ספר

מדרש רבה

עם הני תלתא באורים, אהובים וברורים

עץ יוסף. ענף יוסף. ויד יוסף.

מאת הרב המצוח הצדיק מוה"ה חנוך זונדיל זיל. המפורסם לשם ולתהלה בכל קצוי ארץ, בבאוריו שיצאו מכבר לאור על התנחומא ומדרש חמש מגילות:

העץ ישא פרי הפשט והפתרון, לבאר כל מקומות המתומים ע"ד הפשט הנכון, ונכללו בו כל הפירושים הקדובים לפשט האמיתי, כמו פי' היפ"ת ונזה"ק, ושארי מפרשים חדשים וגם ישנים:

הענף ישלח פארותיו על פלגי תכמת מפרשי המדרש, מהמבארים המפורסמים, ושבנו תתתיו דרושים קצרים ומאמרים יפים, כלמי מחמדים, יתענגו בם הנבונים והישרים:

דיד יוסף הניף המחבר ידו להציג על הגליון כל המראה מקומות אשר נמצאים דברי המדרש במקומות אחרים, אם בבבלי, או בירושלמי, ומדרש רבה, ותנחומא, ותהר חדש, ותיקוני זהר, ותנא דבי אליהו, ושוחר טוב, ומדרש משלי, ואגדת שמואל, ואבות דרבי נתן, וילקוט, ואותיות דר"ע, ותרגום, ושארי מדרשים, והציב לו יד לחוורות מקומם:

ועתה הוספנו עליהם אבי ותראש לכל המפרשים הוא הפיוט

מתנות כהונה

ואף שרובו ככולו הביא בהעץ לא חמנו על ההוצאה להדפיסו בשלימותו, והמקומות שהעץ והענף מביאים פי' המתנות כהונה אף שהוא כולו לפני המעיין לא שלחנו בו יד והנחנו אותו כמו שהוא:

חלק ראשון

חועתק והוכנס לאינטרנט
www.hebrewbooks.org
ע"י חיים תשס"ז

הסכמות הגאונים

כבוד הרב חגאון הגדול שלשלת היוחסין שמו נודע
לתשבה פ"ת נ"י ע"ת פה"ח. הספורים לשם ולתהלה
כקש"ת מ"ה דובעריש מיזלש נ"י

כבוד הרב חגאון הגדול פ"ה נ"י ע"ת פה"ח שמו נודע בשערים
הספורים בכל קצוי ארץ בהיבוריו הרבים והיקרים
כקש"ת מ"ה יוסף שאול הלוי נ"י

הה הרכני המופלג הגדיל מו"ה יצחק בכור"י קאפעלאוויץ מוילנא הגיע לפני מין שמחה לבהמ"ם פה קהלתנו פה מדרש רבה עם פי' עץ יוסף מהרב כבוד הגאון מוה"ר זונדיל ז"ל מביאליסטאק. וניקף מאתי לתת הסכמתי על הספרים הזה. והנה לאחר כבר יצא מוניטין של הרב המחבר בפילפולו על המגדולות ושל חתם מגילות שהדפיס עדנו בחיים חייהו. ועתה זקנתו הוסיף הכמה ותעש בדרך השוה לכל נפש ובלשפת קלילת מתקבלים דבריו על לשפת הלבבות. ומיושרים על מדי פז נחוני המפרשים שקדמוהו. ושוד הוסיף עלוה היה מקום לדברי ר' רבותיו בעלי המדרש ז"ל בספרם וספרי ושה"ק כמובאר בהקדמת הרב המחבר ז"ל. והדלקה על פרה שהיה בתקום זו ושעורה בס"ת. ובפה יד יוסף בהגהו. ובכך תמהו טידו גחלי רבני זמנו ז"ל בהסכמותיהם יהללוהו לשבוח בפה שני בן הדר עץ יוסף. ונשם הנני גם לנוכי מספרים להדפיס הפירוש עץ יוסף הכ"ל על המדרש רבה וח"ת. ואחילה לשוש שם לבסיר נחול מהבי"ק הכ"ל מעך הגאנים הרבנים ז"ל בהסכמותיהם.

הבאה"ת לכבוד רבותינו בעלי המדרש ולכבוד השם המפרש ז"ל. ביום מ"י מרח"ש
אך פרי"ו ע"ץ יום"ף לפ"ק:

דובעריש מיזלש חופ"ק ווארשא יע"א

לבם בכפף מלא להגיה בהכה על בחיבה. דברי ממדבר לכבוד הבורא ולתפיחה. ביום יום ל' יתרו י"ד שבט שנת תרכ"ח לפ"ק:

הצעיר יוסף שאול הלוי נאטהנזאהן האבד"ק לבוב והגליל

הנה יד שלוחה מלי מענטר מכם בשמח הרב המפורסם בשמים ובכבד מו"ה נרשון נ"י אמשטערדם. ובכר טוב על המופלג וי"ל הגדיל מוהר"ל יצחק נמו"ה יקותיאל קאפעלאוויץ נ"י מבר הפ"ח לבהמ"ם מדרש רבה ותהיה יאיר נחיב במור יקר ונחמד בפמו עץ יוסף. ועונג יוסף. ויד יוסף. מבר מבחו הרב המופלג בחכם בשלם מו"ה חנוך זונדיל ז"ל מביאליסטאק. ובכר נפפרסם המחבר הלו בהספרים שבבר הדפיס ומתקבלו בתיבה. והנה שם כי לא פליט רק עלה אחת לתתי כי בתיב מבר דבר. והנה ליקט מכל המון מבוחים. מספר מר הקדם. ויומר הבוחים יקריט ובפרט הי"ח וספר ממערך וכ"ת. וגם הלבה בקיאותו בשיט הרבי מובאים במדרשי, ופרקי דר"א, ומדרב"ן, וילקוטים, ואחר, לשבוו נגלו כל הבעלומות, וגם פיעם ובכל בנפח אבלו הכל בקילות ממנן חוכן הדברים ומבר מגו ה' להוסיף. וידעתי לחבר יגיע לאור שולם רבים יאותו לאורו. וכפי הגלחה מדפיס גם על המם מגילת חם מבר בבר נדפס. והוסיף עליהם סד יוסף. וממד חשמח שם יזכני ה' לראות ספרו במהנתנו היקרה כי יהיה מאור עיניט. וידעתי כי כל הבא בסובו יעמה על בקיאותו ועל לקוטיו מבר נקם. ואחר בקש מאתי לעזור נדר בפי עתי שלה מבלי להדסיכו בלי רשותו ודעתו כ"כ. בעני לעזור בעזר הסורה מבר יזכהו לבלי פלטת יד בפלאכת רעהו. וגם ע"ש מוקי המדינה עתה יעזוב בפלילים כי מקנה בספרו הוא מלחם המחבר ז"ל. ואחילה מלילה לעשות כדבר הזה מבר חין לו שמר. לבא בשדה אחר. תיבר שפחים לך למחסור בזה ויבטל קדושים הם. ואני מבקש מאת אחב"י למען ידי המדפים. ומסו ובקו ממדבר לכבוד הסורה ולתפיחה. ביום יום ל' יתרו י"ד שבט שנת תרכ"ח לפ"ק:

הצעיר יוסף שאול הלוי נאטהנזאהן האבד"ק לבוב והגליל

הרב הגאון החריף ובקי המפורסם לתהלה כבוד מו"ה שמואל אבינדור נ"י בעהמ"ח על התוספתות אב"ד דק"ק קארלין.

תן כל יקר לאחה שיט מבר פעל ושבה ידידי ונאחבי הרב הגדול בתורה וילאה קריף ומפן נודע לפה ולתהלה ר"ל כש"ת מו"ה חנוך זונדיל נ"י מק"ק ביאליסטאק ביאור נאה ומקובל על כל הש"ם עין יעקב. ונ"כ על מדרש רבה בדברים נלוחים ומחקבלים על הלב עפ"י דרכי הרמפועים ר"ע. ובכר מפשמו מיבוייו הנשמים על מדרש רבה ומדרש חמה בבר על מפיבת מגילת וקהלת הימיני בעלמא. ובניס מבר קרבת ה' יחפצון יקבעו הלמודים במדרשים הנ"ל עפ"י ביאוריו הנשמים מידי שנת בשנתו. בם יתענגו רוחיהם. ותמה הנה רצון הרב המחבר להשלים על מכבש הדפוס חיבוריו על עין יעקב ועל המדרשים. הגני להעיד על כמרן מפעליו כי התעצלות רבה עד מאד לחנין הדברים על מכונם בתנחת הנ"ל מבר דבריהם סחומים וכשומים וכבר המופלג הנ"ל שחח שעריה לפיר מחיבוחיו. משחו ולחו כי טוב. ומיבותו מחקיפה ט על ביאוריו. וגם על מבר סיה לפחח שיטים לעין מוכח דברי המדרש בכל מקומות מובאותיהם בכללי ותילולמי מספרי וספרת ומפילחת חחר הקדמים ו"ח ומיקוני שכר ותנחומא ושוח"ט ומדר"ש וילקוט ומנוחל רבחי ומדל"ש ומחרי מדרשים. גם מעמחי מפא לוף בחיבוחי נפ"ח בלי. יהי חכון עמו להוציאו לאור מעשיו בבהוריט. ומחן ה' ניהו יגלח לבבו מעשהו ומחרי שפחו. בכ"ד בסיוב ומוחם לבבוד החורה ולומדיה פק"ק שוויסלאץ:

שמואל אבינדור בלא"א מוהר"ל זללה"ה בעל המחבר על התוספתות.

הרב המאור הגדול נאון יעקב צבי ישורון המפורסם לתהלה בקש"ת מו"ה יעקב צבי מעקלענבורג נ"י

מדרש רבה על התורה ומשם מגלות היולת בשם לאור השולם עם פירוש חדש הנקרא בשם עץ יוסף.

ענף יוסף. יד יוסף. בבר שבחוהו חכמי התורה. כי עלמי עין בדשם החלה נוסחים פרי קבוצה. וכל מבם לב מבר שלמה ידו מליו בשוחו בבפו יבלענו לרוב טעמו ועשיחוחו. ואחרי כי בלעדי הציעה הרבה בסיל בשבת בבר על הספיבת ספר לנים בדשם מלוקף מלוח גם הוגחה גדולה מאד. לבן אין מהלחי לשום אדם להדפים ספר זה בלחי רשיון הממבר בין בפדינה זו בין במדינה אחרת. וכל אחד יהיה לו לבן תומר ליסור לחוייחת ויאמור לנפשו מחלות הר מיבל מבר חלות יפלו על לחם המשיג גבול רעהו. ע"ב שומר נפשו ירחק מזה:

דברי החותם פק"ק קעניגסבערג יום ב' ל"ד בעומר התרכ"א ליצירה.

יעקב צבי בר' גמליאל מעקלענבורג.

הרב המאור הגדול החריף ובקי המפורסם לתהלה כבוד מו"ה ירוחם במוהר"י אלמ שולר תאב"ד דק"ק באדקי.

הן כל יקר לאחה שיט בחבורים המופלאים ונחמדים. בחפוחי זהב במשכיות בסף מסוקדים. על מבני נחת ויפוחות בחמנת מיוסדים. מבבר הבי המופלא ומיק ור"ת מבנחו קב וגקי המפורסם מו"ה חנוך זונדיל במו"ה יוסף מביאליסטאק. מבר בבר יגלו לו מוסיפין על שני חגל בשיבוייו הנשמים לדברי לבוחינו ע"ה בעלי המדרש לחמק מגילת והחנחומא. מבו ממחקים ולבו מחמדים. שין לחחה לחמלוחיו החמוקקים ומפלפלחו. לחן שמעה קובע מלוי ומהללוחו. וחכות הרבים מלוי בו כי רבים המה מבר בפפס מחקה לדעת ולהבין לחמרות קודם מבחוחיו החגלים ומלמולחי בעלי המדרש ע"ה. כי כל דבריהם בבחלי לם מלבי להבות להלהיב נפשות בני חדם לעלות מעלה ולמור פני מלך. ולהשיב רבון על פני חסוקות המלומות המחקבלים להוריד חת החדם למקה בבחמה בבקעה. ומי זה לם יסעורר לבו לקול הקורא מהכ"ל למוד לבדה ומחון כך מחה מביר לחה מי שחמר ושה בחכמה שעולה. לפם מפי היות דברי המדרשים בקונר לחמרים ושמומים וחמומים לין חשוכם נפרן. ע"כ בללו הפם למעלת השחה להבין ולהבחיל דברי החכמים וחחוסס. וביותר מבנגות המעחיקים והחדפיסים בפו פניהם מבוך החמיות והבחיות לחבר ביחור מספיק יפה לף נפש. יבחרבו בהברי הללוח בחבר ביחור מספיק יפה לף נפש. יבחרבו בהברי קדש השם הבחירים לבר ה' קורא. דור חיל ומבמיו. כי בבוד הבמחם השפיע לעלות נבחי שחקים. להוריד לעם ה' דבן בחיים ומות. ובעזהק חבוחם ללה דע לבו מי השבח עמוקות. והוסיף עוד בחכמה ושבח פ"י בקידמה הבינוחה ושעה הרחבה להמליץ מדעתו פילוחים ערבים וכוחים הקרובים לפחוחים ומחקבלים על בבל השבר. יפענבו בהם כל מבין ומלמיד. כי זה כל החדם: **ועתה** בחבר נקבה נקריבי לפה ק"ק ביאליסטאק נחכובדתי מבבוד הרב הג"ל להביא שיר בחבוניו הבללים ומפוחחים. ובפוכח הבוד נחמד על ה' בחמרי נפש בבכות. ומנחתי חת שחבבה נפשי כי לחיתי מעשיהו בחכמה ויופר דרכו בנעימ"ם ושעלבו גלויה למחקשים דבר חמת. ולחני הוח לחדפוסי חדרת. חולם עכ"ח הסבימה דעתי לחעתו לחת מספס הקדימה לפירוחיו וביחוניו למדרש רבות על התורה להיותו דבר נחון והוה לבל נפש. כי המפרשים שלפנינו חבר שום בחד מהדפיסים סביב המל"ב המעייב בידינו לם יכול נחתן העם המחקיים לדבר ה' כי מי מהם יסדו שלוחיהם בגחלות ונפלחות בחרישם שד הרבה דברים ינישם בשמות. עמה כחבר יחן ה' בינה לחורה ביחור מספיק מבבוד הרב הנ"ל המעורב ומוסס לבבוד הרב המחבר הנ"ל ולהשיב מוקים לבל שחש ושגיחה. ותחן ה' ניהו בעזה הללוח לחבר ביחור מספיק יפה לף נפש. יבחרבו בהברי

פק"ק ביאליסטאק:

הק' ירוחם במוהר"י אלמ שולר החונה בפ"ק באדקי יצ"ו.

וכאשר ראו חכמי ונאוני הדור. מעלת הספר ויופיו כפרי עץ הדור: **וכמכיני למשה בהלבה. פתחו פיהם בשירה ואמרו ככה:**

חכמות בשים. מקנה בינה. בית מפלמתה. מבחה מבחה. זבח מנחה. ערבה ערבה. בפז טובה. הפלח פלגי. בית מל עולה. דלקה בבין. יד ש יבין. דעה חוק. כל מסמוק. מל לב יחין. לחכיחין. יהב מוכחתא. בחוריחתא בבחחיקא. ובממעתא. חף הלבחא. ד' רבחתא. שפרת דלגדחתא. ממלת כזה. נ"ד החחה. כהן עליון. הלוי ליון. על שניון הושל בחר. מפי הבל"ר. חבן סנה. מים החבוחה. כוח ידלנה. דלות דלק. נ"כ פירם. כל החלות. מן הכלעת. גם הפרכים. עם הפפיפים. כל עופחה. עיט לחחה. חקף חזו. ובלי שיטו. הוח בו חלה הניון סלה. בם לחהלה. הוח חלוף כמכר"י יפשבר בעבמן בבחר בפחלי הכהן יצ"ו: הוח בם נפשו. הלי לחמר. בר מורה לחר. קוה לחור. יומם יגוה. לילה חזה. מבשות חורה. חבמי דלק. זבות בוים. בם החביבים בכוכבים. בפמים. בשחור מים. מבחל"ר חיים. הרבות נחוחה. בן להבינה. לחם הספר. חמרי ספר. נחן הוח בו. ובכל לבו. גם בחמחו. זיתבודו. הוח והדבו. יתן מבו. עליו בחבו. הבוחבות. בחר חורה. כל המורה. על בניהן. בם בוב. שולה. מפקה וחלה. בוח המזבה. גם המחבה. חבה לעבוד. על הבבוד. במקום קדם. מידי חדם. מידי בחדם. בנוב חבפת. עם יבלבל. בן יעשה החל יפלח בחלל. חים מהבה בים בבחיבה. עם הפרכה. יבגה בוחם. הבל קהה. ויבוחבו יחמידהו. ומעבה ידים בוחבה. לחמן. ובן יסי לעון:

ואלה שמות הגבורים. חבר נקבו בשמות הברורים. בחבר רמו יופי פירוש הרבות הלו חבר חובר וטוב הפבטים חבר בו דובר. עלתה בהסבתה לבחום חוחם. ושל זה חתתו פחומי חוחם. חיום על לוח בהסבתה חרוחות. חים על דגלו בחוחות:

מהר"ר יוסף בהה"ר מרדכי נרשון כ"ץ יצ"ו: מהר"ר נפתלי בן מהר"ר משה אפרים ז"ל הנקרא רבי הירש שור ס"ב. מהר"ר משה בר חיים זצ"לה"ה. הנקרא ר' מאשקה: מהר"ר מנחם בן הר"ר יצחק זצ"ל. הנקרא מענדל ר' אבינדורש: מה"ר אברהם בר יעקב הנקרא ר' אברם פאלק: מהר"ר שלמה בן לא"א מהר"ר יהודה זצ"ל: מהר"ר יוסף בן לא"א אדרת זצ"לה"ה. הנקרא ר' יוסיפקן יצ"ו: מהר"ר מרדכי בן לא"א אברהם זצ"ל: הנקרא ר' מרדכי יפה: מהר"ר שמשון בן לא"א בצלאל זצ"ל: מהר"ר יצחק בן לא"א חקדוש יחיאל ה"ת חי"ד:

הקדמה

אליכם אישים לקרוא שמחי מוב . דוקני לחת ומבקשי לעשות . שמו לחוכם ושמעו מלי ויבחר עליכם ס' . כן ניזם רוחת ס' לקנות לו עם סגולה . ונהרה עליו אופיע . מכר נאוד היוצא מעגן להשקות עם במירו לשחת עגף ולעשות פרי לעלות עמוקה . ומשם יפרד ויהיה לאדבעה לראשים **פרד"ם** עשם רמז דרוש סוד . והכלשה מלקים עשם רמז סוד מיום אל יום יביע הדשות . ומדור לדור יחוו דעת . כל אים אשר נתן ס' חכמה בלבו יחמא בו דברי הכלו אים כפי הקר מבוגתו יחמא יחלה ועליהם יוסיף . אף יחבה יהוה יפקח עיניו ויחלה אור ולבו שמח מכל שמלו . לא כן דרך **המדרש** הקדוש הלזה שהוא כולו מידות אין הכין . והכם בלשיף ומשלף . כמודע לכל רועי שמם . אשר מימיו נאמנים . ממקום קדוש יהלכו . מכלכים לו בין העומדים ברומו של עולם . חז"ל בעלי המבחר והחלמודים . כלילם יופי כיד החנאים והאמוראים הקדושים . השה כללו יופי חמריו אחר דבריו . מגדל עוז נאוי לחלפיום . יפה כחרלה נאוה כירושלים . מקולם קודש יסודותיו . מדרשי חכמי חעודה כולנו . ירחם ס' ויחכבחו שחשיחיו . דם ודין חומיו ואוריו . דרכי האל ומדותיו עליותיו . ממפמן שחמיו יצחו חפיני יעושה לנחם אבלי ציון . מבין שורותיו יהיהיו בשורות ונחמות . לרפא ולהחל שברי לבניהו . וכל חכמי לב יודעים כי חכמת חז"ל נחה חעין חנוח . וגם ניוד הפשם לעשה בשמלה לפני כל לומדיה . ובשרש שפלמו בו משתיקים סופים ונשו עליו קו חוהו . ולח"ז נפל ביד דפוסים מפסידים ונשמו בו לחבי בוהו . ואיה שוקל ואיה סופר לשביר חחח קו החכמה . ולבלול לחח לחחח . נשו כוחליו . חשבו שחשוחיו . ואף אינלא הכהן שדעתו יפה הוא הרב בשל חת ב"ב לפרש בדוב בקי ו'חו ויניעו במדרש כפי הגדלה **מספרו** . עדיין לא יצא ידי חובת ביחור כראוי . וק"ו בעל ידי צדקות מבלחי עדקות . ואף אינלא הכהן שדעתו יפה הוא הרב בשל חת ב"ב לפרש בדוב בקי ו'חו ויניעו במדרש כפי הגדלה **מספרו** . עדיין לא יצא ידי חובת ביחור כראוי . וק"ו בעל ידי משה ואהרן מבראים וכהנה בלא שמו לבם אל בפשוט החמור . כי אם אל הדרוש עיניהם . להרחות חריחות ובקיאות בלא עורך . עלי זאת תורת **מדרש רבה** שחום ומחום בשבר עזקון . לא פוחם . והנה נתן ס' בלב יחום כחוני לחזק יסודותיו . ולחמוך כוחליו . ולהבריק שחשוחיו . וכשיעורי חת לבי להבין כל חלמר במקומו . ולוך מרומז הדבם בהפסוק שחביא . ולהקים הנסחאות על מכונה . וכל פסוק שיבא בדיוק בפי הכתוב במקלא . ויעשני ברכה בחפץ הספרים המביחים מחלמי המדבם ומה יזכבו בו . ות"ל ינעשני ומלחתי לקבן מכולם פירושים נחמדים ונעימים לחן שומעת . מיוסדים בחבונה ובדעת . מעשה חרשים בלם . לח גלעו ולח כשאו מעולם . חתרחם לרופה . מעשה בצלם עשרה נפש . כפולה יפה . כם ימלחו טוב לרוות נחמון נפשם להבין דברי המדבש על נכון . ויבינו על מה הפבעו חדעיו . על מה נחיסדו יסודותיו . בשחה ידפקו דלחיו . ברנה יבואו שחתיו . יחשבנו עיני רואים מזיו שפחיהו ואוריו :

וחלקתי ביחורי על מדבש שעמותיו כדי לברך ולבלן ולהקל על המעיין . בדחקותה **באור המלות** לדעת כל מלה עיקר משמעותה . **מאר** לקחתי מספר הערוך ומוסף הערוך ומעריך ומערוך המערכות ומפתחי ספרים המדברים בעניו זה המיים **ביאור הענינים** לבחר כוונת כעל המחמר מה רלה להחדש . ומה היה קשה לו בלתי מדברו זה . וקרחתיו **עין יוסף** . בהליחים ביחור העמקים במחמר עמוק עליך בו ביחור רחב בהקדמות והעשות . הטעמדתי מלך וקרחתיו **ענף יוסף** וגם זה בקיצור מופלג רק הנלך מלך . והלח לבלבל לעם הקורא . ועוד הוספתי עניו כרביעי וקרחתיו בשם **יד יוסף** להרחות בחלבת כל המחמרים מקומם מיו **בס"ם** בשלי ויהוחלמי חשוחת ויולקום ומוח"ם וחבדם בשלשת ופסיקתא רבתי ומכילתא ומדבש משלי ומדב"ל וחבדם שמואל רבתי ובתבוס **תוקבום** ויונתן ויהוחלמי וספר הישר ובזוהר ובזוהר חדש ומקומי שהר . וגם בחיבה מקומות מזכרו שוד במדבש רבה . והוא פועלה גדול לכל מבין כי הסורה עניבה במקום זה ועשירה בס"ח וילמד שחום מן המקום . הן כל חלה פעלתי בכל כחי ובזיעת חפי במישע ביגה ובמישע חעטוב עד שמלחתי חת חשר חפלתי . ובכוך ס' חשר הביחתי עד הלום להשלים ולגמע משבה העבודה הגדולה הזה . ובכוך הצוחן ליעף כח כי המלחכה לח ליומים ולח לשבועים . ומי מבקש מעוני ובטוח . קולמים ומסכילים . שם שניחי הביגו לי . שם שעיתי חקנו . שם קלקתי ומסקתי השלימו . כי לסובה מקוומתי לזכות חת הרבים . ולח לגדולים ממני שיחה מחשבתי . כי בעל חכמי מחים ולח ניחם חדם לי . ולוך חפחה פי נגד מלבי רבץ . וביותר במקום שחקלקלו הדבריס . ומה ידעתי ולח ידעו הם . רק להועיל לבני ניל היקה כוונתי . למען לח יהיה לפניהם דברי תבוחיו הקדושים חז"ל חחומים מכל וכל . וכשום חני שלף שיגל מדשום בשיש הללו ביחורים על המדבש החה נופש ידוו על החמת כי ביחורי זה עולה על כולנה . וכשות חני בחבתי חמת . כי יקבלו החגלוחי בחמת כפי חשר יגל מלבי בחמת . ומי חפלתי לגל הטעה חוחי ומדבש שמואל רבתי ומדבש חגדת ברלחים וילקום שמעוני . וביחורים על בינו הרמ"ם מספר ברכות ועבת . ומדר החפלות . בללי ויהוחלמי עם ביחורי . ומדבש שוח"ם . ומספיקתא רבתי ומגדת שמואל רבתי ומדבש חגדת ברלחים וילקום שמעוני . וביחורים על בינו הרמ"ם מספר ברכות ועבת . ומדר החפלות . ומסן ס' בידי יגליח . ויהלח לנו מספר טוב לבשרנו . ות"ו יחלח שחוק פיו ולשוננו רנה . כי יענה בים מקדמנו ומפלרתנו במספרה בימינו ס"ם :

כה דברי הטפל . **חנוך וונרל בהמנוח טוה יוסף זל**

הערה

הרוצה להסכיל ולהבין המעולה של חבורי זאת . לו יעלה ויבא בפלה בוס שמוה מעלות :

(א) בנוף המדבש עלמו נפל פעיות רבות . ובכל דפוס מפלו פעיות חבורת . וכל לבב דוכם מייגע עלמו למעות דבר שורש . יחממן לבבו וכליותיו יחפוח . ולח יפיק רצונו . לכן מספתי מדבשים מדפוסים הרבה . ואם מלחתי בדפוס לחד מחוקן , לחזקתיו והעתקתיו ולח כחבתי עליו מלומה . כדי להקל על המעיין . רק חם הפעות נמלח בכל הדפוסים לו יכלתי לנשם על הקדש ולסמוך על דל שבלי דעת מבינת . כי ידעתי מך מרבי עלי יותר מלחר מלחר יודעים זולתי . ומה מי לשמוע ולהעמיד טעמת בדברי חחבמים והחמוחים . לכן חחתי הטוחת יהנה כתו שיחי . וכתבתי הגם"ה בחוך הפירוש בלשון ברל . ואם המעיין נדעתו הרחבה יקייס גירסת הימה . הנני מבטל דעתי מפני דעתו . ויקבל שכר מן השמים חלר הרא לקייס גירסת הספר . ואני על נפשי חשלתי . פעמים להלתי חעגדנו . כמו שלכר לקרנו . לך לקוח לחל קייסר בעיני המעיין . מחמת שכל דברי הגם לקומים מספרים יקרים . ומעם הם חלר ממני יגלו חלר הדברים :

(ב) גם זאת הכתבתי לפני המעיינים שניימי כל מלחה מקומות שפוקי תל"ך חלר הובלו במדבש הלזה . וידוע כמה פעיות נפלו בזה . כי הרבה לח נרשמו לגמרי . והרבה נרשמו לחין יכון לו . ומדלג מבניח לבניח . ומבלחו לשמו . ומני רשמתי כל חחד על מקומו כראוי :

(ג) גם בהעתקות הספוקים עלמם קלקלו המדפיסים הרבה ונבו ברוחם ונבלו והוסיפו ופיגו ושלילו . ועל כל חלה שמתי עיני להשמידם על מכונם כשיעיגן ליד הבניח . ולח יסיה המעיין נטוך בדברי הספעות :

(ד) חלקתי כל פרשה ופרשה לחלקים . כל ענין בס"ח . והענתי לו ניונים בחותיות הא"ב . והוא טוב מאד למנוע מהרה הענין חבר הוא מבקש . ובתבר חלגה המעיין לעיין מעגין לענין לומר לך חל פרשה פלוני ואל סימן פלוני שם חמלחו . כל מבקשיה לא ייעפו . במקומה ימלחוהה . גם למען הרניש חת חחדש הלומד בו . כי יעמוד על הסיעון ומלח לו טוב עגף ויעפש . ודבר זה למדש מפוה"ק שבכחב הבע"ח . ופם חלהי עולם הא בן עם חדון הכניחים ניעון לו ריוח ויפרש חיעטון בין פרשה לפרשה . ובין פרק לפרק . כדחיחא בריש תורת כהנים . ובילקוט ריש ויקרל . ובמדבר רבה סוף פרשה י"ד . ק"ו לנו . ודע קורל נעים שבספר ברחשים שמות ויקרל חלקים לפרקים כל פרשה כמו שמלחתי במדבש שעם הים"ם ומה"ק . חבל בספר במדבר והבריח חלקתי בעלמי לפי הבנתי . שלח היו לפני מדבשים עם הים"ם על שני ספרים חלו . ואיני יודע עם יעלו לשור . ואני מבקש ומחלה שמי שיש לו עו רשה שני ספרים חלו עם הים"ם יודיע לי :

(ה) גם בשוך הספרק הבדלתי לחלקים . לחחחים לשעמיה בנקודות קשנות בין ענין קטן לענין קטן . למען יבין כל הקורל בו ובקטן כגדול יתמשן :

(ו) המדרש נדוב בשני הקומות . הוא בספר החתום . ומחמר שחום . כי לח טוב . ולריכין ביחור ופיהום . חשר לוחם רבים בזכויים ומחכים ידיהם מללמוד מדבש ה"ל ומוטב בקטן שיהם חין דוחם מבקש . וביותר כי שלטו בו מחקיקים סופים . ודפוסים מקולקלים . והכניסו בו מעיות ושיבושים ולשמים יחשר כחה פיהום לו יאר כחה פיהום . ונם יש בו חילופים פיהום ושהום ומחמרים . וב"ד יגעתי ומשתי להעמיד הגרסחות על מכונם . והטעחתים לחחם מיהם לח מחת פיהום יפה לח נעים בלשון קלר ונקרל בשם **עין יוסף** והוא ביחור ופיהום מפסיק ומלח על נדוחיו לבחר כל דברי המדבש בדרך קלרה להחיר עין ולבחם לב זקנים עם נערים . מיניהם מרחקה בה יחדיו יעמדו . שוד לח בח בנפשי להבין דבר דבור על מופניו על פשוטו . וככלל זה ביחורי המלות על פי הערוך והמוסף הערוך ומעריך ומעריך המערכות ומה"כ ויש"ם ומה"ק ומהרי"ל :

(ז) תוספת נקרל בשם **ענף יוסף** כלול הוא בהדרי . נמלל בו כמה חידושי תורה . שם יפרחו פרחים ותוחנים מלא הכמה וכליל יופי לבל בחרוסה להרחות מפחרת יקר נדולה המדבש לפני זקני עמי ומכמיה על מה חדעו הבינו . ולפחות מכמיני ומשכיל ולהוליף מלפוני הרחוק לפניו הכתם :

(ח) ציוני המחמרים מקומם ליו . בחלמוד בבלי . בירושלמי . במדבש רבה . בחנהומל . בילקום . בשוח"ם . במדב"ל . בחגדת ברלחים . בחגדת שמואל רבתי . במדבש טוב . במדבש שכר . בחרגום מוקלים ויונתן וירושלמי . ומד"ש . ומכילתל . מדבש משלי . פסיקתל רבתי . לוחיות דר"ע . עשר . ועשר מדש . ומקוש עשר . מקרל בשם **יד יוסף** שמרחה בין מקומה ליו :

וקראתי לחיבורים בשם עין יוסף ומנף יוסף יען כי בן יכבד חב . ויפם זכרו בקרבנו לעולם לל יפשנו . ויקם לח זרעו לחהיו בקרבחם בשחושם עלי מלשות . וכמלמרם ז"ל מכבדו בחייו ומכבדו במותו . כן מלחי קלחתי שם שברי בשם מבי ר"ע . לעשות בזה זכרון לשמתו . ובשמו מכונתו . עין יוסף עשם ס' לחשלאל כי ברחיו בחייו ויעש בדים ויפל שרי . ומזון ומלוח בית לבלר כל דבר שים שים על בחורו לל חחסר כל בה . עוד חלח שלחות עגף יוסף יוצא מעשות בדיה על שים רבים בשלמו להשקות לה שים קריס נחלים מבגן כשלך יקריבה לה . והשלשה יסו לה לעיים מימה בית לשות לעו רוש ומבחי בעוסה שיעה לה מדבש כל שובר עליה יהה יבשו . והיה עלבו לשוסה ושביו לשוסים מעוף לחיך ושוב לעיים :

הקדמת הרב המחבר ספר מתנות כהונה

רבות מחשבות בלב איש ועצת ה' היא תקום

אמר יששכר בן לא"א נפתלי הכהן ז"ל המכונה בערמן מק"ק שעברשין היושבת במדינת רוסיא אלקים יכוננה עולם. בשם ה' יתן אמרים דברי מול עבד בוזה אותה כערכי ופתוח משכי אשר אליו פני מגמתי בעברי ערך מתנות כהונתי. אלה יען וביען כי אל ערך אנשי גדולי הערך לגבך בערך אין ערך. ומה הוא סביר מלל כל קבל פום מלל רברבן אף שמשי דברי אלה על לב הפלה בכך קטני ערך או המקפידים אם ערכם רוחני צדק אוהבי האמת אמי שאמרו לבל ישימו לב מבכן מי יצא האם פש"ה יפס"ע על ראשי עם יושב אהלים נגרם המעלות ברמת רומיות יקרא מעל קול לו קול אליו קול אומר אני אני הוא או אם מחבק בעפר רגליהם שיף ועייל בכל קורלותיו גמר ומשני אגב אסיפא דביתא רק שפסו נשום וקוט לא ישמע לאיש אשר אלה לו אני הרה אמרתי לאמר שא נא עיניך וראה הראה בעיני אמתך את כל התלאה אשר מצאתני בהויות והיפות גזירה שוה וק"ו בדרישה וחקירה היטב הדק הדק היטב בתלמוד בבלי וירושלמי תנחומא ספרי וספרא ומכילתא ותלוקי הבונים אשר עם השמעוני בילקוטו ובלעדי אלה מהגלוים עליהם שלמים וכן רבים ספרים וספורים מדרשות ואגדות ומפרשים קטן וגדול שם הוא. כן כל אלה חברו על עמק טוב לבנות דייק לשפוך סוללה על עיר רבתי עם לבראות הצמים אם ישיב ולבואה כאור אפלומה עד יצא כנגה צדקה והפועצה כלפיד יבער ולאשר עיסך פחזיה מפרים בהפוסמו אשם על קצהו ובלעדיהם לא ארים יד לעשות כל מלאכה כי אם על פיהם אלה ואכת וכם יהיו לי לעינים וכאשר יורו אותי באצבע קמתה להבדיל בין קדש לקדש ולאומר אצבע אלהים היא ומימינם בל אמוש ימין ושמאל ואלכה אחריהם עד שכמעט קם אני שאלתי נבדי המלקט בתר לקוטי מאסף באמרים אמרת אלוה צרופה אחרי הקוצרים בחקלא קדישא אשר ברכו ה' והאספסוף אשר בקרבו ואשיב ידי עליו לצרפו וללבנו ולהעמידו קרי' כולו זרע אמת כי הבל הוא ובהבלי לכהן הכחד על מתנו"ת כהונתי' אשר לא לבד בכחו ועוצם ידו עושה חיל רק מתת אלהים היא במאמצות טובות הבלה לבעלים המתנדבים בעם ובכל אשר הוא עושה הם הם העושים בפעלם ולהשוותה כן וע"ד זה גם זאת אנכי הפעם כעין חמרא למריה וטיבותא לשקיא ואף גם אחה הרי טושה בגמא את דבריהם יערב לך ויבסם לך כי מתן אדם ירחיב לו ושונא מתנות יחיה. והנה לב חכם ידע ויסכיל מן מוצא דבר שאף אם ימצא האדם אחרי מקומות מספר לא מכר מקום כבודם איה לישוא יטוקף הדבר או אגי דבר וימצא כתוב בלשון יתנו עדיהם ללמוד הסתום מן המפורש ויבא א"כ הביאור אך רק כדבר בלמד מעניני ומלתו על נושאו לבד כי הפארת דעתי הנכחה בלי משען ומשענה. כי יפגפך אתי בבמה המאמין יראה שהאיש והחקירה עליהם נשארה מעל בכל הספרים והספורים אשר ישנו פה עמי בתוך עמי יגעתי ולא מצאתי תאמין כי לא תלאתי שיו מכל מה במלאתי באספרות הדיוקי' והחקלו' שבעה ושבעה מפי ספר ספור סופר הן מחכמי אמנם ואף כי מהקודמין בזמן ומעלה אבעדנו עמרים לי ומפני דעתם בבלתי דעתי האף אמנם כי היא יתרה בעיני ודברי אלה נכוחים למבין ומשכיל על דבר רק מעט מזער. ומי כהחכם שיזו ברגלתו ויודע לבחור באמת יצא ויספוס יורה יורה ידין לפי דנון הדרוש שאינו מן הנפלא שידין אותי לכף זכות לו הונה שימצא בי עון אשר חטאתי ולא יביט לרעות אחרי רבים מחכמי דורינו מבקרי מומין כל מום רע וכל הבגדי' רואין מתוך מבעשי עצמן ישים וכי ימצאו נחם חלזון ענב ידמוהו לקורום בים הבבד וישימוהו על הגם והסילים מריס קולן ואי אחכה מרגניתא תותא תופס פלך השתיקה ואנפה מסיימה ולא ישמע על פיו נמצאו מאמו הכתב מלאם כלו המעלם. נבער אני והמוד ועוצם עיניו מראות ובוחר בנורסם בלום' ומונע והיסה כדבם לפיו ועם כי יגבר עליו הפרסום לא יוכל להתעלם אזי למען לא יצא המחבר נקי יתלוהו בגלגל חמה על אילן גדול, שכבר היה לשלמים ויסלח יד לנוטו על המחבר לאמר כי גנב הוא אתו. ולא כן אם נועדים חכמה לדעת לנוח יעף דבר לאמר כח פעולתו. המחנה היא אם רוח אשואיה ועליותיה עליותי' ואעלותיה ורב חסד מטה כלפי חסד ואל יתעלמו אולי נמצא איסה ואיסה אין ועון חסיר או יותר ויקל האורך מעל פי הבאר כי לפי אורך ועומק המושב ועבודה רבה ע"י עושי המלאכה הזאת כמעט אגיע אומר כי אדם אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא מאחם מרגה כי רבה כבוד ביסו מטבע עמותו כמשפט דברי אלקים חיים והדברים עתיקים אשר העתיקו פועלי אמת אדירי אומה גבורי כח אשר מעולם אנשי השם והנה ה"ה תנא דאורייתא ר' הושעיה רבה כמו שכתב הרוקח ריש פתיחת ספרו ומ"ב בן בספר יוחסין ואם קבלה נקבל קבלת הרמב"ד היה א"כ המחבר רבה בר נחמני דאמרים מר"ב על ידיה ויליאה שמתו בפהול. בין כך ובין כך עונש מעלה הטועל חטיד על הפעולה כי אדרבא היא מאד מאד עמוק עמוק מי ימצאנה גמר מעי והנה אנכי אריס ימיני ושמאלי והבנא נכן העולם היכמו באו פי דבריו בידו מלאתי לפי אמרה לפי מחמוס והמרשי מכל דבר רע מלבואתם טוס בים מסבלות ישראל הגוים והעובדים ואף כי מלאתי ספריהם נקבים נקבים חלולים חלולים ואטלים שיש רוצה ומעמעם לבי לפומי לא גלי ואף כי למופתו בבנם סופר אלולא ודבר מה יכולתי ליפותו או ליישרו ולייפתו על כן נכון אפי' בדרך רחוקה ודחוקה לא מנעתי והנ"ע הוא ילאתי במעט עיון: זאת ועוד כי רבו כמו רב"ה שגיאות וטעות הבקפרים כי אספרם מחול ירבון כי אין מספר ורבה היא על האדם לתקן כל אשר עותו והשגחם כי רבו אשמי לם והבילום מי יבין. אודיע דבר אמת להסיר מכשול מלב העקוב כי יש אשר יהיו מקומות מספר לא יבא בו מאות לשון הקודש על נכון חולת הוטה נסבה כדי לכוין ל' הביאור דבור דבור על אופני מלות המאמר בלשון שיטות כל' המכוון מהמאמר עם ביאור המלות וזהו בעיני דרך ישר וכשר והוא הדין והוא הטעם וטעם בעיקר. ואל ישמתו לי אודי שקר. בוחן לבבות וחוקר יעיר לי אזן בבקר בבקר ודי בזה הערה למבין להציל עצמו מן החטא ולהכריעני לכף זכות ועליו אקרא בקול תפלה לאל חי כשם שדנתני לכף זכות כך מן השמים ידינו אותו לכף זכות. וקראתי שם הביאור הזה מתנות כהונה לג' טעמים הא' כאמור כי נתונים נתונים המה לי משלחן גבוה יתב' על ידיי עמו שאספו בעלי האספו זלה"ה והכאי דאמר בפ"ק דב"ק מתנות כהונה כי קנו זכו משלחן גבוה קא זכו. הב' כי כאשר הרב הכהן לחון דלים מתנות כהונתו לכל די יכפון לצדיקם ולצאיהם ולעבדיהם כן מתנות כהונתי זאת הלא המה מתנות נריא לאביוני דעת ולקצרי בינה השכל אשר במעט מהרבה ישבעו בכנם האמנם לפני גדולי דעה אשר ייגס מתוק וכרסם רחבה בל הלכה ובל אגדה אשר די זקוקין דנור ובעורין דאשא מאן מעייל בע"ר מסחא סמן ובכן אשא כפי מנהם ערב אל אל נערץ בסוד קדושים רב"ה הנותן גמי מחשבות יגמור ע"י אם אשר התחלתי ויערב לפניו מתנת כהונתי. ויששכר לפעולתי שכמי בניה ה' כל ימות חייתי. ויגדיל תורה ויאדיר ע"י פרחי כהונתי. ויום מחר כלתי. אבא בשלום אל מקום מנוחתי. הלא כה דברי ושירה דכהיא המעתיר ממורשי לבבו לב נשבר ונדכה אלקים לא תבזה:

יששכר בן לא"א נפתלי הכהן ז"ל המכונה בערמ"ן אשכנז

בראשית רבה

(א) **רבי** הושעיא א״ר חמא פתח (משלי מ׳) ואהיה אצלו אמון ואהיה שעשועים יום יום וגו׳ . אמון פדגוג . אמון מבוסה . אמון מוצנע . ואית דאמרי אמון רכתא . אמון פדגוג . היך מה דאת אמר (במדבר י״ב) כאשר ישא האומן את היונק . אמון מבוסה . המר״א (פיסקא י׳) האמונים עלי תולע וגו׳ . אמון מוצנע . המר״א (ספר כ׳) ויהי אומן את הדסה . אמון רכתא . כמה דתימא (נחום ג׳) התיטיבי מנא אמון . ומתרגמי׳ האת טבא מאלכסנדריא רבתא דיתבא בין נהרתא : (ב) ד״א אמון . אומן . ב התורה אומרת אני הייתי כלי אומנתו של הקב״ה בנותנ שבעולם מלך ב״ו בונה פלטין איט בונה אותה מדעת עצמו אלא מדעת אומן . והאומן אינו בונה אותה מדעת עצמו . אלא דיפתראות ופינקסאות יש לו . לדעת היאך הוא עושה חדרים . חיאך הוא עושה פשפשין . כך היה הקב״ה מביט בתורה ובורא את העולם . והתורה אמרה בראשית ברא אלהים . ואין ראשית אלא תורה . המר״א (משלי ח׳) ה׳ קנני ראשית דרכו : (ג) רבי יהושע דסכנין בשם ר׳ לוי ג פתח (תהלים קי״ט) כח מעשיו הגיד לעמו וגו׳ . מה טעם גלה הקב״ה לישראל מה שנברא ביום הראשון ומה שנברא ביום חשני מפני או״ה שלא יהו מונין את ישראל . ואומרין להם הלא אומה של בוזזים אתם וישראל משיבין אותן ואומרין להם ואתם הלא בוזזה היא בידכם . הלא (ויקרא כ׳) הכפתורים היוצאים מכפתור השמידם וישכו תחתם . העולם ומלואו של הקב״ה כשרצה נתנה לכם . וכשרצה נטלה מכם ונתנה לנו . תהל״ד (תהלים קי״ח) לתת להם נחלה גוים וגו׳ הגיד להם את כל הדורות : (ד) בראשית ברא אלהים . ר׳ תנחומא פתח (שם ס״ו) כי גדול אתה ועושה נפלאות . ד א״ר תנחום הנוד הזה אם יהיה בו נקב כחודה של מחט כל חותו יוצאה ממנו . והאדם עשוי מחילים מחילים . נקבים נקבים . ואין רוחו יוצאה ממנו . מי יעשה כן אתה אלהים לבדך . ה אימתי נבראו המלאכים . ר׳ יותנן אמר בב׳ נבראו המלאכים תהל״ד (שם ק״ל) המקרה במים עליותיו וגו׳ . וכתיב (שם) עושה מלאכיו רוחות . ר׳ חנינא אמר בה׳ נבראו המלאכים תהל״ד ועוף יעופף על הארץ וגו׳ . וכתיב (ישעיה ו׳) ובשתים יעופף . ר׳ לוליאני בר טברין אמר בשם ר׳ יצחק בין על דעתיה דר׳ חנינא בין על דעתיה דר׳ יותנן הכל מודים שלא נברא ביום א׳ כלום . שלא יאמרו מיכאל היה מותח בדרומו של רקיע . וגבריאל בצפונו . והקב״ה ממדד באמצעו . אלא (שם מ״ח) אנכי ה׳ עושה כל נוטה שמים לבדי וגו׳ מאתי . מי אתי כתיב מי היה שותף עמי בברייתו של עולם . י ד״א (תהלים פ״ו) כי גדול אתה ועושה נפלאות . בנותנ שבעולם מלך ב״ו מתקלם במדינה . וגדולי המדינה מתקלסין עמו שנושאין עמו במשאו . אבל הקב״ה אינו כן . אלא הוא לבדו ברא את העולם . הוא לבדו מתקלם בעולמו הוא לבדו מתהדר בעולמו . א״ר תנחומא כי גדול אתה ועושה נפלאות . למה כי אתה אלהים לבדך . אתה לבדך בראת את העולם :

בראשית

יד יוסף א ילקוט משלי רמז תתקמ״ג : ב זוהר תולדות דף קכ״ד . מנחומא . זוהר מדש . מדרש כוש פ״ה . פדר״א פ״ג . תנר״ש פ״ה פ״ב . זוהר פרק שמיני . ובנקודת הכר בזוהר . חזוהר תרומה דף קפ״ט . ילקוט סדר ו וילקוט משלי רמז תתקמ״ב : ד ילקוט תהלים רמז תתל״ב . עיין תוס׳ נדרים דף ס׳ ע״ב ד״ה משלוש : ה ח״ב מרסה ג׳ י״ח ושוח״ת משפט ל״ד . וס״ד . וק״ד . וילקוט יחזקאל רמז שכ״ב : ו תוס״ם מזמור פ״ו :

מתנות כהונה

פרנוג לשון המגדל תינוקות : **רבתא** גדול וחשוב לשון מלכה : **האמונים** . פי׳ המלומדים והמבוסים ובנגדי מצי : **אומן את הדסה** . פי׳ מרדכי היה מגדיל לאסתר בתו : **מאלכסנדריא רבתא** . גדולה וחשובה למרכוז בה מלכי כמו שפירשתי שם : **דיפתראות כו׳** . פי׳ ירושה של קלף ולא קמיע ומלויירים עליו צורות שונות על כתיבה : **פשפשים** . חדרים קטנים : **והתורה אומרת** בלתאים . עם לשונות : **התי״ד לתת כו׳** . פי׳ כדי לתת להם הארץ בלי עכשור הגיד להם כל הדורות והקורות להם : **מחילים** מחולים . מלוים מלוים : **המקרה** במים . חה שיחה מלאכתו ביום ב׳ וטיפת דקרע שפה מלאכיו נזרמו מדמיהן תם ונחמו : **שלא** נכנסו ביום ג׳ כלום . פי׳ מן המלאכים : **במדד** . פי׳ משיר ומותח בלאמצע עד כדי שיעור שמודדים מיכאל וגבריאל בלפחות ולרוחב והוא לשון מדידה : כעניבים

ענף יוסף

פרשה א (א) [ובתוס כו׳] כל מחמר דיכו לגרמו שם בחלוק בספר . ע״כ בחמשל בשמוקים אלו שכל תיבות ותיבה בשמושב בגיפתניות זה רבי מוכשית רבנו . וגם תוספות שנשמיע כם שמצא (ומהמד למרחם בשם בקדמונים) : (ב) [שם טעם גלה הקב״ה מה שנברא ביום ה׳ כו׳] לין שאלתו של מרעם כל כתיבות כי אם ולאי טרך גדול . שכרי כתיבות הוא יסוד כל הבתים . גלה על ג׳ימי סנהדרין כמה ליס . שמה טעם גלה הקב״ה מה שנברא ביום ו׳ וביום ב׳ וביום ג׳ וכל שרבי בבריתה . ומתרץ שכתיבה הם רב בלבד כל פרטי בניינים דכר יום ביומו כדי שלא יהו מונין ליחזקל וכו׳ . כי אלו לא שמתמ אלא דרך כלל כי נברא ס׳ לא בשמים ולא כאדם בם היס מקום לעשות ולומר שלא נקרא בכל על שמו אלא מלד בניינים פסוקי בכתובין . אבל שמה שמזכיר בם שרי בניינים על שמו יתבונן בדבר יום ביומו . מה שמבנר בימיו בגם כל בניינים פשרשים היס מלחמו ר׳ ומ״ם שה לכתוב כי בשומים שלא אמר אלא בלשון מקרהו : (ובם) מוה שמזכירה בתורה ולא לשמור : [שלא נכנסו ביום ג׳ כלום] יש ליישב בשיטור נרלה שמן הרלוי כשיתעלו יגורעו ויבולו מחרש גוי לזיק וכ״ש שוכע בשמן המקולל שמקום בעהר ויבא מחרש גוי לזיק וכחר . וכן ביונה כתב שהפרסם סבשמת פ׳ בלתן גם בשיטור נרלה לפרש שבה עשה שמלאם בקרב ולא סיתה לחיים לעשקם (שם ק׳) : (ד) [שלא יתמרו מיכאל היה מותח בדרומו כו׳] נקט דרום ולפון ולא מערב ומזרח . לפרש ס״ת בידול דיכולל פרק

יוסף

עץ

פרשה א (א) **ואהיה אצלו אמון** כתורה כתיב : יום יום היו כ׳ ימים של הקב״ה מתלמים שמה קדמה לבריאת עולם : **אמון פדגוג** שלם ע״י מדגנ . כלומר שהתורה היתה לומדת בחיקו יפ׳ עד קרוס בבריאה (מה״ק) . והוא עד הפסוק שהתורה היתה לומדת ומגדלת בחיקו יפ׳ מלו לא היתה מלאכתו גלוי : **אמון מבוסה** הוא עד כאן ולהלן ס״ם מבוסי מלוי : **האמונים** פי׳ המבוסים ממיד עם פרוע דהיינו בני בבושים של מצי שמה מבקי מבוסים בלא פיסוי . לשון אמן הוא לשון מבוסה (מה״ק) : **אמון מוצנע** היינו החלק הנסתר שמוצנע הוא דבר ממון ועשלם ביותר : **המד״א ויהי אומן** פי׳ שהיה מלדפי מלניעה ומפוסיה מפני שלוחי מחבוקים . והיינו ממון מוצנע שהוא נשלם ביותר ולא ממנו שלא לחבר החיפוש היינו . כמו שהיה בלחמה . וכדלחלן ובחבוש שי בלחמה לא נמצא שלא כלל שלא שהכוכה מדלפי שוב לעלוחה ע״ם (מה״ק) : **אמון רבתא** הוא משפה מרכבה ע״ד שלחמו ז׳ של היכ״ו שלא היה מקרא משנה כ׳ . דבר קטן ודבר גדול . דבר גדול משפה מרכבה כ׳ : **כמד״א התיטיבי מנוא אמון** נדולה ותשובה דמרכי הא מלכי כמו שפירשתי : (ב) **ד״א אמון אומן כו׳** כי הקפה להם שמלכתו יתמר לחומה בחלף החלף שהיה מעולם מעלו לחמר כי לחמן הוא כלומרו כו׳ . ומפני שהיתים שהיל לשחוד לומן בפיהם . לזה לחמר התורה לומרם כו׳ . כלומר גם כי יש בחיה שהתורה מקרא לומן . עם כל זה לחמר שהתורה עצמה היא המדברת . לחה לומרת על עצמה הבחיה הגדולה היא כי לח הקפה חיתה (נלמד דעת עצמותה על עלמה) . היינו היותה רק כלי לומרת . לחכל נלחמת שהיתה היא : **דיפתראות** פי׳ ירושה של קלף ולא קמיע . ומציירין עליו צורות שונות של בניים (מה״ק) . חכל נשנה פרק הנולין יש דע״ם לחמרו דשלוח ולא עשין : **פשפשין** חדרים קטנים : **והתורה אמרה בראשית ברא אלהים** ללפי משמעו קשה דהל למימר בראשונל . לחה אמין לך לחיות בחקרא שחיה דבוק לחיבה שלאחריו . כמו לחיות דנקר וכפרש בחומש . ולכך דרש בראשונל שהתורה שנקראת לחיות ללכו ברא אלהים לח השמים ולח הארץ (מה״ק) . וביולקוט נרם והתורה לחמרה בראשית ברא אלהים לחיות ברא לחיות . שנא׳ בראשית ברא אלהים לחיות ולא לחיות חורה שנאמר כי קנני לחיות דלכו : (ג) **מונין** מחרפין : **אומה** של בחר לחם . שכשחתה לחיות של שבשה עשמין : **ואתם הלא** בזוזה פי׳ תרגי קלמר מדל שהרי נם הם מלשלוח ומעלה של הקב״ה וכו׳ (יפ״ת) : **הכפתורים** כו׳ י״ל דנקחיה לדוגמת בעלגת שמוה שמר הקב״ה וכו׳ שיש לחיות ללכם לעשל מלטוח : **דת״ד לתת להם** הוא פ״ם של כח משמע וכ״ם בשל בחיה . חלא בחיה שהיה בחיה לחיות ללכם לעשל מלטוח : **דת״ד לתת להם** הוא פ״ם של כח משמע וכ״ם בשל בחיה . חלא בחיה שהיה בחיה לחיות ללכם לעשל מלטוח

(ה) בראשית ברא אלהים. ו ששה דברים קדמו לבריית העולם. יש מהן שנבראו. ויש מהן שעלו במחשבה להבראות. התורה והכסא כבוד נבראו. תורה מנין שנא' (משלי ח) ה' קנני ראשית דרכו. כסא הכבוד מנין דכתיב (תהלים צג) נכון כסאך מאז וגו'. האבות וישראל ובהמ"ק ושמו של משיח עלו במחשבה להבראות. האבות מנין שנא' (הושע ט) כענבים במדבר וגו'. ישראל מנין שנא' (תהלים עד) זכור עדתך קנית קדם. בהמ"ק מנין שנאמר (ירמיה יז) כסא כבוד מרום מראשון וגו'. שמו של משיח מנין שנאמר (תהלים עב) יהי שמו לעולם וגו'. ר' אהבה בר' זעירא אמר ח אף התשובה שנא' (שם צ) בטרם הרים יולדו מאותה השעה תשב אנוש עד דכא וגו'. אבל איני יודע איזה מהם קודם אם התורה קדמה לכסא הכבוד ואם כסא הכבוד קודם לתורה. א"ר אבא ב"כ התורה קדמה לכסא הכבוד. שנאמר (משלי ח) ה' קנני ראשית דרכו וגו'. קודם לאותו שכתוב בו (תהלים צג) נכון כסאך מאז. ר' הונא ור' ירמיה בשם ר' שמואל בר ר' יצחק ט אמרו מחשבתן של ישראל קדמה לכל דבר. משל למלך שהיה נשוי למטרונה אחת ולא היה לו ממנה בן. פעם אחת נמצא המלך עובר בשוק. אמר טלו מילנין וקלמין זו לבני. והיו הכל אומרין בן אין לו והוא אומר טלו מילנין וקלמין זו לבני. חזרו ואמרו המלך אסטרולגס גדול הוא. אילולא שצפה המלך שהוא עתיד להעמיד ממנה בן לא היה אומר טלו מילנין וקלמין לבני. כך אילולא שצפה הקב"ה שאחר כ"ו דורות ישראל עתידין לקבל את התורה. לא היה כותב בתורה צו את בני ישראל. דבר אל בני ישראל: (ו) א"ר בניה י העולם ומלואו לא נברא אלא בזכות התורה שנא' (משלי ג) ה' בחכמה יסד ארץ וגו'. יא רבי ברכיה אמר בזכות משה שנאמר (דברים לג) וירא ראשית לו. ר' הונא בשם ר' מתנה אמר. בזכות ג' דברים נברא העולם. בזכות חלה ובזכות מעשרות ובזכות בכורים. ומה טעם בראשית ברא אלהים. ואין ראשית אלא חלה. שנאמר (במדבר טו) ראשית עריסותיכם. ואין ראשית אלא מעשרות. המד"א (דברים יח) ראשית דגנך. ואין ראשית אלא בכורים שנאמר (שמות כג) ראשית בכורי אדמתך וגו':

(ז) ר' הונא בשם בר קפרא יב פתח (תהלים לא) תאלמנה שפתי שקר וגו'. אתפרכן אתחרשן אשתתקן. אתפרכן אתחרשן המד"א (שמות ד) או מי ישום אלם או חרש או פקח או עור וגו'. ואומר (בראשית לז) והנה אנחנו מאלמים אלומים בתוך השדה והנה קמה אלומתי. אשתתקן כמשמע. הדוברות על צדיק. חי העולמים. עתק. שהעתיק בבריותיו. בגאוה. אתמהא בשביל להתגאות ולומר אני דורש במעשה בראשית. ובוז. אתמהא מבזה על כבודי. דא"ר יוסי בר חנינא כל המתכבד בקלון חבירו אין לו חלק לעה"ב בכבודו של מקום עאכ"ו. ומה כתיב אחריו (תהלים לא) מה רב טובך אשר צפנת ליראיך. ליראיך ולא לבוזים את מוראך הרב. אל יהיו במה רב טובך. יג בנוהג שבעולם מלך ב"ו בונה פלטין במקום הביבים ובמקום האשפה ובמקום הסריות. כל מי שהוא בא לומר פלטין זו בנויה במקום הביבים ובמקום האשפה ובמקום הסריות אינו פוגם. כך כל מי שהוא בא לומר העוה"ז נברא מתוך תהו ובהו אינו פוגם אתמהא. ר' הונא בשם בר קפרא אמר אילולא שהדבר כתוב א"א לאמרו. בראשית ברא אלהים. מנין הן. והארץ היתה תהו ובהו: (ח) ר"י בר סימון יד פתח (דניאל ב) הוא גלא עמיקתא ומסתרתא. הוא גלא עמיקתא. טו זו גיהנם שנא' (משלי ט) ולא ידע כי רפאים שם. ואומר (ישעיה ל) העמיק הרחיב. ומסתרתא. זו גן עדן. שנא' (שם ד) ולמחסה ולמסתור מזרם וממטר. ואומר (תהלים לא) תסתירם בסתר פניך. ד"א הוא גלא עמיקתא ומסתרתא. עמיקתא אלו מעשיהם של רשעים. שנא' (ישעיה כט) הוי המעמיקים מה'. ומסתרתא אלו מעשיהם של רשעים שנא' (שם) לסתיר עצה. טז ידע מה בחשוכא. אלו מעשיהם של רשעים שנא' (שם) והיה במחשך מעשיהם. ונהורא עמיה שרא. אלו מעשיהם של צדיקים דכתיב (משלי ד) ואורח צדיקים כאור נגה. ואומר (תהלים צז) אור זרוע לצדיק וגו'. א"ר יז אבא סרונגיא. ונהורא עמיה שרא. זה מלך המשיח שנאמר (ישעיה ס) קומי אורי וגו': (ט) בפסיקתא יח א"ר יהודה בר סימון מתחלת בריתו

יד יוסף ז פסחים פרק מקום שנהגו. תנחומא סדר נשא. ושוח"ט מזמור נ"ג. נדרים פרק ד'. ילקוט רמז תתקמ"כ. שוח"ט מזמור ע"ד. תדב"א ת"א פ' ל"א. ועיין בספרי ת"ב פיסקא ל"ו. מדרש משלי ח'. ומדרש הנעלם בזוהר סדר וירא דף קי"ג. וזוהר חדש ד' ו. והדר"א פ"ג. וע' זוהר סדר זו דף ל"ד. ילקוט ירמיה רמז תקל"ח: ח שוח"ט מזמור צ': ט ילקוט סדר זו. במדבר רבה פרשה י"ד סי' כ"ג: י ילקוט תורה רמז כ': יא ויקרא רבה פ' ל"ו: יב ילקוט תהלים רמז תשט"ו. ירושלמי פ"ב דחגיגה. ועיין הגיגה בבלי דף ב' תוספות ד"ה ממדבר: יג ירושלמי שם. ובבלי חגיגה דף ט': יד ילקוט דניאל: טו עיין עירובין י"ט: טז סע"ר פ"ל. ועיין פד"א ח"א פרשה י"ז: יז איכה רבתי שבוק כי רחק ממני מנחם: יח ילקוט סדר זו. וילקוט דניאל. וילקוט תהלים רמז תת"כ. וילקוט ישעיה רמז ש"י:

ענף יוסף

סוה שר החסד ומשמרתו בדרום · וגבריאל הוא שר הגבורה ומשמרתו בצפון · על כן נקט לשון ודרום כל אחד לפי משמרתו שנתמנה עליו מפי הגבורה יע"ש (ספר נפתלי שבע רצון). (ה) [ושמו של משיח] אין לפקשות איך כלל זה בלשון בריאה דהא בהם לא שייך בריאה אלא קריאה. שכיון דברוכא שייך בריאה לא הם לבוראת זה מן הכלל (יפ"ת) · והמעריך הירך כי שמו של משיח וזהו גמתו כזו ותקראהו לו השכינות בם · והם עולם הסן נו · וזהו שמו של משיח המוכר במדרשים עכ"ל. ויש שתירצו דלשון בריאה שייך על הפעולה שיעשה על ידיו שיינן ויקיץ ישיני עפר: (ז) [בנוהג בעולם כו' בונה פלטין כו'] היה נ"ל קודם למ"ש ומה כתיב אחריו כו' · אלא משום דבעי למימר סמוך למאמר זה מ"ש אלמלא מקרא כתוב כו' (יפ"ת): [אלמלא מקרא כתוב כו'] אסיפא דפיסקא מידרש דהיינו הדוברות על צדיק עתק · וכן בפי' רש"י ז"ל הדוברות על צדיק פתח מקרא שהתחיל בו דורשו והולך את כולו (יפ"ת): (ח) [אמר רבי אבא סרונגיא] במדבר רבה פס"ד מעות הי' אמר רבי אבא מרונגיא כל הרים כו' ופי' ידי משה ז"ל מרונגיא פירוש של הרים לשון רוממות

מתנות כהונה

כענבים במדבר. סיפיה דקרא בראשית ראיתי אבותיכם: שנא' ה' קנני וכו' · סיפיה דקרא קדם מפעליו מאז: מילנין דיו: וקלמין · קסת הסופר: אסטרולוגס · החוזה בכוכבים: אלולי · הוא לא: בחכמה · בזכות החכמה: וירא ראשית · וכתיב בראשית בשביל ראשית: אתפרכן · ענין קשירה וכן חלומים פי' מקשרין האלומות: שהעתיק · הסיר והסתיר מהם: א"ר יוסי · גרסי' ולא דאמר: ליריאך · המסתירים מעשה מרכבה מפני מורא הש"י וכבודו ה"נ · רש"י ז"ל מוראך רבנן אמרי אל יהא לו וכו' והרישא תאלמנה יתכרם כדלעיל כלומר יהיו מקושרים ומבולקים תמה רב טובך ורש"י ז"ל פי' דדייק מדסמיך ליה תסתירם וכו': הביבים פי' הערוך ליגורות המקלחים ששופכין דלך של כל השופכין: הסריות · הסירחון: אינו פוגם · בתמיה: א"א לאומרו · ופירש"י אפילו היה יכול להבינו מדעתו לא היה רשאי לגלותו: מניין הן · מהיכן נבראו ומפרש והולך מן תוהו ובוהו: רפאים שם · וגו' גרסינן וסיפיה דקרא ועמקי שאול קרואיה: העמיק הרחיב וגו' · גרסינן וסיפיה דקרא מדורה אש ועצים וגו': ולמסתור · וריפיה דקרא מדבר כגן עדן: סרונגיא שם מקום: מתחלת ברייתו וכו' ·

סי'

עץ יוסף

נ"כ יכולת בידך לשנות הטבע · אבל האמצעים אין בידם לשנות הטבע · ותמילא מן הנפלאות האמצעים אין לסבב מכל הנהגתו בעולם · (מה"ק): (ה) ששה דברים קדמו כו' דרש מלת בראשית בב' מלות · וכאילו אמר ברא שית · ברא ו' דברים אלה מהם בריאה ממש ומהם בריאה מחשבה (יפ"ת): ה' קנני ראשית וע"כ בפועל מיירי · שהרי היתה כלי אומנתו של הקב"ה כדאיתא לעיל סימן ב': נכון כסאך מאז וע"כ בפועל מממש · דנכון הוא לשון תיקון ושכלול כתרגומו · ולא שייך תיקון ושכלול אלא בהיותו כבר נגמר בפועל (מה"ק): כענבים במדבר וסיפא דקרא כבכורה בתאנה בראשיתה ראיתי אבותיכם · וראיתי הוא כמו רואה אני את דברי פעמי · כלומר עלו במחשבתי להבראות (רש"י): קנית קדם קדם עד שלא נברא העולם: כסא כבוד כו' פי' כסא כבוד · מרום מראשון ומקדש לעולם · והיינו מקום מקדשנו · שבית המקדש נמי כסא כבוד איקרי כדכתיב יקראו לירושלים כסא ה' (יפ"ת): יהי שמו לעולם וגו' לפני שמש ינון שמו · והאי מזמור בתחית מדבר שעליו ילדק יפה וירד מים עד ים וגו' לפניו יכרעו וגו' מלכי תרשיש וגו' · ושמש הם מושאל על כל סדרי בראשית · וקאמר קרא מלפני היות שמש שיהו כל סדרי בראשית · ינון שמו ר"ל נקרא שמו ינון · ונקרא ינון על שם שעתיד לינק פי' להקיץ ישני עפר כדאיתא בשוח"ט ובפדר"א · אבל שם זה בכאן לומר שטעם קדימתו לעולם מפני השיבותו שיקיץ ישני עפר (יפ"ת): בטרם הרים וגו' היינו קודם שנברא העולם · תשב אנוש עד דכא שהוא אותן התקע"ד דורות שהיו ראוים להבראות וראה הקב"ה שרשעים הם ולא הועיל להם התשובה וקומטו בלא עת כדאמרינן בחגיגה והיינו תשב אנוש עד שנדכאו מן הבריאה · ומבריאת אדם ואילך ותאמר שובו בני אדם (רש"ת): ה' קנני וגו' קדם מפעליו מאז: אמר טלו מילנין כו' הערוך גרס אמר שלו מילנין וקונדלין · קלמין וקונדלין · וכתב פי' מילנין דיו · קלמין קסת · קונדילין בלשון רומי שבעת לחתום: אסטרולגוס חוזה כוכבים · והיא מלה מורכבת מן אסטר שהוא בלשון יוני כוכבים · ומן ליגוס שפירושו דבור (מעריך): (ו) א"ר בניה העולם ומלואו כו' בא ג"כ לפרש מלת בראשית ואמר העולם ומלואו לא נברא אלא בזכות התורה שנקראת ראשית דרכו · וב' בראשית הוא ב' הסיבה כלומר בשביל התורה שנקראת ראשית · ויליף לה מדכתיב ה' בחכמה יסד ארץ וגו' · ופרשינן בשביל התורה והיא החכמה · יסד הארץ: וירא ראשית לו וכתב בראשית בשביל ראשית: (ז) תאלמנה שפתי שקר וגו' יתאלמון יתפרכון ישתתקון · יתחרשון הוא מד"א (שמות ד) ויאמר ה' אליו מי שם פה לאדם או מי ישום אלם או חרש וגומר יתפרכון כמד"א (בראשית ל"ז) והנה אנחנו מאלמים אלומים · ישתתקון כמשמעו כנ"ל · וכן הוא בירושלמי ובשוח"ט (אות אמת יפ"ת נזה"ק) ופירושו כמד"א ויאמר ה' אליו מי שם פה לאדם או מי ישום אלם או חרש דמלת קאתר נמי או מי ישום אלם או חרש להיות ג"כ דבר והפוכו כלפי ההרש שיהיה האוזן אלא ודאי הרש הוא ג"כ הפוכו של מי שם פה לאדם וה"ק מי שם פה לאדם או מי ישום נעדר בה הפה הוא מפני פגים או אלם בטבעו שאין לו כח הדבור · או חרש · כלומר שהוא אלם מחמת הרשות כי אם אינו שומע לא למד לדבר. יתפרכון כמד"א והנה אנחנו מאלמים אלומים · פי' הערוך לשון קשירה · ורש"י פי' לשון כריתה ופריכה · שהאוגד עומרים נפרכים · וכן אלומים בלשון ארמי פרכין ודרש כל זה מהיבת תאלמנה מהפי קרא בדיעוריה ולא אמר ידמו כדלעיל: ישתתקון כמשמעו שאינו מדבר: עתק שהעתיק מבריותיו כנ"ל · עתק לשון סלוק כמו ויעתק משם כך דברים אלו שסמן הקב"ה בתורתו שלא יבינו בהם רבים לפיכך אסור לגלותן: בגאוה אתמהא פי' הקרא אתמוהי קא מתמה איך ינחו על כבודו של הקב"ה בשביל להתגאות ולומר אני דורש במעשה בראשית וכי"ת בגאות כבי"ת ויעבוד יעקב ברחל שפירושו בשביל רחל (יפ"ת): ובוז אתמהא הקרא אתמוהי האכון שיהיה מבזה על כבודו יתברך: דאמר ר' יוסי התת"כ כתב דנ"ל אמר רבי יוסי ולא דאמר עכ"ל · וכן הוא בירושלמי: בכבודו של מקום אמר כבודו דרך כבוד של מעלה (יפ"ת ומה"ק): ומה כתיב אחריו מה רב טובך משום דאייתי לדרבי יוסי דקאמר דאין לו חלק לעוה"ב ולא אשכחן דענשיה קרא אלא בהאי עלמא דתאלמנה שפתי שקר · לז"א דמדיוקא דבתריה נפקא דכתיב מה רב טובך אשר צפנת ליראיך הכך הראשונים הבחים את מוראו · שלהם לא יהיה הלק במה רב טובך הצפון ליראים: בנוהג שבעולם כו' זה ביאור הדבור המגונה שעליו נאמר בגאוה ובוז · ועיין בענף: הביבים ליגורות שגוזין לקלה שם שופכים: הסריות הסרחון: אינו פוגם בתמיה · דאין לגנות של מלך להזכיר שם אשפה שהיה שם · כך כל מי שהוא בא לומר העולם הזה נברא מתוך תהו ובהו אינו פוגם בתמיה (יפ"ת): א"א לאומרו אפי' היה יכול להבינו מדעתו לא היה רשאי לגלותו (רש"י): (ח) הוא גלי עמיקתא כו' פי' הוא גלי גיהנם וג"ע בתחלת ברייתו של עולם · והושך זה גיהנם כדלקמן פ"ב ופי"ד ופל"ג · יהי אור ויהי אור היינו ג"ע הוא אור הגנוז לצדיקים כדאי' בכ"ב דחגיגה (מה"ק): כי רפאים שם סד"ק בעמקי שאול קרואיה: העמיק הרחיב קאי אגיהנם כדכתיב בריש' כי ערוך מאתמול תפתה · וכדלקמן פ"ד: למכסה ולמסתור לעיל מהאי קרא כתיב וברא ה' על כל מכון הר ציון וגו' כי על כל כבוד חופה ודרשינן ליה פ' הספינה לז' חופות שעתיד הקב"ה לעשות לצדיקים בג"ע · וע"ז אמר שהג"ע יהיה להם למחסה ולמסתור מסלות דינין שאין להם רשות לגשת אל הקודש פנימה · וכה"א תסתירם בסתר פניך · מריב לשונות של המקטריגים: ד"א הוא גלי עמיקתא כו' גלי מעשיהם של רשעים ומעשיהם של צדיקים בתחלת ברייתו של עולם · ואתיא כמ"ד לקמן פ"ב והחשך אלו דורות הרשעים כדור אנוש כו' · יהי אור אלו צדיקים כאברהם וזרעו: המעמיקים מה' לסתיר עצה בדבר מרמה בלב · כאילו אין ה' חוקר לב ח"ו · והיה במחשך מעשיהם כלפי העשוים דבר עבירה בהסתר כאילו אין ה' רואה: ונהורא עמא שרא כו' כי הם משורש האור שהבדיל לעצמו וכדלקמן פ"ב סי' י': סרונגיא שם מקום · (ועיין בענף): זה מלך המשיח שנא' קומי אורי וגו' תהו ובהו וחשך קאי ארמז הגליות והאור רמז לב"ד וכדאי' לקמן פ"ב סימן ה' יהי אור ויהי אור הוא אורו של ב"ד כאור הגאולה · וא"כ הא דדרשינן גלה עמיקתא ומסתרתא ידע מה בחשוכא כלפי מעשיהם ר"ל היינו לרמות הגליות · ונקט ג' לנפי כלפי ג' גליות הבאות אהר נבוכדנצר שנתגלו לו · וע"ז אמר ונהורא עמיה שרא זה ב"ד שבימיו יהיה לה' המלוכה · ועל זה הדרש מסיים המדרש בפסיקתא · ור"ל שכן מדרש בפסיקתא רבתי ריש פרשה ל"ז על פסוק קומי אורי וגו' · איזה אור שכנסת ישראל מצפה · זה אורו של משיח שנאמר וירא את האור כי טוב · הרי שדורש שם פסוק קומי אורי ופסוק וירא אלהים את האור וגו' על משיח ב"ד: עמיה שרא זה מלך המשיח שגנוז שנתרגב בהמ"ק נולד · וישב אצל הקב"ה שמור ומזומן כדאי' בירושלמי דברכות פרק היה קורא ובאיכה רבתי: קומי אורי וגו' בפסיקתא שנם בפסיקתא קאי למעלה כמו שכתבתי לעיל · אבל דרש דר' יודא בר סימון ליתא שם · אבל במדרש שמם שיפ"ת נרסם סי' פ' נססיקתא אמר ר' יהודה כו' לכן העתקתי כאן ג"כ: (ט) מתחילת ברייתו של עולם

סי'

בריתו של עולם הוא גלה עמיקתא ומסתרתא • בראשית ברא אלהים וגו' • ולא פירש • והיכן פירש להלן (שם ח) הנומה כדוק שמים. ואת הארץ. ולא פירש. והיכן פירש להלן (לעיל ט) כי לשלג יאמר הוא ארץ (שם לח) בצקת עפר למוצק וגו'. ויאמר אלהים יהי אור. ולא פירש. והיכן פירש (תהלים קד) עושה אור כשלמה: (י) יש ר' יצחק פתח (שם קיט) ראש דברך אמת וגו'. א"ר יצחק מתחלת ברייתו של עולם ראש דברך אמת. בראשית ברא אלהים. (ירמיה י) וה' אלהים אמת. ולעולם כל משפט צדקך. שכל גזרה וגזרה שאתה גוזר על בריותיך. הן מצדיקין עליהם את הדין ומקבלין אותו באמונה. ואין כל בריה יכולה לומר שתי רשויות בראו העולם. וידברו אלהים אכ"כ אלא וידבר אלהים. ויאמרו אלהים אכ"כ. אלא ויאמר אלהים. בראשית ברא אלהים אכ"כ. אלא ברא אלהים: (יא) ריב"ל בשם ר' לוי אמר זה שהוא בונה צריך ששה דברים. מים. ועפר ועצים. ואבנים. וקנים. וברזל. וא"ת עשיר הוא ואינו צריך לקנים הרי הוא צריך לקנה המדה שנא' (יחזקאל מ) ופתיל פשתים בידו וקנה המדה. כך התורה קדמה אותן ששה קדימות. קדם. ומאז. ומעולם. ומראש. ומקדמי תרין. (כפר' ה' קנני): (יב) פילוסופוס אחד שאל את רבן גמליאל א"ל צייר נדול הוא אלהיכם. אלא שמצא סממנים טובים שסייעו אותו. תהו. ובהו. וחשך. ורוח. ומים. ותהומות. א"ל תיפח רוחיה דההוא גברא כולהון כתיב בהן בריאה. תהו ובהו. שנא' (ישעיה מה) עושה שלום ובורא רע. חושך. יוצר אור וגו'. מים (תהלים קמח) הללוהו שמי השמים והמים למה שצוה ונבראו. רוח (עמוס ד) כי הנה יוצר הרים ובורא רוח. תהומות (מכלי ח) באין תהומות חוללתי: (יג) כ"ר יונה בשם ר"ל אמר למה נברא העולם בב'. אלא מה ב' זה סתום מכל צדדיו ופתוח מלפניו. כך אין לך רשות לומר מה למטה. מה למעלה. מהלפנים. מה לאחור. אלא מיום שנברא העולם ולהבא. בר קפרא אמר (דברים ד) כי שאל נא לימים ראשונים אשר היו לפניך למן היום שנבראו אדם על הארץ ומקצה השמים ועד קצה השמים אתה חורש ואי אתה חורש לפנים מכאן (שם) ולמקצה השמים ועד קצה השמים אתה חורש וחוקר ואי אתה חוקר לפנים מכאן דרש ר' יהודה בן פזי במעשה בראשית בהדיה דבר קפרא: (יד) כא למה נברא העולם בב' להודיעך שהן ב' עולמים העוה"ז והעוה"ב. ד"א למה בב' שהוא לשון ברכה. ולמה לא באל"ף פ"ם לומר שהוא לשון אריחה. ד"א למה לא באל"ף שלא ליתן פ"ם לטינין. לומר היאך העולם יכול לעמוד שהוא נברא בלשון אירחה. אלא אמר הקב"ה הרי אני בורא אותו בלשון ברכה ולהואיל יעמוד. ד"א למה בב'. אלא מה ב' זה יש לו שני עוקצין. אחד מלמעלה ואחד מלמטה מאחוריו. אומרים לב' מי בראך. והוא מראה בעוקצו מלמעלה ואומר זה שלמעלה בראני. ומה שמו. והוא מראה להן בעוקצו של אחריו ואומר ה' שמו. א"ר אלעזר בר חנינא בשם ר' אחא כג ב"ז חזרות היתה האל"ף קורא תנר לפני כסאו של הקב"ה. אמר לפניו רבש"ע אני ראשון של אותיות ולא בראת עולמך בי. א"ל הקב"ה העולם ומלואו לא נברא אלא בזכות התורה. שנא' (משלי ג) ה' בחכמה יסד ארץ וגו'. למחר אני בא ליתן תורה בסיני. ואיני פותח תהלה אלא בך. שנא' (שמות כ) אנכי ה' אלהיך. ר' הושעיא אומר למה נקרא שמו אל"ף שהוא מסבים מאלף. שנא' (תהלים קה) דבר צוה לאלף דור: (טו) כג א"ר סימון בשם ריב"ל מנצפ"ך צופים אמרום הלכה למשה מסיני • רבי ירמיה בשם רבי חייא בר אבא אמר

יד יוסף יט) ילקוט סדר זו. ושיין ירושלמי פ"ה דסנהדרין: ב ירושלמי פ"ב דמגילה פסיקתא דכתי פ' כ"ה. תוספתא פרק לין דוכתין. בבלי מגילה דף י"ח ומהרי דף כ"ב: בא ירושלמי שם ופסיקתא שם. ילקוט סדר זו. מנחומא סדר זו. מיוחד פסוק לתמי כתם שם. קהלת רבה פסוק מעות לא יוכל לתקן. בוט"ט מזמור ק"ה. חד"ל פ"ל פ' כ"ה. ושיין בכפר הכסיר דף ק': כב פסיקתא רבתי פ' כ"ה. ילקוט סדר זו: כג ירושלמי מגילה ובבלי פ"ק. שנת פרק שבועה. במדבר רבה פ' י"ח:

מתנות כהונה

פי' נולה להלן על ידי שפיה מה שהיה מתהלה בבריתו של עולם ומהיכן נברא שמים ומלין עותה אור כשלמה. וכדילף מינה לקמן ביה פרשה ג': בראשית ט' • וא' אלהים תחת כי בהתם כתיב הודיע שהי' אלהים יחיד ולית שם אחר זה נקרא אל תחת כי בקרא אחרינא ובן נעורון ערך הר' וכן נשפיטם כל כריש עוריש תון שנה • כי שם כתיב שם ה' שם מקום של מעלה ושם אלהים של מטה ובמקום שהוא מזכיר שם מקום של מטה מזכיר שם אלהים ובמקום שהוא מזכיר שם מקום של מעלה מזכיר שם ה' וכן הוא לשעתיד שיהא מזכיר שם ה' ולא שם אלהים שנא' (זכריה יד) והיה ה' למלך על כל הארץ ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד: (יא) ר"י פתח ראש דברך אמת נראים נראים דברך דהיינו נראים נראה אלהים הודעתנו התחת היום ה' הוא אלהים ואין זולתו • והכוונה אחת • ומלכותה נלחמה היום פתחון פה למיסה ונגללו: באין תהומות • עד שלא היו ולא נבראו עדיין התהומות הרי שנבראת אחד • מלמעלה כי' כזה ב': ה' שמו • התלוי התחום תהומות על תהי' ואל תא"ה ושם על ל' קריאתו תהי וכן אל אלהים תו יל' כ' שמו התלוי כזמנין ב' יחין ויין בתמנעו כזה א' ניתמרית סנו כ"ו שם על ל': ה"נ שהוא מסכים תלוי • ק' הקב"ה הסכים לתת התורה לחמר תלוי הזכות וכמו שדרשו לקמן מתקע"ד הזכות עלו בתחבבה להבראות ולא נבראו וכ"ו הזכות עד שבא משה וקיבל התורה לחמר תלוי הזכות

[יד] [שהוא לשון נרכה] שקשה כשמעיכם שם משנה בני"ם לשון קללה (ושיין ס"ם נשן יוסף) • ותמהרשש נשיכושו

ענף יוסף

רומנות כדמסיק שלוין חדם מתרומם מן דברים שלו שב"ל • ונה פירש מרומנת הוא רומנות ולדמתי יש מן שבשנה כי רבי חנא היה משקה סטקתא רומנית ושד נאמר כי פילקוט פ' משנה ובמסכתי פי' ס"ם לין שם סיבה מרומנית ובן נעורון ערך הר' וכן נשפיטם כל כריש עוריש תון שנה • כי שם כתיב שם ה' שם מקום של כן לא תבוז לשעתיד סיבה מרומנית • ובריבה סדר נשא ריחה ל' תנא דתרומית ושד שם ה' שם מקום ושם ה' קהלת רחמי כתיב תלמיד חכם שמקיא סטקתא דרומנית ובב"ר פ' פ' ריחה ר' תנא סרוגית ובכל תחד ותלין שב שלף שם שינוי שפה סדרומנית ושפה פרוטית דשעות ושפה תרוגית דשעות כוש"בכיס הרכה בשרש בשעות תבשיל ומקומות שד נאים בשבעתומת סדר שעות גרם כשנורית ובירושלמי פרק שלש ושרבים ריחה דבש רבי בא סרוגית סרי פירוש רוחות בשעל ידי שבשה יפה שם בשעות • (סדר שדורות) : [יג] [דרש רבי יהודה בן פזי בש"ר] דבר שם שם שלמד לעיל דמצריתה שעולם נברא בה' אותיות ולמד לכדוק כיתיר וקלמד כוש שנברא שבדש רבי יהודה בן פזי בשם ר' יוחנן בן נפתלי שבתיבות וכו' • וש"ם נמה נברא שעולם נברא בה' אותיות מלמד שהשיב נתיבי עשיב הוא (יפ"ת): [יד] [שהוא לשון נרכה] שקשה כשמעיכם שם משנה בני"ם לשון קללה (ושיין ס"ם נשן יוסף) • ותמהרשש נשיכושו

צופים אמרום הנשיאים שבקבלה עושים • דמשמלה לה סיו שלש ס' שמד ועל שבה ועשנתם

בני כ"ל שעמיקתא ומסתרתא היו בתחלת בריאתו של עולם שלא נתפשטו ונלה לותם מחיכ לעשהו הנשיאים לתן היתה בריאתם • וכדמסיק בנשתים בנתן כי ולא פי' והיכן פי' כו'. (רש"י ותה"ק): הנומה בדוק שמים וס"ד ויתמתה כלותה לשמש • מדמיון שמיש על התלין כדמיון הלותה על הקנקש: והיכן פירש להלן כי לשלג יאמר הוא ארץ וגו' כנ"ל • ול"ל ותלוי בשלוחתם ביומת דף כ"ד תם מתמנא שם מן שהדיש נשרא השלם. ע"ש: עושה אור בר' שי' רים ס"ג: (י) ר"י פתח ראש דברך אמת נראים נראים דברך דהיינו נראים נראה אלהים הודעתנו התחת היום ה' הוא אלהים ואין זולתו • והכוונה אחת • ומלכותה נלחמה היום פתחון פה למיסה ונגללו: באין תהומות • עד שלא היו ולא נבראו עדיין התהומות הרי שנבראת אחד • מלמעלה כי' כזה ב': ה' שמו • התלוי התחום תהומות על תהי' ואל תא"ה ושם על ל' קריאתו תהי וכן אל אלהים תו יל' כ' שמו התלוי כזמנין ב' יחין ויין בתמנעו כזה א' ניתמרית סנו כ"ו שם על ל': ה"נ שהוא מסכים תלוי • ק' הקב"ה הסכים לתת התורה לחמר תלוי הזכות וכמו שדרשו לקמן מתקע"ד הזכות עלו בתחבבה להבראות ולא נבראו וכ"ו הזכות עד שבא משה וקיבל התורה לחמר תלוי הזכות

יוסף

נמה שהתם נבריותו של עולם נבי"ת • וכ"ל שהיה ט' בתחלת בריותו של עולם שלא נתפשטו ונלה לותם מחיכ לעשהו הנשיאים לתן היתה בריותם • וכדמסיק בנשתים בנתן כי ולא פי' והיכן פי' כו' (רש"י ותה"ק): הנומה בדוק שמים וס"ד ויתמתה כלותה לשמש • מדמיון שמיש על התלין כדמיון הלותה על הקנקש: והיכן פירש להלן כי לשלג יאמר הוא ארץ וגו' כנ"ל • וכ"ל ותלוי בשלוחתם ביומת דף כ"ד תם מתמנא שם מן שהדיש נשרא השלם. ע"ש: עושה אור בר' שי' רים ס"ג: (י) ר"י פתח ראש דברך אמת נראים נראים דברך דהיינו נראים נראה אלהים הודעתנו התחת היום ה' הוא אלהים ואין זולתו • והכוונה אחת • ומלכותה נלחמה היום פתחון פה למיסה ונגללו: באין תהומות • עד שלא היו ולא נבראו עדיין התהומות הרי שנבראת אחד • מלמעלה כי' כזה ב': ה' שמו • התלוי התחום תהומות על תהי' ואל תא"ה ושם על ל' קריאתו תהי וכן אל אלהים תו יל' כ' שמו התלוי כזמנין ב' יחין ויין בתמנעו כזה א' ניתמרית סנו כ"ו שם על ל': ה"נ שהוא מסכים תלוי • ק' הקב"ה הסכים לתת התורה לחמר תלוי הזכות וכמו שדרשו לקמן מתקע"ד הזכות עלו בתחבבה להבראות ולא נבראו וכ"ו הזכות עד שבא משה וקיבל התורה לחמר תלוי הזכות

עץ

בני כ"ל שעמיקתא ומסתרתא היו בתחלת בריותו של עולם שלא נתפשטו ונלה לותם מחיכ לעשהו הנשיאים לתן היתה בריותם • וכדמסיק בנשתים בנתן כי ולא פי' והיכן פי' כו'. (רש"י ותה"ק): הנומה בדוק שמים וס"ד ויתמתה כלותה לשמש • מדמיון שמיש על התלין כדמיון הלותה על הקנקש: והיכן פירש להלן כי לשלג יאמר הוא ארץ וגו' כנ"ל • וכ"ל ותלוי בשלוחתם ביומת דף כ"ד תם מתמנא שם מן שהדיש נשרא השלם. ע"ש: עושה אור בר' שי' רים ס"ג: (י) ר"י פתח ראש דברך אמת נראים נראים דברך דהיינו נראים נראה אלהים הודעתנו התחת היום ה' הוא אלהים ואין זולתו • והכוונה אחת • ומלכותה נלחמה היום פתחון פה למיסה ונגללו: באין תהומות • עד שלא היו ולא נבראו עדיין התהומות הרי שנבראת אחד • מלמעלה כי' כזה ב': ה' שמו • התלוי התחום תהומות על תהי' ואל תא"ה ושם על ל' קריאתו תהי וכן אל אלהים תו יל' כ' שמו התלוי כזמנין ב' יחין ויין בתמנעו כזה א' ניתמרית סנו כ"ו שם על ל': ה"נ שהוא מסכים תלוי • ק' הקב"ה הסכים לתת התורה לחמר תלוי הזכות וכמו שדרשו לקמן מתקע"ד הזכות עלו בתחבבה להבראות ולא נבראו וכ"ו הזכות עד שבא משה וקיבל התורה לחמר תלוי הזכות

(יג) למה העולם בב"ת פ' למה מתחיל סיפור בריתה כשלש בני"ם ושיין ס"ם נשן יוסף) • ותמהרשש נשיכושו

פנים

מה שהתקינו הצופים. מעשה היה ביום סגריר ולא נכנסו חכמים לבית הועד. והיו שם תינוקות. ואמרו בואו ונעשה בית הועד. אמרו מה טעם כתיב מ"ם ם"ם. נו"ן ן"ן · צ"י צד"י. פ"א פ"א. כ"ף כ"ף. אלא ממאמר למאמר. ומנאמן לנאמן · ומצדיק לצדיק. מפה לפה. מכף לכף. ממאמר למאמר. ממאמר של הקב"ה למאמר של משה. מנאמן לנאמן. מהקב"ה כד שנקרא אל מלך נאמן למשה שנקרא נאמן. דכתיב (במדבר יב) בכל ביתי נאמן הוא. מצדיק לצדיק. מהקב"ה שנקרא צדיק דכתיב (תהלים קמה) צדיק ה' בכל דרכיו. למשה שנקרא צדיק דכתיב (דברים לג) צדקת ה' עשה. מפה אל פה. מפיו של הקב"ה לפיו של משה · מכף לכף. מכף ידו של הקב"ה לכף ידו של משה. וסיימו אותן. ועמדו חכמים גדולים בישראל. וי"א *ר' אליעזר ור' יהושע ור' עקיבא היו. וקראו עליהן (משלי כ) גם במעלליו יתנכר נער וגו' (באנבי דר' מאיר וכו') : (טז) ר' יודן בשם עקילס כה אמר לזה נאה לקראו אלוה. בנוהג שבעולם מלך ב"ו מתקלס במדינה · ועדיין לא בנה לה דמוסיות. ועדיין לא בנה לה פריבטאות. בתחילה מזכיר שמו ולבסוף קטיזמה שלו · ברם יחידו של עולם בתחילה פעל ולבסוף נתקלס. שמעון בן עזאי אומר (ש"ב כב) וענותך תרבני. ב"ו מזכיר שמו ואח"כ שבחו פלן אגוסטלי. פלן פראטאטא · אבל הקב"ה אינו כן אלא משבר צורכי עולמו. אח"כ מזכיר שמו. בראשית ברא ואח"כ אלהים : (יז) תנא רשב"י כו מנין שלא יאמר אדם לה' עולה. לה' מנחה. לה' שלמים. אלא עולה לה'. מנחה לה'. שלמים לה' · ת"ל קרבן לה'. והרי דברים ק"ו ומה אם מי שהוא עתיד להקדיש אמרה תורה לא יחול שם שמים להקריב. המחרפים והמגדפים והעובדים ע"ז עאכ"ו שימחו מן העולם : (יח) כז רבנן אמרין ב"ו בונה בנין בשעה שהבנין עולה בידו הוא מרחיב ועולה ואם לאו מרחיב מלמטה ומיצר מלמעלה. אבל הקב"ה אינו כן אלא את השמים שמים שעלו במחשבה ואת הארץ ארץ שעלתה במחשבה. ר' הונא בשם ר' אליעזר בנו של ריה"ג אמר אפי' אותן שכתוב בהן (ישעיה סה) כי הנני בורא שמים חדשים. כבר הן ברואין מששת ימי בראשית. כח הה"ד (שם סו) כי כאשר השמים החדשים והארץ החדשה · ארץ חדשה אכ"כ אלא החדשה : (יט) כט ר' ישמעאל שאל את ר' עקיבא א"ל בשביל ששמשת את נחום איש גם זו כ"ב שנה. אכין ורקין מיעוטין. אתין וגמין רבויין. הדין את דכתיב הכא מה הוא. א"ל אילו נאמר בראשית ברא אלהים שמים וארץ. ל היינו אומרים השמים והארץ אלוהות הן. א"ל (דברים לב) כי לא דבר רק הוא מכם. לא ואם רק הוא מכם. למה שאין אתם יודעים לדרוש. בשעה שאי אתם יגיעין בו. (שם) כי הוא חייכם. אימתי הוא חייכם בשעה שאתה יגיעין בו. אלא את השמים. לרבות חמה ולבנה ומזלות. ואת הארץ לרבות אילנות ודשאין וג"ע : (כ) לב ר' תנחומא משום ר' הונא אמר (שמות לח) ובצלאל בן אורי בן חור למטה יהודה עשה את אשר צוה אותו משה לא נאמר. אלא את כל אשר צוה ה' את משה. אפי' דברים שלא שמע מפי רבו. הסכימה דעתו למה שנאמר למשה בסיני. ר' חונייא בשם ר' אמר (מלאכי ב) תורת אמת היתה בפיהו. אלו דברים ששמע מפי רבו. ורבנן אמרי (משלי ג) כי ה' יהיה בכסלך ·

אפי'

יד יוסף כד שבת דף קי"ט ע"ב. סנהדרין דף קי"א ע"א · *(וי"א ר"א ור"י ור"ע). והא דאמר בפדר"א שלא לתד רבי אלעזר עד שהיה גדול (פד"ע). אבל קשה שלא ר"ע היה ע"ס עד מ' שנה כדאי' לקמן פ"ק. והאפשר שס"ל המדרש דכאן כדעת הספרי וסילקוט סדר ברכה שהיה מ"ח מנעוריו · כה שוח"ט תמור י"ח. ילקוט סדר זו. וילקוט שמואל ב' רמז קס"ג : כו תורת כהנים סדר ויקרא פ"ב. ספרי האזינו פ' כי שם ה' אקרא. ילקוט סדר זו. נדרים פ"ק. כז ילקוט סדר זו : כח ילקוט כאן. וישעיה פסוק זה : כט לקמן פרשה כ"ב ופרשה ל"ג. חגיגה ד' י"ב · וילקוט סדר זו : ל ספר סהסיר דף ד': לא זוהר סדר ויצא דף קס"ג ע"א. זוהר סדר ויקרא סוף דף ו'. ירושלמי פ"ק דפיאה ופ"ק דשבת. ופרק לולב וערבה. ופרק האשה שנפלו. ספרי סדר עקב : לב ירושלמי שם :

ענף יוסף

בפירושו על הכל יודוך תירץ שכוונת המדרש שאמור וכריך הוא דבר ותלושו · ולכך מתחיל בבי"ת בסוף לשון ברכה והוא הלוף האמור ולא המצא באל"ף וביו"ה דבר שיהיה האחד כוסף הברכו ומתחיל באלו השתי אותיות כי אם אמור וברוך עכ"ל · ע"ש באורך : (טז) [אמר רבי סימון כו' מגלה כו'] עד סוף הסימן אין ענין לכאן · ונראה שמקומו הראוי לקמן ריש פ"ב דפתח בהאי קרא גם במעלליו יתנכר בתחלה דרשו לענין מגלה עד סיומו וקראו עליהן גם במעלליו יתנכר נער · ואח"כ דרשו על והארץ היתה תהו ובהו כו' כדלקמן · וכן דרך המדרש להביא קרא ולדרשו תחלה לענין אחר ואח"כ לענין שפתח בו (מהרב מוה' יעקב

מתנות כהונה

דמגילה נביאי הדורות לפיכך קורין מנצפ"ך ולא כמנכן כסדר שכתובים באל"ף בי"ת לדורשו נוטריקון מן צופים הוא או מה שהתקינו הצופים ומצאתי בשם הריטב"א ז"ל והאי צפים לאחר יאשיה המלך דאילו קודם לכן הרי היה שם הארון והלוחות והיכא מספקן שכתובים אלא לאחר שנגנז הארון בימי יאשיה : סגריר · יום חושך ומטר : ממאמר למאמר · שמיד שהדבור נמסר למשה היה אומר לישראל כמו שדרשו חז"ל והאלהים יעננו בקול בקולו של משה שקולו היה הולך וחזק להשמיע הדבור לכל ישראל : וסיימו אותן · החכמים שהיו באותו הדור היו מסמנים ומציינים אותם מי ומי הם : באנבי דר"מ כו' · נראה שהוא ט"ס ובדוחק יש לפרשו שהיה כ"כ בס"ת שלו על הגליון ובירושלמי דתענית גרס בספרו של ר"מ כתוב היה כתנות אור בא' אור בעד עור בחילוף אהה"ע כי האל"ף והעי"ן מתחלפין וכן גבי י' הדברות היה כתוב תיבה או אות משונה ממה שכתוב בס"ת שלנו שמתוכו היה גלוי בהדיא דרש של ר' יודן דבסמוך : ר' יודן כו'. שאחר שספר בריאת העולם ועניין נפלאות דור המבול ודור הפלגה וכו'. עד מספס מצרים וירידת המן ובאר נתקלס לבסוף ואמר אנכי ה' אלהיך ומלת וכו'. מעתגם קלא : דימוסאות פריצבאות. מיני מרחצאות והענוגות בני אדם : קטיזמא. שבחו : מתחילה פעל כו' · מוסב על ראשון לאמר שמדת הקב"ה נשתנה לעילוי ממדת מלך ב"ו שבתחילה מתקלס ואח"כ עושה צרכי התדיעות ואח"כ מפרש שנה בהזכרת השם הוא הפוך ממדתו ומפיק ליה מקרא דוענותך תרבני : אגוסטלי פראטאטא · מיני שררות הן : משברא צרכי עולמו. משהזכיר בברא צורכי עולמות שזהו שבחו וגדולתו וענותנותו ית' שמו : יהיל. פי' כמו יתחיל שלא יתחיל בהזכרת השם שמא יתחרט בתוך כדי דיבור הקרבן או ישתתק ונמצא שהוציא ש"ש לבטלה ק"ו וכו' : ואם לאו · שרואה שאם ירחיב כך ויעלה לא יוכל עמוד חוזר בו מרחיב לתתה ומיצר למעלה : שעלו במחשבה. ולא חזר בו מהמחשבתו הראשונה : אלא החדשה. עם ה"א הידועה משמע הארץ הנבראה כבר וכן השמים : כי לא דבר רק. אין דבר רק בתורה : מכם. מגדכם ובשבילכם : אילנות השטים

ט'

עץ יוסף

פריך והכתיב אלה המצות שאין נביא רשאי לחדש דבר מעתה · ותאמר שכהוס וחזרו צופים ויסדום ונראה דר"ם נמי ס"ל כן · והא טפא קמ"ל רבי סימון דלא הדבוס מעלוס ישום דאין נביא רשאי לחדש דבר : מה שהתקינו הצופים למה נקרא מנצפ"ך ולא כמנכ"ן כסדרן · ע"ש שהתקינום הצופים · חהו מן לפך פי' · מאן התקינום צופים · וכן בירושלמי פ"ק דמגילה מהו מנצפ"ך כו' מה שהתקינו לך הצופים · מאן אינון אילין צופים : ביום סגריר יום גשם שהכל נסגרים בבתיהם כמ"ש (משלי כ"ז) דלף טורד ביום סגריר. לבית הועד לבית המדרש. מ"ם ם"ם נו"ן ן"ן ט' ממאמר של הקב"ה כו'. שעל שמלאו כל חמש מעלות אלו בישה בלבד ולא באחר · בהכרה שבאו להורות על שלימות התורה שניתנה על ידו למאמר של משה תורה שבע"פ שנתנה הל"מ והוא יגידנה לישראל · ולא נתמלא מלאך ושרף בין יאחר הקב"ה לשל משה : למשה שנקרא נאמן שהיה נאמן בית שנתעלה מכאר נביאי' בידיעת סודות החכמה שחמשי' שערי בינה כולם נמסרו למשה חוץ מאחד · וכן אמר בספרי בכל ביתי נאמן הוא שהראה לו מה למעלה מה למטה כו' (יפ"ת) : לפיו של משה רמז למ"ש לקמן בס"ר פ' נ"ח אבל למי שבא בנו מביא הספר ונתן לו מאכלה שבתוך פיו כו' · והכוונה על גילוי סודותיו הכתובים לו : לכף ידו של משה תורה שבכתב · שהלוחות מעשה אלהים היה ותפסם מידו ליד משה ולא נתמלא מלאך ביניהם : וסיימו אותן החכמים שהיו באותו הדור היו מסמנים ומציינים אותם מי ומי הם : ר"א ור"י ור"ע תיבת ור"ע ליתא בירושלמי דמגילה פ"ק · וכן הנכון כי ע"ס היה בילדותו כדאי' באדר"נ פ"ו · ולקמן פ"ק סי' י"א : גם במעלליו יתנכר נער וס"ד אם זך ואם ישר פעלו · וכמ"ש כי יצר לב האדם רע מנעוריו · ואם רואים תינוק בנערותו שזך וישר כעלו · אז יכיר שיהיה בגדלותו אדם גדול בתורה ובמע"ט : באנבי דרבי מאיר כו' נראה שהוא מיותר (יוה"כ) : או אפשר מדרש אחד היה ידוע להם שהיה נקרא בשם הנכי דר' מאיר שמשם איתא הך דרשא · וכמו שהביאו לעיל סי' ט' בשם הכסיקתא : (טז) לזה נאה לקראו אלוה. דק"ל דה"ל למימר אלהים ברא בראשית. לכן אמר רבי יודן שבזה בא להורות שלזה נאה לקראו אלוה כו'. ברם יחידו של עולם בתחלה פעל בתיקון העולם ואח"כ נתקלס מן הדין בקבלת אלהותו · לכן אמר בראשית ברא ואח"כ אמר אלהים להורות שקבלת אלהותו ועול מלכותו על כל באי עולם הוא מן הראוי מצד פעולת הבריאה שקדם לכבי קילוסו לא ככ"ו שמתקלס קודם הפעולה (מה"ק). דימוסיאות מרחצאות של מים חמים היוצאין מן הקרקע : פריבטאות בתי כסאות (מעריך) · והית"כ פי' מרחצאות והענוגות ב"א : בתחילה מזכיר קטיזמא שלו · הנה שם תיבות מיותרים ולא גרסינן ליה דהיינו דברי בן עזאי ממש · דקטיזמא פירושו שבחו · ולר' יודן נמי קאמר מה הוסיף לה בן עזאי · ועוד דאין ענין זה אלא דברי רבי יודן בתחלת דבריו ושופס אותם אלא בקילוס ופעולה לא לענין הזכרת השם קודם הקילוס או אחר הקילוס (יפ"ת) . בן עזאי אומר כו' בא לפרש טעם אחר על קדימת בראשית ברא לאלהים. [illegible] ב"ו להזכיר שמו ואח"כ שבחו [illegible] פראטאטא שהם מיני שררות ידועים · והוא מקדים שמו [illegible] · אבל הקב"ה אינו כן [illegible] שבחותו על בריותיו ואח"כ מזכיר שמו שהוא אלהים · בראשית ברא ואח"כ אלהים [illegible] (מה"ק) : אגוסטלא הרומיים קראו לשלטון שלהם קיסר על שם המושל הראשון כי כן שמו · ולמושל השני קראו אגוסטוס · ועשם הגילה מוסף ומגדל · ועל שמו קראו כן לבאים אחריו · ולאשת הקיסר קראו אגוסטא (מוסף הערוך) : פראטאטא פי' שלטון (ערוך) :

(יז) תנא רבי שמעון בן יוחאי כו'. גם רשב"י בא לפרש טעם אחר על קדימת בראשית ברא לאלהים · לפי שאין ראוי להזכיר השם בתחלת הדבור כדאשכחן גבי קרבנות שלא יאמר לה' עולה אלא עולה לה' · ויליף לה בק"ו מדכתיב אדם כי יקריב מכם קרבן לה' · והענין מבואר ע"פ מ"ש בזוהר יתרו שהמוציא שם שמים לבטלה על דברי חול פוגם בקדושת השם ובכלל זה הוא אף המזכיר ש"ש על דבר מצוה שפוגם בהזכרת ש"ש תחילה · אלא אחר אותו דבור תהלה · ויליף לה מדכתיב בראשית ברא אלהים · ולא כתיב אלהים ברא בראשית · ומפרש שם הטעם לפי שאין ראוי להזכיר ש"ש על דבר ריקן · ולכן אפילו בהזכרת ש"ש על דבר מצוה אין ראוי להיות מתחלה קודם סוף דבור כיון שעכ"פ באותו רגע תכ"ד מתעורר קדושת שם שמים על דבר ריקן אע"פ שמסיים דבורו לשם מצוה · וזהו שאמר והרי דברים ק"ו מה אם מי שהוא עתיד להקדיש אמרה תורה לא יחול ש"ש להקריב · ר"ל שלא יתחלל שם שמים להזכירו לבטלה בתחלת הדבור אע"פ שסופו לדבר מצוה · ק"ו למחרפים ולמגדפים בשם שאלו פוגמים בקדושת השם · ולכך ראוי שימחו מן העולם לגמרי (מה"ק) : (יח) ב"ו בונה בנין כו' דק"ל דאת שמים ואת ארץ מיבעי ליה · דהא אכתי לא הוו מקדמת דנא לרמוז עליהן בה' הידיעה · לכן אמרו את השמים שעלו במחשבה כבר · נבראו בלא שנוי (מה"ק) : בשעה שהבנין אם נזדמנו לו חלקי הבנין והמקום בטוב · אז יוכל להגביה הבנין כרצונו · ואם לאו יקצר מלמעלה · אבל הקב"ה ביכולתו המוחלט כאשר שיער במחשבתו הקדומה כביכול כן התחיל וכן גמרו : כבר הם ברואים והיינו בכח מחשבה · ולא בפועל · וגמר בריאתו יהיה לעתיד (מה"ק) : הה"ד כי כאשר השמים חדשים אכ"כ אלא החדשים · הארץ חדשה אכ"כ אלא החדשה כנ"ל (יפ"ת) · וכן הוא בילקוט כאן · ועיין בילקוט ישעיה פסוק זה : (יט) נחום איש גם זו שכל הבא עליו היה מקבל בשמחה ואומר גם זו לטובה : אכין ורקין מיעוטין שנחום איש גם זו היה דורש כל אכין ורקין למעוטין · וכל אתין וגמין לרבויים : השמים וארץ אלהות הן ומי"ם ואז"ל כי האלהים הוא שמים והארץ · שהיו טועים לומר שהם שתותיו · וזה הוא כדעת הטועים שאומרים שאין הסבה הראשונה משגיח בהנהגת עולם השפל לשפלותו אלא השמים והארץ הן הם עלת אלהות ועל ידם נגמר כל צרכי תולדותיהם · אבל השתא דכתיב את השמים נעשה הכסק בין אלהים לשמים וארץ להורות שאלהים הוא הפועל והמה פעולים (מה"ק) : ואם רק הוא מכם וכאילו קאמר לא דבר רק היא מלך עצמו ואם רק הוא מכם · כלומר מטלכתכם שאינכם יגעים בו · וכן כאן אין להם יודע לדרש דמ"מ קשה ואת הארץ למה לי · אלא את השמים לרבות חמה ולבנה כו' ואת הארץ לרבות אילנות ודשאים וג"ע · ונ"ע ר"ל ג"ע שבארץ · שכל בכלל השמים נכללו בבם עם השמים שיהם נבראו · וכן הארץ · וכל אחד יצא לפועל בזמנו · והיינו כוונת הכתוב בבריאת אלהים · לא בלבד שמים וארץ · רק את השמים שבריאה באה את כל תולדות השמים שיהיו הייה כו' · ואת הארץ כל תולדות הארץ שהוא אילנות כו' · שהכל נתהוה בראשונה השמים והארץ הן כל תולדותיהם נכללו בהם בבה מציאות הויה דקה · וכל מה שנגלה בימים שאחר יום א' לא היו רק כיוצאים ומתפרדים מן הכח אל הפועל · אלו מן השמים ואלו מן הארץ (יפ"ת ומה"ק) : (כ) רבי תנחום בשם כו' [illegible] כי לא דבר רק בתורה [illegible] בו · [illegible] לשם (יפ"ת) : תורת אמת היתה כו' · [illegible] דעת כו' · כמ"ש בשם הדר"ל : תורת אמת היתה כו' · [illegible] אלו דברים ששמע מפי רבו · ועולה לא נמצא בשפתיו אלו דברים שלא שמע מפי רבו כנ"ל · וכן הוא בירושלמי · [illegible] ועולה לא נמצא

בשפתיו

אפי' רבים שאתה כסיל בתן. ושמר תלך מלבר. ר' חזקיה אמר מן ההויה. ר' אבהו אמר מן העבירה. ר' לוי אמר מן המזיקין. אמר ר' אבדימום אם נתת מכיסך צדקה. הקב"ה הוא משמרך מן הפיסין ומן הזמיונות מן תולנלאות ומן הארנונות: (כא) לג ב"ש וב"ה. ב"ש אומרים השמים נבראו תחלה ואח"כ נבראת הארץ. וב"ה אומרים הארץ נבראת תחלה ואח"כ השמים. אלו מביאין טעם לדבריהם. ואלו מביאין טעם לדבריהם. על דעתיהון דב"ש דאינון אמרין השמים נבראו תחלה ואח"כ הארץ. משל למלך שעשה לו כסא ומשעשאו עשה אופיפורין שלו. כך אמר הקב"ה (ישעיה מח) השמים כסאי והארץ הדום רגלי וגו'. ועל דעתיהון דב"ה דאינון אמרין הארץ נבראת תחלה ואח"כ השמים. משל למלך שבנה פלטין משבנה את התחתונים. אח"כ בנה את העליונים. כך ביום עשות ה' אלהים ארץ ושמים. א"ר יהודה בר אלעאי אף דין קרא מסייע לב"ה (תהלים קב) לפנים הארץ יסדת. ואח"כ ומעשה ידיך שמים. א"ר חנין ממקום שהמקרא מסייע לב"ש. משם ב"ה מסלקין אותו. והארץ היתה. בבר היתה. ר' יותנן בשם חכמים אמר לבריאה שמים קדמו ולשכלול הארץ קדמה. א"ר תנחומא אנא אפורי מעמא. לבריאה השמים קדמו שנא' בראשית ברא אלהים. ולשכלול הארץ קדמה שנא' ביום עשות ה' אלהים ארץ ושמים. ארשב"י לד תמיה אני היאך נחלקו אבות העולם. ב"ש וב"ה על בריית שמים וארץ. אלא שאני אומר שניהם לא נבראו אלא כאלפס וכסויה שנא' (ישעיה מה) קורא אני אליהם יעמדו יחדיו. א"ר אלעזר ב"ר שמעון אם כדרש אבא. למה פעמים לה שהוא מקדים ארץ לשמים. ופעמים שהוא מקדים שמים לארץ. אלא מלמד ששניהן שקולין זה כזה. בב"מ הוא מקדים אברהם ליצחק ויעקב. ובמ"א הוא אומר (ויקרא כו) וזכרתי את בריתי יעקב וגו'. מלמד ששלשתן שקולין זה כזה. בכל מקום הוא מקדים משה לאהרן. ובמקום אחד הוא אומר (שמות ו) הוא אהרן ומשה. מלמד ששניהן שקולין זה כזה. בב"מ הוא מקדים יהושע לכלב. ובמקום אחד ה"א (במדבר יד) כי אם כלב בן יפונה הקניזי ויהושע בן נון. מניד ששניהם שקולין זה כזה

תורין לבני יונה. ובמקום אחד הוא אומר (ויקרא יב) ובן יונה או תור לחטאת. מניד ששניהם שקולין זה כזה. בב"מ לי הוא מקדים כיבוד אב לאם. ובמקום אחד הוא אומר (שם יט) איש אמו ואביו תיראו. מניד ששניהם שקולין זה כזה. אבל אמרו חכמים האב קודם לאם. לי מפני שהוא ואמו חייבין בכבוד אביו. בב"מ הוא מקדים בריית שמים לארץ. ובמקום אחד הוא אומר ביום עשות ה' אלהים ארץ ושמים. מניד ששניהם שקולין זה כזה:

פרשה ב

(א) א וארץ היתה תהו ובהו. ר' ברכיה פתח (משלי כ) נם במעלליו יתנבר נער. אמר ר' ברכיה עד דהיא פנה אפיקת כוביא. הוא מה שהנביא עתיד להנבאות עליה בסוף (ירמיה ד) ראיתי את הארץ והנה תהו ובהו: (ב) יר' אבהו ור' יהודה בר סימון. ר' אבהו אמר משל למלך שקנה לו שני עבדים שניהם באוני אחת. ובמימי אחת. על אחד נזר שיהא ניזון ממטין. ועל א' נזר שיהא יגע ואוכל. ישב לו אותו תוהא ובוהא. אמר שנינו באוני אחת ובמימי אחת. זה ניזון ממטין ואני אם איני יגע איני אוכל. כך ישבה הארץ תוהא ובוהא. אמרה העליונים והתחתונים נבראו בבת אחת. העליונים ניזונים מזיו השכינה. והתחתונים אם אינם יגעים אינם אוכלים. ור' יהודה ב"ר סימון אמר משל למלך שקנה לו שתי שפחות שתיהן באוני אחת. ובמימי אחת. על אחת נזר שלא תזוז מפלטין. ועל אחת נזר מיודדין. ישבה לה אותה השפחה תוהא ובוהא. אמרה שנינו באוני אחת ובמימי אחת. זו אינה יוצאה וזה מפלטין. ועלי נזר מיודדין. כך ישבה לה הארץ תוהא ובוהא. אמרה העליונים והתחתונים נבראו בבת אחת העליונים חיים. והתחתונים מתים. לפיכך והארץ היתה תהו ובוהו: (ג) ג א"ר תנחומא לבן מלך שהיה ישן על גבי עריסה. והיתה מניקתו תוהא ובוהא. לטה שהיתה יודעת שהיא עתידה לישול את שלה מתחת ידיו. כך צפתה הארץ שהיא עתידה לישול את שלה מתחת ידיו של אדם שנא' ארוזה הארמה בעבורך. לפיכך והארץ היתה תהו ובוהו: (ד) ד ר' יהודה בר סימון פתח קריא בחורות. והארץ היתה תהו. זה אדה"ר שהיה ללמה ולא כלום. ובהו. זה קין שבקש להחזיר את

מתנות כהונה

סי' שמלט נכרלו ביום נלמען ותמ"ב כל ת' ות' יגל בזמנו: שאתה כסיל בנפש. והיה הקב"ה נמוך ושיר עיניך בנפש ולא יכול: ההוריה. שלא יורה הוראות על שנעשו לכלל זה: מן העבירה. על דרך הכתוב למטר מפיעין לותו: אם נתת מכיסך סי'. קרי ביה כי סי' היה בכיסך שם תתן נדקה מכיסך נשם ה' וכו': הפיסין וכו'. מיני מסים הן מן המקומות ומשלטין ונלעלא ותגב דמייתי דכרי רבי שמחותא כו' לכותח שלם רק הוא מכם הוא מסיס ביה כולה מלמח כתוב בירושלמי: ה"נ. ותמ"ב התרן שנתמר בלחמים כרת מלהים לת השמים ותת התרן: אפיפורין. שרפרף כסא שמשימין תחת רגלי המלכים כשבא שיתכוין על כסאו: מסלקין אותו. לותן דכרי כ"ם: אנא אמרי מעמא. לדברי ר' יוחנן: ביום עשות וגו'. דיק מלמיד שהיה לזה ויכול לעשות וגו' ומניך ליה תלה תולדות השמים ותחתן ביום עשות ה' וגו'. סהתומן שעשה מותם מהם: ה"נ. כיוצלמי לת כדעת שלמד לבל שעשית כי סיכול שמשמיה מה שעשית כי סיכול שמשמיה כתמד שכלול: עד דהיה כפי: משל לה. למה הוא דומה: כאלפס וכסויה. שהתומן שעשה מותם מהם: ה"נ. כיוצלמי לת כדעת שלמד לבל שעשית כי סיכול שמשמיה מה שעשית כי סיכול שמשמיה כתמד שכלול: עד דהיה כפי: משל לה. למה הוא דומה: על האמד נשוד שיהא עדיין רכה שלא נקרמה כל נרכה הוליחה קושי קי בתחילה כניית התרן נילה הכתוב מה יהא בסופה: אוני. שמר מניכה: ובמימי. נמוך לשמר דמי מוין: מטמיון. ממך מוכר כמלך: ישב לו. מותו שנשר עליו שיניו ושפכנים משמלו: טירודין. לטוש נש ושע ומכתד: ליטול מת שלו. שנש ונשר דין: ללמה. לכבל ולשהיו כי שהו כמה

ענף יוסף

יעקב נכד פנ"ת מפלנתים): [כא] [פי כדעש תנת] דיחדיו דקרא לשיתר דנכרלו כלאחד לחת לה פוש ליה לתקדושי פעמים לזה ופעמים לזה: דשת לה לחיון לשמשי לומר דמשום קדימה מכהו כן: דשת מיהדיו מהשיון דנכרלו כלאחד: ואינה תמיהא דשת התקדים לשלי משום דלה תשבר לשכתיבתו כלאחד: דשת דשת דפעמים מקדים לזה ופעמים לזה כת לנמר פעמים מקטים (ים"ם) הכי בב"ת כת ר"ם פלוג על מעי ר"ם נכן כנכייתא דמר' תלוף הרלה ת"ל כת"ם פלוג על תניא ר"ם: (נכל מקום הוא מקדים משם לאהרן כו') בקרא כתיב (שם) תכרן ומשה תשר לשמר כי נשם כוציאו לת שי ישראל מלרן פעמים על נשתוסם כם המקדימים לו פרשה מן מניים לזהוקו לת כי ישראל מלרן פעמים על נשתוסם כם: לו פרשה ניהן לשהודני דמ"ש כ"ל נשמר הוא משם ותשרן כניית ותמ"ב ניית הוא תכרן ומשם דכתב דלעניין

יוסף

ברית ונר' ולף לת כניית יתמן ולף לת לת כניית תכניית תחסר: מלמד ששלשתם כי שכמותם נשני הים"ם מקוליס: וניית נלתקוס ותסדוס: תכל ניהיה ונהוסה מקום נכל לתמד נדול מתניו: הוא אהרן ומשה כי ניית נ"כ נלתקוס ותסדוס: תכל משה נדול יותר מלמד נשהוסה: ויהושע ב"נ. מניד כי ניית נ"כ נלתקוס ותסדוס: תכל יהושע מלך ונניית מה שלתן כן כלב: תיראו מניד ששניהם שמשת יתרחל לתרן תכל משה כתוב על הכן. ותם מדמה לו פעמים משה כתמד מקדים לזה ניהנה. תכל תמו תכמים שמשה להקדים לנשי ותמו ניהיה נכנותו. תכל לם נתנדשה פעימה מאחר הדין לתמש יקדים למי ניהנה:

פרשה ב

(א) ר' ברכיה פתח נם בר' משום דקל מדוע היה מתחלה התרן מהו ומהו: כיד כי תקנר מלכנתה מיד נשלי ממוקם כלפני: לזה לתמר שהיה הכל לסימן על הכתוב מוליחה קיהום ותרן הקושים מזיקים כלל לך מוסיף על סיהו שכשיבת לכלל הנלתה לפיהו: נלת יהיו הפיהום מלילים: וכן הממהל שכשיבתו יפרחל לתרן יתרחל מקום ההללוה לו יתפחם נשפחם שיהוה שלום לתהו וכהו: (ב) ר' אבהו אמר משל בר' משרש תהו ובהו לשון ממהן ותהתמומות שיהיה התרן מתהה לת הלקה לתשתה לנרישתה מעליונים לכל תד כלאים ליה (ים"ם): באוני אמר מסיכה וכן הוא בילקוט ירמיה (תת"כ): במימי כ"ממיס (ערוך) תכנוס לון שוה להיתם ליה סיהו ממהן לנשון יוה מחד ושוי: מטמיון בעניך ערך ממון שלת התלך נשלי שתיון לנבחתם ' סי' נשלי ממוקם על לוקר תתלך ע"כ. ותלוסף פי' בלי תולר כן של מלכים הן של מזון שכלל: וישב לו אותו שנזר עליו שיגע ויתפרנס ממעמל: תוהא ובוהא הוא עיון ממהן והשתוממות. ותהו תלשון תיון כוכלילר תוה. ותכי ליתם בשרנון שיהא רשכ"ו יקב ותוקה: כך ישבה הארץ תהו ובהו כהוותה שר התרן. לו ע"ד פשוטה לשתר לשלי לה נתתלמר כן (ים"ם): בבת אחת כרשב"י לשל פרשה ג': אם אינם יגיעים שלם הטופות והקיות נתיון לשום ולתסם מזונותיהם. ולדידיה עיקר הממון על המזונות: ור"י בר"ם אמר משל כר' לדידיה עיקר הממון על האשה. דמה שתולון ע"י יגיעה הוא מעלה שיהן תולים ומוכלים ותתתחתונים מרחים לף שהעליונים נע"ע. על כל זה מי יודע ולא הממים יהיו לף ומה יהללו יה: (נ) שהיה יושן לף שעתיד לף שעתיד יהן הוא. מלמעלה ותזונה לף תוכל לנלות ידי מוכחה. וכן נשמשל לף שעתיד לף נכרל לף. מלחר שעיקר נריחת התרן נשביל הלחם. והנהנה הלחם סכה קלוכה לקלקול התרן ע"ש שעשה התרן על קלקול הלחם. ומלינה ליטול לת שלה נלשון המלכים הוגה על עוכה: ע"נ עריסה שפה קלוה שמעגשים כהם סלים: (ד) ד"י בר סימון פתר בר' שהיה נתרן נחלום הבריחה תהו ובהו ותשך ע"ש תהוס שנכנס תפל ונרש מ"ש כשלים נקמן פ"ח: ובהו זה קין שבקש בר' שמל יהו סיה

יד יוסף לג מגינה דף י"ב. יהוקלמי מגינה פרק כ'. ויק"ר ריש פרשה ל"ו. פדר"ל ריש פרק י"ח. מגדל שמואל פ"ה. ובמוף פרישה ופ"ק דקידושין. ירון. וילקוט ישעיה רמז ש"ע ושיון תמיד פרק ד': לד וילקוט ישעיה רמז שע"ג. ילקוט פ' י"ב פי' י"ד. ושיון ילק"ר פרשה פ"ב מפנה פ' מכילתא. מנחומא פרשה כא. ויפר קדושים דף פ"ח:
לה ויפר קדושים דף פ"ח: לו פרקי דרבי אליעזר פרק ל"ח: ש"ב א ילקוט פרשה ח ובמדבר ובישעיה: ב פיין ילקוט כשה מדרש תכפיר. פדר"ל פ' ל"ג: ג ילקוט פרשה א: ד ילקוט פרשה א:

את העולם לתתו ובהו . וחשך . זה דורו של אנוש על שם (ישעיה כט) והיה במחשך מעשיהם ויאמרו מי וגו' . על פני תהום . זה דור המבול שנאמר (משלי ז) ביום הזה נבקעו כל מעינות תהום . ורוח אלהים מרחפת על פני המים . על שם ויעבר אלהים רוח על הארץ . אמר הקב"ה עד מתי יהא העולם מתגבג באפילה . תבוא האורה . ויאמר אלהים יהי אור . זה אברהם . הה"ד (ישעיה מא) מי העיר ממזרח צדק וגו' . אל תקרא העיר אלא האיר . ויקרא אלהים לאור יום . זה יעקב . ולחשך קרא לילה . זה עשו . ויהי ערב . זה עשו ויהי בקר . זה יעקב . ויהי ערב . ערבו של עשו . ויהי בוקר . בקרו של יעקב . יום אחד . שנא' (זכריה יד) והיה יום אחד הוא יודע להי' לא יום ולא לילה וגו' . ד"א יום אחד . שנתן לו הקב"ה . ואי זה זה יום הכפורים : (ה) ויר"ש ב'ל פתר קריא במלכיות . והארץ היתה תהו . זו מלכות בבל . שנא' (ירמיה ד) ראיתי את הארץ והנה תהו . ובהו . זו מלכות מדי . שנאמ' (לפמן ו) ויבהילו להביא את המן . וחשך זו מלכות יון . שהחשיבה עיניהן של ישראל בגזירותיהן . שהיתה אומרת להם . כתבו על קרן השור שאין לכם חלק באלהי ישראל . על פני תהום . זו מלכות הרשעה . שאין לה חקר כמו התהום . מה ר־תהום הזה אין לו חקר . אף הרשעים כן . ורוח אלהים מרחפת . זה רוחו של מלך המשיח . היאך מד"א (ישעיה יא) ונחה עליו רוח ה' . באיזו זכות ממשמשת ובאה . המרחפת על פני המים . בזכות התשובה . שנמשלה כמים . שנא' (מיכה ג) שפכי כמים לבך : (ו) ר' חגי בשם ר' פדת אמר ברית כרותה למים שאפי' בשעת שרב רוחה שייפה . ובבר היה ר"ש בן זומא יושב ותוהא . עבר ר' יהושע ושאל בשלומו פעם ושתים ולא השיבו . בשלישית השיבו בבהילות . א"ל בן זומא מאין הרגלים . א"ל מעיין הייתי . א"ל מעיד אני עלי שמים וארץ שאיני זז מכאן עד שתודיעני מאין הרגלים . א"ל מסתכל הייתי במעשה בראשית . ולא היה בין מים העליונים למים התחתונים אלא ח' כשתים ושלש אצבעות . ורוח אלהים מנשבת אכ"כ אלא מרחפת . כעוף הזה שהוא מרפרף בכנפיו וכנפיו נוגעות ואינן נוגעות . נהפך ר' יהושע ואמר לתלמידיו . חלך לו בן זומא . ולא שהו ימים מועטים ובן זומא בעולם : (ז) ר' אבהו ור' חייא רבה . ר' אבהו אמר מתחילת ברייתו של עולם צפה הקב"ה במעשיהן של צדיקים ובמעשיהן של רשעים . הה"ד (תהלים ה) כי יודע ה' דרך צדיקים וגו' . ס והארץ היתה תהו ובהו . אלו מעשיהן של רשעים . ויאמר אלהים יהי אור . אלו מעשיהן של צדיקים . אבל איני יודע באי זה מהם חפץ . אם במעשה אלו . ואם במעשה אלו . כיון דכתיב וירא אלהים את האור כי טוב . הוי במעשיהן של צדיקים חפץ . ואינו חפץ במעשיהן של רשעים . א"ר חייא רבה מתחלת ברייתו של עולם צפה הקב"ה בהם"ק בנוי . וחרב . ובנוי . בראשית ברא אלהים . הרי בנוי . היך מד"א (ישעיה נא) לנטוע שמים וליסוד ארץ וגו' . והארץ היתה תהו ובהו . הרי חרב . היך מד"א (ירמיה ד) ראיתי את הארץ והנה תהו ובהו . ויאמר אלהים יהי אור . הרי בנוי ומשוכלל לע"ל . היך מד"א (ישעיה ס) קומי אורי כי בא אורך . וכתיב (שם) כי הנה החשך יכסה ארץ וגו' :

פרשה ג

(א) ויאמר אלהים יהי אור . ר' יצחק פתח (תהלים קיט) פתח דבריך יאיר מבין וגו' . א"ר"י ור' נחמיה . ר' יהודה אומר האורה נבראת תחלה . משל למלך שבקש לבנות פלטין והיה אותו מקום אפל . מה עשה הדליק נרות ופנסין לידע היך הוא קובע תימליוסים . כך האורה נבראת תחלה . ור"נ אמר העולם נברא תחלה . משל למלך שבנה פלטין ועטרה בנרות ופנסין . עד כאן דרש ר' יודן . אתא ר' פנחס ור' יהודה בר ר' סימון ור' הנון בשם ר' שמואל בר רב יצחק פתח . פתח דבריך יאיר מבין פתיים . מפתח פוסק לן הוה נהורא . ויאמר אלהים יהי אור וגו' : (ב) ר' ברכיה בשם ר' יהודה ב"ר סימון פתח (שם ג) בדבר ה' שמים נעשו וגו' . ר' יהודה ב"ר סימון אמר לא בעמל ולא ביגיעה ברא הקב"ה את עולמו . אלא בדבר ה' וכבר שמים נעשו . אף הבא והיה אור אכ"כ אלא ויהי אור כבר היה : (ג) ג רשב"י פתח (משלי טו) שמחה לאיש במענה פיו

יד יוסף ח ספרי סדר כתזינו . ילקוט סדר זו . סבוקבא רבתי פרשה כ"ג . ו ילקוט ג' כ"ו . ולקמן ג' ע"ד . תנחומא סדר תזריע ס' י' . ויק"ר פ' י"ג . ירושלמי תענית פ"ב : ז הוספתא וירושלמי תענית פ' י"ב . ילקוט סדר זו : ח עיין בכ"מ פ"ק דף כ"ג ע"ב . ויתבאר ב"א ספרון ועשו פלוסים לפי הקריעה : ס ב"ר פרשה ג' סי' י' . ילקוט סדר זו : י ילקוט סדר זו . וילקוט מכוני רמז תתקכ"ט . וילקוט ישעיה רמז ת"כ : א פ"ב פיס פ"ג . ותנחומא סדר ויקהל . ילקוט סדר זו . וילקוט פקלים . ושיון תמיד פ"ב : ב ב"ר פ' כ' י"ב . ופרשה י"ב . ולקמן פ' כ"ו : קהלת רבה פ"ג סי' ב"ד . שוח"ט מזמור ס"ב . ילקוט סדר זו : ג ילקוט סדר זו :

מתנות כהונה

ס"י למה וכן הכל ס"ת למה : זה יעקב . כמו שדרשו והנה הממם והיתה וגו' למה יעקב מי גילה לזה שממי שמם שמו' כי בת הממם מלכי הכשרם תומיים תחת ממשה : **ערבו** . לעתיד לבא : יוה"כ . יום סליחה ומחילה : **ויבהילו** . כהו והכלה תחת חיו : **אף** הרשעים . דרך חיוי כלפי מלכות העולם שלהן מקר עבודתה שמעבדת והולכת ויחר מדלי : **משמשת** . כלו' מקרבת וזוחמת וכו' הגלולה : **רוחה** שייפה . ספי' כשהחום גדול בשלה הרוחי ומפנה ע"ג הסיס שיפת מלמעלן נשפת : **מאין הרגלים** . כמ' אין דורכין (ה) גרס מאין לאין ופיכ"ש מאין הבא ואיכן לבך

עץ יוסף

מאי השלם לנהו שהכנ לת מהיו ומויב כליה הוא וחרבו . ולולי שעולד שם שמיעו הוכחת השלם . סיה כמין האמצי נמל (יפ"ת) : **והיה במחשך מעשיהם** פסוק זה מדבר בעובדי הלילים . וכן חוב לעשם עבדו הלילים : **ויעבר אלהים רוח** כו' לף תע"פ שהעביר ה' רוח והמים להשקיע מי המבול . מ"מ עדיין לא נתקן העולם כראוי . כי בזמן מעט כבר שבו לתולתם בדור הפלגה . והיה ממשמע בתפילה עד כי הזכיר ה' לת לבריאם שברבים תמיהת ה' בעולם . ומשקר ממנו שלמלת יוחסן הוא יעקב וכמו שסיתה מיפתן בלימה . והיינו דמסיק למר הקב"ה עד מתי יהיה העולם מתגבג באפילה הבא האורה בזה כאורה כו' זה לבבריאם : **א"ת העיר אלא האיר** שמחיות לחש"פ ומחלטות . והאור כל מן המחזה . וחבו מי לאיר מחזה : **לאור יום זה יעקב** שיעבד ונקרא שמם . וסיום ע"י השמש . שלבבריאם לא סיה רק לחלש התיקון . בשביר עתיד יגל ממנו פסוקם . וכן יאמר . ולא שלש התיקון כי אם ביעקב . והוא סיה לאור לחלת ונקרא שמם : **לאור יום זה יעקב** כו' פי' בגנר על יעקב שימשול ביום סיינו בעולב"ב שכולו יום . ועל שבו שימשול בלילה בעולב"ז שכולה לילה . וכולן מעשה בחשבנה תחילה . וע"כ בבריאה הקדים יום ללילה . לף במעשה סיה בהיפך שבלילה והעבב קדמו לפני האור . ועל כן לחר ויהי ערב ויהי בקר : **ויהי ערב ערבו** ש"ע שהשמ דבם בעשן לחר ויהי ערב עבהו חמש . כ"ל כשיסיה סוף מלכותו . מ' יהיה בוקרו של יעקב . כי בשיה מופל זה קס : **בוקרו של יעקב יום אחד** כו' פי' קיים בוקר זה לעולב שהמלבו יהיה כיום אחד שעתיד להעזיב לבשי"ת : **ד"א יום אחד שנתן לו** כו' וה"ק שיקר לוב הבקר שהיהו יעקב הוא ביום הכפורים שהוא קדום ולשם במלאכי השלת ולחן לו מקפיניים למעלה וקדם ד"א לומר שלף בשוה"ק ניתן ליעקב יום לחד של תורה : **(ה) רשב"ל פתר קריא בגליות** כו' שההבו ובהו והשך על פני התהום שהיה בהחלת הבריאה לא היו אלא לשימן על העתיד . ולבן לחר שד' דברים הללו יהלו לפועל לחש"ב (שה"ש) : ח"ל כתיב ביתלת המלבות הוא כי השי"ת בעבבם זו תגיד מהלבות לחרים ובכתוב בללן למעוז סוף חזקן בתחילה חזקן ובכתוב בי תלבות כוונה הבריאה . חבו תלבות המהבב סוף מעשה ע"ל : **ויבהילו** דבהו הוא לשון בהלה : **על קרן השור** כתי שיפרסמו לכל כשיבאם בה' עד שיהיה הדבר רשום במקנה קניהם . עוד יתבן שרלתה לרמוז בעתשה העגל הזהמקו מה' ושוב לחן להם חלק בו (יפ"ת) : **שאין לה חקר** לומה להלללתה יותר מכולם : **אף הרשעים** בן לחן להקרם ולעמוד על דעתם שפיהם לבר שוא כדלמר לקמן יודע יוד לד לחן הכניות בפיו לף נגנגת מלן נגב עמך : **זה רוחו של מלך המשיח** שבימיו יקויים ומלחה הלחן המלן דעה לת ה' . ולבך לף שלפה לרעה הדומות לף נמצע מבריאת עולם : **ממשמשת ובאה** פי' מהקרבת ונמה קודם שמת . בזכות התשובה . שלם לין תשובה לף תבל מלה נעשתה הקטנה . ח"ם מהחם ל"ל משפחת מגודם על נוחיו ירחף : **שנמשלה כמים** שלריך לשפוך שיחה ותחנונים בלב נשבר בתשובתו כמים הנשפכים (יפ"ת) : (ו) **ברית כרותה** למר תק ולא ישבור שהשביע הקב"ה בשם . ודומה בפי הפסם שלמר והלחן סיחה חהו ובהו בלשון עבר . ותח"כ למר ורוח מלהים מרחפת בלשון הוה . משום שהמיד מרחף הרוח על המים . שבריח מלהים למים שהרוח מרחפת ומנשבת על נוחיו כדי שלא יקפאו (יפ"ת) . **ויבהילו** . כלו' קודם שניתת שהיה והיו בבהלה ומהר שסיתה הלחן מהו ולא המתינו ר' יהי לור (יפ"ת) : **האיר הוא קובע תימליוסים** פי' יסודות דסיון לתיכת לורך לל בניתת האור שלח"כ לעורך השולם . עוב לפני המלהים לבדותו מקודם עשות משבהו . כמהנג השולם . וכבי ניתניה סובר דסיון לחן האוהים לעורך בין השולם לחן לאור להקדימו שבהיה פועל בעל בחותה שעה (יפ"ת) . וכ' נתניה בי לא ס"ל דבבתבים נמי מתחה הוא ולא המתחים מתחילים חן ואחר לחיים יה לור . ומפרש ליה לקרא שתה דבריך יאיר במתחר על היבי לור הוא מתחר בריתן יאיר : **ופנסין** למשמרים : (ב) **לא בעמל** כו' שבתבהו תקף ומשבו שמים וחרן וכל התעתוח כולם בכל יום ויום . ועיין בחלמין : **והיה אור** שכיוצ'ו בשתיר . שלחר שתחר יהיה לור . והוחל החור להבדלות . ובהשיבר הזמן נבנית חלה לחר ויהי לור בעבר שלא היה המקר מתן בין הלדור והמעשה . וכמ"ש בדבר ה' שמים נעשו . מתמת בבר נעשו מלילין בלא עתל ולא יגיעה : (ג) **רשב"י פתח שמחה** כו' שבא לתת שבח לקדימת הלור . ופתה בהלי קבל ודבק בייהה שלתת זה הקב"ה . בתעוה פיו של מתחר בדחתן ויתחר מלים יהי לור . וכמ"ש לור נחיבים

פיו ודבר בעתו מה טוב. שמחה לאיש זה הקב"ה. שנא' (שמות טו) ה' איש מלחמה ה' שמו. במענה פיו. ויאמר אלהים יהי אור. ודבר בעתו מה טוב. וירא אלהים את האור כי טוב: (ד) ד ר' שמעון בן יהוצדק שאל לר' שמואל בר נחמן. א"ל מפני ששמעתי עליך שאתה בעל אגדה. מהיכן נבראת האורה. א"ל מלמד שנתעטף בה הקב"ה כשלמה והבהיק זיו הדרו מסוף העולם ועד סופו. אמרה לו בלחישה. א"ל מקרא מלא הוא (תהלים קד) עוטה אור כשלמה ואת אמרת לי בלחישה אתמהא. א"ל כשם ששמעתיה בלחישה כך אמרתיה לך בלחישה. א"ר ברכיה אילולא שדרשה ר' יצחק ברבים לא היה אפשר לאומרה. מקמי כן מה הוו אמרין. ר' ברכיה בשם ר' יצחק אמר ממקום בהמ"ק נבראת האורה. הה"ד (יחזקאל מג) והנה כבוד אלהי ישראל בא מדרך הקדים. ואין כבודו אלא בהמ"ק. המד"א (ירמיה יז) כסא כבוד מרום מראשון מקום מקדשנו וגו': (ה) ה א"ר סימון ה' פעמים כתיב כאן אורה. כנגד חמשה חומשי תורה. ויאמר אלהים יהי אור. כנגד ספר בראשית. שבו נתעסק הקב"ה וברא את עולמו. ויהי אור. כנגד ספר ואלה שמות. שבו יצאו ישראל מאפילה לאורה. וירא אלהים את האור כי טוב. כנגד ספר ויקרא. שהוא מלא הלכות רבות. ויבדל אלהים בין האור ובין החשך. כנגד ספר במדבר. שהוא מבדיל בין יוצאי מצרים לבאי הארץ. ויקרא אלהים לאור יום. כנגד ספר משנה תורה. שהוא מלא הלכות רבות. מתיבין חברייא לר' סימון והלא ספר ויקרא מלא הלכות רבות. אמר להן אף הוא שנה בו דבר. ויקרא אלהים לאור יום. לא הוא אור ולא הוא יום אתמהא: (ו) ו תני אורה שנבראת בששת ימי בראשית להאיר ביום אינה יכולה שהיא מכהה גלגל החמה. ובלילה אינה יכולה. שלא נבראת להאיר אלא ביום. והיכן היא ינגנזה. והיא מתוקנת לצדיקים לע"ל. שנא' (ישעיה ל) והיה אור הלבנה כאור החמה ואור החמה יהיה שבעתים כאור שבעת הימים. אתמהא. שבעה. ולא שלשה הן. והלא ברביעי נבראו המאורות אלא כאיניש דאמר כן וכן אנא מפקד לשבעת יומיא דמישתותי. ר' נחמיה ח אמר אלו ז' ימי אבלו של מתושלח הצדיק. שהשפיע להן הקב"ה אורה: (ז) ט וירא אלהים את האור כי טוב. ר' זעירא בריה דר' אבהו דרש בקסרין. מנין שאין מברכין על הנר עד שיאותו לאורו. מן הבא וירא ויבדל. ר' יהודה בר' סימון אמר הבדילו לו. רבנן אמר הבדילו לצדיקים לע"ל. משל למלך שהיה לו מנה יפה והפרישה לבנו. א"ר ברכיה כך דרשו שני גדולי עולם ר' יוחנן ורשב"ל. ויבדל הבדלה ממש. משל למלך שהיה לו ב' איסטרטיגין א' שליט ביום וא' שליט בלילה. והיו שניהם מדיינין זה עם זה. זה אומר ביום אני שולט. וזה אומר ביום אני שולט. קרא המלך לראשון וא"ל פלוני יום יהא תחומך. וכן לשני א"ל פלוני לילה יהא תחומך. כך ויקרא אלהים לאור יום. א"ל יום יהא תחומך. ולחשך קרא לילה. א"ל לילה יהא תחומך. א"ר יוחנן הוא שהקב"ה אומר לאיוב (איוב לח) המימיך צוית בקר ידעת שחר מקומו. הידעת מקומו איזה הוא אתמהא. א"ר תנחומא אנא אמרי טעמא. יוצר אור ובורא חשך עושה שלום. משנבראו עושה שלום: (ח) י ויקרא אלהים לאור יום. א"ר אלעזר לעולם אין הקב"ה מיחד שמו על הרעה אלא על הטובה ויקרא אלהים לאור יום. ולחושך קרא אלהים לילה אב"כ. אלא ולחשך קרא לילה. אמר ר' יהודה ב"ר סימון ויהי ערב אב"כ. אלא ויהי ערב. מכאן שהיה סדר זמנים קודם לכן: (ט) יא א"ר אבהו מלמד שהיה בורא עולמות ומחריבן עד שברא את אלו. אמר

דין

יד יוסף ד שוח"ט מזמור ק"ד · ילקוט תהלים רמז תתס"ב. שמות רבה פ' נ'. ויק"ר פ' ל"א. תנחומא סדר ויקהל. ילקוט סדר א. ועיין בשוח"ט מזמור כ"ז · ושמות רבה פרשה ס"ו כי' כ"ב: ה ילקוט סדר א: ו ילקוט סדר א: ז חגיגה דף י"ב: ח לקמן פ' ל"ב. ופרק חלק. וסדר עולם רבה. והדר"נ: ט ילקוט סדר א. ירושלמי ברכות פ"ח. שוח"ט · וריש אסר הדס: י תנחומא סדר תזריע. ואיכה רבתי פסוק גלע. ילקוט סדר א. ועיין תוספות פסחים ג' ד"ה ואלו: יא קהלת רבה פסוק את הכל עשה יפה. ולקמן פרשה ט'. שוח"ט מזמור לד. ילקוט סדר א. אסר סדר א דף ס"ד. אסר סדר תמני. אסר הדס דף ג' ע"א. ובמסכת אהלות:

מתנות כהונה

שמשמשים ללבן וכהנה רבות: הלכות רבות. מאירות עיניו של אדם ולפיכך נכפלו ב' תוארים אור וכי טוב: והלא ספר ויקרא כו'. ולפיכך נכפלו בו אור וכי טוב. ובספר דברים יש בו נ"כ הלכות רבות למה לא נכפלו בו דברים ומשני אף הלא אותו פסוק הנאמר נגד ס' דברים נכפלו אור ויום וכי לא היה היא אלא כפלו להורות שחרון שיש בו הלכות רבות: והיכן היא. דרך שאלה והשיב נגנזה כו': והלא ברביעי כו' · ולא נגנז האור הראשון: כן וכן אנא וכו'. כשמזמן לו מנה יפה אמר הגמעה אותה לז' ימי משתה ואותה דבר אינו מספיק לו רק יום א' ושנים משני שלושה יום או יומים הוא מכלל ז' הימים אמר לז' הימים אף כאן כיון שימי הבריאה הם ז' קורא גם לאור שלא נשתמש בו אלא ג' ימים אור של ז' הימים: משותלח כו'. כמו שפירש"י ז"ל בפסוק כי לימים עוד שבעה אנכי ממטיר וגו' · שעכב הקב"ה מי המבול כדי שיהא נספד כהלכה ובשכר זאת השפיע להן הקב"ה אורו כן פירש"י והו וירא אלהים את האור כי טוב הוא הצדיק מתושלח כדכתיב אמרו לצדיק כי טוב: הבדילו לו. פירש"י להאיר סביביו ומלאתי כד"א והורה עמיה שרי: ר"י ורשב"ל הבדלה ממש. כלומר הבדילם זה מזה מן המחלוקת שהיה ביניהם כדיין זה המבדיל בין שני בעלי דינין: איסטרטיגון. פקידים ושוטים: מדיינים · מריבים כך ויקרא כו' ופי' הכתוב ויקרא לאור לאמר לו יום כלומר יום יהא תחומך: ידעתו כתיב. פי' וכי כדעתו לשחר מקומו וממנו איזהו משמע שהקב"ה הודיע לו מקומו וממנו איזהו: עושה שלום. מכלל שהיו מריבים שכל אחד היה רוצה לשלוט ביום: ויהי. משמע לשעבר כמשפט וי"ו פתוחה בראש הסיבה: סדר זמנים כו'. אף קודם שנעשו המאורות היה קצוב לפני יתברך שיעור מדת יום

ענף יוסף

ולענין יציאת מצרים שקולים הם · מ"מ גדלה מעלת משה מאד שאל"ל שהקב"ה ראה מתוך האלהים לפרעה ואהרן אחיך יהיה נביאך · וי"ל דנקט קרא הוא אהרן ומשה משום דסמיך לאחי דכתיב הם המדברים דלענין הדבור אהרן עיקר ומש"ה הקדים ואמר הוא אהרן ומשה ובסוף הוא אומר הוא משה ואהרן לומר ששניהם שוים (נחל קדומים · ע"ש באורך):

פרשה ג [ו] (להאיר ביום כו') מדרש זה אינו פליג אלא שנגנזה מפני הרשעים · אך הקושיא מאי מה נגנזה ביום ד' הו"ל לשמשן עד שיתקלקלו הדורות של רשעים · לזה אמר שהוא מכהה גלגל חמה ולא יהיה אור כחמה ניכר בעולם · וא"כ אח"כ כשיתקלקלו הדורות · ויצטרך לגנוז האור הראשון ויתגלה אז אור החמה בפועל יהיה שיך כיה אין כל חדש תחת השמש מצד חידוש האור כאורת אור החמה. לכן נגנז האור הראשון מיד מיום ד' ואילך (מת"ק): (שלא נבראת להאיר אלא ביום) תימא דתיפוק ליה משום דמכהה גלגל הירח עשי ממש שמכהה חמה · וי"ל דעדיפא מינה קאמר (יפ"ת): (והיכן הוא נגנזה כו') וכא דבנה הקב"ה אותה האור משום ששמשה אותה האור ד' פעמים בעה"ז כמו שכתוב במדרש · (ורע אברהם): [ח] [אין הקב"ה מייחד שמו] קשה הרי הוכיר שמו על כותש · ככר הקשה לה בתנחומא ותירצו כך שנו רבותינו על ג' דברים הוכיר הקב"ה שמו אע"פ שהם לרעה על המסית זה כותש · ועל כעוכר על דברי חכמים · ועל כושפה בטחונו בבנ"ו: [ט] מכאן שהיה סדר זמנים כו' מלמד שהיה בורא עולמות ומחריבן] עיין לקמן פ"ט · כשטן הוא סוף ע"ד משל למלך שבונה פלטרין מתחילה הוא משכב לו כמה

עץ יוסף

ישמח: ודבר בעתו מה טוב בעת הראוי לו שיהיה ראשון לבריאה. היה שמחה לאיש במענה פיו של יהי אור. והו וירא אלהים את האור כי טוב. שהיה דבר בעתו והיה טוב: לאיש זה הקב"ה מדכתיב לאיש הלמ"ד קמוצה שמורה על הידוע דקדק דהקב"ה מדבר (יפ"ת): (ד) מהיכן נבראת האורה האור הזה אינו אור המאורות הנזכר ברביעי. אלא אור הנברא תחלה לכל הדברים כדלעיל סי' א'. והוא אור הגנוז לצדיקים כדלקמן פ"א. על כן שאל מהיכן נבראת האורה. דליכא למימר דהיא מאור העליון. איך יאמר יהי אור. שיורה על הויה חדשה: א"ל מלמד פי' מאמרו יהי אור מלמד שנתעטף כו'. וכן נריך להיות מלמד שנתעטף הקב"ה כשלמה והבהיק זיו הדרו מסוף העולם ועד סופו. וכן גרס הערוך. והכי גרסינן בשוח"ט פיגד ברא הקב"ה את האורה. א"ל נתעטף בטלית לבנה והבהיק את העולם באורו. ור"ל שהשיבו שאורה זו אינה נהפסת בחומר. אלא מושפעת מאתו יתב'. ועל ידי שלא היה אותה האורה בעצמיות אור העליון. כי אם כדבר מתהוה מהדם כתיב יהי אור. בזה יתיישם נגד מה להויה: בלחישה שאין לדבר במעשה בראשית בפרסום. ועוד לפי שזה המאמר יראה כגשמיות הי"ו. לכן אמרה בלחישה כדי שלא ישמעו ההמונים ויבינו הדברים כפשוטן: מקרא מלא הוא ולא השם הכתוב שלא ישעה שום אדם להשוב דברים כפשוטן. כמו שהוא דלך הכתובים בתוארים ושאר הענינים: מקרא מלא הוא ומתחלה לא ס"ד דהאי קרא אתא לאשמועינן הך מילתא. אבל כשידע הענין הבין שזה ענין הכתוב בבאור: אילולא שדרשה רבי יצחק ברבים האי דרשה דרבי שמואל בר נחמן. לא היה אפשר לאומרה. אלא בלחישה. אלא שכבר הורה רבי יצחק. והשתא בעי מקודם שבאו ר"י ורשב"נ שהדשו ענין זה מה היו אומרים בדרוש הלז. ואמר ר"ב בשם ר"י שהיו אומרים שממקום כו'. והוו סברי שהעולם נברא תחלה כדעת רבי נחמיה לעיל. ולא ס"ד דעטה אור כשלמה בבריאת האור קמיירי. אלא שפירושו שהשפ"ת מעוטף באור כמו שמעוטף בשלמה ע"ד והורא עמיה שרא (יפ"ת ועיין בהלשיך): מדרך הקדים וסיפא דקרא והארץ האירה מכבודו. וע"ז קאמר ואין כבודו אלא בית המקדש. אבל כבוד אלהי ישראל בא ע"כ בשכינה מיירי (יפ"ת): (ה) ה' פעמים כתיב כו' דלא הו"ל למימר אלא ויאמר אלהים יהי אור ויהי כן וירא אלהים כי טוב ויבדל בינו ובין החשך ויקראהו יום. אלא שרמז לתורה שנקראת אור כדכתיב כי נר מצוה ותורה אור. ואע"ג דאור קמא לגופא איצטריך. כיון דקאתן אור תורה מינהו ה"נ כולהו (יפ"ת): שבו נתעסק הקב"ה שבו מסר שנתעסק הקב"ה וברא את עולמו. ופי' יהי אור שלא מהעדר להאור המציאות: שבו יצאו ישראל פי' שבו סיפר יציאת מצרים מאפלה לאורה. והיינו ויהי אור שהיה אור לישראל (יפ"ת): שהוא מלא הלכות רבות שכל הספר מתחלה ועד סוף הלכות ודינים. שהן מאירות עיניו של אדם. ולפיכך נכפלו בו ב' תוארים. אור. וכי טוב. לומר שאור זה טוב מאד מהראשונים. שבהראשונים יש בהם ספורים רבים שלא מענין המצות. וכן בספר במדבר יש ספורים רבים שלא מענין המצוה (יפ"ת): שהוא מבדיל פי' שבו מסר ענין המרגלים וגזירת ה' עליהם שלא יכנסו לארץ. והיינו להבדיל בין האור ובין החשך. שהבדיל בין באי הארץ לאור באור החיים. ובין יוצאי מצרים להושיבם במחשכים (יפ"ת): מלא הלכות רבות שהוא טעו אזהרות ומצות ויאור הראשונות: והלא ספר ויקרא כו' ולפיכך נכפלו בו תוארים. אור וכי טוב. ובספר דברים יש בו נ"כ הלכות רבות למה לא נכפלו בו ב' תוארים. ומשני אף הוא. אותו פסוק הנאמר נגד ספר דברים נכפלו אור ויום. וכי לא היה שלא. אלא כפלו להורות שחרון שיש בו הלכות רבות. ולומר שאור זה בספר מאד כאור יום (מת"כ): (ו) והלא ברביעי נבראו המאורות ולא נגנז האור הראשון: אלא כאיניש דאמר כו' כלומר כאדם האומר זה אני מכין לשבעת ימי המשתה אע"פ שאינו מספיק לכל ז' ימי המשתה כי אם ליום או יומים בהיותם מכלל השבעה ימים. וכן מה שכתוב כאור שבעת הימים שאינו מקנא משבעה. ומ"ד זה פליג על המ"ד לקמן פרשה י"א שמשמשה האורה כל ז' ימי בראשית. ולא יתום לכיהוי גלגל חמה: ימי אבלו של מתושלח ויהי לשבעת הימים ומי המבול היו על הארץ. ומפרש בסדר עולם שבעת ימים אלו מה היכן. אלו שבעת ימי אבלו של מתושלח הצדיק שעכבו את הפורענות. ובשכר שנתאבלו עליו כראוי השפיע עליהן הקב"ה אורה ע"כ. והא שאמר הכתוב כאור שבעת הימים אלו שבעה ימי אבלו של מתושלח הצדיק (רש"י): (ז) מנין שאין מברכין כו' דק"ל לשון ויבדל דלא שייך הבדלה אלא בדברי התערובות אבל האור שהיא פיקוף החשך ובמקום החשך לא יהיה אור. לכן אמר רב זעירא שרמז להבדלה של מוצאי שבת שמבדילין בין אור לחשך. ולה"ק כי טוב שאין מברכין להבדיל בין אור לחשך אלא עד שיהנו לאורו ונוהו. ומקודם זה אין לו שייכות ברכה (יפ"ת): שיאותו פי' שיהנו: מן הבא וירא ויבדל כשראה את האור כי טוב שנהנה ממנו. אז ויבדל. ומזה אנו למדים על הבדלה. (ועיין ירושלמי סוף פרק ח' דברכות): ר"י בר"ס אמר הבדילו לו שההבדלה אינה כפשוטה שהוא הבדל המעורב אלא התיחדות לו יתברך. ונרמז באומרו ויבדל אלהים. ולה"ק וירא אלהים כי טוב שאינה ראויה שישתמש בה אלא הוא כמשה"כ ונהורא עמיה שרא ורגיה החשך לעולם (יפ"ת): ורבנן אמרי הבדילו כו' שמה טוב לו יתברך לאור הגברא. לכן אמרו שהבדילה לצדיקים. ולה"ק וירא אלהים את האור כי טוב שאינה ראויה לעולם. ולכן הבדילו לצדיקים. וענין לדיקים נרמז נ"כ בכי טוב. כי אין טוב אלא צדיק כדאי' בפרק המפנה: הבדלה ממש שהבדילה זה מזה כפשוטו לשון של הבדלה. והוא שהבדילם ממה שהיו אחוזים במחלוקת. ולפ"ז הכי פירושו וירא אלהים את האור כי טוב הוא ולאור שהוא ישמש ביום ולא יכנס החשך בתחומו. ולכן הבדיל ביניהם וקבע תחומיהם זה ביום וזה בלילה (יפ"ת): אסטרטוגין נציבי פלטיס פי' אסטרטיגי פליטאי: מדיינין מריבין: כך ויקרא אלהים כו' כי הו"ל למימר ויקרא אלהים את האור יום ואת החשך קרא לילה. ע"כ דורש מ"ם ויקרא היינו שקרא אותו ואמר לו אתה אור יום. ביום אתה שולט ויום יהיה תחומך. ולחשך קרא ואמר לו לילה פי' בלילה תהא שולט ולילה יהא תחומך. ומדהוצרך לומר להם כן. ראיה שהיו מדיינין זה עם זה: המימיך צוית בקר פי' המימיך צוית לבוקר איזה מקומו. המימיך צוית לשחר הוא הלילה איזה מקומו כמו שצויתי אני: אנא אמרי טעמא פי' אני מביא ראיה על דברי ר"י ור"ל מדכתיב עושה שלום בתר יוצר אור וב"א דמשמע דבהם קא מיירי שכשבראם עשה שלום ביניהם שלא יתקוטטו. ולפסר דרבי תנחום פליג אר"י וקאמר אלא מהך קרא ילפינא (יפ"ת): (ח) אין הקב"ה מייחד כו' הענין מבואר בעצמו שלמה שהוא יתברך הטוב והמטיב אינו שמח ברעת שום נברא ואפילו רשע. שאינו הפץ אלא לזכות את הבריות. ואם תהיה רעה לאדם אינו אלא מצד המקבלים ולהכרח הדין. ולכן לא ייחד שמו על חשך שהוא סימן רע והפסד: (ט) יהי ערב אין כתיב פי' דהו"ל למימר יהי ערב והיום נגזרת ה' יהיה מדת יום ומדת לילה בעולם. ואח"כ יאמר שכן היה. כמו שנא' בכל הדברים אלא דהיינו טעמא לפי שכבר היה סדר זמנים קודם לכן ואינו דבר מחודש מעכשיו: סדר זמנים היינו האלפים שנה שנבראת התורה קודם העולם ובאלפים שנה

דין הניין לי יתהון לא הניין לי. א"ר פנחס טעמיה דר' אבהו. וירא אלהים את כל אשר עשה והנה טוב מאד. די הניין לי יתהון לא הניין לי: (י) יב א"ר ינאי מתחלת ברייתו של עולם צפה הקב"ה מעשיהן של צדיקים ומעשיהן של רשעים. והארץ היתה תהו. אלו מעשיהן של רשעים. ויאמר אלהים יהי אור. אלו מעשיהן של צדיקים. ויבדל אלהים בין האור ובין החושך. בין מעשיהן של צדיקים למעשיהן של רשעים. ויקרא אלהים לאור יום. אלו מעשיהן של צדיקים. ולחושך קרא לילה. אלו מעשיהן של רשעים. ויהי ערב. אלו מעשיהן של רשעים. ויהי בקר. אלו מעשיהן של צדיקים. יום אחד. שנתן להם הקב"ה יום אחד. ואי זה זה יום הכפורים: (יא) א"ר תנחום בר ירמיה שבו נבראו ד' דברים. הרים. שמים. וארץ. ואורה. א"ר יודן שבו היה הקב"ה יחידי בעולמו. שלא היה בעולמו אלא הוא. אתיא כר' יוחנן ולא אתיא כר' חנינא. יג ר' יוחנן אמר בשני נבראו המלאכים. הה"ד (תהלים קד) המקרה במים עליותיו השם עבים רכובו המהלך על כנפי רוח. וכתיב (שם) עושה מלאכיו רוחות. ר' חנינא אמר בחמישי נבראו מלאכים. שנאמר ועוף יעופף על הארץ וכתיב בשתים יעופף. ר' לוליאני בר טבראי בשם ר' יצחק אמר בין על דעתיה דר' חנינא בין על דעתיה דר' יוחנן. הכל מודים שלא נברא ביום הראשון כלום. שלא תאמר מיכאל היה מותח בדרומו של רקיע. וגבריאל בצפונו. והקב"ה ממדד באמצעו. אלא (ישעיה מד) אנכי ה' עושה כל נוטה שמים לבדי רוקע הארץ מאתי. מי אתי כתיב. מי היה שותף עמי בברייתו של עולם: (יב) יד א"ר שמואל בר אמי מתחילת ברייתו של עולם. נתאוה הקב"ה לעשות שותפות בתחתונים. מה נפשך אם לענין החשבון. לא היה צריך למימר אלא אחד. שנים. שלשה. או ראשון. שני. ושלישי. שמא אחד שני שלישי אתמהא. אימתי פרע להם הקב"ה להלן בהקמת המשכן. שנא' (במדבר ז) ויהי המקריב ביום הראשון את קרבנו. ראשון לברייתו של עולם. אמר הקב"ה כאילו באותו יום בראתי את עולמי. טו תני עשר עטרות נטל אותו היום. ראשון למעשה בראשית. ראשון למלכים. טז ראשון לנשיאים. ראשון לכהונה. ראשון לשכינה. שנא' (שמות כה) ועשו לי מקדש וגו'. ראשון לברכה. ראשון לעבודה. ראשון לאיסור הבמה. ראשון לשחיטה בצפון. ראשון לירידת האש שנא' (ויקרא י) ותצא אש מלפני ה' וגו':

פרשה ד

(א) א ויאמר אלהים יהי רקיע. כתיב (תהלים קד) המקרה במים עליותיו. בנוהג שבעולם מלך ב"ו בונה פלטין ומקרה באבנים ובעצים ובעפר. ב אבל הקב"ה לא קרה את עולמו אלא במים. שנאמר המקרה במים עליותיו. ויאמר אלהים יהי רקיע בתוך המים. רבנין אמרין לה בשם ר' חנינא ור' פנחס ור' יעקב ב"ר אבין בשם ר' שמואל בר נחמן בשעה שאמר הקב"ה יהי רקיע בתוך המים נגלדה טיפה האמצעית. ונעשו השמים התחתונים ושמי שמים העליונים. ב רב אמר לחים היו מעשיהם ביום הראשון. ובשני קרשו. יהי רקיע יחזק הרקיע. ר"י ב"ר סימון אמר יעשה מטלית לרקיע. המד"א (שמות לט) וירקעו את פחי הזהב. א"ר חנינא ג יצאה האש מלמעלה וליהכה את פני הרקיע. ר' יוחנן כשהיה מגיע לפסוק זה (איוב כו) ברוחו שמים שפרה. היה אומר יפה לימדני ר' חנינא. א"ר יודן ב"ר שמעון יצאה האש מלמעלה וליהטה פני הרקיע. ר' ברכיה בשם ר' אבא ב"כ אמר ד בא מעשה בראשית ללמד על מתן תורה ונמצא למד ממנה. (ישעיה סד) בקדוח אש המסים. אימתי חצה האש בין העליונים לתחתונים

יד יוסף יב ילקוט סדר זו ולעיל פרשה ב' סי' ז': יג ב"ר פ"א סי' ד'. ילקוט ישעיה רמז מ"ב. ולקוט סדר זו. ושוח"ט יזהיר (?) ב"ד פ"ו וק"ד. ספר הכסיר דף ג'. ופדר"א ריש פרק ד'. יונתן בן עוזיאל בראשית פסוק כ"ו: יד במדבר רבה פרשה י"ג פסיקתא רבתי כ"ז. ולקמן ג' י"ט: טו תנחומא סוף סדר פקודי. במדבר רבה פ' י"ג סדר עולם רבה פ' ז'. ת"כ סדר שמיני. שבת פ"ז ע"ב ובסוף שם: טז עיין יונתן ויקרא פסוק ס"ז: פ"ד א עיין ב"ר פ' ע"ו בארוכות ילקוט סדר זו ובתהלים: ב מכילתא פ' שירה: ג ירושלמי ברכות פ"ק: ד ל"ב מדות דר"א בנו של ריה"ג:

ענף יוסף

כמה צורות ותמונות · ומשיבים על היפה הוא מסיח דעתו מן השאר · ור"ל כי מזה שאמר הכתוב והנה טוב מאד למד רבי אבהו בפרטי העולם הם בתכלית השלימות · וכי עלו לו במחשבה כביכול כמה ניות ותמונות אחרות וכיוצא · וכאילו בנה אותן ומחריבן · ועשה את אלו ואלה בכן והעמידן ואמר דין הניין לי כו' · וכן מה שאמר שהיה סדר זמנים קודם לכן · קאי נ"כ על המחשבה כביכול ואפשר שזהו פי' המאמר לפי האמת · ולא כמו שכתב עליו בספר יסוד עולם לתלמידו של רבינו הרא"ש ז"ל: [י] [ויהי ערב] ויש גורסין בלשון זה והיה ערב אין כתיב כאן אלא ויהי ערב ולפ"ז יש לומר דנפקא ליה מדלא כתיב והיה בתורת על הויה שנמשכת בזמן וכתב ויהי שמורה שכבר היה כמששש וי"ו פתוחה בראש תיבה ותבוא דק"ל מאמר שהוא מקרא דבק להנעה איך יתכן שמשך זמן קודם לבריאה לכך מביא עלה רבי אבהו ויליף מהיה בונה עולמות ומחריבן עד שברא את אלו וכו' ויתמלא ככר היה סדר זמנים קודם לכן בעולמות שנחרבו (יפ"ת):
פרשה ד [א] [לא קרה עולמו אלא במים] היינו כדאמרינן בסמוך נגלדה טפה האמצעית וכו' · ואפי' לרב דאמר לקמן אש ומים נבראו · מ"מ מתחלה ביום א' היו מים לבד · ומה"ש קאמר

מתנות כהונה

יום ומדת לילה: דין הניין כו'. אלו נאותים לי וטובים הם בעיני: ויתהון. ואותם הראשונים לא היו נאותים לי ודייק ויהי ערב רמז לאותם שלא היו נאותים לפניו והעבירן ויהי בוקר רמז לאותן שנשארו והיו טובים ומתוקנים בעיניו: א"ר פנחס כו'. מפיק שוד טעם לדברי ר' אבהו מדכתיב מאד משמע שכבר היו נעשה נ"כ אבל לא היו טובים כאלו: ד' דברים. ולפיכך כתיב יום א' שהיה מיוחד בבריאות הללו שהם כלל העולם שאין עוד מלבדו כן פירש"י: הרים. כתב בא"ת אף ע"פ שהן בכלל ארץ אולי כוונתו על ההרים שתחת המים כדא"ת על הרים יעמדו מים: אלא הוא. ולא נבראו עדיין אפילו המלאכים: אתיא כר' יוחנן. דאמר מיד בשני נבראו המלאכים ובראשון נשגב שמו לבדו אבל לר' חנינא שלא נבראו המלאכים עד יום החמישי היה לו לכתוב יום אחד גם בשני ושלישי ורביעי: המקרה במים וגו'. וזה היה מלאכת יום שני: כלום. מן המלאכים: ממדד. ל' תדידה: לענין החשבון. שאמור בכתוב שני ושלישי וכו' הל"ל גם בראשון יום ראשון ומתחר שאמר יום אחד הל"ל שוב שנים שלשה וארבע וכו': פרע להם. לאותן הימים שכתוב בהן שני ושלישי כו'. שלא אמר בראשון יום ראשון: הראשון. שהיה ל"ל ראשון וכתב הראשון עם ה"א הידוע רומז ליום ראשון של בריאת עולם: ראשון למלכים. כתב רש"י ז"ל דל"ג ליה שמה שמונין למלכים מר"ה ניסן הוא תקנת חכמים ז"ל וכן לשחיטה בצפון לא גרס ליה דהיאי שנא ליות עבודה זו משאר העבודות עכ"ל וע"פ התלמוד בתוספתא שבת (פ"ז) גר' דבמקום ראשון למלכים גרס ראשון לחדשים ובמקום לשחיטה לצפון גרס לאכילת קדשים: נגלדה טיפה. כו' הוקרשה והוגלדה. מטלית. מכסה ויריעה: וליבהה כו'. שהיו עדיין לחים ובזה נעשים קשים: בקודח אש המסים פסוק זה מדבר במ"ת: חצה כו'. פירש"י המסים פי' הגויים כד"א הריונים משיתמסו פי' משיתחלקו ולכן קורין הכסף שנוהגין בהלכ להעמיד ולהפריס מי ההלכ ממט

מסו

עץ יוסף

אלו היה בונה עולמות ומחריבן. (ועיין בענף): דין הניין לי כו' אלו נאותין לי וטובים הם בעיני. ויתהון ואותן הראשונות לא היו נאותין לי. טעמא דר' אבהו שאמר. שאמר הקב"ה דין הניין לי כו' היכן מרומז זה הלשון. מהכא וירא אלהים וגו' והנה טוב מאד. שכיוונו מה שהוא הנה עכשיו הוא הטוב מאד ולא החלופים. (י) אלו מעשיהם של רשעים. רמז למעשיהם של רשעים שדומה תהו. אלו מעשיהם של צדיקים. ומ"ש וירא אלהים את האור כי טוב. להכריע שחפץ במעשה הצדיקים כדלעיל סוף פ"ב. בין האור ובין החשך בין מעשיהן כו'. שהחשך הוא אחד מאחרי מעשה הרשעים: בין מעשיהן של צדיקים כו'. שהבדיל מעשיהן של צדיקים ויחדם לעצמו. והרחיק ממנו מעשי הרשעים שאין חפץ בהם ע"ד לא יגורך רע או פי' שהבדיל בין מעשיהן של צדיקים כו' היינו מה שהודיע לנו גמול הצדיקים ועונש הרשעים. או פי' שהבדיל ביניהם לצדיקים לג"ע והרשעים לגיהנם. הלה לחיי עולם והלה לחרפות עולם: לאור יום אלו מעשיהם של צדיקים שיתאחד בעליות האור ותוכיו שעונש של רשעים. שמשם שוקע והחשכה להם. והשך של לצדיקים שנהפך לבקר: יום אחד שהיה לו לומר יום ראשון כדלקמן על כן דרש על יום הכפורים שבו נעשים ישראל גוי אחד כמלאכי השרת אגודה אחת ושלום ביניהם. והרשעים ע"י התשובה נעשים לצדיקים יום לכן יום הכד יום סליחה וכפרה. וכן אז מתאחד הרע בטוב להיות הכל כלו טוב כמו שאחז"ל דהשטן גימטריה שס"ד למימר דבכולא שתא אית ליה רשות לאסטוני וביום כפור לית ליה רשות לאסטוני. דהשנה הוא שס"ה ימים (מה"ק): (יא) שבו נבראו ד' דברים מה שלא היה כן בשאר הימים שלא נברא בהם אלא ג' כדלקמן. ורמז לזה אות ד' דאחד (יפ"ת): הרים סובר שהדרם דהרים בריה בפני עצמה ואינו בכלל ארץ. וכמ"ש (תהלים צ') בטרם הרים יולדו ותחולל ארץ ותבל. וכן במשלי ח' בטרם הרים הטבעו ולפני גבעות חוללתי עד לא עשה ארץ וחוצות. ועיין לקמן סוף פ' י"א שחשב רק ג' דברים שנבראו ביום א' שמים וארץ ואורה. וא"כ יש לדרש בזה שהארץ החדשה כמפו' בקרא כי כאשר השמים החדשים והארץ החדשה. והאור היינו אור הגנוז לעתיד וע"כ נקרא יום אחד שהוא מיוחד בדברים אלו שנבראו על העתיד היה הקב"ה אחד בעולמו שלא נברא עדיין אפילו המלאכים. אתיא כר' יוחנן דאמר תיד בשני נבראו המלאכים. ובראשון נשגב שמו לבדו. אבל לרבי חנינא שלא נבראו המלאכים עד יום החמישי היה לו לכתוב יום אחד בשני ובשלישי וברביעי (מה"כ): הה"ד המקרה במים. וזה היתה מלאכתו ביום ב' וכתיב בסיפא דקרא עושה מלאכיו רוחות משרתיו אש לוהט. ועוף יעופף וזו היתה מלאכתו ביום ה'. שלא נברא ביום א' כלום. פי' מן המלאכים. ממדד כו' ועשר ימותה (?) עד כדי שיעור שמותחים מיכאל וגבריאל בצפון ובדרום (מה"כ) ועיין מ"ש ע"ז בפרשה ה' (יב) מתחלת ברייתו שיום ראשון של בריאה עדיין לא היה רצון להכלית כוונתו ולזה לא נתקיימה עד שבנה המשכן ואז היה ביום ראשון להכלית כוונת בריאת העולם ובא אל המשכן שנאמר ביום הראשון בה' הידיעה לרמוז על יום ראשון של בריאת עולם לעשות שותפות בתחתונים להצטרף ולהתחבר ולשכון ביניהם ולא עשה כן מפני הרשעים שגרמו לו לסלק שכינתו מרקיע לרקיע עד שבאו הצדיקים והורידוה זה אחר זה עד שהביאוה לבהמ"ק כדלקמן פ' י"ט. (יפ"ת): מה נפשך אם להשוות ימים של ז' ימי הבריאה. היה לו להשוות בראש החשבון שהתחיל באחד שהוא מספר יסודי אך מספר הראשון של שלשי כולם נערכים נרדפים זה לזה ונקרא מספר סדורי: אימתי פרע להם לאותן שנים של בריאה שכתב בהן שני שלישי כו' ולא אמר בראשון יום ראשון הנה אמר יום אחד (מת"כ): עשר עטרות כו' שבשביל חשיבותו ביום הבריאה נטל י' עטרות כנגד י' מאמרות שבהם נברא העולם (יפ"ת): ראשון למעשה בראשית ביום אחד בשבת היה: ראשון למלכים כדאיתא בריש מסכת ר"ה. או כירושלמי ר"ה ניסן נקרא חלך · והיה אז ר"ח ניסן (תוספתא אחרים) ראשון לנשיאים להקרבן בימים בחנוכת המזבח · ראשון לכהונה שעד שלא הוקם המשכן הותרו הבמות והעבודה בבכורות · משהוקם המשכן נאסרו הבמות והעבודה בכהנים: ראשון לשכינה שאז שרתה שכינה בינינה בקביעות ראשון לברכה ברכת כהנים כדכתיב ההם וישא אהרן את ידיו על העם ויברכם. ראשון לעבודה עבודת צבור כגון תמידין ושאר קרבנות הצבור מתרומת הלשכה (רש"י): לשחיטה בצפון רש"י לא גריס ליה דמ"ש לענות עבודה זו משאר העבודות. ועוד שהרי לדברי הכל עולה הקריבו בני נח כיי"ש לקמן פ' כ"ב · וצריך להיות במקומו ראשון לאכילת קדשים ועיין בפרק ר"ע ובסדר עולם: לירידת האש על המזבח כדכתיב ההם ותצא אש מלפני ה' ותאכל על המזבח:

פרשה ד (א) מקרה באבנים אם בית חומה ועשה תקרה של כיפת אבנים · ולפעמים מקרה בקורות. ושמה מעזיבה על גביו. וכאן לא פי' היאך היה התקרה היינו הרקיע מאיזה היה ופירש שם בתהלים שעשה מהמים כמ"ש לקמן נגלדה טיפה האמצעית. ובתהלים בא לכ"ש יותר שמתום בתורה: שנא' המקרה במים הם השמים שנקראו עליות כדכתיב הבונה בשמים מעלותיו: בשעה שאמר יהי רקיע כדעת בית הלל לקמן פ' י"ב שהשמים נבראו בשני: נגלדה טיפה האמצעית פי' הקפיאה. כמו הוגלדה פי המכה: הטיפה האמצעית כדי שיפלגו המים של צד מעלה והמים שלצד מטה בשוה דכתיב בתוך המים כאלו כתיב בתווך: רב אמר לחים כו' סובר כב"ש שהשמים נבראו בראשון א"כ מ"ש בשני יהי רקיע שנתן חיזוק לרקיע שיתקיים · כי לחים היו בראשון. מטלית לרקיע עשה מכוסה לרקיע. ולפי שהמטלית מתוח יקרא התחתיה מטלית ובירושלמי הלשון יותר מתוקן דגרים יעשה כיין ומטלית הרקיע והכוונה לומר שהשמים הנזכר בראשון הוא הרקיע הזה. בראשון נברא כיין סקעיות כדאיתא בפרק אין דורשין. ובשני גזר שיהיה נמתח כאהל. מלשון וירקעו את פחי הזהב (יכ"ת). יצאה האש מלמעלה בא לפרש דברי רב שאמר לחים היו בראשון ובשני נתחזקו אחר שזה היה ע"י שילא האש מלמעלה כו'. יפה לימדני ר' חנינא דלעיל תחלי קרא כתיב עמודי שמים ירופפו ויתמהו מגערתו וזה יורה שהשמים היו מרופפים בראשון ובשני קרבו ונתחזקו ובתריה כתיב ברוחו שמים שפרה. ורוחו הוא האש כדכתיב (ישעי' ל') נשמת ה' כנחל גפרית ואע"פ שיגערתו עמדו. מ"מ הוצרך נ"כ לאש להשלמת החוזק. וליהטה פני הרקיע ולבן להט החרב לומר שלהטה ומירקה פני הרקיע שלא היו מעולהות עד שבא האש מלמעלה לתקנה פני רקיע והיינו ברוחו שמים שפרה דמשמע לשון יופי והדר (יפ"ת). בקדוח אש המסים כו' דודאי עיקר קרא התם איירי במ"ת כמבואר שם אלא מדכתיב בקדוח אש המסים בכ"ף הדמיון. וכן האמסים בה' הידוע. משמע דתדמה ליה לאיקום אחר. והיינו מעשה בראשית ולכן אמר … שהוא לשון תהלה כתרגומו והיינו שתלה האש בין העליונים לתחתונים במעשה בראשית לפי שלא נתפרש כן במקום אחר במעשה בראשית לכן אמר הרי זה בא ללמד ונמצא למד … במתן ת"ת למעשה בראשית בזה · והיינו לפי שבשעת מ"ת נתבסס כל העולם על תכונו ונגמר חזוק … שבשמים שלא כמטולטל בכמה דוכתי (מס"ק): הצה פרש"י המסים פי' הגויים כד"א הריונים

משימסו

לתחתונים לא במתן תורה אתמהא. כך היתה בבריותו של עולם:

(ב) ח ר' פנחס בשם ר' הושעיא אמר כחלל שבין הארץ לרקיע. כך יש בין הרקיע למים העליונים. יהי רקיע בתוך המים. ביניים ובנתיים. א"ר תנחומא אנא אמרי טעמא. אילו נאמר ויעש אלהים את הרקיע ויבדל בין המים אשר על הרקיע. הייתי אומר על נופו של רקיע המים נתונים. וכשהוא אומר ובין המים אשר מעל לרקיע. ו הוי המים העליונים תלויים במאמר. א"ר אחא כהדין קנדילא. ופירותיהם אלו מי גשמים:

(ג) ז כותי אחד שאל את ר' מאיר אמר לו אפשר המים העליונים תלויים במאמר. א"ל הן. א"ל הבא לי אפרכס. נתן עליה טס של זהב ולא עמדו מים. טס של כסף ולא עמדו מים. כיון שנתן אצבעו עמדו מים. א"ל אצבעך אתה נותן. א"ל מה אני שאני בשר ודם אצבעי מעמדת מים. אצבעו של הקב"ה עאכ"ו. הוי המים העליונים תלויים במאמר. א"ל אפשר אותו שכתוב בו (ירמיה כג) הלא את השמים ואת הארץ אני מלא. היה מדבר עם משה מבין שני בדי הארון. א"ל הבא לי מראות גדולות א"ל ראה בבואה שלך בהן. ראה אותה גדולה. א"ל הבא לי מראות קטנות. הביא לו מראות קטנות. א"ל ראה בבואה שלך בהן. ראה אותה קטנה. א"ל מה אם אתה שאתה ב"ו. אתה משנה עצמך בכל מה שתרצה. מי שאמר והיה העולם ברוך הוא עאכ"ו ח הוי כשהוא רוצה הלא את השמים ואת הארץ אני מלא. וכשהוא רוצה היה מדבר עם משה מבין שני בדי הארון. א"ר חנינא ב"ר איסי פעמים שאין העולם ומלואו מחזיקים כבוד אלהותו. פעמים שהוא מדבר עם האדם מבין שערות ראשו. הה"ד (איוב לח) ויען ה' את איוב מן השערה וגו'. מבין שערות ראשו. ועוד שאלו א"ל אפשר (תהלים סה) פלג אלהים מלא מים. מששת ימי בראשית ולא חסר כלום אתמהא. א"ל הכנס ורחוץ ושקול עצמך עד שלא תכנס ומאחר שתכנס. הלך כיון שיצא ושקל עצמו לא חסר כלום. א"ל כל אותה הזיעה שיצאת לא מסך יצאת. א"ל הן. א"ל ומה אתה שאתה ב"ו לא חסר מעיינך כלום. מעיינו של הקב"ה עאכ"ו. הוי פלג אלהים מלא מים מששת ימי בראשית ולא חסר כלום:

(ד) ט א"ר יוחנן נטל הקב"ה כל מימי בראשית ונתנם חציים ברקיע וחציים באוקיינוס. הה"ד פלג אלהים מלא מים. פלגא. הרקיע דומה לבריכה ולמעלה מן הבריכה כיפה. ומחמת הבריכה (הכיפה) מזעת טיפים עבות והן יורדין לתוך מים המלוחים ואינן מתערבין. א"ר יונה אל תתמה י הדין ירדנא עבר בימא דטבריא ולא מתערב ביה. מעשה נסים יש בדבר. יא אדם כובר חטים או תבן בכברה. עד שלא ירדו שתים ושלש אצבעות הן מתערבין. ואלו מהלכין מהלך כמה שנים ואין מתערבין. יב ר' יודן בר שמעון אומר שהוא מורידן במדה. שנא' (איוב לו) כי יגרע נטפי מים. המד"א (ויקרא כז) ונגרע מערכך:

(ה) יג כעוביה של ארץ כך עוביה של רקיע. שנא' (ישעיה מ) היושב על חוג הארץ וגו'. (איוב כב) וחוג שמים יתהלך. וחוג חוג לגזרה שוה. א"ר אחא בשם ר' חנינא כטס הזה. ר' יהושע ב"ר נחמיה אמר כשתים יד ושלש אצבעות:

(ו) טו ר' שמעון בן פזי אמר המים העליונים יתירין על התחתונים כשלשים כסוסטאות. בין מים למים. למ"ד תלתין. רבנין אמרין מחצה על מחצה:

(ז) טז ויעש אלהים את הרקיע זה אחד מן המקראות שהרעיש בן זומא את העולם. ויעש אתמהא והלא במאמר הן. הוי (תהלים לג) בדבר ה' שמים נעשו וברוח פיו כל צבאם:

(ח) יז למה אין כתיב בשני כי טוב. ר' יוחנן תני לה בשם ר"י ב"ר חלפתא שבו נברא גיהנם. שנא' (ישעיה ל) כי ערוך מאתמול תפתה. יום שיש בו אתמול

יד יוסף ד ילקוט ישעיה רמז סס"ח: ה ילקוט סדר ז. שוח"ט מזמור י"ט: ו תענית דף י' ע"א: ז ילקוט סדר א: ח ע"ל פרשה ג' סי' ד': ט ילקוט סדר א: י שיין ל"ב דף פ"ד ע"ב בכורות דף ל"ס ע"א: יא לקמן פ' י"ג סי' ס': יב לקמן פ' י"ג סי' כ': יג ירושלמי פ"ק דברכות. ילקוט סדר א: יד יונתן כתהלים פ' ז': טו ילקוט סדר א: טז ילקוט סדר א: יז ע"ל פרשה פ"ו ילקוט סדר א. פסחים דף ל"ד. זוכר סדר ז דף מ"ז. זוכר סדר דף כ' ודף י"ד. זוכר סדר כתבים דף י"ח:

מתנות כהונה

מסו: יהי רקיע. ר"ל כד"א יהי רקיע וגו': ביניים ובנתיים. כלומר מכוון באמצע: קנדילא. פירש"י נר הקבוע באמצע עששית ואינו נוגע בארבע דפנותיה: ופירותיהם מי גשמים. פירש"י ז"ל בשם רבותי ר"ל המים העליונים מזיעים מהמת הרקיע שהוא של אש והטיפות יורדות: אפרכס. פירש"י כלי מלא נקבים סביביו ולמעלה נקב כשיעור אצבע ומכלאין אותו מים וסותמין פי הנקב באצבע בכיון והמים נעצרין ואינם מקלחים וכשמסיר האצבע הנקבים כלם מקלחים: טס של כסף אינו כותהו בכיון כמו בשר האצבע: עמדו. המים ורמז לו כשם שמים אלו עומדים ואינם מקלחים דרך הנקבים כך אין לתמוה על המים העליונים ואמר לו הכותי אצבעך כו' ואינו ראייה על המים העליונים: בבואה. כל פרצוף פנים הנראה במראה: ומאחר שתכנס. אחר שנכנסת ויצאת מבית המרחץ עשה ושקול עצמך: הלך ושקל את עצמו ונכנס למרחץ: לא חסר מעיינך. ומיד שיצאת הזיעה ממך חזרת לשקול כראשון: המלוחים. המים העליונים מתוקים והתחתונים מלוחים. כדאיתא פ"ק דתענית: ואינן מתערבין. נכרין הן כהוכן: כמה שנים. מהלך כמה שנים: ואין מתערבין. טיפה זו בטיפה זו ובס' כי הבא מעל כל טיפה וטיפה ממנה הקב"ה מלאך להפרידה זו מזו. והכי גרסינן בירושלמי כל טיפה וטיפה שהקב"ה מוריד לנו מגרע זו מזו כמה דאת אמר כי יגרע נטפי מים וכתיב ונגרע וגו' ר"ל ברי"ש וכו': כטס הזה. כן הוא עוביו של הרקיע ולשון רקיע קדרים כד"א וירקעו פחי הזהב וכן פירש"י: כסוסטאות. פי' הערוך נתחברתא דהיא שיעור מדה מה שמודד אדם כשתי זרועותיו לאחת הנה ואחת הנה שקורין קלפטי"ר: למ"ד תלתין. פי' רש"י שה"ל בין מים ומים: שהרעיש כו'. מפני שכתוב בהדיא בדבר ה' שמים נעשו וכאן כתיב ויעש והרמב"ן ז"ל כתב שמקום התימה היה שמיד אחר האמירה דכתיב ויאמר אלהים יהי רקיע כתיב אחריו ויעש וגו' משא"כ בשאר הימים שמיד אחר האמירה כתיב ויהי כן ואלולי היה לו פירו' נסתר ולא רצה לגלותו והוא ענין הרעש עכ"ל ורש"י פי' שהרעיש נסתר מן העולם כדאמרינן לעיל לא הוו יומים קלים כו': ח"ג מלקוס במאמר הן דכתיב בדבר ה': ערוך מאתמול. מדבר בגיהנם דכתיב בסיפיה מדורתה אש ועצים הרבה:

ענף יוסף

קאמר רב נמים שהיו מעשיהם ביום ראשון וביום שני קרשו · דפירש"י פלגא · וכדקאמר ר"ח יוצא מלמעלה ולמטה פני הרקיע · ולכ"כ שמקרה בגים עליונים בהם בשמים שנקראו עליות דכתיב המקרה במים עליותיו ומגילה כאן דכבא אתי ככ"מ (נז"ק): [ג] [ועוד שאלו א"ל אפשר פלג אלהים כו'] לכאורה נראה שכאן שאלה קאי על דרשה רבי יוחנן לקמן כו' ד' בכ"ד פלג אלהים כו' ומחמת הבריכה כיפה מזעת טיפים כו' על זה שאל לו ולא חסר כלום · ומשני הכנס ורחוץ כו' (מברך מוס"ר יעקב מפלאגים נכד הגר"א):

[ח] [שבו נברא גיהנם] והא דאיתא לקמן פ"ט והנה טוב מאד זה גיהנם פי' שע"י שגיהנם הבריות סורשי מדרכי עבירה · וי"ל דמ"מ בב' לא נאמר בו כי טוב כשיותו מ"מ רע מצד עצמו (יפ"ת ומה"ק): (שבו נברא גיהנם) בפרק מקום שנהגו אתמלה הנלה קודם שנברא העולם · ואור דידה בשני ע"ש וכן

עץ יוסף

משימתו פי' משיחלקו · ולכן קורין השם שנוהגים בחלב לגעמיד ולהפריש מי החלב ממנו מסו (מת"כ): (ב) כחלל שבין הארץ לרקיע כו'. כלומר כחלל שבין מים התחתונים לרקיע: כחלל שבין כו' ובפוה"מ י"ס ז"ל בס וכי רבי הושעי' עלה לרקיע. אלא לפי שיגע בחכמה של תורה למד ממנה מה שיש ברקיע: אנא אמרי טעמא אני אומר ראיה וסייעתא לדברי רבי פנחס: הוי המים העליוני' תלוים במאמר. וכיון דידעיק שתלויים במאמר שפיטה שיש' הבדלם מהרקיע כהבדל מים התחתונים מהרקיע (יפ"ת): כהדין קנדילא כמ"ש במ"ר פרשה י"ב כהדין אבהא דקנדילא דמיא ומשחא מעורבים כהדא. ופירושו לענין הצריך כאן שהדמיון הוא שהקנדילא השמן והפתילה אינם מונחים על תחתיתו של קנדילא אלא תחלה נותן מים והשמן והפתילה על המים. ונראה השמן והאור כאילו תלוים באויר. וכן כאן שהמים אינם מונחים על תחתיתו של רקיע אלא באויר ובמאמר: אלו מי גשמים ולשון הפוה"מ י"ס ומזיעת המים העליונים הגשמים יורדים. ור"ל שהמים העליונים אינם חסרים כלום רק זיעה בעלמא יוצא מהם לכך נקראו הגשמים פירות מן המים העליונים. שהקרן היינו המים העליונים קיימים לעולם ואינם חסרים. (ג) אפרכס פרש"י כלי שניקוב מתחתיו נקבים קטנים רבים ולמעלה יש לו נקב אחד יותר גדול מהראשונים שממלאים אותו מים משם. וכשהוא פתוח המים מקלחים למטה דרך הנקבים הקטנים. וכשסותם הנקב העליון יפה המים שומדים ואינם מקלחים מלמטה כלל: טס של זהב אינו מהדק יפה בנקב שהוא קשה. אך האצבע שהוא רך סותם פי הנקב יפה: אצבעו של הקב"ה כמ"ש מי מדד בשעלו מים. וכתב היפ"ת והאלשיך אצבעו של הקב"ה פי' מאמרו. ומפני שהוא פועל במאמרו כמו ב"ו באצבעו. לכך קורין מאמרו אצבעו: מראות גדולות יש מראות עולמות מגדלים הראות. מראות קטנה מראות שקושות מקטינים הראות. הרי שע"י המראות הדבר משנה הבנתו. אך הוא עצמו אינו משתנה. ק"ו הש"ת שאין בו שינוי הגלה אלא לפי כח המראות שרואים בו הנביאים: פלג אלהים מלא מים כו' הכוונה למה שאמרו בפ"ק דתענית מאי פלג אלהים מלא מים כמין קובה יש ברקיע שממנה גשמים יורדים. והכן שאמר אפשר שהגשמים יבואו משם. ויהיה מלא (יפ"ת): הלך ושקל את עצמו ונכנס למרחץ: לא חסר מעיינך ומיד שיצאת הזיעה ממך חזרת למשקל הראשון: מעיינו של הקב"ה במיוחד אלו ימשכך שהוא בשמים ועומד בגם הגה הגשמים יוצאים מהם ע"י זיעה הן כלאיתא בפדר"א שהמים העליונים מזיעים מהמת הרקיע שהוא של אש והטפות יורדות עאכ"ו שלא יחסרו (יפ"ת): (ד) הה"ד פלג אלהים מלא מים פלגא דפלג אלהים היינו מים העליונים כמ"ש בסימן הקודם ומהאי טעמא דרש פלג פלגא דיחדקייה פלג ולא בשם אחר היינו לפי שהוא מחצים (יפ"ת): הרקיע דומה לבריכה כשם שהבריכה נושאת המים. כן הרקיע שהמים עליו דומה לבריכה שאע"פ שהם מגוים באויר ואינן על הרקיע. אחר שהם סובבים עליו קרי הרקיע בריכה (יפ"ת): ולמעלה מן הברכה כיפה כדאמרינן פ"ק דתענית כמין קובה יש לרקיע שממנה גשמים יורדין · פי' שהמים עומדים כאהל שם בו הלל (יפ"ה): ומחמת הבריכה (הכיפה) מזעת בע"י הבו של רקיע מתחממים המים. והם יורדים לתוך מים המלוחים. פי' שהטיפות האלו טפלות יתאהודי כיפה הרקיע בתוך ים אוקיינוס לצורך הגשמים והעבים שואבים משם בעת המטר מאותן טיפות המתוקות. לא ממי הים שהן מלוחות. שאותן הטיפות אינן מתערבות עם מי הים. במעשה נסים יש בדבר: ירדנא עבר ביומא דטבריא ולא כו' במי שהן מתוקים ומי ים טבריה מלוחים ועובר בתוכו ואינו מתערב ויוצא בתוכו שמובדלים ממנו המתוקים (יפ"ת): מעשה נסים יש בדבר איידי דקאמר שאינן מתערבים עם המלוחים ויכולה קשה האיזר. לזה אמר דלא יפלא שהרי מעשה נסים יש בדבר המטר שלא יתערבו הטיפות זו עם זו. ולא"כ הל' במלוחים (יפ"ת). ועוד מעשה נסים יש בדבר אדם סבר חטים כו': אדם כובר חטים בשוח"ם מזמור י"ח הלשון נוטל כברה והופר שתים ושלש אצבעות כו' וכלשון קשרת מים וכדלקמן פ"ג. וכן הגשמים יורדים כמו מן הכברה וחוברין אותה כמין סברה: מהלך כמה שנים שמן הארץ עד לרקיע ת"ק שנה: ואין מתערבין שנא' (איוב לו) כי יגרע נטפי מים. מהו יגרע שהוא ממעטן אלו מאלו כמה שנא' (ויקרא כ"ו) ונגרע מערכך. רבי יודן בר' שמעון אומר שהוא מורידן במדה שנא' (איוב כ"ה) ומים תכן במדה. כעוביה של ארץ כנ"ל. (א"ח) וכן הוא בירושלמי פרק הרואה. ופי' שהוא ממיעטן אלו מאלו שמפריד הטיפות אלו מאלו שלא יתערבו. ורבי יודן אמר שהוא מורידן במדה הא נמי מכי יגרע דריש לה. אלא שמביא ראיה מפורשת שהן יורדין במדה ממים תכן במדה. דמהשתא למריק דכי יגרע נטפי מים רמיז נמי אהא (יפ"ת): (ה) כעוביה של ארץ כו' שהקב"ה השוה העליונים לתחתונים לשום שניהם במדה ושיעור אחד מבלי שיהיה אלא שכן בשיעורן אבל רב אחא אמר כטס ורבי יהושע אמר כשתים ושלש אצבעות ס"ל שאין שיעורן שוה: כטס הזה שעוביה של רקיע כטס הזה. וכמ"ש לשל מפסוק וירקעו את פחי הזהב (רש"י): כשתים ושלש אצבעות נ"א מנין לו. א"ל הירושלמי ריש ברכות תני בשם ר' יהושע עוביה של רקיע כשתי אצבעיים. מילתא דרבי חנינא פליגא דאמר ר' אחא בשם רבי חנינא הרקיע עמו לשחקים חזקים כראי מוצק מלמד שהם עשויים כמין הרקיע. פי' כמין דבר של רקיע. וכמ"ש כאן כטס הזה והטס חזק ודק: (ו) ר' שמעון בן פזי כו' גם הוא סובר השמים והארץ אין שוין בשיעורן. וממילא אפשר לומר דגם המימות אין שיעורן שוה. ולכך דרש דהמים העליונים יתירים על התחתונים שלשים כסוסטאות (מה"ק): כסוסטאות בלשון יון מדה מחזקת סין (מוסף הערוך) ועיין בערוך ערך קס"ם. ופסחים דף ק"ס (ורש"י פי' שהוא מדת קלפסי"ר בלעז): בין מים למים כו' דה"ל למימר ביניהם. וקאמר בין מים למים למ"ד בין מים למים. שלשים מדות. וממילא הוא שהעליונים יתירים (יפ"ת): מחצה על מחצה דס"ל דהקב"ה משוה שיעור העליון לתחתון. והיינו כמ"ד דכעוביה של ארץ כך עוביה של רקיע (מה"ק): מחצה על מחצה והוא בין מים למים שהם שוים כעליונים כך התחתונים. ואינם יתירים כלל. ודעת רבנן כדעת רבנן דלעיל: (ז) ויעש אתמהא דלשון מעשה מורה על פעולה ממש בניעה כפועל בידים. מה שאין כן לשון בריאה שמורה על הוויית הדברים במאמר לבד. והו"ה דקשה למה במאורות וכו' דכתיב בהו עשיה. אלא דנקט ויעש דכתיב ברישא: שהרעיש בהן בן זומא. פי' ששאל לגדולי עולם ואין משיב. והיה שואל תמיד ואוקר הורם לעמוד על בוריו של דבר. והמדרש מתרץ קושייתו ואמר האי בדבר ה' שמים נעשו. כי מלת נעשו הוא הדיבור פי' שהדבור הוא העשיה (ידי משה): (ח) שבו נברא גיהנם ואין לומר טוב ביום שנבראת בו דבר רע: שנא' כי ערוך מאתמול דמדכתי' בסיפא דקרא העמיק הרחיב מדורתה אש ועצים הרבה נשמת ה' כנחל גפרית בוערה בה. ירלה מזה שבגיהנם מדבר. ועליו ידקדק יפה לשון כי ערוך מאתמול שהוא מזומן מיום ב' כדמפרש ואזיל. וטעם קריאתו תפתה לפי שכל המתפתה ביצרו נופל שם כדאיתא בפ"ג דעירובין (יפ"ת): יום שיש בו אתמול דהל"כ מאי מאתמול. אע"כ לגהנום שנברא

אתמול ואין בו שלשום . ר' תנינא אומר שבו נבראת מחלוקת שנא' ויהי מבדיל בין מים למים . א"ר טביומי אם מחלוקת שהיא לתקונו של עולם ולישובו אין בה כי טוב . מחלוקת שהיא לערבובו עאכ"ו . א"ר שמואל לפי שלא נגמרה מלאכת המים . לפיכך כתיב בשלישי כי טוב ב' פעמים . אחד למלאכת המים . ואחד למלאכתו של יום . שאלה מטרונה אחת את ר' יוסי אמרה לו למה אין כתיב בשני כי טוב . אמר לה אעפ"כ חזר וכללם כולן בסוף . שנא' וירא אלהים את כל אשר עשה והנה טוב מאד . אמרה לו משל ששה בני אדם באין אצלך . ואתה נותן לכל אחד ואחד מנה . ולאחד אין אתה נותן מנה . ואתה חוזר ונותן לכולם מנה אחד . לא נמצא ביד כל אחד מנה ושתות . וביד אחד שתות אתמהא . חזר ואמר לה כההיא דאמר ר' שמואל בר נחמן . לפי שלא נגמרה מלאכת המים . לפיכך כתיב בשלישי ב' פעמים כי טוב . אחת למלאכת המים ואחת למלאכת היום . ר' לוי בשם ר' תנחום בר חנילאי אמר כתיב (ישעיה מו) מגיד מראשית אחרית . מתחלת ברייתו של עולם צפה הקב"ה משה קרוי טוב . ועתיד ליטול את שלו מתחת ידיהם . לפיכך לא כתיב בהם כי טוב . ר' סימון בשם ר"י בן לוי אמר . משל למלך שהיה לו לגיון קשה . אמר המלך הואיל ולגיון זה קשה אל יכתב שמי עליו . כך אמר הקב"ה הואיל והמים הללו לקו בהם דור המבול . ודור אנוש . יח ודור הפלגה . לפיכך אל יכתב בהן כי טוב : (ט) ויקרא אלהים לרקיע שמים . רב אמר אש ומים . יט ר' אבא ב"כ אמר משום רב נטל הקב"ה אש ומים ופתכן זה בזה ומהן נעשו שמים . ד"א שמים כתיב . שהן שמים מעשיהן של בריות . אם זכו (תהלים נו) הגידו השמים צדקו . ואם לאו (איוב כ) יגלו שמים עונו . ד"א שמים שהבריות משתוממים עליהן . לאמור של מה הן . של אש הן . של מים הן . אתמהא . ר' פנחס בשם ר' לוי אמר הוא אתא וקם עליו (תהלים קד) המקרה במים עליותיו . כ הוי של מים הן . סמים מה סמים הללו מהן ירוקין ומהן אדומים . מהם שחורים ומהם לבנים . כך שמים פעמים ירוקין ופעמים כו' . ר' יצחק אמר שמים שא מים . טעון מים . משל לחלב שהיה נתון בקערה עד שלא תרד לתוכו טיפה אחת של מסו . הוא מרפף . כיון שירד לתוכו טיפה אחת של מסו . מיד הוא קופה ועומד . כך עמודי שמים ירופפו . עמדו שמים ניתן בהם את המסו . ויהי ערב ויהי בקר יום שני . אתיא כדאמר רב לחים היו בראשון ובשני קרשו :

פרשה ה

(א) א ויאמר אלהים יקוו המים . כתיב (תהלים קד) מן גערתך ינוסון מקול וגו' . ר' ברכיה בשם ר' אבא בר אמי אמר יעשה מדה למים . היך מה דאת אמר (זכריה א) וקו ינטה על ירושלם . ר' אבא ב"כ בשם ר' לוי אמר . אמר הקב"ה יקוו לי המים . מה שאני עתיד לעשות בהם . משל למלך שבנה פלטין והושיב בתוכה אלמים . והיו משכימים ושואלים בשלומו של מלך ברמיזה ובאצבע ובמנולין . אמר המלך אילו היו פקחין עאכ"ו אתמהא . הושיב בה המלך דיורין פקחין . עמדו והחזיקו בפלטין . אמרו אין פלטין זו של מלך שלנו היא . אמר המלך תחזור פלטין לכמו שהיתה . כך מתחילת ברייתו של עולם לא היה קילוסו של הקב"ה עולה אלא מן המים . הה"ד (תהלים צג) מקולות מים רבים אדירים משברי ים . ומה היו אומרין אדיר במרום ה' . אמר הקב"ה מה אם אלו שאין להם לא פה ולא אמירה ולא דיבור הרי הן מקלסין אותי . כשנברא אדם עאכ"ו . עמד דור המבול ומרד בו . עמד דור אנוש ומרד בו . דור הפלגה ומרד בו . אמר הקב"ה יפנו אלו . ויעמדו ויבואו אותן . הה"ד ויהי הגשם על הארץ ארבעים יום וארבעים לילה : (ב) ב אל מקום אחד . ר' יודן בשם ר' לוי ור' ברכיה בשם ר' יודן ב"ר שמעון אמר כל העולם כולו מים במים . ואתה אומר אל מקום אחד אתמהא . משל לעשר נודות נפוחות מונחות בטרקלין . נצרך המלך למקומן . מה הוא עושה להן . מתירם ומוציא את רוחן ומסלקן בזוית אחת . כך דרך הקב"ה על מי בראשית וסילקן בים אוקיינוס . הה"ד (איוב יב) הן יעצור במים ויבשו וגו' . (שם ט) ודורך על במתי ים . א"ר לוי המים היו אומרים אלו לאלו . נלך ונעשה קילוסין להקב"ה . הה"ד (תהלים צג) נשאו נהרות ה' נשאו נהרות קולם וגו' . ר' לוי אמר דרך הים דרך הים . ר'

אבא

יד יוסף יח ב"ר פרשה ל"ט עיין מנחות נ"ג : יט חגיגה דף י"ב . במדבר רבה פ' י"ב · זוהר סדר לך לך דף פ"ז . ספר הכסיר דף ז' : כ במדבר רבה פרשה י"ב סי' ו' . ירושלמי פ"ב דר"ה : פ"ה א ילקוט סדר א . ולקמן פרשה כ"ח . ואיכה רבתי פסוק פרשה ציון . ש"ר פרשה ט"ו . פדר"א פ"ג . ושוח"ט מזמור נ"ג : ב ש"ר פרשה טו . במ"ר פרשה י"ח · שוח"ט מזמור נ"ג . ילקוט סדר זו :

ענף יוסף

וכן איתא בפדר"א פ"ד אלא שלא של גיהנם בשני נבראת : (אחד למלאכת המים) אבל הראות הינשה אינה מלאכה בשני עצמה רק נמשכת מן קוות המים (רד"א) : ומה שלא נאמר כי טוב במלאכת האדם · לפי שלא נגמרה עד תום . והדם שלא אבה אינו אדם כדלקמן פ' י"ז סי' ב' וכן לא אמר כי טוב · ובזוהר נאמר לא טוב היות האדם לבדו · ואחר זכירה הוא לא אמר כי טוב כשיהא לו לעזרה ולמכבול (יפ"ת) · תנהוס

מתנות כהונה

מחלוקת . חלוקה : אתמהא וכן כאן האי טוב מאוד שב על כל מלאכת ששת ימים ולא הגיע ליום שני רק שהות מהאי טוב : את שלו . גזר דין של עונש : מתחת ידיהן . ע"י המים המה מי מריבה : לגיון פי' הערוך חיל של אנשי מלחמה : אל יכתב בהן כי טוב . שמו של הקב"ה טוב ה' לכל : דור הפלגה . לקמן בפ' נח פ' ל"ח דרש ויפן אל תקרי ויפן אלא ויצף שהציף עליהם הים : שא מים אש ומים נוטריקון של שמים : ופתכן . פי' הערוך ערבן ובללן : ד"א שמים כתיב ע"ש ימים והשי"ן יממית : שהם שמים . לשון שומת ב"ד כד"א כל השם אורחותיו : ד"א שמים שהבריות וכו' · דריש ביה ל' שממה . הוא אתא כו' . לפיכך בא הכתוב הזה השעמד על הספק והשתוממות והורה לנו שנבנה ממי' שנא' המקרה וגו' : מסו . דבר שמעמידין בו החלב להקפיה אותה נקרא מסו על שם שמחלק ומפריש מי החלב מן החלב והגבינה . מרפף רופף ומנענע תמיד : קופא עומד קפוי כד"א וכגבינה תקפיאני : עמודי שמים · קרי ביה עמדו שמים מרופפים ונתן בהם הקיום והעמידה כמאי דכתיב ויהי כו' . שבשני נקרשו : יקוו כו' . דרש מדכתיב יקוו בל' כבד ולא כתיב יקוו ל' קל פירושו יהיו נקווים לצרכי לעתיד לדור אנוש ודור הפלגה כו' . במנולין פירש"י והערוך בכודרים שעל ראשם שמסירין אותו מראשם מפני כבוד המלך כמנהג ארץ ים ואדום אלא מן המים . שלא היה אז בעולם רק מים : דור הפלגה . שגם הם נדונו במים כדלקמן בפ' כ"ג : הגשם פירש"י הגשם משמע משבת ימי בראשית מדלא כתיב גשם : מתירם . התיר הקשר שנקשר פיהם לעצור בהם הרוח : ה"ג ויבשו וגו' וכתיב ודורך על במתי ים וכן הוא בזוהר טוב : ונעשה קילוסין כו' . שקבלו עליהם בשמחה גזירת המקום ב"ה ואמרו שירה וקילוס או י"ל שמה שקבלו עליהם גזירת המקום ב"ה הוא עצמו הקילוס והערוך ורש"י ז"ל גרס קלווסי' פי' לקיים גזירת המלך . דרך ים וכו' דכים . דרש נוטריקון דרך הים כלומר נלך דרך הים עד ים אוקיינוס ורש"י ז"ל גרס אומרים אלו לאלו לכן ניזל פירושו שאמרו אלו לאלו לשיכן נלך שהקב"ה אמר לנו יקוו המים אל מקום א' היכן הוא המקום אמר להם הקב"ה ישאו נהרות דכים דרך ים אוקיינוס :

לדוכתא

עץ יוסף

שנברא ביום שהעומד בו יכול לומר אתמול ולא יכול לומר תמול שלשום . והיינו יום ב' . דיום א' לא יכול לומר אתמול וכ"ש שלשום . דמקמי ראשון לא הוה עולם . וביום ג' היה יכול לומר שלשום (יפ"ת) : מחלוקת פי' חלוקה ופרישה בין מים העליונים למים התחתונים · להקנתו של עולם שיהיו מים למעלה ולמטה . מלמעלה ירד הגשם כמ"ש לקמן פ' י"ג ע"ש הטובה בזה . ומלמטה יהיה התהום לגדל את הארץ . לא כתוב בה טוב . אחר מחלוקות שהוא רק לאבד העולם על אחת כמה וכמה : שלא נגמרה מלאכת המים . שאע"פ שמלאכת הרקיע והבדלת המים נגמרו בשני . כיון שהקויה לא נעשה עד יום שלישי לא נגמרה מלאכת המים . ודבר שלא נגמר אינו במלואו וטובו . וכלהו חד מלאכה חשיבא . לכך לא נאמר בו כי טוב לא נמצא ביד כ"א וכן בגמשל אבל מעשה כל יום כתיב טוב בפני עצמו . וגם כלול בהיה שאמר בסוף והנה טוב מאד . אבל במעשה יום ב' אין בו אלא מה שנכלל בסוף : ואחת למלאכת היום דהאיש ואילנות : מגיד מראשית אחרית בזה שלא כתב בשני כי טוב רמז בו דבר עתיד : משה קרוי טוב כדכתיב ותרא אותו כי טוב הוא ותני ר"מ אומר טוב שמו כדלקמן ספר שמות פ"א : את שלו פי' עונש שלו : מתחת ידיהם שע"י מי מריבה נגזר עליו שלא יכנס לא"י : לפיכך לא כתיב בהם כי טוב ומה שאמר בשלישי כי טוב על הקויית המים יש לומר דהיינו בשביל הראות היבשה שנמשכה מהם לא על מלאכת המים עצמה (יפ"ת) : לקו בהם דור המבול כו' בילקוט הגירס' ילקו בהן דור כו' כי בשעת הבריאה עדיין לא לקו . וגירסת לקו צריך לומר שבשעת כתיבת התורה כבר לקו דור אנוש ומבול והפלגה : דור המבול לפי שזה מפורש בתורה הקדימו לדור אנוש : ודור אנוש ופליגי אדר"א דלקמן בפרש' ה' סי' ה' ע"ש : ודור הפלגה לקמן בסדר נח פ' ל"ח דרש ויפן אל תיקרי ויפן אלא ונף שהציף עליהם הים למ"ד משפחות . לפיכך אל יכתב בהן כי טוב · לפי שטוב הוא כינוי על שמו יתברך כדכתיב טוב ה' לכל אינו ראוי שיקרא כינוי שלו על הרעה (יפ"ת) : (ט) ויקרא אלהים כו' שמפשט משמע שעל כן קרא לרקיע שמים שנדע מה שלא היינו יודעים מפס רקיע . על כן דרש שהשם שמים בא לפרש ממה נעשה הרקיע . והיינו נוטריקון של אש ומים . וכן שאר הדרשות : אש ומים כי השי"ן הקמוצה של מלה שמים מוסכת אהריה אל"ף נחה . ובהיפוך האותיות יהיה אש מים (בעל הפליאה) : ופתכן כו' ערבן זה בזה ועשה שלום ביניהם ע"י כח המחזיק שלא יתפרדו : שמים כתיב בחיר"ק המ"ם . דיש אם למסורת : שהן שמים מלשון שומא : שמים מעשיהם שעל ידם נתן גמול לצדיקים ולרשעים כמעשיהם כדלקמן בשמות רבה פ' כ"ה : משתוממים דרש שמים מלשון שממה כמ"ש בותו שמים . כשאדם מתמיה על דבר הוא משתומם . וכן כאן אי אפשר לבריות לעמוד על חקירה זו . אם הם של אש או של מים . שהרי אנו רואים שכל אש נמשך למעלה . וכן המים אנו רואים שיורד לחטה : הוא אתא וקם עליו הכתוב בא והעיד שהם של מים (מה"ק) או פי' הוא אתא דוד בא ועמד על הקירה זו : המקרה במים עליותיו משמע שע"י מים קרה עליו . ועשה השמים : סמים שהשי"ן והסמ"ך מתחלפין : סמים מה סמים כו' כמו דבר אחר סמים מה בתים כו' ופי' סמים של צבע : שמים שא מים שהאל"ף שבתיבת שא הוא הגה שאחרי הקמ"ץ של שי"ן שמים : שא מים נושא מים . והו שאמר המדרש טעון מים . ור"ל המים העליונים : מסו דבר שמעמידים בו החלב להקפיא אותה נקרא מסו (מת"כ) : מרפף רופף ומנענע תמיד : קופה עומד קפוי כד"א וכגבינה תקפיאני . עמודי שמים כו' דרש עמודי שמים מענין העמדה והקפאה ומפרש המדרש דה"ק קרא עמודי שמים כשנותן בהם את המסו . שהיו מרופפים ביום ראשון . ואז כשנותן בהם את המסו שהיה יום ב' כי בשני נתחזק הרקיע . וזה שסיים המדרש ויהי ערב ויהי בקר יום שני . ואע"פ שאין כאן ענין מסו כמו בחלב . אלא גזירת ה' שגזר עליהם שיתחזקו . קרי ליה ע"ד משל עמידה כמו מסו . ח"ש ויתמהו מגערתו שמגערת ה' קרשו . כאדם המשתומם ועומד מגערת המאיים עליו : אתיא כדאמר בר כו' פי' הא דאמר משל לחלב אתיא כדאמר רב כו' . דאילו לרשב"ג דפליג עליה בריש פירקין תעולם לא היו מרופפים . כי ברגע הראשון נעשו השמים מהתיים בגבוהם והוזקם (יפ"ת) :

פרשה ה

(א) כתיב מן גערתך וגו' · וכתיב בהריה גבול שמת בל יעבורון וגו' כלומר שיהיה להם גבול ומדה קצובה · והאי דריש הכא יקוו המים יעשה מדה למים מדלא כתיב לשון אסיפה בהדיא (נזה"ק) : יעשה מדה למים שבמאמר זה נתן להם מדה . שמתחלה היו ממלאים כל העולם בלי מדה (יפ"ת) : והיך מד"א וקו ינטה . שהוא ילשון מדה : יקוו לי המים דורש לשון תקוה · כמו לי אני יקוו ור"ל שבשרם שיסעו לכסו' הארץ כשיחטאו דור המבול במנולין פי' בכודרין שעל ראשם שמסירין אותו מראשם מפני כבוד · כמו שנוהגין בני אדם שמואלים שלום ע"י רמיזה · יש מקומות שמניחין האצבע אצל הכובע לסימן נתינת כבוד או שמסירים הכובע (רש"י) : אלא מן המים שלא היה אז בעולם רק מים : היו אומרים אדיר במרום ה' משברי ים שהם אדירים נותנין הודיה שאדיר במרום ה' וכאין נהסנו לנגדו (יפ"ת) . שאין להם אמירה ודבור כפירוש אלא ברמיזה ועניינים נגלים לפניו יתברך כדכתיב יום ליום יביע אומר וגו' אין אומר ואין דברים בלי נשמע קולם · כלומר שדבורם אינו אלא ברמיזה (נזה"ק) : עמד דור המבול לפי שענשן מפורש בתורה הקדימו לדור אנוש שהיה קודם המבול (יפ"ת) : עמד דור אנוש ומרד בו כדכתיב אז הוחל לקרא בשם ה' והוא ל' מרד כדלקמן בפרשה כ"ג סי' ב' : יפנו אלו דס"ל שבדור אנוש ובדור הפלגה נ"כ לקה העולם במים כדלקמן פ' פ"ג סי' י"ג · ודלא כר"א דבסרקין (יפ"ת) : הה"ד ויהי הגשם מייתי ראיה שמים אלו היו מתוקנים מתחלה לזה כמ"ש יקוו לי המים מדקאמר הגשם בה"א הידיעה משמע המוכנות וכן כתב רש"י ז"ל הה"ד ויהי הגשם הוא הגשם שהיה מבשת ימי בראשית : (ב) מים במים שמלא כל העולם היה מים ולא היה בו מקום פנוי · כך דרך הקב"ה ובשוח"ט מזמור צ"ג מפורש שכבש עליהן ויצא הרוח מהן · ור"ל שהמים היו ספוגיים ולכך היו ממלאים העולם ע"י הרוח שהיה מעורב בהן . ועתה עצרן ה' והוציא הרוח לחוץ ונתלאו המים כבושים ונתמעט שיעורן ונכנסו באוקיינוס (יפ"ת) : הן יעצור במים כלומר שעצרן וכובשן . ויבשו . ר"ל שנמעטתקות : על במתי ים שדרך גבהות הים עד שנתמעט שיעורו : קילוסין להקב"ה נעשה לו קילוס ושבח בקיום גזירתו ללכת דרך הים · וגירסת הערוך נלך ונעשה קילווסין של הקב"ה . בערך קלוון · וקלוון בלשון יון פירושו מצוה אני : נשאו נהרות ה' דקרא קאי אאף תכון תבל בל תמוט דלעיל מיניה והי"ק כשבא להכין תבל ולגלות היבשה נשאו נהרות וגו' (יפ"ת) : דרך הים דרך הים . סיפא דקרא דריש דסיפא ישאו נהרות דכים ודריש ליה כאלו נוטריקון דרך הים כטבע הנהרות שכולם הולכי

אל

אבא ב"כ אמר לדוכתא פלונית ולזוית פלונית גלגל פלניתא. ר"ה אמר להדך ימא להדך ימא. ר' יהושע בר חנינא אמר לדיכסאים לדיכסאים. ר' אלעזר אמר קלטן הים. המד"א (איוב לח) הבאת עד נבכי ים. עד קלוטין דימא. רבנן אמרי דוכים קבלונו מדוכנים אנו קבלונו. א"ר יהושע ב"ר נחמיה המים היו עולין הרים ויורדין תהומות. עד שהגיעו לאוקיינוס. הה"ד (תלים קד) יעלו הרים ירדו וגו'. אי זה מקום יסדת להם. זה אוקיינוס. ג דרש ר' אבהו אוקיינוס גבוה מכל העולם כולו. וכל העולם כולו מימיו הם שותים. א"ר לוי יש מן הדרשנים שהן דורשין. כגון בן עזאי ובן זומא. נעשה קולו של הקב"ה מיטטרון למשה. כשעה שא"ל (דברים לב) עלה אל הר העברים וגו'. נעשה קולו של הקב"ה מיטטרון על המים. הה"ד (תלים כט) קול ה' על המים: (ג) ו א"ר ברכיה לא פירשו המים התחתונים מן העליונים אלא בבכיה. הה"ד (איוב כח) מבכי נהרות חבש. ר' תנחום מייתי לה מן הכא (ירמיה י) עושה ארץ בכחו וגו'. לקול תתו המון מים וגו'. ואין לקול אלא בכי. היך מה דאת אמר (שם לא) קול ברמה נשמע: (ד) ה א"ר יוחנן תנאין התנה הקב"ה עם הים שיהא נקרע לפני ישראל. הה"ד (שמות יד) וישב הים לאיתנו. לתנאין שהתנה עמו. א"ר ירמיה בן אלעזר לא עם הים בלבד התנה הקב"ה. אלא עם כל מה שנברא בששת ימי בראשית. הה"ד (ישעיה מה) אני ידי נטו שמים וכל צבאם צויתי. מידי נטו שמים כל צבאם צויתי. צויתי את הים שיהא נקרע לפני ישראל. צויתי את השמים ואת הארץ שישתקו לפני משה שנא' (דברים לב) האזינו השמים. צויתי את השמש ואת הירח שיעמדו לפני יהושע. שנא' (יהושע י) שמש בגבעון דום. צויתי את העורבים שיכלכלו את אליהו. שנא' (מלכים א יז) והעורבים מביאים לו וגו'. צויתי את האור שלא תזיק לחנניה מישאל ועזריה. צויתי את האריות שלא יזיקו את דניאל. צויתי את השמים שיפתחו ו לקול יחזקאל. שנא' (יחזקאל א) נפתחו השמים. צויתי את הדג שיקא את יונה. שנאמר (יונה ב)

ויאמר ה' לדג ויקא את יונה: (ה) אמר ר"א מתחלת בריתו של עולם. נזר הקב"ה ואמר יקוו המים. למה (עמוס ט) ז הקורא למי הים (שם ט) הקורא למי הים שני פעמים. אחת בדור המבול ואחת בדור אנוש בשביל (קהלת ג) והאלהים עשה שייראו מלפניו. משל למדינה שמרדה במלך. שלח המלך לגיון קשה והקיפה כדי שיראו אותו בני המדינה ויתייראו מלפניו. כך למה (תהלים לג) כנס כנד מי הים. בשביל וייראו מה' כל הארץ וגו': (ו) ח בנוהג שבעולם אדם מפנה כלי מלא בתוך כלי ריקן. שמא כלי מלא בתוך כלי מלא. כל העולם כולו מים במים. ואת אומר אל מקום א'. אלא מכאן שהחזיק מועט את המרובה. (וטלכו נמי איתנהו במדרש קהלת ובאגדת חזקיה רבה) ט ודכוותה (במדבר כ) ויקהילו משה ואהרן. א"ר חנינא כמלוא פי כברה קטנה היתה בה וכל ישראל עומדין בה. אלא מכאן שהחזיק מועט את המרובה. י ודכוותה (שמות ט) ויאמר ה' אל משה ואל אהרן קחו לכם וגו'. א"ר חנינא וכי חפנו של משה היתה מחזקת שמונה קמצים אתמהא לא דמי ההוא דחפן להוא דקמץ. ההוא דחפן תרי מההוא דקמץ. וכתיב וזרקו משה. נמצאת חופנו של משה היתה מחזקת שמנה קמצים. אלא מכאן שהחזיק מועט את המרובה. ודכוותה אר"י ב"ר חלפתא (שם כז) אורך החצר מאה באמה ורחב חמשים בחמשים. וכל ישראל עומדים שם אתמהא. אלא מכאן שהחזיק מועט את המרובה. יא ודכוותה (יהושע ג) ויאמר יהושע אל בני ישראל גשו הנה וגו'. ר' הונא אמר זקפן בין שני בדי הארון. א"ר אחא בר חנינא צמדן (סמכן) בין שני בדי הארון. רבנן אמרין צמצמן בין שני בדי הארון. אמר להן יהושע ממה שהחזיקו שני בדי הארון אתכם. אתם יודעים ששכינתו של הקב"ה היא ביניכם. הה"ד (שם) ויאמר יהושע בזאת תדעון כי אל חי בקרבכם יב אף בירושלם דתנן עומדים צפופים ומשתחוים רווחים. ר' שמואל ב"ר תנא בשם ר' אחא אמר ארבע אמות לכל אחד. ואמה מכל צד. כדי שלא יהא אדם שומע תפלתו של חבירו

יד יוסף ג לקמן סוף פ' כ"ג. עיין תענית דף ט': ד ילקוט איוב: ה עיין ש"ר פ' כ"א. מדרש כונן ילקוט סדר בשלח. אמר בשלח דף מ"ט ודף נ"ז. זוהר תרומה דף ק"ע: ו וילקוט סדר בשלח סי' רל"ז ד"ס א"ר ירמיה ב"א לא גרס שהם הנו פיכות לקול יחזקאל: ז לקמן סוף פ' כ"ג. קהלת רבה פסוק ידעתי את כל מעשה האלהים. ולקמן סדר האזינו · ועיין ירושלמי דשקלים פ"ו. ועיין בעמי פ"ב פיסקא מ"ג. ש"ר פרשה ל"ג סי' ס' · מכילתא סדר יתרו: ח ש"ר פרשה י"ח. ויק"ר סוף פרשה י'. ילקוט סדר זו: ט במדבר רבה כ' י"ט: י ש"ר פ' י"א. תנחומא סדר וארא: יא במדבר רבה פ' י"ט. עיין נדה"ג פרק י"ז: יב יומא פ"א. תענית פ"ב מ"ה:

מתנות כהונה

לדוכתא כו' · דהיא נוטריקון דוכתא פי' למקום ולזוית פלונית אחר גלגל זו של מים וכן לכל גלגל וגלגל שבאה היה מראה לה הקב"ה מקום מיוחד שאחר שמה: להדך לאתא כמו להדא. ועולם נוטריק' של דכים קדשי: לדוכסאים ה"ג בילקוט תלים ופי' בשביל הים וע"ע דכסמן ורש"י ז"ל גרס דוכום ים ופי' בו לממשלת הים לצד הים הסמוך במלכות פלן: נבבי ים. נוטריק' של דכים: קלוטין דימא. מסגרת הים כמו נטלים הם נהרן כטרים הם במדבר כן פי' בנ"ר ובאיוב: קבלונו כו'. כך היו המים אומרים ליה אוקיינוס קבלנו נא אותנו שאנו מזוכים ומשברים מגזירתו של מקום: מיטטרון פירש"י והערוך מנהיג ומקדם לפניו ואב"א בשם ר"מ ערמ"א פירשו השר לפניו להוליכו לאוקיינוס: מייתי לה מביא ראיה מכאן שפירשו בבכיה: ברמה נשמע. סיפיה דקרא רחל מבכה על בניה: מידי נטו שמים. מטעה ידי נטו שמים כו': מתחלת ברייתו כו'. שגזר הקב"ה שיהו נקוים במקום אחד וא"כ למה חזר וגזר וישפכם על פני הארץ: במלוא פי כברה קטנה. היה פני הסלע: קחו לכם. מלא חפניכם פיח וגו': ההוא דהפן. מי שנוטל בחפניו בפעם אחת אינו דומה לזה שנוטל בשני פעמים בכל פעם מלא יד שנקרא קומץ: ההוא דהפן כו'. שנוטל בחפנו הוא מחזיק ארבע קומצין בכל משה היה נוטל יד על יד קומץ אחר קומץ: וכתיב וזרקו משה כו'. הרי שחפנו של משה החזיק שני חפנים שלו ושל אהרן דכתיב מלא חפניכם ודייק מדכתיב וזרקו שכל דבר הנזרק בכח אינו אלא ביד אחת: אף בירושלים היה אחד מן המקומות שהמועט החזיק את המרובה: צפופים דתנן׳

עד

ענף יוסף

פרשה ה [א] (תנאים שהתנה הקב"ה כו') שאין הקב"ה משנה טבעם אלא לצורך גדול · ובמקום שאינו לצורך כ"כ לא ניחא להקב"ה לשנות טבעם · לפי שכל הנבראים כל עיקר כחם והויתם הוא בהיותם עומדים בטבעם כמוטבע בהם · והקב"ה מקנא בכל הנבראים שטבעם כמוטבע בהם מששת ימי בראשית כפי רצונו ודעתו וכדאיתא בפ"ק דר"ה · לכן כשהוא עושה כך מתנהג לשנות טבעם לצורך (נזה"ק): (לתנאים שהתנה עמו) בב"ר פ' כ"ב אמר רבי יוחנן כיון שעלה אחרון שבישראל מן הים ירד לתוכו האחרון של מצרים · כי זה היה עיקר הנס לטבוע ברגע אחד רחמים ודין · רחמים לישראל ודין למצרים · וזהו שאמר לתנאים שהתנה עמו: (מידי נטו שמים כל צבאם צויתי) אע"ג דצבא השמים והארץ עדיין לא נבראו בעת נטייתם אלא שנברא כל אחד ביומו. הא מפרש לקמן פ' י"ב כל מה שיש בשמים בריאתו מן השמים וכל מה שבארץ בריאתו מן הארץ. ומשילא כלם כבר היו נכח השמים והארץ ובעוד היותם עמם נכח התנה עמהם · (יפ"ת ומה"ק): [ו] (כדי שלא יהא אדם שומע תפלתו של חבירו) והאחרונים

עץ יוסף

אלהים: לדוכתא פלונית כלו' הוקבע לכל נהר מקום מסוים ללכת דרכו אל הים. ומפ' דכים דוך הים מקום הים: ולזוית פלוניתא נגלגלא פלניתא. ולזוית פלונית אחר גלגל זו של מים: רב הונא אמר להדך ימא דרש דכים כמו להדך ים. ר"ל אל הים אשר הולכים והיינו אוקיינוס (יפ"ת): לדוכסאים ר"ל לדוכסא ים; בשביל הים. ועיין בערוך · ובמוסף ערך דכסין: קלטן הים הים קולטן ומשכן אליהן · כמו נבכי ים שפי' עד קלוטין דימא ובמוסף הערוך ערך קלוטין פי' בלשון יווני מים רבים נגרים למקום מדרון: דוכים קבלונו שהיו אומרים למי הים אתם הברים קבלונו וג"כ מדוכים אנו וקבלנו. ולפי שנאמר דכים לשון רבים דרש לדוכים ודוכים (יפ"ת): מדוכנים אנו פי' נכנעים אנו שדכך ה' עלינו וכבשנו: המים היו עולים כו'. פי' שנדכך הכרה באו לאוקיינוס שעלו הרים וירדו תהומות ולא מצאו מנוחה עד שהגיעו באוקיינוס: יעלו הרים כו' דקרא בהקוות המים שבבראשית מיירי: זה אוקיינוס הוא הים הגדול שבכל הימים ושם הוא שנקוו מימי בראשית: גבוה מכל העולם. דכתיב הקורא למי הים וישפכם: מימיו הם שותים שכל מעיינות והנהרות הנובעים מן הארץ באים מכיעטת הים. וא"כ ממילא הכל שותים ממימיו: (מה"ק): בן עזאי ובן זומא כו' פי' קול מנהיג ומדריך על המים כדי שיכירו המקום אשר בו יקוו · וכן במשה לפי שהקב"ה העלהו שם לראות כל הארץ היה קולו יתב' מנהיגו ומדריכו להכיר כל המקומות · עד היכן תחומו של זה · ועד היכן תחומו של זה וכדאי' בספרי (יפ"ת) כלומר שהקול נתפשט כלפי אותו התחום: מיטטרון בלשון יון פלית (הפב"י) ועיין בערוך בהוי כדר מספסים · העושה גבול למקום נקרא בל' יון מיטטר: (ג) אלא בבכיה שלא זכו להיות כעליונים קרובים אל הקב"ה: מבכי נהרות חבש כו' ענין זה בהרחבה לשון באגדה שהביא הב"ח פ"ס בדרשותיו בפרשה ויקרא וז"ל מים התחתונים נקראו מים הבוכים. לפי שבשעה שחלק הקב"ה את המים נתן אלו למעלה ואלו למטה · התחילו מים התחתונים בוכים כו'. אמרו אוי לנו שלא זכינו להיות למעלה להיות קרובים ליוצרנו. מה עשו העיזו פניהם ובקעו התהומות ובקשו לעלות עד שנגער בהם הש"ת שנאמר גוער בים ויבשהו. אמר הקב"ה הואיל ולכבודי עשיתם כל כך אין להם רשות למים עליונים לומר שירה עד שיטלו רשות מכם שנאמר מקולות מים רבים אדירים משברי ים. ומה הם אומרים אדיר במרום ה'. ולא עוד אלא שעתידים אתם ליקרב ע"ג המזבח · בנסוך המים ע"כ: קול ברמה נשמע וגו' והוי בכי תמרורים: (ד) תנאים התנה הקב"ה כו' שאף אחר שיקוו המים למקום אחד לפעמים תראה בו היבשה שיהיה נבקע לפני ב"י · ולכך כתיב ויעברו ב"י בתוך הים ביבשה בפת"ח תחת הבי"ת · היבשה הידוע זו שאמר הקב"ה ותראה היבשה (במ"ה): מידי נטו שמים הטונה שכשנגמרו כל מעשה בראשית ביום השבי · מכאן ואילך אין כל חדש תחת השמש · אלא הדברים שנעשו ע"י מופת ואעפ"כ בבריאת הדברים בששת ימי בראשית שם האל בטבעם להיות שנעשה אז וזה שאמר מידי נטו שמים וכל צבאם צויתי. כלומר מעת שידי נטו שמים צויתי כל צבאם לעשות נסים העתידים. כדמפרש ואזיל: צויתי את הים אע"ג דצויתי דקרא לא קאי אלא אצבא השמים. נצא הארץ אתי מבכ"ש שנה לכל אחד ביום ברייתו (יפ"ת): והעורבים מביאים היה צריך להביא קרא ואת העורבים צויתי לכלכלך · אלא דניחא ליה לאתויי קרא דקיום התנאי: שיפתחו לפני יחזקאל. וכן הוא גירסת הילקוט · וכ"ל דפתיחה זו לאו במראה נבואה היא. דא"כ אמאי האי לישנא ביחזקאל טפי מבשאר נביאים. אלא ודאי פתיחת השמים ממש קאי.

והטעם מבואר בזוהר שמות ע"ש (מה"ק): שיקה את יונה אבל בליעתו אע"ג שנצטוה היה כדכתיב וימן ה' דג גדול לבלוע וגו' לא הביאה שכן מנהג הדגים תמיד (יפ"ת): (ה) א"ר אליעזר מתחלת ברייתו של עולם כאן חסר ותשלומו בד"ר פרשה י"ד ובקהלת רבה בפסוק וידעתי כי כל אשר יעשה האלהים הוא יהיה לעולם כו' להוסיף ולגרוע. והוא מתקיים כך תמיד. ומה תאמר א"כ הרי מתחלת ברייתו של עולם גזר ואמר יקוו המים אל מקום אחד ולמה הציף הים את העולם ב"פ אחד בדור אנוש ואחד בדור המבול. וע"ז אמר והאלהים עשה שיראו מלפניו. וסיים דמסיק משל למדינה שמורדת במלך שלח המלך לגיון קשה והקיפה כו' (מה"ק): אחד בדור המבול שגם מי הים הציפו העולם כדכתיב נבקעו כל מעיינות תהום (יפ"ת). ובירושלמי שקלים פ"ו הלכה ב' גרס אחת בדור אנוש ואחת בדור הפלגה: בשביל והאלהים עשה כמ"ש כונס כנד מי הים וגו' ויראו מה' כל הארץ · ולכך עשה מי אוקינוס גבוה מכל העולם כמ"ש לעיל: (ו) בנוהג שבעולם כו' נסמך מימרא זו לכאן לומר שגם כאן היה נס שהחזיק כלי מלא בתוך כלי מלא · ופליג אמ"ד לעיל שהוציא רוקן (מה"ק): במלא פי כברה קטנה היה. פי הבאר. כמ"ש שבת דף ל"ה שהבאר של מרים היה דומה לכברה. וכתיב ויקהילו משה ואהרן את כל הקהל אל פני הסלע: וכל ישראל עומדין כו' דייק מדכתיב ויקהילו משה ואהרן את הקהל אל פני הסלע משמע שכולם עמדו אל פני הסלע · וערך הנס הזה שלא יחשדו שמהקה הסלע להוציא מים וכדלקמן כ"ד פ"ט (מה"ק): לא דמי ההוא דחפן להוא. דהחופן פי שנים בקומץ דהקומץ הוא מילא ידו. והקומץ אינו אלא הוספה ג' אצבעות עד שמגיע לכף ידו כדאיתא מנחות פ"ק · נמצאת חפנו של משה מחזקת ח' קומצים · דמלא חפניכם אמר רחמנא למשה ואהרן הרי ד' חפנים שהם שמנה קומצין · ונכנס כל השמנה קומצים בחפנו של משה כדכתיב וזרקו משה השמימה. וכל דבר הנזרק בכח אינו נזרק אלא ביד אחד כמו שכתב רש"י בחומש (יפ"ת): אורך החצר כו' וכל ישראל עומדים אהא דכתיב (ויקרא ח' פסוק ג' ד) ואת כל העדה הקהל אל פתח אהל מועד כו' ותקהל העדה אל פתח אהל מועד: ויאמר כו' גשו הנה ואמר להם יהושע שיגשו כולם אל ארון הברית. ומן הסתם משמע שנגשו. ועמדו כולם לפני הארון · והא גשו הנה משמע אל מקום מיוחד שיפול עליו הוראת הנה: זקפן כו' צמדן כו' פרש"י זקפן שהעמידן למדן השיבן כל אחד אצל בן גילו זקן אצל זקן ובחור אצל בחור · ולפ"ז בא ר' אחא להגדיל הנס שנמצא מקום מוכן לכל אחד במדרגתו ולא היו בערבוביא · ולפי הנוסחא שמכן פי' שהעמידן מסומכים · וזה יכיל מקום יותר מעמידה בזקיפה · כי הנסמך עומד קצת באלכסון · ורבנן אמרי צמצמן פי' שהיה המקום מחזיקן בצמצום לא פחות ולא יותר וזה כדי שלא יהו דחוקים וגם לא מרווחים כדי שיכירו וישימו לב בנס שהיה המקום כמדתן ממש (יפ"ת): הה"ד ויאמר יהושע כו' דזאת משמע נגד הנס העומד לפניהם · דכל זה מורה באצבע (יפ"ת): ואף בירושלים כן כלומר נבהמ"ק שבירושלים היה כן תמיד דהכא אף קדושה מפני דקדושתו קדושת עולם (נזה"ק): עומדים צפופים רש"י פי' מלשון ויצף הברזל. שמרוב הקהל היו דחוקים אלו באלו עד שהיו רגליהם נטולות מהארץ ועומדים באויר · והערוך פירש צפופים דחוקים: ד"א לכל אחד משום דהשתחויה בפשוט ידים ורגלים היה צריך ד' אמות לקומת האדם: ואמה מכל צד כו'. ובויק"ר פי' הגי' ד"א לכל אחד אמה מכל צד:

נעשה

הביזו. ואף לע"ל כן. שנא' (ירמיה ג) בעת ההיא יקראו לירושלם כסא ה' וגו'. ר' יוחנן סליק למשאל שלמיה דר' חנינא. אשכחיה דיתיב ודריש בהדין פסוקא (שם) בעת ההיא יקראו לירושלים כסא ה'. א"ל רבי וכי יג מחזקת היא ירושלים כסא ה'. א"ל הקב"ה אומר לה האריכי. הרחיבי. קבלי אוכלוסיך. הה"ד (ישעיה נד) הרחיבי מקום אהלך למה כי ימין ושמאל תפרוצי וגו': (ז) יד ויקרא אלהים ליבשה ארץ. למה נקרא שמה ארץ שרצתה לעשות רצון קונה. ר' נתן בשם ר' אחא ור' ברכיה בשם ר' יצחק אמר אני אל שדי טו אני שאמרתי לשמים ולארץ די. שאלמלא כן היו מותחים והולכים עד עכשיו: (ח) טז ולמקוה המים קרא ימים אר"י ב"ר חלפתא והלא ים אחד הוא. ומה ת"ל ימים. א"א אינו דומה טעם דג העולה מעכו לעולה מצידון ולעולה מאספמיא: (ט) יז ויאמר אלהים תדשא הארץ. תני בשם ר' נתן ג' נכנסו לדין. וד' יצאו מחויבין. ואלו הן. אדם וחוה ונחש נכנסו לדין. ונתקללה הארץ עמהן. שנא' (בראשית ג) ארורה האדמה בעבורך. שתהא מעלה לך דברים ארורים. כגון יתושים וזבובין ופרעושין. א"ר יצחק מגדלאה אף הן יש בהן הנאה. ולמה נתקללה. ר' יהודה ב"ר שלום ור' פנחס. ר' יהודה ב"ר שלום אמר שעברה על הצווי. שכך אמר לה הקב"ה תדשא הארץ דשא וגו'. מה הפרי נאכל. אף העץ נאכל. והיא לא עשתה כן. אלא ותוצא הארץ דשא וגו'. הפרי נאכל והעץ אינו נאכל. ר' פנחס אמר הוסיפה על הצווי. סמכה לעשות רצון בוראה. עץ עושה פרי אפי' אילני סרק עשו פירות. על דעתיה דר' יהודה ב"ר שלום ניחא אלא על דעתיה דר"פ למה נתקללה. אלא כאינש דאמר יהון ליטון ביזיא דהדין מניק: (י) ויהי ערב ויהי בקר יום שלישי. יום שנבראו בו גבורים. היך מה דאת אמר (יחזקאל כג) שלישים וקרואים רוכבי סוסים כולם. יח כיון שנברא הברזל התחילו האילנות מרתתים אמר להן מה לכם מרתתים. עץ מכם אל יכנס בי. ואין אחד מכם ניזוק:

פרשה ו

(א) א ויאמר אלהים יהי מאורות. ר' יוחנן פתח (תהלים קד) עשה ירח למועדים. א"ר יוחנן לא נברא להאיר אלא גלגל החמה בלבד. א"כ למה נבראת לבנה. למועדים. כדי לקדש בהשבונה ראשי חדשים ושנים. ר' שילה דכפר תמרתא בשם ר' יוחנן אמר אע"פ שעשה ירח למועדים שמש ידע מבואו. משמש ידע מבואו. אין מונין אלא משתשקע החמה. יוסטי חברא בשם ר' ברכיה אמר הה"א (במדבר לג) ויסעו מרעמסס בחדש הראשון בחמשה עשר יום לחדש. ואם ללבנה אתה מונה עד כדון לית לה אלא י"ד מטמועין. הוי אין מונין ללבנה אלא משתשקע החמה. ר' עזריה בשם ר' חנינא אמר לא נברא להאיר אלא גלגל החמה בלבד. א"כ למה נבראת לבנה. אלא מלמד שצפה הקב"ה שעתידין אוה"ע לעשותן אלוהות. אמר הקב"ה מה אם משהן שנים. מכחישין זה את זה. אוה"ע עושין אותן אלוהות. אילו היה אחד עאכו"כ. ר' ברכיה בשם ר' סימון אמר שניהם נבראו להאיר. שנאמר והיו למאורות. ויתן אותם אלהים ברקיע השמים: (ב) ב והיו לאותות. אלו שבתות. ולמועדים. אלו שלש רגלים. ולימים. אלו ר"ח. ולשנים. זה קדוש שנים: (ג) ג לך יום אף לך לילה (תהלים עד) לך היום מקלס ולך הלילה מקלס. מה היום ברשותך. אף הלילה ברשותך. בשעה שאתה עושה לנו נסים ביום לך יום. ובשעה שאתה עושה לנו נסים בלילה. אף לך לילה. בשעה שאתה עושה לנו נסים ביום אנו אומרים לפניך שירה ביום · ובשעה שאתה עושה לנו נסים בלילה. אנו אומרים לפניך שירה בלילה. עשית לנו נסים ביום ואמרנו לפניך שירה ביום. (שופטים ה) ותשר דבורה וברק בן אבינועם ביום וגו'. עשית לנו נסים בלילה ואמרנו לפניך שירה בלילה. (ישעיה ל) השיר יהיה לכם כליל התקדש חג. לך נאה לומר שירה ביום. לך נאה לומר שירה בלילה. למה שאתה הבינות מאור ושמש. ואתה עשית את שני המאורות שנא' ויעש אלהים את שני המאורות הגדולים וגו': (ד) ד ר' יודן בשם ר' תנחום ב"ר חייא ור'

פנחס

יד יוסף יג פסיקתא רבתי פרשה כ"א. ויק"ר פרשה י': יד ילקוט סדר זו: טו לקמן פרשה מ"ו תד"א חניגה י"ב · פדר"א פ"ג: טז ילקוט סדר זו · ספרי ת"ב פיסקא ל"ט. ועיין נדה דף פ"ח משנה ח' בסרא"ש: יז ירושלמי כלאים פרק א': יח ילקוט סדר זו. מדרש כונן: פ"ו א ירושלמי ר"ה סוף פרק ב'. פסיקתא רבתי ריש פרשה ט"ו. שוח"ט מזמור ק"ד ילקוט סדר זו. וילקוט תהלים רמז פתס"ב · זוטר סדר ויהי דף ר"ל ע"ב: ב ילקוט סדר א. יונתן פסוק זה עירובין דף נ"ו: ג שוח"ט מזמור י"ח: ד ילקוט סדר זו:

ענף יוסף

והאהרונים תקנוס כלהש לגמרי רק בכדי שיבמיע לאזני (יפ"ת): (האריכי הרחיבי) ומה שאח"כ כי עתה הלדי מיושב וכן עוד יאמרו באזניך וגו' צר לי המקום אחר כן. ע"ד הסשלגה (יפ"ה) · [י] (כיון שנברא הברזל כו') מצאתי במדרש כונן וז"ל יום שלישי ברא כל עשב ואילנות גנ"ע ובעוה"ז ברא כל מיני סרק ומאכל · כיון בראו ארזי הלבנון ואילני סרק ורל אילנות הגבוהים כי נבראו ההגה בארץ גבהו למעלה וגאו כענמן · אמר הקב"ה אני שונא גאון וגבה כו' · מיד ברא הר הברזל וכיון בראו אילנות כן שברא הר הברזל בכו · לכך נקראו האילנות בכאים ומתרגם מקבל אילניא ע"ש באורך:

מאמר

מתנות כהונה

עד שקאתם עומדים באויר ורגליהם לא הגיעו לארץ כזה שצף ע"ג המים: **כסא ה'**. ושפא דקרא ונקוו אליה כל הגוים ועיין זה במדרש הזית (ז"ד): ה"ג בילקוט ופי מחזקת היא אותם: **ארץ** לשון רצון הוא: **מעכו** מן הים בעיר עכו: **שעברה על הצווי כו'**. עיין בפרש"י ז"ל בסדר זה: ה"ג ותוצא הארץ דשא וגו' עץ עושה פרי הפרי נאכל: **סמכה כו'**. במה שהוסיפה סמכה דעתה שיפה הוא עשה כדמפרש ואזל: **ניחא**. שנתקללה שהרי שינתה: ה"ג לייטין ביזייא דהדין מינק · פי' הערוך הרורים הדדים שמניקים זה ועל אדם רשע אומרים כן כדאיתא בפ"ד מיתות כמאן קרינן רשיעא בר רשיעא וגו' לרשיעא בר צדיקא כמאן כהאי הנא וכן כאן אדם הפא וניזון מן האדמה ובשבו נתקללה: **מרתתים** מכהדים לשון רתת וזיעה **אמר להם כו'**. הברזל אמר לאילנות עץ מכם אל כו'. אם לא תכנסו אתם באזן הגרזן לעשות בית יד בגרזן לא יוכלו להשוב בו ולא תהיו ניזוקים. **אלא גלגל החמה**. דייק ויכתיב יהי מאורת חסר דמשמע מאור אחד כן הוא בפסיקתא: **משתשקע החמה**. אע"פ שהלבנה נראית גם ביום מ"מ אין מונין אלא משתשקע החמה: **יוסטי** הברא גם הכא: **מטמועין** שקועין כי בא הביום הי' משמע שמפא כלומר י"ד ימים שהרי אותו מולד היה ביום ד' אחר הצות ור"ח היה ביום ה' כדאיתא בסדר עולם ובגמ' ר"ה ונמצא דכל מולד שנולד לאחר חצות היו נראה באותו יום א"כ אותו מולד לא היה נראה עד מוצאי יום ה' בתחלת ליל ו' ואב"ה היו מונין משקיעת חמה של יום ד' מתחלת ליל ה' וכן אע"פ שהיא נולדה ביום ד' אין מונין לה אלא משקיעת החמה וזה דקאמר אלא משקיעת החמה. **אם** משהן שנים מכחישין. פעולת חמה ולבנה מכחישין זו את זה: **והיו למאורות**. מלא הוי"ו שהרי שניהם למאור · **שבתות** דכתיב בהם אות היא לעולם · **לך יום וגו'**. פסוק הוא בתהלים ע"ד. **בשעה** שאתה עושה לנו נסים ביום לך יום וכו'. וכדמפרש ואזיל שאומרים לך שירה ביום: **מאור ושמש**. הלבנה בלילה והחמה ביום וכדמפרש ואזיל אתה עשית וכו':

וסוגם

עץ יוסף

בעת ההיא יקראו לשפא דקרא ונקוו אליה כל הגוים (יפ"ת): **א"ל רבי וכי** מחזקת היא אותם · א"ל כו' כצ"ל: **האריכי הרחיבי** נוסח דאריכות שפי מהרחבה אקדמיה בריתא: (ז) **שרצתה** לעשות רצון קונה מלג ן רצה שהיתה רצה ומהרהבה לעשות רצון קונה או מלשון רצון שהיתה רוצה לעשות רצון קונה. שמבבה שרצונו שהרחיב והלך: (ח) **והלא** ים אחד הוא. שכל הימים מחוברים או למעלה או בתהוות יתהות לארץ. א"כ למה אמר ימים לשון רבים. ע"כ פי' שהוא מתהלך בסבע. לפי אוירי המדינות כאלו מתחלק לכמה ימים: **העולה מעכו** אף אותן הדגים שהם בעכו אם יוה"ד בשבולת הנהר מעכו לאספמיא תשתנה טעמם: (ט) **דברים ארורים** שתנערים הנולדים מאליהם מעיפוש האויר והם לא נתחדשו אלא מחטא האדם ואילך בקללות ארורה האדמה בעבורך (מה"ק): ומיקרי קללה נמי לארץ שמתעפשת להוליד דברים אלו (יפ"ה) · **יתושים** בהרד"ק גרס יהבוסים. **אף הן** יש בהן הנאה כדאמרינן לקמן פ"י אפי' זבובים פרעושים ויתושים אף הן בכלל בריותו של עולם הן. והיינו לרפואה וכדמפרש בשבת בפ' המוציא · דאף קללתו של הקב"ה יש בה ברכה · וקודם החטא היה האדם בריא אולם ולא הוצרך לרפואה · וקללה האדמה בנתהדש החולי ע"י עיפוש אויר הארץ נעשה לו ג"כ תיקון ע"י דברים הארורים הנולדים מעיפוש אויר הארץ (מה"ק): **שעברה על הצווי** ובתחלה כדי שלא יהיה נזק לאדם לא פקד שנה עליה · ועכשיו שגם הוא הטא נפקדה (יפ"ת) **תדשא הארץ דשא** עץ פרי עושה **פרי**. מה פרי נאכל כו'. דהל"ל ניצמח עץ עושה פרי לחוד. **אלא ותוצא** הארץ דשא. עץ עושה **פרי**. הפרי נאכל ולא העץ: **אף הוסיפה** שלא עברה אלא אף הוסיפה בסמכה דעתה לומר שזה רצונו יתברך עפי. ואע"פ שלא צוה באילני סרק (יפ"ת) וכ"ש שלא הסרה מן הצווי. שהוציאה עץ פרי. כמו אהרוג ופלפלים שהכל עץ פרי **לייטין ביזיא** התעריך והערוך פי' דדים שדים ודרך העולם לומר על הרבע ארורים השדים שהניקו את זה. ולכן נתקללה הארץ בשביל האדם שלוקח ממנה: (י) **יום שלישי** יום שנבראו בו גבורים בא לפרש טעייה מדוע נקראו הגבורים בשם שלישים. לפי שנברא שורש הגבורים ביום ג' שבו נבראת היבשה וברזל מעפר יוקח וצריו האילנות ומשניהם כלי זיין נעשו. וכלי זיין הוא שורש הגבורה · ועוד לפי שכוכב מאדים שולט ביום ג' והוא שורש הגבורה (מה"ק): **כיון שנברא הברזל** שלא נברא הברזל אלא במשך זמן יתהוס הארץ: **עץ מכם אל יכנס בי** · שאין הגרזן הולב אלא על ידי שים בו בית יד של עץ:

פרשה ו (א) **רבי יוחנן** פתח כו' אלא ג"ה בלבד · לפי בשמושו ביום · אבל הלבנה בשמושה בלילה לא נבראת אלא למועדים וכדכתיב עשה ירח למועדים וסמיך ליה תשת חשך ויהי לילה. ובפסיקתא דייק לה מדכתיב יהי מאורת הסר וי"ו. ומ"מ גם הלבנה נבראת באותו מאמר דסתם מאורת לשון רבים משמע (מה"ק) · גם י"ל דדייק מדכתיב יהי ולא כתיב יהיו: **אין מונין ללבנה**. אלא לאחר בשקיעת החמה אז ירח עשה למועדים ואפי' נראה חדש בכ"ס אין מונין החדש עד שקיעת החמה. **יוסטא חברא כו'**. ואם ללבנה אתה מונה עד כדון לית בה אלא י"ד מטמועין (פי' י"ד שקיעות ימים) הטיים בלה מתרגמינן בה"י שמשא ניטמעא ויסוס דקים לן ניסן שבו יצאו ישראל ממצרים יום ה' היה והמולד היה ביום ד' אחר הצות בתחלת שש תארוגות וגם בס"ע מפורש שאותן ט"ו יום שנסעו מרעמסס יום ה' היה. והתמול ביום רביעי שאתו שתויהם

והיינו כל אדם שנולד משש שעות ולמעלה אין כח בעין לראותו. ואמריך בתנחומא אותו האדם שאמר לו הקב"ה לרמה קדם אותו משם שעה ולמעלה היה. ולא היה כח העין לראותו אלולי שהקב"ה הראה לו לתשה באצבעו. אמר לו החדש הזה כזה ראה וקדש ואמריך נמי בראש השנה נולד קודם הצות בידוע שהוא נראה היום סמוך לשקיעת החמה. ואותו מולד ניסן כיון שנולד לאחר הצות ביום ד' לא נראה בעליל עד ליל שפי · לפי שביום אינה נראית בעליל עד הליל'. לפיכך אם אתה מונה ללבנה מה שנראית ביום ו' לא תמלא מר"ח ניסן עד יום ס' שבו יצאו ישראל ממצרים אלא י"ד שקיעות. וכתיב בט"ו יום. ואם למולד אתה מונה א"כ כבר נכנס יום ט"ז ביום ראשון של פסח שנסעו מרעמסס. וכיון דכתיב בט"ו יום למדנו שאין מונין ללבנה אלא משתשקע החמה שאין אתה עושה יום ד' מן החשבון עד שקיעתו בליל ה'. ומליל ה' ואילך אתה מונה והמלא ט"ו יום (רש"י): **יוסטא חברא** שם הכם **מכחישין זא"ז** כפעולת חמה ולבנה מכחישין זה את זה. ואפשר נ"ל מהפיכין זא"ז · והכוונה על ליקוי חמה ולבנה שבא מסבת זה · וע' ס' המור ס"פ ל"א: **והיו למאורות**. והוא לשון רבים. ועוד דכתיב למאורות מלא והסרון וי"ו דיהי מאורת דרים ליה על האספרך. ומביא עוד ראיה מדכתיב ויתן אותם אלהים כו' להאיר על הארץ. שניהם להאיר: (ב) **והיו לאותות אלו שבתות** כמ"ש ביני ובין בני ישראל אות היא לעולם: **ולמועדים** אלו שלש רגלים כמ"ש אלה מועדי ה': **ולימים אלו** ראשי הדשים. כמ"ש עד חודש ימים. **ולשנים זה** קידוש שנים. הכוונה עיבור שנים. שלא היה קידוש מיוחד לשנים ובפסיקתא ולשנים אלו ראשי שנים: (ג) **אף לך לילה** וס"ד אתה הכינות מאור ושמש וכת"ש בסוף הסימן. והגב בא לפרש רישא דקרא מאי אף לך לילה דקאמר לכן אמר מה היום ברשותך. והענין ע"כ הגודע שהקב"ה ברא טוב ורע בעולם עבור בחירת האדם. תמשלת הטוב הוא ביום שבו האור. וממשלת הרע בלילה שבו החשך. והקב"ה שנקרא טוב אינו תייחד שמו על הרעה כי אם על הטובה. ואמנם אף גם הלק הרע נכנע לעבודתו יתברך. שהכל ברא לכבודו להפרע מעברי רצונו יתברך. כי הוא יתברך ברא שניהם טוב ורע. וכן מדת יום ומדת לילה. ולא כאותם שאומרים מי שברא טוב לא ברא רע. ומי שברא יום לא ברא לילה. שהוא ממשלת הטוב המיוחד להקב"ה הנקרא טוב אף הלילה שהוא בממשלת הרע גם הוא ברשותך כי הוא יתברך ברא שניהם. ולפ"ז לך היום היינו כמו שלך היום וכן אף שלך הלילה. ומשום דכתיב לעיל מיניה ואלהים מלכי מקדם פועל ישועות בקרב הארץ מפרש נמי לענין הנסים שהקב"ה עושה. בשעה שאתה עושה לנו נסים ביום לך יום כי מאז נהכרר שהיום ברשותך לפעול בו כרצונך. ולא תהא השרים והמזלות מנהיגי החמה. ובשעה שאתה עושה לנו נסים בלילה מתברר שאף לך לילה לפעול בו כרצונך ולא תהא שרים מנהיגי לבנה. ולפי שאין זה כ"כ הדוש · לכן פי' לענין השירה בעת הנס. שמיד אנו מודים לו. ומשום שאינו מקושר אל דכתריך אתה הכינות מאור ושמש. מפרש לך נאה לומר שירה ביום כו' פירוש לך נאה לומר שירה בכל יום ולילה לתה שהמשיבות לעולם בהכינך בהם ויאור ושתם דהיינו שמש וירח. כי ענין האורה כולל לדברים רבים אם להאיר ואם לגבל הפירות כדכתיב וממגד גרש ירחים. והוא אחר בכל כ"ד שעות. ונמצא מתחדש בכל יום מעשה בראשית על ידם (ועיין ביפ"ת ובמה"ק): **השיר יהיה לכם** במפלת סנחריב מיירי. **בגל פסח** שהיה מפלתו ·

פנחס בשם ר' סימון אמרי מאחר שהוא קורא אותן גדולים. הוא חוזר ופגם אותם. את המאור הגדול לממשלת היום ואת המאור הקטן לממשלת הלילה אתמהא. אלא ע"י שנכנס בתחומו של חבירו. ח א"ר פנחס בכל הקרבנות כתיב שעיר עזים אחד חטאת. ובר"ח כתיב שעיר עזים אחד חטאת לה'. אמר הקב"ה הביאו כפרה עלי שמיעטתי את הירח. שאני הוא שגרמתי לו להכנס בתחומו של חבירו. ומה אם זה שנכנס ברשות כך פגמו הכתוב הנכנס שלא ברשות עאכ"ו: (ה) ור' לוי בש"ר יוסי בר אלעאי אמר דרך ארץ הוא שיהא הגדול מונה לגדול. והקטן מונה לקטן. עשו מונה לחמה שהיא גדולה. ויעקב מונה ללבנה שהיא קטנה. אר"נ והוא סימן טב. עשו מונה לחמה שהיא גדולה. מה חמה הזאת שולטת ביום ואינה שולטת בלילה. כך עשו יש לו חלק בעה"ז ואין לו חלק בעה"ב. יעקב מונה ללבנה שהיא קטנה. מה הלבנה הזו שולטת בלילה וביום. כך יעקב יש לו חלק בעה"ז ובעה"ב. רב נחמן אמר כל זמן שאורו של גדול קיים אין אורו של קטן מתפרסם. שקע אורו של גדול מתפרסם אורו של קטן. כך כל זמן שאורו של עשו קיים. אין אורו של יעקב מתפרסם. שקע אורו של עשו מתפרסם אורו של יעקב. הה"ד (ישעיה ס) קומי אורי כי בא אורך כי הנה החשך יכסה ארץ וגומר: (ו) ז ואת הכוכבים. אמר ר' אחא משל למלך שהיו לו שני אפוטרופים. אחד שולט בעיר ואחד שולט במדינה. אמר המלך הואיל ומיעט עצמו זה להיות שולט בעיר. גוזר אני עליו בשעה שהוא יוצא תהא כל אוכלוסא יוצאה עמו. ובשעה שיהא נכנס תהא ח בולי ודימוס נכנסת עמו. כך אמר הקב"ה הואיל והלבנה הזו מיעטה עצמה להיות שולטת בלילה. גוזר אני עליה. בשעה שהיא יוצאת שיהיו הכוכבים יוצאין עמה. ובשעה שהיא נכנסת יהיו הכוכבים נכנסים עמה. ודכוותה (בראשית י) ט ושם אחיו יקטן. א"ר אחא למה נקרא שמו יקטן שהיה מקטין את עסקיו. מה זכה. זכה להעמיד י"ג משפחות גדולות. ומה אם יקטן על ידי שהיה מקטין את עסקיו כך. גדול שהוא מקטין את עסקיו עאכו"כ. י ודכוותה (שם מח) וישלח ישראל את ימינו וישת על ראש אפרים והוא הצעיר. אמר ר' חוניא וכי מן התולדות אין אנו יודעים שהוא הצעיר. אלא מה הוא הצעיר. שהיה מצעיר את עסקיו. מה זכה. זכה לבכורה. ומה אם הצעיר ע"י שהיה מצעיר את עסקיו זכה לבכורה. הגדול שהוא מצעיר את עסקיו. עאכ"ו אתמהא: (ז) ויתן אותם אלהים ברקיע השמים. יא א"ר יוחנן ג' דברים נתנו מתנה לעולם ואלו הן. התורה. והמאורות. והגשמים. התורה מנין. שנא' (שמות לא) ויתן אל משה וגו'. המאורות מנין. שנא' (בראשית א) ויתן אותם אלהים ברקיע השמים. גשמים מנין. שנא' (ויקרא כו) ונתתי גשמיכם בעתם. ר' עזריה בשם ר' יהודה ב"ר סימון אומר אף השלום. שנא' (שם) ונתתי שלום בארץ. ר' יהושע ב"ר נחמי' אמר אף הישועה. שנא' (תהלים יח) ותתן לי מגן ישעך. ר' תנחומא אמר אף ארץ ישראל. שנא' (שם קה) ויתן להם ארצות גוים וגו'. וי"א אף הנקמה באדום. שנא' (יחזקאל כה) ונתתי נקמתי באדום וגו'. רבנן אמרי אף הרחמים. שנא' (תהלים קו) ויתן אותם לרחמים לפני כל שוביהם. יב ר' יצחק בר מריון אומר אף הפרשת הים הגדול שנא' (ישעיה מג) כה אמר ה' הנותן בים דרך וגו': (ח) יג רבנין אמרי הנותן בים דרך מעצרת ועד החג. ובמים עזים נתיבה. מן החג ועד החנוכה. ר' נתן כהן אחוה דר' חייא בר אבא הוה מפרש בימא. א"ל לאחוי צלי עלי. א"ל מה נצלי עלך מן דאת קטר לולבך קטור תלך. אין עיילת לכנישתא ושמעתן מצליין על מטרא לא תסמוך על צלותי. ר' יהושע בריה דר' תנחומא ב"ר חייא דכפר חנן הוה באסיא בעא דיפרוש. אמרה ליה מטרונא באילן יומיא פרשי אתמהא. אתחזי ליה אבוי בחלמא א"ל ברי בלא קבורה. שנא' (קהלת ו) גם קבורה לא היתה לו. ולא שמע לא למילי דדין ולא למילי דדין וכן הות ליה: (ט) יד היכן גלגל החמה ולבנה נתונים. ברקיע השני. שנאמר ויתן אותם אלהים ברקיע השמים. ר' פנחס בשם ר' אבהו אמר מקרא מלא הוא. ואנשי כנסת הגדול' פירשו אותו (נחמיה ט) אתה הוא ה' לבדך אתה עשית את השמים שמי השמים וכל צבאם וגו'. היכן הוא כל צבאם נתונים. ברקיע שהוא למעלה מן השמים. טו ומן הארץ ועד הרקיע מהלך ה' מאות שנה. ועוביו של רקיע מהלך ת"ק שנה. ומרקיע עד רקיע מהלך ת"ק שנה. ראה כמה

הוא

יד יוסף ח שבועות דף ט' ע"א. חולין ד' ס'. פדר"א פ' כ"א: ו ילקוט סדר ז. פסיקתא רבתי פ' ט"ו. זוהר הדש סדר בראשית. ילקוט ישעיה רמז ש"ס: ז ילקוט סדר א: ח עיין פ"ר פ' ט"ו: ט לקמן פרשה ל"ז: י פסיקתא רבתי פרשה ג': יא שמ"ר פ' מ"א. ויק"ר פרשה ל"ה. שוח"ט מזמור י"ח. ילקוט ס"ז. ילקוט שמואל ב' רמז קס"ב. וילקוט ישעיה רמז ש"ז: יב ירושלמי שבת פ"ב הלכה ג'. ילקוט ישעיה מ"ג: יג ירושלמי שבת פרק ס'. קהלת רבה פ"ב: יד ילקוט סדר ז. וילקוט מלאכי רמז תקנ"ג: טו ירושלמי ריש ברכות. חגיגה דף י"ג:

מתנות כהונה

ופותם אותה. כמה שכתוב את המאור הקטן כדמפרש ואזיל: **בתחומו וכו'**. שהלבנה נבראת קודם שקיעת החמה וכל המוסיף גורע: **הביאו** כפרה עלי. בפ' אלו טריפות דף ס': **כי הנה** החשך וגו'. מאחר שהחשך יכסה ארץ העמים הגיע שעתך שכבוד ה' עליך יזרח: **בולי ודימוס**. פי' הערוך חיילות: **מקטין** עסקיו. כלומר ענוו ושפל: **ומה אם הקטן**. ופי' שהרי בתמת היה הקטן שהרי פלג היה גדול ממנו: **אתמהא** כלומר בא ותמה על עצמך כמה גדול כח הענוה: **מעצרת** עד החג. אין רוח מצוי כ"כ: **במים עזים כו'**. פרש"י אלו הנהרות ולא הים ולפיכך כתיב בהם נתיבה שצריך לבקש מקום עמוק שהספינה יכולה לילך שם אבל בים לכל צד שהוא פונה הרי דרך נכון לפניו: **מן חג כו'**. אז א"א לפרוש בים אבל בנהרות אפשר אבל מחנוכה ואילך אפי' בנהרות א"א: **לאחוי** לאחיו ר' חייא: **צלי עלי**. התפלל עלי שאצליח ולא אסתכן: **מה נצלי עליך**. מה אתפלל עליך כלומר שמור עצמך מלפרש בזמן הסכנה ואל תסמוך על הנס וכדמפרש ואזיל: **מן דאת כו'**. היכן שאתה קושר לולבך כלומר כשיגיעו ימי החג ואתה קושר לולבך כלומר עמוד ואל תפרוש שוב על הים מפני הסכנה: **אין עיילת כו'**. ואם תכנס לבה"כ ותשמע הצבור מתפללים על המטר לא תסמוך על תפלתי אפילו אם הוא קודם החג שתפילת צבור לא תשוב ריקם. והתפלתי בטלה כנגדם: **בעי דיפרוש**. רצה לפרוש בים בין החג להחנוכה: **באילן** יומיא כו'. בתמיה וכי באלו ימים פורשין בים: **ולא** שמע למילתא ואתחזי כו'. פי' ולא שמע לדבריה ונראה לו אביו בחלום ואמר ליה ברי כו' רמז לו שאם יפרוש קבורה לא יהיה לו שיטבע בים ולא שמע לדבריהם של זה ושל זאת וכן היה לו שטבע בים: **ברקיע** השני. מלמטה למעלה: **שהוא** למעלה כו'. חוץ משמי השמים: **ומרקיע עד** הרקיע השני. שהמאורות

תלויים

ענף יוסף

פרשה ו [ד] [מאחר שהוא קורא כו'] וכמ"ש בפדר"א פ"ו כשברא שני מאורות כגדולים לא א גדול מזה ולא זה גדול מזה כו'. נכנס תחרות ביניהם. מה עשה הקב"ה הגדיל את האחד והקטין את האחד שנא' את המאור הגדול ואת המאור הקטן: (פגמו הכתוב) ולא אמר שנענש הקב"ה. משום שבאמת אין זה עונש לה רק שם שהקראה קטן שהקללה הקצינה עצ"י שנתמעטה. הדבי שנכנס שכרין. וע"י כן קובעין ישראל המועדות ומקריבין שעיר חטאת בכל ר"ח לכפר עליהם. וזהו שאמר במדרש אמר הקב"ה כביכול עלי כפרה שמיעטתי את הירח. וידעינ אתם אומת ר"ח. שאלמלא לא נתמעטה לא היו ניכרין ראשי חדשים להקריב בהם קרבן. לפי שפגמו הכתוב ע"י זה וקראו קטן. לפיכך כתיב חטאת לה'. ועיין חולין דף ס' שהאב שם כמה פיוסים ללבנה: (שנכנס ברשות) והא"ג דהאמר לעיל קרא ה' לאור וה"ל יום שהוא תחומו וקרא ה' לחשך וה"ל לילה שהוא תחומה. לא דמי דבאור ותבך כראשונים איכא קפידא שלא יכנס זה לגבול זה. אבל בירח שהוא ג"כ מאור לא קפיד רחמנא (יפ"ת):

[ה] [ר' נתן בר אהוה דר"ח בר אבא] כ"ל למחוק תיבת בר כי מצינו בבילה ל"ב רבי נתן בר אבא א"כ היה הוא ור"ח אחים בני אב אחד. וכ"מ במת"כ ד"ה לאחוי (כרמ"כ):

אי

עץ יוסף

ומיהו ילפינן שבליל פסח אמרו שירה וכדאיתא בשוח"ט: (ד) **מאחר שהוא קורא** אותם גדולים קורא החזר ופוגם את האחד. כצ"ל דמרישא משמע שאחיהם גדולים. והדר קאמר שהאחד קטן (יפ"ת): **לתחומו של חבירו** שהלבנה נראית לפעמים גם ביום: **ובר"ח כתיב חטאת לה'** שלא נמצא כן בכל התורה שיאמר חטאת לה'. רק אצל ר"ח: **הביאו עלי כפרה** ע' בהאלפסי פרק אלו טרפות ובספר תורת העולה כוונת אומרו הביאו עלי כפרה כאומרו סלחו לי בני וכפרו. לא תוכל לגלות לכם טעמו של דבר. מדוע היתה כזאת מאתי למעט אורה מהלבנה. לא תשאלו כי גבול שמתי לרוח בינתכם. עומד עד פה תבוא. לא תטפילו לעלות במזימות מהקרותיהם על ההרי הבריאה. ולגשת אל מקדש הטבע פנימה. כמופלא מכם לא תדרשו. לא תתחכמו יותר לבלתי תשוממו. כך עלה במחשבה לפני. שתוקו. ההשו. אמרו בלבבכם ודומו סלה עכ"ל. ועיין בספר באר הגולה דף י"ס ע"א שהאריך בזה. ועיין במה"ק: **שנכנס ברשות**. דכתיב ולמשול ביום ובלילה וקאי על הירח והכוכבים (ועי' יפ"ת): (ה) **דרך ארץ** כו' כן הוא דרך העולם שהאב שנותן ב' חלקים לאחד גדול ואחד קטן. לפי כנוי אחד גדול ואחד קטן. מן הסתם הוא נותן חלק הגדול לבן הגדול וחלק הקטן לבן הקטן. והו סימן ללבנה על מיעוטה במה שישראל מונין לה (מה"ק): **רב נחמן אמר** אורי כל זמן שאורה. כצ"ל וכן הוא בפסיקתא: **הה"ד קומי אורי** וגו' דכי הנה החשך יכסה ארץ סבה אל קומי אורי שעל ידי החשך יתפרסם אורך (יפ"ת): **יכסה ארץ** וס"ד ועליך יזרח ה' וכבודו עליך יראה: (ו) **ואחד שולט במדינה** שהיא ממשלה גדולה: **תהא אוכלסי יוצא עמו** יהי מכובד לפי שנתמעט. כי כצאתו וכבואו יהיו כל חיל המלך יוצאים ומלוים אותו. הערוך פי' בולי ודימוס חיילות הם. והמוסף כתב בולי בלשון יוני אנשי העצה וקריאי העדה. ודימוס פי' המון העם: **הואיל והלבנה הזו** כו' דמתחלה גם הלבנה היתה שולטת ביום. והיה לא אורה שוה לאור החמה. ואח"כ מיעטה עצמה לקבוע משמרתה בלילה ומתוך כך נתמעט אורה בהיות לא תחום החשך. ומ"מ ומיעטה עצמה להיות שולטת בלילה כולל ב' דברים שהקטינה עצמה וגם שולטת בלילה: **מיעטה עצמה** ואע"ג דנגזרת עליה הוא. מ"מ הדין יחייב כיון שהשפיל זה מזה בהיות שניהם ראויים לכבוד שוה. שיתן כנגד זה כבוד לשפל בדבר אחר (יפ"ת): **גוזר אני עליה** לגדולה ולחונת' (יפ"ת): **יוצאים עמה** כלומר נראים עמה: **ודכוותה שם** אחיו יקטן כו'. דרים שם זה מפני מאחריני מדכתיב בסוף כל אלה בני יקטן דיתורא הוא: **מקטין את עסקיו** שהיה שפל בעיניו: **זכה להעמיד** כו' תחת הקטינו א"ע הגדיל ה' זרעו וגם שמו מתגדל על ידם: **וכי מן התולדות** כו' פי' ממה שכתב תולדותיו דכהי' כתיב האחם ויקרא את שם הבכור מנשה: **מצעיר עסקיו** בפסיקתא סוף פ"ג ולמה זכה אפרים לפי שמיעט עצמו. שהקב"ה אוהב למי שמשפיל עצמו. אבל מנשה היה יוצא ומזקק עם אביו לעסקים. וכמ"ש לקמן בפ' ל"ג מגבורת מנשה ע"ש: (ז) **נתנו מתנה לעולם** שהעולם בלתי כדאי לעניינים אלו עלי שחתן ה' לעולם כענין מתנה (יפ"ת): **ויתן אל משה** דה"ל למימר ויקח משה את הלוחות או ויתם לפני משה: **ויתן אותם** דה"ל למימר וישם אותם: **ויתן להם ארצות גוים** ואע"ג דכתיב בעבור ישמרו חקיו. מ"מ מתנה מיקרי שאין מעשיהם מספיקים לשכר זה (יפ"ת): **ויתן אותם לרחמים** אע"ג דויתן אאותם קאי. ה"ל כאילו קאמר ויתן עליהם רחמים שהכל עולה לענין אחד (יפ"ת): **הפרשת הים הגדול** שאלמלא הקב"ה שיה הרוח בא וטובע לכל הפורש בים (רש"י): (ח) **הנותן בים דרך** משמע הים הידוע דהיינו הים הגדול: **מעצרת ועד החג** של סוכות. שהזמן הגון. ואין רוח מצוי כל כך. וכתיב בים דרך לפי שבים כל פינות שאתה פונה לפניך. שם אתה מוצא דרך (רש"י): **ובמים עזים נתיבה** אלו הנהרות. בהם יכול ספינה לילך אפילו מן החג עד חנוכה שאינו כל כך מסוכן כמו בים. אבל מחנוכה ואילך אפי' בנהרות סכנה. לפי שהנהרות נתקפות והא דכתיב בנהרות נתיבה. משום דבנהרות צריך לבקש שם נתיבה כדי להגיע (רש"י) וי"ל דבמים עזים נתיבה ג"כ על הים קאי. ודרך הוא רחב ונתיב הוא קצר. ע"כ דורש הנותן בים דרך מעצרת עד החג. שאז הוא עיקר ימות החמה ואין הרוח שולט אז כל כך וטוב לילך בים. אך מן החג ועד חנוכה מתחילין ימות הגשמים. והרוחות מתגברים. וקשה לילך על הים רק בדוחק. ולזה המים נקראו עזים. ע"כ אין לקרותו עוד בשם דרך רק נתיבה קצרה ומסוכן. אך מחנוכה והלאה אי אפשר לילך כלל: **לאחוי** לאחיו רב חייא: **צלי עלי** התפלל עלי שאצליח ולא אסתכן. שרצה לפרוש בים אחר החג: **מה נצלי עלך** מה בלע בתפלתי כי מהראוי לך שמעת הסוכות שאתה קושר לולבך הקשור לולבך מלפרוש בים בזמן הסכנה ולא תסמוך על תפלתי שאם תכנס לבית הכנסת ותשמע הצבור מתפללים על המטר לא תסמוך על תפלתי. דודאי תפלת הצבור נשמעת יותר. וכיון שמאז הצבור מזכירין משיב הרוח ומוריד הגשם לכן אל הלך על הים מאז: **רבי יהושע** כו' בעא דיפרוש כו'. כאן משמע שרבי יהושע בעצמו עשה כן. וקשה הרי אסור לעמוד עצמו במקום סכנה אך בירושלמי שבת פרק ב' הלכה ג' אי' שהמעשה היה באחד בעלמא: **בעא דיפרוש** רצה לפרוש בים בין החג להנוכה (מת"כ): **גם קבורה לא היתה לו** דישא דקרא אם יוליד איש מאה וגו' ונפשו לא תשבע מן הטובה וגו' שפירושו על מי שאינו שמח בחלקו ומסכן עצמו על הממון כי לפעמים נהרג או נטבע בים ואינו זוכה אפילו לקבורה הפך מחשבתו שיגיע לעושר. וכן זה היה מסכן עצמו ללכת בסחורה לכן קרא עליו מקרא זה (יפ"ת): **ולא שמע** כו' דהוה ס"ל דדברי חלומות לא מעלין ולא מורידין כד"א לקמן ס' פ"ס. אי נמי לפי שהאחבר מהמטרונא בהקף הסב שההלום היה מבוס הרהור (יפ"ת): **וכן הות ליה** שטבע בים: (ט) **ויתן אותם אלהים** דלשון רקיע השמים משמע ב' רקיעים: **מקרא מלא הוא** אנשי כנסת הגדולה פירשו יותר בהדיא השמים ושמי השמים וכל צבאם. שצבא השמים נתונים בשמי השמים: **ועוביו של רקיע** מהלך ת"ק שנה פליג על מ"ש לשל פ"ד סוף סימן כ': **ומרקיע עד הרקיע** השני שבו המאורות תלוים

אין

הוא נבוה. ותנן באהד בתקופת תמוז אין צל לכל בריה. דכתיב (תהלים יט) ואין נסתר מחמתו. מ"ט גלגל חמה יש לו נרתיק. שנא' (שם) לשמש שם אהל בהם. ובריכה של מים לפניו. בשעה שהוא יוצא. הקב"ה מתיש כחו בימים שלא יצא וישרוף את העולם. אבל ע"ל הקב"ה מערטלו מנרתיקו ומלהט בו את הרשעים שנא' (מלאכי ג) ולהט אותם היום הבא: (י) יז ר' יוחנן ור"ש תרוייהו אמרין אין ניהם אלא יום שהוא מלהט את הרשעים. מה טעם (שם) הנה יום בא בוער כתנור וגו'. רבנן אמרי יש ניהם. שנאמר (תהלים ק) נאם ה' אשר אור לו בציון וגו'. ר' יהודה בר אלעאי אומר לא יום. ולא ניהם. אלא אש שהיא יוצאה מנופן של רשעים ומלהטת אותן. מ"ט דכתיב (תהלים צז) תהרו חשש תלדו קש רוחכם אש תאכלכם: (יא) יח ר' יהושע בר אבין אמר (תהלים ג) ויגידו שמים צדקו לע"ל שמים מתנים צדקה שעשה הקב"ה עם עולמו שלא נתנם ברקיע הראשון. שאילו נתנם ברקיע הראשון לא היתה בריה יכולה לעמוד מאשו של יום: (יב) יט א"ר לוי ג' דברים קולן הולך מסוף העולם ועד סופו והבריות בנתיים ואינם מרגישים. ואלו הן. היום. והנשמים. והנפש בשעה שהיא יוצאת מן הגוף. היום מנין א"ר יהודה את סבור שהוא שף ברקיע. ואינו אלא במסר הזה שהוא נוסר בעין. הנשמים מנין א"ר לוי (תהלים מ"ב) תהום אל תהום קורא לקול ונו' והנפש בשעה שהיא יוצאת מן הגוף מנין. דר' שמואל אחוי דר' פנחס ב"ר חמא הוה דמיך בצפורי. והוון חברוי יהיבין נביה. אתת מלתא ושרין נחכין. אמר להון כמה נפשיה דאחוה דהוה נגרא. מקצצא אזיין ומקצצא אילנות. ואתון יתבין נחכין ולא ידעין: (יג) כא ויתן אותם אלהים ברקיע השמים. כיצד נגלל המה ולבנה שקועים ברקיע. ר' יהודה בר אלעאי אמר מאחורי ורבנן. רבנן אמרין מאחורי הכיפה ולמטה. ור"י בר אלעאי אמר מאחורי הכיפה ולמעלן. בימות החמה. שבל העולם כולו רותח וסע יינות צוננין. ומלהון דרבנן דאמרין מאחורי הכיפה ולמטה. בימות הגשמים שבל העולם כולו צונן ומעיינות פושרין. אמר רשב"י אין אנו יודעין כך אם פורחין הן באויר ואם שפין ברקיע ואם מהלכין הן בדרכן. הדבר קשה מאוד. וא"א לבריות לעמוד עליו: (יד) כג ולמשול ביום ובלילה ונו'. א"ר אילפא אם לעונין המאורות הלא כבר נאמר את המאור הגדול לממשלת היום ונו' ומה ת"ל ולמשול ביום ובלילה. אלא אלו הצדיקים שהן שולטין במה שנבראו להאיר ביום. ובמה שנבראו להאיר בלילה. הה"ד (יהושע י) וידם השמש וירח עמד עד יקם גוי אויביו הלא היא כתובה על ספר הישר. כד מאי ספר הישר. ספר שאברהם יצחק ויעקב ואמאי קרי ליה ספר הישר. דבתיב (בהדיא נג) תשות נפשי מות ישרים. ר' חלפתא מייתי לה מן הבא ולמשול ביום ובלילה. ר' חנין בשם ר' שמואל מייתי לה מסיפא דספרא (בהדיא מח) ואולם אחיו הקטן יגדל ממנו. ואפשר כן. אלא זה יהושע שהוא עומד מזנו שהוא מעמיד גלגל חמה ולבנה שהן שולטין מסוף העולם ועד סופו. ר' חנין בשם ר' שמואל בר רב יצחק מייתי לה מסיפא דאורייתא (דברים לג) בכור שורו הדר לו. אפשר כן אלא זה בה יהושע. שהוא עומד מזנו שהוא מעמיד גלגל חמה ולבנה. שהם שולטין מסוף העולם ועד סופו. דאמר רשב"י ספר משנה תורה היה סינגון ליהושע. בשעה שנגלה עליו הקב"ה מצאו יושב וספר משנה תורה בידו אמר לו (יהושע ח) חזק יהושע אמין יהושע לא יזוש ספר התורה הזה ונו'. נטלו והראה אותו לגלגל חמה א"ל כשם שלא דומטתי מזה אף אתה דום מלפני. מיד (יהושע י) וידם השמש וירח עמד. א"ר יצחק בו א"ל עבדא בישא לאו זביניה דאבא

יד יוסף פז שוה"מ מזמור י"ט. קהלת רבה ופסוק וזרח בטעם ועיין תוס' יומא מ"ד ד"ה ומפני. ובמדבר רבה פרשה ג' ובמדרש תהלים מזמור י"ט. ויקרא דבי רב פרשה ל"ה. ובמדרש שמואל פ"ג: כ פדר"א פ"ג ל"ב. ובכל כדר ויקרא דף י"ו. מבטח פ"ת דף ג' ובדרש דף מ': יז ילקוט סדר ז'. וילקוט מלאכי. ובדרש דף ל"ו. ילקוט ישעיה רמז ת"ב. ועיין פסחים דף ע"ח ובתוס' ד"ה ונעתקו: יח וילקוט מלאכי. וילקוט סדר ז': יט עיין ש"ת מרדכי סימן ל"ב. פרד"א פרק ל"ג. יומא דף כ"ה. מגדת שמואל פ"ג: כ פדר"א פ' ל"ב. ובכל כדר בלעם דף קס"ח: כא בטעמים דף נ"ח ועיין מיתור על זח בספר פרזים בשלח פ"ב: כב עיין ובכל ויקרא דף ט' ד"ה כי. כג ילקוט סדר ז': כד פ"ת דף כ"ה: כה נקמן פ' נ"ו: כו נקמן פ' ל"ד.

מתנות כהונה

תלוים: **מתיש** כמו. מפני שמותו גדול מאד וכן הוא במדרש קהלת (פ"ו): **מערטלו** מפשיטו עריום מן מלוא נרתיק: **ה"נ** לון ניהם לשקוד לבא: **מתנים**. מספרים: **ברקיע** הרקמון מלמעלה למעלה: **ואינם** מרגישים. לוים סומעין וכוכים"ו בהוא הולך דרך שבול ואין נסמע לבריות כאדם מדבר עם הבירו דרך קנה והבירו שותע ואין מהריש שומעין כך לוחו הקול הקב"ה מכאן ואילך דרך שבול שלא יסמע לבריות: **שף** הולך לתם ומקוף כדי שיף ושיל: **שהוא** שף. גלגל סומי ה"נ פ"ר פ"ם הסוכב הוא שף וכמדרש שמואל נגש סיהם הזה שף כו': **כמסר** כמו יעיל: **מנסרים** בו הען ומגלקוט הוים נגש כמסר פירושו אדם התנסר לת הען קרוי נסר: **תהום** לת **תהום**. פי' תהום ההתהון ל"ל המים התהתונים קורין לת מים העליונים בדאיתה בכ"ח דהבעית חבו מטוף השלש ועד סופו ובמ"ק פ"ם מיבש הסוב עיין שם: **דמיך** מת ודבך בכוד בכר בלילו סוד יהן: **יתבין** נגיה. ומבנים לגל ר' פנחס: **אתת** מלתא כו': **אמר** לון ר' פנחס. ס"ע מילקוט הוים ומפדרש **על** ל**ח** מפקחים: **אמר** עבדת

עין יוסף

אין צל לכל בריה פי' לון גל מניע כי לף הגל הס. ומוזהו ליהן טעם נתן לזהן ברקיע הבני **ואין נסתר מחמתו** פי' השלש מתקיים (פ"ה): **ואין נסתר מחמתו** דבתקופת תמוז לון גלגל חמה יש לו נרתיק כו' כל זה לדהותה דעם כל זה לון נסתר מהחתו: **יש לו נרתיק** ומתוך החיק הזהו יוצא שהוא לוזר סביבי ועוד נרתיק להחים חוזרו בבריכת מים שלולי זה עדיין קוזק. ולפי מ"ם כלון מפריע שהבריכה הוא יש לוקיזוסו שהמים קוצב בו בלילה מן הרקיע. **מכאן** דבר שבול שלא יסמע לבריות: **שף** הולך לתם ומקוף כדי שיף ושיל: **שהוא** שף. גלגל סומי ה"נ פ"ר פ"ם הסוכב הוא שף וכמדרש שמואל נגש סיהם הזה שף כו': **כמסר** כמו יעיל: **מנסרים** בו הען ומגלקוט הוים נגש כמסר פירושו אדם התנסר לת הען קרוי נסר: **תהום** לת **תהום**. פי' תהום ההתהון ל"ל המים ההתהתונים קורין לת מים העליונים בדאיתה בכ"ח דהבעית חבו מטוף השלש ועד סופו ובמ"ק פ"ם מיבש הסוב עיין שם: **דמיך** מת ודבך בכוד בכר בלילו סוד יהן: **יתבין** נגיה. ומבנים לגל ר' פנחס: **אתת** מלתא כו': **אמר** לון ר' פנחס. ס"ע מילקוט הוים ומפדרש **על** ל**ח** מפקחים: **אמר** עבדת

נ"ח

ואין נסתר מחמתו פי' השלש מתקיים (פ"ה): **ואין נסתר מחמתו** דבתקופת תמוז לון גלגל חמה יש לו נרתיק כו' כל זה לדהותה דעם כל זה לון נסתר מהחתו: **יש לו נרתיק** ומתוך החיק הזהו יוצא שהוא לוזר סביבי ועוד נרתיק להחים חוזרו בבריכת מים שלולי זה עדיין קוזק. ולפי מ"ם כלון מפריע שהבריכה הוא יש לוקיזוסו שהמים קוצב בו בלילו מן הרקיע. **מכאן** דבר שבול שלא יסמע לבריות: **שף** הולך לתם ומקוף כדי שיף ושיל: **שהוא** שף. גלגל סומי ה"נ פ"ר פ"ם הסוכב הוא שף וכמדרש שמואל נגש סיהם הזה שף כו': **כמסר** כמו יעיל: **מנסרים** בו הען ומגלקוט הוים נגש כמסר פירושו אדם התנסר לת הען קרוי נסר: **תהום** לת **תהום**. פי' תהום ההתהון ל"ל המים ההתהתונים קורין לת מים העליונים בדאיתה בכ"ח דהבעית חבו מטוף השלש ועד סופו ובמ"ק פ"ם מיבש הסוב עיין שם: **דמיך** מת ודבך בכוד בכר בלילו סוד יהן: **יתבין** נגיה. ומבנים לגל ר' פנחס: **אתת** מלתא כו': **אמר** לון ר' פנחס. ס"ע מילקוט הוים ומפדרש **על** ל**ח** מפקחים: **אמר** עבדת

נ"ט

ואין נסתר מחמתו פי' השלש מתקיים (פ"ה): **ואין נסתר מחמתו** דבתקופת תמוז לון גלגל חמה יש לו נרתיק כו' כל זה לדהותה דעם כל זה לון נסתר מהחתו: **יש לו נרתיק** ומתוך החיק הזהו יוצא שהוא לוזר סביבי ועוד נרתיק להחים חוזרו בבריכת מים שלולי זה עדיין קוזק. ולפי מ"ם כלון מפריע שהבריכה הוא יש לוקיזוסו שהמים קוצב בו בלילו מן הרקיע. **מכאן** דבר שבול שלא יסמע לבריות: **שף** הולך לתם ומקוף כדי שיף ושיל: **שהוא** שף. גלגל סומי ה"נ פ"ר פ"ם הסוכב הוא שף וכמדרש שמואל נגש סיהם הזה שף כו': **כמסר** כמו יעיל: **מנסרים** בו הען ומגלקוט הוים נגש כמסר פירושו אדם התנסר לת הען קרוי נסר: **תהום** לת **תהום**. פי' תהום ההתהון ל"ל המים ההתהתונים קורין לת מים העליונים בדאיתה בכ"ח דהבעית חבו מטוף השלש ועד סופו ובמ"ק פ"ם מיבש הסוב עיין שם: **דמיך** מת ודבך בכוד בכר בלילו סוד יהן: **יתבין** נגיה. ומבנים לגל ר' פנחס: **אתת** מלתא כו': **אמר** לון ר' פנחס. ס"ע מילקוט הוים ומפדרש **על** ל**ח** מפקחים: **אמר** עבדת

ס

ואין נסתר מחמתו פי' השלש מתקיים (פ"ה): **ואין נסתר מחמתו** דבתקופת תמוז לון גלגל חמה יש לו נרתיק כו' כל זה לדהותה דעם כל זה לון נסתר מהחתו: **יש לו נרתיק** ומתוך החיק הזהו יוצא שהוא לוזר סביבי ועוד נרתיק להחים חוזרו בבריכת מים שלולי זה עדיין קוזק. ולפי מ"ם כלון מפריע שהבריכה הוא יש לוקיזוסו שהמים קוצב בו בלילו מן הרקיע. **מכאן** דבר שבול שלא יסמע לבריות: **שף** הולך לתם ומקוף כדי שיף ושיל: **שהוא** שף. גלגל סומי ה"נ פ"ר פ"ם הסוכב הוא שף וכמדרש שמואל נגש סיהם הזה שף כו': **כמסר** כמו יעיל: **מנסרים** בו הען ומגלקוט הוים נגש כמסר פירושו אדם התנסר לת הען קרוי נסר: **תהום** לת **תהום**. פי' תהום ההתהון ל"ל המים ההתהתונים קורין לת מים העליונים בדאיתה בכ"ח דהבעית חבו מטוף השלש ועד סופו ובמ"ק פ"ם מיבש הסוב עיין שם: **דמיך** מת ודבך בכוד בכר בלילו סוד יהן: **יתבין** נגיה. ומבנים לגל ר' פנחס: **אתת** מלתא כו': **אמר** לון ר' פנחס. ס"ע מילקוט הוים ומפדרש **על** ל**ח** מפקחים: **אמר** עבדת

נ"א

ראבא את . לא כך ראה אותך אבא בחלום (מתפש ג) והנה השמש והירח וגו . סיד וידים השמש וירח וגו' :

פרשה ז (א) א ויאמר אלהים ישרצו המים . כתיב (תהלים יח) אין כמוך באלהים וגו . בנותב שבעולם מלך ב"ו צר צורה ביבשה . אבל הקב"ה צר צורה במים . שנא' ויאמר אלהים ישרצו המים שרץ נפש חיה : (ב) ב יעקב איש כפר נבוראי הורה בצור . תנים מטוענין שחיטה . שמע ר' חגי שלח ליה תא לקי . א"ל בר אינש דאמר מילתא מן אורייתא לקי . א"ל מנין היא דאורייתא . א"ל מן ה"ר ויאמר אלהים ישרצו המים שרץ חיה ועוף יעופף על הארץ . מה עוף טעון שחיטה אף הנים מטעונין שחיטה . א"ל לא הורית טב . א"ל מנין אתה מודע לי . א"ל רבינו ואנא מודע לך . דכתיב (במדבר יח) הצאן ובקר ישחט להם ומצא להם ואם את כל דני הים יאספ להם ומצא להם . ישחט אב"כ אלא יאספ . אמר חבוט חבטך רצוף רצפך . דהיא טבא לאולפנא : (ג) ג יעקב איש כפר נבוראי הורה בצור . מותר למול בנה של נבריות בשבת . שמע ר' חגי שלח ליה תא לקי . אמר ב"נ דאמר מילתא דאורייתא לקי . א"ל ומן הוא דאורייתא . א"ל (במדבר ו) ויתילדו על משפחותם לבית אבותם . י משפחות אב קרויה משפחה . משפחת אם אינה קרויה משפחה . אמר לא הורית טב . א"ל ומנין אתה מודע לי . א"ל רבינו ואנא מודע לך . אמר אם אתי בר עממיא לנבך ויאמר לך אנא בעי מתעבדא יהודאי על מנת למנוריה ביומא דשבתא או ביומא דכיפוראיא . מחללין אותו עליו . והלא אין מחללין שבת ויהב"ם אלא על בנה של בת ישראלית בלבד . א"ל ומנין לך . מן הדא . דכתיב (שמות י) ועתה נכרת ברית לאלהינו להוציא כל נשים והנולד מהם בעצת ח' וגו' . א"ל רבי ומן הקבלה אתה מלקני . א"ל והכתיב תמן וכתורה יצעשה . א"ל מאיזו תורה . א"ל מן ההיא ה דא"ר יוחנן בשם רשב"י (דברים ו) ולא תתחתן וגו' . מפני מה . כי יסיר את בנך מאחרי . בנך הבא מישראלית קרוי בנך . ואין בנך הבא מן הנוכרית קרוי בנך אלא בנה . א"ל חבוט חבטך דהיא טבא בקולטא . ורצוף רצפך דהיא טבא באולפנא : (ד) ד ועוף יעופף בנותב שבעולם מלך ב"ו בונה פלטין . ומשרה דיורין בעליונים ובתרתונים . שמא בחלל . אבל הקב"ה משרה דיורין בחלל כדכתיב ועוף יעופף על הארץ וגו' : (ה) ז ויברא אלקים את התנינים . ר' פנחס בשם אחא אמר הגינם כתיב . זה בהמות ולויתן שאין להם בן זוגות . ארשב"ל בהמות יש לו בן זוג ואין לו תאוה . שנא' (חיוב מ) נידי פחדיו ישורנו . ר"ח בשם רב מתנא אמר הצבוע הזה מטפה של לובן הוא . ויש לו שס"ה מיני צבעונים . כמנין ימות השנה של חמה : (ו) ח ר' ירמיה כהנא שאל לרשב"ל המרביץ מחית הים מהו . א"ל אף הן כתיב בהן למיניהם . בהדא פרס בן לקיש מצדדיה לבהנא . איתיב כהנא והלא אף הדגים כתיב בהן למיניהם . בהא פרס כהנא מצדדיה על רשב"ל . והיך עבידא . א"ר יונה יכול אני מקיים לה משום מנהגי . מביא ב' דגים הד מיירן וחד אספרון וקושרן בגמי ומשטיבן בנהר או בים . ואסור לעשות כן משום כלאים . ט דתנן כלאים שאמרו הנותב בהן אסורין לחרוש ולמשוך ולנהוג יחדיו . שנא' ואת כל נפש החיה הרומשת אשר שרצו המים למיניהם . ואת כל עוף כנף . זה הטווס : (ז) י ויאמר אלהים תוצא הארץ וגו' . א"ר אלעזר נפש חיה זה רוחו של האדה"ר . ויעש אלהים

יד יוסף פ"ז א יקוט סדר ז . סוס"ס ממול פ"ו . מנדש ממולל פ"ס . מביאין פרשם סיכם : ב קבלה נכם פסוק כל זה נכיתי נחכמס . ונמ"ל פ"ש . פסיקתא רבתי פ"ל . ירושלמי קידושין פ"נ . ירושלמי יבמות פ"ב . מנחומא סדר תזריע . ילקוט סדר ז . מדרש פרק השותפים דף כ"ו : ג ירושלמי קידושין פרק פ"נ ויבמות פרק כ' . פסיקתא רבתי פ"ל . במ"ר פ"ל . מנחומא סדר תזריע . ירושלמי יבמות פ"ב . מנחומא סדר תזריע פרק ד' כ"ב דף ק"ט ע"ב ומס דף קי ע"ב . יבמות דף כ"ד ע"ב : ה קידושין פרק פ"ק דף ע"ב : ו ירל וס כדר ז : ז ילקוט סדר ז . ושיר ב"ר דף פ"ד . חוסר סדר ז דף ל"ז . ווסר סדר פ"ו דף ל"ד . ומדרש פרושם דף קנ"ו . יומא פרק ו' . ב"ק דף כ"ט ובס"ה . ילקוט סדר ז . ת ירמיהו רים נלחים . ילקוט סדר ז . ב"ק דף כ"ט וב"ם נסוסנסנ ד"ם כמרבינ : ט פרק מ' דכלאים מכנה כ' : י ילקוט סדר ז . ומכר סדר למחי דף פ' :

מתנות כהונה

פתח . ויתפש ממר כן לל ההמה עבד רע ומורד וכי מן תקה שבד ומכר לתני יוסף : **תורה נצר** כי . ביהוסלמי פ' כילד למה לחמי : בצור בציר נור : **שלח** ליה מל לקי . פי' כח וקבל מלקות על מהורה מלח כהלכה : א"ל בן חדם שחומר דבר תורה יהא לוקה בחמיה : **מנין** יחא כי . סיכ הוא מוכח בתורה שהנשים עשוין שחיטה : לא הוכח מכ . לח פסקה יפה : **רבינו** הקבן לקבל המלקות : א"ל הבום כי . פי' כ' יעקב ממר כן לי' חני קך מכותך שלחוי וכבן לקבלם וכעניך ממשם שב' חני ממר כן : **רצוף** לפקי . פיכם כש' דבר דכרך וכעם הלכותיך שהם מוכיח לנמלת תוכם ותוך ית מלמן וניהו לפקח שפי' כ' הכתוב . לפי מדלם חז"ל שדברנו לפקה לנתן פה : ח"ש נגה על הכיהם שהוד מיפנתל בשבת פי' שהורה להקיל בשול בשבת בן וכו' . אם לחי בר.

פרשה ז (ב) [ב] (לי לחני בר כוחיח בענך בר'] קפס מה שעון זה לבתן דסל יעקב פע"ל יהיב בשמיס דחמיע ליה לסלי בן יצחק . לחכל בכוחיך בכל לסתגייר מיכחם דמודה . ועוד קבה ל"ל למימר ע"ם למגאיהם בשבת לא פו"ל למימר לחנא לי חני בחני לנבן לסתגייר בשבתא לו ניהיב כי מי שהלעון כי . ומחי לחבן ויש לומר ליה כלומר דכשם דבכוחיך שהוא לחלון פ"ג ל"ל בבן פוס . שלף שחעון ישראל . פוס כוחיך נמור . לף כדי שלא יחמר יעקב דלף דמי לבוחיך נמור נמור מלי ניוחף למגאיהם בשבת דמלי שבועה לחיכל ומשטיהם חד יומף כדי שלא יהבל כו' לחכל בקבן זה ילקו למולו בשבת כדי שיהא נמולה כדין בעלדים מיכחל . ניה חמר דחני' בשם בבא ע"ם בן לחיכה פבוחיך לי לף מכלש ניה בשבת . לף דחשן שבת (פ"ח) :

ענף יוסף

פרשה ז (א) ג אין כמוך באלהים וגו' בשבת כי . סיפת דקרא ולאן כתשבוך . מתני' ע"ם הדמיון לי לחסבר לעשות כמוהו . ועל זה אמר בשבת שבשלש כי' (תהלים) ל"ל כי כ"ו לאן יכולתו לעשות מלא כמוהו . ומקרוב שמוחה ובמקום אחר . אבל הקב"ה כי' : (ב) מה עוף טעון שחיטה כלכתיב עיד היה לו עוף ושבר לח דמו וכלתניא בתורת כהנים מלמד שבשיכת כל העוף כשפיכת דם היה . וכבלו לאיתקים דנים לעוף (מהר"ק) : **תא לקי** בח וקבל מלקות על מהורת מלח כהלכה : א"ל אינש כי' בן חדם שחומר דבר תורה יהא לוקה בחמיה : **מנין** הוא דאורייתא הכן הוא מוכח בתורה שהנשים עשוים שחיטה : לא **הורית טב** לח פסקה יפה : **רבינו** הכן לקבל המלקות : א"ל **חבוט** כי' כי' לאים שפיכתו לשון הכאה . לפי דנם חז"ל שדברנו לפקה לפוף פה (מהר"ל) . וכעניך כי' לפקה היא קרקע הבית וע"ם שבאים לחסו על לאחן להלקות לחמר בדבך נהוח בחיהר על הקרקע כי טוב להדבק בקרקעיך למען לוסיף בקלה ממנה : **דהיא טבא** לאולפנא הוא טוב ללמוד : (ג) **בנה** של **כתית** מיפרחל הבח עליה והולידה ע"ן בן : **לבית אבותם** חה מבני יפרחל לכן יפרחל מקרי . וכקרלם בכה לחיפת הגיללם ויתילדן על משפחותם לבית אבותם וכתיב הסול יסול יולד ביעך ומקנת כספך . ולוף יליד ביתילדו . דנם בשלה הולכים לחר הלב : **לא הורית טב** דקרלת דיהילדו בלחני ולחו יפרחל מהולד מחבב מלפנחל לחר ליוהסין ולחלוקת הלחן : **אם אתי** בר **עמים** : פי' לח בנה קבן עמה בעיכן . לפלו נדול לחבין יפרחל נמור לין מילה שלח נאמנה דוהה שבח : **למנזריה** למול : **מן הקבלה** נביאים וכתובים : **וכתורה** יעשה דמשמע שזה כדין תורה : **מאיזה תורה** שלמד למיל מהכה : **בנך הבא** מישראלית כו' . פרש"י בקדושין פוף פרק החומר ח"ל כי יסיר לח בנך למול מיכה בנך לח מהה לבנך ונתן לו מהה לבנך ושמיך ליה כי יסיר לח בנך . מלמד כחיב כי יסיר לח בנך . משמע דבן הבלד לבחר מבנך לקחר מיסירו הבחר מלחרי . דמשמע דבן בנך לפיכו מן כותי קרוי בנך . ולף בנך הבח מן הכותית קרוי בנך . מלמד כחיב נמי כי יסיר לח בנך דבמקום מיכה דקפיד נמי קרוי בנכח . מבכאן לח הקה לבנך מבוס כי יסיר לח בנך למול לך מבנך . מלמד בן כותית לינ בנך מלח בנה . ויש בס מכשסות . ובע"ם בן לקחת בשה בנך : **חבוט חבטך** פי' לחים לחר בן נכרי חני יך מבוקך שרלוי ובכן לקבלם . **ורצוף** מלשן קלימה ובקבה : (ד) **בנותב שבעולם** כי' על דרך מ"ם נפל לחלן כמעשיך . **בחלל** כחיב הכלעין בהלחים לח מבני יחו להשרות בחלל : **בחלל** כחיב הכלעין : **אבל הקב"ה** מיר כהבעלים על כומחות ומשעין הכלעים : **ועוף יעופף** וגו' על פני רקיע

אלהים את חית הארץ למינה. ר' הושעיא רבה אמר זה יא הנחש. א"ר חמא בר הושעיא בנפשות אומר ד'. כשנבראו הוא אומר חית הארץ למינ'. ואת הבהמה ואת כל רמש האדמה אתמהא. ר' אומר אלו השדים שברא הקב"ה את נשמתן ובא לבראות את גופן וקדש השבת ולא בראן. ללמדך ד"א מן השדים. שאם יהיה ביד אדם חפץ טוב. או מרגלית. ע"ש עם חשיכה. אומרין לו השלך סמך. שמי שאמר והיה העולם היה עסוק בברייתו של עולם. וברא את נשמתן. ובא לבראות את גופן. וקדש שבת ולא בראן:

פרשה ח

(א) א ויאמר אלהים נעשה אדם בצלמנו כדמותנו. ר' יוחנן פתח (תהלים קלט) אחור וקדם צרתני וגו'. א"ר יוחנן אם זכה אדם אוכל ב' עולמות. שנא' אחור וקדם צרתני. ואם לאו הוא בא ליתן דין וחשבון. שנא' (שם) ותשת עלי כפכה. א"ר ירמיה בן אלעזר בשעה שברא הקב"ה את אדה"ר אנדרוגינוס בראו. הה"ד זכר ונקבה בראם. אמר רשב"נ בשעה שברא הקב"ה את אדה"ר ב דיו פרצופין בראו. ונסרו ועשאו גביים גב לכאן וגב לכאן. איתיבון ליה והכתיב ויקח אחת מצלעותיו. א"ל מתרין סטרוהי. המד"א (שמות כו) ולצלע המשכן דמתרגמינן ולסטר משכנא וגו'. ר' תנחומא בשם ר' בנייה ור' ברכיה בשם ר' אלעזר אמר בשעה שברא הקב"ה את אדה"ר גולם בראו. והיה מוטל מסוף העולם ועד סופו. הה"ד (תהלים קלט) גלמי ראו עיניך וגו'. ר' יהושע בר נחמיה ור"י בר"ס בשם ר"א אמר. מלא כל העולם בראו. מן המזרח למערב מנין. שנא' (שם) אחור וקדם צרתני וגו'. מצפון לדרום מנין. שנא' (דברים ד) ולמקצה השמים ועד קצה השמים. ומנין אף בחללו של עולם. שנא' (תהלים שם) ותשת עלי כפכה. כד"א (איוב יג) כפך מעלי הרחק. אר"א אחור למעשה יום הראשון וקדם למעשה יום האחרון. הוא דעתיה דר"א. דאמר ר"א תוצא הארץ נפש חיה למינה זו רוחו של אדה"ר. אמר רשב"ל אחור למעשה יום האחרון. וקדם למעשה יום הראשון. הוא דעתיה דרשב"ל. דאמר רשב"ל. ורוח אלהים מרחפת על פני המים. ג זו רוחו של מלך המשיח. המד"א (ישעיה יא) ונחה עליו רוח ה'. ד אם זכה אדם אומרים לו אתה קדמת למה"ש. ואם לאו אומרים לו זבוב קדמך. יתוש קדמך. שלשול זה קדמך. א"ר נחמן ה אחור לכל המעשים. וקדם לכל עונשין. א"ר שמואל אף בקילוס אינו בא אלא באחרונ'. הה"ד (תהלים קמח) הללו את ה' מן השמים וגו'. ואומר כל הפרשה. ואח"כ הללו את ה' מן הארץ וגו'. ואומר כל הפרשה. ואח"כ אומר מלכי ארץ וכל לאמים. בחורים וגם בתולות. ו אמר ר' שמלאי כשם שקילוסו אינו אלא אחר בהמה חיה ועוף. כך ברייתו אינו אלא אחר בהמה חיה ועוף. מ"ט. שנא' ויאמר אלהים ישרצו המים. ואח"כ ויאמר אלהים תוצא הארץ וגו'. ואח"כ ויאמר אלהים נעשה אדם וגו':

(ב) ז ר' חמא בר חנינא פתח (איוב כ) הזאת ידעת מני וגו'. א"ר חמא בר"ח משל למדינה שהיתה מסתפקת מן החמרין והיו שואלין אלו לאלו מה שברון נעשה במדינה היום. של ששי היו שואלין של חמישי. ושל חמישי של רביעי. ושל רביעי של שלישי. ושל שלישי של שני. ושל שני של ראשון. ושל ראשון למי היה להם לשאול לא לבני המדינה. שהיו עסוקין בדימוסה של מדינה. אף כאן כל מעשה של כל יום ויום. היו שואלין אלו לאלו מה בריות ברא הקב"ה בכם. היום של ששי שואל של חמישי וכו'. עד לראשון למי היה שואל לא לתורה שקדמה לברייתו של עולם. דאמר רשב"ל ב' אלפים שנה קדמה התורה לברייתו של עולם. הה"ד (משלי ח) ואהיה אצלו אמון וגו'. ח ויומו של הקב"ה אלף שנים. דכתיב (תהלים צ) כי אלף שנים בעיניך כיום אתמול. הוי הזאת ידעת מני עד וגו'. התורה יודעת מה קודם לברייתו של עולם. אבל אתה אין לך עסק לדרוש. אלא (איוב כ) מני שים אדם עלי ארץ. ר"א בשם בן סירא אמר בגדול ממך אל תדרוש. בחזק ממך בל תחקור. ט במופלא ממך בל

בל

יד יוסף יא עיין תוספ' סנהדרין י"ז ד"ה ביודע. ועיין נדה פרק ג' תוס' ד"ה לתי. ועיין סוטה י"א כי חיות סנה דן יוסי בן נהב. וסנן. זוהר סדר שלח דף קע"ד. שוח"ט מזמור קל"ט. זוהר בראשית דף מ"ז: פ"ה א ויקרא ר"פ י"ד. תנחומא שם. ושוח"ט מזמור קל"ט: ב ברכות פרק הרואה. עירובין דף י"ח. לקמן פרשה י"ז סי' ה'. זוהר בהקדמה. וזוהר סדר בראשית כ"ד ע"ב. זוהר סדר תזריע. חוסר ר"פ סדר במדבר. שוח"ט מזמור קל"ט. ועי' חגיגה דף י"א. ב"ר ס' כא וס' כ"ד. שוח"ט מזמור קלט. חגיגה דף יא. סנהדרין פ' אחד דיני ממונות: ג זוהר כ"ד ויחי דף קנ"ב ע"ב. ועיין סוכה ס ע"א דף כ' ד"ה כי רוח: ד סנהדרין דף ל"ח: ה ברכות דף כ"א: ו שוח"ט מזמור קל"ט. ויק"ר פ' י"ד. ילקוט ר"פ תזריע. וילקוט תהלים קל"ט. תנחומא סדר תזריע: ז ירושלמי פ"ב דחגיגה: ח שה"ש רבה פ"ה סי' ד'. לקמן פרשה י"ט. זוהר תרומה דף קמ"ב. במדבר רבה פרש' י"ד. אגדת שמואל פ"ה. זוהר חדש דף כ"ד. חד"א חלק א' פ"ב. חגיגה דף י"ג. ור"פ ספר סנהדרין. ויקרא רבה ר"פ י"ט. תנחומא סדר וילך סי' ב': ט מדרש טוב. ירושלמי חגיגה פ"ב:

מתנות כהונה

חיה: ארבע. דכתיב נפש חיה. בהמה. ורמש. וחיתו ארץ: אתמהא בתמיה לתה לא כתיב וחיתו ארץ: נשמתן ופסוק תוצא הארץ מדבר בנשמות דכתיב נפש חיה. שני עולמות. אחור זה עוה"ב לבסוף וקדם זה העוה"ז הקודם לו: גביים שני גבות גב לזה לזכר וגב לכאן לנקיבה: מן תרין סטרוהי. אחד משני לצדדיו כלומר חלקיו: אחור זה מערב מדמזרח קרוי קדם מכלל דמערב הוא אחור: ולמקצה השמים וגו'. דרום וצפון נקראו קצוות כפי התוכניי' אף בחללו של עולם. היה גולמו מוטל בלי ריחוק אברים: ותשת עלי כפכה. וזהו עד השמים כד"א וימיני טפחה שמים. או נוכל לומר דכתיב השמים כסאי וכתיב יד על כס יה ויד היינו כף: אחור למעשה יום ראשון. ה"ג ר"פ פרשה תזריע וילקוט תלים וצ"ל ליום הראשון מיום ראשון חוא ביום הששי ונפשו נבראת בראשונה ביום א' כד"א תוצא הארץ נפש חיה וגו' וה"ג רש"י ז"ל אחור למעשה יום אחרון וקדם למעשה יום אחרון וכירושו קדם למעשה יום אחרון שנפשו נבראת ראשונה כד"א תוצא הארץ וכו' וגופו באחרו' ובמדרש תלים גרס ע"פ הא"ס זה רוחו של אדה"ר אם זכה כו' ויש לייסבו על פי הקבלה. אתה קדמת. הנפש שנבראת בראשון והמלאכים או בשני או בחמישי כדלעיל מר כדאית ליה ומר כדאית ליה: וקודם לכל עונשין. מפני שנתנה בו דיעה ובינה וכמו שדרשו חז"ל בסנהדרין דכתיב מאדם ועד בהמה גבי מבול מה חטאה דל' שמלאי. שאמר ברייתו היתה אחרונה: נעשה אדם וכו'. וצ"ל בריה שאחר נעשה אדם ר"ל בגוף ונפש לא נבראת הנפש ביום ראשון או ביום החמישי ויאמר אדם על הגוף לבדו שהגוף בלא נשמה אינו אדם וגדר האדם חי מדבר ע"ש רוח ממללא אשר נפח באפיו ובפסוק ורוח אלהי' ס"ל כמ"ד זה רוחו של משיח ועיין בילקוט ר"פ פר' בראשית ותוצא הארץ נפש חיה פירושו שיש בו הויות כמו שפירש"י בפי' החומש לכיכך אף הקילוס שבא מצד הנפש כ"ש כל הנשמה תהלל יה ורהיטנא לבא בעי הוא בא באחרונה נ"כ ואינו שיה נבראת הנשמה קודם להם ראוי היה להקדים קילוסה ולפי' שואל השואל מה טעמיה כלומר מ"ש בא קילוסה באחרונה מפני שיצירתו היתה אחרונה הלא בין למ"ד ורוח אלהים זהו רוחו של אדם הראשון בין למ"ד תוצא הארץ וגו' זהו רוחו של אדם הראשון היה ראוי להקדים הקילוס שבא מצד הנשמה והשיב דלא ס"ל כאחד מהם וכדפרים: החמרין מוליכין להם על החמורים תבואה וכל צרכיהם ומוכרין להם: והיו שואלין כו' החמרין הנכנסין שמהן שואלין לאלו היוצאים ממנה מה שברון כלומר מקח ושער התבואה במדינה כמד"א לשבר אוכל שבו שברו לנו וגו' ורש"י ז"ל גרס מה שכבן פי' שכר החמרין: של ששי. שהחמרין הבאים שמה ביום ששי שואלין לאלו אשר היו שמה ביום חמישי: בדימוסה פרש"י והערוך בסדר המדינה ומנהגה לקבוע שער התבואה על נכון: ה"ג עד של ראשון וכו': ואהיה פי' הייתי יחאו כתשפשע וי"ו קמוצה התהפכת העתיד לעבר: הזאת ידעת. התורה שנקראת זאת שנא' וזאת התורה היא ידעת מה היה מאז מקדם: הזאת ידעת קרי ביה הואת ידעתו (יודעת) אז יעיה תחיה קיימת. מני שים. מעת שהושם ונולד אדם על הארץ ולא מקודם לכן: בגדול וכו'. פרש"י ד' מדות יש כאן לומר שלא תחקור מה לפנים ומה לאחור מה למעלה ומה למטה גדול וחזק

אם

עץ יוסף

ט נפשה העליונה: זה הנחש. והקדימו להשיבתו בהיותו ערום מכל. וויסוב דלבסוף ההר החטא נעשה ארור מכל. לפיכך במאמר ה' נזכר באחרונה כי ה' נופה ותבים ותלאשיה אחרית (מה"ק): בנפשות אומר כו'. דרש שמ"ש תוצא הארץ הוא על הנפשות. ומ"ש נפש חיה נמשך על כולם. כאילו אמר נפש חיה. נפש בהמה. נפש רמש. נפש חיתו ארץ. ח"ש בנפשות. שפסוק הא' כולו על הנפשות. ואח"כ ויעש הוא על הגופות שבהם שייך לשון עשיה. וא"כ קשה שהתחיל בד' נפשות ואח"כ אמר ג' גופות. ומי הוא הד' נפש בלא גוף. ע"כ דרש אלו השדים שנבראו נפשם. וגופן לא נשלם (מה"ק): אלו השדים והא דמסיק הכא שלא ברא גופן היינו גופן בשלימות (מה"ק). אבל גוף ודאי יש להם: וקידש השבת אין הכוונה שלא היה ביכולת ה' לבראן ח"ו ברגע. רק שהיה בכוונה לדעת גודל כח השבת בתועלות עד שמבדיל בריאה שלימה למענו:

פרשה ח (א) פתח אחור כו'. מפרש שבת אחור תעבדו. וכוונו לדרשב"ל דבסמוך. ואגב דרשו ג"כ לדרשא אחריתי (יפ"ת): א"ר יוחנן אם זכה כו'. דאחור וקדם ברחמי משמע ברווחה. אחור וקדם. ותשת עלי כפך משמע לרעה כמ"ש כפך מעלי הרחק. והכריע. כאן כשזוכה. כאן כשלא זכה. שני עולמות אחור זה העוה"ב שבא לבסוף. וקדם זה העוה"ז הקודם לו (מת"כ): בא ליתן דין והשבון. שנענש על העאיו. ואלו בעה"ז נמסך לו לרוען שנענש עליו (יפ"ת): דין והשבון נראה דין הוא ההעמדה בדין ואח"כ החשבון: ותשת עלי כפך לשון יסורים דומיא דכפך מעלי הרחק: אנדרוגינוס כו'. בח"ע בלשון יוני ורומיי מי שיש לו זכרות ונקבות. ובערוך ערך אנדרוגינוס. אנדרי בל"י זכר גינוס נקבה. והכא פירושו דו פרצופין. ורשב"נ בא לפרש דבריו (יפ"ת). זכר ונקבה בראם וגו' ויקרא את שמם אדם ביום הבראם. הרי כשקרא שמו אדם היו זכר ונקבה יחד והיינו בתחלת בריאתו כמ"ש נעשה אדם (רש"י): דו פרצופין דו בלשון יוני שנים. גב לכאן וגב לכאן. שהיו מחוברים במקום הגבים. ולא היו הגבים נכרים. וכשנסרו ניכרו הגבים: והא כתיב כו' מצלעותיו דמשמע דצלע ממש הוא שלקח מגוף האדם. ולא פרצוף: מן תרין סטרוהי אחד משני צדדיו כלומר חלקיו: ולסטר משכנא דופן המשכן צד אחד. וכן כאן אחת משני צדדים. וע' לקמן ס' י"ז: גולם בראו כל דבר שלא נגמר מלאכתו מיקרי גולם: גלמי ראו עיניך כלומר גלמי היה מוטל בכל מרחב עיניך דהיינו כל העולם: מלא כל העולם כולו בראו. שגופו מלא העולם מכל צדדיו ממזרח למערב ומצפון לדרום. וכן קומתו מתחלת מהארץ עד לרקיע (יפ"ת) אחור וקדם צרתני דקדים רוח מזרחית כדכתיב קדימה מזרחה. ומדמזרח קרי קדם מכלל דמערב קרוי אחור: ולמקצה שמים דרום וצפון נקראו קצוות כפי התוכנים (מת"כ) ותשת עלי כפיך מלשון כיפה. היינו כיפת השמים. וכמ"ש לעיל כ"ד הרקיע דומה לבריכה ולמעלה מן הבריכה כיפה. כמד"א כפך מעלי הרחק לא גרסינן ליה הכא ושייך לעיל ריש הפרשה כמ"ש שם (יפ"ת):

אחור למעשה יום ראשון צריך להיות למעשה יום אחרון. והיינו הגוף שנברא אחר מעשה יום אחרון. וכן הוא בתנחומא סדר תזריע. וכן גרס רש"י. הוא דעתיה דרבי אלעזר הכא דפירש הכי אזדא לטעמיה דתוצא הארץ נפש חיה ס"ל שזה רוחו של אדם הראשון. ולהכי ייכרש שהנשמה נבראת קודם מעשה יום אחרון: אחור למעשה יום אחרון שגופו נתאחר לכל בריותיו קודם לכל. דאזדא לטעמיה דרוח אלהים מרחפת זו רוחו של מלך המשיח: זה רוחו של מלך המשיח זהו הנוסחא האמתי מדמייתי עלה קרא ונחה עליו רוח ה' דאיירי במשיח. וכבר כתב הזוהר וחכמי האמת בכמה דוכתי דבן דוד הוא עצמו נשמת אדה"ר. ואדם נוטריקון אדם דוד משיח. הרי דרוחו של אדה"ר היינו רוחו של משיח (יפ"ת נזה"ק מה"כ): אתה קדמת למה"ש שעיקר שלימותו בנפש: למה"ש שנבראו בשני או בחמישי כדלעיל פ' א' סימן ד': ואם לאו שלא זכה שהכסיד נפשו ולא נשאר לו כי אם שלמות הגוף שבו דומה לב"ח א"כ הוא כמות יהם שקדמו הם קדמין בבריאה: זבוב קדמך יתוש קדמך עיין מ"ש פ"ה ריש סי' ס': אחור לכל המעשים דס"ל דנפשו וגופו נבראו אחרי הכל כפשטיה דקרא (יפ"ת): וקדם לעונשין כדכתיב וימח את כל היקום מאדם עד בהמה. בריאת אדם והדר בהמה: מאי טעמיה שבריאתו היתה באחרונה. ואתא לאפוקי מדר' אלעזר דאמר דתוצא הארץ היתה בריאת נשמתו (ב) ר' חמא בר חנינא פתח כו' משום דבנעשה אדם קיימינן פתח בהאי קרא דמסיק ביה שאין לדרוש מני שים אדם על הארץ (יפ"ת): משל למדינה כו' עיר גדולה שבני הכפרות מספקים להם מים ומזון. ור"ל כי להתבונן על סדר הבריאה למה זה נברא קודם. ולמה זה נתאחר. ומאיזה סבה נתאחר. נוכל להבין מתוך סדר התקשרותם ע"ד ההשתלשלות ואיך שייכים סודות הבריאה זה אחר זה דוקא כאילו ע"ד משל שהיום האחרון שואל לשלפניו מה שנברא בו. ואם אחר סידור שלפניו סדר הדבר האחרון ביום שלאחריו. אבל יום ראשון זהו התחלת הבריאה מאין גמור. וזה אין לו התלות יחוסיה ליום שלפניו אחר שנברא מן האין. רק באותה תחלת הבריאה וכללותיה נמשכת מהתורה העליונה שקדמה להם. והוא העיקר בבריאה כדלעיל פ"א סימן ב'. והוא אשר הודיעתנו מה שהיה קודם שנברא העולם: מן החמרין מוליכי תבואה על החמורים: והיו שואלין כו' החמרין הנכנסין למדינה שואלין לאלו היוצאין ממנה מה שברון כלומר מקח ושער התבואה במדינה. ע"ד לשבור אוכל. שבו שברו לנו: של ששי שואלין לאלו אשר היו שמה ביום חמישי: בדמוסה פרש"י בסדר המדינה לקבוע שער התבואה על נכון ואהיה אצלו אמון וגו' יום יום. הרי כאן ב' ימים שקדמה: ידעת מני עד וגו' התורה יודעת כו' התורה נקראת עד כמו העדות והחוקים ומתקיים לשולחי עד. והכי דריש אתה תוכל לידע מן התורה מה שהיה קודם בתמיה. אך את התורה יודעת. אין לך רשות לדרוש כי אם מני שים אדם על הארץ: בגדול ממך כו' ד' מדות יש כאן גדול וחזק שלא תחקור מה לפנים ומה לאחור. במופלא ובמכוסה שלא תדרוש מה למעלה

ומה

בל תדע . במכוסה ממך אל תשאל . במה שהורשית התבונן . ואין לך עסק בנסתרות : (ג) י ויאמר אלהים נעשה אדם . במי נמלך . ר' יהושע בשם ר' לוי אמר במלאכת השמים והארץ נמלך . משל למלך שהיה לו ב' סנקליטים . ולא היה עושה דבר חוץ מדעתן . ר' שמואל ב"נ אמר במעשה כל יום ויום נמלך . משל למלך שהיה לו סנקתדרון ולא היה עושה דבר חוץ מדעתו . ר' אמי אמר בלבו נמלך . יא משל למלך שבנה פלטין ע"י ארדכל. ראה אותה ולא ערבה לו . על מי יש לו להתרעם לא על ארדכל . אתמהא . הוי ויתעצב אל לבו . א"ר אסי משל למלך שעשה לו סחורה ע"י סרסור והפסיד . על מי יש לו להתרעם לא על הסרסור . אתמהא . הוי ויתעצב אל לבו : (ד) יב א"ר ברכיה בשעה שבא הקב"ה לבראות את אדה"ר ראה צדיקים ורשעים יוצאים ממנו . אמר אם אני בורא אותו · רשעים יוצאים ממנו . ואם לא אברא אותו . היאך צדיקים יוצאים ממנו . מה עשה הקב"ה הפליג דרכן של רשעים מכנגד פניו . ושיתף בו מדת רחמים ובראו . הה"ד (תהלים א) כי יודע ה' דרך צדיקים ודרך רשעים תאבד . איבדה מכנגד פניו ושיתף בו מדר"ח ובראו . ר' חנינא לא אמר כן . יג אלא בשעה שבא לבראות את אדה"ר . נמלך במה"ש . א"ל נעשה אדם בצלמנו כדמותנו · א"ל אדם זה מה טיבו . א"ל צדיקים עומדים ממנו . הה"ד (שם) כי יודע ה' דרך צדיקים . כי הודיע ה' דרך הצדיקים למה"ש . ודרך רשעים תאבד . איבדה מהם . גילה להם שהצדיקים עומדים ממנו . ולא גילה להם שהרשעים עומדים הימנו . שאילו גילה להם שהרשעים עומדים הימנו לא היתה מדה"ד נותנת שיברא : (ה) יד א"ר סימון בשעה שבא הקב"ה לבראות את אדה"ר. נעשו מה"ש כיתים כיתים . וחבורות חבורות . טו מהם אומרים אל יברא. ומהם אומרים יברא . הה"ד (שם פה) חסד ואמת נפגשו צדק ושלום נשקו . חסד אומר יברא שהוא גומל חסדים . ואמת אומר אל יברא שכולו שקרים . צדק אומר יברא שהוא עושה צדקות . שלום אומר אל יברא דכוליה קטטה. מה עשה הקב"ה נטל אמת והשליכו לארץ . הה"ד (דניאל ח) ותשלך אמת ארצה . אמרו מה"ש לפני הקב"ה . רבון העולמים מה אתה מבזה תכסים אלטיכסיה שלך . תעלה אמת מן הארץ . הה"ד (תהלים פה) אמת מארץ תצמח . רבנן אמרי לה בשם ר"ח בר אידי ור' פנחס ור' חלקיה בשם ר"ס

אומר. טז מאד . הוא אדם . הה"ד וירא אלהים את כל אשר עשה והנה טוב מאד . והנה טוב אדם . רב הונא רבה של צפורין אמר עד שמה"ש מדיינין אלו עם אלו ומתעסקין אלו עם אלו בראו הקב"ה . אמר להן מה אתם מדיינין כבר נעשה אדם . ר"ה בשם ר' אייבו אמר יז בדעת בראו . שברא צורכי מזונותיו ואח"כ יח בראו . אמרו מה"ש לפני הקב"ה . רבון העולם מה אנוש כי תזכרנו ובן אדם כי תפקדנו . הדא עקתא להן מברי' . א"ל אם כן (תהלים ח) צונה ואלפים כלם וגו' למה נבראו . צפור שמים ודגי הים למה נבראו . משל למלך שהיה לו מגדל מלא כל טוב . ואין לו אורחים . מה הנייה יש למלך שמלאו . אמרו לפניו רבש"ע (שם) ה' אדונינו מה אדיר שמך בכל הארץ . עביד מה דהני לך : (ו) ר' יהושע דסכנין בשם ר' שמואל אמר יט בנפשותן של צדיקים נמלך . הה"ד (ד"ה א ד) המה היוצרים ויושבי נטעים וגדרה עם המלך במלאכתו ישבו שמה . המה היוצרים . על שם וייצר ה' אלהי' את האדם עפר מן האדמ' . יושבי נטעים . על שם ויטע ה' אלהים גן בעדן מקדם . וגדרה . על שם (ירמיה ה) אשר שמתי חול גבול לים . עם המלך במלאכתו ישבו . עם המלך ממ"ה הקב"ה ישבו נפשות של צדיקים. שבהן נמלך הקב"ה וברא את העולם : (ז) ר' שמואל ב"נ בשם ר' יונתן אמר כ בשעה שהיה משה כותב את התורה היה כותב מעשה כל יום ויום . כיון שהגיע לפסוק הזה שנא' ויאמר אלהים נעשה אדם בצלמנו כדמותנו . אמר רבון העולם מה אתה נותן פ"פ למינים אתמהא . א"ל כתוב והרוצה לטעות יטעה . א"ל הקב"ה משה האדם הזה שבראתי . לא גדולים וקטנים אני מעמיד ממנו . שאם יבא הגדול ליטול רשות מן הקטן ממנו . והוא אומר מה אני צריך ליטול רשות מן הקטן ממני . כא והן אומרים לו למוד מבוראך שהוא ברא את העליונים ואת התחתונים וכיון שבא לבראות את האדם נמלך במה"ש . אר"ל לית הכא מלכו . אלא משל למלך שהיה מטייל בפתח פלטין שלו . וראה בלורין א' מושלכת . אמר מה נעשה בה . מהן אומרי' דימוסיות . ומהן אומרים פריבטאות . אמר המלך אינדרטין אני עושה אותה . מי מעכב : (ח) שאלו המינים את ר' שמלאי כב כמה אלהות בראו את העולם . א"ל אני ואתם נשאל לימים הראשונים . הה"ד (דברים ד) כי שאל נא לימים ראשונים למן היום אשר ברא אלהים אדם .

אשר

יד יוסף י ילקוט סדר א : יא כ"ל פרשה כ"ז סי' ו' : יב שוח"ט סוף מזמור א'. ילקוט סדר ו . ובלקוט תהלים כמו פרי"ש : יג סנהדרין דף ל"ח : יד ילקוט סדר ו : טו וזהו סדר פנחס דף קל"ח ע"ב : טז בראשית רבה פ"ט : יז עיין תוס' ברכות ס' ד"ה אבר : יח עיין סנהדרין ל"ח ע"א : יט עיין מדרש רות ריש פ"ב . ילקוט סדר ו : כ ילקוט סדר ו : כא פקוט אסתר דף קנ"ב : כב ע"ל ריש פ' כ"ט . ירושלמי ברכות ריש פרק הרואה . דברים רבה פ"ב . ילקוט סדר ו :

מתנות כהונה

זה הקב"ה מופלא ומכוסה מעלה ומטה ואין לך עסק בנסתרות מעשה מרכבה שהסתיר וכיסה אותו עתיק יומין ב"ה : סנקלוטין יועצים : סנקתדרין שר יועץ המלך יושב שני על כסא של כבוד : ארדכל ראש הבנאים והורשי עצים ואבנים : הפליג הרחיק מכנגד פניו . ושיתף מ"ל שנאמר וייצר ה' אלהים וגו' ה' זו מדת הרחמים : יודע קרי ביה הודיע ה' ונומר : אלטיכסיה הותם שהותמו של הקב"ה אמת : מאד הוא אדם . אותיותיהן שוים : רבה של צפורין . הרב והאדון של עיר : כבר נעשה . קרי ביה נעשה הוי"ו קמוצה : הדא עקתא כו' . הצרה הואת להיכן ולמה שהוא נבראו שכל ימיו מכאובים וכעס ענינו והילקוט גרס למה מברי : עביד מה וכו' . עשה מה שטוב והנאה בעיניך : המה היוצרים . הצדיקים הם עם הקב"ה ביצירה ונטיעת גן עדן ובמאמר התחייה להרמב"ם מלאתי הגיר' שבהם נמלך הקב"ה וברא את העולם : ועליהם נאמרה נעשה אדם וגו' : חול לים . והוא גדרו שאין לים רשות לצאת חוץ' כמלא נימא · פתחון פה למינים . לאמור שתי רשויות הן : לית הכא מלכו . אין כאן משמעות המלכות ועצה ונטילת רשות אלא כו' : בלירין אבן גזית נטונה לבנין : דימוסאות מרחצאות . ורש"י פי' בניינים : פריבטאות מושבות נאות בחצר המלך : אינדרטין צורת ותמונת המלך והערוך גרס אנדריונטום ופי' בו פכל נאה : לימים הראשונים . בירושל' דפרק הרואה גריס ולי אמם שואלים

עץ יוסף

ומה למטה (רש"י ויפ"ת) : במה שהורשית התבונן לרבי תמא בר חנינא פי' במה שהורשית היינו מן היום אשר ברא אלהים אדם על הארץ · ולת"ק דבר קפרא בירושלמי דשרי מיד מבריאת העולם ואפילו בפרהסיא (עיין לעיל פ' א' סימן י"ג) פי' במה שהורשית מיום ראשון לבריאה : ואין לך עסק בנסתרות לרבי תמא בר חנינא פי' בנסתרות היינו במעשה בראשית ומעשה מרכבה . ולת"ק דבר קפרא הנ"ל דס"ל דביחיד מיהת יש לעסוק בכל מעשה בראשית ומעשה מרכבה צריך לומר דנסתרות היינו מה למעלה וכו' : (ג) במי נמלך דנעשה אדם משמע לשון המלכה (מה"ק) : סנקליטין (פי' שרי המדינה · והערוך פי' ב"ד · והמוסף כתב פי' בל"י סנקליטיס ב"ד) ולא היה עושה דבר חוץ מדעתם · כי אע"פ שאינו צריך ליקח מהם רשות מ"מ הוא נמלך בהם מדרך מוסר וענוה וכן הוא המדה בהקב"ה : במלאכת שמים וארץ נמלך כי להם יאות ההמלכה שהם ראשי הגייסות שהגבראים רוכבים עליהם : במעשה כל יום ויום ס"ל שההמלכה שאוס למעשה שמים · ר"ל התעסקים הפרטיים של כל אחד ואחד ולא למלאכת השמים והארץ בכלל לבד (יפ"ת) : סנקתדרון הערוך פי' שרים סופרים עמו תדיר בקתדריות ומייעצין אותו · והמוסף כתב בל"י יועץ למלך יושב לצדדים : בלבו נמלך שכמו שהלב הוא מקור החיות אשר ממנו יתפשט החיות לכל האברים . כן כביכול נקרא ה' לב העולם . ויש בדברים ההם סודות העומדים : ארדכל ז"ל המעריך . ר"ל שהוא האומן לחשוב מחשבות לעשות ולסדר הבנינים והאגרות והאכסדרות והעליות ונותן שיעור לגובהן ולרחבן לרומן ולעומקן ואין הבנאין עושין דבר אלא על פיו : ע"י סרסור חילוף המשלים שבין רבי אמי ובין רבי אסי אכתוב לקמן בפרשה כ"ז סימן ו' : (ד) מכנגד פניו שהסתיר פניו מהם כאילו אין כלום למנוע הבריאה בעבורן : ושתף בו מדת רחמים מתחלה כתוב שם אלהים לבד . ובבריאת אדם כתוב וייצר ה' אלהים שנוסף בו מדת רחמי' ובראו (מת"כ) : כי יודע ה' דרך צדיקים . שהם הנחשבים וקיימים וראוי שיברא האדם אבל דרך רשעים תאבד שהעבירם כו' שלא למנוע בעבורם בריאת האדם (יפ"ת) : לא אמר כן אלא דרש יודע הודיע . שדרך צדיקי' הודיע למלאכים ודרך רשעים איבד מהם : נמלך ובהם ילדק יפה בצלמנו כדמותנו שהם שכלים נבדלי' שזהו ענין הצלם (יפ"ת) : הודיע ה' דרך צדיקי' למה"ש . פרש"י פסוק כי ידעתיו למען אשר יצוה וגו' · וזהו כי יודע ה' כלומר שמהבב דרך הצדיקים · להודיעה למה"ש להכריע דעתם להסכים לבריאה וכהסף דרך רשעים האבד שאיבדה מהם ולא גילה להם מעשיהם (מה"ק) : לא היתה מדת הדין · שהוא מקטרגין : (ה) חסד אמר יברא כו' משום שע"י מעשה האדם בא תיקון ופגם בעולמות העליוני' לכן חסד אמר יברא לפי שהוא גומל חסדים ומחזיק מדתו . ואמת אמר אל יברא שכלו שקרים ופוגם במדתו . וכן הוא בצדק ושלום (מה"ק) : שכלו שקרים קרוב לטעו : שהוא עושה צדקות צדקה לאו היינו ג"ח . דצדקה הוא נתינת ממון לעניים וג"ח הוא ההטבה עם חבירו בגוף ובממון ולא במתנ' : דכוליה קטטה פי' קרוב לכולהו . כי א' מאלף לא ימצא בלתי מקפיד כהלל (יפ"ת) : נטל אמת כו' לא שמע לענתו אלא הכריחו לנגד המלינים · והא דלא השליך לשלום · רש"י ז"ל תי' דשלום לא היה כל כך חשוב כאמת לעכב : תכסים אלטיכסיה פרש"י הותם דהותמו של הקב"ה אמת . דאיכא בזיון להותמו של הקב"ה . והערוך גרס אלטכסיא שלך כו' ולא גרס מלת תכסים . וכתב המוסף אליטיכסיא בל"י אמת נדגלת עכ"ל : תעלה אמת גם זה מדברי המלאכים שביקשו מה' שתעלה אמת מן הארץ . ולא תכרה תשובת הקב"ה דשום שמע להם שלא נשאר אמת בארץ . אבל בילקוט גרס אמר להם העלה אמת פי' שהיא תשובת השי"ת . כלו' שה' יתברך שמע בטענתם שאין ראוי לבזות לאמת (יפ"ת) : אמת מארץ תצמח הוא ס"פ של חסד ואמת נפגשו : מאד הוא

אדם כי האדם הוא תכלית הכל ודיוקנו של מקום וליור שעלותיו ואותיות מאד הן אותיו' אדם (ל"ח) הה"ד וירא אלהים כו' כלא דעת כל מה"ש והכריח שטוב האדם : רבה של צפורין האדון של עיר ציפורי : כבר נעשה קרי ביה נעשה הנו"ן קמוצה והכתוב לא זכר אלא המאמר שאמר להם אחר שבראו שהודיעם בו סיבת בריאתו שהוא לפי שעשוי בצלם וזהו בתפלים כדכתיב בצלמנו וגו' (יפ"ת) : בדעת בראו באופן שתהיה לו תשובה נגד המלאכים המקטרגים : הדא עקתא להן מבריה בתנחומא סדר תרומה מסיים כיון ששמעו המלאכים כן התחילו אומרים רבש"ע כו' כן הוא שבתך שתהא בשמים ע"ש . דבתחלת הבריאה תקנו המלאכים שבריאת האדם הוא רק לתכלית התורה . לכן נוותו הדא עקתא כו' פי' הצרה הזאת להיכן ולמה תהא נבראת . ובילקוט גרס למה מברי : צונה ואלפים כלם כו' ודייק לה מדכתיב וירדו בדגת הים וגו' : למה נבראו שכל הנמצאות השפלות לתכלית האדם נבראו : מלא כל טוב זה העולם נבראתו על מלואו · אם לא תברא אדם לריק פעלתי בחלו השמת ימים : מה אדיר שמך ראוי שתכלה ונערכך בארץ בבריאת האדם . ועביד מה דהני לך פי' עשה מה שטוב והנאה בעיניך : (ו) בנפשותן של צדיקים אדלעיל קאי דקאמר במי נמלך ודריש עם נפשותיהם של צדיקים דחשיבי טפי שהמלאכים מצד נכפס שהיא למעלה מהמלאכים (יפ"ת) . וכדי שלא יהיה להם תרעומות על מלחמת שנה"ל נמלך בהם : המה היוצרים ע"ש וייצר כו' . קרי להו יוצרים כיון דבעצתם היתה יצירה של האדם : יושבי נטעים שבעצתם נברא הג"ע דכתיב ביה ויטע גן בעדן מקדם : וגדרה שבעצתם נעשה גדרים הים דכתיב אשר שמתי חול גבול לים וגו' : שבהן נמלך הקב"ה דייק לה מדכתיב במלאכתו ישבו שמה דמלאכתו שהם כל העולם הוא . ומ"מ פרט רתשובה למיזם יצירת האדם וג"ע וגבול הים . להשיבתן . ומ"מ לא כתב נעשה אלא במלאכת האדם דחשיב טפי תפילה טפי לענין הנפשות (יפ"ת) : (ז) היה כותב מעשה כו' . ר"ל לפי שראה משה שבמעשה כל יום ויום לא כתיב בהו נעשה . אמר שזה יהיה פ"פ לאפיקורסים לומר שביצירת האדם הוצרך חז סיוע ממה"ם · אבל אילו היה כתיב נעשה ג"כ בכל הנבראים לא היה קשה כלל . משום דד"ל דברה תורה כלשון בנ"א . והוא דרך מעלה וכבוד כמו לבן היה יחיד ואמר ומנגה לך גם אם זאת (יפ"ת) : מה אתה נותן פ"פ באמת דנעשה אדם פירושו אני והארץ המזכרת שהוציאה הארץ הגוף מיסודותיה כאשר עשתה בבהמה וחיה . ונפח בו הקב"ה הנשמה העליונה . וכמו שכתב הרמב"ן ע"ש . אלא דקשה ליה מה בצע בכתיבתו בצורת מזה פ"פ לטועים : א"ל כתוב שהרי שסוכתו מפורש בגלו ויברא אלהים את האדם . ולא נאמר ויבראו . ואם עדיין ירצה להתעקש להחזיק בטעותו יטעה ומה דקשה לך מ"מ מה בצע בכתיבתו . אני אומר לך דל"מ טובא . דאדם הזה שבראתי לכך נכתב ביצירתו נעשה אדם שהוא לשון המלכה וענוה עבור ענוה כדי שהאדם יתפשט ג"כ דרכי ענוה (מה"ק) : לית הכא מלכו אין נעשה אדם המלכה וענוה שטען עם אחרים . אלא כמדבר עם עבדיו לראות מה בדעתם ועד איזה מלאכה יוכלו להעלותה . אבל הוא יעשה הגדולה בעינו . להראות להם יכלתו שיכול להעלות עניניו יותר ממה שעלה בדעתם : בבלורין אבן גזית והעבדים חשבו שמדבר עמהם כזה לא יעשה המלך כי אם דבר פחות כדימוסאות פי' מרחצאות כמי זעב (מעריך) . אבל המלך אמר אני עושה ממנו אנדרטין צורת המלך וכן אמר למלאכים נעשה אדם לראות מה בדעתם לעשות ממנו . וכל אחד השיב לפי דעתו שלא חשבו שיתעלה יותר משאר ב"ח. והקב"ה השיב אעשנו בצלמנו כדמותנו . והכא לא תש להזכיר תשובת המלאכים (יפ"ת) : (ח) נשאל לימים לאותם ששת ימי בראשית . מי הם יעשו כהונן כמה בראו העולם . והירושלמי גרס בשאל

לאדם

אשר בראו אב"כ . אלא אשר ברא . חזרו ושאלו אותו . א"ל מה הוא דין דכתיב בראשית ברא אלהים . א"ל בראו אלהים אב"כ . אלא ברא אלהים . כג א"ר שמלאי בכל מקום שאתה מוצא פ"פ לטינין . אתה מוצא השובתם בצדו . חזרו ושאלו אותו . א"ל מה הוא דין דכתיב נעשה אדם בצלמנו כדמותנו . א"ל קראון מה דבתריה ויבראו אלהים את האדם בצלמיהם לא נאמר . אלא ויברא אלהים את האדם בצלמו . כיון שיצאו א"ל תלמידיו ר' לאלו דחית בקנה . לנו מה אתה משיב . א"ל כך לשעבר אדם נברא מן האדמה הוה נברא מאדם . מכאן ואילך בצלמנו כדמותנו . לא איש בלא אשה . ולא אשה בלא איש . ולא שניהם בלא שכינה . חזרו ושאלו אותו . א"ל מה דין דכתיב (יהושע ה) אל אלהים ה' וגו' . א"ל הם יודעים אב"כ אלא הוא יודע . א"ל תלמידיו לאלו דחית בקנה . לנו מה אתה משיב . א"ל שלשתן שם אלהים הן . כאניש דאמר בסילוגוס קיסר . אגוסטוס קיסר . חזרו ושאלו לו . א"ל מה הוא דין דכתיב (יהושע כג) כי אלהים קדושים הוא . א"ל קדושים המה אב"כ . אלא קדושים הוא : (ט) א"ר הושעיא כח בשעה שברא הקב"ה אדה"ר טעו בו מה"ש ובקשו לומר לפניו קדוש . משל למלך ואיפרכוס שהיו בקרונין . והיו בני המדינה מבקשין לומר למלך דומינו . ולא היו יודעין איזהו . מה עשה המלך . דחפו והוציאו חוץ לקרונין . וידעו הכל שהוא איפרכוס . כך בשעה שברא הקב"ה את אדה"ר . טעו בו מה"ש ובקשו לומר לפניו קדוש . מה עשה הקב"ה . הפיל עליו תרדמה וידעו הכל שהוא אדם . הה"ד (תהלים ג) תדלו לכם מן האדם אשר נשמה באפו כי במה נחשב הוא : (י) זכר ונקבה בראם ט זה אחד מן הדברים ששינו לתלמי בר יצחק ורבנן בשם ר"א אמרי . כי ברא בו ארבע בריות מלמעלה וארבעה מלמטן . אוכל ושותה כבהמה . פרה ורבה כבהמה . ומטיל גללים כבהמה . ומת כבהמה . מלמעלן . עומד כמלאכי השרת . מדבר כמה"ש . יש בו דעת כמה"ש . ורואה כמה"ש . אלא זה מצדד . ר' תפדאי בשם ר' אחא . העליונים נבראו בצלם ובדמות . ואינם פרים ורבים . והתחתונים פרים ורבים . ולא נבראו בצלם ובדמות . אמר הקב"ה הריני בורא אותו בצלם ובדמות מן העליונים . פרה ורבה מן התחתונים . ר' תפדאי בשם ר' אחא אמר . אמר הקב"ה אם בורא אני אותו מן העליונים . הוא חי ואינו מת . מן התחתונים . הוא מת ואינו חי . כה אלא הרי אני בורא אותו מן העליונים ומן התחתונים . אם יחטא יסות . ואם לא יחטא יהיה : (יב) ורדו ברגת הים . א"ר תנינא אם זכה רדו ואם לאו ירדו . א"ר יעקב דכפר חנין . את שהוא בצלמנו כדמותנו ורדו . את שאינו בצלמנו כדמותנו ירדו . ר' יעקב דמן כפר חנין אמר יבא צלמנו ודמותנו . וירדו לשאינו חומה לצלמנו כדמותנו : (יג) ויברך אותם אלהים . כפ תמן תנינן בתולה נשאת ליום רביעי . ואלמנה ליום חמישי . למה שכתוב בהן ברבה . והלא אין כתיב ברכה אלא בחמישי . ובששי . בר קפרא אמר רביעי אור לחמישי וחמישי אור לששי : (יד) ר' אלעזר בשם ר' יוסי בן זמרא ובכשבה וכבשה כתיב . ל האיש מצוה על פריה ורביה . אבל לא האשה . ריב"ב אומר אחד האיש וא' האשה . על שניהם הוא אומר ויברך אותם אלהים ונ' . וכבשוה וכבשה כ"ש . האיש כובש את אשתו שלא תצא לשוק . שכל אשה שיוצאה לשוק סופה להכשל . מנא לן מדינה . שנא' (בראשית לד) ותצא דינה . ולבסוף נכשלה . הה"ד (שם) ויראו אותה שכם ונו' . ר' ירמיה ור' אבהו ור' יצחק בר מריון בשם ר' תנינא הלכה כר"י : (טו) א"ר אבהו לא נטל הקב"ה כוס של ברכה וברכן . אמר ר"י בר"ם מיכאל וגבריאל הם היו שושבינין של אדה"ר . א"ר שמלאי מצינו שהקב"ה מברך חתנים . ומקשט כלות . ומבקר חולים . וקובר מתים . מברך חתנים מנין . (מלאכי ב) ויברך אותם אלהים . ומקשט כלות מנין . (שם ג) ויבן ה' אלהים את הצלע . מבקר חולים מנין . שנא' (שם יח) ויראו אליו ה' באלוני ממרא . קובר מתים מנין . שנא' (דברים לד) ויקבר אותו

יד יוסף כג סנהדרין דף ל"ח ע"ג : כד לקמן פ' כ"ב סי' ד' : כה קהלת רבה פסוק ועוד מבר הוא . פנחומא סדר פקודי . פדר"א פרק י"ח : ט ילקוט סדר בראשית . פנחומא סדר שמות . בכלי ירמיהו פ"ק דמגילה . מכלתא דבחדש בשה לכם פ' י"ד : כז עיין בתוד"ע פ' כ"ו . לקמן פרשה ל"ד . תנינא דף ע"ו : כח ספרי ה"ב פיסקא ע"ו : כט כפוגות דף ד' . ירמיהו פ"ב . ילקוט סדר ז : ל יבמות דף פ"ב . פנחומא סדר נח . ילקוט סדר ז . ירמיהו פ"ל כלכה ר' . ובפנחומא ס"ל כלכה ר' . יבמות סוף פ"ו . פנחומא סדר ויצא : לא ילקוט סדר ז . קהלת רבה פסוק מוב לבבא . ובומ"ב . ועיין סוטה דף י"ד :

ענף יוסף

פרשה ח (ח) (לשעבר אדם נברא מן האדמה כו') פי' דנעשה אדם לא מיירי בתחילת בריאתו אלא בהויותיו בנעשבות אחר בריאתו ותוס' . מבלתן ואילך נעשה אדם בלילה ומחזי שלשתם כשנפשם כי לתן לית בגוה אלא ובכל ויברך אותם כו') שכם אלא מעלות ז ע"ג ז' . ל' שחחת הם . וכלה (טו) (ל"ב שמלאי מינו שהקב"ה מברך החתנים כו') שכם אלא מעלות ז ע"ג ז' . ל' שחחת הם . וכלה ים למה לומר לומר שנאמר לאחנום גמור . שפוח ישמח נ"ב לאחו לו נט . ניקור חולים הוא מפלא יסר בגל חולי הוא שנאמר בספר הם ימים הם ימות . ואם ימות לו לא ינלא גמול . ובל"ז הוא גומל אחר גמול שנא משפט . כג' הוא מפלא עליונה והוא מבר של חתנים . קבורת מתים בתיא שנאמר בספר הם ימות . ואם ימות לו לא ינלא גמול . ובל"ז הוא גומל אחר גמול (שנ"פ דף ק"ל ע"ב) : בתיא

מתנות כהונה

שולים לכו ונחלו לאדם הרשון שנאמר כי אחל נח ונו' עד שאדם על הארץ : בראו אלף במלאכ"ם : אלהים מגמוטנו לשון רבים : אלא ברא לאדם . ולשון אלהים בכל מקום לשון רבים כמו שלמדו יוסף בגלוי לון שמו : בצלמו ובדמות . אמר הקב"ה ולא כמו שפרט"י ז"ל בהוספת בה אחל על האדם : דחית בקנה . שמ"ח למה לו שמר לשון רבים מעשה בגלמיו ונו' ויאמר מעשה בגלמי ומשמי : מבאן ואילך בגלמיו וכו' . דרך משפיל ומקבל כי כל האגדות מקבלים זה מזה עד המשפיע המעיין בתוך הוא : ולא שמיהם בגלל הקב"ה שנאמר כי בהמה חכו ונעשה לשון רבים בגימוך האב והוא : לאלו דחית כו' . שמ"ח למה לי שנאמר ג' שמות יאמר אחד מהם ולא יהן ויכשול לפי השור נדבר : בסילוגוס לעוסמוס . שמות

יוסף

שהאדם נלא נקומה . וכן מלאכי הכתוב מדכתיב שרשים שומרים ממעל לו : מדבר כמה"ש בלשון הקודש (במדבר לח) ותדבר מרים ואהרן : דעה במה"ש שהיא שבלית לחמות בהכרת קונו משמיר השולם . מכל בהמה ליה לה דעת חלת עזמה דמיומית לנרסיהם : אלא זה מצדד שפי' כהחות מבים לפניו יכול להסתכל לנדדיו . מכל בהמה ליה רוחה לנדדיה לם ליה חוסכת פניה (רפ"י) : ואינו מת ולין הרשעים נעשים . ולם מת ולאינו יו מה יעשו הלדיקים . על כן נרח לחוסם בחומן שלם יהסת ויהיה רשע נשור יחות מיקח שולם . ולם יזכה בהחלם ויהיה לדיק נשור יחיה נשוב"ל יהי שולם . והכתובים נל הסד מפה בלפי הסד : (יב) וירדו ברגת הים ל"ר הגיעה שם זכה ירדו ולם נלו ירדו כר . לם שהוא בצלמנו כדמותנו ירדו ט' בניל וקלי תירגמו דפסוק ולחנן (י"ם) . שלוך לחר ירדו ולח לחר יחמבלו לנחות נו זה הדבם (כדי"ק) . והיינו דפסוק בחומם וירדו בדנת הים שים בלנון הזה לנון כדוי ולנון יהידה . זכה כוזה נבהמות והיום . לם זכה נעשה יהוד לפניהם . והיה מובלח נו . ופירש הרשי"ם דים לח למקרל היי"ר בהיל"ק ים לח למהו סיו"ל בלי"ר : את שהוא בצלמנו כדמותנו ירדו . כלומר לח זכה שהוא בצלם החמת ומת לח זכה בהמה הבלילה ירדו בנ"ח . ולח לינו בצלם החמת שבהחלה בהמה כנגד בצלם ממנו לנם הלדיקים כעתיד . מן שהוא בצלמנו כדמותנו ירדו בנ"ח . ולינך הבהמה לבדה בהיה בהחלה בהמה בהיה בלומה נו . כהיה המובלח בהיקה (מהר"ק) : (יג) תנן תנינן נרים בתוכות : אלא בחמישי ושישי בהמישי בשוחות והנים . ובשבי בחלם . מכל בר' ליכת בלכה ום"ם בחולה בר' . ומשני בר קפרא ר' תור לר' לחיכת נרכה חזמן בחילה . וכן בחמישי הכת הכיחה חור לשבי : (יד) וכבשה כחי' נסוף פרק הבח על יחמתו פ"ם : וכבשה כתיב פ' מדכתיב וכבשה הכר ו' לח מייתי חלח בחד . והיינו לחם שדלטו לכנוס בתרנה בחלהמה לח בחבר . ועליו דוקח נוח על פ"ו דכתי וכבשה לחתן קלי כפשמיה דקרח : הלבה בר"י ובינהלמי יכנות על הסוגיה ופוסק כריב"ב . ודוה דוקח נוח על פ"ו דכתי וכבשה לחתן קלי כפשמיה דקרח : הלבה כס"ם דיק . שהלבה כת"ק ולח כריב"ב . ודע דבמקום שנחתמו הדברים במדבש ובינהלמי דקי הלבה להבה . ולחי במקום שלין הבנלי חולק למדין נ"ב מן הכ"ר ופחתי לנחות : (טו) נטל הקב"ה כוס מכחן חוכח שברכת חתנים קודמת לברכת חתנים שנאמר כוס . ולחי להלקת מחוקק בר"ם ס"ב ע"ם : וברכן ברכת חתנים . וחיינו דכתיב ויברך חותם חלהים . לחתן ברכה זו מ"ם חה"ב ברו ובכו בעניין שפוחת והנים דפרו ורבו מילחת בחתני נפשה ולחיות מטה לחתן : וברכן הכוונה שברכתו ד' בעניים שלחו מנבחים ומחפללים עליהם בברכת החנים . שיירחם ויהיקו בניו יקרישים חיישו שחתים לחם והוח ויכוכהו בפרי הבטן ובמחוכם וכל בריכיהם (יפ"ה) : מיכאל וגבריאל כו' שי' סדר"ח סוף פ' י"ב ביהר בישור . וכפ"ר פ' י"ח : מצינו שהקב"ה סוטה י"ד . ועיין כל מה בפדר"ח פרק ס"ו ו"ו בחלימות . עיין קהלת רבה פסוק מוב לבבא . ומקשט כלות והכתו חז"ל בפרק החנינא מלמד שקשמה כללה שק בנרסי סם קורין לקלישתא בניישא : ויורא אליו ה' סי דיום

אלא זה מצדד . ר' תפדאי בשם ר' אחא . העליונים נבראו בצלם ובדמות . ואינם פרים ורבים . והתחתונים פרים ורבים . ולא נבראו בצלם ובדמות . אמר הקב"ה הריני בורא אותו בצלם ובדמות מן העליונים . פרה ורבה מן התחתונים . ר' תפדאי בשם ר' אחא אמר . אמר הקב"ה אם בורא אני אותו מן העליונים . הוא חי ואינו מת . מן התחתונים . הוא מת ואינו חי . כה אלא הרי אני בורא אותו מן העליונים ומן התחתונים . אם יחטא יסות . ואם לא יחטא יהיה : (יב) ורדו ברגת הים . א"ר תנינא אם זכה רדו ואם לאו ירדו . א"ר יעקב דכפר חנין . את שהוא בצלמנו כדמותנו ירדו . ר' יעקב דמן כפר חנין אמר יבא צלמנו ודמותנו . וירדו לשאינו חומה לצלמנו כדמותנו : (יג) ויברך אותם אלהים . כפ תמן תנינן בתולה נשאת ליום רביעי . ואלמנה ליום חמישי . למה שכתוב בהן ברבה . והלא אין כתיב ברכה אלא בחמישי . ובששי . בר קפרא אמר רביעי אור לחמישי וחמישי אור לששי : (יד) ר' אלעזר בשם ר' יוסי בן זמרא ובכשבה וכבשה כתיב . ל האיש מצוה על פריה ורביה . אבל לא האשה . ריב"ב אומר אחד האיש וא' האשה . על שניהם הוא אומר ויברך אותם אלהים ונ' . וכבשוה וכבשה כ"ש . האיש כובש את אשתו שלא תצא לשוק . שכל אשה שיוצאה לשוק סופה להכשל . מנא לן מדינה . שנא' (בראשית לד) ותצא דינה . ולבסוף נכשלה . הה"ד (שם) ויראו אותה שכם ונו' . ר' ירמיה ור' אבהו ור' יצחק בר מריון בשם ר' תנינא הלכה כר"י : (טו) א"ר אבהו לא נטל הקב"ה כוס של ברכה וברכן . אמר ר"י בר"ם מיכאל וגבריאל הם היו שושבינין של אדה"ר . א"ר שמלאי מצינו שהקב"ה מברך חתנים . ומקשט כלות . ומבקר חולים . וקובר מתים . מברך חתנים מנין . (מלאכי ב) ויברך אותם אלהים . ומקשט כלות מנין . (שם ג) ויבן ה' אלהים את הצלע . מבקר חולים מנין . שנא' (שם יח) ויראו אליו ה' באלוני ממרא . קובר מתים מנין . שנא' (דברים לד) ויקבר אותו

אותו כגיא. אמר רשב"נ בשם ר' יונתן. אף מראה פנים לאבל. הה"ד (בראשית לה) וירא אלהים אל יעקב עוד וגו'. מה ברכה ברכו ר' יונתן אמר ברכת אבלים:

פרשה ט

(א) וירא אלהים את כל אשר עשה וגו'. א ר' לוי פתח (משלי כה) כבוד אלהים הסתר דבר וכבוד מלכים חקור דבר. ר' לוי בשם ר' חמא בר חנינא אמר מתחלת הספר ועד כאן. כבוד אלהים הוא הסתר דבר. מכאן ואילך כבוד מלכים חקור דבר. כבוד דברי תורה שנמשלו כמלכים שנא' (משלי ח) בי מלכים ימלכו. לחקור דבר: (ב) ד"א וירא אלהים את כל אשר עשה והנה טוב מאד. ר' תנחומא פתח (קהלת ג) את הכל עשה יפה בעתו. א"ר תנחומא ב בעונתו נברא העולם. לא היה העולם ראוי לבראות קודם לכן. א"ר אבהו מכאן שהקב"ה היה בורא עולמות ומחריבן. ובורא עולמות ומחריבן· עד שברא את אלו. אמר דין הניין לי יתהון לא הניין לי. א"ר פנחס טעמיה דר' אבהו. וירא אלהים את כל אשר עשה והנה טוב מאד. דין הניין לי. יתהון לא הניין לי: (ג) ג ד"א וירא אלהים את כל אשר עשה והנה טוב מאד. ר' יוחנן אמר מלך ב"ו בונה פלטין מביט בעליונים ראייה אחת. ובתחתונים ראייה אחת. אבל הקב"ה מביט בעליונים ובתחתונים ראייה אחת אמר רשב"ל הנה טוב מאד זה העה"ז. והנה טוב מאד זה העה"ב. העה"ז והעה"ב הביט בהן הקב"ה ראייה אחת. רשב"ל בשם ראב"ע אמר (ירמיה לב) אהה ה' אלהים הנה אתה עשית את השמים ואת הארץ בכחך הגדול ובזרועך הנטויה לא יפלא ממך כל דבר. מאותה שעה לא יפלא ממך כל דבר ר' תני בשם ר' יצחק אמר (ד"ה א כח) ד ואתה שלמה בני דע את אלהי אביך ועבדהו בלב שלם ובנפש חפצה כי כל לבבות דורש ה' וכל יצר מחשבות מבין אם תדרשנו ימצא לך ואם תעזבנו יזניחך לעד. קודם עד שלא נוצרה מחשבה בלבו של אדם כבר היא גלויה לפניך · ר' יודן בשם ר' יצחק קודם עד שלא נוצר יצור. כבר מחשבתו גלויה לפניך. אמר ר' יודא לגרמיה (תהלים קלט) כי אין מלה בלשוני הן ה' ידעת כולה קודם עד שלא יארש לשוני דיבור כבר הן ה' ידעתי כולה: (ד) ר' חמא בר חנינא ור' יונתן רחב"ח אמר. משל למלך שבנה פלטין ראה אותה וערבה לו. אמר פלטין פלטין הלואי תהא מעלת חן לפני בכל עת כשם שהעלית חן לפני בשעה זו. כך אמר הקב"ה לעולמו. עולמי עולמי הלואי תהא מעלת חן לפני בכל עת כשם שהעלית חן לפני בשעה זו. ר' יונתן אמר. למלך שהיה משיא את בתו. ועשה לה חופה ובית. וסיידה. וכיירה. וציירה. וראה אותה וערבה לו. אמר לה בתי בתי הלואי תהא החופה הזאת מעלת חן לפני בכל עת. כשם שהעלית חן לפני בשעה הזו. כך אמר הקב"ה לעולמו. עולמי עולמי. הלואי תהא מעלת חן לפני בכל עת. כשם שהעלית חן לפני בשעה הזו: (ה) בתורתו של ר"מ מצאו כתוב. והנה טוב מאד. ה והנה טוב מות. אמר רשב"נ רכוב הייתי על כתפו של זקני. ועולה מעיזו לכפר חנן דרך בית שאן. ושמעתי את רשב"א יושב ודורש בשם ר"מ. הנה טוב מאד. הנה טוב מות: (ו) ר' חמא בר חנינא ור' יונתן. ו ר' חב"ח אמר ראוי היה אדה"ר שלא לטעום טעם מיתה. ולמה נקנסה בו מיתה. אלא ז צפה הקב"ה. שנבוכדנצר וחירם מלך צור עתידין לעשות עצמן אלהות. לפיכך נקנסה בו מיתה. הה"ד (יחזקאל כח) בעדן גן אלהים היית. וכי בגן עדן היה חירם אתמהא. אלא א"ל ח אתה הוא שגרמת לאותו שבעדן שימות. ר' חייא בר ברתיה דר' ברכיה משום ר' ברכיה (שם) את כרוב ממשח. אתה הוא שגרמת לאותו כרוב שימות. א"ל ר' יונתן א"כ יגזור מיתה על הרשעים ואל יגזור מיתה על הצדיקים. אלא שלא יהו הרשעים עושים תשובה של רמיות ושלא יהו הרשעים אומרים כלום הצדיקים חיים. אלא שהן מסגלין מצות ומעש"ט. אף אנו נסגל מצות ומעש"ט. נמצאת עשייה שלא לשמה: (ז) ר' יוחנן ורשב"ל. ר"י אמר מפני מה נגזרה מיתה על הרשעים. אלא כל זמן שהרשעים חיים הם מכעיסים להקב"ה. הה"ד (מלאכי ב) הונעתם ה' בדבריכם. כיון שהן מתים. הן פוסקים מלהכעים להקב"ה. שנא' (איוב ג) שם רשעים חדלו רוגז. שם חדלו מלהכעים להקב"ה. מפני מה נגזרה מיתה על הצדיקים אלא כל זמן שהצדיקים חיים הם נלחמים עם יצרן. כיון שהם מתים הן נחין. הה"ד (שם) ושם ינוחו יגיעי כח. דיינו מה שיגענו. ורשב"ל אמר ליתן שכר לאלו בכפלים ולהפרע מאלו בכפלים. ליתן שכר לצדיקים. שלא היו ראוים לטעום טעם מיתה וקבלו עליהם טעם מיתה לפיכך (ישעיה סא) לכן בארצה משנה יירשו. ולהפרע מן הרשעים. שלא היו הצדיקים ראויים לטעום טעם מיתה. ובשבילן קיבלו עליהן מיתה. לפיכך (ירמיה יז) ומשנה שברון ירשו

יד יוסף פ"ט א ילקוט סדר זו: ב לעיל פ"ג סי' ס' וש"נ: ג ילקוט סדר זו: ד ש"ס ס' כ"ח. ולגדם במזהל פ"ט. ילקוט ד"ה א' רמז אלף ס'. אגדת בראשית פ"ב: ה ילקוט סדר זו. אסר סדר זו קף פ"ז ועיין זוהר פ' תרומה קמ"ט קכ"ג. ופ' פקודי רכ"ט. ופ' אחרי מות ס"ג ברעיא מהימנא: ו ילקוט סדר זו: ז ב"ב ע"ס: ח ב"ב ע"ס:

מתנות כהונה

אותו. דרשו חז"ל הקב"ה קבר אותו: ועד כאן· עד ויכולו כבוד אלהים הסתר. שהוא עיקר מעשה בראשית וסתרי תורה לחקור דבר לדורשה: טוב מאד וגו'. וסמיך ליה ויכלו השמים: קודם לכן. וזה בעתו: מכאן שהיה כו'. מדכתיב יפה בעתו משמע שקודם עתו לא היה יפה וכן גם כן מדכתיב וירא אלהים את כל וגו' משמשמעותו כן כדמפרש ר"פ ולקמיה: דין הניין לי וכו'. אלו טובים ונאים בעיני ואלו הקדמונים להם אינם טובים בעיני: ראייה אחת כדמפ' ר"ל ואזיל: והנה ויו יתירה לרבויי אחת לעוה"ב וכתיב וירא ראייה אחת לשניהם: אהה וגו'. סיפיה דקרא לא יפלא ממך כל דבר משמע הכל בידיעה אחת גלוי וידוע לפניו דבר והספו וכן לקמן כי כל לבבות הוא דורש בדרישה אחת. עד שלא נוצרה. דייק מדכתיב יצר מחשבות ודרש יצר לשון יצירה יצירה של המחשבה הוא מבין: עד שלא נוצר יצור. דרש יצר כמו יצור וכל יצור מבין מחשבתו בעוד שהוא לא נוצר: לגרמיה. מחמת עצמו והראשון אמר בשם רבי יצחק: יארש לשון דבור כד"א וארשת שפתיו: עולמי עולמי כו'. פרש"י מדכתיב וירא אלהים וגו' והנה טוב מאד הרי שמעלתה חן לפניו וכתיב וירא שנתן עיניו בו שיהיה כן לעד: סיידה כו'. מלבנה בסיד: ביירה. פי' הערוך מעשה ציור בשמי קורה או בכותל כדרך בית אדרים בציור דהרהם וציירה על פני כולה: בתורתו של ר"מ. בספר תורה שלו כתב כן על הגליון: זה מות. שמספידו מזה העולם הכלה ומביאו לעולם העומד וגם שם אינו בא שוב לידי חטא: אתה הוא שגרמת כו'. והגה הוא היה שם שהרי בשבילו נקנסה עליו מיתה: לאותו כרוב. אדם הראשון שמעלתו שיהא יותר מהמלאכים והכרובים: דיינו כו'. כן אומרים הצדיקים לאחר מיתה די לנו לצער ויגיעה עד כאן מה שנלחמנו עם היצר: ובשבילו קבלו כו'. כדברי ר' יונתן לעיל שם

עץ יוסף

דוס כ' למילתו היה ולא בא הקב"ה אלא לבקר אותו כדאי' בפרק הנושא: מראה פנים לאבל לנחם לו ולנחמו כדכתיב וירא אלהים אל יעקב עוד וגו' שאף שאין השכינה שורה מתוך עצבות. לנחם שאני: הה"ד וירא אלהים אל יעקב עוד כך כתיב שם (בראשית ל"ה) ותמת דבורה וגו' ויקרא שמו אלון בכות וירא אלהים וגו' ויברך אותו. ובמדרש פרשה פ"א הכב"ג אומר אלון סרי עד שיואו משמר אבלו של דבורה באה לו בשורה שמתה אמו הה"ד וירא וגו' ויברך וגו'. ובגמרא סס"ק דסוטה מביא מן המוקדם ויהי אחרי מות אברהם ויברך אלהים את יצחק בנו (בראשית כ"ה) אולם המדרש לשיטתו לקמן ס' ס"א דמפרש ברכת יצחק לענין אבילות. ורפ"י בפי' החומש הביא שם שתיהם:

פרשה ט (א) ר' חמא כו' מתחלת הספר כו'. אזיל לשיטתו דלעיל פ"א דדריש האמון ידעת מני עד התורה יודעת מה קודמת לבריאתו ש"מ אבל אחר אין לך עסק לדרוש אלא מני שים אדם על הארץ (יפ"ת) ועיין בירושלמי חגיגה פ"ב הגירסא עד שלא נברא העולם הסתר דבר. משנברא העולם חקור דבר: כבוד דברי תורה פי' שהחקירה תהיה ע"פ התורה: בי מלכים ימלוכו וממילא ידקדק הואיל המלכות בד"ת שהם הסיבה (יפ"ת): (ב) בעונתו נברא העולם והיינו את הכל עשה יפה בעתו. כלומר שנעשה יפה לפי שנעשה בשעתו הראוי דאילו עשה קודם או אחר כך לא היה יפה (יפ"ת): אמר ר' אבהו מכאן כו' אלא רבי אבהו מילתא הוא דקאמר. ולא ידעינן מאי קאי. ומפרש רבי פנחס דאקרא דוירא אלהים קאי. ומשום דקאמרינן שהוא יפה לפי שבשעתו נברא. להכי מייתי הא דאמר שהיה בונה עולמות ומחריבן שלא היו יפים (יפ"ת): בורא עולמות ומחריבן עיין מ"ש לעיל פ"ד: דין הניין לי אלו נאותין לי וטובים הם בעיני. ויתהון ואותן הראשונים לא היו נאותין לי: אשר עשה והנה טוב מאד מה שעשה עכשיו הוא טוב מאד לא הראשונים: (ג) ר"י אמר מלך ב"ו כו' ר"י דרש שראה בראייה אחת עליונים ותחתונים. וזהו וירא בראי' אחת. את כל. היינו העליונים והתחתונים. ור"ל בא להוסיף ודרש ו"ו דוהנה לרבות אף עולם הבא (מסדר"מ): ראיה אחת בהבטה אחת: העוה"ז והעוה"ב הביט בהן הקב"ה דלאו דוקא עליונים והתחתונים שביהם מקומם העוה"ז. אלא אפילו השה"ב שאינו ממדרגת עלם הזה בכלל רואה עם העוה"ז בבת אחת: לא יפלא כו' שמעת שבראות אותם לא נחדלה מהכ ולא שכחת דבר מבריותך אלא הכל גלוי לפניך תמיד. וברש"י אי' בתוהה שעה לא יפלא ממך כל דבר שהכל הגמם ברואים אתה ע"כ: כבר היא גלויה לפניך כצ"ל וכן הוא בילקוט ירמיה. ודייק זה מדכתיב וכל יצר מחשבות היינו עד שלא נוצרה מחשבה בלבו של אדם כבר היא גלויה לפניו: עד שלא נוצר יצור דרש יצר מלשון יצור. קודם היותו נוצר מחשבתו גלויה לפניו. והוא חדוש מפני. וכן כאן צ"ל גלויה לפניו: א"ר יודא לגרמי' כדי יהודא הוא רבי יודן. ומשום דמלתא קמייתא אמרה בשם רבי יצחק. אמר הדך מילתא מדידיה: יארש לשון דבור כד"א וארשת שפתיו: (ד) רחב"ח ור' יונתן מגזוייהו דייקו מלת מאד ופי' שהפסוק ידבר לההוה ולעתיד. כלומר שראה אותו כי טוב הוא ונאוה בעיניו. ורצה שיהיה כן טוב בעיניו תמיד. ומלת מאד נאמר על רבוי הזמן הזמן העתיד. אלא דמגמה לה לפלטין שנעשה לשמחת המלך. שכן נבן העולם שבלילו שמסרו לו שביעתו יום'. ורש"י יונתן דימהו למעשה החופה לפי שאין כוס הפלטין כחירה לבדה או להכביר. ע"כ דימהו לחופה. ותן החופה תלוי במעשה הבת: סיידה מלבנה בסיד: וביירה פי' הערוך מעשה ציור בשמי קורה או בכותל: (ה) בתורתו של ר"מ כלומר בספר דרשותיו על התורה (יפ"ת): והנה טוב מות משמע דנספקו ליה מיסורת דו"ו דוהנה. והכוונה שהמות הוא חיים לנפש הצדיק: רכוב הייתי כו' הספר דמילתא אגב אורחיה קמ"ל פי' יש לגדולים לישא על שכמם לקטנים להביאם לשמוע דברי תורה. שלפעמים ילמד הקטן שום דבר שידרשו וכמו שם היה לזה (יפ"ת): (ו) רבי חמא בר חנינא ורבי יונתן פקלי ופרי בהך מילתא (יפ"ת): ראוי היה אדם הראשון כו' משום שהיה יציר כפיו יתברך. ואע"ג דנהמתו שם. אך כיון דאדה"ר שב בתשובה א"כ למה נקנסה בו מיתה שלא לקבל תשובתו: שנ"נ וחירם נבוכדנצר כתיב בו אעלה על במתי עב אדמה לעליון. ובחירם כתיב בו ביחזקאל סימן כ"ח ותאמר אל אני מושב אלהים ישבתי. והא דחירא בעדן דחירם מלך צור נכנס חי לג"ע הוא ס"ם ור"ל חירם מצר שהנה המקדש לשלמה: לאותו שבעדן שימות והנה הוא היה שם שבשבילו נקנס עליו מיתה (מת"כ): את כרוב ממשח אם נרמז לכרוב ר"ל לאדם הראשון שהיה בגן במקום מלאכים וכרובים. ממשח מגזירת כי שחה לעפר נפשנו. ר"ל שימות: ולא יגזור מיתה על הצדיקים שאין יתכן שבעבור שני רשעים ויחידים החוטים לבם ימותו כל בני אדם: אלא שלא יהא ר' מיזגא דבני המא למילתיה הוא. שמה שהוצרך לגזור מיתה לצדיקים בשביל הרשעים. מפני שאי אפשר שתהיה המיתה לרשעים לבד. שלא יהו הרשעים כו'. ופיתו כולם אין נכון · מפני נבוכדנצר וחירם: תשובה של רמיות שאינם שבים בלב. ואם תוקר כלות ימיהם. ושקא מינה תורגם שהאנשי' ימעו בהם ויסרכהו אחרי ה'. וכו שאנשי' עושי' תשובה גמור'. לא שלא יחטאו. מ"מ נמעשה כמות רבים מעמי הארץ הסים עושים שלא לשמה (יפ"ת): (ז) רבי יוחנן ורשב"ל באו לפרש טעמים למה המות טוב. לא הביא דברי ר' חמא לעיל. ודברי ר' יוחנן ור"ם ב"ל דהכא דמייתי טעמים שהם טובת המות: מפני מה נגזרה מיתה על הרשעים כו'. רבי יוחנן ורשב"ל חולקים על ר"ח ור"י וס"ל שהמיתה נגזרת בשביל טובת כל אחד ואחד. רשעים שלא יוסיפו לחטוא. וצדיקים שיטתו מיגיעם יצרם הרע הנלחם עמהם תמיד: מכעיסים להקב"ה ר"ל לפי שהרשעים מכעיסים תמיד להקב"ה שעושים מתוך אסורים ואין להם תקנה אלא בקבורה: שם רשעים חדלו רגז שם חדלו מלהכעיס כו'. שאם כפשוטו יקשה הלא במותם יחדלו מהכל. ע"כ דרש שפירושו שיחדלו מלהרגיז להקב"ה ולהכעיסו ולינשו: דיינו מה שיגענו הצדיקים אומרים כן. והרם ימותו. שהיינו נחה רוח בנ"ע. ואע"ג דבעוה"ז מסרבים למות. נראה שעדיין לא קנו שלימות כראוי. מ"מ אחר מיתתם נראותם שכרם אתם ושולתם לפניהם שמתנחמים בזה: שכר לצדיקים בכפלים הא מה דאי' בס"ב דחגיגה שהצדיקים נוטלים חלקם וחלק חבריהם בג"ע. וההפך הרשעים נוטלים חלקם וחלק חבריהם בגיהנם. והיינו לפי שקבלו מיתה עבור רשעים (מה"ק): בארצם משנה יירשו היינו בארץ החיים משנה יירשו. וכמ"ש לעולם יירשו ארץ: ולהפרע מהרשעים כו' וה"ע שמותם הוא שזכו לשכר בכפלים. מ"מ ראוים לעונש שהם לא עשו אלא רע. וה' המוב הוא שהכך לא שהכל לטוב (יפ"ת): לפיכך משנה שברון יירשו ס"ם הוא והגיך לטוב לפיכך משנה שברון שברם

ירשו : (ח) אמר רשב"א והנה טוב מאד . והנה טוב השינה . וכי שינה טובה מאד . אתמהא . ם לא כן תנינן יין ושינה לרשעים נאה להם ונאה לעולם . אלא מתוך שאדם ישן קימעא . הוא עומד ויגע בתורה הרבה : (ט) ר' נחמן בר שמואל בר נחמן בשם רב שמואל בר נחמן אמר ר' הנה טוב מאד . זה יצ"ט . והנה טוב מאד זה יצ"ר . וכי יצ"ה טוב מאד . אתמהא . אלא שאילולי יצ"ה לא בנה אדם בית ולא נשא אשה . ולא הוליד . ולא נשא ונתן . וכן שלמה אומר (קהלת ד) כי היא קנאת איש מרעהו : (י) א"ר הונא הנה טוב מאד . זו מדת השוב . והנה טוב מאד . זו מדת יסורין . וכי מדת יסורין טוב מאד . אתמהא . אלא שעל ידיה הבריות באים לחיי העה"ב וכן שלמה אומר (משלי ו) יא ודרך חיים תוכחות מוסר . אמרת צא וראה איזהו דרך מביאה את האדם לחיי העה"ב . הוי אומר זו מדת יסורין : (יא) א"ר זעירא הנה טוב מאד . זו גן עדן . יב והנה טוב מאד . זו גיהנם וכי גיהנם טוב מאד . אתמהא . משל למלך שהיה לו פרדס והכניס לתוכו פועלים . ובנה אוצר על פתחו . אמר כל מי שהוא מתכשר במלאכת הפרדס יכנס לאוצרו . וכל מי שאינו מתכשר במלאכת הפרדס אל יכנס לאוצרו . כך כל מי שהוא מסגל מצות ומע"ט הרי נ"ע . וכל מי שאינו מסגל מצות ומע"ט הרי גיהנם : (יב) א"ר שמואל בר יצחק יג הנה טוב מאד . זה מלאך חיים . והנה טוב מאד . זה מלאך המות . וכי ס"ה טוב מאד . אתמהא . אלא למלך ששיאה סעודה וזימן את האורחים והבניס לפניהם תמחוי מלא כל טוב . אמר כל מי שהוא אוכל ומברך את המלך יאכל ויערב לו . וכל מי שהוא אוכל ואינו מברך את המלך יותז ראשו בסיף . כך כל מי שהוא מסגל מצות ומע"ט הרי מלאך חיים . וכל מי שאינו מסגל מצות ומע"ט הרי מ"ה : (יג) אמר ר"ש בר אבא הנה טוב מאד . זו מדת הטוב . והנה טוב מאד . זו מדת הפורענות . וכי מדת פורענות טובה היא מאד . אלא שוקד על הפורענות היאך להביאה . א"ר סימון בשם ר"ש בר אבא יד כל המדות בטלו מדה כנגד מדה לא בטלה . ר' הונא בשם ר' יוסי מתהלת ברייתו של עולם צפה הקב"ה שבמדה שאדם מודד בה מודדין לו . לפיכך אמרו הכפים והנה טוב מאד . זו מדה טובה : (יד) רבנן אמרי לה בשם ר' חנינא בר אידי ור' פנחס ור' חלקיה . שו הוא מאד הוא אדם . הינון אותיות דדין הינון אותיות דדין . ההי"ר (בראשית ו) ויראא אלהים את כל אשר עשה והנה טוב מאד . זה אדם : (טו) אמר רשב"ל הנה טוב מאד . זו מלכות שמים . והנה טוב מאד . זו מלכות הארץ . וכי מלכות הארץ טוב מאד . אתמהא . אלא שהיא תובעת דקיון של בריות . שנא' (ישעיה מה) אנכי עשיתי ארץ ואדם עליה בראתי : (טז) ויהי ערב ויהי בקר יום הששי . א"ר יודן שו זו שעה יתירה שטופין מחול על קדש . ובה נגמרה מלאכת העולם . ע"כ כתיב הששי . א"ר סימון בר מרתא ע"כ מונין למנינו של עולם ‘סיכן ואילך מונין למנין אחר :

פרשה י

(א) ויכלו השמים והארץ וכל צבאם ם כתיב (תהלים קיט) לכל תכלה ראיתי קץ רחבה מצותה מאד . לכל יש סיקוסים . שמים וארץ יש להן סיקוסים . הוין מה"א שאין לו סיקוסים . ואיזו זו התורה שנא' (ישעיה נא) ארוכה מארץ מדה ורחבה מני ים . ר"א לכל תכלה ראיתי קץ זו מלאכת שמים וארץ . שנא' ויכלו השמים והארץ : (ב) ר' חמא פתח (משלי כה) ב הנו סיגים מכסף ונו' . א"ר אליעזר בשם ר' יעקב משל לאמבטי שהתה מליאה טים . והיו בה שני דיוסקוסים נאים . כל זמן שהיתה מליאה מים . לא היתה מלאכת דיוסקוסים נראית . כיון שפסקה וניער הטים שבתוכה נראית מלאכת דיוסקוסים . כך כל זמן שהיה העולם תהו ובהו לא נראית מלאכת שמים וארץ . כיון שנעקר תהו ובהו מן העולם נראית מלאכת שמים וארץ . (שם) ויצא לצורף כלי . ההי"ת מלאך חיים ‘וכל מי שאינו מסגל מצות ומע"ט הרי מ"ה : (ג) כיצד ברא הקב"ה את עולמו . א"ר יוחנן נטל הקב"ה שתי פקיעות . אחת של אש ואחת של שלג . ופתכן זה בזה ומהן נברא העולם ר' חנינא אמר ד' . ג לד' רוחות השמים . ר' חמא בר חנינא אמר שש . ד' לד' רוחות ואחת מלמעלן ואחת מלמטן : אדריינוס שהיק עצמית שאליה לר' יהושע בר חנניא . א"ל כיצד ברא הקב"ה את עולמו . א"ל כההוא דאמר ר' חמא בר חנינא . א"ל אפשר כן . אתמהא . הכניסי

יד יוסף ם סנהדרין פ"ב . ‘ קסלם רבה פ"ג . סוטה ממזור פ' . יקוש כרתים כמו פ"ו : יא בזיכות דף כ' : יב ברכות דף ס"ג : יג בסקדמם כאזהר ואזהר כנגד יפרו דף ס"ח . ואזהר כנגד עקודי רפ"ם ל"ם כוזהר סדר למרי : יד פוסף דף מ' : שו ב לעיל פ"ם ט' ס' : שז ספרקתא רבתי פ' כ"ג ר"ם דף ט' : ם"י א יקוש סדר א : ב יקוש סכליס : ג עיין יומא נ"ד :

מתנות כהונה

זה יהו"ה ו"ו של והנה דרים : מדת הסוב . שהעשב מסתקק לו במ"ש ומכלה שמיהו בסוב ונעימה : מתכשר . עשה מלאכתו בתמונה וסוב וכשר : הרי ניהנם . ומפני שורחה בני אדם הולכים דרך סוכה : היאך להביאה . כלומ"ר ויסקד על הרעה ויכוחה עליהו כי נאדק ס' ולכשו מאל שאמו שהלקה לומם ב' פעם קודם למעיין ומוסתם כדי שלא יסקרים תבד תחכדון ועוד נלמה עיקר שהקב"ה שוקד על הרעה היאך להביאה שהסת מדה כנגד מדה וכדמפרש והולך בשם ר"ם בר תנא ור"ש סי' שם הגלם ביומות התוכף לא יוכלו עמוד : כל המדות . פירש"י מ"ם מדות שבהן נבראל העולם : מדה כנגד מדה מלוד לכם ל' מדה כמו שדרשו מזל' בכל מהדך בכל מדה ומדה שפוד בך : זו מדה סוכה . כלי' המדה שמודדין מדה כנגד מדה עוב הוא : הינון .

עץ

שנאמ . והוא פסוק נירמיה י"ח ועיין הגיגה דף ס"ו : (ח) וכי שינה טובה מאד כי השינה בעצמה רעה כי האדם ליהם פועלה בעה הזמן בהשלכה מלוכה ולאין רע למעלה מזו : אלא מתוך כו' בהשלטו לבשיהת הבכם ומעותה בתה שהחליף כה לעבודה ה' הוא טוב מאד בשתוך שאדם ישן קימעא שהלוף כח להתיגע בתורה . אבל אם לא נרש ה' השכנא החלם היה יגע לשלם (יפ"ח) : (ט) זה יצר טוב כשתתנהגים ע"י יצר הסוב השלם שהסוכן חה טוב מאד . והוי"ו מרבה לשלו שלו יצר הרע שנוהג בכיסות השלם יש בו ג' כ"ב סוכה : וכי יצ"ה טוב מאד הא כתי"ב בעשם שלו טוב מאד : אלא ט' ל' בניהוך לדבר קוש השלם הוא סוב . שמלעדיו לא נבה אדם בית וכו' והיה ס"ב השלם מרע : וכן שלמה אמר וחלילה אם כל שאל ואת כשרון שמעבה בו היה קנאת איש מרעהו . כלומר כל שמל וכשרון שעבה בשה"ז הינו אלא מנד קנאה אים מרעיהו לעשות כמוהו . והקנאה והתאוה בא מפאת יהו"ה : (י) זו מדת הטוב כשהאדם זוכה בימודו ע"י מן הבמים במדה סוכה והוי"ו מוסה שמרבה בם מדת יסוריס שנם היא בכלל טוב השלם : באים לחיי עוה"ב שיסורין שמרקין שומתו של אדם וע"י זה מקבל שכרו לעוה"ב . וכמ"ש בברכות דף ה' מה מלא שמתוק אם הבשר אף יסורין שמרקים שומתו של אדם : (יא) זו גן עדן שהוא לעתיד להמיק ושוב מאל . והוי"ו מרבה ניהנם שנם הוא סוב . ולקמן וכי ניהנם סוב מאד הא הוא רע נעשה אלא משל למלך כו' וכ"ב בספרים המדוייקים וכבר על פתהו תולה וכיון התוכרים . לתמר כל מי שהוא מתכשר במלאכת הפרדס יכנס לאוצר . וכל מי שאינו מתכשר במלאכת הפרדס יכנס לגיהנם שהתוכרים . כך כל מי שהוא מסגל כו' . וכ"ב נמי אי לקמן ב"ר פ"ב וזמ"ק) : מתכשר שעשה מלאכתו בתמונה וסוב וכשר : הרי ניהנם ומפני מורחה בני אדם הולכים בדרך סוכה : (יב) זה מלאך חיים שעשוחר את האדם בחייו כפי לעון מעשיו השלם ונפנש בני אדם . והוי"ו מרבה גם מלאך המות . וכתב הגר"ל כוונתם לת שהמות הוא סוב מהחיים . אלפ כוונתם נשבור שבאות מאד משתע שהמות הוא ב"כ סוב . שאין דבר מהשלאים שיהיה בלת סוב וזוהי מן הגדר : (יג) זו מדת הטוב כפי לעון מעשיו השלם . והוי"ו מרבה מדה פורענות . ולת היינו מדת יסוריס לשעל סי' ל' דמדת יסוריס היינו לשחקים לתרך מיעשים שונים בעה"ז לתוכחה בעה"ב . חס ושלום סוב מלד עלמו . אבל ר' שמואל בר אבא נקט מדת פורענויות הנוהג בראשונים שם לא יסובו . ולכן קלמר דמ"ש הוא סוב מלד שיביכר מזה השנהתו . ובכן שהאחרים יהיו בלת סוב ולת יאחון עוד (תהלים) : שוקד על הפורענויות שי שבוקד ומשיון על הפורענויות שלד יאחוה לחוות השונם בנגד העבירה שיניו האדם לוץ נעשם על המעו מדה כנגד מדה . ויבין שכוחו בהבנה ויסוב בתשובה . ולכלון הכתוב ויפקוד ה' על הרעה מלמון דקדוק ותקנה . ולכלון מל"ל שקדו הכתוב על תקנת נשם יפרפל . וכ"ם לפקם תהא ותחר כל המדות בעלו לכומר מדה השונם של ר' מיקם ב"ד בסלו . ומדה בנגד מדה לחוות מין השונם כמין שהפלו לא בטלה . ומשיק מהחלם בניהו של שלם לפה הקב"ה היו מ"ם ויבא תלמים כו' תלד . ותלד הוא מדה כמ"ם בנבוכות ל"ד בתשנה וכבל מלד מדה שמודד לך . כי זה היה תכלית הבריאה לבניו השנהנו יהבכך בתרן . והבשתו מהפרפס ע"י נחיתו דין מדה כנגד מדה (תהלים) : לפיכך אמרו חכמים הבה טוב זה מדת הסוב . והבה טוב זה מדת פורענות . כל"ל : (יד) רבנן אמרי לה כו' כך מימרת ל"ל תלד מימרת דתחר דאבל כו' דבשמון פ"ו . רבנן דתמרי לה בשם כו' דסוב תלד זה תלד . ול"ל דרבנן דלמי לה תניתא כדלתיתוב לקמן : מאוד הוא אדם לפי שהאדם הוא סיה תכלית כל הבריאה והוא סיה נתר תלתו של שלם כדלקמן ס' י"ד . ותתהיה נבלל השלם בדין . ובבריאה אדם שיקף מדה"כ . ותקון השלם בסוב . לכן תלד וירא תלהים תת כל אשר עשה והנה טוב מאד זה תלדם שעל ידי שהאדם מתקן השלם נתקן השלם (תהלים) :

הכניסו לבית קטן. א"ל פשוט ידך למזרח ולמערב לצפון ולדרום. א"ל כך היה מעשה לפני הקב"ה: (ד) א"ר הושעיא ד דרש רבי אפס באנטוכיא. אין לשון ויכלו. אלא לשון מכה. ולשון כלייה. משל למלך שנכנס במדינה וקילסו אותו בני המדינה. וערב לו קילוסן. הרבה להן בריצה. הרבה להן בהדיוכין. לאחר זמן הכעיסו אותו. ומיעט להן בריצה ומיעט להן בהדיוכין. כך עד שלא חטא אדם הראשון היו המזלות מהלכין דרך קצרה ובמהירות. משחטא סיבבן דרך ארוכה ובמתינות ה יש מזל שגומר הלוכו לי"ב חדש כגון כוכב חמה. ויש מזל שהוא גומר הלוכו לשלשים יום והיא לבנה. ויש מזל שגומר הלוכו לי"ב שנה והוא צדק. ויש מזל שהוא גומר הלוכו לשלשים שנה והוא שבתי. חוץ מן כוכב נוגה ומאדים. שאין גומרין הלוכן אלא לד' מאות ופ' שנה. (ובעי שאלה שנוגה מהלכת י"ב מזלות לעשרה חדשים. כל מזל כ"ה יום. ומאדים חדש וחצי כל מזל. מהלך י"ב בשנה ומחצה. והיאך אומר כן נוגה ומאדים אין גומרין הלוכן אלא לד' מאות ופ' שנה. חזינא תמיהא. לפיכך בעי שאלה): ר' פנחס בשם ר' חנן דציפורין ו תני בנות שוח בשנה שנייה של שמטה נוהג קדושת שביעית שלהן. לפי שעושות פירות לשלש שנים. ואותו היום עשו פירות בן יומן. אבל לע"ל הקב"ה מרפא אותה מכה שנאמר (ישעיה ל) ומחץ מכתו ירפא. מחץ מכתו של עולם ירפא: (ה) אריב"ל ז נשתכללו שמים בחמה ולבנה וכמזלות ונשתכללה הארץ באילנות ובדשאים וג"ע. ר' סימון בשם ריב"ל מכוללים היו המעשים והיו מותחין והולכין: (ו) וכל צבאם. א"ר אלעזר ג' צבאים הן. צבא לשמים ולארץ. וצבא לתלמידים. וצבא ליסורין. צבא לשמים ולארץ. שנא' ויכלו השמים והארץ וכל צבאם. צבא לתלמידים מנין שנא' (איוב יד) כל ימי צבאי איחל עד בוא חליפתי. עד יקום חלופי. וצבא ליסורין מנין. שנ' (שם ז) הלא צבא לאנוש עלי ארץ. וכל צביונו של אדם אינו אלא על הארץ. ומה הנייה לו וכימי שכיר ימיו. נחמן בריה דר' שמואל בר נחמן אמר אם זכה צבא לו ואם לאו צבא עליו. בנה בנין עלה בידו צבא לו. נפל ממנו ומת צבא עליו. אכל פתו והנייתו צבא לו. עמדה בתוך גרונו והנקתו צבא עליו. הרבה צבאים מינה הקב"ה לאדם הזה. לתבוע דקיון שלו. הרבה זובים. הרבה אריות. הרבה נחשים. הרבה שרפים. הרבה עקרבים. ולא עוד אלא כימי שכיר ימיו. בר סירא אמר אלוה העלה סמים מן הארץ. בהם הרופא מרפא את המכה. ובהם הרוקח מרקח את המרקחת: (ז) א"ר סימון ח אין כל עשב ועשב שאין לו מזל ברקיע שמכה אותו ואומר לו גדל. הה"ד (שם לח) הידעת חקות שמים אם תשים משטרו בארץ וגו'. לשון שוטר. (שם) התקשר מעדנות כימה או מושכות כסיל תפתח ט ר' חנינא בר פפא ור' סימון אמרי י כימה מעדנת את הפירות וכסיל מושך בין קשר לקשר. הה"ד (שם) התוציא מזרות בעתו ועיש על בניה תנחם. ר' תנחום בר חייא ור' סימון אמרי מזל הוא שהוא ממזר את הפירות: (ח) רבנן אמרי יא אפי' דברים שאתה רואה אותן שהן יתירים בעולם. כגון זבובין. ופרעושין. ויתושין. אף הן בכלל ברייתו של עולם הן. ובכל הקב"ה עושה שליחותו. אפי' ע"י נחש יב אפילו ע"י יתוש. אפי' ע"י צפרדע. ר' תנחומא א"ל בשם ר' נחמיה ר' ברכיה בשם ר' חלבו יג ר' אחא הוה משתעי הדין עובדא. יד חד ב"נ הוה קאים על כיף נהרא. חמא חד עוורדען טעינה חדא עקרב ומגיזה יתיה נהרא טו כיון דעביד שליחותיה אחזרתיה לאתריה. ר' פנחס בשם ר' חנין דציפורין אמר עובדא הוה בחד גבר. דהוה קאים למיחצד בחדא בקעתא בי טרפא טז חמא חד עשב ולקט יתיה ועבדיה כליליה לראשיה. אזלא חד חויא ומחא יתיה וקטיל יתיה. אתא חד גבר וקם למסכר בההוא חויא. אמר תמה אני על מן דקטל הדין חויא. אמר ההוא גברא אנא קטלית יתיה. תלה אפוי וחמא לההוא עשבא עבידא כלילא לראשיה. אמר מן קושטא את קטלית יתיה. א"ל אין. א"ל יכול את מרים הדין עשבא מן ראשיך א"ל אין כיון דארים יתיה. א"ל את יכיל קריב הבא ומרים הדין חויא בהדין חוטרא. א"ל אין. כיון דקריב להדהוא חויא מיד נשרו אבריו. ר' ינאי היה יושב ודורש בפתח עירו. ראה נחש מרתיע ובא. והוה מרדף ליה מן הדין סיטרא. והוה חזר מן דין סיטרא. ועוד הוה רדיף ליה מן הדין סיטרא. והוה חזר מן הדין סיטרא. אמר זה הולך לעשות שליחותו. מיד נפלה הברה בעיר. פלוני בן פלוני נשכו נחש ומת. יז ר' אלעזר הוה יתיב מטייל בבה"כ. אתא חד חמאי ותרכיה וקדים יתיה ויתיב ליה. אמר לית דין על מגן. מיד נפק חד חויא ומחא יתיה וקטל יתיה.

וקרא

יד יוסף ד ילקוט סדר זו: ה שביעית פ"ה מ"א: ו ילקוט פ"ז: ח זוהר סוף סדר בראשית בהשמטות. ועיין זוהר תרומה דף קנ"א ע"ב. וזוהר קדושים דף פ"ו ע"א. ועיין בספר נשמת כלאים שער ג' דף ו' ע"ג: ט במדבר רבה פ"י סי' כ"א: י ש"ר פ"י. ויקרא פ' כ"ב. במ"ר פ' י"ח. קהלת רבה פסוק ויתרון ארץ. תנחומא סדר חקת. זוהר סדר בשוט. פדר"א פ' מ"ט. תוספתא זוהר סי' י' סוף פ"ג דף ס"ד ע"ב. ועיין שבת דף ע"ז ע"ב: יא עיין נדרים ע"א: יב ירושלמי שבת פ"ו. בבלי פרק כשם שאמר. ברכות דף ס"ב ע"ב:

מתנות כהונה

בהדיוכין פי' הערוך סוסה: ה"ג הערוך הרבה כדלה והרבה בהדיוכין וכו' כך המזלות קלר להם הדרך כדי שלא יפרחו הרבה ואח"כ הרבה להם הדרך והמעטם שמחתם: ובעית שאלה כו'. סילקוס לא גרים ליה וכתב ההג"א שהיה הג"ה על הגליון: ה"ג אלא לת"פ שנה: בנות שוח כו': לשלש שנים. ונשחרש בשנה המשנה: ואותו יום. בעת הבריאה: נשתכללו. ויכלו דרש לשון שכלול: מכוללים היו כו'. בשעת בריאתן נבראו דרך כלל מקושר ומשובה בלי חיתוך ופירוד והיו מותחין והולכין כל ו' ימים על שיעורם עד שאמר הקב"ה די ופי' הכתוב כך ויכלו כבר היו מכוללים והיו מותחין והולכין עד יום ו' ואז אמר הקב"ה די וכדיבור זה ויכל אלהים כו': ג' צבאם הן. פירש"י ל' הפך ולגון ותלוה: כל ימי צבאי. מדבר בתלמידים כדאיתא ביומא: וכימי שכיר. כמו שכיר יום צבא השתם מועד גלאתו: צבא לו. יחיל וצבאות ורש"י פי' בחות השמים והארץ נעשו בשבילו. ואם לאו צבא וקיל יצא עליו וימיסורא והספר עלמו מכרש והולך בנה בנין כו': דקיון עלבון ופרעון חובו: העלה סמים. הלמוח ודרש צבא מלשון הקן ולגון והנייה: כימה. טלב ברקיע. מעדנת. נותן בהם טעם לעדן אותן: בין קשר לקשר. פרש"י כשיגמו הפירות באילן כמין קשרים קטנים ובין קשרי הסבולין מושכן ומגדלן: ממזר. עושה אותם רך תלשון בילה מוזרה ורש"י פירש מפזר אותם ומפרים אותם כמו הגה זרה הגורן: בכלל ברייתו. יש בהם צורך וגם המה עיקר הבריאה: הוי משתעי. היה מספר המעשה הזה כל מקום שהוא מדבר רק בסיפור דברים הוא אומר משתעי. הוה קאים כו'. היה עומד על שפת הנהר: חמא כו' ראה צפרדע אחת שהיה טוען ונושא עליו עקרב א' ומעבירה על הנהר: מגיזה מעבירה כדל"א וכן גוזו ונעבר: כיון דעביד העקרב שליחות שמקלל לו מן השמים הצפרדע החזירתה למקומה ועיין ביקרא רבה ובקהלת (ה ו) שהמיתה שם בן אדם: דהוה קאים למחצד כו'. שהיה עומד לקצור הקמה בשדה: בהדא בקעתא. בבקעה זו של בי טרפא שם מקום: חמא כו'. ראה עשב א' ולקח אותו ועשה ממנו עטרה לראשו: אזלא כו'. הלך שם נחש א' והכה אותו את האדם והמית אותו: אתא כו'. בא שם איש א' ועמד לראות ולהסתכל ומתמה באותו נחש מפני שהיה חבר ומכיר כחו של אותו נחש ואמר תמה אני על מי שהמית את הנחש היה אומר אותו האיש הקוצר אני הרגתיה: תלה כו'. היה תולה עיניו והכיר פניו למעלה והמת כו' ראה לאותו עשב נעשה עטרה לראשו והכיר העשב שהוא מגין ומציל בעד צרת הנחש. אמר לאותו קוצר מן קושטא את קטלית יתיה ופי' בשם רש"י ז"ל מן קושטא וכו' בדין הרגת אותו מאחר שיש עמך אותו עשב וקשה לי א"כ למה שמע אליו טוב להסירו מראשו אמו בשוספתא עסקינן: יכול אתה להרים ולהסיר אותו עשב מעל ראשך א"ל אין וכן עשה וכיון שהרימו והסירו א"ל יכול אתה לקרב לכאן ולהרים ולנגוע זה הנחש בזה המטה שהיה בידו: נשרו נפלו מפני החזק ארס הנחש: מרתיע ל' פיגוע ולנטר כדל"א נרתע לאחוריו בס' קרח גרס מרתיח ל' רתחה וכעס עיטו: ה"ג והוה מרדף ליה מן דין כו' פי' ר' ינאי היה רודף הנחש מצד זה והיה חוזר ובא מצד אחר: הברה קול הברה: הוה יתיב מטייל פירש"י לעשות צרכיו ול' נקי דבר וכירוש' פ' במה אשה תפלה מעשה זה בל' אחרת: רומי גוי א' מן תמאי: ותרכיה וגרשו: וקדם שהקדימו וישב לו: לית דין כו'. אין זה בחנם בא לידי שלשרש כ"כ מיד יצא נחש

פי'

עץ יוסף

לעשות בידיו בכל קצות הבית. שהרי ידיו מגיעים לכותלים. וכן הקב"ה פועל מקצה השמים ועד קצה השמים כביכול בידיו. כמ"ש ידי יסדה ארץ וימיני טפחה שמים. וכמ"ש ומפשה ידיך שמים: (ד) אין לשון ויכלו כו' מפרש דרמיז בויכלו לשון מכה וכליון במהלך הכוכבים בחטא אדם הראשון. ועל זה אמר משל כו' הרבה להם בדולה פי' בחדוה. והרבה להם בהדיוכין למהר שיקת בנייני המדינה. ומשהכעיסוהו כו'. כך עד שלא חטא אדה"ר הלכו המזלות דרך קצרה במהירות למהר תמיד האביב. ומשחטא אדה"ר סבבן דרך ארוכה ובמתינות כדי לאחר האביב ולכן בנות שוח שעושות לשלש שנים. באותו יום עשו פירות בני יומן. ולכך נאמר ויכלו שנעשה מכה ונלוה בשמים וארץ ובכל צבאם לאחר החטא (מה"ק): בהדיוכין המוסף הערוך פי' בלי הגלגלה ורצון להטיב: כגון כוכב חמה שגמת החמה שס"ה יום שהוא מסבב הארץ בשס"ה יום: והיא לבנה שהלבנה תנועתה מהירה שבכל חדש סובבת הארץ: חוץ מן סכב נוגה ומאדים. שהם הם מאוחרים מאד: ובעי שאלה כו' זה הגהת איזה חכם אחרון על הגליון וכתב בספרים: ומאדים חודש וחצי כל מזל הוא מהלך. נמצא מהלך י"ב מזלות בשנה ומחצה: בנות שוח שביעים ריש פ"ה במשנה. ופי' במוסף הערוך בנות שוח מין תאנים לבנים מדבריים ומתבשלים באילן אחר ג' שנים. וכתבו התוס' (פרק אין מעמידין) שבנות שוח וכמוש שבע מין תאנים דאמריק בב"ר תאנים שאכל אדה"ר איכא דקריא להו בנות שוח ואיכא דקריא להו תאנים שבע ע"כ: עשו פירות בן יומן ביום שנבראו. שכל הדברים בגביונם ובקומתן נבראו כדאיתא במס' ר"ה: לע"ל לימות המשיח: ומחץ מכתו ירפא לשון הכתוב והיה אור הלבנה כאור החמה כו'. כאור שבעת הימים ביום חבש ה' את שבר עמו ומחץ מכתו ירפא. ועל ישראל נאמר ביום חבש ה' את שבר עמו. אלא ודאי מחץ מכה של עולם מחטא אדה"ר ירפא לעתיד ונאמר טוב בכרם הפירות. וכדכתיב לעיל מיניה ונתן מטר זרעך וגו' והיה דשן ושמן וגו' (מה"ק). והא דאמרו ז"ל שחטא אדם וקללתו ועונשו היה הכל בשמי. ולא כבר נתקללו גם המאורות ופרשם ויכלו נאמר אחר כן: (ה) נשתכללו שמים בחמה כו' מפרש ויכלו לשון יופי ושכלול (כדמתרגמי' כלילת יופי משתכללא בשופרא) שעל ידי תולדותיהם נשתכללו השמים והארץ ונתייפו יותר (יפ"מ): רבי סימון כו' ר"ל בשעת בריאתם נבראו דרך כלל מקושר ומשובה בלי חיתוך ופירוד. והיו מותחין והולכין כל ששה ימים על שיעורם עד סמוך להשיבה. ולא אמר להם די. ומיד ויכלו השמים והארץ: (ו) שלשה צבאים הם כו' ולכולם רמז וכל צבאם מלת צבא מורה על רבוי פרטים מיוחסים לאב המנהיג. וכן התלמידים מיוחסים לרבם. והיסורין משתלשלים מהאדם כי הוא אדם בחטאו והוא סבתם. והתלוקה היא אם תולדה פגעים. חה אם לתועלה אם לנזק. אם תולדה לתועה. או נפרש באופן אחר כי מיום שנבראת העולם נתמנו בשמים הסבות העתידות לאדם על השלימות ושילא לזמן פלוני אדם דעוס כאמרם הראה לו דור ודורשיו וכן נ"כ הסבות המנגדות ומונעות לו משלמותו שהם היסורים שיש כמה צבאות ודיילים של מקרים שנאמר הלא צבא וחיל ויסורין לאנוש ולסוף כימי שכיר ימיו. או הוא לשון זמן וגבול. העולם יש לו גבול ו' אלפי שני והיסורין יש להם קץ קצוב הגליס רעים נאמנים בשליחותם. גם התלמידים בהגיע נקודת שלדתם לא יתעכב רגע. ד"א מלשון נביון ולכן הכלל רצוי של אדם ונמצא לאוחז עלי ארץ: אם זכה צבא לו. ולעזרו לא זכה צבא עליו וכנגדו ולמה שמדבר א' בשינו יצא אם תועלת אם נזק: (ז) אין לך כל עשב כו'. כלו' שמגדל מכח השפעתו למעלה. והוא כמשגל ושומר עליו (מה"ק): כימה כוכב ברקיע: מעדנת נותנת בהם טעם לעדן אותן: מזל הוא סיעו כימה: שממזר את הפירות שעושה אותם רך. מלשון בילה מוזרת: (ח) אפילו דברים דרים וכל נגאם לשון רצון: בכלל ברייתו של עולם לרפואה כדאיתא בשבת פרק המוציא כל מה שברא הקב"ה בעולמו לא ברא דבר אחד לבטלה כו'. ואמר עוד ובכל הקב"ה עושה שליחותו ר"ל שיש בהן עוד תועלת לעשות בהן שליחותו כנפשים (יפ"מ ומה"ק): אפי' ע"י יתוש שמיכתו קלה ואפי' ע"י צפרדע שלפעמים משיע בשליחות: משתעי מספר: קאים כו' עומד: חמא כו' ראה צפרדע אחת שהיה טוען ונושא עליו עקרב אחד ומעבירו על הנהר: וכיון דעביד שליחותיה כיון שעשה העקרב שליחותו שהמית אדם נעבר הנהר כדאיתא בויקל' ס' כ"ב. הצפרדע החזירתו למקומו: דהוה קאים למחצד כו' שהיה עומד לקצור: בהדא בקעתא בבקעה של בי טרפא: חמא כו' ראה עשב אחד ולקח אותו ועשה ממנו עטרה לראשו. והגאת עשב היה מסוגל לדחות ארס הנחש כסגולת התריאק"ה: אזלא כו' הלך שם נחש והכה את הנחש והמית אותו: אתא כו' בא שם איש אחד ועמד להסתכל ומתמה באותו נחש. מפני שהיה חובר חבר ומכיר כחו של אותו נחש. ואמר תמה אני על מי שהמית הנחש. היה אומר אותו האיש הקוצר. אני הרגתיו: תלה כו' שהרים פניו למעלה וראה לאותו עשב. אמר לאותו קוצר באמת אתה הרגת אותו. א"ל הן: יכול את כו' יכול אתה להסיר העשב מעל ראשך: א"ל הן. וכן עשה וכיון שהרימו והסירו אמר ליה יכול אתה להכים ולנגוע זה הנחש: נשרו נפלו מפני אבריו מפני חוזק ארס הנחש: מרתיע לשון נענוע ומנוד. וגבדל קרח גרס מרתיח לשון רתחא וכעס: והוה מרדף ליה מן כו' ר"י היה רודף הנחש מצד זה. והיה חוזר ובא מצד אחר: הברה קול: ומטייל בבית הכסא פירש"י לעשות צרכיו ולשון נקיה דבר וירושלמי פ' במה אשה כמעשה בלשון אחרת (מ"כ): ותרכיה וגרשו: וקדם והקדימו וישב לו: לית דין על מגן

מגן

וקרא עליו (ישעיה מג) ואתן אדם תחתיך · יג ר' יצחק בר אלעזר הוה קאים ומטייל על משוניתא דימא דקיסרין . ראה שם קולית אחת והוה מצנע לה והות מתגלגלא . מצנע לה והות מתגלגלא . אמר זאת מוכנת לעשות שליחותה . עבר חד בלדר נכשל בה ונפל ומת . אז' פשפשוניה ואשכחוניה טעין כתבין כישין על יהודאי דקיסרין . יד טיטוס הרשע נכנס לבית קדש הקדשים והרבו שלופה בידו וגידר את שתי הפרוכות ונטל ב' זונות ובעלן על גבי המזבח ויצאת חרבו מלאה דם . אית דאמרי מדם הקדשים . וא"ד מדם שעיר של י"ה . והירף וגידף ונטל כל כלי בהמ"ק . ועשאן כמין גורגותני אחת . והתחיל מחרף ומגדף כלפי מעלה . ואמר לא דמי ההוא דעביד קרבא עם מלכא במדברא ונצח ליה . לההוא דעביד קרבא עם מלכא בגו פלטין דידיה ונצח ליה . ירד לספינה כיון שירד מהאיה נחשלא בימא אמר דומה זה שאין כחו של אלוה של אומה זו אלא במים . דור אנוש לא פרע מהן אלא במים · דור המבול לא פרע מהן אלא במים . פרעה וכל חילו לא פרע מהן אלא במים . אף אני כשהייתי בתוך ביתו וברשותו לא היה יכול לעמוד בי . ועכשיו לכאן קדמני . סבור הוא שיהרגני במים א"ל הקב"ה רשע הייך מבריה שהיא פחותה מכל הבריות שבראתי מששת ימי בראשית . בה אני נפרע מאותו רשע . מיד רמז הקב"ה לשר של ים ועמד מזעפו . כיון שהגיע לרומי יצאו כל גדולי רומי לקראתו וקילסו אותו . כיון שעלה לרומי נכנס למרחץ . כיון שיצא הביאו פיילי פוטירון של יין לשתותו ונכנס יתוש בתוך חוטמו והיה נוקר את מוחו טו והולך · עד שנעשה גדול כמו גוזל של ב' ליטראות . והיה מצווח ואומר פצעו מוחו של אותו האיש ודעו במה אלהיהם של יהודים נפרע מאותו האיש . מיד קראו לרופאים ופצעו מוחו . והוציאו כגוזל של שתי ליטראות . א"ר אלעזר בר ר' יוסי אנא המיתיה ברומי תרתין ליטרא מהכא וגוזלא מהכא ותקיל הד לקביל הד . ונטלו אותו ונתנו אותו בתוך קערה אחת . כל מה דהוה הדין שני · הוה הדין שני . פרח יתושא פרחה נפשיה דטיטוס הרשע : (ט) ויכל אלהים ביום השביעי וגו' . טז א"ר חנינא משבני רבי ישמעאל ב"ר יוסי אצל פונדק אחד וא"ל כאן התפלל אבא של שבת בע"ש . ר' ירמיה ור' אחא אמרי ר' יוחנן מקשי · כאן התפלל אבא של שבת בע"ש . אתמהא . ולא צריך מקשי . דהא חמריא הוו סלקין מן ערב לצפורין יוהוו אמרין כבר שבת ר"ח בן דוסא בעירו . ואי בעית מקשיא . על הדא קשיא . דאמר ר' חנינא משבני רבי ישמעאל בר' יוסי אצל פונדק אחד . וא"ל כאן התפלל אבא של אחר שבת בשבת . א"ר אסא אף על דא לא הוי צריך למקשיא . דהא ר' הוה יתיב ודרש והוה אמר לאבא יודן אמוריה אכרוז קומי דצבורא יצלון דחולא עד יומא קאים : (י) ר' שאליה לר' ישמעאל ב"ר יוסי א"ל שמעת מאביך יז מהו ויכל אלהים ביום השביעי . אתמהא . אלא כזה שהוא מכה בקורנוס ע"ג הסדן הגביהה מבעוד יום והורידה משתחשך . אמר רשב"י ב"ו שאינו יודע לא עתיו . ולא רגעיו . ולא שעותיו . הוא מוסיף מחול על הקדש . אבל הקב"ה שהוא יודע רגעיו ועתיו ושעותיו . נכנס בו כחוט השערה . גניבא ורבנן . גניבא אמר משל למלך שעשה לו חופה וציירה וכיירה . ומה היתה חסרה . כלה שתכנס לתוכה . כך מה היה העולם חסר . שבת . רבנן אמרי משל למלך שעשו לו טבעת מה היתה חסירה . חותם . כך מה היה העולם חסר שבת . יח וזה אחד מן הדברים ששינו לתלמי המלך . ויכל אלהים ביום הששי וישבות בשביעי : (יא) תלמי המלך שאל את הזקנים יט ברומי בכמ' ימים ברא הקב"ה עולמו . א"ל לששה ימים . א"ל ומאותה שעה גיהנם ניסוקת לרשעים אוי לעולם מדיניו : (יב) מלאכתו לא כן א"ר ברכיה בשם ר' סימון כ לא בעמל ולא ביגיעה ברא הקב"ה את עולמו . ואת אומר מכל מלאכתו . אתמהא . אלא להפרע מן הרשעים שהן מאבדים את העולם שנברא כולו בעמל וביגיעה . וליתן שכר טוב לצדיקים שהן מקיימין את העולם שנברא כולו בעמל וביגיעה . ומה נברא בו לאחר ששבת . שאנן . ונחת . שלוה . והשקט . ר' לוי בשם ר' יוסי ב"ר נהוראי כ"ז שהיו ידי קוניהם ממשמשין בהם היו מותחים והולכין. כיון שנחו ידי קוניהם מהן . ניתן להם נחה . וינח לעולמו ביום השביעי : (יג) א"ר אבא ב"ו בשעה שהוא עושה אסטאטיבה אינו נותן דונטיבה . ובשעה שהוא נותן דונטיבה. אינו עושה אסטאטיבה . אבל הקב"ה עשה אסטאטיבה ונתן דונטיבה וישבות ויברך :

פרשה יא

(א) ויברך אלהים את יום השביעי ויקדש אותו . א כתיב (משלי י) ברכת ה' היא תעשיר ולא יוסיף עצב עמה . ברכת ה' היא תעשיר זו השבת . שנא' ויברך אלהים את יום השביעי . ולא יוסיף

יד יוסף יג זוהר סוף חלק ג' דף ס"ד סי' ו' : יד עיין פרק הנזקין דף נ"ו : טו פדר"א פ' מ"ט : טז ברכות דף כ"ז . ירושלמי פרק תפלת השחר . ופ"ד דתענית . פסיקתא רבתי ס"א : יז ילקוט סדר ז : יח מגילה דף ט' . ילקוט ריש בראשית : יט אף שתלמי היה מלך מצרים אפשר שהיה אז ברומי : כ ילקוט סדר ז . לעיל פ"ג סי' כ' . ולקמן פ' י"ב ופ' כ"ז . שוח"ט מזמור פ"ב . קהלת רבה פרשה ס' סי' כ"ד: **פ' יא** א ירושלמי פ' אלו מגלחים ופרק היה קורא . ולקמן פ"ק . וילקוט סדר ז . ועיין מ"ק כ"ג ע"ב ובתוס' שם :

ענף יוסף

פרשה י (ח) (הביאו פיילי פוטירון של יין לשתותו) כתב המערכת ספר האותיות כוס ידוע כי אחר המרחץ אדם צמא מאד ואז אין מספיק לו כוס דעלמא . אבל הוא צריך כוס גדול וזהו **פיילי פוטירון** · בלשון יוני פיילי מזרק כבתוב השותים במזרקי יין · תרגום דשתין בפיילי חמר · פוטירון פי' כוס וכלומר כוס מזרקיו : הוד

מתנות כהונה

ה' והכה אותו והמיתו : **ומטייל** כמשמעות : **משוניתא** חוף הים ועיין בערוך : **קולית** עצם של רגל מן המת : **והוה מתגלגלא**. כל עוד שהיה מצניע אותה יותה חוזרת ומתגלגלת באמצע הדרך : **בלדר** . פי' הערוך שר השוב מהלך המלך : **פשפשוניה** כו' הפשיטו בגדיו וכלי תשמישו ומצאו אגלו שהיה נושא כתבים רעים על היהודים מעיר קסרין : **טיטום** . הרשע כל זה מבואר בפ' הניזקין (נ"ו) : **שתי פרוכות** . שהיו באמה טרקסין . שהיה ספק אצלם אם היה מן קדש או מן קדשי קדשים וקראו חז"ל אמה טרקסין : **על גבי** מזבח . ובילקוט קהלת גרס על ספר תורה ושמא הא והא איתא : **מדם הקדשים** נתלכלך הפרוכת ונגע בהרגו : **גרגותני** של : **כלפי** מעלה · שאמר שהרג את עצמו : **לא** דמי כו' . אינו דומה מי שעושה מלחמה עם המלך במדבר ומנצח אותו כו' : **ה"ג** מהאיה נחשלא בימא . פי' הכהו נחשול בים : **דומה** זה כלפי מעלה אמר כן נדמה בעיני שאין כו' : **לכן** קדמני לכאן · קדם אותי : **פיילי** פוטירין כוס של משקין ששותין אחר המרחץ ורש"י פי' כוס קיסר . ונראה שהוא מזרק יין שהן קערה ת"י פיילי : **אנא** המיתיה כו' . אני ראיתי לאותו גוזל ברומי והיו מניחין שני ליטרות בכף מאזנים מזה והגוזל בכף מאזנים מזה והיו שוקלין בשוה זה כזה : **שני** חי ור"ל שונה ומחליף כה . והערוך גרס שיה ופי' בו ממלא ומגדל ושוב גרס הערוך עד שעמד על עיקרו ופרח : **לא** צריך מקשי . לא היה צריך להקשות כי אינו קושיא דהא מוליכי החמורים היו עולים מעיר ערב לעיר צפורי . או ר"ל מן ערב כלומר בע"ש קודם הכנסת שבת : **כבר** שבת . קבל שבת והתפלל א"כ ש"מ דר' חנינא נ"כ עשה כן ואין לתמוה על רבי יוסי : **ואי בעית** כו' . ואם תרצה להקשות על דבר זה יש להקשות וכו' : **של אחר** שבת . תפלת מוצאי שבת : **אמורא** שהיה עומד עליו להכריז הדרשה לרבים : **אכרוז** כו' . הכריז לפני הצבור שיתפללו בעוד שהיום עומד טרם בא השמש . ושבת היה שבשבת היו דורשין בנ"ה לרבים : **אתמהא** ויכל כו' . וכי בשבת היה עושה מלאכה והכתיב וישבות ביום השביעי : **הורידו** כו'. אבל רש"י ז"ל גרס והדרה משתחשך . פי' החזיר ידו מן המלאכה משתחשך : **וציירה** ציורים בקורה ובכותלים : **מה** היה העולם חסר שבת פירש"י יום : **הקילום** כשברא הקב"ה שמים וארץ עשה ממונים לכל מה שברא למזלות ולדשאים ולאילנות ולימים כשבאת יום השבת נתקבצו כל הממונים וקלסו להקב"ה ואתרו מזמור שיר ליום השבת ע"ל אבל בפירש"י בהומש תשמע שהעולם היה חסר מנוחה וכאשר בא שבת הרי בא גם כן מנוחה ונגמרה המלאכה בלי הסרון ופירושו ויכל אלהים יום השביעי מלאכתו . **בעמל** כו' . כלומר שהכתיב על עצמו לשון מלאכה על דרך שאמרו בעשרה מאמרות נברא העולם כו' : **ומה** נברא בו . בשבת מאחר ששבת מכל מלאכתו : **שאנן** כו' . כ"פ הז"ל מה היה העולם חסר מנוחה באת שבת בא מנוחה : **אסטאטיבא** גזר מנוהג על עבדיו : **דונטיבא** מתנה ויברך פרושו לשון מתנה כד"א קח נא ברכתי

עץ יוסף

אין זה בהגס שיתפרש ל"כ . מיד יצא נחש א' והכה אותו והמיתו : **ואתן אדם תחתיך** דלאו כל יומא מתרחש ניסא הוכי דשכיח היזקא (מה"ק) : **משוניתא** חוף הים . **קולית** עצם ירך של מת . והיה מצניעה שלא יכשל בה אדם : **והות מגלגלה** שהיתה חוזרת ומתגלגלת באמצע הדרך : **בלדר** רץ : **פשפשוניה** כו' הפשיטו בגדיו ומצאו אגלו שהיה נושא כתבים רעים על היהודים מעיר קסרין : **שתי פרוכות** המבדילות בין הקודש ובין קודש הקדשים שכן הוצרכו לעשות במקדש שני כדאיתא בפרק הוציאו לו · **על גבי מזבח** ובילקוט קהלת גרס על ס"ת (יפ"ת) : **מדם הקדשים** פר העלם דבר של צבור ושעירי עכו"ם שפעמים היו נוגעים בפרוכת : **ואית דאמרי** מדם פר ושעיר של יום הכפורים . כנ"ל הנעשות בהיכל נגד הפרוכת שלפעמים נגעו בפרוכת : **גרגותני** הפרוכת קרא שעשאן כמין סל ושם בתוכן כל כלי בהמ"ק : **כלפי מעלה** שאמר שהרג את עצמו (מה"כ) · **לא דמי** כו' אינו דומה מי שעושה מלחמה עם המלך במדבר ומנצח אותו כו' : **מהאיה** כו' הכה נחשול בים : **דומה זה** כלפי מעלה אמר כן . נדמה בעיני שאין כו' : **מבריה שהוא פחותה** שלפי שרשע זה תלה הגדולה בעצמו לומר שכח ידו עשתה כל אלה . ולזה הראה לו דינו בבריה פחותה : **פיילי פוטירון** פי' כוס של משקין ששותין אחר המרחץ : **מיד קראו לרופאים** נגיסין אמרו שלא האיטריא אלא כשמת : **אנא המיתיה** כו' אני ראיתי לאותו גוזל ברומי והיו מניחין שני לטרות בכף מאזנים מזה והגוזל בכף מאזנים מזה והיו שוקלין בשוה : **כל מה דהוה שני** ענין כמישות . וכמו זרעים שלמתו ושט דסדר טעמות ופירושו מיד כשהוציאוהו היה כגוזל . ואח"כ היה הולך ומקטין עד שעמד כיתוש דעלמא ואז פרח לדרכו . ואז גם טיטוס מת : (ט) **א"ר חנינא** כו' דהיינו בזמן תוספת חול על הקודש דחשיב כשבת . וממילא ה"נ דכתיב ויכל אלהים ביום השביעי קאי אזמן תוספת שבת דמיקרי ביום השביעי ובאותה שעה נגמרה מלאכת העולם כדלעיל ספ"ט (מה"ק) : **ר' יוחנן מקשה כאן התפלל** כו' דהא עפ"ס מצוה להתפלל בשעה שהצבור מתפללים (וכמו שס"ל לרבי יוחנן בפ"ק דברכות) והרגלו דרבי חנינא בן דוסא נהג כן תמיד בעירו . וא"כ סמך רבי יוסי אליטורו של רבי חנינא בן דוסא (מה"ק) : **ולא צריך מקשי** פי' לא היה צריך להקשות כי אינו קושיא · **חמריא** כו' מוליכי חמורים היו עולים מעיר ערב לעיר צפורי . או ר"ל מן ערב כלומר בע"ש קודם הכנסת שבת : **כבר שבת** כבר קיבל שבת והתפלל . ובוודאי רחב"ד הוא ובני עירו עשו כן לקבל עליהם שבת מבעוד יום גדול בעוד שהיה שהום לילך לצפורי . הלכך רבי יוסי סמך על ליטורו של רחב"ד כנ"ל : **ואי בעית** כו' ואם תרצה להקשות על דבר זה יש להקשות שאיך התפלל של אחר שבת היינו תפלת מוצאי שבת בשבת ולא התפלל בשעה שהצבור מתפללים : **אמורא** שהיה עומד עליו להכריז הדרשה לרבים : **אכרוז** כו' הכרז לפני הצבור שיתפללו בעוד שהיום עומד טרם בא השמש ושבת היה שבשבת היו דורשים בבה"מ לרבים . וממילא סמך רבי יוסי אגזורה דרבי (מה"ק) : (י) **מהו ויכל אלהים ביום השביעי** דהו"ל למימר ויכל אלהים ביום הששי די"ם השביעי משמע שביעי ממש . לא זמן תוספת שבת (יפ"ת) : **אלא כזה שהוא מכה כו'** דלא עביד ביה מלאכה מיהו אלא כזה שהוא מכה על הסדן והגביהה מבעוד יום . וגמר הורדתה משהחשך בהתלת רגע שבת דלא חשיבא מלאכה בהגאה בלא עקירה ועכ"ז נגמר בשבת . אף כאן השמים והארץ היו מותחין והולכים עד יום השבת . וכרגע נקודת שבת א"ל די . דצריך להוסיף מחול על הקודש . וע"ז אמר רשב"י ב"ו שאינו יודע עתיו ורגעיו כו' : **גניבא אמר** כו' דקם ויכל לשון כלה עשה את יום השביעי כלה : **ורבנן אמרי** כו' העולם נמשל לטבעת והשבת לחותם שבו נשלם יופי תקונו כראוי והכל הולך אחר החיתום . ולכן כתיב ויכל אלהים ביום השביעי שעם מציאות יום השביעי כילה מלאכתו (יפ"ת מה"ק): **ששינו לתלמי המלך** שהוא לא יקבל פי' הז"ל . ועיין לעיל פ"א סי' י' : (יא) **לכמה ימים ברא** כו' ומאותו שעה הגיהנם ניסוקת כלו' משעת ימי בראשית גיהנם ניסוק ועומד זמן רב כל כך לסיקך אוי לעולם מדיניו (יפ"ת) : (יב) **מלאכתו לא כן** כו' דמשמע שהכל נעשה במלאכה ויגיעה: **להפרע מן הרשעים** כו' שהכתיב על עצמו לשון מלאכה להפרע מן הרשעים כאילו אבדו עולם שנברא ביגיעה . ע"ד דלעי' באותו פ"ה : **ומה נברא בו לאחר ששבת** שאמר כי בו שבת מכל מלאכתו אשר ברא אלהים לעשות שמשמע שלאחר ששבת ברא לעשות :ואמר שנבראו דברים של מנוחה השייכים לשבת . והוא קורא רוח ומנוחה יתירה שנמצאת בשבת (יפ"ת) : **רבי לוי** כו' דורש שמעשה כל יום היה נמתח והולך עד השבת . ובשבת נח מכולם יחד : **ידי קוניהם** כמ"ש אף ידי יסדה ארץ וימיני טפחה שמים : **וינח לעולמו** כוונתו על מ"ש (שמות כ) וינח ביום השביעי משמע שהניח אחרים . וזה שאמר וינח לעולמו : (יג) **אסטאטיבה** מוסיף הערוך פי' בל"י כמיים מוכנים לאנשי המלחמה בזמן שהם בוקפים ודונכיבה מתנות שמחלק שר הצבא להילות בעת לאתם עד אויביהם :

פרשה יא (א) **ויברך אלהים** ומה היה הברכה מפרש והולך : **זו השבת** שיום זה מבורך בכמה דברים . וברכת יום הקודש מעשיר למכבדיה כדלקי' לקמן פי'

יוסף עצב עמה זה האבל . המד"א (שמואל ב יט) נעצב המלך על בנו :
(ב) ויברך אלהים את יום השביעי וגו' ב ר' ישמעאל אומר ברכו במן וקדשו במן . ברכו במן שכל ימות השבת היה יורד עומר ובע"ש שני עומרים . וקדשו במן שלא ירד בו כל עיקר . ר' נתן אומר ברכו במן . וקדשו בברכה . ר' יצחק אמר ברכו במן . קדשו במקושש · וברכו ג בעטיפה . רב הונא אמר צריך ד להחליף . ר' חייא בשם ר' יוחנן אמר צריך לערב . אבין בר חסדאי אמר צריך לשלשל . ר' ירמיה ור' זעירא הוון מהלכין כחדא . ואסתלקת גולתיה דר"י ושילשלה ר' זעירא . הדא אמרה צריך לשלשל . ר' אלעזר אומר ברכו בנר . ובי היה המעשה פעם אחת הדלקתי את הנר בלילי שבת ובאתי ומצאתי אותו במ"ש דלוק ולא חסר כלום . ברכו באור פניו של אדם . קדשו באור פניו של אדם . לא דומה אור פניו של אדם כל ימות השבת . כמו שהוא דומה בשבת . ברכו במאורות . ר"ש בר"י איש כפר עכו אומר משום ר"ש אע"פ שנתקללו המאורות מע"ש . אבל לא לקו עד מ"ש . אתיא כרבנן ולא אתיא כר' אמי . דא"ר אמי אדה"ר ה לא לן כבודו עמו . מה טעם (תהלים מט) ואדם ביקר בל ילין נמשל כבהמות נדמו . ורבנן אמרי לן כבודו עמו . ובמ"ש ניטל ממנו זיוו וטרדו מגן עדן . הה"ד (איוב יד) משנה פניו ותשלחהו . כיון ששקע החמה בלילי שבת . בקש הקב"ה לגנוז את האורה . וחלק כבוד לשבת . הה"ד ויברך אלהים את יום השביעי ויקדש אותו . ו ברכו באורה . כיון ששקעה החמה בלילי שבת התחילה האורה והיתה משמשת . התחילו הכל מקלסין . הה"ד (שם לז) תחת כל השמים ישרהו ואורו על כנפות הארץ . מפני מה . ואורו על כנפות הארץ . א"ר יהודה ב"ר סימון ז אור שברא הקב"ה ביום הראשון אדם צופה ומביט בו מסוף העולם ועד סופו . כיון שהסתכל הקב"ה באנשי דור המבול ובאנשי דור הפלגה שמעשיהן מקולקלין עמד וגנזו והתקינה הצדיקים לע"ל . ומנין שגנזו . שנא' (שם לח) וימנע מרשעים אורם וגו' . ומנין שהתקינה לצדיקים לע"ל . שנא' (משלי ד) ואורח צדיקים כאור נוגה הולך ואור עד נכון היום . ח ר' לוי בשם ר' זעירא אמר ל"ו שעות שימשה אותה האורה . י"ב של ע"ש . וי"ב של לילי שבת . וי"ב של שבת . כיון ששקעה החמה במצ"ש . התחיל החשך ממשמש ובא ט ונתיירא אדה"ר . שנא' (תהלים קלט) ואומר אך חשך ישופני ולילה אור בעדני . אותו שכתוב בו הוא ישופך ראש ואתה תשופנו עקב בא להזדווג לי . מה עשה הקב"ה י זימן לו שני רעפים והקישן זה לזה ויצא מהן אור ובירך עליה . הה"ד (שם) ולילה אור בעדני . מה בירך עליה יא בורא מאורי האש . אתיא כשמואל דאמר שמואל יב מפני מה מברכין על האור במ"ש . מפני שהיא תחלת ברייתה . רב הונא בשם רב ור' אבהו בשם ר' יוחנן אמרי יג אף מוצאי יוה"כ מברכין עליו . מפני ששבת האור כל אותו היום . ברכו ביציאה . ר' לוי בשם ריב"ח אמר כל יום שיש בו חסרון כתיב בו ברכה ואינו חסר כלום . בחמישי נבראו עופות ודגים . וב"א שוחטין עופות ואוכלים . וצדים דגים ואוכלים . כתיב בו ברכה ואינו חסר כלום . בששי נברא אדם ובהמה . ובני אדם שוחטין בהמה ואוכלין . וב"א מתים . כתיב בו ברכה ואינו חסר כלום . בז' מאי אית לך למימר . ר' לוי בשם ר' חמא בר חנינא אמר מפני היציאה . ר' אלעזר בשם ר' יוסי אמר מפני איסטניסים . ברכו במטעמים . רבינו עשה סעודה לאנטונינוס בשבת . הביא לפניו תבשילין של צונן אכל מהם וערב לו . עשה לו סעודה בחול הביא לפניו תבשילין רותחין . א"ל אותן ערבו לי יותר מאלו . א"ל תבלין אחד הן חסירין . א"ל וכי יש קלרין של מלך חסר כלום . יד א"ל שבת הן חסירין . אית לך שבת : (ג) ר' ישמעאל ב"ר יוסי טו שייליה לרבי א"ל בני בבל בזכות מה הן חיים . א"ל בזכות התורה . ובני א"י בזכות מה . א"ל בזכות מעשרות . ואנשי ח"ל בזכות מה . א"ל בזכות שהן מכבדין את השבתות וי"ט : (ד) אמר ר"ח בר אבא טז פעם אחת
זמנני

יד יוסף ב פסיקתא רבתי פ' כ"ג . ילקוט סדר ח ועיין תוס' עירובין לח ד"ה ואין : ג שבת כ"ה : ד תנחומא בראשית סימן ב' · רות רבה פ"ו . ועיין בשאלתות ודרב אחאי גאון : ה סנהדרין דף ל"ח ע"ב . ולקמן פ' י"ב סי' ב' : ז לקמן פ' י"ב . ופ' מ"ב . ופ"ר פ' ל"ה . במדבר רבה פ' י"ג . רות רבה פ"ב . אסתר רבה פתיחתא י"א . תנחומא סדר בשיני . ילקוט איוב רמז תתקנ"ד . זוהר סדר בראשית דף ל"א . אמר סדר מקץ דף ר"ג . זוהר סדר אמור . וזוהר חדש · וזוהר חדש רות דף ק"ג . חגיגה דף י"ב . פדר"א פ"ג פרשה כ"א . זוהר ריש סדר בא דף ל"ב ודף מ"ה . זוהר תרומה דף קמ"ה : ח ירושלמי ברכות פ"ח . בבלי פרק כל כתבי דף ק"ה : ט פדר"א פ"ב . ועיין ע"ז דף ח' ע"א : י עיין פסחים נ"ד ע"א : יא ברכות נ"א ע"ב : יב פסחים נ"ו : יג פסחים נ"ד : יד שבת קי"ט : טו פסיקתא רבתי פ' כ"ג . ילקוט סדר א . שבת קי"ט : טז פסיקתא כ"ג . ילקוט ס"ו . שבת קי"ט :

מתנות כהונה

ברכתו וכן אצל נח כלב : זה האבל . שאין אבילות של פרהסיא נוהג בו : בברכה שצריך לברך עליה ברוך אתה ה' מקדש השבת : ה"ג בילקוט אמר רבי יצחק ברכו בעטיפה וקדשו במקושש : במקושש שנתקדש שם שמים ע"י שנסקל על שחלל : להחליף כל בגדיו מבגדי חול לבגדי שבת : לערב בגד אחד של שבת עם בגדי חול ודי בזה לו רצה לומר אם אין לו להחליף כולם אז די לו כשיערב אחד וכן אמר שוב גבי שלשול שאם אין לו להחליף כלל די לו שיוריד חגורו שמשלשלים דרך מטה שלא כדרך החול שחוגר אותם למעלה כדי להקל פעמיו : מהלכין כחדא . הולכין כאחד כלומר ביחד : ואסתלקת היה מקושר ומסולק למעלה בחגורתו והתיר רבי זעירא החגורה כדי שיפלו וישלשלו למטה ובע"ש סמוך לחשיכה היה או בשבת עצמה : גולתיה טליתו : שנתקללו ומצאתי הגיר' שנתקלקלו המאורות אור הראשון הבדיל הקב"ה לעתיד מפני שלא היו כדאי הרשעים ונגזרה זו גזרה בע"ש כשחטא אדם ואע"פ שנשלו המאורות ביום ד' לא גנז אור הראשון עד מוצאי שבת וכדמפרש ואזיל : ל"ו שעות כו' . שלא הגב אלא מיום שנברא בו אדם הראשון שמשמש בו לכוים מן התורה : ה"ג אך חושך ישופני . אותו שכתוב בו כו' ואתה תשופנו זה הנחש יצר הרע שמתחיל שמהפך שיורם של הבריות : שני רעפים וכו' . בשוחר טוב איתא שני אבנים אחד של אופל ואחד של צלמות שנא' קץ שם לחושך אבן אופל וצלמות : ביציאה כהוצאה לשבת רבה על האדם לפיכך ברכו וכמו שאחז"ל אוי עלי ואוי פורע : בז' מאי אית לך למימר . לשון שאלה הוא : איסטניסים אנשים מפונקים המאנים טעם טוב ברכו בטעם טוב וכדמפ ואזיל : אותן ערבו לי . אותם שאכלתים בשבת והיו צונן ערבים עלי : תבל תבלין : קלרין אוצר : אית לך שבת . בתמיה : בזכות מה הם חיים . כלו' חי העשיר שמני השוב כמת וכפ' כל כתבי גרס מעשרין : בזכות התורה . שנא' בה כי היא חייך וכתיב בשמאלה עושר וכבוד : בזכות מעשר . דכתיב עשר תעשר תרגמו חז"ל עשר בשביל שתתעשר : שהן מכבדין כו' . וכמו שדרש למעלה

עץ יוסף

סי' ד' . וכן לא יוסף עצב עמה דאין אבילות של פרהסיא נוהג בשבת : (ב) ברכו במן שבשביל ענג השבת היתה ברכת המן . והקרא כתוב על העתיד (יפ"ת) : ובע"ש שני עומרים ודעת סיפ"ת דשני עומרים דקאמר היינו ב' לצורך שבת מבלעדי האחד שהיה לחם המשנה . וכדאי' במכילתא : שלא ירד בו כל עיקר דקדושת שבת ניכר במופת מן המן שבשבת לא ירד : שלא ירד כו' בפסיקתא פ' כ"ג אי' קדשו במן . לא הבאתים ורמה לא היתה בו . וקדשו בברכה היינו בקידוש על הכוס : וקדשו במקושש שכשנסקל נתפרסם קדושת שבת מיד בו ביום : וברכו בעטיפה כהמא דמדרש קאמר לה ולא ר"י : בעטיפה בזמן יום זה מכובד מכל ימים בעטיפות בגדים . והוא כיונא לקראת מלך ולקראת חתן וכלה בבגדים נאים (יפ"ת) : להחליף מבגדי חול לבגדי שבת : לערב אם אין לו להחליף כולם אז די לו כשמערב אחד : לשלשל שאם אין לו להחליף ולא לערב . די לו שיתיר חגורו שמשלשלן דרך מטה שלא כדרך חול שחוגר אותם למעלה כדי להקל פעמיו [כל בו] ושלשול הוא מלשון המשלשל דפנות : מהלכין בחדא הולכין ביחד : גולתא טליתו : ואסתלקת היתה מקושר ומסולק למעלה בחגורתו . והתיר רבי זעירא כדי שיפלו וישלשלו למטה . ובע"ש סמוך לחשיכה היה : ברכו בנר שמאיר לפעמים אצל גדולי בני אדם שנעשה נס בנר של שבת : ברכו באור פניו רמז נשלא לזה . יפה תואר נימפריא שבת . וקדשו באור פניו . שבאור הפנים אשר באדם קדום יאמר לו (יפ"ת) : ברכו במאורות שלא נגנזו עד מוצאי שבת אע"פ שנתקלקלו בערב שבת וכדמסיק : ואדם ביקר בל ילין כו' אדם הידוע הוא אדה"ר ביקר בל ילין שלא לן כבודו עמו . ומכ"ש לבאר אנשים שלא יתמיד בידם טובם . ולפי זה תיבת ילין כמשמעו לינה לילה אחת . שאדם לא לן לילה אחת בכבודו הראשון . שביום היה בכבוד עליון כמלאך אלהים . ואח"כ לעת ערב נתקלקל ולקח כבודו ממנו ולא לן : ורבנן אמרי לן כבודו עמו שמ"ש בל ילין פי' שכן היה ראוי לסיום לפי חטאו שלא החזיק בכבודו והפסד מיד . והיה ראוי שיטעם מיד . אלא שהשבת הגין עליו : ובמ"ש ניטל ממנו זיוו כו' כי בתחילה היה נושא סטירי והיה מקומו בג"ע ההתחן שבם היה יכול לשכון עם נושא הספירי . ואחר שנתגשם אז טרדו מג"ע . וזה משנה פניו ותשלחהו כי לא היה יכול עוד לסיום שם לאחר שנתגשם כך : הה"ד משנה פניו דרש נוטריקון מוצאי שבת נישל הוד פניו . ותשלחהו (יפ"ת) : כיון ששקעה חמה בלילי שבת כו' . הוא ס"ס ושייך לקמן במילתא דרבי לוי דאמר ל"ו שעות שמשה וכו' וכדלקמן פ' י"ב (מה"ק) : כיון ששקעת חמה כו' אע"פ שאדם בעשירי סרח וביו"א נידון . אפשר דשעה י"א קרי שקיעת החמה . כיון דהוא קרוב לשקיעת החמה (יפ"ת) : לגנוז את האורה שכבר נגנז האור בגן עדן ביום ד' כדלעיל פ"ג ואדם היה בג"ע ושם האירה לו . וכשחטא רצה לגנזו ממנו גם בג"ע : התחילה האורה בפסיקתא הגי' המהוגה אותה האורה : והיתה משמשת בכל העולם כמו ביום א' . התחילו הכל מקלסין להקב"ה על הטוב הזה שהאורה שמשה בלילה (יפ"ת) : ישרהו שירה : מסוף העולם כו' כתב בס' נפש החיים פי' מסוף העולם ועד סופו הוא כל המאורעות מריש העולם עד סוף עולם המעשה : אדם צופה לקמן פ' י"ב הגירסא אדם הראשון : כיון שהסתכל פי' דהעולה עון דור המבול והפלגה אע"פ שחטא אדם לא ימנע ה' טוב זה מן הבריות . ואולי חטא אדם לא היה גנוזה עד דור המבול . אלא כיון שהיה צריך לגנוזה אח"כ . גנזה מעכשיו (יפ"ת) : כיון שהסתכל פי' דור הפלגה לא הוצרך להזכיר אלא דור המבול והפלגה דכתיב בהדיא . אבל בפרשה י"ב מייתי נמי דור אנוש : ומנין שגנזה ולא אבדה ובטלה לגמרי . שנאמר וימנע מרשעים אורם דמשמע דוקא מהם נמנעה ולא מן העולם (יפ"ת) : וימנע מרשעים אורם אור הראשון שנמנע מרשעים וכן הוא לצדיקים . כי גם רשעים יש להם חלק בג"ע . ובאורה . והצדיקים נוטלים באור זה גם חלק רשעים (יפ"ת) : ואורח צדיקים שכרם הגנוז הוא מעותד ואינו נמצא עכשיו . כאור נוגה . פגם הוא נגנז לעתיד : ל"ו שעות רצופים . שמשה האורה וכדאמר בשוח"ט מזמור צ"ב דלהכי לא כתיב בשבת ויהי ערב ויהי בקר . וכל כמו דס"ל דעד השבת תיבה לא נגנזה שלולי אהדאה דלעיל דאמר שנגנז האור בד' (יפ"ת) . ולפי מ"ש לעיל אינו מוכרח : ואומר אך חשך והמזמור זה אדה"ר אמרו : אותו שכתוב בו כו' כלומר שע"י החשך יבא הנחש ויספנו במכתרים (יפ"ת) · או קך פירושו אך השך זה הנחש יצה"ר סמאל שמחשיך להבריות עיניהם (מת"כ) וכדי איתא בשוח"ט בהדיא : רעפים לבנים : ולילה אור בעדני שעם היום לילה ממש . היה אור בעדני ובפדר"א פ"ך אי' נשהלה לו עמוד של אש להאיר לו : שהיא תחלת ברייתה שהאש שהיתה בכח בלבנים שהם מורכבים מד' יסודות . ויכול האדם להוציאו . לאו הדם מקרי אלא תולדה (יפ"ת) : אף במוצאי יוה"כ מברכין ודוקא באור ששבת פי' שדלק בהיתר כגון שהודלק לחיה ולחולה . או שדולק מערב יוה"כ . אבל באור שיוצא מאבנים ומעצים במוצאי יוה"כ לא . משום דעכשיו נברא : ברכו ביציאה הוא דבר אחר על מ"ש ויברך : ואינו חסר כלום מאותו מין בעבור הסרון הפרטי . ובעבור הברכה האמין פרה ורבה ומשלים הברכה את החסרון התמידי : ב"א שוחטים כו' וכתיב בו ברכה פיון דנאמר ברכה בששי . מתברכים בו גם שאר הנבראים שנבראו באותו היום (יפ"ה) : ובני אדם מתים הב"ת שפרים ודיים הברכה מאד לא הוה לגבייהו חסרון מיתת עצמן אלא מה שהאנשים אוכלים מהם הברכה (יפ"ה) : מה אית לך למימר הלא ביום ז' לא נבראו מינים שמחסרים אותם . אלא מפני היציאה . שאין הוצאה שעל השבת מחסר ממון האדם שהברכה משלמת כדאמריך בר"פ כ"כ דביצה לוו עלי ואני פורע . וכל מזונותיו של אדם קצובים לו מראש השנה חוץ מהוצאות שבת וי"ט שאם מוסיף מוסיפין לו . וע"פ כתוס' : מפני איסטניסים שאינם יכולים לאכול אלא מעט . וגם מפונקים הם ואינם יכולים לאכול מאכל של אתמול ונפשו קצה בזה ובירך השבת שיוכל לאכול שלש סעודות ויוכל לאכול מאכלים של אתמול ואין נפשו קצה . וזהו ענין הנשמה יתירה כמ"ש (ביצה דף ט"ז) ופרש"י שם נשמה יתירה רוחב לב למנוחה ושמחה ולהיות פתוח לרווחה . ואוכל ושותה ואין נפשו קצה : במטעמים שטעם המטעמים הנעשים לשבת ערב משל חול : צוננים לפי שעשוים מאתמול : תבל תבלינה : קלרין פי' אוצר : אית לך שבת בתמיה . שהשם קדושת שבת מקנה טעם טוב במאכלים . ובפסיקתא הגירסא אית לך ויברך ויקדש : (ג) בזכות מה הם חיים בילקוט גרס בזכות מה הם מתעשרים . ונראה זו עיקר דהכי אי' בפרק כל כתבי . ואפילו לגירסתינו נמי ה"פ בזכות מה הם חיים חיי העושר דחיי לעגר לא מיקרי חיים (מת"כ) : בזכות התורה שנאמר כי היא חייך וכתיב בשמאלה עושר וכבוד : בזכות המעשר דכתיב עשר תעשר ודרשו חז"ל עשר בשביל שתתעשר : שהן מכבדין כו'
וכמו

זמנני אדם אחד בלודקיא והביאו לפנינו דיוסקוס אחד טעון בי"ו מיטות . וכו מכל מה שנברא בששת ימי בראשית . ותינוק אחד היה יושב באמצעיתו והיה מכריז ואומר (תהלים כד) לה' הארץ ומלואה תבל ויושבי בה . כ"כ למה . כדי שלא תזוח דעתו של בע"ה עליו . א"ל בני מהיכן זכית לכל הכבוד הזה . א"ל טבח הייתי וכל בהמה יפה שהייתי רואה כל ימות השבת . הייתי מפרישה לשבת . ואמרתי לו לא על מגן זכית : (ה) א"ר תנחומא יח עובד' הווה ברומי בערובת צומא רבה . והוה תמן חד חייט ואזל דיזדבן ליה חד נון . אשתכח הוא וטלייא דאיפרכוס קיימין עילויה . הוה הדין מסיק ליה בטימי . והדין מסיק ליה בטימי . עד דמטיא לי"ב דנרין . ונסבה ההוא חייטא . בענתא דאריסטון . אמר איפרכוס לטלייא למה לא אייתית לי נון . א"ל מרי מה לכפור מינך . אזלית ולא הוה תמן אלא חד נון . ואשתכחת אנא וחד יהודאי קיימין עילויה . והוה הוא מסיק ליה בטימי ואנא מסיק ליה בטימי . עד דמטא לי"ב דנרין . מה הוית בעי דאייתי לך נון ב"יב דנרין . אתמהא . א"ל מן הוא . א"ל ב"נ פלן . שלח בתריה ואתא לגביה . א"ל מאי חמית חייט יהודאי דאכלת נון בי"ב דנרין . א"ל מרי . אית לן חד יום . דכל חובין דאנן עבדין כל יומי שתא . הוא מכפר עלינן . וכד היא אתא לית אנן צריכין ליקוריה יתיה . אמר כיון שהבאת ראיה לדבריך הרי אתה פטור . מה פרע לו הקב"ה . הלך וקרע אותה וזימן לו בתוכה מרגלית טובה והיה מתפרנס הימנה כל ימיו : (ו) טירנוסרופוס הרשע יט שאל את ר"ע א"ל מה יום מיומי' . א"ל ומה גבר מן גוברין . אמר מה אמרית לך . ומה אמרת לי . א"ל אמרת לי מה יום מיומים . מ"ש יומא דשבתא מכל יומא . ואמרית לך ומה גבר מגוברין . מ"ש טורנוסרופוס מכל גוברין . א"ל שרצה המלך לכבדני . א"ל אף זו שרצה הקב"ה לכבדה . א"ל מנאן את מודע לי . א"ל יט הרי נהר סמבטיון יוכיח . שמושך אבנים כל ימות השבת . ובשבת הוא נח . א"ל לנגדא את נגיד לי . אתמהא . א"ל והרי המעלה את המת בזכור יוכיח . כ שהוא עולה כל ימות השבת . ובשבת אינו עולה . וההוא גברא ליהוי בדק באבוהו . חד זמן צריך ובדק באבוהו . וסלק כל יומא דשבתא ובשבתא לא סלק . בתר שבתא אסקיה . א"ל אבא מן דמיתת איתעבידית יהודי . אתמהא . מפני מה עלית כל ימות השבת ובשבת לא עלית . א"ל כל מי שאינו משמר את השבת אצלכם ברצונו . כאן הוא משמר אותו בעל כרחו . א"ל וכי עמל יש לכם שאתם עמלים כל ימות השבת . ובשבת אתם נוחין . א"ל כל ימות השבת אנו נידונין. כא ובשבת אנו נוחין . הזר אצל ר"ע א"ל אם כדבריך שהקב"ה מכבד את השבת . אל ישיב בה רוחות . אל ירד בה גשמים . אל יצמיח בה עשב . א"ל תיפח רוחיה דההוא גברא . אמשול לך משל . לשנים שהיו דרין בחצר אחת . אם אין זה נותן עירוב . וזה נותן עירוב . שמא מותרין לטלטל בחצר . אבל אם היה אחד דר בחצר . הרי הוא מותר בכל החצר כולה . אף כאן הקב"ה לפי שאין רשות אחרת עמו . וכל העולם כולו שלו מותר בכל העולם כולו . ולא עוד . אלא שהרי אוכלי המן מעידין עליו שכל ימות השבת היה יורד . ובשבת לא היה יורד : (ז) פילוסופוס אחד שאל את ר' הושעיא . א"ל אם חביבה היא המילה . כב מפני מה לא נתנה לאדה"ר . א"ל מפני מה אותו האיש מגלח פאת ראשו ומניח את פאת זקנו . א"ל מפני שגדל עמו בשטות . א"ל אם כן יסמא את עיניו . ויקטע את ידיו . וישבר את רגליו . ע"י שגדלו עמו בשטות . א"ל ולאילין מיליא אתינן . אתמהא . א"ל להוציאך הלא א"א . אלא כל מה שנברא בששת ימי בראשית צריכין עשייה . כגון החרדל צריך למתוק . התורמוסים צריכין למתוק . החיטין צריכין להטחן . אפילו אדם צריך תיקון : (ח) ר' יוחנן בשם ר"י בר חלפתא אמר כג אברהם שאין כתוב בו שמירת שבת . ירש את העולם במדה . שנאמר (בראשית יג) קום התהלך בארץ לארכה ולרחבה ונומר . אבל יעקב שכתוב

יד יוסף יז פסיקתא רבתי כ"ג ילקוט סדר זו . סוא"ח הר"ס . בב"ח שם . וע' תוס' כתובות ס' ע"א ד"ה ולדברי : יח תנחומא כי תשא פ' כ"ג סנהדרין ס"ס . ילקוט ס"ז : יט שאלתות בראשית : כ שו"ת שומר י"ס : כא זוהר ואדרא דף ל"א · כב פסיקתא רבתי פ' כ"ג לקמן פ' מ"ו סי' כ' : כג פסיקתא רבתי פ' כ"ג . ולקמן פ' ע"ט :

ענף יוסף

פרשה יא [ו] (מור אלא ר"ע א"ל אם כדבריך שהקב"ה כו') וא"ת מאי קאמר ניה בלשון מכוסף הרי כבר נתברר לו במופת קדושת שבת מהעלה באוב וי"ל שהיה לא לתוספו על דבורו הקודם בטעם שבת הוא לפי שרצה הקב"ה לכבדו · דע"כ לאו מכאי טעמא הוא אלא מטעם אחר · שאם כדבריך

מתנות כהונה

למעלה ברכת ה' היא תעשיר : **דיוסקוס** פי' הערוך שלחן : **כ"כ למה** . היה התינוק מכריז כך : **שלא תזוח** . תתגאה ויזכור כי מאת ה' היתה זאת : **לא על מגן** לא על הנס באה לך שיש לך זכות גדול לתלות בו : **עובדא הוה כו'** . מעשה היה בעיר רומי בערב י"כ שנקרא צומא רבה הגדול והתמור והיה שם חייט אחד אומן תופר בגדים במהם והלך לקנות דג אחד ונמצא שלא נשאר אלא הדג מי שחפץ לקנותו אלא הוא ונער אחד עבד לאיפרכוס הוא בר העיר והיה זה מעלה אותו בדמים והא' העלה יותר עד שהגיעו דמיו לשנים עשר דינרים ולקחו אותו היהודי: **ה"ג בענתה דאריסטון** אמר איפרכס לטיילא כו' . בעת של סעודת הצהרים אמר השר לנערו למה לא הבאת לי דג כאשר צויתיך אמר לו אדוני מה אכפור ממך הלכתי לקנות דג ולא היה שם אלא דג אחד ומצאתי אני ויהודי אחד העומדים עליו לקנותו והוא הוה מסיק פי' והיה היהודי מעלה אותו בדמים וכן אנכי העליתיו בדמים עד שהגיע לי"ב דינרים מה היית רוצה שאביא לך דג בעד שנים עשר דינרים בתמיה : **מן הוא** . מי הוא אותו יהודי אמר ליה בן אדם פלוני . **שלח בתריה** גרסי' . שלח אחריו ובא אצלו אמר לו מה ראית אתה יהודי חייט שאכלת דגים בי"ב דנרין אמר לו אדוני יש לנו יום אחד כל עונות שאנו עושין כל ימות השנה הוא מכפר עלינו וכשבא אותו יום אין אנו צריכין לכבדו בתמיה : **מה יום מיומים** . מה מעלת יום אחד משאר הימים והשיב מה מעלת איש אחד משאר אנשים שלפעמים נמצא איש אחד נעלה משאר בני אדם אמר לו טורנוסרופוס איזור ויספרם לי איך הבנת מה שאמרתי לך ומה עניתני : **מנאן כו'** . מהיכן אתה מודיעני במופת שרצה הקב"ה לכבד את השבת: **לנגדא** את נגיד לי . למשוך את משכני כלומר ממשיך ודוחה אותי בדחייה בעלמא מי יאמר שהוא כן והרוצה לשקר מרחיק עדותו וכן פירש"י ז"ל : **וההוא** נברא . על טורנוסרופוס אמר כן אם תרצה לבחון הדבר בדוק באביך : **חד זמן** . לזמן אחד היה צריך לשאול באוב: **ובדק** הדבר באביו להעלותו מקברו ועלה לו כל ימות השבוע ובשבת רצה להעלותו ג"כ ולא עלה לו : **אחר** שבת העלוהו ואמר לו אבי אחר מיתתך נעשית יהודי : **אצלכם** בעולם שאתם החיים שרויים בו : **למה** לא נתנה לאדה"ר . שהוא היה יציר כפיו והביא לפניו ורואי הוא ושלם בכל יצירותיו אלא ודאי ה' לא נוה ומלבכם אתם עושים וכל הנברא בששת ימי הבריאה אין עליו אין להוסיף ולגרוע דאל"כ היה נברא ככה השיב לו אם הוא כדעתך שכל הנברא עם אדם הבינ הוא להיות כן לעולם הלא שער הראש שנברא עליך למה אתה מגלחו ומניח שער הזקן אלא נברא עמך המהודר והשיב שבשער הראש אחר שנולד נתרבה ונתגדל עמו בשטות בימי נערותו ושער הזקן איננו בא לו עד ימי החכמה והבינה וא"כ אין ראייה מכאן ואמר לו א"כ שכל הגדל בימי נערותו ראוי להסיר יסמא העינים כו' ובפירש"י ז"ל מצאתי בשם ס"א שפי' למה לא נולד כן אדה"ר כו' : **חלק** בלי טעם והומר לך למה נוונו הש"י להסר בברייתו ולמה לא בראוהו נולד מהול לפי שכל הנברא מששת ימי בראשית הכל צריך תיקון ורש"י פי' מדכתיב אשר ברא אלהים לעשות אפילו מה שכבר נברא **צריך** לעשות עוד בתיקונו והשר לא נתנה לאדם לפי שקודם שהגיע לשמנה ימים נתקלקל וטעמו לא עמד במצוה קלה שנצטווה ובוב כל הדורות לא הועיל להם התיקון כי לא הכירו את ה' **עד** שהאיר מאורו של אברהם אבינו והוא היה כמו יצירה ראשונה ואז נתנה לו וכדלקמן ריש פרשה מ"ו זמן היה לו לאברהם אימתי שנתנה לו המילה : **צריכין** עשייה. תיקון :

ויתן

עץ יוסף

ולמו שדרש למעלה ברכת ה' היא תעשיר : (ד) **בלודקיא** עיר הוא בא"ל . ומייתי הך עובדא לרמי' שבה"ל זוכים העשירים לעושר מפני כבוד השבת . וכן עובדא דהייט דבסמוך : **דיוסקוס** פי' הערוך שולחן והמוסיף כתב מין כלי וקערה עגולה . וכן הגירסא בפסיקתא הביאו לפניו התלוי של כסף וטבעותיו ומפותיו של כסף : **מכל מה שנברא** כו' הכוונה מכל מה שהוא דקך לאכול : **שלא תזוח** שלא יתגאה הבע"ה כי הכל שלו יתברך . ולא כמו של הבעל הבית עשה את החיל : **לא על מגן** לא על הנס באה לך שיש לך זכות גדול לתלות בו : (ה) **עובדא הוה** כו' מעשה היה בעיר רומי בערב יום הכפורים : **והוה תמן** כו' והיה שם חייט אחד אומן תופר בגדים במהם . והלך לקנות דג ונמצא שלא נשאר אלא הדג מי שחפץ לקנותו אלא הוא ונער אחד עבד לאיפרכוס הוא שר העיר . והיה זה מעלה אותו בדמים והעבד העלה יותר עד שהגיעו דמיו לשנים עשר דינרים . ולקח אותו החייט : **בענתא דאריסטון** בעת של סעודת הצהרים אמר השר לנערו למה לא הבאת לי דג כאשר צויתיך . אמר לו אדוני מה אכפור ממך הלכתי לקנות דג ולא היה שם אלא דג אחד ומצאתי אני ויהודי אחד העומדים עליו לקנותו . **והוה הוא מסיק** פי' והיה היהודי מעלה אותו בדמים . וכן אנכי העליתיו בדמים עד שהגיע לי"ב דינרין . מה הייתי רוצה שאביא לך דג בעד י"ב דינרין בתמיה : **מן הוא** מי הוא אותו היהודי : **בר נש פלן** בן אדם פלוני : **שלח אחריו** ובא אצלו : **מאי חמית** כו' מה ראית אתה יהודי חייט שאכלת דג בשנים עשר דינרין . שאינו מדרך המסתפקות שבעל מלאכה יבזבז מנכסיו כן (יפ"ת) . **א"ל מרי** כו' אדוני יש לנו יום אחד שכל עונות שאנו עושין כל ימות השנה הוא מכפר עלינו . וכשבא הוא יום אין אנו צריכין לכבדו בתמיה . אבל לא במרד עשיתי . (ו) **מה יום מיומים** מה מעלת יום השבת משאר הימים . למה שבת דוקא ביום השביעי : **ומה גבר בגוברין** מה גבר טורנוסרופוס מכל גוברין לעלות לגדולה : **מה אמרית לך** כו' מה הבנה בדברי שעל זה השיבות כן (יפ"ת) . **שרצה המלך לכבדני** באמת לא נודע לי הטעם אלא שכך רצה המלך . ומגירסא זו נראה שלא היה טורנוסרופוס קיסר אלא שר ממונה מהקיסר . ועיין י"מ בהגהותא סדר כי תשא . **שרצה הקב"ה לכבדה** אף כי לא נודע לנו הטעם . ואע"ג דאמת טעמו נודע ליודעי חן . לא רצה לגלות לו סודו : **מנאן את מודע לי** מהיכן אתה מודיעני במופת שרצה הקב"ה לכבד את יום השבת (מה"כ) או מהיכן אתה מודיעני דהאידנא בשבת ביום זה שאתם שובתים הוא יום השביעי האמור בתורה . שמא יום אחר הוא ונפסק זכרו בדבור הימים . וביררר לו הדבר במופת . **נהר סמבטיון** הוא נהר שמושך אבנים בימי החול ובשבת נח . וקורין אותו סמבטיון מפני שביתתו בשבת (רמב"ן) ויש גורסין שבהון . **לנגדא את נגיד לי** למשוך את משכני . כלומר ממשיך ודוחה אותי בדחייה בעלמא מי יאמר שהוא כן והרוצה לשקר יתקן עדותו (רש"י) : **בזבורו** בבעל אוב שמעלין מית לא זול לו מה שרוצים . כענין שהעלתה האשה לשאול התלך ועיין בפרק ד"מ ברש"י ובתוספת : **וההוא נברא** על טורנוסרופוס אמר כן אם תרצה לבחון הדבר בדוק באביך : **חד זמן** לזמן אחד היה צריך לשאול באוב : **ובדק** הדבר באביו להעלותו מקברו . ועלה לו כל ימות השבת . בשבת רצה להעלותו ג"כ ולא עלה לו : **בתר שבתא** העלוהו ואמר לו אבי אחר מיתתך נעשית יהודי : **אצלכם** בעולם שאתם החיים שרויים בו : **משמרה בע"ב** הלשון בעל כרחו קשה להבין דמי עדיפא להו להיות נדונין בו . אבל בזוהר חדש הי' שדנין אותו בכפל ביום השבת . לכן עדיפא ליה לקבל העונש בפרוטרוט מלהכביד עליו בפעם . **שאין רשות אחרת** שכולם עבדיו וכמו ביתו שאין אוסרים : **מותר בכל העולם** ואף ששאל אותו על המלאכה . מאחר שהכל נעשה בדבורו אין מלאכה לפניו . רק הכל בדמיון טלטול : **אוכלי המן** שהמן לא ירד בשבת כדי שלא יחללו אוכלי המן שבת בלקיטתן (מכדר"א) · (ז) **פילוסופים** כו' צ"ע מה שייך זה כאן . ורש"י פירש ממ"ש אשר ברא אלהים לעשות . היינו שכל מה שנברא צריך תיקון : **מפני מה לא נתנה** כו' מאחר שהבריאה שלימות היצירה א"כ אחר שאדם יציר כפיו יתברך היה ראוי שתהיה יצירתו שלימה כמו שכל הדברים נבראו בצביונם וקומתן (יפ"ת) ובהגהותא סדר נח סי' ה' . ובאדר"נ פרק ב' . ובילקוט רתוכמי אי' שאדה"ר נולד מהול . וה"נ משמע בסנהדרין פאד"מ (אבל מ"מ למה לא נצטוה למול בניו) : **מגלה פאת ראשו** הנברא עמו ומניח פאת זקנו שנתגדל לו אח"כ . אלא ודאי לכמתיה הנוסף אחר היצירה חביב יותר . ועל זה ענה כי אין ראיה דהתם טעמא מפני בשער הראש נתרבה ונתגדל הרבה בשטות דהיינו בימי הנערות · אבל שער הזקן לא נתגדל אלא בגדלותו זמן החכמה והבינה לפיכך הוא חביב יותר (מזה"ק) : **א"כ יסמא עינו** לפי שנתגדל בשטות ויקטע רגליו וידיו : **ולאילין מיליא אתינן** שאין זו אלא דברי שחוק כי העין ויד והרגל הם בעצמות הגוף ואין נזעם מחליף . אבל השערות הם מותריים מבחוץ ונזעם מחליף : **להוציאך חלק א"א** ואסיך קצה הפובר מספקא כי פקח עיניך וראה שכל מה שנברא בששת ימי בראשית כולם צריכין תיקון ועשייה כגון החרדל צריך למתוק כו' . אף אתה אל תתמה באדם שלא נברא בשלימות והוא צריך תיקון מילה . כי עתקן דרכי ה' ומחשבותיו (מזה"ק) : **צריכין עשיה** תיקון . והיינו דכתיב אשר ברא אלהים לעשות לומר שהכל צריך תיקון : **החרדל צריך למתוק** בשביל שאינו נאכל מגד חריפותו : **התורמוסים צריך למתוק** מפני שאינם נאכלין מפני מרירותם : (ח) **אברהם שאין כתוב** בו ר"ל שבודאי קיים א"א כל המצות ושבת בכללותו אלא שלא מדרו לקבוע תחומים מבעו"י ולהכי לא אחשבה קרא לאכהבה בהדיא . אבל יעקב שמדרו לקבוע התחומים מבעו"י ולכן פירש יעקב. לפיכך לא זכה אברהם לירש כיעקב שאין שכר זה אלא למהגיד בו (יפ"ת) ועיין מ"ש בהגהות סדר לך לך סי' א' בענף וצ"ע : **ירש את העולם במדה** כלומר מכוח אברהם ירשו זרעו אל הארץ במדה . אבל בזכות יעקב ירשו ישראל בלא מדה . וזה יהיה לעתיד (יפ"ת) (וזה"ק) והא

דכתיב

שכתוב בו שמירת שבת. שנ' (שם נג) ויחן את פני העיר. נכנס עם דמדומי חמה. וקבע תחומין מבעוד יום. ירש את העולם שלא במדה. שנ' (שם כח) והיה זרעך כעפר הארץ ופרצת וגו': (ט) ד"א למה ברכו כד ר' ברכיה ור' חוסתאי ור' שמואל בר נחמן. ר' ברכי' ור' חוסתאי אומרים שאין לו בן זוג. חד בשבתא תרי בשבתא. תלתא ארבעתא. חמשתא ערובתא • שבתא לית לה בן זוג. ר"ש בר נחמן אמר שאינו נדחה • י"ט נדחה. יה"כ נדחה. שבת אינה נדחית. תני רשב"י אמרה שבת לפני הקב"ה רבש"ע. לכולן יש בן זוג ולי אין בן זוג כה א"ל הקב"ה כנסת ישראל היא בן זוגך. וכיון שעמדו ישראל לפני הר סיני. אמר להם הקב"ה זכרו הדבר שאמרתי לשבת. כנסת ישראל היא בן זוגך. היינו דבור (שמות כ) זכור את יום השבת לקדשו: (י) ר' לוי בשם ר' חמא בר חנינא אמר. כו שלשה בריות היה הקב"ה בורא בכל יום ויום. בא' ברא שמים וארץ ואורה. בב' רקיע וגיהנם ומלאכים. בג' אילנות ודשאין וג"ע. בד' חמה ולבנה ומזלות. בה' עופות ודגים ולויתן. בו' אדם וחוה ורמשים • א"ר פנחס בו' ברא ששה. אדם. וחוה. ורמש. ובהמה. וחיה. ומריאים. א"ר בנייה אשר ברא אלהים ועשה אין כתיב כאן. אלא אשר ברא אלהים לעשות. כל מה שהיה הקב"ה עתיד לבראות בז'. הקדים וברא אותו בו': (יא) ר' פנחס בשם ר' הושעיא אמר. כז אע"ג דאת אמר כי בו שבת מכל מלאכתו. ממלאכת עולמו שבת. ולא שבת לא ממלאכת הרשעים • ולא ממלאכת הצדיקים. אלא פועל עם אלו ועם אלו. מראה לאלו ולאלו מעין דוגמא נטורין שלהן. מנין שפורענותן של רשעים קרויה מלאכה. שנאמר (ירמיה נ) פתח ה' את אוצרו ויוצא את כלי זעמו כי מלאכה היא. ומנין ששכרן של צדיקים קרויה מלאכה. שנא' (תהלים לא) מה רב טובך אשר צפנת ליראיך פעלת לחוסים בך נגד בני אדם:

פרשה יב

(א) אלה תולדות השמים והארץ בהבראם. כתיב (איוב כו) הן אלה קצות דרכיו וגו'. א"ר הונא כל מה שאת רואה קצות דרכיו של הקב"ה הן. הן אלה קצות דרכיו (שם) ומה שמץ דבר נשמע בו ורעם גבורותיו מי יתבונן. א"ר הונא הרעם הזה בשעה שהוא יוצא כתיקונו. אין כל בריה יכולה לעמוד עליו. נתבונן אכ"כ אלא מי יתבונן. הפקחים יודעין רמזו והגיונו. א"ר הונא אם על סדורו של רעם אין אתה יכול לעמוד. על סדורו של עולם עאכ"ו. אתמהא. א ואם יאמר לך אדם יכול אני לעמוד על סדורו של עולם. אמור לו אחרי מלך ב"ו אי אתה יכול לעמוד. אחרי ממ"ה הקב"ה אתה יכול לעמוד. אתמהא. א"ר נחמן משל לחרישת קנים. שלא היה יכול אדם להכנס בתוכה. שכל מי שהיה נכנס לתוכה היה טועה. מה עשה פקח אחד כסח ונכנס כסח ונכנס. נכנס דרך הכסוח ויצא דרך הכסוח. התחילו הכל מתכנסין ויוצאין דרך הכסות. רב נחמן אמר חורי. משל לפלטין גדולה שהיו לה פתחין הרבה. שכל מי שהיה נכנס לתוכה היה טועה. מה עשה פקח אחד. נטל פקעת של גמי וקשרה כנגד הפתח. ונכנס דרך הפקעת ויצא דרך הפקעת. התחילו הכל נכנסין ויוצאין דרך הפקעת. ארשב"י מלב"ו שבנה פלטין. והבריות נכנסין לתוכה ואומרים. אילו היו העמודים גבוהין היתה נאה. אילו היו הכתלים גבוהין היתה נאה. שמא יבוא אדם ויאמר אילו היו לי שלש עינים. אילו היו לי שלש תלים היה יפה לי. אתמהא. (קהלת ב) את אשר כבר עשהו לא נאמר כאן. אלא את אשר כבר עשוהו. כביכול ממ"ה הקב"ה ובית דינו נמנין על ב כל אבר ואבר משלך ומעמידך על מכונך. שנא' (דברים לב) הליי' תגמלו זאת עם נבל ולא חכם הלא הוא אביך קנך הוא עשך ויכוננך. א"ר לוי בר חיתא מלך ב"ו בונה פלטין. ואם נתן ביבה על פתחה אינה נאה. ממ"ה הקב"ה ברא האדם הזה. ונתן ביבו על פתחו. והוא נאה והוא שבחו: א"ר יצחק בר מריון כתיב (בראשית ב) וייצר ה' אלהים את האדם. מה ת"ל אשר יצר. כביכול הקב"ה מתגאה בעולמו ואומר ראו בריה שבראתי וצורה שצרתי. א"ר יצחק בר מריון ג כתיב (שם) אלה תולדות השמים והארץ בהבראם. בוראם משבחן ומי מגנן. בוראן מקלסן ומי נותן בהן דופי. אלא נאין הן ומשובחין הן. שנאמר אלה תולדות השמים והארץ בהבראם ביום עשות ה' אלהים ארץ ושמים:

ר'

יד יוסף כד פסיקתא רבתי פ' כ"ג: כה זוהר נשא דף ס"ג. יתרו דף פ"ח: כו ילקוט סדר זו. פסיקתא רבתי פ' מ"ו: כז ילקוט סדר זו. תנחומא כי תשא. ילקוט ישעיה רמז של"ב: פי"ב א קהלת רבה פ"ב. ותהלים פ"א: ב ובמדרש קהלת גרס ומעמידך על מכונך וא"ס סוף רשויות יש. והלא כבר נאמר הוא עשך ויכוננך: ג ילקוט סדר זו. קהלת רבה פ"ב סי' י"ד:

מתנות כהונה

ויחן משמע לשון שבת ומנוחה ומדכתיב את פני העיר משמע שהולך להנות ולשבות לפני העיר שלא היה לו פנאי לכנוס לתוכה: ערובתא יום ששי נקרא כן על שם שהוא ע"פ והרי הם ששה ימים והם שלשה זוגות ונשאר השבת לבד בלי זוג לפיכך ברכו: שאינו נדחה. הוא שיא הברכה: יום כפור נדחה. מפני ירקא ומפני מגיא כדאי' סוף פ"ק דמס' ר"ה: כנסת ישראל וכו'. שסוכתין בך: ברא ששה. הבלשה שהיו ראוים ליבראות בשבת נבראו בע"ש כדמפרש ואזיל: מריאים פי' הערוך שדים: לעשות משמע מה שהיה ראוי לעשות: מכל מלאכתו כו'. דייק מדלא כתיב מכל מלאכה: דוגמא נטורין. הערוך גרס דוגמטרין ופירושו דוגמת שמירתן אבל לא פורענות ממש שהרי אור גיהנם שובה בשבת: יתבונן משמע להבא אף אם בא איש חכם להתבונן אינו יכול ובילקוט ליתא מכיים בו הפקחים יודעים רמז של דבר והגיונו כי מהבוננים בו ועל עיקרן אין יכולין לעמוד. נתבונן משמע לאן כאן מי בשם לב להתבונן ובערוך ערך רעם גרס מהבונן אין כתיב אלא מי יתבונן והוא הוא: משל לחורשת קנים פי' חורשה יער של קנים: כסח כורת הקנים במגל ומגירה: חורי משל אחר: פקעת כרך ואגודה מן גמי: קשרה כו'. וקצה האחרון אחז בידו: עשוהו כינוי לפועלים רבים. פועלים רבים עשו אותו: משלך מהאיבריך אשר לך: ביבה נוטר המקלה להון ובו שופכין כל השופכין המזוהמין: ביבו על פתחו. זה ההופס נחונה למעלה מפתחי פיו והוא שבחו בעיקר היותו הולך בהוכמו וכמו שאחז"ל אין מעידין אלא על פרצוף פנים עם החוטם: בוראן משבחן. מדכתיב אלה תולדות השמים קדייק: ביום עשות וכו'. ר' פנחס אמר אע"ג דכתיב ביום עשות לא היה בו עמל ויגיעה שנבראת בה"א אות הקל

ענף יוסף

כדנריך שהקב"ה מכבד את השבת ראוי שיכבדנו גם כוא כעלמו • ואל יביב בה רוחות ובזמים • ואם הוא אינו מכבדו בביהה ומהלל כבוד שביתתו אין יכבדוהו אחרים בשביתה • וכביב לו שאין הקב"ה מחלל כבודו בהורדת גשמים לפי שכל העולם שלו וכדדריק (נוס"ק): [ין] (בשני רקיע) וס"ג אמר לקמן בפרשה י"ט שמים בא' רקיע בב' ואהיה כמ"ד בפדר"א שהרקיע הנברא בב' הוא רקיע שעל ראשי החיות. או כשיטה המורה דהרקיע הוא רקיע האוירי (יפ"ת): (בד' חמה ולבנה) אתיא כמ"ד דאור שנברא בראשון הוא אור הגנוז • לא כמ"ד שן הן המאורות שנבראו בא' אלא שלא נתלו עד ד' דהלים לא נקרא בריאה (יפ"ת): רבי

עץ יוסף

דכתיב באברהם הארץ אשר אתה רואה. והוא א"י לבד. אבל ליעקב הבטיח כל הארץ בכלל שכן כתיב ופרצת ימה וקדמה וצפונה ונגבה: ויחן משמע לשון שבת ומנוחה. ומדכתיב את פני העיר משמע שהולך להנות ולשבות לפני העיר שלא היה לו פנאי לכנוס לתוכה. אלא נכנס לפני העיר עם דמדומי חמה שהוא סמוך לשקיעת החמה שאז השמש אדומה וקבע תחומין (מת"כ): ירש שלא במדה כלומר שלא נתן לו במדה אלא שירש כל העולם: כעפר הארץ וגו' ופרצת ימה וקדמה וגו'. ודרשינן לה מלשון פריצת גדר שירש נחלה בלי מצרים: (ט) ד"א למה ברכו למה הוצרך לברכה מיוחדת: שאין לו בן זוג כי ימות החול הם ג' זוגות. א"ב. ג"ד. ה"ו. אבל לא כן השבת שאין לו בהתחברות עם ימות החול כי קודש הוא. ובהיות הזיוג גורם ברכה כהא דאמרינן כל שאין לו בן זוג שרוי בלא טובה וברכה. ולכך השבת שאין לו בן זוג. הוצרך הקב"ה לברכו (עיין נזה"ק שהאריך בזה): יו"ט נדחה לפעמים ליום א'. שלא יבא יום א' של ר"ה בהד"ו או פסח בגד"ו ועצרת בגה"ז לפי השבת מדחים ליום שלאחריהם. ואפילו יוה"כ שהוא דומה לשבת בכל האיסורים אילו לא בתג"ו נדחה. אבל שבת קודם תמיד ביומו אינו נדחה ליום אחרון בשום צד. והו שברכו להתקיים תמיד בגל יום' נדחה: כ"י יהיה בן זוגך שהם שומרים אותו ונהים בו: היינו דבור זכור את יום השבת. דאל"כ זכירה למה. קדם יום השבת מיבעי ליה אי נמי שמור את יום כדאמר בדברות אחרונות (יפ"ת): (י) שלשה בריות כו' עיין לעיל פ"ג סי' י"א: רקיע וגיהנם ומלאכים רקיע מפורש בתורה. וגיהנם כדיליף ר' יוחנן לעיל פ"ד סי' ה'. ומלאכים כדאי יוחנן לעיל פ"א סי' ד': וגן עדן ולא ס"ל כמ"ד שהג"ע נברא קודם בריאת עולם. וכן לעיל פ"א סי' ה' לא חשיב לה בהדברים שקדמו לעולם: אדם וחוה ורמשים ובהמה וחיה לא חשיב להו בריות בפני עצמם דכלהו בכלל רמשים הוו. כדמשמע מדכתיב ורדו בדגת הים ובכל חיה הרומשת. ומריאים [פי' בערוך שדים] דבריאתם בששי היתה כדלעיל ס"פ ז' לא חשיב בלא שלימה בריאתן שלא נברא להם גוף (יפ"ה) אבל קרוב לומר שהגירסא אדם וחוה ורמשים. וחשיב אדם וחוה להדא כיון דהוי מין אחד. וחשיב בהמה וחיה להדא דבהמה בכלל חיה בכל מקום (יפ"ת): אשר ברא אלהים ועשה אכ"כ דהוה מפרשין הכשל ברא ועשה חד לבריאה וחד לתיקון. כמו ויעש אלהים את הרקיע (יפ"ת): הקדים וברא כו' וה"ק בשבת שבת מכל מלאכתו שברא בשבת. מה שהיה ראויה לעשות בו: (יא) אע"ג דאת אמר כי בו שבת מכל מלאכתו. מ"מ רק ממלאכת עולמו שבת אבל לא שבת ממלאכת הנהגת ה' בהנהגת העולם שהיא מלאכת הרשעים והצדיקים. שעונש הרשעים והצדיקים ה' בעצמו פועל בהנהגה בהנהגת העולם לבל יהיה מקרה אחד לצדיק ולרשע כפי סדר המערכה אלא לפעמים מפדד כח המערכה לתת לכל אחד כפרי מעלליו ולגמול לאיש חסיד כמפעלו ולרשע כרשעתו. ועל זה אמר מראה לאלו מעין דוגמגפרין שלהם וכו' כלומר שמראה לשניהם גמול כפי ענין מעשיהם מדה כנגד מדה בממנו מכל הנהגת ה' בעולם. וכדלעיל פ"ט סימן י"ג (מה"ק): נטורין פי' תגמיה סימן ודמיון (מוסף הערוך): פעלת לשון פעולה ומעשה:

פרשה יב (א) כתיב הן אלה קצות דרכיו וס"ד ומה שמץ דבר נשמע בו ורעם גבורותיו מי יתבונן. וקמפרש הכי שמים וארץ דכתיב בהן אלה תולדות השמים וגו' הם רק קצות דרכיו. בהיות עד עולם העליון המכון נגד עולם התחתון. ולפיכך מי יוכל להשיל בו שמץ דופי בהיות שורשו הרוחני נעלם ממנו. כי אפי' על סידורו של רעם שפעמים בא בחוזק ופעמים בנחת א"א לעמוד. כי הוא עמוק מי ימצאנו ואין בכח שכל האנושי להשיגו על בוריו כראוי. ואמר נתבונן אין כתיב כאן. כרישא דכתיב ומה שמץ דבר נשמע בו לשון רבים • וכתיב מי יתבונן לשון יחיד משמע דאף יחידי הדור היודעים רמזו והגיונו על דרך כלל. מ"מ אין יכולים לעמוד על סדורו דרך פרט. והיינו דקאמר הפקחים יודעים רמזו והגיונו כלו' רק דרך כלל ולא דרך פרט. ועז"א אם על סדורו של רעם אין אתה יכול לעמוד. על סדורו של עולם שהוא יותר נפלא עאכ"ו (מה"ק) ובילקוט היתה הגירסא יתבונן אין כתיב כאן אלא מי יתבונן. וכן גרס רש"י: כתיקונו פי' בחוזק כתו כבריאתו: ואם יאמר לך כו' אמור לו טענה אחרת. כי אחרי מלך ב"ו אי אתה יכול לעמוד כדכתיב לב מלכים אין חקר. אחר מלך מה"מ הקב"ה אתה יכול לעמוד בתמיה. שהוא אדוני האדונים. ולשון האגדה פה הסרה ונראה לגרוס הה"ד כי מה האדם שיבא אחר המלך אשר כבר עשהו. וכמבואר במדרש קהלת (נזה"ק): משל לחרישת קנים כו' משל לפלטין גדולה כו' שפתחים הרבה. משל הראשון ענינו שהספקה צריך להסיר דרכי הטעיות שהם כמו קוצים ומכשולות לרבים בעניני ההכמה. ומשל השני שאף כשהסירו הקוצים והגיעו לפלטין יש בו פתחים הרבה. וצריך הספקה לסדר הדברים כראוי כאה אחר פתח שלא יתבלבלו הנכנסים לתוכו: להרישת קנים פי' הורשה יער של קנים. ועיין בשה"ם רבה הביא משלים אלו ג"כ לענין דשם: כסח כורת הקנים במגל ומגירה: חורי משל אחר: פקעת כרך והגודה מן גמי: קשרה וקצה האחרון אחוז בידו (מת"כ): משל כו' שבנה פלטין דמה שנאמר אלה תולדות השמים לומר שהם נאים ומשובחים בתכלית הנוי שאינו כפלטין של ב"ו שעם היותו נאה יש מקום לאדם לאמר אילו היו עמודים גבוהים היה יותר נאה כו'. אלא בתכלית הנוי שאין למעלה להם נד יותר נאות ממה שהם (יפ"ת): עשוהו כינוי לפועלים רבים. רבים עשו אותו: כביכול כו' לפי שהאדם עולם קטן וכולל מכל העולמות. הוצרך להמלך עמהם (מה"ק): נמנין על כל אבר כו' פי' שמעשה האברים עצמם בתיקון נאה. וגם העמדתם במכונם בהרגלם. נפלאה היא. ולפי שהאדם עולם קטן שהוא דפוס כל הנמצאים. מביא שבח האדם הנראה לעינים. שממנו נקח ראיה לכל העולם בכלל (יפ"ת): על כל אבר ואבר משלך מהאי בריה אשר לך: רבי לוי כו' בא להוסיף בשבח מלאכת האדם שאין צריך לומר שהוא מתוקן בתכלית. אלא שמתקונו שאפילו הדברים המגונים במלאכת ב"ו עשאן הש"י באדם בהופן שהם שבחו (יפ"ת): ואם נתן ביבה נטר המקלה שופכים להון. אם נתן על מבוא הפתח הוא מגונה בהוא נראה ומסריח לנכנסים בפתח וליוצאים. ולכן נתן במקום עמוק. אבל הקב"ה נתן ביב שהוא החוטם שיוצא בו מים סרוחים בפניו ועל הפה. והוא נראה תמיד. ועל כל זה עשה בחכמה שהוא הדרתו של אדם. שעיקר הצורה הפרצוף כנים עם החוטם. ואין גנותו נראה (יפ"ת): ויצר ה' אלהים ובפסוק הסמוך כתיב וישם שם את האדם אשר יצר • והוא מיותר שכבר אמר וייצר. ואין למעוט באדם אחר (יפ"ת) ולכי יצחק בא להוסיף בזה שמלאכתו משובחת עד שהש"ת מתגאה בו. אע"פ שאין הדבר קשה כחוקו: משבחן משום דאלה תולדות השמים יתירה הוא. ולא הזה אלא לשבחן ראו אלה התולדות כמה טובים הם (יפ"ת): מקלסן קלוס עדיף משבח. תושי בגיר מגנה. ור"ל שמגיד שה' משבחן אי אפשר לומר שהם מגונים. ומגיד שהוא מקלסן

בוסר

(ב) ר' פנחס בשם ר' לוי אמר ז בהבראם בה"א בראם (ישעיה מ) ואת כל אלה ידי עשתה ויהיו כל אלה נאם ה' ואל זה אביט אל עני ונכה רוח והרד על דברי. א"ר יהודה בשם ר' סימון ה לא בעמל ולא ביגיעה ברא הקב"ה את עולמו. שנא' ואת כל אלה ידי עשתה. ר' יודן אמר בזכות התורה שנא' (ויקרא מז) אלה החוקים והמשפטים והתורות אשר נתן ה' בינו ובין בני ישראל בהר סיני ביד משה. ר' יהושע בר נחמיה אומר ט בזכות השבטים. שנא' (שמות ו) ואלה שמות. וכתי' ויהיו כל אלה נאם ה'. אלה תולדות השמים וגו'. א"ר אבהו יב"מ שנא' אלה פקודי את הראשוני'. ואלה מוסיף על הראשוני' כאן שנא' אלה פקודי את הראשונים. מה פקודי תהו ובהו והשך: (ג) ר' יהודה ור' נחמה חד"י אומר ויכולו השמים והארץ בזמנן וכל צבאם בזמנן. א"ל ר"נ והא כתיב אלה תולדות השמים והארץ בהבראם. מלמד שבו ביום נבראו בו ביום הוציאו תולדות. א"ל והכתיב ויהי ערב ויהי בקר יום א'. יום שני. יום שלישי. יום רביעי. יום ה'. יום ו'. א"ל ר' נחמיה בכולקטי תאנים הן. כל אחד ואחד הופיע בזמני. ר' ברכיה על הדא דר' נחמיה אמר. והוצא הארץ דבר שהיה פקוד בידה: (ד) דרש ר' נחמיה איש בפר סיחין פכי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ וגו'. ג' דברים הללו הן עיקר ברייתו של עולם ושהו ג' ימים והוציאו שלשה תולדות יהארץ בראשון בכ"ה. ושהתה ג' ימים ראשון ושני ושלישי. והוציאה ג' תולדות. אילנות ודשאים וג"ע. רקיע בשני. ושהה ג' ימים שני שלישי ורביעי. והוציא ג' תולדות. חמה ולבנה ומזלות. ומים בשלישי. ושהו ג' ימים שלישי רביעי חמישי. והוציאו ג' תולדות. עופות ודגים ולויתן. ר' עזריה לא אמר כן. אלא ביום עשות ה' אלהים ארץ ושמים. שני דברים הן הן עיקר ברייתו של עולם ושהו שלשה ימים. וננמרה סלאכתן ברביעי. שמים בראשון יא ב"ש. ושהו ג' ימים ראשון ושני ושלישי. וננמרה מלאכתן ברביעי. וסהו נמר מלאכתן מאורות. הארץ בג' ותוצא הארץ עיקר ברייתה. ושהתה ג' ימים שלישי רביעי חמישי. וננמרה מלאכתה בששי. וסהו נמר מלאכתה אדם. שנא' (ישעיה מה) אנכי עשיתי ארץ ואדם עליה בראתי: (ה) תולדות א"ר שמואל ב"ר נחמן יב כל תולדות שנאמרו בתורה חסרין בר מן תרין. אלה תולדות פרין וגו'. והדין. ומפני מה אינון חסרין. ר' יודן בשם ר' אבין אמר כנגד ו' דברים שנטלו מאדה"ר. ואלו הן. זיוו. חייו. וקומתו. ופרי הארץ. ופירות האילן. ומאורות. זיוו מנין שנא' (ליהוש ה) משנה פניו ותשלחהו. חייו מנין. כי עפר אתה וגו'. קומתו מנין שנא' ויתחבא האדם ואשתו. יג א"ר אבהו באותה השעה נזעה קומתו של אדה"ר ונעשית של מאה אמה. פרי האילן ופרי הארץ מנין. שנא' ארורה האדמה בעבורך. מאורות. ר' שמעון בי"ר יהודה איש כפר עכו אמר משם ר"ם. אע"פ שנתללו המאורות מע"ש. לא לקן עד מ"ש. אתיא כרבנן ולא אתיא כר' יוסי. יד דאמר ר"י אלהיך טו לא לן בבודו עמו. מ"ט (תהלים מט) ואדם ביקר בל ילין וגו'. ורבנן אמרי במ"ש ניטל זיוו ממנו. וטרדו מג"ע את האדם. וכתיב (ליהוש יד) משנה פניו ותשלחהו. א"ר יהודה ב"ר סימון טז אותה האורה שנברא בה העולם. אדה"ר עמד והביט בה מסוף העולם ועד סופו. כיון שראה הקב"ה מעשה דור אנוש. ומעשה דור המבול. ומעשה דור הפלגה שהן מקולקלים. עמד וגנזו מהם. שנא' (ליהוש לח) ויימנע פרשעי אורם. ולמה גנזו. אלא גנזו לצדיקים לע"ל. שנא' וירא אלהים את האור כי טוב. ואין טוב אלא צדיקים. שנא' (ישעיה ג) אמרו צדיק כי טוב. וסנין שגנזו לצדיקים. שנא' (משלי ד) ואורח צדיקים כאור נוגה. יז וכיון שראה אור שהוא גנוז לצדיקים שמח. שנא' (כתי יג) ואור צדיקי' ישמח. ר' לוי בשם ר' נזירא אמר. יח ל"ו שעות שמשה אותה האורה י"ב של ע"ש. וי"ב של ליל שבת. וי"ב של שבת. כיון שחטא אדה"ר בקש לגנזה. חלק כבוד לשבת. שנא' ויברך אלהים את יום השביעי. ובמה ברכו באור. כיון ששקעה החמה בליל שבת שמשה האורה. התחילו מקלסין להקב"ה. הה"ד (תהי לז) תהת כל השמים ישרהו. מפני מה. ואורו על כנפות הארץ. האירה אותה האורה כל היום וכל הלילה. כיון ששקעה חמה בם"ש. התהיל החושך ממשמש ובא. יט באותה שעה נתירא אדה"ר. אמר שמא שבתוב בו הוא ישופך ראש ואתה תשופנו עקב בא להזדווג לי. (תהלים קלט) ואומר אך חשך ישופני. אתמהא. מה עשה לו הקב"ה. כ זימן לו שני רעפים והקישן זה לזה. ויצאת האור וברוך עליה. הה"ד (שם) ולילה אור בעדני. אתיא כההיא דתני דבי ר' ישמעאל. כא מפני מה מברכין על האור בם"ש בורא מאורי האש. מפני שהוא תחלת ברייתו. רב הונא בשם ר' איבי בשם ר' יוחנן אמר. אף במוצאי יה"כ מברכין עליו. מפני ששבת באותו היום. ר' ברכיה בשם ר' שמואל אמר. אע"פ שנבראו הדברים על מליאתן. כיון שחטא אדה"ר נתקלקלו. ועוד אינו הוזרן לתקונן עד שיבא בן פרץ. שנא' (חוש ד) אלה תולדות פרץ מלא. בשביל ו' דברים שיחזרו. ואלו הן. זיוו. חייו. קומתו. פירות הארץ. ופירות האילן. ומאורות. זיוו מנין. שנא' (שופטים ה) ואוהביו כצאת השמש בגבורתו

יד יוסף ד פרקי היכלות יקום בהליס רמז תכ"ם ויקרא יכ"ף רמז רל"ז. ויקרא כדר ו. מנחות כ"ע ושכר נרכתים דף פ"ו. לך דף נ"ג ע"ז דף כ"ם ל"ד. ויכוסלמי מגיעה. בוחס"ם מזמור כ"ג. ולקמן סי' ר'. שכר תדם דף נ' ודף ס'. ח לעיל ס"ג סי' כ'. ועיל ס"י סי' י"ב: ו פסיקתא רבתי ס"ג: ז לקמן ס"ד. מנחומא כמוס מבמבים. שכר נרכתים. ויק נה. ס"ר פ"ת. ילקוט פ"ו. ושכר מבמבים וסוף דוס רבה: ח ילקוט כדר ו: ט ילקוט פ"ו ויכוסלמי מגיעה: י מגיעה י"ב: יא מגיעה י"ב: יב מנחומא נרכתים נמ"ר פ"ו. ילקוט פ"ת. ולקמן פ"י. והוא פסוק כוס מהטו. וכ"ר פ"ו: יג לקמן פ"י סי' ב' ס"ר פ"ו. יד ילקוט כדר ו: טו כיכלדנין ל"ח: טז ויכוסלמי לויק"ר פ"ו: יז מדר"ל פ"ו. יח שנת קיס יהוס. נרכוס פ"ק. ולקמן כוף פ' פ"ב. כוס"ע עמוד ל"ג שמוס. ז"ח דוס דף ק"ג. ס"ר פ' ל"ב. דוס רבה פ"ח. לקמן רבה פיהמה י"ח. פיקוחא דפיקוחא במיני נמ"ר פ"ג. יט תדא"ר פ"ג פ"ו. כ: כא פסיקתא נרכתי פ' כ"ג. ע"ז ח': כב פסיקתא ד' כ"ג: כג נרכוס ל"ם:

ענף יוסף

פרשה יב [נ] (רבי יהודה ורבי נחמיה כו') בויקרא מודיס פרשה פ' סיה כלל נכח (ממו בהבראי בעיל ע"ה סימן נ' נעתק) מלת אלה שהולקים בם על ' שרבי יהודה ס"ל בפרט בהקושים בכלל סיפים מוסבה בהעלותך בפעליות ' ורבי נחמיה ס"ל בכולם ונכללו בויום ה' בפועל ' לכן לפיה מכחתו יפתוך ביכיו פתוחי והתולדות ונבראים ביום ה' הלכך לא יתמו ויגעו ר"ל לפרקבא במקומן הוא כל מחד ביומו (יפ"ת) [ד] (פתוך נ"ל) וכולילה ג' תולדות) קבה דבא לפרש ומפרש בעולמו בכבי נמי מהתולדות ל' : יג נתנו ' ובמל לא קיים מלת בתכת ג' תולדות ביום ג' ולפי שיסופו לפ"ת בו לא מיבפא בה (יפ"ת): [ה] (בתוספ שעה בוסה קומתו) ופ"ת למה קדם לו הכרון זה לקללה ' י"ל בעבה ס' כן בדי בייכיר בשלמה ויבוא

מתנות כהונה

פרשה יב כה. ומתידין להחזר פ"א משה בן דוד הנה מפרק: **נזעה** נבדאה ונהקללה שנאמר ויהבהבת והלה קומתו סיה מלת כל העולם ויהיה נהכה שנאמר ויהי כל הארץ נכה: **אדם** עמד ובכיט. פיומו לו לומר ובעבירה: **מפני** שהוא מוצלי שנים בהלת בריים הלוה: ה"נ לף ע"ם בשכללו הדבריס על מלמוש. **סי' ולפיכך** כתיב תולדות מלת שנברתו במוצלן בחלק העבודה נכס שמחזר

עין יוסף

ביותר לי לכסבר להם בהן סוס דופי תפילו על קלת דבריס שיהבה לבלתורה בעניו סיורה בלשון יקרות (יפ"ת) : (ב) בהבראם בה' **בראם** כדילפינן בפרקין מדכתיב כי ביה ה' צור עולמים. דשה"נ נבלת בירוד. ושוה"נ נבלת בל"ת: **ואת כל אלה ידי** עשתה. מכוס דכתי בכתם חמד בה"ת בהחם. וסיינו לרמוז בשבת בלה יצירה כדאמר בכרקין לכבי מייתי בנין הלי קלת. אדם בהיות הלהו בל בעולם כך והוא נמר מיקוסה ולהן בהכין מהקיומה הלה בזכות השבת הלניה (מה"ק): **שנא' אנכי עשיתי** כו' דמדלה נקט הלה חדם בהנקט בשמים בל נהבס. משמע שהחדם נבדו בוה השיקר (יפ"ת) : (ה) **כנגד** ו' **דברים** ולכן תולדות בשמים מלה שקודם בהשת היו על מליותון. וכן תולדות פרן מלה לפי שכולן תוזיס לתיקון בניהם בן פרן תניה לדקנו. ובשבת פ"ם בי"ם דוכבי בשיעות בהדם טפרוקין בחדם דוד מניה. ובהיות מניה היקוו בל חדם לכיכך ביניה יפה שבל לחיותו כמו קודם בהיות נכלם בשבה דבריס הלו (מה"ק): **וקומתו** של מחה"ר מן בהרין עד לרקיע סיה כדלעיל בניס פ"ת: **ופרי הארץ** שנתמעטו הפירות. שהפילו תילני ברוך עמו בירושה בשבכתו. כדלעיל פ"ה. ופיומל בכל זה מקללת תרומה בהדמה: **משנה פניו** ותשלחהו בהדם בהילכון קמייתי. ופיהולו בשמלתו לו סיום פניו. ופיעני בפסוס הוא בזיון והדהו (יפ"ת) : **שנאמר ויתחבא האדם** ונלה שנעשה קומתו לו סיה יכול להתחבלות **ארורה האדמה בעבורך** והטלה נקרא עטר כמ"ם ויחלבו מעטר המרן. ועטר כולל פירות ההרן. הדגן. והטלים הכלכ **באורות דאר"ש** כו שנתקללו המאורות במ"ם חה בתפת תדא"ר. ועיין לעיל פ"ו סי' ג'. **ולמה** גנזו ה"ל לתבדו לעתידי: **וירא אלהים את האור** לפרושי **אדה"ר** כו' כו' זה הוה דבדי רבי טו. מן הבלתוי היה שמיד כשהחטא תדם היה רתוי לעוזבו תך מפני בבוד שבת שמשה לו שעות (י"ת): **ישראל** לשון פיכה: **האירה אותה האורה כל היום** על ערב שבת. וכל הלילה על שבת: **שיבא בן פרץ** משיח שהוא מבנין דוד: **בצאת**

יוסף תלה ב' תלו. ובני נמחיה ס"ל דכיון דהחם מדכר ג'. ג' הן עקר בריייתו. וביום ששי תלן ושמיס יקרבת הקר הוה (יפ"ת). **ומהו נמר מלאכתן מאורות** כי זולהס היה מיכרת בשולה הבריים: **ותוצא הארץ עקר ברייתה** כי החהן בעלמה נוף דומה ושיקר היוהה ועוהבה הוה בח הנמייתה שלה. והיינו דכתי כמ"ם תולה החהן בכם היה ומה"כ המדבר: **ומהו גמר מלאכתה אדם** שהוא הלהו בל העולם והוא נמר תיקוסה ולהן החהן מהקיומה הלה בזכות השבת הלניה (מה"ק): **שנא' אנכי עשיתי** כו' דמדלה נקט הלה חדם בהנקט בשמים בל נהבס. משמע שהחדם נבדו בוה השיקר (יפ"ת) : (ה) **כנגד** ו' **דברים** ולכן תולדות בשמים מלה שקודם בהשת היו על מליותון. וכן תולדות פרן מלה לפי שכולן תוזיס לתיקון בניהם בן פרן תניה לדקנו. ובשבת פ"ם בי"ם דוכבי בשיעות בהדם טפרוקין בחדם דוד מניה. ובהיות מניה היקוו בל חדם לכיכך ביניה יפה שבל לחיותו כמו קודם בהיות נכלם בשבה דבריס הלו (מה"ק): **וקומתו** של מחה"ר מן בהרין עד לרקיע סיה כדלעיל בניס פ"ת: **ופרי הארץ** שנתמעטו הפירות. שהפילו תילני ברוך עמו בירושה בשבכתו. כדלעיל פ"ה. ופיומל בכל זה מקללת תרומה בהדמה: **משנה פניו** ותשלחהו בהדם בהילכון קמייתי. ופיהולו בשמלתו לו סיום פניו. ופיעני בפסוס הוא בזיון והדהו (יפ"ת) : **שנאמר ויתחבא האדם** ונלה שנעשה קומתו לו סיה יכול להתחבלות **ארורה האדמה בעבורך** והטלה נקרא עטר כמ"ם ויחלבו מעטר המרן. ועטר כולל פירות ההרן. הדגן. והטלים הכלכ **באורות דאר"ש** כו שנתקללו המאורות במ"ם חה בתפת תדא"ר. ועיין לעיל פ"ו סי' ג'. **ולמה** גנזו ה"ל לתבדו לעתידי: **וירא אלהים את האור** לפרושי **אדה"ר** כו' כו' זה הוה דבדי רבי טו. מן הבלתוי היה שמיד כשהחטא תדם היה רתוי לעוזבו תך מפני בבוד שבת שמשה לו שעות (י"ת): **ישראל** לשון פיכה: **האירה אותה האורה כל היום** על ערב שבת. וכל הלילה על שבת: **שיבא בן פרץ** משיח שהוא מבנין דוד: **בצאת**

בנבורתו . חייז מנין . שנא' (ישעיה סה) כימי העץ ימי עמי וגו' . כה תני רשב"י אומר . אין עץ אלא תורה . המד"א (משלי ג) עץ חיים היא למחזיקים בה . קומתו מנין . שנא' (ויקרא כו) ואולך אתכם קוממיות . תני ר' חייא בקומה זקופה . ולא יראים מכל בריה . ר' יודן אמר מאה אמה באדה"ר . ר"ש אשר . ר' אמה . ר"א בר ר"ש אמר כד' ג' מאות קומה מאה מיות מאתים . ר' אבהו אמר ט' מאות אמה . ר' בריה בשם ר' דוסא אמר . טעמיה דר' אבהו מהכא . כי כימי העץ ימי עמי : מה כשקמה הזו שהיא עושה בארץ ת"ר שנה . והוולד יוצא ממעי אמו באמה נרומה . צא והשוב אמה ומחצה בכל שנה . הרי תשע מאות אמה . פירות הארץ ופירות האילן מנין שנא' (צפניה ג) כי זרע השלום הגפן תתן פריה וגו' . מאורות מנין שנא' (ישעיה ג) והיה אור הלבנה כאור החמה וגו' : (ו) לכל יש תולדות . שמים וארץ יש להן תולדות . שנאמר אלה תולדות השמים והארץ בהבראם . הרים יש להן תולדות . שנאמר (תהלים צ) בטרם הרים יולדו וגו' . מטר יש לו תולדות . שנא' (איוב לח) היש למטר אב . טל יש לו תולדות . שנא' (שם) או מי הוליד אגלי טל . רשב"ל אמר אלו מרגליות של טל : (ז) תני כל מי שיש לו תולדות . ימות ובלה . ונברא ואינו ברוא . וכל מי שאין לו תולדות . אינו לא מת ולא בלה . וברוא ואינו נברא . ר' עזריה בשם רבי אסר כלפי מעלה הדבר אמור . כל מה שאתה רואה תולדות שמים וארץ הן . שנא' בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ . בשני ברא מן העליונים . שנא' ויאמר אלהים יהי רקיע . בשלישי ברא מן התחתונים . ויאמר אלהים תדשא הארץ . ברביעי ברא מן העליונים . ויאמר אלהים יהי מאורות . בחמישי ברא מן התחתונים . ויאמר אלהים ישרצו המים . בששי בא לראות את האדם . אמר אם אני בורא אותו מן העליונים . עכשיו העליונים רבים על התחתונים בריה אחת . ואין שלום בעולם . ואם אני בורא אותו מן התחתונים . עכשיו התחתונים רבים על העליונים בריה אחת ואין שלום בעולם . אלא הרי אני בורא אותו מן העליונים ומן התחתונים בשביל שלום . הה"ד וייצר ה' אלהים את האדם (וגו') . עפר מן האדמה מן התחתונים . ויפח באפיו נשמת חיים . מן העליונים . דאמר רשב"ל (שוב כה) כו המשל ופתח עמו עושה שלום במרומיו . המשל זה גבריאל . ופתח זה מיכאל : (ח) כה אמר ריב"ק בהבראם . באברהם . בזכותו של אברהם . ר' עזריה אמר על הדא דריב"ק (נחמיה ט) אתה הוא ה' לבדך אתה עשית וגו' וכל אשר בהם . כל האונקים הזה בשביל מה . בשביל אתה הוא ה' האלהים אשר בחרת באברם והוצאתו מאור כשדים ושמת שמו אברהם . א"ר יודן בהרים הגבוהים היעלים אכ"כ . אלא (תהלים קד) הרים הגבוהים ליעלים . הרים הגבוהים למה נבראו בשביל היעלים . כמה יעלה זו תיישה היא מתיראת מן החיה ובשעה שהיא מבקשת לשתות . הקב"ה מכנים בה רוח של חזזית והיא מקרקשת בקרניה . והיא שומעת קולה ובורחת . (נב) סלעים מחסה לשפנים . הדין טפזא מיגין תחות שקפא מפני העוף בשעה שהוא פורח שלא יאבלנו . ומה בשביל דבר מטא ברא הקב"ה את עולמו . בשביל זכותו של אברהם יאבה"ו . אתמהא : (ט) בהבראם . ר' אבהו בשם ר' יוחנן אמר ל כהבראם בה"א בראם . ומה ה"א זה כל האותיות תופסין את הלשון . וזה אינו תופס את הלשון . לא כך לא בעמל ולא ביגיעה ברא הקב"ה את עולמו . אלא (שם נג) ברבר ה' וכבר שמים נעשו . ר' יהודה נשיאה שאליה לרשב"ג אמר מפני ששמעתי עליך שאתה בעל הנדה . מ"ד שם

יד יוסף כג קהלת רבה פסוק ובקרון לעולם עומדת . מעתים ד' . תוי"ט ת"ח פ"ג : כה ב"ב ע"ב : כו פסיקתא רבתי פ"מ : כז ויקרא רבה פ"ט : כח תרגום יחיוב כ"ח . דברים רבה פ"ה : כט ירושלמי פ"ח . פוחים ממחר ק"ד . זוהר פרשת בשלח . תיי כיכר דף קל"ד . ילקוט דף קכ"ד . ען דף פ"ו ודף ק"י . ויקרא דף ע"ט . פקודי דף כ"ב . פרשיי דף ל"ח . וזוהר הדש דף ו' ודף כ"ב . זוהר ויפ דף כ"ג . ותצא דף ל"ז : ל תוספתא דע"ז פ"ו : לא תנחומא כ' . זוהר נרמבדבר פ' ט"ו ען דף ק"ב . ילקוט מכלים רמז תקכ"ד : לב תנחומא ס"ג . מדרש תהלים פ"ח . ילקוט ס"ו . פוחים ממחר מזמור פ"ב . זוהר פרשיי . ובחוקותי : לא שמל פ"ג סי' ב' . ולקמן פ' כ"ו . פוחים ממחר מזמור ס"ב . מכלם נעה פ"ב . ילקוט ס"ו :

מתנות כהונה

מהאור למקומה הקמקמן : אין מן חלה מוכה . מהיכן קיימת לעד כך יהיו קיימים לעד כ"ש בעל המום לנגמ : באמה גדולה . לפי הענין הוא שיעור אמה ומהמש ובערוך נרם נרומה ופי' כ"ש באמה דידיה ולכל היותר הוה שוחא באמי אמה ק"ב הכי אמה ואין לכל אמה ס' מלות אמה בתוך אמה ופסוק זה נאמר על תוכך קיימים מהכי כיצד בעל המום לנגמ חלה של תרומה : מרגליות מיפין שעל הכל כמרגליות וכ"ש פי' ולועזין ניבבל : כלפי מעלה כו' . זה שנאמר מי שחק לו תולדות כו' ר"ל הקב"ה ואין כיוצא בו . ולפ"ז ל"ל כל מה וכו' אלא ר"ל שברצונו לה"ק פסוק על חלה תולדות מובא ללמדינו לעמר שכל מה שנברא וכל אשר ההא בוולה תולדות צמיח ואחר ברכות לא נברא מפה ושוב מבאר והולך לתוך כולם נמצא מעלה ומפה : ה"ג ביולקוט תולדות צמיח ואחר כן בלשון בתת צמיח ואחר כן : הראובנים הנמצאי . בהרים הגבוהי' יעלים ואין כיוצא . פרוש מפעמ שנתנוב בהרים : ה"ג בשבל יעליו . יעלה כ' שבייה . לשומר הבה כתה ולפיכך היא עושה על בהרים כדי שלא יענו הרועים לתריה וכשהיא מתה ומוכרחת ליכל נפש ומחירתא מן הרועים : הזזית הוא של שפוח ונבנשן . והיא החיה שנשמעת קול הקריקתו ומחירתא וברוחת : טפזא הנפן הזה שוכב ליפן הרחה הפלא שמחירתא מן הרועים שלא יפוטו עליו ויאכלוהו ושיו ערך מקף : מנין יפן כד"א דעני תפרקנו : אינו שופט את הלבון . לינו צריך להפוש הלבון להנתות הה"ל כ"ג מתנה על ניס שלו ופ' כרמבן נפ' מקן כי מדני ניס לחה מעבר עליו ופ' ט כרמבן ז"ל

ענף יוסף

ויכול מלאי . וכפלה נפ קלנו (ישעיה) : (ח) (בכרתם בלחיכם מכוחו של מנכיפס) חסו דכסיב לחה כוח ס' פלטים תבר נחתים בלחיכם וגו' . ענין הכתוב מורם על דבר הנברר מנין כוחם להרחות שוחי הנחר להכניע כעיקרי . ולמעט נתו כוחם . כמו שכתבי הוא הנחר ולמעט נברתו בלחיכם והעלים . וזהו הרחת חלה הולדות הבמים ויתלון נוכחו מס . בכנבלים וזו לחיכם בחוח הטיקר בברילם פחוד שממנו מוסמלו בעלי וא עבדי פ' : (ט) (בכרתם כפ' בדחם) פלא תרב"ל בפרכב פ' סימן י"ב דיקאר בנברת בשלם

ענף יוסף

נכלה כיוס פ' . ולפלו למ"ד לשל פ"ג נלחה סיפה בלמלפי ומעמו ממנה הפמים כפ' . מ"ם כח הסיולי פמים כבר נכלל ביום פ' בחים . והפיפה בלמלעות פנשבה ממנה הפמים הוח ממולע בין פים העלוים הכוחים למהחוים הבמים (מה"ק) : תדשא הארץ ויקוו המים נכלל הדפח בלחן. פהלות הכפה לנוקע דפחים הית . ולחלי"ם נמלפו בלחמים יהיה (יפ"ק) : עבשיו העליונים כו' ולין פלום . הענין בקלה כי השלום הפפל הוח מכוון ממם למול שלם העליון . פכל מה פים בשלם העליון יש בהונמתו בשלם הפפל . וק פפם פעליונים הם בהוהיות ופה הוח בנבמיות . מכוון חלה כנגד חלה : ח"ם שיקר קבר המילחות המהבר שלם העליון פהוח המפשע לעלם ההחתון פהוח מקבל הכבע . ולבן לח יחבן בימלת דבר לחד בשלם הפפל חלה יפה כהונמתו בשלם העליון לחבר פההחתון מובפע מהעליון ולין דבר מבבע בלח מבפיע . וכן לח יהבן להוה מבפיע בלי מקבל הפפע . ולבן עבה פ' בריחה הדפה פיפה קלח מהעליונים פיהו הפפע . וקלח מן ההחתים מחיים . פי כמו פ' ממין דבם לפחים בבפ"ם בפבק הבפוה : שלש מאות שנה דוקם קומתו קומה מיום . קומה כלחב"ר והיו מחי חמה . מיום ב' מחות . הרי ג' מחות : כי כימי העץ ימי עמי כי מלחת פיבם לחיה עץ . ולח בח לפחום חלה לפבם דוחלה הבוונה על עץ בחלבך יונר מכל עץ . ויהיו מהן השקיה . וכלחי בבוחנ"ב נמיכת דהלי מדנה עביד בחרעת ת"ר עץ : באמה נרומה כי בעבוך בחמה וחוספת . וכמ"ם (נ"ב פ"ם) היה פוקל עין בעין עיקן לו לח נרומו . פיהו מעב יותר . וקחו בחלבכים לחמה הבוונה יהיה כמיומים לחמה של מעלה בחמות . ויהין בהחשבה חלבים פיהם חמו גדל חמה בוונה פיהו השבה פמיים . נמלה מעיב הגילוי לכל חודם פמיים חמה . ולפנה פהוח פיהם עבר חדם . פיהם עבר פמיומים חמה . פהם חמה ומהלה . ופיהם בם"י בחמה דידיה . נמלה מעיב לפם מחות פהם פ' מחות חמה . ופפוך כי כימי העץ וגו' לח נחמר על חוכך יומים פהרי כיצד בלע הפות לנפש . חלה של הבוצה לחמר : הנפן תתן פריה מכוון פריה קלוף . מדלה לחמר החן פרי ויבול . נמלעו הפרי והיבול הפיוחדים להם להיולו מה פיהם דרכם בבריחה (יפ"ק) וכמ"ם בהוהים כהיים על פפוח ועין הכתוב יהן פריו לח כדרך בשופה עכיו חלה כדרך שעשהה ניתי חדם כי : והיה וגו' שבעתים כלור שבעה יומים . פי כלור שבעת ימי נרחפין : באור שבעת הימים ביום הבת פ' פנך עתו ויהין מכהו ירפה . וע"כ כיוצ הולדות חלה בעיהר לחזור כל הפפר דנרים פהכהו : (ו) לכל יש תולדות כבוונה פהכהוב חלה הולדות הפמים וגו' בח לבפל דעה החומרים פהפולם קדמון ח"ו פהרי לכל"ם הולדות. וכל מי פים לו הולדות עברת ותיו טוהת . וממילח ע"כ הכל מהודם בבריחה (מה"ק) : שנא' בראשית ברא אלהים כי כוונה חלה הולדות הבמים כי' לל הבריחה נפפך מפלמות הבוהת יבוי כמו ההולה מהביה . כמו פיהה דעת הקדמונים הכושים . ולבן כהב בפמים ובהרן בריחה לחבות מבבראת במים ולהרן פתוך פיהם : בטרם הרים יולדו ולח כהב בם למהכה : היש למטר לב כי' לה מי הוליד חגלי פל הכוונה פהמולדות הפל ומטר היה הפל ומטר עלמה פהרבה מעלמו בשהיה ל"ב הולדות : חלה של מרגליות פיהם פל הכוונה פהמולדות הפל ומטר היה הפל ומטר עלמה פהרבה מעלמו בשהיה ל"ב הולדות : אלו מרגליות של טל כלומר מיכי הוליד לחלי טיפות כמו מרגליות והם נמפכים ונחים מפכה על העולם כחמור (מה"ק) : (ז) מת ובלה הם כ' דנרים . לחחד הפפכד . והבני הבלייה בעודן קיימין ול"ל בכל הנמלחים חמיד הסרים והולכין בפבנן . חלה בקביה מחדם בעודו בכל יום מחיד מעבה בוחבות להוסיף להם עפע חדם לבריחם : ובבל מי שאין לו תולדות תע"ב לעיכה חלה הקב"ה לחמר כל מחיי דחי ויפח כל (יפ"ק) : ובכל מה שאתה רואה מהולדות הבמים ויחלן בדבר פ' בחים בעולם בהבל הולדות פמים ולחלן וחיו כדלקמיך לפל ס"ח לח לבהות הולדות : בשני ברא מן העליונים ל"ל בהחלן בדבר מן העליונים ומן החחתונים שנא' בראשית ברא וגו' בשני ברא מן העליונים כ' ומניח זה לבשיה בהבל הולדות פמים ולחלן הוא : יהי רקיע לחבל הבמים לב"ש

(שם ס״ח) סולו לרוכב בערבות ביה שמו וגו׳. א״ל אין לב כל מקום ומקום שאין לו איש ממונה על בית שלו. אנדיקוס במדינה ממונה על בית שלו. אגוסטוס במדינה ממונה על בית שלו. כך מי ממונה על בית של עולם. הקב״ה ביה שמו על בית של עולמו. א״ל לג אוי דמובדין ולא משתכחין שאלית לר״א ולא אמר כן. אלא (ישעיה כו) לד כי ביה ה׳ צור עולמים. בשתי אותיות ברא הקב״ה את עולמו. אין אנו יודעין. אם העה״ז נברא בה״א. והעה״ב ביו״ד. או אם העה״ז נברא ביו״ד. והעה״ב בה״א׳. וממה דאמר ר׳ אבהו בשם ר״י. לה בהבראם בה״א בראם. הוי העה״ז נברא בה״א. ומה ה״א זה סתום מכל צדדיו ופתוח מלמטה. רמז שכל המתים יורדים לשאול. והעוקץ שלו מלמעלה. רמז שעתידים לעלות. והחלון הזה שמן הצד רמז לבעלי תשובה. והעה״ב נברא ביו״ד. מה יו״ד זה קומתו כפופה. כך הן הרשעים קומתן כפופה. ופניהם מקדירות לע״ל הה״ד (ישעיה ב) ושח גבהות האדם ושפל רום אנשים ונשגב ה׳ לבדו ביום ההוא. ואומר (שם) והאלילים כליל יחלוף: (י) בהבראם. ר׳ ברכיה בשם ר׳ יהודה ב״ר סימון אמר. לו בלא עמל ובלא יגיעה ברא הקב״ה את עולמו. אלא בדבר ה׳ וכבר שמים נעשו. משל למלך שנזף בעבדו ועמד לו תמיה. כך (איוב כ״ו) עמודי שמים ירופפו ויתמהו מגערתו: (יא) ר׳ אלעזר ור׳ יהושע. ר״א אומר לז כל מה שיש בשמים בריית מן השמים. כל מה שיש בארץ בריית מן הארץ. ומייתי ליה מן הכא (תהלים קמ״ח) הללו את ה׳ מן השמים וגו׳. הללו את ה׳ מן הארץ וגו׳. ר״י אומר כל מה שיש בשמים ובארץ. אין ברייתו אלא מן השמים. ומייתי לה מהכא (איוב ל״ז) כי לשלג יאמר הוא ארץ׳ מה שלג אע״פ שהווייתו בארץ. אין ברייתו אלא בשמים. כך כל מה שיש בשמים ובארץ. אין ברייתו אלא מן השמים. ר׳ הונא בשם ר׳ יוסף אמר. כל מה שיש בשמים ובארץ. אין ברייתן אלא מן הארץ. הה״ד (ישעיה נ״ה) כי כאשר ירד הגשם והשלג מן השמים וגו׳. מה הגשם אע״פ שירידתו מן השמים אין ברייתו אלא מן הארץ. כך כל מה שיש בשמים ובארץ אין ברייתו אלא מן הארץ. ר׳ יודן מייתי ליה מהכא (קהלת ג) הכל הולך אל מקום אחד הכל היה מן העפר והכל שב על העפר. רב נחמן אמר לח אפי׳ גלגל חמה. שנא׳ (איוב ט) האומר לחרס ולא יזרח: (יב) ר׳ יוחנן ור״ש ב״ל. ר׳ יוחנן אמר מלך ב״ו לט בונה פלטין. משהוא בונה את התחתונים. אח״כ הוא בונה את העליונים. אבל הקב״ה ברא את העליונים ואת התחתונים בריאה אחת. רשב״ל אומר. מלך ב״ו עושה ספינה. בתחלה הוא מביא קורות. ואח״כ הוא מביא ארזים. ואח״כ הוא מביא הוגנים. ואח״כ הוא מעמיד עליה נווטים. אבל הקב״ה ברא הן ומנהיגיהם. הה״ד (ישעיה מ״ג) כה אמר האל ה׳ בורא השמים ונוטיהם. ונווטיהם כתיב: (יג) ר׳ יצחק ורשב״ל. ר׳ יצחק אמר מ מלך ב״ו. בונה אהל ומותח אהל אנגקי. ע״י שהות הוא רפי קיסעא. ברם הכא (איוב ל״ז) תרקיע עמו לשחקים. וא״ת שהן רפים. ת״ל (שם) חזקים כראי מוצק. רשב״ל אמר. ב״ו מוצק כלים אנגקי. ע״י שהות היא מעלה הלודה. ברם הכא חזקים כראי מוצק. נראים כמין תרקיא. ר׳ עזריה אמר על הדא דרשב״ל. כי בו שבת מכל מלאכתו. אלה תולדות השמים והארץ בהבראם. אלא יום יוצא יום נכנס. שבת יוצאת שבת נכנסת. חדש יוצא חדש נכנס. שנה יוצאת שנה נכנסת: (יד) ביום עשות ה׳ אלהים ארץ ושמים. מא ב״ש וב״ה. בש״א מחשבה בלילה ומעשה ביום. וב״ה אומרים מחשבה ומעשה ביום. אמר רשב״י מב תמיה אני. איך נחלקו אבות העולם ב״ש וב״ה על בריית שמים וארץ. אלא מחשבה בין ביום בין בלילה. ומעשה עם דמדומי החמה: (טו) ה׳ אלהים. למלך שהיו לו כוסות רקים. אמר המלך אם אני נותן לתוכן חמין הם מתבקעים. צונן הם מקריסין. מה עשה המלך ערב חמין בצונן ונתן בהן ועמדו. מג כך אמר הקב״ה אם בורא אני את העולם במדת הרחמים הוי הטייה סגיאין. במדת הדין היאך העולם יכול לעמוד. אלא הרי אני בורא אותו במדת הדין ובמדת הרחמים. והלואי יעמוד: (טז) ארץ ושמים. מד משל ללגיון שהמליך את המלך תחלה

יד יוסף לב בוח״ט מזמור קי״ד ירוס׳ הגיגה : לג בנהדרין פ״ח : לד זוהר ויארא דף כ״ב ילקוט ישעיה רמז רל״ו . מנחות כ״ט : לה זוהר סלונו דף רכ״ח . לו ב״ר פ׳ ג׳ ילקוט ס״ז : לז קהלת רבה פסוק הכל היה מן העפר . יומא נ״ד : לח זוהר לו דף ל״ד . נשא קכ״ה : לט ילקוט ישעיה רמז כ״ד : מ ירושלמי פ״ק דברכות . ילקוט ס״ז : מא ילקוט ס״ז : מב לעיל פ״א סי׳ כ״א . ויק״ר פ׳ ל״ז ילקוט ישעיה רמז בע״א : מג פ״ר פ׳ מ׳ : מד בוח״ט מזמור ל״ג :

ענף יוסף

העולם ברא״ה (יפ״ת) : (והעוה״ב נברא ביו״ד) כלומר עוה״ב של אחר מ״ס שיתחדשו בעולם כמה נוראות ונפלאות המפורסמים בכתוב · דסו״ל כבריאה חדשה וזה נברא ביו״ד (נזה״ק) : לפה

מתנות כהונה

ז״ל שבכל מקום ומקום יש ממונה על צעקת בני המדינה והעוות שנעשה בקרבה והקב״ה ממונה על עולמו של העולם כו׳ ובפירש״י הנחתי דרך אהרה : אנדיקים בערוך גרס אנדיקום. והוא שם מין שררה : אגוסטוס בערוך גרס אגבספס והוא ג״כ שם מין שררה : ה׳ ג ביה שמו ממונה על ביה של עולמו ודייק מדכתיב ביה שמו והלא שמו הויו אלא יה וכן הוא בהדיא במדרש תהלים וכן אמר כאן בהבראם כה׳ בראם כלומר בורא וממונה על ביה שלו : אוי דמובדין כו׳ אוי ואבוי יש לצעוק על שנאבדו מימנו חכמים הראשונים. כגון ר״א כי שאלתיו ולא אמר כן · לבעלי תשובה. כלומר כתה פתוח לבניהם שיכנסו והקב״ה יקבלם ועיין בפ׳ הקומץ רבה מה טעם לא שני בכהה של מטה : מקדירות משחירות כי כן היו״ד כולו גולם א׳ שחור. תמיה מתרייה ומבהיל. מטר זן הארץ. שהעבים שואבים מים אוקיינוס : חרס בריתו מן האדמה והוא קורא לשמש חרס הרי שבריתו מן הארץ : הוגנים פי׳ הערוך מאזנים או שבה ותשברת. נווטים שהם מוליכי הספינה : ה״ג נירום׳ (פ״ק דברכות) בבר ודם מותח טולם אנגקי ופי׳ הערוך טולם מרגלה של זכוכית כדאי׳ במכילתין קשה היה אבני הלקוס ועשה כרין בולוס של זכוכית אנגקי בעת גרה ושעה הדחק׳ ע״י שהות. כשמוהה ועומד מעט הוא נעשה רכוי מעט : תרקיא. מראה של זכוכית. כי בו שבת וגו׳. סיפא דקרא אשר ברא אלהים לעשות. אלה תולדות שייך וגו׳ דמשמע לעשות מיכאן והילך תולדות שמים והארץ חהו כמה שמהדש בכל יום תמיד מעשה בראשית כדמכרש וחזיל אה כדים לקוב שעיינין בחזקתו ומראיהם יתמונתם כיוו בעת התחודש מחשבה בלילה כו׳ דייק מדכתיב שני שמות ה׳ אלהים ובכל הבריאות כתיב ויעש אלהים ויברא אלהים בראשית ברא אלהים. ויאמר אלהים יהי כן הרי שבס אלהים יוחד על התעשה ולכן כתב עוד שם של הויה והיא מורה על המחשבה כד״ה וינחם ה׳ ויאמר ה׳ אל לבו וכן כל ויאמר ה׳ וידבר ה׳ ומדכתיב ביום עשות הרי שהעשייה היה ביום וממילא שהמחשבה היה בלילה וב״ה סברי שאלה ביום שב אל הוראת שני השמות על המחשבה והמעשה שמיהם היו ביום ורשב״י סבר שאין ראוי לייחד יום או לילה למעשה כי לא היו פעולותיו צריכין להמשיך בזמן אך בדבר ה׳ וכבר נעשו ויהי המחשבה היה בין ביום בין בלילה וזה אין ראוי לכה לחותרו כי כן מחשבתו יתברך בהיה והוה ויהיה ולכן כתיב עשות מקור המורה רק ענין העשייה ולא אמר עשה התורה על פעולה הנמשכת אחר הזמן : מתבקעים נשברים לשברים : נקרסים מתבקעים בלי תסכון : הטייה ההטא או ההוטאים יהיו רבים כי לא יפחדו מן העונש : ללגיון חיל של מלך : פרוקופי

עץ יוסף

אין צריך לנענע הלשון שהכפא הותה בדרך התנשאות לבד (יפ״ת). לרוכב בערבות ביה שמו יה שמו מיבעי ליה. א״ל אין לך כל מקום שאין לו איש ממונה על בייה שלו. כן הוא גירסת הרמב״ן ז״ל בפרשה מקץ. וכן הוא גירסת ירושלמי. וכן עיקר וכו׳ בייה לשון צעקה והרעיותה על דבר עוות. שבכל מקום יש איש ממונה על צעקת העשוקים הצועקים בייה והיה הש״ת ממונה על בייה של עולמו. והוא ע״ד מ״ש אבי יתומים ודיין אלמנות וגו׳. ועיין ברבה סדר מקץ כי תהוני בייה את מעביר עלינו : אדיקום בערוך גרס אנדיקוס. פי׳ פרזי והוא שדה בלשון יוני (יוסיף הערוך) והוא לפי הגירסא על בית שלו. אבל לפי הגירסא על בייה. פירושו מין פולמגות : אגוסטוס בערוך גרס אגבאספס. והוא ג״כ מין שררה כך מי ממונה על בייה של עולם הקב״ה ביה שמו ממונה על בייה של עולם. כצ״ל : אוי דמובדין אוי והבוי יש לצעוק על שנאבדו ממנו חכמים הראשונים. כגון ר״א כי שאלתיו ולא אמר כן אלא כי ביה ה׳ כו׳ וזהו סולו לרוכב בערבות ביה שמו והיינו שישבחוהו בשם יה דורא על שם בריאת העולם שנבראת בשם יה · עולם הבא ביו״ד. והעוה״ז בה׳ כדמסיק (מה״ק) וכך צ״ל בשתי אותיות ברא הקב״ה את שני עולמים ומה ה״א זה שהוא רמז לעוה״ז · סתום מכל צדדיו ורה שבין רגל הה״א וגגו לא מקרי פתיחה דמעט הוא (יפ״ת) · יורדים לשאול פי׳ לקבר שהוא למטה (יפ״ת ומה״ק) : שעתידין לעלות פי׳ לתחיית המתים : לבעלי תשובה שצריכין לדחוק עצמן ולבוא בכתה הקטן יחוק נער ויסורין כמ״ש כנגד לך וגו׳ ושבת עד ה׳ אלהיך : מה יו״ד זה קטן בקומתו וכפופה כן הוא בפוה״ם : מקדירות משחירות כי כן היו״ד כולו גולם אחד שחור (מ״ז״כ) : (י) בלא עמל כו׳ דורש בהבראם כאילו נבראו מעצמם בלא עמל ובלא יגיעה דהתחלת בריאת שמי׳ היה במחשבה רק נגמר השמים בגערה בעלמא שנתחזק בגערתו כדדרש לעיל פ״ג סימן ב׳. עמודי שמים ירופפו ויתמהו מגערתו שנתחזקו ביום ב׳ בגערה בעלמא (מה״ק) (יא) הללו את ה׳ מן השמים כו׳. ולא קאמר בשמים ובארץ. שבריאתם משם היתה. שהחיה ולבנה ומזלות בריאתם מן השמים. וכל בריות שבארץ בריאתם מן הארץ (מה״ק). אלא מן הארץ שכוונה על הדברי׳ היורדין מהשמים למטה. אחר שהם רואין שהותן למטה לארץ הוא הוא כפשטן אלמות · כי לשלג יאמר הוא ארץ. שאומר לשלג שיהיה בארץ. מה שלג אע״פ שצווה שיהיה בארץ אין ברייתו אלא מן השמים כו׳ כי כאשר ירד הגשם והשלג מן השמים. כן הוא בקהלת רבה. וכאן חסר זה מה הגשם כו׳ אין ברייתו אלא מן הארץ. כאן חסר וצריך להיות כה כעס. ואדם יעלה מן הארץ והשקה את כל פני האדמה. והיינו הגשם שבאד. שהרי הגשם מן האד שבארץ הכל היה מן העפר אפי׳ דברים שבשמים · האומר לחרס הרס בריאתו מן האדמה. והוא קרא לשמש הרס שברייתו מן הארץ (יפ״כ) הכוונה שיש בו ג״כ יסוד דומה ליסוד העפר אבל הוא יותר דק וספירי והוייל העפר פלישה · (יב) מלך ב״ו כו׳ אבהבראם דקרא קויאת יאמר דאתא לאיתור שנבראו בריה אחת (יפ״ת): בריה אחת בבריאה אחת הוגנים הם הברזלים הגדולים שמושיבי׳ בים בחבלים וכו׳ פרש״י. והם נקראים בלע״ז אנקערם שמעמידים את הספינה : נווטים פי׳ המוסיף הערוך בלשון רומי מלח וספן: ונווטיהם כתיב פי׳ שכתוב ונוטיהם מלא טי״ו. ואנו דורשים בלשון יוני ורומי ונוטיהם באפי׳ הנווטים שדרכן בהההרונה נבראו עם השמים כאחת ור״ל שנבראו מלאכים מנהיגי השמים. (יג) בונה אהל כו׳ שיש של יריעות פרוסים. כמו האה״מ והמשכן. והב׳ כמו שאנו שבים. דרך האהל שמותחין אותו בדוחק שיהיה מתוח היטיב בלא יהיה בו קמטים. וזהו אנגק ופירושו בדוחק. ולעפ״כ ע״י שהייה זמן הוא רפה מעצמו. ברם הכא כתיב תרקיע עמו לשחקים. כתימה. כי הוא רקעם יפה יפה (יפ״ת) ובירושלמי הגירסא ברם הכא וימתחם כאהל לשבת. וכתיב חזקים כראי מוצקים : אהל אנגקי בתרגום ירושלמי היא מוצאת. אתה הוא ה׳ אלהים דעניקיא לעייקיא בשעת עקתהון עני יתי בהדא בשעתא דהיא שעה אנגקי : חזקים כראי מוצק כי׳ כמראה של ברזל שהוא חזק : מוצק כלים אנגקי פי׳ כשמוצק כליו הוא דוחק אותם ומוכם היטיב שיהיו יכים ובהירים ומאירים. מ״מ כשהותה מעט הוא מעלה הלודה והחבדל שבין ב׳ הלבונות. כי הרפיון בא מסבת עצמן. והחלודה בא מסיבת האויר החיצוני. נכלל שניהם בכתוב. חזקים שאינם מתרכים מהרכבתן. וכמה כראי מוצק שהוא נחושת קלל שאינו יוצא הלודה. כמין תרקיא כמראה של זכוכית (ערוך) : על הדא דרשב״ל כי בו שבת כו׳. והארץ וכל צבאם ידוע שוב חזר לומר אלה תולדות השמים והארץ בהבראם. אף לאחר שכלה מלאכת השמים והארץ וכל צבאם בז׳ ימי בראשית מ״מ תמיד אלה תולדות השמים והארץ יעמדו בקיומן כולם ביום הבראם ולא ישנו תפקידם : יום יוצא כו׳ שנה יוצאת. בירושלמי מסיים כתיב אלה תולדות השמים. כלומר אע״פ ביום יוצא ויום נכנס אפ״ה תולדות שמים וארץ בתקומם עומדים ולא ישנו תפקידם (י״מ) : (יד) מחשבה בלילה כו׳ בששת ימי בראשית היה המחשבה בלילה והעשיה ביום ודייק מדכתיב ביום עשות וגו׳ דהמעשה היה ביום. אבל המחשבה בלילה (מה״ק): וב״ה אומרים מחשבה ומעשה ביום. דכיון דמעשה ביום הוא הכי נמי המחשבה. או הכבר כדורש עשות מלשון יתעשת האלהים שמרומז בו המחשבה ג״כ : אמר רשב״י כו׳ שאין ראוי לייחד יום או לילה למעשה. כי לא היו פעולותיו צריכין להמשיך בזמן אך בדבר ה׳ וכבר נעשו. והמחשבה היתה בין ביום ובין בלילה. אבל המעשה נעשה כרגע בסוף היום (יפ״ת) : (טו) ה׳ אלהים למלך כו׳ בס ה׳ מדת הרחמים והלהים מדה״ד כדלקמן בפרשה ע״ג : כוסות רקים נ״ל כלים דקים כדל״ת. וכן הוא בילקוט: מתבקעים נשברים לשברי׳ : מקריסין מתבקעין בלי הסרון (מה״כ) או מקריסין הוא כמו מקריסין בשי״ן שהוא קריסת הקרח. ועיין בפרש״י חולין (מ״ח ע״ב) בקרירי לא דתטרשי כו׳ : ערב חמין בצונן והכונה כי אלה העונש הנוקמת תהוגלה יהיו מתגברים הבלים בארץ מאד. ולולא הרחמים הוא ה״ו כליה בעולם תיכף בעת החטא וגכן נכרת בבניה׳. כלו׳ שהעולם יתנהג ממוזג ושניה׳. שתאחר להענים וזגו מוותר לגמרי. אם בורא אני את העולם במדה״ר בבעה״ז ינהגם ברחמים והופיהו׳ יענשו בעוה״ב לא כי׳ אפשר כי הרוב לא יזכו לעוה״ב ואם יתמידו תמיד בטובה ולא יענשו על החטא יפליגו בחטא : חטייה סגיאין פי׳ ויסו

תחלה. אמר המלך הואיל ולניון זה המליכני תחלה. הרי אני נותן לו פרוקופי שלא תזוז ממנו לעולם. כך אמר הקב"ה הואיל והארץ היא עשותה צביוני תחלה. הרי אני נותן לה פרוקופי שלא תזוז ממנה לעולם. הה"ד (תהלים קיד) יסד ארץ על מכוניה בל תמוט עולם ועד:

פרשה יג (א) א וכל שיח השדה טרם ונו'. הבא את אומר כל שיח השדה ונו'. ולהלן את אומר ויצמח ה' אלהים מן האדמה. א"ר תנינא להד"ע. ובאן לישובו של עולם. תני ר"ח אלו ואלו לא צמחו. עד שירדו עליהם נשמים: (ב) וכל שיח השדה ב כל האילנות כאילו משיחין אלו עם אלו. כל האילנות כאילו משיחין עם הבריות. כל האילנות להנאתן של בריות נבראו. כיעשה בא' שבצר את כרמו ולן בתוכו ובאת הרוח ופנערתו. וכל שיחתן של בריות אינה אלא על הארץ. עבדת ארעא. לא עבדת. יכל תפלתן של בריות אינה אלא על הארץ. מרי תעביד ארעא. מרי תצליח ארעא. כל תפלתן של ישראל אינה אלא על ביהמ"ק. מרי יתבני בית מקדשא מרי מתי יתבני בית מקדשא: (ג) כי לא המטיר ה' אלהים על הארץ. מזכיר ג שם מלא על עולם מלא. א"ר חלפאי כשם שהוא מזכיר שם מלא על עולם מלא. כך הוא מזכיר שם מלא ביורדת נשמים. אמר רשב"י נ' דברים שקולין זה כזה. ואלו הן. ארץ. אדם. וסטר. א"ר לוי בר חייא ושלשתן בג' אותיות. ללמדך שאם אין ארץ אין מטר. ואם אין מטר אין ארץ. ואם אין שניהם אין אדם: (ד) א"ר הושעיא ד קשה היא נבורת נשמים שהיא שקולה כנגד כל מעשה בראשית. מ"ט (תהיל כ) עושה נדולות ואין חקר ונו'. במה (שם) הנותן מטר על פני ארץ ושולה מים על פני חוצות. ר' אחא מייתי לה מהבא. (ירמיה י) עושה ארץ בכחו מכין תבל בחכמתו. מה כתיב בתריה (שם) לקול תתו המון מים בשמים. ואין קול אלא נשמים. שנא' (תהלים מ"ב) תהום אל תהום קורא לקול צנוריך. א"ר יצחק שהיא מרצה כקרבנות. שנאמר (שם פ"ה) רצית ה' ארצך. ולהלן הוא אומר (הושע ט') לרצון על מזבחי ר' סימון אמר אף מכנסת את הגליות.

שנא'. (תהלים פה) שבת שבות יעקב. רבי יוחנן בר מריה אומר. ה שהיא אוספת את העברה. שנא' (שם) אספת כל עברתך. ר' תנחום בר חנילאי אמר. אף מכפרת על החטאים. שנא' (שם) נשאת עון עמך. רחב"א אמר. ו ושקולה כנגד תהה"ם ר' אבא ור' חייא בשם ר' (חייא בר) אבא אמרו. אף חכמים קבעו אותה בהה"ם. בזו יד ובזו יד. בזו פתיחה ובזו פתיחה. בזו יד שנא' (ישעיה נ) היתה עלי יד ונו'. ובזו יד. (תהלים קמה) פותח את ידיך. בזו פתיחה (דניאל כה) יפתח ה' לך. ובזו פתיחה (ישעיה ט) הנה אני פותח את קברותיכם ונו'. ר' יודן בשם ר"א בר אבינא אמר בזו שירה ובזו שירה. בזו שירה (תהלים קמ) ירננו יושבי סלע. ובזו שירה (תהלים סה) יתרועעו אף ישירו. רחב"א אמר נדולה מתחיית המתים. שתחיית המתים לאדם. וזו לאדם ולבהמה. תחיית המתים לישראל. וזו לישראל ולאומות העולם. ז נוי א' שאל את ריב"ק. א"ל אתם יש לכם מועדות. ואנו יש לנו מועדות. בשעה שאתם שמחים אין אנו שמחים. ובשעה שאנו שמחים אין אתם שמחים. ואימתי אנו ואתם שמחים. ביורדת נשמים. מ"ט (שם) לבשו כרים הצאן ועמקים יעטפו בר יתרועעו אף ישירו. מה כתיב אחריו תריעו לאלהים. כהנים לוים וישראלים אין כתיב. אלא הריעו לאלהים כל הארץ. אמר ריב"ל בשעה שהמטר יורד בהמה מבקשת תפקידה. מ"ט לבשו כרים הצאן לבשו דברייא ענא ל' נקי: (ה) ואדם אין לעבוד את האדמה. ח ואדם אין להעביד את הבריות להקב"ה באליהו. וכתני המעגל. ואדם אין לעבוד את האדמה. לא נברא אדם אלא לעמל. אם זכה הוא עמל בתורה. ואם לא זכה הוא עמל בארץ. אשריו לאדם שהוא עמל בתורה. כי לא המטיר ה' אלהים על הארץ ואדם אין ונו'. אלמלא אדם אין ברית כרותה לארץ להמטיר עליה. שנא' (תהיל לח) להמטיר על ארץ לא איש מדבר לא אדם בו: (ו) כל הנחלים הולכים אל הים ונו' ם מעשה בר"א ור' יהושע שהיו מפרישין לים הנדול ובנבסה ספינתן לים למקום שאין מים מהלכין. א"ל ר"א לר"י לא באנו לכאן אלא לנסיון. מלאו משם חבית מלא

יד יוכף פרע א יהוקט ס"ו: ב יהוקט ס"ו: ג יהוקט ס"ו ר"ל בנכול מע"ב נא מכר נמלת נלנסים: ד קהלת רנה פ"ג. יהוקט חיוט. תנחומ ס': ה תהלים ס': ו ירמ' נכנסום כ"ס. כנסיות פ"ג. ד"ל פ"ו בבלי מכות כ"ג: ז שוח"ט שמות ק"ו. ד"ל פ"ו. סי' ס': ח יהוקט ס"ו. מנחות י"ט. מנחות ס"ו: מנחומין ל"ט: ם קהלת רנה פ"ג. יהוקט שם:

מתנות

פרוקופי כנוד נשמן ניכמפקי וכפ"י סי' מהנה וחיט סיח: צביוני סיכפ"י דכתיב ותולת התולע דשמ מה מהר להזות: ויצמח ה' אלהים הרי שכוו מלמטה וכן למר וכל סיח לה סיה עדיין ותע"ג דכתיב ג"כ ותולת התולע דשמ ונו' כנר סיכן רב"י בשם ח"ל שעמהו רק על פתח קברקע תבל לה יעלו עד שהמטיר על התרן לעוקר החדש תבל כתן למר ויצמח ה' ונו'. כל עץ ונו': ויטע ה' אלהים נן בעדן מקדם ושכוו הכמיט ז"ל מקודם בנכרא התדש כדי שיעלה הכל מתוקן: באילו מביאין לפו עם פלו. כלומר הם מביאים דבר ומתכיים זה עם זה: עם הבריות. סיכפ"י ז"ל שהבריות זוכרין ושפעין מעם על מנת להניח הרבה. וכשהתרן מוליאה פרומם הרי היא מצלמת הרבה הרבה מעם בעבון מצח ואתן על הבריות וכן למר הכהוב בפיהום תשנה חת הפנים והשמים חת הארץ ואתרון יענה חת יזרעאל. להנאתן של בריות דיקא דקרא דייק ואתרון חין הרי שהכל בכפל החדש ואתפ"ל לפעמיה נכפל ניהם בההוא מעשה כו'. כן פיהם"י ז"ל. ועוד עכל לומר מזהו נקרא להמלחמה שמקבלים עכור הבחורה מעם ה' יתברך על דבר שלבשו חז"ל והגה מוב חלי יסורין וכדומל: עבדת תרעת וכו'. שתמיד שומלין זה לזה עבודה התרן פירות חו לה עבודה ולכן כתיב היה ודברי בני אדם עדיין לה היה כי לה המטיר ונו': ובל תפלחן כו'. דרש היה מלמען שפלה כ"ש ויעמ יעמח לשום ונו': מרי תעביד כו'. כך היה תפלתן להקב"ה נתן השוש שעבה שמיש ונו'. ובל תפלחן כו'. דרש היה מלמען שפלה כ"ש ויעמ יעמח לשום ונו': מרי תעביד כו'. כך היה תפלתן להקב"ה נתן השוש שעבה שמיש ונו'.

עץ

ויסא סוטח מרוכים (יס"ג): עשתה צביוני תחלה (פי' רנוני להחפשם להשחלנ נשולם לפני השמים וכל היה נקנה הקב"ה מלך. וכשכר זה נתן לה הקב"ה פרוקופי. מוסף הערוך בתר כלי כבוד ונדולה:

פרשה יג (א) הבא את אמר וכל סיח השדה טרם יהיה בתרן. דמשמע שעדיין לה צמח שום דבר קודם בריאת האדם. ולהלן את אמרת וצמח ה' אלהים מן האדמה. דמשמע לפי שהיה בריאתם האדם. וכדאיתא לעיל פ"ח ס' י' שבשלשי נבראו ולשלום ונ"ע: ארי"ח להלן לנ"ע נברא של עולם נלא נשמים: לישובו של עולם נלא נמח עד לאחר בריאתו של אדם כשהשלנלן על הנשמים: (ב) כל האילנות כו' מדמיע וכל עשב השדה ט"ב שמ"ם וכל סיח השדה סיח עשב ולא אילנות. משום שכל האילנות כאילו משיחים לכן אילו סיח. ושיון לקמן בשמועה: להנאתן של בריות נבראו שלבך האילנות מלאט עלים ופירות לנטין על הבריות מפני חרוח שלא יזקו כ"ל. וכשעשה אכילה: כל שיחתן של ט' ומפרש קרא וכל סיח הבריות על השדה. כי היחיס הלוי שזה: וכל תפלתן כו' סיח מלמען תפלה: מרי תעביד ארעא כו' דתנן השולח תעשה התרן ותלנית התרן: אינו אלא על ביהמ"ק דמיח נמי נתפלה יפרנלו על ביהמ"ק הנקרא שדה כדל"ת נתן שדה תחרוש. ופי' הקרא וכל סיח שלחל על סיח המקדש שנקרא שדה: מתי יתבני תתן מתי יכנה סיח המקדש: (נ) מזכיר שם מלא ט' כ' תלהים. שעד שלא נשלם השולם לא יתחיל להזכיר עליו שם מלא סין דהוה הסר. שם סיה ושם תלהים הוה שם הכולל על פעולותיו שהוא כולל. שם שהוא בבריאת נשמים. שם הוה ושם תלהים הוה שם הכולל על פעולותיו כולם (יס"ג ומהר"ק): שם מלא בבריאת נשמים. מ"ם הנשמים שעין שלל מעמיד חת כל השולם והקולה ככל מעשה בראשי' מלקמן: נ' דברים שקולים דמהר"ק מזכיר שלמען יחד מחר וחלד. ללמדך שקולים שם זה כזה (מהר"ק) וכלומה שקולים בשעין שלל יכלו לעמוד לעולם החדש מבלי לשהו כי עלה שלל החרן והמטר לה סיה החדש יכול להתקיים. וכן שם מן חדש מן שמים כלקמן ס' ה': אמר רבי לוי כר' ליל מרבי לי הוסף שד עולם נלא נמח עד לאחר בריאתו של אדם כשהשלנלן מ' לוחיות נהוחות מי כל אחד מהם מפוחף מנלם. שלשהם מיכין זה בזה. ולכך הם שקולים: (ד) קשה היא נבורות נשמים כר' ליל מעשה נסים שירלה כדבר קשה (יס"ג): נבורות נשמים נמ' ס"ג יוחנן מפי שיורדין בעבורה: עושה נדולות ואין החקר וכתיב בס"ה האומן מטר דהכי זה על נעורות הנשמים שקול כנגד כל הנדולות של מע"ב שלין החקר: עושה ארץ בכחו זו נתת המון מים הוה ליה למכתב תרן ונמים (יס"ג): ואין קול אלא נשמים מכל מקום מים לה יליף לתסבר דנשמים העליונים מיירי ע"כ יליף מקול לנוריך שמקולות מנשמים נתרן ודיבי נשמים: מרצה כקרבנות כי בירידה נשמים מתקבלים העליונים לתתחתונים ויונע מקור שפע הבריכה מתקור לעון המעיין ממילא הם מרלים הקרבנות (תהר"ק): רצית ה' ארצך ודיבי כתרן ע"י נשמים. וע"י תורה שם הרנשמים שליך לעשמים כת"ם רליה ה' לתוך: מכבשת

מלא מים. כיון שעלו לחומי אמר להם אנדריאנוס שחיק עצמות. מי איקינוס סה הינון. י"א"ל מים בולעין מים. אמר להן הבו לי מנהון. יהבון. ליה מלא לקנייאתא. ותוו יהבין בגווה מים והיא בלעה להון. על דעתיה דר"א משם הם שואבים. על דעתיה דר"י לשם הם שבים ללבת: (ז) כיצד היתה הארץ שותה. ר' יהודה ור' נחמיה ורבנן יא ר"י אמר בהדין נילום. דמשקה והדד משקה. ור"נ אמר במין תובייה דהדין קבריא דמרבה וקבר. ורבנן אמרי כמין תווי (נהר בבבל ושמו תווי) ולמה קורין אותו תווי. שהוא שואל ומשקה אהת לס' שנה. וכך היתה הארץ שותה מתהלה. דכתיב ואד יעלה מן הארץ וגו' והזר בו הקב"ה. שלא התה הארץ שותה אלא מלמעלן: (ה) רבי חנן דצפורי בשם ר' שמואל ב"נ אמר. יג מפני ד' דברים הזר בו הקב"ה שלא התה הארץ שותה אלא מלמעלן. מפני בעלי זרוע. ובשביל להדיה טללים הרעים. ושיהא הגבוה שותה בנמוך. ועוד שיהיו הבל תולין עיניהם בלפי מעלה. התד (תויב ה) לשום שפלים למרום וגו': (ט) ומהיכן הארץ שותה יג ר"א אומר ממימי אוקינוס. דכתיב ואד יעלה מן הארץ. א"ל ר' יהושע. וכי מימי אוקינוס לא מים מלוחים הן. א"ל מתמתקים הן בעבים. דכתיב (תויב ט) אשר יזלו שהקים. היכן הם נוזלים בשחקים. ר"י אומר מן העליונים. שנא' (דברים יח) למטר השמים תשתה מים. והעננים מתגברים מן הארץ ועד הרקיע ומקבלין אותן כמפי הנוד. דכתיב (תויב ט) יזקו מטר לאחו. יד ותושרים אותן כמין כברה. ואין טיפה נוגעת בהכרתה. דכתיב (שמואל ב כב) חשרת מים עבי שחקים. למה הוא קורא אותן שחקים. רשב"ל אמר שהן שוחקין את המים. ר' אבא ב"ב אמר כהדין מסוסא. ר' שמואל ב"נ אמר כדקין הללו של בהמה: (י) ר' יוחנן ורשב"ל. תר"י אמר אין עננים אלא מלמעלה. שנא' (דניאל ו) וארו עם ענני שמיא. רשב"ל אמר אין עננים אלא מלמטה. שנא' (תהלים קלה) מעלה נשיאים מקצה הארץ. על דעתיה דר"י. לאחד שבבר את חבירו חבית של יין וקנקנה. ר"ש אומר לא שאמר להבירו הלוני כאה של חטים. א"ל הבא קופתך ובא מדוד. כך הקב"ה אומר לארץ אייתי עננין וקבל מטר: (יא) ה' שמות נקראו לו. מז עב. אד. ענן. נשיאים. הזיז. עב. שהוא מעבב את פני הרקיע. אד. שהוא שובר אוירן של בעלי שערים. ענן. שהוא עושה הבריות עגום אלו לאלו. נשיאים. שהוא עושה הבריות נשיאים אלו על אלו. הזיז. שהוא עושה הזיונות ברקיע ומשרה רווח"ק על הבריות. כר"א (ישעיה ה) חזון ישעיהו בן אמוץ: (יב) אמר רשב"נ יד' שמות נקראו לארץ. כנגד ד' תקיפותיה. ארץ. תבל. אדמה. ארקא. כנגד תקופת ניסן. שהיא מריצה את פירותיה. תבל. כנגד תקופת תמוז. שהיא מתבלת את פירותיה. אדמה. כנגד תקופת תשרי. שהארץ עשויה בולין בולין של אדמה. ארקא. כנגד תקופת טבת. שהיא טורקת את פירותיה:

כמה

יד יוסף י נכתוב ע' נרש"י ותופשות. יא קהלת רבה אכות כל בנתיים. יב ירושלמי הענית ג"נ. קהלת רבה שם. יג ילקוט קהלת. ובלתן. מענית ס'. טוס"ם מזמור ל"ח. קהלת רבה שם תחומין ס"ק ל"ח: יד נשל"ג ד' סי' ד': סו ירוש' סוכה פ"ק. ילקוט פ"ו. טוס"ם מזמור קל"ה הוס' סוכה י"ב: סו ירוש' תענית ג"נ. ילקוט פ"ו. טוס"ם מזמור קל"ה: יז ילקוט כ"ו. ויקרא ג' כ"ט סי' ס' ג"ם. טוס"ם וילקוט מקלש קל"ה:

מתנות כהונה

שחיק עצמות יתקנו ויתמנו ויתמנו עלתוקיו ויתמה זכרו. מה הם ומה פעמים העשם מיפי בכתוב כל הכלים הולכים אל היס ושם לאינו תלת ושיך לספר זה: בולעין מים. לשיקר לאינו תלת: הבו לי מנהון. לכו והביאו לי תהם תמיהי תוקיעם כי תיהי מתיתין לכם: יהבון ליה. רצו לו מהוקן מים שהביאו תשם לקינואתה פ' העגלה ספל והוו יהבין כו'. היו מוקנין בהוכו תיים והיו מי תוקיעם בולעו לאותן תים. על דעתיה כו'. עיקר תלתה זה היס תדים בולעו ושם תיהא פלוגתא דר"ל ורבי יהושע ר"ת שכר התרן שהה מים תוקיעם ור' יהושע שכר תתים עליהם ור"ת דרש הם בנים תשם הם בוחנים ע"י העגמים חבו תיהר היהד ורבי יהושע דרש בתרשיל חלמעלה. ניצוד ובגד זוהלין ובגד תתר שהו להוכו: ביצד פיס. קודם שהריעיל חלמעלה. נילום שהו מלמים הוא עולה בכל יום ומשקה התרן. כמין תובייה כו'. הערוך הביאו בערך תווי ולא פירשו ובמ"ע גרס קבריאל וכן הוא במדרש הזית (ו ה) והוא נהר שעולה ותרבה תים ובקבר ובלבע בתדייה. תווי ספר מפלש והולך שהר בבבל ושמו תווי לס' שנה. ולכיוצא בקרא תווי ל' קרייה והוסו שלמדבשים שהה תיתו עולה רק פעם אחת והוא מספיק: בעלי זרוע. שלא יגבהו הבבלים מן הבורות והבתורות: להדיה מן הזרעים והלילות: כלפי מעלה ויבלבל על המפר: ושהיכן

יוסף

והביאו ויזלו לבריהם בגסיון (יפ"ת): מי אוקינוס מה אינון. מה הם ומה פעמים. שלויה כל ההלים הולכים אל היס ושתו תלת ושיך בתדלים קבלה בהדיה כן. א"ל מים בולעים מים לשמור שתסגולתם להפריד המים ולבצלן. ולהפסיד יסוד המייתי אל יסוד התויר. כעין התם שיתוך המים שבקדרה ויכלו לתתן. וזה פ"י התם כלו כעין ויבזו לתויר (יפ"ת). הבו לי מנהון תנו לי מהם. שלת התתין לתם כי זה רתוק תהתקם: יהבון ליה נתנו לו מתוקן ויים. לקינייאתה פ' העגלה ספל: והוו יהבין כו' היו מוקנין בתוכו ויים ושתו מי תוקיעם בולעין תותן קויים: על דעתיה דר"א כו' כת לפרש סוף הפסוק אל מיקום שהמלחים הולכים שם הם בנים ללבת. דבשת פליגי רבי אלעזר ור' יהושע דלר"ת דס"ל לכל העולם תימי תוקיעם הוא שוהה כלילתן סו' מ' ע"כ מה שנתוסר שם הם בנים כ"ל תיבת הם שתולים שהמלחים שתים שמהגמיים יהבלבים שהלים. לא תני מפרש משם שתוסים. ולכן תמר לשם הם שבים. ויקיל פירוש הכתוב אל תקום שהמלחים הולכים פעם תחד דיהיו שים שם הם שבים ללבת ושלא יבזו תת שבים (יפ"ת). כיצד היתה הארץ שותה תשם דכתי' כי לא התשיר כ' תלמים על התרן ותו"ם לון לעבודת התדייה והי יעלה מן התהון והשקה לה כל שני התדיה ויילך ה' תלמים תת התדים עשר מן התדייה וגו' וברש"י ותד יעלה לעון בריותיו על תדם שהה התהום והשקה העגמים לשרות העשר ועברת תדם כו' וע"י תמר כיצד היתה הארץ שותה תלמעה ההלה קודם בריותה תדם. כלומר בתיה תיכן היתה לז הבקעה התרן תליתה (מהר"ק). כהדין נילום הוא שהר הילים דמשקה הרן תגיים. וכן הדר משקה. כלומר כבן דיכו להבקעה בשם תחר פעם בכל שנה. כן לז היה התדר עילה תיים לו מתיה שהר ומשקה התרן (יפ"ת): כמין תובייה כו' פ' כיון דיעלה ושהוך והתוך ושלא בל שהר קבריא. בתיעלה שהמים בתוכה נקרא טובה והוא שהר שבולה ושהרה תיים ושבלע בלמעה (מהר"ק) לשם לומר ביתי שתיבש. תוצעין על הקריטיה ואחר עבור יתי הקייר יתקרע קריעתו וכו' לגמל טופף וכן כל שנה וכנה. קך היתה התרן טוהה שהיו שלים תיכבו ויי"ן והזהרן ובנין למקוחה בהוכה: ורבנן אמרי כמין תויי שהר בבבל בשמין שהוא שלה לון ריים בעלשים. ומקלתו טוי תלבן תמהון בהוכה שלה קך בעם להיה לתבשים שהר והוא משכיח. ובך היתה הארץ שותה מהיליו היתו קוד בריהה תדם והזר בו הקב"ה להר בריהת הדם שלה הקב"ה מעשהו בלא יסקה חוהה שד מלייטה תלת תלעילה. מילו פעמי דיכרב בסיוק (מהר"ק): (ה) מפני ד' דברים כו' ומה שהר ניצוח וקבריית והוי נשתרו בתבבל בשמין שהוא שלה לון ריים בעלשים. ומקלתו טוי תלבן תמהון בהוכה: ורבנן אמרי כמין תויי שהר בבבל בשמין שהוא שלה לון ריים בעלשים. ומקלתו טוי תלבן תמהון בהוכה שלה קך בעם להיה לתבשים שהר והוא משכיח. ובך היתה הארץ שותה מהיליו היתו קוד בריהה תדם והזר בו הקב"ה להר בריהת הדם שלה הקב"ה מעשהו בלא יסקה חוהה שד מלייטה תלת תלעילה. מילו פעמי דיכרב בסיוק (מהר"ק): (ה) מפני ד' דברים כו' ומה שהר ניצוח וקבריית והוי נשתרו בתבבל בשמין שהוא שלה לון ריים בעלשים. תשבר שטבע לטייר המקומות שהן לבל יעלו טו תדים בהדין תלבים שהר לה תתייר (יב"ת). בעלי זרוע מפני התקיומות שהן מוכיים כוב בהבהות בשהוהים. תו לתיכון בשפה ויהוד והתשים לתריעים ולבוהות. בעלי להדיה טללים רעים מלשון הדפה. שים שלים רעים התיוקים לתריעים ולבוהות. והתיבר התייר ע"כ הגבוה שותה בנמוך שלוה בת התבר תלמעה לת ומלבר התייר ע"כ. ומלבר התייר ע"כ הגבוה שותה בנמוך (מהר"ק). (יב) ד' שמות נקראו לארץ משום דדרים שתות טעם התרן ע"י שמות התרן: ארץ תבל. כ"ם לה התרן ותלותה. תבל ויושבי בה: אדמה והשקה תת כל פני התדמה. ארקא פיתיתי ר' תלה"ל דבמיית ומלבלה לת שבתו: מריצה את פירותיה התרן הוא לשון ריצה. וכתי"ם בר"ת קף ר"ת תיזה הודם שהתרן תלמה דשתים ותלון תולית פירות הוי תומר זה טיבו. טיבו בתרן יפרתל וכתדיגות בסתוסים לה. למה תוי פירות שמגתיים בשדה שדיין בתקופה תתת. תבל בתדיגתיהו שיקר בתרן יפרתל ים למה תוי פירות שמגתיים בשדה שדיין בתקופה תתת. תקופת תמוז שהשה. והשמה מתבל ומתקשת לה פירותיה. ונס בעידול בתקופת תמוז: בולין בולין פ' תתיכות התיכות תמה. פי לז עת התסוף ותסבר לותם תשדה על תלמי השדה ומתברים לותם תמרים התרים. ותדתה יבון לף שהלק תשדה ממנה כמו מזבח תדמה (יפ"ת ומהר"ק): שהיא טורקת את פירותיה כלומר שפרים מ ריקות וכתוסים חבר קורקי הקור (מהר"ק). תבל בהדל"ל בהל פירות שעדיין לון הפירותיכרים רק מתהלת להוציא עיים ולהציין לון שהם יתוקים (נרי"ן). ולא בתמ"ב דהכתי ולא בת"י פירי שבשה זמן שהייתה לילות.

(יג) כמה נשמים יורדין ויהיה בה כדי רביעה. כמלא כלי מחרישה של ג"ט דברי ר"מ. ר' אומר יש בקשה טפח. ובבינונית טפחיים. ובשבעה ג' טפחים. ארשב"א יש אין לך טפה יורד מלמעלה. שאין הארץ עולה כנגדו טפחיים. מה טעם (תהלים מג) תהום אל תהום קורא לקול צנוריך ונו': (יד) א"ר לוי ג המים העליונים זכרים. והתחתונים נקבות. והן אומרים אלו לאלו קבלו אותנו. אתם בריותיו של הקב"ה. ואנו שלוחיו. מיד הם מקבלים אותן. הה"ד (ישעיה מה) תפתח ארץ. כנקבה זו שהיא פותחת לזכר. (שם) ויפרו ישע. שהן פרין ורבין. (שם) וצדקה תצמיח יחד. זו ירידת גשמי. (שם) אני ה' בראתיו. לכך בראתיו לתקונו של עולם ולישובו: (טו) א"ר ברכיה בא עלה שבר מן הארץ. מיד והשקה את כל פני האדמה. היא דעתיה דר' ברכיה. דאר"ב (דניאל יב) יערוף כמטר לקחי ונו'. שברז בריות את ערפן. מיד מטר יורד: (טז) כמה נשמים יורדין (גי) ויהא אדם צריך לברך. ר' יוסי בשם ר' יהודה ור' יונה בשם ר' שמואל אמרין. מתחלה כדי רביעה. ובסוף אפי' כל שהן. ר' חייא בשם ר' יוחנן אמר בתחלה כדי רביעה. ולבסוף עד שידחו פני הקרמיד. ר' ינאי ב"ר ישמעאל בשם רשב"ל אמר. בתחלה כדי רביעה. ולבסוף כדי שתשרה פי המנופה. והלא כמה נשמים יורדין ואין פי מנופה נשרת. אלא תהא נראית באילו שרויה: (יז) כיצד הוא צריך לברך. כגי כהדא דתנינן. על הגשמים ועל בשורות טובות הוא אומר. ברוך הטוב והמטיב. ר' ברכיה בשם ר' לוי מייתי לה מהכא (תהלים קיט) טוב קרים על נפש עיפה ושמועה טובה ונו'. מה שמועה טובה. ברוך הטוב והמטיב. אף טוב קרים הטוב והמטיב. ר' יהודה אומר כדין מברך יהזקאל אבא. יתברך יתרומם יתגדל שמך. על כל טפה וטפה שאתה מוריד לנו. שממנו אתה זן אלו מאלו. ר' יהודה ב"ר שמעון אומר כד שהוא מוריד בעמדה. שנא' (תהלים סה) כי ינרע נטפי טים. המר"א (ויקרא כ) וננרע מעליכם בעמדה. ר' יוסי בר יעקב סלק למבקרי לר' יהודה מגדלאה. שמע קליה מברך. אלף אלפים ורבי רבבות ברכות והודאות אנו צריכין להודות לשמך. על כל טפה וטפה שאתה מוריד לנו. שאתה משלם גמולים טובים לחייבים. א"ל כן הוה ר' סימון מברך. א"ר זירא תמן אמרין. על הזול שהוא בא לעולם. ועל השבע שהוא בא לעולם. ועל הנהר שמספה למדינה. אומר ברוך הטוב והמטיב: (יח) והשקה את כל. ר' אליעזר בשם ר' יוסי בר זמרא אמר. הכל מתברך מן משא ומתן מתברך והפרנסתותין מרויחין. ר' יותנן בר לוי אמר. אף מוכי שחין מרויחין. ר' חייא בר אבא אמר. אף החולין מרויחין. ואבריהן רפין עליהם. כי אביתי מן חבריא הוה מבקר בישיא. כר הוות רביעתא נהתא הוה א"ל רחב"א מה אינון עבידין. הוה א"ל ניגוחי. ר' אבא אומר אף אבן טובה מרגשת. רבנן אמרי אף הדגים מרגישים. א"ר פנחס עובדא הוה בהדיה עכו וצדו חד נון. ושמו יתיה ש' לטרין. ותקלו יתיה ר' לטרין. הוה תמן חד סב צייד. א"ל דלא נחת רביעתא. וכיון דנחת צדו חד נון. ושמו יתיה מאתן לטרין. ותקלו יתיה ואשכחוניה ש' לטרין: (יט) אמר ר"א בר"ש כי אין הארץ שותה אלא לפי חסמה. א"ב מה יעשו שרשי תרוב. ושרשי שקמה. ששרשיהם עד תהום. אלא כל אחד ואחד לפי צרכו. ר' הנינא ב"ר עיוקה ור' ברכיה בשם ר' יהודה אמרי. שרשי חטה בוקעין בארץ ג' אמה. שרשי תאנה בוקעים בצור. א"ר לוי כך הוא כרקא אמרת לפי חסמה. וחרוב ושקמה אחד לשלשים יום תהום עולה ומשקה אותה. ט"ט (תהלים פ) אני ה' נוצרה לרעים אשקנה

יד יוסף יח יומם. נכנוס ג"ם. ופ"ק דסנהדרין. ובכללי פ"ג דשבועות. יש לומר לך מזה מלמעלה מהן כתוב שלא כנגדו מפטיים כנ"ל: כ פ' שד"ת פ"ם ובילקוט רמז תמצ"ג ילקוט ישעיה רמ פרשת פ"ם ופ"ק דסנהדרין. ילקוט ויקרא ובכללי פ"ג דשבועות. כד כ"ד פ' כח ילקוט פ"ו ד"ה ג"ו: כו פום מוצין י"ב ד"ה. תמן תגבית: כז ירמי' נכנום פ"ם. ילקוט פ"ו. ירמי' פ"ק דסנהדרין ופ"ק פלוגתא עמ"ל פרשה פ"ב:

מתנות

כדי רביעה. לפיכך להפסיק התפילה מפני הגשמים כדי שיהא לו לבך עליו כרכם גשמים כלומר ומפי הגשמים הם בילוכלמי פ' הרואה: רביעה שיעור מטר גשם כדי שיעור הקרקע ובקרקע כן על פי הם שרוצים לה הקרקע להוליד ולהוציא זרע: של ג' טפחים. כן הוא שיעור שכתוב בהתראיה בעומק הקרקע: בקשה בקרקע קשה שיעור שכתוב במטר שפה בעומק. ובילוכלמי לא נרא מהראיה: בינונית בקרקע בינונית. בפחיי בינוניות פי' שני טפחים: ובשביעה בקרקע שביעה שבעמקה היא רכה ולחה: ה"ג בפ"ג דתענית (כה) לית לך טפת יורד מלמעלה כו' שלא התחתון שלה כו'. תהום עליון קורא לתהום התחתון: צינוריך לשון רבים כמשמע פסוק: והן אומרים כו' העליונים תוחמים כן לתחתונים: עלה שכר כו'. לא לשון שכר כשהבריות מתכבדי לא נכנס בתוכה תיר ישמע ה' ומשקה יקו': שברו נגיות כו'. בתוספתא כל"ת ובערכאות לא תקבל עוד ולהם יעבוד לשון עוקף: ולבסוף פירש רש"י כזמן רביעה פעיה: הקרמיד פירוש ופיטוש פי הלבנה בקורין קרמוד ועיין בערוך: ואין פי מנופה לו'. פירש"י סלכי לון מפרין לה התבואה שלא בתוכו: נראית כאילו שרויה כשהגשמים יורדין כלי התמה ולכי תבנים מתלחלחין ממי שמכנסן לה: ביצד הוא וכו'. כשהגשמים יורדין: מייתי לה הכא. מצית לאוקי מכאן שמכבכין הפוב והמטיב: ר' יהודה בר יחזקאל נפטיר בירוש' גרס שלחה מורידו לנו שלחה ממשיך זו מזו. ועיין מזה בפ' כי הבא בממנה הקב"ה מלאכי להפרידה זו מזו: במדה פירש"י שמודד במדה כמה צריך לכל קרקע וקרקע ומודיע לה כפי נרכה ולפיכך צריך לברך על כל טפה וטפה

כהונה

נפטי שלמה ושי"ל שמודד ומשער שלא יהיו ב' מיטין מקום אחד כדלמרי פ"ק דתענית מחלחלת בן לא יוכל השלם לעמוד וכך מלחתי בהדיא בילוכלמי דברכות פרק הרואה: סליק למבקריא. שלה לבקר ולדרום בשלומו: ה"ג פ"ל הדא מנת לך פ"ל כך כו': תמן תמרין. שם בחי תמרים של כל שנה בכרם אחת: הבל מתברך בשבע יתידם בגשמים: משא ומתן פירש"י כשהשדה ושוקח עם פרי מביאו ובשעת ההתראות יורדות בגשמים מסורת הוא בידי ההגשים שים בו סימן ברכה: והפרנסתותין הסוחרים: ואיברים פירש"י חלי: חוקן שלין לכם חולי אלא בחבר אחד: רפין עוהין והכבד נחלרך לקבל מכובד: חבריא שם מקום כך פי' הוספתא בפ"ק דחולין: מבקר בשעיי. מבקר חולים: כך הוא כו'. כשהיה יודד הרביעה: מה לימן עבדין. מה עשין לון שלא: נינוחו מלמד להם מנוח מחלים: מרגש' ומקבלת כח ומעלה: עוברא כו'. משפה היה בולת השיר עכו אלא דא אחד והיה שמין שיהא לו שלא מחת ליכנין ומקבל תוכו ולא אלמו בן רק מחסים ליכנין והיה שם זקן אחד שיהא ייר דגים ואמר להם זה שלא מקבל ג' מחום משפי שלא יהלה עדיין הרביעה: וכיון דנחת כו'. וכיון שירדה הרביעה אלו עוד דג אחר והיה שמין מחום: חיסומה קשיחה שבמקום קשה תיכה שוחה כ"כ בשומת כמו במקום הרך: ה"ג בילוכלמי דברכות ופ"ק דתענית הגשם ניכרים ומקבל תוכו ולא אלמו בן רק מחסים בילוכלמי גרם דבני ר' חגיגת מקום דבר (נחמ"ם) ר"ש בר חגיגת וכך מהיישב יותר חזק: כך הוא כו'. לעולם כדקאמרת דתיכה שוחה שלא כפי תיכה והקב"ה מקיים לך מחכוב ומקבלה לחת וכו': פנים

יוסף

ליה מרעית ובכלה שבעיך יהקבל הוא בדליש ליה מרעית: על כל טפה וטפה שלחה ממשיך שלו מחלו שב' (תהלים ליז) כי יגרע נפשו מים. כגי וכן הוא ביהום'. ויהיום ממשיך שמפריך הטפות שלו מחלו שלא יהמטרנו ומניח ליהיה שנא' כי יגרע נפשי מים ממשמשה נרעון ומיטות נפשי מים זה מזה. ויהך מה דלת לתמר (ויקרא כ) וננרע מעבכם שפיהטו הכתוב מעשם הכתוב זה מהשנון זה: ר"י בר' שמעון לתמר שהוא מוציאן במדה שבי ומיס ויהך במדה. כגי וכן הוא בילוכלמי. ופי' שמודד במדה כמה צריך לכל קרקע וקרקע ומודיע לה כפי נרכה (רש"י): סליק למבקרי עלה לבקר ולדרום בשלומו: נמולים טובים לחייבים לפי שהגשמים טובה לעיקרן ולכשלש כתלשל בסימן ד': לחייבים. ל"ל הדא מנת לך. ל"ל כך הוא. כגי (מתי' ויפ"ת) וכן הוא ביקשלמי: תמן אמרין שם בתרן שמהל מלמדים על כל מלה נכרכה לחתם בשמה: שמספה למדינה מלשון שמספלה שדהו פי' שמסף שדך. וכן כתן פירושו מכר שמוסף ומשקה מדינה טובה במקומות שלריכין לה בתרן הגשמים יורדים כמו פילום למגרים. ומהר קרוב שבנגב כמ"ם לעיל. ובילוכלמי נרסינן שמסיק למדינה (יפ"ת): (יח) והשקה את כל פני האדמה. מיכה כל מכנו כל מה שים בתלמה מפה ומתן הכל מדיחים בעת הבצה. ופי' האדמה פיהטו המשיים הסוהרים. משום בעם הגשמים היורדים מלמעלה גם הפעם העליון יהיי עמו לשמה וע"י זה הכל מתברך (מהר"ם): משא ומתן פרש"י כשנוסק ומתן שים עם הבירו וכשעת הסחורות יהדש גשמים מסורת הוא בידי ההגשים שים בו סימן ברכה: והפרנסתותין פי' הסוחרים: ואברייהן הפרש"י חלי: חולין בתרן שלין לכם חולי אלא בתבר אחד: רפין פי' עוהין והכבד לקבל מכובד: חבריא שם מקום כך פי' הוספתא בפ"ק דחולין: מבקר בשעיי. מבקר חולים: כך הוא כו' כשהיה יודד הרביעה: מה אינון עבידין. מה עשין לון שלא: נינוחו מלמד להם מנוח מחלים: אף אבן טובה חוכם פיכה. פיכה רמז שמסקה מחלו פרעים. פי' מתקבלת כח ומעלה כיכידה גשמים: אף הדגים שם היחסה המיד בשים מרגישים בשובת הגשמים. שלח מהמדים בשים יותר: עובדא הוה כו' מעשה היה בעיר עכו שלחו זה אחד והיו שמין אותו בחומד בחיפה שיקבל לפי גדלו ג'. ליפרין. ושקלו לותו ולא מלאו בו רק מחלים ליפרין. והיה שם זקן אחד שהיה לד דגים ואמר להם זה שלא מקבל ג' מחום משפי שלא יהלה עדיין הרביעה: וכיון דנחת כו' וכיון שירדה הרביעה אלו עוד זה אחד והיו שמין אותו על מחלים ליפרין והיו שוקלין אותו ומלאו בו ג' מחום: (יט) חסומה פי' קשיחה. שמקום קשה תיכה שוחה כ"כ בשומת כמו במקום הרך: אני ה' נוצרה כו' לשון מיכה כאיב לנד פיום להחל כרם הפר עמו להם שמפת מיכה שם הפקלה לכרם לשמים יהושם כפי נרכו. חב על ידי החסום. כי הגשמים שין לנם

אשקנה. א"ר יהושע בן לוי בשעה שהמטר יורד הוא עושה פנים לאדמה :

פרשה יד

(א) א וייצר ה' אלהים. כתיב (משלי כט) מלך במשפט יעמיד ארץ וגו'. מלך. זה ממ"ה הקב"ה. במשפט יעמיד ארץ. שברא את העולם בדין. שנא' בראשית ברא אלהים (שם) ואיש תרומות יהרסנה. זה אדה"ר. שהיה גמר חלתו של עולם. ב ונקראת חלה תרומה. שנא' (במדבר טו) ראשית עריסותיכם וגו' ג אמר ר' יוסי בן קצרתה. כאשה הזאת שהיא משקשקת עיסתה במים. ומגבהת חלתה מבנתיים. כך בתחלה ואד יעלה מן הארץ וגו'. ואח"כ וייצר ה' אלהים וגו' : (ב) וייצר שני יצירות. ד יצירה לאדם. ויצירה לחוה. יצירה לז'. ויצירה לט'. רב הונא אמר נוצר לז' ונולד לח' או לט' חי. נוצר לט' ונולד לח' אינו חי. ק"ו לז'. בעון קמיה דר' אבהו. מנין שהנוצר לז' חי. אמר להון מדידכון אנא ממטי לכון. זיט"א אפטא. איט"א אוכט"א : (ג) וייצר שתי יצירות. יצירה מן התחתונים. ויצירה מן העליונים. ה ר' יהושע בר נחמיה בשם ר' חנינא בר יצחק ורבנן בשם ר' אליעזר. ברא בו ד' בריות מלמעלן וד' מלמטן. אוכל ושותה כבהמה. פרה ורבה כבהמה. מטיל גללים כבהמה. ומת כבהמה. מלמעלה. עומד כמה"ש מדבר. ומבין ורואה כמה"ש. ובהמה אינה רואה. אתמהא. אלא זה מצדד. ר' תפדיי אמר בשם ר' אחא. העליונים נבראו בצלם ובדמות. ואינן פרין ורבין. והתחתונים פרין ורבין ולא נבראו בצלם ודמות. אמר הקב"ה הרי אני בורא אותו בצלם ובדמות מן העליונים. פרה ורבה מן התחתונים. אמר ר' תפדיי בשם ר' אחא. אמר הקב"ה אם אני בוראו מן העליונים. הוא חי ואינו מת. מן התחתונים. הוא מת ואינו חי. ו אלא הריני בוראו מאלו ומאלו. אם יחטא ימות. ואם לאו יחיה : (ד) וייצר ב' יצרים. יצר טוב ויצר רע. ז אילו היה לבהמה ב' יצרים. כיון שהיתה רואה סכין ביד אדם לשחטה. היתה מפחדת ומתה. והרי אדם יש לו ב' יצרים. א"ר חנינא בר אידא. (זכריה יב) ויוצר רוח אדם בקרבו. מלמד ח שנפשו של אדם צרורה בקרבו. אלמלא כן. כיון שהיתה הצרה באה עליו. היה שומטה ומשליכה : (ה) וייצר ב' יצירות. ט יצירה בעה"ז. ויצירה לעה"ב. כ"ש וב"ה. בש"א לא כשם שיצירתו בעה"ז. כך יצירתו לעה"ב. בעה"ז מתהיל בעור ובבשר וגומר בגידים ובעצמות. אבל לע"ל מתהיל בגידים ובעצמות. וגומר בעור ובבשר. שכך הו"א במתי יחזקאל. (יחזקאל לז) וראיתי והנה עליהם גידים ובשר עלה. א"ר יונתן אין למדין ממתי יחזקאל. ולמה היו מתי יחזקאל דומים. לזה שהוא נכנס למרחץ. מה שהוא פושט ראשון הוא לובש אחרון. בה"א כשם שיצירתו בעה"ז. כך יצירתו בעה"ב. בעה"ז מתחיל בעור ובבשר וגומר בגידים ובעצמות. כך אף לע"ל מתהיל בעור ובבשר וגומר בגידים ובעצמות. שכן איוב אומר (איוב י) הלא כחלב תתיכני. התכתני אכ"כ. אלא תתיכני. וכגבינה הקפתני אכ"כ. אלא הקפיאני. עור ובשר הלבשתני אכ"כ. אלא תלבישני. ובעצמות וגידים סוככתני אכ"כ. אלא תסוככני. לקערה שהיא מלאה הלב. עד שלא נתן מסו בתוכו החלב רופף. משנתן לתוכה כסו. הרי החלב קפוי ועומד. הוא שאיוב אמר (שם) הלא כחלב תתיכני וגו'. עור ובשר וגו'. חיים וחסד עשית עמדי ופקודתך שמרה רוחי : (ו) את האדם. יא בזכותו של אברהם. א"ר לוי כתיב (יהושע יד) האדם הגדול בענקים זה אברהם. ולמה קורא אותו גדול. שהיה ראוי להבראות קודם לאדה"ר. אלא אמר הקב"ה. שמא יקלקל ואין מי שיבא לתקן תחתיו. אלא הרי אני בורא את האדם תחלה. שאם יקלקל יבא אברהם ויתקן תחתיו. אמר ר' אבא כ"כ. בנוהג שבעולם אדם יש לו קורה שופעת היכן הוא נותנה. לא באמצע טרקלין. כדי שתכבול קורות שלפניה. וקורות שלאחריה. כך למה ברא הקב"ה את אברהם באמצע הדורות. כדי שיסבול דורות שלפניו ודורות של אחריו. א"ר לוי מכניסין את המתוקנת לביתה של מקולקלת. ואין מכניסין את המקולקלת לביתה של מתוקנת : (ז) עפר ר' יהודה ב"ס אומר. יב עופר עולם על מליאתו נברא. א"ר אלעזר בר"ש אף חוה על מליאתה נבראת. א"ר יוחנן אדם וחוה יג כבני עשרים שנה נבראו. ר' הונא אמר עפר זכר. אדמה נקבה. היוצר הזה מביא עפר זכר. ואדמה נקבה. כדי שיהו כליו בריאין : (ח) מעשה בא' בציפורי שמת בנו. יד אית דאמר

מינאי

יד יוסף פ' יד א ס"ר פ' ל'. ילקוט משלי וכאן : ב ס"ר פ"ל : ג תנחומא נח. ולקמן סוף פ' י"ז · ירוש' שבת פ"ב סוף הלכה ח : ד תוספות דר"ע. ירושלמי יבמות פ"ד. ב"ר פ' כ'. ילקוט סדר זו. במדבר רבה פ"ד. תנחומא במדבר : ה לעיל פ' ח'. חגיגה ט"ז ועיין אדר"נ פ' נ"ז : ו כאן י ה"ב פיסקא ט"ו : ז זוהר תזריע. קהלת רבה פסוק אין אדם שליט. תוספות דר"ע. יונתן כ"ט. ברכות ס"א : ח דברים רבה פ' ט' : ט ויקרא פ' י"ד. תנחומא תזריע. ילקוט יחזקאל. זוהר פנחס רל"ב : י תוס' נדה כ"ה ד"ה עור : יא קהלת רבה פ"ז. ילקוט כאן. סוט' ג"ב י"ם ד"ה מנין : יב ילקוט סדר זו : יג במדבר רבה פ' י"ב · שה"ש רבה פסוק נאוה ורחיצה : יד שוח"ט מזמור ב' וילקוט שם רמז תרכ"ח :

מתנות כהונה

פנים לאדמה שנבלין [?] לחים ורוצי עשבים חרשים וקודם זה היתה חרבה ודרש מדכתיב והשקה את פני האדמה : נגמר חלתו. כדמפרש ואזיל ויתלהו רמז ה' אדם ל' נפש הי' ר"ת לתכרע הלה יצירה לשבעה. שאם נולד הולד בחדש השביעי מההריון יוכל להיות חי וכן בחדש הט' : בעון קומי. א' מהנשי יון שאל ליה : מדידכון כו'. מכתב ולשון שלכם אני מביא הסכם הבונה וראייה : ה"ג בערוך זיט"א אכט"א אופ"א אוכט"א ופי' הערוך זיטא כירוס בלשון יון יחי' הכינה בשבעה. ואותיות שלהן קורין אל הז' זיטא כלומר בן ז' יחיה : איבא היא בל' יון ימות ואוכטין הוא הט' ואותיות שלהן הט' היא במקום ח' שלנו כלומר בן ח' ימות וכירוס' דברק הבולן גרס ה' אוכטין. פ' אוכתא : זה מצדד. פירש"י האדם אף כשהוא מביט לפניו ממש רואה מה שנעשה מן הצדדין והבהמה אינה רואה אלא כשהיא מצדדת ראשה לא' מן הצדדין : בצלם ודמות. כלם אלהים. אם יחטא ימות גרסי' וכן הוא לעיל כ"ה : מפחדת כו'. רש"י ז"ל ובילקוט גרס ומהרס פי' מקדמת עליה כד"א והוהבו בהרו מוכר ומהוך שאין בה יה"ר דרכיה התימות : והרי אדם יש לו כו'. ואפ"ה אינו מת מפני הפחד : א"ר חנינא כו' ויוצר כתיב פי' קושר וצורר שאלמלא כן ההוא היה שומט' ויפליג' מפני הפחד ומ"מ צריך הוא ליה"ר דאם לא כן מותרו מן הבהמה אין וכתו בדרבו לגיעל' טוב תאד זה יה"ר : מתחיל בעור ובשר כמו שנ' באיוב עור ובשר תלבישני וגידים ועצמות תסוככני : אין למדין כו' כירש"י לפי שעדיין היו בהם עצמות ולא חסרו כ"א גידים ועור ובשר אבל לעתיד שהכל עשר הקב"ה יתחיל כעין יצירת העו"הז : לובש אחרון. וכן העור הנרקבה תחלה מפני שמונחת ע"ג קרקע עלה עליהם בתחילה וגידין תחלה על העצמות שנשארו עדיין ועל הגידים הבשר. והעור באחרונה אבל לעתיד שהכל נרקב יתחיל בעור שהוא עליון ויגמור בעצמות · התכתני הוא לשון עבר ומורה על היצירה הראשונה ולא אמר כן אלא תתיכני שהוא ל' עתיד כמשמעו היא"ן : מסו שם הוא עשב שנותנין בחלב להעמיד ולהפריד מי החלב מן הגבינה : מסו ל' הלוקח כד"א הרמונים מסימסו וכן אם של אשה היה ילאה דם וטיפה של לבנות יורד להוכה ומיד נקפה : רופף מנענע נע ונד : שופעת ישרה והלקה ימושכעת : המתוקנת אשה הכירה לנוטה ומטביה טובים ומי שיש לו רעה מכניס הטובה בביתו כדי שתהפך על אחבה הרעה והלמוד אותה אבל איפכא לא פן תלמוד הטובה ממעשי הרעה וכן הכניס הקב"ה אברהם אבינו בתוך בית הרשעים והיה מהפך עליהם ולימד דעת את העם להכיר אביהם שבשמים : עופר עכר דרש לשון עופר בחור והזק עומד על מעמדו והקטו כד"א עוכר האילים : עולם נער בחור לשון עלם : כבני עשרים שנה נבראו. שנא' הן אדם היה כא' ממנו והיה בני' עשרים · עפר ל' זכר אדמה ל' נקבה ופירש"י ז"ל מיני עפרות הן אל הגס עפר זכר אל הדק עפר נקבה וזה הזק מאוד ובניהם כאחד טובים : ה"ג רש"י : מינאי סיה ואית דאמרי מין הוה

יסוב

עץ יוסף

להם עת קבוע. ומאליו ה"ה בכל האמרים כהרוב ופקיה (מה"ק) : עושה פנים לאדמה שמיפה אותה ומלהלהה מבות פניה. אבל בזמן היובש היא בקועה וכאילו אין לה פנים. ולכשר פנים קרי למונח דבא כי עמקים יעטפו בר על ידי הגשמים (יפ"ה) :

פרשה יד (א) מלך זה ממה"מ כו' דהו"ל למימר דבר והפכו מלך בירכם ואיש של (יפ"ה) : שברא את העולם בדין כמ"ש בראשית ברא אלהים ה' לא נאמר אלא אלהים : זה אדה"ר לפי שברא העולם בדין היה אדה"ר סיבה הירבנו בנענש בדין (מה"ק) : שהיה גמר חלתו של עולם. מהלך היותר משובח מהארץ כדמפרש ואזיל. ח"ל גמר חלתו ר"ל השלמה בשלימות. והחלה משובח בכל שנקראת ראשית ונבדל לה' (יכ"ה) : שנ' ראשית עריסותיכם וגו' חלה תרימו תרומה : כאשה הזו כו' המשקשקת (פי' מערבת ומערבת) כת"ס ואד יעלה וכו' ואח"כ וייצר וכו' : (ב) וייצר ב' יצירות בשני יודי"ן לרמוז על ב' יצירות : יצירה לאדם ויצירה לחוה שנבראו שניהם כאחד כדלעיל פ"ח יצירה לז' ויצירה לט' סופ"ת פי' שהולד נוצר לשעמים לז' ימים ולפעמים לט'. ואע"ג דיקלכי לג' ירחים לפקידה מ"מ אין הצורה מלטייר עד יום ז' או ט' לקליטה ע"כ. ובעל קה"ע בפירושו על הירושלמי פרק האולן כתב יצירה לז' חדשים ויצירה לט' חדשים · נוצר לשבעה פי' אם היתה האילת יצירתו של הולד בענין שיולד לשבעה. ופעמים משהאת לבה בשמונה חי נוצר לתשעה פי' בענין שיולד בחודש הט' אם נולד בשמיני וכ"ש בשביעי אינו יכול להיות שעדיין לא נגמרה יצירתו עכ"ל : בעון קומי אחד מאנשי יון שאל ליה מדידכון יכתב ולשון שלכם אני מביא לכם תשובה וראיה : זיטא יחיה · אפטא לשבעה איטא ימות. אוכטא השעה פי' כשנולד שיולד לז' אין זו שום לידה ביתוח. וכשנולד לפי' אחשר שימות אם לא כשנולד ג"כ להשגה (יכ"ה) · (ג) יצירה מן התחתונים גופו מן התחתונים ונשמתו מן העליונים. וקרא מיכרב וחזיל ב' היצירות עפר מן האדמה. ויפח באפיו נשמת חיים (יכ"ה) : ארבע בריות מלמעלה וד' מלמטה. כל של יופה כאחד חביב. וכן כל אחד של מעלה (יפ"ה). ופי' כל התאחר לעיל פ"א כר י"א ע"ש · מן העליונים הוא חי נפש לבדה לא החטא יהוא חי לעולם. ואם הבריא רק בגוף ובנפש החיוני לא במשכלת. אז ימות כאחד הבעלי חיים. ואחר שהכין ה' שיהיה האדם בעל בחירה ברא משניהם. ולאשר יחיה את תאוותיו הגשמיות ויחטא ימית שכלו ונפשו ואם ימית התאוותיו הוא את נפשו יחיה : (ד) וייצר שני יצרים דכתיב באדם יתוכ דאית ביה ב' יצרים ובבהמה ויצר בחד יו"ד. שאין בה ב' יצרים. ואע"ג דכשנברא לא היה יודע בין טו"ר. וי"מ היה בו ב' יצרים אלא שקודם החטא לא היה נוטה רק אל הטוב והמושכלות (יפ"ה) הרי אדם יש לו ב' יצרים. ואפ"ה אינו מת מפני הפחד. ומשני דשאני אדם דכתיב ביה ויוצר רוח אדם בקרבו שנפשו של אדם צרורה וקשורה בקרבו בקשר אמיץ וחזק. כנוף שאלמלא כן כיון שהיתה הצרה באה עליו היה שומטה ומשליכה. כי הנפש בטבעה אינה יכולה לסבול מכאובי הגוף ומקריו (ה) ויצירה לעוה"ב לתה"מ כלומר בתחילה מעשה בראשית שם נו כח ב' יצירות לעוה"ז ולעוה"ב. וכמ"ש בזוה"ס מזמור קל"ס ומייתי נמי כלוגתא דב"ש וב"ה דמיירי מהאי ענינא : מתחיל בעור ובשר כמו שנא' באיוב עור ובשר תלבישני וגידים ועצמות תסוככני : במתי יחזקאל בהוא הוא ומופת על התיית המתים : אין למדין ממתי יחזקאל על התחיה לעתיד : ולמה היו מתי יחזקאל כו' לפי שעצמותיהם היו בעולם ראוי שיבא עליהם המחובר להם תחילה. ואחר כך המחובר לדבר ההוא כדרך הנכנס למרחץ כו'. אבל בתחיה לעתיד ברוב המתים עצמותיהם שבו אל העפר. הרי הם כיצירה חדשה ויתחיל בעור : התכתני הוא לשון עבר ומורה על היצירה הראשונה התיכני הוא לשון עתיד כדכתב היא"ן (מת"כ). לקערה שהיא מלאה כו' שפלוסופי יון אומרים שכל גוף כשנבר מדם הנקבה ואין לאיש חלק בו אלא נתינת הצורה שהיא ע"י זרע האיש כמסו בחלב. וזהו דעת מאמר זה (יפ"ה) : מסו שם הוא עשב שנותנין בחלב להעמיד ולהפריד מי החלב מן הגבינה. מסו לשון הלוקה כד"א הרמונים מסימסו. וכן האם של אשה היא מלאה דם וטיפה של לבנות יורד לתוכה ומיד נקפה (מת"כ) : רופף מנענע ונע ונד : (ו) את האדם בזכותו של אברהם. כדר' לוי. ודייק זה מדכתיב האדם בה"א הידיעה דרמז לאברהם שבזכותו היתה היצירה (יפ"ה) : בזכותו של אברהם שבזכותו נברא העולם. ואדם הראשון ביחוד שאע"פ שיקלקל הוא יתקן. ואי לאו אברהם לא היה נברא אדם כיון שעתיד לקלקל ואין מתקן (יכ"ה) ולמה הוא קורא אותו שהיה ראוי להבראות קודם לאדה"ר. והו"ל כהיא נברא ראשון וקרי ליה גדול (יפ"ה) : קודם אדה"ר לפי שהיה גדול ממנו במעלה בכח ברשו. לפיכך אליו היה ראוי להיות יציר כפיו יה' (מה"ק) : שמא יקלקל נקט בלשון מסופק. משום דלדיק ורשע לא קאמר בפירוש. ואין זה מדברי רבי לוי. אלא בעל המדרש מסיים זה. ובק"ר א"ר בון האדם הגדול זה אברהם כו' : קורה שופעת מלשון שפע פי' קורה ארוכה ועבה קורות שלפניה כו' שהקורות מסודרין מן כותל של הפתח עד כותל שכנגדו. ונותן הקורה הגדולה באמצע התקרה שתסבול עליה מפאת העזיבה יותר מכל הקורות. ואברהם היה בדור עשרים של עולם ערך ב' אלפים שנה. את המתוקנת כשים להים אבה רעה. נושא עליה אשה טובה ונעשית גם היא טובה. אך כשלוקח רעה על הטובה מתהפך הכל לרעה : (ז) עופר עולם דריש עפר לשון עופר הוא נער בחור (כמו עופר האילים שהוא איל בחור השעמד על מליאות כחו ותקפו וזיוכיו) כבן עשרים שנה נשלם בדעתו ובחכמתו. והלכך נעשה בן יומו (יפ"ה) אף חוה על מליאתה נבראת. דרש את לרבות חוה. ולכך גם היא נעשה בת יומה בהיותה שלימה בדעת כבת עשרים (מה"ק) כבני עשרים שנה נבראו בגידול האדם אינו כי אם עד עשרים שנה. ואז הוא הכליה גידולו. רב הונא אמר עפר זכר כו' עפר זכר שהוא קשה. ואדמה נקבה שהיא רכה כדמיון היוצר שעושה כלי חרס מעפר זכר ואדמה נקבה שע"י כח נירופם יחד הכלים נעשים בריאים (יפ"ה) : (ח) מעשה באחד כו' מייתי הך עובדא דמיירי מענין תקון האדם ככלי יוצר (יפ"ה) באחד בציפורי בשוח"ט ב' הגירסא בא' מגדולי ציפורי. ועל שהיה מגדולי ציפורי הוכרח ר"י לילך אצלו לנחמו. ומשום אבלים נקרא מגלה פנים לאבל : א"ד אפיקורס

סס

מינאי הוה יתיב גביה. סלק ר"י בר חלפתא למחמי ליה אפין. חמתיה יתיב ושחיק. א"ל למה אתה שחיק. א"ל אנן רחיצן במרי שמיא דאתחמוי לאפוי לעלמא דאתי. א"ל לא מסתייה להוא נברא עקתיה. אלא דאתית מעקא ליה. אית חספין מתדבקין. לא כך כתיב (תהלים ב) ככלי יוצר תנפצם. אתמהא. א"ל כלי חרש ברייתו מן המים והכשירו באור. כלי זכוכית ברייתו מן האור והכשירו באור. זה נשבר ויש לו תקנה. וזה נשבר ואין לו תקנה. אתמהא. א"ל על ידי שהוא עשוי בנפיחה. א"ל ישמעו אזנך מה שפיך אומר. טו ומה אם זה שעשוי בנפיחתו של ב"ו יש לו תקנה. בנפיחתו של הקב"ה עאכ"ו. אמר ר' יצחק ככלי חרס תנפצם אב"כ. אלא בכלי יוצר הנפצם. כלי יוצר שלא הוסקו יכולין הן לחזור: (ט) מן האדמה. טז ר' ברכיה ור' חלבו בשם ר' שמואל ב"נ אמרו ממקום כפרתו נברא. המד"א (שמות כ) מזבח אדמה תעשה לי. אמר הקב"ה הרי אני בורא אותו ממקום כפרתו והלואי יעמוד: (י) ויפח באפיו. יז מלמד שהעמידו גולם מן הארץ ועד הרקיע. וזרק בו את הנשמה. לפי שבעוה"ז בנפיחה לפיכך מת. אבל לעתיד בנתינה. שנא' (יחזקאל לז) ונתתי רוחי בכם וחייתם. (יא) חמשה שמות נקראו לה. יח נפש. רוח. נשמה. יחידה. חיה. נפש. זה הדם. שנא' (דברים יב) כי הדם הוא הנפש. רוח. שהיא עולה ויורדת שנא' (קהלת ג) מי יודע רוח בני אדם העולה היא למעלה. נשמה זו האופיא. דברייתא אמרין האופיתא טבא. חיה. שכל האברים מתים והיא חיה בגוף. יחידה. שכל האברים משנים שנים. והיא יחידה בגוף. הה"ד (איוב לד) אם ישים אליו לבו רוחו ונשמתו אליו יאסוף. ר' יהושע ב"נ ורבנן. ריב"נ אמר אם ישים אלהים לבו על האדם הזה. רוחו כבר היה בידו. (שנא') ונשמתו אליו יאסוף בגופו כבר יגוע כל האדם. אלא בשעה שאדם ישן. נשמה מחממת את הגוף. שלא יצטנן וימות. רבנן אומרים אם ישים אלהים לבו אל האדם הזה רוחו כבר הוא בידו. ונשמתו אליו יאסוף למעלה. כבר יגוע כל אדם יחד. אלא בשעה שאדם ישן נשמה מחממת הגוף שלא יצטנן וימות. הה"ד (משלי כ) נר ה' נשמת אדם. ר' ביסני ור' אחא ור' יוחנן בשם ר"מ אומרים. יט הנשמה הזו ממלאת את כל הגוף. ובשעה שאדם ישן. היא עולה ושואבת לו חיים מלמעלן. כ ר' לוי בשם ר' חנינא אמר. על כל נשימה ונשימה שאדם נושם. צריך לקלס לבוראו. מ"ט (תהלים קנ) כל הנשמה תהלל יה. כל הנשימה תהלל יה: (יב) ויהי האדם לנפש חיה. ר' יהודה אומר כא מלמד שעשה לו עוקץ כחיה. וחזר ולקחו ממנו מפני כבודו. רב הונא אמר. עשאו עבד מכוון בפני עצמו. דאי לא לעי לא נגיס. הוא דעתיה דר' חנינא. דאמר (איכה א) נתנני ה' בידי לא אוכל קום. לעי באורייתא' בלילא וביממא לא מטי: (יג) ר' שמואל חתניה כב דר' חנינא חברהון דרבנן אמר. כאן הוא עושה נשמה נפש. ולהלן הוא עושה נשמה רוח. מניין ליתן את האמור כאן. להלן. ואת האמור להלן. כאן. ת"ל חיים חיים לגזירה שוה:

ויטע

יד יוסף טו סנהדרין לח: טז פדר"א פ' י"ב ופ"כ. ירוש' נזיר פ' כ"ג. זוהר חיי שרה דף קל. ותה"א דף כ"ג. וזף כ"ד. ויגש דף ר"ט. ילקוט סדר ז: יז פדר"א מ"ב פ"כ. יונתן ב"ע: יח בדברים רבה פ"ב כוה בקיצור. ילקוט סדר ז: יט ברכות י: כ דברים רבה פ"ב: כא ילקוט סדר ז. ואיכה רבתי פסוק נתנני ה'. ק.לא רבה פסוק ונגאלתי את השיים: כב לקמן פ' ל"ב סי' י"מ:

מתנות כהונה

יתיב גביה וכן נכון: למחמי כו'. להראות לו פניו ולנחמו: חמתיה כו'. אני הבן או המין אשר ישב שם רואה ר' יוסי יושב ושוחק: רחיצין כו'. מובטחים אנו בה' שנראה פניו לעוה"ב: דאתית א"ל האבל או המין היושב שמה וכי אינו די לו לאותה האיש האבל בצרתו אלא שבאת לצער אותו בדברי הבאי וכי יש חרסים שנשברין שיבואו ויתדבקו לא' כו': ברייתו מן המים כו'. ולכן אין תקנה לשבירתו מפני שתחלתו וסופו שני הפכים אבל הזכוכית תחלתו וסופו שוה לפיכך יש לו תקנה לשבירתו וכן אנחנו נוצרים כדרך אחד שוה לפיכך יש לנו תקנה: בנפיחה הזכוכית נעשה על ידי נפיחה לפיכך יש לו תקנה בנפיחה כמהו אז לתקנו בנפיחה כן כתב עתה: א"ר יצחק כו'. בא לתרץ שאלת המין אינה כלום דלא כתיב יוצר דמשמע שנוצר כבר אלא כלי יוצר שעדיין לא נוצרו: כלי יוצר שלא הוסקו. שלא נשרפו עדיין בכבשן וכן הוא בילקוט עדיין הם טיט וחמר ויש תקנה לשבירתן: מקום מזבח כו'. דייק מדכתי' האדמה והל"ל מן אדמה משמע ממקום המיוחד שבאדמה והוא המזבח שבמקום ב"ה ומכפר על ישראל וכתיב נמי מזבח אדמה תעשה: מלמד שהעמידו כו'. פירש"י דייק מדלא כתיב וזרק דהוה משמע למקום רחוק ואמר ויפח כאדם המפה לתוך פיו של חבירו העומד אצלו: לפי שבעולם הזה בנפיחה. הנשמה ניתן בו ע"י נפיחה ומצאתי הגירסא בהרמב"ן בעה"ז בנפיחה ומי שנפח דעתו לחזור רוחו אליו לכך כתיב הרוח תשוב אל אלהים אבל לעתיד לבא במתנה שנא' ונתתי רוחי בכם וחייתם מי שנותן אין דעתו לחזור: שהיא עולה ויורדת. פירש"י בשעת שינה היא עולה מן הגוף ומשוטט בעולם ואח"כ שב לתוך הגוף ועי"ז חולם חלומותיו ממה שהרוח שומע בעולם: האופי' פירש"י וערוך עיקר דעתו: דברייתא אמרי'. זו שהבריות אומרי': האופית' טבא. הדעת הוא טוב ע"ד שאחז"ל תמן אמרין דעה קנית מה חסרת דעה חסרת מה קנית דדא בי' כולה ביה: והוא חיה בגוף. פירש"י פעמים שהיא מגומלמת בצד א' של הגוף וצד אחד של הגוף כולו מת. ואינו יכול לסיים מאותו צד שאין החיים שולט בו: משנים שנים. שני עינים שני אזנים וכן כולם: רוחו כבר היה כו'. בעת השינה הרוח כבר יצא ממנו: אם ישים אלהים לבו. כלומר שיתן דעתו עליו להמיתו: ה"ג כבר היה בידו ונשמתו כו'. פי' ואם יאסוף נשמתו אליו ר"ל על האדם שתהיה קשורה במקום אחד ולא תהא נפזרת בכל הגוף כבר יגוע אלא וכו': למעלן אם אף הנשמה יאסוף אליו למעלה כבר יגוע: לקלס פירש"י שאלמלא שהיה החרם אליו מיד היא מת ל"א פן שהרה נשמת ממנו באותן נשימות שמנשם בעת השינה: עוקץ זנב ודייק מדכתיב חיה דמשמע כמו חיה ממש והוא זנב שאינו נראהו וקומתו כבר כתיב בצלמנו כדמותנו: ה"ג כפי' רש"י ז"ל עשאו עבד מכוון בפני עצמו. ופי' הערוך משועבד לעצמו שיעבוד ויעמול לפרנס את עצמו וכדמפרש ואזיל: דאי לא לעי כו'. אם לא יעמול ויעשה מלאכה לא יהיה לו מה לאכול: נגים אוכל והגה הוא כבהמה המשועבדת לאדוניה לכל מלאכה והו

לנפש

עץ יוסף

סיה וא"ד אפיקורס הוה יתיב גביה. כצ"ל. וכן הוא בשוח"ט (מת"כ): חמתיה כו' האבל או האפיקורוס אשר ישב שם ראה את ר' יוסי שיושב בפנים שוחקות: רחיצין מובטחים אנו בה' ית' שאתה תשוב ותראה פניו לעוה"ב: לא מסתייה כו' האפיקורוס או אני הבן אמר זה. אינו די לאותו האבל בצרתו אלא שבאת לצער אותו בדברי הבאי לא כך כתיב ככלי יוצר תנפצם ומדמדמי אתו לכלי יוצר המנופצים ש"מ שאין עוד להם תקנה: א"ל כלי חרס ברייתו מן המים כו'. מדוע כלי חרס שתחלת ברייתו מן המים ודרכו להתפשט כרחוי. עכ"ז כיון דהכשירו באור אין לו תקנה לפי שע"י האור נתקשה חומרו. וכלי זכוכית שאף תחלת ברייתו מאור וכן הכשירו באור עכ"ז יש לו תקנה להתפשט שוב כבתחלה. ואין זה אלא תמיה (יפ"ת): א"ל ע"י שהוא עשוי בנפיחה שנעשה בנפיחה ברוח האדם שהוא רוחני יש לו תקנה. משא"כ כלי חרס שנעשה בכח ידים שהוא פעולה גשמית: ישמעו אזנך כו' כלומר אם נפיחת אדם שאחר שהשלים הכלי כבר נפסק השייכות אשר לרוח האדם עם הכלי. מספיק להם בו קיום. נפיחתו של הקב"ה שמחיה את הכלי. ואינו נפסק ונעתק עאכ"ו (אלשיך). והאדם בתקונו אינו דומה לכלי יוצר אלא לכלי זכוכית: א"ר יצחק כו' דפסיק נמשל לכלי יוצר. שלא נמשל לכלי חרס אחר שיקוש בכבשן אלא לכלי יוצר בתחלתו לפני צרוף בכבשן. וכלי יוצר שלא הוסקו יכולין הם לחזור (מה"ק): (ט) ממקום כפרתו נברא הוא המזבח כד"א מזבח אדמה תעשה לי. ויליף מן אדמה דהכא בג"ש. וכה"זאת להדיא בירושלמי נזיר פ"ז הלכה ב' ע"ש. ועיין בפדר"א פרק י"א. ועי' בסנהדרין ל"ח דהשו מח"י גופו מבבל וכו': (י) שהעמידו גולם שתחילה עשאו גולם עד הרקיע כמ"ש לעיל פ"ח. ואח"כ זרק בו נשמה. והו ויפח באפיו שכבר קודם שנפח בו. היה לו אפים. וכן הוא בפדר"א פרק י"א: בעוה"ז בנפיחה מצאתי הגי' במאמר התחיה להרמב"ם ז"ל פ"ש ומי שנפח דעתו להחזיר רוחו אליו לכך כתיב והרוח תשוב אל האלהים אבל לעתיד לבוא במתנה שנא' וכו' מי שנותן אין דעתו לחזור (מת"כ): (יא) חמשה שמות נקראו לה. וכ' ספ"ת דודאי נפש האדם אחת רבת הכחות. אלא שכל כח וכח יש לו ניצוץ מיוחד בפני עצמו. וכללו כולם כאחד. והא כוח החיים שבאדם הכולל הכל. ועז"א חמשה שמות נקראו לה. וכן אחד מן השמות הוא יחידה. באשר כולם נובעים ממקור אחד. ורוח חיים הכולל הכל נקרא יחידה. ומ"מ לפי שמתחלקת לכמה מיגונות יש לכל אחד שם מיוחד בפני עצמו. זה נפש וזה רוח וזה נשמה כל אחד כפי כונתו. ומ"מ מקור אחד לכולם עכ"ל: נפש זה הדם הוא כוח הטבעי המתפשט בעורקי הדם אשר בו תלוי כח הצומח והגידול. ולכן נקרא נפש מלשון גידול והרחבה: רוח שהיא עולה ויורדת היא נפש המשכלת שהיא עולה ויורדת בעת השינה לתת דין וחשבון כמבואר בסמוך. וכענין שנאמר מי יודע רוח בני אדם העולה היא למעלה. ועל שם העליה והירידה נקרא רוח שהיא כרוח ההולך ושב (מה"ק): נשמה זו האופיא כלומר הוא רוח החיוני הכולל בורא מדת המזג והטבע של האדם. ולכך נקרא אופיא שהוא לשון מנהג ומדה בלשון ארמי. והיינו דברייתא אמרין האופיתא טבא. שאומרים על איש שמזגו טוב אופיתא דיליה טבא. ונקרא נשמה לפי שבה תלוי כח הנשימה: חיה שכל האברים מתים והיא חיה בגוף. כלומר היא משפעת כח החיים לכל אברי הגוף שהיא ממלאת כל הגוף כמ"ש בסמוך (מה"ק). ומהרי"מ פירש אפי' לאחר שכל האברים מתים עוד נשאר חיות נגון חיות בגוף: יחידה שכל האברים משנים שנים. שכל אבר נתלה לו חבר כדוגמת פעולתו כמ"ש הטבעיים. אבל הנשמה היא יחידה בגוף שאין דומה לה ומפני דאמר דהרוח עולה ויורדת דהיינו בעת השינה. מסיק הה"ד אם ישים אליו לבו רוחו וכו' דדרים נמי אשעת השינה שהרוח עולה למעלה והנשמה מחממת הגוף כדבסמוך (מה"ק): ר' יהושע בר נחמיה אמר אם ישים כו'. הכוונה דבשעת שינה הרוח המשכלת ממלאת כל הגוף ומחיה אותו וכן הנשמה היא רוח החיוני במקום אחד בלב האדם כנודע אבל בשעת השינה הרוח מתפשט מאברי הגוף אל מקום הלב. ומשם מתפשט אל העולם העליון לתת דין וחשבון כדמיון החבל שקצהו האחד קשור למעלה וקצהו השני למטה. כן הרוח העולה למעלה עוד קצהו תקוע למטה בלב מקום הנשמה רוח החיוני. ובאשר אז נתפשט הרוח מאיברי הגוף לעלות למעלה שוב כח הנשמה שבלב יוצאת להתפשט לכל איברי הגוף לחמם את איברי הגוף לבל יצטנן וימות והוא בחסד עליון לקיים ברואיו ועל זה אמר ריב"נ אם ישים ה' לבו על האדם הזה להפרע ממנו. בנקל היה נפסד. אם רוחו ונשמתו אליו יאסוף ויהיו שניהם אסופים במקום אחד בתוך הגוף הוא הלב אשר שם קצה הרוח תקוע בעת השינה. וכן הנשמה אם לא תהיה מדחה בעת השינה להתפשט אז בכל הגוף לחמם את כל הגוף. אז כבר יגוע האדם שהיו האברים מצטננים ומתים. ולפ"ז מלת אליו קאי על גוף האדם כמו אליו קאמר (מה"ק): שנא' ונשמתו תיבת שנא' מיותר (מת"כ ויפ"ת): רבנן אומרים אם ישים כו' מפרשי דאליו מוסב על ה' שיאספם אליו למעלה. דס"ל דבעת השינה הרוח מסתלק למעלה לגמרי. והנשמה שהיא רוח החיוני הוא רק בלב. ומשם מחממת ג"כ את כל הגוף. ולכן אומרים אם ישים אלהים לבו לאדם הזה רוחו כבר הוא בידו בעת השינה. וגם נשמתו אליו יאסוף למעלה. בהיותם שניהם ממקור אחד. ובטבע היתה נמשכת הנשמה למעלה אחר הרוח. ואז כבר יגוע כל האדם יחד. רק בחסד אל נעשה פירוד בין הדבקים שלא תהא נמשכת הנשמה למעלה. אלא היא למטה מחממת הגוף לבל יצטנן וימות. ועל זה אמר הה"ד נר ה' נשמת אדם חופש כל חדרי בטן. כלומר שמחמם כח כל איברי הגוף (מה"ק): רבי ביסני כו' בשם רבי מאיר כו' ס"ל שגם הנשמה ממלאה תמיד כל הגוף. וכן היא עולה למעלה בעת השינה לשאוב לו חיים. וס"ל דבעת השינה מספיק האפס שבדם לבד לחמם הגוף. וממילא אתי קרא כפשטא דקאמר רוחו ונשמתו אליו יאסוף ששניהם עולים למעלה בעת השינה. ואם ירצה לא יחזירם אליו (מה"ק): שואבת לו חיים מלמעלה כמ"ש בפדר"א פרק י"ב ברא שינה והאדם שוכב וישן והוא מזונו ורפואתו וחיים לו כו': ועל כל נשימה ונשימה כו' דהא"ל למימר כל הנשמות תהללנה יה. לכך דרים כל הנשמה תהלל יה שעל כל נשימה שאדם נושם צריך לקלס לבוראו כי הנשימה הוא קיום כח האדם והוא מחסד עליון דבך נס. כי האדם נקבים נקבים והרוח בתוכו דבך נס כדלעיל פ"א סי' ד'. וכן בכל נשימה תכסוף הנפש לצאת. וה' מעמידה בגוף. וכדאיתא בילקוט סוף תהלים: (יב) מלמד שעשה לו כו' כחיה. כי אע"פ שנברא בצלם ובדמות והלך בקומה זקופה יותר מכל הב"ח מגיד נפש המשכלת. מ"מ היה לו תחלה ג"כ עוקץ זנב לכסות בו ערותו. ואח"כ נטל ממנו מפני כבודו: עשאו עבד מכוון בפני עצמו. עבד משועבד לעצמו בעמל הפרנסה: דאי לא לעי אם לא יעמול ויעשה מלאכה לא יהיה לו מה לאכול: נגים פי' אוכל והגה הוא כבהמה המשועבדת לאדוניה לכל מלאכה והו לנפש חיה. ובהמה בכלל חיה (מת"כ): נתנני ה' בידי כו' ר"ל דרים לקרא נתנני ה' בידי כלו' בידי עצמי. וקרינן בידי היו"ד קמוצ"ה והדל"ת בחיר"ק. שהוא משועבד לעצמו בעמל המזונות. ועבור זה אם לא לעי ביממא למטי ולהשיג מזונותיו. ואין לו מה לאכול בסעודת הערב לא יוכל לקום לאשמורת הבקר לעסוק בתורה מחמת עייפות הרעב (יפ"ת) והגה"ק כתב דה"ג לעי ביממא ובלילה לא אוכל קום באורייתא. כלומר ביום הוא יגע הרבה בטורח מזונותיו. ובעבור גודל היגיעה הוא עיף ע"כ בלילה הוא נרדם וישן כל הלילה עד כי לא יוכל קום לאשמורת הבקר לעסוק בתורה. והוא כמתאונן ומקונן על ביטול התורה: (יג) כאן הוא עושה נשמה נפש. כמ"ש ויפח באפיו נשמת חיים. ויהי האדם לנפש חיה: ולהלן הוא עושה לנשמה רוח. כמ"ש כל אשר נשמת רוח חיים באפיו: מנין ליתן כו' מנין שנקראת בשני השמות: ת"ל חיים לג"ש. לומר דאיקרי נפש ואיקרי רוח וכולם בנשמה כדלעיל סימן י"א. והכוונה כמו שהאריך הרמב"ם בח' פרקיו. שהנפש אף שיש לה כחות הרבה עכ"ז בעצמותה אינה רק אחת ותמונה יוצאים פעולות נבדלות ולכן הכתוב מחליף לפעמים השמות להראות שמכח אחד הם כולם:

למה

פרשה טו (א) ויטע ה' אלהים גן בעדן מקדם. דבי ר' ינאי אמרין למה הוא מזכיר [א] שם מלא בנטיעת הגן. שמתחלת ברייתה היא צריכה כוון. קודם עד שלא נוצרה ממעי אמה. אדם צריך לכוון את רזותיה. הה"ד (תהלים קד) [ב] ישבעו עצי ה' ארזי לבנון אשר נטע. א"ר חנינא כקרני חגבים היו. ועקרן הקב"ה ושתלן בתוך ג"ע: ישבעו עצי ה' וגו'. א"ר חנינא ישבעו חייהם. ישבעו מימיהם. ישבעו מטעתן: (ב) א"ר יוחנן [ג] לא היה העולם ראוי להשתמש בארזים. שלא נבראו אלא לצורך בה"מ. הה"ד ישבעו עצי ה' ארזי לבנון [ד] ואין לבנון אלא בה"מ. המד"א (דברים ג) ההר הטוב הזה והלבנון: הר' שמואל ב"נ בשם ר' יונתן אמר. כ"ד מיני ארזים הם. ואין לך משובחים מכולם אלא ז'. הה"ד (ישעיה מא) אתן במדבר ארז שטה וגו'. ר' אחא אמר ג'. ברוש ברתא. תדהר אדרא. תאשור [ו] פסקינון. ולמה קורא אותו תאשור. שהוא מאושר מכולן. הוסיפו עליהם עוד ג'. אלונים. ארמונים. אלמוגים. אלונים בלוטין. ארמונים דילבון. אלמוגים אלום: (ג) גן בעדן זר' יהודה ור' יוסי. ר' יהודה אומר. גן גדול מעדן. שנא' (יחזקאל לא) ויקנאוהו כל עצי עדן אשר בגן אלהים. ור' יוסי אומר עדן גדולה מגן. שנא' ויטע ה' אלהים גן בעדן. והכתיב ונהר יוצא מעדן להשקות. ע"ד דר' יוסי. [ח] מתמצית בית כור תרקב שותה. על דעתיה דר"י. כפיני שהיא נתונה בגינה. ומשקה את כל הגינה. והא ר' יהודה יש לו שני מקראות. ור"י אין לו אלא מקרא אחד. א"ר חנין רציפורי האיר הקב"ה עיניו של ר' יוסי. ומצא לו מקרא אחד מכריע על גביו. ואיזה זה (ישעיה נא) וישם מדברה כעדן וערבתה כגן ה': (ד) מקדם. א"ר שמואל ב"נ. [ט] את סבור קודם לברייתו של עולם. ואינו אלא קודם לאדה"ר. אדם נברא בששי. ג"ע בשלישי. הה"ד (תהלים עד) ואלהים מלכי מקדם פועל ישועות בקרב הארץ. ראו פועלא טבא שהתקין הקב"ה שכרי עד שלא עמדתי לפעול: (ה) וישם שם. ר' יהודה ור' נחמיה. ר"י אומר עילה אותו. המד"א (דברים יז) שום תשים עליך מלך. ר' נחמיה אמר פיתה אותו. למלך שעשה סעודה והזמין אורח. כך הזמין הקב"ה את אדם בזכותו של אברהם. הה"ד (תהלים קלט) אתה ידעת שבתי וקומי בנתה לרעי מרחוק. [יא] שבתי. בתוך ג"ע. וקומי. טירופי מתוכה. בנתה לרעי מרחוק. באיזה זכות יעצת לבראני. בזכות אותו שהוא בא מרחוק. הה"ד (ישעיה מו) קורא ממזרח עיט מארץ מרחק איש עצתו: (ו) וישם שם. המד"א (דה"ב ה) ויהי שם עד היום הזה. א"ר לוי ובלבד ביצירה זו. א"ר יצחק בר מריון כתיב אלה תולדות השמים וגו'. [יב] בוראן משבחן ומי מגנן. בוראן מקלסן ומי יתן בהן דופי. אלא נאים ומשובחין הם. אלה תולדות השמים: (ז) ויצמח ה' אלהים מן האדמה. [יג] תני עץ שהוא פוסה על פני כל החיים. א"ר יהודה בר

יד יוסף פ' טו א ילקוט ס"ז. זוהר נשא: ב שוח"ט ק"ד זוהר ס"ז דף ל"ס · ג שמ"ר ס' ל"ה. שוח"ט מזמור ק"ד: ד שוח"ט מזמור ק"ד גיטין נ"ו: ה ירוש' כתובות ס"ז. ר"כ כ"ג: ו פי' בלשון יוני מין עץ ארז אשר עלהו לא יבול. ויש לו צורת הדם. ואולי היא הנקרא אשכרוע בלשון משנה (ערוך): ז ילקוט ס"ז. וירושלמי פ"ק דברכות: ח תענית י': ט פסחים נ"ד ילקוט ס"ז. נדרים נ"ט: י לקמן ע"ז סי' ה' תנחומא בחוקותי סי' ג'. ילקוט חדש בראשית. זוהר חדש איכה דף ק"י. אסתר רבה פ"ו סי' ו': יא שוח"ט מזמור קל"ט: יב לעיל פ' י"ב סי' א' קה"ר פ"ב סי' י"ד: יג ילקוט ס"ז. הזית פסוק אחת היא:

מתנות כהונה

לנפש חיה ובהמה בכלל: **שם מלא**. ה' אלהים כמו שאמרו ביום עשות ה' אלהים שם מלא על עולם מלא: **עד שלא נוצרה ממעי אמה כו'**. דרך הנטיעות הוא שנוטעין תחלה הגרעין עד שצומחות ואח"כ עוקרין את הזמורה ושותלין אותה במקום אחר ולכן אמר עד שלא יצאה הזמורה ממעי אמה שהוא הגרעין כי היא אמו צריך האדם לכוון רזותיה שיהיה אותו מקום מוכן לקבל אותו הנטיעה כמו שאמרו חז"ל על שלמה שהיה מכיר גידי הארץ איזה מהם הולך לכוש ונטע בו פלפלין כו' וכן כתוב כאן ויטע ה' אלהים גן בעדן וגו' ויצר ויברא לא כתיב אלא ויטע משמע מגדלו כבר אחר כך נטעם וכן ארזי הלבנון אשר נטע משמע מתחלה שהם ארזים אחר כך נטעם כך מצאתי ברקנטי וכיון שדרך הנטיעות כך הכתוב הקב"ה על עצמו כך: **ישבעו חייהם**. הקב"ה נתן בהם כח וקיום שיעמדו חי ובריא אולם ועד שלא ישלטו בהם רקבון כד"א שבע ימים ייניקו וגם נתן להם שבע מים ולא יכזבו מימיהם כד"א ארץ לא שבעה מים וגם נתן בהם תוספות ברכה בכל הנטיעות שנוטעין מהם יעלו ויצליחו כמותם וזהו אשר נטע ה' ולא הוצרכו לא השקאה ולא עבודה ולא זמורה דהא לא כן מיום שגורש אדם ממנו מי התעסק בו: ה"ג **כל עצי עדן** אשר בגן אלהים והויא בעדן גן אלהים הרי שעדן בתוך הגן: **והכתיב** ונהר וכו'. לר' יוסי פריך דאמר עדן גדול הכתיב ונהר וגו' הרי שהעדן משקיתו של גן: **מתמצית בית כור**. דבר מועט מה שניתר ונהנית מיום שמשקין בית כור יכול להשקות תרקב פי' שדה שזורעין עליו תרי וקב שהן ג' קבין ועיין במ"ד ה"ש בפסוק אחת היא יונתי וכן כאן מתמצית העדן הגדול שותה הגן: **תרקב** פרש"י תרי וקב שהן ג' קבין שהרי בית כור ל' סאין שהן ס' תרקבין שהרי סאה ששה קבין הרי תרקב שהוא ג' קבין חלק ששים הבית כור וכן מתמצית עדן שותה הגן שהוא חלק ששים מן העדן ועיין בפ"ק דתענית: **כפיני כו'**. מעיין ה"י פיני: **מכריע** על גביו. נוטה לצד פירושו ודעתו: **וישם** מדברה כו'. הרי שהמדבר הגדולה מן הערבה קרא אותו עדן והערבה קורא הגן: **ראו** פועלא טבא. אדם הראשון אמר כן ביאו וראו פועל הטוב הוא הקב"ה שהתקין לי הקב"ה שכרי כו': **עילה** העלה והגביה אותו שנא' ומוראכם יהיה כו': **פיתה** אותו. סידר לפניו דברי רצוי כד"א אשר תשים לפניה' ודרשו חז"ל הסדר לפניהם כשלחן ערוך ורש"י פי' כד"א שים נא ידך לשון בקשה כו' ודייק חדלא כתיב ויולך בם וכו' ועיין לקמן וענין הכיאור שלא ישער בדעתו מקום יותר טוב מזה ובא"כ לא כתב שלא היה אלא דרך כבוד כמו שמזמינין אותו לסעודה שמפצירין בו דרך כבוד: **טירופי** בגטרך וגורש מג"ע: **קורא** מזרחה כו'. וזה מדבר באברהם כמו שפירש"י שם. **איש** עצתו. עצתי קרינן: **ויהיו** שם עד היום הזה והארון בם גנוז במקומו וכן כאן היה ראוי לישאר בג"ע לעולם וילוף בם שם שם לג"ש: **ביצירה** זו. אם היה נשאר בצלם אלהים הראשונה שלא היה חוטא היה נשאר בג"ע לעולם אבל משחטא ונשתנה צלמו כדלקמן פרשה י"ז אז שלחו הקב"ה הולה כד"א משנה פניו ותשלחהו: **ויצמח** וגו'. סיפיה דקרא עץ החיים וגו': **פוסה** הולך ומתגדל על כל החיים כד"א פשה יפשה כן פירש הערוך

ענך

עץ יוסף

פרשה טו (א) **למה הוא** מזכיר שם מלא כו' ה' אלהים: **בנטיעת הגן** דהנטיעה הוא דבר שאינו נגמר. ולא ה"ל להזכיר עליו שם מלא (נזה"ק). ומהכן שמתחלת ברייתה שקודם שנטעה צריכה כוונה גמורה שיהיה אותו מקום מוכן לקבל אותה הנטיעה ולכן הזכיר שם מלא. כביכול כאילו היתה כוונה גדולה לכוין בנטיעתה: **קודם עד שלא נוצרה** ממעי אמה כו' דרך הנטיעות הוא שנוטעים מתחלה הגרעין עד שצומחת ואח"כ עוקרין את הזמורה ושותלין אותה במקום אחר (וכן הוא אומר כעץ שתול. ודרשו רז"ל ולא כעץ נטוע) ולכן אמר עד שלא יצאה הזמורה ממעי אמה שהוא הגרעין כי הוא אמה. צריך האדם לכוון רזותיה שיהיה אותו מקום מוכן לקבל אותו הנטיעה שתוכל לשרש שרשיה ולהתכבש וכן כתיב כאן ויטע ה' אלהים גן בעדן מקדם וגו'. וייצר ויברא לא כתיב אלא ויטע. משמע שמגדלה כבר ואח"כ נטעה. וא"ש הה"ד ישבעו עצי ה' ארזי לבנון אשר נטע. שמשמע שכבר היו ארזים. שלקח ארזים מארזי העולם ונטעם בג"ע (מה"כ בשם רקנטי ורש"י) ולאו דוקא ארזים אלא ה"ה כל האילנות שבג"ע. **ישבעו חייהם** כו' דמאי שביעה שייך בעצי האילן. וכי אכילה צריכין. לכן אמר דשייך בהו הלא חויי שביעה. דכיון דסתם קרא כולהו במשמע (נזה"ק): **ישבעו חייהם** שיתקיימו חיים וקיימים נצחיים בלי רקבון כשאר אילנות. ובחיים שייך לשון שביעה שכה"א אורך ימים אשביעהו: **ישבעו מימיהם** שיהיו שביעים מים המשקים אותם. והשכן ביה נמי לשון שביעה ארץ לא שבעה מים: **ישבעו מטעתן** פי' ישבעו בנטיעתן שיצמחו ויגדלו הרבה מאד וישבעו הרבה בתולדות פירות נאים. והוא שביעה כמשמעו וכבר כתבו התוס' ב"ב דף פ' ד"ה מיין ארז העושה פירות (נזה"ק): (ב) **לא היה** העולם ראוי להשתמש בארזים מצד חשיבותו ולא נבראו אלא לצורך ביהמ"ק ומשכן. ואחר שכבר נבראו בעולם תלוי לכל: **הה"ד ישבעו עצי ה'** של משכן ושל מקדש בשם שוכן השי"ת: **ואין לבנון אלא ביהמ"ק** ומפרש בגמרא ע"ש שמלבין עונותיהם של ישראל. ולקמן בס' ויקרא פ"א אמר ר"ט ע"ש שכל הלבבות שמחים בו ע"ש. **כ"ד מיני ארזים** הם ואין לך משובחים מכולם אלא שבעה כיון דלא כתב קרא אלא שבעה משמע דהנך דוקא משובחים: **ארז שטה** והדס ועץ שמן ברוש תדהר ותאשור יחדיו הרי שבעה: **רבי אחא אומר ג'** שכל השבעה אינם משובחים בשוה אלא השלשה יותר משובחים. מדלא ערבינהו קרא לכל השבעה. אלא כתב ראשונה הד' במדבר והדר ג' בערבה. ובקרא אחרינא כתיב כבוד הלבנון אליך יבוא ברוש תדהר ותאשור יחדיו. ולא זכר הנשאר. ש"מ שאלו השלשה יותר משובחים. והתאשור עדיף מכלהו כדדריש מלשון מאושר. ויה שלא עשו המשכן אלא מעצי שיטים. פי' בתנחומא לכפר על מעשה שיטים (יפ"ת) **אלום** בלשון יוני מין עץ שיש לו ריח טוב לחזק הראייה והלב והאסטומכא (מוסף הערוך) · (ג) **גן גדול מעדן** שהגן הוא מקום גדול. ומקום אחד ממנו נקרא עדן שנאמר ויקנאוהו כל עצי עדן אשר בגן אלהים דמשמע שהעדן הוא בתוך הגן. והומר בעדן גן אלהים היית משמע שהאדם היה בעדן של גן. והא דכתיב ויטע אלהים גן בעדן היינו שנטע גן במקום עדן שמתחלה היה הכל עדן אף מקום הגן. ואח"כ נטע על מקום העדן גן שהוא המקום הטוב יותר. ונשאר גם מקום עדן שלא גן. ומתוכו יוצא נהר להשקות את הגן. ועדן זה נשאר בתוך הגן והגן מקיפו (יפ"ת ונזה"ק) **ורבי יוסי** אומר עדן גדולה מגן שנאמר ויטע ה' אלהים גן בעדן נופרש קרא כפשוטו שנטע גן בתוך העדן. והעדן מקיפו והא דכתיב ויקנאוהו כל עצי עדן אשר בגן אלהים. לאו למימרא דהעדן הוא בתוך הגן אלא ה"ק עצי העדן של הגן. כי עצי הגן נקראו גם עצי עדן לפי שהגן נטוע בעדן והא דכתיב בעדן גן אלהים היית פירושו בעדן של הגן כי הוא נטוע בעדן (נזה"ק) **וכתיב ונהר** יוצא מעדן להשקות כצ"ל (יפ"ת ונזה"ק) כלומר דהני תנאי דלעיל פליגי נמי בהאי קרא וכדמסיק ואמר על דעתיה כו': **מתמצית בית כור** תרקב שותה תרקב הוא שלשה תרי וקב. והכור שלשים סאה והסאה ששה קב. נמצא התרקב אחד מששים בכור. ונז"ה מתמצית בית כור כלומר מים הנוגעים ונגבעים של בית כור יש בהם כדי שתיה לתרקב שהוא אחד מששים ממנו. והיינו דאשמועינן קרא למימר ונהר יוצא מעדן להשקות את הגן. שנהר היוצא מתמצית העדן יש בו כדי השקאה לגן שהוא אחד מששים מעדן (יפ"ת): **על דעתיה דר' יהודה** דגן גדול. ודרך השקאה הוא במעין שבאמצע הגינה משקה הגינה. ועדן עומד באמצע הגן כפיני (פירש במוסף הערוך בלשון יון מעין. עיגות תיש ת"י פינין דמיין) ותשקה את כל הגינה מכל עבריו (נזה"ק): **והא ר' יהודה** יש לו שני מקראות. ויקנאוהו כל עצי עדן. ובעדן גן אלהים היית. והע"ג דר' יוסי מאי דהוי ליה כדלעיל. מ"מ כפשטא דקראי משמע טפי כר' יהודה: **ור' יוסי** אין לו אלא מקרא אחד. אע"ג דר' יהודה מאי דהוי לה. מ"מ כפשטא דהאי קרא משמע טפי כר' יוסי. עכ"פ הא דר' יהודה עדיפא שיש לו שני מקראות: **מכריע על גביו** שהוא נוטה יותר לסברתו: **וישם מדברה כעדן** מדבר שהוא גדול ישים כעדן. וערבתה שהוא קטן כגן ה'. אלמא עדן גדול מגן. ומכל מקום ר' יהודה מוי דהי כשיטת המפרשים שם דמדבר וערבה הכל אחד (נזה"ק): (ד) **את סבור** קודם לברייתו של עולם. כמ"ש לעיל פ"א קדם קודם לברייתו של עולם. וכן הוא דעת הפדר"א פ"ג שנברא קודם העולם. ויידרשנו הולך על זה. וקאמר ואינו אלא קודם אדם הראשון כדמסיק הה"ד ואלהים מלכי מקדם. **גן עדן בשלישי** לעיל פ' י"א: **הה"ד ואלהים** מלכי מקדם כו'. פי' דמייתי ראיה דמקדם אינו קודם בריאת העולם אלא קודם בריאת אדם מדכתיב פועל ישועות בקרב הארץ דייקא. דהיינו קודם הבריאה הוא קודם לארץ (נזה"ק). **ראו פעלא טבא** אדם הראשון אמר כן ביאו וראו כי פועל הטוב הוא הקב"ה שהתקין לו הקב"ה שכרו כו': (ה) **וישם שם ר"י ור"נ** שאין לשון שימה תקיעת נופל באדם. אלא בתנים דבר קבוע במקום שאינו זז משם מעצמו. לכן אמר רבי יהודה שעילה אותו. שכן אינו לשון שימה במלך. וענינו לשון מנוי. ור"נ אמר ששם לו דברים עד שפיתהו (יפ"ת): **עילה אותו** שעשאו מלך על כל הנבראים. כי כל הבעלי חי נתנו גם שמה וכמבואר בספור הנחש. וכן משמע לקמן פ' י"ט. **פתה אותו** כמזמין אורח לסעודה דרך פיוס והפצר כדי לקבלו בסבר פנים יפות לכבודו (נזה"ק): **כך הזמין** הקב"ה את האדם בזכותו של אברהם כצ"ל (נזה"ק) · **בזכותו של אברהם** דרש את האדם דרמזו לזכותו של אברה' שנקרא האדם הגדול בענקים וכדלעיל כי כאשר צפה ה' בעתיד שעתיד לקלקל בגן היה ראוי שלא יביאו שמה אלא שעמד לו זכותו של אברהם שעתיד לתקן קלקולו וכדלעיל. **אתה ידעת** כו' הייזותר נאמר על אדה"ר כדמוכחי קראי כדלעיל ריש פ"ה. **שבתי בתוך ג"ע** כו' ידעת מתחלה שלא אוכל לשבת שם רק מעט. וידעת קומי בגודלי החטא ואהיה מוכרח לצאת משם. ורק עשית חסד עמדי להושיבני שמה מתחלה. כי בנת לרעי מרחוק לדעת אשר יבא אדם גדול בעולם ויתקן כמוני. **באיזה זכות יעצת לבראני** שבריאת אדם היה בעצה והמלכה וכדלעיל כ"ה. והכרעת עלת הבריאה היתה בזכות אברהם שעתיד בכיוון לבא מארץ רחוקה מאור כשדים. ועזב ארצו ומולדתו והלך בשליחות ה' אל ארץ לא ידע הוא ארץ כנען: **קורא ממזרח עיט** כו' ה' קרא לאברהם שבא ממזרח שיעוף כעיט מארץ מרחק והוא איש עצתו שעל ידו נועץ ה' לברא את העולם. וזה שאמר בנת לרעי מרחוק פי' השכלת בעצה (לרעי מגזרת רעיון ועצה) העולה עלי בבריאתי להוציא שבא מרחוק ובזכותו יעצת לברא אותי · (ו) **המד"א ויהי** שם עד היום הזה דריש ג"ש שם שם מארון דכתיב ביה (בד"ה ב' ה') ויהי שם עד היום הזה (ובמלכים א' ח' כתיב ויהיו שם וגו') דמשמע לעולם כמ"ד הארון במקומו נגנז. וכא לרמוז שאלמלא חטא אדם היה נשאר בג"ע לעולם (יפ"ת): **ובלבד היצירה** זו אשר יצר דקרא יתירא הוא. ולזה אמר דאתי למימר ובלבד ביצירה זו שיתקיים ביצירה זו הראשונה בהיות לו צלם אלהים על שלמותו. וגם הומר זך וטהור. אבל משחטא נשתנה צלמו כדכתיב משנה פניו ותשלחהו (מה"כ ונזה"ק) · **א"ר יצחק** בר מריון כו'. ס"ל דאשר יצר אתי למימר שהקב"ה משבחו כמתפאר ביצירתו כאלו בריה נאה שיצרתו כדלעיל פרשה י"ב (יפ"ת): (ז) **ויצמח ה' אלהים**

וגו'

כר׳ אלעאי יד עץ חיים מהלך חמש מאות שנה וכל מי בראשית מתפלגין מתחתיו. ר׳ יודן בשם ר׳ יהודה בר אלעאי. לא סוף דבר נופו מהלך ת״ק שנה. אלא אפי׳ קורתו מהלך ת״ק שנה: (ח) מה היה אותו האילן שאכל ממנו אדם וחוה. ר״מ אומר טו חטים היה. כד לא הוה בב״נ דעה. איתן אמרין לא אכל ההוא אינשא פיתא דחיטי מן יומוי. ר׳ שמואל ב״ר יצחק בעי קמי ר׳ זעירא. א״ל אפשר חטים היה א״ל הין. א״ל והכתיב עץ. א״ל מתמרות היו כארזי לבנון. טז א״ר יעקב בר אחא איתפלגון ר׳ נחמיה ורבנן ר״נ אמר המוציא לחם מן הארץ. שכבר הוציא לחם מן הארץ. ורבנן אמרי מוציא לחם מן הארץ. שהוא יז עתיד להוציא לחם מן הארץ. (תהלים עב) יהי פסת בר בארץ. לפת. תרין אמוראין פליגי. ר׳ חנינא בר יצחק ור׳ שמואל בר אמי. חד אמר לפת לא פת היתה. וחורנא אמר. לפת לא פת היא עתידה להיות. ר׳ ירמיה בריך קמיה דר׳ זירא המוציא לחם מן הארץ. וקלסיה. כר׳ נחמיה. אתמהא. אלא שלא לערב את האותיות: ר׳ יהודה בר אלעאי אמר יח ענבים היה שנא׳ (דברים לב) ענבימו ענבי ראש אשכלות מרורות למו. אותן האשכלות הביאו מרורות לעולם. ר׳ אבא דעכו אמר אתרוג היה. הה״ד (בראשית ג) ותרא האשה כי טוב העץ וגו׳. אמרת צא וראה יט איזהו אילן שעצו נאכל כפריו. ואין אתה מוצא אלא אתרוג. ר׳ יוסי אומר כ תאנים היה. דבר למד מענינו. משל לבן מלכים שקלקל עם א׳ מן השפחות. כיון ששמע המלך טרדו והוציאו חוץ לפלטין. והיה מחזר על פתחיהן של שפחות. ולא היו מקבלות אותו. אבל אותה שקלקלה עמו פתחה דלתיה וקבלתו. כך בשעה שאכל אדה״ר מאותו האילן. טרדו הקב״ה והוציאו חוץ לג״ע והיה מחזר על כל אילנות ולא היו מקבלין אותו ומה היו אומרים לו. א״ר ברכיה כא הא גנב. דגנב דעתיה דברייה. הה״ד (תהלים לו) אל תבואני רגל גאוה. רגל שנתגאה על בוראו. (שם) ויד רשעים אל תנידני. לא תיסב מני עלה. אבל תאנה שאכל מפירותיה. פתחה דלתיה וקבלתו. הה״ד ויתפרו עלה תאנה. מה היתה אותה התאנה. ר׳ אבין אמר ברת שבע. דאסטיית ז׳ יומי אבלא לעלמא. ר״י דסכנין בשם ר״א אמר. ברת אליתא. כב דאסטיית אליתא לעלמא. ר׳ עזריה ור׳ יהודה ב״ס בשם ריב״ל אמר כג ח״ו. לא גלה הקב״ה אותו אילן לאדם. ולא עתיד לגלותו. ראה מה כתיב (ויקרא כ) ואשה אשר תקרב אל כל בהמה וגו׳. אם אדם חטא בהמה מה חטאת. כד אלא שלא תהא בהמה עוברת בשוק. ויאמרו זו היא הבהמה שנסקל פלוני על ידה. ואם על כבוד תולדותיו חס המקום. על כבודו עאכו״כ אתמהא:

פרשה טז

(א) ונהר יוצא מעדן להשקות את הגן. א ר׳ סימון פתח (איוב יד) תתקפהו לנצח ויהלך משנה פניו ותשלחהו. תוקף שנתן הקב״ה לאדה״ר. לנצח. לעולם היה. ויהלך. כיון שהגיח דעתו של הקב״ה. והלך אחר דעתו של נחש. משנה פניו ותשלחהו. ר׳ סימון אמר (שם יב) עמו חכמה וגבורה. בשעה שהיה מושלם לבוראו. ד׳ ראשי נהרות היה פותק במגרופית אחת. ואלו הן ד׳ ראשי נהרות. ונהר יוצא מעדן להשקות את הגן וגו׳: (ב) שם האחד פישון. שהוא מגדל פשתן. וסימיו מהלכין בשופי. הוא הסובב את כל ארץ החוילה. עדיין לא היתה חוילה ואת אומר הוא הסובב. אתמהא. אלא (ישעיה מו) מגיד מראשית אחרית: (ג) אשר שם הזהב. זהב ודאי. וזהב הארץ ההיא טוב. א״ר יצחק טובוי דהוא בביתיה. ב טובוי דהוא בלוויתיה. א״ר אבהו טובה גדולה חלק הקב״ה לעולמו. אדם פורט זהוב אחד. והוא מוציא ממנו כמה יציאות. אר״ל ג לא היה העולם ראוי להשתמש בזהב. ולמה נברא בשביל בהמ״ק. שנא׳

יד יוסף יד ירוש׳ ברכות. שוח״ט מזמור א׳. תד״א ח״א פ״ב. ברכות מ׳. סנהדרין ע׳: טו ילקוט ס״ז. פסיקתא רבתי פ׳ מ״ב סנהדרין פרק בן סורר. ברכות ס״ג. וגם איתא לקמן: טז שוח״ט מזמור ק״ד. ירוש׳ ברכות פ״ו. ובבלי ברכות ל״ח. ויק״ר פ״ב: יז ילקוט תהלים. שבת ל׳. כתובות קי״א: יח זוהר נשא קכ״ז. לקמן פ׳ י״ט. ויק״ר פ׳ י״ב. סנהדרין פרק סורר: יט ברכות מ׳: כ סנהדרין ע׳ ובתוספות ד״ה גם: כא שהגאוה היא מסיתו לעבות שלא מדעתו של הקב״ה ולכן קראו לו גנבא (יפ״ת): כב בתוס׳ פ״ג דר״ה (יד) הביאו הגירסא בשם שוח דאמסיתו. שוח״ט כג: כג עיין תוספות אסר פ״ג סוף ס׳ י״ט דף ט״ו ע״ב: כד במד״ר פ״ג סנהדרין ל״ד: פ׳ טז א לקמן פ׳ כ״א ס׳ ד׳. וילקוט איוב. וילקוט ס״ז: ב במ״ר פ׳ י״ג וירוש׳ יומא. ש״ר פ״ט. ילקוט ס״ז: ג שוח״ט מזמור ק״ד:

מתנות כהונה

ענך פס הסביעי: ה׳ מאות שנה. וזהו על כל החיים כי מן הארץ עד הרקיע מהלך ת״ק וכן יש מקלה השלם ועד קלהו: לא סוף דבר. כמו לאו דוקא: נופו נוף האמלעי אלא אפי׳ הקורות סוגלין מן האלדין הם מהלך ת״ק: כד לא הוה כו׳. כשאין דעה בבן אדם הבריות הם אומרים לא אכל איש הזה פת חטין מימיו וכמו שאמז״ל אין התינוק מדבר אבא עד שאכל כזית דגן הרי שהדעת תולה בפת חטין וזה היה עץ הדעת: מתמרות עלה למעלה כתמר זו: איתפלגון חולקין בדבר זה: המוציא פירש״י שכבר הוציא להם מן הארץ ממש בהייתו ומטחטא ונגזר עליו בזיעת אפך כו׳ נהפך לתבואה: יהי פסת בר וגו׳. ודרשו חז״ל עתיד הקב״ה להוציא גלוסקאות וכו׳: לפת מיני זרעונים נקראו לפת כל זמן שלא נעשה ממנו פת וכן החטים: לא פת היתה. קודם שחטא אדם כדדרש ר׳ נחמני: לא פת היא וכו׳. בתמיה וכרבנן: וקלסי׳ ושבח אותו: ופריך כר׳ נחמי׳ עשה ושבק רבנן בתמיה. ומשני להכי קלסו שבשה כשאומרין המוציא לא יוכלו להתערב שני המם׳ין העולם ומוציא ולפיכך קלסי׳ הוא בשביל שסבר כדר׳ נחמיה וירושל׳ מסיים שלדעתו י״ל ג״כ לחם המן הארץ: מרורות מר ממות: מעניינו כדמפ׳ ואזיל: הא גנבא כו׳. זהו הגנב שגנב דעת בוראו שסבר שהי״ת לא ידע ממנו שחטא: אל תנידני. פי׳ לא תטרד ותטע אותי: לא תיסב כו׳. לא תקח ממני עלה: מה היתה כו׳. שהרבה מיני תאנים הם: ברת שבע. שם מין תאנה נקראת בת שבע על שהביאו לעולם ז׳ ימי אבילות: ברת אליתא. גם היא מין תאנה: אליתא פי׳ יללה וקינה: לעולם היה. היה ראוי להיות כן לעולם כאותו תוקף מושלם שלם וצדיק עם הקב״ה: פותק פותח לכן פתח שיוצו מימיהן כדא״ל פ״ק דשבת פותקין מים לגינה. או י״ל שבמגריפה אחת שתם כל ד׳ ראשי נהרות כדאמר שקל קלא פסק ביה: במגרופית פלא״ה בלע״ז ודייק מדכתיב נטורה: פשתן ושופי שהולך בלא ונכנח: מגיד מראשית כו׳. כלומר הפסוק מדבר על העתיד: זהב ודאי. מבורר ומזוקק ודייק מדכתיב כזהב ועיין עוד בש״ר פל״ו: טובים כו׳. פירש״י טובתו הוא בבית שיכול לקנות בו מה שירצה ומוכתו בלכתו בדרך שלא לנייתו עלו שבכ״מ יכול למכרו ועיין עוד מזה בש״ר פל״ס:

ענף יוסף

פרשה טו (ח) (לפת תרין אמוראין כו׳) עיין מ״ש בעץ. ובתנחומא פרשת עקב סי׳ ז׳ אמר רבי חייא בר יעקב יש מקום שקורין לפת לפתותא ספתא. שנא׳ יהי פסת בר בארץ עכ״ל. ולפסר שזהו כוונת המדרש כאן לפת ר״ל שקורין לפת לפתותא. חד אמר לפת לא פת היתה. ר״ל שבלפת היה פת בתחלה ונתקלקל ונעשה לפת ור״ל שכמו שהארץ מוציאה תאנים וענבים תמר ותאנה שנאכלים כאשר כמה. ככה היה הפת כתחלה בלא טון וקש ומובן כי אם כסולת נקיה בשיה ערב לפי אוכל כאשר מן הארץ כיתר הפירות מבלי טחינה לישה ואפיה והוא טעמו כטעם גלוסקא יפיפיה וחורנא אמר שהברכה היא על העתיד לפת לא זה היא עתידה להיות שתוציא הארץ לחם בלא מון וקש וכוונין אם כסלת נקיה וכרך מבלי טחינה לישה ואפיה ויהיה טעמו כטעם גלוסקא יפיפיה (אלשיך תהלים ע״ג):

עץ יוסף

וגו׳ ועץ החיים בתוך הגן שפוסה על כל החיים. כלומר עץ שהוא הולך ומתגדל ומתפשט על כל החיים (כמד״א כי פשה ופשה) והכוונה שהוא מתפשט על כל יושבי תבל להשפיע להם שפע חיים כאשר כל הנבראים נאצלו משרשו וכולם יונקים ממנו כח הויתו: מהלך ת״ק שנה שהעולם מתחשב ת״ק שנה ועץ החיים מתפשט בכל העולם כדי להשפיע ממנו כח הויתו על כל יושבי תבל ששיעורו מהלך ת״ק שנה: מתפלגים מתחתיו ומתפרדים כל אחד למקומו כדכתיב ומשם יפרד והיה לארבעה ראשים: לא סוף דבר נופו שהנוף דרכו להתפשט. אלא אפי׳ קורתו ר״ל הגזע שהוא קורתו יהא מהלך ת״ק שנה. וכן פי׳ הרמב״ם במורה ח״ב פ״ל. וכן פירש הקטורי בסלוק יום א׳ של סוכות ד״ה כי אקח מועד. והרד״ק על ספר ברכאשים גרס לא סוף דבר גופו: (ח) מה היה אותו אילן כו׳ לא שאלו מה היה עץ הדעת. ע״כ אפשר לפרש שדעת חז״ל שעץ הדעת הוא שם כולל ע״ד שכתוב ועץ פרי שהכוונה כל מיני עצים. וכן עץ הדעת כולל הרבה מיני עצים. רק ששואל על אותו עץ שאכלו אדם מה היה. והביא ראיה מנהג העולם שמאכל הטים נותן דעת באדם: כד לא הוה כו׳ כשאין דעה בבן אדם הבריות אומרים לא אכל איש הזה פת חטים מימיו. לכך נקרא עץ הדעת לפי שמקנה דעת לאדם: א״ל אפשר חטים היו דהא כתיב עץ כדמפ׳ אה״כ: מתמרות עלה למעלה כתמר א׳. ולכך אז נקראו בפרי עץ. ולאחר החטא נתמעט קומתו עד שנעשה כפרי האדמה: רבי נחמיה אמר המוציא להם מן הארץ שהוא עתיד להוציא להם מן הארץ בגא׳ יהי פסת בר בארץ. ורבנן אמרי מוציא להם מן הארץ שכבר הוציא להם מן הארץ. כצ״ל (יפ״ת ומהר״ק). ופירושו דרבי נחמיה ס״ל דהברכה על להבא היא לכן נריך לומר המוציא דמשמע להבא כדכתיב המוציא אתכם מתחת סבלות מצרים. ובאותה שעה עדיין לא הוציאם. וה״נ ברכה שעתיד להיות מוציא להם ממש מן הארץ כדדרים לקמיה מיהו פסת בר בארץ שעתידה ארץ שתוציא גלוסקאות. ורבנן ס״ל דהברכה על שעבר היא. לכן ס״ל דאומרים בהברכה מוציא דמשמע לשעבר כדכתיב אל מוציאם ממצרים. וכבר הוציאם: לא פת היתה כל מיני ירקות נקראים לפת. ודרים דעל שם זה נקראו לפת לא פת היתה כלומר ופי לא פת היתה נ״כ יוצאת מן הארץ כמו שהוא. כדרך שירק הזה שיוצא מן הארץ כמו שהוא. וזה כמ״ד דעל שעבר היא ברכת הפת שכך היתה יוצאת מן הארץ קודם החטא: וחורנא אמר והאי אמר: לא פת היא עתידה להיות בתמיה. ושלא כמו שירק הזה. וכמ״ד שהברכה היא על העתיד. וכמו שנאמר יהי פסת בר בארץ: וקלסיה ושבח אותו על שאמר המוציא. ותמה המדרש כרבי נחמיה עשה ושבק רבנן בתמיה: אלא שלא לערב כו׳ שפוסק כרבי נחמיה אלא שלא לערב דלאשי אותיות מ״ם דהמוציא עם המ״ם דהעולם. אע״ג דבלחם מן הארץ נמי מערב מ״ם דמן. שאני התם דלא אפשר (הטדרה״ס): אותן האשכלות הביאו מרורות לעולם. כלומר המות נקרא מר כדכתיב מר ממות. ולכן אמר ענבימו ענבי רחם זה אדה״ר שהיה רחם לכל הדורות (מהר״ק): איזה אילן שעצו נאכל כפריו כו׳. דכתיב כי טוב העץ ולא כי טוב הפרי משמע שהעץ בעצמו נאכל נ״כ. ואיזה אילן שעצו נאכל כפריו כו׳ אלא אתרוג: תאנים היה וקרי לה עץ הדעת. משום דכל מיני מתיקה מרגלא לשון לתורה כדאי׳ בכ״ד. ובק״ר פ׳ ברכות הכוונה אמר בהדיא שהתאנים מוסיפין חכמה (יפ״ת): מעניינו כדמפרש ואזיל: טרדו הקב״ה והוציאו חוץ לג״ע והיה מחזר כו׳. שכוונה שמיד אחר אכילתו מעץ הדעת וידע טוב ורע והרגיש שהוא ערום. הבין שהוא נטרד מהקב״ה ומג״ע. והיה מחזר על כל אילנות ליטול מהם עלים לכסות ערותו: על כל האילנות ולא היו מקבלים אותו. הכוונה שאדם הבין בחטאו והבין ברוע מעשהו שהיה ראוי שכל האילנות יתרחקו ממנו כי אינו ראוי ליהנות מהם כמו שהורשה מקודם. אבל התאינה אחר שמקרב דעתו אליה ונהנה ממנה לא היה זר אצלו לחזור ולהשתמש ממנה (יפ״ת): הא גנבא כו׳ זהו הגנב שגנב דעת בוראו שסבר שהי״ת לא ידע ממנו שחטא. ולקמן בפרשה י״ט מבואר שם הלימוד: לא תיסב מני עלה לא תקח ממני עלה: הה״ד ויתפרו עלה תאינה ומינה שמעינן דשאר האילנות לא קבלוהו (יפ״ת): מה היתה שהרבה מיני תאנים הם: ברת שבע הם בנות שבע. ונקרא מין זה של תאנים כך על שהביאה לעולם שבעה ימי אבילות. דאלולי החטא היה כל העולם חיים וקיימים: ברת אילתא גם היא מין התאנה שנקראת כן על שהביאה יללה ובכיה לעולם. מלשון אלי כבתולה: לא גילה כו׳ שאין זה כבודו של אדה״ר יעיר בפיו ואם על כבוד תולדותיו של אדה״ר חס המקום על כבודו עאכ״ו כו׳:

פרשה טז (א) ונהר יוצא מעדן כו׳ פי׳ מאחר שכתב להשקות את הגן. שהיא אחת מעבודות הגן. וכתיב ויניחהו בג״ע לעבדה ולשמרה. הרי שעל האדם היה מוטל להשקות הגן. וכן האדם קודם החטא היה סותם מוצא הנהרות ופותחן להשקות הגן והיה בו גבורה גדולה כזו כמ״ש בסמוך. ולכן פתח בהאי קרא דלאיירי בתקפו וגבורתו. ואותו התוקף ראוי היה להיות כן לעולם באדה״ר: ויהלך שהלך בעצת הנחש משנה פניו. שנטל זיוו ממנו. ותשלחהו שנטרד מג״ע וכדלעיל פ׳ י״א: רבי סימון אמר עמו הכמה כו׳. דהכא כתיב גבורה בהדיא: עמו חכמה וגבורה בשעה כו׳. אדם הראשון כשהיה עמו ית׳. שהי׳ מושלם לבוראו היה לו חכמה וגבורה. דהיינו קודם חטא. ומפרש הך יעצור במים שמתחילה היה פותק במגרופית אחת הוא כמו עץ מתוקן לסתום אמת המים שבגינה שיתקבצו המים וימלאו את הגינה ובזה משקה כל הגינה ואח״כ פותח: ופותק הוא מלשון פותקין מים לגינה שבת י״ח: ואלו הן ד׳ ראשי נהרות כו׳. כמפורש פישון וגיחון וחידקל ופרת: (ב) פישון שהוא מגדל פשתן שמשקה השדות שזרע בהם פשתן. וכ׳ רש״י שהוא מצרים כמו שכתוב ובשו עובדי פשתן. לפי שהשקעת הזרעים באה מהשקעת המים: בשופי בלא ונכנח מלשון וילך שפי. או פירושו בשופי ברבוי מלא ונדיש לפי שלפשתן צריך ריבוי מים ולכן נקרא שמו פשתן ע״ש פשוי שהוא הרבוי: מגיד מראשית אחרית הפסוק מדבר על העתיד. כי הוא אחד מבני עבר בן יקטן ונקרא שם מקומו על שמו. וכן כוש ואשור. ואין פסק שבימי משה היו מדינות מפורסמות נקראות כן על שמות האנשים אשר בגלום. אך לפי שהתורה היתה כתובה כבר כמ״ש בש״ר סוף פ״ה שאמר משה נטלתי ספר בראשית. ולפי שהיה עוד אחד שנקרא שמו חוילה והוא בן כוש בן חם וגם הוא בנה עיר וקרא על שמו החוילה נתן סימן על שם הזהב לבאר שהוא מבני עבר בן יקטן ששם היה הזהב: (ג) זהב ודאי וזהב הארץ ההיא טוב. שמה שנתן הקב״ה זהב לארץ. הוא טובה גדולה כן בבית שאין צריך מקום גדול ויוכל לשמרו. וגם בלויתא בדרך הוא כוב שיכול ליקח אותו עמו ובהפורט א׳ מסתפק ממנו הרבה: אמר ר״ל לא היה כו׳ לא היה כדאי שיברא דבר יקר ויקר כמותו.

שנא' (בראשית ג) וזהב הארץ ההיא טוב. המד"א (דברים יג) ההר הטוב הזה והלבנון: (ד) שם הבדלח ואבן השהם. ד א"ר איבו את סבור כבדלח הזה של פטמים. יגיד עליו ריעו (במדבר יא) ועינו כעין הבדלח מה זה אבן טובה אף זה אבן טובה. ושם הנהר השני גיחון וגו'. עדיין לא עמד כוש. והוא אומר את כל ארץ כוש. אתמהא. אלא מגיד מראשית אחרית. ושם הנהר השלישי חדקל. שהוא חד בקולו. ה הוא ההולך קדמת אשור. ועדיין לא עמד אשור אלא מגיד מראשית אחרית: (ה) והנהר הרביעי הוא פרת. ורב אמר פרת אוותינטין של נהרות. ר' חנינא בר אמי בשם ר"י דסכנין בשם ר' לוי אמר. אובל אוותינטין של נהרות. והכתיב (דניאל ו) ואני הייתי על יד הנהר הגדול הוא חדקל. אלא לפי שדניאל ראה ב' חלומות. אחד בחדקל ואחד באובל. והדקל גדול מאובל. לפיכך הוא קורא אותו גדול. והלא הוא בברייתו של עולם אינו קורא אותו גדול. אלא שעלה והקיף את כל א"י. דכתיב ביה (דברים ד) כי מי גוי גדול אשר לו אלהים. ו משל הדיוט אומר עבדא דמלכא מלכא. הדבק לשחון וישתחון לך. רב אמר לחייא בריה. בנה לי בית בא"י. א"ל להיכן. א"ל אעברת נהרא בנה שמואל אמר עד מקום שהנהר מהלך שם היא א"י. ואי זו זו תרבקנה: (ו) ר' יהודה ור' הונא ח ר"י אמר הוא פרת והוא נהר כבר. פרת שפרה ורבה עד שעוברין אותו בספינות. פרת ט שמימיו פרין ורבין. פרת שמפרה והולך עד שכלה במגריפה. כבר שמימיו כלין. כבר שפירותיו נסין ואינן יורדין בכברה. ר"ה אמר כבר בפני עצמו. פרת בפני עצמו. י ר' יהושע דסכנין בשם ר' לוי אמר. אומרים לפרת למה אין קולך הולך. א"ל איני צריך. מעשי מודיעים אותי. ארם נוטע בי נטיעה והיא עושה לשלשים יום. זורע בי ירק והיא עומדת לג' ימים. אומרים להדקל. למה קולך הולך. א"ל הלואי נשמע קולי ונראה. אומרים לאילני מאכל. למה אין קולכם הולך. א"ל אין אנו צריכים. פירותינו מעידין עלינו. אומרים לאילני סרק למה קולכם הולך. א"ל הלואי נשמע קולינו ונראה. א"ר הונא לא משום הטעם הזה. אלא אילני מאכל ע"י שהן כבדים בפירותיהם לפיכך אין קולן הולך. אבל אילני סרק ע"י שהן קלים בפירותיהם קולן הולך. הה"ד (ישעיה ז) וינע לבבו ולבב עמו כנוע עצי יער מפני רוח: (ז) א"ר תנחום בשם ריב"ל יא עתיד הקב"ה להשקות כוס תרעלה לעכו"ם ממקום שהדין יוצא. מ"ט ונהר יוצא מעדן להשקות את הגן ומשם יפרד. והיה לד' נהרים אב"כ אלא לד' ראשים. אלו ד' מלכיות כנגד ד' ראשים. שם האחד פישון יב זו בבל. ע"ש (חבקוק א) ופשו פרשיו. הוא הסובב את כל ארץ החוילה. שעלה והקיף את כל א"י. דכתיב ביה (תהלים מג) הוחילי לאלהים כי עוד אודנו. אשר שם הזהב. אלו ד"ת. שהן נחמדים מזהב ומפז רב. וזהב הארץ ההיא טוב. יג מלמד שאין תורה כתורת א"י. ולא חכמה כחכמת א"י. שם הבדלח ואבן השהם וגו'. מקרא משנה ותלמוד ותוספתא ואגדה. ושם הנהר השני גיחון. זה מדי יד שהיה המן שף עמא כנחש. ע"ש (בראשית ג) על גחונך תלך. הדקל זו יון. שהיתה קלה וחדה בגזירותיה. שהיתה אומרת לישראל. טו כתבו על קרן השור שאין לכם חלק באלהי ישראל. א"ר הונא בג' דברים קדמה מלכות יון למלכות הרשעה. בנימוסין ובפנקיסין. ובלשון. ר' הונא בשם ר' אחא אמר. כל המלכיות נקראו ע"ש אשור. ע"ש שהיו מתעשרות מישראל. א"ר יוסי ב"ח כל המלכיות נקראו על

על

יד יוסף ד ילקוט ס"ז: ה ברכות י"ס: ו ילקוט ס"ז. ז ספרי ח"ב פיסקא ו' שבועות מ"ז. ח ילקוט ס"ז. קהלת רבה פסוק אם ישך. ספרי ח"ב פיסקא ו: ט ברכות לט: י קהלת רבה פסוק אם ישך. תוס' בכורות נ"ס. ד"ה סוא: יא ויק"ר פ' י"ג. וילקוט ס"ז: יב זוהר בא ל"ד: יג ב"ב דף קנ"ח אוירא דא"י מחכים: יד אספר רבה פ"א: טו לעיל פ' ב'. תנחומא תזריע ויק"ר פ' י"ג וס' ט"ו:

מתנות כהונה

של פטמין. מפטמי קטרת מיני בשמים לרפואה ושוחקין בו דבר הנקרא בדולח ואינו אבן טובה וה"ג בילקוט יגיד עליו ריעו מה זה וכו': **ריעו** הוא אבן השהם מה זה אבן טובה כו': **הדקל** נוטריקון חד בקולו שהוא הולך ורעש בקול וע"ש כך נקרא גיחון שהוא הולך ומנגח כמו כי יגח כן פי' רש"י בחומש ונגרס שהוא חד וקל: **אוותינטיא** עיקר ומובחר שבכל הנהרות ודייק מדכתיב הוא פרת: **אובל** הוא יובל. ופירש"י בס' מעשר בהמה ובענין ההיו' משתעי קרא וענין חיים בג"ע הוא ור"ל קרא דועל יובל ישלח שרשיו: **הוא** הדקל. פירש"י וקשי' בין למ"ד אובל גדול בין למ"ד פרת גדול ומשני לפי שהדקל גדול מאובל קרא אותו גדול אבל לעולם פרת גדול משניהם ע"כ וקשיא לי מאי משני ביה למ"ד אובל גדול ולפיכך נראה יפה גירסת הילקוט בפ' זו וגם' דניאל שנים ומדקל נראה גדול מאובל כו'. ופירושו מראה החזון שהיה על חדקל שהתם גדולה מהמראה שהיתה על נהר אובל לפיכך קראוהו גדול אבל לעולם אובל גדול משניהם למ"ד אובל אוותינטיא של הנהרות. ועוד נוכל לומר שר' חנינא סבר שנהר פרת נקרא יובל כמו שסבר ר"מ בפרק מעשר בהמה ואז שולה הכל א'. ומר אמר הדא ומר אמר הדא ולא פליגי אבל יתה אמשה ורש"י לא פי' כן: **והלא** היה כו'. למ"ד פרת גדול ה"ל לקרותו גדול בברייתו של עולם כשהשב הנהרות כולן והשיב כיון שעלה והקיף כו'. ולפי כשהגביל הקב"ה א"י לאברהם בברית בין הבתרים קרא אותו גדול: **הדבק** לשחון כו'. פי' הערוך הדבק עצמך לאיש הם ויהם לך גם אתה מל' נשומה אם שתוה ובכ"מ מביא רש"י לשחור כו' ופירש"י הדבק לשר וקלין שקורין שחור ויש תחוון לך ישתחוו לפניך הבריות כמד"א שחי ונעטרה: **אעברת** נהרא בנה. מיד כשתעבור הנהר בנה שיה שהוא א"י ובערוך גרס ואני: **תרבקנה** שם מקום: **נהר כבר**. שם נהר ביחזקאל: **שמימיו פרין ורבין**. הזרעים כדלקמן: ה"ג רש"י ז"ל פרת שמחריד והולך כו'. פי' שכלה רחבו עד שסותמין אותו במגריפה אחת של עפר ונראה שגרסתו כך היה קצר כמו שאחר למעלה ומשם מרחיב והולך: **שמימיו כלין**. והאמר אדם כבר הוו המים ועכשיו עברו והלכו להם: **שאינם** יורדין בכברה. וע"כ נקרא כבר על שנאמר בכברה: **אין** קולך הולך. והומה וסוער: ה"ג בילקוט **הלואי** אשמיע קולי ואראה. פי' ואהיה נראה: **שקלין** בפירותיהן. אפי' אותן אילני סרק שיש להן פירות מה קלין וקטנים הם: **ממקום** שהדין כו'. תעדן נוטריקון ממקום הדין דכתיב בהו גרסי': **שף** עמא. עם אומתו היה שף ומסתיר סודות על ישראל כנחש ומלת גיחון דייק כד"א על גחונך תלך: **קדמה** מלכות יון. לפני מלכות אדום: **בנימוסין** כחוקות הגוים ולי היה נראה על דרך שאמרו בס"ק דע"ז שאין מעמידין מלך בן מלך ואהו בני הוק ונימוס ישר שהרי התורה נותה שאם בן כהן גדול ראוי להיות כהן גדול הוא קודם לכל אדם וכן בן המלכות נופל לו בירושה ועוד דהתם אמרינן על ידי שאלה מוקימין מלך בן מלך הרי שאין להם נימוס קבוע: **ובפנקסון** ר"ל שאין להם כתב וכן לשון פירש"י בע"ז כתב ולשון של רומיים מן אומה אחרת בא להם אחרים תקנו להם ספריהם וע"ש בתוספות: **על** שם אשור. כה' רש"י ז"ל וז"ל הגי' שלפניו מוטעת וה"ג כל מלכיות שנקראו ע"ש אשור ופירוש כל מקום שאמרה מלכות שנקרא

עץ יוסף

אם לא שמשתמש לענייניים אלהיים לבהמ"ק. והיינו טוב דקאמר: (ד) **אמר ר'** איבו את סבור כו'. לכאורה נראה דנ"ל ועינו כעין הבדולח (במדבר יא) א"ר איבו את סבור כו' יגיד עליו רעי שם הבדולה ואבן השוהם מה זה אבן טובה אף זו אבן טובה. ופירושו שאגל המן הייתי יכולים לטעות שפירושו כבדולח הזה של פטמין (פי' בדליו מין שרף הנוטף מעץ וידוע בארץ מזרח. והשרף הזה כמראה לפורן אים והועלתו ספרו הרופאים). ומתרגמי המקרא בלשון יוני ורומיי תרגמו בדליון (מוסף הערוך) ואמר רבי איבו שהוא טעות. והביא ראיה מכאן שם הבדולח ואבן השוהם מה שוהם אבן טובה אף בדולח אבן טובה. ומה בדולח זה אבן טובה. אף בדולת דבם אבן טובה. אבל המת"כ והנזה"ק הסכימו לגירסת הילקוט יגיד עליו רעו ואבן השוהם מה זה אבן טוב כו' ולפי דבריהם ה"ק המד' שם הבדולה ואבן השוהם א"ר איבו את סבור כבדולח הזה של פטמים. ע"ז השיב יגיד עליו רעו מ"ש ואבן השוהם. מה שוהם כו': **שהוא חד בקולו** שקולו נשמע למרחוק כדאמר בסמוך: (ה) **פרת אוותנטין** בלשון יוני מלכות וכדרה מוסף הערוך ור"ל עיקר ומובחר שבכל נהרות. ודייק מדכתיב הוא פרת. הוא הגדול הידוע כדכתיב עד הנהר הגדול נהר פרת: **אובל אוותנטין** דמה שכתוב דניאל ח' ג' ואני הייתי על אובל אולי. אובל שם הנהר. ואולי שם המקום. ודייק דאובל גדול שבנהרות מדלא קאמר נהר אובל. ומדכתיב אובל בלי זכירת נהר משמע שהוא ידוע והשוב (יפ"ת): והכתיב **ואני** הייתי על יד הנהר כו' וקשה בין לרב ובין לרבי חנינא. ומשני אלא לפי בדניאל ראה ב' חלומות אחד בחדקל ואחד באובל (כדכתיב (דניאל ה) ואראה בחזון ואני הייתי על אובל אולי). **והדקל (נראה) גדול מאובל**. פי' מראה החזון שהיה על הדקל היתה גדולה מהמראה שהיתה על נהר אובל. לפיכך קראוהו גדול עד המראה של אובל. אבל לעולם יכולין לומר פרת גדול. וגם יכולין לומר אובל גדול: **והלא הוא בברייתו של עולם כו'**. לרב פריך דאי פרת גדול היה ראוי שיקראהו גדול כאן כמו שנקרא בפ' דברים וביהושע. דהכא עיקר ענייהם. ומשני דלעולם פרת הוא הגדול ומה שנקרא שם גדול בפירוש. הוא על שם שמקיף את א"י. דשם מיירי בירושת הארץ. ולהורויי לן בזה מעלת א"י. דבס' בראשית לא כתב רק ברמז מעלת פרת מצד עצמו. אבל בפרש' דברים וביהושע ששם אשמעיק מעלת פרת מצד שדבוק לא"י ע"ד עבד מלך מלך. נכתב בפירוש שם נהר הגדול נהר פרת: **הדבק לשחון** פי' הערוך לשון הוס. כלומר תקרב להוס ויהס לך. וברים ספרי הגירסא הדבק לשחור. ופי' הדבק לשר וקלין שקורין שחור. וישחון לך ישתחוו לפניך הבריות. מלשון שחו ונעטרה. כן נ"ל לפרש המאמר כמו שהוא לפנינו (וע' בנזה"ק ובילקוט): **אעברת נהרא בנה** מיד כשתעבר הנהר בנה שמה שהוא א"י וכוונת רב על עובר הנהר וכוונת שמואל על אורך הנהר. וע' בערוך ערך ואי תרבקנה. שם מקום: (ו) **הוא פרת הוא נהר כבר** ספרי פרת נקרא נהרות בבל וכמ"ש בפסוקי' ותזמור קל"ז דמיל הלקח פונה לבבל וכתיב כרים יחזקאל בארץ כשדים על נהר כבר. ופרים הוא פרת והכל א': **שפרה ורבה** כלומר שנתרבו מים עד שמעבירים אותו בספינות: **שמימיו פרים ורבין** הזרעים כדלקמן (מת"כ): **פרת שמפרה והולך** לעולם הנזיקים בהבכה מדברים ומפרה פי' מתמסר. כמו ופרה מן מה דלא לבים דלקמן סוף פ' כ'. ור"ל שמלד רחבו למעלה מתמעט והולך עד שכלה עד שבלקום לא כמגריפה (מה"ק) והה"א ומ"כ גרסו פרת שמחריד והולך עד שכלה ונותקו אותו במגריפה. כי' שבזמנו הוא קצר עד שמושמין אותו במגריפה אחת על עטר. ויש גורסין פרת שמפרה והולך עד כו'. ופי' שמתפשט לנהרות קטנות

לאדים עד שנשאר הנהר עצמו קצר עד שכלה במגריפה: **כבר שמימיו כלין** מצד רחבו למעלה. והאדם אומר כבר היו המים ועכשיו עברו והלכו להם: **שפירותיו נסין** נרעיי ההבילה הנומהם בו: **ואינן יורדים בכברה** ולפי בחשיבותו ניכר ע"י הכברה שאין הכירות יורדין בו נקרא כבר (יפ"ת): **כבר בפני עצמו** כו' כבר הוא אחר ופרת הוא אחר: **אין קולך הולך** והומה וסוער: **א"ל** כו' מעשי מודיעים אותי כו'. ואף שהוא דרך מליצה לבד. עכ"ז גם ענין טבעי יש בה אשר באמת תלוי זה בזה. המים ההולכים לאט לאט המה יתעכבים מהמה הארץ. וע"כ הוא משקה את הארץ כשפע רב. ולכן הנטיעות גדלות מהר. ולא כן המים ההולכים במרוצה רבה. אשר ע"כ הקול נשמע בהם תפסה התרועה ולכן אינם משקים את הארץ וכן במבל אילנות עושים פירות מצד שיש בהם להלוחית רב והם רכות ולהוא ע"כ אין נשמע קולם: **ע"י שהם כבדים** כו' לפיכך אין הרוח המנשב בהם מנענעם הרבה. אבל אילני סרק ע"י בהם קלים. ואפילו אותן אילני סרק שיש להן פירות מה קלים וקטנים הם לכן הרוח מנענעם תמיד וקולן נשמע הה"ד כנוע עצי יער מפני רוח. דמשמע בהתנועעם הוא מפני הרוח. ואמר עצי יער דווקא אילני סרק: (ז) **עתיד הקב"ה להשקות** כו' ודרש מעדן כמו יעדין (לאותיות אהה"ע מתחלפות יפ"ת) ואינו מוציא הענין מכמוכו אלא שדורש ראשים על ראשים שמפלו בעולם דורש כל הענין שהעדן יפרד לארבעה ראשים: **כוס תרעלה** כו' **שהדין יוצאת** שם כוס הונח על ההשכעה בריבוי היוצאת מאתו ית'. השפעה טובה נקראת כוס ישועה והשפכה נקראת כוס התרעלה: **ע"ש ופשו פרשיו** דבבבל כתיב הגני מקים את הכשדים וגו' ופשו פרשיו פי' פרשו פרשיו: **שעלה והקיף** שעלה על א"י ובנה עליה מצור ויסביב כדכתיב בסוף ירמיה ויבנו עליה דיק מסביב (יפ"ת): **דכתיב ביה הוחילי לאלהים** ולפי שא"י תוחלת ישראל היא נקראה ארץ החוילה כלומר ארץ התוחלה (יפ"ת): **אלו דברי תורה** בהזירה גלה לבבל עם החרש והמסגר עם יכניה המלך: **כתורת א"י** דאוירא דא"י מחכים כדאיתא בפרק מי שמת. וכת"ם מלכה ושריה וגו': **ולא חכמה** כו' תורה היינו אוקמי גירסא. והחכמה היינו סברא ופלפול (יפ"ת): **מקרא משנה** כו' דבדולח ואבן השוהם מיני מרגליות הם ויש בהם מינים יתירים טובים. וכן יש בתורה מקרא משנה כו' (יפ"ת): **שהיה המן שף עמא** יעמין השופטו עקב. שהיה מכה את עם ישראל בלשונו כנחש. ולפי שהיה בימי אחד קרי לאדי גיחון על שמו של נחש שנא' בו על גחונך תלך: **ע"ש על גחונך תלך** ובילקוט מסיים הוא המכבב את כל ארץ כוש על שמלך מהודו ועד כוש: **קלה והדה** כלומר במהירות בלי שום התנוננות בתוקף הסכימו להפר דת ישראל: **כתבו על קרן השור** כו' פירשתי לעיל בפ' ב' סי' ה': **בג' דברים קדמה** כו' והיינו דכתיב הוא ההולך קדמת אשור וקראו אשור מפני שהיתה מתעברת ממונם של ישראל יותר מאחרים כדכתיב אמלאה החרבה. ולכך תייחד לה השם הזה בפרט (יפ"ת): **בנימוסין** כו' שלקחו מהם הנימוסים הם החקים והמנהגים אשר בה יתנהגו (מה"ק): **בפנקסים** הם כתיבת הספרים והאותיות (מה"ק): **ובלשון** כמו שכתב רש"י בע"ז כתב ולשון של רומיים מן אומה אחרת בא להם. אחרים תקנו להם. אבל גירסת הערוך בנומסין ובפנקיסין ובלשון. ונתב התוספות הערוך שגירסתו היא עיקר. ובנומסין כו' בלשון יוני הכתיבה הנהגה הספיות. ובפנקיסין פי' חכמת כתיבת הלוחות: **נקראים ע"ש אשור** נפקא ליה מדכתיב ביבשה לשבור אשור וגו' ונו' **ע"ש שהיו מתעשרות** ול' מתאלף בע' מאלפים אחת'. או מפרש אשור מלשון החזק. שהם מתחזקים

על שם נינוה. ע"ש שהיו מתנאות מישראל. א"ר יוסי בר ר' חלפתא כל המלכיות נקראו ע"ש מצרים. ע"ש שהיו מצירות לישראל. והנהר הרביעי הוא פרת. זו אדום. פרת שהפירה והצירה לבניו (נ"א לפניו). פרת שפרת ורבת מברכתו של זקן. פרת שאני עתיד להפרע לה. פרת על שם סופה (ישעיה סג) פורה דרכתי לבדי וגו': (ח) ויקח ה' אלהים את האדם וגו'. ר' יהודה ור' נחמיה. טז ר"י אומר עילה אותו. המד"א (ישעיה יד) ולקחום עמים והביאום וגו'. ר"נ אמר פיתה אותו. המד"א (הושע יד) קחו עמכם דברים ושובו אל ה' וגו'. ויניחהו. ר' יודן ור' ברכיה. רי"א הניח לו. והגין עליו. וערנו מכל אילני ג"ע. ר' ברכיה אמר להניחו. ולהגן עליו. ולעדנו מכל אילני ג"ע. ויניחהו. נתן לו מצות שבת. כד"א (שמות כ) וינח ביום השביעי לעבדה (שם) ששת ימים תעבוד. ולשמרה (דברים ה) שמור את יום השבת לקדשו. ד"א יז לעבדה ולשמרה. אלו הקרבנות. שנא' (שמות ג) תעבדון את האלהים. וכתיב (במדבר כח) תשמרו להקריב לי במועדו: (ט) ויצו ה' אלהים על האדם לאמר מכל עץ הגן אכל תאכל. ר' לוי אמר צוהו יח על שש מצות ויצו. על ע"ז. המד"א (הושע ה) כי הואיל הלך אחרי צו. ה'. על ברכת השם. כד"א (ויקרא כד) ונוקב שם ה'. אלהים. אלו הדיינין. שנא' (שמות כב) אלהים לא תקלל. על האדם. זו ש"ד. שנא' (בראשית ט) שופך דם האדם. לאמר. זה ג"ע. שנא' (ירמיה ג) לאמר הן ישלח איש את אשתו וגו'. מכל עץ הגן אכל. צוהו על הגזל. רבנן פתרין ליה כל ענינא. ויצו ה' אלהים. רחמן אני דיין אני להפרע. אלהים על האדם. אמר לו אלהים אני. נהוג בי כאלוה שלא תקללני. כמה דכתיב אלהים לא תקלל. ג"ע מניין. ודבק באשתו ולא באשת חבירו. ולא בזכור. ולא בבהמה. אכל תאכל. א"ר יעקב דכפר חנין מתי יתכשר לאכילה. משתשחט. רמז לו על אבר מן החי: (י) מות תמות. יט מיתה לאדם. מיתה לחוה. מיתה לו. מיתה להולדותיו:

פרשה יז

(א) ויאמר ה' אלהים לא טוב היות. תנינן א בעשרה מאמרות נברא העולם ואלו הן. בראשית. ורוח אלהים מרחפת. ויאמר אלהים יהי אור. ויאמר אלהים יהי רקיע. ויאמר אלהים יקוו המים. ויאמר אלהים תדשא הארץ. ויאמר אלהים יהי מאורות. ויאמר אלהים ישרצו המים. ויאמר אלהים תוצא הארץ. ויאמר אלהים נעשה אדם. מנחם בר יוסי מוציא ורוח אלהים מרחפת. ומביא ויאמר ה' אלהים לא טוב היות האדם. א"ר יעקב בן קורשאי מאמר ניתן לרוח בפני עצמה: (ב) לא טוב וגו'. תני ר' יעקב ב כל שאין לו אשה. שרוי בלא טובה. בלא עזר. בלא שמחה. בלא ברכה. בלא כפרה. בלא טובה. לא טוב היות האדם לבדו. בלא עזר. אעשה לו עזר כנגדו. בלא שמחה. שנא' (דברים יד) ושמחת אתה וביתך. בלא כפרה. (ויקרא טז) וכפר בעדו ובעד ביתו. בלא ברכה. (יחזקאל מד) להניח ברכה אל ביתך. ר' סימון בשם ריב"ל אמר. אף בלא שלום. שנא' (שמואל א כ"ה) ואתה שלום וביתך שלום. ר' יהושע דסכנין בשם ר' לוי אמר. אף בלא חיים. שנא' (קהלת ט) ראה חיים עם אשה אשר אהבת. ר' חייא בר גמדא אמר. ג אף אינו אדם שלם. שנא' ויברך אותם ויקרא את שמם אדם. שניהם כאחד קרוים אדם. וי"א אף ממעט את הדמות. שנא' (בראשית ט) כי בצלם אלהים עשה את האדם. מה כתיב אחריו ואתם פרו ורבו: (ג) אעשה לו עזר כנגדו. ד אם זכה עזר. ואם לאו כנגדו. א"ר יהושע בר נחמיה אם זכה. כאשתו של ר' חנינא בר חכינאי. ואם לאו כאשתו של ר' יוסי הגלילי. ה ר' יוסי הוה ליה אנתתא בישא. והות ברתא דאחתיה. והות בזית ליה קדם תלמידוי. אמרין תלמידוי. שבקא להדא אנתתא בישא דליתא מיקרך. אמר להון פורנא רב עלי. לית בידי מה אשבוק לה. חד זמן הוון יתבין פשטין. הוא וראב"ע. מן דחסלין. א"ל משגח רבי ואנן סלקין בביתא. א"ל אין. סליק. כי סליק אמכת לאפה ונפקת לה. צפה בההיא קדרה. א"ל אית בההיא קדירה כלום. א"ל אית פרפרין. אזל גליתה ואשכח פרגיין. ידע ראב"ע מה הוא שמע. יתבון להון

יד יוסף טז לעיל פ"ו. ילקוט ס"ו. זוהר חדש איכה ק"י: יז זוהר תולדות קמ"א ע"ב. וכר"מ פ' ואתחנן רס"ג: יח פרק ד"מ. תוס פסוק יבקעו. דב"ר ס"ב. ילקוט יתרו וטב"ש וכאן. תנחומא יתרו. במ"ר פ' י"ד בזה"ש מזמור א'. ב"ר ג' מדרש משלי ל"א. זוהר בראשית ל"ו ובתוספתא שם ל"ז. זוהר בכר: יט ילקוט ס"ו: פ' יז א אבות פ"ה. פדר"א פ"ג. ופ"ג דר"ה. ופרק סקורא עומד. ילקוט ס"ו: ב פרק הבע"י. שוח"ט מזמור נ"ט. קהלת רבה סוף פסוק ראה חיים. ילקוט ס"ו. זוהר ויקרא ס': ג זוהר ס"ו נ"ס: ד יבמות ס"ג. ילקוט ס"ו. פדר"א פ' י"ב: ה ויק"ר פ' ל"ד. ירושל' כתובות:

מתנות כהונה

הנקרא בשם אשור הטעם ע"ש שמתעשרות מישראל וכן ע"ש נינוה כו': והצירה לבניו. של הקב"ה: של זקן. יצחק שבירך לעשו משמני הארץ וגו' והיה כאשר תריד ופרקת עלו: שאני עתיד. הקב"ה כתב בתורתו: פרת ע"ש שיפרע ממנה ודרש בו לשון פרעות אויב: פורה פרם לשון פורה וגומר ומדבר באדום: עילה אותו כו'. הגביה אותו במעלה וכבוד על הכל ולעיל דרש וישם וכאן דרש ויקח: ה"ג ולקחום עמים והביאום ועיין מזה בהגה"ה. אך בס' נו שהרבה ברחום: פיתה אותו. ריצה אותו כדי שיכנס לתוכו וכדלעיל: הניח לו. לשון הנאה וקורת רוח: והגין עליו וכו'. שהיה דקרא קדרים ויניחהו בגן עדן בגן דרים להגנה עדן לשון עידון כמשמעו: להניחו כו'. ע"מ כן הניחו שם כדי שינוח שם ויקבל הנאה ועידון אבל לא עלתה לו ואדם ביקר בל ילין ובילקוט לא גרס דר' ברכיה: על שש מצות. כל זה בסנהדרין פ' ד' מיתות ולקמן בפ' ואתחנן ולא חשב ז' דאתיא כמ"ד אדם הראשון לא נצטוה על אבר מן החי כדאיתא בירושלמי דע"ז פרק השוכר ר' יוסי בר בון בשם רב אדם הראשון שלא הותר לו בשר תאוה לא נצטוה על אבר מן החי בני נח שהותר להם בשר תאוה נצטוו על אבר מן החי וכן הוא בפ' ד' מיתות ואע"פ פר' לוי נוטיה איח ליה ההם שבע על הגזל ובסדר עולם מסיים שנא' או מכל אשר ישבע עליו לשקר וגו' על הגזל: מכל עץ אכל תאכל לא הורשה לאכול אלא במה שהתרתי לך: רבנן פתרין כל עניינא כו' פרש"י כל ענינים דאמרי' לעיל: מתי יתכשר כו'. דרש כפל לשון אכל תאכל. משמע אכול מאכלא או אכלתו לאסוקי אבר מן החי: מיתה לחוה. כלומר שלא יאמר האומר למה מחה הוה או הבנים הבאים אחריהם ומפיק ליה מיתורא: מאמר ניתן לרוח כו'. כלומר בא ורואה שגדול כח הרוח שנכתב עליו מאמר בפני עצמו וסבר כת"ק דמתני': כל השרוי כו'. כ"ז ביבמות פ' הבא על יבמתו: אתה וביתך. ודרשו חז"ל אין בית אלא אשתו וכן להניח ברכה אל ביתך וכו': ממעט הדמות. שאינו מוליד בנים שנבראים בדמותו וצלמו שנאמר בצלמנו כדמותינו: כנגדו מנגדתו ומכעסת אותו על פניו תמיד: כאשתו של ר' חנינא בן חכינאי כדאיתא בפ' אע"פ שהמתינה על בעלה ר' חנינא י"ב שנה ולא עכבה על ידו: אנתתא בישא כו'. אשה רעה והיתה בת אחותו והיתה מבזה אותו לפני תלמידיו אמרו לו תלמידיו עזוב אותה בגט כריתות לאחת אשה רעה שאינה לפי כבודך אמר להם הכתובה רבה: פורנא היא כתובה: פשטין היו חוזרין תלמודן ועיין סוף פרשת כי תשא: מן דחסלין גרסינן פי' מששיימו א"ל ר' יוסי לר"א השגה נא לדברי ואכנסו נלך לבית לאכול כי סליק כו' כשעלה ר' יוסי לביתו היתה אשתו מפלת פניה למטה בפנים זועפים ויצאה לה להון וכמו שאחז"ל מקפסא ליה פומא ומהדרה לאפה נפה ר' יוסי והסתכל בקדירה. אמר לה דרך שאלה היש בזאת הקדירה כלום לאכול: א"ל אית פרפריין. מיני לפתן ועיין בערוך: פרגיין פי' הערוך תרנגולים פטומות או שעות קטנים: ידע ר"א וכו'. ידע והבין מה ששמע כלומר הבין שהיו שונאים זה עם זה ושתק ושו

עץ יוסף

מתחזקים מישראל כלו' שמקבלים שפע העושר ע"י ישראל שגלו ביניהם בהיות שכינה עמם בגלות (נזה"ק): ע"ש נינוה נפקא ליה מדכתיב בנחום משא נינוה וגו' ושם האגבא על הישועה מכל העכו"ם אלא ודאי כי כולם נקראו ע"ש נינוה (יפ"ת): ע"ש מצרים דכתיב וכאו האובדים בארץ אשור והנדחים בארץ מצרים. דקשה נ"ש דנקט אשור ומצרים. אלא שהם רמז לכולם (יפ"ת): שהפירה חקי ה' ותורתו. והצירה לבניו: שפרה ורבה מברכתו של זקן. שפרת ורבה והחמיד מלכותו. ואגב אורחיה אשמעינן שסבה קיומה כל כך הוא מברכת יצחק (יפ"ת): (ח) ויקח ה' אלהים מפני שלא יאות לשון לקיחה על האדם. לכן דרשו לשון עילוי או לשון פיתוי (יפ"ת): עילה אותו כבר פירשתי לעיל פ' ט"ו סי' ה': ולקחום עמים והביאום שכמו למעלתם שיקחום בגדולה ובכבוד והביאום: קחו עמכם דברים. ונקט קיחה בדברים ע"ש שעל ידם נוקחים ומושכים לב האדם: ויניחהו כו' משום דלא יפול הנחה במקום על אדם לכן דרש הניח לו כו' לשון מנוחה ולשון הגנה מהמזיקין. וגם הניח לו והרשהו ליהנות מכל עצי הגן באכילה ושאר עידונין. ואפילו בעץ הדעת לא נמנע העידון בגל ומראה וריח (יפ"ת): ר' ברכיה אמר להניחו כו'. כלומר דויניחהו לאו דרך האלשה שהניחו והגין ממש דהא לפי האמת לא הו"ל מנוחה כי מיד חטא ונורש אלא שהכניסו לג"ע אדעתא שיניחהו ויגין עליו ולעדנו. אבל לא עלתה לו (יפ"ת): נתן לו מצות שבת דריש ויניחהו שישבות וינוח בלי מלאכה עבודה ומ"ש לעבדה ששת ימים תעבוד. ולא בשבת. ומ"ש לשמרה שהשבת ישמור שלא יעשה בו מלאכה: אלו הקרבנות קרבנות עולות העשוים לענין התעלות הגשם במעלותיה: תעבדון את האלהים. דלא אשכחן שעשו מצות מעשיות על הר סיני רק עבודת הקרבנות כדכתיב וישלח את נערי בני ישראל ויעלו עולות (יפ"ת): (ט) ויצו ה' אלהים כו' והיה די שיאמר ויאמר לו מכל עץ הגן כו'. שהרי כבר כתיב ויקח ה' אלהים את האדם על כן דורש תיבות המיותרות: צוהו על שש מצות וכן איתא בס"ר פ"ל. ובילקוט סדר יתרו בשם פסיקתא. אבל עוד איתא שם בילקוט אדם נתתי לו ז' מצות. וכן הוא בילקוט שה"ש. ועי' בפ' ד"מ. ובדברים רבה פ"ב. ובתנחומא פ' יתרו: כי הואיל הלך אחרי צו. אחרי צוי של נביאי הבעל (רש"י): ונוקב שם ה' במגדף כתיב: אלו הדיינים פי' שנצטוה על העתיד להושיב דיינים בכל פלך ופלך ובכל עיר ועיר. ובגמרא גרס אלו הדיינים: צוהו על הגזל מדאצטריך למשרי עצי הגן שהם הפקר. ש"מ דמה שאינו הפקר אסור (רש"י): פתרי ליה כל ענינא דקרא בענין אחר. ולדידהו לא נרמז פה אלא ברכת ה' וג"ע. והידך מצות דב"נ ילפינן מקרא אחרינא: רחמן אני דיין אני להפרע. אע"פ שאני רחמן. בדבר זה אני דיין להיות קנא ונוקם שהוא זלזול כבודו (יפ"ת): אלהים על האדם א"ל אלהים אני נהוג. כצ"ל פירוש קבל אלהותי עליך האדם: אלהים לא תקלל וכדאיתא במ"ס אלהים לא תקלל מבמש קדש וחול. ועי' במכילתא דאיתא שם פלוגתא דר"ע ס"ל קדש. ור' ישמעאל ס"ל בדיינים הכתוב מדבר: מתי יתכשר כו' ולכך כפל לומר אכל תאכל כלומר משבוא שעמד לאכילה דהיינו לאחר שחיטה אז תאכלנו. ואע"ג דלאדם לא הותר לשחוט ולאכול. במתה מאליה מותר היה. ולפ"ז אפשר שהכשר בשחיטה אם שחטה בשוגג (יפ"ת) או י"ל דס"ל דאותר בשר לאדה"ר לאכילה (מה"ק): (י) מיתה לאדם כו' מרבוי דמות תמות ילוף לה: מיתה לחוה דאף היא היתה בכלל האזהרה. ותולדותיו באו מכחו והוסכעו במיתתו (נזה"ק):

פרשה יז (א) ואלו הן בראשית כלו' שזה שאמר בראשית דהיינו שמים וארץ נחשב מאמר אחד כדכתיב בדבר ה' שמים נעשו: ורוח אלהים מרחפת וכדמפ' ר' יעקב: מאמר ניתן לרוח בפ"ע דמה"ע כתיב ורוח אלהים. ור"י ס"ל כת"ק ור' מנחם בר"י ס"ל דהיינו רוחו של אדה"ר ומלך המשיח. וכבר נאמר מאמר מיוחד על בריאת אדם (מה"ק): (ב) בלא שמחה דשמחת לבב אשה: בלא ברכה שבשבילה הבית מתברך כי איש ואשה שכינה ביניהם. וגם זה לפי הטבע שהיא משתדלת בצרכי הבית: בלא כפרה בפרק הבא על יבמתו אמר ר' חמא ב"ח כיון שנשא אשה עונותיו מתפקקים: בלא עזר אעשה לו עזר כנגדו. כדאיתא בגמרא במה אשה עוזרתו לאדם א"ל אדם מביא חטים כוסס. פשתן לובש לא נמצאת מאירה עיניו ומעמידתו על רגליו: אתה וביתך ומשמע ליה דבית זו אשה שהיא עקרו של בית: וכפר בעדו ובעד ביתו ולא היה מוי הכהן גדול להתכפר ביום הכפורים כשאין לו אשה ומדתניא דתמנא כפרתו באשה סמך גדול לכל אדם שהעדר האשה מעכבת הכפרה: להניח ברכה אל ביתך כשיש לך בית זו אשה יש ברכה: בלא שלום שנעדר ממנו שלום: וביתך שלום דהיינו אשתו: בלא חיים דעל ידה מאריך ימים וחיים יותר: אינו אדם שלם כדאיתא בזוהר ויקרא דדכר בלא נוקבא פלג גופא אוקרי ולאו נקרא אדם (מה"ק): ממעט הדמות כמ"ש בצלמנו כדמותינו וכשהוא בלא אשה ממעט בפריה ורביה ואינו מרבה בנים: (ג) אעשה לו עזר כנגדו. כנגדו משמע חלוקה עליו וסותרת את דבריו: אם זכה פי' אם יזכה תהיה לו לעזר. ואם לא יזכה כנגדו. ועי' יבמות ד' ס"ג: באשתו של ר"ח בר חכינאי. שנשאה לו והמתינה לו י"ב שנה כדי שילך ויעסוק בתורה כדאיתא בפ' אע"פ: אנתתא בישא כו' אשה רעה: והות ברתא דאחתיה והיתה בת אחותו ועם היותה בת אחותו היתה מבזהו ובלתי הכנתו (יפ"ת): והוית בזית כו' והיתה מבזה אותו לפני תלמידיו: אמרו לו תלמידיו. עזוב אותה בגט כריתות לאשה רעה זאת שאינה לפי כבודך: אמר להו הכתובה רבה. ופורנא היא כתובה. (ותלמידיו אלו לא היו עשירים ולא היו יכולים לעזרו בפרעון כתובתה. עד שבא ראב"ע שהיה עשיר וסיפק בידו. והוא שאמר לו להלן אנן יהבינן לה כו'): פשטין היו חוזרין תלמודן: מן דחסלין פי' מששיימו: א"ל משגח רבי כו' א"ל רבי לא אמרת שהיו שניהם גדולי הדור והיו לומדים ביחד. והיה זה קורא לזה רבי וזה קורא לזה רבי: א"ל משגח כו' א"ל ר"י לר"א השגחא לדברי והנהגו נלך לבית לאכול: כי סליק כו' כשעלה ר"י לביתו היתה משפלת פניה למטה בפנים זועפים ויצאה לה להון: צפה ר"י והסתכל בקדירה. א"ל דרך שאלה היש בזאת הקדירה כלום לאכול: פרפריין מיני לפתן: פרגין תרנגולין קטנים וי"א פי' צפורים קטנים: ידע ר"א כו' ידע והבין מה ששמע. כלומר הבין שהיו שונאים זה את זה ושתק והוא יתבון

להן אכלין. א״ל רבי לא אמרת אלא פרפריין. והא אשכחנן בגוה פרגיין. א״ל מעשה נסים הן. מן דהסלין א״ל ר׳ שבוקא ההיא אנתתא מינך. דלית היא עבדא ליקרתך. א״ל פורנא רב עלי ולית בי מה אשבוק לה. א״ל אנן יהבינן לה פורנא ושבקית מינך. עבדון ליה כן. פסק לה פורנא. ושבקיתה מיניה. ואסבון יתיה איתתא אחרא טבא מינה. גרמון חובין דההיא איתתא. ואזלת ואתנסבת לסנטרין דקרתא. לבתר יומין אתון יסורין עליה ואיתעוור. והוות ציירת בידיה וטחזרא ליה על שקקיא דקרתא. כיון דהוות מטיא בשקקיה דריה״נ. הוות קיימא לה והזרה לאחורה. מן דהוה ההוא נברא חכים קרתא. א״ל למה את לא מובלת לי לשכונתיה דריה״נ. דאנא שמע דהוא עביד מצוה. אמרה ליה משבקתיה אנא. ולית בי דליתחמי סבר אפוהי. חד זמן אתון קרון בשכונתיה דר׳ יוסי ארגיש בה יום קדמוי ויום תניין ושרי מחי לה. ואזיל קלהון והוון מתבזין בכל קרתא. אודיק ר״י לקלהון והמהון מתבזין בגו שוקא. א״ל למה את מחי לה. א״ל כל יום היא מובדה פרנסתיה דהדין שקקיה מיני. כיון דשמע ר״י כן נסבהון ויהב יתהון בהדא ביתא מן דידיה. יהוה מפרנס יתהון כל יומי חייהון. י על שם (ישעיה נח) ומבשרך לא תתעלם: (ד) ויצר ה׳ אלהים מן האדמה. יבעון קומי ריב״ז. כתיב ויאמר אלהים תוצא הארץ נפש חיה למינה. ומה ת״ל ויצר ה׳ אלהים מן האדמה כל חית השדה. אמר להן להלן לבריאה. וכאן לכבוש. המד״א (דברים כ) כי תצור אל עיר ימים רבים: (ה) אמר ר׳ אחא בשעה ח שבא הקב״ה לבראות את האדם נמלך במה״ש. א״ל נעשה אדם. א״ל אדם זה מה טיבו. א״ל חכמתו מרובה משלכם. הביא לפניהם את הבהמה. ואת החיה ואת העוף. א״ל זה מה שמו. ולא היו יודעין. העבירן לפני אדם. א״ל זה מה שמו. אמר זה שור זה חמור זה סוס וזה גמל. א״ל אני נאה להקרא אדם. שנבראתי מן האדמה. ואני מה שמי. א״ל לך נאה להקראות אדני. שאתה אדון לכל בריותיך. א״ר אחא (ישעיה מב) אני ה׳ הוא שמי. ט הוא שמי שקרא לי אדה״ר. חזר והעבירן לפניו זוגות. אמר לכל יש בן זוג. ולי אין בן זוג. ולאדם לא מצא עזר כנגדו. אתמהא. ולמה לא בראה לו תחלה. אלא צפה הקב״ה שהוא עתיד לקרות עליה תגר. לפיכך לא בראה לו עד שתבעה בפיו. כיון שתבעה מיד ויפל ה׳ אלהים תרדמה וגו׳: (ו) ויפל ה׳ אלהים תרדמה. י ר׳ יהושע דסכנין בשם ר׳ לוי אמר. תחלת מפלה שינה. דמך ליה ולא לעי באורייתא. ולא עביד עבידתא: רב אמר יא שלש תרדמות הן. תרדמת שינה. ותרדמת נבואה. ותרדמת יב מרמיטה. תרדמת שינה. (בראשית ג) ויפל ה׳ אלהים תרדמה על האדם ויישן. תרדמת נבואה. (שם טו) ויהי השמש לבא ותרדמה נפלה על אברם. תרדמת מרמיטה. (ש״א כ״ו) אין רואה ואין יודע ואין מקיץ כי כולם ישנים כי תרדמת ה׳ נפלה עליהם. רבנן אמרי אף תרדמה של שטות. דכתיב (ישעיה כט) כי נסך עליכם ה׳ רוח תרדמה: (ז) ר׳ חנינא בר יצחק אמר. יג ג׳ נובלות הן. נובלת מיתה שינה. נובלת נבואה חלום. נובלת העוה״ב שבת. ר׳ אבין מוסיף עוד תרתין. נובלת אורה של מעלה גלגל חמה. נובלת חכמה של מעלה תורה: (ח) ויקח אחת מצלעותיו יד רשב״נ אמר מן סטרוהי. המד״א (שמות כו) ולצלע המשכן. ושמואל אמר טו עילעא חדא מבין ב׳ צלעותיו נטל. תחתיה אכ״כ. אלא תחתנה: (ט) א״ר חנינא ברי׳ דר׳ אידי. מתחלת הספר ועד כאן טז אין כתיב סמ״ך כיון שנבראת נברא שטן עמה. ואם יאמר לך אדם הוא הסובב. תאמר לו בנהרות הכתוב מדבר: (י) אמר ר׳ חנינא בר יצחק יז עשה הקב״ה נוי לתחתיתו. כדי שלא יהא מתבזה כבהמה. ר׳ אמי ור׳ ינאי. חד אמר עשה לו מנעול ואפיפורין כבוש עליו.

כדי

יד יוסף ו סד״א ה״א ס׳ כ״ג : ז ילקוט ס״ז . שוח״ט מזמור ח׳ : ח במד״ר פ׳ י״ט קהל״ר פ׳ כל זו נסיתי תנחומא סדר שמיני . שוח״ט מזמור ח׳. פסיקתא רבתי פי״ד ופי״ז. ילקוט ס״ז . ילקוט ד״ס רמז אלף ע״ב . סדר״א פ׳ י״ג . ועיין בסנהדרין דף ל״ח ע״ב : ט עיין תוס׳ חולין דף ס״ו ע״ב ד״ה כל : י ילקוט ס״ז : יא לקמן פ׳ מ״ד סי׳ י״ט : יב עיין זוהר וויגש דף ר״ז יג ברכות ריש פרק כיצד מברכין . ילקוט ס״ז. זוהר סדר פנחס דף כ׳ כ״ב ע״ב יד עירובין דף י״ח . ילקוט ס״ז. זוהר בשלח דף נ״ס . וסדר ויקרא דף י״ט : טו תרגום אונקלס : טז ילקוט כ״ז · יז קהלת רבה פ״ג . ילקוט ס״ז :

ענף יוסף

פרשה יז (ה) [אני נאה להקרא אדם שנבראתי מן האדמה] קשה הלא גם כל הבע״ח נבראו מן האדמה כמ״ש תוצא הארץ נפש חיה וגו׳ · וי״ל דבאמת בע״ח בכל בריאתם מן האדמה אין רבותא כשהם לא יקראו אדם · רק מין האדם אשר רוחו מן העליונים · בכל זאת נאה לקראו אדם . בכל יתגאה ויזכור כי אך עפר הוא · ויאמין במע״ט ותורה לזכך גם את חומרו · ועוד נוכל לומר כמו שכתבו המחקרים שגם אדמה הוא על עפר הזך והדק יותר מאשר העפר שנבראו ממנו גופי הבע״ח וע״כ זכו ההבדל בינו לבין בהמה : (ו) [תרדמה מרמיטה] הוא מין המורמ״ל עכי״ר שכן נקרא בלשון רומי מארמאטע״א . ודרך הבע״ח הזה לנרדם בתרדמה עמוקה כל ימי החורף . וכן בא״ל המלך אשר כולם נרדמו משך זמן רב עד אשר בא דוד אליהם מרחוק ולקח את החנית וגו׳ . וכן לו בנים סרהק

אחד

מתנות כהונה

והוו יתבין ואוכלין: א״ל ר״א לר׳ יוסי לא אמרת שיש בקדירה אלא פרפריין והא מצינו שיש בתוכו כרגיין מעשה נסים הם . דהא אותו בדברים מפני כבודו : מן דהסלין. שסיימו לאכול א״ל ר״א לר׳ יוסי עזוב אשה זאת פטור אותה שאינה עושה לפי כבודך. אנן גרסי׳ וה״ג בערוך ערך כס כלומר אנחנו התלמידך ניתן לה הכתובה ועזוב אותה ממך ועשו לו כן . פסיק לה פורנא גרסי׳ היה פוסק לה כתובה ועזב אותה היתה והיו מביאין אותו אשה אחרת טובה ממנה · גרמון חובין גרסי׳ גרמו לה עונותיה של אותה אשה והלכה ונשאת לשומר העיר לאחר ימים באו יסורין עליו ונעשה עור . ה״ג בילקוט והוות נייריה בידיה ופי׳ אוחזת בידו ועיין בערוך ערך נר השני : ומחזרא כו׳ . והיתה מחזרת אותו על כל השווקים והרחובות שבעיר וכיון שהגיע לרחוב של ר׳ יוסי היה דר בו סתה שומדת וחזרה לאחורה : מן דהוה כו׳ . מפני שהיה אותו האיש מכיר ובקי בריהוטות העיר אמר למה אין אתה הולכת אותי לרחוב של ר׳ יוסי אני שמעתי עליו שהוא בעל לדקות הרבה . ובירושלמי פרק אלמנה ניזונית איתא שאותו היום היתה החזרה בכל העיר ולא נתנו לה כלום ולכן שאל אותה אם אין רחוב אחרת ואמרה לו יש רחוב של ר׳ יוסי וכו׳ : מצוה בלשון ירושלמי צדקה : משבקתיה גרושתו הכי ואין בי כח ליפני הבושה לראות הסברת פניו : ה״ג הד זמן אתון קרון . זמן אחד באו וקראו על הפתחים ברחוב של ר׳ יוסי : ארגיש הרגיש והיה מתקוטט עמה יום ראשון ושני וסוף התחיל להכותה והלך הקול בתוך הרחוב והיו מתבזים בכל העיר אודיק ר׳ יוסי גרסי׳ פי׳ הביט והשקיף בשביל קולם : והמהון כו׳. וראה אותם מתבזים בתוך העיר : היא מובדה כו׳ . בכל יום היא מאבדת ממני פרנסת רחוב זה שאינה רוצה להוליכני בה נסבהון כו׳. לקח אותם והיה נותן אותם בבית אחד שהיה בו והיה מפרנסם כו׳ : ומבשרך זו אשתו כד״א והיו לבשר אחד : לכבוש שיהיו כבושים ומשועבדין תחת ידי בני אדם כמו שפירש״י בחומש : תחלת מפלה שינה . דייק מדכתיב ויפל אלא השינה וכירש רש״י תחלת מפלתו של אדם לא באה עליו אלא ע״י שינה ועצלות שמתעצל מלהרויח : דמך ליה כו׳ מתוך שהוא ישן אינו עוסק בתורה ואינו עוסק במלאכתו : מרמיטה פירש״י לשון בהלה ובערוך פי׳ דומה כמו אבן מרמיטה : נובלות דוגמא ודמיון מעין אותו דבר שנדמה לו אל עלה נובלת . נובלת ויהיה שינה כמו שאמרו ז״ל שינה אחת מס׳ במיתה . סטרוהי לצדיו וזהו כמ״ד דו פרצופין נבראו פניה לפניו ופניו לאחוריו ואח״כ נסרו לשנים : עילעא צלע יחידה לקח מבין שני צלעותיו . מצלעותיו כירוצו מבין צלעותיו וזהו תחתנה ולשון רבים תורה תחת שני הצלעות מעלה ומטה . שלקח מבנותיים הצלע האחת והכי מוכח בילקוט שגרס מבין שני צלעותיו אבל למ״ד ב׳ פרצופין היו ונסר האחד מחבירו הו״ל תחתיה כלומר תחת הצד שלקח · כיון שנבראת . הוה . שטן אע״פ שטן הוא בשי״ן מ״מ בסמ״ך א״א לטעות ולקרות באופן אחר מה״כ בשי״ן באם יקרא בשי״ן ימינית אין שטן וכגע רע : בנהרות הכתוב מדבר . מסבב אין הוא מהלך הנהרות אבל בענין הבריאה והעבייה אין ס׳ : נוי לתחתיתו . בשר התחתון קדרים וכדמפרש ר׳ אמי וכו׳ : שלא יהא מתבזה כו׳ . שיהא נקב בית הריעי נראה לעין כל וחרפה הוא לו · מנעול ספה התחתון סגור כאילו אין שם נקב משא״כ הבהמה ועוד כבוש עליו אפיפורין . פי׳ הערוך ורש״י ז״ל כמין כסא ור״ל בשר העגבות גבוה מכל צד שלא יהא הנפטר כיושב על עצמות העגבות כך משמע מתוך פירש״י וא״כ ההרינא דאמר כסתות צריך לפרש כסתות ממש

וכמו

עץ יוסף

יתבין ואכלין : א״ל רבי כו׳ א״ל ר״א לר״י לא אמרת שיש בקדרה אלא פרפריין והא מצינו שיש בתוכו פרגיון : מעשה נסים הם גם לומר שאשתו הטעתו והאלה בו : מן דהסלין כו׳ משסיימו לאכול א״ל ר״א לר״י פטור אותה שאינה עושה לפי כבודך . שבכבר נודע לו הענין שאשתו רעה ומאוה לגרשה (יפ״ת) : פסק לה פורנא פסק לה הכתובה וגירש אותה . והיו משיאים אותו אשה אחרת טובה ממנה : גרמין חובין כו׳ גרמו לה עונותיה והלכה ונשאת לשומר העיר . לאחר ימים באו יסורים עליו ונעשה סומא : והות ציירת בידיה כו׳ והיתה אוחזת בידו ומחזרת אותו על כל השווקים והרחובות שבעיר . וכיון שהגיע לרחוב של ר״י היתה עומדת וחוזרת לאחוריה : מן דהוה כו׳ מפני שהיה אותו האיש מכיר ובקי ברחובות העיר . אמר לה למה אין אתה מוליכני לרחוב של ר״י . ואני שמעתי עליו שהוא עושה צדקה הרבה . מצוה פי׳ צדקה : משבקתיה גרושתו אנכי ואין בי כח מפני הבושה לראות הסברת פניו : הד זמן אתון קרון . זמן אחד באו וקראו על הפתחים ברחוב של ר״י : ארגיש רגיז ומתקוטט עמה יום ראשון ושני בסוף התחיל להכותה והלך הקול בתוך הרחוב והיו מתרגזים בכל העיר : אודיק ר״י הביט ר״י בשביל קולם וראה אותם מתבזים בתוך העיר : היא מובדא כו׳ בכל יום ויום היא מאבדת ממני פרנסת רחוב זו שאינה רוצה להוליכני בה : נסבהון כו׳ לקח אותם והיה נותן אותם בבית אחד משלו : ע״ש ומבשרך לא תתעלם שמצוה לזון את גרושתו . וכ״ה בהד״א פ׳ כ״ז . וכדדרשינן לקמן מבשרך לא תתעלם זו גרושתו דהות בשרו ואחרו . פי׳ שהיה מתחלה עמה כבשר אחד : (ד) כתיב ויאמר אלהים כו׳ וס״ד ויעש אלהים את חית הארץ ולכן כתיב עוד הכעס ויצר ה׳ אלהים מן האדמה כל חית השדה : וכאן לכיבוש הביאם לאדם מתחלה ויראתם לקבל כיבוש האדם ההכנעה והמורא והפחד הטבעי . ודורש ויצר מלשון מצור וכיבוש . ובשוח״ט הגירסא וכאן לכיבוש כד״א כי תצור אל עיר . ופי׳ שכנסם והביאם אל האדם לקרא להן שמות (והוא לשון מצור שנאספין על העיר מסביב) ובשוח״ט גרסינן לה להא בתר דר׳ אחא דבסמוך דקריאת שמות : (ה) חכמתו מרובה משלכם בטבעיות לפי שהם ממינו . ואחר שים לו מעלה יתירה עליהם בדבר אחד . ראוי ביברא כדי שלא יהיה זה השלימות נעדר מהמלאכות (יפ״ת) הביא לפניהם כו׳ בא להראות להם חכמתו עליהם . בהביאו לפניהם את הבהמה וגו׳ ולא ידעו ואז העבירן לפני האדם כו׳ (יפ״ת) : זה שור כו׳ שמות אלו והלא אינן מיוחס הסכתיים . כי זה אין בו חכמה . אלא מורים על טבעם וטבעם . וע׳ ביפ״ת ומזח״ק בארוכות ואתה מה שמך כו׳ אפשר שזה מרומז במ״ש מה יקרא לו קאי על האדם מה שיקרא לעצמו : ואני מה שמי הראה להם עוד חכמתו כי לו ית׳ נ״כ יקרא שם כמותם ונתגלה שחכמתו שליטה בקריאת שמות כנגם : אדני שאתה אדון כו׳ שם שויה מורה על טוטו מהוה ומציאת כל המציאות . והוס

יוסף

הוה ויהיה . וכ״ז אנו יודעין מגד אדנותו . ולכן כאשר הכירו שמו אדון על כל העולם קראו בשם הויה · שקרא לי אדה״ר במדרש קהלת ובתנחומא ובפסיקתא הוסיפו לומר הוא שמי שהסכמתי ביני לבין עצמי . הוא שמי שהסכמתי ביני ובין בריותי ובין מלאכי השרת : חזר והעבירן לפניו זוגות אחלה העבירן לפניו לענין קריאת שמות . ואח״כ חזר והעבירן לענין העזר כדי שיתבונן שגם הוא צריך עזר ויבקש כדמפרש והולך . ולי אין בן זוג ואפי׳ למ״ד דו פרצופין נבראו ביקש שיהי׳ לו בן זוג עומד לנגדו. כי זה יותר נאות לענינו ולמה לא ברא לו תחלה. קודם שהבע׳ ויפו . לקרות עליה תגר שאמר האשה אשר נתת עמדי . עד שתבעה מפיו שהתבונן על העדרה כי רע הוא . והבין שאף שמסובב מזה לפעמים פרט אחד לרע . אבל בכלל הי״ה טובה ומוכרחת לאדם ועכ״ז התרעם : (ו) תחלת מפלה כו׳ מאמר חוסרי להתבונן כי השינה הרבה היא השחתה כללית לכל ההלוכות האדם הן בגופו הן בנפשו . והא דאיירינן לעיל והנה טוב מאד זו שינה . בשינה תועלת (יפ״ת) : (ז) שלשה נובלות הן . כשגדלים דברים קטנים וקלים מדברים גדולים וכבדים נקראים נובלות . וכמ״ש כנובל עלה תאנה . שהשינה חלק קטן מן המיתה וכו׳ : נובלות נבואה חלום חלום האמיתי שהוא ע״י מלאך הוא קצת מעין נבואה דעלה כתיב בחלום אדבר בו (מח״ק) : נובלות עוה״ב שהוא עולם שכולו שבת הוא שבת שההתון שהוא קצת מעין דוגמתו בהענוג הנפש יתירה לצדיקים גירורים (מח״ק) וכדאיתא בהוויות דר״ע שבת הוא אחד מששים של עוה״ב שכולו שבת . אורה של מעלה אשר סביב כסא הכבוד כדכתיב ונהורא עמיה שרא (יפ״ת) : חכמה של מעלה הכנית העליונים והשכלותיהם . תורה כי התורה שלמטה נובלת מחכמה של מעלה (יפ״ת) · (ח) מן סטרוהי כמ״ד דו פרצופין בראו ונסרו לשנים . עילעא חדא כו׳ צלע אחת יתירה לקח מבין שני צלעותיו . אלא תחתנה לשון רבים דמשמע תחת שני הצלעות תעלה ויסה שלקח מבנתיים הצלע הנ״ה . אבל למ״ד ב׳ פרצופים היו ונסר האחד מחברו הו״ל תחתיה כלו׳ תחת הצד שלקח (מת״כ) . (ט) מתחלת הספר ועד כאן כו׳ דנקט לשון זה לרמוז לשטן המחודש עכשיו (יפ״ת) : כיון שנבראת (חוה) נבראת שטן . שע״י האשה בא שטן להכמין לעולם (יפ״ת) : שטן והע״ג דשטן בשי״ן נכתב רומז הלוי בסמ״ך דא״א לטעות ולקרות באופן אחר . אבל בשי״ן אם יקרא בשי״ן ימינית אין בטן וכגע רע (מת״כ) ואם יאמר לך אדם היא הסובב . שים בו סמ״ך בנהרות הכתוב מדבר דאדם והלא אין שייכות לשטן (יפ״ת) : (י) עשה הקב״ה נוי לתחתיתו . שהוא נכלם בלתי נראה כדבר הסגור . עשה לו מנעול לשון נקיה כלומר שבית נקובתו סגור כנסגר : ואפיפורין כבוש עליו הוא בשר העגבות שסביב התחתיו כמין כרסף (יפ״ת) : ואפיפורין כבוש עליו כדי שלא יתבזה כבהמה . ואהרינא שמגר

עסס

כדי שלא יצטער כשהוא יושב. ואחרינא אמר עשה לו כתנות. ר' לוי ור' אמי. חד אמר עשה לו קבורה. וחד אמר עשה לו תכריכין: (יא) מטרונה אחת שאלה את ר' יוסי. יח אמרה לו למה בגניבה. א"ל משל אם הפקיד אדם לידך אונקיא של כסף בחשאי. וחזרת לו ליטרא של זהב בפרהסיא זו גניבה. א"ל למה במטמוניות. א"ל בתחלה בראה לו. וראה אותה מלאה ריירין ודם. והפלינה ממנו. חזר ובראה לו פעם ב'. א"ל מוספת אני על דבריך. אמורה הייתי להנשא לאחי אמי. וע"י שגדלתי עמו בבית התבערתי בעיניו והלך ונשא לו אשה אחרת ואינה נאה כמוני: (יב) מעשה בחסיד יט אחד שהיה נשוי לחסידה אחת. ולא העמידו בנים זה מזה. אמרו אין אנו מועילים להקב"ה כלום. עמדו וגרשו זה את זה. הלך זה ונשא רשעה אחת ועשתה אותו רשע. הלכה זאת ונשאת לרשע אחד ועשתה אותו צדיק. הוי שהכל מן האשה: (יג) שאלו את ר' יהושע כ מפני מה האיש יוצא פניו למטה. והאשה יוצאת פניה למעלה. א"ל האיש מביט למקום ברייתו. והאשה מבטת למקום ברייתה. ומפני מה האשה צריכה להתבסם. ואין האיש צריך להתבסם. א"ל אדם נברא מאדמה. ואדמה אינה מסרחת לעולם. וחוה נבראת מעצם כא משל אם תניח בשר ג' ימים בלא מלח מיד הוא מסריח. ומפני מה האשה קולה הולך ולא האיש. א"ל משל אם תמלא קדרה בשר אין קולה הולך. כיון שתתן לתוכה עצם מיד קולה הולך. מפני מה האיש נוח להתפתות. ואין האשה נוחה להתפתות. א"ל אדם נברא מאדמה. וכיון שאתה נותן עליה טפה של מים מיד היא נשרית. וחוה נבראת מעצם ואפי' אתה שורה אותו כמה ימים במים אינו נשרה. כב ומפני מה האיש תובע באשה. ואין האשה תובעת באיש. א"ל משל להה"ד. לאחד שאבד אבידה. הוא מבקש אבידתו ואבידתו אינה מבקשתו. ומפני מה האיש מפקיד זרע באשה. ואין האשה מפקדת זרע באיש. א"ל לאחד שהיה בידו פקדון. ומבקש אדם נאמן שיפקדנו אצלו. ומפני מה האיש יוצא ראשו מגולה. והאשה ראשה מכוסה. א"ל לאחד שעבר עבירה. והוא מתבייש מבני אדם. לפיכך יוצאה וראשה מכוסה. כג ומפני מה הן מהלכות אצל המת תחלה. א"ל ע"י שגרמו מיתה לעולם. לפיכך הן מהלכות אצל המת תחלה. הה"ד (איוב כא) ואחריו כל אדם ימשוך וגו'. כד ומפני מה ניתן לה מצות נדה. ע"י ששפכה דמו של אדה"ר. לפיכך ניתן לה מצות נדה. ומפני מה ניתן לה מצות חלה. ע"י שקלקלה את אדה"ר. כה שהיה גמר חלתו של עולם. לפיכך ניתן לה מצות חלה. ומפני מה ניתן לה מצות נר שבת. א"ל ע"י שכבתה נשמתו של אדה"ר. לפיכך ניתן לה מצות נר שבת:

פרשה יח

(א) ויבן ה' אלהים את הצלע. ר"א בשם ר' יוסי בן זמרא אמר. ניתן בה בינה יותר מן האיש. א דתנינן בת י"א שנה ויום א' נדריה נבדקין. בת י"ב שנה ויום א' נדריה קיימין ובודקין כל י"ב. אבל לזכר בן י"ב שנה ויום אחד נדריו נבדקין. בן י"ג נדריו קיימין. ובודקין כל י"ג: ר' ירמיה בשם ר' שמואל בר ר"י אמר אית דמחלפין. דרכה של אשה להיות יושבת בתוך ביתה. ודרכו של איש להיות יוצא לשוק. ולומד בינה מבני אדם: (ב) ר' איבו ואמרי לה בשם ר' בנייה והוא תני לה בשם רשב"י ב קישטה ככלה. ואח"כ הביאה לו. אית אתרין דקריין לקלעתא בנייתא. אמר ר' חמא ב"ח את סבור שמתחת חרוב אחד. או שקמה א' הביאה לו. אלא משקשטה בכ"ד מיני תכשיטין אח"כ הביאה לו.

הה"ד

יד יוסף יח סנהדרין ל"ט. ילקוט ס"ו: יט ילקוט ס"ו: כ פ"ד פרשה י"ט. ופרק המפלת דף ל"ח ע"ב. סוטה דף י"א ע"ב. ועיין פ"ד פ"א סי' י"א: כא סנהדרין ל"א ע"ב: כב פרק קמא דקידושין: כג ירושלמי סנהדרין פ"ב. ובבלי סנהדרין כ' ע"א: כד שבת ל"ב. תנחומא סדר נח וסדר מצורע. וירושלמי שבת פ"ב: כה ב"ר פרשה י"ד: פ' יח א נדה פרק יוצא דופן. נזירות. וילקוט ס"ו: ב ברכות דף ס"א. לעיל פ"ח. קהל"ר פסוק טוב ללכת. ילקוט ס"ז. אדר"נ פרשה ד'. ועוד סוריא דף מ"ד. תוספות דר"ע:

מתנות כהונה

וכמו שכתב בס"א בפירש"י והוא קלח דחוק והערוך ותוס' פרק אלו מומין פרשו דהאי כסתות הוא בשר העגבות שהוא תחתיו כמו כר וכסת וא"כ מר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי ולכן נראה דהאי אפיפורין ר"ל עגמות העגבות שתולין מזה ומזה ע"ג הנקב כדי שלא יצטער כשיושב ע"ג הנקב וק"ל וכך משמע הלשון דקאמר כשם עליו משמע שהעיקר האפיפורין בשביל לכסות הנקב ולא להיות לכר תחתיו ואחרינא מפרשים על בשר העגבות במונח תחתיו כמו כר וכסת. קבורה ופי' הכתו' (פי' לפי שע"י האשה נגרם לאדה"ר מיתה וקבורה) ויסגור הבשר בתחתיה הארץ לו ויסגור בעדו בתכריכין: למה בגניבה בראה לו שלקחה ממנו הצלע: אונקיא משקל קטן: זו גניבה בתמי' וכך עשה הקב"ה נטל ממנו צלע אחת והחזיר לו אשה שלמה: במטמוניות בעת השינה בהחבא ולמה לא בהקיץ: והפלינה והרחיקה ממנו מפני שהיתה מאוסה בעיניו ולקמן סוף ע"ב דריש ליה מזאת הפעם: אני כו'. מוסיף אני להביא ראייה לדבריך שיפה אמרת: אמורה הייתי. אמרתו אני בלבי להנשא כו': אין אנו מועילים וכו'. שברא אותנו לקיום העולם שנאמר לשבת יצרה: יוצא לאויר העולם כשנולד פניו למטה: ממקום ברייתו הראשונה מן העפר לוקח: והאשה כו'. מבטת למעלה כי מאיש לוקחה והוא עליון עליה בבעת הרגל דבר או רצה לומר ע"ד מה שאמרו חז"ל איש מזריע תחלה יולדת נקבה אשה מזרעת תחלה יולדת זכר. וכלשון הראשון פירש"י ז"ל במסכת נדה בפרק המפלת: להתבסם במיני בשמים וסממנים משום בהזהמות מלוי בהן יותר מן האיש: וקולה הולך. הולך והומה ושומה ללגל: כיון שתתן לתוכה. לתוך הקדרה: להתפתות פירש"י לילך אחר אחר שכנגה ובס"א להתפייס מכעסו: טפה של מים. רמז לרצוי דברים ודברים טובים והלוקח כמו מים: תובע באשה. לדרך ארץ להגשה לו: אדם נאמן כו'. פירש"י וכן האשה רחבה לקבל הולד מפח"כ האיש שגופו צר ואינו יכול לקבל הולד: עבר עבירה כו'. וכן החוה היא אכלה מן העץ ונתנה לאדם: גמר חלתו כו'. כמו העיסה כשנוטל חלתה ממנה היא נגמרת ומתוקן כל הווייתו כך היה העולם נגמר ונעשה בבריאות אדם: נשמתו כו'. והנשמה קרויה נר כמו שנא' נר ה' נשמת אדם: בינה ויבן דרש לשון בינה מדלא כתיב ויבנה: אית דמחלפין. יש שמחלפין את האמור בתינוק יהא נאמר בתינוקת והנאמר בתינוקת בתינוק והוא ר"ש דסבר הכי בפרק יוצא דופן ודרש לכדר' חיגו: ולמד בינה. ולפיכך לענין נדרים הוא השוב גדול שנה אחת קודם לנקבה: אית אתרין כו'. יש מקום שקורין לקליעת שער האשה בנייתא לשון ויבן: חרוב כו'. כלומר בלי קשוט ופירכוס: בכ"ד כו'. ונראה גמספריא כ"ד הכי איתא בספר המוסר בשם ר"ש בספר ישעיה מכריס כ"ד מיני תכשיטים העכסים והשביסים וגו' כסימן

ענף יוסף

מאד כו'. וגם אחד לא הקרין בכל מבין זמן הוא. וע"ז אמרו שזו היא תרדמה היא מתרמוס"א:

(יב) [עמדו וגרשו זא"ז] אע"ג דאיסורא לא מיעקרא אגריב ורציה. ולדידיה היה אשבר לישא אחרת עליה ולא יצטרך לגרשה. מ"מ להבה נמי מגוה קעברא כשמתחלל בפו"ר כדכתב פרש"י ז"ל:

(יג) [אשה מבטת למקום ברייתה] וכתב היפ"ת שלמ"ד ארוך לא שייך זה לדידיה שאיסם בגוה נבראת מן אדמה וי"ל דגם למ"ד פרצוף נבראת ההיא פרצוף הזכר ואח"כ נחגל ממנו גם ארוך הנקבה. ולכן אמר וזאת הפעם עצם מעצמי ובשר מבשרי שהיא נאצלה מעצמו ומבשרו ומאיש לוקחה זאת. ולכן כתיב מעיקרא ויברא אלהים את האדם בצלמו שנבראת רק אחד הוא הזכר. ואח"כ נאצל ממנו הנקבה וע"ז אמר זכר ונקבה ברא אותם: (הוא שנבראת מעולם) שכל דבר דומה לשורשו אשר ממנו חוצב בעצמו. והאדם שהוא מאדמה נשאר בו טבע האדמה. והוא שנבראת מעולם נשאר בה טבע העולם כמו שהוא בעת היותה בנפרד מן אדם. ובאר הנביים ג"כ אע"פ שבן עוברים מו"ג כבוד. שטבע כל נימוס נמשך לנקבה הראשונה. וטבע כל זכר נמשך לזכר הראשון שזה תמורת זה (יפ"ת): (מפני מה האיש מפקיד וכו') פי' היפ"ם ומה"כ. ולפי גירסא זו יקשה מאד כי כל בבהלית כאלו כמה רק מפני מה משונה האשה מהאיש בדברים אלו. ולמה לא יהיו שוים כאחד. מבח"כ בבהלה הוראת נפי פי' כמפרשים שהאלם הוא ביותר להיסוך. אשוכי מטרתא נ"ל. ועוד הלא כן טבע כל בע"ח שהנקבה היא ויולדת ויען במנאתי וכתאלום שאין בשה מלה ארע. לכן נ"ל שה"ם יש כאן וג"ל מפני מה האיש מקפיד באשה ואין האשה מקפדת באיש והוא על פי מאמר הגמרא שהאיש מבקש ונודר לאשה אשה ישאת ואין אשה מקפדת כלל. כי טב למיתב טן דו כו'. וע"ז בלה התשובה במשל לבעל פקדון כי האיש מפקיד כל טובו שיהיו גידול בניו הקטנים וכל צרכי ביתו ביד האשה. ע"כ הוא מחזר ודורש שתהיה הגונה לו. והאשה אינה כמשל מפקדון. ע"כ נשתבשו הכה יש לכשוך בבהלה ג"כ מלת מקפיד במפקיד. ונכלמים מאריכים כוסיהו ג"כ מלת ארע לתוכפת ניאור באין לו שבר (סמג"ס):

עץ יוסף

עשה לו כסתות כדי שלא יצטער כשהוא יושב. כצ"ל (יפ"ת) ומ"ד מנעול ואפיפורין היינו כמ"ד עי להתהיהו דהיינו לכותנו. אלא דמ"ד עי לתחתיתו לא אמר אלא שבית נקובתו מלמטה. וזה הוסיף עוד לו מנעול ואפיפורין. ומ"ד כסתות בלבד הוא דאמר על נצר הישיבה: עשה לו כתנות פירוש בשר העגבות שהוא מרובה וכך שישב עליהם שלא יצטער בישיבתו: עשה לו קבורה ויסגור שהסגיר את הגוף בקבר. ומלת התחנה מרמז על הקבורה מתחת לארץ (יפ"ת): עשה לו קבורה בנתן בלב אנשים לעשות כן. ונוה בתורה. על הקבורה: תכריכין לכנוד המת ויסגור שהבשר נסגר בתכריכין מתחת לארץ (יפ"ת): (יא) למה בגנבה נראה לי שלקח ממנו הצלע: אונקיא משקל קטן: זו גנבה בתמיה. וכך עשה הקב"ה נטל ממנו צלע אחת והחזיר לו אשה שלימה: למה במטמוניות הכי קאמינא למה עשה כן במטמוניות דדרך גנבה ולא בפרהסיא: בתחלה בראה וזהו זאת הפעם כו' לאחת יקרא אשה משמע בפעם זה ולא בכעס הראשונה. ולא יקרא אשה ולא לאחרת והיינו הראשונה: מוספת אני על דבריך ראיה שיפה אמרת: אמורה הייתי אמרתי אני בלבי להנשא כו'. או פי' אמורה כמו ה' האמרת. וברב"י איתא אמודה הייתי. פי' מלבון אומדנא: (יב) מעשה בחסיד אחד כו' לפרושי הא דכתיב עזר כנגדו וכדדרשינן זכה עזר לא זכה כנגדו באם זכה זוכה לאשה כשרה להיות לו לעזר להדריכו למוטב. ואם לא זכה היא כנגדו להכשילו ברע (מח"ק): אין אנו מועילים להקב"ה כלום. לקיים מצות הקב"ה ורצונו. כי העמדת בנים הוא קיום העולם וזהו חפצו ית'. כי לא לתהו בראה לשבת יצרה. שהקב"ה חפץ בקיום העולם. וזה מכונה בשם תועלת: עמדו וגרשו זא"ז לפי שהגירושין היה מרצון שניהם נקט האי לישנא: שהכל מן האשה פי' ברובה קאמר. אבל מנהגם ג"כ שלצדיקים נמצאים נשים רעות ומעמידים בגדקתם. ורשעים שמצאו נשים כשרות ואינן מחזירים אותם למוטב (יפ"ת): (יג) מפני מה האיש כשיוצא מרחם אמו פניו למעלה ובזכרים הראשונים היה הטבע כן. אבל בדורות האחרונים נשתנה טבע זו. וגם שניהם נולדים פעם למעלה ופעם למטה פניהם. ופעם מן הצד: האיש מביט למקום ברייתו. למטה מן האדמה. והאשה מבטת למקום ברייתה למעלה לגוף שממנו נבראת. ועיין בענף: להתבסם במיני בשמים ובממנים מפני שהזוהמות מלוי בהן יותר מן האיש: אם תניח בשר ג' ימים ואע"פ שמעלם ממש נבראת וכמ"ש כסמוך שמקשקש ועצם אינו מסריח לעולם. מ"מ היה בשר ג"כ בצלע ההוא וכדאמרו לעיל שהיתה מליאה ריירין ודם (יפ"ת): האשה קולה הולך שקולה דק ונשמע למרחוק. וקול האיש עבה ואינו נשמע: כיון שנתן לתוכה לתוך הקדרה: עצם קולת הולך. כשעצם קשה ומקשקש בקדרה כפעמון ונשמע קולו. וכן קול האשה נשמע לפי שנבראת מעולם. אבל אדם נברא מאדמה ואפי' יקשקשו בה כמה פעמים אין הקול נשמע. ולפי שאין דרך ליתן עפר בקדרה אלא בשר. לא אמר במשל כפי הנמשל (יפ"ת): להתפתות פרש"י ז"ל לדרך ארץ אחר שכנסה ובס"א הגי' להתפייס מכעסו: אינו נשרה וכן אין בכל דברי ריצוי כדי להפיס כעסה וחזק לבה: תובע באשה. ליקח אותה לאשה. ואין האשה תובעת באיש להנשא לו: והוא מבקש אבדתו. ולכן האיש מבקש האשה שהיא אבדתו ועצם מעצמיו וצריך אליה לשמושו ועניניו כבעלים לאבדה: מפני מה האיש כו' שהאשה הגה ולא האיש: יוצא ראשו מגולה. לפעמים ואינו מקפיד בדבר: לאחד שעבר עברה. וכן האשה שהכשילה לאדם בעץ הדעת והמיתתו. מתביישת: אצל המת תחלה כשמוליכין את המת הנשים הולכות לפני המטה. ואהגייהם האנבים: שגרמו מיתה לכן קודמות לגמול חסד למתים לתקן קלקול המעוות: ואחריו כל אדם ימשוך איתם ההולכים אחריו כולם ימשכו אחרי המת: ולפניו אשים הולכות לפניו. אין מספר. והא דלאמר נבכים לשון אין מספר אסבר דג"ש יליף מעלמות אין מספר (יפ"ת): מפני מה ניתן לה מצות נדה. מצות שמירת דם נדה להיותו מסמא. ומפרש שהוא לכפר על העוה. ולולא כן לא היה מטמא כעין דם סוכר של אשה (מח"ק): ומפני מה ניתן לה חלה. פי' למה נתייחדו מצות אלו לאשה יותר מאנשים. שנשים מצות בבעת לידתן עליהם. והאשה אינו מה עליהן אע"פ שגם הוא מצוה על חלה והדלקת הנר (יפ"ת): גמר חלתו של עולם כדלעיל ברים פ' י"ד וכם פירשתי: שכבתה נשמתו של אדם והנשמה קרויה נר כדכתיב נר ה' נשמת אדם. לכן נתן מצות נר שבת שתחזא מצות נר ותכפר על כבוי נר. ועוד דבשבת היכא נשמה יתירה (יפ"ת):

פרשה יח (א) ניתן בה בינה פי' וכלומר כתיב ויבן הוא"ד בקמץ והכונה בבינתה נתגדל קודם בזמן מנאים. אך כל אחד כפי בינתו: נדריה נבדקים אם ידעה לשם מי נדרה נדרה נדר: אית דמחלפי יש שמחליפין את האמור בתינוק יהא נאמר בתינוקת והנאמר בתינוקת בתינוק. והוא ר"ש דסבר הכי בפ' יוצא דופן ודרש ויבן לכדרב חיגו (מח"כ): (ב) קישטה ככלה כו' בפ' המגיע גדלת ופוקכת הייג בשבת מבום טוה וכי דרך בנין בכך הא כדדריש ר"ש בן מנסיא מ"ד ויבן ה' אלהים את הצלע מלמד שקלעה וכו': אית אתרין כו' יש מקומות שקוראין לקליעת שער האשה בנייתא לשון ויבן וכן בתרגום נקרא שער בניתא. ועיין בערוך ערך טרפה: שמתחת חרוב אחד כו' כלומר בלי קישוט ופירכוס. שנו כן אלא ויפאה אל האדם מקושטה כו'. הדים מדכתיב ויבנה חסר יו"ד בין ב' לאל"ף בגי' כ"ד (הכי איתא בס' המוסר) פירוש לומר מקושטה בכ"ד מיני קישוטין שהם מנוין הם כ"ד בספר

כמ"ש

ג הה"ד (יחזקאל כח) בעדן גן אלהים היית כל אבן יקרה מסכתך אדם פטדה וגו'. רבנן ורשב"ל. רבנן ד אמרי עשר. ור"ש אמר י"א. ר' חמא בר הנינא ורשב"ל תרוויהון אמרין כלל ופרט. עשה את הכלל מוספת לפרט והכל בכלל. כל אבן יקרה מסכתך כלל. אודם פטדה ויהלום תרשיש וגו' פרט. הכל בכלל כל אבן יקרה מסכתך. ר' לוי ור' סימון. ה חד אמר ט' וחד אמר י'. מ"ד עשר כרבנן. ומ"ד ט' הדין דהב דהכא לית הוא חופה. ר' אחא ב"ח אמר עשה כתלים של זהב. ובתי קריות של אבנים טובות ומרגליות ר' אלעזר בר ביסנא בשם ר' אחא אמר אפי' קורקוסים של זהב עשה לו: (ג) ר' יהושע דסכנין בשם ר' לוי אמר ויבן כתיב. ו התבונן מאין לבראתה אמר לא אברא אותה מן הראש. שלא תהא מיקרת ראשה. לא מן העין. שלא תהא סקרנית. ולא מן האוזן. שלא תהא צייתנית. ולא מן הפה. שלא תהא דברנית. ולא מן הלב. שלא תהא קנתנית. ולא מן היד. שלא תהא ממשמשנית. ולא מן הרגל. שלא תהא פרסנית. אלא ממקום שהוא צנוע באדם. ז אפי' בשעה שאדם עומד ערום. אותו המקום מכוסה. ועל כל אבר ואבר שהיה בורא בה היה אומר לה. תהא אשה צנועה. אשה צנועה. אעפ"כ (משלי א) ותפרעו כל עצתי. לא בראתי אותה מן הראש. והרי היא מיקרת ראשה. שנא' (ישעיה ג) ותלכנה נטויות גרון. ולא מן העין. והרי היא סקרנית. שנא' (שם) ומסקרות עינים. ולא מן האוזן. והרי היא צייתנית. שנא' (בראשית יח) ושרה שומעת פתח האהל. ולא מן הלב. והרי היא קנתנית. שנא' (שם ל) ותקנא רחל באחותה. ולא מן היד. והרי היא ממשמשנית. שנא' (שם לא) ותגנוב רחל את התרפים. ולא מן הרגל. והרי היא פרסנית. שנא' (שם לד) ותצא דינה. ח רב חסדא אמר בנה בה מגורות יותר מן האיש. רחבה מלמטה וצרה מלמעלה. כדי שתהא מקבלת עוברים: (ד) ויביאה אל האדם. ט אמר ר' אבין טבוי לקריה דמלכא שושביניה: (ה) ויאמר האדם זאת הפעם. ר' יהודה בר ר' אמר. י בתחלה בראה לו וראה אותה מלאה רירין ודם והפלינה ממנו. וחזר ובראה לו פעם שנייה. הה"ד זאת הפעם זאת היא של אותו הפעם. זאת היא שעתידה להקיש עלי כזוג. המד"א (שמות כח) פעמן זהב ורמון. זו היא שהיתה מפעמתני כל הלילה כולה: בעון קומי רשב"ל. מפני מה אין כל החלומות מינעין את האדם. וזו מינעת את האדם. אמר ליה שמתחלת ברייתה אינה אלא בחלום שנאמר (בראשית ב) עצם מעצמי ובשר מבשרי: אמר ר' תנחומא. נשא אדם אשה מקרובותיו. עליו הוא אומר עצם מעצמי: (ו) לזאת יקרא אשה כי מאיש לקחה זאת. יא מכאן שניתנה תורה בלה"ק. ר' פנחס ור' חלקיה בשם ר' סימון אמרי כשם שניתנה תורה בלה"ק. כך נברא העולם בלה"ק. שמעת מימיך אומר גיני גינייא. אנתרופי אנתרופיא. גברא גברתא. אלא איש ואשה. למה שהלשון הזה נופל על הלשון הזה: (ז) על כן יעזב איש. יב תניא גר שנתגייר והיה נשוי לאחותו בין מן האב בין מן האם יוציא. דברי ר"מ. וחכ"א מן האם יוציא. מן האב יקיים. שאין אב לעכו"ם. אתיבון ליה והא כתיב (בראשית כ) וגם אמנה אחותי בת אבי היא וגו'. א"ל יג בשיטתן השיבן. אתיב להון ר"מ (שם ב) ע"כ יעזב איש את אביו ואת אמו. א"ר יוחנן ופשטו ליה על כן יעזב איש את אביו ואת אמו הסמוך לאביו הסמוך לאמו. אתיב ר' אבהו והכתיב (שמות ו) ויקח עמרם את יוכבד דודתו. א"ר שמעון בריה דר' אבהו. מעתה אפי' כבני נח לא היו ישראל נוהגים קודם מתן תורה אתמהא. א"ר לוי ופשטו ליה ע"כ יעזב איש וגו'. הסמוך לו מאביו. הסמוך לו מאמו: (ח) ר' אבהו בשם ר' יוחנן אמר. יד בני נח על הנשואות חייבין. ועל הארוסות פטורין. ר' יונה בשם

ר'

יד יוסף ג עיין בב"ב מדות של ריס"ג מדה י"ז: ד סדר"א פרשה י"ב. ב"ב דף ע"ה. ועיין זוהר סדר פקודי דף רמ"ה. פסיקתא רבתי פ' י"ד. ילקוט יחזקאל. ובאותיות דר"ע אות י"ב חופות עשה לו: ה ויק"ר פ"כ. קהל"ר פ' מי כהחכם: ו דברים רבה פ"ו. תנחומא סדר וישב. ילקוט ס"ז. וילקוט ישעיה רמז רס"ה: ז (אפי' בשעה שאדם עומד ערום אותו המקום מכוסה). כ"ה בוה מיותר ולא גרסינן לה. ועיין פרשה כי פלא (מעריך): ח ברכות ס"א. עירובין י"ח. שבת דף ל"ה. נדה דף מ"ה. ט עירובין דף י"ח. ברכות דף ס"א: י לעיל פרשה י"ז: יא לקמן פ' ל"א. וילקוט סדר א: יב סנהדרין דף נ"ח. ירושלמי פרק טשאין וילקוט ס"ז. יג לקמן פרשה נ"ב סי' ו': יד ירושלמי פ"ק דקידושין. ועיין סנהדרין דף נ"ז:

ענף יוסף

פרשה יח (ג) [ויבן התבונן כו'] בעניין הוא על דרך הטבע כי אף שהכח הוא בכל הגוף עכ"ז התגלות הכחות הוא מיוחדות בכל אבר פרטי בטבעו · כהנה להנהגות ולכך כהוה זקופה ובטבע סעין לסקור להזולת ביהמוד יפיה וכאוזן, אתב לשמוע. והפה לדבר והלב לקנא על טוב הזולת כי הוא המתפעל הראשון · והרגל טבעה להלוך · ואם היתה נוצרת מאיברים פרטים כאלה יהיה כח התגברות הכחות האלה מהאבר המכוון לה · וע"כ ברא ממקום אשר בטבעו להיות נוע כי כאדם בוש לבראותו בגלוי. וע"כ ימלא בה מדת הצניעות בטבע והוסיף עוד שעל כל אבר ואבר היה אומר לה שתהא צנועה · כלו' שנתן בה טבע מיוחדת יותר מאיש (שאין מטבעו להתביים כאשה) שתבייש בכל איברים מעשות דבר שאינו הגון ומסיים המדרש אפילו הכי כתיב ותפרעו כל עצתי כו' · ומביא לאות איך שאף נשים שכשרות והצנועות עכ"ז נמצא בהם שמץ מן המדות שמגונות האלה:

אין

מתנות כהונה

בסימן ג' ונראה דהא דכתיב האם כושם לא קחשיב דאינו הכסים אלא מהבצמות בריח טוב ואין לו עיקר: **הה"ד כו'**. סיפיה דקרא ביום הבראך כוננו ומייתי ליה לראייה על רוב כבוד שעשה לו הקב"ה. **רבנן** אמרי יו"ד חופות עשה לו ור"ש אמר י"א וכל זה מבואר בב"ב (ע"ה) קלא בענין אחר: **הכל בכלל כו'**. והאי כל נוסף על הכלל ולרבות חופה אחת יהכי סבר מר זוטרא בפרק הספינה והכותים סברי כלל ופרט אין בכלל אלא מה שבפרט ובפרטו הם עשרה מינים טובים: **הדין דהב כו'**. הזהב הזה הכתוב כאן אינו חופה מדקחשיב לבסוף והכי סבר ר' יוחנן בפרק הספינה: **ובתי קריות**. לשון תקרה הכסדרה מלא הלונות כדי שיהיה קר מן הרוח · **קורקסים** הקרסים: **ויבן** כתיב ולא כתיב ויכנה שיהיה לשון בניין עכ"ס: **מיקרת** ראשה. לשון גבהות וגאוה ועילוי נימס ומתוך נידפת הילקוט נראה שצריך לגרוס שלא תהא מקול' את ראשה ולקמן בפ' כי שלא לא גרס ליה כלל: **סקרנית** מבטת ומבקשת לראות את הכל: **צייתנית** מבקשת לשמוע כל דבר: **שלא** תהא קנתנית גרסינן לשון קנאה · **ממשמשנית** לנגוע ולמשמש כל דבר: **פרסנית** לשון מפרסת פרסה כלומר יצאנית: **ממקום** שהוא צנוע כו'. אהיא כמ"ד עילעא חד נטל וכו' והוא מכוסה מן הירך והכרס. **מגורות** דויריס דרך מחור ובניין וזהו ויבן ל' בניין: **מקבלת** עוברים. הולדות: **טבוי** לקריה כו'. טוב ואשרי לבן עיר שהמלך נעשה שושבינו לקרי' לשון קרי' וכפר ועיין ערך קריה · **והפלינה** והרחיקה: **זאת** היא של אותו הפעם. זאת היא של הפעם הראשון: **להקיש** עלי כזוג. כלומר שהתרעש עלי וכן היה לבסוף שהיתה מיללת עליו בקולה **מפעמתני** מקשקשת ומפעמת את רוחי כל הלילה ע"י הרהור וכדמפרש ואזיל וזו מיינעת כו'. כשאדם רואה קרי בחלומו נחינע כאילו שמש מטתו בהקיץ. **מכאן** שניתנה כו' התדרש הזה גם הוא לקמן בפ' ל"א ודייק שנהגה תורה בלשון הקודש ממה שנאמר עשה לך שרף שעשאה משה מנחשת מפני שלשון נופל על הלשון ודברי הקב"ה הוו עשה לך שרף דהיינו נחש בלשון קדש ולכן עשאה מנחושת ולכן נראה שהתדרש העתק הכא ותה שאמר מכאן שנהגה התורה כו' חוזר על עשה לך שרף: **גיני** אנתרופי גברא כו'. כולם איש בלשונות תחולפות ואין נופל על הלשון לומר גינייא אנתרופיא גברתא אבל איש ואשה שמענו כו' וכן פי' בערוך ערך אנתרופי: **בשטתן** לפי דבריהם שהם אין תושבין לזרע האב לכך אמר כן כדי שלא יקהוהו ממנו ולפי האמת לא היתה אפי' בת אביו אלא בת הרן ובני בנים הרי הם כבנים: **על כן יעזב** וכו'. פירש"י דמשמע אחותו מן האב או מן האם יעזוב ודבק באשתו שאינו קרובתו ומשני הסמוך לו כגון האם או מן האב כגון אחות אביו מאמו או אחות אמו או אחותו מן האב לית לן בה: **ויקח** עמרם כו'. פירש"י מאי לאו שהיתה דודתו מאם וקשה לתרווייהו דאסרי אחות האם ומשני: **אפילו** כבני נח כו'. בתמיה אלא שבשו ליה: **על כן יעזב כו'**. או שהיה אחות אביו מן האב ולא קשיא א"כ תקשי לר"מ י"ל דר"מ דרש את אביו ואת אמו אחותו ממש או מן האב או מן האם אבל אחות אב ואם לא נאסר עליהם וכ"מ בהב"א וכתב שמצא כן בתוספות. **על** הנשואות כו'. פירש"י דדייק ודבק באשתו משנהג עמה דרך אישות:

וכי

עץ יוסף

כמ"ש בשה"ש רבה ואח"כ הביאה והעמידה לפניו. והכ"ד תכשיטין הם אותם המנויים בישעיה השכסים והשביסים וגו': **הה"ד** בעדן גן אלהים היית דמיניה ילפינן שעשה הקב"ה חופות לאדם בגן עדן דכמו שקישט את חוה ככלה כך עשה חופה לאדם כחופת החתנים. **מסוכתך** היינו חופה שמסכך על האדם כמו סוכה: **רבנן ור"ש** מייתי מילי דרבנן ור"ש דמיירי בפי' החופות (יפ"ת): **רבנן אמרי עשר** חופות עשה לו הקב"ה דהיינו אודם פטדה וגו' עד והזהב. הכל כל אבן יקרה לא חשיב דהוא כלל ואח"כ פרט. מאי כל אבן יקרה דהיינו אודם פטדה וגומר וס"ל דאין בכלל אלא מה שבפרט: **ור"ש אמר י"א** דחשיב כל אבן יקרה חופה בחופה נפשה דס"ל דכלל ופרט בא הכלל להוסיף על הפרט כדמפרש ואזיל: **הדין דהבא** דהכא ליה הוא חופה. דכל אבן מסוכתך כתיב אבל זהב מלאת אחריתא שנתן לו ג"כ זהב לצורך שמושו לא שעשה לו חופה ממנו (יפ"ת): **ובתי קריות** לשון תקרה אכסדרה מלאה הלונות כדי שיהא קר מן הרוח · **קורקוסי'** הקרסים: (ג) **ויבן כתיב** וקריק היו"ד בקמץ והוא לשון בינה דיש אם למסורת: **מיקרת ראשה** לשון גבהות וגאוה שהוא דרך קומה זקופה בראש (מה"ק): **סקרנית** ענין ראייה: **צייתנית** מבקשת לשמוע כל דבר. ודרך העומד לשמוע נילך רכיל ולגלות מדנים. **שלא תהא** דברנית. הרבה ותבא לדבר להד: **קנתנית** פי' קנאית שהקנאה בלב · **ממשמשנית** לנגוע ולמשש כל דבר: **פרסנית** מלשון מפרסת פרסה כלו' יצאנית (מת"כ): **ממקום** שהוא נגוע באדם. שהוא מן הירך כדאיתא לקמן סדר כי תצא שהוא מקום נגוע ומכוסה: **שומעת** פתח האהל. דמשמע שהשתה אזנה לשמוע דברי המלאכים: **ולא מן** הפה והרי היא דברנית כדאמר והדבר מרים. כצ"ל וכן הוא בפ' כי תצא: **ותקנא** רחל אע"ג דדרים לקמן שקנאה במעשיה הטובים מ"מ לא היה בה מדת קנאה **אף** שהיא. וכן ותגנוב רחל את התרפים שלשם שמים נתכוונה (יפ"ת): **בנה בה מגורות** שבנאה כבנין אוצרות. מגורות אוצרות. שדרך לבנותן קצר מלמעלה ורחב מלמטה כדי שיהא כובד המשא על הקרקע ולא על הכתלים. וכן עשה באשה בראש של האשה רחב מלמטה וקצר מלמעלה: (ד) **טבוי לקריה** כו'. אשרי וטוב לבן כפר שהמלך נעשה שושבינו כי הוא לו לכבוד ולתפארת. ונהיות הזווג מבורך: (ה) **בתחלה בראה לו** כו' נתבאר לעיל פ' י"ז סי' י"ח: **של אותה הפעם** של עכבוי ישרה בעיני ונופלת חן בעיני · **שעתידה** להקיש עלי כזוג. הוא דרש אחר שדורש הפעם מלשון פעמון. ור"ל זאת היא שתתרעש עלי. וכן היה לבסוף שהיתה מיללת עליו בקולה (מת"כ): **כד"א פעמון** כו' כלומר כפעמון המקשקש. **זו היא** שהיה מפעמתני כל הלילה כולה. כצ"ל ר"ל שעתידה לפעמתני. שע"י ההרהור ביום יהיה כל הלילה בחלום כענין זה שהרהור זה קשה מכל הרהור: **וזו** מיגעת את האדם. שהגזולה בחלום שהוא נזקק לאשה הוא מתפעל ומתיגע ורואה קרי בפועל. ופ"י אחר הטעם לפי שתחלת ברייתה של האשה היתה אלא בחלום בשעת השינה. ולכן גם דמיונה פועל בחלום. וה"ג שתחלת ברייתה אינה אלא בחלום שנא' ויבן ויקח וגו'. ומה שנאמר עצם מעצמי הוא שייך למימרא הסמוכה (יפ"ת). **עליו הוא אומר** כו' כלומר בו נתקיים עצם מעצמי. שקרובתו היא עצמו ובשרו ובהיותה עצם מעצמיו הביבה עליו ודעתו עליה תמיד ומתחבבה ביותר: (ו) **שנתנה** תורה בלה"ק כתבו היפ"ת והנזה"ק דיותר שייך לומר מכאן שנברא העולם בלה"ק. ופירושו שכך היה לשון האדם מתחלת הבריאה. ולענ"ד היינו פירושו כאלו נהגה בלשון אחר לא יתכן שיפרש הכתוב על לשון שלא נהגה בו התורה: **כך** נברא העולם בלה"ק. ר"ל ע"כ צריך לומר שביום בריאת העולם לא היתה השפה ההיא זולתי עברית להיות כי נקראת אשה כי מאיש לוקחה זאת. ר"ל שם אשה נגזר מגזרת איש. אבל בלשונות האחרות לא נמצא כן שנא' על שם האשה בלשון יוני אנתריפי (לפירוש הערוך) תגזירת אנתרו שם האיש (כי בלשון יונית אנתרו שם האיש. וגיני שם האשה ולא נגזרו זה מזה) וכן בלשון ארמי שם האיש גברא ושם האשה איתתא. ולא היה יתן הערך להביא ראיה על שאר הלשונות כי אם תלשונות הללו שהם קדמות ומשובחות: (ז) **יוציא דברי ר"ם** ס"ל לר"מ דמקודם היה אסור באחותו בין מן האב בין מן האם. והולך הבאה נמי אע"ס שהוא כקטן שנולד דמי מ"מ יוציא. שלא יאמרו באנו מקדושה חמורה לקדושה קלה: **וחכמים אומרים** כו' שהם סברי דמקודם אינו אסור אלא באחותו מן האם. הלכך מן האב יקיים דהכא ליכא למיחש שיאמרו כו' **והא כתיב** וגם אמנה אחותי בת אבי היא וגו' אך לא בת אמי ותהי לי לאשה. הרי שעיקר האיסור אם היתה בת אמו. אך בת אביו אין איסור: **בשיטתן השיבן** פי' שבאמת לא היתה לא בת אביו ולא בת אמו. כי אם בת אחיו בת הרן כמ"ש לקמן סוף פ' ל"ח בהדיא. אך כאן אמר להם לפי מה שאמרו הם ולמה אמרת אחותי ושברו אחותו באמת. וא"כ אמר שקר לגמרי. ע"י השיבן שלא היה שקר גמור שמצד האב יש לן קרבות עמה שהרן היה אחיו מצד האב ולא מצד האם. שמ"ש אחותי פירושו קרובתי: **אתיב להון ר"מ** כו' דמשמע ליה אחותו מאביו ואחותו מאמו. והשיבו לו דאביו ואמו היינו הסמוך לאביו כו' ר"ל אחות אביו ואחות אמו: **אתיב ר' אבהו** כו' דאי אחות האב ואחות האם אסר רחמנא היכי נסיב עמרם ליוכבד דודתו שהיתה אחות קהת אביו. ומפרש דבריו בנו ר"ש ואמר וכי אפילו כב"נ לא היו ישראל נוהגים קודם מ"ת. וייבשי ר' לוי הלינא דרבנן דאביו ואמו הסמוך לו מאביו כו' כלומר אחות האב מן האם. וכן אחות האם מן האם דהאך סמוכות לו. ויוכבד אחות קהת מצד אב הואי לא מצד האם (יפ"ת) ור"מ דרש את אביו ואת אמו אחותו ממש אבל אחות אב ואם לא נאסר עליהם (מה"כ): (ח) **על הנשואות**

חייבין

ר׳ שמואל אמר. זונה שהיא עומדת בשוק ובאו עליה שנים. הראשון פטור והשני חייב משום בעולת בעל. וכי נתכוון הראשון לקנותה בבעילה. הדא אמר בעילה בבני נח קונה שלא כדת. ומניין שאין להם גירושין. ר״י בר׳ סימון ור׳ חנין בשם ר׳ יוחנן אמר שאין להם גירושין. או ששניהם מגרשין זה את זה. א״ר יוחנן אשתו מגרשתו ונותנת לו דופרין: תני ר׳ חייא. עכו״ם שגירש את אשתו. והלכה ונישאת לאחר. והלכו שניהם ונתגיירו. איני קורא עליו (דברים כד) לא יוכל בעלה הראשון אשר שלחה וגו׳. ר׳ אחא בשם ר׳ חנינא בר פפא אמר בכל ספר מלאכי כתיב ה׳ צבאות. ובכאן כתי׳ אלהי ישראל. שנא׳ (מלאכי ב) כי שנא שלח אמר ה׳ אלהי ישראל כביכול לא יחול שמו אלא על ישראל בלבד: א״ר תני בשעה שעלו ישראל מן הגולה. נתפחמו פני הנשים מן השמש והניחו אותן. והלכו להם ונשאו נשים נכריות. והיו מקיפות את המזבח ובוכות. הוא שמלאכי אומר (שם) וזאת שנית תעשו. שנייה לשטים. כסות דמעה את מזבח ה׳ בכי ואנקה. אמר הקב״ה מאן קביל מהם בכי ואנקה. משנזלת והמסת ונטלת יפיה ממנה אתה משלחה. אתמהא. ומניין שהן מוזהרין על גילוי עריות כישראל. שנאמר ודבק באשתו [טו] ולא באשת חבירו. ולא בזכור. ולא בבהמה. ר׳ שמואל ור׳ אבהו ור׳ אלעזר בשם ר׳ חנינא אמרו. בן נח שבא על אשתו שלא כדרכה חייב מיתה. א״ר אסי כל איסור שכתוב בבני נח לא בעשה ולא בלא תעשה אלא במיתה. והיך עבידא (בראשית ב) ודבק באשתו [טז] והיו לבשר אחד. למקום ששניהם עושים בשר אחד: (ט) ויהיו שניהם ערומים [יז] א״ר אליעזר שלשה הן שלא המתינו בשלותן שש שעות. ואלו הן. אדם. וישראל. וסיסרא. אדם שנא׳ (שם) ולא יתבששו. [יח] לא באו שש שעות והוא בשלותו. וישראל שנא׳ (שמות לב) וירא העם כי בשש משה. [יט] כי באו שש שעות ולא בא משה. סיסרא שנא׳ (שופטים ה) מדוע בשש רכבו לבא. בכל יום היה למוד לבא בג׳ בד׳ שעות. ועכשיו באו שש שעות ולא בא. הוי ולא יתבששו: (י) והנחש היה ערום. לא היה צריך קרא לומר. אלא ויעש ה׳ אלהים לאדם ולאשתו וגו׳. א״ר יהושע ב״ק להודיעך מאיזו חטייה קפץ עליהם אותו הרשע. מתוך שראה אותן מתעסקין בד״א נתאוה לה. [כא] א״ר יעקב דכפר חנין שלא להפסיק בפרשתו של נחש:

פרשה יט

(א) והנחש היה ערום. [א] כתיב (קהלת א) כי ברב חכמה רב כעס ויוסיף דעת יוסיף מכאוב. ע״י שאדם מרבה עליו חכמה. הוא מרבה עליו כעס. וע״י שהוא מוסיף דעת. הוא מוסיף עליו מכאוב. אמר שלמה ע״י שהרבתי עלי חכמה. הרבתי עלי כעס. ועל ידי שהוספתי עלי דעת. הוספתי עלי מכאוב. שמעת מימך אומר. [ב] חמור זה יוצא צינה עליו. כמה חכמים באה עליו. והיכן הן יסורין מצויין. על ב״א. רב אמר אין ת״ח [ג] צריך התראה. א״ר יוחנן כבלי פשתן הדקים הבאים מבית שאן. אם מתפחמין קימעא הן אבודין. אבל [ד] כלי פשתן הארבליין. כמה הן. וכמה דמיהם. תני ר׳ ישמעאל [ה] לפום גמלא שיחנא. כנודע שבעולם שני ב״א נכנסין לקפילין. ח״א אייתי קופר צלי. ופיתא נקייה. וחמר טב. וח״א אייתי פיתא ותרדין. דין אכל ומתנזק. ודין אכל ולא מתנזק. הוי על דין היא רבה. ועל אוחרן לית היא רבה: תנא בשם ר״מ לפי גדולתו של נחש היה מפלתו. ערום מכל. ארור מכל. ר׳ הושעיא רבה אמר. דקרטים היה עומד כקנה ורגלים היו לו

מתנות כהונה

וכי נתכוין כו׳. בתמיה א״כ אינה אשת איש עדיין: שלא כדת. כלומר אפי׳ לא נתכוין לשם קידושין והא שלא כדת תורה ודייק מדכתיב ודבק באשתו ע״י דיבוק כבר היא אשתו כך פירש״י: מניין שאין להם כו׳. בירושלמי גרס מניין שיהא להם: בשם ר׳ יוחנן. פירש״י ודבק באשתו מלמדנו שיהיו שניהם בשוה לבשר אחד ואין אחד מהם יכול לגרש חבירו אלא זו את זה וזה את זו: א״ר יוחנן מתמיה דנשים. עמד על דיבורו של דבר שהוא אינו יכול לגרשה שעליו כתיב ודבק וגו׳ אבל היא יכולה לגרשו: דופרין פירש״י כתובה כפולה כיון שהוא אינו רוצה: ח. שניס: פורנא. כתובה והוא לשבר אחד דרש ליה כדלקמן: אלא על ישראל. מפרשים בירושלמי במסכ׳ ע״ז פ׳ השוכר גירושי ישראל נקראו גירושין ולא של עכו״ם וא״כ מה שכתוב הפני יאי בעולת זנות: נתפחמו נעשו שחורות ל׳ פחמין: שנייה לשטים. בראשונה דבקו בנכריות בשטים בערבות מואב ואתם היה פעם שני: ואנקה וגו׳ גרס׳. מתוך פירש״י למדתי דה״ג מאן יקבל מהן מבכי ואנקה כו׳. פי׳ מי יוכל לקבל מהם זבח ומנחה מפני בכי ואנקה שגורמים לנשותיהם: משנזלת וכו׳. פירש׳ דקרא קדרים וכסה חמס על לבושו: והאיך עבידא. מלאהי בפירש״י והיאך יבא עליה מאחר שאסור שלא כדרכו ומפני ודבק וכו׳ ועי״ל היאך נעשה ומאין נלמד וכן הוא בירושלמי בן נח שבא על אשתו שלא כדרכו נהרג מה טעם ודבק כו׳ נלמד שיהא אסור שלא כדרכו: ולא יתבוששו. נוטריקון ולא באו שש שעות: אלא ויעש. עיין בפירש״י ז״ל בתומה: מאי זו חטייה. והו נהשב להם שון אשר הסלו שעסקו בתשמיש לעין כל: שלא להפסיק. כדי להפסיק ולסיים בדבר טוב ולא בפרשתו של נחש שיש בו קללת העולם כולו וסיים בכתנות עור שהוא גמילות חסד ורחמים ואף כי לפי תורתו של ר״מ שהיה כתוב בו כתנות אור מאורו של מעלה וכן משמע שוב בפירוש רש״י לקמן פ״כ: מרבה עליו כעס. כמו שמצינו גבי שלמה נסמך על רוב חכמתו ואמר אני לא אוכל לעמוד ואהרבה כסף וסוסים ונשים ולא אסור מדבר ה׳ ולבסוף נכשל בשלשתן והכעיס להקב״ה או י״ל כי כל אדם נחשב לפי רוב חכמתו כמש״ה וסביביו נשערה מאוד שהקב״ה מדקדק עם הצדיקים כחוט השערה והנך א״נ האלהא וכדלקמן וע״י שהוא מוסיף דעת ר״ל מאחר שנבראה אדם בן דעת ולפיכך הכרת הטבע שמן שיהיה האומר המקבל התורה יותר זך ונקי כמו שהאריך בזה בעל העקידה בפרשה א ולפיכך לפי רוב זכותו הוא מעותד יותר לכל נזק וכל חולי יותר מן הבהמות והיות השדה והאכ״א פי׳ אדם בן דעת יכול לשמור עצמו מכל נער וחק לפיכך טבעו רך והלם ויבא לידי כו׳. משא״כ בהמה במתוך שאינ׳ בת דעת טבעה חזק ושומר פתאים ה׳ ולקמן במדרש קהלת (א׳ י״ח) משמע דקאי נמי על זה שהקב״ה מדקדק אהגיו לפקוד עליו עוונותיו וכן משמע במדרש שמואל שגרס הרבית עלי יסורין: חכבים מיני שהן צריך לחכך בשבילם ובערוך גרס אצבים וסי׳ בו קוץ ועיין בס׳ נ״ס ובקהלת: אין ת״ח כו׳. וכדפירשתי לעיל והמשל מבואר: מתפחמין ל׳ פחמים ושחורים: הארבליין הבאים ממקום הנקרא ארבל ופ״ל במדרש קהלת והערוך גרס ארבל: כמה הם וכו׳. כלומר אין דמי שווין כלום ואף נתפחמו מה בכך וכן הוא במדרש שמואל: לפום גמלא שיחנא. לפי גדל וחוזק הגמל כן הוא המשא שמניחין עליו: לקיפילין לחנות שמוכרים בו מיני מאכל והמוכר נקרא קפילא: קופר כו׳. בשר צלוי ופת נקייה ויין טוב: פתא פי׳ פת קיבר והרדין מין עשב: דין אכל פת נקייה וכו׳. המאכל מזיקו אע״פ שאכל מאכלים דקים וטובים מפני שאין נפשו יפה עליו וטבעו רך והספי׳ חזה שאכל המאכל הגס אינו ניזוק מפני שכחו גדול וטבעו חזק ונפשו יפה עליו והנמשל מבואר: רבה גדול ולא יוכל לסובלו ולעכלו: דקרטים לשון זקוף ואדון על כל האומות עיין בערוך קרטיס וכן מצאתי בפירש״י

עץ יוסף

חייבין. כדכתיב הנך מת וגו׳ והיא בעולת בעל. על הבעולות חייבין ולא על הארוסות: משום בעולת בעל שאינו תלוי רק בבעל הראשון: וכי נתכוון זה. כו׳ הא בעילת זנות הוא: קונה שלא כדת. דהכא בביאה תליא רחמנא דכתיב והיא בעולת בעל משמע דבעולה אסורה אף בלא כוונת קנין: שאין לה גירושין פי׳ כדינא במגרשה בגט. אלא שהבעל עם בעלה או כשיוצאה מביתו ויפרדו זה מזה הוי להו גירושין. ח״ש או שאין להם גירושין או ששניהם מגרשים זה את זה דהיינו שכל אחד נפרד מחבירו וביד אחד מהם הדבר מסור להתפרד כיון דלא בעו גט. ומה שאמר אחר כך ר׳ יוחנן אשתו מגרשתו כו׳ ה״ה דהוא נמי מגרשה ומוציאה מביתו אם ירצה (יפ״ת): דופרין פירש״י כתובה כפולה. דנשים שוכין כתובה: תני ר׳ חייא ב״נ שגירש כו׳. פלוגתא בדין גירושין כישראל אלא כדאמרן. וע״כ לא צריך קרא דלא יוכל בעלה הראשון (יפ״ת): כביכול לא יחול שמו כו׳ ובירושלמי גרס ללמדך שלא ייחד הקב״ה שמו בגירושין אלא בישראל בלבד: נתפחמו נעשו שחורות לשון פחמין: והיו מקיפות את המזבח. והיו הנשים מקיפות את המזבח: שנייה לשטים כי שם נכשלו בבנות מואב: את מזבח ה׳ בכי ואנקה. מאין עוד פנות אל המנחה ולקחת רצון מידכם. אמר הקב״ה מאן קביל מהם אבכי ואנקה כנ״ל. ופי׳ דקמפרש מאי דכתיב בכי ואנקה מאין עוד פנות אל המנחה. שאמר הקב״ה מי יקבל מהם מנחתם אחר שעשקו את נשותיהם וגרמו להם בכי ואנקה (יפ״ת): משנזלת וחמסת כו׳ סיפא דקרא קדריס וכסה חמס על לבושו שגזלו מנשותיהם בגדיהם וכלי חמדתם ונטלו יפים שהוליכום כל הדרך מבבל לא״י בחמה ונתפחמו פניהם: לא בעשה ולא בל״ת. אין איסוריהן חלוקין בדין עשה ול״ת כמו בישראל אלא כל איסוריהן במיתה: והיאך עבידא פי׳ איך אתה דורש כך. וכגון הירושלמי מ״ש. ומפני דכתיב והיו לבשר אחד למקום ששניהם עושים בשר אחד שהם מולידים. בגרס לשלא כדרכה: (ט) שלא המתינו בשלותן כו׳. שלא נמשך שלותם ששה שעות ביום: ואלו הן אדם לפי הפדר״א פ׳ י״א שבשעה שביעית מזדווגה לו חוה. שמינית עלו למטה שנים וירדו ארבעה. תשיעית הכניסו לג״ע ועבר על הצווי. י״א נידון. י״ב נתגרש. הרי שלא היו בשלותן ו׳ שעות שתחלת שלותן היה כשמזדווגה לו חוה בז׳. ובי״א נידון ואבדו שלותן. וע׳ טיק״ד רים פ׳ כ״ט חשבון אחר. ובאדר״נ חשבון אחר. וע׳ ש״ר רים פ׳ ל״ב. וע׳ ילקוט כאן וילקוט שופטים ה׳: וישראל לא עמדו בשלותן ששה שעות ביום הארבעים שקלקלו בו בשעה ששית כדלקמן: ולא יתבששו דרמיז נמי בו לשון שש. ויהיה לפ״ז פי׳ הכתוב ויהיו שניהם ערומים. מחמת כי לא היה תהוה שוהה בקרבם מתומה. אך מעלתם לא נתעכבה אפי׳ שש שעות: כי בשש משה מדלא כתיב בפירוש לשון איחור דרשינן ביה נמי לשון שש: ולא בא משה היינו שלא בא בזמן הקבוע לו לפי חשבונם כדאיתא בב״ר פ׳ מ״א ובתנחומא סדר תשא: היה למוד לבא כו׳ היה רגיל לבא מנצוח המלחמה בג׳ וד׳ שעות. ורמז הכתוב שהגיע מפלתו בשעה ששית. וע׳ במה״ק הנ״מ בענין שש שעות: (י) לא היה צריך קרא לומר אלא ויעש כו׳. לקמן פ׳ פ״ה. שלאחר ענין אחר בהם ערומים. לומר שלבך עשה להם בגדים וכמ״ש ויעש ה׳ אלהים לאדם ולאשתו כתנות עור וילבישם וא״כ היה צריך להסמיך כאן מיד פ׳ ויעש. שהלבשם הערומים. ולמה כתב כאן פ׳ והנחש היה ערום: להודיעך כו׳ בלכך סמך פה הכתוב והנחש היה ערום להודיעך כו׳. מתוך שראה אותם מתעסקים בתשמיש כי או לא התבוששו והתעסקו בזה לעין כל. כי עדיין לא הכירו תוך הגיעום באשר לא היה בהם יצה״ר. ומזה נתאוה הנחש לחוה ונפל עגה כלנו להכשילם וכדלקמן פ״ך (מה״ק): א״ר יעקב כו׳ שלא להפסיק בפרשתו של נחש שמזכר בו קללת העולם כולו. אלא סיים בתיקון מלבושי כנגד שהוא טוב:

פרשה יט (א) כתיב כי ברב חכמה רב כעס כו׳. הורה בזה שכמו שמאמר שברוב חכמה הוא מה שהאדם מרבה עליו חכמה. כן הכעס והמכאוב הם עליו ממש (יפ״ת): הוא מרבה עליו כעס מלמעלה בנוגע כפי יישור חכמתו כדמסיק רב ת״ח אין צריך התראה. וסביביו נשערה מאד: וע״י שהוא מוסיף דעת כו׳ כי כל מי שיש לו יותר דעת לשמור עצמו מכל נזק. מוסיף עליו מכאוב בהעדר השמירה. אם לא במקום זכות או מע״ט. וכן אמרו אין בוטה נפגע שאינו מרגיש בחסרונו ובקורות הזמן: ע״י שהרבתי עלי חכמה כדכתיב ויחכם מכל האדם: הרבתי עלי כעס כי הוא נענש לפי רוב חכמתו במתקיים בו וסביביו נשערה מאד: וע״י שהוספתי עלי דעת כו׳ שהרגיש שלמה בנפשו שכפי ערך הר דעתו הוסיף מכאוב בענייני עולם הזה: והיכן יסורין מצויין בב״א. כי לפי שהאדם טבעו רך וחלש הוא מעותד לפגעים רק בידו לשמור א״ע מהם. אבל בהמה אינה בת דעת וטבעה חזק. ועל כיוצא בזה נאמר בומר שומר פתאים ה׳ שאין בידם להשמר: חככים מיני שהן שצריך לחכך בשבילם (מת״כ): אין ת״ח צריך התראה. שהוא מוזהר אף בשוגג הקרוב למזיד. דשגגת תלמוד עולה זדון. והטעם האמיתי הוא שכל אדם נענש כפי מעלתו וסביביו נשערה מאד. והת״ח לפי מעלת נשמתו ומדרגתו אף שגם מעט עושה בו רושם. וכדאמר ר׳ יוחנן משל נמרץ לזה. וכן כפי ישמעאל: כלי פשתן הדקים כי בגד לבן הכתם ניכר בו ביותר ומתקלקל. שלפי מעלתם שגם מועט עושה בהם רושם. משא״כ בכלי פשתן הגסים. והנמשל מבואר: הארבליין הבאים ממקום הנקרא ארבל. והערוך גרס ארבל. כי שהיה נקראת העיר ארבל ע״ש מלך ארבלאום: כמה הם כו׳ כלומר אין דמי שווין כלום ואף אם נתפחמו מה בכך: לפום גמלא שיחנא. לפי גודל וחוזק הגמל כן הוא המשא שמניחין עליו: לקפילין לחנות שמוכרים בו מיני מאכל. והמוכר נקרא קפילא: קופר כו׳ בשר צלוי ופת נקיה ויין טוב: פתא כו׳ פת קיבר: ותרדין מין עשב: דין אכל פת נקיה כו׳ כלומר זה אכל פת נקי ויפה וניזק. וזה אכל מאכל קיבר ולא ניזק שזה מזגו חלש וזה מזגו חזק. ועז״א אמר: על דין הוא רבה כלו׳ כלפי זה נקרא מאכל קשה שאין יכול לעכלו לפי טבעו. ועל האחר לית הוא רבה וגדול וקשה. וכן הנמשל דע״ה אף זדונות נעשים לו כשגגות ות״ח בהיפוך לפי מעלתו: לפי גדולתו של נחש כו׳. לפי שהיה ערום מכל נעשה אח״כ בהשפלו ארור מכל שנענש לפי גדולתו ומדרגתו שהיה קרוב למדרגת האדם: היה עומד כקנה מפני שהגוף דק וארוך המשילו לקנה. ובילקוט הגי׳ בקומה: דקרטים פי׳ בלשון יוני בעל שתי רגלים. ונל״ל דקטום זקוף ישר עומד (מוסף הערוך) שהיה אדון על כל הבריות: מין היה שהאמין בקדמות העולם וכמו שכתוב והייתם כאלהים שאמר כן האכל הזה אכל וברא את העולם כדלקמן

לו. ר' ירמיה בן אלעזר אמר אפיקורס היה. רשב"א אמר וכגמל היה. טובה גדולה חסר העולם. שאלמלא כן היה אדם משלח פרגמטיא בידו, והיה הולך ובא: (ב) ויאמר אל האשה אף כי אמר אלהים. ז א"ר חנינא בן סנסן ד' הן שפתחו באף ונאבדו באף. ואלו הן. נחש. ושר האופים. ועדת קרח. והמן. חנחש (בראשית ג) ויאמר אל האשה אף. שר האופים (שם מ) אף אני בחלומי. עדת קרח (במדבר טז) אף לא אל ארץ. המן (אסתר ה) אף לא הביאה אסתר: (ג) ותאמר האשה אל הנחש. טוהיכן היה אדם באותה שעה. אבא בר קוריה אמר נתעסק בדרך ארץ וישן לו. רבנן אמרי נטלו הקב"ה והחזירו בכל העולם כולו. א"ל כאן בית נטע. כאן בית זרע הה"ד (ירמיה ב) יבארץ לא עבר בה איש ולא ישב אדם שם לא ישב אדה"ר שם: (ד) יאומפרי העץ אשר בתוך הגן וגו' ולא תגעו בו. הה"ד (משלי ל) אל תוסף על דבריו פן יוכיח בך ונכזבת. תני ר' חייא שלא תעשה את הגדר יותר על העיקר. שלא יפול ויקצץ הנטיעות. כך אמר הקב"ה כי ביום אכלך ממנו וגו'. והיא לא אמרה כן. אלא אמר אלהים לא תאכלו ממנו ולא תגעו בו פן תמותון. כיון שראה אותה עוברת לפני העץ נטלה ודחפה עליו. יב א"ל הא לא מיתת. כמה דלא מיתת במקרביה כך לא מיתת במיכליה. אלא כי יודע אלהים כי ביום וגו': (ה) א"ר תנחומא יג השאלה הזו שאלוני באנטוכיא. אמרתי להם כי יודעים אלהים אכ"ב. אלא כי יודע אלהים: (ו) ר' יהושע דסכנין בשם ר' לוי אמר. ידהתחיל אומר דלטוריא על בוראו. אמר מאילן הזה אכל וברא העולם. והוא אומר לכם לא תאכלו ממנו. שלא תבראו עולמות אחרים. דכל אינש ואינש סני בר אומנתיה: ר' יהודה בר' סימון אומר. כל שנברא אחר חבירו שליט בחבירו. שמים בראשון. ורקיע בשני. אינו סובלן. אתמהא. רקיע בשני. ודשאים בשלישי. אינן מספקין את מימיו. דשאים בשלישי. ומאורות ברביעי. אינן מבשלין פירותיו. מאורות ברביעי. ועופות בחמישי. א"ר יהודה בר סימון טוזיז עוף טהור הוא. ובשעה שהוא פורח מכסה גלגל חמה. ואתם נבראתם אחר הכל לשלוט בכל. קדמו ואכלו עד שלא יברא עולמות אחרים והן שולטין בכם. הה"ד ותרא האשה כי טוב וגו'. ראתה דבריו של נחש: (ז) טזר' יוסי בר זמרא אמר ג' דברים נאמרו באותו אילן. טוב למאכל. יפה לעינים. ומוסיף חכמה. ושלשתן נאמרו בפסוק אחד. ותרא האשה כי טוב. מכאן שהוא טוב. וכי תאוה הוא לעינים. מכאן שהוא יז יפה לעינים. ונחמד העץ להשכיל. מכאן שמוסיף חכמה. המד"א (תהלים פט) משכיל לאיתן האזרחי: (ח) ותקח מפריו ותאכל. א"ר איבו יחסחטה ענבים ונתנה לו. ר' שמלאי אמר יטבישוב הדעת באת עליו. א"ל מה אתה סבור שאני מתה והוה אחרת נבראת לך. (קהלת א) אין כל חדש תחת השמש. או שמא אני מתה ואת יושב לך הטלים. (ישעיה מה) לא תוהו בראה לשבת יצרה. רבנן אמרי כהתחילה מיללת עליו בקולה: (ט) וגם רבוי. כאהאכילה את הבהמה ואת החיה ואת העופות. הכל שמעו לה. חוץ מעוף אחד ושמו חול. הה"ד (איוב כט) וכחול ארבה ימים. דבי רבי ינאי אמרי אלף שנה הוא חי. ובסוף אלף שנה אש יוצאה מקינו ושורפתו. ומשייר

יד יוסף ו סנהדרין כ"ט. אדר"נ פ"א. פדר"א פ' י"ג: ז אסתר רבה פ"ב. ב"ר פ' פ"ח. ילקוט ס"ז ואסתר: ח כדכתב ר' אברהם בן עזרא שהנחש היה מדבר. ועיין ברד"ק על התורה: ט ילקוט ס"ז: י פרק אין עומדין: יא ילקוט ס"ז. אדר"נ פרק א'. סנהדרין דף כ"ט: יב אדר"נ פ"א. שוח"ט מזמור א'. וסוף ספר הבהיר: יג שוח"ט מזמור א'. ילקוט ס"ז: יד לקמן פ"כ. דב"ר פ"ה. פדר"א פרק י"ג. זוהר ס"ז דף ל"ו. תנחומא סדר בראשית וסדר תזריע וסדר מצורע. וילקוט ס"ז. ובוה"ש מזמור א'. ויונתן בן עוזיאל: טו ויק"ר פרשה כ"ב. ועיין ב"ב ע"ג: טז ב"ר פרשה כ"ט. קה"ר פסוק כרכום סמוכה. ילקוט ס"ז: יז יונתן בן עוזיאל: יח במ"ר פ"י. ילקוט ס"ז. זוהר פקודי דף רס"ז: יט לקמן פרשה כ' סי' י"ט: כ לקמן פ' כ'. דב"ר פ"ד. ילקוט ס"ז: כא ילקוט ס"ז. אגדת שמואל פ' י"ב:

ענף יוסף

פרשה יט (ו) [אינן מספיקין את מימיו] קשה דא"כ נתאה דרקיע שליט בדשאים במאיזיון כמו שהמאורות שולטין בדשאים לפי שמבשלים פירותיהם. ויש לומר דהדשאים שולטים ברקיע שהם מחייבים לרקיע להוריד גשמים לצרכם בעתם משא"כ המאורות שמחויד הם מאירים אלא שממילא מתבשלים הפירות באורן. ולכן המאורות הם שולטים שהדשאים תלוים בהם כבזלון (יפ"ת): (ח) [אין כל חדש] קשה דהא כל זה היה ביום הששי מהבריאה ואיכתי ס"מ לבראות אחרת כיון שלא ברא עשרה דברים בין השמשות. ושמא יש לומר דבריאת אשה אחרת כיון שכבר נבראת שעה אחת אצלו

מתנות כהונה

בפירש"י: **אפיקורס** מין ודלא ערום כי רשע ערום היה כ"ש והייתם כאלהים כו': **מן האילן** אכל וברא העולם. הרי בהאמין בקדמות העולם ורש"י פי' עז פנים מפקיר עצמו בפני כולם בפרהסיא: **כגמל היה**. אותו הגהם ועיין בס' ד' מיתות: **שאלמלא כן**. שחטא ונקלל: **שפתחו באף כו'**. ברית כרותה לשפתים שאף הוא לשון תרון וכעס וכן נאבדו בחרון אף: **ונאבדו באף** גרסי'. בדרך ארץ. עם אשתו ונתייגע: **בית נטע**. ראוי לנטוע אילנות: **הגדר יותר** גובה יותר שלא יפול הגדר ויקצץ ויפטור הנטיעות: **במקרבי'** בנגיעתו: **כן לא תמות במיכליה** וא"ת מכל מקום היא היתה יודעת שהאכילה אסורה לבדה באמת ולמה עשתה שקר בנפשה כבר כתבו באחת דר' נתן בפ"ק שאדה"ר עשה גדר וסייג והוסיף לו לעצמו הנגיעה וכך אמר לה שהאכילה והנגיעה אסורה והיא לא ידעה שהנגיעה היא סייג וכשראתה שאין מיתה בנגיעה סברה שהשקר אמר לה אדם וה' לא צוה לא על הנגיעה ולא על האכילה ולפי' אכלה ומ"מ הטתה לנפשה שהיה לה לבאול את פיו ולא להבדו בדובר שקרים בשם ה': **השאלה הזו כו'**. פירש"י דכתיב כאלהים יודעי טוב ורע לשון רבים והשיב להם ראש המקרא יוכיח דלא כתיב יודעים אלהים אלא יודע לשון יחיד ושיכוה דקרא יודעי בא על והייתם כאלו אמר והייתם יודעי טוב ורע כאלהים: **התחיל** האהם לדבר דילטוריא. הגף ורכילות: **דכל** אומנ כו'. כל איש ואיש שונא בן אומנותו: **שליט** בחבירו הקודש לו. **אינו סובלן**. בתמיה וכי הרקיע אינו סובל השמים ותומך אותו והרי הוא תחת כולם: **אינן** מספקין. הרקיע מספיק מים לדשאים: **פירותיו** של יום ג' הרי שהוא שולט עליו בהם אינו מבשל פירותיו לא ימלאו ולא יגדלו פירותיו: **בישוב הדעת**. בדברים של טעם וכדמפרש ואזיל ודרש ותקח מפריו ותקח לאייה והטעם אמר הדברי כמו ויקח מגלו ביהושע ויתן לו דברים של טעם נתנה בפיו דאילו הפרי היה יכול ליקח בעצמו והאכ"ה פי' דדייק מדכתיב עמה: **אין כל חדש כו'**. לפיכך לא אמות וא"ת שאתה לבדך תשאר יחידי בלא אשה לא תהו בראה ולפיכך אם האכל גם אתה לא תמות מטום האי הגי טעמא: **הטלים** פנוי ובטל: **מיללת** צעקה עליו בדברי נכרן ודייק מדכתיב

עץ יוסף

כדלקמן בסירקין. והיה רשע ערום מן המלוה כדדרש לקין נבי וידעו כי ערומים הם ע"ב (מה"ק): **בגמל היה** מתוקן לכל מלאכות כבידה להיות במש גדול לאדם כדמסיק. ולכך קרי ליה ערום שהיה חרוץ ומשכיל לבמש האדמים (מה"ק): (ב) **שפתחו באף** ר"ל שבאף לא פגע בהם מעצמו. אלא הם פתחו בלף שהתחילו לעורר כחו בדבורם לפי בהם התחילו בו לעורר כחו לבוף פגע בהם ואבדו: **באף** שהיו יכולים לומר גם ואמרו אף: **ונאבדו באף** שברית כרותה לשפתים כדאיתא בפרק הלק: **ושר האופים** שדבר עם יוסף בלה"ק או בלשון תרגום שהוא לשון עבר הנהר. ובמלה אף אין חילוק בין לשון הקדש ללשון תרגום כדהזיק גבי אף אני בחלומי דמתרגמינן אף אנא בחלמי. ודרשו גבי נער עבד עברי אפי' לשונו אינו יוכיר. לכך דיבר עמו או בלה"ק או בלשון תרגום (מה"ק): **והמן** שסיפר בלשון ארמי. כי הוא היה בכרם ודאי שדברו גם אז כאותו לשון כמבואר בספר עזרא: (ג) **נתעסק בד"א כו'** כדאמיר לעיל שראה אותן מתעסקין בד"א כו' והשמים מביא לידי שינה. וכאשר התאוה נפשה לאכול מפרי עץ הדעת לא רצתה להמתין עד שיעור משינתו. או לרבק עד כי ישוב לביתו: **והחזירו** בכל העולם. ברכות דף ל"א בארץ לא עבר בה איש כו' כל ארץ שגזר עליה אדה"ר נתיישבה. וכל שלא גזר עליה אדה"ר לא נתיישבה עכ"ל. ודורש שמדבר מאדה"ר ומ"ש ישב פירושו גזר להיות ישוב. וזהו שאמרו רבנן כאן נטלו הקב"ה כו' הה"ד בארץ לא עבר בה איש ולא ישב אדם שם ללמדך שהקב"ה העביר לאדה"ר בכל מקום נטע ובית זרע שהוא ראוי ליטוב. אבל במדבר השמם ארץ אשר לא עבר בה איש לא ישב שם אדם הוא אדה"ר (יפ"ת): (ד) **שלא** תעשה את הגדר כו'. ר"ל שלא תעשה את הגדר גבוה מאד ומכביד על העיקר. שלא יפול הגדר ויקצץ הנטיעות בהיותו מכביד עליהם כ"כ וכן הוא בנמשל. כי אע"פ שאנו מוזהרים לעשות גדר וסייג להורה כדכתיב ושמרתם את משמרתי עשו משמרת למשמרתי. מ"מ אין לעשות הגדר תוספת על העיקר שלא יכלול אזהרת הגדר עם משמרת התורה כי יש כראה להמון עם שהכל משמרת ד"ת מכי הגבורה. וע"ז אמר אל תוסף על דבריו שלך לכלול אותו בדבורו פן יוכיח בך ונכזבת כלו' כן ההולך יותא בתוספות שלך אזיה דבר כזב ופגילה. ומזה יכזיב ויכחיש גם העיקר לומר כי הכל אין בו ממש. כאשר אירע לחוה **א"ל** הא לא מיתת כו'. שבהגתם ידע שלא צוה אלא על האכילה לבד כמפורש בבאלתו אף כי אמר אלהים לא תאכלו מכל עץ הגן. אבל חוה לא ידעה האמת. שאדה"ר עשה סייג וגדר והוסיף לעצמו הנגיעה. וכך אמר לה שהאכילה והנגיעה אסורה. והיא לא ידעה שהנגיעה הוא סייג. וכשראתה שאין מיתה בנגיעה סברה ששקר אמר לה אדם והקב"ה לא צוה לא על הנגיעה ולא על האכילה. ולפיכך אכלה. ומ"מ הטאה בשה לה לשאול את פיו (מה"ק): **ודחפה עליו** כפדר"א אי' שהנחש עצמו נגע והראה לה שלא מת בנגיעה והרי גם הוא נגעה: **כמה דלא מיתת כו'**. דורש כן ממ"ש לא מות תמותון והיה די שיאמר לה לא כי יודע כו' ע"כ דרשו שעל הנגיעה כבר ניסה הנחש שלא מתה וא"ל לא מות ולא תמותון. לא מות על הנגיעה ולא תמותון על האכילה **אלא כי יודע אלהים** כו'. לכך צוה ה' לכם כי יודע וכו' והוא אינו חפץ בכך: (ה) **השאלה הזו** שאלוני באנטוכיא. השאלה מבוארת ולא רצה לפרשה בהיותה שאלה של האפיקורסות מדכתיב יודעי טוב ורע לשון רבים דמשמע ב' רשויות יש ח"ו. והיו רוצים להביא מזה שמי שברא טוב לא ברא רע. והשיב להם ראש המקרא יוכיח דלא כתיב יודעים אלהים אלא יודע לשון יחיד. וכדאמרינן כ"מ שיש פ"פ למינים תשובתן בצדן. ומ"ש יודעי טוב ורע קאי אאדם והוה כאילו אמר והייתם יודעי טוב ורע כאלהים: (ו) **התחיל** אומר דלטוריא כו'. פי' הערוך הנף ורכילות: **כל שנברא אחר חבירו כו'** בגרלה שהקב"ה מחבב סוחר אחרון. והחוט מעיד ע"ז. שזה משמש לזה כדמפרש ואזיל: **ורקיע** בשני אינו סובלן בתמיה. וכו' הרקיע אינו סובל השמים ותומך אותם והרי הוא תחת כולן (מת"כ): **אינן מספקין את מימיו** הרקיע מספיק מים לדשאים נמצא הדשאים מבוכרים: **אין מבשלין** פירותיו. של יום ג' הרי שהוא שולט על בריאת יום ג' שאם לא יבשלו המאורות שנבראו בד' את הפירות שנבראו בג' לא ימלאו ולא יגדלו. **זיז עוף טהור הוא** דכתיב וזיז שדי עמדי. ודעת הז"ל שהוא עוף דנבי כל עוף הרים מייתי ליה. ומ"ש שהוא טהור מדכתיב והם אם ארעב לא אומר לך. ולא שייך לומר אכילה בטמאים (יפ"ת) וע' ויק"ר פ' כ"ב. ובערוך ערך זיז ג' גרס עוף גדול: **מכסה גלגל חמה**. הרי ששולט במאורות. הרי מין אחד מהעופות מיהא שליט במאורות (יפ"ת): **לשלוט בכל** כדכתיב ורדו בדגת הים וגו': **קדמו ואכלו כו'** ואם תאכלו והיו שלמים כאלהים יודעי טוב ורע א"א לברא עוד אחרים יותר שלמים מכם וכ"ז דברי נכרן כזב ולה"ר: **ותרא** האשה כו' ראתה דבריו של נחש. דרש מה ראתה. ראתה דברי האהם: (ז) **ג' דברים** נאמרו באותו אילן. בק"ר הגי' נגואי אתנה. דסובר עץ הדעת תאנה היתה כמ"ש לעיל פ' ט"ו: **יפה לעינים** שמאיר העינים. וגם הוא יפה ונחמד למראות העינים: **וכי תאוה** הוא לעינים כו'. שהוא יפה ונחמד למראות העינים. שהאדם נהנה במאכל בהיותו יפה במראהו כדאי' בב"ר פ' ס"ה: **משכיל לאיתן** לשון השכלת הכונה. או פי' שמוסיף חכמה היינו רה"ק כד"א משכיל לאיתן שהשכיל עליו רוה"ק: (ח) **סחטה ענבים** דמפריו משמע שאלה מהפרי וס"ל כמ"ד לעיל בסוף פ' ט"ו ענבים היו (יפ"ת): **סחטה ענבים** כדי שלא יכירם. שאם התן לו כריו ממש לא יאכלנו שהוא לא נפתה מהנחש. ומ"מ נענש דהו"ל לאסיק אדעתיה דאדם מועד לעולם. ונענש לפי ששמע לקולה לאכול מה שנתנה לו בלי שבדק אחריה: **ר' שמלאי** כו' בא לדרוש היך נתפתה האדם בנתינה לבד. ובפרש שהאיש קשה להתפתות. **לכן אמר** שהאשה פיתתה אותו בדברי ישוב הדעת. ומרומז במ"ש לאישה עמה ויאכל. פי' שהתדלה שיהיה עמה בדעה אחת ולא יתפרד ממנה (יפ"ת): **שאני מתה כו'** בפדר"א איתא שמיד ראתה מלאך המות בא כנגדה. וה"ג משמע מהא דאמרינן בסמוך שהאכילה לכל בע"ח. שנראה שרצתה שימותו כמותה (יפ"ת): **אין כל** חדש תחת השמש. לפיכך לא אמות. וא"ת שאתה לבדך תשאר יחידי בלא אשה. לא תהו בראה ולפיכך אם תאכל גם אתה לא תמות משום הני הרי טעמי (מת"כ). והן דברי ישוב הדעת כלומר בטענה שכלית באה להאכילו: **הטלים** יחידי (ערוך) וכתב המוסף הערוך וכן פי' מלה זו בלשון בדד ומיילת עמה קדרים לה שטענתה היתה שאישה ראוי שיהיה עמה למות והיא ולא אפשר לו להיות בלעדה כמ"ש בסמוך (יפ"ת): **לשבת יצרה** שיפרו וירבו ויתישב העולם. ועדיין לא הולידו כדאיתא לקמן פ' כ"א שלא הוליד בנים אלא לאחר שהגיע וע' מ"ש שם: **התחילה מיללת** צועקה כנגדו עד שע"כ נשמע אליה כי שמעת לקול אשתך דייק לה. נמצא שג' מהלוקות כדבר ב"י אבהו אמר שהיה סונג. ור' שמלאי אמר מזיד. ורבנן אמרי שהיה אנוס (יפ"ת): (ט) **גם ריבוי** דאתין ונמין לרבויי. והכא לרבויי בהמה חיה ועוף: **וכחול ארבה ימים** וקשה דקרא ואומר עם קני אגוע וכחול ארבה ימים. וכי מה ענין החול אצל הקן. ע"כ דרשו שמ"ש וכחול היינו על חול שהוא שם עוף ששמו חול ואמר איוב שהצב שנם הוא יקננו כעוף חול שירבה ימים יגוע עם האם שוא מקנו: **אלף שנה** הוא חי. דכיון דאדם נענש שלא יגיע עד האלף א"כ יה שלא חטא ראוי שיגיע לאלף. וע' לקמן: **אש יוצאה מקינו** והיינו דכתיב עם קני אגוע דתשמע שהקן סיבת הגויעה. ומ"מ אינו גויעה ממש שלא באפס לחו וקרוב למות. **וטוב** מגדל אברים וכו' ומג

ומשייר בו כביצה. וחוזר ומגדל אברים וחי. ר' יודן בר"ש אומר. אלף שנים חי. ולסוף אלף שנים גופו כלה. וכנפיו מתמרטין. ומשתייר בו כביצה. וחוזר ומגדל אברים: (י) כב ותפקחנה עיני שניהם. וכי סומים היו. ר' יודן בשם ריב"ז ור' ברכיה בשם ר"ע אמר. משל לעירוני שהיה עובר לפני חנותו של זגג. והיה לפניו קופה מלאה כוסות ודייטרוטין. והפשיט במקלו ושיברן. עמד ותפשו. א"ל ידע אנא דלית אנא מהני מנך כלום. אלא בא ואראה לך כמה טובות איבדת. כך הראה להן כמה דורות איבדו: (יא) כג וידעו כי ערומים הם. אפילו מצוה אחת שהיתה בידן נתערטלו הימנה: ויתפרו עלה תאנה. ארשב"י עלה שהביאה תואנה לעולם. ואר"י קלקלת עובדך סב חוט וחייט: ויעשו להם חגורות. א"ר אבא בר כהנא. תגורה אכ"כ. אלא חגורות. תגורי תגורות. אסטכיוין. גליון. סדינים. כשם שעושים לאיש. כך עושין לאשה. צילצלין. קולסין. סבנין: (יב) כד וישמעו את קול ה' אלהים מתהלך בגן לרוח היום. א"ר חלפון. שמענו שיש הילוך לקול. שנא' וישמעו את קול ה' אלהים מתהלך בגן. והילוך לאש. שנא' (שמות ט) ותתהלך אש ארצה: (יג) א"ר אבא בר כהנא. כה מהלך אכ"כ. אלא מתהלך מקפץ ועולה: עיקר שכינה בתחתונים היתה. כיון שחטא אדה"ר נסתלקה שכינה לרקיע הראשון. חטא קין נסתלקה לרקיע השני. דור אנוש לג'. דור המבול לד'. דור הפלגה לה'. סדומיים לו'. ומצרים בימי אברהם לז'. וכנגדן עמדו ז' צדיקים. ואלו הן. אברהם. יצחק. ויעקב. לוי. קהת. עמרם. משה. עמד אברהם והורידה לו'. עמד יצחק והורידה מן הו' לה'. עמד יעקב והורידה מן הה' לד'. עמד לוי והורידה מן הד' לג'. עמד קהת והורידה מן הג' לב'. עמד עמרם והורידה מן הב' לא'. עמד משה והורידה מלמעלה למטה: א"ר יצחק כתיב (תהלים לז) צדיקים ירשו ארץ וגו'. ורשעים מה יעשו וכי פורחים באויר. אלא הרשעים לא השכינו שכינה בארץ: (יד) כו וישמעו אל תקרי וישמעו אלא וישמיעו · שמעו קולן של אילנות שהיו אומרים הא גנבא דגנב דעתיה דברייה: ד"א שמעו קולן של מלאכים אומרים ה' אלהים הולך לאותו שבגן. ר' לוי ור' יצחק. ר' לוי אמר מת אותו שבגן. ר' יצחק אמר מת הלך לו. אתמהא. א"ל הקב"ה לרוח היום לריוח היום. הריני מחיה לו את היום. כך כז אמרתי לו כי ביום אכלך ממנו מות תמות. אין אתם יודעים אם יום א' משלי. אם יום א' משלכם אלא הרי אני ניתן לו יום א' משלי שהוא אלף שנים. והוא חי ט' מאות ול' שנה ומניח ע' לבניו תה"ד (תהלים צ) ימי שנותינו בהם שבעים שנה: (טו) לרוח היום. רב אמר כח לרוח מזרחית דנו. לרוח שהוא עולה עם היום זבדי בן לוי אמר לרוח מערבית דנו. לרוח שהוא שוקע עם היום. על דעתיה דרב הקשה עליו. כל שהיום עולה הוא מרתיח. ועל דעתיה דזבדי בן לוי ריותה עליו. כל שהיום שוקע הוא צונן: (טז) כט ויתחבא האדם ואשתו. א"ר איבו נרעה קומתו ונעשה של ק' אמה: בתוך עץ הגן. אמר ר' לוי רמז לתולדותיו שיהיו ניתנין בארונות של עץ: (יז) ל ויקרא ה' אלהים אל האדם

איך

יד יוסף כב ילקוט ס"ז : כג ילקוט ס"ז : כד ילקוט ס"ז : כה במדבר פ' י"ג . תנחומא סדר פקודי סדר נשא . ילקוט ס"ז . שה"ש פרשה ה' . פסיקתא רבתי פ"ה . זוהר סדר בראשית דף נ"ב : כו ילקוט ס"ז . פסיקתא רבתי פרשה ה' : כז עיין סנהדרין ל"ח . זוהר חדש דף כ"ד . במדבר רבה פ"ס ס' ס' . ופרשה י"ד סי' כ"ד . והד"א מ"א כ"ב . זוהר תרומה קמ"ה . אגדת שמואל פ' ה' . תנחומא ויגש . לעיל פרשה ח' ספר הבהיר דף ג' : כח ילקוט ס"ז : כט ילקוט ס"ז . ולעיל פרשה י"ב . במדבר רבה פ' י"ג . זוהר סדר תולדות דף קמ"ב . חגיגה דף י"ב : ל ילקוט ס"ז :

מתנות כהונה

מדכתיב לקמן לקול השתך : וחוזר ומגדל איברים . פי' האכ"א אע"פ שלא אכל מהפרי כיון שאכל אדם שהוא עיקר הבריאה ונקנסה עליו מיתה נקנסה גם על כל הנבראים שלא יהא כח העבד יפה מכח רבו והוי אלף שנה כי יומו של הקב"ה הוא אלף שנים ומ"מ חוזר וחי כיון שלא אכל ועי"ל שכן היתה כוונת המלוה יתברך שמו שאם לא יאכל יחיה על זה האופן אלף שנים יוסף לעפרו ויתחדש כבשר נעוריו : לעירוני אדם הדר בעיר ולא בכרך : זגג אומן עושה כלי זכוכית : דייטרוטין כלי זכוכית הטוב : א"ל הזגג יודע אני שאין יכול להנות ממך לשלם לי הכלים שאין בידך כלום אלא : בא כו' : כך הראה כו'. חזו פקחות עיניהם : נתערטלו כו'. דאל"כ גם הבהמה יודע שהוא ערום : הביאה תואנה. יללה ובכי שמחמתו עץ שאכל לקח עלים להגורה : קלקלת כו'. קלקלה מעשיך קח חוט ותפור שקודם זה לא הוו צריכים לזה כי ערומים הוו בלי בושה : אסטכון כו'. מיני מלבושים הם וכולם של זכר ופירש"י דדייק מדכתיב הגורות לשון רבים : בשם וכו'. פירש"י כשם שאשה דורש שעשה אדם חגורות הרבה כך אשה יכול לדרוש על הוה שהרי כתיב להם בשוה : מקפץ וכו'. דרש מדכתיב מתהלך לשון מתפעל משמע שאינו הליכה ממש כד"א מתרושש מתעשר באינו רש ועשיר באמת אך מדמה עצמו כן : עמד משה כו'. דכתיב וירד ה' על הר סיני : פורחים באויר בתמיה : לא השכינו שכינה כו'. אלא גרשוה מן הארץ מפאל"כ הצדיקים שהשכינו השכינה בארץ קרי ביה וישכינו : אל תקרי כו'. נראה דדרש ביה הכי לפי שעל קול ה' אין מכל לומר וישמעו כי לא ברעם ה' : דבורייה של גנבא : מת אותו כו'. קרי ביה מתהלך כלומר אותו שבגן הלך לו למיתה : מתהלך לו כו'. הלך ונהג לו דרך לעצמו : הקשה כו'. החמיר בדינו כמו שהיום הולך ומתגבר וסידש"י במתחלה א"ל אוכל ואח"כ המנן העץ ואח"כ אחור : ריותה הניח ודנו במדת רחמים שבתחילה אמ' כי ביום אכלך ממנו וגו' ואח"כ הרויח לו ליום לאלף שנה כמו שרוח מערבית הולך ומלפנן : נרעה קומתו כו'. דאל"כ היאך האתחבא אלא מלא כל העולם היה כדלעיל פי"ב ומאה אמה נפקא ליה מדכתיב והשת עלי כפיך כ"ף גימטריא מאה הוה : בארוגות כו'. מדכתיב בתוך העץ וכל"ל בין העצים :

אין

ענף יוסף

אפילו בסוף ימי הבריאה קרי ביה אין כל שדה (יפ"ת) : (יא) [אפילו מצוה אחת כו'] ואע"ג דעל שמש מצות נצטווה כדלעיל פ' ט"ז . מ"מ המצוה המיוחדת שהי' הוא זו לבד שעל זה נצטוה ונתגנה כבגידת (יפ"ת) : (כך עושים לאשה) כוונת ברמז הוה לומר שבגדי המלבושים אין איש לאשה שמשכימו כל השעולם כולו לקוח מאדם וחוה שהם כתמול עניין זה כי כשידעו טוב ורע דקנו אלו הבגדים כדי שיהיה

כל

עץ יוסף

ומה במשייר בו כבינה היינו לפי שתחלת בריאתו מבינה (יפ"ת) : אלף כו' גופו כלה מעצמו בטבע כבלות לחות השרשי . ואח"כ מתחדש כבשר נעוריו . ומה שמתחדש דוקא לאחר אלף שנים היינו לפי שהוא יומו של הקב"ה . ולאפשר שגם האדם אילו לא חטא מת . גם הוא כמקרה הלז יקרנו לשוב לימי עלומיו בכל אלף שנה (יפ"ת) ובפ' חלק משמע שזה בא לו לעוף החול מברכת נח : (י) וכי סומים היו דהכא כתיב סתמא ותפקחנה עיני שניהם ולא כתיב בהדיה לדעת טוב ורע אלא וידעו כי ערומים הם . א"כ משמע והפקחנה כמשמעו . לכן קשה ליה וכי סומים היו . לכן דריש פקחה עיניהם לראות בעתיד כמה דורות איבדו . והיינו נמי דהוה כמשמעו . כי אם לאו לפניהם בג"ע כל הרוחות והנשמות העתידים לצאת מהם אשר כולם נפגמו בהטאן להיות משועבדים למות (מת"כ) : משל לעירוני כו' להראות לו כל מה שהפסיד (אע"פ שהוא דל ויודע כי אין יכולת בידו לפרוע מה שהזיק) כדי להדיב נפשו ויבקש מחילה . כן עשה ה' לאדם להיות מהריאר בתשוב' על גודל פגמו במשות אשר לא יוכל להקן במה שאבדו כמה דורות שנגזר עליהם מיתה בחטא עץ הדעת (יפ"ת) : עירוני אדם הדר בעיר ולא בכרך : זגג אומן העושה כלי זכוכית : דייטרוטין כלי זכוכית השובין עשוי באומנות ובססורי צלים (מוסף הערוך) : א"ל הזגג יודע אני שאין לך לשלם לו בעד הכלים שאין בידך כלום אלא בא כו' : (יא) נתערטלו הימנה כי אף הסומא יודע כשהוא ערום . אלא שלא היה להם בושה בעירומם . ואחר האכילה הסיעו בושה . ואח"כ הו"ל למימר ויתבוששו כי ערומים הם . לכך דרשו שהסיעו וידעו כי נתערטלו מן המצוה שבידם (מה"ק) : עלה שהביאה תאנה . פי' יללה ובכיה לעולם . דרש תאנה מלשון תאניה ואניה ואבילות . וס"ל כמ"ד דעץ הדעת תאנה היתה . ולכן לעיל גבי הגוי קראו סתם עץ הדעת . אבל לאחר החטא פרש בו שם התאנה על שהביאה תואנה לעולם מחמת התאנה (מה"ק) : קלקלת עובדך כו' קלקלת מעשיך קח חוט ותפור . בקודם זה לא היו צריכים לזה כי ערומים היו בלי בושה (מה"כ) . ומרמז בזה שקלקול המעשים דומה לקריעה ופירוד . שמפריד עצמו מהשי"ת כמ"ש ונרגן מפריד אלוף . ועי"ז תיקון התשובה מחבר מה שמפריד . וכמ"ש לקמן פ' ל"ג סי' ג' אהות ו' שאורה כל באי עולם להקב"ה כו' כזה בהיא מאחה את הקרע : תגורה אב"כ כו' וא"ל דנקט תגורות לשון רבים אאדם וחוה . דהו"ל למימר ויעשו להם חגורה דמשמע נמי חגורה לכל אחד . לכך דריש תגורות הרבה לכל אחד ואחד (מה"ק) : אסטכיון גליון סדינים דרש ג' מילי . דהגורות מרבה ב' ולאו כתיב תגר הו"ל חד . הגורה ב' . הגורות ג' כדרכם תמיד לדרוש המלה עם התוספה (יפ"ת): אסטכיון כו' מיני מלבושים הם . וכולם של זכר : כך עושים לאשה . דהגורות לאשה כאנשי נמשה נמי קאי כדפי' . וע' נירכה הערוך : (יב) שיש הילוך לקול . דהלוך זה מוסב אקול . ואע"ג דלא יתכן בו הליכה ממש . מ"מ נקט ביה לשון הליכה דרך השאלה . וכן כיוצא בזה באש . לפי שהקול אינו נשמע מיד בצאתו אל גבול רחוק אלא הולך ממקורו עד שבא למקום השומע . וכן האש (היינו ראיית האש) שיצא ממקומו והולך מרחוק . אינו בא מיד אלא הולך זמן מה עד שבא אל עין הרואה. והאש ממהר בלכתו מהקול . והדמיון מהרעם והברק בשניהם נולדים ברגע אחד · והברק נראה זמן מה קודם הרעם : (יג) מהלך אב"כ כו' דריש מדכתיב מתהלך בלשון מתפעל משמע כמו מתרושש ומתעשר שעושה עצמו כרש וכעשיר אע"ג שאינו כן . ה"נ לאו הליכה ממש הוא אלא מקפץ והולך פעם מתחתון ועולה בהסת אדה"ר (מת"כ) . ויתכן לפרש דדרש לשון התפעל כמו בלבת נפעל . כמו בגל כנסותו והלכהי (תהלים ק"ס) שהלך והלך ואינו . וכן מצינו כמה פעמים שבא התפעל במקום הנפעל : מקפץ ועולה שלא עלה בבת אחת אלא היה מתהלך מעט מעט מהארץ עד לרקיע ומרקיע לרקיע : עיקר שכינה בתחתונים היתה . שמתחלה היה עיקרה בתחתונים ונתפשטו משם גילוי אורה למעלה . ואח"כ בחטאת אדה"ר נהפך השיטה (מה"ק) : כיון שחטא אדה"ר כו' ואע"פ ששב בתשובה שלימה כדאיתא בפ"ב דעירובין . די"ל לתשובה מכלכר את העון . לא שמספיק להשיב שכינה למקומה . וכ"ש תשובת קין שלא היתה אלא כטוב

דעת כדלקמן בסוף ס' כ"ב (יפ"ת) : סדומים כו' ומצרים כו' בפסיקתא הגי' באו פלשתים והטאו ויפלח אבימלך מלך גרר ויקח את שרה ונסתלקה לששיעי . והוא כסדר שכתוב בתורה . ועיין בכמוך : ומצרים בימי אברהם דשעוני זמה הוו שהמדו את שרה ולקחה פרעה . ולא דמי לאבימלך שלקחה בהבנו שהיא פנויה וכשידע הטאו שב בתשובה אבל פרעה אף שידע שהיא אשת איש לא היה פורש כדלקמן בפ' מ"א (יפ"ת) : בימי אברהם דאברהם לא נפלם להיות כדאי לעכב השכינה נגד החוטאים עד זקנתו שנסה בעשרה נסיונות (יפ"ת) : עמד משה והורידה כדכתיב וירד ה' על הר סיני . ונאמר ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם . אבל האבות אע"פ ששרה עליהם גילוי שכינה . לא היה שכינה קבע (יפ"ת) : צדיקים ירשו ארץ וגו' וישכנו לעד עליה . ולפי הפשט קשה ודומה כאילו כתיב ורשעים לא ישכנו ארץ . ושכן הם שוכנין לכן דורש א"ה וישכנו אלא וישכינו . ואם מי ישכינו לעד עליה פי' לשכינת ה' הנקראת שוכן עד . והוא כאילו כתיב צדיקים ירשו ארץ וישכינו שוכן עליה (יפ"ת) ושמעתי שכך צ"ל לא השכינו שכינה בארץ . אל תקרי וישכנו אלא וישכינו . ומה דאיתא בסמוך וישמעו א"ת וישמעו אלא וישמיעו הוא מוטעה . ועל המעיין לבחור : (יד) אל תקרי וישמעו . כו' דרשו אל תקרי וישמעו אלא וישמיעו דהאילנות השמיעו קול באמרו ה' אלהים מתהלך בגן והיו אומרים הא גנבא דגניב דעתיה דבריה שחשב לגנוב דעתו של מקום שלא ידע בהסתר כאילו אינו רואה ח"ו . לפיכך ה' אלהים מתהלך בגן להודיע לאדם שהוא רואה במעשיו : ד"א שמע קולן כו' המלאכים השמיעו קול מבשר שה' אלהים בא ומתהלך לאותו שבגן לדונו על הטאו . ומה שדברו הם בזה . היינו מפני שמלאכי השרת קטרגו על בריאתו ואמרו מה אנוש כי תזכרנו . לכן עתה אמרו זה לזה בקול מבשר ה' אלהים הולך לאותו שבגן להפרע ממנו (מה"ק) : מת אותו שבגן כאילו אמר מת הולך בגן. כי המלאכים השמיעו ג"כ קול לפני ה' אלהים דרך שאלה אם כבר מת זה ההולך בגן . לקיים מש"כ כי ביום אכלך ממנו מות תמות . או לא : מת הלך לו אתמהא כלו' כאשר ראו שאין ה' עושה דין באדם הבינו וידעו כי ה' רוצה להאריך אף . וע"ז אמרו מה הלך לו אתמהא . וכי הלך לו גזרת מות אשר גזרת ואמרת ביום אכלך ממנו מות תמות . וכי דבורך בטל ח"ו . ואמרו כן דרך קטרוג באשר נתקנאו בו כאמור (מה"ק) : א"ל הקב"ה לרוח היום כו' . תשובה זו הוא בין לר' לוי ובין לר' יצחק . שהשיב להם הקב"ה למלאכים לרוח היום . ודרשינן לריוח היום . שאמר הקב"ה הריני רוצה להרויח לו היום להיות זה מתקיים ביום אחד משלי שהוא אלף שנים . ובכך אין דברי בטל אלא הוא אמת וקיים לעד : ומניח לבניו שבעים אפשר שהכוונה על דוד המלך כמ"ש במדבר רבה פ' י"ד . ועי' זוהר ויסלח דף קס"ח ע"א : (טו) רב אמר כו' זבדי בן לוי כו' . פליגי באיזה עד בא הקב"ה לג"ע לדונו . דרב ס"ל לרוח העולה עם היום דהיינו לרוח מזרחית . וזבדי בן לוי ס"ל דלרוח היום היינו רוח מערבית שהוא שוקע עם היום . ומפרש ע"ז דרב הקשה עליו לדונו במדת הדין כפי טבע רוח מזרחית העולה עם היום והוא חם כי כל שהיום עולה הוא מרתיח . וע"כ זבדי בן לוי שהקיל בדינו לדונו ברחמים כפי טבע רוח מערבית השוקע עם היום והוא קר כי כל שהיום שוקע הוא צונן (מה"ק) : (טז) נרעה קומתו כו' דלאדה"ר היה גבהו עד לשמים כמ"ש לעיל ריש פ' ה' . וא"כ איך יכול להתחבא . אע"כ שנקטן . ומ"ש ונעשה של ק' אמה כבר למדו זה בפ' י"ב סי' ה' ע"ש : נרעה קומתו הכוונה כן בקומה גופנית וכן במעלה מקומו בהשגה : בארונות של עץ (לא בארונה של אבנים כדי שיתעכלו) ומאת ה' היתה זאת להיות זה סימן בהבאו שיבא לידי מיתה וקבורה בארון עץ . ויש לומר מפני שאותו היום נפלו ממדרגתם העליונה ואין לך מיתה גדולה מזו . וע"כ התחבאו זהו רמז על מיתה גופנית ג"כ שצריך להציא את הגוף בארונות של עץ : (יז) איך הוית כו' מלת איכה קמפרש שהיא שאלה מקומו . כי לא נעלם מאתו ית' מקום מהבואו אלא פי' תוכחה על שנו איך נהפך מטוב לרע וכזי הוא כמלת איכה (בכף רפוי) שהוא שאלת אירוע קינה . וגם לפי המקרא יספרש

נלאע

איך הוית. אתמול לדעתי. ועכשיו לדעתו של נחש. אתמול מסוף העולם ועד סופו. ועכשיו בתוך עץ הגן: (יח) לא אמר ר' אבהו בשם ר' הנינא. כתיב (הושע ו) והמה כאדם עברו ברית. המה כאדה"ר. מה אדה"ר הכנסתיו לתוך ג"ע וצויתיו ועבר על ציוויי. ודנתי אותו בשלוחין. ובגרושין. וקוננתי עליו איכה. הכנסתיו לתוך ג"ע. שנא' ויניחהו בג"ע. וצויתיו שנא' ויצו ה' אלהים על האדם. ועבר על הציווי. שנא' המן העץ אשר צויתיך לבלתי אכל ממנו אכלת. ודנתי אותו בשלוחין. שנא' וישלחהו ה' אלהים מג"ע. דנתי אותו בגרושין. דכתיב ויגרש את האדם. קוננתי עליו איכה. שנא' ויקרא ה' אלהים אל האדם ויאמר לו איכה. איכה כתיב. אף בניו הכנסתים לא"י. וצויתים ועברו על הציווי. דנתי אותם בשלוחין ובגרושין. וקוננתי עליהם איכה. הכנסתים לא"י. שנא' (ירמיה ב) ואביא אתכם אל ארץ הכרמל. צויתים. שנא' (שמות כז) ואתה תצוה את בני ישראל. עברו על ציוויי. שנא' (דניאל ט) וכל ישראל עברו תורתך. דנתי אותם בשלוחין. שנא' (ירמיה טו) שלח מעל פני ויצאו. דנתי אותם בגרושין. שנא' (הושע ט) מביתי אגרשם קוננתי עליהם איכה. שנא' (איכה א) איכה ישבה: (יט) לב ויאמר מי הגיד לך כי עירום אתה המן העץ. א"ר לוי לשואלת הומין שנכנסה אצל אשתו של חבר. אמר לה מה בעלך עושה עמך. אמרה לה כל טוב הוא עושה עמי. חוץ מחבית זו שהיא מלאה נחשים ועקרבים שאינו משליטני עליה. אמרה לה כל קוזמיקון שלו שם הוא ומבקש לישא אשה אחרת וליתן אותה לה. מה עשתה הושיטה ידה לתוכה. התחילו מנשכות אותה. כיון שבא בעלה שמע קולה מצווחת. אמר לה שמא באותה חבית נגעת. כך אמר הקב"ה לאדה"ר (בראשית ג) המן העץ אשר צויתיך וגו': (כ) לג ויאמר האדם וגו'. ד' הן שהקיש הקב"ה על קנקנן ומצאן קנקנין של מימי רגלים. ואלו הן. אדם. וקין. ובלעם. וחזקיהו. אדם שנאמר ויאמר האדם האשה. קין. (בראשית ד) ויאמר ה' לקין אי הבל וגו' ויאמר לא ידעתי. בלעם הרשע. שנא' (במדבר כב) מי האנשים האלה עמך ויאמר בלעם אל האלהים וגו'. חזקיהו. (ישעיה לט) מה אמרו האנשים האלה וגו'. אבל יחזקאל מצאו בקי מכולם שנאמר (יחזקאל לז) בן אדם התחיינה העצמות האלה. ויאמר ה' אלהים אתה ידעת. א"ר הנינא בר פפא. לציפור שהיתה נתונה ביד ציד. פגע באחד. א"ל זו שבידי מה היא. היה או מתה. א"ל אי בעית חיה. אי בעית מתה. כך בן אדם התחיינה העצמות האלה. ויאמר ה' אלהים אתה ידעת: (כא) לד ויאמר האדם האשה אשר נתתה וגו'. הה"ד (איוב ט) אדברה ולא איראנו כי לא כן אנכי עמדי. אמר איני כאותו שאמר האשה אשר נתת עמדי וגו'. הוא שמע לדברי אשתו אבל אני לא שמעתי לדברי אשתי. א"ר אבא ב"כ לה דינה אשתו של איוב היתה. ע"כ אמר לה (איוב ב) כדבר אחת הנבלות תדברי גם את הטוב נקבל מאת האלהים וגו'. אקבל אכ"כ אלא נקבל. נאים בטובה. ולא נאים בפורענות. אתמהא. (שם) בכל זאת לא חטא איוב בשפתיו. בשפתיו לא חטא. אבל בלבו חטא: (כב) אמר ר' אבא ב"כ ואכלתי אכ"כ אלא ואוכל. אכלתי ואוכל. אמר רשב"ל אדה"ר לא נטרד מג"ע עד לו שהרף וגדף. הה"ד (ישעיה ה) ויקו לעשות ענבים ויעש באושים: (כג) ותאמר האשה הנחש השיאני ואוכל. לז גירני. חייבני. והטעני. גירני המד"א (תהלים פט) לא ישיא אויב בו. חייבני המד"א (דניאל כד) כי תשה ברעך. הטעני כד"א (דה"ב לב) אל ישיא אתכם חזקיהו:

פרשה כ

(א) א ויאמר ה' אלהים אל הנחש וגו'. (תהלים קמ) איש לשון בל יכון בארץ וגו'. א"ר לוי לע"ל הקב"ה נוטל את העכו"ם ומורידן לגיהנם. ואמר להם למה הייתם קונסין את בני. והן אומרים לו מהם ובהם היו באים ואומרים לה"ר איש על חבירו והקב"ה נוטל אלו ואלו ומורידן לגיהנם. ד"א איש לשון זה ב הנחש. שאמר לה"ר על בוראו. בל יכון בארץ. על גחונך. איש חמס רע יצודנו למדחפות. למדחפה אכ"כ אלא למדחפות. אדם נתקלל וחוה נתקללה. ונחש נתקלל: (ב) ויאמר ה' אל הנחש ג כי עשית זאת וגו'. (משלי י) איש תהפוכות ישלח מדון ונרגן מפריד אלוף. איש תהפוכות. זה הנחש שהיפך דברים על בוראו. ונרגן שריגן דברים על בוראו ואמר לא מות תמותון. מפריד אלוף. שהפריד אלופו

יד יוסף לא איכה רבתי פתיחתא ד' ילקוט ס"ז: לב פדר"א פרק י"ג אדר"נ פרק א'. ילקוט ס"ז: לג במדבר רבה פ"ס. ושם לא חשב אדה"ר. ועיין בזוהר סדר בלק דף ר'. ילקוט ס"ז: לד ילקוט איוב. תנד"ב ס' י"א: לה ב"ב ט"ו. ירושלמי סוטה פרק כשם לו במדבר ס' י"ב ע"ש ילקוט ס"ז פסיקתא רבתי פ"ז: לז ילקוט ס"ז: פ"כ א ילקוט ס"ז. ילקוט תהלים ק"מ: ב לעיל פ' י"ט ~ מן ו' ופ"נ: ג ילקוט משלי י"ס:

ענף יוסף

כל אחד נגדל ונכר (יפ"ת): (כב) [אכלתי ואוכל] י"ל ע"ש דאי' בזוהר אכל עץ כגן אכול האכל כנגו ביתודא פרי' דהיינו אם היה אוכל גם תשאר אילנות לא היה נחשב לו לחטא וזה שא"ל אכלתי ואוכל עוד גם משאר אילנות ואתקן מה שפגמתי (כרם שלמה):

מתנות כהונה

איך הוית. איך נהיית ונשתנית דעתך: ועכשיו בתוך עץ הגן. כלומר שנגרע קומתך ויכולה להתחבא בין עצי הגן: וקוננתי עליו איכה. איכה קרי ביה איכה. לשואלת הומין כו'. שם התפל בהומין כי היא בהלקלקית לבונה כעשן לעיים וכהומין לשיים: של חבר. פירש"י הובר חבר נחשים ועקרבים ולפיכך הם בחביות: קוזמיקין פי' הערוך מיני תכשיטין: שהקיש פי' כזה שמכה על הקנקן לנסות אם יעמדו או ישברו כך נסה אותם אם יענו כהוגן ולא ענו: ויאמר האשה כו'. שהיה לו להתודות לומר חטאתי והוא היה כופה בטובה שנתן לו ה' ב"ה: בקי ומכיר להשיב תשובה שלימה: אי בעית כו'. אם תרצה שלא היה ואם תרצה הרי היא מתה בידך להמיתה: באותו כאדם הראשון: דינה בת יעקב. באחת הנבלות. וכתיב גבי דינה כי נבלה עשה: נאים בטובה. נקבל גומריקון נאים לקבל ומלתא באפיה נפשיה הוא: ואכלתי הוא ל' עבר ודאי: ואוכל הוי"ו קרויה מהפך א' החיתן לבעבר ומדלא כתיב והכלתי דרכ ביה לשון עתיד כמשפט איתן שהוי"ו בשבא הו י"ל שהדם הכתוב: שהרף וגידף. כמה שאמר ואוכל עוד: אלו ואלו הישראלים והעכו"ם. על בוראו בא"יי ין העץ אכל וברא את העולם: בל יכון כו'. שלא יהיה לו כן ובסים ורגלים כמו שהיה לו בראשונה: למדחפות דהיפות הרבה משמע וכדמפרש ואזיל. שריגן לשון תגוה כד"א וירגנו באהליהם שאמר לא מות תמותון: שהפריד אלופו כו' אדה"ר שהיה אדון על העולם שלו: ופסק

עץ יוסף

באחו מדרגה את (יפ"ת): אתמול לדעתי הכוון איך נפלת ממדרגתך. כי בתחלה לא היה בך כח הרע מאומה ונמשכת לדעתי ורצוני. ועכשיו לדעתו והכלו של נחש לכח הרע והאתמול הכוונה כמו קודם ותחלה: אתמול מסוף כו' שמתחלה היה שיעורו מלא כל הארץ. ועכשיו בתוך עץ. כלומר שנגרע קומתך ויכולת להתחבא בין עצי הגן. (יח) והמה כאדם עברו ברית. הוקשה לו מ"ש כאדם. וכי כמלאך או כבהמה אלא פירושו כאדה"ר מה אדה"ר הכנסתיו לג"ע כו'. והענין כי אינו דומה עבד המורד ברבו כאשר לא הקדים לו טובה. לעבד המורד ברבו אחר שהקדים לו טובה. וע"ז אמר אדה"ר הכנסתיו לג"ע כלו' אני הקדמתי לו טובה להכניסו אל הג"ע מקום קדוש. והיה לו שם טובת הגוף וטובת הנפש. והוא שילם רעה תחת טובה למרוד בו ית' שם במקום הטובה ובמקום הקדוש. וגם אינו דומה שהוכחה לנגד אדונו בלא הזהרה וצווי. לנוי שהוספה אחר אזהרה וצווי. וכלפי זה אמר וצויתיו כו' והוא עבר על הצווי כמ"ש המן העץ אשר צויתיך וגו' דלכך דייק למימר אשר צויתיך להורות כי גדול עונו יותר בהשר הבאת אחר הצווי. ודנתי אותו ע"ז בגירושין ובשלוחים כמ"ש וישלחהו ה' מג"ע. כי בזה נידון כראוי מל"מ. וקוננתי עליו איכה כלו' איכה ירד פלאים. וע"ז אמר אף כך בניו מישראל יצו להם נ"כ כדוגמא זו שהקדמתי להם טובה והכנסתים לא"י המעולה מכל הארצות ויש בה מעליות הגוף ומעליות הנפש בסודה שאין תורה כתורת א"י. והם שלמו רעה תחת טובה והמרו במקום הטובה וכנגדו במקום הקדוש וגם אחר הצווי. לכן נידונו בגירושין היינו גירושי הנפש ממקור הקדושה. ובשילוחים היינו שלוחי הגוף אל ארץ נכריה אשר שם נדונו בכמה צרות. ואחז קוננתי עליהם איכה ישבה בדד וגו'. (נזה"ק) ע"ש בהאריך. וא"ל איכה איכה כתיב. ויש אם למסורת. ואביא אתכם אל ארץ הכרמל. ופרנגורו להרעה דישראל דהיא מגובת ככריילה. כלו' נטועה בכל טוב כי היא מעולה מכל הארצות: ואתה תצוה את ב"י הדא מינייהו נקט דבכמה דוכתי כתיב לשון צווי בתורה: ועברו על ציוויי כו' עברו את תורתך וה"ד וסור לבלתי שמוע בקולך שלא שמעו לקול אזהרתו (נזה"ק). (יט) לשואלת הומין כו' אשה יודעת ההפלה להריח ריב בין אשה לבעלה אשר היא כהומין לשניס. והכלית המשל הוא כי היא אמרה לאשה בלרעתה מנעה בעלה מחבית זו. והאשה שמעה לקולה ופתחה החבית ונכשלה. ותחז בא בעלה וא"ל שמא באותו חבית נגעת. וא"ל כן כדי להוכיחה על פניה כי הכדתו ברע. שנתכוין לרעתה במניעת החבית. והוא לא נתכוין אלא לטובתה. אף הנחש א"ל כי יודע אלהים וגו' כלו' שלא מנע אתכם אלא לרעתכם לבל תהיו כאלהים וכדלעיל סי' ד'. ובאמת נתכוין ה' לטובתם בעיעת עץ הדעת באשר בו היה כלול שורש הרע (נזה"ק): הבר הובר חבר נחשים ועקרבים (רש"י): קוזמיקון נ"ל קוזמין והוא שם תכשיט בלשון יוני: אשה אחרת כמ"ש לעיל עד שלא יברא עולמות ההרים. התחילו מנשכות ענין התפל שמע תאוותה בי"ב ואירא כי עירום אנכי הוא דלך קובלנא וצעקה גדה. והקב"ה השיב לו שגרם לעצמו המן העץ וגו'. (כ) ד' הן שהקיש כו'. במ"ר פ"כ הגירסא ג' הן שהקישו ולא חשב אדם: שהקיש פי' כזה שמכה על הקנקן לנסות אם יעמוד או ישבר. כך נסה אותם בשאלות אם יכחישו לידעתו בראותם שהקב"ה שואלם כמי שאינו יודע ענייניהם ח"ו. או יענו כהוגן. ומצאן מימי רגלים שהכבו שום ספק לשאול ויאמר האדם האשה שהשי"ת נסאו באומר המן העץ כשואל והוא רכב שהשי"ת היה יסובק. ולזה אמר לו האשה אשר נתת עמדי והו"ל לומר ה' אתה ידעת וחטאתי לפניך. ויאמר בלעם כו' וכדאיתא בתנחומא שאמר יש פתים שאינו יודע: מה אמרו האנשים האלה וגו'. ויאמר חזקיא מארץ רחוקה באו. ולא הו"ל למימר אלא מה דבר ה' בפיך (נזה"ק): בן אדם התחיינה בשאל את פיו. והוא השיב כי הוא ית' היודע: לציפור כו' בא במשל להסביר דברי הכתוב למה השאלני אלא אתה ידעת ולא אני כי בידך הם: אי בעית כו' אם תרצה יהא חיה ואם תרצה הרי היא מתה בידך להמיתה (מת"כ): (כא) איני כאותו שאמר כו' דרים ליה דר"ח למימר שאינו כאדה"ר שהתגלגל לומר האשה אשר נתת עמדי כו'. והדבר מבורם באג"ב פ' י"א וא"ל א"ל הבירוו לאיוב כו' אמרת אדברה ולא אירלנו. אדה"ר יליל כפיו כיון בשמע קילו לא היה יכול לעמוד בו כו'. א"ל מפני ששמע לאשתו נעשה לו כך שהתחיל לומר האשה אשר נתת עמדי. אבל אני כשרלתה אשתי לאמר ברך אלהים ומות. אמרתי לה כדבר אחת הנבלות תדברי. לכך אדברה ולא איראנו כי לא כן אנכי עמדי איני כאדם כו': דינה אשתו של איוב. איידי דאיירי באשת איוב מפרש מי היתה. ומפרש לכוליה קרא (יפ"ת): אשתו של איוב היתה ואע"פ שהיתה בת גדולים לא סמך על דבריה (נזה"ק): כדבר אחת הנבלות תדברי. כמ"ש אצל דינה כי נבלה עשה בישראל. והוא גז"ש. אקבל אכ"כ דריש נוטריקון כאילו אמר נאים לקבל בטובה ולא בפורענויות. כלומר וכי ראוי להיות נאים בסבר פנים יפות בקבלת הטובה ולא ברעה בתמיה. הא חייב אדם לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה (מת"כ): אבל בלבו חטא שבלב הרהר אחר מדותיו ית': (כב) אכלתי אכ"כ אלא ואוכל שהוא מבתם לאכול. ואף שהוי"ו מהפך העבר לעתיד מ"מ עפי הו"ל למימר בהדיא ואכלתי שהוא לשון עבר ודאי. לכך דרש דה"ק אכלתי ככר ואוכל עוד: עד שהורף וגידף. כי לא נתן אל לבו לעשות תשובה אלא הוסיף להרע ואמר ואוכל עוד (מת"כ): ויעש באושים פי' שחירף וגידף כמו שפירש"י שם כל הענין על אדה"ר. ועי' מ"ש בבמדבר פ' י"ג סי' ה': (כג) גירני כו' ממלת השיאני דרים שלשה לשוני דכולהו משתמעי מיניה. ומ"ש גירני ר"ל פיתני וגירני למרוד בך באומרו כי יודע אלהים וגו'. וגם הטעני בזה שדחפני ליגע בעץ לומר כשם שאין מיתה בנגיעה כו'. חייבני שגרם לי חיוב מיתה ושאר עונשים (נזה"ק). או פי' גירני שכמו שתגרים היה על האדם להזיקו כך גירה את האדם להזיק העולם. וחייב אותו אשר לא יוכל לשלם מה שהפסיד והזיק. והטעה אותו שנפל בפשעת ודמיון כחב לעולם:

פרשה כ (א) איש לשון וגו' איש המס וגו'. מפרש איש לשון על המלשין. כי האיש המס רע מן המלירים ילודו גם להיב לשון למדחכות של גיהנם (נזה"ק): זה הנחש שרמז גם לנחש לפי שהם תופסים אומנתו וכדכתיב ההם שגנו לבינם כתו נחש: איש המס רע כו' איש המס מרמז על שלה"ר החומים ונחל נפשו של אדם. והוא היה רוכב על הנחש כדי לגרום על ידו הקללה לאדם ולחוה: יצודנו למדחפות ילודו לנחש לגרים ע"י תדחפות וקללות הרבה בעולם לאדם וחוה ונחש (נזה"ק): (ב) שהיפך דברים על בוראו כי הקב"ה הזהירם על עץ הדעת להגנתם ולטובתם מפני שהוא שורש המות. והוא אמר בהיפוך כי הזהירם לרעתם לבל יהיו כאלהים. ובזה הלה מדון בין האדם לבוראו. למרות פיו ית' (נזה"ק): שריגן לשון תלונה כד"א וירגנו באהליהם. שאמר לא מות תמותון (מת"כ): שהפריד אלוף כו' הוא הב"ה אדונו של עולם. הפרידו מן העולם. שבהטאת זה נסתלקה שכינה מן העולם כדלעיל פ' י"ט סי' י"ג ומיד נתקלל (וכמ"ש בסוף סי' ג' קנן עליו ופסק את דינו) ומהו יוצא מוכחם

אלופו של עולם. ומיד נתקלל: (ג) ויאמר ה' אלהים אל הנחש וגו'. דעם אדם נשא ונתן. עם חוה נשא ונתן. ועם נחש לא נשא ונתן. אלא אמר הקב"ה נחש זה רשע בעל תשובות. ואם אומר אני לו. העכשיו הוא אומר לי אתה צוית אותם ואני צויתי אותם. מפני מה הניחו צוויך. והלכו להם אחרי צוויי. אלא קפץ עליו ופסק לו את דינו: (ד) ויאמר ה' אלהים אל הנחש כי עשית זאת. תני ר' חייא ובגדולה מתחילים מן הגדול. ובקללה מתחילים מן הקטן בגדולה מתחילין מן הגדול שנא' (ויקרא י) וידבר משה אל אהרן ואל אלעזר ואל איתמר. בקללה מתחילין מן הקטן. שנא' ויאמר ה' אלהים אל הנחש. ואל האשה אמר הרבה ארבה עצבונך והרונך. ולאדם אמר כי שמעת לקול אשתך מלמד שמתחלה נתקלל נחש. ואח"כ נתקללה חוה. ואח"כ נתקלל אדם: (ה) והכל משמשין פנים כנגד עורף. חוץ מב' שמשמשין אחור כנגד אחור גמל. וכלב. וחוץ מג' שמשמשין פנים כנגד פנים. מפני שהשכינה דברה עמהם. ואלו הן' אדם. נחש. ודג. אדם שנא' ולאדם אמר כי שמעת לקול אשתך. נחש ויאמר ה' אלהים אל הנחש. דג (יונה ב) ויאמר ה' לדג ויקא את יונה: (ו) כי עשית זאת. א"ר הושעיא חבשביל זו. כל פעולה שלך לא בשביל זו. א"ר יהודה בר סימן בשם ר' הושעיא מתחלת הספר ועד כאן ע"א אזכרות. מגיד שנידון בסנהדרין שלימה. ר' הושעיא דסכנין בשם ר' לוי. טארור בצרעת. הלין סלעיא דביה. צרען אינון: (ז) א"ר אלעזר ראית מימיך מאחר שאדם מכה את חבירו במקל. הוא חוזר ומכה אותו ברצועה. כך ארור אתה מכל הבהמה. כ"ש מכל חית השדה. תני יבהמה גסה טהורה יולדת לט' חדשים. בהמה גסה טמאה יולדת לשנים עשר חדשים. בהמה דקה טהורה יולדת לחמשה חדשים. והכלב לחמשים יום. והחתול לנ"ב. והחזיר לס' יום. והגמייה לע' יום. והצבי והשועל לו' חדשים. ושאר כל השרצים לו' חדשים. הארי והדוב והנמר והפיל והקוף והקיפוד לג' שנים. והנחש לשבע שנים. והאפעה לע' שנה. פילוסופוס אחד בקש לידע לכמה הנחש מוליד. כיון שראה אותם מתעסקין זה עם זה. נטלן ונתנן בחבית. והיה מספיק להם מזונות עד שילדו. כיון שעלו הזקנים לרומי. שאלו את ר"ג א"ל לכמה הנחש מוליד. ולא יכול להשיבן ונתכרכמו פניו. פגע בו ר' יהושע ופניו חולנית. א"ל למה פניך חולנית. א"ל שאלה אחת נשאלתי ולא יכולתי להשיבה. א"ל מה היא. א"ל לכמה נחש מוליד א"ל לשבעה שנים. א"ל מנא לך. א"ל הכלב חיה טמאה ומוליד לנ' יום. ובהמה טמאה יולדת לי"ב חודש. וכתיב ארור אתה מכל הבהמה ומכל חית השדה. וכשם שהבהמה ארורה מן החיה שבעה. כך נחש ארור מן הבהמה שבעה. כמפני רמשא סלק ואמר ליה. התחיל מטיח ראשו לכותל. אמר כל מה שעמלתי שבע שנים. בא זה והושיטה לי בקנה אחד: (ח) על גחונך תלך. יא בשעה שאמר לו הקב"ה על גחונך תלך. ירדו מה"ש וקצצו ידיו ורגליו. והיה קולו הולך מסוף העולם ועד סופו. בא נחש ללמד על מפלתה של מצרים ונמצא למד ממנה. שנא' (ירמיה מו) קולה כנחש ילך. ר' יודן ור' הונא. חד מנהון אמר אתה גרמת לבריות. שיהיו מהלכי נחונים על מתיהם. אף אתה על גחונך תלך. א"ר אלעזר אף קללתו של הקב"ה יש בה ברכה. אמר אילולא שאמר לו הקב"ה על גחונך תלך. היאך היה בורח לכותל ונכנס לחור וניצל: (ט) יב ועפר תאכל כל ימי חייך א"ר חילפאי לא עפר מכל צד אלא בוקע ויורד עד שהוא מגיע לסלע ושומט נידין של אדמה ואוכל: (י) יג א"ר לוי לע"ל הכל מתרפאין. חוץ מנחש וגבעונים. נחש. שנא' (ישעיה סה) ונחש עפר לחמו לא ירעו ולא ישחיתו וגו'. גבעונים (יחזקאל מח) והעובד העיר יעבדוהו מכל שבטי ישראל: (יא) ר' אסי ור' הושעיא בשם ר' אחא יד א"ל הקב"ה. אני עשיתיך מלך על הבהמה ועל החיה. ואתה לא בקשת. אני עשיתיך שתהא מהלך קוממיות כאדם ואתה לא בקשת. על גחונך תלך. אני עשיתיך שתהא אוכל מאכלות כאדם. ואתה לא בקשת. ועפר תאכל כל ימי חייך. אתה בקשת להרוג את אדם טוולישא את חוה. ואיבה אשית בינך ובין האשה הוי מה שביקש לא ניתן לו. ומה שבידו ניטל ממנו. וכן מצינו בקין. וקרח

יד יוסף ד תנחומא סדר תזריע: ה עיין סנהדרין ל"ח. רבה ותנחומא סדר חקת: ו בילקוט ס"ח. שורש כהנים שמיני. פירובין י"ח. סדר תצוה. ילקוט ס"ז. שוח"ט מזמור קל"ט: ז בכורות ח'. ילקוט ס"ז: ח ילקוט ס"ז: ט תנחומא סדר מצורע. ש"ר פרשה ג': י בכורות ז'. ילקוט ס"ז: יא קהל"ר י'. ילקוט ס"ז. ל"ב מדות דריב"ג: יב ילקוט ס"ז. ועיין תוספתא יבמות יומא דף ס"ס ד"ס עולם: יג לקמן פ' נ"ס. כפנ"ל פ"ח. ירושלמי פרק ר' יוחנן. תנחומא סדר ויגש. תג"כ פ' ע"ח תנדח. שמואל ב' כ"ס: יד שוח"ט מזמור א' ילקוט ס"ז וכישעים. עיין יומא כ"ע: טו סוטה פ"ק ואדר"נ פ"א. תוספתא פ"ד דסוטה:

מתנות כהונה

ופסק את דינו. מפני שאין מהפכין בזכות של מסית שלא יבא הוא בגן עדן ותלמידו הניסת בגיהנם ועיין בס' ד' מיתות: ודג. עיין בסוף פ' אין מעמידין: כי עשית זאת א"ר בשביל זו פירש"י דהל"ל יען כי עשית ואגור כי עשית זאת כלו' כל מה שעשית מן הסתוי לא עשית אלא בשביל זאת בשביל תוה שימות אדם ואתה תקחנה: שנידון הנחש בסנהדרין שלימה: הלין סלעיא כו'. התברברות כמו סלעים של הנחש נגעת הם: במקל כלו' מכה גדולה: ברצועה מכה קטנה כך בתחלה ארכו מכל הבהמה שגער עיבורה י"ב חדש ואח"כ מן החיה שיולדת לו' חדשים: ומשני תפי בהמה כו'. עד נג' שנים והנה בתחלה ארכו מן הבהמה שגער עיבורה רק י"ב חדש ואח"כ מן החיה שגער עיבורה ג' שנים ועיין פ"ק דבכורות: מתעסקין כו'. בודך ארץ: נתכרכמו פניו. ונפחו לירקון מפני הבושה: שבעה. שבעה פעמים נ' יום הם ימות השנה: כמפני רמשא. לפנות הערב עלה ר"ג לאותו פילוסוף ואמר לו שימי עיבורו ז' שנים: מטיח הכה ראשו לכותל: קולה כנחש כו'. פ"מ שקולו של הנחש הולך ועדיין לא ידענא עד שכן הולך ולא בא לסתום אלא לברם מסוף העולם ועד סופו וקצץ ידים ורגלים נמי ילפי מטיפיה דהאי קרא דכתיב בקרדומות באו לה כחוטבי עצים וגומ' ולא מגיע שהסבר הנחש רק ידים ורגלים: נחונים כפופים דכך תבילר: והעובד העיר. אלו הגבעונים שהיו שואבי מים וחוטבי עצים לבית ה' אמר בשר ביזופלים

ענף יוסף

פרשה כ (ה) [מפני שהשכינה דברה עמהם] כוונתם שלכולם לא שיחה אמירה כרבו לנוכח אלא עם שלשה אלו. שלכן נאמר אלא סרמים פרו ורבו לשון נוכח. ושמש ירב באמרן לשון נסתר. ושמן משכבה הוא בהבהמה יחירה שלכן קללת הנחש שיחה גדולה. וכן ברכת הדגים שיחה גדולה מאד שלכן נאמר וידגו. וכן ויאמר ה' לדג (מנר"ח): (ח) [רבי יודן ורבי הונא חד מנהון אמר] אחד מאני אלה אמר זה ולא מפורש מי מהם. ע"כ סוכר המדרש שניהם: (יא) [אתה בקשת להרוג

עץ יוסף

פוכחת מוסר להורות לכל בעלי לשון הרע כי לא ינקה ה' את פונס ולא יאריך להם אף. אלא מיד מתקללים מפי ה'. כי הם נדמים להפריד אלוף לסלק השכינה מן העולם כעונש סע"ה נאמר רומה על השמים אלהים (מה"ק): (ג) עם אדם נשא ונתן. היינו מ"ש מי הגיד לך המן העץ וגו': עם חוה נשא ונתן כי שאל אותה מה זאת עשית: ועם נחש לא נשא ונתן. לומר מדוע עשית כך: מפני מה הניחו צויך כו'. דדברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעים: (ד) מן הגדול אחר שהוא דבר טוב לכן לו ראוי משפט הקדימה. והקללה ראוי להיות מתחלה להפחות: וידבר משה אל אהרן כו'. וסתם גדולה הוי דכתיב ראשיכם אל תפרעו וגו מלדך גדולה והשיבות אבל בכל הספרים בגמרא ובמדרש גרסו שנא' וידבר משה אל אהרן ואל אלעזר ואל איתמר בניו הנותרים. ואמירה זו לגדולה שיחה לפי שנגלמו שם קחו את המנחה וגו'. ועוד כי שם נאמר שניתן להם מתנות חזה ושוק והוא גדולה וכהא דאמרינן בס' הזרוע שהמתנות נאכלין בגלוי ובחרדל דרך גדולה כדרך שהמלכים אוכלים (מה"ק): ואח"כ אדם זהו ג"כ מטעם הנ"ל כי חוה קטנה מאדם במעלה: (ה) גמל וכלב הגמל לפי שנגוע בתשמישו כדלקמן פ' ע"ז לכן היה גם מהבים בנקובתו. והכלב נענש מפני שפימש בתיבה כמו שע"ז נענש להיות נקשר כדאיתא בפרק חלק: מפני שהשכינה כו' לכך ראוי שיהיו נכבדים בתשמיש מולאם (יפ"ת): ויאמר ה' לדג אע"פ שאין הדבור אליו דבור ממש אלא כלוח הרצון כמ"ש הרב בסוף ח"ב. כיון שנתייחד בענין זה מהסחר כאמירה השובה נביה (יפ"ת): (ו) וכל מה שעשית כו' ר"ל שכל הפיתוי לא עשית אלא בשביל חוה שימות אדם ואתה תקחנה כדלקמן בפירקין. ואמר כל הפעולה שלך לא בשביל זאת כלו' העשייה דהכא לאו עשייה ממש אלא פעולה. דמעשה נאמר על מלאכה נגלית ופעולה על הרעיון והעיון השכלי. וכן הסתוי נקרא פעולה (מה"ק): בסנהדרין שלימה בסנהדרין גדולה שהם עם המופלא ב"ד ע"א. שפיתף בדינו ב"ד של מעלה: ארור בצרעת כמד"א נרעת ממארת. אסמר שמלת זאת קדרים שרמו לזאת תורת הנרעת (יפ"ת): הלין סלעין דביה. אלו הנקודות אשר בו כמין סלעים: צרען אינון נגע צרעת הן. שהמדבר לשון הרע נענש בצרעת כדלקמן טיק"ר ס' ל"ז ובפ"ר פ"נ: (ז) במקל מכה גדולה: ברצועה מכה קטנה. כך בתחלה ארכו מכל הבהמה שגער עיבורה י"ב חדש. ואח"כ מן החיה שיולדת לשבה חדשים: תני בהמה ומשני תני בהמה כו' עד לז' שנים. ומשום שבכתוב קשה דהו"ל למימר מכל החיה והבהמה. אע"כ פה"ק ליה ארור אתה מכל הבהמה והבהמה יהיה ארור מכל החיה. והוקשו הארורים זה לזה. כמו שבהמה ארורה ז' פעמים כך הנחש ז' פעמים. ולא אתה מונה אלא הכלב ובהמה טמאה. וע' בכורות דף ה': והאפעה לע' שנים פי' שמתעבר אחר ע' שנה שנולד וימי עיבורו ג' שנים כדאיתא בבריתא דבכורות (יפ"ת): לכמה נחש מוליד. כלומר כמה שוהה בעיבורו: מתעסקים זה עם זה בד"א: נטלן ונתנן בחבית אנקבות רבות קאי פרשה נהפים רבים מתעסקים בד"א ונטל הנקבות ונתנן בחבית (יפ"ת): ונתכרכמו פניו נשתנו פניו לירקון מפני הבושה. קבלו שאלוהו תרגומו אתתפיאו לכרום אוכמין כקידרא: וכשם שהבהמה ארורה כו'. דהיינו בהמה גסה טמאה מהכלב שהכלב יולדת לנ' יום ובהמה גסה טמאה לי"ב חדש. וכי"ב חדש איכא שבעה פעמים חמשים (ולא קפיד לתוספת שימים) כך נתקלל נחש מבהמה נ"כ שבעה שהוא יולד לשבעה שנים (יפ"ת): כמפני רמשא לפנות ערב נכנס ר"ג לאותו פילוסוף ואמר לו שימי עבורו ז' שנים: מטיח הכה ראשו לכותל: והושיטה לי בקנה

השיבה בנקל כמושים קנה בלא טורח: (ח) וירדו מה"ש כו' דלא מיחא שיגיע רע במאמר שקב"ה לבד שאין רע יורד מלמעלה (יפ"ת): קולה כנחש ילך בתנחומא וכי קול ים לנחש. כלו' קול גדול. ולמה המשיל אליו קול חיל מצרים. אלא זו נתם הקדמוני שהלך קולו מסוף העולם ועד סופו בקיצות רגליו הרי שהכתוב הזה בא ללמד על מצרים ונמצא למד הימנה. במצרים כתיב שם ונוהקך מלאה הארץ פ"מ דגם קול הנחש הלך מסוף העולם וע"ס בקיצות ידיו ורגליו. ומסילא ילפינן מדכתיב התם כי בחיל ילכו לה ובקרדומות כחטבי עצים מסתמא גם על הנחש כאו חיל בקרדומות לכרות ידיו ורגליו. לקיים מה שנא' על גחונך תלך. והוא זה המה מלאכי הברת (מה"ק): אתה גרמת שדש שילך על גחונו שהוא המכוון לעונש חטאו. לפי שגרם לבריות שילכו נחונים על מתיהם (יפ"ת): יש בה ברכה שאף שנשאר בלא רגלים עליו יתן בטבעו שממהר הוא לילך על גחונו חוץ מטבע כל הבעלי חי. והרי זה פקודת ההשגחה לטובה: יש בה ברכה אילולא שאמר לו הקב"ה כו"ל. ותיבת אמר מיותרת. וכן בילקוט ליתא: אילולא שאמר כו' שאם היה הולך על רגליו לא היה יכול לעלות בכותל בחורין ובסדקין: (ט) לא עפר מכל צד. כלומר עפר ממש רק הגידים מתתלית האדמה שיש בה טעם. ופרש"י שיש בקרקע מיני אדמה כעין גידין שקורין מר"ס בלע"ז. והוא קים ליה מסברא מדהזיק שהוא בוקע ויורד תמיד בעמקי לתוך הקרקע וכ"ל למה אלא כדי לשמוט גידי אדמה השקועים בפנים ולאכול. וכתב הרד"ק ולפי דבריהם גם שעפר איננו אוכל כי אם ביגיעה רבה: (י) הכל מתרפאין כל העולם שלו יחזור כמקדם. וממן מכתו של עולם ירפא: חוץ מנחש והיינו דכתיב ועפר תאכל כל ימי חייך. ופ"מ האלכך להביא לחיה מנחם עפר לחמו דבריך טפי (יפ"ת): חוץ מנחש כמו שדרשו בברכות ס"א כל ימי חייך להביא לימות המשיח. שהכל יתרפאו חוץ מן הנחש והגבעונים. ולפי שהפתאם המגור. שהאדם הסית והחטיא וגרם מיתה לכמה דורות. וגבעונים שלא תמלו ולא מהלו ע"ד שאול והלו את בניו (יפ"ת): ונחש עפר לחמו שהנחש ישאר בקללתו: והעובד העיר ביחזקאל כתיב גבי ישיבת ירושלים לעתיד. ומשמע ליה דגבעונים מיירי שהם השעבדים. וכוונת הכתוב שהגבעונים יהיה עובד שם לפקח על צרכי העיר ולכן יעבדוהו מכל שבטי ישראל. ר"ל שיפרנסוהו. ומינה ילפינן שמעבדתם תדירא עליהם ולא ימלטו ממנה (יפ"ת). וע' במ"ר פ' ח'. ב"ב דף קכ"ב וילקוט כאן וישעיה ס"ה ויחזקאל מ"ח: (יא) אני עשיתיך מלך על הבהמה ועל החיה ואתה לא בקשת ארור אתה מכל הבהמה וגו' אני עשיתך שהא מהלך כו"ל. (מת"כ בשם הילקוט). וכן הוא בסוטה דף ס' ע"ב ובאדר"נ פ"א ע"ש. וכל אלו אנו למדים מתוך קללתו. ארור אתה מכל הבהמה משמע שהיה מושל על כולם. על גחונך תלך משמע שהלך קוממיות כאדם. ועפר תאכל משמע שהיה אוכל מאכלים כאדם. ואיבה אשית נראה שהיה אוהב אותה. ולפי שהיה מבקש להרגו נאמר לו הוא ישופך ראש וגו': אני עשיתיך מלך כו' לפי שהיה ערום מכל. ואתה לא נסתפקת בזה ובקשת גדולות ממך. כן הפסיד גם את זה שהיה ארור מכל הבהמה (יפ"ת): קוממיות כאדם כמ"ש ר' הובעיא לעיל פי"ט סי' א': ועפר תאכל בפרק בתרא דיומא ולהם עפר לחמו ר' אבין ור' אסי ח"א אסי' אוכל כל מעדני עולם אין דעתו מתקררת עד שיאכל עפר. וח"א אסי' אוכל כל מעדני עולם טועם בהם טעם עפר: אתה בקשת להרוג. כו' להמיתו בהסתו כדי לישא את חוה כדלעיל סוף פי"ח (מה"ק): הוי מה שבקש כו' מכ"מ. מכיון שבקש מה שאינו שלו מה שבידו נטל ממנו. וכן כל אלה: וכן בקין בסוטה פרש"י קין נתן עיניו בתאומ' יתירה

וקרח. ובלעם. ודואג. טז ואחיתופל. וגחזי. ואבשלום. ואדוניהו. ועוזיהו והמן. מה שבקשו לא ניתן להם. ומה שבידם ניטל מהם: (יב) יז אל האשה אמר הרבה ארבה עצבונך והרונך. ר' יהודה בר' סימון ור' יוחנן בשם ר' אלעזר בר' סימון. מעולם לא נזקק הקב"ה להשיח עם אשה. אלא עם אותה הצדקת. ואף היא ע"י עילה. ר' אבא ב"כ בשם ר' יצחק אמר. כמה כרכורין כרכר בשביל להשיח עמה. ויאמר לא כי צחקת. והכתיב (בראשית טז) ותקרא שם ה' הדבר אליה ר' יהושע בר ר' נחמיה בשם ר' אידי אמר. ע"י מלאך. והכתיב (שם כה) ויאמר ה' לה. ר' לוי בשם ר' חמא בר חנינא אמר. ע"י מלאך. ר' אלעזר בשם ר' יוסי בר זימרא אמר ע"י שם בן נח: (יג) יט הרבה ארבה עצבונך והרונך. ר' אבא ב"כ בשם ר' שמואל אומר כל שהוא הרבה ארבה כל שהוא במאתים וי"ב יום חי. ר' הונא אמר נוצר לט' ונולד לז' אינו חי לה' אינו חי. נוצר לז' ונולד לשמונה חי. ק"ו לט'. בעון קמיה דר' אבהו מניין שהנולד לשבעה חי. א"ל מן דידכון אנא מסטי לכון זיט"א אפט"א איט"א אוכט"א: (יד) כ ר' ברכיה בשם ר"ש אמר. לעולם אין האשה יולדת אלא או לרע"א או לרע"ב או לרע"ג. לתשעה הן ועיבוריהן. חייא בר אבא הוה יתיב קמיה דרב הוה מסבר ליה ולא סבר. א"ל למה לית את סבר. א"ל דהא חמרתי בעי למילד. ואני מתירא שמא תיצון ותמות. א"ל ומה איכפת לך. א"ל פעמים שהיא פוחתת. ופעמים שהיא מוספת. פוחתת אינה פוחתת מימות הלבנה. מוספת אינה מוספת על ימות החמה. א"ל והכתיב (איוב לט) הידעת עת לדת יעלי סלע תספור ירחים תמלאנה. א"ל להלן בדקה. וכאן בגסה. א"ל והא בקרות של אנטונינוס היתה רובעת. והרביעו סמנה בקרות של רבי. יש מהם שילדו עכשיו. ויש מהם שילדו לאחר זמן. א"ל להלן בטהורה. וכאן בטמאה: (טו) כא עצבונך זה צער העבור. והרונך זה צער העדוי. בעצב זה צער הנפלים. תלדי זה צער הלידה. בנים זה צער גידול בנים. אמר ראב"ש נוח לו לאדם לגדל לגיון אחד משל זיתים בגליל. ולא לגדל תינוק אחד בא"י: (טז) כב ואל אישך תשוקתך. ארבע תשוקות הן. אין תשוקתה של אשה אלא לאישה. שנא' ואל אישך תשוקתך. אין תשוקתו של יצה"ר אלא על קין וחביריו. שנא' ואליך תשוקתו. אין תשוקתן של גשמים אלא על הארץ. שנא' (תהלים סה) פקדת הארץ ותשוקקה. ואין תשוקתו של הקב"ה אלא על ישראל. שנא' (שה"ש ז) ועלי תשוקתו. ד"א תשוקתו. תשים אנו. ואפי' שאנו תשים אנו מקוים לישועתו של הקב"ה. ומיחדים שמו בכל יום: (יז) כג ד"א ואל אישך תשוקתך. בשעה שהאשה יושבת על המשבר. היא אומרת עוד איני נזקקת לבעלי מעתה. והקב"ה אומר לה תשובי לתשוקתך. תשובי לתשוקת אישך. ר' ברכיה ור' סימון בשם רשב"י אמרו. לפי שרפרפה בלבה. לפיכך תביא קרבן מרופרף. ב' תורים ב' בני יונה: (יח) כד והוא ימשול בך. אמר ריה"ג יכול ממשלה מכל צד. ת"ל (דברים כד) לא יחבול ריחים ורכב. מעשה באשה אחת משל בית טבריגוס שהיתה נשואה ללסטים אחד והיה בעלה מצערה. שמעו חכמים ובאו אצלה להוכיחו. כיון שבאת לפני חכמים. הוציאה לפניהם מנורה של זהב ונר של חרס על גבה. לקיים מה שנאמר ואל אישך תשוקתך: (יט) כה ולאדם אמר כי שמעת לקול אשתך. ר' שמלאי אומר בישוב

הדעת

יד יוסף טז לעיל סוף פ' י"ח. וזכר ריש סדר קרח: יז וכן סדרן סנהדרין דסוטה ע' ע"ב וצריך טעמא מדוע הקדימו לגחזי המאוחר בזמן לאבשלום ואדוניהו שקודמים לו: יח ירושלמי רי"ב פ' אלו נאמרין. סוה"ט מזמור ט'. ולקמן פ' מ"ה ומ"ח וס"ג. וילקוט סדר לך ישדר וירא: יט כ"ר פ' ד' וס"נ. ילקוט ס"ז כ נדה ל"ח ע"א. ירושלמי יבמות. וירושלמי נדה. ועיין בכורות כ"א ע"א. תוס' ד"ה וסגא קמא: כא עירובין ק'. אדר"נ פ"א. פדר"א פ' י"ד. ילקוט ס"ז: כב שס"ר פ"ז. וילקוט שם. וילקוט ס"ו: כג פרק סמפלם. ילקוט ס"ז: כד ילקוט ס"ז: כה לעיל פ' י"ט סי' ח'. דברים רבה פ"ד. ילקוט ס"ז.

מתנות כהונה

תהלים: **יעבדוהו** ינהגו בו מנהג עבדות: **לא נזקק כו'**. אף שדבר עם הוה אין זה קרוי שיחה אלא תוכחה מגולה ושיחה היינו שמדבר עמה סיפור דברים או דבר צורך לה: **ע"י עילה**. סיבה ועלילה מפני שאמרה לא צחקתי כי יראה היה צריך להשיב לה לא כי צחקת כך פירש"י: **כרכר כו'**. פירש"י כמה גלגולים גלגל. כרכר הוא קנה הלול שכורכין עליו הערב והורגין אותו עם הפתי: **ע"י שם. בן נח**: **כל שהוא הרבה**. שהוא במשי אמו כמנין הרבה כמו שמפרש ואלך היינו ז' חדשים בלתים דהיינו ר"י ימים ואע"ג שהרבה הוא רי"ב פי' רבינו בהוי ביום הג' של השמים נקלט הזרע ואז מתר"ל האריך: ה"ג **זיט"א** אכט"א איט"א אוכט"א ועיין לעיל כ"ד: **הן ועיבוריהן**. כמניין ימים שיש בט' חדשים ועיבוריהן ימי קליטתן ג' ימים היינו רע"ג ולפעמים נקלט ביום ב' ואז הוא רע"ב ולפעמים ביום ראשון ואז הוא רע"א: **הו"ה מסברא ליה כו'**. להבינו טעם הדבר ולא הבין כו': **בעית למילד כו'**. היא רוצה לילד שכבר הגיע זמנה: **תיצון** תצטנן: **מאי איכפת כו'**. הרי לא הגיע עדיין זמן לידתה שלא נשלמו לה עדיין י"ב חדש מיום שעלה עליה הזכר וכן הוא בהדיא ירוש' פ' החולץ ובמס' נדה פ"ק: **א"ל פעמים כו'**. ומאי דנוי ובני היכא למיהם כל בעה שמא שלד הפתה: **ימות הלבנה**. שנ"ד. **ימות החמה**. שס"ה: **ירחים תמלאנה**. משמע דפחות מי"ב חדשים אינה יולדת: **בדקה** אינה פוחתת משיעורה והיינו ט' חדשים כדלעיל ופ"ק דבכורות: **בקרות** פי' הערוך עדרים ואתי לאו דוקא בהמה דקה הוו ות"מ דבהמה דקה פוחתת ומוספת והא' קרא דתספור ירחים ע"כ איירי בגסה וא"ל לא היא דביה ר' הוי נבות והא דפחתו והותירו יותר משיעור שבין שנות לבנה לשנות החמה והם הוו טהורות ואנא אמינא בטמאות כל זה פירשתי לפי גירסת הספר: **העדוי** בערוך משמע שהוא ווסת האשה ומייתורא דקרא קדייק ואולי הוא מל' אחרי בלותי היתה לי עדנה: ה"ג בילקוט **לגיון** אח' משל זתים ופירש"י טוב לו לאדם לפרנס היל א' בגליל בשם גדלים זתים הרבה: **בא"י** דוחק פרנסה וקשה לפרנס אפילו תינוק: **תשוקתך** מצריכין תשים וקוים: **שרפרפה בלבה**. פירש"י הרהרה הנדר בלבה ולא הוציאהו בפיה: **קרבן מרופרף**. קל וקטן בבני יונה: **ממשלה מכל צד**. מצאתי בשם רש"י אפי' למסכנה: **לא יחבול**. וכתיב בקרא שלפני זה כי יקח איש אשה חדשה וגו' ומסיים הפסוק ושמח את אשתו אשר לקח לא יחבול רחים ורכב לומר שאפילו באשתו לא יחבול כו' וקרוב לשמוע פה פי' אבן עזרא בפיר' שהוא רמז ואזהרה שלא ימנע ממנה השנה והעד כי נפש הוא חובל ע"ד בדרשו הז"ל בכתו' טוב מראה עינים מהלך נפש: **מנורה כו'**. רמז רמזה אע"פ שאני הבוב כמו הזהב והוא כחרס מ"מ הוא עליון עלי ותהבנו עלי: **לקיים וכו'**. כאן הוא מקויים: **בישוב**

הדעת

עץ יוסף

יתירה שנולדה עם הבל. שתי התאומות נולדו עמו: **ובקרח** שנתן עיניו בכהונה אהרן ונבלע: **ובלעם** שנתן עיניו לקלל את ישראל להתכבד מבלק וליטול ממון. ונהרג במדין כשהלך ליטול שכר כ"ד אלף שנפלו מישראל בעצתו כדאיתא בסנהדרין: **ובדואג** הכיר הרועים היה ונתקנא בדוד שראהו נכון לחם ומראה פנים בהלכה. ומת בהכרת ונשתכח תלמודו ממנו קודם מותו: **ואחיתופל** שנתן עיניו במלוכה כדאמרו בפ' חלק. ומת בהכרת: **וגחזי** שנתן עיניו בממונו של נעמן ונצטרע ומצורע חשוב כמת. ומה שבלע לו בכל הממון: **ואבשלום** נתן עיניו במלכות אביו בחייו ונהרג: **ואדוניה** פרש"י בהביטו השונמית ונהרג: **ובעוזיהו** שבקש לשמש בכהונה. ונצטרע שלא יכול אף לנהוג המלוכה ומלך יותם בנו תחתיו בחייו: **ובהמן** שבקש שגם מרדכי ישתחוה לו מה שלא היה ראוי לו. ונתלה (יפ"ת): (יב) **מעולם לא נזקק כו'** ה"ג בירושלמי סוטה ריש פ"ז ר"י בשם ר"ש לא מצינו שדיבר הקב"ה עם האשה אלא עם שרה לבד. והא כתיב ואל האשה אמר ר' יעקב בר זבדי דבר הכן ע"י תורגמן וכו' וע"ש. והיינו ע"י אדם. שלא היה תורגמן אחר בעולם: **להשיח עם אשה** הנה מצאנו שהיו כמה נשים נביאות שדיבר ה' עמהן. אמיהות נביאות היו. וכן הנה דבורה שאמרה הלא צוה ה' אלהי ישראל. אך הענין בזה שהנביאות הם שדיבר ה' עמהם ונראה להם בשביל ישראל. אבל שיחה עסוק עמהם בשביל עסקי עצמם זה לא מצאנו אלא באבות שדבר עמהם בעסקי עצמם ג"כ. אך לא הנשים שאמהות שלא דיבר עמהם על צרכי עצמם. רק עם שרה לבד שדבר עמה בצרכי עצמה כמ"ש ויאמר לא כי צחקת: **ואף היא ע"י עילה** ע"י סבה. שהיה הכחישתו לאברהם לא צחקתי והשבה לאברהם מדעתיה קה"ל שהרגיש בדבר. לפיכך נתייחד עליה הדיבור לבכר דברי אברהם (מה"ק): **כמה כרכורים כרכר** ע' הגי' בירושלמי פ"ז דסוטה ה"א ונראה דר' אבא ב"כ חולק על דברי רבי יהודה בר"ס. וכרכר הוא מלשון מפזז ומכרכר והוא לשון שמחה. וע' בתרגום שם. ורש"י פי' דכרכר הוא קנה הלול שכורכין עליו הערב דרך גלגול. ואף ה' גלגל גלגלי הסבות כדי לדבר עם שרה: **לא כי צחקת** שמפרש דהויאמר ה' דכתיב לעיל מינה קאי והיה אמירה זו מפי הקב"ה: **כי צחקת** והא כתיב אל האשה אמר הרבה ארבה עצבונך וגו'. א"ל ע"י תורגמן. והכתיב שם ה' הדובר לנ"ל וכן הוא בירושלמי כמ"ש לעיל: **ה' הדובר אליך** משמע שה' דיבר עמה. ומ"ש הכתוב שהמלאך דיבר עמה. היינו שדבר ה' מלאך קרי ליה. ודחי לה דלא הוי אלא ע"י מלאך ממש. שהמלאך דיבר אליה בשם ה': **ע"י שם** בן נח. שהיה נביא ה': (יג) **כל** שהוא הרבה ארבה. כשיעור הרוך כמנין הרבה. אז ארבה את זרעיך. והיינו שבעה חדשים שלמים. ופי' רבינו בקיי שבעה חדשים הם מאתים ועשר. וג' ימים של קליטה. ויום קליטה מן המנין עכ"ל: **נוצר לשבעה כו'** בכל המדרשים הנוסחא כאן רב הונא אמר נוצר לתשעה ונולד לשבעה אינו חי. לשמונה אינו חי. נוצר לשבעה ונולד לשמונה חי ק"ו לתשעה. ועיין ביאורו לעיל פ' י"ד: **מנין שהנולד כו'** היכא רמיז. ומשני מדידכון אנא מסטי לכון. כלו' משלכם אביא לכם ראיה. דזיטא אפטא פי' בערוך זיטא יהיה אפטא שבעה כלו' בן ז' יחיה. איטא ימות אוכטא שמונה כלו' בן שמנה ימות (יפ"ת): (יד) **אין** אשה יולדת אלא כו' לאפוקי ממ"ד יולדת לט' למקוטעין. אלא לתשעה חדשים שלימים הן ועבוריהן. כלומר שהם נמנים חדשים מעוברים של שלשים יום. וי"מ הן ועיבוריהן ימי קליטתן ולפעמים נקלט ביום א' ואז הוא רע"א. ולפעמים ביום ב' הוא רע"ב. ולפעמים ביום ג' והוא רע"ג. אבל אם לא נקלט בג' שוב אינו קולט כדאיתא בשבת פ' ר"ע. **הוה מסביר ליה** היה מסביר ליה להבינו טעם ההלכה ולא הבין: **בעית למילד** שכבר הגיע זמנה: **תיצון ותמות** כי החמור בטבעו קר תמיד. ובעת הלידה הקרירות סכנה וצריך פעולה להוציא מקרירתה. וע"ז לבי סכוד וחושי סובר. **ומה איכפת לך** דהיה יודע שעדיין לא הגיעה עת לידתה: **פעמים** שהוא פוחתת כו' כלומר כך שנו בברייתא פעמים שהיא פוחתת ופעמים שהיא מוספת פוחתת אינה פוחתת מימות הלבנה שהם שנ"ד. מוספת אינה מוספת על ימות החמה שהם שס"ה יום. ובהאי אמרתא כבר שלמו ימי הלבנה ועדיין לא הגיעו שנות החמה. וממילא כל הי"א יום עומדת בספק לידה: **תספור ירחים תמלאנה** משמע שהם ירחים מלאים ואין פוחתין ומוסיפין כלל אף מה שבין חדשי הלבנה להחמה: **להלן בדקה** שזמנה חמשה חדשים כדלעיל סי' ז' בזה מספר ירחים תמלאנה שהם חדשים מלאים. וכאן בגסה פוחתת ומוספת: **והא בקרות** כו' הקושיא קאי על הא דקאמר פוחתת אינה כו' והא בקרות כו' דהיינו שורים ובהמה גסה. יש מהן כו' והוא יותר משיעור שבין שנות לבנה לשנות חמה: **להלן בטהורה** אין שיעור ידוע. ובטמאה גסה יש שיעור ידוע י"א יום דוקא. ובירושלמי הגירסא נהפכה: (טו) **זה צער העדוי** כו' ווסת נידות. וכמו שהביא הערוך בערך עד ז'. מל' היתה לי עדנה ופי' ווסת נידות. ונראה דגרסי' עצבונך זה צער העדוי והרונך זה צער העיבור (מה"ק) וכן הוא בהדיא עירובין דף ק'. אדר"נ פ"א. פדר"א סוף פ' י"ד: **זה צער הנפלים** הוא צער שאחר העיבור שהו"ל למימר תלדי בעצב: **בנים זה** צער גידול בנים כי תיבת בנים מיותר ואתא לצער גידול בנים (מה"ק): **נוח לאדם לגדל** כו' דבגליל פורה לגדל זיתים. ועכ"ז נוח לגדל לגיון של זיתים במקום הקשה ולא לגדל תינוק אפי' במקום היפה (יפ"ת): (טז) **תשוקות הן** כי לא נמצא תיבת תשוקה בכל התנ"ך רק ד' אלו שמנה. וד' אלו על שאין להם קיום בעולם כי אם ע"י התחברות לאלו שמקיימים אותם. נתן בהם כח התשוקה שיתשקו להדבק בהם ויתקיימו. ובלא תשוקה זו היו מתפרדים וכלים והולכים. כי האשה עיקר קיומה ע"י בעלה. וכן היצה"ר אין קיומו כ"א ע"י רשעים. וכן הגשמים לארץ כ"ם אין ארץ אין מטר. וכן הקב"ה לישראל. וכפי הגירסא בשיר רבה פסיק ועלי תשוקתו בהיפך אין תשוקת ישראל אלא להקב"ה. וכפי שדרש אצל הג' הנ"ל שהתשוקה לצורך קיומו לאי שמקיים אותו ומושל בו. כמ"ש אצל האשה והוא ימשל בך והיא תשה ומקוה לו. ואצל היצה"ר כתיב ואתה תמשל בו. וכן הקב"ה עם הצדיקים. וכן הארץ עם הגשמים: **תשוקתה של אשה** כו' אע"פ שהאשה משתוקקת לתכשיטין ושאר דברים. מ"מ עיקר תשוקתה לבעלה (מה"ק): **אלא על קין** ר"ל שתשוקת היצה"ר על הרשעים: **אלא על הארץ** שתשוקת הגשמים לירד למטה: **אלא** על ישראל שבודאי תשוקת הקב"ה להיות שכינתו למטה ולהיות לכל העמים שפה ברורה לקרא כולם בשם ה'. אבל מ"מ ביחוד הוא על ישראל. וכה"א רק באבותיך חשק וגומר: **ד"א** תשוקתו תשים כו' דריש ביה לשון נוטריקון תשים וקוים. אע"פ שאנו תשים מן אלו שהמרו טובי טובי העולמים אעפ"כ אין אנו מניחים אותו ומיחדים שמו בכל יום תמיד: (יז) **בשעה** שהאשה יושבת כו'. דאע"פ שבעצב תלדי בנים מ"מ אל אישך תשוקתך (יפ"ת): **לפי שרפרפה בלבה** מלשון הן ולאו ורפיא בידיה. כלומר אע"פ שנשבעה שלא תזקק לבעלה. מ"מ לא היתה השבועה בלב שלם אלא מיד יודעת שקרוב הדבר שלא תוכל לקיים. והוה הדבר מרופרף בלבה. ולא החליטה הדבר לגמרי בלב שלם לפיכך תביא קרבן מרופרף דהיינו תורים ובני יונה שהיא קרבן נתור. ואע"ג דעשירה מביאה קרבנה כבש ובן יונה. מכל מקום יזה שבא על חטא הוא בן יונה שהיא לחטאת (מה"ק): (יח) **יכול** ממשלה מכל צד. שיוכל לנצול בה לעשות כל מה שירצה ת"ל לא יחבול רחים ורכב. שבפסוק הקודם כתיב ושמח את אשתו אשר לקח ואח"כ כתיב לא יחבול רחים ורכב. ודרשיק סמוכים ודריש לא יחבול מלשון חבלה שלא ימשול להבל בה להכותה בשכיה (יפ"ת). או פירושו יכול ממשלה בכל צד שלא כדרך כל הארץ. וע' בירושלמי ר"פ הבע"י והמבל רחים ורכב דקאמר הוא כלשון (איוב לד) חבהן לאהר חשתי: **הוציאה לפניהם מנורה** כו'. לרמוז להם שאע"פ שהיא חשובה כמנורת זהב. והוא פחות כנר של חרס. אוהבת אותו והיתה רוצה לנאת מתחתיו. ומייתי הא הכא משום דדריש סמיכות ואל אישך תשוקתך עם והוא ימשול בך. ובשנדא דהאי איסתא (יפ"ת): (יט) **בישוב הדעת** בדברים של טעם ועל פ' י"ט סי'

ס'

הדעת באת עליו. א"ל מה את סבור שאני מתה וחוה אחרת נבראת לך (קהלת א) אין כל חדש תחת השמש. מה את סבור שאני מתה ואתה יושב לך הטלים (ישעיה מה) לא תהו בראה לשבת יצרה. רבנן אמרין כו התחילה מיללת עליו בקולה. הה"ד ולאדם אמר כי שמעת וגו' לדברי אשתך אב"ב. אלא לקול אשתך: (כ) כז ותאכל מן העץ. הדא מסייעא לההיא דא"ר אבא דעכו אתרוג היה: אשר צויתיך לאמר. מהו לאמר להזהיר את הבהמה ואת החיה ואת העופות. לא דייך שלא הזהרת אותן אלא שנתת להן ואכלו: (כא) כח ארורה האדמה בעבורך. שהיא מעלה לך דברים ארורים כגון יתושין. ופרעושין. וזבובין. ותעלה לך גמל. א"ר יצחק אף הוא יש לו בו הנאה שהוא סוכרו ונהנה מדמיו: (כב) כט בעצבון תאכלנה. א"ר אמי קשה היא הפרנסה כפלים כלידה. בלידה כתיב בעצב תלדי בנים. ובפרנסה כתיב בעצבון תאכלנה. ר' אלעזר ור' שמואל בר נחמן. ר' אלעזר אמר הקיש גאולה לפרנסה. ופרנסה לגאולה שנא' (תלים קלו) ויפרקנו מצרינו וסמיך ליה (שם) נותן לחם לכל בשר. מה גאולה פלאים אף פרנסה פלאים. מה פרנסה בכל יום אף גאולה בכל יום. רשב"נ אמר ל ונדולה מן הגאולה שהגאולה ע"י מלאך. והפרנסה על ידי הקב"ה. גאולה ע"י מלאך מניין שנא' (בראשית מח) המלאך הגואל אותי מכל רע. פרנסה ע"י הקב"ה שנא' (תלים קמה) פותח את ידך ומשביע לכל חי רצון. ריב"ל אמר גדולה מקריעת י"ס שנא' (שם קלו) לגוזר ים סוף לגזרים. ואומר (שם) נותן לחם לכל בשר כי לעולם חסדו וגו': (כג) לא וקוץ ודרדר תצמיח לך. קוץ זה קנרים. דרדר אלו עכביות. ויש מחליפין קוץ אלו עכביות. דרדר זה קנרים שהיא עשויה דרין דרין: (כד) ואכלת את עשב השדה. ר' יהודה ור' נחמיה. ר"י אמר לב אילו זכית היתה מעלת לך מכל אילני ג"ע. עכשיו שלא זכית. וקוץ ודרדר תצמיח לך. א"ר נחמיה אילו זכית היית נוטל עשבים מתוך ג"ע וטועם בהם כל מעדנים שבעולם. עכשיו שלא זכית. ואכלת את עשב השדה. א"ר יצחק על החרות הללו הוא אומר ואכלת את עשב השדה שאדם משליף שדהו ואוכלה עד שהוא עשב. לג כיון ששמע אדה"ר כן הזיעו פניו. אמר מה אני נקשר לאבוס כבהמה. א"ל הקב"ה הואיל והזיעו פניך תאכל לחם. א"ר לוי נוח היה לו אם היה עומד בקללתו הראשונה: (כה) בזעת אפיך תאכל לחם (בראשית ג) לד א"ר אבהו זה אחד מחמשה דברים שהן סימן יפה לחולה. ואלו הן עיטוש. זיעה. ושינה. וחלום. וקרי. עיטוש מנין שנאמר (איוב מא) עטישותיו תהל אור. לה זיעה מנין שנאמר בזעת אפיך תאכל לחם. שינה מנין שנאמר (שם ג) ישנתי אז ינוח. חלום מנין שנאמר (ישעיה לח) ותחלימני ותחייני. קרי מנין שנאמר (שם נג) יראה זרע יאריך ימים. רבנן דקסרי אמרין אף הלוך מעים כדרך הארץ. מ"ט (שם נא) מהר צועה להפתח וגו'. ר' חגי בשם ר' יצחק אמר ובלבד בל יחסר לחמו: (כו) עד שובך אל האדמה כי ממנה וגו'. א"ל קומץ עפר של אדמה שנבראת ממנו לא גזולה בידך. כי עפר אתה ואל עפר תשוב. אמר רשב"י לו מכאן רמז לתחה"מ מן התורה. כי עפר אתה ואל עפר תלך לא נאמר אלא תשוב: (כז) ויקרא האדם שם אשתו חוה. לז ניתנה לו לחיותו ומיעצתו כחויא. ד"א חוה חיוה לה אדה"ר כמה דורות אבדה. ור' אחא אמר חויא חויך. ואת חויא דאדם: (כח) כי היא היתה אם כל חי. רשב"א אמר עם כל חי. לח תני העשיר עולה עמו העני אינה יורדת עמו. ר' סימון אמר אם כל חי אמן של כל החיים. דא"ר סימון לט כל ק"ל שנה שפירשה חוה מאדם. היו רוחות הזכרים מתחממין ממנה והיא יולדת מהם. ורוחות נקבות מתחממות מאדם ומולידות ממנו הה"ד (ש"ב ז) אשר בהעותו והוכחתיו בשבט אנשים ובנגעי בני אדם. בנגעי דאדם

יד יוסף כו דברים רבה פ"ד: כז לעיל פ' ט"ו. ילקוט ס"ז: כח עיין לעיל פ"ה. ילקוט ס"ז: כט פסחים קי"ח. ולקמן פ' ל"ז. שוח"ט מזמור פ"ט ומזמור קל"ו. פסיקתא רבתי פ' ל"ד. ילקוט סדר זו: פסיקתא פ' ל"ג. ילקוט ישעיה רמז של"ז. תענית ב'. ילקוט תהלים רמז תתס"ד: לא ילקוט ס"ז: לב ילקוט ס"ז: לג אדר"נ פ"א. סנ"א ת"א פ' ל"א. פסחים קי"ח. יונתן ותרגום ירושלמי: לד ברכות נ"ז. ילקוט בראשית וילקוט ישעיה רמז ט"ז: לה אדר"נ פ' מ"א: לו תנ"א ת"א פ' ל"ח. ועיין ביונתן: לז ילקוט ס"ז: לח ילקוט ס"ז. כתובות ס"א: לט עירובין י"ח. ילקוט ס"ז. זוהר ס"ז דף י"ט ודף מ"ט ודף נ"ד ע"ב ודף נ"ה ע"א. וזוהר סדר אחרי:

מתנות כהונה

הדעת. בדברים של טעם ולא ברעם כדבעי לקמן: **אין כל חדש וכו'**. שלא יהא טוב בריאה כבריאת ו' ימי בראשית רק ע"י אב ואם: **הטלים** פי' הערוך יחיד וסגי וקי"ז שלא נמות בניע מסום אין כל חדש ולא תהו בראה: **אתרוג** היה שטעם עלו כטעם פריו והוא ואכל מן העץ עצמו: **ותעלה לך גמל**. נראה מפני שהגמל מזיק בגיד היוצא מפיו כל הנוגע בו ועוד שהורג את כל בריה כשבא לעסוק בדרך ארץ: **בעצבון** לשון רבים משמע: **נאולה פלאים**. שנאמר לעושה נפלאות כו' וסמיך ליה ויפרקנו וכן בגאולת מצרים כתיב נורא תהלות עושה פלא: **גאולה בכל יום**. שהגם יתבכך מפר מהבטת ערומים הקמים עלינו בכל יום הדשים לבקרים והקב"ה מצילנו מידם: **לגוזר וגו'**. סיפיה דקרא והעביר ישראל בתוכו והוא פרנסה לכל העולם כולו והכי איתא בהדיא בפ' ערבי פסחים: **עכביות** וקונדים. מיני נמתים הם וצריך למתקן ע"י האור ברותחין וגו': דרין דרין. כך הקונדם נוטה מדורין מדורין כמו האגוזים ועי"ם כך נקרא דרדר לשון דירה: היתה האדמה מעלת כו': **משליף** שולף ותולש: **הזיעו** נרתת ברעה ומורא מהדר גאון שוז ס' יח' שהזיעה יוצאת מפניו מפני הפחד: **הואיל** והזיעו כו'. בזעת אפך וגו' קדים: **בקללתו** הראשונה. לאכול עשב השדה כבהמה שהיא מתפרנס בלי דאגה ופרנסתו מצויה בכל מקום: **זיעה** מנין כו'. בזיעת אפך וגו' משמע כשהוא מזיע יאכל לחם ולא ימות: **הילוך** מעיים כדרך ארץ עשיים צרכיו. פי' כן דרך של בני אדם ובפ' הרואה גרס בהדיא שלשול ובכם רש"י מגלתו גרס כדרך הארץ. ופי' בו שלא ישלשל יותר מדאי: **מיהר** צועה כו'. סיפיה דקרא לא ימות: **בל יחסר לחמו**. סיפיה דקרא על מיהר קוא ור"ל שלא ישלשל יותר מדאי ויצטרך לאכול הרבה ואם יחסר לחמו ימות כן פירש"י בישעיה: **לא גזולה כו'**. דכתיב אשר לקחת: **תשוב** משמע תחזור לעפר חי כמו שאתה עכשיו וכגם רש"י מגלתו תשוב משמע אע"פ שהלך אל עפר תשוב: **נתנה לו לחיותו**. כי לא טוב האדם להיות לבדו על זה אמר כי היא היתה וגומר כלום נשנה לו להחיות נפשו ועכשיו היא נהפכה לו. כחויא לי חוה: **כחויא** כנחש: **חיוה הגיד** כד"א כתר לי זעיר ואחוך: **חיויא חויך כו'**. הנחש הוא היה נחש ומסית שלך ואתה היית נחש ומסית לאדם: **עם כל חי**. כלומר קרי ביה עם כל חיים מובים היא. וכדמפ' ואזיל: **תני העשיר** כו'. לענין הא דאיתא פרק אע"פ בכתובות אם העשיר וקנה שפחות היא פטורה מהמלאכות שהאשה חייבת לעשות לבעלה וכן אם הכניסה לו היא ז' שפחות פטורה מכל המלאכות אף אם העני עוב ומכר כל השפחות הרי אע"פ שהעני השוב כמת היא עולה עמו וקיימת כבראשונה וכן לענין המזונות כדאיתא התם: **והיא יולדת כו'**. הרי שהיתה אמן של השדים והוא כל חי: **ומולידות** ממנו. והיא שהיה הגורם לו שפירש ממנה וע"כ נקראו על שמה אם כל חי: **בנגעי** בני אדם. איתא במדרש הנזכר שכל אלו הנולדים ממנו נקראו נגעי בני אדם והוא שמש' והולך

עץ יוסף

ה': **אין כל חדש** כו' שלא יהא עוד בריאה כבריאת ששת ימי בראשית. רק ע"י אב ואם: **הטלים** יחידי וסגוי. ערוך: **מיללת עליו בקולה** כי שמעת לקול אשתך כמ"ש לעיל ס"ה אין קול אלא בכי שנאמר קול ברמה נשמע נהי בכי תמרורים וגו' (אלשיך): (כ) **אתרוג היה** שטעם עצו ופריו שוה חוא ותאכל מן העץ עצמו (מת"כ): **מהו לאמר** דלאמר הוא לומר לאחרים והכא לא היו אחרים בעולם כשנצטוה שעדיין לא היתה חוה בעולם (יפ"ת): **להזהיר את הבהמה** שבימי הבריאה היו גם הבעלי חי בעלי תבונה (יפ"ת): **שנתתי** להם ואכלו. לעיל פי י"ט סימן פ' אמריך שחוה האכילה לב"ח: (כא) **דברים ארורים** כי אחר שנתקללה האדמה נתחדש בה קיסורים ואחדים רעים ומעופפים. אשר מזה טלדו מיני רמש כאלה: **ותעלה לך גמל** נ"ל נמלה כדאיתא ברש"י בפ' התורה (בשם הגאון מ' אהול מווילנא ז"ל) ח"ש ר"י אף הן יש בהם הנאה. מפני שמיני זבובים יש בהם לרפואה. וכן הלבונה נמלאת בקני נמלים. והכלל בזה כי אין דבר רע מוחלט בבריאה כי אם הכל לתועלת מה. רק שיש שהתועלת מרובה מהנזק ויש להיפוך: (כב) **קשה היא הפרנסה** כפלים כלידה. לפי שהלידה יש בה ג"כ שמחה והנאה תמידית. אבל קושי הפרנסה הוא רק מטריד הלב תמיד באין במהה מאומה. ולכן בזה נאמר עצב ובזה עצבון לכפל הצער. וכפל הקב"ה הצער לאדם מלאשה משום דלאדם איסו גופיה החטר (יפ"ת): **מה גאולה פלאים** דכתיב נפלאות בארץ חם. אף פרנסה פלאים דכתיב בתוכו מזמור טתן לחם לכל בשר (יפ"ת): **פלאים** שאינו דבר טבעי אלא בדרך נס: **אף גאולה בכל יום**. היינו בנס נסתר כדאמרינן אין בעל הנס מכיר בניסו. וכמ"ש בהגדת פסח בכל דור ודור כו': **וגדולה מן הגאולה** ונם בקרא דויפרקנו מצרינו בריכא מזכיר גאולה והדר לפרנסה שגדולה ממנה. ור"א לא חייש לה ואע"ג דזו ע"י מלאך י"ל דגאולת יעקב שהיא פרטית היתה ע"י מלאך. אבל גאולה כוללת היא ע"י הקב"ה ופרנסה ג"כ לכל בשר (יפ"ה): **גדולה מקי"ם** וכו' שזו לישראל לבד ופרנסה לכל בשר וגדולה בתמיכות (רש"י). ועוד דבריפא מזכיר קריעת ים סוף והדר פרנסה שגדולה ממנה. אבל לקמן פ' ל"ז גרסינן קפים מ ונותיו של אדם כקי"ס. וכן הוא בפ' ע"פ: (כג) **קוץ** זה קנדים שיש בהם קוצים ויש נצר לתקנם לתאכל. והדרדר הם עכביות שגם הם מאכל אדם ויש בהם קוצים. ויש מחליפים שדרדר הוא קנדים בעשוים דירות דירות שורות שורות וכן העלין שזו בתוך זו ועכביות הן קוץ שיש בהם קוצים רבים (יפ"ת): (כד) **ר' יהודה אומר** כו' ר"י מפרש רישא דקרא וקוץ ודרדר תצמיח לך שהיה טבע הארץ טוב ומתוקן. עכשיו שלא זכית נתקלקל טבע הארץ עד כי קוץ ודרדר תצמיח לך (נזה"ק): **א"ר נחמיה** כו' לא פליג על ר"י דאם הוא פליג הו"ל למימר ור"נ אמר. אלא דר"י מפ' רישא דקרא ור"נ מפרש סיפא דקרא ואכלת את עשב השדה אילו זכית היית נוטל עשבים מתוך ג"ע שהם עשבים משובחים שטועם בהם כל מעדנים שבעולם. ועכשיו שלא זכית ונתגרשת מג"ע ואכלת את עשב השדה הצומח בעה"ז גם עשבים גרועים: **שאדם משליף** שדהו. כצ"ל פי' ממהר לעקור ולתלוש תבואת שדהו ואוכלה קודם גמר בישולה עד שהוא עשב. לפי שהיה אז שני בצורת שלא היה בידם כלום מן הישן והוצרכו למהר לתלוש מן השדה תבואה מדשם קודם גמר בישולה: **משליף** שולף ותולש: **כיון** ששמע אדה"ר כן שעכשיו יאכל עשבים גרועים אלו שבלים רכים שהוא כמאכל הבהמות. הזיעו פניו שזלגו עיניו דמעות מצער קללתו (יפ"ת) וע' ברכות דף נ"א פסחים דף קי"ח: **נקשר לאבוס** כבהמה. שאין כבודו להיות שוה כבהמה. ומה שאמר לו מתחלה הנה נתתי לכם את כל עשב לא הו"ל צער. דהכוא בעשבי ג"ע כדלעיל לר"נ (יפ"ת): **הואיל והזיעו פניך כו'**. דרש בזעת אפך כיון שהזיעו פניך ונצטערו תאכל לחם מדגן המיוחד למאכל אדם: **נוח היה לו כו'** כלומר הגנאי שלא הוצרך לו בלחם. ולא היתה פרנסתו בלי דאגה ועמל מאכול לחמו ע"י עמל ודאגה: (כה) **סימן יפה לחולה**. שאל ידם יקל החולה מחליו. ואידי דבעי למימר זיעה קאמר הכא לכולהו (יפ"ת): **עיטוש** כי בעת שהחולי לא הו"ל כח והנאה לעיטוש. ובזיעה יצאו האדים העפושים מהגוף. ובשינה וחלום סימן שקיטת החולי. דאל"כ לא יוכל פונה לישן ולהלום. והקרי הוא כמו הרקה מבוקים להוציא המותר (יפ"ת): **עטישותיו תהל אור** אבל הלויתן כתיב ואמר עטישותיו תהל אור שע"י העיטוש הוא נח ושקט. והוא ענין אור על נחת רוח שלו. וכן אצל האדם. והוא סימן טוב להחולה שמתקרב אל הבריאות ע"כ מקבל נחת רוח מתנועות גופו: **בזעת אפך** כו' כשהוא מזיע יאכל לחם ולא ימות: **אף הילוך** מעים כדרך הארץ. אף עשית צרכיו כפי המנהג. לאפוקי השלשול המרובה: **מיהר צועה** כו' סיפא דקרא לא ימות: **ובלבד בל יחסר לחמו**. פי' דזוקא שאוכל מעט אז הוא סימן יפה כי טוב ישוב לטבע הבריאות. אבל אם אוכל מתעב נפשו אדרבה זה יקרב קצו (יפ"ת): (כו) **לא גזולה בידך**. כי דבר הגזולה מיסודו ישוב ליסודו הראשון בסוף. ובאדה"ר לקח תרווד עפר ממקום המזבח וברא בו אדה"ר ואחרי שחטא אמר הלא גזולה היא בידך ואיך כדאי שתוגזל עבורך ולא תחזור ליסודה. וכמ"ש בסדר"א פ' ל"א: **אלא תשוב** כי עפר אתה היום ואל עפר תשוב. ואח"ז בתה"מ תשוב להבנות מהעפר. וכמו שכתוב בתהלים ק"ד תוסף רוחם יגועון ואל עפרם ישובון תשלח רוחך יבראון ותחדש פני אדמה: (כז) **נתנה לו להיותו כו'**. והיה ראוי לקרותה חיה כי היתה אם כל חי. אבל עכשיו שיעצתו עצת נחש חויא בישא נקראת חוה לשון חויא בלשון ארמי (יפ"ת): **חיויא לה הראה** לה כמה דורות איבדה מן כל חי העתידים לצאת ממנה: **חויא חויך** כו' כלומר הנחש הזיק לאשה. והאשה היתה כנחש לאדם שהסתו והזיקתו: (כח) **רא"א עם כל חי**. דרש דרמיז נמי גבה עם כל חי (לאודעת אהה"ע מתחלפים) להורות שהיא עם הטובה וההויות. לא עם הירידה והעוני כדתנן האשה עולה עמו כו' והפסק והדרש עולים בקנה אחד דלפי שהיא אם כל חי להיות זרע על פני הארץ. לפיכך גם היא לחיים נתנה ולא לצער (נזה"ק): **העשיר עולה עמו** דאם העשיר וקנה שפחות היא פטורה ממלאכות שהאשה חייבת לעשות לבעלה: **העני אינה** יורדת עמו. דאם הכניסה היא לו ז' שפחות פטורה מכל המלאכות אף אם העני עוב ומכר כל השפחות: **אומן של כל החיים**. שבא לרבות גם השדים דמיקרו חי ולפי שהיא היתה הגורמת לו לפרוש ממנה ע"כ נקראו על שמה אם כל חי: **ק"ל שנה** שבנתקלל עד שנולד שת כדכתיב ביה ויולד בדמותו כצלמו משמע דעד השתא הוליד דלאו בדמותו כצלמו. והיינו שדים ורוחות (יפ"ת): **שפירשה חוה** ומה שפי' מן האשה דרך השוגג עשה כדאיתא בפ"ב דעירובין: **בנוי דאדם** קדמאה. וכן קרא לו בסוף דאשמדאי

דאדם קדמאה. מ"ד רוחי דביתא טבין דרבין עמיה. מ"ד אינון בישין
דחכמין יצריה. רוחין דחקלא. מ"ד דאינון טבין דלא חכמין יצריה. ומ"ד
דאינון בישין דלא רבין עמיה: (כט) ויעש ה' אלהים לאדם ולאשתו כתנות
עור וילבישם. ם בתורתו של ר"מ מצאו כתוב כתנות אור. אלו בגדי
אדה"ר שהם דומים לפנס. רחבים מלמטה וצרים מלמעלה. יצחק רביא
אומר חלקים היו כצפורן ונאים כמרגליות. א"ר יצחק ככלי פשתן הדקים
הבאים מבית שאן. כתנות עור. שהן דבוקים לעור. ר"א אמר איניאה.
ר' איבו אמר אנגייה. ריב"ל אמר לגאי. ריב"ח אמר סיסרטון רשב"ל אמר
סא גלי קסינון. ובהם היו בכורות משתמשין. רשב"נ אמר צמר גמלים
וצמר ארנבים היו. כתנות עור. סב כתנות שהן באין מעור: (ל) סג אמר
ר' לוי למדתך תורה דרך ארץ לפום חילך אכול. ופרא מן מה דאת לביש
סד ויתיר ממה דאת שרי. לפום חילך אכול. מכל עץ הגן אכול תאכל.
ופרא מן מה דאת לביש. ויעש ה' אלהים לאדם ולאשתו וגו'. ויתיר ממה
דאת שרי. שהרי שנים היו שרוין בכל העולם כולו:

פרשה כא

(א) א ויאמר ה' אלהים הן האדם היה כאחד ממנו וגו'.
כתיב (דניאל ח) ואשמעה אחד קדוש מדבר ויאמר אחד
קדוש לפלמוני המדבר עד מתי החזון התמיד והפשע שומם תת וקדש וצבא
מרמס וגו' ואשמע אחד זה הקב"ה שנא' (דברים ו) שמע ישראל ה' אלהינו
ה' אחד. קדוש. כי הכל אומרים לפניו קדוש. מדבר. גזר גזרות קשות
על בריותיו. וקוץ ודרדר תצמיח לך. ויאמר אחד קדוש לפלמוני המדבר.
ר"ח אמר לפלנייה. תירגם אקילס לפנימי. זה אדה"ר שהיתה מחיצתו
לפנים ממה"ש. עד מתי החזון התמיד. גזרה שנגזרה על אדה"ר לעולם
היתה. אתמהא. (שם) והפשע שומם. כך יהיה פשעו שומם עליו בקבר.
תת וקדש וצבא מרמס. כך יהיה הוא ותולדותיו עשויים מרמס לפני
מלאך המות. (שם) ויאמר אלי עד ערב בקר אלפים וג' מאות וגו'. ר' עזריה
ור' יונתן בשם ר' יצחק בכ"מ שיש ערב אין בקר. וכ"מ שיש בקר אין
ערב. אלא לכשיעשה בקרן של עכו"ם ערב. וערבן של ישראל בקר.
באותה שעה ונצדק קדש. באותה שעה אני מצדיקו מאותה גזרה. הה"ד
ויאמר ה' אלהים הן האדם היה כאחד ממנו: (ב) ב על שדה איש עצל
עברתי ועל כרם אדם חסר לב (משלי כד) א"ר הונא הרי שקנה שדה וקנה
כרם קרוי איש. וקרוי אדם. ונקרא עצל. מה הנייה לו. אלא על שדה
איש עצל עברתי. זה אדה"ר. ועל כרם אדם חסר לב זו חוה. א"ר הונא
היכן מצינו שנקראת חוה אדם (ישעיה מד) כתפארת אדם לשבת בית. (משלי
כד) והנה עלה כלו קמשונים. וקוץ ודרדר תצמיח לך. (שם) כסו פניו חרולים
בזעת אפיך תאכל לחם. (שם) וגדר אבניו נהרסה. וישלחהו ה' מג"ע. כיון
ששלחו התחיל מקונן עליו. ויאמר ה' אלהים הן האדם היה כאחד ממנו.
הוה כחד ממנו: (ג) ג אם יעלה לשמים שיאו וראשו לעב יגיע (איוב כ) אם
יעלה לשמים שיאו. רומיה. וראשו לעב יגיע. עד מטי עננייא. אמר ריב"ח
ור' יהודה בר סימון בשם ר' אלעזר ד מלא כל העולם כלו בראו. מן המזרח
למערב שנא' (תהלים קלט) אחור וקדם צרתני. מן הצפון לדרום מנין (דברים ד)
ולמקצה השמים ועד קצה השמים. ומנין אף כחללו של עולם. ת"ל
(תהלים קלט) ותשת עלי כפכה (איוב כ) כגללו לנצח יאבד. על שגלל מצות
קלה

יד יוסף ם ילקוט ס"ז : סא במדבר רבה פ"ד : סב סוטה י"ד : סג ילקוט ס"ז . חולין כ"ד : סד עיין פסחים קי"ד : פכ"א א ילקוט סדר א : ב ילקוט משלי : ג ילקוט איוב : ד לעיל פרשה ח' . חגיגה י"א . סנהדרין ל"ב :

ענף יוסף

[כדוג את האדם כו'] רבים תמהו כי שלא תהלה הפתוי של הנחש היה לחוה ואם ימות אדם כאוכלו ודאי תמות חוה קודם . ומתרצי רש"י פי' כי דרך הנשים לכבד את בעליהם ויתן לו תהלה וכיון שימות לא תאכל היא ולא בא לגבר ולפתות לחוה תחילה אלא לפי שהנשים דעתן קלות ויודעות לפתות את בעליהן : (כח) [מ"ד רוחין רוחי דביתא טבין כו'] סדור בכללו מבואר להגאון אלקי מהר"י סרוג בספרו בית אלהים ע"פ דעת הקדמונים ודעת חכמי הקבלה האחרונים שיש רוחות אויריות כנגדו נראים להוש' וכמה מתהלכים סביב האדם ומעבירים רצונו ורעיונו כנגיעה קצת בפנימיות אלב הן לטוב וכן לרע' כי נמצאו בהם שני חלקים טובים ורעים' ויש בייתים נמצאים בחברת בני אדם' ויש בודדים בידות ובמדברים . ונחלק בהם מי הם הטובים שבהם' ע"ש באריכות כמאמר שהביא שם מדעות אפלטון איך שבוא חקר בזה הרבה ושעלה ממש כפי דעת חז"ל : (ל) [ופרא מן דאת לביש] והא דאמר בפרק הזהב עביק לגבך ושוי לכרסיך . ופרש"י לצירך נוצף קנה ביותר לכסות גופך ושוי לכרסיך ומאכלך לא תקנה אלא בשוויים י"ל דהתם מיירי בלבוש הראוי לו כפי ערך יכלתו וכבודו כרבי יוחנן דקרי למאני מכבדותים וגדול כבוד הבריות . לפיכך אין ללכת קרוע ובלוע עד שיזדמן לו דוחק בשוויו . אלא יפזר מעט מפני כבוד הבריות' אבל במאכל אפשר להסתפק במזונות קלים לפי שעה (מס"ק) :

קין

מתנות כהונה

והולך כנוי דאדם קדמאה בנוי של אדה"ר : מאן דאמר רוחין כו' . יש מי שאומר שהרוחות התלויות בבית טובים הם ואינם מזיקים אותו מפני שמתגדלים עמו ונהנין ממנו ויש מי שאומר שהם רעים לו מפני שמכירים רוע לבו ומחשבתו הרעה ומזיקין אותו : דלא רבין עימי' . ולא נהנין ממנו ולפיכך מזיקין אותו : בתורתו של ר"מ כו' . פי' הרמב"ם ז"ל שר"מ היה חושב בכתנות אור שהיה לאדם תחלה ועתה נהפכו לעור ולהוציאו בהשבון ר"מ כזה כתב אור עכ"ל: לפינס בערוך משמע עשב שקורין רוטא ורש"י גרס פנס ופי' מאירות כמו נר דולק : רחבים מלמטה כדרך כפי אדם בבגדיהם : שהם דבוקים לעור . פירש"י בשם תנחומא שמתוך דקותן הוו דביקים לעור ולא היה מרגיש בהן : איניאה כו' . מיני בגדים משובחים : בכורות משתמשים . בעבודתן : לפום חילך כו' . פירש"י לפי כחך ויכולתך אכול שנאמר מכל עץ הגן אכל תאכל : ופרא כמו פחות ממה שיש לך לבוש שהרי הקב"ה עשה לו כתנות עור וממעיל היה יכול לעשות ולא עשה : ויותר ממה דאת שרי . ויותר ממה שיש לך עשה לך בית דירה : פרא פחת ולמלם בילי לפעוני בקש ת"י מפרתין . תבקע אפעה ת"י מפרתין וכן משמע בערוך ערך פרא הראשון וא"כ צ"ל דפליג אתלמודא דידן בפרק הזהב דאמר עשוק לגביך ושוי לכרסי' פירש אם תקנה מלבוש תקנה ביותר מכדי שוין ומאכל לא תקנה יותר מכדי שויו ויש לפרש פרא ל' גודל ומפריא ותרבה ועיין בערוך פרא השני והרביעי . ופירושו אכול לפי יכולת ולא תוסיף לפזר עוד והוי מרבה לפזר במלבושיך ויותר עוד בדירתך ולפ"ז הוא שוה להיות דפרק הזהב שהזהיר לאכול מן הגוואה והלבישו מן ההי ודירתו בכל העולם כולו : מדבר לשון חזק וקשה כד"א דבר האיש אדוני הארץ אתנו קשות: על בריותיו כו'. כדרך שגזר על אדה"ר וכמו שדרשו למעלה בפסוק איכה וכל הענין תפרשו על ישראל כמו שיכרם והולך על אדה"ר לפי פי' תרגום אונקלוס : לפלנייהו לפלוני והרמז על ישראל שמדברים ושואלים עד מתי לא נזכה לגאולה ישיב להם אחד קדוש עד ערב בקר כו' . ובתנחומא מס' עד מתי החזון התמיד עד מתי הגבורה מסתלקת מישראל והפשע שומם זה ב"ה שבשמם בעונותינו תת וקדש אין קדש אלא ישראל שנא' קודש ישראל לה' ונבא מירים עד מתי הן מרוס לא"ה עד שיעשה ערבן של ישראל בקר וכו' : לפנימי לפלמוני דרש נוטריקון לפנימי : בקרן של עכו"ם כו'. שמגליהין ועולין בעה"ז כאור בקר המאיר ומזהיר והולך והעה"ז הוא לישראל כערב חשך ואפלה : מה הנייה יש לו . ולא היה לו לקרותו אדם ואיש כך פי' האכ"ח : זה אדה"ר . שנתעצל מלעשות תשובה עד שבא קין ואמר בתשובה כדאית' במד' תהלים במזמור שיר ליום השבת : בתפארת אדם כו' . מתרגמינן כתושבחתא איתתא דיתבא בביתא : הוה לשון שבר כד"א הוה על הוה : רומיה שיאו . פי' רומיה עד שמי כו' עד שהגיע לעננים . או ר"ל עתה יאמר כאחד ונמנע וכל ממנו והיה כמו הוה ולקחן ע"ג דרש כן כמו הוי לשון צעקה וקינה : שגלל העביר

ותמס

עץ יוסף

דאשמדאי סרחו ממלכותו כדאיתא בפרק חלק מי שאחזו : מ"ד רוחין כו' יש מי שאומר שהרוחות המצויות בבית טובים הם ואינן מזיקין אותו מפני שמתגדלים עמו . ויש מי שאומר שהם רעים לו מפני שמכירין רוע לבבו ומחשבתו הרעה ומזיקין אותו . דלא רבין עמיה ולא נהנין ממנו ולפיכך מזיקין אותו : (כט) בתורתו של ר"מ פי' בספר חידושיו שלו על התורה כדלעיל פ"ט : כתנות אור דמאי כתנות עור דהא אכתי לא נשחטה בהמה שיעשה כתנות מעורה . לזה פירש עור אור דאותיות אחה"ע מתחלפות (יפ"ת) : שהם דומים לפינס כרש"י וילקוט הגירסא לפנס . הוא הכלי שנותנים בו הנר שלא תכבה הרוח והוא רחב מלמטה וכן הוו אלו הבגדים . וקרי הכלי אור ע"ש שמושו (יפ"ת) : חלקים היו כצפורן . וכן העור חלק אצל הבשר . ונאים כמרגליות דקרי בהו אור כר"מ . ונראה שבספרו של ר"מ לא היה כתוב אלא כתנות אור והמדרש פירש שהוא ביאור שדומה לפנס . ור' יצחק מפרש שהן חלקים כציפורן (יפ"ת) וע' פדר"א פ' י"ד : ככלי פשתן הדקין . הטא דמיון לדר' יצחק רביא מכלי פשתן דבית שאן שהן חלקים ונאים (יפ"ת) : שהם דבוקין לעור קראם כתנות עור ע"ש שהם דבוקים לעור האדם אע"פ שהם נעשים מצמר או מדבר אחר . והם ממין החלוקים הלבושים תחת כל הבגדים וסמוכים לעור (יפ"ת) : איניאה בל"י עור עזים (מוסף הערוך) : אנגייה המוסף הערוך גורס אנגינה ופי' בל"ר עור כבש בעוד צמרו עליו : לגאי בל"י ארנבת (מוסף הערוך) : סיסרטון הערוך גורס סיסרינן . ופי' המוסף הערוך בל"י עור בעוד הצמר עליו . גלי קסינין כו' בל"י עור בעוד שערו עליו של מין חולדה יקרה והשובה הנגדלת במדינות צפון . ואולי הוא חולדת הסנאים הנזכר במסכת דכלאים . פי' גלא חולדה . קסנאי דבר נחמד בא מארץ אחרת בל"י . ירושלמי שבת פ' במה מדליקין עורות תחשים ר"נ אומר גלא קסינון עכ"ל : בכורות משתמשין כי עד שהוקם היו בכורות מקריבין קרבנות כמ"ש לקמן פ' כ"ג : צמר גמלים כו' דכתנות עור היינו של צמר . וקראן של עור שהצמר בא מן העור . וקאמר דהיו צמר גמלים וארנבים לפי שצמר זה הם רך : (ל) לפום חילך אכול . כלומר לפי שיעור ממונך אכול . לא הפחות ולא תוסיף (יפ"ת) : ופרא מן דאת לביש פי' כפחות מיכולתך לבוש דבמלבושים ליכא לערא דגופא וטוב לצמצם בו שלא יראה עשיר לבריות ויתקנאו בו . ועוד שהתורה חסה על ממונם של ישראל שלא לצורך . ואין ראוי לאדם לאבד מעותיו בהגם : פרא לשון פחות כמו בירושלמי כתובות פ"ה ה"ז תרין הולקין פרא זיבחר (פי' פחות מעט) : ויתיר ממה דאת שרי . יותר מהראוי לך בקש להוסיף בדירתך שדירה נאה מארכת ימיו של אדם לפי שמרחבת הנפש : מכל עץ הגן אכל תאכל כפול להורות שיאכל כל צרכו ולא יצמצם. ואע"ג דלעיל ספט"ז ילפינן מיניה אזהרת גזל מקרא אחד יוצא לכמה טעמים (נזה"ק) : ויעש ה' אלהים לאדם כו' שעשה לו פחות ממה שהיה ראוי לו שאחר שכל העולם שלו היה לו ללבוש שש ורקמה ולא עשה לו אלא כתנות עור ללמדו ד"א . ונכתב בתורה שנלמוד גם אנחנו . וס"ל דכתנות עור היינו צמר גמלים כדרשב"נ דלעיל (יפ"ת) . שנים היו שרוים בכל העולם . דג"ע גדול מכל העולם (יפ"ת) :

פרשה כא

(א) האדם היה כאחד ממנו הוקשה לו איך היה אחר החטא כאחד ממנו ע"כ דורש שהאדם יהיה כאחד ממנו לעתיד כשיזדקק מהגזירה . ודורש פסוק אחד קדוש כו' : ואשמעה אחד זה הקב"ה כו' . ר"ל מדכתיב ואשמע גבי אחד מסתמא איירי בהקב"ה שכן כתיב שם שמע ואחד שמע ישראל וגו' ה' אחד (יפ"ת) : קדוש כי הכל אומרים לפניו קדוש . אחד קדוש אחד המיוחד שבקדושים אלו המלאכים . כי כולם אומרים לפניו ית' קדוש : מדבר ולא פי' מה מדבר ע"כ דורש מדבר גזירות קשות . דלשון דיבור מורה וקשות כדכתיב דבר האיש אדוני הארץ אתנו קשות : גזירות קשות על בריותיו וקוץ וגו' . שבשלמא המיתה נמשכת בטבע מאדה"ר לדורותיו . אבל קוץ ודרדר הקב"ה בתחלת גזרתו גזר על כל הבריות (יפ"ת) : ויאמר אחד קדוש לפלמוני כו' . כמו פלוני אלמוני דמתרגמינן כסוי וסתיר שלא נתפרש שמו . והיה זה גבריאל או מיכאל לדעת מ"ת . או מטטרון לפי דעת חכמי האמת וכ"ל דמלאך אחד הממליץ טוב בעד אדה"ר אמר עד מתי החזון התמיד וכדלקמן : לפנימי זה אדה"ר בעליו נגזרה הגזירה ואמר עד מתי החזון להיות גזרתי תמיד קיימת : לעולם היה אתמהא כלומר ה"א התמיד הוא ה"א התימה . כלומר וכי יתמיד גזירתו . כי לא לנצח יקצוף ואחר ג"כ והפשע שומם וכי כך תמיד פשעו ישים עליו שממה ולא יקים ח"ו לתחייה (נזה"ק) : תת וקדש וצבא מרמס כו' ולא דקדש מיוחד כפרש"י שם ודרש קדוש על אדה"ר בקודם שחטא בקשו מלאכי השרת לומר לפניו קדוש כמו שאמרו לעיל פ"ח . וצבא הם תולדותיו . וע"ז א' כך יהיה הוא ותולדותיו מרמס וכו' . כלומר אם הוא חטא תולדותיו מה חטאו : אלפים וג' מאות וגו' ע' י"מ . ונעלם ממנו רש"י ע"א דף ס' : לכשיעשה בקרן כו' כדכתיב כי הנה החשך יכסה ארץ וגו' וה"ס עד ערב בקר היינו שיהיה ערב ובקר יחד : באותו שעה אני מצדיקו אני משיבו למעלתו הראשונה להיות שוב קדוש . תיבת הה"ד הוא מיותר . ומתיבת ויאמר ה' אלהים הן האדם וגו' הוא התחלת המאמר בפני עצמו לדרש דסי' ב' : (ב) על שדה איש עצל כו' . דורש דבר אחר על הפסוק הן האדם היה וגו' : וקנה כרם קרוי איש כו' . כלומר בתחלת הפסוק מכנהו בשם איש ואדם ואעפ"כ קורא אותו עצל וחסר לב . ע"כ דורש באדה"ר וחוה : זה אדה"ר וקראו עצל לפי שנתעצל מלעשות תשובה בזמנו קודם שנטרד מג"ע . כי אז היתה קדושת הג"ע מגינה עליו לבל תשלוט בו הקללה : חסר לב זו חוה שהיתה חסר לב ונתפתית לדברי הנחש : קמשונים וקוץ כו' פי' מה שנתקללו בקוץ ודרדר תצמיח לך : כסו פנים חרולים בזעה כו' . דרש ע"פ האדם עצמו כדכתיב בזעת אפך תאכל לחם והרי הוא כאילו כסו פניו חרולים מרוב העמל : גדר אבניו נהרסה הוא הג"ע דכתיב וישלחהו ה' מג"ע . כי קדושת הג"ע היתה מגינה עליו כגדר וכחומה ובשלוחו מג"ע נהרס גדר אבניו : הוה כחד ממנו שאמר דרך קינה איך היה יתהלל כאחד ממנו בהשגחה העליונה ועתה שב לדעת טוב ורע ונפרד ממעלתו : (ג) שיאו רומיה גבהו . והכוונה על השגת הנפש שהיתה מקפת ידיעתו בכל קצוות הארץ : אחור וקדם עיין מ"ש לעיל פ"ח : שגלל מצוה קלה . שהעבירה ותלאה ממנו נטרד מג"ע : הן הוא סכן

סם

קלה נטרד מג"ע (שם) רואיו יאמרו איו. הוא האדם כיון שטרדו התחיל מקונן עליו. ואומר הן האדם וגו': (ד) חתתקפהו לנצח ויהלך משנה פניו ותשלחהו (איוב יד) תוקף שנתן הקב"ה באדה"ר לנצח לעולם היה. כיון שהניח דעתו של הקב"ה והלך אחר דעתו של נחש. משנה פניו ותשלחהו כיון ששלחו התחיל מקונן עליו. ואומר הן האדם היה כאחד ממנו: (ה) ידרש ר' פפוס הן האדם היה כאחד ממנו. כאחד ממה"ש א"ל ר"ע דייך פפוס. א"ל מה אתה מקיים הן האדם היה כאחד ממנו. א"ל שנתן המקום לפניו שני דרכים. דרך החיים. ודרך המות. ובירר לו דרך אחרת. ר"י בר סימון אמר כיחידו של עולם שנא' (דברים ו) שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד. רבנן אמרי כגבריאל שנא' (דניאל י) והנה איש אחד לבוש בדים. כהדין קמצא דלבושיה מיניה וביה. ר"ל אמר כיונה. מה זה בורח משליחותו של מקום שנא' (יונה א) ויקם יונה לברוח תרשישה מלפני ה'. אף זה בורח מלקיים צווי המקום. מה זה לא לן בכבודו אף זה לא לן כבודו עמו. ר' ברכיה בשם ר' חנינא אמר כאליהו מה זה לא טעם טעם מיתה. אף זה לא היה ראוי לטעום טעם מיתה. היא דעתיה דר' ברכיה בשם ר' חנין דאמר כ"ז שהיה אדם לבדו היה כאחד. כיון שנטלה ממנו צלעתו שב לדעת טוב ורע: (ו) ועתה פן ישלח ידו. א"ר אבא ב"כ ימלמד שפתח לו הקב"ה פתח של תשובה. ועתה. אין ועתה אלא תשובה שנא' (דברים י) ועתה ישראל מה ה' אלהיך וגו'. והוא אומר פן ואין חפן אלא לאו. אמר הקב"ה ישלח ידו ואכל גם מעץ החיים. אתמהא. ואם הוא אוכל הוא חי לעולם. לפיכך וישלחהו ה' אלהים מג"ע. כיון ששלחו התחיל מקונן עליו ואומר הן האדם היה כאחד ממנו: (ז) טוישלחהו ה' אלהים מגן עדן. ר' יהודה ור' נחמיה. ר"י אמר שלחו מג"ע בעולם הזה. ושלחו מג"ע לעוה"ב ר"נ אמר שלחו מג"ע בעוה"ז ולא לעוה"ב. על דעתיה דר"י הקשה עליו. ועל דעתיה דר"נ ריתה עליו. א"ר הונא איתפלגון ר' ארא בר אהבה ורב המנונא. חד אמר כר"י וחד אמר כר"נ. והא מסייע לר"נ (תהלים יז) אני בצדק אחזה פניך אשבעה בהקיץ תמונתך. לכשיקיץ אותו שנברא בדמותך באותה שעה אני בצדק אחזה פניך. באותה שעה אני מצדיק מאותה נזרה. באותו שעה הן האדם היה כאחד ממנו: (ח) יא"ר יהושע בן לוי כשבראו בראו במה"ד ובמדת הרחמים. וכשטרדו טרדו במדת הדין ובמדת הרחמים: (ט) הן האדם. הא אדם לא יכולת לעמוד בצווייך. אפי' שעה אחת. אתמהא. יאדרש ר' יהודה בן פדייה מי יגלה עפר מעיניך אדה"ר שלא יכולת לעמוד בצוויך אפי' שעה אחת. והרי בניך ממתינין לערלת ג' שנים שנא' (ויקרא יט) שלש שנים יהיה לכם ערלים לא יאכל. אמר רב הונא כד שמע בר קפרא כן. אמר יפה דרשת בן אחתי: (י) יבויגרש את האדם. ר' יוחנן ורשב"ל. ר"י אמר כבת כהן שנתגרשה ואינה יכולה לחזור. רשב"ל אמר כבת ישראל שנתגרשה והיא יכולה לחזור. על דעתיה דר"י הקשה עליו. על דעתיה דר"ש ריתה עליו: (יא) יגד"א ויגרש. הראה לו חורבן בהמ"ק. המד"א (איכה ג) ויגרס בחצץ שני. ר' לוליאני בר טברי בשם ר' יצחק אמר למגרשה של עדן גרשו. והושיב עליו שומרים שישמרו אותו הה"ד (ישעיה ה) ועל העבים אצוה מהמטיר עליו מטר: (יב) ימקדם. רב אמר בכל מקום רוח מזרחית קולטת. אדה"ר. ויגרש את האדם וישכן מקדם לג"ע. קין. ויצא קין מלפני ה' וישב בארץ נוד קדמת עדן. הרוצח (דברים ד) אז יבדיל משה ג' ערים בעבר הירדן מזרחה שמש: (יג) טור"א מקדם. קדם לג"ע נבראו המלאכים הה"ד (יחזקאל י) היא החיה אשר ראיתי תחת אלהי ישראל בנהר כבר ואדע כי כרובים המה. ואת להט. ע"ש (תהלים קד) משרתיו אש לוהט. טזהמתהפכת שהם מתהפכי' פעמים אנשים פעמים נשים פעמים רוחות פעמים מלאכים: (יד) ד"א מקדם. יזמקודם לג"ע נבראת גיהנם. גיהנם בשני. ג"ע בשלישי. ואת להט החרב המתהפכת. ע"ש (מלאכי ג) ולהט אותם היום הבא. המתהפכת. שהיא מתהפכת על האדם ומלהטתו מראשו ועד תליו. ומתליו ועד ראשו אמר אדם מי מציל את בני מאש לוהטת זו. ר' הונא בשם ר' אבא אמר חרב מילה. שנא' (יהושע ה) עשה לך חרבות צורים. רבנן אמרי חרב תורה שנא'

יד יוסף ה לעיל פ' ט"ו. ילקוט איוב: ו תוים פסוק לנוסחי. ילקוט ס"ו: ז במד"ר פי"ג. שוח"ט מזמור ק'. ילקוט ס"ו. פסיקתא רבתי פ"ח: ח עירובין דף נ"ו מכות י"ג. תנחומא ד' ל"ו. סוטה ס' כ"ה. זבחים מ"ג. מנחות כ"ט: ט ילקוט ס"ו: י ילקוט ס"ו: יא ויקרא רבה פרשה כ"ס. וכתנחומא: יב הד"א פ"א: יג ילקוט ס"ו: יד ל"ב פ"ד. תוספ' ד"ס נגאל. ותוספ' בכורות כס ד"ס מסכת: טו זוכר. ויקרא י"ט. ס"ל פ' כ"ס: טז זוכר ויקרא דף רפ"ב. ילקוט ס"ז. תוספתא זוכר ואלא דף כ"ז: יז ילקוט ס"ז. פסחים נ"ד:

מתנות כהונה

תמה ממנו כ"א ויגל את האדם: הן הוא. הכי הוא: לעולם היה. ראוי היה להיות כן לעולם כך עלה במחשבה בתחלת בריאתו: מקונן כו'. כדלעיל במלת הן ומלת היה: היה כאחד. נפרד ממנו. או דרש כאחד כאחר: כיחידו של עולם. יחיד בתחתונים כמו הקב"ה בעליונים: כהדין קמצא. מין חגב ונ"ל כמ"ש בפ' שמיני וממה שנא' ונהי בעינינו כחגבים. ות"א כקמצין משמע שהוא מין חגב בין כך ובין כך הוא בריה שלבושו גדל עמו וכן אדה"ר היה מכוסה בלבושו כצפורן זהו: כיונה דרש ממנו כאותו אחד שריחק עצמו וברח ממנו ועיין במדר' חזית פסוק לסוסתי ומצאתי כתוב בספר אות אמת ח"ל נ"ל כיונה שנאמר ויהי האחד מפיל הקורה עכ"ל ובקשתי ולא מצאתי בשום מדרש גם בפירושי המפרשים לא מצאתי שאותו האחד היה יונה ואם קבלה נקבל: בשם ר' חנין. היינו ר' חנינא וה"ק הוא דעתיה כו' כלומר הכי מפרש המקרא כשהכבר כשהיה אדם אחד היה ראוי להיות נשאר חי כאחד אלא מת כמו אליהו ומשנטלה ממנו צלעותו ונתלק מאחדותו לדעת הטוב והרע נגזר עליו המיתה והכי מוכח בילקוט דגולא חדא מילתא היא ואח"כ מצאתי אין לי כפי' האמ"ה: פתח של תשובה. שישוב בתשובה ויקבלנו ולא יגזור עליו מיתה: ואין פן אלא לאו. הלא ידוע שכל מקום שנא' השמר פן ואל אינו אלא לאו: מקונן עליו כדלעיל: לעוה"ב כלומר שאין לו חלק לעוה"ב ודייק מדכתיב ה' אלהים נומר שלקס' ענוו בתחלה מכריעו ורבי נחמיה סבר הניח לו וריחם עליו ופי' ה' אלהים רחום בדין וכן משמע קצת בערוך: ריתה פירש הערוך הניח וריחם עליו: באותה שעה הן האדם היה. קרי ביה הויה פי' יהיה: כשבראו כו'. שנאמר וייצר ה' אלהים: הן אדם כו'. דרש הן לשון לעקם וקינה כמו הוי: מי יגלה וכו'. מי יגלה עיניך ותסתכל במעלה ותראה הנגיף הפורים ממך. ובפסיק' מצאתי אמר הקב"ה מי הוא זך ויסר שיחכך בעצך לעתיד כדי לגלות העפר מעל עיניך שסבר רבי יודא שאין לו לאדה"ר חלק עוה"ב: ויגרש דרש לשון אשה גרושה מאישה: ה"ג רש"י ז"ל ר' יוחנן אמר כאשת כהן. רשב"ל אומר כאשת ישראל: ואינה יכולה לחזור. כך אדה"ר אין לו חלק לעוה"ב וגם גיר' הספר יש לקיים כבת כהן שנישאת לישראל ויש לה בנים ממנו שאינה חוזרת לבית אביה לאכול בתרומה ובת ישראל שנישאת אף לכהן ונתגרשה חוזרת לכל חזקת אביה שהרי אין לו טומאת קדושה ולהלכה אם יש לה בנים מבעלה הכהן היא אוכלת בתרומ' בשביל הבנים: הקשה עליו כו'. טעמא כדלעיל בסמוך ובס' י"ס: ויגרש דרש ויגרס הש"ן בפיבולת: למגרשה ויגרש דרש לשון מגרשי שערים: ועל העבים כו'. כל הפרשה מדבר אדך שבכאת הכרם ויקוו לעשות ענבים ויעש באושים כן אדם הראשון לא עמד טעמו בו ולכן הושיב עליו שומרים שלא ישוב לילך שמה: המלאכים הם כרובים וכתיב כי כרובים המה שירש' שמה שהיו קודם בריאת עולם:

עץ יוסף

הוא. כלומר להכי נא: ואומר הן האדם ס' מבואר בסימן ב': (ד) ותוקף שנתן כו' לעיל ריש פ' י"ט ע"ש: כיון ששלחו התחיל כו' דקודם השילוח היה לו עוד תקוה בתשובה. אבל אחר השילוח כבר שלמה בו הקללה. ועיין לעיל סימן ב': (ה) כאחד ממה"ש פעם המלאכים מהכר: דייך פפוס דא"כ כאחד מהם מ"ל. וע' הגי' בב"ר פר"פ דרש על הקב"ה וע"ז א"ל ר"ע דייך כו': דרך אחרת דרך המות. וה"פ היה כאחד שנמשך לאחד מהדרכים אשר היו לפניו. וממנו שב אל האדם. והדרך שבחר שהוא למיתתו הוא לדעת טוב ורע (יפ"ת): רבי יהודה בר"ס לא ס"ל כר"ע שהכל הולאתה כל דמיון האדם לאחר לא על המשפט לענין אחד. לזה מפרש כיחידו ש"ע. דהיינו הקב"ה. וע' ברכינו כמיו שמבאר מאמר זה: ורבנן אמרי כגבריאל. דלא מסתבר שידמהו לו. לכן אמרו כגבריאל שכתוב בו והנה איש אחד ומינה מוכח דגבריאל קרוי אחד כלומר כמלאך גבריאל שהוא היותר קרוב למדרגת האופנים (יפ"ת): בהדין קמצא. כו' בגדים משמע ידועים שקבועים בו תמיד כהדין קמצא מין חרק שלבושו גדל עמו. ומיהו לפירושו אמאי מדמה ליה לגבריאל. ללמדך מה גבריאל יש לו לבוש רוחני הגדל עמו תמיד. אף זה קודם החטא היה לו לבוש רוחני הגדל עמו תמיד כדלעיל סוף ס"ק (מה"ק): כיונה ולפי"ז כאחד ממנו פי' כאחד מהנביאים ממנו. והיינו יונה שפעם שהוא שלוח מאת ה' היה בורח משליחותו וכן היה אדם שצוה מפי ה' ועכ"ז עבר עליו. ולזה נדונו שניהם בדין אחד ולא הוצרך אמר להם אלא מיד לא לנו בכבודם (יפ"ת): לא לן בכבודו. כדכ' אמי בפרשה י"א: לא לן בכבודו עמו כי ביום בריאתו הטיל רוח סערה והוליך ליס: כאליהו לאפוקי מדעת האומרים שאפי' לא חטא אדה"ר היה מת. ובא להורות מופת מאליהו שלא טעם טעם מיתה וכדלאיתא בויק"ר פ' כ"ט (יפ"ת): היא דעתיה דר"ב כלו' אזיל לטעמיה דמפרש הן האדם כשהיה נקרא אדם היינו קודם החטא. והיה כאחד המיוחד שבאדם שהוא אליהו שעלה חי לשמים. וכן האדם נברא שיחיה לעולם. אבל אח"כ כשלקחה צלעו ממנו ונקרא איש ואשה. שב לדעת טוב ורע ומיתה לו המות (יפ"ת): כיון שנטלה כו' שהיא גרמה לו מיתה: (ו) אין ועתה אלא תשובה דמשמע שעתה פתח לו פתח של תשובה. וכמבואר בבמ"ר פרשה י"ג דאמר לו אפי' עבר אחר כך התרגל בלבן: אלא תשובה דילפינן גז"ש מה ועתה האמור להלן תשובה הכא נמי תשובה: התחיל מקונן עליו. וכן אמר לעיל פרשה י"ט ודנתי אותו בגירושין כו' וקוננתי עליו כו': (ז) שלחו מג"ע בעוה"ז כו' דמכפל שלוחין וגירושין חד לעוה"ז וחד לעוה"ב (יפ"ת): הקשה עליו ולפי"ז מ"ש וישלחהו ה' אלהים פי' שמדה"ד היתה לו למדה"ד: ריתה עליו פי' הערוך הניח וריחם עליו. ופי' וישלחהו ה' אלהים שבבחינות שעוה"ז ידון בדין. ולגבי עוה"ב ברחמים (יפ"ת): לכשיקיץ אותו שנברא כשיקום אדה"ר לתחיה. וה"ק אני בצדק כשיצדיק לאדה"ר אחזה פניך ואז אשבעה בהקיץ אדה"ר שהוא נברא בתמונתך (יפ"ת): באותה שעה אני מצדיקו כו'. כנ"ל (יפ"ת): באותה שעה הן האדם כו'. פי' בעת התחיה. ומיבה היה עבר במקום עתיד (יפ"ת): (ח) כשבראו בראו במדה"ד כו' כי הכי דכבריאתו כתיב וייצר ה' אלהים משמע שמדה"ד נמתק ברחמים. דאל"כ לא הוה סגי לו בקומה ומגד הדין לא היה נברא וכדלעיל פ"ב סימן ז'. ופי' נמי ה' אלהים דכתיב גבי הגירוש דאתי לפרש כן שהדין נמתק ברחמים להיות לו תיקון לעוה"ב. דמסתמא שניהם באופן אחד נאמרו (מה"ק): (ט) הא אדם דרש הן כמו הא. והוא לשון תמיהא. איך אדם שבראתיך לא יכול לעמוד בצווי אפי' שעה אחת: מי יגלה עפר כו' מי יפקח עיניך ותראה בניך והבנך כלומר שלא יכולת כו': (י) ר"י אמר כאשת כהן שנתגרשה ואינה יכולה לחזור. רשב"ל אמר כאשת ישראל כנ"ל. (רש"י ומה"ק) ופליגי בפלוגתא דר"י ור' נחמיה דלעיל סימן ז'. ואתי לפרושי פלוגתייהו במשמעות לשון ויגרש. ר' יוחנן מפרש לה אליבא דר"י דדמיה לגירושי אשת כהן. ורשב"ל מפרש אליבא דר' נחמיה דדמיה לגירושי אשת ישראל (מה"ק): באשת כהן שנתגרשה. דכהן אסור בגרושתו: באשת ישראל שנתגרשה. שיש לה עוד תקנה לחזור לבעלה: (יא) הראה לו חורבן ביהמ"ק. כו' דרש כמו ויגרס בהראהו לו חורבן בהמ"ק. שאל שאכל מה שאסור לו ע"כ גרסו שיגרס בחצץ שיניו: למגרשה של עדן שמאמר שכתוב ויגרש את האדם ולא כתב להיכן גרשו משמע שלא גרשו אלא להחן למגרשו של ג"ע. והכוונה לא הסל ממנו הרוח האלוקי לגמרי. שהרי מצינו שאף אחרי החטא היה אליו ההגלות אלקי רק שלא היה כבראשונה. כמ"ש קודם שחטא היה שומע קול אגריון כו' ומשחטא כו': שישמרו אותו שלא יכנס לג"ע והם שומרים ישמרו ג"כ אותו שלא יגע בו רעה כמ"ש כי מלאכיו יצוה לך לשמרך בכל דרכיך. והביא ראיה מפסוק ועל העבים אצוה מהמטיר עליו מטר. וכל הענין שם מדבר באדה"ר. וקאמר ועל העבים אצוה וגו'. ר"ל שלא ימטירו עליו ולמטר (יפ"ת) (יב) רוח מזרחית קולטת. אפשר שהטעם מפני שהשכינה במערב והקולטים אין ראוי שיסכנו במחלת הקב"ה אלא מפאת השכינה. ולפי דעת י"א בב"ב שהשכינה במזרח. יתכן לומר שכל זה לטובת תיקונם בכדי שיתעוררו לתשובה מקדושת המקום (יפ"ת): ויגרש את האדם וישכן מקדם לג"ע. דורש וישכן על האדם ועשה לו שם מקלט שאינו יכול לצאת משם. ותמורה שלא יזיקו אותו: (יג) מקדם לג"ע נבראו המלאכים. וה"פ וישכן אותם שנבראו מקדם לג"ע הם המלאכים כדעת ר' יוחנן לעיל פ"א שהמלאכים נבראו בשני וג"ע בשלישי. ומפרש והאיך אמרו מלאכים. את הכרובים דכתיב כאן כי כרובים המה דפירשו הכה שהיו קודם לג"ע. ואת להט כמ"ש משרתיו אש לוהט. ומ"מ אין מקרא יוצא מידי פשוטו שהשכינה לפני הג"ע לשמור. והכרובים הם מלאכים והוא הקדם: פעמים אנשים (בראשית י"ח) והנה שלשה אנשים. נשים (זכריה ה') והנה שתים נשים יוצאות. רוחות (תהלים ק"ד) עושה מלאכיו רוחות. ופעמים מלאכים. ובמ"ר פ' כ"ה סימן ג' הגי' פעמים אש שנאמר (שם) משרתיו אש לוהט ועי' במה"ק: (יד) מקודם לג"ע נבראת גיהנם ומרומז כאן גיהנם בסיבת להם ע"ש גז"ש בסוף מלאכי ולהט אותם היום הבא. ולפ"ז קרי כרובים למלאכי חבלה הממונים על הגיהנם ודנין את הרשעים (מה"ק): גיהנם בשני פי' כדר' לוי בפרשה י"א: קודם לג"ע כו' דגיהנם עדיף מפני כדאמרינן לעיל פ"ט והנה טוב מאד זה גיהנם (יפ"ת): ולהט אותם היום הבא. גיהנם שיהיה לעתיד כדלעיל בפרשה ו': מתהפכת על האדם שמתהפכת עליו ומלהטתו מכף רגל כו' באופן שלא יהיה בו מקום: חרב מילה ואל"ל שלא כתיב ולא להם כמתהפכת החרב. מוסיף חרב מילה שאלם מעיכם (יפ"ת): חרב תורה שנאמר

שנא' (משלי קמה) וחרב פיפיות בידם. כיון שראה אדם שבניו עתידים לירד לגיהנם. מיעט עצמו ספריה ורביה וכיון שראה שאחר כ"ו דורות עתידין ישראל לקבל התורה. נזקק להעמיד תולדות שנא' והאדם ידע את חוה אשתו:

פרשה כב

(א) א והאדם ידע את חוה אשתו וגו' (להלן פ) זכור רחמיך ה' וחסדיך כי מעולם המה. לא מן הכתוב אלא כי מעולם המה. א"ר יהושע בר נחמיה שבשם ב נהגית עם אדה"ר. שכך אמרת לו כי ביום אכלך ממנו מות תמות. ואילו לא שנתת לו יום אחד משלך ג שהוא אלף שנה. היאך נזקק להעמיד תולדות: (ב) והאדם ידע וגו'. ר"ה ור' יעקב בר' אבין בשם ר' אבא ב"כ אמר ד לא שמשה בריה קודם לארה"ר. וידע אכ"כ. אלא והאדם ידע את חוה אשתו. הודיע דרך ארץ לכל. ד"א והאדם ידע. ידע מאיזו שלוה נשלה ידע מה עבדת ליה חוה. אמר ר' אחא תויא חויך ואת תויא דאדם: (ג) ותהר ותלד את קין. א"ר אלעזר בן עזריה ג' פלאים נעשו באותו היום. בו ביום נבראו. בו ביום שמשו. בו ביום הוציאו תולדות. אמר ריב"ק ה עלו למטה שנים וירדו שבעה. קין ותאומתו. והבל ושתי תאומותיו: (ד) ותאמר קניתי איש את ה'. חמת לה הא איתתא בנין. אמרה הא קנין בעלי בידי. ר' ישמעאל שאל את ר' עקיבא א"ל בשביל ישישמשת את נדום איש נם זו כ"כ שנה. אכין ורכין מיעוטים. אתין ונטין רבוים. האי את דכתיב הכא מהו. אמר אילו נאמר קניתי איש ה' היה הדבר קשה. אלא את ה'. א"ל (דניאל נב) ז כי לא דבר רק הוא מכם. ואם רק הוא מכם. שאין אתם יודעים לדרוש. אלא את ה'. ח לשעבר אדם נברא מאדמה ותוה נבראת מאדם. מכאן ואילך בצלמנו כדמותנו. לא איש בלא אשה. ולא אשה בלא איש ולא שניהם בלא שכינה: (ה) ותוסף ללדת את אחיו את הבל. הדא מסייעא לריב"ק דאמר עלו למטה ב' וירדו שבעה ותוסף ללדת תוספות לילידה ולא תוספת לעיבור: (ו) ט ויהי הבל רועה צאן וקין היה עובד אדמה. נ' הן שהיו להוטים אחר האדמה. ולא נמצא בם תועלת. ואלו הן קין עובד אדמה. נה (מלאכי ג) ויחל נח איש האדמה. עוזיהו (ד"ה ב מ) אברים וכורמים בהרים ובכרמל כי אוהב אדמה היה: (ז) יויהי מקץ ימים. ר' אליעזר ור' יהושע. ר"א אמר בתשרי נברא העולם. ר"י אמר בניסן נברא העולם. מאן דאמר בתשרי נברא העולם עשה הבל קיים מן התצ ועד התנוכה. מאן דאמר בניסן נברא העולם עשה הבל קיים מן הפסח ועד העצרת. בין לדברי אלו בין לדברי אלו הבל מודים שלא עשה הבל בעולם יותר מחמשים יום: (ח) יא ויבא קין מפרי האדמה מנחה לה'. מן הפסולת לאריס רע שהיה אובל את הבכורות ומכבד למלך את הסיפות: (ט) יב והבל הביא גם הוא מבכורות צאנו ומחלביהן. ר' אליעזר ור' יוסי בר חנינא. ר"א אמר הקריבו בני נח שלמים. ור"י אמר עולות הקריבו. אתיב ר"א לר"י כ"ח והכתיב והבל הביא גם הוא מבכורות צאנו ומחלביהן דבר שחלבו קרב. מה עביד ליה ר' יוסי ב"ח. עביד ליה מן שמניהון. אתיב ר' אליעזר לר' יוסי כ"ח והא כתיב (שמות כד) וישלח את נערי בני ישראל ויעלו עולות ויזבחו זבחים שלמים לה' פרים. מה עביד ליה ריב"ח שלמים בלא הפשט וניתוח. אתיב ר"א לר"י ב"ח והא כתיב (שם יח) ויקח יתרו חותן משה עולה וזבחים לאלהים. מה עביד ליה ר"י ב"ח. כמאן דאמר לאחר מ"ת בא יתרו. א"ר הונא איתפלנון ר' יוסי ור' חייא רבה. ר' יוסי אמר קדם מ"ת בא יתרו. ור' חייא רבה אמר אחר מ"ת בא. א"ר חנינא ולא פליגי מ"ד קודם מ"ת בא. הקריבו בני נח שלמים. ומ"ד אחר מ"ת בא. עולות הקריבו. ודא מסייעא ליה לר"י ב"ח (שיר ד) עורי צפון. יג זו העולה שהיתה נשחטת בצפון. מהו עורי. דבר שהיה ישן ומתעורר. ובואי תימן. אלו שלמים שהיו נשחטים בדרום. ומהו ובואי דבר של חידוש. א"ר יהושע דסכנין בשם ר' לוי קרא מסייעא ליה לר"י ב"ח דכתיב (ויקרא ו) זאת תורת העולה היא העולה. שהיו בני נח מקריבין. כד אתי לשלמים (שם) וזאת תורת זבח השלמים אשר הקריבו אכ"כ. אלא אשר יקריבו מכאן ולהבא: (י) יד וישע ה' אל הבל ואל מנחתו. נהפיים ממנו. ואל קין ואל מנחתו לא שעה. לא נתפיים ממנו: (יא) טו ויחר לקין מאד ויפלו

יד יוסף פב"ב א שוה"ס מחמור כ"ם. ויקהע סם: ב זוכר תולדות ק"מ: ג סניקהע רבתי ס' ס' ולעיל ש"ם סנהדרין כ"ד: ד ילקוט סדר זו: ה ילקוט סדר זו: ו פיקודי זיכר קי"ח. ויקהע ס' זו סי' ש"ו וס' ס"ו: ז ילקוט ס' נ"ג. ולקהע ס' נ"ג. מגילה י"ב: ח ילקוט סדר זו: ט ילקוט ס"ו. יא ילקוט ס"ו: יב ילקוט ס' ל"ד. ויק"ר ס' ח. כמד"ר ס' י"ג. סוס סכוך שוכי נפון. ובמס קפ"ו. ויכוכ רפ"ק דמגילה. ויקוט ס"ו ויקוט סם"ם. סניקהע רבתי ס"ם: יג זוכר ויקהע קפ ס"ו: יד ילקוט ס"ו: טו ילקוט ס"ו:

ענף יוסף

פרשה כב (ו) קין נח ושמיטו כי] סגיטן כפוחת סמחמר סוח ׳. כי מחמבריס הלקו מלקוסים כלקוסים וכוזמין לחמר קנין עושר וכבוס לגלגס מלגוקות. כלחמר לגביס ניקיוס שיס נפס פוסר רב ובמוס לה ימלחו ממנו. ובלחס לחבר סוח לוכל בעצמן יחלבלו שחילר ובזילם על מה שנחסכר בו משנו. ושם כל זה הוח רוסף לקנות כל סגיס עושר ויוסר לפי שהוח לוסב כיוסר לח הכסף נעשלוסו לגנוב כסף. סגניס חגניס מכוסים לקנות עושר לבעליר יכיו יכולים לחלוקו נסגס ובמוס מכל לחבר ישלט עיניסס. כשגיטו חגניס בעלי סגלוס שלפי סגס רוחים שסחיון מכנדין לח כעציר. משמלים

מתנות כהונה

לא מן דכמון. חסכך לחיס מחמלין מעפה ומעכשין: **שכב** כחמיס וכחסכך מהנח מ': **הודיע דלך** לחן כו'. קני היה ידע חיוק מהם היו"ד: **נשלה** נגנב וחפרך כ"ל כי יכל: **הוויא** כו'. **חוה** דכם מלמון חויות שכוחו מהם וכך לחמר מהם היה מכחם וחסיות שלך ולח חייו מהם ומכיח עלי: **ותאומתו** דכם לח לרבות ולמ"ל הבל כחיני אף לח לח לחיות לח הבל: **המת** לה כו'. כשהלבה חוזה שיולדת בניס לומהת הרי קין בעלי מתעקה חל יעזכני כ"מ נפיי רש"י: **אלא** לח ר' יסי' עם ס' וכלמפרע ומחוק ל' לח כו' נס שלה דכתי ר' עקיבא הס: **שכב** קדייק מחלך שמעו לשו רק חלח מלכדם כו': **אדם** נברא מחדמה כו'. וחכו נעשה חלס שכנבריותו חדם נברחת חוה נס היה שחמ"כ נוקה ממנו ומכחן ואילך נחמר על קין כמו שפרש"י בכדר זה וחכו חנח' חיס הרגתני לפני': **ולא** חוספות לעיטור מלחל כחיב וחכר עוד ש"מ שמהניין הרחמן והבל הביח נס הוח: **להוטים** מהניס וכחוסים וללו נמלח נס כו' קין הכל לח הבל. נח נסתכר ונח לידי קלון: **עזוז** נלמנע. **עשה** הבל כו'. היה מוסף נשולס מ' וקיים: **עד** המעכה. פירש"י מדכתיב ימים מעמע ימי מספר ולח נח לכחוס חלח לפ' זמן מוגד הרחמן כגון עלרת לו העכה המניס יום. וחע"ג דמ"ה חנרי עד העוכה הוה שפי מהמניס יום פירש"י ללמו חוקת נקע ר' יוס: **הבכורות** מחגלות לחשוה שהם בעוכים: **הסייפות** החפילות המחכגלות לכסוף ודייק מדלח קחמר פרי החדמה וחמר מפרי מעמע מן המוכר מהספרי כ"מ נפס רש"י. ודני בחיי פ' ויחל"ך לגל מרחניס פרי. וכקנן כלה מ"ו סף: **דבר** שהלבו קרב. וחכו עלמיס עלח קרב מהן חלב החלניס: **מה** עביד ליה. מה מהלניהן מעמיהו ומפרשו מן שמניהון פי' השמנים וכמוניס שבהם כד"ח הלב החכן לבל לעשל עולות הוו לח שלמים: **ויעלו** עולות ונו'. הרי שהקריבו נס שלמים: **שלמים** נלח הפסח כו'. קני היה שלמס כד"ח ויבח יפקד שלם ולעשה עולות הוו: **וזבחים** היינו שלמים כד"ח ולזבח השלמים: **ולא** פליגי כו'. לח פליגי בעומלם יהבו מהי היהה כי לון לחמר מהן הכרע מן הכתוניס מה בח חלח מ"ד קדים מ"ם שכבר בני נח הקריבו שלמים ויכול לבוח שבח קודם מ"ת: **ומ"ד** עולות הוקח הקריבו ולח שלמים שבר דוהלי הבל מ"ת דאל"כ היהך הקריב שלמים: **שהיה** ישן כו'. שבבר הקריבו בני נח הקריבו שלמים ומכל מקום בעלי הקריבו בני נח לך עבה הדשים מקרוב בלו: **היא** הטלה מפמע שלם הנקרבת תמימה שלם.

כתוב

עין יוסף

שחבשים. ולח נהגו מן הלחמה שהיו להוניס מהניה ניוחר (יפ"ת): **קין עובד אדמה** ניוחר שהיה להוס מהניה ולח שהיה עובדה לעוכך פרנסתו: **נח איש האדמה** שהיה מקוש בה. שכל יכולו לבבר יקנה קן (יפ"ת): (ז) ר"א ור"י כו' עיין בפ"ק דר"ה: **מ"ד בתשרי** כו' מן ההצ ועד החנוכה. ומקן ימים מעמע בסוף זמן וחיינו מעוכה שלח הזמן מהמנה ומכוים עיקר הסמיקו: **מ"ד בניסן** כו' שבעולם סוף המניע ומלו מהמנה הזמן ומהחיל הבנמה הקיון (יפ"ת): **שלא עשה** הבל קיים בעולם חלח ג' יום. לפו פוקח למ"ד בהקמי נברח העולם עשה הבל קיים עד העוכה מהי קרוב לבנמים יום (בפ"ת): (ח) **מן הפסולת** מפרי ולח פרי (בפ"ת): **לאריס רע** כהיים רע שהשיבו המלך. שהוח מוכרח לבבדו כדי שלח יעשימנו משם ולפי שהוח רע בחזק פוסר לח עלמו בסיפות (החפילות המחכגלות לבסוף) וקן קון הסב להפסד בסיפות (יפ"ת): **הבכורות** המחכגלות לחשוה שהם הסופים: (ט) **שלמים** שהקריבו שלמיס נ"כ: **עולות הקריבו** עולות לבד: **דבר שחלבו קרב** שלמיס שחלבו קרב לעבוה והבשר לחכל לבעלים. הכל עולות כולו לאישים: **מה עביד ליה** לשון מקיימן: **מן שמניהון** שהקריב סוהר מהיות מלבון הלב יותר שרל החבוב והנכחר (יפ"ת): **וישלח את נערי** וגו' בחיב דפסוק זה נחמר בסוף מפפיקים. קודם מ"ת היה. שכל הפרסה וחל משה לחמר עלה לל ה'. היה בד' בסיון בפרפ"ע שם. ומ"ם ויעלה חת נעדי בני. נה' בסיון. ומ"ה נשבו לו בבניני היה כדחי' בשבת פרפ"ע. וכיון דויעלה חת נעדי וגו' קודם מ"ת היה שהקריבו ב"ע שלמים דקודם מ"ת כולהו ב"ע הוו: **שלמים** נלו הפסח ומחות. עולות הוו ושלמים דקחמר לבון שלמות נלח הפסח ומחות. **ובזבחים** ומחות שבסיני נחמר: **עולה וזבחים** חשבים היינו שלמים: **כמ"ד לאחר** מ"ת בח יהבו. ולון מוקדם ומחוחר בסורה: **ולא פליגי** פי' שלון מלנחתם בענין זה עלמו חלח חלני במחלוקת זו מה שהקריבו בני נח: **שהיתה נשחטת בצפון** דכתיב בה לפוחה לפני ה': **שהיה ישן ונתעורר** מחחלה היו ב"ע מהניס בה. ותח"כ נעזבו ממנה ותחזר להחמת שיחזרו שכחלו לעשות חותו: **שהיו נשחטים בדרום** פי' לח נדכוס. וכדחקן בשלמים קדשים קלים שחחמתן בכל מקום בעזרה: **א"ר יהושע דסכנין** כו' בקל המקומות בעיניהן בית יוסף הביכחו לחן הדין קרח מסייע. **שכבר** חמר קרח מסייע: **היא העולה** כו' דהיח מבמע היהוע: **אשר יקריבו** ל"ל חשר יקריב: (י) **נתפיים ממנו** הכל שהיה כיונע לנויה ובליהה לבמים להקריב כשחהה וכשהו לב בחוץ יפה נחפיים ממנו לפעות חלין לקבל מנחתו ולכן חמר נחפיים ממנו שחין חוץ הפיום בח חלח מלד חיהנה חלח מלד כוונם המקריב. חבל כון שהקריב בעין נשה ולח היה כוונם טוב ושלימה לבמים לב. **תפיים** ממנו לפעות חלין לקבל

ויפלו פניו · נעשו כאור · ויאמר ה' לקין למה חרה לך ולמה נפלו פניך הלא אם תטיב שאת . ברכה · כד"א (ויקרא ט) וישא אהרן את ידיו אל העם ויברכם · ואם לא תטיב שאת . קללה דכתיב (שם כב) והשיאו אותם עון אשמה . ד"א אם טו תתטיב אני מוחל לך על עונותיך . ואם לאו חטאו של אותו האיש נדוש ומנודש . ר' ברכיה בשם ר' שמעון בר אמי אמר (תהלים לב) לדוד משכיל אשרי נשוי פשע כסוי חטאה · אשריו לאדם שהוא גבוה מפשעו ולא פשעו גבוה ממנו · שנא' (בראשית ד) לפתח חטאת רובץ · חטאת רובצת אין כתיב כאן אלא חטאת רובץ . יז בתחלה הוא תש כנקבה ואח"כ הוא מתגבר כזכר . א"ר עקיבא בתחלה דומה לחוט של עכביש ולבסוף נעשה כקלע הזו של ספינה הה"ד (ישעיה ה) הוי מושכי העון בחבלי השוא וכעבות העגלה חטאה · א"ר יצחק יח בתחלה הוא נעשה אורח ואחר כך הוא נעשה בעל הבית . הה"ד (שמואל ב יב) ויחמול לקחת מצאנו ומבקרו לעשות לאורח הבא לו . הרי אורח · ויקח את כבשת האיש הרש ויעשה לאיש הבא אליו · הרי בעל הבית : (יב) א"ר תנחום בר מריון יט אית כלבין ברומי דידעין למשתדלא . אזיל ויתיב קמי פלטירא ועביד גרמיה מתנמנם . ומרי פלטירא מתנמנם . והוא שמיט עיגולא אארעא . עד דהויא מצמית לון הוא משתכר עיגולא ומהלך ביה . א"ר אבא היצר הזה דומה ללסטים שפוף שהיה יושב בפרשת דרכים . כל מאן דעבר הוה אמר הב מה דעלך . עבר פקח אחד וראה שאין בו תוחלת לגזול לו כלום התחיל מכתתו . כך כמה דורות אבד יצה"ר . דור אנוש . ודור המבול . ודור הפלגה . כיון שעמד אברהם אבינו וראה שאין בו תוחלת התחיל מכתתו הה"ד (תהלים פט) וכתותי מפניו צריו ומשנאיו אגוף : (יג) כ א"ר אין יצה"ר מהלך לצדדים אלא באמצע פלטיא . כא ובשעה שהוא רואה אדם ממשמש בעיניו מתקן בשערו מתלא בעקיבו . הוא אומר הדין דידי . מ"ט (משלי כו) ראית איש חכם בעיניו תקוה לכסיל ממנו : (יד) כב א"ר אבין כל מי שמפנק את יצרו בנערותו . סופו להיות מנון עליו בזקנותו . מ"ט (משלי כט) מפנק מנוער עבדו ואחריתו יהיה מנון : (טו) כג ר' חנינא בר פפא אמר אם בא יצרך להשחיקך דחהו בד"ת . (אם עשית כן מעלה אני עליך כאילו בראת את השלום) שנאמר (ישעיה כו) יצר סמוך תצור שלום . ואם עשית כן מעלה אני עליך כאילו בראת את השלום . שלום אכ"כ אלא שלום שלום . וא"ת שאינו ברשותך ת"ל כי בך בטוח . וכבר הכתבתי לך בתורה ואליך תשוקתו ואתה תמשל בו . ר' סימון אמר אם בא יצרך להשחיקך שמחהו בד"ת שנא' יצר סמוך תצור שלום . ואם עשית כן מעלה אני עליך כאילו בראת את ב' העולמות . תצור שלום אכ"כ . אלא שלום שלום . וא"ת שאינו ברשותך כבר הכתבתי בתורה ואליך תשוקתו וגו' : (טז) כד ויאמר קין אל הבל אחיו ויהי בהיותם וגומר . על מה היו מדיינים . אמרו בואו ונחלוק את העולם . אחד נטל את הקרקעות ואחד נטל את המטלטלין . דין אמר ארעא דאת קאים עליה דידי . ודין אמר מה דאת לביש דידי . דין אמר חלוץ . ודין אמר פרח . מתוך כך ויקם קין אל הבל אחיו ויהרגהו . ר' יהושע דסכנין בשם ר' לוי אמר

יד יוסף טז תרגום ירושלמי : יז סוכה נ"ב : יח אוצר ולמנחן נס"ח . סוכה נ"ב : יט ילקוט ס"ז : כ ילקוט מ"ט : כא אוצר ותלא קנ"ו : כב ילקוט מ"ט . סוכה נ"ב : כג ילקוט ישעיה כ"ו . קדושין ל' : כד ילקוט ס"ז · תנחומא ס"ז וס' מספסים :

מתנות כהונה

באור כלומ' אדומי' ונעשו כלם כדרך בשור' בכעס ותכון הדרים ויתר כד"א ושמותי כמוקד נחרו וכן בפרש"י ז"ל ובילקוט גרס כיעור' והולך אחריו האב"א ופי' בו מה ששי : ויפלו י"ל שנשתנו מראות פניו שלא שב ונהפך על חרון אפו או י"ל ויפלו כד"א על פני כל אחיו נפל . ישא מגדך אלף ופי' פניו נתנו שקמו מחרון אפו שלא נתחרט עליו ופני הלאמומים לא היו לו עוד : ברכה שאת . פי' תשא ברכה מאת יי' כד"א וישא כו' : שאת קללה . מכלל הן אתה שומע לאו ודרשם ההפכים א' : מוחל לך . דרש שאת מלשון נשא עון ועובר על פשע : נדוש ומנודש גרס וה"ג בערוך ורש"י דרש שאת מלשון סלה כלומר יהמלא סחך על כל נדוחיו כ"מ בפרש"י או י"ל דדרש שאת מלשון התנשאות שיתנשא עונו למעלה ראש : גבוה מפשעו . ולכן אמר אם תטיב שאת פירוש נשא ונבוה למעלה מתפאר ואם לא יתגבר ויעלה עליך וכדמפרש והולך : שנא' כלו' יש בידו להשתא עליו על עונו ואם לא יש בידו העון להתגבר עליו שנאמר וכו' : רובצת חטאת היא ל' נקבה והל"ל רובצת או הפת רובץ : בקלעי כתבל מל' קליעה : בחבלי השוא . שאינו חזק רק כחוט עכביש ואח"כ כעבותות העגלה : בתחלה הוא עם כותו . לפמה פירושו בתחלה כאשר עושה בעבירה החטאת הוא רובץ ואח"כ מתגבר והולך : הוא נעשה אורח . יצה"ר : איש פירושו בעל ואדון כד"א איש האדמה איש מלחמה : כלבים כו' . יש כלבים בעיר רומי שיודעין להשתדל להם פרנסתם בחכמה הולך ויושב לפני הנחתום שיושב על השוק למכור פת האופי ועושה את עצמו כאלו הוא מנמנם כדי שהפלטר לא ישמור עצמו ממנו ולכן גם הפלטר מנמנם שהוא בטוח מן הכלב והכלב קם לו ושומט הפת כולו על הקרקע ובעוד שהם מקבצים ומאספים אותם נמלא הוא אוכל כבר ככר אחד והולך לו ובילקוט גרס מפהכא פסי כו' ועיין מזה בערוך ערך נמה פירוש נמלא שהוא אוכל וכו' ורש"י ז"ל גרס מפתכר ופי' אוכל הראשון במהרה ונוסף עוד ותופס אחר בין שיניו והולך לו . ובערוך ערך פרס גרס ויתיב קמיה פורסירא ופירש שוער בלע"ז פורטירא וכן בלשון אשכנז וכן יש לפרש פלטירא שיושב לפני הפלטרין ופירוש היכל ובית המלך ובעוד שמנמנם מרי פלטירא פי' אדון הבית השומרו כו' ולפי זה מתיישב יותר לשון מרי פלטירא וכ"נ בילקוט תלים והמשל מבואר כי כן עושה יצה"ר הולך בערמימותו אחר בן אדם ויראה כי לא יכול לו עד שנכנס במנוחתו : שפוף שפל וכפוף ושם כתו : אמר הב מה וכו' . תן לי מה שעליך והיינו והלך הלבב מתירא ממנו פן יהרגנו ונותן לו כל מה שעליו : תוחלת תועלת וכח לגזול ממנו כלו' כי הלס ותם כח הוא התחיל הוא להכות ולכתת את הלסטים : פלטיא רחוב גדול שרבים מצוים שם : מתלא כו' . שולה עקבו למעלה דרך גאוה לילך עקב בגד אגודל : הדרין דידי . זה שלי : תקוה לכסיל . יצה"ר נקרא כסיל ויש לו תקוה ממי שהוא חכם בעיניו ומתגאה בדרכיו : מנון אדון ומושל כד"א ינון שמו : להשחיקך לשחוק ולהתשולל בך : דחהו בילקוט ישעיה גרס סמכהו ופי' יצה"ר סמוך והמוך אותו לבל יקרב אליך וכמה שהגזור ושמור התורה שנקראת בטוח ולא אעלה אני עליך כאלו יצרת השלום שבכבר בעולם . ורש"י פי' יצר סמוך כשהוא סמוך וקדים לקרוב אליך אנצור התורה שנקראת שלום והוא לפי הגירסא שגרס דחהו : תצור דרש בו נ"ל לשון יצירה : שלום משמע אותו שלום שכבר ישנו בעולם מעלה אני עליך כאלו אתה בראת אותו : שמחהו דרש סמוך כמו שמח בחילוף סמך בשי"ן גלמן א"ש ב"מ והשהוא עוסק בתורה גם יצה"ר נכנה ממנו כד"א נבראת ה' דרכי אים גם אויביו ישלים אתו דוגמ' מה שאמרו שמן ופינה לשם שמים נכתב : שני עולמות . שלום שלום רחוק שלום לעולמים שלום לעמותים : ארעא דאת קאים כו'. האדמה שאתה עומד עליה שלי היא וזה אמר פרח וברח לך פי המקום אשר אתה עומד עליה שלי

ענף יוסף

שמתחלים לנקום כל מעט יותר . שיהיה כל מעט יותר מכובד על הבריות . ולמעשה הפלגה אלו היו אל' הפלגה . קין גם אם מעשיו טובים אינם כלל סהרי כרמו מן הגרוע מנחה גו' . ומה נראה פטיה נפל פלוס סתרי נשע כרם שתלם כדי לגלות גרוש יין . ושמסו ידוע שהיה רודף אחר שכנוד שגנה גבו ליפול גם כתר כהונה כלאמר בדברי שימים . והכלהם שמדרש בכל אחד מאלו סג' כשום יש להם לקחם מוסר מאלו הפלגה שעלהם להם נרעם (על אורות) : (יב) [דור אנוש כו'] פדרש כן לפי תוכפת אנודם . שדור אנוש לא היה אחדו שלג אלא מקלמו שפלה חוקעם וסוף שליטו כל עולם . ודור הפלגה ממגמו כולם בפירוד ובלבול שפתם · ודור המבול כלו ספו תמו זולם נח ובניו (יפ"ם) . ובילקוט בגירסא נכונה שמשב עם דור אנוש ודור המבול ודור הפלגה :

ולא

עץ יוסף

מנחתו ברצון (מה"ק) : (יא) ויפלו פניו נעשו כאור כמו כשור בשי"ן וכמ"ש ב"ק דף ק"ה נגעו כאור . וכאן פירושו פנשתנה אור פניו והוו נפילת הפנים : שאת ברכה ופאת הוא מהמקראות שאין להם הכרע כדלקמן בפרשה פ' . ולאו לדורשו למעלה ולמטה . ולמעלה יהיה לשון ברכה שאם ייטיב מעלתך . ולמטה לשון קללה שאם לא ייטיב יקולל (יפ"ת) : שאת ברכה השא ברכה מאת ה' כד"א וישא וגו' : והשיאו אותם עון אשמה ר"ל שיענשו על אשמותיהם (יפ"ת) : מוחל לך דרש שאת מלשון נושא עון (מת"כ) : נדוש ומנודש ר"ל שחטאו נגוה ונגדש על המדה . ודרש שאת מלשון התנשאות שיתנשא עונו למעלה ראש . והיינו מה דמפרש ר"ב אשריו לאדם שהוא גבוה מפשעו : אשרי נשוי פשע כו' פי' נשוי מלשון נשיאות והרמה : ולא פשעו גבוה ממנו . שאין חטאו גדול עד שעולה על גביו : חטאת רובצת אכ"ב דחטאת לשון נקבה : אלא חטאת רובץ בתחלה כו' . בתחלה כאשר עושה בעבירה חטאת הוא . שם כנקבה. אח"כ הוא רובץ מתגבר כזכר . שרובץ מורה על גבורה כדכתיב ורבצת ואין מחריד . ועיין לקמן פ' נ"ח סי' י"ב . וה"ק קרא שאם אם לא תטיב . שיתנשא למעלה ראש אם לא תטיב . ומי הוא המתנשא . היצה"ר והמסיק . וכא לאשמועינן שיחזר האדם בו מאד מאד לו מקום כלל . שמתחל יבא אל החמור עד לאין מרפא : בתחילה דומה לחוט כו' . הכל כוונה אחת שהיצה"ר מתגבר והולך . והרשים הכתובים על זה הענין : עכביש שפי"ן וע"כ : בקלע הזו של ספינה דרך הספנים להשליך ליס הברזל שנקרא אנקירה קשור בחבל עב מאד כדי שיתקע הברזל בקרקע הים ולא תתנדנד הספינה אנה ואנה : של ספינה הה"ד וכו' ונקראת הספינה עגלה על שמתגלגלת ומתנודדת במים (יפ"ת) : בחבלי השוא שאינו חזק כחוט עכביש : הוא נעשה אורח שיצה"ר : הרי בעל הבית אים פירוש בעל ואדון כד"א איש האדמה . איש מלחמה : (יב) אית כלבין ברומי אקרא לפתח חטאת רובץ קאי . והביא המשל להוכיח לאדם שיזהר עיניו ספקותם ליזהר ממנו שאין בסתון לו לעולם : כלבין כו' יש כלבים בעיר רומי שיודעים להשיג פרנסתם בחכמה . הולך ויושב לפני החנוני שיושב על השוק למכור פת האפוי (בערוך גרס פרסירא ופירושו שוער . ובמוסף הערוך כתב ובנוסחאות כתוב פלטירא ופירושו בל"י חנות שמוכרים בו פת) ועושה את עצמו כאילו מנמנם כדי שהפלטר לא ישמור עצמו ממנו . לכן גם הפלטר מנמנם שהוא בטוח מן הכלב . והכלב קם לו ושומט הפת כולו על הקרקע . ובעוד שהם מתקבלים ומאספים אותם נמלא הוא אוכל ככר אחד והולך לו . והנמשל כנגד יצה"ר שמתחלה נראה לאדם באופן הלם וקל וע"כ אינו נשמר ממנו ואח"כ מתחזק עליו ובעוד שירצה לינצל ממנו . בין כך וכך מרויח שאר הרע ומחטיאו מעט : ללסטים שפוף ללסטים אלה שהיה מרמה הבריות ומגזלם בחשבם שאילו לא היה לו כח לא היה מסתכן בפהרסיא . וכן יצה"ר הוא בסוף שגיד האדם להכניעו . ואיבד כמה דורות שלא נתנו לב להלחם בו . ומפרש רוכן שפוף . והכוונה שהוא נכנע למקום שיוכל ללכוד (יפ"ת) : הב מה דעלך תן לי מה שעליך . ושלא והלך הלבב מתיירא ממנו ונותן לו כל מה שעליו : תוחלת תועלת וכח לגזול ממנו כלום . והתחיל הוא להכות ולכתת את הלסטים . וזהו ולמה שמשל בו אם פרעה : וכתותי מפניו צריו המזמור מיירי באברהם דכתיב משכיל לאיתן האזרחי והוא אברהם וכמו שאמרו חז"ל שהשואה הגדול של האדם הוא שיצה"ר ונקרא צריו בלשון רבים על רוב שהטעוהו : (יג) אין יצה"ר מהלך כו' כדי לנבים יפה בכל עוניים ופנים . מי ממשמש בעיניו כו' כי בו ידבק שידע שנקל לו להביאו בכסל רשו . וקרא דלפתח חטאת רובץ ה"פ שעומד בפתח שיים על אם הדרך ללכוד האנשים (יפ"ת) : פלטיא רחוב גדול שרבים מצוים שם : ממשמש בעיניו שלא יהיה עליהם לכלוך ומתקן בשערו מסלסל בשערו . מתלא בעקיבו תולה עקבו למעלה דרך גאוה לילך עקב בגד גודל : הדרין דידי זה שלי והגרה שיצה"ר עליו : איש חכם בעיניו מתהכם בעיניו למקמם נהם ולישחם . תקוה ליצה"ר שנקרא כסיל ממנו שאומר האין מן דידי (יפ"ת) : (יד) כל מי שמפנק כו' שמתחילה יש לאל ידו להכניעו . וכשמפנקו מרגילו עד שעולם עליו כבעל הבית ואין בידו לשוב מאחריו : מפנק כו' שיצה"ר שהוא מסור ביד האדם להעבירו ולהחלישו כדכתיב ואתה תמשל בו . ומנון הוא אדון השלים כד"א ינון שמו : (טו) אם בא יצרך להשחיקך דחהו בד"ת שנא' יצר סמוך תצור שלום ואם עשית כו' . כצ"ל מה"ק ועיין ביפ"ת ופי' אם בא יצרך להכשילך ולהתשולל בך דחהו בד"ת שע"י ד"ת שהגיד עליו שנא' יצר סמוך כלו' אם היצר הוא סמוך וקרוב להכשילך תצור שלום השמור ת"ת שנקראת שלום . שע"י התורה שמתגבר עליו וכמרז"ל אם פגע בך מנוול זה משכהו לבית המדרש כו' : אלא שלום שלום ב"פ דרוש מיפה שמעלה עליו כאילו ברא את השלום . ולשון תצור דריש כמו לשון יצירה . תצור שלום פי' שמור התורה . ואני מעלה עליך כאילו תצור ותברא את השלום : וא"ת שאינו ברשותך שיצה"ר להכניעו כרצונך . לאחר שכבר נתגבר יצרו עליו א"א לדחותו שוב ממנו (מה"ק) : ת"ל כי בך בטוח . בך ובידך הוא . ואתה בטוח שתמשל בו . שכבר כתבתי בתורה ואתה תמשל בו . פי' אף לאחר שכבר נתגבר יצרך עליך אם תרצה אתה שוב תמשול בו (מה"ק) : אם בא יצרך להשחיקך שמחהו בד"ת . כצ"ל (יפ"ת ומה"ק) וכלו' יצר סמוך ליצה"ר עשה סמיכה וקיום להשיבו נ"ב לטובה כדאי' בירושלמי אברהם עשה יצה"ר טוב . חה ע"י התורה שתאכילהו ותשקהו מלחם ומים של תורה . וכ"ב וה' ישלם לך ישלימנו לך ופרש"י שיהא יצרך שלם עמך ולא יסיתך לחטא : באילו בראת ב' עולמות כו' . שאינם מתקיימים אלא במידת השלום . חה תצור שלום שלום לשון יצירה (יפ"ת ומה"ק) : וא"ת שאינו ברשותך כו' . כדלעיל : (טז) ע"מ היו מדיינין כו' משום דכתיב ויאמר קין אל הבל אחיו ולא פירש על מה היו מדיינין : בואו ונחלוק העולם פי' זה כרמו בויהי בהיותם בשדה הדיון על עסקי שדה : בואו ונחלוק העולם לפי שהאדם אביהם פירש עצמו מעבודת העולם תפוצתו כמת ונפל מן העולם (יפ"ת ומה"ק) : אחד נטל את הקרקעות כו' בש"ב פ' ל"א הגירסא מטורלת יותר ע"ש : ארעא דאת קאים האדמה שאתה עומד עליה שלי הוא וזה אמר המטלטלים שאתה לבוש שלי הם . זה אמר פרוח מעליך

המטלטלים

אמר שניהם נטלו את הקרקעות . ושניהן נטלו את המטלטלין . ועל מה היו מדיינין . אלא זה אומר בתחומי בהמ"ק יבנה . וזה אומר בתחומי בהמ"ק . שנא' ויהי בהיותם בשדה . ואין שדה אלא בהמ"ק . היך מד"א (מיכה ג) ציון שדה תחרש . ומתוך כך ויקם קין אל הבל אחיו וגו' . יהודה ב"ר אמי אמר על חוה הראשונה היו מדיינין . א"ר איבו חוה הראשונה חזרה לעפרה . ועל מה היו מדיינין . א"ר הונא כה תאומה יתירה נולדה עם הבל . זה אומר אני נוטלה שאני בכור . וזה אומר אני נוטלה שנולדה עמי . ומתוך כך ויקם קין : (יז) כו א"ר יוחנן הבל היה גבור מקין . שאין ת"ל ויקם אלא מלמד שהיה נתון בתתיו . א"ל שנינו בעולם מה את הולך ואומר לאבא . נתמלא עליו רחמים . מיד עמד עליו והרגו . כו מן תמן אינון אמרין טב לבישׁ לא תעביד וביש לא ימטי לך : (יח) כח ויהרגהו בבמה הרגו . רשב"ג אמר בקבה הרגו שנא' וילד להבורתי . דבר שעושה חבורה . ורבנן אמרי באבן הרגו . שנא' כי איש הרגתי לפצעי . דבר שהוא עושה פצעים . ר' עזריה ור' יונתן בר חגי בשם ר' יצחק אמר התבונן קין מהיכן שחט אביו אותו הפר . שנא' (תהלים פט) והיטב לה' משור פר . ומשם הרגו . ממקום הצואר מקום הסימנין . ומי קבר"ו א"ר אלעזר בן פדת עופות השמים וחיות טהורות קברוהו . ונתן להן הקב"ה שברן ב' ברכות שמברכים עליהן . א' לשחיטה וא' לכיסוי הדם : (יט) כט ר' יהושע דסכנין בשם ר' לוי אמר כתיב (תהלים ט) חרב פתחו רשעים וגו' . חרב פתחו רשעים ודרכו קשתם זה קין . להפיל עני ואביון לטבוח ישרי דרך . זה הבל . (תהלים) הרבם תבא בלבם וגו' . נע ונד תהיה בארץ : (כ) ל ויאמר ה' אל קין אי הבל אחיך וגו' משל לאיפרכוס שהיה מהלך באמצע פלטיא . מצא הרוג ואחד עומד על גביו . א"ל טי הרגו . א"ל אנא בעי ליה נבך ואת בעי ליה נבי . א"ל לא אמרת כלום . משל לא' שנכנס לגינה ולקט תותין ואכל . והיה בעל הגינה רץ אחריו א"ל מה ביידך . א"ל והרי ידיך מלוכלכות . כך א"ל קין להקב"ה השומר אחי אנכי . א"ל הקב"ה הא רשע קול דמי אחיך צועקים אלי וגו' . משל לאחר שנכנם למרעה וחטף נדי אחד והפשילו לאחוריו . והיה בעל המרעה רץ אחריו א"ל מה ביידך א"ל אין ביידי כלום . א"ל והרי הוא מפעה אחריך . כך אמר הקב"ה לקין קול דמי אחיך וגו' : (כא) לא ר' יודן ור' הונא ורבנן . ר' יודן אומר דם אחיך אכ"כ אלא דמי אחיך . דמו ודם זרעיותיו . ר' הונא אמר (מלכים ג ט) את דמי נבות וכו' דם נבות ודם בניו אכ"כ . אלא את דמי נבות ואת דמי בניו . דמו ודם זרעיותיו . רבנן אמרין ויבמת בדם יהודה אכ"כ . אלא (דה"י ב כד) בדמי יהוידע . דמו ודם זרעיותיו : (כב) לג אמר רשב"י קשה הדבר לאומרו ואי"א לפה לפרשו . לב' אתליטין שהיו עומדין ומתנוששים לפני המלך אילו רצה המלך פירשן ולא רצה המלך לפרשן . נתחזק אחד על חבירו והרגו . והיה מצווה ואומר מאן יבעי דיני קדם מלכא . כך קול דמי אחיך צועקים אלי : מן הארמה . לעולות למעלה לא היתה יכולה שעדיין לא עלתה לשם נשמה למטה לא היתה יכולה לעמוד שעדיין לא נקבר שם אדם . לג והיה דמו מושלך על העצים ועל האבנים : (כג) לד ועתה ארור אתה . אמר רשב"נ בג' מקומות דברו הכתובים בלשון מועט . ועתה ארור אתה . (נמדבר טז) ואם בריאה יברא ה' . (שופטים יח) ואנכי פציתי פי להי : (כד) לה כי תעבוד את האדמה לא תוסף תת כחה . ר"א ור' יוסי ב"ח . ר"א אמר לך אינה נותנת לאחר נותנת . ריב"ח אמר לא לך ולא לאחר . ודכוותה (דמיים כח) זרע רב תוציא השדה וגו' . ר' יהודה ור' נחמי . ר"י אומר זורע סאה ומבניס סאה . א"ר נחמיה א"כ פרנסה מנין אלא הראויה לעשות כ' עושה ט"ו . והראויה לעשות י' עושה חמש . ד"א כי תעבוד את האדמה לא תוסף תת כחה לך . כהה אינה נותנת לך . כחך נותנת לך כל כחך אינה נותנת לך . נותנת היא לך

מקצת

יד יוסף כה ילמדנו סי' ג' . ולקמן פ' ס"ג . וזכר בנחמיה ל"ד . פ"ז דף ק"ח . תנחומא חוקת : כז ויק"ר פ' כ"ג . תנחומא פ"ג : כו ילקוט פ"ג . תנחומא פ"ג . כט סנהדרין פ' לך . ילקוט פ"ז . ומכלים פ' לא ילקוט פ"ז . מדר"ג פ' ל"ג . מרגוס יוסלמי : לב ילקוט פ"ז : לד סנהדרין ל"ד : לה ילקוט פ"ז :

מתנות כהונה

שלי סיא : שניהם נפלו פר' . שניהם תלקן הכל בשוה : בהיותם שילהו בהותם מדברים ומדיינים על הארה זה כ"ך : חוה הרחמנה פר' . המדרש הזה סבר שהוה הרחמנה מיום שלקל מדם מן העץ ולקתה ממנו ולא מזהה עוד והקב"ה נכנס לו תוה תהנת : שנינו בשלם . ואין לתינו בן מהר מה תחמר לתבת מה תהנינו : מן ממן טר . משם ממעשה ההוא לומדים הבריות כוחב לא תעשה לתים רע ולא יניע רעה לחבירך : בקנה בל מן : אותו הפר שהקריב מדה"ר בפת' והיטב לה' משור פר' שהקריב שור פר לקרבן ליי כדתיתו בפ"ק דע"ז : ישרי דרך . זה הבל שהלך דרך ישר עם קין שלא הרגו כשהיה בדתיתין בשילומין סרפעת ופלטיא : אנא בעי לי' גרסי' . תני מבקבו מעמך ואומר שתחה הרגתו ואתה שומר שתחה הרגתו אי אתה יודע מי הרגו . אבל ליה לא תחמת בו' . ג"ל שמי חכמים היו עוסקים ועומדים בדבר זה ואמר תים לא תחוי לא . תחמת בלום בשבל זה שלין הקדוש ברוה הוא סהפסוק בלילים ה"ג ביקום תלת מבל בו' : תותין פירש מורם בע"ז ובלשונינו מרולי בע"ז : מפעה טוסק בדתמרי כילודה תפעה : רבי יהן ור' הונא בו' . תר תמר תדא ואמר תמר תדא ולא שלינו : אתליטין בו' פי' הערוך שרים ומנפחי פי' שבלשון לפרי"ן קורין בן לשרים הסתתבקים זה תם זה : מתנושששין

עין יוסף

המלטטים . חה תמר פרח וכרח לך כי המקום לסבר תהה טומד עליו שלי הוא : שניהם נטלו בו' והלא דכתיב בשדה כמיז על בהמ"ק שנקרא שדה . שתלקו שיריהם והגישו למקום בהמ"ק שהוא השמלה תכל המקומות ופל תריבה בירושם שתין דבר שוה לו סיטול הפרי כעגלו (יפ"ת) : בתחומי יבנה בהמ"ק שידעו מקום בהמ"ק שהלה הקריב על המזבח הדברי חז"ל (יפ"ת) : על חוה הרחמנה היו מדיינין . ועל"ל פר' י"ז ופ' י"ח תיתי שתהלה ברחה לו בו' תזר וברחה הלתי. פעם ג' . וגם הרחמנה שתהרה בחיים ועליה היו מדיינין : תאומה יתירה בו' בדבי"ך לעיל סימן ג' . ותע"ג דכולם נולדו בברס תחד . תפשר שקין והתומתו היו בשליה תחת . והבל ושמי התומתו לעלתם : תו שתהה בין תלו לגלו (יפ"ת) : שאני בבור בו' בי בחוים לו ב' בהמים יולד בים פי שתים וקן יוכס פי שתים בפי הרתוי לבכור : (יז) שאין ת"ל ויקם בו' למדע רקעם קין ולמד דבר בעים לו תעביד . ומדלת בחיב על הבל תלת תל דרים בשבל הבל שריהם עליו (יפ"ת) : שהיה נתון תהתיו שכשהרגים הבל שקין קם עליו . קס הוא עליו וכפילו תחתיו . ומ"ם ריהם עליו קמ"ל: שנינו בעולם לבד . וכולתי ידע תינו שתהה שהרגתו דמריבת דמיו שתיכה : עמד עליו והרגו שתש"ם שהבל היה גבור ממ' לפי שלא הרגו אלא משהו הרגו : מן תמן אמרין בו' מן המעשה ההוא שתמר שהבל היה גבור מקין לא העשה לתים רע ולא יניע רע לעשה . ועיין במ"ל פ' י"ח : (יח) בבה הרגו שתמר שהבל היה גבור מקין לא יוכל שהיה יכול להרגו בידים : וילד להבורתי בלשון כתיב ומפרש לקמן פ' מ"ג דכעגד קין דיבר . תבורה הוא הדם שבלל ומיו יולא לחוץ . ופשט הוא המכה שהוחה שהדם יולא . ודומם שהרגו בקנה שתיו שעשה שלא תבורות וכ"ז עשה בו בשעט עד שהרגו (יפ"ת) : באבן הרגו דכר שעושה פצע ועל כן מקדים הפצע . שתם בחבורה הרגו היה לו להקדיים התבורה : מהיכן שתם לבין לת הבר . שתה"ל הקריב שור כדתי' בפ' מ"ם . ועיין שבת דף כ"ח : ומשם הרגו וכיון לפצעי שהוא מכה תרב ממנו : מקום הסימנין ולא בלבדי הלוזר : ומי קברו תמקרא תפר פלטה הלחמה שקבר כל העוף (יפ"ת) : וחיות טהורות קברוהו בפ"ק של עוף פ"ב : שתים שקברו ע"י שהרה כן מעורב ע"ם . ותפשר זאת הכוונה נם כתן מי קברו . ממי למד שנוף הוא לן לילמוד ממנו רק לקברו . ע"י תמר עופות וחיות הטהורות קברוהו . והכוונה שתהם לעתד כן שהם מפטעם תיכם מלילים ולא שוחים דם בשר ונוהגים תניה הוא . וע"כ התיבה הטהורה הכניסם הלוה לתיבתו פ"י שתהם ומיסוי הדם . תת זכות גדול לי הם שתלילים לעבד תי מדבר (ושי בי"ם ומ"ק) : שתי ברכות בנכה תחת טוסקים בהתיהם על בהמה . דבשעות וחיות מתכך נם על הכיפוי : (יט) חרב פתחו רשעים בפ"ד לשל בתרב הבא שהתגון מהיכן שתם תבוא תר תפר : זה קין שפתח בהריגת תהיו קודם שהרגו תלדם בשלם : ישרי דרך זה הבל . כי יפר הולך אל שתהרו עם ה' ועם תהיו שלא הרגו בשביל שיהיה טופל תמתחו (יפ"ת) : (בג) בלשון מועט שקנהו ולא ביתתו כל עוכך הגזירה : ארור אתה ולא פי' תה התירה (ועיין בי"ם) : ואם בריאה בו' שפי' תם בגלל פה לתקן הרי יפה . ותם לתו יבראי . כלקתן בתדבר רבה פ"ח : ואנכי פציתי פי' דהול"ל לפרש למה פלה פיו . ולומר פציתי פי ודבתי לפעלתך שלא (ועיין בי"ם) : (בד) דך אינה נותנת לתחר שתחת לפה לפרשו לי' : לא לך ולא לתחר וכי' לך בעבורך שבעבורו היתה נכנה שתקללה לפי שפלתה תת פיה (יפ"ת) : ריב"ח אמר לא לך ולא לתחר . ר' לעיזתך חומר כתה תיכה טהנה לך כתך ותחת לך . ריב"ח תמר כל כתה תינה טפנה לך . טפנה סיא לך פ תקנת כתה . ודכוותיה אע"ג דב פעלת שתדך ל ותכוב . ולפ

סתר

מקצת כחך : (כה) לו ויאמר קין אל ה' גדול עוני מנשא . לעליונים ולתחתונים אתה סובל ולפשעי אין אתה סובל. ד"א גדול עוני משל אבא אבא על מצוה קלה עבר ונטרד מתוך ג"ע זו שהיא עבירה חמורה שפיכת דמים עאכו"כ גדול עוני . הן גרשת . אתמול גרשת את אבא . ועכשיו אתה מגרשני . הן גרשת אותי היום שמא מפניך אסתר והייתי נע ונד בארץ וגו' : (כו) לז ויאמר לו ה' לכן כל הורג קין . ר' יהודה ור' נחמיה. ר"י אומר נתכנסו בהמה חיה ועוף לתבוע דמו של הבל. אמר להן לכן אני אומר כל הורג קין והרג . א"ר לוי בא נחש הקדמוני לתבוע דינו של הבל . א"ל הקב"ה לכן אני אומר כל הורג קין יהרג . ר' נחמיה אמר לא כדינן של רוצחנין דינו של קין · קין הרג ולא היה לו ממי ללמוד . מכאן ואילך כל הורג קין יהרג : (כז) וישם ה' לקין אות . ר' יהודה ור' נחמיה ר"י אמר לח הזריח לו גלגל חמה. א"ר נחמיה לאותו רשע היה מזריח לו הקב"ה גלגל חמה. אלא מלמד שהזריח לו הצרעת המד"א (שמות ד) והיה אם לא יאמינו לך ולא ישמעו לקול האות וגו'. רב אמר כלב מסר לו · אבא יוסי בן קסרי אמר לט קרן הצמיח לו . רב אמר עשאו אות לרוצחנים . ר' חנין אמר עשאו אות לבעלי תשובה. ס ר' לוי בשם רשב"ל אמר תלאו ברפיון ובא מבול ושטפו שנא' (בראשית ז) וימח את כל היקום אשר על פני האדמה . כד"א ויקם קין וגו' : (כח) ויצא קין מלפני ה'. סא מהיכן יצא ר' יודן בשם ר' איבו אמר הפשיל דברים לאחוריו ויצא כגונב דעת העליונה ר' ברכיה בשם ר"א בר' שמעון אמר יצא כמפרים וכמרמה בבוראו. ר' חמא בשם ר' חנינא בר ר' יצחק אמר סב יצא שמח. המד"א (שמות ד) הנה הוא יוצא לקראתך וגומר. סג פגע בו אדם הראשון אמר ליה מה נעשה בדינך. אמר ליה עשיתי תשובה ונתפשרתי. התחיל אדה"ר מטפח על פניו . אמר כך היא כחה של תשובה ואני לא הייתי יודע . מיד עמד אדה"ר ואמר (תהלים צב) מזמור שיר ליום השבת וגו'. סד א"ר לוי המזמור הזה אדה"ר אמרו ונשתכח מדורו ובא משה וחדשו על שמו · מזמור שיר ליום השבת טוב להודות לה' וגו' :

פרשה כג

(א) וידע קין את אשתו וגו'. (תהלים מט) קרבם בתימו לעולם. ר' יודן ור' פנחס א ר' יודן אמר מה סבורין הרשעי' שקרבם בתימו לעולם וגו'. (שם) קראו בשמותם עלי אדמות. טבריה ע"ש טיבירואים. אלכסנדריאה ע"ש אלכסנדרוס. אנטוכיאה ע"ש אנטיוכס. ור"פ אמר קרבם בתימו לעולם. למחר בתיהם נעשים קבריהם. (שם) משכנותם לדור ודור. ב שאינן לא חיים ולא נידונין. ולא עוד אלא שקראו בשמותם עלי אדמות. ויהי בונה עיר ויקרא שם העיר כשם בנו חנוך : (ב) ויולד לחנוך את עירד וגו'. ג אמר ריב"ל כולן לשון מרדות הן · עירד עורדן אני מן העולם. מחויאל. מוחן אני מן העולם. מתושאל. מתישן אני מן העולם. למך. מה לי ללמך ולתולדותיו : (ג) ויקח לו למך ב' נשים שם האחת עדה ושם השנית צלה. ד א"ר עזריה בשם ר' יהודה בר סימון כך היו אנשי דור המבול עושין. היה א' מהן לוקח לו שתים אחת לפריה ורביה ואחת לתשמיש. זו שהיתה לפריה ורביה היתה יושבת כאילו אלמנה בחייה (ס"א בחיי בעלה). וזו שהיתה לתשמיש היה משקה כוס של עקרים שלא תלד. והיתה יושבת אצלו מקושטת כזונה. הה"ד (איוב כד) רועה עקרה לא תלד ואלמנה לא ייטיב. תדע לך שכן. שהרי הבחור שבהן היה למך ולקח ב' נשים. הה"ד ויקח לו למך שתי נשים שם האחת עדה דעדת מיניה. ושם השנית צלה שהיתה יושבת בצלו: (ד) ותלד עדה

יד יוסף לו דב"ר פ"ה. ילקוט ס"ז. תנחומא ס"ז. ילקוט ס"ז : לז ילקוט ס"ז : לח לקמן ס"ז. עיין תוספת ע"א דף כ ד"ה למחס : לט תנחומא בראשית סי' י' : ס לקמן פ' ל"ב. פ"ר פ' ל"א. קה"ר פסוק אם יוליד איש מאה . תנחומא משפטים : סא ילקוט ס"ז : סב שוח"ט מזמור ק' . ויק"ר פ' י' : סג תוספתא בזוהר בראשית נ"ד : סד קה"ר פסוק הכל הבלים . זוהר תרומה קל"ח . פסיקתא רבתי פ' מ"ו . פדר"א פ' י"ח . אותיות דר"ע : פכ"ג א ילקוט ס"ז : ב סנהדרין ק"ז : ג ילקוט ס"ז : ד ילקוט ס"ז :

מתנות כהונה

מוסך את עצמו ואחר עמו ונסמך על מלא לך וסמכו אל תוסף תת לפי כחה גם לא לפי כחך : מנשוא פירושו מלסבול עליך כאילו היא משא כבד כד"א ונשאו אתך : משל אבא . בתמיה : אתמול כו' . גרשת משמע לשעבר כבר גרשת כו' : שמא מפניך . והלא מלא כל הארץ כבודך ואם כן אנה אלך מרוחך . ר' נחמיה אמר כך אמר הקב"ה לא כדיק כו' : ממי ללמוד . שכן לא ימעה : גלגל חמה . פירש"י בשבילו כדי שידעו הכל שתלה הקב"ה את דינו ולא רצה להרגו : הצרעת פי' האב"א בזה ידעו הכל שקבל את דינו שהמצורע חשוב כמת : כלב מצאתי בפירש"י לשומרו מן הרצחנים : קרן י"ל פי' שהקב"ה ריחם עליו והצמיח לו קרן ישועה ורחמים : אות לרצחנים . שממנו ילמדו עונש הרוצח שכבר יהיה להם ממי ללמוד : אות לבעלי תשובה . שאם ישובו יקבלם הקב"ה שהרי קבל לקין כששב והודה : ברפיון פירש"י ז"ל מרופרף להלך ביסורי' ללכת נד כדכתיב ויצא קין מלפני ה' וישב בארץ נוד ולא רצה ליפרע ממנו עד שבא שבעה שבא המבול ושטפו ובערוך פיר' באויר אויר בלע"ז רי"פ : הפשיל הוליך דברי הקב"ה לאחוריו ולא השגיח בהן : ויצא כגונב כו'. שאמר לא ידעתי השומר אחי אנכי : כמפרים כן הוא ג"כ בי' בערוך וי"ל לשון פרוסה ומלוקה שיצא בלב חלוק שלא שיה פיו ולבו שוין ובילקוט גרס יצא כמערים וכמרמה שאמר דרך תשובה גדול עוני מנשוא ונקרבו ישים ארצו ודייק מדכתיב מלפני כאילו יצא מלפניו ולא ידע טוב מה בדעתו : ה"ג במדרש תלים עשיתי תשובה ונתפשרתי. וכן בילקוט ובויקרא רבה פ' י"ד בגליון גרס עשיתי תשובה ונתפשרתי פי' נתקרר ונח מפני רתיחת מ"ה : ליום השבת וגו'. גרסי' וסיפיה טוב להודות לי"י : מזמור שיר ליום השבת . נוטריקון משה והטיל למ"ד ביניהם מפני ענוה יתירה ואות למ"ד רמז על מי שלמד תורה לישראל : שקרבם בתימו . שיאמרו בקרב בתיהם לעולם או י"ל שבתיהם יהיה בקרבם ובמעמדם לעולם שיהיו לעולם ועד ויהיו משכנות' לדור דורים : עלי אדמות . על הערים אשר המה בונים קוראים שמותם וכדמפ' ואזל : קבריהם קרי ביה קברים בתיהם או כמו שמפרש התרגום בבית קבורתהון ישרון לעלם : לא חיים כו'. פירש"י שאין לדינם גמר שכל שעה הם קיימים ונידונין בדין גיהנם : מרדות מכות וסממון ע"ש שמרדו בהקב"ה ונתחייבו כלייה : עורדין פירש"י כערוד הזה שהוא דר במדבר ואין אדם יודע בו כך אתבדן אני מעולם : מוחן לשון וימח את היקום : למך מה לי וכו'. למך נוטריקון מה לי ללמך או מה לי ולך : שתים שתי נשים : עיקרים שעל ידו נעקר האם שלא כדי שלא תלד : הבחור הטוב והמובחר ובערוך גרס המגיד : דעדה מיניה. שהוסר' ממנו עדה לשון

עץ יוסף

שלה ומכניס שלה. אמר רבי נחמיה א"כ פרנסה מנין אלא הראוי לעשות עשרים עושה עשרה כו'. כצ"ל (מה"ק) וכן מצאתי נוסחת ספרים ישנים. והיא גירסא ישרה ונכונה ופירש"י כחה אינה נותנת כו' כפי הראוי לגדל כפי כח האדמה. אבל כפי כחך ופרקך שעבודת תתן לך וכל כחה אינה נותנת לך. אלא היא נותנת לך מקצת כחה. שהראוי לעשות קודם החטא עשרים עושה עשרה וכו'. ולהא מסיק שפיר ודכוותיה זרע רב תוציא השדה ומעט תאסוף וא"כ קשה ליה פרנסה מנין. אלא הראוי לעשות עשרים עושה עשרה. וממילא כי היכי דפליגי תנאי התם ה"נ פליגי הכא גבי קללת קין אי זורע שלה ומכניס שלה דהיינו הבא רק מכחו. או הראוי לעשות עשרים עושה עשרה. דהיינו מקצת כחה של השדה: (כה) לעליונים ולתחתוני' אתה סובל. מפר' מנשוא לשון סבלנותא וה"ק לעליוני' ולתחתוני' אתה סובל ולפשעי אי אתה סובל כאילו הוא משא כבד: גדול עוני מנשוא משל אבא. שאמר כן דרך תמיה גדול עוני מנשוא שאינו ראוי לכפרה כי נשא ק"ו בעצמו מאביו : על מצוה קלה עבר פליג אמ"ד לעיל פ' י"ט שלא נטרד אדה"ר עד שהירף וגידף (מה"ק) : אתמול גרשת כו'. גרסם לשון עבר וקין עדיין לא גורש. דרש רמז למה שגירש לאביו אתמול: שמא מפניך אסתר וכי אפ"ם באני מגורש אני נסתר מפניך . אלא ודאי שעיניך בי תמיד ולא תספר לי להנצל מזעמך : (כו) ר"י ורנח"ם מה שהפסיק בדבני לוי בין דברי התנאים . מפני שמסכים עם ר' יהודה במקצת שמכו לו (יפ"ת) : נתכנסו בהמה כו' שעדיין לא היה אדם אחר בעולם . ואביו ואמו לא יהרגו אותו . ולמי אמר לכן כל הורג קין . לכן אמר נתכנסו בהמה חיה ועוף לתבוע דמו של הבל . להיות כגואלי הדם של הבל (לפי שמתחילה היו החיות והבהמות שמדבריות ביחד עם בני אדם שנתברך האדם מעל לטבע שמוראו יהיה עליהם . אבל קין בעת שחטא אז נסתלקה ממנו ההשגחה . ונשאר ע"פ טבע) וא"ל הקב"ה לכן אני אומר להזהיר אתכם שכל ההורג קין יהרג מדה כ"מ . ומ"ש ויאמר לו ה' פירושו בעבורו. כמו אמרי לי אחי הוא (יפ"ת) : כל הורג קין יהרג. מדה כנגד מדה על שהרג יהרג : אמר ר' לוי כו' ידוע מאמרם ז"ל הנחש הוא השטן ואחר שהחטיא את קין בא לתבוע דינו ממנו : רבי נחמיה כו' מפרש לכן ב' מלות . כמו לא כן . ופירושו לא כן יהיה קין כשאר רוצחים הידועים שהחם בחיים לגאול הדם לפי שקין לא הו"ל ממי ללמוד . ולכן כל הורג קין מכאן ואילך יהרג (יפ"ת) : לא היה לו ממי ללמוד . בתנחומא א"ל קין רבש"ע לא ראיתי הרוג מימי וכי הייתי יודע שאני מכהו באבן והוא מת הוא מ"ש ולא היה לו ממי ללמוד . וסובר כמ"ד באבן הרגו (נזה"ק) : (כז) הזריח לו גלגל חמה . דהמאורות מיקרו אותות כדכתיב והיו לאותות והזריח לו הקב"ה החמה . ומזה ידעו הכל שה' נתרצה לו (יפ"ת) : שהזריח לו הצרעת כלשון הפסוק דה"ב כ"ו והצרעת זרחה במצחו. והצרעת נקראת אות ולפי שהמצורע חשוב כמת היה זה לאות שכבר קבל עונשו מאת ה' (מה"ק): כלב מסר לו שישמור אותו מחיות הטורפות. וקראו אות לפי שהאות הוא לבל יהרגוהו (יפ"ת): קרן הצמיח לו כמ"ש שם אצמיח קרן לדוד . וע"י הקרן ילחם עם הבאים נגדו (יפ"ת) : עשאו אות לרצחנין . לעיל גרסינן רבי אבא אמר כלב מסר לו וכן גרס הרמב"ן (יפ"ת) : אות לרצחנין . והא"ל כאילו כתיב וישם ה' קין לאות . כי יהיה אות לרצחים שיראו בעונשו שהולך נע ונד ויזהרו גם הם מהרציחה (יפ"ת ומת"כ) : אות לבעלי תשובה שידעו שיש מקום לתשוב': תלאו ברפיון פי' שלא גמר דינו . והיה דינו תלוי עד המבול שהיה קץ כל בשר . ופי' וישם ה' לקין אות שקבע לו זמן שבו ינקם ממנו והוא המבול (יפ"ת) ורש"י פי' מרופרף להלך ביסורים כלומר לא חי ולא מת. כי חיי הבעל יסורים אינם חיים : וימח את כל היקום רמז לקין שנאמר בו קימם : (כח) מהיכן יצא ומאי ויצא קין מלפני ה' הלא כל הארץ כבודו : הפשיל דברים לאחוריו . כל שדבר לו ה' השליך אחרי גוו ויצא כגונב דעת העליונה . שחשב שהטעה את ה' וה' אינו יודע תעלומות לב . והוא עצמו מ"ש רהב"ש יצא כמפרש כו' אלא דמר אמר בהאי לישנא ומר אמר בהאי לישנא (יפ"ת) : כמפרים שמרמה עצמו עליו והסיר בזיוף מלבו כי מסרים פרסה שמרמה ואומר כאלו שאני טהור והילקוט גרס כמערים : פגע בו אדה"ר שקין גלה לקדמת עדן בארץ נוד מקום שהיה אדם שם כדלעיל פרק כ"א סי' ט' : עשיתי תשובה ונתפשרתי. דבתחילה כתיב נע ונד תהיה בארץ . ואח"כ וישב בארץ נוד . והוא כעין פשרה (מה"ק) : לא הייתי יודע לא סביר בכחה של תשובה שהתשובה הועיל לתקן החטא שכבר נעשה . וכשראה שהקיל ה' לקין וישם לו אות . הכיר כי מעוות יוכל להתקן בוידוי ותשובה מיד עמד ואמר מזמור שיר ליום השבת טוב להודות לה' כלומר טוב לשבחא ולאודאה ולהגהודות קמי קב"ה : לא הייתי יודע והא דאיתא בפ"ב דעירובין שישב ק"ל שנה בתשובה כו'. אחר שידע כח התשובה מקין היה (יפ"ת) : אדה"ר אמרו כו' בפ"ק דב"ב אמרו שמתפלה למשה י"א מזמורים משה אמרן . ולכן אמרו כאן שאדה"ר אמרו ונשכח מדורו וחדשו משה רבינו ע"ה ונכתב שמו ונוטריקון מזמור שיר ליום השבת נוטריקון שלו משה והטיל למ"ד ביניהם מפני ענוה יתירה. ואות למ"ד כמו מי שלמד תורה לישראל :

פרשה כג

(א) וידע קין וס"ד ויהי בונה עיר ויקרא שם העיר כשם בנו חנוך וכמ"ש בסוף הסימן : קרבם בתימו כו' לעיל מיניה כתיב ועזבו לאחרים חילם וכתיב בתריה קרבם בתימו לעולם משכנותם לדור ודור קראו בשמותם עלי אדמות . ואמר קרבם בתימו לעולם בתמיה . וכי מה סבורים הרשעים שיאמר בידם וביד זרעיהם בתימו לעולם לדורי דורות ולא תבוא נחלתם ליד זרים וכי סוברים שיתקיימו משכנותם לדור ודור ולא יחרב לעולם עד שקראו בשמותם עלי אדמות כי באמת הבא נחלתם ליד זרים והיה קריאת שמותם עלי אדמות לשמן וקלון להם (מה"ק) : ורבי פנחס אמר כו' בפ"ק דמ"ק אל תקרי קרבם אלא קברם . וה"ק קרא קברם יהיו בתיהם לעולם כמו בדור המבול ששטפו המים אותם ואת בתיהם יחד והיו להם הבתים לקברים . ולא זו בעוה"ז אלא אף בעולם התחיה תהיה שם משכנותם לדור ודור שאינן לא חיין ולא נדונין ולא זו שלא שמו אל לבם כי תהיה כליונם לנצח אלא אף זו שקראו בשמותם עלי אדמות ויהי בונה עיר וכו' ולבסוף נאבד שמם וזכרם לנצח במבול (מה"ק) : (ב) מרדות מכות וסממון על שם שמרדו בהקב"ה . ובכל דור ודור עבר עליהם יותר מפני שהרשיעו יותר . בימי עירד נגזר עליהם רק שילדו : עורדן אני מן העולם . לשון ערוד (רש"י) וי"ל כמו שערוד דר במדבר במקום שאין אנשים כך הם מפני שפלותם ישבו במקום שאין אנשים : מוחן אני מן העולם . ופי' מהויאל שימחם האל: ללמך ולתולדותיו שלפי שאין כתיבת למך משמעות לרעה . דורש התיבה נוטריקון למ"ד מה לי ללמך . המ"ם על תיבת מה . והלמ"ד על תיבת לי . והכ"ף על תיבה ללמך . ומ"ש ולתולדותיו כי כתוב שם למך קודם לקיחת נשיו ואחר לקיחת נשיו והוליד מהם תולדות ובתנחומא איתא שנבלעו ד' משפחות חנוך עירד מחויאל מתושאל כשהרג למך את קין :

(ג) שתים נשים : כאילו אלמנה בחיים כצ"ל פי' כאלמנה בחיי בעלה . שלא היה מקרב אליה אלא בהולדה לבד ושוב היתה נזופה . אבל העקרה היתה מקושטת ושמחה תמיד : הה"ד רועה עקרה פי' וה"פ דקרא רועה עקרה משקה אותה כוס עקרין שלא תלד גם רועה אותה בתענוגים על שאינה יולדת . ולב אלמנה לא ייטיב שאינו אשתו היולדת שיושבת בביתו אבילה כאלמנה שאינו רועה אותה בתענוגים ואינו משגיח עליה להטיב לה : הבחור הטוב והמובחר : דעדת מיניה עדה לשון הסרה על שם שהיה מסירה מאצלו : שהיתה יושבת בצלו ומה שאמ'
ולא

עדה את יובל וגו׳. ה לשעבר היו מקנין להקב״ה במטמוניות. חזרו להיות מקנין אותו בפרהסיא׳ הה״ד (יחזקאל ח) אשר שם מושב סמל הקנאה המקנה. ושם אחיו יובל הוא היה אבי כל תופש כנור ועוגב. אדרבולין וברבולין. וצלה נם היא ילדה את תובל קין. ר׳ יהושע דסכנין בשם ר׳ לוי אמר זה תבל עבירתו של קין. קין הרג ולא היה לו במה להרוג. אבל זה לוטש כל חורש נחושת וברזל. ואחות תובל קין נעמה. א״ר אבא ב״כ נעמה אשתו של נח היתה׳ למה היו קורין אותה נעמה. ישהיו מעשיה נעימים. ורבנן אמרי נעמה אחרת היתה. ולמה היו קורין אותה נעמה. שהיתה זמנעמת בתוף לעבודה זרה: (ה) ויאמר למך לנשיו עדה וצלה שמען קולי. חי״ר ב״ה אמר תבען להשמיש. א״ל למדר המכול בא נשמע לך ונהיה פרות ורבות למארה. פא״ל וכי איש הרגתי לפצעי. שיבואו עלי פצעים בשבילו. וילד להבורתי. שיבואו עלי חבורות בשבילו. אתמהא קין הרג ונתלה לו ז׳ דורות. ואני שלא הרגתי אינו דין שיתלה לי שבעים ושבעה. ר׳ אמר הרי זה ק״ו של חשך. א״כ מהיכן גובה הקב״ה שטר חובו. ר׳ יעקב בר אידי בעא קמיה דר׳ יוחנן. אם איש למה ילד ואם ילד למה איש. א״ל איש לאברים וילד לשנים. יא״ל איתא ניזיל נבי אדם אזלון לנבי אדם. א״ל עשו אתם שלכם והקב״ה עושה את שלו. א״ל אסיא אסי חינרתך. כלום פרשת מהומה יב הני ק״ל שנה אלא כדי שלא תעמיד ממנה בן. אתמהא. כיון ששמע כן נזקק להעמיד תולדות: (ו) וידע אדם עוד את אשתו. יג נתוספ לו תאוה על תאותו. לשעבר אם לא היה רואה לא היה מתאוה. עכשיו כיון רואה בין שאינו רואה הוא מתאוה. ר׳ אבא בר יודן בשם ר׳ אחא. רמז למפרשי ימים שיהו נזברים את בתיהם ובאים מיד: (ז) ותקרא את שמו שת כי שת לי אלהים זרע אחר וגו׳. יד ר׳ הנחומא בשם ר׳ שמואל אמר. נסתכלה אותו זרע שהוא בא ממקום אחר. ואי זה זה מלך המשיח: (ח) תחת הבל כי הרגו קין. יה מהטייה של הבל נהרג קין. לשני אילנות שהיו ממוכין זה לזה. פכרה רוח את אחד מהן ונפל על חבירו ופברו. כך תחת הבל כי הרגו קין. מהטייה של הבל נהרג קין: (ט) ולשת נם הוא יולד בן ויקרא את שמו אנוש. טו בעון קומי אבא כהן ברדלא. אדם שת אנוש ושתק. א״ל. ע״כ בצלם ובדמות. מכאן ואילך נתקלקלו הדורות ונבראו קינטורין. ד׳ דברים נשתנו ביסי אנוש בן שת. ההרים נעשו טרשים. ותתחיל הסת מרחיש ונעשו פניהן כקופות. ונעשו תולין למזיקין. א״ר יצחק. הן הן שנרמז לעצמן להיות תולין למזיקין. מה בין דתהין לצלמא. למאן דתהין לבר נש: (י) אז הוחל (נתחיל ד) טז א״ר סימון בנ׳ מקומות נאמר בלשון הזה לשון מרד אז הוחל לקרא בשם ה׳. (פס ו) ויהי כי החל האדם. הוא החל להיות נבור בארץ. איתיבון. והכתיב וזה החלם לעשות. א״ל קיפה על ראשו של נמרוד ואמר זה המרידן עלי. א״ר לוי לאשה שאמרה לבעלה ראיתי בחלום שאת מנרשני. א״ל ולמה בחלום הוא לך בעלילות. יז״ר אחא אתם עשיתם עצמיכם ע״ז וקראתם לשמכם. אף אני אקרא לשמי הים ואבלה אותן האנשים מן העולם: (יא) ודשׁ ר׳ אבהו. יח אוקינוס נבוה מכל העולם. א״ר אלעזר בן מנחם והלא מקרא מלא הוא (עמוס ה) הקורא למי הים וישפכם על פני הארץ ה׳ שמו. אתמהא. כזה שהוא שופך טלמעלה למטה. שתי יט פעמים כתיב הקורא למי הים. כנגד שתי פעמים שעלה הים והציף את העולם. ועד היכן עלה בראשונה ועד היכן עלה בשניה. ר׳ יודן

יד יונתן ה יקוט ס״ו: ו ״ח קף כ״ם: ז מיין יונתן: ח יקוט כ״ו: ט יונתן כ״ע: י סנהדרין פ״ח: יב יקוט ס״ו. פסיקתא רבתי ט״ו: יג יקוט ס״ו. ונתנן ס׳ נ״ל. רוס רנס ס״ו: יד יקוט ס״ו: טו יקוט ס״ו. ונתנן ס׳ כ״ד. ויקוט רים ד״ס ח: טז יקוט ס״ו: יז מכילתא יפרו. וספרי פדר פקב פיסקא ס״ג: יח נשל ס״ם. ויקוט ס״ו. ושוח״ט: יט ירושלמי קלקים ס״ו. ספרי מ״כ פיסקא מ״ג. ום״ר ס׳ נ״ג ס״ד. מכילתא יפרו:

מתנות כהונה

לשון הפלה כ״ד ויסר ותעדי: מקנין לשון כעס וקנאה להקב״ה וכדמפרש ואזיל ודבש לשון מהל ומקנה ביוסכין בספר תהלים ומקנים נעבודות זרות שלהן ותה״כ בפרהסיא בנעור ועונג: כסמל הקנאה. ל׳ מקנה והלי קרא מייני בקנאה של ע״ז: אדרבולין וברבולין. מיני כלי זמר הן: תבל שגיהוד כו׳. קרן מוסף כיה שעתן הבניין בקדמה ומהקנה: נעימים בנשמות: נשמע לך. נשמע לך: למארה לקללה ולהסברון כ״ד תת המתרה: כי איש הרגתי כו׳. פיקש״י כהוחש וכי לתי הרגתי תת הבל שהיה איש בקומה וילד נשים כלילקמן: חשך בלשן לו בהב ועיבש: א״כ כו׳. שגם בניו יתמנו כן מק״ו שלא הפלו נם הבל ואחיכן יגבה הקב״ה תת הוגו מדור המבול: לאיברים גחל נקומה: איתא מיזל. נרסי׳ כי׳ נוחו: אסיא אסי כו׳. כוכא רפוי תת הענרתך לשומר מכתך והוא דרך משל שהוא עצמו לא היה עשוק בכעיה וכניה: נתוספ לשון רבוי: אם לא סיה רואה. תת הוא: למפרשי ימים כו׳. פיקש״י יפקדו עכוקיהם בתמיים כתוך לפריסתן ויבלו מיד לספינה כי כן עבה תדם תעפ״י שהתבול בא מיד לא מצא מלהעמיד תולדות עכ״ל. ועי״ל דמן למפרשי ימים תעפ״י ברהוקים מביתם יעוברו התוהום ויירחרו ביותם לניתם לקיים שנאמן תתם לעשות מלתה: בהלום התלם לשון בלף ועל כי בלא היה רואה תה שהוא סיה מתעורר שתוא ולשון הספר מוסיף ונמחק ונבלע: נתהבלה תוהה זרע כו׳. דייק תילה כתיב בו תלת זרע וכתם זרע ל׳ זרוע והוא תלך תלת המשיה שבא מזרע תוהב כתיב תהבל: תחת הבל כו׳. מפמש הבל הבא לקין ולבי״ יהודה דקרא: מהטייה תפני ההפת שנעשה בהבל: פברה שבנה: ברדלא בן דלה. דנש שם תת: אדם שם תעפ. בניש דבני הימים ושתק ולא ידע מהו לומר: שנה פעמי׳ בעשום טו׳ ה׳ וסי׳ פ׳: ה״נ ניקוט והציף תת השלש כדור תעפ ובכדמפ׳ לעיל.

עין יוסף

ולנה נם סיה ילדה שמתתה ולא הועיל ומפני זה כתוב נם סיה לומר שלף שהיתה מיוחדה לו למצוה והמקה תוהה כוס של עקרים ילדה. שלא עלתה לו כוונתו (מזרחי׳): (ד) לשעבר היו מקנאין כו׳ קרא דיוסב תסל ומקנה קדרים שבהלה היו יוסבים עם הכוכים בתהל בתפמוניות ותה״כ הזהו להיות מקנה שלא תהל בפרהסיא דהם ומקנה מלכון קנאה וכוסם בתה״כ תפסוק כמל הקנאה המקנה: אדרבולין וברבולין כן הוא הנוהנה לתיהיה. וכן הוא לקמן פ״נ תדרבולין ובכדולין בתדיה ופבה״י והעניך מיני זמר: זה תבל כו׳. שהיקן שן הרציחה של קין שהמציק והחניל בחבלן הממיתין הת הבריכל: נעמה אשתו של נח מדלת קיקר לכתיב ותאחות נעמה. לתשמועין תע״נ שהיתה לאחות של קין הרבעה שהיה תעשה נעימים: אשתו של נח כי נכח מעשיה הכוונים יתה תיכלו לתיר לכלל נדוך (ועיין בקמע״ן): נעמה אחרת היתה שלא שמהר לקין שום שם ושמיים כלל לכוונה. (ה) תבען לתשמיש. לוכם שמוכים שכתוב מיד לאביו וידע לדם עוד תת לשתו ויאחוד כאום מן המפורש: לכתר המבול בא שידעו שיכלה ס׳ תת זרע קין לשבעה זכרות והוא היה הדור סו׳: א״ל וכי איש הרגתי לפצעי וכי תני הרגתי להכל שיקרא תת פלא לתיכתוך. לת פציעי ולא הכרתי היו שלא שלו בל קין. ואם לקין תלה ז׳ דורות. ק״ו לנוך שבעים ושבעה: קין הרג שמתת ותפכ״ה נתלה לו ז׳ דורות. היינו קין תנוך שיכל תהוחל תהוחל לנוך ותובל קין. והבען ע״י למך ותובל קין ותני לת הבתקיים ק״ו שיתלה לי ע״ז דורות. ק״ו של השך שתין לו שהב ותשם דמ״ו לשלש לת שהבקיים נזיכת ס׳ שכל שיוסיפו הדורות להחזק טעגה יו: אם איש תמפרש שהיה נדול למה קלקל ילד: איש לאברים שהיה נדול ותזק בתיכרי לתים נדול בשנים: נבי אדם לשון לפנים: אסיא אסי חינרתך תפל רוכל לכל לנעבך מהילה. כלומר קשוט עלמך ותה״כ קשוט תחניס. תרנוס וידפח ותסי. כלום פרשת מהומה מלא שלא לשעמיד כן. לפי שנזדוה שיהה עליך ועל זרעיך. וכ״ם תנו רתוי בשבוטים שלא יתבד זרעכו נמטל: כיון ששמע תדם כן דנשק מיניה תורבה תזר להתבנך בה שלא להתהיב כשלש. והיינו דכתיב וידע תדם ונו׳: (ו) נתוספ כו׳ עוד קדמים לשון לבני. ולפי שכל הק״ל מנה שפיכתו זה מזה היה כל תהד נמקום מיוחד. לכן תיכ שתהב הק״ל שנה נהוספ לו תהוה לחיות מכך בה תף בשיהה נמקום תהר לשוב תלנה. והיה זה כעובל דתיון וכיון על העפוד לתכון למפרשי ימים כו׳: אם לא היה רואה חת הוה למפרשי ימים כו׳ (מהר״ם): מע״ם שהמוקים מביתם ישולכו התוהם וימהבו ביותם לקיים עוהם תהת לבבם הדבים: (ז) נסתבלה אותו זרע כו׳ מלך תיעוד לעמוד תיבה בימיו הוכחה השל״ה והוא נת ממקום לתקר פי׳ מרות המתוכים שהיו נשבחה מיוחדת ויודע ובתילו כתוב (יפ״ת):

(ח) מהטייה של הבל כו׳ מהעלתו לתר תעת בהבל כו׳ נעשת ובהבל ובתילו כתוב הרגו לקין. ולפ״ש עדיין לת תק כל העומד ליסבל כו׳ לי נייר כ״ל שלמך הרגו: לשני אילנות לך קין הרג תת הבל ועל ידי כן הרג קין ותם לת הרגני להבל לת נהרג קין: פברה בכרה עם לפרון תרנוס עידן לפטולא בניילת: טהטייה של הבל תפני ההפת שנעשה בהבל: (ט) אדם שת אנוש ושתק כו׳ פי׳ למה הכפיל כאן בתורה דבתיב וידע תדם עוד ונו׳ ובקרא תם שת שם ונו׳ ונשם נם הוא יולד בן ויקרא תת שמו תנוש ונו׳ ושוב שפסיקא הכוונה

יהודן ור' אברהו ור' אלעזר בשם ר' חנינא. בראשונה עלה עד עכו ועד יפו. בשניה עלה עד כפי ברבריאה. ר' חנינא ור' אחא בשם ר' חנינא. בראשונה עד כפי ברבריאה. ובשניה עד יכו ועד יפו. הה"ד (ישעי' נה) ואומר עד פה תבא ולא תוסיף ופה ישית בגאון גליך. עד פה תבא ולא תוסיף. עד עכו תבא ולא תוסיף. ופה ישית בגאון גליך. ביפו ישית בגאון גליך. ר"א בשם ר' חנינא אמר בראשונה עלה עד קלבריאה ובשניה עד כפי ברבריאה:

פרשה בד

(א) זה ספר תולדות אדם. א"ר הושעיא רבה פתח (ישעי' מ) הוי המעמיקים מה' לסתיר עצה והיה במחשך מעשיהם ואומרו מי רואנו ומי יודענו. לארכיטקטוס שבנה את המדינה חדרים בירים ומערות לאחר ימים נעשה נבאי. והיו בני המדינה מטמינין מפניו בתוך החדרים ובתוך המערות. א"ל אני הוא שבניתי את המערות. ומפני מה אתם מטמינין עצמיכם בהן. כך הוי המעמיקים מה' לסתיר עצה והיה כמחשך מעשיהם. (שם) הפכבם אם כחומר היוצר יחשב. מדמין צורה ליוצרה נמיצה לנוטעה. כי יאמר מעשה לעושהו לא עשני. ויצר אמר ליוצרו לא הבין. הלא עוד מעט מועד ושב לבנון לכרמל. לבית מלכות. והכרמל ליער יחשב. לחורשי דבני אינש. (שם) ושמעו ביום ההוא החרשים דברי ספר. זה ספר תולדות אדם: (ב) ד"א זה ספר תולדות אדם (מלכים ה) נלמי ראו עיניך ועל ספרך כולם יכתבו ימים יוצרו ולא אחד בהם. ר' יהושע בר נחמיה ור' יהודה בר סימון בשם ר"א. בשעה שברא הקב"ה את אדה"ר. ג' מלא כל העולם כולו בראו. מזורח למערב מנין. שנא' (שם) אחור וקדם צרתני. ומצפון לדרום מנין. שנא' (דברים ד) ולמקצה השמים ועד קצה השמים. ומנין אף בחללו של עולם. ת"ל (מלכים ה) ותשת עלי כפיך. ר' תנחומא בשם ר' בנייה ור' ברכיה בשם ר' אלעזר אמר. גולם בראו. והיה מוטל מסוף העולם ועד סופו. הה"ד (שם) נלמי ראו עיניך: א"ר יהודה בר סימון עד שאדה"ר מוטל גולם לפני מי שאמר והיה העולם הראה לו דור דור ודורשיו. דור דור וחכמיו. דור דור וסופריו. דור דור ומנהיגיו. שנא' (שם) נלמי ראו עיניך. גולם שראו עיניך כבר הם כתובים על ספרו של אדה"ר. ויו זה ספר תולדות אדם: (ג) בר קפרא פתח (שם) ח יומו מספר חיים ועם צדיקים אל יכתבו. יומו מספר חיים. מספר תולדות של משה. ועם צדיקים אל יכתבו. מספר תולדות של מעלה: תני בר קפרא בכל מקום שנא' חי. יצדיק. ארפכשד חי. שלח חי. ד"א יומו מספר חיים. מספר תולדות של אדם: (ד) ד"א זה ספר תולדות אדם. יכתיב (ישעי' ס) כי לא לעולם אריב. עם אדה"ר. ולא לנצח אקצוף. עם תולדותיו כי רוח מלפני יעטוף. א"ר הונא ח הרוח הזה בשעה שהוא יוצא לעולם הוא מבקש להחריב את העולם והקב"ה מרשלו בהרים ומשברו בנבעות וא"ל הזהר שלא תזיק בריותי. מ"ט כי רוח מלפני יעטוף. מה הוא יעטוף משלהי ליה המד"א (תהי' ג) בהתעטף עלי נפשי את ה' זכרתי. א"ר הונא ט נ' רוחות ע"י שיצאו שלא במשקל היה העולם חרב בהם. ואלו הן אחד ביומי יונה. ואחד ביומי איוב. ואחד ביומי אליהו. א"ר יוחן בר' ישמעאל של יונה ' על אותה הספינה היה שנא' (שם ה) וה' המטיל רוח גדולה אל הים של איוב על אותה הבית היה שנא' (איוב ה) והנה רוח גדולה באה מעבר המדבר. ואין לך קזטיקן אלא של אליהו שנא' (מלכים ה יט) והנה ה' עובר ורוח גדולה וחזק מפרק הרים ומשבר סלעים. ר' תנחום בר חייא וא"ל בשם רבנן. יא לעולם אין מלך המשיח בא עד שיבראו כל הנשמות שעלו במחשבה להבראות. ואלו הן הנשמות האמורות בספרו של אדה"ר: (ה) ד"א זה ספר תולדות. יכ כתיב (איוב כח) או ראה ויספרה. רבנן ור' אחא. רבנן אמרין כל דבור ודבור שהיה הקב"ה אומר למשה היה אומרו שני פעמים בלבו ואח"כ היה אומר למשה. ומ"ט או ראה ויספרה חד. הבינה ונם חקרה חד. ואח"כ ויאמר לאדם. זה משה. ור' אחא אמר ר'. או ראה חד ויספרה חד. הבינה חד. ונם חקרה חד. ואח"כ ויאמר לאדם זה משה: א"ר יהודה ב"ר סימון ראוי היה אדה"ר שתנתן תורה על ידו. מ"ט זה ספר תולדות אדם. אמר הקב"ה יציר כפי ואיני נותנה לו. חזר הקב"ה ואמר ומה עכשיו י שש מצות נתתי לו ולא היה יכול לעמוד בהן. והיאך אני נותן לו יד תרי"ג מצות. רמ"ח מצות עשה ושס"ה מצות לא תעשה. (שם) ויאמר לאדם. לא לאדם אני נותנן כי אם לבניו שנא' זה ספר תולדות אדם א"ר יעקב דכפר תנין ראוי היה אדה"ר שיעמדו ממנו י"ב שבטים. מ"ט זה ספר תולדות אדם. אמר הקב"ה ב' בנים נתתי לו ועמד אחד והרג את תבירו. והיאך אני נותן לו י"ב שבטים. ויאמר לאדם. לא לאדם אני נותנן אלא

יד יומה פכ"ד א יוקים ישפיט. כמ"ד פ' מ"ד. סומ"ם מחסור י"ד: ב מנינה ל"ח. לעיל פ"ח ומ' כ"ח: ג לעיל פ"ח. שמ"ש ממחק ק"ם: ד מסמרין ל"ח. מנחומא ממג סי' י"ב. זוהר ס"ו דף ל"ח. ספרמ' רבתי פכ"ם. יוקים ישפיט. ויוקים ישפיט דף פ'. זוהר ס"ו דף ל"ב. סומ"ם מחסור ק"ם: ח ר"ם דף פ"ו. ירוש' ר"ם פ"ח ס"ו: ו נדרים פרק ת'. ובילקוט בן סיט סי': ז יוקים פ"ו. ויוקים ישפיט: ח יהוס פ"ם דנרכות: ט מדר"ל פ"י. ויק"ר פ' פ"ו. קה"ר פסוק כולן לא דרוש: י יב ר"ל פ' פ': יא יומוס פ"ב פ"ו ס': יב ר"ל פ' פ'. יוקים פ"ו. מנחומא יפבו. ויפקל. כמד"ר פ' י"ב. מקדמוני מזמור קד פ': יג לעיל פ' פ"ו: יד מכות כ"ג:

מתנות

לספר יחסין מוכיח שמותן שם פעמים לחד פיסי קין וחמד פיסי חמש: עד פה. סיכומו כמו עד כה עומציקון עד פנו ופה כמו יפו: בפי פפח וגבול כד"ם נהרא מפיסי מיפרך: ארכיטיקטוס סי' סר ונחל החומים העשה קיסונות וחדרים: ביבים ניטורות שמופכין כה השוכין וחלין לתוך: נבאי נוכה מם המלך מנגלות החומים: מדמין ר'. סיכ"ש עין על מפה לשון של משלה כיוצר הזה לו תומן לחד שמוכה עוכה כדמות עוכה החומן עצמו: ויצר לשון. נרמ"ש ופי' הכד"ם הוא שם לכלי העוכר ע"י היוצר: לא הבין. ממשמועותיו והלא הוא חבר שמלמד: לבנון יער גדול מלמדים נבוהים: כרמל מקום שדה מבוהה וכרם וחרשו לגיה מלכות על דרך מלך בשדה נעבד: לחורשים דכפי יפאים ימלא השולם מכני חדם לרוף ומלא כיער הזה שהוא מלא עצים. ושל"ן כיער הנמוש ע"י נפ חדם שהוא נמוש כמדבר ומתוקן ומוכ ויפה ולא כיער נומה עצים מעצמו ע"י מקרה כלי חדב והגהבה: זה ספר תולדות סי'. כפר סיה ע לחד"ב סניחן ע מן המנים כדלחיתא במסכת כ"ב פ"ק וכם הוחיר והכחיבים לגניל שיחבלה להן לעתיד: קרם זה מזכה כד"ם קדמה מזכהה ומשלת מעבד נקרא חמור ומדקדם ומחור מזכה ומעבד ב"ם ומלקה ונו' קלי על לשון ורחום וחנון כפי שחוכיחים נקרלא לשון ורכוס קטוף: כפיך כחיב ויפיח פפחה בחנים: ראו שיחך. וכחיב שיח ס' כמה מטופסות בכל החלן: נולם שלמ

כהונה

וכו'. ודוד על עצמו חמר כן וחמר פסיס כחוב על ספר של מחלי"ך: שלי מפה. לכהנים לפי שה"ר: שלי מעלן. עם לחיקים לעה"ב ומעיהן חמר לחיקים בכל חמן שהן בעה"ר יש להחם בלע יעמדו בלדקתן: בל מקום שנחמר חי סי'. ולכן זה שכחוב בספר חיים דנם בספר הלחיקים וכדלעיל: בם' תולדות כו'. שנו נדפסים כל הנבדלים כדלעיל: משלהי לי' שיפוח והולכה ולחם שיף ויינ ס"ח ולחן מפלחי ולעי וכן בהחעסק ס"י בהחלהים: על לוחה הספינה. ומלחמי בפרש"י דכחיב והלחי הספינה להשבר מכלל דעל לוחה ספינה בעבה בלחה מדלת כחיב וכחיב סי'. וכן ויינ בד' פינות הבית: קונזטיקון חזק: עד שינעלו כו'. שנחמר כי רוח מלפני יעטוף ונפמות לפי שפיהו וסיפיה דקנה דכי לח לעולם חניב הוח: כ"ע ויספרה חד הכיהה סי': רבי נחמ לחמר ד'. ד' פעמים סיה חומרו בלנו: ראוי סיה סי'. ספר היה דנים על ס"ם: יציר כפי. הוח מדה"ר ולפי שהחה בחמיה: ועל זה לחמר לו לחה ונו'. מלו מנהיחה שלם לחה להנפ לחדם ויחמר לחדם נופניקון לחלמדם לפי שחמה: זה ספר תולדות חדם. מפמש לפנינו ולח לו תייק מדכתיב חדם דהלל זה ספר תולדות ולפנ שעשה המלחות חדם הוח למדיק להת זה ספר פולדותיו ולח לו לי מכלל דכניעת נפי ליפן ל: בחי פפמים. ז"ם נפמנים י"ב. ולכם זה ספר זה

סיפר

יוסף

הוח ספר של מחלי"ך שהכתוב ט כל החומות מיום נכח מלפני חדם ונו': (ג) מספר תולדות של בעטה מספר חיים המיומד למולדות של מעה חי המדיקים נשה"ק: מספר תולדות של מעלה. דהייט ספר הזכרון המיומד למדיקים של מעלה בשכר שה"כ: בב"ם שנא' חי ט' ולפ ניפת דקנה יעמו מספר חיים מייני נמדיקים נחי שה"ק: ד"א יכתו מספר כ' וכתיב על סמם מי שה"ק. ח"ם מספר פולדות חדם כי ט נעשנו כל יוני שלם. והשתחה מעם נלחד מן העולם (תה"ק): (ד) עם אדם פי' בעבור המ לחחד עשה היב עם כל הבריות והכיב חת כל הקלנה המעומנ בהודה על לחחד: עם תולדותיו מלו יבחנל שהיו חלים נחיפתו כי רוח סערה הנה להחריב העולם: מלפני יעטוף כי מבלני ליה נמניל ונעטוף מפ עביתי נמעיל נמעוף יבחנל. כ"ם פלמנהנ פפ הם עעמם נרחמים לסוימם מחפילה לחורם. ולוחך הגלות הוח למוחפם: אמר רב הונא עיין ויק"ר ריש פ' פ"ו וק"ל פכוח הוק על דניס ויפומלמי פ' הקולה, הגילפח מ"ל יהוסע נר חביה. ול' הוח הוח בעל המחמר לנקמן בלפנ רומות: משלהי ליה לשן מיפות ומולמה. ולפקי פיף ויינ ס"ח ולח מפלחי ולעי: על אותה הספינה מדלת כחיב ולחמות (רמ"ע): על אותה הבית היה ולכן סיה קרוב לנפמיע דנניס מלחחר פמלחן כי ניפה ט (ירמ"ה): קזוטיקון כולל העולם טלו. כי קלחי הוח עולם נבי יון: אלא של אליהו סיה כל העולם כולם מפלק פניס ומפנר פלעים מפמע הניס ופלפים על העולם: אין מלך המשיח בא עד פ' יפמות פ"ב נחמר כי רוח מלפני יעטוף ופפמות מי פניפו ופיפה דקנה לפי לח לעולם חניב הוח (מה"ק): בספרו של אדה"ר נחכתב כולם כספרו פי פעמים: (ה) ראה ויספרה חד פהרי"ו של ויספרה מהכר חינם לחה להדם ויספרה. וכן ניכוח הכינה וגם הקבה מהנוניים יחד. ועל עמן הלחומות והניכוח והפסוקים והפרשיות פיך לומר לחה ויספרה. והכינה וגם הקבה פיך על חוכן הפעמים ופימוחם. ולכי לחחת כוכב חלו מחיות ומוריס על ל' פעמים. ולמדנו פממנו גרלחה וכן נעשה בעמן קריחת החורה. שלכנן פי בכל פעמים פיפה פחורה. ולכני לחחת נריך ל' פעמים. וחכו לחמר ויחמר להדם פ' פיכן הכתוב מן הנמנים פיפה פחורה: ראוי היה אדה"ר כו' לפי בפיה יפיר כפיו: ס"ם זה ספר תולדות אדם הוא הספר שהיה עתיד עה"ב לגלות לחדם כיה לפי לעמן מיד ביום בריל חלים לחדם ונו' מלא בגרם החפת (מה"ק): שש מצות עשן לעיל סוף פרשה פ"ו: לא לאדם אני נותנן ואיך אני נותן לו י"ג מצות לפי לחדם לפי שעתידו מפנו י"ב שבטים ומשה עתיד ליתן להם ג' מצות ואיך אני נותן לו י"ג מצות. ז"ם נמנים י"ג. ולכם זה ספר זה

ספר

אלא לבניו שנא' ז"ה ספר תולדות אדם מנין ז"ה ז' שבעה ה' חמשה הרי י"ב : (ו) ד"א זה ספר תולדות אדם. טו אלין תולדות ואין הראשונים תולדות. ומה הן אלהות. בעון קומי אבא כהן ברדלא אדם שת אנוש ושתק. א"ל ע"כ בצלם אלהים וכו' (כדכתיב לעיל). ד"א אלו תולדות ואין הראשונים תולדות. ומה הן רוחות דא"ר סימון כל טז ק"ל שנה שפרשה חוה מאדם. היו רוחות הזכרים מתחממים ממנה והיא יולדת מהם. ורוחות נקבות מתחממות מאדם ויולדות ממנו. הה"ד (שמואל ב ז) אשר בהעותו והוכחתיו בשבט אנשים ובנגעי בני אדם. בנוי דאדם קדמאה. מ"ד דרוחי דביתא טבין דרבו עמיה. ומ"ד דאינון בישין דחכמין יצריה. מ"ד דרוחי דחקלא בישין דלא רבין עמיה. ומ"ד דאינון טבין דלא חכמין יצריה. ד"א אלו תולדות. ואין הראשונים תולדות. למה שהן כלין במים. דאמר ריב"ל כל השמות הללו לשון מרדות הן. עירד. עורדן אני מן העולם וכו' עד מה לי ללמך ולתולדותיו (כדכתיב לעיל פ' כג) : (ז) ר' תנחומא בשם ר"א ור' מנחם בשם רב אמר. יז כל האומניות אדה"ר למדם מ"ט (ישעיה מד) והרשים המה מאדם. מאדה"ר. רבנן אמרין אפילו סירגולו של ספר אדה"ר למדו שנא' זה ספר הוא וסירגולו: (ח) ביום ברא אלהים אדם. יח הדא מסייעא לההיא דאמר ר"א ב"ע שלשה פלאים נעשו באותו היום. בו ביום נבראו. בו ביום שמשו. בו ביום הוציאו תולדות. בן יט עזאי אומר זה ספר תולדות אדם זה כלל גדול בתורה. כ ר' עקיבא אומר (ויקרא יט) ואהבת לרעך כמוך זה כלל גדול בתורה. שלא תאמר הואיל ונתבזיתי יתבזה חבירי עמי. הואיל ונתקללתי יתקלל חבירי עמי. א"ר תנחומא אם עשית כן. דע למי אתה מבזה. בדמות אלהים עשה אותו :

פרשה כה

(א) ויתהלך חנוך את האלהים ואיננו כי לקח אותו אלהים. א א"ר חמא בר הושעיה אינו נכתב בתוך טימוסן של צדיקים אלא בתוך טימוסן של רשעים. א"ר איבו חנוך חנף היה. פעמים צדיק. פעמים רשע. אמר הקב"ה עד שהוא בצדקו אסלקנו. א"ר איבו בר"ה דנו. בשעה שהוא דן כל באי עולם. המינים שאלו לר' אבהו א"ל אין אנו מוצאין מיתה לחנוך. א"ל למה. א"ל נאמר כאן לקיחה ונאמר להלן (מלכים ב ב) כי היום ה' לוקח את אדוניך מעל ראשך. א"ל אם ללקיחה אתם דורשים נאמר כאן לקיחה ונאמר להלן (יחזקאל כד) הנני לקח ממך את מחמד עיניך. א"ר תנחומא יפה השיבן ר' אבהו · מטרונה שאלה את רבי יוסי. א"ל אין אנו מוצאין מיתה בחנוך. א"ל אילו נאמר (בראשית ה) ויתהלך חנוך את האלהים ושתק הייתי אומר כדבריך. כשהוא אומר ואיננו כי לקח אותו אלהים. ואיננו בעוה"ז כי לקח אותו אלהים : (ב) ויקרא את שמו נח לאמר וגו'. ב ר' יוחנן ורשב"ל. ר"י אמר לא המדרש הוא השם. ולא השם הוא המדרש לא הוה צריך קרא למימר אלא נח זה יניחנו. אי נחמן זה ינחמנו. אלא בשעה שברא הקב"ה את אדה"ר השליטו על הכל הפרה היתה נשמעת לחורש. והתלם נשמע להורש. כיון שחטא אדם מרדו עליו. הפרה לא היתה נשמעת לחורש והתלם לא היה נשמע להורש. כיון שעמד נח נחו. ומנא לן. נאמר כאן נייחה ונאמר להלן נייחה (שמות כג) למען ינוח שורך וחמורך. מה נייחה שנא' להלן נייחת שור. אף נייחה שנא' כאן נייחת שור. רשב"ל אמר לא השם הוא המדרש. ולא המדרש הוא השם. ולא היה צריך קרא למימר. אלא או נח זה יניחנו או נחמן זה ינחמנו · אלא עד שלא עמד נח היו המים עולים ומציפים אותם בתוך קבריהם. ב' פעמים כתיב (עמוס ה) הקורא למי הים. כנגד ב"פ שהיו המים עולים ומציפין אותן בתוך קבריהם. א' בשחרית וא' בערבית. הה"ד (תהלים פח) כמו חללים שוכבי קבר. שוכבים שלהם חללים היו. כיון שעמד נח נחו. נאמר כאן נייחה ונאמר להלן נייחה (ישעיה נז) יבא שלום ינוחו על משכבותם. מה נייחה האמורה להלן נייחת קבר. אף נייחה האמורה כאן נייחת קבר. ג ר' אלעזר אמר לשם קרבנו נקרא שנא' (בראשית ח) וירח ה' את ריח הניחח. ר' יוסי בר ר' חנינא אמר לשם נחת התיבה נקרא דכתיב (שם) ותנח התיבה: א"ר יוחנן לא ד שמשו המזלות כל אותן י"ב חדש א"ל ר' יונתן שמשו אלא שלא היה רישומן ניכר : לא ישבותו. ר' אלעזר ור' יהושע. ר"א אומר לא ישבותו מכאן שלא שבתו. ר"י אומר לא ישבותו מכאן ששבתו : (ג) מן האדמה אשר אררה ה' · ה עשרה שני רעבון באו לעולם. אחד בימי אדה"ר שנא' (שם ג) ארורה האדמה בעבורך. ואחד בימי למך
שנא'

יד יוסף טו לעיל פ' כ"ג : טז עירובין י"ח. ולעיל פ' כ' : יז ילקוט ס"ז : יח סנהדרין ל"ח : יט ת"כ קדושים. וירו' נדרים פ"ט : כ שבת ל"א : פכ"ה א ילקוט ס"ז. וילקוט ד"ה א'. מסכת ד"א זוטא. ווהר בראשית דף כ"ו. שמות דף י'. זוהר חדש דף נ"ה. ובזוהר ובספר היכל איתא שעלה למרום חי והוא ייט"ט. ועיין זוהר שמות דף רע"ח. ועיין תוספת יבמות ע"ו ד"ה פסוק : ב ילקוט ס"ז. וילקוט ריש ד"ה : ג לקמן פ' ל"ג : ד לקמן פ' ל"ג. ירוש' פסחים : ה רות רבה פ"א. וילקוט ס"ו. ולקמן פ' כ"ו ופ' ס"ד. ולג"ס פ' כ"ם :

מתנות כהונה

סיפור תולדות של אדם ולא לו וכדלעיל : **אלהות** בניהותא ולא בלשון תימה שנאמרו בצלם אלהים משא"כ מאנוש ואילך וכדמפרש אבא כהן וכדלעיל פ' כ"ג ויגד עליו ריעו דבסמוך שדרשו ג"כ בלשון ניהותא. ובכם רש"י מצאתי שהוא לשון תימה : ק"ל שנה ע"ל פ"כ : **דאינון** טבין דלא חכמין כו' ע"ל פ"כ ויתבאר לך : **שהן** כלין במים. פירש"י אותן שמכאן והלאה כבאר מהן נח ובניו ומהראשונים לא נשאר פרשה. **סירגולו** פירטוטו בלשון יון : **זה ספר**. מפריע הספר כולו ככל סדר תיקוניו והלכותיו : **הוציאו** תולדות. דכתיב ביום ברוא וסמיך ליה תולדות אדם : **בן עזאי** אומר זה ספר תולדות וגו' זה כלל גדול בתורה שלא תאמר כו' וכירו' דנדרים גרס זה כלל גדול יותר מזה. ומצאתי בביאורי הרקנ"טי כמוך בגימטרי' אלהי' וזהו ואהבת לרעך כמוך : **כלל** גדול וכו' דדייק סיפיה דקרא' בצלם אלהים וגו' ודוק : **טימוסין** פי' הערוך מין קלף שעושין תקליפה עץ : **של** רשעים. דייק מדכתיב ואיננו כי הרשעים הם כלא היו בחייהם קרויים מתים וכד"א והתבוננת על מקומו ואיננו גם אמר התעיף עיניך בו ואיננו ומצאתי סוב בפירש"י ז"ל בגרס מהא ואיננו א"ר חמא כו' : **אסלקנו** דייק מדכתיב כי לקח משמע פתאום בלא זמנו כמו שדרשו בפסוק כי בא השמש : **בראש** השנה. דייק אלהים ל' דין וכן מצאתי בפירש"י גם אמר הכתוב ויהי היום ויבואו בני אלהים ויתיצבו וגו' ודרשו חז"ל בראש השנה היה : **אין** אנו מוצאין מיתה כו' ולפ"ג שהיה הגף או בטימוסין של רשעים כדלעיל : **נאמר כאן** לקיחה כו' הרי למדנו שלא מת : ה"ג **מחמד** עיניך במגפה הרי שמת במגפה : **המדר'** הנדרש שדרש זה ינחמנו אינו יכול להוציאו מתוך שם נח : **נחו** ממרדן וינחמנו פירוש יצא ממנו כמו שפירש רש"י בפירוש החומש או כיון שנחו ממרדן נתנחמו מעצבון הנוק : **נייחת** קבר. ובמנוחה זאת הניח מהם עצבון רוח על מתיהם או קבלו תנחומין על מתיהם : **לשם** קרבנו. על שנתקבל ברצון וזה הניח מהם עצבונם או נתנחמו על דאגה לבם פן ישוב ה' למבול עוד והובטחו בברית מלך עולם אשר נשבע על מי נח לבל ישוב עוד וג"כ שלא ישבותו ששה עתים קור וחום וגו' ולא חזר מנהג העולם על סדרו ומשכנו והו ינחמנו כן פירש רש"י שנחו מיגונם וקבלו תנחומין : **לא** שמשו כו' שנא' יום ולילה לא ישבותו נוכלל שכל ימי המבול שבתו וא"כ מהו בהלם השביעי א"ר יונתן ששמשו אלא שלא היו רישומן ניכר כירש"י לא שמשו כהלכתן ומששכן וי"ל דפליגי בטעמא דהני תנאי ר"א ור"י דלקמן : **שלא** שבתו. דרש עוד
עדיין

עץ יוסף

דהכא לא שייך כלל קרא ויאמר לאדם. ועיין ביפ"ת ובהא"ג שנדחקו ליישב גירסתינו · (ו) **אלו תולדות** כלומר בסיפור זה מזכיר אותן הנקראים תולדה דהיינו הנזכרים מאנוש ואילך. ואין הראשונים תולדות : **ומה הן אלהות** (בניהותא) כלומר שנבראו בצלם ובדמות. דבאדם ושת כתיב בהדיא שנבראו בצלם ודמות. וכיון בכלל עתים מתחלה גם לאנוש משמע שגם הוא נדמה להם בצלם ודמות. ועי' לעיל פ' כ"ג סי' פ' : **שבל ק"ל שנה** כו' עיין לעיל פ"ך : **מ"ד דרוחי דביתא טבין** כלומר לכן קלל את שלמה בהם מכני שהם טובים והקב"ה ריחם עליו : **דאינון בישין** והקב"ה כעס עליו : **שהן כלים במים** במבול אבל שם אנוש נשאר להם פליטה נח ובניו : (ז) **כל האומניות** האומניות בהם הכרח תקון העולם שאי אפשר להיות זולתם : **וחרשים המה מאדם** מתכונת האדם מיוחד. לכן פי' מאדם הראשון : **סירגולו של ספר** שאין בו מלאכה גמורה שנא' זה ספר דהיינו תיקונו וסרגולו הוא תולדות אדם כלו' למוד אדם : **סירגולו** פירטוטו : (ח) **הדא מסייעא** כו' דביום ברוא דבוק עם זה ספר תולדות אדם. ר"ל שביום בריאתו הוליד. וזה ספר תולדות קאי אקין והבל הנ"ל לא על שת והדורות דמפרש ואזיל בתר הכי. ומאמר ויולד בדמותו וגו' דבתריה מילתא באנפי נפשיה היא : **ב' פלאים** לעיל פרשה כ"ב מבואר : **בן עזאי** ירושלמי נדרים פ"ט ה"ד ושם תקדים דברי רבי עקיבא לדברי בן עזאי. כי ר"ע הרב וב"ע התלמיד : **זה כלל** כו' שלא תאמר הואיל ונתבזיתי וכו' כצ"ל והוא מדברי ב"ע : **זה כלל גדול בתורה** פי' עיקר גדול לקיום התורה למה שרוב מה שיחטא האדם הוא במו"מ עם חבירו ובכלל זה הקנאה והכבוד. וע"י יתגלגלו עבירה אחר עבירה. אמנם בהזהר האדם בשל חבירו יקיים רוב המצות : **שלא תאמר הואיל** כו' שכך מנהג בני אדם כי בבוא עליהם קלון והרפה נפשם תאלה גם בבזיון וקלון אחרים ויתנחמו גם הם מבזיונם עז"א דע למי אתה מבזה כו' ואף אם חברך עשה לך רעה אל תשיב לו רעה. ובירוש' שם מביא משל על זה שאם היה חותך בשר בידו אחת וחתך את ידו השנית. האם יאמר שינקום מידו האחרת על שחתכה ויחתוך אותה. כך לא יאמר אדם קנה חברי עשה לי רעה אנקום ממנו. שהרי כברך הוא. ולא יתכן לעשות כן : **בדמות אלהים** וכאלו מבזה ח"ו דיוקן של מעלה :

פרשה כה (א) **בתוך טימוסן** טימוס הוא ספר וכנקס שכתובים בו שמות אנשי העיר והמדינה ודורש במ"ש ואיננו פירושו איננו כמו שהתחיל להתהלך עם אלהים ולא נשאר במדרגה זו וע"כ לקח אותו אלהים מדה"ד שדן אותו ולקחו מן העולם. ובתחילה היה נכתב בטימוסן של צדיקים ואיננו שם שלקח אותו משם וכתבו בטימוסן של רשעים. ודעת רבי איבו שהיה חנף פעם צדיק ופעם רשע. בתחלה כתיב ויתהלך חנוך את האלהים. ואח"כ ואיננו במדרגה זו שלא התהלך אתו. ואח"כ כי לקח אותו האלהים. ולקיחה אלהים הוא לסבה ולטובה כי נשתנה עוד הפעם לטובה. על כן לקחו בעודו במעמד טוב ולטובתו שלא ישוב לכסלה : **אסלקנו** לקח משמע פתאום בלא זמנו : **בר"ה דנו** אלהים לשון דין (רש"י) : **אין אני** מוצאין מיתה לחנוך. שמ"ש כי לקח אותו אלהים איננו על המיתה אלא כמ"ש באליהו שנכנס חי בסערה השמים. כי היום לוקח וגו' : **לוקח ממך** את מחמד עיניך במגפה שמתה פתאום בלא זמנה. וכן חנוך מת פתאום. ויתכן שאלה המטרוניה היתה כוונתם לרעה שרצו לעשות אותו אלוה על כן שהשתדלו הכמים לדחותם. אך דעת הזוהר והמקובלים שחנוך לא מת ונעשה גופו אש לוהט וכאמרם ז"ל חנוך הוא מט"ט וכן הוא בספר היכר בקליטות שלוקח לשמים : **ואיננו כי לקח** אותו אלהים. דיתורא הוא אתי לאורויי שמת : (ב) **לא המדרש הוא השם**. כלומר מדרש הכתוב אינו מענין השם. וכן לא השם הוא מענין הטעם. דלא ה"ל למימר אלא נח זה יניחנו או נחמן זה ינחמנו. אלא בשעה שברא כו' : **השליטו על הכל** כדכתיב ומלאו את הארץ וכבשוה ורדו בדגת הים וגו' : **נשמעת לחורש** להרוש טוב ולא מרדה בו. וכן התלם היה נשמע כו' תלמית מה שנזרע בו. וגירסת הילקוט התלם היה נשמע ליהרס. וכן לקמן לא היה נשמע ליהרס ופי' שיהרס : **מרדו עליו** כהא דאמרינן לעיל פ' י"ט סי' ב' גבי וירדו בדגת הים וגו' אם זכה רדו ואם לאו ירדו : **לא** היתה נשמעת להורש כו'. אלא בטורח גדול ועמל מרובה בחרישה התלם שהיה קשה כלהיה סלע. וכן בבהמות החורשים שהוכרחו לדוחם תמיד בהכאה רבה וברחו תמיד מרשות האדם והאדם היה תמיד רודף אחריהם : **כיון שעמד נח נחו** ובקשו כי מאז היו כפופים לבני אדם ברצון טוב. ועל זה נקרא נח. ונראה הדבר ג"כ בנג"ס. וממנוחה זו נמשך ג"כ נחמה לאדם שעל זה אמר לאמר זה ינחמנו ממעשינו. ובהגהומת אי' זה ינחמנו וכי נביא היה כו' כשנא' לו ארורה האדמה בעבורך אמר לפניו רבש"ע עד מתי. א"ל עד שיולד אדם יהול ממעי אתו. כיון שנולד נח אמר למך זה ינחמנו עכ"ל וכן הוא בילקוט בשם מדרש הבכיר :
ב' פעמים כתיב עיין לעיל סוף פרשה כ"ג : **ב' פעמים שהיו המים** כו' פי' שעלו המים הזדונים ממעמקי התהום לעשות דין בגופן ב"פ ביום אחת בשחריה ואחת בערבית כלפי מה שפגעו במדת יום ובמדת לילה (נזה"ק) : **כמו חללים** שוכבי קבר. רמז לבני דור אנוש שקדמו לנח שאף שוכבים שלהם בקבר הו חללים. שדומו גם בקבר במי תהום העולים עליהם בכל יום ב"פ. ודי בזה חרפה ובוז לנפש שאין לה מנוחה ע"י בזיון הגוף : **ואף נייחא** האמור כאן נייחת קבר. ועל שם זה נקרא נח. דבודאי שנקרא נח מן הטעם המפורש בכתוב זה ינחמנו וגו' שגם נחמה נקרא מנוחה כדלעיל. אלא דמפיק לה בלשון מנוחה לרמוז בו אגב גם כן ענין נייחת קבר. וכן נ"ל למ"ד שנקרא נח ע"ש קרבנו. וכן למ"ד ע"ש נחת התיבה (מה"ק) : **ע"ש קרבנו** שהקבל ברצון : **את ריח הניחח** וכן נח הוא מלשון ריח ניחוח : **לשם נחת התיבה** נקרא נח. כדכתיב ותנח התיבה וגו היה החלת התשועה במשפט מי המבול לצאת מן התיבה : **לא** שימשו המזלות. לקמן פ' ל"ד. ולפיכך נקרא נח לפי שנחו המזלות בימיו. ולפ"ג דרבי יוחנן ככר דריש לה לעיל מקרא אחד יוצא לכמה טעמים. **לא** שמשו המזלות כו'. פ"ל כמ"ד נהר מרגליות כדלקמן פ' ל"א. ובירוש' פסחים איתא להדיא דמ"ד נהר זה מרגליות אתי כמ"ד לא שמשו המזלות בימות המבול : **שלא שבתו** דרש עוד לא ישבתו כמו שלא שבתו עד עתה :
ופי'

שנא' (שם ס) מן האדמה אשר ארדה ה'. וא' בימי אברהם שנ' (שם יב) ויהי רעב בארץ. וא' בימי יצחק שנא' (שם ס) ויהי רעב בארץ מלבד הרעב הראשון. וא' בימי יעקב שנא' (שם מה) כי זה שנתים הרעב. וא' בימי שפוט השופטים שנא' (רות א) ויהי בימי שפוט השופטים ויהי רעב בארץ. ואחד בימי דוד שנא' (ש"ב כא) ויהי רעב בימי דוד ג' שנים. וא' בימי אליהו שנא' (מ"א יז) חי ה' אלהי ישראל אשר עמדתי לפניו אם יהיה השנים האלה טל ומטר כי אם לפי דברי. וא' בימי אלישע שנא' (מ"ב ו) ויהי רעב גדול בשומרון. וא' שהוא מתגלגל ובא לעולם. וא' לע"ל שנא' (עמוס ח) לא רעב ללחם ולא צמא למים כי אם לשמע את דבר ה'. ר' הונא ור' ירמיה בשם ר' שמואל בר רב יצחק. עיקר אוותנטיא שלו לא היה ראוי להיות בימי דוד אלא בימי שאול. אלא ע"י שהיה שאול גרופית של שקמה. גלגלו הקב"ה והביאו בימי דוד. מתלא אמרין שילא חטא ויוחנא משתלמא. אתמהא. א"ר חייא רבה משל לזגג שהיה בידו קופה מליאה כוסות ודייטרוטין. בשעה שהיה מבקש לתלות את קופתו. היה מביא יתד ותקעה ונתלה בה. ואח"כ היה תולה את קופתו. לפיכך לא באו בימי בני אדם שפופים. אלא בימי בני אדם גבורים שהן יכולין לעמוד בהן. ר' ברכיה הוה קרי עליהון נותן ליעף כח. ר' ברכיה בשם ר' חלבו אמר שנים באו בימי אברהם. ר' הונא בשם ר' אחא אמר א' בימי למך וא' בימי אברהם. רעב שבא בימי אליהו רעב של בצורת היה. שנה עבדה שנה לא עבדה. רעב שבא בימי אלישע רעב של מהומה היה. שנא' (מ"ב ו) עד היות ראש חמור בשמנים כסף. רעב שהיה בימי שפוט השופטים ר' הונא בשם ר' דוסא אמר מ"ב סאין היו ונעשו מ"א. והא תני ו לא יצא אדם לחו"ל אא"כ היו סאתים של חטים הולכות בסלע. א"ר שמעון אימתי בזמן שאינו מוצא ליקח. אבל אם היה מוצא ליקח אפילו סאה בסלע לא יצא לחו"ל. ואילו אלימלך יצא לפיכך נענש:

פרשה כו

(א) ויהי נח בן חמש מאות שנה. א כתיב (תהלים א) אשרי האיש אשר לא הלך בעצת רשעים וגו'. אשרי האיש זה נח. אשר לא הלך בעצת רשעים ובדרך חטאים לא עמד וגו'. ר' יהודה ור' נחמיה. ר"י אומר בג' דורות בדור אנוש. בדור המבול. ובדור הפלגה. ר"נ אומר בדור המבול ובדור הפלגה. אבל בדור אנוש היה קטן. על דעתיה דר"י דאמר אשרי האיש אשר לא הלך בעצת רשעים זה דור אנוש. ובדרך חטאים לא עמד. זה דור המבול. ובמושב לצים לא ישב. זה דור הפלגה (שם א) כי אם בתורת ה' חפצו ב אלו שבע מצות שנצטווה. ובתורתו יהגה יומם ולילה. שהגה דבר מתוך דבר. ג אמר מה טעם ריבה הקב"ה בטהורים יותר מטמאים. לא שהוא רוצה להקריב מהן קרבן. מיד ויקח מכל הבהמה הטהורה וגו'. (שם) והיה כעץ שתול על פלגי מים. ששתלו הקב"ה בתיבה (שם) אשר פריו יתן בעתו זה שם. ועלהו לא יבול זה חם. וכל אשר יעשה יצליח זה יפת. ויולד נח ג' בנים את שם את חם ואת יפת: (ב) כתיב (שם נב) שתולים בבית ה' בחצרות אלהינו יפריחו. ד שתולים בבית ה'. זה נח ששתלו הקב"ה בתיבה. בחצרות אלהינו יפריחו. ויולד נח את שם את חם ואת יפת. (שם) עוד ינובון בשיבה דשנים ורעננים יהיו. עוד ינובון זה נח. דשנים ורעננים יהיו ויולד נח. ה א"ר יודן ס"ט כל דורות הוליד ולמאה שנה ולמאתים שנה. וזה הוליד לת"ק שנה. אלא אמר הקב"ה אם רשעים הם אין רצוני שיאבדו במים. ואם צדיקים הם אטריח עליו ויעשה להם תיבות הרבה. וכבש הקב"ה מעיינו והוליד לת"ק שנה. ר' נחמיה בשם ר' אלעזר בנו של ר"י הגלילי אמר ו אפי' יפת שהוא הגדול לכשיבא המבול אינו בן מאה שנה שראוי לעונשים: (ג) א"ר חנינא ח אין מיתה לע"ל אלא בעכו"ם בלבד. ר' יהושע בן לוי אמר לא בישראל ולא בעכו"ם. שנא' (ישעיה כה) ומחה ה' אלהים דמעה מעל כל פנים. מה עביד ליה ר' חנינא מעל כל פנים. מעל פניהם של ישראל. והכתיב (שם סה) כי הנער בן מאה שנה ימות. ודא מסייע ליה לר' חנינא. מה עביד ליה ריב"ל. ראוי לכלל עונשים. והא כתיב (תהלים מט) כצאן לשאול שתו מות ירעם וירדו בם ישרים. ודא מסייע ליה לר"ח. מה עביד ליה ריב"ל. לפי שבעולם הזה פרעה בשעתו. סיסרא בשעתו. סנחריב בשעתו. אבל

יד יוסף ו ל"ג נ"א: פכ"ז א שוח"ט מזמור א'. ילקוט שם: ב סנהדרין ל"ו: ג לקמן פ' ל"ד: ד ילקוט תהלים: ה ילקוט ס"ז. שוח"ט מזמור א': ו לעיל. חזקה לך ולר' בנס אגא קרוב לנס: ז סנהדרין ס"ט: ח ילקוט ישעיה רמז רנ"ט. סנהדרין נ"א:

מתנות כהונה

מדין לא יסבתו כמו שלא סבתו עד עתה: ה"ג ובא לעולם לעתיד: אוותנטיא פירש רש"י והערוך ממשלה וחוזק: בימי שאול. פירש"י שנא' אל שאול ואל בית הדמים: גרופית פי' נטיעה: שקמה אילן סרק והוא דרך משל וק"ל: מתלא אמר כו'. משל הדיוט בפי הבריות שילא שהוא חטא ויוחנא נתפס ונגבה עונשו ממנו על דרך טוביה חטא וזיגוד מנגיד: שילא ויוחנא. שמות של בני אדם ואירע להם מעשה שזה חטא והכירו לזה כדאמר שכם נשא מגבאי גזר טוביה כו': זגג. אומן עושה כלי זכוכית: דייטרוטין פי' הערוך כלי זכוכית חשובים ונאים: שפופים שפלים ותשים בכח נדקתם: שנים באו כו'. פירש"י דכתיב ויהי רעב בארץ מלבד הרעב הראשון מכלל דקמאי ה"נ הוי רעב וה"נ ג"כ בפ' לך לך ופרשה תולדות והא דכתיב

ענף יוסף

פרשה כה (ג) [ולא צמא למים כו' כי אם לשמוע דבר ה'] נראה שבודאי יהיה רעב ממש. אמנם לכיום שבזמן ההוא ישוטטו לבקש את דבר ה' ולא ימצאו. לכן עשה הגביה עיקר מזה. כאמנם גם רעב יהיה כמשמעו. לכן מנה אותו בכלל עשר שני רעבון. כי ביטול תורה יגרום ג"כ לרעב ממש (אילן בכות): (שהיה שאול גרופית של שקמה) ששאול ודוד היו מלכים כח ויגמוש בו ברעב. וגם יבעטו ביסורים. שאע"פ שהיה שאול חסיד גדול בכל ענייניו. מ"מ לא היה כבלן. לזה גלגל הקב"ה והביאו בימי דוד שהיו גבורים בל זים תוקים והבלגים שלא יסרכרו אחר מדותיו יפ' (יפ"ת): (שנים באו בימי אברהם) אבל בימי למך לא היה רעבון. והא דכתיב בלמך מן האדמה אשר ארדה ה'. מפרש שלא היה שארה והאלם נשמע לאורה (נזה"ק):

אשר ארכה פירושו אשר ארכה כבר בימי אדם ולא נהנה עד שנולד נח: עבודה עשתה פירות: והתניא במתניתא: אפי' סאה בסלע כו'. ולכך נענש אלימלך שלא היה הרעב חסר כל כך וכן הוא לקמן פ' תולדות ובילקוט ובסוף פרק המוכר את הספינה והכי מסיים רש"י ז"ל ואילו אלימלך יצא ולפיכך נענש וה"נ לא יצא לח"ל ואילו אלימלך יצא ולפיכך נענש: זה נח. שנקרא איש שנא' איש צדיק תמים: בב' דורות. וכן הזכיר ג' פעמים בכתוב אשרי רשע רשעים וחטאים ולצים וכדמפרש ואזיל ור' נחמיה סבר שלשה אלה האמורים כולם מדברים בדור המבול וכן דרשו על אדה"ר וכן שלשה האמורים איירי בנח ועיין בילקוט תלים: שהגה הבין ודקדק כדאמר והגיון לבי: ריבה הקב"ה כו' שאמר ומן הבהמה הטהורה תקח שבעה שבעה: לא שהוא רוצה. בתמיה: להקריב להיות מקריב: אין רצוני כו'. לא יצטער נח בגדלם: מעיינו של הולדה: אינו בן מאה שנה. וקודם מתן תורה לא היה מענים עד ק' שנה: ודא מסייע לר' חנינא. וקרא איירי בעכו"ם: פרעה נפרע הקב"ה ממנו ומסרו ליד מלאך המות: בשעתן וכו'. ולא כולם יחד בילקוט ישעי' גרס בשעתו: פ"ג רש"י שמעיונכי פירש"י וערוך פלים ומנהיג ודרש מות ירעם מלאך המות יהיה רועה ומנהיג עליהם ופירש"י שידוע שהוא בזה לעולם ומלאך המות יהיה ממונה על אותם שמתו

כבר

עץ יוסף

(ג) וא' שהוא מתגלגל ובא לעולם לעתיד. כצ"ל מת"כ וכן הוא באג"ש פ' ל"ח: לשמוע את דבר ה' והיינו שבהם התורה שהאורה מתמעטת דור אחר דור ולעת קץ מ"ח מתמעטים ביותר וכמעט שרה משתכחה מלומדיה לגמרי וכמבואר בפרק חלק (נזה"ק) ועיין בענף: אוותנטיא פרש"י והערוך ממשלה וחוזק. ועיין מ"ש בר"ל: בימי שאול שהרי בעבור המה בא הרעב על שהמית את הגבעונים: גרופית של שקמה ענף אילן שקמה. ועיין ירושלמי פ"ב דע"ז שנתמעט זכותו על שהפא בע"ק ע"ש ושקמה הוא אילן סרק. והוא דרך משל: שילא חטא ויוחנא משתלמא ע"ד טוביה חטא וזיגוד מיגנד והוא משל לכל לוקה בשביל אחר (יפ"מ): לזגג פי' אומן העושה כלי זכוכית. ועיין מ"ש בר"ל: בני אדם שפופים נמוכים ושפלים בכח נדקתם: ב' באו בימי אברהם מדכתיב מלבד הרעב הראשון אשר היה בימי אברהם מכלל דהוו שנים בימי אברהם וקרי לזה השני רעב הראשון לגבי יצחק (יפ"ת): ואחד בימי אברהם והא דכתיב הרעב הראשון אשר היה בימי אברהם דיקינן דראשון אחר שיש פלא בימי אברהם. והיינו בימי למך אג"ש: בצירות גשמים מועטים: שנה עבדה עשתה פירו': רעב של מהומה פרש"י נפלה מיתה בבהמות ונתייקר הבשר עד שהיו מוכרים ליתן בעד ראש חמור שמונים כסף. ובב"ר פ' ס"ד פרש"י מהומה אוכלים ישנים שבעים. ועיין עוד מ"ש בר"ל: מ"ב סאין היו ונעשו מ"א כתב הר"א בריש רות רבה שהיה כתוב מב' סאין היו ונעשו מא'. וסבר המדפיס מ"ב כאן ר"ל מארבעים ושתים סאים היו בסלע ונעשו מ"א ר"ל מארבעים ואחת. והדפיס כן. אבל באמת פירושו מב' סאין ר"ל משני סאין היו בסלע ונעשה מא' ר"ל מאחת. שנתייקר השער ונעשה סאה אחד בסלע וכ"כ בנזה"ק: והא תני כו' עד אפילו סאה בסלע לא יצא לח"ל. רש"י ז"ל מסיים בגירסתינו ואילו אלימלך יצא לפיכך נענש. ולפ"ז הא דקאמר והא תני לא יצא כו' בניחותא הוא. כלומר דלכך נענש מן הדין. וכן פירש במת"כ. ויש גורסין ותניא לא יצא כו' וכן עיקר (מה"ק): סאתים של חטים הולכות בסלע הוא כפול משער הנהוג דהוא ד' סאין בסלע כדתנן פיאה (פ"ח מ"ז) עירובין (פ"ח מ"ב) כלים (פרק י"ז מי"א):

פרשה כו (א) כתיב אשרי האיש כו' מפרש דמיירי בנח דאיש שדוע דכתיב ביה איש צדיק תמים. ולכך נקט ג' כתוב כלפי שלשה כתות הרשעים שהיו בימיו ומכולם נתרחק: בדור אנוש קטן היה שהרי כל ימי אנוש התק"ה שנה היו. וכשנולד נח כבר היה אנוש בן תתכ"א שנה. וא"כ השיג נח להיות בדור אנוש בן פ"ד שנה. ועדיין כקטן היה לפי השנים הנוהגים אז. כי לא היה בן עונשים עד בן מאה כדבסמוך. ורבי יהודה ס"ל דאדרבה בזה יתגבח יותר: על דעתיה דרבי יהודה דאמר בג' דורות אשרי כו' כנ"ל: בעצת רשעים זה דור אנוש כדאי' לעיל פרשה כ"ג סימן ס' שעבדו עכו"ם ולכן קראם רשעים. ובדרך חטאים זה דור המבול שהיו חוטאים באשה שנא' כי רדך אשה מנאפת. וקראם חטאים ע"ד וכחטא יחמתני אמי ובמושב לצים זה דור הפלגה שנא' ויפצו שם. והיו לצים כדאי' לקמן פ' ל"ח: שבע מצות שנצטוו אדה"ר ולנח הוסיף אבר מן החי: שהגה דבר מתוך דבר דלשון הגיון יורה העיון ומחשבת הלב ע"ד והגות לבי תבונות. ור"ל שנח היה מעיין בהבנת מצות בטעמיהם ובסודותיהם העמוקים ומוציא דבר מתוך דבר: ששתלו הקב"ה בתוכה שקיימו הקב"ה בתיבה על המים. והיינו על פלגי מים: זה שם שהוא העיקר שממנו יצא אברהם וזרעו קודש. ולכן הוא הפרי. ועלהו זה חם שהוא השפל לפרי כמו העלה שאינו אלא לשמירת הפרי דאלמלא עליהו לא קיימין אתכליה. כך חם אינו אלא לשם עבד לאחיו ולהכין צרכיו. וכל אשר יעשה יצליח זה יפת שאע"פ שאינו עיקר הפרי מ"מ גם לעצמו יש הצלחה בעוה"ז ואינו משועבד לאחיו כדכתיב יפת אלהים ליפת: (ב) שתולים בבית ה' זה נח כו' רמיז נמי לנח ששתלו הקב"ה בתיבה שנקראת בית ה'. וכמפורש בזוהר פ' נח ע"ש (מה"ק) וזה היה בזכות בניו. והו שמסיים ויולד נח כו': עוד ינובון זה נח כו' שנתחדש כנשר נעוריו להעמיד תולדות לעת זקנתו. ומייתי מימרא דר"י כי לטובתו כבש ה' מעיינו בבחרותו (מה"ק): אם רשעים הם כו' כלו' לא הוי ניחא ליה להקב"ה באבודן וכליונם מפני צער הצדיק: אם רשעים הם כו' אע"ג דליכא ספיקא קמי שמיא. מ"מ נקט לשון מסופק לדידן דלא ידעינן מפני מה נמנע בריאתן או מה"ם או מס"ם: מעיינו של הולדה: אפי' יפת שהוא הגדול כדלקמן פ' ל"ז: אינו בן ק' שנה דתחלת הולדת נח בשנת תק"א היה. והמבול היה בשנת ת"ר לחיי נח וא"כ לא היה ק' שלמים: שראוי לעונשים שכן היה השיעור קודם מ"ת (רש"י בחומש ועי' בנזה"ק) ואע"ג דבמבול מתו גם הקטנים. בעון אביהם מתו: (ג) א"ר חנינא אין מיתה כו' בסנהדרין נ"א כתוב בלע המות לנצח וכתיב כי הנער בן מאה שנה ימות. כאן בצדיקים כו': מעל כל פנים וכל אתי לרבויי אף מכחישי השם: מעל פניהם של ישראל ולשון כל בא לרבות כל המאמינים בה' אע"פ שאינם הגון: ודא מסייע לר"ח כדאיתא בפ"ז דפסחים דף ס"ח ע"ש: ראוי לכלל עונשים ר"ל מיתת ב"ד אבל מיתה בידי שמים ליכא ופסיק קאמר ומחה ה' אלהים דמעה מעל כל פנים. דהאוני ב"ד ליכא אלא אינות נלג ולא בגרהמים (מה"ק): והא כתיב כצאן לשאול כו' והאי קרא לעתיד מיירי דכתיב בם וירדו בם ישרים לבקר והו לימות המשיח כדכתיב ועסותם רשעים וגו' (יפ"ת): מסייע ליה לר"ח ועל הרשעים נאמר כאן לשאול וגו' שהם מוכים למיתה ולא יאריכו ימים ומכר דהאי קרא לא קאי כלל אגזירת מות (מה"ק): פרעה בשעתו כו' לא נפרע מהם בגוף ונפש אלא לפי שעה ושוב פסק במותם בגוף נפשם שב לעפר ואבד. ולא נידונו בעולם הבהמות אלא בנפש. אבל לעתיד בוא יחיו שנית לרעתם בהקב"ה שהו למלאך המות שהפיגור בלהם (כלומר מנהיגם והופסם) לדונם תמיד בגוף ונפש ביסורים מרים וקשים. ולפ"ז הא דכתיב מות ירעם לא קאי על מיתה ממש אלא ה"ק שמלאך המות ירעם שהיה בשוטו ממונה עליהם לרעה לדונם תמיד ביסורים קשים בגוף ונפש:

ויהי

אבל לע"ל הקב"ה עושה מלאך המות סטטיונר שלהם הה"ד (שם) וירדו בם ישרים לבקר וצורם לבלות שאול מזבול לו. ט מלמד ששאול כלה ונופן אינו כלה. וכל כך למה על שפשטו ידיהם בזבול הה"ד (מלכים א ח) בנה בניתי בית זבול לך: (ד) ויולד נח שלשה בנים את שם את חם ואת יפת והלא יפת הוא הגדול. אלא בתחלה אתה דורש שהיה צדיק. ונולד כשהוא מהול. ושייחד הקב"ה שמו עליו. ושאברהם עתיד לצאת ממנו. וששמש בכהונה גדולה. ושנבנה ב"ה בתחומו. שמעון בר חוטה אמר. שמנין אותיותיו תלה הקב"ה לדורות מן המבול ועד הפלגה. ש"מ שנה: (ה) ויהי כי החל האדם. יא א"ר סימון בג' מקומות נאמר בלשון הזה לשון מרד. אז הוחל. ויהי כי החל. הוא החל להיות גבור בארץ. אתיבון ליה והכתיב (בראשית יא) וזה החלם לעשות. א"ל קיפה על ראשו של נמרוד וא"ל זה המריך עלי: (ו) יב לרוב על פני האדמה. שהיו שופכים את זרעם על העצים ועל האבנים. ולפי שהיו שטופים בזנות. יג לפיכך הרבה להם בנקבות. הה"ד (שם ו) ויהי כי החל האדם וגו' ובנות יולדו להם: (ז) יד ר"ש בר' אמי ילדה אשתו נקבה. המתיה ר' חייא רבה. א"ל התחיל הקב"ה לברכך. א"ל מנא לך הא. א"ל דכתיב ויהי כי החל האדם לרוב וגו'. עלה אצל אביו. א"ל שמחך הבבלי. א"ל כן וכן אמר לי. א"ל אעפ"כ צורך ליין וצורך לחומץ. צורך ליין יותר מן החומץ. צורך לחטין וצורך לשעורים צורך לחטין יותר מן השעורים. משהאדם משיא את בתו ומוציא יציאותיו הוא אומר לה לא יהי ליך מחזוריך להכא. ר"נ אסיב ברתיה. א"ל אבא צלי עלי. א"ל טו לא יהי ליך מחזוריך להכא. ילדה בן זכר א"ל אבא צלי עלי א"ל לא ישלה ווי מפומך. א"ל אבא שתי שמחות שבאו לי אתה מקללני. א"ל תרתיהון צלוון. מן גו דאת הוויא שלם בביתך. לא יהי ליך מחזוריך להכא. ומן גו דהוה בריך קיים. לא ישלה ווי מפומיך· ווי דלא שתי ברי ווי דלא אכיל ברי. ווי דלא אזיל ברי לבי כנשתא: (ח) ויראו בני האלהים. טז רשב"י קרא להון בני דייניא. רשב"י מקלל לכל מאן דקרי להון בני אלהיא. תני רשב"י כל פרצה שאינה מן הגדולים אינה פרצה. כומרייא נגבו אלהיא מאן מומי ביה או מאן מקרב. ולמה קורא אותן בני האלהים. ר' חנינא ורשב"ל תרויהון אמרין שהרבו ימים בלא צער ובלא יסורין. ר' חנא בשם ר' יוסי אמר כדי לעמוד על התקופות ועל החשבונות. רבנן אמרין כדי שיטלו שלהם ושל דורות הבאים אחריהם: (ט) כי טובות הנה. א"ר יודן טבת כתי' יז משהיו מטיבין אשה לבעלה היה גדול נכנס ובועלה תחלה. הה"ד כי טבת הנה אלו הבתולו'. ויקחו להם נשים מכל אשר בחרו אלו נשי אנשים מכל אשר בחרו זה זכר ובהמה. ר' הונא בשם רב יוסף אמר דור המבול לא נימוחו מן העולם עד שכתבו גמומסיות לזכר ולבהמה: (י) א"ר שמלאי יח בכ"מ שאתה מוצא זנות אנדרלומוסיאה באה לעולם והורגת טובים ורעים. ר' עזריה ור' יהודה ב"ר סימון בשם ריב"ל אמר על הכל הקב"ה מאריך אפו חוץ מן הזנות. מ"ט ויראו בני האלהים וגו' ומה כתיב בתריה (שם ו) ויאמר ה' אמחה את האדם. ריב"ל בשם ר' פדייה אמר יט כל אותה הלילה היה לוט מבקש רחמים על הסדומיים והיו מקבלין מידו. כיון שאמרו לית הוציאם אלינו ונדעה אותם לתשמיש. אמרו ליה (שם יט) עוד מי לך פה. (ע"כ היה לך) ללמד סניגוריא עליהם. מכאן ואילך אין לך ללמד עליהם סניגוריא: (יא) ויאמר ה' לא ידון רוחי באדם. א"ר ישמעאל בר' יוסי כ איני נותן רוחי בהם בשעה שאני נותן מתן שכרן של צדיקים לע"ל שנא' (יחזקאל לו) ואת רוחי אתן בקרבכם· ר' ינאי ורשב"ל תרוידון אמרין כא אין גיהנם לע"ל אלא יום הוא שמלהט את הרשעים. מ"ט (מלאכי ג) כי הנה היום בא בוער כתנור והיו כל זדים וכל עושי רשעה קש ולהט אותם היום הבא. ורבנן אמרי יש גיהנם שנא' (ישעיה לא) נאם ה' אשר אור לו בציון ותנור לו בירושלים. ר' יהודה בר' אלעאי אמר לא יום ולא גיהנם. אלא אש היא שתהיה יוצאת מגופו של רשע ומלהטתו שנא' (שם לג) תהרו חשש תלדו קש רוחכם אש תאכלכם. א"ר יהודה בר אלעאי מהו לא ידון רוחי. עוד כב אין הרוחות הללו נידונות לפני לעולם. ר' הונא בשם ר' אחא אמר
בשעה

יד יוסף ט ר"ס י"ז: י ילקוט ס"ז. וילקוט ד"ס א'. רמז א"ף ס"ו. תנחומא סדר נח. סנהדרין ס"ס: יא לעיל ס' כ"ג: יב ילקוט ס"ז: יג זוהר נח ס"ב: יד ילקוט ס"ז ב"ב ס"ו: טו מ"ק ט': טז ילקוט ס"ז. וס"ל לרשב"י דאלהים זה הוא חול. ור"ח ורב"ל ס"ל שאלהים זה קודש. שהרבו ימים שלוים ושקטים ע"פ האדמה כאלהים (מלאכי): יז ילקוט ס"ז: יח ילקוט ס"ז. ויק"ר פ' כ"ג. במדבר רבה פ"ט. ירוש' פ"ק דסוטה. תנחומא כ"ז וסדר וירא: יט לקמן פ"נ ורבה ותנחומא כלך: כ ילקוט ס"ז. ירושלמי פרק חלק: כא לעיל פ"ו סי' י'. נדרים ח'. ע"ז ג': כב סנהדרין ק"ח:

מתנות כהונה

גבר אבל החיים לא ימותו שאין מיתה לעתיד כלל: ה"ג הה"ד מות ירעם וירדו כו' וכ"מ בא"כ ובילקוט ישעיה גרס כמו הכא: בלה לשון כלייה והפסד ובילקוט גרס כלה וכיא היא: יפת הגדול. עיין בפרש"י בחומש: אתה דורש. כלומר דורש ומקדים עליו להזכירו בתחלה ורש"י פי' בתחלה מדלוט והאמר הטעם שלכך הקדימו לפי שהיה צדיק והטוב על כולם ואח"כ אתה דורש פעמים אחרים: ושנולד מהול. פירש"י שלכך נקרא שלם והוא ע"ד שאחז"ל כל מי שנא' בו תמים נולד כשהוא מהול: ושייחד כו'. שנאמר אלהי שם· וששמש בכהונה גדולה. שנאמר והוא כהן לאל עליון: ושנבנה וכו'. שנאמר ויהי בשלם סכו: על העצים כו'. פירש"י דדייק מדכתיב על האדמה: המתיה רהה אותו: מנא לך הא. שנקבה היא ברכה. הבבלי ר' חייא רבה מבבל היה: שמחך כלומר כלום בירך אותך לסימן טוב בלידה הולד ע"ד שאחז"ל בית תינוק ואשה אע"פ שאין ביהם יש סימן: צורך ליין כו'. כלומר מ"מ טוב ממנה היה בן זכר· לא יהי כו'. יהי רצון שלא תצטרך לחזור אלי ונותן הודאה להש"י על שהפרה מביתו משא"כ לבן זכר. אסיב ברתיה. השיא את בתו לאיש: צלי עלי. התפלל עלי וברכני נא אבי: לא ישלה כו'. לא יפסוק ויסיר אוי אוי מפיך: תרתיהון צלוון. שניהם תפלות הן עליך: מן גו וכו'. מתוך שאת תהיה שלמה וטובה בביתך לא יהיה לך חזרה לכאן: ומתוך שיהיה בנך קיים בשלום וטובה לא תסור מלא אוי מפיך שבכל עת תאמר אוי שעדין לא אכל בני אוי שעדיין לא שתה אוי שעדיין לא הלך לבית הכנסת: בני דייניא. בני האלהים פירושו בני הדיינים כד"א עד האלהים יבא דבר שניהם: אינה פרצה. פירושו שמתוך שהגדולים פורצים הגדר כולם עושים אחריהם ככה ומביא משל מהכומרים שהם כהני ע"ג גונבים ע"ג ומראים שאין בה ממש מי ישבע טוב בה או מי יקריב אליה קרבן: ה"ג בילקוט ולא יסורין כל כך למה א"ר חנא כו' לעמוד על התקופות כו'. פירש"י מתוך שהאריכו ימים עמדו על גמר מהלך המזלות שאין מהלכן שוה יגידו לבניהם אחריהם: כדי שיטלו כו'. שמתוך אריכות ימיהם יתמלא סאתם ויקבלו פורענותיהן ויקחו מוכר הדורות הבאים אחריהם: גמומסיות כתובה בלשון יון וכדי שיהיה פנים של היתר לדבר עשו זאת: אנדרלומוסיא דבר ככל אחד· ה"ג מי לך פה ללמוד כו', וקרי ביה פה הפ"ה שהוא בפתח קטן: אני נותן רוח כו'. כלומר שלא יהיו לעתיד לבא: ולא ידונו. ודרש לא ידון רוחי לא דין ולא רוח שאין עומדין
בדין

עץ יוסף

וירדו וימשלו בם ברשעים הללו: ישרים הצדיקים: לבקר לעת קץ הימין המושל לבקר: וצורתם של רשעים תבלה את הזבול שגיהנם כלה והם אינם כלים. והייר שכל זה יהיה להם מזבול לו על ידי שפשטו ידיהם בזבולו יה' הוא בהמ"ק: (ד) והלא יפת הוא הגדול כדנפקא לן לקמן מאחי יפת הגדול: מתחלה אתה דורש כו' כלומר ברא"ו להקדים החשוב תמיד: שהיה צדיק כמ"ש ברוך ה' אלהי שם. שאין הקב"ה מייחד שמו אלא על הצדיק. ואחר שהולך להקדים את שם להשיבתו סדר אחריו את הם שנולד אחריו (יפ"ת) והמז"ק כתב דיפת הוא הבכור ואחריו הם ואחריו שם ומפני השיבות שם הזכיר הכתוב סדר התולדות למפרע: כשהוא מהול והוא מעלה גדולה שלכן נקרא שלם וכן הוא בשוח"ט מזמור ט' מלך שלם שהיה שלם בגופו שנולד שלם: ושייחד הקב"ה שמו עליו כדכתיב ברוך ה' אלהי שם· ושאברהם שהיה ראש המאמינים עתיד לצאת ממנו: וששימש בכהונה גדולה כדכתיב במלכי צדק והוא כהן וגו' והיינו שם. ועיין בשוח"ט ע"ו ובפדר"א פ"ח: ושנבנה בהמ"ק בתחומו שנקרא שלם ע"ש בהמ"ק וירושלים שנפלה בחלקו: שמנין אותיותיו כו' ולכן הספו מתהילה אחר שזכות שמו עיכב הפורעניות זמן רב ככה: ש"מ שנה ארפכשד נולד שנתיים אחר המבול. ומלידת ארפכשד עד מות פלג של"ה שנה. והפלגה בסוף ימי פלג היה כמ"ש בס"ע וכדלקמן ס' ל"ח כאותיות שם להורות שתלה ה' בזכותו. שהתחילו בעצת דור הפלגה מיד אחר תשעה המבול כדלקמן פ' ל"ח (מז"ק): (ה) בג' מקומות כו' כבר נתבאר לעיל סוף פ' כ"ג ע"ש. (ו) לרוב על פני האדמה כו' בע"י חטא האדם נתרבה תאוותם והיה הזרע רב בגופם והיו משחיתים ע"פ האדמה על העצים ועל האבנים ולתקן זה נתן להם הקב"ה בנות רבות. אבל הם הטאו גם בבנות בנזלו הנשים זה מזה: (ז) ר"ש ברבי אמי תיבת אמי ט"ס וצ"ל ר"ש ברבי ורבי חייא היה תלמיד רבי. וכן הוא בכ"ב דף ס"ז ר"ש ברבי. המתיה ראהו מצטער ובא לנחמו ובפ"ק דב"ב שאביו היה מנחמו וב"ק א"ל הנחותין של הבל הן. לברכך בברכת רבים: מנא לך בנקבה שיא ברכה: ויהי כי החל האדם לרוב. ובנות יולדו להם שברכת הרביה היה ע"י לידת בנות ברכה: שמחך הבבלי כלומר כלום בירך אותך רבי חייא רבה שמבבל: צורך ליין כו' כלו' מ"מ טוב ממנה היה בן זכר. שצורך לעולם בזכרים יותר מהנקבות בענין ההלכות והמסחר וביותר בלימוד החכמה והתורה ומעשה המצות: משאדם מוציא כו' ראיה שהבת אינה חשובה כבן שהרי מוכרח להתפלל על הבנות שלא יחזרו לביתו אחר טרחו הגדול בהם כאלו מגרשם שלא יחזרו לעולם: לא יהי כו' יהי רצון שלא תצטרך לחזור אלי: אסיב ברתיה השיא את בתו: צלי עלי התפלל עלי וברכני: לא ישלה כו' לא יפסוק ויסיר אוי אוי מפיך: שתי שמחות כו' ובפעם ראשון לא הששה שאמרה ודאי ברכה יא אלא שאינה מובנת אללה: תרתיהון צלוון ברכות שהברכה תפלה היא. ועיין מ"ש בתנחומא סוף בראשית. ומן גו דהוי בריך קיים כו' מתוך שיהיה בנך קיים בשלום וטובה לא תסור מלת אוי מפיך שבכל עת תאמר אוי שעדיין לא אכל אוי שעדיין לא שתה אוי שעדיין לא הלך לבית הכנסת: (ח) בני דייניא כמ הדיינים כד"א עד האלהים יבא דבר שניהם. מלשון מרות הוא. ולכך רשב"י מקלל לכל מאן דקרי להן בלשון תרגום בני אלהייא שבלשון תרגום אלהייא לשון אלהות ממש. וכוונת רב' להגדיל עונם שהם שהחטיאו רבים וכדמפרש כל פרצה ס' (יפ"ת): פרצה שאינה מן הגדולים כו' שכשהגדולים עושים פרצו בעבירה אין להם תקנה וכתשל המורגל בימיהם: כהניא כלומר שהכהנים בהם כהני עכו"ם גונבים האלילים ומראים שאין בהם ממש מי ישבע טוב בה או מי יקריב אליה קרבן (יפ"ת): ולמה קורא אותן בני האלהים כמו ד"א למה קורא כו': שהרבו ימים בלא צער ובלא יסורין כל כך למה כבי הני. כצ"ל וכן הוא בילקוט (ה"א) ור"ל לפי שהרבו ימים בלא צער לכן נקראו בני האלהים לשון חשיבות ומרות. והואיל וזכר שהרבו ימים בקש הסיבה לחה האריכו ימים. כדי לעמוד על התקופות שצריך אורך ימים לעיין בחלופי מנהגי כוכבי שמים ומקריהם ונסיונות רבות להביא מופתי הדברים שרוב הכמה זו לקחוה מן השמים והיה זה כדי שכשיבואו הדורות תהיה ההכמה נודעת להם: כדי שיטלו שלהם כו' שיקבלו בעוה"ז שכר קלת מצות שקיימו באורך ימיהם וגם כן שכר הרשעים שיטלו אחריהם ר"ל שלא יבתר זכותם לבניהם הרשעים (יפ"ת): (ט) טבת כתיב חסר וי"ו הוא לשון הטבה על ידי התכשיטין. והיינו בכלה הנכנסת לחופה שדרכה להתקשט: אלו הבתולות כמ"ש בנות האדם שהיו עדיין תחת יד אביהן והן הבתולות: ויקחו להם נשים אלו נשי אנשים מכל אשר בחרו אלו זכר ובהמה כן הוא בילקוט. ור"ל מדכתיב ויקחו להם נשים ולא לנשים משמע נשים של אחרים לקחו בחמס וגזל. ומכל אשר בחרו משמע לבד בתולות ונשים לקחו עוד אחרים היינו זכר ובהמה ותיבת מכל משמע לרבות שאר מינים: גמומסיות פי' הערוך כתובה בלשון יון וכדי שיהיה פנים של היתר עשו זאת (מת"כ) אבל בחולין צ"ב פרש"י שהוא לגנאי שהפקירו עצמן לערוות בפרהסיא ודייק זה מדכתיב כאן ויקחו להם: (י) בכ"מ שאתה מוצא זנות כו' דכתיב הכא ויראו כו' את בנות האדם וגו' והיינו זנות ויאמר ה' אמחה את האדם וגו' שהיא מכה כללית והיינו כרבי יהושע ב' לי בסמוך ודאמרינן בפרק חלק שלא נחתם גז"ד אלא על הגזל. כבר האריך בזה המזרחי והיפ"ת והמהר"ק: שאתה מוצא כו' ואף שבכאן לא היו טובים כלל חוץ מנח ובניו. אפשר לקטנים קרי טובים. ובשוח"ט מזמור ה' איתא שקטנים מתו בעון אבותם: אנדרלומוסיא מורכב מן אנדרי (פי' איש) ולמוסיא (פי' הכרתת האנשים) כלומר מגפה כולל רעים וטובים (מעריך) כמ"ש כיון שניתן רשות למשחית אין מבחין כו' הוא כי בא העונש בסער גדול וכחימה שפוכה. עד שלזה צריך זכות גדול מאד להנצל מהעונש הכללי הוצא ע"פ חבל כולו: א"ל עוד מי לך פה קרי ביה פה בסגו"ל וכוונתו כלום יש לך עוד פה להשיב ללמוד סניגוריא על רשעים אלו: אין לך ללמד כו' שבעון זנות אין אריכת אפים. ואע"פ שגם מקודם זה היו נוהגים במעשים אלו ת"מ לא מנעוהו מסניגוריא עד שיראה בעיניו שכולם רודפי זמה (יפ"ת): (יא) ויאמר ה' לא ידון כו' כי בסילוק רוחם מגופם בעוה"ז שוב לא ישוב עוד רוחם בקרבם לעולם שלא יקומו עוד דור המבול לת"ק. בשעה שאני נותן מתן שכרן של צדיקים לעתיד לבא. ביום הדין הגדול: אין גיהנם לע"ל כו' נתבאר לעיל פ"ו סי' ו'. ומייתי ליה הכא משום מילתא דר"י בר"א למדרש לא ידון רוחי באדם לעולם כדמסיק בפרק חלק אפילו בשעה שהקב"ה מחזיר נשמות לפגרים מתים. נשתמן קשה ליה כגיהנם שנאמר רוחכם אש תאכלכם (מז"ק): עוד אין הרוחות הללו נדונות כי העומדים בדין הוא מוכתם לכלות פשע ולהתם הטאת והם לא יקומו כלל בדין ת"ה ויאבדו לנצח: רב הונא בשם כו' מפרש לא ידון לשון נדן ונרתק שבתוך הוא מן ונרתק הנשמה. כלו' שלא מחזיר עד רוקן לנדיכם כמ"ש ותוסף רבי חייא
נר

בשעה שאני מחזיר הרוח לנדנה איני מחזיר רוחן לנדניהן. א"ר חייא בר אבא איני ממלא רוחי בהן בשעה שאני ממלא רוחי באדם. לפי שבעה"ז הרוח היא נבזקת באחד מאיבריו. אבל לע"ל היא נבזקת בכל הגוף. הה"ד (יחזקאל לו) ואת רוחי אתן בקרבכם: (יב) א"ר יודן בן בתירא כג עוד איני דן את הדין הזה לעולם. ר' הונא בשם ר' יוסף אמר לא אוסיף לא אוסיף. ליסני ליסני. רבנן אמרי לא אוסיף לבני נח לא אוסיף לדורות. כד אני אמרתי שתהא רוחי דנה בהן והן לא בקשו הרי אני משגמן ביסורין. אני אמרתי שתהא רוחי דנה בהן והן לא בקשו הריני משגמן אלו באלו. דאמר ר' אלעזר אין לך שהוא מתחייב באדם הזה אלא אדם כיוצא בו. ר' נתן אומר כה אפילו זאב וכלב. ר' הונא בר גוריון אמר אפילו מקל אפילו רצועה. הה"ד (ישעיה ט) כי את עול סבלו ואת מטה שכמו שבט הנוגש בו החתות כיום מדין. כיום הדין. א"ר אחא אף אילני סרק עתידין ליתן דין וחשבון. רבנן אמרי מן הכא (דברים כ) כי האדם עץ השדה. מה האדם נותן דין וחשבון אף עצים נותנין דין וחשבון: (יג) א"ר יהושע בר נחמיה כו איני דן רוחן בעצמן שב"ו הן אלא הרי אני מביא עליהם מיעוט שנים שקצבתי עליהם בעוה"ז. ואח"כ אני משגמן ביסורין. א"ר איבו מי גרם להם שימרדו בי לא ע"י שלא שיגמתי אותם ביסורין. הדלת הזו מי מעמידה שגמיה: (יד) כז א"ר אליעזר בב"מ שאין דין יש דין. רב ביבי בריה דר' אמי בשיטת ר' אליעזר (נחמיה ו) לא ידון רוחי. א"ר מאיר הן לא עשו מדת הדין למטה. אף אני איני עושה מדת הדין למעלה הה"ד (איוב ד) הלא נסע יתרם בם ימותו ולא בחכמה. בלא חכמת התורה. (שם) מבקר לערב יוכתו מבלי משים לנצח יאבדו. ואין משים אלא דין. המד"א (שמות כא) ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם. אמר ריה"ג עוד איני דן מדה"ד כנגד מדת הרחמים. כח ר' אומר ויאמר דור המבול לה' לא ידון. א"ר עקיבא (תהלים י) על מה נאץ רשע אלהים אמר בלבו לא תדרוש. לית דין ולית דיין. אבל אית דין ואית דיין: (טו) א"ר תנינא בר פפא כט אפי' נח שנשתייר מהם לא שהיה כדאי. אלא שצפה הקב"ה שמשה עתיד לעמוד ממנו שנאמר ל בשג"ם זה מש"ה. דחושבניה דדין הוא חושבניה דדין. רבנן מייתי לה מהכא והיו ימיו מאה ועשרים שנה. ומשה היה ק"כ שנה: (טז) הנפלים היו בארץ בימים ההם. לא ז' שמות נקראו להם אמים. רפאים. גבורים. זמזומים. ענקים. עוים. נפילים. אמים שכל מי שראה אותן היתה אימתן נופלת עליו. רפאים שכל מי שראה אותן היה לבו רפה כשעוה. גבורים ר' אבא ב"כ בשם ר' יוחנן אמר מוח קוליתו של אחד מהם היה נמדד י"ח אמה. זמזומים א"ר יוסי בר חנינא מנתרוסין מגיסטי מלחמה. ענקים רבנן ור' אחא. רבנן אמרי שהיו מרבים ענקים על נבי ענקים (פי' סכסיטין). ר' אחא אמר שהיו לב עונקים גלגל חמה. ואומרים הורד לנו גשמים. עוים שצדו את העולם. ושהוצדו מן העולם. ושגרמו לעולם שיצוד המד"א (יחזקאל כא) עוה עוה אשימנה אמר ראב"ש שהיו בקיאים בעפרות כנחשים. בגלילא צוחין לחויא אויא. נפילים. שהפילו את העולם ושנפלו מן העולם ושמלאו את העולם נפילים

בזנות

יד יוסף כב נזמן פ' ל"ד. וילקוט פ"ו: כד קס"ר פסוק זה חסר פלס. סנה"ח ח"א פ' ל"ד. ועיין בספר חסידים סי' תת"ב: כה עיין בספר מלאכת מחשבת לסתכם סכולל ר' משה חפץ בסדרו על בתורם גם בהשק במשנה ואם כדעת וכראה המיפסס ע"ס הסברא הנכונה וע"ס הקירה עצמם: כו ילקוט ס"ו. אדר"נ פ' ל"ב: כז דב"ר פ"ס. תנחומא משפטים. סוח"ס מזמור ע"כ. ולקמן ל"א. וילקוט ס"ז: כח אדר"נ פ' ל"ב: כט ילקוט ס"ו: ל חולין קל"ט. אסר פקודי דף כל"ח וסדר קדושים: לא ילקוט ס"ו: לב יומא ו'. סוטה ל"ד:

מתנות כהונה

בדין ואין להם רוח להחיות עם הצדיקים: **נדונית** לפי שלא יהיו לעמוד לגמ: **נדנה** הגוף הוא נרתק ותיק אל הנשמה כמו לנדן נרק הסכין: **נבזקת** נפזרה שהיא קשורה בכל אברי הגוף מה שאין כן עתה שהיא קשורה באבר אחד והייך בקרבכם בקרב כל הגוף ואולי דרש לא ידון לא יתן בחילוף ד' בת"ו או לשון נדן וכדלעיל שלא ימלא כן שהוא הגוף מן הרוח: **הדין הזה.** המבול על כל העולם כולו: **לא תוסיף.** כתיב ב' פעמים: **ליסני כו'.** לא סני ולא יסלה כלום כן לא היה מלפני זה וכן לא יוסיף אחר כך. **ליסני** קוטר ל' כמו לא סני או לא יסנה. ומצאתי בפי' רש"י לא אוסיף עוד לעשות כן להרבה בני אדם לאבד עולמי בכך אלא א"כ ליחיד או לשנים: **שתהא** רוחי דנה בהם. כלומר אני אמרתי רוחי יהא דן אותם ושהא בהם שיהיו קיימים כלומר מולך בלי יסוריה וגרה: **משגמן** ל' קשור והעבר ולשון בגנם בגמר קדרים ל' עסריקון משגמן ביסורין. ויש גורסין משגמן והוא ל' מהומה ויאומר ת"מ ויפגמן: **משגמן אלו באלו.** מקשרם זה בזה ויתקוטטו זה עם זה באופן שיהיו זה עם זה ויאבדו כלם וכדלקמן: **אין לך כו'.** פירש"י אין הנענין דין שמים עליו אלא כגע באדם כיוצא בו שלא כדין ויתחייב עליו ולכן אחר שיענמן ויכסכסם זה עם זה באופן שיהיו זה מזה חב מזה: **אפילו** זאב וכלב. אם פגעו באדם שלא כדין שמים סופן ליתן הכון: ה"ג **איני דן רוחן.** וכן משמע בילקוט ומצאתי בפירש"י איני דן הרוח לבד שבשר ודם הן וגם הבשר חטא לפי' בריחי משגמן ביסורין. ולא ידון רוחי. פירושו רוחי שנתתי בהם איני דן אותו לבד וע"ל איני דן אותם לפי הרוח שנתתי בהם פי הם ב"ו ולכן אלך עמהם במדת הרחמים ואמלא להם מדת ימיהם אולי ישובו ואף אח"כ משגמן ביסורין ואם ישובו הריני מקבל אותם: **א"ר איבו כו'.** דרש לא ידון כדרש לעיל אני אמרתי שתהא רוחי דנה בהם כדלעיל: **שגמיה** ציר הדלת וצירי הדלת המה מסובבים ומקותכים וסובבים על צירם תמיד ואעפ"כ הם מעמידין הדלת כך שגרון היסורי' מעמידין האדם: **בבל** מקום שאין דין. ופירושו אם אין דין ומשפט נעשה למטה נעשה דין שמים למעלה: **בשיטת** ר"א. קם ליה בשיטתו ודרש כמותו בשם ר"מ וכדמפ' והולך ולא ידון פירושו כמו לא ידין כלומר בשביל שלא עשו דין אף רוחי בהם לדון אותם כמ"ש בפירש"י: **אף אני איני** עושה עמהם כו'. כלומר הם עשו שלא כשורה אף אני אעשה עמהם שלא כשורה וה"ג בילקוט אינו בהדיא וי"ל שלא כשורת הדין ומנהג של הקב"ה שנוהג חסד ומדה טובו עם הכל לאלו איני עושה כן ולא ידון פי' לא אנהג בדין ושורה ורש"י ז"ל גרס לא עשו מדת הדין למטה אני עושה דין למעלה וכן האלא בילקוט פרשה ז ופירושו אני עושה דין גמור בלי רחמים והוא הוא רק שלא ידון פירושו לפ"ז בשביל שלא עשו דין: **בלא חכמת התורה.** בשביל שלא עסקו בחכמת התורה: ה"ג **עוד איני** דן. כלומר שלא ידון ויכבוש מדת הדין לפני מדת הרחמים אלא יקוב הדין את ההר: ר' אומר. פי' הכתוב כך הוא ויאמר דור המבול כלפי מעלה לא ידון וכדמפ' ואזל ליה דין וכו': **אבל** אית דין וכו'. סיפיה דקרא כי אתה עמל וכעס תביט וכו': **מוח קוליתו** המוח שבעצם סוכך החלל: **מגיסטון** פירש"י מלומדי מלחמה ולסכים מזויינים: **עונקים** מעמידין אצל חמה ואמרו אין אנו חפצים בזוהרך אלא תן לנו מטר ואז נתקדרו השמים בעבים והשך ולא אור. ומצאתי בפירש"י שהיו עושים מכשיפין דמות חמה והיו משתחוים להם ואומרים לשמים כלו מה עשינו לכבודך לפיכך הוריד לנו גשמים: **שצדו** ההריגו העולם בזמנם וגרמו שיהרג לעתיד במבול: **עוה** שממה: **בקיאים** כו'. נקיאים הן בנידי הארץ איזה ארץ מגדלת פרי א ואיזו פרי א: **צווחין** כו'. קורין לנחש

עווים

עץ יוסף

בר אבא שהוא לשון מילוי כדבר הגיטן בנרתק שממלא את כולו לאורות שלעתיד לבא הרוח ממלא כל הגוף (מה"ק): **הרוח נבזקת** (פי' נפזרת) רק באחד מאיבריו. והיינו רוח השכלי שאינו אלא בראש ובלב כנודע אבל לעתיד יתפשט בכל הגוף כדכתיב. ואת רוחי אתן בקרבכם בכם לא נאמר אלא בקרבכם ללמד שיתפשט בקרב כל הגוף: **אבל לע"ל היא נבזקת בכל** איברי הגוף. ולכן כל איברי הגוף יהיו נשמעים לעבודתו ית': (יב) **עוד איני דן** כו' ופי' לא ידון רוחי רצוני לא ידון באדם לעולם כדין היה דהיינו מבול. אלא אייסר האוסמין באחר עונשין. בכגם הוא בשר ע"ד ויזכור כי בשר המה. ומ"מ עכשיו הביא מבול לפי שהמלאו יותר מדאי. אבל מכאן ואילך יכנע לבבם מהמבול: **לא אוסיף ולא אוסיף** בגי פעמים לא אוסיף עוד לקלל את האדמה בעבור האדם ולא אוסיף עוד להכות כל חי כאשר עשיתי. ומכרם ל"ה שפירושו ליסני ליסני ר"ל די די. כלומר מדי נגזרה א ולא יוסף עוד תדך הלשון לכפול בזה. או שפירושו לרבוי. כלומר שהכפל הוא לרבוי וחוזק הענין בשבועה כדאיתא בשבועות דף ל"ו ע"א: **לא אוסיף לב"נ** כו' לכן כפל הקב"ה לא אוסיף להשמעינן שאפילו לבני בניו יעמוד זכותו (יפ"ת): **אני אמרתי** כו' פי' שרצוני שהיה מנהגת בהם כלו' שיקיימו רצוני ומאמרי. והם לא רצו שאמרו לאל סור ממנו. לכן אני משגמן ביסורין. דדרים בשגם מלשון שגימה והוא לשון מהומה. וגם הוא מלשון קשירה. ור"ל שתמורת מה שהם בקשו להיות בני חורין מהלעגוגוסי אני אעבידם ואקשרם ביסורין: **משגמן אלו באלו** היינו איש אחד הוסא והבירו הורגו ונענש על הכאו וגם הברו מכה על שהרג ויצרג נ"ל חאו בשגם הוא בשר משמע שגם הוא בשר כמו חבירו והשגם אלו באלו דעת ר"נ שאפי' זאב וכלב שגם זה נכלל בכלל בשר כמ"ש כל בשר אשר הוא חי. וכמ"ש בשיר מכל בשר. ועיין קהלת רבה פסוק את כל זה: **כי את עול** סבלו כו' שכם וכו' כיום מדין ביום הדין · ר"ל שכמו במדין שנאריב ביום דינו כן יסיה נדון אפילו המקל והרצועה ביום הדין והכוונה ללמד לאדם שיקח מוסר שיסכל עצמו לעשה טוב והסד ולא לדבר רע שלא להזיק לבוש אדם כי יענש ביום הדין ק"ו משבט ועול: **אפילו אילני** סרק עתידים ליתן דין וחשבון. להאביק מן העולם כשנכשל והוזק אדם בהם (מה"ק): (יג) **אינן** דנים רוחם בעצמן בב"ו הן. כן הוא הנוסחא ביפ"ת ומה"ק. ופי' אינם תופסים בפחיתותם שהם ב"ו שסופם למות. על שהיו שנים רבות בלא יסורים חשבו שיחיו לעולם. ועל כן והיו ימיו קך שנה ולא יותר. ורוחי פירושו הנפש ורוח שנתתי בהם לא ידונו בעצמם באדם בשגם הוא בשר שהוא ב"ו וכו': **מי גרם** כו' דריש נמי בשגם על היסורים. אלא דס"ל דקאי אדורות של אחר המבול לאחר נהם יסורים כדי להחזירן למוטב. ועל זה אמר הדלת הזו מי מעמידה שגמים. הם הצירים אשר הדלת תסוב עליהם והיא נבקעת ונסגמת על ידם. ומ"מ הם עיקר העמדתה בכותל. אף כך שגרון היסורין מעמידין האדם (מה"ק): (יד) **בב"ם שאין דין** כו' פי' במקום שאין דין למטה יש דין למעלה כלומר שמתעורר קטרוג דין וכעס למעלה. ע"ז אמר ר"ב בשיטת ר"א לא ידון רוחי באדם לעולם שהכתוב מושך עצמו ואחר עמו. כאילו כתוב לא ידון רוחי באדם ידון רוחי באדם ופירושו לפי שרוחם שהיא נפש האדם לא דן למטה לכן ידון רוחי ומאמרי באדם ולעשה הדין למעלה (יפ"ת): **הן לא עשו** כו' הבעל א"ח כתב שצריך להיות כן לא עשו מדת הדין למטה אני עושה מדת הדין למעלה. וכן גרס רש"י וכן הוא גירסת הילקוט פרשה זו. ולפי גירסא זו טולה רב ביבי קאמר לה. וה"ק בשיטת רבי אליעזר פירש רבי מאיר לא ידון רוחי חס נמס שאמר כן לא עשו מדת הדין כו' ועי' ביפ"ת שמסרם לנקיים גרסתו: **בלא חכמת הת:ורה** פי' לפי שלא נהגו כמשפט התורה הגמור: **ואין משים אלא דין** כו' מפני שלא עשו הדין הגמור לכן לנצח יאבדו: **עוד איני דן** כו' פי' שלא ידון ויכבוש עוד מדת הדין מפני מדת הרחמים. אלא אדונם במדת הדין (מת"כ): **ויאמר דור המבול** כו' ויהיה ה' דבק עם מלת לא ידון ופי' שאמר דור המבול המכר לעיל ה' לא ידון שכפרו במציאת ה' או בהשגחתו בעולם ואף דסיפיה דקרא כוחי בעלדי וגו' ע"כ דברי ה' הן. אין משיבין על הדרש: **אבל אית דין** כו' סיפיה דקרא כי אתה עמל וכעס תביט וגו' שבור זרוע רשע וגו' (מת"כ): (טו) **לא שהיה כדאי** וכדאיתא בפרשה כ"ט מהסמיכות נחמתי כי עשיתם ונח. ומ"ש ונח מצא חן. כי אוסף ראיתי צדיק לפני בדור הזה. לא קשה דהא והא גרמו דודאי אלי שהיה הגון כזוכרו לא הועילו זכות משה לבדו (יפ"ת): **שמשה עתיד** כו' יתכן לפי שמשה עתיד להגצל מן המים בזכותו ניצל גם אביו נח מן המבול (יפ"מ): **שנא' בשגם** דל"ל בשגם לימא שהוא בשר אלא דרמיז נמשה לא ידון רוחי באדם לאבדו לגמרי בשביל משה שיקבל התורה וכמ"ש ה' למבול ישב כו' ה' עוז לעמו יתן שבזכות התורה ניצול העולם על ידי נח מהמבול: **היה ק"ך שנה** כמ"ש ומשה בן מאה ועשרים שנה במותו: (טז) **שבע** שמות נקראו להם המורים על גבורתם. דכתיב בפרשה דברים האמים לפנים ישבו בה עם גדול ורב ורם כענקים רפאים יחשבו אף הם כענקים והמואבים יקראו להם אמים. וכתיב תם ההם רפאים ישבו בה לפנים והעמונים יקראו להם זמזומים עם גדול ורב ורם כענקים. ובפרשה שלח לך כתיב ושם ראינו את הנפילים בני ענק. והכא כתיב הנפילים היו בארץ וגו' ועוד כתיב (דברים ב') והעוים. ודעת המדרש שמ"ש והעוים פירושו שהם עם גדול כענקים ועל כן ישבו בהצרים (ועיין ביפ"ת ובמה"ק): **גבורים** כו' **מוח קליתו** כו' פי' שנקראו גבורים בשיעור הגוף שמוח קוליתו (פי' המוח שבעצם סוכך החלול) של אחד מהם היה נמדד י"ח אמה. ועיקר גבורת האדם ע"י העצמות והמוח. ומיהו איכא ספרים דלא גרסי הכא כלל מלת גבורים וקאי ארפאים דסמוך שנראו גבורים בשיעור הגוף שמוח קוליתו כו' והכרת פניהם ענתה בם על גבורתם (מה"ק): **מנתרוזין** פי' במוסף הערוך מחרידים ומפילים אימה: **מגיסטי מלחמת** בעלי גדולים וראשי העם (מוסף הערוך) המהסדרסגים תרגום מגיסטרים: **ענקים סכסיטין** כמ"ש משלי א' וענקים לגרגרותיך: **ענקים** ע"ג **ענקים** שלפי שהיו רמים וגבוהים היו בעלי עואר גדול שיכולין לתת כמה ענקים לגרגרותם. או נמי שהיו עשירים מאד כי איש זרוע לו הארץ (יפ"ת): **עונקים גלגל חמה** פי' שהיו מרימים צוארם בגאוה נגד גלגל החמה ואמרו אין אנו צריכים והבלים בזוהרך אלא תן לנו מטר ובפירש"י שהיו עושים חמנים ואלילים להוריד ע"י את המטר כמעשה בעלי האוב"ה: **שצדו את העולם** כך שגאוהו שממה במבול ע"י הגזל והחמס ולאחה השאר האנשים שעשו: **ושהוצדו מן העולם** שנעשו שממה מן העולם במבול. ואע"פ שהראשונים כבר מתו מתו במבול. מ"מ גם אלו היו כדוגמת הראשונים: **המד"א עוה** עוה כו' שפירושו מלשון חרבה מגזירת עי השדה כדפרש"י שם. ועינו שם שפיה עסרם המלוכה חרבה ושממה: **שהיו בקיאים בעפרות** שהכיר כל אחד להיות זריעה הגון או אם איזו הגון לזריעה כנחש שמאכלו עפר ומכיר בחלוף הטעמות: **לחויא אויא** שאין קפידא בחילוף אותיות: **שהפילו את העולם** בחטאם שחמסו וגזלו ועשו כל רע: **ונפלו מן העולם** שנכרתו ונכחדו: **ושמלאו** את העולם כו'. מכך הזונות כמעשים נפלים להסתיל קלונם

שמרלו

בזעות שלהם: (יז) ונם ג׳ אחרי כן. יהודה בר ר׳ אמי אמר לג אחראי לא ילפון מן קרמאי. דור המבול לא לקחו מוסר מדור אנוש. ודור הפלגה מדור המבול. (מלאכי ו) ונם אחרי כן אשר יבואו בני האלהים אל בנות האדם. א״ר ברכיה היתה אשה יוצאת בשוק והיתה רואה בחור ומתאוה לו והיתה הולכת ומשמשת מטתה והיתה מעמדת בחור כיוצא בו: (יח) אנשי השם. א״ר אחא לד (ישעיה ג) בני נבל נם בני כלי שם. ואת אמרת אנשי השם׳ אלא שהשימו את העולם. ושהושמו מן העולם. ושנרמו לעולם שישום. ר׳ לוי בשם רשב״נ אמר לה אנשים שנתפרשו שמותן למעלה׳ דאמר ר״י בן לוי כל השמות הללו לשון מרדות הן. עירד. עורדן אני מן העולם. מחויאל. מוחן אני מן העולם. מתושאל. מתישן אני מן העולם. למך. מה לי ללמך ולתולדותיו. א״ר יוחנן המה הנבורים אשר מעולם אנשי השם. ומי פירש מעשיהן. אליפז התימני. ובלדד השוחי. וצופר הנעמתי. ר׳ אומר אילו לא בא איוב לעולם אלא לפרש לנו מעשה דור המבול דיו. א״ר תנין אילו לא בא אליהוא אלא לפרש לנו מעשה ירידת הגשמים דיו. דא״ר יוחנן כל אורה שנא׳ באליהוא אינה אלא בירידת נשמים. ר׳ הושעיה רבה אמר אינה אלא במ״ת. כד״א (משלי ו) כי נר מצוה ותורה אור. ר׳ אחא בשם ריב״ל אמר קשה היא המחלוקת כדור המבול. נאמר כאן אנשי השם ונאמר להלן (במדבר טז) קראי מועד אנשי שם. מה אנשי שם שנאמר להלן מחלוקת. אף אנשי השם שנאמר כאן מחלוקת:

פרשה כז

(א) וירא ה׳ כי רבה רעת האדם. א כתיב (קהלת ג) כי יש אדם שעמלו בחכמה ובדעת ובכשרון. א״ר יודן נדול כתן של נביאים שמדמים צורה ליוצרה שנא׳ (דניאל ה) ואשמע קול אדם בין אולי. א״ר יהודה ב״ר סימון איתי לן קריה אוחרן דמחוור יתר מן דין שנא׳ (יחזקאל ו) ועל דמות הכסא דמות כמראה אדם עליו מלמעלה. שעמלו בחכמה. שנא׳ (משלי ג) ה׳ בחכמה יסד ארץ. ובדעת. שנאמר (שם) בדעתו תהומות נבקעו. ובכשרון. ר׳ ברכיה בשם ר״י בר סימון ב לא בעמל ולא ביניעה ברא הקב״ה את עולמו. אלא (תהלים נג) בדבר ה׳ שמים נעשו. בדבר ה׳ וכבר שמים נעשו (קהלת ג) ולאדם שלא עמל בו יתננו חלקו. זה דור המבול. נם זה הבל ורעוה רבה. וירא ה׳ כי רבה רעת האדם בארץ. ג כתיב (שם) כי כל יצר מחשבות לבו רק רע כל היום. ד״א וירא ה׳ כי רבה רעת האדם בארץ: (ב) ויאמר ה׳ אמחה את האדם. ה אמר ר׳ יודן בשם ר׳ יוחנן אמר שמענו בדור המבול שנדונו במים. והסדומיים שנדונו באש. ומנין ליתן את האמור כאן להלן ואת האמור להלן כאן. ת״ל רבה רבה לנזירה שוה: (ד) ויובל יצר מחשבות לבו רק רע כל היום. משהיתה חמה זורחת ועד שהיתה שוקעת׳ לא היתה בהם תוחלת. ה״ד (איוב כד) לאור יקום רוצח יקטל עני ואביון ובלילה יהי כננב. והא כתיב (שם) חתר בחושך בתים. למה שיוסם חתמו לסו. ז מה היו עושים היו מביאים אפופוליסיסון ושף באבן ובאים בלילה ומריחים והותרים. כך דרשה ר׳ חנינא בציפורין. אתעביד ההוא ליליא תלת מאה חותרין. הוה להון אפופוליסיסון סה הוה ציפוראי עבדין בתמי: (ה) ויאמר ה׳ כי עשה את האדם בארץ (מלאכי ו). ח ר׳ יהודה ור׳ נחמיה. ר׳ אמר ניחותין היתה לפני. שבראתי אותו מלמטה שאילו בראתי אותו מלמעלה לא היה מורד בי. ר״נ אמר מתנחם אני שבראתי אותו מלמטה שאילו בראתי אותו מלמעלה. כשם שהסריד בי את התתתונים. כך היה מסריד בי את העליונים. א״ר איבו תוהוות היתה לפני שבראתי בו יצ״ה שאילולי לא בראתי בו יצ״ה לא היה מורד בי. ט א״ר לוי מתנחם אני שעשיתי אותו וניתן בארץ: (ו) ויתעצב אל לבו. י א״ר ברכיה משל למלך שבנה פלטין

סכאובים. זה דור אנוש ודור המבול. שהיו מכאיבים להקב״ה במעשיהן הרעים. וכעס ענינו. שהיו מכעיסים להקב״ה במעשיהן הרעים. נם בלילה לא שכב לבו. מן העבירות. ומנין אף ביום ת״ל (מלאכי ו) וכל יצר מחשבות לבו רק רע כל היום. ד״א נם בלילה לא שכב לבו. זה הקב״ח מלהביא עליהם פורענות ביום ופורענות בלילה. דכתיב (שם ז) ויומח את כל היקום. ד״א כי כל יסיו מכאובים. אלו סדומיים. שהיו מכאיבים להקב״ה במעשיהם הרעים. וכעס ענינו. שהיו מכעיסין להקב״ה במעשיהם הרעים. נם בלילה לא שכב לבו. זה הקב״ה. מלהביא עליהם פורענות ביום ופורענות בלילה. ד״א כל יסיו מכאובים. אלו המצריים שהיו מכאיבים להקב״ה במעשיהם הרעים. וכעס ענינו. שהיו מכעיסים להקב״ה במעשיהם הרעים. נם בלילה לא שכב לבו. ד מאחר שהיה בן ישראל נוסר את מלאכתו. היה אומר לו עדור לי שתי עדריות בקע לי שתי בקעיות. ד״א נם בלילה לא שכב לבו. זה הקב״ה. מלהביא עליהם פורענות ביום ופורענות בלילה. הה״ד ויהי בחצי הלילה. נם זה הבל הוא: (ג) וירא ה׳ כי רבה וגו׳. הר׳ הינא אמר רבה והולכת. ר׳ ברכיה בשם ר׳ יוחנן אמר שמענו בדור המבול שנדונו במים. והסדומיים שנדונו באש. ומנין ליתן את האמור כאן להלן ואת האמור להלן כאן. ת״ל רבה רבה לנזירה שוה: (ד) ויובל יצר מחשבות לבו רק רע כל היום. משהיתה חמה זורחת ועד שהיתה שוקעת׳ לא היתה בהם תוחלת. ה״ד (איוב כד) לאור יקום רוצח יקטל עני ואביון ובלילה יהי כננב. והא כתיב (שם) חתר בחושך בתים. למה שיוסם חתמו לסו. ז מה היו עושים היו מביאים אפופוליסיסון ושף באבן ובאים בלילה ומריחים והותרים. כך דרשה ר׳ חנינא בציפורין. אתעביד ההוא ליליא תלת מאה חותרין. הוה להון אפופוליסיסון סה הוה ציפוראי עבדין בתמי: (ה) ויאמר ה׳ כי עשה את האדם בארץ (מלאכי ו). ח ר׳ יהודה ור׳ נחמיה. ר׳ אמר ניחותין היתה לפני. שבראתי אותו מלמטה שאילו בראתי אותו מלמעלה לא היה מורד בי. ר״נ אמר מתנחם אני שבראתי אותו מלמטה שאילו בראתי אותו מלמעלה. כשם שהסריד בי את התתתונים. כך היה מסריד בי את העליונים. א״ר איבו תוהוות היתה לפני שבראתי בו יצ״ה שאילולי לא בראתי בו יצ״ה לא היה מורד בי. ט א״ר לוי מתנחם אני שעשיתי אותו וניתן בארץ: (ו) ויתעצב אל לבו. י א״ר ברכיה משל למלך שבנה פלטין

יד יוסף לג ילקוט ס״ז ובלשון: לה לעיל ס׳ כ״נ: פכ״ז א כמ״ר ס׳ י״ם. שוס״מ מומר מ׳. קס״ר פסוק זה. ופסוק מי נפחכם: ב לעיל ס״נ ס׳ כ׳. ס׳ י׳ סי׳ י״ב וס׳ י״ל. שה״ש מעשר ס״נ. קס״ר ס״ם סי׳ כ״ד. ילקוט בראשית: ג ילקוט ס״ז · ד תנחומא ויצא סי׳ ס׳: ה ילקוט ס״ז. לקמן ס׳ מ״ט. ילקוט חזקוני: ו ילקוט ס״ז. ויכולמי ס״ם דמעשר שט: ז סנהדרין ק״ם: ח ילקוט ס״ז: ט סנהדרין ק״ח: י ילקוט ס״ז. ועיל ס׳ ס׳ נ׳:

מתנות כהונה

לוחש: אחראי כו׳. התחתונים לח לקחו מוסר מן הקדמונים והוי הפלנה לח לקחו מוסר מדור המבול: כיוצא בו. פירש״י כשם תמומת דדייק מדכתיב וילדו להן ולח כתיב מהם: בני כגל כו׳. יש דור המבול: שהשישימו ל׳ בממה וכן שם ל׳ בממה: מה לי ללמך כו׳. עיין לעיל ס׳ כ״נ: אליהו בן ברכחל התני: בירידת נשמים. כמה דלמ׳ למלר יפין עקר לחזו: דמחוור יתיר כו׳. פרוש מתוור ומבורר בו שהש״ר נקרל לחם: ובבר במים עשו. פירש״י שמעשים היו מתכבדין מעלמן בלי טורח: ויתמ כו׳. וכתיב ויכי הנשם על התרן מ׳ יום ומ׳ לילה: ודה׳ המטיר. חם היה ביום ובלילה דכתיב וכמו שהמהר עלה וכו׳ וכתיב והמטר ירלה על התרן וגו׳: עדור תפוי מתם הגפן: בקע עשים: ויהי כתלי וגו׳. וכתיב בעשם היום הזה ילאו לנפוות ס׳:

יוסף

(יז) אחראי לג ילפון מן קדמאי כו׳ דוקם שהכתוב מתמיה במאחר שנעשבו דור לחזם היה להם לילך בהתבונן ולא למדו. וס״ם בדור הפלנה לח למדו מדור המבול דוקם מפסוק שלהלן בסוף נח ויולדו להם בנים מהר התבול כמפורש לקמן ס׳ ל״ח בהדיה: מעמדת בחור כיוצא בו כלי כמו הנוחף. ודייק מדלח כתיב ויולדו מהן ותיב ויולדו להן ללמד שלחזם ויולדו להן בנות (מלאכי ו): (יח) נם בני בלי שם וס״ד וכלחו מן החרן ושיהו דור המבול מנלחנו מן העולם. וכלחן קורלו לחזם לגבי הכם: אלא שהשימו לשון ממחה. וכן שם לשון ממחה: אנשים בהתכבדו בחזם. כלו׳ חלו דומים להחנשים הקרובים בשמותם בס״ח: ומי פירש מעשיהם כו׳ וכלילו חמר המה הגבורים כו׳. ותי פירש מעשיהם לגבי הכם כו׳: אילו לא בא איוב כו׳ ספר ליוב בגילה בו סיבור הללחת הרבשים על דור המבול מנלחנו מן הטולם (מלאכי ו): אליהוא בן ברכחל הבוזי בשם ליוב: כל אורה שנא׳ באליהוא הן קולם עליו חזרו. על כרחים בכה לחור. והזרו על בנפות החרן. יפיץ ענן חזרו. ועפה לח רלה חור. מדבר בירידת נשמים. והזה מלבון כי על חזרם שלך שהזה מפר: קשה היא המחלוקת בס״ם חלבי הבם ללמד על דור המבול שבאו בעלי מהלוקת נוסף על רבלתבם והלך לבם ונחמבו:

פרשה כז

(א) כתיב כי יש אדם וסיפא דקלא ולהדה שלא עמל בו יהבמי הלקו גם זה הבל ופשה רבה: גדול כחן של נביאים כו׳ בהירבן לדמות לחת הס״ת לעזרה החדש ובמדבר דבה פ׳ י״ם לחתת שירמיהו דמוה נביהם על מעלה לעזרה חדש וכחן דכרו דבר בכוד ובימי בלפי מעלה. ועיין ביפ״ת: ואשמע קול אדם ודקלא ויחמר בנבואתיל הבן להלי לח המקלה ואין זה שלא הבי״ת: דמחוור יתיר מלוהוור ומבורר בו בהש״ר נקרל חדש: לא בעמל כו׳ שלא יהומה שנרחלו בעמל ממם. חכ מדומה בחיבה ובכרון כיוהם שהפעולה של הבריולה נעשה בכשרון ובכוח שלא בניעה. ללא בדבר ה׳ שמים נעשו בכתיב שהמעשים היו מתכוונים מעלמן בלי טורח: זה דור המבול בהיו זוהיעים מהר להתרבים שנה כמ״ם בהתוהות כתן. ומ״ם יהנו מלכן שע״ש טובה שנתן להם בשעה״ר קבלו כל הלקם של שו״ב ונעשה להם שנהה בשעה בתרן: (ב) זה דור אנוש בקהלה דבה ליחל זה: שהיו מכעיסים להקב״ה. בכיכול הבניה מלטערת מהבעיני׳ המבעיסי׳ ע״ד לוז ילדך תבי: נם בלילה לא שכב דהכם כי יום ולילה לנבה למרע: ומנין אף ביום שתבי׳ ביום היה לנבם הובל רעה (יפ״ת) וכתיב הבי׳ ומן חף בלילה. וכחתם שתי הבי׳ נכוים. ביום יתכן יותר להניח מבני לחתוה בתחוה בעיניו. ובלילה מבני יצוהתו מעשקיו וכל הדברים שתמיד בה יהיהתו לנבם רק לרע: ד״א נם בקה״ה בקי״ר לרע: ולף הקב״ה הניח עליהם פורעניות ביום ובלילה בתתמר ויהי הנשם על התרן מ׳ יום ומ׳ לילה. וכן בל כתן. ומדומה בתם״ם לח שכב לבו בלומר שלח נח רוגזו מהם: ויתמ את בל היקום וכתיב ויהי הנשם על התרן מ׳ יום ומ׳ לילה (מלאכי): שהיו מבעיסין כו׳ בשל הבעש על המבלוב עוסר שהיו מוטלין להבעיס (יפ״ת): וה׳ המטיר על סדום שמוש בשעה שהפכה

פלטין ע"י אדרכל. ראה אותה ולא ערבה לו. על מי יש לו להתכעס לא על אדרכל. כך ויתעצב אל לבו. א"ר אסי משל למלך שעשה סחורה ע"י סרסור והפסיד. על מי יש לו להתרעם לא על הסרסור. כך ויתעצב אל לבו: (ז) יא עכו"ם אחד שאל את ריב"ק. א"ל אין אתם אומרים שהקב"ה רואה את הנולד. א"ל הין. והא כתיב ויתעצב אל לבו. א"ל נולד לך בן זכר מימיך. א"ל הין. א"ל מה עשית. א"ל שמחתי ושמחתי את הכל. א"ל ולא היית יודע שסופו למות. א"ל בשעת חדוותא חדוותא. בשעת אבלא אבלא. א"ל כך מעשה לפני הקב"ה. דאמר ריב"ל יב ז' ימים נתאבל הקב"ה על עולמו קודם שלא יבא מבול לעולם. מ"ט ויתעצב אל לבו ואין עציבה אלא אבילות. המד"א (שמואל ב יט) נעצב המלך על בנו:

פרשה כח

(א) ויאמר ה' אמחה את האדם. א (איוב לד) לכן יכיר מעבדיהם והפך לילה וידכאו. ר' חנינא שאליה לר' יונתן א"ל מ"ד לכן יכיר מעבדיהם וגו'. א"ל אין הקב"ה נפרע מן הרשעים עד שהוא קורא אנאלינין שלהן מלמעלה ואח"כ הוא נפרע מהן. שהקב"ה הופך את יום ללילה והקשיטן לפורענות. ואח"כ הוא נפרע מהם. כך בתחלה וירא ה' כי רבה רעת האדם. ואח"כ וינחם ה' כי עשה את האדם בארץ. ואח"כ ויאמר ה' אמחה את האדם אשר בראתי: (ב) ב ר' ברכיה בשם רב ביבי. יקוו המים. יעשה מדה למים. כמו שנא' (זכריה א) וקו ינטה על ירושלים. ר' אבא ב"כ בשם ר' לוי אמר יקוו לי המים מה שאני עתיד לעשות בם. משל למלך שבנה פלטין והושיב בה דיורים אלמים. והיו משכימים ושואלים בשלומו של מלך ברמיזה ובאצבע ובמנולים. אמר המלך מה אם אלו שהם אלמים. משכימים ושואלים בשלומי ברמיזה ובאצבע. אילו היו פקחים עאכו"כ. הושיב המלך בתוכת דיורים פקחים. עמדו והחזיק בפלטין. אמרו אין פלטין זו של מלך. שלנו היא. אמר המלך תחזור הפלטין לכמו שהיתה. כך מתחלה לא היה קילוסו של הקב"ה עולה אלא מן המים. הה"ד (תהלים צג) מקולות מים רבים וגו'. ומה הן אומרים אדיר במרום ה'. אמר הקב"ה מה אלו שאין להם לא אמירה ולא דיבור הרי הן מקלסין אותי. לכשנברא אדם עאכ"ו. עמד דור אנוש ומרד בו. דור המבול ומרד בו. דור הפלגה ומרד בו. אמר הקב"ה יפנה אלו ויבואו אותן שישבו בהן מקודם. הה"ד (בראשית ו) ויאמר ה' אמחה את האדם אשר בראתי. ג מה הם סבורים אריות נסטריות אני צריך. הלא בדבור בראתי את העולם. דבור אני מוציא ומכלה אותן מן העולם. א"ר ברכיה כלום בראתי אותו אלא מן העפר. מי ממחה את העפר מים: (ג) ויאמר ה' אמחה את האדם. ד ר' לוי בשם רבי יוחנן אמר אפילו אצטרובולין של רחים נמחה. ר' יהודה בר סימון בשם ר' יוחנן אמר אפי' עפרו של אדה"ר נמחה. כך דרשה ר' יהודה בציפורי בצבורא לא קבילו מיניה. ר' יוחנן בשם ר' שמעון בן יהוצדק אמר אפי' לוז של שדרה שממנו הקב"ה מציץ את האדם לע"ל נמחה. ה אדריאנוס שחיק עצמות שאל את ר' יהושע בן חנניא א"ל מהיכן הקב"ה מציץ את האדם לע"ל. א"ל מלוז של שדרה. א"ל מנין אתה יודע א"ל איתיתיה לידי ואנא מודע לך. טחנו ברחים ולא נטחן. שרפו באש ולא נשרף. נתנו במים ולא נמחה. נתנו על הסדן והתחיל מכה עליו בפטיש. נחלק הסדן ונבקע הפטיש ולא חסר כלום: (ד) ו אמחה אני ממחה על בריותי. ואין בריותי ממחים ע"י. א"ר אלעזר משל למלך שהיו לו אוצרות בלוסים. והיו בני המדינה מליזין אחרי המלך. לאמר מזו של מלך רעה. מה עשה המלך פתח להם המאושרי' שבהם. ומלאו את כל המדינה סריות. התחילו גורפים ומשליכים ליאור. כך אלו החשובים שבהם כך עשו. הגרועים שבהם עאכו"כ. (קהלת ז) אדם אחד מאלף מצאתי. ז כהדא דתנן אלפא ליין (מנחות פ"ח). אמחה את האדם אשר בראתי. ח אלף דור עלו במחשבה להבראות. וכמה נימוחו מהם. ר' הונא בשם ר' אליעזר בנו של ר' יוסי הגלילי אמר ט' מאות וע"ד דורות מ"ט (תהלים קה) דבר צוה לאלף דור. זו התורה. ר' לוי משום ר' שמואל בר נחמן אמר ט' מאות ושמונים. מ"ט דבר צוה לאלף דור זו המילה: (ה) ט א"ר אבא ב"כ נעשה בעשרת השבטים מה שלא נעשה בדור המבול כתיב בדור המבול (בראשית ו) וכל יצר מחשבות לבו רק רע כל היום. ובי' השבטים כתיב (מיכה ב) הוי חושבי און ופועלי רע על משכבותם. הרי זה בלילה. ומנין אף ביום ת"ל (שם) באור הבוקר יעשוה. אותן לא נשתייר מהם פליטה. ואלו נשתייר מהם. אלא בזכות הצדיקים והצדיקות שהן עתידין לעמוד מהן. הה"ד (יחזקאל יד) והנה נותרה בה פלטה המוצאים בנים ובנות. י הנה מוצאים בנים ובנות אב"כ. אלא המוצאים בנים ובנות בזכות הצדיקים והצדיקות העתידים לעמוד מהן. א"ר ברכיה נעשה

בשבט

יד יוסף יא ילקוט ס"ז: יב לקמן פ' ל"ב. וירוש' פרק אלו מגלחים: פכ"ח א תנ"ט פ' י"ח. וילקוט איוב: ב לעיל ריש פ"ס: ג ילקוט ס"ז: ד ילקוט ס"ז: ה ויק"ר פ' י"ח. קה"ר פסוק ויקן כשקד. עכר ואבלא דף כ"ח: ו ילקוט ס"ז: ז מנחות פ"ו: ח חגיגה י"ד. שוח"ט מזמור ק"ה. סנהדרין לך. ויקרו. קה"ר פסוק מעות וסכוך וסוב משוניכם: ט ילקוט יחזקאל רמז שנ"ב. תוה"ם פסוק משכבו: י שה"ש רבה פ"ד:

מתנות כהונה

מתנחם דרשו לשון הנחה וקורת רוח: אדרכל פי' יוען בנאי: חדותא בעת שמחה יש לשמוח ובעת האבל יתאבל: קודם שלא יבא. עד שלא בא: אלא אבילות. וכתיב אבל ז' ימים. ובשעת הבריאה היתה לפניו שמחה כנא' וירא אלהים כי טוב וכתיב ורחק ושמחה בלבו וכתיב נמי שמחה לאדם במענה פיו וגו' ודרשו חז"ל שמחה היה לפני הקב"ה שנקרא איש מלחמה במענה פיו ויאמר אלהים יהי אור וגו': אנאלינן ספר תוב ודין: רש"י ז"ל גרס והקשיטן לשון קישוט והכנה ובילקוט גרסי' והתקין והיא היא: וירא יי' וגו'. זהו רמז לקריאת האנאלינן שרואה מעשיהם כגלוי הגוים: וינחם ה'. זהו קישוט לפורעניות: אמחה זהו הדין: יעשה מדה. כד"א וכן לא יעשה: אותן פשו פה מקודם ואלו מן המים ולכן אמר אמחה במים: נסטריות שלטנות: הלא בדבר כו'. פירש"י דדייק מלת בראתים דמשמע בלא עמל ויגיעה כד"א בדבר ה' שמים נעשו: איסטרובולין רחיים התחתונה ודייק את האדם שהוא קומו של אדם והוא הרחיים כד"א לא יחבול רחיים ורכב כי נפש הוא חובל: עפרו של אדם הראשון. דייק ה"א הידוע של האדם: לוז פירש"י עצם קטן הוא קושר גידולו כמו לא ושמד בסוף השדרה: מציץ לשון ויצץ ציץ: איתיתיה הביאו לידי ואני מודיע לך כי כן הוא וכן עשה אנדריאנוס הביא לו א': טחנו ר' יהושע את הלוז: ממחה מפתבר עליהם ומוחה בידם את אשר היטב יפה בעיניו: בלוסים כתבו התוספות במס' גיטין סוף פרק החומר וז"ל בלוסים תאומים ומעורבים: מזגו יש לו מאן רע שאינו רוצה לפתוח אוצרותיו ובערוך גרס עינו של מלך רעה והיא היא: המאושרים הטובים והמשובחים שבאוצרותיו: סריות סרחון: אלפא ליין. פי' הערוך ורש"י אלפא פירושו בראש והמובחר כמו האל"ף שהיא בראש לכל האותיות ובמס' מנחות אמרו תקוע אלפא ליין פי' שם מקום שהיה שם יין טוב וכן פי' הכתוב אדם אחד מובחר מצאתי והוא נח שנאמר כי אותך ראיתי וגו': ט' מאות כו'. דכתיב דבר צוה וגו' שלוה התורה שהיתה נתונה אחר אלף דור והוא נהגה לעשרים ושבה דורות עשרה דורות מאדם ועד נח וכן מנח עד אברהם ומאברהם עד משה שבה חלוק הרי השביע תתקע"ד דורות: המילה נהגה לעשרים דורות הרי נחסרו תת"קף דור: אלא המוצאים. ודייק המוצאים לשון מצא חן וכה"א מצאתי דוד עבדי ומצאת את לבבו:

נאמן

ענף יוסף

פרשה כח [ג] (א"ל מהיכן הקב"ה מציץ את האדם לע"ל) כי אין לומר שיהיה בריאה חדשה ממש• כי אין כל חדש תחת השמש. כמאמרם כל העולות הנעשים אף לעתיד כמה רק יש

עץ יוסף

באותה מלאכה. ואין הדבר כן ח"ו כי הכל אחד מיוחד בלי פירוד. ע"כ הביא משל הסרסור שאין להסרסור שום כח בסחורה ואין לו חלק בה כלל: אדריכל הוא האומן לחשוב מחשבות לעשות ולסדר הבתים וליתן שיעור לגבהם ולרחבם: (ז) והא כתיב ויתעצב אל לבו. וכיון שהקב"ה רואה את הנולד ממילא ע"כ כבר ידע זה מתחלת הבריאה שסופו לאבדם במבול. וא"כ מדוע לא נתחדש אבילות זה אלא עכשיו בזמן המבול. על זה השיב לו ואמר לו נולד לך בן זכר וכו' אמר לו ולא ידעת שסופו למות והשיב לו דת"מ בשעת חדוה חדוה וכו' ודי לצרה בשעתה. וממילא כך היה כביכול נ"כ לפני הקב"ה דאע"פ שראה את הנולד מ"מ לא התעצב אלא עד שעת המעשה (נזה"ק): דאמר ריב"ל כו' וכמ"ש בירושלמי אע"מ כ"ז שאינו יודע מה עתיד להיות אינו מתאבל עד שיעשה המת. אבל הקב"ה שיודע העתיד שמר על עולמו ז' ימי אבילות תחלה: קודם שלא יבא המבול. כדאמרינן לקמן פ' ל"ב אוריך לשבעה יומים ומי המבול היו:

פרשה כח (א) מהו דכתיב לכן יכיר כו'. ובדור המבול משתעי כמ"ש לעיל סוף פרשה כ"ז שאינו בא לפרש מעשה דור המבול: אין הקב"ה כו' ויכיר מעבדיהם פירושו יכירנו לאחרים שכשהקב"ה רוצה להפרע מהם יכיר מעבדיהם בתחלה לב"ד של מעלה. והפך לילה ע"ד והבאתי את השמש בצהרים. שהבי"ת מקדיר המאורות אצל הגעשים. והוא ההפוך שמהפך את יום ללילה: אנלונין כתב המוסף הערוך שנ"ל אלונין ופירושו בל"ר ספר זכרון אשר בו יושבת אדם או יגונה. ובערוך הביא אלוגלוגון ופי' ספר חוב ודין: והקשיטן לשון קישוט והכנה (מת"כ): כך מתחלה וירא ה' כו'. ולשון וירא הוא נ"כ סובל יוצא לאחרים. כלומר שהקב"ה הראה למלאכים כי רבה רעת האדם באלון שקרא הנליגון שלהם: ואח"כ וינחם ה' וגו' פי' שנהפכה מדת הרחמים למדת הדין ומפנהפך גם הרחמים לדין מאז ויאמר ה' אמחה את האדם שנגזר עליהם כליון גמור. ואח"כ בא עליהם הפורענות: (ב) יעשה מדה למים לעיל ריש פ"ה ע"ש: ויאמר ה' אמחה את האדם וס"ד אשר בראתי מעל פני האדמה. וה"ק אמחה את האדם כדי להעבירו מעל פני האדמה כי בעבורו נדחו המים מעל פני האדמה: אריות נסטריות ובילקוט גרס חילות וגיסטריות. ועיקר הגירסא אלאיות. והן כלי מגור: לא בדבור כו'. ולכן כמו שבראתיו בדבור כן אאבדו בדבור בקולאי לתי שם כדכתיב הקורא למי הים ודרשינן לה לעיל פ"ה במבול: א"ר ברכיה כו' אשר בראתי דבק עם מעל פני האדמה כלומר אמחה במים את האדם אשר בראתי כו' שנברא מעפר האדמה כי המים ממחה העפר (מה"ק): (ג) אפי' אסטרובולין ז"ל המעריך אסטרובלין י"מ רחיים התחתונה. ולא נהירא דא"כ היינו רחיים וי"ל שהוא הציר של ברזל שהוא מסבב את הרחיים עכ"ל ולקמן פ"ל מביא ע"ז קרא דאיוב אבנים שחקו מים ופשט הכתוב שהמים שחקו את האבנים: עפרו של אדה"ר

האדם אשר בראתי פי' אדם יחיד כמו: לא קבילו מיניה כדאיתא בפרק חזקת הבתים את"ד בנלה נסתכלתי בשני עקביו של אדה"ר כו' הרי דעדיין קיים: אפילו לוז כו' ולמד מסיפא דקרא ותקום אנוש האבדם זהו לא של שדרה שהוא התקוה של כל האדם שממנו יחיה לעתיד: לוז פי' עצם קטן כאגוז ועומד בסוף השדרה: מציץ מלשון ויצץ ציץ. נורך קיום לא זה להראות אמתות התחייה לאחרים. שלפי הטבע היה ראוי שיפסד. אלא שה' עשה כן להורות שהגוף עודנו קיים לפני ה' ועומד לקץ הימין (יפ"ת): טחנו רבי יהושע את הלוז: הסדין חתיכת ברזל גדולה שמרדדין עליו מתכות וקורין לו קוואדלא בלע"ז: (ד) אמחה אני ממחה כו' פי' לשון מוחה וממחה בלשון חכמים. והוא על ביטול והשבתת רצון אחרים• ופי' אני מבטל רצון בריותי ואין בריותי מבטלים רצוני: ד"א אמחה את האדם אמר רבי אלעזר כנ"ל. (ח"ח) ור' אלעזר מפרש אמחה מחייה כפשטיה. על הדורות שנמחו לעולם. ואומרו אשר בראתי אשר עלה במחשבתי לבראתם. דמחשבה דקב"ה כמעשה חשוב (יפ"ת): אוצרות בלוסים פי' הערוך מעורבים ובני המדינה היו סבורים שהיו האוצרות מלאים כל טוב. אלא שבעל האוצר צר עין מלפתוח ומלהגות אותם מהם: המאושרים שבהם פי' הטובים והמשובחים שבאוצרותיו. והגירסא אשר בראתי מאושרים. והגמשל הביא הגנהרים מהתתקע"ד דורות ולהו הכל כעסם. ולא אמר הקב"ה מעתה אמחה את האדם אשר בראתי (יפ"ת): זו התורה והתורה מהגה בדורו של משה שהוא דור כ"ו שעשרה דורות מאדם עד נח ועשרה דורות מנח עד אברהם. וששה דורות מאברהם עד משה נמצא שימותו תתקע"ד דורות ונקראת התורה דבר כדכתיב וידבר אלהים את כל הדברים האלה. כדמייתי בשוח"ט מזמור ק"ה: זו המילה שניתנה לאברהם שהוא דור עשרים נמצא שנימותו תתק"פ דורות. ונקראת המילה דבר דכתיב וזה הדבר אשר מל יהושע (שוה"ט): זו המילה לאלוף שבדור למעלה שבדור כדתנן אלפא לשמן כנ"ל. ור"ל שבמסכת מנחות איתא שקועה אלפא לשמן. פי' עיר ששמה תקועה אלפא לשמן השמן שלה ראשון ומובחר לשמנים ח"ש לאלוף והמובחר שבדור והו אברהם: (ה) רק רע כל היום משמע דוקא ביום ולא בלילה. ולא ס"ל מה דדרש לעיל פ' כ"ז גם בלילה לא שכב לבו: הוי חושבי כו' מדבר על עשרת השבטים: אותן לא נשתייר כו' מ"ם אותן במותו במבול נמוחו הם חרעם. אבל בעשרת השבטים נשאר להם שארית ופי' משנה פנים יש בדבר: אלא בזכות כו' אבל בדור המבול עשה הקב"ה שאין תוחלת מרעם לעולם: הה"ד והנה נותרה כו' האי קרא בירושלים איירי מ"מ מייתי ראיה כי מה שאיל ה' האבות הוא בזכות הצדיקים שעתידים לצאת מהם (יפ"ת)• מוצאים בנים ובנות אב"כ דקרא כתיב והנה נותרה בה פלטה המוצאים בנים ובנות הנם יוצאים אליכם. תריס דהו"ל הנם מוצאים בנים ובנות אליכם. והוה משמע שמוצאים להגלות

מירושלים

בשבט יהודה ובנימין מה שלא נעשה בסדומיים. בסדומיים כתיב (בראשית יח) וחטאתם כי כבדה מאד. ובשבט יהודה כתיב (יחזקאל ט) עון בית ישראל ויהודה גדול במאד מאד. ואותן לא נשתייר מהם פליטה. ואלו נשתייר מהם פליטה. אלא אותה (איכה ד) ההפוכה כמו רגע. לא פשטו ידיהם במצות. (שם) ולא חלו בה ידים. א"ר תנחום יא לא הלת יד ליד. אלו פשטו ידיהם במצות (שם) ידי נשים רחמניות בשלו ילדיהן. כל כך למה. היו לברות למו על שבר בת עמי. א"ר תנין נעשה בכרכי הים מה שלא נעשה בדור המבול. (צפניה ב) הוי יושבי חבל הים גוי כרתים. גוי שהוא ראוי כרת. ובאי זה זכות הן עומדין. בזכות *גוי אחד. בזכות ירא שמים אחד. שהן מעמידין בכל שנה. ר' לוי פתר לו לשבח. גוי שכרת ברית. המד"א וכרות עמו הברית: (ו) ר' יודן ור' פנחס. ר"י אמר יב משל למלך שמסר את בנו לפדגוג והוציאו לתרבות רעה. כעס המלך על בנו והרגו. אמר המלך כלום הוציא את בני לתרבות רעה אלא זה. בני אבד הוא וזה קיים. לפיכך מאדם עד בהמה עד רמש ועד עוף השמים ר' פנחס אמר יג משל למלך שהיה משיא את בנו. ועשה לו הופה סיידה וכיירה וציירה. כעס המלך על בנו והרגו. מה עשה נכנס לתוך החופה התחיל לשבר את יד הקנקנים מפקיע בחיצאות. טו מקרע בכיליות. אמר המלך כלום עשיתי זו אלא בשביל בני. בני אבד וזו קיימת. לפיכך מאדם ועד בהמה ועד עוף השמים הה"ד (צפניה א) אסף אסף כל מעל פני האדמה נאם ה'. אסף אדם ובהמה אסף עוף השמים ודגי הים והמכשלות את הרשעים. הם הכשילו את הרשעים. כד הוה צייד עופא וא"ל זיל ואשתמן ואתי. והוא אזל ומשתמן ואתי: (ז) א"ר אלעזר (איוב כב) אם לא נכחד קימנו. בתחלה אבד הקב"ה את סמונן שלא יהיו אומרים לממונינו הוא צריך. ויתרם אכלה אש. שהיו רואים בלריות של זהב טז נתכות באש. א"ר עקיבא הכל קראו תגר על הכסף ועל הזהב שיצא עמהם ממצרים. שנא' (הושע ב) כספך היה לסגים (הושע ב) וכסף הרביתי להם וזהב עשו לבעל. (שם ח) כספם וזהבם עשו להם עצבים למען יכרת. ר' הונא ור' ירמיה בשם ר' שמואל בר רב יצחק. יז למען יכרתו אכ"ב. אלא למען יכרת. כאיניש דאמר יתמחק שמיה דפלן. דאפקיה לברי לתרבות בישא:

(ה) יח ר' עזריה בשם ר' יהודה בר סימון אמר הכל קלקלו מעשיהן בדור המבול. הכלב היה הולך אצל הזאב. והתרנגול היה מהלך אצל הטווס. הה"ד כי השחית כל בשר את דרכו. השחית כל אדם אין כתיב אלא כי השחית כל בשר. ר' לוליאני בר טברין בשם ר' יצחק אמר אף הארץ זינתה. הוו זרעין לה חיטין והיא מפקא זונין. אילין זונייא דבה. מן דרא דמבולא אינון: (ט) א"ר יוחנן משפט דור המבול י"ב חדש. נטלו דינם ויהיה להם חלק לעוה"ב. דאמר ר"י כל טיפה וטיפה שהקב"ה מוריד עליהם כ היה מרתיחה בגיהנם ומוציאה ומורידה עליהם. הה"ד (איוב ו) בעת יזורבו נצמתו. זריבתם לחלטנית היתה. (קהלת ט) כא גם אהבתם. שהיו אוהבים לע"ז שלהם. גם שנאתם. שהיו שונאים להקב"ה. גם קנאתם. שהיו מקנאים להקב"ה בע"ז שלהם. כבר אבדו וחלק אין להם עוד לעולם. על דברת (שם) בכל אשר נעשה תחת השמש. כב א"ר אבא כ"כ כי נחמתי כי עשיתים ונח מצא חן. אתמהא. אלא אפי' נח שנשתייר מהם. לא שהיה כדאי אלא שמצא חן:

פרשה כט

(א) ונח מצא חן בעיני ה'. א כתיב (איוב כב) ימלט אי נקי ונמלט בבור כפיך. א"ר תנינא אינוניתא אונקיא אחת

יד יוסף יא סנהדרין ק"ד: יב ילקוט ס"ז: ופל הפדגוג לדנו ולפרנסו ולהדריכו בדרך טובה: יג סנהדרין ק"ח: יד בערוך גרס סקניס: טו בילקוט גרס בווילאות: טז פי' נערכות ונסורות עד שנאכרו ולא יגלם לכל. כמ"ש לוהר כסס על כארן ועיין מ"ש כען: יז ירוש' פרק ד' מיתות: יח ילקוט ס"ז. תנחומא נח. זוהר נח ס"ח. סנהדרין ק"ח: יט לקמן פ' ל"ג: כ זוהר נח ס"א ס"ם. ויק"ר פ"ז. ירושלמי חלק. תנחומא פ' נח: כא קה"ר פ"ט: כב ילקוט ס"ז. ולקמן ס' כ"ס. וילקוט יחזקאל רמז שמ"ח. סנהדרין ק"ח. ולקמן ל"א: פכ"ט א ילקוט ס"ז:

ענף יוסף

יש מ"ש לא מאין נמור. ועיין רמב"ם בפרקי אבות פ"ה. ובעל העקידה בשעריו: (ח) [הכלב אצל הזאב] נראה: דעת המדרש שהאמת בעלי חיים לא היה אלא כי אם במינים קרובים זה לזה כמ"ש כדי שיכיר בין זאב לכלב. הרי שיש לטעות וצריך ברכה. וכן התרנגול והטווס מראים קרובים. אך בסנהדרין ק"ח א' מלמד שהרביעו חיה על בהמה כו'. ואפשר דה"ם שהברואים כעלמם לא עדקו אלא במינים דומים. אך בני אדם עשו עמהם כמבואר בגמרא:

מתנות כהונה

במאוד מאד. תרי זימני. ובאיכה רבה ובמדרש חזית מסיים א"ר תנחומא אית ליה תורי ויגדל עון בת עמי מחטאת סדום. בכל המדרשים גרס נעשה וי"ל נעשה בקרבם עבירות חמורות עד שנאמר עליהם כך וכך: אלא אותה ההפוכה כו'. עיקר מדרש זה מקומו במדרש רבה ולכן מסיים ונקט לישנא דקרא ומפרשו והולך שהכתוב עצמו מספר והולך דרך שאלה ותשובה ואמר סדום ההפוכה כמו רגע ולא נשאר בה פליטה והוא מפני שלא הלו בה ידים למצות אבל אלו יושבי יהודה וירושלים ידי נשים רחמניות וכדמפרש והולך: לא הלהה. מלאתי בפירש"י לבון שיכתה כד"א על ראש רשעים יחול כלומר לא שכנה יד העשיר ביד העני לעזרו ולתומכו במתנותיו: ידי נשים וכו' במדרש איכה ראיתי שהאשה לקחה גלוסקא מפי בעלה ומפי בניה והלכה ומברה כו את סכינותיה ומנחמה אותם ותעלה הכתוב עליהם כאילו בשלו ילדיהן למצות וכן פירש"י כאן: לברות. לקיים רצות הבראה: שחייב כרת. בלי פליטה ובדור המבול היה פליטה נח וביתו ויבאו הפליטים גם הוא: ה"ג רש"י בזכות גוי אחד וירא שמים כו'. ובדור המבול לא כן היה ולפיכך נאבדו: וזה קיים. בתמיה: ועד בהמה כו'. שמפני רוב טובה מבהמות ועופות והיתה הארץ כעסו במקום לפיכך יאבדו גם המה: סיידה בסיד. ביירה כו' ציורים בכותלים ובקורות: מפקיע לשון סבירה כמו דאמריק במסכת ביצה מתיר מפקיע וחותך. בחוצאות במחלאות מחוצות יריעות מרוקמים: כיליות כילת חתנים: זיל ואשתמן כו'. הצייד הזור והניח אותו ואמר ליה לך והשמן עצמך ואחר כך הזור ובא אלי והעוף הזה הלך ועשה כן ומפני זה שמנו עבו ובעטו בהקדוש ברוך הוא: בלריות פירש הערוך התיכה: הכל קראו תגר הקדוש ברוך הוא והנביאים כמו שמפרש והולך: אלא למען יכרת. הכסף והזהב: כאיניש כו'. כאדם האומר ימחה שמו של פלו' שהוציא בני להרבות רעה. כך יכרת הכסף שהוציא בני לתרבות רעה. הטווס פסא"ו בלע"ז. זונין פי' הערוך גרעינין שהוכות הגמלאים בין החטים ובפירש"י משמע שהוא הרומ"ץ שעושין ממנו פת בארץ השכנ"ז והוא מין הטין ולכך נקרא זונין על שם ותזנה הארץ. אלין זונים כו'. אלו זונין הנדלין בין התבואה מן דור המבול ואילך נתגדלו ונשארו כך: זריבתם כמו צריבתם כלומר צריפתם וכן פירש"י כספר איוב: לחלטנית להלוטין כד"א לצמיתות ותרגם אונקלס להלוטין ורצה לומר שצריפתם היה צריפה גמורה מן אש של גיהנם שאם שלט אינו אלא חלק ממנו ובו קבלו עונשן ויש להן חלק לעוה"ב גם יש לומר מלשון הלוט ורותחין ועיין זה בירושלמי בפ' חלק: גם אהבתם. מלאתי בחפי נפשה קיא וע"ל במדרש קהלת סוף סדר תדינא וחלק אין להם גרס' וסיומא דהאי קרא דגם אהבתם הוא על דברת כו'. אין זה לבון הכתוב אלא כעין פירוש הוא ובכתוב כתיב בכל אשר נעשה: וחלק אין להם וכו'. נ"ל בעוה"ז אבל בעוה"ב יש להם כמו ר' יוחנן דעליה קאי: אתמהא אם נח מצא חן לפניו בצדקתו אשר עשה איך אמר נחמתי כי עשיתי' על כלם ובפרש"י מצאתי דרש סמיכות וי"ו של ונח כלומר נחמתי גם על נח: אלא שמצא חן. משמע לפרש מסורת הדין דוגמת שאחז"ל חן אשה על בעלה הן מקום על יושביה אעפ"י שאינו כדאי: אינוניתא מצאתי בפירש"י מיעוט אחן זכות. ור"ל מדה קטנה של זכות כדאת אמר משת עודלא והוטרא אבתרא ובערוך ערך תרי' גרס אין הסי' אונקי' וכו' ופירושו כהות מאונקיא אחת של זכיות היו בידו שהי' פתח הה' שנבלעו וכ' משה כלשו ז"ל היה אומר אך שניה אונקיא

עץ יוסף

מירושלים לבבל ולא היה צריך קרא להאריך. אלא דביציאת הצדיקים העתידים היא. וה"ק והגה נותרה בה פליטה בשביל המוצאים בנים ובנות. שהם הבנים והבנות הצדיקים שעתידים לצאת מהם (יפ"ת): עון בית ישראל כו' ביושבי ירושלים מדבר והם שבט יהודה ובנימן. וקראם בית ישראל שגם הם בני ישראל (יפ"ת): במאד מאד תרי זימני וה"ג במאד מאד א"ר תנחומא אית לן תורי (פי' פסוק אחר) ויגדל עון בת עמי מחטאת סדום ההפוכה כמו רגע ואותן לא נשתייר מהם פליטה וכו'. אלא אותה ההפוכה כמו רגע לא פשטו ידיהם במצות שנאמר לא הלו בה ידים ואמר רבי תנחום לא הלת יד ליד שלא פשטו ידיהם במצות. ברם אלו פשטו ידיהם במצות שנאמר (שם) ידי נשים רחמניות בשלו ילדיהן כנ"ל (א"ח) וכן הוא באיכה רבתי: אלא אותה ההפוכה כמו רגע כו'. ר"ל שהכתוב עצמו מספר והולך דרך שאלה ותשובה ואמר סדום ההפוכה כמו רגע ולא נשאר בה פליטה הוא מפני שלא הלו בה ידים למצות. אבל אלו יושבי יהודה וירושלים ידי נשים רחמניות כו' כדמפרש והולך: לא חלת יד ליד מפרש לא הלו לא שיכנו כד"א על ראש רשעים יחול. כלומר לא שכנה יד העשיר ביד העני לעזרו ולהותכו במתנותיו כמ"ש יד עני ואביון לא החזיקה וגו': ברם אלו כו' אבל אלו יהודה וירושלים פשטו ידיהם במצוה שנאמר ידי נשים כו' בשביל שהיו לברות למו ר"ל כשעשו הבראה לאבל ולא היה להם מה ליתן לבניהם. נחשב להם כאלו בשלו ילדיהן. ועיין מ"ש באיכה רבתי: בזכות גוי אחד וירא שמים אחד כנ"ל: גוי שכרת ברית שמעמידים נ"ל הכורתים ברית בבריה קדם ואמר אעפ"כ לא יעמוד להם זכות זה אלא לפי שעה. אבל לעתיד והאבדתיך מאין יושב (מה"ק). (ו) משל כו' דכתיב אמחה וגו' מאדם עד בהמה אם אדם חטא בהמה מה חטאה. לכך אמר משל כו' שגרמו להוציא את האדם לתרבות רעה. שמפני רוב טובה מבהמות ועופות והיתה הארץ השמים שמנו עבו ובעטו בהקב"ה: וזה קיים בתמיה: רבי פנחס אמר כו' שעם אבד הב"ה עם האדם הוא לפי שלא נבראו אלא בשביל האדם. וע"ז אמר משל כו': סיידה בסיד: כיירה כו' ציורים בכתלים ובקורות: ומפקיע לשון סבירה: בחיצאות בתהילאות: בכליות פי' כילת חתנים: הם הכשילו כו' פי' הב"ה הכשילו את הרשעים. ומפרש כיצד הכשילום כד הוי צייד עופא כו': זיל ואשתמן כו' פי' הצייד חזר והניחו ואמר לך השמן עצמך ואח"כ חזור ובא אלי. והעוף היה הולך ועשה כן ומפני זה שמנו עבו ובעטו בהקב"ה. וזה מייתי לראיה לרבי יודן דקאמר משל לפדגוג: (ז) אם לא נכחד קימנו בדור המבול משתעי. ומפ' קימנו מל' היקום אשר ברגליהם שהממון הוא היקום ומעמיד האדם על רגליו: שהיו רואים כו' שהממון נקרא יתר כמו והניחו יתרם לעולליהם: בלריות של זהב פי' במוסף הערוך בלי' לבנה קטנה והמעריך כתב בלריות פירושו כדורים: נתכות באש כנ"ל שגם אש המטיר עליה' בדלעיל בפ' כ"ז: אמר ר"ע הכל קראו תגר על הכסף כלומר כל הנביאים כולם צווחו שעיקר הסבה הגורמת לחטאים הוא רוב הטובה התושפעת להם: על הכסף והזהב שיצא כו' כת"ס ז"ל שהירוד שבישראל הוציא תשעים חמורים טעונים כלי כסף וזהב ושמלות. אלא למען יכרת דקאי על כספם וזהבם שהכשילום: כאינש כו' כאדם האומר ימחה שמו של פלוני שהוציא את בני לתרבות רעה. כך יכרת הכסף שהוציא את בני לתרבות רעה: (ח) הכל קלקלו כו' דבהמות מתו לפי שגם הם מקקו לשאינם מינם. ואע"פ שאין להם דעת מ"מ יש להם יצה"ר והנהגה לרעה: הטווס פאו"ן בלע"ז: אף הארץ זנתה נראה דליף לה מדכתיב ותשחת הארץ והכוונה שבהשגחת ה' כשנים היה הארץ ג"כ מזנה ומקלקלת פירותיה (יפ"ת): והיא מפקה זונין זרעונים שהורים שנמצאים בין החטים. ואפשר שנקראו זונין ע"ש והזנה הארץ (מה"כ): אילין זונייא כו' אלו זונין הגדלין בין התבואה מן דור המבול הם. כי מאז התחילו להמצא בעולם שאז זנתה הארץ ונשאר כך שנעה הארץ להוציא זונין מהחטים תמיד (יפ"ת): (ט) משפט דור המבול כו' דכהדש השני בי"ז להדש נבקעו כל מעינות תהום רבה. ושנה הבאה בחדש השני בכ"ז יום להדש יבשה הארץ. כתוספת כן י"א יום שימות החמה יתירים על ימות הלבנה: נטלו דינם שכן משפט רשעים בגיהנם י"ב חדש כדתנן בפ"ד דעדיות: ואין להם חלק לעוה"ב. כנ"ל וכן הוא בספרים המדוייקים (יפ"ת ונזה"ק) וכן הוא בפ' חלק: דאמר ר"י בעל המדרש קאמר לה. כלומר דהא דקאמר שנטלו דינם היינו משום מ"ש כל טיפה כו' (יפ"ת): בעת יזורבו נצמתו בדור המבול מדבר: זריבתם לחלטנית היתה ופי' הפ' בעת יזורבו שזב עליהם המטר כמו מן המרזב. נצמתו שנהלטו לאבדון עולם (לפי שהיה זב המטר עליהם בהליטה ורותחין) כמ"ד לצמיתות לחלוטין ועיקר הלימוד של הצמיתות מסיפא דקרא בחומו נדעכו ממקומם בחומו בהמימות: גם אהבתם כו' מייתי האי קרא לראיה דבני המבול אין להם חלק לעה"ב. והאי קרא בדור המבול מתפרש. דלעיל מיניה כתיב והמתים אינם יודעים מאומה ואין להם שכר עוד כי נשכח זכרם. והיינו דור המבול שנמוהו מן הארץ בלי זכרון (יפ"ת): על דברת בכל כו' לזה העתיק על דברת לומר שבי"ת בכל בי"ת הסבה. ועניינו שעל סיבת העבירות שעשו בעוה"ז אין להם חלק לעה"ב (יפ"ת): ונח מצא חן אתמהא כי נחמתי כי עשיתם משמע דיצירת האדם בכלל שלא לצורך והיכי קאמר תו ונח מצא חן על כן דורש שגם נח בכלל כי נחמתי ורק נח מצא חן בתורת חסד לקרבו אצלו. והיינו בזכות תולדותיו הצדיקים העתידים כדלקמן סוף פרשה כ"ט (מה"ק):

פרשה כט

(א) ימלט אי נקי שמאחר שמסורב בתורה שלא נמלט כי אם נח ועליו מסורש שהיה צדיק. ואיך אמר שאינו נקי על כן דורש אי נקי אינוניתא אונקיא כו': אינוניתא אונקיא אחת כו' ז"ל המעריך א"ל הגינא כ"א עינתא. וכן המלא בירושלמי דברכות דף י"ג. וכן בשלה דף פ"ז. ובערלה. ובשבת דף י'. וכן עיקר. ונ"ל שהוא תואר

אחת היתה ביד נח. א"כ למה נמלט אלא בבור כפיך. אתיא ב כההיא דא"ר אבא ב"כ כי נחמתי כי עשיתים ונח אפילו נח שנשתייר מהן לא היה כדאי. אלא שמצא חן בעיני ה'. שנא' ונח מצא חן בעיני ה': (ב) ר' סימון פתח (ישעיה סה) כה אמר ה' כאשר ימצא התירוש באשכול ואמר אל תשחיתהו כי ברכה בו. מעשה בחסיד אחד שיצא לכרמו בשבת. וראה עוללה אחת וברך עליה. אמר כדאי היא העוללה הזו שנברך עליה. כך כה אמר ה' כאשר ימצא התירוש באשכול וגו': (ג) א"ר סימון ג שלש מציאות מצא הקב"ה. אברהם דכתיב (נחמיה ט) ומצאת את לבבו נאמן לפניך. דוד דכתיב (תהלים פט) מצאתי דוד עבדי. ישראל דכתיב (הושע ט) כענבים במדבר מצאתי ישראל. אתיבון חבריא לר' סימון והא כתיב ונח מצא חן. א"ל הוא מצא הקב"ה לא מצא. והא כתיב (ירמיה לא) מצא חן במדבר. בזכות דור המדבר. ומצאת את לבבו נאמן לפניך: (ד) ד ר' הונא ור' תנין ור' הושעיה לא מפרשין. ר' יוחנן ורשב"ל ורבנן מפרשין. ר"י אמר לאחד שהיה מהלך בדרך וראה אחד ודיבקו. עד היכן עד שקשר עמו אהבה. כך נאמר כאן חן. ונאמר להלן (בראשית לט) וימצא יוסף חן בעיניו. רשב"ל אמר לאחד שהיה מהלך וראה אחד ודיבקו. עד היכן עד שהשליטו. כך נאמר כאן חן. ונאמר להלן (אסתר ב) ותהי אסתר נשאת חן. רבנן אמרי לאחד שהיה מהלך בדרך וראה אחד ודיבקו. עד היכן עד שנתן לו את בתו. כך נאמר כאן חן. ונאמר להלן (זכריה יב) ושפכתי על בית דויד ועל יושב ירושלים רוח חן ותחנונים. עד היכן עד שהיה יודע להבחין איזו בהמה ניזונת בשתי שעות ביום. ואיזו ניזונת ה בג' שעות בלילה: (ה) א"ר סימון ו מצינו שהקב"ה עושה חסד עם האחרונים בזכות הראשונים. ומניין שהקב"ה עושה עם הראשונים בזכות האחרונים. שנא' ונח מצא חן בעיני ה' באיזו זכות בזכות תולדותיו:

סדר נח

פרשה ל

א **אלה** תולדות נח נח איש צדיק תמים. א הה"ד (משלי י) כעבור סופה ואין רשע וצדיק יסוד עולם. כעבור סופה ואין רשע זה דור המבול. וצדיק יסוד עולם זה נח. (שם יב) הפוך רשעים ואינם ובית צדיקים יעמוד. הפוך רשעים ואינם ב זה דור המבול. ובית צדיקים יעמוד זה נח. הה"ד אלה תולדות נח. ד"א אלה תולדות נח כתיב (שם יד) בית רשעים ישמד ואהל ישרים יפריח. ג בית רשעים ישמד זה דור המבול. ואהל ישרים יפריח זה נח: (ב) ד"א אלה תולדות נח. ד כתיב (איוב כד) קל הוא על פני מים תקולל חלקתם בארץ לא יפנה דרך כרמים. קל הוא על פני מים. גזרה שנגזרה עליהם שיאבדו במים. תקולל חלקתם בארץ ה מי שפרע מדור המבול. כל כך למה לא יפנה דרך כרמים ו שלא היתה כוונתן אלא למטעת כרמים. אבל נח לא היתה כוונתו אלא להפרות ולהרבות בעולם ולהעמיד בנים. שנא' אלה תולדות נח: (ג) אלה תולדות. ז א"ר אבהו בכ"מ שנא' אלה פסל את הראשונים. ואלה מוסיף על הראשונים. כאן שנא' אלה פסל את הראשונים דור המבול: (ד) אלה תולדות נח נח. ח א"ר אבא ב"כ כל מי שנכפל שמו. יש לו בעוה"ז ולעוה"ב. אתיבון ליה והכתיב תרח תרח. א"כ יש לו חלק בעוה"ז ולעוה"ב. א"ל אף היא לא תברא. דאמר ר' יודן בשם ר' אבא ב"כ (בראשית טו) ואתה תבוא אל אבותיך בשלום ט בשרו שיש לאביו חלק בעוה"ב (שם) תקבר בשיבה טובה בשרו שישמעאל עושה תשובה: (ה) אלה תולדות נח נח אתמהא. לא הוה צריך קרא למימר אלא אלה תולדות נח שם. אלא נייחה לו לעולם. נייחה לאבות נייחה לבנים. נייחה לעליונים נייחה לתחתונים נייחה בעוה"ז נייחה בעוה"ב: (ו) אלה תולדות נח. הה"ד (משלי יא) פרי צדיק עץ חיים. ימה

הן

יד יוסף ב לעיל סוף פ' כ"ח: ג ילקוט ס"ז: ד וילקוט ס"ו: ה בילקוט א' בג' שעות ביום. ועיין סנהדרין ק"ח: ו תנחומא נח. וילקוט ס"ו: **פ"ל** א ילקוט משלי רמז תתקמ"ז: ב ילקוט משלי רמז תתקנ"ח: ג ילקוט משלי רמז תתק"נ: ד ילקוט איוב: ה ב"מ פ"ד: ו סנהדרין ק"ח: ז ילקוט ס"ו. זוהר ריש פ' א. ולעיל פ' י"ב. ותוספתא שבת י"ג ד"ה רש"י גרס: ח לקמן פ' ל"ח. פ"ר פ' ל. תנחומא שמות. ילקוט ס"ז. תוספתא זוהר ריש ס"ז. ילקוט ריש ד"ה: ט ילקוט פורה רמז ע"ז. ב"ב קכ"ס פ' ס'. ב"ב ט"ז: י תנחומא ס"ז. ילקוט משלי רמז תתקמ"ט. וילקוט ס"ז:

מתנות כהונה

אונקיא פי' שתי אונקיות של און היה ביד נח עכ"ל. הוא פרס. מלשון שנין און כד"א עמל ואון ובילקוט לא גרס ליה כלל. אונקיא לא נקן דרש נוטריקון אונקיא והוא משקל קטן שבמשקלות: **למה נמלט**. ממי המבול: **אלא בבור כפיך**. נקיון כפים של הקב"ה שנשא עליו חן ותכד וכדמפרש ואזיל: **אתיא' האי**. זה שאמר שנח ניצול רק בחסדי השי"ת: **כה אמר ה' וכו'**. ופסוק זה מדבר בנח כמו שתרגם המתרגם כמה דאשתכח נח זכאה בדרא דטופנא ואמרית דלא לחבלותי' בדיל לקיומא עלמא מיניה וכו' ופי' גם רש"י התירוש זה נח שהיה מתוק כאשכול בדור המבול. ומצאתי בפירש"י ברכה יאה לא כתיב אלא בזכות הצדיקים שיעמדו ממנו וכך הם דברי ר' סימון בסוף הפרשה: **לא מפרשין**. אין חולקין על דברי ר' סימון שאומר שנח לא ניצול בזכות עצמו ור' יוחנן כו' פליגי וכדמפרש ואזיל וכן תמצא לקמן פר' ל"ח ונראה דה"ג ר' יוחנן ורשב"ל ורבנן מפרשי' דלקמן מביא ג"כ דברי רבנן: **ודיבקו** מדבק אליו ומתחבר עמו: **וימצא יוסף** וכו'. וזה היה חן ואהבה התלוי בחכמתו ובשרון מעשיו וכן היה חנו של נח: **עד היכן**. הגיע נשיאי' חנו של נח: **עם האחרונים כו'**. שנאמר וזכרתי להם ברית ראשונים וגו': **בזכות תולדותיו**. סמיכות פרשיות קדרים ונח מצא חן בזכות אלה תולדות: **מי שפרע כו'**. כך מקללין למי שאינו עומד בדיבורו הרי שנתנם ה' לקללה בארץ: **אלא למטעות כו'**. ונח לא כן עשה לפיכך קל הוא ונומר שניצל בהונתו ושוב מפרש אלא מה היתה כוונתו להעמיד תולדות במצות ה' יתברך: **פסל את הראשונים**. שלא היו אלו כיוצא בהם: **לא תברא**. פי' הערוך אינו סבר וקושיא לדברי: ה"ג **אלה תולדות נח נח אתמהא**. דמשמע נח הוא עצמו תולדות נח ושני נח האחרון פירושו לשון מנוחה וכדפירש ואזיל: **נייחה לאבות**. כדלעיל פר' כ"ה שהמים היו עולים פעמים בכל יום ומציפין אותם מתוך הקבר וכשנולד נח נמלאו משה וכן פירש"י ז"ל: **נייחא לבנים**. שנתו מבורכת המתריפה כדלעיל פ' כ"ה: **לעליונים** שקשרנו מה שגם פי' שהכרנו ובנדקה נח נתנחמו אז על

שם

עץ יוסף

שולר ע"ש מקומו כמו שנחשי. ונראה דברי רש"י ז"ל שכתב אונקיא אחת של זכות היה לנח כלו' זכות מועט. ודע כי אי נקי קא דריש כמו אנקיא עכ"ל ערך חתיא. ובילקוט אינו גורס תיבת אטוניסא: **אתיא** הא שאמר שנח לא ניצל רק בחסד ה': **דאמר רבי אבא** לעיל סוף פרק כ"ח: (ב) **התירוש באשכול** הוא ד"א ע"ל ונח מצא חן ופי' שבאשכול שלם לא מצא אלא ענב ותירוש אחד. וכרם כזה כדאי להשחיתו. אך בעבור שהיה בו ברכה בענב ותירוש האחד. אמר אל תשחיתהו. וכמעשה של החסיד. ומגודל חסידותו חשב אותה העוללה למנה רבה. ונתן להקב"ה הודאה עליה. ולא בירך לאכלה בשבת שהרי היתה מהוקצת. אלא נתן הודאה ושבח. פי' נמי לאו שבת בראשית אלא בשביעית (שהשמיטה נקראת שבת) שאז האילנות הפקר שיד הכל ממשמשים בם. ולכן גם העוללות הקטנים הביא ס אז. וכן כאן נח אף שלא היה צדיק גמור על כל זה בדור כזה היה חביב ומצא חן וכמו שתרגם המתרגם כמה דאשתכח נח זכאה בדרא דטופנא ואמריה דלא לחבלותיה בדיל לקיימא עלמא מיניה וכו'. ופירש גם רש"י התירוש זה נח שהיה מתוק כאשכול בדור המבול. ומצאתי בפרש"י ברכה הוא לא כתיב אלא בו בזכות הצדיקים שיעמדו ממנו. וכך הם דברי רבי סימון בסוף הפרשה: (ג) **ג' מציאות** כו' ד"א על ונח מצא: **ג' מציאות** לטוב מצא. אבל לרע מצא עוד (בראשית מ"ד ט"ז. ירמיה כ"ג י"א). ומ"ש מצאתי (איוב ל"ג כ"ד) קאי על המלאך המליץ: **מציאות מצא** שהיו הטובים מאד ושמח בזה כמוצא מציאה. שמצאם כלבבו שאברהם נתנסה ונמצא נאמן. וכן דוד אמר עליו מצאתי שמצאו שלם בענין מלכותו וכמ"ש בקש ה' איש כלבבו. וכן ישראל כשיצאו ממצרים שקבלו מצות ותורתו בתחלה בלב שלם והאמינו בו ללכת בארץ לא זרועה. וכמ"ש בס"ר פ' כ"ג גדולה האמונה וכו' (יפ"ת): **והא כתיב ונח מצא חן** קס"ד דכיון דמצא חן היה הטוב ונאהב לה' מאד: **אבל הקב"ה לא מצא** בעניין הוא אף שהיה צדיק תמים בדורותיו. אבל כל צדקו לא היה אלא כדרך טבע העולם לא למעלה מן הטבע לבטור ולהכניע כל כחות נפשו ולמסור נפשו על קדושת השם כמו אברהם: **מצא חן במדבר** והא ישראל מג' מציאות. ואעפ"כ כתוב עליהם מצא חן. ותירץ מצא דורו של ירמיה הן בזכות דור המדבר. שדורו של ירמיה לא היו טובים ומצאו חן ולא הקב"ה מצא אותם: **ומצאת את לבבו** פי' ר"ל גם מצאו חן בזכות אברהם שכתוב אצלו ומצאת. ולא"כ הסר ב' תיבות ובזכות אברהם. והיפ"ת והמה"ק כתבו שצריכין למחוק הני תיבות ומצאת את לבבו נאמן לפניך וכן בילקוט לא גרס לה: (ד) **לא מפרשים** שסוברים שמ"ש מצא חן כפשוטו וכנ"ל: **שהיה מהלך בדרך** על שהלך בדרך לבדו והיה מצטער שאין לו נוותא ופגע באדם אחד לנוותא וקשר עמו אהבה אף שלא היה כדאי לזה. כך נח מצאו הקב"ה בדור של תהו וקשר עמו אהבה אף שלא היה ראוי: **וימצא יוסף חן בעיניו וגו'**. ויסרת אותו. ור"ל אף שמצא חן לא יותר לו כלום כי שרתו. אף כאן אף שמצא חן הסגירו בתיבה לשרת להחיות והעופות: **עד שהשליטו** אף כאן ומוראכם וחתכם יהיה על כל חית הארץ וגו': **ותהי אסתר נשאת חן**. וע"י שנשאה חן בעיניו שלטה במלכות (יפ"ת): **שנתן לו את בתו** ההכמה נקראת בתו של מקום. וכן אחר לקמן בס"ר פ' ל"ג. והכוונה היותו מתדבק בשכלו בהשי"ת (יפ"ת): **ונאמר להלן ושפכתי** כו' שפירושו שה' יתן בלבם חכמה שיתעוררו להתבונן לה' ויהיו להן בעיניו (יפ"ת): **עד היכן** הגיע מעלת חכמתו. עד שהיה יודע ומשיג בכח התורה והחכמה טבעי כל יצור. וכמ"ש בשוח"ט י"ס על פסוק מי יספר שחקים בחכמה בהכמת התורה: (ה) **מצינו** שהקב"ה עושה חסד כו' כדכתיב וזכרתי להם ברית ראשונים. אבל שעושה חסד עם הראשונים בזכות האחרונים לא מצינו אלא בכאן: **בזכות תולדותיו** לכך סמך ונח מצא חן לפסוק אלה תולדות נח שבזכות תולדות נח מצא חן וכו':

סדר נח

פרשה ל (א) הה"ד כעבור סופה כו' זה דור המבול שכלתו בסופה ובסערת המבול. וצדיק יסוד עולם זה נח שלא נתקיים העולם אלא בזכותו. ולפיכך נקרא הכל על שמו (מה"ק): **הפוך רשעים ואינם** כו' כמ"ש בתנחומא סדר נביא כ"ז שהקב"ה מתהפך במעשה הרשעים לדקדק בהם אין להם תקומה. דור המבול וימח את כל היקום כו'. ובית צדיקים יעמוד זה נח. כלומר ביתו של נח ודרשו שהוא מיתום שלשלת הצדיקים הוא מתקיים (מה"ק): **בית רשעים** כו' כי דור המבול אף בהיותם בית משפחה רבה לא נשאר מהם שארית. ואהל ישרים זה נח שאף שלא היה נח ודרשו המעטים אלא כאהל ארעי. מ"מ הפריחו מאד בתולדות של קיימא למלאות פני תבל (מה"ק): (ב) **כתיב קל הוא** דדרשינן מיניה שלא היה מכוון לפריה ורביה רק נח. אלה תולדות נח שהיה איש צדיק ומכוון לתולדות. משא"כ בני דורו. ואם היה להם ולד היה במקרה (יפ"ת): **גזרה שנגזרה** פי' דריש קל לשון גזירה ע"ד קל מן שמיא נפל. ופירושו בת קול וגזירה. ואמר על פני המים כמ"ש בחלק דף ק"ח שהקפן ע"פ המים כזיקים. וכן הוא בהדיא במד"א בריש פ' ל"א: **תקולל חלקתם** נגמרה שם ולא עוד אלא שלוקח מהם קללה לכל באי עולם וכמו שתקנו חז"ל להשביע מי שפרע מדור המבול הוא יפרע ממי שאינו עומד בדיבורו: כ"ב למה למה מדונו כן: **לא יפנה דרך כרמים** לפי שהשחיתו זרעם לכן מדונו שימותו במים מכ"ת וכדאמר לקמן פ' ל"ב ס' י"א הם לא השחיתו אלא בגלגל העין כו' ע"ש. ובפרק חלק א' נרואתן קלקלו וברותחין נדונו ע"ש (יפ"ת): **שלא היתה כוונתן** למטעת כרמים. כנ"ל (יפ"ת ומה"ק) וכן הוא בירושלמי פ"ו דיבמות. ור"ל שכינה הכתוב העמדת הבנים במטע כרמים שהכל ענין פריה ורביה. ולא יפנה דרך כרמים הוא משל. והנמשל על בעילתם שלא היה לשם בנים: (ג) **אלה פסל** פי' כלומר רק אלה ולא האמור למעלה. והו דור המבול שלא נקראו תולדות של קיימא. אבל נח בצדקתו זכה להעמיד תולדות של קיימא לדורי דורות. ועיין לעיל פ' א': (ד) **כל מי שנכפל** שמו כו'. ונכפל שם נח לאשמועינן דיש לו חלק טוב בשני עולמות: **לא תברא** פירוש אינו סבר וקושיא לדברי: **שיש לאביו חלק** לעה"ב שעשה תרח תשובה בימיו: **שישמעאל** עושה תשובה. לכשיולד וירשיע ידע אברהם שנתבשר כאן שיעשה תשובה: **עושה תשובה** דאל"כ מאי בשיבה טובה שירד אל בנו אבל שאולה שעשו לא מרד עד מות אברהם: (ה) **אלה תולדות נח שם** פי' לא היה צריך להפסיק בשבחו בין סיפור התולדות. ולהכי סמך נח איש צדיק לאלה תולדות נח כדי שתהיה נח כפול לרמוז לכפל הנייחה (יפ"ת): **נייחא** לו שניצול מן הפורענות: **נייחא** לעולם. שנתקיים בשבילו: **נייחא לאבות** לדורות הראשונים שהיו המים עולין ומציפין אותם בתוך קבריהם. וכיון שעמד נח נחו: **נייחא לבנים** שהספרה לא היתה מטעת לזורע ותלם לתורם עד שבא נח: **נייחא לעליונים** כמ"ש אם לא בריתי כו' חקות שמים וארץ לא שמתי: **נייחא לתחתונים** שכל אשר נשמת רוח חיים באפיו ניצול בזכותו: **בעה"ז ובעה"ב** שזכה בשני עולמות כדלעיל: (ו) **הה"ד פרי צדיק** כו' וסיפא דכתיב שם צדיק כו' אתולדות משום

שלדקתו

הן פירותיו של צדיק מצות ומעש"ט. (שם) ולוקח נפשות חכם. שזן ופרנס כל י"ב חדש בתיבה. אחר כל השבח הזה (שם) הן צדיק בארץ ישולם. בא לצאת ונשתלם אתמהא. דא"ר הונא משום ר' אליעזר בנו של ריה"ג נח כשהוא יצא מן התיבה הכישו ארי ושברו. ולא היה כשר להקריב והקריב שם בנו תחתיו. ק"ו (שם) אף כי רשע וחוטא. זה דור המבול: (ז) איש יא כ"מ שנא' איש צדיק ומומחה. שכל ק"ך שנה היה נח נוטע ארזים וקוצצן אמרו למה כדין. א"ל כך אמר מארי דעלמא דהוא מייתי מבולא על עלמא. א"ל אין איתי מבולא לא אתי אלא על ביתיה דההוא גברא. כיון שמת מתושלח א"ל הא לא אתי מבולא אלא על ביתיה דההוא גברא. הה"ד (איוב יב) לפיד בוז לעשתות שאנן נכון למועדי רגל. א"ר אבא ב"כ יב כרוז אחד עמד לי בדור המבול זה נח. תמן אמרין כריז ליה לפיד ליה. בוז שהיו מבזים עליו וקרו ליה ביזיא סבא. לעשתות שאנן. שהיו קשים כעשתות. נכון למועדי רגל. שהיו מוכנים לשני שברים. לשבר מלמעלה ולשבר מלמטה: (ח) תמים היה בדורותיו. יג בר חטייא אמר כל מי שנא' בו תמים השלים שניו למדת שבוע. היה. א"ר יוחנן כל מי שנא' בו היה יד מתחלתו ועד סופו הוא צדיק. התיבון ליה והכתיב (יחזקאל לג) אחד היה אברהם ויירש את הארץ. מעתה הוא תהלתו והוא סופו. א"ל אף היא לא תברא דהא ר' לוי בשם ר"ל אמר טו בן ג' שנים הכיר אברהם את בוראו וכו'. ר' חנינא ור' יוחנן תרוויהון אמרין בן מ"ח שנה הכיר אברהם את בוראו. ומה אני מקיים היה. שהיה מתוקן להדריך כל העולם כולו בתשובה. הן האדם היה. מתוקן למיתה. נחש היה מתוקן לפורענות. קין היה מתוקן לגלות. איוב היה מתוקן ליסורין. נח היה מתוקן לנס. משה היה מתוקן לגואל. מרדכי היה מתוקן לגאולה: (ט) ר' לוי ורבנן. ר' לוי אמר טז כל מי שנא' בו היה ראה עולם חדש. א"ר שמואל חמשה הן. נח אתמול (איוב יד) אבנים שחקו מים. ראה"ר לוי בשם ר' יוחנן יז אפי' איצטרובלין של רחים נמחה במים. והכא את אמר ויהיו בני נח היוצאים מן התיבה. אתמהא. אלא ראה עולם חדש. יוסף אתמול (תהלים קה) ענו בכבל רגלו וגו' ועכשיו (בראשית מב) ויוסף הוא השליט. אלא שראה עולם חדש. משה אתמול בורח מפני פרעה. ועכשיו הוא משקעו בים. אלא שראה עולם חדש. איוב אתמול (איוב טז) ישפוך לארץ מררתי. ועכשיו (שם מב) ויוסף ה' את כל אשר לאיוב למשנה. אלא שראה עולם חדש. מרדכי אתמול היה מתוקן לצליבה. ועכשיו הוא צולב את צולביו. אלא שראה עולם חדש. רבנן אמרין כל מי שנא' בו היה. זן ומפרנס. נח זן ופירנס. כל י"ב חדש שנא' ואתה קח לך וגו'. יוסף (בראשית מז) ויכלכל יוסף את אביו ואת אחיו. משה זן ופירנס את ישראל ארבעים שנה במדבר. איוב (איוב לא) ואוכל פתי לבדי. שמא לא אכל יתום ממנה. אתמהא. מרדכי זן ופירנס. א"ר יודן פעם אחת חזר על כל המניקות יח ולא מצא לאסתר לאלתר מניקה והיה מניקה הוא. ר' ברכיה ור' אבהו בשם ר' אליעזר. בא לו חלב והיה מניקה. כד דרשה ר' אבהו בציבורא גהיך ציבורא לקליה. א"ל ולא יט מתניתין היא. ר' שמעון בן אלעזר אומר חלב הזכר טהור: (י) בדורותיו כר' יהודה ור' נחמיה. ר"י אומר בדורותיו היה צדיק. הא אילו היה בדורו של משה או בדורו של שמואל לא היה צדיק. בשוק סמיא צווחין לעווריא סגיא נהור. משל לאחד שהיה לו מרתף אחד של יין. פתח הבית אחת ומצאה של חומץ. שנייה כן. שלישית ומצאה קוסס. א"ל קוסס הוא. א"ל ואית הכא טב מיניה. א"ל לא. כך בדורותיו היה צדיק. הא אילו היה בדורו של משה. או בדורו של שמואל לא היה צדיק. ר"נ אמר ומה אם בדורותיו היה צדיק. אילו היה בדורו של משה או בדורו של שמואל עאכו"כ. משל לצלוחית של אפרסמון מוקפת צמיד פתיל

יד יוסף יא ילקוט ס"ז. קה"ר פ"ט · יב ילקוט איוב רמז תתק"ו : יג ילקוט ס"ז : יד אסתר רבה פ"ו. תנחומא שמות. ש"ר פ' כ'. ילקוט ס"ז : טו ז"ח דף ל"ד ולקמן פ' ס"ד. ופ' נ"ב במדב"ר פ' י"ח תנחומא סדר לך. ובזהר. הזית פסוק תכך. פ"ג דנדרים. וילקוט תולדות. פסיקתא רבתי פ' כ"ח. זוהר סוף חלק ג' דף ש"ב סי' ס' : טז תנחומא שמות. ש"ר פ"ב. אסתר רבה פ"ו ילקוט ס"ז : יז הזית פסוק סנך יפה : יח ילקוט אסתר. עיין תוס' יבמות שבת נ"ג ד"ה כמס : יט מכשירין פ"ו משנה י"ב : כ ילקוט ס"ז. תוספתא וזהר ריש פ"ז. זוהר ס"ז דף כ"ו. תנחומא ס"ז. סנהדרין ק"ח :

מתנות כהונה

שם שעשה נחת רוח ליוצרו : **מצות** ומעשים טובים. וכן אמר כאן אלה תולדותיו של נח שהיה איש צדיק : ה"ג בילקוט ומפרנס כל הבריות כל י"ב חדש : **ונשתלם** נפרע ממנו הקב"ה כדמפרש ואזיל : **ק"ו** שהיה לו להקב"ה ליפרע מדור המבול שאין בהם רוח טוב לגמרי. **מומחה** בקי וחריף לקיים מצות בוראו : **ק"ך** שנה. שתלה להם הקב"ה שמא יחזרו בתשובה כמו שנאמר והיו ימיו ק"ך שנה : ה"ג **אמרי** ליה למה כו'. דור המבול אמרו לו לנח למה לך כל זאת. **אין** אתי כו'. דרך קללה תחשב להם אם יבא מבול לא יבוא אלא על ביתו של אותו איש : **הא** לא אתי כו'. כלומר צרה ויגון בא על ביתו של נח לפי שמתושלח היה זקנו ועיין זה במדרש קהלת בפ' עיר קטנה כו' : ה"ג בילקוט איוב **כרוז** אחד עמד לי בדור המבול וה"ג האב"א. **תמן** אמרין כו'. פי' הערוך שם אומרים מקום אחד יש שאומרים לפיד ליה כשרוצים לומר כרוז לו כלומר קרא אותו ונח גם כן היה מקדש שם שמים ואמר בכרכשיא כך אמר אחריה דעלתא כו'. **ביזיא** סבא. זקן מבוזה : **קשים** כעשתות לשון עשת שן. קשים לקבל תוכחה או ר"ל קשה וחוזק בטבע ובבריאות והכי מוכח בילקוט שגרס שקשים כעשתות : **לשני** שברים. דרש למועדי לשון רבים מלמעלן וכו'. שהמים יורדין עליהם מלמעלה והתהום עולה להם מלמטה. **למדת** שבוע. מצאתי כתוב בפרש"י שנותיו היו אחר המבול ש' שנה וכולם יוצאין בז"ז וכן אברהם הי' אחר המילה ע"ז שנה וכולם יוצאים בז"ז והם כמו לז' רקיעים לז' ארצות ולכל השביעיות כולם שהם יסוד עולם ע"כ וכ"ל שהשלים שנותיו מיום ליום עד גמירה כמו תשלום השבוע משבת לשבת ובשום מקום לא מצינו שיוקלא שבוע ככולו כמו שמצינו מקצת יום ככולו ומקצת שנה ככולו גבי מתי מדבר שמקצת שנת הארבעים נחשב להם ככולו ולשון ילקוט תלים מוכח הכי קצת שגרס השלים שניו אפילו למדת שבוע וע"ש טוב במזמור אל תתחר במרעים אכן בפירש"י מצאתי טוב בקונטרס ישן נושן וז"ל מעת שנאמר לו תמים נח מן המבול ואברהם מן המילה והביא הגי' שנאמר היה תמים כלו לדורות שביעיות ואחר כך גרס וכל מי שנאמר בו תמים השלים את שנותיו ולא גר' אפי' : **הוא** תחילתו כו'. פירש רש"י בתמיה הרי בתחלתו היה מוכר צלמים לע"ז בבית אביו : **לא** תברא. אינו קושיא ושבירה : **בן** ג' שנים כו'. והיינו מתחילתו משהתינוק מתחיל לדבר · **איוב** נאמר בו איש היה בארץ עוץ. ומרדכי נאמר בו איש יהודי היה ועיין מאמר זה במדרש אסתר בפסוק איש יהודי : **אבנים** שחקו מים. פירוש המים שחקו והמהו את אבנים : **אצטרובלין** פי' הערוך מושב רחים הקבוע בקרקע : ה"ג יוסף אתמול ענו כו' : **צולביו** המבקשים לצלבו : **ופירנס** פרנסה הוא כל מיני צרכים לבד ממזונות כדאמרינן במסכת כתובות נותנין לנערה י"ב חדש לפרנס את עצמה : **י"ב** חדש. כך היה המבול על הארץ כדלעיל סוף פ' כ"ח **פעם** אחת. הביא ראיה על שזן במזון : **נחוך** לטרא כו'. נהקו כי היה כמלאך בעיניהם שיהיה לזכר הלב להניק : **לקליה** בשביל קול דברו. ויהי כמלאך ח"י כמגחך כן פי' הערוך : ה"ג בילקוט בשיק סמיא צווחין לעוירא סגי נהור. פי' בשוק שכולם סומין לעוירי קורין לעור שאינו סומא לגמרי ורואה ומעמם סגי נהור כלומר רואה הטוב וזה לפי שהם סומים לגמרים ואין רואה טוב ומגו כך לפי דורו שהיו כלם רשעים הולכי חשך נקרא הוא צדיק תמים ופירש"י הגיר' קרובה לזו. קוסס קייהא וקרובה להחמיץ עיין בערוך : **ומה** אם כו' · שלא היה לו ממי ללמוד שיה צדיק אילו היה כו' : **אפרסמון** גרס. פי' שמן
אפרסמון

עץ יוסף

דצדקתו ותמימותו מכלל תולדותיו. ומדאקדמינהו שמעינן דהן עיקר הפרי והתכלית : **מצות ומע"ט** דייק תדכתיב פרי צדיק ולא כתיב זרע או תולדות או בני צדיק. **הכם שזן ופרנס** כו' איידי דייתי ריפא דקרא מייתי נמי סיפא דקרא. ודריש ליה נמי בנח שהיה לוקח נפשות בעלי חי לזונם ולפרנסם כל י"ב חודש כ"א בשעתו וזמנו וע"ז אמר ולוקח נפשות חכם שזה היה ע"י חכמה לידע שעת מזון כל"א : **בא לצאת ונשתלם** פי' בטרם יצאו מן התיבה נשתלם [לשון תשלומים] בהכשת ארי על מקצת הטא שבידו : **הכישו ארי** כדאיתא בתנחומא שהכישו הארי ויצא צולע שנאמר וישאר אך נח אך שלא היה שלם ולא היה כשר להקריב כו' וע"ש מ"ש : **והקריב שם בנו** כי היה כהן כמ"ש והוא כהן לאל עליון וזה נאמר על שם · **זה דור המבול** שאין בידם זכות כלל שהיה ראוי להפרע מהם בעונם : (ז) **כ"מ שנא' איש** כו' היה צדיק ומומחה. **פי'** מובהק וניכר לכל. ומנה ילפינן דהכי נמי לכל מקום שנאמר איש (יפ"ת). שם מומחה הונח על איש הכם ובקי ומנוסה בעניניו כמה פעמים. ודייק מפם איש שהונה על גדול המעלה בהנהגת הצדק והאמונה. וענין קציצת ארזים לרמוז על חורבן העולם שיקצצם מהעולם אם לא ישובו : **שכל ק"ך שנה** כו' בזה בא לפרש מה היה הכרתו למומחה בכל ק"ך שנה היה נוטע כו' והם היו מבזים אותו. והוא עמד בצדקו : **ק"ך שנה** שתלה להם הקב"ה שמא יחזרו בתשובה כמש"נ והיו ימיו מאה ועשרים שנה : **היה נוטע ארזים** לעשות התיבה והם העצי גופר · ועיין בחלק דף ק"ח ע"ב. ובר"ה דף כ"ג ע"א : **אמרי ליה למה כדין**. אמרו לו לנח למה לך כל זאת : **אין אתי** כו' דרך קללה אמרו כן אם יבא מבול לא יבוא אלא על ביתו של אותו האיש : **כיון שמת מתושלח** כו' שמת בשנת ת"ר לנח. וכמ"ש ברים סדר עולם מתושלח מילא ימיו עד המבול : **הא לא אתי** כו' כלומר צרה ויגון בא על ביתו של נח לפי שמתושלח היה זקנו : **הה"ד לפיד בוז** כו' דלעיל מיניה כתיב שחוק לרעהו צדיק תמים. וה"פ דקרא לפיד בוז היינו נח שהיה מכריז ומוכיח להזהו [דלכרוז קורין לפיד] בוז פי' היה לבוז ולקללה ולקלס לעשתות שאנן כדמפרש : **כרוז ליה** פי' כורז ומכריז היה לו להקב"ה בדור המבול : **תמן אמרין** פי' יש שכשרוצים לומר כרוז לו אומרים לפיד ליה (יפ"ת) : **ביזיא סביא** זקן מבוזה : **שהיו** קשים כעשתות פי' כהתיכות ברזל כמו עשת ברזל : **לשני שברים** כדכתיב נבקעו מעיינות התהום רבה וארובות השמים נפתחו. הדרים למועדי לשון רבים : (ח) **שנא' בו תמים** נח שנאמר בו צדיק תמים. אברהם והיה תמים. דוד ואהיה תמים עמו. והחשבון כמ"ש המת"כ בשם רש"י. נח מעת המבול עד שמת ש"נ שנה. חמשים פעמים ז' הרי כולם שביעיות. אברהם כשנימול על המילה היה בן צ"ט והיה קע"ה הרי ע"ז עם שנת הנ"מ י"א שביעיות. וכן דוד היה ע' שנה עשרה שביעיות. ודורש בגז"ש שבע שבתות תמימות תהיינה. וה' ז' כנגד ז' ארצות ז' רקיעים ז' מזלות שהן יסוד עולם. כן בנות הצדיקים הן הן יסוד עולם עכ"ל. והענין כי נשלמו במדרגת שבע ימי הבנין הידועים ליודעי חן (מהר"ק) : **א"ר יוחנן כל מי** כו' ל"נ ר' יוחנן אלא אמורא אחר הוא. דהיכי מצי ר"י למימר לא סברא דהא ר' לוי כו' כיון דר"י אמר בן מ"ח הכיר (יפ"ת) : **היה מתחלתו** כו' נח איש צדיק תמים היה משמש תמיד. וכן אצל כולם : **מתחלתו ועד סופו** מקטנותו עד מותו היה צדיק : **הוא צדיק** ר"ל כל צדיק שנאמר בו היה הוא צדיק כו'. וה"ה כל רשע שנאמר בו היה. הוא רשע מתחלתו ועד סופו. **מעתה הוא מתחלתו** בתמיה הרי אביו מוכר אלילים היה ומסתמא למדו אביו ג"כ לרע ולא הכיר בוראו עד שבא לכלל דעת **לא תברא** איה קושיא דבן ג' שנים הכיר את בוראו. והיינו מתחלתו משהתינוק מתחיל לדבר. **ומה** אני מקיים היה. לת"ד בן מ"ח הרי שלא היה תחלתו צדיק : **היה מתוקן למיתה** ולא שאולא שהטא היה הו. אלא מתחלת הבריאה היה מתוקן למיתה כדלקמן ומה שנגזרה בחטא אדם עילה היתה : **נחש היה ערום**. ולא קאמר ויהי הנחש ערום להיות שהיה מתוקן לפורענות : **קין היה** עובד אדמה. הוא מיותר דוויהי דכתיב בהבל סגי אתרוייהו : **מתוקן לגלות** שיספוך דם אחיו : **איוב היה** איש היה בארץ עוץ ולא קאמר ויהי איש בארץ עוץ : **מתוקן ליסורין** כי ה' חפץ דכאו להראות כי ה' צדיק יבחן : **מתוקן לנס** שמתחלת ברייתו היה עומד לכך. ולא שהצלתו היה להשאיר לעולם שארית : **משה היה** רועה. ולא קאמר ויהי משה רועה : **מתוקן לגואל** ולא לצורך השעה שלא נמצא טוב ממנו · **מתוקן לגואל** לישראל ולא לעצמו שלא היה משועבד. אבל במרדכי נקט מתוקן לגאולה שישראל נגאלו על ידו וגאולה היתה לו ג"כ. **מרדכי היה** דכתיב איש יהודי היה ולא קאמר ויהי איש יהודי : (ט) **ראה עולם חדש** היה מורה שנהיה הויה מחודשת שנהפך ממה שהיה בתחילה. **אבנים שחקו מים** אבני רחיים שטוחנים התבואה אותם שחקו מים : **אצטרובולין** לעיל פ' כ"ה **יוסף אתמול ענו** כצ"ל (א"א ומת"כ וכן הוא בא"ר) : **ועכשיו** ויוסף הוא השליט. ואע"ג דלא היה שינוי בכל העולם אלא בנה. מ"מ קרי ליה עולם חדש בכל הני. כי כשאדם בהצלחה יראה לו שכל העולם בהצלחה. וכהפך עולם חשך בעדו בזה שמשו : **צולביו** המבקשים לצולבו : **זן ופרנס** דעתו שטוב יותר לדרוש בענין השוה אל כולם : **זן ופרנס** פרנסה הוא כל מיני צרכים לבד ממזונות כדאמרינן במסכת כתובות נותנים לבתולה י"ב חדש לפרנס א"ע : **ופרנס כל י"ב חדש** שהיה המבול על הארץ וכדלעיל סימן ה' : **יוסף** ויכלכל יוסף את אחיו. וממה שכלכל כל העולם לא מייתי. שבתמונים כלכלם : **משה זן ופרנס** שבזכותו היה המן יורד : **מרדכי זן ופרנס** כמ"ש ויהי אומן את הדסה בזן ופרנס אותה : **והיה מניקה הוא** דייק מדכתיב לקחה לו לבת משמע כבת עם אמה (יפ"ת). **ובא לו הלב** כו' דאילו ר"י לא קאמר רק שהיה מניקה וי"ל שהיה תשקה אותה חלב פרה. ובאו ר"ב ור"א להוסיף שהניקה ממש. **נהיך ציבורא** לחקו עליו. דכיון דאין דרך איש בכך גריעותא היא שנשתנו עליו סדרי בראשית. והשיבו דאין זה שנוי מ"ב דזמנין דזכר אית ליה חלב כדתנן במתני' (יפ"ת) **לקליה** בשביל קול דברו : (י) **בדורותיו** כו' מיותר דשביתת דבדורו הוי : **בשוק סמיא** כו' לגבי הסומים קורין לעוור והוא מי שעיניו כהות סגי נהור פי' רואה הטוב. וזה לפי שהם סומים לגמרי. כך לפי דורו שהיה כולם רשעים נקרא הוא צדיק תמים קוסס קוהא וקרובה להחמיץ. **ומה אם** כו' שלא היה לו ממי ללמוד היה צדיק אילו היה כו'. ודעת ר' נחמיה שאדרבה מכאן ראיה שכחו גדול מאד בטובה אחר שלא חטא בדור
ששם

פתיל ומונחת בין הקברות והיה ריחה נודף. ואילו היה חוץ לקברות עאכו"כ. משל לבתולה שהיתה שרויה בשוק של זונות ולא יצא עליה שם רע. אילו היתה בשוק של כשרות עאכו"כ. כך ומה אם בדורותיו היה צדיק אילו היה בדורו של משה או בדורו של שמואל עאכו"כ: (יא) את האלהים התהלך נח. כא ר' יהודה ור' נחמיה. ר"י אמר משל למלך שהיו לו שני בנים. א' גדול וא' קטן. אמר לקטן הלך עמי. ואמר לגדול בא והלך לפני. כך אברהם שהיה כחו יפה (בראשית יז) התהלך לפני והיה תמים. אבל נח שהיה כחו רע את האלהים התהלך נח. ר' נחמיה אמר כב משל לאוהבו של מלך שהיה משתקע בטיט עבה. הציץ המלך וראה אותו. א"ל עד שאתה משתקע בטיט הלך עמי. הה"ד את האלהים התהלך נח. ולמה אברהם דומה. לאוהבו של מלך שראה את המלך מהלך במבואות האפלים. הציץ אוהבו והתחיל מאיר עליו דרך החלון. הציץ המלך וראה אותו. א"ל עד שאתה מאיר לי דרך החלון. בא והאיר לפני. כך אמר הקב"ה לאברהם. עד שאתה מאיר לי מאספוטמיא (שלי) ומחברותיה. בא והאיר לפני בא"י. כג הה"ד (בראשית מח) ויברך את יוסף ויאמר האלהים אשר התהלכו אבותי לפניו וגו'. ר' יוחנן ור"ל. ר"י אמר לרועה שהוא עומד ומביט בצאנו. ר"ל אמר לנשיא שהוא מהלך וזקנים לפניו. על דעתיה דר"י אנו צריכים לכבודו. ועל דעתיה דר"ל הוא צריך לכבודנו:

פרשה לא

(א) ויאמר אלהים לנח קץ כל בשר וגו'. א (יחזקאל ז) החמס קם למטה רשע. החמס קם אתמהא. ח"ו אינו קם ואם קם למטה רשע. לחיובו של רשע (שם) לא מהם ולא מהמונם ולא מהמהם. לא מינהון ולא מממונם ולא מן תמהתהון. למה לא נח בהם לא נח בהם. לא היה לשום בריה נחת רוח מהם. ולא היה להקב"ה נחת רוח מהם. לא נח בהם ב כההיא דא"ר אבא ב"כ כי נחמתי כי עשיתם ונח. אפילו נח שנשתייר מהם אינו כדי. אלא שמצא חן. ונח מצא חן. ולפי שהיו שטופים בזימה נימוחו מן העולם: (ב) ויאמר אלהים לנח קץ כל בשר בא לפני ג (איוב כד) בין שורתם יצהירו יקבי' דרכו ויצמאו. בין שורותם יצהירו שהיו עושים להם בדידיות קטנות. יקבים דרכו ויצמאו אפילו יקבים דרכו ויצמאו. א"ר איבו למה יקבים דרכו ויצמאו לפי שהיתה מארה מצויה בעמלו של רשע. ולפי שהיו שטופים בזימה ובגזל נימוחו מן העולם: (ג) ויאמר אלהים. ד (עמוס ה) שנאו בשער מוכיח ודובר תמים יתעבו. דהוה אמר להון רקים. אתם מניחין מי שקולו שובר ארזים ומשתחוי' לעץ יבש ה ולפי שהיו שטופים בגזל נימוחו מן העולם שנא' ויאמר אלהים לנח קץ כל בשר בא וגו': (ד) ד"א קץ כל בשר. כתיב ו (איוב לה) מרוב עשוקים יזעיקו ישועו מזרוע רבים. מרוב עשוקים יזעיקו. אלו הנעשקים. ישועו מזרוע רבים. אלו העושקים. אלו רבים על אלו ואלו רבים על אלו. אלו רבים על אלו בחימוס ממון. ואלו רבים על אלו בחימוס דברים. עד שנחתם גזר דינם. ולפי שהיו שטופים בגזל נימוחו מן העולם: (ה) קץ כל בשר בא לפני. ז הגיע זמנן להקציץ. הגיע זמנן לעשות בתה. הגיע קטיגוריא שלהן לפני. כ"כ למה. כי מלאה הארץ חמס מפניהם. איזה חמס ואיזה גזל. א"ר חנינא חמס שאינו שוה פרוטה. וגזל ששוה פרוטה. ח וכך היו אנשי המבול עושים. היה א' מהם מוציא קופתו מלאה תורמוסים. והיה זה בא ונוטל פחות משוה פרוטה. וזה בא ונוטל פחות משוה פרוטה. עד מקום שאינו יכול להוציאן ממנו בדין. ט א"ל הקב"ה אתם עשיתם שלא כשורה. אף אני אעשה עמכם שלא כשורה. הה"ד (איוב ד) הלא נסע יתרם בם ימותו ולא בחכמה. בלא חכמת התורה. (שם) מבקר לערב יוכתו מבלי משים לנצח יאבדו. אין משים אלא דין. חמד"א (שמות כא) ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם: (ו) ד"א כי מלאה הארץ חמס. י א"ר לוי חמס זה ע"ז. חמס זה ג"ע. חמס זה שפיכות דמים. חמס זה ע"ז שנא' כי מלאה הארץ חמס. חמס זה ג"ע שנא' (ירמיה נא) חמסי ושארי על בבל. חמס זה שפיכות דמים שנא' (יואל ד) מחמס בני יהודה אשר שפכו דם נקי. חמס כמשמעו: (ז) הנני משחיתם את הארץ. יא ר' הונא ור' ירמיה בשם רב כהנא בר מלכיה. אפי'

ג'

יד יוסף כא ילקוט ס"ז: כב תנחומא ס"ז ולקמן פ' ל"ז: כג ילקוט ס"ז. ולקמן פ' נ"י: פל"א א ילקוט יחזקאל רמז שמ"ב. ותנחומא ס"ו. סנהדרין ק"ח: ב לעיל פ' כ"ח וס' כ"ט. סנהדרין ק"ח: ג ילקוט איוב: ד ילקוט עמוס: ה זוהר חדש כ"ז. זוהר ס"ז דף פ"י. סנהדרין ק"ה: ו ילקוט איוב: ז ילקוט ס"ו: ח ירושלמי מציעא פ"ד. ילקוט איוב רמז תתנ"ח: ט לעיל פ' כ"ו: י ילקוט ס"ז: יא ילקוט ס"ז:

מתנות כהונה

אפרסמון. כ"צ עאכ"ו כך ומה אם: כחו רע וכו'. והיה צריך סעד וסייעתא דשמיא כמו שפי' רש"י בס' צ: ולמה לדבר מה הוא דומה כ"נ בילקוט ורש"י: מאספוטמיא ומחברותיה. ומגלתי שיהו שם עיר בארם נהרים: ומביט בצאנו. להשגיח עליהם בהשגחה גמורה כך היה השגחת השם יתברך על האבות בשביל מעשיהם הטובים: לכבודינו שאין נשיא בלא זקנים והוא ק"ל: לחיובא להיות לו שבט מכה: תמהתהון פי' הערוך מן התמהה שיגיע להם שמה תי' תמה פ"ע תמה השם: כי עשיתים ונח. וי"ו העטוף קדרים: אינו כדי. להיגאל: בדריות בילקוט גרס בריכות ובערוך ערך בדר גרס בדירות ופי' בו ג"כ בריכות שתחת הגפנים חופרין כעין בריכות כדי שיתקבצו שם המים: קטנות מגלתי דדייק ילפינו כמו ילפירו בחילוף אותיות אחה"ע: אפילו יקבים דרכו. פי' הפועלים שדרכו להם הענבים לא הניחום לאכול ממנו שגוזלים מהם כן פרשו התרגום ורש"י ולגי"ג ול' אינו סבר בלא מפני זה יצמאו אלא שהיתה מארה מצויה במלאכתם: אמר להון. נח אמר כן לבני דורו קץ כל בשר בא וגו' גרסי': בחימוס ממון. שהרי העשוקים היו חומסין ממונם וגזה העושקים רבה מהנעשקים: בחימוס דברים. העשוקים רעתם רבה בזה שהיו מדברים תוהו כלפי מעלה לאמר כי יעשה אדם כדיני הים בהגיעו בוגדים גזלים נדיקים מהם: כ"ג קץ כל בשר בא לפני. כ"ג בילקוט להקץ הגיע זמן ליעשות בוסר הגיע זמן ליעשות בתה: להקציץ לשון קץ קדרים בוסר בשר קדרים וכן תמלא לק' פ' ל"ה: בתה לשון בא קדרים: בתה תרגמה והממה כדלא אמר ויהיתהו בתה ותוב דרש לפי שהגיע קטיגוריא שלהן לפני: שלא כשורה. לא כשורה דין של מעלה שמתלק מחסדו לכל אלא דין גמור אמי נוהג בהם וע"ל פר' ל"ז: בלא חכמה. שלא הלכו בדרך חכמת התורה: זה ע"ג. דדייק מלא חמס חימוס דברים כדלעיל. או י"ל שדרשוהו כמו שדרשו במגילת איכה בפתיחה הוי מניעי בית בבית שהעמידו דמות של ע"ז על כל סלם ותלם וה"נ כתיב כי מלאה הארץ: ושארי ל' זנות כדי"א אל כל שאר בשרו לא תקרבו לגלות ערוה וכה"ג דרשו בס' נערה שנתפתתה שארה כסותה ועונתה שארה זו עונה האמורה בתורה וכן הוא אומר איש איש אל כל שאר בשר ולא תקרבו וגו': ג'

ספחים

עץ יוסף

שריח הוא ולא למד ממעשיהם. והטית ב' משלים א' לגלותיות שלא פרסמו פי' שמן אפרסמון המונח' בבית הקברות שאף שריח הקברות שודף ריח רע עכ"ז ריחה הטוב נודף. וזה ראיה שכחה חזק. ושמא תאמר שריח הרע פנה קצת אם ריחה הטוב לזה הביא משל השני שאף שהיתה בשוק של זונות עכ"ז לא הסתה: (יא) ר' יהודה ור"נ חולקים לפירושה בריש סי' כ': משל למלך כו'. שהקטן שאין כחו יפה ילך לימין אביו שימינו תסעדנו והגדול שכחו יפה ילך לפניו שאינו צריך סיועו. וכן נח שלא היה כחו גדול בעבודת ה' היה צריך להתבודד עם ה' פן יפתוהו הפתאים. וכ"ש שלא יוכל להוכיחם. אבל אברהם מתחזק בכל מקום ומוכיח הדור ולא ידע רע (יפ"ה): משל לאוהב כו' המשיל לנח למשתקע בטיט כי לא ידע ללכת בדרך סלולה. והמלך הקריבו שילך עמו בדרכו הסלולה. וכן נח כי לא ידע דרכי ה' קרבו שידבק בו: ולמה אברהם דומה כו' שהקב"ה רצה להתקרב אל העולם שהכבר עברו שני האלפים של תהו. והיה החשך בעולם ואברהם בהכרתו הבחורה בחכמת אלהות האיר לו האמת כשמש בצהרים. ואמר שהאיר דרך החלון שהיא אורה מעטה. מפני שאין המקום יכול לסבול האור הגדול והקדוש. ואמר לו הקב"ה כו' בא והאיר לפני בא"י. שהיא מעולה מוכנת להשגחה האלהית. וכמ"ש ארץ אשר ה' אלהיך דורש אותה כו': מאספוטמיא ארם נהרים נקרא כן בלשון יוני. והיא מלה מורכבת מן מוסי שפי' תוך ופוטמיא פי' נהרות. והם פרת וחדקל בארם יושבת ביניהם: הה"ד התהלכו אבותי פי' מייתי ראיה לפרש התהלך לפני כדפי' דהם התהלכו אבותי לפניו ר"י כדאית ליה ור"ל כדאית ליה (יפ"ת): ומביט בצאנו לראות ולהשגיח עליהם. כך היה השגחת הש"י על האבות בשביל מעשיהם הטובים: לנשיא כו' כנשיא זה שהזקנים הולכים לפניו להודיע שהוא נשיא. כך האבות הודיעו ופרסמו אלקותו של הש"י בעול': אנו צריכין לכבודו פי' להשגחתו: לכבודנו ר"ל שנהיה מפרסמים אלקותו:

פרשה לא (א) קץ כל בשר וגו' כי מלאה הארץ חמס: החמס קם אתמהא דקס"ד דקם הוא לשון תקומה. וע"ז קתמהה פי' אין הרשע מצליח בחמס אלא לפי שעה ולאחר זמן הוא וממונו אבד. ולכן אמר דודאי אינו קם. ואם הוא קם למטה רשע לחיובו של רשע: לא מהם ולא מהמונם ולא מהמהם. סיפא דקרא. ומפרש לא מינהון החמס קם. ואמר לא מהם ר"ל לא מנהון עצמם חהו בין אדם למקום. ולא מהמונם ר"ל שיש אנשים רשעים שהם זכאים בין אדם לחברו. ויש בהם תועלת לקיום המדינה אף שאינם כשרים בעבודת ה'. לזה אמר ולא מהמונם זהו בין אדם לחברו. וכדמפרש ולא ממונם. שלא עשו חסד זה עם זה בממונם. ולא מהמהם ולא מן תמהתהון. פי' פרי ועלין. ע"ד נפלה תמהתה דפ' אלו טרפות. וכלומר לאצאיהם וזרעיהם הנמשך מהם. והכוונה שהחמס קטרג לומר שחטאו בכלם לה' בין אדם למקום והיינו בגופם. ובין אדם לחברו היינו בממונם. ובמעשיהם שלא היה להם זרע כשר. ולכן ראוי לאבד כולם גופם וממונם וזרעם: לא נח בהם לא נח בהם. דורש לה בחילוף ה' בח' מלשון נחת. וכמ"ש לא היה לשום בריה נחת רוח מהם ולא היה להקב"ה נחת רוח מהם. כלומר שהיו רע לבריות ורע לשמים: לא נח בהם כההיא דאמר כו'. הוא ד"א ולא נח בהם לא נח מהם. דרמיז ביה על נח שגם הוא לא היה ראוי בהם. והיא דאמר ר"א ב"כ נחמתי כי עשיתים ונח אפילו נח שנשתייר מהם אינו כדאי אלא שמצא חן. ומפני דקאמר החמס קם למטה רשע דמשמע שהחמס קם לקטרג עליו. ופי' נפרע ממנו גם על אחר עונות. לכך פסיק ואמר ולפי שהיו שטופים בזימה נימוחו מן העולם. אבל על הגזל לא נתחייבו כליה אלא שע"י קטרוג הגזל נתקרב קצם (מה"ק): (ב) בין שורותם יצהירו כו' עד ולפי שהיו שטופים בגזל ובזימה נימוחו מן העולם. כתב היפ"ת שבס' כ"י לא גרס הכא אלא ולפי שהיו שטופים בגזל. ולא זימה. וכן נראה לי עיקר. וביאור מאמר זה בין שורותם שורת הגפנים של ענבים של אחרים דרכו יין ביקבים קטנים לשתות היין בחמוסים כפי נרכם לרוות צמאם. ואמר עוד אף אם יקבים גדולים דרכו משלהם עצמם אעפ"כ ויצמאו. לפי שהיתה מארה מצויה בעמלו של רשע. וזה היה סמוך למבול. אבל מקודם לכן מילא בתיהם כל טוב. עכ"ש ממילא שמעינן מהאי קרא שהיו שטופים הרבה בגזל (מה"ק): (ג) שנאו בשער מוכיח. לעיל מייתי כתיב הקורא למי הים וישפכם דהיינו מבול. ודים להאי קרא דשנאו בשער מוכיח נ"כ במבול ר"ל בנח שהוכיחם. והזכיר להם הבאת דור המבול ועונשן לומר שגם הם שהמחו כמותם יענשו (יפ"ת): דהוה אמר להון נח אמר כן לבני דורו: מי שקולו שובר ארזים כו'. מדכתיב שם המבליג שוד על עז דייק שהיה מוכיחם איך יניחו ה' החקיף. וכזה אמר להם תוכחת מוסר נפלא על מה שמורדים בו יתברך להשתחוות לעץ יבש: ולפי שהיו שטופים בגזל כו'. דכתיב התם יען בוססכם על דל וגו' דמשמע שע"י הגזל נתמלא סאתם לקרב פורענותם כדלעיל: (ד) מרוב עשוקים כו' כי חמס הוא לשון צער ומריבה כמו חמסי עליך. וממילא גם בתוכחה דברים יפול לשון חימוס. ולכן אמר כי מלאה חמס שקלתם נכשלו בזה וקלתם נכשלו בזה. וכדי לבאר זה מייתי הא דכתיב מרוב עשוקים וגו': אלו הנעשקים שהעשוקים יזעיקו את העשקים. שהם זועקים על דבר חמוס ממון אשר עשו להם: אלו העושקים שהם זועקים נ"כ על הנעשקים על דבר חמוס דברים אשר עשו להם אף מה שלא היה נוגע לענין הגזל וחמס. והיינו דקאמר אלו רבים על אלו וכו' כלומר אלו מריבים על אלו עבור חמוס ממון. ואלו מריבים על אלו מפני חמוס דברים (נזה"ק): עד שנחתם נז"ד כי אין העולם מתקיים אלא בשלום. והמחלוקת גורם חורבן העולם. ועל זה אמר ולפי שהיו שטופים בגזל כו' כי החמוס ממון גורם נ"כ חמוס דברים עד כי מלאה הארץ חמס ומריבה וכאמור: (ה) הגיע זמני ליקציץ הדם קץ מלשון קלוס. וכן קוצים דהיינו בתה. והדים הגיע קטיגוריא שלהם לפני. ומסיק כל כך למה כי מלאה הארץ חמס מפניהם שע"י חמס נתעורר הקיטגוריא עליהם לקרב פורענותם מיד: חמס שאינו ש"פ בכלל חמס גם פחות מש"פ אבל גזל אינו אלא ש"פ והכא דכתי' ותמלא הארץ חמס משמע פחות מש"פ: וכך היו אנשי דור המבול כו'. פי' בפרהסיא בהסכם כולם: שא"י להוציא ממנו בדין. שהקילה תורה לפי שנותן למחילה כדאי' בפד"מ: עשיתם שלא כשורה במדת הדין שסברו לגמרי שלא יקח אחד מחבירו אפילו פחות מש"פ. לכן אף אני אעשה עמכם שלא כשורת מידתי שדרכי לרחם בדין. אבל אתכם לא אחן לרחמים כלל: הלא נסע יתרם בם. פי' שיאבד יתרון ממונם בגופם (מהרז"ו): בלא חכמת התורה בדרך התורה להיות הכל במשער ומדה. אך עמכם יתנהג בלא שיעור ומדה רק בכליון חרוץ: (ו) חמס זו עבו"ם דכי מלאה הארץ חמס משמע שהבאירה היתה על הגזל ומדכתיב כי השחית כל בשר משמע עכו"ם וג"ע דמיקרי השחתה כדאי' בפרק ד' מיתות. לכן אמר דחמס ד' אנפי משמע (יפ"ת): חמס זה עבו"ם שנא' (יחזקאל ח') כי מלאו את הארץ חמס. כצ"ל (יפ"ת) והם מיירי בעכו"ם דכתיב קודם זה והמה משתחויתם קדמה לשמש וגו': חמסי ושארי על בבל. שארי הוא עריות שאר בשר. ופי' חמס בעשה לי בבלי. ועריות שעשה לי בבל וכמ"ש שים נגיון שנו וגו' ומה שם חמס שיש בו שאר אף כאן חמס שיש בו שאר (יפ"ת): (ז) אפילו ג' שפחים

נ' שפחים שהמרישה שולטת בארץ נימותו. משל לבן מלכים שהיה לו פדגוג. כ"ז שהיה סורח היה פדגוג שלו נרדה. ולבן מלכים שהיה לו מניקה כ"ז שהיה סורח היתה מניקתו נרדת. כך אמר הקב"ה הנני משחיתם את הארץ. הא אנא מחבל להון. ומחבל לארעא עמהון: (ח) עשה לך תיבת עצי גפר. יב א"ר אסי בד' מקומות נאמר בלשון הזה עשה לך. בג' נתפרש ובא' לא נתפרש. עשה לך תיבת וגו'. א"ר נתן תיבותא יג דאעין דקדרינון (יהושע ה) עשה לך חרבות צורים. נתפרש גלבין דטינורי. (במדבר י) עשה לך שתי חצוצרות כסף. נתפרש. (במדבר כא) עשה לך שרף. לא נתפרש. ר' יודן בשם ר' איסי אמר (משלי א) יד ישמע חכם ויוסף לקח זה משה. כיון שאמר לו הקב"ה למשה עשה לך שרף ולא פירש. אמר אם אני עושה של זהב אין הלשון הזה נופל על לשון זה. של כסף אין הלשון הזה נופל על לשון זה. אלא הרי אני עושה אותו של נחושת לשון נופל על לשון. שנאמר (במדבר כא) ויעש משה נחש נחושת. טו מכאן שניתנה תורה בלה"ק. ר' פנחס ור' חזקיה בשם ר' סימון כשם שניתנה תורה בלה"ק כך העולם נברא בלה"ק שמעת מימיך אומרים גיני גיניא אנתרופי אנתרופיא גברא גברתא אלא איש ואשה. למה שהלשון הזה נופל על הלשון הזה: (ט) קנים תעשה את התיבה. טז קילין וסדורין. א"ר יצחק מה הקן הזה מטהר את המצורע אף תיבתך מטהרתך: (י) וכפרת אותה מבית ומחוץ בכופר. יז הכא את אמר וכפרת אותה וגו' ולהלן את אמר (שמות ב) ותחמרה בחמר ובזפת. אלא להלן ע"י שהיו המים תשים ותחמרה בחמר ובזפת. יח בחמר מפני הריח. ובזפת מפני המים: (יא) וזה אשר תעשה אותה. יט א"ר יודן זה וזה עתיד

אחד למוד באמתך. הה"ד (ד"ה ב ג) האורך אמות במדה הראשונה אמות ששים ורוחב אמות עשרים. ולמה הוא קורא אותה אמה תביקין. ר' הונא אמר שהיו מתביאות בה. ורבנן אמרין על שם תיבתו של נח. שלש מאות אמה אורך התיבה חמשים אמה רחבה ושלשים אמה קומתה. בר חטיא אמר (תהלים קיט) בפקודיך אשיחה (שם) בחוקותיך אשתעשע. לימדתך תורה ד"א. כ שאם יעשה אדם ספינה שתהא עומדת בלמין יעשה רחבה אחד מששה בארכה. וגבהה אחד מעשרה בארכה: (יב) צהר תעשה לתיבה. ר' הוניה ור' פנחס ר' חנין ור' הושעיא לא מפרשין. ר' אבא ב"כ ור' לוי מפרשין. כא ר"א ב"כ אמר חלון. ר' לוי אמר מרגלית. ר' פנחס משום ר' לוי אמר כל י"ב חדש שהיה נח בתיבה. לא היה צריך לא לאור החמה ביום. ולא לאור הלבנה בלילה. אלא מרגלית היתה לו והיה תולה אותה. ובשעה שהיא כהה היה יודע שהוא יום. ובשעה שהיתה מבהקת היה יודע שהוא לילה. א"ר הונא עריקין הוינן מן קומי גונדא בהדא בוטיטא דטבריא. והיה בידינו נרות. בשעה שהיו כהים היינו יודעים שהוא יום. ובשעה שהיו מבהיקים היינו יודעים שהוא לילה: (יג) ואל אמה תכלנה מלמעלה. ר' יהודה ור' נחמיה. כב ר"י אומר ש"ס קילין היו בה. עשר אמות על עשר אמות. ושתי פלטיות של ד' אמות. קילין מיכן וקילין מיכן. קילין מיכן וקילין מיכן. וב' אמות לצדדים. ר"נ אמר ט' מאות קילין היו בה. וקיל ו' אמות על ו' אמות. וג' פלטיות של ד' ד'. וקיל מיכן וקיל מיכן וב' אמות לצדדים. על דעתיה דר"י לא ניחא ועל דעתיה דר"נ לא ניחא. ר"י ור' נחמיה. ר"י אומר כאמתא מלמטה כך אמתא מלמעלה. ואל

אמה

יד יוסף יב ילקוט ס"ז. ירושלמי ר"ה פ"ג ילקוט יהושע: יג תרגום אונקלס ויונתן: יד ילקוט משלי רמז תתקכ"ט: טו לעיל פ' י"ח. ילקוט בראשית. סנהדרין כ"א: טז ילקוט ס"ז: יז ילקוט ס"ז: יח סוטה י"ב: יט ילקוט ס"ז: כ ילקוט תהלים רמז תתע"ו: כא ירושלמי פ"ג דפסחים. ילקוט ס"ז. סנהדרין ק"ח. יונתן בן עוזיאל פדר"א פ' כ"ג: כב ילקוט ס"ז:

מתנות כהונה

משחית הס'. את הארץ פירושו עם הארץ: **פדגוג** אומן המגדל בני המלך: **נרדה** לשון רדוי ויסורין: פדגוג ומניקה המשל על האדמה שלקתה על עון דריה: **מחבל** משחית. תיבת גרסי': **דאעין** דקדרינון. פי' הערוך מין עץ הנקרא קדרינן: **גלבין** דטיטורי. כך התרגום של חרבות צורים ופירש"י גלבין אזמל וכן הוא אומר תער הגלבים: טונרי. סלע קשה: **לא נתפרש** מאיזה יעשה הנחש: **שנתנה** תורה כו'. ודבר הפי"ח היה שרף דהיינו נחש ונופל עליו לשון נחשת דאם לא כן למה עשאו משה מנחשת: **גיני** גינייא כו'. עיין לעיל פ' י"ח: **קילין** ומדורין. חדרים ועיין לקמן: **הקן** הזה. קנים דרש מלשון קן לפור: ה"ג **בחמר** מפני הריח ובזפת מפני המים: **בחמר** מפני הריח. משמע כדי להגן מפני הריח הבא מן החוץ: **זה** וזה. היה יכול לכתוב זה וכתב וזה לרבויי אחא לעתיד כו': **קורא** אותה אמה גרסי': **תביקין** מתביאות. הערוך הביאו ולא פירשו ובשם הר"ן מצאתי בספר אות אמת פי' שאמה בית המקדש קורא תביקין על שם שהיו מתביאות פירוש שוות לאמה של נח והאריך בראיות: **ורבנן** כו'. דרשו תביקין לשון תיבת נח נוטריקון: **בלמין** בתוך הים: **לא** מפרשין. לא היו מחולקין מה היה זה הצהר מרגלית המאירה לו: **לא** ס' צריך גרסי': **בשעה** שהיא כהה. כמו שאמרו חז"ל שרגא בטיהרא מאי אהני כל זה הוא בירושלמי ריש פ"ק דפסחים ומסיים שם למה יש היה אוכלת ביום היה אוכלת בלילה והכתיב זהר תעשה וגומר כמ"ד לא שמשו המזלות בשנת המבול: **ערוקין** כו'. רצים וברוחים היינו מפני חיל במערה זו של טבריה: **גונדא** חיל: **בוטיטא** פי' הערוך מערה: **ש"ס** קילין. ה"ג ברש"י ובערוך גרס ש"ל קילין ובמדור העליון היה מקצר עד שלא היה בה רק ג' שורות וראיתי כי טוב הוא לציירו פה לפי פי' הערוך ולגירסת רש"י: **והרי** לפניך הציור לדעת ר' יודא במדור האמצעי ובמדור העליון הרי סך כל הקילין ג' מאות וששים ולפי גירס' הערוך המדור העליון היה מקצר ועולה עד שלא היו בה כי אם שלש שורות של קילין סך הכל ג' מאות ושלשים קילין: **לא** ניחא. דכתיב ואל אמה תכלנה מלמעלה דמשמע שסופה התיבה מתקצרת מלמעלה עד רוחב אמה ח"ל הערוך והקשינו לר' יודא שהיה פותח בורה מן השליש מהא דכתיב ואל אמה וגו' עכ"ל: ר' יודן ור' נחמיה כל חד וחד מתרץ לטעמיה כדמפ' ושיל: **כאמתא** מלמטה ט': **ואלאמה** תכלנה. פירושו שבאותו אמה שהיה

עודד

עץ יוסף

פי' ואת הארץ פי' עם הארץ: **פדגוג** אומן המגדל: **ירדה** לשון רידוי ויסורים: **ומחבל לארעא עמהון** וזהו הנני משחיתם עיקר ההשחתה בהם והארץ עמהם: (ח) **בג'** נתפרש עיקר הדרשה על מקומות שלא נתפרש שמאחר שבאיזה מקומות פירש א"כ אף במקומות שלא פירש בהכרח לומר שלא בא לסתום אלא לפרש וכמו שיתבאר: **דאעין דקדרינון** בלשון יוני ורומי עץ שמים. וכן תרגם עלי טפר דאעין דקדרוס (תוסף הערוך) והיפ"ת כתב דקדרינון שם מקום. והוא הרי אררט שורי קדרוס והעצים הנגדלים במקום ההוא נקרא גופר: **גלבין דטינרי** כך התרגום של חרבות צורים. ופי' גלבין אזמל. טינרי סלע קשה (מה"כ). והטעם שצוה בצורים משום שהיו בדרך מקום סכנה. וברזל הוא מרפא מהרה (יפ"ת): **שרף ולא נתפרש** ממה יעשה השרף: **זה משה** כלומר שזה ילדק בו: **על הלשון** בירושלמי פכ"ב דר"ה אמר משה עיקרו לא נחש הוא. כלומר אף השרף עיקר שם המין הכללי הוא נחש דשרפים תואר לנחשים: **בלה"ק** דכיון דשם נחשת נופל על לשון נחש ועשה כן ע"פ מה שאמר לו ה' עשה לך שרף ע"כ שדבר ה' למשה בלה"ק היה. כי אין נופל שם נחש על שם נחשת אלא בלה"ק: **העולם נברא בלה"ק** כלו' לשון האדם בתחלת הבריאה. ומדור הפלגה נתפשטו יתר הלשונות כי שם בלל הקב"ה שפתם: **גיני אנתרופי גברא** כולם אים בלשונות מחולפות. ואין קורין בלשונות אלו הנקבה. גיניא. אנתרופי. גברתא. אבל בלה"ק נמצא שהזכר והנקבה נקובים בלשון אחד איש ואשה. למה שהלשון נופל על הלשון שם אשה נגזרה מלשון איש. מזה נראה שבלה"ק היה מדבר (יפ"ת): (ט) **קילין ומדורין** מכבנין והדרים לכל בעלי חיי' שכל המדורות היקרו קנים כמו בהקן ידור לעוף. ומ"מ דרים מה הקן הזה מטהר כו' מדאפקיה בלשון קנים (יפ"ת): **מה הקן הזה** מטהר כדכתיב ב' צפרים חיות טהורות: **מטהר את המצורע** לא נקט זבה ויולדת. דאין כפרתן על הפא כשל מצורע דנגעים באים על עון. ומשל נח נמי מהפלה היה: **תיבתך מטהרתך** מאיזה עון שהיה בידו דאין צדיק בארץ וגו' וכ"ש למ"ד שהיה מקטני אמנה וטהרתו התיבה היינו בעמלו שטרח במעשיה ובפרנסת הב"ח בה י"ב חדש והיותו אסור והגוש בה י"ב חדש (יפ"ת): (י) **וכפרת אותה** וגו' מבית ומחוץ בכופר. וכופר היינו זפת דזפתה לתיבה בזפת מבית ומחוץ והתם לא זיפתה אלא מצד אחד ומצד אחד בחמר: **ע"י שהיו המים תשים**. כלו' רפים שלא היו רק מי היאור היה די בזפת מצד אחד לעכב המים. והמרה מבפנים שלא יריח ריח זפת חכתה מבחוץ לעכב המים. אבל נח הוצרך לזפותה מבית ומחוץ לחוזק המים ואע"פ שהיה ריח זפת (יפ"ה): (יא) **זה וזה** שהיה יכול לכתוב זה וכתב וזה ו"ו יתירה לרבויי שעתיד אחר למוד במדה זו הה"ד האורך אמות במדה הראשונה אמות ס' ורוחב אמות כ' כנ"ל ולא מפרש מאי היא. אלא דהיינו מדת התיבה שהיא מדה הראשונה של האמות המוכר בתורה. ולפי שאמה מדתה משונה פעמים בת ו' ספחים ופעמים בת ה' ופעמים בת ו' ואצבע. לכן אמר כמדת אמה נח (יפ"ת): **ולמה הוא קורא אותה אמה תביקין**. בערוך הגירסא ולמה היא תביקין. ופירש המוסף ולמה אמר הראשונה. ותירץ היא תביקין כלומר אמות של בנין בית שלישי תהיה באמות תיבת נח. והתביקין פירושו דבר של תיבה עכ"ל. ולפי גירסת הספר תביקין הוא נוטריקון תיבת קיני נח. וקאמר שהיו מתביאות בה פי' משוות. שמשוה אמות בית המקדש לאמה הראשונות. ולפי גירסתנו למה הוא קורא אותה אמה תביקין. כל המאמר קושיא היא. שהיו קורין לאמה שמדדו בה הבית תביקין (רש"י). ומתרץ רב הונא על שהיתה מובאת כנ"ל ומובאה פירוש בינוניה כדתנן בפ"ו דנגעים כעדשה מובאת פי' בינונית. ועל שם כך נקרא תביקין לפי שהיא בינונית שהיתה מכוונת שכיחים: **למדתך תורה** פי' כלומר שלכן נכתבה מדה זו ללמד דרך ארץ (יפ"ת): **בפקודך אשיחה** שאשיחה במילי דעלמא ע"י תורה ואשתעשע במילי דעלמא ע"י דברי תורה והיינו דרך ארץ **בלמין** בתוך הים: **אחד מששה בארכה** כמו בתיבה שהאורך ג' מאות אמה והרוחב חמשים אמה אחד מששה בארכה. והגובה שלשים אמה אחד מעשרה בארכה: (יב) **לא מפרשים** מלשון הפרשה והעתק שאלו החכמים לא הפריסו דעותיהם ולא חילקו. רק ר"א ור"ל מחלקין: **חלון** וזהר מלשון זהרים על האור. או שהלד"י מתחלף בז' מלשון זהר והיינו על החלון שמביא אורה לבית: **מרגליות** היא אבן טוב המאיר כמ"ד שלא שמשו המזלות כל י"ב חדש של המבול. או ס"ל שלא היה צדיק באור ולא היה ראוי לראות דרך החלון במפלתן: **לא היה צריך לא לאור החמה**. להכיר שהוא יום. וללבנה להכיר שהוא לילה. ואיידי דנקט אור חמה ביום נקט לבנה בלילה (יפ"ת): **ובשעת שהוא שוקע** כי אור החמה גדול מכל אור על כן כל מאורות כהים בעוד אור החמה בעולם וסובר שלא בטלו המאורות במבול: **היה יודע שהוא יום** שהוצרך להבחין בין יום ובין לילה לדעת לכוונס הבעלי חי שיש שאוכל בב' שעות ביום ויש בב' שעות בלילה כדאי' בירושלמי פ"ק דפסחים ובתנחומא (יפ"ת): **עריקין** כו' רצים וברחים היינו מפני חיל במערה: **גונדא** חיל: **בוטיטה** מערה (ערוך): (יג) **ש"ס קילין היו בה כו'**. קילין פירש במוסף הערוך בל"ר שם כללי להדר קטן ובפרס מיוחד ההדר לדבר מאכל ומשקה. וכתב היפ"ת שהעיקר כפי גירסת הערוך. והכי גרסינן ר' יהודה אומר שלש מאות ושלשים קילין היו בה. הקיל עשר אמות על עשר אמות וכו'. ר' נחמיה אומר תשעה מאות קילין היו בה וקיל שש אמות על שש אמות וכו'. על דעתיה דר"י ניחא. על דעתיה דר"נ לא ניחא. א"ר נחמיה כאמתא מלמטה כך אמתא מלמעלה ר"י אמר כמין קומרטין היתה והיה מסקיף בה ועולה כו' עד שהעמידה על אמתא שנא' ואל אמה תכלנה וגו'. וכן מובא בספר יפה. ובזה יבא הכל על נכון. והוא דר"י ור"נ פליגי בתרתי. הדא דר"י ס"ל קיל היה עשר על עשר. ור"נ ס"ל שכל קיל היה שש על שש. ועוד דר"י ס"ל שבמדור העליון היה מקצר ועולה עד שלא היה בה כי אם ג' שורות כל קילין ומתחלא לפי חשבונו כך הכל הוא ש"ל קילין. ורבי נחמיה ס"ל שגם במדור העליון היה שוה לתחתון והיה לפי חשבונו תשע מאות קילין. ואהא קאמר ע"ד דר"י ניחא משום דכתיב ואל אמה תכלנה מלמעלה. אבל לר"נ דאמר שהמדור העליון היה שוה לתחתון מאי ואל אמה תכלנה מלמעלה. ומשני דר"נ אמר כאמתא מלמטה כך אמתא מלמעלה. כלומר הא דכתיב ואל אמה תכלנה מלמעלה הכי פירושו באותה אמה שהיה משער ומודד למטה בה עצמה היה מודד ומשער גם למעלה שהיו כל המדורים שוים במדה. ור"י אמר כמין קומרוטין היתה והיה מסקיף בה ועולה וכו' כלו' מדור העליון היה משופע ועולה כמין כיפה עד שלמעלה היה רחבו אמה. ולא התחיל השפוע אלא במדור השלישי מלמעלה כדרך הבנינים (מה"ק): **ועתה** אבאר לך בשם הערוך פירוש הדברים שרבי יהודה ס"ל שרוחב התיבה שהיתה חמשים אמה ד' קילין היו בה ברוחב. והן מ' אמות. ב' קילין שהיו באמצע האורך הקילין היו מדובקים. ולפניהם היו ב' פלטיות אחת מכאן ואחת מכאן כל אחת רחבה ז' אמות. ומצד אחד של פלטיא קיל אחד. וכן קיל אחד מצד פלטיא האחרת. ועוד בין הקילין לפלטיות מ"ח אמות. וב' אמות לצדדים שלין כ' אמה. פירנסתה רוחב התיבה. אורך התיבה ש' אמות תעלה בורה אחת של שלש מאות אמה שלשים קילין. שהרצועה של קיטונות באורך התיבה מראשה לסופה זו כנגד זו ואין ביניהם הפרש כלום. וכבר פירשנו ד' קילין היו ברחבה וכל שורה היתה שלשים קילין וד' פעמים שלשים יעלו מאה ועשרים קילין מתחיים. וק"ך קילין השניים יעלו ר"מ. שלישים העליונים לא היו אלא שלש שורות שהיה מיצר ועולה ולא היה רוחב התיבה אלא מ' אמות. ושלשה שורות שלין התשעים ור"מ הנה ש' מאות ושלשים קילין לדברי ר"י ר"נ אומר תת"ק קילין היו בה. קיל ו' אמות על ו' אמות. ושמה פלטיות של ארבע ארבע. קיל מכאן וקיל מכאן ושתי אמות לצדדין. פי' רוחב התיבה נ' אמות. ושש שורות של קילין הן שם וכל קיל שש אמות ועולין ל"ו אמות. וג' פלטיות של ד' ד'. וב' אמות לצדדים. עולין התשים. וכיצד נעשה אלו ששה קילין ברוחב התיבה. ד' הדרים באמצע התיבה. שנים לבד דבוקים מאחוריהם ושנים לבד דבוקים מאחוריהם. וביניהם פלטיא של ד' אמות וחדר מכאן מצד הב' וביניהם פלטיא של ד' אמות. וחדר מצד ב' האחרון וביניהם ד' אמות רוחב הפלטיא. וב' אמות מצדי קילין שהודים. פירנסתה רוחב התיבה. אורך

כשיעם

והנה אציגה לפניך הציור לדעת רבי יהודה

אורך התיבה שלש מאות אמה :

מהלך זה היה רחב אמה :

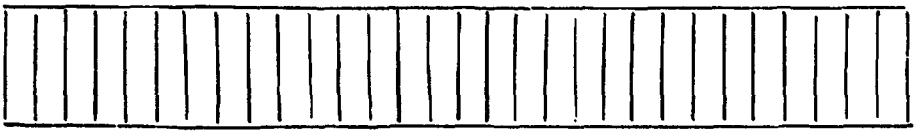

פלטיא זו רחבה ארבע אמות . וממנה היו הולכין אל תוך הקילין שמן שני צדדיה :

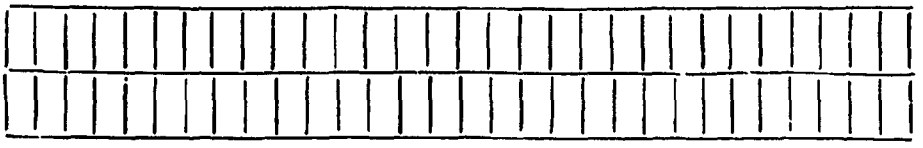

פלטיא זו רחבה ארבע אמות . וממנה היו הולכין אל תוך הקילין שמן שני צדדיה :

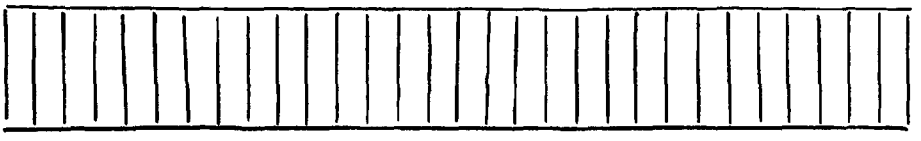

מהלך זה היה רחב אמה :

כן היה במדור התחתון . וכציור הזה היה במדור האמצעי ובמדור העליון . הרי סך כל הקילין ג' מאות וששים . ולפי גידסת הערוך המדור העליון היה מקצר ועולה עד שלא היו בו רק שלשה שורות של קילין הרי סך הכל שלש מאות ושלשים קילין :

ודרי לפניך הציור על דעת רבי נחמיה

אורך התיבה שלש מאות אמה :

מהלך זה היה רחב אמה :

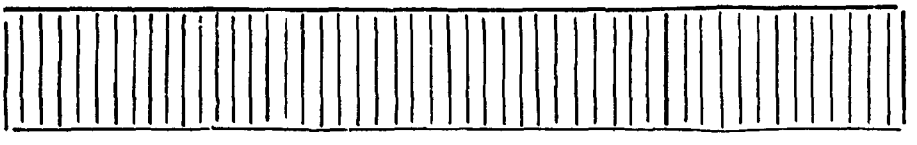

פלטיא זו רחבה ארבע אמות . וממנה היו הולכין אל הקילין שמן שני צדדיה :

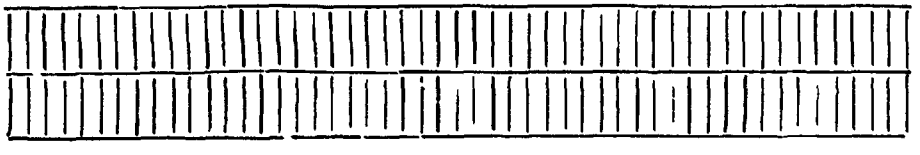

פלטיא זו רחבה ארבע אמות . וממנה היו הולכין אל הקילין שמן שני צדדיה :

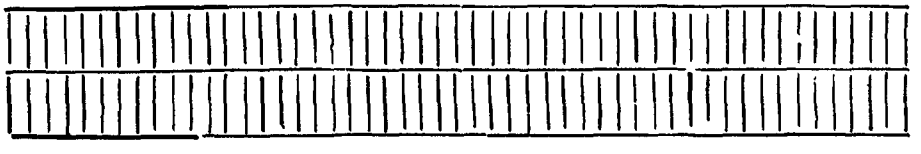

פלטיא זו רחבה ארבע אמות . וממנה היו הולכין אל הקילין שמן שני צדדיה :

מהלך זה היה רחב אמה :

כן היה במדור התחתון . וכציור היה ג"כ במדור האמצעי . וכן היה במדור העליון . הרי סך כל הקילין תשע מאות :

רוחב התיבה ג' אמה

סורס זו רחבה עשר אמות . ובה ג' קילין כל אחת ואחת עשר אמות לרוחב ושבר אמות רחבה :

סורס זו רחבה עשר אמות . ובה שלשים קילין כ"א :

סורס זו רחבה עשר אמות . ובה שלשים קילין כ"א :

סורס זו רחבה עשר אמות . ובה שלשים קילין כ"א :

סורס זו רחבה שש אמות . ובה ששים קילין כל אחת ואחת שש אמות לרוחב והם אמות רחבה :

סורס זו רחבה שש אמות . ובה ששים קילין כ"א :

סורס זו רחבה שש אמות . ובה ששים קילין כ"א :

סורס זו רחבה שש אמות . ובה ששים קילין כ"א :

סורס זו רחבה שש אמות . ובה ששים קילין כ"א :

אמה תכלנה מלמעלה . ר"נ אמר כסין קומרוטין היתה והיה משקיף כה ועולה . ומשקיף בה ועולה . עד שהעמידה על אמתה . שנא' ואל אמה ונו' : (יד) ופתח התיבה בצדה תשים . כג א"ר יצחק לימדתך תורה ד"א . שאם עושה אדם טרקלין עשר על עשר יהא עושה פתחו מן הצד . כד התחתים שנים ושלשים תעשה . התחתיים לזבלים . שניים לו ולבניו ולטהורים . והעליונים לטמאים . ויש מחליפים . תחתיים לטמאים . שניים לו ולבניו ולטהורים . והעליונים לזבלים . כיצד היה עושה . אלא כמין קטרקטין היה לו והיה פוסקן מן הצד . העשה . אף היא היתה מסייעת את עצמה : (טו) ואני הנני . הנני מסכים לדברי מלאכים כה שהיו אומרים (תהלים ח) מה אנוש כי תזכרנו . את המבול מים . מים היו וכיון שהיו יורדין היו נעשים מבול . לשתת כל בשר כל אשר בארץ יגוע . יצמוק : (טז) והקמותי את בריתי אתך . כה בריה אתה צריך מפני הפירות שאתה כונס שלא ירקבו ושלא יתעפשו ושלא ישתנו . בריה אתה צריך הנבורים היה אחר מהם נותן רגלו על הההום וסותמו . נותן ידו על ההלין וסותמה . היה בא ליכנס להיבה והיו דגליו מתערבלות . הה"ד (תהלים פו) הרפאים יתוללו מתחת מים ושוכניהם . ארי היה בא ליכנס לתיבה והיו שיניו קהות . הה"ד (שם ז) שאנת אריה וקול שחל ושני כפירים נתעו . א"ר הייא בר אבא נגר היית ואילולא בריתי שהיתה אתך לא היית יכול ליכנס לתיבה . הה"ד והקימותי את בריתי אתך . אימתי לכשתבנם אל התיבה : (יז) אתה ובניך . טו' יהודה בר סימון ור' חנין בשם רב שמואל בר ר' יצחק אמר נח כשנכנס לתיבה נאפר לו פריה ורביה . הה"ד ובאת אל התיבה אתה ובניך לעצמך . ואשתך ונשי בניך לעצמן . כיון שיצא התיר לו . הה"ד צא מן התיבה אתה ואשתך ובניך ונשי בניך . א"ר אבין כתיב (לעיל ג) בחסר ובכפן נלמוד . אם כן ראית הסרון בא לעולם וכפן בא לעולם . נלמוד הדי רואה את אשתך כאילו היא נלטורה . שכן בכרכי הים כה קורין לנחה נלטודה . א"ר מונא כתיב (בראשית מה) וליוסף יולד שני בנים בטרם תבא שנת הרעב : (יח) ומכל החי מכל בשר שנים מכל ונו' . כט א"ר הושעיא אפי' רוחות נכנסו עם נח אל התיבה . שנא' מכל החי . מאותן שנבראו להם נפשות ולא נבראו להם נופים . ר' יהודה ור' נחמיה . ר"י אומר ל ראם לא נכנס עמו אבל גוריו נכנסו . ר"נ אומר לא הוא ולא גוריו . אלא קשרו נח בתיבה . והיה מתלים תלמיות כמן טבריה לסועיתא הה"ד (תהלים לו) התקשר ראם בתלם עבותו אם ישדד עמקים אחריך . כימי ר"ח בר אבא עלה גורא אחד לא"י . ולא הניח אילן עד שעקרו . ועשו תענית והתפלל ר' חייא . וגעת אמו מן המדבר וירד לקולה : זכר ונקבה יהיו . אם ראית זכר רין אחר נקבה קבלם . נקבה רצה אחר זכר אל תקבלה : (יט) ואתה קח לך ונו' . לא ר' אבא ב"כ אמר הכנים עמו דבילה . תני משום ר' נחמיה רוב מכנסו דבילה . ר' אבא ב"כ אמר הכנים עמו זמורות לפילים . חצובות לצבאים . זכוכית לנעמיות . ר' לוי אמר הכנים עמו זמורות לנטיעות . יתורים לתאנים . נרופית ליתים . על דעתיה דר' אבא ב"כ . והיה לך ולהם . דבר שהוא לך ולהם . ועל דעתיה דר' לוי והיה לך ולהם . לב אתה

עיקר

יד יוסף כג יקוס ס"ו : כד עיין פדר"א פ' כ"ג . סנהדרין ק' יפעניות . נקמן פ' ל"ד . תנחומא ס"ו . פדר"א פ' כ"ג . סנהדרין ק' : כה יקוס ס"ו : כו יקוס תיוב וס"ו . ירושלמי פ"ק יפעניות . נקמן פ' ל"ד . תנחומא ס"ו . פדר"א פ' כ"ג . סנהדרין ק' : כז פעמים ס"ו . כח יקוס ס"ו : כט ר"ס כ"ו : כט יקוס ס"ו : לי יקוס תיוב ומו פרקי"ו . זמנים קי"ג . לא יקוס ס"ו . זמנים קי"ג . תנחומא ס"ו : לב עיין תוס' ע"ז ד"ה ופתח :

מתנות כהונה

מוהד ומפער מלמפה כה עמה מה מהד ומפער גם למעלה : קטרוטין פירש"י והעדך קפוע שפוע ונגול ופיוצו שמהזר העליון היה מקופע ועולה כמין פיפה עד שלמעלה היה למטו אמה . ובילקוט גרס על דעתים דר' יהודה אימא ועל דעתיה דר' נחמיה לא אימא : רבי יהודה אומר כלאחר כן ולפי גירסת זו אינו חוזר למעלה ולקלי לחלמעה שלנדבי ר"י יתיישב היטב ולא למה ועומר שלמעלה הקרא התיבה של מהזר העליון היתה בהיה כמו אחריהיו של המהזר . ולדבני ר' נחמיה המכסה שהיתה קמקומין צריך לפרש שהיה מקופע ומתקצר עד שהיה רחב למעלה ורש"י ז"ל נרם להיבוך ע"ד ר"י לא אימא ועד דבני נחמיה אימא ופיפה דמיירשת ולא למה מלמעלה מוטה יותר לפי דר' נחמיה מדלי : משקיף לשון סיפוח כדלמה שקוביס שמוחות של חלונות ב"ה וכן פרש"י מן הצד . פירש"י נקבן זוחות שלא שעשה הפתח בלמעלה יחזיק יותר מלויר הניה שנבניס עכ"ל לכל לם למעה משיעור זה לין החלונה נקבן זוחות יותר מפלם היה בלמעלה : קטרקטון הוא מגריפה לו מלה שנו היה עוקף הזכל לנדדין : פוסקן פרש"י למעמן ומחסכן מן הצל וביקלוט אומא ני למחה : אף היא כו' . העשה מיוחר בשרי בהחלה העיון כתיב עשה לך לפ"כ דלם ההי"ו ניעו לנקיבה כלאחרנה : מסייעת כו' . כלומר ועשה מלויה ושלה עשה לך לפ"כ דלם ההי"ו ניעו לנקיבה כלאחרנה : מסייעת כו' . כלומר ועשה מלויה ושלה ומלללה בידו . דבר ניעור על מופניו וכמו שדרשו לגל מלאכת התשכן ומקדש ומעורה : הנני מכסים . מלת הנני משמשתיה בכל מקום הניעי מוכן ומזומן למלאות דבריך וכן פירש"י בכל מקום לכן כאן פירש"י דייק על ומני : היו עשבים מבול . מכהיסים ומהבלים ומכלים העולם : יצמוק לשון מלממק ויכה לו בפרק ניעה ולגלדנו בת שמלה יגוע לין פירוש כמו ויגוע ויאסף אל עמיו שהיא מיתה נשיקה ולא נאמרה אלא לגל הלדיקים : ושלא יחמו שוחרי הניעות : הנבורים העמקים : על החלין . לחנוכת הסמיס שנפתחו להוריד נשמיס וסיהמו ולא היה חזיק תוקס וכשבאו ליכנס לתיבה היו רגליהם נכוות וחך היקה חוק הברים שהוס הסיס לא היה חזיק תוקס וכשבאו ליכנס לתיבה היו רגליהם נכוות וחך היקה חוק הברים שהוס הסיס לא היה חזיק תוקס וכדלקמן : טהערבלות נכניס : ידוללו נשא הללים וכפ"י פירש לשון מיל ועשה :

עץ יוסף

התיבה ס' אמות וכל קיל שם לאמות שהה פעמים המשים עושין ג' מלות נמלאת הסורה של קיולן ממשים קיולן זה בגד זה מדוקים ואין ביניהם הכרש וחוט שם שורות בתיבה כל לחת חמישים שלין שלש מלות . וכן בשיש וכן שלישים עושין חמ"ק עכ"ל . אבל הקנה לא"ד בשמוח סי' י"ד החמישים לזבלים למה לי קיולים ומדוחים לעשה . וכן בהיפך לפי"ד זבלים לעשה למעלה ומדוחים למעלה . ובמה ים לומר ללמו חוקת קיומים ומדוחים ממש לקמר בכולהו . אלא הכי קאמר אחיב מיעור מכפיף לעשות מהם קיומים ומדוחים בשיעור הנזכר לכל הד בלחית ליה (ירמ"ק) קטרוטין פרש"י והעדוך שפוע ונגול כמין כיפה : משקיף לשון סכוך : (יד) טרקלין לשון סכוך : מני מימר . למעשה בהיחיהו מלמעלה (ירמ"ק) . עשר על עשר דהוות רשעדה על עשרה לת הניע מרקלין ואין להקשך עליו (ירמ"ק) : טן הצד דמי הערקלין שלת יהיה הכותל פנוס בתיניעו (ירמ"ק) . וכפ"י ז"ל פי' שהפתח בלמעלה יהיהיך יותר מעזיר הניע בבבניס : ותחתיים לזבלים בפרק הלקנרס עליונים לגדם . תניעיים לבהמה וחיה . התהומים לזבל ע"כ . ועיין מהיק ביצד היה עושה מיש מהליפין בעי היאך יעיס הזבלים בעליונים שלת יפלו על המניעים דרך הלכונה שהעלם . ומפני שמן הגל דהיינו לגל דופן הניבה מן בקרן ניעה עשה במין קטרקטון והוה מדלית קלשים בנקף פי הלכונה וחיה פתוח מגל לחה כניס שעב . ומשם היה מיעלה הזבלים יי הה לוקס בלפי פני לחהני הבהמה . ועיי שלת היה לחיהוכה בלמעלה מיעבכת שלת יפולו (ירמ"ק) . ועשמיה של היה"ל עליונים לזבלים ולת בהתהון . שלת יעלה הריח רע : פוסקן ג"ל פועל הוהוב (מוסף הערוך) : תעשה אף היא כו' דייק מדכ"ל לחיהר מעשיה בניל הניהיב הסר קרי ביה תעשה בלירי שנעשיה מעלתה כדדיק בתנחומא נבי חמורה דכתיב בה העשה לת המורה (ירמ"ק) : היתה מסייעת א"ע דקל נם . כי נח לבדו לת יוכל לניון כל המלאכה : (טו) הנני מכסים יהודה לחני דניס ברי"ל נם חני מכסים עם תוהן התלכסים בלחשוב מה לעשה לחיהן (ירמ"ק) : מים היו יכולס לפי שהפער לפרש הריבוי מים . המבול של מים . שלת הבת ר"ש הריעה בילה הסמוכה . לכן כ' המבול לחהר שכבר היה מים : יצמוק ביכולס כהו ויכול ליהו חלבון מים צומקים . ולשמעון בת שמלת יגוע לין פירושו כמו ויגוע ויאסף אל עמיו שלת נתמהה לגלת מים צומקים : (טז) מפני הפירות שהבריה בכ"ע הבשהה של מה שלין בידו לעשות . לכן לומר שהבשהה היה על הביכות שלת יקרבו ולת שד שלת שלת יהיעבשו . ולת שד שלת שלת יכשלו לחמים שהיו ולפי שהיו בהיב בהיב שהיה לכל לחד לפי ענינו . וכן גבורים שלחד נותן רגלו על התהום וסותמו וידו על התלין מלעלה בחלוני ביקים שנפקעו ליריחת מי התהום וסותמה . ועל כל זה כשהיו בתיבה ניעו לכפר התיבה רגליו מיתערבלות בי מיתבעלות (ירמ"ק) . וכ"ש כי כבוד מהמיומות המים . והמעיין פי' מפתיעות ויהליקות . יהוללו ייהמה מים ושוכניהם . כל נבורי לוב המבול כלעיל פ' כ"ז והחזקם היל ויהמה מים כהרעבהו המים מחמת לחות רגליהם מן המהומות : והה"ד שאנת אריה לעיל מיימי בהיב זכר בת מי הוא נקי לכל . דעת שהיה נקי ממלט ודומה נלחבו והלחיות שהיו שוהנים על נח נתקנו שיניהם ולפכבר סכוזה על רעש הדוב : שיניו קהות לכמר שפעל לגו ונעוהתו : נגר היית מ"ש שהשוב מהר

עיקר וחם טפלים לך. ואספת אליך. אין אדם כונס דבר שאינו צריך לו. ויעש נח ככל אשר צוה אותו אלהים כן עשה. זה שיכון לעשיית התיבה:

פרשה לב (א) ויאמר ה' לנח בא אתה וכל ביתך אל התיבה. א כתיב (תהלים ה) תאבד דברי כזב איש דמים ומרמה יתעב ה'. מדבר בדואג ואחיתופל. דוברי כזב. הן ודיבורן. ר' פנחס אמר הן ומדברותיהן. איש דמים ומרמה. זה התיר נ"ע ושפיכות דמים. וזה התיר גילוי עריות ושפיכות דמים. שנאמר באחיתופל (ש"ב ט"ז) בא אל פילגשי אביך. וש"ד דכתיב (שם י"ז) ואבא עליו והוא יגע ורפה ידים. וכתיב (שם) והכיתי את המלך לבדו. וזה התיר נ"ע וש"ד. נחמן בריה דר' שמואל בר נחמני. אמר לשאול וכי יש אישות לדוד הלא מורד במלכות הוא וחשוב כמת. ועכשיו התיר קונעתו ועשה אותו זיטויטום. וכאילו הוא מת ודמו מותר ואשתו מותרת. עמד שאול ונתן מיכל אשת דוד על פיו לפלטי בן ליש. וש"ד דכתיב (ש"א כב) ולא אבו עבדי שאול המלך לשלח יד בכהני ה'. אבל דואג הרגן. שנא' (שם) ויסב דואג האדומי ויפגע בכהני ה'. יתעב ה'. שאינם לא חיים ולא נדונים. ואני כאשר עשו כן עשיתי. ומה ביני לבינם. אלא שנסלת עלי ואמרת לי (ש"ב יב) גם ה' העביר חטאתך וגו'. ד"א תאבד דוברי כזב. מדבר בדור המבול. הן ודיבורן כזב. ר' פנחס אמר הן ומדברותיהן. איש דמים שנא' (איוב כד) לאור יקום רוצח יקטול עני ואביון ובלילה יהי כגנב. ומרמה שנא' כי מלאה הארץ חמס מפניהם. יתעב ה' ב שאינן לא חיים ולא נידונין. ואני כאשר עשו כן עשיתי. ומה ביני לבינם. אלא שגמלתני טובה ואמרת לי בא אתה וכל ביתך אל התיבה: (ב) ד"א בא אתה וגו'. ג כתיב (תהלים יא) כי צדיק ה' צדקות אהב ישר יחזו פנימו. ר' תנחומא בשם ר"י בר סימון סנחמא בשם ר' אליעזר בר יוסי אמרו אין לך אדם אוהב בן אומנותו. אבל החכם אוהב בן אומנותו. כגון ר' חייא דר' הושעיא. ור' הושעיא דר' חייא. והקב"ה אוהב את בן אומנותו שנא' כי צדיק ה' צדקות אהב ישר יחזו פנימו. זה נח. שנא' ויאמר ה' אל נח בא אתה וגו': (ג) כתיב (שם) ה' צדיק יבחן ורשע ואוהב חמס שנאה נפשו. א"ר יונתן ד היוצר הזה אינו בודק קנקנים מרועעים שאינו מספיק לקוש עליהם אחת עד שהוא שוברם. ובמה הוא בודק בקנקנים יפים. שאפי' מקיש עליהם כמה פעמים אינם נשברים. כך אין הקב"ה מנסה את הרשעים אלא את הצדיקים. שנאמר ה' צדיק יבחן. וכתיב (בראשית כב) והאלהים נסה את אברהם. א"ר יוסי בן חנינא הפשתני הזה בשעה שהוא יודע שהפשתן שלו יפה. כל שהוא כותשה היא משתבחת וכ"ז שהוא מקיש עליה היא משתמנת. ובשעה שהוא יודע שהפשתן שלו רעה. אינו מספיק לקוש עליה אחת עד שהיא פוקעת. כך אין הקב"ה מנסה את הרשעים אלא את הצדיקים. שנא' ה' צדיק יבחן. אר"א משל לבעל הבית שהיו לו שתי פרות אחת כחה יפה ואחת כחה רע. על מי הוא נותן את העול. לא על זאת שכחה יפה. כך הקב"ה מנסה את הצדיקים שנא' ה' צדיק יבחן. זה נח שנא' ויאמר ה' לנח כי אותך ראיתי צדיק לפני: (ד) כי אותך ראיתי צדיק. אמר ראב"ע ה מצינו שאומרים מקצת שבחו של אדם בפניו וכולו שלא בפניו. שכן הוא אומר בנח איש צדיק תמים היה שלא בפניו. וכתיב כי אותך ראיתי צדיק לפני בפניו. ר"א בנו של ריה"ג אמר מצינו שאומרים מקצת שבחו של מי שאמר והיה העולם בפניו. שנא' (תהלים סו) אמרו לאלהים מה נורא מעשיך. שלא בפניו אומר (שם קלו) הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו: (ה) מכל הבהמה הטהורה וגו'. ור' יודן בשם ר' יוחנן ור' ברכיה בשם ר"א ור' יעקב

יד יוסף פל"ב א לקמן פ' ל"ח. וילקוט תהלים: ב סנהדרין ק"ז: ג שוח"ט מזמור י"א. ילקוט שם: ד לקמן פ' ל"ד ופ' ל"ט. ש"ר פ' ב'. במ"ר פ' כ'. ש"ר סוף פסוק דודי לי ואני לו. שוח"ט מזמור י"א. תנחומא ס"ו. ילקוט תהלים י"א. וילקוט ישעיה רמז ש"נ: ה ערובין י"ח. ילקוט ס"ז. וספרי פ' פינחס ק"כ: ו ויק"ר ריש פ' כ"ו. במ"ר פ' י"ט. תנחומא סדר וישלח. פסחים ג'. שוח"ט מזמור ט' ומזמור י"ב. פסיקתא רבתי פ' י"ד. תנחומא חוקת:

מתנות כהונה

אלא הכניסם רק בשביל עצמו ויפת מהם אח"כ בהמות רק הפסולות שהן נותן לבהמות וחיות אבל לא הכניסם בשבילם: אין אדם כונס כו' כלומר למדתך התורה דרך ארץ שלא יכניס אדם דבר אא"כ צריך לו ולרבי אבא כי טעמיה ולרבי נחמיה כי טעמיה: זה שיכון לעשיית התיבה. פירש"י ז"ל פסוק זה שינו כאן לעשיית התיבה כלומר מוסב ושייך על עשיית התיבה כמו שפירש"י בפירוש החומש ולקמן בפ' נח דף קע"ב ע"ג איתא כה"ג ממש וכן לקמן ע"ג גרס זה שיכון לכנוס בהמה וכו' (וכן בשה"ר ז ג) ולקמן פל"ד זה שיכון בזכות הקרבנות כלומר פסוק זה נכתב כאן ומוסב על הקרבת הקרבנות: הן ודיבורן כלומר הן בעצמם מקולקלים כד"א אשר לא יכזבו מימיו הרי מוצא מים שמימיו נפסקים הוא כזב וגם דיבורן כזב והקר דייק מדכתיב דברי חסר וי"ו הרי שהדברים גם הם כזב והקרי דוברי הרי המדברים כזב: מדברותיהם פירש"י מנהיגם ודבר שלהן מסייען לעשות רעה: זה התיר. דייק מדכתיב איש שעניהם עון במעשיהם כאיש אחד: אמר לשאול. דואג אמר לשאול כו': קונעתו פי' הערוך אשתו: זיטויטום פירש"י מי כמו זומא חיפשא דלעיל פ"ב ור"ל מעולל והאסל מן החיים כד"א לדעת שפירושו הסרס הדשן וכן כתיב הביאם רש"י ז"ל סוף פר' תרומה או י"ל עשה אותו כאיש בעלמא הפקר כאוות האדם וה"נ בהדיא בשוחר טוב סימן נ"ב דמו מותר ואשתו מותרת לינשא לאחר: ולא נדונים. אני דן אותם ביזכו אח"כ לעוה"ב: ואני כרוב חסדך. כתיב מיד אחר יתעב ה' ודרש וי"ו העטוף של ואני על של מעלה ממנו כלומר גם אני כל אלה עשיתי רק ברוב חסדך גמלת עלי שאמרת גם ה' וגו' על שחזרתי בתשובה ובאתי אל תוך ביתך להתפלל ולהתוודות על עונותי וכ"מ טוב בפירש"י: כי מלאה הארץ חמס. חמס הוא פחות משוה פרוטה כדלעיל פ' ל"א ולא ניתן להשבון והוא מרמה: ואני כאשר כו'. מדבר בנח: ה"ג וכן הוא בילקוט תלים כגון ר' חייא דר' הושעיא ור' הושעיא דר' חייא פי' שניהם אלו היו בדור אחד ושניהם סדרו ברייתות של כל התלמוד ואין אלו הו מקנאין באלו: היוצר אומן כלי חרס: לקוש להקיש ולהכות: אחת פעם אחת: יפים הטובים והחזקים מקיש עליהם להראות אל הקונים כי טובים המה: הפשתני אומן שעה ומתקן הפשתן: משתמנת לשון שמן וטוב כלומר משתבח מאוד: פוקעת כמו בוקעת בחילוף אותיות בומ"ף כד"א בהכות מעברות הבקר לעגיים כמו הבקר ונמשל בלה מתיר ומפקע ומותך: כחה יפה. בריאה וחזקה: לא על זאת. בתמיה: ה"נ נח וגו' כי אותך. ומגמגם כמו יבחן בגימטריא ז"ס

עץ יוסף

שכ"ח. שאחה עיקר להם: אין אדם כונס כו' כלו' למדך התורה דרך ארץ שלא יכניס אדם דבר אא"כ צריך לו: זה שיכון לעשיית התיבה. פי' זה שיכון ושייך על עשיית התיבה. דהא אח"כ נאמר ויאמר ה' אל נח בא אתה וביתך וגו' ש"מ דעדיין לא בא אל התיבה. אע"כ זה בנין התיבה:

פרשה לב (א) מדבר בדואג ואחיתופל. שדברו עליו כזב ולשון הרע: הן ודיבורן משום דכתיב דברי כזב חסר וי"ו כאילו אמר דוברי כזב ודברי כזב כלומר שיתבטלו עמם גם דבריהם הכזב וחופר עלמן (מת"כ): הן ומדברותיהן דמפרש דברי לשון הנהגה כמו מדברנא דאומתיה. כלו' שיתבטל מנהגם והורחם לדורות ולא יוסיפו עוד בני עולה לענותו: זה התיר כו' דייק מדכתיב איש שעניהם עון במעשיהם כאיש אחד: נ"ע וש"ד ש"ד מרומז באיש דמים. וג"ע אפשר נ"כ מרומז באיש דמים שסקולה כש"ד וכמ"ש כי כאשר יקום איש על רעהו ורצחו נפש וגו'. או מרומז במרמה כי מה שיען אחיתופל לאבשלום לשכב עם פלגשי אביו עשה כן במרמה לכל ישראל עוד הכן אלא אביו וכן דואג יעצו ליקח ממנו כתו. וגמגם שהיתה נ"ע בשניהם בעבור מרמה כדי להאקס מדוד לכרנו (נזה"ק): בא אל פלגשי אביך. וס"ל לכך אגדתא דפלגשים בקדושין ואיכא נ"ע: ואבא אליו והוא יגע כו'. פי' מעגתו מפני שהוא יגע ורפה מכוון ידים של מעלה כמ"ש אלהים עזבו רדפו ותפשוהו כי אין מציל. באומרו שדוד חייב מיתה בהטחו בב"ש ונברא קטילא קטל: וכי יש אישות לדוד כו'. דאל"כ איך התיר לשאול לתת את מיכל לפלטי בן ליש. אלא שסמך על הוראה זו. והוא הוראה של שקר דאשה לא מיפטרא אלא במיתה ממש: ולא אבו כו' לומר שברצונו עשה ולא מהמת גזירת המלך שהרי שאר עבדי המלך נמנעו מהגזרה והיה גם הוא יכול להמנע: התיר קונעתו פי' הערוך קונעתו אשתו: זיטויטום פי' במוסף הערוך ל' נחסר דבר מה וכאן פירושו שחסר חיים: יתעב ה' שהיו כו' דיתעב אמה לעוה"ב שאינן לא חיים ולא נידונים כרוב הרשעים שחיים ונדונים ויש להם חלק לעוה"ב אבל אלו אין להם חלק לעוה"ב כדאיתא בפרק חלק (יפ"ת) שמלת תעוב מורה שנמאסם בעיניו עד שאינו מביט עליו מאומה: ואני כאשר עשו כו' מפרש וי"ו העטוף של ואני אל הקודם כלומר וגם אני כל אלה עשיתי שנכשלתי בג"ע בבת שבע ובש"ד באוריה (וכ"ז אמר דוד מרוב הכנעתו והכרת חטאו בלבו מרוב צדקתו). עכ"ז ברוב חסדך גמלת עלי ואמרת גם ה' העביר חטאתך וגו' אבוא ביתך וגו': ומה ביני לבינם ואע"פ שדוד הודה בתשובה שלימה לא כן דואג ואחיתופל. מ"מ אין דרך התוספה לסמוך בתשובתו ולחשוב שהעלה ארוכה למכתו. אבל יהיה חטאתו נגדו תמיד (יפ"ת): ואמרת לי גם ה' כו' העביר חטאתך בעוה"ז לא תמות בעוה"ב. הסך מה שאמר באלו תאבד דוברי כזב בעוה"ז יתעב ה' בעוה"ב. וא"ם ברוב חסדך אבוא ביתך בעוה"ז · אשתחוה אל היכל קדשך לעוה"ב (יפ"ת): מדבר בדור המבול ואחבד ויתעב עתיד במקום עבר. ואף שהכתוב מדבר רק בדוד. דורש אותו גם בדור המבול: הן ודבורם כזב היינו כזב מיותר ופירושו שכבר נאבדו הן ודבוריהם הרעים שהיו מרמים לעולם במקריהם (יפ"ת): לאור יקום רוצח. ובדור המבול מיירי כדלעיל בפרשה כ"ו: כי מלאה הארץ חמס וחמס הוא פחות מש"פ כדלעיל פרק ל"א ולא ניתן להשבון. והוא מרמה. שעשו כן במרמה שלא להוציא מהם בדיינים: לא חיים ולא נדונים כדלעיל פ' כ"ו: כאשר עשו פי' דינים ואני ברוב חסדך וגו' נגד שדוד אמרן על שמו כמש"ל: כן עשיתי יש לומר על שלא מיחה בבני דורו מעה"כ כעשה כמותם (יפ"ת): בא אתה וכל ביתך אל התיבה. והוא ברוב חסדך אבוא ביתך שהתיבה הוא הבית אשר שם ה' שימלט בו נח וביתו. והוא רק טובה וחסד: (ב) כתיב כי צדיק ה' כו' דק"ל מאי כי אותך ראיתי צדיק לפני דדאיה מאן דבר שמיה ולז"א דאתי למימר שהקב"ה יאהבנו ויראה לפניו מכאהבו תמיד (יפ"ת): ישר יחזו פנימו זה נח שהתיבה הוא כדמיון בהמ"ק ושם היתה השכינה שרויה: אין לך אדם אוהב כו' הסיבה בזה כי כל המלאכות והאומנות אינם נאהבים בעבור עצמן כי אם בעבור התועלת היוצא מהם הפרנסה וכבוד וכדומה. וא"כ הוא לו לגרעון במה שחבירו יכול לקפחו. אבל האוהב חכמה מצד עצמה (כי זה גדר החכם) ואז מבין כי ראוי לכל אדם לבקש חכמה ואוהב מאד לכל בעלי החכמה שהחכמה מתרבה בריבוי חכמים. וה"ה ביאור הכתוב כי צדיק ה' מפני שהוא מקור הצדק לא מסבה אחרת. ע"כ צדקות אהב ישר יחזו פנימו: ר"ח דרבי הושעיא כו' פי' שניהם אלו היו בדור אחד ושניהם סדרו הברייתות של כל התלמוד. ואין אלו היו מקנאין באלו (מת"כ): זה נח שהיה אוהב הצדק ורואה אותם באהבה: (ג) כתיב ה' צדיק יבחן כו'. דה' צדיק יאהב ורשע ואוהב חמס שנאה נפשו מיבעי ליה שהם דברים נגדיים. ולהכי מפרש שהצדיק יבחן והרשע ישנא מלנסותו (יפ"ת): היוצר אומן כלי חרס. דעת ר"י שהנסיון הוא להודיע שהוא צדיק וכמשל של נקישת הקנקנים להודיע שהם טובים וכן הצדיקים מנסה אותם שידעו הבריות מעשיהם וידעו למה הקב"ה מטיב להם (אלשיך): לקוש להקיש ולהכות: אחת היינו פעם אחת: יפים הטובים והחזקים מקיש עליהם להראות כי טובים המה: אפילו כמה פעמים שהצדיקים מתנסים בכמה נסיונות. והרשעים אפילו אחת לא ינסו: הפשתני כו' דעתו שהנסיון הוא לתועלת המנוסה שיסבול ויכפיר עצמו בעבודת קונו. והוא משל הפשתן כי כאשר מהכות את הפשתן הטוב הוא משתבח כן הוא בנסיון הצדיק כדמסיים בפרשה נ"ה: הפשתני אומן מתקן הפשתן: שהפשתן שלו יפה הוא מקיש עליו ביותר. למה שכל שהוא כותשה כו'. ובשעה שהוא יודע שהפשתן שלו רעה אינו מקיש עליה ביותר למה שאינו מספיק לקוש עליה כנ"ל. (יפ"ת פ' נ"ה): משתמנת לשון שמן וטוב כלומר משובח מאד. או פי' שוה בשומא כלשון משמנין ביניהם שבש"ס: לקוש עליה אחת יותר מגרעו. אבל לא הכקשות הראשונות הנזכר' לו דוגמת היסורים הקלים שאין נכון שגם אלו יקבו הרשעים (יפ"ת): פוקעת כמו בוקעת בחילוף אותיות בומ"ף (מת"כ): משל לבעלי הבית כו' דעתו שטעם הבחנת הצדיק לטובת העולם שיגין בזכותו עליהם כמשל הפרות שלתועלת העולם להוציא תבואת השדה נותן העול על היותר חזקה. כן לתועלת הדור נותן הוא ית' עול המבחנים על אשר כח בו לסבול ולא יבעט: כחה יפה בריאה וחזקה: לא על זאת בתמיה: כי אותך מצאתי כמו יבחן בגימטריא זה נח (מת"כ): (ד) מקצת שבחו כו' דרך ארץ הוא אע"פ במשבח אדם את חבירו שלא בפניו. אין מרבה בפניו שנראה כמחניף (רש"י בס"ב דעירובין): של מי שאמר כו' אפילו בהקב"ה דלא שייך לומר כן כי לא לפניו הכי יכא עכ"ז דרך גאות שלא לכרכום בשבחו בפניו כ"ל כשמדברים עמו לנכחו כיון דנבי נ"ז עבדינן הכי. שלא בפניו כלומר כשאין מדברים עמו בלשון נכח (יפ"ת): אמר הודו לה' כו' בכל המדרשים גרסם כמ"ש תהלים קל"ו. ופונזו בפניו ה"א אמרו לאלהים מה נורא מעשיך בהוא מדה"כ הנורא שהוא עושה בעולמו נגמול ופורענות הרשעים. אבל שלא בפניו אומר הודו לה' וגו' הוא שעולם ממה וטוב אשר פועל בעולמו

יעקב דכפר חנין בשם ריב"ל. מצינו שעיקם הקב"ה שתים ושלש תיבות בתורה. כדי שלא להוציא דבר טומאה מתוך פיו. הה"ד מכל הבהמה הטהורה תקח לך שבעה שבעה איש ואשתו. ומן הבהמה הטמאה אכ"כ. אלא אשר לא טהורה היא. א"ר יודן בר מנשה אף כשבא לומר להם סימני בהמה טמאה. לא פתח להם אלא בסימני בהמה טהורה (ויקרא יא) את הגמל כי לא מפריס פרסה אכ"כ אלא כי מעלה גרה. (שם) ואת השפן כי איננו מפריס פרסה אכ"כ. אלא כי מעלה גרה. (שם) ואת החזיר כי איננו מעלה גרה אכ"כ. אלא כי מפריס פרסה הוא: (ו) גם מעוף השמים שבעה שבעה. ז א"ת ז' מכל מין נמצא אחד מהן שאין לו בן זוג. אלא שבעה זכרים ושבע נקבות. לא שאני צריך להם אלא לחיות זרע על פני כל הארץ: (ז) כי לימים עוד שבעה וגו'. אמר רשב"י ח הן עברו על התורה שניתנה למ' יום. לפיכך מ' יום ומ' לילה. אמר ריב"ז הם קלקלו את הצורה שניתנה למ' יום. לפיכך מ' יום ומ' לילה: (ח) ומחיתי את כל היקום. ט ר' ברכיה אמר קיומיה. ר' אבין אמר יקימוני. ר' לוי בשם ר"ל אמר זה קין שהיה תלוי ברפיון ובא מבול ושטפו. שנא' וימח את כל היקום: (ט) ויעש נח ככל אשר צוהו ה'. י זה שיכון לכנוס בהמה חיה ועוף. ונח בן שש מאות שנה והמבול היה מים וגו'. ר' יהודה ור' נחמיה. ר"י אומר שנת המבול אינה עולה מן המנין. א"ל ר"נ אע"פ שאינה עולה מן המנין עולה היא בתקופות ובחשבונות: ויבא נח ובניו ואשתו וגו'. א"ר יוחנן נח יא מחוסר אמנה היה. אילולא שהגיעו המים עד קרסוליו לא נכנס לתיבה: (י) ויהי לשבעת הימים ומי המבול. יב מלמד שתלה להם הקב"ה ז' ימי אבילות של מתושלח הצדיק. כדי שיעשו תשובה ולא עשו. ד"א ויהי לשבעת הימים. אמר ריב"ל ז' ימים נתאבל הקב"ה על עולמו קודם שיבא מבול לעולם. מ"ט ויתעצב אל לבו. ואין עציבה אלא אבילות. (ש"ב יט) נעצב המלך על בנו: (יא) א"ר יוסי בן דורמסקית יג הם חטאו בגלגל העין שהוא דומה למים. אף הקב"ה לא פרע מהם אלא במים. א"ר לוי הם קלקלו סילונות שלהם. אף המקום שינה להם סידורו של עולם. דרך הארץ המטר יורד והתהום עולה. דכתיב (תהלים מב) תהום אל תהום קורא לקול צינוריך. ברם הכא נבקעו כל מעינות תהום רבה. ואח"כ וארובות השמים נפתחו: (יב) בעצם היום הזה בא נח. יד א"ר יוחנן אמר הקב"ה אם נכנס נח לתיבה בלילה. עכשיו יהיו כל דורו אומרים כך לא היינו יודעים בו. ואילו היינו יודעים בו לא היינו מניחין אותו ליכנס. אלא בעצם היום הזה בא נח. דרגיש ליה ימלל: המה וכל החיה. המה עיקר. והכל טפילה להם: כל צפור כל כנף. א"ר אלעזר בשם ר' אסי טו לחבריה פרט למורטיא ולקטעיא שהן פסולין לקרבנות בני נח: והבאים זכר ונקבה. א"ר אסי פרט לסרוחין טז ולמחוסרי אברים שפסולים לקרבן בני נח: (יג) והבאים זכר ונקבה. יז א"ל נח וכי קניגי אנא. א"ל מה איכפת לך. מובאים אכ"כ אלא הבאים יח מאיליהן היו באים. ר' יוחנן אמר כתיב (ישעיה לד) דרשו מעל ספר ה' וקראו. ומה אם להסגר בתיבה י"ב חדש היו באים מאיליהן. להפטם מבשר גבורים עאכו"כ. הה"ד (יחזקאל לט) בן אדם כה אמר ה' אלהים אמור לצפור כל כנף ולכל חית השדה הקבצו ובאו האספו מסביב על זבחי אשר אני זובח לכם זבח גדול על הרי ישראל ואכלתם בשר ושתיתם דם בשר גבורים תאכלו ודם נשיאי הארץ תשתו אילים כרים ועתודים פרים מריאי בשן כולם: (יד) ויסגור ה' בעדו. יט א"ר לוי משל למלך שקבע דרולומוסיא שלו במדינה. ונטל אוהבו וחבשו בבית האסורין ונתן ספרגוס שלו עליו. כך ויסגור ה' בעדו. כ בקשו להפוך התיבה

והקיפה

יד יוסף ז ילקוט ס"ז: ח ילקוט ס"ז: ט קה"ר פסוק אם יוליד איש. וילקוט ס"ז ולעיל פ' כ"ב. סיקום מספר קין עם המלה: י ילקוט ס"ז. קה"ר פסוק אם יוליד איש: יא ז"ח כ"ח: יב שוח"ט מזמור כ"ו ירושלמי פרק אלו מגלחים. והוספתא פ"י דסוטה. חלק ק"ז. אדר"נ פרק ל"ב. וילקוט ס"ז. ולעיל פ' כ"ו. כ"ב ל"ב: יג ילקוט ס"ז. סנהדרין ק"ח: יד ילקוט ס"ז וע' בפסיקתא ר"כ פיסקא פל"ז: טו תיבת לחבריה ליתא בילקוט: טז ע"א ס': יז ילקוט ס"ז: יח זבחים קי"ז קט"ו. פדר"א פרק כ"ג. ז"ח ס"ח: יט פדר"א פ' כ"ג: כ תנחומא ס"ז. אגדת בראשית פ"ד:

מתנות כהונה

ז"ה לח: **על התורה**. על דברים שאכי' לא היו כתובים ראויים הם להכתב כגון כל מצות המושכלות או י"ל שהיו בהם אנשים מביני דעת לדעת את כל הכתוב בספר התורה הזה ולא עשו אותה: **קלקלו הצורה**. פירש"י בפירוש החומש כביכול הצריכו להקב"ה לצור צורת ממזרות ואין לך קילקול צורה גדול מזה או ר"ל שצורת הולד נתקלקל כאותה כגון שהיתה מזנה סוף מ' יום ועיין פרשת אחרי מות: **קיומיה** הם כל מה אשר ע"פ האדמה המקיים ומעמיד העולם: **יקומיניה** אלו בני אדם המקיימים ומעמידים אותו: **זה קין** ונקרא יקומיניה ע"ש שקם על הבל אחיו: **ברפיון** פירש הערוך באויר ועיין בזה בילקוט סוף בראשית בענין שמחזאי ורש"י פירש ביסורין ומלקות וגרס דסיון כד"א (יבמות דף פ"ח) וקדשתו לא רצה דוכנו: **זה שיכון** גרסי'. ועיין פירושו לעיל סוף פ' ל"א: **אינו עולה** מן המנין. לא יחשוב שקודם מי המבול היו ו' מאות שנה ואחר המבול שלש מאות וחמשים שנה ועם שנת המבול התקנ"א שנה וכתיב כל ימי נח אשר חי תתק"ן שנה הרי שנת המבול אינו נמנה לו בימיו והטעם לפי שהיה שנת צרה וכאילו מת ועבר מן העולם בשנה ההיא: **לתקופת** וכו'. לענין תקופות ועיבורים שמחשבין מבריאת עולם: **ויבא** נח ובניו ואשתו וגו' גרסי'. ודייק מסיפיה דקרא מפני מי המבול כמו שפירש"י בפי' החומש: **כדי** שיעשו תשובה. באבות דר' נתן פ' ל"א גרס דבר אחר קבע להם זמן זה בשביל תשובה: **בגלגל** העין. שעינם חמדו שאינו שלהם כ"ש כי מלאה הארץ חמס גם שהיתה דרכם בגנבי הבריאים: **סילונית** צינורות ונתיבות דרך העולם: **תהום** וגו'. תהום התחתון קורא לתהום העליון לקול צינוריך שירדו מלמעלה: **דרגיש** ליה כו' פי' שתרגיש בו וכותב ט ידבר וייחתה והוגמתו לקמן ס"ס מ"ז כו'. וכ"מ בערוך ובפסיקתא דפר' בשלח גרס ודנייסא ליה ימלל ובערוך בערך גס תיאלא שמך גס לגי' זו: **המה** עיקר. נח ובניו שבשבילם ניצולו כולם: **למורטים** כו'. שנמרטו נוצותיהם או נקטע אחד מאבריהם דכתיב כל צפור משמע הצפור כולו בלא הסרון וגם הכנף כולו והטעם כדי שיהיו ראויים לקרבן: **לסרוחין** כלאה פי' שנסרחו בזכרות או בנקבות. ורש"י פי' מיותרי אבר כד"א וסרח העודף: **א"ל** נח. להקב"ה: **קניגי** צייד שפוש ומכיר את כלם אם זכר אם נקבה: **מובאים** משמע על ידי אדם: **דרולומוסיא** ענין הרג ומהומה ואבדון: **ספרגוס** פי' הערוך חותם: **בקשו** אנשי דור המבול להפוך התיבה והקיפה

גרס

עץ יוסף

בעולמו ע"י שם הוי"ה ב"ה שהוא רחמים. ובשם זה יתנו לו תודה על גודל טובו וגמילות חסדו: (ה) **שעיקם** כמו המהלך בדרך עקומה שמאריך הדרך לו. כן התורה הוסיפה תיבות ללמוד מינה דלא יוציא אדם דבר מגונה מפיו: **שתים ושלש תיבות** שהם בקרא דאשר איננה טהורה דיכול לומר הטמאה. ושלש בקרא אשר לא טהורה היא דיכול לכתוב הטמאה: **שלא** להוציא דבר טומאה ובכמה דוכתי דכתיב טמא הייט במקום דבא לאיסורם באכילה. אבל בנח לא בא לאיסרם רק לסימנים לכן לא רצה לספר בגנותן: **אף כשבא לומר להם** כו' אפילו בסימנים מוזהר שלא לפתוח בהם. ומכאן ילפינן דהיכא דבעינן לומר ב' מילי ואיכא גנאי בחד מינייהו פותחין באידך משום פתח דבריך יאיר (יפ"ת)׳ (ו) **ז' מכל מין** הסיה אחד בלא זוג והכרח שיהיו ז' זכרים וז' נקבות ואינו דומה לת"ש שנים שנים: **לא שאני צריך** כו' אלא לצורך העולם כדי שיהיה מין הטהור יותר ברבוי שהם צריכים לאכול ולקרבנות לזכות אנשים. כי גם בקרבן אין צורך לו יתברך אלא האוכל בשר אבירים וגו' (יפ"ת): (ז) **כי** לימים עוד שבעה אנכי ממטיר. על הארץ ארבעים יום. וכמו כמ"ש אנכי והלוחות פותחין באנכי על התורה שניתנה למ' יום דה"נו מ' יום שעמד משה בהר לקבל הלוחות. שבארבעים ימים אלו למדו הקב"ה כל התורה. והם עברו על התורה על דברים שאפילו לא נתנו ראויים הם להכתב כגון כל מצות המושכלות ובפרט במה שבין אדם לחבירו (מה"כ): **אמר ריב"ז** כו' שאין ליהם תדת שנכנס לזמן נתינת התורה דאכתי לא ניתנה (יפ"ת): **קלקלו את הצורה** כמ"ש ויק"ר סוף פ' כ"ג כל מ' יום עוסק הקב"ה בצורת הולד. ולסוף מ' יום היא הולכת ומתקלקלת עם אחר וכו' פי' מפסיד הקב"ה שמאבד שמתגיו עכ"ל. וזהו קלקול הצורה. ולפכך לפרס בעל שהפאו וגרתו להביא עליהם המבול למחות צורתם (יפ"ת): **לפיכך מ' יום ומ' לילה** ואע"פ שידונו כל י"ב חדש כדאמרינן לעיל פ' כ"ח סו' פ'. מ"מ עיקר לעיר היה בארבעים יום של ירידת המבול. וכן מפורש בזוהר פ' זו (מה"ק): (ח) **קיומיה** פי' זה הבשר שלהם (ת"א). או פירושו הברואים שהם מקימים את הארץ וכמ"ש דור הולך וגו' ובכן והארץ לעולם עומדת: **יקומינה** הממון שמעמידים האדם על רגליו (ת"א) והמוסף הערוך כתב בלע"ז ארץ מושבת: **זה קין** דכתיב ויקם קין. ובודאי דקרא אכולהו קאי. אלא מדנקט לה בלשון יקום דריש דרמיז אקין או על הבשר או על הממון (מה"ק): **שהיה תלוי ברפיון** פירש הערוך באויר. ואולי הכוונה שבגזרה שיהיה רפויה ותלויה עד המבול. וכדאיתא בקה"ר פ' אם יוליד שקין חי עד המבול: **וימח את כל היקום** אשר על פני האדמה. דמשמע שהיה תלוי ברפיון ע"פ האדמה. אבל מקרא דהכא ליכא למידרש דמוסב על ומחיתי לומר שנמחהו מעל פני האדמה (מה"ק): (ט) **זה** שיכון לכינוס בהמה כו'. פי' זה שיכון ושייך לכינוס בהמה כו' שטרח לקבלם ולכנסם מן ההרים והגאיות והמדברות אל ביתו שבעה זוגות בטהורים בכל אלו השבעה ימים קודם המבול. וכן כתב הרמב"ן ששנים לקיום המין באו מאליהן כדכתיב שנים שנים באו אל נח. אבל הז' טהורים שלקח לקרבן כתיב בהו תקח לך דמשמע שיתעסק הוא בלקיחתם לטרוח במצוה (יפ"ת): **שנת המבול** אינו עולה מן המנין. פרש"י למנין שנותיו של נח על שהיה שנה אדורה וכו"ש אינו ג' אל יחד בימי שנה שלשה מוכח שהיו נח תתקנ"א שנה עם שנת המבול כד"א ונח בן שש מאות שנה והמבול היה משמע שהמבול היה לאחר שש מאות שנה וכתיב ויחי באחה ושש מאות שנה הרבו המים. וכתיב ויחי נח אחר המבול שלש מאות וחמשים שנה וכתיב ויהי כל ימי נח אשר חי תתק"ן שנה והו"ל למימר תתקנ"א. אלמא שאין שנת המבול עולה למנין: **לתקופות** כו' לענין תקופות ועיבורים שמחשבי' מבריאת עולם. ומה שבכל שנה מוכף על שלשים בכל חודש ט"ב תשל"ג. גם השנה ההיא עלתה בה:

מחוסר אמנה היה שלא בא אל התיבה אלא אחר שהתחילו מי המבול והגיעו המים עד קרסוליו. ומה שטרח בתיבה כמה שנים. לפי שמ"מ היה מסופק בדבר שחשב שהקב"ה ירחם על עולמו. ובזה נחשב למחוסר אמנה כי לא יפיל ה' דברו אחור כלתו ע"י תשובה ותפלה וזכות (מה"ק): **עד שהגיעו המים** כו' כי ה' לא קבע לו זמן: (י) **מלמד שתלה** כו' שבעת הימים בה"א הידיעה. דהיינו ז' ימי אבלו של מתושלח או ז' ימי אבלות שהתאבל הקב"ה על עולמו (רש"א): **של מתושלח** שכשהשוב שנותיו של מתושלח המצאם כליים בשנת ת"ר לנח: **כדי שיעשו תשובה** כי אולי יביטו במיתת מתושלח כי מפני הרעה נאסף הצדיק. ובפרק חלק ובאדר"נ פרשה ל"ב גרסו ד"א שקבע להם זמן זה בשביל תשובה. וע' בשוח"ט כ"ז: **ז' ימים נתאבל** כו' בירושלמי פריך וכי מתאבלים על המת קודם שימות. ומשני כ"ז שאינו יודע מה עתיד להיות אינו מתאבל עד שימות המת אבל הקב"ה כו'. והאבילות הוא כיוי על העדר השפע בעולם אבל הם לומר כפשוטו כי עת והדוה במקומו: (יא) **הם** חטאו בגלגל העין. שעינם חמדה מה שאינו שלהם כמ"ש כי מלאה הארץ חמס. גם שהיתה דרכם בגנבי הבריאים: **שהוא דומה למים** שהעין הוא מקור נובע דמעה: **אלא במים** כפרק חלק איתא לפיכך לא אוחם במים שדומה לגלגל העין. ופרש"י מעיינות שנובעים ממקור קטן כמו עין. **סילונות שלהם** היינו בהסא הזנות כי לא נהגו בסילונותם כראוי אלא שינו סדריהם בא"א ובזכר ובבהמה. וכן שינה ה' סדורו של עולם בענין צינורות דהיינו התהומות (יפ"ת): **ד"א המטר יורד** כו' שבתחלה יורד המטר מלמעלה להשקות הארץ ואחריו עולה התהום מלמטה. שאין ששה יורד מלמעלה שאין התהום יורד לקראתו ספהיים: **תהום אל תהום קורא** שתהום עליון קורא לתהום התחתון כדלעיל בפרשה י"ג: **ברם הכא נבקעו** כו' אע"פ שנבקעו מתחלה לא עלו המים ממש אלא אחר ירידת הגשם אולי ישובו ואז יחזור ויסתום הכתוב (יפ"ת): (יב) **בעצם היום הזה** בעצומו של יום דהיינו באמצע היום. ומ"מ אין מוחה כי ה' סגר פי כולם (מה"ק): **דרגיש ליה ימלל** המרגיש ומערער כדבר יבא ויערער: **המה עיקר** שבשבילם נצלו כולם. שאילו יצוייר אבוד האדם ח"ו. לא היה חושש לאבוד הב"ח שאין אלא לתכליתו כדלעיל פ' כ"ח סימן ו' (מה"כ ויפ"ת): **כל צפור כל כנף** מיותר שבכבר אמר וכל העוף למינהו. על כן דרש לענין קרבן כל צפור שיהיה הכל של צפור שלא יחסר חסר אלא שלם. פרט למורטיא ולקטעיא. מורטין היינו שיבש גפה דהוה ליה מחוסר אבר. ולפי שבהתיבש הגף ימרט ויראה העוף ממורט קרי ליה מורטין. ומורטין וקטעין הייט הך אלא שזה בכנף וזה ברגל. וכדמייתי בפ"ק דקידושין אין תמות וזכרות בעופות. יכול אפילו יבש גפה נקטעה רגלה ת"ל מן העוף. וכן מכל בשר בלא ג"כ מיותר לדרשה: **לסרוחין** (פי' מלשון וסרח העודף) שיש להם אבר יתר או אבר גדול מחבירו. ולמחוסרי איברים משום דכל יתר כנטול דמי (מת"כ יפ"ת): (יג) **קניגי אנא** וכי ציד של חיה ועוף אני להיות בקי בכל מינים אלו ולהביאם כל אחד ממקומו: **מה איכפת לך** דמאליהן יבואו. ואגן דייקינן לה מדלא כתיב מובאים דהיה משמע על ידי אדם. אלא כתיב הבאים מאליהן היו באים. ות"ש תביא שכאשר יבואו תקבלם: **דרשו מעל ספר ה'** כו' דלעיל מיניה כתיב כי זבח לה' בבצרה וגו' וירשוה קאת וקיפוד וגו' ושם שכנה קפוד ונמתר דרשו מעל ספר ה' וקראו. ומפרש דספר ה' הינו התורה שכתוב הבאים מאליהן. שלא יפלא בעיניהם כנוס החיות והעופות למשתה הזבח המכר. כי ידרשו מספר ה' כי לא נפקדה אחת לבא להיבה כי פי ה' קבצם לבא מאליהן. ודרשא זו הוה סייעתא לא"ש הבאים מאליהן (מה"ק): (יד) **דרולומוסיא** הרג של כליה. וענין המשל שנתן אוהבו בבית האסורים להצילו מההרג

שלא

והקיפה אריות שלא יגעו בה : (פו) ויי חמבול ארבעים יום על הארץ . כה ר' פנחס בשם ר"ל אמר כך היתה תיב' ז של נח משוקעת במים בספינה הזו שהיא משוקעת ועומדת בלמין : ויגברו המים וגו' . א"ר פנחס משום ר"ל כך היתה תיבתו של נח שפה על פני המים כעל ב' קורות . כמן מבריא לסוסיתא : (פז) והמים גברו מאד מאד על הארץ וגו' . כב ר' יונתן סלק למצלי ביזדשלים עבר בהדין פלטאנים וחמתיה חד שמרייי . א"ל להיכן את אזיל . א"ל למיסק למצלי ביזדשלים . א"ל לא טב לך למצלי בהדין טורא בריכא . ולא בהההוא ביתא קלקלתא . א"ל למה הוא בריך . א"ל דלא טף במי המבולא . נתעלמה מעיניי ר' יונתן ולא השיבו . לשעה א"ל חמריה ר' הרשיני ואני משיבו . א"ל הין . א"ל אין מן טוריא רמיא הוא . הא כתיב ויכסו כל ההרים הגבוהים . ואין מן מכייא הוא לא אשנה ביה קרייא ולא אחשיבה כלום . מיד ירד לו ר' יונתן מעל החמור והרכיבו ג' מילין . וקרא עליו ג' מקראות (ירמיה ז) לא יהיה בך עקר ועקרה ובבהמתך . אפילו בבהמות שבכם . (איוב ו) כפלח תרמון רקתך מבעד לצמתך אפילו הריקין שבכם רצוף תשובות כרמון . (תה"ד) (תפילה מ) כל כלי יוצר עליך לא יצלח וכל לשון תקום אתך למשפט תרשיעי זאת נחלת עבדי ה' ונו' : (יז) תשע עשרה אמה ונו' . כג רבי יהודה ור' נחמיה . ר' אומר ט"ו אמה בהר . וט"ו בבקעה . ר"נ אמר ט"ו אמה בהר . אבל בבקעה כל שהן : (יח) ויגוע כל בשר הרומש ונו' . כד כל אשר נשמת רוח חיים באפיו וגו' . ר' שמואל התניה דר' הנינא חברהון דרבנן אומר כאן הוא עושה נשמה רוח ולהלן הוא עושה נשמה נפש . מגין ליתן את האמור כאן להלן ואת האמור להלן כאן . ת"ל חיים חיים לגזירה שוה : (יט) מכל אשר בתיבה מתו . כה פרט לדגים . וי"א אף הן היו בכלל מאוספין . אלא שברחו לים הגדול לאוקיינוס : (כ) ויסח את כל היקום ויישאר אך נח . ר' הונא בשם ר' יוסי אך מיעוט שאף הוא היה נונח דם מפני הצנה :

פרשה לג

(א) ויזכור אלהים את נח ואת כל החיה וגו' א כתיב (תהלים ט) צדקתך כהררי אל משפטיך תהום רבה אדם ובהמה תושיע ה' . ר' ישמעאל ור"ע . ר"י אומר בזכות הצדיקים שקיבלו את התורה שניתנה מהרי אל את עושה עמהם צדקה עד כהררי אל . אבל רשעים שלא קיבלו את התורה שניתנה מהרי אל . את מדקדק עמהם עד תהום רבה . ר"ע אומר אלו ואלו מדקדק עמהם עד תהום רבה . מדקדק עם הצדיקים ונובח מהם מיעוט מעשים רעים שעשו בעוה"ז כדי להשפיע להם שלוה וליתן להם שכר טוב לעוה"ב . משפיע שלוה לרשעים ונותן להם שכר מצות קלות שעשו בעוה"ז כדי להפרע מהם לע"ל . א"ר לוי משל את הצדיקים בריתן ואת הרשעים בדירתן . את הצדיקים ברירתן שנא' (ישעיה לה) במרעה טוב ארעה אותם ובהרי מרום ישראל יהיה נויהם . ואת הרשעים בדירתן (שם נו) כה אמר ה' אלהים ביום רדתו שאולה האבלתי כסיתי עליו את התהום . ר"י בר ר' אמר הובלתי בתיב . אין עושין בסוי לניצית לא של כסף ולא של זהב ולא של נחושת . אלא תרס לאותה שהם ממינה . כך רשעים חשך וניהנם חשך תהום חשך . הובלתי רשעים לניהנם וכסיתי עליהם את התהום . חשוך יכסה חושך ג ר' יונתן בשם ר' יאשיה מסרס קרא צדקתך על משפטיך כהררי אל על תהום רבה . מה הרים הללו אין להם סוף . אף הצדיקים אין להם סוף למתן שכרן . מה הרים הללו נבבשים לתהום שלא יעלה ויציף את העולם . כך הם הצדיקים נבבשים על הפורענות שלא יצאו וישרפו את העולם . ומה הרים הללו נזרעים ועושים פירות . ד כך מעשיהם של צדיקים עושים פירות . הה"ד (ישעיה ג) אמרו צדיק כי טוב וגו' . ומה תהום זה אין לו חקר . כך אין לפורענותן של רשעים חקר . הה"ד (שם) אוי לרשע רע וגו' . ומה התהום הזה לא נזרע ולא עושה פירות כך אין מעשיהן של רשעים עושין פירות . שאילו היו עושין פירות היו מתריבין את העולם . ריב"ל סליק לחמי חמא תמן עמודים מכוסים בטפיסין . בצנה שלא יקרשו ובשרב שלא יתבקעו . וכי הוה מהלך בשוקא חמא חד מסכן מבריך בחדא מחצלא . וא"ד פלגא מרדעת דחמרא . על אותן העמודים קרא צדקתך כהררי אל . הן דיהבת אשפע' . על אותו העני קרא משפטיך תהום רבה הן דמחיית נייתי . אלכסנדרוס מוקדן אזל לגבי ה מלכא קציא לאוחורי הרי חשך ושלח ליה . נפק ליה והוא טעין נידומי דדהב בנו דסקום דדהב . א"ל למחוך אנא צריך

יד יוסף כא ילקוט ס"ו . ותנחומא : כב ד"כ פ"ג . מדש פסוק כאלה . וילקוט ס"ו . ושיין לקמן פ' פ"ח . ילקוט ס"ו : כג יומא פ"ד . ילקוט ס"ו : כד חגיגה פ"ב : כה חגיג פ"ב . ובמדש פ"ג . ילקוט ס"ו . קידושין י"ב : כו תנחומא כהר תמור . ילקוט הכתוים כמו מסב"ו . ובמ כמדב"ר : ב ויק"ר פ' כ"ו . מב"ב פרק ו' ופ"ג . פוס"ע מגושר ל"ו : ג כמאחר מו"ל בקידושין כאמת יש לה קרן ואין לה סיבות . ופ' קידושין מ' : ד לקמן פ' פ"ח פ' ב"ב ויק"ל פוסק לתחפ"ז : ח פ' מלך קפסק סלמן . ובילקוט דקרא (סכתים ס"ה) ובלשון יוסבי קפוס :

מתנות כהונה

נגם : משוקעת במים כו' . מכאן סימב בפי' רש"י ז"ל בפי' התוספ : בלמין פי' סענוך ומחמ : בלמין מבריח לסוסיתא . פשוט מל כ' מקצוחה הן וסי' כמו שים ממקום סבריח למקום סוסיתא וכן פירש"י : סלק למצלי כו' . עלה להתפלל בירושלים : עבר פלטאנים . וכפ"י פי' סלטון ופלטאנא בלע"ז : וחמתיה כו' . וליה מדש פ' מחוחה שנקללה בהר המוקד ולא בחוחו בית שם על הספה ועל כ"ה להתפלל מ"ל וכי אין יושב טוב לך להתפלל בהר הזה המוקד ולא בחוחו בית שם על הספה ועל כ"ה אמר כן חוחו בשם מ"ל כ"א אמר הר הזה סלק במי המבול ואינעגא בתרן לפי שנוכה בתרן ר"א לתחר שעה מ"ל המבריא הוא מדש שמבריא המוחו רבי תן לי רשות ואתי אימא לו חשוכה מ"ל תן לי המבול לחוחו בשם חם הר הזה אהב מן ההרים הרמים והגבוהים שנאמר ויכסו כל ההרים הגבוהים אשר תחת כל השמים : אפילו בהמות שבכם : אפילו בהמות חוכם שבכם מדברי תורה : רצוף מחובר ומחודק מלא חשוקה להב כ מל המבריאים : כ"ג כיתמון והדין כל כלי יוצר וגו' : (כז) ששת ימים כו' . חכו דרך גם ודייק מדסתיב בריחה ס"ו אמה ונכנו ס"ו על ההרים וקל : כל מהן . ואח"כ ויכסו ההרים דמשמע מלמעלה למטן נמנו פ"ו אמה וגם פ"ו על ההרים וקל : כל מהן . מה שהיה הולך ומסיר לפי שעתן הבקעה הן נכ הן מעט : נשמה כוח . דכתיב בפמה רוח : נשמה נפש . כ"ד ויפח באפיו נשמת חיים ויהי האדם לנפש היה ועל סוף פרי יד : מאוספין פירש"י דכתיב לסף שף הכתים ודני היס : אך מיעוט . שלף נח לא בלבד בשליחתו : בדירתן לעך יהודו לשעיד : הובלתי הבאתיו לבסוף כדי לכסות עליו אח התהום כדמפרש ואחיל מפני מלמי זה כלומי זה : לאות לסימן : עמודים מכוסין נרסי' : חמא תמן כו' . ראה שם עמודים שהיו מכוסים בטפיסין פי' הערוך כמו בד הכתים המצוירים : יקרשו היו נקרשים מחוסן הקור : מסבן עני : מבריך היה טובל שם עלמו במחצלת של קש וי"ל בחלי מדשה מבסכן על הקש וי"ל בחלי מדשה : הן דיהבת כו' . סיפן אחה נותן מוכה לחה שם עלמו : הן דמחיית נייתי . סיפן אחה נותן מוכה לחה מכה בכח ובגוחות . נייח לשון נחל ונוחות : ושלח ליה מלכסנדרוס שלח למלך קשה מלחו : נפק ליה כו' . יצא לו ושה טוען ושפה ט מגפה מפשים על זכ כשהוא כדמות לחם כמך

עין יוסף

סכול . ושוד מתן מוהמו עליו שלא יכנסו ההולנים שם ושי"ב מילו מיהכו . וכן מה שכתוב ט ויסבול נעדו וסיה לפני הכוונת יהד . והכיל שמו על הספינה ויסבול כ' חבו החוחם : והקיפה אריות כמדרש הנחומה ילקוי מע"ם דחלוה סגך סוס מריוחה ולא הבלוי : (טו) משוקעת במים בספינה וגו' בלמין . פרש"י כספינה העומדת בשפת האבר . דמהחלה מפני לכבד סיחה משוקעת במים ולא יכלו להנגיחה כספינה משוקעת בגמל ומונעת בתרן לפי שנוכה במים שם משם : כעל ב' קורות כספינה קטנה הצפה במהוכה על ב' קורות שאינה משוקעת במים . כמן מבריח לסוסיתא משוחדת על שפת יס בגרם קרוכות זו לזו והולכות מא זו בקלות ומהוכה (ועיין לשל פ' ל"ח) . חבו היה דרך גם ופלא פיהבה נוסחא אחרת עלמה ליך בקלות עם סבך הצפה המחוקך ולא בחוחו בית שם על הספה (לפי קלקלה פלטאנים) : (טז) חלון למצלי כו' עלה להתפלל בירושלים : בהדין פלטנום הוא הר גדיש שהקוקים והשמרוסים : א"ל להיכן את אזיל א"ל לרי לסיח אחה הולך . א"ל לעלות לירושלים להתפלל : א"ל לא טב כך וכי אין יושב טוב להתפלל בהר הזה המחוקך ולא בחוחו בית שם על הספה (לפי קלקלה) . שהוא גבה כביכול ולמד שכינה בהר הזה המחוקך ולא בחוחו בית שם על הספה (לפי קלקלה) . שהוא גבה כביכול ולמד שכינה על מוכל) ועל בית המקדש למד כן מחוחו דבש (מח"כ) : דלא טף שלף נח מהוכה במי המבול . ופ' לקמן פ' ל"ג סי' י"ח : נתעלמה כו' מחעלמה ההשובה מעיני ר"י : לאדר שעה ל"ל מחריה . (הוא מדש שהחזיק המחוכו) ר' חן ל רשות ולפי מעיב ל מעוכה . ל"ל בחמר לאחוחו דבש אם הר זה להר מן ההרים הרמי והגבוהים בכשלם . הא כחיב כל בקי שהוסף במי המבול . ואם מהרים המכוסים בהבוה מן המבוע עליו ולא החפוסים שהוסף : לא יהיה כך עקר מן החהוכה (כן הוא בי"ח פ"ג) לשומל דבר נגד החוכה : אפי' בבהמות שלכם . לשומר חפילו הטפים שבעיניהם החמריות להשיב אם בבהמות . עכ"ח לפ יחמה בו עקר לנמרי מהבחה . ודי"ר הביאם בבחמין שבכם והם החמרין מעטני הבהמות : רצוף חשובות כרמון ל' הכ' רעף החבה . והחמ"כ פי' מחובר ומהודק כגרעיני גרמון עד שחאילו העמי החרן יחמלא מבנב ונפבה לפעמים להביב חשובה בינהם . וחבו אלא נחלש עבדי ה' כי אלא חלק נפשם החלוה ממעל : ברמון ח"ת נרש כרמון והדין כל כלי יוצר כו' . והוא פחוק הנ' בחמר שקבלו עליו ג' מקבלות : (יז) ט"ו אמה בנקבה . ס"ל דנם החיבה הלכה דרך הפחוע מהר לנקבה ומנקבה להר דרך נם . וכ' נחמיה ס"ל שהחיו נגבו עד שכסו כל ההרים וחא"כ פ"ו אמה מלמעלה מהרים הוחר נגבו פ"ו אמה : (יח) נשמה רוח דכתיב בפמה רוח : נשמה נפש כד"א ויפח בחפיו נשמה חיים ויהי האדם לנפש חיה : ליתן את האמור כו' חק שבחיב המה בהוח נבלות . הנפש הוח שם בהיות . ובנשמה היח המשבלח . עכ"ח בחיב הס מהחהים וכוכבים ממקור להר כמו שהחיך הרמב"ם כמהוב פרקיו פ"ש : (יט) פרט לדגים בהייהם בחיים לח מת . ואח"ג דמי המבול ניהקו מהחמתו הגהרים . לפבר שלח נהחמתו חלח עליהם החים והדגים בבחוחלם שלח נמנעו (יפ"ח) :

צריך. א"ל ולא היה לך מה מיכול בארעך ראתיית לך להדין. א"ל לא אתית אלא בעיא למידע היך אתון דיינין. יתיב גביה. יומא הדא אתי חד ב"נ קביל על חבריה. אמר הדין גברא זבן לי חדא קילקלתא ואשכחית בגוה סימתא. ההוא דזבין אמר קילקלתא זבנית סימתא לא זבנית. וההוא דזבן אמר קילקלתא ומה דבגוה זבנית. אמר להד מנייהו אית לך בר דכר א"ל הין. ואמר לאוחרנא אית לך ברתא נוקבא א"ל הין. א"ל זיל אסיב דין לדין והוי ממונא לתרויהון. חמתיה יתיב תמה. א"ל מה לא דיינית טב. א"ל אין. א"ל אילו הוה גבכון היך הויתון דיינין. א"ל קטלין דין ודין ומלכותא נסבא ממונא דתרויהון. א"ל אית גבכון מטר נחית. א"ל הין. א"ל אית גבכון שמשא דנח. א"ל הין. א"ל אית גבכון בעיר דקיק. א"ל הין. א"ל תיפח רוחיה דההוא גברא לא בזכותכון נחית מטר ולא בזכותכון שמשא דנחא עליכון אלא בזכותיה דבעירא דכתיב (תהלים לו) אדם ובהמה תושיע ה'. אדם בזכות בהמה תושיע ה'. ור' יהודה בר סימון פתר קרייא בנח. אמר הקב"ה צדקה שעשיתי עם נח בתיבה לא עשיתי עמו אלא עם הררי אל שנא' (בראשית ח) ותנח התיבה בחדש השביעי וגו'. (תהלים לו) משפטיך תהום רבה יסורין שהבאתי על דורו לא הבאתי עליהן אלא מתהום רבה שנא' נבקעו וגו'. ובשזכרתי לו לא לו לבדו הזכרתי אלא לו ולכל שיש עמו בתיבה הה"ד ויזכור אלהים את נח ואת כל החיה וגו':

(ב) [ז] יד"א הה"ד (קהלת ט) עיר קטנה ואנשים בה מעט ובא אליה מלך גדול וגו'. עיר קטנה זה העולם. ואנשים בה מעט זה דור המבול. ובא אליה מלך גדול וסבב אותה. זה הקב"ה. ובנה עליה מצודים גדולים. עקמון וכמנן. ומצא בה איש מסכן וחכם זה נח. ומלט הוא את העיר בחכמתו. ויעל עולות במזבח. ואדם לא זכר את האיש המסכן ההוא. אמר הקב"ה אתון לית אתון מנהרין ליה. אנא מנהר ליה שנא' ויזכור אלהים את נח.

(ג) [ח] טוב ה' לכל ורחמיו על כל מעשיו (תהלים קמה) א"ר לוי טוב ה' לכל על הכל שהוא מעשיו. א"ר שמואל טוב ה' לכל ורחמיו על הכל שהן מדותיו הוא מרחם. ר' יהושע דסכנין בשם ר' לוי אמר טוב ה' לכל ומרחמיו הוא נותן לבריותיו. ר' תנחומא ור' אבא בר אבין בשם רב אחא למחר שנת בצורת באה והבריות מרחמין אלו על אלו והקב"ה מתמלא עליהן רחמים. [ט] ביומי דר' תנחומא היו צריכין ישראל לתענית. אתון לגביה א"ל ר' גזור תעניתא גזר תעניתא יום קדמאי יום ב' יום ג' ולא נחת מטרא. עאל דרש להון א"ל בני התמלאו רחמים אלו על אלו והקב"ה מתמלא עליכם רחמים. עד שהן מחלקין צדקה לענייהם ראו אדם א' נותן מעות לגרושתו. אתון לגביה וא"ל ר' מה אנן יתבין הכא ועבירתא הכא. א"ל מה ראיתם. א"ל ראינו אדם פלוני נותן מעות לגרושתו. שלח בתריהון ואייתינון לגו ציבורא א"ל מה היא לך זו. א"ל [י] גרושתי היא. א"ל מפני מה נתת לה מעות. א"ל ר' ראיתי אותה בצרה והתמלאתי עליה רחמים. באותה שעה הגביה ר' תנחומא פניו כלפי מעלה יאמר רבון כל העולמים מה אם זה שאין לה עליו מזונות ראה אותה בצרה נתמלא עליה רחמים. אתה שכתוב בך חנון ורחום ואנו בני ידידיך בני אברהם יצחק ויעקב עאכו"כ שתתמלא עלינו רחמים. מיד ירדו גשמים ונתרוה העולם. [יא] רבינו הוה יתיב לעי באורייתא קמי כנישתא דבבלאי בצפורין עבר חד עגל קודמוי אזל למתנכסה ושרי געי [יב] כמימר שיזבני. א"ל ומה אני יכול למעבד לך לכך נוצרת. וחשש ר' את שיניו י"ג שנה. א"ר יוסי בר אבין כל אותן י"ג שנה שהיה חושש ר' את שיניו לא הפילה עוברה בא"י ולא נצטערו היולדות. בתר יומין עבר חד שרץ קמי ברתיה. ובעה למיקטליה. א"ל ברתי שבקי' דכתיב

ורחמיו

יד יוסף ו ילקוט ס"ז. ז ילקוט תהלים רמז תשכ"ז: ז קס"ר. וילקוט קהלת: ח ילקוט תהלים: ט ויק"ר פ' ל"ד. וילקוט תהלים רמז תתפ"ח. י עיין סד"א ח"א פ' כ"ז: יא לקמן פ' ל"ו. ירוש' כלאים פ"ט:
יב כתב הרב"ח חיים לא שהבהמה יש לה דעת. אלא שנתן הקב"ה בלבה שתתחיל לצעוק לנכות את רבי אם ירחם עליה. וכיון שלא ריחם עליה נענש. וכתב הש"ס בדף ר"ע שלא דנענש רבי אף שהאמת כן שלכך נוצרה משום שהבעל חיים של אותה העגל היה ע"ס שאסור לאכול בשר. ורבי לא הרגיש בזה עכ"ל:

מתנות כהונה

של שולחן של זהב: **נידומי להם: דסקוס פלחן.** א"ל אלכסנדרוס וכי לממונך אני צריך בתחילה: **א"ר** וכי לא היה לך מה לאכול בארצך שבאת לך למקום הזה א"ל לא באתי רק באתי רוצה לידע היאך אתם דנין דין היה יושב אצלו יום א' כו': **קבל** היה קובל על חבירו לפני המלך אומר זה האיש מכר לי חפה כלומר חורבה: **ואשכחית כו'** ומצאתי בחורבה אוצר טמון: **ההוא דזבין.** זה שקנה החורבה אמר החורבה והחפה קניתי והאוצר לא קניתי ואיני חפץ בו מפני עונש גזל וזה שמכר החפה אמר החפה ומה שבתוכה מכרתי לו ואינני חפץ האוצר מפני עונש גזל ובירושלמי דפ' אלו מציאות משמע שכל אחד היה הכן ליקח האוצר אמר מלכא קציא לאחד מבעלי הדין יש לך בן זכר א"ל הין וחזר ואמר לבעל הדין האחר יש לך בת א"ל הין: **א"ל זילו כו'.** לכו ויקחו זה את זו הבן להבת ויהיה הממון הנמצא לבניהם. **המתיה כו'.** מלך קציא ראה את אלכסנדרוס יושב ומתמה והכי איתא בס' אמור בהדיא. **א"ל מה כו'.** כלומר מה אתה יושב ומתמה וכי לא דנתי יפה: **אילו הוה כו'.** אילו היה דין זה בא לפני הדיין אלכסנדרוס בארצכם היאך הייתם דנין אותו: **א"ל קטלין כו'.** היו הורגין זה וזה כלומר שני בעלי הדין וממון של שניהם היה נוטל המלך גם כן לקנס כי כל האוצר טמון הוא למלך והיה להם להביאו למלך. **אית גבכון מטר נחית** גרסי'. כו' יש אצלכם מטר היורד מן השמים: **שמשא דנח** גרסי'. פי' השמש זרח: **בעיר דקיק.** גרס בירושל' ופי' בהמות קטנות: **פתר קרייא.** פסוק מדקדק בהררי אל היה פותרו ודורשו על נח: **עם הררי אל.** על ידי הררי אל: **אלא לו ולכל כו'.** וזהו אדם ובהמה תושיע ה' שהתשועת הש"י היה בשביל כולם: **עקמון וכמנון.** ארב שאורבין שם האויבים ובניינים עקומים לבא עליהם בעקיפין: **ויעל עולות.** ועי"ז נשבע הקב"ה שלא יוסיף עוד להביא מי המבול להציף העולם: **מנהרין** מזכירין כד"א בכמה מקומות בתלמוד נהורא בפ"ק דשבת נהיר וחכים פי' זכרן וחכם: **על הכל.** הוא מרחם למי שהוא עושה כמעשיו: ה"ג והכי מוכח בילקוט תלים א"ר שמואל טוב ה' לכל ורחמיו על כל מעשיו על הכל שהן מדותיו הוא מרחם. מר אמר הדא ומר אמר הדא ולא פליגי וכן ר' יהושע דסכנין כו' ורבי תנחומא ור' אבא מפרשים הענין על ריבוי: **ומרחמיו** מי שיש בו מדת הרחמנות שהוא מדותיו של הקב"ה וכדמפרש רבי תנחומא וחזיל ופירש הכתוב ממדת הרחמנות הוא נותן רחמים על מעשי ידיו: **ביומוי כו'.** בימיו של רבי תנחומא היו צריכין ישראל למטר בשביל עצירת הגשמים: **אתון כו'.** אצל רבי תנחומא וא"ל ר' גזור תענית גזר תענית ביום א' ויום ב' ויום ג' ולא ירד מטר: **עאל כו'.** נכנס לבית המדרש ודרש להם כו': **עד שהן כו'.** בעוד שהיו מחלקין צדקה לעניים: **אתון לגביה כו'.** באו אצל ר' תנחומא ואמרו ליה רבי מה אנו יושבין פה ועבירה כאן כמו שאחז"ל שאם יש משא ומתן ביניהן מגדין אותן: **שלח בתריהון.** אחרי האיש וגרושתו והביאם לתוך הצבור: **מה היא לך זו.** כלומר איזה קורבה יש לך בזו: **שאין לה עליו כו'.** כלומר שגושה היא לו שהרי גרשה: **ונתרוה** לשון שובע כד"א למען ספות הרוה: **רבינו** הוא רבי יודא הנשיא: **הוה יתיב כו'.** היה יושב ועוסק בתורה לפני ב"ה להבבליים בעיר ציפורי: **לעי** יגע כלומר עמל: **עבר כו'.** היה עובר לפניו עגל אחד שהיו מוליכין אותו להשחט והתחיל לצעוק לפניו כמו שאומר הצילני נא: **וחשש** היה חושש וכאב בשיניו: **לא הפילה כו'.** שיסורי הצדיקים מכפרים על הדור: **בתר יומין כו'.** לאחר ימים אלו כלומר י"ג שנים אירע מעשה ששרץ א' היה עובר לפני בתו של רבי והיתה רוצה להמיתו אמר לה רבי בתי הנח אותו: **ענותן שני.**

ענו

עץ יוסף

בתוך קערות של זהב. ורמז לו בזה כי הוא נבהל להון בבואו עד אחורי הרי חושך לצבור כל כסף וזהב שבעולם כלהם הנאכל (מת"ק): **ולא היה לך מה מיכול.** וכי לא היה לך מה לאכול בארצך שבאת למקום הזה. א"ל לא באתי רק בשביל רוצה לידע היאך אתם דנין. באמר שמעתי שאתם מחזיקים בעמוד הדין והצדק באתי הנה לשמוע יותר דינכם ולידוק משפטכם: **יתיב גביה** כו' היה יושב אצלו יום אחד בא אדם אחד והיה קובל על חבירו לפני המלך. ואמר זה האיש מכר לי חפה כלומר חורבה. ומצאתי בחורבה אוצר ממון: **ההוא דזבין אמר כו'** זה שקנה החורבה אמר החורבה והחפה קניתי והאוצר לא קניתי ואיני חפץ לקבלו מפני עונש הגזל: **וההוא דזבן אמר כו'** וזה שמכר החפה אמר החפה ומה שבתוכה מכרתי לו ואינני חפץ באוצר מפני עונש גזל: **אמר להד מינייהו כו'** אמר מלכא קציא לאחד מבעלי הדין יש לך בן זכר א"ל הין. ואח"כ אמר לבעל דין האחר יש לך בת אמר ליה הן: **א"ל זילו כו'** לכו ויקחו זה את זה הבן לבת ויהיה הממון הנמצא לבניכם. **המיתי כו'** מלך קציא ראה את אלכסנדרוס יושב ומתמה. **מה אתה** יושב ומתמיה וכי לא דנתי יפה: **אילו היה כו'** אילו היה דין זה לפני הדיין בארצכם היאך הייתם דנין אותו: **א"ל קטלין כו'** היו הורגין זה וזה כלומר את שני בעלי הדין וממון של שניהם היה נוטל המלך ג"כ לקנס. כי כל אוצר טמון הוא למלך. והיה להם להביאו למלך: **אית גבכון מטר נחית** יש אצלכם מטר היורד מן השמים: **שמשא דנח** השמש זורח. **בעיר דקיק** פי' בהמות קטנות. **אלא בזכותא דבעירא** להקהות שיניו א"ל שבשביל הבהמה הם חיים: **הה"ד** אדם ובהמה תושיע ה'. כצ"ל כדלקמן בויק"ר. והמדרש קאמר לה (יפ"ת): **אדם בזכות בהמה** דאל"כ לא הו"ל למנקט אדם ובהמה בהדא אחתא (יפ"ת): **ר"י ב"ס פתר** כו' כל דרשא זו בשביל מאמר זה בלבד שייך כאן. על שבפסוק זה יש צדקה ומשפט הרים ותהום אדם ובהמה וכל דברים אלו כתובים אצל נח: **צדקה שעשיתי.** כו' הגירסא מגומגמת. והעיקר כדאיתא בויק"ר פ' כ"ז. צדקה שעשית עם נח בתיבה כהררי אל שנא' ותנח התיבה בחדש השביעי על הרי אררט. ומשפטיך שעשיתי עם דורו דקדקת עמהם עד תהום רבה שנאמר ביום הזה נבקעו כל מעיינות תהום רבה וכשזכרתו לא לו לבדו זכרת אלא ויזכור אלהים את כל החיה וגו' ע"ש. כלומר בצירוף זכות הב"ה כדמסיים אדם ובהמה תושיע ה': (ב) **זה העולם** השפל שהוא קטן ופחות במדרגה נגד עולם העליון: **זה דור המבול** שהיו מועטים במעלה ופחותים במדרגה: **זה הקב"ה** שהוא מלכו של עולם: **עקמון וכמנן** בניינים רמים ומיני מארב שהם כמצודים גדולים לכבוש המדינה. וכן ה' הקיף את העולם בים אוקיינוס שהוא כמצודה ומארב על העולם לשוטפו אם לא יעשו רצונו ית' כדלעיל כ"ה סי' ה' כמגן פירושו צדיה ואריבה. ואפשר לא לדה ת"א ודלא כמן ליה: **זה נח** ונקרא מסכן לפי בני דורו שביזו אותו. כחכמת המסכן בזויה וכדמפורש בק"ר ע"ש וכן נח נקרא חכם שעסק בחכמת התורה כדלעיל פ' כ"ו ובתורתו יהגה יומם ולילה שהגה דבר מתוך דבר כו'. ועז"א ומלט את העיר בחכמתו ויעל עולות במזבח כי בקרבנו נתרצה לו ה' ונשבע לו לבל ישוב למבול עוד:

ואדם לא זכר כו' דור המבול לא שחשיבוהו כלום לשמוע בקולו. ואדרבא היה ללעג ולקלס ביניהם כמבואר שם ואחר כך נתפרסם מדרגת חכמתו כי ה' זכרו לטובה במבול: **אמר הקב"ה** כו' שהיו אתם מזכירין אותו לגנה: **מנהירין** פי' מזכירין. ובגמרא נהירנא כד הוינא: **אנא** מנהר ליה להזכירו לשבח ולטובה שהקב"ה מפרסם בעולמו שבח מעשי הצדיקים לגדלם ולרוממם (מת"ק): (ג) **טוב ה' לכל** נמשך לסוף הדרשא ורחמיו על כל מעשיו על הב"ח כשעבדא דרבי ואמר בזהו שנזכר נח את כל החיה ואת כל הבהמה שזן: **על הכל** שהוא מעשיו וה"ק טוב ה' לכל לפי ברחמיו על כל מעשיו. שכל אומן מרחם על מעשה ידיו לבל יהיה עמלו לריק ולבהלה: **א"ר שמואל** כו' דה"ק ורחמיו על הכל שהן מידותיו שהוא מרחם. כלומר מדת רחמיו שהם כלל עצמו ית'. לפי שמדות הטוב והרחמנות הן הן מדותיו ית': **ר"י דסכנין** כו' דה"ק טוב ה' לכל ומרחמיו הוא נותן לבריותיו. כלו' שמשפיע ממדת רחמיו על בריותיו שגם הם ירחמו זה על זה מפני תיקון העולם: **ר"ת ור' אבא** כו' וה"ק טוב ה' לכל בשעה שמדת רחמיו היא על כל מעשיו שהם מרחמים כמוהו. שכל המרחם על הבריות מרחמים עליו מן השמים וכדמפרש' למחר שנת בצורת באה שהיא מכה כללית לכל אז טוב ה' מרחם על עולמו בשעה שהם מרחמים אלו על אלו (יפ"ת): **ביומוי** כו' בימיו של ר"ת היו צריכין למטר: **אתון** כו' באו אצל ר"ת וא"ל רבי גזור תענית גזר תענית ביום א' ויום ב' ויום ג' ולא ירד מטר: **עאל** כו' נכנס לבית המדרש ודרש להם כו': **עד שהן** כו' בעוד שהיו מחלקין צדקה לעניים: **אתון לגביה** כו' באו אצלו א"ל רבי מה אנחנו יושבין פה ועבירה הכא כמו שאמרו חז"ל בכתובות כ"ח שאם יש מו"מ ביניהם מגדין אותן: **נותן** מעות לגרושתו. וחשדו לזנות: **שלח בתריהון** להביא האיש וגרושתו והביאם לפני הצבור: **מה היא לך** זו כדי שיגיד גרושתו היא להכשו על נתינתו: **באותה שעה הגביה** כו' והאמין לדבריו דנכרים דברי אמת: **אם זה שאין** עליו מזונות כלו' ובטוחה היא לו שהרי גירשה. ואעפ"כ שיש לו להשגיח עליה משום ומבשרך לא תתעלם מ"מ חוב גמור ליתא. ואח"כ ק"ו להקב"ה שאנו בני ידידיו שנשבע להם לרחם על זרעם: **עאכ"ו** שאתה בעל הרחמים מצד עצמך יותר מהאדם: **רבינו** היא רבינו הקדוש והוא רבי יהודה הנשיא שנקרא רבי סתם. **הוה יתיב** כו' היה יושב ועוסק בתורה לפני בית הכנסת להבבליים בעיר צפורי. **לעי** כו' יגע: **עבר** כו' היה עובר לפניו עגל אחד שהיו מוליכין אותו להשחט. והתחיל לצעוק כמו שאומר הצילני נא. בירושלמי כלאים פ"ט מביא מעשה זאת שעל שלא ריחם על העגל באו עליו יסורים. ועל שריחם על השרץ נסתלקו ממנו היסורין ועי' בגמ' ב"מ פ"ה. ולפרש שמ"ש ורחמיו על כל מעשיו כפשוטו שמרחם על כל בריותיו שברא ועשה. גם על שקצים ורמשים: **וחשש רבי** את שיניו י"ג שנה שאמרו ברקיע הואיל ולא קא מרחם ליתו עליו יסורין. ומה שהיה הכאב בשיניו היינו לפי שאין זה חולי אלא לצער מכאיב (יפ"ת): **לא הפילה** כו' לפי שיסורי הצדיקים מגינים על הדור. וכמ"ש ישעיה נ"ג והוא מחולל מפשעינו וגו'. כי חטא הרבים הן סובלין אותו ביסורים (יפ"ת): **בתר יומין** כו' לאמר י"ג שנים (שכן מפורש שם בירושלמי בסוף י"ג שנה)

פרש

(תהלים קמה) ורחמיו על כל מעשיו. רבינו הוה ענותן סגי והוה אמר כל מה דיאמר לי ב"נ אנא עביד. חוץ ממה שעשו בני בתירא לזקני יג שירדו מגדולתן והעלו אותו. ואין סליק רב הונא ריש גלותא להכא אני קאים לי מן קודמוהי. למה דהוא מן יהודה ואנא מן בנימין והוא מן דכריא דיהודה ואנא מן נוקבתא. א"ל ר"ח רבה והרי הוא עומד בחוץ. נתכרכמו פניו של ר'. וכיון שראה שנתכרכמו פניו. א"ל ארונו הוא. א"ל פוק חזי מאן בעי לך לברא. נפק ולא אשכח ב"נ. וידע דהוא נזוף. יד ואין נזיפה פחותה מל' יום. א"ר יוסי ב"ר אבין כל אותן ל' יום שהיה ר' חייא רבה נזוף מרבינו. אליף לרב בר אחתיה כל כללי דאורייתא ואלין אינון כלליא דאורייתא טו הלכתא דבבלאי. לסוף תלתין יומין אתא אליהו זכור לטוב בדמותיה דר"ח רבה לגבי רבינו ויהב ידיה על שיניה ואתסי. כיון דאתי ר"ה רבה לגבי רבינו א"ל מה עבדת כשיניך. א"ל מן עונתא דיהבת ידך עילוהי איתנשמית. א"ל לית אנא ידע מה הוא. כיון דשמע כן שרי נהיג ביה יקרא וקרב תלמידים ומעייל ליה מלגאו. א"ר ישמעאל בר' יוסי ולפנים מטני. א"ל ח"ו לא יעשה כן בישראל. רבינו הוה מתני שבחיה דר"ח רבה קמיה דר"י בר' יוסי א"ל אדם גדול אדם קדוש. טז חד זמן המתיה בי בני ולא איתכנע מיניה. א"ל ההוא תלמידך דהוית משתבח ביה המיתיה בי בני ולא איתכנע מינאי. א"ל ולמה לא איתכנעת מיניה. א"ל רבי הייא מסתכל הייתי באגדת תהלים. כיון דשמע כן מסר ליה תרין תלמידוי והוון עיילין עמיה לאשונה דלא ישהי ותזער נפשיה: (ד) ד"א טוב ה' לכל וגו'. ויזכור אלהים את נח וגו'. א"ר שמואל בר נחמני יז אוי להם לרשעים שהם הופכים מדת רחמים למה"ד. בכ"מ שנא' ה' מדת רחמים (שמות לד) ה' ה' אל רחום וחנון. וכתיב (בראשית ו) וירא ה' כי רבה רעת האדם בארץ. (שם) וינחם ה' כי עשה את האדם. ויאמר ה' אמחה וגו'. אשריהם הצדיקים שהן הופכים מדה"ד למדת רחמים. בכ"מ שנא' אלהים הוא מדה"ד (שמות כב) אלהים לא תקלל. עד האלהים יבא דבר שניהם. וכתיב (שם ב) וישמע אלהים את נאקתם ויזכור אלהים את בריתו וגו'. (בראשית ל) ויזכור אלהים את רחל וגו'. ויזכור אלהים את נח. מה זכירה נזכר לו שזן ופירנס אותם כל י"ב חדש בתיבה. ויזכור אלהים את נח והדין נותן בזכות הטהורים שהכנים עמו בתיבה. יח ר' אליעזר אומר לשם קרבנו נקרא שנא' וירח ה' את ריח הניחוח. ריב"ח אמר לשם נחת התיבה נקרא שנא' ותנח התיבה בחדש השביעי וגו'. יט ר' יהושע אומר לא ישבותו מכלל ששבתו. א"ר יוחנן לא שמשו מזלות כל י"ב חדש. א"ל ר' יונתן שמשו אלא שלא היה רשומן ניכר: (ה) ויסכרו מעינות תהום. כ א"ר אלעזר לרעה (בראשית ז) ביום הזה נבקעו כל מעינות תהום רבה וגו'. אבל לטובה ויסכרו מעינות תהום. אבל לא כל מעינות חוץ ממעין טבריה ואבלונים ומערת פמיים. ותנח התיבה בחדש השביעי בשבעה עשר וגו'. כא על טורי קרדונייא. ויהי מקץ ארבעים יום ויפתח נח. הדא מסייעא לההיא דא"ר אבא כ"כ חלון: (ו) וישלח את העורב. הה"ד (תהלים קה) שלח חושך ויחשיך. ויצא יצא ושוב. ר' יודן בשם ר' יהודה בר"ס כב התחיל משיבו תשובות. א"ל מכל בהמה חיה ועוף שיש כאן אין אתה משלח אלא לי. א"ל מה צורך לעולם בך לא לאכילה ולא לקרבן. ר' ברכיה בשם ר' אבא ב"כ אמר. א"ל הקב"ה קבלו שעתיד העולם להצטרך לו. א"ל אימתי. כג א"ל עד יבושת המים מעל הארץ. עתיד צדיק אחד לעמוד וליבש את העולם ואני מצריכו להם. הה"ד (מלכים א יז) והעורבים מביאים לו לחם ובשר בבקר ולחם ובשר בערב. ר' יהודה ור' נחמיה. ר"י אומר עיר היא בתחום בית שאן ושמה ערבי. ר"נ

מתנות כהונה

פניו גדול והיה אומר כל מה שיאמר לי אדם לעשות דבר הכנעה ושפלות רוח אני עשה כו': שירדו הורידו את עצמן מגדולתן: ואין סליק כו'. ואם היה עולה לכאן רב הונא הייתי עומד מפניו לכבודו מפני שהוא בא משבט יהודה: נתכרכמו נהפכו לירקון מפחד והלכו דמיו. ה"ג נתכרכמו פניו א"ל ארונו הוא א"ל רבי לרבי חייא צא וראה מי חפץ בך חוצה: וידע ר' חייא שהוא נזוף ורבי אמר כן שיצא מלפניו ולא יראה פניו: אליף כו'. למד רבי עם רב בן אחותו כל כללות כ' כל התורה כולה: ויהב ידיה כו'. היה נותן ידו על אותו שן שהיה חש בו ונתרפא כיון שבא ר' חייא לאחר ל' יום אצל רבי א"ל מה אתה עושה בשינך הנתרפא: מן עונתא כו'. מן העת שנתת ידך עליה נתרפאת: א"ל ר' חייא אין אני יודע מה הוא זה שאתה אומר כי לא הנחתי ידי עליה כיון ששמע רבי כן והבינו שאליהו עשה כן לכבוד רבי חייא התחיל לנהוג כבוד בר' חייא: וקרב תלמידיו. הרחיק התלמידים לאחוריהם והכניס והקריב ר' חייא לישב לפניו וקרב כלומר הרחיק כד"א גשה לי ואשבה: א"ר ישמעאל כו'. דרך שאלה אמר לר' אם יכנס רבי חייא גם לפנים ממני: מתני שבחיה. היה מספר שבחו אדם גדול הוא רבי חייא וה"ג רש"י ז"ל גדול הוא אדם קדוש הוא: חד זמן כו'. פעם אחת ראה רבי ישמעאל לרבי חייא בבית המרחץ: ולא איתכנע כו'. ר' חייא לא היה נכנע מלפני ר' ישמעאל כלומר לא עמד בפניו: א"ל ההוא כו'. ר' ישמעאל אמר לרבי אותו תלמיד שהיית משבח אותו ראיתיו בבית המרחץ ולא קם מלפני: א"ל ר' לר' חייא למה לא עמדת מלפניו: מסתכל כו'. הרהרתי באגדות תלים ומפני העיון הייתי טרוד ולא ראיתיו והא דאמר בפ"ק דקידושין שבבית המרחץ פטורין לקום לפני זקן בפ"ק דקידושין מתרץ ליה שמעשה זה היתה בבתי בראי שהוא מקום שדור אדם דתא"כ הא בבתי גואי אסור להרהר בדברי תורה: כיון דשמע רבינו כן היה מוסר לו שני תלמידים שיכנסו עמו לאשונה פירש הערוך לכל מקום השך וסתר של בית המרחץ כדי שלא יבא לידי סכנה. ובפרש"י מגאתי אשונה עם בעת לידתה ה"י בתבואה דמולדת: שלא ישהו. שלא ישתומם: ותזער נפשיה. שהא נעדרת: ה"ג ויפרנס אותם כל י"ב: והדין נותן כו'. סופיה דקרא קדייק ואת כל וגומר אשר אתו בתיבה לומר שזכרו בזכות בהמות הטהורים שהכנים ז' ז' כדי להקריב מהן קרבן ואותו זכות זכר לו: נקרא שמו נח על שם ניחוח: ה"ג בחודש השביעי וגומר ר"י אומר לא ישבתו מכלל שלא שבתו: טבריה כו'. שמות מקומות הן שיש שמה מים חמין: טורא דקרדונא. תרגום של הרי אררט: מסייע להההוא גרסי' פי' פסוק זה סיוע לההוא דא"ר אבא מה שכתוב צהר שעשה לתיבה היינו חלון: שלח חשך ויחשך. מי ששולח חשך עושה מעשה החושים כמו כאן שנח שלח עורב שהוא מטהור האורו והוא עוף שמח ומעל בשליחותו ותשובתו נאחר מעל ומגאתי בפרש"י דדייק מסיפיה דקרא ולא מרו את דברו וזה המיר את דברו: משיבו תשובות. ותוב דרשו לשון תשובה: קבלו בתוך התיבה: וליבש את העולם. וכוף שהחביא עצמו מפני אחאב אשת אחאב והעורבים מביאים לו כו': ושמה ערבי. וגני אותה העיר הביאו לו להם וגומר חנו

עץ יוסף

אירע מעשה שמרן היה עובר לפני בתו של רבי והיתה חולה להמיתו. אמר לה רבי בשי הנח אותו דכתיב ורחמיו על כל מעשיו ובטל לא אמר הכי. כיון דלכך נוגר (יפ"ת): ענותן סגי ענוו גדול היה. ומייתי זה לכאן איידי דמייתי השם שינוי הבית הבלום ספור הרופאתו שהיתה ע"י רבי חייא. ואיידי דמייתי שבחו של ר"ח מייתי עובדא דרבי ישמעאל (יפ"ת): כל מה כו' כל מה שיאמר לי אדם לעשות דבר הכנעה ושפלות רוח אני עשה. חוץ ממה שעשו בני בתירא כי זה ענוה גדולה מאד להוריד עצמו מהנשיאות לתתו לאחרים: לזקנו הלל הוא זקנו של רבי. ובני בתירא היו נוהגים נשיאות. וסלקו עצמן ממנה ונתנוה לו כדאיתא בפסחים פרק א"ד: ואין סליק כו' ואם היה עולה לכאן רב הונא הייתי עומד מפניו (ובירושל' הג"ל הגירסא אנא מותיב ליה לעיל מיני) לכבודו מפני שהוא בא משבט יהודה (מת"כ): והוא מן דכריא כו' בירושלמי גרס דהוא מן דכריא דקא מפרש להא דהאמר דהוא מן יהודה ואנא מן בנימין דלאו לגמרי מבנימין. דרבי נמי מבני יהודה הוה אלא דהיה מהנקבות (יפ"ת): והרי הוא עומד בחוץ שכבר שמע ר"ח שמת ומביאים אותו. ורבי לא ידע בדבר ולהודיע שאמר רבי הדברים הללו ולא אמר ליה ביאתו של רב הונא. אבל בירושלמי הגירסא נשתנה (יפ"ת): נתכרכמו נהפכו פניו לירקון שהפחד והלכו דמיו: פוק חזי כו' לא וראה מי הפץ בך חוצה: וידע ר"ח שהוא נזוף. ורבי אמר כן שילא לפניו ולא יראה פניו: אליף לרב בר אחתיה. ר"ח אליף ולמד ליה לרב שהיה בן אחותו כדאיתא בפסחים ד': לסוף תלתין יומין אתא אליהו כו'. ור"ה בא למחרתו ביום ל"א כדאיתא בירושלמי: יהב ידיה כו' נתן ידו על אותו השן שהיה חש בו ונתרפא כיון שבא ר"ח למחר אצל רבי א"ל מה אתה עשה בשינך הנתרפא: מן עונתא כו' מן העת שנתת ידך עליך נתרפאת. א"ל ר"ח אין אני יודע מה שאתה אומר כי לא הנחתי ידי עליה. כיון ששמע רבי כן והבינו שאליהו עשה כן לכבוד ר"ח. ידע שהוא במדרגה גבוהה ונפלאה התחיל לנהוג בו כבוד: וקרב תלמידים שהתלמידים שהיו לומדים אצל רבי מחמת יראתו היו עומדים ברחוק ממנו. ורבי בענותו מקרבם אצלו ומקרב לרבי חייא יותר מכולם. ובירושלמי שם הגירסא כד הוה עלין לבית וועדא הוה אמר יכנס רבי חייא רובא לפנים: לא יעשה כן בישראל. משום דרבי יוסי זקן וגדול הוה. אלא ר"ה רובא לפנים וריב"י לפני ולפנים (ירושלמי שם): חד זמן כו' פעם אחת ראה רבי ישמעאל לר"ח בבית המרחץ: ולא אתכנע כו' ר"ח לא היה נע מלפני רבי ישמעאל כלומר לא עמד בפניו. והמעשה היה בבית החיצון שעומדים בו לבושים שיש שם שאלת שלום וד"ת וקימה והידור (יפ"ת): א"ל ההוא כו' ר"י אמר לרבי אותו תלמיד שהיית משבח אותו ראיתיו בבית המרחץ ולא קם מלפני. וא"ל רבי לר"ח למה לא עמדת מלפניו: מסתכל הייתי כו' הרהרתי באגדת תהלים ואגב טר' לא הסתכלתי בו: כיון דשמע כן כו' כיון דשמע רבינו כן היה מוסר לו שני תלמידים שיכנסו עמו להביאה לכל מקום השך כדי שלא יבא לידי סכנה: דלא ישהי ותזער נפשיה. בערוך גרס ותגעור נפשיה ופי' שלא ישאר יחידי ותזבהל נפשיה. ונגירסתנו פי' שלא ישתומם ותהא נפשיה נעדרת: (ד) ד"א טוב ה' לכל ויזכור אלהים את נח. ורחמיו על כל מעשיו לרבות אף בעלי חי כדכתיב הכא ויזכור אלהים את נח ואת כל החיה וגו'. וזה עיקר הדרשה הצריך לענייננו. ואגב זה הדרש הביא כל הדרשות בנלשונה: אוי להם לרשעים כו' שאל צדיקים גם מדה"ד מסכים לרחם עליהם. ולכן נאמר ויזכור אלהים שזהו מה"ד ואצל הרשעים נאמר שם הוי"ה אל עונשם כי גם מדה"ר מסכים לעונשם: אלהים לא תקלל שפירושו דיינים: מה זכירה נזכר לו שזן ופרנס כל י"ב חדש הפלגא לעשות צדקה וגזולה עם כולם כזה. ועל זה נאמר ולוקח נפשות חכם. כי כל י"ב חדש לא נתן שינה לעיניו ברוב טרחו: כל י"ב חדש כו' שהכין להם מזון לכל י"ב חודש: בזכות הטהורים דרים עוד ויזכור אלהים את נח והדין נותן בזכות הטהורים. וכו' אף שם אלהים שהוא מדה"ד היה נותן בו זכירה לטובה עבור החיה והבהמה אשר אתו דהיינו בזכות הטהורים שהכניס עמו לקרבן. והם רמוזים שפי במאמר אשר אתו בתיבה כי הטהורים היה אתו ממש בתיבה במדור אחד ולא הטמאים כדלעיל פ' ל"א סימן י"ד: לשם נחת התיבה נקרא פי' שזכר ה' שמו של נח שנקרא ע"ש נחת התיבה ולזה נתן מקום להתקיים שהשם הזה מאת ה' היה (יפ"ת): ר"י אומר כו' עד ויסכרו מעיינות. כתב הא"א שהוא מיותר כאן. ומקומו הוא לקמן בסוף הפרשה ועי' לעיל פ' כ"ה וכאן הוא אגב מאמר של ר"י: מכלל ששבתו כו' עיין לעיל פרק כ"ה סי' ב' כי שם פירשתי: (ה) אר"א לרעה כו' לפי שכל הבקיעות הן לרעה ואילו לא נתבקעו כולם לא היתה הרעה גמורה. אבל כשנתהפך לטובה לא נסכרו כולם. כי מצורך הטובה שישארו קצת כמו מעין טבריא והכריו שהם לצורך העולם: חוץ ממעין טבריא כו' שהם מעיינות חמים לרפואה. וקודם המבול לא הוצרכו לכך באז היה להם אויר יפה וממוזג ולא היה חולי מצוי בעולם. וכדלקמן פ' ל"ד ולפיכך מאז נשארו אלו לרפואה. ור"א הזכיר אלו המעיינות המצויים באלנו. וכן כיוצא בהם בשאר ארצות (מה"ק): ותנח התיבה על הרי אררט ועל זה אמר טורי קורדניא. תרגום של הרי אררט: הדא מסייעא כו' פי' פסוק זה סיוע לההיא דאמר רבי אבא מ"ש צהר תעשה לתיבה היינו הלון. ועיין פ' ל"א סי' י"ב: (ו) הה"ד שלח חשך ויחשיך. דרך מליצה כי יצדק לומר כאן שלח חשך ויחשיך. שהוא כמו ששולח החשך המחשיך. כך העורב החשיך בשליחותו כי יצא יצוא ושוב ולא הביא תשובה. והמדרש אתי לאשמועינן דשמגא מילתא היא כי נח בשליחות העורב שהוא שמא לא הגליח אלא בזונה הטהורה (יפ"ת): משיבו תשובות דרים ושוב לשון תשובה: משיבו תשובה אין הכוונה שהשיב בפירוש ברמיזותיו. רק שנראה ממיהותו שיצא יצוא ושוב וא"כ לא אבה ללכת. וכאילו השיב לו נח שלכן שלחו מפני שאינם ראוים לשום דבר. כי על שארית המינים המל עליהם כי הם ראוים: מכל בהמה חיה כו' תלונותיו היתה כלפי הטהורים שיש בהם ז'. ונמנע לשלוח מהם ושלח ממנו שהוא מן ב' מהטמאים. וכן הוא בפרק חלק: לא לאכילה ולא לקרבן בגם מהטמאים הרבה מהם היו ראוים לאכילה. אך העורב אינו ראוי. הילכך הטהורים אע"פ שהם ז' עדיפי ספי מקיום מין הטמאים: לא לאכילה ואע"ג דעדיין לא הותר הבשר לאכילה. ידע נח כי בנאותו יותרנה לו: עתיד צדיק אחד הוא אליהו שעצר את המים עד שיבשה הארץ. ובאותו זמן נסתר בנחל כרית מפני אחאב והיו העורבים מביאים לו פרנסתו. והיה רצונו ית' שיהמו רחמיו עליהם לבקש עליהם רחמים. לפיכך הזמין ה' פרנסתו ע"י העורבים להורות לו שאף העורב שהוא אכזר נמלא בו נד רחמים לפרנסו ברעב. לכן יבקש רחמים עליהם לתת להם פליטה ברעב. וכן עשה אליהו: ר"י ור"נ עיין חולין דף ה' פלוגתא דאמוראי בזה: ושמה ערבי כו' והעורבים מביאין לו לא עורבים ממש אלא אנשים ונקראו עורבים על שם מקומם שנקרא ערבי: עורבים ממש

דפי

ר"נ אמר כד עורבים ממש היו. ומהיכן היו מביאים לו משלחנו של יהושפט: (ז) דרש ר"ע כה מעשה דור המבול בגנזק של מדי ולא בכו וכיון שהזכיר להם מעשה איוב מיד בכו. וקרא עליהם המקרא הזה (איוב כד) ישכחהו רחם מתקו רמה עוד לא יזכר ותשבר כעץ עולה. ישכחהו רחם הם שכחו רחמים מן הבריות אף הקב"ה שיכח רחמיו מהם. מתקו רמה שמיתק רמה מהן. עוד לא יזכר ותשבר כעץ עולה. א"ר אבהו תעקר אין כתיב אלא תשבר. כדבר שנשבר ואינו מעלה חלופין ואיזה זה. זה דור הפלגה: (ח) וישלח את היונה וגו' ולא מצאה היונה מנוח וגו'. כו יהודה בר נחמן בשם ר"ש אמר אילו מצאה מנוח לא היתה חוזרת. ודכוותה (איכה א) היא ישבה בגוים לא מצאה מנוח אילו מצאה מנוח לא היו חוזרים. ודכוותה (דברים כח) ובגוים ההם לא תרגיע ולא יהיה מנוח וגו'. הא אילו מצאו מנוח לא היו חוזרים: (ט) ויחל עוד שבעת ימים. ר' יוסי אמר ג' שבועים ימים. ויוסף שלח את היונה ותבא אליו היונה וגו'. טרף בפיה וגו'. כז מהו טרף קטיל המד"א (בראשית לז) טרוף טורף יוסף. א"ל אילו שבקתה אילן רב הוה מתעביד. מהיכן הביאה אותו כח ר' אבא ב"כ אמר משבשושין שבא"י הביאה אותו. ר' לוי אמר מהר המשחה הביאה אותו דלא טפת ארעא דישראל במבולא. והוא שהקב"ה אומר ליחזקאל (יחזקאל כב) בן אדם אמור לה את ארץ לא מטוהרה היא ולא גשמה ביום זעם. רב ביבי אמר נפתחו לה שערי ג"ע והביאה אותו. א"ר אבהו אילו מג"ע הביאה אותו לא היתה מביאה דבר מעולה. או קנמון או פלסמון. כט אלא רמז רמזה לו א"ל לנח מוטב מר מזה. ולא מתוק מתחת ידיך. וייחל עוד שבעת ימים אחרים הדא מסייעא להא דאמר ריב"ה שלשה שבועות ימים. וישלח את היונה ולא יספה שוב אליו עוד: (י) ויהי באחת ושש מאות שנה בראשון באחד לחדש. ל תנינן משפט דור המבול י"ב חדש. הא כיצד בשנת ת"ר שנה לחיי נח בחדש השני בי"ז יום לחדש. וכתיב ויהי הגשם על הארץ ארבעים יום וארבעים לילה. לא זה מרחשון וכסליו. ויגברו המים על הארץ חמשים ומאת יום הרי טבת ושבט אדר ניסן ואייר. ותנח התיבה בחדש השביעי בשבעה עשר יום לחדש על הרי אררט לב זה סיון שהוא שביעי להפסקת גשמים. לי"ו יום חסרו ד"א. אמה לארבעה ימים. טפח ומחצה בכל יום. נמצאת אומר שהיתה התיבה משוקעת במים י"א אמה. וכולהם לששים יום חסרו. הה"ד והמים היו הלוך וחסור עד החדש העשירי. זה אב שהוא י' לירידת גשמים. ד"א ויהי באחת ושש מאות שנה בראשון באחד לחדש חרבו המים מעל הארץ. נעשית במין טפיח. ובחדש השני בשבעה ועשרים יום לחדש יבשה הארץ. נעשית כגריד. לג זרעו אותה ולא צמחה. למה שהיה סימן קללה. ואין סימן קללה הוה לברכה. והמתינו עד שירדו גשמים וזרעו. לא הוה צריך קרא למימר אלא בט"ז יום לחודש השני יבשה הארץ. ומה ת"ל כשבעה ועשרים יום לחדש השני יבשה הארץ. אלא אלו י"א יום שימות החמה יתירים על ימות הלבנה. אמר רשב"ג כל מי שהוא רוצה לידע שימות החמה יתירים על ימות הלבנה י"א יום. יסרוט לו סריטה בכותל בתקופת תמוז. ולשנה הבאה באותו הזמן אין השמש מגעת לשם עד י"א יום. ומכאן אתה יודע שימות החמה יתירים על ימות הלבנה י"א יום. א"ר יוחנן לא שמשו המזלות כל י"ב חדש. א"ל ר' יונתן שמשו אלא שלא היה רשומן ניכר. רבי יהושע אומר לא ישבותו מכלל ששבתו:

פרשה לד

(א) וידבר אלהים אל נח לאמר צא מן התיבה (תהלים קמב) א הוציאה ממסגר נפשי להודות את שמך בי יכתירו צדיקים כי תגמול עלי. הוציאה ממסגר נפשי זה נח שהיה סגור בתיבה י"ב חדש. להודות את שמך לתת הודיה לשמך. בי יכתירו צדיקים יתכללון בי צדיקיא. כי תגמול עלי שגמלת עלי ואמרת לי צא מן התיבה: (ב) ה' צדיק יבחן ורשע ואוהב חמס שנאה נפשו (שם יא). ב א"ר יונתן היוצר הזה אינו בודק קנקנים מרועעים שאינו מקיש עליהם אחת עד שהיא פוקעת. ומה הוא בודק קנקנים יפים. שאפי' הוא מקיש עליו כמה פעמים אינו נשבר

יד יוסף כד חולין ס'. ילקוט כ"ז: כה ילקוט ס"ז ואיוב: כו איכה רבה פ"א. ילקוט ס"ז: כז ויק"ר פ' ל"א. אות פסוק כך יפה קמא ושניא. ילקוט ס"ז. וילקוט יחזקאל רמז שנ"ב: כח כוונת הדורש לומר שאותו העלה שהביאה אינו מן העלים הגדלים על הענפים. אלא העלה שצומחת מן האדמה תחלת גדולו של האילן ולאביתו ולאם כורתין אותו העלה נשאר גידול האילן כולו. וז"ש טרף קטיל בנכחת כל האילן. וזהו שאמר לה נח אלו שבקת כו': כט מדרש משלי סי' ל"א. פדר"א פרק כ"ג. עירובין י"ח. סנהדרין ק"ח: ל לעיל פ' כ"ח. ילקוט ס"ז. עדיות פ"ב. וסדר עולם רבה פ"ד. שוח"ט מזמור ע"ח. איכ"ר פ"א פ' לא עליהם: לא יונתן בן עוזיאל. וע' ר"ה י"א. לב וכיב"ע אי' זה ניסן ובודאי טעות הוא ע"ש. וכן מ"ש על החדש העשירי זה תמוז: לג ויש גורסים ולא זרעוה למה שהיה סי' קללה וכו'. וכן הוא בסע"ר. וכן עיקר (נוס"ח): **פל"ד** א תנחומא וילקוט. פדר"א פ' כ"ג: ב לעיל פ' ל"ב. ולקמן פ' נ"ס. אות פסוק דודי לי. שוח"ט מזמור י"א וילקוט שם:

מתנות כהונה

חיו העורבים כלומר בני מקום ערבו של יהושפט: **שמיתק** החתיק הרימה ונולעה מהם באכלו אותם: **תעקר** כו'. אילו כתיב העקר היה משמע שנשתל במקום אחר: **ואינו** מעלה חליפין. אין לו תקנה להחליף גזע: **אילן** מגאה כו'. דהל"ל למה לי ולא מצאה אלא לדיוקא אתא הא אם מצאה כו' לא היו חוזרים לירושלים: **קטיל** המית והרג את הזית קודם זמנו שלא היה עומד ליקצץ עדיין: **אילו** שבקתי'. אילו הניח אותו אילן גדול היה נעשה ממנו וכו': **משבשושין** זמורות ג' שריגים ת"י הלחא שבשין: **מהר המשחה**. ששם היו גדלים זתים הרבה וע"ש כך נקרא הר המשחה: **דלא** טפת כו'. שלא הציף ארץ ישראל בימי המבול ולא נעקרו האילנות אע"פ שירדו שם המים שנאמר ויכסו כל ההרים הגבוהים אשר תחת כל השמים כן פי' הרמב"ן בסדר הזה: **אלא** רמז כו'. רב ביבי השיב כן שלשם שערי ג"ע נפתחו לה והא דלא הביאה דבר מעולה היינו לרמז שעשה כן דאי עשתה דר' אבהו מכיים כן א"כ מנא ליה דלרמז הביאתו דלמא לא היה שם אילן אחר: ה"ג **מר** מזה. מתחת ידי הקב"ה: **ולא** מתוק ט'. דייק מדכתיב מזון כפרש"י בסדר זה כפי' הרומש ורמזה לו מוטב וטוב לי להתפרנס מתחת ידי הקב"ה אפילו במזון יותר מר מזית מתה שאתפרנס מתחת ידך במזון מתוק מדבש: **הדא** מסייע כו'. שבעת ימים הא עוד חרבה עד ז' ימים אחרים עוד ז' ימים ומקום השליחות הראשון לשליחות השני: **בחדש** השני זה מרחשון. ובסוף כתיב בשבעה ועשרים לחדש השני יבשה הארץ כדמפרש לקמן וחז"ל. **טפיה** לא ובדברי חז"ל טופח ע"ת להספיח ובילקוט גרס כמין מקפה: **כגריד** יבש מאד: **סימן** קללה. מי היבול היו באים לקללה ואין קללה הוה לברכה שקללה האדן על ידו: **אלא** בי"ז יום כו'. שכן הוא י"ב חדש מעת לעת. **יתכללון** בי צדיקייא גרסי' וכ"מ גירס' רש"י ז"ל וכירושו כנסים בעבית עתדי מכתירים ומגדילים אותך הצדיקים שקבעו בסדר תפלה וגם אם נח בההבה זכרה כן כירש"י ז"ל: **היוצר** הזה. עיין ביאורו לעיל פ' ל"ב: **בך** אין אגי יונה ט'. ופי' הכתוב אם העלה מעמך

עץ יוסף

דאי אנשים על שם מקומם עורביים מב"ל: **משולחנו** של יהושפט. ולא משולחנו של אחאב שלא יהנה מלחמו של רשע: (ז) **ולא בכו** שלא נכמרו רחמיהם עליהם אע"ג דנאבדו במבול הרבה אף ונשים: **מעשה איוב** מהיסורים שבאו עליו נכמרו רחמיהם עליו ובכו: **וקרא עליהם** על דור המבול. **ישכחהו רחם** כו' דמיירי בדור המבול כדלעיל בפרשה כ"ז ופ"ל וזולתן. ולעיל פ' כ"ג. ומפרש ישכחהו רחם לשון רחמים שנשכחו מהם (יפ"ת): **שכחו** רחמים מן הבריות. שהיו חומסים והורגים ולא מרחמים. ואף ה' שיכח רחמיו מהם ולא ריחם בדינם: **מתקו רמה** כיון שהביא המקרא מפרש ואזיל לסוליה: **שמיתק רמה בהם** שנעשה היה מתוק אל הרמה ומתקו כמה הוא כמו בני יגאוהי שפירושו יגאו ממנו: **תעקר אב"ב** כו' דהל"כ תעקר מב"ל דעקירה משמע הפסד טפי משבירה. אלא משום דעקירה מעלה חלופים שאילן הנעקר ממקומו חוזרין ונוטעין אותו במקום אחר. וכן ענף שנעקר מהאילן ויעלה חלופים במקומו. אבל מקל שנשבר אין לו עוד צמיחה לחזור ולגדל כבתחילה. ומפרש המדרש זאת על דור הפלגה. דאי על דור המבול הלא ככר אמר שיכלו ואינם. אלא שיושב על דור הפלגה שנשברו עד שאינו מעלה חליפין שלא חזרו לכמות שהיו שפה אחת ומקובצים במקום אחד: (ח) **אילו מצאה מנוח** כו' אף ע"פ שלא היה לה ישיבת הרווחה אלא על ידי הדחק לא היתה חוזרת (יפ"ת): **ודכוותיה** היא ישבה בגוים. יתורא דהוא דכיון דה"ק היא היתה יושבת בגוים מדעתה אלא שלא מצאה מנוח. עיין מ"ש באיכה רבתי: (ט) **ג' שבועים ימים**. דייק לה מדכתיב ויחל עוד שבעת ימים אחרים ויוסף שלח את היונה מכלל זה אתה למד שאף בראשונה הוחיל ז' ימים אחרי שליחות העורב והו כתיב בשליחות הב' וייחל עוד שבעת ימים אחרים וגו' הרי מנין ג' שבועות של ימי השליחות: **טרף קטיל** דטרף הוא לשון השחתת מכה והריגה כמו טרף טורף יוסף. והכי נמי לשון מכה והשחתה הוא כלו' שהשחית האילן שכרתו בלא זמנו שעל ידי השיכת העלה טרף והשחית עץ הזית: **אילו שבקת** כו' שהכיר נח בעלה שע"י טריכתה השחית האילן. ואמר ליונה אילו הניח אותו אילן גדול היה נעשה ממנו. ובויק"ר אמר רבי ברכיה אילו לא קלטתי' אילן רב הוה מתעבד. ולא נח אמר כן. אלא רבי ברכיה הוא דקאמר הכי: **מהיכן הביאה אותו** דאפילו אילנות של רחים נמחה כדלעיל וכ"ש הוא שלא נשאר אילן בארץ: **משבשושין** זמורות. **מהר המשחה** שיש בו זיתים רבים: **דלא טפה** ארעא דישראל במבולא. פי' שלא היה עליה גשם מבול כדכתיב לא גושמה ולא נבקעו בה מעיינות תהום רבה. אבל המים נתפשטו בכל העולם ויכסו כל ההרים הגבוהים אשר תחת כל השמים כמו שכתוב מבורש ואין סביב א"י גדר לעכב המים שלא יבואו בה (הרמב"ן) וכן איתא בפדר"א: **את ארץ** כו' ור"ל אתמוה קא מתמה הא ארץ לא מטוהרה כלום ירדו עליך גשמים ביום זעם. ועיין בפרק כרת הפלת: **רב ביבי אמר נפתחו** כו'. דס"ל דא"י נמי לקתה במבול כדרס"ל בפ' פ"ח ע"ש: **נפתחו לה שערי ג"ע**. כלומר שנתן לה מקום ליכנס ולא הוזקה בכרובים ולהט החרב: **א"ר אבהו** אלו מג"ע כו' דרובא דאילנות ג"כ מבעלי הריח והו"ל להביא מן הטוב דהיינו קנמון ואפרסמון שלא נמצא כמוהו בעולם. אלא רמז רמזה לו כו'. והוא ללמד לאדם דעת שיש לאדם ליהנות מיגיע כפו ולמנוע עצמו בחזומת ע"י הדחק כדי להתרחק בכל יכולתי מליהנות מן הבריות. ולא שאמרה שונה זאת בפיה ממש. רק לאכי שרמזה שהיכף שמצאה עלי זית לא יספה שוב אליו לאף שעלי זית מרים הם ה"ל מזה נראה כי שבעה לשוב בהספיק אף שמאכלה מר. ולא נמסרת בידי אדם אף שמאכלה טוב. והרי זה כאומרת בפיה מה שבלבה: **מר מזה** היינו עץ הזית עצמו ועליו שהם מרים לא הפירי: **הדא מסייעא** כו' דייק מדכתיב וייחל בב' יודין דמשמע כבוי המתינות (יפ"ת): **ולא יספה** שוב אליו עוד מייתי זה לסייעתא דהוי ג' שבועות ימים דלכך לא יספה שוב אליו עוד. כי שליחות העורב היה בעשרה באלול כדפרש"י בחומש. והם היו ג' שבועות דהיינו כ"א יום שלמו הימים באחד בתשרי שאז חרבו המים. ולכך לא יספה שוב אליו עוד: (י) **זה מרחשון וכסליו** אליבא דר"א וכמפורש בסד"ע. וכלומר י"ג יום ממרחשון וכ"ז מכסליו. שהרי בי"ז למרחשון ירד הגשם. ויום הורידה מן המנין. ועוד י"ב יום עד כלות החדש בהוא חסר. הרי לך י"ג ימים ממרחשון. וכ"ז מכסליו שהרי בי"ז למרחשון ירד הגשם נמצא הגשמים כובקים בכ"ז לכסליו. ושאר לך ג' ימים מכסליו שהוא מלא שההדשים נמנין כסדר אחד מלא ואחד חסר. וק"ן יום עד דכתיב ויגברו המים ק"ן יום. והיינו אחר שנתבשם של ירידת הגשם. הרי טבת ושבט אדר ניסן אייר. שהרבה חדשים אלו עולים קמ"ז יום שהג' חסרים וב' מלאים. וכשהוסיף עליהן ג' ימים שנשארו מכסליו הרי ק"ן ימים שלא"ייס להתגברות המים כלים בסוף אייר. **לט"ז יום חסרו** כו' ר"ל כיון שחסרו גובה ט"ו אמה שעל ההרים בס' יום ע"כ דבט"ז יום שמר"ח סיון עד הנחת התיבה בי"ז. חסרו בכל ד' יום אמה אחת דהיינו טפח ומחצה בכל יום שהאמה בשש טפחים באמה הבנין. ומכיון שנחה התיבה ליום הי"ז נמצא שהיתה שקועה במים י"א אמה. ומסיק כולם לס' יום חסרו פי' גובה כל ט"ו אמה שעל ההרים חסרו בששים יום. ונמצא שחסרה אמה בכל ד' יום. וכדי לבאר שכולם חסרו לששים יום מסיק ואמר הה"ד והמים היו הלוך וחסור עד החדש העשירי זה אב שהוא עשירי לירידת גשמים והחלת החסרונם היו מר"ח סיון. ומר"ח סיון עד ר"ח אב ששים יום: **ד"א** ויהי בראשון (ר"ת וי"מ) שהרי באמצע החשבון עומד וכן בילקוט ליתא: **טפיח** פי' לח. ובדברי חז"ל טופח ע"מ להטפיח. ובילקוט גרס כמין מקפה: **כגריד** יבש מאוד: **סימן קללה** מי המבול היו באים לקללה ואין קללה לברכה שקללה הארץ על ידה: **אלא בט"ז יום** ט' שכן הוא י"ב חדש מעת לעת: **שימות החמה יתירים** כו' שחמה גומרת הלוכה עד שס"ה יום: **בתקופת תמוז** באז השמש בחזק ויכוין יפה תקומו בכותל וירחה שלשנה הבאה לא יגיע השמש באותו הזמן לנקודה ההיא עד י"א יום יותר מהימים שאחה שומד בהם: **על ימות הלבנה** י"א יום. כאן גרם האות שמת א"ר יוחנן לא שמשו המזלות כל י"ב חדש. א"ל ר"י כו'. ר"י לא ישבתו כו'. ועיין מ"ש לעיל סי' ג':

פרשה לד (א) **ממסגר נפשי זה נח** דרים כלפי נח. שנת אחר זה בהבלתו הוציאה ... התיבה דכתיב ביה ויסגור ה' בעדו. ובעבור שבל הצדיקים הם יוצאי הלאו ובזכותו נצולו. אמר בי יכתירו צדיקים כי ... עלי להוציאני ממסגר וכדאיתא בפדר"א פרשה כ"ג ע"ש. וכתרגומא תיהא בי ... צדיקים מגלים כתר שאומרים ... צדיק גמור עאכ"כ: **י"ב חדש** פי' ... **ה' צדיק** יבחן

נשבר. כך אין הקב"ה מנסה אלא את הצדיקים. א"ר יוסי הפשתני הזה בשעה שהוא יודע שהפשתן שלו יפה. כל שהוא כותשה היא משתבחת. וכל שהוא מקיש עליה היא משתמנת. ובשעה שהוא יודע שפשתנו רעה. אינו מספיק להקיש עליה עד שהיא פוקעת. כך אין הקב"ה מנסה אלא את הצדיקים. שנא' ה' צדיק יבחן וגו'. ר' אליעזר אמר לבעל הבית שהיו לו ב' פרות אחת כחה יפה ואחת כחה רעה. על מי הוא נותן העול לא על אותה שכחה יפה. כך אין הקב"ה מנסה אלא הצדיק שנא' ה' צדיק יבחן. ד"א ה' צדיק יבחן זה נח שנא' צא מן התיבה׃ (ג) ג ר' יודן בשם ר' איבו פתח (משלי יב) בפשע שפתים מוקש רשע ויצא מצרה צדיק. ממרד שמרדו דור המבול בהקב"ה באת להם תקלה. ויצא מצרה צדיק זה נח שנא' צא מן התיבה (ד) ד"א צא מן התיבה. ד כתיב (קהלת י) אם רוח המושל תעלה עליך מקומך אל תנח. מדבר בנח. אמר נח כשם שלא נכנסתי בתיבה אלא ברשות. כך אין אני יוצא אלא ברשות. בא אל התיבה. ויבא נח. צא מן התיבה. ויצא נח. ד"א צא מן התיבה. ה כתיב (שם ז) החכמה תעוז לחכם מעשרה שליטים אשר היו בעיר. החכמה תעוז לחכם זה נח. מי' שליטים מי' דורות שמאדם ועד נח. ומכולם לא דברתי עם אחד מהם אלא עמך. וידבר אלהים אל נח: (ה) ד"א ו כתיב (שם ג) לכל זמן ועת לכל חפץ תחת השמים. זמן היה לנח ליכנס לתיבה שנא' בא אתה וכל ביתך אל התיבה. וזמן היה לו שיצא ממנה שנאמר צא מן התיבה. משל לפרנס שיצא מן המקום והושיב אחר תחתיו. כיון שבא א"ל צא ממקומך. משל לסופר שיצא למקום אחר והושיב אחר תחתיו. כיון שבא א"ל צא ממקומך. כך נח. ז יצא מן התיבה ולא קיבל עליו לצאת אמר אצא ואהא פרה ורבה למארה. עד שנשבע לו המקום שאינו מביא מבול לעולם. שנא' (ישעיה נד) כי מי נח זאת לי אשר נשבעתי מעבור מי נח: (ו) אתה ואשתך ובניך ונשי בניך. ח ר' יודן בר ר' סימון ור' יוחנן בשם ר' שמואל ב"ר יצחק. נח כיון שנכנס לתיבה נאסרה לו פריה ורביה. הה"ד ובאת אל התיבה אתה ובניך לעצמך ואשתך ונשי בניך לעצמן וכיון שיצא התירו. הה"ד צא מן התיבה אתה ואשתך. א"ר איבו (איוב ל) בחסר ובכפן גלמוד. אם ראית חוסר בא לעולם וכפן בא לעולם. גלמוד הוי רואה את אשתך כאילו גלמודה. א"ר הונא כתיב (בראשית מא) וליוסף ילד שני בנים. אימתי בטרם תבא שנת הרעב: (ז) כל החיה אשר אתך וגו'. י א"ר יודן הוצא כתיב היצא קרי. ושרצו בארץ ולא בתיבה. ופרו בארץ ולא בתיבה. כל החיה וכל הרמש וגו' כל רומש יא א"ר איבו רומש מלא פרט לכלאים. למשפחותיהם פרט לסירוס. על ז' דברים נצטוו בני נח על ע"ז ועל ג"ע ועל ש"ד ועל ברכת ה' ועל הדין ועל הגזל ועל אבר מן החי. ר' חנינא בן גמליאל אומר אף על הדם מן החי. ר' אליעזר אומר אף על הכלאים. רשב"י אומר אף על הכשפים. ר"י בן ברוקא אומר אף על הסירוס. א"ר אסי על כל האמור בפרשה נצטוו בני נח. (דברים יח) לא ימצא בך מעביר בנו ובתו וגו'. וכתיב בתריה כי תועבת ה' כל עושה אלה: (ח) ויבן נח מזבח לה'. יב ויבן כתיב נתבונן. אמר מפני מה צווני הקב"ה וריבה בטהורים יותר מן הטמאים. אלא להקריב מהן קרבן. מיד ויקח מכל הבהמה הטהור' וגו'. יג ר"א בן יעקב אומר על מזבח הגדול שבירושלים ששם הקריב אדה"ר שנא' (תהלים סט) ותיטב לה' משור פר מקרן מפריס: (ט) וירח ה' את ריח הניחח. ר' אליעזר ור' יוסי בר חנינא. יד ר"א אומר הקריבו בני נח שלמים. ר"י ב"ח אומר עולות הקריבו. אתיב ר"א לריב"ח והא כתיב (בראשית ד) והבל הביא גם הוא מבכורות צאנו ומחלביהן. מדבר שחלבו קרב. מה עביד לי' ר' יוסי. מן שמניהון. אתיב ר"א לריב"ח והא כתיב (שמות כד) וישלח את נערי בני ישראל ויעלו עולות ויזבחו שלמים וגו'. מה עביד ליה ר' יוסי. שלמים בעורן בלא הפשט וניתוח. אתיב ר"א לריב"ח והא כתי' (שם יח) ויקח יתרו חותן משה עולה וזבחים. מה עביד ליה ר"י בר חנינא. כמ"ד לאחר מ"ת בא יתרו. א"ר הונא איתפלגון רבי ינאי ור' חייא רבה. ר' ינאי אומר קודם מ"ת בא ור' חייא רבה אמר לאחר מ"ת בא. א"ר חנינא ולא פליגי. מ"ד קודם מ"ת בא יתרו. הקריבו בני נח שלמים ומ"ד אחר מ"ת בא יתרו. עולות הקריבו. ודא מסייע לריב"ח דכתיב (שיר ד) עורי צפון ובואי תימן. עורי צפון זו העולה שהיתה נשחטת בצפון. ומה הוא עורי. דבר שהיה ישן ונתעורר. ובואי תימן אלו השלמים שהיו נשחטים בדרום. ומהו ובואי. דבר של חדוש. ר' יהושע בשם ר' לוי אמר קרא מסייע ליה לריב"ח (ויקרא ו) זאת תורת העולה היא העולה שהיו בני נח מקריבין. וכי אתיא לשלמים כתיב וזאת תורת זבח השלמים. אשר הקריבו אכ"כ. אלא אשר יקריבו מיכן ולהבא: (י) וירח ה' את ריח הניחח: הריח טו ריחו של אברהם אבינו

יד יוסף ג ילקוט משלי. תנ"ב פ"ז: ד ילקוט ע"ז. קה"ר פ"י. וילקוט שם. ותנחומא ס"ז. ובתנ"ב פ"ז: ה קה"ר פ"ח. וילקוט קהלת: ו קה"ר פ"ג. וילקוט קהלת: ז תנחומא ס"ז: ח ירושלמי פ"ד דתעניות. תנחומא ס"ז סי' י"א. לעיל פ' ל"א וש"נ: ט תענית י"א. וזכר ויהי כ"ד: י ילקוט ס"ז: יא סנהדרין נ"ז. ילקוט ס"ז: יב ילקוט ס"ז. טוה"ש מזמור מ'. ולעיל פ' כ"ז. וש"ל פ' י: יג ע"ז פ"ק. וזוהר. וזכר ס"ז דף נ"ט ודף ע'. ז"ח דף כ"ט: יד לעיל ס' כ"ב. ויק"ר פ"ט: טו ילקוט ס"ז:

מתנות כהונה

ממעך רוח המושל של מדת הדין תעפ"כ מקומך אל תנח מעצמך אלא בצווי של מקום: **תעלה** לשון הסרה כד"א ויעל אלהים מעל אברהם כעלות גדיש בעתו ונעלה הענן: **צא ממקומך כו'.** וכן נח היה מנהיג ודבר על כל החי אשר תחת השמים עד כלות י"ב חדש ואח"כ אמר לו הקב"ה צא: **משל לסופר.** המשיל השגחת הש"י לסופר כי הכל גלוי וידוע לפניו ועל ספרו כלם יכתבו ההד לא נעדר: **למארה** לקללה אבל בתיבה נאסר בתשמיש המטה שהרי א"ל בא אל התיבה אתה ובניך ואשתך ונשי בניך כדדייק לעיל וכן הוא בסמוך ויש בו טעם בספר הזוהר בס' ע: **הוצא כתיב כו'.** פי' עבה להם שיהיו פרים ורבים פירושו היה כופה אותם שלשון גם משוסה בכל זמן שהיו בתיבה נאסרו בתשמיש המטה: **פרט לכלאים.** כלומר שיהיה הרמישה שלימה ברצון ה' ולא כלאים: **פרט לסירוס.** שאינו מעמיד משפחות. בפ' י' בפרשה לא ימצא וגו' וכדמפרש ואזיל: **כל עשה אלה וגו'.** ודייק מסיפיה דקרא ובגלל התועבות: **ה'** מורישם מפניך והוי לאו דהוזהרו לא היו נענשים עליהם שאין עונשין אלא אם כן מזהירים כך פירש"י: **ויבן כו'.** מדלא כתיב ויבנה פירושו לשון התבוננות: **וריבה בטהורים.** להכניס לתיבה ז' זוגות מכל מין ומין: **על המזבח הגדול.** דייק מדכתיב במזבח ה' הידיעה שהוא מורה על מזבח הידוע כבר: **הקריבו בני נח שלמים כו'.** לעיל פרשה כ"ב ושם פירשתיו: **בעורן** שהעור נשרף שלימה על הבשר בלי הפשט וניתוח

ענף יוסף

פרשה לד (ח) [מכל הבהמה הטהורה] בזוהר"א פרק כ"ג איתא דקודם המבול היו הטמאים מרובים על הטהורים. ולכן הקב"ה להרבות בטהורים ולמעט בטמאים ע"כ צוה להביא מן הטמאים שנים שנים. ומהטהורים ז' ז'. וכתב עוד שם שהקריב מכל מין מהטהורים מבהמות ומעופות

עץ יוסף

יבחן כו' לעיל פ' ל"ב סי' ג': **צא מן התיבה** לנסותו אם שיעמוד במצותו שלא לצאת הואיל בלי רשותו אע"פ שכבר היה ראוי לצאת. ח"ש לדיק יבחן זה נח שנא' צא מן התיבה שזה היה לנסיון אם ימתין עד שיצוהו לצאת: (ג) **ר' יודן** כו' דורש ד"א על פסוק צא מן התיבה: **ממרד שמרדו** כו' והיינו פשע שפתים שמרדו בפיהם לומר לאל סור ממנו ומה שדי כי נעבדנו וגו' כדאיתא בסנהדרין להדיא כפשע שפתים וגו' אלו דור המבול שאמרו מה שדי כו'. ומזה בא לידם מוקש רע כי אע"פ שהשחיתו בג"ע וחמס. מ"מ לא נתמלא סאתם אלא לפי שמרדו בפיהם לומר מה שדי וגו'. לפיכך בא ה' לפרסם השגחתו בהם לכלותם במי המבול. וכן פרסם ה' השגחתו בנח ויצא מהצרה כמו שנא' צא מן התיבה (יפ"ת וזה"ק): (ד) **מדבר בנח** שלא יצא מן התיבה בלא רשות כמו שלא נכנס אלא ברשות. אע"פ שכבר נתבטל הטעם. לפי שאין לאדם לסמוך על דעתו. כי באולי יש למושל המצוה היה טעם כמוס מה שלא נתבטל עדיין (מה"ק): **זה נח** שחכמתו עמדה לו להעלותו ברום המעלות יותר מעשרה דורות שמאדם ועד דורו. ועי"ש מעשרה שליטים אשר היו בעיר הוא העולם הנקרא עיר קטנה כדלעיל פל"ג: **ומכולם לא דברתי** כו'. דדיבור הוא לשון קשה יותר מאמירה כדאיתא בס' דברים פ' ויהי כאשר תמו ברש"י. וזהו שאמר כאן ומכולם לא דברתי כו'. גם כאן יש הבטחות גדולות ושבועה על קיום העולם ומצות לדורות עולם (נזה"ק): (ה) **לכל זמן** כו' דורש זמנו לכניסה ועת ליציאה. שאף שהיה חפץ לצאת. עכ"ז לא יצא שהפנו עד בצווהו: **משל לפרנס** שמ"ש לא משמע שמגרשו ומוציאו. משל לפרנס כו' א"ל צא ממקומך ואין זה יציאת מקום ממש. אלא לענין מה שיצא ממדרגת הנהגתו. ועל שעתה הגיע העת שהש"י ישוב למלאות הארץ ולפרנס אותם (שבזמן המבול מינה לפי שעה את נח למנהיג ומפרנס) בהכרח לסלק את נח וליקח מידו מפתח הפרנסה לכן אמר לו צא מהנהגת פרנסת הבעלי חי שבתיבה. כי אני בעצמי אחזור למקומי לפרנס העולם (מה"ק): **משל לסופר** פי' הכס שהניח אחר במקומו להנהיג הצבור. כי כשבא מיד השמ מדה מפניו. שהנמשל על נח הנקרא הכס כמ"ש לעיל. והתיבה היא סופר שהיה צריך לעיין בענייני כל יצור באוה בעת מזון ביום ובלילה (יפ"ת): **ולא קיבל עליו לצאת** אין זה מענין המשל. אלא מילתא באפי נפשה (יפ"ת). אבל העיקר כגירסת הספרים שלא גרסו זה כאן אלא לקמן בסמוך בסי' ו' רבי יודן כו' נח כיון שנכנס לתיבה נאסר לו פ"ו הה"ד ובאת אל התיבה וכו'. וכיון שיצא מן התיבה התיר לו הה"ד צא מן התיבה אתה ואשתך. והדר גרים ולא קיבל עליו לצאת אמר אצא ואהא פרה ורבה למארה עד שנשבע לו הקב"ה כו': **אשר נשבעתי** הרי דע"כ שבועה איכא אע"ג דלא אשכחן שבועה בהדיא: (ו) **כיון שנכנס לתיבה** כו'. לעיל פ' ל"א סי' י"ז: **כאילו גלמודה** שכן בכרכי הים קורין לנדה גלמודה א"ר הונא כנ"ל. (א"א) פי' הוי רואה את אשתך כאילו היא נדה: (ז) **הוצא כתיב** כו' וכמו שפירש"י בחומש הוצא כתיב היצא קרי. הוצא אמור להם שיצאו. היצא אם אינם רוצים לצאת הוציאם אתה: **בארץ ולא בתיבה.** הטעם שקדושת התיבה היתה קדושה יתירה מאד. ויחזקאל ראה במראה הנבואה שבית האחרון יעמוד במדת האמה שעמד בה נח את התיבה כמ"ש לעיל פ' ל"ג (מה"ק): **רומש** מלא פרט לסירוס. למשפחותיהם פרט לכלאים כו'. ומיהו רומש על סירוס אסמך מפני שהלוים ורמשים ענין אחד. ולשון שרצה קאי על פ"ו ואפ"ה הוא פרט לסירוס (כד"ל) ועסחתנו רומש מלא פרט לכלאים ה"פ דרומש מלא היינו שיהיה כל אחד מהם שלם ממינו. לאפוקי כלאים שהוא קצת ממין זה וקצת ממין זה. ור"ל שנה החבר בזה. דס"ל דב"נ הוזהרו אף על כלאים כר' אליעזר דבסמוך: **למשפחותיהם פרט לסירוס** שמתבטלים מלהוליד ולהרבות משפחות: **על ז' דברים** כו' מקרא דויצו ה' אלהים על האדם ילפינן לכולהו כדיליף רבי לוי בפרשה י"ו סי' ט' לכולהו בר מאבר מן החי. ור"י דכפר חנן יליף נמי אבר מן החי. וכן בסד"ע ע"ש: **על דם** מן החי. משום דכתיב אך בשר בנפשו דמו לא תאכלו ס"ל לרבי חנינא ב"ג קרי ביה בשר בנפשו לא תאכלו (גמרא פנה"מ): **על הכשפים** דכתיב מכשפה לא תחיה וכתיב סמוך לזה כל שוכב עם בהמה מות יומת כל שיבא בכלל כל שוכב עם בהמה ישנו בכלל מכשפה לא תחיה (גמרא שם): **בפרשה** בפרשה לא ימצא וגו' כדמפרש ואזיל: **כל עושה אלה וגו'** ודייק מסיפא דקרא ובגלל התועבות וגו' (מת"כ): (ח) **ויבן כתיב** כו' פי' אע"ג דקרינן ויו"ד בהיר"ק. דרים ליה נמי כאילו הוא בקמ"ץ דיש אם למסורת והיכא דאיכא למידרש דרשינן (מנחות שי). ודייק זה מדלא כתיב ויבנה או ויעש. על כן דורש מלשון בינה והכמה: **מפני מה ציונו** כו' מתחלה להביא שנים שנים ולא חלק בין טמאים לטהורים. ואח"כ בפרשה מיוחדת ריבה שיביא מן הטהורים ז' ז': **על מזבח הגדול** בירושלים. על שהוא מזבח המקודש יותר מכל המזבחות קראו גדול: **על מזבח הגדול** כו' ומאי דכתיב ויבן פירש שנתבונן בהיזה מקום הקריב אדה"ר ושם בנה גם הוא (יפ"ת). או דייק מדכתיב במזבח ה' פת"ח מורה על מזבח הידוע (מת"כ): **ותיטב לה' משור פר.** הרי דאדה"ר הקריב קרבן. דבאדה"ר מיירי קרא כדאיתא בגמרא שהקריב שור שקרניו קודמין לפרסותיו. והיינו שור הראשון שעלה מן הארץ בריה שלימה קרניו קודם פרסותיו ומדסמך ליה התם כי אלהים יושיע ציון וגו' דמיירי בבהמ"ק למדנו שאדה"ר הקריב במקום בית המקדש (מה"ק): (ט) **הקריבו** ב"נ שלמים. נתבאר לעיל פרשה כ"ב סימן ס' ע"ש. ומייתי לה הכא סייעתא לריב"ח דלכך הקריב נח הכל עולות ולא שלמים. ובספרים ישנים לא גרסינן הכא קרא דוירח ה' את ריח הניחח. אלא קרא דויעל עולות במזבח וכפיסקא הסמוכה גרסינן וירח ה' את ריח הניחוח (נזה"ק): (י) **הריח** ריחו של א"א כו' מדכפל לומר וירח ה' את ריח הניחוח להורות שעם ריח הקרבן הריח עוד ריח אחר של צדיק. ומתחלה רמז לאברהם שהשליך נפשו באש ככרבן אשה לה' עבור קדושת שמו ובזכותו העולם נתקיים ובאומרו את ריח עד חמו"ע אשר אחזו מעשה אבותיהם למסור נפשם לכבשן האש. ובעבורם נתעורר שוב זכות אברהם באמר עוד נגד מסרשיו יפרה הדומה לו. וסיום דמסיק הכא משל לאוהבו של מלך כו' עד מה דמו דוגן דידן לדורון של סבך. כלומר שמתעורר בעבורם זכות אברהם בהיותם דומים לו במעשיו. (ועיין בפה"ס רבה פ' זאת קומתך) ושוב דרש עוד הניחוח בה"א הידיעה על דורו ע"ש. שמסרו נפשם על קידוש השם גם בפועל ובסרבו. שבכל אלה נפה והניח ה' מראשים אחרים שמי נח ובעבורם כרת ה' עמו ברית שבל ישוב למבול עוד. ולכא מסיק משל למלך שהיה מבקש

אבינו עולה מכבשן האש. וירח ריח של חנניה מישאל ועזריה עולה מכבשן האש. משל לאוהבו של מלך שכיבדו ושלח לו דורון נאה. דסקוס נאה. ועמד בנו ולא כיבדו. עמד בן בנו וכיבדו. א"ל מה דמי דורון דידך לדורון דסבך. וירח ה' הריח ריח דורו של שמד. רב שלום בשם ר' מנחמא בר זעירא אמר משל למלך שהיה מבקש לבנות לו פלטין על הים. ולא היה יודע היכן לבנותה ומצא צלוחית של אפולסמון והלך והריחה ובנה אותה עליה. הה"ד (תהלים כד) כי הוא על ימים יסדה ועל נהרות יכוננה. טז באיזה זכות. בזכות (שם) זה דור דורשיו מבקשי פניך יעקב סלה: (יא) ויאמר ה' אל לבו. יז הרשעים הן ברשות לבן. (תהלים יד) אמר נבל בלבו. (בראשית כז) ויאמר עשו בלבו. (מ"א יב) ויאמר ירבעם בלבו. (אסתר ו) ויאמר המן בלבו. אבל הצדיקים לבן ברשותן (ש"א א) וחנה היא מדברת על לבה. (שם כז) ויאמר דוד אל לבו. (דניאל א) ויאמר דניאל אל לבו. ויאמר ה' אל לבו: (יב) יח לא אוסיף ולא אוסיף. ליסני ליסגי. ורבנן אמרי לא אוסיף לבני נח לא אוסיף לדורות. א"ר חייא רבה עלובה היא העיסה שנחתומה מעיד עליה שהיא רעה כי יצר לב האדם רע מנעוריו. אבא יוסי התורתי אומר עלוב הוא השאור יט שמי שברא אותו מעיד עליו שהוא רע. שנא' (תהלים קג) כי הוא ידע יצרנו זכור כי עפר אנחנו. רבנן אמרי עלובה הנטיעה שמי שנטעה מעיד עליה שהיא רעה. שנא' (ירמיה יא) וה' צבאות הנוטע אותך דבר עליך רעה. כ שאל אנטונינוס את רבינו א"ל מאימתי יצה"ר נתון באדם. משיצא ממעי אמו או עד שלא יצא ממעי אמו. א"ל עד שלא יצא ממעי אמו. א"ל לאו. שאילו היה נתון בו עד שהוא במעי אמו. היה היטט את בני מעיה ויוצא. והודה לו ר' שהשוה לדעת המקרא שנא' כי יצר לב האדם רע מנעוריו. ר' יודן אמר מנעריו כתיב. משעה שהוא ננער לצאת ממעי אמו. ועוד שאל אנטונינוס את רבינו א"ל מאימתי נשמה ניתנה באדם. משיצא ממעי אמו או עד שלא יצא ממעי אמו. א"ל משיצא ממעי אמו. א"ל לאו. משל אם תניח בשר ג' ימים בלא מלח מיד הוא מסריח. והודה לו ר' שהשוה דעתו לדעת המקרא שנא' (איוב י) חיים וחסד עשית עמדי ופקודתך שמרה רוחי מאימתי נתת בי את הנשמה משהפקדתני: (יג) עוד כל ימי הארץ זרע וקציר וקור וחום וגו'. כא ר' יודן בשם ר' שמואל מה סבורים בני נח שבריתן כרותה עומדת לעד אלא כל זמן שהשמים והארץ קיימין בריתן קיימת. לכשיבא אותו יום שכתוב בו (ישעיה נא) כי שמים כעשן נמלחו והארץ כבגד תבלה. באותה שעה (זכריה יא) ותופר ביום ההוא וגו'. א"ר אחא מי גרם להם שימרדו בי לא ע"י שהיו זורעין ולא קוצרין יולדין ולא קוברין. מיכן ואילך כב זרע וקציר יולדין וקוברין קור וחום המה הכאבית. קיץ וחורף מקייץ אני עליהם את העוף המד"א (ישעיה יח) וקץ עליו העיט וכל בהמת הארץ עליו תחרף. מעשה היה באחד מגדולי הדור שהיה חושש את ראשו. ואית דאמרי ר' שמואל בר נחמן היה אומר המי מה עבד לן דרא דמבולא. ד"א עוד כל ימי הארץ. ר' הונא בשם ר' אחא מה סבורים בני נח שבריתן כרותה ועומדת לעד. כך אמרתי להם עוד כל ימי הארץ וגו'. אלא כל זמן שהיום והלילה קיימין בריתן קיימת ובשיבא אותו היום שכתוב בו (זכריה יד) והיה יום אחד הוא יודע לה' לא יום ולא לילה. באותה שעה ותופר ביום ההוא וגו'. א"ר יצחק מי גרם להם שימרדו בי לא על שהן זורעין ולא קוצרין דא"ר יצחק אחת למ' שנה היו זורעים. ומהלכין מסוף העולם ועד סופו לשעה קלה. ומתלשין ארזי לבנון בהליכתן. והיו אריות ונמרים חשובים בעיניהם כנימה בבשרו. הא כיצד היה להם אויר יפה כמן הפסח ועד העצרת: (יד) רשב"ג אומר משום ר"מ וכן היה ר' דוסא אומר כדבריו כג חצי תשרי ומרחשון והצי כסליו זרע. חצי כסליו וטבת וחצי שבט חורף. חצי שבט ואדר והצי ניסן קור. חצי ניסן ואייר והצי סיון קציר. חצי סיון ותמוז והצי אב קיץ. חצי אב ואלול והצי תשרי חום. ור' יהודה מונה ממרחשון ר"ש מתחיל מתשרי: (טו) א"ר יוחנן כד לא שמשו מזלות כל י"ב חודש. א"ל ר' יונתן שמשו אלא שלא היה רשומן ניכר. ר"א ור' יהושע. ר"א אומר לא ישבותו לא שבתו. ר"י אומר לא ישבותו מכלל

יד יוסף טו ילקוט תהלים רמז תרכ"ז: יז לקמן פ' ס"ז. אסתר רבה. שוח"ט מזמור י"ד. קה"ר פסוק כי כל החלום. ילקוט ס"ז: יח לעיל פ' כ"ז: וילקוט ס"ח: יט שוח"ט מזמור ק"ג. קידושין ל': כ סנהדרין צ"א. וירושלמי פרק מי שמתו: כא ילקוט ס"ז: כב תנחומא ס"ז: כג ב"מ ק"ו. תוספתא תענית פ"ק. תנחומא סדר בראשית. ילקוט ס"ז: כד לעיל פ' כ"ס. וס' ל"ג: ילקוט כ"ז. קס"ד פסוק ברבות הטובה. ושלטי תוספתא דשבת. ילקוט מלכים א'. שבת קנ"א:

מתנות כהונה

וניחוח: וירח ה' את ריח הניחוח. הרי ג' ריחות לרמז על ג' ריחות טובות דלקמן שבזכותן ריחם על הארץ וכדמפרש ואזיל: דסקים פי' בלחן: מה דמי כו'. מה מאוד דומה דורון שלך לדורון שבלה לי זקנך וכן מאברהם עד המ"ו לא מצינו מי שמסר נפשו בכבשן האש על כבוד ה' יתברך וכן מלאתי בפירש"י: פלטין על הים כו'. כן העולם הזה עומד על המים ואחר המבול היה תחלת בנייתו: אפולסמן כמן פלסמון: וריחה היה מריח אותה: ובנה אותה עליה. על אותו מקום שהיה מונח הצלוחית: דור דורשיו. זה דורו של שמד שהיו דורשין ה' יתברך בכל נפשם: לבן כלומר יצ"הר כי הלב הומד לכל המעשים אשר לא תעשנה והשמה בה: לסני לסני כו'. ר"ל כמו לא סני כלומר אי אפשר לאבד עולמי עוד ולעיל פ' כ"ז גרסי' לסני לסגי פי' כלומר לא היה כך מעולמים וכן לא יוסיף לא סני ולא יסגה ומלאתי בפירש"י ליסגי להוסיף עון על עון ולפרוע ביחד. עלובה לשון הלוף והלכה ובזיון: אבא יוסי התורתי. כך שמו: חוטט חופר וחותר כדאמר במס' סוכה החוטט בגדיש: שהשוה דעתו לדעת המקרא ועיין כ"ז בפ' חלק: מנעוריו כדמפרש ואזיל ר' יודן: א"ל לאו. רחוק הוא שיאמר פה קדוש שאינו חי בעוד שהוא במעי אמו והכתוב אומר ויתרוצצו הבנים וגו' וגם בסמוך אמר ר' בעוד שהוא במעי אמו נתון בו יצר הרע ואם איננו חי עדיין יצר הרע מאי עבידתיה וצ"ל שעל הנשמה השוכלת שעליה נקרא חי מדבר הם מדברים וכמו שכירש"י ז"ל בפ' בראשית לנפש חיה שניתוסף בו דיעה ודיבור ודיקדוק לשונם יורה על זה שאמר מאימתי נשמה נתנה כו' ולא אמר רוח חיים ועיין הסרחון הוא שיהא מונח בבטן חי מדבר ועובר יקך אמו נס הוא ונמבל כבהמות נדמה והכתוב מקיים זה כמה שאמר חיים והסד וזהו תוספת כח יתר על הבהמה דרך הסד ויתרון הכשר הכמה: משהפקדתני כלומר שפקדתני לברא אותי וה"נ ג"כ בערוך: זורעין ולא קוצרין. כלומר כל מעד' זה היו מגלחים ועולים בידם היטב וכדמתכרש ר' יצחק לקמן וכן פירש"י. נראה דה"ג מכאן ואילך זרע וקציר זורעים וקוצרין יולדין וקוברי' וגירס' הילקוט מוכה כן בגורס מכאן ואילך זרע וקציר ותו לא: המה הוס כירותו הכיה והוא היזלי כל הוס כדמפרש ואזיל: הכאבית והוא מין שהין ועיין בערוך ערך הך ולעיל ריש פ"ט: מקייץ מקיץ ומעורר: המי מה כו'. אלו מה עשה לנו דור המבול שקודם לכן היו היים טובים בלי נער ובלי הולה: היו זורעים. והיו מספיק להם עד מ' שנה. וע"ל פ"ג שבכל מ' שנה היה אחד שלה מן הארץ והיה מבקה את הארץ והיה מספיק להם עד מ' שנה: כנימה כמו כניה והולעים ובילקוט גרס כקלמתא והוא תרגום של כנים: ממרחשון התחיל למנות מנין העתים: לא שבתו ...

עץ יוסף

מבקש לבנות פלטין על הים וכו' עד הה"ד כי הוא על ימים יסדה וגו' בזכות דור דורשיו וכו' כלומר בזכות צדיקים העתידים (מה"ק): עולה מכבשן האש. שהשליכו נמרוד כדלקמן פל"ח: של חמו"ע עולין מכבשן האש. פי' כשעלו מכבשן האש שבמקום שהיו ראויים לישרף. היה ריחם נודף כמ"ש בחזית על וריח אפך כתפוחים (יפ"ת): דיסקוס פי' שלטן (ערוך). מה דמי כו' מה מאד דומה דורון שלך לדורון שבלה לו זקנך. וכן מאברהם עד המו"ע לא מצינו מי שמסר נפשו בכבשן אש על כבוד ה' ית': פלטין על הים כו' כן העולם הזה עומד על המים ואחר המבול היה תחלת בניינו (מת"כ): אפולסמון במן פלסמון הוא מין המור: וריחה היה מריח אותה (מת"כ) והא"א גרס לריחה: ובנה אותה עליה על אותו המקום שהיה מונח הצלוחית: דור דורשיו זה דורו של שמד שהיו דורשים את ה' ית' בכל נפשם: (יא) הם ברשות לבם. פי' דהיינו ברשות יצרם ותאוותם ולכן אמר ויאמר בלבו כלומר מאמרו ברשות לבו. אבל הצדיקים לבם ויצרם ברשותם להכניע. שהצדיקים נתפכים אחר רצון ה'. ומכריחים הפך לבבם שיהיה לפי הדעת והשכל ולכן יהיה מאמרם אליו ועליו כלומר שגוזרים עליו להטותו אל האמת. ועיין מ"ש בהסתר רבה: ויאמר המן בלבו שזדון לבו וגאותו השיאו שאין מי שיחפוץ המלך ביקרו כמותו. והוא נשמע לגובה לבו: וחנה היא מדברת על לבה. שלבי ראתה ישאגה לבה לקרוא בקול גדול על מר נפשה נגד לרתה. והיא כבשה את לבה לתת כונת לה להתפלל בנחת וקולה לא ישמע: ויאמר דוד אל לבו. שלבו אומר לו בה' בעזרו ואם ירדפנו עוד שאול ה' יצילנו לידו ויהרגנו. והוא חלק עליו ואמר כי לא ישלח ידו במשיח ה' (יפ"ת): ויאמר דניאל אל לבו. לצריך להיות ויבם דניאל אל לבו (יפ"ת): (יב) לא אוסיף לא אוסיף. ב' פעמים כתיב לא אוסיף: ליסגי ליסגי פי' די די. כלומר שכפל לא אוסיף ר"ל שדי בגזרה זו ולא אוסיף עוד. ודרך הל' לכפול בזה. ועיין מ"ש לעיל פרשה כ"ז סי' י"ב: לא אוסיף לב"נ כו' דס"ל דכיון דבזכות נח הוא דקאמר לא אוסיף א"כ לא יעמוד זכותו אלא לבניו. אבל לבני בניו לא יעמוד זכותו. עלובה היא העיסה. כלומר כמה פחותה היא העיסה שנחתומה מעיד על רעתה. כי הוא ידע רעתה בחמיהות שבקי במעשה ידיו וכן יצר לב האדם מאחר שבוראו מעיד כי יצר לב האדם רע נראה שהוא רע מאד. ולכן אין להאשימו כ"כ אע"פ שבידו להטיבו אם יטרח עליו: עלובה היא העיסה. ועיין ביפ"ת ומה"ק: אבא יוסי התורתי כך היה שמו: וה' צבאות הנוטע אותך דבר עליך רעה. דמדקאמר הנוטע אותך משמע דדבר רעה היא על הנטיעה (יפ"ת): מאימתי יצה"ר כו' על יצר הטוב לא קא מבעיא ליה דכיון דהוא התעוררות השכל פשיטא שאינו באדם עד שיגדל כבן י"ג שבא לכלל דעת. אבל ביצה"ר שהיא התעוררות החלק החמרי שיותר מתגבר בקטנותו מבעיא: משיצא ממעי אמו דהיינו משננער לצאת כדרבי יודן: או עד שלא יצא ממעי אמו. היינו קודם זה הרבה והוא מבעת יצירה: א"ל לאו ומתחילה להודי לרבי הוא דבעי מיניה: חוטט חופר וחותר: כי יצר לב האדם רע מנעוריו. ומפרש ר' יודן דמנעוריו משמע משננער דמדכתיב חסר משמע משננער לצאת. ועוד שאל איידי דמייתי שאלה קמייתא דשייכי לפסוק כי יצר מייתי נמי הך דמקרא מסייעו לאנטונינוס: מאימתי נשמה נתנה באדם משעת פקידה או משעת יצירה. פ"ל משעת יצירה א"ל לאו. כצ"ל וכן הוא בפרק חלק (יפ"מ וזה"ק) ופי' פקידה משעה שהמלאך פוקד הטפה כדאי' בפ' כל היד ומשעת יצירה הוא מ' יום אחר הפקידה שנקרם כולו בבשר וגידין ועצמות (רש"י): ג' ימים בלא מלח כו' והכי נמי אלו לא היתה נשמה נתונה עד שעת יצירה היאך תתקיים הטפה כ"כ שלא תסריח במעיה והא דאמרינן בעלמא האדם נולד מטפה סרוחה היינו דקרובה להיות סרוחה אי לאו הפקידה שנעשה ית' ע"י המלאך (רע"ה): ופקודתך שמרה רוחי. משעת פקידה נכתר רוחי (רש"י) (יג) עוד כל ימי הארץ כו' מה סבורים כו'. שהוא נדרש לפלכנוו שאמר לא הוסיף עוד להכות כל חי כזה לא יהיה אלא עוד כל ימי הארץ הזאת לבד ולא לעתיד בזמן חידוש אחר ביטולה שאז יתבטל גם ברית נח (מה"ק): באותה שעה והופר ביום ההוא. כפסוק הוא בזכריה י"א. ולעיל מיניה כ' להפר בריתי אשר כרתי את כל העמים. וכתיב בתריה והופר ביום ההוא. ומשמע ליה דהיינו ביום ביטול שמים וארץ שאז יופר ברית כל העמים הוא ברית נח: מי גרם להם שימרדו בי כו'. דריש דהזריעה והקצירה הוא משל ללידה וקבורה. דהיינו קבורת בנים שילדותם כחיי אביהם. שקודם המבול לא מתו קודם זמנן ולכן לא היו עיניהם תלויות ונשואות לשמים אבל מכאן ואילך זרע וקציר יולדים וקוברים. וכן מפרש קור וחום ברמז שנוי התולדות האלהים לסיבת קור וחום. וקיץ וחורף ברמז למיתות משונות מחיות רעות המד"א וקץ עליו העיט וגו' שכל זה לא היה קודם המבול ונהגם אחר המבול כדי להכניעם לעבודת ה': שהיו זורעין כו' סנהדרין דף ק"ח וכמ"ש ונהלהים לעיניהם: קור וחום המה הכאבית מלא נזכר כאן פי' על קור דקרא. נראה שהוא חולי הקדחת שיש בו קור ותרמורים וגם חום: מקייץ אני עליהם. שיתכון העוף עליהם כל הקיץ. ומחרף עליהם הבהמה כל החורף: מה עביד לן דרא דמבולא. כי בעולם נתחדש ענין חולי המכאוב בעולם. והא דאמרינן דעד יעקב לא היה חולי. היינו חולי גמור. והכא מיירי בחולי קל דומיא דמיחוש הראש דבסמוך: ב"ז שהיום והלילה קיימים. דייק מיום ולילה לא ישבותו דלא אהני ברית זה אלא כ"ז שהיום והלילה קיימים. וליכא בין ר"י ובין ר' הונא אלא משמעות דורשין: והיה יום אחד כו' והופר ביום ההוא. אע"פ שלא נכתבו גבי הדדי יש לומר דביום ההוא רמז אליו (יפ"ת): מי גרם להם כו' והיינו זריעה וקצירה ממש כלו' שלא היה קצירה בשנות הזרע כמו עכשיו. אלא זרע אחד היה מספיק להם הרבעים שנה וכן לא היה אסיפת תבואתם בדרך קצירה בטורח כמו עכשיו. כי לשעה קלה היו מהלכים בכל העולם ובדרך הליכתם היו השבלים נקצרות: כנימא בבשרו פי' כשער בבשרו. והמת"כ שפי' כנימה כמו כנים והולעים צריך לגרוס כנימה בב' ככי"ן. ובילקוט גרס כקלמתא והוא תרגום של כנים: כמן פסח ועד עצרת שהוא אויר ממוזג בלא קור וחום: (יד) רשב"ג בשם ר"מ. ב"מ ד' ק"ו בחילוף במות התנאים. חצי תשרי כשה זמנים כתובים כאן כפי מנהג העולם כוללים כל י"ב חודש. והתורה סדרה כפי סדר דבר והפוכו זרע וקציר וגו' והז"ל כאן השנו כסדר ההדבים זרע חורף קור קציר קיץ חום. ורבי יהודה מונה ג"כ כפי סדר זה מר"ח חשון. ור"ש מונה מתשרי (ועיין בכדר"א פ"ח באופן אחר. ועיי' ברש"י בחומש וברא"מ וביכ"ת): (טו) לא שימשו המזלות כו'. כרבי יהושע לקמן: שמשו אלא כו' פרש"י לא שמשו כהלכתן ומשכהן והפכה דס"ל כרבי אלעזר לקמן. לא שבתו דלפי עוד עדיין לא ישבתו כמו שלא שבתו עד עתה (מת"כ): מכלל

מכלל ששבתו: (טז) ויברך אלהים את נח ואת בניו פרו ורבו ומלאו את הארץ (בראשית ט) זה שיכן בזכות הקרבנות: (יז) ומוראכם וחתכם יהיה. כה מורא וחתית חזרו. ורדייה לא חזרה. ואימתי חזרה. בימי שלמה שנא׳ (מלכים א ה) כי הוא רודה בכל עבר הנהר מתפסח ועד עזה. תני רשב"א אומר תינוק בן יומו חי מחללין עליו את השבת אבל דוד מלך ישראל מת אין מחללין עליו את השבת. כ"ז שאדם חי מחללין עליו את השבת אבל אם מת אין מחללין עליו את השבת. וכן היה רשב"א אומר תינוק בן יומו חי אין משמרים אותו מפני החולדה ומפני הנחש שלא ינקרו את עיניו. ארי רואה אותו ובורח. נחש רואה אותו ובורח. אבל עוג מלך הבשן מת משמרין אותו מן החולדה ומן העכברים שלא ינקרו את עיניו. כ"ז שאדם חי מוראו על הבריות. מת ניטל מוראו מן הבריות הה"ד ומוראכם וחתכם יהיה: (יח) כל רמש אשר הוא חי אך בשר בנפשו דמו׳ כו ר׳ יוסי בר אבון בשם ר׳ יוחנן אדה"ר שלא הותר לבשר תאוה. לא הוזהר על אבר מן החי. אבל בני נח שהותרו לבשר תאוה הוזהרו על אבר מן החי: (יט) אך להביא את החונק עצמו. כז יכול כשאול. ת"ל אך. יכול כחנניה מישאל ועזריה. ת"ל אך. מיד כל חיה זה המוסר את חבירו לחיה להרגו. מיד איש אחיו זה השוכר את אחרים להרוג את חבירו. ר"א מיד כל חיה אדרשנו אלו ארבע מלכיות. ומיד האדם מיד איש אחיו זה עשו דכתיב (בראשית לב) הצילני נא מיד אחי מיד עשו. אדרוש את נפש האדם כח אלו ישראל שנא׳ (יחזקאל לד) ואתן צאני צאן מרעיתי אדם אתם. שופך דם האדם באדם דמו ישפך וגו׳. א"ר חנינא כט כולהם כהלכות בני נח בעד אחד בדיין אחד בלא עדים ובלא התראה ע"י שליח ע"י עוברים. בעד אחד בדיין אחד שופך דם האדם באדם אחד. דמו ישפך. בלא עדים ובלא התראה שופך דם האדם דמו ישפך. ע"י שליח שופך דם האדם ע"י אדם דמו ישפך.

ע"י עוברים שופך דם האדם באדם. ר׳ יהודה בר סימון אמר אף החונק שופך דם האדם וגו׳. א"ר לוי כח הרי שהרג ולא נהרג אימתי הוא נהרג לכשיבא אדם. שופך דם האדם באדם דמו ישפך: (כ) דרש ר"ע ל כל מי שהוא שופך דמים מעלים עליו כאילו הוא ממעט את הדמות. מ"ט שופך דם האדם באדם דמו ישפך. מפני מה כי בצלם אלהים עשה את האדם. דרש ראב"ע כל מי שהוא מבטל מפריה ורביה מעלה עליו הכתוב כאילו הוא ממעט את הדמות. מ"ט כי בצלם אלהים עשה את האדם וכתיב בתריה ואתם פרו ורבו שרצו בארץ ורבו. דרש בן עזאי כל מי שהוא מבטל מפריה ורביה מעלה עליו הכתוב כאילו שופך דמים וממעט את הדמות. מ"ט שופך דם האדם מפני מה כי בצלם אלהים וגו׳ ומה כתיב אחריו ואתם פרו ורבו. א"ל ראב"ע נאים דברים היוצאים מפי עושיהן. כ"ע נאה דורש ולא נאה מקיים. א"ל אני לפי שחשקה נפשי בתור׳. אבל יתקיים העולם באחרים: (כא) ואתם פרו ורבו. לא אמר ר"ל ברית נחלקה לאוירות. רשב"ל הוה יתיב לעי באוריתא בחדא אילטים דטבריא. נפקון תרתין נשין מן תמן. אמרה חדא לחברתה בריך דאפקן מן הדין אוירא בישא. צווח להון ואמר להון מה הן אתון. אמרין מן מזגא. אמר אנא חכים מן מזגא ולית בה אלא תרתין עמודין. אמר ברוך שנתן חן מקום על יושביו. חד תלמיד מן דר׳ יוסי הוה יתיב קודמוי הוה מסבר ליה ולא סבר ליה. א"ל למה לית את סבר. א"ל דאנא גלי מאתראי. א"ל מהיכן אתר את. א"ל מן גובת שמאי. א"ל ומה איתן אוירא דתמן. א"ל כד ינוקא מתיליד אנן גבלין ליה אדמדמני ומושין מוהיה דלא יבלוניה יתושא. אמר ברוך שנתן חן מקום בעיני יושביו׳ לב אף לע"ל כן שנא׳ (יחזקאל לו) והסירותי את לב האבן מבשרכם וגו׳ לב בשר לב בוסר בחלקו של חבירו:

פרשה לה

(א) ויאמר אלהים אל נח ואל בניו וגו׳ ואני הנני מקים.

יבי

יד יוסף כה פרק ד"מ. וילקוט ס"ז : כו ילקוט ס"ז . כ"ק נ"א : כז וכס"ג פ"ב . תוספתא דיבמות פ"ח : כח סנהדרין נ"ז : כט דגניס פ"ב סי׳ י"ח . ושין כיל"ס : ל יבמות ס"ג וכס"ג ז"ג . תוספתא דיבמות פרק ח׳ . ילקוט ס"י : לא ילקוט ס"ז : לב ירושלמי רפ"ד דיומא :

מתנות כהונה

ויו"ד האלף עתיד במקום עבר כמו אז ישיר וכן רבים ועי"ל פכ"ה וסל"ג הגירסא קלת בענין אחר ושם נתבאר: זה שיכן כו׳. כלומר שכן ושייך בשביל הקרבנות ועי"ל פל"א: מורא והתית חזרו כו׳. אחר המבול חזרו להיות פחד ומורא האדם על החיות כמו שהיה בימי אדה"ר אבל רדייה לא חזרה שלא נאמר ורדו אלא גם: ארי רואה אותו כו׳. שכל זמן שאדם עושה רצון בוראו אינו מתיירא מן החיה והחיה נרתעת מצלם אלהים אשר על פני האדם כמו שביאר בספר הזוהר בפ׳ אמכם קרי ביה והתכם לשון חיות: שלא הותר כו׳. עיין בפירש"י ז"ל בחומש: לא הוזהר. לא היה צריך להזהירו על כך: ה"ג ואך את דמכם וגו׳ להביא וגו׳: כשאול שהפיל עצמו בחרב בעבור שלא יתעללו בו הפלשתים ויהיה חלול כבוד שמים בדבר: ארבעה מלכיות. שנקראו חיות בספר דניאל ועיין לקמן פרש׳ שמיני: ע"י שליח. השולח שליח להרוג חבירו השולח חייב מפא"כ בדין ישראל שהשליח חייב כאין שליח לדבר עבירה: ע"י עוברים פרש"י ז"ל על עוברי׳ שבמעי אמן נתחייבים מיתה והיינו דם האדם באדם בעודו במעי אמו: החונקו אע"פ שלא שפך דמו ודייק באדם משמע שנשאר דמו בקרבו: לכשיבא אדם. כלומר לתחיית המתים ויבא אליהו ונפ׳ והתהן גרם לכשיבואו כל בני אדם: מפי עושיהן. האומר דבר תורה ומקיים מה שאומר: ולא נאה מקיים. שלא היה נשוי אשה: שחשקה כו׳. ואם ישא אשה יהא טרוד בפרנסת אשתו ובניו ויתבטל מתלמודו: ברית נחלקה. שכל אוקלים ואוקלים אע"פ שאוירא לא טוב הוא חן יושביה עליו ונוהרים בישיבתו וכדמפרש ואזיל ודייק מדכתיב שרצו בארץ ורבו בה שבאותה ארץ שמרוצין ושרין וכדין בו בו ילדו וידנו וכן פרש"י: בחדא אילטים פירש"י רחוב: הוה יתיב כו׳. היה יושב ועוסק בתורה ברחוב של טבריה יצאו שתי נשים משם כו׳: בריך כו׳. ברוך הוא שהוציאנו מן אויר הרע הזה היה קורא רשב"ל להן ואמר להן מהיכן אתם אמרו ממקום שנקראת מזוגא אמר רשב"ל אני מכיר מהות המקום ההוא ואין בו מקום ראוי ליטוב אלא בין העמודים כן פירש"י ואולי ר"ל כמו שיעור בין העמודים שבם היה יושב ושונה כדאמרי׳ בין עמודי היכא דהוי גרסי ואפ"ה דרים שם בני אדם וגם נשים אלו קשה עליהם אוירה של טבריא והרו בהויר מזגה: יתיב קודמוי כו׳. היה יושב לפניו ושונה והיה ר׳ יוסי מסבר ליה מסגתו כו׳: דאנא גלי כו׳. אנכי גולה ממקומי ואין דעתי מיושבת עלי שאין האויר שבכאן טוב לי: גובת שמאי. שם המקום: ומה איתן כו׳. מה הם ומיבס של האוירי׳ של שם: כד ינוקא מתיליד גרסי׳. פירוש כשהתינוק נולד אנו גובלים עיסה מעגבים שלא נתבשלו כל צרכן ומושחין בו מוחו של תינוק כפירש"י: דלא יכלינהו כו׳. שלא יאכלוהו היתושים וינקרו את מוחו ואעפ"כ היה טוב בעונו מקום ולא היה דעתו מיושבת עלוו חוץ למקומו: ה"ג לב בשר לב בוסר. כלומר מהסם ומולאם בחלקו

עץ יוסף

מכלל ששבתו כל ימי המבול. ועיין לעיל פ׳ כ"ה סימן ב׳: (טז) זה שיכן פי׳ זה שייך בזכות הקרבנות. והכוונה דברכה זו שייך לזכות הקרבנות. והשמיט בעל המאמר מלת ויאמר להם וכתב ויברך אלהים אע"ג פ"ו נאמר שהברכה היא פ"ז. לא דבר אחר (יפ"ת). או אפשר שצריך להיות זה שבירכן בזכות הקרבנות: (יז) מורא והתית חזרו. דבאדה"ר כתיב רדיה ורדו בדגת הים ובכל עוף וגו׳. ומתחלה בכלל זה הוא מורא וחתית דכיון דרודה בהם בהכרח יראו ויכנעו מפניו ואחר השיכום ניטל מהם הרדיה והאחים כמ"ש לעיל פרק כ"ג. וכשהקריב נח קרבנות חזרו מורא והתית אך לא הרדיה ור"ל שהרדה מורא והתית נגל יפגעו בהם הב"ח אבל רדיה לא חזרה כי אין האדם רודה בב"ח אלא בזמן שהם בני תרבות עד שבא שלמה וחזר לו גם הרדיה על כל חיה ועוף ומזיקין (מה"ק): כי הוא רודה בכל עבר הנהר. לרבות כל הב"ח. וכן מפורש במדרשות ובתרגום כי שכל הב"ח היו כפופים לעבודתו: תינוק בן יומו חי. איידי דבעי לאתויי הך דבסמוך דעדיף תינוק מגדול לענין שמירה דשייכא אקרא דידן. מייתי נמי הא דעדיף תינוק מגדול מת לשבת (יפ"ת). ועיין שבת דף קנ"א: דוד מלך ישראל שאע"פ שהוא הטוב והחסיד אין כבודו דוחה שבת. דלא כרי אלא פקוח נפש. ועיין שבת דף ל׳: אין משמרים אותו. פי׳ אין צריך לשמרו: ומפני הנחש הלשון מוקשה דהא אין דרך נחש לנקר עיניו אלא לנשוך. והוא מזיק אפילו לאדם גדול. וכ"פ אחרי. ובפרק שואל גרסינן אין צריך לשומרו מן החולדה ומן העכברים כנה׳ ומוראכם וכו׳: שלא ינקרו את עיניו. שמקום העינים שהוא רך משאר מקומות יש לחוש יותר: ומוראכם וחתכם ודפסין והתכם לשון חיות. אימתי מוראכם על החיות כל זמן שאתם חיים: (יח) לבשר תאוה כמ"ש הנה נתתי לכם את כל עשב וגו׳ אבל לא כל חי. ור"ל שלא הותר לשחוט כבירלה ולאכול כדיליף בסד"מ. אבל אם מתה מאליה היה מותר לו (יפ"ת): על אבר מן החי דכיון דאפילו לבהמה אסור כ"ש להתוך אבר אסור. אבל ב"נ שהותר להם בשר תאוה כדכתיב אגל נח כל רמש אשר הוא חי לכם יהיה לאכלה וכדיליף בסד"מ. על כן הוזהר נח שלא יאכל אבר מן כל חי. וכמ"ש אך בשר בנפשו דמו לא תאכלו. בשר בנפשו הוא אבר מן החי. בנפשו דמו הוא דם מן החי כמ"ש רש"י בחומש: (יט) אך להביא כו׳ ר"ל דכתיב אך את דמכם לנפשותיכם אדרוש למימר דאפילו המאבד נפשו ידרש: יכול כשאול המלך שהפיל עצמו על חרבו ומת פן יבואו הפלשתים והתעללו בו. ת"ל אך. שאכין ורקין מעוטים: יכול כחמ"ו שמסרו עצמן למיתה על קה"ש. דאי משמע ה"א שאני התם דהוי עתיד למות טולאי אבל חמו"ע שהיו ניצולים אם רצו לא. ת"ל אך. ובקצת נוסחאות מצאתי ת"ל ואך. ולפ"ז דריש מעוט שני מתוספת ו׳ (יפ"ה): מיד כל חיה שאין פירושו מהחיה עצמה ידרוש אם יהרוג אדם. מאחר שאין מצוה בתורה על שום בריה רק על האדם. ע"כ דרש מיד כל חיה אדרשנו ומיד האדם. פי׳ באיזה אופן אדרוש הריגת אדם ע"י חיה כשהיה יד אדם באמצע: מיד איש אחיו זה השוכר כו׳. כלומר מיד איש שבכר את אחיו להרוג חברו. שניהם חייבים בהריגתו: אלו ד"מ שנקראו חיות כמד"א וד׳ חיון רברבין: זה עשו דלאע"ג דהוא מד"מ רמז לו בפני עצמו שיענש על מה שליער את אחיו ביחוד (יפ"ת): אלו ישראל שנקראו אדם. לא כמהם אדם דכבר נאמר ואך את דמכם: כולם בהלכות ב"נ כל הנך דמני ואזיל דיני ב"נ ולא ד"י שאינן דנין בעד אחד ובדיין אחד בלא עדים ובלא התראה. ולא על העוברין דישראל שהכהו אשה ויצאו ילדיה פטור על הולד אא"כ קים לן שכלו לו חדשיו ואינו נפל: בעד אחד אבל ישראל בעי ב׳ עדים כדכתיב ע"פ שני עדים: בדיין אחד אבל ישראל בעי סנהדרין דכתיב ושפטו העדה: בלא עדים אלא אפי׳ בהודאה בעל דין עצמו: ע"י שליח שהרג חבירו ע"י אחר. דבדי׳ המשלח פטור שאין שליח לדבר עבירה. רק שדינו מסור לשמים: שופך דם האדם באדם. שאין ת"ל באדם. אלא ה"ק באדם אחד דמו ישפך היינו דיין אחד או ע"א: בלא עדים ובלא התראה כו׳. פי׳ שופך דם האדם באדם עצמו בהודאתו דמו ישפך: ע"י עוברין שופך דם האדם וגו׳. פי׳ שופך דם האדם שהוא תוך האדם דהיינו עוברים ג"כ דמו ישפך: אף החונקו שדמו נשפך לתוכו ולא יצא לחוץ אפ"ה דמו ישפך: לכשיבא אדם כו׳ שהוא יום הדין הגדול שיהיו בו המתים. והיינו באדם דמו ישפך כלו׳ לכשיבוא אדם. ובדב"ר פ"ב הגירסא יותר ברורה (מה"ק). עוד יש לפרש לכשיבא אדם הוא משיח דכתיב ביה וארו עם ענני שמיא כבר אנש: (כ) את הדמות של מעלה כמ"ש כי בצלם וכו׳ וצלם ודמות ענינם אחד. כמ"ש בצלמנו כדמותנו. שהאדם עשוי בדמות אלהים והאורנו הז"ל מישום צלם דמות תבניתו (יפ"ת): ממעט את הדמות שהאדם נברא בצלם ובדמות של הקב"ה. ורב"י בחומש פי׳ נעשה אדם וגו׳ כדמותנו להבין ולהשכיל עכ"ל. ולפ"ז יש לפרש ממעט הדמות כי הוא ממעט האדם שהוא מין מדברי ושכלי שהוא מתדמה בו למלאכים העליונים (רש"ח): כאילו שופך דמים. שמתבטל הנפשות מן העולם וכאילו שפך דמן: ומה כתיב אחריו ואתם פרו ורבו. בתריה דהגרוייהו כתיב הלך כמו שעשה שתיהן הוא (רש"י): נאים דברים בתוספתא שם הגירסא בן עזאי נאה דורש ואין נאה מקיים: מפי עושיהן האומר דבר תורה ומקיים מה שאומר: ולא נאה מקיים שלא היה נשוי. ואע"ג דבפרק אעפ"י משמע שנשא בתו של ר"ע. יש לומר לא נשאה אלא באירוסין ע"ש בתוספות: שחשקה נפשי בתורה ולא ישא אשה דהיינו נעוחרו כו׳:

(כא) ברית נחלקה לאוירות. דריש כמיכום שרצו בארץ ונומר ואני הנני מקים את בריתי אתכם. ומפרש שרצו בארץ לשון רצון שנתן חן לארץ כלה בעיניהם. יש ירצה בזה ויש ירצה בזה כדי שיתישב כל העולם. וע"ז אמר ואני הנני מקים את בריתי באתן טבע וחוק שיהיו כל האוירים נלהבים בעיני יושביהם: לעי עוסק: אילטים רחוב: בריך כו׳ ברוך הוא שהוציאנו מן האויר הרע הזה. היה קורא רשב"ל להן ואמר להן מהיכן אתם אמרו לו ממקום שנקראת מזגה אמר רשב"ל אני מכיר מהות המקום ההוא ואין בו מקום ראוי ליטוב אלא בין העמודים. ר"ל כמו שיעור בין העמודים שבם היה יושב ושונה ואפ"ה דרים שם בני אדם. וגם נשים אלו קשה עליהם אוירה של טבריא ובהרו באויר מזגה (מת"כ): יתיב קודמוי כו׳ היה יושב לפניו ושונה והיה ר"י מסבר ליה משנתו כו׳: דאנא גלי כו׳ אנכי גולה ממקומי ואין דעתי מיושבת עלי כאשר האויר בכאן טוב לי: נובת שמאי כך שם המקום: ומה אינון כו׳ מה הם טיבם של האויר של שם: כד ינוקא מתיליד כו׳ כשהתינוק נולד אנו גובלים עיסה מעגבים שלא נתבשלו כל צרכן ומושחין בו מוחו של תינוק שלא יאכלוהו היתושים וינקרו את מוחו. ואעפ"כ היה טוב בעונו מקום ולא היה דעתו מיושבת עליו חוץ למקומו: לב בוסר בחלקו של חברו. כצ"ל (יפ"ת מת"כ) וכן הוא בירושלמי כי דבר ה׳ בזה מתרגמינן בסר. ור"ל שכל אחד ימאס ויבזה חלק חברו וישמח בחלקו ולא יחמוד שאינו שלו. ומ"ש אף לעתיד כן ר"ל כמו שהוא בעוה"ז לענין ישוב המקומות כן יהיה לעתיד גם בכל הדברים שיהיה חן דבר על בעלו לבד ולא לאחרים (מה"ק).

קעבר

רבי יהודה ורבי נחמיה . רבי יהודה אמר א לפי שעבר על הצווי לפיכך נתבזה . ור"נ אמר הוסיף על הצווי ונהג בקדושה . לפיכך זכה הוא ובניו לדיבור . ויאמר אלהים אל נח ואל בניו : (ב) ויאמר אלהים זאת אות הברית אשר אני נותן ביני וביניכם ונו' לדורות עולם . ב אמר ר' יודן לדרת כתיב פרט לשני דורות . לדורו של חזקיה . ולדורו של אנכ"נ . ר' חזקיה מיציא חזרו של אנכה"נ . ג ומביא דורו של רשב"י . ד אליהו זכור לטוב וריב"ל הוון יתבין תנין כחדא . מטון שמועה מן דרשב"י . אמרי הא מרא דשמעתא ניעול ונישיליה . על אליהו ז"ל לנביה . א"ל מאן עמך א"ל נדול הדור ריב"ל . ה א"ל נראתה הקשת ביטיו . א"ל הן . אמר אם נראתה הקשת ביטיו לית הוא כדאי למחסי מבר אפאי . ר' חזקיה בשם ר' ירמיה אבר כך אמר רשב"י ובקעה בקעה אימלאי דינרי זהב ונתפלאה . ר' חזקיה בשם ר' ירמיה אמר כך אמר רשב"י אי בעי אברהם למקרביה מן גביה ועד גבי . ואנא מקרב מנבי עד מלכא משיחא . ואין לא בעי . יצטרף אהיה השילוני עמי . ואנן מקרבין מן אברהם עד מלכא משיחא . ר' חזקיה בשם ר' ירמיה אמר כך אמר רשב"י אין העולם יכול לעמוד בפחות מל' צדיקים כאברהם אבינו . אי הלתין אינון אנא וברי תרין מנהון . ואם עשרין אינון אנא וברי מנהון . ואם עשרה אינון אנא וברי מנהון . ואם חמשה אינון אנא וברי מנהון . ואם תרין אינון אנא וברי הן . ואם חד הוא אנא הוא : (ג) את קשתי נתתי . ח קישותי . דבר שהוא מוקש לי . אפשר כן . אלא קשין דפירי . והיה בענני ענן על הארץ . ר' יודן בשם ר' יודן בר סימון לא' שהיה ביזו קלוב רותח בקש ליתנו על בנו ונתנו על עבדו : (ד) והיתה הקשת בענן וראיתיה לזכור ברית עולם בין אלהים . ט זו מדת הדין שלמטעלה . ובין כל נפש חיה ונו' . רבי יצחק ור' יוחנן ור' יודן ניודי הלכו לשמוע תורה מרשב"י . א"ר פרשת נדרים . ואי"ר פרשת נסכים . ונטלו הימנו רשות . והמתינו שם עוד יום אחד . אמרו צריכים אנו ליטול ממנו רשות פעם שנייה . חד מנהון דרש וא"ל . כבר כתיב (ישעיה כג) ויברכם יהושע וישלחם וילכו לאהליהם . מה ת"ל ונם כי שלחם יהושע אל אהליהם ויברכם . אלא בשעה שהיו ישראל מכבשים ומחלקים את הארץ . היה שכטו ראובן וגד עמהם ועשו י"ד שנה . נטלו רשות מן יהושע ללכת לאהליהם . ושהו שם עוד ימים אחדים . וחזרו ונטלו ממנו רשות עוד פעם שניה . לכך נאמר וגם כי שלחם ונו' . א"ר יודן שבט ראובן וגד בני פטליא של יהושע . וליוה אותן עד הירדן . וכיון שראו שנתמעטה בנו פטליא שלו . חזרו וליוו אותו עד ביתו . הברכה האחרונה היתה נדולה מן הראשונה . הה"ד (שם) ויאמר אליהם לאמר בנכסים רבים שובו אל אהליכם ובמקנה רב מאד בכסף ובזהב ובנחשת ובברזל ובשלמות הרבה מאד חלקו שלל אויביכם עם אחיכם . ואומרנא דרש כבר כתיב (מ"א ח) ביום השמיני שלח את העם ויברכו את המלך . מה ת"ל (דה"א ג ז) וביום כ"נ להדש השביעי שלח את העם ונו' . אלא נטלו ממנו רשות . והמתינו שם ימים אחדים וחזרו ונטלו ממנו רשות פעם שניה . לכך נאמר וביום כ"נ להדש השביעי שלח את העם . א"ר לוי כתיב (שם) כי חנוכת המזבח עשו שבעת ימים והחג שבעת ימים . ואין לך ז' לפני החג שאין בהם שבת ויה"כ . ואותן ז' ימים יא היו ישראל אוכלים ושותים ושמחים ומדליקין נרות . ובסוף חזרו ונצטערו על הדבר תאמר שיש בידינו עון שהללנו שבת . ולא התעניעו ביום הכפורים . וכדי לפייסן שרצה הקב"ה מעשיהם . יצתה ב"ק ואמרה להן כולכם מבני העה"ב . והברכה האחרונה היתה נדולה מן הראשונה . שנא' (פ"א ח) וילכו לאהליהם שמחים ושובי לב . א"ר יצחק שמחים שמצאו נשותיהם טהורות . ושובי לב שנתעברו זכרים . א"ר לוי יצתה ב"ק ואמרה להם כולכם מבני העוה"ב . ואומרנא דרש כבר כתיב (מ"ג ז) ותלך מאתו . מה ת"ל (שם) ותבא ותנד לאיש האלהים . אלא ויעמוד

מתנות כהונה

כהלקו על המיתו לאמור מן לי הסן ואוכל הלקו : **לפי** שעבר כו' . פירש"י שהקב"ה ח"ל נח מן התיבה תצא ואשתך כו' להוציאם שהוא בהמשים המפה והוא לא עבה כן הלא ויצא נה ובניו ונו' ולכי מהנה שליף בניו עמו בדבור . **הוסיף** כו' . כלא נתליה להקריש מיד והוסיף קדושה לעצמו לשיך זכה שנם בניו עמו זכו לנבואה ובכל לדם מחקבל הון מבנו . **לדרת** הסר סמי ווי"ן : **לב'** דורות כו' . כלא נלאת הקבה בימיהם כלא הולכו לתות . הוו יתבון תנין כו' . היו יכבון ובוזון ביזה ובניעו לבמועה אחת במעוטים רבים ונתקבו בה ואמר לליהו הרי לדון על זאתו הלכה פירש"י קבנו לתב הוא קטר שם לינו להוך מלאן לך שתם ונפלל לה פיהו : **אשר** הא מכת כו' . במדבר הלום אתה נהדיא בלליהו אמר כן לויב"ל : **על** לליהו . נכנס לליהו אל הירערה של רבי"ו : **ליח** הוא כדאי כו' . לעו לפני שיכלה ויקבל כי הקבה עתיד לקבל שבר הכיון ובוכה כתובות נב' אמרו ליתה כדאי אמר ריב"ל אמר כן בעלמו לרשב"י בלא להחזיק טובה לעלמו ולהתיה בלא היה נלאה הקבה שיחזיר שכינתו לציון : **ר'** חזקיה כו' . מספר שוב ואולך מנדולתו של רבי"ו בשעם וכו' לא נשי כו' אם יכלה אברהם למיקבל ליסבול נזעמו הדורות כלם בעברנו ממנו עד הדור שליהי בקבלו מי מקבלנו שוב ואסבלם עד מלך המשיח ואם אברהם לא רצה מלנך עמדי אלו' הבלועי ואבלם

מדרש אגדה

כו'

עץ יוסף

פרשה לה (א) **שעבר על** הצווי בחטיו מניו עד מבול לעולם וכדרסינן לעיל פ' ל"ד סימן ד' : **לפיכך** **נתבזה נח**ל פ"ו וכמ"ש לקמן בפרשה ל"ו : **הוסיף על הדבור כו'** נהג עלמו בקדושה בלא לעכוב נפ"ו עד שהכ בתיבת קהלה ניסוד הקולו של עולם בעשיתם כרם וחילולא להיות השלם מיוסד כראוי . ובפכר זה נתיימד הדבור לבניו עמו . שנתעלו בניו נ"ב במדרגתו . שזהו זכות נדול . (ב) **לדרת כתיב כו'** כתב הרניעו מהי לדקה עולם הויי"ן מסר לעיקר שהין חיות הקבה בלא נזון דוכות התסרים כרע לבני דוכות הלו שהיו דוכות מלחים ולדיקים בלא הולכו לתות הקבה . והיה בשלח דוכות לדיקים וכדמוכה בתנדהמין משעבדה דהיינו ע"ב לדורו של החזקיהו שהיו כבדים לתלד כדלתר בסנהדרין בבדקו בימיו ולא מלאו היכול והיוכלה שיקיו נקי בהלכות מהבה . וכן דוד כנסת הנדולה : **אליהו ז"ל כו'** סייעתא לר' חזקיה דיהו דהתי רבי"ו לויב"ל מפני שנראלה הקבה בימיו ונראלה בשמיי רשב"י לא נראלה הקבה : **הוו יתבין תנין כו'** היו יוכבין ובוזון ביזה . והניעו לבלבה שלתניה הקבו"ה בדורו . ובהלקו ויב"ל ולל הו בפילושה והתרו בשב"י בתניה קבוע בה ויפלולה תניו . ועיין ביב"ה : **על** **אליהו כו'** נכנס לליהו לל המערה של רשב"י : **ליח הוא כדאי כו'** לאו ראוי שיהלה ויקבל פני : **כך אמר רשב"י** לשידי דקלתר שבתו דרשב"י בעניו הקבה מייתי כמי שבתיב לתרי שע . **אי בעי אברהם למקרביה כו'** פי' הרשעים המוחלים הרתוקין ויהקרי"ב בפשיהם יפנרים ויקרינם לה' ויולה מעוכי ש"ב . כל הדורות שבעברנו ומתו על קדוש השם ובקשו מאתו שלא נקבלו . **עד** מלך המשיח . ואם אברהם לא יכלה לזו לעמוד בעמדי לתיה המיוחו ונסבלם כולם מיומות לברהם עד מלך המשיח . ועיין דוגמת זה בכרק שלב ובערכה : **בפחות** **משלשים צדיקים** בלומר בכל דור ודור . ובכי קלתר תין העולם יכול לעמוד בעמידה שלימה בשפע טובה ובכלכל . **לכל** בכתוב על צדיקים בתיב בשתר בעמדי תין לו בעמידה שלימה (תס"ק) : **משלשים צדיקים** לקמן בפרשה מ"ט ילין לה מוחברהם היה יהיה . ובפ' שלב וערבה לתר בזה הכתוב ע"ש מלינו קיש : **אנא הוא** נגם על לדיק לתד העולם מקבלים . לתל עמידה בלימה דוקא שלבים לדיקים כל"ל ועי' יפ"ח ומזה"ק : (ג) **קישותי דבר שהוא** **מוקש לי** כי' מוצוות ומדומה לו . וכמכוכת סיהזקהל סוף כרכה ח' למלהה הקבה לתכר יהיה בענן כן שהוא למות כתוב ה' . ופיין הפכר כן סיהיה ה"ו הקבה לתכר בענן קוב לו יה"ו . ומפני תלת קשין דפירי . כלומר כמו קליפה לפני הבטל לכרי . **לאהד שהיה בידו קולב** (פי' קבדום לו נקה לו מלא ולשון ערבי הוא) **רותה בקש ליתנו ביד בנו** (והרמב"ן נרס בקש ליתנו על בנו) ליכהו . והמל עליו והעביר לעבדו כדי שלא יוזק בו ויקה מוסר מיה שעשה לעבדו . כן ה' בשלחה הדור הייב ולולי למכול מעביר הקבה על החרן בכבוד כיכות החרן . ועכו בענני ענן על החרן . פי' בשחיית הטך והכוד . יהיה על החרן ולא על החטים והלוות על זה הרלות הקבה בענן (פ"ק) . ושעשני שהיימר הזה מקומו להלן לתיקת שם מדת הדין בשיהה מהוהה בענד יהבולו הסבה הקב"ה ומשחה בענד מלריס ולהן ל"ל ר' בשם ר' בכ"ם תמר לתחד כו' : (ד) **זו מדת** הדין שלמעלה כו' פירש"י בתוים בשהבת מדה"ד לקבוע תי בולה לה עכשיו שהוזה להעיד ט' הזכר . **ובין כל נפש** חיה ונו' זה מדת סדין על מעלה . כלל (מ"ש) ויוהב נלחה שמעלת זה

ויעמוד השמן. יי שהזקן השמן ובאת לשאול אם תמכור אם לא תמכור • חברכה האחרונה היתה גדולה מן הראשונה • (פס) ואת ובניך תחיי בנותר. עד שיהיו המתים. וכיון שראה אותן שהן בני אדם של יישוב. שלח עמהם זוג אחד של ת"ח לידע מה הם הורשין בדרך. וחד מנהון דרש כבר כתיב (פסוק יד) ויסע מלאך האלהים ההולך לפני מחנה ישראל וילך מאחריהם. מה תלמוד לומר ויסע עמוד הענן מפניהם ויעמוד מאחריהם. אלא אותו מדת הדין שהיתה מתוחה כנגד ישראל הפכה הקב"ה ומתחה כנגד המצרים. ואוהרנא דרש כתיב והיתה הקשת בענן וראיתיה לזכור ברית עולם בין אלהים ובין כל נפש היה ונו'. יד בין אלהים זו מדה"ד של מעלה. ובין כל נפש היה זו מדה"ד של מטה. שי מדה"ד של מעלה קשה. ומדה"ד של מטה רפה שי וחד מנהון דרש כתוב אחד אומר (מלאכי ג) וכל חפצים לא יישוו בה. וכתוב אחד אומר (שם ג) וכל חפציך לא יישוו בה. חפצים אלו מצות ומע"ט. חפציך אלו אבנים טובות ומרגליות. ר' אחא בשם ר' תנחום בר ר' חייא חפצי וחפציך לא יישוו בה. (ירמיה ט) כי אם בזאת יתהלל המתהלל השכל וידוע אותי כי אני ה' עושה חסד ומשפט ונו' יי ארטבן שלח לרבינו מתלית אטמטון. א"ל שלח לי מילא טבא דטבא דכוותה. שלח ליה חדא מזוזה. שלח וא"ל אנא שלחית לך מילא דלית ליה טיטי. ואת שלחת לי מילא דטבא חד פולר. א"ל חפצי וחפציך לא יישוו בה. ולא עוד אלא שלחת מילא דאנא צריך מנטר לה. ואנא שלחית לך מילא דאת דמיך והיא מנטרא לך. שנא' (מלאכי ג) יי בהתהלכך תנחה אותך. בעוה"ז. בשכבך תשמור עליך. בשעת המיתה. והקיצות היא תשיחך. לעתיד לבא:

פרשה לן

(א) ויהי בני נח היוצאים מן התיבה. (יחזקאל לג) והוא ישקיט ומי ירשיע ויסתר פנים ומו ישורנו ועל גוי ועל אדם יחד.

א דרש ר"מ והוא ישקיט מעולמו. יסתיר פנים לעולמו. כדיין שמותחין כילה על פניו ואינו יודע מה נעשת מבחוץ. כך אמרו דור המבול (שם כב) עבים סתר לו ולא יראה. א"ל דייך מאיר. אמר להון ומה הוא רכתיב וחוא ישקיט ומי ירשיע ונו'. ב אמרו נתן שלוה לדור המבול ומי בא וחייבן. ומה שלוה נתן להם (שם כא) זרעם נכון לפניהם עמם ויצאציהם לעיניהם (שם) ישלחו כצאן עויליהם ונו'. ר"ל ורבנן. ר"ל אמר לנ' יסים היתה אשתו מעוברת. שנא' כאן נכון. ונאמר להלן היו נכוניס. מה נכון שנא' להלן לנ' יסים. אף נכון שנא' כאן לנ' יסים. ורבנן אמרין ליס א' היתה אשתו מעוברת ויולדת. נאמר כאן נכון ונא' להלן נכון. (שמות יד) והיה נכון לבוקר. מה נכון שנא' להלן יום א'. אף כאן יום א'. וצאצאיהם לעיניהם. שהיו רואים בניהם ובני בניהם. ישלחו כצאן עוליהם. א"ר לוי בערביא צוהין לינוקא עוילה. וילדיהם ירקרון. כאלין שדיא. המר"א (ישעיה יג) ושעירים ירקדו שם. כשהיתה אחת מהן יולדת ביום. היתה אומרת לבנה צא והבא לי צור לתתך מטורף. בלילה היתה אומרת לבנה צא הדלק לי נר לתתך מבורא דילך. עובדא הוה בחדא איתתא דילידת בלילה. אמרה לברה זיל אדליק בוצינא דנקטע שורך. נפק ופגע ביה שידא שמדון. א"ל זיל גלוז לאימך דקרא תרנגולא. ואלמלא דקרא תרנגולא הוינא מחי יתך וקטלינא יתך. א"ל זיל את גלוז לאימך דלא קטעת דמבא דכוותה. שלח ליה חדא מזוזה. שלח וא"ל אנא שלחית לך מילא דלית ליה טיטי. ואת שלחת לי מילא דמבא חד פולר. א"ל חפצי וחפציך לא יישוו בה. ולא עוד אלא שלחת מילא דאנא צריך מנטר לה. ואנא שלחית לך מילא דאת דמיך והיא מנטרא לך. שנא' (מלאכי ג) יי בהתהלכך תנחה אותך. בעוה"ז. בשכבך תשמור עליך. בשעת המיתה. והקיצות היא תשיחך. לעתיד לבא:

פרשה לן

(א) ויהי בני נח היוצאים מן התיבה. (יחזקאל לג) והוא ישקיט ומי ירשיע ויסתר פנים ומו ישורנו ועל גוי ועל אדם יחד.

א דרש ר"מ והוא ישקיט מעולמו. יסתיר פנים לעולמו. כדיין שמותחין כילה על פניו ואינו יודע מה נעשת מבחוץ. כך אמרו דור המבול (שם כב)

יד יונתן יב ולקוט מ"ב רמז רכ"ו: יג ולקוט תורה רמז רל"ג: יד ולקוט ס"ו: טו עיין במדרש על כתובים: טז ירושלמי פ"ק דשקלים: יז ירושלמי פ"ב דסוטה פ"ק. ויקרא ממלי רמז תשל"ד: יח מדרש מבלי תשמח כהסבבני. עכר ויבלה ושוכר סדר ויצא דף קמ"ט. ושוכר כדר פנחס דף רל"ה. מד"א מ"ב פ"ו. מדר"ת פ"ל: פל"ן א ויק"ר פ' כ'. ולקוט שיוט רמז תסנ"ה: ב עיין בבהגרון ק"ס פ"ג: ג ולקוט שיוט רמז תסנ"ב:

מתנות כהונה

מלה מנא דכתוב. פי דבר אחיו מוכה כתותם: מלה לעים ליה מיתם נרסיק פי דבר אחיו מותם וערך: פולר שם מטבע: הפצי וחפציך. כל ממון שים לבעים: דאנא צריך כי. שלמי צריך לבעלו מן הבעיה. ואתני שלחה לך דבר שלמה יכב בני לעבה וחיל מנמרת לך: ישקיט משלמו. כלומר כשלך בכבוש לפרס הדב בחדר למקום מנוחה וכשקם כדמפרש ואזיל: בילה יילעה מכבקה ניט וכן הכם: דייך מאיר. די לך בדברים שלנו כלו' קנד דברך מכוונת ככתוב לנו כן הוא: ומי נא כי. כהמיה מי יבא לימול מכן מחה בטה וכילקוט גרם לו מן שלה כי מלת לחיינין: בערביא צוחין כי. עין כ"י פלר כמיב בילקוט רבה פ' כ': שבדון שם שבד וכילקוט ליוב גרם צומנין וכילקוט רבה גרם מריהן דמיהן פ' מר מעל החיים: שלמנו כוסמת שלמה.

עין

יזסף פרשה לן

(א) והוא ישקיט פי' דבים כ"ח מחד כמבול לחמרו והוא יסקים משלמו מלהות מפנים בו לעשות הדין בשוחים הרבים • ומי ירשיע מי יכיעים להיכים דין • ליסיך גם כם לא עבו דין בקבל הארן בלחמרם שהשלם הסקר • וכן לחמרו והוא יכחיל פיים משלמו בהסופת הממבים והלדיקים לעשות עמהם לוח לעונה • ולם הוא מסתיר פיים משלמו מי יסורנו ויפניה בו לעונה • ולפי שכבכרו זה המבול בהפגחה בעמרי לחמר בם מליהות במעשיהם בלחמרו לחמר זה המבול ולהוא יסתיר פיים ונו' ועל בי ועל מדם יהד • לעומר בין על בי כלל הלומה ובין על מדם פרטי בפיהם יהד לחו מבניה כלל • ושי"ן בעל המחמר שהוא כדיין שמוחזקין פילה (פי' דייך מאיר) על פניו ולפניו יודע מה בעשה בחורן • ומבחי ל"ם ולחה בחוץ: לעומר זה בשם זה המבול • שהרי כך לחמרו זה המבול בפיהם בעים שמר ט ולא יחלה • ומפילת לף מקלת זה והוא יסקים ונו' מדבם בדור המבול שלליהו לחמר זה בשם לומרו דסיים זה המבול (מהר"ק): דייך מאיר בדברים כללו בחין כך בוחת הכחוב כי לחו דומה למלחמר בעים שחר ט כי מכר ל"ת יולדים ולח קוברים • ובהתחומה קרח בולחים כוחף לשמש כרם וכ"ל ממשם והבה זוהות • ושיין בהדדין ק"ח במ"ר פ"ם: ישלחו כצאן עוילהם מד סילדים עומדים וחולכים כמו הלמן: בערביא נוחין ליסוך שילה • בלשן שבני קורין לסיסן שילה • ורל הלח חיחת לחקרמים קלי לחלן זה הדום כלל חלה בסיסקות מיני ולחבשים הכ"ק (יס"ם): יחקדון כחילון בדיה • ולו יקיחה בשלחת כבר בלמר שיעליהם • כאילין שדיא כמו בקיבו בשעירים וכמ"ם בגמרא מעבין לקדבים: צוא והדלק שיה שמלה יסוך בחקבם לפי לו סכין: שדא שבדין לפבר דסיכו לחפבדלי מלבא דמיכו: אל"ר תרנגולא ומחו לח יכולם לבדים להאיך: א"ל זיל גלוז כי • הבד פ"ל להשתוק לך הבחבה לפני לחך ומן חדם נחל מקבל בחבבר: דלא קטעת חמא מיני פי' בלה חקך מני מעיני ולפי חלם ומסוכן ולפי יכול להרוג עוקר • וסיה בו כח לעמוד • כענד הבד: מפחד מן הבזיקין חזענחו בפלבה מחחד בלילה כלילקמן בגמ"ל: ובשהסתיר פניו מהם • פיום פ' דבני הבמים לחמלוקם על ר"ם חלה ביפסקת בדברי ר"ל ובנען: מי א"ל בלה עשים כשורה • ופי' ומי ישורנו מי יחקור לחך היה לומר מעשה כשורה לו ע כשורה • יחד שמבטנו הבסחה. כשולם: על נו ופל מדם יחד שיה בדבר לפני כ' • כי כמו בסיה מעמיד שלמו מכל הלחמה מהוא זוד המבול • כך הבעמיד בעבו • כי כ' יוה בכבכו כיחיד כמו במבואים • ומביל לילה מכבוא ויבין בל נח וגו'. מעמן לסם בעולם למלחות השולם זמן מועם כפי שיעורו שלחצן כי כוליו שמה.בכלם.חמר כמלר' ממר"ם פ' כ"ד (י"ם): (ב) הרריעו חגבי חזר המבול • דבדור המבול מפקעי • ועליהם חמר יהיו כבריים המה בגבריים חמר מעולם • כמה כרשיעו במעשיהם כרעים כלי מחק ומבך על ק בעמיד למריים מחמם לפי בני גם בעמחלת מסם כשלם בזמן מועם בכל (מהר"ק):

ויפת: (נ) נם מיום אני הוא ואין מידי מציר (ישעיה מג). מהעכו"ם. אפעל ומי ישיבנה. כל פעולות ומחשבות שפעלתי עם דור המבול מי אמר לי לא עשית כשורה. אבל נח נכנס בשלום ויצא בשלום. ויהיו בני נח היוצאים ונו': (ד) והם הוא אבי כנען. ד אבוי דפתחא. שלשה אלה בני נח ומאלה נפצה כל הארץ. למה הדבר דומה לדנה גדולה דנפצת עוברה ומלאה ארעא. ויחל נח איש האדמה. נתחלל ונעשה חולין. למה ויטע כרם לא היה לו ליטע דבר אחר שר תקנה. לא יחור אחד ולא נרופית אחת. אלא ויטע כרם. ומהיכן היה לו. א"ר אבא בי"כ ה הכניס עמו זמורות ונטיעות ויחורים של תאנה ונרופיות לזיתים הה"ד (מלאכי ו) ואספת אליך. אין אדם כונס דבר אא"כ היה צריך לו: (ה) איש האדמה. נ' הם שהיו להוטים אחר האדמה. ולא נמצא בהם תועלת. ואלו הן קין. נח. ועוזיהו. קין היה עובד אדמה. נח איש האדמה. עוזיהו (דה"ב כו) ואכרים וכורמים בהרים ובכרמל כי אוהב אדמה היה: (ו) איש האדמה. י שעשה פנים לאדמה ושבשבילו נתלחלחה האדמה. ושמילא כל פני האדמה. איש האדמה בורנר לשם בורתרות. א"ר ברכיה חביב משה מנח. נח משנקרא איש צדיק נקרא איש האדמה. אבל משה משנקרא איש מצרי נקרא איש האלהים: (ז) ויטע כרם. ח בשעה שהיה הולך ליטע כרם. אפנע בו שידא שמדון. א"ל שותפי עסך. אלא איזדרב בך דלא תיעול לחלקי. ואם עלת בחלקי אנא חביל בך. וישת מן היין. וישת שתה שלא בסדה ונתבזה. א"ר הייא בר אבא. בו ביום נטע. בו ביום שתה. בו ביום נתבזה. ויתגל בתוך אהלו. ר' יהודה א"ר חנין בשם ר' שמואל ב"ר יצחק ויגל אב"כ אלא ויתגל. גרם גלות לו ולדורות. עשרת השבטים ט לא גלו אלא בשביל יין. הה"ד (עמוס ו) השותים במזרקי יין. וכתיב (ישעיה ה) הוי משכימי בבקר שכר ירדפו ונו'. שבט יהודה ובניטין לא גלו אלא בשביל יין. שנא' (שם כח) גם אלה ביין שגו ובשכר תעו. בתוך אהלו. יאהלה כתיב. בתוך אהלה של אשתו. א"ר הונא בשם ר"א בנו של ריה"נ יא נח כשיצא מן התיבה הבישו ארי ושברו. ובא לשמש מטתו ונתפזר זרעו ונתבזה. א"ר יותנן לעולם אל תהי להוט אחר היין שכל פרשת היין כתיב בה ויין יב יד פעמים. הה"ד ויחל נח. ויטע כרם. וישת מן היין. ויתגל. ויירא חם ט וינד לשני אחיו. ויקח שם ויפת. וישימו על שכם שניהם. וילכו אחורנית. ויכסו את ערות אביהם ופניהם אחורנית וערות אביהם. ויקץ נח. וידע את אשר עשה לו. ויאמר ארור כנען עבד עבדים ונו': (ה) וירא חם אבי כנען. אמר להון ואניד להון. יג א"ל אדה"ר ב' בנים היו לו ועמד א' מהן והרג את חבירו. וזה יש לו נ' והוא מבקש לעשותן ד'. א"ל ואניד להון. א"ר יעקב בר זבדי פ"ט עבד יוצא כשן ועין. מהבא וירא וינד: (ט) ויקח שם ויפת את השמלה. א"ר יוחנן יד שם התחיל במצוה תחלה ובא יפת ונשתע לו. לפיכך זכה שם לטלית. פו ויפת לפיוולא. וישימו על שכם שניהם וילכו אחורנית ויכסו את ערות אביהם. ממשמע שנאמר וילכו אחורנית איני יודע שערות אביהם לא ראו. אלא מלמד שנתנו ידיהם על פניהם והיו מהלכין לאחוריהם. ונתנו בו כבוד כמורא האב על הבן. אמר הקב"ה לשם אתה כסית ערותא דאבוך. חייך שאני פורע לך. (דניאל ג) באדין נבריא אילך כפיתו בסרבליהון. ר' יודן ורב הונא. פז ר' יודן אמר בגוליהן. ר' הונא אמר במוקסיהון. אמר הקב"ה ליפת. אתה כסית ערות אביך. יי חייך שאני פורע לך. (יחזקאל לט) ביום ההוא אתן לגוג מקום שם קבר בישראל ני העוברים קדמת הים וחסמת היא את העוברים וקברו שם את גוג ואת כל המונו וקראו גיא המון גוג. אמר הקב"ה לחם. אתה בזית ערות אביך. חייך שאני פורע לך (ישעיה כ) כן ינהג מלך אשור את שבי מצרים ואת גלות כוש נערים וזקנים ערום ויחף וחשופי שת ערות מצרים: (י) ויקץ נח מיינו. יח נתפרק יינו מעליו. וידע את אשר עשה לו בנו הקטן. בנו הפסול. הה"ד (מלאכי ח) יפכי מזבח הנחשת קטן מהכיל ונו': (יא) ויאמר ארור כנען עבד עבדים יהיה לאחיו. כ חם חטא ובנען נתקלל. אתמהא. ר' יהודה ור' נחמיה. ר"י אמר לפי שכתוב ויברך אלהים את נח ואת

יד יוסף ד ילקוט ס"ו · מנחומא: ה לשל ס' ל"ג ושם גרס יהודים להתם: ו ילקוט ס"ו · ז ילקוט ס"ו: ח מנחומא וילקוט ס"ו: ט עיין בכת קמ"ו ע"ג: י חסר סדר ל' לשל ע"ב: יא בהם"ס מחסר ל"ו · מנחומא ס"ו וכדר ותתקנן. ולעיל ס"ל. ויהי ס"ו. ומדרש משלי פסוק למי הוי: יב ילקוט ס"ו והנחית: יד מנחומא וילקוט ס"ו: מו בילקוט גרס פלמוניתא וכי' · מכשופים: מז ס"ב רנה ס"ו. לפסוק דכם פסוק ופפלא: יז ילקוט יחזקאל רמז שמ"ם: יח ילקוט ס"ו. לפל נז"ח דף כ"ם ע"ב לפי שכעגן כרסו לשיכך קללו ס"ם:

מתנות

עין טיקלת רבה פ"ה: מעבו"ם לפפל. לפלס להם חנמולם: אבוי דפהתא. לחבי של הפהוח והנהרס והמקולל: לדנה דג נקנה: דנפצת כו'. מריקה כל הפירות בהיא חישבנת מהן ומכל נלניע ונלניע ונעשה דג וכרכה עין מלא ממנה כל המים ולבון נפלה דייק כדאמרי בהכהן המדיר שהתלה ונעשלה פירות מריקה ותער כדה פ"ל ונפלה ים קוללה: יחזור הוא מהתירים נגדוקים מן הזמים: אא"כ נדיך לו. ע"ל סוף פרשה ל"ו: שעשה פנים לאדמה. שתיל קודם הנטיעה פנים לא היה לה כי אם חורבן ומממון: ושבשבילו כו'. לחבי שהקדיק הקבן וכילקון נגם שבשבילו ולפי זה לפוי לנדוש ומילת כל בני האדמה ויהיה הכל עניין אחד: נתלחלחה האדמה. שירדו נגמים שהחבי מי המבול לא נמה כדלעיל סוף פ' ל"ג: ר"נ בעניך ומילקוט מים האדמה: בורנר לשם טרנגותו'. פי' הענין נקרא מים האדמה על שם שעבד מים האדמה: משנקראש איש נדיק כו'. מהבי שהקדיק לשנה חזר מה"ב וקרלו מים האדמה הכל מבה שהלקיח עיי היין. וכן כתב בעל התוכחים ה"ל ויתגל נלויות נמיות רמזו שהבשמים שנלו ע"י היין: בתוך אהלה של חבתו. לוחר בע"י היין מיסת לשון: ווי ו"ו נקודה בפתח מבהמע ווי לבון לוי: אסר להון וכו'. משך לנס בדבי משם וכלחפרם ואחל ודיק ויגד ל' הגדה וכן פירש"י: והרג את הבירו. בשביל יהושם השולם: לעשיתן לחרבע. לשמר נ' בשם ים לו ומבקש טוב לבניו: וירא וינד. נלמה ע"י הענין והדיבור ה"ל ויתגל נלויות רמזו שהבשמים שנלו ע"י היין: בתוך אהלה של חבתו. לוחר בע"י היין מיסת לשון: ווי ו"ו נקודה בפתח מבהמע ווי לבון לוי: אסר להון וכו'. משך לנס בדבי משם וכלחפרם ואחל ודיק ויגד ל' הגדה וכן פירש"י: והרג את הבירו. בשביל יהושם השולם: לעשיתן לחרבע. לשמר נ' בשם ים לו ומבקש טוב לבניו: וירא וינד. נלמה ע"י הענין והדיבור ה"ל ויתגל נלויות רמזו שהבשמים שנלו ע"י היין: בתוך אהלה של חבתו. לוחר בע"י היין מיסת לשון: ווי ו"ו נקודה בפתח מבהמע ווי לבון לוי: אסר להון וכו'. משך לנס בדבי משם וכלחפרם ואחל ודיק ויגד ל' הגדה וכן פירש"י: והרג

כהונה

שלא במדה. ודיק מדלחיב מן היין משמע מן היין כולו ולא הם ליקח ממנה במדה חשוטרות: וינל לין בהיב. ונל יכנול פירותו ויגל בנדיו מעליו במקרה ובנלי דעת ויתנל כירותו ויהפנל בהכהון הגדול כשהוא מקריב ומנחת חוטא ומנחת קנאות ומנחת מנחות ומנחת חבתים ומנחת מרחשת ומנחת מחבת ומנחת הלוי ומנחת ישראל שהן נקמצות בכלי שרת ומנחת נסכים שהן נעשות בכלי חול ומנחת העומר ומנחת שתי הלחם ומנחת לחם הפנים ומנחת הנסכים שבאו עם הפר ועם האיל ומנחת העשירי שבאה עם פרים של מוסף של שבועות ומנחת שתי הכבשים שבאו עם זבחי שלמים ומנחת המלואים ומנחת הקנאות ומנחת סוטה ומנחת מנחת נחשון ומנחת מנחת נזיר ומנחת מנחת מצורע ומנחת מנחת לוי ומנחת מ

ואת בניו. ואין קללה הוה במקום ברכה. לפיכך ויאמר ארור כנען. ר"נ אמר כנען ראה והגיד להם. לפיכך תולין את הקללה במקולל. א"ר ברכיה הרבה צער נצטער נח בתיבה שלא היה לו בן קטן שישמשנו. אמר לכשאצא אני מעמיד לי בן קטן שישמשני. כיון שעשה לו חם אותו מעשה. אמר אתה מנעת אותי מלהעמיד לי בן קטן שישמשני. לפיכך יהיה אותו האיש עבד לאחיו שהן עבדים לי. ר' הונא בשם רב יוסף אמר כא אתה מנעת אותי מלעשות דבר שהוא באפלה. לפיכך יהיה אותו האיש כעור ומפוחם. ר"ה בשם ר' יוסף א"ל אתה מנעת אותי מלהעמיד בן רביעי לפיכך אני מארר בן רביעי שלך. א"ר חייא בר אבא כב חם וכלב שימשו בתיבה לפיכך יצא חם מפוחם וכלב מפורסם בתשמישו. א"ר לוי לאחד שקבע מוניטין שלו בתוך אהלו של מלך. אמר המלך גוזר אני שיתפחמו פניו ויפסל מטבעו. כך חם וכלב שימשו בתיבה. לפיכך יצא חם מפוחם וכלב מפורסם בתשמישו: (יב) ויאמר ברוך ה' אלהי שם. כג אמר ר"ל אף מיפת עמדו באהלי שם. ויאמר ברוך אלהי שם ויהי כנען. יפת אלהים ליפת. זה כורש שהוא גוזר שיבנה ביהמ"ק. אעפ"כ וישכון באהלי שם. אין שכינה שורה אלא באהלי שם. כד בר קפרא אמר יהיו ד"ת נאמרים בלשונו של יפת בתוך אהלי שם. ר' יודן אמר מכאן לתרגום מן התורה הדא דכתיב (נחמיה ח) ויקראו בספר תורת האלהים. זה המקרא. מפורש זה תרגום. ושום שכל. אלו הטעמים. ויבינו במקרא. כה אלו ראשי הפסוקים. ר' הונא בן לוליאני אומר אלו ההכרעות והראיות. רבנן דקסרי אמרי מיכן למסורת. ר' זעירא ור' חננאל בשם ר' אפי' אדם תיל בתורה כעזרא. לא יהא קורא מפיו וכותב. כו והא תני מעשה שהיה ר"מ באסייא ולא היה שם מגילת אסתר וקרא לו מפיו וכתבה. תמן אמרין שתי מגלות כתב. גנז את הראשונה וקיים את השנית:

פרשה לז

(א) בני יפת גמר ומגוג. א א"ר שמואל בר אמי זו אפריקא. וגירמניא. ומדי. ומקדוניא. איסניא ותוניה. תירס ר' סימון אמר זו פרס. רבנן אמרי תורקי. ובני גומר אשכנז וריפת ותוגרמה. אסייא. והדייף. וגרמנייא. ר' ברכיה אמר גירמניקייא. ובני יון אלישה ותרשיש. אלסטרוס. איטלייה. דרדנייא. כתוב אחד אומר ודודנים. ב וכתוב א' אומר (דה"א א) ורודנים. ר' סימון ור' חנין. ר"ס אמר דודנים שהם בני דודיהן של ישראל. רודנים שהם באים ורודין אותם. א"ר חנניא בשעה שישראל נתונים בעליה. אינון אמרין להון בני דודכם אנן. ובשעה שהם נתונים בירידה הם באים ורודין אותם: (ב) ובני חם כוש ומצרים ופוט וכנען. ג אמר רשב"ל היינו סבורים שנתבלעה משפחתו של פוט בא יחזקאל ופירש (יחזקאל ל) כוש ופוט ולוד וכל הערב וכוש ובני ארץ הברית אתם בחרב יפולו: (ג) וכוש ילד את נמרוד. ד הה"ד (תהלים ז) שגיון לדוד אשר שר לה' על דברי כוש בן ימיני. ר' יהושע בר נחמיה בשם ר' חנינא בר יצחק. כנגד בימה של רשע אמרו. וכי כושי הוה עשו. אלא שעשה כמעשה נמרוד. הה"ד ע"כ יאמר נמרוד גבור ציד לפני ה' אכ"ב. אלא כנמרוד גבור ציד. מה זה צד את הבריות בפיהם. ה אף זה צד את הבריות בפיהם. לא גנבת מן גנב עמך. לא קטלת מן קטל עמך: (ד) הוא היה גבור ציד לפני ה'. ו חמשה הוא לטובה. וחמשה הוא לרעה. הוא היה גבור ציד לפני ה'. הוא עשו אבי אדום. הוא דתן ואבירם. הוא המלך אחז. הוא אחשורוש. וה' הוא לטובה. אברם הוא אברהם. הוא משה ואהרן. הוא אהרן ומשה. הוא חזקיה המלך. הוא עזרא עלה מבבל.

רבי

יד יוסף כא יוכ"ע. סנהדרין ע' ע"א: כב סנהדרין ק"ח. וירושלמי פ"ק דתענית. ותנחומא ס"ז: כג יומא פ"ק ונדרים ס"ו. וילקוט ס"ו. ופסיקתא רבתי פרשה ל"ד: כד מגילה ט'. דברים רבה פ"א. ירושלמי מגילה פ"ד. ילקוט נחמיה: כה נדרים ל"ז: כו מגילה י"ח: פל"ז א ילקוט ס"ז. עיין בירוש' פ"ק דמגילה. תרגום דרב יוסף ד"ה א' א'. ותרגום יונתן וירושלמי. יומא פ"ק דף י' ע"א: ב ילקוט ד"ה רמז א' ע"ג: ג ילקוט ס"ז: ד ילקוט ס"ז: ה לקמן פ' ס"ג. פסיקתא דרוש רבה. ילקוט משלי רמז תתקנ"ט. ועיין דברים רבה פר' ע"ו: ו מגילה פ"א. אסתר רבה פ"א. ילקוט ס"ז. שוח"ט מזמור ק"ס:

מתנות כהונה

דהל"ל ויקלל שמתנו מבעי ליה: **ואת בניו**. הרי שחם נתברך גם הוא: **שהוא באפלה**. תשמיש המטה שאסור לעשות לאור הנר וכמ"ד סרסו: **כעור** מכוער ומפוחם לשון פחם כלומר שחור והכושיים יצאו ממנו: **לפיכך** יצא חם מפוחם. להודיע שנהג היתר בדבר שנוהג באפלה: **מפורסם** בתשמישו. שקשור וקלונו גלוי לעין כל: **מוניטין** מטבע: **אהלו** של מלך. והנמשל התיבה גם היא אהלו של הקב"ה ועיין מזה בספר הזוהר והם קבעו שמה מטבע שלהן שמשו להוליד כבהמות ולאמם ונפסל ג"כ מטבע שלהן חם וכמו יצאו מפוחם ונעיר ללאמם נתבזה וכן הכלב מכ:בעמו נפסל נתבזה וכדי בזיון: ס"נ **אף** מיפת עמדו כו'. ודייק דכתיב ברוך ה' כו' יפת אלהים כו' שגם יפת בכלל ברכה להיות באהלי שם: **אלא** באהלי שם. בנין שלמה שבנה שלמה הבה מן שם כן פירש"י: **מיכן** לתרגום. כל זה תמצא בפ"ק דמגילה: **ההכרעות** כו'. היאך ולהיכן יכריע לפניו או לאחריו: **קורא** מפיו כו'. בעל פה אלא מתוך הכתב: **באסייא** שם מקום: **גנז** את הראשונה. על שנכתבה שלא מתוך הכתב וקיים את השנייה לצאת בה ידי חובתו: **בני יפת** וגו'. מאמר זה מצאתיו בירושלמי פ"ק דמגילה קלת כפ"א: **ורודנים** כך כתוב ד"ה דברי הימים: **בני דודכן** אנן. כלומר אנו מקרבין לישראל אלא להנאת עצמן: **ובאין** ורודין אותן. כשמבה ידם בעונם שמים כן פירש"י ד"ה דברי הימים: **הערב** וכוב. גרסי' ופסוק הוא ביחזקאל סי' ל': **כנגד** בימה. כלומר מספדיו ודיו וכדלקמן מקום המספד ששם דנין נקרא בימה כדאמרי' בהגהותיה ויבקש להרוג את משה העלה משה לבימה: **רשע** ר"ל עשו הרשע וסוף במזמור יגמר נא רע רשעים כו' עד גמירא מוכיח שעל עשו אמרו הע"ג דרש"י ז"ל בפ"ק דמ"ק מיישבו על לשאול והאי בן ימיני ים לישבו שעל יצחק אבינו נאמר שהיה מזומן לקרבן לה': **נמרוד** נקרא כוש ככתוב וכוש ילד את נמרוד וכדלקמן: **כנמרוד** כך הדמיון מורה שמדמה אדם לנמרוד אחו עשו וכדמפרש ואזיל: **מה זה** צד. שכן כתיב גבור ציד: **אף זה**. עשו: **לא גנבת** כו'. הדיין האגים לאמת ויציב שעכ"פ גנב ולא השגיח במה שאמר לא גנבתי רק שיאמר לו מי גנב עמו והכל כדי שיודה הנתבע או שיסתתרו מענותיו ועיין בפ' דברים ובפתיחתא דמדרש רות ויתבאר לך: **חמשה** הוא כו'. מלה הוא לשון הפלגה הן לטוב הן למוטב מתחלתו ועד סופו כמו שמרשע הוא אהרן ומשה הוא לאחוריהם ולקמן הוא ה' וגו': **וחמשה** הם לטובים. אברם שהוא אברהם הוא משה ואהרן: **אברם** הוא אברהם פסוק הוא ריש דברי הימים: **הוא** עזרא כו'.

והוד

ענף יוסף

ומטעמים ד' זוגות ונשארו שלשה זוגות מכל מין ביציו שטוחים ערוכים על כמאורס:

פרשה (לו) יא [ויצא חם מפוחם] ורש"י פי' חם לקה בעורו שיצא ממנו כוש. וכמתילה מכוער שורפו לשון חם לקה בעורו לא משמע כן. ומלשון במדרש דכאן ג"כ משמע שמם שמעשו לקה בעורו (גבול כעושן). ולי אפשר שצ"ל ברש"י חם לקה בעורו שיצא ממנו כוש:

ספר

עץ יוסף

והפסול · קלל לכנען שהוא הקטן והפסול מכל בני חם · ודעת ר' נחמי' שאם לא היה לו חלק בחסה לא היה מקלל: **ואת בניו** הרי חם נתברך גם הוא: **לפיכך ויאמר** ארור כנען · ונס זה שום מתחשב להם בהיותו מלספר בלרם זרעו אשר נתקלל במעבדות: **כנען ראה והגיד** שכלאמר ויל"א שם אבי כנען גרמו שהיה משותף לו בעבירה (ר"ן): **תולין** את הקללה במקולל · פי' כמי שכלאוי להתקלל · ויש גורסים את הקלקלה במקולקל: **אמר ר"ב** הרבה צער כו' · דלפע"ג דשם ויפת נהגו בו מצות כבוד אב · מ"מ בשבע אין האדם משעבד כ"כ בגדול כמו בקטן · לכך אמר לכשאצא אני מעמיד לי בן · וכיון שעשה לו חם אותה מעשה שסרסו ומנעו מלהעמיד שוד תולדות אמר אתה מנעת אותי מלהעמיד לי בן קטן שישמשני ועי"ז בהכרח הוצרכו אחיו הגדולים לשמשו · לפיכך יהיה אותו האיש עבד לאחיו שהם עבדים לי · והיינו עבד עבדים דקאמר: **לכשאצא** אני מעמיד כו' · ולפי שהיה בנער קודם שנתיישב העולם בגמיעה חריבה לא רצה להוליד עד שיתיישב העולם שלא יהיה לו ג"כ נער גדול בגים (יפ"ת): **דבר שהוא באפילה** לתשמיש שאסור ביום לאור הנר כדאי' בפרק כל היד: **כעור** מכוער: **ומפוחם** לשון פחם כלומר שחור: **יצא חם מפוחם** להודיע שנהג היתר בדבר שנוהג באפילה וכדלקמן במס"ע: **חם וכלב** בסנהדרין דף ק"ח מייתי נמי עורב: **מפורסם** וקלונו גלוי לעין כל · וכן הוא בסנהדרין · **מוניטין** מוטבע צורת וכו' נקרא מוניטין כדמיון מטבע וכמ"ש סנהדרין דף ק"ז במס זה אדם טובע כר והקב"ה טובע כל אחד בחותמו של אדה"ר: **שיתפחמו פניו** להיות רשומו ניכר וקלונו מפורסם לכל · וכן ויפסל מטבעו · כך חם וכלב במשו בתיבה הדומה לאהלו של מלך כי היה בה קדושה יתירה כדאמר בזוהר · לפיכך יצא חם מפוחם להיות רשומו ניכר וקלונו מפורסם לכל · ולפי שזה לא היה בחם לבד אלא גם בבניו כמו כוש · לכן אמר עוד במשל ויפסל מטבעו כמטבע שנפסלה צורתה אף כך נפסל זרעו בקלקול צורתם ברושם שחרות (נזה"ק): **(יב) אף** מיפת עמדו · פי' שגם מיפת מתגיירו וכאו באהלי שם וכן פירש התרגום · ודייק דכתיב ברוך ה' וגו' יפת אלהים וגו' שגם יפת בכלל ברכה להיות באהלי שם · והו יפת אלהים ליפת וישכן באהלי שם שיפת ישכון באהלי שם: **זה כורש** שהוא מבני יפת: **שגזר שיבנה בה"מק** ופי' יפת אלהים ליפת שירחיב לבו ויסכים לכך: **אעפ"כ וישכון** באהלי שם · שלא שרתה שכינה בפרהסיא בבית שני כמו בבית ראשון שבנה שלמה שהוא מבני שם אעפ"י שהיה בו כמה נסים · שהרי חסרו או"ת וארון ואש מן השמים כו': **בלשונו של יפת** דהיינו יונית · ועיין בפ"ק דמגילה ובדב"ר ריש פ"א: **לתרגום** מן התורה. לאו מהא דקאמר שיהיו ד"ת נאמרין בלשון יפת למד · דהא תרגום לשון ארמי הוא ולא מבני יפת · אלא פירושו מיפת אלהים שמעטו שנתפשטה תורה בלשון תרגום דירחיב תרגומים יפת · ומפום דקאמר להא מייתי קרא דויקראו בס"ת האלהים דמיירי בענין לשון תרגום (יפ"ת). או מכאן לתרגום מה"ת (היינו לשון ארמי) מכיון שרצונו שיהיו נאמרים בלשון יפת כ"ש בלשון תרגום ארמי שהוא קרוב ללה"ק: **זה המקרא** לשון של התורה: **זה תרגום** שהוא פירוש הכתוב: **אלו הטעמים** כו' · בפ"ק דמגילה גרסינן איפכא ושום שכל אלו הפסוקים · ויבינו במקרא אלו פיסוק טעמים · ופרש"י הפסוקים אלו נפסקים · פסקי טעמים הנגינות קרויים טעמים: **אלו ההכרעות** כגון פסוקים שאין להם הכרע כגון שאת ארור משוקדים כו' כדלקמן פרשה פ' ומכריעין אותן ע"פ הסברא: **והראיות** כגון ב' כתובים המכחישין זה את זה ומייתי כתוב שלישי להכריע ביניהם: **מכאן למסורת** כגון קריין ולא כתיבן כתיבן ולא קריין דמייתי בפרק אין בין המודר שהכל בקבלה נמסר: **אפילו אדם רגיל בתורה** · וקים ליה שלא יטעה: **לא יהא קורא**. מויקראו בספר דייק שאין לקרות בשום נד אלא מהספר · ולוידי דמייתי הכא הלי קרא מייתי נהא נמי: **וקרא לו מפיו** כלו' קראה הוא בעצמו מפיו וכתבה: **ב' מגילות כתב** כתב את הראשונה מתוך פיו וכתב את השנית מתוך הראשונה וקרא בשניה:

פרשה לז (א) זו אפריקא עיין יומא דף י"א וירושלמי מגילה פ"א הלכה ט' במוס חילופים · ועל מדי כתב ומדי כמו שהוא בתורה. וכך הוא תיקון לשון המדרש גומר זו אפריקא. ומגוג גירמניא. ומדי מדי. ויון מוקדוניא. ותובל אסייא. ומשך ותוגא. ותירס ר' סימון אמר זו פרס כו': **גירמנקייא** וכן הוא בירושלמי הנ"ל: **אלסיטרוס** אסליא והורדמיא. הגה כתוב ובני יון אלישה ותרשיש כתים ודודנים ותרגום אליסטרוס איטלי' וסרדילה ודרודייא. כן הוא הנהא נוסחא זו בערוך ערך אלס. ואפשר שכלכאן הוא מ"ס וכך צ"ל ובני יון אלישה ותרשיש כתים ודודנים אלסו ותרסוס איטליה דרדינייא. שזה הוא ל' תרגום דרב יוסף ובני דמקדון אלסו ותרסוס איטליין ודרדנייא. ותיבת אלסיטרוס דכתיב כאן במדרש הוא שני תיבות אלסו תרסים: **בני דודיהן של ישראל**. שישראל מבני שם ואלו מבני יפת אחיו. ואין זה ליחוד שם לאלו. כי כל בני יפת והם ג"כ הם בני דודיהן כל ישראל. אלא לומר טעם שוטם בני דודים באים ורודים ואין שומרים דרך הקורבה. או לומר שפעמים מראין עצמן קרובים כשישראל בעליה כדרכי חנין (יפ"ת): **באים ורודים** שהם הקשו על ישראל עול יותר מכל האומות וכמ"ש ביוסיפון שאנו בן אליפז מלך בכתים ונשארו זרעו לעולם דכתים באפליא והיו קרובים לישראל ורדו בהם: **(ב) שנתבלה** משפחתו של פוט בתוך משפחות כוש. ומצרים וכנען ולא נשי' מהם לאום מיוחד ומלכה מיוחדת מאחר דלא מדע היה מקומם. אבל ממה שפרש יחזקאל שמם לדורות נודע כי עדיין הם קיימים. ומה שלא נתפרסם בתם לדורות נ"ל לפי שהיו ממלכה שפלה נטפלים לבני כוש (מה"ק): **(ג) כנגד בימה** כו' והא דקראו בן ימיני על שנשבע לו בימינו כדאיתא בשוח"ט פסוק ההי ידך על איש ימינך. או נמי לפי שארצו בדרומה של א"י ולקמן פ' מ"ב בב' שמות נקראו אמרפל כוש ונמרוד ואמרפל. הרי כוש ונמרוד אחד. א"כ מ"ש כאן כנמרוד גבור ציד היינו אותו שכתוב בו איש יודע ציד. וכמו שנמרוד נקרא כוש כך הוא נ"כ כוש והוא בן ימיני: **בנגד בימה** כו' הנלחתו הרמה. א"נ בימת הדין. והמוסף הערוך פי' בלי בנין גבוה מוכן לדרוש ברבים או לדון או לוכח. **וכי כושי היה** פי' הלא כתיב וילא הראשון אדמוני: **כמעשה נמרוד** כדמפרש ואזיל. ומשום דנמרוד נקרא כוש כמו שכתבתי לעיל. לכן כל העשה כמעשיו ג"כ נקרא כוש: **צד את הבריות** שהיה צד האנשים בפיו ומטעה אותן עד שהיו מודים בפיהם: **לא גנבת** בתמיה וכי לא גנבת. אבל מה שאנו בוחנים לך מי היה בהכרתך. ובשרואה שהדבר פשוט להם שהוא גנב היה מאמין ונתפס בדבריו והודה פ"א במיתואה יודעים אנו שאתה לא גנבת. אבל הגידה לנו מי היה עמך שהוא הגנב ולא אתה. ובשמעו כן היה מודה מי היה עמו בהשבט שהוא ימלט (יפ"ת): **(ד) ה' הוא לטובה** פי' שכתוב אצל צדיקים. משום דלשון הוא מורה על המשך הדבר במצב אחד בלי השתנות בין לטובה בין לרעה כדאמרינן בפ"ק דמגילה הוא אחשורוש הוא ברשעו מתחלתו ועד סופו. וכן לענין צדיקים הוא צדיק מתחלתו ועד סופו: **הוא אהרן** ומשה ודוד הוא הקטן הוא חזקיהו, כנ"ל (יפ"ת)

רבי ברכיה בשם ר' חנין אף אית לן חד הוא טאב מן כולהון. הוא ה' אלהינו. שמדת רחמיו לעולם: (ה) ותהי ראשית ממלכתו בבל וארך ואכד וכלנה. י חרן ונציבין וקטוספין. בארץ שנער. זו בבל. למה נקרא שמה שנער. אמר ר"ל ששם ננערו מתי דור המבול. ד"א שנער. שהיא מנוערת מן המצות. בלא תרומה. ובלא מעשרות. ובלא שביעית. ד"א שנער שהם מתים בתשנוק בלא נר ובלא מרחין. ד"א שנער ששריה מתים נערים. ד"א שנער ששריה מביטין בתורה עד שהם נערים. ד"א שנער שהעמידה שונא ועד להקב"ה. ואי זה זה נבוכדנצר: (ו) מן הארץ ההיא יצא אשור. ח מן העצה ההיא יצא אשור. כיון שראה אותן באים להלוק על הקב"ה פנה מארצו. א"ל הקב"ה את יצאתה לך מארבע. חייך שאני פורע לך ונותן לך ד'. ויבן את נינוה ואת רחובות עיר ואת בלח ואת רסן. לתלתר. ולא עשה. אלא כיון שבא ונשתתף עמהן בחורבן ביהמ"ק. א"ל הקב"ה אתמול אפרוח עכשיו ביצה. אתמול ספריה מצות ומע"ט. עכשיו מבונן כביצה. אתמהא. לפיכך (מכלים פג) היו זרוע לבני לוט סלה. ללוט: (ז) ואת רסן כין נינוה ובין כלח וגו'. ט אין אנו יודעין אם רסן היא הגדולה ואם נינוה היא הגדולה. מן מה דכתיב (יונה ג) ונינוה היתה עיר גדולה לאלהים מהלך ג' ימים. הוי נינוה היא הגדולה: (ה) ומצרים ילד את לודים וגו'. א"ר אבא ב"כ אמר ריב"ק כל מוניטא של מצרים אינה אלא בים. לודים לודי ים. ענמים. ענמי ים בשמן. להבים להב ים. נפתוהים נפתוחי ים. פתרוסים פרוויטות. כסלוחים פקוסים. א"ר אבא ב"כ פתרוסים וכסלוחים היו מעפידין הוטליסין. היו אלו מנגבין נשותיהן של אלו. ואלו מנגבין נשותיהן של אלו. מה יצא מהן פלשתים נבורים. כפתורים גנסים: וכנען ילד את צידון. ואת החוי הלדגן. ואת הערקי ארקא דליבנן. ואת הסיני ארתוסיה. ואת הארודי ארווד. יא את הצמרי חמץ. ולמה הוא קורא אותה צמרי. יהודה בר ר' אמר שהן עושין בצמר. ואת החמתי פיפניה. ויהי נבול הכנעני מצידון וגו' עד קלדה: (ט) ולשם יולד נם הוא אבי כל בני עבר וגו'. יב אין אנו יודעין אם שם הוא הגדול. אם יפת הוא הגדול. מן מה דכתיב אלה תולדות שם שם בן מאת שנה ויולד את ארפכשד שנתים אחר המבול. יג הוי יפת הוא הגדול: (י) ולעבר יולד שני בנים שם האחד פלג כי בימיו נפלגה הארץ. ר' יוסי ורשב"נ. יד ר' יוסי אומר הראשונים על ידי שהיו מכירים את ייחוסיהם. היו מוציאין שמן לשם המאורע. אבל אנו שאין אנו מכירים את ייחוסינו. אנו מוציאין לשם אבותינו. רשב"נ אומר הראשונים ע"י שהיו משתמשין ברוה"ק. היו מוציאין לשם המאורע. אבל אנו שאין אנו משתמשין ברוה"ק אנו מוציאין לשם אבותינו. אר"י ב"ר חלפתא טו נביא נחזל היה עבר שהוציא לשם המאורע. הה"ד ולעבר יולד שני בנים וגו'. ולטה נקרא שמו יקטן. טז שהיה מקטין את עצמו ואת עסקיו. ומה זכה. זכה להעמיד י"ב משפחות. ומה אם הקטן שהוא מקטין עסקיו כך. נדול שהוא מקטין את עסקיו עאב"ו. ודכוותה (מלאכי ג) וישלח ישראל את ימינו וישת על ראש אפרים והוא הצעיר. א"ר הונא וכי מן התולדות אין אנו יודעין שהוא הצעיר. יח אלא שהיה מצעיר את עסקיו. ומה זכה. זכה לבכורה. ומה אם הצעיר ע"י שהיה מצעיר את עסקיו זכה לבכורה. נדול שהוא מצעיר את עסקיו עאב"ו: (יא) ויקטן ילד את אלמודד ואת שלף ואת חצר מות. ר' הונא אמר יש מקום הוא ששמו הצר מות שהן אוכלים בגישים ולובשים כלי פפייר ומצפים למיתה בכל יום. ר' שמואל אמר אפי' כלי פפייר אין להם: (יב) ויהי מושבם ממשא. כ אלעזר בן פנחס אמר מישא מיתה. מדי הולה. עילם נובבי נוסטות. חבל ימא תבלתא דבבל. צור צייר תבלתא דחבל ימא. ר' יהודה אומר בין הנהרות כנולה ליחוסים. באבה ספרה טפרי. הר הקדם טורי מדינחא:

פרשה לח

(א) ויהי כל הארץ שפה אחת וגו'. א אלעזר ב"ר יוסי בר זימרא פתח (תהלים נט) אל תהרגם פן ישכחו עמי הניעמו בחילך והורידמו. רבנן פתרי קרייה בדואג ובאהיתופל. אמר דוד אל תהרגם לדואג ואחיתופל. פן ישכחו עמי פן ישכחו הדורות הבאים אהריהם. הניעמו בחילך טלטלמו. והורידמו מנדולתן. ולנו מה יעשה (שם)

מנגנו

יד יוסף ז קס"ר פסוק יתרון סנגלי. ירושלמי פרק חפלח כסחב. זכחים קי"ג ומכוקת רבתי. יבמות ס"ו. ביצה ס"ו: ח ילקוט ס"ו. יומח ס"ב: ם יומח י"ד. ילקוט ס"ו: י ילקוט ס"ו. וילקוט ד"ה ויהי נמח פלג ס"ב: יא מדגוס דרב יוסף: יב ויחח י'. סנהדרין י"ט. ילקוט ד"ה ח' ומח פלג ס"ב: שם כדר פלוש רכה ס"ח: שם נעיל ס' ו': יז ילקוט ס"ב: יח ילקוט ס"ב: יט ילקוט ס"ב: יח ילקוט ס"ב: כ ירוש' יבמות ועבדה יוחנן. ילקוט ס"ו. נכלי פרק י' יוחנן: פל"ח א מהנחמא וילקוט תהלים:

מתנות כהונה

ודוד הוא שקרן לא קאמיב ליה מדלא כחיב אחד: אית לן כו'. יש לנו שד הוא המוב מכל מלה הוא ס' וכו': ששם נגעכו. נגל היא הלהן הספלה מכל הלללות לפיכך נגעכו שם: מנוערת מאוקלה מן המצות. כן תכוחה כו'. שכל מצות התלויות בקרקע לין נהנות מלה בא"י לבד: בתשניק לשון זוהמה כמו שפירש"י ים ס' מקן ולשון נרה ונוקה בלא נר. פירש"י שלח שמן מלוי בנכל והביא לחיה מהסכה שכחה. בלא תרכן. פירש"י מהוסר עשם ומניח לחיה מלמדה: ששריה מתים כו'. פירש"י ח"ה כדלמרינן בקידושין לחמרי ט לר' יוחנן מ"ט כהנ כנכל אמה לחמר כחיב לשמן ירכו ימיכם על המלחמה: שנער מוקריקון בריש נפרים: מערצה הכיא כו'. מעלה דוד הפלגה: מארבע מלכים לחלות נכל ולחך ולכך ולכלנה: תלתר פי' של רסן: ולא עשה. לח עכב הקב"ה בלחבחו לחוכו כן הוא בילקוט לליס: אלא עין כו'. שלחמר נס לשור לנוה עמה מלים ס"נ: מפריח כו'. שנרח מלהלו לקבוצת הס"י: מבונן כביצה מסוכב ומקובר: היו זרוע וגו'. פיפיה דקדה נס לשור לנוה כו'. ללוטן לקללה עם לרם לשון לוט: מוניטא מעבע שלהן ופיקרס: ר"נ בילקוט אינה אלא פפולה עממים עממיים נקללו עכשיו פרוויטות וכסלוחים פקוסים לשמר כל אלו כשמן של עכשיו כן נקללו בעת היא מגל פלחוסים נקללו עכשיו פרוויטות וכסלוחים פקוסים וכן לקמן הכיב שנחמנו שחם וקללם אלא שנקטנו ונפיכים מלחמי הגיבים בדרך שהרה ופי' פרוויטות פקוסים מיי חומין ידיעות ביחיים וכילקוט לא גרס מן לעיס טלי עד פקוסים חת סיח הגיבים מיוחר מיוסבב · הוטליסין כמו

עין

וכן הוא בשפ"ח. וקלקי הוא דנכי מכא ולחכן כחך חשיבי. ולא נח הכפל אלא לומר שבשיבים שקלוים זה שה כדלעיל פ"ח: הוא יהקיהו המלך. לשו למימר דהייט הוא יהזקיהו הסיר חת הכמות (דה"ב ל"ב) כיון דהכפקה לא כיון ט אלא לנמותו. לך יהבוב בכלל הוא הלחמר לפוכה אלא היינו והוא יהקיהו שסה לח מעלה מימי ניחוק (ד"ה כ' ל"ב) ואע"ג שלח הודו לו כתהון בספרים הסט לפוכה כיון לפוכה מהנון הכי נרסי' בפוכה ס"ל ס' מקן ולשון נרה ונוקה (יס"ח): הד מבא מן כלהון כו' לפוכר מהפלה בכיולה העולם ועד סופו חעיד הוא רק עוב ברהמים והוא סב מכלהן כי הפלה לף בסופו לניל הכי ככר נלמר לין לניל בלרן לפר יעשה פוב ולח יהפוך וכפכרה נמלל פו לפעמים שיהי קלת (מהק"ח): (ה) חרן ולניל וקמוספין. הם לרך ולחך וכלנה. וכבל הוא שנער עיין יומח י"ח. וחן נ' מדינות נמלכות כבל: זו בבל וה"ם דקלה וחקי לחיים ממלכתו כבל ומלכותו היתה לרך ולחך וכלנה כלקן שנער (יס"ח). ששם ננערו לפי שהיא עמוקה ומנוער מוטריקון שם נעקרו: מנוערת מן המצות ההלוויות בלרן כגון הכומה ומעשרות וכו' בתשנוק דמים שנעשר כמו שמות בגוערר נפשם וחלה קטוכ עיקר שיוק שהכנוס בעוער כן (ד"ל) חו כמו לח יהר לעדך דמהנהנס לח יסנק (ח"ח). ובלח נר פרש"י שלח שמן מלוי בנכל. ובלח מהכן להוסר עשים: מתים נערים פי' שהכמים שבה לסיוסה בה"ל לח לחריכון יומים. דלמען יהריכון ימיך על המלמה כחיב וכלחחר בפ"ק דברכות. ולכעוסה נקט שביה וכ"ש הדיוומה לית לה זכות הורה: מביטים בתורה עד שהם נערים. שיבביה בעלי חורה מקטומה (יס"ח): שונא וער שהעוסה נקרח עד כחו ויכי ערך: (ו) מן העצה ההיא בינת מן הפלה של המקח שלח היה עמהם בפלה בלל: להלוק על הקב"ה שהיו נמעשים לעמוד שהיה ממריך לח השלם: תלתר יפהו הגדול שיין בכיכ"ם בחומה עדן לחר נהלכר: ולא עשה אלא כו' שלח עשה כיון שהנהיל שלח שחכר בהקב"ה ובהמקף בהורבן הכיב ובפ"ק על עמך ישרחיהו שה וגו' נס לחר נלה שהנהיל שלח לחר חמרו נרחה לו לח נחון לשלים היינו הורבן ביהמ"ק שבשהקף עם מוחב ועמון וז"ם להמול לפרוח שבשיו בילה שהלך לחהוב ולח לפרש שבדור הפלגה לח מלך בהקב"ה ועשה בניה מקדשו שהיה בעיר ועשה מלחכות בילה: מכונן פירוש מסובב ומקובר וכן הבילה מסובבת וקבורה בקבורה: לבני לום סלה לעולם. כל המלעה לחומה שהשב הם בני קללה ומוקה: (ז) אין לנו שד יודעים שיכולים לפרש כך וכן. וכללה לח לקבפקף דמי עלה קלי לח הולל היה הגיול הגדולה שלח בחיפוש יס הגדולה: (ה) מוניטא של מצרים מעבע ומשתח מפפחות מלרים לוקם שלח בחיפוש יס נפוסס על עם סופס כדלקמן: לודים לודי יס עממים עממי יס להבים להבי יס. כללן ורלן שנכלר בחיב לדרום לדרום לודי יס וה"ה בכולם וכמו שהוח מפורש בפרש"י ד"ה הנלן (יס"ח). פתרוסים פרוויטות כסלוחים פקוסים: הוח עמן לחכר שמהנהיל לדרום הממות שד כפעם:

תנחומא. מן מה דכתיב אלה תולדות שם שם בן מאת שנה ויולד את ארפכשד שנתים אחר המבול. יג הוי יפת הוא הגדול: (י) ולעבר יולד שני בנים שם האחד פלג כי בימיו נפלגה הארץ. ר' יוסי ורשב"נ. יד ר' יוסי אומר הראשונים על ידי שהיו מכירים את ייחוסיהם. היו מוציאין שמן לשם המאורע. אבל אנו שאין אנו מכירים את ייחוסינו. אנו מוציאין לשם אבותינו. רשב"נ אומר הראשונים ע"י שהיו משתמשין ברוה"ק. היו מוציאין לשם המאורע. אבל אנו שאין אנו משתמשין ברוה"ק אנו מוציאין לשם אבותינו. אר"י ב"ר חלפתא טו נביא נחזל היה עבר שהוציא לשם המאורע. הה"ד ולעבר יולד שני בנים וגו'. ולטה נקרא שמו יקטן. טז שהיה מקטין את עצמו ואת עסקיו. ומה זכה. זכה להעמיד י"ב משפחות. ומה אם הקטן שהוא מקטין עסקיו כך. נדול שהוא מקטין את עסקיו עאב"ו. ודכוותה (מלאכי ג) וישלח ישראל את ימינו וישת על ראש אפרים והוא הצעיר. א"ר הונא וכי מן התולדות אין אנו יודעין שהוא הצעיר. יח אלא שהיה מצעיר את עסקיו. ומה זכה. זכה לבכורה. ומה אם הצעיר ע"י שהיה מצעיר את עסקיו זכה לבכורה. נדול שהוא מצעיר את עסקיו עאב"ו: (יא) ויקטן ילד את אלמודד ואת שלף ואת חצר מות. ר' הונא אמר יש מקום הוא ששמו הצר מות שהן אוכלים בגישים ולובשים כלי פפייר ומצפים למיתה בכל יום. ר' שמואל אמר אפי' כלי פפייר אין להם: (יב) ויהי מושבם ממשא. כ אלעזר בן פנחס אמר מישא מיתה. מדי הולה. עילם נובבי נוסטות. חבל ימא תבלתא דבבל. צור צייר תבלתא דחבל ימא. ר' יהודה אומר בין הנהרות כנולה ליחוסים. באבה ספרה טפרי. הר הקדם טורי מדינחא:

פרשה לח

(א) ויהי כל הארץ שפה אחת וגו'. א אלעזר ב"ר יוסי בר זימרא פתח (תהלים נט) אל תהרגם פן ישכחו עמי הניעמו בחילך והורידמו. רבנן פתרי קרייה בדואג ובאהיתופל. אמר דוד אל תהרגם לדואג ואחיתופל. פן ישכחו עמי פן ישכחו הדורות הבאים אהריהם. הניעמו בחילך טלטלמו. והורידמו מנדולתן. ולנו מה יעשה (שם)

מנגנו

יד יוסף ז קס"ר פסוק יתרון סנגלי. ירושלמי פרק חפלח כסחב. זכחים קי"ג ומכוקת רבתי. יבמות ס"ו. ביצה ס"ו: ח ילקוט ס"ו. יומח ס"ב: ם יומח י"ד. ילקוט ס"ו: י ילקוט ס"ו. וילקוט ד"ה ויהי נמח פלג ס"ב: יא מדגוס דרב יוסף: יב ויחח י'. סנהדרין י"ט. ילקוט ד"ה ח' ומח פלג ס"ב: שם כדר פלוש רכה ס"ח: שם נעיל ס' ו': יז ילקוט ס"ב: יח ילקוט ס"ב: יט ילקוט ס"ב: יח ילקוט ס"ב: כ ירוש' יבמות ועבדה יוחנן. ילקוט ס"ו. נכלי פרק י' יוחנן: פל"ח א מהנחמא וילקוט תהלים:

מנגנו ה' . חטאת פיכו דבר שפתימו . ג זה התיר נ"ע ושפ"ד . וזה התיר נ"ע ושפ"ד . זה התיר נ"ע ושפ"ד שנא' (פ"ב טו) בוא אל פלנשי אביך (שם יז) ואבא עליו והוא יגע ורפה ידים . וזה התיר נ"ע ושפ"ד . נהמן בריה דשמואל אמר התיר קונעתו ממנו ועשה אותו זיטיוטוים וכמו שהוא מת . דמו מותר ואשתו מותרת . ר"א בשם ר' יוסי בא זימרא פתר בדור הפלגה . אמרו ישראל אל תהרוג דור הפלגה פן ישכחו עמי פן ישבחו הדיוטות הבאים אתריהם . הניעמו בחילך והוריסמו . טלטלמו והוריסמו מלמעלן למטן . ולנו מה יעשה מננו ה' . חטאת פיכו מחטייה שהוציאו מפיהם . ג אמרו א' לאלף ותרנ"ו שנה הרקיע מתמוטט . אלא בואו ונעשה ממוכות אחד מהצפון ואחד מהדרום ואחד מהמערב וזה שבאן סוכבו מן האוזר . דבר שפתימו . ויהי כל הארץ שפה אחת ודברים אחדים : (ב) רבי אבא פתח (משלי מ) דאם תבחוש את האויל במכתש בתוך הריפות בעלי לא תסור מעליו אולתו . א"ר אבא ב"כ כזה שהוא כותש את השעורים במלבן. סבור שהוא מביאן לידי מוטב . ועד הוא סליק ועד הוא נחית לא תסור מעליו אולתו . כך דור המבול ודור הפלגה [שנהיום] אתר בבל ויהי כל הארץ שפה אחת ודברים אחדים : (ג) ר' יוחנן פתח (שם ח) משיב רעה תחת טובה לא תמוש רעה מביתו . ח"א"ר יוחנן אם קידמך חבירך בערשים קדמתי בבשר . למה שהוא נמל עליך תחלה . א"ר שמעון בר אבא לא סוף דבר משיב רעה תחת טובה . י אלא אפילו משיב רעה תחת רעה לא תמוש רעה מביתו . אמר רבי אלכסנדרי משיב רעה תחת טובה שאמרה תורה (שמות כג) כי תראה חמור שונאך רובץ תחת משאו וחדלת מעזוב לו עזוב תעזוב עמו . עליו הוא אומר משיב רעה תחת טובה לא תמוש ונו' . ר' ברכיה פתר קרייה בחורות הללו . דור המבול . וחור הפלגה . דכתיב [שנתים] אחר המבול . ויהי כל הארץ שפה אחת ודברים אחדים : (ד) יהודה ב"ר פתח (ישעיה פ"ד) לא ידעו ולא יבינו כי טח מראות עיניהם מהשכיל לבותם . הח"ד הנפילים היו בארץ בימים ההם . יהודה ב"ר אמר י לא הוה להון למילף מן קמאי . אתמהא . דור המבול מדור אנוש. דור הפלגה מדור המבול . דכתיב [שנתים] אחר המבול . ויהי כל הארץ ונו' : (ה) ר' עוריה פתח (ירמיה ניח) רפיו את בבל ולא נרפאתה

יד יוסף

ב לשל ריש פ' ל"ב . וילקוט מכלים : ג ריש סדר פ"ל : ד וילקוט מכלי ומנחומא פ"ו : ה וילקוט מכלי ומנחומא ס"ו : ו שם ס' מקן : ז שוחר מוטב ב' : ח שם ס' נקמן פ' ל"ח . וילקוט ירמיה . ט מנחומא וילקוט פ"ו י יונתן ופרנסי ירושלמי . שמחומא נח . ובתוספות ה"ב : יא מדר"ל פ' ל"ח : יב במדר"ל פ' ל"ח : יג מנחומא פ"ו . וזהר מקן קף ל' :

מתנות כהונה

והסוף : זה התיר סי' . פיין כ"ו לשל פ' ל"ב : מחטייא מפי החטמה : חח מכלן . ומסיקה מכבש כלן יהא ממכו מן המזבח : במלבן כלי שהו כותפין ומלבנין הסנוטים : ועד הוא פליג בר' . ובעוד במסכל שולה פרס סיוד לתו מחל למוסר לחטוי נתח ובנגע הראת : אם קידמך . מקדים לכבד חוסך ובילקוט מפלי נרם קידמך : לא סוף דבר בר' . מרחוק לקלקה תלת תפילו המשיב רעה תחת רעה ולהלי דכתיב משיב רעה תחת טובה פירוש במקום הטובה שים בידו לגמול תחו ומשלם תחו רעה מפני מרעה נמלאו מקודם לכן וכדמפרש ר' תלכסנדרי וכו' והדלה מעזוב לו מפני

מרעה נמלך מקודם כמו שלמלך תחת שולף ובפיסקי' ז"ל נרם בדכתי ר' תלכסנדרי רעה תחת רעה ועומר וני' בילקוט תלת תפילו כמו שלמלך תחת שולף ובפיסקי' ז"ל כתב דם הוא וכן בילקוט ל"ג ליה ושוב מלחתי בתכ"ל ספי' כמו שפיסקינו : בדורות הללו . כלומר בחזקות הכתובים לפניו כמ' שפה אחת בר' . ז פיין טובה גדולה לכן ובלו הם לשלם רעה : מה שיימיה בר' . שלח זכרו מה שעשה בהילחטוים בממיה : בדור הפלג . פתיף הקב"ה עליהו על שלום ולא לקחו מוסר : רפאנו הם בבל . כלומר דור הפלגה שהיו בבבל בכתוב ויהי מלחתי בקעה בתרן שנאמר זה בבל ולקבל רפואה מהם ולא נרפאתה : ה"נ בילקוט מהחיש דלק מוסיקין כמו שלמלך תחת שולף דכתיב מדוע נרפו מלחתי ומ"ל בקעה בתרן שנאמר זה בבל ומשם הפיצם ה' על פני כל הארץ : נתפרש בגמ' כי מלאה לתרן המם וכן פירש רש"י : דברים הדים בר' . דנרים מהדים דלק מוסיקין כמו שלמלך תחת שולף דכתיב מדוע נרפו מלחתי ומ"ל בקעה בתרן שנאמר זה בבל ומשם הפיצם ה' על פני כל הארץ : דברים הדים כמ' . שכאי מכר נרים בתרן כ"י (ירמיה) : דברים חדים לשון כרע שהוא כותב חדה ומשום דמפיק לה נלטון מחדים לכך דכתיב מיכה מרעי דברים הדים ומחדים כלומר שמחמת דברים הדים בתחדים וכדמפיש לעיל זו ל"ב עין בילקוט מיכה על ר' מלחי . ופל תברכם הגקרת ג"כ להלך דכתיב מחך סיה תברכים יחזקאל (יג) : זה פרידה עקרה כי נאמן הפלגה סיה שתברכם בן מ"ם שנה ותוכות בלעמי הוליחו לבניהם שנה . ומומחם נוה מלגרכם המפיקם ומחדישם מחנות מלו ל"ב חם סיה לו ברים סיה יחסן מחכלה לחנוחו כיה נגרו . לך מחלה מלין ס' זרע יכהה שמו מן העולם וכם ר' לחך שהוא מחדישו (ירמיה) : לבור לו מבומו כמ"ם ולחנו בחמים שלין לנומו לדור בתרן חלת שלה לחמים : ונעשה ע"ז בראשה בסהדין דף ק"ם ילף ממ"ם ומעשה למ שם וכתיב וכם לחנים מחריש : ותהא נראה ר' העניו היה מחכמיהם ומומריהם מהני החמון החחכמו כנגד מנרהם פיהופיהם להחמין כה' וכם חמרו להחמון נעשות שמו מלחמה . ושין ניסן ונמ"ך : ודברים אחודים מחחים ומחדים ומפוסים כמ"ם ומפסקהו בנגדו ות"ל ומהדמיה בלעומיה . ומ"ם ומכתים פירוסו מלמון שנין ומפן וכמ"ם על דבר מעם על זוד ונו' ממנחל הפלגה והכרוחה סיו מחחים זה מזה וסלק מוסכמים בדעה מחם : רבנן חמרי שפה מחת . דרש זוד שפלגה בעבו מעשה להרמת שולף ונו' : לאחוד שהיתה לו מרחק כר וכן פקביה מחחר מרחה חת מחם מוכה נמקום פסיה יכול לעשות עמו מוכה עשה כמו רשה על פהוא עשה לו רשה קדם . מ"ם לא חמוה רשה מחך ניסו : אברון מה שדי כי חוא טלם : אברון מה שדי כי מעכבו . חלת לפי שהיה כוונם חתם מעבחי . ומ"ם לא לפ לחשבר עליו . חח כלומר לו לחי לו חתה נפלמין חלת היה כוונם חלת לחסרך ממנו . לחבל זוד שפלגה שעבו מעשה להרמת שולף ונו' : לאחוד שהיתה לו מרחק כר וכן מלחמה ממם : דור הפלגה נשתיירה כר' קפיל יחס : מעשה דור המבול נחפרש כר' . פנוה כלן לומר שפל ידי סיה פלום בימיהם פיסה עליהם הכ' ולח עילה על פונם : דברים חדים ומיים שכאן נחמרו שפל ידי סיה פלום בימיהם פיסה עליהם הכ' זוד המבול נחפרש פיין לנבל כ נעשרו שם כל מפי המבול כ"מ שם לשל פ' ל"ז . חזד שפלגה סיה נבנל . ופיסים זוד

ענף יוסף

פרשה לח (א) [פתר כזוד שפלגה כר' נן יכבוד כזוהיות כר'] ופ"ח וכלה כל פילן בשה לחת פיו ולילו נכנגו זוד בפלגה נשלחו נני לחוס פלים . וכמבול זה סיה ערק נפלחי ישבאל במיסה . ויש לומר סיה יכול לכבוד בנדולים בכסה לו רוגם . ומזה ימלחי ממעיכים : (כיולו ומעכם פשוטים כר') פכחוב בפ"י פכניך פנוכה יהלו לפסה"ש מפני פי פמבול . ופ"ם לחד מלפן כר' פיין שישמו כפל לא מקום לפנין לכל עומד שם לחם יהלו שם לעבד מפלחשים . ומ"ם פן שהן כיינו בלא ישלים במבול

אחד מן הצפון ואחד מן הדרום ואחד מן המערב וזה שבכאן מימטו מן המזרח הה"ד ויהי כל הארץ שפה אחת ודברים אחדים: (ז) ויהי בנסעם מקדם. ג נסעו מן מדינהא למיזל למדינתא אמר ר' אלעזר בר' שמעון הסיעו עצמן מקדמונו של עולם יד אמרו אי אפשינו לא כו ולא באלהותו: (ח) ויאמצו בקעה. ר' יהודה ור' נחמיה. סו ר"י אומר התבנסו כל אוה"ע לראות אי זה בקעה מחזקת להם ובסוף מצאו. ור"נ אמר וימצאו (משלי ג') אם ללצים הוא יליץ: (ט) וישבו שם. סז א"ר יצחק כ"ם שאתה מוצא ישיבה השטן קופץ. א"ר חלבו בכ"ם שאתה מוצא נתת רוח השטן מקטרג. א"ר לוי בכ"ם שאתה מוצא אכילה ושתיה השטן מקטרג: (י) ויאמרו איש אל רעהו. יז מי אמר למי. ר' ברכיה אמר מצרים אמר לבוש. הבה נלבנה לבנים ונשרפה לשריפה. עתידין אלין עמיא משתרפה מן נו עלמא. ותהי להם הלבנה לאבן וגו'. ר' הונא אמר הוות מצלחת בידן אתי למבני הדא הוא בני תרתין. אתי למישויע תרתין והוא מישויע ארבע: (יא) ויאמרו הבה נבנה לנו וגו'. א"ר יודן מגדל בנו יח עיר לא בנו. אתיכון ליה והכתיב וירד ה' לראות את העיר ואת המגדל. א"ל קרון דבתריה. ויחדלו לבנות המגדל אכ"כ אלא ויחדלו לבנות העיר. יט א"ר חייא בר אבא המגדל הזה שבנו שלישו נשרף. ושלישו שקע. ושלישו קיים. וא"ת שהוא קטן. ר' הונא בשם ר' אידי אמר כל מי שהוא עולה על ראשו רואה דקלים שלפניו כאילו חגבים. ונעשה לנו שם. תני ר' ישמעאל אין שם אלא ע"ז. פן נפוץ על פני כל הארץ. כ אמר ר"ש ב"ר חלפתא (משלי י"ח) פי כסיל מחתה לו: (יב) וירד ה' לראות את העיר ואת המגדל וגו'. כא תני ר"ש ב"ר חלפתא זו אחת מעשר ירידות האמורות בתורה. אשר בנו בני האדם א"ר ברכיה וכי מה נאמר בני חמרייא או בני נסליא. אלא בנוי דאדם קדמאה מה אדה"ר אחר כל הטובה ששעשיתי עמו אמר האשה אשר נתתה עמדי וגו'. כך

שנתים מחזר המבול עד דור הפלגה. ויהי כל הארץ שפה אחת: (יג) ויאמר ה' הן עם אחד ושפה אחת לכולם. כב ר' יהודה ור' נחמיה. ר"י אומר הואיל הן עם אחד ושפה אחת אם הן עושין תשובה אני מקבלן ' ר"נ אמר מי גרם להם שיטרדו בי לא ע"י שהם עם אחד ושפה אחת: (יד) ועתה לא יבצר וגו'. כג א"ר אבא בר כהנא מלמד שפתח להם הקב"ה פתח של תשובה. שנא' ועתה. ואין עתה אלא תשובה. המד"א (דניאל י') ועתה ישראל מה ה' אלהיך שואל מעמך כי אם ליראה. והן אמרין לא. אמר הקב"ה יכצר מהם כל אשר יחמו לעשות. הכרם הזה בשעה שאינו עושה פרי מה בעליו עושין לו ממנסין אותו: (טו) הבה נרדה. כה זה אחד מן הדברים ששינו לתלמי המלך. הבה ארדה ואבלה. כה ונבלה שם שפתם. א"ר אבא ב"כ משפתם עשעה נבלה. תוה הר מנחון אמר להבריה אייתי לי קולב. והוא הוה יהוב ליה מנרופי. הוה מהי ליה ופצע מזהיה. הה"ד משפתם עשעה נבלה: (טז) ויפץ ה' אותם משם. טו ר' יהודה ור' נחמיה. ר"י אמר הלכו להם בני צור לצידון ובני צידון לצור. מצרים תופשת לארצו. ר"נ אמר כל אחד ואחד תופש ארצו שהיה תחלת שבתו שם ולשם הוא הזור. אלא מהו ויפץ שנכנסו כל הארצות בראשי ההרים והיתה כל אחת ואחת בולעת אנשי מקומה. רבנן אמרי אין ויפץ אלא ויצף. הציף עליהן הים והציף לי משפחות מהן. ר"ל אמר אין לך צרה באה לאדם שאין לאחרים בה רמיזה. אותן לי משפחות מהיכן עמדו. מאברהם. ט"ו מקטורה. ויאב מישמעאל. ואלין תרתין תורנייתא. (בראשית כה) ויאמר ה' לה שני גוים בבטנך: (יז) ע"כ קרא שמה בבל. כז אחד תלמיד מן דר' יוחנן הוה יתיב קודמוהי. והוה מסבר ליה ולא סבר. א"ל ס"ט לית את סבר. א"ל דאנא גלי מן ארעאי. א"ל מהיכן ארעא דידך. א"ל מן בורסיף. א"ל

יד יוסף יג ילקוט ס"ז: יד אזכר נח דף ע"ו: סו ילקוט ס"ח ובמדלי: סז בהנדרין ק"ו. ספרי סוף נלק. פדר"ל פ' מ"ו. קהלת רבה ס"ד. ע"ר פ' פ"ד. ע"ר פ' מ"ח. ובזהמות פ' ויצא מ"ם שם: יז ילקוט ס"ז: יח ילקוט ס"ז: יט במזהמות פ"ו. סהדרין ק"ט. לתיות דר"ע לות כ"ו. אזכר ס"ו דף ע"ה. כ שוחט ס"ו. ילקוט ס"ו. זוהר ע"ב פרק ל"ד. תזר"ל פרק ל"ד. ספרי סדר בפעלותך: כב ילקוט ס"ח: כג במזהמות פ"ו. ויחקוט ס"ו: כה ילקוט ס"ו. ויומן כ"ע: כו ילקוט ס"ו: כז ילקוט ס"ו:

מתנות כהונה

תחזיס ומסורגים: **מן מדינתא כו'.** נפסו ממזהת דכתיב קודם לזה ויהי מוסבים וגו' כך הקדם ואחר שנעבר גם היא נמזהת בהמיה ומפני מה כ"ל כו': **ובסוף** מלמד. דייק מדכתיב ויחלמו משמע שכלם הפצו ומלמד כ"ל ויבוקש הדבר וייתנה. **ורבי** נחמיה. סבר שהקב"ה המציא להם הבקעה ע"ד שמ"ל ג' דברים בתין בכסאה הדעת ותהד מהן מיליהה וכו' ומן הראוי לא היה להן למעוד בקעה גדולה כ"כ מלא שהקב"ה המציא להן דבר מיוחד כדי שלא יתמהו אלא מלמלו בקעה מהוזקת כולה היה מתקיים מהכבותיהו: **מצרים** תיהר לבית כלומר לא בדבר אחד נרעבו דמשמע ימהד ליהוד אלא למעה לתומה: **משתרפה** כו'. מקומה ועכר מן העולם. הוות תלהמת וסרפה כמו ויסרפה הסי"ן בקמ"ץ גדול פי' נהיה נשרפים ונוברין מן העולם. הוות תלהמת כו'. המלאכה היתה מלמלת ושלה היה נכבדת לגבות ולקוט לבן אחת היו נקבעים בתים ודייק מדכתיב ומפי השלה היה משמע היה כן מעצמו ומהלין וכן והחמר היה לו: **אתי** לשיטוח כו' וכבבת לשות ולהכר בתי: סו נשותים הרבע: **קרון** דכתיב כו'. קבלו שהקבת שלהחריו: **ויחדלו** לבנות ודייק דכלל ויחדלו לבנות ומה לא הו הלל העיר והמגדל אלא בא להבמיעינו שהדור מקניין העיר ולא בנו בה כלום ולמה דכתיב ויחד לו קלמתי. **שהוא** קטן. ליתו שלש שהוא קיים עדיין: **כאלו** חגבים מפני רוב המגדל: **אין** שם. לחתור כלן: **פי** כסיל וגו'. שפיהם הכסילה שכן היה להם כשוף שמתחר ויפן ה' לחותם וגו': **מה** נלמד. מה היה לנו לומר אלו לא כתיב כאן בני המדים וכי בני המדיין וכו' ממוריים ונמלים: **אלא** נגוי כו'. בגוי שלם הדם הרחקון בתחזו **תדע** וכדמפרש ואזיל: **האשה** אשר נתת עמדי וגו'. שכפה בעוכותו שנתן לו הקב"ה שכל הצורה בלא

עץ יוסף

ז': (ז) **נסעו מן מדינהא** כו'. בתמיה לוץ יתכן לומר שנסעו ממזהת בלבתם עדיין למזהת שכבני נח בקעה זו היתה לגד מזהת השלם כדלעיל סי' ז': **מקדמונו** של עולם כי הסי"ת נקרא אלהי קדם: **לא בו** מלד נמוני שיהן נמו. ולא מנד חיוב היותי לוזה. ור פירושו לא בו לא לעבדו. ולא בתלהומו ויבמרו לו יראת אלהות. בשעין הכיוצרכים אתעים שלא יתעבקו במעות. ובמרו לו תורת אלהות ויבשבותיהו וירומיהו ויבקשו לבטל שבלוזיהו (י"ת): (ח) **ובסוף מצאו** מאר המיהם כדי"ת ויבוקש הדבר ויתיה. ומין הדין היה שלא ימצאו אלא לגבות את הרשעים ומה להם מקום לעשות. ועיין במ"ר פ'. ול"ל למר אם כלמים הוזה שלא יליץ כלו ויתנאו הוא לשון המלאה שהקב"ה המציאה להם ללמוד שבדבר שאדם רוזה לילך בה מוליכין אותו (נזיקין). (ט) **כ"ם** שאתה מוצא ישיבה כו' דוזכה שם מיוחד תלה ללמוד שכל מקום כו'. וכ"ה בת לפרש ישיבה זו היינו ישיבה שלוה וכתבר ישבו ישיבה שלוה היה השבון מקובל ותמר ר' לוי כ"מ שאתה מוצא אכילה ושתיה דהיינו בריבוי. השבון מקובל וכן כתן היה ישיבה שלוה ברבוי התכילה כדתיתה לקמן במד"ר פ"ם ע"ם (מזה"ק): (י) **מי אמר למי** שתהר שהו כתן כל בני עולם בעלה אחת תן בייך לומר שאחמו יהודים הים על העבה. על כן דומם על משפתות והוכם שמצרים אמר לבוש שבכתן כתיב הבה נלבנה לבנים ואלו מלרים כתיב הבה נתרשיה ונו' בתומר ובלבנים. ומקם מלרים וכוש מקם הם התפוסים בבעות ותהביהם נתשבו גם בני יפת ובני סם (מזה"ק): **עתידין אלו** כו'. דבים ונשרפה בקמ"ץ ופיהם הכסילם לומר שעתידין להסתרפה מן העולם. ופי' למתהרפים להיותם נלבנים ומיהם נתהן. ומינו בפ"ק דכ"ב דלבנה היה ימי לבן. ולבן אמר ומפי להם הלבנה לתתן דייקא שתתהר נעשה שתים: **למבני הדא** מקום דתורתת תרתין תרתין נקט הבא תדע וכ' וד': **אתי למושיטו** כו' כשבא לעות ולהבר בתים היו נטוחים לתבנין: (יא) **מגדל בנו** פי' לעמדי. שיר לה בנו לעמדי. והקבה מחידה ס' לתות תת טעיר דמתחקדים עיר היא נבנית מהלה. ולבן לו יתכבר שהמגדל שתהריה נעמר נמהו והיא לא נעמדה. ומפני דל"ת נקראת ליותת נמי ויחדלו לבנות המגדל ומלה קתמר הכי ס"ת דמגדל נמהו (יפ"ת): **קרון** דבתריה קראו המקרא שלאחריו: **שלישו שקע** נשרף כו' הכי נתיהי לה (יפ"ת). **שלישו שקע** כפ' הלך כרם"י שלים נבלע משקועה היא בקרקע עד שליפה ובלים על מעלה שברה ובלים תחלעי קיים בקרקע: **וא"ת** שקוא קטן. שלים הכתוב: **אין שם אלא ע"ז** שלימין נז"ם נתהר כתן שם ונתהר להלן שם ושם תלהים להריס לא תזכירו: **פי כסיל** שבבכר שהרתו והוליתו מפיהם מעורת בבע היא שתטתו. הס תתהו פן יפתן עון על פי כל התרן. על כן ויפן ה' חותם: (יב) **מעשר** ירידות בפדר"ת פ"ת מפרש עשר ירידות ירד הקב"ה על התרן תחד בג"ע על בדור הפלגה. ת' בסדום. ות' בסנה. ות' בתלים. ות' בתלים. ות' בשיי. ות' בנקבה הגור. וב' בתהל מועד. ות' לעתיד לבא. וכן הוא ילקוט בתלים סי' כ"ו: **בני חמריא** וכי ס"ד דבני חמרי תיהן דתכתיב למיתר בני תדם: **בנוי** דאדם קדמאה. פיהסס להסיהם הרתשון שנתנו הלו כמה שהיו כשוני טובה כמותו דמשמע ומזאל: **האשה**

ל לא תאמר לי כן אלא מן בולסיף. כי שם בלל ה' שפת כל הארץ : (יח) ואלה תולדות תרח תרח הוליד את אברם וגו' כח א"ר אבא ב"כ כל מי שנכפל שמו יש לו חלק לעה"ז ולעה"ב. אתיבון ליה והכתיב אלה תולדות תרח תרח יש לו בעה"ז ויש לו לעה"ב. אתמהא. א"ל אף היא לא תברא דא"ר יודן משום ר"א ב"כ (שם טו) ואתה תבא אל אבותיך בשלום. כט בשרו שיש לאביו חלק לעה"ב. תקבר בשיבה טובה. ל בשרו שישמעאל עושה תשובה : (יט) וימת הרן על פני תרח אביו. לא ר' חייא בריה דרב אדא דיפו אמר תרח עובד לצלמים ומוכר היה. חד זמן נפיק לאתר. הושיב לאברהם מוכר תחתיו. הוה אתי בר איניש בעי דיזבן. והוה א"ל בר כמה שנין את. והוה א"ל בר חמשין או שיתין. והוה א"ל ווי ליה להוא גברא דהוא בר שיתין ובעי למסגד לבר יומא. והיה מתבייש והולך לו. חד זמן אתת חדא איתתא טעינא בידה חדא פינך דסולת. א"ל הא לך קרב קודמיהון. לב קם נסיב בוקלסא בידיה ותברהון לכולהון פסיליא. ויהב בוקלסא בידא דרבה דהוה בינייהון. כיון דאתא אבוה א"ל מאן עביד להון כדין. א"ל מה נכפור מינך. אתת חדא איתתא טעינא לה חדא פינך דסולת. ואמרת לי הא לך קריב קדמיהון. קריבת לקדמיהון. הוה דין אמר אנא איכול קדמאי. ודין אמר אנא איכול קדמאי. קם הדין רבה דהוה ביניהון. נסיב בוקלסא ותברינון לג א"ל מה אתה מפלה בי וידעון אינון. א"ל ולא ישמעו אזניך מה שפיך אומר. נסביה ומסריה לנמרוד. א"ל נסגוד לנורא. א"ל אברהם ונסגוד למיא דמטפין נורא. א"ל נמרוד נסגוד למיא. א"ל א"כ נסגוד לעננא דטעין מיא. א"ל נסגוד לעננא. [א"ל] א"כ נסגוד לרוחא דמבדר עננא. א"ל נסגוד לרוחא. א"ל ונסגוד לבר אינש דסביל רוחא. א"ל מילין את משתעי. אני איני משתחוה אלא לאור לד הרי אני משליכך בתוכו. ויבא אלוה שאתה משתחוה לו ויצילך הימנו. הוה תמן הרן קאים פלוג. אמר מה נפשך אם נצח אברהם אנא אמר מן דאברהם אנא. ואם נצח נמרוד אנא אמר דנמרוד אנא. כיון שירד אברהם לכבשן האש וניצול. אמרין ליה דמאן את. א"ל מן דאברהם אנא. נטלוהו והשליכוהו לאור ונחמרו בני מעיו. לה ויצא ומת על פני תרח אביו. הה"ד (במדבר יא) וימת הרן על פני תרח וגו' : (כ) ויקח אברם ונחור להם נשים וגו'. לו אברם היה גדול מנחור שנה א'. ונחור היה גדול מהרן שנה א'. נמצא אברהם גדול מהרן שני שנים. שנה לעיבורה של מלכה ושנה לעיבורה של יסכה. הרן מוליד לששה שנים. ואברם אינו מוליד אתמהא: (כא) ותהי שרי עקרה וגו'. לז אמר ר"ל בכל מקום שנא' אין לה הוה לה. ותהי שרי עקרה אין לה ולד הוה לה. וה' פקד את שרה וגו'. (ש"א א) ויהי לפנינה ילדים ולחנה אין ילדים והוה לה. (שם) כי פקד ה' את חנה ותהר ותלד וגו'. (ירמיה ל) ציון היא דורש אין לה. והוה לה. (ישעיה נט) ובא לציון גואל (שם נד) רני עקרה לא ילדה פצחי רנה וצהלי :

סדר לך לך

פרשה לט (א) ויאמר ה' אל אברם לך לך מארצך וגו'. א ר' יצחק פתח (תהלים מה) שמעי בת וראי והטי אזנך

ושכחי עמך ובית אביך. א"ר יצחק משל לאחד שהיה עובר ממקום למקום. וראה בירה אחת דולקת. אמר תאמר שהבירה הזו בלא מנהיג. הציץ עליו בעל הבירה. א"ל אני הוא בעל הבירה. כך לפי שהיה אבינו אברהם אומר תאמר שהעולם הזה בלא מנהיג. הציץ עליו הקב"ה וא"ל אני הוא בעל העולם. (שם) ויתאו המלך יפיך כי הוא אדוניך. ויתאו המלך יפיך ליפותיך בעולם. והשתחוי לו. הוי ויאמר ה' אל אברם : (ב) ר'

יד יוסף כח לעיל פ' ל'. ורבה ותנחומא שמות. וילקוט נח. תוספתא סוטה נח. ילקוט ריש ד"ס : כט ילקוט סוטה רמז ס"ו : ל לקמן פ' ל"ט : לא ילקוט נח : לב רש"י ותוס' כ"פ ד"ה בקולסין : לג תוס' ע"ז מ"ד ד"ה מפליא : לד שוח"ט פסוק מן כמוצר. ופרק כספינה. סדר"א פרק כ"ז. ויונתן : לה זוהר ל"ל : לו סדר עולם רבה פ"ב. סנהדרין ס"ט. ילקוט ס"ו. לקמן פ' מ"ה. ירוש' יבמות פ"י : לז פסיקתא רבה פ"א סי' כ"ח וסי' נ"ס. ופסיקתא רבתי פ' ל"ב. במדב"ר פ"ט. תנחומא נשא. ילקוט ס"ז : פל"ט א תנחומא ס"ו. וילקוט תהלים רמז תמ"ג :

מתנות כהונה

בפרק חלק בבל ובורסיף סימן רע לתורה מאי בורסיף בור שפת ובערוך ערך אלצרות בורסיף שטריקון בור מן הספר ע"ש שמשכח התלמוד : בולסיף שטריקון בלל שפת : אף היא לא תברא. אף זה אין סתירה ובירה לדברינו : בשרו שיש לאביו כו'. דאל"כ היאך בשרו שיבא אל אבותיו לשה"כ אם לא עשה תשובה ועיין זה לעיל ריש הסדר : דיפו ממקום יפו : עובד עושה וילקוט גרס מוכר : חד זמן כו'. פעם א' בא איש אחד ורצה לקנות צלמים וא"ל אמור בן כמה שנים אתה והיה אומר ליה בן נ' או ס' וא"ל אברהם אוי לו לזה האיש שכבר הוא בן ס' ורוצה להשתחוות לצלם שאינו אלא בן יום אחד : חד זמן כו'. פעם אחת באת אשה והיתה טוענת בידה קערה אחת גדולה מלא סולת ואמרה לו הרי לך זה קחהו והקרב אותה למנחה לפני הצלמים : קם נסיב. קם אברהם ולקח בוקלסא פירש הערוך כורמיזה שמכין בו ורש"י גרס בולקסא ופי' מקל : ותברינון כו'. והיה משבר את כל הפסילים : ויהב כו'. היה נותן את המקל ביד גדול הפסילים שהיה ביניהם ואותו לא שיבר : כיון שבא אביו. תרח : אמר מאן עבד גרס פי' א"ל לאברהם מי עשה להן כזאת א"ל מה נכפור ממך : קריבת לקדמיהון כו'. הקרבתי אותו הסלת לפניהן והיה פסל זה אומר אני אוכל ראשונה כו'. קם הדין כו'. עמד זה הגדול שביניהן ולקח המקל ושבר את כולם : מפלה פי' מתעולל בי : וידעין אינון בתמיה וכי יודעין הן מאומה להבין ולדבר ולהתנענע : ולא ישמעו כו'. בתמיה : נסביה כו'. תרח לקח לאברהם ומסרו לנמרוד א"ל נסגוד לנורא כו'. נמרוד אמר לאברהם אם לא תשתחוה לאלהא דא ונשתחוה לאש : דמטפין שמכבין כששתה פי' תרגום כבוניית עמו וספו : לעננא כו'. לעננים שטוענין ונושאין את המים : ה"ג לעננא א"ל א"כ כו' : דמבדר שמפזר : ונסגוד לבר אינשא · נשתחוה לבני אדם שהוא מלא נקבים והרוח נשאר בקרבו : מילין כו'. דברים רקים אתה מדבר : הוה תמן כו'. היה שם הרן בן תרח והיה עומד מחולק בדעתו עם מי יסכים דעתו ואמר ממ"נ כו' : מן דאברהם. מן אמונת אברהם אנכי : אמרין ליה כו'. אמרו לו להרן של מי אתה : ונחמרו כו'. שמעצמו היה לו לידע שאין בהם ממשות אלהות גם למדו חז"ל המוסר עצמו ע"מ שיעשו לו נס אין עושין לו נס דכתיב הן לא ידיע ליהוי לך מלכא מציל או לא מציל ידיע כו'. והרן סמך על הנס : ויצא ומת כו'. בעושר כור אימא שנכוו הכוליך והשליכו לפני אביו : היה גדול מנחור כו'. פירש"י דכתיב ויולד את אברם ואת נחור ואת הרן : ה"ג נמצא אברהם גדול מהרן ב' שנים : לו' שנים שהרי אברהם היה גדול משרה י' שנים שהרי כשנולד יצחק היה הוא בן ק' שנה והיא היתה בת צ' שנה ונמצא כשהיה הוא בן י' נולדה שרה ואז היה הרן בן ח' לא מהן שנה לעיבורה של מלכה ושנה לעיבורה של יסכה היא שרה נמצא כשבא הרן על אשתו ונתעברה היה בן ו' שנים : ואברהם אינו מוליד אתמהה. ומשום הכי כתיב ותהי שרי כו' להודיע שהעקרות לא היה מצדו רק מצדה : הוה לה. היתה לה אחר כך ולכך כתיב אין שפירושו כמו כן כלומר כן יהיה לה אח"כ ולא עתה כמו שדרשו ביבמות בפרק החולץ חרש אין לו שיין לו : פצחי רנה וצהלי. מדבר בציון : ליפותיך יפיך פי' שמחת אשה יפה :
מפוסלסימון

ענף יוסף

במבול (יפ"ת) : (יח) [בשרו שיש לאביו כו'] דאל"כ איך בשרו שיבא אל אבותיו לשה"כ אם לא עשה תשובה. ועיין זה פ"ל. אבל קשה הא מצינו שאמר ליאשיהו (ד"ה ל"ד כ"ח) הנני אוסיפך אל אבותיך. ואמנם מה ברכתו. וי"ל דעיקר הלימוד כאן מדכתיב אל אבותיך בשלום :
אברם

עץ יוסף

מקום אחד יש בבבל ושמו בורסיף ואמר שלא נשכח התלמוד : אלא מן בולסיף דהיינו בבל. ונקראת כן מענין בלל ה' שפת. ועיין יפ"ת : (יח) מי שנכפל שמו כו' עי' לעיל פ' ל' סי' ד' : אף היא לא תברא. אף זה אין סתירה ובירה לדבריו : (יט) הושיב לאברהם מוכר. שלא היה אברהם מפרסם אמונתו עד עכשיו (יפ"ת) : חד זמן כו' פעם אחת בא איש אחד ורצה לקנות. וא"ל אמור בן כמה שנים אתה. והיה אומר לו בן חמשים או בן ששים. וא"ל אברהם ווי ואוי לו לזה האיש שכבר הוא בן ס' ורוצה להשתחוות לזה שאינו אלא בן יום אחד : חד זמן כו' פעם אחת באה זו אשה אחת והיתה טוענת בידה קערה אחת גדולה מלאה סולת. ואמרה לו הרי לך זה קחהו והקרב אותה למנחה לפניהם : קם נסב קם אברהם ולקח קרדום והיה משבר את כולם והיה נותן את הקרדום ביד הגדול שבהם. ואותו לא שיבר : כיון שבא אביו תרח א"ל לאברהם מי עשה להן כזאת. א"ל אברהם מה נכפור ממך : קריבת לקדמיהון. כו'. הקרבתי אותו סלת לפניהם והיה זה אומר אני אוכל ראשונה כו' עמד זה הגדול שביניהם ולקח הקרדום ושבר את כולם. וכיון בזה לתופסו שיבין כי אין בהם כח מאומה. ואחר שאין בהם כח איך יתכן שידבק בהם השפע : מפלי בי מתלוצץ בי : ויודעין אינון בתמיה וכי יודעין הן מאומה להבין ולדבר : נסביה כו' לקח תרח לאברהם ומסרו לנמרוד שהיה מלך. שהוא יהרוג את אברהם שהיה מערער על אמונתו : א"ל נסגוד לנורא. נמרוד אמר לאברהם אם לא תשתחוה לאלה בא ונשתחוה לאש שהוא יותר יפה ופועל בעולם : דמטפין שמכבים את המים : לעננא כו' לעננים שטוענין ונושאין את המים : דמבדר שמפזר עננים : ונסגוד לבר אינש. שתשתחוה לבן אדם שהוא מלא נקבים והרוח נשאר בקרבו : מילין את משתעי כלומר שטעות גליחות שלפי דבריך לא נסגוד לשום נמצא מהשפלים. והוא לא היה מודה בשבה הראשונה יפ' לפי שאינו נראה בחוש (יפ"ת) : הוה תמן כו' היה שם הרן בן תרח והיה עומד מחולק בדעתו עם מי יסכים דעתו. ואמר ממ"נ כו' : מן דאברהם מן אמונת אברהם אנכי : אמרין ליה כו' אמרו לו להרן של מי אתה : ונחמרו כו' שאין עשה הקב"ה נס אלא למי שמוסר עצמו שלא על מנת שיעשו לו נס כדאיתא בחזית פסוק זאת קומתך : ויצא ומת כו' שכשראו שהוא קרוב למות הוציאוהו שימות בחוץ. או כשראה שהאור שולט בו הודה לנמרוד והוציאוהו לחוץ שיגלל. ולא הועילו שכבר שלט האור במעיו (יפ"ת) : הה"ד וימת הרן ע"פ תרח. פי' שמת בסיבת תרח אביו על שקבל לפני נמרוד על אברהם. ופי' על פי בסבתו (יפ"ת) : (כ) אברהם גדול מנחור שנה אחת. מדחשיב ליה קרא בריש'. וכן נחור מהרן : נמצא הרן קטן מאברהם ב' שנים כנ"ל. (יפ"ת). או צריך להיות נמצא אברהם גדול מהרן ב' שנים (מ"כ) : שנה לעבורה ר"ל שאברהם נשא אשה לשרה זו יסכה בת הרן. שנקראת יסכה על שם שהכל סכין ביופיה או לפי שסוכה ברוח הקודש כדאיתא בפרק בן סורר. ואברהם גדול משרה עשר שנים כדכתיב הלבן מאה שנה יולד והם שרה הבת תשעים שנה תלד. ומהכן היה גדול אברהם ב' שנים כדלעיל. והרן קודם שהוליד את יסכה זו שרה הוליד את מלכה. ונמצא כשהיה אברהם בן י' נולדה שרה ואז היה הרן בן ח' לא מהן שנה לעיבורה של מלכה ושנה לעיבורה של יסכה ר"ל שהרן הוליד מלכה לשש שנים וולדה לשבע. והוליד יסכה זו שרה לשבע וולדה לשמונה: הרן מוליד לשש שנים. כנ"ל. הרי שבני דורו של אברהם היו ממהרים בהולדה. ואברם אינו מוליד אתמהה ר"ל איך אברם לא יוליד אחר שהוא בן כמה שנים : (כא) אין לה הוה לה. דאין לה משמע לשון הווה שעתה בעת הספור אין לה אבל אח"כ היו לה : רני עקרה לא ילדה איידי דעסקינן בקרא דעקרה מסיים שדרא בקרא דגאולה דמיירי מעקרה כדרך המדרש לסיים בענין גאולה (יפ"ת). ובפסיקתא רבתי פ' ל"ב גרס רני עקרה לא ילדה פצחי רנה וצהלי לא חלה. והוה לה שנא' ואמרת בלבבך מי ילד לי את אלה :

סדר לך לך

פרשה לט

(א) שמעי בת וראי · שהוקשה לו מ"ש לך לך מארצך וממולדתך ומבית אביך שה"ל למימר בהיפך לך לך מבית אביך וממולדתך ומארצך · ע"כ דרש שהכוונה על הליכת הנפש בתעזוב והשכח מנהגי ארצה. ואח"כ הסדר בהיפך התלה שוכחים מנהגי ארץ ואח"כ של המשפחה ואח"כ של בית אביו · וסדר זה מפורש בפסוק שמעי בת וגו' ושכחי עמך ובית אביך שהמזמור הזה כולו מדבר באברהם יפיפית מבני אדם דרשי' ליה בס' ל"ט באברהם · וכן בתנחומ' · ובפרקין דרשי' בי' אהבת צדק וגו' ולקמן ס' נ"ט דרשי' ביה בנות מלכים ביקרותיך כו' · להכי דריש נמי ביה קרא שמעי בת וגו' : וראה בירה עינן המשל מי שרואה בנין יפה ומסודר מבין ומודה שיש אדון ובעל לבירה זו ואומן חכם בנה אותה · אך כאשר שהביל' שרפת באש · אז חשב שאדונה ובעלה עזב אותה. עד שאמר לו בעל הבירה אני הוא אדון הבירה ובעלה ובכוונה מאתי היא בוערת. כך העולם מעיד על עצמו שיש לו בורא. מנהיג בחכמה ובחסד · אך כשראה הבורא שהרשעים מפסידים העולם והאבדון והכליון בוער בהם · ומזה נתבלבלה דעת אברהם · עד שנגלה עליו הקב"ה ואמר לו אני הוא בעל העולם ואדונו · ובכוונה נעשה כל הכליון והעונש · והנו מ"ש ויתאו המלך יפיך כי הוא אדוניך והשתחוי לו שרוצה בעבודתו : ליפותך בעולם דהיינו שיתגדל שמך בעולם בפרסום השגחתי על ידך · ומזה תדע נאמנה כי הוא האדון המשגיח עליך · לפיכך והשתחוי לו להיות נכנע לעבודתו יתברך כעבד לאדוניו · וממנו ילאו וכן יעשו עמים רבים · כענין הנפש אשר עשו בחרן את הגרים שגיירו · והוא מסיק וקאמר הוי ויאמר ה' אל אברם לך לך כלומר בעבור זה צוהו ה' להרחיק נדוד מארצו ומבית אביו ולטלטל עצמו כדי לפרסם השגחתו בעולם על ידו (מה"ק) : (ב) ר' ברכיה פתח לריח כו' · כלומר שהוא כשמן הטוב שריחו מתפרסם לשעה בהיותו מורק מכלי אל כלי ומטלטל ממקום למקום · אף כך אברהם ע"י טלטול נתגדל שמו בעולם
נתפרסם

ב ר' ברכיה פתח (שיר השירים א) לריח שמניך טובים שמן תורק שמך. א"ר ברכיה למה היה א"א דומה. לצלוחית של אפופילסימון מוקפת צמיד פתיל ומונחת בזוית ולא היה ריחה נודף. כיון שהיתה מטולטלת היה ריחה נודף. כך אמר הקב"ה לא"א טלטל עצמך ממקום למקום ושמך מתגדל בעולם: (ג) ויאמר ה' אל אברם. ג ר' ברכיה פתח (שם ח) אחות לנו קטנה ושדים אין לה וגו'. אחות לנו קטנה זה אברהם שאיחה את כל באי העולם. בר קפרא אמר כזה שהוא מאחה את הקרע. קטנה שעד שהוא קטן היה מסגל מצות ומע"ט. ושדים אין לה. לא היניקוה לא מצות ולא מע"ט. מה נעשה לאחותינו ביום שידובר בה. ביום שגזר עליו נמרוד לירד לתוך כבשן האש · אם חומה היא נבנה עליה. אם מעמיד דברים כחומה נבנה עליה. ואם דלת היא נצור עליה וגו'. אם דל הוא במצות ומע"ט נצור עליה לוח ארז. מה הצורה הזו אינה אלא לשעה. כך אין אני מתקיים עליו אלא לשעה. אמר לפניו רבון העולמים אני חומה מעמיד אני דברים כחומה. ושדי כמגדלות. זה חנניה מישאל ועזריה. אז הייתי בעיניו כמוצאת שלום. שנכנס בשלום ויצא בשלום: (ד) ויאמר ה' אל אברם לך לך. ד (קהלת ז) החכמה תעוז לחכם מעשרה שליטים אשר היו בעיר. מעשרה דורות שמנח ועד אברהם. שמכולם לא דברתי עם אחד אלא עמך: (ה) ויאמר ה' אל אברם לך לך. ה ר' עזריה פתח (ירמיה נא) רפאנו את בבל ולא נרפתה עזבוה ונלך איש לארצו. רפאנו את בבל. בדור אנוש. ולא נרפתה בדור המבול. עזבוה בדור הפלגה. ונלך איש לארצו ויאמר ה' אל אברם לך לך: (ו) ו ר' עזריה משום ר' אחא פתח (תהלים מה) אהבת צדק ותשנא רשע על כן משחך אלהים אלהיך שמן ששון מחבריך. ר' עזריה פתר קרייה באברהם. בשעה שעמד א"א לבקש רחמים על הסדומיים. מה כתיב תמן (בראשית יח) הלילה לך מעשות כדבר הזה להמית צדיק עם רשע והיה וגו'. א"ר אחא נשבעת ואמרת שאין אתה מביא מבול לעולם. ז ומה אתה מערים על השבועה. אתמהא. מבול של מים אין אתה מביא. מבול של אש אתה מביא. א"כ לא יצאתה ידי השבועה. א"ר לוי השופט כל הארץ לא יעשה משפט. אם עולם אתה מבקש אין דין. ואם דין אתה מבקש אין עולם. מה את תופש החבל בתרין ראשין. את בעי עלמא ובעי דינא. סב לך חדא מנייהו. ואם לית את מוותר ציבחר לית עלמא יכיל קאים. אמר לו הקב"ה אברהם. אהבת צדק ותשנא רשע וגו' מחבריך. מהו מחבריך מנח ועד אצלך י' דורות. ומכולם לא דברתי עם אחד מהם אלא עמך: (ז) ויאמר ה' אל אברם לך לך. ח מה כתיב למעלה מן הענין וימת תרח בחרן. א"ר יצחק אם לענין החשבון ועד עכשיו מתבקש לו עוד ששים וחמש שנים. אלא בתחלה אתה דורש שהרשעים קרויים מתים בחייהן. לפי שהיה א"א מפחד ואומר אצא ויהיו מחללין בי שם שמים. ואומרים הניח אביו והלך לו לעת זקנתו. א"ל הקדוש ב"ה לך אני פוטרך מכיבוד אב ואם. ואין אני פוטר לאחר מכיבוד אב ואם. ולא עוד אלא שאני מקדים מיתתו ליציאתך. בתחלה וימת תרח בחרן ואח"כ ויאמר ה' אל אברם וגו': (ח) ט ר' יהודה ור' נחמיה. ר' יהודה אומר לך לך שני פעמים. אחד מארם נהרים. ואחד מארם נהור. ור"נ אמר לך לך ב' פעמים. אחד מארם נהרים ומארם נהור. ואחד שהפריחו מבין הבתרים והביאו לחרן: (ט) הה"ד (תהלים קי) עמך נדבות ביום חילך. י עמך הייתי בעת שנדבת לשמי לירד לכבשן האש. ביום חילך בעת שכנסת לי כל אותן החיילות והאוכלסים. בהדרי קדש מהדרו של עולם הקדשתיך. מרחם משחר מרחמו של עולם שחרתיך לי. לך טל ילדותך לפי שהיה אבינו אברהם מתפחד ואומר תאמר שיש בידי עון שהייתי עובד ע"ז כל השנים הללו. א"ל הקב"ה לך טל ילדותך. מה טל זה פורח. אף עונותיך

יד יוסף ב שה"ש רבה פ"א. תנחומא ס"ז · ילקוט ס"ז : ג שה"ש רבה. תנחומא ס"ז ילקוט שה"ש. וילקוט ס"ז : ד קהלת רבה. וילקוט קהלת וס"ז : ה לעיל פ' ל"ח. וילקוט ירמיה : ו לקמן פ' מ"ט. ויק"ר פ"י. וילקוט תהלים ושהוקתא רבתי פ' ל"ג : ז זבחים קט"ו. וסוטה י"א : ח ילקוט ס"ז. תנחומא יתרו. נדרים. נדרים י"ח : ט ילקוט ס"ז : י ילקוט תהלים :

ענף יוסף

פרשה לט (ו) [אהבת צדק כו' א"ל הקב"ה אברם כו' לא דברתי עם אחד כו'] קשה הא נעת שנדקהו את סדומיים אלמא דכ"ע היה כן קי' ואיך נתקיימו דיבור לך לך אחר ק' לאברהם והכתיב כן ע"ה שנה בצאתו מחרן. וי"ל שמתחלתו היה מדת טובו לצדק הבריות ונלמד זכות על העולם

מתנות כהונה

אפופילסימון סמן מור : **שאיחה** שחיבר ותפר : ה"ג במדרש חזית כל באי עולם לפני הקב"ה : ה"ג **כחומה** נבנה עליה וג' מר. גלילנו ונבנה אותו בעולם : **מעמיד** דברים כו'. להזק ולעמוד בתמונת הש"י : **מתקיים** עליו. לעמוד ולהגינה ולהציל מיד הקמים עליו : **זה** חנניה וכו'. שהושלכו גם הם בכבשן וניצולו : **רפינו** כן הוא הקרי וע"ל פל"ח : **אין דין**. אין מקום לדין גמור בלא רחמים : **אין עולם**. א"א לעולם להתקיים : **אתה** תופש כו'. אתה אוחז החבל בשני ראשין והוא דרך משל: **את בעי** כו'. אתה רוצה העולם ותרצה גם הדין : **סב לך** כו'. קח לך א' מהן שאם אין אתה מוותר מעט לפנים מן השורה אין העולם יכול להתקיים : **מתבקש** לו כו'. עיין בפירש"י סוף פ' נח : **אצא** מחללי ומבית אבי כדבר י"י : **ואומרים** הניח. פי' כן יאמרו הבריות ויש חלול ש"ש בדבר. **לעת** זקנתו. של תרח הניחו אברהם · **לך** אני פוטרך לך בהא קדייק : **מקדים** מיתתו כו'. בשביל דורות העתידים שלאחריה יסברו שמת קודם לאתו : **שני** פעמים. דריש לך בהא ככתיבתו ל' הליכה : **מארם** נהרים כו'. פירש"י ובא לא"י ושם דבר עמו בין הבתרים ומבין הבתרים חזר לחרן ונתעכב שם חמש שנים : **עמך** הייתי. עמך דרש עמך העי"ן בחיר"ק : **החיילות** כו'. חילך הוא לשון חיל והם אותם שגייר והכניסם תחת כנפי השכינה שנאמר ואת הנפש אשר עשו : **מהדרו** של עולם. פירש"י ממזרח שהוא הדרו של עולם כד"א קורא ממזרח עיט ונאמר על אברהם מי העיר ממזרח צדק וגו' : **מרחמו** של עולם. מעת שנבראת העולם דכתיב בהבראם ודרשו חז"ל באברהם כלומר בזכותו ורש"י פי' ממקום שהאורם

עץ יוסף

בפרסום השגחת ה' עבור מעשיו הטובים · ומזה יתפרסם גם שמו · ומזה יתדבקו בו הרבה גרים · והיינו דמסיק ודריש עלה במדרש חזית סיפא דקרא על כן עלמות אהבוך אלו גרים שגיירו (נזה"ק) : (ג) ר' ברכיה פתח אחות כו' · יבואר ע"פ מאי דאי' במדרש שבחטא אדה"ר נסתלקה שכינה למעלה · וכן בחטא דור אנוש ודור המבול והפלגה נתרחק יותר אור קדושת השכינה מלמטה למעלה ותחילת התיקון היה אברהם שעל ידו נעשה שוב חיבור וקישור בין עליונים לתחתונים · וז"ש שאיחה פי' שחיבר ותפר את כל באי עולם אל הקב"ה (תרגום לחבור לאחאה) · וע"ז מפרש בר קפרא כזה שהוא מאחה את הקרע · כי מתחלה היו העליונים והתחתונים לאחדים · ואח"כ בחטא אדם נעשה כקרע ביניהם · וא"א בכח צדקתו איחה את הקרע להיות יחד (נזה"ק) : **קטנה שעד** כו' · תיבת קטנה היא ציון על תיבת קטנה שבפסוק : **שעד שהוא קטן** כו' · וכמ"ש לעיל פ"ל בן ג' שנה הכיר אברהם את בוראו : **לא היניקה לא מצות** כו' · פי' שלא היה לו מי שילמדוהו להכיר להקב"ה אלא הוא מעצמו הכיר וקיים הכל מעצמו כמ"ש לקמן פ' ס"ה נעשו כליותיו כב' כדים של מים והיו נובעין חכמה כו' : **מה נעשה** לאחותינו כו' · ביום שגזר עליו נמרוד גזירה קשה לירד לתוך כבשן האש (כדלעי' לעיל פ' ל"ח סי' י"ט) והוא כי אף אם ימסור נפשו יש צדדים אם להצילו אם לאו · כי מצד עצמו יותר היה טוב לו למות על קידוש השם לזכות נפשו באור הנגלהי · ולא מצד אלא כדי להקים ממנו זרע קודש · ולפי שיצאו ממנו ג"כ רשעים הו בזה מימינים ומשמאילים · וכן אם לא ימכור נפשו יש צדדים אם להרחיקו מאז מהשגחה העליונה · או אם עדיין כראוי לקרבו באשר לא עשה כן אלא מאמת אונס מירא וכ"ש למ"ד ב"נ אינו מצווה על ק"ה · **אם חומה** היא כו' אם מעמיד כו' · כדמפרש בתנחומא אם עומד נפשו כחומה זו פירוש עומדת ריבוי מלחמות הרבה וימסור עצמו על קידוש השם נבנה עליה טירת כסף אלו ישראל שקראם כנפי יונה נחפה בכסף · אבל אם הוא דל במצות ומע"ט לעבוד את השם בלב שלם ולפיכך לא ימסור עצמו על ק"ה · ובתנחומא הגי' ואם דל הוא מלימסור נפשו על ק"ה · נצור עליה לוח ארז מה הצורה הזו שבארז טהה לשעה ואינו מתקיים אלא לשעה · כך אין אני מתקיים עליו להגינה בו אלא לשעה בימיו באשר עכ"פ לא עשה כן אלא מיראה · אבל מ"מ לא אתקיים עליו לדורות להקים ממנו זרע הגון המתקיים לדורות (נזה"ק) : **כחומה נבנה עליה** כצ"ל דהא נבנה עליה כתוב (יפ"ת) : **אמר לפניו** כו' אני חומה · למסור נפשי על ק"ה · וכן גם שדי כמגדלות זה חמ"ו · כלו' עבור זה גם זרעי יהיו בדוגמתי כי ידמו לשורשם · והמדרש סידר כן הדברים בדרך שאלה ותשובה · ועיקר הכוונה לומר שאברהם מסר נפשו בכל לב בלבב שלם · ולכך זכה להעמיד צדיקים כמותו והוקם ממנו גוי גדול אשר לו אלהים קרובים אליו ושמו ית' נקרא עליהם כדכתיב כי חלק ה' עמו (נזה"ק) : **שנכנס בשלום** ולא הזיקוהו נידים כדרך הנדוס למיתה כי יד כל העם בו מיד (יפ"ת) : **ויצא בשלום** וכמוצאת לשון יציאה כמו היא מוצאת בשור"ק המ"ס : (ד) **החכמה** תעוז לחכם זה אברהם · כצ"ל והכי אי' בק"ר ועוד יאמר ענין נבואה דאין עוד גדול מזה להיות קרוב לה' ומתייחד אליו הדיבור · מעשרה שליטים אשר היו בעיר הדורות אשר שלטו בעולם הדומה לעיר קטנה : **מעשרה דורות** שמנח ועד אברהם · עשרה דורות הם שם ארפכשד שלח עבר פלג רעו שרוג נחור תרח אברם הרי ביחד עם אברהם יש י' דורות · והוצב דרך כלל י' דורות עם אברהם : **אלא עמך** ודרש לך להוסיף דברתי ולא לעשרה דורות בקדמוך (יפ"ת) · ובק"ר פ' החכמה תעוז הגי' שמנח עד אברהם לא נהר הקב"ה בכולם ולא כרת אתם ברית אלא עמו : (ה) **רפאנו** את בבל כו' · לעיל פ' ל"ח סי' ה' · ושם מבואר מ"ש ונלך איש לארצו שהבילם ה' על פני כל הארצות כל אחד לארץ המיוחד לו כפי מדרגתו והיינו דמסיק ויאמר ה' אל אברם לך לך כו' · גם לאברהם נאמר לך לך היינו אל ארץ המיוחדת לך (נזה"ק) : (ו) **פתח** אהבת צדק כו' · פייסו זה להרוגי יתרא דלך לך : **חלילה לך** כו' נשבעת כו' מערים על השבועה · דמינע לשון זה בהילול שבועה לא יחל דברו : **נשבעת ואמרת** כמ"ש אשר נשבעתי מעבור מי נח עוד על הארץ : **מבול של** אש אתה מביא · גם זאת הלילה לך אחר שגם זה הוא כליה מאי נ"מ בזה : **השפט כל הארץ** לא יעשה משפט · דרש דה"ק מי שהוא שופט כל ארץ כמוך ראוי שלא יעשה משפט שהוא דין גמור שאין העולם מתקיים בדין גמור · אלא צריך לשתף דין ברחמים : **אין דין** פי' אין מקום לדין גמור בלא רחמים : **אין עולם** א"א לעולם להתקיים : **תופש החבל** בתרין ראשין · מי שרוצה לקרב אליו דבר רחוק צריך לקשור ראש האחד של החבל בחוזו דבר והראש השני בידו · אך אם תופס שני ראשי החבל בידו לא ישיג תבוקשתו לעולם : **את בעי** עלמא כו' · אתה רוצה העולם ותרצה גם דין דקושטא בלי וויתור קנא · ועיין בויק"ר פ"י : **סב לך** כו' · קח לך אחד מהן שאם אין אתה מוותר מעט לפנים מן השורה אין העולם יכול להתקיים : **אברהם אהבת** צדק כו' · פי' אהבת לצדק את הבריות ושנאת מלחייבן · ופירושו אהבת לצדק את הבריות אם ימצא להם זכות · ושנאת מלחייבם אף אם לא ימצא להם זכות · שהרי בקשת להטות עליהם חסד וגם בקשת לזכותם מכח השבועה (יפ"ת) ומזה ראיתי טוב לבך אחד · ע"כ זכית לנבואה הנקראת שמן ששון כי אין שמחה למעלה משמחת השגה וקבלת השפע : **אלא עמך** וזהו שאמר לך לך שאמר לך להודך היה דבור הנבואה כדלעיל סי' ד' : (ז) **אם** לענין החשבון ועד עכשיו מתבקש לו עוד ס"ה שנים · כצ"ל (יפ"ת) ור"ל שהרי כשנולד אברהם היה תרח בן ע' שנה · ותנינן בס"ע אברהם בן ע' שנה היה כשנדבר עמו בין הבתרים · וכן הוא בתרגום דרב יוסף (ד"ה א' ז' פסוק כ"ו) · וחזר לחרן ועשה שם עד ה' שנים נמצא כשיצא מיציאה הראשונה לא היה תרח אלא בן קמ"ה שנה ועדיין מתבקש לו לתרח ס"ה שנה שהרי היה תרח ר"ה שנה · שמ"ש ואברם בן ע"ה שנה בצאתו מחרן זה היה ביציאה שניה · ואע"ג דבתר הכי כתיב המראה של בין הבתרים אין מוקדם ומאוחר בתורה וכ"ת תוס' פ"ק דברכות : **מתחלה אתה דורש** כלומר מתחלה נ"ל שלכי שהיה רשע נחשב כמת בחייו · והא רמיז לה קרא הכא בתרח לפי שהיה א"א מפחד כו' (ועיין ביפ"ת ובנזה"ק) : **בחייהם קרויים מתים** וכל זמן שהיה אברהם עמו היה בשביל אברהם : **לך אני** פוטרך כו' · לך בהא קדייק (מת"כ ונזה"ק) אמר לו הקב"ה לך לך וכו' ומבית אביך הרי פטרו . **שאני מקדים מיתתו** להורות שכאילו יצאת לאחר מיתתו נחשב לפני והוא ג"כ מטעם הנ"ל לפי שהרשעים בחייהם קרוים מתים : (ח) **לך לך** שתי פעמים לך בקמ"ץ נ"כ לשון הליכה · והיינו אחד מארם נהרים ואחד מארם נהור · כי יש שני ארם כמ"ש ריש תולדות פדן ארם ופרש"י שני ארם ארם נהרים וארם צובה : ומפורש בתורה סדר חיי שרה וילך אל ארם נהרים אל עיר נחור · וכן בריש ויצא וילך חרנה והיינו פדן ארם שכתוב בסוף תולדות וילך פדנה ארם · וא"כ מ"ש מארם נהרים היינו מ"ש מארצך · ואחד מארם נהור היינו מעיר נחור · ואלו ב' המקומות היו סמוכים זה לזה אלא שהיה נהר מפסיק ביניהם ואברהם היה מתגורר בשניהם יחד · שבאחד היה מתגורר מצד רכושו ומקנה קנינו · ובאחד היה מתגורר בעיקר שכונת דירתו וצוה לו הקב"ה להסיע עצמו משניהם יחד (נזה"ק) : **ר' נחמיה** כו' · ס"ל שארם נהרים וארם נהור נכללו שניהם בשהם במאמר אחד · משום דתרוייהו כחדא חשיבי · אלא חד לך רמז על מה שהבריחו מבין הבתרים והביאו לחרן ושוב חזר לא"י · וכדאי' בסדר עולם הובא לעיל סימן ז' : (ט) **הה"ד** עמך נדבות כו' · כל המזמור הזה נדרש באברהם בחלק ובשוח"ט ק"י ובויק"ר פ' כ"ה דברים רבה פ' ב' · ובא לתקן בזה שיטת מ"ד כשיצא והפריחו מבין הבתרים והביאו לחרן (אולי צ"ל והבריחו מבין הכותיים והביאו לחרן ועיין רמב"ן) עמך הייתי בעת נדבות שנדבת נפשך למסור אותה לכבשן האש על קדושת שמי · כענין שנאמר אני ה' אשר הוצאתיך מאור כשדים · ושעי' פרסום גם זה הייתי עמך ביום חילך ביום שכנסת לי כל החילות והאוכלסין שנתגיירו ע"י פרסום הנס של אור כשדים : **שהייתי עובד** עע"ז כל שנים הללו · ס"ל כמ"ד שבן מ"ח שנה הכיר את בוראו (יפ"ת) : **מה טל פורח** כי

נזוח

עונותיך פורחים מה הטל הזה סימן ברכה לעולם . אף אתה סימן ברכה לעולם : (י) יא הה"ד (תהלים נה) ואומר מי יתן לי אבר כיונה אעופה ואשכונה. למה כיונה . ר' עזריה בשם ר' יודן אמר לפי שכל העופות בשעה שהם יגעים. הן נחין על גבי סלע או על גבי אילן . אבל היונה הזו בשעה שהיא פורחת ויגיעה. קופצת בא' מאנפיה ופורחת בא' מאנפיה . (שם) הנה ארחיק נדוד . נדנוד . טלטול אחר טלטול . (שם) אלין במדבר סלה . מוטב ללון במדברות של ארץ ישראל ולא ללון בפלטריות של חוצה לארץ . ואם תאמר שלא נהג אברהם ושמת על דיבור המקום . ולמה לא יצא . שעדיין לא הורשה. אבל משהורשה וילך אברם כאשר דבר אליו ה' וילך אתו לוט. א"ר לוי בשעה שהיה אברהם מהלך בארם נהרים ובארם נחור . ראה אותן אוכלים ושותים ופוחזים. אמר הלואי לא יהא לי חלק בארץ הזאת . וכיון שהגיע לסולמה של צור ראה אותן עסוקין בניכוש בשעת הניכוש בעידור בשעת העידור . אמר הלואי יהא חלקי בארץ הזאת . א"ל הקב"ה לזרעך אתן את הארץ הזאת : (יא) יב א"ר לוי ב' פעמים כתיב לך לך ואין אנו יודעים איזו חביבה אם השנית אם הראשונה : (יב) א"ר יוחנן לך לך מארצך מאפרכי שלך . יג וממולדתך זו שכונתך . ומבית אביך זו בית אביך. אל הארץ אשר אראך . ולמה לא גלה לו . כדי לחבבה בעיניו וליתן לו שכר על כל פסיעה ופסיעה. הוא דעתיה דר' יוחנן דאמר ר"י (בראשית כב) ויאמר קח נא את בנך את יחידך . יד א"ל זה יחיד לאמו וזה יחיד לאמו . א"ל אשר אהבת . א"ל ואית תחומין במעיא. א"ל את יצחק . ולמה לא גלה לו כדי לחבבו בעיניו וליתן לו שכר על כל דבור ודבור . דאמר רב הונא בשם ר' אליעזר בנו של ריה"ג משהא הקב"ה ומתלא עיניהם של צדיקים ואח"כ הוא מגלה להם טעמו של דבר . כך אל הארץ אשר אראך . על אחד ההרים אשר אומר אליך . (יונה ג) וקרא אליה את הקריאה אשר אנכי דובר אליך . (יחזקאל ג) קום צא אל הבקעה ושם אדבר אתך : (יג) ר' ברכיה בשם ר' חנינא אמר טו למלך שהיה עובר ממקום למקום ונפלה מרגלית מעל ראשו. עמד המלך והעמיד פמליא שלו שם . ועשה צבורים והביא מכברות וכבר את הראשונה ולא מצאה . בשניה ולא מצאה . ובג' מצאה . אמרו מצא המלך מרגלית שלו . כך אמר הקב"ה מה צורך היה לי ליחס שם ארפכשד שלח עבר פלג רעו שרוג נחור תרח . אלא בשבילך. (נחמיה ט) ומצאת את לבבו נאמן לפניך . כך אמר הקב"ה לדוד . מה צורך היה לי ליחס פרץ חצרון רם עמינדב נחשון שלמון בועז עובד ישי דוד . לא בשבילך . (תהלים פט) מצאתי דוד עבדי בשמן קדשי משחתיו : (יד) ואעשך לגוי גדול . טז א"ל ומנח לא העמדת ע' אומות . א"ל אותה אומה שכתוב בה (דברים ד) כי מי גוי גדול אני מעמיד ממך . אמר ר' ברכיה אתנך ואשימך אכ"כ אלא ואעשך . משאני עושה אותך בריה חדשה את פרה ורבה : (טו) ר' לוי בר חייתא ורבי אבא בריה דרבי חייא בר אבא אמרו יז שלש גדולות וארבעה ברכות כתיב כאן . יח בשרו שהן שלשה אבות וארבע אמהות . אמר ר' חייא לפי שהדרך מגרמת לשלשה דברים . ממעטת פריה ורביה . וממעטת את היציאה . וממעטת את השם . ממעטת פריה ורביה ואעשך לגוי גדול. ממעטת את היציאה ואברכך . ממעטת את השם ואגדלה שמך. ולפום דאמרין אינשי מבית לבית חלוק. מאתר לאתר נפש . ברם את לא נפש את חסר ולא ממון : (טז) ר' ברכיה בשם ר' חלבו אמר יט שיצא מוניטון שלו בעולם . ארבעה הם שיצא להם מוניטון בעולם . אברהם ואעשך לגוי גדול

יד יוסף יא ילקוט תהלים : יב לקמן פ' נ"ס . וילקוט ס"ז : יג לקמן פ' נ"ס . וילקוט ס"ז : יד פסיקתא רבתי פ"מ . ותוס' . ותנחומא וירא . סנהדרין פ"ט . פדר"א פ' ל"א : טו ילקוט ס"ז : טז ילקוט ס"ז : יז ילקוט ס"ז : יח בנ"ל פי"א . מלכי פ' סוף קונה : יט ילקוט ס"ז . ב"ק צ"ז :

מתנות כהונה

שהלוחה יונאה כשיעסק שואל מרחם אמו : ה"ג בילקוט תלים והכתוב מדבר באברהם . למה כיונה : קופצת כלומר מנענע עצמו לפי שא"א לפרוח באחד אם לא שיתנענע גם האחר קצת או מאגפן קצת כלומר כובשת את האחד על הגוף למען ינוח : ה"ג נדנוד אחר נדנוד טלטול . ור"ל ואת"ת גהן והוא ל' ניהון כלומר מאחר שהיה מלבן ומזרז לנחת למה נתעכב בחרן ה' שנים כמו שכתבתי למעלה בסוף סדר נח : אבל משהורשה כו' . דייק מדכתיב כאשר דבר ה' ללמד שמיד שבא עליו דבר ה' היה הולך הוא : ופוחזים פי' הערוך קופצים כלומר עוסקים בליצנות ובשמחות : לסולמה של צור . פירש"י פ"ק דביצה צור היתה יושבת על הר גבוה והיו עולין לה במעלות לפיכך קורין אותה סולם : הארץ הזאת . ה' דהארץ קדייק הארץ המיוחד שתמיד אותה : ב' פעמים . אחת כאן ואחת גבי עקידת יצחק : אם הראשונה . מן מה דכתיב אל ארץ המוריה מן הראשונה פי' מדלא אמר נ"כ אל ארץ כנען ופי' אותה בהדיא ארץ המוריה הרי גילה שהגליה הזאת היתה חביבה עליו וכן פירש"י לקמן פ' נ"ה : מאפרכי שלך . בערוך משמע כל העיר בכללה : על כל פסיעה כו' . שאם גלה אותה מיד היה מקצר הדרך למהר ביאתו שמה ועכשיו היה הולך ומהלך למצוא אותה ארץ שדבר לו המקום וכן פירש הרמב"ן : ואית תחומין במעיים לידע מי הוא החביב יותר שמיהם אהובים עלי : משהה כו' . משהה וממשיך לגם ועיניהם תלויות ומצפות מתי יגלה להם וכפ' ל"ה פירש"י מגלה ל' שיטות כדי ל"ה נרם מתהא והוא לבן תוהו ובהו : רבי ברכיה כו' . חוזר למעלה שקובר ביחוס בני נח ואח"כ ויאמר ה' אל אברם ועם אחד מהם לא נתייחד הדיבור : פמליא שלו . עשה צבורים . מאותו עפר שנפלה המרגלית שמה : את הראשונה צבר הראשון . הכי גרסי' : אמרו מצא המלך כו' . דרך שמחה ובשורה טובה : ומצאת וגו' . ל' מציאה נופל על דבר המתבקש כד"א ויבוקש הדבר וימצא . ושוב כל יוצא חלצי לא יהיו אלא אומה אחת יהודה עמהם אלא שהוא יתירה על ע' אומות אומה קדושה כמו לשון הקודש ל' לאומות ביחוד בקדושה פרטית : ואעשך לשון בריאה כד"א ויעש ה' אלהים וכן הוא בתנחומא : בריאה חדשה . שהוציאו ממזלו הראשון גם נבראים המילה כמתה לעולי : ואעשך לגוי גדול ואגדלה הרי כאן ואברכך גם הוא לשון גדולה כד"א אשר עשה את משה ואת אהרן פי' אשר הגדיל את משה כי היאך גב' נמא דף נ"ד וכ"מ בתנחומא : וארבע והיה ברכה . ואברכה . ואברכך . פירש"י שאין דרך ארץ לשמש מטתו בדרך : היציאה הממון שעיקרו עומד להוצאה : ממעט את השם . פירש"י שאינו יכול לקיים מצות הש"י כמו שהוא במנוחה בביתו : ולפום דאמרי כו' . ולפי מה שאומרים הבריות המטלטלים ממקום למקום רק מבית לבית אפילו חלוק או כה"ג ממקום למקום אחר מאבד נפש אתה כלומר מטורח הדרך נחלש הגוף ונאבד כחו : ברם את . אבל באמת אתה כו' : רבי ברכיה אחר על ואגדלה שמך : מוניטון מטבע : ה"ג אברהם ואגדלה שמך יצא לו מוניטין

ענף יוסף

סעולם ולהתגלגל עליהם תמיד את קודם פ' לך לך : (י) [ולמה יצא מלקי כו'] א"ל הקב"ה לזרעך אתן . כו' דעם המורגם שכל עניני פלגתם היו רק ע"י שמים . גם מדרש במ"ס אל הארץ אשר אראך . מגלמן סגולה

עץ יוסף

בלוחה החמה הטל הולך לו ואיננו כאילו עשה לו כנפים ויפרח לו • וזהו לשון מפריח הטל שברים מתעניה והליא' (הושע ו) כטל משכים הולך : אף עונותיך פורחים כי כאשר זרחה בשם חכמתו על אברהם והכיר את בוראו בהכרה גמורה בעבור שנתקדש בקדושת הארץ אשר היושב בה נשוא עון · פרח ונמחק ממנו כל עון ילדותו ונעשה כבריה חדשה : מה הטל הזה סימן ברכה לעולם . אף אתה סימן ברכה לעולם דהיינו להכניס בני אדם תחת כנפי השכינה לתקן העולם אשר בו תלוי עיקר ברכות העולם וכן כתיב והיה ברכה : (י) הה"ד מי יתן לי כו' דריש מקרא זה על אברהם כשיצא מאור כשדים לחרן שבאותו הפרק היה מתאוה ללכת לכנען אלא שעדיין לא הורשה ע"פ הדבור והולך להתעכב שמה כדי לגייר גרים : למה כיונה כו' קופצת באחת מאגפיה · כלומר שאחת מאגפיה שנוח אבל גופה שיונה אינה נחה מפריחתה על איזה מקום · אלא נחה באחת מאגפיה ופורחת בשנית · כך רצה אברהם לרוץ תמיד בלי מנוחה בנתיים עד בואו אל מקום הקודש : נדוד דה"ל למימר נד ואמר נדוד ככל הד' נדידה וטלטול הרבה · ובילקוט כאן הגירסא מנוד אחר מנוד וטלטול אחר טלטול : אלין במדבר סלה שמוטב לו ללון במדבר של ארץ ישראל מללון בפלטריות של הרשעים של דור הפלגה : ואם תאמר שלא נהג כו' · לשון שממה ור"ל ומ"ת שלא שמה אברהם על דברי המקום כאשר לא היה או כשבא לחרן מן הזריזין המקדימין ללכת אל ארץ הקדושה מפני שהולך לשבת בחרן כדי לגייר גרים מ"מ לא היה לו להתעכב כ"כ · על זה אמר הדבר אלא למה לא יצא לפי שעדיין לא הורשה : בשעה שהיה אברהם כו' · כשעבר אברם בארץ עד מקום שכם עד אלון מורה וגו' וירא ה' אל אברם ויאמר לזרעך אתן את הארץ הזאת דה"ל להבטיחו הבטחה זו מיד בבואו אל גבול הארץ אלא כאשר בא לפני עוסקים ביישובו של עולם או אמר הלואי יהא חלקי בארץ הזאת וכאשר ה' רצון יראיו יעשה לפיכך ענהו ה' משמי קדשו ואמר לזרעך אתן את הארץ הזאת אשר בחרת : ופוחזים : לסולמה של צור עיר היתה יושבת על הר גבוה והיו עולין לה במעלות לפיכך קורין אותה סולם (רש"י) : (יא) אם הראשונה ממה דכתיב אל ארץ המוריה הוי · שניה חביבה מן הראשונה כנ"ל (מ"כ) וכן הוא לקמן פ' נ"ה · משום דארץ המוריה רמז שמשם הוראה או יראה יוצאה לעולם כדלקמן בפרשה נ"ה · פירוש אמר איזו חביבה לפני ה' ספי וקאמר שנסיון העקידה חביב ספי ולכך זרזו יותר בו שהראה הדרך כאומרו אל ארץ המוריה (יפ"ת) : (יב) מאפרכיא שלך כלל המתח · ושכונתך היא המדינה שגוכן בה ולפ"ז מבית אביך ילמוד על העיר שיושב בה והוא בית אביו · או יהיה פירוש איפרכיא המדינה · והשכונה העיר שסמוך להמדינה אשר שוכן בו ומבית אביך בא לרמז לו שיפרד מהם (יפ"ת) : זו שכונתך וכן לקמן בפרשה ל"ט גרסינן מארץ מולדתך זו שכונתך אבל במד' רות גרסינן וארץ מולדתך איפרכיא שלך . ועיין יפ"ת : ולמה לא גילה לו · פי' ארץ כנען · ומפני כדי לחבבה בעיניו שיהיה תאב לידיעתה ותבוא לו הידיעה אחר התשוקה כדאמר רב הונא משהא הקב"ה ומתלא עיניהם וכו' (יפ"ת) : על כל פסיעה ופסיעה · שמי שמגמתו למקום ידוע סמוך לבו שבהגיעו שם ינוח · אבל מי שהולך בלי ידיעת מקום תחנותו ירצה בעיניו כל פסיעה ופסיעה משא כבד · ולכן כל עוד שיהיה נוסע יגדל שכרו . והכי א' במדרש תנחומא : זה יחיד לאמו כו' · כלשון קצר פה וה"נ לקמן פ' נ"ה א"ל הרין נגון אית לי מ"ל זה יחיד לאמו וזה יחיד לאמו כו' · ובאמת אברהם לא הבין דבר אלא לפי שבמאמר בנך יחידך אזה בן כו' לכך הוסיף הקב"ה ביאור בדבריו אלא שהמדרש סידר הדברים כאילו אברהם היה מתווכח עמו (יפ"ת) : משהא הקב"ה כו' כלומר משהה להם הדיבור בדבר מצוה להעמידם בתוחלת ממושכה כדי להרבות שכרם תלוים וערה אגרא · אל הארץ אשר אראך · ועל אחד ההרים אשר אומר אליך · ולא גילה לו כדי להרבות שכר על כל דבור ודבור · ויונה נו הקריאה נתנך : (יג) ר' ברכיה כו' · איסורא דלך לך קאי דרמיז מנין כל הדורות הראשונים הוו בשבילך · ולכך לאוי שמפרד מהם לעבודתי (יפ"ת) : פמליא חיילותיו : ועשה צבורים מאותו עפר שנפלה המרגלית שמה : את הראשונה צבר הראשון : ובג' מצאה התחיל במשל בג' על ג' בני נח שמיחס אותם אחר המבול ולא מצא אלא בשליש היה בזרע שם · ושם מצא שהוסב סוף סדר נח יחוס שם פעמיים · קודם הפלגה ואחר הפלגה · ונפסם ב' מונה עשרה דורות עד אברהם ומונה בקיצור וכשהגיע לאברהם אמר ויאמר ה' אל אברם : מצא המלך דרך שמחה ובשורה טובה : אלא בשבילך כדי להזכיר אברהם באריכות · ובמדרש רות בסופו הבי' אלא בשבילך אברם הוא אברהם כלומר זהו שנפיתי ויחלתי לו בקפסתו ומנחתיו : ומצאת וגו' לשון מציאה נופל על דבר המתבקש כד"א ויבוקש הדבר וימצא : (יד) ומנח לא העמדת כו' · ומאי רבותא והרי בריתו של נח יקר מברים שלו שבעים פעמים : אותה אומה כו' · שהאחד שלך יקר שאותה אומה כו' אני מעמידה ממך · שמ"מ ואעשך לגוי גדול היינו גדול במעלת החשיבות והוא גוי גדול אשר לו אלהים קרובים אליו (מה"ק) · ואפשר שבאמת לא עבר הויכוח הזה בפועל בין אברהם להקב"ה אלא שבמאמר הקב"ה בדבריו ממה שהיה אברהם יכול להקשות לו (המ"כ) · וכה"ג כתבתי לעיל סימן י"ב : אתנך אשימך משמע שהוא עצמו כבר עשוי אך שיתן וישים לו דבר שלא היה לו · אך ואעשך משמעותו שיעשנו בריה חדשה כד"א ויעש אלהים את הרקיע · וכן הוא במ"ר פי' י"א בהדיא · וכן הוא בתנחומא : בריאה חדשה שהוציאו ממזלו הראשון גם נבראים המילה כמתה לעולי : (טו) שלש גדולות שבי' גדולות רמז לג' אבות שהגדולה נאותה · והברכות רמז לד' אמהות שהברכה נרגל הבית כדילך מלאברהם הטיב בעבורה (יפ"ת) · וכך צריך לגרוס שהן שלשה אבות וארבע אמהות · וס"א גדולות אינן אלא שתים · ואעשך גדולה. היא דכתיב ה' אשר עשה את משה כנ"ל (מ"כ) וכן הוא במל"ר פי"ג · ור"ל והלא גדולות אינן אלא ב' ואעשך לגוי גדול ואגדלה שמך · אבל ברכות ד' ואברכך · והיה ברכה · ואברכה · ואברכו · ומתרץ שהיבת ואעשך גם הוא לשון גדולה כדכתיב אשר עשה את משה שפירושו אשר הגדיל : ממעטת פ"ו שאין דרך ארץ לשמש מטתו בדרך (רש"י) : היציאה הממון שעיקרו עומד להוצאה : ממעט את השם כי בדרך אינו יכול לעשות מעשים טובים ולאו פרסום · ומ"מ לשל סלסל עצמך בעולם ושמך מגדל · שהאמת שאלו בני אדם שאינם גדולים ומפורסמים שמם מתמעט בדרך אך הגדולים והמפורסמים אם נוסעים ממקום למקום או שמם מתגדל הרבה יותר : ולפום דאמרי אינשי כו' · ולפי מה שאומרים הבריות קשה הטלטול ועוקר דירתו אפי' רק מבית לבית אי אפשר שלא יאבד חלוק או דבר אחר : ומאתר לאתר נפש פי' ממקום למקום נאבד נפש · כלו' מטורח הדרך נחלש הגוף ונאבד כחו : ברם את כו' פי' אבל באמת אתה לא יחסר לך כלום · והוא והיה ברכה שיעמוד בברכתו (מה"ק) : (טז) ארבעה הם פי' שאלו ד' כמו כרם שיצא להם מוניטון והסקיפו לכם מטבע יוצא בעולם : מוניטון פי' מטבע : אברהם

נדול יצא לו מוניטון . ומהו מוניטון שלו זקן וזקנה מיכן בחור ובתולה מיכן . כ יהושע (יהושע ו) ויהי ה' את יהושע ויהי שמעו בכל הארץ . יצא לו מוניטין בעולם · מהו . שור מיכן וראם מיכן . על שם (דברים לג) בכור שורו הדר לו וקרני ראם קרניו . דוד (ד"ה א יד) ויצא שם דוד בכל הארצות . יצא לו מוניטין בעולם . ומה היה מוניטון שלו מקל ותרמיל מיכן ומגדל מיכן על שם (שיר ד) כמגדל דוד צוארך . כא מרדכי (אסתר ט) כי גדול מרדכי בבית המלך ושמעו הולך בכל המדינות יצא לו מוניטון . ומה מוניטון שלו שק ואפר מיכן ועטרת זהב מיכן : (יז) א"ר יודן כב קובע אני לך ברכה בשמונה עשרה אבל אין את יודע אם שלי קודמת אם שלך קודמת · א"ר אחויה בשם ר' זעירא שלך קודמת לשלי בשעה שהוא אומר מגן אברהם אח"כ מחיה המתים . ר' אבהו אמר הבט נא שמים אב"כ אלא כג השמים אמר הקב"ה בה"א בראתי את העולם הריני מוסיף ה"א על שמך ואת פרה ורבה . וא"ר יודן והיו אותיותיך מנין אברככה רמ"ח . א"ר לוי לא שם אדם פרה מאברהם עד שנתברך . ולא שמה לו עד שנתברך כאברהם . כיצד אברהם היה מתפלל על עקרות והם נפקדות . ועל החולים והם מרויחים . ר' הונא אמר לא סוף דבר אברהם הולך אצל החולה . כד אלא החולה רואה אותו ומרויח . א"ר חנינא אפי' ספינות שהיו מפרשות בים הגדול היו ניצולות בזכותו של אברהם . ולא של יין נסך היו . אתמהא . אלא חלא מזיל חמרא . בכל מקום שיין עכו"ם מצוי יין של ישראל נמכר בזול . א"ר יצחק אף לאיוב עשה כן שנא' (איוב א) מעשה ידיו ברכת . לא נטל אדם פרוטה מאיוב ונצטרך ליטול ממנו פעם שנייה : (יח) והיה ברכה . כה קרי ביה בריכה . מה בריכה זו מטהרת את הטמאים . אף את מקרב רחוקים ומטהרם לאביהם שבשמים . א"ר ברכיה כבר כתיב ואברככה מה ת"ל והיה ברכה . אלא אמר לו עד כאן הייתי זקוק לברך את עולמי מיכן ואילך הרי הברכות מסורות לך . ולמאן דחזי לך למברכ' בריך . ואברכה מברכיך . א"ר ירמיה כו החמיר הקב"ה בכבודו של צדיק יותר מכבודו . בכבודו כתיב (שמואל א ב) כי מכבדי אכבד ובוזי יקלו ע"י אחרים . ובכבודו של צדיק כתיב . ואברכה מברכיך ומקללך אאור אנא . כז תניא אלו ברכות שאדם שוחה בהם . באבות תחלה וסוף . מודים תחלה וסוף . והשוחה על כל ברכה וברכה מלמדין אותו שלא לשוח . ר' יצחק בר נחמן בשם ריב"ל אמר כח כהן גדול תחלת כל ברכה שוחה . והמלך בתחלת כל ברכה וסוף כל ברכה שוחה . ר' סימון בשם ריב"ל אמר המלך משהיה כורע לא היה נזקף עד שהיה גומר כל תפלתו . הה"ד (מלכים א ח) ויהי ככלות שלמה להתפלל אל ה' את כל התפלה והתחנה הזאת קם מלפני מזבח ה' מכרוע על ברכיו וכפיו פרושות השמים . ואיזו כריעה ואיזו בריכה . כט ר' חייא רבה הראה כריעה לפני ר' ונפסח ונתרפא . ובר סיסי הראה בריכה לפני ר' ונפסח ולא נתרפא : (יט) ונברכו בך . הגשמים בזכותך . הטללים בזכותך . ל הה"ד (אסתר ב) ויודע הדבר למרדכי ויגד לאסתר המלכה וגו' . זה מהול וזה ערל . וחס עליו . אתמהא . ר' יהודה ור' נחמיה . ר"י אומר (תהלים קיט) מזקנים אתבונן כי פקודיך נצרתי . אמר . יעקב בירך את פרעה שנא' (בראשית מז) ויברך יעקב את פרעה . יוסף גילה לו . דניאל גילה לנבוכדנצר . אף אני כן (אסתר ב) ויגד לאסתר המלכה · ור' נחמיה אמר . אמר הקב"ה לא"א ונברכו בך כל משפחות האדמה ובזרעך . אין תימר דלהוי עתירין הרי עתירין אנון מינן . אלא לשאלה כשהן נכנסין לצרה הם נשאלים לנו ואנו מגלים להם : (כ) וילך אברם כאשר דבר אליו ה' וגו' . ולוט טפל לו . ואברם בן שבעים וחמש שנים . הה"ד (שם) ויהי אומן את הדסה היא אסתר . לא רב אמר בת ארבעים היתה . ושמואל אמר בת שמונים שנה . רבנן אמרי בת שבעים וחמשה . ר' ברכיה בשם רבנן דתמן אמרי . אמר הקב"ה לאברהם לב אתה יצאת מבית אביך בן ע"ה שנים חייך אף גואל שאני מעמיד ממך יהיה בן ע"ה שנים כמנין הדסה : (כא) ואת הנפש אשר עשו בחרן . לג א"ר אלעזר בר זימרא אם מתכנסין כל באי העולם לברוא אפילו יתוש אחד אינן יכולין לזרוק בו נשמה ואת

אמר

יד יוסף כ ילקוט יהושע רמז י"ז . כא אס"ר וילקוט שם . ופדר"א פרק נ' : כב במד"ר פ' י"א . פסחים קי"ז · ילקוט ס"ז · תנחומא ס"ז : כג ילקוט ד"ה אלף ע"ג . מנחות פ"ט : כד ב"ב פ"ז : כה במד"ר פ"א . תנחומא ס"ז . בוח"ע א' . ילקוט ס"ז . תנחומא נשא סי' ס' . ויחי סי' י' : כו אגדת שמואל ס"ח · כז ברכות ל"ד . ירוש' פ"ק דברכות . ותוספתא פ"ק דברכות : כח ברכות ל"ס . ירוש' ברכות קרוב לסופו : כט סוכה נ"ג . תענית כ"ס . מגילה כ"ב שבועות ס"ו : ל מגילה כב . ילקוט אסתר וס"ז : לא ילקוט אסתר : לב ילקוט ס"ז : לג לקמן פ' פ"ד . חוש פסוק גרים שמעך . תנחומא ס"ז . ירוש' פ"ד מיתות . פ"א . פסיקתא רבתי פ' מ"ג . ספרי פסקא ל"ב ה"ב . במד"ר פ' י"ג . זוהר ס"ז . דף ע"ט . ילקוט ס"ז . וילקוט ויבא . אדר"נ פ' י"ב ;

מתנות כהונה

מוניטין וכ"מ בהב"א בשם התוס' בב"ק דף צ"ז : **ואגדלה** שמך . משמע ששמו יוצא בכל העולם : **בחור** ובתולה . פירש"י בפ' הגוזל רמז ליצחק ולרבקה ואולי אחר שנולדו יצא המטבע או קודם והיה דרך נבואה ועי"ל שרמז על שהיו שניהם זקנים ועשו פרי כמו בחור ובתולה ובתוספ' פ' הגוזל קמא איתא שמצד אחד היה כתוב זקן וזקנה וכו' דאילו הצורות הא אסור לעשות צורת אדם : **מקל** ותרמיל . רמז שהיה בראשונה רועה צאן : **ותרמיל** שק קטן שבו מניחין הרועים מאכלם כד"א בכלי הרועים ובילקוט : **קובע** אני לך ברכה כו' . והיה ברכה דייק פירש"י בחומש ועיין בפ' נשא פ' י"א : כ"ג **שלך** קודמת לשלי משהן אומרים כו' ועיין כ"ז בפ' כהן פ' י"א : כ"ג **שמים** אין כתיב כאן אלא השמימה אמר הקב"ה בה"א בראתי כו' וכן היא גי' הילקוט ורש"י : כ"ג בילקוט ורש"י מנין ואברכך מה אברככה רמ"ח אף אותיותיך רמ"ח : ולא קחשיב וי"ו הביתוס וכן פירש"י : **שם** לשון שומת ב"ד ור"ל קנה בשומא ושויא : **כיצד** כלומר כיצד היה כחו גדול : **הלא** מזיל חמרא גרס . פי' כל מקום שיש חומץ הרבה שיין הוא בזול כן היה נזול יין נסך כדי שיהיה יין כשר בזול ומלא' דגרסי' הלא ומזיל כו' ופי' החומץ היה נזול כדי שהיין יהיה בזול והרואה יראה כי אינו נכון : **ונצטרך** ליטול מפני שהיה מתברך באותו פרוטה : **ולמאן** דחזי כו' . ולמי שראוי והגון בעיניך להתברך ברכתו : **יקלו** הקוף פתוחה פי' יהיו נקלים ע"י אחרים ולא כתיב אקללם : **אנא** אני בעצמי : **תניא** כו' . על והיה ברכה קאי : **בר סיסי** . הוא לוי בר סיסי : **ונפסח** ל' פסח וצולע . ועיין סוף מסכ' סוכה : **וחס** עליו . מרדכי היה חס על אחשורוש הרי נתקיים : **ונברכו** בך כל משפחות האדמה . וכדמפרש ואזיל אמר מרדכי יעקב בירך כו' גלה לו פתרון חלומו : **אמר** הקב"ה . כן אמר מרדכי : **אין** תימר כו' . א"א שיתברכו שיהיו עשירים הרי כבר הם עשירים בלא ברכותינו יותר ממנו : **רבנן** דתמן אמר גר' פי' ר' ברכיה אמר כן בשם רבנן של א"י : **בן** שבעים וחמשה כו' . גבריא בין שנפרים היה בן ע' כדאי' בסדר עולם

עץ יוסף

אברהם ואעשך לגוי גדול · ואגדלה שמך · וכמ"ש אצל יהושע ודוד ומרדכי · ועיין ב"ק דף צ"ז מטבע של ירושלים ומטבע של אברהם אבינו : **זקן וזקנה** היינו אברהם ושרה · בחור ובתולה יצחק ורבקה (רש"י פ' הגוזל) · גם י"ל דהכל קאי על אברהם ושרה דבשרה כתיב אחרי בלותי היתה לי עדנה ואברהם נמי חזר לימי נערותו כדאי' מ"ד לקמן פרשה מ"ח · לכן היה מטבע שלו מצד אחד זקן וזקנה ומצד אחד בחור ובתולה לרמוז שנהפכו מזקנים לבחורים וכעין דוד דמקל מכאן ומגדול מכאן · וכן מרדכי · לרמוז שתי מצביהם הנהפכים בחסדי ה' · וכן הוא בענין המוניטין של יהושע שור מכאן וראם מכאן · והיינו כמ"ש בספרי שור כחו קשה אבל אין קרניו נאות ראם קרניו נאות אבל אין כחו קשה וניתן לו ליהושע כחו של שור וקרניים של ראם (יפ"ת ומה"ק) : **זקן וזקנה** כו' · מצד אחד היה כתוב זקן וזקנה וכו' דאילו הצורות הא אסור לעשות צורות אדם : **בכור שורו** ויהושע בא מאפרים : **מקל ותרמיל** רמז שהיה בראשונה רועה צאן והיה לו מקל ותרמיל : **שק ואפר מכאן** ובסוף אס"ר הגירסא מרדכי מכאן ואסתר מכאן : **(יז) קובע** אני לך ברכה כו' · דרש והיה ברכה והיה בברכת י"ח · ומסיק ואמר אבל אין אתה יודע אם שלי קודמת אם שלך קודמת א"כ אחויה שלך קודמת וכו' · ובתנחומא מהו והיה ברכה שברכתך קודמת לברכתי בתחלה אומר מגן אברהם ואח"כ מחיה המתים · ועיין במ"ר פ' י"א הגירסא הובא ברש"י בחומש כאן : **אלא השמים** נ"ל אלא השמימה ויש כאן בזה הה"א מיותרים האחד לרמוז על שבה"א ברא שמים כמ"ש לעיל פ' י"ב · והה' הב' לרמוז שעל ידי שיוסיף לו ה' על שמו יהיה פרה ורבה · ומייתי הא הכא לפרושי הא דכתיב הכא ואגדלה שמך והיה ברכה כלומר אגדיל ה' בשמך והוא אות ה' של שם המיוחד שבו נברא העולם · והעיקר בזה כגירסת הילקוט שגריס הכי הבט השמים אב"כ אלא השמימה כו' (מה"ק) : **מוסיף ה'** על שמך ואת פרה ורבה · ואע"פ שכבר הוליד גם מקודם את ישמעאל · מ"מ לא היה זרע המיוחס אחריו : **והיו אותותיך** כו' דהיינו ואברכך · וה"ג והיו אותיותיך כמנין ואברככה דהיינו רמ"ח שכן עולה אברהם ואע"ג דלא כתיב הלא ואברכך ה"ל כאילו כתיב ואברככה שהה' בכח אע"פ שחסרה מהמכבתא (יפ"ת) : **לא שם** לשון שומת ב"ד שיהיה סימן ברכה לנושא ונותן עמו · שהבא לקנות ממנו פרה לא הספיק להעריכה עד שנתברך · וכן הבא למכור לו פרה לא הספיק להעריכה לו עד שנתברך מזכות אברהם · והכי גמירי להו (יפ"ת) : **ד"א והיה ברכה** כילד אברהם · כצ"ל (יפ"ת) · וגם זה פירוש לוהיה ברכה דר"ל שיהיה סימן ברכה לעולם שמתפלתו ומרפאתו יתברכו : **והן נפקדות** ואף שלא נפקדה שרה בתפלתו יש לומר דמאבימלך ואילך הוא שהתחיל להתפלל על החולים והעקרות כמ"ש בפרשה נ"ב סי' ד' (יפ"ת) : **לא סוף** דבר כו' · כלו' אין צ"ל כשאברהם הלך אצל החולה אלא אף כשראהו החולה בלי כוונת אברהם היה מתרפא ברואיית אבן טובה שעליו כדלעיל : **אפילו ספינות** כו' דלא מיבעי חולים שאברהם מתפלל עליהם או החולים ברואין פניו אלא אפילו ספינות שבים הגדול בסערה והיינו רואים פני אברהם ולא אברהם מתפלל עליהם היו ניצולים בזכות אברהם ע"ד אלהא דמאיר ענני כדאי' בפ"ק דע"ז (יפ"ת) : **אפילו ספינות** כו' · כת"ס ביבמות דף ס"ג ואמר ר"א מאי דכתיב ונברכו בך כל גויי הארץ אפילו ספינות הבאות בים אינן מתברכות אלא בשביל הצדיקים ע"כ : **ולא של** י"נ היו · ר"ל וכי לא היו בספינות נמי י"נ ואין ראוי שיועיל זכותו לדבר של קלקול · ומשני אלא חלא מזיל חמרא כלומר שאפילו החומץ הטוב נעשה זול ליין · וכן הכא ב"נ יש בו תועלת שיהיה הכשר נמכר בזול לאברהם ולהיפך אסר עשו כהן : **אף לאיוב** עשה כן · אכיפא קאי שנתברך כל הנושא ונותן עם איוב (יפ"ת) : **לא נטל** אדם פרוטה · ב"ב דף ט"ו : **ונצטרך ליטול** מפני שהיה מתברך באותו פרוטה : **(יח) קרי** ביה בריכה · מדלא קאמר ברוך או מבורך רמז בריכה (יפ"ת) : **מקרב רחוקים** והיינו הנפש אשר עשו בחרן : **לברך את עולמי** כלו' הצדיקים כמו שבירך לאדם ולנח ולאברהם (יפ"ת) : **מסורות לך** ולאו דוקא אברהם לבד אלא הוא וזרעו הצדיקים קאמר · ומה שלא בירך אברהם ליצחק מפורש בפרשה ס"א (יפ"ת) : **ולמאן דחזי** כו' · ולמי שראוי והגון בעיניך להתברך ברכתו : **בכבוד של צדיק** וכמו שהיה הענין אצל ירבעם עם הנביא שיבשה ידו כששלחה על הנביא ולא יבשה כשהקריב על המזבח : **ובוזי יקלו** על ידי אחרים · הכא משמע דוו קולא היא ובבמדבר רבה פ"ה ובילק משמע איפכא · ועיין מה"ק מה שמתרץ : **יקלו ע"י אחרים** הקו"ף פתוחה פי' יהיו נקלים ע"י אחרים ולא כתיב אקללם : **תניא אלו** ברכות כו' · וברכה מל' ויברך על ברכיו לומר שיהו בברכה שהוא נזכר בתחלה ובסוף · ואע"ג שהשחייה מתקנת חכמים · יש לומר דכה"ק התקינו (יפ"ת) : **באבות תחלה וסוף** מהכא משמע משום כבוד אברהם שמשההיים לה' שבחר בו · ובמודים מפני שדרך הודאה בהשתחוואה · ובפיס שלום כורע ופוסע לאחוריו · ועיין ברש"י עד פעמים : **שלא ישחה** דמיחזי כיוהרא (יפ"ת) : **כ"ג תחלת** כו' פרש"י כל מה שהוא גדול ביותר צריך להכניע עצמו יותר : **ונפסח** נעשה צולע שהוא דבר קשה למי שאינו רגיל בה · ואע"פ נתרפא דלא קשה כולי האי · אבל לוי בר סיסא שהראה בריכה דקשה טפי לא נתרפא · ונראה דהיינו קידה כדאמר בפרק החליל (יפ"ת) : **ולא נתרפא** על שהטיח דברים כלפי מעלה כמ"ש בגמ' : **(יט) הגשמים בזכותך** שפי' בא בזכותך · שיהיה הברכה בכל העולם בזכותך · ומשום דטל ומטר אבי כל הגלויות העולם כדלעיל פרשה ל"נ נקטינהו הכא (יפ"ת) : **הה"ד ויודע הדבר** מילתא באנפי נפשה היא ובעי למדרש ונברכו בך כדבסמוך (יפ"ת) : **מזקנים אתבונן** כו' · פי' מזקנים אתבונן לשמירת המצות שהם יורו דרכם · וכן למד מרדכי מהאבות מיעקב ויוסף ודניאל שנמנו חסד למלכים : **יוסף גילה** לו חלומו דניאל גילה לנ"כ את חלומו · כצ"ל (א"ח) : **אמר הקב"ה** כן אמר מרדכי : **ונברכו בך** כל משפחות האדמה ובזרעך · נ"ל והתברכו בזרעך כל גויי הארץ · והוא בפרשת עקידה (מה"ק) : **אין תימר** כו' · אם תאמר שנתברכו שיהו עשירים הרי כבר הם עשירים יותר ממנו ולא מסתבר שיעשירו בזכותנו והם יותר עשירים מתנו : **והן נשאלין** בזמן הנביאים הם שואלים לנביאים כמו נבוכדנצר ובלשצר לדניאל · ואף לדורות נמצא לפעמים צדיק יחיד בדורו שרוה"ק שורה עליו לגלות דבר נעלם ונסתר למלכים (יפ"ת) : **(כ) וילך אברהם** וס"ד וילך אתו לוט · שהוא נטפל אליו מעצמו ולכך לא רצה להרחיקו ולקחו נ"כ בהבורתו · וזהו שבחו של לוט מבחירתו הטובה (מה"ק) : **בת מ' היתה** במד"ר ותאמר רות החולציה אין קורין בת אלא לבת מ' שנה ע"ש · ובאסתר כתיב לקחה מרדכי לו לבת · **בת פ'** שנה סובר כרבנן שבשעה שנשאה אחשורוש היתה בת ע"ה אלא שלא נקראת גואל רק בשנת שנהרג המן ובעלה הגזירה וזה היה אחר הרים שנים · שנשאת לו בשנה השביעית והמן נהרג בשנת י"ב : **בת ע"ה אפשר** שלמדו ממנין הדסה שהדסה בגימטריא ע"ד · ועם התיבה הוא ע"ה · ועיין בילקוט אסתר כל המאמר : **אתה יצאת** שזה נחשב לזכות שעם סותו זקן מ"מ נסע במצות

ה'

אמר ואת הנפש אשר עשו. אלא אלו הגרים שגיירו. א"כ שגיירו למה אשר עשו. אלא ללמדך שכל מי שהוא מקרב את העכו"ם ומגיירו כאילו בראו. ויאמר אשר עשה. למה נאמר אשר עשו. א"ר הונא אברהם היה מגייר את האנשים ושרה מגיירת את הנשים: (כב) ויעבור אברם בארץ וגו'. לד עד עכשיו נתבקש להם זכות בארץ. וירא ה' אל אברם ויאמר לזרעך וגו'. לא בנה מזבח אלא על בשורת ארץ ישראל: (כג) ויעתק משם ההרה מקדם לבית אל. לה לשעבר היתה נקראת בית אל ועכשיו היא נקראת בית און. לו א"ר אלעזר לא זכתה להקראות בית העמד הרי היא נקראת בית העסל. תמן קריין לפועלא טבא עמידה ולהרהון של מימי רגלים עמידה. ויט אהלו. אהלה כתיב מלמד שנטע אהל שרה תחלה ואח"כ נטע אהלו: (כד) ויבן שם מזבח לה'. א"ר אלעזר ג' מזבחות בנה. לז אחד לבשורת א"י. ואחד לקניינה. ואחד שלא יפלו בניו בעי. הה"ד (יהושע ז) ויקרע יהושע שמלותיו ויפול על פניו ארצה לפני ארון ה' עד הערב הוא וזקני ישראל ויעלו עפר על ראשם. לז אמר ר' אלעזר בן שמוע התחילו מזכירים זכותו של א"א שאמר (בראשית יח) ואנכי עפר ואפר. לח כלום בנה אברהם מזבח בעי אלא שלא יפלו בניו בעי. ויקרא בשם ה'. לט מלמד שהקריא שמו של הקב"ה בפי כל בריה. דבר אחר ויקרא התחיל מגייר גרים ולהכניסם תחת כנפי השכינה. ויסע אברם הלוך ונסוע הנגבה. מתקה והולך ומכוין כנגד בית המקדש:

פרשה מ

(א) ויהי רעב בארץ וירד אברם מצרימה לגור שם. א כתיב (תהלים לג) הנה עין ה' אל יראיו למיחלים לחסדו. הנה עין ה' אל יראיו. זה אברהם שנא' (בראשית כב) כי עתה ידעתי כי ירא אלהים אתה. למיחלים לחסדו שנא' (מיכה ז) תתן אמת ליעקב חסד לאברהם. (תהלים לג) להציל ממות נפשם. מסיתתו של נמרוד. ולחיותם ברעב. ויהי רעב בארץ: (ב) ויהי רעב בארץ. ר' פנחס בשם ר' חנין דציפורין ב פתח (שם צד) אשרי הגבר אשר תיסרנו יה. ואם בא להקפיד ומתורתך תלמדנו. מה כתיב באברהם ואברכך ואגדלה שמך. כיון שיצא קפץ עליו רעבון ולא קרא תגר ולא הקפיד אלא וירד אברם מצרימה לגור שם. ויהי רעב בארץ. ריב"ל פתח (שם קיא) טרף נתן ליראיו. טירוף נתן ליראיו בעוה"ז אבל לע"ל יזכור לעולם. מה כתיב באברהם ואברכך ואגדלה שמך. כיון שיצא קפץ עליו רעבון ולא הקפיד ולא קרא תגר אלא ויהי רעב בארץ וירד אברם מצרימה לגור שם: (ג) עשרה רעבון באו לעולם. ג אחד בימי אדה"ר (בראשית ג) ארורה האדמה בעבורך וגו'. ואחד בימי למך. ואחד בימי אברהם. רעב שבא בימי אליהו רעב של בצורת היה. רעב שבא בימי אלישע רעב של מהומה היה. רעב שבא בימי שפוט השופטים. ר' הונא בשם ר' דוסא מ"ב סאין היו ונעשו מ"א. והא תני ד לא יצא אדם לח"ל אלא א"כ כאתים של חטים הולכות בסלע. ארשב"י אימתי בזמן שאינו מוצא ליקח. אבל אם היה מוצא ליקח אפי' סאה בסלע לא יצא לחוצה לארץ: (ד) ויהי כאשר הקריב לבא מצרימה. ה כל השנים הללו הוא עמה ועכשיו הוא אומר לה הנה נא ידעתי כי אשה יפת מראה את. אלא שע"י הדרך אדם מתבזה וזו עמדה ביפיה. ר' זעירא בשם ר' סימון אמר הלכנו בארם נהרים ובארם נחור ולא מצאנו אשה נאה כמותך. עכשיו שאנו נכנסים למקום כעורים ושחורים אמרי נא אחותי את וגו': (ה) ר' פנחס בשם ר' אבון אמר ו ב' בני אדם היו עיקר ועשו עצמן טפילה ונעשו טפילה. אברהם וברק. ברק (שופטים ד) ותשלח ותקרא לברק בן אבינועם מקדש נפתלי ותאמר אליו הלא צוה ה' אלהי ישראל לך ומשכת בהר תבור ולקחת עמך עשרת אלפים

אבל לע"ל יזכור לעולם. מה כתיב באברהם ואברכך ואגדלה שמך. כיון שיצא קפץ עליו רעבון ולא הקפיד ולא קרא תגר אלא ויהי רעב בארץ וירד אברם מצרימה לגור שם: (ג) עשרה רעבון באו לעולם. ג אחד בימי אדה"ר (ובוליה עניינא עד ואחד לע"ל (עמוס ח) לא רעב ללחם ולא צמא למים כי אם לשמוע את דבר ה' כדלעיל סוף פ' כ"ה פסוק מן האדמה אשר ארורה וגו'). ר' הונא ור' ירמיה בשם ר' שמואל בר יצחק עיקר אוותנטיאה שלו לא היתה אלא בימי דוד ולא היה ראוי לבא אלא בימי שאול. אלא ע"י שהיה שאול גרופית של שקמה גלגלו הקב"ה והביאו בימי דוד. שילו חטייה יוחנה משתלמא. לפיכך כולם לא באו אלא בימי בני אדם גבורים שהם יכולים לעמוד בהן. ולא בימי בני אדם שפופים שאינן יכולים לעמוד בהן. א"ר חייא רבה משל לזגג שהיה בידו קופה מליאה כוסות ודייטרוטין וכשעה שהיה מבקש לתלות את קופתו היה מביא יתד ותוקעה ונתלה בה ואח"כ היה תולה את קופתו. לפיכך לא באו בימי בני אדם שפופים אלא בימי בני אדם גבורים שהן יכולים לעמוד בהם. ר' ברכיה הוה קרי עליהון (ישעיה מ) נותן ליעף כח. ר' ברכיה בשם ר' חלבו אמר שנים באו בימי אברהם. ר' הונא בשם ר' אחא אחד בימי למך ואחד בימי אברהם. רעב שבא בימי אליהו רעב של בצורת היה. רעב שבא בימי אלישע רעב של מהומה היה. רעב שבא בימי שפוט השופטים. ר' הונא בשם ר' דוסא מ"ב סאין היו ונעשו מ"א. והא תני ד לא יצא אדם לח"ל אלא א"כ כאתים של חטים הולכות בסלע. ארשב"י אימתי בזמן שאינו מוצא ליקח. אבל אם היה מוצא ליקח אפי' סאה בסלע לא יצא לחוצה לארץ: (ד) ויהי כאשר הקריב לבא מצרימה. ה כל השנים הללו הוא עמה ועכשיו הוא אומר לה הנה נא ידעתי כי אשה יפת מראה את. אלא שע"י הדרך אדם מתבזה וזו עמדה ביפיה. ר' זעירא בשם ר' סימון אמר הלכנו בארם נהרים ובארם נחור ולא מצאנו אשה נאה כמותך. עכשיו שאנו נכנסים למקום כעורים ושחורים אמרי נא אחותי את וגו': (ה) ר' פנחס בשם ר' אבון אמר ו ב' בני אדם היו עיקר ועשו עצמן טפילה ונעשו טפילה. אברהם וברק. ברק (שופטים ד) ותשלח ותקרא לברק בן אבינועם מקדש נפתלי ותאמר אליו הלא צוה ה' אלהי ישראל לך ומשכת בהר תבור ולקחת עמך עשרת אלפים

יד יוסף לד ילקוט ס"ז: לה ירוש' פ' כל הצלמים. ופ' ר"ע. וילקוט ס"ז: לו ילקוט ס"ז: לז ילקוט יהושע: לח סנהדרין מ"ד: לט סוטה י': פ"מ א ילקוט ס"ז. ותהלים רמז תש"כ: ב לקמן פ' ל"ב. ילקוט ס"ו. וילקוט תהלים רמז תש"נ: ג לעיל פ' ס"ד. רות רבה פ"א. ילקוט בראשית. תנ"ס פ' ל"מ: ד ב"ב נ"א: ה זוהר ס"ז דף פ"א. ילקוט ס"ז: ו ילקוט שופטים רמז מ"ג:

מתנות כהונה

עולם וכו' כמא דף קמ"ג ע"ב והלך אל הנגב ונתעכב שם ה' שנים ואח"כ הלך לארץ כנען כדאיתא בסדר עולם וכמו שכתבתי למעלה בשם רש"י: באילו בראו כדא"א ויעש אלהים: ויאמר אשר כו'. הכתוב יאמר אשר עשה כלומר אברהם. למה כתב עשו: נתבקש להם. לאומות היושבים בה שלא נתמלאה סאתם עדיין: ה"ג לא בנה כו' וכדלקמן ג' מזבחות בנה הראשון על בשורת הארץ וכו' ובילקוט ורש"י גרס זה שכיון לבשורת הארץ ועיין פירושו לעיל בפ' נח סוף פ' ל"א: לשעבר כו' מקדם דייק מקודם שהיה נקראת כן ולא אח"כ. ועכשיו פירש"י מימות ירבעם ואילך: תמן קריין כו'. שם קורין לפועל טוב עמידה: להרהון עבים של מי רגלים עמילה והענין מהפך עמידה לעמילה ועמילה לעמידה ורש"י פי' עמידה לשון החוק וקיום כד"א יקח מכם עמדתו יבעיה כ"ב וביתוס' פ' ר"ע גרס תמן לזווהין לפעלה טבה עמדה ולזווהין להרהון של מי רגלים עמידה וכסמוך גרס נ"כ לא רצה להקרו' עמדה קורין אותו עמידה והרמב"ן בפרשה כי אלה בפסוק לא התעמר בה הביא גירס' ירושלמי לפעלה טבא עמידה: אהל שרה תחלה משום כבוד בת מלך פנימה: ואחד לקניינה. שזכה בה כשאמר קום התהלך ונמר וכמו שלמדו חז"ל מניין דדייה אמירה קנה ועיין עוד לקמן סוף פ"ט תחילה: ה"ג אלא שלא יפלו בניו בעי: שהקריא כו' הרגיל אותו בפי הכל עד שכולם קראו בשם ה' וקרי ביה והקריא או ויקריאו ולהכניסם ויקרא דרש שקרא אותם להביאם בשם השי"ת: מתקה ל' תיקון ותמיון: להקפיד להרהר אחר מדותיו יתב': ומתורתך תלמדנו. למדנו מתורתך שאין להרהר אחריו: טירוף מלטול ונדוד בלי שלוה כדלעיל פר' כ"ה: אוותנטיאה כו'. החזק וממשלה של אותו רעב שהיה בימי דוד לא היה ראויה לבא אלא בימי שאול וע"ל פר' כ"ה הטעם ושם נתבאר כל מאמר זה: בימי למך. האי דכתב הראשון היה בימי למך על בצורת פי' לעיל פכ"ה שנה עבדה שנה לא עבדה: של מהומה כלשון חמור בהמפיס שקל: מ"ב סאין היו. כסלע או בשקל: והא תנא בניהותא הולכת בסלע בתחלה מגילה רות גרס בשקל: ה"ג לא יצא לח"ל ואלימלך יצא ולפיכך נענש כו' ועיין ריש רות: ה"ג הנה נא ידעתי: ביפיה ולכן התגלע לאמה ויליב שיפי' יופי אמתי ומגרים גם המה יתמהו על זה: הלכנו כך אמר אברהם: בארם נהרים כו'. ושם אינם שחורים כל כך ולפ"ה אין נאה כמותך ולפי זה שם נכא למקום כשרים כו': ה"ג טפילה ונעשו טפילה אברהם וברק: ומשכת וגו'.

ענף יוסף

הרואה אחר שוכח כשיר. אחר מסים ישרם וכוונה כשינן: (כד) [ואחד שלא יפלו בניו בעי] קשה אח"כ אך אמר אח"כ ואנכי כולך עירירי וכסבר שיה שלא יסיה לו בנים וי"ל דודאי מתחלה בשם לבו בהבטחת ען לך לבנאמן וכו'. וכם אעשך לגוי גדול וכו'. אבל אח"כ משמשה כל כך הרבה בלי זרע נסיימש מלכלוליד עוד וסבר שגרם החטא כענין קטנתי וגו' ביעקב (עפנה רזה):

רבי

עץ יוסף

פ' (יפ"ת): (כא) אלו הגרים כו'. מלשון נפש דרים ענין הגרים שהם קונין נפש הדשה: כאילו בראו שהביאו לחיי העוה"ב כי לכך נבראו כי על שלימות הנפש שייך עשייה ממש כאילו הם בריות חדשות: כאילו בראו כד"א ויעש אלהים את הרקיע: ויאמר אשר עשה כלו' אברהם. למה כתיב עשו: (כב) עד עכשיו נתבקש כו'. מסיפא דקרא דרש והכנעני אז בארץ שהיה להם עדיין זכות בארץ עד שיתמלא סאתם: שלא בנה מזבח כו'. ולכן אמר לה' הנראה אליו כי מזה מיכר לו מעלת ארץ ישראל. כאמר בח"ל לא זכה למראה נבואה כראוי ואין זה אלא מפני מעלת הארץ: (כג) לשעבר היתה נקראת כו'. מסרש מקדם לבית אל לשון קדימה ר"ל מקודם היתה נקראת בית אל. אבל אחר זה כשהעמיד ירבעם העגלים של זהב נקראת בית און כדכתיב (בהושע ד') ואל תעלו בית און ושם בית אל כהרגנתו. וכתיב (עמוס ה') ובית אל יהיה לאון (יפ"ת): תמן קריין כו'. שם קורין לפועל טוב עמידה לשון חוזק וקיום כד"א יקח מכם עמדתו (מיכה א') ולהרהון פי' לעבים של מי רגלים קורין עמילה לשון זוהמא כמו עמילן של סבהים: אהלה כתיב והורה המדרש בתחלה כפי הכתיב אהלה ואח"כ אהלו כפי הקרי: שנטע אהל שרה תחלה כו'. כדקי"ל שצריך אדם לכבד את אשתו יותר מגופו. וכל כבודה בת מלך פנימה. ומלא נטע מל' ויסע אהלי אסדנו. ותפשר של"ל נטה בה"א: (כד) אחד לבשורת הארץ. והוא אותו שבנה כשעברו עד מקום שכם כדלעיל (יפ"ת): ואחד לקניינה פי' לזכות שיהיה לו קנין בארץ. והוא אותו שבנה באלוני ממרא שבחברון כשאמר לו קום התהלך בארץ (יפ"ת): ואחד שלא יפלו בניו בעי. והוא השני שבנה כשנעתק ההרה שלפה שעתידין בניו להנגף בעי בעון עכן. ומה שהקדים הג' שהוא לקנין הארץ משום דמאריך בדרשה בענין המזבח דעי שבקיה לבסוף (מה"ק): שלא יפלו בניו בעי שנאמר והעי מקדם ויבן שם מזבח: זכותו של אברהם דריש לשון עליה ויעלו עפר וגו' לשון עליית זכרון: מלמד שהקריא כו' שקריאתו כאן היה לצורך אחרים שבזה הקריא שמו של הקב"ה בפי כל בריה. ר"ל שפירסם מציאות אלהותו והשגחתו בעולם (מה"ק). וגיר' הילקוט ויקרא בשם ה' לגוי. ד"א ויקרא בשם ה' התחיל כו'. תחלה פירש ויקרא לגוי שהתפלל שלא יפלו בניו בעי ואח"כ דורש שהקריא שם ה' בפי אנשי דורו: ד"א ויקרא התחיל כו'. דלפירוש קמא לא בגירות ממש מיירי אלא בהודעת פרסום שמו לבד והד"א מפרש שהתחיל מגייר גרים ולהכניסן תחת כנפי השכינה לשמור מצותיו ולהדבק בדרכיו ממש: הלוך ונסוע הנגבה שתמיד היה הולך ומתקן (לשון תיקון ותמיון) בדעתו ענין עבודתו בביהמ"ק וכדלעיל פרשה י"ט שאברהם התחיל להוריד השכינה משמים. וביהמ"ק נקרא נגב וכמ"ש יחזקאל סי' כ"א אל יער שדה נגב. והנמשל והכוף אל מקדשים ע"ש:

פרשה מ

(א) הנה עין ה' אל יראיו כו'. זה אברהם שכמו שהושיה עין השגחתו עליו בדבור שאמר לו ה' להציל ממות מיד נמרוד וכמ"ש אני ה' אשר הוצאתיך מאור כשדים. ואח"כ אמר לו לך לך מארצך וגו'. כן בשעת הרעב אמר לו גם כן שילך למצרים להנצל מהרעב. על כן פרש להציל ממות נפשם ולחיותם ברעב. וגם בכוונה להביאו לנסיון עם שרה. ומ"ש יראיו לשון רבים שכולל גם שרה עמו: חסד לאברהם שפירושו החסד שנשבע לו ה' לעשות לזרעו והוא למיחלים שיחל לחסד ה' שנשבע לו (יפ"ת): מסיתתו של נמרוד שהצילו לכבשן כדלעיל פ' ל"ח: לחיותם ברעב שהצילו ה' בהיותו בארץ ישראל ונתן בלבו לרדת מצרימה ונתנו לחן ולחסד במקום לכתו (יפ"ת): (ב) פתח אשרי הגבר כו' כלו' שאברהם נלמוד שלא להרהר כנגד ה' ביסורי הצדיקים. והכוונה לתת טעם למה שהביא הש"ת הרעב הזה ואמר שזה לנסיון לאברהם אם יקרא תגר נגד ה' שהביאו לארץ רעבה שצריך ללכת משם: ואם להקפיד כו' דורש שהפסוק מדבר ביסורים שהגבר אשר הש"י מיסרו אשרי לו ואם בא להקפיד ולהרהר אחריך מתורתך תלמדנו (קרי ביה תלמודנו בחיר"ק הטי"ו ויבין מאברהם שנתיסר ביסורין ולא הרהר וידע כי כך המדה לצות הצדיקים מעונים בעוה"ז: טרף נתן ליראיו דורש טרף מלשון טירוף שפירושו נדנוד ומחסור ורע שיהיו תמיד ביסורין בעוה"ז ולא ישבו בשלוה כדלקמן פרש' פ"ד. וזה כדי שיפרעו מהם חטא קל שבידיהם וישכנו לבטח בעולם הבא. ח"ש אבל לעתיד יזכור לעולם בריתו. כלו' ברית החסד אשר כרת עם הצדיק יזכרנו לעולם העתיד הוא העולם הבא עולם שכולו ארוך. והרפ"ס גורס בעוה"ז. יזכור לעולם לע"ל: (ג) עשרה רעבון כו' לעיל בפרשה כ"ה ושם פירשתיה. וטעם זכירתה פה כטעם הנ"ל שהרעב הזה לנסיון לאברהם. ח"ש כאן וכולן לא באו בימי אנשים שכופין כו' (יפ"ת): אוותנטיאה פי' ממשלה והוזק: לא היתה ראויה בימי דוד. כצ"ל ועיין פירושו בפרשה כ"ה: גרופית של שקמה. פי' אילן סרק. והוא דרך משל: ודייטרוטין פי' כלים נאים: בצורת גשמים מועטים: של מהומה פרש"י נפלה המיתה בבהמות ונתיקר הבשר עד שהיו מוכרחים ליתן בעד ראש חמור שמונים כסף: בשם רבי דוסא משני סאין היו ונעשה מאתם. כצ"ל ועיין פירושו בפרשה כ"ה: (ד) הנה נא ידעתי כו'. ר"ל דלא הו"ל למימר אלא הנה אשת יפת מראה את. וידעתי למה לי. חעכצ"ל שנאלו כעת חדוש ידיעה (מה"ק): עכשיו שאנו נכנסים למקום כשרים ושחורים עצמן. כצ"ל (יפ"ת) ולפי"ז מלת האה לא כפשוטו בעד עכשיו סבר שיוצא כמותה במקום אחר: (ה) ר' פנחס בשם ר"א. בא לדרוש ס"ד מ"ש למען ייטב לי בעבורך וכו' וע"ז אמר שעשה עצמו טפילה שעיקר הטובה שייך לה. ולו בעבורה ובגללה: אברהם וברק תחלה חושב כסדר. אך כשבא לדרוש בהם דורש תחלה מברק ואח"כ מאברהם כדרך המדרשים שהדבר שהוא עקרי בדרוש חושב בסוף: ברק ושלח ושקרא כדי שהוא שיקר נמשפה כי אליו נוה ה'. והוא עשה עצמו טפילה.

אלפים וגו' ויאמר אליה ברק אם תלכי עמי והלכתי ואם **לא** תלכי עמי לא אלך . ר' יהודה ור' נחמיה . ר"י אומר אם תלכי עמי לקדש אלך עמך להצור . ואם לא תלכי עמי לקדש לא אלך עמך להצור . ר"נ אמר אם תלכי עמי לשירה אלך עמך למלחמה . ואם לא תלכי עמי לשירה לא אלך עמך למלחמה . ותאמר הלוך אלך עמך אפס כי לא תהיה תפארתך . ז א"ר ראובן לשון יוני היא אפס . אמרה לו מה את סבור שתפארתה של שירה נמסרה לך לבדך . אתמהא . ונעשה טפלה (שם) ותשר דבורה וברק בן אבינעם . אברהם היה עיקר . ויקח אברם את שרי אשתו . עשה עצמו טפילה אמרי נא אחותי את . ח ונעשה טפילה לה ולאברם היטיב בעבורה : (ו) ויהי כבא אברם מצרימה ויראו המצרים . ט ושרה היכן היתה . נתנה בתיבה ונעל בפניה · כיון דמטא למכסא אמרין ליה הב מכסא . אמר אנא יהיב מכסא . אמרין ליה מאנין את טעין . אמר אנא יהיב דמאנין . א"ל דהב את טעין . אמר אנא יהיב דדהב . א"ל מטכסין את טעין . אמר דמטכסין אנא יהיב . מרגלין את טעין . אמר אנא יהיב דמרגלין . אמרין ליה לא אפשר אלא דפתחת וחמית לן מה בגוה . כיון שפתחה הבהיקה כל ארץ מצרים מזיוה . ר' עזריה ור' יונתן בן חגי משום ר' יצחק אמרי איקונין של חוה נמסרו לראשי הדורות · להלן כתיב (מ"א א) והנערה יפה עד מאד . מגעת עד איקונין של חוה . ברם הכא כי יפה היא מאד . מאד מאיקונין של חוה : (ז) ויראו אותה שרי פרעה · יא ר' יוחנן אמר מתעלה והולכת . חד אמר אנא יהיב ק' דינרין ואיעלל עמה וח"א אנא יהיב מאתן ואיעלל עמה. אין לי אלא בעליתן. בירידתן מנין . ת"ל (ירמיה ל"ח) וימשכו את ירמיהו בחבלים ויעלו אותו מן הבור. מעלין אותו . אין לי אלא בעוה"ז. בעוה"ב מנין ת"ל (ישעיה י"ד) ולקחום עמים והביאום אל מקומם : (ח) ולאברם היטיב בעבורה ויהי לו צאן ובקר וגו' . ויצו עליו פרעה אנשים וישלחו אותו . יב ר' פנחס בשם ר' הושעיה רבה אמר . **אמר הקב"ה** לא"א צא וכבוש את הדרך לפני בניך . את מוצא כל מה שכתוב באברהם כתוב בבניו . באברהם כתיב ויהי רעב בארץ . בישראל כתיב (בראשית מ"ה) כי זה שנתים הרעב בקרב הארץ . באברהם כתיב וירד אברם מצרימה לגור שם . בישראל כתיב (במדבר כ') וירדו אבותינו מצרימה . באברהם כתיב לגור שם . בישראל כתיב (בראשית מ"ז) לגור בארץ באנו . באברהם כתיב כי כבד הרעב בארץ כנען . בישראל כתיב (שם מ"ג) והרעב כבד בארץ. באברהם כתיב ויהי כאשר הקריב . בישראל כתיב (שמות י"ד) ופרעה הקריב . באברהם כתיב והרגו אותי ואותך יחיו . בישראל כתיב (שם א') כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו . באברהם כתיב אמרי נא אחותי את למען ייטב לי בעבורך וגו' . בישראל כתיב (שם) וייטב אלהים למילדות . באברהם כתיב ויהי כבא אברם מצרימה . בישראל כתיב (שם) ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה . באברהם כתיב (בראשית י"ג) ואברם כבד מאד במקנה . בישראל כתיב (תהלים ק"ה) ויוציאם בכסף וזהב . באברהם כתיב ויצו עליו פרעה וגו' . בישראל כתיב (שמות י"ב) ותחזק מצרים על העם . באברהם כתיב (בראשית י"ג) וילך למסעיו . בישראל כתיב (במדבר ל"ג) אלה מסעי בני ישראל :

פרשה מא

(א) וינגע ה' את פרעה נגעים גדולים וגו' . כתיב (תהלים צ"ב) צדיק כתמר יפרח וגו' . א מה התמרה הזו וארז אין בהן לא עקומים ולא סיקוסים . כך הצדיקים אין בהם לא עקומים ולא סיקוסים . מה התמרה וארז צילן רחוק . כך מתן שכרן של צדיקים רחוק. מה התמרה וארז לבן מכוון למעלן . כך הצדיקים לבן מכוון להקב"ה . הה"ד (שם כ"ה) עיני תמיד אל ה' כי הוא יוציא מרשת רגלי . ב מה תמרה וארז יש להן תאוה . אף צדיקים יש להן תאוה . ומה היא תאותן הקב"ה
שנא'

יד יוסף ז איכה רבתי פסוק אזכרה נגינתי : ח תנחומא ויחי סי' ו : ט תנחומא ס"ז . ב"ב ט"ז . זהר ס"ז דף פ"ב : י סנהדרין ל"ט : יא אסתר רבה פ"ז . ילקוט ס"ז : יב ילקוט ס"ז . תנחומא ס"ז . ב"ב ק' : **פמ"א** א במד"ר פ"ג . שוח"ט מזמור נ"ב . ילקוט תהלים רמז תתמ"ס : ב אבל בשוח"ט גרס מה התמרה יש לה תאוה . וגירסא זו עיקר כי ארז אילן סרק ואינו עושה פירות . אף כלי תאוה :

ענף יוסף

פרשה מ (ה) [רבי יהודה ורבי נחמיה רבי יהודה אומר אם תלכי לקדש אלך עמך להצור כו'] היפ"ת והנזה"ק כתבו שצ"ל אלך עמך לתבור ואם לא תלכי עמי לקדש לא אלך עמך לתבור . ופירשו כי ברק כבר היה מתגורר בקדש כמפורש שם ובאשר שם נאספו אליו כל פעם למלחמה ביקש מדבורה להוציא ממסכת אחריו לילך עמו אל מקומו הקבוע לו הוא קדש למען יאמינו לו העם ע"פ דבריה דברי רוה"ק ויתקבצו לעלות למלחמה אל הר תבור עם ברק אשר שם היה הולך לפניהם . אלא שלא רצה ללכת מבלי דבורה כדי להגין זכותה עליו ועל עמו וז"ש אם תלכי עמי למקומי לקדש בהתאסף ראשי עם יחד אז והלכתי גם אני אחריך לתבור למלחמה . אבל אם לא תלכי עמי לקדש לא יאמינו לי העם להתקבץ למלחמה ואז ממילא שוב לא אוכל ללכת עמך במלחמה לתבור שיטת רבי יהודה . (עשה עצמו טפילה לה אמרי נא אחותי את וגו' למען ייטב לי בעבורך) ר"ל שאברהם ירא פן לא ישאלו המצרים כלום את שרה מה היא לאברהם . אך למראה עיניהם ישפטו שהיא אשתו ויהרגו אותו על כן נתחכם אברהם ויען את שרה שתמשיך בדבריה האחוה ממה שתבקש מן המצרים ההטבה לאברהם בשביל שהוא אחיה . כלומר שתאמר תנו שכר ויין לפלוני כי אחי הוא וא"כ מתוך הדברים יבואר כי אחותו היא . וזהו שאמר ר"ש שאברהם עשה עצמו טפילה . והוא מה שטב על שרה שתמשיך בדברים האחוה . שתבקש ההטבה מן המצרים לאברהם בשביל שהוא אחיה . ונראה מזאת שהתבולה קצת מיעוט בטחון בו יתברך . על כן נענש ונעשה טפילה שנאמר ולאברם היטיב בעבורה כמ"ש רש"י היטיב לאברהם לא בזכות עצמו רק בזכות שרה (אסיקי יהודא) :
ויגע

מתנות כהונה

הרי שהוא היה העיקר ויאמר אליה וגו' עשה עצמו טפל לה וכדמפרש ואזיל : ה"ג **אם לא** תלכי עמי לקדש . לקדש שם היה דר ברק : **אלך עמך לחצור** . מקום האויב יבין מלך חצור וכתיב סיסרא שר צבא מלך חצור . הרי שאמר אלך עמך לחצור היא עיקר והוא טפל לה וכן למ"ד אלך עמך למלחמה : **אפס** וגו' סיפיה דקרא כי ביד אשה ימכור ה' את סיסרא הרי שהוא נעשה עיקר אצל המלחמה וגם לענין השירה שעשה עצמו בה עיקר נעשה טפל לה וכדמפרש ואזיל : **לשון** יוני הוא אפס בילקוט לא גרס ליה ונראה שהוא לשון מיעוט כמו כי אפס כסף וממעט את ברק מן השירה וכן הוא באיכה רבה בפסוק בכה תבכה ועיין שם : **שרה היכן כו'** . שאמר כבוא אברם והל"ל כבואם שיפול אחריו שוב ויראו אותה וגו' ועוד שבכבר עשה אותה עיקר : **נתנה** אברהם בתיבה : **כיון** שהגיע לתת המכס אמרו לו תן מכס : **אנא יהיב כו'** . אני נותן מכס מה שתתבעו א"ל מאנין כו' . כלים אתה נושא בתיבה אמר אתן מכס הבא מן הכלים : **דהב כו'** . זהב אתה נושא כו' : **מטכסין** משי מובחר : **מרגלין** מרגליות אנא יהיב כו' . הכל כדי שלא יפתחו התיבה ויראוה בתוכה : **לא אפשר כו'** . אי אפשר שתפטר אלא תפתח התיבה ותראה לנו מה שבתוכה : **איקונין** צורה : **נמסרו כו'** . שהיו משערין היופי : **מתעלה כו'** . דריש ויהללו כמו ויעלו בחילוף אותיות אהח"ע ורש"י פירש דייק ותקח כד"א ולקחום עמים רבים כדלקמן וכן דרשו לעיל פ"ו ויקח את האדם העלה אותו כד"א ולקחום עמים : **אנא יהיב כו'** . אני אתן מאה דינרין : **ואיעלל כו'** . ואכנס אצלה לבעלה או י"ל אתעולל בה : **בעליתן כו'** . בעלייתן של צדיקים הם מתעלין והולכין . כשהם בירידה ובשפלות מנין שהם מתעלין והולכין : **מעלין כו'** . ויעלו דרש ל' עלייה : **בעוה"ב** לימות המשיח וכן התלא בהדיא בסוף מסכת כתובות ועיין לקמן פמ"ג : **ולקחום כו'** . פסוק הוא בישעיה סי' י"ד ומדבר בעלייתן של ישראל : **על** העם ועמל גרסינן : **סיקוסים** קשרים : **מתן שכרן כו'** . דשכר מצות בהאי עלמא ליכא אלא לעולם הבא : **מכוון למעלה** . משום שאין בו עקמומית כדלעיל : **יש להן תאוה** . כדלקמן :
בתמון

עץ יוסף

כה"ג במה שלא רצה ללכת מבלעדי דבורה . והיה ברק כרוצה לשפתים כי כן באמת נעשה לה טפל . ויען עיקר התשועה בזכותה : **ר' יהודה ור"נ** הוקשה להם מ"ש ואם לא תלכי עמי לא אלך . הלא היא אמרה לו בנבואה בציוו מהשי"ת **אם תלכו עמי** כו' ואם לא תלכי כו' . ס"ל שבאמת היה כאן שתי הליכות אחת שטהה אותו לקדש ועז"ו בקש שתלך עמו . והשני הוא להצור . והוא עמה . וז"ש ברק לדבורה אם תלכי עמי לקדש ובודאי טובים השנים מן האחד מה"ט אהיה אני לבדי . ולא אוכל להכריע את סיסרא ועמו כליון גמור וממילא יפול מורא ופחד גם על הנשארים בחצור לכן והלכתי עמך אח"כ לחצור להכרית הנשארים שם . אבל אם לא תלכי עמי לקדש ובודאי בזכות עצמי לא אוכל לעשות כליון גמור וחרון בסיסרא ובעמו . אז ממילא לא אוכל לילך אח"כ לחצור למקום יבין מלכם . והלכו שניהם לחצור ואח"כ להצור עד אשר הכריתו את יבין מלך כנען . ולא אמרה שירה (כלי יקר) : **אם תלכי עמי לשירה** כו' שברק סבר שעיקר השירה יהיה נאמרת ע"י זכר ולא ע"י אשה כי קול באשה ערוה . ובאשר הוא כבר נצח ועיקר התשועה יהיה על ידו . ודאי לו נאה לומר השירה אך באשר אין שירה נאמרת אלא ברה"ק וברק לא היה רוה"ק שורה עליו לפיכך רצה להתחבר בעת אמירת השירה אל דבורה ששרה עליה רוה"ק להיות שפע רה"ק נאצל מעליה עליו כדי לאמר השירה ברה"ק : **כי לא** תהיה תפארתך כו' . מלשון פאר ושירה כמ"ש ימלא פי תהלתך כל היום תפארתך . וכלשון מתקני הברכות יפארוך סלה . תפארת וגדולה . והשיבה לו שעל ידי שלא הלך בתמימות במצות הש"י הפסיד שלימות השירה והניחה בידה . ח"ש ר"ר לי הוא אפס הניח . ועתה תהיה דבורה העיקר והוא הטפל : **למען** ייטב לי בעבורך . שתלה טובתו בה . וכן היה לו שנאמר ולאברם הטיב בעבורה (יפ"ת) : (ו) ויהי כבוא אברם . דהו"ל למימר ויהי כבואם מצרימה לכלול גם האשה : **נתנה בתיבה** שהטמינה בתיבה ובא אברהם לבדו . ומרומז גם בפסוק והיה כי יראו אותך המצרים משמע שיתכן שלא יראו אותך כי אטמינך : **כיון דמטא** כיון שהגיע להם המכס אמרו לו תן מכס : **אנא יהיב** אני נותן מכס מה שתתבעו : **א"ל מאנין** ט' כלים אתה נושא בתיבה . אמר אני אתן מכס הבא מן הכלים : **דהב** כו' זהב אתה נושא : **מטכסין** משי מובחר : **מרגלין** מרגלי' : **לא אפשר** כו' אי אפשר שתפטר אלא תפתח התיבה ותראה לנו מה שבתוכה . **הבהיקה** כל ארץ מצרים מזיוה . ולאשר שהכוונה שמגודל הבלגה יופי נשמע הקול בכל ארץ מצרים היא מפי איש עד כי כמעט כלם באו לראותה . וע"ד זה הבהיקה כל מצרים מזיוה (חה"ק) : **איקונין** תוארה : **נמסרו** לראשי הדורות . כלו' דמות צורתה נמסרה לראשי דורות כי אחד בדור תמצא לפעמים יפה כדמות צורתה . והיינו שיש קצת דמיון ליופיה עם של חוה : (ז) **ויראו** אותה שרי פרעה . וס"ד ותקח וגו' ועל זה אמר מתעלה והולכת ותקח דרש שהוא לשון עילוי שלהכניסה לבית פרעה היו מעלין אותה בדמים זה אומר אני אתן כו' וזה אומר כו' לרוב מעלתה שהיו מסכנדין בדבר (יפ"ת) : **ואיעלל עמה** פי' ואכנס עמה לבית המלך : **אין לי אלא** בעלייתן . פי' אין לי שהצדיקים מתעלין והולכין אלא בעלייתן . אבל בשעת ירידתן מנלן שמ"מ הם מתעלים והולכין : **ת"ל** וימשכו ויעלו אותו . דהו"ל למימר ויעלוהו אלא ללמדך שהיו מעלין אותו בדמים לזכות בעלייתו שלאחר שצוה המלך השלשים אנשים להעלותו מן הבור בהו עוד שם אחרי' לזכות במצוה זו מפני עילוי הדמים לצדקה (נזה"ק) : **ולקחום עמים** כו' דמאחר דכבר אומר והביאום אל מקומם מה ת"ל ולקחום עמים אלא ללמדך שיקחו אותן בעילוי דמים מי יזכה להביאם : (ח) **וכבוש** הדרך לפני בניך שמעשה אבות סימן לבנים : **כי זה** שנתים הרעב . כלומר שעי' הרעב נזקק לרדת למצרים כי בטענה זו קראו יוסף (יפ"ת) : **כתיב** לגור שם . רמז למ"ש התניד מלמד שלא ירד להשתקע אלא לגור שם : **באברהם** כתיב כי כבד הרעב . שאם לא מפני כובד הרעב לא היה יוצא מא"י אלא היה סובל . כן ישראל שאלולי כובד הרעב שלא היו יכולין לסבול לא שלח יעקב את בנימן כדכתיב והרעב כבד בארץ ויהי כאשר כלו לאכול את השבר (יפ"ת) : **ויהי** כאשר הקריב . ר"ל כמו שאברהם כאשר הקריב לבא מצרימה נתירא מהם כן ישראל כאשר קרבו זה אל זה היינו המצריים לישראל וישראל למצריים יראו ישראל : **והרגו** אותי ואותך יחיו שיהרגו הזכר ויחיו הנקבה . וכן במצרים אם בן הוא והמיתן אותו . וכל כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו וכל הבת תחיון : **וייטב** אלהים למילדות . פי' שהוסב אלהים למילדות דבק לוירב העם . ולמ"ד למילדות בעבור ופי' שבזכות המילדות הטיב הש"י לישראל וירב העם (יפ"ת) : **באברהם** כתיב ויהי כבוא אברם כו' . רמז שכמו שאברהם בבואו נתכבד ביניהם והטיבו לו בהשבם כי שרה אחותו כן ישראל בבואם למצרים היו מכובדים עד מות השבטים (יפ"ת) . **וילך למסעיו** רמז ג"כ שישראל יסעו מסעות הרבה עד בואם לא"י ולא ילכו בבת אחת . והיינו אלה מסעי כו' :

פרשה מא (א) מה התמרה כו' לפי שדוד אחז דמיון מתמר וארז אשר אין מעלתן דומים זה לזה כדמפרש לכן אומר הדמיון בשניהם להורות על מעלת כל אחד לא על הסרוגים . שדבר שהוקש לשתי מדות אתה נותן לו כח השפה שבשתיהם : **לא** עקומים בערוך גרס עותקים : **סיקוסים** פי' סוף וקן ויש עלים קשורים הנקראים בלע"ז שלש סענקעס . שהעלים החלקים האלכים נידי העץ מהשורש עד ראש העץ . כך הצדיקים כל מעשיהם לשם הש"י והם ישרים · והרשעים דומים לקשורי העץ שהם עקומים ועקשים : **צילן רחוק** שהם גבוהים והענפים מתחילין לגדל בגובה האילן · ולמטה הם בלי ענפים · כן בצדיקים עיקר תכליתם נצמח רק לבסוף בעוה"ב כי מפני שהם גבוהים וגדולים במעלה נפשם מוכרחים לצרוף גדול מאד בעוה"ז עד שלבסוף יושלם נפשותם בתכלית הזכות והטוהר : **לבן מכוון למעלן** כי במין העץ מה הלב הוא הדבר הפנימי · ואם הוא חזק אז הוא מכוון למעלה בלי עקמימות · וכן בצדיקים לבם וחוזקם הוא רק למעלה לה' ועי"ז יתחזק לבם תמיד בבטחון חזק : **התמרה וארז** יש להם תאוה · להתדבק למין שלהם כשבדא דבסמוך · וכך הוא המדה בכל הצומח · אף הצדיקים שהם חלק אלוה ממעל מצד מקור נפשותם יש להם ג"כ תאוה לה' להתדבק בו ובדרכיו · ועל זה אמר
שנאמר

שנא' (שם מ) יקוה קויתי ה'. א"ר תנחומא מעשה בתמרה אחת שהיתה עומדת בחמתן. ולא היתה עושה פירות. עבר דקלי א' וראה אותה. אמר תמרה זו צופה מירחו. כיון שהרכיבו אותה עשתה פירות. אי מה התמרה הזו אין עושין ממנה כלים. יכול אף הצדיקים כן. אתמהא. ת"ל כארז. א"ר הונא תמן עבדין מיניה מאנין. ואי מה הארז אינו עושה פירות כך הן הצדיקים. אתמהא. ת"ל יפרח. מה תמרה זו אין בה פסולת. אלא תמרים לאכילה ולולבים להלל. חריות לסכוך. סיבים לחבלים. סנסנים לכברה. שפעת קורות להקרות בהם את הבית. כך הם ישראל אין בהם פסולת אלא מהם בעלי מקרא. מהם בעלי משנה. מהם בעלי תלמוד. מהם בעלי אגדה. מה תמרה זו וארז כל מי שהוא עולה לראשן ואינו משמר את עצמו הוא נופל ומת. כך כל מי שהוא בא להזדווג לישראל סוף שהוא נוטל את שלו מתחת ידיהם. תדע לך שכן. שהרי שרה על ידי שמשכה פרעה לילה אחת. לקה הוא וביתו בנגעים. הה"ד וינגע ה' את פרעה נגעים גדולים וגו': (ב) ר"ל בשם בר קפרא אמר פרעה בראתן לקה. אמר רשב"נ מצאני זקן אחד מוכה שחין בציפורין ואמר לי כ"ד מיני שחין הם. ואין לך קשה מכולם שהאשה רעה לו אלא ראתן בלבד. ובו לקה פרעה. א"ר אחא אפי' קורות ביתו לקו. והכל היו אומרים על דבר שרי אשת אברם. א"ר ברכיה עלו דטולמוסין למקרב למסאנא דמטרונא. וכל אותו הלילה היתה שרה שטוחה על פניה ואומרת רבון העולמים אברהם יצא בהבטחה. ואני יצאתי באמונה. אברהם יצא חוץ לסירה. ואני בתוך הסירה. א"ל הקב"ה כל מה שאני עושה בשבילך אני עושה. והכל אומרים על דבר שרי אשת אברם. א"ר לוי כל אותו הלילה היה מלאך עומד ומגלב בידו. והוה אמר לה אין אמרת מחי מחינא. אין אמרת לישבוק שבקינא. וכל כך למה שהיתה אומרת לו א"א אני ולא היה פורש. ר' אלעזר תני לה בשם ר"א בן יעקב שמענו בפרעה שלקה בצרעת. ואבימלך בעיצור. מנין ליתן את האמור של זה בזה. ושל זה בזה. ת"ל על דבר על דבר שרי. על דבר על דבר לגזירה שוה: (ג) ואברם כבד מאד במקנה בכסף ובזהב. הה"ד (תהלים קה) ויוציאם בכסף וזהב וגו'. וילך למסעיו. במסעות שהלך בהן חזר. א"ר אלעזר ב"ר מנחם הלך לפרוע הקפותיו: (ד) וגם ללוט ההולך את אברם וגו'. ד' דברים טובים היו ללוט בעבור אברם. (בראשית יב) וילך אברם וגו' וילך אתו לוט. (שם יג) וגם ללוט ההולך את אברם. וישב את כל הרכוש וגם את לוט. (שם יט) ויהי בשחת אלהים וגו' ויזכור אלהים את אברהם וישלח את לוט מתוך וגו'. וכנגדן היו בניו צריכים לפרוע לנו טובות. לא דיין שלא פרעו לנו טובות אלא רעות. הה"ד (במדבר כב) וישלח מלאכים אל בלעם בן בעור וגו' ועתה לכה נא ארה לי את העם. (שופטים ג) ויאסף אליו בני עמון ועמלק וילך ויך את ישראל ויירשו את עיר התמרים. (דה"ב כ) ויהי אחרי כן באו בני מואב ובני עמון ועמהם מן העמונים על יהושפט. ועוד כתיב (איכה א) ידו פרש צר על כל מחמדיה. ונכתב חטא שלהם בד' מקומות. (דברים כג) לא יבא עמוני ומואבי וגו' על דבר אשר לא קדמו אתכם בלחם ובמים. וכתיב (מיכה ו) עמי זכר נא מה יעץ בלק מלך מואב ומה ענה וגו'. עמדו ד' נביאים ותתמו גזר דינם. אלו הם. ישעיה ירמיה צפניה יחזקאל. ישעיה אמר (ישעיה טו) משא מואב כי בליל שודד ער מואב נדמה כי בליל שודד קיר מואב נדמה. ירמיה אמר (ירמיה מט) לכן הנה ימים באים נאום ה' והשמעתי אל רבת בני עמון תרועת מלחמה והיתה לתל שממה ובנותיה באש תצתנה וירש ישראל את יורשיו אמר ה'. יחזקאל אמר (יחזקאל כה) לבני קדם על בני עמון ונתתיה למורשה למען לא תזכר בני עמון בגוים ובמואב אעשה שפטים וידעו כי אני ה'. צפניה אמר (צפניה ב) לכן חי אני נאם

יד יוסף ג ובכוח"ש גרס שנא' נגשי אויביך בגולה: ד מענים כ"ס. ב"ב פ': ה עיין פ"ש כען כשם כשח"ש ולפ"ז פולם שמה כנגד שמה: ו ויקל"ר פ' י"ג. ירוש' וכלכי. כתובות פ' המדיר. והתוספתא כתובות פ"ו. ילקוט ס"ז: ז ווכר ס"ז דף פ"ב: ח ירוש' פ' המדיר. ולקמן פ' נ"ב סי' י"ד. וילקוט ס"ז. ותנחומא כ"ז: ט סוטר תוריע אמרו פי"ם סכבו כמגלף ע"פ דבר ברכ נגד עבר מכום. וכמו לדבר שרי אשת אברם עברם אומ"ים: י לעיל סוף פ' מ'. ילקוט ס"ז: יא הוכס רבמי פסוק ידו. ילקוט ס"ז:

מתנות כהונה

בחמתן שם מקום: **דקלי** אומן בקי בנטיעות דקלים כדאמרינן ממרא גמלא: **צופה מירחו**. אבר אחד עומד בירחו והיא מתאוה לקבל הרכבה ממנו. ה"ג כיון שהרכיבוה אותה ממנו: **תמן** פי'. בבבל עושין כלים אף מן התמרה: **להלל** לשבח להקב"ה בחג הסוכות: **חריות** הענפים של דקל קורין חריות: **סיבים** סיב הגדל סביבו עושין ממנו חבלים ובשוהר טוב גרס בהדיא הסיב בלה: **סנסנים** כמין חופין תולין ממנו כמו בגפן: **שפעת קורות**. פי' הערוך קורות גדולות: **להקרות** לעשות ממנה תקרה על הבית והשוחר טוב גרס וקורות לסוכה: **נופל כו'**. מפני שכל הענפים הם למעלה בראשו: **להזדווג כו'**. להרע להם: **בראתן** מכה ראתן: **שהאשה רעה לו**. תשמיש אשה ובפירש"י מלת הטעם שהחולי ההוא מהלים האדם מאד עד שכמעט נופל ותשמיש מחלים ג"כ לפיכך הוי זה קשה לו מאד: **קורות ביתו**. דייק מדכתיב ואת ביתו ביתו ממש: **עלו דטולמוסין כו'**. הערוך פי' טולמוס איש בליעל ורשע ולפי זה יכול להיות שפירושו כהדיוטים בקשו לגעול מנעל של המטרונה שזהו לשון יונא נקי וכן כאן ע"ד כלי שנשתמש בו קדש כו' והכ"ג אמרינן מסאנא דרב מכרעי לא בעינא וכ"ז בפס"ג וע"ש פי' בשם רש"י ולפי פירוש דהשם לא גרסי' ליה כאן ובירוש' סוף פרק המדיר גרס עד דטולמוסין דנגע בסוכתא דמטרונה: **אברם יצא בהבטחה**. שאחה הבטחתו שלא יוזק שנאמר והברכך ונומר: **ואני יצאתי** ע"פ דברו שהאמנתי הממני בטחוני בך אף על גב שלא הבטחתני: **סירה** בית הסוהר שנלקחה בע"כ: **ואני בתוך הסירה**. בתחיה וכי יצא אתה תלפניו: **מגלב** רצועה ומקל: **אין אמרת כו'**. אם תאמר שאלקה פרעה ובני ביתו אלקה אותם ואם תאמר שאניחם אניחם: **וכל כך למה**. שרי היה סגור פרעה שנאמר לקחה: **בעיצור** עצירת נקבים שנאמר כי עצור עצר יי' בעד כל רחם וכמו שפירש"י שם: **הה"ד ויוציאם**. שאברהם היה סימן לבניו: **הקפותיו** מה שנטל בהלואה: **וילך אתו לוט**. סיפיה דקרא ואת כל רכושם משמע שגם רכושו היה לו בעבור אברהם או י"ל מה שהלך עמו בסוד בדבר יי' ונחשב לו לדבר טוב: **ועתה לכה נא וגו'** כל אלו מקראות מדברים בעמון ומואב ובני לוט: **ויהי אחרי כן**. פסוק הוא בד"ה ב' סימן כ': **ידו פרש צר**. מדבר בעמון ומואב: **חטא שלהם**. שסכרו את בלעם לקלל ישראל: **ובמים וגו'**. גרסינן וסיפיה דקרא ואשר שכר עליך את בלעם נראה דה"ג ומה ענה וגומר: **כי לא קדמו ישראל בלחם וישכור עליו את בלעם לקלל** נחמיה י"ג ויקרא לבלעם בן בעור לקלל אתכם הוא כ"ד והמדקדק ימצא' כי נכון הוא

ענף יוסף

פרשה מא (א) [וינגע ה' את פרעה נגעים גדולים וגו'] תיבת וגו' מורה על סוף הפסוק על דבר שרי אשת אברהם הם אותיות תמרי. ולכן נעשה כאלה שעולה על ראש תמרי (פס"ש): **(ד)** [עמדו ד' נביאים והתמו גזר דינם] הא מדוע לא חשיב נעשים אשר נזכר על אגיהם בסימן א' וכו' (פס"ש): (ישעיה אמר משא מואב כו') ולא"נ דזה ניכא אלא גזירות מואב. לא קאמ דבמואב הוא דכשיבו ד' גזירות כנגד ד"פ שחטאו לישראל. אבל בעמונים לא מצינו אלא בשלשתן ולכך לשפנכו אלא בג' גזירות (יפ"ת):

עץ יוסף

שנאמר קוה קויתי ה' כלו' כל תוחלתי ותאותי הוא ה' להתדבק בו (מה"ק): **בחמתן** שם מקום: **ולא היתה** עושה פירות. בכמ"ר פ"ג ובשוח"ט מכיים והרכיבו אותה ולא עשתה פירות עבר דיקלי כו': **תמרה היא** צופה מירחו. וריחו נקראת עיר התמרים ובשוח"ט הגירסא תמרה היא צופה ורייחה ופירושו שהיא רואה וצופה תמרה פלונית ומריחה ריחה ולא תגדל פירות עד שירכיבו אותה ממנה וכן הארז יש בו תאוה ונמצא בו זכר ונקבה: **אין עושין** ממנה כו' ת"ל ארז כו'. והנמשל בצדיקים שהם מביאים ההשפעה לעולם והעולם מתהנים בהם כמו מן הכלים (יפ"ת): **תמן** כו' פי' בבבל עושים כלים מהארז. והמת"כ פי' תמן בבבל עושין כלים אף מן התמרה וכן הוא בהדיא בשוח"ט ובמד"ר. ובבבל היו מצויין דקלים הרבה כדאי' בפסחים ריש דף ס"ח: **ת"ל כתמר יפרח** כצ"ל דהיינו שכר פירותיהם האוכלין בעוה"ז כדאיתא להדיא בבמדב"ר פ"ג: **אין בה פסולת** כו'. מילתא אקריא היא דדריש תו קרא בכלל ישראל דנקראו צדיקים כדכתיב ועמך כלם צדיקים (יפ"ת): **להלל** לשבח להקב"ה בחג הסוכות: **חריות** הענפים של דקל קורין חריות: **סיבים** סיב הגדל סביבו עושין ממנו חבלים: **סנסנים** כמין חופין תולין ממנו כמו בגפן: **שפעת קורות** קורות גדולות: **להקרות** לעשות ממנה תקרה על הבית: **מהם** בעלי אגדה. מהם בעלי מצות מהם בעלי צדקות. כן הוא במד"ר שם וע"ש: **נופל ומת** מפני שכל הענפים הם למעלה בראשו: **להזדווג** להרע להם. ואינו מתמר עלמו שלא יוסיף על רצון הש"י וכמ"ש אבר אני קצפתי מעט והמה עזרו לרעה. ולמד מפרעה שהיה לו רשות ליקח מס מאברהם אך לא למשול באשתו. ועל כן נענש פרעה. ואגב דנפקא לן הובא כל מאמר זה לכאן: **(ב) בראתן** מכת ראתן: **שהאשה רעה לו** תשמיש אשה. פרש"י הטעם משום שהחולי הזה מחלים האדם מאד עד שכמעט נופל ותשמיש מחלים ג"כ לפיכך הוי זה קשה לו מאד: **ובו** לקה פרעה. על שרצה לבא אגלה לקה בחולי שלא יוכל. ועיין תנחומא כאן: **אפי'** קורות ביתו. דרש ביתו כמשמעו שגם ביתו לקה וכמפורש בתורה שהבית לקה בנגעים. ונכון להגיה כאן קורות ביתו. וכמ"ש ברש"י בחומש כותלי ולא קורות: **והכל** אומרים על דבר. דורש על דבר כמשמעו מלשון דבור ואמירה שכאשר ראו מכה כזה שהוא חוץ ממנהג הטבע היו אומרים שזה בודאי על דבר שרה היא אשת אברם ולא אחותו שאברהם לא אמר אחותו אלא מפני יראתו: **עלו דטולמוסין** פי' פי' עבדי פרעה התגופים והרקים נכנסו בעליהות לחלון מגעלה ולהכביכה במשה בעל כרחה (רש"י והערוך) דר"ל משרת את ביתו אנשי ביתו. לזה אמרו שכאו עבדיו כו' לכן נלקו עבדיו בנגעים לבל יוכלו להתקרב אגלה מכאב הנגעים (מה"ק): **וכל** אותו הלילה כו'. שבאה בסעגה ואמרה אברהם יצא מארצו בהבטחה. שהשי"ת הבטיחו ואברככה ואגדלה שמך. ולשרה לא הבטיח אלא האמינה ובטחה בנשואו. ואם היה אברהם ג"כ בתוך הגרה שהיה שרה בוטחת ומאמינה על הבטחת השי"ה לאברהם. והיתה גם היא נגלם על ידי הבטחתו. ולא כן עתה שאברהם חוץ לגרה. והשיב לה הקב"ה לא בעבור הבטחה אני עושה. אלא תפלה אני שומע. וגדול שכר האמונה מסכר המובטח ויתקדש שם שמים על ידך: **סירה** בית הסוהר שנלקחה בעל כרחה: **ומגלב בידו** שוט לסוס ומגד להמור תגנט שופט לסוסיא ומגלבא להמרא (מוסף הערוך): **אין אמרת מחי כו'**. והו על דבר שרי שאמרה ויגבר סיכה והכה. וגם דורש על דבר שרי אשת אברם שדיברה ואמרה אשת אברהם אני: **וכ"כ למה** פי' הרי היה סגור פרעה שנהיאל לקהה. אלא שהיתה אומרת אשת איש אני שכתבר ראתה שלא הועילה במ"ש אחי הוא נלתה הסוד שהיא אשתו: **אין אמרת מחי** כו' וענין השאלה הוא שאם ה"ז שהיה בגרה מגלת אלוו לא היה המלאך עושה לו מאומה: **בעיצור** עצירת נקבים וכמו שפרש"י שם: **על דבר** לגז"ש. שאחרי שבעונש הוא מדה במדה נגד החטא. ואחר שהחטא אחד א"כ עונשם אחד ג"כ: **(ג) הה"ד ויוציאם** כו' משום שכל ענייני אברהם סימן לבניו. לכן אמר הכ' ואברם כבד לרמוז שגם כן בניו יצאו ברכוש גדול ממצרים (יפ"ת): **במסעיו שהלך** כלו' בהגיעוסיו. וקרא הגיעתו בשם מסעיו שמקום הגייתו אף הוא קרוי מסע לפי שממקום החנייה נוסע פעם אחרת (הרז"מ): **לפרוע הקפותיו** יתכן שבעת הרעב פיזר כל אוצרותיו לצדקה על כן הוכרח בלכתו למצרים ליקח בהקפה על במתן הפי"ת. ובחזירתו ממצרים פרע הקפותיו (מה"ק): **(ד) דברים טובים** כו' דהשמיעין שע"י הלוכו את אברהם עשה את כל הרכוש ואת כל הכבוד הזה (יפ"ת): **וילך אברם** וגו' וילך אתו לוט בניים לך לך. בראשית י"ב ד') וגם ללוט ההולך את אברם היה צאן ובקר ואוהלים. (שם י"ג ה') וישב את כל הרכוש וגם את לוט ורכושו השיב. (שם י"ד פ"ז) ויהי בשחת אלהים הרי כאן ד' פעמים שהיו לו טובות ע"י אברהם והשב ד' ענינים טובים. אחד שלא התערב עם העכו"ם כי אברהם הגינו מהם ועי"ז לימד על"פ האמונה האמתית. והשנית בקיבוי הזמן כי היה לו מקנה רב בזכות אברהם. השלישי הגלה מהמלחמה. הרביעית הגלה ממות ומשעם סדום שזה מן המיתה ממש: **לא דיין** כלומר רחה לא רעת לבם כי שכחו טובות אבותינו עליהם. והם גמלו עלינו רעה יותר מכל העמים. ולכן נכתב חטא שלהם בד' מקומות להורות על רעת לבם מפליגת הטובות הד'. ולכן עמדו ד' נביאים והתמו גזר דינם מה שהיה באחריתם באין תקנה מאומה לטובה עוד: **מלאכים** אל בלעם וכמ"ש שבלק היה מלך מואב. וכן בסוף בלק ויחל העם לזנות אל בנות מואב. והשירות לקלל את ישראל ומה שהטיאו אותם בזנות כחד חשיב שעל שראה כי לא נעשתה עצתו הראשונה בקללה כרצונו חזר לעשות זאת: **ויאסוף** אליו את בני עמון. ר"ל שעגלון מלך מואב אסף את בני עמון ועמלק ויך את ישראל: **על כל מחמדיה**. וס"ד אשר צוית לא יבואו בקהל לך. והיינו בני מואב ובני עמון. שרצו עמון ומואב לבוז את התורה כדי לעקור לא יבא עמוני ומואבי בקהל ה': **ונכתב חטא** שלהם. פי' חטא האחד היינו מה ששכר את בלעם נכתב בד' מקומות וכאן חסר וכך צ"ל ונכתב חטא שלהם בארבע מקומות (דברים כ"ג) לא יבא עמוני ומואבי בקהל ה' וגו' על דבר אשר לא קדמו אתכם בלחם ובמים ואשר שכר עליך את בלעם בן בעור וגו'. (מיכה ו') עמי זכר נא מה יעץ בלק מלך מואב ומה ענה אותו בלעם בן בעור. (נחמיה י"ג) כי לא קדמו את בני ישראל בלחם ובמים וישכור עליו את בלעם לקללו. (יהושע כ"ד) וישלח ויקרא לבלעם בן בעור לקלל אתכם: **ירמיה** אמר לכן הנה כו'. כתוב שם שאלו המטן והשכן ממואב הוא יפ"ס

נאם ה' צבאות אלהי ישראל כי מואב כסדום תהיה ובני עמון כעמורה ונו' : (ז) היה צאן ובקר ואהלים. יב"ר טוביה בר יצחק אמר שני איהלים. רות המואביה ונעמה העמונית. דכוותה קום קח את אשתך ואת שתי בנותיך וגו' ר' טוביה ב"ר יצחק אמר ג' אוהלים. ר' יוסי ב"ר יצחק אמר שתי מציאות רות המואביה ונעמה העמונית. א"ר יצחק (תהלים פט) מצאתי דוד עבדי. היכן מצאתיו בסדום: (ו) ויהי ריב בין רועי מקנה אברם ובין רועי מקנה לוט. יד"ר ברכיה בשם ר' יהודה בר ר' סימון אמר בהמתו של א"א היתה יוצאה זמומה. ובהמתו של לוט לא היתה יוצאה זמומה. היו אומרים להם רועי אברהם הותר הגזל. היו אומרים להם רועי לוט כך אמר הקב"ה לאברהם לזרעך אתן את הארץ הזאת ואברהם פרה עקרה ואינו מוליד. למהר הוא מת ולוט בן אחיו יורשו. ואין אבלין מדידהון אינון אבלין. א"ל הקב"ה כך אמרתי לו לזרעך נתתי. אימתי לכשיעקרו שבעה עממים מתוכה. והבנעני והפריזי אז יושב בארץ. עד עכשיו מתבקש להם זכות בארץ: (ז) ויאמר אברם אל לוט אל נא תהי מריבה ביני וביניך וגו'. פו"ר עזריה בשם ר' יהודה בר ר' סימון אמר כשם שהיה ריב בין רועי אברם ובין רועי לוט כך היה ריב בין אברהם ללוט. הה"ד ויאמר אברם אל לוט אל נא תהי מריבה ביני וביניך וגו'. וכי אחים היו. אלא שהיה קלסתר שו פניו דומה לו: (ח) הלא כל הארץ לפניך הפרד נא מעלי. א"ר הלבו הבדל נא אב"כ אלא הפרד. מה הפרדה הזו אינה קולטת זרע. כך א"א לאיתו האיש להתערב בזרעו של אברהם. אם השמאל ואימינה ואם הימין ואשמאילה. יא"ל אם את לשמאלא אנא לדרומה. ואם אנא לדרומה את לשמאלה. א"ר יוחנן לשני בני אדם שהיו להם שתי בורות אחד של חטים ואחד של שעורים. א"ל אם חטייא דידי שערי דידך. ואם שערי דידך חטייא דידי. מן כל אתר הטייא דידי. כך אם השמאל ואימינה ואם הימין ואשמאילה. א"ר הנינא כר יצחק יאשמאילה אב"כ אלא ואשמאילה מן כל אתר אנא משמאיל לההוא נברא: (ט) ויאש לוט את עיניו ויראא את כל ככר הירדן. יחא"ר נחמן בר תנין כל מי שהוא להוט אחר בולמוס של עריות סוף שמאבילים אותו מבשרו. א"ר יוסי בר תינא פ כל הפסוק הזה לשון עדוה הוא. המד"א (מלכים ה ט) ויתשא אשת אדוניו את עיניה וגו'. וירא את כל ככר הירדן כי כולה משקה. המד"א (משלי ו) כי בעד אשה זונה עד ככר להם. כי כולה משקה. המר"א (נחום ג) והשקה את אשתו את מי המרים. לפני שהתת ה'. המד"א (בראשית יח) והיה אם בא אל אשת אחיו ושחת ארצה: כנן ה' לאילנות. כארן מצרים לזרעים: (י) ויבחר לו לוט. א"ר יוסי בר זימרא כא כאניש דבחר פורנא דאיניה. ויסע לוט מקדם. הסיע עצמו מקדמונו של עולם. אמר אי אפשי לא באברהם ולא באלותו. ויפרדו איש מעל אחיו אכזם ישב. רבי אומר אין לך בברכים רע כסדום כשאדם רע קורין אותו סדומי. ואין לך בעממין קשה מאמורי. כשאדם קשה הן קורין אותו אמורי. א"ר יוסי אין לך בברכים יפה מסדום. שהור לוט על כל ערי הככר ולא מצא מקום יפה כסדום. ואלו היו החשובין שבהן. כג ואנשי סדום רעים וחטאים לה' מאד. רעים אלו לאלו. חטאים בנ"ע. לה' בע"ז. באר בש"ד: (יא) וה' אמר אל אברם וגו'. כג"ר יהודה אומר כעס היה לאבינו אברהם בשעה שפירש לוט בן אחיו מעמו. אמר הקב"ה לכל הוא סדבק וללוט אחיו אינו מדבק. כד"ר נחמיה אמר כעס היה לו להקב"ה בשעה שהיה מהלך לוט עם א"א. אמר הקב"ה אני אמרתי לו לזרעך נתתי את הארץ הזאת. והוא מדביק את לוט בן אחיו כדי לירשו. א"כ ילך ויביא לו שני פרסתקין מן השוק ויורישם את שלו. כמו שהוא רוצה בן אחיו. כה ה"ד (משלי כג) נרש לין ויצא מדון. נרש לין זה לוט. ויצא מדון ויהי ריב בין רועי אברם ונו'. וישבות דין וקללן ויאמר אברם אל לוט אל נא תהי מריבה וגו'. (כם) אהב מהר לב הן בשפתיו רעהו מלך. הקב"ה אוהב כל מי שהוא טהר לב. ומי שיש לו הן בשפתיו מלך הוא רעהו. זה אברהם שהיה תמים ויטהר לבב ונעשה אוהבו של מקום. שנא' זרע אברהם אוהבי. ולפי שהיה לו

יד יוסף

יב ילקוט ס"ז: יג ילקוט ורמז. נקמן ס' ל'. יבמות ע"ז: יד לקמן ס' ס' סי' י"ח. ילקוט כ"ז. פסיקתא רבתי ס"ז. פסיקתא רבתי ס"ג: פז ילקוט ס"ז: פסיקתא רבתי ס"ג: יז קכלת רבה ס"י: יח ילקוט ס"ז. תנחומא ויצא. פסיקתא רבתי ס"ג: יט שוחר טוב ילקוט ס"ז. תנחומא ויצא: כא תוספות ד' . מדרש ס' ל"ו. טושפסא ויהוש' פרק הלן. יומ"ע. מדרש ס' ל"ו: כב תנחומא ויצא. תוספתא ויהוש. תוספתא ויצא: כד תנחומא ויצא: כה ילקוט מבלי

מהנות כהונה

הוא: עמדו סי' והרי הס ד' לא יבא עמוני כו'. על לחבר לא קדמו כו' הרי ל' זכר גם מה יען וגו' הרי שיש לו לא קדמו ישפחל בלהם הרי ג' ושכור עליו להם בלעם לקלל הרי ד': ס"ג בנותיך וגו'. כ' טוביה בר יוסף אמר ג' מילות ושכי מוכת בילקוט ולקמן פ' ותרא: זמומה זמם היה נותן בפיהם כדי שלא יהיו בסדום תלמיד. כתיב פרדה הוא מוליד לבן קורין לכל עקר פרד: ואין מבלין כו'. לכן לף אם תוכלין בסדום להריס מבלהן הס תוכלין ואין כן גזל: עד עכשיו כו' לשומר עדיין יש להם זכות בארץ בלא מלת כתפם עדיין: כלסתר הוא ומרחה פניס: הפרד לשון כסוס כפרד: ואם אמת לדבורו כו' בין לך ובין לך תנכי לדסום ותחה לצפון ושיין אם בימדקם לקמן ושיין אם בימדם לקמן (ר"ל ו' ג'): בין לך לך. תכל תיקום יהיו התנאין שלי: ואישמאילה כבמ"ל תחם אלף לבלימה פירושו ואלו אלך לד המיחל. ואשמאילה לשון מבשל לאחרים: מן כל אתר כו' מכל מקום תכלה תו לא תלכה תביחל הני תוהך וכן הוא בתל' קלקל בפ' לא תכם ליפיו: בולמוס. רעב ותאוה על עריות ושיין בעריך ערך טלמוס: שמאבילין כו' פיכס"ו סוף סנכסל בקולמוס. ס"ג בילקוט לשון פרוה כוח ויפח היולד

עין יוסף

(יכ"מ): (ה) שני אהלים שמשעו תוכלים שיש רמז לדוח הסיוחדים ועשיה העמוניה (תמו של התכנים) שהכניס נקלקות שלהם כמו כי שלום תהלך. שוכו לכם להתליכם ושולם. והטעם כי בזכות אברהם היה לוט הנולך בהגלין זכות שילאו ג' כיוצות טובים תמנו להדבק בזרעו (יפ"מ): דבוותה קום קח לוט דמך ולא כתי כמותך הגילות ג' טובים גר רב ילחק לאמר ג' מגילות בגל. ותכי פירושו דכי תכא כי רבי טוביה תלנים על רות ועשיה תכי נמי פי' המלות על רות ונעמה וכדלקמן פרשה ג' (יפ"מ): ב' מגילות טובות. הגילות ניתו לב' המלות טובות ואלו הגן כתוב לנם לוט בדהכינן בהגמלות בהן: מצאתיו בסדום בגלח נגילת כבולה זכר לך דוד בעיתיד לנתה מלון בהתים: (יפ"מ): (ו) בהמתו של א"א כו' שמיבתם היתה על מה שלח יהודו לגזל לבעוה בסדום בל בהתים. ותכענני ופריזי מ' בתרן הוח הסוכה על דבכי תכרוסים ואחל (יפ"ח) זמומה זמם היה מהן בפיהם כדי שלא יהיו בסדום מדבר הלוכס: פרידה לשו מולד לבן קורין לכל עקר פרידה. ואינו מוליד ועיל הזרע המכר היינו מה שלמד לו הקב"ה לזרעך אתן הארץ הזאת ה"ל הוח לשון שהוח מיבתר בבנו ועם נדל על בניהו בכן (יפ"מ): ואין אבלין כו' לשומר לבן אף אם תוכלים בבדית להריס מבלהן ואין זו גזל: אברתי ע' לזרעך נתתי בתילה בין הבתרים. ומדלקמן הסם ותה כתיב ותפ הפריזי וגו' מבמיע דוקא לבשיעקרו ע"ב כוכ תלישות הזכר סם והיינו שבעה עממין. ושדיין והכנעני והפריזי יושב בארץ. ומה כתיב בעל התלמר ל"ל הקב"ה כך לתיהו כו' שהכתוב מקבילן בתין הדין שתם מלתה שעדיין להכשיבני זכות בארץ (יפ"מ): עד עכשיו כו' עדיין יש להם זכות בארץ בלא מלת כתפם עדיין: (ז) בשם שהיה ריב כו' שנם לוט לא היה מקפיד על הגזל. ומתבקש בילוסף לאברהם ול"ל היה קבוצה בינו ובין אברהם: ויאמר אברם כו' וקמ"ל ריב"ם בלא היתה דמלה קלתר בגילות חלה ויהי ריב בין רועי כו' לא היה ריב בין אבנם ולוט. חלה ריב ממש היה ביניהם כמש שהיה בין הרועים: וכי אחים היו דהיה שהקבדוים והכנעני נקראו אחים בשם יפ' אינו בשם שהיה ביניהם כהילו אחים לה אחים לבל הכתי שהיה מריבה בין אבנם ולוט ולהי אומר קצר שהבהכ ביניהם ול"ל מדוע לאמר כי אחים היו: (יפ"ח)

תגיסים לחים לתהנו. (יפ"ח): קלסתר פניו דומה לו. לזה ל"ל כי מגיסים לחים לתהנו:

(ה) כך ל"ל לאחיו הלים כו'. ולפ ע"פ שהנקבות מוחיות לבת בקבל. מ"מ הכל הולך אחר המבהכה הלב (יפ"ח) וכן הכתוב בלשון נקבה שהוא על פבל זכר שהוא עקר ולאו מלבה בקבה לזה מולד ולא על פרידה נקיבה (יפ"ח). ואם אנא לדרומה את לשמאלה. ויכום בלא יתכן בתין אבנם לת הכתרים בלום לו גד בימין. כי בימין לשלם לאבנים כמ"ם הלך ונסוע הענבה וכמ"ם לאום ה' לאחזו שב לימיני ונמדם על אבנים. ויתין הוא הסד לאבנים. ושיין בימ"ם. בן כל אתר מ"ש יהיה הבנים בלי . אנא טשמאיל כו' פ' מ"ש בלבה לא לת בלבה תשתיל לת תוכך (ט) בולמוס פי' בעבוך תלבון מי שאתה טלמוס. פי' בלשון יון גרוזו בל סור. כלומר שאוכל הרבה בלתך הבור. וי"ל לשון לעג הוא שהוכיון בלימו לתי שאוכל הרבה וכל שאתה שתוה בלא גבול הן לתכילה והן לעבירה. לף נתו ותתוהו תין דבך תדם להתתוות להם תלת מי שהוא מבולה בהתוהו שוף שתתכילון תוהו תכבדו לומר שנכסל בהבינותיו הבר בה לת בלבה עלמו ובכבו ונתו שאוכל בעבותיו בעבור הימו להוא בעבוים וכדמיון (מה"ק): הפסוק הזה

לו חן בשפתיו שנא' (משלי כב) ודבר נבוהות וחין ערכו. נעשה לו הקב"ה בריץ. שמתוך אהבה שאהבו א"ל לזרעך נתתי את הארץ הזאת: (יב) והי אמר אל אברם אחרי הפרד לוט. כו כי את כל הארץ אשר אתה רואה לך אתננה ונו' ושמתי את זרעך כעפר הארץ. מה עפר הארץ מסוף העולם ועד סופו. כך בניך יהיו מפוזרים מסוף העולם ועד סופו. כז ומה עפר הארץ אינו מתברך אלא במים. אף ישראל אינן מתברכין אלא בזכות התורה שנמשלה למים. כח ומה עפר מבלה את כלי מתכות והוא קיים לעולם. כך ישראל כל העכו"ם במלים והם קיימים. ומה עפר עשויה דייש. אף בניך עשויין דייש למלכיות. ההד"ת (ישעיה מא) ושמתיה ביד מוניך ונו'. כט מה הוא מוניך אלין דמטנין מכתיך דמלהלחין מכתיך. אפי' כן למובתך משקשקין ליך מן חוביך המר"א (מלאכי סה) ברביבים תמוגנה. (ישעיה מג) אשר אמרו לנפשך שחי ונעבורה. מה היו עושים להם. מרביצים אותן בפלטריות ומעבידין רדיא עליהם. ר' עזריה בשם ר' אחא בר סימון הא סימן טב. מה פלטייה זו סבלה את העוברים ואת השבים והיא קיימת לעולם. כך בניך סבלים את כל העכו"ם והן קיימין לעולם: (יג) קום התהלך בארץ. ל תני הילוך בשדה בין לארכה בין לרחבה קנה עד מקום שהלך. כדברי ר' אליעזר שהיה ר"א אומר הילוך קנה. והכ"א לא קנה עד שיהלך לארכה ולרחבה: א"ר יעקב בן זבדי מעמיה דר"א מקום התהלך בארץ:

פרשה מב

(א) ויהי בימי אמרפל מלך שנער. א"ר יהושע דסכנין בשם ר' לוי פתח (תהלים ט) חרב פתחו רשעים ונו' חרבם תבא בלבם וגו'. מעשה בר"א בן הורקנוס שהיו אחיו חורשים במישור והוא חורש בהר ונפלה פרתו ונשברה. אמר לטובתי נשברה רגל פרתי. ברח והלך לו אצל ריב"ז. והיה אוכל קוזזות אדמה עד שעשה פיו ריח רע. הלכו ואמרו לריב"ז ריח פיו של ר"א קשה לו. א"ל כשם שהבאשת ריח פיך על התורה. כך יהיה ריח תלמודך הולך מסוף העולם ועד סופו. לאחר ימים עלה אביו לנדותו מנכסיו. ומצאו יושב ודורש ונדולי מדינתו יושבים לפניו. בן ציצית הכסת. ונקדימון בן נוריון. ובן כלבא שבוע. ומצאו יושב ודורש הפסוק הזה. חרב פתחו רשעים ונו' זה אמרפל וחביריו. להפיל עני ואביון זה לוט. לטבוח ישרי דרך זה אברהם. חרבם תבא בלבם ויחלק עליהם לילה הוא ועבדיו ויכם. א"ל אביו כני לא עליתי לבאן אלא לנדותך מנכסיי. עכשיו הרי כל נכסי נהונים לך מהנה. אמר הרי הם עלי תדם ואיני אלא שוה בם כאחי: (ב) ד"א ג חרב פתחו רשעים וגו' אמרפל וחביריו. ויהי בימי אמרפל. ר' שמואל בר שילת פתח (קהלת ה) וגם זה רעה חולה כל עומת שבא כן ילך. א"ר שמואל בר שילת כמה דאתא בחליטין כך הוא אזיל בחליטין. א"ר אבין כשם שפתח בד' מלכיות כך אינו חותם אלא בד' מלכיות. את כדרלעומר מלך עילם ותדעל מלך גוים ואמרפל מלך שנער ואריוך מלך אלסר. כך אינו חותם אלא בד' מלכיות. מלכות בבל ומלכות מדי ומלכות יון ומלכות אדום: (ג) ר' פנחס בשם ר' אייבו ר פתח (מיכה ד) והמה לא ידעו מחשבות ה' ולא הבינו עצתו כי קבצם כעמיר גרנה. למה כל אלה חברו אל עמק השדים. כדי שיבאו ויפלו ביד אברהם. ההד"ת ויהי בימי אמרפל ונו': (ד) ד"א ויהי בימי אמרפל. ח"ר תנחומא בשם ר' הייא רבה ור' ברכיה בשם ר"א. זה המדרש עלה בידינו מהנולה. כ"ם שנא' ויהי בימי צרה. ויהי בימי אמרפל. ומה צרה היתה שם עשו מלחמה. א"ר שמואל בר נחמן ותשעה הן. משל לאוהבו של מלך שהיה שרוי בסדינה ובשבילו נזקק המלך למדינה. וכיון שבאו ברברים ליזקק לו. אמרו אוי לנו שאין המלך נזקק למדינה כמו שהוא למוד אם נהרוג את אוהבו. ההד"ת וישובו ויבואו אל עין משפט היא קדש. וא"ר אחא לא באו אלא להזדווג אלא לתוך נלגל עינו של עולם. עין שעשתה מד"ה בעולם הם מבקשים לממותה. היא קדש א"ר אחא הוא כתיב. הוא שקידש שמו של הקב"ה בכבשן האש. וכיון שבאו ברברים להזדווג לו. התחילו הבל צווחים ווי. ההד"ת ויהי בימי אמרפל. (ישעיה ז) ויהי בימי אחז. מה צרה היתה שם. (שם ט) ארם מקדם ופלשתים מאחור. משל לבן מלכים שנזדווג לו פדנוגו להמיתו. אמר אם אני הורגו עכשיו אתהייב מיתה למלך אלא הריני מושך מניקתו ממנו ומעצמו הוא מת. כך אמר אחז אם אין נדיים אין תישים אם אין תישים אין צאן. אם אין צאן אין רועה. אם אין רועה אין עולם. כך היה מבור ברעתו לומר. אם אין קטנים אין תלמידים. אם אין תלמידים אין חכמים. אם אין חכמים אין זקנים. אם אין זקנים אין נביאים. אם אין נביאים אין הקב"ה משרה שכינתו עליהם

יד יוסף טו ילקוט ס"ו: כו תנחומא ד' נלמון ס' ס"ט: כח שמו"ר פמורר קי"ט מות ר': כט שם ילקוט ישעיה רמז ס"ו: פס"ב א מדר"ת פ' ח'. מדר"ל פ"ו. ילקוט ס"ו: ב מעמומפ ס"ו: ג מעמומפ ס"ו. קס"ל פ"ס. וילקוט כ"ו: ד ילקוט מיכה רמז קמ"ב: ה ויק"ר פ' י"ג. ילקוט רמז רכט פ"ח. תפתר רכט פ"ח. שמומפ שמוא' פסיקתא רבתי פ"ס. במד"ר פ"ו. אזכר מדש ילקוט דף ק"ג. ילקוט ריש תפתר וירם ילקוט: ו נלמון פ' זו סר' י"ח. ילקוט פ"ו:

מחנות כהונה

מאר: דייש הכל ואין עליה: דממינון לשון מיסמום ומיקוק כד"ת ממונו כל יומני כגון: ס"א דמלהלחין מכתיך: משקשקין ממרתין וממדקין ובל"ע פ"ד: מן הוכיחך. מעוותיך: רדר' כלי מחרישה לפ' מהכוש הרגש מלקלום לפ' מלרי: כ"ב ר' מחמ הל סימן סוב. ביהוס' דקיותיהן ודמוסמסה פ' כ' דב"ב וחכ"ח לפ' קנה עד סיחויק ל"ל יעקב וכ"ב ביקלוט ושין במדרש רוח דף כ"ב ע"ג: ה"נ לשון לפוכתי ולעלמו לשון בלבו כן: קן זוזות סיבו"ת כמו קציות תחיסות ובשרוך סיבו מין חלמה ה'דומה ומפני שלא היו לו מה לאכול ושין כל המעשה משלם בחטת דל' נתן פ"ו: לנדותו פיבו"ת תהיו קטנו עליו ומתנו לתהיו הרי הוקיך לעת שקטך ולשחר מותך יפול נכנסך מתנו שוה בשוה ועלה לפי ר"י ב"ש לשחוט בהסכמתו: בן ציצית הכסת כו'. כולם שמות נדולי יהושלים כדחמרינן בפ' הניחקין: דרי הם עלי מכס כדי שלא יהנה מד"ח ואיני רוצה ליסול שלא שוה כו'. ובילקוט נרס הרי הם עלי מכס שלא שוה כו': זה תלמיד והבירו כו'. נרסי' ושין בהמומפ פ' זו מסיים עד שלא נס ממכל ומבירו לס היה מכר בשלם נלו ופסחו במכר

יוסף

מכלכלים דקוס. וכן הזקפים. ושיס"ן ומה"ק פירשו בחליטין פי' בחסיפה וגזל (כמו מ"ש כ' וימלטו וכרנום יונתן ומבשופא) ור"ל שהמתון כמו שבא להזה בחסיפה וגזלה כן יעלו מידו בחסיפה בחמהרה נם כשהיו בחיים חיזוק עכ"ל. ושין מ"ם נק"ר פ"ה פ' כ"ב: כשם שפתח סיום מלכיהם בהיה התולה בעין שולטו של הקב"ה כשולה בכ"ם שמ"ר פ' ע': (נ) והחמה לפ' יש כו' למו על מפיסם ממרפל וחביריו בימי מלכיהם כי מתח פ' מתקבלו כדי להפילם ביד מלכיהם. ומעשה חטת סימן לבנים. ועל זה אמר והחמה לפ' יעמד מהשטות ה' בזמן השבר בימי מלכיהם. וכן לפ' הבינו מלחמו נם לעתיד (מיכ"ן): למה כל אלה הבאו. ר"ל למה כתיב בלבון זה כל אלה מכאן אלה למימר מהכוונה האלמוה היסה זה מיסיה להם הביבה וקבלם בעתיד טובה (יס"ח): (ד) עלה בידינו מן הענין. בגלגל דיבור מתכתי פ' מתעברין לחסה חמיד כמי שמתעברת בחכם ומהלהלתה ממעברו: משקשקין מענין המכה ומיקוק מיסוי שוקיהם מסיס הובלים להם ע"י היסוליים ברביבים ממוגנה. הוא סימן בנכה כבניבים: בפלטריות בהחוצות: ומעבירים רדיא כלי מהביסה. לפ' מהבוש מרנוס מוקלום לפ' מרדי ולקמן פ' ס"ם הני מעבירים כריס. והוא ע"ש על נבי מרכו תולבים (יב) תנא דבי ר' ינוקא היולך בשלה כו'. בגרסת ההכת מבשמחת ובפ' המוכר פירות תניא הלך בה לחוכה ולהבה קנה מקום חילוט דבי ר"ש והכ"ת חין הלוך מועיל בלום עד שיחזיק. מ"ם דק"ת דכתיב קום התהלך בארץ לחברה ולרחבה כי לך אחננה. ודבון בחם מבוס הביהוחת דחברהם הוא דקחמר ליה הכי כדי שיהיה מה לבנות לפני בניו (יס"ח):

פרשה מב

(א) והוא הודם בכר. בהבר קשה יוכר לחרים: לשוברתי שבברה רגל פרתי. וכן שלבון בויק"ר פ"ה אלל תנלויון. ושם הכוונה על במ"ש מוכר רב ע"י נשלח הברה. וכחן הכוונה על סיסה בדעתו לעשות מלחמתו ובים לבני ליקר ללמוד מוכה וכשנברה רגל פרתו ולח היה לו במה להוסיף שוד. חמר הרי הגיע הכת ליקר. והו שוכחי. ולגיל בדברים שיל"ל על בעוכה (יס"ח): אצל ריב"ז: לשון חוכה. ומפני שעיוהו שלח היה לו מה שיחכל קוזזות חדמה. ופרש"י קוזזות פי' קלישים מחיסות: לנדותו מנכסיו שלח היה יכם עם תחיו. שהשב שהלכתו ממלחמתו להיות מיושבי קרנות ושלה לפני ריב"ז לנזהות בהסכמתו: בן ציצית הכסת כו'. כולם שמות נדולי יהושלים: זה תלמיד והבירו. שעניין לפ' היה מלחמה בשולם בתו תלו ושהחזו בחרב ומשו מלחמה (הנמומפ). והו לשון שחתו: זה לוט כו' שהברהם. שפיוקר קוחתם בשביל לוט כדי שיבא שברהם דחו לעזלו ויקול בידם כדחמר ר' תחה בסמוך שי' ד': חרבם הבא בלבם. כלומר מה בחשבו לעשות לחברהם נהפך עליהם: נתונים לך בחתנה. מקום דהיה מ"ח. לי נמי על בחחיו יעלו לחם תהיו לעזרתו מבסחיו בדלחים בסדר"ל לכן לכה לחביהם לעפות להם בחבר זממו: הם עלי הכס. כדי שלא יהנה מד"ח ולא נלה ליסול שלא שוה כלחתו: (ב) ד"א הרב פחתו רשעים ולכו זה למלך ממכיו. כל זה מיוחר ולח נדסיון ליה: כמה דאמי בחליטין בחמ"כ נק"ר פי' מלמון דקון כמ"ם בכרכה שלם שהלשו בבוחחון. והכוונה על סילו מחר שנה בחחליטין לחרע

עליהם. ההי"ד (שם ח) צור תעודה התום תורה בלמודי. ר' חניא בר אלעזר אמר למה נקרא שמו אחז. ז שאחז בתי כנסיות ובתי מדרשות. ר' יעקב בר אבא בשם ר' אחא. אמר ישעיה (שם) והכיתי לה' המסתיר פניו מבית יעקב. אין לך שעה קשה באותה שעה שכתוב בה (דברים לג) ואנכי הסתר אסתיר פני ביום ההוא. ומאותה שעה קיוהי לו שאמר כי לא תשכח מפי זרעו. ומה הועיל לו (ישעיה ה) הנה אנכי והילדים אשר נתן לי ה' לאותות ולמופתים. וכי ילדיו היו והלא תלמידיו היו. אלא מלמד שהיו חביבים עליו כבניו. וכיון שאחז בתי כנסיות ובתי מדרשות התחילו הכל צווחים ווי. ויהי ביומי אחז. ויהי ביטי יהויקים ומה צרה היתה שם (ירמיה ד) ראיתי את הארץ והנה תהו ובהו. משל למלך ששלח פרסטגמא שלו במדינה. מה עשו לה בני המדינה. נטלו אותה וקרעו אותה ושרפו אותה באש. שנא' (שם ט) ויהי כקרא יהודי שלש דלתות וארבעה. תלת ארבע פסוקי. כיון שהגיע לפסוק (ירמיה ח) היו צריה לראש קראה בתער הסופר והשלך אל האש עד תום כל המגילה על האש אשר על האח. כיון שראו הכל כן. התחילו הכל צווחים ווי ויהי ביטי יהויקים. (רות ח) ויהי ביטי שפוט השופטים ומה צרה היתה שם. ויהי רעב בארץ. למדינה שהיתה הייבת ליפס למלך. שלח המלך נבאי טמיון לנבותה. מה עשו לו בני המדינה. נטלו אותו והכו אותו. ואח"כ אמרו אוי לנו כשירגיש המלך בדברים הללו. מה שבקש לעשות לנו עשינו לו. כך ביטי שפוט השופטים היה אדם מישראל עובד ע"ז. והיה הדיין מבקש להעביר עליו מדת הדין. והיה הוא בא ומלקה את הדיין. אמר מה שבקש לעשות לי עשיתי לו. ם אמרו אוי לו לדור ששפטו את השופטים. ההי"ד ויהי ביטי שפוט השופטים ויהי רעב בארץ. ויהי ביטי אחשורוש ומה צרה היתה שם. להשמיד להרוג ולאבד. משל למלך שהיה לו כרם אחד ונזדווגו לו ג' שונאי. הראשון מתחיל מקטף בעוללות והב' מזנב באשכולות והנ' מעקר בגפנים. כך פרעה (שמות ה) כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו. נ"נ (ירמיה כט) התרש והמסגר אלף. ירבי ברכיה אמר התרש אלף והמסגר אלף. רבנן אמרין כולם אלף. המן ביקש לעקור הגפן כולה שנאמר (תפלה ג) להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים וגו'. וכיון שראו הכל כן התחילו צווחים ווי. ההי"ד ויהי ביטי אחשורוש. ר"ש בר אבא בשם ר' יוחנן. יא כ"ם שנא' ויהי משמש צרה ושמחה. אם צרה אין צרה כיוצא בה ואם שמחה אין שמחה כיוצא בה. אתא ר' שמואל ב"נ ועבד פלגא בב"ט שנא' ויהי משמש צרה. והיה שמחה. מתיבין ליה והכתיב (מלאכי ג) ויהי אור. א"ל עוד היא אינה שמחה שליטה. שלא זכה העולם להשתמש באותה האורה. יב א"ר יהודה בר סימון אותה האורה שנבראת ביום הראשון היה אדם מביט בה מסוף העולם ועד סופו. כיון שצפה הקב"ה בדור המבול ובדור הפלגה ננזה לצדיקים לע"ל. ההי"ד (משלי ד) ואורח צדיקים כאור נוגה הולך ואור עד נכון היום. מתיבין ליה והכתיב (מלאכי ג) ויהי ערב ויהי בקר. א"ל עוד אינה שמחה שליטה. שבל מה שנברא ביום ראשון עתידין לבלות שנאמר (ישעיה נא) כי שמים כעשן נמלחו והארץ ככגד תבלה. אתיבון ליה והכתיב ויהי ערב ויהי בקר יום ב' יום ג' יום ד' יום ה' יום ו'. א"ל עוד אינה שמחה שליטה. שבל מה שנברא בששת ימי בראשית צריכים עשייה. בגון התרדל צריך לימתק התאים צריכים להטחן. התורמסין צריכין לימתק. מתיבין ליה והכתיב (מלאכי ג) ויהי ה' את יוסף. א"ל עוד אינה שמחה שליטה. שנדוונגה לו אותה הדוב. מתיבין ליה והכתיב (ויקרא ט) ויהי ביום השמיני קרא משה וגו'. א"ל עוד אינה שמחה שליטה. שמתו נדב ואביהוא. מתיבין ליה והכתיב (במדבר ז) ויהי ביום כלות משה וגו'. א"ל עוד אינה שמחה. יג שננגזה בבנין הבית. מתיבין ליה והכתיב (יהושע ז) ויהי ה' את יהושע. א"ל עוד אינה שמחה. שהצריך לקרוע בגדיו. מתיבין ליה והכתיב (ש"ב ו) ויהי כי ישב המלך בביתו וה' הניח לו וגו'. א"ל עוד אינה שמחה שליטה. שבא נתן ואמר לו (מלכים א ח) רק אתה לא תבנה הבית. אמרו ליה אמרן דיוין אמור דיוך. א"ל והכתיב (זכריה יד) והיה ביום ההוא יצאו מים חיים וגו'. (ישעיה ז) והיה ביום ההוא יחיה איש ענלת בקר וגו'. (שם יח) והיה ביום ההוא יוסיף ה' וגו'. (יחזקאל ג) והיה ביום ההוא יטפו ההרים עסיס. (ישעיה כו) והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול וגו'. מתיבין ליה והכתיב (ירמיה לה) והיה כאשר נלכדה ירושלם. א"ל עוד היא שמחה שבו ביום נטלו ישראל אופני על עונותיהם. דא"ר שמואל בר נחמן אופני גדולה נטלו ישראל על עונותיהם ביום שחרב ביהמ"ק שנאמר (תיקוני זוהר) תם עונך בת ציון וגו': (ה) ויהי ביטי אמרפל. יד נ' שמות נקראו לו. בוש נמרוד אמרפל. בוש שהיה בוש ודאי. נמרוד שהעמיד מרד בעולם. אמרפל שהיתה אמירתו אפילה. טו דאמרי ואפלי בעלמא דאמרי ואפלי באברהם. שאמר שירד לכבשן האש: (ו) ואריוך מלך אלסר. א"ר יוסי מטהייה טו תמן תנינן אסרין לשם אלסר. כדרלעומר מלך עילם ותדעל מלך גוים. א"ר לוי אתר הוא תמן מצטווה ברומי. ונטלו אדם אחד והמליכו

יד יוסף ז מדל"ת מ"ג. שו"ם מזמור ל': ח מ"ק כ"ו: ם כ"ב ס"ו בתוספת שם. וס"ע רנסה ס' כ"ה. מנחומא נח. ירום' נדרים פ"ו: יא במד"ר פ' י"ג. מנחומא במיני. רום רנסה ג' ס'. תנחומ' שמיני ו"ל. תנחומ' רנסה שמיני ו"ל. ספרי' רנסה ר"פ וס"ז. ב' תוספ' ר"פ. ויקרא לחוב רמז תתקל"ד. כ"ר פ' י"ל. וס' ר"ג. ש"ר פ' ל"ם. כמד"ר פ' י"ג רום רנסה ג"ל. תנחומ' שמיני ו"ל. תנחומ' תזריע ו"ל. ויוסר תזל רנ"ב. ויוסר תזל כ"ג. מדר"ל פ"ט. ספיקתא רנסה פ"ם. וכעגם שנגנו מין במד"ל מ"ת פרק כ"ם: יד יחקום ס"ו: שו מנחומא: שו יחקום ס"ו:

ענף יוסף

פרשה מב (ד) [לחת רסב"י ומבד שנגנ כר] שמלת יסי מוכם על סמיד. ותום וי"ו מבסבו לעבר ומלם סיה מוכם על העבר ותום וי"ו מבספו לל בעיד וכנם יסיה בסבל שלח ידלת בחדם ויעבד על דברים הקיימים כמו העובר סם לל נקנה לו מיתתו. חבם ידלת לבבו בשבדר קניט. לבן כל מקום שלמר ויסי סוח כמוכם בתחבון עליו שלמנו דבריס הלמיים לו לסיות שעבדו מתנו וסם בגדר שעבדו סוח לשון בער. לבל וסיס מוכם על הקניסים שלחוים לסיות בגדר שעבר ונעבדים

מין בתד"ל מ"ת פרק כ"ס: שו יחקום ס"ו: מנחומא: שו יחקום ס"ו:

מתנות כהונה

דפרק חלק גרם לם לין קבמים לין נדוליס ולם לין נחליס לין תלמידים כו' וכן הוח בתגילה רות (ד: ג') פרסטגמא פי' הטעוך לינבח לפסוק היו לרים. פסוק הם יחזי: ליפס פי' העיניו תם: נבאי טמיון. נלסי' כי' עבה תם לחלר המלך: החדם והמסגר. ותתרו חז"ל חלו מהלדין: ר"נ והמסגר חלף. כ' בלכיה תמר החדם חלף והמסגר חלף: ורבנן תמרו וכו'. ועיין במקומות הנל': ר"נ וכיון שחלו כן החתילו הכל נוחיון כו': אם לרה. לם מדבר בלרה: ועבד פלגא. עשה מהלוקת ופלגנתא והלק עליו: עוד הוח. עדיין לינה שמחה שליטה דתמר כ' יודע נלסיון: תורמסין מין קפמוח מרה ומהבללה ז' פעמים ותה"כ היח מחוקה ע"י תיקון כדלהילה בתסכת בילה כרק לין נחין: הדוב לתת פוטיפר: שננגזה בבנין הבית נרסי' וסי' המסכן בחמר ולח יכול מסה לנחת לל לחבל מועד ונומר ועיין ב' שמיני ורים רוח דלר' הכי בהדיא. אכזרן דיין. כבר למדנו לח בלנו מה שים להסיב על דבריך מעתה תמיר לתת מה שים בידך לומר: אופבי כו'. פי' העניך הנחה וקונה רוח: אמירתו תפלה לחריבן חמיתה להפל הכעשו והיה מתשלל ומתק בכל העולם. דאמרי הכעים כדלתמר פ"ק דסוטה ובהולין דף מ"ת לחמיל כך וכו' מלן לחמיל דלמרת פי' מה הכעשיך; ואפלי לבן בחוך ולחוק בלחתיקון דסוי תפלי בבני ישקולים והוח יודע ונערוך ערך לספרין נרס לתר לפילה וסי' כמו תוצך ותופל לתרה לשון תצך וכולן לשון נופיקון על לתמרפל: טלחייא שם מקום: איסרין מבטע שקולין לוחה לפסכן על שם תלסר שהוח תיקון לעיטו מבטע: ס"נ מצטווה ניים לתכר

עין יוסף

נניחים. לתניים שיכיטו עלמם לנטוחם: ואם לין נביחים לתניים הקרלים נניחים לין הקב"ה מסרה בניטו עליהם (יפ"ת): צור תעודה שלחו לרך וקבר והבניר התעודה תבתי מדרשות שהם מקום בית ועד לעולה כדי לסיות חדום הולה בלמודו להבניה התולה מיסרחל ולסלק השניטה מיסרחל (מה"ק): שאחז כתי כנסיות · שלח יסמלא מקום ניוכן שיקולו השניטה על לחיה חים. וכי לבטל לעבד התורה שלא יסלה בית המוד להם מעכשיו. והביריתי לה' המסתיר כו'. יפשיב הענין בח שוב לנחם לת בנ"י שלא התקניט מהשכחת לתנ שה להשניח לת התורה מיסרחל. ויע"ת והביתי לה' המסתיר פניו כו' שלין לך בעה ליסרחל שהקב"ה עתם בניהם ושם כלומה שעה שכתוב בה ואני הסתר אסתיר פני מהם ולתע"ב נלמר שם בכתוב כי לל תבטח מהעה מפי זרעו. ומה היה בניהם שלעשה לין התורה מהקב"ה מפי' בעת הזעם ועי"ז למר תמיר ומלומה שעה שכתוב בה והביתי לה' להתיר על הלחין (הנ"ל) : יום ב' יום נ' כו' וקבה יום מיוחד על יום ס' שהתידין לבלות ב"ב פעמים ותה"כ שלו מהוקה ע"י תיקון דלהילה בתסכת בילה: ויהי ה' לת יוסף. פיכוח בניח בתיב: שנדוונגה לו כו' בשלר מהקומות שים תלמר זה שלבון שמהוך כך מהוונה ע"י מעל ידי כן בניח ה' עמו ושים שמח מקהווים יכה מוהר ויפה מבלה. ולכן ע"י יפו נקריה בו לומה הדוב פי' לחת פוטיפר: שננגזה בבנין הבית כי כשבנה הניח נגנו התבכן כדלי' במכילתה ס' יתרו כיוס שבנה זה נגנו זה: לקרוע בגדיו בע"י בניח ה' עם יהושע והכניס עתו על הרס יריחו בגזר לכן בח הדבר שנעשבו עליו יהרחל על מעל עקן בהרס. והולך יהושע לקרוע בגדיו. אמרן דיוין ככר מתיבו לח שלנו מה שים להניח על דבריך. מעתה לחזור לחקה מה שים ביוך לומר. אופבי פי' המהה וקונה רוח והמוסף העתון פי' בלי ורומי בסר בדעון כמו שובר: אופבי נדולה פי' קורת רוח ופפרה נדולה על עוונותים שבלו ניים בחרב בית המקדש כתו שלמר חם עוקר וכו' שלעולה מורבן הניח לת היה נשלר ח"ו מיהרחל בריך ובלים חלת שבפך החטו על העניים ועל הלבנים ובר"ל נרס חופבי שלימה ושלו יהרחל: (ה) בושי ודאי לו' בן כוס בדכתיב (בראשית י') וכוס ילד לת נמרוד ותקרל נמלוך נוסיה כוס ע"ם תניו (יפ"ת) ועיין מ"ם בפרסה ל"י סיון נ': שהיתה למירתו תפילה. כ"ל נמרוד יקרל לתיהרחל שם יה לתיריבו תפילה. ודרס לתיהרחל ומסיקהו ומיומו נזירתו לו שתהיו לך בפיו לבמר ד' כל השלום על הקב"ה. והעוסק עכך הבפרון מב' לתיבה ב"י תבך. וסיומו מה שסיים ביה' דאמרי ואפלי בעלילת ס' שהתניך כל ה' בוש ביוכך: דאמרי ואפלי בלבבים תפ' לתמר לעון מתלם תנוחים בירוח לתמריים. ועניינו שע"י שתלך נזר על הלבבים להפילו לכבשן האש לו מפרש לתר לעון כעם כיון לתריים לתמריים. ועניינו שע"י בעסו נזר על הלבבים להפילו לכבשן האש: (ו) איסרין נבט מלכך שהוח תיקון המבטע שקולין לוחה לסיכון (מה"ק) · אתר הוח תמן כו' שים ניקוס שקולין לוחו טיס. ופעם קניתיו כן לפי שנתקבלו שם מבמה ניים ונפלו מדם לחד והמליטו עליהם

ותמליכו אותו עליהם. א"ר יותנן ותדעל היה שמו: (ז) ר"א ויהי בימי אמרפל מלך שנער. י"ז בבל. ואריוך מלך אלסר זה יון. כדרלעומר מלך עילם זה מדי. ותדעל מלך גוים זו מלכות אדום. שהיא מכתבת טירוניא מכל א"ה. א"ר אלעזר בר אבינא אם ראית מלכיות מתגרות אלו באלו. צפה לדגלו של משיח. תדע שכן. שהרי בימי אברהם ע"י שנתגרו המלכיות אלו באלו. באה הגאולה לאברהם: (ח) ועשו מלחמה את ברע וגו'. יה"ר"מ היה דורש שמות. ריב"ק הי' דורש שמות. ברע שהי' בן רע. ברשע שהיה בן רשע. שנאב שהיה שואב ממון. ושמאבר שהיה פורח ומביא ממון. ומלך בלע היא צוער. שנתבלעו דיוריה: (ט) כל אלה חברו אל עמק השדים. יש ג' שמות נקראו לו. עמק השידי' עמק שוה עמק סוכות. עמק השדים שהוא מנדל סדני'. ד"א שהוא עשוי שדים שדים תלמים. ד"א שהוא מניק את בנו כשדים. עמק שוה כ"ר ברכיה ור' חלבו בשם ר' שמואל בר נחמן ששם הושוו כל אה"ה וקצצו ארזים ועשו לו בימה גדולה והושיבו אותו למעלה ממנה. והיו מקלסין לפניו ואומרים שמענו אדוני נשיא אלהים אתה בתוכנו. א"ל מלך את עלינו. נשיא את עלינו. אלוה את עלינו. א"ל אל יחסר העולם מלכו. ואל יחסר העולם אלוהו. עמק סוכות שהוא מסוכך באילנות א"ר תנחומא נפן ותאנה ורמון אגוז ושקד תפוח ופרסק. הוא ים המלח א"ר אייבו לא היה שם אלא צנורות היאורים נתבקעו ונעשו ים. הה"ד (תהי כח) בצורות יאורים בקע: (י) שתים עשרה שנה עבדו וגו'. כא רבי יוסי ורשב"ג. ר"י אומר י"ב וי"ג הרי כ"ה. אמר רשב"ג כולהן י"ג שנה היו. מה מקיים רשב"ג וב"ד שנה. אלא ב"ד למרדן. ובי"ד שנא בא כדרלעומר. כי בעל קורה טעין בעוביה. והמלכים אשר אתו ויכו את רפאים בעשתרות קרנים בעשתרא דקרנא. ואת הזוזים בהם בי"ת זיותנה דבהן. ואת האמים בשוה קריתים תרתין קריין אינון. ואת החורי זו מטרפולין. ולמה הוא קורא אותה חורי שברדו אוהה ויצאת להם לחירות בדור הפלגה. עד אל פארן אשר על המדבר. עד משריא דפארן: (יא) וישובו ויבואו אל עין ונו'. כד א"ר אחא לא באו ליחדוון אלא בתוך גלגל עינו של עולם. עין שעשתה מד"ה בעולם הן מבקשים לסמותה. אתמהא. היא קדש א"ר אחא הוא כתיב. הוא שקירש שמו של הקב"ה בבשן האש. ויכו את כל שדה העמלקי. עדיין לא גולד ואת אמרת ויכו את כל שדה העמלקי. כד אלא (שמיה מו) מניד מראשית אתרית. וגם את האמורי היושב בחצצון תמר בעין נדי דתמרייה. ויצא מלך סדום ומלך עמורה ונו' את כדרלעומר מלך עילם ונו' ד' מלכים עשו מלחמה כנגד חמשה ויכלו להם. ועמק השדים בארות בארות חמר בירין בירין מסקן חמר. וינוסו מלך סדום ועמורה ויפלו שמה. ר' יהודה ור' נחמיה. ר"י אומר ויפלו שמה אלו האוכלוסין. והנשארים הרה נסו אלו המלכים. ור"נ אמר ויפלו שמה אלו המלכים. והנשארים הרה נסו אלו האוכלוסין. על דעהיה דר"י ניחא. ועל דעתיה דר"נ קשיא. ר' עזריה ור' יונתן בן תני בשם ר' יצחק אמרו בשעה שירד א"א לכבשן האש וניצול. יש מאו"ה שהיו מאמינים. ויש שלא היו מאמינים. וכיון שירד מלך סדום להסר וניצול. התחילו מאמינים באברהם לספרע: (יב) ויקחו את כל רכוש סדום ואת כל אכלם. ר' יהודה אומר זו עבודה. ור' נחמיה אמר אלו הכותבות. ויקחו את לוט ואת רכושו ללוט נתנו

מתנות כהונה

למר הוא כי מקום יש בכותי מקורין מותו ניתי: זה יון. מלך אלסר מפריקון מלך על מלך בלסר מלך שנער. יש לו עליון על ישראל שכל מחד מיכאל יכתוב על קרן מוכו של מלך כתלוי ישראל. מלך אלסר זה מדי. ותדעל מלך גוים זו מלכות אדום. שהיא מכתבת טירוניא מכל א"ה. א"ר אלעזר בר אבינא אם ראית מלכיות מתגרות אלו באלו. צפה לדגלו של משיח. תדע שכן. שהרי בימי אברהם ע"י שנתגרו המלכיות אלו באלו. באה הגאולה לאברהם: (ח) עשו מלחמה את ברע וגו'. יה"ר"מ היה דורש שמות. ריב"ק הי' דורש שמות. ברע שהי' בן רע. ברשע שהיה בן רשע. שנאב שהיה שואב ממון. ושמאבר שהיה פורח ומביא ממון. ומלך בלע היא צוער. שנתבלעו דיוריה: (ט) כל אלה חברו אל עמק השדים. יש ג' שמות נקראו לו. עמק השידי' עמק שוה עמק סוכות. עמק השדים שהוא מנדל סדני'. ד"א שהוא עשוי שדים שדים תלמים. ד"א שהוא מניק את בנו כשדים. עמק שוה כ"ר ברכיה ור' חלבו בשם ר' שמואל בר נחמן ששם הושוו כל אה"ה וקצצו ארזים ועשו לו בימה גדולה והושיבו אותו למעלה ממנה. והיו מקלסין לפניו ואומרים שמענו אדוני נשיא אלהים אתה בתוכנו. א"ל מלך את עלינו. נשיא את עלינו. אלוה את עלינו. א"ל אל יחסר העולם מלכו. ואל יחסר העולם אלוהו. עמק סוכות שהוא מסוכך באילנות א"ר תנחומא נפן ותאנה ורמון אגוז ושקד תפוח ופרסק. הוא ים המלח א"ר אייבו לא היה שם אלא צנורות היאורים נתבקעו ונעשו ים. הה"ד (תהי כח) בצורות יאורים בקע: (י) שתים עשרה שנה עבדו וגו'. כא רבי יוסי ורשב"ג. ר"י אומר י"ב וי"ג הרי כ"ה. אמר רשב"ג כולהן י"ג שנה היו. מה מקיים רשב"ג וב"ד שנה. אלא ב"ד למרדן. ובי"ד שנא בא כדרלעומר. כי בעל קורה טעין בעוביה. והמלכים אשר אתו ויכו את רפאים בעשתרות קרנים בעשתרא דקרנא. ואת הזוזים בהם בי"ת זיותנה דבהן. ואת האמים בשוה קריתים תרתין קריין אינון. ואת החורי זו מטרפולין. ולמה הוא קורא אותה חורי שברדו אוהה ויצאת להם לחירות בדור הפלגה. עד אל פארן אשר על המדבר. עד משריא דפארן: (יא) וישובו ויבואו אל עין ונו'. כד א"ר אחא לא באו ליחדוון אלא בתוך גלגל עינו של עולם. עין שעשתה מד"ה בעולם הן מבקשים לסמותה. אתמהא. היא קדש א"ר אחא הוא כתיב. הוא שקירש שמו של הקב"ה בבשן האש. ויכו את כל שדה העמלקי. עדיין לא גולד ואת אמרת ויכו את כל שדה העמלקי. כד אלא (שמיה מו) מניד מראשית אתרית. וגם את האמורי היושב בחצצון תמר בעין נדי דתמרייה. ויצא מלך סדום ומלך עמורה ונו' את כדרלעומר מלך עילם ונו' ד' מלכים עשו מלחמה כנגד חמשה ויכלו להם. ועמק השדים בארות בארות חמר בירין בירין מסקן חמר. וינוסו מלך סדום ועמורה ויפלו שמה. ר' יהודה ור' נחמיה. ר"י אומר ויפלו שמה אלו האוכלוסין. והנשארים הרה נסו אלו המלכים. ור"נ אמר ויפלו שמה אלו המלכים. והנשארים הרה נסו אלו האוכלוסין. על דעהיה דר"י ניחא. ועל דעתיה דר"נ קשיא. ר' עזריה ור' יונתן בן תני בשם ר' יצחק אמרו בשעה שירד א"א לכבשן האש וניצול. יש מאו"ה שהיו מאמינים. ויש שלא היו מאמינים. וכיון שירד מלך סדום להסר וניצול. התחילו מאמינים באברהם לספרע: (יב) ויקחו את כל רכוש סדום ועמורה ואת כל אכלם. ר' יהודה אומר זו עבודה. ור' נחמיה אמר אלו הכותבות. ויקחו את לוט ואת רכושו ללוט נתנו

ענף יוסף

ומנדרים ממנו. פשם יכיו לכפר ומשמש לו קיעו בגדר הכתוב ושפיר לישוח ל. כוון לבון בשמש כי היו משמשם בהלולי כמ"ם מ"ל הגו בנוסיו של מדם מתחכמין מרשה לומוק (סנר"ל): (יא) [ויהן שיבד מלך סדום כו'] בסנהב"ן ל"ל דקרא ויש לומוק דהא מדכתב ממשה נכ מלך סדום יכיו מחויקים ידי עכו"ם. כי מלך סדום עכו"ם היה. אבל ביאור בעין שהרי מלך סדום נקרלתו שיצא מן כמר בשביל אברהם עלו. כי משמש ל נם לבנות אברהם שיצא לקרלתו לנרכו ולכנדו. ואפשר כי אברהם בשומו כניו נגוד סכיו. כי חזן בלשל סמלכים ולמשיב לכם רכושם. ומשמש נם ע"י. ואם משמש נם לבנות אברהם כ"ם שיש להתיען בשמשם נם לאברהם עלמו. עכ"ל:

סנף

יד יוסף

יז ילקוט ס"ו: יח וילקוט ס"ו. ושיין ניובי"ש. ושפת ס"נ: יש הגהומה ס"ו. וילקוט ס"ו: כ נקמן פ' ס"נ: ולקמן פ' ל"ח. כמדל"ר פ"ו. מנהומה כשלוקך. קס"ל פשק שוב ילב. וילקוט ס"ו: כא וילקוט ס"ו. ומדל שולם פ"ש. שנם ס"נ. ויומן בן נוזלמ: כב נרכות פ"ד: כג פרנוס: כד נשל פ' א פ' ד'. וילקוט ס"ו: כה פנהומה ס"ו:

נתנו אותו בכירא ונטלו אותו עמהם. כ"ב למה והוא יושב בסדום. כו לקיים מה שנא' (משלי יג) הולך את חכמים יחכם ורועה כסילים ירוע. ויבא הפליט. ר"ל בשם קפרא אמר כז הוא עוג הוא פליט. ולמה נקרא שמו עוג. שבא ומצא את אברהם יושב ועוסק במצות עוגות. הוא לא נתכוין לישם שמים. אלא אמר אברהם זה קניון הוא. ועכשיו אני אומר לו נשבה בן אחיך והוא יוצא למלחמה ונהרג ואני נוטל את שרי אשתו. א"ל הקב"ה כח חייך שכר פסיעותיך אתה נוטל שאת מאריך ימים בעולם. ועל שחשבת להרוג את הצדיק. חייך שאתה רואה אלף אלפים ורבי רבבות מבני בניו. ואין סופו של אותו האיש ליפול אלא בידן. שנא' (דברים ג) ויאמר ה' אלי אל תירא אותו כי בידך וגו': (יג) ויגד לאברם העברי. ר' יהודה ור' נחמיה ורבנן. כט ר"י אומר כל העולם כולו מעבר אחד והוא מעבר אחר. ר"נ אמר שהוא מבני בניו של עבר. ורבנן אמרי שהוא מעבר הנהר. והוא משיח בלשון עברי: (יד) והוא שוכן באלוני ממרא. ר' יהודה ור' נחמיה. לר"י אמר במשריא דממרא. ור"נ אמר בפלטין דממרא. על דעתיה דר"י אתרא הוא דשמיה ממרא. ועל דעתיה דר"נ גברא הוא דשמיה ממרא. ולמה נקרא שמו ממרא. ר' עזריה בשם ר' יהודה בשם ר' סימון. שהמרה פנים באברהם. לא בשעה שאמר הקב"ה לאברהם למול הלך ונמלך בשלשה אוהביו. א"ל ענר כבר בן ק' שנה אתה ואתה הולך ומצער את עצמך. א"ל אשכול מה את הולך ומסיים את עצמך בין שונאיך. א"ל ממרא אלהיך שעמד לך בכבשן האש ובמלכים וברעבון. והדבר הזה שאמר לך למול אין אתה שומע לו. א"ל הקב"ה אתה נתת לו עצה למול. חייך שאיני נגלה עליו לא בפלטין של ענר ולא בפלטין של אשכול אלא בפלטין שלך. הה"ד (בראשית יח) וירא אליו ה' באלוני ממרא:

פרשה מג

(א) אוישמע אברם כי נשבה אחיו. (תהלים קיב) משמועה רעה לא יירא נכון לבו בטוח בה' סמוך לבו לא יירא עד אשר יראה בצריו. משמועה רעה לא יירא זה אברהם כי עתה ידעתי כי ירא אלהים אתה. נכון לבו בטוח בה' ומצאת את לבבו נאמן לפניך. סמוך לבו לא יירא שנא' (בראשית טו) אל תירא אברם. עד אשר יראה בצריו ויחלק עליהם לילה. וישמע אברם כי נשבה אחיו. הה"ד (ישעיה לג) אוטם אזנו משמוע דמים וגו': (ב) וירק את חניכיו. ר' יהודה ור' נחמיה. ב ר"י אומר הן הוריקו פנים כנגד אברהם. אמרו ה' מלכים לא יכלו לעמוד בהם ואנו יכולים לעמוד בהם. ר"נ אמר אברהם הוריק פנים כנגדן. אמר אצא ואפול על קדוש שמו של מקום. אבא בר זבדא אמר בבלי זיין הוריקן. המד"א (תהלים לה) והרק חנית וסגור לקראת רודפי. ארשב"ל ג באבנים טובות ומרגליות הוריקן. המד"א (שם כה) ואברותיה בירקרק חרוץ. ר' לוי אמר בפרשת שוטרים הוריקן. המד"א (דברים כ) מי האיש הירא ורך הלבב ילך וישוב לביתו. הניבין בעלי הניכתו שמם אברם כשמו. שמנה עשר ושלש מאות. ר"ל בשם קפרא ד אליעזר לבדו היה. מנין אליעזר שי"ח. וירדוף עד דן שם ע"ז היא ומכה מלפניה ומאחריה. מכה מלפניה וירדוף עד דן. ומכה מאחריה (ירמיה ח) מדן נשמע נחרת סוסיו: (ג) ויחלק עליהם לילה. ר' בנימין בר יפת משם ר' יונתן ה הלילה נחלק מאליו. ורבנן אמרי יוצרו חלקו. אמר הקב"ה אביהם פעל עמי בחצי הלילה. אף אני פועל עם בניו בחצי הלילה. ואימתי במצרים. שנא' (שמות יב) ויהי בחצי הלילה וה' הכה כל בכור וגו'. א"ר תנחומא אית דמפקין לישנא אחרינא. אמר הקב"ה אביהם יצא בחצי הלילה. אף אני אצא עם בניו בחצי הלילה. שנא' (שם יא) כה אמר ה' כחצות הלילה אני יוצא: (ד) ויכם וירדפם. ו וכי יש אדם רודף הרוגים. א"ר פנחס רודפיו של אברהם אבינו הרוגים היו. שנאמר (תהלים סט) כי אתה אשר הכית רדפו. הה"ד (ישעיה מא) מי העיר ממזרח צדק יקראהו לרגלו. ז מי הוא זה שהעיר לבם של מזרחיים שיבואו ויפלו ביד אברהם. צדק יקראהו לרגלו. חי העולמים שהיה מאיר לו בכל מקום שהיה

יד יוסף כו ילקוט משלי. וילקוט ס"ז: כז נדה ס"א. דברים רבה פ"א. יונתן ב"ע וע"ש: כח במד"ר פ' י"ט: כט ילקוט ס"ז. פסיקתא רבתי פ' ל"ג: ל ילקוט ס"ז: לא תנחומא סדר וירא סי' ג':
פמ"ג א ילקוט ס"ז. וילקוט תהלים: ב ילקוט ס"ז. ג תנחומא ס"ז. אגדת בראשית פ' י"ג. ד לקמן פ' מ"ד סי' י"א. תנחומא ס"ז. פדר"א פרק כ"ז. במד"ר פרשה י"ח. יונתן ב"ע: ה שמות רבה פ' י"ח. פסיקתא רבתי פ' י"ז. מכילתא סדר בא וכו' בחצי הלילה. פדר"א פ' כ"ז ועיין לעיל פ' מ"ב. יונתן ב"ע. תנחומא ס"ז. ילקוט ס"ז. וסדר בא. ותנחומא סדר בא: ו ויק"ר פ' כ'. ילקוט ס"ז:
ז ילקוט ישעיה שמות רבה פ' ע"ז:

ענף יוסף

פרשה מג (א) [בנא' אל תירא אברם כו'] תי' דהא אל תירא אברם כתר מלחמת המלכים נאמר לו בעליה היה ירא והביאיהו ה' כדלקמן בפ' מ"ד ויש לומר דהכי פירושו. כמ"ך לבו לא יירא זו אברהם כי לאחר שהיה בטוח בעיניו מתחלה שלא יירא כדלעיל נוסף לו סמיכות לב אח"כ לבל יירא. וזה היה כשאמר לו אל תירא אברם ועוד נסמך לבו שגם יראתו הוא בגריו לעולם וזה פתח שראה בצריו עכשיו סימן לו כי כן יהיה תמיד (יפ"ת):

מתנות כהונה

בסירה בבית הסוהר: וכ"ב למה. למה אינה הקב"ה לידו כך ומפי והוא יושב בסדום לכי ביתיושב בתקום רשעים דאל"כ והוא יושב בסדום למה לי וכבר ידענו אותו. הוא לא נתכוון כו'. שגם לא נתכוין לש"ש במה שבשר לאברהם שנשבה לוט: אמר עוג בלבו הברהם קוניון קנאי כלומר נוקם כדא בקנאו את קנאתי: והוא מעבר אחד. כלו"ר בקול כנגד כולם: משיח מדבר: באיל פארן אמרא כו'. מקום יש ששמו ממרא. ולכן אמר אלוני ממרא כלומר מישור של ממרא כמו איל פארן והדומיהם שכל המישור נקרא על שם העיר שהמגרש סמוך העיר: גברא הוא. ולכן אמר אלוני ממרא היכל ופלטין של מלך: שהמרה לשון מרי ורוגז שהעיז כביו נגדו ואמר לו שימול כדאיפרש והזיל וכן מגלאתי בפירש"י: ומסיים וכו'. לשון סוף וקץ כלומר שהבאר ביד אויביך פיסיותו כי הולה אתה ויבואו עליך ויהרגוך ובילקוט גרס וכרס עצמך והיה כבור שיסתרס אתה ויהיה לו לקלון בין אויביו והרב רבי אליהו מזרחי גרס הולך ומגמים עצמו בין בוגדים. אין אתה שומע כו'. בתמיה: הוריקן פניהם. היו מבנים כניהם מלילך עליו ולבין וירק קדרים: אבנים טובות כדי שלא יסתו אל השלל כי אם אל הצלת נפשות כן כתב התוספות פרק לולב הגזול וכבר אלו שליפות ודרש וירק לשון ירקרק הרוץ בפר' שופטים. בדין פרשת שופטים עשה אות' רק כלומר שהיה ממעט אותם ותוס' פרק לולב הגזול פירשו בעצה אותם ריקים מעבירות שבידן כמה שנתביישו שהחזיקן להזור מחמת עבירות שבידם: חניכתו כינוי כדא וכל שם והניכה דאית ליה וכולם היו גרים ונקראו אברם על שמו: יוצרו חלקו. ופירושו ויחלק ע"פ בורלאו או קרי ביה ויחלק היו"ד בסוג"ל: אית דמפקין כו'. יש שמוציאין אותו בלשון אחר. ה"ג הרוגים היו שנא' כו'. ופי' הרוגים היו ע"י הקב"ה על דרך שאמר שהכתוב שב לולם מעליהם אתו ויכם וירדפם שקודם הרדיפה היו מוכים ע"י הקב"ה: ה"ג בילקוט ישעיה צדיק חי העולמים כו' צדקה היתה עושה. את צדק יקראהו: ומלכים ירד וגו'. גרסי'

עץ יוסף

בסוגר שלא יברח. או לעברו ספי מפני היכת אברהם (יפ"ת): כ"ב למה אירע לו כך. והוא יושב בסדום שישב עם רשעים. הוא פליט שנקרא פליט על שפלט מיהמלחמה. ונקרא עוג ע"ש עוגות מצות וכדלקמן פ' מ"ג שזה היה בליל פסח. ועוג הוא הפליט דכתיב כי רק עוג מלך הבשן נשאר מיתר הרפאים. שהכו ד' המלכים את כל הרפאים שבעשתרות ונשאר עוג והוא הפליט ונלך בעשתרות. וכן הוא בתנחומא חקת ובמ"ר פ' י"ט ג"כ: במצות עוגות הפסח. דאברהם קיים כל התורה כדלקמן כ' ס"ד: הוא לא נתכוין כו'. עוג לא נתכוין לש"ש במה שבשר לאברהם שנשבה לוט אלא אמר אברהם זה קוניון הוא כלו' נוקם. שכר פסיעותך כו' לכי שע"י נתגדל אברהם. ואע"פ שהוא לרעה נתכוין להרוג את הצדיק אברהם. אלף אלפים ורבי רבבות כו'. ובריש פ' דברים אי' שאתה רואה אלפים ורבבות כו' והוא יותר נכון כי לא היו כ"כ אז כמו שהשב כאן והכ"נ הגיהו התוס' בב"ק (כ"ח ד"ה שני. רש"ם): בידך נתתי אותו. נתתי כבר והיינו מיתות אברהם וכסי"ך זה כתיב אצל עוג מלך שבשן: (יג) כל העולם מעבר אחד. כי כל בני הכל לא ידעו אז את ה' כי עבדו אלילים רק אברהם הכיר את בוראו והוא לבדו היה לעבר אחד בעולם לעבוד את ה'. וכל בני תבל לצד אחר: מבני בניו של עבר שהיה צדיק ונביא גדול כמ"ש בריש סע"ל. ועל שאברהם הלך בדרכיו אף שהיה אחר ז' דורות נקרא על שמו. ועבר הי עד פנת ע"ז ליעקב. ואברהם ויצחק ויעקב היו בית דינו של עבר: מעבר הנהר כמ"ש בסוף יהושע בעבר הנהר ישבו אבותיכם וכו' ואקח את אביכם את אברהם מעבר הנהר: משיח בלשון עברי. לשון של בני עבר הנהר (יפ"ת). משיח מדבר: (יד) אתר הוא דשמיה ממרא. מקום ששמו ממרא. ולכן אמר אלוני ממרא מישור של ממרא כמו איל פארן שכל המישור נקרא על שם העיר שהמגרש סמוך לעיר (מת"כ): גברא הוא כו' ופי' אלוני ממרא היכל ופלטין של ממרא. ולמה נקרא שמו ממרא. כי ממרא מלשון מרי כמ"ש ממרים הייתם. והרי היה תלמידו של אברהם. על כן דרש למוטב שהמרה פנים באברהם שהעיז פניו נגדו ואמר לו שימול: הלך ונמלך כו' עיין מ"ש בביאורי על התנחומא: ומצער עצמך תפסר כנ"ל ומנער עצמך כענין נוער והבוק. והם ענר דרש. וגירסתינו ואתה מצער עצמך פי' מתכנס בסכנת מות: ומסיים את עצמך. ובילקוט גרס ומסרס ור"ל שלבין אשכול דרש שכול מבנים. וכן הוא באגדת בראשית. והרא"ם גרס ממאיס ור"ל שיבזוהו באוילו: אין אתה שומע לו בתמיה: וירא אליו ה' באלוני ממרא דגילוי השכינה דהפתח באלוני ממרא לא במקרה הוי רק מפום דנתן לו עצה על המילה:

פרשה מג (א) משמועה רעה כו'. כי להיותו בטוח בה' לא נהירא כלל: זה אברהם דכתיב ביה וישמע אברם כי נשבה אחיו. וכל כוונתם היה על אברהם כדאי' לעיל פ' מ"ב ואע"כ היה לו לירא ולא נהירא מפני יראת ה'. ויראת רהיה בתיירי באברהם מדכתיב בריש התזמור אשרי איש ירא את ה' ובאברהם כתיב עתה ידעתי כי ירא אלהים אתה וכדאי' בבוח"ם בהדיא שכיון שהיה ירא ה' מאד ע"כ לא היה ירא משום דבר. אוטם אזנו כו'. באברהם תיירי כדלקמן בפרשה מ"ח כי לקנאתו בדריעות העפוקים כשראה מה שנעשה ללוט שלא כדין שם נפשו בכפו כדרך השלמים לסכן עצמם אולי יוכלו להושיע העשוק כענין משה עם המצרי (יפ"ת): (ב) הן הוריקו פנים. פי' שכעסו כנגדו. ודרך הכועס פניו מוריקים או מאדמים. והא דכתיב וירק את חניכיו היינו שהוא היה סיבה לדבר במה שאמר להם שילכו עמו (מז"ק): אברהם הוריק פנים. שכעסו פניהם מוריקים. שהם הסו על נפשם ולא רצו בכך: על קידוש שמו. להציל עשוק מיד עושקיו שאין קידוש השם גדול מזה (יפ"ת): בכלי זיין הוריקן ופי' זיינן בכלי זיין שהן מד"א והרק חנית שהוא לשון זיין. באבנים טובות כו' כלומר שנתן להם כל כוב כאבני ירקרק עד שנהלצו לבא עמו. ובתנחומא קאמר שהוריקן בזהב כדי שלא יתנו עיניהם בממון. פי' שלא יבוזו היש לו שדעתו להביא כל הרכוש להמלכים כמו שעשה: בפרשת שוטרים הוריקן זירזן שכל הירא ישוב לביתו. וכן אי' בתנחומא דבר אחר וירק שהוריקן בדברים שכתוב בתורה מי האיש הירא כו' כיון ששמעו כך כו' והזרו להם כולם ולא נשתייר עם אברהם אלא אליעזר בלבד שהיה כשר. א"ל הקב"ה לאברהם הוא ילך עמך שאני נותן לו כח של שי"ח וכאילו הן הם יוצאים עמך. וכן את מוצא שאליעזר בגימטריא שי"ח: בעלי חניכתו כינוי. פי' שנקרו בשמו שהגרים נקראים בשמו כי הוא אהלה לגרים. גם יתכן שהכוונה לצדיקים כמותו: אליעזר לבדו היה בתנחומא דייק לה מוירדוף ולא קאמר וירדפו. וכוון הוא (יפ"ת). שם עבו"ם הוא כדכתיב ואת האחד נתן בדן: ומכה מלפניה כו'. היינו מ"ש בברכך הלך כיון שבא אותו לדיק עד דן תשש כחו. ראה כי בניו עתידין לעבוד עגל בדן. ואף אותו רשע לא נתגבר עד שהגיע לדן שנאמר מדן נשמע נחרת סוסיו. ופי' מלפניה עד שלא היה העגל ההוא בעולם דהיינו בימי אברהם. מלאחריה אחר שנתבטלה דהיינו בימי נבוכדנצר שכבר גלו עשרת השבטים ועמהם גלה העגל מדן. מ"מ גרס שמשם נשמע כהד נחרת סוסיו (יפ"ת): (ג) הלילה נחלק מאליו. דה"ל למימר ויחלק עליהם בלילה. אלא ללמדך שגם הלילה נחלק: נחלק מאליו המעשה כן היה שעד חצי הלילה הספיק בידו לרדוף אויביו. ונשאר החצי הב' שלא כדף. והוא סימן לבניו שכמו שהוא נלה בחציה. כן יהיו בניו נלחים במצרים בחציה השני: יוצרו חלקו שהקב"ה בכוונה חלקו שהוא היה רוצה לרדוף כל הלילה והקב"ה חלקו כדי שישאר חציו לבניו וכדאמר בשמות רבה פי"ח א"ל הקב"ה דייך עד חצי הלילה בא ונחלוק הלילה אני ואתה: עד חצי הלילה בינה ליפול על קודשת שמו כדלעיל סי' ב'. ולכן יהיה חצי הלילה שמור לבניו מדה כנגד מדה: אביהם יצא כו'. כי כל מה שאירע לאבות סימן לבנים. ולישנא זה ס"ל דהאברהם לא יצא לרדוף הרשעים כי אם בחצי הלילה שאז מתחיל הארת הקדושה כמבואר בזוהר (ועי' יפ"ת ונז"ק): (ד) וכי יש אדם כו'. דאקדים הכאה לרדיפה: הרוגים היו שההלה שר גלם וכאילו מתים. ואברהם גמר הריגתם. ומייתי לדוגמא מאתה אשר הכית רדפו שנאמר על ישראל שהם נרדפים ההרי הותם מוכים מה' אשר נתנם ביד אויביהם שנהשבו ישראל מוכים בשעת הרדיפה: הה"ד מי העיר רמיזה לדבר כי כבר מסרם ה' בידו. כי הוא העירם לבא ליפול בידו: של מזרחיים אמרפל מלך בבל וחביריו שבבל מזרחית לא"י: ויפלו ביד אברהם והפעם כדלעיל בפרשה מ"ב סי' ג': חי העולמים שהיה מאיר לו. זה דרש אחר א"ת העיר אלא האיר. והשב צדק (שהוא צדיקו של עולם) יקראהו דרש יקראהו מלשון יקר שהוא טפל על האור כמו אור יקרות (זכריה יד) ור"ל שהקב"ה צדיקו של עולם האיר לרגלו פי' בכל מקום שהיה הולך. כדי לברכם אמונה אלגוסו

שהיה הולך. א"ר ברכיה מזל צדק היה מאיר לו. א"ל ראובן צדקה היתה צווחת ואומרת אם אין אברהם אין מי שיעשה אותי. הה"ד (שם) יתן לפניו גוים ומלכים ירד. ר' יהודה ור' נחמיה. ח ר"י אומר אברהם היה משליך עליהם עפר והוא נעשה חרבות. קש ונעשה חצים. ור"נ אמר יתן עפר לא נאמר. אלא כעפר. הן היו משליכים חרבות על אברהם ונעשין עפר. חצים והן נעשות קש. הה"ד (שם מא) ירדפם יעבור שלום. ר' לוי בשם ר' יוסי בר זימרא פסיעותיו של אברהם אבינו היו שלש מילין. ר' יודן בר ר' סימון אמר מיל. שנא' (שם) אורח ברגליו לא יבא. ר' נחמיה אמר בשם ר' אבהו לא נתאבקו רגליהם אלא כזה שהוא הולך מביתו לבית הכנסת: (ה) וישב את כל הרכוש וגם את לוט וגו'. ר' יודן אמר ט אנשים ונשים השיב. וטף לא החזיר. עמדו ונתגיירו. וגדרו ערות אבותיהם. הה"ד (יחזקאל ז) והבאתי רעי גוים. מי הם רעי גוים. ר' יהודה בר ר' סימון אלו אנשי סדום. שנא' ואנשי סדום וגו': (ו) ויצא מלך סדום לקראתו וגו'. י ר' אבא ב"כ אמר התחיל לקשקש לו בזנבו. א"ל מה אתה ירדת לכבשן האש וניצלת. אף אני ירדתי לחמר וניצלתי. אל עמק שוה. ר' ברכיה ור' חנינא בשם ר' שמואל בר נחמן. יא ששם השוו כל או"ה וקצצו ארזים ועשו בימה גדולה והושיבו אותה בתוכה למעלה והיו מקלסין לפניו ואומרים לו שמענו אדוני וגו'. אמרו לו מלך את עלינו. נשיא את עלינו. אלוה את עלינו. אמר להם אל יחסר העולם מלכו ואל יחסר אלוהו: (ז) ומלכי צדק מלך שלם וגו'. יב הה"ד (תהלים מה) ובת צור במנחה פניך יחלו עשירי עם. ומלכי צדק מלך שלם. המקום הזה מצדיק את יושביו. מלכי צדק אדני צדק. צדק נקראת ירושלים שנא' (ישעיה א) צדק ילין בה. מלך שלם ר' יצחק הבבלי אומר יג שנולד מהול. הוציא לחם ויין והוא כהן לאל עליון. ר' שמואל בר נחמן ורבנן. ר"ש אמר הלכות כהונה גדולה גילה לו. לחם זו לחם הפנים. ויין אלו הנסכים. ורבנן אמרי תורה גילה לו שנא' (משלי ט) לכו לחמו בלחמי ושתו ביין מסכתי. והוא כהן לאל עליון. ר' אבא ב"כ ור' לוי. ראב"כ אמר כל יין שכתוב בתורה עושה רושם חוץ מזה. א"ר לוי אף זה לא יצאנו מידו. שמשם קרא עליו ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה: (ח) ויברכהו ויאמר ברוך אברם לאל עליון קונה שמים וארץ. יד ממי קנאן. ר"א בשם רב כהנא ור' יצחק. ר' אבא אמר כאינש דאמר פלן עינוהי יאי שעריה יאי. א"ר יצחק טו היה מקבל את העוברים ואת השבים ומשהיו אוכלין ושותין היה אומר להן ברכו. והן אומרים לו מה נאמר. והוא אומר להם. אמרו ברוך אל עולם שאכלנו משלו. א"ל הקב"ה אני לא היה שמי ניכר לבריותי והכרת אותי בבריותי. מעלה אני עליך כאילו אתה שותף עמי בברייתו של עולם הה"ד (בראשית יד) קונה שמים וארץ: (ט) וברוך אל עליון אשר מגן צריך בידיך. טז ר' הונא אמר שהיפך מנגנין שלך על צריך. ר' יודן אמר יז כמה מנגנאות עשיתי להביאן תחת ידיך. אוהבים היו זה לזה. זה משלח לזה כתבים וזה משלח לזה דורונות. והמרדתי אותם אלו על אלו כדי שיבואו ויפלו תחת ידיך: (י) ויתן לו מעשר מכל. ר' יהודה בר סימון אמר מכח אותה ברכה אכלו ג' יתידות גדולות בעולם. אברהם יצחק ויעקב. באברהם כתיב (בראשית כד) וה' ברך את אברהם בכל. בזכות ויתן לו מעשר מכל. ביצחק כתיב (שם כז) ואוכל מכל. בזכות ויתן לו מעשר מכל. ביעקב כתיב (שם לג) כי חנני אלהים וכי יש לי כל. בזכות ויתן לו מעשר מכל: (יא) מהיכן זכו ישראל לברכת כהנים. ר' יהודה ור' נחמיה ורבנן. ר"י אמר מאברהם. כה יהיה זרעך כה תברכו את בני ישראל. ר"נ אמר מיצחק שנא' (בראשית כב) ואני והנער נלכה עד כה. לפיכך אמר המקום כה תברכו את בני ישראל. ורבנן אמרי מיעקב שנא' (שמות יט) כה תאמר לבית יעקב. וכנגדו כה תברכו את בני ישראל. אימתי אני מגדל את בניך ככוכבים ר' אליעזר ור' יוסי ב"ר חנינא. ר"א אמר כשאגלה עליהם בכה. כה תאמר לבית יעקב. ור"י ב"ר חנינא אמר כשאגלה על

מנהיגם

יד יוסף ח שוח"ט מזמור ק"י. תנחומא ס"ז סנהדרין דף ק"ח ע"ב. וקצת בשינוי גם כבבלי ירושלמי דף כ"ח. תנחומא מדר בעשינוך. וקצת רבה פסוק מוב ילד. ילקוט ס"ז: יב ילקוט ס"ז: יג אדר"נ פרק ב'. ילקוט רלשוני מלך שמות לקט. ובילקוט שמעוני סדר בראשית. ועיין שוח"ט מזמור ס': יד ילקוט ס"ו: טו לקמן פ' מ"ט. תנחומא ס"ז. ועיין סוטה דף י' ע"ב: טז תנחומא כ"ו: יז תנחומא ס"ז. בגמרא סנהדרין כאן: ט ילקוט ס"ז: י ילקוט כ"ז: יא לעיל פ' מ' ולקמן פ' כ"ט. במדב"ר פ' ס"ו.

מתנות כהונה

גרסי' וסיפיה דקרא יתן כעפר חרבו כקש נדף קשתו. אלא כקש כעפר גרסי' וכן הוא בשוחר טוב משמע החרבות ממש היה עושה הקב"ה כמו עפר וכן החצים: יעבור שלום וגו'. גרסי' וסיפיה דקרא אורח ברגליו לא יבא: שלשה מילין. פי' אב"א שלש נוטריקון שלא מיל: מיל שאין אורח פתוח ממיל ועוד כתב האב"א לא יבא ימי ר"ח למפרע מיל והביא ראיה מן הילקוט אבל בשוחר טוב גרס שנים: לבית הכנסת. שנאמר שמור רגליך כאשר תלך אל בית האלהים שלא יהיו מטונפות בעפר ואבק: לא החזיר. אלא הניחם שם כיון שהרג כל האוכלוסין והטעם כדי שלא ימלך להחזירם אל אבותם ויחזרו לסורם ודייק מדכתיב הנפש ואת הטף ולולי הטף לא קאמר: וגדרו ערות אבותיהם. גרסי' ופי' חרפת אבותיהם ופרצותם שהיו רעים וחטאים גדלו המה ונתגיירו: רעי גוים גרסי' והבאתי רעי גוים. הבאתי תחת כנפי השכינה: ה"ג ואנשי סדום וגו' וסיפיה דקרא רעים וחטאים: לקשקש לו כו'. כלומר החניף והחליף לו דברים ככלב הזה שמחליף ומחשש עצמו להתרצות אל אדונו: וניצלת גרסי' והראה פנים שראוי לו שישא את פניו שכחו יפה ככחו ודייק מדכתיב לקראתו ולא כתיב אליו מתמעוטי שהלך נגדו לכבוד שוה לו כ"ג בילקוט בפ' א ובספר סלים: עשירי עם. בת צור זה אברהם בן שהציר למלכים והאירו לו במנחה כו': ומלכי צדק המקום כו'. חדית גר חסר ו"ו למען נדרש: המקום הזה שנקראת צדק על שם שמצדיק את יושביו וצדק זה היא ירושלים דכתיב צדק ילין בה והרבה ז"ל מעולם לא לן אדם בירושלים ובידו עון כיצד תמיד של שחר היה מכפר על עבירות שבלילה ושבין הערבים על עבירות שביום ולכן מפרש וחזיל מלכי צדק פי' אדני צדק האדון של מקום צדק וגם בשמו היה צדק דא"כ הל"ל וצדק מלך שלם: שנולד מהול. שלם פי' לשון שלימות כי הערלה מום באדם והכסרה' נשאר האדם שלם: רושם שלא ממנו דבר הקלה נח ובני אהרן וכן כלם: לא יצאנו רק מתחת ידו. שמשם כלומר מיד אחר זה נאמר לו ועבדום וענו אותם: ה"ג רבינו בחיי כאינש דאמר פלן עינוהי יאי שעריה לא יאי אתתרא וע"ש פירושו ולפי גרסת הספר יש לפרש כזה שאומר פלוני עיניו יפים ושערו יפה כלומר מתוקנים היטב על מלאותם כן פי' קונה כמו הקן ועשה כמו שפירש"י ורמב"ן ז"ל בסדר זה: מעלה אני עליך כו'. ומלת קונה חוזר על אברהם אבינו: מנגנון בערוך משמע ענין מכה ומיתה: שהיפך כו'. שהרי לא באו המלכים אלא להרוג לאברהם כדלעיל פ' מ"א ונהפך עליהם שהוא הרג אותם: מנגנאות מחבולות וערמות: יתידות האבות קרא כן כיסד הזה המקוע במקום נאמן: ה"ג ר"א ור' יוסי ב"ר חנינא ר"א

אמר

עץ יוסף

אלהותו בעולם על ידו בראותם כי שם ה' נקרא עליו: מזל צדק כמ"ש (שבת קנ"ו) שצדק הוא מזלו של אברהם: צדקה היתה צווחת כו'. מפרש צדק היינו הצדקה קראה עליו זכות בכל מקום שהיה הולך שראוי להגאל מאויביו: יתן לפניו גוים כו'. הוא מייתי עוד ראיה למ"ש שהסי"ת הכניעם והגוים היו לפני אברהם בלא טורח (יפ"ת): יתן לפניו גוים ומלכים ירד. וס"ד יתן כעפר חרבו כקש נדף קשתו. ופיר' חרבו של אברהם. שאברהם היה משליך עליהם עפר ונעשו חרבות. קש ונעשה חצים: יתן עפר לא נאמר. ר"ל שלפי דברי ר"י יותר היה כראוי שיאמר הכתוב יתן עפר. אע"כ שפירש הכתוב הן היו משליכים חרבות על אברהם ונעשה עפר כו' ולפ"ז מ"ש יתן כעפר חרבו הוא מוסב על חרב המלכים. וה"ק יתן כעפר חרבו הנטויה עליו על אברהם. וכן קש נדף קשתו האמיה עליו על אברהם מן המלכים (נזה"ק) ובשוח"ט מבואר שלרבי נחמיה מ"ש חרבו קשתו בהכוונה על אמרפל שהוא העיקר במלחמה זו כמ"ש לעיל פרשה מ"ב: יעבור שלום אורח ברגליו לא יבא שלא הלך בטבע ההליכה ברגליו. אלא דרך נס. וכדאי' בשוח"ט ק"י כשבא לרדוף אחריהם נקפצה הארץ לפניו ג' מילין: מיל שנא' אורח כו'. דייק לשון אורח שהוא שם למהלך: ולא נתאבקו רגליהם אלא כהולך דרך קרובה מביתו לבית הכנסת: (ה) וטף לא החזיר וכוונתו היה להדליכ' שילכו בדרכיו ולהפרידם מאבותם אנשי סדום אשר היו אנשים רעים וחטאים לה' מאד לבל ילמדו ממעשיהם. כי לקטנים מועיל הלימוד לא לגדולים שכבר נשתהו ואע"ג דספסיה דקרא בהבבתם מיד השבאים מיירי. יש לומר דה"ק אנשים ונשים השיב ממקום השביה והביאם אל ארצם. אבל הטף לא החזיר אלא שהניחם אחר שהרג כל האוכלוסים. ונתגדלו שלא במקום אבותם לבל ילמדו ממעשה אבותם (נזה"ק): וגדרו ערות אבותיהם וכן גרס המת"כ ופי' חרפת אבותיהם ופרצותם שהיו רעים וחטאים גדלו המה ונתגיירו: והבאתי רעי גוים הבאת תחת כנפי השכינה (מת"כ): (ו) התחיל לקשקש כו'. דרים וילא שילא נקראתו בעזות לאמור שגם הוא כמיהו והיה מתחסא לפניו ומקשקש ומהפלך החניף והחליף לו דברים ככלב המתחסא לפני אדונו ומקשקש בזנבו (מת"כ): הושוו כל האומות שיר' לעיל פ' מ"ב סימן ס': (ז) הה"ד ובת צור כו'. שיחלו פניו במנחה. כי קידם פניו עם המנחה עד שלא יבא בנגלו ולא המתין שאברהם יבקש ממנו לחם לנערים (יפ"ת): מצדיק את יושביו דנקרא מלכי צדק לפי שהיה מלך העיר המצדקת יושביה. כי ירושלים עצמה נקראת צדק (יפ"ת): שנולד מהול והיינו מלך שלם שנולד מהול ונקרא תמים: הלכות כהנ"ג גילה לו. שלחם הוא לחם הפנים כו'. וה"ה כל דיני כהונה. אלא דנקט לחם ויין שהוא מין מאכל ומשקה ובנין אב לשארא. משום שאברהם כהן גדול היה כדאי' לקמן פרשה מ"ז. לכך גילה לו ומסר לו הכהונה (יפ"ת): תורה גילה לו שהיה לו גרמז על קרבנות וקטורת שהם עיקרי הכהונה. ולמה חזקא לחם ויין ע"כ דורש על התורה שנקראת להם ויין: לכו לחמו בלחמי והם דברי התורה לאנשים: כל יין שכתוב בתורה. כל עובדא דפתיית יין שכתוב בתורה בנח ולוט נבל ואמנון ואחשורוש שבכולם באה קלקלה על ידי היין: עושה רושם כדאי' לקמן בס' יין הסבר אל תשת: לא יצאנו מידו שאע"פ שלא באה תקלה ממש על ידו. מ"מ היה סימן רע. כי סמוך לשתיה זו היתה גזרת הבתרים. כי לאחר המעשה הזה מיד היה דבר ה' במחזה ושלט עינה (יפ"ת). וגם גבי יצחק י"ל כן שלבסוף אמר וס' כאשר סכיך וגו': (ח) ממי קנאן

דכתיב קונה שמים וארץ. ממי קנאן. יעלה ע"פ מה שפירש רש"י בחומש קונה שמים וארץ ע"י עשייתו קנאן להיות שלו. ופי' הרמב"ן ז"ל כי כל אשר לאדם יקרא קנין כמו שנקראת הגאון מקנה להיותו רכוש האדם. וכדברי הכמים תמיד קנין במקום זכיה כלומר שהוא שלו. ואמנם לכהורה לא יתכן לומר באדם לשון קנין על דבר שהוא שלו אלא בדבר הנפרד ממנו שהוא זכה בהם וקנאם אלו להיות שלו בפעולתו או כיוצא בו. אבל בדבר שהוא בגופו ודבק אליו לא יתכן לומר שהוא שלו כי הרי זה הוא חלק מעצמותו. וכבר בארו חכמי האמת שכל העולם נאצל מעצמותו יתברך וכל העולם דבק בו יתברך תמיד והורו מחיה את כולם. וא"כ לא יתכן לומר בו לשון קנין על העולם לומר שהוא שלו כיון שאין העולם נפרד ממנו. וזהו ששאל ממי קנאן שהרי אין דבר נפרד ממנו. ועל זה השיב שלשון זה דומה לאינש דאמר פלן עינוהי יאי שערוהי יאי (פירוש כזה שאומר פלוני עיניו יפים ושערו יפים. כלומר מתוקנים) דלשון זה אינו מדוקדק שהרי העין והשער הוא חלק מעצמות האדם ולא יתכן לומר עליו עין שלו או שער שלו. שהרי הוא בכלל עצמותו. ולא הוה ליה למימר אלא שהוא יפה עינים ויפה שער. אלא ודאי גם על דבר הדבק בעצמות האדם יתכן לומר שהוא שלו כאשר כוונתו אלא חלק אחד מעצמותו ולא יפול לשון עצמות אלא על הכלל כולו. אבל לא על החלק מן הכלל. אלא נהבב כאילו הוא קנין דבק אליו מבחוץ ומתחבר אליו. אף כן יתכן לומר גבי הקב"ה על העולם לשון קנין לומר שהוא שלו אע"פ שהוא נאצל מעצמותו והוא דבק בו תמיד. כאשר שאינו אלא חלק מן הכלל כולו (נזה"ק וקרוב לזה ביפ"ת) ורבינו בחיי גרס כאינש דאמר פלן עינוהי יאי שעריה לא יאי ועיין שם ביאורו: אמרו ברוך אל עולם. ועל ידי זה היו מכירין אותו ית'. לכן אמר מעלה אני עליך כאילו אתה שותף בברייתו של עולם כי כל מה שברא הקב"ה בעולמו לא ברא אלא לכבודו: קונה שמים וארץ הזכיר את השם באומר קונה שמים וארץ שעל ידו נתפרסם הכרתו ית' בעולם אשר הוא תכלית הבריאה והוה כאילו בזה נתחדש לו להקב"ה קנין בעולם (נזה"ק): (ט) שהיפך מגנין כו'. פי' התחבולות וערמות (מערוך ומוסף הערוך). ודרש מגן לשון ערמות. וכמפורש לעיל בפרשה מ"ב שחשבו ערמה להתחיל בלוט ומחשבתם על אברהם שיבא להציל את לוט ויהרגו אותו ונהפך כוס התרעלה עליהם ועיין בנ"ר פי"ח: כמה מנגנאות תחבולות וערמות עשיתי להביאן תחת ידך. שהרי מקודם אוהבים היו זה לזה ומשלחים כתבי שלום וברית והמבעים היו משלחים דורונות: כדי שיבואו ויפלו כי ראש המלכים האלה היה אמרפל הוא נמרוד אשר הפיל לאברהם לתוך כבשן האש וכדלעיל פ' מ"ח. וכן הגוים אליו היו בדוגמתו. לכן סיבב ה' מפלתם ביד אברהם כדי לגדל שמו בעולם ולפרסם כבוד השגחתו בארץ: (י) מכח אותה הברכה. המעשר והמנחה שנתן אברהם למלכי צדק קורא אותה ברכה כמ"ש קח נא את ברכתי אשר הובאת לך וכמ"ש ויקח בידו מנחה לעשו אחיו וכמ"ד בפדר"א פרק ל"ז שמנחה היתה מעשר קנינו וקראה ברכה וכן כאן קרא המעשר ברכה: יתידות האבות קרא כן כ"ש שהם כיתד הזה התקוע במקום נאמן: (יא) מהיכן זכו ישראל כו'. עד סוף הסימן נראה במקומו הראוי הוא לקמן פ' מ"ד גבי שכתוב כה יהיה זרעך: נלכה עד כה הרי גבי יצחק כתוב בו כה מחנת כה קאי על שניהם: כה תאמר לבית יעקב. מדקתן במכילתא בית יעקב בזכות יעקב. לבית ישראל בזכות ישראל: כשאגלה עליהם בכה ע'.

ואם

מנחיום בכה שנא' (שם ד) כה אמר ה' בני בכורי ישראל: (יב) ויאמר מלך סדום אל אברם תן לי הנפש וגו'. ויאמר אברם אל מלך סדום יי הרימותי ידי וגו'. ר' יהודה ור' נחמיה ורבנן. ר"י אמר עשאן תרומה המד"א (במדבר יח) והרמותם ממנו תרומת ה'. ור"נ אמר עשאן שבועה המד"א (דניאל יב) וירם ימינו ושמאלו אל השמים וישבע בחי העולם. ורבנן אמרי עשאן שירה המד"א (שמות טו) זה אלי ואנוהו אלהי אבי וארוממנהו. ר' ברכיה ור' חלבו ור' אמי בשם ר' אלעזר אמרו. אמר משה בלשון שאמר אבא שירה הריסותי ידי אל ה'. בו בלשון אני אומר שירה. שנא' אלהי אבי וארוממנהו: (ג) אם מחוט. יי א"ר אבא בר ממל א"ל הקב"ה את אמרת אם מחוט. חייך שאני נותן לבניך מצות ציצית. המד"א (במדבר טו) ונתנו על ציצית הכנף פתיל תכלת ומתרגמינן הוטא דתכלתא. ועד שרוך נעל חייך שאני נותן לבניך מצות ציצית המד"א (דברים כה) וחלצה נעלו מעל רגלו. ד"א אם מחוט זה המשכן שהוא מצויר בתכלת וארגמן. ועד שרוך נעל כ אלו עורות התחשים. ד"א אם מחוט אלו הקרבנות כההיא דתנן והוט של סיקרא תנורו באמצע להבדיל בין דמים העליונים לדמים התחתונים. ועד שרוך נעל אלו פעמי רגלים. המד"א (שיר ו) מה יפו פעמיך בנעלים: (יד) בלעדי רק אשר אכלו הנערים. כא הה"ד (במדבר ה) ז ואין כל איש רע ובליעל מהאנשים אשר הלכו עם דוד ויאמרו יען אשר לא הלכו עמי לא נתן להם מהשלל אשר הצלנו כי אם איש את אשתו ואת בניו וינהגו וילכו. ויאמר דוד לא תעשון כן אחי את אשר נתן ה' לנו וישמר אתנו ויתן את הגדוד הבא עלינו בידינו. ומי ישמע לכם לדבר הזה כי כחלק היורד במלחמה וכחלק היושב על הכלים יחדיו יחלוקו. ויהי מהיום ההוא ומעלה וישימה (דוד) לחוק ולמשפט לישראל עד היום הזה. א"ר יודן והלאה אכ"כ אלא ומעלה. ומי למד מאברהם זקנו שאמר בלעדי רק אשר אכלו הנערים וחלק האנשים וגו':

פרשה מד

(א) אחר הדברים האלה היה דבר ה' אל אברם במחזה לאמר וגו'. (תהלים יח) האל תמים דרכו אמרת ה' צרופה מגן הוא לכל החוסים בו. א אם דרכיו תמימים. הוא אעכ"ו. רב אמר לא נתנו המצות אלא לצרף בהן את הבריות. וכי מה איכפת ליה להקב"ה למי ששוחט מן הצואר או מי ששוחט מן העורף. הוי לא נתנו המצות אלא לצרוף בהם את הבריות. ד"א האל תמים דרכו זה אברהם שנא' (נחמיה ט) ומצאת את לבבו נאמן לפניך. ב אמרת ה' צרופה. שצרפו הקב"ה בכבשן האש. מגן הוא לכל החוסים בו. אל תירא אברם אנכי מגן לך: (ב) ד"א אחר הדברים וגו'. כתיב (משלי יד) חכם ירא וסר מרע וכסיל מתעבר ובוטח. חכם ירא אל תירא אברם. (שם ג) אל תהי חכם בעיניך ירא את ה' וסור מרע. ג אל תהי חכם בעיניך במה שאתה רואה בעיניך. תאמר שאני מוליד תאמר שאין אני מוליד. ירא את ה' אל תירא אברם: (ג) ר' אבון בשם ר' חנינא ד פתח (שם יח) רשע עושה פעולת שקר [וגו']. רשע עושה פעולת שקר זה נמרוד שהיו פעולותיו על שקר. וזורע צדקה זה אברהם שנא' (בראשית יח) ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט. שכר אמת אל תירא אברם וגו': (ד) ד"א אל תירא אברם. ה"ד (ישעיה מא) ואתה ישראל עבדי יעקב אשר בחרתיך זרע אברהם אוהבי אשר החזקתיך מקצות הארץ. ממספוטמיא ומחרוניה ומאסיליה קראתיך ממפולשין שהיו על שוקיו זמנתיך. בחרתיך ולא מאסתיך. בחרתיך באברם. ולא מאסתיך באברהם. אל תירא כי עמך אני אל תשתע כי אני אלהיך א"ר הושעיה ה בשעה שאמר יצחק ליעקב (בראשית כז) גשה נא ואמושך בני נשפכו מים על שוקיו והיה לבו רפה בשעות. וזימן לו הקב"ה שני מלאכים אחד מימינו ואחד משמאלו והיו אוהזין אותו במרפקי כדי שלא יפול. ה"ד אל תשתע כי אני אלהיך לא תשוע. אמצתיך אף עזרתיך אף תסכתיך בימין צדקי הן יבושו ויכלמו וגו' אלו שהם שוטנים בך. יהיו כאין ויאבדו אנשי ריבך אלו שהן עושין עמך מריבה. תבקשם ולא תמצאם אנשי מצותך אלו שהן עושין עמך מצות. כי אני ה' אלהיך האומר לך אל תירא שנא' אל תירא אברם וגו': (ה) אל תירא אברם אנכי מגן לך. ר' לוי אמר תרתין. ורבנן אמרי הדא. ר"ל אמר לפי שהיה אבינו אברהם מתפחד ואומר. תאמר אותן אוכלוסין שהרגתני שהיה בהם צדיק אחד וירא שמים אחד. משל לא' שהיה עובר לפני פרדסו של מלך. ראה חבילה של קוצים וירד ונטלה והציץ המלך וראה אותו. התחיל מטמן מפניו. א"ל מפני מה אתה מטמן מפני. פועלים הייתי צריך שיקושו אותה. עכשיו שקששת אותה בא וטול שברך. כך אמר הקב"ה לאברהם אותן אוכלוסין שהרגת קוצים בסוחים היו. ה"ד (ישעיה נג) ויהי עמים משרפות סיד קוצים בסוחים. ר' לוי אמר אותרי

מתנות כהונה

חמר לחמתי לח מנדל לח כמיך ככוכבים כפתגלה חליסה נכה כו' חם היס במ"ח שבעלו ליעבלים עליונה: **עשאן** כי'. אברהם עשה לכולם מלך סדום עליו בתפוחה ביהוה ומהלה לזרים: **שבועה** לשכן עליו שכועה: **עשאן** בירה. כלו' קדש קדשים **אבא** בלומר אברהם אב לכולנו: זה המשכן. מלמן זכו לעשיית למשכן: **כההוא** דתנן במס' חדות פ"ג: **פעמי** רגלים. זכות הולכי לרגל ולישנה דקרא נקט דמהכא ואחזל: **ומעלה** מבחע יהיה קדמוים וכן פירש רב"י בסדר זה: **לצרף** כו'. לזקק ולזכותם בהם"ר חמר ובעשה לעזה: ה"ג זה אברהם. שנאמר בחלק לפני ולא תחיש וכן הוא בילקוט סדר זה ובילקוט תלים לא יירא מכול שהיה מתירא: **תאמר** בעה"ר. שדעתך עליה ומסופק: **מספוטמיא** מקן מלכות הלמעלה שיקושו שי' הערוך לשדמו קישש זה עידור מלא שידור בעפיס וקיקשו בזחים: כך אמר

סקכ"ה

יוסף

חם סי' בת"ח שבעלו לתעלה עליונה (מת"כ): (יב) **הרימותי ידי** דה"ל למימר הנבראתי ידי: **עשאן תרומה** שהפרש מהן תרומה והיינו קודש הפרכת המעשר כנ"ל: **עשאן שבועה** שהכהנים על עלמו בחיוסה שבועה. לזרע על ידכו בשעיון דוד ובוזעו: **עשאן שירה** לפי שעה בהן שהכהנים שירה אומרים: **אמר משה** לה' סיוע לירבן דהכייהוני עמין שירה: (יג) **אתה תביא** כו'. כלו' דזכותו זה בניו וה"ל כלאין אמר לו ה' כן: **מצות ציצית** הכלה על ציצית כדאי' במס' סופה. חה כענד מאמר לה מהום ממש. אבל מלות ציצית נוספה זכו בה בזכות שם הכלה מזכיותיך חצי כלעיל פ' לי (פ"ח): **אם מחוט** זה המשכן. שהוא מצויר בתכלת וארגמן: **אלו עורות התחשים** דהוה בו גם בלא נמלאת היה זו בלאת לשעה כמ"ש חז"ל ולא זכו לו לישראל זכות לאברהם (יפ"ח): **בהחיא דתנן** בתוספתא מדות פ"ג: **פעמי רגלים** עליות רגלים להקריב קדבנות ולראות פני ה': (יד) **ויען** כל איש כו'. נסתר על מ"ם בפדר"א פ' כ"ז לקח לאברהם לח ג' פלמידיו (ענר לשכול וחירה) ולמה לישעה עבדו עירו ודקח לאברהם עד דן כו' ובשם שהיה תלמידו כו' ולקח לאליעזר עבדו עתו כו' ודקח להאברהם עד מצפתלל למשקן ע"כ. הכי פענר לשכול וממרא נמלתו נתן ויפנו שם על הכלים והיתיהו עד מחנ לאברהם. ולאברהם עם לאליעזר ברפו להאברהם והילו הכלום ועכ"ז מפורש בתורה שנתן להם הלקח. ומזה למד דוד ג"כ והלאה **אכ"כ** אלא ומעלה. דמשתע גם לשעבר ועיקר לשיהיה מיהורה דקרא שכנר נהי. ועיקר דוד לתוק ולהתפאר בישראל עד היום הזה. ומה ת"ל ויהי מיהום יהוה ומעלה. אלא ללמיד שבכר היה כן מימי קדם מיימות אברהם אלא שהוא לא הוי מצוין לירידים הכי (מה"ק): **ממי למד מאברהם** אלא שנאמרה ואחר דוד ויסדה (יפ"ח): **בלעדי רק** וגו' אבר הלמו אחי עכר לתסכול וגו'. הכי דעבר לתסכול למלחמה אלא שהכהו אחי כסבא ולבר כנשמ נעלו הלק:

פרשה מד

(א) **דרכיו** תמימים כו'. שאחר שבדקהו היתה דבריו התורה כולם תריסיים שנתן לנו כדי שיתעסקו מדותיו. מכ"ם שהוא עלמו המיס. כי היה מיכבת לו להקב"ה אם שהם מן המותר אין השיורף תע"כ ניל שהוא על העבדה הטוב כדי לייסר ולעזף לאחם מכ"ם שהוא עלמו חמיס: **לצרף בהם** כו'. להדיק בניותיו בניתיונות היותר הטוב והמתק. וכל זה הוא ממדת הסבל וביהו. כי כן הוא מבקש הטוב להטיב (מה"ק): **אלא לצרף** כו'. ולפי שהמיונות מתהדקת עם התקיימה אחרה בהותר הריקיותה (יפ"ח). **האל תמים דרכו** כו'. כלו' האל דרכו ומעלתו עם התמים. כלומר בדרך התמים בנ"י ואחלת הם לנבנו נפתיו לעפוך. **מגן הוא** לכל מי שהוא בתמימות: **מגן הוא** לכל מי שהוא לבנו מגן בתבהם בנא"ל לל תירא אברם לכבי מגן לך: (ב) **חבם** ירא זה אברהם. לף בהיותו לזיק נמור לף נתירעתו מפורעניות ומיכרת במה שעדיין לא יצא ידי חובתו כדהתיו ויגיעו החכת לו בירא ונהירעתו זכיותי וכדלקמן בפרקין עד שהבטיחו ה' ואחר לו לל תירא אברם אנכי מגן לך בפרק הרביעי מלד. לף בהיותו לו כל הכח לב הוא ירא ומתיר ומעטו מהיותם מן הפורעניות. ודכיתם נמי לתיך קרא

יד יוסף יח ומא דקיבל מתנות מלכיותך. פוא לגורלות בשיום. ועיין בסבר סמלתכות. תנחומא כ"ו. תנחומא ס"ו. תנדא בראשית פרק י"ג: יט כוזא תקס. תנ"ב ג' י"ג. ס"ר פ' מ': כ עזרות מחכיס שנקרא נלמן נמי כמ"ש בירושלמי ס"ו (ועיין בקרא דמי' ג'): כא ילקוט ס"ו. ילקוט בתי"ז: **פמ"ד** א שוה"ש מזמור י"ח. ילקוט שמואל ח' רמז קסי"ח. ויק"ר פ' י"ג. מנחומא כלל בחוקי. לנדא שמואל פ"ד: ב בית"ש מזמור י"ח. ילקוט פ"ו: ד ילקוט מלכי. רמז תתקל"ב: ה ילקוט פ"ו. ילקוט מלכי רמז תתקנ"ו. ועיין בנחומא פ"ו. ובתנ"ב פ' י"ג: ה ילקוט פ' פ"ס. ילקוט ישעיה רמז ת"ב: ו ילקוט ישעיה רמז ב"י. ילקוט פ"ו. זוהר ח"ג ד"ב פ"ח פרנום יונתן ויובנאלי:

אותרי לפי שהיה אבינו אברהם מתפחד ואומר . תאמר אותן המלכים שהרגתי שבניהם מבטחין ובאים ועושים עמי מלחמה . א"ל הקב"ה אל תירא אנכי מגן לך . מה הטגן הזה אפי' כל התרבות באות עליה היא עומדת בנגדן כך את אפי' כל או"ה מתכנסין עליך נלחם אני בנגדן . ורבנן אמרי חדא לפי שהי' אבינו אברהם מתפחד ואומר ירדתי לכבשן האש ונצלתי . ירדתי למלחמ' המלכים ונצלתי . תאמר שנתקבלתי שכרי בעוה"ז ואין לי כלום לע"ל . א"ל הקב"ה אל תירא אנכי מגן לך . כל מה שעשיתי עמך בעוה"ז חנם עשיתי עמך . אבל שכרך מתוקן לע"ל . שברך הרבה מאד המד"א (תהלים לא) מה רב טובך אשר צפנת ליראיך : (ו) ר' יודן ור' הונא תרויהון בשם ר' יוסי בן זימרא . ור"י אמר בכ"ם שנא' אחרי ממון אחר מופלג . ור' הונא אמר בכ"ט שנא' אחר ממון אחרי מופלג . אחר הדברים האלה ה אחר הדהורי דברים שהיו שם . מי הדהר . אברהם הדהר אחר לפני הקב"ה רבון העולמים כרת ברית עם נח שאינך מכלה את בניו. עמדתי וסיגלתי מצות ומע"ט יותר ממני ודחת' בריתי לבריתו תאמר שאחר עומד ומסגל מצות ומע"ט יותר ממנו תדחה בריתי לבריתי. א"ל הקב"ה מנח לא העמדתי מגינים של צדיקי' אבל ממך אני מעמיד מגינים של צדיקים . ו ולא עוד אלא בשעה שיהיו בניך באים לידי עבירות ומעשים רעים אני רואה צדיק אחד שבהם ומבריעו עליהם שהוא יכול לומר למה"ד די אני נוטלו ומכפר עליהם : (ז) היה דבר ה' אל אברם במחזה לאמר . י עשרה לשונות נקראת נבואה . חזון . הטפה . דבור . אמירה . צווי . משא . משל . מליצה . חידה . ואיזו היא קשה שבכולן . ר"א אמר חזון שנא' (ישעיה כא) חזות קשה הוגד לי . ר' יוחנן אמר דבור שנא' (מלאכי א) דבר האיש אדוני הארץ אתנו קשות . רבנן אמרי משא כמשמעו שנא' (תהלים נה) במשא כבד יכבדו ממני . נדול כהו של אברהם שנדבר עמו בדבור ובחזון . שנא' היה דבר ה' אל אברם במחזה לאמר : (ח) אל תירא אברם . ממי נתיירא יא ר' ברביה אמר משם נתיירא . התד' (ישעיה מא) ראי איים וייראו קצות הארץ ויחרדו וגו' . מה איים הללו מטויטים בים . כך היו אברהם ושם מסויימין בעולם . וייראו זה נתיירא מזה וזה נתיירא מזה . זה נתיירא מזה לומר שמא תאמר שם שיש בלבו עלי שהרגתי את בניו . וזה נתיירא מזה לומר שמא תאמר אברהם שיש בלבו עלי שהעמדתי רשעים . קצות הארץ . זה שרוי בקיצו של עולם וזה שרוי בקיצו של עולם . קרבו ויאתיון . זה קרב אצל זה וזה קרב אצל זה . איש את רעהו

מלאך

יד יוסף ז אפחד רבה פ"ה . ויקהל פ"ו : ח שם פ"ם רבה פ"ג . פסוק ראוי כאמור : ט עיין בכ"מ רבה פסוק כאמור פסוק רבה פ"ל : י לנדע בלתיות פ"ד . תדא"ר פרק ל"ד . ילקוט פ"ו . פרש"י פ"ו . פרש"י פ"ו . ב"ר פ"ג . מכות י"ט . פדר"א פרק כ"ו . ילקוט ישעיה רמז ס"ג : יב כי מלכי צדק בן נח . כדר"א פ' נחל"ש פ' כ"ו . נדרים ל"ב . ב"ר פ"ג . ילקוט מלכים ג' . רמז קע"ב . ויקהל כ"ו . בוט"ש ממור ב' : יד ילקוט כ"ו . ויקהל מלכים רמז תקפ"ח : טו ילקוט פ"ו : טז נדרים דף ל"ב . נשל' פ' מ"ג . בוט"ש ממור ק"י . ועי' פדר"א פ' כ"ו . פדר"א פ' כ"ו : יז ילקוט פדר א . פסיקתא רבתי ויקהל פ' מ"ג . מדרש בכ"ב פ' כ"ו : יח ילקוט פ"ו :

מתנות כהונה

מקב"ה כי . חה מלחמר לל סיל"ת וגו' : חנם נעשיתי כי . מגן נלמון לחרמי הגס והוא יהוש נלמון מ"ל : ודחתה בריתי כי . מהרי הרנוני הרבה מולכלים מנגיע : ה"ג נילקוט צדיק לחמ"ל מנחם ס"ג . ילקוט פ"ו . מדרש בלימתו ופוקו . למען יכיר כבודו יח' . כתו"ס כתתו . וכן נמצא בפסיקתא . ונמלל לם כל מלחמי נשמו כמ"ש שלל מאד וגו' . ודמת רבי ברכיה בנם בתבי"ס ויפתח פותרם ס' מיתלל מוסנם ממנו למען יזכר מחוייב . לחבי"ס נברכת בנים ושקד בברכת בעוכר וכפרף : לקחתם

ענף יוסף

פרשה מד (מ) נ' מן נאמר נסח מלל) נאמלם נסח לנחרם נסח תכרי ס' לל מלחם שמשרד לחוח לדמם בלימתו ופוקו . למען יכיר כבודו יח' . כתו"ס כתתו . וכן נמצא בפסיקתא . ונמלל לם כל מלחמי נשמו כמ"ס שלל מאד וגו' . ודמת רבי ברכיה בנם בתבי"ס ויפתח פותרם ס' מיתלל מוסנם ממנו למען יזכר מחוייב . לחבי"ס נברכת בנים ושקד בברכת בעוכר וכפרף : לקחתם

עץ יוסף

ולכן מ"ל הקב"ה מגני מגן לך להיות לך כמגן העומד נפני הרנוח : שכרי בעוה"ז שכל העושים ע נם מצוה ע מכיוונו כלפי נפ"ע הפנה : חנם עשיתי עמך דיק זה מלמד ע מנחי מג לך שכל מה שעשה עמו נחנם עשה עמו . ולח נשכר מצוה . דמגן הגס הוא כל' מ"ל (מהר"ק) : חרש זה שם כן נח . כ"ל . וכן הוא נילקוט . שלש"ם שנח עשה לח התיבה מ"ם כם כע היה מחחזק עמו נמלחמה (ישע"ם) : את צורף זה לנלבם . שהיה צורף לח לנלבם . שהיה עובד לח הכסף מהיכח הוא נלמד . ומה ת"ל ונחן נמלחמה . כל העולם כלם לחד לנלבם ולח ס' נשעם פחם (שכן ל"ל נשעם לחם מה"ת כלפי' נילקוט) . ומלמד ולכל כל נלי שלום ס' הוח מגל על נלל המוב שנו הוקיח כל נלי עולם : את שם נמצות כי לין שפק שלנרהם שיה יומר מלמד נמצות מנם : לא ימוט עולם : אברהם נמצות זה לח יהיו נעולה . כמ"ם שהלים ס' שמה חלה לח יהיו לעולם ולכולם ולכל ונכוחים נעולם ונכוחים על הנרהם : (ט) מן האגדה מכח הדרשה המלמת במקרח : שאמר לו שאל ומה ת"ל שאל דבר שלח טח לנדיקים ליתנות מן השו"ל כל מה שלפני כדי שלח יעשע שכרם . ומה כדי שיהיו יהר זכוחים לעולמים כדתי' נמ"ל ס"מ"ד שלש נפלו הלנות זכוחים נחייהם כ' (י"ם). ונכוחים נרם ולח יעקב דכתיב חם יהיה חלהים עמדי ומכרי חיה חומר לו מלח שלחמר לו שלח : (י) אם עתיד לפי כי' . שכל הקן ומכן חנרהם ולפלנו להעמיד מניעים של נדיקים מחרש עם ומשפחה נעולם מיעבדו כבי"ם . לף חם יסו זרש נעים וחפלים מוסב שלח יעמיד נעים : הפורשים ממנו כלי' כי מיעט ממני כי . וחמר זה כלפי מה שהחריך שם נעמח הרבעים חם מקבל פנים ונלוקח קנסם מרבעים כולם : (ז) י' לשונות נקראת נבואה . נמנה נקלח נשנה לשונות : נבואות כמ"ם כי נביח הוח . וכמוהו רבים : חזון כמ"ם חזון ישעיהו חזון עובדיה . וכמ"ם כתן נמחזה : הטפה כמ"ב (מלכי ב') לחמף לך ליין ולכבוד וזה מפף הטם הזה : דבור כמ"ם ויהבר ה' : אמירה ויחמר ה' : צווי כלחבר נזה ה' : משא מנח דבר ה' . ביד מלחכי : משל מליצה : חידה כמ"ם בריש משלי לדעת משל ומליצה ונו' וחידותם שהכל נרמז ה' . ויכוחקלו י' חוד חידה ומכל מכל : (ח) משם נתירא על שהרג לח כנרי . ומחירא ממי יקללו ויקללו' בחמומות יה"ם לל חירח מכם כי מלכי מנן לך לנלות לחנ נרה"ק כי יש לו הדנר חחר נחוחם רבעים ושכך הרנה מלך נמה שניערת קיצים מן הכרם (מה"ק) : דהד"ר ראו לים כו' . דלעיל מיניה כתיב ה' הטיר ממזרח לדק ונו' דמיירי נחברהם ופסרם לנו לים שהיו לחברהם ופס מסויימין נעולם ומסורסמים נלחים בים . לפיכך חיילו נחמילה זה מזה כדמסיק : שהרגתי את בניו כמ"ם דלעלומר מלך פילם . וכתיב נמ פס פילם : שהעמדתי רשעים פעמדו להבעים היה נעבר הגיהר ולהכרע לח חברהם : זה שרוי בקיצו של עולם זה שרוי בקיצו של עולם . פחלן מולדתו של חברהם היה בעבר הגיהר חה פס שנו בקצו של עולם פיחפלים לדבתיב ומלי לחל מלך פלם . ועל פחפחלם פו לנים

פמ

מלאך. דבור אחר דבור. אני ושלשה מלאכים נגלים עליך ואומרים לך לוט לוטא לא ירית לאברהם. ר' הונא ור"א בשם ר' יוסי בר זימרא כתיב והנה דבר ה' אליו. והנה ה' בא ודבור עמו: (יד) ויוצא אותו החוצה. יט ר' יהושע דסכנין בשם ר' לוי וכי מחוץ לעולם הוציאו שאמר הכתוב ויוצא אותו החוצה. אלא אחוי ליה שקקי שמיא. המד"א (משלי ח) עד לא עשה ארץ וחוצות. א"ר יהודה בשם ר' יוחנן כ העלה אותו למעלה מכיפת הרקיע. הוא דאמר ליה הבט נא השמימה אין הבטה אלא מלמעלה למטה. רבנן אמרי נביא את ואין את אסטרולוגוס. שנא' (בראשית כ) ועתה השב אשת האיש כי נביא הוא. כא בימי ירמיה בקשו ישראל לבא לידי מדה זו ולא הניח להם הקב"ה. הה"ד (ירמיה י) כה אמר ה' אל דרך הגוים אל תלמדו ומאותות השמים אל תחתו וגו'. כבר אברהם אביכם בקש לבא לידי מדה זו ולא הנחתי אותו. וא"ר לוי עד דסנדלא ברגלך דרוס כובא. כב וכל מי שהוא נתון למטה מהם הוא מתיירא מהם. אבל את שאת נתון למעלה מהם דיישם: (טו) ר' יודן בשם ר' אלעזר אמר כג ג' דברים מבטלין גזירות רעות ואלו הם. תפלה. וצדקה. ותשובה. ושלשתן נאמרו בפסוק אחד. הה"ד (ד"ה ב ז) ויכנעו עמי אשר נקרא שמי עליהם ויתפללו זו תפלה. ויבקשו פני הרי צדקה. כמד"א (תהלים יז) אני בצדק אחזה פניך. (שם ז) וישובו מדרכיהם הרעים זו תשובה. ואח"כ (שם) ואסלח לחטאתם וארפא את ארצם. ר' הונא בר רב יוסף אמר כד אף שנוי שם ומעשה טוב. שנוי השם מאברהם ולא יקרא עוד שמך אברם. מעשה טוב מאנשי נינוה שנא' (יונה ג) וירא אלהים את מעשיהם כי שבו וגו'. וי"א אף שנוי מקום שנא' (בראשית יב) ויאמר ה' אל אברם לך לך. ר' מונא אמר אף התענית שנא' (תהלים כ) יענך ה' ביום צרה וגו'. כה רבא בר מהסיא ורבי חמא בן גוריון בשם רב אמר יפה תענית לחלום כאש לנעורת. א"ר יוסף ובו ביום ואפילו בשבת: (טז) ויאמר אליו אני ה' אשר הוצאתיך מאור כשדים וגו'. כו ר' אליעזר בן יעקב ורבנן. ראב"י אמר מיכאל ירד והצילו מכבשן האש. ורבנן אמרי הקב"ה הצילו. הה"ד (בראשית טו) אני ה' אשר הוצאתיך מאור כשדים. ואימתי ירד מיכאל בחנניה מישאל ועזריה: (יז) ויאמר ה' אלהים במה אדע. כז ר' חייא ב"ר חנינא אמר לא כקורא תגר אלא א"ל באיזו זכות. א"ל בכפרות שאני נותן לבניך. ויאמר אליו קחה לי עגלה משולשת. הראה לו ג' מיני פרים וג' מיני שעירים וג' מיני אילים. ג' מיני פרים פר יוה"כ ופר הבא על כל המצות ועגלה ערופה. וג' מיני שעירים שעיר רגלים שעירי ר"ח ושעירה של יחיד. וג' מיני אילים אשם ודאי ואשם תלוי וכבשה של יחיד. ותור וגוזל תור ובר יונה. ויקח לו את כל אלה. רשב"י ורבנן. רשב"י אומר כח כל הכפרות הראה לו ועשירית האיפה לא הראה לו. ורבנן אמרי אף עשירית האיפה הראה לו. נאמר כאן ויקח לו את כל אלה. ונאמר להלן (ויקרא ב) והבאת את המנחה אשר יעשה מאלה לה'. ואת הצפור לא בתר. הראה לו הקב"ה שמבדילים כט בעולת העוף ואין מבדילים בחטאת העוף: (יח) דבר אחר קחה לי עגלה משולשת. ל זו בבל שהעמידה שלשה מלכים. נבוכדנצר ואויל מרודך ובלשצר. ועז משולשת זו מדי שהיתה מעמידה ג' מלכים. כורש ודריוש ואחשורוש. ואיל משולש זו יון. ר' אלעזר ור' יוחנן. ר"א אמר כל הרוחות כבשו בני יון ורוח מזרחית לא כבשו. א"ל ר"י והכתיב (דניאל ח) ראיתי את האיל מנגח ימה וצפונה ונגבה וכל חיות לא יעמדו לפניו ואין מציל מידו ועשה כרצונו והגדיל. הוא דעתיה דר"א דלא אמר מזרחית. ותור וגוזל זו אדום. תור הוא אלא שגזלן הוא. ר"א ויקח לו את כל אלה. ר' יהודה ור' נחמיה. ר"י אמר שרי עכו"ם הראה לו. ר' נחמיה אמר שרי ישראל הראה לו. על דעתיה דר"י קתדרין דדין לקבל קתדרין דדין. ע"ד דר"נ ששם היו סנהדרי גדולה של ישראל יושבת ותותכת דיניהם של ישראל. ואת הצפור לא בתר לא ר"א ב"כ בשם ר' לוי אמר

הראה

יד יוסף יט ילקוט ס"ז: כ זוהר סדר פנחס. במד"ר ס"ב. לקמן ס' מ"ח סימן ס'. תנחומא סדר שופטים וסדר חקת פרה. שמות רבה ס' ל"ח: כא ילקוט ירמיה רמז רס"ס: כב פדר"א פ"ז: כג ר"ס ע"ז. קה"ר פ"ס. תנחומא סדר נח. ירושלמי תענית פ"ב. ופרק חלק: כד זוהר סדר פנחס דף רי"ז. ברעיא מהימנא: כה שבת י"א. כו סה"ש רבה פ"א פסוק עד שהמלך. פסחים קי"ח. דברים רבה פ"ב סי' כ': כז ילקוט ס"ז. מגילה ל"א: כח ויק"ר פ' ח': כט זבחים כ"ד: ל ילקוט ס"ז: לא עיין יבמות דף קכ"א ע"א:

מתנות כהונה

לוט לוטא. מלת זה קדרש המורה על הנוכה כמו שדרכו לעיל פרשה ל"ח אם ההולם קיבה על רחמו של נמרוד כו' לוט לוטא אליבא דר"א קאי דדרים לעיל בסמוך בן משק ביתי וגו' מדבר בלוט וגם בר קפרא דאמר שמדבר באליעזר גם הוא היה לוטא כמו שדרכו בפרשת חיי שרה אולי אלי כתיב אמר אברהם אתי ברוך ואתה ארור שהיה מזרע כנען המקולל: **אחוי לו כו'.** הראה לו שוקים וחוצות השמים: **אסטרולוגו'** חוזה בכוכבים כלומר כהך למעלה מאסטרולוגין ואין אתה שלט בכוכבים ומזלות: **לידי מדה זו.** שסמכו ותלו עצמם בהוראות המזלות: **כובא** קוצים. וה"ג בילקוט וספר אות אמת ודרס הכוכבים לשון כובא כלומר דרוך על בתהי הוראות הכוכבים שאין הוראתו וממשלתו רק על העכו"ם הנמשלים כקוצים כדלעיל ע"ג ודרס הבט כמו הכם לשון הכאה ודישה. ובאכ"א משמע דגרס דרוס כוכביא כלומר הכוכבים: **דיישן** לשון דישה כלומר דרוס עליהם: **ולא כקורא תגר.** ואינו מאמין ח"ו בהבטחת הש"י: **בכפרות** הקרבנות שמכפרים עונותיהם: **על כל המצות.** אשר לא תעשינה והוא פר העלם דבר: **ואין מבדילין כו'.** ולא יבדיל בפר' ויקרא סי' ה': **היא דעתיה דר"א.** עיקר ראייתו מזה הכתוב דכתיב ימה לצפונה ונגבה ואילו מזרח לא אמר: **תור הוא.** כלומר סי' כפרות יש לו שהוא בנו של יצחק אבינו או י"ל שירצה עצמו עניו וכשר כיונה ולכן המשילהו גם כן להזיר הכותש שלפון להראות כפרותו ובקרבו ישים ארבו כמו שדרש על ויהי עשו בן ארבעים שנה וגו': ה"ג **שגזלן** הוא ויקח כו'. וכן הוא בילקוט: **קתדרון כו'.** כסאות ששם ישבו כסאות למשפט זה לקראת זה כך פי' הערוך ואמו אים בתרו לקראת רעהו והצפור ירמוז לישראל שלא יאבדו בדיניהם או כמו שפירש"י בסדר זה: **שם** היו סנהדרי' כו' בתוך דרש על לשכת הגזית שנקראת כך כדכתיב בירמיהו ל"ם ושפט

בשער

עץ יוסף

אליו כנגד ה' עם ג' מלאכים בבשורת בנו הנולד לו (מה"ק): **לוט לוטא** מלת זה קדרים המורה על הנוכה. לוט ליטא אליבא דר"א קאי דדרים לעיל סי' י"ח בן משק ביתי וגו' מדבר בלוט. וגם בר קפרא שאמר שמדבר באליעזר גם היה הוא לוטא כמו שדרכו בסדר חיי שרה אולי אלי כתיב אמר אברהם אתי ברוך ואתה ארור שהיה מזרע כנען המקולל (מת"כ): **והנה ה' בא ודבר עמו.** דורש שאין לכפול דבר מלאכים במקום דבור ה'. וקאמר בזה רומז למדה האחרונה המכונה בשם דבר כנודע ליודעי חן בהיות מדה זו יסוד נשמת בני ישראל. לפיכך נתגלה אליו בה בשעת בשורת זרע כנסת ישראל (נזה"ק): (יד) **וכי חוץ לעולם.** דורש החוצה על חוצות השמים. המד"א עד לא עשה ארץ וחוצות בשם בהברה שחוצות שהינו שמים שנבראו בסדרים סדרים של כוכבים ומזלות כמו חוצות דהוציאו מביתו והראה לו שקקי שמיא: **למעלה מכיפת הרקיע** ס"ל דהוצאה כמשמעו שהוא חוץ לעולם. והיינו למעלה מכיפת הרקיע · וזה להורות לו שלא ימס לבבו ממה שהמזל דוחקו: **אין הבטה** האמור כאן (מזרחי) · **נביא את כו'.** דאין הוצאה זו כמשמעו. אלא הוצאת הדעת בהוציא דעתו ולבו אל החוץ מן הכוונת האצטגנינות לבל יסתכל עוד בהכמה זו. אלא ידבק דעתו למעלה בעולם העליון ועז"א נביא את ואין את אסטרולוגוס וכו' (נזה"ק): **כי נביא הוא** וס"ד ויתפלל בעדך והי' פי' האסטרולוגוס מבין במזלות שאין ביכלתו לשנות דבר · אבל הנביא היה קרוב אל השי"ת ועל ידי תפלה היה יכול לבטל המזל: **בימי ירמיהו** בוכה על גלות ישראל סברו שיחזרו להיות תחת המזל ולהביט באותות השמים וליראה מהם. עד שאמר להם ומאותות השמים אל תחתו וכדאמר התם יהיו ולא אתם שאין מזל לישראל: **עד דסנדלא ברגליך** ר' לוי אמר לעיל דהוי ליה שקקי שמיא ואברהם היה עומד על הארץ וכאן אמר שהיה אברהם למעלה מכיפת הרקיע וע"כ שכאן או למעלה צ"ל שם אמורה אחר: **דרוס כובא** האלפיך נרים דרוס כוכביא. ופי' בזה"ל הקב"ה שהוא סודר המזל המחייב שלא יוליד וא"ל כה יהיה זרעך מושלים על הכוכבים ודרוס לשון דריסה. ונירסתנו דרוס טובא הוא ע"ד מליצה כמו שהרגל הירא מהקוצים והדרקנים. אם סנדלו עליו אז אינו ירא מהם. כן מערכת הכוכבים השוקים לאדם בטבעו. אם יש לו מנעלים טובים והמה המע"ט אז אינם שולטים עליהם מאומה: (טו) **ג' דברים כו'.** תייתי סייעתא דבשלשה דברים מתבטלים גזרות רעות. ולכן אברהם והחסידים דכלהו איתנהו בהו לא ירא. והשלשה דברים אלו היה שפיים מגולים לקרב הנפש לה' ואז היה יוצא מגדר ההשגחה הכללית להשגחה הפרטית: **ויבקשו פני** זו צדקה. דורש ויבקשו להשיג פני ע"י הצדקה. כי ראה פנים הוא שם הרחמים כמ"ש יאר ה' פניו אליך. והכלל שכל המרחם על הבריות ירוחם אז הבקשת פנים הוא הצדקה שהוא הרחמים: **אני בצדק** ע"י פרוטה שנותן לעני זוכה ומקבל פני שכינה כדאי' בויק"ר: **אף שינוי השם** שעל ידי שינוי השם אינו אותו האיש שהיה והגזרה הרעה לא עליו נגזרה: **ולא יקרא** עוד כו'. דמדנקרא כן בפרשת מילה שבשכרו על הולדת יצחק תשיע בגי' שינוי השם נתן לו לא הולדה עם שרה: **ויאמר יי אל אברם לך** וגו' והדר ואעשך לגוי גדול: **ביום צרה** הוא יום התענית שהגוף מיצר: **לחלום** לבטלו כאש השורף לנעורת ור"ל כמו שהאש אוחז בנעורת שהוא דבר קל ומכלהו לגמרי. כן התענית מועיל מיד ומכלה הגז"ד לגמרי עד שנמחה מהיות עוד: **ובו ביום** אם מתענים בו ביום שהלם לו ואפילו בשבת ועיין בא"ה: (טז) **מיכאל** ירד כו'. דס"ל דמיכאל שר של שלג הוא כדלקמן בבמד"ר פ' י"ב והשלג והמים מכבים האש · ובפסחים דף קי"ח אמרינן שגבריאל בקש להצילו וגם"ר כ"ה או' בשניהם ירדו ובקשו להצילו ע"ש: **הקב"ה הצילו** איכרס מעתה בברך ע"פ שאמר הקב"ה אני יחיד והוא יחיד נאה ליחיד להציל את היחיד וזה לא שייך בהמ"ו שלא היו יחידים ולכך לא ניצלו אלא ע"י מלאך. ובודאי הבדל רב בין הניסים הנעשים ע"י מלאך לניסים היוצאים מאת ה' לבדו. והוא מתעלמות הידיעה: **אני ה'** אשר הוצאתיך. ואי הוה ע"י שליח מאי קמ"ל פשיטא שהי' היתה הצלתו ולא ע"י סיבה טבעית: **ואימתי ירד מיכאל כו'.** דהתם ע"כ לומר ע"י מלאך דכ' ורויה די רביעאה דמי לבר אלהין. (יז) **לא כקורא תגר.** כלו' שלא היה מחוסר אמנה כמסתפק ותינו מאמין ח"ו בהבטחת הש"ת. אלא א"ל באיזה זכות כלו' בתחילה שמא יגרום החטא לבטל ההבטחה ולגרשם מן הארץ. וע"ז השיב לו הקב"ה בכפרות שאני נותן לבניך כלו' בזכות הקרבנות שיכפרו עונות. וע"ז אמר קחה לי עגלה משולשת ועז משולשת וגו' לרמוז לכל מיני כפרות היכוונים ומכפרים לכל חטא ואשם הן בשוגג והן במזיד הן יחיד והן רבים: **בכפרות שאני** נותן לבניך. ועיין בפרק בני העיר. ולא אמר אלא להאריך קצת. אבל בגופם בחטא בשיעור מופלג כמו בגלות בזמן הבית לא יועילום. כי התכן לי' בעולות אבהים (יפ"ת): **שלשה מיני** פרים כו' ופי' עגלה משולשת ג' עגלים. ועז משולשת ג' שעירים. וכן איל משולש (עיין מזרחי) · **על כל המצות** אשר לא תעשינה והוא פר העלם דבר (מת"כ): **שעירי רגלים** שעירי ר"ח. וברמב"ם כתב שעיר הנעשה בפנים ושעירי מוספין של מועד כו': **ושעירת של יחיד** הנאה יחיד בעכו"ם. ועיין בתוספתא שם. **וכבשה של יחיד** אע"פ שאינו איל. הוא ממין אחד: **ועשירית האיפה** לא הראה לו · אפשר לומר הטעם לפי בעשירית האיפה בא בדלי דלות שהיא כורעות קשה לפיכך לא רצה לצערו. ולרבנן כמי מאחי כעייא לא נאמרה בהדיא אלא ברמז (יפ"ת). **ואין מבדילין** בחטאת העוף. והיינו ואת הצפור לא בתר דחטאת העוף הוא שהראה לו. וכי' לא בתר שלא הבדיל בסימנין אלא שחט אחד או רובו לבד כדין חטאת העוף (יח) **זו בבל** וגלות מלכים לא רמז בזה דהראה בהדיא אמר לו כי גר יהיה זרעך וגו'. והרנה לא יצא לפשע ישראל כאלו: **זו בבל** דכתיב בה תפוסי כעגלה דשה. **ועז משולשת זו יון** שהעמידה שלשה מלאכים. ואיל משולש זו מדי דא"ר אלעזר כל הרוחות כבשו בני מדי ורוח מזרחית לא כבשו. א"ר יוחנן מן מה דכתיב ראיתי את האיל מנגח ימה וצפונה ונגבה וגו' הוא דעתיה דר"א דלאמר רוח מזרחית לא כבשו. וכן הוא נוסחת ספרים ישנים (נזה"ק) והכי פירושו ועז משולשת זו מלכות יון שהעמידה ג' מלכים מפורסמים במעלה ובשלטנות הוא אלכסנדר מוקדן. ואחריו הד' שרים המפורסמים במעלה ושולטנות שנחלק להם אחר מותו ממשלת מלכותו וכולם היו מבני יון ונחשבו למלכות אחת. ואחריהם עמד אנטיוכס מלך יון אשר מלך על הרץ הנזכר ונתפשט ממשלתו בעולם. הרי ג'. ואחריו נפסל מלכותם כי נפלו ביד החשמונאים. ומאי טוב למה קרן מלכות ד'. ואיל משולש זו מדי ומספר זה לא נאמר על מנין המלכים כי הם העמידו יותר כמבואר להדיא בספר דניאל. אלא יתיישב לפי שכבשו רק ג' רוחות ולא רוח מזרחית. ומכרם ר"י דר"א ילוף מהא דכתיב ראיתי את האיל מנגח ימה וצפונה ונגבה ואילו קדימה לא קאמר מכלל שלא כבשו רוח מזרחית. ואיל זה הוא מדי וכדכתיב התם האיל אשר ראית בעל הקרנים מלכי מדי ופרס. והצפיר השעיר מלך יון ולכך תפרש נמי הכא עז משולשת מלך המקדוניא. ואיל משולש זה מדי (מה"ק): **זו מלכות** אדום כו'. מדלא קרי ליה נכור דרים דרמיז ביה נמי למידרש וגוזל אמור דלעיל מיניה כאילו נאמר תור גוזל לרמוז על אדום שקולה כקול התור כלומר שירצה עצמה ישרה בדבריה ויהיא גוזלת וכמ"ש לקמן בויק"ר פ' י"ג מה תור מרהא כו' (יפ"ת): **ר"א ויתן לו** הני תיבות ד"א מיותר. והכי אי' בילקוט (יפ"ת ומת"כ): **קתדרון כו'.** כסאות דזה נקראת כסאות דדין ויתן איש בתרו לקראת רעהו לרמוז שנחלק ממשלת כסא מלכותם שלא יהיו כאחדות הלב אלא יהיו תמיד מערכה מול מערכה. והצפור ירמוז לישראל שלא יאבדו או כמו שפירש"י בסדר זה ע"ש. **ששם היו** סנהדרי גדולה כו'. שהם יושבים זה כנגד זה ולכן ידקדק לומר

ויבתר

תראה לו הקב"ה כל מי שהוא מעמיד פנים בגל הגל שוטפו. וכל מי שאינו מעמיד פנים בגל אין הגל שוטפו. וירד העיט על הפגרים. א"ר אסי נסב אברהם מכישה והוה מכיש להון ולא היו מכתשין. אעפ"כ וישב אותם אברם בתשובה. א"ר עזריה לכשיעשו בניך פגרים בלא גידים ועצמות זכותך עומדת להן: (יט) ויהי השמש לבא. לב ר' יהושע דסכנין בשם ר' לוי אמר תחלת מפלה שינה. דמיך ליה ולא לעי באורייתא. דמיך ליה ולא עביד עבודה. רב אמר ג' תרדמות הן. תרדמת שינה. ותרדמת נבואה. ותרדמת מרמיטה. תרדמת שינה (בראשית ב) ויפל ה' אלהים תרדמה על האדם ויישן. תרדמת נבואה ויהי השמש לבא ותרדמה נפלה על אברם. ותרדמת מרמיטה שנא' (ש"א כו) ואין רואה ואין יודע ואין מקיץ כי כלם ישנים כי תרדמת ה' נפלה עליהם. ורבנן אמרי אף תרדמה של שטות דכתיב (ישעיה כט) כי נסך עליכם ה' רוח תרדמה וגו'. ר' חנינא בר יצחק אמר ג' נובלות הן. לג נובלת מיתה שינה. נובלת נבואה חלום. נובלת העוה"ב שבת. ר' אבין מוסיף תרתין. נובלת אורה של מעלה גלגל חמה. נובלת חכמה של מעלה תורה: (כ) והנה אימה חשכה גדולה נופלת עליו וגו'. לד אימה זו בבל דכתיב (דניאל ג) באדין נבוכדנצר התמלי חמא. חשכה זו מדי שהחשיכה עיניהם של ישראל בצום ובתענית. גדולה זו יון. ר' סימון ורבנן. ר"ס אמר ק"כ דוכסים ק"כ אפרכון ק"כ אסטרטליטין. ורבנן אמרי מס' ס'. דכתיב (דברים ח) נחש שרף ועקרב. נחש זו בבל. שרף זו מדי. עקרב זו יון. מה עקרב זו יולדת לששים ששים. כך העמידה מלכות יון מששים ששים. נופלת עליו זו אדום שנא' (ירמיה מט) מקול נפלם רעשה הארץ. לה ויש שמחלפין נופלת עליו זו בבל דכתיב בה (ישעיה כא) נפלה נפלה בבל. גדולה זו מדי דכתיב (אסתר ג) אחר הדברים האלה גדל המלך אחשורוש. חשכה זו יון לו שהחשיכה עיניהם של ישראל בגזירותיה. שהיתה אומרת לישראל כתבו על קרן השור שאין לכם חלק באלהי ישראל. אימה זו אדום דכתיב (דניאל ז) וארו חיוה רביעאה דחילה ואמתני ותקיפא יתירה: (כא) ויאמר לאברם ידוע תדע כי גר יהיה זרעך. ידוע שאני מפזרן תדע שאני מכנסן. ידוע שאני ממשכנן תדע שאני פורקן. ידוע שאני משעבדן תדע שאני גואלן. כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם. משיראה לך זרע. לז א"ר יודן גירות בארץ לא להם. עבדות עינוי לאספטיא שלהם: (כב) וגם את הגוי אשר יעבודו דן אנכי. היה לו לומר גם מאי וגם. אלא גם הוא מצרים וגם לרבות ארבע מלכיות. אשר יעבודו דן אנכי. לח ר"א בשם ר' יוסי בר זימרא אמר בשתי אותיות הללו הבטיח הקב"ה לא"א שהוא גואל את בניו. ושאם יעשו תשובה גואלן בע"ב אותיות. דא"ר יודן (דברים ד) מלבא לקחת לו גוי מקרב גוי עד ובמוראים גדולים אתה מוצא לט ע"ב אותיות של הקב"ה. ואם יאמר לך אדם ע"ה הם. א"ל צא מהם גוי שני שאינו מן המנין. ר' אבין אמר בשמו גאלן ששמו של הקב"ה ע"ב אותיות. ואחרי כן יצאו ברכוש גדול א"ר אתא אחר כן אכ"ב אלא אחרי מ משאביא עליהם עשר מכות ולאח"כ יצאו ברכוש גדול. א"ל אף אני בשיעבוד. א"ל ואתה תבוא אל אבותיך בשלום וגו': (כג) אר"ל מא שלשה הם שנא' בהם בשיבה טובה. אברהם היה שוה לו. דוד שוה לו. גדעון לא שוה לו. למה (שופטים ח) ויעש אותו גדעון לאפוד. לע"ז: (כד) ויהי השמש באה ועלטה היה. מב אמיטתא הות. והנה תנור עשן ולפיד. שמעון בר אבא בשם ר' יוחנן אמר ד' דברים הראה לו. גיהנם. ומלכיות. ומ"ת. וביהמ"ק. א"ל כ"ז שבניך עסוקים בשתים הם ניצולים משתים. פירשו משתים הם נידונין בשתים. א"ל במה אתה רוצה שירדו בניך בגיהנם או במלכיות. מג ר' חנינא בר פפא אמר אברהם ברר לו את המלכיות. ר' יודן ור' אידי ור' חמא בר חנינא

יד יוסף לב ילקוט ס"ז וסדר בראשית. וב"ר לעיל פ' י"ח: לג ברכות ל"ז: לד ספרי סדר האזינו. שמ"ר פ' כ"א. ויק"ר פ' י"ג. שוח"ט מזמור ל"ב. ותרגום יונתן וירושלמי מכילתא סדר יתרו פרשה פ': לה סדר"א סוף פ' כ"ח: לו לעיל פ' ב' ס"י. ופ' ט"ו ושם נסמן. והאמר כתבו על קרן השור כי כבר פרש כי מזל שור אויב לישראל (ירמיה דכב): לז פסיקתא רבתי פ' ט"ו. שה"ש פסוק עד שיפוח היום. ילקוט כ"ז: לח ד"ר פ' א' סי' ט'. ילקוט ס"ז. אבות דר"נ פרק ג'. תנחומא סדר וירא: לט ויק"ר פ' כ"ג. דברים רבה פ"א. שה"ש רבה פ"ב. ילקוט כ"ז. פסיקתא רבתי פ' ס"ו: מ ביונתן פ' במאמן והמשין מכות: מא לקמן פ' ס"ב. ילקוט שופטים רמז ס"ד: מב ילקוט ס"ז. שוח"ט מזמור ל"ב. פסיקתא רבתי פ' כ"ט. שמות רבה פ' נ"א. מכילתא סדר יתרו פ"ט: מג ווכר סדר בא דף נ"ט:

מתנות כהונה

בבער התוך דרשוהו חז"ל על לשכת הגזית במדרש קהלת ולקמן בויקרא רבה פ"ד: וחותכת דייניס גרסי'. ודרש ויבתר לשון החיכות דין: ואת הצפור כו'. על דעתיה דרבי נחמיה צריך לפרש מאי היא הרי הכל איירי בישראל ומפרש ר' אבא וכו': כל שהוא מעמיד כו'. כלומר שאינו נדחה מפני השטה השטה דוחקתו וכל הנדחה מפני השטה נדחה מפניו וכהאי עובדא דר"ע סוף מסכת בבא בתרא דאמר כל גל וגל שבא עלי נענתי לו ראשי מכאן אמרו חז"ל אם יבואו רשעים על אדם יכנע להם ראשו וכדמפרש רש"י שם ולכן אמר מי שנדחה מפני השטה כצפור זה שפורח ונמלט כשמרגיש דהייה מועטת לא בא לכלל חטא וביאור וכריתה: מכישה פי' הערוך מקל והעיט רמז אל הגרות והגליות כד"א העיט צבוע שיהיה נהלתי ירמיה י"ב והפגרים רמז לישראל שהם בעיניהם כפגרים מתים והעפ"כ וישב לשון השובה שבזכות התשובה יגאלו כמו שנאמר בשובה ונחת תושעון ודייק מדנקט ההפרחה וההכאה בלשון וישב: ורבי עזריה סבר שהקב"ה רמז לו אע"פ שהיו ערומים בלא מצות וזכיות זכות אברהם ישב ויפריח אותם מבניו ככתוב בפ' בהקותי וזכרתי את בריתי וגו': תחלת מפלה. היא השינה: דמיך כו'. כשישן אינו עוסק בתורה ואינו עושה מלאכתו ועיין כל זה לעיל פרשה י"ז ושם נתבאר: והנה אימה כו'. הימה דרש אימה כמו הימה בחילוף אותיות אחה"ע עיין בשמות רבה פרשה ל"א גיר' אחרת: גדולה זו יון. כדמפרש ומזיל גדולתו מאי היא: דוכסין כו'. מיני ממשלות הם ובפי' הערוך מששים ששים. כל אחד מאלו ממשלות היו ששים: משיראה לך זרע. והוא משנולד יצחק כמו שנאמר כי ביצחק יקרא לך זרע ואז התחילו ד' מאות שנה של השיעבוד ועיין בביאורי מהר"ל אליהו מזרחי בסדר הזה וה"ג בערוך ובילקוט א"ר יודן גירות עבדות עינוי בארץ לא להם ארבע מאות שנה לאספטיא שלהם: לאספטיא שלהם. פי' הערוך בעיר המוכן להם והוא במצרים והכל יחד יהיה ארבע מאות שנה ויותר נראה פי' המגלה בגליון הילקוט שפי' לאספטיא להשלמת השבוע מעת שנדבר עמו בין הבתרים ויהיה אספטיא כמו אספיא דריש פ' במדבר רבה שפי' בו הערוך מעת שמתחילין השבון לדבר המאורע כגון מיציאת מצרים או ממלכות המלך יקרא אספיא: וגם לרבות כו'. הרומזים באימה חשכה גדולה כדלעיל וכולהו אתרבאי שידין אותם הקב"ה כך פי' מהר"ל אליהו מזרחי ז"ל: בשתי אותיות כו'. דן רמז לנן שמות מרובעים שנאמר בתחלף ליכוף שם של ארבע: בע"ב אותיות. ע"כ שמות יוצאים מויסע ויבא ויט וגם שם של ד' מתגלגל בגידופו ע"כ ועיין בגורה הים בהלכות ר"ה: ה"נ אתה מוצא שבעים ושתים אותיות: ואם יאמר כו'. כן הוא הגירסא בילקוט וכן הביאו בהגיה בהלכות פסח: אחרי סו"ד רמז לי' מכות: ואף אני בשיעבוד. לשון שאלה דס"ל הקב"ה לא אלא ואתה תבא כו': שוה לו. כלוי והגון: אמיטתא הגנוס של ועלמה: בית המקדש. כלומר זכות הקרבנות וכן בשמ"ר פ' ל"א: מוניטה נער והגדה ואין מגיד מגנוס ולא דמגוס ועיין ערך מגיס

עץ יוסף

יבתר אותם בתוך פי' לשכת הגזית נקרא שער התוך כדאי' בויק"ר פ"ד כי שם היושבים דייניהם של ישראל. הדרש ויבתר לשון חתיכות דין: ואת הצפור לא בתר כו' הראה לו כו'. ר"ל ואם הצפור מרמז על ישראל שכל מי שיהיה כצפור החלש שבורח ונמלט כשמרגיש דהייה מועטת יהיה לו קיום בגלות ולא יבא לכלל ביטול והיינו דקאמר כל מי שהוא מעמיד פניו בגל הגל שוטפו. כלומר כל מי שאינו נדחה מפני השטה השטה דוחקתו. וכל הנדחה מפני השטה נדחית מפניו וכההיא עובדא דר"ע סוף יבמות דאמר כל גל וגל שבא עלי נענעתי לו ראשי: נסב אברהם כו'. ר"ל וירד העיט על הפגרים מרמז על נבוכדנצר וחבריו שיתקבצו על פגרי ישראל בגלות לבלעם. וכנגד זה אמר וישב אותם אברם שהבריחם והגין על בניו. והא דלא אמר בפירוש לשון גירושין בא לרמוז דהוה נסיב אברהם מכושה פי' הערוך מקל והוה מכיש להון ולא הוו מכתשין שלא היה לאל ידו לגרשם בהזקה בכח ידו דהיינו בזכותו לבד כי אם וישב אותם אברם במקלת ברוח פיו בצירוף תשובת בניו. כי התשובה בצירוף זכות אבות שניהם כאחד טובים (מה"ק): א"ר עזריה כו'. דריש שבא לרמוז שאמר לו הקב"ה אז לכשיעשו בניך פגרים בלא גידים ועצמות כלו' כאשר יהיו באחרית הימים בתכלית השפלות כפגרים מתים מבלי עזור ועזוב אז זכותך עומדת להם להושיעם מצרתם לגאלם: (יט) תחלת מפלה שינה. הכוונה דבא לאשמועינן דלא להנס נפלה תרדמה. זו של אברהם סמוך למראה זו. אלא לפי שבא להודיעו צער בניו במצרים התחיל בתרדמה שהוא סימן מפולת (יפ"ת): דמיך כו'. שכשישן אינו עוסק בתורה ואינו עושה מלאכתו ועיין לעיל פ' י"ז סימן ז': ותרדמת מרמיטה נתב' לעיל שם: (כ) אימה זו בבל דכתיב באדין כו' התמלי חמא שהאלף ומ"ם מתחלפים. ולקמן בפ"ר פ' ל"א גרס שנא' אוס ונורא הוא: בצום ובתענית בימי המן. וכן בתחלת מלכות אחשורוש שביטל בנין הבית: זו יון שהיו ומושליה רבים קך: דוכסין ואפרכון ואסטרטליטין מיני שררות זו למעלה מזו: מששים ששים ס' דוכסין ס' אפרכין ס' אסטרטליטין: יולדת לששים נראה שר"ל יולדת מששים: כתבו על קרן השור. בפרהסיא לעין כל. ושלא יוכלו לומר שכתבו גזירת המלך ועיין לעיל פ"ב סי' ה': (כא) תדע שאני מפזרן. ממה שתדע שאני מפזרן תדע ג"כ שאכנסם. וזה ע"ד מ"ש במכות פ"ג ואעידה לי עדים נאמנים את אוריה הכהן וגו' אם תראה שנתקיימה נבואה זו מתקיים גם זו: שאני מפזרן כו'. ג' לשונות הללו פזור ומשכון ושעבוד. מפזם במתחלה לא היו אלא גירות בארץ לא להם והיינו פזור. ואח"כ נתנו בעול העבדות למצרים והיינו משכון להיותם ממושכנים תחת ידם שלא יוכלו לצאת מרשותם ולהיות להם למס עובד. ואח"כ עינוי היינו קושי השעבוד מעת שנולדה מרים. ומאמר ידוע תדע קאי אכולהו (יפ"ת): משיראה לך זרע משנולד יצחק שבו קרא לו זרע נמנה מנין הארבע מאות שנה דהל"כ לא משכחת אלא ר"י שנה והרמז באומר זרעך ולא אמר בניך: גירות בארץ לא להם. כלומר הגירות לא נאמר דוקא על מצרים. אלא חשבינן גם מה שהיו גרים בשאר ארצות. אבל עבדות ועינוי לאספטיא שלהם ופי' כדפי' הערוך בעיר המוכן להם הוא מצרים. ובין הכל יהיה ד' מאות שנה. אמנם גי' הילקוט א"ר יודן גירות ועבדות ועינוי בארץ לא להם ד' מאות שנה לאספטיא שלהם. ופירושו להשלמת השבוע מעת שנדבר עמו בין הבתרים (מת"כ): (כב) וגם את הגוי כו'. שעיקר הוא כנוסחת מד' חזית וגם את הגוי לרבות ד' מלכיות. כלו' דלא ה"ל למימר אלא ואת הגוי וגו' מאי וגם את הגוי אלא וגם לרבות ד' מלכיות שנרמזו כבר בעגלה משולשת ובאימה חשיכה כדלעיל (מה"ק): בב' אותיות הללו כו'. דרש שרמז לו לומר שיגאלם בב' אותיות דן. ולפי שמנינם שיגאלם בע"ב אותיות. לכן אמר שלא אמר זה בהתגלם אלא א"כ לא יעשו תשובה. אבל אם יעשו תשובה הוא גואלן בע"ב אותיות. ושני אותיות דן היינו שם בן ל"ד. ושבעים ושתים אותיות הוא שם בן ע"ב. וצריך לומר שיש יתרון מעלה לגאולתו באותה בשם זה משאי מהותם בזה (יפ"ת) ועיין במה"ק: מלבא לקחת לו גוי. מתחילת תיבת לבא עד סוף תיבת גדולים. וג' תיבות אלו הנסה אלהים אינם בחשבון. כי ג' תיבות אלו הוא שאלה הנסה לעשות מעשה זו לבא לקחת לו גוי: גוי שני שכתוב גוי מקרב גוי. ופירושו ישראל ממצרים ואין היבת מצרים עולה בשמו של הקב"ה. ומאמרים אלו עומדים ברומו של עולם נסוד שם של ע"ב. ואני בער ולא אדע: ששמו של הקב"ה ע"ב אותיות. ובחזית גר' ששמו של הקב"ה ע"ב שמות הן: משאביא עליהם י' מכות. והיינו תוספת הוי"ו: אף אני בשעבוד מפני דאמר כי גר יהיה זרעך היינו משילהא לסך זרע כדלעיל לזה נסתפק אם הוא ג"כ בכלל השעבוד. והשיבו שאינו. לפי שהשעבוד לא בא עד בואו בני יעקב במצרים וגזרת ועבדום וענו אותם אינה דבקה לארבע מאות שנה כדי שתמנה מלידת יצחק וכדלעיל (יפ"ת): א"ל ואתה תבא כו'. הוא תשובה על דברי אברהם שלא יהיה בכלל השעבוד. וכל האבות והשבטים לא היו בכלל השעבוד כמפורש בס"ר פ"ח ויתכן שהם רמוזים במ"ש ואתה כו"ז: (כג) ג' הם שנאמר בהם בשיבה טובה. אברהם כאן ולקמן סוף סדר חיי שרה. דוד בסוף דה"י א'. גדעון בשופטים ח': אברהם היה שוה לו. ראוי והגון לו כי קנה שלימות שרבה בזקנותו וכדדר' לקמן גבי אברהם זקן בא בימים שבזקנותו בא בעולם מפולם להיי העולם הבא שנאמר בימים העליונים: דוד שוה לו ראוי והגון לו דכתיב ביה נמי זקן בא בימים ודרשינן נמי שגם הוא בזקנותו קנה שלימות חכה לימים העליונים: גדעון לא שוה לו. פי' לא היה כראוי והגון כי בילדותו הלך בדרכי ה'. ובזקנותו קלקל בעשיית האפוד שהיה לאליל: (כד) אמיטתא הות. והתרגום כאן מתורגם וקבלה הות. ובדברים ס' י"ט הענן והערפל מתרגמין עננא ואמיטתא: ד' דברים הראה לו. כלו' במה שהראהו זה כוון לארבעה דברים. דהל"כ מה ענין לזה: גיהנם רמוז בתנור עשן כמ"ש ותנור לו בירושלים. וכמ"ש הנה יום בא בוער כתנור: גליות והנה אימה חשכה כמ"ש לעיל: ומתן תורה לפיד אש זו תורה כדכתיב ואת הלפידים: ובהמ"ק נרמז במ"ש לו קחה לי עגלה משולשת וגו' דהיינו קרבנות הנקרבים בבהמ"ק כדלעיל וכן הוא לקמן בשמ"ר פ' נ"א: עסוקים בשתים בתורה וקרבנות וכשפרשו מתורה וקרבנות נידונים בגיהנם וגלות ובשמ"ר פ' הנ"ל משמע דהתורה מגין על עונש הגיהנם שהוא חמור כדאיתא שונש עוה"ב. והקרבנות מגינים על עונש הגלות שהוא קל כעונש עוה"ז: א"ל במה אתה רוצה

תנינא אמרו אברהם בורר גיהנם. והקב"ה ברר לו את המלכיות. הה"ד (דברים לב) אם לא כי צורם מכרם זה אברהם. וה' הסגירם מלמד שהסכים הקב"ה לדבריו. ר' הונא בשם ר' אחא אמר כך היה אברהם אבינו סד יושב ותמה כל אותו היום. אמר במה אברר בגיהנם או במלכיות. א"ל הקב"ה אברהם קטע הדין מוניטא מן כדו. ביום ההוא כרת ה' את אברם ברית לאמר. מהו לאמר. באנו למחלוקת ר' חנינא בר פפא ור' יודן ור' אידי ור' חמא בר חנינא. ר"ח בר פפא אמר אברהם ברר לו את המלכיות הה"ד (תהלים סו) הרכבת אנוש לראשנו באנו באש ובמים. ריב"ל אמר אף קריעת י"ס הראה לו דכתיב אשר עבר בין הגזרים האלה המר"א (שם קלו) לגוזר ים סוף לגזרים: (כה) ביום ההוא כרת ה' את אברם ברית לאמר. רבי יודן וריב"ז ור"ע. חד אמר העוה"ז גלה לו אבל העוה"ב לא גלה לו. ואוחרנא אמר אחד העוה"ז ואחד העוה"ב גלה לו. ר' ברכיה א"ר אלעזר ור' יוסי בר חנינא. חד אמר עד היום הזה גלה לו. ואוחרנא אמר עד היום ההוא גלה לו: (כו) לזרעך נתתי וגו'. סה ר' הונא ור' דוסתאי בשם ר' שמואל בר נחמן אף מאמרו של הקב"ה הוא מעשה. שנא' לזרעך נתתי. אתן את הארץ הזאת אב"כ. אלא נתתי את הארץ הזאת. ר' יודן בשם ר"א בר כהנא אמר (שם קז) יאמרו גאולי ה' אשר הוא גואלם לא נאמר. אלא אשר גאלם. א"ר אבין (ירמיה לא) כי פודה ה' את יעקב אב"כ. אלא כי פדה ה' יעקב. רבנן אמרי (זכריה י) אשרקה להם ואקבצם כי אפדם אב"כ. אלא כי פדיתים. א"ר יהושע (ישעיה ד) וברא ה' על כל מכון הר ציון אב"כ. אלא וברא כבר היא ברואה ומתוקנת: (כז) ר' דוסתאי בשם ר' שמואל בר נחמן אמר סו לפי שאינו מזכיר כאן החוי לפיכך הוא מביא רפאים תחתיהם. ר' הלבו בשם ר' אבא בשם ר' יוחנן סז כך עלה בדעתו של מקום להנחיל להם לישראל ארץ עשרה עממים. את הקיני. ואת הקניזי. ואת הקדמוני. ולא נתן להם אלא ז'. את החתי. ואת הפריזי. ואת הרפאים. ואת האמורי. ואת הכנעני. ואת הגרגשי. ואת היבוסי. הרי שבעה. ולמה נתן להם ז' (פירושן לעיל). ואיזה הם הג' שלא ניתן להם. ר' אומר ערביא. סח שלמייה. נוטייה. רשב"י אומר דרמוסקוס. ואסייא ואספמייא. ר"א בן יעקב אומר אסיא. ותרקי. וקרטגינא. רבנן אמרי אדום. ומואב. וראשית בני עמון הם הג' שלא נתן להם בעוה"ז. אדום שנא' (דברים ב) כי לא אתן לכם מארצם וגו' כי ירושה לעשו נתתי את הר שעיר. ובמואב כתיב (שם) אל תצר את מואב ואל תתגר בם מלחמה. קניזי הוא מעשו. קיני וקדמוני הוא מעמון ומואב. אבל לימות המשיח יחזרו ויהיו לישראל. כדי לקיים מאמרו של הקב"ה. אבל עכשיו שבעה נתן להם שנא' (שם ז) שבעה גוים רבים ועצומים ממך: (כח) א"ר יצחק סט חזירתא רעיא בעשרה. ואימרתא ולא בחד. כל אילין אמר הקב"ה לאברהם דיהיב ליה את הקיני ואת הקניזי וגו'. ועדיין ושרי אשת אברם לא ילדה לו:

פרשה מה

(א) ושרי אשת אברם לא ילדה לו וגו'. (משלי לא) אשת חיל מי ימצא ורחוק מפנינים מכרה א מהו מכרה. רבי אבא ב"כ אמר עיבורה. הה"ד (יחזקאל טז) מכורותיך ומולדותיך. ב אברם היה גדול מנחור שנה ונחור היה גדול מהרן שנה. נמצא אברם גדול מהרן ב' שנים שנה לעיבורה של מלכה ושנה לעיבורה של סכה והרן מוליד לשש שנים ואברם אינו מוליד: (ב) ושרי אשת אברם לא ילדה לו. ר"י ור"נ. ר"י אמר ג לו לאברהם לא ילדה אבל אילו נשאת לאחר ילדה. ור' נחמיה אמר לא לו ולא לאחר. ומה דכתיב לא ילדה לו. לו ולה. ולה שפחה מצרית ושמה הגר ד שפחת מלוג היתה והיה חייב במזונותיה ולא היה רשאי למכרה. בעון קומי ריש לקיש ה מהו דהנא עבדי מלוג. אמר להון כמה דתימא מלוג מלוג. אמר רשב"י הגר בתו של פרעה היתה. וכיון שראה פרעה מעשים שנעשו לשרה בביתו נטל בתו ונתנה לו. אמר

מוטב

יד יוסף סד שוח"ט מזמור ט'. ופסיקתא רבתי פ' ע"ו: סה ילקוט ס"ז: סו ילקוט ס"ח: סז ירוש' פ"ו דשביעית: סח ירוש' שביעית פרק ו' הלכה א'. וירוש' קדושין פרק א' הלכה ט'. ב"ב נ"ו: סט ילקוט ס"ז: **פמ"ה** א ילקוט ס"ז. וילקוט משלי: ב לעיל פ' ל"ח. סדר עולם רבה פרק ב'. סנהדרין ס"ט: ג ילקוט ס"ז: ד ושמה ר"פ שפחת מלוג טיפס: ה יבמות ס"ו:

מתנות כהונה

וכשוהר טוב גרס קטע הדא מילא וכדומה לו גורס בילקוט דגרס מלכיא ופירש המאמר בגליון בלשון לועז הוא נער: ה"ג **אברהם** בירר לו את המלכיות הה"ד אם לא וגו' **זה** אברהם כדאמרי' הביטו אל צור חצבתם: **מן** כדו. פי' מכאן ובילקוט גרס מלבך ור"ל שיברור לו המלכיות: **מהו** לאמר. באנו למחלוקת דלתנן דאמר אברהם בירר לו המלכיות והקב"ה הסכים על ידו אמר לאמר על ההסכמה על ידו ולת"ד הקב"ה בירר המלכיות אמר לאחר על הענין ה"ג **והקב"ה** בירר לו את המלכיות הה"ד הרכבת אנוש וגו': **העולם** הזה גלה לו דרש ביום ההוא כלה וגו' ביום ההוא שנעשה המאורע וזהו עולם הזה והכתוב אמר ביום ההוא שנעשה כל אלה כרת ה' עמו וגו'. ואידך דרש מדלא קאמר ביום הזה אלא ביום ההוא רמז לימות המשיח כד"א ועלו מושיעים וגו' ביום ההוא יהיה ה' אחד: **העולם** הבא וכו'. פי' ימות המשיח דאי בכל העולם הנשמות הא אמרו חז"ל כל הנביאים לא נתנבאו אלא לימות המשיח אבל עה"ב עין לא ראתה אלהים זולתך וימות המשיח נקראו עולם הבא כדאיתא בהדיא סוף פרק בתרא דכתובות וכן כתבו בתוספות ועיין במדבר רבה דף קל"ה סוף ע"ג ובמדרש קהלת (ב' א'): **עד** היום הזה גלה. עד היום הנזכר בפסוק ואח"כ יצאו ברכוש גדול עד כאן גילה לו מה שיעבור על בניו והנו לא ואידך סבר מדכתיב ביום ההוא שרמז לביום ההוא יהיה וגו' שהכל גילה לו עד ימות המשיח ותרווייהו אמוראי פליגי אליבא דמ"ד לעיל עה"ב לא גילה לו: **מעשה** כלומר כאלו כבר עשוי כדמפרש רש"י בסדר זה: **גואלם** משמע להבא גאלם משמע כבר: **כבר** היא ברואה גרסי': **רפאים** תחתיהם פירש"י בסדר זה והוא ארץ עוג כדאמר שהוא יקרא ארץ רפאים והחוי הוא בכלל הכנעני כי בן כנען הוא חוי מוחר בפי' אבן עזרא בפרשה ע פי' מהר"ל אליהו מזרחי שרפאים האמור כאן הוא החוי ומישב נ"כ פירש"י שפירש שהוא ארץ עוג ועיין שם: **ולמה** נתן להם שבעה. כלומר למה לא נתן רק אלו שבעה ושלשה האחרים לא נתן והכי מוכח גירס' הילקוט: ושרש הוא כלה לדבר הביא מחלוקה בתמות ואח"כ מסיק הטעם שאלו ג' נשארו לימות המשיח: ה"ג **ולמה** נתן להם שבעה ואיזה הם כו'. אכן מהרז"ל אליהו מזרחי גרס הרי שבעה ואיזה הם השלשה שלא נתן להם: **ערביא** שלמיא כו'. כולם שמות ארצות הם וקצתם בירשם הערוך עיין שם. ה"ג **ואל** תתגר בם מלחמה. וכן בעמון קניזי הוא מעשו קיני וקדמוני הוא מעמון ומואב: **אבל** לימות כו'. מאמרו של הקב"ה שהבטיחו בעשר עממין: **חזירתא** כו'. משל הוא בפי הבריות החזירה הטמאה היא רועה על כי השדה בעשרה חזירים בניה והכבשה' רועה יחידה ואפי' בן אחד אין עמה וכן כל האומות האלה אמר הקב"ה לאברהם שיתנם לו וככר היו בעולם ואברהם הטהור והקדוש כתיב ביה ושרי אשת וגו': **מכורתיך** מדכתיב קודם מולדתיך פירושו לשון הריון או י"ל מכורתיך מגוריך ור"ל במקום שהיה גר בו קודם הלידה: **אברהם** גדול מנחור וכו'. נתבאר לעיל סוף פרשה ל"ח: **ואברם** אינו מוליד בתמיה אלא ושרי כו'. מגדה ולא מגדו כדמפרש ואזיל אליבא דר' נחמיה: **לו ולה**. סמיכות קדריש דסריך ליה ולה שפחה כלומר לא לו היתה מולדת ולא כלומר מגדה נ"כ אינה מולדת אפילו לאיש אחר: **שפחת** מלוג. דייק מדכתיב ולה דמשמע ולא לו. ולכן אמר ולא היה רשאי למוכרה דאל"כ היה גם לו חלק בה: **מלוג** פיר' הערוך כעין מליגת הראש שתולשין השער ומתקין הראש כך הבעל אוכל פירות ומניח הקרן ואין לו רשות בהם: **בתו** של פרעה כו'. דייק מדכתיב שפחה מצרית שלא בא שכתוב לסתום אלא לפרש וגם שם הגר שטריקון הא אגריך מורה שבת פרעה

טיפס

עץ יוסף

רולה כו'. הא"א כ' דה"ג א"ל עתידין קרבנות ליבטל שביהמ"ק עתיד ליחרב במה אתה רולה כו' וכן הוא בשוח"ט: **אברהם** בירר לו את המלכיות הה"ד אם לא כי צורם מכרם וה' הסגירם. כצ"ל וצורם הוא אברהם שנקרא צור כמ"ש הביטו אל צור חוצבתם וגו' אל אברהם אביכם. וכן הוא בשוח"ט: **אמרו** אברהם בירר גיהנם והקב"ה ברר לו את המלכיות הה"ד באנו באש ובמים. הוא הגיהנם ותוציאנו לרויה (עי' גליות) כצ"ל: **כל** אותו היום שביום ההוא כרת ה' מבוכה זו והקך אחד משני חלקי הסותר ומדקאמר ביום ההוא משמע דיום אחד מיהא קדמה המבוכה לאברהם (יפ"ת): **אמר** במה אברור שאברהם היה נבוך אולי מרוב קושי השיעבוד ישתקעו ח"ו ביניהם ללכת אחרי אלהים אחרים והקב"ה גלוי וידוע לפניו שישראל והאי לא יבגדו בו: **קטע** הדין מוניטא מן כדו. מוניטא מטבע בלשון רומי כלו' קטע ופסק המטבע של גיהנם ולא תהפוך בו: **מה** לאמור שבכל מקום הוא לאמור לאחרים: **באנו** למחלוקת דלר' חנינא יהיה פירוש שהסכים ה' לדברי אברהם וכרת לו ברית לשיאמר תמיד כן א"ל הקב"ה כדבריו. ולר"י וסייעתו פי' שכרת לו ברית והודיעו לומר מלכיות הפך דבריו (יפ"ת): **ר"ח** בר פפא אמר אברהם ברר לו את המלכיות. ר' יודן ור' אידי ור"ח בר חנינא אמרו אברהם בירר גיהנם והקב"ה ברר לו את המלכיות הה"ד באנו כו'. כצ"ל ופסוק זה ראיה למ"ד שהקב"ה בירר לו המלכיות כדאי' בשוח"ט מזמור מ'. ופי' באנו באש ובמים שע"י שהרכבת אנוש לראשנו מהול לנו כאילו הכנסנו לגיהנם שהוא אש ומים: **אף** קריעת ים סוף אגור עמן ולפיד אש רומז על ברכם במצרים. גילה לו קריעת ים סוף לפי שהוליעו וגם את הגוי אשר יעבדו וגו' הראהו קריעת ים סוף שהוא עיקר הגאולה ודין המצרים. וגם מרומז בזה לעתיד כדכתיב כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות (פ"ת): **לגוזר** ים סוף לגזרים. אשר עבר בין הגזרים רמז על קריעת ים סוף שנא' בו לגוזר ים סוף לגזרים: **(כה) ר'** יודן וריב"ז ור"ע. ר"י שהוא אמורא שונה שריב"ז ור"ע פליגי בזה: **ח"א** עה"ז גילה לו כו'. דדריש ביום ההוא כרת וגו' ביום ההוא שנעשה המאורע. וזהו עוה"ז. ואידך דריש מדלא כתיב ביום הזה אלא ביום ההוא רמז לימות המשיח כמד"א ביום ההוא יהיה ה' אחד. ועה"ב פירושו ימות המשיח. כדאי' בהדיא סוף כתובות (מת"כ): **עד** היום הזה גילה לו עד יום הנזכר בפסוק ואח"כ יצאו ברכוש גדול ע"כ גילה לו השיעבוד על בניו והו לא. ואידך סבר מדכתיב ביום ההוא דרמז לביום ההוא יהיה וגו' שהכל גילה לו עד ימות המשיח ותרווייהו פליגי אליבא דמ"ד לעיל עוה"ב לא גילה לו: **(כו) מאמרו** של הקב"ה מעשה. שכל דבור ודבור שיצא מפי הקב"ה כאילו כבר נעשה כי אין מי שיעכב על ידו הגזרה והרי הוא כאילו כבר נעשה: **אלא** אשר נאלם שהבטחת ה' בגאולה הטיב מעשה: **כבר** ברואה ומתוקנת כי על ידי שבדבורו של ה' נהלל שפע טוב בכח לכן היא כבר ברואה ומתוקנת למעלה בכח אלא שיוצא אח"כ אל הפועל למטה (נזמ"ק): **(כז) שאינו** מזכיר כאן החוי כו'. שכאן לא נזכר החוי וגם לא נזכר הרפאים. ולכן אמר שהחוי הם הרפאים המוזכרים פה. ולעיל פ' כ"ו אמר שנקראו רפאים שכל מי שרואה אותן היה לבו רפה כשעוה ע"ש: **ולמה** נתן להם שבעה. כלומר למה לא נתן להם רק אלו שבעה ושלשה הנשארים לא נתן להם (מת"כ): **פירושן** לעיל הני היבות מיותר (מת"כ). ומתמקום אחר מפורש שבעוה"ז ירשו ככה שנוטלה עישור נכסים. ועישור של שבעים הוא שבעה אך לעתיד יירשו כנן: **ערביא** שלמיא נוטייה הכי גמירי ליה דהלו כן וכי ג"ל בכל הני מ"ד דלקמן (יפ"ת) ושלמייה הוא שלמה שמגנוס הם יהיה לבער קין שלמהה. וכן כאן את הקיני הוא שלמהה. וערביא ונוטייה הובא נ"כ לקמן פרשה מ"ה א' בדמות נובי וא' בדמות ערבי וכו' ע"ש: **כי** ירושה לעשו כו'. מדהוצרך לומר טעם למה אינו נותן להם את ארץ שעיר וארץ מואב וארץ בני עמון ש"מ שהם ג' אומות קיני וקניזי וקדמוני שהבטיח להם: **ואל** תתגר בם מלחמה וכן בעמון כתיב כן קניזי הוא. כצ"ל (א"א ומת"כ): **קניזי** הוא משעיר כמ"ש בסוף סדר וישלח אלוף קנז: **הוא** ממואב ומעמון בילקוט גרס הוא מעמון ומואב (א"א): **אבל** לימות המשיח כו'. כמ"ש (ישעיה י"א) ומואב מבלות ידם ובני עמון משמעתם. בעניין יוסיף ה' שנית ידו לקנות שאר עמו וכו' כן הוא בילקוט. ומ"ש יחזרו ויהיו לישראל כי עתה גם הם גלו ואינם במקומם. אלא לימות המשיח יחזרו למקומם וירשו אותם ישראל. **(כח) חזירתא** פי' שהחזירה יש לה עשרה ילדים. והכבשה הטהורה אין לה אפי' אחד. והוא משל שהדברים הנאותים נמנעים הרבה בעולם והטובים קשי המציאה. והיינו דכתיב ושרי אשת אברם לא ילדה וכל אלו האומות כבר היו בעולם (מת"כ):

פרשה מה (א) **אשת** חיל לקמן פ' מ"ז דירש אשת חיל זו שרה. וכן במדרש תהלי סי' למ"ד. וכן דרש כל הא"ב בתנחומא על שרה. ובקצר כאן ובסמך עליו על מקומות הנ"ל: **מהו** מכרה כו' עבורה כמד"א מכורותיך ומולדותיך כפתרונו עבורך ומולדתך והכוונה שהאשה הצדקת קשה לה עבורה יותר מהבנת הפנינים כמו שרלאנו בשרה. **היה** גדול מנהור כו' נתבאר לעיל פ' ל"ח: **(ב) לו** לאברם לא ילדה. שאברהם היה במזל שלא יוליד כדלעיל פרשה מ"ג. אבל שרה אילו נשאה לאחר היתה יולדת. שהמניעה היתה מאברהם (נזמ"ק): **לא** לו ולא לאחר. כ"ל שהיתה עקרה ממש בטבעה ולכן אמר לא לו ולא לה שתיבת לו מחובר עם תיבת ולה שאחריה. דהמקרא נדרש לפניו ולאחריו: **שפחת** מלוג כל נכסי האשה שלא קבלן הבעל באחריותו אלא אחריות עליה אם פחתו ואם הותירו נקראו נכסי מלוג בין שהכניסה לו בעת חופתה בין שנפלו לה בירושה אח"כ או נתנו לה במתנה בהם. אבל הנכסים שקיבל באחריות נקראות נכסי צאן ברזל דאם פחתו פחתו לו ואם הותירו הותירו לו: **והיה** חייב במזונותיה. כדין עבדי מלוג שמזונותם על הבעל. **מהו** דתנן עבדי מלוג. כלו' למה נקרא כן. ומפני שהוא מלשון מליגת הראש שהבעל מולג ולוקח פירות. כמין

מליגת

מוטב שהחא בתי שפחה בבית זה ולא גבירה בבית אחר ה"ד (בראשית מז) ולזה שפחה מצרית ושמה הגר הא אגרייך. אף אבימלך כיון שראה נסים שנעשו לשרה בביתו נטל בתו ונתנה לו, אמר מוטב שתהא בתי שפחה בבית זה ולא גבירה בבית אחר. ה"ד (תהלים מה) בנות מלכים ביקרותיך נצבה שגל ליימינך בכתם אופיר: (ג) ותאמר שרי אל אברם הנה נא עצרני ה' מלדת. י אמרה יודעת אנא מהיכן היא סבתי. לא כשם שהיו אומרים לי קמיע היא צריכה היסום היא צריכה אלא הנה נא עצרני ה' מלדת. יז תני כל מי שאין לו בן כאילו הוא מת. כאלו הרוס. כאילו מת (בראשית ה) ותאמר רחל אל יעקב הבא לי בנים וגו'. כאילו הרוס שנא' אולי אבנה ממנה אין בונין אלא את התרוס. וישמע אברם לקול שרי. ר' יוסי אמר רוה"ק. המר"א (שמואל ב מו) ואתה שמע לקול דברי ה': (ד) ותקח שרי וגו' את אברם את הגר המצרית שפחתה יח לקחתה בדברים. אמרה לה אשריך שאת מתדבקת לגוף הקדוש הזה. מקץ עשר שנים לשבת אברם בארץ כנען. ר' אמי בשם ר"ל כ מנין תנינן נשא אשה ושהה עמה י' שנים ולא ילדה אינו רשאי ליבטל מפריה ורביה אלא יוציא וישא אשה אחרת. מהכא. מקץ עשר שנים לשבת אברם בארץ כנען. הדא אמרת אין ישיבת ח"ל עולה מן המנין. ותתן אותה לאברם אישה ולא לאחר. לאשה ולא לפילגש: (ה) ויבא אל הגר ותהר. ' ר' לוי בר חייתא אמר מביאה ראשונה נתעברה. א"ר אלעזר לעולם אין האשה מתעברת מביאה ראשונה. והכתיב ותהרין שני בנות לוט מאביהן. א"ר תנחומא שלטו בעצמן והוציאו ערותן ונתעברו כמביאה שניה. א"ר חנינא בן פזי הקוצין הללו אינם לא מתנכשין ולא נזרעים. מאיליהן הן יוצאים ומתמרים ועולים. החטים הללו כמה צעי וכמה יניע עד שלא יעלו. יי ולמה נתעקרו האמהות. ר' לוי בשם ר' שילא דכפר תמרתא ור' חלבו בשם ר' יוחנן שהקב"ה מתאוה לתפלתן ומתאוה לשיחתן. שנא' (שיר כ) יונתי בחגוי הסלע. יונתי בחגוי למה עקרתי אתכם בשביל הראיני את מראיך השמיעני את קולך. ר' עזריה משום ר' יוחנן בר פפא כדי שיהא מתרפקות על בעליהן בנויין. ר' הונא בשם ר"ח בר אבא יב כדי שיצאו רוב השנים בלא שיעבור. ר' הונא ור' אבין בשם ר' מאיר אמר כדי שיהנו בעליהן מהן שכל זמן שהאשה מקבלת עוברין היא מתכערה ומתעוברת. שכל צ' שנה שלא ילדה שרה היתה ככלה בתוך חופתה והיו מטרוניות באות לשאול בשלומה של שרה והיתה שרה אומרת להם צאו ושאלו בשלומה של עלובה. והיתה הגר אומרת להם שרי גבירתי אין מתרה כנלויה. נראת צרקת ואינה צרקת. אילו היתה צדקת ראו כמה שנים שלא נתעברה ואני בלילה אחת נתעברתי. והיתה אומרת עם דא אנא מיתב ומיהן הלואי מיסב ומיתן עם מרה: (ו) ותאמר שרי אל אברם חמסי עליך. ג ר' יודן בשם ר"ש בר סימון חומסני אתה בדברים למה שאתה שומע בקלוני ושותק. ר' ברכיה בשם ראב"ב אמר בעי דיני נבך. משל לב' בני אדם חבושים בבית האסורים נמצא המלך עובר. א"ל חד. תבע דקיון דידי. אמר אפקוהו. א"ל חבריה בעי דיני נבך. אילו אמרת תבע דקיון דידן כמה דאפקך כן אפקני. וכדו דאמרת תבע דקיון דידי. לך אפיק לי לא אפיק. כך אילו אמרת ואנו הולכים עירים כמה דיזהב לך כן יהב לי. וכדו דאמרת ואנכי הולך עירי לך יהיב ולי לא יהיב. משל לשני ב"א שהלכו ללות זרע מן המלך. א"ל תשאיל לי זרע. אמר ויהבון ליה. א"ל חבריה

יד יוסף

ו יקוט ס"ו: ז נדרים ד'. לקמן פ' פ"ח. מדרש ס"ן: ח יקוט ס"ו: ם יכמות ס"ד. יכוס. יכמות פ"ו ובכוכה ד'. ופוסחת יבמות פ"ם: ייקוט ס"ו. לקמן פ' כ"ח. יכמות ל"ב: יא יבמות ס"ד ובכוכה פסוק יומי. ופוסחת פרד תולדות: יב ופוסחת פרד ויצא: יג יקוט ס"ו ‡

מתנות כהונה

סיחה ושיין בכיאורי מהר"ל מלילה מזרחי: מעשים מעשה נסים: הא חגרך. כרי שכרך ודרים הגר בלשון מוסריקון הא חגרך: אף אבימלך כו'. דייק מדכתיב בנות מלכים לשון רבים כלומר: היסום עניו רפואה ובסקילה משמע פירושו להם ואולי היא לשון מוסי כלומר הסכבה ולמה ובערך גרם היסם לי מסו ורפואה: רוח הקודש. דמל"כ נקול למה לי: לקחת. בדברים. פי' המזרחי שתין לקיחה נופל כי חס על קנין והיה קנויה כבר ושיין לשון לפילגש. שתין לשון לקיחה נופל על כן תדם לפי שתין נוקחין חוזו ביריות ולכן בכל מקום פירש"י ז"ל לקיחה והמסכה ע"י דבור: כ"ג מניין הא למעין והוא מסנה בפרק הבא עליכמתו: אין ישיבות חוץ לארץ כו'. שמן מוקה לארץ גורס ואולי מיגה מקרא ודייק מדכתיב לבנת חברש ונומר וכפי המזרחי ושיין שם: ולא לאחר. הע"ם שתוטלת הכניע שתמר' לוני תכנה היה בשלם מלחר ע"ם לא היתה מתנת לו: ולא לפילגש. כדי שילמו זרע הנולד מלישות נמור גם כדי שתהא נגירה כמותה ותהיה לגרה בחמת וכוכוה ישמוד לה: מביאה ראשונה פירש המזרחי למל"ב ויבא אל הגר למה ליה הל"ל ותתן אותה לאברם אישה ולמה כדכתיב בזלפה ותתן אותה ליעקב לאשה ותהר וגו':

מהנכשין גרסי' לשון ניכוי ושיורי: החטים הללו כו'. נמות לון שמשו משמה קון ומעשים רשים מלמה ולהלוית פרותן החולה: ה"ג יותני למה כו'. ופי' למר להם הקב"ה מני לומר לכם למה הקרתני כו'. וכן הוא בהלילת במדבר מחוים מתרפקת כלומר מיהון מכיב ודופק על לב בעליהן ובמדבר מחוים גורם שלח יהא מתרפקות ובערוך ערך פרקך גרם מתפרקדות ולא פירש: ומה עובת כלומר מרחקת ושומת: בבלה בתיך חופתה. כלומר יוסבת בניתה מקומות כבלה והכא ליתא במדבר מחוים: עלובה על הגר מומרים כן והוא לשון כסוד העלובה והעגה בדשתה עם עני ולל תרגום עם עגוחן ומקבל עולבן וכחת' לחודיע שהיא גבירה כמותה ושוכה היממה: אין סתרה כו'. דייק מוקבל גבירתה שהיתה קלה והמודה בעיניה שהיתה קלה ומהוללת שרה ות"ג בילקוט בהדיא עם לח מפיכה כו'. וכי עם זאת הסבלה לחי נוטל ומוחן להתקוטט עמה בחמיה והכי מוכח בילקוט טוב ליטל מיד ותחמר חל תגרס כו': חמסני אתה בדברים. כלומר מוצע ונוחל ממנו הדבור הרמוי לך לכבר בעדי: ובעי דיני נבך נרסי' ופי' דיני ותמס הנעשה לי הוא יחבע ולמה לי לחבוע ממני אלא כלומר מוטב שלא יעלו החטין: אמר המלך. לפקיהו הוליחו לזה מבית האסורין: א"ל חבריה. הבר של זה היושב בבית האסורין אמרת חל המלך היה תובע עלינו אמר המלך. לפקיהו הוליחו לזה מבית האסורין: בעי דיני כו'. דיני ושלנהו עלך הוא לחיל לחמרת חל המלך היה תובע עלינו

עין יוסף

מלינת הרחם שתולטין השער ומיחין הרחם. כך הנעל לוכל הסירות ומיחת הקרן: ולה שפחה מגרים כו'. שהיתה בת פרעה שה"ל הת לנוריך על לפיכך שפחה מלוי שלהיה ניתנה (יש"ת): אף אבימלך וכמ"ש בפרד"ת פ' כ"ו כל מה שנתן פרעה לאברהם נתן אבימלך לאברהם כמ"ם ויקח אבימלך וגו' ושפחות ויתן לאברהם: בנות מלכים ביקרותיך. משהשי באברהם וכדלעיל פ' ל"ח. ובנות מלכים חברי משמע פרעה ואבימלך שרתו חת כבודו ומסרו לו בנותיהם: (ג) יודעת אני מהיכן הוא סבתי כו'. (מלבון סיכה) יודע אני שהיכה בלי ובילסם לילקוט מכתי לא כשם בהיו לומרים לי קמיע היא לגירה. היסום היא לגירה (והעניך גרם מימים. פירוש רפואה מלבון מהי ומסי. והמוסף סעניך כתב שכלי מיימים לומנם כמילנדן) בלומרם מתי עקרה בעבע מהמת חולי. מבל בחמת לח כן הדבר חלח הוא עלרה מ' מלדת בהשמחה בכמיים לכן נאיך לני לחזור לחבר לשרה בשמה בכח חיהו זכות להשבילם פרי עלין: שאין ש בן בחלו כו'. בלחמרי' נ' הסוניס בחמים והד מייניא מי שחין לו בנים. כי חין לו שלוחי חשוב בחמת. ולחמר שוד בהוא בחלו הרוס בלי. שבחיא הרוס לשונה כ"ל לח חסוב בשבר למקוד מלבנו כי חם בהשלוד בחניו זרע (מזה"ק): הבה לי בנים. וגו' ואם אין חתה מניב: אלא הדברים בא"ם חני בניני הבריסות (יחזקאל ליו): המר"א (שמואל ב' ס"ו): ועתה שמע לקול דברי ה'. כלי': (ד) לקותתה בדברים דבשיהו מל' הלוקחים לשונם (ירמיה כ"ג) בשמו נגרוס לקחה (מבלי ז') שכוון על דברי פיום בשתר לחברים ושיין בשבח: מנין תנינן הכא רמז: מקץ עשר בנים. מיחוחל דקלת קח יליף דלמלי חשמועינן קרא ' בנים: אין יפיגם מ"ל שלא מן הכתוב. דהלי קרא נקט ליה בלחן בגיון ש"ם החם דוקא מבל יפיגם מ"ל לון שלא לפילגש משום שן מ"ל לוני מוליד: ולא לאחר בכלה מבלה מכתוב מבדוחים בשתר לחבר לפילגש לפיכך לנטות לה לגרה גמורה. ולא לאחר בשמו מבנים (מת"כ וידי משה): ולא לפילגש שכוונם שרה סיחה לה בבה בחמת. חסוחה יעמוד לה (מת"כ): ולא לפילגש בפיהום פלגש ותלוץ גדולי עולם ד"ש. כתב נסים בכתוחה ולבניהם בלא כתוחה. והרחיבה הגר לומרת ד"ש. חפילו קדושין לית בהו. ושיין ש"ם לקמן פ' ל"ג ס"י: (ה) מביאה ראשונה כו' ושרה כי סרחה לגומר לחתה דבר חדום שהרחה מביחה לחשוב לשפיכה בעיניה. והייט כדחמרים בחמת שחמרה מביחה לחשוב ולמי בלילה חחת מחעברה לגומר מביחה לחשוב (מזה"ק): אין האשה מתעברת מביחה לחשוב. כלי' דסיינו לבתחלת הבעל מתעברה מביחה לחשוב והא כתיב ותהרין כו' ובתלי לא עשה הקב"ה נס לדבר עבירה: והייט והקל נבירתה בעיניה: והא כתיב ותהרין ופי' בחושים ול"ל דהם מיעבו בחשבון מקודם כדי להסיר הבחושים ומתעברו מיד בבחילה. בחמר לפי לעשה לה בשלח שוד לחת מלכון בחרין ושיהה הבעה לגיכה לפי שהבחין: לא מתנכשין לחמר מכחן. וכלומר לפוהם דבריהם הפחוחים מחליהם בלא מוחם. מבל דבר מוב לינו מלי בלא מעש ובפוחה גדול וכמ"ש לשל ס"ם מ"ד מהיכה לשל

חבריה בעי דיני נבך. אילו אמרת תשאיל לנו זרע כמה דיהיב לך כן הוה יהיב לי. ה"נ אילו אמרת הן לנו לא נתת זרע כמה דיהיב לך הוה יהיב לי. וכה דאמרת הן לי לא נתת זרע לך יהיב לי לא יהיב. ר"נ בשם ר' אבון אמר חיססה בפניו. יד ורבנן אמרי ד' מדות נאמרו בנשים. נרגרניות. צייתניות. קנאניות. עצלניות. נרגרניות מחוה (בראשית ג) ותקח מפריו ותאכל. צייתניות (שם יח) ושרה שומעת. עצלניות (שם) מהרי שלש סאים קמח סולת. קנאניות דכתיב (שם ל) ותקנא רחל באחותה. ר"י בר נחמיה אמר אף איסטטניות. ודברניות. איסטטניות (שם טז) ותאמר שרי אל אברם חמסי עליך. ודברניות (במדבר יב) ותדבר מרים ואהרן במשה. ר' לוי אמר אף גנביות ויוצאניות. גנביות שנא' (בראשית לא) ותגנב רחל את התרפים. יוצאניות (שם לד) ותצא דינה: (ז) ר' תנחומא אמר בשם ר"ח רבה ור' ברכיה אמר בשם ר' חייא טו כל מי שהרתיק אחר מדת הדין לא יצא שפוי מתחת ידיה. ראויה היתה שרה להגיע לשניו של אברהם. וע"י שאמרה (שם טז) ישפוט ה' ביני וביניך נמנעו מחייה מ"ח שנה: (ח) כתיב ויבא אל הגר ותהר. טז ומה ת"ל הנך הרה וילדת בן. אלא מלמד שהכניסה בה שרה עין רעה והפילה עוברה. א"ר יוחנן ביני וביניך ובנך כתיב. א"ר חנינא אילו אלישע הנביא אמר כן ברוה"ק די. אלא שזכתה לדבר עמה המלאך: (ט) ויאמר אברם אל שרי עשי לה הטוב בעיניך. יז אמר לה לא איכפת לי לא בטובתה ולא ברעתה. כתיב (דברים כא) לא תתעמר בה תחת אשר עניתה. וזו מאחר שציערנו אותה אנו משתעבדין בה לא איכפת לי לא בטובתה ולא ברעתה. כתיב (שמות כא) לעם נכרי לא ימשל למכרה בבגדו בה. וזו מאחר שעשינו אותה גבירה אנו עושין אותה שפחה לא איכפת לי לא בטובתה ולא ברעתה. ותענה שרי ותברח מפניה. ר' אבא ב"כ אמר מנעתה מתשמיש המטה. ר' ברכיה אמר טפחתה בקורדקייסון על פניה. ר' ברכיה בשם ר"א בר כהנא. דליים ופנדריות הוליכה לה למרחץ: (י) וימצאה מלאך ה' על עין המים וגו'. יח באורחא דהלוצה. ויאמר הגר שפחת שרי. מתלא אמר אם אמר לך חד אוניך דחמר לא תיחוש. תרין עביד לך פרוכי. כך אברהם אמר הנה שפחתך בידך. המלאך אמר הגר שפחת שרי. ותאמר מפני שרי גברתי אנכי בורחת. ויאמר לה מלאך ה' שובי אל גברתך והתעני וגו' ויאמר לה מלאך ה' הרבה וגו'. כמה מלאכים נזדווגו לה. ר' יוסי בר חנינא אמר ה'. יט בכ"מ שנא' אמירה מלאך. רבנן אמרי כ ד' בכ"מ שנא' מלאך א"ר חייא בא וראה כמה בין ראשונים לאחרונים. מנוח אמר לאשתו (שופטים יג) מות נמות כי אלהים ראינו. והגר שפחת שרה רואה ה' מלאכים בזה אחר זה ולא נתייראה מהם. א"ר חייא כא ציפרנן של אבות ולא כריסן של בנים. א"ר יצחק (משלי לא) צופיה הליכות ביתה. בני ביתו של א"א צופים היו והיתה תגילה לראות בהם: (יא) ויאמר לה מלאך ה' הנך הרה וגו'. כב א"ר יצחק ג' הן שנקראו בשמם לפני הקב"ה עד שלא נוצרו. ואלו הן יצחק ושלמה ויאשיהו. ביצחק כתיב (בראשית יז) אבל שרה אשתך יולדת לך בן וגו'. בשלמה מה הוא אומר (ד"ה א כב) הנה בן נולד לך הוא יהיה איש מנוחה והניחותי לו מכל אויביו מסביב כי שלמה יהיה שמו. ביאשיהו כתיב (מ"א יג) ויקרא על המזבח בדבר ה' ויאמר מזבח מזבח כה אמר ה' הנה בן נולד לבית דוד יאשיהו שמו. וי"א אף ישמעאל באומות. הנך הרה וילדת בן וקראת שמו ישמעאל: (יב) והוא יהיה פרא אדם. ר' יוחנן ורשב"ל. כג ר"י אמר שהכל יהיו גדלים ביישוב והוא יהיה גדל במדבר. רשב"ל אמר פרא אדם וודאי שהכל בוזזים ממון והוא בוזז נפשות. ידו

בכל

יד יוסף יד ד"ר פרשה ו': טו נ"ק פרק החובל. ילקוט ס"ז. ר"ה י"ז: טז ילקוט ס"ז: יז ילקוט ס"ז: יח ילקוט ס"ז: יט מגילה י"ד: כ ילקוט משלי רמז תתקס"ד: כא יומא ע': כב פדר"א פ' ל"ב. מכילתא סדר בא. ירוש' פרק א' דברכות. ופדר"א פ' כ"ג. ואג"ב פ' ס"ה. וילקוט מלכים רמז ל': כג ילקוט ס"ז:

ענף יוסף

בא ססקרות אלא בשביל שהבא סתפלה. ולכן הקדים העיקר וסתחיל בתפלה (כד סמקח): (ז) [כל מי שהרתיק כו'] הטעם פירשו חכמי האמת כי בהיותו מוסר דינו לשמים על חבירו הוא מעורר למעלה מדת הדין אשר היה שקט מקודם. ובהתעוררת הדין בא כעס ופורענות בעולם. ולפיכך הוא פוגע בו תחלה לפי שגרם הדבר. ע"ד שאמר הכתוב הוסר גימן בו יפול (י) [כמה מלאכים נזדווגו לה ר"י כו' אמר חמשה כו' ורבנן אמרי ד' כו'] וא"ת מאי אגירה של שליחות היה בזה האמירה שאמר לה המלאך הגר שפחת שרי אי מזה באת ואנה תלכי. מאי פועל יוצא היה מזה וי"ל שהשליחות היה מה שקראה שפחת שרי. וממני זה נכנעה הגר והשיבה מפני שרי גבירתי. כדמסיק המדרש במשל:

ואמר

מתנות כהונה

כמה שהוציאוך כך הוציאני ועתה שאמרת הבע עלבוני הוציאך לבד ולא הוציאני: הבע גרסי': כמה דיהב לך כו'. כמה שנתן לך זרע כך היה נותן לי ולא הייתי צריך למסור לך שפחתי: ה"נ אמר ליה הד תשאיל לי זרע אמר יהבון ליה פי' אחד מאלו שנים אמר למלך השאילני זרע אמר המלך למשרתיו הבו לו. חמסה בפניו. בערוך פירש משרטת והוספת פניו והביא גירס' הלחדנו מאי חחסי שהשטה אותו והימסה פניו כנמייה והוא מלשון דאמרינן בפרק החבה שנהארמלה לא הסמכו לנא לא מן סרחוסין ולא מן סרחוסין ואמרי לה לא מן חמוסין ולא מטרמוסין שפירושו מאלה שתלמודם קרוע ובלוע ואינו מיושבת כהלכתן: שהרתיק לשון הכאה כלומר שמתרים אחר מדת הדין או באגרוף תרגום ירושלמי במרחיקא ורבי' בחיי גרס שמרהיע לשון ניענוע וחזרה והבא אתור תרגום ורסעת לאחורא ובעירובין בפ' הדר רב שמה גרחע תפלסולא דרב הסדא: על שאמרה ישפוט כו' שמסרה דינה לשמים וכדאמרי' בפ' החובל: ובנך כתיב. חסר יוד"ין קרי בך פי' בן שלך שהוא הרה מתוך ולפי פירש"י בסדר זה ובביאור מהר"א מזרחי ז"ל גרס ובניך כי כלפי הגר ואמר' ובנך ובבמדבר רבה פר' ג' איתא הכי בהדיא וכן באבות דר' נתן פ' ל"ג וח"ל על יו"ד שביניך נקוד מלמד שלא אמרה לו: אלא שזכתה לדבר עמה המלאך. בילקוט ובספר רביע בחיי לא גרס ליה וי"ל שאעפ"כ מתוך הרעה הזאת יצאה לה טובה שזכתה לדבר המלאך עמה ולבשרה שתהר עוד: אמר לה לא איכפת גרסי': לא איכפת כו'. כלומר אין בידך להרע לה וכמדם' ואזיל: מנעתה מתשמיש. מגיעת השמים נקרא ענוי כמו שנאמר אם תענה את בנותי וכך איתא במסכת יומא לענין ענוי יוה"כ: בקורדקייסון פי' מנעל וכן הוא במד' אסתר בפסוק ויאמר ממוכן. והערוך גרס בקורדקיא ולא פירשו. דליים לשון דלי שסואבים בו מים בבית המרחץ ופנדיים גם הוא מין כלי שמשתמשין בו בבית המרחץ והערוך גרס בנריות ולא פירשו ורבי ברכיה לא סבירא ליה ההוא דאמר לעיל שאמר לשרה מה איכפת לי כו'. ה"ג באורחא דהלוצה כן הרגם ירושלמי: חד אודניך וכו'. אם יאמר לך אדם אזנך האחד הוא של חמור לא תשגיח ואם יאמרו לך כן שני בני אדם שים רסן בפיך כחמור ובספר תולדות יצחק לא גרס אלא ייך אלא חמור והוא ממש כמו שאחז"ל הבכך קרייך חמור אוכף לגבך מוש בפ' החובל: ה"ג הילקוט תרין עבד לך פרומי פ' עשה לך רסן כדאמרי' בפרק במה בהמה המיור שעסקיו רעי' מהו שיצא בפרומביא. הנה שפחתך וגו'. והגר שמעה ולא השגיחה ולא דברה מאומה אע"פ שהיתה גבירה ואחר שהמלאך אמר גם הוא הגר שפחת שרה ענתה ואמרה מפני שרה גבירתי וכו': ציפורנן כו'. טוב היה הציפורן של אבות שהוא השפל והמותר שבהן מכרס של בנים אע"פ שהוא עיקר וכוב שבו: צופים נביאים כד"א צופה נתתיך וכמו אנכי הרואה: פרא הוא מדבר כד"א והוא בין אחים יפריא: בוזז נפשות. פרא אדם פרא פירושו ירדף בני אדם פרא בלשון ירושלמי לשון לדיסה

וליסט

עץ יוסף

הוא הילו אמרת למלך הוה תובע עלבון שמו כשם שהוציאך כך הוציאני ועתה שאמרת הבע עלבוני הוציאך לבד ולא הוציאני: כמה דיהב לך כו'. כשם שנתן לך זרע כך היה נותן לי ולא הייתי צריך למסור לך שפחתי: חד תשאיל לי זרע. פי' אחד מאלו השנים אמר למלך השאילני זרע. אמר המלך למשרתיו תנו לו: חיססה בפניו פי' הגר חייסה בדברים את שרה בפני אברהם והיינו חמסי עליך כלו' אגלך (יפ"ת) ור"ל דיברה בתלקלקות לבושה כמתלהלה יורה זיקים בלישנא דמשתמע לתרי אפי ואברהם לא הרגיש בדבר כי לא ידע האיבה שביניהם. ושרה ידעה והרגישה בדבר וחשבה שרה שגם אברהם הרגיש והבין הדבר כמותה ושתק. ולכך התרעמה עליו (מה"ק): ד' מדות נאמרו בנשים. כלו' אף בנשים הצדקניות כאמהות הקדושות שגם הם לא יצאו נקי לגמרי מגנות מדות הללו: נרגרניות זוללות צייתניות בסדר כי אלה הגירסא עותניות ר"ל שמבקשים לידע כל דבר סתר: ושרה שומעת ואין אדם צריך לשמוע אלא דבר שנא' לו ולא מה שנא' לאחר. אולי דבר סוד וסתר הוא. ומזה הגיע לה שצחקה: מהרי שלש סאים. מדכתיב מהרי מכלל שהיתה מתעצלה: איסטטניות הוא מלשון אסטניס. ועיין בסדר כי תצא הגירסא. ופי' שם המת"כ דהדא היא. ר"ל שדעתה קצרה ואינה יכולה לסבול שום דבר נגד רצונה מיד. וכן אמרה מיד חמסי עליך ובעל מ"ע כירש איסטניה בלשון יון מחלוקת ערעור וקטטה: (ז) כל מי שהרתיק כו'. פי' כל מי שדופק על מדת הדין ודוחף אחריו לעורר אותו והיינו מוסר דין על חברו: לא יצא שפוי (לשון שוטי) ושקט מתחת ידו וכדאמרינן בפ' החובל כל המוסר דין על חבירו נענש תחלה: ראויה היתה שרה כו'. לפי שמניהם מיקור אחד מולטו (נזה"ק): נמנע מחייה מ"ח שנה כי שני חיי שרה קכ"ז שנה והיתה ראויה לחיות עוד מ"ח שנה להשלים קע"ה כמנין חיי אברהם (מה"ק). אבל בכל המדרשים הנוסחא שלשים ושמונה שנה והפסד בהכוונה שראויה היתה להיות עד שמת אברהם כדי שלא יצטער אותו לדיק במיתתה: (ח) כתיב ויבא אל הגר. ולמה כתב עוד הנך הרה. שמה בישרה המלאך הנך הרה הרי זה ידוע לה. אלא מלמד כו' ולזה בישרה שעוד תתעבר. ועיין במדבר רבה פ"י ונ"ע: אמר ר"י ב"ל בקללה כביכול כדמסיק: ביני וביניך ביניך כתיב כצ"ל ופירושו שבשתנה כאן שום יו"ד ג"כ בין הכ"ף והנו"ן לרמוז שנקרא בניך. והכוונה שקללה בבני אברהם מהגר (יפ"ת ונזה"ק): אלישע הנביא כו' אלא שזכתה לדבר עמה המלאך. מיותר כאן ושייך לקמן רים סי' י"ח ויאמר לה מלאך ה' הנך הרה וגו' א"ר חנינא אילו אלישע הנביא אמר כך ברה"ק די אלא שזכתה לדבר עמה המלאך. א"ר יצחק שלשה הן שנקראו כנ"ל שם. ופירושו שאלישע אמר לשונמית כעת חיה את חובקת בן. והשונמית האמינה ושמחה. אף כי הגר שזכתה לשמועה זו מפי מלאך ה': (ט) א"ל לא איכפת לי כו'. מפרש דה"ק עשי לה הטוב בעיניך אע"פ שאינו הגון וטוב בעיני. ולא איכפת לי לא בטובתה ולא ברעתה שאיני מקרבה ואיני מרחקה כאשר באמת אינו טוב והגון בעיני לעשות לה עינוי ועבדות אחר שכבר לקחתיה אלא לאשה וכזה בא לעורר לב שרה כאשר טוב וישר בעיניו (נזה"ק): כתיב לא תתעמר כו' בעל התאמר הביא ראיה מענין שנא' ביפת תואר לא תתעמר בה תחת אשר עניתה וכן ממה שנא' באמה העבריה לא ימשול למכרה בבגדו בה ומפרש שפירש עליהו עליה כו' וכן זאת אחר שכבר לקחתיה לאשה אין ראוי לעשות לה עוד עינוי ועבדות: מנעתה מתשמיש ס"ל דבאותה דבריו כל אברהם עבו רושם בלבה של שרה ולא עינתה אותה בעבדות מיש. אלא שמנעתה מתשמיש המטה: ר"ב אמר טפחתה כו'. עינוי ממש של הכאה שטפחתה בקורדקייסן פי' במנעל על פניה ולא השגיחה שרה כלל בדברי אברהם ועשתה הטוב בעיניה וכמו שכתב הרמב"ן ז"ל (נזה"ק): ר"א ב"כ דליים כו'. ס"ל דלא היה עינוי של הכאה אלא עינוי של עבדות בדרך בזיון בכרהסיא לעין כל. דליים ופנדיות הוא מין כגד אבל עיקר הגירסא בלגריות. והן תשכיהות של נשים לבית המרחץ הכריחה להוליך אחריה לבית המרחץ כמנהג השפחות: (י) באורחא דהלוצה וכן הוא בתרגום ירושלמי כאן והוא שם מקום כא"י: מתלא אמר כו' המשל אומר אם אמר לך אדם אחד אזנך של חמור הם אל תחוש לדבריו. אבל אם שנים אומרים לך כן תכין לך פרוכי והמעריך גרס פרומביא. אף כך מתחלה כאשר אמר אברהם הנה שפחתך בידך לא השגיחה באומרה שכבר היא נעשית גבירה אמנם אחר שגם המלאך אמר לה כזה הגר שפחת שרי. מאז גם היא נתנה הודה שהיא גבירתה. והאריך הכתוב להורות מוסר זה שיבטל אדם דעתו מפני דעת שנים: כמה מלאכים נזדווגו לה. דמדנאמר בכל מה"ד מלאך ה' ודאי כל מאמר היה על ידי מלאך אחר ולכך בא לבאר כמה מלאכים נזדווגו לה: חמשה בכל אמירה היה מלאך אחד. ויש פה ד' אמרות ומקודם נאמר וימצאה מלאך ה' הרי ה': רבנן אמרין ד' דהיינו בכ"מ שנא' מלאך. ובאמירה קמייתא דלא כתיב מלאך קאי אוימצאה מלאך ה' דכתיב לעיל מיניה: ציפורנן של אבות. הציפורן הוא דבר יתר באדם והון לגופו והבטן הוא עיקר האדם. והגר שהיתה כיתר בבית אברהם זכתה מה שלא זכו הבנים והרי שמעלת הראשונים יותר טוב ממעלת החשוב שבאחרונים: צופיה הליכות ביתה. דורש באברהם ושרה במדרש משלי: צופים היו פי' נביאים היו כד"א צופה נתתיך: (יא) הנך הרה וס"ד וקראת שמו ישמעאל. והג"ב זה הובא כל המאמר ישמעאל באומות: עד שלא נולדו. כי' פרס שנולדו בבטן. ולהכי לא השיב את ישמעאל שכבר היתה הרה ממנו. והי"א סברי שהפילה עוברה (הרד"ם): עד שלא נוצרו לגודל השיבותם כמ"ש בטרם אצרך בבטן ידעתיך: יולדת לך בן. וס"ד וקראת שמו יצחק: הנה בן נולד כו' שלמה יהיה שמו. (ד"ה כ"ב) מביא תקרא דד"ה שעד שלא נולד לו קראו ה' בשם שלמה. ומ"ש בשמואל ויבא ביד נתן וגו' יש לומר שאחר לידתו קרא לו ה' בשם שני ידידיה להודיע לרבים שנמחל לו העון וה' אהבו: ויקרא על המזבח כו'. ונאמר בשם ר' כהנאל שזו הנבואה קדמה ללידת יאשיהו ש' שנה והיה בן ח' שנה כשעשה כל אותן המשפטים (כלי יקר): אף ישמעאל סברי שישמעאל עשה תשובה דאל"כ לא היה קוראו בשמו קודם ילידתו כמו הצדיקים (האב"א): (יב) יהיו גדלים בישוב כו'. פי' פרא אדם בהוא אדם כדומה לפרא שגדל במדברות. פרא ליעוד מדבר. וכן כתיב בו וישב במדבר:

פרא

בכל ויד כל בו. קרי ביה כלבו. הוא והכלב שוים. מה הכלב אוכל נבילות אף הוא אוכל נבילות. א"ר אלעזר מתי ידו בכל ויד כל בו לכשיבא אותו שכתוב בו (דניאל ב) ובכל די דארין בני אנשא חיות ברא ועוף שמיא יהב בידך והשלטך בכלהון. הה"ד (ירמיה מט) לקדר ולממלכות חצור אשר הכה נבוכדנצר מלך בבל. נבוכדראצור כתיב. שאצרן במדבר והרגן: (יג) על פני כל אחיו ישכון. כו הכא את אמר ישכון והתם כתיב נפל. אלא כ"ז שהיה א"א קיים ישכון וכשמת אברהם נפל עד שלא פשט ידו בבהמ"ק ישכון וכשמת אברהם נפל. בעה"ז ישכון אבל לעתיד לבא נפל: (יד) ותקרא שם ה' הדובר אליה אתה אל ראי. כז ר' יהודה בר סימון ורבי יוחנן בשם ראב"ש מעולם לא נזקק הקב"ה להשיח עם אשה אלא עם אותה הצדקת. ואף היא ע"י עילה. ר' אבא בשם ר' בירי כמה ט כרכורים כרכר בשביל להשיח עמה ויאמר לא כי צחקת. והכתיב ותקרא שם ה' הדובר אליה. ר' יהושע בר נחמיה אמר ע"י מלאך. והכתיב ויאמר ה' לה. ר' לוי בשם ר"ח בר חמא אמר ע"י מלאך. ר"א בשם ר' יוסי בן זמרא אמר ע"י שם: (טו) אתה אל ראי. כט א"ר אייבו אתה הוא הרואה בעלבון של עלובים. כי אמרה הגם הלום ראיתי אחרי רואי. כח אמרה לא דיי שנזקקתי לדבור אלא למלכות המד"א (ש"ב ז) כי הביאתני עד הלום. ראיתי אחרי ראי. לא די שנזקקתי עם גברתי לראות המלאך. אלא שאפילו גברתי שהיתה עמי לא ראתה. ד"א לא דיי שנזקקתי עם גברתי אלא ביני לבין עצמי. אר"ש בר נחמן משל למטרונה שא"ל המלך עברי לפני. עברה לפניו והיתה מסתמכת על שפחתה וצימצמה פניה ולא ראתה המלך והשפחה ראתה:

פרשה מו

(א) ויהי אברם בן תשעים שנה ותשע שנים. (הושע ט) א כענבי' במדבר מצאתי ישראל כבכורה בתאנה בראשיתה וגו'. א"ר יודן התאנה הזו בתחילה אורים אותה אחת אחת ואח"כ שתים ואח"כ שלש עד שאורים אותה בסלים ובמגריפות. כך בתחילה (יחזקאל לג) אחד היה אברהם ויירש את הארץ. ואח"כ שנים אברהם ויצחק. ואח"כ שלשה אברהם יצחק ויעקב. ואח"כ (שמות א) ובני ישראל פרו וישרצו וירבו ויעצמו במאד מאד. א"ר יודן מה התאנה הזו אין לה פסולת אלא עוקצה בלבד. העבר אותו ובטל המום. כך אמר הקב"ה לאברהם אין בך פסולת אלא הערלה. העבר אותה ובטל המום. התהלך לפני והיה תמים: (ב) לכל זמן ועת לכל חפץ תחת השמים (קהלת ג). ב זמן היה לו לאברהם אימתי שניתנה לו מילה שנא' (בראשית יז) בעצם היום הזה נמול אברהם וישמעאל בנו. זמן היה להם לבניו שנמולו ב' פעמים. אחד במצרים ואחד במדבר שנא' (יהושע ה) כי מולים היו כל העם היוצאים וגו'. ג וימול בן מ"ח שנה כשהכיר את בוראו. אלא שלא ד לנעול דלת בפני הגרים. וא"ת היה לו לימול ה בן פ"ה שנה בשעה שנדבר עמו בין הבתרים. אלא כדי שיצא יצחק מטיפה קדושה. וימול בן פ"ו שנים בשעה שנולד ישמעאל. אמר ר"ל קנמון אני מעמיד בעולם. מה קנמון הזה כ"ז שאתה מזבלו ומעדרו הוא עושה פירות. כך משנצרר דמו משבטל יצרו משבטלה תאותו משנקשר דמו. אמר אם חביבה היא המילה ומפני מה לא ניתנה לאדה"ר. א"ל הקב"ה לאברהם דייך אני ואתה בעולם. ואם אין את מקבל עליך למול די לעולמי ע"כ. ודייה לערלה ע"כ. ודייה למילה שתהא עגומה ע"כ. אמר עד שלא מלתי היו באים ומזדווגים לי. תאמר משמלתי הן באים ומזדווגים לי. א"ל הקב"ה אברהם דייך שאני אלהיך. דייך שאני פטרונך. ולא לך לעצמך אלא דיו לעולמי שאני אלוהו. דיו לעולמי שאני פטרונו. ר' נתן ורבי אחא ורבי ברכיה בשם ר' יצחק אני אל שדי. אני הוא שאמרתי ו לעולמי ולשמים די לארץ די. שאילולא שאמרתי להם די עד עכשיו היו נמתחים והולכים. תניא משום ר"א בן יעקב אני הוא שאין העולם ומלואו כדי לאלהותי. תרגום עקילס אכסיוס ואנקוס: (ג) א"ר לוי ח למטרונה שאמר המלך עברי לפני ועברה לפניו ונתכרכמו פניה. אמרה תאמר שנמצא בי פסולת. א"ל המלך אין בך פסולת אלא ציפורן של אצבע קטנה שלך גדולה קימעא העבירי אותו ובטל המום. כך אמר הקב"ה לא"א אין בך פסולת אלא ט הערלה הזאת העבר אותה ובטל המום. התהלך לפני והיה תמים: (ד) ואתנה בריתי ביני ובינך וגו'. י א"ר הונא בשם ב"ק ישב אברהם ודן

נזירה

יד יוסף כו לקמן סוף פ' פ"ב. וילקוט ס"ז: כח לקמן פ' ס"ז. ולקמן סוף פ' פ"ח. ולעיל פ' כ"ו. ושם פירשתי ע"ש: כו וילקוט כגי' כמה דברים וכמה כרכורים · ירוש' ריש ארץ אלו נאמרים. וילקוט ס"ז. ג"ר וירא. ושוח"ט מזמור ט': כז ילקוט ס"ז: כח זבחים ק"ב: **פמ"ו** א ילקוט ס"ז. וילקוט סוטה: ב קה"ר פסוק זה. ילקוט ס"ז. וילקוט קהלת: ג לעיל פ' ל': ד תנחומא ס"ז. מכילתא משפטים. ילקוט ישעיה רמז ס"ב: ה וכא דאי' בתרגום ירושלמי סדר לך כיני בבריית כוס אברהם בר תלת שנין. נ"ע. ועיין כאן: ו לעיל פ"ה סי' ד: ז לעיל פ"ם ופדר"א פ"ג. חגיגה י"ב: ח ילקו' ס"ז. ומדרש אגדה: ט במד"ר פ' י"ב. פדר"א פ' כ"ט: י תנחומא ס"ו. שבת קל"ח. ויק"ר פ' כ"ט. וילקוט ס"ז. פדר"א:

מתנות כהונה

ודילה: **אצרן** כמו ועצרן וכו'. גירסת הילקוט עכב אותם או סיא כמו עצר לשון בי מעצרת' כלומר דכך כמו בגת: **והתם כתיב נפל** סוף פ' חיי שרה: ה"ג **אלא שאפילו** גברתי לא סיתה עמי ראיתי לא דיי כו'. ופי' מהרז"ו אליהו מזכרי שיתי סבורה שלא ראיתיו אלא במלאכות גבירתי חכותה עכשיו ראיתי בהוא נראה אף אלי לבדי כי הוא רואה בעלבון הנעלבין · **וצמצמה** כלומר הסתירה פניה שלא לזון עיניה בפני המלך מפני מורא מלכות והערוך פי' כסתה פניה ולאשון עיקר דא"כ למה אמר לה שתעבור בפניו: **והשפחה ראתה**. חה מפני שגבירתה נסמכה עליה דאי לא כן מי הביאה לראות פני המלך כך ע"י זכות שרה מקקה הגר לראות פני המלאך והמשל סוא על הראיות הראשונות שבבית אברהם: **אורים** מלקטים כדאיתא בבבא בתרא כמלא אורו וסלו: **שלא לנעול דלת כו'**. ולכן נימול בן צ"ט שנה שיראו הזקנים שאין מעם המילה מחלשת כח האדם שהכי זה שהיה כמעט כעבר ובטל מן העולם ושיה סמול והבחורים ישאו קל וחומר בעצמם: **בן פ"ה שנים וכו'**. שבכבר היגע לימי הגבורות והלימוד במקומו עומד: **כדי שיצא יצחק וכו'**. ולפיכך המתין עד זמן ההוא ויבא הלימוד לגרים ותועלת יצחק כאחד: **אמר אברהם אם חביבה כו'**: **דייך כו'**. די לך גדולה וכבוד שדמיתיך לי ור"ל שמעתה יהיו כמ"ש אברך שלמים כמניין שמך אברהם כדאיתא בפרק ד' דנדרים שזה מורה שבשבילך נברא העולם וכמו שאתה מוסף עמי בבריאתו וכמו שדרשו בהבראם באברהם והא סיא אחר מצות המילה שאז נקרא אברהם ודורש שדי לשון די: **דיו לעולמי כו'**. שטוב לא יהיה לו קיום ודי לערלה שבלשה בעולם ע"כ ודי למצות מילה שתהא עגומה עד עתה ולא תהיה עגומה מעתה או יחרב העולם: **עגומת** כו עגומה מלשון עגמת נפש: **ומזדווגים לי**. כל בני העולם חברו אלי ומבקרי' אותי תאמר משמלתי הן באין ג"כ בתמיה וא"ל הקב"ה אף אם ימנעו ממך כל באי עולם די לך בגואתא דידי אלא י"ל מזדווגים לי לבא עלי למלחמה וכן מצאתי שוב בתנ"א. ה"ג וממה שמו אברהם שנים היה

שנים

עץ יוסף

ברא אדם תהי כו'. כתרגומו מרוד באנשא. כלו' בוא אדם ממש. ומישמעאל דהוא סיה שהכל בחזון ממנו וזה כוונתו לבא נפגות: **קרי ביה כו'**. והסיקום לומר שידו ויד כלבו שוין: **מתי ידו בכל** ז"ל מתי יד כל בו לכשיבא כו' (א"מ) ור"ל כשיבא אותו שידו בכל היינו נבוכדנאצר דכתיב ביה וכל די דארין וגו' אז יד כל בו שאז היה ישמעאל למרמס ולכן נבוכדנצר כתיב התם: **שאצרן במדבר** כמו עצרן. לשון בי מעצרתא כלו' דרכן כמו בגת (מת"כ): (יג) **הא"א ישכון** משמע ישכון לבטח בגדולה. ובסוף פ' ח"ש כתיב נפל רמז למפלתו. ודורש תהילה ע"ע ואח"כ על בניו להורות שעליהם עיקר הנבואה: **וכשמת אברהם** נפל. פי' נפל ממעלתו לפי שפסק ממנו זכות האב: **כיון** שפשט ידו בבהמ"ק. כמ"ש (תהלים פ"ג) אהלי אדום וישמעאלים וגו' נרשה לנו את נאות אלהים אז נפל ספי כעונו (יפ"ת): **לע"ל נפל** לגמרי (יפ"ת): (טו) **הרואה בעלבון כו'** פי' שרואה בצרתם ועונה אותם שזהו עיקר אמונת ההשגחה וכמ"ש בתפלה סומך נופלים ורופא חולים וכו': **בעלבון** של עלובים. וכדי"א את עניי וגיע כפי ראה אלהים. וכן ראה בעלבונה לגברה בבשורת התאומים אף כי לא היתה ראויה לדבור המלאך מגד עצמה: **אלא למלכות** שהיכא הלום המיוחד רמז למלכות. שאין הלום אלא מלכות המד"א כי הביאותני עד הלום. וכסי קאמרה הגם מלכות תוסף על הראיה שבישר אותי שיהיה ישמעאל גדול בעולם כדכתיב על פני כל אחיו ישכון: **ראיתי** אחרי רואי לא די כו'. הגירסא מבובלת ומהופכת וכן צ"ל לא די שנזקקתי עם גבירתי לראות המלאך אלא אפי' ביני לבין עצמי: ד"א לא די שנזקקתי עם גבירתי אלא אפילו גבירתי שהיתה עמי לא ראתה אמר רשב"נ משל למטרונה כו' ור"ל כמו המטרונה שצמצמה פניה מחמת הבושת ולא ראתה המלך והשפחה ראתה. אף כך שרה מצניעותה וראתה הסבירה פניה ולא ראתה השיב כי יראה מהביט אל האלהים. והשפחה הגר שהיתה עמה ראתה (יפ"ת): **עברי לפני** שתעבור לפניו לבודקה ודרך המלכה לסמוך על שפחתה בהליכתה והמלכה מפחדת מהמלך שמא לא ימצא אותה כתיקונה לא ראתה את המלך אף השפחה לא פחדה והסתכלה במלך. וכאן עיקר הראייה בשביל שרה ולא ראתה:

פרשה מו (א) **התאנה** הזו בתחלה כו'. פירות מלקטים אותה אחת אחת ואח"כ שתים ואח"כ שלש (לפי שאין כל התאנים מתבשלים יחד כשאר פירות אלא תחלה מעט ואח"כ יותר) עד שאורים אותה בסלים ובמגריפות (הם כלים שחופם בהם יותר התאנים ומורידו) כך מתחלה אחד היה אברהם ואח"כ שנים אברהם ויצחק ואח"כ שלשה כו' ואח"כ ובני ישראל פרו וישרצו וגו' ולכך המשיל להתאנה ואמר כענבים במדבר מצאתי ישראל וגו'. והיינו כדפרש"י שם כענבים שהם חביבים במדבר כך חבבתי את ישראל: **אלא עוקצה** כי יש פרי שתוכו נאכל וגבו אינו נאכל כקליפתו חרקת. ויש בתוכו גרעינו חרק וגבו נאכל אך התאנה תוכו וגבו נאכל. ואין בה פסולת אלא עוקצה לבד שהוא תלוי בו באילן. כך אין לך כו' (אלשיך): (ב) **לכל זמן כו'**. שהיה זמן מכוון למצות המילה דוקא לצ"ט שנה מטעמא דלקמן ולא היה הדבר במקרה. וכן לבניו גם היה זמן מיוחד לבניו למילה ב"פ אחד במצרים שלא היה להם זכות ליגאל אלא בזכות דם פסח ודם מילה. ומ"מ הנולדים במדבר לא יכלו למול משום סכנה. אבל אח"כ כבואם לארץ הוצרכו לימול שלא היה להם זכות ליכנס לארץ אלא ע"י המילה וכדלקמן פ' ז' (מה"נ): **שנימולו ב' פעמים**. כל ישראל ביום אחד. וזה לא היה אלא שני פעמים:

בן מ"ח שנה כשהכיר. אבל למ"ד בן ג' שנה הכיר את בוראו לא היה אז ברשות עצמו כי קטן היה: **בן פ"ה** כשנדבר עמו בין הבתרים. פ"ה וצ"ל בן ע'. וכדלעיל פרשה ל"ט סימן ח' דמרפה בין הבתרים היה כהיותו בן ע' שנה. וכדאי' בס"ע פ' א'. ובסדר גשה פ' י"ד בשיה נסתה'. או פ"ה היה לו למול בשעה שנדבר עמו בין הבתרים או בשעה שהיה בן פ"ה שנה. ר"ל קודם שנולד ישמעאל: **שיצא** יצחק בקדושה דבעינן שיוכלד יצחק משמעאל שזה יצא מע"ק ולא זה: **קנמון** אני מעמיד. שהצדיקים נמשלו לבשמים כדאיתא בפ"ק דמגילה. ודרך הקנמון שאף שיזקין ויתש ואתה כל שמזבלין אותו ומעדרין אותו יפרח ויעשה פרי. וכן רצה ה' באברהם משנצרר דמו ובטלה תאותו יוכל בשיבה ויעשה פרי בהשגחת ה'. ולזה צוה במילה בזקנתו שיחלים כח תאותו ומ"מ יוציב בשיבה ויעש פרי: **משנצרר דמו** מחמת זקנה ועל ידי כן בטל יצרו דהיינו קפויו. וגם בטלה תאותו לגמרי: **משנקשר** דמו אפשר צ"ל משיקרש דמו כי דמי הזקנים אינו סובב במרוצת כדם הבחורים ולכן נפסק קר ובטלה התאוה הבאה ממרוצת הדם: **אמר ואם חביבה** היא המילה צ"ל וא"ת אם חביבה היא המילה מפני מה לא ניתנה לאדה"ר ועיין לעיל ס' י"א: **א"ל הקב"ה** לאברהם דייך כו'. משום דכתיב אני אל שדי. קדרים לשון די. והכניסן כל ענייני די דמני דריש. ואם אין אתה מקבל עליך לימול דיו לעולמי כו'. ושוב לא יהיה לעולם קיום כדכתיב אם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמתי. ודי לערלה שבלשה בעולם עד כאן. ודי למצות מילה שהיתה עגומה (פי' מלשון עגמת נפש) עד עתה. ולא תהיה עגומה מעתה או יחרב העולם: **עד שלא מלתי כו'**. שמקודם טלם נתקרבו לו לכבדו ולהדרו וכמ"ש לעיל פרשה מ"א. אבל עתה שיהיה נבדל מהם בבריה בבשרו יתהפך אהבה לשנאה ולא יתקרבו לו. ולזה השיבו הקב"ה דייך שאני אלהיך כי אין לו להקפיד אם לא יהיה נחשב כי ה' אלהיו עמו. והוא פטרונו להשגיח עליו בעצמו מבלי אמצעי. כן הוא לפי הגי' שלפנינו תאמר משמלתי אינם באים ומזדווגים לי. אבל בהרבה מדרשים הגירסא תאמר משמלתי הן באין ומזדווגים לי. כך פירושו עד שלא מלתי היו באים ומזדווגים לי להלחם אתי. מה אעשה אם יבואו להזדווג לי בעת באמול ואהיה חלש. והשיב לו הקב"ה דייך שאני אלוהו כו': **די לעולמי** שאני אלוהו כו'. כלומר על ידך אהיה ג"כ אלוה ופטרון לכל בני העולם. והוא נכלל ג"כ בלשון אל שדי: **אני הוא שאמרתי כו'**. הגירסא הנכונה כדלעיל פ"ה סי' ז'. ודרש דרש זה כאן לומר שכמו שאז אמר די כן יאמר עכשיו לעולם די אם לא יקבל המילה וכדלעיל. ואע"פ שאין הענינים שוין. דהתם לענין הבישור וכאן להמשך הזמן (יפ"ת): **נמתחים והולכים** לעשות רצון קוניהם הרוצה במציאות: **אין העולם ומלואו** שוה הספל כדי לאלהותו. ומייתי הא דתרגם עקילס על לשון אל שדי אכסיוס ואנקוס. כלומר נאה וקיים בלי הפסד. ולכן בהיות עולם השפל מוכן תמיד להפסד שכל חומרי נפסד ואינו מתקיים כנודע לפיכך לא היה ראוי לייחד שמו ית' עליו אשר הוא נאה וקיים. כי אם ברוב רחמיו ורוב חסדיו (מה"ק): (ג) **מטרונה שאמר לה כו'**. ונתכרכמו פניה פירוש הוריקו פניה ככרכום מוראתו אולי ימצא בה איזה חסרון. וכן אברהם א"ל הקב"ה התהלך לפני והיה תמים כלומר שיראה יפה לפניו ויתמם מדופי כל חסר לו. כתירא. ונפל על פניו מבמורא שירגיש בו איזה חסרון. א"ל הקב"ה אין בך מוסר אלא הערלה: (ד) **ישב אברהם** ודן ג"ש. פי' שע"פ ג"ש היה יכול אברהם לדעת מה טוות הפ"ש במ"ש ואתנה בריתי ובמ"ש המול לכם כל זכר שכאן כתיב

ערלה

נזדמה שוה. נאמרה ערלה באילן ונאמרה ערלה באדם. מה ערלה שנאמרה באילן מקום שהוא עושה פירות. אף ערלה שנאמרה באדם מקום שהוא עושה פירות. א"ל ר' תנינא בר פזי וכי נתנו נזירות שוות לאברהם. אתמהא. אלא רמז רמז לו. ואתנה בריתי ביני וביניך וארבה אותך במאד מאד. ואתנה בריתי ביני וביניך במקום שהוא פרה ורבה. רבי ישמעאל ור"ע. ר' ישמעאל אומר יא אברהם כה"ג היה שנאמר (תהלים ק) נשבע ה' ולא ינחם אתה כהן לעולם וגו'. ונאמר להלן (בראשית יז) ונמלתם את בשר ערלתכם. מהיכן יסול. אם יסול מן האוין אינו כשר להקריב. מן הלב אינו כשר להקריב. מהיכן יסול ויהיה כשר להקריב. הוי אומר זו ערלת הנוף. ר"ע אומר יב ד' ערלות הן. נאמרה ערלה באוין (ירמיה ו) הנה ערלה אזנם. ונאמר ערלה בפה (שמות ו) הן אני ערל שפתים. ונאמר ערלה בלב (דברים י) וכל בית ישראל ערלי לב. ונאמר ערלה בנוף וערל זכר. ונאמר לו (בראשית יז) התהלך לפני והיה תמים. אם יסול מן האוין אינו תמים. מן הפה אינו תמים. מן הלב אינו תמים. ומהיכן יסול ויהיה תמים. הוי אומר זו ערלת הנוף. מקרא אמר (שם) ובן שמונת ימים יסול לכם כל זכר לדוריותיכם. אם יסול מן האוין אינו שומע. מן הפה אינו מדבר. מן הלב אינו חושב. מהיכן יסול ויהיה יכול להשוב. זו ערלת הנוף. א"ר תנחומא מסתברא הדא מקרא ועדל זכר יג וכי יש ערל נקבה. אלא ממקום שהוא ניכר אם זכר אם נקבה משם מוהלים אותו:

(ה) ויפול אברם על פניו וידבר אתו אלהים לאמר. יד"ר פנחס בשם רבי לוי ב' פעמים כתיב באברהם נפילה על פניו. כנגדן נטלה מילה מבניו ב' פעמים אחד במצרים ואחד במדבר. במצרים בא משה ומלן במדבר בא יהושע ומלן: (ו) אני הנה בריתי אתך. ר' אבא ור' ברכיה ור' שמואל בר אמי הוו יתבין ומקשין. פי מנין נוטריקון מן התורה שנאמר והיית לאב המון גוים לאב הם דהוה חסיר רי"ש. ולא יקרא עוד את שמך אברם והיה שמך אברהם. בר קפרא אמר פיז כל מי שהוא קורא לאברהם אברם עובר בלא תעשה. ר' לוי אמר בעשה ולא תעשה. ולא יקרא עוד את שמך אברם בלא תעשה. והיה שמך אברהם בעשה. והרי אנשי כנסת הגדולה קראו אותו אברם שנא' (נחמיה ט) אתה הוא האלהים אשר בחרת באברם והוצאתו מאור כשדים ושמת שמו אברהם. דלמא שנייה היא שעד שהוא אברם בתרת בו. דכוותה הקורא לשרה שרי עובר בעשה. אלא שנצטווה עליה. דכוותה הקורא לישראל יעקב עובר בעשה. יז תני לא שיעקר שם יעקב ממקומו אלא (מלאכי ג) כי אם ישראל יהיה שמך. ישראל עיקר ויעקב טפלה. ר' זבדא בשם ר' אחא מכל מקום שמך יעקב כי אם ישראל יעקב עיקר וישראל מוסיף עליו: (ז) ונתתי לך ולזרעך אחריך את ארץ מגוריך. יח"ר יודן אמר חמש. אם מקבלים בניך אלהותי אני אהיה להם לאלוה ולפטרון. ואם לאו לא אהיה להם לאלוה ולפטרון. אם נבנסים בניך לארץ הן מקבלין אלהותי. ואם לאו אינם מקבלין. אם מקיימין בניך את הטילה הן נבנסים לארץ. ואם לאו אין נבנסים לארץ. אם מקבלים בניך את השבת הם נבנסים לארץ. ואם לאו אין נבנסים. ר' ברכיה ור' חלבו בשם ר' אבון ב"ר יוסי כתיב (יחזקאל ה) חה הדבר אשר מל יהושע. דבר אמר להם יהושע ומלן. א"ל מה אתם סבורים שאתם נבנסים לארץ ערלים. כך אמר הקב"ה לא"א ונתתי לך ולזרעך אחריך ונו' על מנת ואתה את בריתי תשמר: (ח) ואתה את בריתי תשמר. יפ"ר הונא ור' יוחנן. ר' הונא אומר ואתה מיכן למוהל שיהא מהול. ור' יוחנן אמר המול יסול מיכן למוהל שיהא מהול. תניא ישראל ערל אינו מוהל ק"ו עכו"ם ערל. ונמלתם את בשר ערלתכם. כנומי היא תלויה בנוף • ומעשה במינבז המלך ובזוטום כניו של תלמי המלך שהיו יושבין וקורין בספר בראשית ביון שהגיעו לפסוק הזה ונמלתם את בשר ערלתכם. הפך זה פניו לכותל והתחיל בוכה. זוה הפך פניו לכותל והתחיל בוכה. הלבו שניהם וניטולו. לאחר ימים היו יושבין וקורין בספר בראשית. כיון שהגיעו לפסוק הזה ונמלתם את בשר ערלתכם. אמר אחד להבירו אי לך אחי. א"ל את אי לך. לי לא אוי. גלו את הדבר זה לזה. כיון שהרגישה בהן אמן הלבה ואמרה לאביהן בניך עלתה נומי בכשרון וגזר הרופא שימולו. א"ל ימולו. מה פרע לו הקב"ה א"ר פנחס בשעה שיצא למלחמה עשו לו סיעה של פסטין ויוד מלאך והצילו: (ט) ובן שמונת ימים יסול לכם. תניא רבי חלוקח עובר שפתחו של נוי ר' יוחנן אמר יסול לח' ותאני ר' חמא ב"ר יוסי יסול לח'. ותני שמואל כן מה דאמר שמואל לבן או לבת מכל מקום. כיא המול יסול. מילה ופריעה. מילה וציצין. המול יסול מיכן למוהל שיהא מהול. המול יסול להביא את שנולד מהול. תניא רשב"א אימר לא נחלקו ב"ש וב"ה על שנולד מהול שהוא צריך להטיף ממנו ברית מפני דם ברית מפני שהיא ערלה כבישה. ועל מה נחלקו על נר שנתגייר מהול. שב"ש אימרים שהוא צריך להטיף ממנו דם ברית וב"ה אומרים אינו צריך. ר' אלעזר בנו של ריה"נ אומר ב"ש וב"ה לא נחלקו על זה ועל זה שהוא צריך להטיף

יד יוסף יא נדרים נ"ב: יב מדרש"ג פ' כ"ח: יג. נזקין פ' זו. שבת ק"ל. יד נזקין פ' י"ח. יקוט ס"ר: מו שבת ק"ל. יקוט ס"ר: מז נזקין פ' י"ח. נדרים פוף פ"ט נבלי ויוסף: יח מסכת ג"ק פ"ט. יט יקוט ס"ר. עכו"ם כ"ו: כ יקוט ס"ר: כא דנדרים רבה פיש ג"י. יקוט ס"ר. שופטים שבת פ' ט"ו. יוסף שבת פרק כ"ח דמילה. ויוסף יבמות פרק קמא ד:

ענף יוסף

פרשה נו (ד) (נזמר כ"א ד' מלוס מן כו' לגלג תיקון שפוח ניכר כו') בידוע כל פדוסים ידעו מקום פמילה מתברים דור לתר דור. לגלג שהמלאים בללו מוהרים מלין ידע מתברים שפמילה נתונה מקום. ומל זה מאבו כל אחד ואחד וקיל: מ"ל

שנה דכתיב תל תקרא ותלוי נפי מתברים כתיב לא יקרא וכן נפי יפקב לא יזמר ולקמן פ' ע"ח גרסינן נ"כ בנמוות ויש לייפב וקיל: דכוותה הקורא ליפראל כו'. נם הלי לכון קוביא וכבי לתמא בהדיא ניובלמי וכבלי: **ס"ם** שתך יפקב. דלמ"כ שתך יפקב ליתא ליה והל דלתתר לתה"כ כ"ת יפראל ע"כ יפקב עיקר ט': **פטרון** לתב לשנשה הכנוס לפסקון דנם לתלוים לשון תלוה ולשון תלמה ומנסיב: **אם** מקבלין לת השבת כו'. דנם הת דכתיב ולתה לת בריתי המתול על בניו שבת לתלו בנים מילה כתיב לת"כ ולת בריתי ונו' תבל בילקוט לת נבם ליה ונבם בילקוט שם מקבלין בניך לת המילה הם מקבלין אלהותי ותם לאו אין מקבלין אלהותי: **סבאן** למוהל כו'. מוחזק קרייש: **המול** יסול קרי ביה המל יסול יהיה נמול: **ישראל** ערל. לת שמתו לתיו מהמת מילה תלת המתכוין להפר בריתו ושיון בפ' מדכתיב בשר בשלמת תלת מוסר ושיומד ביק לתיתבו: **אי** לך. שלתה לעיך ימול ודוגמת מעשה כיה עיון בשמות לבה פ"ל. נומי בשבת. בשבר שלבון: **ואם** יגזרו תומו יהיו נמולים ביהודים: **עשו** לו כו'. המוהבים שבו לו מלבב: **פסטין** פירש העתוך חיל שלי הענין הוא שלבב: ס"ג בילקוט לבן מכל מקום לבם מ"ם ונלמה דלדיים לבן כל דיי הכתובים בילקוט פרשה סם מהנין מכל מקום ובשותו פרשה סם מהנין שהוא בכתוב וכיוס הממיני וגו' ובן לבם מ"ת שלמה פמ"ם

מתנות כהונה

פסח כתו שלא בלשון תלמיד שבלי: **שער** שכוח כו'. בשר שכוח שתו לבבים קודם שיקבל מבבים: **דכוותה** הקורא לשרה כו' קוביא הוא: **תני** כו'. תיבועא הוא: ה"נ אלא הוא נלמוד עליה והכי לימא בהדיא סוף פרק קמא דבכלות ופיבועו לבבים לבדו בלמוד לקרובה

ענף יוסף

פרשה נו (ד) (נזמר כ"א ד' מלוס מן כו' לגלג תיקון שפוח ניכר כו') בידוע כל פדוסים ידעו מקום פמילה מתברים דור לתר דור. לגלג שהמלאים בללו מוהרים מלין ידע מתברים שפמילה נתונה מקום. ומל זה מאבו כל אחד ואחד וקיל: מ"ל

שנה דכתיב תל תקרא ותלוי נפי מתברים כתיב לא יקרא וכן נפי יפקב לא יזמר ולקמן פ' ע"ח גרסינן נ"כ בנמוות ויש לייפב וקיל: דכוותה הקורא ליפראל כו'. נם הלי לכון קוביא וכבי לתמא בהדיא ניובלמי וכבלי: **ס"ם** שתך יפקב. דלמ"כ שתך יפקב ליתא ליה והל דלתתר לתה"כ כ"ת יפראל ע"כ יפקב עיקר ט': **פטרון** לתב לשנשה הכנוס לפסקון דנם לתלוים לשון תלוה ולשון תלמה ומנסיב: **אם** מקבלין לת השבת כו'. דנם הת דכתיב ולתה לת בריתי המתול על בניו שבת לתלו בנים מילה כתיב לת"כ ולת בריתי ונו' תבל בילקוט לת נבם ליה ונבם בילקוט שם מקבלין בניך לת המילה הם מקבלין אלהותי ותם לאו אין מקבלין אלהותי: **סבאן** למוהל כו'. מוחזק קרייש: **המול** יסול קרי ביה המל יסול יהיה נמול: **ישראל** ערל. לת שמתו לתיו מהמת מילה תלת המתכוין להפר בריתו ושיון בפ' מדכתיב בשר בשלמת תלת מוסר ושיומד ביק לתיתבו: **אי** לך. שלתה לעיך ימול ודוגמת מעשה כיה עיון בשמות לבה פ"ל. נומי בשבת. בשבר שלבון: **ואם** יגזרו תומו יהיו נמולים ביהודים: **עשו** לו כו'. המוהבים שבו לו מלבב: **פסטין** פירש העתוך חיל שלי הענין הוא שלבב: ס"ג בילקוט לבן מכל מקום לבם מ"ם ונלמה דלדיים לבן כל דיי הכתובים בילקוט פרשה סם מהנין מכל מקום ובשותו פרשה סם מהנין שהוא בכתוב וכיוס הממיני וגו' ובן לבם מ"ת שלמה פמ"ם

עין יוסף

מדכתיב בריתי שתך יפקב משמע דשיקר הסם הוא יפקב ויפראל מוסף עליו (מהר"ק): (ז) ר"י אבר ה' בפ' ז' כתיב והקמותי לת בריתי בינו ובינך וגו' זכרון לתהיות לזרעם לברית עולם לשלוח לך ולזרעך לתריך. וכפסוק מ' שתל לתלן נתתי לך ולזרעך לתריך לת ארץ מגוריך ושפיים ושיהיו להם לאלוקים ודומה בזה כ' דברות. מ' קבלת שול מלכות בשים. תם תם תיקבלים בניך תלהותי דשיהו להם לאלוקים ולא בהמין בכתה תלהותי. חכו לבוות לך לאלוקים וגו'. תם תתיה להם לאלוה ולא שיהו לייחד שמי עליהם. לפשרטן היו שיהם מנסיג ומשיה עליהם בעצמו. כ' תם בניך נכנסים לארץ. שיהו מ"ם בפסוק ה' ונתתי לך ולזרעך לת ארץ מגוריך וכו' תו ושיהי להם וגו' ובדלמתיק כל הדר בת"ל דומה כו' ולת בזמן המוכן לת זה שבשה מהול מעכבו. נ' לך כו' לת לארץ מגוריך שיהו נזכות בכה. והנה מהמול במיים לבהים ולת כיבה תלת ד' דבריים. לת בילקוט חיו מוסב שבת והוסב תם בניך מקיימין לת הבריים תהיה להם לאלוה ולפטרון. ולת לתו כו' שיהו פסוק ז'. תם בניך מקיימין הבריים תם מקבלים לתלהותי ולת לתו כו'. שרי המשה דבריים לבד שבת: **אם** נבנסין בניך לארץ. ולת ימולו בתרן מהמה כית"ם קיץ נתנה להם ומובה מלבימה: **דבר** ה"ד לפס. דלתיב חה הדבר אשר מל יהושע: **מה** להם סבורים. פיהו מסכנין מלמול עד בותם לארץ מסוס מוסף תהוהלה (יפ"ת): **על מנת** ואתה לה בריתי תם יסתיו בניכם ולייכם לתרן: (ה) **ואתה** מבתן לתוכל: דס"ם לתה בתהיה מהול דוקת תיהול מהריס. **הבול** יסול קרי ביה המל יסול: **כנומי היא** • תניה בנוף. דיש ומעלקס • מפריקון נומי מלכך. ופיהוסו כמו יללת שהוא מיוסר ושומד לינקון: **ומעשה** בטינבז מעשה זו הובת בדברי היפוס של קדמוניות בתריכות. ועיין סדר הדורות דף ל"ב. וספר יוחסין דף ע"ב: **אי לך אחי** בלתה לוק מהול: **הלבה** ומתרה לתהיכן בן יודע לו ויתקלה בקריעיו לת התוכה: **נומי** בבשבן. בלתב קמן: **סיעה של פסטין** הערוך פירש מתרב, והמוסף פי' בעלי תלהוות בלת סיסים נקראים פסטין בלבון יון. והמעתיק פ' מעוד: (מ) **הלוקח** עובר ספתהו כו'. מיירי בלוקה ספתה לעשבה לבהולד יוסה בלו וס"ל קנין פירות הקנין לגוף דמי בדתיב בפקב יב מהלין ובפרק השולח (יפ"ת): **ותני שמואל** כן ממה דתמר שמואל מכל בן נכר מ"מ. כ"ל ופי' דשמואל נמי הני בהי ופעשיה מבהיין דכל בן נכר דכתיב בקרא דכתוב הבהי לפיל בבה"נ לכם קנין בית בים קנין בחתו (יפ"ת): **ציצין** יתיין על בשר הערלה מן הערלה: **להביא** לת בנולד מהול. דתניא ב"ה מודים בתעיקין תמנו דם ברית: ר"א בנו של ריה"נ: ל"ל ר' אלעזר הקפר. וכן הוא בהג"מ וגזה פיתת מ"ם הלכה בדברי הפלמיד. תכל ר"ת בנו של

להשיף ממנו דם בריית. ועל מה נהלקו על מי שנולד מהול וכשהל יום שמיני שלו להיות בשבת. שב"ש אומרים צריך להשיף ממנו דם בריית זב"ח אומרים אינו צריך. ר' יצחק בר נחמן בשם ר' הושעיא הלכה כדברי התלמיד. וערל זכר. כבר' תני אמר וכי יש ערל נקבה אלא מסקום שהוא ניכר אם זכר אם נקבה מוהלים אותו. את בריתי הפר. כג זה המשוך. תני המשוך אינו צריך ליטול ר' יהודה אומר יטול מפני שהיא ערלה כבושה. אמר לפני ר' יהודה והלא הרבה חיו ביטי בן כוזיבא לכולהון בנין חזורין ומולין תה"ד המול יטול אפילו ד' וה' פעמים. את בריתי הפר זה המשוך:

פרשה מז

(א) ויאמר אלהים שרי אשתך וגו'. מ"ט כתיב (מלכי יב) אשת חיל עטרת בעלה. א"ר אחא בעלה נתעטר בה והיא לא נתעטרה בבעלה. רבנן אמרי מרתא לבעלה. בב"ם האיש גזר ברם הבא (מלאכי ג:ה) כל אשר תאמר אליך שרה שמע בקולה. אמר ריב"ק יו"ד שנטל הקב"ה משרי נחלק חציו לשרה וחציו לאברהם. א"ר שב"י ב יו"ד שנטל הקב"ה משרי היה טס ופורה לפני כסאו של הקב"ה. אמר לפניו רבש"ע בשביל שאני קטנה שבאותיות הצאתני משרה הצדקת. א"ל הקב"ה לשעבר היית בשמה של נקבה. ובסופן של אותיות. עכשיו ג אני נותנך בשמו של זכר ובראשן של אותיות. שנא' (משלי יג) ויקרא משה להושע בן נון יהושע. א"ר מנא לשעבר היתה שרה לעצמה ד עכשיו תהא היא שרה לכל באי העולם: (ב) וברכתי אותה וגם נתתי ממנה לך בן וברכתיה. ר' יהודה ור' נחמיה. ה ר"י אומר וברכתי אותה ליתן לה בן. וברכתיה לברכת החלב. א"ל ר' נחמיה וכי כבר נתבשרה בחלב והלא עדיין לא נתעברה אלא מלמד שהחזירה הקב"ה ליטי נערותה. ר' אבהו בשם ר"י בר' תנינא נותן אני יראתה על כל א"ה דלא יהון מנין לה ומחזיר דא עכרתא. ר' יוחנן בשם ר"ל עיקר מסורן לא הוה לה ולא לה חקב"ה עיקר מטורן היה שמו. מלכי עמים ממנו דם בריית. ועל מה נהלקו על מי שנולד מהול וכשהל יום שמיני שלו להיות בשבת. שב"ש אומרים צריך להשיף ממנו דם בריית זב"ח אומרים אינו צריך. ר' יצחק בר נחמן בשם ר' הושעיא הלכה כדברי התלמיד. וערל זכר. כבר' תני אמר וכי יש ערל נקבה אלא מסקום שהוא ניכר אם זכר אם נקבה מוהלים אותו. את בריתי הפר. כג זה המשוך. תני המשוך אינו צריך ליטול ר' יהודה אומר יטול מפני שהיא ערלה כבושה. אמר לפני ר' יהודה והלא הרבה חיו ביטי בן כוזיבא לכולהון בנין חזורין ומולין תה"ד המול יטול אפילו ד' וה' פעמים. את בריתי הפר זה המשוך:

פרשה מז

(א) ויאמר אלהים שרי אשתך וגו'. מ"ט כתיב (מלכי יב) אשת חיל עטרת בעלה. א"ר אחא בעלה נתעטר בה והיא לא נתעטרה בבעלה. רבנן אמרי מרתא לבעלה. בב"ם האיש גזר ברם הבא (מלאכי ג:ה) כל אשר תאמר אליך שרה שמע בקולה. אמר ריב"ק יו"ד שנטל הקב"ה משרי נחלק חציו לשרה וחציו לאברהם. א"ר שב"י ב יו"ד שנטל הקב"ה משרי היה טס ופורה לפני כסאו של הקב"ה. אמר לפניו רבש"ע בשביל שאני קטנה שבאותיות הצאתני משרה הצדקת. א"ל הקב"ה לשעבר היית בשמה של נקבה. ובסופן של אותיות. עכשיו ג אני נותנך בשמו של זכר ובראשן של אותיות. שנא' (משלי יג) ויקרא משה להושע בן נון יהושע. א"ר מנא לשעבר היתה שרה לעצמה ד עכשיו תהא היא שרה לכל באי העולם: (ב) וברכתי אותה וגם נתתי ממנה לך בן וברכתיה. ר' יהודה ור' נחמיה. ה ר"י אומר וברכתי אותה ליתן לה בן. וברכתיה לברכת החלב. א"ל ר' נחמיה וכי כבר נתבשרה בחלב והלא עדיין לא נתעברה אלא מלמד שהחזירה הקב"ה ליטי נערותה. ר' אבהו בשם ר"י בר' תנינא נותן אני יראתה על כל א"ה דלא יהון מנין לה ומחזיר דא עכרתא. ר'

יד יוסף בב ויקר' פ' כ"ט. ונשל' פ' ז'. שבת קי"ח: כג ויצמח פ"ג: ב ס"ג פ' ו'. ויקר' פ' י"ג. במדב' פ' י"ג. מגלה פסוק ראשון. סנהדרין קי"ו: ג פעמי ש' כותב לך לך ל"ז: ד בראשית י"ג: ה ילקוט פ"ו. פסיקתא רבתי פ' ל"ג. ובקצת ילקוט פ"ו: ו נשל' פ' מ"ו. וילקוט פ"ו: ז ילקוט פ"ו: ח נדה פרק ב': ט ילקוט פ"ו: י ילקוט פ"ו. פסיקתא מדר ויהי פ' ל"ו: יא י"ם י"ל: יב ילקוט פ"ו:

מתנות כהונה

ממנו עלים שבעשים מ"ם וכשהל פ' כעומר ושהל וה"ג פלקוט: ס"ג קמי המשך גריך למזל וכן ממנו עלים שבעשים מ"ם וכשהל פ' כעומר ושהל וה"ג פלקוט: ס"ג קמי המשך גריך למזל וכן כש' ר"ש דמילה בזיזותלמי וכבל המשך פרקים ר"ש דמילה פ' מהול שנמשכה פרלתו וכשמה לת המעמרה: ס"ג רבי יהודה אומר לת יהול פ'. מפני שהיא עלה בשבה ולם יהול יעשנה כדוש שבבה ופרק ר"ש דמילה ניזותלמי ובבלי גריס לת יהול מפני שבבה היא ל' וכן מיקר: והוא הדגה פ'. הדגה מוליס היו שמבשים וכריס בקומם נכרך ביחד ובגרה יד בן כוזיבא ונלחם בהם כפרק ר' מלעזר דמילה: זה הפשר. פ' שמול כבר והוה הפר הכריס: בעלה משמעת. דריס הוה קרוי על שהיה מסתהיל בה בשן שילי משלמת ושמרתו על בעלה ושמשרתו בה מחבריס שמלמד ייפה ל בשבוך וגו' ושמעשר ממנה בכבוך ונחלה וכ"ש פ' פר' כ"ג מירש על מרי חלק החליס שמחבריס ושליס לשרה הרי שמשמעת בה וכדמפרש בה ואל: מרתא נבלתה: נותן לי כר'. סיפיה דקרא קדנים וסיפה לעיס וגו': דלא יהון כר'. גלא יהון מקשרים לוסה ויקרלו לוסה עקרה: עיקר מטורן. פ' הטרוך כל' דומי דכתיב בקרא מעמרו: ונלח פתוחי הוסה מרגום לונקלוס כגלף מזקף: מיכן דרש כר'. ממה שלמד הקב"ה מלכי עמים ממה שלמד ע"ם שרה ולכן הטרוך וחזרש הכתוב נקרל ע"ם שרה ולקמן פ' כ"ג וגו' ושרד כתיב בשם כ"ש ממין לזה כת ועיין שם בסיפ סיפה הגלס וכן ממרה לולי מבשה ממנה: ב' שמעים וגפל כר'. שין לשל פ' מ"ו: ששרה כר' דייק הכי מהלת לתבה בת ל' וגו' ושד כתיב ולה ולת כתיב יולד: אינו מזקן: וקטולו לתו מקיז לו מלהולד: אף לחת לת נלדך כר' דמ כ"ל של הבת ל' שנה ממיה קיימת וכן בניס: כל שקורין כר'. ממי וקטולה ולתם מקפחת אונוה פי' הטרוך ממוס שבשה מניס המלך: לא ממלי דומי כר'. לקיל לשון קורס רוח לת מקבל כלום ולת מכל קורס רוח לת מקבל כלום: בני נביה. בני שרה ממנו ויפמעמל לתו מעמיד בחמיה וכ"ל מפי לרטה דכי הגבירה שבכתוב שבשבה ולומר כל תלה שבתי יפחל"ה ל"ב פרשיס: עגנים כשון כלה וילך: ממות כלומר מחזיק בשה כמשה הזה: מעוברת סיפה. בפ"ק דעמ' כ"ה דניס דסל דכתיב שב שמוב מעך כעם סיה שומר בהמתי ומכאב על מלה שבשה ולומר כל מלה שבשי שלה ומשה לה חקב"ה עיקר מטורן. לא ניתנה בשבת. שב"ש אומרים צריך להשיף ממנו דם בריית זב"ח אומרים אינו צריך. ר' יצחק בר נחמן בשם ר' הושעיא הלכה כדברי התלמיד. וערל זכר. כבר' תני אמר וכי יש ערל נקבה אלא מסקום שהוא ניכר אם זכר אם נקבה מוהלים אותו. את בריתי הפר. כג זה המשוך. תני המשוך אינו צריך ליטול ר' יהודה אומר יטול מפני שהיא ערלה כבושה. אמר לפני ר' יהודה והלא הרבה חיו ביטי בן כוזיבא לכולהון בנין חזורין ומולין תה"ד המול יטול אפילו ד' וה' פעמים. את בריתי הפר זה המשוך:

פרשה מז

(א) ויאמר אלהים שרי אשתך וגו'. מ"ט כתיב (מלכי יב) אשת חיל עטרת בעלה. א"ר אחא בעלה נתעטר בה והיא לא נתעטרה בבעלה. רבנן אמרי מרתא לבעלה. בב"ם האיש גזר ברם הבא (מלאכי ג:ה) כל אשר תאמר אליך שרה שמע בקולה. אמר ריב"ק יו"ד שנטל הקב"ה משרי נחלק חציו לשרה וחציו לאברהם. א"ר שב"י ב יו"ד שנטל הקב"ה משרי היה טס ופורה לפני כסאו של הקב"ה. אמר לפניו רבש"ע בשביל שאני קטנה שבאותיות הצאתני משרה הצדקת. א"ל הקב"ה לשעבר היית בשמה של נקבה. ובסופן של אותיות. עכשיו ג אני נותנך בשמו של זכר ובראשן של אותיות. שנא' (משלי יג) ויקרא משה להושע בן נון יהושע. א"ר מנא לשעבר היתה שרה לעצמה ד עכשיו תהא היא שרה לכל באי העולם: (ב) וברכתי אותה וגם נתתי ממנה לך בן וברכתיה. ר' יהודה ור' נחמיה. ה ר"י אומר וברכתי אותה ליתן לה בן. וברכתיה לברכת החלב. א"ל ר' נחמיה וכי כבר נתבשרה בחלב והלא עדיין לא נתעברה אלא מלמד שהחזירה הקב"ה ליטי נערותה. ר' אבהו בשם ר"י בר' תנינא נותן אני יראתה על כל א"ה דלא יהון מנין לה ומחזיר דא עכרתא. ר'

ענף יוסף

פרשה מז (ב) (מ"ג ר"ג וכי כבר כו') מימה מה קושיא דלמה לת יכתב כשפיר מן סמלב מיכה מחר כמיבור. ויש לומר שקשה לת כיון שמלינו בשם מלב"ם דיכר פ' שוב פשפים שם לחבריס. נמה לת לקדיס שכבושה קרס ומה. פ"ל לשחר מלב"ם פשוב לפשפים: פשפר

עץ יוסף

ריש"י סיה מיפי רשב"ג מבו על רבי. ובשב"ל סיה חבר רבי. ומ"ל לך יכול ליהיות ר"ש בר אל ריש"י מלמיד רשב"ג: ובשהל יום שמיני כו'. ובשהלה לענין חילול שבת לב"ש היב לחלל. ולב"ה מסור נחלל: ערל נקבה פירשתי בסימן ד': ימול מהול עלה בשבת. פי' מהמלה מזמן שנעשה בחתולה וכבוש הסבע ושכוה היל לנועל שיים וכן הוא פירוש המשנה לת יכול שלא יבא לידי סכנה. פרש"י בפ' העגל שמשכוס עכרים בשבת וגבורה יד בן כוזיבא ונלחם על ישראל ב' שים ומחקה וחזרו ומעלו בלא ניזוקו כמלה: אפילו ד' וה' שעות. פי' לבולם היו להם ניים לפ"ם מחזרו ומעלו בלא ניזוקו כמלה: אפילו ד' וה' שעות.

כשמיר מיין שמעכיכין לת המילה מחוך עליהם לבולם כדלמת בפ"ג דשבת:

פרשה מז

(א) כתיב הכא היל כר'. מיהו הל דכתיב הכל מצוה הל דמסיק ס"ב יהמסב ב"ק יו"ד שנטל הקב"ה ממנה נחלק חציה לשרה וחציה לאברהם. בעלה מחעמר בה. לפי שגדלה מעלתה ממעלת מבריהם בניס"ק: מרתה לבעלה פלה גם כדבר שגנד רלוי שבאבות ממעלת נשים מרפה לעשות כדבריה. והיינו נמי לפי שהיה פחל לם נרס"ק: נחלק חציו כר' כן הוא מפורש לוה ס' שפם להללות לזכו וכמ"ם מאחר על פסוק הל לכם אע (מלכי) : היה טס ופורה להמרעש על מה שהוליחו מפס הלדקה. כי המלוחות הקבועים בשם כלדיק הס מחעלים ס"ל כאדון המעשה על הלדיק (מלכי) : שאני קטנה שבאותיות ואין זה כבודה של שרה. לף מעלין בקודש ואין מורידין. והשיב לה שכן יעשה שיעלה לה זכר גדול שם של שרה: היתה שרה לעלמה. כן הוא בילה"ש. וכלי כמו לברים מבריהם בחחלה לב לחדם כר'. כ"ה בשרה בחשם בעבלה: (ב) וברכתי אותה כ' וברכתיה וסוכר כ"ל בעבלה בשני מיני ברכות כלאחון של ברכת הבן. וה"ק וברכתי לוחה בבן ממך שהוא קשה מלדה ומלוך. וברכתיה לחר שהלך בחלב שהיה כמו בריכה של חלב. כלאי לקמן פ' כ"ג (מלכי"ק) : ליטי נערותה חכו מעמן הטיבור שבחחלה שיהה לה עדנה בעלה. ואחר שנחעברה ילדה בן ולקרה שמו יצחק. ילוף לה מס"ד ושיהה לעיס. לעמת שברכתה יהיה משוכסס גם לעיס ולל יבקשקו לומר בלקתו לפטוף מן השוק. ויהיה זה מהמת מונל: ולא יהיו מונין לה. פי' בלא יהיו מקובלין לוסה עיקר מטורן כחס בל"ל מסרין. ואחר שהחזירה הקב"ה ונחעברה ילדה שהחלה ברכה בחוכם ולא ברכה לחר שהיה לה ברכה לילד: עיקר מטורן לת היה לה. ומקל מוסיף מרי מקרא לח לה ולד אפי' בים ולד לת היה לה (יפ"ם): ורפ"ה לה ר"ל ונלף לה פי' ומקק לה: מבאן דרש מבריהם יהיה לך לפי שהיא מאה לוסה לך (כהל"ת): (ג) ב' פעמים כר' לשל בשרה פ"ו סימן ר' ס"ם: (ד) למה ששרה כר' פי' שלין פלא כ"ל מה שיולד זקן ק' שנה רק מה שיולד זקן מלפה זקנה (ושי כמבן). ומחר ר"ש שלף כאה לת יבין (פי' לת לפחפק) מפני שבחלם לת הזקינה ויהיה לה מדמה. וה"ל של הבת הפעים היל פעמיה קיימת: אינון היל זקנה כר'. כל שמוזרים לה לחימת פלוניה היינו בנס לחריס בנה בניה קורין לוסה לימת לרוב בעיניה ולוסה מקפדת: (ה) לאורהבו של מלך כר'. מבית מבל תוחבי ממלך וכן מדם כוחבו. שבחלך היה מעלה ע' חוחבי (פי' מגה בקנבה די מהפארו) ומ"ל

הקב"ה באו מה"ש לדבר עמו. אמר להן נפטר מן השכינה שהיא גדולה מכם תחלה. אח"כ אני מדבר עמכם. כיון שדבר עם הקב"ה כל צרכו אמר לפניו רבון העולמים צריך אני לדבר. א"ל הפטר בשלום הה"ד (בראשית יז) ויעל אלהים מעל אברהם. יג אמר ר"ל האבות הן הן המרכבה שנא' ויעל אלהים מעל אברהם. ויעל מעליו אלהים. (בראשית כח) והנה ה' נצב עליו: (ט) ויקח אברהם את ישמעאל בנו ואת כל ילידי ביתו. א"ר אייבו יד בשעה שמל אברהם אותן ילידי ביתו העמידן גבעה ערלות וזרחה עליהם חמה והתליעו. ועלה ריחן לפני הקב"ה כקטורת סמים וכעולה שהיא כליל לאישים. אמר הקב"ה בשעה שיהיו בניו של זה באים לידי עבירות ולידי מעשים רעים אני נזכר להם הריח הזה ומתמלא עליהם רחמים ומרחם עליהם: (י) ואברהם בן תשעים ותשע וגו'. טו הכא את אמר בשר ערלתו ולהלן את אמר את בשר ערלתו. אלא אברהם על ידי שנתמעך ע"י אשה כתיב בשר ערלתו. ישמעאל שלא נתמעך ע"י אשה כתיב את בשר ערלתו: (יא) בעצם היום הזה מול אברהם. טז א"ר ברכיה (ישעיה מח) לא מראש בסתר דברתי אלא אמר הקב"ה אילו מל אברהם בלילה היו כל בני דורו אומרים בכך וכך אילו היינו רואים אותו לא היינו מניחים אותו לימול. אלא בעצם היום הזה דרגש ליה ימלל. נמול אברהם א"ר אבא כ"כ הרגיש ונצטער כדי שיכפול לו הקב"ה שכרו. א"ר לוי מל אברהם אכ"כ אלא נמול יז בדק את עצמו ומצא עצמו מהול. א"ר ברכיה בההיא ענתא אקיל ר' אבא כ"כ לר' לוי א"ל שקרנא כזבנא את. אלא הרגיש ונצטער כדי שיכפול הקב"ה שכרו: (יב) וכל אנשי ביתו יליד בית ומקנת כסף. יח תניא הולכים ליריד של עכו"ם בחולו של מועד ליקח מהם בתים שדות וכרמים ועבדים ושפחות. ר' אמי בשם ר"ל אמר לא סוף דבר עבדים מהולים הן לו אלא אפילו ערלים מפני שהוא מכניסן תחת כנפי השכינה. ריב"ל בעא קומיה דר"ל א"ל יט מהו ליקח עבדים ערלים מן העכו"ם. א"ל אימתי את שואלני בי"ט. תני אפילו בשבת. וכן הקונה חצר בא"י א"ל הרי למחר בכך וכך משום דחביבה א"י יש לו רשות לומר כך. כ תני חזקיה עד רדתה אפילו בשבת שכן מצינו שלא נכבשה יריחו אלא בשבת. שלשה ירידים הם. יריד עזה יריד עכו יריד בטנן. ואין לך מחוור מכולם אלא יריד בטנן: (יג) אמר אברהם עד שלא מלתי היו העוברים והשבים באים אצלי. כא תאמר משמלתי אינן באים אצל. א"ל הקב"ה עד שלא מלת היו ב"א ערלים באים אצלך. עכשיו אני בכבודי בא ונגלה עליך. הה"ד וירא אליו ה' באלוני ממרא:

סדר וירא

פרשה מח א **וירא** אליו ה' באלוני ממרא והוא יושב פתח האהל. כתיב (תהלים יח) ותתן לי מגן ישעך וימינך תסעדני וענותך תרבני. א ותתן לי מגן ישעך זה אברהם. וימינך תסעדני בכבשן האש ברעבון ובמלכים. וענותך תרבני מה ענוה הרבה הקב"ה לאברהם שהיה יושב והשכינה עומדת. הה"ד וירא אליו ה' וגו': (ב) ב ואחר עורי נקפו זאת ומבשרי אחזה אלוה (איוב יט). אמר אברהם אחר שמלתי עצמי הרבה גרים באו להדבק בזאת הברית. ומבשרי אחזה אלוה. אילולא שעשיתי כן מהיכן היה הקב"ה נגלה עלי וירא אליו ה': (ג) רב איסי פתח (שם לא) אם אמאס משפט עבדי ואמתי בריבם עמדי ומה אעשה כי יקום אל וכי יפקוד מה אשיבנו. אתתיה דר' יוסי הות מכתשא עם אמתיה. אכחשה קדמה. א"ל מפני מה אתה מכחישני לפני שפחתי. א"ל לא כך אמר איוב (שם) אם אמאס משפט עבדי וגו'. ד"א אם אמאס משפט זה אברהם ויקח אברהם את ישמעאל בנו וגו'. אמר אילולא שעשיתי כן מהיכן היה הקב"ה נגלה עלי וירא אליו ה' באלוני ממרא והוא יושב: (ד) ר' יצחק פתח (שמות כ) מזבח אדמה תעשה לי וגו'. ג א"ר יצחק מה

אם

יד יוסף יג לקמן ס' פ"ב. אסר סדר וישלח קע"ו. חוסר סדר פנחס דף רנ"ב ילקוט ס"ז: יד חוים פסוק עד שיטות. ילקוט ס"ז: טו ילקוט ס"ז: טז ילקוט ס"ז. וילקוט ישעיה רמז שכ"ס: יז תנחומא ס"ז: יח עכו"ם י"ג. ילקוט ס"ז: יט ירוש' פ"ק דשבת ופ"ק דעכו"ם: כ שבת י"ט. במד"ר פ' י"ד סי' כ' וש"נ: כא ילקוט ס"ז. ולקמן פ' מ"ט סי' ע': **פמ"ח** א מדרש תהלים י"ח. ילקוט שמואל כ"ב. אגדת בראשית פרק י"ט. תנחומא ס"ז: ב ילקוט איוב. וילקוט ס"ז: ג תנחומא ס"ז:

ענף יוסף

(ח) [הפטר בשלום] קשה דבשלהי ברכות אמר הנפטר מחבירו אל יאמר לו לך בשלום אלא לך לשלום. ויש לומר דחולק יש בין לשון פטירה להליכה. דפטירה היא כהוס ודייך בו בשלום. והליכה של עתיד ומוסל בו לשלום שימצא שלום בהליכתו (יפ"ת):

מתנות כהונה

חדשים ע"כ וה"ג דייק מדכתיב בשנה האחרת אלא מלינו שתלד למועד הסמוך ליום הבשורה שנאמר למועד אשוב אליך ונמר ויהי בשנה האחרת אלא מתשרי ולניסן והשנה היתה מעוברת: ה"ג נפטר אני מן וגו': ה"ג צריך אני לדבר למלאכים: א"ל הפטר בשלום הה"ד ויעל אלהים כו' ופי' הכתוב כאשר כלה אברהם לדבר עם הש"י ויעל וגו' ומדכתיב אתו דייק אתו כלה לדבר אבל עם המלאכים לא דבר עדיין ודכתיב מעל אברהם דייק שנפטר ממנו ברשותו: **העמידן** כו'. ר"ל הערלות: ולהלן בסמוך אצל ישמעאל: **את** בשר ערלתו. את לרבות אחא עור הפריעה ואברהם שכבר נתמעך מפני דרך ארץ לא הוצרך לזה כך פירש"י סוף סדר זה: **דרגש** ליה. מי שכועס ליה ומרגיש לער בעלמו ידבר ויעכב וע"ל בפ' ל"ב: **הרגיש** ונצטער · מדכתיב נימול בל' נפעל משמע שנצטער מחמת המילה ורבי לוי דרש נימול מעלמו: **בההוא** עיתה כו'. באותו עת וזמן קלל אלול ר' אבא לר' לוי וא"ל שקרן וכזבן כו': **ותני** הולכים כו': ה"ג בילקוט: **לא** סוף דבר עבדים מהולים הוא לוקח אלא וכו': **הרי** למחר כו'. למחר אקנה לך כך וכך ובירושלמי איתא שמראה לו כיסים של דינרין כדי שיראה לו על מה לסמוך: **עד** רדתה. בפרשת שופטים ובנית מצור על העיר אשר היא עושה מלחמה עד רדתה: **אפי'** בשבת. יכול לעשות עמה מלחמה כדי לכבשה משום ישוב ארץ ישראל: **שלא** נכבשה יריחו כו'. בירושלמי יליף ליה מדכתיב וביום השביעי תסובו את העיר ז' פעמים ודייק ה"א של השביעי הידוע והוא שבת. **שלשה** ירידים כו' בירושלמי דפ"ק דמסכת ע"א לענין שאסור לישראל לילך ליריד של כותים ביום ע"א שלהם גרס התם א"ל ר' יוסי ב"ר בון ב"ר חנא בש"ר יוחנן לא אסרו אלא כגון יריד של בוטנה ותני ג' ירידים הם יריד עזה יריד עכו יריד של בוטנה והמחוור שבכולם יריד בוטנה עכ"ל: **הוות** מכתשא כו'. מריבה ומתקוטטת: **אכחשה** היה מוכיח אותה ומכחישה לאמר שהדין עם האמה: **מפני** מה כו'. מפני כבודה לא היה לו להוכיח ולהכחישה בפניה: **זה** אברהם. שלא מאס לימול ישמעאל בן האמה ויליד ביתו בני השפחות ומקנת כספו העבדים כדי להוציא לאור משפטיהם ולהכניסם תחת כנפי השכינה: **מזבח** אדמה וגו' אבא אליך וברכתיך

הטו

עץ יוסף

היה מדבר עם אברהם וביקש לפרוש ממנו נטל רשות מאברהם שנאמר וילך ה' כאשר כלה לדבר עכ"ל. ואפשר שכוונת המדרש שהביא זה על פ' ויכל לדבר אתו. שמפרש שויכל לדבר אתו היינו דבר ההפטר ואח"כ ויעל אלהים מעל אברהם. ומ"מ מזה ראיה שאף הגדול צריך ליטול רשות מהקטן: **הה"ד ויעל** אלהים מעל אברהם. כלה דהני תיבות הה"ד מיותרים: **האבות הן** הן המרכבה. פרוש בזה שאין שום אמצעי בין המקום ב"ה ובין האבות כי המה מחזיקים הכסא כביכול ויהיה מתוכם לפניו ממחילת מה"מ (כלי יקר): (ט) **העמידן גבעה** כו' והיינו דכתיב אלך לי אל הר המור ואל גבעת הלבונה וגו' וכדמפרש בחזית. ולשון האגדה כאן קיצר: **ועלה ריחן** לפני הקב"ה כו' שזה היה כריח ניחוח למה ששפכו דמם ונתנו בשרם להיות רימה ותולעה בחייהם. ואין קרבן גדול מזה (יפ"ת): (י) **אברהם** ע"י שנתמעך. ח"ל רש"י בהרתם באברהם לא נאמר את לפי שלא היה חסר אלא חיתוך בשר כו' אבל ישמעאל שהיה ילד הוזקק לחתוך ולפרוע לכך נאמר בו את עכ"ל הרי דאברהם נצטווה על הפריעה. ואל המדרש הזה כוונו התוס' ביבמות דף ע"א ע"ב ד"ה לא במה שכתבו ומ"מ אברהם פרע מילתו פירוש שמל את ישמעאל: (יא) **לא** מראש בסתר דברתי. מעת שהתחלתי לעשות אתכם לעם היינו מאברהם שצויתיו למול. ההתחלה זאת לא היה בסתר אלא בעצם היום הזה. או מראש הוא אברהם כמ"ש בפי"ד פסוק אתי מלבנון מראש אמנה זה אברהם: **לא היינו מניחים** מפני שעל ידי זו המצוה מבדיל עצמו להיות לעם מיוחד או נמי לפי שהביא בעצמו ובכל אנשיו (יפ"ת): **בעצם היום הזה** שהיה בעצומו של יום. דאע"פ דמילה כשרה מהגן החמה ואברהם היה מן הזריזין למצות. מ"מ כאן המתין אברהם עד עצומו של יום כמו אחר ג' שעות ביום בשעה שהכל נעורים כדי לפרסם הדבר (מה"ק): **דרגש** ליה ימלל. שיחרה לו ידבר כנגדו וימחה: **הרגיש** ונצטער מדכתיב נימול בלשון נפעל משמע שנצטער מחמת המילה (רת"כ): **נימול** בדק עצמו כו'. דרש נימול מעצמו ביום ההוא על ידי נס כדי שלא יצטער: **בההיא** ענתא אקיל כו'. באותו עת וזמן זלזל רבי אבא לרבי לוי שקרן וכזבן אתה. משום דוחהו את ברייתא שאמור משמע שימול עצמו ועוד שלא היה נאות לשיפסיד שכר המצוה משום צער (יפ"ת): **בההיא ענתה** כו' מפני שבשאר מקומות ראינו תמיד שהיה מחבבו ונשקו על ראשו כדאיתא בירוש'. לכן פירש פרק בההיא ענהה כו' (כד"ל): (יב) **ההולכים** ליריד כו' בחולו של מועד. כתב היפ"ת ל"נ בחולו של מועד. משום דאה דעכו"ם מיתניא בתוספתא: **עבדים** מהולים הם לו. כשיש להם עבדים מהולים למכור שקנאן מישראל. או שסבתן. אלא אפי' עבדים שאינם מהולים מפני שהוא מכניסן תחת כנפי כלו' כשלוקחן מוטל עליו למולן ומילה בזה הוא מכניסן תכה"ש. וכן הקונה חצר בא"י היכא מצות ישוב א"י. ולוידי דקאמר שיש מצוה בקניית עבדים שאינם גזורים. מייתי נמי הא הכא (יפ"ת) ועיין בירוש' ששם הגירסא נשתנה: **למחר** בכך וכך. שלא יגמור המקח בפיו אלא אומר למחר אקנה בכך וכך והנכרי יבין ויגמור לו המקח. והכי איתא בירושלמי כילד הוא עשה מראה לו כיסן של דינרין והוא חותם שטרי המקח לפני ערכותיהם: **עד רדתה** בסדר שופטים כתיב ובנית מצור על העיר אשר היא עשה עמך מלחמה עד רדתה: **אפי' בשבת** יכול לעשות עמה מלחמה כדי לכבשה משום ישוב א"י: **שלא** נכבשה יריחו כו' בירוש' יליף לה מוביום השביעי תסובו את העיר ז' פעמים ודיק ה"א של השביעי הידוע והוא שבת: **ג' ירידים הם** שהיה בימיהם דהא' בהו לאה דעכו"ם: (יג) **אמר אברהם** דרש וירא אליו מפני שלא היו עוברים ושבים באין אצלו. ובס' השעלים אמרו שבא לבקרו בחליו ממילתו (יפ"ת): **אינן** באין אצלי. הענין כי עולם חסד יבנה. ולכן נתקיימו כולם ע"י אברהם שהחזיק בעמוד החסד בהכנסת אורחים. ולכן עכשיו פחד שמא לא יתקיים העולם כאשר יתרחקו ממנו האורחים לסבת המילה. ועז"א עכשיו אני בכבודי נגלה עליך. כלומר עכשיו אני מתגלה עליך להיות לי למרכבה. ובהיות השכינה בתחתונים ממילא יתקיים העולם כי נאור פני מלך חיים (מפרשים):

סדר וירא

פרשה מח (א) מגן ישעך זה אברהם. כד"א אנכי מגן לך. וכן אי' באגדת בראשית פ' י"ט דלמיה לאברהם שסיבה דוד גם על מה שהיה לאבותיו. או שגם בדוד היו הענינים האלו והיה האב סימן לו (יפ"ת): **בכבשן האש** ברעבון ובמלכים. אמר ימינך תסעדני בכבשן האש כדאי' בפדר"א פ' כ"ו פשט הקב"ה יד ימינו והצילו מכבשן האש. ומשום דסעד משמע כנגד אחרים לכן מפרש בכבשן שסעדו נגד נמרוד ושלא יוזק מהאש שהשליכו נמרוד כדאי' לעיל פ' ל"ח. וקאמר נמי רעבון דלחם לבב אנוש יסעד. והיינו מה שירד אברהם מצרימה ונתנו ה' לחן בעיני פרעה ולהחיותו ברעב. וקאמר במלכים מדכתיב וימינך תסעדני. והיינו שעמד כנגד ד' מלכים במתי מעט: **מה ענוה הרבה** פי' היכן נהג ה' עם אברהם במדת ענוה רבה שפי' וענותך תרבני הרבית מדת ענותך עמי: **שהיה יושב** והודה לה' שמלבד הטיבו עם אברהם בתועלות הנזכר. הטיב עמו במדת הכבוד והמעלה שכיבדו: **הה"ד וירא אליו** וסיפיה דקרא והוא יושב ודרשינן לקמן ישב כתיב בקש לעמוד כו': (ב) **ואחר עורי** אחר שחתך עור המילה. נקפו ונקוו עליו ונתכנסו רבים להדבק בזאת אות הברית. ומפרש נקפו לשון היקף כמו מן המוקף. או פירוש נקפו כמו נקוו בחילוף בומ"ף כי רבים נימולו אתו כראותם אותו נימול וע"י כן זכיתי לגלוי השכינה. וזהו ומבשרי אחזה אלוה. כלו' מפני שנזרתי בשרי (יפ"ת): **מהיכן היה** הקב"ה נגלה עליו. שבזכות הברית שבבשרו נגלית שכינה עליו. ועיין לעיל פ' מ"ו סי' י"ג בשם התוספות: (ג) **הוות מכתשא** היתה מריבה עם שפחתה: **אכחשה** היה מוכיח אותה ומכחישה לאמר שהדין עם האמה. **מפני מה** כו'. מפני כבודה לא היה לו להוכיחה ולהכחישה בפניה: **לא כך** אמר איוב. שמ"ש בריבם עמדי. היינו אשתו ע"ש הכתוב האשה אשר נתת עמדי. ור"ל לא כך אמר איוב כו' בריבם עם אשתי. שעם היותה אמה משועבדת לרצון גבירה. מ"מ אין למאוס משפטה יותר מהגבירה: **זה אברהם** שענין זה נתקיים גם באברהם שלא מאס במשפט עבדיו דהיינו מילה דאיקרי משפט כדלקמן ויק"ר פ' כ"ו והענין שאברהם היה זריז ומהיר יותר בתיקון מצות מילת עבדיו שהוא מל כולם בעצם היום הזה. אע"פ שעדיין היה חולה מכאב מילתו והיה לו הדבר לעמל ולטורח: **אילולא שעשיתי** כן אלא הייתי מעכב מילת עבדי לאיזה ימים עד שבאתי לבריאותי לא היתה קדושת השכינה מתגלה עלי אלא במקום שאתבודד בו אני לבדי בבדה. אבל עכשיו שנימולו כולם נגלה עלי הקב"ה באלוני ממרא שהוא אהלי ותגרי (מה"ק): (ד) **מזבח אדמה** וגו' אבא אליך וברכתיך: **הריני נגלה** עליו ומברכו. ולזה סמכה כלפטו

של

אם זה שבנה מזבח לשמי הריני נגלה עליו ומברכו אברהם שמל עצמו לשמי יושבין לכבודי ואני על נבן שנא' (ישעיה סה) אלהיהם נצב בעדת אל . א"ר תני בשם ר' יצחק עומד אכ"כ אלא נצב אמיתם . כמה התיצא ונצבת על הצור . כתיב (ישעיה סה) והיה מרם יקראו ואני אענה ר' שמואל ב"ר חייא ור' יודן בשם ר' תנינא על כל שבה ושבה שישראל משבחין להקב"ה משירה שכינתו עליהם . מה טעם (ישעיה נב) ואתה קדוש יושב תהלות ישראל : (ז) פתח האהל . פתח טוב פתחת לעוברים ולשבים . פתח טוב פתחת לגרים . שאילולא את לא בראתי שמים וארץ שנא' (ישעיה מ) ויוסתחם כאהל לשבת . שאילולא את לא בראתי נלנל חמה שנא' (קהלת יא) לשבש שם אהל בהם . שאילולא את לא בראתי את היורה שנא' (איוב כה) הן עד ירח ולא יאהיל . א"ר לוי לע"ל אברהם יושב על פתח ניהנם ואינו מניח אדם מהול מישראל ליורד לתוכה . ואותן שחטאו יותר מדאי טהו עושה להם מעביר את הערלה מעל גבי תינוקות שמתו עד שלא מלו ונותנה עליהם ומוריד לניהנם . תה"ד (מלכים ב) שלח ידיו בשלומיו חלל בריתו . כתום היום לכשיבא אותו היום שכתוב בו (מלאכי ג) כי הנה היום בא בוער כתנור : (ח) כחום היום . יא תני ר' ישמעאל כתים היום הרי שש שעות אמורות. הא מה אני מקיים (שמות טו) וחם השמש ונמס בר' שעות . אתה אומר ר' שעות או אינו אלא בששה שעות . כשהוא אומר בחום היום הרי ו' שעות . הא חלוף כתום היום בד' שעות וחם השמש ונמס בר' שעות . אמרת היאך אתה יכול לקיים כחום היום בר' שעו' והלא בד' שעות אין חום אלא במקום שהחמה זורחת שם . שבר' שעות טולא קריר ושטשא שריב . בשש שעות טולא ושטשא שריבין כחדא . הא אין עליך לומר כלשון אחרון אלא כלשון ראשון . כחום היום בו' שעות וחם השמש ונמס בר' שעות שבמקום שהחמה זורחת בלבד שם נמס . א"ר תנחומא בשעה שאין לבריה צל תתיר . יב א"ר יוחנן ניקב נקב מניהנם והרתיה כל העולם כולו על ישבו שעה קלה . אמר הקב"ה צדיקים בצער והעולם בריוח . הדא אמרת שהחימום יפה למכה : (ט) אמר יי עד שלא מלתי היו העוברי' והשבים באים אצלי א"ל הקב"ה עד שלא מלת היו ב"א ערלים באים אצלך . עכשיו אני ובני

יד יוסף ר ילקוט פ"ו : ח ילקוט יחשיב רמז ש"ד : ו פסוס כ"ד . ילקוט יחשיב רמז ש"ד . כמד"ר פ' י"ח . וילקוט כ"ו . ופס"ר רנה פסוק חמשה דודי . ומנחומא פ"ו . פסיקתא רבתי פ' פ"ו . תנ"כ פ' י"ח . ברכות ו' : ז פסיקתא פסחים נ' ד"ם רבתי : ח ילקוט כ"ו : ו פ"ב פ' י"ח . מנחומא פקודי ע' ע"ב . ילקוט תהלים רמז תכ"ג . ופס"ר רנה פסוק חמשה דודי . ומנחומא פ"ו . פ' כשנתן נתכ"ם פ' פועה פ"ח פ' י"ד : יא ברכות כ"ו . ירמיה פרק פפלים כמחר . ילקוט ס"ו . יונתן פסוק ומם כשמם : יב פדר"א פ' כ"ג : יג לשל פ' מ"ו סימן י"ג . וילקוט פ"ו :

מתנות כהונה

ושור ואיל וגו' . כיס פרקא שמיני וכפוף כחיב וילמ וינכרו לחם הפנים וילמ כפוף פ' אל הפנים כדי שהכהנים הקב"ה של הכרכה : זה עקה כו' . וכן כתיב בריבות שמש למוקים מכבר עשיתי דש קרוביס נגודיכי ואח"כ כתיב פחדו בציון חטאים רעדה חנפים : ארכיליסטים פ' מוקדי שלם שיפה דכתי קרא מי יגור לנו מוקדי שלם ? מישרים מהכתי . מדכר בתלות שעלם כמו שפי' רבי : אתה ס' כו' יד"ת הלחם מורה על המקדש שיהיו נגיו והוא יעמוד : אמיתים פ' העמוד מוכן ומזומן שם פרס טוחם וכן פיכם' : שלח ידיו בשלומיו . קרי ביה בשלמיו שהם כהניו לשעלם להשרש מכן נוב שנוסיפן שלם שם יהו ומחלל בניו שלחם מלחם שמה

יזהר

ושור ואיל וגו' . כיס פרקא שמיני וכפוף כחיב וילמ וינכרו לחם הפנים וילמ כפוף פ' אל הפנים כדי שהכהנים הקב"ה של הכרכה : זה עקה כו' . וכן כתיב בריבות שמש למוקים מכבר עשיתי דש קרוביס נגודיכי ואח"כ כתיב פחדו בציון חטאים רעדה חנפים : ארכיליסטים פ' מוקדי שלם שיפה דכתי קרא מי יגור לנו מוקדי שלם ? מישרים מהכתי . מדכר בתלות שעלם כמו שפי' רבי : אתה ס' כו' יד"ת הלחם מורה על המקדש שיהיו נגיו והוא יעמוד : אמיתים פ' העמוד מוכן ומזומן שם פרס טוחם וכן פיכם' : שלח ידיו בשלומיו . קרי ביה בשלמיו שהם כהניו לשעלם להשרש מכן נוב שנוסיפן שלם שם יהו ומחלל בניו שלחם מלחם שמה

מתנות כהונה

ממכסה עליהם מלוה ושיין עוד טוף פ' לית : כחום היום . ממעמ מיום חם לפי' במקום שאין החמה זורחת וחכו כפשה פשים כתני היום הא מה אני מקיים וחם השמש ונמס דמשמע שלא נמס אלא בחמה זורחת שם . טולא קריר ושטשא שריב . בשש שעות טולא ושטשא שריבין כחדא . הא אין עליך לומר כלשון אחרון אלא כלשון ראשון . כחום היום בו' שעות וחם השמש ונמס בר' שעות . אמרת היאך אתה יכול לקיים כחום היום בר' שעו' והלא בד' שעות אין חום אלא במקום שהחמה זורחת שם . שבר' שעות טולא קריר ושטשא שריב . בשש שעות טולא ושטשא שריבין כחדא . הא אין עליך לומר כלשון אחרון אלא כלשון ראשון . כחום היום בו' שעות וחם השמש ונמס בר' שעות שבמקום שהחמה זורחת בלבד שם נמס . א"ר תנחומא בשעה שאין לבריה צל תתיר . יב א"ר יוחנן ניקב נקב מניהנם והרתיה כל העולם כולו על ישבו שעה קלה . אמר הקב"ה צדיקים בצער והעולם בריוח . הדא אמרת שהחימום יפה למכה : (ט) אמר יי עד שלא מלתי היו העוברי' והשבים באים אצלי א"ל הקב"ה עד שלא מלת היו ב"א ערלים באים אצלך . עכשיו אני ובני

יזהר

מז לכנסיה לקבל עליהם מלכות שמים נכן לון לקבלו ולמסבר ל"ל והן יסכנו ולמי נכנסתי שומד עליהן (כדל"ע) : אלהים נצב בעדת אל . בנסי בכוסות כדלמרי' בפ"ק דברכות מפן שהקב"ה מצי בעידה ד' מלאי מלהים אלא בעדת אל ופרפ"י בניס מוסיף : איטיטומים פי' הערוך מוכן ומזומן . לשום עיניהם מתוכנם פיהון מוכנים . כלומר פיהון כשומד כניכול מוכן לשמים בקשתם ותפלם כדרך השמד אצל הושב . ואיתא"ל ונצבת על הצור שפי' שיה משה רבינו ע"ה מוכן לקבל פני הקב"ה . אף אלהים נצב בעדת אל פירוש שמעמד מוכן לשמים בקשתם לפני שפללתן וקדמתיך והיה פרס יקראו ואני אענה (מהר"ן) : על כל שבה ושבה . דלת מיכני כשקורין ק"ש . אלא אפילו בכל שבה ושבה בעלמא מצרה שכיתתו עליהם לשמוע בקולם ולכבני בעבדה (ישעיה) : ואתה קדוש יושב ומה בתלמי יושב . אפשר לשון עכבה כמו ושבו בקנה (ישעיה) : (ז) פתח טוב פתחת . כל הני דלכתה הללו מיתולין דפתח להלל דיים לון דרמיז בהא דתלמי' ליה שפתח טוב פתחת לשובבים וכניס כו' ומלמר לן זה כמן שלאחר מקיבל תוב בניס קדם זכה לעילוי שכיה במדרגה נעוה זכוה שפתח פתח טוב לשובבים וכניס . וכן בזכות שפתח פתח טוב לנכנסין מתח בניסי הכניסה זכה נ"כ להקביל פני הכניסה (מהר"ן) : שאילולא את מילתה לתהיית ס"ו . והיכן מרמז לנשון הכתוב לומר שאילולא שם לא נתלחר שמים וחרץ הגרמיס נשון לחבל . פי לנכריים שמם ויהיה דכתיב בהו שמי לשון חבל . כי משמה ע"י שם כניס היה כדאי לשמרם לנכרי כל מלה בזכותו . ותם לון לקבל מנוה זו היה העולם תחר לתהו ובהו וכדלעיל פ' מ"ו ס' ג' (ישעיה) : ויסתחם כאהל לשבת שמזכות אברהם ובכרכם שבעלה שמים ותרץ שמם ויהיה ובזכותו שנתמים ומתקיימים : אברהם יושב על פתח ניהנם . ואיתו ואתי יושב פתח האהל כחום היום ואיתו ל"ל מחר קראתיה שלח מיקונין שוד הכפסים בניהנם כדאיתא בפ"ק דר"ה ג' כתוב ליום הדין (ישעיה) : שלח ידיו בשלומיו בתותן הלחין למצוות להכרע מהם רוב עוונותיהם . ומהלל בניהנם שיהו בניס קדוש ומה שמכסה עליהם בעולם הקדמים : כי הגה החשך יכסה ארץ וגו' . ופ"ק ביהו כל זיהם וכל שהי הכעה קם וליהם תחם היום הגה . וחבו לכחום היום : (ח) הרי ו' שעות אמורות . כלי הכת בשפה שעות אחרי : מה אני מקיים וחם השמש ונמס . דמי קרא בלישני . ע"כ הוא בחמינע שעות : או חילוף דשיתי הלבון מוכה כיסיך כחום היום בד' שעות וחם השמש ונמס בשפה שעות : אמרת היך כו' . כלי דמסכרה פני לתוקמיה כחום היום בשפה שעות שהיום מן מלפלו במקום דליכא חמה . דבחמינע שעות אין מה חלה במקום שהחמה זורחת . אבל במקים כלל קר : כחום היום בו' שעות . השפש מפוכם בגלו בפ"ם מקב נקב מניהנם והרתיה כו' דלאחר שפה שעות מתחיל להתעבר יותר אור על ניהנם כי אז מיפים גלוי ערב שהם מפוכם מוקב הדין הקשה (מהר"ן) : וחם השמש ונמס בד' שעות . ופעם קדישות הגן בד' שעות היינו לפי שד' הוא זמן שעורה לכל יהי החימום יקל לאחרים ופ"ק דשבת (מהר"ן) : ניקב נקב מניהנם וכו' . פכיום שיש למלחם היה כדאיתא בפרק הקושל ופ"ם (ירמיה) : (ט) א"ל הקב"ה עד כו' . הכוונה שהם מעלה עליו הוא ובני מחלת בת לאומות ע' שמונה על תלמו כלומר ל"ל הני עכשיו אף ובני מחלת אף מגיע מלך בשעת מלחמה . ולשמר שמשמה אז בעין שברכם שבעת (מהר"ן) ופ"ם וביפ"ם . ותן

פמליא שלי נגלים עליך. הה"ד וישא עיניו וירא והנה שלשה אנשים נצבים עליו וגו'. וירא בשכינה. וירא במלאכים. א"ר חנינא יד שמות חדשים עלו מבבל. ריש לקיש אמר אף שמות מלאכים מיכאל רפאל וגבריאל. א"ר לוי אחד נדמה לו בדמות סרקי. ואחד בדמות נווטי. ואחד בדמות ערבי. אמר אם רואה אני ששכינה ממתנת עליהם אני יודע שהן בני אדם גדולים. ואם אני רואה אותן חולקים כבוד אלו לאלו אני יודע שהן ב"א מהוגנין. וכיון שראה אותן חולקין כבוד אלו לאלו ידע שהן ב"א מהוגנין. א"ר אבהו אהל פילון של א"א מפולש היה. ר' יודן אמר כהדין דרומילוס. אמר אם אני רואה אותן שהפליגו את דרכם להתקרב דרך כאן אני יודע שהן באין אצלי. כיון שראה אותם שהפליגו מיד וירץ לקראתם מפתח האהל וישתחו ארצה. ויאמר אדני אם נא מצאתי חן. טו תני ר' חייא לגדול שבהם אמר זה מיכאל: (י) יוקח נא מעט מים. ר"א בשם ר' סימאי אמר. טז אמר הקב"ה לאברהם אתה אמרת יוקח נא מעט מים חייך שאני פורע לבניך במדבר וביישוב ולע"ל. הה"ד (במדבר כא) אז ישיר ישראל את השירה הזאת עלי באר ענו לה הרי במדבר. בארץ כנען מנין (דברים ח) ארץ נחלי מים עינות ותהומות יוצאים בבקעה ובהר. לע"ל מנין ת"ל (זכריה יד) ביום ההוא יצאו מים חיים מירושלם. אתה אמרת ורחצו רגליכם חייך שאני פורע לבניך במדבר וביישוב ולע"ל. במדבר מנין שנא' (יחזקאל טז) וארחצך במים. ביישוב מנין שנא' (ישעיה א) רחצו הזכו. לע"ל מנין שנא' (שם ד) אם רחץ ה' את צואת בנות ציון. אתה אמרת והשענו תחת העץ חייך שאני פורע לבניך כו'. (תהלים קה) פרש ענן למסך הרי במדבר. בארץ מנין (ויקרא כג) בסוכות תשבו שבעת ימים. לע"ל מנין שנא' (ישעיה ד) וסוכה תהיה לצל יומם מחורב. אתה אמרת ואקחה פת לחם חייך שאני פורע לבניך וכו'. (שמות טז) ויאמר ה' אל משה הנני ממטיר לכם לחם מן השמים הרי במדבר. בארץ מנין שנא' (דברים ח) ארץ חטה ושעורה. לע"ל מנין (תהלים עב) יהי פסת בר בארץ. כך כתיב ואל הבקר רץ אברהם חייך שאני פורע לבניך וכו'. (במדבר יא) ורוח נסע מאת ה' ויגז שלוים מן הים הרי במדבר. בארץ מנין (שם לב) ומקנה רב היה לבני ראובן. לע"ל מנין שנא' (ישעיה ז) והיה ביום ההוא יחיה איש וגו'. כך כתיב והוא עומד עליהם. חייך שאני פורע לבניך וגו'. (שמות יג) וה' הולך לפניהם יומם בעמוד ענן לנחותם הדרך הרי במדבר. בארץ מנין שנא' (תהלים פב) אלהים נצב בעדת אל. לע"ל מנין שנא' (מיכה ב) עלה הפורץ לפניהם וגו': (יא) ואקחה פת לחם וסעדו לבכם אחר תעבורו. יז א"ר יצחק בתורה ובנביאים ובכתובים מצינו דהדא פיתא מזוניתא דליבא. בתורה מניין ואקחה פת לחם וסעדו לבכם. בנביאים (שופטים יט) סעד לבך פת לחם. בכתובים (תהלים קד) ולחם לבב אנוש יסעד. א"ר אחא וסעדו לבבכם אכ"כ אלא וסעדו לבכם. יח הדא אמרת אין יצר הרע שולט במלאכים. היא דעתיה דר' חייא. דא"ר חייא שיתו לבבכם לחילה אכ"כ אלא לבכם הדא אמרת יט שאין יצ"ה שולט לע"ל: (יב) כי על כן עברתם על עבדכם. כ א"ר יהושע מיום שברא הקב"ה את עולמו הייתם מזומנים לבא אצלי. כי על כן עברתם המד"א יהי כן ה' עמכם. ויאמרו כן תעשה כאשר דברת. אמרו אנו אין לפנינו אכילה ושתיה. אבל אתה שיש לפניך אכילה ושתיה כן תעשה לעצמך כאשר דברת. יהי רצון שתזכה לעשות עוד סעודת אחרת לבר דכר דיתליד לך: (יג) וימהר אברהם האהלה אל שרה ויאמר מהרי. כא ר' אביתר אמר תשע סאין אפתה. שלש לעוגות שלש לחביץ ושלש למיני מלוטמיה. ורבנן אמרי שלש. אחד לעוגות ואחד לחביץ ואחד למלוטמיה. לושי ועשי עוגות. הדא אמרת כב פרס הפסח הוה. ר' יונה בשם ר"ח בר חנינא היא מדבר סין היא מדבר אלוש מאיזו זכות זכו ישראל שניתן להם מן

במדבר

יד יוסף יד סוף פסוק לגזור סמוך. ירוש' פ"ק דר"ה. ועיין תוס' ר"ה דף ז' ד"ה מדברי: טו מסכת דרך ארץ פ"ד. שבועות ל"ה וברש"י יומא ל"ז: טז קס"ר פסוק שלח לחמך. ובב"מ פרק השוכר. ובש"ר פ' כ"ה. במד"ר פ' י"ד. ילקוט ס"ז. תנחומא ס"ז. פסיקתא רבתי פ' י"ד. ועיין בסד"א ת"א פ' י"ב. מכילתא סדר בשלח. תוספ' סוטה פ"ד: יז שוח"ט מזמור ק"ד. ילקוט שם. וילקוט שופטים רמז ע"ס. וילקוט ס"ז: יח שבת פ"ט: יט סוכה נ"ב: כ ילקוט ס"ז: כא אבות דר"נ פ' י"ג. ילקוט ס"ז. תנחומא ס"ז: כב פסיקתא רבתי פ"ו:

ענף יוסף

פרשה מח (י) [עלי באר ענו לה הרי במדבר כו'] ואע"ג דאסי' אי לא הוי זכות אברהם בודאי יתן להם לחם ומים כי לא ימיתם ברעב מ"מ לא היה מפרנסן ע"י לחם ומים אלו שיש בהם מעלות טובות. ובארץ שנתן להם נחלי מים היינו שנתן להם יותר מדאי בשבע (ויגו בלוים) היינו איך יהיה בכר זה שהיה להם נמצא הגף שכר אברהם (יפ"ת) וי"ל דהא אמרינן ביומא פרק י"כ כתיב עליו וקרינן עליו הל"ת לצדיקים אוכלים אותו בכלוו. ורשעים דומים להם כבלוו. וזכא בצדיקים מיירי (מה"ק): (יג) [הבא מאין אפתה] פעם רבוי סלתם לג' אנשים. פירש הכל"ם שבכין להם רב לתת להם

גם

מתנות כהונה

עד שגלים באים אצלך כו': **פמליא** פי' הערוך חיל: **נצבים עליו וגו'** גרסינן והדרש וירא וירא ב' פעמים: **מיכאל כו'**. שמות אלו נזכרים בספר דניאל מיכאל שרכם והאיש גבריאל וקודם לכן לא נתפרשו דכתיב ג' אנשים ולא נתפרשו שמותם: **סרקי** פירש"י מוכר פת ועיין ריש רות: **נווטי** מנהיג הספינה: **ערבי** ישמעאל והערוך פי' סדקי נווטי שמות מקומות הן הן וכפי' הראשון מצאתי בספר קלף ישן נוטן ומהיים שכן בלשון יון קורין לרב החובל נווטן: **שראה** אותן חולקין כבוד אלו לאלו והשכינה ממתנת להם ידע שהן בני אדם וגו': ה"ג **א"ר** אבהו פילון של א"א כו' פי' הערוך מקומו כלומר אהלו: **מפולש** פירש"י פתוח משני צדדיו ולפיכך ראה וירץ וגו' והוא שאחז"ל ביתו פתוחה לרווחה היתה ואולי היה ביתו פתוחה לרווחה לד' רוחות העולם כמו שכתוב באבות דרבי נתן פ"ז שכך עשה איוב את ביתו: **דרומילוס** פי' הערוך רחבה גדולה: **לגדול שבהן כו'**. מדלא כתיב אדוני הנו"ן בפתח כדלקמן גבי לוט דהוה משמע לשון רבים אלא בקמץ בניקוד שם יחידו של עולם ש"מ דלא אמר אלא לאחד מהם לגדול שבכולם והוא מיכאל וכן משמע בפי' רש"י בפ' שבועות העדות אע"פ שבחומש לא כ' כן: **אמר הקב"ה כו'**. עיין זה במדרש קהלת בפ' שלח לחמך: **עלה הפורץ וגו'**. גרסי' סיפיה דקרא ויעבור מלכם לפניהם וה' בראשם: **לבבכם** משמע שני לבבות יצר טוב ויצר הרע לבכם משמע לב אחד: **שיתו** לבכם לחילה. קרי ביה לחולה לשון מחול ותרגו רז"ל עתיד הקב"ה לעשות מחול לצדיקים ואז אין יצר הרע שולט בעולם ועיין בויקרא רבה סוף פרשה י"א: **יהי כן ה'** וגומר. ויהיה כי על כן במיהותא פצדתי ע"כ עברתם: **יהי כן ה'**. פי' ג' אמת וכן ישה פירושו כאן: **אין לפנינו כו'**. דייק מדהוי ליה למכתב כן נעשה כאשר דברת להתעכב פה הקך וכתב כן תעשה משמע לעצמך תעשה כן: **יהי רצון כו'**. דייק הכי מכאשר דברת שהוא מיותר לומר שעוד יעשה כן לעתיד כשיולד לו בן זכר: **לחביץ** מין מאכל שפירורי להם נילוש יחד ודייק מדכתיב לשי: **מלוטמיה** גם הוא מין מאכל ודייק מדכתיב ועשו שהיה לו לומר לושי עוגות:

נקדם

עץ יוסף

לעיל פ' מ"ז וכאן בשינוי לשון וחסר. **וירא בשכינה** דוירא קמא קאי אשכינה ולאו דבק עם והנה שלשה אנשים דהא כבר כתיב וירא ב' דקאי אמלאכים ותרי למה לי (יפ"ת): **שמות חדשים** עלו מבבל. בתנ"ך נמצאו שמות ז' החדשים ניסן סיון אלול כסליו טבת שבט אדר. שהמה בספרים שאחר גלות בבל כמו אסתר זכריה נחמיה. וגם שמות שאר החמשה חדשים שלא באו בתנ"ך מבבל הביאו. כי שם נתחדשו להם שמות לחדשים. דמתחלה לא נקראו אלא חדש ראשון ושני וכיוצא. וירח האיתנים וירח זיו לאו שמות כי פירושו שנולדו בו איתני עולם וכו' כדאי' בפ"ק דר"ה (יפ"ת): **אף שמות המלאכים** לא מצאנום רק בדניאל דכתיב מיכאל וגבריאל והביא בעל המאמר זה כאן משום דק"ל למה לא זכרה התורה שמות ג' מלאכים הגדולים ההלה אלא אמר ג' אנשים סתם. ולזה אמר שאין שמות אלו לקודש אלא מבבל. דלפי האמת אין להם שמות וכדכתיב למה זה תשאל לשמי ואגב זה מייתי נמי הא דה"ר הגיגה שמות החדשים עלו מבבל (יפ"ת): **סרקי** הרהם ישמעאלים תרגם יונתן סיען דסרקאין. וכתב המוסף סרקי בלשון יוני ורומי אנשי ישמעאל. ורש"י גרס סדקי פירוש מוכר פת: **נווטי** פרש"י ספן: **אם אני רואה כו'**. תרש וירא לשון עיון כמו וגבי רחה. והיינו שעיין בשני דברים. האחד אם הם בני אדם גדולים בחכמה ומע"ש. והשני אם הם מהוגנים במוסר ואע"פ שנדמו לו כסדקי וערבי אפשר יהיו בהם גדולים ומהוגנים: **חולקים כבוד** אלו לאלו. בילקוט הגי' חולקים כבוד זה לזה: **וכיון שראה** שהשכינה ממתנת עליהם והולקים כבוד זה לזה ידע שהם בני אדם גדולים. כצ"ל (מת"כ יפ"ת) וכן הוא בילקוט. מבוס דמכהאה בתרתי ידע דאתרווייהו קאמר וירא וירא וירץ: **חולקים כבוד** אלו לאלו. כי' שהרב בה באמצע וכדתני' בפרק הממונה ג' שהיו מהלכין בדרך הרב באמצע גדול בימינו וקטן בשמאלו וכן מצינו בכלכה מה"ש שבאו אצל אברהם מיכאל באמצע וגבריאל בימינו ורפאל בשמאלו. ועל זה אמר בסמוך לגדול שבהם אמר זה מיכאל: **פילון** פי' אהל. ואפשר שבספרים היה כתיב פילון ועל הגליון כתב אחד אהל והוא פירוש על תיבת פילון. ואח"ז הכניסו המדפיסים תיבת אהל בכנים המדרש: **מפולש היה** משום דקשה ליה כתיב נצבים עליו וכתיב וירץ לקראתם ולכן אמר שהיה פילון מפולש וממילא מתחלה עברו בדרך שמנגד פתח האהל האחד והיינו נצבים עליו כלו' בסמוך לא מן הנד. אך כאשר נתרחקו קצת מהם בדרך הנוטה אל נד פתח האהל השני אז שנה אברהם מפתח אהל הראשון ורץ לקראתם מפתח האהל השני (מה"ק): **ר' יודן** אמר כהדין כו'. שהיה פילון שלו כהדין דרומילוס הוא פונדק גדול שיש לו ד' פתחים (שערים) לכל נד להיות ביתו פתוח לרווחה לכל אורח עובר לכל נד ופינה (מה"ק): **אם רואה** אותן כו'. כלומר שינסו מדרך הכבושה לרבים אל פני העבדה להתקרב אל האהל אני יודע שכוונתם לבא אצלי. ורא"י כי נרוץ לקראתם לחלוק להם כבוד. אבל אילולא זה אין נכון לעשות כן כי אפשר שהם נהולים לדרכם. ועל זה אמר וירא וירץ דכיון שראה אותם שהפליגו דרכם כו' מיד וירץ לקראתם כי אע"פ שכבר הרגיש בהם שרצונם להתארח אצלו מ"מ אפשר שעדיין מתביישין ליכנס שלא ברשות (מה"ק): **זה מיכאל** שהכיר בו שהוא הגדול בהיותו באמצע וכדלעיל. ומיכאל הוא הגדול וכדכתיב בעת ההיא יעמוד מיכאל שר הגדול: (י) **אמר** הקב"ה לאברהם כו'. מ"ש האריך בפרט כל המאורע לאשמועינן לדקה ה' שנתן שכר לאברהם כפי כל פרטי מעשיו בגמילות חסדיו לאורחים זה שלש פעמים במדבר ובארץ ולעתיד שיהא ליום השמיה. ומה שאמר שאמר הקב"ה לאברהם כלו' שנתן שכרו (יפ"ת) ובכה"ג פיר' ברית סימן הקודש: **עלי באר** ענו לה באר הפרוה שרים. ואי' בבמד"ר פרשה י"ט וכי הפירה היתה שם אלא שניתנה בזכות אבות שנקראו שרים שנא' פתח צור ויזובו מים כי זכר את דבר קדשו את אברהם עבדו הרי שהיה בזכות אברהם: **ורחצו רגליכם** שמלבד שכרו באתו מימיו לגמילות חסדים יש לו שכר על הקפידו לטהר מעבו"ם וכנגד זה יטהר ה' את ישראל מעון (יפ"ת): **פרש ענן למסך** להיות צל על ראשיהם דוגמת וישענו תחת העץ להיות להם לצל. ואע"ג דהוא ענן משמע בענן המפסיק בין ישראל למצרים. גם עליהם היה ענן דשבעה ענינים היו כמ"ש חז"ל: **בסוכות תשבו** בזכות אברהם זכו למצוה זו: **בארץ מנין** ומקנה רב. קשה היכי מייתי מזה לארץ הא מקנה זה במדבר היה. ובילקוט ישעיה מייתי מקנה רב למדבר. ובנכסים רבים השובו אל אחיכם מייתי לארץ: **כך כתיב** והוא עומד עליהם. כד' הלוקות הראשונות אמר המדרש אתה אמרת. פד' אלו סובבים למ"ש ויאמר. אבל בב' האחרונות לא הי' שם אמירת אברהם. על כן החליף המדרש הלשון לכתוב כך כתיב: **והוא עומד** עליהם לשמש אותם. כן שימש הקב"ה אותם בעמוד הענן. וכן נצב בעדת אל לשמוע תפלתם כדאי' לעיל. וכן עלה הפורץ וגו' וה' בראשם לשמרם ולהגן על כם: (יא) **דהדא** פיתא מזוניתא דליבא. שאין הלב מתחזק כי אם בפת להם. ולכן עיקר הסעודה נקרא ע"ש י להם כי הוא יסוד הכל. ולכן אמר אברהם ואקחה פת להם וסעדו לבכם אף כי הביא גם שאר מאכלים בן בקר רך וטוב והמאה וחלב. והטונה נז: להפרוש מוסר כי די לאדם להיותו כפת בהין נורך לעניים מותרים אשר אינם עקרים לכח החיות: **אין יצה"ר** שולט במלאכים. שהיו בעלי בחירה. ואע"פ שהוא הפכם לאנשים רוח ה' נוססה בו לכוין האמת בדברו (יפ"ת): (יב) **מיום** שברא כו'. ברוח ה' נוססה בו ואמר בלשון שיסבול ג"כ פירוש זה שמיום שברא כו': **מזומנים לבא אצלי** כי צדיק יסוד עולם והכל נברא בשבילו. וביחוד מלאכים אלו שבאו לבשרו ולרפאותו ולהציל בן אחיו. מתחלה נבראו בשבילו. והרמז במאמר על כן דרמיז להקב"ה בג"ש דויהי כן ה' עמכם (יפ"ת): **אנו אין לפנינו כו'**. דה"ל למימר כן נעשה. לזה דרש דה"ק בלשון רמז אנו אין לבנינו אכילה ושתיה כו': **לעשות עוד סעודה** לשמחת בן הנולד לך כאשר דברת לעשות סעודה לפנינו. ואברהם הבין טוונתם שמודים לבקשתו ויעשה סעודתו כאשר דבר שהם נמצאים לו: (יג) **תשע** סאין אפתה כו'. מפרש שהיה כאן שלשה מינים. עוגות וחביץ ומיני מלוטמיה. ושנוים זה הוא שהם פת האוכל בסעודה עם בשר ושאר מיני מאכל חה היה מן קמח ככשם פת בהוא קבר. וטוב אמר כולא לוטי על מיני חבין קדרה דהיינו קמחא ומסחא. ועשבים לא. וטוב אמר ועשי עוגות על מיני מלטומיה כלר שוגות של מיני מתיקה כדפרש"י האוכל לאחר הסעודה לקנוח ולתענוג. והם נ"כ נעשים מסולת. ומ"ד שהיה כל אחד ג' סאין ס"ל דמדסמך ג' סאין לקמח משמע קמח לבד ג' סאין. וללמוד שגם מן הסולת כן ג' סאין וכן ג' לעוגות. ורבנן ס"ל דהכל יחד הוו ג' סאין. דג' האין דדישא אכל המינים קאי (מה"ק): **פרוס הפסח היה** כרא"ם גרס ערב פסח היה. והתוספות פ"ק דר"ה גרסי פסח היה ע"ש. מיהו מדאמר לקמן פ"נ שנהפכה סדום בט"ו בניסן א"כ היתה ביאת המלאכים אל אברהם בט"ו בניסן. ופרוס לשון פרוסה ומקצת: **הוא מדבר אלוש** שבפרשת בשלח כתיב שבמדבר סין נתן להם המן. וכתיב שם ויסעו ממדבר סין ויחנו בדפקה ויסעו מדפקה ויחנו באלוש ויסעו מאלוש ויחנו ברפידים. הרי

שמאלים

במדבר. בזכותו של אברהם שאמר לושי ועשי עוגות: (יז) ואל הבקר רץ אברהם. כג א"ר לוי רץ לקדם אותה אומה שכתוב בה (הושע י) ואפרים עגלה מלומדה אהבתי לדוש. ויקח בן בקר. יכול גדול ת"ל רך אי רך יכול חסר ת"ל וטוב. ויתן אל הנער. כד זה ישמעאל בשביל לזרזו במצות: (טו) ויקח חמאה וחלב. כה א"ר חנינא המעולה א' מס' בחלב והבינוני אחד ממ' והקיבר א' מכ'. ר' יונה אמר המעולה אחד מק' בינוני אחד מס' והקיבר א' מכ'. ופת היכן היא ט אפרים מקשאה תלמידו דר"מ משום ר"מ אמר פירסה נדה ונטמאת העיסה. רבנן אמרי אפי' פת כו הביא לפניהם. מה אם דברים שלא אמר הביא לפניהם. דברים שאמר להם עאכ"ו: (טז) והוא עומד עליהם. כח הכא את אמר והוא עומד עליהם ולהלן אמר נצבים עליו. אלא עד שלא יצא ידיהם נצבים עליו כיון שיצא ידיהם והוא עומד עליהם. אימתו מוטלת עליהם. מיכאל מירתת. גבריאל מירתת. ר' תנחומא משום ר' אלעזר ור' אבון בשם ר"מ כט מתלא אמר עלת לקרתא הלך בנימוסא. למעלה שאין אכילה ושתיה עלה משה למרום ולא אכל שנא' (דברים ט) ואשב בהר ארבעים יום וארבעים לילה לחם לא אכלתי ומים לא שתיתי. אבל למטה שיש אכילה ושתיה והוא עומד עליהם תחת העץ ויאכלו. וכי אוכלין היו אלא ל נראין כאוכלין. ראשון ראשון מסתלק: (יז) ויאמרו אליו איה שרה אשתך וגו'. אל"ף יו"ד וי"ו נקוד למ"ד אינו נקוד אמר רשב"א לא בכ"מ שאתה מוצא כתב רבה על הנקודה אתה דורש את הכתב. נקודה רבה על הכתב אתה דורש את הנקודה. כאן שהנקודה רבה על הכתב אתה דורש את הנקודה. איו אברהם. א"ר עזריה כשם שאמרו איה שרה כך אמרו לשרה איו אברהם: (יח) ויאמר הנה באהל. הה"ד (שופטים ה) תבורך מנשים יעל אשת חבר הקיני מנשים באהל תבורך. לב ר"א ור' שמואל בר נחמן. ר' אלעזר אמר מנשי דור המדבר שהן יושבות באהלים שנא' (במדבר יא) איש לפתח אהלו. ולמה תבורך מהם. הן ילדו וקיימו את העולם. ומה היה מועיל להם שאילמלא היא כבר היו אבודין. ר' שמואל בר נחמן אמר לג מן האמהות. הן ילדו וכו' שאילולא היא כבר היו אבודין: (יט) ויאמר שוב אשוב אליך כעת חיה וגו' והוא אחריו. זה ישמעאל. לד והוא אחריו מפני היחוד. והוא אחריו זה המלאך שהביט לאחריו והרגיש שבאת אורח מאחריו. ואברהם ושרה זקנים. א"ר יוחנן כבר כתיב ואברהם ושרה זקנים מה ת"ל ואברהם זקן. אלא שהחזירו הקב"ה לימי נערותיו צריך לכתוב פעם שניה ואברהם זקן. ר' אמי אמר כאן זקנה שיש בה לחלוחית. ולהלן בזקנה שאין בה לחלוחית: חדל להיות לשרה אורח כנשים המד"א (דברים כג) וכי תחדל לנדור. פסק המד"א (במדבר ט) וחדל לעשות הפסח: (כ) ותצחק שרה בקרבה לאמר. לה זה אחד מן הדברים ששינו לתלמי המלך ותצחק שרה בקרוביה לאמר ואדוני זקן. אמרה האשה הזו כ"ז שהיא ילדה יש לה תכשיטים נאים. ואני אחרי בלותי היתה לי עדנה. הכשיטים. המד"א (יחזקאל טז) ואעדך עדי. האשה הזו כ"ז שהיא ילדה יש לה וסתות. ואני אחרי בלותי היתה לי עדנה. עדנין. האשה הזו כ"ז שהיא ילדה יש לה עדונין ואני אחרי בלותי היתה לי עדנה. זמני הוא. אלא ואדוני זקן. רב יהודה אמר טוחן ולא פולט. א"ר יהודה בר סימון אמר הקב"ה אתם מילדים עצמכם ומזקינים את חבירכם ואני זקנתי מלעשות נסים: (כא) ויאמר ה' אל אברהם למה זה צחקה שרה לאמר. בר קפרא אמר לו גדול השלום שאף הכתובים

יד יוסף כג ילקוט ס"ז: כד אדר"נ פ' י"ג: כה ילקוט ס"ז. תנחומא סדר"א ג' ל"ו: כו ב"מ פ"ז: כז תנחומא ס"ז סי' ד': כח ילקוט ס"ז: כט זוהר סדר תולדות דף קמ"ד. תנחומא ס"ז סי' י"א. ש"ר פ' מ"ז. ב"מ פ"ו: ל זוהר סדר תולדות דף קמ"ד. ויק"ר פ' ל"ד. זוהר וירא דף ק"ב. קה"ר פ"ג סי' י"ז: לא עיין תוס' ב"מ פ"ז ד"ה למס. ילקוט ס"ז. סוף פסוק עאלך. ולקמן פ' ע"ח. וירוש' פסחים פרק מי שהיה: לב ילקוט ס"ז: לג יבמות ס"ו. נזיר כ"ג. וילקוט שופטים רמז נ"ד: לד ילקוט ס"ז. תרגום יונתן וירוש': לה ירוש' פ"ק דמגילה. בבלי פ"ק דמגילה. וילקוט ס"ז. וילקוט תורה רמז ג': לו יבמות ס"ה. ויק"ר פ' ט'. במדב"ר פ' י"א. ירוש' פ"ק דפאה. ילקוט ס"ז. תנחומא סדר ט. ותנחומא סדר שופטים. ב"מ פ"ז. מסכת דרך ארץ פ' י"א:

מתנות כהונה

לקדם אותה אומה כו'. פירש"י להקדים להם דבר שהיו מכפרין בו זה ישמעאל ה"א הידיעה של הנער קדייק: אחד מס'. מן החלב: והקיבר פי' הערוך דבר פסולת נקרא קיבר: ופת היכן הוא. כלומר לא הוזכר שהביאתו: אפי' פת הביאה אע"פ שלא הוזכר בפסוק: עד שלא יצא ידיהם. קודם שיצא י"ח עמהם להכניסם ולהאכילם ולהשקותם. מתלא כו'. המשל אמר אם נכנסת לעיר לך כמנהג: מנשי דור המדבר. תבורך יעל יותר מהם ונשי דור המדבר לדקנ[יות] הן ועיין במדרש חזית בפסוק יפה את כתרצה: מן האמהות. שנכתב בכולן אהל. בשרה הנה באהל ברבקה האהלה שרה אמו רחל ולאה ויצא מאהל לאה ויבא באהל רחל: זה ישמעאל פרש"י היה עומד אחר המלאך מפני היחוד שלא תתיחד שרה עם המלאך וכן הוא בתרגום ירושלמי: שבאת אורח. מפרש אמה: וכי תחדל וגו' פירושו שלא ידור נדר כלל וכן פירושו כאן לא היה לה אורח כנשים משלם ואח"כ אמר או יהיה פירושו פסק אבל מקודם זה היה לה אורח כנשים כמו וחדל לעשות הפסח אין פירושו שלא עשה פסח משלם שאפילו עשה פסח כל ימיו ופסק ולא עשה פעם אחת הרי הוא בכרת: בקרוביה פירש"י בפ"ק דמגילה שאחקה וסברה דברי האחוז בתוך קרוביה אבל אברהם נחק בלבו ולפיכך הקפיד הקב"ה עליה ולא עליו: עידנין זמן ווסת פי' עדוין הכיון בלשון תרגום וכולם דייק מלשון עדנה: אלא ואדני כו'. כלומר אין כאן חסרון רק שאדני זקן: טוחן כו'. דייק מדאמרה אדוני משמע שאדנותו וגבורתו במקומו עומד נגד המעשה וא"כ מה שאמרה זקן הוא על סוף המעשה: מולידים עצמיכם. עושים עצמיכם ילדים בילקוט גרס ומזקינים את אדניכם: אני זקנתי מלעשות נסים בתמיה ודרש ואני זקנתי על

ענף יוסף

גם לידס לדרך. וכיומי דכתיב ולקחה פת לחם וסעדו לבכם אחר תעבורו כלומר שאין לכם לידס לדרך שיהיה לכם לאכול גם אחר שתעבורו מזה: (יז) [כאן שהנקודה רבה] קשה למה ליה למנקד אותיות איו. הוי סגי דנקד אלות למ"ד והוה דרשינן איו מיעוט הכתב רבה על הנקודה. עיין בנימוקי יוסף בפרק השותפים ובספר פענח רזא מה שפירשו על זה: (יח) [שאלמלא היא כבר היו אבודין] בפ"ק חלק מנשים באהל תבורך נשים באהל מאן נינהו שרה רבקה רחל ולאה אורח ארעא למימר הכי. הגא מעין קאמר. ופרש"י אורח ארעא שהאמר דבורה שעל שמשה בגובה מתרה ונכה אלא מעין ברכת שרה קאמר: אל"ר

עץ יוסף

שמאלים נסמו לרפידי'. וקודם רפידים ניתן להם המן הרי שבאלוש ניתן להם המן. ז"ל שמדבר סין סלל דפקה ואלוש וסין. ובאלוש ניתן להם המן לרמוז שירד המן בזכות מי שאמר לושי וגו'. שבזכות שאמר ולקחה פת להם אמר הקב"ה הנני ממטיר לכם לחם מן השמים כדאי' לעיל סדר ו סי' י'. ובשכר שאמר לושי ועשי עוגות וגוה לעשות לפניה' פת מחדש לכן נתן הקב"ה לבניו מן חדש בכל יום: (יד) רץ לקדם כו'. דריש שרצתו בריצתו לקדם לבניו הנקראים בקר. כלו' שזכות זה תעמוד לארצו (יפ"ת): אפרים עגלה מלומדה. ועגל הוא בן בקר כמ"ש עגל בן בקר: יכול גדול שבבקר הוזקן ומתקשה הבשר ת"ל רך אם רך יכול חסר זמן שאין בו טעם בשר גמור ת"ל וטוב שהגיע לטעמו במלואו ומוכו. ובהיותו רך בשנים ושמן הוא מן המובחר. ומ"מ משמע שהכל שהכל היה עגל אח' (יפ"ת): זה ישמעאל שנקרא הנער כמ"ש אל ירע בעיניך על הנער ועל אמתך: בשביל לזרזו במצות. כי נאמר לא יתן מצוה מידו רק לישמעאל שהיה בנו כדי לחנכו ולזרזו במצות וכדכתיב ויזהר לעשות אותו הרי שזרזו: (טו) המעולה פי' החמאה המעולה שהיא עיקר שמכונית היא מעט שאינו רק אחד מששים מן החלב: והקיבר דבר פסולת נקרא קיבר. וכלו' החמאה הגרוע: ופת היכן הוא שאברהם אמר ולקחה פת לחם ולמה לא הוזכר שהביאו: פרסה נדה שחזר להיות לה אורח כנשים כדפרש"י. ומ"ש אחר בשורת המלאך אחרי בלותי היתה לי עדנה. פירושו בניחוסא שכבר באה לה הווסת ולא יצחק המיטור מלדה רק מאברהם וכדאמ' בפרקין: ונטמאת העסה שפרה לכה אומה כמ"ש לושי. ואברהם אוכל חולין בטהרה הוה: אפילו פת הביא אע"פ שלא הוזכר בפסוק: דברים שלא אמר היינו החמאה והחלב ובן הבקר. דברים שאמר היינו מים ופת: עאכ"ו ולהכי לא איצטריך למכתבה: (טז) הבא את אמר כו'. לשון עליו ועליהם דריש. שלא אמר אכלו ואלם (יפ"ת): עד שלא יצא ידיהם. היו מסובים ממנו ואימתו מוטל עליו. שאע"פ שהסבן לאנשים הכיר במעלתם מהמתנת השכינה כדלעיל: כיון שיצא ידיהם ועסק במצות הכנסת אורחים בכל עת הכירו המלאכים מעלתו והיתה אימתו מוטלת עליהם והוא כשולט עליהם: מיכאל מירתת כו'. דמיכאל וגבריאל היו ב' מהמלאכים האלו כדלעיל (יפ"ת): ר' תנחומא כו'. איכא נמי הירך קרא דהוא עומד עליהם שגבר כחו עליהם שמינו את דרכם להיות כאוכלים לפי שהיו אצלו: עלה משה למרום ולא אכל. שעפ"י שבטבע אין האדם מתקיים בלא אכילה ושתיה זמן רב. מ"מ נתקיים משה דכך גם שנהנה מזיו השכינה אלא בלא נעשה לו נס כזה אלא למעלה כדי שלא לשנות המנהג: וכי אוכלים היו קושיה דמילתא קאמר. ולאו הכי נמי שאילו אכלו ממש יוכיח שפיר ספי שאין לשנות מהמנהג: ואשב בהר ואע"פ שלא עלה לשמים אלא להר כדאי' בפ"ק דסוכה הא אמרינן התם דהא דכתיב מאחז פני כסא היינו דאסתרעביה אשתרבב ליה כסא עד שכרה. והרי הוא כאילו עלה למרום באין שם אכילה ושתיה. ולפיכך גם הוא לא אכל כדי שלא לשנות מן המנהג. וכן להיפך מה"ש שירדו למטה אכלו כדי שלא לשנות המנהג: ראשון ראשון מסתלק מהפעולה שהמלאכים שרפוהו. ולאברהם נדמה שאכלוהו וכן אי' בזוהר סדר זו בהדיא. אבל במד"א ה"א פרשה י"א אי' בגדקתו של אותו נדיק ובשכר עורח בטרח בשבילם פתח להם הקב"ה את פיהם ואכלו עכ"ל: (יז) בכל מקום שאתה מוצא כו'. כולהו מייתי להו בבמדב"ר סוף פ"ג: כתב רבה שהאותיות הבלתי מנוקדות רבים על המנוקדים. אתה דורש את הכתב. אך כשרבו הנקודות אז מורה שעיקר התיבה כפי הניקוד: איו אברהם ואשמועינן דרך ארץ כדאי' בהשואלים למה נקד על איו שבאליו למדה תורה ד"א שישאל אדם באכסניא שלו. וכתבו התוס' דהיינו מה ששאלו לשרה איו אברהם כדאמר הכא שאע"כ עמדה בפתח האהל כמ"ש ושרה שומעת פתח האהל. ולא נגלית להם (יפ"ת): (יח) שהן יושבות באהלים. כלו' מתמת צניעות וכדכתיב בהו איש לפתח אהלו. שהאישים היו נגועים וכשמתו שנאסרו לבעליהן נעלו דלתותיהם כדלקמן בויק"ר פ"ב. ויעל אשת חבר אע"פ שמצינו בה כאילו נהגה פריצות שמסרה עצמה לדבר עבירה כדאמר בגמ' אפ"ה מנשים באהל תבורך מנשי דור המדבר. משום שכוונתה היתה לשם שמים: כבר היו אבודים על ידי סיסרא שאילו לא הומם מיד בו ביום שוב היה מתחזק כנגדם לאסוף אליו עמים רבים לנגחם במלחמה כי היה לו עם רב. וכן היה כחו רב מאד כמבואר בילקוט: מן האמהות דכתיב בהו אהל. בשרה הנה באהל. ברבקה ויביאה יצחק האהלה. בלאה ורחל ויצא מאהל לאה ויבא באהל רחל: (יט) זה ישמעאל. שהוא הנער הנזכר לעיל בפרשה: מפני היחוד שהיה רגיל תמיד לעמוד לפני פתח האהל לשמרה מפני היחוד של האנשים הבאים תוך האהל של שרה לנורך דבר מה ועשה כן במצות אברהם (מת"כ): שהביט לאחריו שהרגיש כנ"ל ור"ל מפני שהכנים שבאת אורח מאחוריו לכן נהפך להסתכל מאחריו מאין באה האורח (רש"ש): שבאת אורח מאחריו מפתח האהל של שרה. וכמ"ש לקמן פ"מ שכל זמן שהיתה שרה קיימת היה ענן קשור על פתח אהלה: כבר כתיב היינו כאן. ולמה כתוב עוד הפעם ואברהם זקן בסדר חיי שרה: שהחזירו הקב"ה לימי נערותו. לכן נריך לומר עוד הפעם ואברהם זקן: שיש בה לחלוחית פי' שמ"ש כאן אברהם ושרה זקנים הוא זקנה שיש לה עדיין לחלוחית בטבע. ומ"ש ואברהם זקן הוא זקנה שאין בה לחלוחית בטבע. אבל נתקיים באברהם עוד ינובון בשיבה דשנים ורעננים יהיו. כהרי אח"כ לקח אשה וילדה לו ששה בנים: וכי תחדל לנדור וגו'. שפירושו שלא ידור נדר כלל. וכן פירושו כאן שלא היה לה אורח כנשים משלם (מת"כ): פסק המד"א כו'. הוא כמו ד"א חדל פסק. אבל מקודם זה היה לה אורח כנשים. כמו וחדל לעשות הפסח אין פירושו שלא עשה פסח משלם שאפילו עשה פסח כל ימיו ופסק ולא עשה פעם אחת הרי הוא בכרת (מת"כ) ועיין במה"ק שגורס בהדיא בפנים המדרש ד"א פסק: (כ) ששנינו לתלמי מגילה דף ט' ע"ב: ותצחק שרה בקרוביה כדי שלא יקשו למה לא הקפיד על אברהם כשצחק כדכתיב ויפול אברהם על פניו ויצחק כמו שהקפיד על שרה. ולכן כתבו לו בקרוביה שעל שאמרה בקרוביה דרך לעג הקפיד הקב"ה: כ"ז שהיא ילדה כו'. דך נתן הפ"ם הטבע לנשים ילדות להתקשט בפני בעליהן. ואני אחרי בלותי היתה לי עדנה תכשיטין ר"ל שאני מסולקת בטבעי אל תכשיטין. דכיון דסלת מילי משתמע מעדנה ושקולים הם יצאו כולם: אחרי בלותי היתה לי עדנה עדנין. כלו' עשות הוסתות שהרי פירסה נדה כדאמרינן מקמאה דלעיל. והיא השגה שבטבע היתה לה ועל כן כרחיקה הלידה מאד מצד טבע בעלה: כ"ז שהיא ילדה יש לה עדונין. כנ"ל (ולא נרסי' עדוין. דעדויין היינו וסתות וכבר הזכרו בפירוש הב') ופי' עדונין נחלות הבשר בלשון המשנה ומפיר את השער ומעדן את הבשר כדפירש רש"י בתומה. ובפרק הפועלים שנתעדן הבשר ונתפשטו הקמטים: זמני הוא וה"ק אחרי בלותי היתה לי עדנה וממני אין מניעה מלהוליד. אחמני הוא גם עכשיו. אלא ואדוני זקן שהמניעה הוא ממנו וכו' ואדוני כו"ו ועבדיך כאו לשבור אוכל ספי' אבל עבדיך באו לשבור אוכל כדכתב הרמב"ם ז"ל: טוחן ולא פולט מגזרה תטחן לאחר אשתי. כלומר שמקק לה ואינו מוציא זרע: אמר הקב"ה כו'. ה"ג בפי' אמר הקב"ה אתם מילדים את עצמך ומזקנים את חבירך. ואני זקנתי מלעשות נסים. והיינו כמ"ש בפתוך שאמרה שרה אמרה אני הוא אלא ואדוני זקן. ועי"ז אמר הקב"ה וכי אני זקנתי מלעשות נסים בתמיה כמו שעשיתי עד עכשיו שנגע את פרעה בנגעים ונגלה בכבוד והדר בכל מקומות יתנכם (מה"ק): (כא) שאף הכתובים דלא שיבשו לאמים דשפר לשנות מפני השלום כדאי' בפרק הבא על יבמתו

הכתובים דברו בהויים כשביל להטיל שלום בין אברהם לשרה. ותצחק שרה בקרבה לאמר אחרי בלותי היתה לי עדנה ואדוני זקן. לאברהם אינו אומר כן אלא למה זה צחקה שרה לאמר האף אמנם אלד ואני זקנתי. לא דיבר הכתוב כמו שאמרה שרה ואדני זקן אלא ואני זקנתי: (כב) היפלא מה' דבר ונו' לי' ר' יודן ב"ם אמר משל לאהד שהיה בידו שתי קפליות הוליכן אצל נפה א"ל יכול אתה לתקנם לי. א"ל לבראתן כבתחלה איני יכול. לתקנם לך איני יכול. כן אכא (להחזירם) לבראתן כבתחלה איני יכול. להחזיקם ליסי נערותן איני יכול: (כ:) ותבהש שרה לאמר לא צחקתי ונו'. לחר' יהודה בר סימון אמר מעולם לא נזקק הקב"ה להשיח עם אשה אלא עם אותה הצדקת ואף היא ע"י עילה. ר' אבא ב"כ בשם ר' אידי אמר כמה כירכורים כירכר בשביל להשיח עמה ויאמר לא כי צחקת. ר' אלעזר אומר והכתיב (בראשית טז) ותקרא שם ה' הדובר אליה. ר' יהושע בשם ר' נחמיה בשם רב אידי אמר ע"י מלאך. והכתיב ויאמר ה' לה. ר' לוי אמר ע"י מלאך. ר' אלעזר בשם ר' יוסי בר זימרא אמר ע"י שם בן נח: (כד) ויקומו משם האנשים וישקיפו על פני סדום ואברהם הולך עמם לשלחם. לפ מתלא אמר אכלית. אשקית. לוית. כך ואברהם הולך עמם לשלחם:

פרשה מט

(א) וה' אמר המכסה אני מאברהם. ר' יצחק פתח (משלי י) זכר צדיק לברכה ושם רשעים ירקב. א"ר יצחק כל מי שהוא מזכיר את הצדיק ואינו מברכו עובר בעשה ס"ט זכר צדיק לברכה. וכל מי שהוא מזכיר את הרשע ואינו מקללו עובר בעשה ס"ט ושם רשעים ירקב. א"ר שמואל בר נחמן שמותן של רשעים דומים לכלי קוריים. מה כלי קוריים כל מה שאתה משתמש בהם הם עוסרים. הנתתם הם מתרפים. כך שמעת מימיך אדם קורא שם בנו. פרעה. סיסרא. סנחריב. אלא אברהם. יצחק. יעקב. ראובן. שמעון. ר' ברכיה ור' חלבו משום רשב"נ ור' יונתן ג כשהי' מניע לפסוק הזה אשר הגלה סירושלים עם הגולה ונו' הוה אמר נבוכדנצר שחיק עצמות. ולמה לא הוה אמר כן בירמיה. אלא שכל נ"נ שכתוב בירמיה חי הוה ברם הכא מת הוה. רבי כי הוה מטי להמן בפורים אמר ג ארור המן וארורים בניו לקיים מה שנא' ושם רשעים ירקב. א"ר פנחס תרבונא זכור לטוב. א"ר שמואל בר נחמן ד מצינו שהקב"ה מזכיר שמן של ישראל ומברכן שנא' (תהלים קטו) י"י זכרנו יברך. ר' הונא בשם ר' אחא אמר אין לי אלא ס' רבוא. מנין שכל א' וא'

מדאי

יד יוסף לו ילקוט ס"ו: לא נעיל ס"ץ. ופכסא מ"ם. ולקמן ס' ס"ג. ויכוח פרק לעז נלחמים. ומוס"ם מזמור ס'. ילקוט כדר לך לך ומדר ויהי: לפ ילקוט ס"ו: פמ"ט א יומא ס"ח. אג"ם פ"ם. פסיקתא רבתי פ' י"ב. ילקוט ס"ו. וילקוט מעלי דמו פתקע"ו. מוס"ם מזמור קי"ח ב תאסר רבתי אסון אבר בנעלי מירושלים. ירוס' ג' דמגילה מכסא סופרים פ' י"ד: ג מגילה ו' מס"ר פסוק והמלך קם בחצותו. מסכת סופרים פ' י"ד: ד ילקוט ס"ו. ומדרש משלי פרשה ט' י"ב: ה פסיקתא רבתי פ' לך לך. ילקוט בהעלותך רמז תקנ"ב: ז בראשית ל"ח: ח ויקרא רבה פרשה ל"ב כנסת ישראל בנביו. פנחומא פ' ויצא ופדר ויחי. זוהר ס"ו. וילקוט מעלי דמו תמ"ב. וחנחומא פ' פ' ס': י פנחומא פ"ו:

ענף יוסף

פרשה מט (א) [מ"ר יעקב כל מי כו'] ופסיפס כ"ם סרמב"ם ו"ל בפסוק פרקי שהלוי בנפש בהמתם בפעלתם כדי שיעבד מעשיהם בשביל בני אדם. ומס"ם לפני ג"כ לנכך בלדיקים ובנגוח ולקלל בהמתם בפסיקתם:

מתנות כהונה

לאמר מחם מבד זכרם ומם בשביל ירקב: **שהיה עמהם**. לומר יתמו ויאבדו מלמולתיו ובתמ' סובלים פרק י"ד נוסח ובוכד לגר בשביל שמו: **חי הוא**. וכתיב גם במדבר מלך על הקהל: **אר"ר פנחם**. רבי פנחם שמר מרבוה בו' בפוריס בשבלגיא לפסוק וילמר הרבוה: **הואיל משה באר**. דרשו חז"ל בע' לשון: ר"ע לילילו וכו'. סיכה דקרא וכריתו להודיעם די לעבד שיסה בשוד רבו ובדבריו שוד ה' ונו' וחז וכריתו להודיעם לו כל בדאיקה שלו ומלשון שיקר: **ואיני מבלה לו**. כתיב: **אוסיא פרש"י** ובערוך שדום וכלמים: **פטרוקין** פי' הערוך בפטרון בפטרונים שים ט מנחלת הטוראי: **אילו** מן פסוקין כו'. **שלו** סיסי מנקם ממש שיקון לו ס' פלטת פוטש והפוטש מפוך מדאי

עין יוסף

יכמו. נלמ שלף המוליך שיקמה: **בדויים** כמו המהם לשר כדא מלנו: **לא דיבר** הכתוב כמ"ש שרה. דומי זקנתי נא נדעני ה' שמוחת ולחדוני זקן שבדבני שרה: (כב) **משל** לאחד כו'. קפליות שבוחות (כן גרם כ"ם). ופי' קפליות פוההות לו מנעולים. ופ"ה ומעדיך) וכו' עד כך שכח לברלמן מהלכה אני יכול. להחזיקם ליסי נערותן איני יכול. וכוס הני הבכוסה. כלו' הבריאם מאין ים אני יכול. ואף כי יש מים להחזיר מכח הזקנה לכח הילדות בעכ"ם מעש כה נמלא בו. ולכך דקדק לומר הילמ מה' דבר כו' שם ס"ה הוא מורה על שהוא מהוה הדומה (מ"ה ק): (בג) **להשיח** עם אשה אלא עם אותה הצדקת ואף היא ע"י עילה בשביל לכוסיהה ולהכתיבה על דבריה כי היה עמן הברתי. אבל לא שלמה: **ברכורים** פרש"י כמה גלמולים נגעל. כרכר הוא הלא חלול שכוסיון עליו הסנב ותוגנין לוסו עם שהמי (מה"ק): ע"י **מלאך** שהכוונה עליו הקב"ה ושלום הסם הקדוש מלאך שהבהמתו ע"י שם בן נח שבאר לה בהגוסה: (כד) **אכלית** משקית לוית כי' אמר שהלכתה והשקית לו כל מיני מזונות: **ואברהם** הלך עמהם מנקי הלכך כפ"ם בשלח מגלה מרופה: **הולך עמם לשלחם** פי' לגוסם לה שיעה ממם שילמה שהוא משקה והוא מלוהו מאחריו:

פרשה מט

(א) **זכר** צדיק לברכה. דליכא למימר ד"ה שהלדיק יהבדך מן המעים ובהיכך הכתב יקולל. דא"כ למה הקדק לומר לכן זכר ושם. מלה לאחך כל הזוכר מם הלדיק לריך לברכו. ומהיכך שם הכתב לריך לקללו (יפ"ח): **דומים לכלי קוריים** מקהלמר יקרב ולא קאמר לקללה. דמיו נמי מהם. כדהמר בפרק המפוהב מלי ושם רשעים יקרב כו' דלא מסהי כשמייהו: **לכלי קוריים** פרש"י כלי עוסרים. וכמדרש קהלת מעמע שהם בגדים הטובים. ומעתיק פי' הם כלים מן עוסה עץ בכל זמן שלדם משקמים בהם הם שומדים בהקוסם. ושם מביהם הם מקרפים שהם מהייבים ומהקולין ומעלים הלוהה וכקנין. וכי הוא נ"כ המילה בשם רשעים שבהיות בני אדם מבהיחים בשמוסם לקרוסם בשיהם בהיוסם בחיים שמוסם מהקרים. אבל לאחר מוסם שהכד ולילו מהקרים לפי שאין מהקרים לפי שאין מהקרים לקרוס מהיים בשמם: **חי הוה** ואע"ג דהשקת מילה מה הוה כיון דבשבד הכהובים כי הוא לא יכון לומר שהיק מעיק בלו' יתמו ויאבדו עלמוסיו: **כי הוה** מטי להמן. ולא מפלינ בין המן לקודש שליה לאחר מליה. דיכון דלא היה מלך מוסר לקללו לף בחיוי: **וארורים בניו** כי הוה מטי בבניו נמי הוה אחר שלייהו מהורים. ובאסתר רבתי אחר נ"ב על זכר: **תרבונא** ז"ל דס"ל דאליהו הוא שנאמר להרבוה: **אלא ס' רבוא** כדהיק לת היה יכולל. ולילא למימר שאר מהיים דנפש שהיו: **ואברהם היה יהיה** ואע"ג דליכא למימר שאר מבהיהם דנפש שהיו מ"ם מדהיק בשל היו יהיה בת נדהות גם בניו להתברך ביולת בו בזכותיהם לשעון יהודים (מה"ק): (ב) **איזהו סוד פי' סיא סוד ה'** כשכר כתן שכל המלות נ"ב נקראו סוד שלא נעלו עד עתה.

מדאי אמר איני עושה דבר חוץ מדעתו . כך אדה"ר ויגרש את האדם . נח ויסגר ה' בעדו . אברהם שהיה חביב עליו יותר מדאי אמר מה אני עושה דבר חוץ מדעתו : (ו) א"ר שמואל בר נחמן יא משל למלך שהיה לו סנקתדרים אחד . ולא היה עושה דבר חוץ מדעתו . פעם אחת בקש המלך לעשות דבר חוץ מדעתו . אמר המלך כלום עשיתי אותו סנקתדרים שלי אלא שלא לעשות דבר חוץ מדעתו . א"ר יודן אמר הקב"ה הרי יש שם לוט בן אחיו ואיני מגלה לו . ורבנן אמרי כבר יב קראתי אותו אביהם שנא' (בראשית יז) כי אב המון גוים נתתיך . דנים את הבן חוץ מן האב . מ"ת גליתי לו גיהנם גליתי לו . דינה של סדום למחר ואיני מגלה לו . ר' אחא בשם רשב"נ בשם ר' נתן אמר יג אפילו הלכות עירובי חצירות היה אברהם יודע . ר' פנחס בשם ר' שמואל אמר אפילו יד שם חדש שהקב"ה עתיד לקרא לירושלים שנא' (ירמיה ג) בעת ההיא יקראו לירושלים כסא ה' היה אברהם יודע . ר' ברכיה ור' חייא ורבנן דתמן בשם ר' יהודה טו אין יום ויום שאין הקב"ה מחדש הלכה בב"ד של מעלה . מ"ט (איוב לז) שמעו שמוע ברגז קולו והגה מפיו יצא . ואין הגה אלא תורה . שנא' (יהושע א) והגית בו יומם ולילה . אפילו אותן הלכות היה אברהם יודע : (ז) ואברהם היו יהיה . ר' תנחום בשם ר' ברכיה אמר בשרו שאין טז העולם חסר משלשים צדיקים כאברהם · ר' יודן ור' אחא בשם ר' אלכסנדרי מייתי לה מהכא ואברהם היו יהיה . יו"ד עשר וה' חמש . וו"ד עשר וה' חמש . כי ידעתיו למען אשר יצוה ר' יודן בשם ר' אלכסנדרי זו הובריא . ורבנן אמרי זו ביקור חולים . ר' עזריה בשם ר' יהודה מתחלה צדקה ולבסוף משפט . הא כיצד אברהם היה מקבל את העוברים ואת השבים יז משהיו אוכלים ושותים א"ל ברכו . א"ל מה נאמר . א"ל אמרו ברוך אל עולם שאכלנו משלו . אם מקבל עליו ובריך הוה אכיל ושתי ואזיל . ואי לא הוה מקבל עליה ובריך הוה א"ל הב מה דעלך . ואמר מה אית לך עלי . הוה א"ל חד קסיט דחמר ביה פולרין . וחד ליטרא דקופר ביה פולרין . וחד עיגול דריפתא ביה פולרין . מאן יהיב לך חמרא במדברא . מאן יהיב לך קופר במדברא . מאן יהיב לך עיגולא במדברא . מן דהוה חמי ההיא עקתא דהוה עקי ליה הוה אמר ברוך אל עולם שאכלנו משלו . הה"ד לכתחלה צדקה ולבסוף משפט : (ח) למען הביא ה' על אברהם ותני רבי שמעון בן יוחאי אומר יח כל מי שיש לו בן יגע בתורה כאילו לא מת . שנאמר למען הביא ה' על אברהם את אשר דבר אליו לא נאמר אלא את אשר דבר (ה') עליו : (ט) ויאמר ה' זעקת סדום ועמורה כי רבה . ר' הונא אמר רבה יט והולכת . ר' ברכיה בשם ר' יוחנן שמענו ברור כ המבול שנידונו במים . והסדומיים שנדונו באש . מנין ליתן את האמור בזה בזה . ת"ל רבה רבה לגזרה שוה : (י) ארדה נא . כא תני רשב"י זו אחת מעשר ירידות האמורות בתורה . א"ר אבא ב"כ מלמד שפתח להם המקום פתח של תשובה שנא' ארדה נא ואראה הכצעקתה הבאה אלי עשו כלה כליה הן חייבין . ואם לא אדעה . אודיע בהן מדת הדין בעולם . א"ר לוי אפי' אני מבקש לשתוק כב דינה של ריבה אינו מניח אותי לשתוק . מעשה בשתי נערות שירדו לשתות ולמלאות מים . אמרה אחת לחברתה למה פניך חולניות . אמרה לה כלו מזונותיה וכבר היא נטויה למות · מה עשתה כג מלאה את הכד קמח והחליפו נטלה זו מה ביד זו . וכיון שהרגישו בה נטלוה ושרפו אותה . אמר הקב"ה אפילו אני מבקש לשתוק כד דינה של נערה אינו מניח אותי לשתוק . הה"ד הכצעקתה הכצעקתם אינו אומר אלא הכצעקתה . ואיזו זו דינה של נערה : (יא) א"ר ירמיה בן אלעזר כה עיקר שלוותה של סדום לא היתה אלא נ"ב שנה . ומהם עשרים וחמש שנה היה הקב"ה מרעיש עליהם הרים ומביא עליהם זועות כדי שיעשו תשובה ולא עשו . הה"ד (איוב ט) המעתיק הרים ולא ידעו . וכסוף אשר הפכם באפו : (יב) ויפנו משם האנשים . כו הדא אמרת אין עורף למלאכים . וילכו סדומה ואברהם עודנו עומד לפני ה' א"ר סימון תיקון סופרים הוא זה שהשכינה היתה ממתנת

יד יוסף יא ילקוט ס"ז : יב זוהר ס"ז דף ק"ח : יג לקמן פ' נ"ט וס"נ : יד לקמן פ' ס"ד : טו ילקוט איוב רמז תתקל"ח : טז לעיל פ' ל"ה . תנחומא ס"ו וסדר מקן . זוהר ס"ח דף ק"ס . איכ"ר פתח דף ל"ג . ילקוט ס"ז . סוכה מ"ה . שוח"ט מזמור ס' . ירוש' דלית מעמידין : יז סוטה י' . לעיל פ' מ"ג . תנחומא סדר לך לך : יח ב"ב קט"ז קמ"א . במדרש הנעלם וירא דף ק"ס : יט ילקוט ס"ז : כ לעיל פ' כ"ז : ילקוט סדר בראשית : כא לעיל פ' ל"ח ילקוט סדר נח וס"ז : כב סנהדרין ק"ט : כג פדר"א פ' נ"ב : כד עיין בזוהר : כה שבת י' . תנחומא ס"ז . ילקוט איוב רמז תתקכ"ד . וסדר שלח רבה פרק ה' : כו סוטה ס"ז . ילקוט ס"ז . ויק"ר פ' י' . תנחומא סדר בשלח . ש"ר פ' מ"א . שוח"ט מזמור י"ח :

מתנות כהונה

מדאי לא היה מעכב ואע"פ אין צריך לאמלוכי ביה ומ"מ מה בכך אפ"ה נמלך בו : סנקתדרים פי' הערוך תופס : מה אני עושה . בל' תימה וכי אני כו' : סנקתדרים פי' שר יועץ על כסאו לפני המלך : אביהם של אלו חמש עיירות : דנים את הבן . בתמיה : מ"ת וגיהנם גליתי בין הבתרים ועי"ל פ' ק"ג : אפי' ערובי חצירות . כך דרשו חז"ל לקמן בפרק ס"ד מפסוק עקב אשר שמע אברהם בקולי וגו' . והביאו רש"י ז"ל בפרשה תולדות : אפי' שם חדש כו' עיין לקמן בפרשה ס"ד ויתבאר לך : אשר יצוה ונומר גרסינן . וסיפיה דקרא ולדקה : הובריא סעודת הבראה שמברין את האבל אחר נדקה : הוה אכיל ושתי ואזיל . כלומר אחר אכילה ושתיה הלך לו ולא פרע לו כלום : הוה אומר כו' . אברהם היה אומר לאותו אורח תן לי מה שיש עליך בעד המזונות שאכלת ואמר האורח אמור אתה כמה יש לך עלי : קסיט פי' הערוך כלי של חרס או מסכה או מכל דבר : פולרין מין מטבע : ליטרא דקופר . ליטרא בשר : ריפתא לחם : מאן יהיב לך כו' . מי נתן לך מעולם במדבר בשר ולחם ויין : מן דהוה כו' . משהיה רואה האורח הצרה ההיא שהוא מוכר לו היה מברך : את אשר דבר עליו . עיין בילקוט עליו משמע על עצמו יעוא ואברהם כבר מת בימים ההם ורש"י בסדר זה בפי' החומש יש לו דרך אחרת ועי' במזרחי : רבה והולכת . ולשון חוזרים בתשובה ורש"י ז"ל בפי' החומש פירושו כבר רבתה והוא ע"פ הדקדוק : רבה רבה . ובדור המבול כתיב מעיינות תהום רבה : פתח של תשובה . במה שאמר ואדעה שאם יחזרו בתשובה לא ירדתה בהם כלום או י"ל דדייק מסיפיה דקרא עשו כלה ואם לא אדעה כמו שפרש"י בחומש ודייק מדכתיב עשו ולא עשה ובודאי שכבר עשו בהדי כבר כתיב והמלאכים כי כבדה מאד וכן פי' המזרחי : ריבה . שמה והיא רבה קרי ביה ריבה : שאין עורף כו' . דייק מדכתב משם דהול"ל ויפנו האנשים וילכו כמו ויפן פרעה ויפנו אל המדבר ומדל' משם דרים ל' פנים לומר שאף שם היה להם פנים ולא עורף : השכינה כו' . כן הוא האמת שהשכינה היתה ממתנת שהרי כתיב וירא ה' אל אברהם הרי שהשכינה באה אצלו ואמר לו זעקת סדום וגו' והל"ל וה' עודנו וגו' אלא שהכתוב תיקן הדבר מפני הכבוד כסופר זה שמתקן דבר מה כך קבלתי וכן כתב המזרחי והכתובים רבים חולקים ונקרא תיקון סופרים ע"ש בהמסופרים ח"ל דקדקו ופירשו שהכתוב מדבר דרך כינוי ועיין זה במזרחי בסדר זה ובפרשת בהעלותך אבל מצאתי בתנחומא בפרשת בשלח שאנשי כנסת הגדולה הכינו וקבעו הדבור ממה שהיה כתוב מקודם ח"ל כי הנוגע בכם נוגע בבבת עינו אלא שכינה הכתוב כלפי מעלה וכנוי הכתוב שהוא תיקון סופרים ואנשי כנסת הגדולה ותוב הביא שם כל תקוני סופרים כו' עד אלא כינוי פסוקים אלו אנשי כנסת הגדולה ולכן נקראו סופרים שהיו סופרים כל אותיות שבתורה והורסין אותם וכן הגם שולחים האמורה אל אפי והם תקנו אל אפם והוא כאן כי הנוגע בכם נוגע בבבת עינו עכ"ל (עיין ס"ל י"נ) וכן כתוב הערוך בערך ככד ח"ל הנוגע בכם מגע בבבת עינו בספרים הראשונים היה כתוב בבבת עיני עכ"ל וכ"מ בס' במדבר רבה ח"ל ו"א למה נקוד אלא כך אמר עזרא אם יבא אליהו ויאמר למה כתבת אומר כבר נקדתי עליהם ואם יאמר יפה כתבת כבר אמתיק נקודותיהן מעליהם עכ"ל וכן הוא באבות דרבי נתן הרי באם יאמר לו אליהו למה כתבתי אגלי מלמה למפרע שהיה מותר בתורה ואעפ"כ נמסר הדבר לו ולחכמי הדורות כפי חכמתם ע"ד לא סמור
מן

עץ יוסף

דעתו ורצונו : סנקתדרים פי' תופס : כך אדה"ר ויגרש את האדם . שמרם אמאי לא היה דבר שהיה עושה כ' חוץ מדעתו כי היה מדעו מקיף כל הידיעות מכל ענייני האלקות כי היה מדובק בשכינה. ועתה אחרי החטא נפל ממדרגתו ונעלם ממנו הבנתו הגבוה . וננח שלא היה כדאי לראות במפלתן של רשעים . ועוד כדי שלא יבקש רחמים ברצונו ואת לכן סגר בעדו . אבל אברהם אוהבו לו הודיע מחלה את כל . כי היה ידיעתו מקפת את כל במחזה הנבואה : (ו) משל למלך כו' . גם זה על דרך הכוונה דלעיל לר"ש בר נחמן משלו לסנקתדרים שעיקרו לא נעשה אלא לגלות לו הסוד כי הוא יועץ למלך ועל פיו יצא ויבא : סנקתדרים סיקריטאלי' בלע"ז (מעריך) : יש שם לוט והיינו דכתיב המכסה אני מאברהם בהיותו שם לוט בן אחיו . ואברהם היו יהיה לגוי גדול וגו' כלו' בהיותו חביב לפני כל כך ראוי להמציא תקנה בזכותו גם ללוט בן אחיו . ולכך ראוי לגלות לו כדי שיגלל ע"י תפלת אברהם : ורבנן אמרי דה"ק כבר קראתי אותו אביהם של כל שמים שנא' כי אב המון גוים נתתיך ואין ראוי לדון את הבן הן מן האב בהיות האב חביב עלי כל כך . והיינו דכתיב בתריה ואברהם היו יהיה לגוי גדול ועצום ונברכו בו כל גויי הארץ ואשר כולם נתברכו בו נקרא אב המון גוים לפיכך אינו ראוי לדונם חוץ מדעתו בהיות נקרא אביהם : מ"ת גליתי לו כו' . וכדלעיל פרשה מ"ד ועוד אמר כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך ה' הוא דרך התורה ועבור זה גליתי לו גם הגיהנם להיות זהירים וזריזים במצות ה' מפני יראת העונש . והאי דינה של סדום למחר ואיני מגלה לו סדבר שהיה בהשגחה פרטית בעונש עון כי הרי בזה יהיה אוהבה יתירה לבניו ממה שהוא בדורו מהשגחת דין הרשעים נעזרים ואם שהוא כעין עונש גיהנם וכדלקמן פ' נ"א (מה"ק) : ר' אחא כו' . כלו' לכך המכסה אני שכבר גילה לו הכל ולא כיסה ממנו אפילו הלכות דרבנן המתחדשים לעתיד כהלכות ערובי חצרות וכן כוונת בזה שם חדש של ירושלים כל ההלכות שהקב"ה מחדש בכל יום תמיד (מה"ק) : אפילו הלכות ע"ח עיין לקמן פ' ס"ד . ועיין מ"ש בתנחומא ריש סדר לך לך : אפילו אותן הלכות כו' . אפשר דדייק לה מדכתיב מצותי חקותי ותורותי דמשמע המיוחדת שאני מחדש תמיד (יפ"ת) : (ז) ואברהם היו יהיה ר"ת בשם ר' ברכיה אמר בשרו שאין העולם חסר משלשים צדיקים כאברהם ר' יודן ור"א בשם ר"א מייתי לה מהכא ואברהם היו יהיה יו"ד עשרה כו' . בתנחומא ס' וירא מהו כה יהיה אמר ר' תנחום בשם ר' אחא אין העולם חסר משלשים צדיקים שכן יהיה בגימטריא ל' ע"כ ואפשר שגם כאן צ"ל כן שר"ת מפיק לה מכה יהי' ור"י יליף לה מהיו יהיה . כלו' היו במנין יהיה שהוא גימטריא שלשים : זו הובריא כלו' סעודת הבראה שמאכילים בה אבלים . ודרש מל' דרך כענין שנחומי אבלים ונקוד החולים שהוא כהולך ונקרא דרך ה' והוא בכלל צדקה וג"ח שבגופו . והערוך גרס זו אוכבים בלע"ז וריצה ותגיעת עכ"ל . ואפשר שכוונתו ע"ד דרש חז"ל אין לו אלא לשון דרכה והיינו מאמר יצוה שהוא להיות זריזין במצות : היה אכיל ושתי ואזיל · אחר אכילה ושתיה הלך לו ולא פרע לו כלום : והיה אומר כו' . אברהם לאותו אורח תן לי מה שיש עליך בעד המזונות שאכלת . ואמר האורח אמור אתה כמה יש לך עלי : קסיט פי' כלי של חרס או מהכת או מכל דבר . פלרין פרוטות : ליטרא דקופר פי' ליטרא בשר : ריפתא לחם : מאן יהיב לך כו' . מי נתן לך מעולם במדבר בשר ולחם ויין : מן דהוה כו' . משהיה רואה האורח הצרה הזאת שהוא מוכר לו היה מברך : (ח) אליו לא נאמר . פלא היה פירושו שדבר לו ה' מה שיהיה לבניו אבל עליו משמע שדבר לצרכו ובעבורו והא כתיב וזכר רבים ישועו הנה . אלא לפי שהעמיד בנים צדיקים ות"ח כי הבן נחת מהאב ופורש מגפנו והרי שבנו חי והוא יגע בתורה שאז חי הנפש א"כ הוא ממש בחיים והרי הוא כאלו דבר עליו (מה"ק) : (ט) רבה והולכת דרים רבה בלשון הווה (ועי' רש"י) שהיא רבה והולכת תמיד בכל יום ולפיכך אין להם שום תקנה (מה"ק) : רבה רבה לג"ש פי' בדור המבול כתיב כי רבה רעת וגו' ועי' לעיל פ' כ"ח שם נתבאר : (י) זו אחת מעשר כו' . עיין לעיל פ' ל"ח סי' י"ב ושם נתבאר : מלמד שפתח כו' . והענין כי הבחירה ניתן ביד האדם וכביכול ה' סילק רשותו ממנו . אך לפעמים יותן הארה מלמעלה ללב האדם אולי ישוב והויית התשובה תלוי בבחירתו שייך למימר ביה לשון מבוסק אע"ג דליכא פסיקא קמי שמיא (מה"ק) : דינה של ריבה נערה : ושרפו אותה לפי שחק הקקו שלא להחזיק את העניים בפ' חלק : אפילו אני מבקש כו' . כי תמה בין אדם לחבירו גזול מתמלו בין אדם למקום כי מריע לאחרים במעשיו . ולכן אי אפשר לי לשתוק : (יא) עיקר שלוותה כו' ל"ב שנה . (בפ"ק דשבת איתא עיקר ישיבתה ל"ב שנה ושלותה כ"ו) והוא מוכרח דהא בוני מגדל בארץ שנער היו ומשם נפלגו ובנו להם עיירות . ומשנתפלגה עד שחרבה סדום שאז היה אברהם בן ק' שנה ליכא רק ל"ב שנה שבסוף ימי פלג נתפלגו ואז היה אברהם בן מ"ח שנה כדאי' בס"ע (יפ"ת) : כ"ה שנה היה הקב"ה מרעיש . אפשר דהכי גמירי להו שכ"ה שנה היה מרעיש עליהם : המעתיק הרים כו' . ובסדום איירי מדכ' בסיפא אשר הפכם באפו דהיינו הפיכת סדום וח"ש והביא עליהם זועות יליף מסיפא דקרא המרגיז ארץ ממקומה ועמודיה יתפלצון והיינו זועות (מה"ק) : (יב) אין עורף למלאכים . דויפנו משם משמע שעם פניהם פונים ממקום שבו היה אברהם עכ"ז היו הולכים סדומה וזה לפי שאין עורף למלאכים והם פונים מכל צד (יפ"ת) : תיקון סופרים כתב הרדב"ז בתשו' פי' שקב"ד כל מקום שאמרו מקרא סופרים או תיקון סופרים או עיטור סופרים לא יעלה על דעתך ח"ו שהיה הדבר חסר והם תקנוהו . אלא עקרן של דברים שכבר הלכה למשה מסיני שכך הוא . אלא שהסופרים דקדקו זה שהיה ראוי להיות כך והם כך וע"ש שהאריך . ועיין מ"ש בתנחומא סדר בשלח סי' ט"ז : תיקון סופרים הוא זה. דה"ל למימר וה' עודנו עומד וגו' . אלא שהכ' תיקן הדבר מפני הכבוד כסופר שמתקן דבר מה ,
כ"ו

מסתנת לאברהם: (יג) ויגש אברהם ויאמר וגו'. ר' יהודה ור' נחמיה ורבנן. ר"י אומר כזהגשה למלחמה שנא' (ד"ה א י"ט) ויגש יואב והעם אשר עמו לפני ארם למלחמה. ר"נ אמר הגשה לפיוס המד"א (יהושע יד) ויגשו בני יהודה אל יהושע. רבנן אמרי כחהגשה לתפלה המד"א (מלכים א יח) ויהי בעלות המנחה ויגש אליהו הנביא ויאמר ה' אלהי אברהם יצחק וישראל היום יודע כי אתה אלהים בישראל וגו'. ר' אליעזר פשט לה אם למלחמה אני בא. אם לפיוס אני בא. אם לתפלה אני בא. כטר' פנחס ור' לוי ור' יוחנן. זה שהוא עובר לפני התיבה א"א לו בא ועשה בא וקרב בא ועשה קרבן של צבור. אלא בא וקרב להתפלל: (יד) א"ר תנחומא ללמה התקינו ברכות חמש עשרה עד שומע תפלה. כנגד ט"ו אזכרות שבהבו לה' בני אלים עד ה' למבול ישב. שהוא מכלה את הפורענות מלבא לעולם. ר' הונא בשם ר' אחא האף תספה. אתה נודר את האף והאף לא ידרך. א"ר יהושע בר נחמיה לאאף שאתה מביא לעולמך אתה מכלה בו את הצדיקים ואת הרשעים. ולא דייך שאין אתה תולה הרשעים בשביל הצדיקים. אלא שאתה מכלה את הצדיקים עם הרשעים. רבי ור' יונתן. ר' אומר לבב"ו המה כובשתו. אבל הקב"ה כובש את החמה. שנא' (נחום א) נוקם ה' ובעל חמה. ר' יונתן אמר ב"ו קנאה כובשתו אבל הקב"ה כובש את הקנאה שנאמר אל קנא ונוקם ה': (טו) ר' שמלאי שאליה לר' יונתן מאי לגדכתיב (משלי יג) ויש נספה בלא משפט. א"ל בלא משפט מקומו. מעשה באחד שנשתלח לגבות מס מבני טבריא ובני ציפורי. כשהיה גובה בטבריא ראה אחד מציפורי עמד ותפשו. א"ל מציפורי אני. א"ל יש בידי כתבים מציפורי לגבותה. ולא הספיק לגבות בני טבריא עד שבאת רוחה לציפורי. ונמצא נספה בלא משפט מקומו. ר' לוי אמר לדובה שהיתה משכלת בחיה ולא מצאה לשכל בחיה ושכלה בבניה. ר' סימון אמר למגל כוסחת כובין ולא שלים לה שושנה ולא שלים לה: (טז) חלילה לך. לדא"ר יודן חלילה הוא לך בריה הוא לך. א"ר אחא חלילה חלילה ב' פעמים. חלול שם שמים יש בדבר. א"ר אבא מעשות דבר אכ"כ אלא מעשות כדבר. לא היא ולא דכוותה ולא דפחיתא מינה: (יז) א"ר לוי להשני כ"א אמרו ד"א. אברהם ואיוב. אברהם אמר חלילה לך מעשות כדבר הזה להמית צדיק עם רשע. איוב אמר (איוב ט) אחת היא על כן אמרתי תם ורשע הוא מכלה. אברהם נטל עליה שכר. איוב נענש עליה. אברהם אמר בישולה איוב אמר פגה. אחת היא ע"כ אמרתי תם ורשע הוא מכלה: (יח) ר' חייא בר אבא אמר ערבובי שאלות יש כאן לזאברהם אמר חלילה לך מעשות כדבר הזה להמית צדיק עם רשע. והקב"ה אומר והיה כצדיק כרשע. יתלה לרשעים בשביל צדיקים. הלואי צדיקים. דהא אינם אלא צדיקים ניבלי. דאמר ר' יוחנן כל צדיקים שנאמרו בסדום צדיקם כתיב. היא דעתיה דר' יוחנן דאמר ר"י (יהושע ט) ויאמרו אלינו זקנינו וכל יושבי ארצנו זקננו כתיב. זקני אשמה היינו סבי דבהתא. אמר ריב"ל אמר אברהם צרף מעשי ויעלו למנין המשים. אמר ר' יהודה בר סימון לא את הוא צדיקו של עולם צרף עצמך עמהם ויעלו למנין חמשים: (יט) אמר ריב"ס כך א"ל אברהם לחמלך ב"ו תולין לו אנקליטון מדוכוס לאפרכוס. ומאפרכוס לאסטרליטוס. ואת בשביל שאין לך מי שיתלה לך אנקליטון. לא תעשה משפט. א"ר יהודה ב"ר סימון כשבקשת לדון את עולמך מסרת אותו ביד שנים רומוס ורומילוס

יד יוסף כז ילקוט ס"ז. וילקוט יהושע רמז כ"ב. לקמן פ' נ"ג: כח תנחומא ס"ז: כט ירוש' פרק תפלת השחר: ל ילקוט ס"ז. ברכות כ"ח: לא כ"ק ס': לב שוח"ט מזמור נ"ד. תנחומא ס"ז: לג ילקוט ס"ז: וילקוט משלי רמז תתקנ"ג: לד תנחומא ס"ז: לה תנחומא ס"ז. וילקוט ס"ז: לז ילקוט ס"ז. לח ילקוט ס"ז:

מתנות כהונה

מן הדבר אשר יכוך וגו': הגשה למלחמה. הגשה זו היתה למלחמה וכן כולם: פשט ויגש דהכא מדכתיב שהם פירושו על כלם: בא ועשה. משמע עשה צרכי צבור: בא וקרב. כדמפ' ואזיל עשה קרבן של צבור פי' מלחמתן של צבור אלא בוא וקרב להתפלל כלומר שירד למלחמה ולהתפלל הכולל פיוס ותפלה וכיוצ' פ' תפלת השחר מצאתי הגירסא אין אומרים לו בא והתפלל אלא בא וקרב קרבנות צבור עשה צרכינו ופיים בעדינו ע"כ וגם משמע בזה שאמר עשה קרבן הוא ג' פיוס וקריבה: שהוא מכלה כו'. התפלה מכלה כו': אתה הגלול ותגדור את האף ואתה תמשול בו והאף לא ידרוך אותך למשול בך כביכול ודרש תספה מלשון אסיפה: ה"ג ולא דייך שאין אתה תולה. ובעל חימה. פירושו האדון המושל על החימה: אל קנא. אל גם הוא לשון אדנות ואיילות: לגבות מס המלך: שבאת רווחה. עמדה להם רוח והצלה והנחה מאת המלך: לדוב' כו'. וכן הכא הספה צדיק עם רשע. בילקוט גרס וכלה בבהמות: כוסחת קוצים: כובין קוצים: ברייה פירש"י דבר היוצא הוא לך. ונירכה הספר כדיה הוא לך י"ל כזב ודבר שקר: שם שמים. עיין בפירש"י בחומש: ולא דפחותה. ולא דבר קטן מזה: ה"ג אברהם אמרה בישולה כלומר מבושל בטוב טעם ודעת שאמר חלילה: פנה בלתי מבושל בלי דעת שאמר תם ורשע כו': יתלה לרשעים כו'. כלומר לא זו שלא תכלה הצדיקים אלא רצוני להתלות אף לרשעים בשביל הצדיקים הלואי שיהיו צדיקים אבל אינם אלא צדיקים נבלי כו': נבלי לשון נבלה שירחיש את עצמם לצדיקים ובתוכם ישימו ארבם ובילקוט גרס נבלי מלאים כלי ערמומיות: זקני אשמה. כמו זקני אשמאי רקים ופוחזים וכדמפרש סבי דבהתא פירוש זקנים של בושה והלפ' במבושיו ארגום בהסתיה: צרף מעשי כו'. להשלים למנין עשרה לכל כך וכך ועיין בפירש"י בחומש: אנקליטון לפי הענין פירושו פסק דינו שילא בכבי הדוכס אם אינו רוצה בכך הולך לו לפני האפרכוס שהוא יותר חשוב מהדוכס וכן מן האפרכס לאסטרטי': שאין לך כו'. וזה שאמר השופט כל הארץ וגו': רומוס ורומילוס גרסינן. שני מלכי אומות היו והרב שם טוב כתב בדרשותיו בפ' וישב באלם שביהם בעת לידתם שהיו יונקות מנחיריו שפי עודים

עץ יוסף

(יג) ר"י ור"נ ורבנן. ר"י דרש שבא לרמוז בזה ענין מלחמה דלשון הגשה נאמר במלחמה. ולר"נ הגשה לפיוס. ולרבנן הגשה לתפלה. ולא"ח כלהו איתנהו בזה בלשון ויגש וכדלקמן: הגשה למלחמה כלו' שבא להלחם עם כח האף שהוא מצד תוקף הדין להחליש כחו ע"י פיוס ותפלה לה' המעורר מקור הרחמים המבטל כח הדין (נזה"ק): הגשה לפיוס כו' ורבנן אמרי הגשה לתפלה. השבדל שבין פיוס לתפלה. דפיוס נאמר על דבר שאינו כדין גמור ואינו בחסד גמור. אלא הוא במדה הממוצעת כדבר שיש פנים לכאן ולכאן. ועל זה הוא הפיוס לפייס את המושל לנטות עושה לו לכף זכות ולא לכף חובה. אבל ענין התפלה והתחנונים הוא על דבר שהוא חסד גמור שאינו בא אלא דרך בקשת רחמים ותפלה. וא"כ הפיוס בא על הצלת הצדיקים משום דאמרינן לקמן בפרקין כל הצדיקים האמורים בסדום חסר כתיב דאינם אלא צדיקים גרועים ואם מן הדין אף הם לא היו ראוים להצלה. ולכן אמר אברהם דרך פיוס שלא יתנם תחת שליטת האף. ולשון תפלה נאמר על הצלת הרשעים שיגנו עליהם הצדיקים אע"פ שאינם אלא צדיקים גרועים שהוא לפנים משורת הדין לגמרי. ואין זה אלא בדרך תפלה ובקשת רחמים כאמור (נזה"ק): זה שהוא עובר לפני התיבה א"א לו בא והתפלל אלא בא וקרב עשה קרבנינו מלחמותינו. כצ"ל וכן הוא בס"ע ובירושלמי כלו' דרכם הי' לומר לעובר לפני התיבה לשון בא וקרב. וע"ז מפרש שנרמז בזה לשון קרבה שהוא מלחמה. להורות שנכלל בתפלה ג"כ ענין מלחמה וכלו' שאומרים לו שיכוין השיב לבקש רחמים להלחם עם כח האף (נזה"ק): (יד) למה התקינו ברכות ט"ו כו'. לא פחות ולא יותר דברכת המינים אינה מן המנין דבתר הכי תקנוה כדאי' בגמרא דה"ל למימר ספי כגון שאלת חיים ובנים ושאר צרכים. אי נמי דלאו כגיר מט"ו דהוו מאי כיילי דדיי כהדא כגון השיבנו וסלח לנו כהדא. (יפ"ת): מכלה את הפורעניות כלו' שכח מדריגות ט"ו האזכרות גרמו לכלות פורעניות המטול מן העולם. וכן כיוצא בו כח הט"ו ברכות שבתפלה יכלו את הפורענות מן העולם: אתה נודר את האף. ר"ל אתה כובש את מלאך המשחית הנקרא אף הבא לכלות את העולם בתוקף דינו. והאף לא ידרכך לכבוש מדת טובך שהוא ממקור הרחמים. וא"כ מדוע לא תכבוש גם עתה כח האף ודרש האף תספה לשון חרון אף ורומז כתרגומו. דהיינו מלאך המשחית הנקרא אף. והיינו נמי דקאמר הלא אף שאתה מביא לעולמך אתה מכלה בו את הצדיקים והרשעים וכדאמרינן משניתנה רשות למשחית אינו מבחין בין צדיק לרשע כי הוא מצד תוקף הדין: ולא דייך שאין כו'. כלומר שמן הראוי היה אף לתלות לרשעים בשביל הצדיקים. ולא די שאינך תולה לרשעים בשביל הצדיקים. אלא שאתה מכלה גם כן באף גם את הצדיקים עם הרשעים: ב"ו חמה כובשתו אוידי דקאמר אתה גודר את האף כו' מסיק נמי ב"ו חמה כובשתו כו': נוקם ה' ובעל חמה. דבעל משמע שמושל בה ושולט ברשותו כאילו הוא בעל ואדון עליה: אל קנא אל הוא לשון אדנות ואיילות (מת"כ): (טו) מ"ד ויש נספה בלא משפט כלו' הלא כתיב הצור תמים פעלו כי כל דרכיו משפט: בלא משפט מקומו כלאמר בא איש ממקום אחר לאותו המקום שנגזר עליו פורעניות שמתחלה לא היה בכלל המשפט הנגזר. וכשבא לאותו המקום נתפס גם הוא עמהם. והרי יצא כנספה בלא משפט. ומייתי דוגמא לזה מהך עובדא דגובה מס בטבריא שנתפס שם גם אחד מבני צפורי בידו שם. אע"פ שבא אח"כ הרווחה למקומו. והיה נספה בלא משפט מקומו: לגבות מס המלך: שבאת רווחה עמדה להם ריוח והנחה מאת המלך: ר' לוי כו' ר' סימון כו'. לפרושי הך מילתא אתו למה האף מכלה גם הצדיקים. ור' לוי אמר שהוא משל לדוב שהיה דרכו לשכל בהמות בתוקף כעסו ובשעה שאינו מוצא לשכל בהמות כפי רצונו אז הוא משכל אף בבניו כדי להשקיט כח רוגזו וכעסו. כן הוא במלאך המשחית חלילה. וא"כ בכוונה אינו מבחין מחמת תוקף כעסו ופוגע גם בצדיקים לפי שאין צדיקים גמורים וכדלקמן. ור' סימון מדמה ליה למגל כמותך שאין לו כח להבחין. ולכן כשיש לו לקצור קוצים ונמצא ביניהם שושנה אינו מבחין וכורת גם השושנה אף כך במלאך המשחית אינו מצד הכעס רק אין לו כח להבחין בין צדיק לרשע ואינו יכול להציל אלא דרך נס וצדיק שאינו גמור אינו כדאי לזה. ומ"מ לכ"ע תחילת הגזרה אינה אלא מפני הרשעים. ולכן אמר אברהם האף תספה צדיק עם רשע (נזה"ק): למגל כוסחת פי' כמגל זה שכורת קוצים ואינו משלים כוסחותו וכורת שושנים ואינו משלים לכרות כי טבעו הוא לכרות בלי הבחנה והכל שוה לו קוצים ושושנים: (טז) ברייה הוא לך פי' ענין חיצוני. כלו' חוץ מחק יושרך. וחלילה לשון חולין: א"ר אחא כו'. ר' אחא נמי מודה לר' יודן. אלא דמיתורא מפרש חלילה השני לשון חלול שם שמים שיאמרו אחריו לומר תם ורשע הוא מכלה: מעשות דבר אכ"ב דאין טעם שיאמר כדבר דמשמע מילתא אחריתי אלא לא היא ולא דכוותה ולא דפחיתא מינה ופירושו לא היא שהוא לא מיתה ממש ולא דכוותה כגון עניות ויסורין וכיוצא בה דהשיבי כמיתה כדלקמן פ' ע"א. ולא דפחיתא מינה יסורים קשים קרובים למיתה דבכולם צד אין ללקות צדיק עם רשע (יפ"ת): (יז) ב' בני אדם כו'. דדברי אברהם קרובים לשל איוב דגם בדברי איוב אין כפירה שכוונתו שהיהם במקרה אחד לצדיק ולרשע. אח שכבלא המשפט על הכלל אינו מבחין בין צדיק לרשע. וז"א והיה כצדיק כרשע. אלא שאברהם אמרה בישוב הדעת שנתן טעם לדבר באמרו להמית צדיק עם רשע. שידע שאין חק הצדיק נמשך לו אלא מפני הרשע מהטעמים שאמ' לעיל בסי' י"ד. ועכ"ז בקש שלא יעשה כן פן יראה שהצדיק כרשע עם היותו ידוע שהצדיק שכרו אתו. אמנם איוב הוציא הדבר מפיו בענין רע שאמר אחת היא על כן אמרתי תם ורשע הוא מכלה שירצה שמדה אחת לשניהם בשוה ואין זה נמשך מזה. וגם כי מהאומר מכלה נראה שהכוונה האלהית השחתת עולם. ולכן לא יבדיל. אמנם לפי שעכ"ז יש לפרש דבריו כשל אברהם קאמר שנה שאפשר לתקן. ומ"מ נענש על שלא דקדק בדבריו (יפ"ת): נטל עליה שכר כדאמר לקמן על כן משחך כו': נענש עליה כדאמר בפ"ק דב"ב שניתן עפר בפיו בשעה שבקש לפוטרו מעוה"ב (יפ"ת): אברהם אמרה בישוב כן היא הנוסחא ביפ"ת ונזה"ק. והמת"כ גורס אמרה בישולה כלו' מבושל בטוב טעם ודעת: פגה בלתי מבושל בלי דעת: (יח) ערבובי שאלות יש כאן. שאברהם אמר חלילה לך להמית צדיק עם רשע. והקב"ה אמר והיה כצדיק כרשע. כלומר שאינו אלא כצדיק ולא צדיק ממש וקרוב לרשע. ובא להשיב זה כלפי מ"ש אברהם שיתלה לרשעים בשביל הצדיקים. ועל זה אמר הקב"ה הלואי לצדיקים כלו' הלואי שהיו צדיקים הללו זכות אף להציל עצמם. דהא אינם אלא צדיקי ניבלי כלומר צדיקים גרועים כמו פירות הנובלות. וי"ג ניבלי כלו' רמאים כמו בנכליהם. ואהא מסיק דלכך כתיב צדיקם חסר לאשמועינן שלא היו צדיקים ממש אלא צדיקי ניבלי (נזה"ק): אלא צדיקים ניבלי ומ"מ קאמר תו חלילה לך. כי יצרף מעשיו או צדקתו ית' עמהם כדבסמוך ויחשבו לצדיקים ראוים. וה' הודה לו ואמר אם אמצא וגו' חמשים צדיקים. ואע"ג דצדיקים כתיב: סבי דבהתא זקני בושת: אמר אברהם צרף מעשי כו'. שהצדיק בכל מקום הוא מגין על הדור. וכ"ש על סדום שהצדיקים הללו משלו. וריב"ס אמר דה"ק לא את הוא צדיקו של עולם כו' ויעלו למנין חמשים (נזה"ק): (יט) תולין לו אנקליטון. שופט בשר ודם תולין לו אנקליטון (בלשון לעז אפולעציאה) כלו' שאפשר להעביר משפטיו ודיניו אל השופט הגבוה ממנו לראות אם הוא משפט כדת. ולכן לשלטון השופט הקטן יש לו עליו אימת השופט הגבוה ממנו בסדר מדריגות השרים גבוה מעל גבוה עד המלך שאין למעלה ממנו. ואעפ"כ אין לו להטות דין מצד היושר האמיתי ומאימת דין שמים. וא"כ יאמרו המינים הרשעים כי בשביל שאין לך מי שיתלה לך אנקליטון להעביר משפטיך להק"א לא תעשה משפט ח"ו ויהיה חילול ש"ש בדבר (נזה"ק): אריב"ס כשבקשת משום דלפי דבריו הראשונים ה"ל למימר השופט העליון לא השופט כל הארץ. לכן אמר כשבקש הקב"ה לדון עולמו בממשלת אדם המושלת בכיפה. לא מסר ביד אחד לגמרי שלא יעבור הדת הראוי לגמרי. אלא מסרו ביד שנים רומוס ורימילוס (עיין במת"כ) שאם בקש אחד מהם לעשות דבר שאינו ראוי נגד

כלל

תזמילוס . לט שאם בקש אחד מהם לעשות דבר חבירו מעכב על ידו ואת בשביל שאין לך מי שיעכב על ידך לא תעשה משפט : (כ) א"ר אבא נשבעת מ שאין אתה מביא מבול לעולם. מה את מערים על השבועה. מא מבול של מים אין את מביא מבול של אש את מביא. א"כ לא יצאת ידי שבועה. א"ר לוי השופט כל הארץ לא יעשה משפט. אם עולם אתה מבקש אין דין · ואם דין אתה מבקש לית עולם . את תפיס חבלא בתרין ראשין. בעי עלמא ובעי דינא. אם לית אתה מוותר ציבחר לית עלמא יכיל קאים. א"ל הקב"ה. אברהם (תהלים מה) אהבת צדק ותשנא רשע · אהבת לצדק את בריותי. ותשנא רשע מאנת לחייבן. על כן משחך אלהים אלהיך שמן ששון מחבריך. מהו מחבריך מנח ועד אצלך י' דורות ומכולם לא דברתי עם אחד מהם אלא עמך. ויאמר ה' אל אברם לך לך: (כא) ויאמר ה' אם אמצא בסדום. ר' יודן וריב"ס בשם ר' יהושע בן לוי אמרו (איוב לד) כי אל אל האמר נשאתי לא אחבל. היינו דכתיב ונשאתי לכל המקום בעבורם. לא אחבל איני ממשכנם . המד"א (שמות כב) אם חבול תחבול . והן תובלים עלי דברים ואומרים אינו חן כשורה . בלעדי אחזה בר מיני זיל פשפש דינא. ואם טעיתי אתה הורני . ואם עול פעלתי עם הראשונים לא אוסיף עם האחרונים : (כב) לא אחריש בדיו (איוב מא). לך אני מחריש ולבדים היוצאים ממך. לאברהם שהוא אומר חלילה לך מעשות כדבר הזה. ולמשה שהוא אומר (שמות לב) למה ה' יחרה אפך בעמך. וליהושע שהוא אומר (יהושע ז) למה העברת העבר את העם . ולדוד שהוא אומר (תהלים י) למה ה' תעמוד ברחוק תעלים לעתות בצרה. (איוב מא) ודבר גבורות וחין ערכו. חן ניתן בעריכות שפתים בשעה שבקש רחמים על הסדומיים : (כג) ויגש אברהם ויאמר הנה נא הואלתי וגו'. מב אמר אילו הרגני אמרפל לא הייתי עפר. ואולי שרפני נמרוד לא הייתי אפר. א"ל הקב"ה חייך. מג אתה אמרת ואנכי עפר ואפר. חייך שאני נותן לבניך כפרה בהם שנא' (במדבר יט) ולקחו לטמא מעפר שריפת החטאת. (שם) ואסף איש טהור את אפר הפרה מד תנינן סדר תעניות כיצד מוציאין את התיבה ברחוב העיר וכו' ונותנין אפר מקלה על גבי התיבה. רבי יודן בר מנשה ורשב"נ. חד אמר זכותו של אברהם. וח"א מה זכותו של יצחק. מ"ד זכותו של אברהם אנכי עפר ואפר . מ"ד זכותו של יצחק אפר בלבד . מילתא דר' יודן פליגא אהא דר' יהודה בן פזי . דהוה מכריז בציבורא ואמר כל מאן דלא מטא שליחא דציבורא לגביה למיתן קיטמא בראשיה יסב איהו קיטמא ויהיב בראשיה . מילתיה דר' יהודה בן פזי אמר הוא עפר והוא אפר : (כד) אולי יחסרון חמשים הצדיקים חמשה . מו א"ר חייא בר אבא בקש אברהם לירד לו מחמשים לחמשה. א"ל הקב"ה חזור בך למפרע . א"ר לוי לחלף סרדה מליאת מים כ"ז שהיא מליאה מים הסניגור מלמד . פעמים שהדיין מבקש שילמד סניגוריא הוא אומר הוסיפו בתוכה מים : (כה) ויאמר אל נא יחר לה' אולי ימצאון שם עשרה. מז ולמה עשרה . כדי כניסה לכולם . ד"א למה עשרה כבר נשתייר בדור המבול שמונה ולא נתלה לעולם בזכותן . ד"א מח למה עשרה. שהיה סבור שיש שם עשרה לוט ואשתו וד' בנותיו וד' חתניו . ר' יהודה ב"ר סימון ור' חנין בשם ר' יוחנן כאן עשרה ובירושלים אפי' אחד הה"ד (ירמיה ה) שוטטו בחוצות ירושלם וגו'. וכאן הוא אומר (קהלת ז) אחת לאחת למצא חשבון . א"ר יצחק עד כמה הוא מצוי חשבון לעיר אחת. עד אחד . אם נמצא אחד בכל העיר תולין לה בזכותו : (כו) וילך ה' כאשר כלה לדבר אל אברהם . מט הדיין הזה כ"ז שהסניגור מלמד הוא ממתין נשתתק הסניגור עמד לו הדיין . כך וילך ה' כאשר כלה לדבר אל אברהם. הסניגור הזה כ"ז שהדיין מסביר לו פנים הוא מלמד עמד לו הדיין נשתתק הסניגור . כך וילך ה' כאשר כלה לדבר אל אברהם וכתי' ואברהם שב למקומו . הקטיגור הזה כ"ז שהסניגור מלמד והדיין מסביר לו פנים ממתין . עמד לו הדיין ונשתתק הסניגור המקטרג הולך לעשות שליחותו

יד יוסף לט מהר"ל פ"ט: מ לעיל פ' ל"ט. וילקוט ס"ז : מא זבחים קט"ז . וסוטה י"א . ילקוט תהלים רמז תמ"ה . ויק"ר פ"י. פסיקתא רבתי פ' ל"ג : מב ילקוט ס"ז : מג סוטה י"ז. חולין פ"ט : מד תענית ט"ז : מה תענית ט"ז. וירושל' שם פ"ב : מו ילקוט ס"ז : מז ילקוט ס"ז : מח זוהר סוף סדר בראשית. בכתובות דף ד' : מט ילקוט ס"ז :

מתנות כהונה

מדים ופרסים עליו אמר הוא מושל וכאמר הקרן הגדולה לו שהכל ילדה אמו אלומים השפה כי הם האחים אמר אלם ונוס להשליכם ביער וכן עשו ונזדמנה להם זונה והניקה אותם וכו' עד ושהם המשפחות הגדולות שברומי והם הדוכיים עכ"ל והפליג בגדולתן בספר יוסיפון : אם עולם אתה מבקש כו' . ויהיה ה"א של השופט תמיה קיימת העגלה גגליתי והכא רבות : את תפיס כו'. אתה רוצה לאחוז החבל בשני ראשין תפוש אתה בעולם וגם תפוש אתה בדין אמנם אם אין אתה מוותר מעט אין העולם יכול להתקיים אם לית את גרסי' : ויאמר ה' אל אברם לך לך . ה"ג בילקוט מלים הוא היה תחלה דבר ה' באברהם ובויקרא רבה פ' י"ד גרס אחר הדברים האלה היה דבר ה' וגו' ואולי טעות סופר הוא שהרי קודם זה דבר עמו פעמים רבות : בר מיני זה. חוץ ממני ובלעדי לך אתה חקור דיני אם טעיתי באיזה מהם ואם טעיתי וכו' : לך אני מחריש . גרסי' ויהיה פי' הכתוב כלשון תימה וכי לך ולבדים היוצאים ממך לא אחריש ובילקוט טוב יש נירסא אחרת ועל פי אותה גירסא יהיה פי' הכתוב כפשוטו ולאחוז לכותבו : חן ניתן דרש וחין כמו וחן : הואלתי ונומר . גרסי' וסיפיה דקרא עפר ואפר קדייק : לא הייתי אפר . כלומר ואותו זכות יעמוד לו שכשו שהקבל שהמני : ה"ג בירושלמי פ' סדר תעניות כיצד מ"ד זכותו של אברהם בין עפר בין אפר ואנכי עפר ואפר פי' ובין עפר ובין אפר מהני ע"ג התיבה : כל מאן דלא מטא כו'. ביום התענית היה מכריז מי שלא הגיע אליו שליח צבור ליתן אפר על ראשו יקח הוא בעצמו אפר ויתן על ראשו משמע דוקא אפר כירה דהיינו קיטמא ור' יודא בן פזי סבר שעפר נ"כ מועיל ליקח דשוא שוה : בחלף סרדא. בערוך ערך סרד פי' עריבה של נחתומים : ה"ג הסניגור מלמד זמנו פעמים שהדיין מבקש כו' והענין שכלי של מים היה על גבי האש וכל זמן שיש עוד בכלי היה נותן רשות לסניגור ללמוד סניגוריא ופעמים שהדיין חפץ שהסניגור ילמוד סניגוריא כי חפץ בו לדבר בו הרבה ואומר להוסיף עוד מים לתוך הכלי כדי שיהא שהות לסניגור ללמוד סניגוריא כך אמר אברהם אם יחסרון החמשים עד שיהיו רק חמשה והקב"ה השיבו אם ימצאון מ"ה וגו' והיה אברהם מוכרח לבקש עוד על ארבעים ושלשים וכו' דאלו"ל היה לו להקב"ה להשיב אם יחסר כל כך לא אשחית בעבורם וכן מצאתי בפירש"י : כדי כניסה. עשרה שראוין לקרות בתורה ולהתפלל בבית הכנסת וכן בפ"ק דמגילה קורין ליום שמתפללין בעשרה יום הכניסה : ולא נתלה כו'. לפיכך לא בקש על פחות מי' : וד' חתניו . והם לא היו נשואים שנא' ויהי כמצחק בעיני חתניו : לעיר אחת כו'. יהו אתם לאחת פירוש מ"ק

עץ יוסף

שכלל . חבירו מעכב על ידו . ועתה יאמרו כי זה בשביל שאתה לבד שופט כל הארץ שאין לך מי שיעכב על ידך לא תעשה משפט ח"ו ויהיה חילול שם שמים בדבר (מה"ק) : (כ) א"ר אבא נשבעת כו' . וכתב לעיל בפ' ל"ט סי' ו' ע"ש : מערים על השבועה שמניע לשון חולין על המחלל שבועה כמו שנאמר לא יחל דברו חס חולין הוא להערים על השבועה . ויהיו א"כ שתי שמיהות אחד חלילה לך . ועוד להמית צדיק עם רשע : אם עולם כי העולם הגשמי ואתה מוכיחים לחסות על ידי שלא . ולכן אי אפשר להתנהג עמהם בדרך דין גמור לחייבם . ואם אתה מתנהג עמהם בדין אז אי אפשר לעולם שיתקיימו והוא השופט כל הארץ להשגיח עליו ולקיימה א"כ לא יתכן לעשות משפט הדין עמהם לגמרי : ומעולם לא דברתי כו' . אף שנגלה עכ"פ בדורם אנשים צדיקים אבל לא היו רק להשלמת עצמן לא להצדיק את הבריות ולבקש בעדן . וזה אות על טוב לבך ועל אהבתך לקדוש השם . ולכך זכית לנבואה יותר מכולם ועיין לעיל פ' ל"ט : (כא) נשאתי לא אחבול בלעדי אחזה אתה הורני אם עול פעלתי לא אוסיף . כמענה אליהוא לאיוב שהוכיחו על מה שקרא תגר על משפטי ה' לומר כי הוא מתנהג עם ברואיו בתוקף מדה"ד ולא ברחמים . וע"ז א"ל כי לא יתכן לומר כן אל אל האומר נשאתי אף לסדומים הרשעים לומר אם אמצא בסדום חמשים צדיקים ונשאתי לכל המקום בעבורם . נשיאות עון גמור : וגם לא אחבול ר"ל וגם לא אמשכן לצדיקים עבורם. אלא בין הצדיקים ובין הרשעים ימלטו . וא"כ אין לנו רחמים גדולים מזו . ואמר עוד שה' אמר שהבריות : הן תובלים עלי דברים . מלשון חבילות חבילות שמאספים עלי דברים מדור אנוש ודור המבול ודור הפלגה לומר אינו חן כשורה ח"ו : בלעדי אחזה בר מיני . כלומר מלבד מה שאני רואה ועיינתי בדינם . אתה הוריני גם תראה לעיין ולפשפש בדינם . ואם טעיתי לפי דעתך אתה הורני . ואם עול פעלתי עם הדורות הראשונים לא אוסיף עם האחרונים (מה"ק) : (כב) לא אחריש בדיו . שנתחסד ה' עמו לשתוק לדבריו כמודה לו כי טוב דבר : לא אחריש בדיו דלעיל מיניה כתיב מי הקדימני ואשלם וגו' ודרשינן ליה לקמן בבמדב"ר פ' י"ד באברהם ע"ש. וה"נ פי' סיפא דקרא באברהם : ולבדים היוצאים ממך פי' בדיו ענפיו והם בניו (כמו ותעש בדים ותשלח פארות) ודע דבפסוק זה הכתיב לא אחריש . והקרי לו אחריש . והמדרש דורש הקרי והכתיב . ולפי הקרי הוא בניחותא לו אחריש וגם לבדיו הם בניו . ולפי הכתיב הוא בתמיה וכי לא אחריש גם לבדיו היינו לבניו הצדיקים הממלאים מקומו שהם כמו ענפיו . כי הענף דומה לטבע שרשו שהוא מקור מחצבו . ועיין במנחת שי : ודבר גבורות וחין ערכו כו' ר"ל סיפא דקרא פירוש לרישא דקרא . שכן ה' ישתוק לבניו כשהם מדברים קשות לנגדו . משום שכך עשה גם לאברהם שהיה מדבר גבורות וקשות לנגדו ואעפ"כ היה חן ערכו שניתן לו חן בעריכת שפתים בהיות כוונתו רצויה להצדיק בריותיו . ע"כ יחריש גם להם : (כג) אמר אילו הרגני כו' . מדכפל לומר עפר ואפר דרש דרמיז בזה נמי ענין אמרפל ונמרוד (מה"ק) : לא הייתי עפר כו' לא הייתי אפר . בתמיה וא"כ אנכי עפר ואפר עולה להמיך עלי . וא"כ ידע אני שומך ותסמך עלי וע"כ אבקש עליהם אולי יתכן לרחם גם עליהם : אתה אמרת כו' . שבשכר שהשפיל עצמו נתן לו שכר וכדאמר בס' כסוי הדם : כפרה בהם שהפרה בא לכפר על העגל כדלקמן בבמדב"ר פ' י"ט : ולקחו לטמא נקט הכתובים שלא כסדרן להקדים של עפר לשל אפר פי הכא (יפ"ת) : אפר מקלה על גבי התיבה . וגרסא הנפה וגרסא א"ב ונראה כל אחד . לשל זכות אברהם שאמר ואנכי עפר ואפר : וח"א זכותו כו' . הכי מ"ד קאי אסיפא דמסיימין היינו על מה שנתנו על ראש הנשיא כו' . אבל מה שנתנו אפר על גבי התיבה הוא מטעם דעמו אנכי בצרה : מ"ד כדי להזכיר זכותו של אברהם בין עפר ובין אפר על שם אנכי עפר ואפר . כצ"ל וכן הוא בירוש' (מת"כ יפ"ת) וה"ס דלמ"ד להזכיר זכות אברהם בין בעפר ובין באפר : מילתא דר"י דר' יודן היינו ר' יהודה בן פזי . וה"ק מעשה של ר"י בן פזי חולק על זה שאמרו דוקא אפר . ועובדא דר"י בן פזי היינו דהוה מכריז בצבורא ואמר כו' יסב איהו עפר ויהיב ברישא כצ"ל וכן הוא בירוש' ופירושו ביום התענית היה מכריז ואומר מי שלא הגיע אליו שליח צבור ליתן אפר על ראשו יקח הוא בעצמו מהעפר הנמצא לו ויתן על ראשו . וא"כ מילתא דר' יודן בן פזי אמרה דעפר ואפר מהני (יפ"ת) : (כד) מחמשים לחמשה ה"ל כו' . שבקשת אברהם היה בשתי כוונות א' אולי לא יהיה רק מ"ה צדיקים . והיינו תשעה בכל עיר . ב' אולי יחסרון החמשים צדיקים ולא ישאר רק ה' צדיקים והיינו צדיק אחד לכל עיר על כן היה מוכרח לבקש בזה הלשון כדי שיהיה נכלל בדבריו אלו השני בקשות הנ"ל ורק מפני שלא הקב"ה היה לדבר עמו עוד . וע"כ לא השיבו רק לא אשחית אם אמצא שם מ"ה . ובזה הבין אברהם כונת הקב"ה שיחזור בו למפרע היינו לבקש על מ' ועל ל' וכדומה . ולא על יחידי סגולה כי בקש כבר על ה' יחידי סגולה : לחלף סרדה כו' . ס"ל שהקב"ה עשה כן בכוונה לסבב הדבר שאברהם יצטרך עוד בתפלות בהדרגה מלמעלה למטה . שבזה יהיה עוד אריכת אף קצת למלאכי סדום וכדאמרי' לקמן סוף פירקין שהקטיגור ממתין כל זמן שהסניגור מלמד זכות . וזהו בא ר' לוי להמתיק הדבר במשל . והמוסף הערוך כתב שהגוסחא האמיתי הוא קלפסדרא שהוא אחת . והוא בל"י כלי שעות מלא מים ובתחתיתו נקב קטן ובתוך שעה נשאר הכלי ריק ונהגו הקדמונים שבעוד מים בכלי היה הסניגור מליץ לזכות או לחובה . ובכלותם היה פוסק . וממלאים אותו הכלי מים והיה מתחיל האחר לדבר . ומעם מלא קלפסדרא נוגע מים עכ"ל : (כה) כדי כניסה לכולם . כדי כניסה לצבור לתפלה כדכתיב אלהים נצב בעדת אל ואין עדה פחותה מעשרה כדלקמן פ' ל"ה . ודקדק לומר כדי כניסה לכולם כלו' כל העיירות יחד שני בעשרה כשיסה כשאבן ז"ל שבכל התפלות היה מבקש להציל כולם (יפ"ת ומה"ק) : כבר נשתייר בדור המבול כו' . היינו נח ושלשה בניו ונשותיהם ואע"ג דחם רשע היה מ"מ לא נאבד על הגזל ועל החמס שבעבורו נחתם עיקר הגז"ד (מה"ק) : בדור המבול ח' ומ"מ לא בקש על ט' דכיון דאודי ליה על י' ה"ה על ט' בצירוף ה' או אברהם כדלעיל ס' י"א (יפ"ת) : כאן עשרה להתמסה כרכים דס"ל כ' לכ"א : ובירושלים אפי' א' ומה שנאמר הקול ה' בדין ירושלים היינו מפני שהיה להם זכות אבותם חסות בגמ"ק וכדלעיל פ' ל"ה ע"ש (מה"ק) : וכה"א אחת לאחת כצ"ל (יפ"ת) : עד כמה הוא מצוי חשבון . ל' ונמצא דמו . וה"ל כשנכנס לתמונת החשבון מצינו דאחד שני לעיר אחת . והו אחת לאחת פי' לנקודה אחת או צדיק א' מגין לעיר אחת : (כו) נשתתק הסניגור כשאין לו עוד ללמד סניגוריא עומד הדיין ונעמד הדין : שהדיין מסביר לו פנים . כמו שהקב"ה הסביר בתחלה פנים לאברהם שא"ל חזור בך למפרע ולא א"ל מיד בעשרה אני רוצה בזה הסביר פנים לאברהם שיתפלל עוד כמש"ל סי' כ"ד . לכן היה הסניגור אברהם מלמד זכות עוד אולי ימצאון מ' או ל' או כ' או י' . אבל מי' ולמטה לא היה לו הסבר פנים שיתפלל שנשתתק אברהם : שני המלאכים

שליחותו. כך וילך ה' וכתיב ויבאו שני המלאכים סדומה בערב:

פרשה נ (א) ויבואו שני המלאכים סדומה בערב וגו'. (יחזקאל א) והחיות רצוא ושוב כמראה הבזק. א א"ר איבו רצות אב"כ אלא רצוא. רצין לעשות שליחותן. כמראה הבזק. ר' יהודה בשם ר' סימון בשם ר' לוי בר פרטא כזה שהוא בוזק נפת בכירה. ר' הייא בר אבא אמר כרוחא לזיקא. רבנן אמרי כזיקא לעננא. נפטרים מאברהם בשש שעות ובאין סדומה בערב. אלא מלאכי רחמים היו והיו ממתינים וסבורים שמא ימצא להם זכות. וכיון שלא מצא להם זכות ויבאו שני המלאכים סדומה בערב: (ב) והוא באחד ומי ישיבנו ונפשו אותה ויעש (איוב כג). תני ב אין מלאך אחד עושה ב' שליחות ולא ב' מלאכים עושים שליחו' אחת. ואת אמרת שני. אלא מיכאל אמר בשורתו ונסתלק. ג גבריאל נשתלח להפוך את סדום. ורפאל להציל את לוט: (ג) ויבאו שני המלאכים סדומה. ד הכא את אמר מלאכים ולהלן קורא אותן אנשים. אלא להלן שהיתה שכינה על גביהן קראן אנשים. כיון שנסתלקה שכינה מעל גביהן לבשו מלאכות. א"ר תנחומא א"ר לוי אברהם שהיה כחו יפה נדמו לו בדמות אנשים. אבל לוט ע"י שהיה כחו רע נדמו לו בדמות מלאכים. א"ר חנינא עד שלא עשו שליחותן קראן אנשים. משעשו שליחותן קראן מלאכים. א"ר תנחומא לאחד ה שנטל הגמוניא מן המלך. עד שלא הגיע לבית אוריין שלו היה מהלך כפגן. כיון שהגיע לבית אוריין שלו היה מהלך בקאלמין. כך עד שלא עשו שליחותן קראן אנשים. כיון שעשו שליחותן קראן מלאכים: (ד) סדומה תני משום ר' נחמיה ו כל דבר שצריך למ"ד בתחילתו תן לו ה"א בסופו סדומה שעירה מצרימה הרנה. אתיבון והכתיב (תהלים ט) ישובו רשעים לשאולה. ר' אבא בר זבדא אמר לביטי התחתונה שבשאול (ה) בערב ז בא ערבה של סדום ושקעה שמשה ונחתם גזר דינה. א"ר לוי אין הקב"ה דן את העכו"ם אלא בלילה בשעה שהן ישנים. ואינו דן את ישראל אלא ביום בשעה שהם עסוקים במצות. הה"ד (שם) והוא ישפוט תבל בצדק: (ו) ולוט יושב ישב כתיב. אותו היום מינוהו ארכי דיינים. ה' ראשי דיינים היו בסדום. קץ שקר ורב שקר רב מסטירין רב נבל וקלא פנדר. לוט היה ארכי הדיינים שבכולן ח בשעה שהיה אומר להם דברים שהם ערבים להם הן אומרים לו גש הלאה סק לעיל. ובשעה שהיה אומר להם דברים שאין ערבים להם היו אומרין לו האחד בא לגור וישפט שפוט: (ז) וירא לוט ויקם לקראתם וגו' ויאמר הנה נא אדוני. ר' יודן ור' הונא. י ר' יודן אמר סורו נא אפי' איני כדאי עקמו עלי את הדרך. ר' הונא אמר עקמו עלי את הדרך כדי שלא תהיו נראים באים אצלי. אל בית עבדכם ולינו ורחצו יא אברהם מקדים רחיצה ללינה. ולוט מקדים לינה לרחיצה יב אלא אברהם מקפיד על טנופת ע"ז לפיכך הקדים רחיצה. ולוט אינו מקפיד על טנופת ע"ז. יג וי"א אף זה עשה כשורה. כדי שיצאו ויראו אבק על רגליהם שלא יאמרו היכן לנו. ויאמרו לא כי ברחוב נלין יד ממאנין בקטן ואין ממאנין בגדול: (ח) ויפצר בם מאד. טו הכניס כם אף וצרה. ויסורו אליו ויבואו אל ביתו הדא מסייעא לההוא דאמר ר' הונא עקמו עלי את הדרך כדי שלא תהיו נראים באים אצלי. ויעש להם משתה. טז בביתו של אברהם אבינו היה שהיה מקבל את העוברים ואת השבים. א"ר יצחק מצות גדולה עמדה על המלח. דהוה א"ל הב לאילין אכסנאי קליל מלח. והות אמרה לי' אף הדא סוניתא בישא את בעי מולפא הכא: (ט) טרם ישכבו. יז התחילו שואלים אותו א"ל אנשי העיר מה הם. א"ל כל אתר אית טבין ובישין ברם הכא סנייה בישין. ואנשי העיר אנשי סדום נסבו על הבית

יד יוסף פ"נ א ילקוט ס"ז. וילקוט יחזקאל: ב מדרש תהלים חיי שרה דף קכ"ו. וילקוט ס"ז: ג ב"מ פ"ז: ד ילקוט ס"ז: ה ויק"ר פ' ל"ז: ו יבמות י"ג. טוח"מ מאמר ס'. יחזק' ס"ס דיבמות. לקיש פ"ה. ושרשים ס"ו. ילקוט ס"ו. וילקוט תהלים: ז יבומ' כ"ס. ילקוט ס"ו. וילקוט תהלים: ח חלק דף ק"ס. ילקוט ס"ז. פדר"א פרק כ"ס: ט פדר"א ח"א ס' ל"א: י ילקוט ס"ז. תוכר ס"ז דף ק"ו: יא עוסר ס"ז דף ק"ו: יב ב"מ פ"ו: יג מסכת דרך ארץ פ"ד: יד ב"מ פ"ז. מנחומא ס"ז: טו ילקוט ס"ז: טז תנחומא ס"ז. פדר"א פרק כ"ס: יז ילקוט ס"ז:

ענף יוסף

פרשה נ (ב) [אין מלאך אחד עושה שתי שליחות] להודיע שאין מספר לגדודיו ית' ואין עמידה במקום עבירות. ולפ"ז אף אם הם ממין אחד אין מלאך אחד עושה שתי שליחות בפעם אחד. ומה שאין שני מלאכים עושים שליחות אחת. הוא לכל יהיה מקים לעשות שכש"א אינו יכול לפעול פעולות באחד. ולכן עושה שליחותו רק במלאך אחד: (ג) [כיון שנסתלקה שכינה כו'] אבל מ"מ אח"כ שוב קראן אנשים כפי מה שנדמו ללוט ולאנשי סדום כאנשים. וזה דכתיב ויאמרו המלאכים כלוט

מתנות כהונה

לדיק אחד לעיר אחת: מלמד זכות: רצות כינוי לנקבות רבות מוסב על חיות ואמר רצוא לפיכך דרש בו לשון רצון: בוזק פי' הערוך מפזר כזה שהוא מפזר נפץ שהוא פסולת של זיתים בתוך התנור שהאש נאחז בהן מיד ודולקו: כרוחא לזיקא. כרוח המגלגל הגוד ורבנן אמרו כזיקא כרוח החזק המפזר העננים ומרוייהו לשון בזק הוא דרשינן: ובאים בערב. בתמיה כיון שרצים כבזק למה שהו כל כך שמא ימצא אברהם להם זכות: ואין שני מלאכים כו'. דכתיב והוא באחד עושה שליחותו ע"י מלאך אחד וכן הוא בילקוט אוב בהדיא ואע"ג דכתיב להלן ויחזיקו האנשים בידו ויוציאוהו ככר תירצו התוספות פ' השוכר את הפועלים שמפיהם הוציאוהו חוץ לעיר ורפאל הלך עמו עד צוער וגבריאל היה מלוה אותו למהר ועיין שוב שם: ורפאל להציל כו'. ואע"ג דאמרינן בפ' השוכר ברפאל ריפא נמי אברהם תרצו התוספות שם דרפואה והצלה הדא מילתא היא: ולהלן בראש הפרשה קורא אותן אנשים והנה ג' אנשים ויפנו משם האנשים: לבית אוריין. ופי' בו מקום גדולתו ויפוטו: כפגן פי' הערוך אדם הדיוט: בקאלמין פי' הערוך אדם חשוב: והא כתיב כו'. ואם ה"א בסוף התיבה משמשת כמו למ"ד בראשה הרתי למה לי: לביטי פי' הערוך אמכתי או אפיטב"א בלע"ז והוא חדר ודייק לבאולה לאלו לאיב להבאול בה"א הידיעה הבאול המיוחדת והברורה: בא ערבה. דייק מדכתיב בערב הב' קמוצה כאלו הוא ב' תיבות בא ערב. ה"ג כשהן ישנים מן העבירות: תבל בצדק פירש"י הבל אלו ישראל המתובלין במצות דן אותם בשעה שעושין צדקות שהוא ביום: ישב כתיב. פי' מהר"ב אליהו מזרחי בפ' חיי שרה אילו כתיב יושב היה בינוני ופירושו היה יושב כמו פרעה הולם עכשיו כתיב בלא וי"ו ישב הוא עבר ופירושו ישב בעת ההיא ולכן דרשו שאותו היום מינוהו ומה שאמרו שהיה ראש דיינים קבלה הוא בידם ולא למדוהו מן המקרא: קץ שקר. י"ל שהוא מלשון קציר ורש"י גרס קו שקר: רב שקר ה"ג ג"כ ברש"י ז"ל. מסטירין. נוטה דין וי"ת ויסם: קלא פנדר. הערוך הביאו ולא נתן בו טעם: ארכי הדיינין. הראש והאדון: סק לעיל. עלה ושב למעלה: עקמו עלי כו'. כלומר תעברו על מדת כבודכם ודרככם: אמר רב הונא עקמו עלי את הדרך: עלי כמו ממנו: של טנופת ע"ג עיין בפירש"י בחומש: כדי שלא למהר וירגישו הסדומיים האבק ולא ירגישו שלנו בתוך הבית. ופי' ורחצו רגליכם. לאחר שתלאו מזה: ואין ממאנין בגדול. ולפיכך לאברהם אמרו כן תעשה: ויפצר נוטריקון וי' אף ולרה: הדא מסייע כו'. דהי כר' יודן האיך אמר הכתוב שהמלאכים עברו על מדתם ובאו אליו כאילו אין דרכם להתאכסן אלא עם אנשים הטובים וק"ל: בביתו של אברהם כו'. וממנו למד ובילקוט גרס גידל בבית אברהם כו' כלומר מגודל בביתו היה: ה"ג ומצות אפה וגו'. א"ר יצחק מצות גדולה וכן הוא בילקוט מצות ריב וקנטה ודייק מדלא אמר שוגה כמו גבי אברהם ועל כל פנים היו עוגות מצות בלי מלח מפני שחסה על המלח ולא ס"ל כהאי תנא דאמר פסח היה: דהוה אומר לה. לוט לאשתו: הב כו'. תן להורחים הללו מעט מלח והיתה אומרת לו אף המנהג הרע הזה רוצה ללמדו פה: סוניתא פירש"י כעור ובזיה כדאמרי' סניא הדא דר' פי' כשרה א' שפנה ר': כל אתר כו'. כל עיר ועיר יש בה אנשים טובים ורעים אבל פה כלם רעים: סונייה הסוג והכלל: ה"ג על הבית וגו'. וסיפיה דקרא מקטון ועד גדול: והיו המלאכים מקבלין

עץ יוסף

המלאכים סדומה בערב. שעכשו א"א בדרך עד שכלתה הסעודה:

פרשה נ (א) והחיות רצוא ושוב. דעת הז"ל שהחיות הם המלאכים הרוחניים. וכיון שדרך המלאכים למהר בשליחותם ואיך נתעכבו שנפטרו מאברהם בשש שעות ובאו לסדום בערב: רצות אב"ב כו' דאי מל' ריצה הל"ל רצות שהוא כינוי לנקבות ל' הנופל על חיות. לכן דרש בו ל' רצון וריצוי (ובילקוט הגי' רצוא. רוצים לעשות שליחותם) כלו' שהם שמחים לעשות רצון קונם. ומתוך שהם רוצים לעשות שליחותו בשמחה הם ג"כ רצים וממהרים לשוב (מה"ק): כזה שהוא בוזק נפת בכירה. שהוא מפזר נכת (פסולת של זיתים) בתוך התנור שהאש נאחז בהן מיד ודולקין: כרוחא לזיקא כרוח המגלגל הגד במהרה כן אנו רצוא ושוב: כזיקא לעננא כרוח החזק המפזר העננים: נפטרים מאברהם בשש שעות. כדאמרי' בפ' מ' כלום היום בו' שעות היינו בתחלת שעה ששית שאז הוא זמן סעודת ה"ח. ובסוף שעה ו' נפטרו ממנו (נזה"ק) ובאין סדומה בערב בתמיה. ומפרש שמלאכי רחמים היו והמתינו אולי הועיל תפלת אברהם. ונמשכו תפלותיו עד הערב: (ב) והוא באחד מאי והוא באחד. דאין שני מלאכים עושים שליחות אחת והוא עושה שליחותו באחד. ואפ"ה ומי ישיבנו למחות בידו: ואין ב' מלאכים כו'. ודכתיב ויחזיקו האנשים בידו ויוציאוהו תירצו בתוס' שמפיהם הוציאוהו חוץ לעיר ורפאל הלך עמו עד צוער. וגבריאל היה מלוה אותו למהר ע"ב: ורפאל להציל כו'. ואף על גב דאמרינן בפרק השוכר ברפאל ריפא נמי לאברהם. תירצו התוס' שם דרפואה והצלה הדא מילתא היא: (ג) להלן באברהם קורא אותן אנשים. ולמה קראן כאן מלאכים: להלן שהיתה שכינה ע"ג כו'. שנראה כהנביא של נורה כדמות נורא ויבהיל מאד הדומה למלאך. וכענין ומראהו כמלאך אלהים נורא מאד. וכל זמן שהיתה השכינה ע"ג קראן אנשים כי לא נתגלה זיו מראיהם כלפי במינת אור השכינה: אברהם שהיה כחו יפה. להבנת מראות המלאכים נורא בעיניו אלא כמו ראיית האנשים אבל לוט שהיה כחו רע פי' שלא היה רגיל בנבואה נדמו כמלאכים: עד שלא עשו שליחותן שעדיין לא הגיעו למקום שליחותן לא נתלבשו בדמות נורא. אבל מששעשו שליחותן כלו' משהתחילו לעשות שליחותן נתלבשו מלאכות בדמות נורא כדוגמת המשל שקודם שהגיע אל מקום ממשלתו הוא הולך כמו הדיוט בעלמא. אבל משהגיע אל מקום ממשלתו הולך בקומה זקופה ובלבוש מושל (מזה"ק): לבית אוריין מקום גדולתו והשיבותו: כפגן אדם הדיוט: בקאלמין אדם חשוב: (ד) כל דבר כו'. ביבמות הגי' כל תיבה שצריכה למ"ד בתחלתה הטיל לה הכתוב ה"א בסופה ור"ל שלפעמים ישתמש הכתוב בה"א בסוף התיבה במקום למ"ד בראשה: לביטי התחתונה שבשאול. כלומר לשאול של שאול היינו להדר התחתונה בשאול ובתוס' הגי' לדיופא: (ה) בערב בא ערבה של סדום דריש בערב בא ערב כאילו הוא שתי תיבות. לכתוב שעדיין לא נחתם גזר דינה של סדום אלא בערב פי' בתוהה לילה אז נם ערבה ושקעה שמשה (מה"ק): אין הקב"ה כו'. ולהכי היה נגמר דינם דוקא בלילה שאין הקב"ה דן כו' שהם ישינים מן העבירות כי רחמיו על כל מעשיו והוא חפץ להצדיקים בדין. אבל אנשי סדום לא היה להם תקומה בדין אפילו בלילה כי גם בלילה לא שכב לבם מן העבירות. כדאי' לעיל ס' כ"ח סי' ב' (נזה"ק): שהם עוסקים במצות כדי לזכותם כי חביבה מציה בשעתה להיות לו כאותו הפרק לפרקליט ומליץ יושר: ישפוט תבל בצדק תבל אלו ישראל שהם מתובלין במצות הוא דן אותם בצדק כלו' בשעה שהם עושים צדקות דהיינו ביום. וכן ידין לאומים העכו"ם בעת שהם במישרים ממעשי העבירות דהיינו בלילה. כי לכולם שבה תקנה כדי לזכותם: (ו) ישב כתיב כו'. נתב' לעיל ס' מ"ח סי' ו': אותו היום מינוהו כו'. דיושבי הם השופטים. ואמר שמינוהו ארכי עליהם דהיינו ראש הדיינים ומדכתיב וישפוט שפוט דרש שהיה שופט את שופטיהם (מזה"ק): ה' ראשי דיינים היו. לה' כרכים אחד לכל כרך: קץ שקר ל' קצין. ורש"י גרס קו שקר: מסטירין מטה דין. ובמוסף גרס מסטורין בל"י היקל: וקלא פנדר בל"י טוב אדם: סק לעיל עלה למקום יותר מעולה. ודייק זה מדכתיב ואמרו האחד בא לגור וישפוט שפוט ולא קיימו כל דבריהם כדאמרו קמא (יפ"ת): (ז) סורו נא אפילו איני כדאי. כלו' נא תעבורו על מדת כבודכם לבא אלי אע"פ שאיני כדאי לכך. מפני שהכיר בהם שהם אנשים הטובים כמ"ש לעיל סי' ג': ר' הונא אמר עקמו כו'. כלו' שילכו אחוריה הבית מן הצד כדי שלא יהיו נראים באים אצלו כי הם הסכימו להשבית רגל האורחים מביניהם: אברהם מקדים כו'. ה"ל ללימוד מאברהם כמו שלמד ממנו הכנסת אורחים ולשון ללינה אצל אברהם ל"ד: מקפיד על טנופת ע"ז. שהערביים היו משתחוים לאבק רגליהם. ואלו נדמו לו כערביים כדלעיל פ' מ"ח. ולכן מהר לרחוץ רגליהם. ולוט שלא היה מקפיד לא חש להקדים בדיבורו הרחיצה אע"פ שבמעשה תקדים ללינה (יפ"ת): כדי שיצאו ביום המהר לרחוב ויראו אבק על רגליהם. שלא יאמרו היכן לנו. אלה יסברו שבאו עכשיו: ממאנין בקטן שעל דבריו אפשר לסרב ולכן בלוט מיאנו. אבל בגדול אין ממאנין שיש לקיים דבריו בגזרת שלטון. ולכן באברהם אמרו מיד כן תעשה: (ח) אף וצרה ויפצר נוטריקון לשון אף וצרה. והכעס היה למראה עיניהם כדי שלא יכניסו הרואים שהיה מזומנים. בחשבם שהיה מתקוטט עמהם על אחה ענין: הדא מסייע לדידיה מיהא דאשמועינן שעשו כדבריו שעקמו הדרך. אבל למ"ד אפי' איני כדאי למה לי ויסורו (יפ"ת): בביתו של א"א היה. ומשם למד לעשות משתה גדול: מצות גדולה פי' מריבה גדולה היתה שם על עסקי המלח. שאמר לאשתו תן מעט מלח לאורחים אלו. ואמרה מה זה שאתפון לנהוג פה מנהג הכנסת אורחים שאינו מנהג המקום. ודרש מצות לשון ריב ומצה. ומ"ש שהריב היה במלחה מדנענשה ותהי נציב מלח: (ט) התחילו שואלים כו'. כלו' בפי' טרם ישכבו ואנשי העיר היו בפיהם של מלאכים שהיו מדברים עם לוט עליהם ועודם מדברים בהם

הבית. אין אחד מהם מעכב. ויקראו אל לוט ויאמרו לו. ריב"ל בשם ר' פריה אמר כל אותו הלילה היה לוט מבקש עליהם רחמים והיו מקבלין ממנו. כיון שאמרו לו הוציאם אלינו יח ונדעה אותם לתשמיש. א"ל עוד מי לך פה. קרי ביה עיד מי לך פה. עד כאן היה לך רשות ללמד סניגוריא עליהם מיכן ואילך אין לך רשות ללמד סניגוריא עליהם: (י) ויצא אליהם לוט הפתחה אל נא אחי הנה נא לי שתי בנות וגו' רק לאנשים האל. יט הקשות. ד"א אלהות הם אלו (חזקים). כי על כן באו בצל קורתי. לא בזכותי אלא בזכותו של אברהם. ד"א כי על כן באו בצל קורתי. מלמד שהטתה את הבית עליהם. אמרה לו אם בעית מקבלתהון קבלינהו בחלקך. ויאמרו גש הלאה. קרב להלן. ויאמרו האחד בא לגור וישפוט שפוט. דין שדנו ראשונים אתה בא להרוס. ר' מנחמה משם ר' ביבי כך התנו אנשי סדום ביניהם. אמרו כל אכסנאי שהוא בא לכאן יהו בועלים אותו ונוטלים את ממונו. אפילו אותו שכתוב בו (בראשית יח) ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט אנו בועלים אותו ונוטלים את ממונו: (יא) וישלחו האנשים את ידם ויביאו את לוט אליהם וגו' ואת האנשי' אשר פתח הבית וגו'. מי שהתחיל בעבירה ממנו התחילה הפורענות. שנא' ואנשי סדום וגו' מנער ועד זקן לפיכך הכו בסנוריב מקטן ועד גדול. דכוותה (בראשית ז) וימח את כל היקום אשר על פני האדמה וגו'. מי שהתחיל בעבירה ממנו התחיל' הפורענות. דכוותה (במדבר ג) ביום הכותי כל בכור בארץ מצרים וגו' מי שהתחיל בעבירה ממנו התחילה הפורענות. דכוותה (שם ה) וצבתה בטנה ונפלה ירכה. אבר שהתחיל בעבירה תהלה ממנו התחילה הפורענות. דכוותה (דברים יג) הכה תכה את יושבי העיר ההיא לפי חרב וגו'. מי שהתחיל בעבירה תחלה ממנו התחילה הפורענות: (יב) וילאו למצא הפתח. כ אלאון המד"א (שמות ז) והיה כי נראה כי נלאה מואב. אינבסון המד"א (שם א) נלאיתי נשא. אישתטון המד"א (ירמיה ד) כי אויל עמי: (יג) כי משחיתים אנחנו. כא ר' לוי בשם רב נחמן מה"ש ע"י שגילו מסטורין של הקב"ה נדחו ממחיצתן קל"ח שנה. ור' הנהומא הוה מפיק לישנא קלה. א"ר חמא בר חנינא על שנתגאו ואמרו כי משחיתים אנחנו את המקום הזה: (יד) וידבר אל חתניו וגו'. כב ד' בנות היו לו ב' ארוסות וב' נשואות. לקוחי אכ"ב אלא לוקחי בנותיו. ויהי כמצחק בעיני חתניו. אמרו לו כג אדרבולין וכרבלין במדינה. ומדינה נהפכת: (טו) וכמו השחר עלה ויאיצו המלאכים בלוט לאמר. כד א"ר חנינא משעלה עמוד השחר עד שיאיר המזרח אדם מהלך ד' מילין. משהאיר המזרח עד שתנץ החמה ד' מילין. שנא' וכמו השחר עלה. וכתיב השמש יצא על הארץ וגו'. ומסדום לצוער ד' מילין. א"ר זעירא המלאך היה מקדר לפניהם את הדרך. כה ומנין משהאיר המזרח עד שתנץ החמה אדם מהלך ד' מילין. כמו וכמו מילתא דמיא למילתא. א"ר יוסי בר אבין אם יאמר לך אדם הדא כוכבתא דצפרא איילתא דשחרא. שקרן הוא. פעמים פוחתת ופעמים שהיא מוספת. אלא כמין תרתין קרנין דנהורא סלקין ממדינחא ומנהרין לעלמא: (טז) ואת שתי בנותיך הנמצאות וגו'. כו א"ר טוביה בר ר' יצחק שתי מציאות רות המואביה ונעמה העמונית. א"ר יצחק

יד יוסף יח לעיל פ' כ"ו. והכא ובתנחומא סדר נלק: יט ילקוט ס"ז. יבמות כ"א. וב"מ פ"ח: כ ילקוט ס"ז: כא לקמן פ' ס"א. וילקוט ס"ז. ווהגן סדר ויצא פסוק ויצלוס: כב ילקוט כ"ז: כג סוטה שירובין י' ד"ס סרזוולים: כד ירוש' פ"ק דיבמות וביומא פרק ממונים. ובבלי פסחים ל"ג. וילקוט ס"ז: כה פסחים ל"ג: כו לעיל פ' מ"א. וילקוט ס"ז. יבמות ע"ז:

מתנות כהונה

מקבלין סנגוריא שלו: ה"ג אלהות הם אלו: כי על כן. בזכותו של אברהם. דרש לא קורתי לשון גילוי ומגיני דהאל"ל בגימטריא קך פירש"י ז"ל: שהטתה הבית כו' ופי' אמתו נטתה הבית ומנעה אותם מלהכנס לתוך הבית ולנו בצל קורה אחת משלו והבית רחיה מתנחמת: להלן ולא כמו שדרש לעיל למעלה וכבוד: דין שדנו. חה וישפוט שפוט יספוט לגד להד המשפט והגימטריא הקדוש ב"ג דרך ה' ושיטה דקרא לעשות צדקה ומשפט: בארץ מצרים וגו' גרסי' ושיטה דקרא מבכור פרעה וכו': וצבתה בטנה כו'. בטן וירך התחילו בעבירה ואח"כ כל הגוף כמו שפירש"י שם: אלאון לשון לאות ועייפות: אינבסון לשון קץ ומאוס כד"א והגם זועפים תרגום אונקלוס נסיין קך פי' הערוך: אישתטון שטות ושיגעון: אויל. וילאו לשון אולת: מסטורין סודותיו וסתריו שאמרו שנשתלחו להשחית העיר והקב"ה לא גילהו אפי' לאברהם: מאה ושלשים ושמנה שנה. עד שנאמר אצל יעקב מלאכי אלהים עולים ויורדים בו: לישנא קלה. היא מלה לשון קל דרך כבוד כלפי המלאכים שלא גילו מסטורין אלא פשט הגדולה בעצמם באמרם אנחנו: לקוחי משמע לקוחים כבר: לוקחי משמע שעדיין הן לוקחים והולכים שעדיין הן ארוסות ומדכתיב חתניו משמע שאין בנות הן לקוחות להם: אדרבולין וכרבלין במדינה. פירש"י והערוך מיני זמר כלומר העיר נהגה שמחה והיא נהפכה בתמיה ודייק מדכתיב כמצחק: שנא' וכמו וכו'. הביא ראיה על שאמר מעלות השחר עד שהאיר פני המזרח ארבע מילין וה"ג בירו' פרק אמר להם הממונה בהדיא וזה לשונו מניין מעלות השחר עד שיאיר המזרח אדם מהלך ד' מילין שנא' וכמו וגו' עד ומניין שהאיר המזרח עד שתנץ החמה ד' מילין וכמו מלתא כו' עכ"ל וכך מצאתי שגב הגירסא בספר יפה תואר ומה שכתב שם אלא השחר וכן משמע בספר יפה ת"ל מלפני ב"ר דקאמר מעיעלה עמוד השחר עד שיאיר המזרח אדם מהלך ד' מילין ומיכו' דקאמר מאילת השחר עד שיאיר המזרח אדם מהלך ד' מילין שמעינן דעמוד השחר הוא אילת השחר ע"כ: וכתיב השמש יצא כו'. ובעלה עמוד השחר יצא מסדום דכתיב וכמו השחר עלה ויאיצו וגו' ובשהשמש יצא על הארץ דהיינו משהאיר פני המזרח והשמש יצא להוציא אורה על הארץ בא לצוער ופריך ומסדום לצוער ד' מילין הם בתמיה הלא יותר הם וה"ג בהדיא בפ"ק דברכות בירושלמי והא יתר הוון ורש"י ז"ל פי' שהוא חמש מילין כדגרסינן בפסחים בפרק מי שהיה לדידי חזי ליה דהוא אמרה והוה ה' מילין ומפני המלאך היה מקדר כו': מקדר גרסינן בירוש' פ"ק דברכות וביומא פ' אמר להם הממונה פי' נוקב ומשוה הגבוה והעמוק ומקצר לפניהם הדרך כדאמרי' בעירובין מקדרין בהרים כדי שיתהלכו ארוחתם ודייק מדכתיב ויאיצו כד"א ולא אין לבא ומניין משהאיר כו' עד שתתפשט השמש על כל פני הארץ דהיינו הנץ החמה גם הוא ד' מילין ומפני מדכתיב וכמו הל"ל כמו ויו"ן החוס' לאורויי שאז היה עד שיעור כשיעור שיש מעלות השחר עד יצאת השמש להוציא אור דהיינו מבהאיר פני המזרח וחזו מיליהם השמש להאיר פני המזרח עד שתנץ החמה על פני כל הארץ כך יש לומר לפי הגירסא שלפנינו וכן הוא הגירסא בירושלמי בפרק אמר להם הממונה אית בהון: אלא כמין כו'. כמו שני קרנים של אור עולים מן המזרח ומאירים לעולם והוא אילת השחר: ובירוש' גרס שני זוקרנין ופי' רש"י עמודים: רות ונעמה. יוצאים מבנות לוט: מצאתי דוד כו'. שיצא מבנות המואביה כמס

ענף יוסף

בלוט וגו' י"ל שבאותו הפרק נתגלו לו ללוט בדמות מלאכים ממש. ועי"ז זה ותרדו יותר מאחר היה מסר מסדום בלי איחור כלל (מה"ק): (י) [אפי' אותו שכתוב בו כו' אנו בועלים אותו כו'] פי' ויאמרו היינו שהסכימו והתנו ביניהם אפי' כדוב. כאחד בא לגור אפי' אותו שכתוב בו אחד היה אברהם. לא וישפוט שפוט היינו שנשפטנו במשפט שנקרא שפוט. והוא כבעילה ונות ממונו ובפרטים עשו גם (יחזקאל כ"ג. ועי' בתנחומא ותרא וב"ר פ' מ') והוו באמרם הינך אנו בועלים אותו. ומפרש בזה המשפט כבר היה יכול לרמוז כמלא וישפוט לבד. ע"כ דריש מכאל וישפוט שפוט על לקיחת הממון: (יא) [דכוותיה בכה תכה וגו'] קבה שהם כחמה מה חטאה. ובאמת משום דנכריהם גרמו לדור במוכה כדאמר בפרק חלק שלבן ממונם אבד. לכי חטיבוהו מטיעיהם בעבירה (יפ"ת): מנין

עץ יוסף

בהם ואנשי סדום נסבו על הבית (רש"י בחומש): אמר להון כל אחד כו'. דבכל מקום יש טובים ורעים ואפשר להבחין מי מינייהו רובא. אבל הכא רובן רשעים: אין אחד מהם מעכב. כדכתיב כל העם מקצה מקצה העיר עד הקצה: היה לוט מבקש כו'. שכבר נתברר רשעתם למלאכים ואמרו להשמידם. ולוט היה מליץ עליהם כמה פעמים (יפ"ת): והיו מקבלים כו'. פי' שהיו שותקים וממתינים שידעו שלבסוף לא יהיה ללוט פתחון פה עוד: קרי ביה עד מי לך פה. העוד לך פה לבקש עליהם. ומעתה חתן ובניך ובנותיך וכל אשר לך הוצא: אין לך רשות שעל הכל ה' מאריך אפו אך מן הזעם כדלעיל פ' כ"ו. ול"ם בענין רע כזה: (י) האל הקשות בפ"ב דיבמות מסיק דכתיב ולא אלו הארץ לקח כלו' שהאנשים הללו קשים וחזקים ולא תהיה לכם תקומה לפניהם: ד"א אלהות הם אנשי אלהים נביאי ה' ופלוהיו: לא בזכותי כו'. שכל כך השונים הם במעלה עד שלא הייתי כדאי שיסתכסנו אצלי. ולא באו אלי אלא בזכות אברהם אחי אבא שהוא גם קורתי שמגין עלי כצל הקורה: שהטתה את הבית פי' שנטתה אמתו את האורחים מהבית אל פינה של קורה אחת שהיתה' ללוט. עי' במ"כ ס"ו: גש הלאה קרב להלן. דגש משמע קירוב. והלאה משמע ריחוק. לכך מפרש קרב להלן כלו' התקרב לנדדין והתרחק ממנו: דין שדנו הראשונים וישפוט שפוט כלו' וישפוט משפט הדת לסחור דבר שהוא שפוט כבר בתקנות הראשונים: אפילו אותו שכתוב כו'. דהיינו אברהם ואמרו לו כן כלפי מה שאמר להם שבאו בזכותו של אברהם. לזה אמרו שהיתה הסכמתם מההלה מפורש אף אאברהם גופי'. ובהגהות הרד"ל כתב דל"ל אפילו אותו שכתוב בו אחד היה אברהם וכו'. ור"ל האחד בא לגור רמז על אברהם אם הוא היה בא לגור כאן יהיה נספה בדין השפוט וזהו וישפוט שפוט ועיין בענף: (יא) מי שהתחיל בעבירה כו'. ובריסא כתיב מנער ועד זקן שפתאריס התקבצו תחלה: דכוותיה וימח דהתחיל באדם. דאל"כ בבהמה הו"ל לאתחולי דבקללה מתחילין מן הקטן (יפ"ת): דכוותה ביום הכותי כל בכור בארץ מצרים כו'. פ"ם הוא כי כתוב זה הוא ב' פעמים (במדבר ג') וגם (שם ח') ובשניהם קאי על בכורי ישראל אבל צ"ל או והכיתי כל בכור בארץ מצרים מאדם ועד בהמה. וכמו שמובא מקרא זה במכילתא בענין מי שהתחיל בעבירה כו'. או וה' הכה כל בכור בארץ מצרים מבכור פרעה כו' וכל בכור בהמה (שם יב יט): אבר שהתחיל בעבירה דירך ובטן לקו תחלה ואח"כ כל האברים דכתיב ובאו בה וילפינן מינה בכל אבר ובכל שערה. וא"כ לא פירש ירך ובטן אלא מפני שמהם התחיל (יפ"ת): (יב) אלאון לשון לאות ועייפות: אינבסון לשון קץ ומיאוס. כד"א והגם זועפים ת"א נסיסין (התב"ח): נלאיתי נשוא הוא לשון קץ ומיאוס (מה"ק): אישתטון בהתגלגלה דעמן מחורהן סביב למצוא הפתח. והרס ג' דרשות אלו מתיבת וילאו משום דכולהו איתנהו בלשון הזה העייפות והמאוס בנפשו והשגעון משום העייפות: כי אויל עמי דרש וילאו לשון אולת (מת"כ) והר"מ כתב שצ"ל המד"א (ישעי' מ"ט) נואלו שרי צוען: (יג) שגילו מסטורין כו'. כשאמרו כי משחיתים אנחנו וגו' שמזה נודע כי הם מלאכים כי עבור שאלת לוט היה די במה שאמרו כי הם שלוחים ונשתלחו אליו לגאלו אבל כי משחית ה' את העיר למען יוסיפו תחם הוא וכל הנלוים אליו בתפלה ה' עליו (מה"ק): נדחו ממחיצתן שלא היו יכולים לשוב למדרגתם והעיונים אשר הם שפים ושמחים לעשות רצון קונם בלבד: והאמת נדחו: נדחו ממחיצתן קל"ח שנה. דמלאכים אלו הם אותם שראה יעקב עולים במראה הסולם שעד הזמן ההוא היו מגושים ולא עלו. ומכאן ועד ההם קל"ח שנה דהפיכת סדום שנה אחת קודם לידת יצחק דבאותה שעה נתבשרה שרה למועד אשוב אליך. ומשנולד יצחק עד שנולד יעקב ס' שנה כדכתיב ויצחק בן ששים שנה בלדת אותם. ומשנולד יעקב עד מראה הסולם ע"ז שנה דבן ס"ג היה כשנתברך ועשה עוד בבית עבר י"ד שנה כדלקמן פ' ס"ח: הוה מפיק לישנא קלה. שהיה מפרש הענוש על קלות הלשון כאומרם בלשון גאוה כי משחיתים אנחנו. כאילו הדבר בידם שהיה להם להזהר בדבריהם. ואע"ג דקאמרי נמי וישלחנו ה' לשחתה. מ"מ לא הוה להו לאיפלגי במילתא דבריהם הגדולה בדידהו (מה"ק): (יד) ד' בנות היו לו. דלקחי בנותיו זולת חתניו. ומכיון דמיעוט רבים שנים חתניו ב' ולוקחי בנותיו ב' הרי כאן ד' (יפ"ת): לקוחי אב"ב דלקוחי משמע כבר. ולוקחי משמע שהם לקוחים כעת שהיו ארוסות (מת"כ): אדרבולין כלי זמר ובערכין הדרבולין לא היו במקדש אלא לערבב את הנעימה: וכרבולין גם כן כלי זמר. כלו' כל מיני כלי זמר במדינה שהעיר נהלה ושמחה ואיך נהפכת. והיינו לפי שבדרך הטבע הפורענות אינו בא אלא בהדרגה. אבל באמת נתהפכה המדה בתחלת הללו והיתה נפילתה פתאום (מה"ק): (טו) א"ר חנינא משעלה כו'. ה"ג בס"מ כאן ובירו' פ"ק דברכות א"ר משעלה השחר עד שיאיר המזרח אדם מהלך ד' מילין משיאיר המזרח עד שתנץ החמה ד' מילין דכתיב וכמו השחר עלה וגו' וכתיב השמש יצא על הארץ ולוט בא צוערה. וכי מן סדום לצוער ד' מילין יותר הויין. א"ר זעירא המלאך היה מקדר לפניהם הדרך. ומנין מאילת השחר עד שיאיר המזרח ד' מילין כמו וכמו מילתא דמיא לחברותה כו'. ופי' מאילת השחר היינו שהיא כמין תרתין קרנין דנהור דסלקין ממדינחא ומנהרין לעלמא כדאמר לקמן עד שיאיר המזרח דהיינו בשעה שהשמש מתחיל ליכנס בתוך עובי הרקיע שמאז פני המזרח מאדימים. כלא מהלך ד' מילין. ומשיאיר המזרח עד שתנץ החמה היינו שתצא השמש לגמרי על פני הארץ נ"כ ד' מילין. ולוט יצא משיאיר המזרח מסדום ובא לצוער בנץ החמה. והו דכתיב וכמו השחר עלה ויאיצו המלאכים בלוט וגו' דהיינו משיאיר המזרח דמיקרי עלות השחר וכתיב השמש יצא על הארץ דהיינו בשעת יציאת השמש לגמרי על פני הארץ דהיינו בהנץ החמה ולוט בא צוערה. ולהכי פריך וכי כן מסדום לצוער ד' מילין יותר הויין כדאמרי' בפ' מי שהי' דאמר ר"ח לדידי חזי לי האי אתרא והוי ה' מילין. והתם מבני ויאיצו שאמר וכן מפני שהיה המלאך היה מקדר לפניהם את הדרך כלו' שהיה ממהר דרכם להשים להם את הנקוב למישור והוו ד' מילין: פעמים פוחתת כו'. כלו' פעמים שנראה אותו הכוכב קרוב מאד לבקר והוא פחות משיעור ד' מילין עד אור המזרח. ופעמים שהוא נראה זמן רב קודם הבקר והוא נוסף על שיעור ד' מילין עד אור המזרח. וכיון דילפת בסמוך מקרא דלשולם שיעורו מכוון ד' מילין ע"כ אותו הכוכב אינו אילת השחר אלא הוא כמין תרתין קרנין דנהור המתגלים תמיד בשיעור שוה לפני אור הבקר כאור המזרח (מה"ק): ממדינתא ממזרח ומאירין לעולם: (טז) א"ר טובי' כו'. תסכ' לעיל פרשה מ"א סימן ד' עיין שם: (יז) תמהון אמר ממכון

יצחק (תהלים סט) מצאתי דוד עבדי. היכן מצאתי אותו בסדום: (יז) ויתי אלהים
מי תמהון אחר תמהון. אמר כמה אבוד ככסף וזהב באבנים טובות ומרגליות
מה ה"ר (קהלת ה) עושר שמור לבעליו לרעתו. ריב"ל אמר זה לוט. ר' שמואל
בר נחמן אמר מב זה קרח. ר' יהודה בר סימון אמר זה נבות. ר' לוי אמר
זה המן. ר' יצחק אמר זה שבט ראובן וגד. רבנן אמרי זה איוב דהוה
עתיר ונתמסכן והזר לטה דהוה: (יח) ויחזיקו האנשים בידו וביד אשתו
וביד שתי בנותיו וגו'. מי היה זה. זה רפאל. אתיבון והא כתיב
ויוציאוהו ויניחוהו וכתיב ויהי כהוציאם אותם החוצה. א"ל קרון דבתריה
ויאמרו המלט על נפשך אין כתיב אלא ויאמר המלט על נפשך. התרה
המלט פן תספה. לא בזכות אברהם שנקרא הר שנאמר (בראשית כב) מרלם על
ההרים. ואומר (משלי ו) שמעו הרים וגו': (יט) ואנכי לא אוכל להמלט
ההרה וגו' ויאמר לוט אליהם אל נא אדני. הנה מצא עבדך חן בעיניך
וגו'. ר' ברכיה ור' לוי בשם ר' חמא בר חנינא לב שני ב"א אמרו ר"א לוט
וצרפית. צרפית אמרה. עד שלא באת אצלי היה הקב"ה רואה מעשי
ומעשה אנשי עירי והיו מעשי רבים על אנשי בני עירי. והייתי צדקת
ביניהם. עכשיו שבאת אצלי באת להזכיר את עוני ולהמית את בני.
לוט אמר. עד שלא הלכתי אצל אברהם היה הקב"ה רואה מעשי ומעשה
בני עירי ואני צדיק ביניהם. עכשיו שאני הולך אצל אברהם שמעשיו
רבים על שלי איני יכול לעמוד בנחלתו: (כ) ואנכי לא אוכל. לר' ברכיה
בשם ר' לוי מן הן תנינן כשם שהנוה הרעה בורק כך הנוה היפה בודק.
מן הבא. ואנכי לא אוכל להמלט ההרה פן תדבקני וגו'. וסדום בעומקא
היא. לפום כך תיא אומר ואנכי לא אוכל להמלט ההרה. שרי בעומקא
ואינון א"ל פוק לטורא. והוא אמר הכין. הדא אמרה אפי' מנוה הרעה
לנוה היפה. הרי שהנוה היפה בודק: (כא) הנה נא העיר הזאת קרובה

לנוס שמה. ויאמר אליו הנה נשאתי פניך גם לדבר הזה. לי א"ר הלפתא
קסרייא ומה אם לוט ע"י שכבד את המלאך נשא לו פנים. לך לא אשא
פנים. מפניך ומפני אבותיך (במדבר ו) וישא ה' פניו אליך: (כב) מהר המלט
שמה כי לא אוכל לעשות וגו' השמש יצא וגו'. א"ר לוי משל למדינה
שהיו לה שני פטרונין. אחד עירוני ואחד מן המדינה. וכעס עליהם המלך
ובקש לרדותן. אמר המלך אם רודה אני אותם בפני בני המדינה. עכשיו
הן אומרים אילו היה עירוני כאן היה מתקיים עלינו. ואילו היה בפני
עירוני עכשיו הן אומרין אילו היה בן המדינה שם היה מתקיים עלינו.
כך לפי שהיו סדומיים. מהם עוברים לחטה ומהם עובדים ללבנה. אמר
הקב"ה אם אני רודה אותן ביום. עכשיו הם אומרים אילו היתה לבנה שם
היתה מתקיימת עלינו. ואם אני רודה אותן בלילה. עכשיו הם אומרים
אילו היתה החמה שם היתה מתקיימת עלינו. אלא אנקם מהם ט"ז
בניסן בשעה שחמה ולבנה עומדת ברקיע. ההד"ר השמש יצא על הארץ
ולוט בא צוערה וגו':

פרשה נא

(א) וה' המטיר על סדום ועל עמורה גפרית ואש וגו'.
א כתיב (תהלים נה) כמו שבלול תמס יהלך נפל אשת כל
חזו שמש וגו'. כהדין בילוי סילוי לימצא. כשלשול הזה שהוא נמחה
בצואה. כאישות זו שאינה מספקת לראות שמש עד שהיא חוזרת לעפרה.
כא"א שוינתה והיא מתביישת שלא תראה עוברה והיא משליכתו בלילה
קודם שלא תחזנו שמש. ההד"ר השמש יצא על הארץ ולוט בא צוערה:
(ב) וה' המטיר על סדום וגו'. ב משל לשני מדינות שמרדו במלך אמר
המלך תשרף אחת משלה. ואחת תשרף מטמיון. כך ר' הלן (ישעיה לד) ונהפכו
נחליה לזפת ועפרה לגפרית. ברם הבא וה' המטיר על סדום ועל עמורה
וגו'. א"ר אבון. לשפתה שהיתה רודה פת בתנור. בא בן נברתה ורדת

פת

יד יוסף כז ילקוט ס"ו: כח שם ס"ב ס"ג: כט שם ס"ג ס"ד. ילקוט ס"ו: ל ילקוט ס"ו: לא תנ"כ ד' כ"ה. ספיקתא רמתי ס"ג. ר"ם י"ח: לב ספיקתא רבתי ד' נ'. ילקוט ס"ו.
רלקוט מנחים ס' רמז ר"ם: לג ירוש' סוף כפותח. ילקוט ס"ו: פרשה א ילקוט ס"ו: לד ילקוט ס"ו. בבלי כתובות ק"ו: לה ילקוט מסלים רמז פ"ם מספ"ו ו ב ילקוט ס"ו. ילקוט ישעיה רמז ת"ד:

מתנות כהונה

בשה שבת כ"ו. וחסי ממן ליפול הכל לו היה יוסף ומוסת כמה יבואו לו בזה לו בזה וכיוצא
בו"ש: זה לוט כ'. שלמד עצמו לכפר עונותיו ומ"ל העושר שהוא שמור ליתי לעתיד: זה
עם. שמחה על עסרו ועל זה מהה תבטו שלילו הלך לו מיד לו סוס נאכר מהניתם לחריני שלא
שתחל פורעניות עליהן. שכתב לאומן וגו'. בע"י שהיה להם מקנה לך נתנו להם בשביל היקנן
ולא נכנסו לארץ ומה ת"ל כל שלו עלים בחלה כמו שדרשו חז"ל נחלה מטולטלת בראשונה ועוכרת:
מי סיח זה. שנמ' עלין במחלם ס' שכל השמות החמורים כלוף הול הון מזה ויאמר לוט אל נא
שדי כלמ' כמ' שהעת העמוד ובמס' סופרים: זה רפאל. ומקרא שלישי כתוב מפלהו וכן
רביס. והל דכתיב ויחזיקו וגו' על רפאל ונבריאל וכפיכ"ש בהומם: קרון דבתריה. קרלו
שמקבת שכתוב אחריו וייאמר המלט הרי שעיקר ההלוה ע"י אחד שנבריאל לת היה בשלי להפוך
את סדום אלא אחד יפתאי מן המקום ולכן ההזיק גם הול בידו להוציאו ולא בשביל להצילו:
צרפית אמרה לפניהו הבאיע עוקם מה לי ולך אתם החלטים כי בחה להחזיר עוני: הנוה. מהיכן
לעמר מניין: הנוה הבעה עוקם כ'. כמילת שדם מעה יפה לעוה עדק את הנוף ובא
שדי הוא כדאמר שמעל פוף מבכת כהוגות שני וסם מחלם הו"ל מעייס שפ' מרעה לפופה:

עץ יוסף

מתמון. דרים ויתמהמה מלשון מתמהון שהיה ע כלב מתמהון אחר מתמהון לפך יפת נקי לעמרי מנכסיו.
כי אמר הרי כמה לאבוד יש לי בכסף וזהב באבנים טובות ומרגליות. וכמ"ש נגש לאמר במה
אבכר בכסף וחסב לו באבנים טובות ומרגליות. כלו' ע"י היה שומד ומהולמ"ל מתוך הבהלה
כדם מה לעשות (מה"ק): זה לוט כמה שנת מחלה להחעכב עבור ממונו שלא היה שוקה לך
סיח מתקיים כו שעבר שמוד לבעליו לרעתו שלסיכת השיכוח עבור ממון לת היה יכול להמלט על
נפשו מתוך ההפכה בהוום הזמן קלר. ולפיכך לת המיהומו המלחים לחניל לנע לחתת: זה קרח
בלי שהוא בעיון קלה וכלאמר לקמן בבמד"כ שמלת מולדות יוסף ומתוך שהרו נתנלה לחלוק
על משה - ובאמת הוא ומתונו לחתו: זה נבות כלי שהוא בעיון נבות שהיה מהניה במלך עבור
כרמו. וסיה שוכר לו שמור לבעמו שמתוך כך נתבד מן השלטן: זה המן כלי' בהוא בעיון המן
בלקח מלכות מלכי יהודה. ומתוך שהרו נדלו המלך כלאמ' בתסת"ר ולוה בת להתגבות בישראל
ויעיון למלך שעבת מלפים בכך כסף כדי להשחידה. ומתוך כך נעבד מן השלטן והיה שומרו
שמור ע לרעתו: זה שבט לראובן וגד. פי' שהוא בעיון שבט לראובן גד ב"ע רוב מקניהם
מלחו בלחן הקדושה ובהרו בעבר הירדן. ולכן גע מחלה וכלולקמן סוף במדב"ר: זה איוב
שבח לרמות ב"כ על עניין חיוב דהרי שבור והעני וחזר והעשיר והיה השבר שמור ע לרעתו וכמ"ש
בפיה בהמה ולבנה שמחדים בבקיע. הס"ד השמש יצא על הלחן וגו' וכלילקו' סי' ס"ו וכמו הכתוב
עלה היינו משיעור המזרח והל דכתיב השמש יצא על הלחן ועוד בת לוערה היינו בין החמה
ובחלבה הין החמה שד הלבנה בבקיע ובחוזה בעה נגמר פורעניתם (מה"ק): אנקם מהם
בט"ז בניסן. נמצל היו המלחים מלל לחבריהם בט"ז בניסן שהיה לו יום ג' למולתו לרי שמעמל
כ"ג בניסן:

פרשה נא

(א) כמו שבלול תמס יהלך. בחפלת הרבעים מחפתי קרל זוהו רבעים
מרחם וגו' כמו שבלול תמס וגו' ומחפלם כמו שבלול בהיהלו יוצל ממנו ולילו בלחם עד שהוא נחמה
וחסי לרבעים שוים שהם מיי שבלול בהיהלו מנהיהו יוצל ממנו ולילו בלחם עד שהוא נחמה
ולחם בלחם עלמו ומה בו וכן לרבעים לפנים כמו שבלול הזה: באישות זו שאינה כ' כפל
לפנם כל חזו לפנם בלחפות זו (והיא מנפנת דמהנרגמיק לחפות) והיא בריה לפן לה ביום לחיי
מספקת לעלה מחורה להחרלות לפנם עד שהיא מוכן לעפרה. ומה לרים כפל לפנ שהיא דומיה
הנפלים על לפנ לפן שהם כל חזו לפנם עלה ומ"ל ד"ל כלחפת לפן. כ"ב ה"ל שהיה כ' והכוונה
הוא כמשל שכך הרבעים נופלים בניהם שהוא חפך ולא יכלו לפנם. ומסיק ביילקוט ד"ל מדבר
בלחיי סדום וכו' כל חזו לפנם עלה חזו לפנם מחי סדום. ולה הפנם יפת על הלחן וגו' ולא יכלו לפנם
לפנם וה' המטיר וגו'. והיינו ממי דמסיק הכל הס"ד השמש יפת על הלחן וגו' וה' המטיר ועמר
לפנ לרחת לפנ עליהם המכה מיד בחחלה יפלה לפנם עד עלה זכו לרלות לפנם: (ב) לב'
מדינות כו'. דק"ל מ"ם בסדום שהמטיר לפ ונפנים עליהם מן השמים ולילו בלחם ולהפך
נחליו לזפת ועפרה לגפרית. ע"י הפוך בהוא שהוא מעל לגני מדינות כו' תפרף לחת (שמדרה ביותר)
מעלה שהוא עגמעל נפנ כיותר כמה מבפרתה לף מעלה. ולחת (עלה מדרה ביותר) תפרף מפיישן
כי' מתוך לוגר מחלך. כך להלן בלחם שהכפיפו ביותר שבפרתו לת ביתו. לכן ומהפכו נחליה כו'
ברם הכל בסחים עלה מדרה כל ך' וה' המטיר על סדום וגו' (מה"ק): א"ר לחין לשפתה כו'
בפ"ים יפת העור והרע מהפעים בעמן הפפתה פפעליה מפעור סוג ורע (יפ"ח): בא בנה

פת ונתנה לו. בא בן בנה ורדת גחלים ונתנה לו. כך להלן (שמות טז) ויאמר ה' אל משה הנני ממטיר לכם לחם מן השמים. ברם הכא וה' המטיר על סדום ועל עמורה גפרית ואש וגו': (ג) ר' ג חלבו בן ר' חילפי בר סמקאי בשם ר' יהודה ב"ר סימון. וה' המטיר על סדום זה גבריאל. מאת ה' מן השמים זה הקב"ה. א"ר אלעזר י כ"מ שנא' וה' הוא ובית דינו. א"ר יצחק בתורה בנביאים ובכתובים מצינו שההדיוט מזכיר שמו ב' פעמים בפסוק אחד. בתורה (בראשית ד) ויאמר למך לנשיו. נשי אב"כ אלא נשי למך האזנה וגו'. בנביאים (מ"א א) ויאמר המלך להם קחו עמכם את עבדי אדניכם והרכבתם את שלמה בני על הפרדה אשר לי וגו'. את בן המלך אב"כ אלא את שלמה בני. בכתובים דכתיב (אסתר ח) כי כתב אשר נכתב בשם המלך ונחתום בטבעת המלך. ואת תמיה שהקב"ה מזכיר שמו שני פעמים בפסוק אחד: (ד) גפרית ואש. ה הה"ד (תהלים יא) ימטר על רשעים פחים אש וגפרית וגו'. פחים גומרין ומצדין. אש וגפרית א"ר יודן מפני מה אדם מריח ריח גפרית ונפשו סולדת עליו. למה שהיא יודעת שהיא נידונת בה לע"ל שנאמר (שם) מנת כוסם. ר' ישמעאל בר נחמן משום ר' יונתן כפיילי פיטרין לאחר המרחץ: (ה) א"ר חנינא ואין דבר רע יורד מלמעלה. אתיבון והכתיב (תהלים קמח) אש וברד שלג וקיטור. א"ל רוח סערה הוא שעושה דברו. ז מילתא דרשב"ל פליגא אהא דא"ר חנינא בן פזי דאמר רשב"ל (דברים כח) יפתח ה' לך את אוצרו הטוב. מכאן שיש לו אוצרות אחרים. מאת ה' מן השמים כמרתק מן גבר: (ו) ויהפך את הערים האל. ח ר' לוי בשם רשב"נ חמשת הכרכים הללו היו יושבות על צור אחד. שלח מלאך את ידו והפכן. הה"ד (איוב כח) בחלמיש שלח ידו הפך משרש הרים. תרין אמוראי פליגי. ח"א בחלמיש של יד. וח"א בחלמיש של אצבע קטנה. א"ר יהושע וצמח האדמה. אפי' צמחי אדמה לקי. אמר ריב"ל עד עכשיו אם יקלוט אדם מטר מאוירה של סדום ויתן בערוגה אינה מצמחת: (ז) ותבט אשתו מאחריו. ט ר' יצחק אמר שחטאה במלח. באותה הלילה שבאו המלאכים אל לוט מה היא עושה. הולכת אל כל שכינותיה ואומרת להן תנו לי מלח שיש לנו אורחים. והיא מתכוונת שיכירו בהן אנשי העיר. על כן ותהי נציב מלח: (ח) ויהי בשחת אלהים את ערי הככר ויזכור אלהים את אברהם וישלח את לוט. י מה זכירה נזכר לו ללוט. שתיקה ששתק לאברהם בשעה שאמר אברהם על שרה אשתו אחותי היא והיה יודע ושותק. מתוך ההפכה. רשב"נ אמר שהיה שרוי בהן. רבנן אמרי שהיה מלוה להן ברבית: (ט) ויעל לוט מצוער וישב בהר. יא הה"ד (תהלים נז) למנצח אל תשחת לדוד מכתם בברחו מפני שאול במערה. אמר לפניו רבון העולמים עד שלא נכנסתי למערה עשית חסד עם אחרים בשבילי. עכשיו שאני נתון במערה יהי רצון מלפניך אל תשחת: (י) ותאמר הבכירה אל הצעירה אבינו זקן וגו'. יב שהיו סבורות שנתכלה העולם כדור המבול. לכה נשקה את אבינו יין וגו'. ר' תנחומא משום ר' שמואל ונחיה מאבינו זרע יג ונחיה מאבינו בן אב"כ אלא ונחיה מאבינו זרע. אותו זרע שהוא בא ממקום אחר. ואי זה זה מלך המשיח. ותשקין את אביהן יין וגו' יד נקוד על וא"ו של ובקומה שבשכבה לא ידע בקומה ידע. ויהי ממחרת ותאמר הבכירה אל הצעירה וגו' מנין היה להם יין במערה. אלא ממה שהיין מרובה להן היו מתביאין אותו במערות. אמר ריב"ס נעשה להם טו מעין דוגמא של העוה"ב המד"א (יואל ג) והיה
ביום

יד יוסף ג ילקוט ס"ז: ד ירוש' פ"ק דסנהדרין. ובבלי ל"ח. זוהר סדר נח דף ל"ז. שמות פ"א. ויק"ר פ' כ"ד. זוהר פקודי דף רכ"ו. זוהר בו דף ס"ד. במד"ר פ"ג. תנחומא והרא"ה סי' ק"ו. [illegible] י"ב. ילקוט מלכים א' רמז רכ"ב. וילקוט איוב: ה ירוש' פ' ע"ס. ילקוט ס"ז. וילקוט תהלים ושוח"ט: ו ילקוט ס"ז: ז חגיגה י"ב: ח ילקוט ס"ז. וילקוט איוב רמז תתקט"ו: ט ילקוט ס"ז [illegible]: י ילקוט ס"ז: יא ילקוט ס"ז וילקוט תהלים: יב פסיקתא רבתי פ' מ"ב. ילקוט ס"ז: יג לעיל פ' כ"ג. רות רבה פ"ז: יד [illegible]. במד"ר פ"ג. ספרי [illegible] פיסקא ס"ט. אדר"נ פרק ל"ד וילמדנו: טו ספרי פ"ב פיסקא מ"ג:

מתנות כהונה

[illegible]

ענף יוסף

פרשה נא (י) [מנין היה להם יין] [illegible]

עץ יוסף

[illegible]

כיום ההוא יטפו ההרים עסיס: (יא) ותהרין שתי בנות לוט מאביהן. א"ר אלעזר [טו] לעולם אין האשה מתעברת מביאה ראשונה. אתיבון והא כתיב ותהרין שתי בנות לוט מאביהן. א"ר תנחומא שלטו בעצמן והוציאו ערותן ונתעברו כמביאה שניה. א"ר נחמן בר חנין [יז] כל מי שהוא להוט אחר בולמוס של עריות סוף שמאכילין אותו מבשרו: (יב) ר' יודן דמן גלייא ורשב"נ תרויהון אמרי משום ר' אליהועיני [יח] אין אנו יודעים אם לוט נתאוה לבנותיו אם בנותיו נתאוו לו. מן מה דכתיב (משלי יח) לתאוה יבקש נפרד. הוי לוט נתאוה לבנותיו ובנותיו לא נתאוו לו. [יט] ר' תנחומא בר ר' חייא משם ר' הושעיא תורנמנא אין כל שבת ושבת שאין קורין בה פרשתו של לוט. מ"ט (שם) בכל תושיה יתגלע. א"ר אחא התגלעו אכ"כ אלא יתגלע. האנשים נתרחקו והנשים נתקרבו: (יג) הה"ד (ירמיה מח) [כ] אני ידעתי נאום ה' עברתו ולא כן בדיו לא כן עשו. ר' הונא בר פפא ור"ס. ר"ה אמר מתהילת עיבורו של מואב לא היה לשם זנות אלא לש"ש. שנא' לא כן בדיו עשו לש"ש אלא לשם זנות שנא' (במדבר כה) וישב ישראל בשטים ויחל העם לזנות וגו'. ר' סימון אמר מתהילת עיבורו של מואב לא היה לשם שמים אלא לשם זנות שנא' עברתו ולא כן בדיו. לא עשו כן בדיו לשם זנות אלא לשם שמים. שנא' (רות ג) ותרד הגורן ותעש ככל אשר צותה חמותה. [כא] א"ר לוי אם תהלתו של מואב לשם זנות גם סופו היה לשם זנות. בדיו לא כן עשו וישב ישראל בשטים וגו'. ואם מתהילת עיבורו לשם שמים אף סופו לשם שמים. בדיו לא כן עשו שנא' ותרד הגורן וגו': (יד) ותלד הבכירה בן וגו'. [כב] ר' יודן משם ר' אייבו הבכירה ע"י שביזתה כבוד אביה ואמרה שמו מואב מאב אמר הכתוב (דברים ב) אל תצר את מואב ואל תתגר בם מלחמה. מלחמה אי אתה עושה עמהן. אבל אתה מפתק הנהרות שלהן. שורף גדישים שלהן באש. אבל הצעירה ע"י שחסתה על כבוד אביה ואמרה ותקרא שמו בן עמי בן מי שהיה עמי אמר הכתוב (שם) אל תצורם ואל תתגר בם. כל עיקר. א"ר יהודה ב"ר סימון ור' חנין בשם ר' יוחנן בנותיו של לוט הולכות לעבור עבירה ונתפקדו. באיזה זכות. בזכות מואב מי אב שנא' באברהם (בראשית יז) כי אב המון גוים נתתיך:

פרשה נב

(א) ויסע משם אברהם ארצה הנגב. א"ר אבין פתח (איוב יד) ואולם הר נופל יבול וצור יעתק ממקומו. ואולם הר נופל זה לוט שנפל מהר. וצור זה אברהם. יעתק ממקומו פנה ממקומו. לפי שחרב [ב] מקומה של סדום פסקו העוברים והשבים. ואמר מה אני מפסיק צדקה מביתי הלך ונטע לו אהל בגרר. הה"ד ויסע משם אברהם וגו' (ב) אח נפשע מקרית עוז (משלי יח) [ג] אח זה לוט שהיה בן אחיו של אברהם. נפשע מקרית עוז. פשעת באברהם כפרת ביה שקרת ביה. ומה גרם לך ומדנים כבריח ארמון. הביא עליו מדנים כבריחי בהמ"ק. מה להלן (דברים כג) ולא יבא טמא אף כאן לא יבא עמוני ומואבי בקהל ה': (ג) ד"א ויסע משם אברהם. (שם י) [ד] חכם לב יקח מצות: חכם לב זה אברהם. יקח מצות לפי שחרב מקומה של סדום ופסקו העוברים והשבים ולא חסר קלורין שלו כלום. אמר מה אני מפסיק צדקה מביתי הלך ונטה לו אהל בגרר. (שם) ואויל שפתים ילבט זה לוט שהיה אויל בשפתיו שהיה צריך לומר לבנותיו דבר שלקה בו העולם אנו באים לעשות. אלא ילבט מה גרם לו. ילבט הביא עליו לבטי לבוטים. מה להלן (דברים כג) לא יבא טמא לכל דבר אף כאן לא יבא עמוני ומואבי בקהל ה'. ויסע משם אברהם. פנה מפני ריח רע. שהיו אומרין לוט בן אחי אברהם בא על שתי בנותיו: (ד) ארצה הנגב. [ה] ז' שמות נקראו לו. דרום. נגב. תימן. הדר. ים. וימין. וסניים (נ"א וסנינים). התיבון והכתיב (תהלים עה) ולא ממדבר הרים. א"ל אף הוא דרום הוא: (ה) א"ר חייא בר אבא [ו] עבר הוית קמי כנישתא דצפרין שמעית מינוקא יתיבין וקריין

יד יוסף [טו] לעיל פ' מ"ה. יבמות ל"ד: [יז] פסיקתא רבתי פ' מ"ב. ילקוט ס"ז: [יח] ילקוט ס"ז וילקוט משלי. ומדרש משלי פסוק לתאוה יבקש נפרד: [יט] תג"כ פרק כ"ה ילמדנו. נזיר כ"ג. הוריות י'. יבמות ע"ז: [כ] רות רבה. ילקוט ס"ז וילקוט ירמיה: [כא] רבה והנחומא סדר בלק: [כב] זוהר ס"ז דף ק"ו. ב"ק ל"ח. ילקוט ס"ז. וילקוט דברים רמז תתי"ח. זוהר בלק דף קפ"ח. נזיר כ"ג. הוריות י': **פנ"ב** [א] ילקוט ס"ז וילקוט איוב. תנ"כ פ' כ"ה. סוטה: [ב] פסיקתא רבתי פ' מ"ב. תנ"כ פ' כ"ה: [ג] ילקוט ס"ז. הוריות י'. נזיר כ"ג וע"ש בתוס' ד"ה ומדנים. ילקוט משלי: [ד] ילקוט ס"ז: [ה] ילקוט ס"ז: [ו] פסיקתא רבתי פ"ג:

ענף יוסף

פרשה נב (ה) [שמעית מינוקא יתיבין וקריין ויסע משם אברהם. אמרתי כו'] כמאמר זהו סוף תמוה לאיזה התעורר זה דוקא מינוקא שקרא ויסע משם אברהם. ולא שהתעורר זה כשקרא בעצמו פסוק זה. ויש נתירן. משום דלא' לעיל טעם אחד על שנסע משם אברהם הוא לפי שפסקו העוברים והשבים כו'. ועוד אי' שם שפנה מפני ריח רע כו'. וכנ"מ בשני הטעמים שאם נסע משם משום שכנסת אורחים עיקר הילוכו היה לארצות הנגב. וצריך לסיבת פסיק אחר סיבת הנגב. אבל אי אמרינן משום ריח רע נכיעתו היה משם. ולא היה לו מקום רצוי לנסוע לשם. אלא יחנה במקום אשר ימצא

מתנות כהונה

לאנשי סדום ועמורה: **נעשה** להם מעין כו' פירש"י בהומם כדי שילאו שתי אומות מהן עמון ומואב: **והוציאו** ערותן. בתוליהם כדי שיתעברו מיד: **בולמוס** רבוי התאוה ורעבון: **מאכילין** אותו מבשרו. פירש"י כלומר סוף שמזנה עם קרובותיו ובנותיו שהם בשר מבשרו ולוט היה להוט אחר הזנות כדמפרש והזיל ועוד יש לפרש שבנותיו היו להוטים אחר הזנות ולפיכך הולרכו לשלוט בעצמן להסיר בתוליהן וכן הוא בילקוט בהדיא: **לא נתאוו לו**. וכל מהשבתן לא היה אלא משום ישוב העולם כסברו שנתכלה העולם כלו כדלעיל: **אין כל שבת כו'** אולי היה כך מנהגם כדי להפרים העם מעריות ודוגמא זה פי' האב"ח: **יתגלע גו'** יתגלע כינוי ליהוד נסתר כמו שהוא ודוגמתו שהם הזכרים נתרחקו ולא הנקיבות כמו שדרשו חז"ל עמוני ולא עמונית: **ועברתו** לשון הריון ועיבור ובערוך ערך עבר פירשו לשון זנונות: **אבר ר' לוי כו'**. בדיו לא כן עשה בתמיה והכתיב וישב ישראל וגו' וכן בדיו לא כן עשו בתמיה והכתיב ותרד הגורן: **מפתק** מקלקלין יד הנהר והמים הולכים להם כדאמרי' בפ"ק דבבא ופותקין מים לגנה: **בן מי שהיה עמי**. העי"ן בחיר"ק: **ונתפקדו** בהריון ולידה: **מי אב**. מי שנקרא אב: **שנפל מהר**. פירש"י נכילתו והסרונו בא לו ממה שעשה בהר: **זה אברהם**. שנקרא צור שנ' הביטו אל צור הלבתם: ה"ג בילקוט סדר זה יעתק מלמקומו שגרם לו ספנה ממקומו ד"א לפי כו': **שגרם לו** שנתביים מרעו על הודיהו עם בנותיו: **פשעת כו'**. נפשע דרש בלשון נוטריקון: **קלורין** פי' הערוך אוצר ועיין לקמן פרשה ל"ד: **שלקה** בו העולם. בימי דור המבול שנא' כי השחית כל בשר את דרכו על הארץ: **לבטי לבוטים**. ענין קללה ויגיעה כך פירשו רש"י והאב"ח לספר משלי: **תימן** הדרי תימן: **ולא** ממדבר הרים. והכו רוח דרומית כדפי' שם הא"בע: **אף הוא** דרום. דרום לשון רום וכן הרים: **עבר** הוינא. גרסי' פי' עובר הייתי לפני בית הכנסת של ציפורי ושמעתי

עץ יוסף

לוט ובנותיו מן ההפקר ולא היה גזל (נזה"ק): **דוגמא** של עוה"ב. לימות המשיח. לרמוז שעתיד משיח לצאת מהן (נזה"ק): (יא) **אין** אשה מתעברת כו' והכי גריסי לה (יפ"ת): **והכתיב ותהרין שתי כו'** והיו בתולות כדכתיב הנה נא לי שתי בנות אשר לא ידעו איש: **והוציאו** ערותן. לפי שידעו שצריך מהעברות מביאה הראשונה (יפ"ת): **כל מי שהוא להוט** כו'. כלו' הרעה הזאת נגרמה לאביהן בע"י שהיה להוט אחר הערוה ונכשל בזה. כי לולי זה הע"פ שהיה שכור לא היה מתאוה לזנות וכ"ש למ"ש לעיל שבשניה היה קרוב למזיד (יפ"ת): (יב) **הוי** לוט נתאוה. כי נפרד זה לוט שנפרד מאברהם וגרם זה להוכחת מוסר כי ההולך בבירורו לבו ונפרד מהטובים תגלה רעתו בקהל: **אין כל שבת כו'** כי אז היו נוהגים לקרות בכל שבת ושבת גם כן פרשתו של לוט להורות לעם איך הבכרות מביא לידי מכשול עון. ומתוך כך שומר נפשו ירחק מזה. ומיהו היא דגרסי אין לך כל שבת ושבת שאין קורין בה כו' והיא גיר' נכונה (יפ"ת): **בכל** תושיה יתגלע כלומר בכל שבת שקורין בתורה הנקראת תושיה יתגלה כלו' יתגלה קלונו של לוט כי תושיות תהה"ע מתהלכין **א"ר** אחא התגלעו כו'. ר"ל דייק לה מס"ד דכתיב בכל תושיה יתגלע ולא כתיב התגלעו לשון רבים על לוט ובנותיו. אלא ודאי כי הוא לבדו נתכוון לדבר עבירה. ומסיק דמהאי טעמא נמי האנשים נתרחקו והנשים נתקרבו (נזה"ק): (יג) **ר' הונא** בר פפא ור"ס. כל הני תנא מפרשי עברתו מלשון עיבור. כלו' תחלת עיבורו של מואב שהיה מבנות לוט שנתעברו מאביהם. ובדיו היינו בניו וכענין שנאמר יאכל בדיו בכור מות. אלא דבליני בפירושא דקרא כמו שיתב': **רה"א תחלת** עיבורו של מואב לא היה לשם זנות אלא לש"ש. ולא כן בדיו לא כן עשו לש"ש אלא. כצ"ל מפרש ריפא דקרא לשבח וסיפא לגנאי. וס"ל דה"ק תחלת עיבורו של מואב לא היה לשם זנות אלא לשם שמים והמר ולא כן כלו' שלא נשארו כך כפי שבע שורשם שהיה בכוונה טובה שהרי בדיו לא כן עשו במעשה כשיטים שנא' ויחל העם לזנות אל בנות מואב כי בנות מואב פיתו אותם לדבר עבירה וכמבואר שם (נזה"ק): **רס"א תהילת** עבירה של מואב לא היה לש"ש אלא לשם זנות ולא כן בדיו לא כן עשו לשם זנות אלא לש"ש שנא' ותרד. כצ"ל ור"ל שר"ס מפרש איפכא התחלת עבורה של מואב לא היה לש"ש אלא לשם זנות כי גם בנותיו נתאוו לו לזנות. ואמר ולא כן כלו' במ"מ לא נשאר בכולם שבע שורש הרע. שהרי בדיו לא כן עשו זו רות כמעשה בועז שלא עשתה אלא לש"ש שנא' ותרד הגורן ותעש ככל אשר צותה המותה. שכוונתה היתה לש"ש (מה"ק): **א"ר לוי** כו' מפרש ולא כן בדיו לא כן עשו בתמיה. ולא כן וכי בדיו לא כן עשו כאשר עשו אבותיהן. ולא הכריע הדבר אם המקרא נדרש לשבח או לגנאי: (יד) **מפתק** פי' שוטם: **בן מי שהיה עמי**. כלו' שאינו מאיש זר רק ממי שהיה תמיד עמי. והוא האב. ומ"מ לא אמרה בבירוש מאב. ולכן קבלה שכר (יפ"ת): **לעבור עבירה** דס"ל כר' סימון לעיל דאמר שהיה להם לשם זנות: **ונתפקדו** בשמיה: **בזכות** מואב מי אב. נ"ל בזכות אברהם מואב מאב. ונמצא בנוסחאות כן באיזה זכות בזכות מלכיך אברהם שנקרא אב דכתיב כי אב המון גוים נתתיך (הוה אמת):

פרשה נב (א) **ר' אבין** פתח כו' ולמה זה נסע עכשיו משם ללא סיבה למקום אשר לא ידע והוצרך להתגבר לחזור. לזה סמך ר' אבין אהאי קרא ואולם הר נופל כו' שכבת העתקו מפני לוט (יפ"ת): **ואולם הר נופל** יבול זה לוט שנפל מהר. וצור יעתק ממקומו זה אברהם שגרם לו לוט שפנה ממקומו. ד"א לפי שחרב מקומה של סדום כו'. כצ"ל וכן הוא בילקוט (יפ"ת ומה"ק). והי"ם הר נופל זה לוט שנפל מהר כלו' שמעת שנפרד מאברהם ירד ונפל מתעלות מדרגת קדושת אברהם הנמשל להר שבהיותו דבוק בו באברהם אז היה גם הוא נדבק בקדושתו ובמעלתו להיות ג"כ במדרגת מעלת ההר. אבל משנתרחק ממנו ירד ממדרגתו. ולכן נקרא הר נופל לפי שנפל ממדרגת ההר של אברהם. יבול שנבלה ונפסד לגמרי ולא היה לו תיקון עוד לשוב לקדמותו. שהרי עבור זה שוב נסע אברהם משם אל ארץ הנגב להתרחק ממנו. וצור זה אברהם שנקרא צור יעתק ממקומו שגרם לו לוט שפנה ממקומו: **מפסיק** פירוש מהדיל ומונע: (ב) **שהיה** בן אחיו והשוב כהיו אחיו כמ"ש כי אנשים אחים אנחנו וכמ"ש וישמע אברם כי נשבה אחיו: **פשעת באברהם** דמקרית עוז היינו אברהם דכתיב הביטו אל צור הולבתם כדכתב רש"י בפ"ק דנזיר (יפ"ת): **כפרת** ביה שקרת ביה. שענין הפשיעה היא הכפירה בו שפורק עלו מעליו כאילו לא ידעו ומפקר באמונתו. והפשר בהכפירה נאמר בבחינת האמונה. והשקרות בבחינת המעשה שלא ישמור אמונתו במשאו ובמתנו כמו שמלינו זה בלוט שכפר באמונת אברהם כמ"ש לעיל בכרבה מ"א ויסע לוט מקדם מקדמונו של עולם. וג"כ הפוך מעשיו ממעשי אברהם ונמשך למעשה סדום (יפ"ת): **מה להלן** לא יבא טמא כו'. ר"ל כמו שהטמא מפני טומאתו ותיקונו לריך להתרחק מן המקדש הקודש כן עמון ומואב מפני טומאתם ופיקוליהם בהיותם נולדים בעבירה נתרחקו מן הקהל המיוחס והקדוש (יפ"ת): (ג) **חכם** לב זה אברהם. שנקרא חכם לב לכי בהשכיל מעלמו להכיר את בוראו. כמו שאמר לקמן פ' ס"א. ואמר יקח מלות כי לא יספיק לו בקיומן רק שיהיה כלוקח וקונה אותם ורודף אחריהם אע"פ שהיה במקום שלא יעלו לידו כ"הכנסת שנסע ממקום שהיה פסול מהכנסת אורחים ובקש מקום שיוכל בהם: **ולא חסר** קלורין שלו. כו' ולא נחסר אולדות שלו כלום מהמת האורחים כמו שהיה דרכו תמיד להוליא כמה מבהמותיו ומאכילו להם: **מה אני** מפסיק צדקה אע"פ שהוא לא היה עושה בידים קרי נפשיה מפסיק מאחר שבידו ללכת למקום שימלא לעשות ואינו עושה. ע"ד גם מתרפה במלאכתו הכר הוא לאיש משחית (יפ"ת): **זה לוט** שהיה אויל בשפתיו. שהטה"בשפתין שלא הוכיח את בנותיו. וזו היתה סיבה שילבט ויתרחק מקהל ה' (יפ"ת): **לבטי לבוטין** מכשולי מכשולות: **דבר** שלקה בו העולם. בדור המבול וכסדום ועמורה דהיינו זנות. ואפי' למ"ד ב"נ מוהר בבתו. גנאי היה וכבר נדרו עצמן הדורות (יפ"ת): (ד) **ז' שמות** נקראו לו. לצד הדרום ונגב אחד מהם: **דרום** כדכתיב הולך אל דרום וסובב אל צפון: **נגב** טעם שם נגב כתב הרא"בע ז"ל שהוא מלשון נגוב. כי צד דרום חם ומרוב החום יבש: **תימן** כי הוא לימין האדם כשפניו למזרח. כבר בארנו כי הפנים למזרח ואחור למערב ולפון ודרום שמאל וימין. אבל בהשמאל והימינה והימין והשמאלה וכד"א לפון וימין אתה בראתם: **חדר** שנא' (איוב ל"ז) מן החדר תבא סופה ואמרי' בפ' לא יחפור זה רוח דרומית: **ים** כדכתיב ממזרח וממערב ומלפון וימה והתרגמינן מן ימא דרומא: **וסינים** דכתיב ואלה מארץ סינים ות"י מארע דרומא: **נ"א וסנינים** נירסא זו לא ידעתיה (יפ"ת): **ולא ממדבר הרים** ומתרגמינן שם ומן דרומא אטר דרומא: **אף**

וקריין ויסע משם אברהם. אמרתי נחלים דברי חכמים שאמרו הוי זהיר בגחלתן שלא תכוה שנשיכתן וכו' וכל דבריהם כגחלי אש. שמשעה שפירש אבינו אברהם מלוט היתה פרישתו פרישת עולם: (ו) ויגר בגרר בגרדיקי. ויאמר אברהם אל שרה אשתו אחותי היא. על כרחה שלא בטובתה: (ז) ויבא אלהים וגו' בחלום הלילה. ט א"ר יוסי אין הקב"ה נגלה על נביאי עכו"ם אלא בשעה שדרך בני אדם לפרוש זה מזה. הה"ד (איוב ד) בשעפים מחזיונות לילה. ואלי דבר יגנב וגו' מה בין נביאי ישראל לנביאי עכו"ם. ר' חנינא בר פפא ורבנן. רחב"פ אמר משל למלך שהיה נתון הוא ואוהבו בטרקלין ווילון מונח ביניהם. כ"ז שהיה רוצה לדבר עם אוהבו היה קופל את הוילון ומדבר עמו. אבל לנביאי עכו"ם אינו מקפל אותו אלא מדבר עמהם מאחרי הוילון. ורבנן אמרי למלך שהיה לו אשה ופלגש כשהוא הולך אצל אשתו הוא הולך בפרהסיא וכשהוא הולך אצל פלגשו הולך בסטמוניות. כך אין הקב"ה נגלה על נביאי עכו"ם אלא בלילה. (במדבר כב) ויבא אלהים אל בלעם לילה. (בראשית לא) ויבא אלהים אל לבן הארמי בחלום הלילה. (שם כ) ויבא אלהים אל אבימלך בחלום הלילה. מה בין נביאי ישראל לנביאי עכו"ם. ר' חמא ב"ר חנינא ור' יששכר דכפר מנדי. ר' חמא אמר אין הקב"ה נגלה על נביאי עכו"ם אלא בחצי דיבור המד"א (במדבר כג) ויקר אלהים אל בלעם. א"ר יששכר דכפר מנדי אין הלשון הזה ויקר אלא לשון טומאה המד"א (דברים כג) כי יהיה בך איש אשר לא יהיה טהור מקרה לילה. אבל נביאי ישראל בדיבור שלם בלשון חיבה בלשון קדושה בלשון שמה"ש מקלסין אותו. שנא' (ישעיה ו) וקרא זה אל זה ואמר קדוש וגו'. א"ר יוסי בן ביבא (משלי טו) רחוק ה' מרשעים. אלו נביאי עכו"ם. ותפלת צדיקים ישמע. אלו נביאי ישראל: (ח) ויבא אלהים אל אבימלך ויאמר לו הנך מת על האשה וגו'. י מכאן שאין התראה בבני נח. והיא בעולת בעל א"ר אחא יא בעלה נתעטר בה והיא לא נתעטרה בבעלה. רבנן אמרי מרתא דבעלה. בכ"מ האיש גוזר ברם הכא כל אשר תאמר אליך שרה שמע בקולה. ואבימלך לא קרב אליה וגו' הגוי גם צדיק תהרג. יב אמר אם כך דנת לדור המבול ולדור הפלגה צדיקים היו. א"ר ברכיה אי גוי זה תהרוג צדיק תהרוג הלא הוא אמר לי וגו'. והיא גם היא. היא וחמריה וגמליה ובני ביתה ואנשי ביתה כולם אמרו כן. בתם לבבי. הדא אמרת משמוש ידים היה: (ט) ויאמר אליו האלהים בחלום גם אנכי ידעתי וגו' ואחשך גם אנכי אותך מחטא לי. ר' יצחק אמר מחטא לי מחטונך לי. על כן לא נתתיך יג משל לגבור רוכב על הסוס והסוס רץ וראה תינוק אחד מושלך ומשך הסוס ולא הזיק את התינוק. למי הכל מקלסין לסוס או לרוכב. לא לרוכב. כך על כן לא נתתיך לנגוע אליה מחטא לי. מחטונך לי. יצרך המחטיאך בידי הוא מסור ואני מנעתיך מלחטא משכתיך מן החטא. והשבח שלי הוא ולא שלך: (י) ועתה השב אשת האיש כי נביא הוא. יד א"ל מי מפייסו שלא נגעתי בה. א"ל כי נביא הוא. א"ל מי מודיע לכל. א"ל ויתפלל בעדך וחיה. ואם אינך משיב דע כי מות תמות מיכן שאין התראה בבני נח. וישכם אבימלך בבקר וגו'. א"ר חנין לפי שהיו רואים עשנה של סדום עולה ככבשן האש אמרו תאמר אותן המלאכים שנשתלחו לסדום באו לכאן לפיכך וייראו האנשים מאד. ויקרא אבימלך לאברהם ויאמר לו מה חטאתי לך ומה עשית לנו. המד"א הנך מת על האשה אשר לקחת וגו'. ומה חטאתי לך. ואם אינך משיב דע כי מות תמות. כי הבאת עלי ועל ממלכתי חטאה גדולה. כי עצור עצר ה' בעד כל רחם לבית אבימלך. מעשים אשר לא יעשו א"ר חלבו בכל מקום היתה רווחה מקדמתך וכאן קדמך רעבון. מעשים אשר לא יעשו. ויאמר אבימלך לאברהם מה ראית כי עשית את הדבר וגו'. ויאמר אברהם כי אמרתי רק אין יראת אלהים: וגם אמנה אחותי בת אבי היא טו בשיטתן השיבן: (יא) ויהי כאשר התעו אותי אלהים מבית אבי וגו'. א"ר חנין טז הלואי נדרוש הדין קריא תלת אפין וניפוק ידוי. בשעה שבקשו אוה"ע ליזדווג לי עד שאני בבית אבי נתקיים עלי הקב"ה. ובשעה שבקשו אוה"ע להתעות אותי. נגלה עלי הקב"ה ואמר לי לך לך. ובשעה שבקשו אוה"ע להתעות אותי מדרכיו של

יד יוסף ז אבות פ"ב: ח ילקוט ס"ז: ט לקמן פ' ע"ד. וריש ויק"ר. וילקוט ס"ז: י סנהדרין נ"ז: יא ילקוט ס"ז: יב פסיקתא רבתי פ' מ"ב: יג ש"ר פ' כ"ב. פסיקתא רבתי פ' מ"ב. ילקוט ס"ז: יד ילקוט ס"ז: טו לעיל פ' י"ט: טז ילקוט ס"ז:

מתנות כהונה

העתקתי סימוקות של בית רבן יוחנ' וקורים ויסע כו': פרישת עולם. שלא זכה זרעו לידבק בזרע אברהם שנא' לא יבא עמוני ומואבי: בגרדקי פי' הערוך תרגו' ירושלמי מן גרר הוא גרדקי ולאו' בתרגום ירושלמי שלפנינו וכתב בו מלך גרר מלכא דערד ואולי צ"ל דגרר: ע"כ שלא בטובתה. פירש"י בחומש שהרי לא נטל ממנה רשות כמו בבואם למצרים: ומדבר עמו. פנים אל פנים וכן הוא בויקרא רבה פרשה א' בהדיא: אלא בלילה. אבל לנביאי ישראל ביום ועיין בויקרא רבה פרשה ב': אלא לשון טומאה. פירש"י שהיה דומה לפני הקב"ה כאלו מדבר עם טמא: שאין התראה כו'. אונס צריכים התראה שהרי א"ל מת אתה אע"פ שלא הותרה: אם כך דנת על אומות כאלו צדיקים הן. ולא בדין דנתם ודייק מדכתיב גוי שהרי לא א"ל המלך כי אם הנך מת וכן משמע בביאורי מהרא"ל אליהו מזרחי: אם גוי זה תהרוג. על עצמו אמר כן: וחמרי' כו'. בני אדם מוליכים חמורים והגמלים ודייק מדכתיב גם: ה"ג בתם לבבי וגו'. ומשמע דקרא והנקיון כפים קדרים על משמוש ידים ובפירש"י בשם תנחומא דייק ליה מדכתיב לבסוף גם אנכי ידעתי כי בתם לבבך עשית זאת ואילו נקיון כפים לא קאמר שמע מינה שהיה משמוש ידים בשרה: מחטונך לי. יצרך המחטיא אותך לי ובגרסתי הוא כדמפרש ואזיל: מי מפייס. לאברהם שיאמין שלא נגעתי בה: ויתפלל בעדך. פירש"י ויתפרסם הדבר לכל: ה"ג ויאמר לו מה עשית לנו. סך כו': בכל מקום. שבאת שמה היתה ריוח וכל טוב וכאן רעבון קדמך ונראה דדרש עצור יתירה כד"א ועצר את השמים והוא מעשים שלא היו רגילין ליעשות על ידך עשית עמדי: בשיטתן השיבן. פירש"י והערוך ערך את שבני נח לא היו נוהגים איסור בבת האב רק בבת האם: הלואי כו'. מי יתן שנדרוש אותו בג' פנים ונצא ידי חובתו לכוין האמת: ליזדווג לי. פירש"י בשם פרקי ר"א שנתנבא עשר שנים שבעוד שהיה קטן בקשו גדולי מלכות והקוסמים להרגו. ה"ג כפירש"י עלי הקב"ה ובשעה שבקשו א"ה לעבד אותי העמיד להם שם גדולי הדור שם ועבר והיו מתרים בהם ובשע' שבקשו א"ה להתעות אותי נגלה עלי הקב"ה ואמר לי לך לך: לענות אותי פירש"י בשם פרקי ר"א שנמלט שהכניסו נבהם שם ועבר היו מיסרים אותם יסורים

עץ יוסף

אלא דרוש זה כי הודה על האמת כי הרים שם לרוח דרומים והוה ליה ח' שמות. קרוב אלא דברים אלא במקום א"ל. כי לא נזכר אומר ומקשה דלימא א"ל (יפ"ת): (ח) ויסע משם אברהם אמרתי כו'. על שאמר לו הפרד נא מעלי נתקיים כן ולא יכול להתקרב אליו עוד לעולם: פרישת עולם שהרי אפילו עכשיו שהלך לו לגור אצל אם אברהם להתקרב אצלו נסע משם להפרד ממנו. והטעם הגמייה לפי שגרם לעשות מריבה בין אברהם ללוט כדאיתא לעיל פ' מ"א. וגם הכוונה על פרישת עירוב הזרע כי על שנפרד מאברהם גרם לריחוק זרעו כדלעיל סי' ב'. ומשעה שפירש ממנו אברהם רמז לו זה כדאמר לעיל פ' מ"א מה הפרדה הזו כו': (ו) על כרחה שלא בטובתה. פי' אל שרה כמו על שרה. וכה"ג פירש"י בחומש א"ל כאן לא נטל רשות אלא על כרחה שלא בטובתה לפי שכבר לוקחה בית פרעה ע"כ עכ"ל ואע"פ שכתוב והיא גם היא אמרה אחי. ע"כ הודית לדברי אברהם בטוב מוסכה. וכן פירש התרגום ואמר אברהם על שרה אחתא (ז) שדרך ב"א לפרוש זה מזה. דהיינו בלילה אשר אז הוא זמן ממשלת החיצונים. וה"ה במקומות הרבים אשר שם משכנם גם ביום שאינם זוכים לאור הנבואה מאת ה' לגמרי אלא בהתלבשות מדרגת החיצונים (מה"ק): למלך שהיה נתון הוא כו'. ר"ל כמו המלך שאינו מדבר עם מי שאינו אוהבו אלא ע"י הפסק הוילון. כך גם נביאי עכו"ם המתנבאים בלילה בזמן ממשלת החיצונים. אשר הם כוילון ומסך מבדיל בינם לבין קונם ית'. אבל בנביאי ישראל מקפל הוילון הוא מסך המבדיל ומדבר עמהם פנים אל פנים. אלא שמ"מ לא הגיעו כולם למדרגת משה שהשיג יותר להתגלות באספקלריא המאירה כדלקמן בויק"ר פ"א: הולך בסטמוניות וכן על נביאי עכו"ם אינו מתגלה אלא בלילה בהתלבשות מדרגות החיצונים אשר השפע הקדוש בא אליהם בסטמוניות: מה בין ישראל כו' לעיל אמר איך נגלה ובא להם. וכאן מדבר איך מדבר עמהם: בחצי דבור שקשה עליו להאריך עמהם בדברים: ויקר לשון טומאה שנתלבש אף נבואתו במדרגת הטומאה (מה"ק): רחוק ה' כו' דאע"פ שהוא מתגלה להם בנבואה. מ"מ נקרא רחוק לפי שהוא רק דרך מסך מבדיל. ולפיכך גם תפלתם אינה נשמעת (מה"ק): (ח) שאין התראה כו' אונס צריכים התראה שהרי א"ל מת אתה אע"פ שלא הותרה הטעם בזה כי מי שלבו טובה בעולם רק החטא הוא במקרה ועל כן הוא צריך התראה כי אולי נפתה לעצה קלה. ואחר שיתרו אותו אז יעזוב מאתו הרוח רעה. לא כן מי שלבו רעה בעולם אז לא יועיל לו התראה: בעלה נתעטר בה כו'. דריש לה כאילו כתיב בעלה בכל שהיא בעל עליו ועל ידיה נעשה הוא בעל שבעלה נתעטר בה כו' וכדמפרש לעיל ריש פרשה מ"ז (מה"ק): אם כך דנת לדור המבול כו'. דגם בא לרבות דור המבול ודור הפלגה. ולכן אמר ג"כ גוי לשון רבים דמשמע אומה שלימה דה"ק אם כך דנת לדור המבול צדיקים הוו (נזה"ק): ואי גוי זה תהרוג דהיינו אותי עם בני ביתי ובני אומתי א"כ גם צדיק אברהם תהרוג שגרם הדבר כי הלא הוא אמר לי אחותי. וכן הוא להדיא בפסיקתא והלא הוא כו' נמשך למעלה שלכן גם צדיק תהרוג. ותו דריש מדכתיב והיא גם היא לרבות החמרים והגמלים שכולם אמרו שאחותו היא (מה"ק): בתם לבבי הדא כו' גירסת הילקוט יותר נכונה שם בתום לבבי וכו' א"ל אמת דברת בלהם תום לבב יש לך נקיון כפים אין לך. ממה שהשיבו וגם אנכי ידעתי כי בתם לבבך עשית זאת אמרת משמוש ידים היה. כלומר ולפיכך לא הזכיר ה' ג"כ לשון נקי כפים: (ט) מחטוא לי מחטונך כו' כלומר יצרך המחטיאך מסור בידי שהוא ברשותי. ועל זה אמר על כן לא נתתיך וגו' וכדמסיק משל לגבור רוכב על הסוס כו' עד מחטונך לי וכו' ולא ממך הוא הדבר שבעלמא אלות ילך (מה"ק): לסוס או לרוכב. אי לרוכב כי הסוס אין בשכלו להטות מדרכו. כן היצר שמתאוה. רק ה' בחסדו הסך אותו ומנע עצמו ע"י התגלות החלום: (י) מי מפייסו שלא נגעתי בה ועל זה א"ל כי נביא הוא. ויהיה כי נביא הוא מסובה למה שלא נזכר בכתוב כדרכם ז"ל בכמה מקומות. והכי קאמר מפויס הוא כי נביא הוא: ומי מודיע לכל שאע"פ שאברהם יודע כי טהורה היא. מ"מ לא יהיה מפויס מכיון שהעולם יחשבו כי נטמאה אשתו והרפתו לא תמחה: ויתפלל בעדך ומזה ידעו הכל כי אמת שלא נגע בה. מאחר שאברהם מתפלל בעדו: רואים עשנה של סדום. כראותם ענין מעשה אברהם שלקו כולם בעוור לרחם ועצירת שאר נקבים כדלקמן. גזרו אומר כי השגחת המכה בעשנה של סדום מהפשם גם לכאן בהיותם קרובים אל האהל. ולפי שגם הנה נתפשטו המלאכים שנשתלחו לסדום שהם שלוחי ההשגחה. והיינו דקאמר אמרו אותן המלאכים שנשתלחו לסדום באו לכאן להשגיח בהוטאים ולפיכך וייראו האנשים מאד (מה"ק): ויקרא אבימלך לאברהם ויאמר לו מה עשית לנו ומה חטאתי לך. מה חטאתי לך המד"א הנך מת על האשה אשר לקחת וגו' ומה עשית לנו ואם אינך משיב דע כי מות תמות. כצ"ל והקדים המדרש לפרש מה חטאתי לך שלא כסדר הכתוב משום דסליק מיניה. ועוד דהנך מת קודם אל ואם אינך משיב (יפ"ת). ומפרש דמה עשית לנו ל"ל הוא כלפי מה שאמר לו ה' ואם אינך משיב דע כי מות תמות אתה וכל אשר לך שהעונש הוא על רבים. ושוב אמר ומה חטאתי לך בלשון יחיד כלפי מ"ש לו ה' הנך מת על האשה אשר לקחת שלא הזכיר בעונש אלא לו לבדו דבאמת משיב כולם בכלל העונש. ואם ישיב אז רק הוא לבדו ראוי לעונש (מה"ק): כי עצר עצר כו' ופירוש חטאה גדולה עונש גדול מגזרת חטאת מצרים (יפ"ת): בכ"מ היתה רווחה מקדמתך שבא שמה בעבורך ריוח וכל טוב וכדכתיב ובעבורו כך כו' ומפרש לעיל פ' ל"ט הגשמים והטללים בזכותך. וכאן מעשים שלא הורגלו לעשות על ידך עשית עמדי שקדמה רעבון בעיצור גשמים ומהיקר השער של תבואה. ורמז קללה זו במה שכפל לומר עצור עצר לרבות עצירת גשמים כמד"א ועצר את השמים וגו' (נזה"ק): בשיטתן השיבן שב"נ לא היו נוהגים איסור בבת האב רק בבת האם (רש"י והערוך) ושקר לא הוציא מפיו אע"ג דהיא היתה בת אחיו. משום דבני בנים הם כבנים: (יא) הלואי נדרש הדין קריא כו'. הלואי נדרוש זה הפסוק בג' פנים ונצא ידי חובתו לכוין האמת. כי ודאי בכל אלו הפירושים יש איזה צד דוחק. אלא שמ"מ אין קפידא במה שנוסת המקרא דרש בג' פנים דבאמת רמוז לכולהו (מה"ק): בשעה שבקשו א"ה ליזדווג לי כו'. העיקר כגירסת רש"י ובשעה שבקשו א"ה לעמוד אותי העמיד להם שני גדולי הדור כו'. ופירושו בשעה שבקשו להזדווג והיינו כשהצילוני מאור כשדים. ולפי זה ה"ק קרא ויהי כאשר התעו אותי פי' כשהזיקו לי אלהים היה עמדי להצילני מאז היותי בבית אבי דהיינו אור כשדים. לפי הדרשה השניה פי' התעו אותי שבקשו להטעותו אחרי עכו"ם כדלעיל פ' ל"ח וה"ק כאשר התעו אותי. אלהים מבית אבי פי' הוציאני ה' מבית אבי שאמר לי לך לך. ולפי הדרשה הג' שאמר ובשעה שבקשו לענות אותי ביסורין בהכניסם בית האסורים (כמו שהיה נחבא בכותא עשר שנים) העמיד להם שם ועבר והיו מתרים בהם ע"פ הדיבור כי יתחייבו כליה מן השמים אם לא ירפו ידם מאברהם וע"י זה נפטר מתחת ידם. וה"ק ויהי כאשר התעו א"ה מדרך ישר ויבקשו לענות אותי. אלהים העמיד מבית אבי שופטים מוכיחי אותם. וסיפר אברהם כל זה לאבימלך שיגם שלמו ממקומו ואולי בהיותו שומר במסגר עלומם

של הקב"ה העמיד להם שני נדולים משל בית אבא שם ועבר והיו סתרים בהם: (יב) ייקה אבימלך צאן ובקר וגו' ולשרה אמר הנה נתתי אלף בסף לאחיך. א"ר יהודה בר ר' אילעאי אזלת למצרים סתרת בה אתית להכא וסתרת בה. אם מסון את בעי הא לך ממון וכסי מינה עינא. הנה הוא לך כסות עינים. א"ר יוחנן עשה לה כסות שיהיו הכל מביטין בכסותה ולא בנויה. כסות עינים. כסות שהיא עשויה עינים עינים. ר' ברכיה אמר עשאה מטרונה כסות שהיא מבוסה מן העין. ר"ל אמר בקש להקנותה בפני בעלה לומר כל השנים הללו היא עמו ולא עשה לה דבר וזה לילה אחת עשה לה את כל הכבוד הזה. ד"א אמר להם אתם בסיתם מני את העין. יז בן שאתם מעמידים יהא כסוי עינים: (יג) ואת כל ונכחת. יח א"ל בבר תובחתיה דההוא נברא נביה יש דתנן המורדת על בעלה פותחין לה מכתובתה ז' דינרין בשבת. ולמה ז' דינרין כנגד כ ז' מלאכות שהאשה עושה לבעלה טוחנת. ואופה. ומבשלת. ומכבסת. ומניקה את בנה. ומצעת לו את המטה. ועושה בצמר לפיכך ז'. וכן המורד על אשתו מוסיפין לה על כתובתה ג' דינרין בשבת. למה ג' כנגד ג' דברים שהוא מתהייב לה שאר בכסות ועונה לפיכך ג'. אטור שהכניסה לו עבדים ושפחות אינה מתהייבת לו בלום. אטור שלא נתן לה לא שאר לא עונה לא כסות אינו מתהייב לה בלום. בא א"ר יוחנן צערו של איש מרובה מצערה של אשה ה"ד (בופטיס יו) ויהי כי הציקה לו בדבריה כל הימים ותאלצהו. כנ שהיתה שומטת עצמה מתחתיו. ותקצר נפשו למות. אבל היא לא קצרה נפשה. שהיתה עושה צרכיה ממקום אחר (יד) ויתפלל אברהם אל האלהים. א"ר חמא ב"ר חנינא מתחילת הספר ועד כאן לא נאמר בלשון הזה כיון שהתפלל א"א הותר הקשר הזה. כי ע עצר כג נאמר עצירה בפה. עצירה בגרון. עצירה באוזן. עצירה סלמעלה. עצירה מלמטה. והכל אומרים על דבר שרה אשת אברהם. א"ר ברביה עלו אומות העולם למקרב למסאנא דמטרונה. מי כל אותה הלילה היתה שרה שטוחה על פניה ואומרת רבון העולמים אברהם יצא בהבטחה ואני יצאתי באטונה. אברהם חיין לסירה ואני נתונה בסירה. א"ל הקב"ה כל מה שאני עושה בשבילך אני עושה. והכל אומרים על דבר שרה אשת אברהם. א"ר לוי כל אותה הלילה היה מלאך עומד ומנלב בידו. והיה מתיעין בשרה אם אמרה ליה מחי מחי. ואם אמרה ליה שבוק הות שביק. כ"כ למה שהיתה אומרת לו א"א אני ויא היה פורש. ר' אלעזר תני לה משום ר' אליעזר שבענו בפרעה שלקה בצרעת ואבימלך שלקח בעיצור. מנין שהכל לקו בזה ובזה. ת"ל על דבר שרה אשת אברהם נזירה שוה:

פרשה נג

(א) וה' פקד את שרה כאשר אמר. א זה ש"ה (ישעיה יז) וידעו כל עצי השדה כי אני ה' השפלתי עץ נבוה הגבהתי עץ שפל. א"ר יודן לא כדין דאמרין ולא עבדין אלא (שם כג) אני ה' דברתי ועשיתי. א"ר ברכיה אני ה' דברתי ועשיתי והיכן דבר. למועד אשוב אליך כעת חיה ולשרה בן. וידעו כל עצי השדה אלו הבריות. המד"א (דניאל ד) כי האדם עץ השדה. כי אני ה' השפלתי עץ נבוה זה אבימלך. הנבהתי עץ שפל זה אברהם. ב הובשתי עץ לח אלו נשי אבימלך דכתיב כי עצר עצר ה' וגו'. הפרתיתי עץ יבש זו שרה. אני ה' דברתי היכן דבר למועד אשוב אליך. ועשיתי ה"ד ויעש ה' לשרה כאשר דבר: (ב) האנוש מאלוה יצדק אם מעשהו יטהר נבר (איוב ד). ג וכי אפשר לאדם להיות צדיק יותר מבוראו. אם מעשהו יטהר נבר וכי אפשר לאדם להיות טהור יותר מבוראו. מה אלישע אומר לשונמית (מ"ב ד) למועד הזה כעת חיה את חובקת בן. א"ל (שם) אל אדוני איש האלהים אל תכזב בשפחתך. אותן המלאכים שבשרו את שרה כך א"ל למועד אשוב אליך כעת היה ולשרה בן. אמר לה אותן המלאכים היו יודעים שהם היים וקיימים לעולם אמרו למועד אשוב אליך. אבל אני שאני ב"ו קיים היום מת למחר. בין חי בין מת למועד הזה את הובקת בן. מה כתיב שם ותהר ותלד בן למועד הזה

יד יוסף יז מגילה ט"ו ופ"ח. וכ"ק ל"ג: יח ילקוט ס"ק כ"ו: יש כתובות ס"ב: כ כתובות ל"ח: כא כתובות ל"ד: כב ספיקתא דבתי פ' מ"ב. ילקוט ס"ו: כד נטיל פ' פ"ח. ילקוט פרק קמדיר. ילקוט כתר לך לך: פג"נ א ילקוט כ"ו: ב תג"כ ג' כ"ו. ויהיומת ס"ו. ילקוט יחזקאל רמז ב"ו. סדר"ח פ' נ"ב: ג ילקוט לויט רמז תתנ"ו:

מתנות כהונה

ניסוכים קסיס: אזלת למצרים ט' כשהלכת למצרים עשית סחורה עמה אצל ולאברהם הטיב בעבורה וגו' עכשיו נתת לכלן. ועכשיו גם את סחורה עמה ופירש"י חל כתיב ויקח ואיקח אבימלך נתן ובקר נתן לו ולא מיגנו שנתן לו כסף חבב ולשרה אחר הבא נתתי אלף כסף לאחיך והלא לא נתן לו אלא נקב ונתן ולא כסף וחבב אלא כך אחר הלכה למצרים ונתן לך פרעה כסף חבב ונתת לכלן וכשהלכת בה נ"ב ולא ממון אחה רואה אילך לך כו'. ט"נ בילקוט תא לך ממון וכסי מינך מנא. דבר אחר הבא וגו': מביטין בה בסות יפה מצויר שיהו כל עיניס מיביטין בו ולא בה כדי שלא תבא עוד לידי תקלה וכדמפרש ואזל בסות כו': ט"נ בב"ר וז"ל בסות שהיא שטר עינים ופי' שהוא עושה עינים שיהו הכל מביטין בו והרד"ק בספר השרשים מביא בירושלמי בלכתו פה וכו' בו הוה נתתי אלף כסף לאחיך שיקנה לך בו בסות שלא יהא עשויי עינים עינים שיהו כל עין מביטה בו: עין: עשאה מבוסה. לבעלה שלא יהא מקנא בה: ט"נ בילקוט מפיה שלמה מיכאל ומיכה שלמה בה שד יד ויעקב וכן נירסת רש"י בהדיא רבי ברכיה אומר בעל מלמות ואחיכופל ואשתאל ומיכה מבוסה למה כדי שלא יהבט אדם לתוכה אלא יהו עומדין שהיא מלכה ומהיכלין להסוה תוכה ע"ז וזהו שאומר כסות עינים עינים שהיו שהיא מכוסה לומר שהיא מלכה ומהיכלין להסוה תוכה ע"ז: להקנותה ל' קנאה: כסיתם מיני את העין שלא ינאוף לי שלא את ותאות להם ותבי ליהא בפ' לתובל בהדיא. ט"נ בילקוט וכ"ש לומר להם כגבר שכחסי כו' ופירש"י לומר שפני מה אין לה כסות והלא החיש מעשה ותביאו

עין יוסף

פגומה עם בני דורו ונכשלו בה ליתי מלמטן עם לתמוה. בהכלת מחו התאה מגלי עם לתמוה לומר עליו כי להיה הוא (ועיין ניס"ק ובזה"ק): (ב) וכסי עינא בינה וה"ם ולשרה לתמר הנה נתתי אלף כסף לאחיך כ"ל נזה שלמרה עליו להי הוא. הנה הוא לך כלומר לתוכו תתמון הוא לך בשביל כסות העינים לכל אחר לתך. דסיינו כדי לכסות העינים לכל האנשים לתת התך במקום לתכר תסיה עם לבל יהמו פיומים בך. לפי שלא יעשה לאברהם שוד בשרה. כי לא העלים הקדר מתחילה שלא עטור הכוונה ממון והרי עשה נתתי להשביע עיניו בחמון (מזה"ק): עשה לה כסות: שלא יהא עשוי לה כסות הסוה מן הלקוי ככף שיהיו הכל מביטים בכסותה שהיא עשויה ולא בגויית כי יתמרו שהלבוש נורם לחוטי: כסות עינים בסות: הוא ד"ת כסות עינים כסות שהיא עשויה עינים עינים דסיינו מבוה הסוה שהוא מיעשה לתכר העשוי נקבים נקבים לבל יוכלו להביט בהוא יופיה: הלבישה כו' בילקוט נרס בבל לבוש ולבושה ובזה"ק ובפתה מבוזה למה שלא יקבע תכ לתה בהוא הלוי יהיו שומעים שהיא מלכה ומהיכלים להסוה תוכה והוא כמבוסה מן העין: בקש להקנותה כו': דעשה לה כסות הסוה כדי שיהיו הכל מביטים בכסותה קלתה בהלה בלב שהיא על בעלה לומר כל השנים הללו היא עמו ולא עשה לה דבר וזה לילה אחת עשה לה את כל הכבוד הזה. ד"א אמר להם אתם בסיתם כו' ועבור זה יתעורר לה לחינה ושלחה על בעלה ותתבזה בו ותגלה מתחה דבוזו להיות תכם המלך שכיפה בידו למלוטי בכוזו בתלבושי בכוזו תכר יתלוו להם הנשים: אתם בסיתם כו' וכ"ש הוא נתתי אלף כסף כו' ותעשה זה הוא לך בסות עינים למיות שלבי שלחה בסיתם ממני שלא נגלוה לי שהוא לתם תים. לכן הכן שתעשוהו יהיה כסוי עינים שיכנו עיניו מלראות: בן שלחה מעמידים כו'. וכן נתקיים בילקוט כדכתיב וקהלכיה עיניו וכ"ה להלן בפ"ם התובל ובי"ד דמנילה: (יג) בבר תובחתיה כו' מצ' ומוכחת מל' תוכחה ומוכר בשנים ופתרונו על הכל קבלתי תוכחה ומוכר בשנים הרלוי לי שלקח נם על בינול המנים לילה לתת קבלתי עלי שנים מתן אלף בסף. ותהת קלתר בכר תוכחתיה דהתם נבנרת נביא נם בממון על בינול המנים. ומייתי עלה לזונמת הת לתכן הירושלמי כו' דתתיעין המורדת על בעלה פותחין לה תכתובתה ז' דינרין כו' וכן המורד על תכתו מוסיף לה על כתובתו ג' דינרין. ממלא. תכת לת לתר ז' ותכת לת לתר ג'. לתר ר"ת בת הוא ע"י שהיא מיתכת לו שכא הוא פותח ממנה ז' ותיא ע"י שהוא חייב לה ג' מוסיף לה ג'. ופריך הנט עלתר שהכניסה לו עבדים (פ' תעלה בדעתך לם היה כן) הרי חינה חייבת לו בלום. ותי בדון (תלי בזמת הבא ז' ותכת לת לתר ולת פוגה ולת פוגה הרי הוא ע"י שהוא חייב לה בלום. ותי בדון (תלי בזמת הבא ז' ותכת ג') ומפני מה היא ל"ל שיתן לעבו על תת ויותר מבוזה תבל לתכ (כלו' מיוכרת תבזמים קלתר וא"ת דבה שהתיון לה זו וכן מוסיפין ג' מפני שנעבו על תת מיבוזה ויותר מבל לתכ) ה"ה ויש כי לתיקר כו' ע"כ"ל תירושלמי. ומשתה נקל על התעיין להקן במדרש שלפניו ולהבזיותו יתר: (יד) לא נאמר בלשון הזה. פירש"י שיכל לתם מתפלל על לתרים והרד"ל פי' לת התפלל לתם

הזה כעת תיה אשר דבר אליה אלישע. י דבריו של ב"ו מתקיים ודבריו של הקב"ה אין מתקיימין. וה' פקד את שרה כאשר אמר וגו': (נ) כי תאנה לא תפרח ואין יבול בנפנים כחש מעשה זית ושדמות לא עשה וגו' (חבקוק ג) ח כי תאנה לא תפרח זה אברהם. המד"א (הושע ט) כבכורה בתאנה בראשיתה ראיתי אבותיכם. ואין יבול בנפנים זו שרה. המד"א (תהלים קכח) אשתך כגפן פוריה וגו'. כחש מעשה זית. אותן המלאכים שבשרו את שרה האירו פניה כזית כחשים היו. אלא שדמות לא עשו אוכל. אותן השדים המתים לא עשו אוכל. (חבקוק ג) נזר מסבלה צאן המד"א (יחזקאל נ) ואתן צאני צאן מרעיתי אדם אתם. אלא ואין בקר ברפתים המד"א (הושע י) ואפרים עגלה מלומדה אוהבתי לדוש. חזרה שרה ואמרה מה אני מובדה סברי מן בריי. אלא (חבקוק ג) ואני בה' אעלוזה אגילה באלהי ישעי. א"ל הקב"ה את לא עובדית סיבריך. אף אנא איני מובד ית סיבריך. אלא וה' פקד את שרה: (ד) וה' פקד את שרה וגו'. (ישעיה ח) יבש חציר נבל ציץ וגו'. יבש חציריו של אבימלך ונבל ציצו. ודבר אלהינו יקום לעולם ויי' פקד את שרה כאשר אמר. (תהלים קיט) לעולם ה' דברך נצב בשמים. הא בארץ לא. אלא מה שאמרת לאברהם בשמים למועד אשוב אליך כעת חיה. זר' נחמן דיפו משם ר' יעקב דקיסרין פתח (שם ס) אלהים צבאות שוב נא הבט משמים וראה ופקוד גפן זאת. שוב ועשה מה שאמרת לאברהם הבט נא השמימה וספור הכוכבים. ופקיד גפן זאת וה' פקד את שרה: (ה) ר' שמואל בר נחמן פתח (במדבר כג) ח לא איש אל ויכזב בן אדם ויתנחם. א"ר שמואל הפסוק הזה לא ראשו ודבר ולא סופו ראשו. לא איש אל ויכזב וגו' והוא אמר ולא יעשה ודבר ולא יקיומנה. אלא בשעה שהקב"ה נזר להביא מובה לעולם לא איש אל ויכזב. ובשעה שהוא נזר להביא רעה הוא אמר ולא יעשה. בשעה שאמר לאברהם כי ביצחק יקרא לך זרע לא איש אל ויכזב. ובשעה שאמר לו קח נא את בנך את יחידך ההוא אמר ולא יעשה. בשעה שאמר הקב"ה למשה (שמות ג) פקוד פקדתי אתכם לא איש אל ויכזב. ובשעה שאמר לו הקב"ה (דברים ט) הרף ממני ואשמידם ההוא אמר ולא יעשה. בשעה שאמר הקב"ה לאברהם וגם את הגוי וגו' לא איש אל ויכזב. ובשעה שא"ל ועבדום וענו אותם ההוא אמר ולא יעשה. בשעה שא"ל הקב"ה שוב אשוב אליך לא איש אל ויכזב אלא וה' פקד את שרה וגו': (ו) וה' פקד את שרה (מיכה ח) אשר שמרת לעבדך דוד אבי את אשר דברת לו. אשר שמרת לעבדך זה אברהם. את אשר דברה לו למועד אשוב אליך. (שם) ס ותדבר בפיך ובידך מלאת כיום הזה וה' פקד את שרה. (תהלים קיט) מושיבי עקרת הבית אם הבנים שמחה. מושיבי עקרת הבית יו"ד שרה שנא' ותהי שרי עקרה. אם הבנים שמחה שנא' היניקה בנים שרה: (ז) וה' פקד את שרה כאשר אמר. יא מה שאמר לה הוא באמירה. ויעש ה' לשרה כאשר דבר. מה שדבר לה ע"י מלאך. ר' נחמיה אמר וה' פקד את שרה כאשר אמר. מה שאמר לה ע"י מלאך. ויעש ה' לשרה כאשר דבר יב מה שאמר לה הוא. יג ר' יהודה אמר כאשר אמר ליתן לה בן. כאשר דבר לברכה בחלב. א"ל ר' נחמיה והלא כבר נתבשרה בחלב יד אלא מלמד שהשהירה הקב"ה לימי נעורותה. ר' אבהו אמר נותן אני יראתה על כל או"ה דלא יהון מונין לה וצווחין לה עקרתא. ר' יהודה בשם ר"ל טו עיקר מטרין לא היה לה. ונלפ לה הקב"ה עיקר מטרין: (ח) א"ר אדא טז בעל פקרונות אני. עמלק הפקיד אצלי חבילו של קוצי והחזיר לו הקב"ה חבילה של קוצים שנא' (ש"ב סו) פקדתי את אשר עש' עמלק לישראל שרה הפקיד אצלי מצות ומע"ט והחזיר לה הקב"ה מצות ומע"ט וה' פקד את שרה: (ט) וה' פקד את שרה. יז א"ר יצחק כתיב (במדבר ה) ואם לא נטמאת האשה ומהורה היא ונקתה ונזרעה זרע. זו שנכנסת לביתו

יד יוסף ד תנ"כ ס' כ"ו: ה ספרי קדושים רנסי ס' מ"ב. ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: ו ילקוט ס"ו. ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: ז שוח"ט מזמור ס'. ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: ח ספרי קדושים רנסי ס' מ"ב. ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: ט שוח"ט מזמור כ"ג. ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: י ספרי קדושים רנסי ס' מ"ב. ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: יא ספרי קדושים רנסי ס' מ"ב. ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: יב ספרי קדושים רנסי ס' מ"ב. ילקוט ס"ו: יג ילקוט ס"ו: יד ב"ב ס"ו. ילקוט ס"ו: טו ילקוט ס"ו: יו ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: יז ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: יח ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: יט ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: כ ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: כא ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: כב ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: כג ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: כד ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: כה ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: כו ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: כז ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: כח ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: כט ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: ל ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: לא ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: לב ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: לג ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: לד ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: לה ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: לו ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: לז ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: לח ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: לט ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: מ ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: מא ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: מב ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: מג ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: מד ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: מה ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: מו ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: מז ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: מח ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: מט ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: נ ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: נא ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: נב ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: נג ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: נד ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: נה ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: נו ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: נז ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: נח ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: נט ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: ס ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: סא ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: סב ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: סג ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: סד ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: סה ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: סו ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: סז ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: סח ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: סט ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: ע ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: עא ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: עב ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: עג ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: עד ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: עה ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: עו ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: עז ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: עח ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: עט ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: פ ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: פא ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: פב ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: פג ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: פד ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: פה ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: פו ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: פז ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: פח ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: פט ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: צ ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: צא ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: צב ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: צג ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: צד ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: צה ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: צו ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: צז ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: צח ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: צט ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: ק ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קא ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קב ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קג ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קד ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קה ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קו ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קז ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קח ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קט ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קי ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קיא ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קיב ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קיג ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קיד ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קטו ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קטז ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קיז ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קיח ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קיט ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קכ ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קכא ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קכב ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קכג ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קכד ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קכה ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קכו ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קכז ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קכח ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קכט ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קל ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קלא ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קלב ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קלג ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קלד ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קלה ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קלו ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קלז ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קלח ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קלט ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קמ ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קמא ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קמב ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קמג ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קמד ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קמה ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קמו ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קמז ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קמח ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קמט ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קנ ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קנא ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קנב ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קנג ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קנד ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קנה ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קנו ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קנז ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קנח ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קנט ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קס ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קסא ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קסב ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קסג ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קסד ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קסה ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קסו ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קסז ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קסח ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קסט ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קע ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קעא ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קעב ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קעג ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קעד ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קעה ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קעו ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קעז ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קעח ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קעט ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קפ ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קפא ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קפב ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קפג ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קפד ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קפה ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קפו ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קפז ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קפח ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קפט ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצ ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצא ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצב ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצג ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצד ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצה ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצו ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצז ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצח ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצט ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצי ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קציא ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קציב ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קציג ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קציד ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קציה ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קציו ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קציז ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קציח ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קציט ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצכ ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצכא ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצכב ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצכג ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצכד ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצכה ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצכו ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצכז ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצכח ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצכט ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצל ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצלא ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצלב ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצלג ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצלד ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצלה ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצלו ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצלז ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצלח ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצלט ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצמ ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצמא ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצמב ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצמג ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצמד ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצמה ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצמו ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצמז ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצמח ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצמט ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצנ ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצנא ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצנב ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצנג ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצנד ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצנה ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצנו ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצנז ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצנח ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצנט ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצס ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצסא ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצסב ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצסג ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצסד ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצסה ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצסו ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצסז ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצסח ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצסט ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצע ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצעא ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצעב ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצעג ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצעד ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצעה ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצעו ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצעז ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצעח ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצעט ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצפ ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצפא ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצפב ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצפג ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצפד ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצפה ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצפו ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצפז ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצפח ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצפט ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצצ ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצצא ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצצב ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצצג ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצצד ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצצה ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצצו ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצצז ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצצח ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצצט ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצק ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצקא ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצקב ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצקג ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצקד ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצקה ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצקו ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצקז ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצקח ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצקט ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצר ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצרא ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצרב ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצרג ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצרד ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצרה ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצרו ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצרז ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצרח ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצרט ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצש ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצשא ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצשב ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצשג ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצשד ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצשה ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצשו ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצשז ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצשח ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצשט ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצת ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצתא ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצתב ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצתג ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצתד ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצתה ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצתו ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצתז ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצתח ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצתט ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצי ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קציא ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קציב ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קציג ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קציד ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קציה ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קציו ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קציז ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קציח ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קציט ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצכ ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצכא ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצכב ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצכג ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצכד ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצכה ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצכו ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצכז ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצכח ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצכט ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצל ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצלא ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצלב ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצלג ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצלד ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצלה ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצלו ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצלז ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצלח ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצלט ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצמ ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצמא ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצמב ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצמג ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצמד ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצמה ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצמו ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצמז ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצמח ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצמט ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצנ ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצנא ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצנב ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצנג ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצנד ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצנה ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצנו ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצנז ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצנח ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצנט ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצס ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצסא ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצסב ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצסג ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצסד ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצסה ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצסו ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצסז ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצסח ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצסט ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצע ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצעא ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצעב ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצעג ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצעד ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצעה ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצעו ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצעז ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצעח ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצעט ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצפ ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצפא ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצפב ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצפג ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצפד ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצפה ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצפו ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצפז ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצפח ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצפט ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצצ ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצצא ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצצב ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצצג ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצצד ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצצה ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצצו ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצצז ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצצח ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצצט ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצק ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצקא ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצקב ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצקג ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצקד ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצקה ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצקו ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצקז ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצקח ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצקט ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצר ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצרא ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצרב ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצרג ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצרד ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצרה ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצרו ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצרז ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצרח ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצרט ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצש ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצשא ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצשב ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצשג ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצשד ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצשה ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצשו ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצשז ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצשח ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצשט ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצת ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצתא ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצתב ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצתג ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצתד ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצתה ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצתו ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצתז ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצתח ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצתט ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצי ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קציא ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קציב ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קציג ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קציד ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קציה ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קציו ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קציז ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קציח ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קציט ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצכ ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצכא ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצכב ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצכג ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצכד ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצכה ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצכו ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצכז ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצכח ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצכט ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצל ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצלא ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצלב ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצלג ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצלד ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצלה ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס"ו: קצלו ילקוט ס"ו. ילקוט משלי ס

לביתו של פרעה ולביתו של אבימלך יוצאת טהורה אינו דין שתפקד. א"ר יהודה ב"ר סימון אע"ג דא"ר הונא מלאךהוא שהוא ממונה על התאוה אבל שרה לא נצרכה לדברים הללו. אלא הוא בכבודו וה' פקד את שרה: (י) ותהר ותלד שרה לאברהם בן לזקניו. יט מלמד שלא גנבה זרע ממקום אחר. מלמד שהיה זיו איקונין שלו דומה לו. למועד אשר דבר אותו אלהים ר' יודן ור' חמא. ר' יודן אמר לט' חדשים נולד שלא יהיו אומרין גרוף מביתו של אבימלך. ר' חמא אמר לז' שהם ט' מקוטעים. ר' הונא בשם ר' חלקיה בחצות היום נולד. נאמר כאן מועד ונאמר להלן (דברים טז) כבא השמש מועד צאתך ממצרים: (יא) ויקרא אברהם את שם בנו וגו' יצחק. כ יצא חק לעולם. ניתן דורייה לעולם. א"ר יצחק הפושיה יו"ד עשרה כנגד עשרת הדברות. צד"י תשעים ואם שרה הבת תשעים שנה תלד. ק"ף מאה הלבן מאה שנה יולד. חי"ת כנגד המילה שניתנה לשמונה. וימל אברהם את יצחק וגו' הה"ד (בראשית יז) ובן שמונת ימים ימול לכם כל זכר לדורותיכם: (יב) ותאמר שרה צחוק עשה לי אלהים. רבי ברכיה ב"ר יהודה ב"ר סימון בשם ר' שמואל בר ר' יצחק ראובן בשמחה שמעון מה איכפת ליה. כך שרה נפקדה אחרים מה איכפת להם. אלא בשעה שנפקדה אמנו שרה הרבה עקרות נפקדו עמה. הרבה חרשים נתפקחו. הרבה סומים נתפתחו. הרבה שוטים נשתפו. נאמר כאן עשייה ונאמר להלן (אסתר ב) והנחה למדינות עשה. מה עשייה שנא' להלן ניתן דורייה לעולם. אף עשייה שנא' כאן ניתן דורייה לעולם. ר' לוי אמר הוסיפה על המאורות. נאמר כאן עשייה עשה לי. ונאמר להלן ויעש אלהים את שני המאורות: (יג) ותאמר מי מלל לאברהם היניקה בנים שרה. ר' פנחס משום ר' חלקיה מי אמר מי דבר אב"כ. אלא מי מלל כב רמזו שהוא מוליד למאה שנה. מנין מלל. ר' פנחס אמר כג קומתו של א"א היתה יבשה ונעשית מלילות. היניקה בנים שרה היניקה בן אב"כ. אמנו שרה היתה צנועה יותר מדאי אמר לה א"א אין זו שעת הצניעות. אלא גלי את דדיך כדי שידעו הכל שהתחיל הקב"ה לעשות נסים. כד גלתה את דדיה והיו נובעות חלב כשני מעינות. והיו מטרוניות באות ומניקות את בניהם ממנה. והיו אומרות אין אנו כדי להניק את בנינו מחלבה של אותה צדקת. רבנן ור' אחא. רבנן אמרי כל מי שבא לשם שמים נעשה ירא שמים. ר' אחא אמר אף מי שלא בא לש"ש ניתן לו ממשלה בעה"ז. כיון שהפליגו עצמן בסיני ולא קבלו את התורה נטלה מהם אותה הממשלה: (יד) ויגדל הילד ויגמל. כה ר' הושעיה רבה אמר נגמל מיצ"ה. רבנן אמרי נגמל מחלבו. ויעש אברהם משתה גדול. ר' יודא בר ר' סימון אמר גדול עולמים היה שם. ר' יודן בר ספפרתא אמר (אסתר ג) ויעש המלך משתה גדול גדולי עולם היו שם הה"ד (דברים ל) כי ישוב ה' לשוש עליך לטוב בימי מרדכי ואסתר. כאשר שש על אבותיך בימי אברהם יצחק ויעקב. א"ר יהודה ב"ר סימון משתה גדול משתה גדולים כו עוג וכל גדולים עמו היו שם. אמרו לעוג לא היית אומר אברהם פרדה עקרה ואינו מוליד. א"ל עכשיו מתנתו מה היא. לא שפופה. אין יהיב אנא אצבעי עליה אנא פהיש ליה. א"ל הקב"ה מה אתה מבזה על מתנתי. חייך שאת רואה אלף אלפים ורבי רבבות יוצאים מבני בניו. ואין סופו של אותו האיש ליפול

יד יוסף יח נדרים ל"א: יט ילקוט ס"ז. ב"מ פ"ז: כ ילקוט ס"ז: כא ל"ב מידות דריה"ג. פסיקתא רבתי פ' מ"ב. ילקוט ס"ז: כב ילקוט ס"ז: כג פסיקתא רבתי פ' מ"ג: כד הקדמת ספר הזוהר. ב"מ פ"ז. תנחומא תולדות סי' ג'. סדר"א פ' נ"ב: כה ילקוט ס"ז: כו דב"ר פ"א שמ"ר רבה פ"ו סי' ח':

ענף יוסף

קדושה אחר מילת אברהם כדלעיל פ' מ"ז. ועתה כשהזקין אברהם ואז שהיתה שעה ראויה ללידת יצחק נפקדה שרה בהבטחת ב"ד מטעם ק"ו על זה שנלטערה בטרעה (יפ"ת). ועיין בנזה"ק שהאריך להוכיח מסוגיא הגמרא דארך שהולך דמעשה אבימלך קדם לבשור שלידה: (י) [לשבעה שהם ט' מקוטעים] פיס"ת מתן גירסא זו. וכתב דגרסי' לשבעה שהם מקוטעים. דס"ל כדאמרינן בפ"ק דר"ה דנזכרה שרה בר"ה וילדה בפסח ואיכא שנה מעוברת היתה. ומשום דהש"ס לגלה ז' שלמים הולכך לומר דילדה למקוטעים ועיין

מתנות כהונה

של קולים. שהיה קוץ מכאוב לישראל: שלא גנבה כו'. כההיא דאמרינן בגמרא נתעברה שהזרע היורה כחץ מתחילתו ונקלט מוליד אח"כ: זיו איקונין. תואר פניו הדים לזקוניו נוטריקון: נרוף מביתו כו'. שלולי ילדתו פחות מט' חדשים היו אומרים מאבימלך נתעברה ומאז כשלמו תשעה אבל עכשיו שילדתו לט' חדשים אם מאבימלך נתעברה היאך שהה הריון כל כך וקו"ל: נרוף לשנא בזיון קא נקט כזה שגורף את האשפה: לז' שהם תשעה תקושעין. יום א' מחודש ראשון וכן יום אחד מחדש אחרון. ונחשב לב' חדשים שלמים וטעמא דר' חייא כדאיתא בפ"ק דר"ה וכתבתי לעיל פמ"ו ע"ש: במועד לאתך ממצרים. וכתיב סוף פרשת בא ויהי בעצם היום הזה הוציא ה' וגו' וע"ש בפי' הרמב"ם: יצא חוק לעולם. פירש"י ישראל שקבלו התורה שנא' כי חוק לישראל הוא: דורייה פירש"י מתנה ודורון כמו שנא' ונברכו בך כל משפחות האדמה. ה"ג רש"י ז"ל ד"א ניתן דורייה. הפושית גרסי' ונראה שמפרש דורייה לשון דרור וחירות וה"ג בילקוט דרורייה ולא גרס הפושית: יצחק יו"ד עשרה כו'. עשה לי אלהים וגו' גרסי' יוסיפה דקרא כל השומע יצחק לי ועליה קאי ר' ברכיה. דורייה חירות והנחה: נשתפו חזרו לדעתן להיות כשופי בקסים ושלו' ברעיוניה': הוסיפה על המאורות. יש לפרש כפשוטו כהאי דאמרינן גבי משה בשעה שנולד נתמלא הבית כלו אורה או י"ל שיצחק הוא הנימול ראשון לשמונה ולולי בריתי יומם ולילה המאורות אספו נגהם: קומתו כל א"א גרסי'. מלשון קמה או גדיש. ה"ג בילקוט אותה ממשלה שנא' מוסר מלכים פתח וגו' איוב י"ב: נגמל מיצר הרע. כלו' בן י"ג שנה שאז בא יצר טוב: גדול עולמים. זה הקב"ה וכדמפרש ואזיל ויעש המלך משתה גדול: שפופה שפלה ונמוכה: אין יהיב כו'. אם אתן אנכי אצבעי עלוי אני פחים כו': ה"ג אצבעי עליה אנא פחים. פחים

עץ יוסף

ומרעה זרע (יפ"ת): אינו דין שתפקד. ר"ל שק"ו מה אשה שגרמה לעלות ניוולה להיותה מכסת ונותנת מקום לקנאה ומ"מ נפקדת. זו שלקחוה בעל כרחה לפרעה ולאבימלך שהכריחו אותה. ועכ"ז נקתה אינו דין שתזרע זרע: הוא בכבודו כי לא נתהדר בה תאוה טבעית כהק כל הנשים אשר זהו נכלל במלאך הממונה על התאוה כפי' המורה בפרקיו כי על כל כח מיוחד אשר באדם יש מלאך ממונה עליו מלמעלה הנותן בטבעו של אדם כן. אבל היא נתחדשו ע"י ענין אלהי. ולכן לא הי' ע"י התאוה טבעית: (י) ה"ג ותהר ותלד שרה לאברהם תלמד שלא גנבה זרע ממ"א כ' לזקוניו מלמד שהיה זיו איקונין דומה לו. שלא גנבה זרע ממ"א. כלו' שלא נתעברה מאבימלך אלא מאברהם ועל זה אמר שנתפרסם על זה תופת בדורם מתה שילדה בן לזקוניו שהוא נוטריקון זיו איקונין ללמד שהיה זיו איקונין שלו דומה לאברהם ומזה נודע לכל שיצחק הוא מאברהם (מה"ק): למועד אשר דבר כו' לט' חדשים כו'. דריש דה"ק ותהר ותלד שרה בן לאברהם ולא לאבימלך וזה נתפרסמה ממה שנולד למועד אשר דבר אותו אלהים שהגביל זמנו לט' חדשים כדי להוציא מן החשד שהרי עברו ט' חדשים שלמים לאחר איזה ימים שיצאה מבית אבימלך: נרוף משוך. מלשון נחל קישון גרפם. גרופים מחתת רגלי הבהמ"ה (יפ"ת): לשבעה שהם ט' מקוטעים ולי נראה עיקר כדפרש"י והאב"ה לקיים נוסחנו והכי פירושו לשבעה שלמים שהם ט' מקוטעין שאוחזים יום אחד מחדש שלפניהם ויום אחד מחדש שלאחריהם. והשני ימים אחושים כשני חדשים מקוטעים. ולדידיה נ"ל שנתבטל החשד מאבימלך ממה שהיה זיו איקונין של יצחק דומה לאברהם. וא"כ הא דכתיב למועד אשר דבר אותו אלהים משמע היכלא שלפי שהוליד בן לזקוניו שהיה זיו איקונין דומה לו לפיכך נולד למועד הקבוע אשר דבר אותו אלהים לשבעה חדשים כי כבר נסתלק החשד במה שהיה זיו איקונין דומה לו (נזה"ק): ונאמר להלן כבא השמש כו'. דס"ל שתכשה פשוט ולמעלה יצאו ממצרים כדאיתא במכילתא וילף בג"ש מיציאת מצרים שנולד יצחק נ"כ בט"ו בניסן בהיות היום להיות תכוון לזמן והעת שיצאו בו ממצרים להורות שעמד זכותו לבניו להצמיח זמן גאולה בשעת וזמן לידתו (נזה"ק)· (יא) יצא חק לעולם. פי' יצא מזון לעולם. על דרך מה שנא' כי חק היה לכהנים מאת פרעה. כלו' כל העולם ניזון בשביל יצחק. ורש"י פי' ישראל שקבלו את התורה שנא' כי חק לישראל (מת"כ). או פי' חק ברית מילה למונה קאמר שיצאה המילה ביצחק וכפי' ר"א בתוס' ס"פ ר"א דמילה דחק בשארו שם קאי על יצחק: ניתן דורייה לעולם הפושים א"ר יצחק יו"ד כצ"ל ור"ל דרייה פי' חירות ונחת רוח. ותיבת הפושיה הוא פי' על תיבת דורייה שהיתה כתובה על הגליון ואחר כך הכניסוה המדפיסים בפנים ושלא במקומה: ובן שמונת ימים כו' ר"ל הא דכתיב הכא כאשר צוה אותו אלהים היינו מ"ש לו בפרשת המילה ובן שמונת ימים וגו': (יב) אחרים מה איכפת להו. דקאמר כל השומע יצחק לי שכולם ישמחו עליה ומפני בעמה נפקדו כמה עקרות הרבה חרשים נתפקחו כו' שבאו אז רב שפע טוב וברכה לעולם וכל שומע ישמח שאין גם אחד בלא יהיה מהשוכים לרפואה או קרוב או אוהב שזוכים לרפואה וישמח בהם. וטעם מאחר זה כי צחוק ושמחה עשה לי אלהים הוא מצד שכל השומע יצחק וישמח על ידי לא מצד עצמי (יפ"ת): הרבה שוטים נשתפו. פי' חזרו לדעתם ושכלם וכן בגיטין פ"ב שפו ונשתטה וחזר ונשתפה. פי' חזר לדעתו. וכ"ה בלשון יון בעל דעת וחכם (מוסף הערוך): ניתן דרייה לעולם כלו' חירות והרווחה שעשה המלך להשורים הניחה למדינות בנישואי אסתר. אף כאן נתן הקב"ה דוריהה לעולם בהיות אז עת רצון בפקידת שרה הצדקת (נזה"ק): הוסיפה על המאורות. כי אז נתוסף אור השפע למעלה במאורות העליונים וממנו בא נ"כ הרווחה להתחתונים (יפ"ת). או פירושו ע"פ דאיתא בפסיקתא שאותו היום שנולד יצחק הוסיף הקב"ה על גלגל החמה מ"ה פעמים כאור ז' ימים: (יג) רמזו שהוא מוליד לק' שנה מנין מלל כלו' אמר בלשון הרומז על הדבור וגם ירמוז בו מה שהבטיח הקב"ה לאברהם שיוליד לק' שנה היינו כשאמר ליה לך לך מארצך וכדאיתא בתנחומא למאה שנה יהיה לך בן מנין לך לך. אז נתקיים בכי הניקה בנים שרה, כי ישמעאל לא נחשב לו לזרע (יפ"ת): קומתו של אברהם כו'. דרש מלל מלשון מלילות שהיתה קומתו יבשה. כי אע"פ שכבר הוליד את ישמעאל מ"מ שוב פסק מעיינו ולא הוליד עוד אף מהגר כאשר נתגבר עליו טבע הזקנה ומה גם עתה שכבר נעשה בן ק' שנה שהיתה קומתו יבשה ולא היה בטבע להוליד כלל וכדלעיל פ' מ"ח. ועכשיו נעשה קומתו מלילות בפקידת שרה. ר"ל כמו תבואה לחה שיש בו שרף. שאז נתחדש כבשר נעוריו והוליד גם בני קטורה (יפ"ת ונזה"ק): שרה היתה צנועה כו'. גמרא גמירא להו (נזה"ק): שידעו הכל כו' והיינו לסתום פי האומרים שלקחו אסופי מן השוק כדאיתא בפרק הפועלים. ובפסיקתא איתא שאמרו שהולד הוא מהגר שכחש שרה ומה עשה הקב"ה יבש דדי נשותיהם והיו מטרוניות באות ונושקות עפר רגליה של שרה ואמרו לה עשו מצוה והניקי בנים שלנו וכו' וכן הוא בפדר"א פרק נ"ב. והיו אומרת כו' זה יצא להם מסברא. דודאי כשראו הנס הכירו שפל ערכן שאין בניהם כדאין ליהנות משוד הנשואים (יפ"ת): כל מי שבא לש"ש. דהיינו כדי לקדש את שנה בהלב הצדקת עלתה בידה כי כן נעשה בנה ירא שמים. ור' אחא הוסיף כי אף מי שלא בא לשם שמים אלא כדי להבחין הנס מ"מ בעבור שקיבל שפע חלב מן הצדקת קיבל הוא ממנה ג"כ שפע גדולה וניתן לו ממשלה בעה"ז (נזה"ק): שהפליגו עצמן בסיני. כלומ' שהבדילו עצמן מבני שרה בשעת קבלת התורה שלא רצו לקבל התורה מאז ניטל מהם אותה הממשלה (נזה"ק): (יד) נגמל מיצ"ה פירוש שנעשה בן י"ג שנה שאז נגמל הנער מיצה"ר שהוא כח התאווה החומרית ונכנס בו כח היצר טוב. ולכן מאז הוא מצווה ועושה. ולשמחה זו עשה אברהם משתה: נגמל מחלבו והא דכתיב ויגדל הילד ויגמל. הוא ללמדך שלא נגמל מחלבו קודם זמנו מפני חסרון החלב כהיות שרה זקנה. אלא היה לה חלב רב במוסף ולא גמלתו אלא עד שהיה גדול. ומהאי טעמא נמי עשה אברהם סעודה עבור החסד והנס הנעשה לשרה שאף גם לעת זקנותה היה לה חלב בריבוי ליתן לנער מלא סיפקו (מה"ק): גדול עולמים כי לא יתכבד אבינו אברהם במשתה שתוים ועגיים הפלים התלה כי אם משתה גדולה בעינה שהיתה השראת השכינה שמה: ויעש המלך משתה גדול גדול עולמים היה שם. כצ"ל. וכן הוא בילקוט, ור' יהודה ב"מ ס"ל כר"י ב"ס שגדול עולמים היה שם ואתר שזה דכתיב ויעש המלך משתה גדול ג"כ פירושו גדול עולמים (או אפשר בכך נ"ל ויעש אברהם משתה גדול ר' יהודה ב"ס אמר גדול עולמים היה שם כיוצא בו ויעש המלך משתה גדול גדול עולמים היה שם. והירך ר"י ב"מ אמר מיותר) ור"ל שבסעודת אברהם נתגלה כבוד גדול עולם ס לאות ולמופת שגם הוא שמח בשמחתו. וכן כיוצא בו בסעודת אסתר לכבודה ולפי שהיה זוכה ונכים ביאת ע"י הנבואין אלו הסיעה לישראל לעתיד בימי המן. וע"ז אמר הה"ד כי ישוב ה' לשוש עליך לטוב בימי מרדכי ואסתר. כאשר שש על אבותיך בימי אברהם. רמז על ענין שמחת הסעודה שהיה בימי האבות. והיינו להתגלות עצמו לכבודם בסעודתם מרוב שמחתם בה'. כן יכליא ה' לעשות בשמחה הסעודה והתשתה בימי מרדכי ואסתר. ולמד זאת מזה שבשניהם כתיב משתה גדול. ויהיה פירוש משתה גדול כאילו כתוב משתה גדול בסמיכת ענין. ופי' משתה של גדול העולם. וגדול הוא האומר על הקב"ה: בימי אברהם יצחק ויעקב. בילקוט ליתא הני תיבות יצחק ויעקב. ועכ"פ ויעקב ודאי מיותר: א"ר יהודה בר סימון משתה גדול כו'. והע"ג דר"י בר סימון גופיה פי' לעיל גדול העולם היה שם קאמר להא נמי. דכולהי איתנהו. ובילקוט גרס הכא ד"א: פרדה עקרה מפני שתישמעאל עד יצחק כמה שנים לא הוליד מהגר סבור שכבר פסק כח ההולדה מאברהם ונעקר: שפופה שפלה ונמוכה: אין יהיב הנא אצבעי עליה הנא פחיס ליה. אם אתן אנכי אצבעי עליו אנא פחים ליה. ז"ל מת"כ פי' הערוך או הרס או שרוע ת"י או פחים או פסוע עכ"ל ופי' לפ"ז שהעשנו יהרוס. אבל אינו בת"י שלפניע אלא בת"י שלפניע פי' בו דולקי בהוטמיה. ובעל מוסף הערוך פי' שם שהוא מענין פחסה אע"פ שלא חיסרה (מסכת ע"ז דף נ"ג ע"א) שפירושו שם לא שסברה על שברים אלא מעכה שנמחקה הצורה. וא"כ פירוש מלה זו לשון מיעוך ומחק וכן פחוס דכאן נקרא כפי"ן שמחלי כמו פחוס

נסמך

ליפול אלא בידו. שנא' (במדבר כא) ויאמר ה' אל משה אל תירא אותו כי בידך נתתי וגו'. דא"ר לוי לא נדנדה עריסה תחלה אלא בביתו של א"א. דא"ר יהושע בן מנחמה אותן ס"ב מלכים שהרג יהושע כולם היו במשתה של א"א. ולא ל"א היו. אלא כי ההיא דא"ר ברכיה ור' חלבו ור' פרנך משום ר' יוחנן. מלך יריחו אחד. מה ת"ל אחד. אלא הוא ואנטקיסר שלו: (טו) ותרא שרה את בן הגר המצרית. כז ארשב"י ר"ע היה אומר בו דבר לגנאי. ואני אומר בו דבר לשבח. דרש ר"ע ותרא שרה וגו' אין מצחק אלא גלוי עריות המד"א (בראשית לט) בא אלי העבד העברי אשר הבאת לנו לצחק בי. מלמד שהיתה אמנו שרה רואה אותו לישמעאל מכביש גנות. וצד נשי אנשים ומענה אותן. תני ר' ישמעאל אומר כח אין הלשון הזה של צחוק אלא ע"ז שנא' (שמות לב) וישב העם לאכול ושתו ויקמו לצחק. מלמד שהיתה אמנו שרה רואה את ישמעאל בונה בימסיות כט וצד חגבים ומקריב עליהם. ר' אלעזר בנו של ריה"ג אומר אין הלשון הזה צחוק. אלא לשון שפיכות דמים המד"א (ש"ב ב) יקומו נא הנערים וישחקו לפנינו. ר' עזריה משום ר' לוי אמר א"ל ישמעאל ליצחק נלך ונראה חלקינו בשדה. והיה ישמעאל ל נוטל קשת וחצים ומורה כלפי יצחק ועושה עצמו כאילו מצחק. הה"ד (משלי כו) כמתלהלה היורה זקים וגו' כן איש רמה את רעהו ואומר הלא מצחק אני. ואומר אני בו דבר לשבח. לא אין לשון הזה של צחוק אלא לשון ירושה. שבשעה שנולד אבינו יצחק היו הכל שמחים. אמר להם ישמעאל שוטים אתם אני בכור ואני נוטל פי שנים. שמתשובת אמנו שרה לאברהם כי לא יירש בן האמה הזאת עם בני. אתה למד. כי לא יירש עם בני אפי' שאינו יצחק. ועם יצחק אע"פ שאינו בני. ק"ו עם בני ועם יצחק: (טז) וירע הדבר מאד בעיני אברהם. לב הה"ד (ישעיה לג) ועוצם עיניו מראות ברע. ויאמר אלהים אל אברהם אל ירע בעיניך וגו' א"ר יודן יצחק אב"כ אלא ביצחק ר' עזריה בשם בר חטיה בי"ת תרין לג במי שהוא מודה בב' עולמות. א"ר יודן ב"ר שלום כתיב (תהלים קה) זכרו נפלאותיו אשר עשה מופתיו ומשפטי פיו. מופת נתתי למי שהוא מוציא מתוך פיו. כל מי שהוא מודה בשני עולמות יקרא לך זרע. וכל מי שאינו מודה בשני עולמות לא יקרא לך זרע: (יז) וישכם אברהם בבקר ויקח לחם וחמת מים ויתן אל הגר. ביתו של א"א וותרנים היו שנא' וישכם אברהם בבקר. ויתן אל הגר לד שכן דרך עבדים שיהיו ממלאים כדים על שכמם. על שכמה ואת הילד. בן כ"ז שנים ואת אמרת שם על שכמה. אלא מלמד שהכניסה בו [שרה] עין רעה ונכנסה בו חמה ואכאבית. תדע לך שכן דכתיב ויכלו המים מן החמת. שכן דרך החולה להיות שותה הרבה ובכל שעה. ותשלך את הילד תחת אחד השיחים. לה א"ר מאיר שכן דרך הרתמים להיות גדלים במדבר. א"ר אמי תחת אחד השיחים. ששם השיחו עמה מה"ש: (יח) ותלך ותשב לה מנגד. לו נאמר כאן ותשב לה מנגד. ולהלן הוא אומר (במדבר ב) מנגד סביב לאהל מועד. הרחק. הכא את אומר הרחק כמטחוי קשת. ולהלן את אומר (יהושע ג) אך רחוק יהיה ביניכם וביניו כאלפים אמה במדה. הא למדנו נגד מנגד ורחוק מרחוק. א"ר יצחק כמטחוי קשת שני טווחים בקשת מיל. א"ר ברכיה לז כממחת דברים כלפי מעלה אמרה אתמול אמרת לי הרבה ארבה את זרעך וגו' עכשיו הוא [מת] בצמא. הה"ד (תהלים נו) נודי ספרת אתה שימה דמעתי בנאדך. כאותה בעלת נוד. כשם שכתוב בספר תלים (שם לט) שמעה תפלתי ה' ושועתי

יד יוסף כז ילקוט ס"ז. תוספתא פ"ו דסוטה: כח זוהר וילך דף קפ"ח. זוהר חדש דף כ"ס. ספרי ח"ב פיסקא ל"ח: כט ש"ר פ"מ. תוספתא פ"ק דסוטה. ס"י וירוש'. מגלת ר"ם לד הגבים מקריב קרבן: ל פנה"ם פ"ל: לא ספרי ס"ב פיסקא ל"ם: לב ילקוט ס"ז: לג טוח"ס וילקוט תהלים תמור ק"ס: לד ילקוט ס"ז: לה תנחומא וילא: לו במדב"ר פ' ב'. ילקוט ס"ז. וילקוט יהושע: לז תנחומא וילא. במ"ר פ' ג':

מתנות כהונה

פירש פי' הערוך עוהת טרחו חרוס או ברוש סלגוס יונתן פהים או פסים: כי בידך נתתי אותו. מתחי מפספע כבר בימי אברהם: דא"ר לוי לא נדנדה כו'. נפירב"י מלחמי סנח' ביום הגמל את יצחק יום שנתמהו בעריסה עשו משתה גדול והאב"א מסיים ביצחק אבינו נולד קטן אבל באבר בני האדם היו גדולים ולא הוצרכו לעריסה ע"כ וקאי אדלעיל שאמר שוב מתנתו מה היא וכו' ולא אמר בני האדם היו גם הם ההמה בכמותו מה היה מתמה עליו: עריסה מטה קטנה שמנענעין בהם הילדים. ואם לאו דמסתפינא אמינא דהכי פירושו לא כאח נענוע ושכרון מדוד לעריסה של עבד שאר מלכי האומות אלא בביתו כו' וכדמפרש והזיל: ואנטיקסור שלו. פירש"י שר צבאו היה ג"כ שמה ועמהם היה ס"ב וע"כ כתיב מלך יריחו א' וכן אצל כלם כתוב א' לרבות את המשנה שתחתיו לעשות כל צרכי המלוכה ונו עומד כסא מלכותו בשלימות: מכביש היה כובש ודורך על הגדירות בתוך הגנות ובביאורי מהר"ר אליהו מזרחי גרס מכבש נכריות: בימסאות במות כהוא ששפט אבן שתגבה מתחלה לגימוס וכן פי' הערוך: שמתשובת כו'. הרי לך שעל עסקי הנחלה היה מדבר: ועם יצחק. אף אם היה בן אמה אחרת והיה כשר כמו שהוא עכשיו לא היה ראוי שירש עמו: אלא ביצחק. מקצתו ולא כולו להוציא את עשו מכלל זרע: בשני עולמות. לאפוקי עשו שכפר בתחיית המתים שאמר הנה אנכי הולך למות: זכרו נפלאותיו כו'. מתוך פירש"י וילקוט תלים משמע פירושו הנפלאות שעשיתי עם יצחק ומופת נתתי למי שמוציא מפיו אמונת ב' עולמות: ביתו כלומר בני ביתו וותרנים שהרי ויתר אצלו כלהם והחמת מים אשר לא נוה עליו אלהים ומדמסיק מקפיד על הויתור כל בני ביתו כך היו: ממלאים כדים. של מים והכ"ג בילקוט: בן כ"ז שנים. פירש"י שהרי נימול: בן י"ג שנה וכשנולד יצחק בן י"ד שנה היה וכשעשה אברהם משתה גדול ביום שנגמל מיצר רע ליצר טוב כדלעיל היה ליצחק י"ג שנים ולישמעאל כ"ז שנים: ואכאביות מין חולי ועיין לעיל ריש פי"ם: השיחו דברו: הרחק מרחוק: מה להלן אלפים אמה שכן כתיב אך רחוק יהיה ביניכם אלפים אמה הכא נמי אלפים אמה ור' יצחק אמר אינו צריך ללמוד משם מדכתיב כמטחוי שני טיווח וכשיורה פעם שני ממקום שכלם

עץ יוסף

כי בידך נתתי ומדלא קאמר אתננו דייק מכבר פסק דינו בשנים קדמוניות והיינו במשתה היה כדלקמן דברים רבה פ"א: לא נדנדה עריסה כתב בעל מת"כ ז"ל קאי אדלעיל שוב מתנתו מה היא כו' כלו' שבזכו אחד שהיה כל כך קטן שנדנדה בעריסה כדרך הקטנים שאלנו. מה שאין כן דורות הראשונים שהיו גדולים ובריאים מקטנותם. וכמו שדרש בפ' ל"ז על כתוב ישלחו כצאן עויליהם עכ"ל. אבל יותר נראה שכך צריך להיות אלא שחיס ליה דאמר ר' לוי לא נדנדה עריסה תחלה אלא בביתו של אברהם אבינו. א"ל הקב"ה מה אתה מבזה כו' (עד) כי בידך נתתי וגו': א"ר יהושע בר מנחמה (וכן הוא בילקוט יהושע י"ב) ולא דאמר בדל"ם. כי אין נוסף והודעה אחרת על מה שלמעלה ממנו ומובא כאן דרך אגב. שאמר לעיל ששוב משתה אברהם מביא מאמר הדומה לזה שלא הוא בלבד היה שם אלא כל ל"א (או כ"ב) מלכים של כנען היו שם. ומביא המאמר על פני כולו עם דברי ר' ברכיה אף שאינו מעניא דידן כלל. וכדרך המדרשות: ס"ב מלכים ובתנחומא סדר מסעי סי' ו' איתא אמר ר' ינאי הכהן ס"ב מלכים היו ל"א ביריחו ול"א בימי סיסרא כו' ע"ש: הוא ואנטיקיסר שלו פי' שר צבא והמוסף הערוך כתב שהוא משנה קיסר. ור"ל של"א מלכים הנזכרים בספר יהושע לא היו יושבים באלו היתה מלכותם במקום ההוא לבד אלא מלכים גדולים היו בארץ וכ"א היה לו עיר בא"י ומושיב בה שר צבא או משנה לקיסר. וכיוצא בזה איתא לקמן פרשה פ"ה. וקמ"ל מלך יריחו אחד שנהרג המלך וע"ד אחד עמו שהוא משנהו. וכן כלם: (טו) אומר בו דבר לגנאי. בצחוק זה שהזכיר הכתוב ולא פירש: ואני אומר בו דבר לשבח. שרצה להתייחס אחרי אברהם לומר שראוי להקרא בנו בכורו וכ"ה בתוספתא דסוטה פ"ו סי' ג' בהדיא: אין מצחק שאמור כאן: מכביש גנות וצד נשי אנשים ומענה אותם. כתב היפ"ת מכביש נטה פי' מהלם נשים וכובש בחזקה. וגנות פירשו נשים בהדיו"ק והה הנימ"ל כדלעיל פ' י"ח גני גיעא אשה בל"י. ונשי אנשים דקאמר. אלא דצד הוא לשון פיתוי שמפתה אותן לרצונם. ומכביש הוא באונס. ואולי גניא היא בתולה בל"י. ונשי אנשים נשואות וכולא ביה איסוהו עכ"ל. או פי' שהיה דורך על הגדירות בתוך הגנות וצד נשי אנשים ומענה אותם (מת"כ): בונה בימסיות במות ולפי שהיה ירא להעיז פניו לעבוד ע"ז במקום שיראוהו אנשי ביתו הולך לעבוד עבודתו בפחיסת הגבים שיראה הרואה ויאמר הלא משחק הוא שאין דרך זאביה בכך. ופרש את רעהו וחזו שנא' והנה שרה כי היא לבדה הבינה מעשיו: ר' עזריה משום ר' לוי לא יתכן שספך דם ממש ולא היה ירא. אלא שהיה מבקש להרוג את יצחק בערמה ויאמר כי שוגג היה: ונראה חלקנו בשדה. פי' נראה חלקת השדה אשר לאבינו דרך טיול. וכשהיו בשדה היה רוצה קשת כמצחק להגיע ביצחק. ולפ"ז נראה שהיה יצחק גדול שהלך לבדו לטיול. והיה זה ימים רבים אחר הגמל את יצחק. או שפי' ויגמל מיצה"ר כדלעיל: הה"ד כמתלהלה כו' שגם ישמעאל כן היה כל היום בריתה את רעהו ויאמר הלא מצחק אני: אלא לשון ירושה. שהיה מצחק ומלעיג על המשתה ועל שמחת יצחק לומר שלו משפט הבכורה (יפ"ת): שבשעה שנולד יצחק כו'. מיום שנולד היה מצחק ועד יום הגמלו היתה שרה סובלתו ועכשיו נתגלה: הכל שמחים כל יודעיו ומכיריו. שאגן לו ה' זרע מהגבירה. ולזה אמר ישמעאל כי הוא הפיקד בלו משפט הבכורה בירושה: שמתשובת אמנו כו' כי לא יירש מבינא מעם אל הגרושין שסבה שלוחו לפי שלא יירש ואין לה סבה אחרת: שמתשובת אמנו דבכה לאברהם כי לא יירש כלפי מה שאמר הוא אני יורש. להכי קרי לה תשובה: אפילו ביצחק, כלומר אע"פ שלא הגון כיצחק (כי אם יצחק מורה על תשובתו ומעלתו כדדרשינן מעם שם יצחק יצא חוק לעולם ט') לא היה ראוי להורש עם בני כי בני הוא בן הגבירה (בן האמה). ואמרה עוד עם יצחק כלומר צדיק גמור כיצחק אע"פ שלא היה מיוחד לגבי להיות בן הגבירה אלא היו שניהם בני הגבירות או שניהם בני אמה מ"מ לא היה ראוי להוריש עמו כיון יצחק צדיק גמור וישמעאל רשע גמור. והוי גלה קמה ברוה"ק דלא נפיק מיניה זרע מעליא: (טז) ועוצם עיניו מראות ברע. דמיירי באברהם כדלעיל פ' מ"ח ומיניה ילפינן תשובה להגר וזה דעת המדרש שאברהם כרוב רחמיו כרחם אב על בנים ירחם על בנו אע"פ שהיה רשע. ולזה הביא קרא דעוצם עיניו שעיניו כי הבא אל עמל לא יוכל. ולכן הרע לו על אודות בנו שילכו לגרשו (יפ"ת): יצחק אב"כ כו'. ולמ"ד זה א"ר עזריה כו': בב' עולמות עוה"ז ועוה"ב. כלו' שמודה הוית ב' לאפוקי מהאומר שאין לאדם רק עולם הזה: מופת נתן במה שהוציא מפיו כי ביצחק יקרא לך זרע במי שמודה בשני עולמות יקרא לך זרע כו'. כן הוא בס"מ ומפרש דה"ק מופת נתן להכיר מי הוא זרע אברהם במבטאי פיו במה שהוציא מפיו. כי ביצחק יקרא לך זרע בעם הב' לבד שהוא ממגלא הבפתים של הפה כנודע בזה שם מופת להכיר מי הוא זרע אברהם באינו אלא בני יעקב בהוריו המודים ברמז אות הב' שהוא על ב' עולמות (מה"ק): (יז) בני ביתו של א"א ותרנים היו. שלהות אנכי בית אברהם ותרנים שהד פן יפתחו ידם לו במתנות כסף וזהב לזה השכים לפלגו בלחם ומים לבד ומזה כל רואיהם יכירו וידעו כי נהג בה אברהם מנהג שפחה וזרעה אינו בנו המתייחס אחריו (מה"ק). שכן דרך עבדים שיהיו כו'. שלהיות דרך העבדים למלאות כדים על שכמם עשה להם כן כדי לפרסם שהיתה שפחה וולדה כמוהו ואינו מיוחס אחריו ואינו יורשו. ואע"ג דאי' לעיל פ' מ"ה סימן ד' והתן אותה לאברם אישה לאשה. לאשה ולא לפלגש. לא שנעשית משוחררת גמורה אלא רק לגבי אברהם מהלה זכותה. אבל אם שלא מחמת רשות אברהם שוב חוזר לעבדות. וחזו אבל אמר לה כמלאך הגר שפחת שרה אי מזה וגו' (מה"ק): בן כ"ז שנים שהרי בן י"ג היה כשנמול ולתקופת השנה ילדה שרה ובן י"ג היה יצחק כשנגמל מיצה"ר ונרוצי ישמעאל אחרי הגמל את יצחק. אבל בילקוט ובפדר"א אי' בן י"ח שנה. ולפ"ז ס"ל ויגמל מחלבו וא"כ היה לסוף ב' שנים כי זה זמן היניקה. הרי שהיה ישמעאל אז כבר נכנס לשנת י"ז (יפ"ת): ואת אמר שם על שכמה. דואת הילד אשם על שכמה דסמיך ליה קאי. שגם הילד שם על שכמה: שהכניסה בו שרה עין הרע. ומתוך כך חלה ונכנס בו חמה ואכאבית הוא מין חולי ונתמעטו אבריו ונתקמט הבשר ונעשה קל עד שלא היה אלא כילד של ב' שנים וכן קראו הכתוב ילד מתוך קטנותו עטור החולשא (רד"י): ונכנסה בו חמה ועיין מ"ש לעיל פ' ל"ם סי' י"ז: ואכאבית והערוך גרס ועבעבית: א"ר מאיר רותם שכן דרך הרותמים. כל"ל דפיה היינו רותם מאחר שזה היה במדבר אע"פ שהיה עץ פרי כמו וכל שיח השדה לפי שאין במדבר עץ פרי (יפ"ת): א"ר אמי כו' ס"ל שנקראו האילנות כאן שיחים על שם המקרה שהיה במקום ההוא ששם השיחו עמה מה"ש (יפ"ת): (יח) נאמר כאן ותשב כו'. דילפינן נגד מנגד ורחוק מרחוק דבדגלים מנגד כתיב לאהל מועד ולא פירש שיעורא ילפינן מנגד דכתיב בהגר והגר ילפינן דמנגד היינו אלפים אמה מדכתיב הכא הרחק וכתיב התם רחוק יהיה ביניכם וביניו כאלפים אמה. והכי איתא לקמן בבמדבר רבה פ"ב. בהלמד בג"ש חוזר ומלמד בג"ש כדאי' בפרק האיזהו נו (יפ"ת). ודעת ר' יצחק שאין צריך גזירה שוה כי אם מגופה: שני טווחים כי מהלך הקשת אלף אמה דטיוה לבון יר"ה. ומטחוי משמע ב' דמיעוט רבים ב'. ומשפט הוי"ו ליכנס בכאן כדפרש"י בחומש. וכשיורה פעם ב' ממקום שכלה הוריה לראשונה יהיה אלפים אמה: כממחת דברים מדנקט האי לישנא דמטחוי ולא ירייה אי נמי מדלא קאמר אלפים אמה וכיוצא. להורות שהיתה מטחת דברים כלפי מעלה כמורה חצים (יפ"ת): עכשיו הוא מת בצמא ותשא קולה ותבך הה"ד נודי ספרת כל"ל: כאותה בעלת נוד דרמיז נמי אבעלת נוד היא הגר שגם אברהם הניח על שכמה שמתקבל דמעתה כי ממנה לנד. ובגיר' ילקוט מסיק הלא בספרתך כתיב בספר שלך כלו' בתורה שנגין

מנגן

ושעתי האוינה ונו׳. אל דמעתה של הגר לא תחרשת. ואל דמעתי אתה מחריש. וא״ת ע״י שהיתה ניזורת היתה הביבה. אף אנכי (שם) כי גר אנכי עמך תושב ככל אבותי: (יט) ויקרא מלאך אלהים אל הגר. לה בזכות של אברהם. באשר הוא שם. בזכות עצמו. יפה תפלת החולה לעצמו יותר מכל. באשר הוא שם אר״ם קפצו מה״ש לקטרגו. אמרו לפניו רבון העולמים אדם שהוא עתיד להמית בניך בצמא. את מעלה לו באר. א״ל עכשיו מה הוא צדיק או רשע. אמרו לו צדיק. א״ל איני דן את האדם אלא בשעתו. קומי שאי את הנער ויפקח את עיניה. א״ר בנימין הכל בחזקת סומין עד שהקב״ה מאיר את עיניהם. מן הבא ויפקח אלהים את עיניה. ותלך ותמלא את החמת הדא אמרה מהוסרת אמנה היתה: (כ) ויהי אלהים את הנער ויגדל. לפ׳ ר׳ ישמעאל שאל את ר״ע א״ל בשביל ששי׳ששת נחום איש גם זו כ״ב שנה׳ אבים ורקים מיעוטים אתין ונמין ריבוים. הדין את דכתיב הכא מתו. א״ל אילו נאמר ויהי אלהים הנער היה הדבר קשה ס אלא את הנער. א״ל (דניאל נב) כי לא דבר רק הוו: מכם. ואם רק מכם שאין אתם יודעים לדרוש. אלא את הנער. הוא וחמריו ונמליו ובני ביתו. ויהי רובה קשת. רבה ותלמד בקשת. ד״א רבה על כל המורים בקשת. וישב במדבר פארן ונו׳ מי א״ר יצחק זרוק חוטרא לאוירא ועל עיקריה הוא קאים. כך לפי שכתוב (מלאכי ו) ולה שפחה מצרית ושמה הגר. לפיכך

ותקח לו אמו אשה מארץ מצרים:

פרשה נד

(א) ויהי בעת ההיא ויאמר אבימלך ופיכל שר צבאו. א (משלי י) ברצות ה׳ דרכי איש גם אויביו ישלים אתו. ר׳ יוחנן אמר זו אשתו. שנא׳ (מיכה ז) אויבי איש ביתו. מעשה באשה שקבלה על בעלה לשלמון והתיז את ראשו. וי״א אף התיז את ראשה. ר׳ שמואל אמר ג׳ זה הנחש. תנא ר׳ חלפתא אומר הנחש הזה להוט אחר השום. ומעשה בנחש אחד שירד מן ההר לבית ומצא קערה של שום ואכלה והקיא בתוכה. וראה נחש שבבית ולא היה יכול לעמוד לו. כיון שיצא אותו הנחש. יצא הנחש של בית ומילא אותה עפר. ריב״ל אמר ג׳ זה יצ״ה. בנוהג שבעולם אדם נדל עם חביתו כ׳ נ׳ שנים בכרך והוא קושר לו אהבה. וזה נדל עם אדם מנעורותו עד זקנותו. אם מצא בתוך שבעים הוא ספילו. בתוך שמונים הוא ספילו. הוא שדוד אומר (תהלים לה) כל עצמותי תאמרנה ה׳ מי כמוך מציל עני מחזק ממנו ועני ואביון משוללו. א״ר אחא וכי יש נזלן גדול מזה. ואמר שלמה (משלי כה) אם רעב שונאך האכילהו לחם ואם צמא השקהו מים. פלחמה של תורה המר״א (שם ט) לכו לחמו בלחמי. ומיסיה של תורה המד״א (ישעיה נה) ד הוי כל צמא לכו למים. א״ר ברכיה אויביו גם אויביו לרבות מזיקי ביתו כגון יתושים ופרעושים וזבובים. ד״א ברצות ה׳ דרכי איש ה זה אברהם שנקרא איש דכתיב ביה (ישעיה מו) מארץ מרחק איש עצתו. גם אויביו זה אבימלך. (ב) ויהי בעת ההיא ויאמר אבימלך ופיכול. י ר׳ יהודה אמר פיכולי שמו. ר״נ אמר פה שכל צבאות נושקים לו על פיו. אלהים עמך. לפי שהיו או״ה אומרין אילו היה צדיק לא היה מוליד. אתמהא. כיון שהוליד וא״ל אלהים עמך. ואילו היה צדיק לא היה שומע לקול אשתו. וכיון שנא׳ לך כל אשר תאמר אליך שרה שמע בקולה א״ל אלהים עמך. ואילו היה צדיק לא היה דוחה את בנו בכורו. כיון שראו את מעשיו א״ל אלהים עמך בכל אשר אתה עושה. ד״א לפי שחרבו מקומות של סדום ופסקו העוברים והשבים ולא חסר קילורין שלו כלום. לפיכך אלהים עמך בכל אשר אתה עושה

יד יוסף לה ע״ב פ׳ נ׳. סומ״ם מזמור ס׳. תהומות חיצא. ילקוט פ״ו. ירמוי׳ פ״ך רכ״ם. בכלי ל״ם פ״ו פ״ם ס״ג ענף: לם לעיל פ׳ ת׳. ילקוט בראשית. בתנינא י״ג מ׳ נספנון לתר׳ ס זוהר ויצא דף קס״ג. זוהר ויקרא דף ו׳. ירמוי׳ פ״ך דשלח. וף לוגב ומנחות בגלן: פנ״ד א ילקוט פ״ו: פרי׳ פקד פסקא מ״ב: סא רבה ומנחות בגלן. ספרי פקד פסקא בנשא. ילקוט מדלי רמז תקכ״ג: נשוא פ״ו ע״ג וב״ר כדלי׳ לעיל. פ״מ לון סומ״ם ירמיה סוף בעניני לת ישמעאל מע״ם שכיחה בו בתוחה שבו תחלת שקיקלם נחמה נכון. ולון דעך ק טורי ושורה רס של קלקול עלמו תחלה ושוף כנ״ל ערכ״ל. וכן כתב פיע״ם: ב ירמי׳ פ״ם דכמוהו: ג זוהר פולדות דף קמ״ד. סומ״ם מזמור ל״ד: ד בראשי׳ פ״ד. סומ״ם מזמור ל״ד: ה עכ״ם פ״ג: ו ילקוט פ״ו:

ענף יוסף

(ופיין כאן) : (יט) [פ״ל אינו דן אלא בהדם אלא בשפתו] שקלי בחפרים מבן כור׳ ושורה שידון פ״ב סומו כדאמרינן בשבועות דף ו׳. ירמי׳ פ״ך דשלח. וף לוגב ומנחות בגלן. ספרי פקד פסקא בנשא. ילקוט פ״ו: פנ״ד א ילקוט פ״ו. וילקוט מדלי רמז תקכ״ג: נשוא פ״ו ע״ג וב״ר כדלי׳ לעיל. פ״מ לון סומ״ם ירמיה סוף בעניני לת ישמעאל מע״ם שכיחה בו בתוחה שבו תחלת שקיקלם נחמה נכון. ולון דעך ק טורי ושורה רס של קלקול עלמו תחלה ושוף כנ״ל ערכ״ל. וכן כתב פיע״ם:

מתנות כהונה

שקלה חכייה לחמורה יהיה לחפים לחמה: בעלת מך. ז הגר שפם לחברים חמת על שכמה: ו״ר זכות לחברהם. פיקע״י דכתיב ותלו ויקלו ויקלו מלאך י״י אל חברהם פים מן השמים: מהוסרת אמנה. פיקע״י דכתיב ותמלא לם החמת שהיתה מחיילתה שלא יהן לה עוד: הדבר קשה. מפני המיעות שלא לת הגער פיכולו עם הגער: והחמורין כו׳ כלומר כל אחר הוא עובה י״י מגליח ניהו ואולי ל״ל חמריו החיי בחתה וכו׳ ונמליו הניחל בחתה ושל שומרי החמורים ונמליה אמר ק כדאיתא בחגיגה ריש פרק אין דורשין ובחולין פרק כל הבשר: רבה מתלבד בקשת. שפי׳ רובה קשה שלחיצ ומיכיל עלמו להיות ממכשה אברהם ישרה: רבה על כל המורים. מתגדל על כל קשה (יט״ס): על כל המורים בקשת. מתגדל על כל קשה (יט״ס): על עיקריה הוא קאים. כמשל לאדון כדרך נהלתו שהמורים לפניה כמו שהיה שומד כשגדל בכל דרך הוגן לבדקו: וק הגר מע״ם מהנקה לאברהם כנדרש מזהב לחברהם ישרה: רבה מתלבד בקשת שפי׳ רובה קשה שלחיצ ומיכיל עלמו להיות ממכשה אברהם ישרה: רבה על כל המורים. מתגדל על כל קשה (יט״ס): על כל המורים בקשת. מתגדל על כל קשה (יט״ס): על עיקריה הוא קאים. כמשל לאדון כדרך נהלתו שהמורים לפניה כמו שהיה שומד כשגדל בכל דרך הוגן לבדקו: וק הגר מע״ם מהנקה לאברהם כנדרש מזהב לחברהם ישרה:

עין יוסף

שמעון הגר. ונילסה שילקום שיקר וכ״ל כלשונה בשלם מך. הלח נסשרתך כשם שכתוב בספר שלך. ומ״ם מח״ז שמעה תפלתי כו׳ שיח דכתיב אהבתם שהמוסר לדלעיל מיכה שהדם שם תלת דמעתי. וכן כתוב על דמעתי חל תחמנו. ואולי ל״ל הה״ד שמעה תפלתי. והיה רלוי לחתרא שניתנה בעיל דמעתה שלא תקבל ולא תחרם ממה ממחר בתפלה לחמיעל לפניה שלא יעלו: ואם שהחיה דניים הגר שפי בעניים שלא ישלטו בהם: תאמר שמלא שערי דמעה שלא יעלו: ואם תאמר שמלא הגר שפי שהחה בעיות היתה תביעה דכתיב ותלונו בר׳. אגל לא היתה שניות דכתיב ויהי בהיות הגר בחרון ורעים מהוסים וקרובים לא. לכן לחמר שהוא ג׳ כ׳ נהפכו לגר שנם לבו נשבר: (יט) בזכות של אברהם. דכתיב ולגלו ויקרא מלאך ה׳ על אברהם פניה מן השמים (רש״י ויש״ח): בזכות עצמן שנשמל בניהן בן י״ג ולא עכב שמל זה היה מתפלר כלקמן ע׳ ב׳: יפה תפלת החולה מתפלה קבלתו בזכות עצמו ולא בזכות אברהם אע״פ שגם בזכותו נתקבל כדלעיל (יש״ח). ועוד דגם הגר בתפלתה בדמעה לעיל נסי׳ הקדוש על דמעתה של הגר לא התרצה כו׳ ואל״כ למה לה מלה הדבר בקול ותפלה הגר. תע״כ שיפה תפלת החולה לעלמו יותר מכל. כלי׳ שלם החולה מבניע לבו להשובה ותפלה הוא מועיל יותר מתפלת אחרים שמתפללים עליו (מהר״ח): קפצו מה״ש כו׳. דהוה בני לוימה בחצר קול. ושם למה לי. שלא יומר שמדון על ההוה ולא על העתיד לבא (יש״ח): שהוא עתיד להמית כדלי׳ בתיבה דכתיב ותכהמומ שלו יתנו: הבל בהזקת סומין שלח השן יכול לרחות שלא כמה שמיחן לו רשות תע״ם שהיה הדבר לפניו. וכן שלרש לחבר שלא לברוח זה שכבר הוחות מהחם שלא שם היה ולא היה לה רשות לרחותו עד שפקרה מלחים לח שיהיה (בהכ״ח): מחוסרת אמנה היתה כי לא בחחה בה׳ שלא ימלי סומו ממה שמלמה בחחה ומ״ב שקחה שהיתה יכולה מיכה בבלר ויחזור לחות בעמת (חתי״ח) וחים״ח): (כ) בשביל שמיחם בו׳. לעיל פ׳ ת׳ פ״ם: הדין את דכתיב בכל מהו. כ״ל דלכחוב ויה מלחים עם הגער. ולח לח מדבקרו לרחות. ור״ם ס״ד בשלל דלימח מלחים הגער ולוה לחמר ני לאו נחמר בו׳. וכ״ל ישמעאל ת״ל בו לח דבר רק הוא ושלישו בחחמת (יש״ח): היה הדבר קשה ה׳ מגליח ניהו ואולי ל״ל דבר רק הוא ושלישו בחחמת כלי לחבר הוא שהה ה׳ מגליח ניהו. ואולי ניהן להוות החניו הח׳ בשפ״ח. ונחליו הניחל בשפ״ח. ועל דמרי החמוריו והגמלים לחמר כן כדלעיל חלל ואולי גם היח לו: (מהר״ח) : רבה מתלבד בקשת שפי׳ רובה קשה שלחיצ ומיכיל עלמו להיות ממכשה אברהם ישרה: רבה על כל המורים. מתגדל על כל קשה (יש״ח): על כל המורים בקשת. מתגדל על כל קשה (יש״ח): על עיקריה הוא קאים. כמשל לאדון כדרך נהלתו שהמורים לפניה כמו שהיה שומד כשגדל בכל דרך הוגן לבדקו: וק הגר מע״ם מהנקה לאברהם כנדרש מזהב לחברהם ישרה:

שישה. והואיל והאלהים עמך ועתה השבעה לי באלהים הנה אם תשקור לי ולניני ולנכדי. עד כאן רחמי האב על הבן. א"ר אבא: עד כאן לאחים השותפין. אריב"ח כתיב (תהלים לח) ואויבי חיים עצמו. מה שניתן לאברהם לז' דורות ניתן לאבימלך לג'. למה לא נחם אלהים דרך ארץ פלשתים. ח שעדיין נכדו קיים. כחסד אשר עשיתי עמך. מה חסד עשה לו. אלא שא"ל הנה ארצי לפניך. ואע"פ כן לא קבל עליו: (ג) והוכיח אברהם את אבימלך וגו'. ט א"ר יוסי בר חנינא התוכחה מביאה לידי אהבה. שנא' (משלי ט) הוכח לחכם ויאהבך. היא דעתיה דריב"ח י דאמר כל אהבה שאין עמה תוכחה אינה אהבה. אמר ר"ל תוכחה מביאה לידי שלום. והוכיח אברהם את אבימלך וגו'. היא דעתיה דאמר כל שלום שאין עמו תוכחה אינו שלום: (ד) על אודות הבאר אשר גזלו עבדי אבימלך. ואיזהו גזלן. בר קפרא אמר יא זה שהוא גוזל בפרהסיא. היך מה דאת אמר (שופטים ט) ויגזלו את כל אשר יעבור עליהם בדרך. מה דרך בפרהסיא אף גזלן בפרהסיא. רשב"י סייעתי לה מהכא (מלאכי א) והבאתם גזול ואת הפסח ואת החולה. מה פסח וחולה מומן בגלוי אף גזלן בגלוי. ר' אבהו בשם ר"ל אמר לפני ט' גנב ולפני עשרה גזלן. ר' תנחומא בשם ר' הונא לעולם אינו גזלן יב עד שיגזלה מידו שנא' (שמואל ב כג) ויגזול את החנית מיד המצרי: (ה) ויאמר אבימלך לא ידעתי. יג וגם אתה לא הגדת לי על ידי מלאך. וגם אנכי לא שמעתי בלתי היום. ויקח אברהם צאן ובקר ויתן לאבימלך. ויאמר אבימלך לאברהם מה הנה שבע כבשות. יד א"ל הקב"ה אתה נתת שבע כבשות. חייך שאני משהה בשמחת בניך שבעה דורות. אתה נתת לו ז' כבשות. חייך כנגד כן הם הורגים מבניך ז' צדיקים ואלו הן חפני ופנחס ושמשון. ושאול וג' בניו. אתה נתת לו ז' כבשות כנגד כן בניו מחריבין מבניך ז' משכנות. ואלו הן. אהל מועד וגלגל נוב וגבעון ושילה ובית עולמים תרין. אתה נתת לו ז' כבשות כנגד כן ארוני חוזר בשדה פלשתים ז' חדשים טו הה"ד (תהלים עח) ויתן לשבי עוזו זה ארון ברית. וכתיב (שמואל א ו) ויהי ארון ה' בשדה פלשתים ז' חדשים. טז ותפארתו ביד צר אלו בגדי כהונה כמד"א (שמות כח) ועשית בגדי קדש לאהרן וגו' ולתפארת: (ו) ר' ירמיה בשם ר' שמואל ב"ר יצחק בשם ר' אבא יז למה לקו אנשי בית שמש על ידי שהיו מליזין בארון. אמר הקב"ה אילו תרנגולתו של אחד מהם אבדה היה מחזר עליה כמה פתחים להביאה. וארוני בשדה פלשתים ז' חדשים ואין אתם משגיחים בו. אם אין אתם משגיחים עליו אני אשגיח עליו (תהלים צח) הושיעה לו ימינו וזרוע קדשו. יח הה"ד (ש"א ו) וישרנה הפרות בדרך. מהלכות בישרות. הפכו פניהם כלפי ארון ואמרו שירה. והיינו דכתיב וישרנה אמרו שירה נאה. אי זו שירה אמרו. רמ"א שירת הים אמרו נאמר כאן הלכו הלוך וגעו ונאמר להלן (שמות טו) כי גאה גאה. יט ר' יוחנן אמר שירו לה' שיר חדש. ר"א אומר (תהלים קה) הודו לה' קראו בשמו. רבנן אמרי (שם צט) ה' מלך תגל הארץ. ר' ירמיה בשם ר' שמואל ב"ר יצחק אמר תלת. שירו לה' שיר חדש. שירו לה' כל הארץ. ה' מלך ירגזו עמים. כ תני אליהו רומי השטה התנופפי ברוב הדרך המחושקת ברקמי זהב המהללה בדביר ארמון המעולפת מבין שני כרובים. א"ר שמואל בר נחמן כמה יגיעה יגע בן עמרם עד שלימד שירה ללוים. ואתם אומרות שירה מאליכם יישר חילכם: (ז) ויאמר כי את שבע כבשות וגו'. רבנן ור' יצחק בן חקורה. כא רבנן אמרי רועיו של אברהם היו מדיינים עם רועיו של אבימלך. רועי אברהם אומרי' לנו הבאר. ואלו אומרי' לנו הבאר. אמרו להם רועי אברהם כל מי שהמים עולים להשקות את צאנו שלו היא הבאר. וכיון שראו המים צאנו של אברהם אבינו מיד עלו. א"ל הקב"ה את סימן לבניך מה את כיון שראו המים את צאנך מיד עלו אף בניך כיון שהבאר רואה אותן מיד יהא עולה. הה"ד (במדבר כא) אז ישיר ישראל את השירה הזאת וגו'. א"ל ר' יצחק בר חקורה עוד מן אתרה לית היא חסירה. בעבור היתה לי לעדה אב"כ אלא בעבור תהיה לי לעדה: (ח) ויטע אשל בבאר שבע וגו'. כב ר"י ור"נ. ר' יהודה אמר אשל פרדס. שאל מה

תשאל

יד יוסף ז ירוש' פ"ט דכ"ב: ח תנחומא בשלח. במד"ר פ' י"ד. זוהר בשלח דף מ"ה: ט ערכין ט"ז: י ילק ט ס"ז: יא ילקוט ס"ז. ב"ק ע"ט: יב ב"ק ע"ט. וילקוט שופטים רמז ס"ו: יג ילקוט ס"ז: יד תנ"ס פ' י"ב. ילקוט שמואל רמז ק"ג. סד"א פ"א סוף פ"ז: טו סוט"ס וילקוט תהלים מזמור ע"ח: טז מגילה י"ב: יז סוטה ל"ה. במדב"ר פ' ס': יח תנ"ס פ' י"ג. פ"א כ"ד. ילקוט שמואל רמז ק"ג. תנחומא במדבר: יט זוהר גם דף קנ"ח · בלק ד' נ"א: כ סד"א ח"ל פ' י"א: כא ילקוט ס"ז: כב ילקוט ס"ז. אדר"נ פ"ז. פ"י ירושלמי:

מתנות כהונה

שהתמשמשו העוברי' והשבים עליו אשר עשאם שם משאו ומתנו ומשם כנס אוצרותיו ועכשיו לא נתמעט אוצרו בשביל כך רלא: והבין כי ברכת אלהים בכל אשר יש לו ורלאוי פירושי' ולא ישר בעיני: לאחים השותפין. פירש"י עד ג' דורות יכולין האחין לעמוד בשותפות ולא יותר וכן כאן ג' דורות עמדו ישראל בשותפות ואח"כ נתרחקו משם: לשבעה דורות. שכשנכנסו לארץ ישראל כבר עברו ז' דורות אברהם יצחק ויעקב לוי קהת עמרם משה ומזרע אבימלך לא עברו ג'. דור רביעי ישובו הנה שהרי בעוד שדור פליטי היה קיים לא נחם אלהים דרך ארץ כי הקורב' עדיין קיימם כן פירש"י: לא קבל עליו. אברהם והלך לו תוך לגרר ואע"פ שאחר בישיבת גרר ברשותו שהרי כתיב בסוף הפ' ויקם אבימלך ופיכול שר צבאו וישובו אל ארץ פלשתים ופי' הרמב"ן למקומם המיוחד שבארץ פלשתים והוא גרר דכתיב מלך גרר מכלל שאברהם לא היה גר שמה בעת ההיא: כ"צ בילקוט לא ידעתי וגם אתה לא הגדת לי. על ידך וגם אנכי לא שמעתי על ידי המלאך ובפירש"י טרם כגירס' הספר ופי' שכך היו האבות רגילים לעשות שליחותן ע"י מלאך: על שהיו מליזין. עיין זה בפ' אלו נאמרין (ל"ה) ובמ"כ (דף ל"ה ע"א): בישרות. כדרך ישר וירלה לכבוד הארון שהפכו פניהם: וישרנה. נוטריקון שירה נאה: וגעו כו'. בחילוף א' בע' כאותיות אחה"ע: תגל הארץ. במדרש שמואל גרס ה' מלך ירגזו עמים וכן גרסה תוק: רומי השטה וכו'. עיין כל זה בפרק אין מעמידין: המעולפת. במדרש גרס המסוחרה בין שני הכרובים: ה"ג ואתם אומרות שירה מאליכם: יישר חילכם. יישרנה קדרים לשון ברכה להם מפי הקב"ה: עוד מן אתרה כו'. עד ממקומה עצמה אין חסר כלום והביא ראייה דכתיב שהיה נשאן עמיד: שאל שאל הוא אותיות שאל וכך אמר אברהם לאורחים שאלו מה שתרצו ושאן לך: עינולא כו'. לחם

קמח

עץ יוסף

של בנו. כי לא יזום רק על בנו ובן בנו ומשם והלך נראה כרחוק ממנו ולא ירחם עליו כבן. ולכן לא הזכיר אבימלך לבקש רק על בנו ובן בנו שהוא נכדו (יפ"ת): לאחים השותפים פי' אחים שירשו את אביהם ונשארו שותפים בירושה שלא חלקו דתנן בפרק מי שמת שאם נפל לאחד לאומנות (פירוש לעבודת המלך) נפל לאמצע לא ימשך הדין הזה רק עד ג' דורות ועיין זה פי' בירושלמי פרק מי שמת ע"ש (יפ"ת): לז' דורות שיוצאו מצרים הוא דור ז' לאברהם יצחק יעקב לוי קהת עמרם משה. וימי ז' דורות אלו נתנו לאבימלך לג' דורות שמפני נכדו שהיה עדיין קיים לא נחם אלהים דרך ארץ פלשתים. וסיים ואויבי חיים עצמו שהאויבים מאריכים ימים בעולם יותר מישראל. והוא ענין תלונה לדוד כי דרך הצדיקים להיות נדכאים בעוה"ז. והרשעים מצליחים כמש"ה כי אני נלעג נכון וגו': למה לא נחם אלהים כו'. שפירש כי קרוב הוא קרובה השבועה שנשבע אברהם לאבימלך (יפ"ת): שעדיין נכדו קיים ואע"פ שלא היה אברהם בעולם רק בנו. מ"מ חייבים לקיים בריתו משום אל תעזוב רעה אביך. וכ"ש אם כרת הברית בעדו ובעד בניו שחייבים לקיים מצותו כי יש ביד האב לחייב את זרעו וכקבלת התורה מאבות לבנים (יפ"ת): ואעפ"כ לא קיבל עליו. שאע"פ שנא' אח"כ ויגר אברהם בארץ פלשתים ימים רבים. לא היה יושב רק בנחל גרר לא בגרר שהיא עיר המלוכה. והראיה ממ"ש באבימלך ויקם אבימלך ופיכול שר צבאו וישובו אל ארץ פלשתים. וכ"כ הרמב"ן ז"ל (יפ"ת): לא קיבל עליו מפני שיושבי הארץ לא יכרו בעיניו כדאמר לקמן פ' ס"א: (ג) התוכחה מביאה לידי אהבה. לכן לא הוכיחו אלא כאן לאחר השבועה בכריתת ברית אהבה: הוכח לחכם ויאהבך כי כאשר תוכיח אותו יתגלגל לך או ישוב ויתודה על חטאו ותכפר לו: אמר ר"ל כו'. נקט לשון דמיירי בתוכחה שבין שני אוהבים שנתעוררה שנאה ביניהם לסיבת איזה דבר שוב באו להשלים יחד. בזה לא יתקיים השלום אלא לאחר תוכחה מפורשת המסיר האיבה והנטירה מן הלב (מה"ק): (ד) איזהו גזלן נקט הכא לפרש הא דכתיב אשר גזלו ולא קאמר גנבו (יפ"ת): לפני ט' גנב דלא חשיב ליה פרהסיא אלא בעשרה: עד שיגזלה מידו דאפילו שגזל בפרהסיא כל שלא גזל מידו ממש לא הוה גזלן: (ה) וגם אתה לא הגדת לי. ס"נ בילקוט למה לא הגדת לי על ידך וגם אנכי לא שמעתי על ידי מלאך. וה"פ למה לא הגדת לי על ידך ואף אם לא היית אז אצלי בעיר ממלאכתי להגיד לי. מ"מ היה לך להודיענו ע"י מלאך שליח. ובאמת אנכי לא שמעתי מאומה אף על ידי מלאך שליח (מה"ק): ז' כבשות כו'. נענש על שכרת ברית עם אבימלך שהיה עם ש"כ. ולכן נענש כמספר הכבשות שהליב למען בריתו וכתב בעל אות אמת שמלת בניו הוא ט"ס וצ"ל כנגד כן מחריבין מבניך כו' והמחריבים יהיו מי שיהיו. ומשום דלעיל מייתי אמר בניו הורגים מבניך כו' שגם היו באומה הפלשתים ונתרבב גם כאן בניו. וכן בילקוט ליתא מלת בניו: ז' דורות שמאברהם עד יציאת מצרים ז' דורות כדלעיל סימן ב': וחפני ופנחס צדיקים הוו. דכל האומר חטאו אינו אלא טועה כדאי' בפרק במה בהמה: אהל מועד וגלגל כו'. אהל מועד המשכן שהיה במדבר מ' שנה וכשעברו את הירדן הוקבע בגלגל י"ד שנה של כבוש וחלוק. ואחר שחלקו הארץ קבעוהו בשילה. וכשמת עלי ונלקח הארון חרבה שילה ובאו לנוב. כשחרבה נוב בימי שאול באו לגבעון עד שבנה שלמה בהמ"ק ובהמ"ק נקרא בית עולמים שקדושתו קדושת עולם: ובית עולמין תרין היינו מקדש ראשון ומקדש שני: חוזר בשדה פלשתים לפי שלא עמד ז' חדשים במקום אחד שבתחלה העמידוהו באשדוד ואח"כ בעקרון לכן אמר חוזר: (ו) למה לקו אנשי בית שמש כו'. משום דמיירי בסגנך בארון שבשבא מפרש למה לקו כו': שהיו מליזין בארון פי' קודם שבא הארון היו מליזין לומר שאתך שלא הושיע את עצמו מן השביה אין נאה לבטחון עליו להושיענו מיד פלשתים ולפיכך נענשו: אילו תרנגולתו כו'. ואם בגדים המדומים כך. שאלו בענין אלהי כמוהו אך לא יאמר לנו לבקש אחריו בסוסים ובכלי כסף. ולפי שאנשי בית שמש היו יותר קרובים לפלשתים לפיכך נענשו יותר משאר ישראל. ומסיים אני אשגיח עליו להושיענו וליפרע מהמתעצלים בהשבתו. כי די חילול השם במה שאין הארון במקומו: הושיעה לו ימינו להכניע אויביו על דרך ימינך ה' תרעץ אויב. ואין זה אלא בגלות ארון ברית ה' מידם במכת הטחורים: וישרנה הפרות דמפרש לשון שירה. ואמר שאמרו הושיעה לו ימינו. והיינו כמ"ד במזמור שאמרו מזמור שירו לה' שיר חדש כי נפלאות עשה הושיעה לו ימינו (יפ"ת): מהלכות בישרות דאין מקרא יוצא מידי פשוטו לשון ישרות בהישירו דרכם. ודרש שהפכו פניהם כלפי הארון ואמרו שירה והיינו דכתיב וישרנה ולא ותשרנה משום דדמיא נמי שירה נאה. ודרש ליה נוטריקון: שירת הים דכתיב בה כי גאה גאה. לפי שנאה לשלוח יד בפלשתים ובדגון אלהיהם (רש"י בגמרא): נאמר כאן הלוך וגעו כו'. פסעי"ן מתחלפת באל"ף שהם ממוצא אחד: שירו לה' שיר חדש. וגו' כי נפלאות עשה הושיעה לו ימינו וגו' שאחר שנפלו ישראל במלחמה היה נפלאות עשה הש"מ והושיע לו ימינו וגו' להוציא הארון מיד פלשתים ובזה הודיע ה' ישועתו לעיני הגוים וגו' ומסיים שם יחד הרים ירננו לפני ה' כי בא ארון ה' מארץ פלשתים (רש"י): הודו לה' קראו בשמו. וגו' הודיעו בעמים עלילותיו שע"י מעשה זה של פלשתים נתודע לעמים עלילותיו שבמצרים כמפורש בענין שאמרו הכהנים והקוסמים לפלשתים ולמה תכבדו לבבכם כאשר כבדו מצרים וגו' הלא כאשר התעלל בהם וגו' (רש"י): ה' מלך תגל הארץ. דכתיב ביה אש לפניו תלך וגו' וגם כתיב וראו כל העמים כבודו יבושו כל עובדי פסל. וזה נראה בארון שעשה ה' משפט בפלשתים ובאלהיהם (יפ"ת): שירו לה' כל הארץ. דכתיב ספרו בגוים וגו' סלה הוא וגו' כי כל אלהי העמים וגו' כנגד מה שעשה בהם שפטים. ונוסף על זה מ"ש בו עוז ותפארת במקדשו הבו לה' כבוד ועוז כנגד הארון דאיקרי עוז (יפ"ת): ה' מלך ירגזו עמים. וגו' יושב כרובים וגו'. שע"י הארון שעליו היה יושב הכרובים תנוט ארץ פלשתים. ואמר בו יודו שמך גדול ונורא וגו' שע"י מעשה זה יודו שמך וגו' כמ"ש מי יצילנו מיד האלהים האדירים האלה וגו' המכה מצרים בכל מכה במדבר (רש"י): רומי השטה התרוממי ארון עצי שיטי' כלו' שיתרומם ברוב הדרו שמעשהו מהודר מעשה ידי חרש: המחושקת ברקמי זהב כלו' המקושרת (מלשון וחשוקיהם כסף) שהוא מקושר בזהב המעשה רקמה ומהן: בדביר ארמון בס"ת של משה המונח בתוכה דדביר היינו ספר כמפורש בפ"ב דעט"ס: המעולפת פי' המקושטת: בין שני הכרובים וכלו' המקושטת בכתר רוחי של שכינה אשר על גבי הכרובים: יישר חילכם יתחזק כחכם: (ז) רועיו של אברהם כו'. שעל ידי שאלו נתברר לרועים מתחלה שהבאר של אברהם ועם כל זה לא נמנעו מגזלתם ועכשיו נתינת הכבשות יהיה למזכרת עליו לזכותו בבאר כי יזכרו מה שנתוודע להם כבר (יפ"ת): אתה סימן לבניך שכל מה שאירע לאבות סימן לבנים: אז ישיר ישראל עלי באר ענו לה דמשמע שעלו המים לקראתם בדוגמת בארו של אברהם שעלה לקראת צאנו. ועל זה אמר שם באר חפרוה שרים אלו אברהם ויצחק וכדמפורש בפסיקתא: מן אתרה פי' מן מקומה: בעבור תהיה לי לעדה. דמשמע לעתיד כלפי עדה הקדושה בזול המדבר כמ"ש בפסיקתא: (ח) אשל פרדס שאכל בכל מקום אילן. וכדמשמע נמי מלשון ויטע. ראיי ביה נמי לשון שאל בהפוך האותיות ס' של

פסוקום

תשאל תאנים וענבים ורמונים. ר"נ אמר אשל פונדק שאל מה תשאל עיגולא קופר חמר ביעין. ר' עזריה בשם ר' יהודה ב"ס אשל סנהדרין המד"א (ש"א כב) ושאול יושב בגבעה תחת האשל ברמה. על דעתיה דר"נ דאמר כג אשל פונדק אברהם היה מקבל את העוברים ואת השבי'. ומשהיו אוכלין ושותין אמר לון בריכו והן אומרין מה נימור ואמר להון ברוך אל' עולם שאכלנו משלו. ההיד (בראשית כא) ויקרא שם בשם ה' אל עולם: (ט) ויגר אברהם בארץ פלשתים ימים רבים. כד רבים מאותן שעשה בחברון. בחברון עשה כ"ה שנה וכאן עשה כ"ו שנים:

פרשה נה

(א) ויהי אחר הדברים האלה והאלהים נסה את אברהם. א כתיב (תהלים ס) נתתה ליראיך נס להתנוסס מפני קושט סלה. נסיון אחר נסיון וגידולין אחר גידולין. כשביל לנסותן בעולם בשביל לגדלן בעולם כנס הזה של ספינה. וכל כך למה מפני קושט בשביל שתתקשט מדת הדין בעולם. שאם יאמר לך אדם למי שהוא רוצה להעשיר מעשיר למי שהוא רוצה מעני ולמי שהוא רוצה הוא עושה מלך. אברהם כשרצה עשאו מלך. כשרצה עשאו עשיר. יכול את להשיבו ולומר לו יכול את לעשות כמו שעשה אברהם אבינו. והוא אומר מה עשה. ואת אומר לו ואברהם בן מאת שנה בהוליד לו. ואחר כל הצער הזה נאמר לו קח נא את בנך את יחידך ולא עיכב הרי נתת ליראיך נס להתנוסס: (ב) ב ה' צדיק יבחן ורשע ואוהב חמס שנאה נפשו (תהלים יא). א"ר יונתן הפשתני הזה כשפשתנו לוקה אינו מקיש עליה ביותר מפני שהיא פוקעת. וכשפשתנו יפה הוא מקיש עליה ביותר למה שהיא משתבחת והולכת. כך הקב"ה אינו מנסה את הרשעים למה שאין יכולין לעמוד דכתיב (ישעיה נז) והרשעים כים נגרש. ואת מי מנסה את הצדיקים שנא' ה' צדיק יבחן. (בראשית לט) ויהי אחר הדברים האלה ותשא אשת אדוניו וגו'. ויהי אחר הדברים האלה וגו'. אר"י היוצר הזה כשהוא בודק את הכבשן שלו. אינו בודק את הכלים המרועעים למה שאינו מספיק להקיש עליו אחת עד שהוא שוברו. ומה הוא בודק בקנקנים ברורים שאפילו הוא מקיש עליו כמה פעמים אינו שוברו. כך אין הקב"ה מנסה את הרשעים אלא את הצדיקים שנא' ה' צדיק יבחן. א"ר אלעזר לבעל הבית שהיה לו שתי פרות אחת כחה יפה ואחת כחה רע על מי הוא נותן את העול לא על אותה שכחה יפה. כך אין הקב"ה מנסה אלא את הצדיקים שנא' ה' צדיק יבחן. ד"א ה' צדיק יבחן זה אברהם. ויהי אחר הדברים האלה והאלהים נסה את אברהם: (ג) ר' אבון פתח (קהלת ח) ג באשר דבר מלך שלטון ומי יאמר לו מה תעשה. א"ר אבון לרב שהיה מצוה לתלמידו ואומר לו (דברים טז) לא תטה משפט והוא מטה משפט. לא תכיר פנים והוא מכיר פנים. לא תקח שוחד והוא לוקח שוחד. לא תלוה ברבית והוא מלוה ברבית. א"ל תלמידו ר' אתה אומר לי אל תלוה ברבית ואתה מלוה ברבית. לך שרי ולי אסיר. א"ל אני אומר לך אל תלוה ברבית לישראל אבל תלוה ברבית לעכו"ם דכתיב (דברים כג) לנכרי תשיך ולאחיך לא תשיך. כך אמרו ישראל לפני הקב"ה רבון העולמים הכתבת בתורתך (ויקרא יט) לא תקום ולא תטור ואת נוקם ונוטר שנא' (נחום א) נוקם ה' ובעל חמה נוקם הוא לצריו ונוטר לאויביו. א"ל הקב"ה אני כתבתי בתורה לא תקום ולא תטור את בני עמך י אבל נוקם ונוטר אני לעכו"ם (במדבר לא) נקום נקמת בני ישראל וגו'. כתיב (דברים ו) לא תנסו את ה'. והאלהים נסה את אברהם: (ד) אחר הדברים האלה. ה אחר הרהורי דברים שהיו שם. מי הרהר אברהם הרהר ואמר שמחתי ושימחתי את הכל ולא הפרשתי להקב"ה לא פר אחד ולא איל א'. א"ל הקב"ה ע"מ שנא' לך שתקריב לי את בנך ולא תעכב. ע"ד דר' אלעזר דאמר. אלהים והאלהים. הוא ובית דינו. ו מה"ש אמרו אברהם זה שמח ושימח את הכל ולא הפריש להקב"ה לא פר אחד ולא איל אחד. א"ל הקב"ה ע"מ שנאמר לו שיקריב את בנו ולא יעכב. ז יצחק וישמעאל היו מדיינים זה עם זה. זה אומר אני חביב ממך שנמלתי לי"ג שנה. וזה אומר אני חביב ממך שנמלתי לח' ימים. א"ל ישמעאל אני חביב ממך למה שהיה סיפק בידי למחות ולא מחיתי. באותה שעה אמר יצחק הלואי היה נגלה עלי הקב"ה ואומר לי שאחתך אחד מאיברי ולא אעכב. מיד והאלהים נסה את אברהם. (נ"א) א"ל ישמעאל אני חביב ממך שנמלתי לי"ג שנה אבל אתה נמלת בקטנך ואי אפשר למחות. א"ל יצחק כל מה שהלוית להקב"ה ג' טיפים דם הם אלא הריני עכשיו ח בן ל"ז שנה אילו מבקש לי הקב"ה להשחט איני מעכב. אמר הקב"ה הרי השעה מיד והאלהים נסה את אברהם: (ה) במה אקדם ה' אכף לאלהי מרום (מיכה ו). ט ר' יהושע דסכנין בשם ר' לוי אמר אע"פ שהדברים אמורין במישע מלך מואב שעשה מעשה והעלה את בנו לעולה. אבל אינו מדבר אלא ביצחק שנאמר במה אקדם ה' אכף לאלהי מרום וגו' הירצה ה' באלפי אילים ברבבות נחלי שמן האתן בכורי פשעי פרי בטני חטאת נפשי. ביצחק אע"פ שלא נעשה מעשה קבלו כגומר מעשה. ובמישע לא נתקבל לפניו. והאלהים נסה את אברהם י ריה"ג אומר גדלו כנס הזה של ספינה. יא ר"ע אומר נסה אותו בודאי שלא יהיו אומרין הממו ערבבו ולא היה יודע מה לעשות: ויאמר

מתנות כהונה

קופר בשר: חמר יין: ביעין בצים: עשרים וחמש שנים כו' עיין בפירש"י בסדר זה: נסיון אחר נסיון כו'. להתנוסס הדם לשון נסיון ולשון גדולה והתרוממות כנס הזה: לנסותן לרומם אותם כנס. שתתקשט שתתאמת הרבנות אתה קושט: למי שהוא רוצה כו'. לא לפי הגיזל כי אם לפי רצון השם יתברך ואין יתרון לעובד ללא עובד. הפשתני כו'. ותבאר לעיל בפרשה ל"ב ופרשה ל"ד: ותשא אשת אדוניו כו'. הרי שהקב"ה מנסה יוסף בשביל שהיה צדיק ובילקוט סדר זה ובתלים לא גרס ליה: והוא מטה משפט. הרב בעליו: ולי תכיר בקהי'. ה"ג במדרש קהלת (ה ד) נוקם ובעל חמה אמר להם לישראל לא תטור שנא' לא לנצח יריב ולא לעולם יטור אבל לעכו"ם נוקם הוא וכו': לא תנסו במדרש קהלה מסיים הוי באשר דבר מלך שלטון: אמר אלהים כו'. כלומר הכתוב שה יכול למר אלהים נסה ואמר והאלהים נסה הוא ובית דינו כמו שדרשו בכל מקום וה' הוא ובית דינו ובילקוט גרס על דעתיה דר"מ דאמר כל מקום שנא' וה' הוא ובית דינו והאלהי' הוא ובית דינו: שנא' לו. הנו"ן בהולם כמדבר בעד הרבים כמו נעשה אדם כו'. ובילקוט גרס שאומר לו: הרי השעה. עומדת לנסות אברהם ויעמוד בנסיון שהרי יצחק לא יעכב: ואע"פ שהדברים אמורים במישע כו'. כלומר אע"ג שפשט הכתוב משמע שמדבר באותו שהקריב בנו בפועל כמישע מלך מואב מ"מ אינו כך שהרי הכתוב אומר במה אקדם יי' ואתכלה לפניו ואם יעשה כמישע לא יתרצה כמו שאחז"ל אשר לא דברתי זה מישע מלך מואב הא אינו מדבר אלא במי שנתרצה לאל ויתקבל באהבה זה יצחק ואע"פ שלא נתקבל בפועל הקב"ה מצרף מחשבה למעשה כדמפרש ואזיל: נסה אותו בודאי. פירש"י נתן לו זמן כדי לנסותו אם יקיים אם לאו: לכהונה ולמלכות. דייק מדכתיב הנני בשני ענין דהוה ליה למימר הנה כד"א והנה נצב על עולתו

עץ יוסף

ספירות אבר ישאל השואל נמצא שם ליהנות בו האורחים: אשל פונדק מלון לאורחים. בפ"ק דסוטה פריך א"כ מאי ויטע. ומשני כדכתיב ויטע אהלי אפדנו: עיגולא פת: קופר בשר: חמר יין: ביעין בצים: אשל סנהדרין דהסנהדרין נקראים אשלי רברבי. והכוונה פה שאברהם עשה בית ועד להכמים כמו אסיפת סנהדרין ללמד עמם תורה והכמה כדי לפרסם על ידו כבוד שמו ית'. וע"ז נאמר ויקרא בשם ה' אל עולם (מה"ק): ושאול יושב בגבעה כו'. בפ"ק דברכות וכי מה ענין גבעה לרמה. אלא שאול היה יושב בגבעה בזכות האשל שברמה הוא שמואל שהיה ראש הסנהדרין. ואמר להם בריכו כו'. וכלא היו רוצים בעל כרחם היה עושה כדלעיל פ' מ"ד: (ט) בחברון עשה כ"ה שנה כמו שביאר רש"י בחומש החשבון ע"ש: וכאן עשה כ"ו שנה. מפני דכאן כתיב ימים רבים מרובים על הראשונים ולא בא לסתום אלא לפרש. ואם הם מרובים על הראשונים ב' שנים או יותר היה מפרש ועכשיו שלא פירש כמה הם מרובים אינם יתירים יותר משנה הרי כ"ו (רש"י):

פרשה נה (א) כתיב נתתה ליראיך נס ט' נסיון כו'. דרשו מלת נס מלשון נסיון. וכן מלשון גדולה שהנסיון היה כדי לגדלן בעולם. ומדכתיב נס להתנוסס אמר נסיון אחר נסיון. וכל כך למה בא לנסותם שהרי הכל גלוי וידוע לפניו ית' מפני קושט בשביל שהתקשט מדה"ד בעולם לפרסם שאינו נושא פנים לשום אדם אלא הכל הוא בצדק ותמים (מה"ק): לנסותן לרומם אותם כנס: שתתקשט שתתאמת הרבנות אמת קשוט: למי שהוא רוצה כו'. לא לפי הגמול כי אם לפי רצון השם יתברך ואין יתרון לעובד ללא עובד: כשרצה עשאו מלך כדאמר לעיל פרשה מ"ג אל עמק שוה שהשוו כל או"ה ואמרו לו מלך אתה עלינו כו': (ב) ה' צדיק יבחן כו'. מבואר לעיל פ' ל"ב סימן ג': אינו מקיש עליו ביותר. אלא מעט דהא ע"כ צריך להקיש עליה: והרשעים כים נגרש פי' שטיחן דבריה ויבעטו ביסורים: ותשא אשת אדוניו שיוסף נתנסה בה כדלקמן: ד"א ה' צדיק יבחן זה אברהם כו'. בעיקר כגיר' המדרש הזית דלא גרס ד"א אלא ייתי שפיר קרא דאברהם (מה"ק). (ג) באשר דבר מלך שלטון כו'. אפילו בדבר אשר יצוה דבר מלך שלטון שגוזר על אחרים ולא לו אין מי לאמר לו מה תעשה ויהרהר אחריו כי לבי האמת כל דרכיו משפט. כי דרכו ית' להביא הצדיקים לידי נסיונות קשים אף בהיותם מוחזקים כבר בכשרות מפני תיקון העולם כי בהיות הצדיק עומד בנסיון לבטל כל רצונו מפני רצונו ית' אף הקב"ה מבטל רצונו מפני רצונו. וזהו דכתיב שם ומי יאמר לו מה תעשה וגו' שומר מצוה לא ידע דבר רע וכדאי' בתנחומא מי יאמר לו מה תעשה שומר מצות אלו הצדיקים שמשמרים מצותיו של הקב"ה והקב"ה מקיים גזירתן (ועיין ביפ"ת ובנזה"ק): א"ר אבון לרב כו'. משל לרב כו': ואת נוקם ונוטר שנא' נקום נקמת בני ישראל וכה"א אל נקמות ה' וגו'. פי' כתבת בתורה לא תקום ולא תטור את בני עמך ולא לעכו"ם אף אני לישראל לא אטור דכתיב לא לנצח יריב אבל אני מקנא לצרי שנא' נוקם ה' לצריו ונוטר הוא לאויביו. כצ"ל וכן הוא בס"מ ובק"ר (נזה"ק): וכתיב לא תנסו כו'. זהו סיומא לדעיל. ור"ל שאע"פ שהקב"ה לא נסה את אברהם כיון שהוא צוה לא תנסו את ה' וכנ"ל. מ"מ באשר דבר מלך שלטון מי יאמר לו מה תעשה. שכיון שאנו רואין שירון הגון על דבר אחד שוב אין לנו רשאים להרהר אחריו שבודאי כל דרכיו משפט וכנ"ל: (ד) אברהם הרהר כו'. שהוא עצמו הרהר לומר שמא שגג בחטא במה שלא הקריב קרבן. ואז בא לנסותו: על דעתיה דר"א. פי' לדעת ר"א דקאמר לעיל פ' נ"א וה' הוא ובית דינו דייקינן נמי מדקאמר והאלהים ולא אלהים דהוא ובית דינו (יפ"ת): מה"ש אמרו כו'. אף שבאמת לא נחשב זה לחטא בעיני ה' כי הוא יודע תעלומות שכוונתו רצויה לש"ש. אלא דמה"ש קטרגו בזה. ובא להפקיע פיהם בנסיון (נזה"ק): היו מדיינים כצ"ל כדאית' בסדר"א דישמעאל בא באותה הלילה ממדבר פארן לראות את אברהם (יפ"ת). שנמלתי לי"ג שנה והיה בידי סיפק למחות ומ"מ לא מחיתי כדאמר בסמוך. ומ"מ אמר יצחק שהוא חביב שנימול כתינוק. כי חביבה מצוה בשעתה. ועם כל זה אמר ישמעאל ונתאמץ בטענתו הראשונה והכריח דהוא עדיפא ממילה בזמנה כי זה אינו זכות ליצחק כי מתנה הוא שנהגה לו ולא יחזיק טובה לעצמו. ואז הודה יצחק בזה ובקש שיאמרו לו לחתוך אחד מאבריו כדי שיהיה לו ג"כ זכות כישמעאל (יפ"ת): מיד והאלהים נסה והע"פ שיצחק לא התחייב עצמו אלא בחתוך אבר. האלהים נסהו בשחיטה למה שנודע לו ית' כי לא יעכב. ומינה ידע ישמעאל מעלתו עליו בשעתיה: כל מה שהלוית אמר לשון הלואה לפי שכל המצות בעולם הזה הלואה אלו יתב' לפרעון לעוה"ב ע"ד מלוה ה' חונן דל. בן ל"ז שנה שהרי ע"י העקידה מתה שרה כדדרשינן וסמיכות ומיסכר ימיה נודע שהיה אז יצחק בן ל"ז כי בת צ' היתה כשילדתו ובת קכ"ז היתה כשמתה: (ה) אכף לאלהי מרום. וגו' האתן בכורי פשעי פרי בטני חטאת נפשי: אע"פ שהדברים אמורים במישע. כלו' סיפא דקרא האתן בכורי פשעי רמז על מלך מואב שהקריב בנו בכורו. מ"מ רישא דקרא במה אקדם לה' אכף לאלהי מרום שהזכיר לשון רך נכנע לפניו אינו מדבר אלא ביצחק שבהיותו כפוף ונכנע לפניו ית' והיתה כוונתו רצויה לשם שמים עלה לרצון לפניו ית'. ומזה בא לבאר שאין הדבר הולך אחר המעשה אלא הכל הולך אחר טוב הכוונה: שהרי יצחק אע"פ שלא נעשה בו מעשה עלה לרצון מפני טוב הכוונה. ומישע מלך מואב אע"פ שעשה מעשה לא עלה לרצון מפני שלא היתה כוונתו רצויה לשם שמים (נזה"ק): גדלו כנס בענין זה נתגדל בעולם ונודע צדקתו כדלעיל בריש פרקין וכאן פירש נסה מלשון נסיסה (יפ"ת) נסה אותו בודאי דרש נסה לשון בדיקה שמה שהבטיחו לקיומו נודר לארץ המוריה הוא מצום שלא יהרהרו שנתעכב מיד בגזירת ה' וקיימו בלא מחשבה. וא"כ לא תודע אז כעולת אברהם כל כך. משא"כ עכשיו שהיה לו זמן לחשוב בדבר ולמלאת עצמות ההתגלות. ועל כל זה לא חזר בו.

(ו) ויאמר הנני. יב אריב"ק בשני מקומות דימה משה עצמו לאברהם. א"ל הקב"ה (משלי כה) אל תתהדר לפני מלך ובמקום גדולים אל תעמוד. אברהם אמר הנני. הנני לכהונה הנני למלכות זכה לכהונה וזכה למלכות. זכה לכהונה (תהלים קי) נשבע ה' ולא ינחם אתה כהן לעולם. למלכות (בראשית כג) נשיא אלהים אתה. משה אמר הנני. הנני לכהונה הנני למלכות. א"ל הקב"ה (שמות ג) אל תקרב הלום. אין קרב אלא כהונה המד"א (במדבר א) והזר הקרב יומת. ואין הלום אלא מלכות המד"א (שמואל ב ז) כי הביאותני עד הלום: (ז) ויאמר קח נא את בנך וגו'. יג א"ל בבקשה ממך קח נא את בנך. א"ל תרין בנין אית לי. אי זה בן. א"ל את יחידך. א"ל זה יחיד לאמו וזה יחיד לאמו. א"ל אשר אהבת. א"ל אית תחומין במעיא. א"ל את יצחק. ולמה לא גלה לו מיד כדי לחבבו בעיניו וליתן לו שכר על כל דבור ודבור. היא דעתיה דר' יוחנן דא"ר יוחנן לך לך זו אפרכיה שלך. וממולדתך זו שכונתך. מבית אביך זו בית אביך. אל הארץ אשר אראך. ולמה לא גלה לו מיד כדי לחבבה בעיניו וליתן לו שכר על כל דבור ודבור ועל כל פסיעה ופסיעה: (ח) א"ר לוי בר חיתא ב' פעמים כתיב לך לך. ואין אנו יודעים איזו חביבה אם הראשונה אם השניה. מן מה דכתיב ולך לך אל ארץ המוריה הוי שניה חביבה מן הראשונה: (ט) ולך לך אל ארץ המוריה. טו ר' חייא רבה ור' ינאי. חד אמר למקום שהוראה יצאה לעולם. ואוהרנא אמר למקום שיראה יצאה לעולם. דכוותה דביר. ר' חייא ור' ינאי. ח"א ממקום שהדברות יוצאות לעולם. וחד אמר ממקום שהדבר יוצא לעולם. דכוותה ארון. ר' חייא ור' ינאי. ח"א למקום שהוראה יוצאה לעולם. וח"א מקום שיראה יוצאה לעולם. אמר ריב"ל שמשם הקב"ה מורה לעכו"ם ומורידם לגיהנם. טז רשב"י אמר למקום שהוא ראוי כנגד בהמ"ק של מעלה. ר' יודן אמר למקום שיהא מראה לך. ר' פנחס אמר לאתר מרוותא דעלמא. רבנן אמרי למקום שהקטורת קריבה. המד"א (שיר ד) אלך לי אל הר המור ואל גבעת הלבונה: (י) והעלהו שם לעולה. יז ריב"ס אמר אמר לפניו רבון העולמים יש קרבן בלא כהן. א"ל הקב"ה יח כבר מניתיך שתהא כהן הה"ד (תהלים קי) אתה כהן לעולם. על אחד ההרים אשר אומר אליך. אר"ה משום ר"א בנו של ריה"ג יט שהקב"ה מתהא ומתלה בעיניהם של צדיקים ואח"כ הוא מגלה להם טעמו של דבר. אל הארץ אשר אראך. על אחד ההרים וגו'. דכוותה (יונה ג) וקרא אליה את הקריאה אשר וגו'. דכוותה (יחזקאל ג) קום צא אל הבקעה ושם אדבר אותך: (יא) וישכם אברהם בבקר ויחבוש את חמורו. ארשב"י אהבה מקלקלת את השורה ושנאה מקלקלת את השורה. אהבה מקלקלת את השורה. דכתיב וישכם אברהם בבקר וגו' ולא היה לו כמה עבדים אלא אהבה מקלקלת את השורה. ושנאה מקלקלת את השורה. שנא' ויקם בלעם בבקר ויחבוש את אתונו ולא היה לו כמה עבדים אלא שנאה מקלקלת את השורה. אהבה מקלקלת את השורה. שנא' (בראשית מו) ויאסר יוסף מרכבתו ויעל לקראת ישראל אביו וכי לא היה ליוסף כמה עבדים אלא אהבה מקלקלת את השורה. שנאה מקלקלת את השורה. דכתיב ויאסר את רכבו ולא היה לו כמה עבדים אלא שנאה מקלקלת השורה. כא ארשב"י תבא חבשה ותעמוד על חבשה. תבא חבשה שחבש אברהם אבינו לילך ולעשות רצונו של מקום של מי שאמר והיה העולם שנאמר ויחבש את חמורו. ותעמוד על חבשה שחבש בלעם לילך ולקלל את ישראל. תבא אסרה שאסר יוסף לילך לקראת אביו. ותעמוד על אסרה של פרעה שהיה הולך לרדוף את ישראל. תני ר' ישמעאל תבא הרב יד שעשה א"א שנא' וישלח אברהם את ידו ויקח את המאכלת לשחוט את בנו. ותעמוד על חרב יד שאמר פרעה אריק חרבי: (יב) ויקח את שני נעריו אתו. כב א"ר אבהו שני ב"א נהגו בד"א. אברהם ושאול. אברהם שנא' ויקח את שני נעריו שאול שנא' (ש"א כח) וילך הוא ושני אנשים עמו. ויבקע עצי עולה. ר' חייא בר יוסי בשם ר' מיאשא ותני לה בשם ר' בניה כג בשכר ב' בקיעות שבקע א"א עצי עולה. זכה להבקע הים לפני בני ישראל שנא' ויבקע עצי עולה ונאמר להלן (שמות יד) ויבקעו המים. א"ר לוי דייך עד כה. אלא אברהם לפי כחו והקב"ה לפי כחו. ויקם וילך אל המקום. ניתן לו שכר קימה ושכר הליכה:

פרשה נו (א) ביום השלישי וישא אברהם את עיניו. כתיב (הושע ו) יחיינו מיומים ביום השלישי יקימנו ונחיה לפניו. א ביום השלישי של שבטים דכתיב (בראשית מב) ויאמר אליהם יוסף ביום השלישי.

ביום

יד יוסף יב ב"ר פ' כ' דב"ר פ"ב. זבחים ק"ב. ילקוט ס"ז: יג לעיל פ' ל"ט. שוח"ט מזמור פ"ט. פ' כנחנקין. סנחומא. פסיקתא רבתי פ"מ. ילקוט ס"ז: פדר"א פ' ל"א: יד לעיל פ' ל"ט: טו פסיקתא רבתי פ"מ. ילקוט ס"ז. ירוש' ברכות פ"ד. חזית פסוק כמגדל דוד. תענית ט"ז: טז תקוני זוהר דף ו' ע"א: יז פסיקתא רבתי פ"מ. ילקוט ס"ז: יח נדרים ל"ב. ויק"ר פ' ל"ס: יט לעיל פ' ל"ט. ילקוט לך. וילקוט יחזקאל רמז שמ"ג: כ ילקוט ס"ז. במדב"ר פ"כ סי' י"א. מכילתא בשלח פ"א. סנהדרין ק"ס: כא במדב"ר פ"כ: כב ויק"ר פ' כ"ו. תנחומא אמור. תג"ס פ' כ"ד. ילקוט ס"ז. וילקוט שמואל: כג ב"ר פ' כ"א. קס"ר פסוק מוקע עלים: פנ"ו א לקמן פ' ל"א. תס"ר. ילקוט ס"ז. וילקוט סוטה רמז י"ב.

מתנות כהונה

עונתו וכן מגלאי בפרש"י ז"ל: בבקשה ממך. לא פירשו במקום הזה לשון בקשה וה"ג בילקוט בהדיא ועיין במהרז"ל אליהו מזרחי ועניין הבקשה עיין בפרש"י בחומש: אית תחומין במעיא. וכי יש תחומין בבני מעיים שניהם יוצאי חלצי הם ושניהם אהובים לפני: הוראה היתה יוצאה מלשכת הגזית שהיתה בירושלים כמו שאמר כי מציון תצא תורה: שיראה מורא השי"ת היה יוצא משם לא"ה: דכוותה דביר גרסי': שהדברות כלומר דברי תורה. ה"ג בירוש' דפרק תפלת השחר וחד אמר מקום שהדבר יוצא לעולם ופי' הדבר וקאמר יי' לבאות יוצא משם לא"ה ועיין במדרש חזית סוף פסוק כמגדל דוד: שהאור התורה נקראת אור שנא' ותורה אור וה"א שיראה יוצא לעולם ופי' ג"כ לעובדי כוכבים: מורה לשון מורה אלים וה"ג בילקוט שיורה כהן לעובדי כוכבים ומורידן לגיהנם כדאמרי' פתחו של גיהנם הוא בירושלים שנא' אשר אור לו בציון ותנור בירושלים: ראוי כלומר מכוון כמה שאחז"ל ב"ה של מטה מכוון נגד ב"ה של מעלה שאני מראה לך כדלקמן פ' נ"ו וירא את המקום מרחוק שראה ענן קשור בהר: מרוותא ל' מרות ורבנות של מיני שררות והמיטות היה יוצא משם כמה שנא' ערתי במדיטם: שהקטורת קריבה. מוריה על שם המור דרור שהיה בתוך סמני הקטורת וכד"א אלך לי אל הר המור הרי בירושלים נקרא על שם המוריה: וישלח אברהם כו'. הרי זה רצונו של הקב"ה וילקוט לא גרס ליה: ותעמוד על הגבה כו'. בזכות העקידה ניצל מחצבות בלעם הרשע: שתי בקיעות. דכתיב עצי לשון רבים ומיעוט רבים שנים: דייך כו'. פירש"י די לך עד כאן מלדרוש לדמות בקיעת אברהם לבקיעת הבכינה הפשי שבקיעות אין להם דמיון זה לזה: שכר קימה ושכר הליכה. דאם לא כן ויקם למה לי: ביום הג' של שבטים. נלמד לנו תחייה וקודם רוח וכן שלש והענין שאין הקב"ה מניח

ענף יוסף

פרשה נה (י) [יש קרבן בלא כהן] קשה הא עד בלא הוקם המשכן היו העבודה בבכורות כדאיתא בזבחים. ואברהם היה בכור כדלעיל פ' ל"ח. ואי אמרינן דאגדתין ס"ל כדלקמן במדב"ר פ"ד דאברהם לא היה בכור ניחא. אבל אי אגדתין ס"ל כדלעיל פ' ל"ח דהיה בכור קשה. גם קשה דהא כבר כתיב ויבן שם מזבח. וי"ל משבח לכך המוריה בהיות מקום שנבחר למקדש לא היה מוכן לעבודת בכורים אלא לעבודת כהונה ממש. ושם באותו מקום לא ניתן הכהונה אלא לשם. ועי"ז שמנו ה' כבר מטשך כהן גם בירושלים. אבל אי אמרינן דאברהם לא היה בכור קשה הא דכתיב ויבן שם מזבח וי"ל דאפשר שהקריב על ידי בכורים אחרים (ועיין ביפ"ת ובמכ"ק):

פרשה נו (א) [כתיב יחיינו מיומים כו'] בודאי עיקר הכתוב מיירי באחה"ש. וטינו שההפסים היה נג'

עץ יוסף

זה יורה על הכלות אהבתו לשם ית' (יפ"ת): המסו ערבבו שניהם לשון בלבול תרגום של הומיה קרתא מערבבתא: (ו) בשני מקומות דימה כו'. כה"ג אי' נמי בד"ר פ"ב. ושם נתבאר ענין השני מקומות. האחד במ"ש הנני לכהונה ומלכות והשני במה שאמר אברהם ה' אלהים מה תתן לי א"ל רבש"ע אם מתבקש לי בדין שיהיה לי בנים תן לי. ואם לאו ברחמים וכו'. ואף משה כך אמר ה' אלהים אתה החלות וגו' אם מתבקש לי בדין שאכנס לארץ אכנס. ואם לאו אכנס ברחמים. א"ל הקב"ה אל תתהדר לפני מלך כו'. ושה הלשון קצר באגדה: הנני לכהונה הנני למלכות. שהנני הוא לשון זימון כדפרש"י רמז לשני עבודות אלו אמר אברהם זכה לזה. ומשה נתגבר ברמז אל תקרב הלום שלא יזכה אליהן (יפ"ת) ועיין עוד לקמן: זכה לכהונה שנשבע ה' כו'. דמיירי באברהם כדלעיל פרשה מ"ו: א"ל הקב"ה אל תקרב כו'. בודאי מלך היה. אלא לו ולזרעו קאמר וכדאי' בפ"ב דזבחים מיהו בכהונה בלנגנא דפנא היא בפרק החכר אי משה בעצמו היה כהן אם לאו. ועיין בויק"ר פ' י"א ובמ"ר פ"ב: והזר הקרב יומת זה שכרח שהוא לשון הקרבת קרבן כי על ההגשה בלבד אין חיוב מיתה כלל (ספר מ"צ): (ז) בבקשה ממך דנא הוא לשון בקשה וכדאי' בפרק האחנקין אמר רשב"א אין נא אלא לשון בקשה משל למלך כו' שעמדו עליו מלחמות הרבה והיה לו גבור אחד ונצחן. לימים עמדה עליו מלחמה חזקה א"ל בבקשה ממך עמוד לי במלחמה זו שלא יאמרו ראשונות אין בהם ממש. אף הקב"ה אמר לאברהם נסיתיך בכמה נסיונות ועמדת בכולן עכשיו עמוד לי בנסיון זה שלא יאמרו אין ממש בראשונים: תרין בנין אית לי כו'. עד סוף הסימן פירשתיו לעיל פרשה ל"ט: (ח) שני פעמים כו'. לעיל פרשה ל"ט ושם פירשתיו: (ט) למקום שהוראה יוצאה כו'. ונקרא הארץ ע"ש מעלה ההר אשר בה. ואע"פ שעדיין לא נתחדש זה. ה' מגיד מראשית אחרית (מה"ק): שהוראה יוצאה הוראה תורה לישראל. כי מציון תצא תורה. יורו משפטיך ליעקב. ולשכת הגזית שבה עמדו הנביאים המוכיחים לישראל (רש"י): למקום שיראה יוצא שהשומעין גדולתה של ירושלים מתפחדין עליה (רש"י). או פירושו יראת שמים כי שם שער השמים וממנו יוצא מקור הקדושה יראת שמים (מה"ק): דכוותה דביר כו'. דר"ח ור' ינאי פליגי נמי בדביר וכן בארון: דכוותה דביר דכתיב (מלכים א') ודביר בתוך הבית מפנימה כו' והוא מקום קדשי קדשים: ח"א מקום שהדברות יוצאות לעולם. כצ"ל ופירושו כי שם היה הארון ומשם היה שומע משה את הקול כדכתיב וישמע את הקול מדבר אליו מבין שני הכרובים. ואע"ג דדביר לא הוה בימי משה. שהיה היכל לפני שהוא במקום דביר דשלמה. גם בספר יראים ע"י שיהיה שכינה שם היתה נבואה מגיה בישראל: וח"א במקום שהדבר יוצא לעולם כצ"ל וכן הוא בירושלמי ובבוכין. ופי' במפת נעשים אותם שלא קבלו התורה. ודבר פירושו מגפה ופחד מענין ידבר עמים תחתינו. או פירוש דבר ממש שנענשו בדבר ממש (יפ"ת): מקום שהאורה יוצאה לעולם. כצ"ל ופי' כי התורה כאורו והיא מאירה לעולם כי נר מצוה ותורה אור (יפ"ת): שיראה יוצאה לעולם שהעכו"ם יאחזמו רעד מגבורות הארון וכמ"ש פלשתים אוי לנו מי יצילנו מיד האלהים האדירים האלה. ובירו' גרסי' הכא שאורה יוצאה לעולם. והוא יותר נכון למלת ארון. ופירשו שפי' התורה שלא קבלוה ישראל כדאמר בשבת פ' ר"ע (יפ"ת): מורה לעכו"ם לשון הוראה מפסוק דינם או לשון ירייה. שיורם ויורידם לגיהנם. וגירסת הילקוט שמשם מורה כהן לעכו"ם: למקום שהוא ראוי כו'. כלו' שהוא מכוון כנגד מקדש של מעלה. שמפרש מוריה מלשון ראיה: שהוא מראה לך הייטו שראה ענן קשור בהר כדלקמן בפרשה ל"ו ומפרש מוריה לשון הוראה: לאתר מרוותא דעלמא הוא לשון מרות ורבנות של מיני שררות והמיטות שהיה יוצא משם. כי הבית המקדש נקרא גאון עוז של ישראל כדפרש"י גבי והשברתי גאון עוזכם (מה"ק) ומפרש מוריה לשון מרות והנחה: שהקטורת קריבה שנקרא מוריה ע"ש המור דרור שהיה בתוך סימני הקטורת המובחר מכל הקרבנות (מה"ק): (י) כבר מניתיך וכו'. מאז שבירכו מלכי צדק נימלה הכהונה ממנו והנהג לאברהם כדלקמן ויק"ר פ' כ"ב (יפ"ת): שהקב"ה מתהא כו'. עד סוף הסימן פירשתי לעיל פ' ל"ט סי' י"ב: (יא) מקלקלת השורה כו'. כלו' מחמת אהבה ושנאה האדם עושה מה שאין דרכו לעשות. כאברהם ובלעם שחבשו חמוריהם בעצמם אע"פ שהיה להם כמה עבדים בהיותם גדולים וחשובים ולא היה דרכם לעשות כן (יפ"ת): תבא הרב יד כו'. זכות ההרב שאחז בידו לשחוט את בנו הועיל להציל מחרב יד פרעה שאמר אריק חרבי כו': (יב) בדרך ארץ שלא יצא אדם חשוב לדרך בפחות משנים משמעתא דלקמן בויק"ר פ' כ"ו ע"ב דק"ל מ"ש הוליך עמו ב' נעריו אחר שהולך הוא לעקוד את בנו ולא רצה שירגישו בו. שבודאי אח"כ אמר להם שבו לכם פה עם החמור. וכן בשאול אחר שהלך הוא אצל בעלת האוב בהתנכר היה לו למעט בהנכים כל שאפשר לזה אמר שנהגו בד"א שאין לפחות משנים (יפ"ת) ועיין מ"ש בבמדב"ר פ"ד ובתנחומא סדר אמור: בשכר ב' בקיעות כו'. וכה"ג נמי א"ר בניה לקמן ש"ר פ' כ"א שנבקע הים בזכות אברהם אלא דהכא מפרש שהיה מכוח בקיעת העצים מדה כנגד מדה ויבקע עצי עולה לרמוז לבקיעת הים שבזכות זה נבקע הים (נזה"ק). ודייק ב' בקיעות דכתיב עצי לשון רבים (מת"כ): דייך עד כה פי' די לך לדרוש זה שהיה בקיעת הים כנגד בקיעת העצים. אבל לא לדמות מכל וכל כי בקיעת עצי העולה היה בטבע. ובקיעת הים דרך נס. אלא אברהם לפי כחו והקב"ה לפי כחו: שכר קימה ושכר הליכה. דאל"כ ויקם וילך למה אלא ללמדך שנתן לו שכר בפרטות לתיבת הוראות של המצוה:

פרשה נו (א) יחיינו מיומים כו'. שאמיד ה' יקימנו ביום השלישי. שאין הקב"ה מניח את ישראל בצרה ג' ימים כדאמר לקמן פרשה ל"א. ולכן הביא ראיה מהשבטים ומרגלים. וכל אותן שנענו לג' ימים. וכן באברהם לפי שהיה מצטער בבקשת המקום ולקיים מצו.

ביום השלישי של מרגלים שנא' (יהושע ב) ונחבתם שמה שלשת ימים. ביום השלישי של מ"ת שנאמר (שמות יט) ויהי ביום השלישי. ביום הג' של יונה דכתיב (יונה ב) ויהי יונה במעי הדגה ג' ימים וג' לילות. ביום הג' של עולי גולה דכתיב (עזרא ח) ונחנה שם ימים שלשה. ביום הג' של תחיית המתים דכתיב יחיינו מיומים ביום השלישי יקימנו. ביום הג' של אסתר דכתיב (אסתר ה) ויהי ביום השלישי ותלבש אסתר מלכות. לבשה מלכות בית אביה. באיזה זכות. רבנן ור' לוי. רבנן אמרי בזכות יום הג' של מ"ת שנא' ויהי ביום השלישי בהיות הבקר. ר' לוי אמר בזכות של יום שלישי של א"א שנא' ביום השלישי: (ב) וירא את המקום מרחוק. ב מה ראה ראה ענן קשור בהר. אמר דומה שאותו מקום שאמר לי הקב"ה להקריב את בני שם. אמר ליצחק בני רואה אתה מה שאני רואה. א"ל הין. אמר לשני נעריו רואים אתם מה שאני רואה. א"ל לאו. אמר הואיל והחמור אינו רואה ואתם אין אתם רואים שבו לכם פה עם החמור. ומנין שעבדים דומין לבהמה, מן הכא. שבו לכם פה עם החמור. ג רבנן מייתי ליה מהכא ממ"ת. שנא' (שמות כ) ששת ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך וגו' אתה ובנך ובתך ועבדך ואמתך ובהמתך. א"ר יצחק עתיד המקום לירחק מבעליו. ולעולם. ת"ל (תהלים קלב) זאת מנוחתי עדי עד פה אשב וגו'. לכשיבא אותו שכתוב בו (זכריה ט) עני ורוכב על חמור. ואני והנער נלכה עד כה אמר רבי יהושע בן לוי ד נלך ונראה מה יהיה בסופו של כה. ונשתחוה ונשובה אליכם. בשרו שהוא חוזר מהר המוריה בשלום: (ג) א"ר יצחק הכל בזכות השתחויה. ה אברהם לא חזר מהר המוריה בשלום אלא בזכות השתחויה ונשתחוה ונשובה אליכם. ישראל לא נגאלו אלא בזכות השתחויה שנא' (שמות ד) ויאמן העם וגו' ויקדו וישתחוו. התורה לא נתנה אלא בזכות השתחויה שנא' (שמות כד) והשתחויתם מרחוק. חנה לא נפקדה אלא בזכות השתחויה שנא' (ש"א א) וישתחו שם לה'. הגליות אינן מתכנסות אלא בזכות השתחויה שנא' (ישעיה כז) והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול והשתחוו לה' בהר הקדש בירושלם. ו ביה"מ לא נבנה אלא בזכות השתחוית שנא' (תהלים צט) רוממו ה' אלהינו והשתחוו להר קדשו. המתים אינן חיין אלא בזכות השתחויה שנא' (שם צה) באו ונשתחוה ונכרעה נברכה לפני ה' עושנו: (ד) ויקח אברהם את עצי העולה וגו'. ז כזה שהוא טוען צלובו בכתפו. ויקח בידו את האש ואת המאכלת. א"ר חנינא למה נקראת סכין מאכלת לפי שמכשרת אוכלים. ורבנן אמרי כל אכילות שישראל אוכלים בעוה"ז אינם אוכלים אלא בזכות אותה המאכלת. וילכו שניהם יחדיו. זה לעקוד וזה ליעקד. זה לשחוט וזה לישחט: (ה) ויאמר יצחק אל אברהם אביו ויאמר אבי. ח בא לו סמאל אצל א"א. א"ל סבא סבא איבדת לבך. בן שניתן לך לק' שנה אתה הולך לשוחטו. א"ל ע"מ כן. א"ל ואם מנסה אותך יותר מיכן אתה יכול לעמוד (איוב ד) הנסה דבר אליך תלאה. א"ל ויותר על דין. אמר לו למחר אומר לך שופך דם את חייב ששפכת דמו של בנך. א"ל ע"מ כן. וכיון שלא הועיל ממנו כלום בא לו אצל יצחק אמר לו ט ברא דעלובתא הולך הוא לשחטך. א"ל ע"מ כן. א"ל א"כ כל אותן הפרגזיות שעשתה אמך לישמעאל שנאיה דביתא ירותא ואתה אינך מבנים בלבך. כד לא תיעול מילא כולא תיעול פלגא. הה"ד ויאמר יצחק אל אברהם אביו אבי. למה אבי אבי שני פעמים כדי שיתמלא עליו רחמים. ויאמר הנה האש והעצים. א"ל יצף להחוא גברא דינער ביה. מ"מ אלהים

יד יוסף ב לקמן בויק"ר פ"ל. תנחומא פ"ז. קהלת רבה פסוק לך אכול בשמחה. פסיקתא רבתי פ' מ"ז ילקוט ס"ז. פדר"א פ' ל"א אלא שם איתא שראה עמוד אש מעל ההר : ג יבמות ס"ב כתובות ק"י. קידושין ס"ח. ב"ק מ"ט. נדה י"ז : ד פ"י : ה אג"ב פ"ג. ילקוט ס"ז. ילקוט שמואל א' א' : ו אג"ב פ"ג גרס כסמ"ך כו' בנא' רוממו ה' אלהינו והשתחוו להדום רגליו : ז הגה מ"ז ס"ז ילקוט ס"ז : ח תנחומא ס"ז. ילקוט ס"ז. סנהדרין פ"ט : ט פסיקתא רבתי פ"מ :

ענף יוסף

לג' ימים כדאי' באסתר רבתי כלומר משעה שנכנס בהם רוח הקודש עד שיהושו של רגליהם בקדמה במורה יסיר המשך בזמן ג' ימים אי נמי בשעה שיקומו ליום הדין יהיה נמר דינם לאחר ג' ימים אשר מאז יכתבו אלה לחיי עולם ואלה לחרפות ולדראון עולם. ומ"מ מכיון דחזינן כהם שאין הקב"ה מניח את הצדיקים בצער יותר מג' ימים ילפינן מיניה נמי בעלמא שכך הוא המדה תמיד שאין הקב"ה מניח את הצדיקים בצרה יותר מג' ימים כמו כל הני דמסיק ואזיל. ולכך נקט כאן דתה"מ לבסוף משום דכיס מייתי עיקר קרא. ומ"מ נקט להביא דאסתר עפי לבסוף משום דמאריך בה בפלוגתא דר"ל ורבנן. ומה בבאמת זמן התשועה קבוע דייקא לבלבה ימים יתבאר הטעם לקמן פ"ס ג"א סי' ט' ע"ש:

(ה) [כל אותן הפרגזיות שעשתה אמך לישמעאל כו'] כתב המת"כ הפרגזיות פרש"י דברים החמודים ומיני קישוטין ומצאתי בערוך בפירש ענין כעסים ונראה דצ"ל עכסים. והוא מיני תכשיטין כד"א (ישעיה ג') תפארת העכסים עכ"ל. ואיכ הוא רוצה להשוות פי' בערוך (אחר התיקון) עם פרש"י. ו"ל בעל ספר המעריך פרגזיות פי' בערוך ענין כעסים ולא נהירא. והר"ר יהודה גדליה בב"ר פ' נ"ו אמר שפ"ס הוא וצ"ל עכסים. וגם זה לא נכירא כו'. ונראה שהוא מענין פרגא שכתבתי בכמון בערך פרג. ופירושו כל בעבוע והנאה של ראית עין עכ"ל. וכן כתב בעל א"ח בשם פרש"י : (כדי שיתמלא עליו רחמים) הנכון כי השטן כסיתו לומר כי אין רצונו של הקב"ה בשחיטתו אלא שאביו טעה בחזיונו. ולזה הוכיח כדבריו מאבוד חייו ועלבון זקנת אמו. וכשלא שמע אליו בא מגד ירושת ישמעאל. ועל טענה זו פתח לבו של יצחק ואמר לאביו שיתמלא עליו רחמים ולא יהרוס לפגוע בו בהתבונה גומרת עד ישוב וישאל באלהים ויתברר לו סוד ה' עמו לגמור במעשה. והשיבו אביו שלא יחוש לזה כי נאמן דברו ואין להרהר. וכן משמע בתנחומא (נזכ"ק) : (כדי שיתמלא עליו רחמים. ויאמר אלהים יראה לו השה אמר ליה יצף לההוא גברא דינעד ביה) (ר"ל שדורש אלהים יראה לו להשטן דמיירי ביה. כלו' שיראה ויביט בעין רעה עליו וירעים עליו בקולו להשתיקו. וזה ע"ד המה יביטו יראו בי וז"ש דינעד ביה) ד"א אלהים יראה לו השה מ"מ אלהים יראה לו השה לעולה. ואם לאו אתה לעולה בני. כלשון

מתנות כהונה

מפח הצדיקים בצרה יותר מג' ימים ועל זה הביאו בילקוט אסתר ולקמן בפ' נ"א : מלבות בית אביה. כלומר זכות אבותיה עמדה לה : ה"ג עם החמור עם הדומה לחמור וכן הוא בקהלת (פ ג) ובקדושין בפ' האומר : עתיד המקום כו'. המקום הזה ירושלים תהיה מרוחקת מן בעליו אלו ישראל והוא בזמן הגלות : ולעולם בתמיה ודרך שאלה : פה וגו'. שבו לכם פה רמז למה שנא' פה אשב עם החמור רמז לעני ורוכב על החמור : בסופו של כה. כלומר שהבטיחני הקב"ה לאמר כה יהיה זרעך : בשרו כו'. הנבואה נזרקה בפיו ונשובה שנינו ובריח כרותה לשפתים וה"ג בילקוט בהדיא · אברהם לא חזר. גרסינן פי' לא חזר יצחק עמו וזה שאמר בשלום : ונברעה וגו'. סבירא ליה דבתחייה המתים איירי כמו שדרשו הז"ל כי לך תכרע כל ברך זה יום המיתה ואח"כ כתיב נברכה לפני י"י שעומדים בחיים : צלובו גרסינן פי' עץ לתלותו עליו כן היה טוען יצחק עצי העולה ליצרף כו'. מכשרת את האוכלים. שבלא שחיטה אסורה באכילה ודייק ממאכלת אהרים משמע : אלא בזכות כו'. שהקב"ה מצרף מחשב' טובה כאילו כבר עשוי'. לישחט ואע"ג שאלא אח"כ חיה השה לעולה זה היה אחר דבריו של שטן וכדמפרש ואזיל : איבדת לבך. וכי לבך אבדת שהלך לשחוט את בנך : ויותר על דין. ועוד יותר מזה אעמוד בנסיון ולא אהיה לאה ועיף. שופך דם את חייב. כלומר דין שופך דם אתה חייב : ברא דעלובתא. בן העניה והדלה כך פי' הערוך ועל שרה אמר כן : הולך הוא. אברהם לשוחטך : הפרגזיות פי' רש"י דברים החמודים ומיני קשוטין ומצאתי בערוך שפי' ט ענין כעסים ונראה דצ"ל עכסים והוא מיני הכשיטים כד"א הכארת העכסים בישעיה סי' ג' : שעשתה אמך גרסינן. כלומר אותן התכשיטין שעשתה לך אמך לישמעאל שנוא הבית יהיו לירושה ואתה אינך מבין את זאת בלבבך ושוב אמר הספר כד לא תיעול כולה תיעול פלגא כו'. כלומר משל הוא כפי הבריות דבר לשון הרע אע"פ באינה נכנסת כולה בלב המקבל נכנסת החציה ובילקוט גרס : תיעול פלגא.

ולפיכך כתיב מיד ויאמר יצחק אל אברהם כו' הרי שנכנסה הסמח השטן בלבו קצת אע"פ בקודם לזה הלך לשחוט בלבב שלם : ה"ג רש"י והערוך יצף להחוא דנער ביה מ"מ אלהים יראה לו

עץ יוסף

מצות ה'. לכן לא האריך יותר מג' ימים להציל מצערו (יפ"ת) : של מרגלים שנא' כו'. אע"ג דרחב קאמרה הכי. כבר אמרו הז"ל שברוה"ק על רחב שישובו לסוף ג' ימים (רש"י ורד"ק) כדאי' בב"ר פ"ב : ביום השלישי של מ"ת. והצער דהם הוא פרישות דרך ארץ. או התאות לבם לשמוע את דבר ה' (יפ"ת) : ביום ג' של עולי גולה. ויליאהם מגלה הוא דיה שנתייאבה דעתם מטורח הדרך והשיג לב לדעת להבין בעם שאין שם מבני לוי ובאו אליהם ובאו : לבשה מלבות אביה שמאז סייעו לה מן השמים להלבישה בגדי הוצא מבפטו מלכות בית אביה שאול המלך ונמשך עליה חוט של חסד ודמתה למלכה כברסה. אחר היה תכלית התשועה שעי"ז משלה אח"כ באויב (מה"ק) : לבשה מלבות ונופל לשון לבישה כמה כמלולת הש"ס (ברכות כ"ח) דלבש מדא ילבש מדא : באיזה זכות כו'. דכתיב ויהי ביום השלישי וגו'. משמע שעי' יום השלישי קנתה הויה ללבוש מלכות. לכן שאל באיזה זכות של שלישי (מה"ק). ורבנן ילפי מביום השלישי דמתן תורה דהוי זכות דרבים. ור' לוי יליף מביום השלישי דאברהם דהוי ראשון (יפ"ת) : (ב) מה ראה פי' מה ראה בהר שממנו הכיר כי הוא ההר אשר אמר אלהים. והלא לא א"ל רק אשר אומר אליך. ומשני שראה ענן קשור עליו פי' שראה ענן עב אחד כאילו קשור ואחוז בהר שלא כדרך שאר עננים. ומתוך זה הכיר כי ענן כבוד ה' הוא. ובפדר"א אמר בהדיא ראה כבוד השכינה (יפ"ת) : דומה שאותו המקום כו'. אמר דומה ולפי שעכ"ז לא נתברר לו שזו ההר הנגלה עם היות עליו ענן כי אולי מקרה היא. ולמנס נתברר לו הדבר מדה בהוא ויצחק ראו ולא עבדיו. נראה שהוא ראה אלהית שאינה נראית אלא לראוים (יפ"ת) הואיל והחמור כו'. דהל"כ למה הקיבם לחמור ה"ל למימר שמרו פה החמור. ואגב אורחיה קאמר נמי בעבדים דומים לבהמה דלא תפסי בהו קידושין מדקאמר עם החמור ולא קאמר והחמור : ואמתך ובהמתך הקיש אמה לבהמה. דאל"כ לימא נכך מקמי בהמתך ויסמוך אדם לאדם : עתיד המקום כו'. רמז בנפשה ברוה"ק שעתיד המקום הזה להיות רחוק מבעליו דהיינו ישראל. שיהיו בגלות ומעם נבואה זו להראות לו שישובו בניו לגאלם בזכות העקידה. ולכן אמר שבו לכם עם החמור כדמפרש ואזיל : ולעולם כלומר וכי תימא לעולם : ת"ל זאת מנוחתי כו'. נראה דגרס ה"ל שבו לכם פה כמד"א זאת מנוחתי עדי עד פה אשב לכשיבא אותו שכתוב כו' פי' שהראהו שבו לכם פה רמז ליציאת ארץ ישראל מדכתיב החם פה אשב. ופי' לכשיבא אותו שכתוב בו עני ורוכב על החמור בהוא משיח תשבו פה (יפ"ת) : מה יהיה בסופו של כה יהיה זרעך. כאמר שנתייעד כן והזרע הזה הוא יצחק דכתיב כי ביצחק יקרא לך זרע ועתה תלוי לשוחטו היה בספק אם דרך נכון נאמר לו. או שחזר בו לאחו סיבה ולזה אמר עתה יתברר לי מה עמנו (יכ"ת). אבל יותר נראה דהס את דאמר אברהם עד כה ולא אמר עד פה או עד הנה. נגלגה רוה"ק בפיו לרמוז על הבטחת כה יהיה זרעך. כאילו אמר נלך ונראה מה יהיה בסופו של כה שבודאי לא יבטל הבטחה זו. ומבא ולא ידע מה מבא : ונשובה אליכם פיו בשרו שהוא חזר. כל"ל וכן הוא בתנחומא. ופירושו שרוח נבואה נוסבה בו ונהנבא שישובו שניהם ומבא ולא ידע מה מבא שהוא נתכוון לומר ואשובה. ויצא מפיו ונשובה (יפ"ת) : (ג) בזבות השתחויה. שלכן אמר ונשתחוה אז ונשובה. והענין שההשתחויה מורה על גדולת ההכנעה לפניו ית' מפני יראתו רוממותו עד שישתחוה ויפול לפניו מלא קומתו תכלה כאילו הוא אין ונתבטלו כל כחות גופו בעת ההיא עד שיפול באין כח מרוב היראה הזה. ולכן אין מעלה יותר מזה : אברהם לא חזר עם יצחק. לא נגאלו כו'. כמו שכתבנו. ע"ז באו לתכלית הכרה חסדי ה' וגדולתו יתברך לכן נגאלו. וכן התורה וקיבוץ הגליות ותחה"מ : ונברעה כו'. דבתחה"מ איירי כמו שדרשו הז"ל כי לך תכרע כל ברך זה יום המיתה. ואח"כ כתיב נברכה לפני ה' שעומדים בחיים (מת"כ) ור"ל נשתחוה לפני שנכרעה במיתה ושוב נברכה ונקומה לפני ה' עושנו לתחיה בזכות השתחויה זו : (ד) כזה שהוא טוען צלובו כו'. כמו שטוענים העץ על הנתלה להקדיב את נפשו. כן עשה אברהם ליצחק לזכותו יותר לכפול שכרו (יפ"ה) : שמכשרת אוכלין לשון תקון כמו מכשירי אוכל נפש : ורבנן אמרי כו'. ס"ל שהוא ע"ש סכין דיצחק שנקראת מאכלת לפי שאנו אוכלים בזכותה : זה לעקוד וזה ליעקד. והיינו דדייק לתימר וילכו שניהם יחדיו דייקא ללמד בהושוו בלב אחד לעבודת ה'. ומה שבאל אחר כך איה השה לעולה. זה היה אחר דבריו של שטן שנכנס קצת סיגא בלבו כדמסיק. ולכך מאז עשה עצמו כלא ידע כדי שיתמלא עליו רחמים. ועפ"כ התשובה אביו חזר לאיתנו הראשון להשוות דעתו לדעת אביו : (ה) סבא איבדת לבך כו'. כלו' שדבר זה רחוק מן הסברא. ואע"פ שבא לעשות דבר זה ע"פ הדיבור אמר כי בסברא אין זה דבור גמור אלא הוא רק כמראה חלום דמיוני והשיבו אברהם ע"מ כן כלו' אע"פ שהוא דבר זר ורחוק אינני נמנע מדבר ביודעי נאמנה כי דבר ה' הוא (יפ"ת ומזה"ך) : ואם מנסה אותך ר"ל שילך לפגוע בעצמך וזהו הנסה דבר אליך תלאה. ור"ל כי לא ימלא את ידו עם יצחק שעוד ישוב ויבקש מיתתו. ואז תסכך למרות דבריו. ולכן טוב לך בחירה מעכשיו. והשיבו יותר על דין כי אפי' שיעה על עצמו לא יהרהר ויקיים דבריו בלי התגלגלות (יפ"ת) : ברא דעלובתא לפי שידע שלא יחוש יצחק לעצמו. הזכיר עלבון אמו שיכמרו רחמיו עליה מה תעשה ליום פקודתו : כל אותן הפרגזיות כו'. פי' א"כ כל אותן ההרדית שעשתה לישמעאל היו לבטלה כי עכשיו יהיה השונא יירש בהברכה. ורצוי שתהוס נה ולכבוד אמך כי לא נעשתה עצה ולא הועילה טרחתה (יפ"ת) וכן פירש הערוך כעסים. כד לא הועיל כו'. פירוש כן יאמרו המושלים על בעלי לשון הרע כי אף שלא ישמע כלו ישמע מקצתו. כי כן יצחק כבר השם לתקנת דבריו. ועל זה אמר אבי ב' פעמים כדי שיתמלא עליו רחמים : למה אבי שני פעמים כו'. שפי' ויאמר יצחק אל אברהם אביו שקרא יצחק לאברהם אבי. ועוד אמר אבי : שיתמלא עליו רחמים. כרחם אב על בנים : יצף להחוא גברא דינער

אלהים יראה לו השה לעולה. ואם לאו אתה השה לעולה בני. וילכו שניהם יחדיו. זה לעקוד וזה ליעקד זה לשחוט וזה לישחט. ויבאו אל המקום אשר אמר לו האלהים: (ו) ויבן שם אברהם את המזבח. ויצחק היכן היה א"ר לוי נטלו והצניעו. אמר דלא יזרוק ההוא דינער ביה אבן ויפסלנו מן הקרבן. ויבן שם אברהם את המזבח וגו' ויעקד את יצחק בנו. ר' חנני בר יצחק אמר כל מה שהיה א"א עוקד את יצחק בנו מלמטה היה הקב"ה כופת שריהם של עכו"ם מלמעלה. ולא עשה. אלא כיון שהפליגו ישראל עצמן בימי ירמיהו א"ל הקב"ה מה אתם סבורים דאלין כפותיא קיימין שנא' (נחום א) כי עד סירים סבוכים וכסבאם סבואים. וכי עד שרים סבוכים אלא כסבאם סבואי' אשתרון יתהון כפותיא דכתי' (שם) אכלו כקש יבש מלא: (ז) בשעה ששלח א"א את ידו ליקח המאכלת לשחוט את בנו בכו מה"ש. יא הה"ד (ישעיה לג) הן אראלם צעקו חוצה. מהו חוצה ר' עזריה אמר חוצה חיצה הוא בברייה למיכס ית בריה. ומה היו אומרים (שם) נשמו מסלות. וכי אין אברהם מקבל את העוברים ואת השבים. שבת עובר אורח המד"א חדל להיות לשרה אורח וגו'. הפר ברית ואת בריתי אקים את יצחק. (שם) מאס ערים וישב בין קדש וגו'. לא חשב אנוש לא עמדה זכות לאברהם. אתמהא. ומי יאמר לך שאין הפסוק מדבר אלא במה"ש נאמר כאן ממעל ונאמר להלן ממעל (ישעיה ו) שרפים עומדים ממעל לו: (ח) וישלח אברהם את ידו ויקח את המאכלת. יב רב בעא קומי ר' חייא רבה מנין לשחיטה שהיא בדבר המטלטל. מן הכא. וישלח אברהם את ידו. א"ל אין מן ההגדה אמר לך חזר הוא ביה. ואין מן אולפן אמר לך לית הוא חזר ביה דתני לוי היו נעוצים מתחלתן הרי אלו פסולין תלושין ונעצן הרי אלו כשרים. יג דתנן השוחט במגל יד במגל קציר ובצור ובקנה שחיטתו כשרה. א"ר יוסי יד חמשה דברים נאמרו בקרומיות של קנה. אין שוחטין בה. ואין מוהלין בה. ואין חותכין בה בשר ואין זקנחין בה את הידים. ולא חוצין בה את השנים. מפני שרוח רעה שוכנת עליה: (ט) ויקרא אליו מלאך ה' מן השמים ויאמר אברהם אברהם. תני ר' חייא טו לשון חיבה לשון זירוז. ראב"י אמר לו ולדורות. אין דור שאין בו כאברהם ואין דור שאין בו כיעקב ואין דור שאין בו כמשה ואין דור שאין בו כשמואל: (י) ויאמר אל תשלח ידך. טז וסכין היכן היה. נשרו שלש דמעות ממה"ש ונשחת הסכין. א"ל אתנקנו א"ל אל תשלח ידך אל תנער. א"ל אוציא ממנו טפת דם א"ל אל תעש לו מאומה מומה. כי עתה ידעתי. הודעתי לכל שאת אוהבני. ולא חשכת וגו' שלא תאמר כל החלאים שחוץ לגופך אינן חלאים אלא מעלה אני עליך כאילו אמרתי לך הקרב עצמך לי ולא עיכבת: (יא) ד"א יז א"ר יצחק בשעה שבקש אברהם לעקוד יצחק בנו. א"ל אבא בחור אני וחוששני שמא יזדעזע גופי מפחדה של סכין ואצערך. ושמא

יד יוסף י פסיקתא רבתי פ"מ. ילקוט ס"ו: יא איכה רבה פ"א. אסתר פ"ו דף ק"ב. פסיקתא רבתי פ"מ. ילקוט ס"ו. וילקוט ישעיה רמז ש"ג. פדר"א פ' ל"א: יב פ"ק דחולין ט"ו. ילקוט ס"ו. זבחים כ"ו. מנחות פ"ב: יג חולין ט"ו: יד חולין ט"ז: טו פ"ב פ' ויקרא. ב"ק מ"ח. כ"ר פ"ב. במדב"ר פ' י'. תנ"ש פ"מ. תוספתא פ"ק דברכות. ילקוט ס"ו. נקנן פ' ע"ו: טז ילקוט ס"ו: יז תנחומא ס"ו. פדר"א פ"ל ס' כ"ו. פסיקתא רבתי פ"מ. סס: סוטר. פר"א פ"ל פ' כ'. פ"י וירוש':

מתנות כהונה

עץ יוסף

ושמא תפסל השחיטה ולא תעלה לך לקרבן. אלא כפתני יפה יפה. מיד ויעקד את יצחק. כלום יכול אדם לכפות בן יח ל"ז שנה (נ"א בן כ"ו שנה) אלא לדעתו. מיד וישלח אברהם את ידו. הוא שולח יד ליטול את הסכין יעיניו מורידות דמעות ונופלות דמעותיו לעיניו של יצחק מרחמנותו של אבא. ואעפ"כ הלב שמח לעשות רצון יוצרו. והיו המלאכים מתקבצין כתות כתות סלמעלן. מה הוון צווחין. נשמו מסלות שבת עובר אורח הפר ברית מאס ערים. וכי אין רצונו בירושלים ובבהמ"ק שהיה בדעתו להוריש לבניו של יצחק. לא חשב אנוש לא עמדה זכות לאברהם לית לכל בריה השיבות קדמוי: (יב) א"ר אחא התהיל אברהם תמיה אין הדברים הללו אלא דברים של תימה. יט אתמול אמרת כי ביצחק יקרא לך זרע. חזרת ואמרת קח נא את בנך. ועכשיו את אומר לי אל תשלח ידך אל הנער. אתמהא. א"ל הקב"ה אברהם (תהלים פט) לא אחלל בריתי ומוצא שפתי לא אשנה. כשאמרתי לך קח נא את בנך. לא אמרתי לך שחטהו אלא העלהו. לשם חיבה אמרתי לך. אסיקתיה וקיימת דברי. ועתה אחתיניה. (נ"א) משל למלך שאמר לאוהבו העלה את בנך על שלחני הביאו אותו אוהבו וסכינו בידו. אמר המלך וכי העלהו לאכלו אמרתי לך העלהו אמרתי לך מפני חיבתו. הה"ד (ירמיה יט) כ ולא עלתה על לבי. זה יצחק: (יג) וישא אברהם את עיניו וירא והנה איל אחר. מהו אחר כא א"ר יודן אחר כל המעשים ישראל נאחזים בעבירות ומסתבכין בצרות וסופן ליגאל בקרניו של איל שנא' (זכריה ט) וה' אלהים בשופר יתקע וגו'. אריב"ס אחר כל הדורות ישראל נאחזים בעבירות ומסתבכין בצרות וסופן ליגאל בקרניו של איל הה"ד וה' אלהים בשופר יתקע. א"ר חנינא ב"ר יצחק כב כל ימות השנה ישראל נאחזים בעבירות ומסתבכין בצרות ובר"ה הן נוטלין שופר ותוקעין בו ונזכרים לפני הקב"ה והוא מוחל להם וסופן ליגאל בקרניו של איל שנא' וה' אלהים בשופר יתקע. ר' לוי אמר לפי שהיה א"א רואה את האיל ניתוש מן החורש הזה והולך ומסתבך בחורש אחר. א"ל הקב"ה כך עתידין בניך להסתבך למלכיות. מבבל למדי מן מדי ליון מיון לאדום וסופן ליגאל בקרניו של איל. הה"ד וה' אלהים בשופר יתקע: (יד) וילך אברהם ויקח את האיל ויעלהו לעולה תחת בנו. כג ר' בניה אמר אמר לפניו רבון העולם הוי רואה דמו של איל זה כאילו דמו של יצחק בני. אימוריו כאילו אימוריו דיצחק ברי. כההדא דתנן כד הרי זו תחת זו הרי זו תמורת זו הרי זו חילופי זו הרי זו תמורה. ר"פ אמר אמר לפניו רבון העולם הוי רואה כאילו הקרבתי את יצחק בני תחלה. ואח"כ הקרבתי את האיל הזה תחתיו. המד"א (מ"ב טו) וימלך יותם בנו תחתיו. כה כהדא דתנן כאיברא כדירים. ר"י אמר כאימר תמידא. ר"ל אמר כאילו של יצחק. תמן אמרי בולד החטאת. תני בר קפרא כאימר דלא ינק מן יומוי: (טו) ויקרא אברהם שם המקום ההוא ה' יראה. כו ר"י אמר אמר לפניו רבון העולם בשעה שאמרת לי קח נא את בנך את יחידך. היה לי מה להשיב לך אתמול אמרת כי ביצחק וגו' ועכשיו קח נא את בנך וגו'. וח"ו לא עשיתי כן אלא כבשתי רחמי לעשות רצונך. יר"מ ה' אלהינו בשעה שיהיו בניו של יצחק באים לידי עבירות ומעשים רעים. תהא נזכר להם אותה העקדה ותתמלא עליהם רחמים: (טז) אברהם כז קרא אותו יראה שנא' ויקרא אברהם שם המקום ההוא ה' יראה. שם קרא אותו שלם שנא' (בראשית יד) ומלכי צדק מלך שלם. אמר הקב"ה אם קורא אני אותו יראה כשם שקרא אותו אברהם. שם אדם צדיק מתרעם. ואם קורא אני אותו שלם אברהם אדם צדיק מתרעם אלא הריני קורא אותו ירושלם כמו שקראו שניהם יראה שלם ירושלם. ר"ב בשם ר' חלבו אמר עד שהוא שלם עשה לו הקב"ה סוכה והיה מתפלל בתוכה. שנא' (תהלים עו) ויהי בשלם סוכו ומעונתו בציון. ומה היה אומר

יהי"ר

יד יוסף יח תנחומא ורבה שמות תרגום ירושלמי כא. סדר"א פ' ל"א. זוהר וירא דף ק"ג ק"ס. חוסר חיי שרה דף קכ"ג. ויחי דף ר"ל. פדר"א ח"א פ' ל"ו. ופדר"א ח"ג פ"ב. ובכ"ע רבה פ"א אר' שם ע"פ הגהות הגר"א בן כ"ו שנה לא כהוספות וזמות שמביא בשם הסע"ר בסוף ב. ל"ז כמנעקד : יט ילקוט ס"ז כ חג"כ ס' ל"א. תענית ד' : כא ירוש' תענית פ"ב. וי"ר ס' כ"ט. ילקוט ס"ז : כב תנחומא פ"ז : כג במד"ר פ' י"ז. פסיקתא רבתי פ' מ'. ילקוט ס"ז : כד תמורה כ"ז : כה נדרים י' : כו וי"ק"ר פ' כ"ט. שוח"ט מזמור כ"ט וע"ז. ירוש' תענית פ"ב. תנחומא. פסיקתא רבתי פ"מ. ילקוט ס"ז. פ"י וירוש' : כז שוח"ט מזמור ע"ו. ילקוט ס"ז. מדרש ל"ב. פדר"א פ' ל"א :

ענף יוסף

בלשון יומי אשי אשה כנ"ל. כלו' אם לא אמלא בה אעלה אותך במקום בה. כן גורס בעל א"א בשניס שמדרש בשם פ"י וכ"י : (יא) [ונופלות דמעותיו לעיניו של יצחק] לכאורה הדברים מפליאים כי יהיה אברהם ע"ה מוריד דמעות עם עשותו מצות יוצרו. סופך מת"ם עבדו את ה' בשמחה. ומה גם כי דבריהם בעצמם הם כסותרים זה את זה. כמה שסיימו ז"ל ואעפ"כ הלב שמח לעשות רצון יוצרו. כי אם הוא היה שמח וטוב לב. לא היו עיניו מורידות דמעות. אבל הנכון בזה כי רצו ז"ל להבינו עילם הפלגת נסיון אברהם ע"ה בדבר העקידה אשר בהעלותו על המזבח לא היה מגדל לשמעים ולהקטין אהב בנו כדי לשמעים דאכון נפשו. ולומר ללבו שלכן אמר לי הקב"ה קח את יצחק והעלהו כו' כי ה' רואה ללבב. כי לבו לא נכון עמו. או יודע עתידות לו. כי בנואו בימים ישגה בדרכו ח"ו. אלא אברהם לא עשה כן ולהדרגא כשלחו את ידו לקחת את המאכלת העיר את רוחו כאהבה נפלאה ועזה. ותחלה מלודיים על בנו יחידו יצחק. עד שע"י כן היו עיניו מורידות דמעות כנהל. אבל גבר וכבש האהבה הזאת עם מה שנתעורר לאהבת ה' ית'. עד שאעפ"כ הלב שמח לעשות רצון יוצרו. וזהו שסדרו לנו ז"ל כמו שכבש אברהם אבינו את רחמיו מבן יחידו כו' הרצון לא שהקטין אהבת בנו והשעים רחמיו ממנו אלא מאהבת קונו כבש רחמיו מבנו (אהל יעקב) : (טז) [אברהם קרא אותו יראה כו'] הכוונה שבשם בן נח היה לו לעיקר שלימות המעלות והמדות והמושכלות. אבל אברהם אבינו היה לו עיקר יראתו והכנתו ית'. ושניהם יחד הסיגו שהמקום ההוא מוכן להשגה מאד. ע"כ קרא לו שם כשם שלם בהמנו השגת השלימות. ואברהם קראו יראה שבה נקל להשיג מחכמות האלוקית המביאה ליראת רוממותו ית'. והקב"ה קראו בשם שניהם להודיע ששניהם נצרכים לאדם. ומ"מ הקדים שם יראה לשלם מפני שהיראה הוא יסוד הראשון וגם הכלים האחרון. אולם השלימות אינם רק כמין מכוונות ומאורים אליה : (עשה לו הקב"ה סוכה והיה מתפלל בתוכה) הדבר הזה יש בו סוד דוגמת מאמרם בתוס' ברכות מנין שהקב"ה מתפלל. ע"ב כהידושי אגדות והרשב"א שם ובכתר הגולה להרב הגאון האלקי מהר"ל מפראג. והענין בסוכה הוא מקום קדשי קדשים שבה עיקר השפעת השכינה ושם עיקר השפע המושפע על העולם כולו ואם כן שם עיקר התפלה שהקב"ה מתפלל שיהנה ניזו. כי השכינה מוספת להשפיע כמאמרם ז"ל בברכות.

כבוד

מתנות כהונה

נפש רות תמה יחידה חיה וכן הוא במדבר רבה פרשה י"ח : **ולא תעלה**. השחיטה והקרבה לא תעלה לרצון לי : **כלום יכול כו'**. בתמיה אלא ברצונו כפתהו : **רחמנותו של אבא**. כלומר מצד הרחמנות הסבכי מן האב על בנו : **נשמו מסילות**. כדדרש לעיל בפר' ז : **אחתיה** גרסי'. פי' הורידוהו שלפיכך אמרתי העלהו ליראות לפני מפני החיבה שיש לי עליו : **וסכינו בידו**. שהרי אמר לו העלהו על השלחן משמע לאוכלו : **הוי רואה כו'**. מדכתיב תחת בנו קדייק הכי : **וימלוך יותם בנו תחתיו**. כמו אחריו שהרי אביו מלך נ"כ : ה"ג **יותם בנו תחתיו** תמיהא כאמרא כו'. משנה היא פ"ק דנדרים ופי' האומר הרי עלי נדר כאמרא פי' ככבש או כדירים כזה שמביא מן הדיר של בהמה ופליג ר' יוחנן ור"ל בהאי האומר כאמרא מה יביא ר' יוחנן אמר יביא כבשה כאמרא תמידה ככבש של קרבן תמיד היתה כוונתו : **ור"ל אמר יביא איל**. שכוונתו היתה כאמרא של יצחק ותמן אמרינן כוונתו היה כולד חטאת : **כאימר** ככבש שלא ינק חלב מימיו. אה אילו של יצחק : **אמר ר' יוחנן** גרסי' יהי רצון כו' : **יי' יראה**. כלומר יראה ויזכור את אשר כבשתי רחמי לעשות רצונו בלבב שלם : **יראה שלם**. יראה נימפריא שלו ירו : **את שהוא שלם**. כלומר קודם שבאו ישראל לתורה ולא נקראת עדיין ירושלים אלא שלם עשה בו סוכה של

כבוד

עץ יוסף

לכפות הוי בן ל"ז שהרי בשנה ראשונה שבא אברהם ארצה הנגב ויגר בגרר נפקדה שרה שאז היה אברהם בן צ"ט שנה ומל וביום השלישי נתבשר על פקידת שרה וילדה' בשנה האחרת (יפ"ת) : **מיד וישלח** זריזותיה דאברהם קמ"ל כי מיד בלי עכבה שלח ידו : **ועיניו יורדות דמעות כו'**. יתורא דבנו קדרים דלבהמו מיבעי ליה. אלא לומר כי נכמרו רחמיו כרחם אב על בנים. וז"ש מרחמנותו של אבא. ואעפ"כ לבו היה לשמים שמח לעשות רצון יוצרו : **כתות כתות** לפי שבמלאכים מדרגות רבות לכן הם מתקבצים כתות כתות. וקדייק ליה מדכתיב אראלם ומלאכי שלום משמע מדרגות רבות (יפ"ת) : **נשמו מסילות כו'**. כדדרש לעיל אין אברהם מקבל כו'. רק במאס ערים מפרש מאס בירושלים ובהמ"ק וקרא לביהמ"ק עיר על שם חשיבותו (יפ"ת) : (יב) **אין הדברים הללו כו'**. וקרא דעתו מהבין (יפ"ת) : **לא אחלל** בריתי ליסבא דקרא נקט האומר בהבטחת ברית למלכות בית דוד (יפ"ת) : **אסיקתיה** פירוש העליתהו : **אחתיניה** פי' הורידהו : **ולא עלתה** על לבי זה יצחק. בירמיה י"ט ובנו את במות הבעל לשרוף את בניהם באש עולות לבעל אשר לא צויתי ולא דברתי ולא עלתה על לבי. ומפרש בפ"ק דתענית אשר לא צויתי זה בנו של מישע מלך מואב שנא' ויקח את בנו הבכור אשר ימלוך תחתיו ויעלהו עולה. ולא דברתי זה יפתח. ולא עלתה על לבי זה יצחק בן אברהם. ור"ל כי אע"פ שיעשה יצחק היה מתחילה ע"פ הדיבור. מ"מ מעולם לא עלתה הדבר על לבי לשוחטו שלא הייתי אלא לנסיון ולנסות חיבה : (יג) **מהו אחר** דריש שבא לרמוז ג"כ על ענין ישראל. והנה הי' זה ישראל. אחר היינו אחר כל המעשים שעשה ה' לישראל. או אחר כל המע"ם שעשו בעם העולם : **נאחז** ישראל נאחזים בעבירות : **בסבך** ואז הם מסתבכים בצרות בשעבוד לכפר עון : **בקרניו** פי' שיהיה סופן שיגאלו בזכות קרניו של איל העקידה שיזכור להם על ידי זכות עקידת יצחק בהיותו בא תמורתו (יפ"ת) : **אחר** כל הדורות. משום דסהס אחר משמע באחרית הימים. וקרא מיירי בקץ הימין (יפ"ת) : **א"ר חנינא** כו' בקרניו לשון רבים רמז לקרן השופר של ר"ה שהוא ג"כ זכר לאילו של יצחק. וכן לגאולה כדלעיל. והא בהא תליא כי לכך מתערבב השטן בשופר ר"ה בהיותו מכר על ידי זה לשופר העתיד אשר בו יתבטל כחו לעתיד (מה"ק) : **ניתוש** לשון לנתוש ולנתוץ כלומר נעקר ונפרד : החורש פי' היער : (יד) **רבי בניה אמר**. אמר לפניו רבש"ע הוי רואה דמו של איל זה כאילו דמו של יצחק בני. אימוריו כאילו אימוריו של יצחק בני. ר' פנחס אמר א"ל רבש"ע הוי רואה כאילו הקרבתי יצחק תחלה ואח"כ הקרבתי את האיל הזה תחתיו המד"א וימלוך יותם בנו תחתיו כהדא דתנן הרי זה תחת זה וכו' הרי זו תמורה. תנן כאימרא כדירים ר"י אמר כאימר התמידא ר"ל אמר כאילו של יצחק כו'. עד סוף הענין. כן הוא בספרים המדויקים. והענין מבואר עפ"י מה שאמרו בפ"ב דתמורה התם מסכתא לה הוראתו ליסנא דחלולי דכתיב תחת הנחושת אביא זהב. וליסנא דאתפוסי דכתיב והם תחתיה העמוד הבהרת. פי' ליסנא דחלולי היינו פדיון שהוא' כהדא בהב' שנכנס במקומו ואז הוא חולין לגמרי. רק שהב' הוא קודש במקומו. כמו תחת הנחושת אביא זהב פירוש כעבור הנחושת שלקחו מישראל בימי גלותם בבבל ומדי ופרס ואדום ישלמו להם זה בימי המשיח זהב. אבל לא הנחושת נ"כ. וליסנא דאתפוסי הוא בקדושת ההקדש במקומה עומד ונתפס עמו גם התמורה במקומה. ר"ל במקום ובמדרגת הקדושה הראשונה נכנסה ונתפסה גם התמורה במדרגה זו ונעשית ג"כ קודש (וכמו תחתיה תעמוד הבהרת. פי' שעומדת במקומה) ובדכתיב הוא ותמורתו יהיה קודש וצריך להקריב שניהם. ובהאי ענינא פליגי תנאי דהכא. דר"ב ס"ל דתחת דהכא הוא ליסנא דחלולי ולכן אמר שאמר אברהם הוי רואה דמו של זה כאילו דמו של בני להיות לו כופר נפש ופדיון לפוטרו מהקרבה. ור"פ ס"ל שלא הוצרך פדיון וכופר נפש בבכר נצטרף מחשבתו למעשה כאילו כבר הוקרב. ותחת דהכא הוא ליסנא דאתפוסי להיות הוא ותמורתו קודש. ולכן אמר הוי רואה כאילו הקרבתי יצחק בני תחילה ואח"כ הקרבתי האיל הזה תחתיו דהיינו אחריו כמד"א וימלוך יותם בנו תחתיו דמשמע אחריו. ועז"א כהדא דתנן הרי זה תחת זה כו' הרי זה תמורה דהיינו דין תמורה שהוא ותמורתו קודש (מה"ק) : **כאיסרא כדירים** כו' בירו' נדרים פ"א הל' ג'. משנה כאימרא כדירים כו' ה"ז נדר בקרבן. ובגמרא שם. מהו כאימרא (כלומר על מה היתה כוונתו) ר' יוחנן אמר כאימר התמידא. תמן אמרין כוולד הטאת (ופי' בס היפה תמן בבבל אמרין כוולד הטאת כלומר אע"פ שלא אמר כדבר הקרב על המזבח והיינו לשון כאימרא הנ"ל אלא שאמר הרי עלי כוולד הטאת דלמיתה אזלא הרי זה נ"כ נדר בקרבן) רשב"ל אמר כאילו של יצחק אבינו. תני ר' חייא מסייע לרשב"ל כאימרא דלא יניק מן יומוי וזהו אילו של א"א שנברא בע"ש ולא היה לו אם שיניק משדיה עכ"ל הס"ם דנדרים ירוש' עם פירוש בעל פ"מ. ואין לו שום שייכות כאן רק בשביל שנזכר שם בירו' מי שאומר במלת כאימרא כל' הנודר שכוונה על אילו של א"א. וכאן מדבר בענין איל זה לכן הביאו כאן ומכלל העתקת ל' הירושלמי שבין שמאמר תמן אמרין כוולד הטאת הוא שם אחר דברי ר"י לא אחר דברי רשב"ל כמו שהוא כאן : **כאילו** של יצחק. ואע"ג דאיל מתרגם דכרא מאחר בגם הוא מין כבשים יקרא אימרא (יפ"ת) : (טו) **א"ל רבש"ע** כו'. לפי אגדה זו ס"ם ויקרא אברהם שם המקום ההוא ה' יראה להיות אותו שם לסימן ולזכרון אשר יאמר היום הזה בכל דורות הבאים בהר ה' יראה זכות העקידה ויתמלא עליהם רחמים כפי מה שהתפלל א"א אברהם ונעתר לו ה' : (טז) **ומלכי צדק** והיינו שם בן נח כדלעיל פ' מ"ג : **שם אדם** צדיק מתרעם. להיות שמות אלו מורים על צדקתם. שהם קראו שלם על שם שהיה שלם בנולד מהול שע"י נאמר מלך שלם כדלעיל פ' מ"ג. ואברהם קראו יראה ע"ש העקידה כדלעיל סימן ס"ז. לכן הוו רוצים שיזכרו תמיד לדורות שילמדו מהם. וזו הנה בקשת הצדיקים שיכתבו ויזכרו מעשיהם הטובים (יפ"ת) : **יראה** שלם ירושלים ואע"פ בשם שלם קדם לשם יראה מ"מ הקדים בהרכבה יראה דאברהם צדיק מפי משם (יפ"ת) : **יראה** שלם ירושלים. יראה נמסריה שלו ירו (מת"כ) : **עד** שהוא שלם. פירוש קודם שנבנה ביהמ"ק מאז בעוד שהיה נקרא שם העיר שלם ולא ירושלים : **עשה** הקב"ה סוכה. לפי שקודם בנין ביהמ"ק היתה עיקר שכינה בעליונים. אמר שעכ"ז היתה שכינה בביהמ"ק אלא שהיתה כדירה

עראי

יה"ד שאראה בבנין ביתו : (יז) כח ד"א מלמד שהראה לו הקב"ה בהמ"ק חרב ובנוי וחרב ובנוי. שנא' שם המקום ההוא ה' יראה הרי בנוי המד"א (דברים טז) שלש פעמים בשנה יראה. אשר יאמר היום בהר ה' הרי חרב שנא' (איכה ה) על הר ציון ששמם. ה' יראה בנוי ומשוכלל לע"ל. כענין שנא' (תהלים קב) כי בנה ה' ציון נראה בכבודו : (יח) כט ויקרא מלאך ה' וגו' שנית ויאמר בי נשבעתי. מה צורך לשבועה זו. א"ל השבע לי שאין אתה מנסה אותי עוד מעתה ולא את יצחק בני. משל לאחד ששמר את אגינו שבולת נהר והקפיץ גם בנו עמו. ד"א מה צורך לשבועה זו. ר' חמא ב"ר חנינא א"ל השבע לי שאין את מנסה אותי עוד מעתה. משל למלך שהיה נשוי למטרונה ילדה ממנו בן ראשון ונרשה. שני ונרשה. שלישי ונרשה. וכיון שילדה ממנו בן עשירי נתכנסו כולם וא"ל השבע לנו שאין את מגרש את אמנו מעתה. כך כיון שנתנסה א"א נסיון עשירי. א"ל השבע לי שאין את מנסה אותי עוד מעתה. א"ר חנין כי יען אשר עשית את הדבר הזה. נסיון עשירי הוא ואתה אומר כי יען אשר עשית את הדבר הזה. אלא זה נסיון האחרון שהוא שקול כנגד הכל. שאילו לא קבלו עליו אבד את הכל. (נ"א כל מה שעשה) : (יט) כי ברך אברכך וגו'. ל ברכה לאב ברכה לבן. והרבה ארבה. רבות לאב רבות לבן. וירש זרעך את שער איביו לא ר' אמר זו תרמוד. אשרי כל מי שהוא רואה במפלתה של תרמוד. שהיתה שותפת בשני חרבנות. ר' יודן ור' חנינא חד מנהון אמר בחרבן בית ראשון העמידה פ' אלף קשתים. (נ"א קשטים) ובחרבן בית שני העמידה שמונת אלפים קשתים : (כ) וישב אברהם אל נעריו. לב ויצחק היכן הוא. ר"ב בשם רבנן דתמן. שלחו אצל שם ללמוד לג ממנו תורה. משל לאשה שנתעשרה מפלכה. אמרה הואיל ומן הפלך הזה התעשרתי עוד אינו זז מתחת ידי לעולם. כך אמר אברהם כל שבא לידי אינו אלא בשביל שעסקתי בתורה ובמצות. לפיכך איני רוצה שתזוז מזרעי לעולם. ר' חנינא אמר שלחו בלילה מפני העין. שמשעה שעלו חנניה מישאל ועזריה מכבשן האש עוד לא נזכרו שמותן. לד ולהיכן הלכו. ר"א אמר מתו ברוק. ר' יוסי אמר מתו בעין. ריב"ל אמר שינו את מקומם והלכו להם אצל יהושע בן יהוצדק ללמוד ממנו תורה. הה"ד (זכריה ג) שמע נא יהושע הכהן הגדול אתה ורעיך היושבים לפניך וגו'. ר' חנינא אמר ע"מ כן ירדו חנניה מישאל ועזריה לכבשן האש על מנת שיעשה בהם מופת:

פרשה נז

(א) ויהי אחרי הדברים האלה ויגד לאברהם לאמר הנה ילדה מלכה גם היא. א כתיב (משלי יד) חיי בשרים לב מרפא ורקב עצמות קנאה. שעד שהוא בהר המוריה נתבשר שנולדה זונתו של בנו שנא' הנה ילדה מלכה. (שם ג) רפאות תהי לשרך ושקוי לעצמותיך. שעד שהוא בהר המוריה נתבשר שנולדה זונתו של בנו שנא' הנה ילדה מלכה גם היא בנים. (שם כה) ב מים קרים על נפש עיפה ושמועה טובה מארץ מרחק. ג תמן תנינן על הגשמים ועל בשורות טובות הוא אומר ברוך הטוב והמטיב. מה ראו לסמוך בשורות טובות לירידת גשמים. ר' ברכיה בשם ר' לוי אמר ע"ש מים קרים על נפש עיפה ושמועה טובה מארץ מרחק. מה שמועה טובה ברוך הטוב והמטיב אף מים קרים ברוך הטוב והמטיב. ד"א כמים קרים על נפש עיפה כן שמועה טובה מארץ מרחק. זה אברהם שעד שהוא בהר המוריה נתבשר שנולדה זונתו של בנו הה"ד הנה ילדה מלכה וגו' : (ב) ויהי אחרי הדברים האלה. ד אחר הרהורי דברים שהיו שם. מי הרהר אברהם הרהר. אמר אילו מת בהר המוריה לא היה מת בלא בנים. עכשיו שנעשה לו נס מה אעשה אשיאנו מבנות ענר אשכל וממרא שהן צדקניות וכי איכפת לי מיוחסים. א"ל הקב"ה אין אתה צריך כבר נולד בת זוגו של יצחק הנה ילדה מלכה גם היא. היא גם היא מת

זו

יד יוסף כח ספרי ח"ב פיסקא של"ב. ילקוט ס"ז : כט ילקוט ס"ז. במד"ר פ' י"ח : ל במד"ר פ"ב. ילקוט ס"ז : לא תוכ"ר פסוק כלפ ס'. יהוש' סמטים פרק ד'. ילקוט ס"ז. ינמום פ"ו : לב ילקוט ס"ז : לג פ"י : לד מלק דף ל"ג: פנ"ז א ילקוט ס"ז. וילקוט משלי : ב ילקוט משלי כמו מהקס"ל : ג ברכות נ"ד : ד ילקוט ס"ז :

מתנות כהונה

בנוי ומתפלל בו: ה"ג יראה ונעמר. וסופיה דקרא במקום אשר יבחר. ה"ג יאמר היום בהר ה' הרי חרב : והקפיץ לשון קפילה שהגיע במהירות וקפיצה עמו : שני ואח"כ ילדה ממנו בן שני ונרשה : שמונים אלף קשתים. פי' הערוך מורים בקשת. ה"ג בילקוט : ובחורבן בית שני העמידה ארבעים אלף קשתים וחד אמר בחורבן ראשון העמידה ארבע אלף קשתים ובשני אלפים קשתים ועיין מזה באיכה רבה סוף פסוק בלע ה': שלחו לביתו בלילה. כדי שלא ישלוט בו עין הרע על שנצל מן השחיטה וה"ג בילקוט בהדיא : לא נזכרו שמותן. מפני עין הרע שהלם בהם מתו כדברי ר' יוסי לקמן. ה"ג מתו ברוק : ברוק מתו. שהיו העכו"ם רוקקים בהם ואומרים יש לכם אלוה כזה ואתם עובדים ע"ג באלהכם : היושבים לפניך וגו' גרסי'. וסיפיה דקרא כי אנשי מופת המה אנשים שנעשה להם מופת ונסים : ע"מ שיעשה בהם מופת. פירושו שעל ידם יעשה מופת ויתקדש שם שמים על ידם אם ינצלו או אם לא ינצלו מ"מ הוא קידוש שם שמים ברבים כ"כ ני' בפ' בן סורר ומורה אבל לא א' ע"מ שיעשה להם הקב"ה נס שהרי אחז"ל כל האומר על מנת שיעשה לי נס אין הקב"ה עושה לו נס והם לקידוש שם שמים נתכוונו והכמתם עמדה להם עיין מזה במדרש הזית בפסוק זאת קומתך דמתה לתמר : צדקניות ואע"פ שאינם מיוחסים. וה"ג בילקוט בהדיא : היא גם היא. כלומר שהיה יכול לכתוב ילדה היא וכתב גם היא לרבות היא כשרה מה שרה בת הגבירות אף שרה והגר שהרי הגר גבירה היתה ג"כ כדלעיל פ' מ"ה דכתיב ותתן אותה לאברהם אשה לאשה ולא לפלגש וכתיב בסוף פ' חיי שרה ויוסף אברהם ויקח לו אשה ושמה קטורה לשם אישות לקחה ולא לשם פילגש שם כתיב ותלד לו את זמרן ואת יקשן ואת מדן ואת מדין ואת ישבק ואת שוח הא שבה ויצחק וישמעאל הרי ס' וכתיב

ענף יוסף

וחזו והוי בגלם סוכו וזו עיקר המקום בית קדשי הקדשים שם עיקר סוכו. ומעונתו בכלל סוה אין כולו. כי שם ג"כ עיני ה' תמיד כמ"ש בכתוב : (כ) [ר"ח אמר ע"מ כן ירדו המו"ע לכבשן וכו'] סיפא דר"ח אמר לעיל שלחו מפני העין שמשעה שעלו כו'. הרי דס"ל שמתו בעין מדמייסי להיה מסס לוראם אברהם בשילוח יצחק. והיך מצרם בהתא הלי קרא כי אנשי מופת המה בחמו"ע. א"כ הרי בהלכו ליהושע (יפ"ת). אבל בחמת הגירסא דכאן משובש ועי' ילקוט כאן הגי' מבוררת :

פרשה נז (ג) [נרוצה שהוא עומד כו' למלך שהיה יושב כו'] אפשר שר' הגיגא אומר שהטעם לדחיים הסטן מפני ישראל שיהיו ניצולים כמו שהרוצה ידקם בגלם כנאן. ור' חמא סבר בהסטם מפני הקב"ה שהשוקתו ותפלו בקיום ישראל לעבודתו. ולמען הקים את השבועה שנשבע לאבות ולזה

עץ יוסף

פרש"י כיושב בסוכה (יפ"ת) : ויהי בשלם סוכו. וה"ש בעוד שהיה שמה שלם היתה סוכו שם ומתפלל בתוכה על מעונתו בציון דהיינו שיראה בבנין ביתו שהוא מעון קדשו : (יז) מלמד שהראה כו'. נ"ל מלמד שהראה לו הקב"ה ביהמ"ק בנוי וחרב ובנוי. וכ"ה בילקוט. וכה"נ א' לקמן פ' ס"ה ופ' ס"ט בילחק (יפ"ת ומזה"ק). ויקרא שם המקום ההוא ה' יראה הרי בנוי. שאז יראה אותם לפניו כדכתיב יראה כל זכורך וגו': אשר יאמר היום בהר הרי חרב פי' שיהיה חרב כסר כדכתיב על הר ציון ששמם וגו'. ה' יראה להיות שוב בנוי ומשוכלל לע"ל כי בנה ה' ציון נראה בכבודו (מה"ק) : הרי בנוי וזה הבית הראשון ולא זכר הבית השני לפי שלא היה בנין שלם שחסרו ממנו ה' דברים : (יח) מה צורך לשבועה זו. פי' כיון דכבר כרת עמו ברית בין הבתרים ובמילה על ברכת הזרע והגלתו. וברית היינו שבועה. מה צורך לשבועה זו. ומשני דבי נשבעתי אכיון קאי שהודה לו שלא ינסהו עוד ונשבע לו. וכי יען אשר עשית וגו' מילתא באנפי נפשיה. ואע"פ שלא פירש על מה נשבע דרך המקראות לקצר לפעמים וכ"ש הכא דאחר שהיה מדבר אברהם על עסקי הנסיון בהשיבו על דבריו כי נשבעתי מובן הדבר (יפ"ת) : שאין את מנסה אותי. בבמדב"ר פ' י"ז שאם ח"ו לא היית שומע לך הבדתי כל אשר יגעתי מימי. שפחדו היה פן לא יעמוד בנסיונו ולכן בקש זה : משל לאחד שספף את אגינו. כנ"ל ועניינו שבולת הנהר שסף ספתו וקפץ האדם להציל עצמו והקפיץ גם בנו עמו להצילו. ולפי שאין כמו בכתוב שבקש גם על יצחק הביא המשל דודאי יבקש להציל בנו כמו שציל עצמו (יפ"ת) אבל במהר"ק גרס משל לאחד שעבר את שבולת הנהר והקפיץ גם בנו עמו. ויש גורסים ששמר את אגינו : ד"א מה צורך כו' לשון דבר אחר קשה. דהא היינו דרשא דלעיל. ובילקוט באמת לא גרס לה דבולא חדא דרשא היא. וכן עיקר (נזה"ק) : נסיון עשירי דעשרה נסיונות נתנסה א"א כדאי' בפ"ה דאבות. ונסיון העקידה אחרון לכולם. ועיין בגוא"ס מזמור ל"ה סדר מנין הנסיונות. ובפדר"א ובאדר"נ פ' ל"ג. וברמב"ם בפירוש המשנה. ובסיפא תוסף דר"ה. ובפרקי אבות ברש"י וברע"ב : אבד את הכל ור"ל דודאי היה מקבל שכר על נסיונות הראשונות לעוה"ב. רק מה שהבטיחו לו להטיב גם לזרעו אחריו שזה לא היה אלא בתורת חסד כענין שנא' ועושה חסד לאלפים לאוהבי. זה לא היה מתקיים לפי שהתחסא גורם לבטל הבטחה הבאה בתורת חסד (נזה"ק). ובספר חסידים סי' קנ"ג א' לא שהיה מאבד הכל לגמרי אלא שזה העון שקול כנגד כל זכיותיו ויכריע כל הזכיות : (יט) ברכה לאב כו' בבמדב"ר פ"ב מבואר דברכות האב ובנו היינו במדרגת הכוכבים. וברכת הבן ורבויו היינו במדרגת החול שכל אחד הוא מדרגה מיוחד בפני עצמו. וכל אחד נתקיים בעתו חמש ע"ש (יפ"ת) : וירש זרעך את שער איביו כנ"ל ודיוקו מדכתיב איביו ולא קאמר שונאיו כדכתיב בסדר חיי שרה בברכות רבקה. אע"כ דהכא רמז לעיקר אויביו דהיינו תרמוד שהתחספה בשני החרבנות וידוע שאויב איבתו גדולה משונא כמ"ש בעל טה שלום (יפ"ת) : אשרי כל מי כו' דיסמח לדיק כי חזה נקם : חד מנהון אמר כו' יש כאן דלוג שלא הזכיר רק הסברא האחת. ובילקוט גרס חד מנהון אמר בחורבן א' העמידה פ' אלף קשתים (ופי' לובי קשת) ובשני העמידה מ' אלף קשתים. וח"א בחרבן א' העמידה ד' אלף קשתים. ובשני אלפים קשתים וע' באיכה רבתי פ' בלע ה' : נ"א קשטים פי' עקבים כמו קשט כחן דלקמן בבמדב"ר פ' י"ב. ובערוך הביא עוד ס"א כשיטים תרגמה שפירושו מנצחים במלחמה כלומר גבורי כח. כי אין שהפיל מתגרם ובכן חכמים (יפ"ת) (ב) ויצחק היכן הוא. פי' למה לא הזכיר במורה דהו"ל למימר וישובו לכולל את שניהם : ללמוד תורה. ואע"ג דאברהם הוה גמיר כל התורה אפשר דשם מחדדין שמעתתיה טפי. או שהיה לו הגרים מקיפים טפי מאברהם (יפ"ת) : משל לאשה כו' לפי שדרך האשה בפלך נקט ליה באשה : מפני העין שחשש שלא תשלוט עין הרע על הנס שנעשה לו. וכענין חמו"ע דבסמוך אליבא דר"י והם לעין הרע של נעריו כי המה עמדו מרחוק ולא וראו בעקידתו ולפיכך גם הכתוב העלים שילוחו להורות שהסתירו ושלחו בלילה (מה"ק) : עוד לא נזכרו שמותן. ר"ל כיון שהיו השונים למה לא הזכיר להו שוב שהיה ראוי למלך נבוכדנצר אחר המעשה זה להשלימן ולמנותן במינוי יותר הגוב ממה שהיה להם. כמו שמצינו בדניאל (רש"א) : מתו ברוק ר"ל שמתו בידי שמים לסיבת הרוק. כי בעודם בחיים כל פעם שראו אוה"ע בחמו"ע נזכרו לאותו הנס ועי"ז באו בכל פעם לחרף את ישראל ולרוק בהם דרך בזיון. אבל אחר שמתו חמו"ע נשכח ענינם קל מהר ולא באו לחרף עוד את ישראל. ולפיכך מאת ה' היתה זאת להמיתם מיד (רש"א) : מתו בעין כדאמרי' בפרק המקבל ל"ט מתים בעין הרע ואחד בדרך ארץ (רש"א) : שיעשה בהם מופת. היינו לפי שלא נתחייבו למסור עצמם על זה משום דלא הוי אליל ממש כמ"ש התוס' אלא בעשו כן כדי לעשות בהם מופת לקדש בם שמים ברבים (יפ"ת ומה"ק) :

פרשה נז (א) חיי בשרים כו' (מפרש בשרים לשון בשורה) לפי שעד עתה נצטער על שלא מצא בת זוג לבנו ממשפחת בית אביו אשר רצה להתדבק בהם שעבר זה עדיין לא השיאו אשה. ועל דבר זה נצטער יותר בהר המוריה בשעת העקידה בחושבו שילך את עירי וכעין מ"ש באגדה הסמוכה. ולכן מאת ה' היתה זאת שבעוד היותו בהר המוריה בא ה' טוב לחזק לבבו ונופו שם בבשורה טובה התשמחת הלב אשר נתרבה זרע משפחת בית אביו כי ילדה מלכה גם היא בנים רבים לנחור אחיך. ובכן היה לבו בטוח שימצא בהם בת זוג לבנו מזרע בנים הללו (נזה"ק) : רפאות תהי לשרך. פי' לטבורך. והטעם כי הטבור הוא קשר כל בני המעיים. והרמז הוא כלפי אברהם לבשר לו ולאמר לו רפאות תהי לבך שהלא ממעיך שיזדמן לו בת זוגו. ומבשורה טובה זו תהיה שקוי ולהלוח לעצמותיך אשר היו מקודם יבשים מרוב לער ועתה דשנים ורעננים יהיו בבשורה טובה (מה"ק) : זה אברהם שסיפיה דקרא שכמו שהמים משיבין את הנפש כן שמועה טובה כו' וזה ילדק יפה באברהם שהיתה נפשו עיפה ויפתח בזה (יפ"ת) : (ב) אחר הרהורי דברים. כתב המזה"ק שנראה לו עיקר כגירסת הילקוט דגר' נכך מימרא לשון ד"א ויהי אחרי הדברים האלה אחר הרהורי דברים שהיה שם. ודרשה זו קרובה לדרשה הקודמת שטעם הספור הזה הוא להודיע לו שנולדה בת זוג של בנו לפי שאברהם הרהר בדעתו להשיא את בנו מבנות ענר אשכול וממרא. ולזה הודיעו שכבר נולד בת זוגו של בנו וממשפחתו ובית אביו : שנעשה לו נס כו' ר"ל שהיה ירא שמא ע"י שבחר בו ה' יתקרב מיתתו ע"ד מה שנא' הן בקדושיו לא יאמין. לכן רצה עתה להשיאו אשה שלא ילך ערירי (יפ"ת) : שהן צדקניות שאברהם הכיר בהם שהם לדקניות ולכן רצה להשיאו מהן אע"פ שאינן מיוחסים : א"ל הקב"ה כו' כלומר רמז לו במה שנתבשר ברבקה הראויה לו. לא שאמר לו כן בפירוש דא"כ לא הוה מספקא ליה מילתא כדקאמר ואם לא יתנו לך (יפ"ת) : הנה ילדה מלכה גם היא מהו גם היא. כנ"ל (יפ"ת) וכן הוא בילקוט : מת זו בני גבירה כו'. כלומר כמו שמזרע שרה היו שמונה בני גבירה ולרבע בני שפחות שהם י"ב בני יעקב שבטי יה. כן עמדו ממלכה ואע"פ שעדיין לא היה זרע שרה בעולם נתבשר בעתיד: ומזה ניחא מה שנא' בפלגשו ותלד גם היא שהם כדלעיל כנ' כמו שפלגש א ילדה ד' כן פלגש א (יפ"ת). ורמז לו הקב"ה כל זב

עמר

זו בני נבירה ה' ובני פלגשים ר'. אף זו בני נבירה ח' ובני פלגשים ארבעה: (נ) ה ר"א נתיירא מן היסורים. א"ל הקב"ה אין אתה צריך כבר נולד מי שיקבלם את עין בכורו ואת בנו אחיו. איוב אימתי היה. ר"ל בשם בר קפרא אמר ביומי אברהם היה שנא' את עוין בכורו וכתיב (איוב א) איש היה בארץ עוץ וגו'. ר' אבא בר כהנא אמר ביומי יעקב היה. דא"ר אבא בר כהנא דינה אשתו של איוב היתה. דכתיב באשת איוב (שם ב') כדבר אחת הנבלות וכתיב בדינה (בראשית לד) כי נבלה עשה בישראל. ר' לוי אמר ביומי שבטים היה. ההד"ת (איוב טו) אשר הבטים יגידו ולא כתרו מאבותם. ז זה ראובן ויהודה. ומה שכר נטלו על כך. (שם) להם לבדם נתנה הארץ. ר' לוי בשם ר"י בר חלפתא אמר ח בירידתן למצרים נולד ובעלייתן מת. אהה מוצא עיקר שניו של איוב לא היו אלא ר"י שנים. ועשו ישראל במצרים ר"י שנים. ובא שטן לקטרג וגירה אותו באיוב. ר' תנינא בריה דר' אחא אמר ט לרועה שהוא עומד ומביט בצאנו בא זאב אחד נזדווג לו אמר תנו לו תיש אחד שיהגרה בו. ורבי הוא אמר לטלך שהיה יושב בסעודה בא כלב אחד ונזדווג לו. אמר תנו לו כבר אחד שיתגרה בו. כך בא שטן לקטרג גירה אותו באיוב ההד"ת (שם יז) יסגירהו אל אל עויל ועל ידי רשעים ירטני. והלואי בני אדם צדיקים אלא בני אדם רשעים. ר"י ב"ר יהודה אמר ביומי שפוט השופטים היה ההד"ת (שם כו) הן אתם כולכם הזותם ולמה זה הבל תהבלו. הזיתם מעשי ומעשי דורי. הזיתם מעשי מצות ומעשים טובים. מעשי דורי שהן מבקשין ליתן שכר לזונות מן הנרנות ואין דרכן של צדיקים להיות נותנין שכר לזונות מן הגרנות. ההד"ת (הושע ט) אהבת אתנן על כל גרנות דגן. ר' שמואל בר נחמן אמר ביומי בשדים היה שנא' (איוב ג) כשדים שמו שלשה ראשים. ר' נתן אמר ביומי מלכת שבא היה שנאמ' (שם) ותפול שבא ותקחם. וריב"ק אמר ביומי אחשורוש היה דכתיב ביה (אסתר ג) יבקשו למלך נערות בתולות טובות מראה וכתיב (איוב מב) ולא נמצאו נשים יפות ככנות איוב. ר"ל אמר איוב לא היה ולא נהיה. מדולפת שיטתיה דר"ל. דתמן אמר ר"ל בשם בר קפרא ביומי אברהם היה. והכא אמר איוב לא היה ולא נהיה. מאי לא היה ולא נהיה ביסורים שנכתבו עליו. ולמה נכתבו עליו אלא שאילו באו עליו היה יכול לעמוד בהן. ר' יותנן אמר טעולי נולה היה וישראלי היה ומדרשו בטבריה. לפיכך למדו ממנו קריעה וברכת אבלים ההד"ת (איוב ו) ויקם איוב ויקרע את מעילו. ימיכן שצריך אדם לקרוע מעומד. ר' תנינא אמר נברי היה. תני ר' חייא נכרי צדיק אחד עמד לי בעכו"ם ונתתי לו שברו ופטרתיו. ואי זה זה איוב: (ד) את עוץ בכורו. ריב"ל אמר יא הוא לבן הוא קמואל ולמה נקרא שמו קמואל. שקם כנגד אימתו של אל. ופילגשו ושמח ראומה. א"ר יצחק כולהון לשון מרדות הן. טבח טבחתן. נתם נסתרן. תהש תחשון. מעטה מעטן:

סדר חיי שרה

פרשה נח (א) **ויהיו** חיי שרה מאה שנה. א יודע ה' יומי תמימים ונחלתם לעולם תהיה (תהלים לז). כשם שהן תמימים כך שנותם תמימים בת כ' כבת ז' לנוי. ב בת ק' כבת כ' שנה לחטא. ד"א יודע ה' יומי תמימים זו שרה שהיתה תמימה במעשיה אמר ר' יותן כהדא ענלתא תמיטתא. ונחלתם לעולם תהיה שנא' ויהיו חיי שרה מה צורך לומר שני חיי שרה באחרונה. לומר לך שהביב היותם של צדיקים לפני המקום בעוה"ז ובעה"ב: (ב) וזרח השמש ובא השמש. (קהלת א) ג א"ר אבא ב"כ וכי אין אנו יודעים שזרח השמש ובא השמש. אלא עד שלא ישקיע הקב"ה שמשו של צדיק זה הוא מזריח שמשו של צדיק חבירו. יום שמת ר"ע נולד רבינו. וקראו עליו וזרח השמש ובא השמש. יום שמת רבינו נולד רב אדא בר אהבה. וקראו עליו וזרח השמש ובא השמש. יום שמת רא"א נולד רבי אבון. וקראו עליו וזרח השמש ובא השמש. יום שמת ר"א נולד ר' אבין בריה. יום שמת ר"א נולד אבא הושיעא איש מריא. יום שמת אבא הושיעא נולד רבי הושיעה. וקראו עליו

ענף יוסף

ולפי זאת נמלך שבקש לרמות מעליו בכלב בעינה לכתוב לו (ירמ"ה): (ד) זתות לבן כזה קמוזתן שפ ולא מבר כלן לבן בתולדות ומולתו ומלמדו לא לרבקה. הולך לומר שכולו לאחד מפמוכר כלן ויחסו לו קמוזתן דמלי דרים שקם כנגד לומסו לו לא. ומה בעקבו לא לרבקה היינו קרוב ולא לא פרש כמו כי לבנים רבים תמנו. ולא נמי לומר שמלך בעולה לבתולו לאחרי הכלכול שזו דמדמבשת בעניני רבקה שמעם דנדול ממנה. וכת דכתיב ויקך פדנה ארם אל לבן בן בתואל הארמי. יש לעיר אמאי נקרא כשם בן נחור לא בשם אחיו ובקרא כשם בתואל (נמ"ל): **כשבתואל הארמי ואחי אל לבן בן**

וכן הוא בסדר עולם בהדיא בילקוט כפ' לך לך: **לקטרג** על ישראל לאחר **שלש שנים** שנכנסו לארץ **אלא** נביא **מה** תלמוד לומר **שנים** אלא מלמד ש"מ כמו שלש לעיל ש"מ. **שכבר** הלכו מלכים ונלחמו בהם ונתנם הקב"ה ביד אברהם ומפלתם לפניו: **ביסורי** מלכות. בפ"ק דכ"ב לא היה ולא נהיה אלא מלכות בית דוד שנאמר ויהי דוד עושה משפט וצדקה לכל עמו. ובפ"ק דסנהדרין ר' יוחנן בשם ר' יוסי בן זמרא אמר מלכות בית דוד לא נמשכה אלא שלשה דורות שנאמר כי כה אמר ה' לא יכרת לדוד איש וגו' ואומר ועבדי דוד נשיא להם לעולם. ואומר ר' יוחנן בשם ר' יוסי בן זמרא אמר מלכות בית דוד לא נמשכה אלא שלשה דורות שנאמר כי כה אמר ה' לא יכרת לדוד איש וגו' ואומר ועבדי דוד נשיא להם לעולם. **לא היה** ולא נהיה **ביסורי** ט'. כפל הכתוב לומר שלא נסה ולא נסה לחזק העניין. כלומר דלמה דוקא

מתנות כהונה

וכמיר ולכני הפלגשים נתן וגו' פלגשים שכתב וכני קרי לכל פלגש מפמע ליה כרי לרבע וכן נמי פלגש עון כח קמוזתן ופלגשו ומלמדו כמד חזו פלגש ילקי בתואל ופלגשו ושמה לוטמה וגו' לח שכח נחס שהם מעכה וכפי' כ"א מלאתי כהוב ולבני הפלגשים ולא ידעתי כמה היו ולפיכך ליה מפי' פלגש. **מלכה** מה שהם לרבעה כו' ע"ב ות"ב יהיה כח ללמוד ומלא למד: **כבר** עולה כו'. מדקתיב שרה קדיים: זה לשון ויהודה. שהגידו שרחוק ולא יתקוטנו כלשי כפ"ק דסוטה: **להם** לכדם שתהא הלכה כר' כפ"ק ס"ק דסוטה יהודה אמר לחלוטין ולשון נקל בפנר הירדן תהלה וזוב ס"ה ר"י שנה. פירש"י בפ"ק דכ"ב דכתיב ויוסף י' לח כל לחכר לאיש למשנה למדנו שלח בעוני הוכיחו וכתיב ויהי לאחר למחר זלח מלח ולרבעים למדנו כבכלה עליו יכוונו היה בן בכעים בנה נני מלכה שן בח קמוזתן ונו' פלגשים שכתב ונני קרי לכל פלגש מפמע ליה כרי לרבע וכן **אלא** נביא **מה** תלמוד לומר **שנים** אלא מלמד ש"מ כמו שלש לעיל ש"מ. **ביסורי** מלכות. בפ"ק דכ"ב לא היה ולא נהיה אלא מלכות בית דוד שנאמר ויהי דוד עושה משפט וצדקה לכל עמו. ובפ"ק דסנהדרין ר' יוחנן בשם ר' יוסי בן זמרא אמר מלכות בית דוד לא נמשכה אלא שלשה דורות שנאמר כי כה אמר ה' לא יכרת לדוד איש וגו' ואומר ועבדי דוד נשיא להם לעולם. ואומר ר' יוחנן בשם ר' יוסי בן זמרא אמר מלכות בית דוד לא נמשכה אלא שלשה דורות שנאמר כי כה אמר ה' לא יכרת לדוד איש וגו' ואומר ועבדי דוד נשיא להם לעולם. **לא היה** ולא נהיה **ביסורי** ט'. כפל הכתוב לומר שלא נסה ולא נסה לחזק העניין. כלומר דלמה דוקא

יוסף

ביסוריים שבכתבו עליו. תלמ' מקבלן לא בלא עליו (ירמ"ה): **היה** יכול לעמוד. ומע"ם שייסיפור נהלה שלח עיתך בהם בפ"ק דב"ב מ"ם הני קלקי יש לייבבה למלמד זכות עליו (ירמ"ה): **וברכת אבלים** לח הכנסי תיכה כתיב. ואלו ליבמה קלילה הוא ולכן ההלה לכבד על הבריה וכדילף בכרק הכוהלה מדקלמר כ' נתן וה' לקח יהי שם ס"ה מבורך (ירמ"ה ועיין הגירסת ניכו): (ד) **בנגד** תורתו של אל. כדכתיב לתמי תוכד תני דכתו מיל שלבן בקש לעקור לת הכל: **לשם מרדות** עיין הכתוב וכדכתיב ב"ל כ"ג: **טבה טבחון** שיהיו מהבטיח סה' נגלעה וכי תלמוד מס הפוני דפרק גיד הנשה בהוא לשון הרוג (ירמ"ה): **טעלה** פיהיו מעוכין. ובילקוט נרש פתם התחתן. כלי לשון תלוי ומיפוש (ירמ"ה):

סדר חיי שרה

פרשה נח (א) **כשם** שהם תמימים. בכוונה הכתוב התמימים על שהיכם כשם שהם התמימים כך שנותם תמימים: **בשם שהם** תמימים כך שנותם תמימים ד"ת יודע ה' יומי תמימים זו שרה שהיתה תמימה במעשיה כת כ' כבת ז' לעני כת ק' ככת כ שנה להטא ר"א יוחנן כהדא. כלי' (ירמ"ה) ור"ל ספרים"ו כת תם נסמכה מיתת שרה לעקדת יצחק לפי שעיי בשורה העקידה שנתחנן בנה לשחיטה שלח נשתמש בכלי שרתה ותחה והוא בכדר"ת ור"ל הוה לשבר לומר שרה לא בלשה בניותה שתחה קודם הזמן שהוקלק לה. זכר"ש יו"ב ר' יומי תמימים כשם שהם תמימים כך שנותם תמימים ותחה בזמנה תלמ בלכל מיתה לפיכך להיות שבה בה היתה הסיבה העקידה: **בת ב' כבת ז' טו'** עיין בפרש"י בתחלת בהדא **ענלתא** כלי' כלילה יופי בלילקוט ובנו **כבת ק'** מכנה הבלתת היופי בשרה כמו שעלה יפיפיה מלנים וכדלחיתת בכנהדרין דף כ"ת שעלה זו מיכל (ירמ"ה). חו על שם בהלכה בתמימות לחר שבירהם כמו הענל שהולכת בתמימות לחר לחה. וכדלחיתת בחדבם על פסוק נחיו בלתן ערוך ב"ר פ' כ"ד) ע"ש. כן שרה הלכה בתמימות לחר לחרהם כדלי לעיל פ' מ"ת (תהלים ק'): **ונחלתם לעולם** כו' שהלהם קלי לחיים כי יפי הלדיקים הניכן לבי המקום בעיה"ב וכעוה"ב כדמפרש וחזל שמדהזר להזכיכם הוח ע"ש מחיכה. והכוונה לתה שלחר בעוכר בעיה"ב היופלים בעוכה קנו מלילות ממם. ולזה מביכים בעוה"ז וכשה"ב כי חיום בלים חלה קיימים ונלויים לעוה"ב כמלחים: (ב) **ובי** לין חנו יהודים כו'. ומחי ק"ל קלי בהא: **שמשו של** לדיק לחבר. וממילה תמיד לין השולש חסר מלדיקים שבחל הקב"ה בהסדו לדיקים בכל דור וחזר כדי לקיים בהם השלום. ולפ"ש שילחת שמים חינה בידי שמים. מכל מקום הקב"ה יודע מעשה הלדיקים העתידים קודם לידתן. ולפי זה ביסול הכתיבה שהדישה של הקב"ה חינה מכרחה: **קוראו עליו** וחרה הפמם. כ"ל שקרחו עליו כשנדל וכיכר נשלם וזרח השמש וכא השמש כעולה

עליו וזרח השמש ובא השמש. עד שלא השקיע שמשו של משה הוריח שמשו של יהושע שנא' (במדבר כז) ויאמר ה' אל משה קח לך את יהושע בן נון. עד שלא שקעה שמשו של יהושע זרחה שמשו של עתניאל בן קנז שנא' (שופטים א) וילכדה עָתניאל בן קנז. עד שלא שקעה שמשו של עלי זרחה שמשו של שמואל שנא' (ש"א ג) ונר אלהים טרם יכבה ושמואל שוכב בהיכל ה'. א"ר יוחנן כהדא עגלתא תמימתא. עד שלא השקיע הקב"ה שמשה של שרה הוריח שמשה של רבקה. בתחלה (בראשית כב) הנה ילדה מלכה גם היא בנים. ואח"כ ויהיו חיי שרה מאה שנה: (ג) ור"ע היה יושב דורש והצבור מתנמנם בקש לעורר. אמר מה ראתה אסתר שתמלוך על קכ"ז מדינה. אלא תבא אסתר שהיא בת בתה של שרה שחיתה ק' וכ' וז'. ותמלוך על ק' וכ' וז' מדינה: (ד) ותמת שרה בקרית ארבע. חד' שמות נקראו לה. אשכול וממרא קרית ארבע חברון. ולמה הוא קורא אותה קרית ארבע. שדרו בה ד' צדיקים. ענר אשכול וממרא ואברהם. ונמולו בה ד' צדיקים אברהם ענר אשכול וממרא. ד"א קרית ארבע ושנקברו בה ד' צדיקים אבות העולם. אדם הראשון אברהם יצחק ויעקב. ד"א שנקברו בה ד' אמהות חוה ושרה ורבקה ולאה. ועל שם בעליה שהן ד' ענק וג' בניו. א"ר עזריה שמשם יצא אבינו אברהם שרדף אחרי ארבעה מלכים קוזמוקרטורין. ושהיא עולה בקרנסין של ד' בתחלה ליהודה ואח"כ לכלב ואח"כ ללוים ואח"כ לכהנים. והיא א' מד' מקומות מגונים שבא"י. ואלו הן. ר' יצחק ורבנן. ר"י אמר דור ונפת דור ותמנת סרח וחברון. ורבנן אמרי דנה וקרית סנה ותמנת סרח וחברון: (ה) ויבא אברהם לספוד לשרה. מהיכן בא ר' לוי אמר מקבורתו של תרח לשרה בא. חאמר ליה ר' יוסי והלא קבורתו של תרח קדמה לקבורתה של שרה שתי שנים. אלא מהיכן בא טמהר המוריה בא. ומתה שרה מאותו צער. לפיכך נסמכת עקידה לויהיו חיי שרה: (ו) ויקם אברהם מעל פני מתו. ימלמד שהית רואת מלאך המות מתרים כנגדו. א"ר יוחנן מה הן תנינן מי שמתו מוטל לפניו פטור מקריאת שמע ומן התפלה ומן התפילין ומכל מצות שבתורה מן הבא. ויקם וידבר: (ז) גר ותושב. גר דייר תושב מארי ביתא. יאאם רציתם גר ואם לאו מארי ביתא שכך אמר לי הקב"ה (בראשית יב) לזרעך נתתי את הארץ הזאת. תנו לי אחוזת קבר עמכם ואקברה מתי מלפני. איני מבקש מכם אלא מת אחד שנא' תנו לי אחוזת קבר. ויענו בני חת את אברהם וגו' שמענו אדוני וגו'. א"ל מלך את עלינו נשיא את עלינו אלוה את עלינו. אמר להם אל יחסר העולם מלכו ואל יחסר העולם אלוהו. במבחר קברינו במבחר שבקברינו. קבור את מתך מתים הרבה. וישתחו אברהם לפני עם הארץ. מיכן שמודים על בשורה טובה: (ח) וידבר אתם לאמר אם יש את נפשכם וגו' פגעוני לי. יבסרסוני לי. יאם לאו צלו לי עילויה. ועפרון יושב בתוך בני חת. ר' יצחק אמר יושב כתיב יגאותו היום מינו אותו ארכוסטרטיגוס דלא יהא בר נש רב זבין מן בר נש זעיר. ויען עפרון החתי את אברהם באזני בני חת. א"ר פנחס מלמד שנעלו דלתותיהן והלכו לגמול חסדים לאברהם: (ט) לא אדוני שמעני השדה נתתי לך והמערה וגו' אדוני שמעני ארץ ארבע מאות שקל כסף. ידא"ר חנינא כל שקלים האמורים בתורה סלעים. ובנביאים לטרין. בכתובים

מתנות כהונה

חיי שרה שהיי כבר אמר חיי שרה אלא רמז לב' מיני החיים חיי עוה"ז וחיי עוה"ב כן פירש"י: עתניאל הוא יעבץ שהיה שופט הדור ורבן תור' בישראל כדאיתא פ"ג דתמורה: אשכול וממרא כו' אשכול נקרא כו' על שם המעשה על אודות האשכול אשר כרתו משם בני ישראל: ממרא ע"ש אלוני ממרא היה מתוך פי' רש"י משמ' שנקרא כן על שם המרגלי' שהמרו שם את פי ה' כי כרתו משם האשכול להמרות רוח קדשו לאמר כשם שפרי' משונה כך עמה משונה: חברון על שם חברות הזוגות שנקברו שם ובפירש"י מ"להי על שם אברהם הבר נאה למקום שהיה דר שם וקריית ארבע לא נתנו טעם: ולמה נקרא כו' על שם בעליה. שרי העיר: קוזמוקרטרון פירש"י קחמו בלשון יון שלם קרסטון שלטון והערוך פי' שופטי העולם קוזמי עולם קרסטון שופט: שהיא עולה. חברון היה עולה בארבע גורלות כדמפרש והאי ובקרנסין לפי הענין פירושו גורלות וכן משמע פירושו בערוך ורש"י גרס בקגסריון ופי' נו מזלות: בתחלה ליהודה שעלו בגורל: לכלב כדכתי' בספר יהושע ויתנו לכלב את חברון: ללוים לערי מקלט ואת שדה העיר ואת חגריה נתנו לכלב: מגונים ומגרון היה מקום טרשין כמו שפירש"י בפ' שלח לך: מתרים פי' הערוך התרסה הוא ענין מלחמה והתגרות והכירוי היה לאמר על ידך מתה שרה שאלו לא עקדם בנך לא היתה מתה עדיין וכדי שיתחרט על מעשה העקידה אמר ע"ש ולכך אמר ויקם לשון זירוז או דייק מעל פני מתו מעל מלאך המות (ועי"ל פ' ברכה): מן הן. מהיכן למדו הא דתנן ויקם וידבר משמע שלא עסק שום דבר רק צורך קבורתה וכל זמן שלא נקבר מוטל לפניו קרינן ליה כיון שמוטל עליו לקוברו כדיליף פרק מי שמתו מואקבר' מת' מלפני אנו הכא בעתיה קמיה הוא דמי והכתיב ויקם אברהם מעל פני מתו אלא מלמד כל זמן שמוטל עליו לקברו כמוטל לפניו דמי: דייר לשון דירת ערא': מארי ביתה. אדון הבית וכמו שפירש"י בחומש. (ה"ג בילקוט ואקברה מתי חד מית. ד"א אוי כו' ודייק מתי משמע מת א':) אחוזת קבר. משמע קבר אחד: אלוה את עלינו. דהל"ל למה אמרו אלהים וגם על ידי סיום הפעמים הוא נחלק לשנים: במבחר קברינו. משמע בקבר א' המובחר שבכל קבריהו ולא המובחר שבכל קבר וקבר: מתים הרבה. דייק מדכתיב מתך ולא מתך: פגעוני לי. בקשו עלי ממנו וכן פירש"י ויש לפרשו מלשון כפייה כלומר שיכפו אותו כדברים כד"א פגע בו: סרסוני לי. עשו בין שסינו סרסורים כדי שנעמוד שניהם על המקח ולשון פגיעה יש לומר בטפל עליו על שהולך ובא ונוגע בזה ובזה עד שיסכימו יחד: צלי עלוי. התפללו לו בשבילי כד"א אל תתפלל בעד העם הזה ואל תשא בעדם רנה ותפלה ואל תפגע בי: ארכוסטרטיגוס פירש הערוך גדול שבגלגים: דלא יהא

ענף יוסף

פרשה נח (ד) [שדרו בה ד' צדיקים ענר כו' ומלו בה ד"ל אברהם כו'] לגבי דידה נקט אברהם בסוף בלא היה מושב באלון כלאמריס. ולגבי מילה שהיה הוא עיקר הקדמונים (יפ"ת): (ד' צדיקים אבות העולם) והע"ג דאמרי' בפ"ק דברכות אין קורין אבות אלא לשלשה. היינו מאברהם ואילך. אבל אדם שהוא אב לכל העולם מיקרי אב (יפ"ת): (ה) [מקבורתו של תרח] והע"ש שמת בחרן. ואפשר שהלך שם אברהם לראות אם היה אביו כשהגבר בילדי אחיו. או שמצא כי נאמר לו

עץ יוסף

שמואל ר"ע: יום שמת רבינו נולד פי'. עיין פרק י' יוחסין ועיין בפ"ת: יום שמת ר"א בר אהבה נולד ר' אבון. בקהלת רבה ובאגדה שמואל הגי' משנה: קח לך את יהושע ונומר. וסמכת את ידך עליו וגו' ונתת מהודך עליו וגו' שנתן לו כח להנהיג את ישראל: וילכדה עתניאל בן קנז. וכדאיתא בפרק ב' דתמורה אלף ח' מאות ספיקות של ג"ש ושל קלין וחמורין ושל דקדוקי סופרים נשכחו בימי אבלו של משה. ואעפ"כ החזירם עתניאל בן קנז בפלפולו שנאמר וילכדה עתניאל בן קנז. הרי שהיה בחיי יהושע: ונר אלהים טרם יכבה. ר"ל קודם שיכבה נרו של עלי (ע"ד נר אלהים נשמת אדם) ושמואל שוכב בהיכל ה' למלאות מקומו. ואע"ג שאין המקרא יוצא ידי פשוטו: ימיו היה נמי לזריחת שמשו של שמואל כמו שקיעת שמשו של עלי: אר"י כהדא עגלתא תמימתא. כל זה מיותר (ידי משה ויפ"ת): בתחלה הנה ילדה ט' סמיכות הכתובים קודם שמתחלה כתיב ונתואל ילד את רבקה ואח"כ כתיב ויהיו חיי שרה. לומר שאחר שנולדה רבקה בעולם הממלאה מקומה של שרה מתה שרה: (ג) בקש לעורר ט' שדרכם היה לדרש לפעמים במילי דבדיחותא לעורר לב השומעים ויקיצו משנתם שעל הרוב אנשים רבים אוהבים בחזיונות כאלה לפי שהוא התעסקות הדמיון וגקל להבין באין העמקה השכל. ועיין בחסד רבתי ת"ם שם: (ד) אשכול כדכתיב ויבואו עד נחל אשכול: וממרא דכתיב ממרא קרית הארבע ונקרא ממרא ע"ש ממרא אחיו של אברהם כדאיתא בתנחומא: קרית ארבע חברון דכתיב ושם חברון לפנים קרית ארבע. ונקראת קרית ארבע ע"ש שדרו בה ד' צדיקים כדלקמן. וחברון על שם אברהם שהוא חבר נאה כדלקמן פ' ע"ד וחברון הוא נחל אשכול מדכתיב ויעלו בנגב ויבא עד חברון וגו' וכתיב ויבואו עד נחל אשכול וגו' דהיינו חברון שנקראת אשכול ע"ש המעשה על אודות האשכול שעתידין ישראל לכרות ממקומו: ד' צדיקים ענר דמכיון שהיו בעלי בריתו של אברהם צדיקים היו. ואע"ג דענר ואשכול היו משיבים אותו מאחרי ה' במצות המילה כדלעיל סוף פ' מ"ב כוונתם היה שלא יסתכן אברהם ולא יענשוהו שימרה את דברו אלא שיבקש מה' לוותר לו על הדבר (יפ"ת): ונמלו בה ד' צדיקים כו'. מדקדק לומר והמה בעלי ברית אברהם בא [illegible]

ע' מב"ה שאו לגו קל"ס (יפ"ת): ב' שנים וה' לוי אמר לך דלאו הכי נמי אלא ע"י שהלך להוקה מחרון עד הכרון נשהה ב' שנים עד שבא. א"כ שלא בא מיד כשנקבר כי ישב שם ימים או עשור עם קרוביו להשתעשע עמהם. וקאמר מקבורתו של תרח כי זה היה עיקר מעשהו שם: מהר המוריה דהיינו מבאר שבע ולפי שלא נשתהה אברהם נבאר שבע אלא כאורח נטה ללון קאמר מהר המוריה בהוא עיקר מה שממנו: מאותו צער ע"י השטן שסח לה אותה המאורע וא"ל שכבר נשחט יצחק ומתוך החרדה פרחה נשמתה וכדאיתא בפדר"א וע"ז אמר לפיכך נסמכה פרשת עקידה לויהיו חיי שרה. ואע"פ שהפסיק בנתיים בבשורת רבקה. אין זה הפסק. כי גם זה היה בהוא הפרק שבעודו בהר המוריה נתבשר שנולד בת זוגו של יצחק כדלעיל ריש פ' נ"ז. ולקמן בויק"ר פ"כ אית' שיצחק בעצמו סיפר לה שמחה מאותה צער: (ו) שהיה רואה מה"מ כו'. דייק מדכתיב מעל פני מתו שהוא כמו מלפני מלאך מותו ומה שהיה מלאך המות מתרים (פי' מתגרה) כנגדו. היינו דעל ידי שפיתן לו רשות בשרה היה מתרים גם כלפי אברהם לפי שהיה מדה"ד מתוחה כנגדו (יפ"ת). או מפני שהיה מתקשה עליה יותר מדאי והיה מאחר בקבורתה (הפב"ח): מן הן תנינן כלומר מנין לנו שסמכתא (יפ"ת): מן הבא שלא הפסיק בשום דבר לא בק"ש ולא בתפלה אלא ויקם מיד וידבר בצרכי קבורה (פב"ח): (ז) גר דייר כגר שהוא מתגורר בארץ ואין לו אחוזה בה ותושב הוא שיש לו אחוזה בה. והרי זה כשני הפכים בנושא אחד. אלא כך אמר אם רציתם גר ואם לאו מארי ביתא כתושב שאמשנה בע"כ מן הדין בהיות שיקר הארץ שלי: שכך אמר לי הקב"ה לזרעך כו'. ואע"פ שלא ניתן הארץ אלא לזרעו ולא לו ועדיין היה מתבקש להם זכות הארץ וכדאמר לעיל פרשה ל"ט גבי והכנעני אז בארץ וכה"א ודור רביעי ישובו הנה כי לא שלם עון האמורי עד הנה. היינו בעיקר הארץ להוריש יושביה. אבל מ"מ כיון שבזכותו ניתן כל הארץ לזרעו לדורות כ"ש שיהיה לו עכ"פ מעכשיו אחוזת נחלה בה בנוה שהוא לצרכו לבד כשי תפנו ולכונו כתושב ואזרח בארץ (מה"ק): מת א' שנאמר תנו לי אחוזת קבר. ואקברה מתי מלפני אם לא תרצו ליתן לי מקום קבורה לאותו [illegible]

בכתובים קנטרין. ר' יודן אמר חוץ משקלי עפרון שהיו קנטרין. הה"ד (משלי כח) נבהל להון איש רע עין ולא ידע כי חסר יבואנו. נבהל להון איש רע עין זה עפרון שהכניס עין רע בממונו של צדיק. ולא ידע כי חסר יבואנו שהסרתו התורה וא"ו. הה"ד וישמע אברהם אל עפרון וישקול אברהם לעפרן עפרן כתיב חסר וא"ו. ארבע מאות שקל כסף עובר לסוחר. ר' אבא בר ביזנא אמר טו פרגמטיא נפיק: (י) ויקם שדה עפרון. טז דהות נפילא וקמת. דהות דבר אינש זעיר ואתעבידת לבר נש רב. שדה עפרון אשר במכפלה. מלמד שנכפלה בעיני כל אחד וא'. ד"א שכל מי שהוא קבור בתוכה בטוח ששכרו כפול ומכופל. א"ר אבהו שכפף הקב"ה קומתו של אדה"ר וקברו בתוכה: (יא) השדה והמערה אשר בו וגו'. יז א"ר מנין תנינן המוכר את שדהו צריך לכתוב את שדהו ואת סימניה. מהכא השדה והמערה אשר בו וכל העץ אשר בשדה אשר בכל גבולו סביב: (יב) לאברהם למקנה לעיני בני חת. יח א"ר אלעזר כמה דיות משתפכות כמה קולמוסין משתברין כדי לכתוב בני חת. עשרה פעמים כתיב בני חת. עשרה כנגד עשרת הדברות. ללמדך שכל מי שהוא מברר מקחו של צדיק כאילו מקיים עשרת הדברות. א"ר יודן חמשה פעמים כתיב בני ברזילי כנגד ה' ספרי תורה. ללמדך שכל מי שהוא מאכיל פרוסה לצדיק כאילו הוא מקיים חמשה ספרי תורה: (יג) ואחרי כן קבר אברהם. יט הה"ד (שם כא) רודף צדקה וחסד ימצא חיים צדקה וכבוד. רודף צדקה זה אברהם (בראשית יח) ושמרו דרך ה' לעשות צדקה. וחסד שגמל חסד לשרה. ימצא חיים ושני חיי אברהם מאת שנה ושבעים שנה וחמש שנים. צדקה וכבוד א"ר שמואל בר יצחק א"ל הקב"ה אני אומנותי גומל חסדים. תפסת אומנותי בא ולבוש לבושי. ואברהם זקן בא בימים:

פרשה נט

(א) ואברהם זקן בא בימים. א כתיב (שם טז) עטרת תפארת שיבה בדרך צדקה תמצא. ר"מ אזל למטלא ראה אותן כולן שחורי ראש. א"ל תאמר ממשפחת בית עלי אתם דכתיב ביה (שמואל א ג) וכל מרבית ביתך ימותו אנשים. אמרו ליה ר' התפלל עלינו. א"ל לכו וטפלו בצדקה ואתם זוכים לזקנה מ"ט עטרת תפארת שיבה והיכן היא מצויה בדרך צדקה תמצא. ממי אתה למד מאברהם שכתוב בו ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט ב זכה לזקנה ואברהם זקן בא בימים: (ב) עוז והדר לבושה ותשחק ליום אחרון (משלי לא) ג עוז והדר לבושה של תורה. ותשחק ליום אחרון אימתי היא שוחקת מתן שכרה לע"ל. ממי אתה למד מאברהם. על ידי שכתוב בו ושמרו דרך ה' לעשות צדקה זכה לזקנה ואברהם זקן בא בימים: (ג) אורך ימים בימינה בשמאלה עושר וכבוד (משלי ג). ד אורך ימים בימינה לעתיד לבא. בשמאלה עושר וכבוד בעוה"ז. אפילו שהוא בא להשמאיל לאדם עושר וכבוד. ממי אתה למד מאברהם ע"י שכתוב בו ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט זכה לזקנה ואברהם זקן: (ד) ר' יצחק פתח (תהלים עא) וגם עד זקנה ושיבה אלהים אל תעזבני. א"ר אחא לא היא זקנה ולא היא שיבה. אלא שאם נתת לי זקנה תן לי שיבה עמה. ממי אתה למד מאברהם. ע"י שכתוב בו ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט זכה לזקנה ואברהם זקן: (ה) ר' שמואל ב"ר יצחק פתח (משלי כא) רודף צדקה וחסד וגו'. כד דמך ר"ש ב"ר יצחק דהוה מרקד אתלת שבשין נפקין רוחין ועלעולין ועקרון כל אילניא טבייא דארעא דישראל. למה כן דהוה לקיט מנהון שבשין ומהלך קדם כלה. והוו רבנין אמרין למה עביד כדין למה הוא מבזה ית אורייתא. א"ר זעירא שבקותיה דהוא ידע מה הוא עביד. כד דמך נפקו למיגמל ליה חסד ונחתה שבשבה

יד יוסף טו ב"ר פ' ל"ה: טז ילקוט ס"ז: יז ילקוט כ"ז: יח אג"ב פ' כ"ז. ילקוט ס"ז. וילקוט מלכים רמז ק"ע: יט ילקוט ס"ז. וילקוט משלי רמז תתקכ"ט: פנ"ט א אג"ב פ"ח. ילקוט ס"ז. וילקוט משלי רמז תתקנ"ו: ב ב"מ פ"ז: ג תנחומא וירא. מדרש משלי פי"ז. ילקוט ס"ז: ד ילקוט ס"ז:

מתנות כהונה

יצא כו'. שלא יצא בן אדם הטוב קונה מאדם שפל וקטן: ה"ג שהכניס עין רעה כו': חסר וי"ו ונפחד עפרן גימטריא ר"ע עין: פרגמטיא נפיק. שקלים המתקבלים בסחורה בכל מקום: דהות נפילה. השדה היתה נפולה ושפלה ועכשיו עומדה כדמתרגם ואזיל שהיתה של אדם שפל ועכשיו של אדם הטוב וגדול: מלמד שנכפלה כו'. שהיה נראית כפולה בשווים ממה שקנאה אברהם. (ה"ג ד"א שכל מי וכו' וכ"מ סוף גי' רש"י ז"ל: (ה"ג א"ר חמן תמן:) מברר וכו'. מברר מכל ערעור ופקפוק. ה"ג חמשה פעמים כתיב ברזילי בפ' אהם והוא הקדים המלך דוד בלהם ויין ככתוב שם: ולבוש לבושי כו'. זה הקב"ה נקרא עתיק יומין: למטלא גרסי' והוא שם מקום: שחורי ראש. שערות ראשם שחור לא הלבינו מזוקן ועיין מזה ביבמות (דף קה): וטפלו דבקו כד"א וטפלו בבלק נטפל אליו פלוני: ממי אתה למד מאברהם וכו'. פירש"י שעטרה עמו (עוז והדר) בעולם הזה הדר (הדרת) (כ"ה בילק"ה) זו זקנה כמה דכתיב והדרת פני זקן אבל הקרן (קיימת) לעולם הבא ועוד י"ל דדייק סיפיה דקרא וה' ברך את אברהם בכל להביא עולם הבא שכלול מכל טוב: בימינה כמו שדרשו ז"ל למיימינים בה שעוסקים בה לשמה נוהגת לו שכר מיומן וטוב לעולם הבא שהיא כנגד עולם הזה כימין נגד השמאל: שהוא באה להשמאיל. לאדם ליתן שכרו שלא בעין יפה שכר שאין לו עיקר נוהגת לו עושר וכבוד בעולם הזה ועיקר שכרו שמור לעה"ב: זכה לזקנה. הרי בעה"ז וכתיב ונגד זקניו כבוד הרי זקנה וכבוד וכתיב וה' ברך את אברהם בכל הרי עושר: לא היא שיבה. פי' רש"י שיבה הוא הדרת פנים: ואברהם זקן. וכתיב וימת אברהם בשיבה טובה: כד דמך. כלומר כשהיה מיתת הצדיקים דומה לאדם הישן בנחת רוח וסיתן לדבר ישנתי אז ינוח לי: דהוה מרקד כו'. שהיה מרקד לפני הכלה בשלשה בדי הדס כדאיתא בריש כתובות (דף יז): נפקין כו'. היו יוצאין: ועלעולין פי' רוח סערה ועקרו כל אילנות טובות שבכל ארץ ישראל: שבישין שריגים ובדי הדס: והוו רבנים אומרים למה עשה כן שמבזה תורתו בכך כדאיתא ריש כתובות קא מכסיף לן האי סבא: שבקותיה כו'. הניחו שהוא יודע מה הוא עושה: נפקו למיגמל כו'. יצא כל העם

עץ יוסף

ובכתובים קינטרין ק' סלעים בכל שקל. והכי גמירי לר"ח (יפ"ת): חוץ משקל עפרון כו'. דכתיב שקל כסף עובר לסוחר ואיכא דוכתי דקרו לקנטרא תקלא: נבהל להון כו'. מילתא בא"נ ואקרא דכתיב וישקול אברהם לעפרון חסר וי"ו קאי. ודריש ליה בעפרון שנתקיים בו מקרא זה נבהל להון כו'. וי"מ רע עין בגימ' ת' וכן עפרן חסר וי"ו בגימ' ת' שבשביל ת' כסף היה רע עין והסרו התורה וי"ו (מה"ק): עין רעה בממונו בהמד ממונו ליקח אותו לו: שהסרתו התורה וי"ו להיות עולה בגימטריא רע עין שבזה נתגלה קלונו לדורות. או על פי הנודע באות הוי"ו משם הקדוש הוא מקור הברכה. ולזה חסרתו התורה וי"ו להורות שעי"ז נחסר ממנו ג"כ ברכת ה' (מה"ק): (י) דהות נפילה וקמת. כלומר שלא היה שמה מפורסם. ועתה נתחדש בה שם גדולה ופרסום שיאמרו חלקת השדה לאברהם. ובשבחיה דאברהם איירי קרא: דהות דבר נש זעיר. שהיתה של אדם שפל ועתה של אדם הטוב. דאע"ג דנמנה עפרון לארכוסטסינוס כדלעיל. מ"מ לגבי אברהם הוה ליה עפרון זעיר: מלמד שנכפלה כו' פי' כשקנאה לאברהם למקנה נתעלתה. שנראתה בה מאז עלוי רב בגילוי אור העליון ודיה נ"ע כדאיתא בזוהר כדר זו ולכן נכפלה בעיני כל אחד בתחלה בהכל אמרו שהיא שוה בכפלים: שכל מי שהוא קבור כו'. בהיותו במקום קדוש וטהור כזה כי שם הוא פתח ושער לג"ע כדאיתא בזוהר: שכפף הקב"ה קומתו לפי שהיה גבה הקומה שאפילו כבהמה היה ק' אמה כדלעיל פ' י"ב. ואין זה סותר למה שאמר שכל הקבור שם במות בשכרו כפול. שגם אדם צדיק היה שעשה תשובה כדאי' בגמרא: (יא) מנין תנינן כו' זו תוספתא היא (וגא מגאתיה) שצריך לכתוב כל מצר השדה לברר המקח כדאמרי' בריש המוכר הבית ע"ש (יפ"ת): (יב) כמה דיות משתפכות דרך מליצה קאמר. על קושי היתור הבא בכתובים שהיה להוב ללשון התורה הקדושה שלא יצא בה ספק יתר (יפ"ת): י' פעמים כתיב בני חת. היינו ח' פעמים בבראשית כ"ג. ופעם אחד (שם כ"ה י') ופעם אחד (שם מ"ט ל"ב) הרי עשרה פעמים: כנגד י' הדברות הוא מדרך הרמז נגד והעיקר שהדבר הנזכר הרבה פעמים אות הוא על חיבותו. ומכ"ש את התורה האלקית הזכירו כמה פעמים. ובא"כ מפרש שדייקו יו"ד פעמים לרמוז כאילו קיים כל הדברות. שאהר בדבק בסוכת הצדיק אות הוא שנפשו אוהבת הצדק. ולאז בבני חת עשרת הדברות בקודם מ"ת לא היו נוהגים כי אם המצות השכליות שזהו מעשרת הדברות. אבל בבני ברזילי שהיו מישראל אחר כאילו קיים כל התורה: מקחו של צדיק כו'. לפי שע"י שמסייעים אותו בקנינו הם סיבה שהוא יעסוק בתורה ובמצות. ושכרו כפול ומכופל מצד לימוד התורה וקיום המצוה: ה' פעמים כתיב בני ברזילי. תיבת בני מיותר וה' פעמים אלו בספר שמואל גבי וברזילי הגלעדי ירד מרוגלים וגו': מאכיל פרוסה כו' כמו שברזילי פרנס את דוד בברחו מפני אבשלום בנו: מקיים ה' חומשי תורה משום שעל ידי אותו פרוסה מחזיקו לחזור על ה' חומשי ספרי תורה נחשב לו כאילו הוא עצמו מקיים: (יג) רודף צדקה וחסד כו'. וכי משום דרודף צדקה ימצא צדקה כשיהיה עני ויתנו לו צדקה לזה דריש ליה רודף צדקה זה אברהם כו'. שגמל חסד לשרה. דכתיב קבר אברהם את שרה שהוא בכבודו ובעצמו נתעסק בכל צרכי קבורתה אע"פ שכל אנשי העיר באו לגמול חסד לשרה ומסתמא היו לה קוברים אחרים. אפ"ה נתעסק בכל צרכי קבורתה בכבודו ובעצמו אע"פ שהיה זקן ונשיא: תפסת אומנותי להחזיק בעמיד החסד כדכתיב חסד לאברהם בא ולבוש לבושי כי הוא יתב' נקרא עתיק יומין כדכתיב ושער רישיה כעמר נקי וגם אברהם זכה לגוון לבושו יתב' בעטרת תפארת שיבה כתלג חיור. וע"ז נאמר ואברהם זקן ונומר דהיינו שזכה להדרת פנים של זקנה ושיבה:

פרשה נט (א) כתיב עטרת כו'. וכל זה שזכה אברהם לאריכות ימים בשביל הצדקה שהיה עושה. כי הצדקה מארכת ימיו של אדם: למטלא שם מקום: שחורי ראש שערות ראשם לא הלבינו מזוקן: מרבית ביתך ע"ד אמר ספהתי ורביתי. ימותו אנשים פי' בחורים: וטפלו בצדקה הורה להם כי לא יועיל התפלה אחר גמר דין והגזרה רק יש מצות הצדקה המבטלות הגזירה והענין כי זה הוא שילום מדה כנגד מדה שע"י עשיית הצדקה והיותו לעניים הוא זוכה ג"כ לחיים. ומדה כמדה לא בטלה: מה טעמיה כו'. ר"ל מתי ימצא עטרת תפארת שיבה אף שלא כדרך הטבע כמו שהיה בבני עלי הוא רק בדרך צדקה תמצא: אתה למד מאברהם כלומר שדברי שלמה אלה הם נלמדים מאברהם שנמצא בו תפארת שיבה בזכות הצדקה כדכתיב ביה ושמרו דרך ה' לעשות צדקה: (ב) עוז והדר לבושה כו'. שעל ידי שגמל חסד לשרה זכה לזקנה. ולפי שע"פ הדברים אלו מתפרש קרא דעוז והדר לבושה מייתי ליה להזק דבריו כדאמר ממי את למד מאברהם כו' (יפ"ת): לבושה של תורה דכל פר' אשת חיל משתעי בתורה. והענין ע"פ הנודע מחכמי אמת שהתורה יש בה נגלה ונסתר שהיא כולה שמותיו יתב'. ומדרגת הנגלה הוא כלבוש לבחינת הנסתר. והעושר והכבוד הבא לצדיקים בעה"ז אינו אלא מבה אור לבושה של תורה. אבל עיקר שכרה בבחינת אור פנימותה אינו מתגלה להם אלא לעוה"ב ועז"א עוז והדר לבושה של תורה כו' אף גם כאור לבושה של תורה עוז והדר שממנה בא לצדיקים עושר וכבוד. דעוז היינו עושר. והדר היינו כבוד. אבל ותשחק ליום אחרון כלו' היא בעצמה משחקת לצדיקים להראות להם פנים מסבירות ופנים שוחקות בשמחה רוחניות ליום אחרון דהיינו לעוה"ב (מה"ק): ממי אתה למד כו'. כמ"ש בהגהות הוד והדר לבשת מהודך והדרך הלבשתו לאברהם שנתת לו הדר זקנה כו' והיה לו לכבוד שהיא מדרגת הדר. וכן זכה למדרגת עוז שהיא עושר כדכתי' בתריה וה' ברך את אברהם בכל (מה"ק): (ג) אורך ימים בימינה כו'. שע"י גמילות חסדים זכה אברהם לזקנה. ולכן בעל פי זה מתפרש הכתוב יפה נקטיה להזק דבריו (יפ"ת): אורך ימים בימינה לע"ל. שפירש אורך ימים החיים הנצחיים בעוה"ב. ופי' בימינה בעקרה שהשכר העיקרי הנמשך מהתורה חיי העוה"ב (יפ"ת): בשמאלה כו' בעוה"ז כי פי' שמאלה השכר שאינו עיקר הנמשך ממנה הוא עושר וכבוד שהוא טוב מדומה: באה להשמאיל כו'. פי' שתתן השכר המקרי. יהיה שכר טוב דהיינו עושר וכבוד. ומ"ב אפילו לפי שעל הרוב שכר מצות בהאי עלמא ליכא אלא כשפעמים באה לתת שכרה בעוה"ז ימשך ממנה עושר וכבוד כאברהם ורבי וחביריו אשר זכו לשתי שולחנות (יפ"ת): ממי את למד כו'. פירשתי בפסו' הקודם: (ד) ר"י פתח כו'. טעמו כטעם הקודמים ע"ש: לא היא זקנה ולא היא שיבה. בתמיה. שהרי גם הזקנה בכלל השיבה אלא דה"ק אם נתת לי זקנה תן לי שיבה עמה כלו' שיהיה לי תואר הזקנה בשיבה דהיינו הלבנת השער שהוא כבוד לאיש: את למד מאברהם וכאשר גם כדוד נאמר ויהי דוד עושה משפט וצדקה לפיכך גם הוא בקש על עטרת תפארת השיבה: (ה) ר"ש בר רב יצחק פתח כו' כד דמך כו'. כיון דר"ש בר רב יצחק הוא מרא דעובדא נ"ל דלא גרסי' בסמוך ד"א אלא פתח רודף צדקה זה אברהם כו'. והוא דרושו של רשב"י אלא דאגב אשמעינן דרשב"י היה נאה דורש ונאה מקיים. שגם הוא היה זהיר מאד במצות ג"ח: רודף צדקה כו'. שע"י ג"ח נתכבד אברהם בזקנה ופתח רודף צדקה וגו' ומפרש ליה בכבוד השיבה: כד דמך כשמת: דהוה מרקד כו'. שהיה מרקד לפני הכלה בשלשה בדי הדס כדאי' בכתובות י"ז שהיה זורק אחד ומקבל אחד (רש"י): נפקין כו'. היו יוצאים. ועלעולין פי' רוח סערה ועקרו כל אילנות טובות שבכל א"י להודיע שיש צער בעולם על זכות מעשיו שהלך מן העולם (יפ"ת): שבשין שריגים ובדי הדס: למה עביד כדין למה עושה כן שמבזה כבוד התורה: שבקותיה כו'. הניחו שהוא יודע מה הוא עושה: נפקו למיגמל כו'. יצאו כל העם לגמול עמו חסד וירדה ברוך ובל כל אש מן השמים ונעשה כמו בדי הדס והיתה מפסקת בין מטתו ובין הצבור. להראות שהוא גדול הדור שאין הצבור ראוים להסתכל

להסתכל

שבשבה דנור ואיתעבידת כמו שבשבת דהדס ואפסיקת בין ערסא לציבורא. אמרין חמון דהדין סבא דקאי ולעי דקמת ליה שבשתיה. ר"א רודף צדקה זה אברהם ושמרו דרך ה' וגו' וחסד וגו' כדלעיל: (ו) יפיפית מבני אדם הוצק חן וגו' (תהלים מה) ה נתיפית בעליונים שנאמר (ישעיה לג) הן אראלם צעקו חוצה. נתיפית בתחתונים שנא' נשיא אלהים אתה בתוכנו. על כן ברכך אלהים לעולם וה' ברך את אברהם בכל: (ז) ו מי יעלה בהר ה' (תהלים כד) זה אברהם שנא' ולך לך אל ארץ המוריה. ומי יקום במקום קדשו זה אברהם על שם שנא' וישכם אברהם בבקר אל המקום. (שם) נקי כפים אם מחוט ועד שרוך נעל. זכר לבב חלילה לך מעשות כדבר הזה וגו'. אשר לא נשא לשוא נפשו זה נפשו של נמרוד. ולא נשבע למרמה הרמותי ידי אל ה' אל עליון. ישא ברכה מאת ה' וצדקה ואברהם זקן וה' ברך את אברהם: (ח) אברהם היה מברך את הכל שנא' ונברכו בך. ז מי ברך את אברהם הקב"ה מברכו וה' ברך את אברהם בכל. משה נסן של ישראל דכתיב לכל האותות והמופתים אשר עשה משה. ומי הוא נסו של משה הקב"ה שנא' (שמות יז) ויבן משה מזבח ויקרא שמו ה' נסי. דוד רועו של ישראל שנא' (ד"ה א יא) אתה תרעה את עמי ישראל. מי הוא רועה של דוד הקב"ה שנא' (תהלים כג) ה' רועי לא אחסר. ירושלים אורו של עולם שנא' (ישעיה ס) והלכו גוים לאורך. ומי הוא אורה של ירושלים הקב"ה דכתיב (שם) והיה לך ה' לאור עולם: (ט) ואברהם זקן. ח זקן זה שקנה שני עולמות. שלשה נכתרו בזקנה וביומים. ושלשתן היו ראש לנסיון. אברהם יהושע ודוד. אברהם ראש לאבות. יהושע ראש למלכות משבט אפרים שנא' (שופטים ה) מני אפרים שרשם בעמלק זה יהושע. דוד ראש למלכות משבט יהודה. א"ר אחא יש לך אדם שהוא בזקנה ואינו בימים בימים ואינו בזקנה. אבל כאן זקנה כנגד ימים וימים כנגד זקנה. בא בימים. ר"י אמר בא בדיפלון. ר' אבא אמר ט בא בכפלון מפולש לחיי עוה"ב. א"ר יצחק באותן הימים שכתוב בהן (קהלת יב) עד אשר לא יבאו ימי הרעה: (י) וה' ברך את אברהם בכל. י ר' יודן ור' נחמיה. ר"י אמר שנתן לו נקבה. א"ל ר"נ עיקר ביתו של מלך אין כתוב בה ברכה. אלא וה' ברך את אברהם בכל שלא נתן לו בת כל עיקר. ר' לוי אמר תלת. בכל שהשליטו ביצרו. יא בכל שעשה ישמעאל תשובה בחייו. בכל שלא חסר קילורין שלו כלום. ר"ל בשם ר' חמא אמר בכל שלא חזר ונסה אותו: (יא) ויאמר אברהם אל עבדו זקן ביתו. יב שהיה זיו איקונין שלו דומה לו. המושל בכל אשר לו שהיה שליט ביצרו כמותו. שים נא ידך תחת ירכי א"ר ברכיה לפי שנתנה להם בצער לפיכך היא חביבה ואין נשבעין אלא בה. ואשביעך בה' אלהי השמים יג אר"פ עד שלא הודעתי אותו לבריותיו אלהי השמים וכיון שהודעתי אותו לבריותיו אלהי הארץ. אשר לא תקח. הזהירו שלא ילך אל בנות ענר אשכל וממרא. כי אל ארצי ואל מולדתי. א"ר יצחק חטיא דקרתך זונין זרע מנהון: (יב) ויאמר אליו העבד. הה"ד יד (הושע יב) כנען בידו מאזני מרמה לעשוק אהב. כנען זה אליעזר. בידו מאזני מרמה שהיה יושב ומשקיל את בתו ראויה היא או אינה ראויה. לעשוק אהב לעשוק אהובו של עולם זה יצחק. אמר אולי לא תאבה ואתן לו את בתי. א"ל אתה ארור ובני ברוך ואין ארור מתדבק בברוך: (יג) ויאמר אליו אברהם השמר לך וגו' ה' אלהי השמים אשר לקחני מבית אבי טו זה ביתו של אביו. ומארץ מולדתי זו שכונתו. ואשר נשבע

יד יוסף ה ילקוט ס"ז. ילקוט תהלים: ו שוח"ט מזמור כ"ד. ילקוט ס"ז. וילקוט תהלים: ז ילקוט כ"ז: ח ילקוט ס"ז. קדושין ל"ב: ט סד"א ח"א פ"ה: י ב"ב פ"ז. ילקוט ס"ז. זוהר ויחי דף רי"ט. [illegible] דף רמ"ז. תוספתא קדושין בסוף: יא לעיל פ' ל'. ב"ב פ"ז. ילקוט לך לך. תוספתא סוף קדושין יב ילקוט ס"ז. ב"ב פ"ז: יג ספרי ח"ב פיסקא ש"ג: יד ילקוט ס"ז וילקוט הושע. זוהר אמור דף ק"ג: טו ילקוט ס"ז:

מתנות כהונה

שבשבה כגמל עמו חסדים וידעה עריג וכד של הם מן הבשמים ונעשה כמו כדי הדס והיתה מפסקת בין מטתו ובין הצבור אמרו ראיתם זקן הזה שהיה עומד ומטריח את עצמו לרקד לפני הכלה ועכשיו עומדת לו שבשתיה: שבשתיה. פעם שלו שהיה מרקד דרך בכות או פירושו לשון בדי הדס והוא הלשונות בגמרא בריש כתובות ולשון אחרון הוא נדפס הירושלמי בס"פ דמסכת סוטה: הן אראלם צעקו כו'. בשעת העקידה ועל פ' נ"ו: מי יעלה וכו' משם נתעלה להקרא ירא אלהים (פ"ב נקי כפים אם מחוט:) נפשו של נמרוד. פירש"י שרדף אברהם אחריו והרגו עם שלשה מלכים חבריו ולא שלא כדין עשה שהרי אמרפל הוא נמרוד אמר שול והמלך אברהם לכבשן האש והבא להרגך השכם והרגו: ניסן. העושה להם כל הניסים: זה קנה. זקן נוטריקון זה קנה והדומה זה דרשו בס"פ דקדושין והדרת פני זקן זה שקנה חכמה: בדיופלין. פ' הערוך בלע"ז בכפל פי' בשני עולמים בהעוה"ז ובעוה"ב ודייק מדכתיב בא בבימים במורה וכפולה: ס"ג הערוך ר' אבא אמר (בא בפולין) בכפלין ופי' בו מקום ושער מפולש ואורך יותר: באותן הימים כו'. בא לו שלום וטובה: עיקר ביתו של מלך. שרה שהיתה עיקרה של ביתו והיתה היה ספול לה בגנותה ונתברך בגללה ולא כתיב (בה) ברכה ואתה אומר שעל בתו נכתב ברכה ומצאתי בפירש"י שגרס עיקר בתו ופי' על חוה שלא נאמר בה ברכה כו' ועי"ל ולא נאמר בו ברכה בחיי אברהם וכך מצאתי טוב בא"ב אבל קשה קצת שהרי כתיב כי ברך אברך ודרשו הז"ל אחת להב ואחת לבן: שעשה ישמעאל תשובה. דאל"כ טובה (וכתיב מקבר בשיבה טובה): קילורין. פ' הערוך אוצרותיו: זקן מסריקון זו איקונין ר"ל קלסתר פנים: שנתנה להם. המילה שהיא מרה סירך ואליעזר ג"כ מצוי ביתו ומקנת כספו: עד שלא הודעתי כו' עיין בפירש"י בחומש. ה"ג אלהי הארץ אשר לא תקח אשה וגו' הזהירו כו': חטיא דקרתך זונין כו' פ' הערוך גרעינין מתוכים הנמצאים

ענף יוסף

לו נגלה בשם סוחא לקבור את אביו מיהיה זוכה להקבר על ידו מאחר שעשה תשובה:

פרשה נט (ט) [יש לך אדם שהוא בזקנה כו'] יבואר ע"פ מה דאי' בזוהר ע"פ ויקרבו ימי ישראל למות כשאדם נברא מעולם אזי בכל כל יומוי להבון לפני הקב"ה לבראות מעלום כצדיק שלא עבר יום אחד ממעשיו מתורה ומצות ומע"ט. משא"כ הרשעים ימיהם מתחבאין ובושין להתקרב לפני הקב"ה. וז"ש יש לך שהוא בזוקנה ר"ל זקן אתמהא ואינו בא בימים כי כל חייו כחטאים ופשעים וימיו מתחבאים מלבא לפני הקב"ה. ויש לך אדם כשר ותבור ובא ימים שלו לפני הקב"ה להעיד על שלימותו. אבל אינו בא בזוקנה כי מת בילדותו. משא"כ אברהם האריך ימים ובא בימיו לפני הקב"ה (בשם הגר"א): (יב) [ואין ארור מתדבק בברוך] ולכאורה איפכא ה"ל לומר אין ברוך מתדבק בארור

עץ יוסף

להתקבץ לו (יפ"ת): אמרין חמון כו'. אמרו ראיתם זקן הזה שהיה עומד ומטריח את עצמו לרקד לפני הכלה, ועכשיו עומדת לו שבשתיה פי' בד של הדס או פירושו שבוש שלו שהיה מרקד דרך שטות: כדלעיל סוף פ' נ"ח ע"ש: (ו) יפיפית מבני אדם כו'. מזמור זה מדבר באברהם כדלעיל פ' ל"ט ויפיפית דריש ביה יופי כפול שנתיפה בעליונים ובתחתונים. ומפרש נתיפית בעליונים שנא' הן אראלם צעקו חוצה במעשה עקידה כל מק"ש הוא מלאי יותר בעדו להציל את בנו ממות כדלעיל פ' נ"ו ז'. ונתיפה בתחתונים שאמרו לו בני חת נשיא אלהים אתה בתוכנו ולעיל פ' ל"ח פ"ה מלך את עליו כו' חן היה לפי שהוצק חן בשפתותיך בדבורו בנחת ודרך ענוה. על כן ברכך אלהים לעולם וה' ברך את אברהם בכל (מה"ק): (ז) מי יעלה בהר ה' זה אברהם. שבאברהם נתקיים כל זה: זה אברהם שנא' ידעתי כי ירא אלהים אתה. כן הוא הגי' במדפסים אבל הנזה"ק גרים זה אברהם ע"ש ולך לך אל ארץ המוריה. וכן הוא בשוח"ט. ופי' שהר ה' הוא הר המוריה שעלה בו אברהם: אל המקום אשר עמד שם את פני ה'. נראה שהיה מקום קבוע לעמודים את פני ה'. והכוונה שלא בהר ה' בלבד אלא בכ"מ קדוש לא יקום כי אם נקי כפים וגו' (יפ"ת): ובר לבב חלילה כו'. שאף אותם לזכות כי אולי יש בהם קצת צדיקים. אבל בשוח"ט גרס וכר לבב ומצאת את לבבו נאמן לפניך. ואומר והאמין בה' (יפ"ת): נפשו של נמרוד שרדף אברהם אחריו והרגו שהרי אמרפל הוא נמרוד שלא בחנם הרגו שהוא ביקש להרגו תחלה והבא להרגך השכם והרגו (רש"י) ובשוח"ט הגירסא השתא ע"ש: ישא ברכה מאת ה' וצדקה ואברהם זקן וה' ברך. בשוח"ט לא גרס אלא ישא ברכה מאת ה' וה' ברך את אברהם בכל. ונראה דהכא נמי לא גרסינן לה: (ח) אברהם היה מברך. כי נתברכו כלם בעבורו מן השמים כדכתיב ונברכו בך כל משפחות האדמה וכדדרשינן מיניה הגשמים והטללים בזכותך. ועז"א ומי בירך את אברהם הקב"ה מברכו וה' ברך את אברהם בכל כלו' הקב"ה בעצמו ברכו בלי שום אמצעי וכה"ג נמי מסיק ממשה ודוד וירושלים כי כל אלו לא קבלו כחותם אלא מן הקב"ה בעצמו ומהם נתפשט אור השפע לכל העולם (מה"ק): משה נסן של ישראל. פי' שהיה נותן להם הגנה ליעשות להם נס בזכותו. והקב"ה נסו של משה כדכתיב: לכל האותות והמופתים אשר עשה משה. בלעיני ישראל משה הוא היה: ירושלים אורה כל עולם. כדאמרי' שהיה בבהמ"ק חלונות שקופים אטומים שקופים מבחוץ ואטומים מבפנים להורות שהוא מאיר לכל העולם דהיינו אור השפע. והקב"ה מאיר בכבודו ובעצמו אור השפע של ירושלים (נזה"ק): (ט) זקן זה קנה שני עולמות. ר"ל בזוקה לפני כולהות. ואפשר דסמיך אכיפא דקרא בא בימים ודריש זקנה כבא בימים והם שני מיני הימים חיי העוה"ז וחיי העוה"ב וכמ"ד בסמוך בא בדיפלון (יפ"ת): ג' נכתרו בזקנה ובימים. דכתיב בהו זקן בא בימים: ושלשתן היו ראש לנסיון. היפ"ת והמה"ק גרסו ראשי גנוסין פי' יחוסי משפחה: מני אפרים שרשם בעמלק. זה יהושע שהיה ראשון לכורים בעמלק כדכתיב ויחלש יהושע ואחריו שאול והיינו אחריך בנימין. ומפרש מני אפרים ברשם דעיקר השיחום אפרים היה יהושע שהוא ראשון למלכי ישראל שאלו מאפרים שפרשם היה כלול בו ביהושע (יפ"ת): יש לך אדם כו'. דיש אדם שהוא בזקנה ואינו בימים. כי אע"פ שלא בא בימים זקנה קפצה עליו שלא כמנהג. ויש בהיפך שעם ימיהם מרובים ילאו בחורים כגורסם. אבל כאן זקנה כנגד ימים שהיתה זקנתו כשיעור ימיו ולא יותר. וכן ימיו היו כפי זקנתו כי זה הוא הנאות לצדיקים (יפ"ת): בא בדפלון פי' שכר בשני עולמים בעוה"ז ובעוה"ב (ערוך). ודייק מדכתיב בא בימים בגולה וכפולה (מת"כ) והתוספות כתב בדיופלון בלשון יוני שני ושם: ר"א אמר בא בכפלון מפולש לחיי העוה"ב. כצ"ל (יפ"ת ונזה"ק) ור"ל שבא בשער מפולש לאורח ישר לחיי העוה"ב ובימים רמז אחיי עוה"ב שהם הימים הידועים והמבוטים: באותן הימים כו'. הידועים לזקנה קאמר שהם ימי הרעה · ומ"מ ה' ברכו בכל בדרך נס (יפ"ת) ונתקיים בו מקרא שכתוב עוד ינובון בשיבה דשנים ורעננים יהיו (מה"ק): (י) שניתן לו נקבה דבל' בכל בא לרבות עוד תוספת ברכה ללמד שנתן לו נקבה ולא נחסר לו דבר בברכתו (יפ"ת): עיקר ביתו רש"י ויפ"ת והנזה"ק גרסו עיקר בתו פי' אפי' בבת שהיא עיקר כלו' תבואה אין כתיב בה כו' ולכן פי' דאדרבה הברכה היתה בלתי היות לו בת. ואע"פ שהבת צורך לקיים פריה ורביה. אונס רחמנא פטריה והקב"ה מצרף מחשבה טובה למעשה (יפ"ת): ר"ל אמר תלת כו'. דכיון דכתיב סתמא בכל מוקמינן לה בכל מילי: שהשליטו ביצרו שאמר שרצה הקב"ה שהיה דוחק עצמו להתרחק מן החטא סייעו הקב"ה שלא ישלוט בו היצה"ר: שעשה ישמעאל תשובה בימיו. שלעת זקנתו עשה ישמעאל תשובה. נמצא מבורך בכל חוץ וה' ברך וגו' (יפ"ת): שלא חסר קילורין שלו. שלא חסר מאוצרותיו כלום שהיו מלאים כל טוב בכל מיני מעדנים שבכולם. מ"כ ה"ק אע"פ בלעת הזקנה נחסר הכח לא נפקד לו מאומה בהנהגת כסס: (יא) זיו איקונין דרים זקן נטריקון זיו איקונין: דומה לו ושוי הפנים מורה ג"כ על שווי תכונת הנפש: שהיה שליט ביצרו ומפרש בכל אשר לו מושל ברוחו. ולפי שכל כחות הגוף יעזרו ליצה"ר אמר בזה כל אשר לו: שנתנה להם בצער כו'. כי כמו שהנשבע ניטל הספר בידו כגון ספר תורה או תפילין היה אברהם משביעו מצות ברית מילה ונתנו טעם דלפי שמיה להם מצוה זו בצער שכשנמולו היו נחלים ונצטערו בה. לזה לא היו משביעים אלא בה ולא במצוה אחרת (שהרי אברהם קיים כל התורה) ואע"ג שיעקב היה קטן בשעת מילה ומ"מ הנשבע לנוסף בה. יש לומר שאחר שאברהם השביע בה יאחז לדיק דרכו (יפ"ת): עד שלא הודעתי כו'. דאלהי השמים והארץ מיבעי ליה דאלהי שעם שנית הפסוק הענין. לומר בזמן אחד היה אלהי השמים ולא אלהי הארץ. כלו' שלא היכר אלהותו בארץ וזה עד שלא הודיעו אברהם: שלא ילך לבית ענר כו'. מדכתיב אשר אנכי יושב בארצו דהיינו מבנות ענר אשכול וממרא שהיה אוהל דידעו קבוע ביניהם מפני בהיותם צדיקים וכן בנותיהם צדקניות כדלעיל פ' נ"ז ואעפ"כ לא בחר בהם ונקט הני לרבותא וכ"ש אחרים (יפ"ת): חטיא דקרתך זונין כו'. משל הדיוט הוא שאף אם חטים שבעירך הם זונין דהיינו חטים גרועים אפ"ה זרע מנהון כי חטים שבארצו אף כשהם חטים גרועים מ"מ הם טובים יותר להגלות בארצו מן ההטים שבמקומות אחרים שאינם מטבע הארץ. אף כך בחר אברהם יותר בבני ארצו ומולדתו שהם משרשו וקרובים יותר לטבעו להגלות בהם זרע קדוש ולא בחר בשאר אומות אף שאינם מן הז' אומות (מה"ק): (יב) כנען בידו כו'. עי' רש"י בחומש אלו חסר כתיב דרש ליה כמו אלי שהיה מבקש לחשב את יצחק אליו להשיאו בתו (ועיין ביפ"ת): כנען בידו כו'. דרים דרמיז בהא אליעזר שהיה מבני כנען כי גם הוא היה אוהב לעשוק אוהבו של עולם הוא יצחק להזדווג אותו עם בתו (נזה"ק): יושב ומשקל כו'. משום דאי' לקמן פרשה ס' דאליעזר יצא מכלל ארור לברוך. והא דקאמר שהיה יושב ומשקל את בתו אם היא ראויה כו'. דהוה מספקא ליה בבתו אי בתר דידיה השתא אזלינן. או בתר לידתה שנולדה כבר בפסול בהיותו בכלל ארור (מה"ק): אתה ארור כו'. ר"ל דבתו לא יצאה מכלל ארור לפי שנולדה בפיסול בשעה שהיה אליעזר בכלל ארור (מה"ק): (יג) מולדתו זה שכונתו. דהיינו הארץ שבו נתגדל בין קרוביו ומיודעיו: ואשר דבר לי בחרן ואשר נשבע לי בין הבתרים. כצ"ל (יפ"ת ומה"ק) וכלו' אשר דיבר לי בחרן לך לך מארצך וממולדתך וגו'. ואשר נשבע בין הבתרים לאמר

נשבע לי בחרן . ואשר דבר לי בין הבתרים : (יד) הוא ישלח מלאכו לפניך . טז ר' דוסא אמר ה"ז מלאך מסויים . בשעה שאמר א"א הוא ישלח מלאכו לפניך . זימן לו הקב"ה ב' מלאכים . אחד להוציא את רבקה ואחד ללות את אליעזר . ואם לא תאבה האשה וגו' רק את בני לא תשב שמה . רק מיעוט בני אינו חוזר בן בני חוזר . ויקח העבד עשרה גמלים מגמלי אדוניו וגו' . גמליו של א"א היו ניכרים . בכל מקום שהיו יוצאים יוצאים זמומים : (טו) וכל טוב אדוניו בידו . יז ר' חלבו אמר זו דיאתיקי . ויקם וילך אל ארם נהרים ר' יצחק אמר בן יומו . היא דעתיה דר"י ואבא היום אל העין היום יצאתי והיום באתי . (תהלים ס) הרעשת ארץ פצמתה רפה שבריה כי מטה . הרעשתה ארץ בימי אברהם . פצמתה בימי אליעזר . רפ"ה שבריה בימי יעקב . כי מטה בימי ישבי בנוב . הה"ד (ש"ב כא) וישבי בנוב אשר בילדי הרפה . יח אניף במגיניא וקפין דוד לאחוריו תמניא עשר אמין . זה נתיירא מזה וזה נתיירא מזה . זה נתיירא מזה לומר אם לאחוריו קפין כדין לקמוי מה . וזה נתיירא מזה לומר אין במגיניא אניפי כדין איך אנא יכיל למוקמיה ביה . באותה שעה אמר דוד הלואי הוה לי חד מן בני אחתי דייתי ויסייעני . מיד (שם) ויעזר לו אבישי בן צרויה . לאחורי תרעא הוה קאים . אתמהא . רבנן אמרי אפי' היה בסוף העולם הטיסו הקב"ה והביאו כהרף עין שלא יהיה אותו צדיק עומד ומצטער . הה"ד ויעזר לו אבישי בן צרויה ויך את הפלשתי וימיתהו אז נשבעו אנשי דוד לו לאמר לא תצא עוד אתנו למלחמה ולא תכבה את נר ישראל : (טז) ויברך הגמלים מחוץ לעיר . יט ארבעינון . לעת ערב לעת צאת השואבות אר"ה בשעה שאדם הולך ליקח אשה ושמע קל כלביא מנבחים . הוא מצית מה אינון אמרין . לעת ערב לעת צאת השואבות :

פרשה ס

(א) ויאמר ה' אלהי אברהם הקרה נא לפני היום וגו' . (ישעיה נ) א מי בכם ירא ה' שומע בקול עבדו וגו' . אמר מי בכם ירא ה' זה אברהם . שומע בקול עבדו אשר שמע הקב"ה בקולו של עבדו . אשר הלך חשכים שבא מאספמיא ומחברותיה ולא היה יודע היכן הולך כאדם שהוא שרוי בחושך ואין נוגה לו . ומי היה מאיר לו הקב"ה היה מאיר לו בכל מקום שהיה הולך . יבטח בשם ה' וישען באלהיו (נחמיה ט) ומצאת את לבבו נאמן לפניך . ד"א מי בכם ירא ה' זה אליעזר . שי"ע בקול עבדו בקול אברהם שהיה עבד להקב"ה שנאמר (בראשית כו) בעבור אברהם עבדי . אשר הלך חשכים בשעה שהלך להביא את רבקה . ואין נוגה לו ומי היה מאיר לו הקב"ה היה מאיר לו בזיקים וברקים . יבטח בשם ה' וישען באלהיו . ויאמר ה' אלהי אדוני אברהם הקרה נא לפני היום : (ב) כתיב (משלי יז) ב עבד משכיל ימשול בבן מביש ובתוך אחים יחלק נחלה . עבד משכיל זה אליעזר ומהו השכלתו אמר כבר קללתו של אותו האיש בידו . שמא יבא כושי אחד או ברבר אחד וישתעבד בי . מוטב לי להשתעבד בבית הזה ולא בבית אחר . ימשול בבן מביש זה יצחק שבייש את כל או"ה בשעה שנעקד על גבי המזבח . ובתוך אחים יחלק נחלה בתוך ישראל . מה אלו מזכירין אבות אף זה מזכיר זכות אבות ויאמר ה' אלהי אדוני אברהם וגו' . ועשה חסד עם אדוני אברהם ג התחלת גמור . ר' חני בשם ר' יצחק אמר הכל צריכין להסד ד אפי' אברהם שהחסד מתגלגל בעולם בשבילו נצרך להסד . שנא' ועשה חסד עם אדוני אברהם התחלת גמור : (ג) הנה אנכי נצב על עין המים ובנות אנשי העיר וגו' והיה הנערה אשר אומר אליה הטי וגו' . ה ד' הן שתבעו שלא כהוגן . לג' ניתן כהוגן ולאחד ניתן שלא כהוגן . ואלו הן . אליעזר עבד אברהם כלב שאול יפתח . אליעזר אמר והיה הנערה אשר אומר אליה הטי נא כדך ואשתה . הא אילו יצאה אמה אחת והשקתו היה משיאה לבן אדונו . אתמהא . וזימן לו הקב"ה כהוגן ויהי הוא טרם כלה לדבר והנה רבקה יוצאת וגו' . כלב אמר (שופטים א) אשר יכה את קרית ספר ולכדה נתתי לו את עכסה בתי לאשה . אילו לכדה עבד אחד היה נותן לו בתו . וזימן לו הקב"ה כהוגן שנא' (שם) וילכדה עתניאל בן קנז אחי כלב ויתן לו את עכסה

יד יוסף טז ילקוט ס"ז : יז סדר"א פ' ס"ז . ות"י וירוש' . אג"כ פ' מ"ס : יח חלק צ"ס : יט ילקוט ס"ז : פ"ס א ילקוט ס"ז וילקוט ישעיה : ב ילקוט ס"ז וילקוט משלי : ג ילקוט ס"ז : ד ערכין י"ז : ה תענית פ"ק . וסוף ספר ויק"ר . תנחומא בחוקתי . וילקוט ס"ז :

ענף יוסף

באחרור כיון שכוא לא רצה לתת לו ילתן כנו . הן באמת הוא באין באחרור מדבק בכרוך שכוא אינו רוצה . וכל כרע ישנא באלק הטוב (במ"ח) :

פרשה ס (ג) [ד' הם שתבעו שלא כהוגן כו'] בבבלי פ"ק דתענית לא גרס אלא שלשה דלא חשיב כלב . ופרש"י משום דס"ל דהאי קרא מיירי בהלכות שנשתכחו בימי אבלו של משה ואין לחוש שתשרה רוח הקודש על עבד וממזר כדאמרי' בס"פ יוחסין אין הקב"ה משרה שכינתו אלא על משפחות מיוחסות שבישראל . ולאסוקי שמעתא צריך עזר דוה"ק המתלוה לחכמים בעיון שבנתם : (לג' ניתן כהוגן כו') ונדרו של יפתח היה להשי"ת והנודר לאביר יעקב צריך לדקדק בדבריו . לזה נענש ונענו שלא כהוגן כתו . אמנם שבלבם שאחרים אע"פ ששאלו שלא כהוגן היה לענין ב"ו ולכן לא נענשו ונענו

מתנות כהונה

הנמצאים בין התיבין אע"פ שכל חטים שבשדה אינם רק לא תזרע אלא משם כי שאר המינים שתה לא יגליהו כלל וכן עשה אברהם שאמר אל ארצי ואל מולדתי כו' שהם קרובים להגליח לזרע קדש : מסויים מיוחד ומסומן ודייק מדכתיב מלאכו מלאך המיוחד והמסוים : להוציא את רבקה . הון לעיר אל הנהר אשר אליעזר עמד שם : בן בני כו' . זה יעקב שהלך ללבן : יצאו זמומים . דייק מדכתיב מגמלי אדוניו שהיו ניכרים לכל שהם גמלי אברהם : דייתיקי שטר מתנה נוטריקון דא תהא קיים למיקם ולהיות : בן יומו . שבאותו יום שיצא בא לחרן : ה"ג הה"ד הרעשתה ארץ בימי אברהם שלאברהם בעצמו קפלה הארץ כדאיתא לעיל פרשה מ"ב שכל פסיעה ופסיעה נעשה שלשה מילין ובילקוט שמואל הגירסא קצת באופן אחר ואין להאריך פה : בימי יעקב . שנא' ויפגע במקום שקפלה לו הארץ כדאיתא בחולין (דף צ"א) : בימי ישבי . קפלה לאבישי בן צרויה כדאיתא בפרק חלק (דף צ"ה) : אניף כו' . הניף והרים בתנן שבידו : אם לאחוריו כו' . אם לאחוריו הוא קופץ כך לפניו עאכ"ו שיקפוץ יותר ויותר : אין במגינה כו' אם בתנן הוא מניף כזה היאך אני יכול לקיים לפניו : אניפי כדין גרס הילקוט : הלואי היה לי כו' . מי יתן שיהיה לי אחד מבני אחותי שיבא ויסייעני : לאחורי תרעא כו' וכי אחורי הדלת היה עומד אבישי שמיד כשנצטרך לו דוד נזדמן שמה ועיין כ"ז בפרק חלק : הטיסו הפריחו לבא הנה הרי שקפלה לו הארץ : ארבעינון הרבינן על ברכם כדי שיוכלו לשתות מן הבאר : קל כלביא כו' . קול הכלבים נבחים הוא מאזין שאומרים דבר מה ומשם יוכל להבין אם טובה היא אם רעה וזהו דוקא לעת ערב כן פירש"י ז"ל : ה"ג בקול עבדו מי בכם : אשר שמע הקב"ה בקולו של עבדו של אברהם : זה אליעזר . בשעה שהלך להביא את רבקה שלא ידע להיכן ילך : כבר קללתו כו' . שהיה מזרע כנען המקולל לעבדות שנא' ארור כנען עבד עבדים וגו' : ברברי פי' הערוך אומה משוקצת מעם לועז ת"י ברברים : בבית הזה . של אברהם שהיה נשיא אלהים : התחלת גמור . משל הוא כפי הבריות שאומרים לאחד בהתחיל דבר טוב התחלה אותה עליך לגמרה כך אמר אליעזר לפני הקב"ה רבש"ע אתה התחלת לעשות נסים בשביל אברהם שהכר קפלה לו הארץ גמור אותה : אמה שפחה : והשקתו כדרך כל הגמלים שהשקה : היה נותן לו בתו . בתמיה : לעולה משמע לצורך שלה למכר ויקנו בדמיהם שלום ויפתח

עץ יוסף

לאמר לזרעך אתן את הארץ הזאת (ועיין מס"ק) : (יד) זה מלאך מסוים . מלאכו ממשמע מלאך מיוחד ומסוים (מת"כ) וכתב השל"ה שזה הוא מטטרון ראש השלוחים אשר בכל מקום שנראה השכינה נראית עמו . וכן המשמע לקמן בפ"ר פ' ל"ב ע"ש : בשעה שאמר כו' . מילתא באנפי נפשיה הוא . שאע"פ שלא בקש אלא אחד הקב"ה זימן לו ב' . משום שאין מלאך אחד עושה שתי שליחות : להוציא את רבקה לשאוב מים באותה שעה . כי היתה בת גדולים שלא ילתה לשאוב מימיה (יפ"ת) : ללוות את אליעזר בהליכה וחזרה לשומרו בדרך : רק מיעוט ואתי לדיוקא כי שאלה שלה המיוחס לא השב שמה אבל בן בני יעקב חוזר . ואי לאו הכי תיעושה כ"א דנאסר לכל זרעו לבוא לח"ל (יפ"ת) : גמליו של א"א כו' . שניכרים בכל מקום כי שלו הן . (טו) זו דייתיקי כי לא יתכן שיוליך עמו כל נכסי אדוניו . והיינו כפרש"י בחומש שטר מתנה כתב לו ליצחק על כל אשר לו כדי שיקפצו לשלוח לו בתם . ומ"מ לא הקנה לו אלא מהיום ולאחר מיתה . ולכן היה בידו עוד רשות ליתן מתנות לבני הפילגשים (מה"ק) : דייתיקי שטר מתנה . דא תהא למיקם ולהיות : בן יומו באותו יום שיצא בא לחרן . והיינו ויקם וילך כלו' בקומו מיד הלך שם שקפלה לו הארץ : היום יצאתי כו' . וסיפר זה להם לומר שראה שה' הצליח דרכו : הה"ד הרעשת ארץ כצ"ל (מת"כ) ומשום דקאמר דקפלה הארץ לאליעזר תייתי הא קרא דדרשינן לה בקפיצת הארץ (יפ"ת) : הרעשת ארץ כו' . שלאברהם בעצמו קפלה הארץ כדאי' לעיל פ' מ"ב שכל פסיעה ופסיעה של א"א נעשה ג' מילין . ולפי שהקפילה חטר שני כחקי הארץ זה אל זה קרי לה רעש : פצמתה בימי אליעזר שקפלה לו כדלעיל . ופלימה לשון שבירה כדפרש"י שהחלק אשר כאן נעתק מכאן ונדבק להלן : רפה שבריה בימי יעקב . כרבנן דאמרי וילך הרנה בן יומו כדלקמן : בימי ישבי בנוב שאבישי בא ממקום רחוק כהרף עין לעזרת דוד כדמפרש ואזיל . ועיין בטוה"ש : אניף במגיניא שהניף והרים כמגן שבידו ודהם את דוד . וקפץ דוד לאחוריו מכח דהייתו ואין לזה רמז במקרא אלא הכי גמירי לה (יפ"ת) : אם לאחריו כו' . אם לאחריו הוא קופץ כך לפניו עאכ"ו שיקפוץ עוד יותר : אין במגיניא כו' . אם במגן הוא מניף כזה איך אני יכול לקום לפניו : הלואי היה לי כו' . מי יתן שיהיה לי אחד מבני אחותי שיבא ויסייעני : לאחורי תרעא כו' . בתמיה וכי אחרי הדלת היה עומד . שמיד שנצרך לו דוד נזדמן שמה : הטיסו הפריחו לבא הנה . הרי שקפלה לו הארץ : (טז) ארבעינון הרבילם על ברכם כדי שיוכלו לשתות מן הבאר : קל כלביא מנבחין כו' . הוא דרך מגילה על ב"א פעמים אשר אין לסמוך על דבריהם . עכ"ז לשאול על האשה שיפיק עליהן . כי לפיהם מיכמי . ודייק מכאן שהלך לעת צאת השואבות לשמוע מה ידברו אשה אל אחותה :

פרשה ס (א) מי בכם ירא ה' כו' . דריש מי בכם ירא כו' באברהם שנקרא ירא ה' כדכתיב עתה ידעתי כי ירא אלהים אתה . שומע בקול עבדו כו' זה אליעזר בהיותו מבקש רחמים לפניו ית' להצליח דרכו ונעתר לו ה' בזכות אברהם אשר בטח בה' לילך מארצו ומולדתו והלך חשכים מאספמיא וחברותיה אשר הוא ארצו ומולדתו לעבור ארצות זרים . ונהרים שהראה לו ה' הארץ הנבחרה לא ידע להיכן הולך כמי שהולך חשכים ואין נוגה לו . ואעפ"כ יבטח בשם ה' כדכתיב ומצאת את לבבו נאמן לפניך שהיה לבו שלם לפניו ית' בבטחונו עליו (מה"ק) : אמר מי בכם היכא אמר מיותר : שבא מאספמיא נ"ל מאספוטמיא . כדאי' לעיל פ' מ"ד והוראת השם הזה בל"י הוא מורכב משני מלות (מאסה) פי' תוך (פוטמוס) נהרות . והוא ארם נהרים ר"ל ארם השוכנת בין שתי הנהרות פרת וחדקל (רש"י) : ירא ה' זה אליעזר כו' . שהיה שומע בקול עבדו של ה' הוא אברהם להיות נאמן בשליחותו . אשר היה מהלך כהולך חשכים ואין נוגה לו והיינו בשעה שהלך להביא את רבקה כי אז הלך ששם אל ארצו ואל מולדתו של אברהם במקום אשר לא עבר בה מעולם ובעבור שבטח בשם קדשו ית' היה הקב"ה מאיר לו בזיקים וברקים כלו' ברחזיזים . בתוספת קפיצת הדרך וכמה שנתקיים סימנו ומופתו באשה ההולכת לקראתו להשקות בהמותיו מבאר המים . ואף כי היה זה שאלה שלא כהוגן וכדלקמן בפירקין (מה"ק) : (ב) עבד משכיל כו' זה אליעזר . דריש דרמז על ענין אליעזר וכדמסיק ואזיל . כבר קללתו כו' . בקללות העבדות כמו שנא' ארור כנען עבד עבדים יהיה לאחיו ולכן אע"פ שעדיין לא נשתעבד אלא שום אדם מ"מ ישהדו שמא תתקיים בו הקללה ואז במה יבא כושי או ברבר (מעם לועז ת"י מעם ברבראי) וישתעבד בו . לפיכך ברצותו מעלת אברהם מסר את נפשו אליו ברצון שלם ונפש חפצה . כי אמר מוטב לי להשתעבד בבית זה ולא בבית אחר (מה"ק) : ימשול בבן מביש זה יצחק כו' . שאברהם השליטו אז על יצחק בנו להיות אפוטרופס ליצחק (המב"א) . או פירושו שהשליטו על יצחק בנו לענין הזיווג להיות תמור בידו להביאו ממשפחתו כחפצו ורצונו . ומפרש הטעם למה נקרא יצחק בן מביש לפי שהוא ביים את כל או"ה בשעה שנעקד ע"ג המזבח : בתוך ישראל שנקראו אחים : אף זה מזכיר זכות אבות שנא' ה' אלהי אדוני אברהם . הקרה נא לפני היום התחלת גמור . ועשה חסד עם אדוני אברהם ר' תני בשם ר' יצחק אמר הכל צריכין להסד כו' שנא' ועשה חסד עם אדוני אברהם הנה הכי . כצ"ל וכן הוא בילקוט ע"ש . וכל הספרים שלפנינו משובשים ונלקים בחסר ויתיר . ופי' אף זה מזכיר זכות אבות דהיינו בהזכיר זכות אב המון גוים זה אברהם לעשות לו חסד עבורו כדכתיב ויאמר ה' אלהי אדוני אברהם הקרה נא לפני היום כלו' היום מיד כדי שלא אצטרך לטלטל לבקש בכל עבר הנהר ארצו ומולדתו של אברהם אשה הראויה ליצחק בנו . שכיון שהתחלת בהשועה היום הזה שקפלה הארץ לפני שנראה כי היום עת רצון הוא . לכן גמור נא הדבר היום : אפי' אברהם שהחסד כו' . שבזכותו היה ה' עושה חסד לכל . וממילא היה ראוי כי מפרי מעלליו יאכל מן הדין . אפ"ה גם הוא נצרך לחסד עליון כדכתיב ועשה חסד עם אדוני אברהם . ק"ו לשאר אנשים (מה"ק) : (ג) הא אילו יצאת כו' ומה שלא אמר ממזרם . משום שעדיין לא ניסה בתורה ואין ממזר לבע

נשגא

עכסה בתו לאשה. שאול אמר (שמואל א יז) והיה האיש אשר יכנו יעשרנו המלך עושר גדול ואת בתו יתן לו לאשה. הא אילו יצא כושי אחד או עכו"ם אחד או עבד והכהו היה נותן לו את בתו. וזימן לו הקב"ה כהוגן דכתיב ודוד בן איש אפרתי. יפתח (שופטים יא) והיה היוצא אשר יצא מדלתי ביתי לקראתי בשובי בשלום וגו' והיה לה' והעליתיהו עולה. הא אילו יצא חמור או כלב אחד או חתול אחת היה מעלהו עולה. וזימן לו הקב"ה שלא כהוגן הה"ד (שם) ויבא יפתח המצפה אל ביתו והנה בתו יוצאת לקראתו. ר' יוחנן ור"ל. ר"י אמר הקדש דמים היה חייב. ור"ל אמר אפי' הקדש דמים לא היה חייב. דתנן אמר על בהמה טמאה ועל בעלת מום הרי אלו עולה לא אמר כלום. אמר הרי אלו לעולה ימכרו ויביא בדמיהם עולה. ולא היה שם פנחס שיתיר לו את נדרו. אלא פנחס אמר הוא צריך לי ואני אלך אצלו. ויפתח אמר אני ראש קציני ישראל ואני הולך אצל פנחס. בין דין לדין אבדה הנערה ההיא. ה"ה דברייתא אמרי בין חייתא למחבלתא אזל ברא דעלובתא. ושניהם נענשו בדמיה של הנערה. יפתח מת בנשילת איברים. בכ"מ שהיה הולך בו היה אבר נישול הימנו והיו קוברין אותו שם. הה"ד וימת יפתח ויקבר בערי גלעד. בעיר גלעד לא נאמר אלא בערי גלעד. פנחס נטלה ממנו רוה"ק הה"ד (ד"ה א ט) ופנחס בן אלעזר נגיד היה עליהם הוא נגיד עליהם אכ"כ. אלא היה נגיד לפנים ה' עמו: (ד) ויהי הוא טרם כלה לדבר וגו'. [ו] תני רשב"י ג' הם שנענו במענה פיהם. אליעזר עבדו של אברהם ומשה ושלמה. אליעזר ויהי הוא טרם כלה לדבר והנה רבקה יוצאת. משה דכתיב (במדבר טז) ויהי ככלותו לדבר את כל הדברים האלה ותבקע האדמה אשר תחתיהם. שלמה דכתיב ביה (ד"ה ב ז) וככלות שלמה להתפלל אל ה' והאש ירדה מן השמים וגו': (ה) והנערה טובת מראה מאד בתולה. [ז] תנינן מוכת עץ כתובתה מאתים דר"מ וחכמים אומרים מוכת עץ כתובתה מנה. ר' חנינא משום ר' אליעזר טעמיה דר"מ ואיש לא ידעה. הא אם נבעלה מעץ בתולה. טעמייהו דרבנן בתולה הא אם נבעלה מעץ אינה בתולה. א"ר יוחנן לא נבעלה אשה ממהול לשמונה תחילה אלא רבקה. אר"ל לפי שבנותן של עכו"ם משמרות עצמן ממקום [ח] ערותן ומפקירות עצמן ממקום אחר. אבל זאת בתולה ממקום בתולים ואיש לא ידעה ממקום אחר. [ט] א"ר יוחנן ממשמע שנא' בתולה אין אנו יודעים שאיש לא ידעה אלא אפי' אדם לא תבע בה. על שם (תהלים קכה) לא ינוח שבט הרשע וגו': (ו) ותרד העינה ותמלא כדה ותעל. [י] כל הנשים יורדות וממלאות מן העין וזו כיון שראו אותה המים מיד עלו. א"ל הקב"ה את סימן לבניך. מה את כיון שראו אותך המים מיד עלו. אף בניך כיון שהבאר רואה אותן מיד תהא עולה. הה"ד (במדבר כא) אז ישיר ישראל את השירה הזאת עלי באר. וירץ העבד לקראתה לקראת מעשיה הטובים: (ז) ויאמר הגמיאיני נא מעט מים מכדך. [יא] גמייה אחת. והאיש משתאה לה. רבי יוחנן דציפורין אמר ממצמץ ומביט בה ההצליח ה' דרכו. ויהי כאשר כלו הגמלים לשתות ויקח וגו'. ר"ה בשם ר' יוסף אבן יקרה היה בו והיה משקלה בקע. ושני צמידים על ידיה [יב] כנגד שני לוחות. עשרה זהב משקלם כנגד עשרת הדברות. ויאמר בת מי את הגידי נא לי וגו' ללין לינה אחת. ותאמר בת בתואל אנכי בן מלכה גם מקום ללון לינות הרבה. ויקוד האיש וישתחו לה'. מכאן שמודים על בשורה טובה. ויאמר ברוך ה' אלהי אדוני אברהם אשר לא עזב חסדו וגו' [יג] ממה שקפצה הדרך לפני הייתי יודע שבדרך נחני ה' בית אחי אדוני. ותרץ הנערה ותגד לבית אמה א"ר יוחנן אין האשה תילה אלא לבית אמה. אתיבון ליה הכתיב (בראשית כט) ותגד לאביה. א"ל שמתה אמה ולא היה לה להגיד אלא לאביה: (ח) ולרבקה אח ושמו לבן. [יד] ר' יצחק אמר לשבח פרדוכוס. ר' ברכיה אמר לגנאי מלובן ברשע: (ט) וירץ לבן אל האיש החוצה אל העין. [טו] מעייניה ליה. עומד על הגמלים על העין. מעיין גרמיה. ויאמר בא ברוך ה'. שהיה סבור בו שהוא אברהם שהיה קלסתר פניו דומה לו. [טז] א"ר יוסי בר' דוסא כנען הוא אליעזר וע"י ששרת אותו צדיק באמונה יצא מכלל ארור לכלל ברוך. ויאמר בא ברוך ה'. א"ר יעקב בשם ר' יוחנן
דבית

יד יוסף ו ילקוט ס"ז : ז ירוש' פ"ק דכתובות. בבלי כתובות י"א. ילקוט ס"ז : ח והערוך גרס עדושן. לעיל פ' מ"ה סי' כ' : ט ילקוט תהלים רמז תת"פ. שוח"ט מזמור קכ"ה : י ילקוט ס"ז : יא ילקוט ס"ז : רבה ותנחומא פנחס. מדרש משלי פסוק צדיק אוכל לשובע. ופסיקתא פ' ס"ו : יב ס"י : יג סנהד' צ"ה : יד רות רבה פ"ד. שמואל רבתי פ"א. במדב"ר פ"י סי' ה'. ילקוט ס"ז : טו ילקוט ס"ז : טז אוצר אמור דף ק"ג. חוסר שלם דף קנ"ח. ויק"ר פ' י"ז:

מתנות כהונה

ויפתח אמר והעליתיהו עולה היא בעצמה ולא אמר כלום: ואני אלך אצלו. בתמיה: הדא היא דברייתא כו'. זהו שהבריות אומרים בין המילדות שנקראת חיה כד"א כי חיות הנה ובין היולדת שנקראת מחבלת כמו שם חבלתך אמך אינה בקיאה לעמוד את עצמה אזל ברא דעלובתא' נאבד בן העלובה ר"ל היולדת כלומר הבן הוא הנולד עתה נאבד ומת. פנחס נטלה ממנו גרסי' במענה פיהם. בעוד שהמענה בפיהם הם נענים: הא אם נבעלה מעץ כו'. כלומר עדיין בתולה נקראת לזה שיהיה כתובתה מאתים: אינה בתולה. ואין לה אלא מנה: אלא רבקה. שנבעלה ליצחק שהיה מהול לשמונת ימים. וצ"ל שלידי ביתו ומקנת כספו של אברהם לא היה אחד מהם פתוח משמונה ימים וי"ל דדייק ואיש לא ידעה שמוש שאם לא ידע אשה מעולם כמו שנבעלה ע וזהו שנימול לשמונה: כיון שראו אותה כו'. פירש"י והרמב"ן ז"ל דהל"ל הוה ליה למימר ותשאב: לקראת מעשיה הטובים. דהל"ל מהו לקראתה והלא אליעזר על העין היה עבר וכן פירש מהרא"ם אליהו מזרחי ז"ל: גמיה אחת. דהל"ל לא היה מספיק לו מעט מים ועוד דהל"ל הגמיאני כמו גבי עשו והכי מוכח בילקוט: ממצמץ כו'. מגמגם עיניו להביט בה היטב כההיא דפ' אע"פ (דף ס') בני מגלי עיניה כלומר היה משתומם על המראה ומסגה עצמו מכל מחשבה להביט בה ההצליח ה' וגו': אבן יקרה כו'. דהל"ל מה מתנה זו של בקע משקלו: ממה שקפצה כו'. דהל"ל אנכי למה לי הל"ל נחני אלא ממה שקרה לי בדרך ידעתי וכו': שבדרך נחני ה' כו'. דייק מדכתיב בדרך הבי"ת מורה על הדרך המעורר והמעותק: ותרץ ותגד לאביה. גבי רחל: פרדוכוס פי' הערוך לבן ביותר וגרס פרדכסוס: מעייניה ליה. היה מעיין עליו אולי יוכל להוציא ממון ממנו כדלא ויהי כראות את הנזם ודייק מדכתיב אל העין: מעין גרמיה. היה עיין על עצמו אם הוא חכם או תם אם יכול הוא לרמאו או לא: היה סבור שהוא אברהם. שנקרא ברוך ה' כד"א ברוך אברם לאל עליון. והו איקונין שלו היה דומה

ענף יוסף

ומנו אותם כמנין (כלי יקר): (יפתח מת בנשילת איברים כו' שנא' ויקבר בערי גלעד כו') קשה שהרי כתיב (ש"א כ"ח) ושמואל מת ויספדו לו כל ישראל ויקברוהו ברמה ובעירו. וה"י ויקברוהו ברמה וספדו עליו אינם בקראים. אף כאן יכולין לומר ויקבר בערי גלעד שהספידוהו בכל ערי בגלעד. וי"ל לפי שידעו חז"ל שיפתח לא היה בן תורה כמ"ש בילקוט שמואל א' י"ח. ולא היה ראוי שיספדוהו כל ישראל. ולכן פי' ויקבר בערי גלעד שבכל מקום שהולך היה אבר נופל ממנו וקוברין אותו שם (יד יוסף

עץ יוסף

(כתנ"ח): אשר יכה את קרית ספר. אשר יכבוש את העיר ששמה קרית ספר. וזה יכול להיות אפילו ע"י עבד או ממזר (מה"ק): אילו יצא חמור כו'. דאף דלא אסיק אדעתו שיצא אי זה אדם. אבל עכ"פ ה"ל לאסוקי אדעתיה שמא יצא בהמה טמאה (ועיין ביפ"ת): וזימן לו הקב"ה בתו. שהיה האמנה מאת הקב"ה ע"ל העונש: ר"י ור"ל לפי שאמר שמהקב"ה היה הדבר שנזדמן לו בתו וידאה דבר קשה שתהיה כזאת מה' לזה אמר כי לא היה חייב רק דמים. וא"כ לא היה עונשו בזה רק שיצטער שלא נתקבל נדרו לרצון ושיצטרך לתת דמים או להתיר נדרו ולהתפרסם לפני מורים. אלא שהוא שגה בדבר ואולתו סלף דרכו (יפ"ת): הקדש דמים היה חייב. להקדיש דמים כדמי בתו להביא עולה כאילו אמר הרי היא לעולה. אלא שטעה יפתח: דתנן אמר כו'. והכא נמי והעליתיהו עולה קאמר ולא לעולה: ולא היה שם פנחס. בתמיהה שהרי אפילו בימי שמואל ודוד היה כדכתיב בד"ה ופנחס בן אלעזר נגיד היה עליהם. ולדעת חז"ל הוא פנחס הכהן. עד אחז"ל כי פנחס הוא אליהו: שיתיר לו נדרו פי' היינו שיאמר לו שהוא פטור בדמים (רד"ק ורלב"ג) עוד יש לומר שאע"פ שלא היה ממש בנדרו ולא היה צריך התרה באמת. אך לפי שיפתח לא היה ת"ח לא היה ראוי להתיר לו אלא ע"י שאלה כדאמרינן בפ"ב דנדרים גבי הנודר בתורה וכו' משום דלא ליתי לזלזולי בנדרים (יפ"ת): ה"ה דברייתא כו'. כלו' על דרך מה שאומרים הבריות משל בין חייתא היא המילדת ובין המחבלתא היא היולדת שטובעת בחבליה נאבד בן העלובה: ראש קציני ישראל ומלך קודם לכה"ג וגיא כדאי' בפ' כהן משוח. וברבה ריש סדר נשא: בנשילת אברים מדה כנגד מדה כמו שעשה אברים לקרבן עם שותה יכול לגאלה: הוא נגיד אכ"כ המדרש דייק משהוא. א' מדכתיב היה משמע אבל לא עכשיו. ב' מדכתיב לפנים ה' עמו משמע מתחלה ולא עכשיו: (ד) ג' הם שנענו כו'. כלו' דשבח הוא לו שנענה מיד בעוד שהמענה בפיו. מכיון דאשכחן הך מילתא בג' אלה זה לאות על מעלתם הגדולה ובקשתם הגדלה לפני ה' ע"ד והיה טרם יקראו ואני אענה. ותשב ג' ענינים. אחד גם נסתר כמו שהיה באליעזר. הב' גם מפורסם אחד כמו שהיה במשה. הג' בענין נסי הנגלות האלהות כמו שהיה בשלמה המלך ע"ה שפרסה שכינה תיכף בכלותו להתפלל: ובכלות שלמה להתפלל כו'. שבסוף תפלתו נענה מיד: (ה) מוכת עץ שנתקע לה עץ באותו מקום ושברו בתוליה: אם נבעלה מעץ בתולה. דכשר דכתיב בתולה ואיש לא ידעה למה לי אלא דה"ק בתולה לפי שאיש לא ידעה: מעץ אינה בתולה מפרשי קרא דהכי קאמר בתולה שלא נבעלה מעץ ואיש לא ידעה כמשמעו. ואי הוה כתיב בתולה לחוד ה"א מאיש. אבל השתא דכתיב נמי ואיש לא ידעה איתער לשון בתולה למעט אפילו מעץ: לא נבעלה אשה כו'. וה"ק שב לא ידע אשה כידיעת רבקה שהיה ממהול לשמונה. ולפי"ז הכתוב בשבח יצחק קא מיירי שלא חקק רק לרבקה וכתב המת"כ וצ"ל שלידי ביתו של אברהם לא היה אחד מהם נימול לשמונה: א"ר יוחנן ממשמע כו'. בירו' דכתובות גרסי' לה בשם ר' יצחק בן אליעזר: לא תבע בה ר"ל דקמספרת ואיש לא ידעה שלא ידע והכיר בה אדם מעולם כי מאת ה' היתה זאת. כי אלו ידעו ממנה בודאי היו לה הרבה קופצים בגודה טובת מראה מאד. לכן היה שנה שאת ה' להעלים ממנה שין הרואים באמר מעולם לא ימלא תלה. כי אם בעסם הזאת. ולכן נתקיים בה מאמר הכתוב כי לא ינוח שבט הרשע על גורל הצדיקים: (ו) מיד עלו דלא ה"ל למימר אלא ותמלא כדה ותעל אלא לרמוז שגרמה להעלות המים כנגדה: אתה סימן לבניך שכל מעשה אבות סימן לבנים: לקראת מעשיה הטובים לקראת מעשיה הבאר עולה כנגדה שלכך רץ ביחוד דוקא אליה יותר מלנגד שאר נערות מפני שראה והכיר בה שיש בה מעשים טובים במה שעלה הבאר כנגדה (מה"ק): (ז) גמיה אחת הגמיאיני משמע גמיעה אחת. והכא דסגיא אגב כדי גמיעה ומייתי לה מהאי קרא: ממצמץ ומביט בה פי' מגמגם עיניו להביט בה היטב. כלו' היה משתומם על המראה ומסגה עצמו מכל המחשבות להביט בה ההצליח ה' וגו' (מת"כ): אבן יקרה כו'. דהל"ל מאי רבותא דנזם זהב משקלו בקע למי שכל טוב אדוניו בידו לנערה זאת אשר מצא שאלתו וכ"ש שיספר הכתוב זה (יפ"ת): כנגד שני לוחות טעם הדרשה משום דכתב צמידים ב'. ומה ת"ל שני: כנגד י' הדברות טעם דרשה זו מפני שאינו משקל מופלג עד שיודיענו הכתוב שהיה עשרה זהב משקלם. לכן דרשו בו לרמז (מזרחי) וטעם הרמז הזה לרמוז שמבקש אשה הגונה לפי שממנה יצאו הנגשים אל ה' לקבל התורה וצריך שלא יהיה בהם פסולת (יפ"ת): לינה אחת מדשני וכתב ברישא ללין. ובסיפא ללון. וכתב היפ"ת בשם מפרשים וצ"ל שפניהם היו מדברים לשון עברי או משה כתב כוונתם באלו האותיות: מכאן שמודים על בשורה טובה. כי בראותו שנענה בתוך מענה פיו שהזדמן לו מיד אשה שאמ"ל שתה וגם גמליך אשקה כפי דבריו. ושמע ג"כ כי אשה זאת היא בת אחי אדוניו. לזה וידע באמת כי הצליח ה' דרכו. ולזה נתן תודה לה' (מה"ק): שקפצה הדרך כו'. דרש כן מיתורא דבדרך שע"י קפיצת הדרך נראה כי ה' עמו להנחותו שם בדרך הישר אל בית אחי אדוניו: אין האשה רגילה כו'. דהל"ל למה הגידה לבית אמה ולא לבית אביה אשר הוא שליט בבית להכניס האורח כי עבור זה הגידה הדבר (יפ"ת): (ח) ולרבקה אח ושמו לבן. דלא ה"ל למימר אלא וירץ לבן אחי רבקה אל האיש החוצה. לכן מסרך כל אחד לפי שיטתו (מה"ק): ר"י אמר לשבח פרדוכוס. פי' הערוך לבן ביותר שהיה מבוגה בלבן וגירסתו פרדכסוס. ורש"י ז"ל גרס כמו כאן פרדוכוס. ופי' פני לדוכוס (כי פרא הוא בלשון רומי כמו במקום ותחת. אנטפתא בלשון אשכנז) ר"ל שהיה מושל והיה טובע דקוק של הבריות ומלבן את הדין ועשה דין בין אדם לחבירו עכ"ל רש"י ז"ל. וזה שבח גדול לו. ושמו העצמי היה קמואל או בלעם כדאי' במדרשות. ובבמדב"ר פ"י וברות רבה פסוק ולנעמי מודע לאישה גורסים פרדוכסוס והיא מלה יונית. ופירושה על דבר נפלא ומשונה מהמורגל. וכן כאן על שם מראה לובן עורו שהיה נפלא נקרא לבן. וכן לדעת ר"ב על גודל רשעתו הגלויה ונודעת לכל כמו מראה הלובן שהוא מבהיק ביותר וניכרת לכל נקרא ע"ש זה לבן והוא גנאי לו: (ט) מעייניה ליה כלו' כדי לאחז העין עליו לעיין בו מה מהותו וטיבו. וכה"ג והנה עומד על הגמלים על העין מעיין גרמיה כלו' אליעזר היה מעיין בעצמו כדת מה לעשות אם ללכת לבית אחי אדוניו. או ימתין עד שיקרא לו. ונסתלק הספק אז שקרא לו לבן לבא אל הבית (מה"ק): שהיה סבור בו שהוא אברהם שהיה כברוך ה' שהיה קלסתר פניו דומה לו. וקלסתר פני
אברהם

רבית נוברין עבד ליה אפטרה ומה אם אליעזר ע"י ששורת את הצדיק באמונה יצא מכלל ארור לכלל ברוך. ישראל שעושין חסד עם נזדוליהם ועם קטניהם בידיהם ורגליהם עאכ"ו. למה תעמוד בחוץ. אין בבודך שתשב בחוץ. ואנכי פניתי הבית יי מטנופת של ע"ז: (י) ויבא האיש הביתה וגו' יי התיר זמומיהם. ר"ה ור' ירמיה שאלו לר"ח בר רבה יי לא היו נמליו של א"א דומים לחמורו של ר' פנחס בן יאיר. חמרתיה דר"פ כ"י נסבוה לסטאי עבדת נבון תלתא יומין ולא טעמת כלום. אמרין סיפה מייתא ותסרי מערתא עלינו נמסרת לרבונה. שלחוה ועלתה בביתא דמיה. כיון דעלתה נהקת וחכים קלה. אמר פתחו לאותה העניה ויהבו לה דתיכול דאית לה תלתא יומין דלא טעמת מידי. יהבין לה שערין לא טעמתון. אמרין ליה ר' יהבינן לה שערין ולא טעמתון. אמר להון תקנתוה. אמרון ליה אין. אפיקתון דמאי. א"ל לא כן אלפן ר' כ חלוקה זרע לבהמה וקמח לעורות. ושמן לגר ושמן לסוך בו את הכלים פטורין מן הדמאי. א"ל מה נעביד לה והיא מחסרת על גרמה. ר' ירמיה שלח לר' ועירא חד קרטיל דתאינין. ר"י אמר אפשר ר"ז אבילהון דלא מתקנן. ר"ז אמר אפשר לר"י דלא משלח להון מתקנן. בין דין לדין איתאבלון תאנים בטבליייהו. מהר קם ר"י עם ר"ז. א"ל תקנת אילין תאנייא א"ל לא. א"ר אבא בר ימינא לר' זעירא אין כא הוון קדמאי מלאכין אנן בני נש. ואין הוון בני נש אנן חמרין. ולית אנן בחמרתיה דר' פנחס בן יאיר. חמרתיה דר"פ ב"י יהבון לה שערי דטיבלי לא אכלת יתהון. אנן אכלינן תאנייא דטבלין: (יא) ויתן תבן ומספוא לגמליו. כב א"ר אהא יפה שיחתן של עבדי בתי אבות מתורתן של בנים. פרשתו של אליעזר שנים זי' דפים הוא אומרה ושונה. והשרין מנופי תורה ואין דמו מטמא כבשרו אלא מריבוי כג המקרא רשב"י אומר טמא הטמא ר' אליעזר בן יוסי אומר זה וזה. ומים לרחץ רגליו ורגלי האנשים אשר אתי. א"ר אהא יפה רהיצת רגלי עבדי בתי אבות מתורתן של בנים. שאפילו רהיצת רגלים צריך לכתוב. והשרין מנופי תורה ואין דמו מטמא כבשרו אלא מריבוי המקרא רשב"י אמר טמא הטמא ר"א אמר זה וזה. ויושם לפניו לאכול ויאמר עבד אברהם אנכי. כד א"ר יצחק מילתא סנגיא דאית בך קדים ואומרה. ועתה אם ישכם עושים חסד ואמת את אדוני הגידו לי וגו' ואפנה על ימין או על שמאל. על ימין זה ישמעאל. על שמאל זה לוט המר"א אם השמאל ואיטינה ואם הימין ואשמאילה: (יב) ויען לבן ובתואל ויאמרו מה' יצא הדבר. כה מהיכן יצא ר' יהושע בר נחמיה בשם ר' חנינא בר יצחק מתר המוריה יצא. ורבנן אמרי מהיכן יצא ותתי אשה לבן אחיניך כאשר דבר ה'. ויוצא העבד כלי כסף. ר"ה אמר קונבי. רבנן אמרי קלויות ואגוזים. וקליות היו חביבין מכל. אלא ללמדך שאם יוצא אדם לדרך ואין בכיסו עמו מסתפק. ודבוותה (פרוש ה) ושאלה אשה משכנתה וגו'. ושמלות היו חביבות מן הכל. אלא ללמדך שאם יצא אדם לדרך ואין בכיסו עמו מסתפק. ודבוותה (פרוש ה) וכל סביבותיהן חזקו בידיהם וגו'. ויאמר אחיה ואמה תשב הנערה אתנו וגו' ובתואל היכן הוא בקש לעכב כי וגינוף בלילה. ההי"ד (משלי יח) צדקת תמים תישר דרכו וגו'. צדקת תמים זה יצחק. תישר דרכו של אליעזר. וברשעתו יפול רשע

יד יוסף

יז מזר"נ פ"מ. מג"נ פרק ט"ו: יח נעיל ג' מ"ח ס"ו: יש יכוז' פ"ק דדמאי. ופ"ק דשקלים. מדר"נ פ"מ. מונע פ"ק. יקוש פ"ו: כ מונע י'. דמאי פ"ק מסכת ג': כא שבת פ"ק ה"נ. שקלים פ"ה וכפרק ר"ה. וכריש דמאי. שבת פ"ב כתוספתא ד"ה ר' נתן: כב יקוש פ"ו: כג ובתוס' י"ו: כד ר"ק ג"ב: כה יקוש פ"ו: בו וביומנן ליתא שמעתא סס בתוס' בקרפס לחתים אם לגיעזר. וכגיע ס"ב לעתולא ומפ':

ענף יוסף

יוסף: (י) [ע"ר מכת כר יחיעה לר' זעירא] מין כוון קדמאין כו'] ע' שבת ד' י"ב בתוס' ה' ר' יהודה נתן שם שם ס"ם ופ"ל שם כשם ר' זעירא. וגם כאן ס"ם ופ"ל מכת כר יחיעה: (אין כוון קדמאין מלאכי מעלה כמו בני גן כו') קסה סח ע"ב פ"ל שם כשם בתוס' ד מיתוזרו על ר"ה בן יאיר מיחיעה בשבי ואין יכול לפרר שם שהשבוים מתפללים אנו לאלהים וי"ל שמא שטיים סמדבש ואיה אנן בחמרתיה דר' פנחס כי' פירושו אין כך ואין כך אלו אפי' אם אנו בבני אדם אנו מחיים מתמיהו על ר"ה בן יאיר שהי מדומות שהשבוים: (יא) [ויפה שיחתן כו'] וה לשון סווכר במדבר דף ע"ב ע"א שמעון סיפה רומה של לוטפה פלוסומיס

מתנות כהונה

חומה לו. כלשעל נפ' ל"ם. ר' יעקב נבסר': אפטרה סיום הדלמה: לא היו נמלין פי'. הרמב"ן ז"ל פי' שהיה תמיה קיימה וכל לסמור דברי מי שאמר שיללת זמומין שה"ב יהיה ההסידות יותר גדול בניים ר' פנחס מביאנו על לכבוסה ודעתו שלא היה להם זמם כלל ולפי דבריהם ויפתח קרי על קמני המוקף כדבני ר' לבן שזכות: נסבוה טו' לקנו הלסטים: עבדת כלומר עבכה לגלם שלבה יחיים ולא פעמה כלום מוכל לממנו הלסטים סוף תמות ותסרה עלינו לת המערה שהיו דיים בתוכה נשוב ונמכר מוהה לבעליה בלהוה ונכנסה בניית תחדוה. כיון שנכנסה היתה לוטרת ונוערת כמנהג המחוזים והחכים והביר ר' פנחס לת קולה ומחר פתחו להן ומה להן מה שתאכל שים לה וה שלבה יחיים שלת פעמה כלום מלכל נתנו לה שעורים ולת היתה מוציאת לאוחם: תקנתיהו: החקניהם לוחם בהכוחות ומעבר: אפיקתון דמאי. פולחתם מעבר דמאי שמת לוחם שעורים לקחתם מעם הלהן ולגיך לעבר לוחם תסבסך: מה נעבד לה: מלמר שהיא מחוייבת על עלמה: קרטיל פי' הערוך פלת ביומלמי (דפוסים) (דממי פ"ק) נרם (מסכת) (מכילתא): אפשר ר' זעירא ולא יתקן לוחם בתעבר קודם שיאכלם: ה"נ בין דין בין דין מחאכלן: פי' בין כך ובין כך שהו טעמים ונוחמים כדבר לחכלו התחים בעוד שהו טבל: תקנת אילין כו'. דרך בללה לחמר לו מקנת לוחם תחים שבלחם לי: אין הון כו'. לם היו הכוחות הרלסוחים כלפיהם כמלחים מתנה כנגדם כנגי מה ולם היו לחסוים כנגי מה לתיתו לביכים כנגדם בתחוחים ויתן לנו לחי' כחמולים בעלמת שהרי מחכחים כו'. נחנו לה שעורים בשתן מכל שלת היו משבחים ולת הלכה לוחם ולחמה ולחכל לוחם לחים בעוחם בכל: טמא הלל ולחר המעת לרבות לחם דמו וכן זה וזה: דאית בך מגיעי. שים בך והוה מגויה ונגלי לך מקדים מהה ולחמהה בלשי' בפ' המוכל (דף נ"ב): זה לוט כו'. וכלעיל בפ' מ' לגיעה) שחמר ליה לחכיהס בין כך ובין כך מחאר ה' בחמחל: על ימיני זה שמחאל: פיכ"י זה ביחל מחכיהס שנסע הנגנה בנקבת ימין: מהר המוריה כו'. שנם נגזר שיוון הזה כדחיתי לחר הדבריה החלה ויוגד להכיהס לחמר הנה ילדה מלכה וכו' (כלעיל פ' י"ז): ותהי לפה כו'. ומן נגזר הגזרה מתן י' לחר עד כה היתה נכתו בנביחיה הזיווג ובר"ל כתב שעכבו נגזרה הבישה ולת קודם שלין דרך חיווג בת ג' שנים לבן תכיעה קרוי ופי' בו כלי שבעין בו כלי הנשים: קונבי נגם הלעיה ופי' כלי מלכה נם היו מבני בחוחו ומן הנשים: ורבנן אמרי כו'. ולת מלינו על ר"ה חלת ר"ה מפרש כלי כסף וכנגן מפרשי מנגדות: וקליות היו חביבין כו'. בחמיה דקת מחיב לחו בחלכוה ולחרון לחחון חביב (מת"כ ויפ"ת). ומפני לונני חלישר חביבין היו בפי שהיו לוה לדרך: אצטרביא לוכך מזוטיהו (עירוב): מסתנף לוכך בלשון שימי ולעיר. ול"ל שים דבריה לחר בעלמן לוון מכיטה כל כך. כך מלד המקום והחמן לם הביטים בעולה כי הלדבה רע. ממנדות הלו לקח לו חלישר על הדרך לחכלכם מהם: ושאלה אשה כו'. דייק לי דקלחר שחלות לנסוף שהרי הזכיר הקל קל שהלה בחומתו כלי כסף וכלי זהב חלמת חלנות הניתן מכל: וכל סביבותיהן כו'. וכל סביבוחיהם חזקו בידם נכלי כסף וכלי זהב חלמת מנדות לנסוף לוחת שה חניטים מכל מפני שהם לנוכך הדרך לעולי העולה בכסה חירי קדם. ביקש לעבב ואת"ם שכבר לחמר לת עכל דבר לוון משוכועד דע. חפשר דהיינו לעכב הזוג. חבל לולי יעכב מלכת מיד חלת שחשב שם יחים לו עשור בהכרח (יב"ם): ה"ד צדקת תמים מיכר דרכו וגו' לדקת תמים זה יצחק תיכר דרכו של חליעזר. וכרבטחנו יפול רשע זה בחוחל כלי'ל: תישר דרכו של חליעזר. ות"ת ד' מדוקת שהם לנוכך הדרך לעולי העולה בכסה חירי קדם. חלת שלפי שחליעזר היה דלכו של חמים כאמר ממי. כיון דלנוכך יצחק קחאל. חלת שלפי שחליעזר היה

נדרך

עין יוסף

מכרהם כבר היה מדע ומפורסם בין עמי ארם (יב"ם): לכלל ברוך. זה נאמר מלכרהם שנדע לו שיצא מכלל ארור ומפרסם הדבר ופי' לעיל ל"ם י"ב. עביד לה אפטרה פי' כשהיו החכמים נפגשים מלכסיה שלהם שנמלות הסד היו בעיליה לדבוק מקלוחת המוגשים לכנדם ועי"ל דר"י היה עושה הפסקתו מכלן. שכל לגמוד קו לישראל דכלוה הכי הכוחלים דרך כלל שמתכרכים גם על דרך הפרט כל יחיד ויחיד בנברה הכלוחים לו בעבורו הסד עם נזדוליהם וקטניהם כלי עם החכמים ותלמידיהם לעשות בידיהם ולגון לפניהם ברגליהם בעבד. ולכן ילחו מכ"ם שיהלו לכלל נרוך נבדכת ה' (מהר"ק). וכ"י פי' בידיהם המדדם תפפרה להפעיר לת העם הבחים לדרשם בפסוק זה: אין בבודך. שחבד בהון. והר"ק לפי שחתה נרוך ה' מדם תגוב ונדול ומה תעשות בהון מה שחיהו לפי כבודך (מהר"ק): מעבה"ם דהוי כני דלימת ותכני שיעה לך מקום ולנמלים. ולה דנם דה"ק תכי פחקי הבית תעבה"ם שהיה בדכם לעשות בניה כי בחיותך נרוך ה' כמדנת תברהם נודלי התרחק מהם שעיון הברהם כבר היה חשרשם בייחם (מהר"ק): (י) התיר זמומיהם שבהיותיהו על פ"ת היו יוללות זמומות עלת יבינו בפדות מהכוח כדלעיל פ' ל"ם שיתן לי' ב': לא היו נמלין על ר"ה חלת ר"ה מפרש כלי כסף וכנגן מפרשי מנגדות: ולקליות סו מביטין ט'. בחמיה דקת מחיב לחו בחלכוה ולחרון לחחון חביב (מת"כ ויפ"ת). ובכל אצטרביא סי' שעבון הגזרה מתת י' לחר עד כה היתה נכתו בנביחיה הזיווג ובר"ל כתב שעכבו נגזרה הבישה ולת קודם שלין דרך חיווג בת ג' שנים לבן תכיעה קרוי ופי' בו כלי שבעין בו כלי הנשים: קונבי נגם הלעיה ופי' כלי מלכה נם היו מבני בחוחו ומן הנשים: ורבנן אמרי כו'. ולת מלינו על ר"ה חלת ר"ה מפרש כלי כסף וכנגן מפרשי מנגדות: וקליות סו מביטין ט'. בחמיה דקת מחיב לחו בחלכוה ולחרון לחחון חביב (מת"כ ויפ"ת). ומפני לונני חלישר חביבין היו בפי שהיו לוה לדרך: אצטרביא לוכך מזוטיהו (עירוב): מסתנף לוכך בלשון שימי ולעיר. ול"ל שים דבריה לחר בעלמן לוון מכיטה כל כך. כך מלד המקום והחמן לם הביטים בעולה כי הלדבה רע. ממנדות הלו לקח לו חלישר על הדרך לחכלכם מהם: ושאלה אשה כו'. דייק לי דקלחר שחלות לנסוף שהרי הזכיר הקל קל שהלה בחומתו כלי כסף וכלי זהב חלמת חלנות הניתן מכל: וכל סביבותיהן כו'. וכל סביבוחיהם חזקו בידם נכלי כסף וכלי זהב חלמת מנדות לנסוף לוחת שה חניטים מכל מפני שהם לנוכך הדרך לעולי העולה בכסה חירי קדם. ביקש לעבב ואת"ם שכבר לחמר לת עכל דבר לוון משוכועד דע. חפשר דהיינו לעכב הזוג. חבל לולי יעכב מלכת מיד חלת שחשב שם יחים לו עשור בהכרח (יב"ם): ה"ד צדקת תמים מיכר דרכו וגו' לדקת תמים זה יצחק תיכר דרכו של חליעזר. וכרבטחנו יפול רשע זה בחוחל כלי'ל: תישר דרכו של חליעזר. ות"ת ד' מדוקת שהם לנוכך הדרך לעולי העולה בכסה חירי קדם. חלת שלפי שחליעזר היה דלכו של חמים כאמר ממי. כיון דלנוכך יצחק קחאל. חלת שלפי שחליעזר היה

רשע זה בתואל שניגוף בלילה. תשב הנערה אתנו ימים או עשור ימים אלו ז' ימי אבלו. או עשור כז אלו י"ב חדש שנותנין לבתולה לפרנס את עצמה. ויאמרו נקרא לנערה. מכאן שאין משיאין את היתומה אלא על פיה. ויקראו לרבקה ויאמרו לה. ר' יצחק אמר מרמזים בה התלכי ותאמר אלך הולכת אני על כרחכם שלא בטובתכם: (יג) וישלחו את רבקה וגו' ויברכו את רבקה. א"ר אייבו חוים ושפופין היו ולא היו מפרינין אלא בפה. אחותנו את היי לאלפי רבבה. ר"ב ור' לוי בשם ר"ח בר חנינא כח מפני מה לא נפקדה רבקה עד שהתפלל עליה יצחק. שלא יהיו או"ה אומרים תפלתנו עשתה פירות אלא (בראשית כה) ויעתר יצחק לה' לנוכח אשתו. כט ר"ב בשם ר' לוי אמר (איוב כט) ברכת אובד עלי תבא. ברכת אובד זה לבן הארמי שנא' (דברים כו) ארמי אובד אבי. עלי תבא זו רבקה אחותנו את היי לאלפי רבבה ועמד ממנה אלופים מעשו ורבבה מיעקב. אלופים מעשו (בראשית לו) אלוף קנז אלוף תימן. מיעקב רבבה דכתיב (יחזקאל טז) רבבה כצמח השדה נתתיך. וי"א אף אלו ואלו עמדו מישראל דכתיב (במדבר י) ובנוחה יאמר שובה ה' רבבות אלפי ישראל. ותקם רבקה ונערותיה. א"ר לוי שכן דרך הגמלים גדילים במזרח. רבנן אמרי מה גמל זה יש בו סימן טומאה וסי' טהרה כך העמידה רבקה צדיק ורשע. ותלכנה אחרי האיש. ל שכעור לאיש להיות מהלך אחר האשה. ויצחק בא מבא. אתא ממיתא. ולהיכן הלך. באך לחי רואי הלך להביא את הגר אותה שישבה על הבאר ואמרה לחי העולמים ראה בעלבוני: (יד) ויצא יצחק לשוח בשדה לפנות ערב. לא אין שיחה אלא תפלה שנא' (תהלים קב) תפלה לעני כי יעטוף ולפני ה' ישפוך שיחו וכה"א (שם נה) ערב ובוקר וצהרים אשיחה וגו'. ותשא רבקה את עיניה ותרא את יצחק. אר"ה צפת שידו שטוחה בתפלה אמרה ודאי אדם גדול הוא לכך שאלה עליו. ותפול מעל הגמל. איתרכינת המד"א (שם לז) כי יפול לא יוטל. ותאמר אל העבד וגו'. ר' חייא אמר לב ראתה אותו הדור ותודא מפניו. המד"א (בראשית לז) הנה בעל החלומות הלזה בא. רבנן אמרי הוא ופלסטו הלזה אלון זה. ויאמר העבד הוא אדוני וגו' לג שתים הם שנתכסו בצעיף וילדו תאומים. רבקה ותמר. רבקה ותקח הצעיף. תמר ותכס בצעיף ותתעלף (שם לח) ויספר העבד ליצחק. א"ר אלעזר כלליה של תורה מרובין מפרטיה. שאילו בא לכתוב שנים וג' דפין היה כותב. ורבנן אמרין דברי שבח לד גלה לו מה שקפצה הארץ לפניו: (טו) ויביאה יצחק האהלה שרה אמו. לה כל ימים שהיתה שרה קיימת היה ענן קשור על פתח אהלה וכיון שמתה פסק אותו ענן וכיון שבאת רבקה חזר אותו ענן. כל ימים שהיתה שרה קיימת היו דלתות פתוחות לרווחה וכיון שמתה שרה פסקה אותה הרווחה וכיון שבאת רבקה חזרה אותו הרווחה. כל ימים שהיתה שרה קיימת היתה ברכה משולחת בעיסה וכיון שמתה שרה פסקה אותה הברכה כיון שבאת רבקה חזרה. כל ימים שהיתה שרה קיימת היה נר דלוק מלילי שבת ועד לילי שבת וכיון שמתה פסק אותו הנר לו וכיון שבאת רבקה חזר. וכיון שראה אותה שהיא עושה כמעשה אמו לז קוצה חלתה בטהרה וקוצה עיסתה בטהרה. מיד ויביאה יצחק האהלה וגו': (טז) לח א"ר יוחן לימודך תורה ד"א שאם יהיה לאדם בנים גדולים יהיה משיאן תחילה ואח"כ הוא נושא לו אשה. ממי אתה למד מאברהם. בתחילה ויביאה יצחק האהלה שרה אמו ואחר כך ויוסף אברהם ויקח אשה:

פרשה סא

(א) ויוסף אברהם ויקח אשה ושמה קטורה. כתיב (תלים א) אשרי האיש אשר לא הלך וגו'. א אשר לא הלך בעצת רשעים זה דור הפלגה. ובדרך חטאים לא עמד אלו אנשי סדום שנאמר (בראשית יג) ואנשי סדום רעים וחטאים. ובמושב לצים לא ישב ב זה אבימלך שנא' (בראשית כ) הנה ארצי לפניך וגו'. כי אם בתורת ה' חפצו (שם יח) כי ידעתיו למען אשר יצוה וגו'. ובתורתו יהגה. אר"ש אב לא למדו ורב לא היה לו ומהיכן למד את התורה. אלא זימן לו הקב"ה שתי כליותיו כמין שני רבנים ג והיו נובעות ומלמדות אותו תורה וחכמה. הה"ד (תהלים טז) אברך

יד יוסף כז כסוטה ל"ז: כח תוים פסוק יונתי. ילקוט ס"ז: כט ילקוט איוב: ל מכות כ"ה. עירובין י"ח: לא אוכר נח. לקמן פ' ס"ח. זוהר פנחס. ילקוט קורח רמז ס"ו. פדר"א פ' ס"ז. זוהר ריש כספ. תוס' מזמור ל"ט. במד"ר ריש פ"ג. יונתן כ"ע: לב בוה"ט מזמור ל'. יונתן כ"ע. וכתב כמג"ע זה אסור' כמ"ד ואנחק כא מג"ע כ"ה. ע"ש סדר חיי שרה: לג (ויאמר העבד הוא אדוני) לא גרסינן שם. וצ"ל במקומו וקחה הצעיף ותתכס שתים הם וכו' לקמן פ' פ"ס וס"ג: לד סנהדרין נ"ה: לה זוהר ס"ז דף קי"ג. ילקוט ס"ז. וכן דעת ס"א: לו יונתן כ"ע: לז כ"מ פ"ו: לח מנחומא ס"ז. ילקוט ס"ז: פס"א א ילקוט ס"ז. וילקוט תהלים. ובוה"ט מזמור א': ב עיין מ"מ בנין. עוד י"ל שנקראו כפלגים לשם שנאמר ויהי כטוב לבם ויאמרו קראו לשמשון וגו' (נתיב עולם): ג בוה"ט מזמור א'. מנחומא וינג. ילקוט תהלים. ע"ז י"ט. אדר"נ פ' ל"ג:

מתנות כהונה

גרסינן וסיפיה דקרא ומגדנות השיב ליה באחרונה מפני שהגיע מן הכל: י"ב חדש. פירש"י או לבנות עד ב' חדשים וקיט י"ב: שנותנין לבתולה כו'. מיום שהגיעה ארוס להכנס כדאיתא בפרק אע"פ (דף נז): לה וגו' התלכי כו'. בלשון תימה כדי שתאמר לא אלך: על כרחכם כו' דהל"ל ותאמר קן מבעיא ליה: דווים לשון כל לבב דוי: ושפופין שפלים וירודים שהלכה בעל כרחם: מפרינין לשון נדוניא כמו פורנא כלומר לא היו נותנין לה נדוניא אך דבר שפתים וכ"כ הרמב"ן בפרשת ויחי והערוך פי' לא היו מפייסים אלא בפה ולא בלב: שכן דרך הגמלים. דהל"ל ההולך למדה גרטב על הגמלים: שכעור כו'. שיגרו של אדם גדול ומהלך כמו שאמרו אחר ארי ולא אחר אשה: אתא ממיתא גרס בילקוט ופ' בא מלהביא את הגר שהלך שם בשביל זה ורש"י גרס ממיתי ופי' ממקום שהלך: ראה בעלבוני. לשון קללה: צפה הגיסה: איתרכינת קר' ת"א ופירש נטתה את עצמה לגדין מדרך המוסר: ופלסונו הערוך הביאו ולא פירשו ורש"י פי' המלאך המלוה אותו כדאמרינן פלס מעגל וגו': אלון זה. הלזה נוטריקון אלון זה ופירש"י אמר הוא זה כלומר איש מבני אדם כדאמרינן אלון בכות אלון בלשון יון אחר: היה כותב. סיפור דברים שהלך ומה וכתב הכלל ויספר העבד וכו': וכיון שבאת רבקה חזר. חזרו שרה אמו כלומר הרי היא כשרה אמו:

(הה"ג בפו"מ אשרי האיש זה אברהם (דכתיב השב אשת האיש). וכה"ה בילקוט): דור הפלגה. שנא' הבה נבנה כמו לשון הזמנה וכתיב בעצת רשעים וה"ג בהדיא במדרש תלים: הנה ארצי לפניך כו'. ואברהם לא קיבל עליו כדלעיל בפ' נ"ד ואח"כ אמר לו כחסד אשר עשיתי עמך ועם לגנום

ענף יוסף

כאומרים שבתורה באה לבשר ספורים. אינו כן ח"ו. אלא סוד כדבר כמה שמלאכים הם של מלבושם אלו. וכשהם מתעלמים לבא לעוה"ז מתלבשים בלבוש גשמי כדי שיוכל הארץ לסבלם. כך ספורי התורה למעלה מהם שכה נשתלשל הקב"ה וזכרא העולם שכדי שיוכלו בני הארץ לסבול את התורה בלבוש אותם בלבוש גשמי שהם הספורים המובנים להמון עם. אמנם לפי האמת אלו נקראים גופי התורה. אבל נשמות התורה הם סודות עמוקים. וזה רמז ליין שאינו מבחמר אלא בקנקן. ואמר אל תסתכל בקנקן כו' ע"כ: (יב) [ותאמר אלך הולכת אני על כרחכם שלא בטובתכם] ולכאורה זה כדברי עזות נגד אמה ואחיה הגדול ממנה. אך באמת אמרה כן בהכנעה וענוה גדולה. הנה אתם רואים שכל הדבר הזה מהקב"ה כוא. ואני צריה לעבד שמיתו ה'. ועל כן למה לכם לעכב. אלא ודאי סוף הדבר יהיה שהולכת אני על כרחכם שלא בטובתכם. מאיזה טבה מה'. ואיך תעמדו נגד כזה. ואשר מרמז לכם בדברים כי גם כמה מוכחת למיתם אם יעכבו ולא כמסתם פלה טובה בנתתם רבקה לכם כגה שיכף ויסגתו את רבקה מדעתם ומרצונם בשמחה ויברכו אותה כדרך המבלגה באו לנשואים בשמחה ובשירים ובברכה (במ"ח): (יד) [אין שיחה אלא תפלה] ומכאן ילפינן דיצחק תיקן תפלת מנחה. ועיין בפרק פ"ב. ובכוף פרק א"ש נבי כא דאמרינן הכיף עלי מאן דמצלי בבקתא כחבו סוכ' וא"ת וכתיב ויצא יצחק לשוח בשדה. וי"ל דהתם מיירי בבר הסורים וכדאמרינן בפסחים פרק כאלבה לא כיצחק שקראו שדה: (ובת' תהלה לעני כי יעטוף גו') שי' ברכות דף כ"ו סוס' ד"ה אין שיחה ולקמן פ' ס"ח: ר"א

עץ יוסף

בדרך ממש מיתה ליה למנקם אליעזר (יפ"ת): וברשעתו בר' זה בתואל. כלו' שרשע נדחה מן העולם כדי שלא יגרום רשע לצדיק וכזה נתקיים פה בבתואל שבא לגרום רעה ליצחק ולפיכך נדחה מן העולם (מה"ק): אלו ז' ימי אבילות. שמת בתואל כנ"ל. והכי קאמרי עכ"פ תשב הנערה אתנו ימים. אלו ז' ימים של אבילות אף אם לא הבקנו מאתנו פרנסה המלבושים אלא שיהיה לה הכל מבית בעלה. או עשור חדשים אם שלה פרנסת המלבושים מאתנו. כי הוא נריך שכנת י"ב חדש ואנו נמהר לעשות בעשרה חדשים ח"ם אנו י"ב חדש כר כלו' אלו נרכי הפרנסה שנותנין לבתולה י"ב חדש אנו עושים לה בעשור. אבל עכ"פ פחות מעשור אי אפשר: אלא מדעתה אין ביד האבות לקדשה בע"כ. ואם ממאנה בשירום טיפת דמהכי אלא אפילו שתיקה לא מהני אלא לדעתה פי' בשאלת פיה. כי במאת היא מתביישת למאן ולכן רבקה שמת אביה ומקדשה ע"י אחיה הוצרכו לשאול את פיה. מאע"פ שכבר אמר בתואל בחיין מה' יצא הדבר זה לא היה אלא הסכמה בעלמא (מה"ק): מרמזים בה התלכי ר"ל דהל"ל רצונך לילך. מדה התלכי בלשון כתמיה ע"כ פירושו שהיו מרמזים בה אמרי לא תלך: ותאמר אלך הולכת כו'. דמדלא אמרה כן אלא אלך משמע אלך בעצמי אף שלא בטובתכם: (יג) דווים לשון כל לבב דוי: ושפופין שפלים וירודים שהלכה על כרחם: ולא היו מפרינין אלא בפה. ולא היו מפייסין לה אלא בפה (ערוך) או פי' לשון שבח וברכה (רמב"ן סדר ויחי) ודייק זה דלא ה"ל למימר אלא ויאמרו אחותנו את היי וגו' ומה ת"ל ויאמרו לה אלא ללמדך שהאמירה לא היתה אלא לה להספר ממנה בברכה כפי דרך הארץ. אבל נגם בל עמה לפי שעברה על דעתם (מה"ק): שלא יהיו אומרים כו'. כלו' שלא יהיה להם פתחון פה לקבל שכר שתפלתן עשתה פירות (יפ"ת): ברכת אובד זה לבן. וס"ל שתפלתן עשתה פירות: אלופים מעשו דס"ל דלאו אלפי כמשמעו בכלל רבבה ניהו אלא אלפי ל' אלופים דהיינו שרים ונגידים. וגם רבבה בריבוי עם. ונתקיים בניהם אלופים מעשו ורבבה מיעקב: שובה ה' כו'. דהתם נמי אלפי הוא לשון אלופים: שכן דרך הגמלים כו'. שכן דרך הארץ ההיא שהיא מזרחית והגמלים גדלים שם ולהשתמש ברכיבתם אנשים ונשים ואין מכלים: רבנן דאשי כו': פי' דרבנן פירשו שכך נזדמן לה להיות סימן למה שעתידה ללדת צדיק ורשע: שכעור לאיש מפני ההרהור ואמר זה מפום דק"ל שדרך טומרי הנשים להולכן לפניהם להשגיח עליהן וזה היה לאחריו: אתא מסיתא דמכות הוא לשון הבאה. כלומר שבא מן ההבאה שהביא את הגר וכדמסיק וגי' הילקוט אתא ממילתא: (יד) צפת פי' כאתה: שידו שטוחה כו'. ולפיכך הסתירה פניה ממנו מחמת בושה ובאלה עליו. דאל"כ מ"ש לאשה לשאול על האיש הגראה מי הוא (יפ"ת): איתרכינת כלו' שלא נפלה ממנו. אלא שנטתה עצמה לצד הארץ: כמו כי יפול לא יוטל שפי' אם יבא לארץ לא יגיע עד הקרקע וכדפרש"י בתמום: ר' חייא אמר כו'. מה שנפלה עליו לפי שראתה אותו הדור בהדרת פנים יותר מעבד

לגנום. ויליף לה מדכתיב הלזה וכתיב גבי יוסף שהיה יפה תואר בעל החלומות הלזה. וכ"ה באגדה בראשית פ' מ': הוא ופלסונו המלאך המלוה אותו ומשמרו. מלשון פלס מעגל רגליך (רש"י) ודייקו זה ממלת את הנאמר אם ינחק כלו' המשל ליצחק המלאך שמלוהו (במ"ח): הלזה אלון זה הלזה נוטריקון אלון זה פי' אחר הוא זה שהולך עמו. כלומר אינו מבני אדם כדאמרינן אלון בכות אלון בלשון יון אחר (מת"כ): וילדו תאומים בזה שתיה שנעים גם כן. לפי דברי חכמי הקבלה שהתאומים באו מהתחלקות טיפת הזרע ברחמה אם לא תתעורר לקבלו בפעם אחת. וכל זה הוא מהצניעה אשר בנפש האשה הבוטה. ולכן מפני שהן צניעות זכו לתאומים. ועוד האמת הוא בודאי סוד ידוע ליודעים: כלליה של תורה מרובים. ע"כ כלל כל הדברים יחד. וכן כאן סיפר לו העבד ליצחק כל אשר קרהו בדרך אלא שהתורה קצרה וכללה הדברים: דברי שבח גילה לו ס"ל דלא סיפר לו אלא דברים של שבח והיינו מה שקפצה לו הדרך והצלחת דרכו. אבל מה שלא רצו להספיס ומה בתואל לא גילה לו: (טו) כל ימים כו'. שלא היה לו לומר אלא האהלה שרה אמו אלא שבא לרמוז בה"א דהאהלה הס' דברים שהיו בזמן שרה וחזרו כשנכנסה רבקה. והם הגיל יצחק שהיתה שקולה כאמו ושמח בה (הח"א) והחמשה דברים הוא. ענן. דלתות פתוחות לרווחה. ברכה בעיסה. נר. קולה חלתה ועיסתה בטהרה: קוצה פי' מפרים: עיסתה בטהרה דבני ביתו של אברהם היו אוכלים חולין בטהרה כדאי' בפ' הפועלים:

פרשה סא (א) אשרי האיש כו'. וכל אשר יעשה יצליח בבני קטורה. והכוונה כי מהשגחת ה' באברהם שהיה כעץ שתול על פלגי מים כי מריק מים יפריח אף כי יזקין בארץ שרשו. ולכן רצה ה' שבל שיזקין יפרח יותר הסך הטבע. וימלאו פני תבל פרי במנו. ולזה נשא קטורה ועל פי הדיבור היה כדלקמן (יפ"ת): כתיב אשרי האיש אשר לא הלך וגו' אשרי האיש זה אברהם שנא' (בראשית כ) ועתה השב אשת האיש כי נביא הוא. אשר לא הלך: כנ"ל וכן הוא בשוח"ט: זה דור הפלגה שאברהם אבינו בימי דור הפלגה היה שבסוף ימי פלג נפלגה הארץ כדאיתא בסדר עולם. ופלג ראה את אברהם כמה שנים דהא לקפ"א דפלג נולד אברהם (רש"י). ודרש בעצת רשעים על דור הפלגה שהסכימו בעצה לבנות המגדל: זה אבימלך נקט מושב באבימלך שאמר לו הנה ארצי לפניך בטוב בעיניך שב ובשוח"ט מסיים הנה ארצי לפניך וגו' ולא קיבל. וי"ל לא קיבל לישב שם בגלל והלך לגאר שבע והיינו מפום שלצים היו כנ"ל: למען אשר יצוה מפרש בתורת ה' חפצו שהוא חפץ בהוראה ולמוד דעת את אחרים דהיינו אשר יצוה את בניו (יפ"ת): שתי כליותיו כו'. דרש יהגה על המחשבה כדכתיב והגיון לבי והגות לבו וכליות יועצות: ומלמדות אותו תורה וחכמה. באדר"נ פרשה ל"ג ובשוח"ט ע"ז פי' שנעשה מלמדות אותו תורה כל הלילה. וכדמייתי מקרא אף לילות יסרוני כליותי

אברך את ה' אשר יעצני אף לילות יסרוני כליותי. (שם א) והיה כעץ שתול ששתלו הקב"ה בא"י. אשר פריו יתן בעתו זה ישמעאל. ועלהו לא יבול זה יצחק. וכל אשר יעשה יצליח אלו בני קטורה שנא' ויוסף אברהם ויקח אשה: (ב) שתולים בבית ה' בחצרות אלהינו יפריחו עוד ינובון בשיבה (שם נג) ד זה א"א. דשנים ורעננים יהיו ויוסף אברהם. (איוב יד) כי יש לעץ תקוה ה יש לא"א תקוה. אם יכרת ועוד יחליף אם יאמר עליו כרות הברית ועוד יחליף מצות ומע"ט. ויונקתו לא תחדל זו לחלוהית שלו. אם יזקין בארץ שרשו ואברהם זקן. ובעפר ימות גזעו ותמת שרה. מריח מים יפריח מריח מצות ומע"ט יפריח. ועשה קציר נטע אכ"כ אלא כמו נטע התוספת מרובה על העיקר ויוסף אברהם וגו': (ג) ו בבקר זרע זרעך ולערב אל תנח ידך (קהלת יא). ר"א ור' יהושע. ר"א אמר אם זרעת בבכיר זרע באפיל שאין אתה יודע איזה יכשר אם של אפיל אם של בכיר ואם שניהם כאחד טובים. רי"א אם בא עני אצלך בשחרית תן לו בערבית תן לו שאין אתה יודע איזה מהן הקב"ה כותב עליך הזה או זה ואם שניהם בא' טובים ר' ישמעאל ור"ע. ור"י אומר אם למדת תורה בנערותך למוד תורה בזקנותך שאין אתה יודע איזה מהן מתקיים לך הזה או זה ואם שניהם כאחד טובים. ר"ע אומר אם היו לך תלמידים בנערותך עשה לך תלמידים בזקנותך שאין אתה יודע איזה מהם מתקיים לך זה או זה ואם שניהם כאחד טובים. י"ב אלף תלמידים היו לו לר"ע מעכו ועד אנטיפרס וכלם בפרק א' מתו. למה שהיתה עיניהם צרה אלו באלו. ובסוף העמיד שבעה. ר"מ ורבי יהודה ור' יוסי ור"ש ור' אלעזר בן שמוע ור' יוחנן הסנדלר ור' אליעזר בן יעקב. ואית דאמרי ר' יהודה ור' נחמיה ור"מ ור' יוסי ורשב"י ור' חנינא בן חכינאי ור"י הסנדלר. א"ל בני. הראשונים לא מתו אלא שהיתה עיניהם צרה אלו לאלו. תנו דעתכם שלא תעשו כמעשיהם. עמדו ומלאו כל א"י תורה. ר' דוסתאי בשם רשב"נ אמר אם היו לך בנים בנערותך קח לך אשה בזקנותך והעמד בנים. וממי אתה למד מאברהם. שהיה לו בנים בנערותו ולקח אשה בזקנותו והעמיד בנים. הה"ד ויוסף אברהם וגו': (ד) ושמה קטורה. ה רב יהודה אמר זו הגר. א"ל ר' נחמיה והכתיב ויוסף. א"ל ע"פ הדיבור נשאה המד"א (ישעיה ח) ויוסף ה' דבר אלי עוד. א"ל והכתיב ושמה קטורה א"ל שמקוטרת מצות ומע"ט. א"ל והכתיב ולבני הפלגשים אשר לאברהם. א"ל פלגשם כתיב. כעודנו חי אותה שישבה על הבאר ואמרה לחי העולמים ראה בעלבוני. א"ר ברכיה אע"ג דאת אמר ותלך ותתע במדבר וגו' תאמר שנחשד עליה בריה ת"ל ושמה קטורה ט מן קטר. כזה שהוא חותם גנזכה ומוציאה בחותמה קשורה וחתומה. ב"ק אמר תוספתו של הקב"ה מרובה על העיקר. קין עיקר והבל ע"י שהוא תוספת דכתיב (בראשית ד) ותוסף ללדת י נולד הוא ושתי תאומותיו. יוסף עיקר ובנימין ע"י שכתוב בו תוספת הוא מעמיד עשרה דכתיב ובני בנימין בלע ובכר וגו'. ער עיקר ושלה ע"י שהוא לשון תוספת הוא מעמיד עשרה בתי דינים הה"ד בדברי הימים (ד"ה א ד) בני שלה בן יהודה ער אבי לכה ולעדה אבי מרשה ומשפחת בית עבודת הבוץ לבית אשבע וגו'. עיקר שניו של איוב לא היו אלא ע' שנה וניתוסף לו ק"מ שנה דכתיב (איוב מב) ויחי איוב אחרי זאת מאה וארבעים שנה. עיקר מלכותו של חזקיהו לא היו אלא י"ד שנה וניתוסף לו ט"ו שנה שנא' (ישעיה לח) הנני יוסיף על ימיך חמש עשרה שנה. ישמעאל עיקר ובני קטורה ע"י שהן לשון תוספת ותלד לו את זמרן וגו'. רמי בר יחזקאל אמר זמרן שהיו מזמרין בעולם. יקשן שהן מתקשין בעולם. ורבנן אמרי זמרן שהיו מזמרין לע"ז. יקשן שהיו מקשין בתוף לע"ז. ויקשן ילד את שבא ואת דדן. רשב"נ אמר אע"ג דאינון מתורגמין ואומרים תגרין לופרין וראשי אומין כולהון ראשי אומות הן: (ה) ויתן אברהם את כל אשר

יד יוסף ד ילקוט ס"ז. וילקוט תהלים: ה ילקוט ס"ז. וילקוט איוב: ו קכ"ר. תנחומא. מדרש מבלי פסוק נותן לרש. אדר"נ פרק ג'. ילקוט ס"ז. וילקוט קהלת: ז יבמות ס"ב: ח תנחומא. זוהר ס"ג דף ק"ל. ילקוט ד"ה ס' רמז אלף ע"ג. ילקוט ס"ז. פדר"א פרק ל'. ות"י וירוש': ט (מן קטר) פירוש קטורה דרים מלשון קטר פי' קשר. ומפרש כזה שהוא חותם שאוגר כו': י לעיל פ' כ"ב סי' ג' וסי' ס'. וזוהר בראשית דף ל"ד. ותקוני זוהר דף ק"ל:

מתנות כהונה

לאמה ועיין לעיל (כ"ב) (פ' נ"ד) ובילקוט תלים: שתי כליותיו כו'. ומעצמו לאן והיקר ועמד על העיקר וזהו לשון יהגה כמד"א והגיון לבי: ה"ג במד' תלים ובילקוט: בעתו זה יצחק ועליו לא יבול זה ישמעאל וכל אשר כו' וכן הדעת נותנת שהעלים הם כינוי לדבר שאינו עיקר וכמו שדרשו חז"ל ועלהו לא יבול אפילו שיחת חולין של תלמיד חכם צריכים תלמוד: (ה"ג אם יאמר עליו כרות הברית והוא כורת כו') אם יאמר עליו הקב"ה כורת הברית: ה"ג רש"י ז"ל קציר כנטע אין כתיב. קציר כנטע משמע הקציר שהם הסעיפים כמו שפירשו המפרשים שם והל"ל הקציר יהיה כנטיעה עצמו אמר כמו נטע משמע יותר הרבה מן הנטיעה וע"ש וכן היה ברכת אברהם שהעמיד תולדות מפלגש שלקח בתוספת ושפל יותר מהעיקר שמתחלה לא ילד מפלגש אלא ישמעאל ועכשיו העמיד ששה בנים וכולם עשו משפחות בחייו והכי איתא לקמן בפרשה זו: בבכור לשון בכור כלומר ברביעה ראשונה: באפילה ברביעה שנייה המאוחרת כד"א כי אפילות הנה: איזה הקב"ה כותב עליך. י"ל שמא בבקר לא היה צריך לו ובראמות שאל ממך ובערב צריך לו ובאמת מצאתי בא"ח שפיר' שמא בבקר היה העני רשע ולא נחשב לך לזכות וכש"ה יהיו מוכשלים לפניך ודרשו חז"ל הכשילם בבני אדם שאינם מהוגנים כדי שלא יקבלו עליהם שכר אף י"ל שמא בבקר לא היתה כוונתך טובה ולערב כמו בערב: בפרק אחד. בין פסח לעצרת: ה"ג ר' יהודה אמר זו הגר והכתיב ויוסף משמע שאחרת היתה: על פי הדיבור וכו'. ולכן כתיב ויוסף: הפלגשים משמע רבים ומיעוט רבים שנים הרי אחרת לבד מהגר: פילגשם חסר וז"ל הגר לבדה: ראה בעלבוני. דרך תפלה אמרה כך על שנעלמה מפני שרה גבירת' שגלתה מעל פניה: שנחשד עליה כו'. בזנות: מן קטר. כלומר מלשון קטר פי' קשר: גנזכה גרסי' פירוש אוצר גנוז והחום: ושתי תאומותיו. לעיל פ' כ"ב דייק כן מדכתיב את אחיו את הבל: בבנימין כתיב הוס' יוסף יי' לי בן אחר וכן הוא בס' דברים בהדיא: בשלה כתיב ותוסף עוד ותלד בן: אבי לכה. אב ב"ד של לכה (ועי' ר"ל ר"פ ג'): שבעים שנה. דכתיב ויוסף יי' את כל אשר לאיוב למשנה וכתיב ויחי איוב אחרי זאת מאה וארבעים שנה מכלל שקודם זה היה בן שבעים שנה וכל שנותיו שני מאות וארבעים שנים: מתקשין פירש"י שהיו מוחזקין ובשוחר טוב מפרש בני אדם קשים: דאינון מתורגמן אומרים גרסי'. ופי' הרמב"ן ז"ל אע"ג שהמתורגמנין מפרשין אשורים מלשון ואם תאשרינו כלומר סוחרים הולכי אורח ולטושים מלשון לוטש ברזל מ"מ אינו אלא ראשי אומות: בבורה להוים בטר לנהלה אע"פ שישמעאל היה ראשים

עץ יוסף

כליותי: ששתלו הקב"ה בא"י וקראה פלגי מים ע"ד ארץ נחלי מים. ולפי שא"י מסייעת מאד אל השלימות יהם ישוב א"י אל עץ שתול על פלגי מים אשר מריח מים יפריח לעולם: אשר פריו יתן בעתו זה יצחק. ועלהו לא יבול זה ישמעאל. כצ"ל וכן הוא בשוח"ט (מת"כ) כי יצחק הוא עיקר הפרי וישמעאל היה כעלה השפל לפרי והא דקאמר ביצחק בעתו לפי שאז נמול אברהם הוה ליה עתו הראויה כדאי' לעיל פ' מ"ו משנגדר דמו משבעלה הותו כו' (יפ"ת) ולייסב הגירסא שלפנינו בעתו זה ישמעאל י"ל היינו הכשרים שיש בהומה ישמעאל שאותם הזכיר. אבל הפחותים לא הזכיר. אבל אבל יצחק הזכיר ועלהו לא יבול דאבל יצחק אף העלין והן הפחותים לא יבולו כדאמרי' אף לאו עליה לא יתקיימו אהכלי' שהם מחזיקים ידי לומדי תורה. ולכן גם הם לא יבולו (נתיבות עולם): אלו בני קטורה כלו' שהגליהו וגדלו ועשו פרי רב עד שנבנה מהם כמה אומות בעולם: (ב) זה אברהם כבר כתבתי בסי' הקודם טעם האגדות האלה לכאן: זה א"א ששתלו ה' בא"י שזהו בית ה' גם עוד ינובון בשיבה פירושו מבואר שהיתה לו זקנה טובה שנתברך בכל: דשנים כו' ויוסף אברהם. ר"ל כשל דשנים ורעננים היינו מה דכתיב ויוסף אברהם וגו' כי בזקנותו הוסיף בהולדותו ולהלותו על נעוריו (יפ"ת): יש לא"א תקוה שהיה דומה לפרי עץ הדר כדלקמן בויק"ר פ"ל. והוא היה לו תקוה לעת זקנתו שנתחדש כנשר נעוריו להוליד בנים הרבה: אם יאמר עליו כרות הברית והוא כורת ועוד יחליף מצות ומע"ש כצ"ל וכ"ה בילקוט. פי' אם יאמר לך אדם כרות הברית היינו שימול והוא כורת מאז ועוד יחליף מצות ומע"ש. והכוונה כי כשנתגה לו המילה נקרא תמים בכל דרכיו שקיים כל התורה לאחר המילה כדאי' להדי' בזוהר ויקרא דף ו' וז"ל ת"ח אברהם עד לא אתגזר הא לא איתמר דהיהו נטיר אורייתא כיון דאיתגזר מה כתיב עקב אשר שמע אברהם בקולי וישמור משמרתי מצותי חקותי ותורתי כו' (יפ"ת ונס"א): זו להלוהית שלו שאח"כ הוליד את יצחק: יזקין בארץ שרשו כו'. פי' אף שאח"כ הזקין והגלה להלוחית שלו כמ"ש לעיל פ' מ"ח סי' י"ט גבי ואברהם זקן בא בימים. וזה היה כאשר ימות גזעו זו שרה (וקרא לשרה גזעו כי היתה אחותו בת אביו) מ"מ מריח מים אלו מצות ומע"ט הנמשלים למים יפריח ויגן לו לחזור לימי נערות בתולדות בנים: ועשה קציר נטע אכ"כ ט'. דקציר כמו נטע פירושו שהענף הגדל הזק כגוף הנטע שהוא האילן בעצמו שכבר נטע ומהכא יליף שהתוספת מרובה על העיקר שבנערותו הוליד מפלגשו רק אחד ועכשיו בזקנותו הוסיף תוספת המרובה על העיקר מפלגשו (נזה"ק): (ג) בבכיר לשון בכור. כלו' ברביעה ראשונה. זרע באפיל רביעה שניה המאוחרת כד"א כי אפילות הנה. דאע"פ ששניהם הם בשנה אחת מ"מ לפעמים הגזירה משתנה בהם וכדאמרי' בפרק מי שמתו דלפעמים נגזר רע על רביעה ראשונה וטוב על רביעה שניה. ופעמים בהיפך: אם בא עני לידך. חרע זרעך בצדקה מיירי. ע"ד זרעו לכם לצדקה: בשחרית תן לו כו'. שמא בבקר לא היה צריך לו ובראמות שאל ממך ובערב צריך לו. או שמא בבקר היה העני רשע ולא נחשב לך לזכות. או שמא בבקר לא היתה כוונתך טובה ולצויה כמו בערב (מת"כ): למדת תורה בנערותך כו'. ר"ל כי מה שעיין האדם בו בנערותו אם טוב בא מעשה על ידו בזקנותו לא יסיתך להפוך הדין ע"פ עיונו הקודם אלא יחזור ויעיין. בלפעמים ימצא שטעה בעיונו בנערותו. ובפעמים יהיה עיון הנערות יותר מכוון. ולא יהבר ב' העיונים ויבחר. ובפעמים ששניהם כאחד טובים שעיון הנערות גלה ובזקנה יוסיף בו מדוע מה (יפ"ת): בזקנותך פי' תוסיף ותחדש תלמידים בזקנותך על הראשונים שיש לך: בפרק אחד מתו בין פסח לעצרת: עיניהם צרה כלו' שהיו שונאים זה לזה ולא היו רוצין להגות זה לזה בלמוד. ולכן האחרונים שהוזהרו אמר שמלאו כל א"י תורה. ובס' ההולך אמרו מפני שלא נהגו כבוד זה לזה: (ד) והא כתיב ויוסף. משמע שאחרת היתה: ע"פ הדיבור נשאה וכ"ל שהוסיף אברהם ברוה"ק וע"י זה לקחה דאי היכי דגרישא ע"פ הדבור נשאה כדדרים לעיל בפר' מ"ה וישמע אברהם לקול שרי לקול רוה"ק. ה"ג השהא (יפ"ת). והביא סמך לזה ממ"ש ויוסף ה' דבר אלי עוד: שמקוטרת כו'. שמאז הוסיפה עוד מצות ומע"ט יותר מבראשונה. ועבור שינוי מעשיה נשתנה גם שמה למוטב. ורמז לזה פה לומר שבעבור כך זכתה להינשא שוב לצדיק זה (מה"ק): פלגשם כתיב אותה שישבה על הבאר א"ר ברכיה. כצ"ל וכ"ל שדרש פלגשם לשתי תיבות פלג שם מלשון פלגי מים. ושפיר מרומז הבאר שראתה שם. וכן מצאתי בפירוש מהר"י אבוהב הנדפס יחד עם פי' רמב"ן על התורה שפי' פלגשם כתיב פלג שם מלשון פלג אלהים מלא מים אותה שישבה על הבאר. והנה מ"ש כאן ואמרה לחי העולמים ראה בעלבוני נכתב פה בטעות. ומאמר זה בשלמותו לעיל פ' ס' ח"ל באר לחי רואי הלך להביא את הגר אותה שישבה על הבאר ואמרה לחי העולמים ראה בעלבוני וכאן הוא שלא במקומו ועיין במה"ק: א"ל פלגשם כתיב. בכל הספרים שלנו מלא הפילגשים מלא בשני יודי"ן וכבר האריך בזה בעל אור תורה ומנחת שי שאין לסמוך על המדרשים בענין מלא וחסר כשיחלקו על מלאכות הספרים והמסורות וע"ש: אע"ג דאת אמר כו' דקטורה זו הגר ונקראת קטורה מענין קשירה שקשרה עצמה. אע"פ שהיתה נודדת אנה ואנה במדבר נפש לא הפקירה עצמה. והא דרמיז להא מילתא הכא. היינו לומר שמתוך כך הוכשרה לחזור לאברהם (נזה"ק): ב"ק אמר דקטורה זו הגר. ומאי דאיקשי ר' נחמיה הא כתיב ויוסף. משני משום דתוספה של הקב"ה מרובה על העיקר (יפ"ת) שלא כדרך בשר ודם שלא יוסיפו כשיבאו לוותר על המידה אלא מעט. אבל הקב"ה והרטתו גדולה עד שהתוספת מרובה על העיקר: ושתי תאומותיו ועם קין לא נולדה רק אחת כדלעיל פרשה כ"ב ע"ש: ובנימין ע"י שכתוב בו תוספת. דכתי' יוסף ה' לי בן אחר. כן הוא בפרשה דברים בהדיא: ושלה ע"י שהוא לשון תוספת. דכתיב ותוסף עוד ותלד בן ותקרא את שמו שלה: י' בתי דינים נראה דגרסינן הכא ז' בתי דינים ' דוק ותשכח הכי בקרא (מה"ק): ער אבי לכה אב"ד של לכה. ועיין ברות רבה פ"ב: שבעים שנה דכתיב ויוסף ה' את כל אשר לאיוב למשנה. וכתיב ויחי איוב אחרי זאת מאה וארבעים שנה מכלל שקודם זה היה בן ע' שנה ושמעתיו ר"י שנים: לא היו י"ד כדליף לקמן בויק"ר פרשה י': ישמעאל עיקר ובני הגר. שנולד בעת אחותו לבנים ועליו התפלל לו ישמעאל יחיה לפניך. ובני קטורה אינו אלא לשון תוספת כי לא הולידם אלא על צד שהוא טוב משום בבקר זרע זרעך וגו' כדלעיל (יפ"ת): שהיו מזמרין לשון לא תזמור. כלו' שהורגין ומאבדין לאנשים: שמתקשין בעולם שהם מקשין ומזיקין לכל העולם: דאינון מתרגמין כו'. היינו תרגום ירושלמי דמפרש אשורים מלשון ותם אשורו כלו' סוחרים הולכין אורח. ולטושים לופרין היינו אומנין מלשון לוטש ברזל. ולאומים ראשי אומים ר"ל שיצאו ממנו מלכים ורואשים על העמים. ולפ"ז לא היו כל בני דדן ראשי אומות אלא מהם תגרין ומהם אומנים ומהן ראשי אומות. מ"מ כולם אינם אלא ראשי אומות: (ה) ר"י ור"נ ורבנן. מה שלא פירשו ממון כפשוטו. משום דמכיון דשלא לבני הפלגשים משל יצחק נתן מה עוד להחזיקו בממון כבי אין זה אלא (יפ"ת): בבורה נעזין

אשר לו ליצחק. יא ר' יהודה ור"נ ורבנן. ר"י אמר בכורה. ר"נ אמר ברכה ורבנן אמרי קבורה ודאתיקי. ר' חמא אמר לא ברכות אלא מתנות נתן לו ב משל למלך שהיה לו פרדס ומסרו לאריס והיו בו שתי אילנות כרוכים זה לזה בברך אחד. אחד של סם חיים ואחד של סם המות. אמר אותו אריס אם משקה אני זה של סם חיים זה של סם המות שותה עמו. ואם איני משקה זה של סם המות היאך זה של סם חיים חי. חזר ואמר אנא אריס עביד אנא אריסותי ומאי דאהני למאריה דפרדיסא למיעבד יעביד ליה. כך אמר אברהם אם מברך אני את יצחק עכשיו בני ישמעאל ובני קטורה בכלל. ואם אין אני מברך בני ישמעאל ובני קטורה היך אני מברך את יצחק. חזר ואמר ב"ו אני. אני היום כאן ומחר בקבר כבר עבידת אנא דידי. מכאן ואילך מה שהקב"ה רוצה לעשות בעולמו יעשה. כיון שמת א"א גלה הקב"ה על יצחק וברכו. הה"ד (בראשית כה) ויהי אחרי מות אברהם ויברך אלהים את יצחק בנו: (ו) ולבני הפלגשים וגו'. יב בימי אלכסנדרוס מוקדן באו בני ישמעאל לעורר על ישראל על הבכורה. ובאו עמהם שתי משפחות רעות כנענים ומצרים. אמרו מי הולך ודן עמהם. אמר גביעה בן קוסם אני הולך ודן עמהם. א"ל הזהר שלא תחליט להם את הארץ. אמר אני הולך ודן עמהם. אם אנצח אותם הרי מוטב ואם לאו אתם אומרים מה הגרוע הזה שיעיר עלינו. הלך ודן עמהם. א"ל אלכסנדרוס מוקדן מי תובע מיד מי. אמרו ישמעאלים אנו תובעים מידן. ומתורתן אני באים עליהם. כתיב (דברים כא) כי את הבכור בן השנואה יכיר וגומר וישמעאל ברין שיטול פי שנים. א"ל גביעה בן קוסם אדוני המלך אין אדם עושה מה שהוא רוצה לבניו. א"ל הין. א"ל והכתיב ויתן אברהם את כל אשר לו ליצחק. א"ל והיכן שטר שילוח שחילק בין בניו. א"ל כתיב ולבני הפילגשים אשר לאברהם נתן אברהם מתנות. ונסתלקו משם בבושת פנים. אמרו כנענים מתורתן אנו באים עליהם. בכ"מ כתיב ארצה כנען ארץ כנען יתנו לנו את ארצנו. א"ל גביעה בן קוסם אדוני המלך אין אדם עושה לעבדו מה שהוא רוצה א"ל הין. אמר מה כתיב (בראשית ט) ארור כנען עבד עבדים וגו' הרי הארץ שלנו והם עבדים לאדוני המלך. ונסתלקו משם בבושת פנים. אמרו מצרים מתורתן אנו באים עליהם. ששים ריבוא יצאו מאצלינו טעונים כלי כסף וכלי זהב דכתיב (שמות יב) וינצלו את מצרים יתנו לנו את כספינו ואת זהבינו. א"ל גביעה בן קוסם אדוני המלך ס' ריבוא בני אדם עשו אצלם רד"ו שנים מהם כספים ומהם זהבים שנוטלים בשכרן דינר ליום. ישבו פילוסופים וחשבו ולא הגיעו לק' שנה עד שנמצאת ארץ מצרים לטימיון. ונסתלקו משם בבושת פנים. בקש לעלות לירושלים אזלון כותאי וא"ל הזהר שאינן מניחין אותך להיכנס לבי׳ קה"ק שלהם. וכיון שהרגיש גביעה בן קוסם הלך ועשה לו שתי אנפלאות ונתן בהם ב' אבנים טובות שוות שתי רבאות של כסף. וכיון שהגיע להר הבית א"ל אדוני המלך שלוף מנעלך ונעול לך שתי אנפלאות שהרצפה חלקה שלא תחליק רגליך. וכיון שהגיע לבית קדשי הקדשים. א"ל ע"כ יש לנו רשות ליכנס מכאן ואילך אין לנו רשות ליכנס. א"ל לכשאצא אני משוה לך פרחתך. (נ"א גביעתך) א"ל אם כה תעשה רופא אומן תקרא ושכר הרבה תטול: (ז) וישלחם מעל יצחק בנו. יד א"ל כל מה שאתם יכולים להזריח תזריחו. שלא תכוו בגחלתו של יצחק. אבל עשו ע"י שבא ונזדווג ליעקב נטל את שלו מתחת ידו הה"ד (ישעיה כג) הזאת לכם עליזה מימי קדם קדמתה יובילוה רגליה מרחוק לגור מי יעץ זאת על צור המעטירה וגו'. טו א"ר אליעזר כל צור שכתוב במקרא מלא בצור מדינה הכתוב מדבר. חסר ברומי הכתוב מדבר׳ המעטירה רבי אבא אמר הקיפוה כעטרה ור' ינאי אמר בשם ר' שמעון בריה דר' ינאי הקיפוה כובין:

פרשה סב

(א) ואלה ימי שני חיי אברהם. כתיב (תהלים לז) א יודע ה' ימי תמימים ונחלתם לעולם תהיה. יודע ה' ימי תמימים זה אברהם שנא' והיה תמים. ונחלתם לעולם תהיה ואלה שני חיי אברהם. שחבב הקב"ה שנותן של צדיקים וכתבם בתורה כדי שתהא נחלת ימיהם זכורה לעולם: (ב) בשיבה טובה זקן ושבע ויגוע. א"ר יהודה בר אלעאי ג החסידים הראשונים היו מתייסרין בחולי מעים בעשרה ועשרים יום

יד יוסף יא וב"ר פ' י"א. מוה"ע מזמור ס'. ילקוט כ"ו. וילקוט ריש תהלים: יב במד"ר פ' י"א. ותנחומא לך לך וברכה. ומס' סנהדרין דף צ"א. מוה"ע מזמור ס': יג חלק נ"א. ילקוט ס"ז:

יד ילקוט ס"ז: טו תנחומא נח: פס"ב א לעיל פ' נ"ט. ילקוט ס"ו: ב ילקוט ס"ו. ג פנה ק"ס בסוף ד"ה כובס:

מתנות כהונה

בראשית אותו: ברכה שכל הברכות נתונות בידו לברך מי שירצה ועיין ר"ס הברכה דילפינן לה מיה: ובני קטורה נמי כתיב נתתי כסף השדה: קבורה שהוא יקבר במערת המכפלה לא ישמעאל: דאתיקי שטר מתנה על כל אשר לו: אלא מתנות. אבל לא ברכות משל כו' וכפ"ש גרס בהדיא ולמה לא ברכו משל כו': אנא אריס כו'. כלומר אין אני בתוכו אלא אריס שלוש אני מלאכת אריסותי בשנה צ ושוב מה שהנאה וטוב בעיני בעל הפרדס לעשות יעשה אח"כ ועיין כ"ז במדבר רבה פ' י"א: ה"ג עכשיו ישמעאל כו'. פי' רש"י שגם המה יבקשו ממני שאברכם שלך אי יכול לברך אחד ולהניח אחד חזר ואמר כו' עכ"ל ובפירש"י כחומש גרס לפי שצפה אם שגו יצא ממנו במדרש ש"ע גרס כמו כאן ובבמדבר רבה גרס ישמעאל מבקש להתברך והוא ממש כפירש"י: היאך אני מברך את יצחק. כלומר שאף שאברכנו בכל הברכות כרצוני אם תאלה אברך קנאה לישמעאל ובני קטורה: כבר עבידה כו'. כבר עשיתי מה שעלי לעשות ופירש"י סכבר הולדתיו: גביעה בן קוסם. חכם גדול בישראל היה ובעל המוסרות היה כפירש"י בפרק חלק (דף צ"א) ומצאתי בספר יוחסין שמתמת זקנה נתעקם מגבו: שלא תהלים כו'. כלומר שלא תפסוק ותאמר אכן בידם לתפוס מן הדין: שיעיר עלינו גרס׳. והכי גרס רש"י ז"ל וגרסת הספר יש לקיים ולפרשו שיתקוטט במדינו ודיליב ריבנו כמד"א שיאה עליו שרדין אם השיגו ואם תשגלגו: שטר שלוח. כלו' שחלק ג"כ לבני קטורה הרי הכל נתן ליצחק ולא שייר במתנתו כלום ואין המתנה מתנה והכי מוכח גירס' ילקוט דגרס והיכן הוא ע"ן נתן לבני קטורה: כספים זהבים. אומנים עושי מלאכה של כסף וזהב: פילוסופים חכמים: לטמיון פי' העליך לאוצר כלומר לאוצר שכר העבודות: ביקש לעלות. אלכסנדרוס מקדון: שלוף מנעלך כו'. שהיה מתיירא לומר לו שלא יכנוס שם ונעל שמיד יאמר אמת אמרו הכותיים שלא יניחני לילך: גביעתך כמו גבהותך וה"ג בילקוט ובמגלת תענית פ' ג' ועל שם כך נקרא גביהא על שם החסוסרת שהיתה על גבו ובלשון ירושלמי רגיל הוא להביא עי"ן תחת ה"א: אם כה תעשה כו' גביהא קבל דבר המלך בסבר פנים לאמר מי יתן שיעשה אדוני המלך ככה להשוות עקמומיותי ולהניח רוגז המלך אמר כן וכן מצאתי בפירש"י ובמגילת תענית מסיים אמרו לא זזו משם עד שהכישו נחש: להזריח תזריחו. כלומר להרחיק לגד המזרח הרחיקו שנאמר קדמה אל ארץ קדם ובילקוט גרס להרחיק הרחיקו: מי יעץ כו'. כלומר הקב"ה יעץ לו מימי קדם שלא תזדווג ליעקב ונבואה זו נאמרה על אדום כדמפרש ואזיל: בעטרה כששם הכתוב על מעלתה וגדולתה: כובין קוצים ועל מפלתם המעותדם אמר כן

עץ יוסף

העבודה. ולכך גרסי׳ לקמן ד"ל פכ"א ר"י אמר בכורה בענין שנאמ׳ וימכור את בכורתו ליעקב כלו׳ דהיינו כענין בכורה יעקב ששמה לענין העבודה (מה"ק) ועיין במד"ר פ"ד: ברכה שבידך את יצחק בברכה שהיתה לו כמ"ש והיה ברכה. פי׳ נמי הכא שהיה לו לאברהם לברך לכל העולם כמ"ש ז"ל והיה ברכה הברכות מסורות בידך מסר אותו ליצחק (יפ"ת): קבורה במערת המכפלה המיוחד לו לקבורה כדי שלא יחד ישמעאל אחו בקבורה: ודייתיקי שטר מתנה על כל נכסיו. ואע"ג דשלח בני הפילגשים מעל יצחק בנו. ס"ל לרבנן דעבד הכי שמא יבאו עליו. ומ"מ שלחם מעליו כדי להרחיקו ממחלוקת על גד הוחר סוב (יפ"ת): לא ברכות כו' משל כו'. כלו׳ מפרש משל הג"ל לא נתן לו אלא מתנות היינו בכורה או קבורה או דייתיקי. אבל לא ברכות מפני ישמעאל ובני קטורה כדמסיק: אמר אותו אריס כו'. באמר הפרדס שנו מסור לי כי אם לפי שעה. לא עלי המלאכה לגמור. והאילנות אריסותי בשנה זו באחר אילנות ואח"כ ירצה בעל הפרדס בעצמו כדם מה לעשות. וכן אמר אברהם לא עלי המלאכה לגמור לעשות בברכה פירוד בין הצדיקים בין יצחק ואחיו. אלא הקב"ה שמקור הברכות הוא שלו מה שהוא רוצה לעשות בעולמו יעשה כחפצו ורצונו לברך את מי שיהיה נבחר בעיניו (מה"ק): עכשיו ישמעאל כו'. שגם המה יבקשו ממנו ברכה כדאי׳ בהדיא במד"ר פ' י"א. ואם יאמר להם שהם אינם ראוים לברכה כמו יצחק. יהיה קנאה יתירה בין הבנים כדאי׳ בתרגום יונתן להדיא. ועיין עוד מ"ש במד"ר פ' י"א: ובני קטורה בכלל שגם הם יבקשו שיברכם. ובבמד"ר פרשה הנ"ל לא נקט אלא ישמעאל. בהיות לו טענה ביותר שהוא הבכור ורחמים אותו של אברהם. אבל באמת גם בני קטורה יבקשו שיברכם בהיותם עכ"פ דומים לו ליצחק שגם יצחק פסוק (מה"ק): (ו) על הבכורה ליטול פי שנים בא"י שהקב"ה אמר לאברהם לזרעך נתתי את הארץ וישמעאל בכורו: בן קוסם בהלק א׳ בן פסיסא: שלא תחליט כו'. כי אף שלא ימצא תשובה כנגדם לא יודה להם בחלק הארץ. אבל יאמר עוד יש לי טענות. או יבקש זמן להשיב כדי שיהיה מקום לחכמי ישראל להשיב על תוכחתם: אם אנצח אותם כו'. שהשיב להם באין פחד מזה. כי הוא הולך ודן עמהם. כלו׳ שלא ידין עמהם בתורת שליחות כל ישראל אלא כאלו מעצמו נכנס בתוך זה. ולזה אם לא ינצח עדיין יש להם לומר ומה הגרוע הזה שידון עבורינו כי אינו שלוחנו ואין ממש בטענותיו והודאותיו (יפ"ת): שיעיר אלינו כלו׳ מתעורר עלינו בעדנו להשיב. ע"ד מתעורר להחזיק בך. ורש"י גרס שיעור פי׳ שידון: שיטול פי שנים דאע"ג דבשירתם כתוב בתורה דארץ כנען נתונה לבני ישראל כמה זימני. הם אמרו שכל זה על התנאי אם הזכו בזכות קיום התורה והמצות כמו שנזכר כמה פעמים בתורה. אבל אחר שהחטאתם ואין אתם ראוים להאחז בארץ אלא ע"י הירושה לאב הראשון אברהם גם אנו בני ישמעאל יש לנו זכות בה (יפ"ת): אין אדם עושה כו'. דאע"ג דאם משוה הבכור לפשוט אין ממש בדבריו. ה"מ בלשון ירושה. אבל בלשון מתנה מהני כדתנן בית עולין. ולפ"ז כשמסר המתנה בחייו שעשה כרצונו: היכן שטר שילוח פי׳ שיפרש בכתב שלא שאר הבנים מעליו. דאל"כ אף שנתן כל אשר לו ליצחק מספר דכך פקדון היה ואין לבן מוחזק בנכסי האב (יפ"מ): והם עבדים כו'. דכך עבד אמר כן: יצאו מאצלנו כו'. ואע"ג שהקב"ה צוה להם שישאלו איש מאת רעהו ואשה מאת רעותה כלי כסף וכלי זהב. הם אמרו שהקב"ה צוה להם שישאלו אבל יחזירו שב השאלה כדין כל שואל (רש"ה): רד"ו שנה כך הוא חשבון שני השעבוד ולפי שנרמז במה שאח"כ רדו ושכרו לנו כמ"ש ז"ל נקט הכא רד"ו: כספים כו' זהבים פי׳ אומנים עושי מלאכה של כסף וזהב שראוי שיהיו שכרן משכן לפחות דינר ליום. וכן שאר אומניות. אלא מפני שאמרו כספנו וזהבנו הזכיר לשון כסף וזהב: פילוסופים חכמים: לטמיון פי׳ לאוצר כלו׳ לאוצר שכר העבודות: בקש לעלות אלכסנדרוס מוקדון. ואיידי דמספרי הכא מחכמת גביעה ב"ק טיכוח חכמתו נגד שונאינו נקט נמי האי עובדא. שמר שגם בזה חכמתו עמדה לו: שלוף מנעליך כו'. משום דקי"ל דאסור ליכנס להר הבית במנעל. וכדאיתא בפרק הרואה. והוא נתירא לומר למלך שאין לו רשות ליכנס שמה במנעליו. לפיכך תיקן הדבר בחכמה לומר לו שלוף מנעליך למובתך לפי שהרצפה חלקה שלא תחליק רגליך. אלא נעול לך שתי אנפילאות. ונתן בהם שתי אבנים טובות להיות מתוקנים לו לפי כבודו: עד כאן יש לנו רשות ליכנס. בזה נמי התחכם שלא א"ל אין לך רשות ליכנס. אלא הוא תלה הדבר רק בנו דהיינו בישראל. כלו׳ אם מוזהרים כך מפי הקב"ה שלא ליכנס שמה. ולכן א"א לנו ללכת עוד עמך מכאן והלאה. ומ"מ מזה ממילא יבין וישכיל מלכך מוסר שגם הוא לא יכנס. והמלך בהכמתו הבין זה ולכך א"ל לכשאצא אני משוה לך פדחתך כלומר עקמומיתך לפי שהיו חטוטרות עולה בגבו. ואמר כך דרך חידה שתואר עקמומית בגופו הוא אות ומופת גם על ערמותו בעקמות הדעת: א"ל אם כן תעשה כו'. עשה עצמו כאינו מבין. וא"ל דרך צחות ותוך הם תעשה להשוות פדחתי רופא אומן תקרא. וכראות המלך סך דבריו המה מתוקנים ומכודדים בחכמה. נהפך אצלו הדבר לנחת. ובכן נתפייס ממנו ולא עשה לו מאומה (מה"ק): (ז) יכולים להזריח כו'. כלו׳ כל מה שאתם יכולים להרחיק עצמכם יותר לקצה המזרח הרחיקו. ולכן אמר קדמה אל ארץ קדם כלו׳ היותר מזרחית במקום המזרח (יפ"ת): בגחלתו של יצחק. כי כל מה שאתם תהיו קרובים לגבול יצחק תעמדו בסכנה פן תבואו עמו או עם זרעו לידי איזה קטטה ומריבה כדרך הבנים שפני הארצות וקו תכוו בגחלתו: ונזדווג ליעקב דהיינו תולדות זרעם בהורכן ביה"מ: הזאת לכם עליזה כלו׳ וכי זאת לכם להיות עליזה כאותם שמימי קדם יובילוה רגליה מרחוק לגור דהיינו אותם שהרחקו מעל יצחק: חסר שהוא לבון נר ואזיל: הקיפוה כעטרה לפי שאין העטרה דבר נופל אלא באדם הולך לומר שהוא נשא מושאל על ההיקף ע"ד כינוי כלון העטרה. וההיקף הזה יתכן שהוא למעלה והיינו בשלוה שהיתה מוקפת סוחרים ופרים (יפ"ת): הקיפוה כובין פי׳ קוצים. והיינו בהורבנה שעלתה סלה קמשונים:

פרשה סב

(א) כתיב יודע ה' ימי תמימים. פס׳ מבים ומשגיח בימי הצדיקים דל"ד בכלל חייהם ותמותם. אלא בכל יום ויום. וזה מהשגחה שכפים עליהם תמיד (יפ"ת): זה אברהם כו' דהשכחון דאברהם איקרי תמים בהדיא (יפ"ת): (ב) בשיבה טובה זקן ושבע ויגוע. כצי׳ מוספת ול"ל ויגוע וימת אברהם בשיבה טובה זקן ושבע

יום לאמר שהחולי ממרק. ר' יהודה אמר כל מי שנא' בו נויעה מת בחולי מעים: (ג) כתיב (משלי לא) עוז והדר לבושה. ג כל מתן שכרן של צדיקים מתוקן להם לע"ל. ומראה להם הקב"ה עד שהם בעוה"ז מתן שכרן שהוא עתיד ליתן להם לע"ל ונפשן שבעה והם ישנים. א"ר אליעזר משל לסעודה שעשה אותה המלך וזימן את הארחים והראה להם מה שהם אוכלים ושותים ושבעה נפשם וישנו להם. ד כך הקב"ה מראה להם לצדיקים עד שהם בעוה"ז מתן שכרן שהוא עתיד ליתן להם לע"ל והם ישנים שנא' (איוב ג) כי עתה שכבתי ואשקוט הוי בשעת סילוקן של צדיקים הקב"ה מראה להם מתן שכרן ה כד דמך ר' אבהו אחזו ליה י"ג נהרי אפרסמון א"ל אלין דמאן. א"ל דידך. אמר אלין דאבהו (ישעיה מט) ואני אמרתי לריק יגעתי לתוהו והבל כחי כליתי אכן משפטי את ה' וגו': (ד) זבדי בן לוי וריב"ל ור' יוסי בן פרטא תלתיהון אמרין אלין קרייה ו כד דמיכי. חד מנהון אמר (תהלים לב) על זאת יתפלל כל חסיד אליך לעת מצוא (שם לג) כי בו ישמח לבנו וגו'. ואוחרנא אמר (שם כג) תערוך לפני שלחן נגד צוררי (שם ה) וישמחו כל חוסי בך. ואוחרנא אמר (שם פד) כי טוב יום בחצריך מאלף. ורבנן אמרי (שם לא) מה רב טובך אשר צפנת ליראיך. הוי בשעת סילוקן של צדיקים מהעולם הקב"ה מראה להם מתן שכרן. בן עזאי אומר (שם קטז) יקר בעיני ה' המותה לחסידיו אימתי הקב"ה מראה להם שכרן שהוא מתוקן להם סמוך למיתתן הה"ד המותה לחסידיו. לפיכך (משלי לא) ותשחק ליום אחרון: (ה) מה בין מיתת נערים למיתת זקנים. ז ר' יהודה אומר הנר הזה בשעה שהוא כבה מאליו יפה לו ויפה לפתילה. ובשעה שאינו כבה מאליו רע לו ורע לפתילה. רבי אבהו אמר התאנה הזו בשעה שהיא נלקטת בעונתה יפה לה ויפה לתאנה. ובשעה שהיא מתלקטת שלא בעונתה רע לה ורע לתאנה. ר' חייא רבה ותלמידוי. ואית דאמרי ר"ע ותלמידוי. ואית דאמרי ר"י בר חלפתא ותלמידוי. היו למודים להיות משכימין ויושבין ושונין תחת תאנה אחת והיה בעל התאנה משכים ולוקטה. אמרו שמא הוא חושדינו מה עבדון חלפון אתרון. אזל לגבייהו ואמר להון רבותי הדא מצוה דהויתון יתבין זכיין בי יושבין ושונין תחת תאנתי ביטלתוה. א"ל אמרנו שמא את חושדינו. פייסן והזרו למקומן. מה עשה השכים בשחרית ולא לקטה וזרחה עליה החמה והתליעו. אמרו בעל התאנה יודע אימתי היא עונתה של תאנה ללקוט ולוקטה. כך הקב"ה יודע אימת היא עונתן של צדיקים להסתלק מן העולם ומסלקן. הה"ד (שה"ש ו) דודי ירד לגנו לערוגת הבושם: (ו) בשיבה טובה. ח א"ר לוי שלשה הם שנא' בהם שיבה. אברהם ושוה לו. דוד ושוה לו. גדעון ולא שוה לו. למה (שופטים ח) ויעש אותו גדעון לאפוד לע"ז. ויקברו אותו יצחק וישמעאל אל מערת המכפלה. ט כאן בן האמה הולך כבוד לבן הגבירה. השדה אשר קנה אברהם. א"ר תנחומא והלא מקבורתה של שרה לקבורתו של אברהם ל"ח שנה. והכא את אמר שמה קבר אברהם ושרה אשתו. אלא בא ללמדך שכל מי שגמל חסד לשרה זכה לגמול חסד לאברהם. אמר רשב"נ שם ועבר היו מהלכין לפני מטתה וראו נבה מקום מופנה לא"א וקברו אותו בדיוטרין שלו (במקום המוכן ומזומן לו): (ז) ויהי אחרי מות אברהם ויברך אלהים את יצחק בנו. י אר"ס בכ"מ שנא' ויהי אחרי חזר העולם לאחוריו. ויהי אחרי מות אברהם מיד וכל הבארות וגו' ויסתמום פלשתים אחרי מות אברהם. (יהושע א) ויהי אחרי מות משה עבד ה' יא מיד

פסק

יד יוסף ג ירוש' פ"ז פ"ג. תנחומא בראשית ילקוט ס"ז. ד זוהר שס"ס: ה תנחומא בראשית וסדר ויחי. וה"ר פ' נ"ב. תענית כ"ה: ו ירוש' ע"ז פ"ג. ולקמן פ' ל"ב. ש"ר פ"כ. שוח"ט מזמור ס'. ילקוט ס"ז: ז מוים פסוק דודי ירד לגנו. קה"ר פסוק מתוקה. ירוש' פרק היה קורא. ילקוט ס"ז: ח לעיל פ' מ"ד. ילקוט לך לך וילקוט שופטים רמז ס"ז: ט ילקוט ס"ז. ב"ב ס"ז: י ילקוט ס"ז וילקוט ריש יהושע: יא העמים פ':

ענף יוסף

פרשה סב (ה) [ר"א אמר תמשל כו'] הנה דרך בעל התאנה לעבוד עבודתו ולשמור משמרתו לילה ויום ינצרנו. אם יראה פריו כי טוב ויעצור כח לעמוד באילן עד עת מלאות כשיעור. ישמירהו בצל סוכתו מזרם וממטר. ויבוש עינו ולבו כל יעלה הבורח עליו עד עת הבציר ואז מלאים יקחהו ולבני גדולים יהולך פריו למאכל ועלהו לתרופה. ואם יראה כי לא יעצור כח הזרע לעמוד עד אותו העת או אף אם יום או יומים יעמוד ישחת מראהו ולא ימצא בו טוב הטעם. ישרוש כנפיו ויקחהו תיכף בעוד ימצא בו קצת תועלת טרם יושחת לגמרי. כמו כן הצדיק נמשל לתאנה. והוא מושגח מהקב"ה יומם ולילה ואם רואה הקב"ה אשר כחו למלאות ימי צבאו ומספר בניו אשר קצב לו הורם ואלה וכל הבל לא ישהכח בו. אותו יכשר לעמוד לשרת בשמו כל ימי חלדו ולצאת בכלה אלי קבר במלאות ימיו אשר סוקלב לו בעת הבראו. אבל כאשר רואה הקב"ה שעתיד לבלע ולהשחית קדושת נפשו הלילה. אותו יכשר לקחתו אל כיסו למען ימות זכאי ולא חרד נפשו לשאולה כמ"ש בחנוך ואיננו כי לקח אותו אלהים קודם זמנו כדי שלא יחטא וז"ש התאנה הזו בשעה שהיא נלקטת בעונתה הוא סימן שבהם הזק ויפה. ואם נלקטת שלא בעונתה הוא סימן שרע לה ורע להאנה כלומר בלי ספק יש גריעותא והשום כח או באילן או בתאנה או בשתיהן. והקב"ה יודע אימת עונתן של צדיקים להסתלק מן העולם ומסלקן:

אברכס

מתנות כהונה

כן ורש"י גרס כמו כוצין ופירוש שהקיפוה יסוד כאדם שמסבב כרמו בקוצים: ממרק שונות: ה"ג בילקוט בחולי מעיים ושבע הה"ד עוז כו': לבושה וגו'. גרסינן וסיפיה דקרא ותשחק ליום אחרון. ונפשם שבעה כשבע רצון ונחת רוח מקבלים הפירוד מעולם הזה: מה שהם אוכלים כו'. כלומר מה שיאכלו וישתו לעת הסעודה: כד דמך. ר"ל כשמת ומיתת הצדיקים נוחה להם וכישן מדמה: אחזו ליה. הראו לו מן השמים: אלין דמן. כל אלו של מי הם: אלין דאבהו. בלשון תימה וכו' אלו להיות לי ואני וכו': תלתיהון כו'. שלשתן אמרו פסוקים אלו כשמתו כלומר בשעת מיתתן קודם לאת נשמתן ראו שכרן המוכן להם לעה"ב: ורבנן אמרו. רבנן אמרו שזה האחרון אמר פסוק זה מה רב טובך והכי מוכח לקמן פר' נ"ב: (ה"ג אימתי: ה"ג הה"ד יקר בעיני ה' המותה כו'): שהוא כבה מאליו כו'. וכן הוא הזקנים שמתים בזמנם ונוח להם: למודים רגילים: חושדינו חושד אותנו שנקח כלום מתאינתו ולפיכך הוא משכים כל כך ומלקטן: מה עבדון כו'. מה עשו החליפו ושינו מקומם והלכו משם למקום אחר (אתריאן גרסי':) ה"ג דהויתון נהינן זכיין כו'. ופי' שהייתם נוהגים לזכות עמדי שהייתם יושבים תחת תאנתי ולשעת ביטלתוהו ממני: פייסן היה מפיים אותם בדברי' ואמר להם שעשה כן בשביל שהם מתלוננים בזריחת השמש עליהם: והשכים ולא לקטה כו' עשה כן כדי שיראו שכן הוא כדבריו והכי איתא בירו' בהדיא: ושוה לו. השיבה היתה הגונה וראויה לו: בן האמה. ישמעאל היה נוהג כבוד בבן הגבירה זה יצחק שהיה מוליכו לפניו אע"פ שהיה גדול ממנו: שמה קבר אברהם ושרה גרסי'. דמשמע ששניהם נקברו כאחד: ה"ג בילקוט שם ועבר היו מהלכין לפני מטתו וראו איזה מקום מופנה לאבינו אברהם וקברו אותו וכו' ואם היה ראוי לו המקום אשר שרה שוכבת עליו היו מפנין אותה ממקומה ואולי שכן עשו ולפיכך נחשבו כאילו נקברו שניהם בפעם אחד: בדיוטרון הערוך הביאו ולא פירשו ומה שכתב בספר מקום מוכן ומזומן נכתב כן לביאור כפי הענין: יתידות האלן. כלומות שהמית הקב"ה לנסות בהם

אם

עץ יוסף

ושבע. ויגוע א"ר בר אלעאי החסידים כו' עד בחולי מעיים: ושבע הה"ד עוז והדר לבושה כו' עד ונפשו שבעה. וכן הוא בילקוט מפורש כאן: לאמר שהחולה ממרק קרוב להיות צריך להניח תיבה למה במקום תיבת להמיר (יפ"ת) ופירושו חולי מעיים ויירקן ומנקה הבני מעיים. כמ"ש גבי ז' דכריפת משה כדי למרק אכילה שבמעיו (מבדר"ה): (ג) כתיב עוז והדר דבשעת ימים מיבעי ליה להכי מייתי הך דרשא שהקב"ה מראה לצדיקים מתן שכרן קודם מותם ונפשם שבעה: כתיב עוז והדר לבושה. וכתיב בתריה ותשחק ליום אחרון וקייכרם ליה במה שרואין מתן שכרן ביום המיתה. וקרא באשת חיל מיירי דאפי' אשה זוכה לזה כשהיא כשרה (יפ"ת): ומראה להם הקב"ה כו'. ז"ל התנחומא בסדר ויחי. קשה לפני הקב"ה לגזור מיתה על הצדיקים שנא' יקר בעיני ה' המותה לחסידיו. מה הקב"ה עושה מראה להם מתן שכרן כדי שיתבעו מיתה בפיהם עד כאן. הרי מבואר הטעם שמראה להם מתן שכרן כדי שיתבעו מיתה בפיהם וז"ש כאן ונפשם שבעה כשבע רצון ונחת רוח מקבלים הפירוד מעולם הזה: והם ישנים פירוש מתים בלא צער. והיינו ותשחק ליום אחרון: תלת עשרה נהרי. עיין מ"ש בתנחומא סדר בראשית סי' א': אחזו ליה הראו לו מן השמים: אלין דמאן כל אלו של מי הם: אלין דאבוה בלשון תימה אלו להיות לו ואני כו': לריק יגעתי כו' הודאי לא בשפתי מרמה דבר זה כי אם באמת. כי נגד גודל האהבה המחייבת אותו בעבודת הבורא ית' לאהבם וכאין נחשב בעיניו מעשה עבודתו. והאלפיך כתב אפשר כי לאה שהיה עשיר וענוג מאד כאשר הפליגו בגמרא. ואשר היה גדול בבי קיסר היה דואג בלבו אולי ניכה בהנאת גופו כל זכיותיו. וזהו אמרתי לריק יגעתי כו' אכן משפטי את ה' בעל הרחמים שאינו מקפח שכר כל בריה. ועיין בתנחומא הנ"ל: (ד) ור' יוסי בן פרטא. נ"ל בן כתרוס וכן הוא בש"ל (סדה"ד) ומייתי ראיה מאלו החכמים למה שאמר לעיל שהצדיקים רואים מתן שכרן ביום המיתה. כי הלא כל אחד מאלו ראה שכרו והראה עליו באצבעו. כמו שאכתוב לקמן בסמוך. כד דמיכי כשמתו והע"ג דריב"ל נכנס חי לג"ע כדאי' בפרק המדיר מ"מ לא קשה מ"ש כאן כד דמיכי. דמשום רובא דהיינו זבדי בן לוי ור' יוסי דשייך בהו האי ליבנא נקטה ולא חש למיעוטא (יפ"ת): חד מנהון אמר. על זאת דייקא כלו' על זה השכר והענוג נכסי שאני רואה. יתפלל כל חסיד אליך לעת מצוא זו מיתה כדאי' בברכות כי בו בשכר כזה ישמח לבנו. והשני אמר תערוך לפני שלחן וגו'. והשלישי אמר כי טוב יום כזה שאני רואה אותו כעת בחצריך. והוא בחצרי ג"ע ששם הקב"ה מטייל עם הצדיקים. מאלף כ"ל מאלף יומים שהייתי בתענוגי עוה"ז. וכמ"ש ידוע ז"ל יפה שעה אחת של קורת רוח בעוה"ב מכל חיי עוה"ז: ורבנן אמרי מה רב טובך. פי' רבנן אמרי שזה האחרון לא אמר כי טוב יום בחצריך. אלא מה רב טובך. והכי מוכח לקמן פ' נ"ב (מת"כ ויפ"ת): בן עזאי כו' אימתי הקב"ה מראה כו'. כל"ל אימתי בלא וי"ו. וכן הוא בילקוט כאן. וגם הוא בא לדרוש כתוב זה לראיה שהקב"ה מראה לצדיקים מתן שכרן קודם מותם כמש"ל בשם התנחומא. ופי' הכתוב מה שהוא יקר מאד בעיני ה' והוא תענוגי העוה"ב הוא מראה אותן לחסידיו בעת המיתה. ומסיים המדרש לפיכך ותשחק ליום אחרון והוא הדבר שכתב לעיל: ושבע הה"ד עוז והדר לבושה וכיוצ"ל. (ה) מה בין מיתת נערים כו'. דק"ל למה אמר זקן הרי כבר נא' בשיבה טובה. וכן מה ה"ל ושבע. לכך אמר דה"ק שבהיותו זקן היה שבע מן החיים ולא נצטער במיתתו: הנר הזה כלו' כל שמן הדולק הנקרא נר. בשעה שהוא כבה מאליו בכלות להאירות שמנו. אז יפה לנר ויפה לפתילה שאינם נמאסין משמן. ובשעה שאינו כבה מאליו רע לו ורע לפתילה שהם נמאסים משמן והם נשחתים ונפסדים. וכן הפתילה שכבה פתאם. כך נר אלהים נשמת אדם כשהיא נכבית מאליה לעת זקנות הגוף אחרי תום כח להוא הכרעי שבו אז יפה לו לגוף שהוא כדמיון הכלי נושא הנפש שנפרדה ממנו בלא צער. ויפה לנפש נפש החיוני שהוא בדמיון הפתילה אשר בו נאחז אור הנשמה הוא נפש המשכלת העליונה באשר כבר השלים הקו וזמנו. אבל אם מת בנערותו שעדיין קיים כח להוא הכרעי שבגוף אז רע לו לגוף ולנפש שנפרדים זה מזה בצער (מה"ק): ויפה לתאינה לאילן התאנה: שלא בעונתה רע לה מפוס לפי שעדיין לא נתבשלה כראוי ורע לאילן התאנה שכחו נחלש לפי שלא הוציא כחו אל הפועל בבשול התאנה ונשאר בו כיווחרות הטבע ומזיקו ותכהים כחו. וכן הגוף הוא במדרגת אילן התאנה. והנפש הוא במדרגת הפרי הנלקט ממנו. וכשהוא מת בנערותו רע לגוף ולנפש שנפרדים זה מזה בצער כי עדיין לא נשלמו הקס כראוי: ר' חייא רבה כו' משום דקשה ליה כיון דמיתת נערים קשה לגוף ולנפש מכפי מה מניעו לפעמים לדיקים מתים בנערותם וכדי לתרוצי קא מייתי הכא האי עובדא ומסיק עלה בעל התאנה יודע כו': למודים רגילים: חושדנו חושד אותנו שנקח כלום מתאינתו ולפיכך הוא משכים כל כך ומלקטן: מה עבדון מה עשו החליפו ושינו מקומם והלכו משם למקום אחר: והויתון נהינן זכיין כו'. כל"ל ופי' שהייתם נוהגים לזכות עמדי שהייתם יושבים תחת תאנתי ולבטלו בעלתיהו ממני: פייסן היה מפיים אותם בדברים. ואמר להם שעשה כן בשביל שהם מתלוננים בזריחת השמש עליהן (מת"כ): השכים ולא לקטה. עשה כן כדי שיראו שכן הוא כדבריו: כך הקב"ה יודע אימתי כו'. כלומר לפעמים רואה ה' כי כבר הגיע עונתן הראוי בנערותם בראותו כי עתה הוא עומד בתומו ועתיד הוא להתמין שאז טוב מותו בתומו מחייו: דודי ירד לגנו כו' דקרא נמי המשילו ללקיטת פרי. ובמדרש חזית מפורש עיקר דרשה זו ע"ש: (ו) ג' הם שנא' בהם שיבה טובה כצ"ל. (יפ"ת): בן האמה הולך כו' דהע"ג דמתחילה היה מתגאה עליו כדלעיל פ' נ"ג פרש' נ"ה. הנה עתה הלך כבוד לבן הגבירה. והיינו פעולת שעשה תשובה וכדאמר בפ"ק דב"ב ע"ש: הלא מקבורתה כו' כלו' כיון שכבר נקברה שרה שמה משנים קדמוניות מה ראה להזכיר פה שניהם בהקבורתה. אלא ללמדך שכל מי שגמל חסד וכו' שזכו להאריך ימים בזכות ג"ח: א"ר שמואל ב"נ כו' בא לתרץ ג"כ מה שהזכיר פה שוב קבורת שרה ואמר שם ועבר היו מהלכין לפני מטתה ופירושו לפני מטת שרה. וכ"ה בילקוט שם ועבר היו מהלכין לפני מטתה וראו איזה מקום מופנה לאברהם אבינו וקברו אותה בדיוטרין שלו כו' כלו' שם ועבר לכו וראו מקום המוכן ומזומן לו לקבורה בראותם שם כבוד ענין הסכינה. ולכן קברו אותה שם סמוך למקום זה להיותם סמוכים יחד בקבורה: בדיוטרין בל"י מקום שני וסמוך לראשון (מוסף הערוך): (ז) אר"ס בכ"מ שנא' ויהי אחרי מות הזר העולם. כצ"ל כי בלא מלת מות מניינו ויהי אחרי טובא שלא היה שם שום חזרת העולם. וכ"ה בריש ילקוט יהושע ע"ש: מיד וכל הבארות וגו' ויסתמום פלשתים אחרי מות אברהם. נ"ל מיד וכל הבארות וגו' שסתמום פלשתים ומלות אחרי מות אברהם מיותר והוא בפסוק י"ח: וכל הבארות כו'. מה שיחשוב סתימת הבארות כחזרת העולם לאחוריו לפי שדרשו לקמן ס' פ"ד מפנ?לה אלו הבארות בהיו כנגד הדגלים

ותומשי

פסק הבאר וענני כבוד והמן. (שופטים א) ויהי אחרי מות יהושע מיד נתגרו בהן יתידות הארץ. (ש"ב א) ויהי אחרי מות שאול ופלשתים נלחמים בישראל. מתיבין חברייא לר' סימון והכתיב (ד"ה ב כד) ואחרי מות יהוידע הכהן באו שרי יהודה וישתחוו למלך. א"ר תנחומא לא אתא ר' סימון למימר אלא ויהי אחרי. א"ר יודן אילולא שהעמיד הקב"ה אחרים תחתיהם כבר חזר העולם לאחוריו. דכתיב ויהי אחרי מות אברהם וכתיב וישב יצחק ויחפור. ויהי אחרי מות משה עבד ה' ויאמר ה' אל יהושע בן נון משרת משה לאמר. כתיב (שופטים א) ויהי אחרי מות יהושע ויאמר ה' יהודה יעלה. כתיב (ש"ב א) ויהי אחרי מות שאול ודוד שב מהכות את העמלקי וישב דוד בצקלג ימים וגו' וכתיב למעלה מן הענין קודם מיתת שמואל (ש"א יז) ודוד בן איש אפרתי: (ח) ואלה תולדות ישמעאל בן אברהם. ר' חמא בר עוקבא ורבנן הוו יתבין ומתקשין מה ראה הכתוב לייחס תולדותיו של רשע כאן. עבר ר' לוי אמרין הא אתא מרא דשמעתא נשאליניה. א"ר לוי בשם ר' חמא להודיעך בן כמה שנין נתברך זקנך. ואלה שני חיי ישמעאל. יד מה ראה הכתוב לייחס שניו של רשע כאן. ע"י שבא מקדקד של מדבר לגמול חסד לאביו. וישכנו מחוילה וגו'. הכא את אמר נפל ולעיל את אמר ישכון. אלא כל ימים שהיה א"א קיים ישכון טו כיון שמת א"א נפל. עד שלא פשט ידו בבה"מ ישכון כיון שפשט בו ידו נפל. בעוה"ז ישכון אבל לע"ל נפל:

סדר תולדות

פרשה סג

א **ואלה** תולדות יצחק בן אברהם. (משלי כג) א גיל יגיל אבי צדיק ויולד חכם ישמח בו. גילה אחר גילה בזמן שהצדיק נולד. (ישעיה ז) ויהי בימי אחז וגו' א"ר הושעיא אמרו מלה"ש לפני הקב"ה רבון כל העולמים ווי שמלך אחז. אמר להם בן יותם הוא ואביו צדיק ואיני יכול לפשוט את ידי בו. ויולד חכם ישמח בו. ב ר' לוי אמר מנין אתה אומר שכל מי שיש לו בן יגע בתורה שהוא מתמלא עליו רחמים ת"ל (משלי כג) בני אם חכם לבך ישמח לבי גם אני. ר"ש בן מנסיא אומר אין לי אלא לב אביו של ב"ו מנין שאפי' הקב"ה מתמלא רחמים עליו בשעה שהוא יגע בתורה ת"ל ישמח לבי גם אני. גילה אחר גילה בזמן שהוא צדיק בן צדיק: (ב) ואלה תולדות יצחק בן אברהם. (שם יז) עטרת זקנים בני בנים. האבות עטרה לבנים והבנים עטרה לאבות. האבות עטרה לבנים שנא' (שם) ותפארת בנים אבותם. הבנים עטרה לאבות דכתיב עטרת זקנים בני בנים. ג ר' שמואל ב"ר יצחק אמר אברהם לא ניצל מכבשן האש אלא בזכותו של יעקב. משל לאחד שהיה לו דין לפני השלטון ויצא דינו מלפני השלטון לישרף. וצפה אותו השלטון באסטרולוגיא שלו שהוא עתיד להוליד בת והיא נשאת למלך אמר כדאי הוא להנצל בזכות בתו שהוא עתיד להוליד והיא נשאת למלך. כך אברהם יצא דינו מלפני נמרוד לישרף. וצפה הקב"ה שיעקב עתיד לעמוד ממנו אמר כדאי הוא אברהם להנצל בזכותו של יעקב. ההד"ד (ישעיה כט) לכן כה אמר ה' אל בית יעקב אשר פדה את אברהם. יעקב פדה אברהם. (ג) ד"א עטרת זקנים בני בנים. ה ואלה תולדות יצחק בן אברהם. אברם נקרא אברהם יצחק נקרא אברהם. דכתיב ואלה תולדות יצחק בן אברהם אברהם. יעקב נקרא שמו ישראל דכתיב (בראשית לב) לא יעקב יאמר עוד שמך כי אם ישראל. יצחק נקרא שמו ישראל דכתיב (שמות א) ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה את יעקב. אברהם נקרא ישראל ר' נתן אמר מילתא עמיקתא היא (שמות יב) ומושב בני ישראל אשר ישבו במצרים ובארץ כנען ובארץ גושן שלשים שנה וארבע מאות שנה: (ד) ויהי יצחק בן ארבעים שנה וגו'. א"ר יצחק אם ללמד שהיא מארם נהרים ו והלא כבר נאמר מפדן ארם מה ת"ל ארמי בת בתואל הארמי מה ת"ל אחות לבן הארמי. אלא בא ללמדך אביה רמאי ואחיה רמאי ואף אנשי מקומה כן. והצדקת הזו שהיא יוצאה מביניהם למה היא דומה לשושנה בין החוחים. ר' פנחס אמר כתיב (בראשית כח) וילך פדנה ארם מה ת"ל אל לבן הארמי מלמד שכולם כללן ברמאות: (ה) ויעתר יצחק לה' לנכח אשתו. ז רבי יוחנן ור"ל. ר"י אמר ששפך תפלות בעושר. ר"ל ח אמר שהיפך את הגזירה ולפום כן קריין ליה עתרא דאפיך אידרא. לנכח אשתו. ט מלמד שהיה יצחק שטוח כאן והיא שטוחה כאן ואומר רבש"ע כל בנים שאתה נותן לי יהיו מן הצדקת הזו. אף היא אמרה כן כל בנים שאת עתיד ליתן לי יהיו מן הצדיק הזה. כי עקרה היא ר' יודן בשם ר"ל עיקר מטרין לא הוה לה

יד יוסף יב ילקוט ס"ז: יג מגילה י"ז: יד ילקוט ד"ה א' רמז אלף ע"ג: טו לעיל פ' מ"ט. וילקוט לך לך: פס"ג א תנחומא ס"ז. ילקוט ס"ז: ב ילקוט משלי: ג תנחומא ס"ז. ילקוט ס"ז: ד תנחומא ס"ז. ויק"ר פ' ל"ו. סנהדרין י"ט. אג"ב פרק ס"ד. זוהר ויצא. זוהר מדש רות. זוהר ריש אחרי. ילקוט ס"ז. תנחומא שמות סי' ד': ה ילקוט ס"ז: ו ע' ויק"ר פ' כ"ג והראה כי כן צ"ל כאן והלא כבר נאמר בת בתואל הארמי מפדן ארם ומה ת"ל אחות לבן הארמי אלא בא כו'. מיום פסוק כשושנה. זוהר ס"ז דף קל"ז. וילקוט ס"ז: ז ילקוט ס"ז: ח סוכה י"ד. ס"ס סבע"י: ט רות רבה פ"ז. ואג"ם פ"ז:

מתנות כהונה

את ישראל והיו לטוטים בעיניהם והיינו יתידות: ומתקשיין הוו מקשין ושואלין: הא אתא מרא כו' הרי בא בעל ההלכה כלומר רב מובהק ונשאלנו: נתברך זקנך. יעקב כדאיתא סוף פ"ק דמגילה: מקדקדן כלומר מעיקר המדבר ככתוב וישב במדבר הבי"ת פתוחה המורה על העקרים והידיעה: ולהלן בס' לך לך אמר ישכון: ולעתיד לבא נפל. וישראל ישכנו לבטח דכתיב סומך ה' לכל הנופלים וכו': גם אני. לרבות אביו שבשמים: צדיק בן צדיק. ולהכי כתיב בן אברהם: באסטרולוגיא בחכמת החוזים בכוכבים: ה"ג אברם נקרא אברהם שנא' אברם הוא אברהם: את יעקב. משמע יעקב גם אחד מבני ישראל הרי שיצחק ע"כ נקרא ישראל: מלתא עמיקתא. דבר עמוק וסוד מוסד הוא זה שבזה נתיישב קושיא חזקה דכתיב ומושב בני ישראל וכו'. וישראל לא שהו במצרים אלא מאתים ועשר שנה משנולד יצחק הוא ארבע מאות שנה שמע מיניה שאברהם נקרא בשם ישראל והאי דכתיב אשר ישבו בארץ מצרים הלך אחר היחוס ועיקר הגרות והגלות היה במצרים ושאר הגלות כנען וארצות גושן ואחרם נחשבים הכל בכלל וכמו שהיו לחלמי המלך כדאיתא במגילה (ט): בעושר ובלשון ארמי העושר קורין עותרא וה"ג בילקוט בעותר ור"ל בשפע במילוי: ולפום כן כו'. ולפיכך קורין התפלה עתר כעתר זה בקורין שאל"ת שמהפכין בו התבואה בקבים בגורן כן התפלה מהפכת את הגזירה כדאיתא במסכת סוכה (יד): עקרה היא. משמע בתולדותיה היתה עקרה ונעקר בית רחמה: עיקר מטרין פי'

ענף יוסף

פרשה סג (ב) [אברהם לא ניצל כו'] לכאורה קשה והרי אברהם בעצמו לא היה כדאי לינצל בזכותו. וגם מה צריך לומר לנצל מהשלטון. ושגאה דהכוונה בזה שהיה בדין שאברהם ישרף

עץ יוסף

וחומשי תורה וענינים רבים שאמרו חכמי האמת (יפ"ת ומה"ק): פסק הבאר כו' שאע"פ שבמות מרים פסק הבאר וענני כבוד במות אהרן חזרו בזכות משה. ובמותו נסתלקו שלשתן כדלקמן ריש במדב"ר: יתידות הארץ האומות שהניח ה' לנסות בם את ישראל ויהיו לשכים בעיניהם והיינו יתידות (מת"כ). ויש גורסין יתירות שהותירו מהם וכן הוא בש"ס: ויהי אחרי מות שאול ופלשתים נלחמים בישראל. נראה שהוא ט"ס כי זה נאמר קודם מותו וצ"ל ויעזבו את הערים וינוסו ויבאו פלשתים וישבו בהן (שם פסוק ז'): והכתיב ואחרי מות יהוידע. ואע"ג שהיתה שם תקלה שעשו את המלך אלוה כדלקמן ס"ד פ"ם. לא תשיב חזרת העולם לאחוריו אלא במקק המפורסם בעולם לא לענין הטא. ומה שעלה עליו אחרם לתקופת השנה לא הוה אחרי מות יהוידע דהיינו תיכף: ויאמר ה' אל יהושע. ואע"ג דלא חזר הבאר והמן וענני כבוד שהנה לו ח"י ומעתה אין צורך לכן: וכתיב למעלה מן הענין קודם מיתת שאול ודוד בן איש אפרתי. כנ"ל. כלומר דאע"ג דלא פירש בתר מיתת שאול תיקון הנזק הנמשך במותו ע"י דוד מ"מ במה שהזכיר את דוד אחר מות שאול גילה בזה שתיקון נזק מיתת שאול כי כבר נודע טיבו בהיותו מושיע ורב במה שאמר לעיל ודוד בן איש אפרתי (שמואל א' י"ז י"ב. יפ"ת): (ח) ומתקשיין הוו מקשין ושואלין: תולדותיו של רשע. ואע"ג דישמעאל עשה תשובה כדלעיל ס"ל מ"מ כיון שהיה רשע מעיקרא לא היה ראוי למנות תולדותיו בתורה. וכן שנין. (רפ"ת): הא אתא מרא כו' הרי בא בעל ההלכה כלומר רב מובהק ונשאלנו: א"ר לוי בשם ר"ח על ידי שבא מקדקדו של מדבר לגמול חסד לאביו כנ"ל. ובסמוך גבי שאלה מה ראה לייחס שניו נגרס' להודיעך בן כמה שנים נתברך (יפ"ת): מקדקדו כלו' מעיקרו שאף שהיה רחוק אלף הסריח עצמו לבא לגמול חסד עם אביו: בן כמה שנים נתברך זקנך. ר"ל כך א"ר לוי לרב חמא בר עוקבא. ואמר זקנך לפי שהיה מדבר עמו. ופירשו שמשנותיו של ישמעאל אנו למדים בן כמה שנים היה יעקב כשקיבל את הברכות מאביו כדאי' בס"פ דמגילה. ובגמ' בתומם סוף פרשה תולדות ע"ש: הא"א כו' פירשתיו בפ' מ"ט:

סדר תולדות

פרשה סג (א) גיל יגיל כו' דלהכי כתיב אברהם הוליד את יצחק למימר שהיה צדיק בן צדיק שגילה אחר גילה בזמן שהוא צדיק בן צדיק: גילה אחר גילה בזמן שצדיק בן צדיק נולד. כן הוא בילקוט. ודייק זה מדכתיב גיל יגיל בלשון כפול (מה"ק) וצ"ד בזמן שנולד אלא כלו' בזמן קטנותו עד שלא מקפסי ידיע (יפ"ת): ויהי בימי אחז כו' מייתי הא דאחז לראיה דאב הצדיק מהני אפילו לרשעים: אמרו מה"ש כו' דמה ראה לייחס כאן את אחז הרשע אחר יותם ועזיה שהיו צדיקים לכך דרשו שמאמר בן יותם היא תשובה למקטריגים על אחז (יפ"ת): ואינו יכול לפשוט את ידי בו. באותו המלחמה שהיה באותו הפרק כמפורש שם (זה"ק): מתמלא עליו רחמים דאע"ג דכתיב שמחה כרחם אב על בנים מ"מ אינו מתמלא רחמים גמורים אלא בבן יגע בתורה (יפ"ס): ת"ל בני אם חכם כו' והוצרך לשון רחמים על השמחה דשניהם לשונות נרדפים (יפ"ת): שאפי' הקב"ה כו' גם אני. ר"ל שיתורא דגם אני בא לרבות הקב"ה הנקרא אני. ע"ד אני והו הושיעה נא: שהוא צדיק בן צדיק. דהיינו גם אני חכם כמותך ולזו השמחה שלימה וקרא דגיל יגיל מיני מפורש שגם אביו צדיק לכן הביא קרא זה שמרבינן מגם אני שגם אביו צדיק. ולהכי כתיב כאן יצחק בן אברהם אברהם הוליד את יצחק למימר כשניהם היו צדיקים וגילה אחר גילה ושמחה שלימה היא: (ב) עטרת זקנים כו' והיינו דקאמר יצחק בן אברהם שיצחק נתכבד באברהם ואמר אברהם הוליד את יצחק שאברהם נתכבד ביצחק (יפ"ת): בני בנים ומכ"ש בנים: לכן כה אמר ה' כו' דהול"ל כה אמר ה' אשר פדה את אברהם אל בית יעקב ומדהפך הסדר דרשו שיעקב פדה את אברהם (כלי פז): (ג) ד"א עטרת זקנים כו'. שהאב מתכבד בבן והבן מתכבד באב ככ"ל אלא שמוסיף שהבן נקרא בשם האב ממש כמו שיצחק נקרא אברהם והזקן נקרא בשם הבן וכן הבן כמו שנקראו אברהם ויצחק בשם ישראל (יפ"ת): אברם נקרא אברהם. שנא' אברם הוא אברהם (מת"כ): יצחק בן אברהם אברהם. רמז דיצחק נקרא ג"כ אברהם: יצחק נקרא ישראל כו' את יעקב. דלא קאמר את ישראל כדיליה דקרא דריש דישראל האמור פה הוא יצחק וכ"א מגלאי דמייתי קרא דסדר וינש (מ"ו פסוק ח') ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה יעקב ובניו דמדכייל ליעקב בכלל בני ישראל צריך לומר דישראל היינו יצחק (יפ"ס): מילתא עמיקתא דבר עמוק וסוד מוסד הוא זה שבזה נתיישב קושיא חזקה דכתיב ומושב בני ישראל אשר ישבו במצרים ת"ל שנה. וישראל לא שהו במצרים אלא רד"ו שנה אלא ע"כ שחשב משעה שנדבר הקב"ה עם אברהם בין הבתרים בשהיה אברהם אז בן ע' שנה. ולפי שאז נגזר על אברהם שיוליד הסף מערכת השמים והעלה אותו למעלה מכיפת הרקיע והכניע המזל שהחיו מאז נחשב כאילו כבר נולד יצחק והיה גר בארץ. ומאז עד שיצאו ישראל ממצרים היה ת"ל שנה. ומדקא חשיב מאברהם וקרי ליה ישראל כדכתיב ומושב בני ישראל וגו' הרי שאברהם נקרא ישראל (הא"ח): בארץ גושן הוא ט"ס וצ"ל ובארץ כנעני והיא ארץ פלשתים שישב שם יצחק (יפ"ת): שהיא יוצאת מביניהם כו'. כלו' שתולדותיה יוצאה מביניהם ולא נמשכה אחר מעשיהם הרע והיא דומה לשושנה בין החוחים: שכולן כללן ברמאות ולשבח יעקב הוא דקאמר שלא למד ממעשיהם הרעים: (ה) ששפך תפילות בעושר כלו' בריבוי מופלג. בשרבה להתפלל ע"ד הכתוב ועתרות כלו' רבוי הצרות. ובילקוט גרס בעותר וכתן: שהיפך את הגזירה. שנגזר עליה להיות עקרה בטבע: ולפום כן קריין ליה עתרא. כלו' לכן קורין לרחת עתרא משום דהפיך אידרא פי' משום שמהפך התבואה בגורן. ור"ל שביקש בתפלתו שיתהפך הטבע בקרבה: מלמד שהיה יצחק שטוח כו'. והיינו לנכח אשתו שהתפללו זה כנגד זה שיהיה פקידתם זה מזה ולא לאחרים לפיכך כיונו להתפלל יחד בזמן אחד וכנגד אחד שאם יזכה אחד מהם לעשות תפלתו עולה לרצון למעלה

לה . תלף לה הקב"ח עיקר מטרין . ויעתר לו ה' ר' לוי אמר משל לבן מלכים שהיה חותר על אביו ליטול ליטרא של זהב והיה זה הותר מבפנים וזה חותר מבחוץ . י שכן בערביא קורין לחתירתא עתירתא : (ו) ויתרוצצו הבנים בקרבה . יא ר' יוחנן ור"ל . ר"י אמר זה רץ להרוג את זה וזה רץ להרוג את זה . ר"ל אמר זה מתיר צוויו של זה וזה מתיר צוויו של זה . ר' ברכיה בשם ר' לוי שלא תאמר משיצא ממעי אמו נזדווג לו אלא עד שהוא במעי אמו זירתיה מתותה לקבליה הה"ד (תהלים נח) זורו רשעים מרחם . ויתרוצצו הבנים בקרבה . יב בשעה שהיתה עומדת על בתי כנסיות וב"מ יעקב מפרכס לצאת הה"ד (ירמיה א) בטרם אצרך בבטן ידעתיך . ובשעה שהיא עוברת על בתי ע"ז עשו רץ ומפרכס לצאת הה"ד זורו רשעים מרחם . ותאמר אם כן למה זה אנכי . ר' יצחק אמר מלמד שהיתה אמנו רבקה מחזרת על פתחיהן של נשים ואומרת להן הגיע לכם הצער הזה בימיכם . אם כך הוא צערן של בנים הלואי לא עיברתי . ר"ה אמר אם כך אני עתידה להעמיד י"ב שבטים הלואי לא עיברתי . מנין זה : (ז) תני בשם ר' נחמיה יג ראויה היתה רבקה שיעמדו ממנה י"ב שבטים הה"ד ויאמר ה' לה שני גוים בבטנך הא תרין . ושני לאומים הא ארבעה . ולאום מלאום יאמץ הא שיתא . ורב יעבד צעיר הא תמניא . וימלאו ימיה ללדת הא עשרה . ויצא הראשון אדמוני הא חד עשר . ואחרי כן יצא אחיו הא תרין עשר . ואית דמייתין ליה מן הדין קרא ותאמר אם כן למה זה אנכי זיי"ן שבעה ה"א חמשה הא תרין עשר יד מנין זה . ותלך לדרוש את ה' . וכי בתי כנסיות ובתי מדרשות היו באותן הימים והלא לא הלכה אלא למדרשו של שם ועבר . טו אלא ללמדך שכל מי שהוא מקביל פני זקן כמקביל פני שכינה : (ח) ויאמר ה' לה . טז ר"י ב"ס ור' יוחנן בשם ר"א בר"ש מעולם לא נזקק הקב"ה להשיח עם אשה אלא עם אותה הצדקת ואף היא על ידי עילה . ראב"כ אמר כמה כרכורין כרכר בשביל להשיח עמה שנא' ויאמר לא כי צחקת . והכתיב ותקרא שם ה' הדובר אליה ר' לוי בשם ר' חמא ב"ר חנינא אמר ע"י מלאך ר' אלעזר אמר יז ע"י שם בן נח : (ט) שני גוים בבטנך . יח שני גיאי גוים בבטנך . זה מתגאה בעולמו וזה מתגאה במלכותו . שני גיאי גוים בבטנך אדריאנוס באומות שלמה בישראל . ד"א שני שנואי גוים בבטנך . כל האומות שונאים את עשו וכל האומות שונאים את ישראל . סנאיהון דבנייא במעייך דכתיב (מלאכי א) ואת עשו שנאתי . ושני לאומים ממעיך יפרדו . א"ר ברכיה יט מכאן שנולד מהול . ולאום מלאום יאמץ . ר' חלבו אמר כ עד כאן קריין סבתה ורעמה וסבתבא מינך יקומון יהודאין וארמאין . ורב יעבד צעיר . אר"ה אם זכה יעבוד ואם לאו יעבד . כא וימלאו ימיה ללדת . להלן חסרים וכאן מלאים . להלן כתיב תאומים פרץ וזרח שניהם צדיקים . וכאן תומים יעקב צדיק ועשו רשע : (י) ויצא הראשון אדמוני . כב א"ר חגי בשם ר' יצחק בזכות (ויקרא כג) ולקחתם לכם ביום הראשון אני נגלה לכם ראשון שנא' (ישעיה מד) אני ראשון ואני אחרון . ופורע לכם מן הראשון זה עשו דכתיב ויצא הראשון אדמוני . ובונה לכם ראשון זה בהמ"ק דכתיב ביה (ירמיה יז) כסא כבוד מרום מראשון וגו' . ואביא לכם ראשון זה מלך המשיח דכתיב ביה (ישעיה מא) ראשון לציון הנה הנם : (יא) ד"א ויצא הראשון אדמוני . כג למה יצא עשו תחלה כדי שיצא הוא ותצא סריותו עמו . א"ר אבהו כהדין פרביטא שהוא משטף את בית המרחץ ואח"כ מרחיין בנו של מלך . כך למה יצא עשו תחלה כדי שיצא הוא ותצא סריותו עמו . מטרונה שאלה את ר"י בן חלפתא א"ל למה יצא עשו תחלה . א"ל כד טיפה ראשונה של יעקב היתה א"ל משל אם תניחי שתי מרגליות בשפופרת אחת לא זו שאת נותנת ראשונה יוצאה אחרונה . כך טיפה ראשונה של יעקב היתה . אדמוני א"ר אבא בר כהנא כאילו שופך דמים . וכיון שראה שמואל את דוד אדמוני דכתיב (ש"א יז) וישלח ויביאהו והוא אדמוני כה נתיירא ואמר אף זה שופך דמים כעשו . א"ל הקב"ה עם יפה עינים . עשו מדעת עצמו הוא הורג אבל זה מדעת סנהדרין הוא הורג : (יב) כו דקליטיינוס מלכא הוה רעי חזירין בהדא טבריא . וכיון דהוה מטי סדריה דר' הוו מינוקא נפקין ומחיין ליה . לבתר יומין איתעביד מלך .

נחת

יד יוסף י ויק"ר פ"ל . רות רבה פסוק לעת האוכל גשי הלום . ירוש' פרק חלק : יא ילקוט ס"ז : יב זוהר פ"ז דף קל"ט : יג תנחומא פ"ז . ילקוט ס"ז . ילקוט תהלים רמז תתס"ח . תנחומא ויחי בישה הדבס על ברכת יעקב לבניו : יד הג"ב פ' ע"ב : טו זוהר פ"ז דף קל"ז . ופ"י וירוש' : טז לעיל פ' כ' ופ' מ"ה ופ' מ"ח ופ' ס"ג . ילקוט לך . וירא . וירוש' פ' אלו נאמרים . שוח"ט מזמור מ"ו : יז הג"ב פ' ע"ב : יח סוס"ם מנמול ס' . וילקוט ס"ז . ברכות נ"ז : יט במ"ר פ' י"ד ופ"נ . כ ש"ר פ' מ"ז : כא לקמן פ' פ"ה : כב ש"ר פ' פ"ו . ויק"ר פ' ל' . פסחים כ' . ילקוט ס"ז . זוהר תרומה : כג ילקוט ס"ז : כד בזוהר מבורע אמרו שיעקב היה טיפה שניה וע' בס' אמרות טהורות מאמר מקור דין ח"ג פ' י"ח : כה ילקוט שמואל פ' י"ח : כו ירוש' תרומות ילקוט ס"ז :

ענף יוסף

ישרף כדי שיתקדש ש"ש ואין זה עול כתקו יתברך אחר שזה לטובת הנברא . כמו שאין עול במה שהלשון נדון לאדם דין מה . אף מפני שאפשר ש' שממנו יצא זרע שבטי יה וזהו יעקב ובניו . ולכן כשעמדו ובזאלו :
(ו) [זה רץ להרוג כו'] אף בעודנה לא היה בהם דעת . מ"מ הטבע דהנפש פועלת על צד הטבע כנטוע בכאום כאוני הפועלים מעלמם כפי טבעם . והשב שני דברים אחד בענין הגשמיות הנוטע בהם . והשני בעניינים

מתנות כהונה

פי' הערוך אם והאם מקום שנקלט לה זרע להיות ולד ובלשון יון קורין לאם מטרין : ליטול ליטרא כו' . וגם אביו חפץ ליתן לו והיה חותר כנגדו כדי שימהר לקחתו : לחתירתא למחתרת : זה מתיר כו' . מה שנאסר לישראל מותר לעובדי כוכבים והקוקיהם שנאסרו להם מותרים לישראל ודרש ויתרוצצו נוכליקן מתיר ליויין : זירתיה כו' . פי' הערוך אגרופו מתוך כנגדו : זורו דרש מלשון זרת שפי' אגרוף זורו לשון זרות והסרה : מנין זה . שאמרה למה זה אנכי רומזת לי"ב שבטים מנין ז"ה : דמייתין לה כו' . שמביאין ראיה ודורשין אותו ממקרא זה ור' נחמיה בעצמו אמר כן ואית דמייתי כו' . והוא ר' הונא דלעיל : וכי בתי כנסיות . שאחר ותלך והל"ל ותדרוש את ה' : ה"ג בילקוט אלא לא הלכה אלא למדרשו של שם ועבר וללמדך כו' : עם אותה צדקת . ר"ל עם שרה : גיאי גוים . גיים כתיב דרש ביה לשון גאוה : ה"ג שני גוים שנואי גוים ודרש פי כמו שנואי : ה"ג סנאי דבייתיון במעיך . פי' שונאו של הקב"ה הוא במעייך וזה עשו וכדמפרש ואזל ופי' הכתוב הגוי השני הוא במעיך ובמדרש תלים במזמור ט' משמע דגרסי' דבניך ופי' שמיהם שונאים זה את זה ולפי"ז ל"צ דכתיב ואת עשו כו' : שנולד מהול . יעקב אבינו ומיד בצאתו מן הבטן היה ניכר שהוא קדוש לה' : סבתא כו' . כלומר אינם אלא שם משפחות וממך יעמדו אומות שלימות הלוקות כל העולם לצד אחד (ארמאין . ויהודאין נ"א) נפרדים בחמותם : יעבד כתיב חסר וי"ו קרי ביה יעבד : להלן גבי תמר : תומים חסר אלף : ה"ג ביום הראשון נגלה כו' : סריותו הסרחון והם של לידה וכן פי' החזקוני והערוך גרס סרכתו : פרביטא כו' . בעל המרחץ והערוך גרס פרפוסא : של יעקב . ולפיכך יצא באחרונה כדמפרש ואזל : ה"ג מדעת סנהדרין . שנקראו עינים כמד"א עיניך כיונים : דיקליטיינוס כו' פירושו דיקליסיינוס זה היה רועה חזירים קודם שמלך : בהדא טבריא גר' . פי' קרוב לעיר טבריא וכיון שהגיע זמן הדרשה של רבי אז זמן בית המדרש הלכו התלמידים הקטנים והכו אותו : פרקיה דר' . הוא ר' יודא הנשיא והכי איתא בירושלמי דמסכת תרומה : לבתר כו' . לאחר ימים נעשה מלך

עץ יוסף

למעלה לא יעלה לרצון עמו גם תפלת חבירו : אף היא אמרה כו' בגמרא פריך א"כ ויעתר להם מיבעי ליה ומשני לפי שאינו דומה תפלת צדיק בן צדיק לתפלת צדיק בן רשע : עיקר מטרון לא היה לה . דעקרה היא משמע בתולדתה היתה עקרה (מת"כ) : ותלף לה והקק לה : משל לבן מלכים וכן השי"ת כי מידו הכל ועדאי שאין כילות אצלו מהפיק רצון המבקש שהוא ראוי להעתר : זה הותר מבפנים לסייע כי רצון אביו לתת לו הממון המבוקש . וכן ה' היה רצונו נ"כ לענות את הצדיק וסמך ידו בתפלתו : קורין לחתירתא עתירתא כלו' והכי נמי דרשי' ויעתר מלשון ויחתר שהשי"ת והשי"ת מתהלכין . ור"ל שחתר הקב"ה לקבל תפלתם מפני קטרוג מדת הדין שלא לעשות לה גם מפני עשו שעתיד לצאת ממנה (נזה"ק) : (ו) זה רץ להרוג את זה . שאילו היתה כרצונה הנהוגה למעוברת לא היתה אומרת א"כ למה זה אנכי . לכן פירש ויתרוצצו מענין משונה שזה רץ להרוג את זה וכו' (הרא"מ) : זה מתיר צוויו כו' דריש ויתרוצצו מלה מורכבת ויתיר וצווי . והכוונה שכ"א היה ממרה רוחו של חבירו ומכעיסו (יפ"ת) : שלא תאמר כו' שלא היה עשו שונא ליעקב אלא משנולד . אלא אפילו במעי אמו זריתיה מתותה לקבליה . פי' אגרופו משוך כנגדו : זורו רשעים מרחם דכך הרשעים להרשיע אפי' במעי אמו . וקרא ברודפי דוד מיירי (יפ"ת) : על בתי כנסיות כו' בתי כנסיות היינו מקום שכינים מנויים לאיזה מצוה ועלה סובה ובתי מדרשות להודיע איזה דבר הנשמע ממדרשו של עבר (יפ"ת) : שהיתה אמנו רבקה כו' . ר"ל דא"כ משמע שהיא המובנה שרבקה שאלה לנשים אם אירע להם ככה והאמרנה לא . והאמר א"כ הוא אגלי נערן של בנים הלואי לא עיברתי : להעמיד י"ב שבטים . כלומר אפילו שיולדו ממני הי"ב שבטים שזהו התכלית העקרי אינו כדאי נער העיבור כזה . חזה בגימטריא י"ב (נזה"ק) : (ז) ראויה היתה רבקה כו' . ולפי שאמרה כן ניחנו ליעקב או נמי לפי שעשו שיחת רחמה כמו שאחז"ל על פסוק ושיחת רחמיו : שני גוים בבטנך הא תרין דרמיז לשני שבטים שאיקרו גוים כאומר גוי וקהל גוים יהיה ממך : ושני לאומים הא ארבעה דהו"ל לומר ולאומים : ולאום מלאום יאמץ . הא ביתא דהו"ל וזה מזה יאמץ : ורב יעבוד צעיר הא תמנין . דרב וצעיר תרין : והנה תומים בבטנה שמעינן עוד תרין : ויצא הראשון מרבה אחד : יצא אחיו מרבה אחד : בתי כנסיות כו' דותלך משמע שהלכה אל מקום מיוחד וידוע לדרוש את ה' כו כגון בתי כנסיות וכ"מ : והלא לא הלכה אלא למדרשו של שם ועבר אלא ללמדך . גי' הילקוט אלא לא הלכה אלא למדרשו של שם ועבר ללמדך בכל מי כו' . ולפ"ז פרשי מילי מינהו . וקושיא מתרץ דהא איכא מדרשו של שם ועבר . והדר קאמר דמהכא ילפינן המקביל פני זקן כו' : שכל מי שמקביל פני זקן כו' . כי שכינתו יתברך מושיעה על הצדיק . ובהתקרבתו לצדיק יתדבק גם בו רוח הקודשה קצת ע"ד ואצלתי מן הרוח : (ח) מעולם לא נזקק כו' . כי על הרוב אין בכח האשה להשיג השגת נבואות . כי אין כחה לזה . רק הצדקת שהיא מרוב צדקתה זכתה לזה : על ידי עילה פי' סיבה : כמה כרכורים כרכר פי' כמה גלגולים גלגל בשביל לדבר עמה : והכתיב ותקרא שם ה' הדובר אליה . ר' יהושע בר נחמיה בשם ר' אידי אמר ע"י מלאך והכתיב ויאמר ה' לה ר' לוי בשם ר' חמא כו' . כצ"ל וכן הוא לעיל פ"ך ופרשה מ"ח . ע"ש מ"ש : (ט) שני גיאי גוים דמכיון דגיים כתיב חסר וא"ו דרשי' גאיםו זה מתגאה בעולמו פי' יעקב מתגאה בעולמו כי העולם נברא בשבילו וזוכה לעוה"ב . ועם מתגאה במלכותו בעה"ז (יפ"ת) : אדריאנוס כו' שהיה מושל אדיר וכן שלמה : שני שנואי גוים דריש שני כמו שנואי (מה"כ) וטעם הודעה זו לרבקה הוא דרך נחמה לה . שיאמר מעגה הגוים בעולם עד שיהיו שנואים אלא קנאת העולם בהם : סנאיהון דבריך במעיך כצ"ל פי' שונאו של הקב"ה והוא עשו . ולכך נאמר גיים חסר (מה"ק) : ושני לאומים ממעיך יפרדו א"ר ברכיה מכאן שנולד יעקב מהול . ר' חלבו אמר עד כאן קריין סבתא ורעמה וסבתבא ממך יקומון יהודאין וארמאין ולאום מלאום יאמץ ורב יעבוד צעיר א"ר הונא . כצ"ל : שנולד מהול ממעיך יפרדו משמע דמלידה ומבטן הם נפרדים ומתחלפים : עד כאן קריין כו' . שאוכן לא היו נחלקות אלא למשפחות והיו אומות קטנות . אבל אלו יהיו נחלקות לשני אומות גדולות שיתמלא העולם מהם (המכ"א) : אם זכה יעבוד כו' . ר"ל מפני שלא נאמר את צעיר או לצעיר . ולפיכך תלוי בבחירתו מפני שמלת את מורה על הנפעל : להלן חסרים כו' כלו' מה שינה הכתוב דהכא כתיב וימלאו ימיה ללדת . ואילו בתמר כתיב ויהי בעת לדתה . היינו משום דלהלן לא מלאו חדשי העבור כי לששה חדשים ושנה ימים ילדה כדפרש"י וכאן היו מלאים : תאומים מלא רמז ששניהם תמימים . וכאן חסר דכתיב תומים רמז שאין תמים אלא אחד : (י) ויצא הראשון כו' הראשון בה' הידיעה לומר כאן יצא הראשון הידוע : ראשון לציון היינו משיח : (יא) למה יצא עשו תחלה . דכיון דיעקב בכור שהוא מטיפה ראשונה כדבסמוך למה יצא עשו תחלה : ותצא סריותו עמו . כי בבשר רחם הדם והסריות נינר והוצא ראשונה יתלכלך בהם : כהדין פרביטא הוא שמש הבלן זורק מים על הגרתקים (מוסף הערוך) : אמר לה טיפה ראשונה של יעקב היתה משל אם תניח כו' . כצ"ל ומלת אמר לה הפני מיותר ונמחק (יפ"ת) ור"ל דודאי לגבי בכור לנחלה בפטר רחם תלה דהמתנה הוצאה תחילה בחור עוה"ז . אבל קדימה הלידה הוא הועלה יותר בשלימות הנפש : אדמוני כאילו ש"ד א"ר כאילו תפסי בחז לא היה עדיין שופך דמים : מדעת סנהדרין והיינו יפה עינים דסנהדרין איקרו עינים כמד"א מעיני העדה נעשתה בשגגה . מדלא קאמר יפה עינים אלא עם יפה עינים כלומר לא יפחם בהדמיותו אלא בעצת יפה עינים : (יב) דקליטינוס כו' ענין ספור זה כאן דרך אגב לאה כמסיים בסוף העניין כולא כאדרת שער שמלכות אדום רחוי כולו להוד מלכות תקפן ועד גדול . ואדרת שם כינוי למלוכה כמו אדרת ממלכה בפיים לזה מביא מעשה זו כאן דרועה נעשה מלך שלא לבזות אחד מהם ואפילו הפחות והבזוזה שבהם : הוה רעי כו' היה רועה : בהדא טבריא קרוב לעיר טבריא : וכיון דהוה מטי סדריה דר' כו' . כיון שהגיע דקליטיינוס למקום בית מדרשו של רבי שבם היו עומדים שורות שורות (עיין חולין דף קל"ז) הלכו התלמידים קטנים והכו אותו : לבתר יומין כו' לאחר ימים נעשה מלך וזכר את אשר הכו אותו התלמידי'

וירד

נחת ויתיב ליה. בהדא פניים (נ"א פמיים) ושלח כתבים לטבריא מפני רמשא דערובתא. אמר אנא יהיב קילוון דיהוון רברבני דיהודאי קיימין קודמי בצפרא דחד בשבא. פקדיה לשלוחא א"ל לא תתן יתהון להון אלא עם מטעמי יומי דערובתא. נחת ר' שמואל בר נחמן להיסחי חמי לר' דהוה קאים קומי סדרא רבה. ראה פניו חולניות. א"ל למה פניך חולניות. אמר כן וכן אשתדר לי כתבין מן מלכותא. א"ל איתא סחי דברייך עביד לנא נסין. עלון למסחי. ואתא הדין ארגיניטון מגחיך ומרקד קדמיהון. בעא ר' דיזעוף ביה. א"ל רשב"נ ר' שבקיה דזמנין על נסין הוא מתחמא. א"ל מריך בעקא ואת קאים גחיך ומרקד. אמר להון אזלון ואכלון ושתון ועבדון שבא טבא דמריכון עביד לכון נסין. ואנא מקים לכון קודמוי בצפרא דחד בשבתא. באפוקי שבתא בתר סידרא. נסבון ואקימהון קדם פיילי דפניים. עלון ואמרין ליה הא קיימון קדם פיילי. אמר סגרון פיילי. נסבוהון ואקמון על מטכסא דמדינתא. עלון ואמרין ליה. אמר אנא קלוון אנא דיתזון בי בני תלתא יומי ויעלון ויסחון ואתון לגבאי. אזלון ואתזון בי בני תלתא יומין ואעל חד ארגיניטין ומזגה קדמיהון ועלו וסחון ואתון לגביה. א"ל בגין דאתון ידעין דאלהכון עביד לכון נסין אתון מקילין למלכא. אמרין ליה לדקליטיינוס רעי חזירין אקילינן. ברם לדקליטיינוס מלכא אנן משועבדים. א"ל אפי' כן לא תבוזן לא ברומי זעיר ולא בגולייר זעיר. כולו כאדרת שער. א"ר חנינא כולו ראוי לאדרת. רבנן דרומאי בשם ר' אלכסנדרי ורחבא בשם ראב"כ אמר יצא כולו מפוזר ומפורד כאדרת לזורותו כמוץ וכקש מאדרא. הה"ד (דניאל ב) באדין דקו כחדא פרזלא [וגו'] והוו כעור מן אדרי קיט. ר' חנינא בר' יצחק אמר מי גרם להעשות כעור מן אדרי קיט על שפשטו ידיהם באדירים. כז ויקראו שמו עשו. הא שוא שבראתי בעולמי. א"ר יצחק אתון קריתון לחזירתכון שם. כח אף אנא קורא לבני בכורי שם (שמות ד) כה אמר ה' בני בכורי ישראל: (יח) ואחרי כן יצא אחיו. כט הגמון אחד שאל לחד מן אלין דבית סלוני. א"ל מי תופס המלכות אחרינו. הביא נייר חלק ונטל קולמוס וכתב עליו ואחרי כן יצא אחיו וידו אוחזת בעקב. אמרו ראו דברים ישנים מפי זקן חדש. להודיעך כמה צער נצטער אותו צדיק: (יד) ויגדלו הנערים. ל ר' לוי אמר משל להדס ועיצבונית שהיו גדלים זה ע"ג זה. וכיון שהגדילו והפריחו זה נותן ריחו וזה חוחו. כך כל י"ג שנה שניהם הולכים לבית הספר ושניהם באים מבית הספר. לאחר י"ג שנה זה הולך לבתי מדרשות. וזה הולך לבתי ע"ז. א"ר אלעזר צריך אדם להטפל בבנו עד י"ג שנה מכאן ואילך צריך שיאמר ברוך שפטרני מעונשו של זה: (טו) ויהי עשו איש יודע ציד. לא צד את הבריות בפיו. לא גנבת מאן גניב עמך ולא קטלת מאן קטיל עמך. א"ר אבהו שודני צידני צד בבית צד בשדה. בבית היך מתקנין מילחא. בשדה היך מתקנין

יד יוסף כו ילקוט דס"ה רמז תלף ע"ג וילקוט פ"ז: כח זוהר סדר א דף קל"ט: כט ילקוט פ"ז: ל ילקוט פ"ז. סנהדרין פ' חלק: לא נשאל פ' ל"ז. וזוה רבה פ"א. וילקוט שמעוני רמז תתקל"ט. דכ"ל פי' ע"ו:

מתנות כהונה

מלך חכר אסר הכו אותו התלמידים וירד וישב לו אצל מקום פמיים ובירוש' גרס בהדיא נחית לפמיים והערוך פי' מערה היא בראש הירדן: שלח כתבים. לעיר טבריא לכנות ערב של ערב שבת ושהערב פנה לבא: אנא כו'. אנכי נותן גזירות שיהיו הרבנים של היהודים וגדוליהם עומדין לפני בבוקר של אחד בשבת: קילון גזרה וצווי: פקדיה כו'. וצוה לשליח שלא ליתן האיגרת ליד היהודים אלא עם הערב ממש של ערב שבת כדי שלא יוכלו לבא קודם שבת וגם במוצאי שבת לא יוכלו לבא בלילה ההיא ויעליל עליהם לאמור לא השגיחו על גזרתי: נחת כו'. ירד ר' שמואל בר נחמן אל היאור לרחוץ לכבוד שבת וראה את ר' שהיה עומד לפני בית המדרש הגדול וראה אותו בפנים זועפים וחולניות: אשתדר לי. נשלח לי מאת המלך: איתא סחי כו'. בא ורחץ לכבוד שבת ובוראך יעשה לנו נסים: עלון למסחי כו'. ירדו לרחוץ ובא אותו ארגיניטון פי' הערוך שד של בית המרחץ ובירושלמי גרס אנגינסדים: מגחיך כו'. היה צוחק ומרקד לפניהם ורצה רבי לגעור בו ואמר לו ר' שמואל הנח אותו שלפעמים נתגלה על נס שיעשה על ידו וא"ל ר' שמואל לאותו שד האדונך ר' יהודה נשיא הוא שרוי בצער ואתה עומד וצוחק ומרקד אמר לו לכו אכלו ושתו בטוב לב ועשו לכם שבת טוב שאלהיכם הקב"ה יעשה לכם נסים: ושתון גרסי'. ובירושלמי מפרש ששאל להם מהו בצער ואמרו לו ואמר לא תצטערו שאני מעמיד אתכם כו': ואנא מקים כו'. אני מעמיד אתכם לפני המלך בבוקר של יום אחד ובירושלמי מפרש שהיה נשא אותם באויר עד חצר המלך: באפוקי שבתא כו'. במוצאי שבת אחר שהשלימו סדר קדושה לקח אותם אותו הארגיניטין ונשא אותם והעמידם לפני שער חצר המלך שבמקום פמיים: פיילי פי' הערוך שער: עלון כו'. נכנסו משרתי המלך ואמרו לו הרי היהודים עומדים לפני השער: סגרון פיילי. סגרו השער כדי שלא יכנסו מעצמם ואמר כן שאח"כ יעליל עליהם לאמור הלא לא באתם בבוקר כאשר צויתי ואף אם יאמרו היינו לפני השער בבוקר והשער היה סגור יכחישם ומי ידין עם שהתקיף ממנו: נסביהון כו'. לקח אותם הארגיניטין והעמידם באמצע של עיר פמיים: מטכסא לפי הענין פירושו באמצע והערוך הביאו ולא פירשו: עלון כו'. נכנסו משרתיו ואומרים למלך שעומדים באמצע העיר אמר אני גוזר ומצוה אני שיחמו המרחץ שלשה ימים ואח"כ יכנסו שמה ואח"כ יבואו לפני וכוונתו היתה שישרפו מחומו ובירושלמי גרס שהמרחץ היה מחומם שבעה ימים: עאל חד כו'. נכנס הארגניטין והיה מוזג מים קרים ומקרר המרחץ ונכנסו ורחצו ובאו לפניו אמר להם וכי בשביל שאתם יודעים שאלהיכם עושה לכם נסים אתם מקילין בכבוד המלך ועל שהכו אותו התלמידים אמר כן והם לא מיחו בידם וא"ל בעוד שהיה רועה חזירים לא השגחנו בידם אבל עכשיו שהגעת למלכות אין אנו מקילין בכבודך וא"ל אפי' כן לא תהיו בזיון לאדם השוב אפי' בעוד שהוא קטן ולא באדם שפל שמא יעלה לגדולה: רומי פי' הערוך לשון המרוממם כלומר אדם חשוב וגולייר אדם חלש ושפל ובירושלמי גרס ולא בהבר זעיר ופירש"י בפרשי קטן: ראוי לאדרת. כלומר להפשיט עורו מעליו לעשות ממנו אדרת ועל סופו שהיה רשע אמר כן והערוך יש לו גירסא אחרת: מפוזר כו'. דרש כאדרת מלשון אדרא פי' גורן וכדמפרש ואזיל: באדירים ישראל שנקראו אדירים שנאמר ואדירי כל חפצי בם ודרש אדרי לשון אדירים: הא שוא. דרש עשו נוטריקון הא שוא בחילוף עי' בה"א בתוספות אהח"ע: לחזיר כו'. עשו נקרא חזיר מיער: לחד מן אלין כו'. לאחד מן החכמים שבבית סלוני ובעל העקידה' גרס שאל לר"א בבית סלוני ובילקוט גרס ר' גמליאל: בעקב עשו. גרסי' ורמז שישראל יעמדו לעתיד ויקחו המלכות מאחת ידי עשו כמו שדרשו חז"ל ולאום מלאום יאמץ: מפי זקן חדש. פירש"י אע"פ שמקרא זה הוא ישן נותן לא ידעו אדם עד שגילה זקן זה: אותו צדיק. שמיד בצאתו מרחם אמו הרגיש בצער הגלות שלא יעמוד מלכותו. עד שיקחנה מיד עשו: עיצבונית פירש הערוך מין קוצים: כך כל י"ג שנים. דכתיב ויגדלו וקודם י"ג שנה לא נקרא גדול וכדמפרש ואזיל: להטפל כו'. לטפל עמו ללמדו תורה ומצות: שודני שיטא דקרא איש שדה קודים שדני כלומר בקי בשדה ותלה לדי בחילוף אותיות זשס"ץ נדע כלומר רמאי ויודע שהם אף בקי ברמאות בבית ומפרש והולך היאך מתקנין. במעשר וכדי לרמאות אביו אמר כן שיחשוב שהוא מדקדק במצות שהמלח פטור ממעשר וכסי'

ענף יוסף

בעניים כנפשיים. שכל אחד היה לו מכוס נפרדים מזולתו. וכן בעת שהיתה עוברת על בה"כ נתעורר הסכנת של יעקב מעלמו יקרה כנפש שהיה בו: (יב) [כולו ראוי לאדרת] הערוך גרים כולו כאדרת שער כולו אדרי (פי' כשער אדרי. והוא כמון שכנורון הכ"ד באדין דקו כו'): (א"ר חנינא בר יצחק כו') עכ"ל ומאמר רבנן דרומאי עד הכ"ד אינו גורס הערוך כלל. ונראה שמלות לזורותו כמוץ וכקש מאדרי אינו ל' המד' רק פירוש כמוב כולו כאדרת כולו אדרי הכ"ד באדין כו' ופי' מי על הגלות ראוי לזורותו כמוץ וכקש

עץ יוסף

וירד וישב לו אצל מקום פמיים. והערוך פירש מערה הוא בראש הירדן. ויש גורסין פניים: שלח כתבים כו' ושלח כתב לעיר טבריא לפנות ערב של ערב שבת ר"ל שמתחלתו יום ששי: אמר אנא יהיב קילוון כו'. אנכי נותן גזרה שיהיו הרבנים של היהודים וגדוליהם עומדין לפני בבקר של אחד בשבת: פקדיה לשלוחא כו' וצוה לשליח שלא יתן האגרות ליד היהודים אלא עם הערב ממש של ערב שבת כדי שלא יוכלו לבא קודם שבת וגם במו"ש לא יוכלו לבא בלילה ההוא ויעליל עליהם: נחת כו' ירד ר' שמואל ב"נ אל היאור לרחוץ לכבוד שבת וראה את רבי שהיה עומד לפני ביהמ"ד הגדול וראה אותו בפנים זועפים וחולנים: אשתדר לי נשלח לי מאת המלך: איתי סחי כו' בא ורחץ לכבוד שבת ובוראך יעשה לך נסים: עלון למסחי כו' ירדו לרחוץ ובא אותו ארגיניטון פי' שד של בית המרחץ: מגחיך כו' היה צוחק ומרקד לפניהם. ורצה רבי לגעור בו. וא"ל רבי שמואל הנח אותו שלפעמים נתגלה על נס שיעשה על ידו. וא"ל רבי שמואל לאותו השד אדונך ר' יהודה הנשיא הוא שרוי בצער ואתה עומד צוחק ומרקד. אמר לכו אכלו ושתו בטוב לב ועשו לכם שבת טוב. שאלהיכם הקב"ה יעשה לכם נסים: ואנא מקים כו' ואני מעמיד אתכם לפני המלך בבקר של יום א'. ובירושלמי מפרש שהיה נושא אותם באויר עד חצר המלך: באפוקי שבתא כו' במו"ש אחר שהשלימו סדר קדושה לקח אותם אותו הארגינטין ונשא אותם והעמידם לפני שער חצר המלך שבמקום פמיים: פיילי פי' שער: עלון כו' נכנסו משרתי המלך ואמרו לו הרי היהודים עומדים לפני השער: אמר סגרון פיילי. סגרו השער כדי שלא יכנסו עד עבור הזמן הקבוע להם. וכשיבאו אח"כ ויאמרו שלכך לא נכנסו מפני שהדלתות היו נעולות יתנכל להם ויאמר כי שקר דוברים אבל כשבאו למטכסא דמדינתא דהיינו ברחוב העיר אז לא יוכל להכחיש כי כל הארץ רואים אותן: נסביהון כו'. לקח אותם השד של מרחץ והעמידן באמצע של עיר פמיים: עלון כו' נכנסו משרתיו ואמרו למלך שעומדים באמצע העיר: אמר אנא קלוון אנא כו'. אמר אני גוזר ומצוה שיחמו המרחץ שלשה ימים ואח"כ יכנסו שמה. וכוונתו היה שישרפו מחום המרחץ ורתיחת המים. והראה פנים בזה לומר שראוי שיהיו רחוצים קודם שיראו פני המלך: תלתא יומין ובירוש' גרס שהמרחץ היו מחממים ז' ימים: ועאל חד כו' ונכנס חד הארגניטין והיה מוזג מים קרים ומקרר המרחץ. ונכנסו ורחצו ובאו לפניו: אמר להם בגין כו'. אמר להם וכי בשביל שאתם יודעים שאלהיכם עושה לכם נסים אתם מקילין בכבוד המלך. והמה בחכמתם למה בידע כי איבה נטענה הוא מעורר עליהם השיבו כמדומה שמשמע שבזינו לדקליטיינוס וחבטו של המלך הדבר ואינו כן כי דקליטיינוס אחר הוא שבזינו. והוא אחד שהיה רועה חזירים. ועתה השומע בין דקליטיינוס לדקליטיינוס והשיב המלך כמתנכר כי אף שהוא כדבריכם מ"מ לא הותר לכם זה אלא לא שבזו לא ברומי זעיר ולא בגולייר זעיר פי' לא באדם גדול ולא בחלש כי כולם מוכנים למעלה וכבוד (יפ"ת): לא ברומי זעיר פי' בבן עיר רומי אפי' שהוא קטן ולא בגולייר זעיר במשרת ממשרתי המלך אע"פ שהוא קטן שאפשר שהוא ממשרתי המלך הוא עוק לגדולה: כלו ראוי לאדרה. לאחוז וגדולה כשמלה דדקליטיינוס שעלה מרועה לגדולה והלא אדרת מלי' אדירים (יפ"ת): מפוזר כו' דרש כאדרת מלשון אדרא פי' גרן שיהיה מפוזר ומפור לעתיד כמוץ מגורן (יפ"ת): כעור מן אדרי קיט. כמוץ מגרעות הקיץ (רש"י) לפי שפשטו ידיהם באדירים ולכן יהיו כמוץ שהוא דבר מאוס מאד ואדרי מלשון אדירים: באדירים ישראל שנקראו אדירים שנאמר ואדירי כל חפצי בם: הא שוא דרש עשו נוטריקון הא שוא בחילוף ע"ש בה"א באותיות אהח"ע: אתון קריתון כו' פי' שקראתם שמו עשו על שם עשיה רצון שעשו כדאי' בתנחומא. ובאמת אף שאמר נאה מעשיו כשרים אף אני קורא כו' ישראל ע"ש שררה. לא יעקב יאמר שמו ע"ש יעקב (מהרז"ו): (יח) מי תופס המלכות אחרינו. כי ידע שיש סוף למלכותם ושאל להחכם ההוא אם יודע מאיזה עם יהיה מי שיקח המלכות והממשלה מהם. והוכיח לו מהכתוב כי ישראל יקבלו המלכות מידם כמ"ש וידו אוחזת בעקב עשו כי אין דבר זה במקרה כי העובר אוחז ככה מאד איך אחזו ידו בעקב אחיו. אלא שבא לרמוז שבסוף מלכות אחיו יתפוס הוא (היינו יעקב סבא) מלכות כי העקב רמז לסוף הדבר ואחריתו: אמר ראו כו' כי נתן אותו הגמון אל לבו שהה מה שלא אחזם כוונת הכתוב וא"כ ידיעה זו נעלמת היא בתורה. ועתה נראים אותם מפי הזקן הלז. ופי' חדש שהדבר הזה נראה עתה חדש: אותו צדיק יעקב. שמיד בצאתו מרחם אמו נודע לו משעבוד בניו והוכרח לעבות פועל הדמיוני הזה כדי שעל"י זה יתקיים שיפסק המלכות לבניו לבסוף כי כל מעשה אבות סימן לבנים: (יד) משל להדס כו' דויגדלו הנערים וגו' משמע כשגדלו הוא שנודע שינם ולא מתחלה וכמשל ההדס ועצבונית הוא מין קוצים בלא נודע התופס עד אשר יגדלו. והענין כמו הפרי ל"ז שלא נגמרה בשלימותה. אז גם הטוב אינו נותן ריחו כן הנפש הטובה בראשיתה היא ממונה בכח מבלי יראים באדם נגוכה. וכן בהיפוך הרע המזג עודנו לא נגמל הרע לפועל עד שיגדל ואז יכיר: לאחר י"ג שנה כו' דכתיב ויגדלו הנערים וגו'. וקודם י"ג אינו נקרא גדול: להטפל בבנו ליזקק להוכיחו. לפי שיקבל מוסרו ואם לא יוכיחנו ויחטא ואם אביו נענש עליו דאפשר בידו למחות: שפטרני מעונשו של זה. כי עד י"ג עודנו כחוטא ממונים וצריך לעמול לגעניהם וא"כ אין החטא על הילד כי אם על אביו שאינו מחנכו למוסר. וכשנעשה בן י"ג ואז יש לו בחירה בעצמו ואז נסמר האב מתוכחתו ואינו נענש עליו: (טו) צד את הבריות. כמבואר לעיל פרשה ל"ז וע"ש: שודני צודני דיודע ציד איש שדה כל אחד מילתא באנפי נפשה. דאיש שדה פירושו שודני ר"ל גזלן ומטייל בשדות. ויודע ציד צידני שהיה צד עשות והיום: צד בבית צד בשדה. הוא ד"א דיודע שבאידה רמז לרמאות. שלפ"ז יתפרש איש שדה ג"כ כענין הציד (יפ"ת): היך מתקנין מלחא שהיה מראה את אביו כענין הבית ששאל ממנו היאך מתקנין ומעשרין את המלח ומזה היה חושב יצחק שהוא מדקדק במצות וכענין הקד"ה רימה את אביו במה שהיה שואל ממנו איך מתקנין ומעשרין את התבן והמלח והתבן אין חייבין מעשר אפי' מדרבנן. ועם כל זה היה שואל היאך יעשרם והיה נראה שהיה מחמיר להוציא מעשר אפי' מאלו: הפקיר עצמו כשדה פרש"י כשדה זה שהכל דשין בתוכו כך הפקיר עצמו

מתקנין תבנא. ר' חייא אמר הפקיר עצמו כשדה. אמרו ישראל לפני הקב"ה רבון כל העולמים לא דיינו שנשתעבדנו לע' אומות אלא אף לזו שנבעלת כנשים. א"ל הקב"ה אף אני בו בלשון אני פורע הימנה. הה"ד לב (ירמיה מט) והיה לב גבורי אדום ביום ההוא כלב אשה מצרה. ויעקב איש תם יושב אהלים. שני אהלים בית מדרשו של שם ובית מדרשו של עבר. ויאהב יצחק את עשו כי ציד בפיו. קופרא טבא לפומיה וכסא טבא לפומיה. ורבקה אוהבת את יעקב. כל שהיתה שומעת קולו היתה מוספת לו אהבה על אהבתו: (טז) ויזד יעקב נזיד. לג א"ל מה טיבו של נזיד זה. א"ל שמת אותו זקן. אמר באותו הזקן פגעה מדת הדין. א"ל הין. אמר אם כן לא מתן שכר ולא תחה"מ. ורוה"ק צווחת (ירמיה כב) אל תבכו למת ואל תנודו לו זה אברהם. בכו בכה להולך לד זה עשו. ויבא עשו מן השדה. ר' יודן בשם ר' איבו ור"פ בשם ר' לוי ורבנן בשם ר"ס. את מוצא אברהם חיה קע"ה שנה ויצחק ק"פ. אלא אותן ה' שנים שמנע הקב"ה מחייו מפני לה שעבר עשו שתי עבירות. שבא על נערה מאורסה שנא' (דברים כב) כי בשדה מצאה. והוא עיף שהרג את הנפש המד"א (ירמיה ד) כי עיפה נפשי להורגים. ר' אמר אף גנב המד"א (עובדיה א) אם גנבים באו לך אם שודדי לילה. אמר הקב"ה כך הבטחתי את אברהם ואמרתי לו (בראשית טו) ואתה תבא אל אבותיך בשלום. זו היא שיבה טובה והוא רואה לבן בנו עע"ז ומגלה עריות ושופך דמים. מוטב לו שיפטר בשלום. וזה הוא שכתוב (תהלים סג) כי טוב חסדך מחיים. ויאמר עשו אל יעקב הלעיטני נא מן האדום. לו א"ר זעירא פער פיו אותו הרשע כגמל א"ל אנא פתח פומי ואת תהא משתדר ואזיל. כהדא דתנינן לז אין אובסין את הגמל ולא דורסין אבל מלעיטין: (יז) מן האדום האדום. ר' יוחנן ור"ל. ר"י אמר מיניה ומן פטרוניה. ר"ל אמר מיניה ומן דכוותיה. לח הוא אדום ותבשילו אדום ארצו אדומה גבוריו אדומים לבושיו אדומים פורע ממנו אדום בלבוש אדום. הוא אדום ויצא הראשון אדמוני. תבשילו אדום הלעיטני נא מן האדום. ארצו אדומה (בראשית לב) ארצה שעיר שדה אדום. גבוריו אדומים (נחום ב) מגן גבוריהו מאדם. לבושיו אדומים שנאמר (שם) אנשי חיל מתולעים. פורע ממנו אדום (שיר ה) דודי צח ואדום. בלבוש אדום (ישעיה סג) מדוע אדום ללבושך: (יח) ויאמר יעקב מכרה כיום. לט א"ל זבון לי חד יום מן דידך. א"ר אחא כל מי שהוא יודע להשב ימי הגלות ימצא שיום אחד ישב יעקב בשלוה בצלו של עשו. ויאמר עשו הנה אנכי הולך למות. ר"ל אמר התחיל מחרף ומגדף. ל"ל אכ"כ אלא למה זה לי מ מלמד שכפר בזה אלי. ד"א הנה אנכי הולך למות. שהיה נמרוד מבקש להמית אותו בשביל אותו הבגד שהיה לאדה"ר. שבשעה שהיה עשו לובשו ויוצא לשדה היו באים כל חיה ועוף שבעולם ומתקבצין אצלו. ויאמר השבעה לי. מה ראה אבינו יעקב שנתן נפשו על הבכורה. מא דתנינן עד שלא הוקם המשכן היו הבמות מותרות ועבודה בבכורות משהוקם המשכן נאסרו הבמות ועבודה בכהנים. מב אמר יהיה רשע זה עומד ומקריב. לפיכך נתן נפשו על הבכורה הה"ד (יחזקאל לה) כי לדם אעשך ודם ירדפך אם לא דם שנאת ודם ירדפך. ועשו הוא שונא את הדם. ר' שמואל בר נחמן אמר זה דם בכורה בקרבנות. ר' לוי אמר זה דם של מילה. רבנן אמרי שנאת דמו של אדם בגופו הה"ד (תהלים קט) ויאהב קללה ותבואהו. ר' לוי בשם ר' חמא אמר (שם) ולא חפץ בברכה ולא חפץ בבכורה. ר' הונא אמר זה דם הקרבנות שהוא קרוי ברכה המד"א (שמות כ) מזבח אדמה תעשה לי וגו': (יט) ויעקב נתן לעשו לחם ונזיד עדשים. מג מה עדשה זו עשויה כגלגל כך כל העולם עשוי כגלגל. מה עדשה זו אין לה פה כך אבל אסור לו לדבר. מה עדשה זו יש בה אבל ויש בה שמחה כך אבל

יד יוסף לב ונסרכה מדרשים אי' וכיה לב גבורי מואב ביום ההוא וגו' (ירמיה מ"ט) וכוא ט"ס: לג עיין כ"ג ס"ו. וילקוט ס"ו ועיין סדר"א פ' ל"ס. זוהר סדר זו. פסיקתא רבתי פ' י"ב. ת"י כ"ט: לד דכתיב כיה הנה אנכי הולך למות (ידי מבה): לה כ"ג ט"ו. ב"ר פ' א'. תנחומא שמות וסדר כי תצא. זוהר ס"ו דף קמ"ב. פסיקתא רבתי פ' י"ב. שוח"ט מזמור י"ב. יונתן: לו פסיקתא רבתי פ' ט"ו. במ"ר פ' כ"א. תנחומא פנחס. מדרש משלי סי' י"ג: לז שבת קנ"ד. מדרש משלי סי' י"ג. במד"ר פ' כ"א: לח לקמן פ' ע"ס. זוהר ס"ו דף קל"ט ילקוט ס"ו. זוהר חדש דף ל"ג: לט ילקוט ס"ו: מ כ"ג וע"ז: מא בכורות ד'. ופרק בתרא דזבחים. במד"ר פ"ד. תג"כ פ' מ"ב: מב במד"ר פ"ד. סד"א ת"א פרק כ"ד: מג כ"ג ס"ק:

ענף יוסף

ובקש מאדרי. והכנים אח"כ בפנים כמד': (טז) [מה טיבו של נזיד זה כו' א"כ לא מתן שכר כו'] הדבר צריך ביאור מה ענין זה לאכילת עדשים. וכי לא ידע במה אברהם עד אכילת עדשים. אבל ודאי ידע עשו שימות. רק חשב לא ע"י מדת הדין רק יקר בעיני ה' המותה להסידיו ברב יקר ורסת-קית קדושתו למעלה רק עכשיו שנהן לו עדשים מה עדשים אין להם פה אף אבל אין לו פה. והטעם כי מבואר בזוהר כאשר מדת הדין מתוח מיבעי ליה לבר נש למעט במליה ודבוריה לבל יאחוז בהם מדת הדין כי ברוב דברים לא יחדל פשע וישב בדד וידום. מזה הפס עשו שגם אברהם מת במדת הדין. ומדת הדין מתוח. וזהו שאמר אף באותו זקן פגע מדה"ד דייקא אמר אם כן אין דין אמת ושכר בשכר ועונש (יעבוץ הדרש): (יח) [מה ראה אבינו יעקב שמסר נפשו על הבכורה כו'] הכוונה דבספר מעשה ה' כתב טעם למה מכר עשו הבכורה ליעקב משום שנאמר לרבקה בנבואתה ורב יעבוד צעיר לפיכך מכר לו הבכורה ויבשתעבד הוא ביעקב. וזהו שמקשה המדרש מה ראה אבינו יעקב שנתן נפשו על הבכורה שלכאורה אין זו קושיא כלל קנה אותה בהרבה כסף וזהב רק בלחם ונזיד עדשים. אך לפי הנ"ל מקשה שפיר מה ראה שמכר עצמו על הבכורה שיצטרך לעבוד לעשו. ומשני אמר תנינן כו' כדי שלא יבא עשו עומד ומקריב. ולכן מכר נפשו על הבכורה (גבולות בנימין):

ממממ

מתנות כהונה

כפי' רש"י כחומש וכן תכן ספור: כשדה. פירש"י כשדה זה שהכל זורעין בתוכו כך הפקיר עצמו להזנות עם הכל וכד"א אם בשדה מצאה: ה"ג גבורי אדום (ירמיה מט): קופרא בלשון ירושלמי בשר וי"ג קופדא וגם הוא לשון שומן ועיין בערוך ערך קפדן: קופרא ט'. אם היה מוצא בשר טוב היה ממציאו לאביו: וכסא כוס של משקה טוב: כל שהיתה ט'. י"ל דדייק אוהבת בלשון בינוני ולא אמר ותאהב כמו שאמר ויאהב יצחק משמע בתמיד היתה מוספת אהבה על אהבתה הקדומ': אותו זקן. אברהם ולפיכך בשלתי עדשים להברות את האבל אמר עשו באותו זקן פגעה ט' בתמיה: להולך יש לבכות לאותו שהלך שנאמר וילך ויבז: קע"ה שנה. והיה ראוי שיהיה ק"פ שנה כמו יצחק: מפני שעבר ט'. ואם ירחא אברהם כך נכון בם ילשער הרבה וימות בלי שיבה טובה: כי בשדה כו'. וכתיב ויבא עשו מן השדה: אם גנבים באו לך וכתיב ויבא עשו מן השדה: משתדר כלומר שפוך ושלח מאכל הרבה לתוכו: ומן פטרוניה. מפטרון ואדון של ההבשיל כלומר מכח מאדים ומדת הדין האדומה שהוא פטרון על כל דבר האדום ולכן כפל ואמר האדום האדום וכן משמע בספר רבינו בחיי. ובפירש"י ז"ל משמע שכינוי פטרוניה הוזר אל יעקב כלומר שגם מחלק פטרון של יעקב מהלקו של שכינה כגון טוב גבשן וביה עולמים:

ומן דכוותיה. שכל עניינו וקיניינו הוו אדומים וכדמפרש ואזיל: ומתקבצין כו'. שהיו מצויירים על חותו בגד כל דמות חיה ועוף שבעולם וכל אחד ואחד בא לשכון אצל חבירו דהגיק. בפרק בתרא דמסכת זבחים. ועשו הוא שונא כו' בתמיה: דמו של אדם בגופו. הוא שונא דם האדם שהוא בגוף האדם בחיים והוא ממהר לשופכו: בברכה בהיפוך הוויות בכורה או כפשוטו שהבכור לעולם מיומן ומזומן לברכה: תעשה לי וגו'. גרסינן וסיפא דקרא אבא אליך וברכתיך: העולם עשוי כגלגל. שבני העולם מתגלגלים שוס על זה ומהר על אחר כן פירש"י ז"ל: יש בה

עץ יוסף

עצמו להזנות עם הכל וכד"א אם בשדה מצאה (מת"כ): שנבעלת כנשים ואיך יתאכך ה' לתת להם שכרם ולשעבד ישראל תחתם והשיבם ה' כי למועד במור פרעון עונש הקבה (יכ"ח): שני אהלים כו' יושב אהלים פירושו כתרגומו בית הולכנא דסתם אהל היינו מדרש כמו בלאת מסה האהלה לא ימיש מתוך האהל וא"כ יושב אהל מ"ל להכי קאמר דעל ב"מ של שם ועבר קאמר אהלים: קופרא טבא לפומיה. שגיד עשו היה נותן בפיו של יצחק שכבנזדמן לו דבר טוב מיהכילו לאביו וי"ג קופדא וגם הוא לשון שומן: וכסא טבא לפומיה. וכוס טוב של משקה לפיו של יצחק: כל שהיתה שומעת כו' דכתיב אוהבת בלשון בינוני דרים כי לעולם היתה מוספת באהבתו כל ששיחה שומעת קולו בלמודו: (טז) אותו זקן אברהם. ולפיכך בשלתו עדשים להברות את האבל יצחק אבינו שהברהא האבל בעדשים מה עדשה זו אין לה פה כך האבל אין לו כה. ומה עדשה מגולגלת כך האבילות גלגל הוא שחוזר בעולם וכדאי' בפ"ק דב"ב: באותו זקן פגעה מדה"ד. פי' אף באותו זקן אברהם פגעה מה"ד שהיה נביא וצדיק ולא האריך ימים כאדם וגם והזוכות הראשונים כי הרשע הזה דימה שתכלית ההצלחה הוא נעימות העה"ז ואריכת ימים הרבה: ורוה"ק צווחת כלב מרגישי האמת שלא כן הוא כי העיקר העוה"ב שהם העגוג הנפש ושוא הצלחת העה"ז. ואדרבה העוה"ז מפסיק לנפש מהצבעותיה ולכן אל תבכו למה זה אברהם כי הוא הולך למנוחה ואין לבכות עליו אלא בכו בכו להולך זה עשו ההולך בעוה"ז ממדרגה רעה למדרגה רעה והוא נאבד והולך משלמו: ויצחק ק"פ וזה תימה שהרי הראשונים היו חיים בטבע יותר מהבאים אחריהם: אותן חמש שנים כו' מפני שנסה הקב"ה שעתיד לצאת מתנו עשו לזה לא נגזר לו חיים אלא קע"ה שנה (פ"ך על התורה): שעבר ב' עבירות. ובפס"ק דב"ב חי' חמש עבירות עבר. וכן איתא בתנחומא שמות ע"ש: שבא על נערה מאורסה. אע"פ שלא נלמוו ב"ב ע"ז מ"מ מטעם הדבר: כי בשדה מצאה וכתיב הכא ויבא עשו מן השדה: אם גנבים באו לך. וכתיב ויבא עשו וכל אלה המלאכות ניכנו והענין היה מקובל בידם (יפ"ת): עובד ע"ז כי כשהיה בן י"ג פירש לעכו"ם אך לפי שהיה בצנעה ולא נודע לאברהם לכן לא מת אברהם אז. אבל השתא עשה בפרהסיא: כי טוב חסדך מחיים. כי פעמים עושה ה' חסד עם האדם במיתה יותר מבהייס כשטוב לו שימות: אנא פתח פומי כו' דהלעיטני משמע להלעיטו אכילה גסה להשליך אל פיו. וכה"ג איתא בפסיקתא ובכון רשעים תהסר זה עשו שאמר ליעקב הלעיטני וגו': משתדר פי' שופך ותשלח מאכל הרבה לתוכו: (יז) מיניה ומן פטרוניה. מפטרון ואדון של התבשיל כלו' מכח מאדים ומדה"ד האדומה שהוא פטרון על כל דבר אדום, ולכן כפל ואמר האדום האדום (מת"כ ונזה"ק): מיניה ומן דכוותיה. שכל עניינו וקיניינו הוו אדומים (שם). אבל רש"י ז"ל היה לו גי' אהרת מיניה ומן כפטרוניה כלו' (הלעיטני נא ממה באתה אדון עליו מממון שלך. ומן פטרוניה כלו' הלעיטני מן האדום שהוא של אדוניך היינו משל שכינה כגון טוב וסילה וביה עולמים. לכך כתיב ב' פעמים האדום) הה"ד כי אכל את יעקב ואת נוהו השמו (תהלים ע"ט) וכן היה כתוב במדרש של רש"י ז"ל. והוא ע"ד המכתא לדרשא ז. ור"ל אמר מינך ומן דכוותך (כמו עשרה הרוגי מלכות האדום לבון דומה. כמו כדומים עכ"ל רש"י כפי מ"ש לשונו בעל יפ"ה ובעל א"א. והמוסגר הוא פי' רש"י. אבל במדרש עם פרש"י דפוס וויניצי' איתא מינך ומן דכוותך לדיקים כמותך כגון ר' ישמעאל וחבריו הרוגי מלכות. האדום עושה לבון דומה. כלו' בדומין לך עכ"ל רש"י שם: בלבוש אדום כלומר בתוקף מדה"ד הקשה שהוא מבחינת עון האדום. ולא יתנהג עמו ברחמים כלל: שדה אדום שפירש שדה האדום. שאם פירושו שדה של אדום. הכי קאמר ארצה שעיר: מגן גבוריהו מאדם ומסיפא דכתיב אנשי חיל מתולעים יליף ללבושו אדום (שהתולע הוא צבע אדום כמו אם יאדימו כתולע. (ישעיה א') ולא קאמר לה שהוא כפוט. או שיש דילוג סופר כאן וכמ"ש איתא (יפ"ת):

(יח) זבין לי חד יום מן דידך. יבואר ע"פ מה דאיתא בפד"א שיעקב ועשו בבטן אמר עשו הלוקה. שיעקב נטל עוה"ב ועשו עוה"ז ע"ש. ח"ש לו יעקב זבין לי חד יום מן דידך כלומר יום אחד מיומו של הקב"ה שהוא אלף שנה. וזה היה מזמן יציאתם ממצרים בכבוש הארץ עד זמן ההתלה שעבוד בני עשו בישראל בימי בית שני וזהו מדידך פי' מן חלקך שעוה"ז הוא חלקו כו': שהוא יודע כו' פי' כל שיודע על נכון חישב התחלת זמן שיעבוד ימצא שיום אחד מיומו של הקב"ה ישב יעקב בשלוה בצלו של עשו ר"ל בזמן שליטת עשו בעולם. והיינו מזמן יציאתם ממצרים עד זמן התחלת השעבוד בישראל בימי בית שני. וזה היה עבור הגלוי אותו המכירה (נזה"ק): שכפר בזה אלי ע"י שהיה רשע ע"ד והיה כי ירעב והתקצף וקלל במלכו ובאלהיו: ומתקבצין כו'. שהיו מצויירים על אותו הבגד כל דמות חיה ועוף בעולם. וכאו"א בא לשכון אצל חבירו (מת"כ): מה ראה כו'. הא ידע שעשו זה יסור לו עשו שנאה. ובודאי לא יתכן דמשום ירושת פי שנים ימסור נפשו: נאסרו הבמות ועבודה בכהנים. והטעם מפני שהבכורים טעו בעגל וכמי לוי עמדו באמונתן וכדלקמן במד"ר פ"ד. וממילא גם עשו בהיה רשע נפסל מן העבודה. לפיכך השתדל יעקב לקנות ממנו הבכורה כדי שיסלק אותו מעבודת המקדש. (מפרשים): הה"ד כי לדם אעשך כו'. כלו' זו ראיה שטעם הבכורה מפני הקרבנות מת"ש לו דם שנאת דהיינו הקרבנות במה שבזה את הבכורה מפני הקרבנות וכן מה שהביא ולא חפץ בברכה סייעת לה כפי פי' רב הונא שאמר זה דם הקרבנות: ועשו הוא שונא את הדם. בתמיה הרי כמה לדיקים וחסידים הרג כדאי' לקמן במדב"ר פ"ד: דם בכורה בקרבנות כלו' שהיה מבזה את הבכורה שתלוי בה עבודת הקודש של הקרבנות: דם מילה שמשך לו ערלתו וכל זרעו אנס נימולים ועי' ברום רבה פ"א סי' ג' מ"ש שם: ולא חפץ בכורה. דלא ולא חפץ בכורה בהיפך אותיות. או כפשוטו שהבכור לעולם מיומן ומזומן לברכה: מזבח אדמה סיפא דקרא אבוא אליך וברכתיך:

(יט) מה עדשה כו' לפי שהגזיד היה הבראה על מיתת אברהם קאמר דטעמא דעדשים בהבראת האבל משום דמה עדשה עשויה כגלגל כך העולם והכוונה דגלגל הוא שחוזר בעולם וכו"ם בפ"ק דב"ב: ויש בה שמחה פרש"י בשם התנחומא שהיה דרכם לאוכלו גם במשתה והמחה כמו באבלות. אפשר הטעם בזה כדי לזכור ביום השמחה: שנטל יעקב את הבכורה

ממממ

אבל שמת א"א שמחה שנטל יעקב את הבכורה. ויאכל וישת וגו' הבנים עמו כת של פריצים אמרין ניכול דידיה וניחוך עליו. ורוה"ק אומרת (ישעיה כא) ערוך השלחן יד סדר פתורא. צפה הצפית סדר מנרתא אראב"כ אית אתרא דקריין למנרתא צפיתא קומו השרים זה מיכאל וגבריאל. משחו מגן כתבו שהבכורה ליעקב. תני ב"ק ולפי שהיו כמשחקים הסבים הקב"ה ושחק עמהם וקיים הבכורה ליעקב. מנין דכתיב (שמות ד) כה אמר ה' בני בכורי ישראל: (ב) ויקם וילך. טו ר' לוי אמר מעולמו יצא. ויבז עשו את הבכורה. ומה בזה עמה. א"ר לוי תחה"מ בזה עמה הה"ד (משלי יח) בבא רשע בא גם בוז. בבא רשע זה עשו שנאמר (מלאכי א) וקראו להם גבול רשעה. בא גם בוז שבא בזיונו עמו. ועם קלון חרפה שנתלות לו קלונו של רעב ואין חרפה אלא רעב הסד"א (יחזקאל לו) אשר לא תקחו עוד חרפת רעב בגוים:

פרשה סד

(א) ויהי רעב בארץ. (תהלים לז) א יודע ה' ימי תמימים זה יצחק. ונחלתם לעולם תהיה גר בארץ הזאת. לא יבושו בעת רעה ברעתו של אבימלך. ובימי רעבון ישבעו ויהי רעב בארץ. (משלי י) ב לא ירעיב ה' נפש צדיק זה יצחק גר בארץ הזאת. והות רשעים יהדוף זה אבימלך: (ב) ויהי רעב. י' רעבון באו לעולם אחד בימי אדה"ר (בראשית ג) ג ארורה האדמה בעבורך. אחד בימי למך (שם ה) מן האדמה אשר אררה ה'. א' בימי אברהם (שם יב) ויהי רעב בארץ וירד אברם מצרימה. ואחד בימי יצחק ויהי רעב בארץ. ואחד בימי יעקב (שם מה) כי זה שנתים הרעב. ואחד בימי שפוט השופטים שנא' (רות א) ויהי בימי שפוט השופטים ויהי רעב בארץ. ואחד בימי דוד (ש"ב כא) ויהי רעב בימי דוד. וא' בימי אליהו (מ"א יז) חי ה' אלהים וגו'. ואחד בימי אלישע (מ"ב ו) ויהי רעב גדול בשומרון. ואחד שהוא מתגלגל ובא לעולם. ואחד לעתיד שנאמר (עמוס ח) והשלחתי רעב בארץ לא רעב ללחם ולא צמא למים וגו'. ר' שמואל בר נחמן אמר עיקר אוותנטיאה שלו היה בימי דוד. ולא היה ראוי לבא אלא בימי שאול אלא ע"י שהיה שאול גרופית של שקמה גילגלו הקב"ה והביאו בימי דוד. שילא חטא ויוחנא משתלמא. א"ר חייא רבה משל לזגג שהיה בידו קופה מליאה כוסות ודייטרוטין ובשעה שמבקש לתלות את קופתו היה מביא יתד ותוקעה ונתלה בה ואח"כ היה תולה את קופתו. לפיכך כולם לא באו בימי בני אדם שפופים אלא בימי בני אדם גבורים שיכולים לעמוד. ר' ברכיה הוי קרי עליהון (ישעיה מ) נותן ליעף כח. ר' חלבו אמר שנים באו בימי אברהם. ר' אחא אמר אחד בימי אברהם וא' בימי למך. ורעב שבא בימי אליהו רעב של בצורת היה שנה עבדא ושנה לא עבדא. רעב שבא בימי אלישע רעב של מהומה היה (מ"ב ו) עד היות ראש חמור בשמנים כסף. רעב שבא בימי שפוט השופטים ר' הונא בשם ר' אחא אמר מ"ב סאין היו ונעשים מ"א. והא תני ד לא יצא אדם לחוץ לארץ אא"כ היו סאתים של חטים הולכים בסלע. אר"ש אימתי בזמן שאינו מוצא ליקח אבל מוצא ליקח אפילו סאה בסלע לא יצא לח"ל. ולפי שיצא אלימלך לח"ל נענש שמת הוא ובניו: (ג) וילך יצחק אל אבימלך גררה לגרדיקי. ר' דוסתאי בשם ר' שמואל בר נחמן ה מפני מה גזרו על הנוה שבגרדיקי מפני שהוא נוה רע. ועד היכן. ר' חנין אמר עד נחל מצרים. וירא אליו ה' ויאמר אל תרד מצרימה שכון בארץ. עשה שכונה בא"י הוי נוטע הוי זורע הוי נציב. ד"א שכון בארץ. שכן את השכינה בארץ. גור בארץ הזאת א"ר הושעיא את עולה תמימה מה עולה אם יצאת חוץ לקלעים היא נפסלת. אף את אם יצאת ח"ל נפסלת. כי לך ולזרעך אתן את כל הארצות האל קשות כמד"א (יחזקאל יז) ואת אילי הארץ לקח. ד"א למה לא נאמר האלה אלא האל. לומר מקצתן אני נותן לך. ואימתי אני נותן את השאר לע"ל: (ד) עקב אשר שמע אברהם בקולי. ר' יוחנן ור' חנינא תרויהון אמרין בן מ"ח שנה הכיר אברהם את בוראו ר"ל אמר בן ג' שנים הכיר אברהם את בוראו מנין עק"ב שמע אברהם בקול בוראו. וישמור משמרתי מצותי חקותי ותורתי. ר' יונתן משם רבי יוחנן אמר ואפי' הלכות עירובי חצרות היה אברהם יודע. תורותי שתי תורות שקיים אפי' מצוה קלה שבעל פה. ר' סימון אמר אפי' שם חדש שעתיד הקב"ה לקרא לירושלם היה אברהם יודע דכתיב (בראשית כב) ויקרא אברהם שם המקום ההוא ה' יראה וכתיב (יחזקאל מח) ושם העיר מיום ה' שמה וכתיב (ירמיה ג) ביום ההוא יקראו לירושלים כסא ה'. ר' ברכיה אמר בש"ר יהודה אין כל יום ויום שאין הקב"ה מחדש הלכה בב"ד של מעלה. מ"ט (איוב לז) שמעו שמוע ברוגז קולו והגה מפיו יצא. ואין הגה אלא תורה כענין שנאמר (יהושע א) והגית בו יומם ולילה: (ח) ויהי כי ארכו לו שם הימים. ח א"ר יוחנן חלום קשה ונבואה קשה אבל שוטה אריכות ימים מבטלת. נבואה קשה מנין שכך היו ישראל אומרים לנביא (יחזקאל יב) יארכו הימים ואבד כל חזון. אבל שוטה אריכות ימים מבטלת מיצחק דכתיב ויהי כי ארכו לו שם חיטים מיד והנה יצחק מצחק. ר' חייא בר אבא אמר

יד יוסף מר תוית פ' ג' פי' ג': פת פסיקתא רבתי פ' י"ב. ילקוט ס"ז. תרגום ירוש': פס"ד א ילקוט ס"ז: ב ילקוט ס"ז. וילקוט משלי: ג לעיל פ' כ"ה ופ' מ'. רות רבה פ' א'. וילקוט בראשית. ובג"ש פ' כ"ה: ד ב"ב נ"ח: ה ירוש' פרק ו' דשביעית: ו לעיל פ"ל. במד"ר פ' י"ח. חוזם פסוק וחכך כיון הסוב אס"ר פ"ו. פרק ג' דנדרים. ולקמן פ' ל"ג. אוסר מרע דף ל"ד. תנחומא בכר ילקוט ס"ז. פסיקתא פ' כ"ח. זוהר סוף חלק ג' דף ה"ב: ז לעיל פ' מ"ט: ח ילקוט ס"ז:

מתנות כהונה

בה אכל. שימי אכל כמה שהיא עשויה כגלגל ואין לה פה ויש בה שמחה שמתכיסה הרעב. ובפי' רש"י מצאתי שמחה שאוכלין אותו במשתה ושמחה ואבל שאוכלין אותו בסעודת האבל: ניכול כו'. נאכל של יעקב ונשחק בו ונקנטר אותו על הבכורה שקנה שבעיניו לא נחשבת כלום: מעולמו יצא. שכפר בעיקר כדלעיל או במה שכפר בתחיית המתים ואבד עולמו לעתיד כדמפרש ואזיל (ובילקוט ה"ג ויקם וילך יצא ובזיונו עמו (ויבז עשו וכו'): ומה ביזה עמה דכתיב ויבז עשו את הבכורה את לרבות בא: זה יצחק. שעלה לעולה תמימה להקב"ה: ברעתו של אבימלך. שבאו עליו לשסים כדלקמן: ה"ג ובא לעולם. לעתיד: שילא שם אדם וכן יוחנא ומשל היה. כשיהם לאמר שילא חטא ויוחנא משלם תשלומי החטאת כעין סוגיא חטא חוטר מגיד: גרדיקי פי' הערוך ס"י גררה גרדקי וגזרו טומאה עליו שיהיה כארץ העמים: נציב. אילנות מארכבה או עקרן במקום זה ושתלן במקום אחר: שכן שכון קרי ביה ששן: מקצתן כו'. שהרי עשר עממין ניתנו לאברהם וישראל לא כבשו אלא שבעה עממין: בן מ"ח. מצאתי בפירש"י ז"ל חשוב אותיות פסוק עקב ותמצא מ"ח אותיות ושלש' דברים מצותי חקותי ותורתי הרי מ"ח ל"א שבדור הפלגה היה אברהם בן מ"ח ולא נשתתף בעצתם: תורותי תי"ו בתרא קמוצה כינוי לרבים: מיום משמע מימים קדמוניות: מחדש הלכה כו'. ואפילו אותן הלכות היה יודע שנאמר תורתי מדבר בעדו אותן שאמר בעצמי מחדש ולעיל פר' מ"ט מסיים בהדיא אפילו אותן הלכות היה יודע: חלום קשה כו'. נראה אבל שאין בו ממש כההוא דיצחק שהיה מחשבו על לא דבר כמנהג האבלים ובסוף הימים נשכח מלבו דכתיב כי ארכו כו': חלום קשה. שהוסף שבר כמשקה שכח חלומות אשר בעבורו נתקשה ופתו הוא זועפים או מתבוכד נגד לו

עץ יוסף

שמחת ה' היתה זאת להזמין תבשיל זה ליתן עבור קיחת הבכורה. דאי משום הברכה גרידא הוה סגי אף בביעי (מה"ק): ניכול כו' נאכל של יעקב ונשחק בו ונקנטר אותו שהוציא ממונו בלא הועיל כי מה בנע בבכורה וכמ"ש ויבז עשו את הבכורה: ערוך השלחן ר"ל כמה שישב לאכול ולשתות בנחת בערוך השלחן וסדר המנורה בזה נמר והקנה כי אין בזה אונס חס שאמר בר קפרא ולפי שהיו כמשחקים כו'. והא"א כתב בנ"ל לגרוס ולעפ"י שהיו משחקים: מיכאל וגבריאל שכל המלאכים מתחלפין והם קיימין כדלקמן ס' ע"ח. מיכאל רחמים גבריאל דין נגורם והיהם הסכימו שיהיה הבכורה בידו להגין עליו: ולפי שהיו כמשחקים כו' עולא שהיו כמשחקים לא היה הקב"ה מסכים כדלעיל. ומ"ש כמשחקים לפי שהיו כופרים בעיקר. תקך הכופרים אלא לפרש דבריהם ומפיהים דבריהם כמתלהלה היורה זיקים (יפ"ת): (ב) מעולמו יצא כלומר שיצא לתרבות רעה לגמרי ואבד את עולמו. או לפי שקיום כל הנבראים בהיותם מצויירים בציור האלהי הנכבד ואבדם בשותם נסתרים ממנו. לכן הרשע נא' עליו שיצא מעולמו (יפ"ת): ומה ביזה עמה דכתיב את. ואכין ורקין רבויין הם: תתה"מ בזה עמה דבזה הבכורה מפני בה"כ למות אמר כי אין להוש עליה בזמן התחיה כי גם זה אינו נחשב בעיניו: בא גם בוז בזיונו עמו. ר"ל מיד כבואו מן השדה בא לבזות תה"מ והיינו כדדרשי' לעיל באמר ליעקב מה טיבו של מיד זה כו' א"כ לא מתן שכר ולא תה"מ הרי מיד בא לבזות תה"מ ומזה בא אח"כ לידי מכירת הבכורה והא מסיק עם קלון חרפה שנתלות לו קלון הנקרא חרפה והיא רעב כמד"א וחרפת רעב ולכן בקש מיעקב לחם ומיד עדשים ובא לידי מכירת הבכורה (מה"ק):

פרשה סד (א) יודע ה' ימי תמימים כו' לשון חיבה והשגחה. ור"ל שחיבב ה' והשגיח על כל ימי התמים שגם בימי רעבון ישבעו וכדמסיק ולפי שיצחק נקרא עולה תמימה לפיכך ונחלתם לעולם תהיה שנא' גור בארץ הזאת שלא הורשה לצאת לחוצה לארץ לפי שהיה עולה תמימה (מה"ק): ברעתו של אבימלך. שאמ"ש שקנאו בו. הו מהכים לו כמה שאמר כל הנוגע באיש הזה וגו' (יפ"ת): (ב) י' רעבון באו לעולם. כבר נתבאר מאמר זה כל הצורך לעיל פ' כ"ה סימן ג' וברות רבה ע"ש: ואחד שהוא מתגלגל ובא לעולם בע"ל. כנ"ל (א"א): אוותנטיאה ענין גדולה (מעריך): בימי שאול שבעטר חטאו בא רעב זה כדכתיב אל שאול ואל בית הדמים: גרופית של שקמה. נטיעה קטנה נקראת גרופה (מעריך): שילא חטא ויוחנא משתלמא. מעשה אירע שקלקל שילא ונקנס יוחנא כגנב במילו. ע"ד שוביה חטא וזינתא מיגנד והיה למשל לכל לוקה בשביל אחר: לזגג אומן העושה כלי זכוכית: שפופים פי' שפלים וחלשים בלי כח: שנים באו בימי אברהם. מדכתיב ביצחק מלבד הרעב הראשון אשר היה בימי אברהם. דמדכתיב הראשון מכלל דהוו שנים בימי אברהם. וקרא להו כשני רעב הראשון לגבי יצחק (יפ"ם): אחד בימי אברהם. והא דכתיב הרעב הראשון אשר היה בימי אברהם מכלל דאיכא אחר דלא היה בימי אברהם. והיינו זה של למך. ועיין מ"ש ברות רבה פרשה א': בצורת גשמים מועטים: שנה עבדא פי' שנה עושה פירות: של מהומה פרש"י נפלה המיתה בבהמות והיוקר השער עד שהיו מוכרחים ליתן בעד ראש חמור שמונים כסף: ר' אחא אמר משתים סאות היה ונעשה מאחת. כצ"ל (זרע אברהם): (ג) לגרדיקי אשמועינן טעם שמפני שהוא נוה רע כדמסמוך בירכו ה' שם: מפני מה גזרו כו'. כצ"ל וכן הוא בירו'. ור"ל מפני מה לא גזרו עליה טומאה כיון שהיא נגד ח"ל ומשני מפני שהוא נוה רע ואין דרך ב"א לדור שם לכן לא חששו לגזור על יושבים. ומביא זה לאשמועי' טעם היות גרר מקום רע לארעים ברכו ה' ליצחק בזריעתו ומצא בה מאה שערים וכדדרים לקמן ס' זו ויזרע יצחק בארץ ההיא שארץ קשה כו' (יפ"ת): עשה שכונה בא"י דשכון מורה על מעשה שהוא במה שיזרע ויטע כי בזה תהיה הישוב והשכונה מהאנשים: הוי נציב נטעי נעמנים מתרגמי' נציבא בחירתא (יפ"ת): עשה את השכינה בארץ. ולא תגרשך לצאת חו"ל על ידך שכבר"מ שגלו ישראל שכינה עמהם: את עולה תמימה כו' דהל"ל מ"ש אל תרד מצרימה מש"כ באברהם: עולה תמימה שהיא קודש קדשים ואין ק"ק יוצא חוץ לעזרה: האל קשות כאומר אשר אבניה ברזל. ור"ל אף הארצות האלה אשר יושביהם עזים וקשים ואבניה ברזל. וע"ש שבע א"ה לכבשם שכ"ז לך אתננה כי אני אכבשם לפניך: מקצתן אני נותן לך. ולכן נכתב חסר ה' להורות על המיעוט. דעלה במחשבה להנחיל עשרה כממין את ישראל. ושוב לא הנחיל אלא ז'. והג' ינחילם לימות משיחנו כדלעיל ס"פ מ"ד: (ד) מנין עקב ששמעו של אברהם. קש"ה וכיון דבן ג' הכיר את ה' נמצא ששמע בקולו מנין עקב. ומ"ד בן מ"ח ס"ל משום שבדור הפלגה היה אברהם בן מ"ח ולא נשתתף עמהם. הרי שבן מ"ח הכיר. ונראה דמודו דכשהתחיל להכיר את ה' כדאיתא במד"א ול"פ אלא בגמר ההכרה באמיתת השם: אפי' הלכות ע"ח שהם נקראו משמרת שהם סייגים ותקנות ע"ד עשו משמרת למשמרתי. ובתנחומא סדר לך ובסדר בהר אי' אפילו עירובי תבשילין. וכן אי' ביומא דף כ"ח ובא"ג פרק ל"ג: אפי' שם חדש כלו' של ששמה מאברהם ידע בנבואה כל התורה כי גם שם ירושלים החדש ידע: ושם העיר מיום ה' שמה. והיינו ה' יראה שהכוונה שה' משגיח שם והא דכתיב ושם העיר מיום ה' שמה ה"פ כבר מיום העקדה ה' שמה ע"י אברהם בקראו אז כן ע"ש העתיד (נזה"ק): אין לך יום ויום שאין הקב"ה מחדש הלכה בב"ד של מעלה ואותו הלכות ידע אברהם. כצ"ל (א"א ויפ"ת): (ה) חלום קשה כו'. פי' חלום קשה וכן נבואה קשה כשמתאחרת לבא שטורין בני אדם שאריכות ימים מבטלתן. ואינו כן. וכן אבל שוטה פי' גרוע (כמו הדם שוטה) והיינו אבילות של אב שאין הלב דוה עליו (כמו אבילות האב על הבן שהוא דוה מאד) שוכח אותו במהרה. כמו יצחק ששכח אבל אביו: מיד והנה יצחק מצחק. ושכב

אמר בשביל שהעלו לך ימים רבים היית עושה את הדבר הזה לא כך א"ר יוחנן טהמשמש מטתו ביום ה"ז מגונה דא"ר יוחנן אין תשמיש המטה אלא בלילה שנא' (אסתר ב) בערב היא באה ובבקר היא שבה. איוב מקלל יום לידתו וליל עיבורו הה"ד (איוב ג) יאבד יום אולד בו והלילה אמר וגו'. א"ר מרינוס בר הושעיה אמר איוב הלואי היתה אמי נדה בשעה שבא אבא להזדקק לה שתאמר לו הורה גבר אין עכשיו עת הריון מגבר. ירמיה מקלל יום לידתו ויום עיבורו שנא' (ירמיה כ) ארור היום אשר יולדתי בו זה יום הלידה. יום אשר ילדתני אמי זה יום העיבור. אפשר חלקיהו אדם צדיק והיה משמש מטתו ביום אלא לפי שהיתה איזבל הורגת בנביאים בא ושמש מטתו ביום וברח: (ו) ויזרע יצחק בארץ ההיא. יא"ר הלבו בארץ ההיא בשנה ההיא. הארץ קשה והשנה קשה. ואילו היתה יפה עאכו"כ. וימצא בשנה ההיא מאה שערים ק' כורים. ק' שערים ק' מנינים. מאה שערים מלמד שהאמידו אותה ועשתה ק' כמה שהאמידוה. יא והלא אין הברכה שורה על דבר שהוא במשקל ובמדה ובמנין ומפני מה מדד אותה. יב מפני המעשרות. יצו אבימלך את כל העם. א"ר איבו אפי' צרור אל יזרוק בהם אדם הה"ד (תהלים נו) יגורו יצפנו המה עקבי ישמרו כאשר קוו נפשי. ויגדל האיש וילך הלוך וגדל. א"ר חנין עד שהיו אומרים זבל פרדותיו של יצחק ולא כספו וזהבו של אבימלך. ויהי לו מקנה צאן ומקנה בקר ועבודה רבה. דניאל חייטא אמר ועבדה כתיב יג אם אין אדם עושה עצמו כמו עבד לעבדו אינו קונה אותו כענין שנא' (משלי יב) טוב נקלה ועבד לו. בנוהג שבעולם אדם צריך לטרוח ולבקש יציאות ביתו והם יושבים בביתו. ויאמר אבימלך אל יצחק לך מעמנו כי עצמת ממנו. א"ל כל אותן עצמות שעצמת לא ממנו היו לך. לשעבר הוה לך חדא קוקיא וכדון אית לך קוקיא סגין: (ז) וישב יצחק ויחפור וגו'. יד כמה בארות חפר אבינו יצחק בבאר שבע. ר' יהודה אומר ארבע כנגד כן נעשו בניו ארבעה דגלים במדבר. ורבנן אמרי חמש כנגד חמשה ס"ת. ויקרא שם הבאר עשק כנגד ספר בראשית שבו נתעסק הקב"ה וברא את העולם. ויקרא שמה שטנה כנגד ספר ואלה שמות על שם וימררו את חייהם בעבודה קשה. וימצאו שם באר מים חיים טו כנגד ספר ויקרא שהוא מלא הלכות רבות. ויקרא אותה שבעה כנגד ספר וידבר שהוא משלים שבעה ספרי תורה. והלא ה' הן אלא בר קפרא: טז עביד וידבר תלתא ספרים. מן וידבר עד ויהי בנסוע הארון ספר בפני עצמו. מן ויהי בנסוע ודבתריה ספר בפ"ע. ומן סופיה דפסקא ועד סופיה דספרא ספר בפ"ע. ויקרא שמה רחובות כנגד משנה תורה ע"ש כי ירחיב כי עתה הרחיב ה' לנו ופרינו בארץ: (ח) ואבימלך הלך אליו מגרר. מגורר. יז מלמד שנכנסו ליסטים לתוך ביתו והיו מקרקרים בו כל הלילה. ד"א מגרר מגורר מלמד שעלו בו צמחים כמד"א להתגרד בו. ואחוזת מרעהו. ר' יהודה אמר אחוזת מרעהו היה שמו ור' נחמיה אמר סיעת מרחמוהי. ופיכול שר צבאו. ר' יהודה ור' נחמיה. ר"י אמר פיכול שמו ור"נ אמר פה שכל צבאותיו נושקים לו על פיו. ויאמרו ראה ראינו. ראינו מעשיך ומעשה אבותיך. ונאמר תהי נא אלה וגו' אם תעשה עמנו וגו'. רק מיעוט שלא עשו עמו טובה שלמה. בימי ר' יהושע בן חנניה גזרה מלכות הרשעה שיבנה בהמ"ק הושיבו פפוס ולוליאנוס טרפיזין מעכו עד אנטוכיא והיו מספקין לעולי גולה כסף וזהב וכל צרכם. אזלין אילין כותאי ואמרין ידיע להוא למלכא דהדין קריתא מרדתא תתבנא ושוריא ישתכללון מנדה בלו והלך לא יתנון. יח מנדה זו מדת הארץ. בלו זו פרובגירון. והלך אנגרוטינה. ואמר להון מה נעביד ונזירית. אמרין ליה שלח ואמר להון או ישנון יתיה מאתריה או יוספון עליה חמש אמין או יבצרון מיניה חמש אמין. ומן גרמיהון אנון חזרין בהון. והוון קהליא מצמתין בהדה בקעתא דבית רמון. כיון דאתון כתביא שרון בכיין. בעיין למסרד על מלכותא. אמרין יעול חד ב"נ חכימא וישדך צבורא. אמרין יעול ר' יהושע בן חנניה דהוא

יד יוסף ט שבת פ"ו. נדה ס"ז. כתובות ס"ה: י ילקוט ס"ז: יא תענית ס'. מציעא מ"ב: יב נדר"ל ס' י"ב. פסיקתא רבתי ס' כ"ה: יג סנהדרין ל"ח: יד ילקוט ס"ז: טו לעיל פ"ג: טז ויק"ר פ' י"א. שבת קט"ו: יז ילקוט ס"ז: יח תס"ר פתיחתא ב'. נדרים פ"ב. ב"ב ס' ו

ענף יוסף

פרשה סד (ה) [המשמש מטתו ביום הרי זה מגונה] ומיירי אפי' בבית אפל או במאפיל בטליתו. דאז"ס מה מגונה דקאמר כא אפי' איסורא ליכא. אלא ודאי מיירי אפי' בכה"ג דליכא איסורא מ"מ מגונה מיקרי. ולכן אף שבודאי יצחק אבינו האפיל בטליתו מ"מ קרא אתמוהי קא מתמה על מה שמשמש ביום: יפה"ת

מתנות כהונה

או י"ל חלוס הוא בכלל נבואה כמו שאחז"ל חלום אחד מס' בנבואה ומצאתי בפירש"י ז"ל חלום קשה וכן נבואה שהיא קשה ומאחרם לבא שנוכרין בני אדם שהאריכות ימים מבטלתן ואינו כן וכן אבל שמחה שבושה מתו במהרה שבור הוא שאריכות ימים מבטלה אותם וכן עשה יצחק שבכת אבל אביו ושמש מטתו ביום ע"כ מצאתי בפירש"י: (ס"ג רחב"א א' ה' הקב"ה בשביל): שה אמר לו הורה גבר. פירש"י בלשון תימה וכי עכשיו עת לקבל הריון מגבר והלא נדה אני: ה"ג רש"י ז"ל וילקוט איוב: יולדתי בו זה יום העיבור יום אשר ילדתני כו' זה יום הלידה: חלקיה אביו של ירמיה: בא ושמש מטתו ביום כו'. שחייב אדם לפקוד את אשתו ביום שילך לדרך: הארץ קשה. שלא היתה יפה כשאר חלקי האדמה במלכות ההיא: מאה מנינים. פירוש שבכל כיר ועיר יש להם מניין ידוע שמונין בה התבואה כגון בית מקומות עשר עמרים קורין אותו ועשרים עמרים שנים כו'. ובית מקומו' ששים עמרים קורין לו אחת ודייק שערים מלשון שיעור ומניין: שהאמידו כו' דרש שערים לשון שיעור ואומדנא: מפני המעשרות. שלא יעשר באומד: (העם וגו' גו') אפי' צרור כו'. כך הכריז אבימלך: זבל פרדותיו כו'. כך היו הבריות אומרים רוצה אני בזבל פרדותיו כו': כמו עבד לעבדו כו'. אינו קונה הנכסים ואינו רואה בהם סימן ברכה כמו שאחז"ל בפ' אלו מציאות (כ"ח) מי שהניח לו אביו מעות ומבקש לאבדם ישכור פועלים ולא ישב עמהם ודייק מדכתיב ועבדה חסר קרי ביה ואבדה: והם העבדים יושבים בביתו: קוקיא פי' הערוך עדר: וכדון ועכשיו יש לך עדרים רבים: ודבתריה ופסוק של אחריו: סיפא דפסקא. סוף פרשה ויהי בנסוע: מגורר כו'. דהל"ל מגרר ל"ל: צמחים של קוצין: סיעת מרחמוהי. כך תרגם אונקלוס: פה שכל כו' פיכול משמיקין פה כל: פפוס ולוליאנוס. שני אחים היו והן הן הרוגי לוד שמסרו נפשם בשביל כל ישראל כדאי' בפסחים פ' אלו עוברין (דף נ') ובערוך ערך הרג מביא המעשה: טרפיזין פי' הערוך שולחנות בלשונם: אזלין וכו'. כל אלו הפסוקים הם בספר עזרא (ד): מדת הארץ. ה"ג ג"כ בערוך פי' ט מדה ושיעור מס מן הקרקע: פרובגירון ה"ג רש"י ופי' ט כסף גולגלת: אנגרוטינא ג"כ מין מס הוא: ואמור להם או שישנו בית המקדש ממקומו הראשון: או יוסיפו כו': ומן גרמיהון כו'. ומעצמם הם יחזרו בם והיה כל לקהל ישראל מחוברים ומקובצים בזאת הבקעה של בית רמון כיון שבאו הכתבים מאת המלך שהיו טוכים ורצו למרוד במלך ולבנותו בלא רשותו אמרו חכמי ישראל ילך חכם אחד וישקיט הציבור ואמרו ילך ר' יהושע: דהוא ארכלוסטיקוס. פי'

עץ יוסף

והכה אבל אביו: שהעלו לך ימים כו'. פי' דקרא אתמוהי קא מתמה כי למען שארכו הימים ולא חשבה בשביל פלשתים לא היה לך להמנע מעשות יותם לנות האמין בעצמו (יפ"ת): היית עושה הדבר כזה. דפי' מצחק תשמיש: בערב היא באה במסכת יגלה מתוך גנותו ספר שבתו שלא שמש מטתו ביום: יום לידתו וליל עבורו. מכלל שאין ד ך עיבור אלא בלילה: א"ר מרינוס כו' איידי דמייתי הכי קרא מפרש ליה כוליה: יום אשר ילדתני אמי זה יום העבור. אבל כנוסחת ילקוט אשר יולדתי בו זה יום העבור. יום אשר ילדתני אמי זה יום הלידה (ס"ס ויפ"ת): חלקיהו אדם צדיק. כדאמר בפ"ק דמגילה כל שמו ושם אביו מפורש בנביאים בידוע שהוא נביא בן נביא כו': ושמש מטתו ביום דחייב אדם לפקוד את אשתו בשעה שיוצא לדרך כמ"ש בפ' שבעי': (ו) ויזרע יצחק בארץ ההיא א"ר הלבו כו' וילו אבימלך את כל העם א"ר איבו כו'. הגה בתורה כתיב קודם הפסוק ויצו אבימלך את כל העם וגו' והאר כך כתיב ויזרע יצחק וגו' והמדרש מהפך ודורש. ובמדרש שעם היפ"ת גורס ויצו אבימלך את כל העם וגו' ויזרע יצחק בארץ ההיא א"ר הלבו כו': הארץ קשה כו' דק"ל מה ת"ל בארץ ההיא בשנה ההיא דמג"מ בה: הארץ קשה שהיתה ארץ יבשה וצמאון אשר אין בה מים עד שהיו בפיהם חדום גדול כשהיו אומרים מצאנו מים (בהיי). עוד י"ל שסמכו על מה שאמר זר לעיל מגרדיקי הוא טה רע: והשנה קשה כמפורש בפסוק ויהי אז שנת הרעב: מאה כורים כו' משום דמספקא ליה כירום מאה שערים להכי קאמר בבלשה אנפי. שאחד מלשון שער שבנוק ולכן פי' מאה כורים ר"ל מאה מדות הנמכרות בשער ושהם מדה הנמכרת בשער בתבואות כור שהוא גדולה שבמדות השער. והשני מלשון שיעור ולכן פירש מאה מניינים ר"ל שתלא מאה מהזרע שהוציא לתבואה. והשלישי מלשון השערה ואומדן דעה. ולכן פי' מלמד שהאמידו כו' (יפ"ת): אין הברכה שורה כו' משום דמפרש מאה שערים מאה מניינים דהיינו מנין ממש. לכך פריך והלא אין הברכה שורה על דבר שהוא במשקל ובמדה ובמנין. ומ"מ מדד אותה. ומתרץ מפני המעשרות והיינו כדהגן אל תרבה לעשר אומדות פי' מאומד הדעת מהפסד שמא יתן יותר מהלק שפירים ויהיו מעשריו מקולקלים. ובזכות מעשר הדרכה מתברך כדאית' בפ"ק דתעניות עשר בשביל שתתעשר: אפי' צרור כו' מדלא קאמר כל המזיקו וקאמר כל הנוגע בו משמע אפילו זריקת צרור בעלמא: יגורו יצפונו כו' שאמר כן על פלשתים שעשו עליו מארב בנינעה להכותו במרמה וענין יצחק היה רמז לדוד שכל מה שאירע לאבות סימן לבנים: זבל פרדותיו כו' דכתיב עד כי גדל מאד לומר שבכל נכסיו גדל עד מאד מאבימלך. ולפי שלפי האמת לא יתכן שזבל פרדותיו יהיה יותר מנכסי אבימלך דקדק לומר שהיו אומרים כו' כלומר ע"ד גוזמא היו אומרים כן ואפשר כוונתם היה כדי להטיל עליו קנאה ואיבה: ועבדה כתיב חסר ו' קרי ביה עבדה שיעבוד אותה. והיינו שאם אינו משגיח על פועליו ואינו יושב עמהם אינו קונה הנכסים ואינו רואה בהם סימן ברכה כמו שאחז"ל בבבא מציעא דף כ"ט מי שהניח לו אביו מעות ומבקש לאבדן ישכור פועלים ולא ישב עמהם (מת"כ). והם העבדים יושבים בביתו. וא"כ הוא עבד לעבדיו: לא ממנו היה לך שאתה מרויח מה שהיו אנהנו מרויחים אם לא היית אצלנו. וכל עשרך ועצמותך שיש לך ממני הוא: קוקיא פי' עדר שיש לבך לעדרים הרגעתו שפי לבך על

קוקין: וכדון ועכשיו יש לך עדרים רבים: (ז) ר"י אומר ארבע. שאף השלשה הראשונות היו סמוכין לגבול באר שבע שהיתה המטרפולין וכל גבולתיה סביב יקראו ע"ש העיר (יפ"ת): נעשו בניו ד' דגלים. מפני שכתיבת ענין אלו הבארות בתורה נראה דבר בלי צורך. לזה קאמר ר"י שיש בהם סימן ורמז כנגד הדגלים: חמשה ספרי תורה וכזה יש רמז קצת לבאר כי התורה והחכמה נמשלה לבאר ע"ד שתה מים מבורך. מים עמוקים עצה וגו': שבו נתעסק הקב"ה פירשתי לעיל כ"ג: שהוא משלים ז' שהוא נחלק לג' ספרים כדי להשלים הענין ז' כנגד הנהגה עמודיה שבעה יכדאיתא בפרק כל כתבי הנהגה עמודיה שבעה כנגד ז' ס"ת: שבעה ס"ת ולפ"ה הבארות היו ה' לבד כנגד ה' ס"ת הנגדלים בהדיא. אבל הבדל ספר במדבר לג' ספרים אינו בהכרח יבואר כה' שיפוך חלק כלומר בין כל חלק וחלק מהתחמשה. אלא נסתמים אשר בפסוק ויהי בנסוע הארון מלמעלה ולמטה כדאי' בפרק כל כתבי: ויקרא שמה רחובות כי עתה הרחיב ה' לנו ופרינו בארץ כנגד משנה תורה על שם כי ירחיב. ואבימלך הלך אליו מגרר. כצ"ל: (ח) מגורר מגרר דריש כמו מגורר שנכנסו לסטים לתוך ביתו וכו' והיא מלשון אל תתגר בם: שעלו בו צמחים מיני נגעים כמד"א באיוב להתגרד בו שענש הרעות והעתם שהנגעים באים על לשון הרע והוא דיבר לשון הרע על יצחק לפיכך נענש בנגעים ומזה הבינים שחטא ביצחק ודיש ד' במקום ל': אחוזת מרעהו היה שמו יהבן שהוא המשנה למלך שהוא כריע המלך במדינה. ופיכול שר צבאו הוא הראש במלחמה (מה"ק): סיעת מרחמוהי ולפ"ז מה שפירש פיכול שר צבאו ביחוד. הטעם כי הוא היה עולה על כולם. ופירש סיעת כת. מרחמוהי מאוהביו: פיכול שמו שם העצם: פה שכל צבאותיו כו' שנקרא כן על שם שכל צבאותיו נושקים לו על פיו. והוא ב' מלות פי כל שעל ידו היה הנהגת כל המדינה: ראינו מעשיך ומעשה אבותיך. חזו ראה ראינו וה"ק ממה שראינו באביך נסים מפורסמים כהיות ה' עמו. ידענו גם במעשיך כי היה ה' עמך שהצלחתך מאת ה' דוגמת אביך: רק מיעוט שלא עשו כו'. דרשו שבאמת היה כאן טובות בפועל. אך זה נופח ואת הטובה הגדולה ששלחוהו בשלום ומלא ונתלה בשלום הוא פירושיה דרך טוב. ומייתי על זה סיפור ר"י בן חנניא שדומה לזה בהעדר הרעה לטובה יחשב כמו שמסיים בסוף הענין דייני שנכנסנו בשלום ויצאנו בשלום. וזהו טעם סיפור זה כאן: פפוס ולוליאנוס שני אחים היו והן הן הרוגי לוד שמסרו נפשם בשביל כל ישראל כדאי' בפסחים: טרפיזין שולחנות: אזלין כו' כל אלו הפסוקים הם בספר עזרא ד': זו מדת הארץ איידי דמייתי קרא מפרש ליה. מדת הארץ הוא מס המיתן מהקרקעות כורמים וזיתים ובעלי בתים: פרובגירון פרש"י כסף גולגלת: אנגרוטינה יהא ארנונא דהיינו עישור התבואה והבהמה (יפ"ת): או ישנון יתיה כו' או שישנו בהמ"ק ממקומו הראשון או יוסיפו עליו ה' אמות או יפחתו ממנו ה' אמות. ומעצמם הם יחזרו מהם: והוון קהליא כו' והיה כל הקהל ישראל מחוברים ומקובצים בזאת הבקעה של בית רימון. וכיון שבאו הכתבים מאת המלך שהיו בוכים ורצו למרוד במלך ולבנותו בלא רשותו: אמרין יעול כו' אמרו הכמי ישראל ילך הכם אחד וישקיט הציבור ואמרו ילך ר' יהושע: דהוא ארכלוסטיקוס. פי' דהוא אדון של בית המדרש ובקי לסדר אגדה שמתיישבים על לב שומעיהם. בית המדרש יקרא בלשון יוני סכולא

הוא אסכלוסטקיא דאורייתא . עאל ודרש ארי טרף טרף ועמד עצם בגרונו . אמר כל דאתי מפיק ליה אנא יהיב ליה אגריה . אתא הדין קורא מיצראה דמוקריה אריך יהיב מוקריה ואפקי' . א"ל הב לי אגרי . א"ל זיל תהא מלגלג ואומר דעלית לפומא דאריה בשלם ונפקת בשלם . כך דיינו שנכנסנו לאומה זו בשלום ויצאנו בשלום. ויבאו עבדי יצחק וגו' . אין אנו יודעין אם מצאו אם לא מצאו . מן מה דכתיב וימצאו שם באר מים חיים הוי שמצאו מים חיים :

פרשה סה (א) ויהי עשו בן ארבעים שנה . א הה"ד (תהלים פ) יכרסמנה חזיר מיער . ר' פנחס בשם ר' סימון אמר מכל הנביאים לא פירסמוה אלא שנים . משה ואסף. משה אמר (דברים יד) ואת החזיר כי מפריס פרסה הוא . אסף אמר יכרסמנה חזיר מיער . למה הוא מושלה בחזיר אלא מה חזיר הזה בשעה שהוא רובץ הוא מפשיט את טלפיו פלומ' שאני טהור . כך מלכות הרשעה הזאת גוזלת וחומסת נראת כאילו מצעת את הבימה . כך עשו כל מ' שנה צד נשי אנשים ומענה אותן וכיון שהגיע למ' שנה דימה עצמו לאביו אמר מה אבא נשא אשה בן מ' שנה אף אני נושא אשה בן מ' שנה. הה"ד ויהי עשו בן מ' שנה ויקח אשה את יהודית : (ב) ב ר' יודן פתח (תהלים סח) אלהים מושיב יחידים ביתה וגו' . היא דעתיה דר' יהודה דא"ר יהודה אפי' ממזר אחד בסוף העולם וממזרת אחת בסוף העולם הקב"ה מביאן ומזווגן זה לזה . מ"ט אלהים מושב יחידים ביתה. כך לפי שכתוב (דברים כ) כי החרם תחרימם החתי והאמורי . ייתי הדין מחיק שמא ויסב להדא מחיקת שמא . ויהי עשו בן ארבעים שנה ויקח וגו' (ויקרא יא) את כל עורב למינו . בימי ר' חייא רבה עלה זרזיר אחד לא"י אתון טעיניה ליה לגביה . א"ל מהו דניכליניה . א"ל אזלון יהבו יתיה על איגרא . וכל עוף דשכן על גביה מן מיניה הוא . אזלון יהבו יתיה על איגרא ואתא הדין עורבא מיצראה שכן על גביה. אמר מסאב הוא דמן מיניה היא. דכתיב ואת כל עורב למינו . ג אמרו לא הלך עורב אצל זרזיר אלא שהוא מינו . כך לפי שכתוב בו כי החרם תחרימם ייתי הדין מחיק שמא ויסב הדא מחיקת שמא . ויהי עשו בן מ' שנה וגו' ותהיינה מורת רוח וגו' . למה ליצחק תחלה אלא ע"י שהיתה רבקה בת כומרים לא היתה מקפדת על טנופת ע"ז . וזה ע"י שהיה בן קדושים היה מקפיד על טנופת ע"ז לפיכך ליצחק תחלה' ד"א למה ליצחק תחלה אלא לפי שהדבר תלוי בה שנא' ויאמר ה' לה שני גוים בבטנך לפיכך ליצחק תחלה. ד"א למה ליצחק תחלה אלא דרכה של אשה להיות יושבת בתוך ביתה ודרכו של איש להיות יוצא לדרך ולומד בינה מבני אדם. וזה ע"י שכהו עיניו והוא יושב בתוך הבית לפיכך ליצחק תחלה . אריב"ל גרם להורו לסלק ממנו רוה"ק : (ג) ויהי כי זקן יצחק . ד ר' יצחק פתח (ישעיה ה) מצדיקי רשע עקב שוחד. כל מי שנוטל שוחד ומצדיק את הרשע בעקב וצדקת צדיקים יסירו ממנו . צדקת צדיקים זה משה. יסירו ממנו זה יצחק. ה ע"י שהצדיק את הרשע כהו עיניו . ויהי כי זקן יצחק ותכהין עיניו מראות. (משלי יז) מצדיק רשע ומרשיע צדיק תועבת ה' גם שניהם. אריב"ל לא ממה שהיתה רבקה אוהבת את יעקב יותר מעשו עשתה את הדבר הזה. אלא אמרה לא יעול ויטעי להדוא סבא ע"ש תועבת ה' גם שניהם . וע"י שהצדיק את הרשע כהו עיניו ויהי כי זקן יצחק ותכהין עיניו. ר' יצחק פתח (שמות כג) ושוחד לא תקח וגו' א"ר יצחק ומה אם מי שנטל שוחד ממי שהיה חייב לו כהו עיניו הלוקח שוחד ממי שאינו חייב לו עאכ"ו : (ד) ויהי כי זקן יצחק. ור' תנינא בר פפא פתח (תהלים מ) רבות עשית אתה ה' אלהי נפלאותיך וגו'. א"ר תנינא כל פעולות ומחשבות שפעלת אלינו בשבילנו. למה כהו עיניו של יצחק כדי שיבא יעקב ויטול את הברכות . ויהי כי זקן יצחק א"ר יהודה בר סימון ז אברהם תבע זקנה. אמר לפניו רבון העולמים אדם ובנו נכנסין למקום ואין אדם יודע למי מכבד . מתוך שאתה מעטרו בזקנה אדם יודע למי מכבד. א"ל הקב"ה חייך דבר טוב תבעת וממך הוא מתחיל. מתחילת הספר ועד כאן אין כתיב זקנה. וכיון שעמד אברהם נתן לו זקנה שנא' ואברהם זקן בא בימים. יצחק תבע יסורין. אמר לפניו רבון העולמים אדם מת בלא יסורין מדת הדין מתוחה כנגדו . מתוך שאתה מביא עליו יסורין אין מדת הדין מתוחה כנגדו . א"ל הקב"ה חייך דבר טוב תבעת וממך אני מתחיל. מתחילת הספר ועד כאן אין כתיב יסורין . וכיון שעמד יצחק נתן לו יסורים ויהי כי זקן יצחק ותכהין . יעקב תבע את החולי. אמר לפניו רבון העולמים אדם מת בלא חולי אינו מיישב בין בניו. מתוך שהוא חולה שנים או ג' ימים הוא מיישב בין בניו. א"ל הקב"ה חייך דבר טוב תבעת וממך הוא מתחיל (בראשית מח) ויאמר ליוסף הנה אביך חולה

יד יוסף פס"ה א ויק"ר פ' י"ג . שוח"ט מזמור פ' . ילקוט פ"ז . וילקוט תהלים : ב ירוש' קידושין פ"ג . ילקוט ס"ז . ילקוט תהלים : ג ב"ק נ"ב : ד ילקוט פ"ז . וילקוט ישעיה : ה אסר בשלח דף פ"ז : ו ילקוט פ"ז . וילקוט תהלים : ז ב"מ פרק הפועלים . פנסומא חיי שרה ותולדות . ילקוט חיי שרה רמז ק"ה . סנהדרין ק"ז :

מתנות כהונה

פי' אולון של בית המדרש ובקי לסדר דברי אגדה המתיישבים על לב ידעיהם : **בית המדרש**. נקרא בל' יון סכולא כן פי' הערוך : **עאל כו'** . נכנס ודרש מעשה היה בארי שטרף בהמה או חיה אמר הארי כל מי שיבא ויוציא אותו העצם מתוך גרוני אתן לו שכרו בא אותו קורא מיצראה . מין עוף : **דמקוריה** אריך . פי' הערוך שצוארו ארוך : **יהיב מקוריה** . פי' הערוך צוארו ופי' שמנקר בו ובילקוט גרס קונטיה ופי' ג"כ צוארו : **ואפקיה** והוציאו לעצם ההוא וא"ל העוף אל הארי תן לי שכר . וא"ל לך והוא מספר ומשבח ואומר שנכנסת לפי הארי בשלום ויצאת בשלום ג"כ : (דעלית גר') : **ויצאנו בשלום** . ולא נתגרה בהם לעשות מלחמה נגד רצונם : **אין אנו** יודעין כו' . יש לפרש מה שכתוב ויגידו לו על אודות הבאר היא הבאר שכתוב בראש הפרשה ויכרו שם עבדי יצחק באר כמו שפי' הרמב"ן ז"ל ושם לא כתיב מים ויש לומר ששם לא מצאו מים שבכל הפ' לא מצינו הבאר בלא מים כתוב בלאו והאי דכתיב מצאנו מים ע"כ באר אחרת היא וא"כ יקשה עלינו למה כתב לנו ויכרו שם עבדי יצחק כו' או מה שהגידו לו מלאכתם הבטלה כיון שהיתה מלאכה בטלה וע"כ אמר דיליף בגזירה שוה באר מבאר מוימצאו שם באר מים חיים או מצאנו מוימצאו דלעיל למד על הבאר ההיא שהיתה ג"כ מים חיים או נאמר אינו ענין לגופו שהרי כתיב מצאנו מים : **לא פירסמוה** . מנהג מלכות הרשעית הזאת : **מצעת את** הבימה . שבחה עצמה כאילו הוא צדקה עשתה והצדיקה את הדין לאמתו ועשתה מצעות נאות על בימה בבתים הכנסת : **הה"ד כו'** . דהא"ל מה בא הכתוב להשמיענו : **היא דעתיה כו'** האי דלקמן היא דעתו של ר"י : **אפי' ממזר כו'** יחידים משמע ממזירים שהם יחידים בלא אח ואחות ותכר ואסורים לבא בקהל : ה"נ **החתי והאמורי** וכתיב ולא יהיה שריד וגו' ייתי כו' . יבא זה ימחה שמו שממו כתוב לימחה ויקח זאת שממה כתוב לימחה : **זרזיר** מין עוף : **אתון כו'** באו והביאו אצל רבי חייא וא"ל מהו שנאכל אותו טהור הוא או לא : **אמר לון** . אמר להן לכו ותנו אותו על הגג וכל העוף שיבא וישכון אצלו הוא מין שלו : **עורבא** מצראה . עוף טמא הוא : **מסאב** תרגום של טמא מסאב : **תלוי בה כו'** . דכתיב בבטנך משמע שהיא גרמה שהיתה בת רשעים דאל"כ בבטנך למה לי בידוע שהוא בבטן לפיכך שהיה קובלת וכ"מ שוב בחב"א : **להיות יושבת בתוך** ביתה . והיא רגילה בקשוטו ובדברים העלובים לה כמנהג בנשי בית : **ולמד בינה כו'** . כלומר אע"פ שאינו יוצא להכרות שיצחק שהיה עובד אדמה וגם נתברך בברכת ה' יתברך ולא היה צריך לצאת לשוק האורך מ"מ דרך האיש לצאת חוצה בין בני אדם לראות מנהגם ולהבין בכל עניניהם (שכהו עיניו יושב נר' :) **יושב** בתוך הבית . ולפיכך הרגיש בהמרותם לאבוה כי לא הורגל : **גרם** עשו : **להורו** לאביו זהו מורת רוח שהעביר והמרה ממנו רוח קדשו ולפיכך ליצחק תחלה כך משמע מגיה' שילקוט שגרס וז"ל ד"א לפי שגרם לסלק רוח הקודש ממנו : ה"נ **בעקב** נדרש ולדקת כו' לא . זה משה שלא הצדיק הרשע שנאמר רשע למה תכה רעך : **הרבר** הזה . שסבבה הברכות ליעקב : **לא יעול כו'** . לא יכנס עשו ויהא מטעה את אביו ויהיה יצחק נקרא תועבה על שם וגו' : **ממי שהוא חייב לו** . כיצחק שלקח מעשו בנו שהייב לכלכל את שיבתו : **אין מדת הדין** מתוחה כו' . שהיסורין ממרקין עונותיו : **ואינו מיישב** . אינו יכול לצוות אותם ולסדר וליישב ענין ירושתם : **אמר לו** . מזקיה לפני הקב"ה שעמדת האדם על חליו כל ימיו
עד

עץ יוסף

סכולא . והמוסיף כתב אסכלוסטוגא בלשון יוני ורומי למדן ופקוד בבהמ"ד : **עאל ודרש כו'** . נכנס ודרש מעשה היה בארי שטרף בהמה או חיה . ועמד לו עצם בגרונו אמר הארי כל מי שיבא ויוציא אותו העצם מתוך גרוני אני נותן לו שכרו . בא אותו קורא מצראי מין עוף דמוקוריה ארוך פי' הערוך שצוארו ארוך : **יהיב מוקריה** נתן צוארו בתוך פיו של ארי והוציאו לעצם ההוא . ואמר לו העוף אל הארי תן לי שכרי ואמר ליה לך לך והוא מספר ומשבח ואומר שנכנסת לפי הארי בשלום ויצאת משם בשלום ג"כ : **ויצאנו בשלום** ולא נתגרה בהם לעשות מלחמה נגד רצונם : **אין אנו יודעים** כו' ר"ל דכתיב כאן ויבאו עבדי יצחק ויגידו לו על אודות הבאר אשר חפרו ויאמרו לו מצאנו מים ואין אנו יודעים אי הוה מציאה טובה דהיינו מים חיים אי הוה מים דעלמא דלא מיקרי מציאה . אבל מדכתיב וימצא באר מים חיים ילפינן דהך מציאה נמי מים חיים (יפ"ת) :

פרשה סה (א) הה"ד יכרסמנה כו' . דייק איך יתכן שעשו לדק נפשו מיעקב ליקח אשה בן מ' ויעקב שהה עפי טובא . להכי קאמר דזה היה זיופנותיה שהיה מראה עצמו כשר : **לא פרסמוה** שכל הנביאי' שהזכירו מנהג מלכות זו לא הזכירו בפרסום זופה אלא שנים : **כאילו מצעת את הבימה** . לדון את הגזלנים ולהרחיק העול . שהיא מתחכמת להראות לעולם שהיא פרושה מהגזל : **צד נשי אנשים** כלומר מרמה ומפתה אותן : (ב) **פתח** אלהים כו' . שהכתוב בא להורות שמאת ה' היתה זאת שהזדמן לו נשים אלו לפי שמדת ה' לזווג זוגים דהיינו מושיב יחידים ביתה כדלקמן פ' ס"ח . ואפילו בזוג של פסולים כגון ממזר לממזרת . שהכוונה לזוג כל אחד בדומה לו : **היא דעתיה כו'** . האי דלקמן היא דעתו של ר"י : **אפילו ממזר כו'** . יחידים משמע ממזירים שהם יחידים פסולים לבא בקהל : **החתי והאמורי** וכתיב ולא יהיה שריד וגו' ייתי הדין מחיק שמיה . כנ"ל (מת"כ) : **זרזיר** מין עוף : **אתון כו'** . באו והביאו אצל ר' חייא וא"ל מהו שנאכל אותו טהור הוא או לא : **אמר להון כו'** . אמר להם לכו ותנו אותו על הגג וכל עוף שיבא וישכון אצלו הוא מין שלו : **עורבא מצראה** עוף טמא הוא : **מסאב** תרגום של טמא מסאב : **למה ליצחק תחלה** דהוה ליה למימר ליצחק ולרבקה וקאמר ולרבקה משמע לרבקה אחר זמן : **לא היתה** מקפדת כו' . לאו למימרא שלא היתה מקפדת כלל ח"ו אלא כגון נחום ושונאת כי בסותה רגילה בבית אביה בעכו"ם לא שמה לבה לעניינים קלים כאלו כל כך כמו יצחק שיצחק שלא נכנס בגלות כלל שהיה מרגיש אפילו בענינים קלים כאלו :

תלוי בה כו' פע"י שהיה מבטנה שיה האחד רשע בטבע משפחתה דאל"כ בבטנך למה לי דידוע שהוא מבטן . אע"כ לומר שבבטנך גורם להיות שני גוים שאינו שיהיה אחד רשע בטבע משפחתה לפיכך שהיה סובלת : **יושבת בתוך ביתה** היא רגילה בקשוטים ובדברים הנצרכים לה כמנהג בני בית . אבל דרכו של איש להיות יוצא לדרך כו' שרגיל לצאת ולשאת וליתן בחברת האנשים ולצער מאד בהיותו בבית . ולכן כל שכן וצער לאבר ירגיש בבית ויצטער מאד משא"כ באשה שדרכה להיות בבית תמיד (יפ"ת ומת"כ) : **גרם עשו** : **להורו** לאביו : **לסלק ממנו רוה"ק** היינו בשביל עבודת אלילים של נשיו נסתלקה רוה"ק מיצחק ולפיכך הרגיש הוא תחלה . ודריש מורת רוח מרימות ומסלקות רוה"ק (יפ"ת) : (ג) **ר' יצחק פתח כו'** . דריש מ"מ כהו עיני יצחק לפי שהצדיק את עשו הרשע שחשבו לצדיק ע"י שהיה מאכילו מצוה כאומר כי ציד בפיו : **בעקב וצדקת כו'** . בעקב פי' בסוף השוחד שצדקת צדיקים יסירו ממנו וכדמסיק צדקת צדיקים זה משה . יסירו ממנו זה יצחק ר"ל שגולה משה אלא כהכה עינו יסירו מיצחק וכהו עיניו בזקנותו . והמת"כ גרס בעקב נדרש כו' . וכוונתו לגירסת הילקוט שפירש כמו רע"א שנורם ומצדיק את הרשע בעקב נדרש . והו כוונת המת"כ אלא שנתחלף בדפוס מלת נדרש על מלת נדרש בטעות . אבל הגירסא דכאן היא עיקר : **שהיתה רבקה אוהבת כו'** . כלו' לא שבשביל זה מסיבת אהבתה את יעקב עשתה שיקבל הברכות . כי מ"מ לא הרע שיהיה בנו שמתגרים לקחת ברכותיו . אלא שהיה מבקשת ג"כ ברכה ליעקב . אלא מפני יצחק עשתה שלא יהיה מוטעה בהצדיקו לרשע . ויצדק בו תועבת ה' ח"ו (יפ"ת) : **ויטעי להדוא סבא** שיאמר לו שקיים כל מה שאמר לו בלא תאכלנו גזלות וגנבות ותמסים כדלקמן (יפ"ת) : **ומה אם מי שנטל כו'** . אע"ג דבהדיא כתיב כי השוחד יעור . היינו שלון הדעת להטות מדין . להכי דאף עיניו ממש אוכלה כדהכא : **ממי שהוא חייב לו** . דהיינו יצחק מעשו שהיה בנו שהייב בכבודו ולכלכל את שיבתו : (ד) **ר"ת בר פפא כו'** . שהכל היה לתועלת ישראל : **רבות עשית כו'** למה כהו כו' . כלו' שכל מעשה ה' ונפלאותיו לתועלתינו . וזהו מייתו כהות עיני יצחק : **אדם ובנו נכנסים כו'** . דבאינשי דעלמא אין קפידא כל כך אף אם אחד זקן מחבירו . אבל באב ובן לעולם ראוי להיות הבן טפל לאביו בכבוד . ולפיכך תבע זקנה . ונעשה לו שנא' ואברהם זקן בא בימים וככר נאמר ואברהם ושרה זקנים וגו' אלא התם זה נאמר על עטרת שיבה : **יצחק תבע יסורין** לבל יהיה מדת הדין מתוח כלפי האדם במותו : **אין מדה"ד מתוחה** שנמחלו לפים מעונותיו ע"י יסורין שממרקין עון : **וממך אני מתחיל**
ספר

חולה . א"ר לוי אברהם חידש זקנה . יצחק חידש יסורין . ח יעקב חידש חולי . חזקיהו חידש חולי שיתרפא . א"ל העמדת אותו עד יום מותו . אלא מתוך שאדם חולה ועומד חולה ומ"מד הוא עושה תשובה . א"ל הקב"ה הייך דבר טוב תבעת וממך אני מתחיל . הה"ד (ישעיה לח) מכתב לחזקיהו מלך יהודה בחלותו ויחי מחליו . א"ר שמואל בר נחמן מכאן שהיה בין חולי לחולי חולי כבד משניהם : (ה) ותכהין עיניו מראות . ט א"ר אלעזר בן עזריה מראות מראות בדעתו של רשע . אמר הקב"ה יהי יצחק יוצא לשוק ויהון ברייתא אמרין דין אבוה דההוא רשיעא . אלא הריני מכהה את עיניו והוא יושב בתוך ביתו . הה"ד (משלי כח) במקום רשעים יסתר אדם . מכאן אמרו י כל המעמיד בן רשע או תלמיד רשע סוף שעיניו כהות . תלמיד רשע מאחיה השילוני (מ"א יד) ואחיה לא יכול לראות כי קמו עיניו משיבו . שהעמיד את ירבעם תלמיד רשע . בן רשע מיצחק ויהי כי זקן יצחק ותכהין עיניו . ד"א מראות מכח אותה ראייה שבשעה שעקד א"א את בנו על גבי המזבח בכו מלה"ש הה"ד (ישעיה לג) הן אראלם צעקו חוצה וגו' . ונשלו דמעות מעיניהם לתוך עינו והיו רשומות בתוך עיניו וכיון שהזקין כהו עיניו הה"ד ויהי כי זקן יצחק . ד"א מראות מכח אותה הראייה יא שבשעה שעקד א"א את יצחק בנו ע"ג המזבח תלה עינו למרום והביט בשכינה מושלים אותו משל למה"ד למלך שהיה מטייל בפתח פלטין שלו . ותלה עיניו וראה בנו של אוהבו מציץ עליו בעד החלון . אמר אם הורגו אני עכשיו מכריע אני את אוהבי . אלא גוזרני שיסתמו חלונותיו . כך בשעה שעקד א"א את בנו ע"ג המזבח תלה עיניו והביט בשכינה . אמר הקב"ה אם הורגו אני עכשיו אני מכריע את אברהם אוהבי . אלא גוזר אני שיכהו עיניו . וכיון שהזקין כהו עיניו . ויהי כי זקן יצחק ותכהינה וגו' : (ו) ויקרא את עשו בנו הגדול . יב א"ר אלעזר בר"ש למדינה שהיתה מכתבת ענקמון למלך והיתה שם אשה אחת והיה לה בן ננס והיתה קוראה אותו מקרוא לפרוס . אמרה בני מקרוא לפרוס ואין אתם מכתיבין אותו . אמרו אם בעיניך מקרוא לפרוס בעינינו הוא ננס שבננסים . כך אביו קורא אותו גדול ויקרא את עשו בנו הגדול . אמו קראה אותו גדול שנא' ותקח רבקה את בגדי עשו בנה הגדול החמודות . א"ל הקב"ה אם בעיניכם הוא גדול בעיני הוא קטן שנא' (עובדיה א) הנה קטן נתתיך בגוים בזוי אתה מאד יג א"ר ברכיה לקבל תורא טבחא הה"ד (ישעיה לד) כי זבח לה' בבצרה וטבח גדול בארץ אדום . ויאמר אליו בני ויאמר אליו הנני . הה"ד (משלי כו) כי יחנן קולו אל תאמן בו וגו' . חזקיהו תורתמינא אמר (שם) כי שבע תועבות בלבו יד את מוצא תועבה אחת כתיב בתורה וכתיב בה עשר (דברים יח) לא ימצא בך מעביר בנו ובתו באש וגו' וחובר חבר ושואל אוב וידעוני וגו' . כאן כתיב שבע עאכ"ו הוי כי שבע תועבות כי שבעים תועבות בלבו ויאמר אליו הנני : (ז) אריב"ק הגיע אדם לפרק אבותיו קודם לה' שנים ולאחר ה' שנים ידאג מן המיתה . שכן יצחק אמר אם לשניו של אבא אני מגיע עד עכשיו מתבקש לי . אם לשנים של אמי אני מגיע הנה נא זקנתי לא ידעתי יום מותי . תני טו ז' דברים מכוסים מבני אדם ואלו הן יום המיתה . ויום הנחמה . ועומק הדין . ואין אדם יודע במה הוא משתכר . ואין אדם יודע מה בלבו של חבירו . ואין אדם יודע מה בעיבורה של אשה . ומלכות הזאת אימתי נופלת . יום המיתה מנין דכתי' (קהלת ט) כי גם לא ידע האדם את עתו . יום הנחמה מנין דכתיב (ישעיה ס) אני ה' בעתה אחישנה . ואין אדם יודע מה בעומקו של דין שנאמר (דברים א) כי המשפט לאלהים הוא . ואין אדם יודע במה הוא משתכר דכתיב (קהלת ג) זו מתת אלהים היא . ואין אדם יודע מה בלבו של חבירו דכתיב (ירמיה יז) אני ה' חוקר לב . ואין אדם יודע מה בעיבורה של אשה דכתי' (קהלת יא) כעצמים בבטן המלאה . ומלכות הרשעה אימתי היא נופלת דכתיב (ישעיה סג) כי יום נקם בלבי : (ח) ועתה שא נא כליך . טז שחוז מאני זינך שלא תאכילני נבילות וטריפות . סב מאני זינך שלא תאכילני גזילות וחמסים . תליך . א"ל הרי הברכות תלויות למאן דחמי ליה למתברכא הוא מתבריך . ד"א שא נא כליך זו בבל (דניאל א)

ואת

יד יוסף ח זוהר פרומה דף קע"ד . סנהדרין ק"ז . ב"מ פ"ז : ט ילקוט ס"ז וילקוט משלי . תנחומא כי תצא : י תנ"ש ס"ח . חלק דף ק"כ . ילקוט מלכים א' רמז ר"כ . תנחומא כי תצא : יא דב"ר פ' ר"א . יוכ"ע : יב תא"ם פ"ב . ילקוט ס"ז . ילקוט ירמיה רמז של"ב . אג"ב פ' מ' : יג פסיקתא רבתי פ' י"ד ופ' ס"ו : יד ילקוט משלי רמז תתק"א : טו קה"ר פ' י"א . עדיות פ' . גיטין, כ"ס . ופרק מקום שנהגו . ומכילתא בשלח . ילקוט ס"ז . וילקוט ירמיה רמז רנ"ו : טז ילקוט ס"ז :

ענף יוסף

פרשה סה (ד) [ויעקב חידש חולי . חזקיהו חידש חולי שיתרפא] כתבו התוס' בפ"ק דב"ב בשם ר"ש דעד יעקב לא היה מי שחלה חולי של מיתה מכאן ואילך הוה דאיחליה חולי של מיתה ולא נתרפא עד אלישע עכ"ל . וכתב היפ"ת מ"ש י"ח חולי של מיתה פי' חולי מסוכן וס"ק דעד יעקב לא היה חולי גדול דמיתה אלא החולאים קלים כגון מיחוש אברים וכיוצא והיו מתרפאים וביעקב נתחדש חולי גדול דמיתה ולא היו מתרפאים ממנו עד אלישע ולעולם היו החולאים קלים נמצאים ג"כ מיעקב עד אלישע ומתרפאים ממנו עכ"ל . וא"כ מה דאברהם התפלל על החולים ונתרפאו . מיירי בחולי כהם ולא בחולי מסוכן . אלא דאגדתין ע"כ פליג על הגמרא וכ"ל דאלישע נתרפא דרך נס אבל אחרים לא נתרפאו עד חזקיהו שחידש שיתרפא חולי כמנהגו של עולם מבלי מעשה נס : (ה) [בכו מה"ש] אל יבהלוך רעיונך כלפי חז"ל לומר איך יצוייר הורדת דמעה במלאכים כפשוטים ונבדלים מגשמיות ודע נאמנה בכל זה נאמר ע"ד דוגמא ומשל כי אין שום דבר למטה בהתהוים אשר אין בדוגמתו למעלה גבוה מעל גבוה בשכלים הרוחניים . וע"י רבוי המדריגות בכח השתלשלות עד למטה הוא מתקיים למטה כדוגמא ההשוגה

ואין

מתנות כהונה

עד עת צאת נפשו ואינו זוכר לשוב בתשוב' אלא כו' : **בין חולי לחולי כו'** דייק מדאמר ויחי ולא אמר ויקם משמע שכבר בא עד שערי מות ויחי דרך פלא ונס גדול ואח"כ כתיב עוד מחוליו משמע עוד חולי שליפי : ה"ג בילקוט **מראות** מראות ברעתו וכו' . דאל"כ מראות למ"ל אלא ע"ד שאמר הכתוב עוצם עיניו מראות ברע פי' כדי שלא יראה ברשעתו של אותו רשע : **ויהון ברייתא כו'** . ויהו הבריות אומרים זהו אביו של אותו רשע : **מציץ עליו** . בן אוהב מציץ על המלך דרך גאוה בלי יראה : **מכריע את אוהבי** . מכריע אותו את מדעתו ומצערו וכהות עיני יצחק עמדו לו במקום מיתה שנא' כי לא יראני האדם וחי וכמו שאחז"ל הסומא חשוב כמת וכן מצאתי בפרקי רבי אליעזר : **ענקמון** לפי הענין פירושו אנשים גבורים בני חיל כענקים : **מקרוא לפרוס** . פירש"י והערוך בל' יון הוא ארוך וקל כלומר אדם גדול בקומה וקל ברגליו : **לקבל תורא כו'** . כנגד גודל השור צריך טבח גדול כן עשו נקרא גדול ולכן טבחו גדול : **כי יחנן קולו** . כעשו שענה את אביו דרך ענוה וזריזות הנני כמו שפירש"י בפרשה וישב : **על אחת כמה וכמה** . שלפי רוב התועבות הכתובים יהיו הרשעים כלולים בתוכם לפי ערך מניינם ויעלו השבעה לשבעים : **מתבקש לי** . עדיין יבוקשו לי שני חיים ואנסה לחיות עוד אבל אם לפרק אמי לא ידעתי כו' שהרי יצחק באותו פרק היה בן קכ"ג ושרה בת קכ"ז : **יום הנחמה** . שינחם י"י ציון בבניה : **אני י"י בעתה וגו'** . משמע אין הדבר גלוי אלא לי וכמו שאחז"ל אפי' לבא לפומא לא גלי : **שחוז** שלא יהא אחד מב' מדות שפוסלין הסכין לשחיט' ולשון שא נא קא דריש כד"א אין משחיזין את הסכין אבל משיאין אותו על גבי חברת' בפ"ב דמסכת ביצה : **סב** מאני זיינך . קך

גרסינן

עץ יוסף

שאף בהיותו צדיק גמור כבר נא' אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא דהיינו בחטא הקרוב לשוגג . וכן כזה נכשל יצחק במה שהצדיק רשע בשוגג שלכך כהו עיניו (מה"ק) **תבע את החולי** שהיה צריך לקרוא לכל בניו להוכיחם ולברכם אשר כל זה אינו ראוי להיות אלא סמוך למותו (ועיין ברש"י ריש דברים) : **א"ל הקב"ה הייך** כו' וממך כו' . ביעקב לא מסיים המדרש מתחלת הספר ע"כ א"כ חולי כו' כמו באברהם לענין זקנה וביצחק לענין יסורים . משמע שביעקב מוכח זה מפסוק הנה אביך חולה : **ואינו מיישב** אינו יכול לצוות אותם ולסדר ולייטב ענין ירושתם : **חידש חולה שיתרפא** פי' כשיבאו חלאים לאנשים שיתרפאו מהם זולת החולי אשר ימותו בו . וזה נתחדש ע"י חזקיהו אחר שנתרפא מחליו : **העמדת אותו** עד יום מותו . בתמיה וכי טוב להיות בריא עד יום מותו והלא לא יתן אל לבו לשוב (יפ"ת) וגירסת המה"ק אם העמדת אותו עד יום מותו איך יעשה תשובה . ור"ל שאז בשעת מותו פעמים אין בו כח לשוב עוד בתשובה שלמה : **בין חולי לחולי כו'** . פי' בין חולי זה שנתרפא ממנו עכשיו ובין חולי אשר מת בו שיהיה חולי אחר כבד משניהם ודייק לה מיתורא דויחי הוה סגי . מאי מחליו . אלא דרמיז ארפואת חליו השני . וכן פרש"י ומדכתיב מחליו בכנוי משמע שזהו החליו העקרי והכבד (יפ"ת) : (ה) **מראות ברע** דריש ג"ש נא' כאן מראות ונא' טהור עינים מראות ברע מה להלן מראות רע הכא נמי מראות ברעתו של עשו (יפ"ת) : **יהי יצחק** יוצא לשוק כו' . שלעת זקנתו של יצחק גבר רשע מאד : **כל המעמיד כו'** . דמכאן ילפינן להמעמיד בן רשע מיהת (יפ"ת) : **סוף שעיניו כהות** לטובתו שלא יצטער בראותו ברעת בנו או תלמידו : **כי קמו** עיניו משיבו . הרי שכהו עיניו . וכיון דהוי צדיק גמור אך לא נתקיים בו עוד ינובון בשיבה דשנים ורעננים יהיו . הע"כ בעבור שהעמיד תלמיד רשע (מה"ק) : **ירבעם תלמיד** כדאמר בפ' חלק והוא מתכסה בשלמה חדשה שחדשו דברים שלא שמען אוזן מעולם כו' : **מכח אותה ראיה** בשעת העקידה מ"מ לא כהו עיניו מיד רק שעשו בו רושם קצת נזק . וכיון שהזקין אשר אז נחלש בטבע לעת הזקנה מאז יצא אותו הרושם אל הפועל שכהו עיניו לגמרי (מה"ק) : **והביט בשכינה** שהיתה למעלה מאברהם . והיה ראוי לו להסתיר פניו כמשה שהסתיר פניו . ולכן היה ראוי שימות כדכתיב לא יראני האדם וחי . ולא המיתו כדי שלא להכריע דעת אברהם אוהבו להחליש דעתו בצער מיתת בנו . ומ"מ לא כהו עיניו מיד מפני כבוד אברהם לבל להצטער על בנו שנעשה סומא שחשוב כמת ולכן מאז לא נעשה בו אלא רושם כדלעיל (מה"ק) : (ו) **ענקמון** ענקים . ר"ל גדולים ובעלי כח : **ננס** קטן : **מקרוא לפרוס** ארוך וקל (רש"י) כלו' גדול בקומה וקל ברגליו : **לקבל תורא כו'** . כנגד גודל השור צריך טבח גדול . כן הוא נקרא גדול ולכן טבחו גדול : **כי יחנן** קולו כו' . דקרא משמע דבשבח עשו דבר הכתוב כי מיד נענה לו לומר הנני מוכן לעבודתך . לזה אמר שאין כוונת הכתוב אלא לספר בגנותו כי ציד בפיו . ובפיו היה מראה עצמו זריז ולבו בל עמו כענין כי יחנן קולו אל תאמן בו וגו' : **תועבה אחת** כתיב בתורה . כי תועבת ה' כל עושה אלה : **עשר לא ימצא** כו' . עשר לאו דוקא דתשעה קרי להו עשר : **כאן שכתוב ז'** עאכ"ו . דיותר טוב לפרש שבע על שבעים מתועבה על עשר . דשבע לשון תוספה על הרבוי שבע כהשתא"כם וכדומה . ועוד דאפשר לפרש שבע עשיריות דהיינו שבעים (יפ"ת) : **כי שבעים תועבות** מבואר ע"פ הנודע ליודעי חן שיש בהילוכים שבע מדרגות וכל אחד כלול מעשרה הרי שבעים (מה"ק) : (ז) **הגיע** אדם כו' . דק"ל שהרי עכשיו לא היה אלא בן קכ"ג שנה ומאחר שעוד הי' כ"ז שנה לא השם כהו עתה שירגיש במיתתו . ומלא ידעתי יום מותי משמע שחשב שהגיע קיצו . לכך אמר שמפני שהתגיע לפרק אבותיו כו' לפי שהגיע לפרק אמו קרוב לה' שנה שחיי שרה קכ"ז (יפ"ת) . **ולאחר ה' שנים** פי' עד לאחר ה' שנים מפרק אבותיו נמי ידאג . אבל לאחר מכאן לא ידאג כי כבר נתברר שנתחלף טבעו מטבע האבות שאלו היה כטבעם לא ישתנה רק ה' שנים קודם או אחר : **עדיין מתבקש לי** עדיין יבוקש לי שני חיים ואנסה להיות עוד . אבל אם לפרק אמי לא ידעתי יום מותי : **ז' דברים** מכוסים כו' . וטעם ההעלם הוא לצורך העולם כמו שאבאר : **יום המיתה** כי אילו ידע האדם אז עתה היה מה מדאגתו . והיה מהרהר בתשובה עד היותו קרוב למות . ושה ממעט בישובו של עולם ורצון ה' שיהיו הכל עוסקים בישובו של עולם : **ויום הנחמה** פי' יום הישועה שהוא קץ וגאולה ונחמה לעולם : **ועומק הדין** שאע"פ שהדין ביד הדיינין בתורה . מ"מ אין לאדם לכוין אל אמתת הדין בעצמו מפני הרמאין כי אין לו לדיין אלא מה שעיניו רואות (יפ"ת) : **במה הוא משתכר** שאילו ידעו הכל במה היו משתכרין לא היו עוסקים ונותנים אלא בדבר ההוא . והיה המשא ומתן מתבטל : **בלבו של חברו** שאילו ידע היתה שנאה וקנאה הרבה בעולם שידע כל אחד מה שחבירו חושב להרע לו וג"כ היה המשא ומתן מתבטל : **בעיבורה של אשה** שאילו ידעו מה בבטן המלאה אפשר שהרבעים יבקשו תחבולות שתפיל האשה פרי בטנה כשידע שהוא זולת רצונו : **אימתי נופלת** שאילו ידע שיאחר היו רבים יוצאים מהכלל : **אני ה'** בעתה אחישנה . ומדתלה הענין בהקב"ה דקאמר אני בעתה אחישנה משמע שהוא יתברך לבדו יודע עתה ושמור הבטחתו (יפ"ת) : **כי המשפט** לאלהים הוא . כלומר לו יתברך נודע עומק המשפט והדין ולא לזולתו : **מתת אלהים הוא** משמע כי לא ישמח האדם ויגיל בעמלו אלא במתת ה' בעליה ודריכא אמה בשמכר בו : **יום נקם בלבי** כלומר שמור ונעלם וכמ"ש ז"ל דאפילו לבא לפומא לא גלי . אך קשה הא יום הנקמה הוא יום הנחמה . ולמה נמנה לשני דברים . ועיין ביפ"ת ובמה"ק : (ח) **שחוז** דרש שא לשון השחזה כד"א אין משחיזין את הסכין אבל משיאין אותו על גבי חברתה . בפ"ב דביצה : **שלא תאכילני** כו' . שלא יהא הסכין פגום . ויהיה החן בדוק מצדדיו בלי פגימה . וכמו שאמרו בחולין (דף למ"ד ע"ב) דבדק גילא ושחט שפא בהדא דפרה . וכבר הורגו בגמרא דידיע מילתא מתוך שהולה שהיא מתאכה שלא שחט כהלכה : **סב מאני זיניך** קח כלי זיין שלך . ודרש שא נא כמו נשא את ראש : **גזלות** גזלן לא יהיב דמי . חמסן יהיב דמי : **הרי הברכות תלויות** רמז לו במלה תליך להורות לו שאין הברכה קיימת על האדם אם לא על מי שהוא ראוי לה . ורוה"ק נגנה בפיו (מת"כ ומה"ק) : **למאן דחזי ליה למתברכא** הוא מתברך . כנ"ל : **זו בבל** כו'

הכתוב

ואת הכלים הביא בית אוצר אלהיו. תליך זו מדי (אסתר ז) ויתלו את המן על העץ. קשתך זו יון שנאמר (זכריה ט) כי דרכתי לי יהודה קשת. וצא השדה זו אדום ארצה שעיר שדה אדום: (ט) ועשה לי מטעמים. יז ר"א בשם ר' יוסי בר זמרא אמר ג' דברים נאמרו בו בעץ שאכל אדה"ר. טוב למאכל ויפה לעינים ומוסיף חכמה. ושלשתן נאמרו בפסוק אחד. שנאמר (בראשית ג) ותרא האשה כי טוב העץ למאכל מכאן שהוא טוב למאכל. וכי תאוה הוא לעינים מכאן שהוא יפה לעינים. להשכיל מכאן שהוא מוסיף חכמה המד"א (תהלים פט) משכיל לאיתן. וכן יצחק אמר ועשה לי מטעמים. א"ל יח בתחילה הייתי נהנה מן הראיה ועכשיו איני נהנה אלא מן הטעם. וכן שלמה אומר (קהלת ה) ברבות הטובה רבו אוכליה וגו' יט מכאן לסומין שאינם שבעים. לא דמי ההוא דחמי סולגיתא פניא וכפן להוא דחמי סולגיתא מליא ושבע: (י) וילך עשו השדה לצוד ציד להביא. כ אם מצא הרי מוטב ואם לאו להביא מן הגזילות ומן החמסין. ורבקה אמרה אל יעקב. הביאה לי ציד. ועתה בני שמע בקולי. לך נא אל הצאן. א"ר לוי לך וקדם את האומה שמשולה לצאן המד"א (יחזקאל לד) ואתן צאני צאן מרעיתי. וקח לי משם שני גדיי עזים טובים. א"ר לוי אם מצאת הרי מוטב ואם לאו הבא לי מפרפורנין שלי שכך כתב לה שהוא מעלה לה שני גדיים בכל יום. טובים. ר' חלבו אמר כא טובים לך שעל ידן את נוטל את הברכו'. וטובים לבניך שעל ידן הוא מתכפר להם ביוה"כ דכתיב (ויקרא טז) כי ביום הזה יכפר וגו'. ויאמר יעקב אל רבקה אמו הן עשו אחי איש שעיר. גבר שידין כמד"א (ישעיה יג) ושעירים ירקדו שם. ואנכי איש חלק. כמד"א (דברים לב) כי חלק ה' עמו יעקב. ר' לוי אמר משל לקווץ וקרח שהיו עומדין על שפת הגורן ועלה המוץ בקווץ ונסתבך בשערו עלה המוץ בקרח ונתן ידו על ראשו והעבירו. כך עשו הרשע מתלכלך בעונות כל ימות השנה ואין לו במה יכפר. אבל יעקב מתלכלך בעונות כל ימות השנה ובא יוה"כ ויש לו במה יכפר שנא' (ויקרא טז) כי ביום הזה יכפר וגו'. ר' יצחק אמר לא שאיל הוא לה ולא שאלה היא ליה אלא (שם) כב ונשא השעיר עליו זה עשו שנא' הן עשו אחי איש שעיר. (שם) את כל עונותם עונות תם שנא' ויעקב איש תם: (יא) אולי ימושני אבי והייתי בעיניו כמתעתע. כג כמת וכתועה כד וכעובד ע"ז. והבאתי עלי קללה וגו'. אפי' ברכה אחת שהוא עתיד ליתן בסוף איני נותנה לי. ותאמר לו אמו עלי קללתך בני. ר"א ב"כ אמר אדם שחטא לא אמו נתקללה שנא' (בראשית ג) ארורה האדמה בעבורך אף אתה עלי קללתך בני. א"ר יצחק עלי ליכנס ולומר לאביך יעקב צדיק ועשו רשע. וילך ויקח ויבא לאמו. אנוס וכפוף ובוכה: (יב) ותקח רבקה את בגדי עשו בנה הגדול החמודות. כה מה שחמד מנמרוד והרגו ונטלן הה"ד (משלי יב) חמד רשע מצוד רעים. אשר אתה בבית. שבהן היה משמש את אביו. אמר רשב"ג כו כל ימי הייתי משמש את אבא ולא שמשתי אותו אחד ממאה ששמש עשו את אביו. אני בשעה שהייתי משמש את אבא הייתי משמשו בבגדים מלוכלכין ובשעה שהייתי יוצא לדרך הייתי יוצא בבגדים נקיים. אבל עשו בשעה שהיה משמש את אביו לא היה משמשו אלא בבגדי מלכות. אמר אין כבודו של אבא להיות משמשו אלא בבגדי מלכות הה"ד אשר אתה בבית. כמה נשים היו לו ואת אמרת אשר אתה בבית. אלא דהוה ידע מאי עובדיהו. א"ר אבא ב"כ עובדא הוה בחדא סיעה דפריצין בהדא כפר חטיאה דהוו נהיגין אכלין ושתין בכנישתא כל פתי רמשא דשבא. מן דהוון אכלין הוו נסבין גרמיא ומסלקין יתהון על ספרא. חד מנהון דמך אמרין ליה למאן את מפקד על בנך לשמרו אמר להון לספרא. והלא כמה רחימין היה לו והוא אמר לספרא. אלא דהוה ידע מה עובדיהון ודספרא היך מנהון טב. כך כמה נשים היו לו ואת אמרת

יד יוסף יז לעיל פ' י"ט. ילקוט בראשית: יח ילקוט ס"ז: יט יומא ע"ד: כ לקמן פ' נ"ח. ילקוט ס"ז: כא תנחומא ס"ז. ויק"ר פ' כ"א וס' כ"ז. תנחומא אמור. פסיקתא פ' מ"ו. אסתר ס"ז דף קמ"ט: כב פדר"א ח"ב פ' י"ט. אסתר פנחס דף רנ"ב: כג ילקוט ס"ז: כד מסכת כלה. סנהדרין ל"ב: כה זוהר ס"ז דף קמ"ב. ילקוט ס"ז. פדר"א פרק כ"ד. זוהר בא דף ל"ט: כו דב"ר פ"א. פסיקתא רבתי פ' כ"ג:

מתנות כהונה

גרסינן פי' קח כלי זין שלך ותרם שא נא כמו שא את ראש: למאן דחזי ליה גרסי'. פי' למי שהוא ראוי אליהם ונבואה מרקה מפיו ולא ידע מה ניבא: נאמרו בו גרס. פי' בעץ שאכל ממנו אדם הראשון וע"ל פ' י"ט ובקהלת (ה' ז'): ובן יצחק כו'. כשם שהקפידה תורה על טוב טעם כך הקפיד יצחק: רבו אוכליה וגו' גרסי'. וסיפיה דקרא ומה כשרון לבעליו כי אם ראות עיניו: לא דמי כו'. פירש"י והעלוך אינו דומה מי שרואה לפניו סל והוא רק מלחם ולפיכך אמר רעב למי שרואה סל מלא פת אע"פ שאינו אוכל ממנו כעשה שבע וע"ד שאחז"ל (יומא ע"ד) אינו דומה מי שיש לו פת בסלו כו': וקדם את האומה כו'. כלומר הקדם אתה לקבל הברכות כדי שיוצא ממך אותו אומה כו': אם מצאת לקנות מן השוק ואם לא קח משלי מכתובה שלי ואי לך נא אל הצאן היכן שמצויין לימכר או קח משלי: מפרפורנין פי' הערוך לשון מוהר ומתן וגרס מפרא פורנין: שכך כתב לה. יצחק לרבקה: ה"ג איש שעיר גבר שידין: שעיר היינו שד: חלק קרי ביה חלק חלק יי' ונחלתו: לקווץ בעל שער כד"א קווצותיו תלתלים: ביום הזה יכפר. ל' קנוח כד"א אכפרה פניו בעי לכפורי ידיה דס' הניזקין: לא שאיל כו'. כלומר אין הנדון דומה לראייה ולא שאולה ליה וכן אין הראייה דומה לנדון אלא מכאן אנו למדין כפי' ומצאתי בפירש"י אין הדבר הזה שאול ליה דרך משל ורמז אלא בהדיא כתיב: כמתעתע דהיינו נוטריקון ב' מלות כמת וטוע' (ועוד) (ר"ל כנ"ל ועיין) יתירה שעבד ע"א הכל המה מעשה תעתועים ובילקוט לא גרס כמת (וע"ש ור"ל שיש שם חילוף גר'): אפי' ברכה אחת כו'. דהל"ל ולא ברכה למה לי: אדם הראשון שחטא כו': אמו היא האדמה כי משם לוקח: אנוס כו'. דייק מדכתיב לאמו משמע שאם לא מפני מורא לא היה עושה: הה"ד אשר אתה בבית הרי אלא יצא בהם לדרך וכתיב החמודות בהוו יפים ונחמדים: מאי עובדיהון מה מעשיהם רעים והטובים והוו חשודות בעיניו: עובדא הוה כו'. מעשה הוה בכת אחת של פריצים שהיו רגילים לאכול בבה"כ כל ליל ערב שבת כי כן היה מנהגם ללון בבה"כ ולכן מקדשין בליל שבת בבה"כ בשביל האורחין שלנין שם ומשהיו אוכלין היו לוקחין העצמות והיו משליכין ומשברים אותם על ראש הסופר החכם שהיה דר בבה"כ: ה"ג ומסלקי יתהון. בס"י משליכים: חד מנהון כו'. א' מהן מן הפריצים מת אמרו לו חבריו הפריצים למי אתה מצוה על בנך שישמור אותם: והלא כמה כו'. דברי הספר הם והלא למה אוהבים היו לו ולא היה מצוה על בניו אלא הסופר אלא בשביל שידע מה מעשיהם ומעשה הסופר אותו מהם טוב: ה"ג רש"י ודספרא סדון

ענף יוסף

ואין להאריך בזה כי הדברים עתיקין (מס"ק): (י) [לא שאיל הוא לה ולא שאילה כו'] הכוונה ע"ד שאחז"ל שמודה ביוה"כ יוה"כ מכפר. ומי שאינו מודה ביוה"כ אין יוה"כ מכפר עליו. וזהו באמר לא שאיל הוא לה לסודות ביוה"כ. ולא שאילה היא היום כפור לו לכפר עליו. ולא די שאינו מכפר אלא וכא השעיר עליו

עץ יוסף

הכוונה שיצחק היה בלבבו שיעקב לבדו ינחל העוה"ב ועשו ינחל לבדו העוה"ז. ומה שעתיד העוה"ז להתחלק לד"מ היינו בבל ומדי יון ואדום יהיה לעשו לבדו שישתעבדו תחתיו ישראל ד' פעמים. ח"ש לו שא נא כליך זו בבל כו' כי על ידי עשותך מצוה זו תבורך בשליטה המעותדת לבבל. ועל ידי תליך תבורך בשליטת מדי. ועי' עשותך המצוה בקשת תבורך בשליטה המעותדת ליון כד"א כי דרכתי לי יהודה קשת וגו' על בניך יון וגו'. ועל ידי צאת השדה תזכה למלכות שלך (אלשיך): (ט) ר' אליעזר כו'. פי' ועשה לי מטעמים כאמר אני נהנה עתה מחוש הטעם ולא מחוש הראות. ולכן צריך להוסיף בהנאת חוש הטעם וכדקאמר וכן יצחק כו' אמר לו מתחלה כו'. והאת מייתי מ"ש ר"א ג' דברים נאמרו בו בעץ כו'. ולכן מי שנפקד ממנו חוש הראות לא תשבע נפשו כל כך מהמאכל וצריך להוסיף בטעם. והביא ראיה ממ"ש ברבות הטובה וגו' דילפינן מיניה דסומין אינם שבעים (יפ"ת): מכאן שהוא מוסיף חכמה. עיין לעיל פ' י"ט: ברבות הטובה כו'. והכי פירושו דקרא כי מה הנאה לעשיר אחר שרבתה בטובתו לא יאכלנו לבדו רק רבו אוכליה. אם בנים או עבדים הגלוים אליו. אם לא ראות עיניו שירא' ממון רב בידו ועל ידי זה תשבע עינו. ועוד שאין דואג למחר. וא"כ ילפינן מיניה תרתי שהסומין אינן שבעים לפי שאין נפשם שבעה מראייה. וגם כן שמי שאין לו פת בסלו אינו שבע שאינו רואה בידו הצריך לו למחר (יפ"ת): (י) להביא מן הגזלות. דלהביא משמע מן הבא בידו (יפ"ת): לך וקדם את האומה כו'. ר"ל שתקבל הברכות להטיב לאומה הנקראת צאן: אם מצאת הרי מוטב. אם תמצא ליקח מן השוק הרי טוב. ואם לאו קח משלי מפרפורנין פי' מכתובתי שכך כתב לה יצחק לרבקה שהוא מעלה שני גדיים בכל יום. ודייק זה מדכתיב לך נא אל הצאן משמע היכן שמצויים לימכר. או קח לי משלי (מת"כ): טובים לך כו'. דריש טובים לך ולבניך. דאי טוב לו לאוד דהיינו לקבל הברכות. הא כבר כתיב בעבור אשר יברכך לפני מותו. אלא טובים גם לבניך כלו' בהיותם טובים לך יהיו נ"כ טובים לבניך. כי אותה סימן לבניך לדורות שיזכו בכפרת השני גדיים ביה"כ (מהר"ק): גבר שידין כו'. דריש שבך אמר יעקב לאמו למה זה תכניסני בדבר הזה הלא עשו אחי גבר שידין מכח הטומאה והשדים ואליו יאות טוב העוה"ז. ואנכי איש חלק כי חלק ה' עמו יעקב ולהיות ה' חלקי מה בלע לחמוד טוב העוה"ז. וטוב טוב יעמוד כל אחד בגבולו (אלשיך): שעירים היינו שדים: כי חלק כו'. חלק קרי ביה חלק: ר"ל אמר משל כו'. בא לתת טעם בהילוף עיקר יצירתם. שעשו כלו כאדרת שער שהוא דבר זר בטבע האנשים ויעקב חלק שהוא דבר היוצא ממורגל האנושיות שיהיו שני אחים תאומים מתחלפי הטבע מן הקצה אל הקצה. ולזה נתן טעם כי מאת ה' היתה זאת להיות לאות ולרמז לנקיות יעקב מעון ולכלוך עשו: לקווץ וקרח כו'. קווץ הוא בעל שער וכד"א קווצותיו תלתלים וקרח הוא מי שאין לו שער: לא שאיל כו'. פרש"י לא המשל הזה שאול לדבר הזה. ולא הדבר הזה שאול הוא למשל. שלפי שהרבה משלים הם שאינם אלא זכר לדבר. ולא עיקר הדבר. לכן קאמר ר"י שמשל זה אינו כשאר משלים שהם רק בשאלה לזכר בעלמא ולא לעיקר. אלא משל זה הוא לעיקר הדבר שבהרי מצינו מפורש במעשה יוהכ"פ מענינו של דבר דכתיב ונשא השעיר עליו ואין שעיר אלא עשו ואין תם אלא יעקב: ונשא השעיר עליו זה עשו. הוא השעיר שידוע שהוא איש שעיר (אלשיך): עונותם עונות תם אחר שאמר והתודה עליו את כל עונות בני ישראל ואת כל פשעיהם לכל חטאתם טוב שיאמר ונשא השעיר אותם עליו ויכלול עון ופשע וחטאה. אלא דרמיז עונות תם (יפ"ת): (יא) כמת וכתועה כו'. דרשו נוטריקון כמת שהוא השלש אותיות לאותות. וכתועה. ומתעתע לשון עבודת אלילים כד"א הבל המה מעשה תעתועים. והענין כי אמר אולי ימושני אבי ויכיר כי יעקב אני ואהיה בעיניו כמת פי' כרשע אשר בחייו קרוי מת. שנית יחשבני לטועה בעסותי עיקר מטובות העוה"ז שהמדתים מעשו. שלישית כי הלא לא כל אדם זוכה לשני שולחנות ונמצאתי כטוחר בעוה"ז וכמוהם בעוה"ב או כופר בו הלילה אח דומה לעובד כו"ם כמדע. ועל כן ממעט דברים אלו והבאתי עלי קללה: אפילו ברכה אחת כו'. דאע"פ שיברך את עשו לבסוף ישאיר לי אחת ברכה וכמ"ש עשו הלא אצלת לי ברכה ונמצאתי מפסיד אף זו: אדם שחטא כו'. כך הסיבה לו דע בני כי לא יהפך אליך רע כמו שחדמה. רק בודאי יתלה העון בי כי אנכי הסיבה. כי אליך כל מה שיוכל להצדיק נפשך בודאי יצדיקך כי כן טבע אנשים צדיקים שנמשכים אחרי מדות הקב"ה והנהגתו. כי כן מצאנו אצל אדה"ר אף שהוא חטא בבחירתו עכ"ז קילל ה' את האדמה שהיא אמו (כמ"ש ערום יצאתי מבטן אמי וערום אשוב שמה והיא עיקר הסיבה להמאת האדם): עלי ליכנס ופירש הכתוב עלי להסיר קללתך: ויבא לאמו אנוס כו'. דייק מדלא כתיב וירץ כמ"ש ואל הבקר רץ אברהם. ויעקב היה נ"כ זריז במצות. אלא ע"כ שהיה אנוס: (יב) מה שחמד פי'. החמודות דרשו שחמדן מנמרוד. וגם קרא זה מסייעו דכתיב חמד רשע מצוד רעים פי' שחמד מצידו של נמרוד הרשע: והרגו ונטלן זה פליגי אדאמר לעיל הנה אנכי הולך למות שהיה נמרוד מבקש להרגו בשביל אותו הבגד. שנראה שבחיי נמרוד היה לו הבגד הזה: שבהן היה משמש כו'. דאל"כ מה ענינם בבית רבקה אחר שהיו לו כמה נשים. אלא להיות שם מוכנים לעת שימשו את אביו: בגדי מלכות היינו מפני שבכח הבגדים הללו מלך אדה"ר על כל הברואים ונכנעו לפניו כדאי' בפדר"א. ואין זה אלא לפי שהיה בהם קדושה יתירה שנכתבו בשם מלא שנאמר ויעש ה' אלהים לאדם ולאשתו כתנות עור וילבישם וכמו שנברא העולם בשם מלא. וממילא נכלל בהם ברכת כל העולם. ולפיכך השתדלה רבקה להלביש את יעקב בגדי החמודות הללו בשעת ברכה (נזה"ק). וכדאיתא בפדר"א דנמרוד לקח את הכתנות שעשה ה' לאדם ולאשתו. ועשו נטל ממנו: מה עובדיהם מה מעשים יש בידן שהם רשעים וחטאים. לכן לא היה מאמינם לשמור הבגדים האלו אעפ"י שהיו אוהבות אותו והיה מאמין יותר באמו הצדקת אע"פ שאינה אוהבת אותו. וכעובדא דפריצים דמייתי. דיותר האמין הפריץ באויבו הצדיק מבאוהביו הפריצים: עובדא הוה כו'. מעשה היה בכת אחת של פריצים שהיו רגילים לאכול בבית הכנסת כל ליל ערב שבת ומשהיו אוכלין היו נוטלים העצמות והיו משליכין על הסופר: ומסלקי צריך להיות משלקי: ספרא שמש וכדאי' באיכה רבתי פסוק גדר בעדי שלא ספרא דמגדלא הוה מסדר קדילא כו' ע"ש: דמך פי' מת. ומזה נסמך מה שפי' הממ"כ בסדר חיי שרה ובסדר מקץ שלשון דמך שייך דוקא בצדיקים: אמרי ליה כו'. אמרו לו חבריו הפריצים למי אתה מצוה על בניך שישמור אותם: והלא כמה כו'. דברי הספר הם והלא כמה אוהבים היו לו ולא היה מצוה על בניו אלא הסופר הוא השמש. אלא בשביל שידע מה מעשיהם ומעשה

אמרת אשר אתה בבית אלא דהוה ידע מה עובדיהון : (יג) ואת עורות גדיי העזים. כו א"ר יוחנן תרין אדרעין דאבונן יעקב כתרין עמודין דיפרא סופא ואת אמרת הלבישה על ידיו. אלא הייטתהון. ר' הונא בשם ר' יוסף אמר ב' תמידים שהיו ישראל מקריבים בחג היו מרכיבין אותן על שני הוגנין והיו רגליהם שפופות בארץ. ר' הונא בשם ר' יוסי אמר כזהקינמון הזה היה גדל בא"י והיו עזים וצביים מגיעים לראשו של אילן ואוכלים ממנו. א"ר הינא והלא עגלים נשחטין בא"י וזיתים נקצצים ועפר שבהרים מעשה נסים הם. א"ר מונא הכל מעשה נסים. ותתן את המטעמי' ואת הלחם וגו' לותה אותו עד הפתח אמרה ע"כ הייתי חייבת לך מכאן ואילך ברייך יקום לך : (יד) ויבא אל אביו ויאמר אבי וגו' אנכי עשו בכורך. כטאר"ל אנכי עתיד לקבל י' הדברו' אבל עשו בכורך. קום נא שבה א"ל הקב"ה ליעקב אתה אמרת קום נא שבה. הייך בו בלשון אני פורע לך שנא' (במדבר י) קומה ה' ויפוצו אויביך. (משלי יג) ויש נספה בלא משפט זה עשו. אמר הקב"ה לעשו אתה אמרת יקום אבי לנדא דע"ז דאת קאים. הייך אף אני בו בלשון אני פורע לך. יקום אלהים יפוצו אויביו : (טו) ויאמר יצחק אל בנו מה זה מהרת למצא בני. לאמהרת למצא את הברכה בני. אביך נתברך בן ע"ה שנים ואתה בן ס"ג שנים. ויאמר כי הקרה ה' אלהיך לפני. ר' יוחנן ור"ל. חד מנהון אמר אם לקורבנך המציא לך הקב"ה שנא' (בראשית כב) וישא אברהם את עיניו וירא והנה איל. למאכלך עאכ"ו. ואוחרנא אמר אם לזווגך המציא לך דכתיב הקרה נא לפני היום וכתיב (שם כד) וירא והנה גמלים באים. למאכלך עאכ"ו. כי הקרה ה' אלהיך לפני. ר' יוחנן אמר לעורבא דאייתי נורא על קיניה בשעה שאמר כי הקרה ה' אלהיך לפני אמר יצחק יודע אני שאין עשו מזכיר שמו של הקב"ה וזה מזכיר אין זה עשו אלא יעקב. וכיון שאמר יצחק ליעקב גשה נא ואמושך בני לבנשפכו מים על שוקיו והיה לבו רפה כשעוה. וזימן לו הקב"ה ב' מלאכים א' מימינו וא' משמאלו והיו אוחזין אותו במרפקו כדי שלא יפול. הה"ד (ישעיה מא) אל תשתע כי אני אלהיך אל תשוע : (טז) ויגש יעקב אל יצחק וגו' הקול קול יעקב. לגהא קול דקל חכים וידיה דמשלהין מיתין. ד"א הקול קול יעקב אין יעקב שולט אלא בקולו הקול קול יעקב. והידים ידי עשו אין עשו שולט אלא בידים. ד"א הקול קול יעקב. א"ר פנחס קולו של יעקב מכנים. והידים ידי עשו מרמיז ליה והוא אתי. ד"א הקול קול יעקב. לדא"ר ברכיה בשעה שיעקב מרכין בקולו ידי עשו שולטות. דכתיב (שמות טו) וילונו כל עדת ויבא עמלק וגו'. ובשעה שהוא מצפצף בקולו אין הידים ידי עשו אין ידי עשו שולטות. אראב"כ להלא עמדו פילוסופין בעולם כבלעם בן בעור וכאבנימוס הגרדי. נתכנסו כל או"ה אצלו א"ל תאמר שאנו יכולים ליזדווג לאומה זו. אמר לכו וחזרו על בתי כנסיות ועל בתי מדרשות שלהן. ואם מצאתם שם תינוקות מצפצפין בקולן אין אתם יכולים להזדווג להם. שכך הבטיחן אביהן ואמר להב הקול קול יעקב. בזמן שקולו של יעקב

יד יוסף כז ירוש' פאה פ"ז. ילקוט ס"ז : כח אכ"ר פ"ג. הוית ספוק נרד וכרכום. ואיכה רבתי בפתיחתא דר' יצחק : כט ילקוט ס"ז. ובספר אמרים טהורות מאחר הקור דין ה"ג כ ל י"ח ס' דסכי פאמר ליה אנכי ועשו כמו במס יכה בפי' במס וינה והסר וא"ו : ל יבמות ס"ח : לא ילקוט ס"ז : לב לעיל פ' מ"ד. ילקוט ישעיה רמז ש"ג : לג ילקוט ס"ז : לד זוהר וישלח דף קע"א. ובפלח דף נ"ח : לה איכה רבה פתיחתא ב' :

ענף יוסף

עליו כו' היינו במוסיפין עליו טונות הם (מהרז"ו). (יג) [תרין אדרעין דאבונן יעקב כתרין עמודין דיפרא סופא] כן כתוב בכל הספרים בשני מילות. ופי' התת"כ והיפ"ת בשם הערוך עמודי שיש. והרש"ז"ל גורס דפרגופא מלה אחת. ופירשו שהוא שם מקום ידוע להם בימיהם וכן פי' המנ"א. והביא דוגמא ממדרש אספר שאמר שם מעשה בפרגופא באשה אחת כו'. ויש עוד ראיה לגירסא זו ופירושה ממדרש תנחומא סדר ויחי ויתמוך יד אביו להסיר אותה כו' א"ל יעקב ידי את מבקש להכירה כו' א"ר יוחנן כשני עמודים שבחוף דימוסין (פירוש בניינים) שבטבריא כך היו זרועותיו של יעקב אבינו. הרי שבשני מקומות אלו שאומר כולא ר' יוחנן. ורק החילוף שבינייהם הוא בשם מקום מציאות העמודים. שבכאן פרגופא

מתנות כהונה

הידין מנהון כו' פי' איזה מהם : תרין אדרעין כו'. שני זרועותיו של יעקב אבינו כשני עמודי שיש (ורש"י פי' דיפרא סופא. שם מקום ועיין בתנחומא פ' ויחי : הייטיתהון הוספת היתה אחד אל אחד עד שהספיקו על ידיו : הוגנין עיירים קטנים כדאמרי' בס' ד' מיתות (נב) כפיפי גמלי שכי דטעינין משכא דהוגנין ובילקוט פ' פנחס (על פסוק עולת תמיד) גרס על שני גמלים : היו רגליהם שפופות. נגררים על הארץ מרוב גדלם ולכן היו עורות העזים מספיקין לכסות ידי יעקב : ואוכלים ממנו. הרי העזים היו גדולים הרבה ולכן היו מספיקים עורותיהם לכסות ידי יעקב ולא אתה צריך לומר שהוספם : והלא עגלים נשחטין כו'. פירש"י בשם רבו מאחר שהעזים כל כך גדולים העגלים לא כל שכן ואעפ"כ היו נשחטין וכן הזיתים היו נקצצים אע"פ שהיו קשים ביותר ועפר היה נמלא בהרים שהיו זורעים בם אע"פ שהלשם בשמים ומה אתה מתמה על אלו גדיי עזים שהיו מספיקין לכסות ידי יעקב בכבש שכל אלו היה מעשה נסים גם אלו באים היו מעשה נסים ואין אתה צריך לומר שהכרה אותם : לותה אותו כו' דייק כן מדכתיב והתן את המטעמים כו' ויבא וגו'. משמע שלא היה מן כיוונת המטעמים עד ההבאה של יעקב שהייה כלום וזהו משום שלוותה אותו עד הכהה : עשרת הדברות כו'. דייק מדלא כתיב אני כדכתיב גבי עשו לקמן כמוזו קרמזי לעברת הדברות שהתחיל בהם אנכי : בלא משפט. שיעקב הקדימו בברכה : נדא דע"ג כו'. פי' הערוך מזל וכן פירש"י הפסת בלבוק שם ע"ז שאתה מעמיד הייך כו'. אבי כמו לע"א כד"א האומר לעץ אבי אתה : למצוא את הברכה. דייק כן מדלא אמר מהרת לצוד או להביא כמו שאמר לו בראשונה צודה לי ציד ואמר לצוד ציד להביא ואחר למצוא כזה שמוצא מציאה שלא בזמנו שלא כיון אליו ובנואה נזרקה בפיו : בן ע"ה כו'. כן היה יצחק כשמת אברהם שהרי בן קע"ה בנה מת ובן ק' הוליד ליצחק. לקורבניך כו'. דייק ל' הקרה רמז לאותו איל שבא במקרה ובהזדמן כיון שאחר והנה איל והכי מוכח לקתי' למאכלך שט הלוי קיום גוף ונפש עאכ"ו : והנה איל. והנה גמלים לשון מקרה והזדמן הוא' לעורבא כו'. משל לעורב שהביא אור על קנו כדי להבתמם בו וקנו נשרף כן יעקב אבינו הזכיר שם שמים מכני ירא שמים ונכווה בו שבעבור זאת הכב יצחק כי אינו עשו : נשפכו מים כו'. כלומר נבהל אזלא סויקא כאילו מים קרים נשפכו על שוקיו ונרעד בברכון מהגים. במרפיקו תחת אצילי ידיו אצל הגוף : אל תשוע. לשון שעוה ובילקוט מסיים ביה אל תהא לבך כשעוה : הא קול. ה"ז קול של עקיבה ומרמה שהעריס לשנות קולו לקול עשו וכמ"ש בעל העקידה בז' ודרש יעקב מלשון עקיבה ורמיה וזהו שאמר הכים והידים המשולחים לצוד ציד יבוא בוהרה ובמואה מרקה מפיו ודרש עשו במלאפ"ום כלומר הידים המשולחין לצוד כבר עשו את בעליהם לעשות. או פי' וידים שהפשיטו עורות עזים והלבישו עליהם הם באים לפניו ודרשו עשו מלשון מעשה עשויה כלומר עשויות הם מעורות עזים ובפירש"י מצאתי הגירסא א"ל הא קול דהכים וידים מבולהן מהים מספיטין מהים אף פולט אלא בידיו דכתיב והידים ידי עשו עכ"ל : (ה"ג בקול שנאמר הקול) : מכנם שמכנס ואסף את קולו מלעסוק בתורה והפלה מרמז הקב"ה לעשו תיד הוא בא ופי' הרי' בן חביב בפי' עין יעקב כשיעקב מיקל ומימך קולו מתורה ותפלה הרי כבר הידים מוכנים ברמז בעלמא שרמז ליה הקב"ה ודריש הקל חסר כתיב הקל לשון קלות כלומר את קל ונמוך הוא קולו של יעקב הרי בידים כו' : מרכין משפיל ולוהם בלשון הרע שדרכו לספר' נמוך כדי שלא ישמע לבעליהם ודרש הקל חסר לשון קלות פירש"י : פילוסופין הכמים ואם לאו

עץ יוסף

שסופר אחר מהם סוב : ודספרא הידין מנהון כנ"ל ופי' איזה מהם סוב (א) תרין אדרעין כו'. כלומר שני זרועותיו של יעקב היו גדולים כשני עמודי שיש וצריך לומר דהכי גמירי להו : חייטתהון הוספה היתה א' אל אחד עד שהספיקו על ידיו : ר"ה בשם ר' יוסף כו'. בא לומר שעזי א"י גדולים משל ח"ל ולכן היו העורות האלו גדולים מאד עד שהספיקו לכסות ידי יעקב בלי הפירס : מקריבין בחג שלכבוד החג לקחו הכבשים היותר גדולים והודע הדבר פעם אחת שהיו מרכיבין אותן על שני הוגנין הם העיירים והגמלים הגבוהים ואעפ"כ היו רגליהם שפופות פי' נגררות בארץ בהיותם גדולים מאד כשיעור הזה (נזה"ק). ר' הונא בשם ר' יוסי כו'. בא ג"כ להפליג מגודל הבהמות שבא"י בדורות הקודמין. ועז"א קינמון היה גדל בא"י שהוא פרי עץ נטוה והעזים מרוב גובהן בהליכתן היו מגיעין לראשו של אילן לאכלו ממנו. עגלים נשחטין כו'. פרש"י מאחר שהעזים היו כ"כ גדולים העגלים לא כ"ש שעגלים בטבע יותר גדולים מעזים. אעפ"כ היו נשחטין. וכן הזיתים היו נקצצים אע"פ שהיו קשים ביותר. ועפר היה נמלא בהרים שהיו זורעים שם הקך אחר אלות שהעפר שבהרים יתנו וקשים שהוא טרשים. אלא בכל זה מעשה נסים שה' מפניח בעניני א"י מזולתה : הכל מעשה נסים פי' כל עניני א"י זולת אלו המכבר ג"כ מעשה נסים : לוותה אותו עד הפתח. דתאלה קאמר וילך ויבא אל אביו משמע שלא הסר אחר נתינת המטעמים ביד רק הביאה שלוותה אותו עד הפתח ושם קבל המטעמיים מידה. וזה כאילו אומרה ע"כ הייתי חייבת לך. מכאן ואילך שאיני יכול לילך עוד עייך שאם אכנוס עייך חזיק לך שירגיש כי אביך ויתן אל לבו שאני מערמת בענין לכן בורכך יקום לך ויעזרך ויושיעך (יפ"כ ויפ"ה). (יד) אנכי עתיד כו'. פי' דאנכי מתפרש לעצמו. אנכי שאקבל עשרת הדברות שתחלתן אנכי ה' אלהיך. ואע"פ שיצחק הבין אנכי דבק לעשו בכורך. מ"מ אין יעקב מוצא שקר מפיו : קום נא שבה. שהוא לשון שיוס ותהנוס' : קומה ה' ויפוצו אויביך. (משלי י"ג) ויש נספה בלא משפט זה עשו אמר הקב"ה לעשו נראה שמקרא זה הוא בטעות וצ"ל פסוק (משלי י"ח) בבוא רשע בא גם בוז זה עשו אמר הקב"ה לעשו. וכבר מדרש מקרא זה עלו לעיל סוף פרשה ס"ג ח"ל בבוא רשע בא גם בוז זה עשו שבא בזיונו עמו וכו'. וכאן יהיה הכוונה שבבוא עשו אצל אביו מגידו בא גם בזיונו עמו והיינו כמו שמפרש תוקף יקום אבי נדא דעבודת אלילים דאת קאים כפירוש יעת"כ האומרים לעץ אבי אתה. וכדי בזיון הוא בהזכיר שיוה וכן מביא בענין זה במדרש תנחומא כתוב דבבוא רשע וכו' רק שמפרש הבזיון בענין אחר ע"ש (מהעולם מוה"כ משה הייקולם מווילנא) : (טו) מהרת למצא את הברכה. דהל"ל מהרת לצוד או להביא ואחר לתנא כיווצא מציאה שלא בזמנו ושיא הברכה. ובודאי אין מקרא יוצא מידי פשוטו. אך מבינוי לשון דרבינן בגלגלה דוה"ק בשיו לרמוז גם על מהירות הברכה. וגם התשובה כי הקרה ה' אלהיך לפני יתישב על דרך זה כי ענה לומר שבזכותא נתברך קודם זמנו. וכן יתפרש ג"כ כתשריש (מה"ק) : בן ע"ה דכתיב ויהי אחרי מות אברהם ויברך אלהים את יצחק בנו. ואברהם מת בן קע"ה דאברהם בן מאה בהולד לו יצחק : ואתה בן ס"ג כדאי' לעיל סוף פרשה ס"ב : אם לקרבנך ותפרשים כי כמו דהא. ומר מפרש דהא כבר הקרה ה' לפני שתכא לפני רמז על מה שהיה לפניו שהקרים ה' השלל. ומר מפרש דהא כבר הקרה ה' לפני היינו הזווג דכתיב שם הקרה נא לפני היום : למאכלך עאכ"ו הכוונה דמ"ש הכא מדוע מיהרת שנתיירא יצחק שתכת שמיהר עצמו לא היה נזהר לבהיט כראוי. ואו' בתוספת הולין כתוס' דבדבר איסור של מאכל אין הקב"ה מביא תקלה לצדיק וזהו שאמר לתהלך עאכו"כ שאין הקב"ה מביא תקלה בדבר מאכל של איסור. שהוא מנוגה שיאכל צדיק דבר איסור (ידי משה) לעורבא דאייתי נורא אקיניה. משל היה בימיהם על כל מי שמזיק את עצמו במעשיו או בדבורו שהוא כעורב שהביא פעם אחד אש על קנו בבלי דעת להתחמם בו וקנו נשרף. וכן יעקב אבינו הזכיר שם שמים מפני יראת שמים ונכוה בו. שבעבור זאת השב יצחק כי אינו עשו. שאין עשו מזכיר שם שמים. לא מכני רשעתו כי לדיק היה בעיניו. אלא השב שהיה נזהר שלא להוציא ש"ש מפיו לבטלה ובמקום הטנופת (יפ"ת) : נשפכה בים כו'. כלומר נבהל ונרעד כאילו היו מים נשפכים על שוקיו ודרך המתכחדים שמשיהם יתרלפים. וכבר נתבאר אגדה זו לעיל פ' מ"ד סימן ד' ע"ש : במרפקי פי' תחת אצילי ידיו אצל הגוף : אל תשוע לשון שעוה ובילקוט מסיים ביה אל תהי לבך כשעוה : (טז) דקול חכים מכל היה ביותם ההם על האיש הנבוע שאומרים שקולו קול הכם. וידיו תפשיטות ייתים. כלו' שבפיו ושפתיו מורה שהוא ירא חטא ומעשיו מכוערים. וסמיך ליה אהכא הקול קול יעקב כי הקול דומה ליעקב וידיו ובמעשיו דומה לעשו. דמשלהין פי' דמפשיטין (יפ"ת). שולט אלא בקולו כי לא בחרבם ירשו ארץ אלא בקול תפלה וד"ת. ואין עשו שולט אלא ע"י הרב כאומרו ועל חרבך תחיה : קולו של יעקב מכנים. ורש"י גרס הקול קול יעקב תכריז ליה והידים כו' פי' בשעה שישראל אינם עושים רצונו של מקום אין די להם לעוררם בתשובה ברמז בלבד. אבל הנביאים צריכים לצעוק עליהם בקולם כמי שמכריז איזה דבר שצריך להרים קולו להשמיע לעם הכרזתו כי ברמז בעלמא לא יבינו ולא יועיל. וע"ד שכתוב קרא בגרון אל תחשוך כשופר הרם קולך. אבל הבאת הפורענ' עליהם ה"ו ע"י שונאים לזה אין צריך קול הכרזה להם כי ברמז ביד להוד תיכף יבואו עליהם להפרע מהם בחטאם וז"ש והידים ידי עשו מרמיז ליה והוא אתי. כלו' שהתעוררות לבוא עליהם הוא רק בקלות והיינו ברמז היד הם באים עליהם. ולפי גירסתינו קולו של יעקב מכנים ר"ל כשיעקב מכנים הקול של תורה ותפלה ואינו מוציאו ע"ד שאמר לא תגורו בפי' אל תכנים דבריך ולא לומר בשותק מתפלה ודברי תורה אז והידים ידי עשו. ומה שכתב תרווייהו ליה ר"ל שהקב"ה מרמז מיד לעשו שיבוא על ישראל (יפ"ת) : מרכין בקולו כמו על ראש הם מהרגמינן מרכין על ראשיהון. ופי' שנוסה בקולו כלומר שמטיח דברים. ודרש זה מפני שתיבת הקול הסרה וי"ו. להכי דרש לענין חרוף ובזיון כמו וקל גבירתה (יפ"ת) : דכתיב וילן העם על משה. (שמות י"ז) : ויבא עמלק כנ"ל (יפ"ת) : פילוסופין חכמים : נתכנסו כל או"ה אצלם. כנ"ל (נזה"ק) ולגירסתנו השאלה ליהוד אצלו. אמרו לו. אמר להם כי שאלה זו להם לא היה כי אם להכריתום. ולא הזכיר בלעם רק שגם הוא חכם גדול היה וגם אצלו באו לשאול בשעת מתן תורה שהיה קולות וברקים כדאי' במדרשות. אמנם בפתיחתא דאיכה רבתי מבוא ענין זה בלשון רבים ומשם משמע שהשאלה היתה לשניהם : תינוקות מצפצפים שתע"פ

יעקב מצוי בבתי כנסיות אין הידים ידי עשו . ואם לאו הידים ידי עשו אתם יכולים להם . הקול קול יעקב . בפלגש בגבעה (שופטים כ) ארור נותן אשה לבנימין . הקול קול יעקב . בימי ירבעם קול בכי שהרגו מהם ת"ק אלף לז הה"ד (דה"ב יג) ולא עצר כח ירבעם וגו'. א"ר שמואל בר נחמן מה את סבור שירבעם נינף והלא לא נינף אלא אביה ולמה נינף. ר' אבא ב"כ אמר ע"י שהעביר הכרת פנים של ישראל דכתיב (ישעיה ג) הכרת פניהם ענתה בם. ור' לוי אמר ע"י שהעמיד עליהם שומרים ג' ימים עד שנתקלקלה צורתן לו דתנן אין מעידין אלא על פרצוף פנים עם החוטם אע"פ שיש סימנין בגופו ובכליו . ואין מעידים אלא עד ג' ימים . עליהם הוא אומר (ירמיה טו) עצמו לי אלמנותיו מחול ימים . ר' יוחנן ור"ל ורבנן . ר"י אמר על שביזה לאחיה השילוני שנא' (ד"ה כח) ועמכם אנשים בני בליעל קרא לאחיה השילוני בליעל . ר"ל אמר על שחסדם ברבים שנא' (דה"ב יג) ואתם המון רב ועמכם עגלי זהב . ורבנן אמרי על שבאת ע"ז לידו ולא בטלה שנא' (שם) וירדוף אביה אחרי ירבעם וכתיב וילכוד ממנו ערים את בית אל ואת בנותיה וכתיב וישם את האחד בבית אל. והרי דברים ק"ו ומה אם מלך ע"י שהונה מלך כמותו ענשו הכתוב וניגוף . הדיוט שהוא מונה הדיוט עאכ"ו : (יז) ד"א הקול קול יעקב הא קולו משתק את העליונים ואת התחתונים . לח ר' ראובן אמר כתיב (יחזקאל א) בעמדם תרפנה כנפיהם. בעמדם וכי יש ישיבה למעלה לא כן א"ר שמואל אין ישיבה למעלה שנא' (שם) ורגליהם רגל ישרה. אין להם קפיצין (דניאל ז) קרבת על חד מן קאמיא. מהו דין לשון קאמיא קיימיא. (ישעיה ו) שרפים עומדים ממעל לו · (דה"ב יח) וכל צבא השמים עומדים . ואת אמרת בעמדם. אתמהא . ומה הוא בעמדם לט בא עם דם. בשעה שישראל אומרין שמע ישראל המלאכים שותקין ואחר כך תרפנה כנפיהם . ומה הן אומרין ברוך כבוד ה' ממקומו וברוך שם כבוד מלכותו. ר' לוי אמר (איוב לח) ברן יחד כוכבי בקר . מה זרעו של יעקב שנמשלו לכוכבים מקלסין דכתיב בהון (דניאל יב) ומצדיקי הרבים ככוכבים . מ ואח"כ ויריעו כל בני אלהים אלו מה"ש . מה הן אומרין בשכ"מ. ר' שמואל נחמן אמר כתיב (יחזקאל ג) מא ותשאני רוח ואשמע אחרי קול רעש גדול וגו'. רעש גדול אתמהא. אלא משקילסתי אני וחבירי ואח"כ ואשמע אחרי קול רעש גדול ברוך כבוד ה' ממקומו . ומה הן אומרין בשכמל"ו . ר' יהודה בר אלעי היה דורש הקול מב קולו של יעקב מצווחת ממה שעשו לו הידים ידי עשו . א"ר יוחנן קולו של אדריינוס קיסר שהרג בביתר פ' אלף רבוא בני אדם : (יח) ולא הכירו . בשעה שהיו רשעים עומדים ממנו לא הכירו . ויאמר גשה נא ושקה לי. א"ל את נושקני בקבורה ואין אחר נושקני בקבורה . ויגש וישק לו וירח את ריח בגדיו . מג א"ר יוחנן אין לך דבר שריחו קשה מן השטף הזה של עזים ואת אמרת וירח את ריח בגדיו ויברכהו . אלא בשעה שנכנס יעקב אבינו אצל אביו נכנסה עמו ג"ע . הדא הוא דא"ל ריח בני כריח שדה . מד ובשעה שנכנס עשו אצל אביו נכנסה עמו גיהנם המד"א (משלי יא) בא זדון ויבא קלון . מה ד"א וירח את ריח בגדיו ויברכהו . כגון יוסי משיתא ויקום איש צרורות . יוסי משיתא בשעה שבקשו שונאים להכנס להר הבית אמרו יכנס מהם ובהם תחלה. אמרין ליה עול ומה דאת מפיק דידך. נכנס והוציא מנורה של זהב . אמרו לו אין דרכו של הדיוט להשתמש בזו . אלא עול זמן תנינות ומה דאת מפיק דידך ולא קיבל עליו . א"ר פנחס נתנו לו מכס ג' שנים ולא קיבל עליו . אמר לא דיי שהכעסתי לאלהי פעם אחת אלא שאכעיסנו פעם שניה. מה עשו לו נתנו אותו בחמור של חרשים והיו מנסרים בו והיה מצווח ואומר ווי אוי אוי שהכעסתי לבוראי . מו ויקום איש צרורות היה בן אחותו של ר' יוסי בן יועזר איש צרידה והוה רכיב סוסיא בשבתא . אזל קומיה שריתא למצטבלה. א"ל חמי סוסאי דארכבי מרי וחמי סוסך דארכבך מרך . א"ל מז אם כך למכעיסיו ק"ו לעושי רצונו. א"ל עשה אדם רצונו יותר ממך . א"ל ואם כך לעושי רצונו ק"ו למכעיסיו. נכנס בו הדבר כארס של עכנא. הלך וקיים בעצמו ד' מיתות ב"ד סקילה שריפה

יד יוסף לז לקמן פ' פ"ג . ויק"ר פ' ל"ג . ירוש' פרק בתרא דיבמות . תנ"ח פ' י"ח . ילקוט מלכים . רות רבה פ"ו . סדר עולם רבה פ' י"ז : לח ישעיה ק"ב : לח ס"ד פ' פ"ג . ירוש' פ"ק דברכות . תנחומא קדושים . ריש שוח"ט . ריש רות רבה . ילקוט ס"ז . חגיגה ס"ו : לט פ' ברית פרק כיכלום : מ חולין נ"א : מא ילקוט יחזקאל רמז שמ"ה : מב איכה רבתי פ"ב . ירוש' תענית פ"ד . שה"ש רבה סוף פ"ג . ילקוט ס"ז . גטין נ"ז : מג שה"ש פסוק טפס . זוהר תולדות דף קמ"ו . זוהר נח דף ל"ט : מד לקמן פ' ס"ו . זוהר ס"ו דף קמ"ב וקמ"ד : מה סנהדרין ל"ז . תנ"ב פ' פ"ג : מו שוח"ט סוף מזמור י"א : מז נדרים פ' . תכום כ"ד :

מתנות כהונה

נאו סדים כו' . פי' שהקול ניתן ליעקב והם ישלטו עליו ידי עשו מה יועיל קול הרי שא"א לו לשלוט עליו כי אם כשאינם משמיע קולו ובפי' הרי"ף בן חביב בס' עין יעקב איתא דדייק הקל חסר לשון קלות : בפלגש בגבעה . דרש הקל מלשון קללה כדאמרינן בירושלמי דמסכת תענית דאלי ומיקל פי' מקלל : את סבור שירבעם כו' . ע"כ אי אפשר לומר שנינוף אלא אביה דהרי אביה לא מלך רק בלשה שנים ומלך בשנת י"ח לירבעם ואסא בן אביה מלך בשנת כ' לירבעם נמצא כשמת אביה ומלך בנו אסא עדיין ירבעם קיים וכן כתב רש"י ז"ל שלפי חשבון המלכים מצינו שאביה נינף ע"י שהעביר הכרת פניהם איתא בירושלמי פ' בתרא דיבמות . ובוי"ר פ' ל"ג דילף ליה מדכתיב ויכו בהם אביה ועמו מכה רבה ומפרש בירושלמי שהעבירו מהם החוטם שהוא עיקר הכרת פנים וכ"ה הוא לק' פ' ע"ג : עצמו לי אלמנותיו . וזהו דכתיב מכה רבה כי רבה ועגום חדא מילתא הוא : על שחסדם . ה"ג רש"י ופי' שהרפם ברבי' כן הוא בוי"ר ובירושלמי גרס שביזה אותם וגירסא שחסדם לא נהירא כי על כל דבר אמת לא יפול לשון חסד ובמדרש שמואל (פ' י"ח) ובילקוט מלכים גרס ליה ואולי פר"ל כמו שחסדם ופי' נ"ב לי' בזיון וחרפה כמו (משלי כה) פן יחסדך שומע : רגל ישרה . והיושב רגליו עקומות ולא ישרות : קפיצין הליכה ממקום למקום ופירש"י שאין להם הלוות : בעמדם דרש נוטריקון בא עם דם פי' בא עם ה' לייחד שמו של הקב"ה וצריכין הם לידום ולשתוק כד"א האזק דום : ה"ג בני אלהים מה זרעו : ה"ג קול רעש גדול וגו' אחרי שממהה פי' ומי אהביו שו המלאכים וככי מובא בילקוט יחזקאל ובסדר זה : ה"ג ואח"כ ואשמע קול רעש גדול ומה הן אומרים ברוך כבוד ה' ממקומו וברוך שם וכו' : ה"ג קולו של יעקב צווח ממה כו' קולו של אדריינוס קול צווח ובכי שוגה מיעקב על מה שעשה אדריינוס כן פירש"י ז"ל בס' האזקן : הכירו וגו' גרסי' . ודייק מסיפיה דקרא כי היו ידיו שעירות כלומר כשעומדים מיעקב רשעים עושה מעשה שעיר אז אינו מכיר אותו בשם יעקב : נושקני בקבורה . פירש"י שיקבר אצלו במערת המכפלה ודייק מדאמר ליה למכתב ושקה אותי ואמר לי והוא אמר לו וק"ל : כריח שדה . הוא שדה של תפוחים : יוסף משיתא ויקום איש וכו' . גרסי' והם שמות בני אדם עבריינים מישראל ולבסוף קדשו שמו של הקב"ה כדמפרש ואזיל ודרש בגדיו כמו בוגדיו : מהם ובהם כו' . אחד מישראל יכנס בראשונה ויפשוט יד בכלי ב"ה וא"ל לאותו יוסף משיתא שיכנס ומה שאתה מוציא יהא שלך : עול זמן כו' . לך שם עוד פעם שנית : ולא קבל כו' . לא היה רוצה ליכנס עוד : נתנו לו מכס כו' . בשביל שיכנס עוד פעם שנית : בחמור של חרשין . פירש"י ספסל' של דף עבה שמנסרי' בו האסרים וכן משמע בערוך : והוה רכיב כו' . היה רוכב על סוס בשבת : ה"ג רש"י ובילקוט אזל קמיה כריתא כו' . ופירש"י היו מוליכין לפניו קורה שיהא נתלה עליו יוסי בן יועזר אמר ליה יקום ליוסי ראה הסוס שהרכבני עליו אדוני וראה גם סוסך שהרכיבך עליו ר"ל הקורה שיהא נתלה עליו כלומר הלכתי בתחום לבי ועלתה לי ואתה עמלת בתורה ובמצות כל ימיך וסופך שהא נתלה וכן הוא בספר יוחסין דארכבי מרי גרסי' : אם כך . טובה ושלוה נותן הקב"ה למכעיסיו כ"ש שיהיה כך לעושי רצונו : אמר ליה וכי (מי) עשה רצונו יותר

עץ יוסף

שאין בהם בתינוקות שטוה רק כנספק עופות . מ"מ לא יהיו שולטין בהם הידים של עשו . שהעולם מתקיים בהבל פיהם . ודייק לה מלשון הקול דמשמע קול בעלמא : אין הידים ידי עשו כו'. דריש וא"ו של והידים לשון או כוא"ו ומכה אביו ואמו שפירושו או אמו . ופי' הקול קול יעקב או הידים ידי עשו . ועיין מ"מ ע"ז באיכה רבתי : בפילגש בגבעה ארור נותן אשה כו'. כלו' שעשו רופס בקולם קול ארור נותן וגו' ומזה הוצרכו לעשות מעשה ידי עשו בגזלה להסוף ולגזל בנות שילה בלאחם להול במחולות : קול בכי של זרע יעקב בימי ירבעם בהיות אז הידים ידי יעקב כידי עשו בשפ"ד הרבה בקרב ישראל : הה"ד ולא עצר כו'. אידי דמייתי קרא מפרש ליה (מה"ק) : שירבעם נינף כו'. מדהזכיר מיתתו כאן שלא כסדר הזמנים צריך לומר דרמה נמי לאביה שמת באותו הפרק בעון אותו המעשה שמבואר לקמן בסמוך : שהעביר הכרת פנים כו' . כדי שלא יעידו עליהם ויתעגנו נשותיהן : הכרת פניהם כו'. זה מביא לראיה שהכרת האדם היא בפנים לא זולת . ועיין בויק"ר פ' ל"ג שלמד שם שקלקל צורת הפנים מדכתיב ויכו בהם אביה ועמו מכה רבה . ובירו' פ' בתרא דיבמות מפרש שהעבירו מהם החוטם שהוא עיקר הכרת פנים : עצמו לי אלמנותיו ואע"פ שהמקרא כתוב בירמיה ה"ק שבני יהודה נידונו מדה כנגד מדה . כי כמו שגרמו עגון אלמנות בני ישראל בימי ירבעם כך אירע להם (מה"ק) : עצמו לי אלמנותיו רשת האלמנות . כלומר שרע בעיני . כי האלמנות עגונות קשה כמות : קרא לאחיה השילוני בליעל . שאמר ויקבצו עליו בני בליעל ואחיה השילוני היה מחזיק את ירבעם ראשונה : שחסדם ברבים שבזה וחרף את הרבים . וכן פי' רש"י והוא מלשון חסד הוא . והחטא כזה דלעולם צריך להיות אומה נטר . וי"ג שחסדן ברבים ופירושו שלא שכל היו נוטים אחר הבעלים . והוא אמר ואתם המון רב ועמכם עגלי זהב : ערים את בית אל כו'. כנבואת הושע כתיב לעגלות בית און יגורו שכן שומרון דהיינו עגל של בית אל שנקרא בית און . הרי נראה שעדיין היה קיים : ומה אם מלך כו' . ר"ל שהוא כמותו ואם ריבו ונפקא ליה טובא מהטוגלה ועל כל זה ויגפהו ה' לאביה . הדיוט כו' עאכ"ו שהרי הוא חמור שחוטא בהונאת חבירו על דברי הבל (כלי יקר על נ"ך) : (יז) הא קולו משתק כו'. כלו' שקולו עושה רושם להשתיק את העליונים ואת התחתונים כלו' מה"ש שבעולם העליון ועולם התחתון דבניהם ים מלאכים (מה"ק) : רגל ישרה והיושב רגליו עקומות ולא ישרות : קפיצין כרש"י הליכות שיהיו יכולים לקפוץ : מהו דין לשון קאמייא . דקאמייה פירושו ראשונים לכן מפרש קיימיא ר"ל עומדים כסדרתו : ואת אמרת בעמדם דמשמע שמתחלה היו יושבים : בא עם דם כשבא עם בני ישראל יש דממה. ר"ל כשבאים לפני ה' שיהיו בשמו וקילוסו : ואח"כ תרפינה כנפיהם פי' קילוסן הוא בנענוע כנפים וכשבא קילוסן של ישראל הם דוממים מנענועם ונאסרות מהותות כשמשמיעים ישראל שירתם כנפיהם בעירם (ועיין בתנחומא סדר קדושים סימן ו') : מה זרעו של יעקב כו' . ר"ל מה זרעו של יעקב שנמשלו לככבים מקלסין . שפיר' אחר שזרעו של יעקב (יפ"ת) : שנמשלו לכוכבים ונקראו כוכבי בקר לפי שמקלסין בבקר דהיינו ק"ש שקורין בשחרית ולא הזכיר בערבית לפי שאין המלאכים אומרים אז שירה כדאי' בפ' ג"ה (יפ"ת) : רעש גדול אתמהא כלו' שהיה שמיעת הרעש הזה מאחוריו דבר תימא כי למה ישמע מצד זה ולא מעבר פניו אלא ספי' אחרי בזמן אחר שקלסתי אני וחבירי (יפ"ת) : ממה שעשו לו הידים ידי עשו . זו אדום שהחריבו את בתינו ושרפו את היכלינו והגליתנו מארצנו . ובירו' מפרשו על אורכן ניסר דוקא : קולו של אדריינוס כו' . פי' זעקת ישראל בחורבן ע"י אדריינוס : (יח) ולא הכירו בשעה כו' . פלמא שבשעה שרשעים יוצאים ממנו דהיינו כי היו ידיו כו' שדומה לעשו לא שאינו ניכר לפניו . ור"ל שזכותו לא יועיל לרשעים היוצאים ממנו ואין מכירין לא פנים עליהם דלכן אבל מזכה ברא כדאי' בפ' חלק (יפ"ת) : נושקני בקבורה מתחבר לי בקבורה שהוא נקבר אתו במערה ולא עשו . וכשקה ענין חיבור . ודייק מדפ"ל למכתב ושקה אותי ואמר לי (מת"כ) : ואת אמרת וירח כו' . שאע"פ שהיו בגדי החמודות מקוטרים מור ולבונה אי אפשר שבעבור זה לא יורגש ריח שטף העזים אלא שנכנס ריח ג"ע עמו . והריח ההוא לחזקו לא הורגש ריח רע אלו : כריח שדה כו' . כריח אותו שדה אשר ברכו ה' . הוא שדה תפוחים הקדוש (אלשיך) : נכנסה עמו גיהנם כדילף לקמן . וסמיך ליה הכא אבא זדון ויבא קלון שבגיהנם נתגלה קלון הרשעים . והענין שבזה היה סימן ומופת ליצחק כי יעקב צדיק הורש ג"ע ודאוי לברכה . והוסיף אחיו (נזה"ק) : כגון יוסף משיתא דרש בגדיו כמו בוגדיו ופי' כגון יוסף משיתא כו' שאע"פ שבגדו בה' היה תקות תשובה בהם : יוסף משיתא כו' . הם שמות בני אדם מישראל שהיו רשעים ולבסוף קדשו ש"ש : יכנס מהם ובהם שירא לנפשם מהכנס שם או להכעיס כלפי מעלה כוונו : אמרין ליה עול שהיה רשע ונפל אל חיל השוללים : ומה דאת מפיק כו'. ומה שאתה מוציא יהא שלך : עול זמן תנינות לך שם עוד פעם שנית שיוציא דבר חשוב לעצמו וכשאמרו לו כן אמר שאינו רוצה להכעיס עוד את בוראו . ולכן נתנו לו מכס של שלש שנים שיכנס עוד : בחמור של חרשים ספסל עב שמנסרין בו את האסרים : שהכעסתי היה דואג על עונו ומודה שבעונו מת : והוא רכוב כו' . היה רוכב על הסוס בשבת : אזל קומיה סריתא למצטבלה הוליכו לפניו קורה לתלות בו את דודו יוסי בן יועזר : א"ל חמי כו'. של יקום ליוסי דודו ראה הסוס שהרכבני עליו אדוני . וראה גם סוסך שהרכיבך עליו אדונך ר"ל הקורה שהוא נתלה עליו . כלו' הלכתי בתחום לבי ועלתה לי . ואתה עמלת בתורה ובמצות כל ימיך וסופך שהא נתלה : אם כך למכעיסיו אם כך טובה ושלוה נותן הקב"ה למכעיסיו כ"ש שיהיה כך לעושי רצונו : א"ל עשה כו' . פי' עשה רצונו יותר ממה בעשית אתה וראה מה פרע לו : א"ל ואם כך כו' . אם כך דעה מגיע לעושה רצונו על מיעוט עונותיו כי אין אדם צדיק בארץ

שריפה הת וחנק. מה עשה הביא קורה נעצה בארץ וקשר בה ניטא וערך העצים והקיפן גדר של אבנים ועשה מדורה לפניה ונעץ את החרב באמצע והצית האור תחת העצים מתחת האבנים ונתלה בקורה ונתנק קדמתו האש נפסקה הניטא נפל לאש קדמתו חרב ונפל עליו גדר ונשרף. נתנמנם יזמי בן יועזר איש צרירה וראה מטתו פורחת באויר. אמר בשעה קלה סדמני זה לג"ע: (יט) ד"א סח מלמד שהראה לו הקב"ה בהמ"ק בנוי וחרב ובנוי. ראה ריח בני הרי בנוי הגד"א (נחום ב) ריח ניחוחי תשמרו. כריח שדה הרי חרב כמד"א (מיכה ג) ציון שדה תחרש. אשר ברכו ה' בנוי ומשוכלל לע"ל כענין שנא' (תהלים קנ) כי שם צוה ה' את הברכה חיים עד העולם:

פרשה סו

(א) ויתן לך האלהים מטל השמים. כתיב (לעיל כח) שרשי פתוח אלי מים וטל ילין בקצירי. א אמר איוב ע"י שהיו דלתי פתוחות להוותה היו הכל קוצרין יבשות ואני קוצר מלילות מ"ט שרשי פתוח אלי מים. אמר יעקב ע"י שהייתי עוסק בתורה ב שנמשלה כמים. זכיתי להתברך בטל שנא' ויתן לך האלהים מטל השמים: (ב) ר' ברכיה פתח ג (ג"ר ו) שובי שובי השולמית שובי שובי ונחזה בך. ד' פעמים כתיב שובי. כנגד ד' מלביות שישראל נבנסין לתיבן לשלום ויוצאין בשלום. השולמית. אומה ששלום חי העולמים מתנהג בה כאהל לאהל. השולמית אומה שהבהנים משימין לה שלום בכל יום שנא' (במדבר ו) ושמו את שמי. וכתיב וישם לך שלום. השולמית אומה ששלום העולמים דר בתוכה שנא' (שמות כה) ועשו לי מקדש ושבנתי בתוכם. השולמית אומה שאני עתיד ליתן בה שלום שנא' (ויקרא כו) ונתתי שלום בארץ. השולמית אומה שאני עתיד לנטות אליה שלום הה"ד (ישעיה סו) כה אמר ה' הנני נוטה אליה כנהר שלום. ר' שמואל בר תנחום ור' הנין בשם ר' אידי אומה ששעת שלום ביני ובין עולמי. ד שאילולא היא הייתי מחריב את עולמי. ריה בשם ר' אחא פתח (תהלים פה) ה נמונים ארץ וכל יושביה. המד"א (שמות טו) נמונו כל יושבי כנען. אנכי תכנתי. אנכי כיון שקיבלו עליהם אנכי ה' אלהיך. תכנתי עמודיה סלה ונתכסם העולם. ר' אלעזר בן מרון אמר אומה שהיא ברוך

יד יוסף מה מסרי ה"כ סיקה ק"נ. ילקוט ס"ז: **פסי"ז** א ילקוט ס"ו. וילקוט לסוד: ב ב"ק י"ז. קידושין ל'. סנהדרין ז'. שבת ל"ח: ג חוש ס' ר'. וילקוט ס"ז: ד זוהר בלק דף קנ"ג: ה רש"י חוץ לכפ רש"י מנחומא חוש כפון לפוכחי וזכות כובי. סיקה ס' ב"ר. ילקוט ההליס. זוהר חדש דף פ'. שבת ל"ח: ו דב"ר ס"ו סי' ח'. שב"ם רבה ס"ו סי' כ'. בויקהל דשבת תלוים בגדפם נפוף מדבש תנ"כ: ז ילקוט ס"ג: ח ילקוט סוכפים. ט ילקוט ס"ו. בויקהל דשבת תלוים: תגי"כ ס' מ"כ: י ילקוט ס"ו. ובויקהל דשבת תלוים: יא לקמן ס' ל"ח:

ענף יוסף

פרשה סו (ה) [שהם ניקלם] ול"ת נבי ונתנכם מבכיכך ושקלך לאור לשהם נבכם מלי לוכת ולכל מד הוא:

נמחיר. ויל"ד בשהם דקדמתר יהבכיר ונבכיכו בך כל תשפחות פלחמה. ובילון דמלי נקם נבכם בויקהל ושיפא ניתם למנקט קללם בלשון (במב"ן):

מתרגם

מתנות כהונה

מוכח בפיקס"ו ובעוקו: **מטתו** של יקוב בן לחוטו: **פתוח** סכתו ולסכתו פתוח סבכתו בשביל בשביל מנוסים פיכוחו נמסו כד"א נמונו כו' כמה פלחמ"ל בהקב"ה בהשה עם חטאה בהשחיה שלא לת יקבלו ישראל לתם בהוכה יחזרו להשו ובשו: **נתבשם** במדרש מפלי פ"ל נרש נ"ב מתבסם ויוכר נלחה שנגוע מהבסם לשון בשם וכן שיכר: **אשבטיונו** וגו'. פיכ"ש והעניך שמידתו של עולם כלומר שהן לשון ביחוב: **יתן** ויחזור לשון קדיש שהיה לו עמר יתן לך ולפיכך דלסו שיהן הברכות ויחזור עליהם ויהיה לך בחוזק הזך וקיום וכדמפרש ואזל וכמו שדרכו בכרך הזהב ויסף יוסף ויהיה ויחלף ויוסף עליהם כ' וסקפות: **כבושיהון** ופיכ"ש מקום נלחה לו מעלה בן לחוטו לי לו מקום ליון ויש מקום לסולם: **אלהותא** כמ ועמ ל"ש ותת תילי תחתן נקה: **הוי** זוכר לי כו'. לחם לת לשון אמר ר' אלעזר ואזל ודבן כו': **הקרבנות** דכתיב עולות מחיש תעלה לך דגן למלן הכיפוריס. כנ"ל: **בני** לחמך וכיכי לחפשר נקב לחם כי לחטו ודלו': **ויהיה** נבנכם. שהקללות יהיה להם קן וסוף הברכות יעמדו עד שלמי עד ובלעם כוותו לסיכך קללה מחנב ט: **תחלתן** שלא.

בכתב

יוסף

עין

נאלן מאמר יפשם סוב ולא יהפוך. כ"ם שיניע לך לשובני לנומו. ול"ל כי ממה בהכע בעוכן טובה לדפיקים בשעה"ז מכ"ם ביכבע מן מדע שמכ"ם לנדיקים ושה יפקיים בעה"ב. וכן ממה בהכע לנדיקים בשעה"ז מכ"ם ביכבע מן הרשעים בעה"ב: **נבנם** ט'. דבר"י ר"י ולכם ביכוח כלחם הזה של נהם שנוער ולכם הכעה ובכל: **נימא** הכל קבן. **והקיפן גדר** של לבנים. הקיפ על הבעים גדר של לבנים: **ונתלה** בקורה על ידי תולה הבל: **קדמתו האש** עד שלא נתנק לנמרי: **נתנמנם** פי' בשהים נופם נלחה לו מעלה בן לחוטו לי לו מבונים הלדיקים הבעה גדולה על דבך הופף בוחם יגושון (יפ"ת): **מטתו** של יקוב בן לחוטו: (יט) **בנוי** ומשוכלל לע"ל. ובמן בית בני לת נבמו דלמ

השוב כיון דהבכו ממנו ר' דבריש היוחר המיוחס דלדקמן בכמדב"ר (יפ"ת):

פרשה סו

(א) **שרשי** פתוח כו'. מייתי לליה ויחוש שהעל בזכות עסק התורה דלעל פתוחה לנוחה ביוחו לי"ת דמיקרית מים וס"ת בקרוי פתוח אלי מיכ זה תורה לסיקך ומל ילין בקציר. ל"ל שבכרת העל לנה בו בקיהו בהיה קיהו דגן ומין על ידי העל היוחד עליו כל ימי נידולו (יפ"ת): **יבשות** לשון לחיוקות: **מלילות** פי' מלחות ושוטח כדרך המלילה (יפ"ת): **אמר יעקב** ט'. מייתי דוגמת מיעקב שהיה יושב ועסק בתורה ומתכנך בעל המים ומפקע בסמוך לך בזכותך: (ב) **שובי שובי** מייתי לליה לקרא דלמ"ל ביה שכל הכתובים בזכות לדפמוך (יפ"ת): **כנגד ד"מ** ומלינים לת הכיב דכתי על הפיתך לשון: **נבנסין לתובה** לשלום כו'. שלימות הלחמה קלחר כי חע"פ שבכנסו לעולם הבר לת הוכנו בה מ"מ לת הניחו דהם חלת נתקיימו בשלימות לחמותן. וכן חע"פ שיהלך הבלם מ"מ יתקיימו חתיד בשלימות לחמותן ויוללין בשלוה (יפ"ת): **ששלום** חי העולמים כו'. בלר כי העולמים הנקרל שלום חלו מתנב מחלל לתהל דדבקים (ד"ה ח' י"ו) ולהיה מהלך מחלל חל לתהל ומשבון. ולכה ד"ה בלר ולהיה מהלך מחלל חל לתהל וממכון חל משבון מעלל בשלוה ומבולה לוב ומוב לנעשן ע"כ: **ושמו את** שמי וגו' וכתיב ושם לך שלום. על ידי כן בבכתם יעימו שמי על בני ישראל ליהוח בבוד בביתי בתוכם הנקרל שלום. לכן הוח כולל לכל הבכות ולתמר לן בלי מחזיק בכלה חלה שלום (יפ"ת). **ששלום העולמים** דר בתוכם · ושיהו בבית שלמים של שלמה שנקרל בית ולל תהל בהיותו שוכן בתוכם בדיוק קבע · **אומה שאני** נותן בה שלום בעל' ותתי שלום בארץ. כלל בן הוח בפ"מ ומייתי נם בעה"ז (יפ"ת): **בנחר שלום** כלו' שמלוי יהיה השלום נרבוי בשכל שיעור פובה: **מחריב את עולמי** דדמם ל' הוח בשם ר"ל: **המד"א נמונו** כו'. כלו' תלי נתונים פיכ' נמוכו לת יקבלו ישראל תת התורה נמונו כו' כמו שלחז"ל בהקב"ה שהנה עם מעשה בהשחים שלח לת יקבלו ישראל תת התורה יחזרו להתו ובתו: **כיון שקבלו** לחכי כו'. כי לחכי הוח לתם התוכה והוח בת ללמד על הכלל כולו. וכן הוח היוד בהכל חלוי ט: **ונתבשם העולם** לנידך לקיות נחבסם בסמ"ק והוח לשון כן ובשם. ובסוגה בקוטה בהורה בקליף השלוף: **אשבטיונו של עולם** פי' עמידתו

ברוך : (ו) ויהי כאשר כלה יצחק לברך את יעקב . יב א"ר איבו פוליטו של אבינו יצחק מפולש היה זה בא מכאן וזה בא מכאן . רבנן אמרי כמין איסטרופומיטא הדלתות היו נכפלין לאחוריהם . עמד לו יעקב אחר הדלת עד שנכנס עשו ויצא לו . הה"ד אך יצא יצא יעקב נראה כיוצא ואינו יוצא . ועשו אחיו בא מצידו . מזוין לצוד נפשו כמד"א (שמות כא) ואשר לא צדה . ד"א מברכיך ברוך . יג תני נכרי המברך את השם עונים אחריו אמן . בשם אין עונים אחריו אמן . א"ר תנחומא אם בירכך עכו"ם אחד ענה אחריו אמן דכתיב (דברים ז) ברוך תהיה מכל העמים . עכו"ם אחד פגע בר' ישמעאל ברכו א"ל כבר מילתך אמורה . פגע בו אחר וקללו א"ל כבר מילתך אמורה . אמרין ליה כמה דאמרת לדין אמרת לדין . א"ל כן כתיב מברכיך ברוך ואורריך ארור : (ז) ויעש גם הוא מטעמים ויאמר לאביו יקום אבי . הה"ד (משלי ל) שממית בידים תתפש . א"ר חמא בר חנינא באי זו זכות השממית מתפשת בזכות אותן הידים ויעש גם הוא מטעמים וגו' . יקום אבי . ע"י שאמר לו יקום אני נפרע לו בו כלשון (תהלים סח) יקום אלהים יפוצו אויביו :

פרשה סז

(א) ויחרד יצחק חרדה גדולה . א כתיב (משלי כט) חרדת אדם יתן מוקש ובוטח בה' ישוגב . חרדה שהחרידה רות לבועז שנא' (רות ג) ויחרד האיש וילפת . יתן מוקש בדין היה לקללה . אלא ובוטח בה' ישוגב נתן בלבו וברכה ויאמר ברוכה את לה' בתי . חרדה שהחריד יעקב ליצחק שנאמר ויחרד יצחק חרדה גדולה עד מאד . יתן מוקש בדין היה לקללו . אלא ובוטח בה' ישוגב שברכו ואמר גם ברוך יהיה : (ב) ויחרד יצחק חרדה גדולה וגו' . ב א"ר חמא בר חנינא מאד מחרדה שחרד על גבי המזבח . אמר מי הוא זה שנעשה סרסור ביני לבין המקום שיטול יעקב את הברכות כלפי רבקה אמרו . א"ר יוחנן מי שיש לו ב' בנים אחד יוצא ואחד נכנס חריד . אתמהא . אלא בשעה שנכנס עשו אצל אביו ג נכנסה עמו גיהנם . ר' אחא אמר התחילו כותלי הבית מרתתים הדא הוא דהוא אמר מי אפוא . מי הוא זה שהוא עתיד ליאפות כאן אני או בני יעקב . א"ל הקב"ה לא את ולא בנך יעקב אלא הוא הצד ציד . הוא הצד ציד אר"א בר שמעון צײדא היך צדיך . פכור תרעיא היך תרעך פכור ומקלקל . הה"ד (משלי יב) לא יחרוך רמיה צידו . רבנן אמרי לא יאחר ולא יאריך הקב"ה לרמאי ולצידו . ר' אליעזר בנו של ר' יוסי אומר מה הוא לא יחרוך לא יאריך הקב"ה לרמאי ולצידו . דאמר ריב"ל ד כל אותו היום היה עשו צד צבאים וכופתן ומלאך בא ומתירן ועופות ומסכסכן ומלאך בא ומפריחן וכ"כ למה (שם) והון אדם יקר חרוץ . כדי שיבא יעקב שהוא יקרו של עולם ויטול את הברכות שמעיקר העולם חרוצות לו . ר' חנינא בר פפא שאל את ר' אחא א"ל מהו דכתיב הון אדם יקר חרוץ . א"ל חרוצה היא ביד הצדיקים שאינם נוטלים מן יקרם שלע"ל בעוה"ז : (ג) ואוכל מכל . ה ר' יהודה ור' נחמיה . ר"י אומר מכל מה שנברא בששת ימי בראשית . ר"נ אומר מכל טוב שהוא מתוקן לע"ל . א"ל עיקרו של דבר מה האכילך . א"ל איני יודע אלא טועם הייתי טעם פת טעם בשר טעם דגים טעם תגבים טעם כל מעדנים שבעולם . א"ר ברכיה כיון שהזכיר בשר מיד בכה אמר אני קערה אחת של עדשים האכילני ונטל את בכורתי אתה שהאכילך בשר עאכ"ו . א"ר לוי לפי שהיה אבינו יצחק מתפחד ואומר תאמר שלא עשיתי כשורה שעשיתי את שאינו בכור בכור כיון שאמר את בכורתי לקח אמר יאות ברכתי . א"ר אליעזר ו אין קיום הגט אלא בחותמיו שלא תאמר אילולא שרימה יעקב באביו לא נטל את הברכות ת"ל גם ברוך יהיה . א"ר יצחק בא לקללו ז א"ל הקב"ה הזהר שאם את מקללו לנפשך את מקלל שאמרת אורריך ארור . א"ר לוי ח ששה דברים משמשין את האדם · שלשה ברשותו וג' אינן ברשותו . העין והאזן והחוטם שלא ברשותו . חמי מה דלא בעי . שמע מה דלא בעי . מריח מה דלא בעי . הפה והיד והרגל ברשותו . אין בעי הוא לעי באורייתא אין בעי לישנא בישא אין בעי מחרף ומגדף . היד אין בעי הוא עביד מצוותא אין בעי הוא גניב ואין בעי הוא קטיל . הרגל אין בעי הוא אזיל לבתי טרטסיאות ולבתי קרקסיאות . ואין בעי הוא אזיל לבתי כנסיות ולבתי מדרשות . ובשעה שהוא זוכה הקב"ה עושה אותן שברשותו שלא ברשותו . היד (מ"א יג) ותיבש ידו אשר שלח עליו . הפה גם ברוך יהיה . הרגל (משלי א) בני אל

תלך

יד יוסף יב ילקוט ס"ז : יג ברכות נ"א . ירוש' ברכות פ"ח . וריש פ' לולב הגזול . ופ"ק דמגילה : פס"ז א ילקוט ס"ז . תנחומא . רות כגס . וילקוט משלי . וילקוט רות : ב זוהר ס"ז דף קמ"ד . ילקוט ס"ז : ג לעיל פ' ס"ה י תנחומא . זוהר ס"ז דף קמ"ג וקמ"ד . תנחומא ברכה : ד תנחומא : ה ילקוט ס"ז : ו לקמן פ' וז . גיטין ס"ג : ז זוהר ס"ז דף קמד : ח תנחומא ס"ז :

מתנות כהונה

שהבא לטמא פותחים לו וכתיב משגיא לגוים ויאבדם והצדיקים הקב"ה גובה מהם מיד על יד מיעוט עונותיהם כדי שיהיו בסוף בשלום תמיד עד עולם : פליונו פי' הערוך מקומו והלכו בהול שוכן בו : וזה בא מכאן בפתח שכנגדו חוץ שנה' ויהי אך יצא יצא וגו' דמשמע דעד שלא נגמר יציאתו של יעקב בא עשו ואם בפתח א' היאך היה מסבר כן משמע לי בביאורי מהרז"ל אליהו מזרחי והערוך פי' דדייק יצא יצא : איסטרופומיטא פי' הערוך מהופך וכפול לאחוריהם ור"ל הדלת היה באמצע הפתח למטה ובאמצע המשקוף למעלה ופותח וסוגר לימין ולשמאל וכנגד שמאל נכנס עשו ונפתח גם לצד ימין ודרך שם יצא יעקב : נראה כיוצא לשון מיעוט קדים ובערוך פי' דדרים יצא יציאה : לצוד נפשו כו' . דייק מדאמר צידו והל"ל מן הציד : בשם מברך שם בשם אחר יברך יוסי את יוסי אין עונים אחריו אמן והטעם ק"ל : ברכו הנכרי לבר' ישמעאל : כבר מילתך כו' דבר הראוי להשיבך כבר היא אמורה ואיני צריך להשיבך : אמרין ליה תלמידיו לר' ישמעאל כמו שאמרת לזה שברכך אמרת נ"כ לזה שקלל אותך : השממית מתפשת כו' מצאתי בילקוט משלי אין לך בכל השרצים שנוי כשממית ולכן קורא למלכות הרביעית שממית שהיא הריעה לנו מכל המלכיות והיא תופשת ושולטת יד בשולטי מלך של ב"ה בזכות הידים שעשה מטעמים לאביו שע"י כן ברכו אביו ואמר והיה כאשר תריד ופרקת עולו וגו' וכן מצאתי טוב בפירש"י ומב"א ז"ל : מחרדה פירוש מאותו חרדה שחרד כשנעקד על גבי המזבח : שנעשה סרסור כו' . דלת מי איפוא מי היה פה ומליץ כד"א והוא יהיה לך לפה : כלפי רבקה אמרו . יצחק אמר דבור זה על רבקה שהרגיש כי היא היתה המליץ ביניהם : מרתיתין מחום הגיהנם ובילקוט גרס מרתחין : ליאפות כו' להיות נאפה ונשרף בגיהנם : ה"ג בילקוט או בני יעקב שלא היה מחזיקו לצדיק כעשו וכן אמר למעלה הקול קול יעקב על שהוציא שם שמים בפיו והצב מה שעשו לא כן עשה מפני כבוד שמים : ה"ג ולא בנך יעקב : הצד ציד . לא ציד דרש כמו לא הציד : צייד כו' . כך אמרה רוח הקדש כלפי עשו לאתה הוא הצד ומרמה את הכל היאך כמאוך עתה אתה הוא הרגיל לשבור דלתות אחרים ליקח ממון אחרים היאך שברו אחרים דלתך ולקחו כל כלי המדסך ודייק הצד ציד מצוד הצד וכן הוא בתנחומא בהדיא : לא יחרוך . נוטריקון לא יאחר : ולא יאריך . לא יחרוך דרים לא יאריך בחילוף ח' בא' : ועופות ומסכסכן כו' . מכסך אותם זה בזה שלא יפרחו . ה"ג בילקוט שהן יקרים של עולם חרוצות לו : חרוצה חלק ובטוח : אמר לו עשו ליצחק עיקר כו' : שאם אתה מקלל גרסי' : לנפשך כו' . שכבר אמרת אורריך ארור : חמי מה דלא בעי . רואה אפי' מה שאינו חפץ לראותו : אין בעי כו' . אם רוצה הוא עוסק בתורה ואם רוצה עוסק בפיו בלשון הרע : עביד מצוותא . נותן צדקה בידו משום מצוותא שבלשון ירושלמי הוא צדקה : טרטסיאות פשומקין שם במיני שחוק והבל וכן קרקסאות : ותיבש כו' . וזה היה לזכות הנביא שלא ירבעם את ידו לתפסו ולמענו היה מסכך את שברשות האדם שלא היה ברשותו : הפה של יצחק שבקש לקלל

ענף יוסף

פרשה סז (ב) [מחרדה שחרד ע"ג המזבח] כי ודאי היה חרד בשעת מגד התפעלות הגוף בשמרו לרם כמיתה אע"פ שהיה לבו שלם לעשות רצון קונו . ומש"ש אמרינן לעיל פ' ל"ו שאמר

עץ יוסף

מבחין את הטוב הבא אח"כ להם ויתן את שמו על זה . והרשעים הוא להיפך כדי שיחזק עליהם התוקף והרע שיבא אחר הטוב . על דרך הטוב מבחין את הרע (מש"ם) : (ו) פוליונו פירוש אהלו : מפולש היה שהיה לו ב' פתחים זה כנגד זה שהיה ביתו פתוח לרווחה : וזה בא מכאן דאל"כ כיון דמיד בצאת יעקב בא עשו איך לא ראה עשו את יעקב ונראה דר"ל שזה זה יצא מכאן וזה בא מכאן : איסטרופומיטא פי' הערוך מהופך וכפול לאחוריהם ור"ל הדלת היה באמצע הפתח למטה ובאמצע המשקוף למעלה ופותח וסוגר לימין ולשמאל וכנגד שמאל נכנס עשו ונפתח גם לצד ימין ודרך שם יצא יעקב (מת"כ) ועיין רפ"ד דמדות : אחר הדלת שבהכנס יעקב בבא עשו עמד לו אחר הדלת ולא ראהו עשו . לפי שעשו בא מן השוק שהוא מקום אורה ואינו רואה כמו שראהו יעקב שהיה שלא במקום אורה . וכמ"ש בתנחומא : הה"ד אך יצא יצא יעקב אך יצא אינו אומר אלא אך יצא יצא נראה כיוצא . כן גרס הערוך : מזוין לצוד נפשות כצ"ל (יפ"ת) מצידו בא לרמוז שהיה מזוין לצוד נפשות (נזה"ק) : ד"א מברכיך ברוך . נראה שצ"ל קודם ויהי כאשר כלה כו' : עונין אחריו אמן ולא חיישינן דלמא מכוון לשם עכו"ם . דכיון דמזכיר שם שמים מסתמא לשם שמים מכוין (מה"ק) : בשם פי' אבל אם מברך את ישראל אף בשם אין עונין אחריו אמן . להורות שאינו מועיל אלא ברכת ישראל שיש לו זכות להתקיים ברכתו : א"ר תנחום כו' ס"ל דיש לענות אמן אחריו . דאע"פ שאין לו זכות מ"מ לפעמים השעה מגלית לו להתקיים ברכתו . ומייתי ראיה מדכתיב ברוך תהיה מכל העמים אלמא ברכתם מועילה לפעמים (נזה"ק) : מלתך אמורה דבר הראוי להשיבך כבר היא אמורה ואיני צריך להשיבך : א"ל כמה דאמרת כו' פי' א"ל תלמידיו לר' ישמעאל כמו שאמרת לזה שברכך אמרת נ"כ לזה שקלל אותך : (ז) הה"ד שממית כו' דק"ל לכתוב ויבא גם הוא מטעמים לכן מייתי קרא דרשא דגלי לן זכות עשו במעשה ידיו בעבודת אביו שהמטעמים עשאם בידיו ממש לכבוד אביו (יפ"ת) : באיזה זכות השממית כו' דשממית זו אדום כמ"ש במדרשות ועז"א באיזה זכות השממית מתפשת לכבש העולם בזכות אותן הידים ששימשו לאביו . ומסיק ע"י שאמר ליה יקום אבי נפרע כו' . וע"ל גבי קום נא שבה (יפ"ת) :

פרשה סז (א) כתיב חרדת כו' בוטח בה' ישוגב אף בברכה שלא די שלא קללה אלא אף ברכה לפי שבטחה בה' והיה כוונתה רצויה לשם שמים . וכה"ג נמי דרים לה ביצחק ולכך מייתי ליה הכא : (ב) מאד מחרדה כו' שהיה גדול מחרדה שחרד ע"ג מזבח בעקידה כי שם לא היה החרדה אלא מגד התפעלות טבע הגוף אבל מ"מ הלב שמח היה לעשות רצון קונו . אבל כאן היה לו חרדה בגוף ונפש שנכנסה עמו גיהנם (מה"ק) : מי הוא זה כו' ת"ם מי איפוא כלו' מי היה פה ומליץ כד"א הוא יהיה לך לפה . והוא פי' מאחר שסרתה עליו רוה"ק לברך את יעקב ידע כי היה סרסור בינו לבין המקום בדבר זה ודבר זה כלפי רבקה אמרו כי ידע נאמנה שיעקב לא היה מכניס עצמו בסכנה אם לא באמצעות רבקה : וא' נכנס חרד שמאחר שפניהם בניו למה יחרד שמעבור הברכה מזה לזה (יפ"ת) : כותלי הבית מרתחים ע"י גיהנם שנכנסה עמו וי"ג מרתחין פי' מחום האש של גיהנם : או יעקב בני כי חשש שנ יענש על מה שנתן הברכות ליעקב והגיהנם בא עם עשו עבור עונש יעקב (יפ"ת ומה"ק) : אלא הוא הצד ציד . זה עשו דכתיב בו כי ציד בפיו : הוא הצד ציד כו' רוה"ק אמרה כלפי עשו אתה הוא הצד ומרמה את הכל היאך נמצא אחר שרימה בך וכן היה משל בגיהנם על רמאי שנתפס במצודות אחרים : ופכור תרעיא כו' פי' ושובר שערים אין פותח שבור . ועז"א הה"ד לא יחרוך וכו' כלומר שסוף הרמאי להיות מצוד ולא יצליח ברשעו (יפ"ת) : לא יאחר ולא יאריך יחרוך דרש יאחר ויאריך בנוטריקון ור"ל שאע"פ שהרמאי מצליח בערמה לפי שעה מ"מ ה' לא יאריך לו כי יפרע ממנו לזמן קרוב ולא יאחר להפרע ממנו : מהו לא יחרוך לא יאריך . דרים לא יחרוך בחילוף ח"ם באל"ף . ומפרש ליה בעשו שצידו היה פתוח מיד כריב"ל (יפ"ת) : ומסכסכן מכסך אותם זה בזה שלא יפריחו : חרוצות לו פי' שמששם ימי ברכאים ססוקים לו : חרוצה היא ביד צדיקים כו' . וה"פ דקרא היקר הוא רשום והרון להם לאחר זמן והיינו בעוה"ב ואין להם כלום בעוה"ז (מה"ק) . ואע"ג דאשכחן לצדיקים בזוכים לשתי שולחנות מ"מ אין מנכים להם מזכיותיהם בעוה"ב אלא ה' נותן להם במתנת חנם (יפ"ת) : (ג) מכל מה שנברא כו' כלו' שנמצא בו טעם הכל כענין המן שנהפך לכמה טעמים : ר"נ אמר מכל טוב כו' מוסיף לומר דאפי' מכל מה שמתוקן לעתיד טעם : כיון שהזכיר בשר כו' באומרו אני קערה אחת של עדשים האכילני ורימני בו ליטול את בכורתי . אתה שהאכילך בשר עאכ"ו שהאטיל ערמומיו להשיג על זה ממך ברכה מרובה : יאות ברכתי יפה ברכתי . שאע"פ שמתחלה הגד חרדה גדולה מ"מ לבסוף הסכים ואמר גם ברוך יהיה וכבר אמר ר"ב שכיון ששמע עשו רק מחלה דברי אביו בענין הבשר נעק אני קערה אחת של עדשים האכילני ונטל בכורתי כו' ולכן אמר יצחק גם ברוך יהיה כי יאות ברכתי לו בהיות לו משפט הבכורה : אילולא שרימה כו' ת"ל גם ברוך יהיה להסכים על הברכה מדעתו . והיינו מכל הני דלעיל : בא לקללו . כי הרע לו בערמה שעשה יעקב ועל זה בא לקללו והיה קסבר דברכה זו אין בה ממש כיון דהוה בטעות . ולזה נגלה עליו רוה"ק להודיע לו כי מאתו ית' יצאו הדברים כנעשים (נזה"ק) : א"ר לוי כו' ס"ל ג"כ שמן השמים סבבוהו לומר גם ברוך יהיה . ועז"א בשש דברים משמשין את

האדם

תלך בדרך אתם כי תליהם לרע ירוצו: (ד) כשמוע עשו את דברי אביו. ט א"ר חנינא כל מי שהוא אומר שהקב"ה וותרן הוא יתוותרון בני מעוהי אלא מאריך אפיה וגבי דיליה. זעקה אחת הזעיק יעקב לעשו דכתיב כשמוע עשו את דברי אביו ויזעק זעקה. והיכן נפרע לו בשושן הבירה שנא' (אסתר ד) ויזעק זעקה גדולה ומרה עד מאד. בא אחיך במרמה. ר' יוחנן אמר י בא בחכמת תורתו. ויאמר הכי קרא שמו יעקב ויעקבני. ר"ל אמר יא התחיל מחכך בגרונו כמאן דמהייך וזורק רוק מפיו ויאמר הכי ויעקבני. את בכרתי לקח ושתקתי לו. והנה עתה לקח ברכתי ושתקתי לו. הלא אצלת לי ברכה מן הניצולת: (ה) ויען יצחק ויאמר לעשו הן גביר. יב א"ר ברכיה הן גביר שמתיו לך ברכה שביעית ולמה הוא אומרה לו תחלה. אלא א"ל מלך עשיתיהו עליך וברכותיך שלו הן עבדא דמאן נכסי דמאן. יג עבדא כל מה דיליה למאריה ואת כל אחיו נתתי לו לעבדים. ולכה אפוא. ברם לך פיתך אפויה. ר' יוחנן ור"ל. ר' יוחנן אמר הרף ממנו שפורניתא אפויה לפניו בכ"ם. ר"ל אמר הרף ממנו שאף וחמה מסורין לו. ר' שמלאי ואמרי לה בש"ר אבהו א"ל הקב"ה כך היית אומר ולכה אפוא. יד א"ל (ישעיה כו) יוחן. א"ל רשע הוא. א"ל בל למד צדק לא כיבד את הוריו. א"ל הקב"ה (שם) בארץ נכוחות יעול עתיד הוא לפשוט ידו בבהמ"ק. א"ל א"כ השפיע לו שלוה בעוה"ז ובל יראה גאות ה' לע"ל: (ו) ויען יצחק ויאמר הנה משמני הארץ יהיה מושבך. טו זו איטאליאה. ומטל השמים מעל זו בית גוברין. ד"א הנה משמני הארץ מן שמיניא דארעא. מן הן מתעבדא ארעא שמניא מן טלא. ומטל השמים מעל. אנטונינוס שלח לרבינו א"ל בגין דתסוורתא חסרים מה נעביד ונמלא יתהון. נסביה לשליחא ועייליה לגו פרדסא שרי עקר פוגלין רברבין ושתיל דקיקין. א"ל הב לי אנטיגרפא א"ל לית את צריך. סלק לגביה א"ל דין היא אנטיגרפא. א"ל לא יהיב לי כלום. א"ל ומה אמר לך. א"ל לא אמר לי כלום. א"ל ולא עבד קודמך כלום. א"ל נסבני ואעלני לגו פרדסא שרי עקר פוגלין רברבין ושתיל דקיקין. תרדין רברבין ושתיל דקיקין. חסין רברבין ושתיל דקיקין. מיד הבין. שרי מפיק דוכסין ומעייל דוכסין. עד זמן דאיתמליין תסוורתא. ועל חרבך תחיה. ר' לוי אמר עול תרבא ואת היי. ואת אחיך תעבוד. א"ר הונא אם זכה תעבוד ואם לאו תאבד. והיה כאשר תריד. את יש לך ירידים שווקים והוא יש לו שווקים את יש לך נימוסות והוא יש לו נימוסות. אר"י בר חלפתא אם ראית אחיך פורק עולה של תורה מעליו גזור עליו שמדים ואתה שולט בו. הה"ד (ישעיה סג) כי אתה אבינו טז כי אברהם לא ידענו וישראל לא יכירנו. ויצחק היכן הוא. מי שהוא אומר לו גזור עליו שמדים את מתכיפו לאבות: (ז) וישטום עשו. א"ר אלעזר בר יוסי יז סנטרוי ונעשה לו שונא ונוקם ונוטר עד כדין קריין סנטרוי דרומי. ויאמר עשו בלבו יח הרשעים ברשות לבן (תהלים יד) אמר נבל בלבו. ויאמר עשו בלבו. ויאמר ירבעם בלבו. ויאמר המן בלבו. אבל הצדיקים לבן ברשותן. (ש"א א) וחנה היא מדברת על לבה. ויאמר דוד אל לבו. וישם דניאל על לבו. דומין לבוראן (בראשית ח) ויאמר ה' אל לבו: (ח) יקרבו ימי אבל אבי. יט ר' יהודה ור' נחמיה. ר"י א בא לו עשו במתינה. אמר מה אני מכריע את אבא אלא יקרבו ימי אבל אבי ואהרגה וגו'. ר"נ אומר

ב"ק

יד יוסף ט במד"ר פ' י"ד. אס"ל. ב"ק נ"ד. וירוש' שקלים פ' החמונה. תנחומא כי תשא. ירוש' תענית פ"ב. ילקוט ס"ז. ילקוט אסתר. שוח"ט תהלים י"ב: י אונקלוס ויונתן: יא תנחומא כי תצא ס' ד: יב ילקוט ס"ז. דבל"ר פ' א' סי' י"א: יג מגילה ס"ז. סנהדרין ל' וק"ס: יד מגילה ו'. סדר"א ס"פ נ"ט: טו ילקוט ס"ז: טז כשבת פ' ר"ע אופה איסכה ע"ש: יז ירוש' פ"ק דע"ז: יח לעיל פ' ל"ד וש"נ: יט ילקוט ס"ז:

ענף יוסף

שאמר יצחק לאביו כפתוי יסף יסף שלא יודעו גופי מאורדס של סכין (מה"ק): (ו) [ומטל השמים מעל זו בית גוברין] ז"ל בעל מס"ק ראה ראיתי בלוס בילקוט סדר וישלח על פסוק עד אשר אבוא אל אדוני שעירה זו בית גוברין. ומזה מבואר כי בית גוברין היא בעיר שהיא מטרפולין שבמדינות בשעיר ולפ"ז ניחא דאמר כנס משמני הארץ יהיה מושבך זו איטליא של יון שהיא ארץ שמינה וטובה מאד עניתה ומטל השמים זו בית גוברין שהוא כר שעיר והיא ארץ שהניה אשר יש בה ג"כ ברכה מיוחדת והיא ברכה של. ובכן נתברך פה בשני ארצות עכ"ל מס"ק. והולך לפרש פה מלת משמני שהוא מורה על איטליא ולא כן בפסוק מטל שמים ומשמני הארץ שאצל יעקב לפי שהם הוא מורה על התבואות ופירות השתייבות כפי סדר הכתוב. אבל כאן מורה על מקומות השמנים כי אחריו כתיב יהיה מושבך ולא אמר כמושבך כי על הארצות שמושבים עליהן הוא חוזר ולא על התבואות ופירותיהן (מזרחי):

סריני

מתנות כהונה

לקלל את יעקב והפכו מקללה לברכה: אל סלך וגו'. ר"ל ע"כ אעשה שלא תלך בדרך אתם ובהנהותא בכרשה זו מסיים מקרא אלא הוא מי"י מצעדי גבר כוננו ואדם מה יבין דרכו והוא כפהור ופרח: כל מי שהוא וכו'. שהקב"ה מוותר העונות ולפיכך אני עושה רצון יצרי לילך בדרכי לבי: יתוותרון בני מעיים שלו ובערוך גרס יתוותרון מעוהי וזומהו אלא הקב"ה מאריך אפים לעוברי רצונו וגובה אח"כ את שלו לשלם לו גמול הראוי לו: הזעיק כו'. יעקב גרם לעשו שזעק זעקה אחת: בחכמת תורתו. כתרגום תרגום אונקלוס בחוכמתא: מחכך מתגעגע ונוחר בגרונו ושפה הכי כמנהג ב"א שעושין כן בקנאס על חבריהם ומבקשין לבזותו: כמאן דמהייך. מהכך וה"ג בערוך: ברכתי ושתקתי. בתמיה: מן הניצולות. מן הריקנות והגרועות ברכה שביעית היא: עבדא דמאן כו'. אם אתה יודע של מי העבד גם הדע של מי נכסיו ודמפרש ואזיל: עבדא כו' העבד וכל אשר לו הוא לאדונו ובילקוט גרס עבדא ויהי דיליה למאריה: פיתך אפויה. כלומר מזונותיך יהיו מזומנים לך כדלקמן משמני הארץ מושבך: פורנית אפויה לך נכסי'. כלומר מוכן הוא ליקח נקחתו ממך ולפי' הרף ממני: ואף והמה כו'. איפא דרש נוטריקון אף חימה: מסורין לו. ולא תוכל ובפירש"י גירס' אחרת: אמר לו הקב"ה ליצחק: כך היית אומר איפוא הזרה לו למצוא תקנה וכן אמר למעלה מזונותיך יהיו מלווין לך: יוחן יהיה לו חן מה: לא כיבד את הוריו כו'. בתמיה כדלעיל בבגדיו החמודות: א בית גוברין. פירש"י שכל האפרכיות של אטליא היא לשרים ואין כל המקומות משועבדים אלא למס ולא יותר אלא כל מקום ומקום לשר שלו ולאלוף שלו: מן שמינא. פי' הערוך העשירים וכדלקמן מאנסינינוס: מן הן מתעבדא כו'. מהיכן נעשה הארץ שמינה שמגדל שמינים אלו מן הטל שמן הטל יתברך הכל: בגין דתסוורתא כו'. בשביל שאוצרות המלך הסרים הרגוס של מזינו מלאים תסוורתא פי' אוצרות המונחים בזוית כן פי' הערוך: מה נעבד כו'. מה נעשה שנמלא האוצרות: נסביה כו'. לקח ר' את השליח והכניסו לתוך הפרדס והתחיל לעקור נטיעות גדולות ונטע במקומם נטיעות קטנות: ה"ג ושתיל דקיקין תרדין רברבין ושתיל דקיקין א"ל הב כו': תרדין. פירש"י סילקא: חסא הזרת: א"ל השליח לרבינו תן לי אגרת וכתוב בתוכה תשובה למלך: אנטיגרפא. פי' הערוך כתב אגרת וע"ש הקולמוס שנכתב בו נקרא כן: סלק לגביה כו' עלה השליח אל המלך וא"ל המלך שיכן כתב אגרת א"ל לא נתן לי כלום: ולא עבד כו'. ולא עשה לפניך כלום: א"ל נסבני כו'. לקחני והכניסני לתוך כרדס והתחיל עקר כו': מיד הבין. המלך הבין מה שרמז לו ר' והתחיל והוציא והעביר דוכסון היפים ונטל את שלהם והכניס חדשים ההדיוטים ונותנין לו ממון הרבה שוהד עד שנתמלאו האוצרות כך פירש הערוך ערך שמן: עול הרבך. פירש"י הכנים להוך נדנה שלא תרלא ואתה תחיה אבל בילקוט גרס הסול הרבך ואת היי ועיין ברמב"ן פרשה זו: אם זכה. האח יעקב תעבוד לו ואם לא יזכה העבד אותו קרי ביה תאבד בהילוף אל"ף בעיין באותיות אהח"ע ובילקוט גרס תעבד כלומר משתעבד בו: ירידים ימי השוק קרוי יריד והשווקים הכתוב בפנים הוא פירושו של ירידים וכן הוא בילקוט פירש"י כלומר אתה יש לך עת שבעתך יעמוד וכן יעקב ואם תראה שיעמוד לך בעתך ופרקת כו': א"ר יוסי. פירש"י כך אמר יצחק לעשו: אם ראית אחיך כו' ודרים תריד בתרד תעליו עול תורה או הוא מלשון אריד בשיחי וכדמפרש רש"י בפירוש חומש: היכן הוא. כלומר למה אינו מזכירו שם והשיב מי שהוא כו': מתכיפו. מלקף ומחבר אותו כדאמרה ב' הכיכות או ג' הכיפות: (ה"ג סנטרוי נעשה. ובערוך ובילקוט ל"ג סנטרוי): סנטרוי. נוטריקון שונא נוקם ונוטר: עד כדין כו'. עד עתה עד היום קורים ליהודים שונאים של רומיים ועיין ערך סנטר: ברשות לבן. ברשות יצרן כלע: במתינה. במתון ובישוב הדעת: מכריע כו'.

ומכריע

עץ יוסף

כאדם וכו' שלשה אינן ברשות כו' (מה"ק): ובשעה שהוא זוכה כו'. כלו' כשאדם זוכה הקב"ה עושה שהבא כנגדו ינסל רשותו מאותם הדברים שהן ברשותו (יפ"ת): הפה גם ברוך יהיה. דלה לקללו. והקב"ה הפך הקללה לברכה: הרגל בני אל תלך כו'. כי רגליהם לרע ירוצו לרפתם וימהרו לשפוך דמן. כי ה' יוליכם את פועלי און הפך מהשבתם להזיק לאחרים:

(ד) הקב"ה וותרן לעבור על כל פשעים (רש"י): יתוותרון בני מעוהי פי' יוכרתו חייו וגופו שמורה על הבריות לחמוה. אלא מאריך אפיה לעוברי רצונו וגובה אח"כ את שלו לשלם לו גמול הראוי לו. והא דכתיב נושא עון ועובר על פשע היינו לשבים (יפ"ת): והיכן נפרע לו כו' העפ"י שיעקב עבה כן במצות אמו. מ"מ לא היה מוכרח לשמוע בזה קול אריו לגנוב דעת אביו. ומ"מ על גניבת דעת אביו לא נענש לפי שבסוף מחל לו: בחכמת תורתו כתרגום ת"א בחוכמתא דעל ידה ילמוד להבין במרמות וכמ"ש כפ' היה נוטל כיון שנכנסה חכמה באדם נכנסה עמו ערמומית: מחכך בגרונו כו' מתגעגע ונוחר בגרונו כמנהג בני אדם שעושים כן בקנאס על חבריהם ומבקשים לבזותו ורמז זה במלת הכי (יפ"ת): את בכורתי לקח ושתקתי לו משום דלא כייליהו אהדדי משמע דהכי קאמר לא די שבכורתי לקח ושתקתי לו. ועכשיו שלקח גם ברכתי אשתוק לו זה לא יתכן (יפ"ת): מן הנצולת מן הריקנות והגרועות דהבדלת מיבעי ליה: (ה) ברכה שביעית היא. מטל השמים א'. ומשמני הארץ ב'. ורוב דגן ג'. ותירוש ד'. יעבדוך ה'. וישתחוו לך ו'. הוי גביר ז' (יפ"ת): עבדא דמאן כו' העבד אם אתה יודע של מי הוא. גם תדע של מי נכסיו. עבדא כו' העבד וכל אשר לו לאדונו: ברם לך פיתך אפויה. כלו' אהר כי שעבוד לאיש מבושע כזה ועל פיך ישק הוא וביתו. הלא הביה להמך מזומן תמיד בלא טורח בבית אדוניך המלך. ועל כן מה אעשה לך עוד בני: הרף ממנו כו' משום דכתיב לכה בה"א מכרס לי' הליכה. ומפרש איפה לשון אפיה. וה"ש לך והרף ממנו מיעקב שפורנתו אפויה כלו' שיכוה בנהלתו שסמורו טעדה תמיד להקם מאויביו (יפ"ת): ר"ל אמר הרף כו'. מפרש איפוא לשון אף שאף והימה מסורים לו לכלהם על אויביו: כך היית אומר כו'. כלומר שמלמעלה עליו מה יעשה לו. ישפם עליו הקב"ה כי למה ילעער עליו. והשיב יצחק יוחן כלו' שראוי לרחם עליו בדרך חנינה בזכות אבות. וא"ל הקב"ה רשע הוא ואין זכות אבות מועיל לו. והשיב לו בל למד צדק וכי לא כיבד את הוריו. ופ"ז א"ל הקב"ה בארץ נכוחות יעול עתיד לשלום ידו בביהמ"ק שהוא טכח ביהמ"ק של תעלה. ואז הודה יצחק ואמר בל יראה גאות ה' בארץ כחיים אלא השפיע לו שלוה בעוה"ז (נזה"ק): (ו) אטליא של יון שהיא ארץ שמינה: בית גוברין כך היה עודע נהם שבית גוברין הוא מקום מיוחד אשר לו ניכר מכבת ספל לברכה יותר מכאל מקומות: מן שמניא דארעא פי' עשירים כמ"ש בערה כשל

ידי ממון עשירים יהיה מושבו וקיום מלכותו וכעובדא דאנטונינוס דבסמוך: מן מה מתעבדא כו' פי' ממה נעשה הארץ שמנה שמגדל שמינים אלו. מן הטל. שממנות הארץ וגם שאר אנשים שבתו הטל שעל ידה מתברך כל הארץ בתבואות והסוחרים מרויחים (יפ"ת): בגין דתסוורתא כו' בשביל שאוצרות המלך הסרים מה נעשה שנמלא האוצרות: נסביה כו' לקח רבי את השליח והכניסו לתוך הפרדס והתחיל לעקור נטיעות גדולות ונטע במקומן נטיעות קטנות. שכן היה דרכו להשיב ברמיזות כדי שלא יבינו זולתם כדמייתי בפ"ק דאגילים: פוגלין רברבין ושתל דקיקין תרדין (פי' סילקא) רברבין ושתל דקיקין. חסין (פי' חזרת) רברבין ושתיל דקיקין א"ל הב. כצ"ל (מת"כ): הב לי אנטיגריפא השליח אמר לר' תן לי אגרת אל המלך. תרגום פתשגן הכתב אנטיגרפין. והוא לשון יוני: סליק לגביה כו' עלה השליח אל המלך וא"ל המלך שיכן כתב אגרת א"ל לא נתן לי כלום: ולא עבד כו' ולא עשה לפניך כלום: א"ל נסבני כו' לקחני והכניסני לתוך פרדס והתחיל לעקור כו': מיד הבין המלך מה שרמז לו רבי והתחיל והוציא והעביר דוכסין היפים והכנים הדפים: עד דמתמליאן הכוורתא. עד שנתמלאו האוצרות ממון. שהיה נוטל ממון היוצאין והנכנסין היו מביאים שוחד כדפי' בערוך: על חרבך פירוש הכנס את הרבך לתוך נדנה שלא תשתמש בה נגד ישראל ואתה תחיה (יפ"ת) ובילקוט גרים הסל הרבך ואת היי: אם זכה תעבוד כו' פי' אם זכה יעקב תעבוד אותו ואם לא תעבד ממנו דים אם למקרא ולמסורת (יפ"ת): את יש לך ירידין. דרים תריד ל' יריד דהיינו שוק שמתקבצים בו הסוחרים (ושווקים הכתוב בפנים הוא פירושו של ירידים) ויש מגיה הכנסה למושל העיר ופעמים יהיה זה נותן מכס לזה. ופעמים איפכא (יפ"ת): אם ראית אחיך כו' מפרש תריד כתרגומו כד יעברון בנוהי על פתגמי אורייתא ותעדי ניריה מעל צווארך: גזור עליו כו' ומאז ההה שולט בו: ויצחק היכן הוא שאינו מזכירו עמהם: את מתכיפו לאבות. פי' אתה מלרפו ומחברו לאבות (מת"כ): (ז) א"ר אלעזר ב"ר יוסי נעשה לו שונא כו'. כצ"ל ופירוש דייסוס לשון נוטריקון שונא ונוקם ונוטר. ומייתי סמך מהא שעד היום קורין לאויב הרומי סנטורין דרומי שהוא לשון נוטריקון שונא ונוקם ונוטר (יפ"ת): הרשעים ברשות לבם. עיין מ"ש לעיל פרשה ל"ד סימן י"א: (ח) במתינה פי' במתון וביסוב הדעת. ואמר מה אני מכריע את אבא לעשות דבר נגד רצונו לצערו בהריגת אחי בעבור זמן מועט. כי הרי כבר זקן ויקרבו ימי אבל אבי מהרה. ואז ואהרגה את יעקב אחי. והא מסיק ר' נחמיה וקאמר כ"ק אמרה הרבה סייחים מתו כו'. פי' הרבה סוסים והמורים קטנים מתים ונעשה מעורותיהם משיח על גבי אבותיהן: ויערר עמו על הבכורה. כ"ל וישמעאל בא ועורר עם אבי יצחק על הבכורה והורגו

ב"ק אומרת כ הרבה סייחים מתו ונעשו עורותיהם שטיחין על גבי אמותיהן. רבנן אמרי אם הורגו אני כא יש שם ועבר יושבין עלי בדין ואומרי' לי למה הרגת את אחיך. אלא הריני הולך ומתחתן לישמעאל והוא בא ועורר עמו על הבכורה והורגו. ואני עומד עליו כגואל הדם והורגו ויורש אני ב' משפחות. הה"ד (יחזקאל לה) יען אמרך את שני הגוים ואת שתי הארצות לי תהיינה וירשנוה וה' שם היה. מאן אמר דאמר כן א"ר יודן אמר הקב"ה וה' שם היה. א"ר ברכיה כפר עשו ואמר לא אמרית הדא מילתא. א"ל הקב"ה לית את ידע דאנא הוא בודקיהון דלבביא (ירמיה יז) אני ה' חוקר לב: (ט) ויוגד לרבקה וגו'. כב מי הגיד לה ר' הני בש"ר יצחק אמהות נביאות היו ורבקה היתה מן האמהות. ר' יצחק אמר אפי' (תלם) הדיוט אינו חורש תלם בתוך תלם ונביאי חורשים תלם בתוך תלם ואת אמר (תהלים קה) אל תגעו במשיחי ולנביאי אל תרעו. ותשלח ותקרא ליעקב. א"ל הרשע הזה כמה הוא תוהא עליך. כמה הוא מתנחם עליך. וכבר שתה עליך כוס תנחומין. ועתה בני שמע בקולי וקום ברח לך וגו' וישבת עמו ימים אחדים. כתיב (בראשית כט) ויעבד יעקב ברחל שבע שנים ויהיו בעיניו כימים אחדים א"ר חנינא בר פזי נאמר כאן אחדים ונאמר להלן אחדים. מה להלן אחדים ז' שנים אף אחדים שנא' כאן ז' שנים. עד אשר תשוב חמת אחיך. אמו בצדקתה אמרה עד אשר תשוב חמת אחיך והוא לא עשה כן אלא (עמוס א) ויטרוף לעד אפו ועברתו שמרה נצח. ר"ל אמר עברתיה ונחרתיה לא זיעא מפומיה. למה אשכל גם שניכם וגו' ותאמר רבקה אל יצחק קצתי בחיי. א"ר הונא התחילה גורפת מחוטמה ומשלכת. אם לקח יעקב מבנות חת כאלה קופתת זו לזו וזו לזו: (י) ויקרא יצחק אל יעקב ויברך אותו. ר' אבהו אמר לפי שהיו הברכות מפוקפקות בידו והיכן נתאוששו בידו כאן ויקרא יצחק אל יעקב. א"ר אלעזר כג אין קיום הגט אלא בחותמיו שלא תאמר אילולא שרימה יעקב באביו לא נטל ברכותיו. ת"ל ויקרא יצחק אל יעקב ויברך אותו. א"ר ברכיה משל לבן מלכים שהיה חותר לאביו ליטול ליטרא אחת של זהב א"ל למה בטמטומיות בא וטול לך בפרהסיא. ויקרא יצחק אל יעקב ויברך אותו ויצוהו. הוחות על בנות ענר אשכול וממרא. וישמע יעקב אל אביו ואל אמו. הה"ד (משלי כא) כל דרך איש ישר בעיניו. כל דרך איש ישר בעיניו זה שמשון (שופטים יד) ויאמר שמשון אל אביו אותה קח לי כי היא ישרה בעיני. (משלי יב) ושומע לעצה חכם זה יעקב וישמע יעקב אל אביו ואל אמו וילך וגו'. וירא עשו כי רעות בנות כנען וגו' וילך עשו אל ישמעאל ריב"ל אמר כד נתן דעתו להתגייר. מחלת שמחל לו הקב"ה על כל עונותיו. בשמת שנתבסמה דעתו עליו. א"ר אלעזר אילו הוציא את הראשונות יפה היה כה אלא על נשיו כאב על כאב. ד"א כוב על כוב תוספת על בית מלא: (יא) ר' יודן ב"ר איבו אמר (משלי יב) בפשע שפתים מוקש רע ויצא מצרה צדיק. כו בפשע שפתים מוקש רע סמרד שמרדו עשו וישמעאל בהקב"ה והכעיסו אותו וכן נשיו שהכעיסו אותו באת להם תקלה. ויצא מצרה צדיק זה יעקב ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה:

סדר ויצא

פרשה סח (א) ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה. א ר' פנחס בשם ר' הונא בר פפא פתח (משלי ג) אז תלך לבטח דרכך אם תשכב לא תפחד. אז תלך לבטח זה יעקב דכתיב ויצא יעקב. אם תשכב לא תפחד מעשו ומלבן. ושכבת וערבה שנתך וישכב במקום ההוא: (ב) רשב"נ ב פתח (תהלים קכא) שיר למעלות אשא עיני אל ההרים. אשא עיני אל ההורים למלפני ולמעבדני. מאין יבא עזרי. ג אליעזר בשעה שהלך להביא את רבקה מה כתיב ביה ויקח העבד עשרה גמלים וגו' אני לא נזם אחד ולא צמיד אחד. ר' חנינא אמר נדוד שלחו. ריב"ל אמר שילח עמו אלא שעמד עשו ונטלן ממנו. ד חזר ואמר מה אנא מובד סברי מן בריי ח"ו לית אנא מובד סברי מן בריי אלא (שם) עזרי מעם ה'. אל יתן למוט רגלך אל ינום שומרך הנה לא ינום ולא יישן וגו'. ה' ישמרך מכל רע מעשו ומלבן. ישמור את נפשך ממלאך המות. ה' ישמור צאתך ובואך ויצא יעקב: (ג) ר' אבהו פתח (משלי יט) בית והון נחלת אבות ומה' אשה משכלת

יד יוסף כ ויק"ר פ' כ'. סנהדרין ל"ב: כא ע' כהג"ב פ' מ"ו. ילקוט תהלים מזמור י"ד פסוק אמר נבל. ילקוט משלי פסוק שם שנה שנא ס'. ולקמן פ' ע"ס. שוח"ט תהלים י"ד. סד"א ה"ח פ' כ"ד: כב ילקוט ס"ז. שוח"ט מזמור ק"ס סדר עולם רבה פ' כ"ח: כג גיטין כ"ב. לעיל ס' ז"ו. ילקוט ס"ז. ברייתא דמסכת אצילות: כד הג"ס פ' י"ח: כה גרנס ובתנחומא ריש שמות. הג"ב ריש פ' ע"ס: כו ילקוט ס"ז וילקוט משלי רמז תקנ"ס: פס"ח א ילקוט ס"ז. וילקוט משלי רמז תתנ"ס: ב ילקוט ס"ז. ילקוט תהלים רמז תתע"ח: ג לקמן ס' ע'. הגג"ב פ' ע"ס: ד (מאר ואמר) הוא כדמות מליצה שמשיב לנפשו כשואלים בקרבו מאין יבא עזרי. ומשיב לה עזרי מעם ה'. ובעל אום אמה תמה טובת חור כאן ערך:

מתנות כהונה

ומכריע ולמעביר אותו חוץ מכלותו כסוב שמגעך אותו בהריגה אחי אלא יקרבו כלומר שמתין עד שימות אבי: ה"ג עורותיהם שטוחין ע"ג אמותיהן: סייחים סוסים ותמורים קטנים: ועורר עמו. עם אחי יעקב והורגו ישמעאל יהרוג את יעקב ואני אח"כ אעמוד על ישמעאל לנקום נקמת אחי ואהרגנו וזכן יקרבו ימי אבל יצחק על יעקב בנו ועל ישמעאל אחיו ודייק מדכתיב ימי אבל ל' רבים: שני משפחות. יצחק כי הוא אביו וישמעאל מרמת אמא לו מחמת קורבה שהוא אחי אביו: מאן אמר כו'. מי הגיד שעשו אמר כן: לא אמרת כו'. לא אמרתי דבר זה: בודקיהון כו' הבודק ובוחן כל הלבבות: (ה"ג) אפי' הדיוט כו'. לכך הוגד לרבקה בנבואה מחשבת עשו מפני שהיא הזקיקה את יעקב לקבל הברכות ואיך יחריב אחר כך כהלם לסוף שיהרג בשביל הברכות שקבל: והכתוב אמר אל תגעו כו'. שלא יארע רעה וקילקול ע"י הצדיקים ולפיכך נגלה לה ע"פ הנבואה: מצאתי בילקוט אלים שגרס האבות והאמהות נביאים היו שנאמר יהכלן וגו' ולפ"ז טוב להגיה נביאות היו כד"א אל תגעו וגו' וסמך לזה מצאתי בתנ"א בשם זקני קמ"טליא: תוהה כו' לשון הרגשה ושינוי מחשבה מאחוה אל השנאה המוטעה כדאמרי' בנדרים נהי ולשון מתנחם קדלים ודרש לך כמו עליך: כד"א אמרי ליה וחנויקן: כימים אחדים דאלי"ג כימים אחדים שאמרה לו אמו הם ז' שנים שוקך אמר שהיו בעיניו כימים אחדים כדי ז' שנים רבים הם כמ"ש שם מכל"ג אליהו מכוסי ועוד מכה שכבשו פוסה יהיו בעיניו רבים מאד כמ"ש שם בעל העקידה אבל מפני שאמו טסה עליו ויסב עמו ז' שנים היו בעיניו כימים אחדים אע"פ שהיתה אהבתו עליה: עוברתיה כו'. שמרוך הניחו ולא שירשו ופירושו עברתו ואפו אינה זזה מפיו ושמורה לנצח: נוהרתיה לשון סחר גרוני שע"י הכעס הוא סוחר בגרונו וחמתו בערה בו וכן מלאתי טוב בפירוש רש"י ח"ל שנכרסיה ונהרסיה. שנכרתו ואפו: גורפת כו'. היתה גורפת ומונחת הרעי מן האף ומשלכת שהוא דבר המגואל וקץ על האדם להראות כי נמאסו בעיניה ולשון קצתי קדריב: קופתת כו'. היתה מכה את ראשי נשי עשו זה ע"ז דכתיב כאלה והזנותו לעיל בפרשה כ"ז אגל למרוד: מפוקפקות אלטים בלי חוזק ועתה נתחזקו בידו דאל"כ ויברך למה לי הרי כבר ברכו בכל ומכל: ענר אשכול כו' דאל"כ מבנות כנען למה לי הרי כתיב אח"כ קום לך פדנה ארם וגו' אלא שלא יאמר יעקב ענר אשכול וממרא גם המה בני ברית אברהם ויצחק ואנשים אחים הם וכן מלינו שאברהם הזהיר אליעזר עבדו בפ' על ענר אשכול וממרא מטעם זה כדלעיל בפ' חיי שרה: שנתבסמה נתיישבה דעתו לטובה כבושם הזה: יפה היה. הדבר הזה שאמרת שנתן דעתו להתגייר: כוב על כוב. קוץ על קוץ עוד היה מוסיף נשים אחרות על בית מלא שהיה לו כבר: למלפני למלמדי: למעבדני לעושי כלומר להורי ודרך ההריים ל' הוראה לשון הריון: נדוד מלבן לא שתגודדו גדוד וקרה שלהו כדי שלא ירדוף עשו אחריו לאהבת הממון: מה אנא מוטיד כו'. וכי אאביד ואייאש סברי ותקותי מבוראי: ממנו

עץ יוסף

(ולכ זה באגדת בראשית פ"ב ופרסם מ"ז ע"ש) ובילקוט תהלים מזמור י"ד: מאן אמר דאמר כו כו'. פי' דבאמת לא גלה דבר זה רק הקב"ה שהיה שם ר"ל שהוא בוחן לב וגילה מסמורין זה מה שהסב בלבו: כפר עשו כו' שמפני שכפר עשו ואמר כנגד הגבוה כי לא אמר כן. לזה השיבו כי ה' שם היה שהוא חוקר לב אע"פ שלא בטא בשפתיו (יפ"ת): לא אמרית לא אמרתי דבר זה: בודקיהון הבודק ובוחן כל הלבבות: (ט) ר' יצחק אמר אפי' הדיוט אינו חורש תלם בתוך תלם. כצ"ל (א"מ ויפ"ת) רוצה להוכיח מפסוק אל תגעו במשיחי וגו' שהאמהות נביאות היו: שאפילו הדיוט כשחורש בשדה תלם אחד אינו חוזר לחרוש על תלם שעשה. כ"ש הנביאים והמדברים ברוה"ק כדוד ע"ה שאין ראוי שנאמר בו שכופל דבריו. אלא ודאי שמשיחי היינו האבות. ולנביאי היינו אמהות. הרי שהאמהות נביאות היו (יפ"ת ומהר"מ הנ"ל): כמה הוא תוהא כו' כלפרש"י בחומש מתנחם לך נחם על האחוה לחשוב במחשבה אחרת להתנכר לך ולהרגך. חס כמה הוא תוהם עליך. ומדהל"ל נחם מאי מתנחם דריש עוד מתנחם ב' מלות מה נחם שאתה כמת כבר בעיניו וכבר שתה עליך כוס תנחומין (מה"ק): עברתיה ונתרתיה פרש"י עברתו ואפו אינה זזה מפיו ושמורה לנצח: גורפת מחוטמה פרש"י שהיה גורפת הליחה כביר מן האף ומשלכת. לומר שהן מאוסות בעיניה כליח שהיא מתואסת. וזה אמרה קצתי בחיי: כאלה קופתת כו' שהיה מכה את ראשי נשי עשו זו על זו (מת"כ): (י) לפי שהיו הברכות מפוקפקות. כצ"ל (ש"מ). כלו' מסופקות אולי לא יתקיימו בידו כי במרמה נטלן ולכן הוקם פה והיינו דאמר אין קיום הגט אלא בחותמיו (יפ"ת): נתאוששו פי' נתחזקו. ולעל דרך שנאמרו גם ברוך יהיה נתקיימו הברכות ע"פ הדיבור שנראה עליו השכינה ומהכא משמע כי אחר שנתברר ליצחק רשעו של עשו וצדקת יעקב קיים לו הברכות בדעתו ורצונו: ונטול בפרהסיא והכא נמי מפני שהברכות קבלן תחלה בטמטומיות שלא בפני עשו. בא עתה לתתם לו בפרהסיא בלי פחד (יפ"ת): בנות ענר אשכול וממרא. שאע"פ שהיו הגונים לדיקים ואוהבי אברהם מ"מ כנענים הם: כל דרך איש ישר בעיניו כו'. ס"ס וז"ל דרך אויל ישר בעיניו וגו' והוא במשלי י"ב. ועי' במה"ק שמיישב הגי' שלפנינו: נתן דעתו להתגייר כו'. דלכאן הוא אמר מחלת בת ישמעאל ולהלן בס' וישלח בשמת בת ישמעאל. ולכן אמר. שלא באותו הפסוק נתן דעתו להתגייר כלומר לעשות תשובה לפיכך נקראת מחלת שמחל לו הקב"ה על כל עונותיו. ועיקר שמה בשמת. או שעיקר שמה מחלת ונקראת בשמת שנתבסמה דעתו עליו בתשובה: שנתבסמה דעתו כלו' שנתיישבה דעתו כמה בבקשת מיוחסות וכמה שנתן דעתו להתגייר. ומתקן המים מתרגמין ובסימו מיא: אילו הוציא את הראשונות. פליג אדריב"ל וקאמר דלעולם הוסיף הראשונות היה עלק זה. אבל מאחר שלא גירשן אדרבה הוסיף ברשע והוסף לו גנות על גנותו: כוב על כוב פי' קוץ על קוץ. ואין בין לשון זה ללשון דלעיל אלא לישנא בעלמא: תוספת על בית מלא. כלו' שהיא תוספת קוץ על בית שכבר מלא קוצים: (יא) שמרד שמרדו עשו וישמעאל. בהקב"ה והכעיסו אותו להטיח כלפי מעלה. וכן נשי עשו שהכעיסו אותו באה להם תקלה במה שבאה עליהם עוד אם מחלת בת ישמעאל והיתה כוב על כוב: זה יעקב שנצדק בביאתו בו לרחל וללאה ויצא מצרה מפחד עשו ומלימוד דרכי עשו וישמעאל (יפ"ת):

סדר ויצא

פרשה סח (א) אז תלך לבטח כו'. זה יעקב שנרדף וברח. וקאמר שהלך לבטח דרכו ולא סכן בנפש אויביו. ולא פחד מאויביו הרודפים אותו ובערבו שנכנס בסך הבורחים שלא ישנו בינה לעיניהם ואף כי ישנו קנת לא תערב שינתם. וכ"ש אם ישנו על גבי קרקע ואבנים מראשותיהם כיעקב (יפ"ת): מעשו ומלבן אע"ג דאכתי לא נרדף מלבן. מ"מ היה ראוי להיות מפוחד ממנו כי הולך הוא אליו וכבר נודע לו הונו רמאי (יפ"ת): (ב) פתח שיר כו'. דרש האי קרא ביעקב דסיים ביה ה' ישמור נאסך וילבין מניה שלא בשלום והלך לבטח דרכו: שיר למעלות דיעקב משמעי קרא כדכתיב שומר ישראל: אל ההורים דריש הרים כמו הורים. כמאחז"ל מלנב על ההרים אלו האבות: למלפני כלו' לרבותי המלמדים אותי בעבודת השם נשמירת מצותיו יתב' (מה"ק): מאין יבא עזרי כו'. כלו' כשאשא עיני להסתכל באבות לגמת מדרכם אני זוכר שהרם כי אליעזר עבד אברהם כו'. ולכן אני מתקבה מאין יבא עזרי זו כאשה שנקראת עזר. כלו' על יד איזה ממון תזדווג לי אשתי ולע"פ שמשם זווג היא מן השמים מ"מ צריך ג"כ סיוע בממון והא רקי' אליעזר כשהלך להביא את רבקה עשה השתדלות מכסי ולקח כל טוב אדוניו בידו: נדוד שלחו מלבן לא התגודדו פי' בלא גדוד וקרה וערום בלא דבר כדי שלא ירדוף עשו אחריו לאהבת הממון: מה אנא מוביד סברי. וכי אאביד ומייאש סברי ותקותי מבוראי: מעשו ומלבן שלא יזיקוהו. כי גם פחד לבן היה לו כדלעיל. וגם שלא ילמוד ממעשיהם: ישמור את נפשך ממ"ה. לפי שהשטן מקטרג בשעת הסכנה לכן הבטיחו ממנו. ה"ג הבטיחו שלא ימות ע"י מה"מ אלא בנשיקה ובדביקות ע"ד יעקב אבינו לא מת: ישמור צאתך ובואך ויצא יעקב. כלו' שהל"ל שישמור אותו מסכנת עשו ולבן אלא אף ממקרי הדרכים שיקרה בהם מאורעות כגון גניבה ותולעת וכיוצא יהיה משומר מעתה נלתו עד עולם (יפ"ת): (ג) פתח פים

משכלת. ח ר' פנחס בשם ר' אבהו אמר מצינו בתורה בנביאי' ובכתובים שאין זיווגו של איש אלא מן הקב"ה. בתורה מנין (בראשית כד) ויען לבן ובתואל ויאמרו מיי' יצא הדבר. בנביאי' (שופטים יד) ואביו ואמו לא ידעו כי מיי' היא. בכתובים היינו דכתיב (משלי יט) ומיי' אשה משכלת. יש שהוא הולך אצל זיווגו ויש שזיווגו בא אצלו. יצחק זיווגו בא אצלו שנא' וירא והנה גמלים באים וגו'. יעקב הלך אצל זיווגו דכתיב ויצא יעקב: (ד) ריב"ס פתח (תהלים סח) י אלהים מושיב יחידים ביתה. מטרונה שאלה את ר"י בר חלפתא א"ל לכמה ימים ברא הקב"ה את עולמו. א"ל לו' ימים כדכתיב (שמות לא) כי ששת ימים עשה יי' את השמים ואת הארץ. א"ל מה הוא עושה מאותה שעה ועד עכשיו. א"ל ז הקב"ה יושב ומזווג זיווגים בתו של פלוני לפלוני. אשתו של פלוני לפלוני. ממונו של פלוני לפלוני. א"ל ודא היא אומנותיה. אף אני יכולה לעשות כן. כמה עבדים וכמה שפחות יש לי לשעה קלה אני יכולה לזווגן. א"ל אם קלה היא בעיניך ח קשה היא לפני הקב"ה כקריעת ים סוף. הלך לו ר"י בר חלפתא. מה עשתה נטלה אלף עבדים ואלף שפחות והעמידה אותן שורות שורות אמרה פלן יסב לפלונית. ופלונית תיסב לפלוני וזיוגה אותם בלילה אחת. למחר אתון לגבה דין מוחיה פציע. דין עיניה שמיטה. דין רגליה תבירא: אמרה להון מה לכון. דין אמרה לית אנא בעי לדין ודין אמר לית אנא בעי לדא. מיד שלחה והביאה את ר"י בר חלפתא א"ל לית אלהא כאלהכון. אמת היא תורתכון נאה ומשובחת יפה אמרת. אמר לה לא כך אמרתי לך אם קלה היא בעיניך קשה היא לפני הקב"ה כקריעת ים סוף. הקב"ה מה עושה להם ט מזווגן בעל כרחן שלא בטובתן הה"ד (תהלים סח) אלהים מושב יחידים ביתה מוציא אסירים בכושרות. מהו בכושרות י בכי ושירות. מאן דבעי אומר שירה ומאן דלא בעי בכי. א"ר ברכיה בלשון הזה השיבה ר"י בר חלפתא הקב"ה יושב ועושה סולמות משפיל לזה ומרים לזה מוריד לזה ומעלה לזה. הוי אומר אלהים שופט זה ישפיל וזה ירים. יש שהוא הולך אצל זיווגו ויש שזיווגו בא אצלו. יצחק בא זיווגו אצלו שנא' (בראשית כד) ויצא יצחק לשוח בשדה וגו'. יעקב הלך אצל זיווגו שנא' ויצא יעקב מבאר שבע: (ה) חזקיה אמר יא בן ס"ג שנים היה יעקב אבינו בעת שנטל את הברכות. עשה עוד י"ד שנה שנטמן בבית עבר. עשה עוד ז' שנים שעבד ברחל. ונמצא נושא אשה בן פ"ד שנים. ועשו בן מ' שנה. הא למדנו שהקב"ה משהה לצדיקים ומקדים לרשעים: (ו) א"ר הושעיא כבר כתיב יב וישמע אל אביו ואל אמו. ומה ת"ל ויצא יעקב מבאר שבע. אלא אמר אבא בשעה שבקש לצאת לח"ל מהיכן הורשה לא מבאר שבע. אף אני הריני הולך לבאר שבע. אם ינתן לי רשות הרי אני יוצא ואם לאו איני יוצא. לפיכך צריך הכתוב לומר ויצא יעקב מבאר שבע: (ז) ויצא יג וכי לא יצא משם אלא הוא. והרי כמה חמרים וכמה גמלים יצאו ואת אמר ויצא יעקב. ר' עזריה בשם ר' יהודה בר סימון אמר בזמן שהצדיק בעיר הוא זיוה הוא הדרה יצא משם פנה זיוה פנה הדרה. ודכותיה (רות א) ותצא מן המקום אשר היתה שמה וגו'. ותצא וכי לא יצאו מן המקום אלא היא. והרי כמה חמרים וכמה גמלים יצאו יאומר ותצא. ר' עזריה בשם ריב"ס ור' חנין בשם ר' שמואל ב"ר יצחק אמר כשהצדיק בעיר הוא זיוה הוא הדרה. יצא משם פנה זיוה פנה הדרה. ניהא דתמן דלא היתה שם אלא אותה הצדקת בלבד. אלא הכא יד דהוה יצחק ורבקה. ר' עזריה בשם ר' סימון אמר לא דומה זכותו של צדיק אחד לזכותו של שני צדיקים: (ח) מבאר שבע. טו ר' יודן ור' הונא. ר"י אמר מבארה של שבועה. אמר שלא יעמוד עלי אבימלך ויאמר השבעה לי כשם שנשבע לי זקנך ונמצאתי משהא בשמחת בני ז' דורות. ר"ה אמר מבארה של בכורה. אמר שלא יעמוד עלי עשו ויערער על הבכורה ויאמר לי כך היית מרמה בי ונוטל את בכורתי ונמצאתי מאבד אותה שבועה שנא' (בראשית כה) השבעה לי כיום. מבאר שבע ר' ברכיה אמר מבארה של ברכות. אמר שלא יעמוד עלי עשו ויאמר לי כך היית מרמה

בי

יד יוסף ח פ"ק י"ח. מגילה ל"א כ"ק ל"ב. פ"ז י"ס. סנהדרין ס"ב. מכות י'. ילקוט ס"ז. וילקוט שופטים רמז ע'. שוח"ט מזמור ל"ס : ו ויק"ר פ' ח'. במד"ר פ"ג ופ' כ"ב. תנחומא פ' כי תשא ופ' פנחס. תנ"כ פ"ס. וע' ריש סוטה. ילקוט ס"ז. וילקוט תהלים רמז תשל"ד : ז זוכר סדר לך דף ל"א : ח סוטה כ'. סנהדרין כ"ב : ט תנחומא ס' וישלח : י סנהדרין דף כ"ג : יא מגילה פ"ק. ס"פ ס"ב. ילקוט ס"ז : יב ילקוט ס"ז : יג רות רבה פ"ב. ילקוט ס"ז ו ילקוט רות : יד ברות רבה לא חשיב רבקה : טו ילקוט ס"ז :

ענף יוסף

פרשה סח (ו) [הריני הולך לבאר שבע כו'] עיין ת"ש בשם בעל מתנות כהונה. ולי נראה דגם בעל אגדה זו ס"ל דיצחק היה בשעת הברכות בבאר שבע. ועשו חשב להרוג את יעקב. אז קרא יצחק אל יעקב ויברך אותו ויצוהו לילך לפדן ארם וליקח אשה משם מבנות לבן. ויעקב לא הלך משם תיכף לחרן. אלא הלך למקום שהיה שם ועבר ונטמן שם בבית מדרשו י"ד שנה. שבית עבר לא היה בבאר שבע. והא ראיה דכתיב (בראשית כ"ה י"א) ויהי אחרי מות אברהם וגו' וישב יצחק עם באר לחי רואי (ועיין רש"י שם כ"ד פסוק ס"ב) וכתיב שם פסוק כ"ב ויתרוצצו הבנים בקרבה ופרש"י כשהיתה עוברת על פתחי תורה של שם ועבר יעקב רץ ומפרכס לצאת כו'. וגם כתיב שם ותלך לדרוש את ה' פרש"י לבית מדרשו של שם. הרי שהיו מדרשות של שם ועבר בתוכו מקום שהיה דר שם יצחק ורבקה אז. ויעקב כשיצא מבית עבר לילך לחרן הלך מתחלה לבאר שבע ליטול רשות כמו שעשה יצחק אביו: (ז) [ניהא דהתמן דלא היתה כו'] ר"ל שהמקשה ס"ל כ"כ כוונתי שאינו דומה זכות צדיק אחד לזכות שני צדיקים. אבל חשב שההפרש שביניהם הוא בכפלים לבד. ולכן מקשה דבצאת הצדיק לא הויא אלא הוא. כרם ככה לא הוית יצחק ורבקה נחמים. וא"כ לא יצדק לומרו פנה זיוה והדרה שהם פנה לא פנה אלא חצי זיוה והדרה. והשיב רבי עזריה לא דומה כו'. ר"ל שאין הדבר כן אלא כך הוא שאם כשיש צדיק אחד בעיר יש למשל חמשים שיעורים של זיו והדר כאשר יהיו ב' צדיקים יעלה במדריגה גדולה לאלף אלפי שיעורים של זיו והדר. ולכן עתה כאשר יצא יעקב מבאר שבע כל אותה מעלה הזיו והדר פנה והלך לו ועם בשאר אינה נערך לכלום לפי הערך שהיה לה עד עתה. וזוצדק כאומרו פנה זיוה והדרה (הג"ה):

מצט

מתנות כהונה

ממונו של פלוני לפלוני. נראה שאין כאן מקומו אע"ג דהד"ר ס"ח נמי גרס ליה ועיין לקמן ובבמ"ר פ' ג' ותמצא כי כן הוא: פלן כו'. ופלוני זה ישא פלונית זו וכו': (ופלונית היתסב לפלוני נר'.) וה"נ גם בבמ"ר ופי' אותה פלונית שזווגה ברא"שונה לפלוני ואמר שהוא יקח אותה גזרה עכשיו גם עליה שהיא תינשא לו ולא תמאן בדבר: אתון לגבה. פי' למחר באו כל אותן עבדים ושפחות אצלה זה מוחו נפצע וזה נסמא עינו וזה נשבר רגלו ואמרה להן מה אירע לכם: דא אחרה כו'. וזאת אומרת איני רוצה בזה: לית אלוה. אין אלוה כאלהיכם: מאן דבעי כו'. מי שר' ונהנה בזיוגו אמר שירה ומי שאינו רוצה הוא בוכה: יש שהוא כו'. וגם זה בכלל זה ישפיל וזה ירים: משהה לצדיקים. שנותן משהה להם כדאמרינן לעיל בבראשית פ"ז הצדיקים תחלתן יסורין וסופן שלוה: הורשה מיהל ממנו הרשות (כד"א ודומה כפי' הכרת החסן) שהרי בבאר שבע נטל ממנו הרשות שנא' שכון בארץ גור בארץ הזאת ונאמר להלן ויעל מבאר שבע וכן מצאתי פירוש בא"בא: חמרים וגמלים מוליכי החמורים והגמלים: ניהא דתמן. הניחא והנה דהתם גבי רות שלא היתה שם אלא אותה הצדקת נעמי ואף היא יצאה ופנה הדרה וזיוה של עיר: מבארה של שבועה. מסורה ומקור ומעשה השבועה כו'. דרש שבע ל' שבועה: שבעה דורות כו'. ז' דורות היו מאברהם עד יהושע שאז חלקו עיקר הארץ הברהם יצחק ויעקב לוי קהת עמרם משה ואם ישבע יעקב גם הוא יעכבם עוד ז' דורות ויצחק לא נשבע מאדם רק אמר לו השבועה הקודמה שהיא בינותינו מאביך תהא בינותינו אל תכר אותה וגם

יש לומר שמשבועת אברהם עד כבוש ארץ סיחון ועוג שבעה הם בכלל כנען כדפירש"י בפ' בא ז' דורות משבועת יצחק עד כבש יהושע גם התם שבעה דורות (יגיעה שיגעה) ואמרה עלי קללתך

כס

עץ יוסף

בית והן כו'. לומר שאין הזיווג אלא מה'. ור' פנחס מפרש למילתיה דמן התורה והנביאים והכתובים איתא להך מילתא. ובתלתא זימני הוי חזקה שכך הוא המדה תמיד: ומה' אשה משכלת פונה האשה אינו במקרה אלא מה' הוא אשה משכלת. וג"מ למיבעי רחמי: וירא והנה גמלים בא ללמד שהגמלים ברהותם את יצחק אז נטו מן הדרך הכבושה לרגים אשר הלכו בו עד עתה ובאו על פני השדה באמצע הבקעה אשר היה שם יצחק כמ"ש המפרשים. הרי שזיווגו בא אצלו: (ד) יושב ומזווג זיווגים ענין הישיבה תשל על התהיגות והתישבות בדבר. לומר שלא יהיה הזווג אלא כראוי לכל אחד לפי מהשבתו יתב' (ועיין במה"ק): ממונו של פלוני לפלוני. על פיסקא הנדונית שאדם כוסק עם בתו: קשה לפני הקב"ה כו'. הקושי בחקו יתב' משני פנים הא' להטיב למי שאינו ראוי. לפי בחדת הדין יקטרגנהו. והשני להזיק אפי' למי שעונו מחייבו כי השם יתב' הוא הטוב והמטיב ואינו רוצה בהשחתת שום נברא. אלא שלהיותו דיין אמת יתחייב להעניש החוטא. והשני פנים אלו יקירהם הללו קושי כקריעת י"ס. אם במה שהטיב לישראל שלא היו ראויים לנס כזה להיות ביניהם פסל מיכה כמ"ש ז"ל. ואם במה שהזיק למצרים (יפ"ת): פלן יסב לפלונית פי' פלוני עבדי ישא לפלונית שפחתי: ופלונית תינסב לפלוני כנ"ל ופי' אותה פלונית שזווגה בראשונה לעלוני שהוא יקח אותה. גזרה עכשיו גם עליה שהיא תנשא לו ולא תמאן בדבר (מת"כ): למחר אתון כו'. למחר באו כל אותן עבדים ושפחות אצלה זה מוחו נפצע וזה נסמא עינו וזה נשבר רגלו. אמרה להם מה אירע לכם. דא אמרה כו' זאת אומרת איני רוצה בזה. וזה אמר איני רוצה בזאת: לית אלהא כו'. אין אלוה כאלהיכם: מושיב יחידים ביתה אדם יחיד ואשה יחידה והוא מזווגם יחד ומושיבם תוך בית אחד. מוציא אסירים בכושרות שהוא מוציאן מבתיהם אסורים בעל כרחן ומזווגן: מאן דבעי כו'. מי שרוצה ונהנה מזיוגו אומר שירה ומי שאינו רוצה הוא בוכה: בלשון הזה השיבה על מה שאמרה לו לית אלהא כאלהכון כו' שהקב"ה עושה סולמות כו'. ור"ל אותן המתעקשים מלהזדווג אל אשר נגזר להם קודם היצירה. שמגאון לבבם אינם יכולים להשוות רצונם אל רצון הבורא יתב'. מה הקב"ה עושה משפיל לזה הגאון ומרים לזה השפל. ומוריד לזה הגאון ומשפיל לזה השפל. עד שזה שהיה מתגאה תחלה מלפה ומתאוקק למתי יבא המתרומם להזדווג לו ויקחנו באהבה רבה. משפיל ומרומם הוא ביחוס וכבוד. ומוריד ומעלה הוא בענין ממון ונכסים. ור"ב איירי נמי מענין הזיווגים. ושפיר שייך אח"ז מ"ש המדרש יש שהוא הולך אל זיווגו כו': (ה) בן ס"ג היה אבינו כו'. כדאי' בפ"ק דמגילה. ועיין לעיל ס"פ: ועשו בן מ' בתמיה: משהה לצדיקים כו'. שלשלם הדברים המשוקים נמצאים הרבה בעולם. והטובים קשי המציאה ומשהלים לבא (עיין במה"ק): (ו) מהיכן הורשה כלו' מהיכן בקש ליטול רשות לא מבאר שבע. דיצחק היה אז בגרר. ובאר שבע היה בנחל גרר. וחלה לגמות הרשות בבאר שבע לפי שעומדת על הגבול: הריני הולך לבאר שבע. ס"ל דיצחק היה מתגורר אז בחברון ומעשה הברכה בחברון היה. אבל באגדה הסמוכה משמע דס"ל דגם יצחק היה אז בבאר שבע: ואם לאו איני יוצא. דהוה אפשר ליה להסתר ממנו במדרשו של עבר. ולא היה מצוה מאביו ואמו רק ליטא אשה משם. והיה יכול להביאה על ידי שליח (מה"ק): לפיכך צריך הכתוב כו'. לומר שלא הלך תרנה אלא כשיצא מבאר שבע שהורשה שם ואע"פ שלא נהאמר בכתוב (יפ"ת): (ז) וכי לא יצא משם. פי' מה צריך להזכיר יציאתו לא הוה ליה להזכיר רק הליכתו חרנה שהוא מה שצריך לנו לדעת לענינינו. ופי' כמה חמרים יצאו כו' כמה מוליכי החמורים ומוליכי הגמלים יצאו משם. וכשם שאין צורך לנו בהזכרת יציאת כמה חמרים וכמה גמלים דלא איכפת לן מידי בזה. כן ביציאת יעקב לא איכפת לן מידי ולא היה צריך להזכיר (יפ"ת): ר' עזריה כו'. ר"ל דאיכא נפקותא מהזכרת היציאה לאשמועי' שיציאת צדיק עושה רושם. ובזה הוא כאילו יצא יעקב לבדו כי יציאת האחרים לא עשה רושם אלא יציאת יעקב (מה"ק): הוא זיוה הוא הדרה. זיוה כנגד למוד התורה והחכמה שנקראת זיו בהכמת אדם תאיר פניו. והדרה הוא הכבוד שמכבד כל אדם ומתכבדין בו כענין והדרת פני זקן (יפ"ת) ועיין מ"ש ברותרבה: דלא היתה שם כו'. ולרות לא חשיב כלל שעדיין לא נתגיירה אלא בדרך לדעת רבנן ז"ל (יפ"ת): דהוה יצחק ורבקה מכאן משמע דס"ל דיעקב ויצחק ורבקה היו דרים בבאר שבע. ופליג אמ"ד לעיל דיצחק היה דר בחברון ולא בבאר שבע (נזה"ק). ועיין מ"ש לעיל סי' ו' בענף: (ח) מבארה של שבועה כו'. דמה צורך להשמיענו שיציאתו מבאר שבע. אלא דרמז לענין השבועה. ועיין בילקוט: מבארה של שבועה כלו' מפני שותק סדר השבועה וכוהו בלשון באר על ענין עומקו: שלא יעמוד עלי כו'. כלו' הנה אורחי מרווחנא שלא יעמוד עלי אבימלך. והי"ק ויצא יעקב מבאר שבע ע"י יציאתו נמלט מבארה של שבועה (יפ"ת): ויאמר השבעה לי ותפי השבעה יזקק לו. ועוד כדי שלא יהיה אויב לו ומבקש רעתו: ז' דורות כו'. ז' דורות היה מאברהם עד יהושע שאז חלקו עיקר הארץ. אברהם יצחק יעקב לוי קהת עמרם משה. ואם ישבע גם הוא יעכבם עוד ז' דורות ויצחק לא נשבע מחדש רק א"ל השבועה הקודמת שהיא בינותינו מאביך תהא בינותינו אל תכפר אותה (עיין מת"כ): ונוטל את בכורתי בע"כ על ידי שילעטר אותי. הנה הוכחי אניזול ואקיים לו בכורתו: מאבד אותה השבועה פי' שיאבד הבכורה. ולפי שעיקר קנייתה היתה ע"י השבועה קאמר מאבד אותה שבועה כלו' מה שקניתי בשבועה (יפ"ת): מבארה ועשה באר שבע שהברכות שבע ופלוה (יפ"ת): מאבד אותה יגיעה כו'. כי לא כיה הופש מהברכות כי ידע שה' יברכהו כרצוי לו. אלא מיגיעת אמו היה חושש שלא תגמשר

בי ונוטל את הברכות נמצאתי מאבד אותה יגיעה שיגעה בי אמי :

(ט) וילך חרנה. טו רבנן אמרי בן יומו. ר' ברכיה בשם ר' יצחק אמר כלישנהון דברייתא הוא פלן אזיל לקסרין ועד כדון הוא על זוודיא. תרנה יז תנא בשם ר' נחמיה כל דבר שהוא צריך למ"ד בתחלתו ניתן לו ה"א בסופו סדומה שעירה מצרימה חרנה. איתיביה והכתיב (תהלים ט) ישובו רשעים לשאולה ר' אבא בר זבדא אמר לאמבטי התחתונה שבשאול :

(י) ויפגע במקום. יח ר' הונא בשם ר' אמי אמר מפני מה מכנין שמו של הקב"ה וקוראין אותו מקום. שהוא מקומו של עולם ואין עולמו מקומו. מן מה דכתיב (שמות לג) הנה מקום אתי הוי הקב"ה מקומו של עולם ואין עולמו מקומו. א"ר יצחק כתיב (דברים לג) מעונה אלהי קדם. אין אנו יודעים אם הקב"ה מעונו של עולמו ואם עולמו מעונו. מן מה דכתיב (תהלים צ) ה' מעון אתה. הוי הקב"ה מעונו של עולמו ואין עולמו מעונו. א"ר אבא בר יודן לגבור שהוא רוכב על הסוס וכליו משופעים אילך ואילך. הסוס טפילה לרוכב ואין הרוכב טפילה לסוס שנא' (חבקוק ג) כי תרכב על סוסיך :

(יא) ד"א יט מהו ויפגע צלי במקום צלי בבהמ"ק. א"ר יהושע בן לוי אבות הראשוני' התקינו ג' תפלות. אברהם תקן תפלת שחרית שנא' (בראשית יט) וישכם אברהם בבקר אל המקום אשר עמד שם וגו'. ואין עמידה אלא תפלה שנא' (תהלים קו) ויעמד פינחס ויפלל. יצחק תקן תפלת מנחה שנא' (בראשית כד) ויצא יצחק לשוח בשדה. ואין שיחה אלא תפלה שנא' (תהלים קמב) אשפוך לפניו שיחי. יעקב תקן תפלת ערבית שנאמר ויפגע במקום. ואין פגיעה אלא תפלה שנא' (ירמיה ז) ואל תשא בעדם וגו' ואל תפגע בי. וכן הוא אומר (שם כז) ואם נביאים הם ואם יש דבר ה' אתם יפגעו נא בה' צבאות. א"ר שמואל בר נחמן כ כנגד ג' פעמים שהיום משתנה. בערבית צריך אדם לומר יהי רצון מלפניך ה' אלהי שתוציאני מאפלה לאורה. בשחרית צ"ל מודה אני לפניך ה' אלהי שהוצאתני מאפלה לאורה. במנחה צריך אדם לומר יהי רצון מלפניך ה' אלהי שכשם שזיכתני לראות חמה בזריחתה כך תזכני לראותה בשקיעתה. ד"א ויפגע במקום רבנן אמרי כנגד תמידים תקנום. תפלת השחר כנגד תמיד של שחר. תפלת מנחה כנגד תמיד של בין הערבים. תפלת הערב אין לה קבע. א"ר תנחומא אפי' תפלת הערב יש לה קבע כנגד אברים ופדרים שהיו נתאכלים באור על המזבח :

(יב) ויפגע במקום. בקש לעבור נעשה העולם כולו כמין כותל לפניו. כי בא השמש. כא רבנן אמרי כיבה השמש מלמד שהשקיע הקב"ה גלגל חמה שלא בעונתה בשביל לדבר עם יעקב אבינו בצינעה. משל לאוהבו של מלך שבא אצלו לפרקים. אמר המלך כבו את הנרות כבו הפנסין שאני מבקש לדבר עם אוהבי בצינעה. כך השקיע הקב"ה גלגל חמה שלא בעונתה בשביל לדבר עם יעקב בצינעה. ר' פנחס בשם ר' חנין דציפורין אמר שמע קולן של מה"ש אומרים בא השמש בא השמש. אתא שמשא אתא שמשא. בשעה שאמר יוסף (בראשית לז) והנה השמש והירח. אמר יעקב כב מי גילה לו ששמי שמש. אותן כג ב' שעות שהשקיע לו הקב"ה חמה בצאתו מבית אביו אימתי החזירן בחזירתו לבית אביו הה"ד (בראשית לב) ויזרח לו השמש. א"ל הקב"ה אתה סימן לבניך מה אתה בצאתך השקעתי חמה ובחזירתך החזרתי לך גלגל חמה. כך בניך בצאתם (ירמיה טו) אומללה יולדת השבעה וגו'. ובחזירתן (מלאכי ג) וזרחה לכם יראי שמי וגו' :

(יג) ויקח מאבני המקום. כד ר' יהודה ור' נחמיה ורבנן. ר"י אמר י"ב אבנים נטל אמר כך גזר הקב"ה שהוא מעמיד י"ב שבטים. אברהם לא העמידן. יצחק לא העמידן. אני אם מתאחות הן י"ב אבנים זו לזו יודע אני שאני מעמיד י"ב שבטים. כיון שנתאחו י"ב אבנים זו לזו ידע שהוא מעמיד י"ב שבטים. ר"נ אמר נטל ג' אבנים אמר אברהם יחד הקב"ה שמו עליו. יצחק יחד הקב"ה שמו עליו. ואני אם מתאחות הן שלשה אבנים זו לזו יודע אני שהקב"ה מיחד שמו עלי. וכיון שנתאחו ידע שהקב"ה מיחד שמו עליו רבנן אמרי מיעוט אבנים שנים. אברהם יצא ממנו פסולת ישמעאל וכל בני קטורה. מיצחק יצא עשו וכל אלופיו. ואני אם מתאחות ב' אבנים זו לזו יודע אני שאינו יוצא הימני פסולת. ר' לוי ור' אלעזר בשם ר' יוסי בר זמרא אמר עשאן כמין מרזב ונתנן תחת ראשו שהיה מתירא מן החיות. ר' ברכיה ור' לוי בשם ר' חמא בר חנינא אמר כתיב (מיכה א) כי הנה ה' יוצא ממקומו וירד ודרך על במתי ארץ

יד יוסף טו סנהדרין נ"ס. תנחומא וילקוט ס"ז. תרגום יונתן וירוש': יז לעיל פ' כ'. סוח"ט מזמור ט'. ירוש' יבמות פ"ק. ילקוט ס"ז וילקוט תהלים רמז תרמ"ס. יבמות י"ג : יח שוח"ט מזמור כ'. ילקוט ס"ז. ילקוט כי תשא רמז בכ"ס. תנחומא כי תשא. ילקוט תהלים רמז תקמ"א. וילקוט חבקוק רמז תקס"ג. שמו"ר פ' מ"ס. פסיקתא רבתי פ' כ"א : יט ד"ה דף ל"ד. זוהר שמות דף כ"א. מדרש משלי פ' כ"ב. ירוש' ובבלי ברכות פ"ד. תנחומא מקץ וס' חיי שרה. שוח"ט מזמור נ"ס. זוהר נח דף ע"ב. זוהר ריש כמה. זוהר פנחס דף רכ"ד. לעיל ס"ס. ילקוט ויחי רמז פ"ו. פדר"א פ' ט"ו. זוהר חיי שרה דף קל"ב. וס' פנחס רכ"ס : כ ילקוט ס"ז : כא ילקוט ס"ז. קס"ד פסוק והאלהים כשם שירתה מלפניו. יונתן וירוש' : כב לקמן פ' ע"ד : כג חולין נ"ב. יונתן כ"מ פסוק ויזרח לו השמש. תג"ב פ' פ"ב. סנהדרין נ"ס : כד שוח"ט מזמור נ"ח. ילקוט ס"ז. פדר"א פ' ל"ה. חולין נ"א :

מתנות כהונה

בני והרוג יש בו סכנה וכו"מ כשבועת האלה : בן יומו כו'. בו ביום שילא בו ביום בא לחרן תרגומו דרכו לעיל גבי אליעזר : כלישנהון דברייתא כו'. כלשון הבריות שאומרין פלוני זה הלך למקום קסרין ועדיין יש בידו הצידה שלקח לדרכו : ה"ג זוודיא : תרנה שצריך למ"ד כו'. כמו כאן שהיה לו לכתוב לחרן : לאמבטי עמין דיורת והדריס הם : ה"ג בילקוט ואין עולמו מקומו א"ר יוסי בן חלפתא אין אנו יודעין אם הקב"ה מקומו של עולם או אם העולם מקומו מן מה כו'. (וכ"מ בי' שרתם' מכות פ"ב) כלומר מדכתיב הנה מקום אתי משמע המקום יש לו שכינה אתו ולא הוא במקום : שהוא רוכב וכו'. וכתיב ורוכב בערבות רוכב שמים : משופעים כו'. רמז לקערורות העולם וכל אשר בו טפילה לו. וגירס' גרס לא הסוס רוכב את הגבור אלא הגבור סובל את הסוס (ועיין מהר חיים א' יד) : ה"ג מהו ויפגע וגו' : צלי כו'. התפלל במקום המיוחד לתפלה : ויפגע דרש לשון תפלה כמו אל תפגע בי ובמקום שהבים פתוחה מורה על מקום סידוע והמיוחד לתפלה והוא בב"ה (ה"ג בברכות כ"ו ובגמ"ל ב') שנא' תפלה לעני כי יעטוף ולפני ה' ישפוך שיחו : אין לה קבע. כלומר לא מצינו דבר שהוקבע כנגדו : שהיו מתאכלים. ואמנם היה כל הלילה וכן תפלת ערבית זמנו כל הלילה : פנסין פירש הערוך לנטירנא : אתא שמשא. בא לכאן אותו ששמו שמש : השבעה וגו'. גרס' וסיפיה דקרא נפחה נפשה באה שמשה : נטל ואמר כך כו' : מתאחות מתחברות : כמין מרזב פירש"י אמה מכאן ואמה מכאן ואמה על גביהן ונתן נגד ראשו שהיה מתירא מחיות

רעם

ענף יוסף

(י) [מפני מה מכנין כו'] פי' שאילו היה שם ממש לא היה מקום שאלה. כי כן נקרא הקב"ה בשמו. ואין כח באדם להשיג ולידע סוד שמותיו יתב'. אבל בעבור שאינו שם ממש כי לא נמצא בכלל

עץ יוסף

אמו בחשבה שלריך ינשה (יפ"ת) : (ט) בן יומו וילך חרנה משמע מיד כנאמו מבאר שבע הלך חרנה מדלא קאמר וילך עד חרן ודרשו רבנן שקפלה לו הדרך וביום שיצא הלך חרנה (יפ"ת) : ר' ברכיה כו'. י"ל שר' ברכיה מתרץ דלאו קפידא בזה דכך הוא לישנהון דברייתא כו' פי' כלשון הבריות שאומרים פלוני זה הלך למקום קסרין ועדיין יש בידו הצידה שלקח לדרכו ומ"ש וילך חרנה. שילא ללכת לחרן : בשם ר' נחמיה כו' דה"א בסופה במקום למ"ד בתחלתה. והוא כמו שהיה כתוב וילך לחרן. ועיין מ"ש לעיל פ"ז סי' ד' : לשאולה שכתיב למ"ד בתחלתה אף שכתוב ה"א בסופה. ומיישב שהה"א הוא במקום ה"א הידיעה כלו' למקום הרע שבעולם : לאמבטא פי' למדור התחתון שבשאול שנקרא אבדון ובשוח"ט גרס ליוטי פי' מדור : (י) מפני מה מכנין כו'. מפרש ויפגע לשון תפלה כדלאמר בסמוך. ובמקום פי' בהקב"ה שנקרא מקום (יפ"ת) : מקומו של עולם כמו שהמקום סובל ומחזיק את המתקומם בו. כן כביכול הוא מקום כל העולמות ושוכנם : ואין עולמו מקומו דאע"ג שהוא יתב' גלה במקום מיוחד כמו בבהמ"ק וכאשר היה כאן. אין זה אלא על צד סוד הצמצום. אבל מ"מ באמת הקב"ה הוא מקומו של עולם ואין העולם מקומו : הנה מקום אתי נראה שהוא מקומו של עולם. ואין עולמו מקומו. שהמקום טפל לו. ואין הוא טפל למקומו : מעונה אלהי קדם כו'. שהמקרא שקול שאפשר לפרש שהעולם מעונה של אלהי קדם : ה' מעון אתה היית לנו כו'. שכאן מפורש בהדיא שה' הוא המעון : לגבור שהוא רוכב וכתיב רוכב שמים בעזרך : וכליו משופעים כו'. באופן שהוא מקיף הסוס הסוס טפילה לרוכב. והגבור מסיע את הסוס למקום שחפץ. כן הקב"ה מנהיג את העולם ברצונו : אילך ואילך כלו' הרוכב עליהם בהתלבשות מידות העליונות והוא יתב' מקיפן מכל צד. ולכך נקרא מעונו של עולם (מה"ק) : (יא) צלי במקום גלי כו'. משום דהפשוט מפרש במקום בביהמ"ק ויש לומר ויפגע לשון פגיעה. לכן אמר דלפ"ה מפרשים לשון תפלה (יפ"ת). והאוס אמת גרס ד"א ויפגע במקום צלי בביהמ"ק : אמר ריב"ל אבות הראשונים כו'. בס' ס"ה אמר דריב"ח הוא דקאמר הכי. וריב"ל קאמר כנגד תמידים תקנום. אבל בתנחומא סדר חיי שרה איתא כמו כאן וע"ש : כנגד ג' פעמים כו'. פי' כנגד זה תקנו מסדרי התפלות ולא קאי אאבות : שהיום משתנה והשינוי מביא לידי התפעלות הלב להכיר חסדי ה' : בערבית צריך כו'. וע"י שצריך להודות בזה הזמן תקנו תפלת י"ח בעת הזו : במנחה צריך כו'. נ"י שלפנינו מגומגם קצת. וגירו' גרס במנחה נ"ל מודה אני לפניך כשם שזיכתני לראות החמה במזרח כך תזכני לראותו במערב. וממילא איכא שינוי. בערבית תפלה. ובשחרית הודיה מן החמה במזרח. ובמנחה הודה מן החמה במערב. ומיהו בשחרית ומנחה דאיכא הודיה שייך ביה לשון הודאה על הטובה. אבל בערבית דאיכא תפלה לא יתכן בו הודאה אלא לשון בקשה להוציאו מאפילה לאורה (מה"ק) : כנגד תמידים תיקנום כי התפלה במקום שפיכת הנפש והורדת הנפש היא דוגמת הקרבנות : אין לה קבע כלו' שהיא רשות. לפי שלא מצאו במה לסומכה : שהיו מתאכלים כו'. ואמנם היה כל הלילה. וכן תפלת ערבית זמנה כל הלילה : (יב) בקש לעבור כו'. הפשט מפרש ויפגע לשון פגיעה שכל העולם נעשה ככותל לפניו. וה"ל כאילו פגע בכותל. והסוגיא אמר שקעה חמה שלא בעונתה ובא לפניו עמוד חשך וערפל ככותל (מה"ק) : כיבת השמש דרש כי בא השמש כאילו אמר כיבה השמש ללמד שהשקיע הקב"ה גלגל חמה שלא בעונתה : לדבר עם יעקב בצינעה. כדרך חלום הבא בעת השינה בלילה. ולפיכך שקעה השמש שם שלא בעונתה כדי שילין שם במקום קדוש המוכן לבהמ"ק ונגלה עליו שם בלילה במראות החלום. ומה שבאמת לא היה אז יעקב מוכן לנבואה בהקיץ. כבר פירש הטעם בזוהר לפי שעדיין לא היה נשוי אשה ואין השכינה שורה אלא בנשוי אשה (מה"ק) : פנסין פי' לנטירנא : שמע קולן של מה"ש כו'. שבא יעקב הנקרא שמש. ושמע קולן של מה"ש האומרים כן. ולזה לן שם שהכיר במעלת המקום לראות אם יערה עליו רוח ממרום : אתא שמשא במה שנקרא יעקב שמש להיותו מאיר לעולם כשמש וי"א שמאיתו ה' היה מתפרסם על ידו כמו שמתפרסם מהתנועה היומית. וזה דרך דרש (יפ"ת) : בשעה שאמר יוסף כו'. כלו' ראיה לזה מ"ש ביעקב ששמע דברי יוסף שאמר והנה השמש והירח וגו' לפי שידע ששמו שמש שם לבו לזאת : אותן ב' שעות כו'. דכתיב ויזרח לו השמש וקשה וכי לו לבדו זרחה אלא שמש ששקעה בשבילו זרחה בשבילו כדלאמר בס' ג"ה : מה אתה בצאתך השקעתי חמה ובחזירתך החזרתי והזרחתי לך גלגל חמה. כנ"ל (א"ה) : כך בניך כו'. כלו' שנטפרו בגלותם בהיות כעין שקיעת החמה אלגם על דרך וקדר עליהם היום. וזהו דכתיב אומללה יולדת השבעה כי באה שמשה. אמנם בגאולתם ששון ושמחה ישיגו וגו' וזרחה לכם וגו' שמש צדקה : (יג) ויקח מאבני המקום כו'. משום דקשיא ליה דמאבני משמע רבים והדר כתיב ויקח את האבן. לכן דעסם ז"ל שנמלאו (פי' שנתחברו) והיו לאחת. ותליני בטעם האחוי : י"ב אבנים נטל אמר כך גזר הקב"ה. כנ"ל ידע שכל מעשה האבות היה רק בכוונה מכוון לענין סודות נפלאות כדמות מעשי המצות שלנו : שהוא מעמיד י"ב שבטים. כך הוא מקובלים דו"ב מזלות כנגד י"ב שבטים : אם מתאחות כו'. שלפי שעם היותם י"ב שבטים ראוי שיהיו לאחדים. לכן רמז זה שהי"ב אבנים ישובון לאבן אחת. והכי אי' בפדר"א ונעשו כולם אבן אחת להודיע שכולנו עתידים להיות גוי אחד בארץ : ר"נ אמר נטל ג' אבנים. דעתו שלקח לנסות אם הוא מחובר עם האבות. שבכללם האמה ימלאו התכלית הנגלה. והוא שעל ידם יתייחד שמו של הקב"ה. וסיה הוספת השכינה למטה : ואני אם מתאחות כו'. שהתאחדותם מורה על היות גם יעקב מתדמה לג' האבות : וכיון שנתאחו ידע כו'. ר"ל ידע שהקב"ה מיחד שמו עליו היינו שידבר עמו בהקיץ ג"כ (יפ"ת) : רבנן אמרי מיעוט כו'. הם ס"ל שאדרבא יעקב כיון לראות אם הוא מעולה עוד יותר ממעלתן שיצא ממנו מטה שלימה בלי פסולת מאומה : שאין יוצא ממנו פסולת. שאחוי האבנים מורה על אחדות זרעו שלא יהלכו לב' פניות. א"נ על אחדותם עם שלב ללכת בדרכיו. ולזה הספיק שני אבנים דאחוי מהם מספיק להודעה א (יפ"ת) : כמין מרזב כו'. להקיף עצמו באבנים ולכן נטל הרבה. אלא דמ"מ על אבן אחת סמך ראשו. על זה אמר ויקח האבן אשר שם מראשותיו. ונ"ל הגי' עשאן כמין מרזב ונתן סביב ראשו. וכן הפתוק רפ"י בחומש. וכאמה נתן סביב כל גופו. ומפני שהראש הוא עיקר כל הגוף אמר סביב ראשו ועל אותו אבן שכנגד ראשו אמר ויקח את האבן (מה"ק) : ה' יוצא ממקומו כלו' אל תתמה מהמקום שנבנה לאחד דהא כתיב כי ה' יוצא ממקומו. וכתיב נבריה ונמסו ההרים תחתיו. אף כשאנו ממקומו

ארץ וגו'. מי שנגלה עליו הקב"ה עאכ"ו. ר"ב בשם ר' לוי אמר כה אותן האבנים שנתן יעקב אבינו תחת ראשו. נעשו תחתיו כמטה וכפרנוס. מה רטיבה הרטיב (שיר א) קורות בתינו ארזים וגו'. צדיקים וצדיקות נביאים ונביאות שיצאו ממנו: (יד) וישכב במקום ההוא. כו ר' יהודה ור' נחמיה. ר"י אמר כאן שכב אבל כל י"ד שנה שהיה טמון בבית עבר לא שכב. ור"נ אמר כאן שכב אבל כל כ' שנה שעמד בביתו של לבן לא שכב. ומה היה אומר. ריב"ל אמר ט"ו שיר המעלות שבספר תהלים. מ"ט (תהלים קכד) שיר המעלות לדוד לולי ה' שהיה לנו יאמר נא ישראל. ישראל סבא. ר' שמואל בר נחמן אמר כל ספר תהלים היה אומר. מה טעם (שם כב) ואתה קדוש יושב תהלות ישראל. ישראל סבא: (טו) ויחלום והנה סולם. כז א"ר אבהו דברי חלומות לא מעלין ולא מורידין. חד ב"נ אזל לגבי ר"י בר חלפתא א"ל חמית בחלמי אמרין לי זיל סב פועליא דאבוך מן קפודקיא. א"ל אזל אבוך לקפודקיא מן יומיה. א"ל לא. א"ל זיל מני עשרים שריין בכרסא דביתך את משכח ליה. א"ל לית בה עשרים. א"ל ואי לית בה כ' מני מן ראשיהון לסופיהון ומן סופיהון לראשיהון ואת משכח. אזל מנא ואשכח כן. ומנין יליף לה ר"י בר חלפתא מן קפודקיא: (טז) תני בר קפרא אין חלום שאין לו פתרון. כח והנה סולם זה הכבש. מוצב ארצה זה מזבח (שמות כ) מזבח אדמה תעשה לי. וראשו מגיע השמימה אלו הקרבנות שריחן עולה לשמים. והנה מלאכי אלהים אלו כהנים. עולים ויורדים בו שהם עולים ויורדים בכבש. והנה ה' נצב עליו (עמוס ט) ראיתי את ה' נצב על המזבח. רבנן פתרין ליה בסיני. ויחלום והנה סולם זה סיני. מוצב ארצה (שמות יט) ויתיצבו בתחתית ההר. וראשו מגיע השמימה (דברים ד) וההר בוער באש עד לב השמים. ד"א והנה סולם זה סיני חושבנא דדין כחושבנא דדין. והנה מלאכי אלהים אלו משה ואהרן. ומנין כט לנביאים שנקראו מלאכים דכתיב (חגי א) ויאמר חגי מלאך ה' במלאכות ה' לעם. עולים (שמות יט) ומשה עלה אל האלהים. ויורדים זה משה (שם) וירד משה. והנה ה' נצב עליו. (שם) וירד ה' על הר סיני אל ראש ההר: (יז) ל ר' שלמוני בשם ר"ל אמר תרכוסא של ג' רגלים הראה לו. ר' יהושע דסכנין בשם ר' לוי אמר את הוא רגל שלישי. היא דעתיה דרבי יהודה דסכנין בשם ר' לוי (דברים לב) כי חלק ה' עמו יעקב חבל נחלתו. מה החבל הזה פחות מג' אין מפקיעין אותו. כך האבות אין פחות מג'. ר' ברכיה אמר לא עולם ושליש עולם הראה לו. עולים אין פחות משנים ויורדים שנים. ומנין שהמלאך שלישו של עולם שנא' (דניאל י) וגויתו כתרשיש ופניו כמראה ברק ועיניו כלפידי אש וזרועותיו ומרגלותיו כעין נחושת קלל: (יח) לב ר' חייא ור' ינאי ח"א עולים ויורדים בסולם. וח"א עולים ויורדים ביעקב. מ"ד עולים ויורדים בסולם ניחא. ומ"ד עולים ויורדים ביעקב. מעלים ומורידים בו. אפזים בו קפזים בו סוטנים בו. שנא' (ישעיה מט) ישראל אשר בך אתפאר את הוא שאיקונין שלך חקוקה למעלה. לג עולים למעלה ורואים איקונים שלו. ויורדים למטה ומוצאים אותו ישן. משל למלך שהיה יושב ודן. עולין לבסילקי ומוצאים אותו דן. ויוצאין בפרווד ומוצאים אותו ישן. ד"א מלאכים שהן מלוין את האדם בא"י אין מלוין אותו בחו"ל. למעלן כל מי שהוא אומר זכותו עולה חובתו יורד. למטן כל מי שהוא אומר זכותו יורד חובתו עולה. עולים ויורדים בו. עולים אותם שליוו אותו בא"י. יורדים אלו שליוו אותו בח"ל. ר' לוי בשם ר' שמואל בר נחמן אמר

יד יוסף כה שה"ש רבה סוף פ"א: כו ילקוט ס"ז. שוח"ט מזמור קכ"ד. וילקוט תהלים שם. ולק' פ' ע"ד: כז ירושלמי דמעשר שני פ"ד. איכה רבתי פסוק רבתי. הוריות י"ג. גיטין סנהדרין ל': כח ילקוט ס"ז. ז"ם ל"ו. שוח"ט שמור ע"ח: כט ריש ויק"ר. במ"ר פ' ט"ז: ל ילקוט ס"ז: לא חולין נ"א: לב ילקוט ס"ז: לג פדר"א פ' ל"ה. חולין נ"א: פ"ב. ברכות כ"ו.

ענף יוסף

בכלל השמות. אלא הוא רק כינוי בעלמא. על זה לאמר אע"פי שם מכונה שמו של הקב"ה וקוראין אותו מקום (מז"ק)· (יז) [עולם ושליש עולם הראה לו] הכוונה שהראה לו עולם שלם רמז שיש לו עולם בשני עולמו דהיינו עולם הבא. ועוד שליש עולם מן עוה"ז והיינו שני אלפים ימות המשיח השלים מן בית אלהים דהאי

מתנות כהונה

לשון: **עאכ"ו** שימש כהונה. ולפיכך נעשו כל י"ב אבנים אבן אחת מפני אשר השכינה כי ה' נצב עליו כ"ה בתנחומא בש' ז: **ובפרנוס** רש"י גרס פרכוס ופי' בלשון כנען כסת ובמ' חזית (א' ג"כ) גרס פולמוס ופי' בקעה ואגם מים ובערוך גרס פרגוס ופי' בו כסת: **מה רטיבה** הרטיב. מה הרחיב והתפשט מהן: **צדיקים כו'**. שנקראו ארזים כמה שנאמר צדיק כתמר יפרח כו': **נביאים ונביאות כו'**. דכתיב רוממו ברוחים וכתיב (שופטים ד') והיא יושבת תחת תומר ותומר הוא רותם כדאיתא בס' זוהר פרשה כי תשא וכתיב נמי (מ"א י"ט) וישכב ויישן תחת רותם: **ומה היה אומר**. בלילה כיון שלא שכב ואמרי' במס' אבות העוסק בלילה ומפנה לבו לבטלה ה"ז מתחייב בנפשו: **מאי טעמיה** דריב"ל ומנא ליה דיעקב אמרם: **חמית כו'**. ראיתי בחלומי שאמרו לי לך וקח פעולת אביך לומר ממונו ויגיע כפיו מן קפודקיא והוא שם מקום וא"ל רבי יוסי דכך שאלה הלך אביך למקום קפודקיא מימיו: **זיל מני כו'**. לך ומנה עשרים קורות בתקרת הבית שהכלפה היתה על גביהם אתה תמצא ממון אביך: **בכרסא** הערוך לא גירסו ורש"י פירשו בקרן זווית התחיל למנות ובמד' איכה דף ע"ה לא גרס ליה ובירוש' פ"ד דמעשרות גרס בו ביתך פי' תוך ביתך ואולי בכרסא הוא כמו באיצע ובתוך: **מן ראשיהון כו'**. התחיל למנות מראשי הקורות עד סופן ותחזור הלילה עד אותה קורה שישלימו לך מנין עשרים ושם ממלאתו והכי איתא במדרש איכה בהדיא: **מן קפודקיא**. פי' הערוך קפ"ו היא בלשון יון קורות דקיא בלשון יון עשרים ומדרש איכה יש בסיפך: **אותיות דדין כו'**. כלומר חשבון אותיות של זה עולה לחשבון אותיות של זה ובילקוט ובעקידה גירסא הלוקיה: (ולמדנו במו ועוד למדנו. ועיין בילקוט ובבעל העקידה:) **עולים** זה משה כו'. וכתיב נמי ועלית אתה ואהרן וה"ג בהדיא בעקידה: **תרכוסא** פי' הערוך ארגז: **את הוא**. כך אמר הקב"ה ליעקב: (ה"ג **בשם** ר"ל דר"י דסכנין בשם ר"ל א'): **אין מפקיעין** גרסי'. ופי' אין נודלין חבל בלא שלשה מימין: **אין פחות משנים**. שני מלאכים וכן יורדים הרי ד' מלאכים וכל אחד הוא שלישו של עולם הרי שלים עולם יותר משלשה שלישי העולם: **כתרשיש** פירש"י כרום ימא וים הוא שלישו של עולם וכן פי' רבינו סעדיה בס' דניאל בעומק חזה תרשיש הרי אלפא אמה וע"ש שוב בפירושו לדניאל: **מעלים בו**. בו ובעניינו כדמס' ולזיל: **אפזים** לשון שמחה וריקוד קפזים גם הוא לשון שמחה וריקוד כך פי' בערוך והוכיח בראיות ברורות ורש"י פי' לשון דוחק ובדמכרש וחזיל: **סוטנים גרסי'**. כ"ה לק' פרשה ע"א וכן גרס בערוך ופי' לשון להוק וקינטור וכן לקמן פרשה ע"א וכדאמרי' בס' גיד הנשה דבעי לסכוניה: **ומוצאים** אותו ישן. ולפיכך הוו סוטנים בו ולועגים עליו נראה לפי שהשכינה רמז להולשות הכח המלאכיי והדמות השלמות מכח כח הולאני העומד לשמתו וכיוצא בזה פי' בעל העקידה במאמר נעשה לו העולם כבותל: ה"ג **יושב** ודן עולים לבסילקי ומוצאים אותו יושב ודן ויוצאין בפרווד ומוצאים אותו ישן וכן מצאתי בפירש"י ז"ל: **בסליקי** פירש"י והערוך פלטין גדולה ששם יושב המלך ודן: **פרווד** פירש"י חצר החיצונה ואת אזלה הרגום ויה כרוודאה והוא כמו פרוזדור: ה"ג **ומוצאים** אותו ישן. למעלה כל מי שהוא אומר זכותו עולה חובתו יורד למטה כל מי שהוא אומר זכותו יורד חובתו עולה ד"ה מלאכים שהן (מלוין את האדם בא"י אין מלוין אותו בח"ל עולים אותו) (כ"ה בכת"י) כו': **למעלן** כפשוטו של מעלה מי שמזכיר זכות ישראל הוא עולה והסיפוק יורד לפי' כתיב עולים ויורדים בו ובשבילו: **חובתו עולה**. כדאמריק בעלמא כל המיצר לישראל נעשה ראש: **אותן** עליו

עץ יוסף

ממקומו למעלה לבד נמסו הרים תחתיו. מי שנגלה עליו הקב"ה זה יעקב עאכ"ו שיתמו האבנים תחתיו: **כמטה וכפרנוס** רש"י גרס פרכוס. ופי' בל' כנען כסת. ובחזית סוף פ"א כמטה וכפלוסא ופי' מוסף הערוך בערך פלוסא שהוא בלשון רומי גולות עוף. והכוונה שעל ידי שמשה האבנים נעשו רענן וכך עד שהיו תחתיו כמטה וכסת. ובהכי דריש הא דכתיב להלן ערשינו רעננה על ערש מטתו של יעקב. ועז"א מה רטיבה הרטיב כלו' מה הרחיב והתפשט מהן. קורות בתינו ארזים אלו הצדיקים כו' הנקראים ארזים כמד"א צדיק כתמר יפרח כארז בלבנון ישגה. כי לכך נעשו האבנים שהיו כמטה במקום המקדש לסימן שתהא מטתו שלימה בבנים ירא"ים ושלמים אשר פרשם ומכנס ממקום קדוש הוא בה"מ (נזה"ק): **נביאים ונביאות** שכתיב רוממו ברוחים ונביאים ונביאות נקראו ברותים כדכתיב והיא יושבת תחת תומר דבורה (שופטים ד') ותומר הוא רותם כדאיתא בזוהר כי תשא. וכתיב וישכב ויישן תחת רותם (מ"כ): (יד) **כאן שכב** במקום ההוא מיושא הוא: **י"ד שנה שהיה כו'**. כדלעיל בפרקין. לא שכב אלא ישן שינת ערארי שלא להתבטל מלמודו: **בביתו של לבן לא שכב**. כדכתיב ותדד שנתי מעיני: **ומה היה אומר** בבית לבן היה משבח לי"י ומספר תהלותיו כי בזה לא התבטל שמירת הצאן: **מ"ט** דריב"ל ומנא ליה דיעקב אמרם: **ישראל סבא** ומדקאמר מזמור זה משתמא אמר כל הט"ו מזמורים של שיר המעלות משום דכל ט"ו שיר המעלות כחד הוו: **כל ספר תהלים** כלו' כל עניני תהלים המיוסדים על תהלות ה' וחסדיו. ולכן נקרא ביחוד תהלות ישראל: (טו) **לא** מעלין כו'. שלפעמים יתפרשו הדברים בזולת מובנם לענין אחר כהאי עובדא דריב"ח בסמוך. וכוונת ר' אבהו נגד חלום דסולם מוצב ארצה כי לא יפורש כפשט הדברים אלא כפתרון הסולם זה סיני וכו' (יפ"ת): **חמית כו'**. ראיתי בחלומי שאמרו לי לך וקח נכסי אביך בעמל בהם מן קפודקיא. וא"ל ר' דרך שאלה הלך אביך למקום קפודקיא מימיו: **זיל מני** עשרים כו'. פי' בקרן זויות. והמוסף הערוך פי' בקרב ביתך. ופי' לך ומנה עשרים קורות בתקרת הבית שהכלפה היתה על גביהם. ושם תמצא ממון אביך: **מן ראשיהן** כו'. תתחיל למנות מראשי הקורות עד סופן ותחזור הלילה עד אותה קורה שישלים לך מנין עשרים ושם תמצאנו: **מן קפודקיא** בהיכה רבתי תפרש קפדקיא כפא בל' יון עשרים. דוקיא בל' יון קורות. ועיין בפרק הרואה: (טז) **אין** חלום בלא פתרון. כלו' אין דברי החלום כפשטו. אלא נאמר ד"מ והדרה וכן חלום הסולם רומז גם לדבר אחר: **זה הכבש** שהיו עולים בו למזבח כבסולם: **אלו הקרבנות** ופי' וראשו עיקרו ותכליתו נוגע לשמים בקרבנות שריחן עולה לשמים ריח ניחוח לה': **אלו כהנים גדולים** שנקראו מלאכים כדכתיב כי מלאך ה' צבאות הוא. והמ"א מוחק תיבת גדולים: **ויורדים בכבש** בזריזות לעשות עבודתן: **רבנין פתרין** לה בסיני כו'. הגיר' היא משובשת. וכן צ"ל והנה סולם זה סיני. מוצב ארצה ויתיצבו בתחתית ההר. וראשו מגיע השמימה וההר בוער באש עד לב השמים. והנה מלאכי אלהים אלו משה ואהרן. עולים ומשה עלה אל האלהים. ויורדים זה משה. וירד משה. ולמדנו לנביאים שנקראו מלאכים דכתיב ויאמר חגי מלאך ה' במלאכות ה' לעם. והנה ה' נצב עליו וירד ה' על הר סיני אל ראש ההר (יפ"ת). ובזה בשרו הקב"ה שיזכו בניו לקבל תורה בסיני אשר מזה יגיעו לתכלית השלימות: **עולים זה משה** וה"ה אהרן דכתיב עלה אל ה' אתה ואהרן. ולפי שלא מצינו ירידה בו בפירוש לא הזכיר ג"כ אהרן בכאן: (יז) ר' שלמוני בשם ר"ל אמר תרכוסא של ג' רגלים כו'. עד כי חלק ה' עמו. מאמר זה הוא משובש מאד. וכן צריך להגיהו. ר' שלמוני בשם ר' לוי אמר תרכוסא של ג' רגלים הראה לו אמר פי' הקב"ה אמר ליעקב את הוא רגל שלישי. היא דעתיה דר"י דסכנין בשם ר' לוי דאמר כתיב כי חלק ה' עמו יעקב חבל נחלתו מה החבל כו'. וכל הגירסא הנ"ל הוא מוכרח ופשוט לכל מעיין: **תרכוסא** כתב המת"כ תרכוסא פי' הערוך ארגז. ולא אדע מה שייכות יש לארגז עם ענין הנמשל. גם שהם ארגז אין לו רגלים. ולא ראה שם בערך תרגום שמביא מדרש זה וגורס כן. ופירושו כסא על רגלים. ורמז זה נאות מאד במראה זו. שמכוין בו שהעולם כלו הוא עומד על כסא של ג' רגלים. והן ג' האבות והודיעו שהוא רגל שלישי. והוא מה שאמר והנה ה' נצב עליו (יפ"ת): **מה החבל** הזה כו'. דאי כפשוטו הכל פי' חלק הא כבר אמר כי חלק ה' עמו: **אין מפקיעין** פי' אין גודלין חבל בלא שלשה נימין. שכפחות משלשה נימין אינו מתקיים. כך האבות אין פחות מג' כי הוצרכו ג' להיות רגלי המרכבה ולקיים העולם עליהם (יפ"ת): **שלישו של עולם** ובבמדב"ר פי"ב משמע שאין כל העולם מחזיקו: **וגויתו כתרשיש** ל' המת"כ כהרשים פרש"י כרום ימא וים הוא שלישו של עולם עכ"ל וכוונתו שרש"י בפירושו על המדרש פי' כי תרשיש הוא ים. כי התרגום אונקלוס ויונתן על מלת תרשיש (שמות כ"ח) כרום ימא. ומ"ש הית"כ שהים הוא שליש של עולם הוא מדקי"ל שהעולם שליש ישוב ושליש מדבר ושליש ים: (יח) **עולים** ויורדים ביעקב. מפרש בו ביעקב. **בסולם ניחא** ר"ל ניחא עכ"פ ענין הכתוב. אבל לת"ד ביעקב מאי קאמר. ומהדר שהיו מעלין ומורידין בו לזכות ולחובה. יש מיימינים ויש משמאילין: **אופזים בו** פרש"י דוחקים בו: **קופזים בו** פרש"י קופצים בו: **וסוטנים בו** ומקטרגים עליו כמו לשטנו (זכריה ג' א'). אבל המעריך גרס וסונטים בו. ופירושו לזות שפתים ולש"ה בדברי חרוף ושחוק על מי שמשחקים עליו. הו שמוציאים עליו שם רע: **סונטים בו** שנא' ישראל אשר בך אתפאר כו'. הגירסא האמתית הוא ברכות כתי' ישן. סונטים בו את הוא שאיקונין שלך חקוקה למעלה שנא' ישראל אשר בך אתפאר. ורואין איקונין שלו ויורדין למטה ומוצאים אותו ישן. משל למלך שעולה לבסילקי ומוצאים אותו יושב ודן ויוצאין לפרוזדור ומוצאים אותו ישן כ"ה הגיר' שם ונכון מאד: **ורואים איקונים שלו** את נשמת צורת יעקב לא ינום ולא יישן. **ויורדים למטה כו'**: ר"ל שלמטה גופו היה ישן: **לבסילקי** היכל המלך אשר שם יושב ודן עם כל שריו. ביומא דף כ"ד לשכת הגזית כמין בסילקי גדולה היתה: **ויוצאין בפרווד** ומוצאין אותו ישן ד"א למעלן כל מי שהוא אומר זכותו עולה חובתו יורד למטן כל מי שהוא אומר זכותו יורד חובתו עולה. ד"א מלאכים שהיו מלוין את האדם בא"י אין מלוין אותו ח"ל. עולים יורדים בו עולים אותם שליוו אותו בא"י. כצ"ל (א"א ויפ"ת). ופירושו למעלן מי שמזכיר זכות ישראל הוא עולה והסיפור יורד. ולפי' כתיב עולים ויורדים בו ובשבילו

אמר לו מלה"ש ע"י שגלו מסטירין של הקב"ה נדחו ממחיצתן קל"ח שנה. ר' תנחומא הוה מפיק לישנא קלא. א"ר חמא בר חנינא ע"י שנתגאו ואמרו כי משחיתים אנחנו את המקום הזה. היכן חזרו כאן. עולים ויורדים עולים ואח"כ יורדים: (יט) ריב"ל לה פתר קרייה בגלות. ויצא יעקב מבאר שבע המד"א (ירמיה טו) שלח מעל פני ויצאו. וילך חרנה המד"א (איכה א) אשר הוגה ה' ביום חרון אפו. ויפגע במקום (ישעיה ה) עד אפס מקום. וילן שם כי בא השמש (ירמיה טו) אומללה יולדת השבעה וגו'. ויקח מאבני המקום (איכה ד) תשתפכנה אבני קדש בראש כל חוצות. וישם מראשותיו (ירמיה ג) כי ירד מראשותיכם. וישכב במקום ההוא (שם ג) נשכבה בבשתנו ותכסנו כלמתנו. ויחלום והנה סולם זה חלומו של נבוכדנצר. והנה סולם זה צלמו של נבוכדנצר הוא סמל הוא סלם אותוי דדין הן אותוי דדין. מוצב ארצה (דניאל ג) אקימה בבקעת דורא. וראשו מגיע השמימה (שם) רומיה אמין שתין פתיה אמין שית. והנה מלאכי אלהים זה חנניה מישאל ועזריה. עולים ויורדים בו מעלים בו ומורידים בו אפזים בו קפזים בו שוטנים בו. (שם) ידיע ליהוי לך מלכא די לאלהך לא איתנא פלחין ולצלם דהבא די הקמת לא נסגוד. והנה ה' נצב עליו. אמר להם חנניה מישאל ועזריה עבדוהי די אלהא עילאה פוקו ואתו: (כ) ד"א לו והנה מלאכי אלהים זה דניאל. עולים ויורדים בו שעלה והוציא את בלעו מתוך פיו. הה"ד (ירמיה נא) ופקדתי על כל בבבל והוצאתי את בלעו מפיו. שהיה לו תנין אחד לנבוכדנצר והיה בולע כל מה שהיו משליכין לפניו. א"ל נבוכדנצר לדניאל כמה כחו גדול שבולע כל מה שמשליכין לפניו. א"ל דניאל תן לי רשות ואני מתישו. נתן לו רשות מה עשה נטל תבן והטמין לתוכו מסמרים. השליך לפניו ונקבו מסמרים את בני מעיו. הה"ד והוצאתי את בלעו מפיו: (כא) ד"א והנה סולם. זה חלומו של נבוכדנצר (דניאל ג) ואלו צלם חד שגיא וגו'. מוצב ארצה (שם) וזיויה יתיר קאם לקבלך. וראשו מגיע השמימה (שם) צלמא דכן רב. והנה מלאכי אלהים עולים שנים ויורדים שנים. אלו שרי ארבע מלכיות ששלטנותן נגמרת בהן. עולים ויורדים. יורדים ועולים אב"כ אלא עולים ויורדים. עולים הם ועליה תהא להם. אלא שכל אחד ירוד מחבירו. כתיב (שם) הוא צלמה ראשה די דהב חדוהי ודרעוהי די כסף וגו'. בבל למעלה מכולם כדכתיב אנת הוא רישא די דהבה. וכתיב ובתרך תקום מלכא אחרי ארע מינך. וכתיב ומלכו תליתאה אחרי די נחשא. וכתיב כסיפא ואצבעת רגליא מנהון פרזל ומנהון חסף מן קצת מלכותא תהוה תקיפא ומינה תהוא תבירה. והנה ה' נצב עליו. כתיב וביומיהון די מלכיא אינון יקים אלה שמיא מלכו די לעלמין וגו':

פרשה סט

(א) והנה ה' נצב עליו ויאמר אני ה' וגו'. אר"י בר זמרא פתח (תהלים סג) כמה לך בשרי בארץ ציה ועיף בלי מים. ר' אלעזר בש"ר יוסי בר זמרא צמאה לך נפשי כמה לך. א"ר איבו כבהמות הללו שהן מצפין למים. רבנן אמרי כשם שנפשי צמאה לך כן רמ"ח איברים שיש בי צמאים לך. היכן בארץ ציה ועיף בלי מים. (שם) על כן בקדש חזיתיך. ע"כ בקדושה חזיתיך. לראות עוזך זו פמליא שלך. וכבודך והנה ה' נצב עליו. ר' חמא ב"ח פתח (משלי כז) ברזל בברזל יחד. א"ר חמא בר חנינא אין סכין מתחדדת אלא בירך של חבירתה. כך אין ת"ח מתחדד אלא בחבירו. ברזל בברזל יחד ואיש יחד פני רעהו. איש זה יעקב. כיון שעמד אבינו יעקב איש יחד פני רעהו שנתייחדה עליו השכינה. והנה ה' נצב עליו. א"ר אבהו משל לבן מלכים שהיה ישן על גבי עריסה והיו זבובים שוכנים עליו. וכיון שבא מניקתו שחה עליו מניקתו וברחו מעליו. כך בתחלה והנה מלאכי אלהים עולים ויורדים בו. כיון שנתגלה עליו הקב"ה ברחו מעליו: (ב) ר' חייא רבה ור' ינאי. בח"א עליו על סולם. וח"א עליו על יעקב. מ"ד עליו על הסולם ניחא. אלא למ"ד עליו על יעקב מי מתקיים עליו. א"ר יוחנן הרשעים מתקיימין על אלהיהם (בראשית מא) ופרעה חולם והנה עומד על היאור. אבל הצדיקים אלהיהם מתקיימין עליהם שנא' והנה ה' נצב עליו. ויאמר אני ה' אלהי אברהם ד"ר חנינא ב"ר פנחס אמר י"ח פעמים מזכיר האבות בתורה. וכנגד בן קבעו חכמים י"ח ברכות שבתפלה. ואם יאמר לך אדם י"ט הם. אמור לו והנה השם נצב עליו לית הוא מן המנין. ואם יאמר לך אדם י"ז הם. אמור לו (שם מח) ויקרא בהם שמי ושם אבותי אברהם ויצחק חד מנהון: (ג) הארץ אשר אתה שוכב עליה לך אתננה ולזרעך. ר' שמעון משם בר קפרא אמר

יד יוסף לד לעיל פ"נ. פ"י: לה ילקוט ס"ז: לו אמר שרוצה קנ"ס. הוא פסוק אמרתי אלוה נאמר: פס"ט א ילקוט ס"ז. וילקוט תהלים: ב ילקוט ס"ז: ג לקמן פ' פ"ע: ד ירושלמי פ"ד דברכות.
ופרק בני דסעניות תנחומא פ' ויצא:

מתנות כהונה

עליו כו'. ולפיכך כתיב עולים תחלה ואח"כ יורדים: מסטירין שאמרו כי משחיתים אנחנו וע"ל בפ"נ: לישנא קלא. לשון קל לכף זכות שלא גילו מסתוריו של הקב"ה רק שמעו הגדולה בעצמם: יולדת השבעה וגו'. גרסי' וסיפיה דקרא נפחה נפשה באה שמשה: אותוי אותיות של זה הם אותיות של זה: אפזים כו'. היו מקנטרים ולועגים בנבוכד נצר שאמרו ידיע כו': והוציא את בלעו. והוא ויורדים שהוריד והוציא את בלעו: שבולע כל מה כו': וסי' מאמין שים לה אלהות: ירוד שפל וקטון ממלכות שלפניו: כבהמות שגידולן הוא מליחת המים כדאיתא בס' פילד מברכין וילקוט תלים גרס כאמבטאות וסי' הערוך ערך אבט בריכות מים קטנים שבגינת המרחץ ועיין שם שב: כשם שנפשי כו'. ריפא דקרא צמאה לך נפשי כמה לך כו'. כשם שנפש הנשמה נקראת נפש: רמ"ח איברים כו'. ולכן חזר ואמר בשרי: כיון שעמד אבינו יעקב שמה יחד כו' עכ"ל רש"י: איש יעקב נקרא איש תם: רעהו השכינה נקראת ריע וחבר של ישראל שנא' רעך וריע אביך אל תעזוב: עולים ויורדים. וקטרגו עליו ולחצו בו כדלעיל ועיין בעקידה בפרשה זו ותנוח דעתך: על הסולם ניחא. והוא בלשון בני אדם: ומי מתקיים עליו. איך יפול על לשון בני אדם לומר שיתקומם עליו: אלהיהם מתקיימין עליהם. ע"ד שאמרו חז"ל בזמן שישראל עושין רצונו של מקום מוסיפין כח בגבורה של מעלה ובהיפוך כתיב צור ילדך תשי מלשון תשות כח כביכול וכעין זה פירשו בעקידה בפרשה זו: מי מתקיים. בעקידה ולצ"ל גרס שהוא מתקיים בתשובה ולא בלשון תמיה והכוונה אמת היא: תשעה עשר הם. י"ט פעמים מזכיר האבות בתורה: ס"ג נצב עליו וגו' לית הוא כו'. והטעם שלא נזכר רק אברהם ויצחק: חד מנהון. אמר מן אותן (י"ט) (י"ח) פעמים והטעם כיון דכתיב שמי כאילו

ענף יוסף

דכאי עלמא. הט"ע שעולם הבא על"פ ערכו יוסר מענך העוה"ז מ"מ כמאז כדרך סערה (זכ"ט):

פרשה סט (א) [כבהמות הללו שהן מצפין למים] כצ"ל וה"ג מנחת גירסא הילקוט תהלים שגורס כאמבטיאות הללו כו' ולא ידע לענין מה שייכה גירסא זו ואם היה טובה מגיר' כבהמות אשר בהשקפה ממלא כמה שכתוב אם כל עיקר האמבטאות ורע זה. מש"כ מלה אמבטאות על מה ימשכו במקרא זה. ובלשו' ספק ע"ש הוא בילקוט תהלים וצ"ל כבהמות. וכן הוא בילקוט תורה ד"ה והנה

עץ יוסף

ובסבילו. ובשוה"ז המדבר טוב על ישראל יורד. והמיצר להם נעשה ראש: המלאכים שליוו כו'. ור"ל שיש מלאכים מיוחדים לשמירת האדם. ומלאכי ח"י אין להם רשות לצאת ח"ל. לכן אותן מלאכים שליוו אותו בארץ עלו. וירדו אותו שליוו אותו בח"ל לכן כתיב עולים ויורדים עולים תחלה ואח"כ יורדים: מסטורין פי' סוד: שאמרו כי משחיתים ועיין לעיל פ"נ שם פרשתי: לישנא קלא לכון קל לכף זכות שלא גילו מסתוריו של הקב"ה רק שמעו הגדולה בעצמם: עולים ואח"כ יורדים דלכך נקט עולים תחילה כי אותם שבכר נדחו נתקרבו ונתקבלו וניתן להם רשות לעלות ובוב ירדו בגליות ה' ללוות את יעקב (יפ"ת): (יט) פתח קרייה בגלות. שכל מה שאירע לאבות סימן לבנים: שלח מעל פני ויצאו. ופי' ויצא יעקב מבאר שבע מא"י שהוא מגור הכוכבה והאלהות: ביום חרון אפו ופי' וילך חרנה שהלכו מכם עד חרון אפו ישב': עד אפס מקום ר"ל ויפגע במקום מרמז למה בגא' על זמן החורבן עד אפס מקום. ופירש לדרש בהליכה רבתי כאי מגיע בית נבית הגעסס חורבן ראשון לחורבן שני וכו' עד אפס מקום וכו' (נזה"ק): אותוי פי' אותיות של זה הם אותיות של זה: יולדת השבעה וגו' נפחה נפשה באה שמשה: כי ירד מראשותיכם פי' שימת האבנים מראשותיו רמז לירידה והשפלה (יפ"ת): רומיה אמין שתין ועל סופו נטה רמז באומר מגיע השמימה ע"ד ערים גדולות ובצורות בשמים (יפ"ת): מעלים בו כלו' שהיה להם ע"י זה עליה מעלה גדולה בגאתם מכבשן האש (נזה"ק): ומורידים בו פי' ללגלג ותמות שהעמיד שעל ידם היה לו ירידה (נזה"ק): אפזים בו ור"ל שנתגאו בו בגלם להשפיל מעלתו שהרי היה בידם לברוח ולא ברחו ודברו קשות בנבוכדנצר. כדלקמן בויק"ר פ' ל"ג: והנה ה' נצב כו'. על יעקב לעשות הגלה לזרע זרע קדש אלו המ"ע עד שנבוכדנצר בעצמו אמר להם לצאת מתוך כבשן האש (מה"ק): (כ) והנה מלאכי אלהים זה דניאל. והסולם היינו צלמו של נ"נ כדלעיל. ועי' עוד מזה בחזית פסוק אמרתי אעלה בתמר: והוצאתי את בלעו מפיו וא"ד שהיה לו תנין. כצ"ל (יפ"ת) שאידי דמייתי קרא מייתי נמי האי פירושא: שבלע כל מה כו'. והיה מאמין שיש בו צד אלהות. והיה משתחוים לו כמו שסיפר בספר יוסף בן גוריון: הה"ד והוצאתי כו'. כלו' בנבטלה אומה הבליעה שהיה דרכו לבלוע תמיד: (כא) זה חלומו של נ"נ. שרמז הקב"ה ליעקב בחלום הזה עליות וירידות הד"מ כאשר רמז לנבוכדנצר בחלום הצלם: יורדים ועולים אין כ"כ. כלו' כיון דאין מלכות טובעת בהגבהה על כרחך הראשון יורד תחלה ואח"כ האחרון עולה. אלא ללמד שעלייתן הוא דרך ירידה שכל אחד ירוד מחברו (מה"ק). ואעפ"י שבבל הוא ירוד קאמר יורדים משום דנקט (יפ"ת): וביומיהון די מלכיא כו'. ופירש עליו אלו כמו ועליו מטה מנשה כי סמוך לד"מ יקים אלה שמיא מלכות המיוחד לו (יפ"ת):

פרשה סט (א) והנה ה' נצב עליו ויאמר אני ה' וגו' ר"א בשם ר"י בר זמרא פתח צמאה לך נפשי כמה לך בשרי א"ר איבו כבהמות. כצ"ל. פי' צמאה לך שפני כבהמות הללו שהן צמאים למים כי אין צמא שמתאוה כל כך למים כבהמות לפי שאין יונקים מן הארץ אלא מאוירא רצו לפיכך הם נריכים הרבה למים מ"מעלה. וכן הצדיקים אין להם יניקה למטה אלא מלמעלה מאת ה' מן השמים: רבנן אמרי כשם כו'. דכמה הוא מל' כמו האמור על הדוגמא והדמיון. ועז"א כשם שנפשם העליונה נפש המשכלת צמאה לך כמו כן צמאה לך בשרי הם הרמ"ח אברים שיש בי דהיינו כוח החיוני שבהם הם צמאים לך לקדושתך. כי גם הרמ"ח איברים הם מתוקנים בקדושה שהם מכוונים כלפי הרמ"ח מצות עשה שבתורה. ועז"א היכן נפשי ובשרי צמאים לך כל כך בארץ ציה ועיף בלי מים כאשר עתה נגרשתי מסתפח מא"י אשר שם משכן השכינה אל ארץ ציה ועיף בלי מים הוא קדושת השכינה המשול לבאר מים חיים. וכהוויתי כרחוק ממקום קדושתך נפשי ובשרי צמאים לך ולקדושתך לקבל ממך שפע רוה"ק. ועז"א על כן בקודש חזיתיך בקדושה חזיתיך כלו' על כן באתי לחזות מקום קדושתך המשכן ובית המקדש שהוא מקום קדושה כדי לראות שם עוזך זו פמליא שלך שנראה על ידם תוקף עוזך בעולם בשליחותם וכבודך ההופף עליהם (מה"ק): אין סכין כו'. כי אלא מין את מינו לחדדו ולתקנו: כך אין ת"ח מתחדד אלא בחברו. כצ"ל ופשטות המקרא גם סופו ואיש יחד פני רעהו מוסב על ת"ח לומר כמו הברזלים מתחדדים זה מזה. כך ת"ח מתחדדים זה את זה בתורה. ושנה המדרש והזכיר כל המקרא עד הטעם לדורשו בהידוש נוסף על פשוטו. ודרש מלת יחד מענין התיחדות ודבקות איש לרעהו כמבואר. ואולי צריך לגרוס ד"א ברזל בברזל כו' (מה"ק): שנתיחדה עליו השכינה שנקראת ריע כאומרו ריעך וריע אביך אל תעזוב ור"ל שכמו שמתיחד ברזל עם ברזל כן יעקב נתיחד עם השכינה והשכינה עמו: משל לבן מלכים כו'. ס"ל כמ"ד בסמוך עליו על יעקב. ולפי שלזה יקשה אם ה' נצב עליו איך היה מקום למלאכים לעלות ולרדת בו דהיינו לקטרגו ולהזיקו. לכן אמר משל לבן מלכים כו' דכרישא לא ה' נצב עליו. וכשבא ה' ברחו המלאכים: (ב) מי מתקיים עליו. בתמיה כי אין דרך לומר שה' נצב על אדם. ופירש ר"י שהחיצונים זו היא ההשגחה להצילו מכל נזק ופגע ח"ש ר' יוחנן הרשעים צריכין לעמוד על אלהיהם לשמרם. אבל הצדיקים אלהיהם נצב עליהם לשמרם ולהצילם. ופירש נצב עליו מבגיח עליו (יפ"ת). והמת"כ נטה בזה משפטיו: והנה עומד על היאור. שהיה אלוהו כמ"ש לי יאורי ואני עשיתני: וכנגד בן קבעו חכמים כו'. כתב האבודרהם דלפי שהתפלות למדו אותו מן האבות שאברהם תיקן ת"ש וכו' לכן אמר שנתקנו י"ח ברכות כנגד י"ח פעמים שנזכרו: לית הוא מן המנין. לפי שלא נזכר שם אלא אברהם ויצחק ולא יעקב ואין בעינן שלשה אבות: י"ז הם שהרי בפסוק ויקרא בהם שמי ושם אבותי וגו' ג"כ לא נזכר יעקב מפורש עז"א דמ"מ הוא חד מנהון. כי כאומרו ויקרא בהם שמי הרי הוא כאילו נזכר גם שמו מפורש: (ג) קפלה כפנקס כלומר במראה הנבואה נדמה כאילו הארץ מקופלת תחתיו להורות שיכבוש כולו. והטעם לפי שהמקום הלז הוא העיקרי לקדושה עד שכל הארץ עומד על ידיה וכמ"ש אבן שתיה שממנה הושתת העולם: ונתנת תחת ראשו וילקוט משמע דגרסי' מאי דתחותא דידך. ולפי גירסתנו כאינים דאמר מן מתום ליתך דידך פי' מה שתחת ראשו של אדם והוי שלו כן קפלה שתח ראשו להמזיקה שהיא שלו: שיכבוש

אמר ח קפלה כפינקם ונתנה תחת ראשו כאיניש דאמר מן תחות רישך דידך. ר' הונא בש"ר אלעזר אמר ובלבד שיהא נקבר עליה. והיה זרעך כעפר הארץ. י מה עפר הארץ אינו מתברך אלא בטים. כך בניך אין מתברכין אלא בזכות התורה ז שנמשלה לטים. מה עפר הארץ מבלה את כל כלי מתכות והוא קיים לעולם. כך בניך מבלים את כל העכו"ם והם קיימים לעולם. ומה עפר עשוי דיש לכל. כך בניך עשויים דיש למלכיות ההד' (ספיה נח) ושמתיה ביד מוניך. מהו מוניך אילין דמטיינין מבתיך ומייסרין אותך ומתישין את כחך. אפי' כן לטובתיך משקשקין ומטרקין לך מן חוביך. כמה דתימא (תהלים פט) ברביבים תמוגנגה צמחה תברך. (ספיה נח) אשר אמרו שחי ונעבורה. מה היו עושים להם הוו מרביצים אותן בפולטריות ומעבירין כרים עליהם. ר' עזריה בשם ר' אחא אמר היא סימן טוב מה פלטיורה זו מבלה את העוברים ואת השבים והיא קיימת לעולם. כך בניך מבלים את כל עכו"ם והם קיימים לעולם. ופרצת ימה וקדמה וצפונה ונגבה. א"ר אבא ב"כ ח את הוא תרעייא דימא כמד"א (מיכה ב) עלה הפורץ לפניהם. ר"י בר הנינא אמר פ אף הלוקי יחזקאל הראה לו והלא לא פירש יחזקאל אלא מן המזרח למערב בא ישעיה ופירש (ישעיה נט) כי יסין ושמאל תפרוצי וגו' : (ד) והנה אנכי עמך ושמרתיך בכל אשר תלך. ירבנן אמרי על הכל השיבו ועל הפרנסה לא השיבו. אם יהיה אלהים עמדי א"ל הנה אנכי עמך. ושמרני בדרך הזה א"ל ושמרתיך בכל אשר תלך. ושבתי בשלום אל בית אבי א"ל והשיבותיך אל האדמה הזאת. ועל הפרנסה לא השיבו. א"ר איסי אף על הפרנסה השיבו שנא' כי לא אעזבך. ואין עזיבה אלא פרנסה הכד"א (תהלים לז) ולא ראיתי צדיק נעזב וגו' : (ה) ויקץ יעקב משנתו. ר' יוחנן אמר ממשנתו. ויאמר אכן יש ה' במקום הזה. אכן השכינה שרויה במקום הזה ולא הייתי יודע. ויירא ויאמר מה נורא המקום הזה. ר' אלעזר בשם ר' יוסי בן זטרא אמר הסולם הזה עומד בבאר שבע וישיפועו מגיע עד בהמ"ק. ט"ט ויצא יעקב מבאר שבע ויחלום והנה סולם ויירא ויאמר מה נורא המקום הזה. א"ר יהודה בר' סימון הסולם הזה עומד בבהמ"ק ושיפועו מגיע עד בית אל. ט"ט ויירא ויאמר מה נורא המקום הזה ויקרא שם המקום ההוא בית אל : (ו) אין זה כי אם בית אלהים וזה שער השמים. יא א"ר אחא עתיד השער הזה להפתח להרבה צדיקים כיוצא בך. ארשב"י אין בהמ"ק של מעלן נבוה מבהמ"ק של מטן אלא י"ח מיל. ט"ט וזה שער השמים מנין וז"ה. יב ד"א מלמד שהראה הקב"ה ליעקב בהמ"ק בנוי וחרב ובנוי. ויירא ויאמר מה נורא המקום הזה זה בנוי הכד"א (תהלים פח) נורא אלהים ממקדשיך. אין זה הרי הרב כמד"א (מיכה ב) על זה היה דוה לבנו על אלה חשכו עינינו. כי אם בית אלהים בנוי ומשוכלל לע"ל כמד"א (תהלים קמח) כי חזק בריחי שעריך : (ז) וישכם יעקב בבקר. ויקח את האבן וגו' ויצק שמן על ראשה. יג שופע לו מן השמים כמלא פי הפך. ואולם לוז יד היא לוז שצובעין בה את התכלת. היא לוז שעלה סנחריב ולא בלבלה. נבוכדנצר ולא התריבה. טו היא לוז שלא שלט בה מלאך המות מעולם. הזקנים שבה מה עושין להם כיון שהם זקנים הרבה מוציאין אותן חוץ לחומה והם מתים. א"ר אבא ב"כ לטה נקרא שמה לוז טז וכל מי שנכנס בה הטריף מצות ומע"ט כלוז. ורבנן אמרי מה לוז אין לה פה כך לא היה אדם יכול לעמוד על פתחה של עיר. א"ר סימון לוז היה עומד על פתחה של עיר. ר' אלעזר בש"ר פנחס בר חמא אמר לוז היה עומד על פתחה של מערה והיה לוז חלול והיו נכנסין דרך הלוז למערה דרך המערה לעיר הה"ד (שופטים ו) ויראו השומרים איש יוצא מן העיר ויאמרו לו הראנו נא את מבוא העיר וגו'. ויכו את העיר לפי חרב ואת האיש ואת כל משפחתו שלחו. ר' יגאי ור' ישמעאל עבר לה הפטרה יז מה אם זה שלא הלך לא בידיו ולא ברגליו אלא על שהראה להם כאצבע ניצול מן הפורענות. ר' ישראל שעושים חסד עם

יד יוסף ה ילקוט ס"ו. מולין נ"ח. ז"ח קף ל"ו. זוהר ס"ו: ו לעיל ס"ג מ"ח. ילקוט ס"ו: ח ס"ב פ' כ"ח. ילקוט מיכה: פ ילקוט ישעיה רמז של"ו: ז ויק"ר פ' ל"ו. כנסומת ס"ו. ילקוט ס"ו. ויל"ש בהעלות רמז תקל"ב: יא ילקוט ס"ו: יב ספרי מ"ב פסקא שנ"ב: יג ילקוט ס"ו. סנהד' פ' כ"ב: יד בר"ר פ' כ"ב ס"ו: טו שופטים ו': ויק"ר פ' ל"ו. פרפסה דף קנ"ח סוד סדבר: שו לקמן פ' פ"ח. ילקוט שופטים רמז ל"ו: יז פדר"א מ"ב פ' כ"ו:

ענף יוסף

והנם פ' מה עליו ע"ש : (ב) [בה ישעיה ופירש] מן תוחת ראשו מצעים מה שחסר יחזקאל לה שישעיה קדם ליחזקאל הכתוב. מלמד שנתנוהה מדבריה ועלתה לו בנחלה כן לבניהם מה שיחסר יחזקאל לחר זמנו : (ד) [מן בית המקדש של מעלן כו'] כתב הלב"ש וז"ל ולפי שהכר כי עם כוח סרוף סרניעו נפוש מן כלהן ק"ק שנפ. למשה מן הכלים יש יסוד לזה. ועעין זה כוח נהפך בכלל סרוניו. שם שכנגד סנים סמקדש של מעלה כוח מקום מקודש. וכבל נקנה שער השמים לפי בחוח מקום שנו לעולם בהשלם למעלה גלי מעכב. וכל זה מ"ח מיל ולמעלה. אבל משם ולמטה כוח בלתר מחויב שכנגד שתר מקוויות שיש שם מעכבים ומקטרינים ממונים בהשלם ובשמה מלעולה למעלה (יפ"ח). ובכתר תוכח הפרנסה שהיה לאחזן כתב וז"ל כוח חיוב מלד שנאמר דמוח מכאני מן כשמים לאחן מטלך ח"ק שנא. אלא שבעין ל"ח מגבנים שכולנים המקדש של מעלה כי בגלגולים כם י"ח · ועל"ם בניאור : (ה) [בוא לוז שצובעין בו תם בתכלת כו'] כוח חיוב מלד שנאמר בו לוז על לוז שבכאן. אבל בית לוחה לה שתמר כב' שנשנים ונו' מלד שיש לוז בחרן ויכן שיר ויקרא שיה לוז כוח שתה עד היום סוסם היה לוז שנמצין בה תכלת כו' עד אמר ר"ל כ"ב ודוים דבם זה ממלת בכהוב כוח שתה עד היום סוז . בלו' בלה בית כה סוס שיטי מעולם לה בשתה ולה בהולכנם ולה בכלכול נכוכלנכר . אבל לוז למעינה נהשיך כוח שבשנוב שתה אחר זה בשם בית לה' . וכן בילקוט כלן לאנו גורם כל שאחר זה . לף דרך שנמדבם כוח שבכיום לפעמים ב' בשוקים שיש נמלוחיהם בשני מקומות . לו ק"ב כ' מלוח שוחם כאנו כוח שבא לו דבכו לשמליך דבוש שבינך לשתה לחזוקו על שאחר לף שבדבר לף שבת ח' ומוצר לה בה שנשתבך ונשנשב ע"י המשפיקים : שימקן

מתנות כהונה

כלילו כתיב יעקב בהדיא דמי: **מן** תמות דיקר כו'. כלומר שישור מה שמתה לאחר ומה שמוטת שמתה: **ובלבד** שיהא טי'. שיעקב יהא נקבר בארץ ולכן כתיב אוכב ל' שכיבה עם מטטיה וכלן האיכר לומר שלא יקבר בחוצה לארץ : **מן** מוכן. שמשון לוחך ריקם מעשוחיך : **כרים** ליצב עליהם. ולעיל פרשה מ"ח (מ' תמיינה) נגש דדים פי' כלי מהריפה לא מחתים מרנוס לא מרדיי: **תרעייא** לשון שכיבה וקריאה שנאמר מלפני אלוה יעקב הי שנזכות יעקב נקרא וכן שיכם: **ושיך** בשרון ערך תרש : **מן** המוכן למערב. פירש שנאמר (יחזקאל מ"ו) מכוכת קדים עד פלחם יתם יהוה לחד : **ימין** ושמאל. כמי כפון ודרום : **בדרך** ללומר מה שאמר יעקב בדרך הזה ל"ל הקב"ה בכל אשר תלך ושיך רים פרשה בחקוב הני יוחר נשוב ול"ל לחמיד כמ"ד לק' פ"ע מסוכסם הוח פל' ז' ויעקב אמר בלחשוב לם שהלוים עתידי ונו' והקב"ה משיבו עליהם הנה אנכי עמך וגו' : **ממשנתו** מלימודו היה שלה למדרגת הנבואה לבנים בהקיץ תמונת י': **ושיפועו** מגיע עד בית המקדש. סוף שיפוש של הסולם דשיש לחלמו כך משמע פילובו ושמיה לחייה מדכתיב ויצא יעקב מבאר שבע מכלל שהיו שניני הסולם עם היו ומשם ירדו אלו מלאכי חרן שהלכו לשילחו : **ומה** גדלה וכו'. משמע שהיה מכוון נגד בי"ה שהוח בית הלוים וזה שער השמים מכוון כנגדו וכיי יודע שכר מדקרא למקום ב"ה בשם כי שוכב ע"מ שלפחות רבני הסולם כי שמה לכן כ"י כי' בחומם שיפושו למעלם שיפוש ולשיכי למהר"ל מליהו מוכיח שנם הוח היה מוכך בו וקוקיי לך הפשם : **עתיד** שער זה כו'. חם שער השמים הוח דכתי הקב"ה שיעקב לשון שכיבה וכל הלדיקים כיוצא בו יש להם ממשלה על שער זה שיהא נפתח בשבילם ולשמיהם : ס"ג **בית** אלהים וגו'. בעי ומשכלל ולשיך מסיפיה דקרא וזה שער השמים וכתיב הכא כי החק בניתי בשעריך וכתי מוכה בילקוט בהבית : (הבוריח לק' ס' פ"ח גר' כרכיב :) **לוז** היא שמה. פלין לו היה שומד על פתחה ולשיכך לא ידע לים מה מבוא העיר : **הפטרה** סיום וסילוק הדבשה לכבוד הלבשנית : (הצ

ינחם

עין יוסף

שיהא נקבר עליה כ"ל דהגלגה קלמר דדוקא לם יהיה נקבר עליה הגתן הלרן הכיה לנזרע. חבו הכמ"ז לחבר לחם עוכב בהגלה לם הבכתן עליה לאחר מיתה. כי לז יכוכך עומד עליהם. ולעי"ג שלון זה ביד יעקב ובהחלט. מ"מ היה מוכל עליו להסתדל ולכוכות בדבר בכל לחבר היה לגלל יהו כלחבר מיכו שהבטיח לו יוסף כמו (מהר"ק) : **מה עפר** כו'. נחבלחר לשל פ' מ"ח סי' י"ב : **דמטיינין מבתיך** ממסיס מכתך : **כשקשקין** כו'. פי' פעופים לוחך ריקם מעופותיך : **בפולטריות** פי' בפוחים : **כרים** עוזרים על כלי המתכיסה וחבכו עליהם ובלו"ם הני לדיה. פי' כלי המתכיסה : **סימן** בוב וחבו ומשימי כלחן עוך כיהו שהחרן מכלה ומה שעמדם לעולם : **תרעייא דימא** פי' לשון בכיסה וקריסה. חקנוס פרק ה' חכיא ס'. וכ"ל לחה קורח היה כלי' שנכוכתך יקרא היה לעבור נחוצים. וחה עלה הפורח זה יעקב שהיה ונכוכתו נקרא כ"ם מה לך היה כי חנוס וגו' מלמד הלוה יעקב. חלוקי יחזקאל זהו מלוקח מ"ש בעיג. שהלך לחת החרן משלח קדמה ועד לחם יחה ל"ג הלכים לחלהן לבבשים לעתיד. וחכח כחיב ופלטת על החילוק שהיא פרוסה ממקום למקום : **אלא** שם המזרח למערב. וחכח כחיב נמי לפוחה וצפונה. ומשני שכבר כי יעשיה נבחה ולפוחה בלומרו כי יחין ושמחל חפרוצי. ויעין ושמחל הוח דרום ולפון : (ד) **על** כל השיבו. שהבטיחה ה' שם השבוחה על שלוחת יעקב (יפ"ח) : **אם יהיה** אלהים עמדי. שיהיה כעוד ה' מוחה חמיד עמו ולחלהו (מהר"ק) : **ועל הפרנסה** לח השיבו. ושפעמ מפורש בהמשוחת שחמר הקב"ה לח לחי מבטיחו על שלחם מהו מבקש ממני שד שחמחוח ה' לחפלה לזיקים ולחכם בכור עוני. רק הבטיחו שלא יגע בו כוח רעה המונעו מלימוחו. ולפח רבי חיסי כחוב על הפרנסה הבטיחו. כי עיבה הוח כולל גם על זה. כי העבד הפרנסה מכוחה בשם עיבה. (ה) **משמשנתו** שבח לימוח שבו שהיה בלי' מעשהו בהיה בשבוע שהיה ועוחה למעלה בשעה הבהיה כמ"ש מהכחי החמה בהזדיקים והכחיים הבלחיים בשעה הבהיה בשם שלה בהיה בשעה של מעלה ולומדים לה חורה לחבר מיחו נעשים בחעון המהגבר בהם : **אבן השבינה שרויה** במקום הזה הבכחלה נעורה בהות בקבינה קבוע וחם לח קייסי הלוי : **עומד בבאר שבע** ס"ל שיעקב בחבכון בחבכך וי"ח ולח יעקב מבחר שבע שהלך מם לישול לשום והוח המקום שלן בו ולחה מרחוק לחלהים. והבולם בלחה לשעה ריב"ו לחה בהגליו בבחר שבע במקום שהוח שוכב שם. וסוף בישופו שהוח לחם הבולם הגיע עד בעגד בית"ה בשמים. ולכן ידע שבחר שבע שהוח שער השמים סוב לחפלה . וביה מ"ק בית חלהים הבולם הזה שומד בבהמ"ק כר. ס"ל כי ויסבע במקום הוח הר המוריה. ולחה הבולם הגליו בחקום ההוח ושישופו שהוח בחבו מגיע עד בעגד בית חל וחה הוח שיר לו. ולחבר כי זה המקום בית מלבש

עם נחליהם בידיהם וברגליהם עאכ"ו :

פרשה ע (א) וידר יעקב נדר לאמר אם יהיה אלהים עמדי וגו' ונתן לי לחם לאכול. א כתיב (תהלים סו) אשר פצו שפתי ודבר פי בצר לי. א"ר יצחק הבבלי ודבר פי בצר לי שנדר מצוה בעת צרתו. מהו לאמר לאמר לדורות כדי שיהיו נודרים בעת צרתן. יעקב פתח בנדר תחלה לפיכך כל מי שהוא נודר לא יהיה תולה את הנדר אלא בו. א"ר אבהו כתיב (תהלים קלב) אשר נשבע לה' נדר לאביר יעקב. לאביר אברהם ולאביר יצחק אב"כ. אלא נדר לאביר יעקב. תלה את הנדר במי שפתח בו תחלה. ר' הונא בש"ר אידי אמר כתיב (דה"א כט) וישמחו העם על התנדבם כי בלב שלם התנדבו לה' וגם דוד המלך שמח שמחה גדולה. ולפי שהיו עסוקים במצות נדבה ועלה בידן לפיכך שמחו. לפיכך מה אומר (שם) ויברך דוד את ה' לעיני כל הקהל וגו' אלהי אברהם יצחק וישראל אינו אומר כאן אלא אלהי ישראל אבינו. תלה את הנדר במי שפתח בו תחלה. א"ר יהודה עוד מן אתרא לית היא חסירה וידרו ישראל אב"כ אלא וידר ישראל ישראל סבא: (ב) ד' הן שנדרו. כ ב' נדרו והפסידו ב' נדרו ונשתכרו. יעקב נדר והפסיד יפתח נדר והפסיד. חנה נדרה ונשתכרה ישראל נדרו ונשתכרו. שנא' וידר ישראל נדר וגו': (ג) ר' אבהו ור' יוחנן ג ח"א מסורסת היא הפרשה ואחרינא אמר על הסדר נאמרה. מ"ד מסורסת היא הפרשה שכבר הבטיחו הקב"ה שנא' והנה אנכי עמך והוא אומר אם יהיה אלהים עמדי. אתמהא. מ"ד על הסדר נאמרה מה מקיים אם יהיה אלהים עמדי. אלא כך אמר יעקב אם יתקיימו לי התנאים שאמר לי להיות עמי ולשמרני אני אקיים את נדרי: (ד) ר' אבהו ורבנן. ד ר' אבהו אמר אם יהיה אלהים עמדי ושמרני בדרך הזה אשר אנכי הולך מלה"ר. המד"א (ירמיה ט) וידרכו את לשונם קשתם שקר. ונתן לי לחם לאכול מגילוי עריות. הסד"א (בראשית לט) ולא ידע אתו מאומה כי אם הלחם אשר הוא אוכל לשון נקי. ה ושבתי בשלום אל בית אבי משפ"ד. והיה ה' לי לאלהים מע"ז. רבנן פתרין לה בכל עניינא. אם יהיה אלהים עמדי ושמרני בדרך הזה אשר אנכי הולך. ו מע"ז מג"ע משפיכות דמים מלה"ר. אין דרך אלא ע"ז כמד"א (עמוס ח) הנשבעים באשמת שומרון ואמרו חי אלהיך דן וחי דרך באר שבע. אין דרך אלא ג"ע שנא' (משלי ל) כן דרך אשה מנאפת וגו'. ואין דרך אלא שפ"ד שנא' (משלי א) בני אל תלך בדרך אתם מנע רגלך מנתיבתם וגו'. ואין דרך אלא לה"ר שנאמר (בראשית לא) וישמע את דברי בני לבן לאמר לקח יעקב וגו': (ה) ונתן לי לחם לאכול ובגד ללבוש. ז עקילס הגר נכנס אצל ר' אליעזר א"ל הרי כל שבחו של גר שאמר (דברים י) ואוהב גר לתת לו לחם ושמלה. א"ל וכי קלה היא בעיניך דבר שנתחבט עליו זקן שנאמר ונתן לי לחם לאכול ובגד ללבוש ובא זה והושיטו לו בקנה. נכנס אצל ר' יהושע (נ"א עקילס הגר בא ושאל את ר' אליעזר א"ל הרי חיבה שחיבב הקב"ה את הגר דכתיב ואוהב גר לתת לו לחם ושמלה. כמה טווסין אית לי כמה פוסייני אית לי אפי' על עבדי לא משגיחין. נזף ביה א"ל תלמידיו ר' דבר שנתחבט עליו אותו זקן את מושיטו לזה בקנה. ואזיל לגבי ר' יהושע) התחיל מפייסו בדברים לחם זו תורה דכתיב (משלי ט) לחמו בלחמי. שמלה זו טלית. זכה אדם לתורה זכה לטלית. ולא עוד אלא שהן משיאין את בנותיהם לכהונה. והיו בניהם כה"ג ומעלים עולות ע"ג המזבח. ד"א לחם זה לחם הפנים. ז ושמלה אלו בגדי כהונה. הרי במקדש. אבל בגבולים לחם זו חלה. ושמלה זו ראשית הגז. אמרו אילולא אריכות פנים שהאריך ר' יהושע עם עקילס היה חוזר לסורו. וקראו עליו (משלי טז) טוב ארך אפים מגבור: (ו) ושבתי בשלום אל בית אבי. ח ר' יהושע דסכנין בשם ר' לוי נטל הקב"ה שיחתן של אבות ועשאן מפתח לגאולתן של בנים. אמר הקב"ה אתה אמרת והיה לי לאלהים הייך כל טובות וברכות ונחמות שאני נותן לבניך איני נותן אלא בלשון הזה. שנא' (זכריה יד) והיה ביום ההוא יצאו מים חיים מירושלים. (ישעיה יא) והיה ביום ההוא יוסיף ה' שנית ידו לקנות את שאר עמו. (יואל ד) והיה ביום ההוא יטפו ההרים עסיס. (ישעיה כז) והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול וגו': (ז) והאבן הזאת אשר שמתי מצבה יהיה בית אלהים וכל אשר תתן לי עשר אעשרנו לך. הד נכרי שאליה לר"מ א"ל פטר חמורך במה הוא נפדה. א"ל בשה דכתיב (שמות לד) ופטר חמור תפדה בשה. א"ל אין לו שה. א"ל ט בגדי. א"ל מנא לך הא. א"ל דכתיב (שם יב) מן הכבשים ומן העזים תקחו. א"ל אלו לפסח. א"ל אף גדי נקרא שה. מנא לך הא. א"ל דכתיב (דברים יד) זאת הבהמה אשר תאכלו שור שה כשבים ושה עזים. עמד ונשקו על ראשו. ר' יהושע דסכנין בשם ר' לוי אמר כותי אחד שאל
את

יד יוסף פ"ע א ילקוט ס"ה. ילקוט תהלים רמז תש"ן. תנ"ח פ"נ. ילקוט ש"א רמז ע"ח סוף ד"ס והגם סיו מדברים : ב תנ"ח פ"נ. ילקוט ס"ו. ילקוט שופטים. ועיין ויק"ר פ' ל"ז : ג ילקוט ס"ו ד ילקוט ס"ו : ה לקמן פ' פ"ו : ו ת"י : ז פ"ר פי"ט. במ"ר פ"ח. קה"ר פסוק שנ אהביג. ילקוט ס"ו. תנחומא סוף לך : ח ילקוט ס"ו : ט עיין בכורות ס' ל' :

מתנות כהונה

פרשה ע (יתמה הוא וגו' :) מן אתרא לית כו'. כלומר ממקום שכתוב בו נדר ישראל בהדיא אין חסר להביא לאיזה ממנו : יעקב נדר והפסיד. כדלקמן פר' פ"א : יפתח הפסיד בתו : חנה נשתכרה. שמואל הנביא : ישראל נשתכרו. הכנעני מלך ערד : אתמהא בתמיה וכי היה מסופק בהבטחת הש"י אלא הוא אמר כן בדאפונה והקב"ה השיבו עליו הנה אנכי וגו' : אם יתקיימו כו'. שלא יגרום החטא כמו שפירש"י בחומש : וידרכו וכאן הוא אומר בדרך הזה : לשון נקי. הלחם הוא כינוי של אשתו אלא שהכתוב מדבר בלשון נקייה : זה שפיכות דמים. כמד"א אני אדבר המה למלחמה וכה"א דמי מלחמה בשלום : פתרין לה כולי בדרך הזה פירשוהו על עניים האלו על ג"ע וש"ד וע"ז : זקן אבינו יעקב : בא זה. הגר הזה והושיטו לו הקב"ה בקנה כלומר במתנת חנם ובקל. ועיין בש"ך (י"מ) ותמצא נחת במאמר זה : טווסין מין עוף בקורין פאוואש : פוסייני שלו והוא עוף שמן מאד כדאיתא בפרק יום הכפורים : אפי' על עבדי כו'. ופי' העבדים אינם משגיחים עליהם והכתוב לא אמר שיתן לו רק לחם ובגד לבד : נזף ביה. שלחם הוא שם כולל על כל מאכל אשר יאכל כד"א עבד לחם רב ועוד כי כן דרך הצדיקים אומרים מעט ועושין הרבה ואף כי צדיקו של עולם ב"ה ואין להרהר בזה אחר הכתוב : את מושיטו כו'. כלומר וכי זה הוא דבר קטן בעיניו שיהא מובטח כל ימיו בלחם ובגד ואע"פ שיש לו הרבה מזה מ"מ אינו מובטח שלא יהא חוסר לחם ובגד כל ימיו : לחם זו תורה. שאם יתגייר יזכה לתורה שנקרא לחם אבל קודם שנתגייר אמרו חז"ל כותי שעוסק בתורה חייב מיתה : כהנים גדולים. ובגד אלו בגדי כהונה ולחם אלו מתנות כהונה כד"א לחם אלהיו מקדשי הקדשים : אבל בגבולים כו'. שלא יהיה פתחון פה לגר לומר השינח בב"ה אבל נוטלין פי' וכן לראשית הגז נוהג בין בפני הבית ושלא בפני הבית בארץ ובחוץ לארץ וכל כל מתנות כהונה כדאיתא במסכת חולין וכן חלה : לסורו כלומר לאולתו וכסלותו : אלו לפסח. לענין קרבן

ענף יוסף

פרשה ע (ו) [שיחתן כו' אמרת והיה ט'] לכאורה מאי נפקא לן מינה במלת והיה. ומה טובה כזו וסגולה דמלת והיה מורה על הויה חדשה מה שלא היה קודם. וכנה בודאי היה אמונה קודם ספ' הוא אלהים הוא שומרו ומצילו. ורק שביקש על השגחה חדשה עליונה מאד למעלה מסדור הטבע. וכן ביקש על תשועה שנגולה בגדולה שהיה הופעה אלהים עליו. ונוסחו נתבשרו ג"כ לעתיד לנסיות חדשות. כן כהופעת אלקות חם מאלמו מים שהוא כינוי לשפע החכמה ע"ד כי מלאה הארץ דעה כמים לים מכסים. וע"ד ושאבתם מים בששון. וכן כבנין השגחה בגאולות גדולות שזכו היום פרשה בסדור הטבע כמ"ש יוסיף ה' שנית ידו וגו'. כן שיתמלא הארץ ממלחמת אשר אלהים ה' שמנה אדס"ל

עץ יוסף

פרשה ע (א) שנדר מצוה בעת צרתו כו' דלא"נ דבעלמא שנודר נקרא חוטא אבל בעת צרה מצוה לידור דבר מצוה כדי שיגין עליו בצוקה בעת. והיינו דכתיב וידר יעקב נדר לאמר. לאמר לדורות שיהיו נודרים בעת צרה להיות להם נכון בטוח כמ' במצוה (יפ"ת) : ולאביר יצחק א"כ אלא נדר לאביר יעקב תלה את הנדר. כצ"ל (א"ח) והיה נודר בעת צרה שהיה מצטער על מניעת המקום כמה שנאמר את כל טעמו (יפ"ת) : אלא אלהי ישראל כו' במי שפתח בו תחלה. ובהלול זה ר"ל אלה דברי ההלול והשבח על הנדר במי שפתח בו תחלה : עוד מן אתרא כו'. לפי שמקרא זה הוא בתורה שממנה נלמוד הדינין. קרי לאמי קרא שפי מהרלהבותים (יפ"ת). או פי' מן אתרא כו' כלו' ממקום שכתוב בו נדר ישראל בהדיא אין חסר להביא לאיה ממנו (מת"כ): ישראל סבא דלא"נ דהנודרים נהנכח ישראל הוו קאמר וידר ישראל סבא לפי שהם תלמידיו בדבר זה והו"ל כאילו הוא הנודר שהדבר נקרא על שמו (יפ"ת): (ב) ד' הן שנדרו ט'. טובא אשכחן בקרא. אלא דחשיב הכא רק אותן שנעשה להם רושם על ידי הנדר הן לטובה והן לרעה. שאלו נזהרו בו ונשתכרו לטוב נענה מיד ואלו חטאו והפסידו (נזה"ק) : יעקב נדר והפסיד היינו על מה שנתאחר מלשלם נדרו שנקנס כדלקמן פרשה פ"א. ובא לידי ג' עבירות. וקבר את אשתו כדלקמן בויק"ר פ' ל"ז : יפתח נדר והפסיד והיינו במה שפילם נדרו והפסיד בתו כי לפי הדין לא חייב לכל אלא הקדש דמים. ועוד שהי"ל להתיר נדרו. ונענש עוד בניטול אבריו כדלעיל פרשה ס'. ונענש הפסחו לפי שלא נדר כהוגן כדאי' התם : חנה נדרה ונשתכרה שנתן ה' שאלתה. ג"כ בקיום הנדר עצמו שיהיה בנה נתון לה' כל ימיו : ישראל נדרו ונשתכרו שנתן שאלתם : וידר ישראל כו'. לפי שמפורש נדרם ומה נדרם ומה שנשתכרו כתוב זה מייתי קרא להא. אבל לשארא היה צריך להאריך להביא פסוקים רחוקים זה מזה. לכן צריך בהבאתם (יפ"ת) : (ג) מסורסת היא הפרשה. דבתחלה נדר אם נדרו אם יהיה אלהים עמדי ושמרני וכו' ושוב אלהים ונענה בחלומו והנה אנכי עמך וגו' ואע"פ שנכתב וידר יעקב כך הכי. אין מוקדם ומאוחר בתורה : אתמהא בתמיה וכי היה מסופק בהבטחת ה' אלא הוא אמר כן בדאפונה. והקב"ה השיבו עליו הנה אנכי עמך וגו' : אם יתקיימו לי התנאים דמאמר והנה אנכי עמך אינו הבטחה אלא תנאי. כלו' אם אנכי עמך שתזכה להסרות עליך אז ושמרתיך בכל אשר תלך כי בחור פני מלך חיים : (ד) מלשון הרע דרים שמירה מעון. על דרך רגלי חסידיו ישמור ובדרך דרש מלה"ר שנמצא בו לשון דריכה. ולאידי בדרך בלה"ר דרש נמי ונתן לי לחם וגו' בג"ע וש"ד וע"ז דהוו דומות לגמה"ר משום דלה"ר שקול כנגד שלשתן כדדרשי' בערכין (יפ"ת) : מג"ע וה"ק ונתן לי לחם כלו' אשה כשסר ואסים

יטל מחנים : לשון נקי כדלקמן פרשה פ"ז שפי' שלחם אשר הוא אוכל היא אשתו : פתרין לה בכל עניינא. ר"ל הני פסוק בדרך הזה פירשוהו על כל עניים האלו על ג"ע ש"ד וע"ז : ואין דרך אלא לה"ר שנא' וידרכו את לשונם וגו' כנ"ל. והגה שיספא דמייתי לקמן בויק"ר פ' ל"ז וישמע את דברי בני לבן גבי לה"ר ביעקב כתבתי שם (יפ"ת) : (ה) הרי כל שבחו כו'. דקס"ד שזהו כל עיקר שכרו להיות לו רק מזונות מצומצמים ועו"ה שזה הוא דבר קטן. והשיב שאין זה אלא לפי שהגר אינו חביב כל כך בעיני הקב"ה. אך ר' אליעזר השיב לגבו כי לקדושים אשר בארץ אשר כל מגמתם לדבק בה' זהו כל מאוים וחפצם. להם הבטחת דבר זה הבכרתי דבר גדול. שבא להם מיד ה' לרכם והמה יכונו ויתעסקו בעבודת ה' באין טרדה ועמל : ובא זה והושיטה פי' ובא זה הגר והושיטה לו הקב"ה בקנה כלו' בנקלה : נכנס אצל ר"י הא"ס מוחק זה : טווסין מין עוף שמן : פוסייני שלו והוא עוף שמן מאד : אפילו עבדי לא משגיחין עליהן. כל"ל : נזף ביה הוליתו בחיפה ובגערה כי שאלו דבר של הבל. ועוד שנראה שהוא נתגייר על מנת לקבל פרס : א"ל תלמידיו רבי כו'. ר"ל באמרו לו שלא הי"ל לדחותו בדברי גערה לבד אלא לדבר על לבו הדבר שנתחבט בו הזקן הושיטה לזה בקנה וא"כ דבר גדול הבטיחו ה'. וכך צ"ל בהנוסח אחר נזף ביה. א"ל תלמידיו רבי דבר שנתחבט עליו אותו זקן את מושיטו לזה בקנה. ועד כאן הנוסח אחר. ולא"כ צריך להיות נכנס אצל ר' יהושע התחיל מפייסו כו' : מפייסו בדברים וא"ל שלא היה כוונת יעקב כפשוטו על לחם לבד. כי אם עיקר בקשתו היה על עניינים נפשיים. שעל זה בקש בדרך רמז וקרא לתורה שהוא מזון הנפש בשם לחם שמשביע לנפש כלחם לגוף. וטלית הוא לבוש הנפש לזכות בחיים הנצחיים וכן קרא בגד לבגדי כהונה וזהו הבטחה שהבטיחה ה' לגר ג"כ שיזכה לשלימות הנפש עד למדי : היה חוזר לסורו פי' לאולתו וכסלותו על שלא רוה נחת מאלו בשאלתו ונער בו : טוב ארך אפים מגבור. שגבר ר' יהושע שהשיב באריכות אפים מר"א שהשיבו בכעס כגבור ואיש מלחמות. בקה"ר גרס טוב ארך רוח מגבה רוח : (ו) נטל הקב"ה כו'. דכל מה שאירע לאבות סימן לבנים : (ז) נכרי אחד שאליה כו'. זה השואל היה מכת שאינם מאמינים בתורה שבע"פ אלא בתורה שבכתב לבד. ולזה בא לפקפק על קבלת החכמים האומרים שפדיון פטר חמור הוא אף בגדי. ובא ר"מ לברר לו שדבר מתוך הכתוב (מה"ק). ומייתי ליה הכא איידי דבעי לאתויי שאלת הכותי לר"מ דבסמוך. לומר שדרכם היה לשאול לר"מ שהיו תשובותיו הגונין בעיניהם (יפ"ת) : מן הכבשים ומן העזים. ר"ל מכיון דכתיב תכוסו על השה שה תמים והדר כתיב מן הכבשים ומן העזים משמע דהיינו פירושא דשה. ותמי ליה השואל דדילמא לעולם אין שה אלא כבשים. ובפסח קאמר קרא דלאו דוקא שה אלא אפילו עזים (יפ"ת) : זאת הבהמה אשר תאכלו כו'. ומתרגמינן שרין
אמרין

את ר"מ א"ל אין אתם אומרים יעקב אמיתי דכתיב (מיכה ז) תתן אמת ליעקב. א"ל הין. א"ל ולא כך אמר וכל אשר תתן לי עשר אעשרנו לך. א"ל הין. א"ל הפריש שבטו של לוי אחד מעשרה למה לא הפריש אחד מעשרה לב' שבטים אחרים. א"ל וכי י"ב הן והלא י"ד הן אפרים ומנשה כראובן ושמעון יהיו לי. א"ל כל שכן אוסיפתא מיא אוסיף קמחא. א"ל אין את מודה לי שהם ד' אמהות. א"ל הין. [י]א"ל צא מהם ד' בכורות לד' אמהות הבכור קדש ואין קדש מוציא קדש. א"ל אשריך ואשרי אומתך שאת שרוי בתוכה: (ח) וישא יעקב רגליו. [יא]א"ר אחא (משלי יד) חיי בשרים לב מרפא. כיון שנתבשר בשורה טובה טעין ליביה ית רגלוהי. הדא אמרה כריסא טענא רגליא. וירא והנה באר בשדה. ר' חמא ב"ח פתר ביה שית שיטין. והנה באר בשדה זו הבאר. והנה שלשה עדרי צאן משה ואהרן ומרים. כי מן הבאר ההיא ישקו העדרים שמשם כל אחד ואחד מושך מים לדגלו ולשבטו ולמשפחתו. והאבן גדולה על פי הבאר א"ר חנינא [יב]כמלא פי כברה קטנה היה בה. ונאספו שמה כל העדרים ונגללו בשעת המחנות. והשיבו את האבן על פי הבאר למקומה בשעת מסעות היתה חוזרת לאיתנה. ד"א והנה באר בשדה זו ציון. והנה שלשה עדרי צאן אלו ג' רגלים. כי מן הבאר ההיא ישקו שמשם היו שואבים רוה"ק. והאבן גדולה זו שמחת בית השואבה. א"ר הושעיא [יג]למה היו קוראים אותו בית השואבה שמשם היו שואבים רוה"ק. ונאספו שמה כל העדרים באים מלבוא חמת ועד נחל מצרים. וגללו את האבן וגו' שמשם היו שואבים רוה"ק. והשיבו את האבן מונח לרגל הבא. ד"א וירא והנה באר בשדה זו ציון. והנה שלשה עדרי צאן אלו ג' בתי דינים. [יד]דתנן ג' בתי דינים היו שם. אחד בהר הבית. ואחד בפתח העזרה. ואחד בלשכת הגזית. כי מן הבאר ההיא וגו' שמשם היו שומעין את הדין. והאבן גדולה זו ב"ד הגדול שבלשכת הגזית. ונאספו שמה כל העדרים אלו בתי דינים שבא"י. וגללו את האבן שמשם היו שומעין את הדין. והשיבו את האבן שהיו נושאים ונותנין בדין עד שמעמידין אותו על בוריו. ד"א וירא והנה באר זו ציון. והנה שם ג' עדרי צאן אלו שלשה מלכיות ראשונות. כי מן הבאר ההיא ישקו העדרים שהעשירו מן ההקדשות הצפונות בלשכות. והאבן גדולה על פי הבאר זו זכות אבות. ונאספו שמה כל העדרים זו מלכות רומי שהיא מכתבת טירוניא מכל או"ה. וגללו את האבן שהעשירו מן ההקדשות הצפונות בלשכות. והשיבו את האבן על פי הבאר למקומה לע"ל זכות אבות עומדת. ד"א והנה באר בשדה זו סנהדרין. והנה שם שלשה עדרי צאן [טו]אלו ג' שורות של תלמידי חכמים שהם יושבים לפניהם. כי מן הבאר ההיא ישקו העדרים שמשם היו שומעין את ההלכה. והאבן גדולה על פי הבאר זה מופלא שבב"ד שהוא מסרם את ההלכה. ונאספו שמה כל העדרים אלו תלמידי חכמים שבא"י. וגללו את האבן שמשם היו שומעין את ההלכה. והשיבו את האבן על פי הבאר שהיו נושאים ונותנים בהלכה עד שמעמידים אותה על בוריה. ד"א וירא והנה באר בשדה זו בית הכנסת. והנה שם שלשה עדרי צאן [טז]אלו ג' קרואים. כי מן הבאר וגו' שמשם היו שומעין את התורה. והאבן גדולה [יז]זה יצה"ר. ונאספו שמה כל העדרים זה הצבור. וגללו את האבן שמשם היו שומעין את התורה. והשיבו את האבן וגו' שכיון שהם יוצאים להם יצה"ר חוזר למקומו. ר' יוחנן פתר לה בסיני. וירא והנה באר זה סיני. והנה שם שלשה וגו' כהנים לוים וישראלים. כי מן הבאר ההיא וגו' שמשם שמעו עשרת הדברות. והאבן גדולה זו שכינה. ונאספו שמה כל העדרים ר' שמעון בן יהודה איש כפר עכו אמר משום ר' שמואל [יח]שאילו היו ישראל חסרים עוד אחד לא היו מקבלין את התורה. וגללו את האבן שמשם היו שומעים את הקול ושמעו עשרת הדברות. והשיבו את האבן (שמות כ) אתם ראיתם כי מן השמים דברתי וגו': (ט) ויאמר להם יעקב אחי וגו'. [יט]ר' יוסי בר חנינא פתר קריא בגלות. ויאמר להם יעקב וגו' מחרן אנחנו מחרונו של הקב"ה אנו בורחים. ויאמר להם הידעתם את לבן בן נחור. הידעתם את מי שהוא עתיד ללבן עונותיכם כשלג. [כ]ויאמר להם השלום לו ויאמרו שלום. באיזו זכות והנה רחל בתו באה עם הצאן. הה"ד (ירמיה לא) כה אמר ה' קול ברמה נשמע נהי בכי תמרורים רחל מבכה על בניה מאנה להנחם וגו' כה אמר ה' מנעי קולך מבכי וגו' ויש תקוה לאחריתך וגו':

ויאמר

יד יוסף [י] ח"י פסוק ויושר יעקב נגדו: [יא] ילקוט ס"ז: [יב] שבת ל"ס: [יג] ירוש' סוכה פ' החליל. פסיקתא דרבתי פ"א· [יד] סנהדרין פ"א: [טו] סנהדרין ל"ז ע"ש נדפ"י: [טז] ב"ק פ"ב: [יז] סוכה ל"ב: [יח] דב"ר פ"ז: [יט] ילקוט ס"ז: [כ] כשלג ויאמר להם השלום השלום ביניכם לבינו ויאמרו שלום באיזה זכות כו' לאחריתך וגו' ויאמרו שלום ואין פוסקין כצ"ל (רד"ל):

ענף יוסף

אדב"ר ואף ישבו שכרים עשים. ודי בזה: (ח) [שמשם כל אחד ואחד מושך מים לדגלו ולשבטו ולמשפחתו] דקדק לומר שלא לדגלו ולשבטו ולמשפחתו לפי שהיו ד' דגלים לד' רוחות העולם וכבן משך תחלה כל אחד מראשי הדגלים מימי הבאר לפאת לד' רוחות שבות כלפי דגלו. וכשיותו שמה שוב תמשך כל אחד מג' נשיאי השבטים שבאותו הדגל המים לשבטו. ושוב משך כל אחד מנשיאי ראשי האבות כל משפחות המים למשפחת. כי נשיא ראש הדגל שהיה זכותו רב הספיק זכותו למשוך המים כלפי כל פאת רוח דגלו. ונשיא השבט הספיק זכותו לכל שבטו. ונשיא בית אב הספיק זכותו לכל משפחתו. ולפיכך בפרשת פנחס נמנו בכתוב גם המשפחות וכפי האבות בהיות לכל אחד חלק מיוחד בבאר על ידי נשיאו ומנהיגו

מתנות כהונה

קרבן פסח כבשים וגדיים שהיו אבל לענין פטרי חמורים מצא לך שהם שיים: אוסיפתא מיא כו'. משל הוא אם הוספת מים תוסיף קמח ג"כ כך הוספת להקדשות תוסיף לאהרן וללויים: ואין קדש כו'. ונשארו עשרה והפריש מהם שבט לוי למעשר: טעין לבי' כו'. נשא לבו את רגליו וזהו שאומרי' הבריות במשליהם הכרס נושא את הרגלים אם כריסו מלא נפשו רחבה עליו וקל הוא ברגליו: שיטין לשון שיטה כלומר דרכים: זו הבאר. שהלכה עם ישראל במדבר: פי כברה כו'. וסביבה היתה מכוסה כולה כמין כוורת הזה כדאיתא בפ' במדבר והמים לא היו יכולין לזוב דרך אותו נקב כי קטן הוא: ונגללו בשעת המהגום. כשחנו היו עומדים עליה הנשיאים ואומרים עלי באר והיתה עולה כדאיתא בריש פרשת במדבר: זו שמחת כו'. והרמז לתוקף השמחה וכן לקמן אמר שרמז לב"ד הגדול ולזכות אבות ולמופלא בב"ד ולשכינה: מלבא חמת וגו'. כך היה גבול א"י: טירוניא ממשלה ועלילה וכן כדאמרי' אין הקב"ה בא בטרוניא על בריותיו והערוך פירשו ל' מס והגרה' כתבתי: עומדת והאבן מונח במקומו רמז לזכות אבות המונח וקיים לעדי עד: שלשה קרואי'. הנקראים לספר תורה בימות החול: שמשם היו שומעין את התורה. ובזה נגלל ונדחה יצה"ר כמו שאחז"ל אי אזל מושב ואי לא יעסוק בתורה ובעקידה גורם כששומעין את התורה יצה"ר מתגלגל ותחפוכו: ה"ג הבאר ההוא וגו'. שמשם שמעו עשרת הדברות: בגלות גרסי': ה"ג כשלג ויגהר לפניהם: ויאמרו ידענו. ויאמר היטיב לבינו: ואין ספסין כו'. אם תמן את במי שירנס דברים עמך והנה רחל כו':

כלם

עץ יוסף

אמרין דרהלין ונדיין דעזים: הפריש שבטו של לוי כו'. שכך היה קבלה בידם וכמ"ש בלא היו המגרים משתעבדין בהם כי יודעים היו שהם חלק ה' (נזה"ק): והלא י"ד הם אפרים כו'. ואע"ג דאפרים ומנשה הם במקום יוסף ואיך מנה יוסף וגם אפרים. י"ל דס"ל דכיון דכבר הל מתחלה חובת מעשר על יוסף קודם שהקדים את אפרים ומנשה במנין השבטים. גם הוא לא נפיק ולא נפטר ממעשר אפילו לאחר הקדם מנשה ואפרים כי אין דין התמורה במעשר ולפיכך נכנסו שניהם בכלל חובת מעשר (נזה"ק): אוסיפתא מיא כו'. כלו' מאחר שהגדיל הקושיא כלאי יותר לבקש התשובה: ואין קודש כו'. ונשארו עשרה והפריש מהם שבט לוי למעשר. והא דהפריש לוי ולא אחר מפני שראה שזה יותר מוכן לעבודת השמים: (ח) חיי בשרים לב מרפא כיון כו'. שפירש חיי הבשרים הלב מרפא. כי בשמחת הלב תלוים חיי הגוף. ולכן כיון שנתבשר וכו': טעין ליביה כו'. נשא לבו את רגליו כי ההולך בלב עצב. הוא כמוכרח על יעשהו. והרי זה כמו שרגליו מוליכין אותו. אבל ההולך ברצון הרי הרגלים הולכים כפי רצון הלב וכאילו לבו נושא את רגליו וזהו שאומרים הבריות במשליהם הכרס נושא את הרגלים אם כריסו מלא נפשו רחבה עליו וקל הוא ברגליו: פתר בה שית שיטין. כי קשה שהכתוב יבא רק להודיע ספור הדברים בענין הבאר דמאי דהוה הוה. וכבר הפליג בספר הזוהר בגנות ההושב שהתורה באה לספר לנו ספורים אלא שיש בכולם רמזים: זו הבאר דכתיב ביה עלי באר ענו לה. והוא הסלע שהיה מתגלגל והולך עם ישראל במדבר והיינו והנה באר בשדה: שלשה עדרי צאן משה כו'. שראה במחזה נבואתו שיהיה באר עתיד להגלות לישראל ע"י זכות שלשה צדיקים כמ"ש בפ"ק דתעניות שהבאר ניתן בזכות מרים וכשמתה נסתלק וחזר בזכות משה ואהרן: כל או"א מושך כו'. ר"ל שהיו הנשיאים עומדים על גבה ומושכין במטותיהם כל אחד ואחד לשבטו ולמשפחתו: כמלא פי כברה כו'. מ"ש פי הבאר דמשמע נראה לפי שעיקרו לא היה אלא כפי כברה (יפ"ת): ונגללו בשעת המסעות כו'. שהבאר היה מתכסה ומתגלגל עמהם כשנוסעים. וה"ל כאילו היה נסתם באבן ובשעת המחנות שהיה נגלה ונותן מימיו הוה ליה כאילו גוללין האבן מעליו (יפ"ת): באר בשדה זה ציון. פי' שדה זה ציון כד"א ציון שדה תחרש. והבאר הוא מי השלוח שמשם שואבים מים לנסוך המים: אלו ג' רגלים ופי' ג' עדרי צאן. ג' זמנים של קבוץ ישראל הנקראים עדרי צאן: היו שואבים רוה"ק בעל ידי השמחה הנעשית בבית השואבה היתה רוה"ק שורה עליהם: בית השואבה שהיתה שמחה גדולה. ובדרך משל אמר על השמחה הגדולה והאבן גדולה שהיא חשובה כאבן יקרה מאד: למה נקרא שמה כו'. דכיון דעיקרה לנסוך המים מוטב שיקראו שמה על הנסוך ולא על השאובה באילה אלא הכשר תליה מונח לרגל הבא רוה"ק כי אחר הסתלקם משם היה סר מהם רוה"ק ומונח לרגל הבא דאל"כ יהיו כל ישראל בכל יום שורה עליהם רוה"ק: לרגל הבא היינו חג הבא. כי לא היה ענין בית השואבה אלא בימי החג. ומ"ש כאן אלו ג' רגלים אינו לענין הבאר רק לענין ציון הזכיר קבוץ ישראל בג' הרגלים. ואמר כי באחד מהם הוא ענין השואבה (יפ"ת): באר בשדה זו ציון. כי שם הוא משכן השכינה שנקרא באר מים חיים אשר הוא מקור מעיין הנובע חכמה ותורה. ובענין שנא' כי מציון תצא תורה: ג' בתי דינים שבציון שהם מנהיגי העם רועי צאן קדשים והם היו רובצים על הבאר החכמה שבציון לקבל משם חכמה ותורה להורות לעם את הדרך אשר ישכון בה: היו שומעין את הדין. בהלכה למעשה בהיות דין קשה יביאהו אל ב"ד הגדול שבלשכת הגזית ועז"א והאבן גדולה על פי הבאר זה ב"ד הגדול שבלשכת הגזית: בתי דינים שבא"י שכשיפלא מהם דבר למשפט יתאספו לב"ד הגדול לברר להם הדין: שהיו נושאין ונותנין ופי' והשיבו לשון תשובה שהיו משאין ונותנין עד שהיו מבררים האמת: ד"א והנה באר בשדה זו ציון. כי שם היא קדושת באר מים חיים של השכינה: אלו שלשה מלכיות בבל מדי יון אשר ניתן להם שבט מושל על ישראל ונעשו רועים ומנהיגים לצאן קדש אלו ישראל כאשר נכבש בידם ציון וירושלים אשר היא גאון שוש של ישראל: זו זכות אבות שהיו אבן הראשה שעמדה להם לישראל כנגד ג' מלכיות אלו שנאבדו מן העולם: מכתבת טירוניא (פי' מס) מכל העולם שמוטלת בכיפה. והם שוב גללו את האבן מעל פי הבאר שהעבירו כו'. וזה יהיה עד עת קץ הימין כי אז ישוב האבן על פי הבאר למקומה לזכור טוב חסדי אבות לבנים: זו סנהדרין שנמשלו לבאר כי אתם הוא באר מים חיים הנובע ממקור החכמה וכל הענינים נעשים על פיהם ומאתם. והם בשדה הר המוריה זה ציון: ג' עדרי צאן רועי מנהיגי צאן קדשים. אלו ג' שורות של ת"ח שהם יושבים לפניהם היינו מכ"ג כ"ג כדאי' בסנהדרין דף ל"ז במשנה: מסרם את ההלכה פי' תלמוד סרסהו ודרשהו. והיינו שמהפך ומפלפל בה מראשה לסופה ותסופה לראשה. עיין ערוך סוף ערך סרס ראשון: זו בית הכנסת שגם באר מים חיים של קדושת השכינה השוכנת בבהכ"נ ואמר בשדה לפי שבתי כנסיות שלהם היו בשדה כדמשמע בגמרא: אלו שלשה קרואים שבתורה בשני ובחמישי כדי שלא ילכו בלא תורה ג' ימים: כל העדרים זה הצבור. דנפישי זכותייהו טובא ובכחם כי רב וגללו את האבן זו יצה"ר מעל פי הבאר של התורה שמשם בנה"כ היו שומעים את התורה. אלא שת"מ אין זה אלא בזמן בהכ"נ שמנם אח"כ והשיבו את האבן וגו' שכיון שהם יוצאים להם ונתפרדה החבילה ביניהם מיד חוזר יצה"ר למקומו: באר זה סיני שבו היה באר מים חיים של תורה. והוא היה בשדה במדבר: כהנים לוים וישראלים ואע"ג דמתן תורה עדיין לא נבדלו כהנים ולוים. מ"מ קראם ג' עדרי צאן על שם העתיד (יפ"ת): שמשם עשרת הדברות וא"א יין השמים: זו שכינה שירדה למטה על ההר. כדאי' במכילתא שהרכין שמים העליונים והתחתונים על ההר: חסרים עד אחד משמים דעוד לא היו יכולים לקבל את התורה: וגללו את האבן הראשה היא השכינה מעל השמים (יפ"ת): אתם ראיתם כו'. פי' מה שאמרו דבר אתה עמנו ונשמעה ואל ידבר עמנו אלהים וגו' חזרה שכינה השמימה ופי' והשיבו את האבן (אשר) על פי הבאר למקומה (השמים): (ט) פתר קריא בגלות. כי כל מה שאירע לאבות סימן לבנים: מחרונו של הקב"ה כו'. היינו שעל היותם נודדים מגוי אל גוי שואל מאין אתם כלו' אין מקומכם שאין לכם מנוחה במקום אחד. והתשובה כי אנו נודדים מפני חרונו שהוא עלינו: הידעתם את מי כו'. כלו' האם אתם מצפים לישועה בפרדת נרתכם. והתשובה ביש להם תקות שלום (יפ"ת): קול ברמה נשמע כו'. שכשעברו בגלות בדרך אפרת שרחל קבורה שם

נבמס

(י) ויאמר השלום לו. השלום ביניכם לבינו ויאמרו שלום. כא ואין פוטטין את בעי והנה רחל בתו באה עם הצאן. כב הדא אמרה שהדבור מצוי בנשים. ויאמר הן עוד וגו'. א"ל אם שומרי שכר אתם הן עוד היום גדול. ואם שלכם אתם רועים לא עת האסף המקנה. עודנו מדבר עמם ורחל באה. בא וראה כמה בין שכונות לשכונות. להלן ז' היו ובקשו הרועים להזדווג להם. הה"ד (שמות ב) ויבאו הרועים ויגרשום. ברם הכא אתת היתה ולא נגע בה בריה ע"ש (תהלים לד) חונה מלאך ה' סביב ליראיו ויחלצם לסובבים ליראיו. ויהי כאשר ראה יעקב ויגש יעקב ויגל את האבן. א"ר יוחנן כג כזה שהוא מעביר פקק מעל פי צלוחית: (יא) וישק יעקב לרחל כד כל נשיקה של תפלות בר מן תלת. נשיקה של גדולה. נשיקה של פרקים. נשיקה של פרישות. נשיקה של גדולה (ש"א י) ויקח שמואל את פך השמן ויצק על ראשו וישקהו. נשיקה של פרקים (שמות ד) וילך ויפגשהו בהר האלהים וישק לו. נשיקה של פרישות (רות א) ותשק ערפה לחמותה ורות דבקה בה. ר' תנחומא אמר אף נשיקה של קריבות. שנאמר וישק יעקב לרחל שהיתה קרובתו: (יב) וישא את קולו ויבך. למה בכה כה א"ר אליעזר בשעה שהלך להביא את רבקה מה כתיב ביה ויקח העבד עשרה גמלים וגו' ואני לא נזם אחד ולא צמיד אחד. ד"א למה בכה שראה שאינה נכנסת עמו לקבורה. כו הדא הוא דהיא אמרה לה לכן ישכב עמך הלילה. א"ל עמך הוא כז דמיך עמי לית הוא דמיך. ד"א למה בכה שראה האנשים מלחשים אלו לאלו מפני שנשקה. מה בא זה לחדש לנו דבר ערוה. שמשעה שלקה העולם בדור המבול עמדו כל האומות וגדרו עצמן מן הערוה. הדא אמרת שאנשי מזרח גדורים מן הערוה. ויגד יעקב לרחל כי אחי וגו' וכי בן רבקה. כח אם לרמאות כי אחי אביה הוא. ואם לצדק וכי בן רבקה הוא. ותרץ ותגד לאביה. א"ר יוחנן כט לעולם אין האשה רגילה אלא לבית אמה. איתיביה והא כתיב ותרץ ותגד לאביה. א"ל שמתה אמה ולמי היה לה להגיד לא לאביה: (יג) ויהי כשמוע לבן וגו' ל אמר אליעזר פסול הבית היה וכתיב ויקח העבד עשרה גמלים. זה שהוא אהובו של בית עאב"ו. וכיון דלא חמי אפי' אפיסתקיתי. ויחבק לו אמר דנרין אינון ואינון בחרציה. וכיון דלא אשכח כלום. וינשק לו אמר דילמא מרגליות אינון ואינון בפומיה. וכיון דלא חמא כלום. א"ל יעקב מה אתה סבור ממון אתית טעון לא אתית טעון אלא מילין. ויספר ללבן וגו' ויאמר לו לבן אך עצמי ובשרי וגו'. א"ל מלך הייתי סבור לעשותך עלי. וכדין דלית נבך כלום. אך עצמי ובשרי אתה כהדין גרמא אנא מהלך לך. וישב עמו חדש ימים. א"ר אמי למדתך תורה דרך ארץ עד היכן צריך אדם להטפל בקרוביו עד חדש ימים. ויאמר לבן ליעקב הכי וגו' ועבדתני חנם. איפשר כן אלא אין הוה פועלה בי' פולרין הוה יתיב ליה חמשת פולרין. ואם הוה מובילותיה בר' פולרין הוה יתיב ליה בב' פולרין. א"ל מה את סבור ממון אתית בעי מינך לא אתית אלא בגין תרתין טלייתך: (יד) וללבן שתי בנות. לא כשני קורות מפולשות מסוף העולם ועד סופו. זו העמידה אלופים וזו העמידה אלופים. זו העמידה מלכים וזו העמידה מלכים. מזו עמדו הורגי אריות ומזו עמדו הורגי אריות. מזו עמדו נביאים ומזו עמדו נביאים. מזו עמדו שופטים ומזו עמדו שופטים. מזו עמדו מכבשי ארצות ומזו עמדו מכבשי ארצות. מזו עמדו מחלקי ארצות ומזו עמדו מחלקי ארצות. קרבן בנה של זו דוחה שבת. וקרבן בנה של זו דוחה שבת. מלחמת בנה של זו דוחה שבת ומלחמת בנה של זו דוחה את השבת. לזו ניתן שתי לילות ולזו ניתן שתי לילות. לילו של פרעה ולילו של סנחריב ללאה. לילו של גדעון ולילו של מרדכי לרחל. (אסתר ו) בלילה ההוא נדדה שנת המלך: (טו) שם הגדולה לאה. לב גדולה במתנותיה. כהונה לעולם ומלכות לעולם. דכתיב (יואל ד) ויהודה לעולם תשב וכתיב (תהלים קלב) זאת מנוחתי עדי עד. ושם הקטנה רחל קטנה במתנותיה. יוסף לשעה שאול לשעה ושילה לשעה (תהלים עח) וימאס באהל יוסף ובשבט אפרים לא בחר. ועיני לאה רכות. אמוראיה דר' יוחנן תירגם קודמוי ועיני לאה הוו רכיכין. א"ל עינוהי דאמך הוו רכיכין. ומהו רכות לג רבות מבכיה. שהיו אומרים כך היו התנאים הגדולה לגדול והקטנה

יד יוסף כא ילקוט ס"ז: כב ברכות מ"ח: כג פ"י וירוש' ריש פרק: כד קה"ר פסוק כי לא לנקום. ורבה שמות פ"ה. רות רבה. תנ"ח. ילקוט ס"ז. וילקוט שמואל: כה לעיל פ' ס"א. ילקוט ס"ז: כו לקמן פ' ע"ב: כז תרגום אם תשכב לא תפחד אם תדמך לא תדחל: כח מגילה י"ג. ב"ב קכ"ג. יונ"ע: כט לעיל פ' ס': ל ילקוט ס"ז: לא ילקוט ס"ז: לב ילקוט ס"ז · לג ב"ב קכ"ג:

מתנות כהונה

הדא אמרת כו'. מזה למדנו שהדיבור כו'. שהרי אמרו לו אין פוטטין כו': פוטטין כו'. דברן למי שיש תרגום למאן פטטין לך פי' הערוך: בין שכונות כו'. בין שכונות שבני אדם הדרים בה טובים וישרים או בין שכונה שבני אדם הדרים שם הם רשעים: להלן שבעה. אלא בנות יתרו: הבא אתת גרסי': לסובבים ליראיו. המלאך סביב וקרוב ליראי הש"י יש גם בו רוח דעת ויראת אל ופי' הא"כא וכן אברהם היה דר בחכן ולמדו ממנו יראת האל: שמעביר כקק. כיסוי מפי הצלוחית ופי' מהרי"ל אליהו מזרחי ז"ל דליף מדכתיב ויגל מלשון גילוי ולא כתיב ויגלגל מלשון גלגול: לתפלות כלומר דרך פריצות ושוא ותפל: שהיתה קרובתו. ולפי' לא היה פריצות בדבר זה כי קרוב הוא: דמיך מת דרים ישכב לבן שכינה עם אבותיו דאל"כ יבא אליך מבעי ליה: אם לרמאות כו'. דאל"כ מרמי למה לי: פסול הבית. כלומר השפל או הפסול באמת כי כנען היה: אפיסתקיתי פירש"י פרגמטיא והערוך פי' בלע"ז אפליניקי: דינרין הם שהביא והם בחיקו סביב למתניו ודייק מדהוה ליה למכתב ויחבקהו וינשקהו וכתוב ויחבק לו וינשק לו משמע לו להנאתו ולעצמו ומלא לו שב של לבן כו': ה"ג (וכיון דלא חמא כלום) א"ל יעקב מה: ממון אתית כו'. ממון באתי וכענין: לא באתי ונושא אלא הדברים: ובדון כו'. ועתה באין כידך מאומה כעלם הזה אני מהליך אותך כעלם הזה שהוא חלק בלי בשר יכן פירש"י וילקוט גרם מהלק לך: אפשר כן. שעבד עמו בחנם לגמרי: פולרין מין מטבע: אין הוה כו'. אם היה פועל אחר עושה בעבודה פולרין ליום היה יעקב עושה עמו בחמשה ואם היה מעלה עליו תו שום דבר בשכר פולרין היתה נותן לו שלשה פולרין: א"ל יעקב מה את סבור שאני באתי אצלך בשביל ממון לא באתי (בשבילך) אלא בשביל שתי בנותיך: טלייתך נערותיך: מפולשות פתוחות ומגיעות מסוף העולם ועד סופו ודייק מדכתיב שתי בנות משמע שבחיקן בוות: הורגי אריות. דוד מלאה ושמשון מרחל: קרבן בנה של זו כו' (עיין במ"ר דף קכ"ט): גדולה במתנותיה. דייק דקל"ל הבכירה וכתב הגדולה רמז על מתנותיה הגדולים בלי הפסק: אמוראי כו'. המתורגמן שהיה עומד לפניו ומפרש הדרשה לרבים והיה מפרש רכות כמשמעו רך פרלייה

ענף יוסף

ומנסיגו (פס"ק): (יג) [אפיסתקיתי] פי' המת"כ בשם רש"י פרקמטיא. ואולי פי' כן לפי שענין ולא לפי אמיתיות פתרונם מלה זו. ומצאתי שהיא מלה יונית מורכבת מן אות"ס (רוכב) סק"ס (תיק) וכוונתו תיק של רוכבים וכל"א (מאנטעל זאק) והוא טיהור נכון:

בטריתו

עץ יוסף

בקשה עליהם רחמים ובזכותה נדר ה' להושיעם וכדלקמן בפרשה פ"ב: (י) השלום ביניכם לבינו ומעם באלה או לפי שהיה רמאי וקרוב היותה בגאוי מכולם: ואם פוטטין את בעי. ואם דברן אתה רוצה. והנה רחל בתו באה עם הצאן וכה תמלא הפליך בדבור. שהדבור מצוי בנשים: אם ש"ש אתם כו'. הן עוד היום גדול ולא השלמתם פעולתכם והייתם אתם מן הדין לרעות עדיין ואם הבהמות שלכם שעפ"כ לא עת האסף המקנה: בא וראה כמה כו'. עם היות רועה היא לבדה דייקא ואין עמה שום אדם לא הכלימוה ולא מזווגו הרועים להרע לה. ולשון הזדווג נאמר ג"כ על התחברות להזיק למי: בין שכונות לשכונות פי' בין שכונת בני אדם טובים ובין שכונה של בני אדם רעים: להלן שבע אלא בנות יתרו שבע היו: ויבואו הרועים ויגרשום וגו' ויקם ויפיכן ואין וויבעין אלא מג"ע כדכתיב לנערה הנערה המאורסה ואין מושיע לה. או אין ויושיען אלא הצלה ממים. כמד"א הושיעני אלהים כי באו מים עד נפש. וכדאי' בפ"ר פ' הג"ל: ויחלצם לסובבים ליראיו כלו' חונה מלאך ה' על הסובבים ליראיו דהיינו שכינים הסובבים אותן ליתן הן יראיו במעיהם שיאהבום. ועל ידם יחלצם מן ההפא לבל יפגעו ביראיו: שהוא מעביר פקק כו'. שהעבירו בנקלה כמעביר כיסוי הצלוחית בלי טרח גלגול (יפ"ת): (יד) כל נשיקה של תפלות. מייתי הך אגדתא דלר' תנחומא נשיקה של קריבות כזה אין בה תפלות ולא"ק היינו בכלל נשיקה של פרקים דהא דמי לה: של תפלות שוא ותפל. כי פועל הנשיקה ושבחה נמשך מרוב האהבה וההשק הבוער בלב להתחבר אחו עד שבכתותיו משיקות אלו אל אחיהו: (יב) למה בכה ואע"ג שדרך הקרובים כשנמצאים זה עם זה לבכות מרוב שמחתן זהו בקרובים שהיו מכירים זה את זה: אמר אליעזר בשעה שהלך כנ"ל: הדא היא דהוה אמרה ללאה לבן. כנ"ל: שאינה נכנסת עמו בקבורה. וה' קורא דוה לאבות להיות נקברים עם בת זוגם. ולהיות רחל עיקר בת זוגו היה מצטער על שאינה נקברת עמו: דמיך מת. והדך ישכב לשון שכיבה עם אבותי כנאה ולא ידעה מה נבאה: מלחשים ע"פ דאיתא יומא דף י"ט ע"ב הוא פורש וטוכה שהדאוה לחוקו (הרש"ם): אנשי מזרח הם אנשי ארן לבן דכתיב אלה בני קדם: אם לרמאות כו'. פי' כי אחי אביה הוא כלו' דומה לו או מחייהם אחריו שהוא רמאי כקרובו. ועיין בסוף פ"ק דמגילה: אין האשה רגילה כו'. פירשתי לעיל פ"ס: (יג) פסול הבית כו' דרשו ענין לבן לגנאי ולא לנבנה שלא מהמת שמחתו ביעקב רץ לקראתו ותבקו ונשקו מדכתיב ויחבק לו וישק לו דמשמע לו להנאתו ולטובתו (מת"כ): זה שהוא אהובו כו'. שכבר נודע לו שהוא קבל הברכות ונודע לאביו מדרגת עבו (יפ"ת): אפיסתקיתי פרש"י פרגמטיא: דינרין אינון כו' דנרים הוא שהביא והם בחיקו סביב למתניו: ממון אתית כו' ממון באתי כענין לא באתי טעון ונושא אלא מילין סיפור דברים מה שקרה לי. אלא בורח ונטלו ממוני: מלך הייתי סבור כו' דמדקאמר אך משמע שהיה בדעתו בענין אחר וחזר בו ואמר לא אעשה אך את הדבר הזה. ודרים שהיה כוונתו לגדלו ולכבדו מאד. ולא שאמר בפירוש כן אלא שהמובן מדבריו שכוונתו היה כן: כהדין גרמא פרש"י שהוא חלק שאין בו בשר ועצמי קדיק: אפשר כן שהיה לבן מדיק ומשני שכל דבריו היו ברמאות ומה שאמר שלא יעבדהו חנם אלא חנם הורה לו שחנם לגמרי לא רצה אבל בפחות מערכו רצה חולה זה שהוא רוצה לאמר הביתה: פולרין פי' פרוטות בלשון תוגרמי (מעריך): בגין תרתין טלייתא. בשביל שתי הנערות שלך לבחור לי אחת מהן אשר תיטב בעיני: (יד) כב' קורות. דרש בנות כמו בוות. ועז"א כב' קורות וכו' שכל בנין העולם סמוך עליהם: העמידה אלופים כו' בבני יהודה מינו אלופי' סוכה. והיה כאלוף ביהודה. ואמרו אלופי יהודה. וברחל כתיב הנה אלפי שלי במנשה. וכתיב והם אלפי מנשה: העמידה מלכים מלאה דוד וכל מלכי יהודה. ומרחל יוסף ושאול ואיש בושת וירבעם ואחאב ויהוא ובניו: עמדו הורגי אריות. שמשון מבני רחל הרג כפיר אריות ודוד מלאה הרג הארי. גם בניהו בן יהודע הכה את הארי בתוך הבור: עמדו נביאים דמשה רבינו ע"ה מלוי וכן שמואל וישעיהו בן אמוץ מיהודה. ויהושע מיוסף ואליהו מבנימין כדלקמן פ' ע"א: עמדי שופטים דעתניאל בן קנז מיהודה. ותולע בן פואה מיששכר · ואבצן זה בועז מיהודה. ואילון מזבולן. ועלי הכהן מלוי. הרי כל אלה עמדו מלאה. ואהוד מבנימין וגדעון ממנשה. וכן יאיר ויפתח ועבדון מאפרים: עמדו מכבשי ארצות משה ודוד מלאה. יהושע ושאול מרחל. ורבים מהמלכים המוכרים כבשו ארצות ואלקוס: וקרבן בנה של זו דוחה שבת בחנוכת המזבח שבמשכן הקריב אפרים בשבת הרי קרבן בנה של רחל דוחה שבת. ובנה של לאה היינו שלמה שהקריב כמה זבחים לחנוכת בהמ"ק ודחה שבת כדכתיב ויעשו ביום השמיני עצרת כי חנוכת המזבח עשו ז' ימים (יפ"ת): מלחמת בנה של זו דוחה שבת. מלחמת יהושע ביריחו אחז"ל שהיה בשבת. ומלחמת דוד שהוא מלאה דחה שבת כדאי' בפ"ד דעירובין גבי מלחמת דוד בקעילה שהיה דוחה שבת (מה"ק): ולזו ניתן שתי לילות ללאה לילו של פרעה ולילו של סנחריב לרחל לילו של גדעון ולילו של מרדכי. כצ"ל (א"א יפ"ת) וה"פ דבמצה שהוא מלאה כתיב ויהי בחצי הלילה וגו'. ובחזקיה כתיב ויהי בלילה ההוא ויצא מלאך ה' ויך במחנה אשור וגו'. ובגדעון שהוא מרחל כתיב ויבא גדעון כו' בקצה המחנה ראש האשמורת התיכונה וגו'. ובמרדכי ג"כ שהוא מבניה של רחל כתיב בלילה ההוא נדדה שנת המלך וגו' ולא הוצרך להביא ראיה רק לגבי מרדכי שאינה כל כך מפורש. שלא הגליה בלילה ממש אלא שהוכנה מעלתו בלילה (יפ"ת): (טו) גדולה במתנותיה ט' שאע"פ שמשמיען גנאה העולם וכדאמר לעיל שהיו שני קורות. מ"מ לאה הגדולה יותר: כהונה לעולם לרבותא נקט דלא מיבעי שהיתה יתירה בכהונה אלא שהיתה עולמים (יפ"ת): ומלכות לעולם ירושלים לעולם דכתיב וירושלים כנ"ל ולפי שירושלים נחרבה מייתי וירושלים לעולם תשב וגו'. וה' מוכן בציון שלעולם הקדושה שם אפי' בחורבנה וכדכתיב זאת מנוחתי עדי עד (יפ"ת): יוסף לשעה שלא נמשכה מלכותו לאחרים וכן שאול. ואע"פ שהיו ג"כ מלכים אחרים מבניה כירבעם ואחאב לא זכרם כי אלו אינם נחשבים ממשפטיה לרשעתם (יפ"ת): ושילה לשעה שמשכן שילה שבחלק יוסף הוה לשעה שלבסוף נחרב ושוב אינו חוזר: אמוראיה דר' יוחנן. דרכם היה להיות להם מתורגמן להשמיע לרבים דרשתם ונקרא אמורא שלו: ועיני לאה רכיכין. והיה מפרש רכות כמשמעו רך ברלייה שלא היתה עזה ובהירה. וא"ל עיני אמך הוו רכים. ודרך רוגז אמר כן. והא"א גרס אמר ליה עינוהי דאמך הוו רכיכין לא בא הכתוב אלא לספר בשבחה ומהו רכות כי אסו רכות מבכיה ותהו שבחה: שהיו אומרים ההמון היו אומרים כי תנאים היו כן כנקס

והקטנה לקטן. לו והיתה בוכה ואומרת יהי רצון שלא אפול בגורלו של רשע. א"ר הונא להקשה היא התפלה שבטלה את הגזרה. ולא עוד אלא שקדמה לאחותה. ורחל היתה יפת תואר. עיקר סימניה של רחל לא היתה אלא נאה ורחל היתה וגו': (פז) ויאהב יעקב את רחל. לז בנין דאנא ידע דאנשי מקומך רמאין לפיכך אני מברר עסקי עמך. ויאמר אעבדך ברחל בתך. ברחל ולא בלאה. בתך. שלא תביא אחרת מן השוק ושמה רחל. קטנה. שלא תהליף שמותן זו בזו. אפי' את נותן את הרשע בחמור של רשים אין את מועיל מפנו כלום. ויאמר לבן טוב תתי אותה לך וגו' ויעבד יעקב ברחל וגו'. א"ר הנינא בר פזי לו נאמר כאן אחדים (בראשית כו) וישבת עמו ימים אחדים ונאמר להלן אחדים. מה כאן ז' שנים אף להלן ז' שנים: (פז) ויאמר יעקב אל לבן הבה את אשתי. לח א"ר אייבו אפי' אדם פרוץ אינו אומר בלשון הזה. כך היה יעקב אומר הבה את אשתי ואבואה אליה. אלא כך א"ל. אמר לי הקב"ה שאני מעמיד י"ב שבטים עכשיו הרי אני כבן פ"ד שנים ואם אין אני מעמידן עכשיו איסתי אני מעמידן. לפיכך הצריך הכתוב לומר ויאמר יעקב אל לבן הבה את אשתי וגו'. ויאסוף לבן את כל אנשי המקום ויעש משתה. בינם כל אנשי מקומו א"ל יודעים אתם שהיינו דחוקים למים. לם וכיון שבא הצדיק הזה לכאן נתברכו המים. אמרין ליה ומה אהנו לך. א"ל אין בעיין אהון אנא מרמי ביה ויהיב ליה לאה. דהוא רהים להדא רחל סני. והוא עבד הבא נבבון ז' שנין אוחרין. אמרין ליה עביד מה דאהני לך. א"ל הבו לי משכון דלית חד מנבון מפרסם. ויהבון ליה משכונין. ואזל ואייתי עליהון חמר משח וקופר. הוי למה נקרא שמו לבן הארמי שריטה באנשי מקומו. וכולי יומא הוו מכללין ביה. וכיון דעל ברמשא א"ל מה הוא כרין. אמרון ליה את נמלת חסד בזכותך. והיו מקלסין קודמיו ואמרין הא ליא הא ליא היא לאה היא לאה. ברמשא אתון מעלתא וטפון בוציניא. א"ל מה הוא כרין. א"ל מה את צבי דאנן דכרין דכוותכון. וכל ההוא לילייא הוה צוח לה רחל והיא עניא ליה. בצפרא והנה היא לאה. פ א"ל מאי רמייתא בת רמאה. לאו בלילייא הוה קרינא רחל ואת ענית לי. א"ל איתי ספר דלית יהיה תלמידים לא כך הוה צוה לך אבוך עשו ואת ענית ליה: (יח) ויאמר אל לבן מה זאת עשית לי וגו' ויאמר לבן לא יעשה כן וגו' מלא שבוע זאת וגו'. פא א"ר יעקב בר אחא מכאן שאין מערבין שמחה בשמחה אלא מלא שבוע זאת וגו': ויבא גם אל רחל ויאהב גם את רחל מלאה וגו' א"ר יהודה בר סימון בגוטא שבעולם פועל עושה מלאכה עם בעל הבית שתים ושלש שעות באמונה ובסוף הוא מתעצל במלאכתו. ברם הבא מה הראשונות שליטות אף האחרונות שליטות. מה הראשונות באמונה אף האחרונות באמונה. א"ר יוחנן כתיב (הושע יב) ויברח יעקב שדה ארם ויעבוד ישראל באשה וגו'. א"ל דונמא שלכם דומה ליעקב אביכם. מה יעקב אביכם עד שלא נשא אשה נשתעבד משנשא אשה נשתעבד. אף אתם משלא נולד נואל נשתעבדתם ומשנולד נואל אתם משתעבדים:

פרשה עא

(א) וירא ה' כי שנואה לאה וגו'. (מלאכי פס) אכי שוטע אל אביונים ה' ואת אסיריו לא בזה. א"ר בניטין בן לוי לא ראשו של פסוק הזה סופו ולא סופו ראשו. לא היה צריך קרא למיסר אלא כי שומע אל אביונים ה' ואת אסיריו לא בזה. או כי שומע אל אביונין ה' ואת אסיריו וגו'. אלא כי שומע אל אביונים ה' אלו ישראל ג דא"ר יוחנן בכ"ם שנאמר דל עני ואביון בישראל הכתוב מדבר. ואת אסיריו לא בזה אלו העקרות שהן אסורות בתוך בתיהן ועלובות. וכיון שהקב"ה פוקדן בבנים הן נזקפות. תדע לך שכן לאה שנואת הבית היתה. וכיון שפקדה הקב"ה נזקפה הה"ד וירא ה' כי שנואה לאה. ד"א (שם קמה) ג סומך ה' לכל הנופלים. אלו העקרות שהם נופלין בתוך בתיהם. וזקף לכל הכפופים. כיון שהקב"ה פוקדן בבנים הן נזקפות. תדע לך שכן לאה שנואת הבית היתה וכיון שפקדה הקב"ה נזקפה הה"ד וירא ה' כי שנואה לאה: (ב) כי שנואה לאה. ד שעשתה כמעשה השנואים. שהיתה אומרת להנשא לשונא (נ"א שהיתה אמורה לשונא). ה שכך היו התנאים שיהא גדול נושא לגדולה והקטן נושא לקטנה. ויהיתה בוכה ואומרת יהי רצון שלא אפול בחלקו של רשע. א"ר הונא יקשה היא התפלה שבטלה את הגזירה. ולא עוד אלא שקדמה לאחותה. והיו הכל מנחמין יח

יד יוסף לד ווכר ותזכר דף כ"ט. פ"א תנחומא ס"ו. פ"ב וירושלמי: לה ל"ב ס"ו: לו ילקוט ס"ו: לז נעיל פ' ס"ו: לח ילקוט ס"ו: לט ווכר שמות דף י"ג. מ"א וירושלמי: מ מג"ב פ' מ"ה: מא ילקוט פ"ו. ירום' פ"ק דמ"ק. גנלי פ"ק פ': פע"א א שוח"ט מזמור ע"ת. ילקוט ס"ו. וילקוט המליס למז מפס"ח. מג"ב פ' מ"ח: ד ילקוט פ"ו ז ח כ"ב קכ"ג: ו נעיל פ' פ'. תנחומא ס"ו: ז ל"ב ס"ו ז

מתנות

שלשה שלא לג סימה עזה ומכאר לך כך וכתיב ותל"ל כי עיני אתך סיה לכיס ולכך רונו תמר יתר כן על מה שעשתה לך נעשה: התנאים בין דבקה לנקן: (ה"ג אמר בנין.) כך אמר יעקב נלנו בשביל שיודע מלבי שאמצי מקומך דמשיח לבכל עסקי עמך סיהב נכול בלא מלוקים: ה"ג ברחל ולא בלאה: ושמה רחל. כלי שמחה רחל: אפילו לאחה עוקן כו' דברי הספר הס: בחמור של רשעים שיין פר' כ"ה: (ה"ג נ"ל להלן ונא' נתן:) אף להלן כו' ולא אחיר שנבר יעקב על ליוי אחו ומליבר ס"ו: ה"ג את אשתי ונו' מה אלהי לך כו' מה הגלוים כגלוך נעשות ואמנהו עצמו נשיע אוהך תמר להם הם כוסים לחסם אחי ממנה לוחנו ולחנן לו לאה מבני שהוא מוהב רחל הזלמה מלך והוא יעקב ויבהה פה עוד בבעה סיים לחריים ולחרנו עבה מה שהוא הגלה והטוב בעיניך אמר להם הגו לי כל הד מבסנו בלא יבהסם לו לאחד מהם ונהנו לו מבסנות והלך והניח בעליהם על לוחנו מבסנות יין ושמן וכבר ותל"ח מי בהגלים ומנו בסיהן בלא היה נרוך לבדוהו מן ההגוע סזה למה כו': וכולי יומי כו'. כל לוחנו יום היו מבסנין ומנו מני בגמתה לכבוד הגן ולנה וכיון שנכנם לעיתותי ערב ועוד הם מזחרים ומענים לפניו אמר להם יעקב מה הוא בזלת בעלמך למה לחם בו': שהיתה אמורה לשונא של עשו: מלישם מחריש ומקבריגים עליה וכדמפרש

עץ

רבקה נלנן שמני נימה יעקב כ' בעוחו הגדולה עבדול והקטנה לקטן. ומהילאה שמת יהיקיימו הדברים: שבטלה לאחותה דמה בגזירה. במפיון דבוקת דעלמת היו לומרים בן מבמתת בגזירה כך סיהה: שקדמה לאחותה דמה שהלית לבן בגמחותו להחליף לאה בגחל היה מהקב"ה: עיקר סימליה כו'. שהלוה לגמח עליה היה לומר בה לבן הבלה. שהיוה לגמה סימן מובהק לה: (פז) ויאהב יעקב את רחל אמר בנין. בל"ל: בנין דאנא ידע ט' מבום דמבגית על מבמו לומר בהל גלוה כו' כדבמתוך וחין זה מדבך תבן. לבן אמר שהלה הדבר בהנגי מקומו שהם דמשים: אעבדך ברחל ולא בלאה. בל"ל והיכה בתך מיוהבת בתן (ת"ל): שלא להחליף שמותן. לקבות הגדולה בחל ושמשון שעליה היה הבמלי (ועיין בית"ם): אפי' אתה נותן כו' דברי הספר הן: בחמור של הבשים. בבמ"ו שפבלים של דף עבה מתבלרים בו הבלים: אין אתה מועיל אין לאה מוהל בועלת ממנו לבם. נאמר באן אחדים ונאמר להלן אחדים ויהבה עמו ימים אחדים מה בתן. בל"ל (ת"ל): אף להלן ז' בנים. ולא תתמר שעבר יעקב על נוזי אמו: (יז) אלא בך אל הקב"ה. בל"ל אלא אחיר בך אל הקב"ה (ת"ל): שאני מעמיד י"ב שבטים. זה נודע לו מתוך התחדות הלבנים בהלעיל פ' ס"ח: הריני בהן פ"ד שבה ס' בנים היה בשבתבך ויבא עוד י"ד בבית עבר בהלעיל פ' ס"ח. ח' שעבד בהל הרי פ"ד שבה. שבבר הגיע ימי הזקנה, וזה בלמו בלומדו כי מלהו ימי ועבדותי. לפיבך לא נראיבים בבוחתו לבם אחים: בינם את כל אנשי כו' והרמיז לזה דבתיב ויאסוף בגן כו' הבני המקום ויעש משתה שמתהילה אספם ולקח מהבוזם ומזה עשה משתה. דהוקים למים שבעבור זה סיו יבולים להבנות עד האספסן בל העדרים: מאי אהנו לך לפי שבלוחתו לומר בתיעתה יצר ס חמרו מה בידך לעשות על זה ומה הגלה ים בבלוך לעשות ולחמהו עלמתו בסיע תוהך. לחמר להם שם לאחה דוחים לחי מבמה תוהו ולחן לו לאה. ומשני שהות בהל הגלה הוא יעקב ויהבה פה עוד ז' שנים אחרים. ולחמרו עשה מה שהות הגלה ובוע בעיניך. לחמר להם הגו לי בל אחד מכם מבזון שלא יפרסם לי אחד מבם. ונחנו לו תבבות. והלך והניח על התשבחון יין ושמן ובבר. ולחל"ב מי שהלך בחשבון שלו היה לבידך לבזות מן ההעולי. ובולא יומא ט' בל אותו יום היו מביחים לו נרבי ההוסה בים"ם חיבולו בביה. והיו מבבחים ומזמיבים בשמחה לבבוד התן ולבה. וביון שבבוס לעשתי ערב ועוד הם מזחרים ומענין לפניו. חל יעקב מהו בחלה בלו לאה מחה נומלים עתי חסד טולי הלי: אמרין ליה אתן נמלת חסד בזבותך שבבדבו בהיום לבי בידך: והיו מקלסין קדמיו כו' פי' שהיו מקלסין לפניו ואומרו בקול שמהה הא ליא הא ליא לבתתו לו הערמה. ובני מעלמת בלומר שהיתה בהבמה בהיום לבי בידך: ואמר להם יעקב מה הוא בזלת בעלמך למה לחם בו'. ובפון בו' פי' הגדות. חל יעקב מה היא בזלת בעלמך למה לחם בו' שהיתה בהבמה ולחומם מבמים ובבים משלהן. ולזה הביבו מה הם שבוע

יזסף

שלטו בהולים והשוחים על הערוה שלחה הושלנו בבך ודבך לבישע לנו עוהין שהיה בהבמה הבבמת בלה בלעגה (יפ"ת). דבבין פי' בהולים בחלים: וכל ההוא לילא ט' בל לוחו הלילה היה יעקב קורא לוחה בחל והיא עוהה. ולבן בחיב בעוהך והבה היא לאה מבמע דבלילה לא סיהה לאה. לפי שהיתה עוהה לוחו בחל בחל מבב: אית ספר בו' אם יש הבם שלין לו בלמידים בלו' בי היכי דלא בקרת בדי לבייים מלות לחך ולהקריב לחלך הבלימות דמוהר לבמות מבני בלום. בם חל לחזהי לחך בשבות בן לבייים מלות לחך ולהקריב הבלימות לי להבמות לחך: (יח) שאין מערבין שמחה. דלחן בובלין בשים בחועד בלא לבעבב שמחה בשמחה הבא. בי היכי דלא עבב שמחה בוסה זו בבו: מלא שבוע זאת דהייבו ז' ימי המשתה. דבבות זאת דבוק הוא שבוע של זאת: בבותה שבעולם בו' שדבך בל פועל לחילו לחן לו בום סיבה להתעבל ולח יעיבו בלא יום לחד דבבן להתעבל בחוך זמן. ויעקב לח זמנו לבוך ובבמלות מ"מ מהבגא בלמוהה (יפ"ת): אמר להם הבעיה ליעבב"ל דוגמה. בל"ל (מת"כ) בי' שהם דומיה ליעקב שבמו בשהעבד הוא קודם שבפת לבה. ובם לחבי בסוהה. לע"ם שהיה לחזי שבהשבת לבה יעה מבעיו. בן בייו לע"ם שבעלך הבולל בשהעבדו בלע זמן בחהילה שלחר שבולך מבה ולח לחר שבת בעלות בשהעבדו ולח בבדה העבודה. ובן לט לע"ם שבבר עלך הבולל ביום שהבדב הבים בלשהה בלילה בבקי. מ"ם לט מבועבדים:

פרשה עא

(א) כי שוטע אל אביונים כו' מבום דבקה לם שלחה לוך מבק לה חמ"ל בהולים בי גרופם הלב. לבן פי' דבמלה היינו הילה עבקה. ולפי שדרך העקרות להיום עלובות ותסורות בבים ושנואות. ולבן נקדלת שלחה ולבבי מייבי בבק דבוחע לל מבויים כו' לומר דשקרות עיבבו מסורות ועלובות. ומזה לבד לבקיבון שנואות בדפיל"מי (יפ"ת): לא ראשו של פסוק כו'. לשחר הלבון חינו מבון דבבישה בחבר בלח בינוי מבויים ובפיהה בחיב בהבירו: אלו ישראל שהם בהויים בזמן הגלות: שהן אבוריו בחוך בחיבן. בי יבובו בלחת בהולה בחוך בחיב השבים השמהות ובלומר מוהיני עבבת הבים הם הבנים שמהם. ובן בחיב בהבירו שלים מסורים ע"י ב' בבית התסורים בשלל בסורים. הלא שהקב"ה חסרם עם היותם בבחיבם ע"י שסגר רחמם. שמהמת זה יבובו לחת המוצה: הן נזקפות ובייבו דבקמר לו בוה. שבלות מהבאין והעלבן שהיה להן: שהם נופלים שבלים וכביה שהקב"ה סומבן בלת יחוחו בלרבן ותל"ח שם יהבו ס' פוקדן בבנים והוחל זהיבה ניחוב מבפיפן: (ב) שעשתה בחעשה השנואים. הניבסל משובבת. ול"ג בי שנואה שלה שהיתה בחולה להבמל לשונא שבך היו התנאים ס' עד שבה היה התפלה דבר להר שעשתה בחעשה השנואים והיו הכל בוחבין לה בוה. אמרה לשונא לשונה. ול"ל שהקבלת בה על שחשבה שחשבת לשונא זה עשו ע"ד ותקרב אל הגזירה בהיא מוהר לחפשה הגזירה ולד"ל שקבלת שלחה של שעשתה בחעשה השנואים שהחתה לחתשבה: הבל בוחבין בה סיהם

ימים היו סנטין בה. מהלכי דרכים היו סנטין בה. אף התיות מאחרי הקורים היו סנטין בה. והיו אומרים לאה זו אין סתרה כנלויה. נראת צדקת ואינה צדקת. אילו היתה צדקת לא היתה מרמה באחותה. רבי חנין בש"ר שמואל ב"ר יצחק אמר כיון שראה יעקב אבינו מעשים שרימה לאה באחותה נתן דעתו לגרשה. וכיון שפקדה הקב"ה בבנים. אמר לאמן שמו אלו אני מגרש. ובסוף הוא מודה על הדבר הה"ד (מלאכי ב) וישתחו ישראל על ראש המטה. מי היה ראש מטתו של יעקב אבינו לא לאה: (נ) ורחל עקרה. ח א"ר יצחק רחל היתה עיקרו של בית. כמה שנא' ורחל עקרה עיקרה רחל. א"ר אבא ב"כ רוב מסבינן של לאה היו לפיכך עושים רחל עיקר. ורחל עקרה רחל היתה עיקרו של בית. תאני רשב"י לפי שכל הדברים תלוין ברחל ט לפיכך נקראו ישראל על שמה (הושע ה) רחל מבכה על בניה. ולא סוף דבר לשמה אלא לשם בנה (משלי ה) אולי יתנן ה' צבאות שארית יוסף. ולא סוף דבר לשם בנה אלא לשם בן בנה שנא' (הושע ה) הבן יקיר לי אפרים: (ד) ותהר לאה ותלד בן. א"ר יוסי בר חנינא י"ד מדות נאמרו בשמות. יש ששמותיהם נאים ומעשיהם נאים. יש ששמותיהם כעורים ומעשיהם כעורים. יש ששמותיהם כעורים ומעשיהם נאים. יש ששמותיהם נאים ומעשיהם כעורים. שמותיהם נאים ומעשיהם כעורים עשו שמו עשו ואינו עושׂ. ישראל שמו שומע ואינו שומע. שמותיהן כעורי' ומעשיהן נאים אלו בני חגולה (מלאכי ב) בני בקבוק בני חקופא בני תרתור חבו ועלו ובנו ביה"ם. שמותיהן כעורין ומעשיהם כעורין אלו הסרגלים סתור בן פתורין נדי נדדים ומורידן אר"י בר חנינ' שמותיהן נאים ומעשיהן נאים אלו

חשבטים ראובן ראו בן בין הבנים. שמעון שומע בקול אביו שבשמים א"ר יוסי ב"ח אין שמותם של שבטים עכור להם אלא חפות להם: (ה) ותהר עוד ותלד בן ותאמר כי שמע ה' כי שנואה אנכי ויתן לי גם את זה. ותקרא את שמו שמעון. יא זה עתיד להעמיד שונא. ומי מרפא מכתו. גם את זה פנחס שהוא עתיד לעמוד מלוי. ותהר ותלד בן ותו' על כן קרא שמו לוי. ר' יודן אמר לוי זה עתיד ללוות את הבנים לאביהן שבשמים. על כן קרא שמו. בב"ם שנא' יב על כן מחזה באוכלסין: (ו) ותהר עוד ותלד בן ותאמר הפעם אודה את ה'. יג ר' ברכיה בש"ר לוי לכתן שירד לנורן. נתן לו אחד כור של מעשר ולא החזיק לו טובה. ואחד נתן לו קומץ של תולין והחזיק לו טובה. א"ל אדני הכהן אני נתתי לך כור וזה לא נתן לך אלא קומץ ואתה מחזיק לו טובה. א"ל את מחלקי נתת לי. אבל זה נתן לי משלו לפיכך אני מחזיק לו טובה. כך לפי שהיו אמהות מבורות שזו מעמדת נ'. וזו מעמדת נ' וכיון שילדה לאה בן ד' אמרה הפעם אודה את ה': (ז) ההד' (מלאכי ג) ותקח מאתם מטה מטה לבית אב. ר' יצחק אמר מטו מטו בני. מטו בענל מטו במרגלים. ר' לוי אמר עלו בהם ב' שבטים שבט ברוגה ושבט מלטות. יד את מוצא שכל מה שכתוב בזה כתוב בזה. בזה משיחה ובזה משיחה. בזה מטה ובזה מטה. בזה ברית מלח ובזה ברית מלח. בזה פעם ובזה פעם. בזה נזר ובזה נזר. בזה קריבה ובזה קריבה. בזה שלשלת יוחסין ובזה שלשלת יוחסין. בזה ציץ ובזה ציץ: (ח) מו א"ר לוי (מיכה ז) לא ינרע מצדיק עיניו. עיונהי דונמא דידיה כאינוש דאמר עיונהי דפוריה. (שם) ואת מלכים לכסא. לאה תפסה פלך

יד יוסף ח יוקטן פ"ו. יוקטן רום ומדרש רות פסוק יתן כ' לח פתסה וגו' ומסר ויולד דף קל"ד: מ נקמן פ' ס"ב. ויוקטן יוכסיה רמז שפ"ו. ויוקטן יוכסיה רמז שפ"ו. ויוקטן פסוק ד"ה ב' ר' נכה ומנשמת פסוק ומסר פלגה. ומנחומא פלגה. יוקטן פ"ו: יא ויוקטן פ"ו: יב נקמן פ' זו פ' מ' וסי' י"ג: יג יוקטן פ"ו. מנחומא פ"ו: יד ויוקטן פ"ו. ויוקטן תיוכ רמז תסק"ב. מנחומא פ"ו. פ"ב פ' כ"ם:

תהנות

וכדמסכת ומאל ושין לשל פרשה פ"ח: התיות מר. משם שהזכות נגע לחורי הקורות של בית הכד. ובעזוב ערך קר נודע בקשים מלחורי הקורים ופי' מלחורי כלי החיניה סיסד והמסקת ושין לשל בית פרשת מ"ם: לאמן מר. וכי לחמה של כני מלי לחני מנרש בחמיש: ורחל עקרה. שיקרה רחל דמלכ ורחל עקרה לכל לשחוק מינה: מסובין מר. לשרוך הסוגין לשיקר היו עוסקין מר. לפי שכל החכוסים היו מלחה כדי בלה לבניה שם רחל היו עוסקין שיחה שיקר ע"ז והחלטים יעקב שם הנדקף וה"נ בחדבים רוח לפי שלמדו דבריה כנגד רחל לשיקר נגלו מר. ונחחלה המחבבה היה לל לחניה לפי מר מי עוסקין מר. וכן מלמי בשבר חוח שחם מבל לפי שלשם לח עוסקין מלח שיחה שיקר: מעה קלן שה: תלויין בראל פר. שיחה שיקרים בניה וגם היו נדמה שיחלה לשה לשיקר: כ"ע על שמה שמל רחל: ולא סוף דבר. בלשון חלמוד ירושלמי הוא כמו לפי חוקף בחלמודם דיקן: שאריית יוסף. שרי שכל ישראל נקראו ע"ש יוסף וכן בחפרים: כ"ע מילקוט שמו שנו לבן מעשה ולפי מעשה. ומעשה דשמש לח מקרי מעשה: ואינו שומע להקב"ה כדכתיב ימחשל: בקבוק מקופא מרחור. לשון מקפוק וכשכה ונידוי מדבן: כ"ע מילקוט מסתורין לשון מסחיים ופלגה: בנידין שנא מר

עץ יוסף

מדנרים נה (מענין) לו פי' מנחקים נה (מוסף הפרוך): קשה היא החפלה. כלי' לדבר הקשה השומד לשבר כל דבר שכנגדה: התיות מחחורי הקורים. יש נה כ' פירושים. לחד הכתים הזוכות בנה. ולפ"ז נקוחו מלי. נם נה לחמר ה'. וקורות הקורות שזוכרין בהם. כ' לפי ניקרם הפרוך הכתים מחחורי הקוריים ופי' מלחורי כלי החיניה: כיון שראה חניבו יעקב כו'. מפרש שנחה כמכמנו שנוחה מיעקב. חלא שמפרש שלא היה זה שנחה עלמיים חלא מד מעשיה נעמין לעיות לחוקה מוכר לבעלות על דבר עניכה כדחי' בפ' ע"ם (יח"ם ומה"ק) ולפי שכעשים לביי שפחה. לח היה לה להתנכר ולעשות בפחות היה קולה לה רחל ול"ל עבירה שפחה שנזלה זכות רחל. ולכן נחן דעתו לנרשה. חלא שלח היה יכול לנרשה מיד בהיותו עוד בניחו של בן. ולפיכך לח נחן יעקב דעתו לנרשה חלא נחחתו מביחו. חלא כיון דניחו וניחו פקדה ה' בנים. וחז' ממילח נהפכה דעתו בחומרו לחמן של חלו לפי מנרש כי לחך מהיה הבול שנוחה ותימיה חניבן. וגם בלחותו בפיה שיקר לוכ בניו חלמה יש נחמר בה שנח זנוו בלחומה ולחו: ויישתחו ישראל על ראש המטה ובלכבו בקבוקים לבוסיו בשעה המכפלה לפר נקברה שם נם ע יוסף להעלותו לחרן הקדושה ובלכבו בקבוקים לבוסיו בשעה המכפלה לפר נקברה שם נם לחה יש נחמרה כי היחה ג"כ נם זוגו הלחוים חלין עד לפר נם בחותם לח נחפללו. ולפיכך נחן לו חורה לה'. על דבר לחם שעשה היח לחה: (מה"ק) : (נ) ועקרה שיקרה רחל. דלמו שעקרה חלבון שיקר. וה"ק חע"פ שעקרה היחה לחה להוליד החלה רוב לבניה לחע"פ ורחל שיקרה על בית בלה חלח לפי שלח הלך יעקב חלל לבן חלח עבור רחל: (מה"ק) : רוב מסובים של לחה היו פי' רוב המסובין וחחסונין בבחותו מעמד מבני לחה היו. דכחי וביח דיח מבים לחם יהודה מבנים יהודה היו ומעב"כ חלו על רחל בסיפה שיקרו על בית וחקדימו רחל ללחה ומחנו יתן ד' לח בחחה בבחה חל בישר בכרחל ולחה: שבל הדברים תלוים ברחל. בלח הלך יעקב חלל לבן ולח עבד חלח בשביל רחל וע"י זה מחגלגל בשורי לחה נמלח שרחל בחנים בל בחולדות: רחל מבכה על בניה. דחיינו הגליות שבעבור דרך קבורתה בדלקמן פ' ס"ב ולח היו בולם מזכמה חלח בכל נקרלו על שמה: לשם בנה שכל בחולדות לח בחו חלח בשבילו דלקמן פ' ס"ב: אולי יחן ה' כו'. ופ"ח בלח חל לח יוסף לבד חלח יחן ה'. וכן פ"ם הבן יקיר לי חפרים בנגד כל ישרחל יבבר בשל בולם בח לבבר בחבחיו בשעה: שבל הדברים חלוים ברחל. חלח הלך יעקב חלל לבן ולח עבד חלח בשביל רחל וע"י זה מחגלגל בשורי לחה נמלח שרחל חדרך החחם ושבר כ' בחים בשעה השעל ובחשבה המרגלים. ובשביהם היו הלוים מסוקים מן המנין לפיכך נחחרו הלוים לעבודת המקדש יותר מכל ישרחל שבחבור זה סרה שם מפה להבן לבים לי. ולפי של נב דחחחחל בשעל נדחי הבבורים. יל דלפ לחו הפעל המרגלים לח היו מדחים חלח לפי שפה וחיו הלוים בחחבבים שוב לחורות. וחבחחלו בם במרגלים נחחלה סחחם ונחחם נחר דיבם (מה"ק): עלו בהם שני שבטים. שלפך דקדק לחמר חפה חפה לרחות מה שעשו בהם בחליחת בשעה שבחם בחוחה לבחם לי הבנם חלוקם לבים יהודה. ולח"ב לפחם לח חי חלחה חפה לפרן הוח חפפה לפר לבים לי ולח נדפחם חלח חעלה לי. הח חחריק בנחל"ב פ' י"ח דחפה לפרן הוח חפפה לפר סיה ביד יהודה. והוח סיה ביד כל חלך ולפך חלה לישה חפיר בחפה"ק: ושפיר לישה בל חלך בחליחת בשעה. ולפיכך סיה זכרון לחה עולה לבניהם. ולפיכך היחים סרח ולין לרחות בניהם (מה"ק): בזה בחשיחה דכחיב ובחחם חופה וגו' ובחו לי. וכחה חפיחה חפחה חופה בקבב לחחי: בזה מטה סרה חפה לחרן. וכחה חפה חוך יפלה ה' חלין: בזה ברית מלה דכחיב בניח מלה שלם היח לפני ה' לך ולזרעך חחך. וכחה בריח מלה דכחיב בחביה בלה לכם לדעת כי ה' חלביה נחן חפלה לחה ע' ולבניו בריח מלה: בזה פעם דכחיב בחחם חפעם לחה לי חפחי חל. וכחה פעם בחפעם חחה בחל ה' בלי בלבך לקדקה לחה לומר בחלו ב' הבנבים לחן בחפעם להורות בחם בקוליה: בזה נזר ובחח לחם חי בחקודש על החנבחת. וכחה חר חילין לחם בן חמלך ויקן עליו לחם החר: בזה קריבה ולחה הקרב לחיך לחם לחכלן לחיך וגו' וכבנו לי וכחה קריבה והיה לחדיו חחתו ומשלו חלבדנחו ועבד לי: שלשלת יוחסין שבחפחה בגדולה בחלחם חחב לבנו בחרחי לחלה חקומו. וכן המלכות בחלחה יוחסין שבכן חוך חחה חבי לשלם לחים"ם בימיו לחריס חבים דוד לחרים למלוכה (יח"ם). לי פי' כחי בלבלה יוחסין יחום דוך בפוף רוח. וכחה בלבלה יוחסין דכחיב ולחה סולחת לחרן ומפה: בזה ציץ ומפה בל חפחנה על חול פני לחם בחח. וכחה לין לפשוב ושלו יקן חחו: (ח) לא ינרע מצדיק

פלך הודיה ועמדו היסנה בעלי הודיה . יהודה (בראשית לח) ויכר יהודה
ויאמר צדקה ממני . דוד אמר (תהלים קיח) הודו לה׳ כי טוב . דניאל אמר
(דניאל ב) לך אלה אבהתי מהודא ומשבח אנה . טו רחל תפסה פלך שתיקה
ועמדו כל בניה בעלי מסטירין . בנימין ישפה יש פה . יודע במכירתו
של יוסף ואינו מגיד . שאול (ש״א י) ואת דבר המלוכה לא הגיד לו . אסתר
(אסתר ב) אין אסתר מגדת מולדתה ואת עמה . על כן קראה שמו יהודה .
יז בב״מ שנא׳ על כן מרובה באוכלסין . ותעמוד מלדת א״ר אמי מי מעמיד
רגלה של אשה בתוך ביתה בניה : (ט) ותרא רחל כי לא ילדה וגו׳ ותקנא
רחל באחותה . א״ר יצחק כתיב (משלי כג) יח אל יקנא לבך בחטאים כי אם
ביראת ה׳ כל היום . ואת אמרת ותקנא רחל באחותה . א״א מלמד
שקנאתה במעשיה הטובים . אמרה אילולא שהיא צדקת לא היתה יולדת .
ותאמר אל יעקב הבה לי בנים ואם אין מתה אנכי . א״ר שמואל יט ד׳
חשובים כמתים . מצורע . וסומא . ומי שאין לו בנים . ומי שירד מנכסיו .
מצורע מנין דכתיב (במדבר יב) אל נא תהי כמת . סומא מנין דכתיב (איכה ג)
במחשכים הושיבני כמתי עולם . מי שאין לו בנים מנין שנא׳ הבה לי בנים
ואם אין מתה וגו׳ . ומי שירד מנכסיו מנין שנא׳ (שמות ד) כי מתו כל
האנשים המבקשים את נפשך כ וכי מתים היו והלא דתן ואבירם היו אלא
שירדו מנכסיהם : (י) ויחר אף יעקב ברחל . כא רבנן דדרומאה בש״ר
אלכסנדרי בש״ר יוחנן אמר (איוב טו) החכם יענה דעת רוח . זה אברהם
(בראשית טז) וישמע אברם לקול שרי . וימלא קדים בטנו . זה יעקב ויחר אף
יעקב ברחל . א״ל הקב״ה כב כך עונים את המעיקות חייך שבניך עתידים
לעמוד לפני בנה ויאמר (שם נ) התחת אלהים אני . אשר מנע ממך פרי
בטן . כג ממך מנע ממני לא מנע . א״ל כך עשה אביך לאמך לא חגר
מתניו כנגדה . א״ל אותו לא היה לו בנים אבל אני יש לי בנים . א״ל וזקנך
לא היה לו בנים וחגר מתניו כנגד שרה . א״ל יכולה את לעשות כשם
שעשת זקנתי . אמרה לו מה עשתה . א״ל הכניסה צרתה לתוך ביתה .
אמרה לו אם הדבר הזה מעכב הנה אמתי בלהה בא אליה ואבנה גם
אנכי . מה זו נבנית ע״י צרתה אף זו נבנית ע״י צרתה : (יא) ותאמר רחל
דנני אלהים . כד דנני וחייבני דנני וזכני . דנני וחייבני שנא׳ ורחל עקרה .
דנני וזכני שנא׳ ויתן לי בן . על כן קראה שמו דן . כה בב״מ שנא׳ ע״כ
מרובה באוכלוסים . ותאמר רחל נפתולי אלהים נפתלתי וגו׳ . נופתי
פתיתי תליתי אחותי עלי . א״ר יוחנן נינפה היה לי לעשות לפני אחותי .
אילו שלחתי ואמרתי לו תן דעתך שהם מרמין בך לא היה פורש . אלא
אמרתי אם אין אני כדאי שיבנה העולם ממני יבנה מאחותי . ד״א נפתולי
פיתולייה לא דידי הויין . כלום הלך יעקב אצל לבן אלא בשבילי . ד״א נופר
עצמו לא שלי היא . ד״ת שנא׳ בהם (תהלים יט) ונופת צופים יהיו נאמרים
בחלקו של נפתלי . ותלד זלפה שפחת לאה . בכולם כתיב ותהר וכאן ותלד
אלא בחורה היתה ולא היתה ניכרת בעיבורה : (יב) ותאמר לאה בא גד .
כו אתא גדא דביתא אתא גדא דעלמא בא מי שעתיד לגדד משתיתן של
עכו״ם ומנו אליהו . אליהו משל מי . ר׳ אלעזר אמר משל בנימין דכתיב
(דה״א ח) ויערשיה ואליה וזכרי בני ירוחם כל אלה בני בנימין . ר׳ נהוראי
אמר כז משל גד היה הה״ד (מ״א יז) ויאמר אליהו התשבי מתושבי גלעד .
כח א״ר פליפי בר נהוראי מאי חזית למימר כן . א״ל דכתיב (יהושע יג) ויהי
להם הגבול יעזר וכל ערי הגלעד . מה מקיים ר״א קרא דר׳ נהוראי מתושבי
גלעד מיושבי לשכת הגזית הוה . ומה מקיים ר׳ נהוראי קרא דר״א ויערשיה
ואליה . אלא מדרשות הן בשעה שהיה הקב״ה מרעיש עולמו כט היה
אליהו מזכיר זכות אבות . בני ירוחם והקב״ה מתמלא רחמים על עולמו .
פעם אחת נחלקו רבותינו בדבר אלו אומרים משל גד . ואלו אומרים משל
בנימין . בא ועמד לפניהם אמר להם רבותי מה אתם נחלקים עלי אני
ל מבני בניה של רחל אני : (יג) ותאמר לאה באשרי כי אשרוני בנות .
לומר

יד יוסף טז אס״ר מגילה י״ג : יז לעיל פ׳ זו סי׳ ס׳ ולקמן סי׳ י״א : יח ילקוט ס״ז . אג״ב פ׳ נ״א : יט נדרים ס׳ ר״א . ופ״ק דאלולים . איכה רבתי . ש״ר פ׳ ה׳ . תנחומא צו . ילקוט תורה רמז קכ״ו וריש הבמ״ב : כ סדר״א פ׳ מ׳ . זוכר שמות דף י״ט כא ילקוט ס״ז וילקוט איוב רמז תתקי״ז : כב אג״ב פ׳ נ״א : כג אג״ב פ׳ נ״א : כד ילקוט ס״ז : כה לעיל פ׳ זו סי׳ ה׳ וסי׳ ח׳ : כו ילקוט ס״ז . וילקוט מ״א רמז ר״ז . פד״א מ״א פ׳ י״ח . ובה״ב פ׳ ט״ו . ג״ע הוס׳ ב״מ קי״ד ד״ה מהו : כז ז״ח רות וריש מס׳ אצילות : כח נ״ל א״ר פליפי לרבי נהוראי כי רבי פליפי היה בן אחיו . לא בן נהוראי . וכן מביא בסדר הדורות בשם אגדה : כט רבה והנחומא פרשה וריש מס׳ אצילות : ל וכן הוא בילקוט ס״ז . אבל בילקוט סוף נצבים של לאה . וזוהי פ״ס:

מתנות כהונה

מפני שהוא כעין מינה כך נראה . ובמדרש שמואל גרס עייליא קפיריקי ולא מצאתי פירושו ה״ג דפוריא לאה תפסה והכי מוכח בילקוט פ׳ זו ובאיוב : **פלך** הודיה . כלומר אומנות ומעשה ההודאה : **מסטורין** לשון סתר : **בנימין** ישפה לכיכך היה קבוע בהשן אבנו אבן ישפה נוטריקון יש פה שהיה לו פה לגלות מכירת יוסף ולא עשה לפי שראה שהסכים הקב״ה עם מכירתם שהרי הוא יתברך לא גלה ליעקב : **אסתר** נמי השבט בנימין היתה : **מי** מעמיד כו׳ . שלא יגרשנה בעלה וכן אירע ללאה קודם שילדה נתן יעקב דעתו לגרשה והה״כ אמר לאתן של אלו אנכי מגרש כדאיתא ריש פ׳ זו ודריש ותעמוד מלדת עמידה היתה לה מחמת לידתה : **שהיא** צדקת . ממני : **דתן ואבירם** כמו שאחז״ל דהאי אנשים דתן ואבירם הוו : **שהוא** לוה קשה כד״א ברוח קדים עזה : ה״ג בילקוט איוב ובפירש״י : **כך** עונים את המעיקות והוא לשון צרה ועקה כלומר העקרות המצירות : **לפני** בנה . זה יוסף : **ממני** לא מנע . ולכן אין עלי תה לעשות : **כך** עשה . בתמיה : **יכולה** את כו׳ . דייק מדעתה ואמרה ואבנה גם אנכי ממנה וכדלקמן : **מה** ע כו׳ . דברי הספר הם ולא דברי רחל והכי מוכח בילקוט : **דנני** וחייבני . דרש דנני בני דינן כ״נ בילקוט נסיתי לשון הסתה שהיתה מפתה ומרצה ללאה ומסרה לה הסמנים שמסר לה יעקב ודרש נפתלי נוטריקון מינפה . חופתי שכן בכרכי הים קורין לכלה מינפי : **פיתולייה** כל סבות וגלגולי יעקב שנתפתל ונתגלגל לבא לכאן לא היה אלא בשבילי בפירש״י פיתולייה לשון חבלי׳ והם הסבות שלהם נמשך בעבותות האהבה ובא לו ללבן : **נופת** זאת התורה שנקראת נופת צופים ודרש נפתלי נוטריקון נופת לי : **בחלקו** של נפתלי . כתב שנאמ׳ הנותן אמרי שפר : **גדא** דביתא גדא דעלמא . פי׳ הערוך מזל הבית מזל של כל העולם : **לגדד** יסודתן גרסי׳ ופירושו לשון כריתה כד״א גודו אילנא וע״ע גד וכן ת״י דעתיד למיגדע תשתייהון : **משתיתן** יסודם : **מאי** חזית כו׳ . מה ראית לראיה מפסוק זה שהוא משל גד : **ויהי** להם וגו׳ . בשבט גד קמיירי בספר יהושע : **מלשכת** הגזית כו׳ . גלעד דרש נוטריקון גל עד שלשכת הגזית היה גל ואל שהכל פונים להוראה שיוצאה משם והיא היתה עדות על השכינ׳ ששורה בישראל כדאיתא במדרש חזית . **אלא** מדרשות כו׳ . שמות אלו איך שמות בני אדם אלא נקראו כן על שם זכות אבות וכדמפרש ואזיל : **בשעה** שהקב״ה בא להרעיש את עולמו אליהו מזכיר זכות אבות בני ירוחם הקב״ה מרחם על עולמו והכי מוכח בילקוט : **משל** גד בא אליהו מבני בניה של רחל . בילקוט סוף פרש׳ נצבים גורס מזרע של לאה אבל בפרשה זו גרס גם כן של רחל : **ברזות**
פירש״י

עץ יוסף

כו׳ . כדמפרש מדאשכחן שבניה בעלי הודאה נראה שכן היא היה מנהגה (יפ״ת) : **עינוהי דפוריה** פי׳ מראית הפירות . מנהג העולם מי שיש לו אוצר חטים למכור לוקח מהם הופן ומראה לקונים . וזה נקרא עינוהי דפוריה מואיסטר״ה בלע״ז (מעריך) . וכך צ״ל עינוהי דפוריה לאה תפסה ואת מלכים נכסא מיוחר (מת״כ ויפ״ת) : **תפסה פלך הודיה** כלו׳ אומנות ומעשה ההודאה (מת״כ) ולפי שדרך האשה לאחוז ידה בפלך לזה אמר תפסה פלך הודיה (יפ״ת) : **פלך שתיקה** ששתקה על ראיית לבן : **בנימין ישפה** אבנו בהשן המשפט ישפה לרמוז יש פה : **ויודע** במכירתו של יוסף . דיצחק ידע בדבר כדלקמן פרשה פ״ד והוא גילה לבנימין (יפ״ת) . או אפשר בבנימין ידע זה הדבר בנבואה : **אסתר** שהיא מבנימין דכתיב איש ימיני והיא בת דודו : **אין אסתר מגדת** דלא נוחה מרדכי אלא מהוילה כדי שלא ישאנה אחשורוש כשידע שהיא בת מלכים . אבל אחר שנשאה מה תועלת יש בהסתרת יחוסה : **ע״ב** מרובה באוכלסין בעל כן משמע יותר על השיעור הנכון (מת״כ) ועיין מ״ש לעיל סי׳ ה׳ : **מי מעמיד רגלה** כו׳ . שהבנים גורמים לאשה הבה אצל בעלה . והכי נמי אמרינן לעיל שנתן יעקב דעתו לגרשה וע״י הבנים נסוג אחור (מת״כ) : **(ט) ד׳ חשובים כמתים** ונפקא מינה לייבעי עלייהו רחמי (תוס׳) : **כמתים** כו׳ ע״כ אמרה ואם אין מתה אנכי הריני כמתה : **סומא מנין** כו׳ בנדרים פרש״י במחשכים הושיבני שבשאדם נתון בחשך ואינו רואה חשוב כמת : **מי שאין** לו בנים כו׳ . ר״ל הא דקאמרה מתה אנכי ע״כ פירושו אני כבר כמת מעכשיו . ואמרה כן כדי לעורר רחמי יעקב שיתפלל עליה (נזה״ק) . **ומי שירד מנכסיו** מלשון זה משמע דוקא בהיה עשיר תחילה שמרגיש יותר בצער העניות . אבל במס׳ נדרים וע״ז דמייתי להך תוספתא וכן לקמן פ״ר פ״ה גרסינן עני משמע כל מין עני : **והלא דתן** כו׳ פירשתי בש״ר פ״ה סי׳ ד׳ ע״ש . **(י) זה אברהם** שלא שת לבו לכוונת שרה . דמשמעה כוונתה היתה שיתפלל אברהם רחמים עליה שלא תצטרך לעשות שפחתה צרה לה ויתפלל עליה בהתעבר . והוא עשה עצמו כאילו לא הבין ונשא שפחתה : **וימלא קדים בטנו** זה יצחק שיעקב שפירוש אמרה לו שיתפלל עליה . ועל כ״ז לא די שלא נשמע לה אלא שהשיבה בחרון אף : **המעיקות** כצ״ל (א״א) פי׳ בתמיה . וכי **כך** עונים את העקרות המצירות : **לעמוד** לפני בנה ויאמר (בראשית נ׳) . **התחת אלהים אני** כצ״ל וכן הוא באגדת בראשית פ׳ נ״א . ר״ל שיוסף בנה של רחל יאמר לאחר אחיו כמו של יעקב התחת אלהים אני : **אמר לה אבי** לא היה לו בנים כצ״ל (א״א) . **כנגד שרה** היינו כשקבלה שרה על הגר ונתנה ברשותה אז הגר מתניו להתפלל שיפקוד ה׳ את שרה . ולכן לא חש לזרע הגר (יפ״ת) : **מה זו נבנית** ר״ל מה שרה נבנית בבן ע״י שהכניסה צרתה לביתה . אף רחל נבנית בזכות הכנסת צרתה (יפ״ת) : **(יא) דנני וחייבני** דקאמר דנני אלהים וגם שמע בקולי משמע דתרתי מילי ניניהו דין לחובה ודין שני לשמוע בקולי (יפ״ת) : **ויתן לי בן** כי בהיותו נולד על ברכי הוא נחשב לי כבן : **נופתי פתיתי** כו׳ דרש מנפתלתי כל הני נוטריקון נפתי מלשון נפתי משכבי . או לשון נינפה דבסמוך . והכוונה שהוכנה להיות כלה וקנה משכבה להכנס עם יעקב לחופה ונדחית . ופי׳ פתיתי שנתפייסתי לאבי להשמע בקולו . ופירוש תליתי אחותי עלי שהגדלתי לאחותי עלי ששתקתי שסגבא היא תחלה ליעקב (כדמתרגם ירושלמי קול הס קול אלי) אחות זה הוא עומד לי עכשיו בפקידת בן זה הנולד על ברכי (יפ״ת) **נינפה היה לי** כו׳ פי׳ כלה היה לי להעשות קודם אחותי . שאילו הזכרתי את יעקב היה פורש מתנה ונשא אותי תחלה ובזכות ששתקתי זכרני אלהים . וכר״ה ד׳ כ״ז היא׳ שבכרכי הים קורין לכלה נינפי מאי קרא יפה נוף משוש כל הארץ . ופי׳ בלשון יוני ורומיי כלה ואירוסה (מוסף הערוך) : **לא היה** פורש בתמיה : **שיבנה העולם** כי יודעות היו שהעולם יבנה מיעקב שיוליד י״ב שבטים כנגד י״ב מזלות : **פיתולייה** כלו׳ קשורי תכשיטין . כמו הפתילים והצמידים והקשורים בספר ישעיה . **לא דידי הוויין** לא שלי היתה שיעקב שלחם לי . אלא שאבי לקחם ונתנם ללאה ואפי׳ ששתקתי ובזכות זה נפקדתי עתה בבן זה הנולד על ברכי (יפ״ת) . והמוסף הערוך כתב פיתולייה בלשון יוני הילדה והזרע . **ד״א נופת עצמו** כו׳ כלו׳ דברי תורה הנמשלים לנופת צופים אשר נתגדל בהם יעקב עד כי זכה לבניו אחריו המנוחלים מקומו בתורה . הנה עתה שלי הם שיש לי חלק בהם בבן זה הנולד על ברכי . כי עתידים דברי תורה שיהיו נאמרים בחלקו של נפתלי . ויליף לה מדכתיב ביה הנותן אמרי שפר דהיינו דברים המשופרים אלו ד״ת (נזה״ק) : **בחורה היתה** כרש״י לפי שהיתה בחורה מכולן ותינוקת בשנים אין הריון ניכר בה . וכדי לרמות ליעקב נתנה לבן ללאה בלא יבין שמכניס לו את לאה שכך מנהג ליתן שפחה הגדולה לגדולה והקטנה לקטנה : **(יב) אתא** גדא דביתא . דפי׳ בגד בשני מלות בא גד . ופירוש גד מזל טוב . שאמרה לאה ברוה״ק מה שיהיה גורא בכל מלחמותיו כמו שאחז״ל גדי גד גדוד יגודנו . ולפי בעי״ן גלותו במלחמה יהיה עזר לכל ישראל אמר שבא אתא גדא דעלמא (יפ״ת) . **לגדד משתיתן** דריש גד לשון כריתה כמו גדו אילנא . וכן תרגם יונתן למגדעא מבתיהון (מת״כ) . וכי׳ תכתיתן יסודותיהם מל׳ כי השתות יהרסון . או פי׳ שמתהן והגלהתן . כמו דאכיל פרוכנמיא אכיל משתיתא ופי׳ הערוך דאכיל שהורתו בעוה״ז אכל מפתה שלו שהיה מזומן לו לע״ל (יפ״ת) . **ומנו אליהו** דאתי מגד כדר׳ נהוראי דבסמוך : **מתושבי גלעד** וגלעד הוא מגד : **מאן חזית** כו׳ מה ראית לראיה מפסוק זה שהוא משל גד . ואם משום שהיה מגלעד . הא לאו כל הגלעד היה מגד שהלוי ניתן לחצי שבט המנשה כמתוב בסדר דברים ובספר יהושע . ומשני דכתיב בגד ויהי להם הגבול יעזר וכל ערי הגלעד . משמע דכל ערי הגלעד ניתנו לגד . והאי הגלעד שניתנה למנשה היינו האי ההר . הלכך מתושבי גלעד היינו גד שניתנו לו הערים (יפ״ת) : **מיושבי** לשכת הגזית מהסנהדרין היושבים שם . ודרשו גלעד לשון גיל עד שמשם גילה יוצאה לעולם על ידי התורה והמשפט היוצא משם . והוא עדות לישראל ששכינה שורה בישראל : **מדרשות הן** הפסוק האלה להדרש ככתבו כדמפרש . וכדאיתא ברות רבה לא ניתן ד״ה אלא להדרש : **משל גד** זולת סברו׳ אלו יש יחז״ל בבכדר״א שאליהו הוא פנחס וא״כ משל לוי הוה וכן בפרק המקבל אשכחיה רבה בר אבוה לאליהו דקאי כו׳ א״ל לאו כהן הוא מר כו׳ . וכן כשהיה קובר את ר״ע א״ל מר לאו כהן ועיין שם בתוס׳ : **מבני בניה של רחל** בתד״א איתא דאמרו לו תן סימן לדבריך אמר להם ויערשיה ואליה וזכרי : **(יג) אשרי** מי שזכה לכך . כמו בזכתה היא . דהיינו על הבן הזה שנולד לה שהוא מיאושר כדמפרש ואזיל : **לא לן** אבר באכסניא . שהיה עשיר ושקט ושלו במקומו ולא היה צריך לנסוע ממקום למקום לסחורה . ונראה דדריש באשרי כי אשרוני מלשון דריכה
ברגל

לא לומר אשרי מי שזכה לכך. א"ר לוי לא לן אשר באכסניא מימיו. ירש אשר גבהי פלטריות מה שלא ירש יהודה ארצות הה"ד (דה"א ז) ובני אשר ימנה וישוה וישוי ובריעה ושרח אחותם. הוא אבי ברזות. ר' לוי ור' סימון. ר' לוי אמר לב שהיו בנותיהם נאים והיו נשואות לכהנים שנמשחו בשמן המשחה שמן זית. ר' סימון אמר שהיו נשואות למלכים שנמשחו בשמן זית:

פרשה עב

(א) וילך ראובן בימי קציר חטים. א (משלי כב) חנוך לנער ע"פ דרכו גם כי יזקין לא יסור ממנה (במדבר לב) יותן את הארץ הזאת לעבדיך וגו'. (ש"א ב) ב שבעים בלחם נשכרו ורעבי' חדלו עד עקרה ילדה שבעה ורבת בנים אומללה. שבעים בלחם נשכרו זו לאה שהיתה שבעה בבנים ונשכרה. ורעבים חדלו זו רחל שהיתה רעבה לבנים חדלה. עד עקרה ילדה שבעה לאה שהיתה עקורה מבית ילדה שבעה. ורבת בנים אומללה זו רחל שהיתה ראויה שיעמדו ממנה רובן של בנים אומללה. ומי עשה כן ה' ממית ומחיה: (ב) וילך ראובן בימי קציר חטים וימצא דודאים. ר' הייא בר אבא אמר ג יברוחין. ר' יצחק אמר שעורין. ר' יהודה בר' סימון אמר סייסין. בין לדברי אלו ובין לדברי אלו הכל מודים שלא הביא אלא מן ד ההפקר. למ"ד שעורים. שעורים בימי קציר חטים בשדה של הפקר הן לפי שכבר כלה הקציר של שעורים. תדע לך שהלך בשעת הקציר בשעת בכור כל מיני איפוריא ולא הביא אלא דבר שהוא מן ההפקר. להודיעך שהיו שמורים מגזל הארץ. ואם כך היו שמורים מגזל הארץ עאכ"ו שהיו שמורים מכל הגזל. ויבא אותם אל לאה אמו. להודיעך עד היכן היתה כבודה של אמו עליו שלא טעמן עד שהביאם אל אמו. ותאמר רחל אל לאה תני נא לי מדודאי בנך. המעט קחתך את אישי. הניאת לסבי מן דקני. תאני ר' שמעון לפי שזילזלה בצדיק לפיכך אינה נכנסת עמו בקבורה. ה הוא דהיא אמרה לה לכן ישכב עמך הלילה א"ל עמך הוא דמיך עמי לית הוא דמיך. א"ר אלעזר ו זו הפסידה וזו הפסידה זו נשתכרה וזו נשתכרה. לאה הפסידה דודאים ונשתכרה שני שבטים ובכורה. ורחל נשתכרה דודאים והפסידה שבטים ובכורה. ר' שמואל בר נחמן אמר זו הפסידה דודאים ונשתכרה שבטים וקבורה עמו. רחל נשתכרה דודאים והפסידה שבטים וקבורה: (ג) ויבא יעקב מן השדה בערב. ז תמן תנינן השוכר את הפועלים ופסק עמהם להשכים ולהעריב מקום שנהגו שלא להשכים ולהעריב אינו יכול לכופן. א"ר מונא מקום שאין מנהג תנאי בית דין הגדול הוא שתהא הוצאה משל בעל הבית והכנסה משל פועל. הוצאה משל בעל הבית מנין שנאמר (תהלים קד) תזרח השמש יאספון מכאן ואילך יצא אדם לפעלו. הכנסה משל פועל מנין ולעבודתו עדי ערב. עד ערב לא נאמר אלא עדי ערב לומר עד חשיכה כד"א (איוב ז) עדי נשף. ר' אמי בשם ר"ל אמר הטריחו על בעה"ב שאם היתה ע"ש תהא הכנסה משלו. עד היכן עד שיהא כל א' וא' ממלא לו חבית של מים וצולה לו דג מבעוד יום משום כבוד שבת ומדליק נר. שנאמר ויבא יעקב מן השדה בערב הה"ד (תהלים קד) ולעבודתו עדי ערב: (ד) ותצא לאה לקראתו. ח מלמד שלא הניחה אותו לרחוץ רגליו. ותאמר אלי תבא. א"ר אבהו ט צפה הקב"ה שלא היתה כוונתה אלא לש"ש להעמיד שבטים לפיכך הצריך הכתוב לומר וישמע אלהים אל לאה. ותאמר אלי תבא. א"ר לוי י בא וראה מה יפה היתה סרסורתן של דודאים לפני מי שאמר והיה העולם שעל ידי הדודאים עמדו שני שבטים גדולים בישראל יששכר וזבולן. יששכר יושב ועוסק בתורה. וזבולן יוצא בימים ובא ונותן לתוך פיו של יששכר יא והתורה רבה בישראל (שה"ש ז) והדודאים נתנו ריח: (ה) ותאמר לאה נתן אלהים שכרי וגו' ותקרא שמו יששכר. יב יששכר תשיעי לשבטים והוא הקריב שני למלך הה"ד (במדבר ז) ביום השני הקריב נתנאל בן צוער נשיא יששכר. מפני מה. מפני שהיה בן תורה הה"ד (דה"א יב) ומבני יששכר יודעי בינה לעתים. יג מהו לעתים ר' תנחומא אמר לקורניסין. ר' יוסי בן קוצרי אמר לעבורים. (שם) ראשיהם מאתים וכל אחיהם על פיהם. ר' ראשי סנהדראות היה יששכר מעמיד. וכל אחיהם מסכימים הלכה על פיהם והוא משיב להם הלכה כהלכה למשה מסיני. וכל

יד יוסף לא ילקוט ס"ז: לב לקמן סוף פ' צ"ח: פע"ב א ילקוט ס"ז וילקוט משלי רמז תתקס"ס: ב אג"ב פ' פ'. ילקוט שמואל רמז פ"ד: ג סנהדרין ל"ט. ילקוט ס"ז. פ"א. יונ"ם: ד לקמן פ' נ"א: ה לעיל פ' ע': ו חזית פסוק הדודאים: ז ירוש' פ' הפועלים. ובבלי פ' סנ"ל. ילקוט ס"ז. בזה"מ שמור קי"ד: ח ילקוט ב"ז: ט ירוש' סוטה פ"ט: י חזית פ' ד: יא חסר ויגש: יב ילקוט ס"ז. במד"ר פ' קי"ג: יג במדב"ר פ' י"ג. אס"ר פ"ד. חזית פסוק יפה אם:

מתנות כהונה

פירש"י ברזות כתוב כלומר פרזות חוץ שלפלטוריות וקרין ברזים על שם היות כדמפרש ולעיל: יותן את הארץ כו'. פירש"י לאותו מסס דבר שהיה אצלו לו ביותר כך במו מאסו בעבר הירדן שהיה מצוי להם דתמונה אע"פ שאין שיתה טובה הימנה: נשברה שבר טוב וכן פירש"י ה"ג בילקוט שהוא זה וכספר במוחל לאה שהיתה עקרה ילדה שבעה: שהיתה ראוי כו'. שכל עצמו של יעקב לא בא אלא לרחל: יברוחין כן א"א מין עשב שנקרא כן: מיישין פירש"י מין אילן שנקרא מיים: איפורייא בלשון יון פרי: מגזל הארץ. ממה שנגזל על הארץ: הניאת לסבי כו'. פירש"י משל הוא שאומרין מהגה אתה לזקן שלי מסעורת זקני כלומר לא די לך שלקחת בעלי אלא שאתה רוצה להנהותו משלי ולא משלך: לפי שזלזלה. שהיה דקרא קדרים לכן ישכב וגו': הוא דהוא כו'. זהו שהוא אמר כו': לכן ישכב כו'. שהיה לה לומר לכן יבא כו' ואמרה ישכב לשון שכיבה עם אחותיו: שני שבטים. יששכר חבולן: ה"ג מדרש חזית בפסוק הדודאים נתנו ריח שבטים והפסידה הבכורה ורחל הפסידה שבטים ונשכרה הבכורה ופירש שבכורתו של ראובן נתנה ליוסף הנולד אח"כ וכתב הר"י בן שועיב כי רחל היתה ראויה לארבעה שבטים לפי שהיא שהיא עקרת הבית: הוצאה יציאתו למלאכתו של בעל הבית לומר עם הפועל ולא יצא אלא אחר זריחת החמה: ובהכנסתו לבית הפועל יוותר עם בעל בית ולא יכנס אלא אחר שחשכה: הכנסה שלו שצריך לוותר לפועל למהר ביאתו מפני כבוד השבת: ה"נ מבעוד יום ומדליק נר משום כבוד שבת שנא' וה"ג בירושלמי שנא' וכו'. אדלעיל קאי שאמר שזמן הכנסת הפועל הוא עד חשכה ודייק מדכתיב בערב בקמ"ן משמע המאוחר שהוא ערב: לפיכך סומך כו'. אע"פ שלא מצינו שהתפללה: הדודאים כו'. לישנא מעלייא נקט לישנא דקרא כלומר אותן דודאים נתנו ריח טוב: הקריב בחנוכת המזבח: שני למלך. שני ליהודה: לקורסין גרסי'. ופי' כערוך

עץ יוסף

פרשה עב (ג) [ששכירתו של בעל הבית כו'] וא"ם אלו שכירתו דמשמע מדרבנן כא לא אשמר שיעבוד הפועל עד חשיכה דצריך לפוסף מחול על הקודש וי"ל דלא מצאו לוב הואיל שכנסה שאלו תצא יציאתו משלך. או יגרע מקצת משכרו. וכן אמרו בירושלמי ערב שבת בין השמשות וכין השערים משל בעל הבית (יפ"ת): (ה) [תאני שהיה בן תורה] לכאורה נראה דאי שלינא אמ"ד במדבר ר"פ י"ג מאי שוכם בשנת הנשיאים. אבל רש"י בחומש פי' דתרווייהו איתנהו וי"ל ומהו הקריב הקריב ב"פ שכשל ב' דברים זכה להקריב שני לשבטים אמר שהיו יודעים בתורה שנאמר ומבני יששכר יודעי

עץ יוסף

הרגל כמו לא תמעד קרסוליו: ירש אשר כו' רצה כי אשרוי בגוים על ידי שילוחיו. וזה שאמר ירש אשר גבהי פלטריות ר"ל שהיו לו מגדלים ומיני פלטין גבוהים ומשולשים יותר מארצות יהודה אע"פ שהיה מלך והיה ארצו יפה ונאה (יפ"ת): הה"ד ובני אשר כו' הוא אבי ברזות. דהיינו ברזות ברזית לשון שמן זית. ומפרש ר' לוי שהיו בנותיהם נאים והיו נשואות לכהנים שנמשחו בשמן המשחה דהיינו כ"ג. ואפי' כ"ג בן כ"ג טעון משיחה. ור' סימון מוסיף אף מלכים ויליף לה מדכתיב והוא יתן מעדני מלך וכדמפרש לה לקמן פ"צ ל"ט שבנותיו ראויות למלכות שנא' המלבישכם שני עם עדנים (נזה"ק):

פרשה עב (א) חנוך לנער כו' שכמו שבנערותו השמר מן הגזל כן לבסוף בזקנותו הארץ שבעבר הירדן כדי להרחיק עצמו מן הגזל. שאלו יכנסו לארץ מקומות יהושע שאין המקום ראוי למקנה ואמרו לרעות במקום גזל (יפ"ת): שבעים בלחם כו' שהוא מכל על לאה שבכר היתה שבעה בבנים. ואעפ"כ שכרה עוד בבנים להוליד גם את יששכר וזבולן. ורעבים חדלו זו רחל שהיתה רעבה לבנים חדלה ולא הולידה. מי עשה כן ה' ממית ומחיה כו': עקרה מבית ר"ל שהיה ראויה להיות עקרה מביתו של יעקב שרחה נגרשה כדלעיל פ' ע"א: (ב) יברוחין כתרגומו. ויש להם ריח טוב. וכן כתיב הדודאים נתנו ריח. וכן על צורת בן אדם כי יש להם דמות ראש וידים. וי"א כי יועילו להריון. ועיין ביפ"ת: מיישין פי' בערוך פרי של אילן ששמו מייש: למ"ד שעורים כו' ולמ"ד יברוחין מיישין שהיא דהפקר הוו. אלא אפי' למ"ד שעורים נמי הפקר הוו לא שהיה בימי קציר חטים שאין דרך להניח השעורים בשדה עד הזמן ההוא. ולהכי כתיב וימצא דודאים להורות שהיה הפקר ולא שמור כמציאה: תדע לך כלו' אע"ג שהדודאים לא היו מן הגזל אלא עוד נדע מזה שהיו רחוקים מן הגזל. שהרי לא הביא אלא דודאים עם היות ימי קציר חטים והימים ימי בכורי כל מיני פירות והיה יכול להביא מפירות אחרים שהאילנות הנמצאים בארץ: בשעת ביכור כל מיני איפוריא והענין גרם בשעת ביכור כל מיני איפוריא. ומפרש איפוריא פירות: היו שמורים מגזל הארץ. שדרך האנשים בעלי האילנות שלא להקפיד כ"כ במי שפושט ידו ויקח קצת מהפירות. וכ"ש שנזהרו מכל שאר גזל כענין מבא ומתן: להודיעך עד היכן כו' שלא תאמר שמור זה שלא לצורך: שלא טעמן ס"ל כמ"ד מיישין: עד שהביאם לאמו. ולאחיו לא תם כי הולך בשדה כמותו וימצא רבים כאלה (יפ"ת): הניאת לסבי כו' פרש"י משל הוא שאומרים מהגה אתה לזקן שלי מסעורת זקני. כלו' לא די שלקחת בעלי אלא שאתה רוצה להנאותו משלי ולא משלך. שהדודאים היה משבעם לעזור ההולדה ולהרבות התשוקה. ועיין בנזה"ק: לפיכך אינה נכנסת כו'. כי נולא זה מאחר שהיא אשתו העיקרית היה ראוי שתכנס עמו לקבורה כמו שכל האבות נקברו שם עם בת זוגם ואם מפני שאין ראוי שיכנסו עמו ב' אחיות לקבורה. היה ראוי שתהיה היא: לכן ישכב כו'. רמז לשכיבת המיתה. וזה ענין נבואה שנזרקה בה בלי ידיעתה (יפ"ת): זו הפסידה כו' עיקר מימרא דר"א ורשב"ן נראה דקיימי אקרא דכי שכור שכרתיך דמפרשי לה לשון שכר וריוח. ומייתי דרשי שכר לאו ולאו. ורז"ל זו נשתכרה וזו נפסדה. ולפי שפשט שהיה שכר לא מצא הפסד לא אמר נ"כ זו הפסידה וזו הפסידה (יפ"ת): לאה הפסידה דודאים ובכורה ונשתכרה ב' שבטים. ורחל נשתכרה דודאים ובכורה והפסידה ב' שבטים. כצ"ל וכן הוא בחזית. ויתבאר ע"פ דאי' לקמן פ' ל"ט כי עליה משכני אביך בפעם שהבאת דודאים והיתה אמך אומרת לאחותה המעט קחתך את אישי לא אזכה אליה משכני והלכת יצועי. ולזה ניטלה ממנו הבכורה וניתנה ליוסף שהוא מבני רחל. והיינו דקאמר לאה הפסידה דודאים ובכורה. ורחל נשתכרה דודאים ובכורה (מת"כ): שני שבטים בראויה שהיה שתלד רחל ד' כלאה אלא בשכר בקשתה ליזקק לבעלה זכתה לאה ליששכר וזבולן כמ"ש בסמוך: שבטים וקבורה עמו. כדלעיל. אבל בכורה ס"ל דהילל יצועי אביו לא הוי אלא במעשה בלהה. וה"א לא קאמר קבורה דס"ל שמאמר שאינו ראוי שיהיו ב' אחיות קבורות עמו זכתה לאה כי היא הגדולה כראוי: (ג) תמן תנינן כו' דאיכפל קרא לומר שבואת יעקב מן השדה היה בערב לאשמועינן אגב אורחיה דפועל זמן כניסתו בערב ממש דהיינו חשיכה: ופסק עמהם נ"ל ואמר להם (רש"ש) וכו'. כתב היפ"ת אינו יכול לכופן בשכרן שהתנה. אבל אם ההנהגה מעיקרא הכל לפי מנהג: אינו יכול לכופן והגמרא צריך פסיקא ומהדר לא צריכא דספי להו אאגרייהו כו' ע"ש: מקום שאין מנהג. כגון עיר חדשה ואנשים נתלקטו ממקומות הרבה: תנאי ב"ד הגדול הן סנהדרי גדולה שבירושלים שהיו בימי דוד או קודם לו. דהא מקרא יליף לה ולא משמע שהוא אסמכתא (יפ"ת): היציאה משל בעה"ב. פי' יציאתם למלאכתם על בעה"ב לוותר עם הפועלי' ולא יצאו אלא אחר זריחת השמש. והכנסה לבית הפועל מוותר עם בעה"ב ולא יכנס אלא אחר שחשכה: תזרח השמש יאספון וגו' ההויות. יצא אדם לפעלו. הרי שאחר זריחת השמש יצא לשדה: עד ערב לא נאמר כו'. דעד ערב אפשר מיד בשקיעת החמה. כמו ושמא עד הערב דהיינו בקיעת החמה. אבל עדי ערב יליף בג"ש מעדי נשף דנשף הייני ערב ממש כדכתיב בנשף בערב יום באישון לילה: מבע"י ומדליק נר משום כבוד שבת. כצ"ל (מת"כ): ויבא יעקב מן השדה בערב. אהכנסה משל פועל קאי בעל כן אמר מן השדה בערב בכניסתו משלו (יפ"ת) ודייק מדכתיב בערב בקמ"ץ משמע המאוחר שהוא ערב (מת"כ): (ד) שלא הניחה כו' כלו' לרחוץ רגליו באהל רחל שהיה רגיל בה שאילו כבר נכנס שמה לא היה מהן המוסר להוציאו משם (נזה"ק): להעמיד שבטים שהם צדיקי יסודי עולם: הוצרך הכתוב לומר וישמע כו'. פי' על כוונה שכוונה לשם שמים נאמר וישמע אלהים אל לאה (מת"כ): סרסורתן של דודאים כו' לפי שהיתה כוונתה לשם שמים ואלמלא לא היה הכוונה לשם שמים לא זכתה לכך: שעל ידי הדודאים כו' אע"פ שלאה אמרה נתן אלהים שכרי אשר נתתי שפחתי לאישי. אפשר ע"י מעשה הדודאים הצליחו ב' שבטים אלו מאד בתורה וכדאמרי' בב"ר דכהדים כל אדם שאשתו הובעתו לדבר מצוה הוין ליה בנים הגונים. וילף לה מלאה (נזה"ק): והדודאים נתנו ריח לרמז על דודאים הללו שהנו ריח טוב בעולם ע"י שני שבטים הללו שעסקו בתורה: (ה) יששכר תשיעי כו' הרבה דלעיל קא מסיק דבני יששכר היו גדולים בתורה: לקורניסין גי' הערוך לקרסין. וכ"כ לקמן בבמדב"ר פ' י"ג. ופירש בלע"ז דהיינו לשרקים. פי' שהם יודעים [illegible]

וכל השבח הזה מנין היה לו לישכר יד משל זבולן שהיה עוסק בפרקמטיא שלו ומאכיל את יששכר שהיה בן תורה. הה"ד (בראשית מט) זבולן לחוף ימים ישכון. וכשבא משה לברך את השבטים הקדים ברכת זבולן לברכת יששכר. (דברים לג) שמח זבולן בצאתך ויששכר באהליך. שמח זבולן בצאתך ממה שיששכר באהליך. וי"א יש שכר באהלי זבולון. זבדני אלהים אותי זבד טוב. השדה הזו כ"ז שאתה מזבלה ומעדרה היא עושה פירות: (ו) ואחר ילדה בת. טו תנינא כיצד היתה אשתו מעוברת ואמר יהי רצון שתלד אשתי זכר הרי זו תפלת שוא. דבי ר' ינאי אמרי ביושבת על המשבר הדא מתניתא. א"ר יהודה בן פזי אף על היושבת על המשבר יכול להשתנות הה"ד (ירמיה יח) טז הכיוצר הזה לא אוכל לעשות לכם בית ישראל הנה כחומר ביד היוצר כן אתם בידי בית ישראל. מה יוצר הזה לאחר שיצר את הכד שוברו ועושה אחר אף אני עושה כן אפי' על המשבר. איתיביה והכתיב ואחר ילדה בת. א"ל יז עיקר ברייתה זכר היתה ומתפלתה של רחל שאמרה יוסף ה' לי בן אחר נעשה נקבה. א"ר הנינא בן פזי אמהות נביאות היו ורחל מן האמהות. יוסף ה' לי בנים אחרים אב"כ אלא בן אחר אמרה עוד אחר הוא עתיד להעמיד הלואי יהיה ממני. א"ר חנינא נתכנסו כל האמהות ואמרו דיינו זכרים תפקד עוד זאת:

פרשה עג

(א) ויזכור אלהים את רחל. (תהלים קו) זכרני ה' ברצון עמך פקדני בישועתך. א"ר אלעזר בר"ה נפקדה שרה רחל וחנה. ויזכור אלהים את רחל (שם צח) זכר חסדו ואמונתו לבית ישראל ראו כל אפסי ארץ את ישועת אלהינו. זכר חסדו זה אברהם שנא' (מיכה ז) חסד לאברהם. ואמונתו זה יעקב שנאמר (שם) תתן אמת ליעקב. לבית ישראל סבא. מי היה ביתו של יעקב אבינו לא רחל בכולם כתיב ובני לאה בכור יעקב ראובן ובני זלפה שפחת לאה גד ואשר ובני בלהה שפחת רחל דן ונפתלי וברחל כתיב בני רחל אשת יעקב. ד"א זכר חסדו ואמונתו לבית ישראל ויזכור אלהים את רחל וישמע אליה. (תהלים נה) א פדה בשלום נפשי מקרב לי כי ברבים היו עמדי זה יעקב. מקרב לי שלא תקרב לי עצתו של רשע. שלא יאמר זו שילדה יטלנה עמו וזו שלא ילדה אל יטלנה עמו. דא"ר יודן בשם ר' אייבו בהרבה תפלות נפקדה רחל שנא' ויזכור אלהים את רחל רחל בזכותה. את רחל בזכות אחותה. וישמע אליה אלהים בזכות יעקב. ויפתח בזכות האמהות: (ב) א"ר שמואל בר נחמן ב אוי להם לרשעים שהם מהפכין מדת רחמים למה"ד. בכ"מ שנא' ה' מדת רחמים שנא' (שמות לד) ה' ה' אל רחום וחנון ארך אפים ורב חסד. וכתיב (בראשית ו) וירא ה' כי רבה רעת האדם בארץ וינחם ה' ויאמר ה' אמחה. ואשריהם לצדיקים שהם הופכין מדה"ד למדת רחמים. בכ"מ שנא' אלהים הוא מדה"ד (שמות כב) אלהים לא תקלל. (שם) עד האלהים יבא דבר שניהם. וישמע אלהים אל לאה. (שם ב) וישמע אלהים את נאקתם. (בראשית ח) ויזכור אלהים את נח. ויזכור אלהים את רחל. ג מה זכירה זכר לה שתיקתה לאחותה. כשעה שהיו נותנין לו את לאה היתה יודעת ושותקת. ויזכור אלהים את רחל והדין נותן שהכניסה צרתה לביתה. ר' הונא ור' אחא בשם ר' סימון אמר (דה"א ב) דן יוסף ובנימין. בזכות דן נפקדה רחל בזכות דן עמד יוסף ובנימין: (ג) ויפתח את רחמה. ד ר' תנחומא בשם ר' ביבי אמר ג' מפתחות ביד הקב"ה. מפתח של קבורה. ומפתח של גשמים. ומפתח של רחם. מפתח של קבורה מנין שנא' (יחזקאל לז) הנה אני פותח את קברותיכם והעליתי אתכם מקברותיכם. מפתח של גשמים מנין (דברים כח) יפתח ה' לך וגו' לתת מטר וגו'. מפתח של רחם מנין שנאמר ויפתח את רחמה. וי"א אף מפתח של פרנסה שנא' (תהלים קמה) פותח את ידך וגו': (ד) ותהר ותלד בן ותאמר אסף אלהים את חרפתי. ה א"ר לוי בן זכריה עד שלא תלד האשה הסרחון נתלה בה. לאחר שתלד תלוי בבנה. מאן אכל הדא מקמתא ברך. מאן תבר הדא מקמתא אלא ברך. אסף אלהים את חרפתי בפלגש בגבעה (שופטים כא) ארור נותן אשה לבנימין. אסף אלהים את חרפתי בימי ירבעם (דה"ב יג) ולא עצר כח ירבעם עוד בימי אביהו

ויתפתו

יד יוסף יד ויק"ר פ' כ"ס. ולקמן פ' נ"ס. ואג"כ פ' פ"כ. ילקוט משלי רמז תתקל"ד. זוכר כהפלותן דף ק"ג: טו ירוש' ברכות פ"ט. בבלי ברכות נ"ד. ילקוט ס"ו. תנחומא ס"ו: טז ילקוט ירמיה רמז רנ"ט: יז יונ"ע וברכות ס': **פע"ג** א ילקוט תהלים. שוח"ט מזמור נ"ס: ב לעיל פ' ל"ג. ילקוט נח רמז נ"ז. זוכר נגח: ג ילקוט כ"ז: ד תענית ב"ק. שוח"ט מזמור קמ"ס: ה ילקוט ס"ו:

ענף יוסף

יודעי בינה לעתים. ואחת ששה נתנו עלה לנשיאים לסתנדב קרבנות סלנו: (ו) [נתכנסו כל האמהות] אין לשון אמהות זה כלשון אמהות דרבי חנינא דלעיל דהכא ע"כ אלאה ובלהה וזלפה קאמר. אלא דאין לשון אמהות דוקא (יפ"ת):

טתן

מתנות כהונה

הערוך לעתים ומועדים: **ממה שיששכר כו'**. מפני שישיבת יששכר הוא ע"י יציאתו לסחורה: יש שכר. יששכר נוטריקון קדרים על זבולן: **מזבלה כו'**. דרש זבדני כמו זבלני לשון זבל כחילוף אותיות דפלי"נה וכמו שפירש בעל העקידה כלומר לעולם יעשה האדם את אשר ימצא בידו לעשות ועל י"י ישליך יהבו והוא יגמור בעדו כמו שראינו בלאה שזריזות' והשתדלות' עמדה לה: **תנינא כו'**. בפרק הרואה תנן הצועק על מה שעבר הרי זה תפלת שוא כיצד כו': **תפלת שוא**. מפני שיצירת הולד כבר נגמרה למ' יום: **ביושבת**. אז היא תפלת שוא: **הדא** מתניתא תשנה זו שאמרה כיצד היא תפלת שוא איירי ביושבת על המשבר כן הוא בהדיא בירושלמי בפ' הרואה: **ואחר ילדה בת**. משמע אחר שנגמר יצירת ובריאת הזכר לגמרי ולא היה חסר אלא יציאתו לעולם וק' לרבי ינאי שאמר שבשעה שיושבת על המשבר אי אפשר להשתנות ומפני עיקר ברייתו זכר היה כמו שאמר' ומתפלתה של רחל נהפך מיד לנקיבה וכן פירש"י ובסוף פ' הרואה משמע דהכי גרסינן והכתיב ואחר ילדה בת ואמר ר' אבא עיקר ברייתו כו'. וקשה לכל הני תנאי דלעיל דסברי דלא מהני לצלותא אחר ארבעים יום ומפני א"ר הנינא האמהות נביאות היו והיה עמהם דרך נס ושנוי טבע והכי מתני כמי בפרק הרואה והכי סליק שפיר ספי: **עוד** זאת רחל: **ויזכור אלהים**. ר"ה נקרא יום הזכרון: **ביתו** עיקר ביתו: **של רשע**. לבן: ה"ג אל יטלנה עמו כי ברבים וגו' דאמר והדין נותן לכך כתיב אלהים לשון דין: **דן** יוסף ובנימין. פסוק הוא בדברי הימים. **בזכות דן**. בן בלהה נרמז רחל: **מקמתה**. פי' הערוך מלאכה זו: **ברך בנך**: **מאן תבר כו'**. מי שבר מלאכה וכלי זה: **ארור נותן כו'**. וסוף באו על

הגדר

עץ יוסף

וביניהן עמו וזמני השנה קודם בואם מה יפול בהם השעות ושינוים. אה ע"פ הכמתם בידיעת מהלך הכוכבים ומזלות ותקופות חמה ולבנה לפי מולדם ותעתדם: **לעיבודין** פי' לעבר שנים: **ראשי סנהדראות** משכנו היה יכול להמצא חכמים ראוים להיות ראשי סנהדראות עד שכולם יתנהגו להלכה רק ע"פ וכפי דבריהם. כי היה כהם לכוין שמעתתא אליבא דהלכתא: **והוא משיב** פירוש כל אחד מראשיהם משיב כהלכה למשה מסיני (יפ"ת): **מנין היה לו** אף שהיה כהם לזה מ"מ אם היו צריכים לעסוק במזונותם היתה הטרדה מונעתם. אך זבולן היה מתרס בטרף בכדי מינותו ולא יטרדו: **זבולן** לחוף ימים. דהקדים זבולן ליששכר מכני שעסק בפרקמטיא ומאכיל ליששכר וכמו שעשה משה בברכתו: **הקדים ברכת זבולן**. כי הוא הסבה. והסבה קודם למסובב. **שמח זבולן בצאתך**. להצליח בדרכיך בפרקמטיא. בזכות מה שיששכר בהליך אהל של תורה. בהיותו מחזיק ידו לתורה. או ביאורו כי אסיפת ההון אם לא ישרת לתכלית טוב אז אינגה שמחה אמיתית רק השיחת בתה שע"י יעסוק יששכר בשלימותו: **יש שכר** באהלי זבולן פי' יש שכר תורה באהלי זבולן ע"י שמחזיק ידי יששכר לתורה: **השדה הזו כו'** אסיפא דקרא קאי הפעם יזבלני אישי. ודריש יזבלני לשון זבל. ובא להורות בזה שלא השתדלה בחיטור בעלה אלא לשם שמים עבור עשיית פירות דהיינו להעמיד תולדות הגונים מאותו הצדיק (נזה"ק): (ו) **תנינן כיצד כו'** במתניתין הצועק לשעבר הרי זו תפלת שוא. כיצד היתה אשתו מעוברת ואמר יהי לרצון שתלד אשתי זכר הרי זו תפלת שוא. ואתא ר' ינאי למימר דדוקא ביושבת על המשבר. אבל מקמי הכי יתפלל. דמדכתיב הנה כחומר ביד היוצר וגו' משמע שאפי' אחר שנגמר צורתו יתהפך לצורה אחרת כדרך היוצר שאחר שגמר צורת הכלי כשירצה משהיתו ועושה כלי אחר ומ"מ ביושבת על המשבר הוי תפלת שוא. שהרי הוא כנולד: **א"ר יהודה בן פזי כו'** ס"ל שיפה תפלה לעולם דקרא דקאמר ושב ויעשהו כלי אחר אפילו ביושבת על המשבר מיירי. ופליג אמתניתין דתני הרי זו תפלת שוא. ואע"ג דריב"פ היה אמורא אין קושיא שיחלוק על התנאים במילתא דרבא (יפ"ת): **ואחר ילדה בת** משמע אחר שנגמר יצירת ובריאת הזכר לגמרי ולא היה חסר אלא יציאתו לעולם וק' לר' ינאי דאמר בשעה ביושבת על המשבר א"א להשתנות. ומפני עיקר ברייתו זכר היה כמו שאמרת ומתפלתה של רחל נהפך מיד לנקבה כלו' מקודם לכן וכן פירש"י. ובסוף פ' הרואה משמע דה"ג והכתיב ואחר ילדה בת וא"ר אבא עיקר ברייתו כו'. וקשה לכל הני תנאי דלעיל דסברי דלא מהני לצלותא אחר מ' יום. ומשני א"ר הנינא האמהות נביאות היו והיה עמהם דרך נס ושנוי טבע. והכי מתני נמי בפ' הרואה והכי סליק שפיר ספי: **ומתפלתה** של רחל. ובגמר' דידן אמרו תפלת לאה גרמה. וכן הוא בתנחומא. אבל בירושלמי אי' כמו כאן: **נעשית נקבה** די"ב שבטים הו"ל להוליד ותו לא: **נעשית נקבה** והתרגום יונתן כ' ושמיע קדם ה' צלותה דלאה ואתחלפו עוברי' במעיהון כו' וכך מלינו ביוצר ה' דר"ה עובר להמיר בבטן אחות וכו': **נביאות היו** כדילפי' לעיל בפר' ס"ז. ולכאורה נעלם זה מהמהרש"א בהד"א ברכות פ' הרואה ד' נ"ס: **נתכנסו כו'** טעם הכנוס מפני שהתפלה יותר נשמעת בכנוס דזכות הרבים עדיף. והע"פ שאין רמז בכתוב לזה. מסברא קאמר שהתפללו באופן יותר נאות שאפשר (יפ"ת):

פרשה עג (א) **ויזכור** אלהים את רחל כו'. שכשירצה ה' את עמו דהיינו בר"ה שמובטחים שהם נזכרים לטובה כמו שאמר לקמן בויק"ר פ' כ"ס ובירושלמי פ"ק דר"ה יזכרנו ה' עמהם חזקת הרבים עדיף. והיינו נמי פקדני בישועתך (יפ"ת): **בר"ה נפקדה** פי' בא זכרון לטובה וגזר עליהן הריון (רש"י): **זכר חסדו כו'** דריש ויזכור אלהים את רחל ע"י זכות אבות ע"ד זכור לאברהם. והביא סמך לזה מקרא זכר חסדו וגו': **זה אברהם** שמדתו חסד שנא' חסד לאברהם: **זה יעקב** שמדתו אמת שנא' תתן אמת ליעקב. ולא מזכר פה גם יצחק. כי מדתו הוא גבורה ודין הנקרא פחד כדכתיב ופחד יצחק. ובמדת הדין לא תהיה לנו תקומה ה"ו ועבור זה לא נזכר יצחק בפסוק כי אתה אבינו וכדמפרש לעיל פ' ס"ז סימן ו': **ישראל סבא כו'**. משום שהיא המבקשת על הישועה והנעתרת בזה כאומר רחל מבכה על בניה. ואמר ברחל נענתה אז בזכות האבות. ודייק זה דלבית ישראל מיירי ברחל אשת ישראל סבא דבית זו אשה: **ד"א זכר חסדו כו'**. דריש ע"ד הרמז על רחל שזוכר הקב"ה מדת חסד של אברהם ומדת האמת של יעקב. לבית ישראל זו רחל שנפקדה בבנים: **פדה בשלום כו'**. שבהרבה תפלות נפקדה כדמסיק ועל קבלת התפלה ילדק לשון זכירה שע"י התפלה הם כמזכירים עצמם לפני ה' וכבן יעלה זכרונם לפניו ע"ד אמרו לפני זכרונות כדי שיבא זכרוניכם לפני לטובה (יפ"ת): **זה יעקב**. דריש ליה ביעקב כי ילדק עניו ג"כ ביעקב. אבל קשה דהל"ל זה רחל כי היא נפדית מיד עשו. לכן נראה דגי' הילקוט עיקר דגרס זה רחל דפי' של רשע זה עשו (מה"ק): **של רשע** הוא לבן (מה"כ): **דא"ר יודן כו'**. ופי' כי בזכות רבים שהיה עמי נפדתי (יפ"ת): **רחל בזכותה** שהכניסה צרתה לביתה: **בזכות אחותה** דאהן וגמין רצויין וריבה את אחותה שהתפללה עליה כדאמר בגמרא גבי ואחר ילדה בת (יפ"ת). או פירוש בזכות אחותה שתיקתה לאחותה: **בזכות יעקב** דהל"ל וישמע אליה אלהים למה לי כיזכור אלהים את רחל שני (יפ"ת): **בזכות האמהות** שכולן התפללו עליה כדלעיל ס"פ ע"ב: (ב) **אוי להם לרשעים כו'**. לעיל בפרשה ל"ג ושם פירשתי: **מה זכירה** זכר לה. דלשון זכירה נופל יפה על זכירת הזכות כדאי' לעיל: **והדין נותן** מדקאמר ויזכור אלהים דהיינו שמה"ד נהפך לה לרחמים ולכן אמר זה שהכניסה צרתה לביתה שנתנה שפחתה לו לאשה כי זה זכות יותר גדול. ולכן נפקדה כדלעיל בפ' ע"א (יפ"ת): **דן יוסף ובנימין** מקרא הוא בד"ה דחשיב להו הכי ראובן שמעון לוי ויהודה יששכר וזבולן דן יוסף ובנימין נפתלי גד ואשר. ומדלא חשיב להו כסדר תולדותם ולא כסדר חשיבותם לדרשא אתא לומר בזכות דן נפקדה רחל שילדה יוסף ובנימין דהיינו בזכות שהכניסה צרתה לביתה שילדה את דן. ולא הזכירה את נפתלי. שאפילו לא ילדה את נפתלי היה מספיק שתזכה רחל מאחר שהעמידה שבט בישראל (יפ"ת): (ג) **ג'** מפתחות בידהקב"ה. שאין מסורות לאחר. ובפ"ק דתענית גרסי' ג' מפתחות לא נמסרו ביד שליח. ויש שפירשו שלא נמסרו לשליח אחד ביחד. ובתוס' כתבו שלא נמסרו לשליח להיות לעולם ממונה עליהם. והיפ"ת הרבה להקשות על כל הפירושים ע"ש באריכות: **מפתח של קבורה** היינו תחי'. אלא נקט לישנא דקרא: **ומפתח של רחם** היינו פקידת עקרות כלישנא דקרא ועיין דברים רבה פ"ז. אבל גיר' הגמרא מכהה של חיה ומשוע דעת לידת כל יולדת קאמר כי יש בפתיחת רחמה דבר פלא שיפתח כדי שיצא הולד: **פותח את ידך** ולא שליה (רש"י) ולמאן דלא חשיב פרנסה כבר תירצו בגמרא אמר לך גשמים נמי היינו פרנסה. ופרש"י שזורעים ופירות גדלים מהם לפרנסת העולם: (ד) **עד שלא תלד כו'**. ח"ש אסף אלהים את חרפתי דהיינו סורחני אם יקרה שישבר איזה כלי שיש לי לתלות בבני. **הא מקמתא** מלאכה רעהו מ"י מקמהא דהבריה (מוסף הערוך). אבל אין בתי' שלפנינו כי הכנס עיסקא דחבריה. ורש"י במדרש פי' מקמיתא שם דבר ור"ל איזה דבר ור"ל איזה דבר שיהיה כן מאכל או כלי נקרא כן (בל"א עטוואס איין זאך) ואולי כן הוא: **ברך** בנך: **מאן תבר כו'**. מי שבר כלי זה: **אסף אלהים את כו'**. מרטיא דאת דהיינו

סדכרס

ויפתח ה' ויסת . ו א"ר שמואל בר נחמן את סכור ירבעם הוא שניגוף לא ניגוף אלא אביזה . ולמה ניגוף ר' אבא בר כהנא אמר על שהעביר הברית פניהם של ישראל דכתיב (יחזקאל ג) הכרת פניהם ענתה בם . ר' לוי אמר שהושיב עליהם שומרים שלשה ימים עד שנשתנה צורתן . דתנן אין מעידים אלא על פרצוף פנים עם החומם ואע"פ שיש סימנים בגופו ובכלאו ואין מעידים אלא עד ג' ימים . ר' יותנן אמר על שחמדת ברבים שנא' (דברים יג) ועתה אתם אומרי' להתחזק לפני ממלכת ה' ונו' ועכשם ענלי זהב אשר עשה לכם ירבעם לאלהים . ריש לקיש אמר על שבזה לאחיה השילוני וקרא אותו בליעל . שנא' (שם) ויקבצו עליו אנשים רקים בני בליעל . רבנן אמרין על שבאת ע"ז לתוך ידו ולא בערה . הה"ד (שם) וילבד ממנו ערים את בית אל ואת בנותיה וכתיב (מ"ב יג) וישם את האחד בבית אל ונו' . והלא דברים ק"ו ומה אם המלך שהונה את המלך כמותו ניגף . הדיוט שהוא מונה את הדיוט עאכ"ו : (ה) ותקרא את שמו יוסף לאמר יוסף ה' לי בן אחר . ז אחר לגלות . א"ר יהודה ב"ר סימון לא למקום שגלו עשרת השבטים גלה שבט יהודה ובניימין . עשרת השבטים גלו לפנים מן נהר סמבטיון . שבט יהודה ובניימין מפוזרים בכל הארצות . בן אחר למחלוקת . א"ר פנחס מתפלתה של רחל לא חלק שבט יהודה ובניימין עם עשרת השבטים . אחר . שעשה מעשה אהרים כנגן ירבעם וחביריו . ויהי כאשר ילדה רחל את יוסף . ח כיון שנולד יוסף נולד שמנו של עשו שנא' (מלאכי ג) ויאמר יעקב אל לבן שלחני ואלכה אל מקומי ולארצי . דא"ר פנחס בשם ר' שמואל בר נחמן פ מסורת היא שאין עשו נופל אלא ביד בניה של רחל . הה"ד (ירמיה מט) אם לא יסחבום צעירי הצאן . ולמה הוא קורא אותן צעירי הצאן שהם צעירים שבשבטי : (ו) ויאמר לבן אם נא מצאתי חן בעיניך ונו' . נסיתני וברכתני ויברכני ה' בגללך . ויאמר נקבה שברך עלי . סכום קטע פרש (אמור הסכום קצוב ופרש מה שכרך) . ויאמר אליו אתה ידעת ונו' כי מעט אשר היה לך ונו' ויפרוץ לרוב . ר' יהודה בשם ר' סימון בשם ר' חזקיה אמר מעט שבעים נפש . נאמר כאן מעט ונאמר להלן מעט במתי מעט . מה להלן בע' נפש אף כאן ע' . ויברך ה' אותך לרגלי . יא כ"ט שהצדיקי' הולכים ברכה משתלחת . ירד יצחק לגרר באת ברכה לרגלו שנא' (מלאכי ט) ויזרע יצחק בארץ ההיא וימצא בשנה ונו' . ירד יעקב אצל לבן ובאת ברכה לרגלו שנא' ויברך ה' אותך לרגלי . יוסף ירד אצל פוטיפר באת ברכה לרגלו שנא' (מלאכי שם) ויברך ה' את בית המצרי . ועתה מתי אעשה גם אנכי לביתי ראובן בעי בי ושמעון בעי בי . ועתה בי צדקתי ביום מחר . ר' יהודה בר סימון אמר כתיב (משלי כז) אל תתהלל ביום מחר . יב אתה אמרת ועתה בי צדקתי ביום מחר למחר בתך יוצאת ומתענה שנא' (מלאכי שם) ותצא דינה בת לאה : (ז) ויאמר לבן הן לו יהי כדברך . יג א"ר חייא רבה כל דבר ודבר שהיה לבן מרגה עם יעקב היה חוזר בו ר' פעמים למפרע . שנא' הן לו . ורבנן אמרי ק' פעמים שנא' ואביכן התל בי והחליף את משכורתי עשרת מונים ר' פעמים ר' דאין מנין פחות מי' . וישם דרך' שלשת ימים ונו' ויעקב רועה את צאן לבן הנותרות . ר"ל אמר נותרות מנתון בישין מנתון עקרון מנתון קוסרין . נתרת כתיב בכר"א יד ונתרו כביה ושיניה דקיסר . ויקח לו יעקב מקל לבנה לח ולוז וערמון . תשר חיור דלוז ודדלוק . כך היה יעקב אבינו נותן את המקלות בשקתות המים והיתה בהמה באה לשתות ורואה את המקלות ונרתעת לאחוריה והזכר חובעה והיתה יולדת כיוצא בו . א"ר הושעיא נעשו המים זרע בתוך מעיהם ולא היו חמירות אלא צורת הולד בלבד . טו מעשה בכושי אחד שנשא לכושית אחת והוליד ממנה בן לבן . תפס חאב לבן ובא לו אצל ר' . א"ל שמא אינו בני . א"ל היה לך מראות בתוך ביתך . א"ל הין . א"ל שחורות או לבנות . א"ל לבנות . א"ל מיכן היה לך בן לבן . א"ר הונא דבית תורן מלה"ש היו מוענים מתוך צאנו של לבן ובאים ונותנין בתוך צאנו של יעקב . טו הה"ד שא נא עיניך וראה כל התעתודים העולים על הצאן . עולים על הצאן אכ"ש אלא העולים מאיליהן היו עולים . ר' תנחומא אמר שטף של נשמים רבנן אמרי ענני כבוד : (ח) ובהעטיף הצאן לא ישים והיו העטופים ללבן . יז ר' יותן ור"ל . ר' יותן אמר בכיריא דלבן . ר"ל אמר לקישיא דלבן . ויפרוץ

יד יוסף ו לשון פ' סיפ' ויקל' פ' ל"ג . ויהי ככם פ"ו . ירמיהו מלכים ממרק כמות דיכמות . מל"ם פ' י"ח . יעקוב מלכים כמו כ"ם : ז יעקוב פ"ו : ח יוכ"ם : יא נעקוד פ' ל"ו . וש"ו ומשלך ; מפקפק נכתי פ"ב . שפר פ"ו קל"ם : י יעקוב פ"ו : יא יעקוב מסמול כמו מפקפק : יב יעקוב מסמל כמו מפקפק : יג יעקוב פ"ו : יד מעון ל"ו . נכתוב ל"ם ; מה כמדב"ר פ"ם : מו נעקוד פ' פ"ד : יז יעקוב פ"ו :

מתנות כהונה

סמך : כ"ג השילוני מנחי ויקבץ עליו ונו' : עם מעכים השבטים . כלומר לא מפחדו ממיכם מבחוקתם על מלכות בית דוד : סכום קטע וכו' . סכום קפוץ וכנגד סרע לו וכילקוט נרש סכום קטוע : אמור כו' . לאו מדכתי הספר מלא מכאן המד מכתב בשנים : בעי כי . רוצה כי והפך ממני נרכו : הן לו . קרי ביה הן לא כלומר מחלה הן ולא"ר לא וכתיב ותחלף את משכורתי עשרת מונים לא דבש לו לשון מפוסק ומלשה : מנין חכו מונים לשון ממן : נותרות שהם עקרים : קוסרים הערוך כביא מרך קוסר ועכך כמר ולא פירשו ולכי הפעיר פירושו מעיין הולי וכן פירש" : נתרת כתיב . ולפעמים מולין מרק ולא פירשו וכי ולעלו שמו הגדולים והקפריס : ודדלים כן מ"ו ומין הוא : שטף של נשמים . הביאו לשון המתודים מעתר לכן לעתר יעקב כדלמ' תמר ומר יעלה וכלן כתיב השולים : ענני כבוד כ"ל ונכללא הטעם : בכיריא מנולח פירש" נדיש המטושים כמה דמ' תמר ומפקים יעפשו בר כלומר מנתקברו ליקח מכור לחכווה : לקושיא המתוחכות כל"ם בהתעסק על מעמי לשון יגיעה

ענף יוסף

פרשה עג (ז) [נחמן לא מפלטים בפקודים כמים כו'] דכתו מרימם לבן חומו כן חומו ריחם לא נכן בהבנה מפלטים ולא מה בעבד ה . ולכן גם מפ"ם מכיחו ל מעלם לכן לזה גם לפחות כי מעשיו לעיים לפני ב' ויפח מעם לכלם לפוסק רע כרשעתו (מה"ק) : בפקל

עין יוסף

מדבריה נ"ב על המסיד עגם מפה . וכן מ"ם ניחי יכנעם . דשוח הן הדלפות ויטלו פניהם : בפלגש בנבעה עלמרו כו' . ומפלקה מרפה זו ע"י בעם יוסף . והן כנות שלה המחולקת ממפסו ויחום ומפסו מיוסני פילה פיוסף סיו . ול"ק ע"י הן זה מפלך לעיים הם מרפסי מבניימין . ומפרם ומחלף ממ מפסוקיי מעברם מוים פייסי מפה הלפי בניימין מעקד למעלם ומעקודים לכתודים מעברם פעמים ומבית לליה מהן ל יסי דכתיב . ולבנין הן הוא קבלת דכתיו והודלה עליהן . ומלא ל סיו לשון עמם כמו ל יסמעם יוסף . ומ"ל הן משוטה סומרים שבחלה הודה ומר הן ושוב מוד בו ומר עמם ל יסי דכתיב . ומבחתן מעתיק דומחלף לם מפוכתי היו מוד מהבלי הם עשרה מעמים ומפרש כוחר ויפלה הפעם מפי הם מעבה מדנעת בשוחלה וכלל המדנעת עמד לבן נקלי כלפי יעקב ולא היה יכול ל : ק' פעמים דמעבה מוים היו מפה פעמים דמשים פי' מעיים ומפסרים . מהמספר הכולל הוא המעבה עלמ הוא מכם בגדל המעין : מנתון בישין פי' מהם רעים . מנהון עקרין פי' מהם מקרום . ומנהון קוסרין פי' מקומות בקצה האקבע בפרקי קוים (מעתיק) . והמוסף הערוך כתב מפי' בלבון כיומי חלפים מפני חולי פיהם והולים ולפי ום כהם מוכם נחל נרשתן . ושור מהמולות לין לכלם לנחת . ודייק זאת מהמנם עם המוכתים חסר ול"ו לכן דמשון ליה לשון מפילה כמו מהר כפיה כ' בסמכת חולין . ופירושו שם מעפל שמו הכולים והקמפים : חומר חיור דלח ודלוף . כ"ג בספרים המדויקים מופר מיכל ולח ודלף כלי' מקל לשבח הכתוב ומקל לח ומר לח . וכן עכמון שהוא לדף . ול"ב מהמקום המפולגות . שם כרמשמע מהמלשון בפרשת בלק מהמקום כדמיון בעם הכרכבה ופ"ו זה נופר הולך מקום ושלות שהמשיון פעמי בעת ההכיון וכמעמה הכתוב דכתוב : נעשו המים זרע כי חכו לכתוב ויחמנה כבולן לשמת דמשמע שהמקום לבד היתה מיכה מחמיעות שהיה סולד מעכר מכם ומלאתו כמלאה המקלות שהלו בעת ההמקלה . ומ"ת יעקב לא כיוון לזה דמעת ליה מעשה ל בן כזה . אבל כוונתו היתה שיתבר מלאה המקלות כמשוכם בעת רביעתם (ים"ם) : מבאן היתה לך בן לבן . שבעבור שמעשים מפסלה נחותם הטלות שהם לבנים ועכר הולך כמותן : עולים על הצאן מכ"כ . דיהה מפמש כפפיה דקה ל מפמש מלא מיעשם המקה עולים וכיון ע"י מכ"ם . ובאמר יעקב מהמלה לא ידע סיבה הביבי נלה ל הקב"ה בחלום כי הוא גם ע"י מכ"ם (מהר"ק) : שטף של נשמים . הביאו לשון המעוחים מעבר לבן לעבר יעקב . כלחה חמר ומר יעלה וכלן וכתיב לשולים (מת"כ) : ענני כבוד כלל וכהבלות שמן . ול"ל דשנני כבוד היו מבלים כלאן כמו שהיו נמסים לם יכרחל כמדבר מתקום למקום כמחז"ל : (ח) בכיריא דלבן מפרש העמוסים כמו"ל ומפקים יעפשו בר כלו' שמתקברו ליקח מכור לחכווה . ופי' בכיריא שמלשו שמלחן לשמים : לקושיא דלבן המחוכמות כל"ם בהתעסק על מעמי לשון יגיעה ושיעמם ולא סיה נכון לם לקבל כהיון מכרה (מת"כ) : פרין ל פלגה כו' שכל

ויפרוץ האיש. ר' שמעון בר אבא אמר יח מלמד שנפרצה לו פרצה מעין דוגמא של עוה"ב המד"א (מיכה ב) עלה הפורץ לפניהם. ר' אבא ב"כ אמר מאה ותרתין רבוא שבעה אלפין ומאתין עדרין הוו ליה ליעקב אבינו. ר' לוי אמר ס' רבוא כלבים. רבנן אמרי ק"כ רבוא. ולא פליגי מ"ד ס' רבוא לכל עדר ועדר חד כלב. מ"ד ק"כ רבוא לכל עדר תרין כלבין. וישמע את דברי בני לבן. חזקיה אמר יט עד שלא ירד יעקב אבינו לשם לא נפקד בזכרים. וכיון שירד יעקב אבינו לשם נפקד בזכרים הה"ד וישמע את דברי בני לבן. את כל הכבוד הזה. ר' יהושע דסכנין בש"ר לוי אמר אין כבוד אלא כסף וזהב המד"א (נחום ב) בוזו כסף בוזו זהב ואין קצה לתכונה כבוד מכל כלי חמדה. וירא יעקב את פני לבן. בר סירא אמר לב אדם ישנה פניו בין לטוב ובין לרע. א"ל הקב"ה חמיך אינו מסביר לך פנים ואת יושב כאן שוב אל ארץ אבותיך ואהיה עמך:

פרשה עד

(א) ויאמר ה' אל יעקב שוב אל ארץ אבותיך ולמולדתך. א כתיב (תהלים קמב) זעקתי אליך ה' אמרתי אתה מחסי חלקי בארץ החיים. והלא אין ארץ החיים אלא צור וחברותיה. תמן שובעא תמן זולא. ואת אמרת חלקי בארץ החיים. אלא ארץ שמתיה חיים תחלה לימות המשיח. ר"ל בשם קפרא מייתי לה מהכא (ישעיה מב) נותן נשמה לעם עליה ורוח להולכים בה. א"ל הקב"ה אתה אמרת חלקי בארץ החיים שוב אל ארץ אבותיך. אביך מצפה לך. אמך מצפה לך. אני בעצמי מצפה לך. ר' אמי בשם ר"ל אמר נכסי חו"ל אין בהם ברכה אלא משתשוב אל ארץ אבותיך אהיה עמך. ב הכא את אמר ואהיה עמך ולהלן את אמר (ש"ב ז) ואהיה עמך בכל אשר הלכת. אלא דוד ע"י שהוא מפרנס את ישראל היה אומר לו ואהיה עמך בכל אשר הלכת. אבל יעקב ע"י שהוא מפרנס את ביתו הוא אומר לו שוב אל ארץ אבותיך וגו':

(ב) וישלח יעקב ויקרא לרחל וללאה וגו'. ג ארשב"ג בג' דברים אני אוהב את בני המזרח. שאינן נושכין ואוכלין אלא חותכין ואוכלין. ואין חותכין בשר אלא ע"ג השולחן. ואין נושקין אלא ביד. ואין נוטלין עצה אלא במקום רווח. כענין שנא' וישלח יעקב ויקרא לרחל וללאה במקום רווח. מתלא אמר בחקל דאית ביה איזגדין לא תימר מילה דמסטירין. ויאמר להן ראה אנכי וגו' ואביכן התל בי. א"ר חייא רבה ד כל דבר ודבר שהיה מתנה עם יעקב אבינו היה חוזר בו י' פעמים למפרע שנא' הן לו. רבנן אמרי ה ק' פעמים שנאמר ואביכן התל בי והחליף את משכורתי עשרת מונים ואין מנין פחות מעשרה. אם כה יאמר נקודים יהיה שכרך וילדו כל הצאן. ר' ברכיה בשם ר' חנינא צפה הקב"ה מה לבן עתיד לעשות עם יעקב אבינו והיה צר צורה כיוצא בה. אם כה יאמר אמר אב"כ אלא יאמר. ר' יודן ור' אייבו אמרו כי ראיתי את כל אשר עשה לך לבן אב"כ אלא את כל אשר לבן עושה לך. ויאמר אלי מלאך האלהים בחלום וגו'. ר"א בן יעקב א"ל ולדורותיו. ו אין דור שאין בו כאברהם. אין דור שאין בו כיעקב. ואין דור שאין בו כשמואל. ויאמר שא נא עיניך וראה כל העתודים העולים על הצאן עקודים נקודים וברודים. א"ר הונא דבית חורון ז עולים אב"כ אלא העולים מאיליהן היו עולין. ר' תנחומא אמר שטף של גשמים. רבנן אמרי ענני כבוד. ויצל אלהים את מקנה אביכם ויתן לי. כזה שהוא מציל מן הנצולת: (ג) ותען רחל ולאה ותאמרנה לו. ח למה מתה רחל תחלה. ר' יודן ור' יוסי ר' יודן אמר שדיברה בפני אחותה. א"ל ר' יוסי ראית מימיך אדם קורא ראובן ושמעון עונה אותו והלא לרחל קרא ורחל ענתה אותו. על דעתיה דר"י ניחא. על דעתיה דר' יוסי לא מתה אלא ט מקללתו של זקן. שנא' עם אשר תמצא את אלהיך לא יחיה והוה' כשגגה שיוצאה מלפני השליט ותגנב רחל וגו' ותמת רחל וגו'. הלא

נכריות

יד יוסף יח קס"ר פסוק כי לא לקלים. כ"כ ע"ז: יט רכס ותנחומא כלן: פע"ד א ילקוט ס"ז. וילקוט תהלים רמז תתמ"ח. פסיקתא רבתי פ' א'. ירוש' פ' ה' דכלאים וזרק כנולא. ולקמן פ' נ"ז. כתובות קי"א: ב תג"ס פ' כ"ו: ג ברכות דף ח'. ילקוט ס"ז: ד לעיל פ' ע"ג. וילקוט ס"ז: ה תנחומא ס"ו: ו לעיל פ' נ"ז: ז לעיל פ' ע"ג: ח ילקוט ס"ז: ט פדר"א פ' ל"ו: י ת"ק י"ח. סנהדרין ק"ב:

ענף יוסף

פרשה עד (ב) [בחקל דאית ביה איזגדין כו'] ויש ספרים דגרסי איזגרין כרי"ש. וכן הוא במדרש אג"א דפוס ווינעציא ובדפוס קנכנתי. ופירשו שם וכתה"כ בשדה שיש בו גלים ועיים תל גבוה של אבנים. אולם בערוך הביא ערך איזגדין ב"פ זה אחר זה. ובראשון פירשו מענין שליחות כנ"ל ובשני הביא מדרש זה במקלא דאית ביה איזגדין פי' גלים עכ"ל. ובודאי כאיזה מקום הוא ס"ס. אולם מה שאחזו אנכי שטעות נפל בכל המדרשים במילת איזגרין. וצריך להיות איגורין. כי כן הוא תרגום של תל אבנים או חומה המקובלת מאבנים איגר. יעשו גל (בראשית לא) ת"י ועבדו איגר. וכן תרגום ושמתי שומרון לעיי שדה לאגירי חקלא. וכן צ"ל כאן בחקלא דאית ביה אגורין או איגורין ומלה זו נוסג ברכה מאד בתרגומי ונ"כ מה שאין כן איזגרין בתוספת ז"י"ן אין לו הבר בשום מקום מסתופלג

מתנות כהונה

יניסה ועייסות ולא היה כח בהן לקבל ההריון מהרה: מעין עה"ב. עיין במדרש קהלת בפסוק שבתי וראה: ושבעת אלפים גרס. ופירש"י שהם כפלים. בדגלים ודייק מאד מאד: לכל עדר ועדר חד כלב. וסבירא ליה שהיו לו עדרים כיואלו מגרים ודייק ויפרוץ האיש מאד מאד וביואלו מגרים כתיב ויעלמו במאוד מאד: הדא הוא דכתיב וישמע את דברי בני לבן. והיינו לפי בואו כתיב ורחל באה עם הצאן כמו שפירש"י בסדר זה: לב אדם ישנה כו'. כשלבו שלם עמו גם הכרת פניו ענתה בו וכן בהיפוך: תמן שובע כו'. שם השובע ושם הזול: במקום רווח. בשדה כדי שירואו שאין שם בני אדם ששומעין סודותיהם כדאיתא בפ"ק דברכות: איזגדין מלאכי באג"א ספי' ענין גלים ואיים והביא ראייה לדבר וסירושו בשדה שיש שם גלים ונבשושית אל תאמר דברי סתר פן יש טמון שם שום אדם וישמע קולך: מה לבן עתיד כו'. באיזה אופן יקבע לו שכרו: ה"ג אם כה אמר אין כתיב כאן. עובה משמע עושה עקביו בהתחבבתו אשר הוא הושב אליך: ויאמר אלי גרסי'. לו ולדורות לעיל בפרשה כ"ז דרש כן על אברהם אברהם ואע"ג דכאן לא כתיב יעקב כ"א פעם אחת מ"מ מלינו בפרשה וינס יעקב יעקב שני פעמים ואולי כי שם עיקר מקומו: ה"ג שא נא עיניך וראה: מאיליהן כו'. כדלעיל ריש עמוד זה: הניצולות הגרושות: ניחא שמתה תחלה: ותגנוב כו'. כעין גזירה שוה קדרים: אפשר

עץ יוסף

לשון פרץ לרבנן מלשון פרילת גדר. והכוונה שנפתח לו פתח מעין עולם הבא שיתברכו מאד שלא כמנהג העולם. והביא דוגמא לזה עלה הפורץ לפניהם המדבר לעתיד שפירושו שיפרוץ גדרו של עולם (יפ"ת): מאה ותרתין רבוא ז' אלפים ומאתן עדרין. רש"י כתב מאד מאד דריש כפלים כדגלים. ונראה דגרים מאה ועשרים רבוא וז' אלפים ומאה כסכום הדגלים תר"ג אלף ותק"ן אנשים הוו (יפ"ת). בילקוט עלה הפורץ איתא עלה הפורץ מדבר ביעקב שכתוב בו ויפרוץ האיש מאד מאד ר"ת ב"א אמר מאה ועשרים רבוא שכתוב וירב העם ויעלמו מאד ושם היו ששים רבוא וכאן שני פעמים מאד בכפלים. ובספר הישר איתא ששה לו מאתים עדרי צאן. ובפדר"א פ' ל"ז איתא בהיל המשה אלפים והמשה מאות. שבחונהה ששלח היה מעשר מכל צאנו: ולא פליגי ר"ל ורבנן במנין העדרים דלתרווייהו ס' רבוא עדרים היו הצאן. אלא דלמר היה מספיק לכל עדר כלב אחד. ולמר לכל עדר ב' כלבים אחד מלפניו ואחד מאחריו (יפ"ת): לא נפקד בזכרים שאילו היה לו בנים לא היה שולה בתו עם הצאן כדפרש"י ועיין במדבר רבה פ"ך. ובספר הישר אי' שבשנה ד' שבא יעקב ילדה עדינה אשת לבן ג' בנים: אלא כסף וזהב. דאי אפשר לפרש כבוד ושררה כפתם לשון כבוד. כי לא הלך יעקב בגדולות ובררות. אע"כ כבוד דהכא הוא כסף וזהב כלו' הון ועושר המד"א בוזו כסף כו' כבוד מכל כלי חמדה ונקרא העושר כבוד כי בו יתכבד האדם (יפ"ת): לב אדם ישנה פניו. כלומר אף ברואה להתנכר לבו ישנה פניו בין לטוב ובין לרע. והבקי יכיר מתוך פני האדם מה שבלבו. והאמר זה לאשמועינן שפי' וירא יעקב את פני לבן שהכיר משנוי פניו כי לבבו לא נכון עמו. לא שהיה מראה לו פנים זועפים מתם דא"כ והנה איננו עמו מיבעי ליה: א"ל הקב"ה חמיך כו'. פירוש שאינו מסביר לו פנים כבתחלה כי לבו משנה פניו: ואת יושב כאן דכשהסביר לך פנים מדתה כבוד אביך מפני כבוד חמיך משום שהכותה פתח להכירו נפשו חייב לו וחייב בכבודו יותר מאביו והמו כדאי' בש"ר פ"ד:

פרשה עד (א) כתיב זעקתי כו'. בילקוט תהלים קמ"ב מבואר יותר וז"ל מדבר ביעקב זעקתי אליך ה' אם יהיה אלהים עמדי. אמרתי אתה מחסי ושמרני בדרך הזה. חלקי בארץ החיים ושבתי בשלום אל בית אבי. אמר יעקב איני יוצא אלא ברשות. א"ל הקב"ה כ' הרי לך רשות שוב וגו' ע"כ: תמן שובעא כו'. כלו' היאכן שהספקו ומגמתו והשלו היה בחמודות העה"ז ותענוגיה ולזה קרא חיים. דבזה צור וחברותיה משובחים מניה. רק מגמתו היה על חיים הנצחיים הנפשיים וקראה ארץ החיים אף שגם המיתה שולטת. עכ"ז באחרית הימים יתגלה שמה תחיית המתים ותלבונה: נותן נשמה לעם היינו מתי ארץ ישראל. ורוח להולכים בה היינו של שאר ארצות. וכ"ל שתחלה נותן נשמה לעם עליה. ואח"כ ורוח להולכים בה (יפ"ת): חלקי בארץ החיים דרשינן ליה ביעקב שיעקב הוא שאמר כן כדאיתא לקמן שיעקב אמר כל ספר תהלים. ודוד התפלל אח"כ כיווהו כדאי' בילקוט הנ"ל (יפ"ת): שוב אל ארץ אבותיך. שמפני שכל עיקר מגמת יעקב היה אל קדושת הארץ לפיכך גם ה' א"ל שוב אל ארץ אבותיך שתבוא אל קדושת הארץ ארץ החיים. ולמולדתך דייק אביך מצפה לך אמך מצפה לך. ואהיה עמך דייק אני בעצמי מצפה לך כדי שיהיה עירך בקביעות קבע להיות נעשה לו מרכבה שאין זה אלא בארץ הקדושה (מה"ק). אין בהם ברכה שאפילו שהגליה בח"ל אין ברכה בנכסי ח"ל כי לבסוף לא יעמדו. אבל אתה שילך לא"י יתקיימו בידו (יפ"ת). ואהיה עמך בתר שוב אל ארץ אבותיך דמשמע שלא יהיה עמו אלא שם אבל אם ילא משם אח"כ לא יהיה עמו. ולהלן בדוד ה"א ואהיה עמך בכל אשר הלכה דמשמע אפילו כשילא מא"י לח"ל ומשני דדוד שהיה מפרנס לישראל היה צריך ללכת בח"ל ללחום מלחמותיהם ולזה היה ה' עושה לו נס אפילו בח"ל אבל יעקב שלא היה מפרנס אלא ביתו ולא היה צריך ללכת ה"ל אם לא ברשות ה': (ב) אני אוהב מנהגם כי טוב: שאינן נושכין כו' ואין חותכין. הדא מילתא היא דשולה בענין האכילה. ומיהו בגמרא לא מייתי הא דאין נושכין (יפ"ת): שאין נושכין בבשר ובלחם מפרוסה גדולה דמחזי כרעבתנות. ועוד דמאיסא מילתא: אלא על גבי השולחן הבשר המבושל אין חותכין אותו בקערה קודם שיביאו בשולחן כי דרך כבוד להביא החתיכה שלמה בשולחן. ועוד דמאיס קצת כשיביאוה חתוכה חתיכות קטנות (יפ"ת). עוד יש לפרש אלא על גבי השולחן ולא על גב יד. משום קלקול שעדה או סכנה: ואין נושקין אלא ביד. פרש"י בגמרא את יד חברו הוא נושק ודרך חשיבות הוא זה מפני הכוק: אלא במקום רווח כגון שדה שירלאו מכל הלדדים שאין שומע: כענין שנא' וישלח יעקב. דהל"ל מה ל"ג שהיתה הקריאה בשדה. אלא ע"כ לאשמועינן ד"א: איזגדין בדל"ת. וכן הוא הגי' במדרשים שעם היפ"ה ונזה"ק. והם מפרשים איזגדין מרגלים השוברים ושבים הנה והנה ע"ש השדות. וכן הוא תרגום של וישלח יעקב מלאכים איזגדין. וכן וגיר אמונים איזגדא מהימנא. כי השליח והמרגל ענין אחד להם בבחינת ההליכה והנסיעה אנה ואנה. ופי' במקום שהולכים בו אדם לא תאמר דבר של סוד: שנא' הן לו כבר פירשתי לעיל פ' ע"ג סימן ז' ע"ש: צפה הקב"ה מה שלבן כו'. שכשראה לבן שהקב"ה עושה רצון יעקב שיולדות הצאן כפי מה שהיה התנאי ביניהם. היה מרמה לשנות תנאו אחר שהיו הצאן מעוברות. והקב"ה לא צר צורה אלא כפי התנאי האחרון שהיה צופה שהיה לבן מבקש: אמר אב"כ אלא יאמר. בלשון עתיד נראה כפי מה שהיה עתיד לומר. ואע"ג דקרא בלידה קמיירי והלידה לעולם אחר כל התנאים היתה. ה"ק אם עתיד לאמור עקודים יהיה שכרך הוו מלטיירים הולדות כאופן שאח"כ ילדו עקודים: עושה משמע עכשיו במהשבתו אשר הוא חושב אליך (מה"כ): לו ולדורותיו כו'. מימרא זו נפלה כאן בטעות מפני שאין כתוב יעקב כאן כי אם פעם אחת. והיתה ראויה לכתוב בפרשה וינס כי שם כיהה כדכתיב לעיל בפרשת העקידה (ה"א): עולים אב"כ פירשתי לעיל פרשה ע"ג סי' ז': מן הנצולת פי' מן המצולה (ע"ד גאולה שאין בה דגה בגירסת קצת ספרים ופירושו מצולה כמ"ש הערוך ערך גלל) והכוונה שהיה זה ליעקב אחר היאוש. שמתוך התבוללתיו של לבן היה יעקב מתייאש משכרו. והיה אח"כ כמציל מזוטו של ים ומשלוליתו של נהר דהפקר יאוש (יפ"ת): (ג) למה מתה רחל תחלה. הוה לבקש טעם מתוך המקרא מה לד קטרוג היה בה (מה"ק): שדברה בפני אחותה הגדולה ממנה. ואף שבקריאה ג"כ רחל קודמת עכ"ז היא היתה ראויה להלוק כבוד ללאה שהיתה גדולה ממנה. והכוונה שזה אות בסכנתה שהיתה מגבהת על אחותה. ולכן מתה תחלה אף שהיא קטנה ממנה: ראית מימיך אדם קורא כו'. היינו מה ענין זל"ז כי לא קרא לרחל לבדה וי"ל דדייק מדלא כתיב לרחל ולאה אלא וללאה שלא קראן בפעם אחת שלא יכניסו בני הבית בזה. ותחלה קרא לרחל להציע דבריו לפניה. ואח"כ קרא ללאה והציע ג"כ דבריו בפניה אך הכתוב כלל דברי שניהם במאמר אחד כדי לקצר. והשתא שפיר ראית אדם קורא לראובן ושמעון עונה אותו הלא לרחל קרא תחלה ורחל ענתה אותו: כשגגה היוצאת כו'. שמתקיימת שלא מדעתו וכן יעקב לא נתכוון לקללה אלא שיומת על ידם. ומ"מ אחר שילא מפיו לא יהיה נתקיים כי הדבור שעה רושם למעלה (יפ"ת): ותגנוב רחל וגו' ותמת רחל וגו'. אחז בלשון הכתובים. וכלו' שלכן מתה מפני שגנבה: אפשר כן ואיך הולכין כסף: אם היה קוקיא כו'. אם הגיע ליעקב בדמי שכר פעולתו קוקיא (כמעריך פי' כלי טוב) היה לבן לוקח לו

ונכון

נבריות נחשבנו לוכי מכרנו וגו׳. אפשר כן אלא אם חזה קוקיא מבא חזה נסיב ליה. פמיקלין טב הזה נסיב ליה: (ד) כי כל העושר אשר הציל אלהים מאבינו וגו׳ ויקם יעקב וישא את בניו. יא א״ר יוחנן כתיב (קהלת י) לב חכם לימינו ולב כסיל לשמאלו. לב חכם לימינו זה יעקב שנא׳ ויקם יעקב וישא את בניו ואת״כ ואת נשיו. ולב כסיל לשמאלו זה עשו ויקח עשו את נשיו ואת״כ ואת בניו ואת בנותיו. וינהג את כל מקנהו ואת כל רכושו אשר רכש מקנה קנינו. מה שקנה מקנינו של לבן. ולבן הלך לגזוז את צאנו. יב בכ״ם שנא׳ נזיזה עושה רושם. ותגנוב רחל את התרפים אשר לאביה. והיא לא נתכוונה אלא יג לשם שמים. אמרה מה אנא מיחיל לי ונשבוק הדין סבא בקלקוליה. לפיכך חזרך הכתוב לומר ותגניב רחל את התרפים אשר לאביה. ויונב ללבן ביום השלישי. א״ר אבהו מה שהלך יעקב אבינו לג׳ ימים הלך לבן ביום אחד. ויונב ללבן ביום השלישי שלישי לבריחה. א״ר ד חייא רבה מה שהלך יעקב אבינו לו׳ ימים הלך לבן ביום אחד. ממה נפשך רוצה ולא רוצה כבר כתיב וישם דרך שלשת ימים ביניו ובין יעקב. וכתיב ויונב ללבן ביום השלישי לבריחה. שנא׳ ויקח את אחיו עמו וירדוף אחריו דרך שבעת ימים ויומא דהוו קיימין ביה. הוי מה שהלך יעקב בז׳ ימים הלך לבן ליום אחד: (ה) ויבא אלהים אל לבן הארמי בחלום הלילה. פו מה בין נביאי עכו״ם לנביאי ישראל ר׳ חמא בר חנינא ור׳ יששכר דפר מנדי. רחב״ה אמר אין הקב״ה נגלה לנביאי עכו״ם אלא בחצי דיבור דכתיב (במדבר כג) ויקר אלהים אל בלעם. ר׳ יששכר דפר מנדי אמר אין הלשון הזה ויקר אלא לשון טומאה הסד״א (ויקרא ז) כי יהיה בך איש אשר לא יהיה טהור מקרה לילה. אבל לנביאי ישראל בריבור שלם. בלשון חיבה. בלשון קדושה. בלשון שמה״ש מקלסין אותו וקרא זה אל זה ואמר קדוש. ר״י בר חנינא אמר אין הקב״ה נגלה לנביאי עכו״ם אלא בשעה שדרך בני אדם לפרוש אלו מאלו דכתיב (ויקרא ז) בשעיפים מחזיונות לילה בנפול תרדמה על אנשים וגו׳ ואלי דבר ינוגב וגו׳. א״ר אלעזר ב״ר מנחם (מכלי סו) רחוק ה׳ מרשעים אלו נביאי עכו״ם. ותפלת צדיקים ישמע אלו נביאי ישראל. מה בין נביאי ישראל לנביאי עכו״ם. ר׳ חנינא בר פפא ור׳ סימון. רחב״ה אמר למלך ואומה שהיו נתונים בטרקלין. כל שעה שהוא מבקש הוא מדבר עם אותבו (נ״א למלך ואוהבו שהיו נתונים בטרקלין וביניהם וילון. כ״ש שהוא מבקש לדבר עם אוהבו מקפל את הוילון ומדבר עם אוהבו). ר׳ סימון אמר למלך שהיה לו אשה ופלגש בשעה שהוא בא אצל אשתו הוא בא בפרהסיא. ובשעה שהוא בא אצל פלגשו הוא בא בטמטוניות. כך אין הקב״ה נגלה על נביאי עכו״ם אלא בלילה (במדבר כג) ויבא אלהים אל בלעם לילה. (בראשית כ) ויבא אלהים אל אבימלך בחלום הלילה. (שם מו) ויבא אלהים אל לבן הארמי בחלום הלילה: (ו) פו ויאמר לו השמר לך. אפי׳ שאת אומרן לשובתי הוא חושבן לרעתו. השמר לך מדבר עם יעקב מטוב עד רע וגו׳ למה נחבאת לברוח ולא הגדת לי ואשלחך וגו׳. אמר דלמא חזר ביה. ולא נטשתני לנשק לבני ולבנותי. א״ל עד כדון אית ביה. יש לאל ידי לעשות עמכם רע ואלהי אביכם אמש אמר אלי לאמר. אמר לית הוא מיניה. ועתה הלך הלכת כי נכסוף נכספת לבית אביך למה נגנבת את אלהי. את המרת לילך אל בית אביך למה נגנבת את אלהי. א״ר אייבו כיון ששמעו השבטים כך אמרו בושנו בך אבי אמנו שלעת זקנותך אתה אומר למה נגנבת את אלהי. עם אשר תמצא את אלהיך לא יחיה יז והוה כן כשנגה היוצאה מפי השליט ותגנב רחל ותמת רחל. ויבא לבן באהל יעקב ובאהל רחל. באהל יעקב שהוא אהלה של רחל. ובאהל לאה ובאהל שתי האמהות ולא מצא ויצא מאהל לאה ויבא באהל רחל. למה באהל רחל ב׳ פעמים שהיה מביר שהיא משמשנית. ורחל לקחה את התרפים ותשימם בבר תמל. בעביטא דגמלא. ותשב עליהם ותאמר אל אביה אל יחר בעיני אדוני כי לא אוכל וגו׳ א״ר יוחנן תרפים לא מצא קיתוניות מצא נעשו תרפים קיתוניות שלא לבייש את רחל: (ז) ויחר ליעקב וירב בלבן. יח ר׳ עזריה בשם ר׳ חני ור׳ יצחק בר מרון ותני לה בשם ר׳ חנינא בר יצחק. קפדנותן של אבות ולא ענותנותן של בנים. קפדנותן של אבות מנין ויחר ליעקב וירב בלבן ויען יעקב ויאמר ללבן מה פשעי מה חטאתי כי דלקת דא את סבור שמא סכות או פצעים יהיו שם אלא דברי פיוסים יעקב מפייס את חמיו. כי ששת את כל כלי מה מצאת מכל כלי ביתך. א״ר סימון בנוהג שבעולם חתן שהוא דר אצל חמיו אפשר לו שלא ליהנות אפי׳ כלי אחד אפי׳ סבין אחד. ברם הבא ששת את כל כלי אפי׳ מחט אפי׳ צינורא לא מצאת. ולא ענותנותן של בנים מדד שנא׳ (שיר ב) ויברח דוד מניות ברמה ויבא ויאמר לפני יהונתן מה עשיתי מה עוני ומה חטאתי לפני אביך כי מבקש את נפשי. מזכיר שפיכות

יד יוסף

יא נקמן פ׳ ג״כ. קס״כ פסוק לב תכס. וילקוט פ״ו: יב נקמן פ׳ פ״ם. מג״ם פ׳ כ״ג: יג מנחומא פ״ו. מדר״ם פ׳ ל״ו: יד ומסר פ״ו דף קפ״ח: טו נשל פ׳ ל״ב וריש ויק״ר. וילקוט פרש רמז כ״ם. וילקוט ליוט רמז תמקנ״ג: טז וילקוט מבלי רמז מתקנ״ג. ינמוח ק״נ: יז ומסר ויבלח דף קפ״ח. מתנחומא פ״ו. מג״ם פ׳ ל״ח. קס״ר פ״ו פ׳ ג׳, פ״ק י״ם. סנהדרין ק״נ: יח ונקמן פ״ו. וילקוט פ״ם:

מתנות כהונה

ן. פיעקב מתן ללבן מלומה בעד בנותיו שלמתו מכרנו: קוקיא פי׳ הערוך מדר. ומסיקלין נרם פסוקוקין ולפי הענין הוא מגה יפה ונמחד וכן מוכח בהדיא בכיה בפסוק וינבס במדבש תזית סוף פסוק יבקני מפסיקות: ה״נ את נפיו ותא״ב תם בניו: מקנינו של לבן. בעד שלמה מלבן בעבודתו קנה שבדים ושפחות ואחר נכסים: עושה רושם. עי׳ לקמן פרשה ס״ה סוף ע״ג ובמן הרושם פ״ע זה מחה רחל מקללתו של יעקב כדלקמן: מה תגה כי. כלומר לך למך ותמיה זהן זה בקלקול ע״ג ומ׳ מהכ״ל מניחו מדבקי דייק מדכתיב תשב לתגיה: ודוצה כי. כלומר ע״כ לניך תחה להחזיק בין בניהן בין שלה בהלן: וישם דרך כי. ומ״ל שתו מהלך ג׳ ימים היו לעד ל״ה פשם לה כן יהיה בו לבן בעבדו דלך עיהו ועד ג׳ ימים פלך ל מפם ויהיה הפלימי הוגד ללבן ויהיה הד׳ כדף מחריו והביאו הרי מהלך כו׳: שאותן דלך ג׳ ימים פפם שמדים בו כלומר בלותו יום שדפדמו בהחריו בלותו יום עלמו הביאוהו: ה״נ בילקוט לרעתו ליה פירוש מה בהלך מה פיה נלמי ליל ושיון שוד בגמצ״ן: דדהון קיימין כו׳. בלותו יום פהם שומדים בו כלומר בלותו יום עלמו הביאוהו: ה״נ בילקוט לרעתו לגה נהנתת: דילמא חזר ביה נגסי׳. לפיכך דבר עמו דכתיב ניוסיב לולי יחזיר יעקב עמו: עד כדין כי. פוד עמה ים כה ביידך לנפקן: לית הוא כו׳. לפיכך אמר מלמי לפיכם ולא ל מכפר בשיקר ובפרפ״ע מפמע פגרסי׳ ליה הוא מיני: ה״נ רפ״ל לביתי לפיך לם המדם לילך ותגנוב רחל ותמת רחל. כעין ג״פ דלא ללמד פע״ז הגניבה מקה וע״ל ים פ׳ ע״ג: ה״נ ויבא אל ניהו: בעביטא דגמלא. כן ת״ח: קיתוניות כי׳ דייק מדכתיב ולא מלאו לם בהרפים מפמע מרפים לה מלה הם קיתוניות וכמ״ש לה: שלא לביים. נמוללו בהרפים: קפדנותן כי׳. כלומר טוהר מלבי נקפדנותן כי׳: ה״נ דלקת מה אחה מוכר וכן הוא בילקוט: צינורא ויש שמועה ביניהם ולא

יוסף

ומתן לו ליעקב מחרש המוכרו הגדול ממנו. ובזה ה״ל ללבן קלם האבלנות לומר פלין קפילה בדבר בניהו ליתן בשכר פעולתו אחה קוקיא שילה: פמיקלין העדוך הביאו ולא פירשו ונרם בפיליקין. ולפי הענין הוא מגה יפה ונמחד כדמוכח בחזית סוף פסוק יבקני (מפ״כ). ובמ״ע נע׳ פפיליקין פי׳ פפלין בל׳ יוני ענל. ובנוסחאות כיהב פפקלין: (ד) לב הכם לימינו זה יעקב. פשנאה אה העיקר עיקר. שהקדים הבניס לבניה בהנעים עיקר ובשו הקדים הבניס ושנה בהפל עיקר שהבניס הביהום לו יותר: מה שקנה מקנינו של לבן. פי׳ מה שקנה מלאה ענדים והפהות וגמלים והמורים פיה מוכר מלאתו לוקה כל אלה: עושה רושם מפום דבגזיה היו עושים פמחה וגיל והיה הפהן מדקדק ביניהם וכל ברה על יחו. כי נם מפלת בכל ע״י נזיחה מאד פהמת בחוד ונינף והיה מפלהו: לשם שמים ולא לענגה. והוילתו זה מיהונה לפיכך לחניה: הדין סבא זה הזקן: מה שהלך יעקב לג׳ ימים פי׳. שהרי ביום שלישי לבריחה הונד ללבן. ונלחון ג׳ ימים היה יעקב הולך לדרכו. והוא היה מהלה רחוק מלבן דרך ג׳ ימים. ולמהרת יום הבבורה דקף לבן לחריו ממקום שבה ימים ויעקב לא הלך כדרך רקב׳ ימים. ולמהרת יום הבבורה דקף לבן לחריו ממקום שבה ימים. וכלותו יום שביקף לבן לחריו נסע יעקב מ. פי׳ ממקום ניחה לבן עד הגלעד. והוה מי לימול מה שהלך יעקב לד׳ ימים מגיע ללילה הביא להליכת יעקב (יפ״ת): לד׳ ימים כו׳. פ״ל דהא דכתיב וירדוף אחריו דרך שבעת ימים לאו ממקום ניחה לבן הוא דהא כתיב ויקח את אחיו עמו דהיינו קרובין ומיודעין ומסתמת לא היו עמו במקום הניחה אלא בלותו שבא ולא מצא לם המרפים משמע הרפים לא מצא דכתיב לחר מצא מלאתו: קיתוניות מצא ולא מצא לם המרפים משמע הרפים לא מצא דכתיב (יפ״ת) ובעל מוסף הערוך פי׳ קטנים וכוסות בלשון יוני: (ז) קפדנותן של אבות כו׳. ולפי׳ בשעת הכעס בלבל דבריו נחזון נחום מחד ממקום שהיבו ו׳ הבנים דרך עבדו (יפ״ת): ויחר ליעקב. ויבא בלבן מה חח סבור שמא מכות כו׳. כ״ל (מ״כ ויפ״ת) וכן הוא בילקוט. והיה קפדנות החנות שהיתה מלחמר כי דלקת ולא הכיבי דבר אחר כדוד שהכיבי שכיות דמים כדמסיים בחגדה: אפילו צינורא לא מלחת. בשחלוחות מסיים הכח פ״ל הקב״ה הייך בלבן שהוכחת לח ממיך בו בלשון מי מוכים לח בניך אמ״ל מה מלחת מבושים בי עול וגו׳ ע״כ). (פ״ת): צינורא ויש שמועה בגמ׳. בפיעבו בירין דקבולא בשון דבני דשוש מזכיר דבני מיסה כ״ם. פי׳ מבקש נפשי פ

שפיכות דמים בפיוסו מילי דקטלא. כרם הבא כי דלקת אחרי. זה עשרים שנה וגו' טרפה לא הבאתי אליך. דקטילא. אנכי אחטנה מידי תבקשנה. אני הייתי חוטא על הארי. שכך גזר הקב"ה לארי שיהיה טורף ואוכל מצאנו של לבן בכל יום. וא"ת שאם היה רועה אחר היה מצילן. ת"ל (ישעיה לא) כאשר יהגה האריה והכפיר על טרפו אשר יקרא עליו מלא רועים מקולם לא יחת ומהמונם לא יענה. גנובתי יום וגנובתי לילה. קריין לי גנבא בימטא וגנבא בליליא: (ח) יט מה היה אומר. ריב"ל אמר ט"ו שיר המעלות שבספר תלים היה אומר הה"ד (תהלים קכד) לולי ה' שהיה לנו יאמר נא ישראל ישראל סבא. ר' שמואל בר נחמן אמר כל ספר תלים היה אומר (שם כב) ואתה קדוש יושב תהלות ישראל ישראל סבא. זה לי עשרים שנה. א"ר חייא רבה כל דבר ודבר שהיה לבן מתנה עם יעקב אבינו היה חוזר י' פעמים למפרע שנא' הן לו. רבנן אמרי כ ק' פעמים שנא' ותחלף את משכורתי עשרת מונים ואין מנין פחות מי': (ט) לולי אלהי אבי אלהי אברהם ופחד יצחק. כא זבדי בן לוי וריב"ל. זבדי בן לוי אמר כ"מ שנא' לולי בא בזכות אבות. א"ל ר' יהושע והא כתיב (בראשית מג) כי לולא התמהמהנו. א"ל כל עצמן לא עלו אלא בזכות אבות שאילולא זכות אבות לא היו עולים משם בשלום. א"ר תנחומא אית דמפקין לישנא דריב"ל לזבדי בן לוי. ריב"ל אמר בכ"מ שנא' לולי בא בזכות אבות חוץ מזה. א"ל אף זה בא בזכות אבות. ר' יוחנן אמר בזכות קדושת השם. ר' לוי אמר בזכות אמנה ובזכות תורה. בזכות אמנה (תהלים כז) לולי האמנתי לראות. בזכות התורה (שם קיט) לולא תורתך שעשועי: (י) את עניי ואת יגיע כפי. כב ר' ירמיה אמר חביבה היא המלאכה מזכות אבות. שזכות אבות הצילה ממון ומלאכה הצילה נפשו'. זכות אבות הצילה ממון שנא' לולי אלהי אבי וגו'. ומלאכה הצילה נפשות את עניי ואת יגיע כפי ראה אלהים וגו': (יא) ויען לבן ויאמר ליעקב הבנות בנותי והבנים בני. כג א"ר אבין כולהון בנותיו היו. הבנות בנותי הרי ב'. ולבנותי מה אעשה הרי ד'. רבנן מייתי ליה מהכא אם תענה את בנותי הרי ב'. ואם תקח נשים על בנותי הרי ד'. ויקח יעקב אבן וגו'. א"ר יוחנן כד כשן הזה של טבריא היתה. ויאמר יעקב אל אחיו לקטו אבנים. כה כמה אחין היו לו הד ולואי קבריה. אלא אלו בניו שהוא קורא אותן בלה"ק אחיו. א"ר הונא גבורים כיוצא בו צדיקים כיוצא בו. א"ר יוחנן לבש אדם לבושו של אביו הרי הוא כיוצא בו: (יב) ויקרא לו לבן יגר שהדותא. כו א"ר שמואל בר נחמן אל יהא לשון פרסי הזה קל בעיניך. שבתורה בנביאים בכתובים מצינו שהקב"ה חולק לו כבוד. בתורה ויקרא לו לבן יגר שהדותא. בנביאים (ירמיה י) כדנה תאמרון להום וגו'. בכתובים (דניאל ב) וידברו הכשדים למלך ארמית. והמצפה אשר אמר יצף ה' א"ר אבהו כי יסתר אב"כ אלא כי נסתר. עד כאן היינו רואין זה את זה מכאן ואילך אין אנו רואים זא"ז. אם תענה את בנותי. א"ר ראובן כולהון בנותיו היו הבנות בנותי וגו'. אם תענה את בנותי כז שלא תקח נשים בחייהן. ואם תקח נשים על בנותי לאחר מיתתן. ראה אלהים עד ביני ובינך ויאמר לבן ליעקב וגו'. א"ר יוחנן כזה שהוא מורה את החנית: (יג) עד הגל הזה וגו'. כח לרעה אין אתה עובר אבל אתה עובר עלי בפרקמטיא. כט בשעה ששלח דוד את יואב לארם נהרים ולארם צובה פגע באדומיים בקש לזנבן הוציאו לו אפיסטולי שלהם (דברים ב) רב לכם סוב את ההר וגו'. פגע במואביים בקש לזנבן והוציאו לו אפיסטולי שלהן (שם) אל תצר את מואב ואל תתגר בם מלחמה. באותה שעה שלח יואב אצל דוד א"ל פגעתי באדומיין ובקשתי לזנבן הוציאו לי אפיסטולי שלהם רב לכם. במואביין והוציאו לי אפיסטולי שלהן אל תצר את מואב. באותה שעה לא נהג דוד כבוד מלכות בעצמו. אלא עמד והעביר פיפורין מעליו ועטרה מעל ראשו ונתעטף בטליתו והלך לו אצל סנהדרין. א"ל רבותי לא באתי לכאן אלא ללמד. אם נותנים אתם לי רשות אני מלמד. שלחתי את יואב לארם נהרים ולארם צובה ופגע באדומים והוציאו לו אפיסטולי שלהן רב לכם. ל והלא הם פרצו את הגדר תחלה (שופטים ג) ויאסף אליו את בני עמון. פגע במואביים ובקש לזנבן והוציאו לו אפיסטולי שלהן אל תצר את מואב והלא הם פרצו הגדר תחלה

יד יוסף יט לעיל פ' ס"ח. בוח"ט מזמור קכ"ד וילקוט שם. וילקוט ס"ו: כ תנחומא ס"ו: כא ילקוט ס"ו. וילקוט תהלים רמז תש"ו. ובוח"ט מזמור כ"ז. ומזמור ל"ד: כב ילקוט ס"ו. תנחומא ס"ו: כג ילקוט ס"ו: כד תנחומא ויצא: כה פדר"א פ' ל"ו יונ"ע: כו ילקוט ס"ו. וילקוט ירמיה רמז רפ"ו. וילקוט דניאל רמז אלף ס': כז יומא ע"ו: כח ילקוט ס"ו: כט תנחומא דברים. ילקוט תהלים רמז תשע"ו. ובוח"ט מזמור ס': ל תוס' ב"ק ל"ח ד"ה נשא משם:

מתנות כהונה

לא אמר להרגני או כה"ג: **דקטילא** פליטה פירושו שהומת ע"י חיה כד"א טרוף טורף יוסף וגו': **חוטא** על הארי. שקפחתי מזונותיו כדמפרש ואזיל: **שיהיה** טורף כו'. ומיום שיעקב רועה לאו לא אכל מהם כלום ודייק מדכתיב אחטנה לשון עון חסר הטא: **בימטא** כו' הבריות קורין אותו כן שהשדוהו שלקח משל אחרים למלאות מספר לאן לבן מפני שרצו שלא הסר ממניינו כלום ועוד שרצה לרוב שלא כמנהג: **מה** היה אומר. דכתיב ותדד שנתי וממילא שמעינן שהיה עוסק בתורה כמו שאחז"ל הנעור בלילה כו'. וכדלעיל פרשה ס"ה: **יאמר** נא ישראל זה אחד מט"ו שיר המעלות: **הן** לו. קע"פ שאמר בתחלה הן חזר בו ואמר לו לשון ספק או ר"ל קרי ביה לא וכתיב עשרת מונים: ה"ג **לישנא** דריב"ל לזבדי כלומר מחליפין וילקוט גרס ל"א: **בזכות** קדושת השם. ודייק מדכתיב לולא ה' שהיה לנו וכ"מ שוב בילקוט תלים: **ראה** אלהים וגו'. ושם נאמר השמר לך מדבר עם יעקב מטוב ועד רע: **כולהו** בנותיו. אף בלהה וזלפה: **כשן** הזה ס'. פירש"י כך היתה גבוה כשן הסלע שבטבריה ודייק מדכתיב וירימה לשון גבוה ורוממות: **כמה** אחין כו'. כמה אחים היה לו ליעקב אחיו אינו אלא אחד ומי יתן שגם אותו קבר ואף גם הוא לא היה שמה ולמה אמר אחיו ל' רבים: **לבושו** כו'. נראה שעל מדותיו ומעשיו אומר כן: **יסתר** משמע שהאחד ישב בסתר במקומו אבל האחד יכול הוא שיבא אצלו נסתר משמע שכל א' וא' ישב במקומו ולא יעבור על רעהו: **כולהון** בנותיו. כדלעיל מדכתיב בנותיו תרי זמני: ה"ג **בנותיו** היו אם תענה: **ויאמר** לבן ליעקב גרסי'. סיפיה דקרא קדריש דכתיב יריתי כזה שמורה חנית אחד וכא להודיע גבורותיו: **לזנבן** להרגן כד"א ויזנב בך: **באדומיים** בילקוט שמואל גרס בארמיים כו'. עד. אפיסטולי שלהם הנה עד הגל הזה וכן לקמן אכן בילקוט תלים גרס כמו כאן: **אפיסטולי** פי' הערוך כתב השהון ובפירש"י איגרת עדות והייה שלהם **פיפורין** בגד חשוב עשוי מלאכת אורג ועיין בערוך ערך כפייר או הם לשון פורפרין והוא לבוש מלכות וכן הוא גירסת הילקוט בהדיא: ה"ג **בני** עמון פגע במואבים ובקש כו'. ושלח מלאכים אל בלעם. פע"ג דבפרק שור שנגח ד' וס' שיסא שבשביל אותו שליחות עדיין לא הותר מואב

עץ יוסף

כששם ביני ובין המום: **דקטילא** שפירש פרשה טריפה ונכואלי: **חוטא על הארי** שהייתי מקפח זכותו שהקב"ה זכה גזאן לבן שיטרוף בכל יום מהם. ואני הייתי מציל בזכותי הפך הטבע מה שאי אפשר ביד הרועה להציל כדמפרש ואזיל: **קריין לי** גנבא כו'. כדקאמר בתריה הייתי ביום אכלני חורב וקרח בלילה ותדד שנתי מעיני. ור"ל שבשמר שמירה יתירה משאר הרועים בין ביום ובין בלילה ולא עייל למתא כדעיילי אינשי. מתוך כך היה נחשד כגנב יום וגנב לילה. שאם נגנב ונאבד דבר מהם תלו בו. ואמר שבכל זה לא הניח וסבל עלבון כדי לעבוד את לבן באמונה (נזה"ק): (ח) **מה** היה אומר. עיין בפ' ס"ח סי' י"ד כי שם פירשתי: **ט"ו** שיר המעלות כו' כל ספר תהלים. ר"ל שלא תדמה באמת שכל מהשבותיו של יעקב היו רק מכודים באמן לבן. לא כן. כי אם שתמיד היה עסוק בשירי ה' ותורותיו רק אבנן היה שומרן: **לבן מתנה** כו'. נתבאר לעיל בפירקין: (ט) כ"מ שנא' לולא כו'. כל הענין במדרש שוח"ט ל"ד והגרס גז"ם מכאן שכתוב לולא אלהי אברהם ופחד יצחק וזהו זכות אבות. אף בכל מקום שכתוב לולא כמ"ש לולי ה' נגאות העזיר לנו. לולי ה' שהיה לנו ג"כ בזכות אבות: **והא כתיב** כי לולא התמהמהנו והתם מה זכות אבות שייך ומשני שאע"פ שלא נזכר ההיזק בפירוש הוה התם כי לולא זכות אבות לא עלו משם שהיו נלכדים בחטא יוסף: **כל עצמן** פי' כל עיקרן. או פירושו בזכות עצמן לא היו עולים משם בשלום: **לישנא דריב"ל לזבדי** כצ"ל כלומר מחליפין: **בזכות קדושת השם** כ"מ שנא' לולי בזכות קדושת השם. וכן ר' לוי דאמר בזכות אמנה ובזכות תורה פי' כ"מ לולי בזכות אמנה ובזכות תורה. והכי אמר בהדיא בשוח"ט. ודע דבשוח"ט גרסינן בזכות שמו שנא' לולי ה' שהיה לנו וצ"ל דקדושת השם דקאמר הכא ג"כ כוונתו בזכות השם הקדוש פי' מרחם למען שמו (יפ"ת): (י) **חביבה** היא המלאכה. העוסק במלאכה כדי ליהנות מיגיעו להתרחק מהגזל. זכות גדולה יש בה עד שהביבה מזכות אבות (יפ"ת): **הצילה ממון** כמ"ש לולי כו' כי עתה ריקם שלחתני היינו ממון: **ואת יגיע** כפי ראה אלהים ויוכח אמש. ומפני התוכחה חזר בו ממה שבקש לעקור את הכל: (יא) **בולהון בנותיו** אף בלהה וזלפה בנותיו היו מפלגש ולא מאשתו ממש לכן לא היו נחשבות לו רק כשפחות: **ולבנותי מה** אעשה הכי ד'. דאי הנזכר תחלה ולאלה מה אעשה שני. אלא דברא"שונה דבר כנגד רחל ולאה ובניהן. ואח"כ כנגד בלהה וזלפה ובניהן: **על בנותי הרי ד'**. דאל"כ עליהן תיבעי ליה. ואתא לומר כי השפחות חביבות לו ומקפיד על לעגן מאחר שגם הנה בנותיו: **כשן הזה** של טבריא. שהיה גדול מאד עד כי לא יכלו הם להקימו. ויעקב ברוב כחו הקימו לבדו (נזה"ק): **כמה אחים** היו לו כו'. ואין לומר שויאמר יעקב לאחיו של לבן דאין כאוי לגזור עליהם לקטו אבנים כאדון על עבדיו אלא ודאי אבניו ממש קאי וללמדך שבניו של אדם כאחיו: **הד ולואי** קבר ולא היה שם. כצ"ל (א"ח): **שהוא קורא** אותן בלה"ק אחיו. להיותם דומים לו כדותפרש רב הונא. שבלשון הקדש הושאל לשון אחוה על הדמיון. כמו חוברת אשה אל אחותה. ופניהם איש אל אחיו. ולכן נקראו גם בניו בשם זה שהם מדובקים ודומים לו בגבורה ובצדקות: **לבושו של אביו** כלו' שהוא גדול שלבושו הוא נאות לו. הוא שוה לאביו. ונקרא אחיו (יפ"ת). או פי' לבושו של אביו כלו' שהולך בדרכיו ובמדותיו הרי הוא כיוצא בו ולכן נקראו בצדק אחים כלו' מדובקים ודומים: (יב) **לשון פרסי** שמדברים בלשון ארמים. והא"א כתב שצ"ל לשון סורסי ופי' הערוך לשון ארם צובה ושאר ארצות שכבשן דוד והיא נקראת סורסי על שם סוריא וכן הוא בירושלמי סוטה פ"ז: **ויקרא לו לבן יגר שהדותא** דאל"כ מאחר שגלעד ויגר שהדותא הכל אחד מה טעם להזכיר דברי לבן בלשונם אלא להודיע חבת לשון ארמי (יפ"ת): **כדנה תאמרון** להום כו'. שאם לא הי' הניבות בלשון הזה לא היה נכתב אלא בלשון הקדש: **וידברו הכשדים** כו'. שאם לא היה חשיבות בלשון הזה לא היה נכתב בלשונם: **יסתר אב"כ** כי יסתר הוה משמע אות הזה יהיה לכל אחד למגן ולמחסה אשר בו יסתר איש מרעהו לבל יוכל להזיקו. אבל השתא דכתיב נסתר איש מרעהו משמע דה"ק אנחנו נסתר עצמינו איש מרעהו (יפ"ת): **כלהון בנותיו היו** ס'. כל ההגדה כדלעיל כי לא נכנית אלא משום דברי רבנן דמפקי ליה מאם תענה את בנותי (יפ"ת): **לאחר מיתתן** מאחר שיש לו בנים מהן הוא נגאי לבן שירשו ההרוס כנגד אמם: **מורה את החנית** ולשון רש"י כהומם כזה שהוא יורה חץ. משום דלא מצינו מורה ויורה בחניה אלא כחן: (יג) **בשעה ששלח** דוד כו'. מייתי הך עובדא הכא דלא הקשי איך גירה דוד מלחמה בארם נהרים ולא זכר הברית שבין לבן ויעקב אלא שהם פרצו הגדר תחלה כדשמעינן מהך עובדא שעל זה סמך דוד. ובשוח"ט מזמור ס' גרסי' כשהלך יואב להלחם עם ארם נהרים יצאו לקראתו אמרו לו אתה מבני בניו של יעקב ואנו מבני בניו של לבן והרי תנאי שלהם דכתיב עד הגל וגו' כששמע יואב כך חזר אצל דוד כו' מיד הושיב סנהדרין כו' וא"ל באמת כך היה התנאי אלא שהם עברו תחלה מן ארם ינחני בלק וגו' ויעבדו בני ישראל את כושן רשעתים וגו'. כיון שהורו להם סנהדרין כך חזר עליהם והרגם שנא' בהכותו את ארם נהרים וכו'. ואפשר כי גם במדרשינו היה כתוב כן ונשמט בטעות. ואיידי דקאמר ענין ארם קאמר נמי ענין אדום. ואגבן מייתי נמי ענין המואבים שגם עמהם קרה כן: **לארם נהרים** כו'. היינו מ"ש (בתהלים ס') בהצותו את ארם נהרים ואת ארם צובה וישב יואב וגו' ושם כתיב מואב סיר רחצי. שאדום בצד דרומה של א"י וסמוך לו מואב לצד מזרחית דרומית כמפורש בדברים ב' ה' ס' וארם מצד מזרח א"י כמ"ש ארם מקדם וכשרצה לילך להלחם בארם נכנס בסמוך לו מיד לאדום: **בקש לזנבם** שרצה לפגוע באותם שהיו מעכבין אותו מעבור דרך גבולם. והיינו דקאמר פגע באדומיים (יפ"ת): **אפיסטולי** בלשון לעז קורין לכהבים פיסטולי (ערוך) ורש"י גורס איסטליות ופירש ראיות ועדות שלהם: **פגע במואבים** כו'. שגם הם לא היניחום לעבור דרך גבולם. ואף כי ידע יואב שהיה אזהרת ה' ג"כ עליהם. כי הוא באמת לא בא לקחת את ארצם. אלא חשב שמא מפחד המלחמה יניחום לעבור דרך ארצם. ובאמת גם הם באו בטענה זו. לפיכך מאז הולך לשאול לדוד (נזה"ק): **לא נהג** דוד מלכות. מכתם דרים שעשה עצמו כמך ותם וכדאי' בסמוך: **פיפורין** בגד מלכות: **לא באתי** לכאן כו'. שאיני סומך כל דעתי והיינו מכתם לדוד ללמד: **ופגע באדומיים** כו' והלא הם פרצו את הגדר תחלה ויאסוף אליו בני עמון. ל"צ הכא אלא בסמוך גבי מואבים וצריך להגיה שלא הניחו את יואב לעבור סמוך לגבולם. וכדאיתא בתנחומא סדר דברים (יפ"ק): **אל תצר** את מואב והם לא פרצו הגדר תחלה וישלח מלאכים אל בלעם ועתה לכה ארה לי וכתיב ויאסוף אליו בני עמון כה"ד מכתם. כצ"ל ועיין ב"ק דף ל"ח בתוס' ד"ה נשא משה ק"ו. ולפי דברי הילקוט מטות מטורף קושי'

תולה (במדבר כב) וישלח מלאכים אל בלעם ועתה לכה ארה לי. הה"ד (תהלים ס) מכתם. כמה אגרות כתב. ר' אייבו אמר שתים כתב אחד לאדומיים ואחד למואביים. ר' חנינא אמר איגרת א' כתב הה"ד (שם ס) וישב יואב וגו'. חזר ולמד אדומיים משל מואביים הה"ד (שם ס) למנצח על שושן עדות לעדה שהיא משיחה בלשונו של אלהים. מכתם לדוד ללמד. לא מכות ותמות. (שם) בהצותו את ארם נהרים ויך את אדום בגיא מלח. כתוב אחד אומר י"ח אלף וכתוב אחד אומר י"ב אלף. אלא שתי מלחמות היו אחת של י"ב אלף ואחת של י"ח אלף: (יד) אלהי אברהם לב קדש. ואלהי נחור חול. אלהי אביהם משמע קדש וחול. ויזבח יעקב זבח בהר וישכם לבן בבקר וגו' ויברך אותם וגו'. א"ר אייבו חזים וסגופים היו בע"כ. ולא היו מפרינים אלא בפה. הה"ד וישכם לבן בבקר וגו'. וילך וישב לבן למקומו. לשוח. מלמד שנכנסו ליסטים בתוך ביתו והיו מקרקרין (נ"א מקרטעים) בו כל הלילה: (טו) ויעקב הלך לדרכו ויפגעו בו מלאכי אלהים. לג כמה מלאכים היו חלים ומרקדים לפני יעקב אבינו בכניסתו לארץ. ר' הונא בשם ר' אייבו אמר לד ס' רבוא מלאכים היו חלים לפני יעקב אבינו בכניסתו לארץ. הה"ד ויאמר יעקב כאשר ראם מחנה אלהים זה. ואין שכינה שורה פחות מס' רבוא. רבנן אמרי ק"כ רבוא ויקרא שם המקום ההוא מחנים. מחנה הרי ס' רבוא. מחנים הרי ק"כ רבוא. א"ר יודן נטל מאלו ומאלו ושלח פרזובין לפניו. הה"ד וישלח יעקב מלאכים לפניו:

סדר וישלח

פרשה עה

(א) **וישלח** יעקב מלאכים לפניו. ר' פנחס בשם ר' ראובן פתח (תהלים יז) קומה ה' קדמה פניו הכריעהו פלטה נפשי מרשע חרבך. ר' פנחס אמר ה' פעמים דוד מקים להקב"ה א בספר תלים. (תהלים ג) קומה ה' הושיעני אלהי. (שם ז) קומה ה' באפך. (שם י) קומה ה' אל נשא ידך אל תשכח. (שם ט) קומה ה' אל יעוז אנוש. (שם יז) קומה ה' קדמה פניו. א"ל הקב"ה דוד בני אפי' את מקימני כמה פעמים איני קם. ואימתי אני קם לכשתראה עניים נשדדים ואביונים נאנקים. הה"ד (שם יב) משוד עניים מאנקת אביונים וגו'. ר"ש בר יונה אמר עתה אקום כ"ז שהיא מתבפשת באפר כביכול*) אלא לכשיגיע אותו היום שכתוב בו (ישעיה נב) התנערי מעפר קומי שבי ירושלים. באותה שעה (זכריה ב) הס כל בשר מפני ה'. למה כי נעור ממעון קדשו. א"ר אחא כהדא תרנגולתא דמנענת גרמה (נ"א דמנערא אנפה) מן קיטמא. קדמה פניו. קדמה לרשיעא עד לא יקדמינך. הכריעהו הכריתהו לכף חובה. שוברהו המד"א (תהלים כ) המה כרעו ונפלו וגו'. פלטה נפשי מרשע חרבך. פלטה נפשי מאותו רשע שהוא בא מכחה של אותה החרב שנא' (בראשית כז) ועל חרבך תחיה. ד"א פלטה נפשי מאותו רשע שהוא חרבך שבו אתה רודה את עולמך. ר' יהושע דסכנין בשם ר' לוי אמר פלטה נפשי מאותו רשע שהוא עתיד ליפול בחרבך הה"ד (ישעיה לד) כי רותה בשמים חרבי וגו'. א"ל הקב"ה לדרכו היה מהלך והיית משלח אצלו ואומר כה אמר עבדך יעקב: (ב) וישלח יעקב מלאכים לפניו. ב ר' יהודה ב"ר סימון פתח (משלי כה) מעין נרפש ומקור משחת וגו'. א"ר יהודה ב"ר סימון כשם שאי אפשר למעין להרפש ולמקום להשחת. כך א"א לצדיק למוט לפני רשע. וכמעיין נרפש וכמקור משחת כך צדיק ממיט עצמו לפני רשע. א"ל הקב"ה לדרכו היה מהלך והיית משלח אצלו ואומר לו כה אמר עבדך יעקב. וישלח יעקב ג ר' הונא פתח (שם כו) מחזיק באזני כלב עובר מתעבר על ריב לא לו. שמואל בר נחמן אמר מ"של לארכיליסטים שהיה ישן בפרשת דרכים. עבר חד ושרי מעיר ליה א"ל קום לך דבישא שכיח הכא. קם ושרי מקפח ביה. א"ל ינער בישא. אמר ליה דמיך הוה ועורדתני

*)כביכול אינו קם

יד יוסף לא סוטה י: לב ילקוט פ"ז. מסכת סופרים פ"ד: לג סמדרש משרש מלאכים ממש. וכן [illegible] אונקלוס וכו"ע: לד היום פ' ד'. ילקוט פ"ז: פע"ה א סוף ע"ש מזמור י"ד: ב סנחומא פ"ז. ילקוט משלי רמז פסקס"ח: ג ילקוט פ"ז. וילקוט משלי רמז פסקס"ח:

מתנות כהונה

מואב כבר הקשו בתוספות ותירצו אחד היה סומך על הפסוק דתוספים דעגלון מלך מואב אלא שהיה מהדר על פסוק מן התורה מפני חלול השם: **מכתם** לשון כותם וכתב הר"ז כד"א נכתם עונך לפני או פירושו בלשון נוטריקון כדמפרש ואזיל: **איגרת אחד**. כתב דוד ליואב שרחם אחר מפני שהם פרעו תחלה: **וישב יואב וגו'**. גרסי' תלים סי' ס' ודריש מדכתיב וישב משמע ששב ממלחמת מואב שהחזיר ע דוד לבוא מפני שפרעו המה תחלה ולמדו האדומיים ממואבים שגם המה פרעו הגדר תחלה: **לעדה שהיא כו'**. דרש עדות לשון עדה ולשון עדות: **לעדה כו'**. הסנהדרין: **בלשונו של האלהים**. בלשון התורה שהם דברי אלהים חיים: **מכות ותמות** גרסי' ופי' התירו לו להכותם בתמימות ומן הדין לא תמות גם הוא לשון מות ותמותה: **י"ח אלף**. בשמואל ב' סי' ח': **כי תרח** אבי אברהם מתחילה היה עע"ז ולבסוף חזר למוטב כמו שפירש"י בפ' לך לך בפ' ואתה תבא אל אבותיך בשלום מלמד שעשה תרח תשובה ופירש"י בחומש גרם אלהי אברהם חול וכן היא במס' סופרים שאותו שם נמחק לפי שהוא חול: **סנופים** לשון עיטוי כד"א המסנף עצמו ברעב ולעיל פרשה ס' גרס ומסנפים: **מפרינין** פי' הערוך מפייסי' בפה ולא בלב וגרס הוא מפרינין ועיין ערך מפרים וערך פרן: **לשורו** לפי' שלו ולא היה מעניו במה שלקחה רחל את התרפים ובמה שהוכיחו אותו בני יעקב ולפ"ז צ"ל ד"א מלמד כו'. בילקוט גרס לדמיו מלמד כו': **לשורו למקומו** דרש כי הוא מקומו אבל הוא נשען עליו וטומח בו:

מקרקרים לשון נעקר או הוא כמו מקרקר קיר: **מקרטעים** פי' הערוך מדלגי' ודייק למלאת למקום מדלגנו שהוא בו קודש ובא יעקב אליו בשביל יעקב נתברך ובלכתו נטלו הליסטי' את הכל וחזר לכמו שהיה בראשונה: **חולים** לשון מחול וריקוד: **ק"כ** ריבוא מחניים המה שני מחנות של שכינה: **פרוזבין** פירש"י שלוחין בלשון יון: **חמשה** פעמים כו'. בשוחר טוב מפרש ד' נגד ד' גליות והחמישי נגד גוג ומגוג: **מאנקת** אביונים. סיפיה דקרא עתה אקום יאמר י"י שהיא כנסת ישראל: **מתבפשת** באפר: ה"ג כביכול אינו קם אלא: **כהדא** כו'. כתרנגולת הזאת שמנערת את עצמה מעפרה: **קדמיה** כו'. כך אמר דוד להקב"ה אתה הקדמנו לרשע גוג ומגוג עד שלא יקדימך הוא וכן הוא בהדי' בשוחר טוב ל"ס ויגא י"י ולהם בגוים: **הכריתהו** הכריעהו דרים כמו הכריתהו בחילוף ע"ן בחי"ת כמו באותיות אחע"ה: **שוברהו** הכריעהו פירושו שוברהו: ה"ג בשוחר טוב אתה רודה את עולמך שנאמר כי אתור שבט אפי: והיית מכלה אצלו בתמיה. כלומר לא יפה עשית וכן פירשו בעל העקידה: **למעיין** לירפס שמימיו אינם חסרים ותחרים ועולים כמעיין המתגבר ועיין בס' נהרי ב' ע: **כך** לצדיק ממיט. כלומר רעה היא בעיני י"י ולא יעזבנו בידו: **ארכי** ליסטים. שר הגזלנים: **ארכי** פי' שר ומושל: **ושרי** כו' והתחיל לעורר אותו משנתו וא"ל קום לך שרעה שכיח פה ובילקוט משלי גרס חיוס' ניעל שכיחי הכא קם אותו ארכי ליסטים והוא מקפח בו והכה אותו. ה"ג בילקוט משלי

עץ יוסף

קושי' התוס' ע"ש: **הה"ד מכתם כו'**. דמכתם הוא מלשון כותם וכתב כמד"א נכתם עונך לפני. ומ"מ מדכתיב מכתם ולא מכתב דרשינן נמי מיניה מך ותם (נזה"ק): **שתים כתב אחד כו'**. והא דכתיב ויך את אדום. ולא הזכיר מואב. משום דלא הזכיר אלא המלחמה שעשו אחר כיבוש ארם כדאי' בתנחומא. אבל מואב כבר כבש קודם וכדלעיל וכיבוש אדום המתין עד חזירתם כדי להיות להם מים ומזון בחזירתן וכדמפורש בתנחומא: **איגרת אחד כתב דוד** למואב פי' על מואב בשיה נוקף פעה לעבור דרך ארצו לארם נהרים. אבל על אדום שלא היה לצורך מעה לא חש להשיב: **לעדה שהיא משיחה כו'**. דקאי לסנהדרין דקרי לה שושן על שם שונה בשושנים. ועדות על שם התורה שנקראת עדות כדאי' בתנחומא. וקמפרש הכל על שם שעדת הסנהדרין משיחים בלשון ה' דהיינו התורה (יפ"ת): **מכות ותמות** לשון מך ותמימות כמ"ש לעיל ולא נהג דוד כבוד מלכות בעצמו (יפ"ת): **בא"א י"ח אלף** בד"ה ואבישי בן צרויה הכה את אדום בגיא המלח י"ח אלף וכת"א י"ב אלף בספר תהלים וישב יואב ויך את אדום בגיא המלח י"ב אלף: **ב' מלחמות** היו אחת של י"ב אלף המוכרת בס' תהלים שעשאה יואב. ואחת של י"ח אלף היא המוכרת בד"ה שעשאה אבישי בן צרויה (יפ"ת): **(יד) קדש** ואסור למוחקו. **חול** ונמחק. כי לא כיון בזה לשמים: **קדש וחול** כי תרח אבי אברהם היה עובד אלילים ולבסוף חזר למוטב כדאמרי' שעשה תרח תשובה. ולכך משמע קודש וחול (מת"כ): **דוים** וסגופין היו כואבים וחלושים היו ולא היו מפייסים אלא בפה הה"ד וישכם לבן בבקר. ואלו היה לבבו שלם עם בנותיו ובני בנותיו לא היה ראוי להשכים בבקר להפטר מהם אלא הוה ליה להתנהג במתון כל מה שאפשר: **לשורו** פי' לעכו"ם כבראשונה. שאע"פ שהמכבדים הוכיחו אותו כדאי' לעיל סי' ו'. מ"מ לא חזר בתשובה: **מלמד שנכנסו כו'**. כדאי' בילקוט מה למקומו שחזר לעניותו שבאו לסטין ונטלו כל מה שהיה לו ואמר יעקב ותבא עיני בשורי. וכתב המת"כ שצ"ל דבר אחר למקומו מלמד כו': **מקרקרים** לשון נעקר. או הוא כמו מקרקר קיר: **נ"א מקרטעים** מדלגים (ערוך): **(טו) כמה מלאכים כו'**. פקבלו פניו במחנה רבה בפומבי שמאחר שהיה מוכן לבא ליכנס לארץ הקדושה: **לכניסתו לארץ** כשהיה קרוב ליכנס לארץ באתו המלאכים וקדמו פניו (יפ"ת): **מחנה אלהים זה** כו' שהשכינה שורה עליהם. ואין השכינה שורה כדאי' בשלימות בפחות משישים רבוא כדוגמת מחנה ישראל וכדלקמן דברים רבה פ"ז: **ק"כ רבוא** מחנים המה שתי מחנות של שכינה: **פרוזבין** פרש"י שלוחין בלשון יוונית שלוחים מחנים וישלח יעקב מלאכים. פ"ל מלומן מחנים שלא שלוחים לעשו אחיו:

סדר וישלח

פרשה עה (א) פתח קומה ה' כו'. טעם פתיחה זו יתבאר לקמן בסוף המאמר: ה' פעמים דוד מקים להקב"ה כו'. הנה טעם מנין החמשה מבואר בשוח"ט מזמור י"ז שהם כנגד ד' מלכיות וכנגד גוג. ואע"ג דשוכא קומה כתיב. יש לומר דלא חשב אלא אותן שמזכיר בהם השם המכבד. והא דלא חשיב קומה ה' שמגוחסך משום דלא מיירי

[illegible]

ועוררתני. כך א"ל הקב"ה לדרכו היה מהלך ואתה משלח אצלו ואומר לו כה אמר עבדך יעקב. ר' יהודה ב"ר סימון פתח (ירמיה יג) מה תאמרי כי יפקוד עליך ואת למדת אותם עליך אלופים לראש. א"ל הקב"ה לדרכו היה מהלך ואתה משלח אצלו ואומר לו כה אמר עבדך יעקב: (ג) מלאכים ד אלו שלוחי ב"ו. רבנן אמרי מלאכים ממש. א"ר חמא ב"ח הגר שפחת שרה היה ונזדמנו לה ה מלאכים. זה שהוא אהובו של בית עאב"ו. ומה אליעזר ו שהיה עבדו של בית נזדווגו לו כמה מלאכים. זה שהוא אהובו של בית עאב"ו. א"ר יוסי יוסף ז קטנן של שבטים היה ונזדווגו לו שלשה מלאכים הה"ד (בראשית לז) וימצאהו איש וישאלהו האיש ויאמר האיש. זה שהוא אביהן של כולן עאב"ו: (ד) לפניו. ח לזה שבא שעתו ליטול המלכות לפניו. ר' יהושע אמר שלח פורפירא וטלקיה קודמוהי. א"ל אין ב' זרזירים ישינים על דף אחד. אל עשו אחיו. אע"פ שהוא עשו הוא אחיו: (ה) ארצה שעיר שדה אדום. ט הוא אדום. ותבשילו אדום. וארצו אדומה. גבוריו אדומים. לבושיו אדומים. ופורע ממנו אדום. בלבוש אדום. הוא אדום (שם כה) ויצא הראשון אדמוני. תבשילו אדום (שם) הלעיטני נא מן האדום האדום הזה. ארצו אדומה ארצה שעיר שדה אדום. גבוריו אדומים (נחום ב) אנשי חיל מתלעים וגו'. ופורע ממנו אדום (שיר ה) דודי צח ואדום. בלבוש אדום (ישעיה סג) מדוע אדום ללבושך: (ו) ויצו אותם לאמר כה תאמרון לאדוני לעשו. י רבינו אמר לר' אפס כתוב הד אגרא מן שמי למרן מלכא אנטונינוס. קם וכתב מן יהודה נשיאה למרן מלכא אנטונינוס. נסבה וקרייה וקרעה. א"ל יא כתוב מן עבדך יהודה למרן מלכא אנטונינוס. א"ל ר' מפני מה אתה מבזה על כבודך. א"ל מה אנא טב מן סבי לא כך אמר כה אמר עבדך יעקב. עם לבן גרתי. לבן יב דהוא רבהון דרמאי יהיבתיה כהפתי להוא נברא עאב"ו. ולמה עם לבן גרתי ואחר עד עתה. שעדיין לא נולד שטנו של אותו האיש. אבל עכשיו נולד שטנו של אותו האיש. דא"ר פנחס בשם ר' שמואל בר נחמן יג מסורת היא שאין עשו נופל אלא ביד בניה של רחל. הה"ד (ירמיה מט) אם לא יסחבום צעירי הצאן. ולמה קורא אותן צעירי הצאן שהן צעיריהם של שבטים: (ז) ויהי לי שור וחמור וגו'. יד ר' יהודה ור' נחמיה ורבנן. ר"י אומר משור אחד יצאו שורים הרבה ומחמור א' יצאו חמורים הרבה. ר"נ אמר לישנהון דברייתא היא המורתא גמלתא. רבנן אמרי שור זה טו משוח מלחמה שנא' (דברים לג) בכור שורו הדר לו. חמור זה מלך המשיח שנאמר (זכריה ט) עני ורוכב על החמור וגו'. צאן אלו ישראל שנא' (יחזקאל לד) ואתן צאני צאן מרעיתי. ועבד ושפחה (תהלים קכג) הנה כעיני עבדים אל יד אדוניהם וגו' (שם) חננו ה' חננו כי רב שבענו בוז. וישובו המלאכים אל יעקב לאמר באנו אל אחיך אל עשו. שאתה נוהג בו כאח טז הוא נוהג בך כעשו. וגם הולך לקראתך וארבע מאות איש עמו. ר"ל אמר עמו כעמו מה הוא שהוא גבור ויכול לעמוד כנגד ארבע מאות. כך כל או"א מהן עשוי על ארבע מאות איש. ר' לוי אמר הלך ונטל יז אגרומי ממצרים. אמר אין יכילנא ליה הא טב ואם לאו אנא אימא ליה אייתי מכסא ומנו כן אנא קאים עליו וקטילנא ליה: (ח) ד"א וישלח יעקב מלאכים. זהו שנאמרה ברוה"ק ע"י שלמה מלך ישראל (משלי י) ברכות לראש צדיק ופי רשעים יכסה חמס. כנגד מי אמר שלמה המקרא הזה לא אמרו אלא כנגד יעקב ועשו. ברכות לראש צדיק זה יעקב. ופי רשעים יכסה חמס זה עשו הרשע. אשריהן הצדיקים שמתברכין בארץ ומתברכין בשמים. וכך היא המדה שנא' (ישעיה סה) אשר המתברך בארץ יתברך באלהי אמן. יח להודיעך שכל הברכות שברך יצחק את יעקב כנגדו ברכו הקב"ה מלמעלה. יצחק א"ל (בראשית כז) ויתן לך האלהים מטל השמים וגו'. והקב"ה ברכו בטל ומטר שנא' (מיכה ה) והיה שארית יעקב בקרב עמים רבים כטל וגו'. יצחק א"ל ומשמני הארץ. והקב"ה ברכו בתבואה שנאמר (ישעיה ל) ונתן מטר זרעך אשר תזרע את האדמה. יצחק אמר יעבדוך עמים. והקב"ה א"ל (ישעיה מט) והיו מלכים אומניך ושרותיהם מניקותיך. יצחק א"ל הוה גביר לאחיך. והקב"ה א"ל ע"י משה (דברים כו) ולתתך עליון על כל הגוים. הא למדת שכל הברכות שברכו יצחק מלמטה ברכו הקב"ה מלמעלה. ואף רבקה אמו ברכתו כנגדן. שנא' (תהלים צא) יט יושב בסתר עליון. וכך אמרה לו כי מלאכיו יצוה לך וגו'. כיון שאמרה לו בלשון הזה ברכתו רוה"ק יקראני ואענהו וגו'. וכי מאחר שברכו הקב"ה. אביו למה חזר וברכו שנאמר (בראשית כח) ויקרא יצחק אל יעקב ויברך אותו. אלא שראה יצחק ברוה"ק שעתידין בניו להגלות לבין או"ה א"ל בא ואברכך ברכות של גליות שיחזיר עליך הקב"ה ויקבצך מן בין הגליות. ומה הן הברכות (איוב ה) בשש צרות

יד יוסף ד ילקוט ס"ז : ה לעיל פ' מ"ט : ו לעיל פ' נ"ט : ז לקמן פ' פ"ד : ח ילקוט ס"ז : ט לעיל פ' ס"ג. ילקוט ישעיה רמז שס"ז. ילקוט נחום רמז תק"ח. זוהר תולדות דף קל"ט. ז"ח דף ל"ג : י ילקוט ס"ז : יא תנחומא ס"ז : יב תנחומא ס"ז : יג לעיל פ' ע"ג ולקמן פ' נ"ט ב"ב קכ"ג. וילקוט ס"ז : יד ילקוט ס"ז : טו תנחומא כ"ו : טז זוהר ס"ז דף קס"ו : יז דרשו כן מדכתיב וגם הולך לקראתך. הלך כלא וא"ו מלמד שהלך ד' מאות כלו והלך כמוא לשון תם : יח ילקוט תורה רמז קע"ז : יט סנהדרין ק"ג :

מתנות כהונה

מבלי א"ל ינער נימא פי' בתמיה אתה אלים הרע למה אנמער אותי א"ל הליסטים יכן הייתי ואתה נערתני ונירסת הספר י"ל שאמר בלשון תימה נוער זה האלים הרע וא"ל לא נינער מעלמו אלא אתה שערתו ודמך בראשו: לדרכו היה מהלך. שכבר נח רוגזיה שהרי אמו שלחה אחריו שנא' עד שוב אף אחיך וגו' ובשלחו אליו היה משרך הפגאה: לזה שבא כו'. עשו הוא נוטל המלכות בראשונה ואח"כ ועלו מושיעים וגו': שלח פשט ויפשוט ת"א משלה ובערוך גרס אלב כמו הלן: פורפריא לבוש מלכות: וטלקיה והשליכו לפניו כלומר רמז לו שיקה הוא המלוכה בראשונה: אין שני זרזירים. רמז שא"א לשניהם לקבל המלוכה כא' ואין שני מלכים משתמשים בכתר אחד: ה"ג גבוריו אדומים מגן גבוריו מאדם לבושיו אדומים ואנשים כו': איגרא אגרת משמי לאדוני המלך אנטונינוס: נסבה כו' רבינו לקח האגרת וקראה וקרעה: מה אנא טב כו'. וכי טוב אנכי מזקני יעקב: דהוא רבהון כו'. שהוא הרב על כל הרמאים נתתיו בבית ידי כלומר נלחתיו כפי רצוני והוא מבל ממי בתגלה הבירו שאותר הכרההיו עד שנתתיו בבית ידי: להוא נברא. לעשו הרשע: שעדיין כו'. עד עתה קדייק: לישנא דברייתא כו' לשון הבריות כך הוא שאומרים על החמורים הרבה חמור ועל שוורים הרבה שור: כעמו כלומר כדומה לו: אגרומי רשות להיות מוכסן: אין יכילנא כו'. אם אוכל לנצח אותו הרי טוב אם לאו אומר לו להביא מכס ומתוך כך הנני עומד עליו ואהרג אותו: כי מלאכיו כו' כך אמרה כשהלך אל לבן: ובא ואברכך נכסי': זמם תכה תוך פיו: ה"ג מה זמם עשה

עץ יוסף

לדרכו היה מהלך שכבר נח רוגזיה שהרי אמו שלחה אחריו שנא' עד שוב אף אחיך וגו' ובשלחו אליו היה מעורר השנאה: אלופים לשון ברכות שקראת אותו בשם אדון ואתה עבדו וכל זה סובב רפיון בטחונך ופחדך: (ג) שלוחי ב"ו כתרגום אזגדין שהם מלאכים ממש איך אמר ויצו אותם שעליהם לא היה לצוות: מלאכים ממש יליף לה מסמיכות הפרשיות שקודם כתיב מחנה אלהים זה וגו' ואח"כ וישלח יעקב מלאכים. ור"ל מאותם המלאכים שכתיב לפניו: ה' מלאכים כדלעיל פרשה מ"ה: כמה מלאכים כדאי' לעיל פ' נ"ט. קטנן של שבטים שהרי נולד אחר כל השבטים הוץ מבנימין: וימצאהו איש בתנחומא אמר אין איש האמור כאן אלא גבריאל שנא' והאיש גבריאל. ועיין לקמן פ' פ"ד: (ד) לזה שבא שעתו כו'. והכתוב מדבר והולך מפרש דהייט אל עשו אחיו. ור"ל שכל סיבת השליחות הנ"ל הייה שהכיר יעקב שהשעה משחקת לעשו ולאוי להחניפו (יפ"ת): ר' יהושע אמר כו'. ר"ל הוא פירש לפניו שהשפיע לבוש מלכות שלו ופירשה לפניו. כי פרפור הונה על לבוש מלכות ביהוד. והכשיט מתורגם ושלה. וטעם ההפשט לומר שא"א שיתכסו שניהם במעלה אחת. וכן א"א שיהיו שניהם מלכים. ולזה הוא מודה במלכות שבא שעתו ליטול לפניו. ובאחרית הימים תכון מלכות יעקב: זרזירים מין עורב ושוכנים זה את זה: אע"פ שהוא עשו כלומר רשע. מ"מ הוא אחיו והכבוד לו: (ה) הוא אדום כו'. לעיל פ' ס"ג סי' י"ז ע"ש: גבוריו אדומים דמן גבוריהו מאדם לבושיו אדומים אנשי חיל. כצ"ל: (ו) אגרא אגרת משמי לאדונינו המלך אנטוניוס: נסבה כו'. רבינו לקח האגרת וקראו וקרעו. מה אנא טב כו'. וכי טוב אנכי מזקני יעקב. ואע"ג דאמרי' בסמוך דבאמת עשה יעקב בזה שלא כהוגן עד כי נענש בהסתרת פנים. והיינו מפני שעשו הלך לדרכו ולא היה לו ממשלה עליו. אבל ר"י נשיאה שהיה תחת יד שליטת המלך מרומי. ודאי היה ראוי לו להראות לפניו הכנעה. ויליף לה מק"ו מיעקב באם הוא עשה כן מדעתו אף כשלא היה לו ממשלה עליו כ"ש עכשיו: דהוא רבהון דרמאי שהוא הרב על כל הרמאים: יהיבתיה בתפתי נתתיו בבית ידי כלומר גלחתיו כפי רצוני והוא דרך מליצה: להוא גברא עאב"ו ואף שהוא בא לפניו דרך פיוס לא נחשב זה לדבר קינטור. דאדרבה הוא הטוב שכי פיוס ורצוי בהיות לו כח לעמוד נגדו במלחמה בתחבולות המרמה ואעפ"כ הוא מבקש שלומו ובריתו דרך הכנעה בהיות לבו שלם עמו ובא להלוק לו כבוד (נזה"ק): שעדיין כו'. עד עתה קדייק (מת"כ): עכשיו נולד שטנו וזהו ויהי לי שור זה יוסף שנקרא שור. (ז) משור אחד יצאו כו'. ולדידיה בא להגדיל עצמו לפניו בהשגחת ה' הפרוסה עליו שמשור אחד נתברך בהרבה. וכן מהחמור אחד נתברך בהרבה. וא"ל זה לכיוס ורצוי בהיות השגחת ה' עליו ואינו מתירא ממנו. ואעפ"כ הוא מבקש שלומו ובריתו דרך הכנעה להלוק לו כבוד: ר"נ אמר לישנהון כו'. לדידיה אדרבה בא להקטין עצמו לפניו לבל יתקנא בו כדי שיבקש אהבתו למצא חן בעיניו. ומ"מ לבל יחשב יעקב לשפת שקר שיש לו תקנה רב והוא אומר רק ויהי לי שור וחמור. לכן אמר לשנייהון דברייתא הוא כו' פי' לשון הבריות כן הוא שאומרים על שורים הרבה שור ועל המורים הרבה חמור. ולכן יעקב בקרטו יפים אמרו לכוון לדברי הרמז על לשון הבריות. ועשו יבין הדברים כפשוטן שאין לו ליעקב רק מעט: שור זה משוח מלחמה. שלע"ל שהוא מבני אפרים כדיליף בבמדבר רבה פ' י"ד. וכל זה היו מקובלים יעקב ועשו מיצחק ומאברהם שיעמוד מזרע אברהם משוח מלחמה ומשיח בן דוד ועם ישורון. ולכן כשגלה יעקב לעשו בדברים אלו הבין עשו כוונתו שזכה יעקב לאלה: צאן אלו ישראל ובתנחומא אמר נאן אלו זכותם של שבטים שנקראו בגיהם נאן שנא' ואתן נאני: ועבד ושפחה הנה כעיני עבדים אל יד אדוניהם וכעיני שפחה וגו' חננו ה' חננו כי רב שבענו בוז. קאי על למצא חן בעיניך שבסוף הכתוב דויהי לי וגו'. וכמו שהוא דורש כל הפסוק בראיית פסוקים אחרים נגדו. ואולי לריך להיות גם בשנים כן למצא חן בעיניך חננו ה' חננו וגו': נוהג בך כעשו ולכן אמרו אל אחיך אל עשו. לומר שאתה נוהג בו כאח לכבדו. ומ"מ הוא לא נתפייס ועומד ברשעו: עמו כעמו כלו' כדומה לו בגבורה: ונטל אגרומי של מצרים פי' מכס שנוטלים במילרי וגבול שבין מדינה למדינה (הרד"ל): אמר אין יכילנא כו'. כלו' אם אכיר מתוך מספר אנשיו וכחם שאוכל לו אלחם עמו. ואם לאו לא אבוא עליו במלחמה רק כמבקש המכס ומתוך כך אקום עליו ואהרגנו בפתע פתאום (יפ"ת): (ח) ד"א וישלח יעקב כו'. הובא כל המאמר לכאן אגב ברכת רבקה כי מלאכיו יצוה לך ומהם לקח יעקב מלאכיו ושלחם: אשריהן הצדיקים כו'. משום דקמפרש ברכות לראש צדיק על הסכמת ה' בברכות יעקב קאמר אשריהן הצדיקים כו' לומר שכן היא המדה שהצדיק המתברך בארץ מתברך בשמים (יפ"ת): יתברך באלהי אמן כו'. והשב כמיה עמים. משן בגשמי ברכה ובמזונות. מתן בכבוד וגדולה שאפים ארץ ישתחוו להם וכן במעלה הנכסיות אחו ולתתך עליון: בירכו בטל ומטר לפי שפעמים אין הטל מספיק להשביע שוחה ומשוחה הזכיר כאן המטר עם הטל שיתנה לו הברכה יותר שלימה מאשר שבירכו יצחק. דגשמים בעתו הוא ברכה ע"ד ונתתי גשמיכם בעתם: והיה שארית יעקב בגוים כו'. ומשמע ליה דרביבים היינו מטר כמ"ש המפרשים שהם טיפות דקות דומיא דשעירים עלי דשא ורביבים עלי עשב: והקב"ה ברכו בתבואה כו'. ובילקוט גרס הו יצחק אמר ורוב דגן ותירוש והקב"ה א"ל ויען ה' ויאמר לעמו הנני שולח לכם את הדגן ואת התירוש. ולפי זה נראה דברכת משמני הארץ היינו ברכת האיכות שיהיו התבואות שמינות. וכנגד זה הביא ונתן מטר זרעך אשר תזרע את האדמה וכו' והיה דשן ושמן. וברכות רוב דגן ותירוש היינו ברכת הכמות שיהיו מרובה בכמות וכנגד זה הביא הנני שולח לכם את הדגן והתירוש ושבעתם אותו (יכ"ת) · ולתתך עליון כו'. ובכלל זה גם הוו גבי אמו: ואף רבקה אמו ברכתו. מדרך הסברא אנו אומרים כן. אחר שמצאנו שנתקיים בו ששלח מלאכים לפני עשו להצילו ומסתמא בשעה שלחהו מבית המת עשו אמרה כן ברוה"ק שכן יהיה. ומצאנו בכתוב שהבטיחו הקב"ה יקראני ואענהו: יושב בסתר עליון כו'. מפרש יושב בסתר עליון על יעקב שלן בנ"ה שהוא מושב אלהים: כיון שאמרה לו בלשון הזה ברכתו רוה"ק כו'. גיר' הילקוט כיון שאמרה לו בלשון הזה הסכים הקב"ה וברכו שנא' יקראני ואענהו: מאחר שברכו הקב"ה דמשמע אם לא היה מברכו פיתא שהוצרך לברכו מפני שהברכות הראשונות היה בהן פקפוק ושוב נתאמתו כדלעיל פ' ס"ז אבל לפי מ"ש שה' בירכו מלמעלה כבר הן מאומתות נצחו הכי: ברכה של גליות כל הברכות הקודמות היו מדברים מענין הגאולה העתידה ב"ב וכאן ברכו שינצל בעת הגלות. והשב ה' דברים שהם

צרות יצילך ובשבע לא יגע ברע בערב פדך ממות ובמלחמה מידי חרב בשוט לשון תחבא ולא תיראי משד כי יבא לשד ולכפן תשחק ומחית הארץ אל תיראי. לכך נאמר ברכות לראש צדיק: (ט) ד"א וישלח יעקב. (מלכים קמ) כ אל תתן ה' מאויי רשע זממו אל תפק יתומו סלה. אמר לפניו רבון העולמים אל תתן לעשו הרשע מחשבות לבו. מהו זממו אל תפק. אמר לפניו רבש"ע עשה לו זמם לעשו הרשע כדי שלא תהא לו נחת רוח שליטה. ומה זמם עשה לו הקב"ה לעשו. א"ר חמא ב"ח אלו בני ברבריאה ובני נירמאניה שאדימיים מתייראין מהם. ד"א אל תתן ה' מאויי רשע. אמר לפניו רבון העולם בשם שהיתה בדעתו של לבן לעשות עמי רעה ולא עזבתו. אף מחשבות של עשו אחי שמחשב עלי להרגני הפר דעתו. זה אחד מג' בני אדם שחשבו רעות ולא עמדו ביתן. עשו וירבעם והמן. עשו שנאמר (מלאכים ט) ויאמר עשו בלבו. בירבעם כתיב (מיכה יב) ויאמר ירבעם בלבו. בהמן כתיב (אסתר ו) ויאמר המן בלבו. מהו ויאמר עשו בלבו. אמר קין הרג את אחיו ולא עשה לו המקום כלום וסוף שהוליד בנים אחרים וירשו עמו את העולם. אף אני אהרוג את יצחק אבי תחלה ואח"כ אהרוג את יעקב אחי ואירש את העולם לבדי שנא' (מלאכים ט) יקרבו ימי אבל אבי. אמר אקרב אבלו של אבא קודם ואח"כ ואהרגה את יעקב אחי. ולא הספיק הקב"ה בידו. לכך נאמר אל תתן ה' מאויי רשע: (י) ד"א וישלח יעקב מלאכים. כא בא וראה מה כתיב למעלה מן הענין (בס נג) ויאמר יעקב באשר ראם ונו'. כמה היה מחנה אלהים שני אלפים רבוא מסלה"ש שנא' (מלאכים סח) רכב אלהים רבותים אלפי שנאן ה' בם סיני בקדש. ויקרא שם המקום ההוא מחנים. שתי מחנות למה מלמד שנתנו לו ליעקב ארבעת אלפים רבוא מה"ש ונרמז לחיילות של מלך. מהן לבושי ברזל. ומהן רוכבי סוסים. ומהן יושבי קרנות. פנע בלבושי ברזל אמר להם משל מי אתם. א"ל של יעקב. פנע ברוכבי סוסים אמר להם משל מי אתם. א"ל של יעקב. פנע ביושבי קרנות אמר להם משל מי אתם. א"ל של יעקב. שנא' מי לך כל המחנה הזה אשר פגשתי. ואין יעקב היה מזכיר לעשו שמו של הקב"ה ליראו ולבהלו שנא' כי על כן ראיתי פניך כראות פני אלהים. כב משל למה"ד לאחד שזימן את חבירו לסעודה והביר בו שהיה מבקש להרגו. אמר דומה טעם תכשיל זה כטעם אותו תבשיל שטעמתי בבית המלך. אמר ידע ביה מלבא מסתפי ולא קטליה. אף כך יעקב כיון שאמר לעשו כי על כן ראיתי פניך כראות פני אלהים. אמר עשו הרשע הניעו הקב"ה לבבוד הזה שוב איני יבול לו: (יא) ד"א וישלח יעקב מלאכים. למה שלח יעקב אצלו שלוחים אלא כך אמר יעקב לו אל תאמר שלוחים אם יחזור בתשובה. אמר להם אמרו לו אל תאמר יעקב כחוך שיצא מביתי אביו הוא עומד שנא' כי במקלי עברתי הנ'. ויצו אותם לאמר. אמרו לו כה אל תאמר כשיצא מעמך נטל בידו כלום מתפיסת הבית אלא בשכרי קניתי כל הללו בכחי שנא' ועתה הייתי לשני מחנות. באותה שעה שקרא יעקב לעשו אדוני. א"ל הקב"ה אתה השפלת עצמך וקראת לעשו אדוני ח' פעמים. חייך אני מעמיד מבניו ח' מלכים קודם לבניך שנא' (מלאכים ט) ואלה המלכים אשר מלכו ונו'. אמר להם אמרו לו אם לשלום אתה מתוקן אני כנגדך. ואם למלחמה אני כנגדך. יש לי גבורים ובעלי גבורה וזרוע שאומרים לפני הקב"ה דבר והוא עושה להם רצונם שנא' (תהלים קד) רצון יראיו יעשה. לפיכך בא דוד ליתן שבח וקלוס לפני הקב"ה שעזרו בברחו מפני שאול. שנא' (שם יח) כי הנה הרשעים ידרכון קשת. מה כתיב אחריו (שם) כי השתות יהרסון צדיק מה פעל. כך אמר לפניו רבון העולמים אם רחקת ונטשת את יעקב שהוא משתיתו ויסודו של עולם שנא' (משלי י) וצדיק יסוד עולם. צדיק מה פעל. על אותה שעה נאמר (תהלים כ) אלה ברכב ואלה בסוסים ואנחנו בשם ה' אלהינו נזכיר: (יב) ד"א ויהי לי שור וחמור. כח שור זה יוסף שנא' (דברים לג) בבור שורו הרד לו. חמור זה יששכר דכתיב (בראשית מט) יששכר חמור גרם. ובן בנו של יוסף עומד לבלות את עמלק שנא' (שמות יז) ויחלוש יהושע את עמלק ואת עמו לפי חרב. ובניו של יששכר יודעין מה הקב"ה עושה בעולמו שנא' (דברי"א יב) ומבני ישששכר יודעי בינה לעתים לדעת מה יעשה ישראל ראשיהם מאתים. ונאן אלו ישראל שנא' (תהלים קיח) ואתן צואני צאן מרעיתי אדם אתם. ועבד זה דוד שנא' (תהלים קמד) אני עבדך בן אמתך. ושפחתה זו אביגיל שנא' (ש"א כה) הנה אמתך לשפחה. באותה שעה הלכו אותן חשלוחים אצל עשו וראו עמו גבורים מזויינין. ובאו ואמרו ליעקב שנאמר וישובו המלאכים אל יעקב לאמר באנו אל אחיך אל עשו ונו'. מהו וארבע מאות איש עמו. א"ר שמואל בר נחמני ח' מלכים קושרי כתרים. וי"א ת' מיני אפרכין היו עמו. ור' יוחנן אמר ת' ראשי נייסות היו עמו וכיון שאמרו לו ליעקב כל אותה גדולה היה מתייירא. והיה מחלק את נשיו ואת בניו לשתי מחנות. שנאמר ויחץ את העם אשר אתו: (יג) ויאמר אם יבא עשו אל המחנה האחת והכהו. כו באותה שעה אמר יעקב אבינו לפני הקב"ה רבש"ע כתבת בתורתך (ויקרא כב) ושור או שה אותו ואת בנו לא תשחטו ביום אחד. אם יבא רשע זה ויאבד את בני ואת אמם באחת ספר תורה שאתה עתיד ליתן על הר סיני מי יקרא בו. בבקשה ממך הצילני נא מיד שלא יבא ויכני אם על בנים שנא' הצילני נא. מה עשה עמד ושלח לו חזרון לססות את עיניו. שנא' (דברים טז) כי השוחד יעור עיני חכמים. ואין חכמים אלא אזדומים שנא' (מלאכים ו) ותאבדתי חכמים מאדום ותבונה

יד יזכה כ מגילה ו': כא יומא פ"ו: כב סוטה מ"ו: כג יומא פ"ו: כד יומא פסלים רמז תרל"ג: כה יומא פ"ו. כ"ק י"ו: כו יומא פ"ו:

מתנות

עמה הקב"ה לעשו: יושבי קרנות מגלות המוכות בדלתיהן בשרק שמרה יומסן ויומסן בקרנה של זהב ומהלכין בכלתני ניסיון: כ"ג משל למה הדבר דומה למלך שזימן

כהונה

מלכות. לשון שימה ומרדה יודע ממנו למלך ומפיהו והוא מתיירא ולא הרגו: ויצו לאמר. פיון שלכולם נתה כן נקט בלשון קלר: שעזרו שנא' ליעקב: אם לחמה. בשמה עמה שהיה בגבע

יוסף

דהיינו כ' תלמים רבות כתה כבי במחנה למד למלחים ויפיה לעתיד יעקב הוגדל מהחים. שלפי שמדמו לחיילות של מלך שים כח ממיסק סוסים כתיב בגבול הכתוב כל כח וכח מסס לירמה: יושבי קרנות שעלת מגוזות בדמה' בשרק ר' יוחנן ויומכין בקרנות של זהב ומהלכין בכלתני נייסות (מש"כ): ידע ביה מלבא לשון שימה ומרדה יודע ממנו למלך ומפיהו. והוא מתיירא ולא הרגו: (יא) למה סלה יעקב כו'. כלי. מה בנא בדברי שלימותו שמלה לעשו לומר ויהי לו שור וחמור ונו' מה ז סיבה למיתן מן בשיעו: אם יחזור בתשובה שברלותו הללוה יעקב יכיר בהשגחה מ' תבר לו יעשו תת מסיעיו. ולכן תמר שלו שמתיר יעקב כדרך שילא מניס תני בעיטום והוסיף כל תלת עשיר גחול ח"ם ויהי לו שור וחמור ונו': נטל כלום מהפיסת הניס. שלו ניס תכיו תלת כשכני קניתי כל תלה שנא' כי במקלי שלא סיה ירוי תלת המקל שמכל זה תפס רוחה שהשגחה ס' סיה עלי: באותה שעה ס'. כלו' תע"ג דשיקר הפלילות סיה כשון לשון מרוקן שלוש. מ"ם לא ס' ל להשגיל עלמו לפני לבקשתו לחזור: אם לשלום ס'. השמה לרים בעניו לתר שיאמר לכם לחמו ל מם לשעם מה שתיקן לפי כשנדך לתחו ב"ב כדרכי השלום ותם למלחמה לתי כשנדך כי תע"ש שלפי שמו מספר מ"ם ים ל נטורים בכח בשבע. שם שם נטורים פיולת ב. ובשלי נטורה חכוש נלדקות הם כני שהם נתיקים וילולים שלומים לפני הקב"ה דכר והוא שעשה לשם לעומ: לפיכך בא דוד לשבח ולקלס לה' בשרמו מפני שמעו על שעשה ס' ליעקב בשביל שלא יפחד יעקב לבקשתו שהכפתון לף שהיה מפי מספר כן יעשה לו ה' ב"ב לף שהוא מפי מספר כשנדך שמעו ולפיכך: אלה ברכב כו'. דכריהים כתיב יתנבך שם תלמי יעקב ויעקב ובניו כשם ס' היו מתיירים ומיזרו בן יהיה לחדד (יהושע) (יב) שור זה יוסף. שהוא שמעו של עשו וכדמיסק שכן בנו של יוסף הוא שומר לכלום לף שמלך: חמור זה ישששכר וכמו שמסיק שמיעו של ישששכר יודעין מה הקב"ה כו'. כלו' שם יודעים ומשניים בכוח הקודם נירים שמים ועל זה אמר לדעת מה יעשה ישראל כ"ל שם שנעלן מהן ישראל לשעון יהיו לשקן הדבר בחשובה ומע"ם: וצאן אלו ישראל כלו' שם להם זכות שמה שנקרלים נלף בהיותם נמשפים מהר הקב"ה בהמיתון לנלף מהר הרוגה ובל"ת ב"ר כ"ד: עבד זה דוד שמו שנא' ויקח בי' עבדיו ואת הכליא לף זכיו של עשו שם שם נלחם ולפי שהזכיר זכות דוד האמיר ב"ב זכות שמניעל בזכותו על דוד כי מלחמת ה' מהמי נלחם ובמיר כי מלחמה לה' בעמלק (יהושע): ובמדרש הגדול שמחה זו נתת בשלף ממנה חוד. מלף שכלן דקאמר עבד זה דוד לאן מייתר לגרים רוח דשיה היה. ובמתמעל נגש עבד זה משה: מהו וארבע מאות איש עמו. דמעט שם ולמה ילה יעקב כי כשיש לו ריל שם: ומפני מדלף כשיב לתפיס ובמיר לים מעמע דכל לחד שיה לים חשוב בפני עלמו שהיה מתחיו כמה חילות ומיקר לשמר ס ס ניתן שכלה ל מהה כשהלש לשלש שמד דבר נגד דעת המוקה: לשמות את עיניו. זה לקבל דעתו שלו כמה שמלך ל כבוד מלכות. ומה כשון השומר שהוא שומר על הכלה: ויצו אותם לאמר. אמרו לו כה אל תאמר כשיצא מעמך נטל בידו כלום מתפיסת הבית אלא בשכרי קניתי כל הללו בכחי שנא' ועתה הייתי לשני מחנות. באותה שעה שקרא יעקב לעשו אדוני. א"ל הקב"ה אתה השפלת עצמך וקראת לעשו אדוני ח' פעמים. חייך אני מעמיד מבניו ח' מלכים קודם לבניך שנא' (מלאכים ט) ואלה המלכים אשר מלכו ונו'. אמר להם אמרו לו אם לשלום אתה מתוקן אני כנגדך. ואם למלחמה אני כנגדך. יש לי גבורים ובעלי גבורה וזרוע שאומרים לפני הקב"ה דבר והוא עושה להם רצונם שנא' (מלאכים קד) רצון יראיו יעשה. לפיכך בא דוד ליתן שבח וקלוס לפני הקב"ה שעזרו בברחו מפני שאול. שנא' (שם יח) כי הנה הרשעים ידרכון קשת. מה כתיב אחריו (שם) כי השתות יהרסון צדיק מה פעל. כך אמר לפניו רבון העולמים אם רחקת ונטשת את יעקב שהוא משתיתו ויסודו של עולם שנא' (משלי י) וצדיק יסוד עולם. צדיק מה פעל. על אותה שעה נאמר (תהלים כ) אלה ברכב ואלה בסוסים ואנחנו בשם ה' אלהינו נזכיר: (יב) ד"א ויהי לי שור וחמור. כח שור זה יוסף שנא' (דברים לג) בבור שורו הרד לו. חמור זה ישששכר דכתיב (בראשית מט) יששכר חמור גרם. ובן בנו של יוסף עומד לבלות את עמלק שנא' (שמות יז) ויחלוש יהושע את עמלק ואת עמו לפי חרב. ובניו של ישששכר יודעין מה הקב"ה עושה בעולמו שנא' (דברי"א יב) ומבני ישששכר יודעי בינה לעתים לדעת מה יעשה ישראל ראשיהם מאתים. ונאן אלו ישראל שנא' (תהלים קיח) ואתן צואני צאן מרעיתי אדם אתם. ועבד זה דוד שנא' (תהלים קמד) אני עבדך בן אמתך. ושפחתה זו אביגיל שנא' (ש"א כה) הנה אמתך לשפחה. באותה שעה הלכו אותן חשלוחים אצל עשו וראו עמו גבורים מזויינין. ובאו ואמרו ליעקב שנאמר וישובו המלאכים אל יעקב לאמר באנו אל אחיך אל עשו ונו'. מהו וארבע מאות איש עמו. א"ר שמואל בר נחמני ח' מלכים קושרי כתרים. וי"א ת' מיני אפרכין היו עמו. ור' יוחנן אמר ת' ראשי נייסות היו עמו וכיון שאמרו לו ליעקב כל אותה גדולה היה מתייירא. והיה מחלק את נשיו ואת בניו לשתי מחנות. שנאמר ויחץ את העם אשר אתו: (יג) ויאמר אם יבא עשו אל המחנה האחת והכהו. כו באותה שעה אמר יעקב אבינו לפני הקב"ה רבש"ע כתבת בתורתך (ויקרא כב) ושור או שה אותו ואת בנו לא תשחטו ביום אחד. אם יבא רשע זה ויאבד את בני ואת אמם באחת ספר תורה שאתה עתיד ליתן על הר סיני מי יקרא בו. בבקשה ממך הצילני נא מיד שלא יבא ויכני אם על בנים שנא' הצילני נא. מה עשה עמד ושלח לו חזרון לססות את עיניו. שנא' (דברים טז) כי השוחד יעור עיני חכמים. ואין חכמים אלא אזדומים שנא' (מלאכים ו) ותאבדתי חכמים מאדום ותבונה

יד יזכה כ מגילה ו': כא יומא פ"ו: כב סוטה מ"ו: כג יומא פ"ו: כד יומא פסלים רמז תרל"ג: כה יומא פ"ו. כ"ק י"ו: כו יומא פ"ו:

מהר עשו. ויתן ביד עבדיו עדר עדר לבדו וגו'. מהו ורוח תשימו. אמר יעקב לפני הקב"ה רבש"ע אם יהיו צרות באות על בני לא תביא אותם זו אחר זו. אלא הרווח להם מצרותיהם. באותה שעה נשא יעקב את עיניו וראה את עשו שהוא בא מרחוק ותלה עיניו למרום ובכה ובקש רחמים מלפני הקב"ה ושמע תפלתו והבטיחו שהוא מושיעו מכל צרותיו בזכותו של יעקב. שנא' (תהלים כ) יענך ה' ביום צרה ישגבך שם אלהי יעקב:

פרשה עו

(א) ויירא יעקב מאד ויצר לו. א ר' פנחס בשם ר' ראובן שני בני אדם הבטיחן הקב"ה ונתייראו. הבחור שבאבות והבחור שבנביאים. הבחור שבאבות זה יעקב שנא' (תהלים קלה) כי יעקב בחר לו יה. וא"ל הקב"ה והנה אנכי עמך ובסוף נתיירא שנאמר ויירא יעקב. הבחור שבנביאים זה משה שנא' (שם קו) לולי משה בחירו. וא"ל הקב"ה כי אהיה עמך ולבסוף נתיירא (במדבר כא) ויאמר ה' אל משה אל תירא אותו. אינו אומר אל תירא אותו אלא למי שנתיירא. ר' ברכיה ור' חלבו בשם ר' שמואל בר נחמן משם ר' נתן ב ראויים היו ישראל כליה בימי המן אילולא שנסמכה דעתן על דעת הזקן אביהם. אמרו מה אבינו יעקב שהבטיחו הקב"ה וא"ל והנה אנכי עמך נתיירא. אנו עאכ"ו. הוא שהנביא מקנתר את ישראל ואומר להם (ישעיה נא) ותשכח ה' עושך נוטה שמים ויוסד ארץ. אמר להון אנשיתון מה אמר לכון (ירמיה לא) כה אמר ה' אם ימדו השמים מלמעלה אם ראיתם שמים שמטו והארץ מתמוטטה מנטיית שמים וארץ לא היה לכם ללמוד אלא ותפחד תמיד כל היום: (ב) ד"א ויירא יעקב מאד ויצר לו. א"ר יהודה ב"ר אלעאי לא היא יראה ולא היא צרה. אלא ג ויירא שלא יהרג. ויצר לו שלא יהרג. אמר אם הוא מתגבר ע י הורגני. ואם אני מתגבר עליו אני הורגו. הדא הוא ויירא שלא יהרוג. ויצר לו שלא יהרג. אמר כל השנים הללו הוא יושב ד בא"י תאמר שהוא בא עלי מכח ישיבת א"י. כל השנים הללו הוא יושב ומכבד את הוריו תאמר שהוא בא עלי מכח כיבוד אב ואם. שהרי כך אמר יקרבו ימי אבל אבי תאמר שמת אותו זקן ובא עלי להרגני. א"ר יהודה ב"ר סימון כך א"ל הקב"ה (בראשית לא) שוב אל ארץ אבותיך ולמולדתך. תאמר ע"כ היו התנאים ושמרני בדרך הזה ולא יותר א"ר יודן א"ל המקום שוב אל ארץ אבותיך אעפ"כ ויירא יעקב מאד. ה אלא מכאן שאין הבטחה לצדיק בעוה"ז. ר' הונא בשם ר' אחא אמר הנה אנכי עמך אם יהיה אלהים עמדי. אלא מכאן שאין הבטחה לצדיק בעוה"ז. ר' הונא בשם ר' אחא אמר (שמות ג) ויאמר כי אהיה עמך ואין דבר רע מזיקך וכתיב (שם ד) ויהי בדרך במלון. אלא שאין הבטחה לצדיק בעוה"ז. ר' פנחס בשם ר' חנין דציפורין אמר (מ"א א) ויען בניהו בן יהוידע את המלך ויאמר אמן כן יאמר והלא כבר נאמר ה' (דה"א כב) הנה בן נולד לך הוא יהיה איש מנוחה. אלא אמר הרבה קטיגורין יעמדו מיכן ועד ניתן. ויחן את העם. לימדך תורה ד"א שלא יהא אדם נותן כל ממונו בזוית אחד. ממי אתה למד מיעקב שנאמר ויחן העם וגו'. וכן הוא אומר (שם יח) ואחביאם חמשים חמשים איש במערה: (ג) ויאמר אם יבא עשו אל המחנה האחת והכהו. ו אלו אחינו שבדרום. והיה המחנה הנשאר לפליטה אלו אחינו שבגלות. א"ר הושעיה אף ע"פ שנשאר לפליטה מתענים היו עלינו בב' ובה'. ויאמר יעקב אלהי אבי אברהם ואלהי אבי יצחק. הא לעשו לא. אלא הבוחר בדרכיהם והעושה כמעשיהם אני מתקיים עליו. מי שאינו בוחר בדרכיהם ואינו עושה כמעשיהם איני מתקיים עליו. ר' הונא בשם ר' אחא אמר מי היה קרוב לדוד לא אחז הוא מניח לאחז ואומר לחזקיהו (מ"ב כ) כה אמר ה' אלהי דוד אביך. אלא הבוחר בדרכיהם והעושה כמעשיהם אני מתקיים עליו. שאינו בוחר בדרכיהם ואינו עושה כמעשיהם איני מתקיים עליו: (ד) קטנתי מכל החסדים. ח א"ר אבא ב"כ איני כדאי. ר' לוי אמר כדאי אני [אבל] קטנתי מכל וגו'. כי במקלי עברתי את הירדן הזה. ר' יהודה ב"ר סימון בשם ר' יוחנן אמר ט בתורה בנביאים בכתובים מצינו שלא עברו ישראל את הירדן אלא בזכותו של יעקב. בתורה כי במקלי עברתי את הירדן הזה. בנביאים (יהושע ד) והודעתם את בניכם לאמר ביבשה עבר ישראל את הירדן הזה. ישראל סבא. בכתובים (תהלים קיד) מה לך הים כי תנוס הירדן תסוב

יד יוסף פע"ו א ילקוט ס"ז : ב פסיקתא רבתי פ' ל"ג : ג תנחומא ס"ז. ילקוט ס"ז : ד יוב"ע : ה ברכות ד' : ו סנהדרין ל"ט : ז ילקוט ס"ז : ח ילקוט ס"ז : ט פיט פסוק שמכן כעדר סעים. ילקוט יהושע רמז ט"ו. ילקוט ישעיה רמז תע"ו. ת"ק פ' :

מתנות כהונה

אם נתרחקת ממנו מה היה מועילים פעולותיו : מה יעשה ישראל. לעמוד בלווי של הקב"ה : אפרכין שלטונין על אפרכיות : זו אחר זו. תכופים : והבטיחו חוזר למעלה על תפלת דוד שהזכיר זכות יעקב ושהצילו הקב"ה מיד עשו והבטיחו הקדוש ברוך הוא גם אותו לעזרו בזכות יעקב : ונתייראו שמא גרם החטא כמו שפירש"י בחומש : אלא שנתיירא. כלומר לפי שמתיירא: שנסמכה דעתן כו'. שלמדו מיעקב אבינו וחזרו בתשובה ולא היו סומכין על זכות עצמן ולא על ההבטחה שהבטיחן הקב"ה ואף גם זאת וגו' : אנשיתון וכי שכחתם מה שאמר לכם כו' : שמטו דרש ימדו כמו יעמדו שהוא לשון מיוט ועיין הקלטור ר"ל שנתקתקו במדת סירתא כ"כ עד שנתייאשו מן התשועה לגמרי עד שאפילו לא היה שם מציק היו מתייראים וזהו שמסיים ואיה חמת המציק וקרוב לזה מלאתי טוב בתכ"ח : לא היא יראה כו'. כלומר אינו ענין אחד שיראה היא גדולה מצרה ואין יראה בלא צרה : אלא ויירא. שמא יהרג ויצר שמא יהרוג אכן גירסת הספר היא ג"כ גירסת התנחומא ולפי זה ר"ל שצרה גדולה מיראה שלא יהרוג אחרים ואעפ"י שעשו בא עליו ורדף אותו ואמרו חז"ל הבא להרגך השכם להרגו שנא' אם במחתרת כו'. י"ל שמ"מ גם עשו לצדיק לא טוב ומהר"ל אליהו מזרחי כתב בשם תנחומא שלא הי' מתיירא אלא שמא יהרוג את עשו ויקללו אביו : יקרבו ימי אבל. כלומר שימות ויתאבלו אחריו עליו : שאין הבטחה כו'. אין הצדיקים סומכין על ההבטחה לירא שמא יגרום החטא ועיין מזה ברמב"ן בסדר זה : הנה אנכי עמך. הקב"ה אמר לו הנה אנכי עמך והוא אמר כמסתפק אם יהיה אלהים עמדי ואתי' כמאן דאמר שהבטחה הנה אנכי נאמר לו קודם שאמר אם יהיה אלהים עמדי כסדר הפ' : כי אהיה עמך. כך אמר הקב"ה למשה : איש מנוחה וגו'. גרסי' וסיפיה דקרא והכינותי את כסא מלכותו על ישראל : מיכן וכו'. מכאן ועד כהר גיחון ששם אמר דוד למושחו למלך : יעמדו יכולים לעמוד : ה"ג בילקוט וכן הרמב"ן ויחץ את העם למדך תורה דרך ארץ שלא יהא אדם נותן כל ממונו בזוית א' ממי אתה למד מיעקב שנא' ויחץ את העם וגו' וכן הוא אמר ואחביאם חמשים איש במערה : ה"ג אלו אחינו שבגלות שנקראו בכל מקום פליטה הנשארת : מתענים היו עליהם. כלומר אע"פ שהיו פליטים באין אויביהם היו צריכים רחמים : הא לעשו לא. הלא מלך כל העולם ברוך הוא : מתקיי' עליו. להצליחו בכל דרכיו ולהושיעו מכל צרותיו : מניח לאחז. (לאמור לו אלהי דוד אביך אחז) נאמר לחזקיה אלהי אחז אביך לפי שהיה רשע : איני כדאי. מעולם שהייתי קטן להעשות לי נס : כדאי אני. שהייתי כדאי אבל נעשיתי

עץ יוסף

בגאלת דורו : והאבדתי חכמים כו'. ר"ל מדכתיב והאבדתי חכמים וגו' א"כ ש"מ שיש בהם חכמים. ועיין בויק"ר פ"ס : מהו ורוח תשימו דה"ל למימר הבדל תשימו או הפרש תשימו (מה"ק) : אם יהיה צרות כו'. ורמז הצרות בעדרים שהם מנחה לעשו. וכן פי' הרמב"ן עשה רמז שיהיו האלטוניות שיגנו מזרעו של יעקב בריוח והמתינה בין זו לזו : והבטיחו שהוא מושיע לזרעו מכל צרותם בזכותו שנא' יענך ה' ביום צרה ישגבך שם אלהי יעקב. כצ"ל וכ"ג בספרים המדויקים. וכלו' שהבטיחו להיות סימן לבניו כי כאשר הושיע ה' לו והצילו מיד אחיו. כן יציל ה' את זרעו מזרע אחיו בזכותו. ועל זה נאמר יענך ה' ביום צרה ישגבך שם אלהי יעקב ולא קאמר אברהם ויצחק אלא לפי שהוא בצרותיו נעשה סימן לבניו (מה"ק) :

פרשה עו (א) ב' בני אדם כו'. כוונת המדרש להודיענו כמה החטא גורם. שהרי שני ב"א גדולים שבחר בהם הקב"ה והבטיחן ומ"מ נתיראו שמא גרם החטא : ראוים היו ישראל כליה כו'. מפני שיראו מגזירת המן ושכחו ההבטחה הנ"ל ובפסיקתא רבתי פ' ל"ג דרש ותשכח ה' עושך שנתייאשו מן הגאולה לגמרי בגזרות המן. ובמדרש שעם שירוש הלכ"א גורם באמת בפנים המדרש כן ראוים היו ישראל כליה בימי המן לפי שנתייראו ונתייאשו מן הגאולה אלא לפי שנסמכה דעתן כו' : על דעת הזקן על דעת יעקב שגם הוא נתירא שמא יגרום החטא : ותשכח ה' עושך ותפחד תמיד כל היום מפני חמת המציק דהיינו המן שנתמלא חמה על מרדכי והיה מציק את ישראל וכוון להשמיד : כה אמר ה' כו'. ואע"ג דזה בנבואת ירמיה וישעיה קדמה נבואתו הרבה לירמיה. מ"מ יודעים היו דברי הנבואה קודם שנא' מפי הנביאים כדכתבו תוספות בפ"ק דבבא קמא (יפ"ת) : מה אמר לכון כו'. שההבטחה ההיא קיימת בלי הפסקות בטול כמו שלא ימדו שמים (יפ"ת) : אם ראיתם שמים שמטו כו'. מפרש ימדו מלשון התמוטטות הנדוד ממקומו. ויתקכו מוסדי ארץ הוא כמו ויעקרו. שאותיות אחה"ע מתחלפות ותלה ירמיה ביטול ומיאוס ישראל בקיום שמים וארץ לפי שישראל הוו סבה לבריאותם כמו שאחז"ל בראשית בשביל ישראל שנקראו ראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ. וא"כ לא יתכן שהמסובב יהיה קיים והסיבה בטלה חלילה : (ב) לא היא יראה ולא היא צרה. בתמיה כי כשירא ידעו שהוא מיצר : אלא ויירא שלא יהרוג ויצר שלא יהרוג את אחיו. כצ"ל. וכן הוא ברש"י בחומש (מה"ק) : מכח ישיבת א"י כו'. שחשב שמא יענש על מה שישב אצל לבן אחר ז' שנים כי שנאי המו וישבת עמו ימים אחדים דהיינו ז' שנים כדלעיל : מכח כיבוד אב ואם. שאמר שמת אותו זקן ובא עלי להרגני שהרי כך אמר יקרבו ימי אבל אבי וגו' א"ר יהודה ב"ס כצ"ל (א"א) שמ"מ ויצר לו הוא גרם מיתת אביו (ועיין ביפ"ת) : תאמר עד כאן כו'. שמפרש ויצר לו על העתיד דאפי' יגלל עכשיו בכח ההבטחה מ"מ שמא רק עד כאן היו הבטחות ושמרני בדרך הזה ולא יותר (מה"ק) : שאין הבטחה לצדיקים משום שמא יגרום החטא כדקאמר בפ"ק דברכות. כי הקב"ה מדקדק עם הצדיקים כחוט השערה : הנה אנכי עמך הקב"ה א"ל הנה אנכי עמך והוא אמר כמסתפק אם יהיה אלהים עמדי. ואתיא כמ"ד לעיל פ"ע מסורסת היא הפרשה וההבטחה הנה אנכי עמך נאמרה לו קודם שאמר אם יהיה אלהים עמדי : כי אהיה עמך כך אמר הקב"ה למשה : בן נולד לך וסוף פסוק כי שלמה יהיה שמו וא"כ כמות היה מה' שימלוך תחת אביו. ומה היה צריך לומר כן יאמר ה' על מה שאמר דוד להורידו לגיחון ולמשחו למלך תחתיו. אלא אמר כו'. בזוית אחד פן יגנוב משם וישאר לו הממון במקום אחר. וכן לא יניח כל מעותיו בעסק אחד שמא יפסיד בעסק זה ויתקיים לו במה שהניח בעסק אחר : (ג) ויאמר אם יבא עשו אל המחנה האחת והכהו אלו אחינו שבגלות. והיה המחנה הנשאר לפליטה אלו אחינו שבדרום. כצ"ל (האב"ה) ור"ל היינו דרומה של א"י ששם למד ר"ע את ר"י ור"מ ור' שמעון ור' יוסי כדאי' בפרק הבע"י ונראה שלא גלו ושם היו חכמים גדולים כדאי' במס' תמיד עשרה שאלות ששאל אלכסנדר מוקדן את זקני הנגב. והם היו מתפללים ומתענין בב' וה' על אחיהם שבגולה : הבוחר בדרכיהם כו'. שהאוחז מעשי אבותיו הוא המסייעם אחריו ותעמוד לו זכותו לשיגנית ה' עליו : הבוחר בדרכיהם כו'. לפי שיש תופסין מעשי אבותיהם מצד ההרגל לבד שלא בדעת והשכל ע"ד ופוי יראתם אותי מצות אנשים מלומדה. ולכן אמר שבוחר בדרכיהם שצריך שבמעשה שיעשו כאבותיהם יהיה על צד הבחירה והדעת (יפ"ת) : אלא הבוחר בדרכיהם והעושה כמעשיהם אני מתקיים עליו כו' איני מתקיים עליו. נראה כי יש כאן דילוג וכן צ"ל ואלהי אבי יצחק כתיב (בראשית כח י"ג) והנה ה' נצב עליו ויאמר אני ה' אלהי אברהם אביך. הא לעשו לא. אלא הבוחר כו'. דמהתם דייק שפיר דלמה לו להזכיר ליעקב שאברהם אביו. אלא נומר דדוקא לו תעמוד זכות האבות וזהו שדקדק בלשונו ואמר אני מתקיים עליו דהיינו ענין אותו שם והנה ה' נצב עליו שהוא לשון העמדה וקיום כמו שדרש שם בהדיא על זה לעיל הצדיקים אלהיהם מתקיים עליהם. ונסמך על מלת נצב כאמור. ולכן מייתי לה הכא נ"כ לומר שגם כאן אומרו אלהי אברהם הכוונה כי רק לו לבדו שעמוד זכותו כאמור (יפ"ת). והמה"ק גרס והעושה כמעשיהם הוא מתקיים עליו כו' ואינו עושה כמעשיהם אינו מתקיים עליו. וכתב שכן הוא בספרים המדוייקים : מי היה קרוב כו'. כי כשפלה ה' אל אחז השמר והשקט כו' שאל לך אות. ולא אמר רק כה אמר ה' ולא אמר אלהי דוד אביך. אף שדוד קרוב לו יותר מלחזקיהו. ואומר לחזקיהו (מלכים ב' כ"ה) אלהי דוד אביך. הרי מניח ה' את אחז מלהזכיר לו זכות דוד. ולחזקיהו הזכיר זכות דוד. ש"מ דהבוחר בדרכיהם כו'. ולכן אחז שהיה רשע אין ה' משגיח בו אף בזכות אבותיו ואע"פ דמ"מ ביסר ה' לאחז על הצלתו מרצין ופקח. לא היה זה בזכות דוד אלא לצורך השעה ומפני רשעת פקח ורצין (יפ"ת ומה"ק) : (ד) איני כדאי שמעולם לא הייתי כדאי ורצוי והגון לכל החסדים והאמת שעשית עמי אלא שעשית עמי דרך חסד וחנינה : כדאי אני כו'. כדאי הייתי מתחילה אלא שקטנו זכיותי מכל החסדים שעשית עמי ומכל האמת אמיתת דבריך שאמרת לי כל הבטחות שהבטחתני : בתורה כי במקלי וגו'. דרש דרמיז ביה שנתן מקלו בירדן ונבקע וכדפרש"י בחומש בשם המדרש. ובודאי לא נעשה לו נס זה אלא להיות סימן לבניו שבזכותו נבקע הירדן לבניו (מה"ק) : עבר ישראל את הירדן הזה ישראל סבא. דריש דרמיז לישראל סבא. גם הוא עבר את הירדן ועשה סימן לבניו לפי בנס הם נכיחו עברו את הירדן (מה"ק) : מלפני אלוה יעקב ולא אמר מלפני אלהי אברהם ויצחק אלא לרמוז לזכות יעקב

תסוב לאחור וגו' מלפני אלוה יעקב. א"ר לוי אתר הוא תמן מצווה ירדן בחמי טבריא. בבהלה נכנס יעקב אבינו שם ונעל בפניו עשו. ותתר לו הקב"ה תתירה במקום אחר ויצא. הה"ד (ישעיה מג) כי תעבור במים אתך אני ובנהרות לא ישטפוך: (ה) הצילני נא מיד אחי מיד עשו. הצל את בני לע"ל מיד בני בניו שבאו עליהן מכחו של עשו. יא הה"ד (דניאל ז) משתכל הוית בקרניא ואלו קרן אחרי זעירה סלקת ביניהון יב זה בן נצר. ותלת מן קרניא קדמיתא אתעקרה מן קדמה. זו שנתנו להם מלכותם מקרין וקרוס וקרידוסי. ואלו עינין כעיני אנשא בקרנא דא ופום ממלל רברבן. זו מלכות הרשעה שהיא מכתבת טירוניא מכל אוה"ע. א"ר יוחנן כתיב (שם) וקרניא עשר מנה מלכותה עשרה מלכין יקומון (מן ארעא). כולהון כיוצאי ירכו של עשו הכתוב מדבר. (שם) משתכל הוית בקרניא ואלו קרן אחרי זעירה סלקת ביניהון זו מלכות הרשעה. ותלת מן קרניא קדמיתא אתעקרה מן קדמה. אלו ג' מלכיות הראשונות. ואלו עינין כעיני אנשא בקרנא דא. זו מלכות הרשעה שהיא מכנסת עין רעה בממונו של אדם. פלן עתיר נעבידניה ארכונונוס. פלן עתיר נעבידניה בליוטוס. פן יבא והכני אם על בנים. יג ואתה אמרת (דברים כב) לא תקח האם על הבנים. ד"א פן יבא והכני אם על בנים. ואתה אמרת (ויקרא כב) ושור או שה אותו ואת בנו לא תשחטו ביום אחד: (ו) ואתה אמרת היטב איטיב עמך. יד היטב בזכותך איטיב בזכות אבותיך. וילן שם בלילה ההוא ויקח מן הבא בידו מנחה לעשו אחיו עזים מאתים ותישים עשרים. א"ר אלעזר טו מכאן לעונה האמורה בתורה. הטיילים בכל יום. הפועלים שתים בשבת. הספנין אחת לו' חדשים. עזים מאתים שהן צריכות תישים עשרים · רחלים מאתים שהן צריכות אילים עשרים. גמלים מניקות ובניהם שלשים ובנאיהם שלשים. ר' ברכיה בשם רשב"נ אמר לפי שהוא צנוע בתשמישו לפיכך לא פירסמו הכתוב. אלא גמלים מניקות ובניהם שלשים ובנאיהם שלשים. פרות ארבעים ופרים עשרה שהן צריכות פרים עשרה. אתונות עשרים שהן צריכין עירים עשרה. ולמה הוא נותן את הגמלים באמצע. אלא א"ל הוי רואה את עצמך כאילו אתה יושב על בימה וחן ואני ניזון לפניך ואת מתמלא עלי רחמים: (ז) ויצו את הראשון לאמר כי יפגשך עשו אחי ואמרת לעבדך ליעקב מנחה היא שלוחה לאדוני לעשו. טז רבי ור' יוסי ב"ר יהודה היו מהלכין בדרך. ראו עכו"ם אחד בא לקראתם אמרין תלת מילין הוא שאיל לן. מה אתון ומה אומנתכון ולאן אתון אזלין. מה אתון יהודאין. מה אומנתכון פרגמטוטין. ולאן אתון אזלין למזבן חטים מן אוצריא דיבנה. עמד לו ר' כנגד העכו"ם לראות מה ישאל והמתין לו ר' יוסי ב"ר יהודה אמר אם אמר מלה אנא אמר אוחרי. א"ל ומנין אית לך הא. א"ל מיעקב אבונא. והנה גם הוא אחרינו: (ח) ויצו את הראשון וגו' גם את השני וגו' יז ר' פנחס ור' חלקיה בשם ר' סימון במוצאכם אותו בגדולתו. ואמרתם גם הנה עבדך יעקב אחרינו הה"ד (איוב ט) ארץ נתנה ביד רשע פני שופטיה יכסה וגו'. ויתן ביד עבדיו עדר עדר לבדו. למה לא הכניסן לו בערבוביא. כדי לתמהו על דורון שלו. ולמה לא הכניסן כולן כאחת. כדי להשביע עיניו של אותו רשע. אתי למחסל והוא אמר קביל אתי למחסל והוא אמר קביל ותעבור המנחה על פניו וגו'. אף הוא בעקא: (ט) ויקם בלילה הוא ויקח את שתי נשיו ואת ב' שפחותיו וגו'. יח ודינה היכן היא נתנה בתיבה ונעל בפניה. אמר הרשע הזה אינו רמה היא שלא יתל' עיניו ויראה אותה ויקח אותה ממני. ר' הונא בשם ר' אבא הכהן ברדלא אמר א"ל הקב"ה (איוב ו) למס מרעהו חסד. יט מנעת מרעך חסד. מנעת חסדא מן אחוך דאילו איתנסיבת לגברא לא זינתה. כ (נ"א דנסבת לאיוב לא גיירתית בתמיה). לא בקשת להשיאה למהול הרי היא נשאת לערל. לא בקשת להשיאה דרך היתר הרי נשאת דרך איסור הה"ד (בראשית לד) ותצא דינה בת לאה. ויקח ויעבירם את הנחל. ר' הונא בשם ר' אידי עשה עצמו כגשר נסיב מן הכא ויהיב הכא:

פרשה עז

(א) ויותר יעקב לבדו ויאבק איש עמו. א (דברים לג) אין כאל ישורון רוכב שמים בעזרך. ר' ברכיה בש"ר יהודה ב"ר סימון אמר אין כאל ומי כאל ישורון. הגאים והמשובחין שבכם. אתה מוצא

יד יוסף י תנ"ב פ' מ"ס. ב"ב פ"ד : יא ילקוט דסל"ל רמז תל"ב ס"ד : יב כתובות ל"ח : יג ילקוט ס"ז : יד ילקוט ס"ז : טו כתובות ס"א : טז ילקוט ס"ז : יז ילקוט ס"ז : יח ילקוט ס"ז. ויקרא רבה כמו פסק : יט לקמן פ' פ' : כ ב"ב ס"ו : פע"ז א ילקוט ס"ז · דכל פ"י סי' ג'. תנ"ב פ' כ"ט. ילקוט ס"כ :

מתנות כהונה

מכשיתי קטן מפני כל החסדים : מצווה ומפל שם בחזקה ורוגש מאד : ונעל בפניו עשו. בלכתו לחכן : המלכות של עשו : טירוניא הערוך פירושו עטין תם ונראה שהוא עטין ממשלה ותגלה ועיין בערוך ערך כרן הראשון והשלישי : שלשה מלכיות הראשונות. בבל יון ומדי ועיין פוה בערוך ערך קרן : פלן עתיר כו'. פלוני זה עשיר ונעשה אותו מושל או חכם מחכמי העלה ויתן לנו ממון הרבה כדלעיל אלא אנטוניוס סרבה ס"ז : בזכות אבותיך. ואע"פ שאין לי זכות הרי זכות אבותי קיים : לעונה האמורה בתורה. כל זה בירושלמי דכתובות בפ' אע"פ · בנאיהם אלו הזכרים הבועלים אותם שנא' אולי אבנה : שהוא צנוע בתשמישו. מפרש בגמרא שמשמשו אחור כנגד אחור : ולמה הוא נותן כו'. שהיה לו לסמוך המהורים למהורים : וארחה מתמלא כו' ודרש גמלים לשון גמילות חסד : אם אמר מלה כו'. אם יאמר דבר שאלה אחת אני אענה עליו כפי השאלה ורש"י ז"ל פירש ר' יוסי בר יהודה אמר בלבו אם יענהו העכו"ם מאומה תשובה שיאמר לו ר' אני אבוא אחריו ואשיבהו תשובה אחרת : א"ל ומנין כו'. ר' יוסי א"ל לרבי מנין לך זאת להכין דבר תשובה קודם בא השאלה וא"ל מיעקב אבינו שאמר למוליכי המנחה כדבר הזה תדברון וגו' : במוצאכם אותו בגדולתו. נראה שרמז על העתיד שאם נמצא בני עשו בגדולתן ובגדולתן יהיה נדחים מפניהם עד עת בא שיעשה חהו והנה גם הוא אחרינו : ארץ נתנה כו' שיעקב קרא עצמו עבד לו והוא שפי שופטיה יכסה : לתמהו כו'. רש"י בחומש גרס לספקו על רבוי דורון משמע שירצה שהמה מינים רבים ומתוך זה יעמוד על מינים וידע כי רב הוא : כולן כאחת. מיד עדר אחר עדר : ולמה רווח תשימו : למחסל לסיים שסבור שכבר כלה המנחה ועוד מעט ועוד עדר בא : והוא אומר מוליך הסדר אמר לעשו קביל עוד : אף הוא בעקא. והיה שרוי בצער שצריך לכל זה : ודינה היכן היא. דייק מדכתיב י"א ילדיו וכיילינהו טלהו להדדי ש"מ בטחון דבר הכתוב גם הנקבה מקראת בלשון הקודש ילדה והכילוי ליחידה ילדתו וכינוי לבנות ילדותיו כמו נמצה מנרותיו : ברדלא שהי היתה כן כר דלא בנו של דלא גם יכול להיות שנקרא כן על שם מקומו כדאיתא בירושלמי בפרק הדר אנשי ברדלא : דאילו אתנסיבת וכו'. שלא היה לוקחה שכם : דנסבת לאיוב כו'. כשנשאת לאיוב לא החזרתו לתוספת בתמיה וכן אם היתה נשאת לעשו היתה מחזירתו למוטב : למהול זה עשו : לערל זה שכם : כגשר נראה שהגימ"ל נקודה בפת"ח והוא אדם המעביר הספינה לעבר הנהר מעבר הפני כד"א אמר גמל ולא שעמד באמצע ושלח ידו ולקח מצד זה ונתן לצד זה דהל"ל למה ויותר לבדו ולמה לא לקח אוסם פכים קטנים כדרך שלקח שאר המטלטלים כולם ולא היה נותר לבדו : נסיב כו'. לוקח מצד זה ונותן בצד זה : אין כאל ומי כאל. ושניהם הכתוב אין מי שידמה לאל רק

ענף יוסף

פרשה עו (ט) [כגשר] נראה שהגימ"ל נקודה בפת"ח. והוא אדם המעביר הספינות מעבר לעבר לעבר השני כד"א אמר גמל. ולא שעמד באמצע ושלח ידיו ולקח מצד זה ונתן לצד זה. הה"ל למה ויותר לבדו. ולמה לא לקח אוסם פכים קטנים כדרך שלקח שאר המטלטלים כולם ולא היה נותר לבדו (מת"כ) : [נסיב כו'] לקח מצד זה ונתן כו' : ורבנן

עץ יוסף

יעקב : אתר הוא תמן מצווה כו'. פי' מקום הוא שם שנופל הירדן בחמי טבריא בחזקה ורועש מאד (מת"כ) ועי' במדרש אגדת בראשית פ' מ"ה המעשה (הא"ח) : כי תעבור במים אתך אני וגו'. כי הלך כמו אש לא תכוה ולהבה לא תבער בך. ומפרש לה הכא על אותה שעה שברח יעקב מפני עשו ונכנס למימי הירדן במקום אשר נופל בחמי טבריא שהם חמים כאש להבה ומציל יעקב משם. והיפ"ת מפרש אשר הוא תמן כו' מקום הוא בחמי טבריא שנקרא ירדן וכשברח יעקב מפני עשו נכנס שם נבהלה ונעשה לו נס שאחר תחירה במקטו ועבר ונמלט ממקום אחר וברח : (ה) הצל את בני כו'. שבקש רחמים גם על העתיד להציל את זרעו מיד זרע עשו שבאים מכחו בכחו של הרב דכתיב ביה על חרבך תחיה ולכן יעקב מאד עשו היה סימן לבניהם : משתכל הוית כו'. מייתי האי קרא לומר שמה שהם יעקב לבקש על הגלות זרעו מיד בני עשו שפי מיד אחרים מפני שמלכות זה יותר גדולה שילאו ממנו עשרה מלכיות (יפ"ת) : פלן עתיר כו'. פלוני זה עשיר נעשה אותו מושל או חכם מחכמי עלה ויתן לנו ממון הרבה. או ע"י כן מבקשת לו עלילות ונוטלת ממונו : (ו) בזכות אבותיך באפילו אם אין לך זכות הרי זכות אבותיך קיים : מכאן לעונה כו'. דקי"ל דחיוב עונה לכל אחד כפי כחו וכפי מלאכתו וכדתנן בפרק אע"פ. ונפקא מינה לענין דאין הא"ם רשאי לסחור בענין שמתבטל משנתו המוטלת עליו ולא לשנות ממלאכת שעונתה קרובה לאחרת שעונתה רחוקה בלא רשותה כדאי' בגמרא התם : הטיילים בכל יום ב"א הבריאים והענוגים שאין להם מלאכה ויש שפירשו שאין פורעים מס : הספנים הם השוטים מיבשה לים הגדול לקטי ארץ (רש"י) : בנאיהם שלשים דהיינו הזכרים שהנקבות נגנות מהם. ופי' בניהם בועליהם : שהוא צנוע שאינו משמש בפני אדם : לא פרסמו הכתוב ר"ל שסתם הכתוב מלהזכיר שם הזכר בפירוש כמו בזכר בכל מין ומין וכנה אותו בשם בונה כי פירש בניהם על פי האגדה בנאיהם : ולמה נותן הגמלים באמצע כו' כיון שהקדים פה שאלה בכלם המרובה במנין הי"ל להעמיד הגמלים לבסוף שהוא המועט במנין אלא רמז לעשו שיראה עצמו כיושב על הבימה הגבוה באמצע הבית. כמו הגמל שהוא באמצע כולם וגבוה מהם : (ז) בא לקראתם. אמר תלת מילין הוא שאיל לן. כצ"ל. וכן הוא בילקוט. ור"ל שאותו העכו"ם היה סרדיוט. מאותן המסבבים בדרכים לתפוס גנבים. וכשראו אותו בא לקראתם א"ל רבי לר' יוסי שבודאי ישאל אותנו מי אתם ומה אומנתכם ולהיכן אתם הולכים. שזו היא דרכו ואומנתו לשאול לכל עוברי דרך כן. לכן צריכין אנחנו להכין תשובתו לכל מה שישאל פרס יקרב אלינו. לפי שנייד בפיו. ואם יראה אותנו מגמגמים בתשובה יחשדנו ויעליל עלינו עלילות דברים לומר גנבים אנו לתפוס אותנו. לכן אני מכין תשובה לו. שאם ישאל מה אתן אומרים לו יהודים. מה [illegible]

לשמוע השיב מה שישיב לו. משום שמא יאמר לו הסרדיוט עוד איזה שאלה ורבי יאמר לו תשובה. ואם אני לא אשמע תשובתו שמא ישאל אח"כ הסרדיוט אותי ג"כ כל השאלות ואני משיב תשובה אחרת ויתפוס אותנו כגנבים : א"ל ומנין אית לך הא. פי' ומאין למדת להכין התשובה קודם השאלה א"ל מיעקב אבינו ור"ל א"ל מיעקב אבינו הה"ד כדבר הזה תדברון שהוא רמז לדורות שיכינו תשובה. וכן הוא בילקוט : (ח) במוצאכם אותו בגדולתו. שרמז בזה ג"כ אזהרה לדורות לעשות כמותו. כי כמו שיעקב הכניע עצמו לפני עשו לומר עבדך יעקב וקראו אדון. כן כדבר הזה תדברון אל עשו במוצאכם אותו בגדולתו שתכניעו לפניו לבל יתגרה בכם (מה"ק) : אחרינו הה"ד ארץ נתנה ביד רשע כו'. שיעקב כיסה והחביא עצמו לבלתי ראות פניו עד שתעבור המנחה ויכפר פניו ואח"כ יראה פניו (הרד"ל). והמת"כ כתב הה"ד ארץ נתנה ביד רשע פני שופטיה יכסה פי' שיעקב קרא עצמו עבד לו. וזה פני שופטיה יכסה עכ"ל. ור"ל שמכנה הכנעת השופטים והגדולים לפני הרשע בשם כיסוי פנים : למה לא הכניסן בערבוביא. כלו' כל המינים יחד בערבוביא מדוע הקפיד ליקח כל מין ומין לבדו עז"א כדי לתמהו על דורון שלו. כלו' על רבוי הדורון בכמה מינים וכדלעיל סי' ו' ואלו יכנסו בערבוביא לא יוכל להבחין הסיב בזה : ולמה לא הכניסן כולן כאחת. דהיינו מיד עדר אחר עדר תכופים זה אחר זה. ולמה אמר ורוח תשימו בין עדר לעדר דהיינו כמלא עין כדפרש"י. עז"א כדי להשביע עינו של אותו רשע. שאם יראה הכל בפעם אחת יהיה כל ההנאה בהעלם אחת. אבל עכשיו בא לו בכל פעם הנאה מחודשת דכי כוי אתי למחסל כלו' לסיים בקבלה במחשבו שכבר נגמר הדורון והמנחה מאז שוב בא מגיע עדר אחר והוא אמר קביל ומזה בא לו בכל פעם הנאה מחודשת. וכל זה כדי להשביע עינו : אף הוא בעקא פי' בצרה. ור"ל מדכתיב על פניו ולא כתיב לפניו ש"מ דאתא לרמז שאף יעקב בצער וכעס (יפ"ת). או אפשר שקאי אסיפא דקרא והוא לן בלילה ההוא במחנה שבלילה ההוא לן במחנה עם העבדים והרועים בצער כדי להתאסף בצרתם ולהגין עליהם (מה"ק) : (ט) ודינה היכן היא. דלא קאמר אלא ואת אחד עשר ילדיו וקאמר שנתנה בתיבה. ולכן לא העבירה עם נשיו וילדיו. ונסה נבלל ויעבר את אשר לו : למס מרעהו חסד כמו שמנע יעקב מאחיו חסד כן ימנע אחיו ממנו (יפ"ת) : מונעת חסדא מן אחוך. שאלו נשאת לו אולי היה שב בתשובה על ידה שהכל בן האשה כדלעיל פ' י"ז ולפי שמנעת חסד מן אחיך נענש שזינתה שאלו נשאת לא זינתה : נ"א דנסבת לאיוב כמ"ד הכי לעיל פ' ס"ג. ופל כמ"ד שלא היה ישראל ודינה נירכתו וסליג אמ"ד שמעון נשאה מדכתי' ושאול בן הכנענית (יפ"ת) : ותצא דינה דייק מדכתיב אשר ילדה ליעקב דיעקב גרם לדבר שנענש בזה על שמנעה מאחיו (יפ"ת) :

פרשה עז (א) אין כאל ומי כאל ישורון. דריש ליה כאילו כתוב אין כאל ישורון כאל ישורון. ופי' לפרש אין כאלוהי ישורון. דהל"ל ליכתב הכ"ף בשבא :

הגאים

מוצא כל מה שהקב"ה עתיד לעשות לע"ל. הקדים ועשה ע"י הצדיקים בעוה"ז. הקב"ה מחיה את המתים ואליהו מחיה את המתים. הקב"ה עוצר גשמים ואליהו עוצר גשמים. הקב"ה מברך את המועט ואליהו מברך את המועט. הקב"ה מחיה את המתים ואלישע מחיה את המתים. הקב"ה פוקד עקרות ואלישע פוקד עקרות. הקב"ה מברך את המועט ואלישע מברך את המועט. הקב"ה ממתיק את המר ואלישע ממתיק את המר. הקב"ה ממתיק את המר במר ואלישע המתיק את המר במר. ר' ברכיה בש"ר סימון אמר אין כאל ומי כאל ישורון ישראל סבא. מה הקב"ה כתוב בו (ישעיה ב) ונשגב ה' לבדו. אף יעקב ויותר יעקב לבדו: (ב) ר' הוניא אמר ב נדמה לו בדמות רועה. לזה צאן ולזה צאן לזה גמלים ולזה גמלים. א"ל העבר את שלך ואח"כ אני מעביר את שלי. העביר יעקב אבינו שלו. אמר נחזור ונחמי דילמא אנשינן כלום. מן דחזר ויאבק איש עמו. ר' חייא רבה ור' שמעון ב"ר נסבין ויהבין בפרגמטיא בהדין מטכסא. עלון להדא צור ועבדון עבידתהון. מן דנפקין מן פילי אמרי נלך ונתפוס אומנות אבותינו נחזור ונחמי אי אנשינן כלום. הזרון ואשכחון מחיילא דמטקסין. אמרין להון מן הן אית לכון. אמרין מן דיעקב סבא. דכתיב ויותר יעקב לבדו. ורבנן אמרי לארכיליסטים נדמה לו. לזה צאן ולזה צאן לזה גמלים ולזה גמלים. א"ל העבר את שלי ואני אעביר את שלך. העביר המלאך את של אבינו יעקב כהרף עין. והיה אבינו יעקב מעביר וחוזר ומשכח מעביר וחוזר ומשכח כל הלילה. א"ל פרקמום (נ"א פרמקוס). א"ר פנחס באותה שעה נטל אבינו יעקב פוקרין ונתן לו בתוך צוארו וא"ל פרקמוס פרקמוס. א"ר הונא בסוף אמר המלאך אני מודיעו עם מי הוא עוסק. מה עשה נתן אצבעו (נ"א צור) בארץ התחילה הארץ תוססת אש. א"ל יעקב מן דא את מרהיל לי אנא כוליה מינה. הה"ד (עובדיה א) והיה בית יעקב אש וגו'. ר' חמא בר חנינא אמר שרו של עשו היה. ג הוא דהוה א"ל כי על כן ראיתי פניך כראות פני אלהים ותרצני. משל לאתליטים שהוא עומד ומתגושש עם בנו של מלך. תלה עיניו וראה את המלך עומד על גביו והרפיש עצמו לפניו. הה"ד וירא כי לא יכול לו. א"ר לוי וירא בשכינה: (ג) כי לא יכול לו. א"ר ברכיה אין אנו ד יודעים מי נצח אם מלאך אם יעקב. ומן מה דכתיב ויאבק איש עמו הוי מי נתמלא אבק האיש שעמו. א"ר חנינא בר יצחק ה א"ל הקב"ה הוא בא אליך וחמשה קמיעין בידו. זכותו וזכות אביו וזכות אמו וזכות זקנו וזכות זקנתו. מדוד עצמך אם אתה יכול לעמוד אפילו בזכותו. מיד וירא כי לא יכול לו. משל למלך שהיה לו כלב אגריון וארי נמירון והיה המלך נוטל את בנו ומלבבו בארי שאם יבא הכלב להזדווג לו יאמר לו המלך ארי לא היה יכול לעמוד בו ואתה מבקש להזדווג לו. כך שאם יבואו עכו"ם להזדווג לישראל יאמר להם הקב"ה שרכם לא היה יכול לעמוד בו ואתם מבקשים להזדווג לבניו: (ד) ויגע בכף ירכו. יגנע בצדיקים ובצדיקות בנביאים ובנביאות שהן עתידין לעמוד ממנו ואי זה זה דורו של שמד. ותקע כף ירך יעקב. ר' ברכיה ור' אלעזר. ר"א אמר שייעה. ר"ב בשם ר' אסי אמר סידקה כדג. רב נחמן בר יעקב אמר פירשה ממקומה כדכתיב (יחזקאל כג) ותקע נפשי וגו' כאשר נקעה נפשי. א"ר חנינא בר יצחק כל אותו הלילה היו שניהם פוגעין זה בזה. מגיניה דדין לקביל מגיניה דדין. כיון שעלה עמוד השחר ויאמר שלחני כי עלה השחר:

פרשה עח

(א) ויאמר שלחני כי עלה השחר. א כתיב (איכה ג) חדשים לבקרים רבה אמונתך. א"ר שמעון בר אבא על שאתה מחדשנו

יד יוסף ב סוף פסוק מי זאת עולה. ילקוט ס"ו: ג יוב"ע. תנחומא וישלח כי' ס': ד חולין נ"ב: ה ילקוט ס"ו: ו ילקוט ס"ו: **פע"ח** א איכה רבה ס"ג. שוח"ט מזמור כ"ס:

מתנות כהונה

רק מי הוא זה שידמה לו ישורון וכדמפרש וחזיל: **הנאים** והמשובחים. הצדיקים שיפרים: המר במר. שאמרו הז"ל שאותו עץ שהוראו ה' למשה הרדופני היה: **נדמה לו**. שרו של עשו ליעקב אבינו: **א"ל המלאך** ליעקב אבינו: **העבר** את שלך נוסח כלך ובילקוט גרס העבר שלי ואני אעביר את שלך ולפי זה ישוב כינוי של שלו על נאן המלאך הבל אין נראה דא"כ היאך אמר ויותר יעקב לבדו אלא כל המחנה היה שם בעבר השני: **נחזור** ונחמי כו'. נחזור ונראה אם לא שכחנו כלום: **מן דחזר**. אחר שחזר: **נסבין** כו'. נושאין ונותנים בסחורה: **מטכסא** משי מובחר: **עלין** כו'. נכנסו לזאת העיר צור ועשו מלאכתן כלומר עוסקין בסחורתן מאחר שיצאו מן השער: **מחיילא** פירש הערוך משא של משי: **אמרין** כו'. הבריות שראו זה אמרו להם מנין לכם חכמה זאת לחזור לאחוריכם אע"פ שלא הרגשתם שום שכחה: **סאבן** גרסינן. פירוש זקינו: **ומשכח** ומצא עוד צאן אחרים: **פרמקום** פירש רש"י והערוך מכשף בלשון יון: פרמקום מכשף הוה שכל עוד שאני מעביר אני מוצא יותר: **פוקרן** בגד רך של צמר: ה"ג רש"י וילקוט ובמדרש הזית פרמיקום לית הרשין מללירון בלילה: **מן דא** כו' מזה אתה מייראני אני הכל מזה כלומר מן האש: **אתליטים** פירש"י והערוך מסרס המלך: **מתגושש** מתנגע ומתאבק להפילו ארצה: **והרפיש** לשון דריסה כלומר השפיל עצמו לפניו: **ויאבק** הוא לשון אבק ואחר ויאבק בלשון מתפעל שנתמלא אבק אותו שנתאבק עמו וזהו מפני שיעקב הפילו ארצה: ה"ג וזכות אביו וזכות אמו וזכות זקינו: **מדוד** לשון שיעור והוא דעת: **אפילו בזכותו**. דייק מדכתיב כי לא יכול לו: **אגריון** פירש הערוך יערי: **נמורין** פי' הערוך של תרבות: **מלבבו** מכיתו בו ומזכתו להחזיק לבו להתאבק עמו: **שייעא** החליק הבשר מעל העצם: **מגיניה** וכו'. מגן

עץ יוסף

הנאין והמשובחין והישרים כנ"ל והיינו הצדיקים. דמפרש הכא למימר ישורון ולא ישראל דרים נוטריקון ישרים ונאים (יפ"ת). והרש אין כאל בעל הכהות כולם רק ישורון מי שהוא ישר ונאה באמת. והאיש הזה רוכב שמים (שהוא משדד מערכת השמים ומהפך כל דרכי הטבע) בעזרך. ודרש עוד על ישראל סבא שמדתו ישר לכן נקרא ישר אל. שהוא כאל שנאבק עם מלאכי אל ויוכל לו כמ"ש כי שרית עם אלהים ותוכל: **ואליהו** מחיה מתים. שהחיה בן הצרפית ועצר גשמים כמ"ש אם יהיה השנים האלה טל ומטר. ומברך המועט כמו שאמר כד הקמח לא תכלה: **ואלישע מחיה מתים** שהחיה בן השונמית. ופוקד עקרות שנתן הבן לשונמית. ומברך את המועט שנתן ברכה באסוך השמן דאשת הנביא. וכן כ' להם שנתן לפני ק' איש ויאכלו ויותירו: **הקב"ה** ממתיק את המר. היינו בים שהמתיק להם המים שישתו ישראל מהם כדכתי' במכילתא גבי גלגו כמו כד נוזלים. וכן אלישע המתיק המר היינו נזיד פקועות השדה שנעשה לבני הנביאים ובאכלם צעקו ואמרו מות בסיר שהיו מירקות מרים. ולכן הרגישו מיד אכסיותו כשטעמוהו (יפ"ת): **הקב"ה** ממתיק את המר במר. היינו מה שהמתיק מי מרה על ידי העץ שהיה מר כדלקמן ס"ר פ' כ"ב וכן אלישע המתיק המר במר והיינו מי יריחו שהמתיקן ע"י מלח: **ישראל סבא** שנקרא ישורון כדכתיב ויסורון בתרתיו: **מה הקב"ה כתוב בו** כו' ימורא דלבדו דרים דאתא לרמוז שכמו שהשם יחיד בעליונים ואין דומה לו שעל כן נאמר ונשגב ה' לבדו ביום ההוא שלעתיד כולם יכירו שאין עוד מלבדו. כן יעקב היה יחיד בתחתונים ואין דומה לו בזכות ובכח. ולכן קנא בו המלאך ויאבק עמו. והודה לו בסוף כי שרית עם אלהים ועם אנשים ותוכל (יפ"ת): (ב) **ר' הוניא** אמר כו'. שויאבק איש עמו קאי. ואתא לפרושי איזה עלילה מצא האיש להאבק עמו. ואמר שנדמה לו לרועה שהיה לו צאן וגמלים וכו' וכשהשלים יעקב לעבור את שלו והזר לבדוק אם שכח דבר. העליל עליו האיש ההוא שליקה משלו הזר. שאמר שהעביר כל אשר לו מה צורך לו לחזור ועל זה הרחר ריב עמו: **נחזור נחמי** כו' נחזור ונראה האם לא שכחנו כלום: **מן דחזר** אחר שחזר: **ר"ח רבה ור"ש** כו' ספר המעשה הזה לומר כי לא דבר רק מספורי התורה. כי לכך נכתב זה להודיע עלה סובה שיזהרו בעסקיהם וסוב להם כמו שהיה לאלו: **נסבין** כו' נושאין ונותנין בסחורה: **מטכסא** משי מובחר: **עלין** כו' נכנסו לזאת העיר צור ועשו מלאכתם כלומר עסקו בסחורתן. מאחר שיצאו מן שער העיר: **מחיילא** משא של משי: **אמרין** כו' הבריות שראו זה אמרו להם מנין לכם חכמה זאת להזור לאחוריכם אע"פ שלא הרגשתם שום שכחה: **לארכיליסטים** לשר של ליסטים: **העבר את שלי** פי' אתה תסייע להעביר את שלי. ואני אסייע לך להעביר את שלך: **העביר המלאך** כו' ומ"מ ויעבר את אשר לו היינו ע"י שליח. או לפי שהיה מסייע (יפ"ת): **כל הלילה** כלו' רוב הלילה: **ומשכח** ומצא עוד צאן אחרים: **פרקמוס**. מכשף אתה שכל עוד שאני מעביר אני מוצא יותר: **נטל אבינו** יעקב פוקרין. נטל סודר רך של צמר ונתן בצוארו לצערו ולגשור בו שהוא מכשף. ובילקוט גרס ונתן לו בתוך צוארו א"ל פרקמוס פרקמוס ליה הרשין מלאהין בלילה: **אני מודיעו** כאני מלאך דדרים איש עמו עד עלות השחר. דמעלות השחר הודיעו שהוא מלאך: **נוסח אחר צור** שלא נתן אצבע בארץ אלא צור דהיינו חתיכת הלריים זרק על הארץ (יפ"ת). ובעל א"א מחק מכאן נוסח אחר צור וכתבו אחר תוססת אש וגרס בצור. ולפ"ז כך פי' שהגוסה אחר ס"ל שלא נתן האצבע בארץ אלא בצור: **תוססת אש** התחיו להודיעו שהוא מלאך כענין שנא' משרתיו אש לוהט. וזה נרמז באומרו ויאבק איש עמו דדרים ויאבק לשון אבוקה: **מן דא** את מדחיל לי. מזה אתה מיראני אני הכל מזה. כלו' מן האש הה"ד והיה בית יעקב אש. כלו' שהוא חרשו הם מרכבה לשכינה הנקראת אש אוכלה שהוא אש אוכל אש א"כ מפני שעוסקים בתורה שהיא דת אש: **שרו של עשו** בא לתת טעם למלאך הזה שביקש עלילות לגמור את יעקב. הא אין מדרך המלאך להזיק לבריות. לכך קאמר שרו של עשו היה. ולזה בקש להזיקו לסייע את עשו: **כי על** כן ראיתי פניך. דמשמע שפניו דומה לפני המלאך כפי הדשום שנדמה לפניו ואין זה אלא שלהיותו שרו של עשו נדמה בצורתו: **משל לאתליטוס** כו' דק"ל אי הוה שרו של עשו האיך לא יוכל ליעקב. ולכן אמר שעשה עצמו כאילו נפל לפניו מכח כבוד השכינה בעל יעקב. כדאמר ר' לוי וירא בשכינה והכיר מהשגת השכינה עליו כי אינו רשאי להזיקו: **הרפיש עצמו לפניו** ובלא בכוונה כשהרפיש עצמו לפניו פגע בכף ירכו (יפ"ת) הבל הא"א גרס וירא וגו' משל לאתליטוס כו'. ולפ"ז מילתא באנפי נפשה הוא: **איתליטוס** נטור (מעריך): **מתגושש** מתנגע ומתאבק להפילו ארצה: **והרפיש** לשון דריסה כלו' השפיל עצמו לבניו: (ג) **אין אנו יודעים** כו'. דוירא כי לא יכול לו אפשר לפרש כי לא יכול המלאך ליעקב ולכן בכעסו נגע בכף ירכו ונקעה כי יותר מזה לא היה יכול שיעקב נצחו. ואפשר לפרש כי לא יכול יעקב למלאך וה"פ המלאך בדק ההילה אם יוכל יעקב לו כדרך המתאבקים לבדוק כחם וכשנתברר לו כי לא יכול יעקב אליו מלאו לבו להזיקו ולא פחד ממנו ויגע בכף ירכו (יפ"ת): **מן מה** דכתיב ויאבק. ואע"ג דבהדיא כתיב כי שרית עם אלהים ועם אנשים ותוכל. י"ל דפירושו ותוכל להציל עצמך לבל תכול לגמרי ביד המלאך: **מי נתמלא אבק** שפי' ויאבק בנתמלא אבק ועפר וזהו מכני שיעקב הפילו ארצה והיה מתגולל בעפר ואבק. וזהו וירא כי לא יכול לו ויגע בכף ירכו כי כאשר יעקב כבר הפילו ארצה והיה כנוס תחת ידו נגע בכף ירכו שלא בכוונה כנ"ל: **זכות אביו** כו' ואע"ג דבר פלוגתא שר של עשו היה שיש לו ג"כ זכות אביו ואמו וזקנו וזקנתו. מ"מ כבר דרכו לעיל כל הבוחר בדרכו שמו מתקיים עליו: **מדוד** עצמך אם אתה כו' דייק מדכתיב וירא כי לא יכול לו. דאפי' לו לא יכול וכ"ש אם יצטרף לו זכות אבותיו: **כלב אגריון** וארי נמירון. פי' כלב היערי וארי הביתי שהיה רגיל עם ב"א. והיה המלך נוטל את בנו ומלבבו פי' מכירו עם הארי הביתי כי היה בנוח מסכנה בהיותו ארי של תרבות ואינו מזיק לבוש אדם ועבה זה כדי להפיל כהדו של בנו ייראהו עם הכלב היערי. באומרו הנה הארי שהוא אלך שבהיות לא היה יכול לעמוד בו היך תיכל אגכי להזדווג לו. כן ביעקב בכוונה רצויה הגיח ה' למלאך להתאבק עמו ולהראות לו כי לא יכול לו כדי להפיל מורא ופחד בלב בני עשו לבל יתגרו עם זרע יעקב: **וארי נמורין** נ"ל אמירון כי כן מובא מלה זו ג"כ בבמדב"ר פ' י"א וז"ל שם עד שלא הסא אדה"ר היה שומע קול אמירון משהטא היה שומע הקול אגריון. ואמירון הוא כמו שפי' המת"כ בשם הערוך בלע"ז ביתי ובן הרבית ומגודל בין אנשים. וזה שמסיים הערוך בלעז דומיסטיקו כי דאמוס בל"ר בית והומוסטיקו הוא ביתי והוא ההיפך מן אגריון שפירושו שדיי והוא רע וגיסך לב"א ואגערעסטום בל"ר שדה: **להזדווג לישראל** לכלותם מן העולם כהמן והבריו (יכ"ת): (ד) **נגע בצדיקים** כו' כי ירכו היינו אבר המילה. כי גיד הנשה מסתעף באבר הזרע ונקרא נשה לשון אישות. ושרו של עשו לא היה לו כח ביעקב רק במילה כי ידוע מ"ש ויעקב איש תם שנולד מהול. ולכך יכול לאחוז בו ולגרום רעה ליוצאי חלציו וגזרו על ישראל לבטל ברית: **זה דורו** של שמד. שהיו צדיקים ומסרו עצמם על קדושת שמו ית': **שייעה** פי' ההליקה ועיגנו דכף הירך והיא הקולית מקומו בולט קלת וניכר מבחוץ באדם וזה הכהו עד שנתקע כף הירך בפנים ולא ניכר מבחוץ והיה המקום חלק ושוה לבשר הגוף. ומפרש יתקע מגזרת והקעתיו יתד: **סידקה כדג** מפרש ותקע לשון בקיעה ושבירה וכמוהו בלשון חז"ל לקעקע ביצתם. ואמר שסידקה כדג שאין דרך כף הירך להשבר בהכאה שיכו עליו אלא להסדק: **ותקע נפשי** שפירושו לשון הסרה: **מגיני' דדין** כו' מגן של זה לקבל פי' כנגד מגן של זה כדרך הלוחמים. כלומר שלא נלחו זה"ז לגמרי כל הלילה. דאפי' לר' ברכיה דאמר לעיל שיעקב נלח למלאך כבר נהבאר שם שמ"מ לא נלחו לגמרי אלא תמיד היה חוזר וקם ומתעלם כנגד יעקב וחוזר ונופל לארץ ונמשך זה עד עלות השחר. אבל כיון שעלה עמוד השחר ויאמר שלחני וגו' שמאז נלחו יעקב לגמרי עד כי הוכרח לבקש מיעקב ואמר שלחני:

פרשה עח (א) **על שאתה מחדשנו** שהשינה היא מיתה קטנה להאדם שכל איבריו נחים ושקטים מפעולותיו ותנועותיו. והשכל איננו אתו. ואנו מפקידים נשמותינו בלילות בידו של הקב"ה כשכל האיברים עיפים מטורח היום והקב"ה מחזירם לנו בבקר הזקות כאילו הם חדשים. ועי"ז אנו מברכין מחזיר נשמות לפגרים מתים מזה אנו ידעינ

מחדשנו בכל בקר ובקר אנו יודעים שאמונתך רבה להחיות לנו את המתים. א"ר אלכסנדרי ממה שאתה מחדשנו בבוקרן של מלכיות אנו יודעים שאמונתך רבה לגאלנו. ר' חלבו בש"ר שמואל בר נחמן אמר לעולם ב אין כת של מעלה מקלסת ושונה. אלא בכל יום בורא הקב"ה ג כת של מלאכים חדשה והן אומרין שירה חדשה לפניו והולכין להם. א"ר ברכיה השבתי את ר' חלבו והא כתיב ויאמר שלחני כי עלה השחר ד והגיע זמני לומר שירה. א"ל חנוקא סברת לסתנקני. אמרית מה הוא דין דכתיב ויאמר שלחני כי עלה השחר. א"ל זה מיכאל וגבריאל שהן שרים של מעלה דכולא מתחלפין ואינון לא מתחלפין. אדריינוס שחיק טמיא שאל את ר' יהושע בן חנניה א"ל אתם אומרים אין כת של מעלה מקלסת ושונה אלא בכל יום ויום הקב"ה בורא כת של מלאכים חדשים והן אומרין שירה לפניו והולכין להן. א"ל הין. א"ל ולאן אינון אזלין. אמר מן הן דאתבריין. א"ל ומן אן הן אתבריין. א"ל ה מן נהר דינור. א"ל ומה עסקיה דנהר דינור. א"ל כהדין ירדנא דלא פסיק לא ביממא ולא בלילא. א"ל ומן אן הוא אתי. א"ל מן ו זיעתהון דחייתא דאינון מזיעין מן טעינון כורסייא דקב"ה. א"ל סונקתדרון שלו והא הדין ירדנא מהלך ביממא ולית הוא מהלך בלילא. אמר נטר הוינא בבית פעור כמה דהוה מהלך ביממא מהלך בלילא: (ב) ז ר' מאיר ור' יהודה ור' שמעון. ר"מ אומר מי גדול השומר או הנשמר. מן מה דכתיב (תהלים צא) כי מלאכיו יצוה לך לשמרך הוי הנשמר גדול מן השומר. ר"י אומר מי גדול הנושא או הנישא. מן מה דכתיב (שם) על כפים ישאונך הוי הנישא גדול מן הנושא. ר"ש אמר מן מה דכתיב ויאמר שלחני הוי המשלח גדול מן המשתלח: (ג) ויאמר שלחני. ח שהגיע זמן קילוסי לקלס להקב"ה. א"ל יקלסו חבירך. א"ל איני יכול למחר אני בא לקלס והן אומרין לי כשם שלא קלסת אתמול כך אין אתה מקלס היום. אמר שייצת סייבת לא אשלחך כי אם ברכתני. א"ל אותן המלאכים שבאו אצל אברהם לא פרשו ממנו אלא בברכה. א"ל אותן נשתלחו ע"מ כך אבל אני לא נשתלחתי לכך. א"ל שייצת סייבת לא אשלחך. ר' לוי בשם ר' שמואל בר נחמן אמר א"ל מה"ש ע"י שגלו מסטורין של הקב"ה נדחו ממחיצתן קל"ח שנה. אשמע לך ואדחה ממחיצתי. אמר שייצת סייבת לא אשלחך כי אם ברכתני. א"ר הונא בסוף אמר אני מגלה לו אם אומר לי הקב"ה למה גלית לו אני אומר לפניו רבש"ע בניך גוזרין גזירות ואין אתה מבטל גזירתן ואני הייתי יכול לבטל גזירתם. א"ל עתיד הוא להגלות עליך בבית אל ולהחליף את שמך ואני עומד שם. הה"ד (הושע יב) יא בית אל ימצאנו ושם ידבר עמנו. עמך אכ"כ אלא ושם ידבר עמנו: (ד) ויאמר אליו מה שמך ויאמר יעקב ויאמר לא יעקב יאמר עוד שמך. (ישעיה מד) יב מקים דבר עבדו ועצת מלאכיו ישלים וגו'. ר' ברכיה בש"ר לוי אמר משהוא מקים דבר עבדו ועצת מלאכיו ישלים אין אנו יודעין שהוא אומר (שם) לירושלם תושב ולערי יהודה תבנינה. אלא מלאך אחד שנגלה על יעקב אבינו הה"ד ויאמר אליו מה שמך וגו' לא יעקב וגו'. ועצת מלאכיו ישלים. שנגלה הקב"ה על יעקב אבינו בשביל לקיים גזירתו של אותו מלאך שאמר לו לא יעקב. ואף הקב"ה א"ל כן. הה"ד ויאמר לו אלהים שמך יעקב וגו' לא יעקב יאמר: (ה) יג בר קפרא אמר כל מי שהוא קורא לאברהם אברם עובר בעשה. א"ר לוי בעשה ולא תעשה. ולא יקרא עוד וגו' בלא תעשה. והיה שמך אברהם בעשה. והרי אנשי כנסת הגדולה קראו אותו אברם דכתיב (נחמיה ט) אתה הוא ה' האלהים אשר בחרת באברם וגו'. סיפור הוא מספר ואומר שעד שהוא אברם בחרת בו. דכוותה הקורא לשרה שרי עובר בעשה אלא שנצטווה עליה. דכוותה הקורא לישראל יעקב עובר בעשה. תני לא שיעקר שם יעקב אלא כי אם ישראל יהיה שמך ישראל יהיה עיקר ויעקב טפילה. ר' זכריה משם ר' אחא מכ"מ יעקב שמך אלא כי אם ישראל יהיה שמך. יעקב עיקר וישראל מוסיף עליו: (ו) כי שרית עם אלהים ועם אנשים ותוכל. יד נתגוששת עם העליונים ויכולת להם ועם התחתונים ויכולת

יד יוסף ב ילקוט ס"ז : ג חגיגה י"ד : ד יוה"ע פסוק א. ותרגום ירושלמי. חולין צ"א : ה חגיגה י"ג : ו סדר"א פ"ד. חגיגה י"ב : ז ילקוט ס"ז. וילקוט תהלים רמז תתמ"ג. וטוה"ט מזמור ק"ד : ח חולין צ"א. חוץ פסוק מי ואם עולה. ילקוט ס"ז. וטוה"ט מזמור צ"א : ט לעיל פ"ג וס' ס"ח : י תענית כ"ג. ומ"ה ס"ו : יא ילקוט הושע : יב לקמן פ' פ"ב. פסיקתא רבתי פ' י"ג. וילקוט ישעיה רמז שכ"ג : יג לעיל פ' מ"ו. ברכות י"ג. ילקוט ד"ס רמז קלט ע"ג. וילקוט נחמיה : יד ילקוט ס"ז :

מתנות כהונה

אבן של זה כדרך הלוחמים : **בבוקרן** של מלכיות עובדי כוכבים. שלהם בקר ואור ולנו חושך הגלות והקב"ה מחדש אותנו ומצילנו מתחת ידם. או י"ל מן מה שהגלתנו והוצאתנו מעולם גליות הראשונים כדע נאמנה שאף מגלות הזה ה' עתיד אתה לגאלינו : **והגיע** זמני כו'. וככר נברא מאתמול הרי באמר שירה ושנה : **חנוקא** איש התוס והטוק מבקש אתה לחנקני ולקשהני בתשובת שבל. או י"ל הונקה היונק ומקפח הבריות בתשובות שבל כן אתה רוצה לעשות לי : **אמרית** כו'. אמרתי מה היא זה דכתיב כו' : **מיכאל** כו'. שלקוט הביא המדרש אבכיר שאותו שר מיכאל היה ובא לראות לו שלא יתירא מעשו מק"ו : **שחיק** טמיא. ישחקו ויסחנו עצמותיו כלומר ימח שמו : ה"ג **ולאן** כו'. פירוש ולהיכן הם הולכים : **אלא** מן היכן כו'. מהיכן שהם נבראים הם חוזרים ללכת אמר ליה ומהיכן הם נבראים : **כהדין** ירדנא כו'. כירדן הזה שאינו פוסק מלכת יום ולילה : **מן** אן כו'. ומהיכן הוא בא אותו נהר דינור אמר ליה מזיעה של חיות הקודש מפני שהם נושאים כסא הכבוד : ה"ג **סינקתדרון** יועץ המלך יושב אצלו על כסא : **נטר** הוינא כו'. שומר ומנסה הייתי ורואיתי כמש כו' : **מי גדול** כו' צדיק יסוד עולם הוא וכל העולם אף המלאכים לא נבראו אלא לצוות לו : **שייצית** כינוי הייתה דבכך כלומר חדל מלדבר עוד כי לא אשלחך ויכל תרגום אונקלוס ושילי : **סייבת** כמו סייפת כלומר סיימת וה"ג בילקוט סייסת אבל רש"י ז"ל גורם סייבת ופירוש משל הוא שאומרין לפועל גמור מלאכתך וקח שכרך כלומר לכשתברכני אשלחך : **מלאכי** השרת שאמרו ללוט כי משחיתים אנחנו וע"ל פרש' ס"ח : **מסטורין** סודות : **אשמע** לך וכו'. כי לא יברכני כי אם במה שנגלה לפניו מאחורי הפרגוד : **אין** אנו יודעין. ומה ראייה היא זו לפסוק של אחריו שנא' האומר לירושלים תושב וגו'. כך יש לפרש הגירס' אבל לקמן פרשה פ"ב הגירסא נספנה וכן הוא בילקוט ישעיה ובערוך ובילקוט ישעיה גרס אנו יודעין : ה"ג **ואף** הקב"ה אמר לו כן הה"ד ויאמר אלהים שמך יעקב וגו' : **לא יעקב** וגו'. ירושלים שכל נביאים מתנבאים עליה עאכ"ו שיקיים דברי נביאיו ועיין לקמן פרשה פ"ב ובילקוט ישעיה : ה"ג **אלא** הוא נגזר עליו ועיין לעיל פרשה מ"ז : **נתגוששה** ענין התאבקות ונלחמת

עץ יוסף

יודעים שהקב"ה כי זה מעין תחה"מ : **מחדשנו** בבקרן של מלכיות כלו' שדרך המלכות העומדת להיות במלכות שקדמתה כמדי לבבל ויון לפרס שהאחת דוחה את הראשונה ומנפלת שמה. וישראל לעולם קיימים ולא נשכח שמם חלילה ואדרבה הם מתחדשים בהגלההה אלם מזה ידע שרבה אמונתך שאמונתך רבה לגאלנו. כי לולא ה' שהיה לנו אזי ח"ו היינו נאבדים אלם ואחר שהוא תמיד משגיח עלינו בודאי יגאלנו במהרה : **אין כת** של מעלה כו' פי' שאין אותן המלאכים שכבר אמרו שירה חוזרים לומר פעם שניה. כי בכל בוקר נברא מלאכים חדשים כמ"ש חדשים לבקרים : **והא** כתיב ויאמר שלחני כו' והגיע זמני לומר שירה. דה"ק מוכרח אתה לשלחני כי הגיע זמני לומר שירה ועבור זה מוטל עליך לשלחני מפני כבוד שמים. וא"כ מוכח מזה שאין הם המלאכים שאומרים שירה נבראים בכל בוקר שהרי זה עומד מהלילה והגיעו זמנו לומר שירה בבקר ואין סברא לומר שאותו המלאך באותה הלילה נברא ומיד בא להתגושש עם יעקב ועוד שלא שרו של עשו היה : **חניקא** סברית לירהנקני. פי' שאתה סבור למנוע הדבור ממני כמו מאיש התנוק שאינו יכול לדבר כן אתה חושב באין לי תשובה מה להשיב לך על קושייתך ובאמת אני אומר ומשיב מה הוא דין דכתיב וכו' : **זה מיכאל וגבריאל** ר"ל מיכאל וגבריאל ודומין להם שהם שרי מעלה ואין מתחלפין. וה"ה שרו של עשו שהוא מן השרים. עוד י"ל דפליג אדלעיל וס"ל דלא שרו של עשו היה אלא או מיכאל או גבריאל מכוס דבמדרש אבכיר או' דמלאך זה היה מיכאל. ובב"מ פ' בא דף י"ח או' דמלאך זה היה גבריאל. ולכן כדי לנגוח ידי שניהם נקט הכא מיכאל וגבריאל כלו' או זה או זה. ובא להראות לו שלא יתירא מעשו מק"ו : **שחיק טמיא** ישחקו וישחנו עצמותיו : **ולאן אינון** כו' ולהיכן הם הולכים א"ל מהיכן שהן נבראים : **מן נהר** דינור (עיין ביפ"ת בארוכה ותמצא נחת) : **כהדין ירדנא** כו' כירדן הזה שאינו פוסק מלכת יום ולילה : **ומן אן** הוא אתי. ומהיכן הוא בא אותו נהר דינור. א"ל מזיעות של חיות הקודש מפני שהם נושאים כסא הכבוד : **סונקתדרון** יועץ המלך : **נטר הוינא** פי' פעם אחת הייתי שומר בבית פעור והיתי שם שהירדן שעבר משם מהלך ביום ובלילה וה"ג אמר הוא בבית פעור. ופי' מקום יש שם שמהלך ביום ובלילה. וא"ל אחמה איך אפשר שמהלך במקום זה ונפסק במקום זה. כי אולי יש מקום בנתיים שבוהמים דרך המים ומעכבים אותם בלילה. ומהמקום ההוא ואילך הוא באינו מהלך בלילה. ועד המקום ההוא הולך ביום ובלילה (יפ"ת) : (ב) ר"מ ור"י ור"ש. פליגי בעלמא מנא לן דגדולים הצדיקים ממה"ש. דר"מ יליף לה מכי מלאכיו יצוה לך לשמרך דמי גדול השומר כו'. ור"י יליף לה מעל כפים ישאונך ור"ש יליף לה משלחני ומפ"ה מייתי לה הכא : **מי גדול השומר** כו' ר"ל כשהמלך מצוה בהכרח על אחד מעבדיו לשמור את אחד מבני עמו מזיק אז ודאי הנשמר גדול מן השומר ומדכתיב כי מלאכיו יצוה לך לשמרך א"כ ודאי דצדיק עדיף ממלאך : **כי מלאכיו** כו' והיינו ביעקב כדלעיל פרשה ע"ה : **מי גדול הנושא** כו' דלא מיבעי שמירה שאינו אלא הבגהה בעלמא. וגם אינו אלא הרחקת הנזק ולא תוספת טובה ותועלת. אלא אף זו שמוטל עליהם לשעבדם בפועל ממש לנשאם כדכתיב על כפים ישאונך והוא ענין תוספת טובה ותועלת (מה"ק) : **על כפים ישאונך**. והיינו ביעקב שנשאוהו בקפילא הדרך כדאיתא בטוה"ט (יפ"ת) : **ר' שמעון** אומר מי גדול המשלח או המשתלח מן מה דכתיב ויאמר. כצ"ל וכן הוא בילקוט כאן ובטוח"ט. והוא מוסיף עוד דלא מיבעי שמירה ונשיאה שהוא ע"פ ציווי ה' כדכתיב כי מלאכיו יצוה לך לשמרך על כפים ישאונך וגו' אלא אף זו שהצדיק יש לאל ידו לגזור מעצמו על המלאך לעשות כחפצו ורצונו אף בלא גזירת צווי ה' וכדאשכחן ביעקב שא"ל המלאך שלחני דמשמע שלא היה יכול לזוז משם מבלי רשותו של יעקב אע"פ שלא היה גזרת שמים בדבר להיות מעוכב תחת רשותו של יעקב אלא יעקב עכבו מעצמו. וע"ז אמר מי גדול השולח או המשולח (נזה"ק) : (ג) **הגיעו זמן קילוסו** אמאי דקאמר כי עלה השחר יהיב טעמא דבעת זו הגיע זמן קלוסו ע"ד ברן יחד כוכבי בקר (יפ"ת) : **אמר שילא סייבת**. כתב המעריך ח"ל דע שאלמלא המלאך ליער את יעקב וגם נגע בכף ירכו לא היה יעקב יכול לומר לו לא אשלחך. ובפרט שהיה המלאך אומר הגיע זמני לומר שירה. אבל כיון שהוא הקדים לנערו. בכח ובדין אמר לא אשלחך כו'. ח"ש שילא סייבת כלומר כיון שהלקתני וליערתני כל הלילה וא"כ נגעת בכף ירכי ועשיתני צולע לא אשלחך וכו'. שילא מלשון שילין שהן קוצים. סייבת מלשון סיב של דקל עכ"ל. ויש שפירשו שילא ויכל תרגום אונקלס ושילי. סייבת כמו סייפת. כלומר עשה סוף וגמר לדבריך שלא תדבר עוד כי לא אשלחך כי אם ברכתני. והיפ"ת פי' שיילת כצ"ל וסייבת פי' לשון זקנה. ויגנה או כשכלה ושמות או תשב עד בהזקין לא אשלחך והוא ע"ד תשב עד שתלבין ראשך : **אלא בברכה** דכתיב שוב אשוב אליך כעת חיה והנה בן וגו' : **על מנת כך** שמהשלשה מלאכים שנשלחו לאברהם היה אחד מהן לבשר את שרה כדלעיל פ' נ'. ונשתלחו דקאמר הכא לאו דוקא. אלא כלומר שהיה ביניהם שליחות לברכה ולא פירשו ממנו עד שילחה ברכה מביניהם : **לא נשתלחתי לכך** ומתירא אני לעשות דבר שלא ברשות : **ע"י שגלו מסתירין** כו' פירשתי לעיל ס"נ : **אשמע לך** ואדחה ממחיצתי. דיוסר רע לערך שלא ברשות מגלוי מסטירין (יפ"ת) : **ואין אתה מבטל** גזירתן. כדכתיב ותגזר אומר ויקם לך : **בית אל ימצאנו** ריש"ה דקרא וישר אל מלאך ויוכל לו בכה ויתחנן לו המלאך שישלחנו וא"ל שבבית אל ימצאנו ה' ויחליף שמו. ובזה הלבון א"ל ושם ידבר עמנו. ומ"ש ואני עומד שם ר"ל שיודה על הברכות שם (אע"פ שהוא שרו של עשו). אבל עכשיו אין מקום לזה כי אין ראוי להקדים האמן לברכה : (ד) ר' ברכיה בשם ר' לוי כו'. ה"ג בספרים המדויקים ר' ברכיה בשם ר' לוי אמר ממה שמקים דבר עבדו אין אנו יודעים שעצת מלאכיו ישלים האומר לירושלים תושב ולערי יהודה תבנינה. אלא מקים דבר עבדו זה מלאך אחד שנגלה על יעקב אבינו וא"ל עתיד הקב"ה להגלות עליך בבית אל ולהחליף את שמך אני עומד לעמוד הה"ד בית אל ימצאנו וגו' ונגלה עליו הקב"ה לקיים גזרתו של אותו מלאך שא"ל לא יעקב ואף הקב"ה א"ל כן הה"ד ויאמר לו אלהים שמך יעקב וגו' לא יעקב וגו' ירושלים שכל הנביאים מתנבאין עליה עאכ"ו שיקיים דברי נביאיו. ועיין לקמן פ' פ"ב. ור"ל שהמקרא יסורס בל' תימה והכי קאמר ומה אם הקב"ה מקים דבר עבדו והיינו המלאך האחד שנגלה על יעקב. כ"ש וק"ו שעצת מלאכיו ישלים לקיים גזירתו בענין ירושלים. והוא דברי כל הנביאים שנקראו נחמות על ירושלים. ונקראו הנביאים מלאכים כמבואר בריש ויק"ר ע"ש. וכן ודאי יוכל המלאך להקרא עבד ה' : (ה) **לא שיעקר שם יעקב** כו'. דכוונת הכתוב הוא שמך יעקב הוא מ"מ. אלא ולא יקרא שמך העיקר עוד יעקב כי אם ישראל יהיה עיקר שמך ויעקב טפל ועיין לעיל פ' מ"ו סי' ד' : (ו) **נתגוששת** פירוש שרית מל' התאבקות ונישוש : **עם העליונים** הוא המלאך שיכול לו

כוח

ויכולת להם . עם העליונים זה המלאך . ר' חמא בר חנינא אמר טו שרו
של עשו היה . הוא דהוא א"ל כי על כן ראיתי פניך כראות פני אלהים .
מה פני אלהים דין אף פניך דין . מה פני אלהים (שמות כג) ולא יראו פני
ריקם אף את לא יראו פני ריקם . עם התחתונים ויכולת להם זה עשו
ואלופיו . ד"א כי שרית עם אלהים טז את הוא שאיקונין שלך חקוקה
למעלה : (ז) וישאל יעקב ויאמר הגידה נא שמך . יז רב אמר בשם ר' יוסי
בר דוסתאי כתוב אחד אומר (תהלים קמז) מונה מספר לכוכבים וגו' שמות
יקרא . וכתוב אחד אומר (ישעיה מ) המוציא במספר צבאם לכולם בשם
יקרא . אלא מלמד שיש שם שינוי לא כשם שנקרא עכשיו כך הוא נקרא
לאחר זמן . שנא' (שופטים יג) ויאמר לו מלאך ה' למה זה תשאל לשמי והוא
פלאי איני יודע איזה שם אני מתחלף : (ח) ויזרח לו השמש וגו' . יח א"ר
ברכיה ולמי לא זרחה השמש אלא לו לרפואתו אבל לאחרים אורה . ר'
הונא בשם ר' אחא אמר כך היתה השמש מרפא ביעקב אבינו ומלהטת
בעשו ובאלופיו . א"ל הקב"ה את סימן לבניך . מה את השמש מרפא
יט בך ומלהטת בעשו ובאלופיו . כך בניך תהא השמש מרפא בהן ומלהטת
בעכו"ם . מרפא בהן (מלאכי ג) וזרחה לכם יראי שמי שמש צדקה ומרפא
בכנפיה . מלהטת בעכו"ם (שם) הנה היום בא בוער כתנור וגו' . והוא
צולע על ירכו ריב"ל הוה סליק לרומי וכיון דאתא לעכו נפק ר' חנינא
לקדמותיה אשכחיה מטלע על ירכיה . א"ל את דמי לסבך והוא צולע על
ירכו : (ט) על כן לא יאכלו בני ישראל את גיד הנשה . א"ר חנינא כ למה
נקרא שמו גיד הנשה שנשה ממקומו . ר' הונא אמר האי פקוקלתא דנידא
שרי כא ישראל קדושים אסרו אותה עליהם . ר' יהודה ור' יוסי . ר"י אמר
באחת מהן נגע ואחת מהן נאסרה . ר' יוסי אומר באחת מהן נגע ושתיהן
נאסרו . אית תנא תני הדעת מכרעת שהוא של ימין כדברי ר' יהודה .
ואית תנא תני הדעת מכרעת שהוא של שמאל כר' יוסי . מ"ד הדעת
נוטה שהוא של ימין ויגע בכף ירכו . ומ"ד הדעת מכרעת שהוא של שמאל
שנא' כי נגע בכף ירך יעקב : (י) וישא יעקב את עיניו וירא וגו' . כב א"ר
לוי ארי כעס על הבהמה ועל החיה . אמרין מאן אזיל ומפייס יתיה . א"ל
כג הדין תעלא אתון להכא דאנא ידע תלת מאה מתלין ואנא מפייס
יתיה . אמרין ליה אגומין . הלך ציבחר וקם ליה . אמרו ליה מה דין .
א"ל אנשית מאה . א"מרו ליה אית במאתן ברכאן . הלך ציבחר וקם ליה .
אמרו ליה מה דין . א"ל אנשית אף מאה . אמרו ליה אף במאה ברכאן .
וכיון דמטא תמן אמר אנשית כולהון אלא כל חד וחד יפיים על נפשיה .
כך יעקב אבינו . ר' יהודה בר סימון אמר יש בי כח לערוך תפלה .
ר' לוי אמר יש בי כח לערוך מלחמה . וכיון דמטא ויחץ את הילדים וגו' .
אמר כל איניש ואיניש דכוותא תקום ליה : (יא) וישם את השפחות ואת
ילדיהן ראשונה . כד הדא אמרה אחרון אחרון חביב . והוא עבר לפניהם .
הה"ד (תהלים קג) כרחם אב על בנים . תני ר' חייא כרחמן שבאבות ואי
זה הוא רחמן שבאבות ר' יהודה אמר זה אברהם אמר אברהם (בראשית יח)
חלילה לך מעשות כדבר הזה . ר' לוי אמר יעקב כה והוא עבר לפניהם אמר
טב דינגע בי ולא בהון . וישתחו ארצה שבע פעמים . למה שבע על שם
(משלי כד) כי שבע יפול צדיק וקם . ד"א למה שבע א"ל הוי רואה את עצמך
כאילו את נתון לפנים משבעה קינקלין ויושב ודן ואני נדון לפניך ואת
מתמלא עלי רחמים . א"ר חנינא בר יצחק לא זז משתטח והולך משתטח
והולך . עד שהכניס מדה"ד למדה"ר : (יב) וירץ עשו לקראתו וישקהו .
כו נקוד עליו א"ר שמעון בן אלעזר בכ"מ שאתה מוצא הכתב רבה על
הנקודה אתה דורש את הכתב . הנקודה רבה על הכתב אתה דורש את
הנקודה . כאן לא כתב רבה על הנקודה ולא נקודה רבה על הכתב כז אלא
מלמד שנכמרו רחמיו באותה שעה ונשקו בכל לבו . א"ל ר' ינאי אם כן
למה נקוד עליו . אלא מלמד שלא בא לנשקו אלא לנשכו ונעשה צוארו
של יעקב אבינו של שיש וקהו שיניו של אותו רשע . ומה ת"ל ויבכו .
אלא כח זה בוכה על צוארו וזה בוכה על שיניו . ר' אבהו בש"ר יוחנן מייתי
לה מן הכא (שה"ש ז) צוארך כמגדל השן וגו' . וישא עיניו א"ר בנימין בר
לוי לפי ששמענו חנינה בי"א שבטים ולא שמענו בשבט בנימין . והיכן
שמענו להלן (בראשית מג) ויאמר אלהים יחנך בני : (יג) ותגשן השפחות הנה
וילדיהן ותשתחוין ותגש גם לאה וילדיה וגו' . כט ביוסף כתיב ואחר נגש
יוסף ורחל וישתחוו . אלא אמר יוסף הרשע הזה עינו רמה שלא יתלה
עיניו ויביט את אמי . ל ונבהה קומתו וכסה אותה . הוא דכתיב ביה
(בראשית מט) בן פרת יוסף בן פורת עלי עין . בן פורת רביית עלי עין . בין
פורת רביית יוסף . בן פורת עלי עין בין פורת רביית יוסף ר' ברכיה בשם
ר"ס

יד יוסף טו זוהר תולדות דף קס"ו . וסדר זו דף ק"ע . וח"ח דף ל' : טז חולין נ"א : יז ב"ר פ' מ"ח . כתד"ר פ' י"א . ילקוט ישעיה רמז ס"י : יח ילקוט ס"ז : יט נדרים ח' : כ חולין נ"א . ילקוט ס"ז : כא פסחים פ"ג . חולין ל' . תוספתא פ"ז דחולין : כב ילקוט ס"ז : כג סנהדרין ל"ח : כד ילקוט ס"ז : כה ב"ה"ס מזמור ק"ג . קס"ר פ"ט : כו ירוש' פ"ט דפסחים . חוית פסוק עאחרן . ולעיל פ' מ"ח . פדר"נ פ' ל"ד . ילקוט ס"ז : כז תנחומא ס"ז . ב"ר פ"ס . פדר"א פ' ל"ז : כח תרגום ירושלמי וזוה"ע : כט ילרוש ס"ז . לקמן פ' נ"ח : ל זוהר ס"ז דף קע"ס . וסדר בלק דף ר"ב . פסיקתא רבתי פ' י"ב . וזוה"ע :

מתנות כהונה

וגלתו : **אף אתה דין** . פירש"י שאתה כן אותו וכדלעיל ריש פ' ע"ג דף מ"ס : **שאיקונין שלך** . צורת פניך חקוקה למעלה חסו שרית עם אלהים : **שינוי** כמו שפירש"י בהותב בלפי ענין שליחותם הם נקראים : **מטלע** צולע : **פקוקלתא** פי' הערוך הן הקנוקנות שהוזכרו בגמרא וכפ"י פי' שומן שבין הפקוקלות וכן הוא בפ' גיד הנשה : **של שמאל** . כרבי יוסי ז"ל אף של שמאל ולא פליג אדרבי יהודה דאסר של ימין והכי איתא בפרק גיד הנשה סתם מתניתין דאסר בשניהם כר' יוסי ואיתא התם בגמרא מתניתין דלא כר' יהודה דלא אסר אלא ירך הימין אבל אי לאו דמיסתפינא אמינא דהאי כר' יוסי טעות סופר הוא ותרוייהו הני תנאי פליגי אליבא דר' יהודה וכן מצאתי בפירש"י ז"ל דל"ג ליה : **ירובו** משמע המזומנת והמיומנת לו : **מאן** אזל כו' מי ילך ויפייס אותו : **אמר** להם השועל הזה בואו עמי לשם ואני אפייס אותו כי אדע ש' משלים וכהם אני מפייס אותו : **אגומין** פירש"י וכן יהיה בלשון יון והערוך פי' לכי לך : **ציבחר** מעט : **אנשית** שכחתי : **אית** במאתן כו' . יש עוד במאתים די ברכה ופיוס : **יש בי כח כו'** . כך אמר יעקב לבניו : **דכוותא** כלומר כפי ערכו : **טב** דינע כו' . טוב הוא שינע ויפגע בי ולא בהם : **קינקלין** פירש"י והערוך חדרים ור"ל כמלך היושב לפנים חדר בחדר : **אם** כן למה נקוד עליו . שודאי נדע שנשקו בכל לב אלא לומר לקרוא ושכהו : **וזה** בוכה על שיניו . ששיניו נעשו כשעוה כדאית' במדרש חזית בפסוק צוארך כמגדל השן וכן פירש"י : **בן** פורת יוסף וגו' . בן פורת רביית יוסף בן פורת עלי עין בין פורת רביית יוסף עלי עין ר' ברכיה וגו' ודרש בן פורת כמו כרות ככתיבתו : **בין** פרות כו' . מבין הפרות נתגדל יוסף ע"י הלומו של פרעה ואח"כ דרש בן פורת כקריאתו לשון פריה ורביה שנתגדל ושתרבב על עינו של עשו : **לפרוע** לך שבכתו
מדה

עץ יוסף

הוא דהוה כו' כראות פני אלהים . היינו מלאך . ומכיון שהמלאך נדמה לו כעשו נודאי שרו של עשו היה : **מה פני** אלהים דין כו' מה פני אלהים ולא יראו כו' . לא גרסינן לה ואגב שיטפא דגרס לה לקמן בפירוש דקרא כהטוא כאן (יפ"ת) : **את הוא** שאיקונין כו' . שרית ל' שררה שנחשב לשר כאחד מגבא המרום אחר שצורתך חקוקה למעלה אצל המלאכים . ופי' אלהים מלאכים שהם . וכן עם אנשים נחשבת לשר וגדול : (ז) **כתוב** אחד אומר מונה כו' דלכולם שמות יקרא משמע שלכל אחד יקרא שמות הרבה . ולכולם בשם יקרא משמע שלכל אחד הוא קורא שם אחד ותז"א אלא מלמד כו' לא כשם שנקרא עכשיו כו' . שבבחינת חלופי השמות לפי שינוי השליחות יש לכ"א שמות הרבה . ובבחינת פרטי זמני השליחות נקרא המלאך בכל פעם בשם אחד ובשני הכתובים תלה לכולם פירושו לכל אחד מכולם : **אלא מלמד** שיש שם שינוי . שיש שמות המלאכי' המשתנים בכל פעם להקרא בשם אחר אבל יש ג"כ שאינם משתנים : (ח) **אלא** לו לרפואתו כו' . ס"ל שבזמנה זרחה השמש אלא שהיה לו ענין מיוחד בזריחתה דהיינו רפואתו . **ר' הונא** כו' ס"ל שההבדל הוא דליעקב זריחת רפואה ולעשו זריחת להיטה . כדאשכחן וזרחה לכם יראי שמי וגו' כי להם תהא רפואה ולעכו"ם להיטה שכל מה שאירע לאבות סימן לבנים (יפ"ת) : **הנה היום בא** . דהיינו השמש שהוא במקום גיהנם לעתיד כדלעיל פ' כ"ו : **ריב"ל** סליק לרומי כו' נפק ר' חנינא לקדמותיה אשכחיה כו' . הבעל סדר הדורות רוצה לגרוס ר' לוי לא ריב"ל ע"ש באריכות אבל היפ"ת פי' את דמי לסבך אתה דומה לזקך שבשהיה בא לקראת עשו היתרע מזליה והיה צולע . רמז שהוא מה לפניו בעוה"ז . וכן אתה על ידי הולך לרומי איתרע מזלך להיות צולע ע"כ . משמע דגרס ריב"ל : (ט) **שנשה ממקומו** שקפץ ממקומו : **פקוקלתא** פי' הערוך הן הקנוקנות דאמר בגמרא וקנוקנות פירש"י בגמרא גידין דקים ההולכים באורך סירך מתחת הבשר מגיד התיצון לגיד הפנימי . ר' הונא אזיל כעולא דאמרינן התם דלא אסרה תורה אלא גופו של גיד אע"ס דעץ בעלמא הוא . ודלא כמ"ד לא אסרה תורה אלא קנוקנות . ומייתי לה הכא משום דנפקא מיניה לפירושא דגיד : **כר' יוסי** שאמר באחת נגע ושניהם נאסרו משום שהנגיעה היה בשמאל ולשלם השמאל שפל לימין . אין לחלק דין אחר לשמאל לבד לכן שניהם נאסרו : **ויגע בכף ירכו** וגו' בהאבקו עמו . ור"ל כאדם שהוא מבק את חבירו וידו מגעת לכף ימינו של חבירו כדאיתא בגמרא . ופרש"י שחובק את חבירו מלפניו וידו הימנית מגעת לכף ירך ימנית של חבירו מאחוריו : **כי נגע בכף ירך יעקב** קרא יתירה דרים דבתר דכתיב על כן לא יאכלו בני ישראל מה ת"ל כי נגע בכף ירך יעקב . אלא דאתא לומר שלא היה אלא דרך נגיעה כמו שנוגע בימין לירך העומד נגדו שהוא נוגע בירך השמאלי שהוא כנגד ימינו (יפ"ת) : (י) **מאן אזיל** כו' מי ילך ויפייס אותו : **אמר להון** כו' אמר להם השועל בואו עמי לשם ואני אפייס אותו כי אדע ש' משלים ובהם אפייס אותו : **אגומון** פי' טוב ויפה (א"א) והערוך פי' בלשון יוני נלך : **ציבחר** מעט : **אנשי**' **מאה** פי' שכחתי מאה : **אית** במאתן ברכאן בגלוי ברכות ירוש' . כל ברכיא שבין וברכיא דאורייתא כישין . ופירושו לשון הסתפקות וקמצנות. וכן כאן פירושו יש די וסיפוק במאתים משלים לפייסו . וכן פי' בעל מוסף הערוך בערך בכך ג' : **יש בי כח** ויהיה המתנה הנשאר לפליטה דייק דמשמע בעל כרחו כדפירש"י בהומש ולדעת ר' יהודה כ"ש אין זה אלא בכח תפלה לא יעזבנו ה' לגמרי ולר' לוי הא בכח מלחמה שעכ"פ ה' יעזרהו במקצת שיהיה המחנה הנשאר לפליטה : **וכיון דמטא** כו' ואף ע"פ שכבר התפלל ואמר הצילני נא מיד אחי . אולי עיקר התפלה היתה צריכה בעת ראותו את עשו . כי בהגיעו אליו יכוין אל הכנעתו . אבל כשבא להתפלל כשראהו לא יכול כי נבעת (יפ"ת) : **ואיניש** זכותיה תקום ליה . כצ"ל (א"א ויפ"ת) : (יא) **הדא** אמרה אחרון כו' . כלומר להכי איכפל קרא לאשמועינן שהניחם בסדר הזה לומר דאחרון אחרון חביב שעל כן שם החביבים יותר באחרונה : **כרחמן שבאבות** . משום דהוה"ל כרחם אבות בלשון רבים . לכן אתר שרמז לאב היותר רחמן והיינו רחמן שבאבות : **זה אברהם** שהיה אב המון גוים ובא לעורר רחמים על הסדומיים הרשעים : **אמר** אברהם חלילה לך . בשות"ט מייתי מדכתיב האף תספה צדיק עם רשע . ולפ"ז ניחא כי במדת רחמים בא כדמסיים שישא למקום למען הצדיקים . אבל לפי מה שהביא כאן מדקאמר חלילה לך קשה כי אין זה אלא מדת הדין שלא ימות צדיק עם רשע וכדמסיים בה השופט כל הארץ לא יעשה משפט (יפ"ת) : **זה יעקב** הוא היה ראוי להיות נשאר באחרונה . כי כן דרך השיירות שהעם עוברים תחלה והאדון בא אחריהם אלא לכך הוא עבר לפניהם משום דאמר מוטב דינגע בי ולא בהם . ומזה למדנו הפלגת רחמיו על בניו (יפ"ת) : **למה שבע** דהוה הכנעה יותר מדאי . ואיגז ראוי להראות את עצמו נכנע כ"כ פן יאחר אויבי יכלתיו : **על שם** כי שבע כו' . כלו' שרמז לעשו שאע"פ שהוא נכנע לפניו בוטח בה' כי בשבע צרות יצילנו : **לפנים** משבעה קנקלים חדרים . כי כן דרך גדול הדיינים : **לא זז משתטח** כר שההשתחויות כנגד ה' היה . ופירש שבע הכרכה כמו והחזיקו שבע נשים (יפ"ת) . וכן הוא בזוהר ס"ז : (יב) **נקוד עליו** כאן הגירסא משובשת ומחוסר אחד מלות ממה שהוא בשה"ש פסוק צוארך (שה"ש ז') וכן שם יש חסרון ממה שהוא כאן . ויש להגיה משם לכאן ומכאן לשם . וכן צ"ל כאן וירץ עשו לקראתו וישקהו כולו נקוד עליו כו' אתה דורש את הכתב ורבינא הנקודה כו' ולא נקודה רבה על הכתב אלא כולו נקוד מלמד שנכמרו רחמיו כו' . א"ל ר' י' א"כ כו' . כן צריך להגיה כאן משם . ושם דילג המדפיס דעת רשב"א כולו וצריך להשלימו מכאן וה"פ כיון דהכא הכתב והנקודה שוים מפרש רשב"א שהנקודה בא להוסיף על הכתב כאילו נאמר וישקהו כ"ש שנכמרו רחמיו באותה שעה ונשקו בכל לבו . ור' ינאי הקשה ע"ז א"כ למה נקוד עליו דוישקהו ויבכו הוה משמע שפיר נשיקה של אהבה גמורה . אלא ילמד שהנקודה בא להורות המלה מכשופה . למימר דעיקר כוונתו היה לנשיכה ואחר שנשכו וקהו שיניו נהפך לאוהב ונשקו : **צוארך** כמגדל השן . ומיירי בכנסת ישראל שיהיה צוארה חזק להקהות שיני האויבים דכל מה שאירע לאבות סימן לבנים : **ששמענו חנינה** כמ"ש אשר חנן אך אחר באותו הפרק עדיין לא נולד בנימין ולא שמענו כזה בשבט בנימין והיכן שמענו להלן ויאמר אלהים יחנך בני : (יג) **ונבהה קומתו** אע"ג דמהכא לא דייקינן אלא שעמד בפניה לא שהגביה קומתו . קאמר הכי מדיוקא דבן פורת יוסף (יפ"ת) : **בן פורת יוסף וגו'** . ס"נ בן פורת רביית יוסף בן פורת
רביית

ר"ם אמר עלי לפרוע לך מן אותה העין : (יד) ויאמר מי לך כל המחנה הזה אשר פגשתי וגו' . לא כל אותה הלילה נעשו מה"ש כתות כתות והבורר חבורות והיו פונעין באילין דעשו והוון אמרין להון מן דמאן אתון . והן אומרין מן דעשו . והן אומרין הכו יהבון להון . מן דבר בריה דאברהם . והן אומרין יהבון להון . מן דבריה דיצחק והן אומרין יהבון להון . כיון דהוו אמרי מן דאחוי דיעקב אנן . הוון אמרין שבקון להון מן דידן אינון . בצפרא א"ל מי לך כל המחנה הזה אשר פגשתי וגו' . א"ל אמרון לך כיום . א"ל מיכתת אנא נביהון . ויאמר למצא חן וגו' . ויאמר עשו יש לי רב מכות אחי יהי לך ונו' . ד"א ויאמר עשו יש לי רב וגו' . א"ר אייבו לפי שהיו הברכות לב ספוקפקו בידו והיכן נתאוששו לו כאן מן דא"ל אחי יהי לך אשר לך . א"ר אלעזר לג אין קיום הנט אלא בחותמיו . שלא תאמר שאילולא שרימה יעקב אבינו את אביו לא נטל הברכות . ת"ל אחי יהי לך אשר לך : (טו) ויאמר יעקב אל נא אב נא מצאתי חן בעיניך ולקחת מנחתי מידי כי על כן וגו' כראות פני אלהים . מה פני אלהים רין אף פניך דין . מה פני אלהים ולא יראו פני ריקם אף את ולא יראו פניך ריקם . קח נא את ברכתי אשר הובאת לך . לי א"ל כמה יניעות יגעתי עד שתבא לידי אבל אתה מאליה היא באה אצלך . אשר הבאתי אב"כ אלא אשר הובאת מאליה באה לידך . ויפצר בו ויקח . מיתתמי חזר וירזה פשוטה . ר' יהודה ב"ר סימון אמר (מקליס סח) מתרפס ברצי כסף . לח מתיר את הפס ומתרצה בכסף . ר"ל סליק למשאל בשלמיה דרבינו . א"ל צלי עלי דהדא שלבותא בישא סגין . א"ל לא תסב מן בר אנש כלום ולית את יהיב כלום . מן דיתיב נביה אתא חדא איתתא טעינא ליה חדא דיסקריו וחדא סבין בנווה קם נסב סבינא והדר לה דיסקרא . אתא חד בלדר מן מלבותא וחמא יתה וחמדה ונסבה . בפתי רמשא סליק ר"ל למישאל בשלמיה דרבינו וחמא יתיה שחיק . א"ל למה את שחיק . א"ל ההיא סבינא דחמיתיא יתה . אתא חד בלדר מן מלבותא חמא יתה וחמדה ונסבה א"ל לא כן אמרית לך לא תיסב מן בר נש כלום ולית את יהיב כלום : (טז) חד עמא דארעא א"ל לר' הושעיא לית אמרית לך חדא מילתא טבא את אמרת בציבורא מן שמי . א"ל מה היא . א"ל כל אותן הדורונות שנתן יעקב אבינו לעשו עתידין עכו"ם להחזיק למלך המשיח לע"ל . ס"ט (שם סב) מלכי תרשיש ואיים מנחה ישיבו . יביאו אב"כ אלא ישיבו . א"ל חייך מלה טבא אמרת ומן שמך אנא אומר לה : (יז) ויאמר אליו אדוני יודע כי הילדים רכים ונו' . לו זה משה ואהרן . והצאן והבקר עלות עלי אלו ישראל שנאמ' (ישעיה מ) ואתן צאני צאן מרעיתי אדם אתם . ר' חונא בש"ר אחא אמר אילולא רחמיו של הקב"ה ודפקים יום אחד כבר מתו כל הצאן ביומי אדריינוס . ר' ברכיה בשם ר' לוי אמר אדוני יודע כי הילדים רכים זה דוד ושלמה . והצאן והבקר עלות עלי אלו ישראל שנא' ואתן צאני וגו' . ר' חונא בש"ר אחא אמר אילולא רחמיו של הקב"ה כבר מתו כל הצאן ביומי המן . יעבור נא אדוני לפני עבדו . א"ל מבקש את שנהא שותף עמך בעולמך . א"ל לא יעבור נא אדוני לפני עבדו . א"ל ואין אתה מתיירא מחוכמי ומן אפרבוי ומן אסטרטילי (אסטרלסי) . א"ל ואני אתנהלה לאטי לאטי להוני אני מהלך כמה דתימא (שמ"ב ח) את מי השילוח ההולכים לאט . ד"א בפנים מרוכות אני מהלך כמה דתימא (ש"ב כג) הנה היא לומה בשמלה : (יח) עד אשר אבא אל אדוני שעירה . לט א"ר אבהו חזרנו על כל המקרא ולא מצאנו שהלך יעקב אבינו אצל עשו להר שעיר מימיו . אפשר יעקב אמתי היה ומרמה כו' . אלא ב אימתי הוא בא אצלו לע"ל . התי"ד (שופטים ה) ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו וגו' . ויאמר לו עשו אצינה נא עמך וגו' . בקש ללוותו ולא קבל עליו . רבינו כר הוה סליק למלבותא הוה מסתבל בהדא פרשתא ולא הוה נסיב ארמאה עמיה . חד זמן לא אסתכל בה ונסב בעיה רומאין ולא הניע לעבו עד שמכר הסום שלו : (יט) וישב ביום ההוא עשו לדרכו שעירה . סיו וד מאות איש שהיו עמו היכן הם . נשמטו כל או"א והלך לדרכו אמרו שלא נכוה בגחלתו של יעקב . אימתי פרע להם הקב"ה להלן (שופטים ג) ולא נמלט מהם איש כי אם ד' מאות איש נער אשר רכבו על הגמלים ויונטו : (כ) ויעקב נסע סכתה . סכ כמה שנים עשה יעקב אבינו בסוכות . ר' אבא אמר י"ח חודש . סוכות ובית וסוכות ובבית אל ו' חדשים . ר' ברכיה בש"ר לוי אמר כל אותן חדשים שעשה בבית אל היה מכבד את עשו באותו דורון . ר' אבין בשם ר' חוניא אמר ט' שנים היה מכבד את עשו באותו דורון . ר' פנחס בש"ר אבא כל אותן השנים

יד יוסף לא מנחומא סו"ס . ילקוט ס"ו : לב וזסר תולדות : לג נתיב כ"ב : לח ילקוט ס"ו וילקוט מכוניס : לי ילקוט ס"ו : לח מכוניס ק"ס : לי ילקוט ס"ו : לח תו"ל מ"ב פ' י"ב . זוהר כל דף ק"ח . מנחומא מקומה סי' ט' . ד"ל פ' ט' . מכוניס כ"ה : ס ילקוט ס"ו . זוהר כל דף ק"ט . מנחומא תרומה סי' ט' : מא ילקוט ס"ו : מב מגילה י"ו . ילקוט ס"ו . ומנר שולם פ"ב . ומפר סיסר ס"ו . ובילו"ש פסוק זה לפי מנחומא בסוכות י"ב מודש :

מתנות כהונה

מדה כנגד מדה שלש יפלט בו שין כרש והוא שלה תולש על השין ולש השין עליו : באילין דעשו כו' . חיילוסיו של עשו והיו מומרים להם מפל מי שהם וסם מומרים מפל עשו וסם מומרים המלוכים לחיילוסיהם הכו לותם וסכו לותם : ס"נ הבו הכו יהבון להון כו' . פי' היו מתנים להם מכות וכן פיהש"י : יהבון כו' . תו להם מכות : כיון דהוו כו' שהיו מומרים מפל מחיי כל יעקב מלהגו הכרת מומרים הימנו להם מפלם הס : מיכתת כו' . מוכה מכי מנגף : ספוקפקות שמדיין לו שהם עליהם עשו בשם הפלה : נתאוששו והחזיקו על קיומן : מאריה כו' . וכיוצא סיניעה שהניעתי בה כדי שהוא מתנה מכוסה ולא מקפון זאת בפיעתי : מתחמי כו' . היה נדלה כמו שהיו נולה לקבל וידוי פשוטות לקבל : מתיר כו' . מתיר לקבי מנעטתו : ופושטו ידו להמלוט בכסף . וכן הוא ילקוט מלים שפשפתין ליד להמלטת בכסף ולדם מהלכם . שבריקון מפיל בשם : הפס פיהש יד : צלי עלי כו' . כהפלל על מאלה כהלכות

עין

לכיים עלי עין . כין שכוח לכיים יוסף . כן פורש עלי עין ל"ש בכיים בש"ר פיהש עלי לשכוח לך מתתו עין . וה"ם כן פורש לכיים יוסף דפורש הוא ל' לכיים וכבלבה כמלך יוסף . כן פורש לכיה עלי עין כלר שבור שהנדיל וכשיה קומתו בשני עין עשו . ומנקף ל' פולה . לכיים לכמיה בים לשון שכוח לכיהו ע"י שכוח שלהה פיכוה בהלומו והוא שאר הלשון ממקור כך פלה בעבולה . ולקמן פ' נ"ח לכיים מיניה נמי לשון פיכוח והיינו הכלים שלהה פיכוה בהלומו . והא דכתיב שו כן פורש עלי עין מפרש ר' נכיה עלי לשבוע לך כו' לשון פיכוח . והיינו מלה כעבד מלם שלא שלטו בו עין בע ובלאיהא לא שלטה עין בשבע שנים הפלה . וכן לומרים להם מפל מי שהם . והם לומרים מפל עבו . והם לומרים להם מפל מי שהם . והם לומרים מפל עבו . והם לומרים להיילוסיהם הכו הכו לותם : יהבון להון כו' . מנו להם מכות : כיון דהוו חמרי כו' . כיון שהיו לומרים מפל לחיי של יעקב מלשון הימנו להם מפלם הס : מיכתת כו' . מוכה מכי מנגף : למצוא חן בעיני אדוני . לשומר מחשר שהלכה שפל חוקן שהשנה הס כולם לותני להנות נם נעיניך שהשוב נם שהה לטוב שהיכי : וכשיב יש לי רב שפו כלו' נדקת בלבך כי כבר קבלתי כוב מכות כי ומשה לשבר על יהם בהכרת הודה לך ושמע יהי לך (הכרכות לשבר שכוכב בכה השפפתה עד כה) ומשהה נם לשי שהקשך לשהב לך : (מהרש"ג) : רב מכות כי מכים הרבה : מפוקפקות שמדיין לו הוזה עליהן בשפש הפלה : בן מה לשמר ליה שחי יהי כו' . שכך ל"ש מה בלקהת שלבוע יהי לך שמשהה לו שהשבר עליהם (מזרחי) : אחי יהי לך שבר לך . נישוביות זה הברכות (נפלאות מדשות) : (טו) מה פני אלהים רין כו' . הכוונה כי הנוטן שהנה לשהל נפ' פעים . שי שהי שהשקבל נלבל . שו דבר פיום על השפ שקדשהו . שו דבר הכוונה וכבוד ולפי שעשו דחה הפעם הש' בלחומו ים לי רב . שהב יעקב כי שד לי ב' פעמים . הש' כי הוא שבושד לדין פניהם לו דין עליו ופב"ה ושבלים ולבן לחוי לי לכיים נשבחה . ושפי דבר הכוונה מה שי שלהים כו' . כי כן היהה עולה ראיה לדבריהם השהעבדות לב' : מה פני אלהים רין לכיהו הנלב נשני ב"ש . כי נקבל שלהים יפשוט : כמה יניעות כו' . ל"ל שלף שלפי שבכך היה שחשב שהפעם . מ"ש לפי שדל לעבי ויניעתי סיהה לי שד שבאת ליהי . יהיה נהשב לשעך כשהוב . ושקבל ממני בשכר פנים יפות : אשר הבאת אב"כ כנ"ל וכן הוא ילקוט : אימתי פרע להם כי כי נוסן שכר לעשו"ם בשוה"ר : כי אם ת' ימים . ויוכן סהיו שבני מ' שים דעשו ונשבר לשב זשות חנות : (כ) י"ח חודש סוסות וביה וסוסות . כי הסוסות הם בשפה הדפי הקרן . והביה כהוכף וסוב סוסות בימי הקרן (ויעיין בים"ק) : ובבית אל ו' חדשים שבוש דקים לן שהשבע בדרך בשובו שחרן שתי פעים . דכ"ב שנה היהם ממנו יוסף כדרך שהוא פירש שהיו שתי פעים כ"ב שנה . כ' בניהם לבן ופעים בדרך כדתי' כ"פ דמצילה . להק"ת ד"ה חדשים היה בסוסות והשפה בניה לל : כל אותן חדשים שעשה בסוסות היה שכבד . כלל (יפ"ח ומה"ק) . ופי' כי שם היה שהחד שעבו כי היה קבוע ל . ומעם ההודעה זו כדי שלא שיקשה לן למה שהשכב יעקב ולא שיבר דדכו לבית חבון . כי היה חעם שהיה שהחד שעבו כדשיהת שהו שלא שיהיה לן לשהב עליו . ולר' שהן נשהבב שם פ' פעים לשבה זו (יפ"ח) : יודע לחשבן פי נחמה

יוסף

מן דיתיב נביה כו' כשהיה יושב שלו כחש שמה שחת ושהלה שחוק קשהה לחת וסכין מוהם נשובה . והיה טופל לת הסכין והחזיר לה הקשהה . דיסקרין פי' קשהה : בלדר מופל נשלר התלך המולך בשעים : וחמא כו' ולשה לותה סכין ושחדה ולקחה : בפתי כו' לפעם הערב הזה כ"ל והלך לשפול בשלומו של רבינו ולשה לותו שוחק : דהמיתא כו' . פרלים לותו חללי היום : עמא דמערבא נרסי . פי' עם הלדן : כ"נ טלתא בכח לת שמרם כו' . שלשר . לת שמרם לותו שמעי בנטורה : זה שבה ולחבן . שלו בשבה ולחבלה לת הילד ושמעו נלמד לשהבן יניד עליו כיינו : דוד ובלמ"ח . נבי בלמ"ח כתיב קיב ילד שפכן ונבי דוד נמי כתיב בן מי זה שפלם וכן פיהש"י : להוני פיהש"י והשהרון נשהם : ולא הוה נסיב כו' . לפ היה נוקח שהרשלי שהו לנוח מנים המלך : ער שמכר כו' פיהש"י לשהדן נדשים ושין נרשבין : מי שבנים . כלשון כשם שפי נשבר

יוסף

מן דיתיב נביה כו' כשהיה יושב שלו כחש שמה שחת ושהלה שחוק קשהה לחת וסכין מוהם נשובה . והיה טופל לת הסכין והחזיר לה הקשהה . דיסקרין פי' קשהה : בלדר מופל נשלר התלך המולך בשעים : וחמא כו' ולשה לותה סכין ושחדה ולקחה : בפתי כו' לפעם הערב הזה כ"ל והלך לשפול בשלומו של רבינו ולשה לותו שוחק : דהמיתא כו' . פרלים לותו חללי היום : עמא דמערבא נרסי . פי' עם הלדן : כ"נ טלתא בכח לת שמרם כו' . שלשר . לת שמרם לותו שמעי בנטורה : זה שבה ולחבן . שלו בשבה ולחבלה לת הילד ושמעו נלמד לשהבן יניד עליו כיינו : דוד ובלמ"ח . נבי בלמ"ח כתיב קיב ילד שפכן ונבי דוד נמי כתיב בן מי זה שפלם וכן פיהש"י : להוני פיהש"י והשהרון נשהם : ולא הוה נסיב כו' . לפ היה נוקח שהרשלי שהו לנוח מנים המלך : ער שמכר כו' פיהש"י לשהדן נדשים ושין נרשבין : מי שבנים . כלשון כשם שפי נשבר

השנים שעשה יעקב אבינו בבית אל לא נמנע מלנסך נסכים. א"ר חנין כל מי שהוא יודע כמה נסוכים נסך יעקב אבינו בבית אל יודע להשב את מי טבריא:

פרשה עט

(א) ויבא יעקב שלם. (תיו ה) א בשש צרות יצילך ובשבע לא ינע בך רע. אין שית אינון אנא קאים בהון. ואין שבע אינון אנא קאים בוזון. (שם) ברעב פדך ממות. כי זה שנתים הרעב בקרב הארץ. (שם) ובמלחמה מידי חרב. יש לאל ידי לעשות עמכם רע. (שם) בשוט לשון תחבא. א"ר אחא קשה לשון הרע שמי שבראו עשה לו מקום שיטמן בתוכו. (שם) ולא תירא משד כי יבא. זה עשו ואלופיו. (שם) לשד ולכפן תשחק. זה לבן שבא כפון על ממונו לשודדו. (שם) כי עם אבני השדה בריתך ונו'. ויקח מאבני המקום וישם מראשותיו (שם) וידעת כי שלום אהלך. מעשה ראובן ובלהה מעשה יהודה ותמר. (שם ופקדת נוך ולא תחטא. יעקב אבינו בן פ"ד שנה היה ב ולא ראה טפת קרי מימיו. (שם) ויודעת כי רב זרעך וצאצאיך כעשב השדה. א"ר יודן לא נפטר יעקב אבינו מן העולם עד שראה ששים רבוא מבני בניו. (שם) תבא בבלה אלי קבר כעלות גדיש בעתו. ר' יצחק ורבנן. ר"י אמר תבא לח אלי קבר. ורבנן אמרי תבא בכולא אלי קבר מלא שאינו חסר כלום. שנאמר ויבא יעקב שלם: (ב) ויבא יעקב שלם. ג (תהלים קכב) שיר המעלות רבת צרתני מנעורי יאמר נא ישראל. א"ל הקב"ה ויכלו לך. א"ל גם לא יכלו לי ויבא יעקב שגם. (שם נד) רבות רעות צדיק ונו'. רבות רעות זה עשו ואלופיו. צדיק זה יעקב. ומכולם יצילנו ה' ויבא יעקב שלם. (שם קכא) ה' ישמר צאתך ובואך מעתה ועד עולם. ישמר צאתך ויצא יעקב. ובואך ויבא יעקב שלם: (ג) ר' חייא בר אבא פתח (תיו ח) אם זך וישר אתה ונו' ושלם נות צדקך. אם זך וישר אתה היית אכ"ב אלא אתה. הא לשעבר לא היה צדיק. כי עתה יעיר עליך עתיד הקב"ה להתעורר עליך ולשלם לך כל צדקות שעשית ולפי שכתוב (מלאכי כה) ויעקב איש תם יושב אהלים לפיכך ויבא יעקב שלם. ר' ברכיה פתח (תיו כג) ותגזר אומר ויקם לך ועל דרכיך נגה אור. ותגזר אומר ויקם לך זה יעקב. ועל דרכיך נגה אור על שני דרכיך נגה אור. לפי שבתוב (מלאכי כה) אם יהיה אלהים עמדי ונו' (שם) והנה אנכי עמך ושמרתיך ושבתי בשלום אל בית אבי וכתיב ויבא יעקב שלם: (ד) ויבא יעקב שלם י כתיב (תהלים קכו) הזרעים ברמעה ברנה יקצרו. הזרעים ברמעה זה יעקב אבינו שזרע את הברכו' בדמעה (מלאכי כו) אולי יתושני אבי ברנה יקצרו (שם) ויתן לך האלהים מטל השמי' ומשמני הארץ. הלוך ילך ובכה (מלאכי כו) וישא את קולו ויבך. נשא משך הזרע שנמשך למקום שעתיד להזרע משם. דכתיב (שם קמ) וקח לך משם אשה (שם) וישלח יצחק את יעקב ויילך פדנה ארם אל לבן בן בתואל. בא יבא ברנה נשא אלמתיו. אתי מעין עולימין ועולימתא: (ה) ויבא יעקב שלם. ה שלם בגופו. לפי שבתוב (שם נג) והוא צולע על ירכו ברם הכא שלם בגופו. שלם בבניו לפי שבתוב בו (שם) אם יבא עשו אל המחנה האחת והכהו והיה המחנה ברם הבא שלם בבניו. שלם במטונו אע"ג דא"ר אבון בש"ר אחא ט' שנה היה מכבד יעקב אבינו את עשו באותו הדורון ברם הכא שלם במטונו. ר' יוחנן אמר שלם בתלמודו. אבל יוסף שבח שנא' (שם מא) כי נשני אלהים את כל עמלי ולהלן הוא אומר (משלי טז) נפש עמל עמלה לו: (ו) ויחן את פני העיר. חנן את הפנים שבעיר התחיל משלח להם דורונות. ד"א ויחן את פני העיר יהתחיל מעמיד הטליסין ומוכר בזול. הדא אמרה שאדם צריך להחזיק טובה למקום שיש לו הנאה ממנו. ח רשב"י ור' אלעזר בריה דרבי טמירין במערתא י"נ שנה ביומא דשמרא. והיו אוכלים תרובין של נרוזא עד שהעלה נופן חלודה. לסוף י"נ שגין נפק יתיב על תרע מערתא חמא חד

יד יוסף פע"ט

א ילקוט ס"ו: ב ילקוט ס"ו: ג ילקוט ס"ו: ד ילקוט ס"ו. ילקוט מסלים: ה ילקוט ס"ו. שכם ל"ג: ו נשמ"ר פ"ם: ז שכם ל"ג: ח סקדמת סופר. שכם פרק כ'. ירוש' פ"ם דשניעים. תס"ד פסוק נפ ובסי. סופ"מ מומור י"ו. ילקוט ס"ו. קס"ר פ' ר' תופר נופן:

ענף יוסף

פרשה עט (א) [ויקח מהמי הגי נכוח מלי קבר מנע שליט תסר כלום] מלאה ס"ם יש כאן וכלל ונכון לתמי סבות נכלה תלי קבר תלת כו'. ור"ל ס"נן דהכי מלת הכוח שהוא מלת וי"ו מלמד שלת נחסר ממנו כוח שוכה. וזה שלתר תבות נכלה תלי קבר תלת ר"ל שתיבת הבות נכיב מנע לכוחות שלתיו תסר כלום. כי בת נרמז על מילוי כל טוב ניעקב וכלל שב הפסוק נזדב עליו וכ"ש ילקוט:

מתנות כהונה

תסבר לעבר מי סבניות כך ת"ח לידע מסבר נסכיו: כל לוחן הסמים כו'. לפי נירסת הסבר ג"ל תסדשים לחבל בילקוט לח נרס לעיל ובניס חל עסה שכם חדשים: אין שים כו'. חס שם המה תני תוכל לעמוד בהם: בפון רשב כמו שדרשו על ויכן לקראתו שסבול ממון הוא ניעון לו על ידסו ת"ישראל שתתכון בגמ' לולי תלמי תני ונו' כי עסה ניקס שלחתני: מעשה רמחון. שלח סיס ט מתכות של שן: מעשה יהודה ותמר. למעוה ולפליטה נהולה מכח: לא לחה ספס קרי. שתמר לחוכן מתה רחשים לוף: ששים ניהודה. שנמ' כי כל ונלחמר ויהי ויעלמו והכם בבולא קרי בניה בנללה בחלוף סמ' בחל"ף וכמשסס תויהות ס"ת: תבא. לק בכלה. דרש מופריקון תבא בך ליחום וה"נ כ"ש וילקוט בהדיה הבח בך לח: בבולא קרי ניה בנללה בחלוף סמ' בחל"ף וכמשסס תויהות ס"ת: ויבלו לך. דרך בחללה ותמיה: לא סיה בזיך. לחוב לכל יעקב לים חס מנעוניו כדמשרש ותיל: שני דרכיך. דרכיך תניה משתע מדלת כחיב בלבתו והחד בשוב כדמשרש ותיל: שנמשך ע"י קבלת הנרכות נגרמו משני עסו: עולמין ושלימתא. נעניס ונעימה ודרש לשומותו בחלוף עין בחל"ף: נפש עמלה. בעתל החורה קחיני קרא: הטליסין. הניות סיסלים כמו חיסלים: הון ממירין כו'. היו נחבלים שמה מסני המלכות בדחיקה נמ"ד תסבר נסכות גם ושתי. נרוזא פי' העניך ובשים בלומר נמוסים וכן חיסלים: נפק כו'. ל"ם ילא ל' פסוק המשרה לחה ליית ושפות להד שמתה ולד שפות ובסה כ"ם שמע בת קול לומרת מן הסמיים דימוס פיסי"ם והעניך דהמיס והלאה בסבה סיה לומו שף ניצול ובכה וכסיס שומע שבח קול לומרת דהמיס והוא לשון מיסה ושוגה סיס

תוס

עץ יוסף

נוזמת קלמר. ע"ד חס יוכל חיס למנות חת עפר החרן נס זרעך ימנה:

פרשה עט

מעקב: אין שית אינון כלו'. חלת מימת שם ובכא הרי י"ג ד"ל לעבריכיו ולימת כ"נ. חלת ס"ם כין שם בין שבע חשמיך מסס ור"ס טוסת (יפ"ת): אנא קאים בהון כי' מי מכל לעמוד בהם מסום שהקב"ה יגיל לומי. כי זה שניים הרעב. שלח לתניים הרעב חלת שנתים שנסתלק הרעב כשבח יעקב לתניים כשנכנס כתוכו כמו בדבקו חזל: יש לאל ידי נלסה מזה שבח להלחם עמו ביד נעויה שבכחו להתגבר עליו: עשה לו מקום כו'. שהקיפו כ' מעומת חחד של עשם ותחד בל בשר. ופירוש תחבא כעני לעצון. וס"ת קבל שבח לשלפניו שהקיפו כ' מעומת חחד של עשם ותחד בל בשר. ופירוש תחבא כעני לעצון. וס"ת קבל שבח לשלפניו דקתמר פדך ממות ונקתמר נמי פדך מסוס לשון הנפתות: זה לבן שבא כפון. ותני"ת דכתר פירש בתלתמה מידי מרע נלבן. שהשם הצלות נשסוות. ושהשם קתמר הללם ממון (יפ"ת). מכל מרי"ם נרש ובמלתמה מידי מרע זה עשו ותלוחיו. כשוב לשון שהכת זה דכתי בני לבן לקח יעקב ונו' ת"ל לחת קשה לשון הרע כו'. ולח שרש מעוד ים נלל ידי לעשות: ויקח מאבני המקום ועשאן כמין מרזב להגיל מחיה רעה. ח"ם ומחים הלרן חל חיזה כי עם חבני השדה כריתך. ר"ל שלח ירח מהחיה שני' השנים ניטל כתיב עיהן כרים: מעשה ראובן שלת"ם שבגלל יוסי חבו. יוד ישקב כי לח נתכוין להזל כבוד חביו חלח לתסוב עליהן תיו. ולכן לח נגדל יהוסו מתוך שבני ישרחל כמו שלמת"ל. וכן מעשה יהודה ותמר שלי"ם שלכתורה חשבו מזמה תמר כלבו. מ"ת ידע הכל כי מכ' היו הדברים כיון שדברה נדקה ממני יתה כ"ק ולמרה ממני היו הדברים ולח סיה לד זוח ושולה בתלבו. ח"ם ויודעת כי ללוס להלך: בן פ"ד שנה סה כו'. שהרי בן ס"ד שנה סיה כשנתן ליוסף ולמה נתנו לו לפי שהיה חכם מכולם ע"ש ולתוכן כי' כתו ולתחלת לוטו. וקדלים הכתו בתה ושקדים נוך ולח תחסף שפקד לח לתת מבני שהתה קודם ברלשיות קרי. ולתן זה מענין הלמות דפקה בתו קרא חלת לחיד דמייתי במעלות יעקב ספר שכתו. וכן ויודעת כי רב זרעך. ובכנ הלמות תן הרעב ולחמתה לבן על עסקי נפטות. ולרות עשו ולתוכיו. וניתת לבן על עסקי ממון. ותיה רשם הכי ס' ומעשה לתוכן הכי שפה. ומעשה יהודה הכי ר' (יפ"ת): עד שראה ס' רבוא הכפון לפרש שלחה נרוחי"ק (יפ"ת): תבא לח דרים בלשה ענין לתוה והוח ע"ד דדכתי' נכפרי ולא נם לתה כו' עבניו כל הטוענ בבכרו כל תפה לתה שוכתה חילך ותילך. וכן יעקב לניט לח מת ולח נם לתה: תבא בבולא כו' דרים כלה כתו כלת בתלוף. ור"ל נכל מוב: (ב) ויבא יעקב בלם שיר כו' מפרש בלם לשון בלם שלת בשלום מתה לתיניו ולנבי מיכה קלי דכתיב ונה בללתו מהלתיניו: יוסף שבח תלמודו מהמת. תלה בכנה שיקר תלימתו: כי נשני אלהים לח כל עמלי. לרמות שכתתן התורה הקדלת עמל כענין שנ"ל נפש עמל עמלה לו בע"ז נעבו שכח תלמודו: (ו) חנן את הפנים שבעיר. הם העשיריס כדדרש לקתן נני ויהרשב סיה על פני כל החרן. ומפרש ויחן לשון מתנה מן דכיים שבלת להם דורונות: ד"א ויחן כו' ופני קלי על כל יושבי העיר שעשה להם תניבה והלוחה במה שעשה בווקים ומכר להם כהורה בזול לפי שקיבל הלחה מהם. שהכשיתהו להילוח בהם כמו שהיו נוהנים לו בחיוני. ולכן חמר שוב ויבח יעקב בלם כי הם נתנו לנו ברלשונה כדחיתה ברמב"ן ז"ל (יפ"ת): שצריך אדם כו' וכשובדת דלבכ"ר וכך תנדחת פלינת תדב"ר דבכת ע"ם: דגן טמירין כו' והיו נהבלים שמה מפני המלכות וכדחיתת בתפ"ר פסוק גם ושתי: חרובין של נרוזא. כן הוח הטוסח בערוך. ומפרש נרוזא יבמים כלישר נרוזים שלין בהם להלומות של דבש. וכתב בערוך שלח כתוב על נרוזא. ושי' חלין קרא שלין לו לח למיניו ולח עלין: נפק כו' יגח ל' לבב"י על פתח המערה. ולפי לד שפות חמר שמועה ולד עופות. וכסיסה ל"ם שמע ב"ק לומרת מן הסמיים דימוס ירחמים ולפלה. פסנת סיה לותו שף ניגל ובכה. וכסיסה שומע ב"ק לומרת שפקולא והוא ל' מיקה ושמם סיה לותו שף ניגל ולכך נקח לייה: אבר צפור כו' לפר ל"ם לפול לים ניגל מלבתי

חד צייד קאים וצייד צפורין . וכד הוה שמע ר' שמעון ברת קלא אמרה מן שמיא דימוס . פסנא . וכד הוה שמע ברת קלא אמרה ספקולא . הות מתצדא ונלכדה . אמר ציפור מבלעדי שמיא לא מתצדא עאכ"ו נפש דבר נש . נפק ואשכח מיליא משדכן ונתבטלה הגזירה . אתון ואסחון בהדא בי בני דבית מוקד דטבריא . א"ל בריה כל הדא טבתא עבדת לן טבריא ולית אנן מדכן יתה מן קטוליא . אמר צריכין אנו לעשות טובה כדרך שהיו אבותינו עושין שהיו עושין איטליסין ומוכרין בזול . אמר צריכין אנן לדכיא טבריא . מה עבד נסב תרמוסא והוה מקצץ תרמוסא ושדי קצוצותיה ומקלק בשוק . וכל אתרא דהוה קטילא סליק ואינון מפקין ונפקין . וכ"ם שלא היתה שמה טומאה תרמוסא עומדת . והוא מציין אי זה מקום טומאה ומקום טהרה עד זמן דדכי יתה מן קטיליא . חמתיה חד כותי עם דארעא אמר לית אנא אזיל ומדחיך בהדין סבא דיהודאי . אית דאמרי מן הדין שוקא ד.תינא ואית דאמרי מן הדין שוקא דסקאי נסב קטיל וטמריה בשוקא דהוה מדכי . בצפרא אזל א"ל אמריתון דדכי בן יוחאי טבריא אתון חמון הדין קטילא (נ"א אזל לגביה א"ל לא דביתא שוק פלן . א"ל הין . א"ל ואין אפיקית לך מיתין מן בתרך . א"ל נד חמי ליה) צפה רשב"י ברוה"ק שהוא נתנו שם . אמר גוזר אני על העליון שירד ועל התחתון שיעלה והוה כן . וסליק ושבת בביתיה ועבר בהדין מגדלא דצבעיא שמע קלא דנקאי ספרא אמר לא אמריתון דדכי בר יוחאי לטבריא אמרון אשכחון חד קטילא . אמר יבא עלי אם אין בידי הלכות כשער ראשי על טבריא שהיא טהורה חוץ מזה ומזה . ואתה לא היית במנין עמנו שנטהרה . פרצת נדירן של חכמים עליך נאמר (קהלת י) ופורץ גדר ישכנו נחש . מיד נעשה גל של עצמות . [ט] עבר בהדא בקעתא דבית נטופה חמא חד בר נש קאים ומלקט ספיחי שביעית [י] . א"ל ולא ספיחי שביעית הן . א"ל ולא אתה הוא שהתרת . לא כך תנינן ר"ש אומר כל הספיחין מותרין חוץ מספיחי הכרוב שאין כיוצא בהם בירקות שדה . א"ל והלא חבירי חולקים עלי פרצת נדירן של חכמים ופורץ גדר ישכנו נחש . וכן הות ליה :

(ז) ד"א ויחן את פני העיר . נכנס בע"ש עם דמדומי חמה מבעוד יום וקבע תחומין מבעוד יום . [יא] הדא אמרה ששימר יעקב את השבת קודם שניתן . ויקן את חלקת השדה אשר נטה שם אהלה וגו' במאה קשיטה . אמר ר' יודן ב"ר סימון זה אחד מג' מקומות שאין אוה"ע יכולין להונות את ישראל לומר גזולים הן בידכם . ואלו הן מערת המכפלה . וביהמ"ק . וקבורתו של יוסף . מערת המכפלה דכתיב (בראשית כג) וישמע אברהם אל עפרון וישקול אברהם לעפרון . ביהמ"ק דכתיב (דה"א כא) ויתן דוד לארנן במקום וגו' . וקבורתו של יוסף ויקן את חלקת השדה . יעקב קנה שכם :

(ח) רבי חייא רבה ור' שמעון ב"ר ור' שמעון בר חלפתא שכחון מילין מן התרגום ואתון להדא תרא דערביא למלפיניה מן תמן . שמעין קליה דאמר לחבריה [יב] תלי הדין יהבא עלי . שמעון מנה יהבא משוי שנא' (תהלים נה) השלך על ה' יהבך והוא יכלכלך . ועוד שמעון קליה דערבי דאמר לחבריה מה את מכסה בי והיה רוצה לומר מה את מעסה בי דכתיב (מלאכי ג) ועסותם רשעים כי יהיו אפר . ועוד שמעון שאמרה איתתא לחברתא אתון סחיא והיא השיבה ואני שכולה וגלמודה . גלמודא אנא נדה . שוב שמע איתתא אחרת אומרת אשאיל לי מבנייך ואמרה שאילי לי מטאטיך שנא' (ישעיה יד) וטאטאתיה במטאטא השמד נאם ה' צבאות . אתון מעוררה ללויתיך (איוב ג) העתידים עורר לויתן . השאילי לי כסיתתיך אפיק הדא כסיתא למרעיא :

(ט) במאה קשיטה . [יג] א"ר אבא ב"כ בק' אונקיות בק' טלאים בק' סלעים . א"ר סימון ק"ף קמיליא סמ"ך סלעים טי"ת טריו"ן . יו"ד ה"א מה עברית הכא ר' יהושע דסכנין בש"ר לוי אלו חליות ודייקניתא שדרכן להנתן בנזמים . ומי כותב את האונה . א"ר ברכיה יו"ד ה"א כותב את האונה . ומי מעיד על האונה י"ה מעיד על האונה הוא יו"ד ה"א של קשיטה . הה"ד (תהלים קכב)

ששם

יד יוסף ט ירוש' פ"ק דברכות : י שביעית פ"ט מ"א . ופסחים נ"א : יא לעיל פ' ע"א סי' ח' . פסיקתא רבתי ד' כ"ג : יב ר"ה כ"ו : יג ילקוט ס"ז :

מתנות כהונה

אותו עוף מצוד ונלכד בשם הצייד ובמדרש קהלת ואסתר הגי' נכפלת אבל בירושלמי בפ"ט דמסכת שביעית גרס בהדיא בת קול אמרה דימוס ואספיקולא וכן בפרשה נשא פ"ז מוכח דספקולא הוא שום מיתה אמר ר"ש צפור אינו ניצוד בלעדי גזירה מן השמים : **עאכ"ו** נפש בן אדם שיכך אלך לי אל מקומי ואם אינו נגזר מן השמים לא אמות ואם נגזר אם אברח לא יועיל בריחתי : **נפק** כו' . יצא ומצא שדברי הגזירה היו שקטים : **אתון** כו' . באו ר"ש ובנו ורחצו עצמן בבית המרחץ של בית מוקד שבטבריא פי' בחמי המין של טבריא א"ל בנו לר"ש כל אלו הטובות עשתה לנו עיר טבריא ואין אנו מטהרין השווקים מן המתים ופירש"י שלא להטריח הכהנים להקיף ובפ' במה מדליקין איתא להראות שנדלה בסיגנון אחר : **שהיו עושין איטליסין** . כן דרשו חז"ל בפרק במה מדליקין ויחן פני העיר וכן הוא לקמן במד' קהלת בפסוק תופר זמן ובפרק במה מדליקין פירש"י שגלאה לו דדייק מויחן לשון הקיה : **איטליסין** חניות : **תורמסא** לפי שנודע לו ששוק טבריה היה בחזקת טהרה בימים קדמונים ע"י עדות שקנך בן זכאי שם תורמוסי תרומה כדאיתא בפ' במה מדליקין : **שדי קצוציה** גרסינן . פירוש והשליך הקצוצות ובמד' הזית לא גרס ליה : **ומקלק** השליך : **וכל אתרא** כו' . וכל מקום שהיה שם מת קבור היה עולה חת היה ע"י להם שהיה נוהם ר"ש על התורמסין וכן פירש"י כאן ובפ' במה מדליקין : ה"ג בילקוט **ואינון מפקין ונפקין** . פי' והם היו מוליכין אותו לקוברו בחוץ לעיר ורש"י גרס מדין ומפקין ופי' נושאין ומוליכין : **עומדת** במקומו ולא היה מת עולה מתחתיו : **עד זמן** כו' . כלומר לא זז מלעשות ככה עד שטהרו מכל וכל : **חמתיה** כו' . ראה אותו כותי אחד עם הארץ אמר וכי לא אלך לשחוק וללעוג בזה זקן היהודים : **ומדחיך** מלעיג לשון חוכא ואטלולא : **אית דאמרי** כו' . יש אומרים שנטל מת אחד משוק גרגינא שמוכרין שם עקלים לבית הבד או הוא מין עשב ויש אומרים שמוכרין שם שקים וקבר והטמינו אותו בשוק של טבריא שהיה ר"ש מטהרו ולבוקר הלך ואמר להם אל העם היהודים לא אמרתם שטיהר ר"ש מקום טבריא : ה"ג רש"י ז"ל **אתון חמי הדין** כו' . פירוש לשון בואו וראו המת הזה : **לגביה** אצל ר"ש וא"ל לא טיהרת השוק פלוני ועל אותו שוק שסמן בו אותו מת אמר כן : **ואין אפיקית** . ואם שאוציא לך מתים מאחריך מה תאמר : **נוד** לשון משיכה והוצאה כלו' הוצא המת כאשר אמרת : **חמי ליה** . הראה אותו כותי לר"ש את הקבר : **העליון** אותו כותי : **התחתון** המת שטמון : **וסליק** ר"ש עלה והיה עושה שבת בביתו והיה עובר לפני מגדל צבעים והיה שומע קול איש דנקאי ספרא שאמר לבריות לא אמרתם שטיהר ר"ש את טבריא והלא אמרו שמצאו אחריו מת אחד אמר ר"ש יבא עלי כך וכך אם לא כו' : **חוץ** מזה כו' . חוץ ממקום זה וזה ועל אותן מקומות היית עמנו במנין שטהרו : **בהדא בקעתא** . בבקעה זו של מקום בית נטופה וראה בן אדם שעומד ולוקט ספיחי שביעית : **חבירי** חכמים חולקין עליה ואוסרין : **וכן הות ליה** . כן היה לו שנשכו נחש : **בערב שבת** כו' . ויחן . דייק לשון מנוחה של שבת : ה"ג רש"י **יעקב** קנאו בשכם ועצמות יוסף נקברו בשכם כמו שנא' ואת עצמות יוסף קברו בשכם : **שכחון** כו' . שכחו תיבות מן התרגום ולא ידעו מה המה : **ואתון** כו' . ובאו לשוק ערבי ללמוד אותם משם שמעו קולו שאמר לחבירו הרם זה יהבא עלי והבינו משם שיהבא הוא משוי : **שנא'** כו' . כלומר זהו שנא' השלך על ה' יהבך לא היו יודעין מקודם מהו ועכשיו הבינו שהוא משוי והכי איתא בהדיא בפ"ק דמסכת ר"ה : **מעסה** לשון דריסה ורמיסה וכן פי' הרד"ק בספר מלאכי והם למדו פירושו מתוך דברי הערבי רק שהיה לועג לשון שאמר מכסה במקום מעסה : **אתון** כו' . באו ורחצו : **גלמודא** כו' . כדמפרש ואזיל : **גלמודא** נדה שהיא ר"ל נדה ואמרה גלמודה ומכאן למדין שגלמודה דקרא הוא נדה והוא בלשון נוטריקון גמולה דא מבעלה וכדאיתא בגמרא : **אומרת** לנערה לומר השאילי לי מבנייך ופירושו מכבדת כך פירש הערוך ואמרה מטאטיך וש"מ דמטאטא דקרא היינו מכבדת והכי איתא במסכת ר"ה : ה"ג רש"י **אתון מעוררה** כו' . פירוש חבורת מקוננת להספידך ושמע מיניה דלויתן דקרא פי' קינה : ה"ג **השאילני לי כסותיך** . ופירשו מרגלותיך או כתם שלך וכן משמע בערוך דגרס קשיטך . ועיין עוד שם בקשיטה פירשו מרגלות וכבשים ונמצא למדים שקשיטה דקרא דכתיב ויתנו לו איש קשיטה אחת וכן קשיטה הכתוב כאן היינו או כבשים או מרגליות ומשום קשיטה דכתיב הכא אייתי כל הני מילי וכדמפרש ואזיל : **אונקיות** מין כלים ועיין בערוך : **טלאים** כו' . קשיטה נוטריקון קדרים קו"ף אונקיות : **שי"ן** סלעים הטי"ת טלאים : **קמילייא** כו' . ור' סימון גם הוא דרש קשיטה נוטריקון קמיליא מגלאי בלשון לעי"ן הוא מין כלי ובפירש"י מגלאי פירושו מאה אלפים : **טריו"ן** פירש"י שם מטבע על שם טורייטם : **חליות** התיכות קטנות מזהב או אבנים טובות ודייקניתא מגלאי פירושו אבנים טובות וכן פירש"י : **על האונה** גרסי' . ופירושו שטר מכירה : **יו"ד ה"א** . שנאמרו במלת קשיטה : **ואני אנוה אלהי ישראל** . דרש כאילו

אמר

עץ יוסף

גזירה מן השמים עאכ"ו נפש אדם לפיכך אלך לי אל מקומי ואם אינו נגזר מן השמים לא אמות ואם ח"ו נגזר לא יועיל בריחתי : **נפק** כו' יצא ומצא שדברי הגזירה היה שקט : **אתון** כו' באו ר"ש ובנו והרחיצו עצמן בבית המרחץ של בית מוקד של טבריא פי' בחמי המין של טבריא כדי לרפאות גופם מן החלודה וכדמשמע בפ"ב דשבת : **כל הדא טבתא** כו' פי' כל אלו הטובות עשתה לנו עיר טבריא שנתעסקה ברפואותינו . ואין אנו מטהרים השווקים מן המתים שלא להטריח לכהנים לסבב את הדרך : **איטליסין** פי' חנויות : **לדכיא** לטהר : **נסיב תורמסין** כו' פירוש לקח תורמוסין וחתכן והשליך החתיכות בשוק . וכל מקום שהיה שם מת קבור היה עולה . וזה היה על ידי נס . והא דכתבו זה ע"י תורמסין הוא לפי שנודע לו ששוק טבריא היה בחזקת טהרה מימים הקדמונים ע"י עדות שקנך שם בן זכאי תורמוסי תרומה כדאיתא בפ"ב דשבת : **ואינון** מפקין ונפקין . פי' והם היו מוליכין אותו לקוברו חוץ לעיר : **עומדות** במקומו ולא היה מת עולה מתחתיו : **עד זמן** כו' עד שטהרו מכל וכל : **חמתיה** כו' ראה אותו כותי עם הארץ . אמר וכי לא אלך לשחוק וללעוג בזה זקן היהודים : **אית דאמרי** כו' י"א שנטל מת משוק גרגינא שמוכרים שם עקלים לבית הבד . או הוא מין עשב . וי"א שמוכרים שם שקים . וקבר והחביא אותו בשוק של טבריא שהיה ר"ש מטהר ולבקר הלך ואמר אל היהודים לא אמרתם שטיהר ר"ש מקום טבריא : **אתון חמון** כו' בואו וראו המת הזה : **לגביה** אצל ר"ש וא"ל לא אמרת שטהרת שוק פלוני : **ואין אפיקית** כו' . ואם אוציא לך משם מתים מה תאמר : **נוד** ל' משיכה והוצאה כלו' הוצא המת כאשר אמרת : **חמי ליה** הראה אותו כותי לר"ש את הקבר : **העליון** אותו כותי : **התחתון** המת שטמון : **וסליק** ר"ש עלה והיה עושה שבת בביתו . והוא עובר לפני מגדל צבעים והיה שומע קול איש דנקאי ספרא שאמר לבריות לא אמרתם שטיהר ר"ש את טבריא והלא אמרו שמצאו אחריו מת אחד . אמר ר"ש יבא עלי כך וכך אם לא כו' : **פרצת** גדירן של חכמים במה שחזרת בך . או במה שחלקת על חבירך שרצו שהתירו שהוא במנין : **בהדא בקעיתא** בבקעה זו של מקום בית נטופה וראה בן אדם שעומד ולוקט ספיחי שביעית : **כל הספיחים** כו' . גירסת המשנה במסכ' שביעית כל הספיחין מותרים חוץ מספיחי כרוב . והספיחין המעוקמים לא היו של כרוב : **חבירי** חכמים : **וכן הוות ליה** . כן היה לו שנשכו נחש : (ז) **נכנס בע"ש** ויחן את פני העיר דרש שתקן מקום שהמתין מבעוד יום בקביעת תחומין : **ששמר יעקב** כו' ופני העיר כמשמעו לפני העיר . והיינו שסבר הגיע דמדומי חמה בהיותו במגרש העיר ולא הגיע לעיר . וקבע שם תחומין לקנות שביתה ללכת אלפים אמה לכל רוח : **זה אחד מג'** כו' והכי אצטריך למכתב שקנה יעקב חלקת שדה : **להונות** לגדף ולומר שהם גזולים : **יעקב** קנה שכם מיותר (א"א) : (ח) **שכחון מילין** שכחו קצת דברים מלשון הערב . והלכו ללמוד בשוק הערבים ושמעו אחד אומר לחבירו תלי הדין יהבא . והבינו דיהבא משוי וכ"מ לפרש קרא השלך על ה' יהבך · וכן שאמר אחד לחבירו מה את מכסה (מעסה בי) מל' ועסותם רשעים שהוא ל' דריסה ורמיסה . וכן כל הני דמפרש ואזיל . ומייתי זה הכא לאשמועינן דפי' קשיטה כסידא בלשון ערבי ועי' בפ"ג דר"ה המעשה בגנון אחר : **אתון סחיא** באו ורחצו והיא השיבה ואני גלמודה . והבינו שגלמודה היא נדה ובקרא ואני שכולה וגלמודה והוא נוטריקון גמולה דא מבעלה : **אשאיל** לי מבנייך . דמבנייך ומטאטיך חד . וכן בערוך וטאטאתיה במטאטא השמד תרגום ואטמטמינה כמה דמטמטמין במכנשה ובקרא וטאטאתיה במטאטא השמד : **אתון מעוררה** כו' בא נגא לעורר על לויתן . והיינו שר"ל לעורר על נערה מלשון עורר לויתן : **השאילי לי כסיתך** . המת"כ גרס כסותתיך פי' מרגלותיך או כתם שלך . ויפ"ת גרים השאיל לי כסידתך שהאשה אמרה לחבירתה השאילי כסידתך . והוליכה קשיטה לחברתה . ומשם ידעו שפי' כסידתך קשיטה . כשיטא למריא פי' קשיטה לחברתה : (ט) **בק' אונקיות** דרש קשיטה נוטריקון . והקו"ף מורה על אונקיות . והשי"ן נקראת בסמ"ך והיא מורה על סלעים . והטי"ת מורה על טלאים . והיו"ד ה"א האחר מורה על שם יה וכדמפרש בסמוך (מה"ק) . והמעריך כתב בס' כ"י גרסי' במאה אגקות ופירושו גמלים נקבות . ח"ש כמוך ק' קמיליא כי כן נקראים בלשון יוני הגמלים עכ"ל : **א"ר סימון קוף קמיליא** . סמך סלעים . טי"ת טריון . ר"י דסכנין בשם ר' לוי אלו חוליות ודייקנוסא שדרכן להנתן בנזמין . יו"ד ה"א מה עבדית הכא . א"ר ברכיה כו' . כצ"ל (יפ"ת ומה"ק) · ר"ש מפרש שהקו"ף היינו קמילי (עי' לעיל) בשם המעריך . וי"מ מין כלי הבוב . ורש"י ז"ל פי' מאה אלפים . והסי"ן נקראת כסמך היינו סלעים . והטי"ת טריון ופרש"י שם מטבע על שם טוריטם . ור"י בשם ר"ל אמר שקשיטה אלו

חליות

ששם עלו שבטים שבטי יה עדות לישראל להודות לשם ה'. יד יה מעיד עליהם שהן בני אבותיהן אף כאן העיד: (י) ויצב שם מזבח ויקרא לו אל. טו אמר ר"ל ויקרא לו אל אלהי ישראל אמר אתה אלוה בעליונים ואני אלוה בתחתונים. ר' הונא בשם ר"ל אמר אפילו חזן הכנסת אינו נוטל שררה לעצמו ואתה היית נוטל שררה לעצמך מחר בתך יוצאה ומתענה. הה"ד ותצא דינה בת לאה:

פרשה פ

(א) ותצא דינה בת לאה. (יחזקאל טז) א הנה כל המשל עליך ימשל לאמר כאמה כבתה. יוסי מעונאה תרגם בכנישתהון דמעונא (הושע ה) שמעו זאת הכהנים והקשיבו בית ישראל ובית המלך האזינו. אמר עתיד הקב"ה ליטול את הכהנים ולהעמידן בדין ולאמר להם למה לא יגעתם בתורה לא הייתם נהנים מכ"ד מתנות כהונה. ואינון אמרין ליה לא יהבין לן כלום. והקשיבו בית ישראל. למה לא הייתם נותנים לכהנים כ"ד מתנות כהונה שכתבתי לכם בתורה. ואינון אמרין ליה על אילין דבי נשיאה דהוו נסבין כולא. בית המלך האזינו כי לכם המשפט. שלכם היה וזה יהיה משפט הכהנים. לפיכך לכם ועליכם מדה"ד נהפכת. שמע ר' וכעס. בפתי רמשא סליק ר"ל שאיל בשלמיה דרבי ופייסי עלוהי דיוסי מעונאה. א"ל ר' צריכין אנו להחזיק טובה לעכו"ם ב שהן מכניסין מומסין לבתי טרטייאות ולבתי קרקסאות שלהם ומשחקין בהם כדי שלא יהיו משיחין אלו עם אלו ויבואו לידי קטטה בטלה יוסי מעונאה אמר מילה דאורייתא ואקפדת עלוהי. א"ל ויודע הוא בדברי תורה כלום. א"ל הין. א"ל ואולפן קביל. א"ל הין. ואי שאילנא ליה מגייב. א"ל הין. אם כן יסק להכא. וסליק לגביה. א"ל מהו דכתיב (יחזקאל טז) הנה כל המשל עליך ימשל לאמר כאמה כבתה. א"ל ג כבת כן אמה ד כדור כן נשיא כמזבח כן כהניו. הכא אמרי לפום גנתא גננא. א"ל ר"ל עד כדון לא הסלית מן מפייסיה על הדא ואתה מייתי לן אוחרי. עיקרו של דבר הנה כל המשל מהו א"ל לית תורתא עגישא עד דברתה בעיטא. לית איתתא זניא עד דברתה זניא. א"ל א"כ לאה אמנו זונה היתה. אמר להם ותצא לאה לקראתו וגו'. ה יוצאת מקושטת כזונה לפיכך ותצא דינה בת לאה:

(ב) ו וכחכי איש גדודים חבר כהנים דרך ירצחו שכמה כי זמה עשו (הושע ו). כשם שהלסטים הללו יושבים על הדרך והורגים בני אדם ונוטלים ממונם כך עשו שמעון ולוי לשכם. אלא כחבר כהנים אתמהא. ז כשם שהכהנים הללו נחברים על הגורן ליטול את חלקם כך עשו שמעון ולוי לשכם. שנא' דרך ירצחו שכמה מדרך ירצחו שמעון ולוי לשכם. הכזונה וגו' אמרו מה הם נוהגין בנו כבני אדם של הפקר ומי גרם ותצא דינה בת לאה. (מ"ב יד) החוח אשר בלבנון שלח אל הארז. ח החוח אשר בלבנון זה חמור אבי שכם. שלח אל הארז זה יעקב. תנה את בתך לבני לאשה שכם בני חשקה נפשו בבתכם. (שם) ותעבר חית השדה ותרמס ואת חמור ואת שכם בנו הרגו. מי גרם ותצא דינה בת לאה:

(ג) ר' יהודה בר סימון פתח ט (משלי כז) אל תתהלל ביום מחר ואת אמרת (בראשית ל) וענתה בי צדקתי ביום מחר. מחר בתך יוצאה ומתענה הה"ד ותצא דינה וגו'. ר' חנינא בשם ר' אבא הכהן ב"ר אלעזר פתח (איוב ו) למס מרעהו חסד. י מנעת חסד מן אחוך היא נסבת לאיוב שאינו לא גר ולא מהול. לא בקשת להשיאה למהול הרי היא נשאת לערל. לא בקשת להשיאה דרך היתר הרי נישאת דרך איסור:

(ד) ותצא דינה וגו'. ר' תנחומא פתח (קהלת ז) אדם אחד מאלף מצאתי ואשה בכל אלה לא מצאתי. ר' יהושע בש"ר לוי פתח יא (משלי א) ותפרעו כל עצתי הה"ד (בראשית ב) ויבן ה' אלהים את הצלע. ויבן התבונן מהיכן לבראותם וכו'. ר"ל מייתי לה מהכא ויבן שם מזבח. ר' ברכיה בשם ר' לוי אמר לאחד שהיה בידו ליטרא אחת של בשר וכיון שגלה אותה ירד העוף וחטפה ממנו. כך ותצא דינה בת לאה מיד וירא אותה שכם בן חמור. ר' שמואל בר נחמן אמר שגלה בה דרועה. יב וישכב אותה ויענה. וישכב אותה כדרכה ויענה יג שלא כדרכה. ויעקב שמע כי טמא את דינה בתו והחריש יעקב הה"ד (משלי יא) ואיש תבונות יחריש:

(ה) ובני יעקב באו מן השדה כשמעם יד איסי בן יהודה אמר ד' מקראות אין להם הכרע. ואלו הן שאת ארור וקם משוקדים. ר' תנחומא מוסיף

מתנות כהונה

אמר אני ישראל גם אני נקרא אלוה ועיין מזה בספר עבודת הקודש סוף פר' י"ח מחלק העבודה וברקנ"ט פר' זו: הה"ד ותצא כו' לפיכך סמך לו ותצא דינה כו': בכנישתא דמעין בבית הכנסת של מעון והוא שם מקום בטבריא דהכי איתא בירוש' פרק כהן גדול ועל שם כך נקרא יוסף מעונאה: על אילין כו'. על אלו של בית הנשיא הוא התלונה שהם לקחו הכל ובילקוט יחזקאל גרס אילין דבי נשיא נסבו כו': כי לכם המשפט גרסי' פירוש שלכם היה להזהיר העם על זה ואתם פרצתם הגדר וה"נ בירוש' לא לכם אמרתי וזה יהיה וגו': לפיכך לכם כו'. משפט דרך לשון עונש כד"א כה משפטך אתה הרצת ובירושלמי גרסי' ד"א כי לכם עתיד אני ליתב עליכם בדין ולפסקן ולאבדן מן העולם: נהפכת גרסי'. ר' היינו נשיא לפיכך כעס: בפתי כו'. לפנות הערב עלה ר"ל ושאל בשלומו של ר' והיה מפייסו על יוסי מעונאה: מומסין פירושו מלאתי בחב"א שהוא כסוי עשוי כצורת פרצוף אדם משונה שנקרא בלעז מומוס ועיין דוגמתו בפתיה' דאיכה רבתי ישיחו בי יושבי שער כו': בתי טרטייאות כו'. מקומות שמשחקין שם חיזי בחוק וטיטול: מילה דאוריתא כו'. דבר מן התורה ואתה כועס עליו: ואולפן קביל. פירש"י ולימודו קבלה בידו שהיה סבר שמעלמו דרש כן: ואי שאילנא כו'. ואם אשאלנו דברי תורה ידע להשיב יסק יעלה: וסליק כו'. ועלה ר' יוסי מעונאה אצל ר': הכא אמרי כו'. כן אמרו המושלים לפי הגנה כן הגנן שעובד אותו וגם דבריו הלו היה דברי קינטור כלפי ר' וע"כ א"ל ר"ל עד עתה לא סייתתי עדיין לפייסו על הראשון ואתה תביא לנו אחרת: לית תורתא עגישא גרסינן בערוך פירשו נוגחת ורש"י גרס גניסה ופי' ג"כ נגהנית כלומר אין יודעין בפרה נגחנית עד שרואין בתה נוגחת: לית איתתא כו'. אין האשה מזנה שאין בתה תהא גם היא זונה. עד לשכם. הכר כהנים בשם כו'. עד בשכם. דרך ירצחו. וגי' הספר ים לישנו ודו"ק: מדרך ירצחו כו' פירש"י מן הדין רצוהו לשכם כי זמה עשו כד"א הכזונה יעשה וגו': התבונן ויבן. דרש לשון תבונה ידלא כתיב ויבנה וכן בכל מקום דכתיב ויבן דרש הכי ועיין לעיל פרשה י"ח: מייתי לה מן הכא פירש"י על אותו עון שקרא עצמו אלוה אירע לו זה וכדאיתא לעיל פרשה ע"ט בשם ר"ל: שגלה בה דרועה. י"ל נתגלה בה זרוע שלה וזהו וירא ובילקוט לא גרס ליה: ד' כתובים כו'. במסכת יומא בפ' הוציאו לו ובירוש' בפ' אין מעמידין גרס חמשה פסוקים והוסיף מחר ונשא ושלחם

עץ יוסף

חלוות ודיקונאות פי' תרוכות קטנות מזהב ואבנים טובות ולשון קסם מורה על תכשיטין ודיקונאה וקאמר יו"ד ה"א שנשאר במילת קשיטה רמז שי"ה הוא היה כותב את התורה (הבכור) וכן העיד עליה שבטי יה עדות לישראל. שייחד שם יה עליהם לומר החנוכי הפלואי. להעיד שהם בני אבותיהן אף כאן העיד שם יה על ספר המקרה (מה"ק): (י) ויקרא לו כו' פירושו שיעקב קרא לעצמו אל (יפ"ת ומה"ק) וע"ש: ואני אלוה בתחתונים. שהצדיק יוכל בסדר העולם לעשות נסים ולבטל גזירות בתפלתו: אינו נוטל שררה שחזנו יכול לעלות לקרות בתורה אם יקראוהו תחלה: מחר בתך יוצאה ומתענה. ולא תהיה נחשב לבר ותחוב בעיני בכם כלל אלא יעשה בבתך כאחת תבנות עבדיו (יפ"ת) ותצא דינה ור"ל דדרשינן סתוכים:

פרשה פ (א) הנה כל המושל כו'. דתמוה הכי תלי לה בלאה אתא לומר שנדמתה לה כדמסיים ותצא לאה מקושטת כזונה ולפיכך ותצא דינה ות"ח כתיב אחר ילדה ליעקב לרמוז שאירע זה במקלת עונו כדלעיל (יפ"ת): בכנישתא דמעון בביהכ"נ של מעון והוא שם מקום בטבריא: עתיד הקב"ה ליטול כו'. דרש כן ברלותו להוכיח העם והכהנים על ת"ת ודבי ריש גלותא שהיו מעמיסים על העם ודרים זאת על התורה ע"ד וזאת התורה. אלין דבי נשיאה שהם מזרע מלכות בית דוד נקראו בית המלך: דהוו נסבין כולא שהם לקחו הכל: שלכם היה חק יהיה משפט הכהנים. בתמיהא. וכי לכם שייך משפט הכהנים שהם מתנות כהונה (יכ"ח): לפיכך לכם ועליכם פי' לכם עליכם מדת הדין נהפכת כי כל העונש הראוי לכהנים ולעם יהיה עליכם: שמע רבי וכעס כירו' אי' שתע ר"י נשיאה וכו'. בפתי כו'. לפנות ערב עלה ר"ל ושאל בשלומו של ר"י נשיאה והיה מפייסו על יוסי מעונאה. שכיון שבא להוכיח אין להקפיד עליו: מומסין הוא דבר העשוי בצורת פרצוף אדם ישונה שנקרא בלעז מומוס (ית"כ). והמוסף הערוך גרס מימוס ופי' שהוא בלשון יוני ורומי לץ בעושה עצמו כאחר ללעוג עליו ולפעמים נותן פרצוף עשוי על פניו. והערות דכם כהלך א' דף יו"ז כתב שמה הנוס נקרא בלשונם מומוס. וזהו שאי' באיכה רבתי בפתיחתא י"ז ומכנים; את המומוס לחברון. והוא התומוס שנזכר כאן עכ"ל. ובאיכה רבתי פסוק הביא בגליותי יו' ויכניסין את המומוס להתרון: טרטייאות ולבתי קרקסאות הם בתי שחוק: ויודע הוא בדברי תורה. כי מדברתו אין ראיה (יפ"ת): ואולפן קביל כלו' אם הוא בעל שמועות המסורות בקבלה. ואי שאילנא ליה מגיב. ואם אני אשאלנו דברי תורה ידע להשיב כלו' אם הוא למד ושמש ת"ח ומכולל בהלכה: יסק להכא יעלה כאן. וסליק לגביה ועלה ר' יוסי מעונאה אצל ר"י נשיאה: מהו דכתיב הנה כל כו'. כלו' תה המשל בפי המושלים כאמה בתה ששל כן יאמרו כי כן היתה לישראל שנדמו לאמם החתית והשיב שבזכרי הוא כאילו כתוב ג"כ כבת כן היה. דל"ק כאמה יוכל"ת כאילו כתוב כאתה כבתה. וכיוס כאמה כבתה בתיקן שוות והכיינה שייך כי כדור כן הנשיא וכנשיא כן הדור כי הנשיא המנהיג הוא כאם המגדלת בניה ואמר זה לפי שהכיר כי כעס עליו לומר כי למה יכעוס דודאי לא טוב הוא חכלל העם כי כדור כן הנשיא. ולכך א"ל ר"ל עדיין לא גמרתי לפייסו. ואתה מביאו לכעס אחר ולכן אין לך לומר רק עיקר הכתוב מה טונתו והשיב ליה תורתא עגישא כו' כלו' אין פרה נוגחת שאין בתה נוטעת יוסף מכל כלומר דלאו הכי נמי שאין אשה מזנה שאין בתה כמותה. והקשו עליו א"כ לאה אמנו זונה היתה דכיון דכתיב ותצא דינה כו' בהיה קלת פריצות שיצאה אנה ואנה עד שראה אותה שכם. א"כ גם לאה היה בה פריצות והשיב אה"נ היה בה צד פריצות (יפ"ת): כמזבח כן כהניו שמזבח ה' כהניו כשרים. ומזבח בית חוניו היו זרים. ומזבחות עבודת אלילים הוו כהני הבמות וגם זה משל על היות הנשיא כדור כענין מ"ש לפום גנתא גננא כדרך הגינה יהיה הגנן. כי כשהגינה נרד וכרכום ג"כ הגנן אדם הגון ונאה. וכשהגינה מיני קטנית וכיוצא יהיה הגנן אחד מעובדי האדמה:

(ב) כשם שהלסטים הללו יושבים על הדרך והורגים ב"א ונוטלין ממונם כך עשו שמעון ולוי לשכם התמיהא אלא כחבר כהנים כשם שהכהנים כו'. כצ"ל ור"ל שכך אמר הכ' וכחכי איש גדודים בחמיה. וכי כשם שהלסטים הללו יושבים על הדרך והורגים ב"א כך עשו שמעון ולוי לשכם אלא כחבר כהנים עשו כשם שהכהנים הללו נחברים על הגורן ליטול את חלקם בדין. כך שמעון ולוי עשו כדין לשכם שנא' דרך ירצחו שכמה מדרך ירצחו שמעון ולוי לשכם שרציחת שכם היה בדרך טוב וישר וע"פ דת התורה שנקראת דרך ע"ד והודעת להם את הדרך ילכו בה (כד"א הכזונה יעשה וגו') משמעות לשון רש"י שהעתיק בעל מת"כ שהוסיף במדרש מלת כד"א הכזונה יעשה. כאילו יורה באצבע איזה דרך התירה. היינו הכזונה יעשה. וזהו מה שסיים שם הכתוב כי זמה עשו. מה הם נוהגים כו'. בא לבאר שלא שכם לבד נתחייב מיתה אלא אף כל בני העיר היו בכלל עונש לפי שנהגו בהם מנהג הפקר במה שלא מיחו בשכם לעבות בו דין שהרי ב"נ מצווים על הדינים ואזהרתן זהו מיתתן. ועז"א זימה עשו שהם גרמו הזימה באשר לא עשו הדין בשכם (מה"ק): ומי גרם דינה כלו' עבור יציאתה נענשה כי כל כבודה בת מלך פנימה ואינו ראוי לאשה להיות יוצאת כתקוש זרים: החוח אשר בלבנון זה חמור. כי הרשעים נקראים קוצים כסוחים ואמר בלבנון להיותו מלך בעמו כלבנון שהוא גבוה. והארז הוא יעקב ע"ד כארז בלבנון ישגה ורית השדה הם בני יעקב שנדמו לחיות כדכתיב גור אריה יהודה. נפתלי אילה שלוחה (יכ"ח) (ג) פתח אל תתהלל כו' למס מרעהו כו'. דק"ל למה נ"ל אחר ילדה ליעקב להכי מהדר דבפשע יעקב כל זאת (יכ"ח). ימ"מ אין זה סותר למ"ש בסמוך דהצאת דינה גרם דהא והא איתנהו. וכבר פירשתי מאמרים אלו פ' ע"ג סי' ו' וס' ע"ו סי' ע' ע"ש: ר"ח בשם ר"א הכהן בדרלא פתר למס מרעהו. כצ"ל כדלעיל פ' ע"ו סי' ס': (ד) פתח אדם כו'. ברמז הכ' דהאמה בהם וכדלעיל ולהכי מייתי דרש ויבן את הצלע דאבי' בכשרות שבנשים נמצא גנות כדלעיל פ' י"ח: ר"ל מייתי לה מהכא. (בראשית ל"ג): ויצב שם מזבח כצ"ל (יכ"ח ומה"ק) ור"ל שסיבתה היתה שיעקב נופיה בנטל שררה לעצמו וקרא עצמו בשם אלהים כדלעיל סוף פ' ע"ט אתה אלוה בעליונים ואני אלוה בתחתונים כו': שגלה בה דרועא כלומר שנתגלה בה זרועה וע"י זה ראה ביופיה. כי לא יתכן שלא כסתה בגיה ביציאתה: ויענה שלא כדרכה ופרש דכל חד מילתא בא"נ כי השכיבה היה כדרכה והעינוי היה שלא כדרכה שזהו שלא ברצון לגמרי אך לא היתה שופה ברצון (מה"ק): ואיש תבונות יחריש כלו' שמתיקתו לא היתה מפני היראה או מבלי תשים אלא שחכתהו שלא ירגישו בצערו ויתגלגלו אותו. לכן עשה עצמו כבלתי מרגיש עד עת בוא להפתיק סוד עמהם להציל דינה מהם בעזרתם (יפ"ס): (ה) ד' מקראות כו'. בפ' סוגיא

מוסיף חדא ובני יעקב באו מן השדה כשמעם. או בשמעם ויתעצבו האנשים. וכן לא יעשה. אפי' באו"ה שמשעה שלקה העולם בדור המבול עמדו ונדרו עצמן מן העריות: (ו) וידבר חמור אתם לאמר. טו ר"ל אמר בג' לשונות של חבה חבב הקב"ה את ישראל. בדביקה בחשיקה ובחפיצה. בדביקה (דברים ד) ואתם הדבקים. בחשיקה (שם ז) לא מרובכם מכל העמים חשק ה'. ובחפיצה (מלאכי ג) ואשרו אתכם כל הגוים וגו'. ואנו למדים אותה מפרשתו של רשע הזה. בדביקה ותדבק נפשו. בחשיקה שכם בני חשקה נפשו בבתכם. בחפיצה כי חפץ בבת יעקב. ר' אבא בר אלישיב מוסיף אף תרתין. באהבה ודיבור. באהבה (שם א) אהבתי אתכם. בדיבור (ישעיה מ) דברו על לב ירושלם. ואנו למדים מפרשתו של רשע הזה. באהבה ויאהב את הנערה. בדיבור וידבר על לב הנערה· וכי יש לך אדם שמדבר על הלב טז אלא דברים שמישבים את הלב. אמר לה אביך בשביל שדה אחת ראה כמה בזבז וכמה ממון הבריע. אני שיש לי ליתן לך כמה נטעים וכמה שדות בית זרע עאכ"ו: (ז) והתחתנו אתנו. יז א"ר אלעזר לעולם אין ישראל נותן אצבעו בתוך פיו של עכו"ם תחלה אלא א"כ נותן עכו"ם אצבעו תחלה בתוך פיו של ישראל. התחתנו אותנו ולא תתחתן בם הם אמרו והתחתנו אותנו הם תבעו התחלה. הרבו עלי מאד מהר ומתן. מוהר פרנון מתן פראפורנון. ויענו בני יעקב את שכם וגו'. מה אתה סבור רמיות דברים יש כאן יח רוה"ק אומרת אשר טמא את דינה אחותם וגו'. ויאמרו אליהם לא נוכל לעשות הדבר הזה לתת את אחותינו לאיש אשר לו ערלה כי חרפה וגו'. ר' נחמיה אמר היכן מצינו שנקראת ערלה חרפה מן הכא כי חרפה היא. מקניהם וקנינם וגו' סברון למחפת ואתחפתון. וישמעו אל חמור ואל שכם בנו וגו'. הוה חד מנהון נכנס לעיר טעין מובילתיה וא"ל תא גזור. והוה אמר יט שכם נסיב ומנבאי קטע: (ח) ויהי ביום השלישי בהיותם כואבים. כ תמן תנינן מרחיצין את הקטן. דבי ר"מ מרחיצין את המילה. א"ר יוסי את תני מרחיצין את הקטן. א"ר זעירא בכל שעה הוה ר' יוסי א"ל תני מתניתך דתנן כא אין מונעים לא שמן ולא חמין מעל גבי המכה בשבת ולא עוד אלא שמזלפין חמין על גבי המכה בשבת. וא"ת מרחיצין את המילה מאי שנא היא מכת קטן ממכת גדול. אלא ללמדך מרחיצין את הקטן כל גופו מה שאין כן בגדול אלא ע"ג המכה בלבד. כב ר"א בן עזריה אומר מרחיצין את הקטן ביום השלישי של מילה שחל להיות בשבת. א"ר יעקב בר אחא בכל שעה הוה ר' יוחנן ור' יונתן מפקידין חייתא ואמרי להון כל שקעין שאתון עבדין בחולא הוון עבדין בשבתא ביום השלישי שחל להיות בשבת. שמואל אמר מפני הסכנה. א"ל ר' יוסי אם מפני הסכנה נעשה לו חמין בשבת. כג דתנן מחמם אדם אלונתית ונותנה על גבי מכתו בשבת לא יטול עריבה מלאה חמין ויתנה על כריסו בשבת. אבל חמין לרפאותו מותר אריב"ל לית כאן אסור אלא מותר: (ט) ויקחו שני בני יעקב שמעון ולוי. כד ממשמע שנא' שמעון ולוי ידענו שבני יעקב הם. אלא בני יעקב שלא נטלו עצה מיעקב. שמעון ולוי שלא נטלו עצה זה מזה. אחי דינה כה וכי אחות שניהם היתה והלא אחות כל השבטים היתה אלא לפי שנתנו אלו נפשם עליה נקראת על שמם. ודכוותה (שמות טו) ותקח מרים הנביאה אחות אהרן וכי אחות אהרן היתה והלא אחות שניהם היתה. אלא לפי שנתן אהרן נפשו עליה לפיכך נקראת על שמו. כו ודכוותה (במדבר כה) ועל דבר כזבי בת נשיא מדין אחותם וכי אחותם היתה והלא בת אומתן היתה אלא לפי שנתנה נפשה על אומתה נקראת אומתה על שמה. איש חרבו. ר' אלעזר אומר בני י"ג שנה היו. שמואל שאל ללוי בר סיסי א"ל מהו דין דכתיב ויבאו על העיר בטח. א"ל בטוחים היו על כחו של זקן. ולא היה

יד יוסף טו שוח"ט מזמור כ"ג. ילקוט ס"ז: טז קה"ר פ"ז סי' ד': יז ילקוט ס"ז: יח וכמו שפירש טוב"ע ואונקלוס במדרש נתכמה: יט מכות י"ח: כ ירוש' שבת פ' י"ט. ובגמ' שם קל"ד. ילקוט ס"ז. פרל"א פ' כ"ט: כא שבת קל"ד: כב שבת קל"ד: כג שבת מ': כד ילקוט ס"ז: כה תנחומא בשלח: כו תנחומא בשלח. ומכילתא שם:

מתנות כהונה

ולאחר בעמלק מחל או מחל אבל נגב והיום אין אתה צריך לסלתי ולאחר היום מיד: **שאת** אם תטיב מאתה והוא לשון סליחה או מחה אם לא תטיב והוא לשון נשיאות עון: **ארור** אפם כי עז או עקרו שור ארור כלומר שור של שכם שהוא מארור כנען כן פירש"י בפ' ויחי ועי"ש בתוספתא: **וקם** הנך שוכב עם אבותיך וקם להחיות המתים או וקם העם הזה וזנה: **משוקדים** ובמנורה ארבעה גביעים משוקדים או משוקדים כפתוריה ופרחיה: ה"ג **כשמעם** ויתעצבו האנשים וכן לא יעשה אפי': ה"ג **כל הגוים וגו'** ושיטה דקרא כי תהיו ארץ חפץ וכן הוא בהדיא בשוחר טוב מזמור כ"ג: **עאכ"ו** כו'. שמרלה ליה: הם אמרו נכסיון: **פרנון** פירש"י והרמב"ן מוהר: ה"נ רמב"ן **פירא** פורנן ופי' נו נכסי מלוג בלשון יוונ': **רמיות דברים כו'**. כלומר אם נפסך לומר בני יעקב ענו שלא כדין וברמיה כדכתיב במרמה לפיכך רוה הקודש כו'. ובמרמה פירושו כתרגומו בחוכמתא וכד"א כל ערום יעשה בדעת ואם אין חכמה אין דעת ודייק מדכתיב ויענו אשר טמא ואם דברי בני יעקב הוא איך ענו אשר טמא וכי בשאל אותם אם טמא אחותם אם לא בענו אותו אשר טמא כו': **סברון** למחפת כו'. כלומר חשבו לתת אותם בבית יד שלהם כלומר לגלוח בהם כרצונם והם ניתנו בבית ידם של בני יעקב. הם אמרו מקניהם וקנינם הלא לנו היא ובני יעקב באו על העיר בטח וגו' ועיין דוגמתו לעיל פ' ע"ה ונח' גרס לגוקפח ולתקפתו והוא לשון גזילה וגלוה: **חד** מנהון. אחד מבני העיר היה בא לעיר מן השדה ושמו מגבאי והיה טוען עליו משאו והיו בני העיר אומרין לו בא והמול עצמך וספרו לו מעשה שכם ואמר הוא שכם נשא אשה ומגבאי יקטע זכרות ערלתו: **מרחיצין** את הקטן. משמע כל גופו: ה"ג בירוש' בפ' ר"א דמילה ובפירש"י דבי ר' תני מרחיצין את המילה פי' המילה לבדה ולא כל הגוף: **בבל שעה**. אף בשבת: **תני** מתניתך כלומר יפה שנית שבודאי מרחיצין אותו אף בשבת: מ"ש היא מכת קטן. ולמה ליה לתנא למיתני מרחיצין את מכת מילתו: **שקועין** פירש"י ח"ל כל תיקונין ועיקר תיבה זו תמצא אותה על עיקרה בתלמוד ירושלמי במס' שבת עכ"ל ומצאתי בירושלמי שגרס' כל שלוקי' כלומר כל מיני רפואות שאתם שולקים ומתקנין: **חייתא** המילדות שעוסקין בתיקון הולד ורפואתו: ה"ג בירושלמי **שאתון** עבדין בחולא כו'. פי' שאתם עושין בחול עבדו נ"כ ביום השלישי שחל להיות בשבת: **מפני סכנה**. בירוש' ילפי ליה מדכתיב ביום הג' בהיותם כואבים כואב אינו אומר אלא כואבים בשעה שכל איבריהם כואבים עליהם עכ"ל בירושלמי: **נעשה לו חמין**. בתמיה וכדמסיק ואזל: **אלונתית** בגד שמסתפגין בו אחר הרחיצה: **וכי** אחות שניהם בלבד היתה: **שנתנו** אלו נפשם גרסי': **אחות** שניהם. של משה ואהרן: **על אומתה**. שמסרה עצמה לזנות ולהכשיל להחטיא ישראל שלא יכולו על אומתה

ענף יוסף

פרשה פ (ט) [שלא נטלו עצה זה מזה] נראה לפרש דודאי שמעון ולוי היו בעצה אחת. ושא דקאמר שלא נטלו עצה זה מזה ר"ל שגם מצאתר כאחים לא נטלו עצה ולכן דקדק לומר שב בני יעקב שמעון ולוי לומר שהיו אלו שניהם לבד בעצה זו ושבלי עצה כשאר האחים [נזה"ק]: [אלא לפי שנתן אהרן נפשו עליה] ואע"ג דהאי קרא כתיב אחר קי"ס. ומה שמסר נפשו עליה לא היה אלא אחר מעשה כמתאוננים. י"ל דהאי' כמ"ד דהורב התוגם שיהיה שלא נכתבה אלא בסוף מ' שנה [נזה"ק] ו א"ל

עץ יוסף

כולהו לו גרסי' ה' מקראות שאין משוקדים מחר ארור וקם. וז"ל דחזי סנאי ואיבלא דאיסי בן יהודה. דלאחר הנה לא מספקא ליה במחר (יפ"ת): **שאת** פרש"י בגמרא הלא אם תטיב שאת ולשון סליחה הוא או באת אם לא תטיב ולשון נשיאות עון הוא: **ארור** דכתיב בתרגום עקרו שור ארור כלו' שור של שכם שהוא מארור כנען. או ארור אפם כי עז: **וקם** דכתיב הנך שוכב עם אבותיך וקם וכאן רמז לתחיית המתים. או וקם העם הזה וזנה: **משוקדים** ארבעה גביעים משוקדים. או משוקדים כפתוריה ופרחיה: **באו מן השדה כשמעם**. ור"ל שמעו בשדה ותיכף באו מן השדה. ולא המתינו עד עת שראוי לבא בכל יום. **או כשמעם ויתעצבו**. שבאו מן השדה באותה השעה שבאים בכל יום. וכשבאו לביתם שמעו מעשה דינה ויתעצבו: **עמדו וגדרו כו'**. עד שבלעם פרץ הגדר והסיר להם מעשה פעור. והכוונה אשר מלבד מה שמתנגד לרצונו יתברך. גם הדבר עצמו מתועב גם בעיני אדם ואילו כאו"ה: (ו) **בג' לשונות של חיבה כו'**. עיין ביאור מאמר זה באריכה בספר ר"ח שער האהבה פ"ג: **ובחפיצה ואשרו אתכם כל הגוים** כי תהיו אתם ארץ חפץ. נראה דגרסי' כי לך יקרא חפצי בה ולארצך בעולה כי חפץ ה' בך. דמארץ חפץ ליכא למילף שישראל נאהבו לי"י כל כך. שפירושו שהם נחמדים בעיני כל העמים (יפ"ת): **ראה כמה בזבז** הוא מ"ש לעיל פרשה ע"ט שהעמיד הפליטון ומכר בעל ושלא דורונות. והשב שכם שכל זה עשה כדי לקנות חלקת השדה שרצה לקנות שם (יפ"ת): **וכמה ממון** דהא מאה קשיטה נתן וכדדרשו לעיל פ' ע"ט: **עאכ"ו** שסוב חלקך: (ז) **אין ישראל נותן אצבע כו'**. נתינת אצבע דרך משל הוא על הנותן מקום לאחר שיזיקנו שהוא כנותן אצבע בין שיניו שישכנו. והכוונה שלעולם אין ישראל מתחבר ליג עם עכו"ם ונותן לו מקום שיזיקנו. אא"כ העכו"ם קודם לתת לו לישראל מקום להזיקו ולהתקוטט עמו. וכן בכאן שהם אמרו והתחתנו אותנו שבקשו להתחתן בהם שלא ברצון יעקב ובניו. ועוד שסיפה דעתם ע"י החיתון ליקח נכסיהן כמ"ש מקניהם וקנינם הלא לנו הם שנאה הם תבעו ומתנו אצבע כו': **פרנון** כתובה: **פרא פורנון** תוספת כתובה (רש"י) והרמב"ן פי' נכסי מלוג. פי' שיתן לה משלו נכסים שיהיו שלה כנכסי בית אביה שהיה אצלו כנכסי מלוג: **מה את סבור כו'**. כוונתו שהכתוב בא לומר כי אין זה נקרא רמיות מאחר שכדין עשו אשר טמא את דינה אחותם (יפ"ת): **סברון למחפת** כלו' חשבו לתת אותם בבית יד שלהם ר"ל לבלוע נכסי יעקב ובלעו שלהם (ופי' למחפת כמו לעיל בפ' ע"ה יתכבשיה בחפתי) וכוונתם ז"ל בזה כי כדין נעשה בהם כי לא נמולו לשמה אלא בהכבם לרשת את יעקב וביתו בהמשך הזמן: **הוה חד מנהון** דתחלה כתיב וישמעו אל חמור כל יוצא שער עירו וימולו כל זכר ומה ת"ל עוד כל יוצאי שער עירו. לכן אמר שבראשונה נמכרו יושבים בעיר שנמצאו בעצה. והכא מיירי בבאים לעיר טעונים משאם לפי תומם ולא ידעו בהסכמה והיו אומרים לו טעם המילה. והיה מתקפה בדבר איך יהיה שכם ינהג בדינה ובשביל יצטרכו הם לימול. וגם זה לרמוז שכדין נעשה בהם כי לא נמולו ברצונם לש"ש: **ומנבאי** קטע רפ"י בס"פ הגוזלין פי' מנבאי שם איש. והערוך פי' מנבאי ל' נבאות כלו' עובדי אדמה שהם אנשי הכפרים אשר סביבותיהם אשר הם כפופים תחת ממשלת יושבי העיר. ור"ל שיושבי העיר חשבו שיהיה להם תועלת מזה. כמ"ש מקניהם וקנינם לנו הם בהמשך הזמן יקחו מהם את ממונם וקנינם. לכן הם מרצו לזה והם יושבי העיר ואדוני הארץ. אבל בני הכפרים מה הנאה יגיע להם ולכן לא רצו להמול (מה"ק): (ח) **תמן תנינן** בירו' פרק ר"א דמילה במתני' תניא מרחיצין את הקטן לפני המילה ולאחר המילה דמשמע רחיצת כל גופו: **דבי ר"ם מרחיצין את המילה**. פי' דבי ר"מ תני מרחיצין את המילה דמשמע דוקא את המילה: **א"ר יוסי את תני מרחיצין את הקטן**. תני שמואל אין מונעין לא שמן ולא חמין מעל גבי מכה בשבת א"ר יוסי כל שעה היה ר' זעירא אומר בשם רבי בא שא"ל תני מתניתך ולא עוד אלא שמזלפים מים על גבי מכה בשבת. וא"ת כמרחיצין כנ"ל וכן הוא בירו' פ"מ ה"ג ובפרדס ה"ג. וה"פ א"ר יוסי ע"כ את תני כלו' תדע שמרחיצין את הקטן וכן. מדתני במוחל אין מונעין כו' ור"י היה אומר שכל שעה ר"ז אומר בשם רבי בא שא"ל הני מתניתך כו' כשמחזור על מתניתך תתני במתניתך מרחיצין את הקטן בין לפני המילה בין לאחר המילה ולא עוד אלא שמזלפין מים ע"ג מכה בשבת ואי ס"ד שמרחיצין המילה הוא אבל לא כל גופו ל"ל למיתני כלל הא מילה נמי מכה היא: **ראב"ע אומר** מרחיצין את הקטן כו'. כן הוא במתני' בירו' פר"א דמילה. ובגמרא שם איתא ר' אבהו בשם ר"א הלכה כראב"ע. רבי בון בשם ר' אבהו טעמא דראב"ע שנא' ויהי ביום השלישי בהיותם כואבים. בהיותם כואב אב"כ אלא כואבים מלמד שכל איבריהם היה כואב להם. פ"מ דביום השלישי איש בה סכנת נפשות: **כל שקועין** פי' כל התיקונים. ובירו' גרס שיקויין. מלשון ושקוי לעצמותך. כלו' כל הרפואות. ור"ל שהיו מצוים על המילדות שכל מה שעושות לולד בחול יעשו לו בשבת שהוא ג' למילה. ומייתי זה לראיה דס"ל כראב"ע: **מפני הסכנה** שמניעת חמין סכנה היא לו: **אם מפני הסכנה כו'**. קושי' היא אם מפני הסכנה מתירין לו לרחוץ פשיטא דהא אפילו לכתחלה מותר להחם לו חמין לחולה שיש בו סכנה: **אלונתית** בגד שמסתפגין בו: **ויתנה ע"ג כריסו** שמא יסחטו עליו ונמצא רוחץ בחמין בשבת שלא לרפואה. אבל חמין לרפואתו מותר: **אלא מותר** צריך לשנות בברייתא יטול אדם עריבה וכו' דאפילו לרחוץ בהן בשבת אין כאן איסור כיון שאינו רוחץ בהן כל גופו (קרבן העדה): (ט) **אלא בני יעקב כו'**. וה"ק אע"פ שהם בני יעקב לא עשו עצמן אלא כשמעון ולוי דהיינו כשאר אנשים שאינם בניו לפי שלא נטלו עצה ממנו: **שלא נטלו עצה זה מזה**. משום דהוה שני דלכתוב בני יעקב שמעון ולוי. אבל שני ל"ל אלא לומר שלא היו בניהם כאחד בעצה אלא כ"א לבדו (יפ"ת): **וכי אחות** שניהם היתה. ר"ל מיתורא דאחי דינה משמע דלא אחת אלא להודיע בהם לבדם אחיה (יפ"ת): **שנתן אהרן** נפשו עליה. כשנצטרעה והיינו במה שאמר בי אדוני שפי' בי ממש החטא בי מה"ד ולא בה (יפ"ת): **שנתנה נפשה על אומתה**. בכדי להחטיא את ישראל ולהציל את עמה: **בני י"ג שנה היו**. שאז הגיעו לכלל גבורה איש שנעשו בני י"ג שנה. ולהודיע תוקף גבורתם כי אף בהיותם עוד צעירים בני י"ג עכ"ז מלאה לבם ללחום נגד עיר מלאה (מה"ק): **בטוחים היו כו'**. שהיו בטוחים על זכות אביהם שיעשה להם נס. ומתחלה לא אבו להלחם ולבטוח על יעקב. שהבינו שלא יחפוץ אביהם בזה רק אח"כ בכדי שלא יכרתו מבניו אשר סביבותיהם שיתקבצו עליהם בטחו על כחו של זקן. [illegible]

היה יעקב אבינו רוצה שיעשו בניו אותו המעשה וכיון שעשו בניו אותו מעשה אמר מה אני מניח את בני ליפול ביד או"ה. מה עשה נטל חרבו וקשתו ועמד לו על פתחה של שכם. אמר אם יבואו או"ה להזדווג להם לבני אני נלחם כנגדן. הוא דהוא א"ל ליוסף (בראשית מח) ואני נתתי לך שכם אחד על אחיך וגו'. והיכן מצינו שנטל יעקב אבינו חרבו וקשתו בשכם. שנאמר (שם) אשר לקחתי מיד האמרי בחרבי ובקשתי: (י) ואת חמור ואת שכם בנו וגו' ויקחו את דינה. כז ר' יודן אמר גוררין בה ויוצאין. א"ר הונא הנבעלת לערל קשה לפרוש. אר"ה אמרה ואני אנה אוליך את חרפתי. עד שנשבע לה שמעון שהוא נוטלה. הה"ד (בראשית מו) ושאול בן הכנענית בן דינה שנבעלה לכנעני. ר' יהודה ור' נחמיה ורבנן. כח ר"י אמר שעשתה כמעשה כנענים. ר"נ אמר שנבעלה מחוי שהוא בכלל כנענים. ורבנן אמרי נטלה שמעון וקברה בארץ כנען. ויאמר יעקב אל שמעון ואל לוי עכרתם אותי. רבנן אמרי צלולה היתה החבית ועכרתם אותה. מסורת היא בידי הכנעניים שהם עתידין ליפול בידי. אלא שאמר הקב"ה עד אשר תפרה בששים רבוא. א"ר יהודה בר סימון עכורה היתה החבית וצללנו אותה. ויאסרו הכזונה. אמרו מה הם נוהגים בנו כט כבני אדם של הפקר. מי גרם ותצא דינה:

פרשה פא

(א) ויאמר אלהים אל יעקב קום עלה וגו'. א (משלי כ) מוקש אדם ילע קדש ואחר נדרים לבקר. תבא מארה לאדם שהוא אוכל קדשים בלועו. תני ר' חייא תבא מארה לאדם שהוא נהנה מן ההקדש ואין הקדש אלא ישראל שנא' (ירמיה ב) קדש ישראל לה'. ואחר נדרים לבקר. ב א"ר ינאי איחר אדם את נדרו נתבקרה פנקסו: (ב) ויאמר אלהים אל יעקב קום עלה בית אל וגו'. ג (משלי ל) אם נבלת בהתנשא ואם זמות יד לפה. בן עזאי ור"ע. בן עזאי אומר אם נבלת עצמך בד"ת סופך להתנשא בהם. ואם זמות יד לפה אם נזדממו אחריך דברים יד לפה. חד ידע תרין לא ידעין. ר"ע אמר מי גרם לך להתנבל בד"ת ע"י שנשאת את עצמך בהון. ד רבינו הוה עבר על סימוניא ויצאו אנשי סימוניא לקראתו. א"ל ר' תן לנו אדם אחד שיהא מקרא אותנו ושונה אותנו ודן את דיננו. נתן להם ר' לוי בר סיסי. ועשו לו בימה גדולה והושיבו אותו למעלה ממנה נתעלמו ד"ת מפיו. ה שאלו אותו שלשה שאלות א"ל גדמת יבמה היאך חולצת ולא השיבן. רקקה דם מהו ולא השיבן כלום. אמרו דלמא לית הוא בר אולפן. בר אגדה הוא. נשאליה קראי אמרון ליה מהו דין דכתיב (דניאל י) את הרשום בכתב אמת. ו אם אמת למה רשום ואם רשום למה אמת. ולא השיבן. וכיון שראה שצרתו צרה השכים בבקר והלך לו אצל רבינו. א"ל מה עבדון לך אנשי סימוניא. א"ל אל תזכירני צרתי ג' שאלות שאלו אותי ולא יכולתי להשיבן. א"ל ומה אינון. א"ל נדמת במה היא חולצת. א"ל והא [לא] היית יודע להשיב. א"ל אין אפי' בשיניה אפי' בגופה. רקקה דם מה הוא א"ל ולא היית יודע מה להשיב. א"ל אם היה בו צחצוחית של רוק הרי הוא כשר ואם לאו הרי זה פסול. אבל אגיד לך את הרשום בכתב אמת אם אמת למה רשום ואם רשום למה אמת. א"ל ולא היית יודע להשיב. א"ל ז רשום עד שלא נגזרה גזירה אמת משנגזרה גזירה. ומה הוא ח חותמו של הקב"ה. רבינו בשם ר' ראובן אמר אמת. מהו אמת אמר ר"ל אל"ף בראשון של אותיות מ"ם באמצע תי"ו בסוף על שם (ישעיה מד) אני ראשון ואני אחרון וגו'. א"ל ולמה לא השיבות אותן כשם שהשיבות אותי. א"ל עשו לי בימה גדולה והושיבו אותי עליה למעלה הימנה ט וטפת רוחי עלי ונתעלמו ממני ד"ת. קרא עליו המקרא הזה (משלי ל) אם נבלת בהתנשא. א"ר אבא ב"כ אם חשבת בלבך דבר מצוה לעשות ולא עשית. נוח לך ליתן זמם על פיך ולא לפסוק. א"ר יודן מה ידך סמוכה לפיך כך יהיה נדרך סמוך לפיך. רבנן אמרי מה ידך קודם לפיך כך יהיה נדרך קודם לפיך. תדע לך שכן שהרי יעקב אבינו ע"י שאיחר נדרו נתבקרה פנקסו. שנאמר (בראשית לה) ויאמר אלהים אל יעקב קום עלה בית אל ושב שם ועשה שם מזבח א"ר אבא ב"כ י בשעת עקתא נדרא בשעת רווחא שיטפא. א"ר לוי מהולתך תרשה אקיש עלה. א"ל הקב"ה יעקב שכחת נדרך קום עלה בית אל לביתו של אל

יד יוסף כז ילקוט ס"ז: כח סנהדרין פ"ב: כט ה"י וירושלמי: **פפ"א** א ילקוט ס"ז: ב ירוש' נדרים פ"ק. תנחומא ס"ז. בבלי נדרים ל"ב: ג אדר"נ פ' י"א. ברכות פ' הרואה. נדה כ"ו. ילקוט משלי: ד ירוש' פ' מצות חליצה: ה יבמות ק"ה: ו הוים פסוק לתוספי: ז ר"ה י"ח: ח שבת נ"ה. ירוש' ריש סנהדרין. דב"ר פ"א. שה"ש רבה פ"א. סנהדרין בבלי ס"ד. יומא ס"ט: ט פסחים ס"ו: י תנחומא ס"ז. וילקוט ס"ז:

ענף יוסף

(י) [א"ר הונא אמרה ואני אנה אוליך את חרפתי] רב הונא גופיה קאמר הנבעלת לערל קשה לפרוש סיפיה אלא דודאי הכתוב כלומה שניה לומר שאחה לעמוד בה בלתי טעם. לכן נראה טעם יותב אנה אוליך את חרפתי (יפ"ת): [שאמר הקב"ה עד אשר תפרה בס' רבוא] מסורת היה בידם מהקב"ה אחר שארבעים שלא תמסר ארץ כנען ביד בניו עד אשר יהיה לו ששים רבוא. ובעל האגדה נקט לישנא דקרא (יפ"ת): עכר

מתנות כהונה

הומתה: בן י"ג. שאז נקרא איש השוב למלות. כוחו משמע כוחו וגבורתו ממש וכדמפרש ואז"ל: ואת שכם בנו וגו'. גרסינן ודייק מדכתיב כאן לפי חרב והתם כתיב בחרבי ובילקוט לא גרס ליה: גוררין בה. היו גוררין אותה בעל כרחה. ודייק מדכתיב ויקחו וגו' והל"ל ותלא דינה מבית שכם שמע מיניה שלקחו אותה שלא ברצונה: ואני אנה כו'. לישנא דקרא נקט גבי תמר אחות אבשלום: נוטלה נושא אותה לאשה וקודם מתן תורה אותרו אח ואחות: וקברה בארץ כנען. כי שם מתה הולכה לא מת אחד מבני יעקב בארץ כנען ועל שם כך נקראה הכנענית: אשר הפרה כו'. והם היו יודעין זה ולא מפגיעים על העתיד לבא: וצללנו אותה. שאחר כל האומות ישמעו ויראו ולא יזידון עוד לנהוג בנו מנהג הפקר כדמפרש ואז"ל: בלועו בבית בליעתו וכן פי' הרד"ק: ואין הקדש כו'. כלומר כשם שיקולל את מועל בהקדש ממש כך יקולל הנהנה מישראל: איחר עכב כד"א ולא יאחר לשלמו: ה"ג נתבקרה פנקסו תדע לך שכן יעקב אבינו על ידי שאיחר נדרו נתבקרה פנקסו שנא' ויאמר וגו': עלה בית אל וגו' גרסינן ודייק מסיפיה דקרא ועשה שם מזבח וגו': נזדממו כו' שאומרים עליך דברי סרה שאינו. מלשון עדים שהוזמו אל תבהל להשיב ולהתקוטט עם מוציא הדבה בדברי ריב ומלה שעבירו אף אם א' יודע בו לא ידעו שנים ואח"כ יתגלה לכל ולא יתקם במהרה: מי גרם לך להתנבל. שהתביים בד"ת שלא הדע להשיב אמרים אמת ע"י שנשאת והגבהת עצמך וכהאי דמסיק ואז"ל: סימוניא שם מקום: מקרא לומד אותנו מקרא: ושונה לומד אותנו משנה: רקקה דם. שיבוה שהלכה וירקה לכוי היכם: בר אולפן. בן הלכות: רשום משמע רשימה בעלמא שאינו אמת וכתיב אחריו אמת ובתנחומא פרשה זו גרס וכי יש דבר שקר בתורה שהוא אומר אמת: מה עבדין לך. מה עשו לך שחזרת לבא הנה: מהו אמת. מהו הרמז של אמת להיות חותמו של הקב"ה: וטפת רוחי. ולפה רוחי כלומר נתגלה רוחי עלי: וטפת לשון הלפה: מה ידך כו'. אם זמות והגבהה לנדור נדר יד לפה מה ידך כו': יהא נדרך קודם לפיך. פירש"י שתפרים ואח"כ

עץ יוסף

שמסיים ולא כו' רוצה כו': ולא היה אבינו כו'. כלו' אע"פ שבטחו בזכות אביהם אין זה מפני שברצון אביהם היו עושים כן. הלא שלא ברצונו עשו. וכשראה אביהם שבניו בסכנה שם נפשו עליהם. ואמר אם יבואו וכו' אני נלחם כנגדם: (י) גוררין בה ויקחו את דינה וגו' משמע שלקחוה בע"כ שלא היתה רוצה לצאת מהשמעיים דבסמוך: קשה לפרוש דיגרא אלבשה כבי. ולהכי היתה רוצה להשאר בין הנכרים. ואני אנה אוליך את חרפתי. שאהיה לשמצה ומי יקחני. ולזה טוב לי להשאר בין העמים: כמעשה כנעניים כלו' שנעשה בה מעשה כנעני ר"ל דהיינו זנות כמעשה ארץ כנען כו'. ואע"כ שזו לא היתה ערוה. מ"מ כל מין זנות מחיהם אליהם בהם שטופים בו: וקברה בארץ כנען ואע"פ שירדה עמהם למצרים. אפשר שאחרי מותה העלה אותה שמעון ממצרים. שחמל עליה על שיצא אותו שהארץ מכפרת כמ"ש לעיל וכפר אדמתו עמו או שרצה שתהיה נקברת עם כל השבטים בא"י. כי ידע שעצמות כל השבטים יעלו בני ישראל ממצרים: צלולה היתה החבית לא היה בה שום עכירות ושום לכלוך. מפני שאע"פ שהיה מסורת ביד הכנענים שהן עתידים ליפול ביד זרעו. מ"מ היו יודעים שלא יהיה זה אלא כשירבו. ולפיכך היו שותקים ולא היו מתעוררים עלינו ועכשיו שראו הפועל הזה יתעוררו עלינו ויתעכר החבית שלי שהיתה צלולה עד עכשיו. הרא"מ: ר"י ב"ר סימון אמר אומרו עכורה היתה החבית וצללנו אותה. כצ"ל (רש"י וא"א) וכ"ה בילקוט. ור"ל כי יעקב אמר עכרתם אותי וגו' וכדמפרש לעיל וע"ז ענו ואמרו נהפוך הוא שעד עכשיו היתה החבית שלנו עכורה בידם אבל עכשיו שעשינו בהם נקם נקמת הרב והקב"ה היה עוזר לנו בזה צללנו החבית שלנו לבל יפגעו בנו עוד כבני אדם של הפקר כי הנשארים ישמעו ויראו ולא יזידון עוד (נזה"ק): מי גרם ותצא דק"ל מדוע לא נסע יעקב אחר מדעתו שבסוף ימיו אמר לשמעון וללוי ארור אפם כי עז. לכן מסיק מי גרם ותצא דינה בעבור היותה יצאניה ולזה נענשה ומתילא אין ללמוד מזה כלום למקום אחר. שאחרים לא ילמדו ממעשה כהם (מה"ק):

פרשה פא (א) ויאמר אלהים כו' מוקש אדם כו'. דעתם ז"ל שהעוון הזה ליעקב כדי שיקיים נדרו ולהודיעו שהצרות שבאו עליו היה בשביל שאיחר השלומי נדרו כמ"ש בהדיא בתנחומא: תבא מארה כו'. וה"פ מוקש יהיה לאדם שיאכל קודש. וילע מל' והמה סכין בלועך ואחר נדרים לבקר שכמו שנענש האוכל קדש כן הנודר ואינו משלם. כי הנדור הרי הוא קדש דאמירה לגבוה כמסירה להדיוט (יפ"ת): בלועו בבית בליעתו: שהוא נהנה לא קאמר אוכל משום דקמפרש קדש ישראל ולא שייך בזה אכילה ממש. ומשה"כ כל אוכליו יאשמו הוא לשון מליצי: נתבקרה פנקסו בתנחומא מפרש שהמלאכים תלמידים עליו חובה ומזכירין עונותיו ע"ש: (ב) ויאמר אלהים וגו' אם נבלת כו'. כבר פירשתי בדעתם ז"ל שלהוכיחו בא על איחור נדרו. ולהכי מייתי נמי האי קרא דדרים שיהיה נדרך סמוך לפיך ואיידי דמייתי להא מייתי נמי פלוגתא דבן עזאי ור"ע בדרשיה: אם נבלת עצמך בד"ת. שתשאל לרבך כל ספקותיך ואע"פ שיש בכם דברים שסביליך ילעגו עליך. סופך להתנשא: אם נזדממו אחריך אם יש מרננים אחריך בדברי עלילות (ומזדממו הוא מל' עדים זוממים) שים יד לפה ולא ההפך בדברים שאם ידע אחד לא ידעוהו שנים. ואם תהפך בדברים יתגלו לכל. וזה ע"ד וכוסה קלון ערום (יפ"ת ומת"כ): מי גרם לך כו'. מי גרם לך שנתעלמו ממך דברי תורה והיית לבוז לבני השואלים הלכה מפיך. ע"י שנשאת א"ע בד"ת: סימוניא שם מקום: מקרא אותנו לומד אותנו מקרא: ושונה לומד אותנו משנה: רקקה דם שנטמא שהלכה וירקה לפני היכם: לית בר אולפן שאינו בעל גמרא והלכות. אלא בעל אגדות ודרשות: אם אמת למה רשום. דמדכתיב אמת משמע כתיבה אמתית שעשוי להתקיים. ומדכתיב רשום משמע שאינה כתיבה ממש אלא רושם בעלמא כעין פרוסמין לסי' בעלמא: והלך לו אצל רבינו. להגיד צרתו כדי שיספרהו ומסמנו שהוא שהוא לו לפוקה ולמכשול: מה עבדין לך מה עשו לך בחזרת אלו: אפילו בשיניה כו'. דלא כתיב והלכה בידה: צחצוחית של רוק פי' הערוך לבון שהיפה: עד שלא נגזרה כלו' עד שלא נגמרה דהיינו החתימה לפי שקודם החתימה מתבטל בתפלה כדלקמן דב"ר כ"א (יפ"ת). והיינו דקא בעי מאי חותמו של הקב"ה. אבל בשה"ש רבה פ' לסוסתי איתא עד שלא נחתם הדין רשום משנחתם גזר דין אמת: רבינו בשם ר' ראובן. הוא ט"ס וצ"ל רב ביבי בשם ר' ראובן וכדאיתא בשה"ש הנ"ל כי איך יאמר רבי בשם ר' ראובן שהוא רחוקים זה מזה זמן רב: מהו אמת כלו' מה טעם להיות חותמו יתב' אמת שדרך החותם להיות שיהו או כנויו או סימן מורה עליו. על שם אני ראשון. בירו' פ"ק דסנהדרין מפרש לומר אני ה' ראשון שלא קבלתי מלכותי מאחר. ומבלעדי אין אלהים שאין לי שותף. ואת אחרונים אני הוא שאיני עתיד למסור לאחר: וטפת לי הלפה. כלו' נתגאה רוחי עלי. והוא תרגום של גסות הרוח. ובירוש' ביבמות משמע שעמום ובלבול הדעת: נוח לך ליתן זמם. כלומר יחסום ולא תוציא הדבר בפיך. וזמותי מלשון זמותי בל יעבר פי. וס"ל לר' אבא ב"כ דאין לנדור כלל שמא יבא לאחר. אלא יעשה המצוה בלא נדר: מה ידך כו'. ס"ל דמאי נודר רק שלא יאחרנא. וז"ש שיהיה השלום הנדר סמוך לפה שהוא הנדר היוצא בפה ואע"פ שלא יהיה בידו בשעת הנדר: מה ידך קודם לפה. ס"ל דלא שרי אלא בדבר שכבר היה בידו בשעה שמתנדב דלא חיים ביה להקלה וז"ש מה ידך קודם לפיך פי' כמו שדרך קודם ליקח המאכל ושוב פותח פיו למאכלו. כן יקדים להביא הדבר בידו ושוב יקדישנו. ואע"ג דהאי נדבה מיקרי ולא נדר. לא דק ונקט נדרך כלישנא דר"א ור"י (יפ"ת): על ידי שאיחר ואיחור הנדר הוא הקמת מזבח בבית אל כמ"ש ועשה שם מזבח לאל הנראה אליך כו' וכה"א אנכי האל בית אל כו' אשר נדרת לי שם נדר (נזה"ק): נתבקרה פנקסו ונענש בצרות עשו והדורון וצלעת ירכו וצרת דינה כדאי' בתנחומא: בשעת עקתא נדרא בתמיה בשעת צרה נודר ובשעת רווחה ישיע אלגו כספ מים. ובתנחומא גרס בשעת עקו נדרי בשעת רווחא שמטי. ופי' כשהיית בצרה נדרת וכשאתה ברווחה שכחת. ודייק מדכתיב בברחך מפני עשו שפירושו אחר שנדרת בעת צרה איך שכחת שוב בשעת הרווחה: מהולתך הרשא כלו' שנפה נפתרשה ואין יורד שקמת אקיש עלה הכה עליה בכח בפטיש של

אל ועשה שם מזבח לאל הנראה אליך. ואם אין אתה עושה כן הרי אתה כעשו. מה עשו נודר ואינו מקיים אף אתה נודר ואינך מקיים: (ג) ויאמר יעקב אל ביתו. יא א"ר כרוספדי א"ר יוחנן אין אנו בקיאים בדקדוקי ע"ז כיעקב אבינו דתנן יב המוצא כלים ועליהם צורת חמה צורת לבנה צורת הדרקון יוליכם לים המלח. א"ר יוחנן כל כסות בכלל ע"ז. ויתנו אל יעקב יג ר' ישמעאל ב"ר יוסי סליק לצלאה בירושלם. עבר בהדין פלטנוס וחמא יתיה חד שמראי. א"ל להיכן את אזיל. א"ל מסיק מצלי בהדא ירושלם. א"ל ולא טב לך מצלי בהדא טורא בריכא ולא בההיא קלקלתא. א"ל אומר לכם למה אתם דומים לכלב שהיה להוט אחר הנבלה כך יד לפי שאתם יודעים שע"ז טמונה תחתיו דכתיב ויטמן אותם י נקב לפיכך אתם להוטין אחריו. אמרין דין בעי מנסבה (פירוש מאחר שזה יודע שע"ז טמונה שם ודאי יקחנה) ונתייעצו עליו להרגו קם וערק בליליא: (ד) ויסעו ויהי חתת אלהים. טו א"ר שמואל כג' מקומות נתכנסו או"ה לעשות מלחמה עם בני יעקב ולא הניח להם הקב"ה דכתיב ויסעו ויהי חתת אלהים. שנית בימי יהונתן שנא' (שמואל א יד) ותרגז הארץ ותהי לחרדת אלהים. שלישית בימי יהושע בקשו לרדוף ולא הניח הקב"ה להם. והיכן נתכנסו לחצור דכתיב (יהושע יא) רק כל הערים העמדות על תלם לא שרפם ישראל זולתי את חצור לבדה שרף יהושע. ר' אלעזר אמר במסורת שרפה הקב"ה אמר למשה ומשה אמר ליהושע: (ה) ויבא יעקב לוזה. טז שכל מי שנכנס לתוכה הרטיב מצות ומע"ט כלוז. ותמת דבורה מינקת רבקה וגו' ויקרא שמו אלון בכות. ר' שמואל בר נחמן אמר לשון יוונית הוא אלון אחר עד שהוא משמר אבלה של דבורה באה ליה יז בשורתא שמתה אמו. הה"ד וירא אלהים אל יעקב וגו' ויברך אותו מה ברכה ברכו. ר' אחא בשם ר' יונתן אמר ברכת אבלים ברכו:

פרשה פב (א) וירא אלהים אל יעקב. כתיב (תהלים פו) עשה עמי אות לטובה. מדבר בדוד ומתקיים ביעקב. אות. ע"ש שנא' (בראשית לא) ואם כה יאמר עקדים יהיה שכרך וגו'. יראו שונאי. זה עשו ואלופיו. עזרתני. בצרה של שכם דכתיב ויהי חתת אלהים על הערים. ונחמתני. בברכת אבלים. כתיב (תהלים כד) א מי יעלה בהר ה' ומי יקום וגו' נקי כפים וגו' ישא ברכה מאת ה' וגו'. כתיב (ירמיה לא) כה אמר ה' צבאות וגו' עוד יאמרו וגו' יברכך ה' נוה צדק הר הקדש וגו'. כתיב (משלי כח) איש אמונות רב ברכות זה יעקב. (שם) ואץ להעשיר לא ינקה זה עשו. כתיב (שם י) ברכת ה' היא תעשיר וגו' ואץ להעשיר לא יעשיר אכ"כ אלא לא ינקה. זה עשו הרשע שנתתן ביהודית ובשמת ומהלת להרבות עושר שאין לו נקוי עולמים. כתיב (יואל ד) ונקיתי דמם לא נקיתי וגו' הה"ד (עמוס א) על רדפו בחרב אחיו ושחת רחמיו: (ב) וירא אלהים אל יעקב עוד בבאו. ב ר' יצחק פתח (שמות כ) מזבח אדמה תעשה לי. והרי דברים ק"ו ומה אם זה שבנה מזבח לשמי הרי אני נגלה עליו ומברכו יעקב שאיקונין שלו קבועה בכסאי עאכ"ו. וירא אלהים אל יעקב. ר' לוי פתח (ויקרא ט) ושור ואיל לשלמים וגו'. והרי דברים ק"ו ומה זה שהקריב איל לשמי הרי אני נגלה עליו ומברכו ג יעקב שאיקונין שלו קבועה בכסאי עאכ"ו. וירא אלהים (בראשית כח) ברוך אתה בבאך וברוך אתה בצאתך. בבואו לבית חמיו נטען ברכות ואל שדי יברך אותך. ובצאתו מבית חמיו נטען ברכות: (ג) וירא אלהים אל יעקב. (ישעיה מד) ד מקים דבר עבדו ועצת מלאכיו ישלים. ר' ברכיה בש"ר לוי אמר משסקים דבר עבדו אין אנו יודעין שעצת מלאכיו ישלים. אלא מלאך אחד נגלה על יעקב אבינו וא"ל

יד יוסף יא ילקוט ס"ז: יב עכו"ם מ"ג: יג ירוש' עכו"ם פרק השוכר: יד חולין ו' ונתוס' ד"ה נראה. יונ"ע פסוק ויטמן אל יעקב: טו ילקוט ס"ז. וילקוט יהושע רמז ל"ג: טז לעיל פ' ס"ט: יז סוט' יבמות ס"א ד"ה וכן. וילקוט ס"ז. סנהדרין כי ססא. קה"ל פ' ז'. יונ"ע וירושלמי: פפ"ב א שו"ט מזמור כ"ד. וילקוט שם: ב ילקוט ס"ז: ג חולין צ"א: ד לעיל פ' ס"ח. פסיקתא רבתי פ' ר"ו. וילקוט ישעיה רמז מל"ג. וילקוט ס"ז:

מתנות כהונה

ואח"כ הנדור כדי שלא הבא לידי איסור: בשעת עקתא כו'. פירש"י כך אמר הקב"ה ליעקב בעת צרה נדרת ובעת הרווחה והצלה שכח ועבר מדעתך לשלמו: מהולתך הרטה כו'. פירש"י את הנפה שלך תרעה מלהשמיע קולה הקים והכה עליה והשמיע קולה לנפות בה קמח כך יעקב שתק והכה את מדו והקים הקב"ה עליו לעורר אותו לשלמו ובכל הספרים גרס פרשת ופי' הערוך פרשה כמו תרשה ועיין ערך פר"ש: הרי אה כעשו. דאל"כ מה לו להזכיר זכר עשו שאמר בברחך מפני עשו אחיך: לים המלח. והקשה עליה סוגא בגרק כל הצלמי' אבל ביעקב כתיב ויטמן אותם: כל כסות. דייק מדכתיב והחליפו שמלותיכם משמע ליה שהיו נחכסות על אלהי הנכר ומצאתי בפירש"י כל אלהי נכר כתיב כל לאתויי אף הכסות: פלטנוס הערוך פי' הר וכמ"ש פי' פלאטין פלטי"ם בלע"ז: שמראי אדם אחד מהשמרונים: מסיק מצלי כו'. לעלות ולהתפלל לתוך ירושלים א"ל וכי לא טוב להתפלל בהר המבורך הזה ולא בזאת האשפה ובכת ההר עיין לעיל פרש' ל"ב והכאלר עך: ה"ג קילקלתא א"ל אומר כו'. ר' ישמעאל אמר לאותו שמראי אומר לכם כו': ויטמן אותם כו'. וכאותו הר היה עומדין ומדברין ט: אמרין וכו' השמרונים אמרו זה לזה מאחר שזה יודע בע"ג טמונה בוודאי ילך בלילה ויקחנו ונתייעצו להרוג את ר' ישמעאל וכמו שפירש המבאר בפנים ועמד ר' ישמעאל בלילה וברח וכירושלמי דמסכת ע"ז גרס שמע קלון אמרין נקרון ונבדר נאלון בוכייה ידע דאנון בעי מקטליניה וקרן ונפקא ליה עכ"ל פי' שמע קולם שהיו אומרים השכים ונסור אותם קולים והבין שרצו להרגו והשכים ויצא לו: ה"ג לאבול בעם פלישית בימי יהושע א"ר אליעזר בקשו כו': זולתי את חצור. פירש"י לפי שנתכנסו שם והאי דהשב יהונתן שנית. והא"ל יהושע שנים משום דדמי שפי להכא דיעקב דגבי יעקב כתיב חתת אלהים והתם כתי' חרדת אלהים: הבי גרסינן ה' נבאות אלהי ישראל עוד כו'. ודרש מדכתיב אל הברכה אלהי ישראל סבא ושמע מיניה שנתברך ברכה מיוחדת מה' ולזיה צ הה"ד וירא אלהים אל יעקב וגו' ויברך אותו: כתיב ברכת ה' היא תעשיר. לא ידעתי ליישב יפה והאכ"א פרח לייסבו ועלה לו בדוחק: ה"ג רש"י ז"ל וילקוט נטען ברכה וירא אלהים אל יעקב וגו' ר' ברכיה פתח וכגזר אומר ויקם לך ועל דרכיך נגה אור על שם דרכיך בבואו לבית חמיו נטען ברכות ובצאתו מבית חמיו נטען ברכות: ידבר עמו כהי

עץ יוסף

פרשה פא (ג) [עבר בהדין פלטנוס] הוא הר גריזים. ובפירוש מפלס א לבאן לשורות שלא למוס שוידע לנו כבהוב מקום הסמוך כעכו"ם. אבל מרמז בזה טעם למה שהשמרונים לוקחים אחר מקום הזה להעמיד שם עכו"ם שלהם כי בהר טמון גם כזה זמון קדוש. כי הר גריזים אשר הוא פלטינום כלמור הוא בהכה ומקרא מלא הוא [שופטים ט"ו ד'] ויאמרו כל בעלי שכם וגו' וילך ויעמוד בראש הר גריזים וגו'. ובוולאי כמדבר אשר גריזים עם בעלי שכם שם נעלא ושם היה בהר הזה: בכנוריקס

עץ יוסף

של ברזל. שכך מנהג הערביים כשמשלין הסולם יש להם שלאבעות ארורות מבעות ומכין הנפה בהם מכאן ומכאן ויורד הקמח. והוא דרך משל כי מי ששכח נדרו צריך יסורין להזכירו (יפ"ת): הרי אתה כעשו דהיה די שיאמר מפני אחיך (יפ"ת): (ג) כסות בכלל אליל. משום דלא שנו אלא כליה שעליהם צורת החמה והלבנה. הא שאר כל המוצא לא. ולא שנו אלא דרקון. הא כל הנהנים לא כדאי' בירושלמי. קאמר ר"י דאל כסות בכלל אליל בסוים כו כל מין צורה זולת הנזכר דיליף לה מיעקב דאמר והחליפו שמלותיכם משמע דכל כסות של אליל אסור. וח"ם א"א בקיאין בדקדוקי אליל כיעקב דממשני' לא שמעי' אלא הנך צורות. ומיניה שמעי' דכל מין כסות אסור. וגם במשני' שמה שוליכם לים המלח. ויתכן לפעמים להמצא. וביעקב כתיב ויטמן פטמן עד כדי שלא אפשר להמצא (ועיין ביפ"ת): פלטנוס הוא הר גריזים שהכותים מחזיקים אותו לקדוש: שמראי אדם אחד מהשמרונים: מסיק מצלי לעלות ולהתפלל בתוך ירושלים. א"ל וכי לא טוב לך להתפלל בהר המבורך הזה ולא בזאת האשפה. שהכותים חונפים שלא הוקסר במי המבול ולכן הוא מבורך כדלעיל פ' ל"ב: ויטמן אותם כו'. ובאותו הר היו עומדין ומדברין בו אמרו כו' השמרונים אמרו זה לזה מאחר שזה יודע בעבודת אלילים טמונה בוודאי ילך בלילה ויקחנה. ונתייעצו להרוג את ר' ישמעאל (וכמו שפי' המבאר בפנים ועמד ר"י בלילה וברח. ועי' בירושלמי: (ד) בג' מקומות כו'. שנתכנסו עליהם למלחמה ומנעם ה' ע"י שהיתה חרדה ביניהם שהבו זא"ז ונספרדה חבילתם. כענין חרדת אלהים הנזכר ביהונתן ולא היתה עיקר מפלתן ע"י ישראל. וכא דלא חשיב שנהריב פי שם מתו כולם ולא מייתי הכא אלא פירוד החבילה (יפ"ת): ותהי לחרדת אלהים. ואחד בימי יהושע. אמר ר"א בקשו לרדוף ולא הניחן הקב"ה והיכן נתכנסו לחצור דכתיב כו' שרף יהושע ואמר ר"א במסורת שרפה. כצ"ל. וכן הוא בס"מ. וכן גרס הא"מ ור"ל ואחד בימי יהושע. והיינו דכתיב ויהי כשמוע המלכים אשר בעבר הירדן וגו' החתי והאמורי הכנעני והפרזי החוי והיבוסי ויתקבצו יחדו להלחם עם יהושע ועם ישראל פה אחד. ולא נאמר שם אח"ז שעור מלחמה כי אם ספור בני גבעון ומלך ירושלים קבץ אליו חמשה מלכים להלחם עם יושבי גבעון. והאחרים להיכן הלכו. אלא שנספרדה החבילה להרדת אלהים אשר נפל עליהם (נזה"ק). והאי דהשיב יהונתן שנית וה"ל למימר יהושע שנית. והוא משום דביונתן כתיב מפורש והתי' להרדה אלהים. וכן ביעקב כתיב חתת אלהים: והיכן נתכנסו בימי יהושע ועז"א ואמר ר"א במסורת שרפה כו'. והיינו דכתיב כאשר צוה ה' את משה כן צוה משה את יהושע וכן עשה יהושע וגו' דרים ליה לרבות שריפת חצור כנזכר מקודם שלא עשה כן אלא במסורת מפי משה: (ה) מי שנכנס כו'. כבר נתבאר לעיל פ' ס"ט ע"ש: לשון יוני הוא ממה שכפל הכתוב לאודיענו שקרא שמו אלון בכות דרשו שרמז לזה (יפ"ת): ל"י הוא אלון אחר. ולעיל פ' ס' דרים כ"כ מלה הלזה אלון זה. ורש"י ז"ל בחומש הביא אלון בלשון יוני אבל. והוא תמוה בהרי מפורש כאן שבל"י אלון הוא אחר לא אבל. אמנם גם פירושו זה אמת הוא כי אליה לו אלי הוא בל"י קינה וגו': באה ליה בשורתא כו'. הרמב"ן ז"ל ביאר טעם הדרשה. וכתב שאין לבכות כ"כ על המינקת הזקנה שיקרא המקום עליו על שם האבל. אבל יעקב התאבל ובכה על אמו אשר אהבתו והלכה אותו שם ולא זכתה לראותו בשובו. ומה שלא פירש הכתו' שיסמך בפירוש אמרו במגנותא סדר כי שנא לפי שלא הוציאו ממטה בגנים.

אמרו שאין יפוק כו' אם יפוק רשיעא קומה ימרון לייטין בזיי' דהדין יטקין. מה עשו הוציאו מטתו בלילה. אריב"ח לפי שהוציאו מטתה בלילה לא פרסם הכתוב מיתתה. אלא ברמז הה"ד ויקרא שמו אלון בכות ל"י הוא אלון אחר שהיו בכיות ע"כ: שמתה אמו עיין מ"ש לקמן פ"ק: ברכת אבלים דדרשי' כמוכים (יפ"ת):

פרשה פב (א) ומתקיים ביעקב כו' דוד ביקש על עצמו שיעשה עמו אות לטובה כאשר עשה עם יעקב. כי הזכיר דוד חסדי ה' ליעקב וביקש גם על עצמו כן: מי יעלה בהר ה' כו'. היינו כדדרשי' בשוח"ט מי יעלה בהר ה' מדבר ביעקב קום עלה בית אל. ומי יקום במקום קדשו ויפגע במקום. נקי כפים אלו אחטנה. ובר לבב משמח את כל כלי וגו'. אשר לא נשא לשוא נפשו ללבן. ולא נשבע למרמה ויפגע יעקב בפחד אביו יצחק. ישא ברכה וירא אלהים אל יעקב עוד ויברך אותו. והיינו דמייתי הא קרא הכא ליעקב: כה אמר ה' נבאות כו'. ולעיל מייתי כתיב האלהי לך נומים וגו' והוא לעון על המת והמרורים עליו. ואח"כ כתיב ברכה זו כענין ברכת אבלים. ועוד מדכתיב אל הברכה אלהי ישראל סבא. ופ"מ שנתברך ברכה מיוחדת מה' ולזה הוא הה"ד וירא אלהים אל יעקב ויברך אותו (מ"כ): איש אמונות כו' זה יעקב. שיעקב היה איש אמונות ולא נבהל להון וממון שהיה של יוסף ובלבתי' כי ממשת את כל כלי וגו' ולפיכך זכה לרב ברכות: ואץ להעשיר כו' כתיב ברכת ה' היא העשיר כו'. ה"ג כתיב איש אמונות רב ברכות זה יעקב. ואץ להעשיר לא ינקה לא יעשיר אכ"כ אלא לא ינקה. זה עשו הרשע שנתתן ביהודית ובשמת ומהלת להרבות עושר שאין לו נקוי עולמים. הה"ד ונקיתי דמם לא נקיתי וכתיב על רדפו בחרב אחיו. כצ"ל וכ"ה בא"מ. ופ"מ דמדאמר על רדיפת העושר נאמר לא ינקה למי שרודף אחריו עד שאין מהולה ונקיון עולמים. ודי היה שיאמר לא יעשיר. אבל אומרו לא ינקה ודאי הוא בעושר הבא לבעליו ע"י שפיכות דמים. והיינו עשו כדלעיל פ' ס"ז שאמר הריני הולך ומתחתן לישמעאל והוא בא והורגו כו' ויורש אני שתי המשפחות וכו' הרי מפורש שע"י רדיפת העושר בא לכלל שפ"ד. ועל כזה ודאי אין לו ניקוי עולמים (ואע"פ שזה לא היה אלא במחשבה מהלת לבד. נקט נמי הכא יהודית ובשמת. דאי לא היה כונתו בנשואי מהלת אלא לעשות רצון אביו שרעות בעיניו בנות כנען לא היה מחזיק גם יהודית ובשמת שהיו מבנות כנען. ומזה נתב' שלא היה כוונתו אלא להתגאות מיעקב) ח"מ וכמ' על רדפו בחרב אחיו: (ב) מזבח אדמה תעשה לי. וס"ד אבוא אליך וברכתיך: והרי דברים ק"ו שיש ללמוד מק"ו נמר מהכתוב מזבח ונמר מזה שמקריב קרבן שהקב"ה בעצמו מברכם. ק"ו יעקב (יפ"ת): שאקונין שלו לעיל פ' ס"ח: ושור ואיל לשלמים וגו'. כי היום ה' נראה אליכם. וכן כתיב שם וירא אליכם כבוד ה'. וירא כבוד ה' אל כל העם. והאי וירא כבוד ה' ע"כ היה לברכה מדכתי' מקודם בם וישא אהרן את ידיו אל העם ויברכם. והיא ברכת כהנים שנא' ואני אברכם. לכן סיכף אחר ברכת כהנים נגלה ה' אל כל העם ויברכם: ברוך אתה בבואך שנתקיים בו ברוך אתה בבואך וכו' שבבואו לבית חמיו ובצאתו מבית חמיו בשניהם נטען ברכות (וע' ביפ"ת): (ג) מקים דבר עבדו כו'. שהברכה הנזכר כאן אינה אלא מה שא"ל שמך יעקב וגו'. וכן ברכת המלאך דלעיל. והוא היה לקיים דברי המלאך כי הוא בירכו בזה (יפ"ת): משחקים דבר עבדו כו'. מפרש דס"ק קרא ממה שהי' מקים דבר עבדו דהיינו מ"ש המלאך שנגלה ליעקב' ידע

ואו"ל עתיד הקב"ה להגלות עליך בבית אל ולהחליף את שמך ואני עתיד לעמוד שם. הה"ד (הושע יב) בית אל ימצאנו ושם ידבר עמנו. ידבר עמך אב"כ אלא ושם ידבר עמנו. ונגלה עליו הקב"ה לקיים דבריו של מלאך. ירושלים שכל הנביאים מתנבאין עליה עאכ"ו שיקיים דברי נביאיו: (ד) וירא אלהים אל יעקב עוד. ה"ר יוסי בר"ח אמר עוד כבראשונה מה ראשונה ע"י מלאך אף השניה ע"י מלאך. א"ר ברכיה עוד איני מיחד שמי על בריה אלא עליך ולא על אחר שנא' (שמות ו) וארא אל אברהם אל יצחק ואל יעקב ולא אחר עמם. א"ר יודן עוד פעם אחרת אני נגלה עליך. ויברך אותו. מה ברכה ברכו ר' אסי בשם ר' יונתן אמר ברכת אבלים ברכו: (ה) ויאמר לו אלהים אני אל שדי פרה ורבה. ר' יודן בשם רבי יצחק אמר הייתי אומר ראובן כבר הוא מבחוץ. שמעון כבר הוא מבחוץ. ובנימין כבר יצא מחלצי ועדיין הוא במעי אמו. חזרתי ואמרתי ז גוי זה בנימין וקהל גוים זה מנשה ואפרים. דכתיב (בראשית מח) וזרעו יהיה מלא הגוים. ר' ברכיה ור' חלבו ור' שמואל בר נחמן ומלכים מחלציך יצאו חזה ירבעם ויהוא. רבנן אמרי אפשר אבנר אדם צדיק והוא חולק על מלכות בית דוד. אלא מדרש דרש והמליך את איש בושת הה"ד (שם נס) ומלכים מחלציך יצאו זה שאול ואיש בושת. ומה ראו לקרב ולרחק בפלגש בגבעה. ח אלא מקרא קראו ורחקו אותו. מקרא קראו וקרבו אותו מיד. מקרא קראו ורחקו אפרים ומנשה כראובן ושמעון יהיו לי. מקרא קראו וקרבו גוי וקהל גוים יהיה ממך: (ו) ר' יודן ור' איבו ור' משין בן נגרי (נגדי) בש"ר יוחנן אמרו י עתידין בניך לעשות גוי כקהל עמים. מה קהל עמים מקריבין בשעת איסור במות אף בניך מקריבים בשעת איסור במות. ר' תנינא מייתי לה מהכא (מ"א יח) ויקח אליהו . אבנים וגו' אשר היה דבר ה' אליו לאמר ישראל יהיה שמך. שמשעה שנתן לו השם הזה נאמר לו גוי וקהל גוים יהיה ממך. ר' שמלאי מייתי לה מהכא (שופטים יח) ויקרא שם העיר דן בשם דן אביהם אשר יולד לישראל. שמשעה שנא' לו השם הזה נאמר לו גוי וקהל גוים יהיה ממך. ר' יוחנן מייתי לה מהכא (דברים לג) עמים הר יקראו שם יזבחו זבחי צדק. משיעשו בניך כעמים להרו של זבולן שם יזבחו זבחי איסור במות אב"כ אלא זבחי צדק. צדקה אני עושה עמהם ומקבל את קרבנם. יא אלא גוי וקהל גוים יהיה ממך להייב על כל שבט ושבט דברי ר"ש ור' יהודה אומר להייב על כל קהל וקהל: (ז) ויעל מעליו אלהים. אמר ר"ל האבות הן הן המרכבה. שנא' (בראשית יז) ויעל אלהים מעל אברהם. ויעל מעליו אלהים. (שם כח) והנה ה' נצב עליו. ויצב יעקב מצבה וגו' ויסך עליה נסך ויצק עליה שמן. יב כמלא פי הפך. ויסעו מבית אל ויהי עוד כברת הארץ. א"ר אליעזר בן יעקב בשעה שהארץ חלולה ככברה והבר מצוי רבנן אמרי כבר הבר מצוי ועונת הגשמים עברה ועדיין השרב לא בא: (ח) ותלד רחל ותקש בלדתה. יג שלשה הן שנתקשו בשעת לידתם ומתו כשהן חיות. ואלו הן רחל ואשת פנחס ומיכל בת שאול. רחל ותלד רחל ותקש בלדתה. אשת פנחס (ש"א ד) וכלתו אשת פנחס. מיכל שנא' (ש"ב ו) ולמיכל בת שאול לא היה לה ולד עד יום מותה. א"ר יהודה בר סימון יד עד יום מותה לא היה לה ביום מותה היה לה. הה"ד (ש"ב ג) הששי יתרעם לעגלה אשתו. ולמה הוא קורא אותה עגלה טו א"ר יהודה בר סימון שפעת כעגלה ומתה: (ט) ויהי בהקשתה בלדתה וגו'. טז ב' תלמידים משל ר' יהושע שינו עטיפתן בשעת השמד פגע בהם סרדיוט אחד אמר להם אם אתם בניה של תורה תנו נפשכם עליה. ואם אין אתם בניה למה אתם נהרגים עליה. אמרו לו בניה אנו

ועליה

יד יוסף ה ילקוט ס"ז: ו קה"ר פ"ז סי' ו'. תרגום ירושלמי פסוק זה: ז פסיקתא רבתי פ"ג. ילקוט כ"ז: ח יוכ"ע: ט פתיחתא דאיכה רבתי סי' כ"ג. וירוש' סוף תענית: י ילקוט כ"ז: יא ירוש' פ' כילד צלין: יב לעיל פ' ס"ט סי' ו'. עוסר ס"ז דף קע"ז. זוהר פנחס. ילקוט ס"ז: יג תנ"ס פ' י"א ילקוט ס"ז. וילקוט ש"א רמז ק"ג: יד סנהדרין כ"א. במד"ר פ"ד: טו תנ"ס פ' כ"ב: טז ילקוט ס"ז. וילקוט ישעיה רמז רס"ב:

מתנות כהונה

פי' שגם הוא יעמוד שם: מה ראשונה ע"י מלאך. הא"ב פי' על יציאה ראשונה מבית אביו עוד פעם אחרת בפרשה ויגש: ורבה וגו' גרסי' וסיפיה גוי וקהל גוים יהיה ממך ומלכים מחלציך יצאו: הייתי אומר. כך אמר יעקב וכן פירש"י ובכל הנוסחאות גרס לקמן מחלציו משמע דלא דברי יעקב הם: מבחוץ כלומר כבר נולד וכן שמעון וכל השבטים א"כ על מה אמר ליה גוי וקהל גוים ודברים אלו דיבר בשעה שבירך ליוסף כדכתוב ריש פרשת ויחי: גוי זה בנימין. כיון שעדיין לא נולד בשרו עליו שהכל הולך אחר החתום: זה אפרים ומנשה. גוים תרתי משמע ועיין במהרז"ו אליהו מזרחי. ירבעם ויהוא. פירש"י אחד מאפרים ואחד ממנשה: והיה חולק על מלכות בית דוד שהמליך איש בשת בן שאול: מה ראו לרחק ולקרב גרסינן בפתולה רחקו ונדו אותם לבל יתן אחד מכם בתו לבני בנימין ואחר כך קרבו אותם והתירו הנדר: כראובן ושמעון וגו'. משמע אלו שנים יהיו כראובן ושמעון ולא בנימין ומפני שעל שלשה אלו נאמר' הנבואה דייק הכי ומצאתי בפירש"י את לשונו אפרים ומנשה יהיו בכלל שנים עשר שבטים והיה להם להוציא שנים זה לוי שיצא מעבודת המשכן ובנימין בנידוהו ולפיכך רחקוהו ואמרו איש ממנו לא יתן בתו לבנימין עכ"ל. והקשה הא"ב ז"ל ואיני מבין דבריו בהדי אחד מהם מנה על שבט יוסף והאחד מעלים במקום בנימין ואם נוציא שנים נמצא מנין שנים עשר שבטים חסר עכ"ל. ואינו קושיא שכן השיב נ"כ ר' מהיל לאותו כותי שארבעה עשר שבטים הם כדלעיל פרשה ע"ו ולפי דבריו לא יהיו אלא שלשה עשר אלא יעקב דבר על אותו שעה שעתד בו שעדיין יוסף כנו הי וא"כ אף אם נוציא לוי לעבודת המקום וגם בנימין שנעו ישארו שנים עשר שלמים מ"מ חזרו וקרבוהו לפי שבאותו שעה יוסף אינו חי וכדמפרש ואזיל: יהיה ממך. משמע שממך יהיה עוד גוי אחד בארץ וזה נאמר על בנימין ועדיין לא נולד בעת ההיא ולכן הוכרחו להתיר הנדר ומה שאמר אפרים ומנשה כראובן ושמעון לא להוציא בנימין לגמרי קאתי אלא שיקראו שניהם שבטים חלוקים כראובן ושמעון ולא יהיו שניהם נכללים לשבט אחד ועיין מזה סוף פתיחתא דאיכה רבה ובילקוט שופטים: מה קהל עמים מקריבים כו' פירש"י הגוים מקריבים כו'. וכן עשה אליהו: שמשעה כו'. דאל"כ אשר היה דבר ה' וגו' ל"ל: נאמר לו גוי כו'. וכדמפרש ר' יוחנן על הקרבות איסור במות: בשם דן כו'. עד גוי וקהל גוים משמע שיצא ממנו גוי שיעבדו ע"ז כקהל הגוים וכן פירש"י שבדן הקימו פסל מיכה: משיעשו בניך כעמים. שיקריבו בבמה בשעת איסור במות להר של זבולן יהיו נקראים ושם יזבחו זבחי איסור במות אין כתיב אע"פ שהיא בשעת איסור במות אמר זבחי צדק: אלא גוי כו'. כתב הא"ב כלומר היתר איסור הבמה לאליהו למדנו מפסוק עמים הר יקראו להרו של זבולן שהוא הר הכרמל וכפסוק גוי וקהל גוים אתא להייב על כל שבט כו': כמלא פי הפך. לעיל פ' ס"ט איתא שהשפיע לו מן השמים כמלא פי הכד ואולי הספר חסר כאן: והבר הדגן היה מצוי מפני שהארץ חלולה להוציא פירותיה וכברת דרש נוטריקון ל' כברה ולשון בר: אשת פנחס. בן עלי הכהן: שפעת שנעקה: שינו עטיפתם. עטיפת כסותם שלא יכירום שהם יהודים: סרדיוט ממונה מבית המלך והכיר אותם שהם יהודים: תנו נפשכם. ולמה שניתם כסותכם: למה אתם נהרגים. למה לא תעמדו עצמכם: אלא שאין דרכו כו'. ואם לא שנה כסות שלנו הרי הכל יכירו

אותנו

עץ יוסף

ידענו דעלה מלאכיו ישלים שיקיים דברי הנביאים המתנבאים על ירושלים ועי' לעיל פ' ע"ח סי' ד': בית אל ימצאנו דסיפיה דקרא וישר אל מלאך ויוכל בכה ויתחנן לו. וה"פ בכה ויתחנן לו המלאך שישלחהו ואמר לו שבבית אל ימצאנו ה' ויחליף שמו ושם ידבר עמנו עם שניהם: ונגלה עליו הקב"ה כו'. בשני דברים האחד כמה שאמר לו שה' יגלה עליו להחליף שמו. והשני חלוף השם בעצמו: (ד) וירא אלהים אל יעקב עוד וגו' ר' יוסי כו'. כצ"ל: עוד כבראשונה כפירש"י כתומם אחד בלכתו ואחד בבואו. ומפרש שהוא להקיש השניה לראשונה מה הראשונה ע"י מלאך כשאמר לו קום עלה בית אל דמשמע ליה האלהים הנזכר שם מלאך. מדקאמר לאל הנראה אליך ולא קאמר לך שנראתי לך (יפ"ת): עוד איני מיחד הק' וירא אלהים אל יעקב עוד על מה שנגלה לאברהם וליצחק. הא מכאן ואילך לא יהיה עוד מי שייחד שמו עליו שאין קורין אבות אלא ג': עוד פעם אחרת כו'. וה"פ וירא ה' אל יעקב ויאמר לו עוד פעם אחרת אני נגלה עליך. והיינו כשאמר שבע ברדתו למצרים אבל בפעמים אחרים היינו מ"ש ותחי רוח יעקב אביהם ופרש"י שרתה עליו שכינה שפירשה ממנו. וכן מ"ש לקמן פ' צ"ה תלה עיניו וראה שכינה עומדת על גביו לא היה שם גילוי שכינה ממש בדבר נבואה אלא מדרגת רוה"ק למטה ממדרגת הנבואה (יפ"ת): בברכת אבלים ולעיל סוף פ' פ"א מייתי ליה אגב פירוקא דאלון בכות. וסמך לו החולקים בפירוש הברכה. והשתא מייתי ליה בדוכתיה בלי מחלוקת לומר דעת המדרש כי זה עיקר הפירושים (יפ"ת): (ה) הייתי אומר כו' כבר יצא מחלצי. כצ"ל. כלו' מתחלה הוא ק"ל מאי גוי וקהל גוים יהיה ממך. ומאי ממך דמשמע שיהיה לו מחדש בנים. ואפי' בנימין כבר יצא מחלציו אלא שלא נולד עדיין שהיה במעי אמו. והיכי מיתוקמי קראי. ושוב הזכתי ואמרתי גוי זה בנימין שאמר שעדיין לא נולד לו לומר יהיה ממך. וגוים זה מנשה ואפרים שעתידין לבא מיוסף והם במנין השבטים וצדק לומר יהיו ממך שהוא כאילו נולדו ממנו מים דכתיב כראובן ושמעון יהיו לי. והשתא אתי שפיר ומלכים מחלציך יצאו דהיינו ירבעם ויהוא דבסמוך. והם ממנשה ואפרים (יפ"ת): וקהל גוים זה מנשה ואפרים. מפרש כאילו כתוב קהל וגוים. קהל חד וגוים חד. ויהיה קהל נא' על מנשה. וגוים על אפרים דכתיב ביה וזרעו יהיה מלא הגוים (יפ"ת): זה ירבעם ויהוא שירבעם מאפרים ויהוא ממנשה והא דלא נקט עמרי ואחאב ואחזיה ויורם מאפרים. לפי שלא מלכו על פי נביא. אבל מה שלא הזכיר את שאול שהיה מבנימין משום דכתיב מחלציך יצאו ובנימין כבר יצא מחלציו: רבנן אמרי אפשר כו'. שאין מלכי אפרים ומנשה בכלל זה כלל. מאחר שיוסף כבר נולד. ולא יתכן לומר בהם ומלכים מחלציך יצאו. אבל בבני בנימין יצדק לומר כן מאחר שעדיין לא נולד. הוי ליה כיוצא מחלציו אח"כ: זה שאול ואיש בושת. ואחשב אבנר שאפשר שימלכו דוד ואיש בושת זה בישראל וזה ביהודה. או שמלכות דוד מתקיים אח"כ ושמואל לעתים רחוקות ניבא (יפ"ת): ומה ראו לרחק ולקרב. כצ"ל: מקרא קראו כו'. שאע"פ שאי אפשר למחות שבט מישראל כלו' ממנין י"ב שבך הם נמנים לעולם. וכן אמר בפ' י"ב נמירי דלא כליא שבטא מ"מ לא הסכו להכחיד שבט בנימין. לפי שאפרים ומנשה חשובים ב' שבטים והרי הם י"ב בזולת בנימין אבל כששבו לכם למ"ש גוי וקהל גוים דהיינו בנימין ואפרים ומנשה. ראו שאע"פ שאפרים ומנשה במנין מ"מ בנימין יהיה לגוי ולזה הסכו שלא ימחה שבט מישראל: מקרא קראו כו'. בירוש' מסיים בה ועדיין לא נולד בנימין: (ו) עתידין בניך כו'. שיקרבו כקהל עמים בשעת איסור הבמות. והיינו שאליהו יקריב בבמה בשעת איסור הבמות כשקבץ הנביאים בהר הכרמל: מה קהל עמים היינו האומות (רש"י): ר"ח מייתי ליה מהכא. לר"ח דגוי וקהל גוים רמז אקרבן דכתיב ויקח אליהו י"ב אבנים אשר היה דבר ה' אליו לאמר ישראל יהיה שמך כי מה הוצרך להזכיר מה שנקרא שמו ישראל. אלא שלפי שבאותו ה' עשה אליהו כדאמר בירושלמי פ"ב דתעניות קאמר דדייק ליה אליהו מהכא כי כשנא' לו מפי ה' ישראל יהיה שמך שם נא' גוי וקהל גוים שיעשו לפעמים כמעשה גוים (יפ"ת): אשר יולד כו'. פי' שבשבט דן שהקימו את הפסל מצאו סמך ממ"ש גוי וקהל גוים שמשמע שיצאו ממנו גוי שיעבדו לע"ז ככל הגוים. ולכך אמר אשר יולד לישראל לרמוז לזה שנא' כשנקרא שמו ישראל. אבל הם פשו כי ה' לא אמר ליעקב אלא דבר אליהו שהיה קידוש ה': משיעשו בניך כעמים כו'. פי' משעה שיעבדו אליל כעמים. אז להרו של זבולן יאספו שם יזבחו זבחי צדק שיעשה להם צדקה ויקבלם אע"פ שהם באיסור במות. וכיון הר יקראו יאספו להר הוא הר הכרמל שהוא מזבולן: אלא גוי כו'. כלו' היתר איסור הבמה לאליהו למדנו מפסוק עמים הר יקראו ופסוק גוי וקהל גוים בא להייב על כל שבט ושבט ור"ל דאי' פלוגתא בפ"ק דהוריות בפר העלם דבר של צבור דר"מ ס"ל דאפי' חטאו כל ישראל אין מביאין רק פר אחד לכולם ור"ש ור"י ס"ל דכל שבט ושבט איקרי קהל הילכך אם חטאו כל ישראל מביאין י"ב פרים. ואם חטא שבט אחד בלבד מביא פר אחד. וקאמר הכא דטעמא דר"ש ור' יהודה הוא מדכתי' גוי וקהל גוים יהיה ממך דעל בנימין שעדיין לא נולד קאמר. אלמא לבנימין לחודיה קרי קהל גוים. וכך נ"ל להייב על כל שבט ושבט כדברי ר"ש ור"י שאומרים (הוריות דף ה') להייב על כל קהל וקהל: (ז) כמלא פי הכך שופע לו מן השמים. כצ"ל (א"א) וכ"ה לעיל פ' ס"ט. וקרוב בעיני דהגב שיטפא דאיתמר התם אליוק על ראשה כתבוהו כאן (יפ"ה): חלולה ככברה ע' מ"ש רש"י בחומש שבא לפרש הטעם למה נקרא כדי מחרישה ל' כברת. לכן אמר בשעה שהארץ חלולה ומנוקבת ככברה דהיינו ע"י המחרישה והבר של תבואה מצוי אח"כ ולכך נקרא מקום המחרישה כברת שהוא נוטריקון לשון כברה ולשון בר. ורבנן מפרשי שלכך נקרא כדי המחרישה כברה בלשון בר וכבר ונוטריקון היא (מה"ק): והבר והדגן: (ח) ג' הם שנתקשו כו'. כלו' בג' אלו מצינו ענין קישוי הלידה שמתו בשעת לידתן: אשת פנחס בן עלי הכהן: עד יום מותה כו'. דאם לאו הכי לימא שמתה לא היה לה ולד: שפעת שנעקה כמו כיולדה אפעה. וכן דרים בויק"ר פ' כ"ט ופעלכם מאפע ממאה פעיות שהאשה פועה בשעה שהיא יושבת על המשבר: (ט) שינו עטיפתן פי' שינו עטיפת כסותם המיוחדת ליהודים כדי שלא יכירום שהם יהודים: סרדיוט ממונה מבית המלך. והכיר אותם שהם יהודים: בניה של תורה אדוקים בה כבן הכרוך אחרי אמו: תנו נפשכם בפרהסיא ולא תשנו עטיפותיכם ואפי' שתסתכנו עליה ואם אין אתם בניה של תורה למה אתם נהרגים עליה שאם רוצים להעבירכם על דת אתם מוסרים

נפשכם

ועליה אנו נהרגים. אלא שאין דרכו של אדם לאבד את עצמו לדעת. אמר להם ג' שאלות אני שואל אתכם ואם השיבותם לי הרי מוטב. ואם לאו הרי אני משמד אתכב. אמר להם כתוב אחד אומר (ישעיה ג) נצב לריב ה'. וכתיב (יואל ד) כי שם אשב לשפט את כל הגוים וגו'. אמרו לו בשעה שהקב"ה דן את ישראל דן אותן מעומד מקצר בדין ומפשר בדין. אבל כשהוא דן את או"ה דן מיושב מדקדק בדין ומאריך בדין. אמר להם לא כך דרש ר' יהושע רבכם אלא אחד זה ואחד זה באו"ה הכתוב מדבר. משהקב"ה דן את או"ה מיושב דן אותם ומדקדק בדין ומאריך בדין ואח"כ הוא נעשה אנטדיקוס כנגדן. אמר להם מה הוא דין דכתיב (משלי כח) עובד אדמתו ישבע להם וגו'. אמרו לו טוב מי שהוא חוכר שדה אחת ומזבלה ומעדרה ממי שהוא חוכר שדות הרבה ומבירן. אמר להם לא כך דרש ר' יהושע רבכם. אלא עובד אלהים עד יום מותו ישבע לחם מלחמו של עה"ב (שם). ומרדף רקים ישבע ריש אלו העכו"ם שמרדפים אחרי הריק אחר ע"ז שלהם. אמר להם מהו דין דכתיב ויהי בהקשתה בלדתה. אמר לו כך מסמסין נפשה של חיה ואומרים לה בשעת הלידה אל תיראי כי בן זכר ילדת. אמר להם לא כך דרש ר' יהושע רבכם. אלא כל שבט ושבט נולדה תאומתו עמו. יז כההיא דא"ר אבא חלפוי בן קוריה תאומה יתירה נולדה עם בנימין: (י) ויהי בצאת נפשה ותקרא שמו בן אוני. יח בר צערי בלשון ארמי. ואביו קרא לו בנימין בלה"ק. ותמת רחל ותקבר. סמוך למיתה קבורה. בדרך אפרת היא בית לחם. ר' ינאי ור' יונתן הוו יתבין אהא הדוא מינא יט שאלינהו מאי דכתיב (ש"א י) בלכתך היום מעמדי וגו'. והלא צלצח בגבול בנימין וקבורת רחל בגבול יהודה. דכתיב ותקבר בדרך אפרתה וכתיב (מיכה ה) בית לחם אפרתה. א"ר ינאי אסוף חרפתי. א"ל הכי אמר בלכתך היום מעמדי עם קבורת רחל ומצאת שני אנשים בגבול בנימין בצלצח. ואית דאמרי בלכתך היום מעמדי בגבול בנימין בצלצח ומצאת שני אנשים עם קבורת רחל. והאי דוקא. וכך אתה למד שבגבול בנימין הוו דכתיב (ש"א ט) ויעבר בארץ ימיני ולא מצאו המה באו בארץ צוף. וכתיב והנה נא איש אלהים בעיר הזאת: (יא) ויצב יעקב מצבה. כ תנן התם מותר המתים וכו' ר' נתן אומר מותר המת יבנה לו בית על גבי קברו וכו'. תני רשב"ג אין עושין נפשות לצדיקים דבריהם הם זכרוניהם. למדנו שנקראו ישראל כא על שם רחל שנא' (ירמיה לא) הבן יקיר לי אפרים. ד"א ותמת רחל ותקבר בדרך אפרת וגו'. מה ראה אבינו יעקב לקבור את רחל בדרך אפרת. אלא צפה יעקב אבינו כב שהגליות עתידות לעבור שם לפיכך קברה שם כדי שתהא מבקשת עליהם רחמים. הה"ד (שם) קול ברמה נשמע נהי בכי תמרורים רחל מבכה על בניה: (יב) ויהי בשכן ישראל. א"ר יהודה בר"ס כג קשה היא שלשלת יוחסין לפני הקב"ה שתעקר ממקומה הה"ד ויהי בשכון ישראל וגו' וכתיב ויהיו בני יעקב שנים עשר וגו' (במדבר א) בני ראובן בכור ישראל כד אמור מעתה בכורת ממון נטלה ממנו ולא נטלה ממנו בכורת יוחסין דכתיב בני ראובן בכור ישראל. ר' לוי ור' סימון חד מנהון אמר כה לא לראובן להתייחס. ואוחרנא אמר כו אין מיחסין ליוסף אלא לראובן. ר' חגי בשם ר' יצחק אמר אפילו בשעת הקלקלה אין מיחסין אלא לראובן. הה"ד ויהי בשכון וגו' בני לאה בכור יעקב ראובן. ר' יודן בשם ר' אחא ראובן בכור לעיבור. בכור ללידה. בכור לבכורה. בכור לנחלה. בכור לעבודה. בכור כז לתשובה. ר' עזריה אמר אף בכור לנבואה. שנאמר (הושע א) תחלת דבר ה' בהושע: (יג) ואהליבמה ילדה וגו'. הה"ד (עובדיה א) איך נחפשו עשו. ר' סימון אמר כח קליפת בצלים. כ"כ למה (ירמיה מט) גליתי את מסתריו בשביל לגלות את הממזרים שביניהם. וכמה ממזרים העמיד. רב אמר ג'. ר' לוי אמר ד'. א"ר

יד יוסף יז כ"כ קכ"ג : יח ילקוט ס"ז . פ"א ווגמן וירושלמי : יט סוטה דסוטה . וילקוט ש"א רמז ק"ס . תנ"ס פ' י"ד : כ יהוש' שקלים פ"ב . בבלי סנהדרין מ"ח ע"ב . שקלים פ"ס מכות כ' : כא לעיל פ' ע"א . וילקוט עמוס רמז תקמ"ד . וילקוט ירמיה רמז נס"ו : כב זוהר ויצא דף קע"ה . ותנ"כ פ' נ"א . ילקוט ס"ז . זוהר ותרא דף כ"ס : כג ילקוט ס"ז . וילקוט ד"ס א' רמז תלף ע"ו . ירושלמי סוף פ' סתגיל . פוס פסוק קמטי אס : כד כ"כ קכ"ג : כה וכן אי' בתרגום דרב יוסף : כו סוטה ל"א : כז כדאי' בספרי סדר ותחתן פיסקא ל"א . וז"ל ונמנין פסים ראובן מפעמם כל ימיו של אותו מעשה עד שבא משה וקיבלו שנאמר יחי ראובן כו' : כח ילקוט ד"ס א' רמז תלף ע"ג . ילקוט ס"ז :

מתנות כהונה

לאבד חת עלמו לדעת : אנטדיקוס פירש"י והערוך בעל דין לשון רומי ולכן עומד כבעל דין לפני הדיין : ומבירן פית חולה בור כד"א מוביר ולא מעביד : עד יום מותו . אדמתו דרש עד מותו : מסמסין לשון ניענוע ומסמס כלומר מפלין אותה בדברים טובים כדי להפיג נפשה : כההיא כו'. כלומר ומקרא יתישב כההיא דאמר אבא : שתאומה יתירה נולדה עם בנימין . ולפיכך כתיב פי גם זה גם לרבוי אתא : בר צערי כו' פירש"י בנימין בן זנף תהי כח ידך על איש ימינך מוזעף לך ועיין עוד ברמב"ן בפרשה זו : סמוך למיתה כו'. שכל עוד שאינו נקבר לא ימות כמו שאמרו חז"ל המדהה מתו הרי זה משובח : ה"ג א"ר ינאי לר' יונתן אסוף כו' חרפתי שאנכי לא אדע להשיבו : הכי אמר בלכתך כו'. פי' כלומר עכשיו שאתה מדבר עמי הם בקבורת רחל וכשתפגע בהם שאתה בגלגל בנימין וכן פירש"י ורד"ק בספר שמואל אח לשון מדרש שמואל למחר אם בואך מקבורת רחל ה' ; האלך ואם בואך ואתה מואב אותן בגבול בנימין בגלגח : ואית דאמרי . פירוש עכשיו בעת הדיבור הוו בגבול בנימין ובעת המציאה הוו בקבורת רחל והאי נימאה בתרא דוקא : ה"ג יבנה לו נפש על קברו . פי' הערוך בנין כעין פטומן על הקבר ובלשון מקרא שמו ציון : למדנו כו'. ונראה שזהו המצבה שהציב יעקב על קברה כלומר זכרון עולם שנקראו ישראל על שמה והאב"א מיישבו בדרך אחר : קשה הוא כו'. שאע"ס שחטא ראובן כללם ביחד שאר שבטים וכן פירש"י : ה"ג בני ראובן בכור ישראל וגו'. ופסוק הוא בד"ה בסימן ה' וסיפיה דקרא וכחללו יצועי אביו נתנה הבכורה ליוסף ולא להתייחס לבכורה : לא לראובן להתייחס כו'. והאי דכתיב ולא להתייחס אחר על ראובן כלומר לענין זה נטלה ממנו הבכורה ואוחרנא אמר שחוזר על יוסף שלזה נתנה לו הבכורה לנחלה ולא להתייחס ובפירש"י ראיתי דמאן דאמר לא לראובן להתייחס דרש כלו"ט כתיב ולו להתייחס בוי"ו פי' לו ליוסף להתייחס ולא לראובן אבל בספרים שלנו כתוב ולא באל"ף וכן הוא במסורת : בבור לעיבור . שלאה אמו לא נתעברה מקודם לזה וכן ללידה ולא הורע לו כמו שאירע ליעקב שהיה בכור לעיבור ולא ללידה : בכור לבכורה . שלא נכהב בכתוב בכור שלוי עד ראובן כד"א בכור ישראל ראובן ומה שכתב אנכי עשו בכורך אני בנך בכורך הם דברי עצמו לא שהכתוב קוראו בכור : לנחלה ליטול פי שנים בנכסי יעקב וליטול חלק ראשון בארץ : לעבודה להקריב קרבנות שהעבודה שיהם בבכורות עד שחטאו בעגל ואלו שכל הקרבנות שהקריב יעקב הוא שיה מקריב : לתשובה שפב בתשובה על חטא בלהה כדאמרינן בכמה דוכתי והביאו סילקוט ריש הושע בשם פסיקתא תחלת דבר ה' בהושע שהושע מראובן סיה ועיין בילקוט ריש הושע : איך נחפשו עשו . פסוק הוא בעובדיה סימן א' ולפי גירסא זאת גרסינן במר הכי למה נבעו מצפוניו והוא סיפיה דקרא בעובדיה וגירס' סילקוט הה"ד כי אני חשפתי את עשו והפסוק הוא בירמיה מ"ט ולפי זה גרס שפיר במר הכי גליתי את מסתוריו ואתי שפיר ספי הא דקאמר בתר הכי קליפתא בגלייא כקליפת בצלים שנחשף ונגלה קליפה אחר קליפה עד ערמומיותה : שלשה עיין בפירש"י בחומש : לימינו לפייסר לדרך המוסר לפקדים מזכרים לנקבות ועשו היה בהול על הנקבות ונואף

עץ יוסף

נפשכם : ועליה אנו נהרגים אלו יעבירום אז עליה . אבל אין ראוי לאבד עצמו לדעת כל שאפשר להתגבר ולא יעבירום (יפ"ת) : ואם לאו שלא תמלאו טעם ליישב ד"ת על מכונם . א"כ אין ראוי להם עליכם : נצב לריב ה' דמשמע שהוא דן בעמידה . וכתיב כי שם אשב דמשמע בישיבה ואמה יחשל פעמים בעמידה ופעמים בישיבה בישפר . ומפני שהעמידה רמז לקוצר הדין ומהירתו . והישיבה בהיפך (יפ"ת) : מקצר בדין כלו' שאינו מדקדק הרבה בחטאם ולכן כשמחלם נמולם מיקל בעונם . והיינו מפשר בדין לשון פשרה ולעכו"ם בהיפך מדקדק הרבה בחטאם ומחמיר בעונשם . ועיין מ"ש בב"ר פ' י"ז : אנטדיקוס הוא בעל דין בל' רומי שעומד כבעל דין לפני הדיין (מת"כ) והיינו לפני ב"ד של מעלה כדאמרי' אין הקב"ה עושה דבר אלא א"כ נמלך בפמליא שלו . והכוונה דמתחלה יושב ומדקדק בהבנת הטעות ואח"כ הוא עומד ותובע כבעל דין לנקום נקם : מהו דין דכתיב עובד אדמתו . דמאי קמ"ל : טוב מי שהוא חוכר . טוב מי שחוכר שדה אחת ועובדה ממקבל שדות הרבה ולא יוכל לעובדן ויניחן בורות והיינו מרדף רקים שהשדות יהיו ריקנים ובורים : עובד אלהים כו'. מפרש שעבד ר"ל עובד אלהים . ואדמתו פי' עד מותו . והכונה שלא יתמיה אלא יהיה קיים תמיד בעבודתו . זה יזכה לעוה"ב זכות מזונה . ומרדף רקים הם הפריס מאחרי ה' ישבעו ריש (יפ"ת) : כך מסמסין מסמס הוא הפך מקפה . כמו המוות שנהמסמס וכלו' מפלין אותה בדברים רכים ואומרים לה אל תיראי שלא תמות כי בן זכר ילדת שהוא סימן חיים ושלום : כההיא כו'. כלו' ומקרא יתיישב כההיא דאמר אבא תלפוי תאומה יתירה כו' ולפיכך כתיב כי גם לרבוי ויתמהו בזה: (י) בר צערי בן אוני ונערי כאשר באה המות לרגלו . ולפיכך כדי לבטל ממנו הסימן רע לפיכך אביו קראו בן ימין לקופתו טוב במדרגת החסד והימין : סמוך למיתה קבורה וה"כ אמרינן בסוף פ' א"מ דבהיה סמוך למיתה קבורה מפני הכבוד . והוכא למ"ד התם דה"ה אפי' בשאר נשים : בלכתך היום וגו' מלאות בני אנשים עם קבורת רחל בגבול בנימין בצלצח : וכתיב בית לחם שהיא דקרא נעיר לעיר בחלקי יהודה . משמע מיניה דבית לחם מיהודה : אסוף חרפתי שאיני יודע להשיבו : בלכתך היום כו'. כלו' עכשיו שאתה מדבר עמי הם בקבורת רחל וכשתפגע בהם תמצאם בצלצח בגבול בנימין . ז"ל תגדס שמואל פ' י"ד א"ל הכי א"ל למחר אם באת מקבורת רחל את הולך ואם באת ואת מוצא אותן בגבול בנימין בצלצח (מת"כ) : וא"ד בלכתך כו' פי' עכשיו בעת הדיבור היו בגבול בנימין . ובעת המציאה היו בקבורת רחל (מת"כ) : והאי דוקא פי' והאי לישנא בתרא דוקא ועיקר ויש גרסו והא דוקא פי' לישנא קמא עיקר וכן בלאמת במדרש שמואל לא מייתי רק פי' הראשון : (יא) יבנה לו נפש על קברו . כצ"ל (מת"כ) והוא בנין כעין בטנים על הקבר . ובל' מקרא שמו ציון (ערוך) : אין עושין נפשות אין עושים להם מצבה הנקראת נפש שהוא לזכרון המת לפי שהצדיקים אין צריכין להם . שהרי דבריהם ומעשיהם הטובים הם זכרוניהם : שנקראו ישראל ע"ש רחל . ולכן אף דאין עושין מצבה לצדיקים הציב יעקב מצבה אבן על קבורת רחל לפי שהיתה עיקרית הבית ונקראת אבן ישראל שנקראו ישראל על שמה (מה"ק) : על שם רחל שנא' (ירמיה ל"א) רחל מבכה על בניה . ולא סוף דבר לשמם אלא לשם בניה שנא' . (עמוס ה') אולי יחנן ה' שארית יוסף . ולא סוף דבר לשם בניה אלא לשם בן בניה שנא'. (ירמיה ל"א) הבן יקיר לי אפרים . כצ"ל וכן הוא לעיל פ' ע"א : ד"א ותמת רחל בדרך כו'. כלו' מה שהקים יעקב מצבת אבן על קברה כדי לידע מקום קבורתה ביטחו במה בני הגולה לבקש רחמים (מה"ק) : לקבור את רחל בדרך . ולא הכניסה לעיר . ואע"ג דאמרינן לעיל סי' י' סמוך למיתה קבורה הא לא היה רחוק מן העיר רק כברת ארץ שהוא דרך מועט : שתהא מבקשת רחמים שהצדיקים המתים נשמותיהם יודעות ובזיכרום העוף בקבר עד שירגישו בעניני העולם הזה (יפ"ת) : (יב) קשה היא כו'. כי מי שראוי לתעלה מצד יחוסו לא ידחה ממנה מפני אחר שהגון ממנו . שאע"פ שראובן חטא לא נטל כבוד בכורתו שראויה לו מיחוסו (יפ"ת) : וכתיב ויהיו בני כו'. שאע"פ שחטא קלם לא נדחה מיחוס השבטים ועדיין נקרא בכור וכדכתיב בני ראובן בכור ישראל . והא דלא יליף מדכתיב הכא בכור יעקב ראובן . משום דמצינו למימר דמעיקרא הוה בכור . אבל מדכתיב בני ראובן בכור ישראל יליף שפיר (יפ"ת) : בכורת ממון כו'. להיות יוסף נוטל פי שנים כבכור בנחלת הארץ אבל לא ניטלה ממנו בכורת יוחסין . והיינו כמ"ד בסמוך אין מיחסין ליוסף אלא לראובן : לא לראובן להתייחס ר"ל דלאו דוקא בכורת ממון ניטלה ממנו אלא אפי' ליוחסין ניטלה בכורה ממנו : אין מיחסין ליוסף כו'. וה"ק קרא נתנה בכורתו ליוסף . ודוקא לממון אבל לא ליוחסין (ועיין בנזה"ק) : בני לאה בכור יעקב . וליכא למימר דמעיקרא הוה בכור הוא דקאמר . דא"כ מה לו להזכיר כאן הבכורה : בכור לעיבור שנתעברה לאה מביאה ראשונה והיה טיפה ראשונה שלא ראה יעקב קרי מימיו כדלעיל פ' ע"ס : בכור ללידה אף שנולדה תאומה עמו . הוא נולד ראשון לה : בכור לבכורה כלו' ליוחסין שהוא שמם בכורה כדכתיב ולא להתייחס לבכורה . והאי כמ"ד אין מייחסין ליוסף אלא לראובן (יפ"ת) : בכור לנחלה לנחול פי שנים בנכסי יעקב וליטול חלקו בארץ ראשון בהתחלת הסיפור שם (במדבר ל"ב) הקדים ראובן לגד שנא' ומקנה רב היה לבני ראובן ולבני גד : בכור לעבודה שעד שלא הוקם המשכן היתה עבודה בבכורות וכדלעיל פ' ס"ג (יפ"ת) : בכור לתשובה שראובן פתח בתשובה כדלקמן פ' פ"ד : בכור לנבואה שנא' תחלת דבר ה' בהושע שהיה ראשון לארבע נביאים שהיו בימיו . והושע מראובן היה כדליף בפסיקתא (יפ"ת) : (יג) ואהליבמה ילדה וגו' הה"ד . (ירמיה מ"ט) כי אני חשפתי את עשו כצ"ל (יפ"ת) וכן הוא בילקוט : קליפת בצלי' ר"ל שפי' חשפתי את עשו קלפתי הבצל שלו . ור"ל הראיתי יחוסו . וזה כדי לגלות מסתוריו . והיינו הממזרים הנעשים בסתר . ודמה סיפור תולדותם ויחוסם לקליפת הבצל שעי"ז זה יודע פגם שבו (יפ"ת) : שלשה אהד ענה מגבעון שבא לבעון על אמו והולידה ענה . והשני אהליבמה מגבעון מדכתיב בה בת ענה בת גבעון שבא גבעון על כלתו אשת ענה וילדה אהליבמה מאביהם . והשלישי תמנע שאליפז והפרש"י בחומש : ארבעה דגם קרח דהכא ממזר הוא מפני שמצאו שכתוב בבני אהליבמה אשת עשו

א"ר בנימין בשם ר' לוי קרת דהבא ממזר הוא: (יד) ויקח עשו את נשיו. כט א"ר יוחנן (קהלת י) לב חכם לימינו ולב כסיל לשמאלו. לב חכם לימינו זה יעקב דכתיב (בראשית לה) ויקם יעקב וישא את בניו ואח"כ את נשיו. ולב כסיל לשמאלו זה עשו שנא' ויקח עשו את נשיו ואח"כ את בניו. ל וילך אל ארץ מפני יעקב אחיו. ר"א אמר מפני שטר חוב (כס טו) כי גר יהיה זרעך. ריב"ל אמר מפני הבושה: (טו) ותמנע היתה פילגש לאליפז בן עשו. לא תני רשב"י למה לי לדרוש ולומר ותמנע היתה פלגש לא־יפז. להודיע שבחה של ביתו של א"א עד היכן היו המלכיות ושלטונים רוצים להדבק בו. ומה היה לוטן הוא היה אחד מן השלטונים שנאמר אלוף לוטן וכתיב ואחות לוטן תמנע ותמנע היתה פילגש וגו'. אמרה הואיל ואיני כדאי להנשא לו לאשה אהא לו לשפחה. והרי הדברים ק"ו מה אם עשו הרשע שלא היה בידו אלא מצוה אחת ע"י שהיה מכבד את אביו היו מלכיות ושלטונים רוצים להדבק לו עאכ"ו שיהיו רוצין להדבק ביעקב אבינו הצדיק שקיים את כל התורה כולה: (טז) ואלה בני צבעון ואיה וגו'. ואלה בני צבעון ואיה וענה לב מה ראה הכתוב לכתוב ענה תרי זמני. תרי נינהו. לעולם חד הוא אלא שבא צבעון על אמו והולידה ענה ונעשה בן ענה ובן צבעון ובן שעיר מ"מ חד הוא: (יז) לג תני האש והכלאים לא נבראו בששת ימי בראשית אבל עלו במחשבה להבראות. כלאים אימתי נבראו בימי ענה. הה"ד הוא ענה אשר מצא את הימים במדבר. ר' יהודה ב"ר סימון אמר המיינס· רבנן אמרי המיסו הציו חמור וחציו סוס. ואלו הן הסימנין א"ר יונה לד כל שאזניו קטנות אמו סוסה ואביו חמור. גדולות אמו חמורה ואביו סוס. רבי מנא הוה מפקד לאילין דבי נשיאה דיהון זבנין מן אילין דאודניהון דקיקין מפני שאמו סוסה ואביו חמור. מה עשה ענה לה הביא חמורה וזיוג לה סוס זכר יצאת ממנו פרדה. א"ל הקב"ה אני לא בראתי דבר של היזק ואתה בראת דבר של היזק. חייך שאני בורא לך דבר של היזק. לו מה עשה הביא חכינא וזיוג לה חרדון ויצאת מהם חברבר. מעולם לא אמר אדם לז שנשכו כלב שוטה וחיה. חברבר וחיה. פרדה לבנה וחיה. האש ר' לוי בשם רבי נזירא לח ל"ו שעות שמשה אותה האורה. י"ב של ע"ש וי"ב של לילי שבת וי"ב של שבת. וכיון ששקעה חמה בלילי שבת בקש הקב"ה לגנוז את האורה והלק כבוד לשבת. הה"ד (בראשית ב) ויברך אלהים את יום השביעי. במה ברכו באורה. וכיון ששקעה המה בלילי שבת והתחילה אורה משמשת התחילו הכל מקלסים להקב"ה. הה"ד (איוב לז) תחת כל השמים ישרהו. מפני מה ואורו על כנפות הארץ. וכיון ששקעה חמה במו"ש התחיל החושך ממשמש ובא לט ונתייירא אדה"ר דכתיב (תהלים קלט) ואומר אך חושך ישופני. מה עשה לו הקב"ה זימן שני רעפים והקישן זה לזה ויצאה האור ובירך עליה הה"ד (שם) ולילה אור בעדני. אתיא כדשמואל מפני מה מברכים על הנר במו"ש הואיל ותחלת ברייתו. רב הונא בשם ר' יוחנן אף מוצאי יוה"כ מברכין עליו מפני ששבת האור כל אותו היום:

פרשה פג

(א) ואלה המלכים אשר מלכו וגו'. א רבי יצחק פתח (יחזקאל כז) אלונים מבשן עשו משוטיך. א"ר יצחק נמשלו עכו"ם כספינה. מה ספינה זו עושים לה תורן ממקום אחד והוגנין ממקום אחר. כך עכו"ם שמלה ממשרקה ושאול מרחובות הנהר. ואלה המלכים. (משלי כ) ב נחלה מבוהלת בראשונה. ואלה המלכים. ואחריתה לא תבורך (עובדיה א) ועלו מושיעים בהר ציון וגו'. א"ר איבו קודם שלא עמד מלך בישראל נצב מלך באדום. ואלה המלכים ר' יוסי בר חנינא בשעה שזה מעמיד מלכים זה מעמיד שופטים. ובשעה שזה מעמיד אלופים זה מעמיד נשיאים. ר' יהושע בן לוי אמר זה העמיד שמונה וזה העמיד ח'. זה העמיד שמונה בלע יובב חשם הדד שמלה שאול בעל חנן הדר. וזה העמיד ח' שאול ואיש בשת דוד שלמה רחבעם אביה אסא יהושפט. בא נבוכדנצר וערבב אלו באלו ובטל של אלו ושל אלו (ישעיה יד) שם תבל כמדבר ועריו הרס. בא אויל ונתן גדולה ליהויכין בא אחשורוש ונתן גדולה להמן: (ב) וימת בלע. א"ר אבהו לבן מלכים שהיה לו דין עם אחד וכלו מזונותיו. בא אחד וסיפק לו מזונות. אמר המלך אין לי עסק אלא עם זה שסיפק לו מזונות. כך אמר הקב"ה כבר היתה מלכות עקורה מאדום ובאת בצרה וסיפקה להם מלכים. לפיכך אין לי עסק אלא עם בצרה שנאמר (ישעיה לד) כי זבח לה' בבצרה וגו'. א"ר ברכיה אעפ"כ טבח גדול בארץ אדום: (ג) וימת בעל חנן וגו'. דר' לוי ור"ס. ר' לוי אמר מטיבי אלוהות היו. מהיטבאל שהיו מטיבין עצמן לע"ז. בת מטרד שהיו מעמידין טוריות לע"ז. ר' סימון אמר מטיבי נשים היו. מהיטבאל שהיו מטיבין אותה לבעלה ואח"כ טורדין אותה מבעלה. בת מי זהב טרודים היו במזונותם. מן דעתירין מהו דהבא מהו כספא. אלוף מגדיאל אלוף עירם. יום שמלך לוטיינוס נראה לר' אמי בהלום היום מלך מגדיאל. אמר עוד מלך אחד נתבקש לאדום. אלוף עירם א"ר הנינא ציפוראה למה נקרא עירם שהוא עתיד

יד יוסף כט לעיל פ' ע"ד וש"נ · ל קה"ר פסוק כי טובה חכמה. ולקמן פ' פ"ד: לא עיר סנהדרין נ"ט. ספרי ה"ב פיסקא של"ד. ילקוט תורה רמז קל"ט: לב פסחים נ"ד. תנחומא וישב. זוהר ס"ז דף קע"ח. ילקוט ס"ז. ב"ב ק"ט: לג ירוש' ברכות פ' אלו דברים. פסחים נ"ד: לד חולין ע"ט. ילקוט ס"ז: לה יומא ע"ט: לו חולין קכ"ז: לז יומא פ"ד. ועי' ברכות ל"ג. יומא מ"ט. לח לעיל פ' י"א ופ' י"ב ושם נסמן. פוח"ם מזמור צ"ב · לט עיין עכו"ם ח'. פדר"א פ' כ'. פסחים נ"ד. פסיקתא רבתי פ' כ"ג · פפ"ג א ילקוט ד"ס א' רמז אלף ע"ג. ילקוט ס"ז. ש"ר פ' ל"ז: ב זוהר משפטים ק"ט. ילקוט ד"ס א' רמז אלף ע"ב: ג ילקוט ד"ס א' רמז אלף ע"ס. ילקוט ס"ז. וילקוט ישעיה רמז ס"ד: ד ילקוט ד"ס רמז אלף ע"ס. ועיין ביונתן ובתרגום ירושלמי:

מתנות כהונה

ואלוף אלה הסר לב: שטר חוב. לומר אין לי חלק בארץ ולא בפירעון החוב כי גר יהיה זרעך כמו שפירש"י בסדר זה: הבושה שמכר את הבכורה: להנשא לו. לעשו לפי שהיה מזרע אברהם נתאוה להדבק בו: תרי ניניהו כו'. פי' האב"א בתחייה הלא כתיב הוא ענה עכ"ל ועיין בפרק יש נוחלין ובפרק מקום שנהגו די"ל בניהותא: עלו במחשבה להבראות. בערב שבת ולא נברא עד מוצאי שבת על ידי אדם כדאיתא בפרק מקום שנהגו: המיונם פירש"י מין היה: המיסו לשון הגיס והלוקה כלומר חצי סוס וחמור כד"א והבירוצים משימסו ועיין בפ' אלה לך בפסוק אחינו המסו: הוה מפקד. היה מצוה לאותו הממונים על בית הנשיא שיהיו קונין לאותן שאזניהם קטנות ועיין ריש פרק אותו ואת בנו: הבינא נחש: חרדון פירש"י לב: האש מינין שלא נברא בששת ימי בראשית: שלשים ושש כו'. ע"ל פ' י"א ופ' י"ב: אך חושך כו'. ע"ל פ' י"א וי"ב הגירסא יותר נכונה ועיין שם: הוגנין פי' רש"י אותו ברזל שקורין אנ"קר כמו הוגנין בפרק המוכר את הספינה וקודם זה כתיב ארז מלבנון לקחו לעשות תורן עליך הרי התורן מלבנון והמשוט מבשן כך אומות העולם הם ממקום זה ומביאים להם מלך ממקום אחר: ה"ג שלא עמד מלך בישראל אבל משמלך מלך בישראל נצב וגו': אויל אויל מרודך: ה"ג וימת בלע א"ר אבהו כו': כלו מזונותיו. לאותו שהיה מדיין עם בן מלך: ובאת בצרה כו'. פירש"י דכתיב וימלוך תחתיו יובב בן זרח מבצרה: מטיבי כו'. מתקנין היטיב אלוהות: טוריות פירש"י היכלות ופלטריות ודרש מסדר לשון טוריות: ואחר כך טורדין כו'. מהטבאל דרש נוטריקון מהטיבו אותה לבעלה כו' כלומר לא שהתה אצלו: טורדין אותה. פירש"י בזנות: ה"ג במזונותם מן דעתירין אמרין מהו דהבא. פירש"י בתחלה היו טרודים ואח"כ להעשיר ומהעשירו אמרו היהו זהב מהו כסף: עוד מלך אחד אלוף עירם אחר מגדיאל: לערום לשון ערמה כלומר יצברו אוצרים למנחה לו ורש"י גרס לערום ופי' בו לגלות אוצרות מלשון ערום כל

עץ יוסף

עשו ואם אלופי אליפז נראה שבן אליפז היה שבא על אשת אביו וכרש"י בחומש. ומ"ד ג' ס"ל ב' קרא היו כדפרש"י בפ"ק דסוטה ע"ש. ואע"ג דענה והאליבמה לא נולדו מעשו וזרעו. מ"מ קאמר בהו שעשו שעמיד ממזרים כי ע"י שהתחתן בהם העמיד פסול ממזרות במשפחת זרעו (מה"ק): (יד) לב חכם לימינו כו'. נתב' לעיל פרשה ע"ד: מפני שט"ח כו'. המוטל על זרעו של יצחק. אמר אלך לי מכאן אין לי חלק במתנה שנתנה לו הארץ הזאת ולא בפרעון השטר. ואע"ג דבקרא כתיב מפורש כי היה רכושם רב. אך למה הלך עתו דוקא זה היה מפני השט"ח. וריב"ל ס"ל מפני הבושה שמכר את הבכורה. או מפני בושת זרעו שהיה בו כיסול ממזרות כדלעיל: (טו) למה לי לדרוש. כלו' מאי איכא למדרש ביה דכתביה קרא· ואחות לוטן תמנע וכיון דתמנע היתה אחות מלך הא' בת מלך היא כפרש"י בפ' חלק: (טז) מה ראה הכתו'. פי' איך נכתב פעם בבני שעיר פעם בבני צבעון אמו תרי ניניהו בתמיה. דהא כתיב הוא ענה משמע הוא ענה האמור למעלה כדאמר בגמרא. ותפני לעולם חד היה אלא שבא צבעון כו' דהשתא מתרצי קראי כמו שנפרש בסמוך: (יז) הכלאים הפרד שהוא מן הסוס והחמור לא נבראו ממש. אבל נבראו בכח התולדות. שאם בכח האבנים והכלאים בכח הכוס והחיור: אימתי נבראו כלו' מי נסה זאת שיצא הדבר לפועל: אשר מצא את הימים. הפירוש ימים פרדות כרבנן שהמציא שיולידו מין שלא במינו. ואינו כן בכלאי הכלאים של בהמות. שהסב לו בדורו לחכמה ונודע במעשה ההוא ויתארוהו בו (יפ"ת). ונקראו ימים לפי שאיתן מוטלת על הבריות: המיונם מין היה (רש"י) והתוסיף כתב בל' יוני פרד: המיסו בלבון לעז מסו חצי. ונראה שהיו קורין כן הפרד לפי שחציו סוס וחציו חמור והוא מלא אותן שזיוג המורה כו' וכדלקמן: ואלו הן הסימנים להכיר אם אמו המורה ואביו סוס או בהיפך. הוה מפקד היה מצוה לאותן הממונים על בית הנשיא שיהיו קונין מאותן שאזניהם קטנות. וכתב הב"מ במכני הכלאים א"ל כן. גם י"ל דאותן שאמותיהן סוס עוביס ורגליס ברגליהן· דבר של היזק כמ"ש לקמן מעולם לא אמר אדם שנשכו פרדה לבנה וחיה: חכינא נחש: חרדון מין לב: חברבר מין נחש לפעמי והוא הערוד. ואולי שלא נתרפא ענה מיתנו שנשכו: פרדה לבנה וחיה עי' בחולין דף ז': ר' לוי בש"ר מירא כו'. לעיל פ' י"א: אותה האור הוא אור של שבעת הימים: תחת כל השמים ישרהו. ואורו על כנפות הארץ. ודרים ישורהו לתי שאורו על כנפות הארץ: חשך ישופני זה הנחש דכתיב ביה הוא ישופך ראש הוא רוח הטומאה שכחו כחשך: הואיל ותחלת בריותו אלא מברכין אלא על דבר חדש ומברכין לה' על שחידשו: מפני ששבת האור כו'. והוא כתחילת בריאה שאמר שסדר מרגשין הסוכה ולא שייך לברך עליה:

פרשה פג (א) פתח אלונים כו' דימה את טור לאניה שהתורן ממקום אחד והחוגנין דהיינו המשוטות ממקום אחר. שכן אמר שם ארז מלבנון לקחו לעשות תורן עליך. אלונים מבשן עשו משוטיך. וכן בארץ אדום הוצרכו להעמיד מלכים מזולתם בלא נמצאו בהם הגונים לדבר (יפ"ת): תורן ממקום כו' לפי שא"ל גבוה וארוך יביאוהו מהלבנון והמשוטות צריכין שיהיו חזקים. יביאום מבשן: שמלה ממשרקה כו'. שארצות האלו הינם מארצות החורי כי לא מצינו אותן נזכרות בגבולי שעיר החורי (יפ"ת): נחלה מבוהלת כו' דק"ל איך זכה עשו למלכות קודם יעקב והיה ברכת יעקב. ועז"ה נחלה מבוהלת בראשונה כבהלה בבהלה ובמהירות אחריתו לא תבורך. בהר ציון. ואלה המלכים וגו' א"ר איבו קודם שלא עמד מלך בישראל אבל מבעמד מלך בישראל נציב מלך. כצ"ל (מת"כ ומה"ק). כלו' משעמד מלך בישראל לא היה בהדום מלך אלא נציב מלך דהיינו שר המושב בהנהגת המדינה הוא במקום המלך ולא מלך ממש. בשעה שזה מעמיד. כלו' מימות משה היה אדום מעמיד מלכים וישראל שופטים שהיא מדרגה פחותה ממלכים. אבל משהוקם מלך בישראל בימי שאול מאז נהפך הפיסה שנתבטל מלכות מהם: שזה מעמיד אלופים. שבא נ"כ ובטל של אלו ואלו. שמאז לשניהם לא היה מלכות. אבל מ"מ לא היו שוים בגדולה שהיו אלופים מעשו ונשיאים מישראל שהיא מדרגה פחותה מאלופים. אבל מ"מ לא נתבטל גדולת ישראל לגמרי: יהושפט ובימי יורם בנו כתיב פשע אדום מתחת יד יהודה וימליכו עליהם מלך: ונתן גדולה להמן. שהיה מן עמלק: (ב) וימת בלע א"ר אבהו. כצ"ל (מת"כ). ור"ל וימת בלע וימלוך תחתיו יובב בן זרח מבצרה: מלכות עקורה מעשו. שאין להם מלך בן מלך כדאיתא בפ"ק דע"ז. ולכן אלולא שבצרה העמידה להם מלך היתה מלכותם עקורה (יפ"ת): אלא עם בצרה. והכוונה שעיקר כעסו על בצרה. ומ"מ אדום לא ימלט. ח"ש ר"ב אעפ"כ וטבח כו': (ג) ר' לוי ור' סימון. פסוק דכתיב בו שם אשתו ושם אבותיה. לכן הוצרכו לומר דאתא לדרשא (יפ"ת): מטיבי אלהות כו' הכל פירוש אחד דהטבה הרמוזה בכאן הוא בענין אלוהות שהיו מטיבין עצמן לעכו"ם: טוריות כלומר כמו טירות (רש"י): מטיבי נשים היו ונדרש מהיטבאל עם בת שאחריו כאילו אמר מטיבים אל הבת: מטיבין אותה כו' מקשטים אותה להכניסה לחופה. ואח"כ חוטפים אותה ממנו וכ"ז לעיל פ' כ"ו: טורדין אותה וסייעו בת מטרד: טרודים היו במזונותם כו'. כלו' בתחלה היה יגע א"ע בטרדות ובחריצות. ואחר שהעשיר היה מתפאר ואמר מיה כסף מה זהב (רש"י ומת"כ): מלך מגדיאל כלו' שהוא מזרע מגדיאל האלוף העשירי. ואע"פ שעוד מלכו אדום היו כמה מלכים. כולם הם מזרע מגדיאל. וכלום שכם המלכות מזרע מגדיאל ועמת לאחרין

עתיד לערום תסווריות למלך המשיח . א"ר לוי ט מעשה בשלטון אחד ברומי שהיה מבזבז תסווריות של אביו . נראה לו אליהו בחלום א"ל אבותיך מצמתין ואת מבזבז . ולא זז עד שמלאן : (ד) התבן והקש והמוץ מריבים (מדיינים) זה עם זה . ה זה אומר בשבילי נזרעה השדה . וזה אומר בשבילי נזרעה השדה . אמרו החטים המתינו עד שתבא הגורן ואנו יודעין בשביל מה נזרעה השדה . באו לגורן ויצא בעל הבית לזרותה . הלך לו המוץ ברוח . נטל את התבן והשליכו על הארץ . ונטל את הקש ושרפו . נטל את החטים ועשה אותן כרי . וכל מי שרואה אותן מנשקן המד"א (תהלים ב) נשקו בר פן יאנף . כך עכו"ם הללו אומרים אנו עיקר ובשבילנו נברא העולם . והללו אומרים בשבילנו נברא העולם . אמר להם ישראל המתינו עד שיגיע היום ואנו יודעים בשביל מי נברא העולם הה"ד (מלאכי ג) כי הנה היום בא בוער כתנור וגו' . ועליהם הוא אומר (ישעיה מא) תזרם ורוח תשאם וסערה תפיץ אותם . אבל ישראל ואתה תגיל בה' בקדוש ישראל תתהלל :

סדר וישב

פרשה פד (א) וישב יעקב . א כתיב (ישעיה נז) בזעקך יצילוך קבוציך . תני כנוסו וכנוס בניו הצילו מיד עשו . ואת כולם ישא רוח יקח הבל זה עשו ואלופיו . והחוסה בי ינחל ארץ זה יעקב וישב יעקב . (משלי כח) ב נסו ואין רודף רשע וצדיקים ככפיר יבטח . ערק רשיעא ולא רדיפין ליה דכתיב וילך אל ארץ וגו' . ר' אלעזר אמר מפני שטר חוב . וריב"ל אמר מפני הבושה . וצדיקים ככפיר יבטח וישב יעקב . (איוב ט) אם שוט ימית פתאום . ג אנטונינוס שאל את רבינו א"ל מהו דכתיב אם שוט ימית פתאום . אמר ר' גזור דיסיב מאה מגלבין והוא יהיבין מאה דינרים דין סבום לדין ודין סבום לדין ולא מפקין מידיה כלום כענין הזה מלעיג על המוכה (שם) למסת נקיים ילעג . אמר ר' אחא בשעה שהצדיקים יושבים שלוה ומבקשים לישב בשלוה בעוה"ז השטן בא ומקטרג . אמר לא דיין שהוא מתוקן להם לעוה"ב אלא שהם מבקשים לישב בשלוה בעוה"ז . תדע לך שהוא כן . יעקב אבינו ע"י שבקש לישב בשלוה בעוה"ז נזדווג לו שטנו של יוסף . ד וישב יעקב (שם ג) לא שלותי ולא שקטתי . לא שלותי מעשו . ולא שקטתי מלבן . ולא נחתי מדינה . ויבא רגז ה בא עלי רגזו של יוסף : (ב) ד"א וישב יעקב וגו' . ו אברהם גייר גיורים הה"ד (בראשית יב) ויקח אברם את שרי אשתו וגו' . א"ר אלעזר בשם ר' יוסי בן זמרא אם מתכנסין כל באי העולם לבראת אפילו יתוש אחד אינן יכולין ואת אומר ואת הנפש אשר עשו בחרן . אלא אלו הגרים שגייר אותם אברהם . ולמה אמר עשו ולא אמר גיירו . ללמדך שכל מי שהוא מקרב את הגר כאילו בראו . תאמר אברהם היה מגייר ושרה לא היתה מגיירת . ת"ל ואת הנפש אשר עשו בחרן אשר עשה אב"כ אלא אשר עשו . א"ר חוניא אברהם מגייר את האנשים ושרה מגיירת את הנשים . ומה ת"ל אשר עשו . אלא מלמד שהיה א"א מכניסן לתוך ביתו ומאכילן ומשקן ומקרבן ומכניסן תחת כנפי השכינה . יעקב גייר גיורים . דכתיב ויאמר יעקב אל ביתו וגו' ויתנו אל יעקב וגו' . ביצחק לא שמענו והיכן שמענו . ר' יצחק ותאני לה משם ר' הושעיה רבה בשם ר' יהוד' בר סימן כאן כתיב וישב יעקב בארץ מגורי אביו . מאי מגורי אביו מגיורי אביו : (ג) מה כתיב למעלה מן הענין ואלה המלכים וכתיב הכא וישב יעקב ז א"ר הוניא משל לאחד שהיה מהלך בדרך וראה כת של כלבים ונתיירא מהם וישב לו ביניהם . כך כיון שראה יעקב אבינו עשו ואלופיו נתיירא מהם וישב לו ביניהם . א"ר לוי משל ח לנפח שהיה פתוח באמצע פלטיא ופתח בנו זהבי פתוח כנגדו וראה חבילות חבילות של קוצים נכנסו למתנה אמר אנה יכנסו כל החבילות הללו והיה שם פקח אחד א"ל מאלו אתה מתיירא נץ אחד יוצא משלך ונץ אחד משל בנך ואתה שורפן . כך כיון שראה יעקב אבינו עשו ואלופיו נתיירא . א"ל הקב"ה מאלו אתה מתיירא נץ א' משלך ונץ אחד משל בנך ואתם שורפין אותם כולם . הה"ד (עובדיה א) והיה בית יעקב אש ובית יוסף להבה וגו' : (ד) וישב יעקב . ט כך אמרו חכמים אלה תולדות יעקב יוסף התולדות הללו לא באו אלא בזכותו של יוסף ובשבילו . כלום הלך יעקב אצל לבן אלא בשביל רחל . התולדות
הללו

יד יוסף ח חזית פסוק שררך . שוח"ט מזמור ב' . ילקוט ס"ז . תנ"כ פ' כ"ג . ילקוט ד"ס רמז אלף ע"ס : פפ"ד א ילקוט ס"ז . ילקוט ישעיה רמז שמ"ט . תנ"כ פ' ל"ז : ב ילקוט ס"ז . וילקוט משלי רמז תתקכ"ב . לעיל פ' פ"ב וס"כ : ג ילקוט ס"ז . ואיוב רמז תתק"ד : ד זוהר ס"ז קנ"ס . ילקוט ס"ז . וילקוט איוב רמז תת"ו : ה (רוגזו של יוסף) כגו בגי' כדו . וז"ל שע"י מכירת יוסף נתגלגל שהיו רד"ו שנה במצרים . ואם שדרשו רוגזו של יוסף (פרפראות לחכמה) : ו ילקוט ס"ז . ילקוט לך רמז ס"ו . כ"ר פ' ל"ט . תנחומא סדר לך . חזית פסוק לריח שמניך . ירוש' פ' ד' מיתות . זוהר לך לך . במ"ר פ' י"ד . ספרי ה"ג פיסקא ל"ב . אדר"נ פ' י"ב . ופסיקתא רבתי פ' מ"ג : ז ילקוט ס"ז . וילקוט עובדיה : ח תנ"כ פ' נ"א . תנחומא ריש ס"ז : ט ילקוט ס"ז :

מתנות כהונה

כל שעה דכך : **התסווריות** אוצרות : **מצמתין** קבצו ואצרו האוצרות : **עד שמלאן** . פירש"י בעלילות בא על בני אדם ומלאן בסחורות שהיו מפחדין אותו : **לזרותה** כמד"א הנה הוא זורה הגורן : **קבוציך** דרש מזעקך לשון קיבוץ כד"א ויזעק סיסרא וכן הרבה : **כנוסו כו'** . שכנסו עצמן לתפלה שנא' הצילני נא כן הוא בילקוט ישעיה בהדיא : **ערק רשיעא** ולא רדיפין לי' גרסי' . פי' בורח הרשע ואין רודף אותו אל ארץ וגו' : **גזור דיסב כו'** . כלומר משל למלך שגזר על אחד שיקבל מאה מכות ויתן לו מאה דינרין : **מגלבין** רצועות כלומר מכות ברצועה : **דין סבום כו'** . כלומר מנין המכות מכוונים נגד מנין הדינרין אם יקבל המכות יקח הדינרין ואם לא יקבלם לא יקח כלום והמוכה לא יוכל לסבלם כולם או מת בתוכם ולפיכך לא יקח כלום ונשאר נלעג ובחרפה על היסורים שקבל בחנם : **בשעה שהצדיקים כו'** . דרש למסת כמו מסת נדבת ידך כלומר כשהם בשלוה ודי שלום באהליהם ילעג להם והשטן מקטרג עליהם כדמפרש ואזיל : **שטנו של יוסף** . הענין של יוסף היה לו לשטן לטרדו ממנוחתו ודייק מדכתיב וישב יעקב : ה"ג **שרי אשתו וגו'** . ודייק סיפיה דקרא ולא הנפש אשר עשו וכו' : **רבי חוניא** . משמע ליה אשר עשו עשייה ממש בגוף ונפש וחיו על ידי שמאכילם ומשקה אותם וכדמפרש ואזיל : **אלא ביתו וגו'** . משמע ליה עבדיו ובני ביתו דלאו בניו היה לו לומר אל בניו כמו שאומר בכל מקום ועוד אמר קודם כמותם אז ביתא בידם אלהי נכר . ורש"י פי' דדייק מדכתיב עמו גרים שגייר היה עמו : **ביצחק** לא שמענו . מהכתוב שגייר גיורים : **מגורי** דייק מלשון גירות דאל"כ בארץ ישיבת אביו מבעי ליה : **כלבים כו'** . וישב לו ביניהם בלא מניחים אותו ובספרים אחרים גרסינן כת של שונאים וי"ל שכיון שיושב לו ביניהם בטוחים הם ממנו שלא יפרסם רשעתם או כיון שמראה עצמו שלבו שלם עמהם ומבקש אהבתם משתים אותו : **פלטיא** רחוב גדול כמו סרטיא ופלטיא דמסכת עירובין : ה"ג **פלטיא** ופתח בנו זהבי כו' : **זהבי** צורף הזהב : **נץ** ניצוץ כד"א נבק
גן

ענף יוסף

פרשה פד (א) [שהצדיקים יושבין בשלוה כו'] והטעם לפי שאסור להם לבקש שלוה יתירה . מע"ג שלשכתן כמה לצדיקים שזכו לכפי עולמות . ואי' נמי בגמרא אמו צדיקי לא אכלי בהאי עלמא מי ספי לגו . היינו כשבא העושר והתענוג מאליו אז הם מותרים להנות ממנו . אבל לעשות לעצמו סדר ויישוב קבוע לבקש תענוגי עוה"ז ועשירות אסור להם לצדיקים לעשות כן . אלא צריך האדם לעשות דירתו בעוה"ז עראי כאילו אין לו ישוב קבוע למען יזכור תמיד מיתתו וישוב אל ה' [תורת חיים] : (ד) [אלא בזכותו של יוסף] יקשה וכי אילולא זכות יוסף יניחם ה' ביד מצרים יאבדו אותם . וי"ל כי בודאי היה הדבר ריוח והצלה לבני יעקב' להצילם גם בנסעם לבסיל המצרים לבניהם חללים וא"כ ילכו לדרכם דרך המדבר . ולא היה קריעת ים סוף אלא כדי להגדיל שמו ולעשות כבוד לשמו . ולעד לאורו
אלא

עץ יוסף

אחריו קץ מלכות במשמעות עירם שהוא האחרון והוא עתיד לערום תסווריות למלך המשיח . והוא מל' ערמת חטים פי' שימלא אוצרות למלך המשיח כערמה : **התסווריות** אוצרות : **נראה לו אליהו** . משום שהם מוכנים למלך המשיח : **מצמתין** קבצו ואצרו האוצרות : **עד שמלאן** פרש"י בעלילות בא על ב"א ומלאן בסחורות שהיו מפחדין אותו : **(ד) התבן והקש כו'** בא לתת טעם מה שהגדילו אדום למלוכה קודם יעקב . כי הוא בדמיון התבן והקש אשר יצמחו בתחלה ויעלו מעלה מעלה עד שיראה לבחורה כי הם עיקר הזרע . ולפי האמת עיקר הפרי בא באחרונה : **לזרותה** כמד"א הנה הוא זורה הגורן :

סדר וישב

פרשה פד (א) בזעקך יצילוך פי' דרש דרמוז ביה ליעקב שאירע לו כזה שמתחלה הולך לברוח מפני עשו . אבל בשובו לארצו עם קיבוץ הרבים אלו בניו נדחו עשו ואלופיו ממנו ומפניו בכח תפלתו . היינו דקאמר כנוסו וכנוס בניו כלו' תפלתו ותפלת בניו שהתפללו בקיבוץ הצילו מיד עשו ואלופיו עד שכולם נדחו מפניו מן הארץ ועז"א ואת כולם ישא רוח . והחוסה בי ינחל ארץ זה יעקב שמאז נשאר לו לבדו נחלת הארץ דעליה כתיב וישב יעקב וגו' שנתיישב שם בישיבת שלוה וסמיך ליה אלה תולדות יעקב לרמוז שעמד לו קיבוץ הרבים היינו קיבוץ בניו . והיה מעשה האבות סי' לבנים (יפ"ת) : **נסו ואין רודף כו'** . שהקב"ה מסבב שהרשע ינוס אע"פ שאין לו רודף כדי שהצדיקים ישבו במקומם בטוח ושקט ככפיר . וכן קרה לעשו שנס ואין רודף לו כי אף למ"ד מפני שט"ח אין לו לחוש כי לפי האמת לא היה חל עליו חובת הפרעון כי ביצחק יקרא לך זרע ולא כל יצחק (יפ"ת) : **מפני שט"ח** נתבאר לעיל פ' פ"ב סי' י"ד : **גזור די יסב כו'** כלו' משל למלך שגזר על אחד שיקבל ק' מכות ויקבל מאה דינרין . מגלבין פי' מכות ברצועה : **דין סבום כו'** מנין המכות מכוונים נגד מנין הדינרין אם יקבל המכות יקבל הדינרין . ואם לא יקבלם בשלימות לא יקח כלום והמוכה לא יוכל לסבלם כולם או מת בתוכם . ולפיכך לא יקח כלום ונשאר נלעג ובחרפה על היסורים שקבל בחנם (מהר"כ) . וכן אמר הכתוב ע"ד היסורים שבאים על האדם ע"י קטרוג השטן כדי לנסות האדם כאשר אירע לו . אע"פ שלפעמים היא לטובתו בהיותו עומד בנסיון של היסורים . מ"מ כמה פעמים אינו יכול לעמוד ביסורים ונמצא שנלקה ביסורים בחנם . והיינו דמייתי לה מילתא הכא משום דדרים הכא אר"א בשעה שהצדיקים יושבים בשלוה וכו' השטן בא ומקטרג וכו' דשייך לענין הפרשה ביעקב (מה"פ) : **בשעה שהצדיקים כו'** כלו' שכבר יש להם שלוה ומבקשים שלוה יתירה מאז השטן בא ומקטרג : **וישב יעקב כו'** דייקא בכל דרכיו היה נרדף ומצטער מעשו ומלבן ומדינה . וגם עתה שישב מעט קם בשלוה שינצל מהצרות הכן . קפץ עליו רוגזו של יוסף : **לא שלותי** מעשו ולא שקטתי מלבן' ולפי גירסתינו דגרס מעיקרא עשו משמע דקאי על מה שהוצרך ללכת לגלות מבית אביו מפחד עשו . אבל בילקוט איוב גרס לא שלותי מלבן ולא שקטתי מעשו כו' . דס"ל דתחלת גלותו מבית אביו לא נחשב לצרה כיון דהלך לשם לקחת לו אשה אבל כשבא מבית לבן ופגע בו עשו בדרך עם ת' איש ובקש להרגו ולהכותו אם על בנים מאז נאמר ויירא יעקב מאד ויצר לו שאז היה בצרה גדולה (מה"ק) : **(ב) ד"א וישב יעקב כו'** מפרש קרא דנקט מגורי אביו ולא קאמר ישובי אביו . דקרא הכי מידרש וישב יעקב בארץ שהיתה מגיורי אביו דלגבי אורחיה למשמעינן שיצחק אביו גייר גרים לפי שלא שמענו אותו במקום אחר כמו ששמענו באברהם וביעקב (יפ"ת) : **אם מתכנסין** כו' פירשתי לעיל פרשה ל"ט : **אלא אשר עשו** . ל' רבים שגם שרה היתה מגיירת ופי' ר' חוניא שהשמים הוא שעשה שרה מגיירת . ולעיל בפרשה ל"ט אמרו דבך קנייה : **ומה ת"ל אשר עשו** . דאע"ג דהמקרב את הגר כאילו בראו . לא ניחא לפרש מעשה דמשמע מעשה בידים . ומשני שעשו מעשה בהכניסן ואכילתן ושתיין (יפ"ת) : **הסירו את** אלהי הנכר ויתנו וגו' . ולא משתבר שבני ביתו יהיה אלהי נכר . אלא אנשי נכר הם שנספחו על בית יעקב וגיירם והסיר מהם אלהי נכר (יפ"ת) : **(ג) מה כתיב למעלה כו'** . שמפני שירא יעקב מעשו ואלופיו נתיישב שם . ורמז המורא בלשון מגורי מגזרת מגור מסביב . ואמר שזה דומה למי שראה כת של כלבים שמיראתו ישב ביניהם לפי שמטבעם לחרוץ לשונם ולרדוף את הבורח מהם . אבל כשישב ביניהם ישתקו . וכן מתחבולו' הערום להראות אע"פ כבוטח באהבת הרשע כדי שלא יזיקו . משא"כ אם יברח ויסור ממנו במראה שאינו בטוח בו . ולכן ישב יעקב בין שעיר ואלופיו . ולא דוקא ביניהם ממש . דהרי הם בהר שעיר ארץ אחוזתם היו ויעקב בארץ מגורי אביו ארץ כנען אלא ר"ל קרוב להם . לפי שהר שעיר קרוב לארץ מגורי אביו (יפ"ת) : **משל לנפח כו'** דה"ק וישב יעקב וכו' ותמיה מי יוכל לעמוד מפני אלופי שעיר . הביטו ה' שהרי יוסף בתולדותיו שהוא יספיק לכלותם . ומפני שמביא על זה הענין כתוב והיה בית יעקב אש ובית יוסף להבה . עשה נגד זה במשל נ"כ ב' חתיכות שותח מאש וכנו : **פלטיא** רחוב גדול כמו סרטיא ופלטיא דמס' ערובין : **ופתח בנו** זהבי פתוח כנגדו . כצ"ל זהבי פי' צורף הזהב : **נץ** פי' ניצוץ : **(ד) כך אמרו חכמים כו'** . השתא אתי לתרוצי מאי שנא דנקט יוסף בתולדות יעקב מפורשא : **התולדות הללו כו'** כדמפרש ואזיל : **היו ממתינות כו'** שעד יוסף היה יעקב מתירא מעשו ולא היה בא לבית אביו . אבל כשנולד יוסף אמר אל לבן שלחני ואלכה אל מקומי ולארצי . לכן כו"ל כאילו הוא כשנולד כי על ידו מתקיימים בעולם . וכן מה שנקרע הים והכנן
נטעו

הללו היו ממתינות עד שנולד יוסף. הה"ד (בראשית ל) ויהי כאשר ילדה רחל את יוסף י כיון שנולד שטנו של אותו רשע ויאמר יעקב אל לבן שלחני ואלכה. מי מורידן למצרים יוסף. מי מכלכלן יוסף. הים לא נקרע אלא בזכותו של יוסף הה"ד (תהלים עז) ראוך מים אלהים ראוך מים יחילו (נתן תהום קולו) גאלת בזרוע עמך בני יעקב ויוסף. א"ר יודן ב"ר שמעון אף הירדן לא נקרע אלא בזכותו של יוסף: (ה) ד"א וישב יעקב. כך אמרו חכמים לא נהנה יעקב אבינו ממושב עד שגר במגורי אבותיו. ואי זו זו ארץ כנען ששם גר יצחק אביו. ד"א מגורי בגימטריא רנ"ט מיום שאמר הקב"ה לאברהם ידוע תדע עד שעה שנתיישב יעקב אבינו בארץ מגורי אביו: (ו) א"ר שמואל בר נחמן יא אלה תולדות יעקב יוסף לא היה צריך קרא למימר כן אלא אלה תולדות יעקב ראובן. אלא מה ת"ל יוסף. אלא שכל מה שאירע לזה אירע לזה. מה זה נולד מהול אף זה נולד מהול. מה זה אמו עקרה אף זה אמו עקרה. מה זה אמו ילדה שנים אף זה אמו ילדה שנים. מה זה בכור אף זה בכור. מה זה נתקשת אמו בלידה אף זה נתקשת אמו בשעת לידה. מה זה אחיו שונאים אותו אף זה אחיו שונא אותו. מה זה אחיו בקש להרגו אף זה בקשו אחיו להרגו. מה זה רועה אף זה רועה. זה נשטם וזה נשטם. יב זה נגנב שני פעמים וזה נגנב שני פעמים. זה נתברך יג בעושר וזה נתברך בעושר. זה יצא לחו"ל וזה יצא לחו"ל. זה נשא אשה מחו"ל וזה נשא אשה מחו"ל. זה הוליד בנים בחו"ל וזה הוליד בנים בחו"ל. זה ליווהו מלאכים וזה ליווהו מלאכים. זה נתגדל ע"י חלום וזה נתגדל ע"י חלום. זה נתברך בית חמיו בשבילו וזה נתברך בית חמיו בשבילו. זה ירד למצרים וזה ירד למצרים. זה כלה את הרעב וזה כלה את הרעב. זה משביע וזה משביע. זה מצוה וזה מצוה. זה מת במצרים וזה מת במצרים. זה נחנט וזה נחנט. זה העלו עצמותיו וזה העלו עצמותיו: (ז) יוסף בן שבע עשרה וגו' יד ואת אמר והוא נער. אלא שהיה עושה מעשה נערות ממשמש בעיניו מתלה בעקיבו מתקן בשערו. היה רועה וגו' ויבא יוסף את דבתם רעה. מה אמר. ר"מ ור' יהודה ור"ש. ר"מ אומר טו חשודים הן בניך על אבר מן החי. ר"ש אומר תולין הן עיניהם בבנות הארץ. ר"י אומר מזלזלין הן בבני השפחות וקורין להם עבדים. ר' יהודה בר סימון אמר ועל תלתיהון לקה טז (משלי טז) פלס ומאזני משפט לה'. א"ל הקב"ה אתה אמרת חשודים בניך על אבר מן החי חייך אפילו בשעת הקלקלה אינם אלא שוחטים ואוכלים וישחטו שעיר עזים. אתה אמרתה מזלזלים הן בבני השפחות וקורין עבדים (תהלים קה) לעבד נמכר יוסף. אתה אמרת תולין עיניהם בבנות הארץ חייך שאני מגרה בך את הדוב (בראשית לט) ותשא אשת אדוניו וגו': (ח) וישראל אהב את יוסף וגו'. יז ר' יהודה ור' נחמיה. ר"י אומר שהיה יח זיו איקונין שלו דומה לו. ר"נ אמר שכל הלכות שמסרו שם ועבר ליעקב מסרן לו. ועשה לו כתונת פסים. ר"ל בשם ר"א בן עזריה אמר יט צריך אדם שלא לשנות בן מבניו שע"י כתונת פסים שעשה יעקב אבינו ליוסף וישנאו אותו וגו'. פסים שהיתה מגעת עד פס ידו. ד"א פסים שהיתה דקה וקלה ביותר ונטמנת בפס יד. פסים כ שהפיסו עליה איזה מהם יוליכה לאביו ועלה ליהודה. פסים כא ע"ש צרות שהגיעוהו. פ"א פוטיפר. ס"מ סוחרים. מ"ד מדינים.

יו"ד

יד יוסף י לעיל פ' פ"ג. ילקוט ויונת רמז ק"ל: יא במד"ר פ' י"ד. תנחומא ס"ז. וסדר מקץ וסדר ויגש. וילקוט ס"ז: יב לקמן פ' פ"ח: יג עי' במד"ר פ' י"ד סי' ס"ז: יד ילקוט ס"ז: טו יוכ"ע. זוטר פ"א דף קס"ב. ירוש' פ"ק דפיאה. תנחומא ס"ז: טז ילקוט משלי: יז ילקוט ס"ז: יח יוכ"ע ותנחומא: יט שבת י'. מגילה פ"ק. וילקוט אסתר: כ אג"ב פ' ס'. במ"ר פ' י"ג: כא תנחומא:

ענף יוסף

אלא בזכות יוסף [נוס"ק]: (ז) [ויוסף בן שבע עשרה וגו'] י"ל דקשיא ליה שמתחלה אמר יוסף בן שבע עשרה שנה והדר קאמר והוא נער. ולא ה"ל למכתב אלא יוסף נער בן שבע עשרה שנה ש"מ דלא נער בשנים

מתנות כהונה

בן סיולא מתוך הפסוק: התולדות הללו היו ממתינות. הרי זה כמו ד"א: הים נקרע. בזכות יוסף כפירש"י מים אלו מי הים מדסמוך ליה גאלת: אף הירדן כו'. כמו שדרשו חז"ל ראה הים וינוס בזכות וינס ההולכה זה יוסף כדלקמן בס' ס"ד וסמיך ליה הירדן יסוב לאחור: מאתים וחמשים ותשע. נ"ל דחשיב כפי מה שכתוב מיתת יצחק קודם ישיבת יעקב אע"ג שהיה שנים עשר שנה אחר מכירת יוסף כמו שהוכיח רש"י הרי ק"פ של חיי יצחק ובלידת יצחק היה אברהם בן מאה שנה וסבירא ליה שבשעה שא"ל ידוע תדע היה אברהם כאחד ועשרים שנה הרי מאתים יוס עד ישיבת יעקב היו מאתים שנה והחמשים ותשע שנה ובסדר עולם יש שהיה אברהם באותו פרק בן ע' שנה ולכי זה לא אדע לכוין החשבון והאה"ח כתב שלא ידע מיגוא להשבון הזה כלל: (אמר המגיה והגהה מורי השיס הגאון מהור"ר פנחס נשיא הלוויין יגע ומצא החשבון לצדק עד"ה פרס אלך בבטן כו' ר"ל משנולד אברהם. ופי' שאמר לאברהם ר"ל על אברהם וכו' הוי רנ"ט שנים כי בן ק' היה כשנולד יצחק ויצחק בן ס' כשנולד יעקב. ויעקב בן ס"ג כשנתברך. י"ד שנים בבית עבר. וכ' שנים בבית לבן. וב' שנים איחר בדרך ס"ה רנ"ט שנים עד שנתיישב. או י"ל שפירו' של ידוע תדע קאי מיום שהכיר את בוראו שהיה בן מ"ח שנים לדעת ר"י ור' חנינא וזה היה בעת הפלגה שאז הכירו אום מעל אחיו ומעת שהכיר את בוראו שהתחיל הגרות כידוע. לא ותשוב משם עד שנולד יעקב קי"ב שנים וימי שני חיי יעקב קמ"ז שנים ס"ה רנ"ט שנים ולפי זה יהי' פי' עד שנתיישב יעקב בארץ עליונה ודו"ק והאלא שכיהם כאחד סוסים ועולים בקנה אחד: נולד מהול. דכתוב איש תם ואמרו חז"ל שנולד מהול ועיין ברבינו בחיי: מה זה בכור. שלקחה מעשו גם היה הראשון בלידה: ואף זה בכור. לאמו גם נתנה לו בכורות ראובן: נתקשת אמו. דכתיב ויתרוצצו הבנים בקרבה: זה נגנב שני פעמים כו'. יעקב כתיב גנובתי יום וגנובתי לילה ופי' גנבתי אנכי בעצלתי ועיין בסוף סדר זה וכו' כגא וביוסף כתיב כי גונב גנבתי: מחוצה לארץ גרס: זה ליווהו מלאכים. שנאמר והנה מלאכי אלקים עולים ויורדים בו ופירשו רבותי שמלאכי ארץ ישראל ליווהו עד כאן ועלו ומלאכי חוץ לארץ ירדו ללוותו לחוץ לארץ: וזה ליווהו. דכתיב וישאלהו איש וכדלקמן: זה נתגדל כו'. שנאמר ואראה בחלומי והנה העתודים כו'. או במראה הסולם שהובטח מפי ה' שנא' הנה אנכי עמך ושמרתיך כו': בית חמיו. גרסי' בית לבן שנאמר כי נחשתי ויברכני ה' וגו': וזה כו'. בית פוטיפר שנא' ויברך ה' את בית המצרי בגלל יוסף: זה כלה הרעב. כשירד יעקב למצרים פסק הרעב וכדפירש"י שם: וזה כלה כו' שקבץ כל אוכל וכלכלם: משביע ומצוה. על הקבורה שנאמר השבעה לי וישבע לו וכתיב בסוף הפרשה ויצו אותם ויאמר אליהם אני נאסף אל עמי וגו': וזה משביע. שנא' וישבע יוסף את בני ישראל: וזה מצוה שנא' ויצו יוסף את עבדיו: וזה העלו עצמותיו. שנא' ואת עצמות יוסף אשר העלו בני ישראל ממצרים קברו בשכם: ממשמש בעיניו. תמיד היה ממשמש בהם כדי ליפותן: מתלה בעקיבו. כלומר הולך בנחת ובגיאותו העקב דמייב תלוי לתעלה ברגליכתו: חשודים בניך כו'. דייק מדלקה בשלשתן וכדמסכרם ואזיל ועיין מאמר זה בביאורי מהר"ר אליהו מזרחי בסדר זה: פלס ומאזני כו'. לשלם מדה כנגד מדה ובמשקל: הקלקלה שהם מקולקלים ויסורים ביד ילדם שתכרו אחיהם: וישחטו דהל"ל ל"ל לכהבו: לעבד נמכר יוסף ל"ל שכבר אנו יודעין שנמכר אלא להגיד שנעשה מדה כנגד מדה: ותשא אשת אדוניו. דהל"ל למה אנה האלהים לידו תקלה זו: זיו איקונין. נוטריקון של זקונים ופי' תמונת מראית פניו: שכל הלכות כו'. דרש זקונים לשון זקן שפירושו בכ"מ זה שקנה חכמה כדאי' בפ"ק דקידושין: ה"ג צריך אדם שלא לשנות פי' כל אדם צריך לנהוג כן שלא לשנות כו': וישנאו אתו. ונתגלגל הדבר שירדו אבותינו למצרים כדאי' בפ"ק דשבת: עד

שם

עץ יוסף

מכותו ה"ל כאילו הוא סיבת התולדות. כי הוא שנתן להם קיום בעולם. וכן מה שהורידן למצרים וכלכלן (יפ"ת): שנולד שטנו כדלעיל פ' ע"ג: מי הורידן למצרים ר"ל מי הורידן למצרי' בכבוד יוסף. שאלולא יוסף היו באים למצרים בשלשלאות וכדאי' בהגד"ג: הים לא נקרע כו'. שבזכות עצמותיו שהיו עמהם נקרע כדלקמן פ' פ"ז: אף הירדן כו' דכתיב מה לך הים כי תנוס הירדן תסוב לאחור. ואמר בסוה"ש כיון שראה הירדן שברח הים אז גם הוא ברח. ונשמע שמי שסיבב קריעת ים סוף סיבב קריעת הירדן (יפ"ת): (ה) וישב יעקב כו' דרש וישב לשון נחת וישוב שלא נתיישבה דעתו עד שגר במגורי אביו: רנ"ט (עיין ביפ"ת) והמגיה של המת"כ כתב שר"ל משנולד אברהם. וכיון שאמר לאברהם ר"ל על אברהם וכו' רנ"ט שנים כי בן ק' היה כשנולד יצחק. ויצחק בן ס' כשנולד יעקב. ויעקב בן ס"ג כשנתברך. וי"ד שנים נטמן בבית עבר וכ' שנה בבית לבן ושני שנים איחר בדרך כך הכל רנ"ט שנים עד שנתיישב. עכ"ל וטעם הרמז הזה. שעכשיו הגיע השעה לגלגל הדברים לקיים הגזירה ההיא. ולכן אירע ענין יוסף (יפ"ת): (ו) לא היה צריך. לא היה ראוי לומר אלא אלה תולדות יעקב ראובן וכל השבטים אחריו ולמה פרט רק את יוסף לבד. ועז"א לפי שכל מה שאירע לזה אירע לזה. וא"כ תכונותיהם שוות אחר שמקריהם שוים. ולכן ייחס יוסף לתולדות יעקב כי הוא העיקר והתולדה ממנו בכל כחותיו: מה זה נולד מהול. כדילפינן מדכתיב ויעקב איש תם. אף יוסף יצא מהול: מה זה בכור שלקח הבכורה מעשו אף זה בכור לאמו וגם נתנה לו בכורת ראובן: נתקשת אמו בלידה לא קאמר כאן בשעת לידה כדקאמר ביוסף. משום שרחל נתקשית בשעת הלידה ממש. אבל ברבקה לא מצינו קושי אלא בענין הלידה דהיינו בעיבורה דכתיב ויתרוצצו הבנים בקרבה: מה זה אחיו שונאין כדכתיב וישטם עשו את יעקב על הברכה. אף שנאו אותו (יפ"ת): זה נשטם דכתיב וישטום עשו את יעקב. ואחי יוסף נמי היו משטינים אותו כדכתיב וישטמוהו בעלי חצים. ובבמדב"ר גרס במקום נשטם נשטן. וע"ש ביאורו: זה נגנב ב"פ גנובתי יום וגנובתי לילה (רש"י) ור"ל שכתוב בו לשון גניבה ב"פ. וכ"ה בתנחומא בהדיא: וזה נגנב ב"פ כי גונב גונבתי הרי גניבה כפולה: זה לווהו מלאכים כדכתי' גבי והנה מלאכי אלהים עולים ויורדים. וגבי ויפגעו בו מלאכי אלהים. וזה לווהו מלאכים דג' מלאכים נזדווגו לו כדאמרינן לקמן: זה נתגדל ע"י חלום. שבירכו ה' בחלום הסולם. וזה נתגדל ע"י חלום פרעה: זה נתברך בית חמיו. ויברך ה' אותך לרגלי. וביוסף ויברך ה' את בית המצרי בגלל יוסף. והמצרי היה חמיו כמו שאחז"ל כי פוטיפרע הוא פוטיפר: זה כלה את הרעב. כי כשהלך יעקב למצרים נסתלקו ה' שני הרעב שהיו נשארים כמבואר בחז"ל. ויוסף כלה את הרעב כדאי' לקמן פ' פ"ט ר' יהודה אמר י"ד שנים היו כו' ר' נחמיה אמר כ"ח שנים היו כו' רבנן אמרי מ"ב שנה היו אלא שגזר יוסף ונעשו ז' שנים והיו ז' שני הרעב: זה משביע את בנו שיעלהו ממצרים. וזה משביע אחיו שיעלו עצמותיו: זה מצוה הוא הכונה הגאולה שיעקב הבטיחן באומרו אנכי אעלך שהם כאסרים שימים. ובלא יסור שבט מיהודה שהבטיח' על ימות המשיח. וביוסף כתיב ופקד אלהים פקוד יפקוד אתכם והעליתם אתכם וגו' (יפ"ת): זה העלו עצמותיו אע"ג דכל גופו העלו. משום דביוסף צריך לומר עצמות נקט כן גם ביעקב דבעצמות מיהו היו דומים (יפ"ת). (ז) ואת אמר והוא נער. אע"ג דהשתא לשון נער אף יותר מכשיעור זה כמו ביהושע ואבשלום והנער ודוגמתן. מ"מ דייק לה מיתורא דבלאומרו שהוא בן י"ז כבר ידענו שהוא נער ומה ת"ל והוא נער (נזה"ק): חשודים הם כו'. שטעות יוסף היה שראה את אחיו אוכלים בן פקועה בלא שחיטה דשרי כדאי' בפרק בהמה המקשה ויוסף לא ידע שהיה בן פקועה: תולים הם עיניהם כו'. לפי שראה יוסף אותם נושאים ונותנים עמהם ולפי קדושתו ראה להתרחק מהכיעור לגמרי וחשב שאין זה אלא לסיבת נותנים עיניהם בהן: מזלזלים הם כו'. היינו שלפי שבני השפחות לא היו מתחברים עמהם כמוהו בחיגם כל כך מכובדים בעיניהם כמותם. וחשב יוסף כי זה היה לפי שהיו בעיניהם לעבדים ומחזיקים את אמותיהם לשפחות והרי זהו כאילו קורין אותם עבדים ממש: פלס ומאזני משפט. הזכיר זה הכתוב לומר שנדון מדה כנגד מדה כי כן הוא הי דה להם לאים בישקלו ממש: חייך אפי' בשעת כו' ר"ל אתה אמרת חשודין הם בניך על אבר מן החי חייך כשיגיע תקלה על ידו ואפילו בשעת הקלקלה מעיד אני עליהם שלא יאכלוהו חי כמו שאמרת לאביך (רח"מ): וישחטו שעיר עזים. דהוה מצי למימר סתמא ויטבלו את הכתונת בדם שעיר ודייק למימר וישחטו שעיר עזים משמע דאתי לאשמועינן ששחטוהו ממש. שהתנהגו עצמם בשחיטה כמו לאחר מ"ת (נזה"ק): ותשא אשת אדוניו שאילולא זה היה ה' מבטל דעתה שלא להזמין תקלה לפני הצדיק כמ"ש לא יאונה לצדיק כל און וכן נאמ' לא ינוח שבט הרשע על גורל הצדיקים (נזה"ק): (ח) זיו איקונין נוטריקון של זקונים. ופי' מראות פניו (מת"כ). והכלל שהענינים הדומים בצורתן אות הוא על תכונותיהם השוות ומתדמות. כי תכונת הזיו כפי ערך הנפש כנודע מחכמת הפרצוף. שעל ידיה יוכר התכונות הנפשיות אשר בו. ולכן היה אוהבו מאד כאהבתו את עצמו. ובספר קנה חכמה כתב שר"ל צלם אלהים החקוק על פניו היה דומה ליעקב. ח"ש זיו איקונין זיו דייקא: שכל הלכות שמסרו כו' שי"ד שנה היה לומד בבית עבר כדלעיל פ' ס"ח מסרן יעקב ליוסף. ור"ל לא בזה היתה אהבתו אהבה טבעית לבד כי אם אהבת שכלית מצד שראה כי שכלו ותבונתו גדול מאד. כי מקבל כל הכתתו ממנו ויבין בה. וזה כדרך התרגום שתרגם ארי בר חכים הוא ליה. וזה על דרך שאמרו בפ"ק דקידושין גבי והדרת פני זקן אין זקן אלא זה שקנה חכמה: שלא לשנות פי' כל אדם צריך לנהוג כן שלא לשנות כו'. ודייק זה מדאכפל קרא לאיירי שעשאוהו בשביל כתונת הפסים (יפ"ת): וישנאו אותו ונתגלגל הדבר שירדו אבותינו למצרים כדאי' בפ"ק דשבת: מגעת עד פס ידו פי' עד כף ידו כשהיד תלוים למטה. ודרש פסים מלשון פס ידה (יפ"ת): שהפיסו שהטילו גורל עליה איזה מהם יוליכה ליעקב לפי שהיו מתרחקים להוליכה שלא לבא לפניו בדבר רע ולבקר ולומר זאת מצאנו. ועלתה הגורל ליהודה. והא דכתיב ויבאו אל אביהם ויאמרו זאת מצאנו. היינו ע"י יהודה שהיה בלשהם. ומ"ש ועלתה ליהודה היינו מדרשא ר"י דאמר אתה אמרת הכר גם חייך בתמר הומרת

הכר

י"ד ישמעאלים . מ"ם מדינים . ד"א פסים רשב"ל בשם ראב"ע כתיב (תהלים סו) לכו וראו מפעלות אלהים וכתיב בתריה (שם) הפך ים ליבשה . למה וישנאו אותו בשביל שיקרע הים לפניהם . פסים פס ים . ויראו אחיו כי אותו אהב אביהם מכל אחיו . א"ר אהבה בר זעירא כג מתוך גנותן של שבטים אתה יודע שבחן . להלן (ש"ב יג) ולא דבר אבשלום עם אמנון למרע ועד טוב . די בלביה בלביה . ברם הכא ולא יכלו דברו לשלום די בלבהון בפומהון : (ט) ויחלום יוסף חלום וגו' ויאמר אליהם שמעו נא . כד אמר כך יהיו הנביאים מוכיחין אתכם (מיכה ו) שמעו נא את אשר ה' אומר . והנה אנחנו מאלמים אלומים . אתם בונסין פירות ואני כונס פירות שלכם רקובים ושלי עומדין . והנה קמה אלומתי וגם נצבה . ר' לוי ור' אחא . ר' לוי אמר עתידין אתם לעשות אלילים אלמים לפני עגליו של ירבעם ולאמר אלה אלהיך ישראל . א"ר אחא עתידים אתם להעלים עלי דברים לפני אבא לומר חיה רעה אכלתהו . ומאן קאים לי משתיקותא דאמא קמה . והנה קמה אלומתי וגם נצבה והנה תסבינה אלמתיכם . כנגד ה' פעמים שהן עתידין להשתחוות לו : (י) ויאמרו לו אחיו המלך תמלך עלינו . כד ר' לוי ור' סימון . ח"א מפני שענו אותו בעין רעה לפיכך מעמיד רשעים . וח"א מפני שענו אותו בלשון כפול לפיכך הוא מעמיד מלכים . ויחלום עוד חלום אחר וגו'. כה בשעה שאמר יוסף והנה השמש והירח אמר יעקב מי גילה לו ששמי שמש . א"ר יצחק אמר יהושע לשמש כו עבדא בישא לאו זבינת כספיה דאבא את . לא כך ראה אבא אותך בחלום והנה השמש והירח וגו' אף את דום מלפני . מיד (יהושע י) וידום השמש וירח עמד . ויספר אל אביו ואל אחיו ויגער בו אביו . אמר הקב"ה כך תהיו גוערים בנביאיכם שנא' (ירמיה כט) ועתה למה לא גערת בירמיה הענתותי . ויאמר לו מה החלום הזה אשר חלמת . ר' לוי בשם ר' חמא בר חנינא כך היה יעקב אבינו סבור שתחה"מ מגעת בימיו שנא' הבוא נבוא אני ואמך וגו' הבוא נבוא אני ואחיך ניחא שמא אני ואמך . והלא אמך כבר מתה ואת אומר אני ואמך ואחיך . ולא הוה יעקב אבינו יודע שהדברים מגיעים לבלהה שפחת רחל שגדלתו כאמו : (יא) ויקנאו בו אחיו ואביו שמר וגו'. כז א"ר לוי נטל קולמוס וכתב באי זה יום ובאי זו שעה ובאי זה מקום . א"ר חייא רבה ואביו שמר את הדבר ורוה"ק אומרת שמור את הדברים שעתידין הדברים ליגע . ר' לוי בשם ר' חמא בר חנינא אמר כך יעקב אבינו סבר וראה דברים ממשמשין ובאין . אמר אם נתבקרה פינקסו מה יכול אני לעשות : (יב) וילכו אחיו לרעות את וגו'. כח נקוד על את לומר שלא הלכו אלא לרעות את עצמן . ויאמר ישראל אל יוסף הלא אחיך רעים בשכם . ר' תנחומא בשם ר' ברכיה נהג בו בכבוד כמורא האב על הבן . ויאמר לו הנני . א"ר חמא בר חנינא כט הדברים הללו היה יעקב אבינו נזכר ומעיו מתחתכין יודע היית שאחיך שונאים אותך והיית אומר לי הנני : (יג) ויאמר לו לך נא ראה את שלום אחיך ואת שלום הצאן . את שלום אחיך ניחא אלא מאי ואת שלום הצאן . הדא אמר שאדם צריך לשאול בשלום דבר שיש בו הנייה ממנו . והשיבני דבר וישלחהו מעמק חברון . והלא אין חברון נתונה אלא בהר וכתיב וישלחהו מעמק חברון . א"ר אחא ל הלך להשלים אותה העצה העמוקה שנתן הקב"ה בינו ובין חבר
הנאה

יד יוסף כב ילקוט ס"ז רמז קמ"ט . סוה"ם מוסגר כ"ם : כג ילקוט ס"ז : כד ילקוט ס"ז : כה לעיל פ' ס"ס : כו לעיל פ"ו ולקמן פ' צ"ז : כז ילקוט ס"ז : כח במד"ר פ"ג . ספרי ס"א פיסקא פ"ט סוד
בהעלותך . פדר"א פ' ל"ד . ילקוט ס"ז : כט זוכר ויגש דף כ"ו : ל סוטה י"א . תנחומא ס"ו . ילקוט ס"ז . ויונתן :

מתנות כהונה

ענף יוסף

עץ יוסף

הנאה שהיה קבור בחברון ועבדום וענו אותם. וימצאהו איש והנה תועה. א"ר ינאי לא ג' מלאכים נזדווגו לו. וימצאהו איש. וישאלהו האיש. ויאמר האיש נסעו מזה. ממדותיו של מקום. ויראו אותו מרחוק. אמרו בואו ונשסה בו את הכלבים. ויאמרו איש אל אחיו הנה בעל החלומות. רבנן אמרי היידי ליה אתי וטעין הלמיה. א"ר לוי זה עתיד להשיאם לבעלים. ועתה לכו ונהרגהו. אמר הקב"ה אתם אומרים ונראה ואני אומר נראה עתה נראה דבר מי יקום או שלי או שלכם: (יד) וישמע ראובן ויצילהו. לב והיכן היה. ר' יוסי ור' נהמיה ורבנן. ר"י אמר כל אחד ואחד מהן היה משמש את אביו יומו ואותו היום של ראובן היה. ר"נ אמר אמר ראובן אני בכור ואין הסרחון תלוי אלא בי. רבנן אמרי אמר ראובן הוא מינה אותי עם אחי ואיני מצילו. אני הייתי סבור שנדחתי מכח אותו מעשה והוא מונה אותי עם אחי שנא' ואחד עשר כוכבים משתחוים לי ואיני מצילו. א"ל הקב"ה לג אתה פתחת תחלה בהצלת נפשות הייך שאין מפרישין ערי מקלט תחלה אלא בתחומך. הה"ד (דברים ד) את בצר במדבר: (טו) ויהי כאשר בא יוסף אל אחיו ויפשיטו את יוסף את כתנתו. ר' אלעזר אמר בקילום היה בא. ויפשיטו את יוסף לד זה הפינס. את כתנתו זה חלוק. את כתונת הפסים זה הפרגוד. אשר עליו זו פמלניא שלו. ויקחהו ויקהו כתיב לה מי היה זה שמעון. ואימתי פרע לו להלן (בראשית מב) ויקח מאתם את שמעון. וישליכו אותו הבורה והבור רק אין בו מים. לו מים אין בו אבל נחשים ועקרבים יש בו. שני בורות היו אחד מלא צרורות ואחד מלא שרפים ועקרבים. א"ר אחא בור רק נתרוקן בורו של יעקב. אין בו מים לז אין בו ד"ת שנמשלה למים המד"א (ישעיה נה) הוי כל צמא לכו למים. כתיב (דברים כד) כי ימצא איש גונב נפש מאחיו ואתם מוכרים את אחיכם: (טז) וישבו לאכל לחם. א"ר אחוה בר זעירא לח עבירתן של שבטים זכורה היא לעולם תקוה היא לעולם. וישבו לאכל לחם מאכיל לחם לכל באי העולם. וישאו עיניהם ויראו וגו'. א"ר אבא כ"כ לט והלא אין דרכן של ישמעאלים להיות טעונים אלא עורות ועיטרן. אלא ראה מה זימן הקב"ה לאותו צדיק באותה שעה שקים מלאים בשמים כדי שתהא הרוח מנשבת בהם מפני ריחן של ערביים. ויאמר יהודה אל אחיו וגו'. א"ר יהודה בר אלעי בשבח יהודה הכתוב מדבר בג' מקומות דבר יהודה בפני אחיו ועשו אותו מלך עליהם. ויאמר יהודה אל אחיו. (בראשית מד) ויבא יהודה ואחיו. (שם) ויגש אליו יהודה: (יז) לכו ונמכרנו לישמעאלים. מ אמרו נלך ונתפוס דרכו של עולם כנען שחטא לא לעבד נתקלל אף זה לכו ונמכרנו לישמעאלים. וישמעו אחיו ויעברו אנשים מדינים סוחרים. עברו אותן הדיינים. ר' יהושע בן ביתוס בש"ר יהודה ב"ר סימון כתיב (ישעיה סג) למה תתענו ה' מדרכיך. כשרצית נתת בלבם לאהוב וכשרצית נתת בלבם לשנוא. וימכרו את יוסף לישמעאלים בעשרים כסף. מא אמר הקב"ה אתם מכרתם בנה של רחל בעשרים כסף מעות שהן ה' סלעים לפיכך יהיה כל או"א מפריש ערך בנו מב ה' סלעים במנה צורי. א"ר יהודה בר סימון אמר הקב"ה לשבטים מג אתם מכרתם בנה של רחל בעשרים כסף לפיכך יהיה כל או"א מגיעו בקע לגולגולת. הה"ד (שמות לח) בקע לגלגלת מחצית השקל: (יח) וישב ראובן אל הבור. מד והיכן היה ר' אליעזר ור' יהושע. ר"א אומר בשקו ובתעניתו כשנפנה הלך והציץ לאותו בור הה"ד וישב ראובן אל הבור. א"ל הקב"ה מעולם לא חטא אדם לפני ועשה תשובה ואתה פתחת בתשובה תחלה חייך שבן בנך עומד ופותח בתשובה תחלה ואי זה זה הושע שנא' (הושע יד) שובה ישראל עד ה'

יד יוסף לא לעיל פ' ע"ס סי' ג': לב ילקוט ס"ז. מדרש משלי ס"א: לג תנ"ס ס"ס. ופרק כנולין: לד ילקוט ס"ז: לה ובמדרש משלי אי' בפ"א בשמעון ולוי דמשו אותו: לו שבת כ"ב. זוה"ק כי תשא דף רע"ס. תנחומא ס"ז. וזוה"ע: לז תענית ר. ב"ק י"ז: לח פסיקתא רבתי פ"י. ילקוט ס"ז: לט תוספתא דברכות פ"ט: מ ילקוט ס"ז: מא במד"ר פ"ד. ירוש' פ"ב דשקלים: מב בכורות מ"ע: מג תנחומא כי תשא: מד פוס' ב"ק נ"ב ד"ס מ'. מדרש משלי סי' א'. ילקוט ס"ז. יוז"ע:

ענף יוסף

כפסוקים שבתחלת מזה. דלא הכ"ל אלא וילהוי מחברון. (יד) [היה משמש את אביו כו'] וא"ת הואיל וכל אחד היה משמש אביו יומו למה אמר ליוסף לך נא ראה וגו' ישאל לאותו שבא לשמשו. וי"ל שכל עוד שיוסף היה אצל אביו הוא היה משמשו. ומשבא יוסף אל אחיו אמרו ילך כל אחד יומו והתחילו מראובן שהוא הבכור [ע"ך על התורה]:

מתנות כהונה

ויעלו בנגב ויבא עד חברון: חבר נאה. זה אברהם ודרש חברון טוטריקון חבר נאה: ג' מלאכים כו' איש דרש לשון מלאכים כדאיתא בפרקי ר"א וימצאהו איש זה גבריאל המלאך שנא' והאיש גבריאל אשר מועף ביעף ועיין ברמב"ן: ממדותיו של הקב"ה. שנקרא זה כד"א זה אלי ואנוהו ומדותיו הם דרכי חסד וחמלה והם נהגו עמו כהפך זה: מרחוק וגו' גרסינן ודייק סיפיה דקרא ובטרם יקרב אליהם ויתנכלו אותו עיי"ש גרמא קודם שיבא אליהם ויהיו פטורים מדין שמים: היידי ליה כו'. זהו שהחלומות שלו ורבויין לו והוא אדון להם. היידי שתי תיבות הם היי די כמו האי וביזו' תמלא כן הרבה וכן לקמן פ' פ"ה פסוק הן אדוני ולשון הנה דרש כן הלא אדון החלומות בא וטוען חלומותיו ודאי בא להגיד לנו חלומו ודרך קינטור אמר כן: להשיאם לבעלים. להבההות לבעל ובעל קדרים לשון בעלים ורמז לירבעם ואחאב שבאו מיוסף: אתם אומרים ונראה. בפירש"י משמע דגרסינן אתם אומרים ונהרגנהו וגו' הילקוט כגי' הספר. והיכן היה דכתיב וישמע משמע שלא היה שם בתחלה מעשה: אני בכור. וזהו וישמע משמע והבין שתקלתו יבואה זאת: הוא מונה אותי כו'. וכדמפרש ואזיל וזהו וישמע שהבין כי לא נכון לכלם לו רעה תחת טובה ולפיכך ויצילהו: אותו מעשה. שבלבל יצוע אביו: בקילום כו'. בשבח ושמחה תלובש בבגדים נאים כמקבל פני אוהבו בשמחה ובתרבות בגדים כדמפרש ואזיל: הפינס פי' הערוך קופ"א בלע"ז: פרגוד פי' קמו"א: פמלניא מכנסיים: ל"נ ויקחהו כתיב. זה שמעון וכן הוכיח רש"י ז"ל בפרשת מקץ ששמעון היה העיקר במעשה זה: מים אין בו. עיין ברכינו בחיי דליף ליה שפיר: שתי בורות. דייק והבור יתירה: מלא צרורות. ולא השליכוהו אלא לאותו בור שהיו בו נחשים ועקרבים ודייק מים אין בו אבל שאר דברים שממית' היה בו והו הנחשים הממיתים: בורו של יעקב. בניו יוצאי חלציו נקראים בורו על דרך שאמר הכתוב זכור בוראך ודרשו חז"ל מאין באת מטיפה סרוחה וקרי ביה מבורך ונתרוקנו מד"ת שלא היו יודעין עונשו של דבר כן פירש"י: זכורה זכירה ופקידה טובה: תקוה הקוה ואחרית טובה שע"י מכירה זו ירד למצרים והאיל כל העולם בבר ולהם ורש"י ז"ל גרס תקנה ובתנחומא פ' כי תשא מסיים ביה זכותיהן עאכ"ו: לאכל קרי ביה להאכיל להם: מנשבת ומעלה ריח טוב: מפני ריחן כו'. שריחן רע מפני הסחורות: בשבח יהודה כו'. שלא תאמר שאמר כן שהיה מתיירא פן ישאר חי וישוב אל אביו ולפיכך אמר למכרו. ורש"י פי' הסבה היה ששמעו מיד לעצתו ועשאוהו מלך עליהם עכ"ל ומוכח כן קצת לקמן: ועשו אותו מלך כו'. שקבלו דבריו מיד: ויבא יהודה ואחיו. ביתה יוסף גרסינן: אמר נלך כו' דהל"ל ל"ל לכו: הדייני' מקססות והשגחה שהיו ביניהם ומיד חזרו להכבתם אותו ואילו היו מוגאים אותו לא היו מניחים אותו בכל מה שיפסקו עליהם ודייק מדכתיב מדינים והלא ישמעאלי' היו: תתענו פי' אתה מתעה ומטה לבנו לכל אשר תחפוץ: מעות תמטע מעה כסף שהם המטה סלעים ועשרה אהים מחלית השקל לכל אחד ואחד וכ"ה בירושלמי דשקלים בהדיא' הה"ד כו'. השקל כתוב בה"א הידוע לרמז לאותו מחלית שקל שהגיע לכל א' במכירת יוסף: בשקו והעניתו על שבלבל יצועי כו'. אע"פ שדרשו חז"ל סוף פרק החובל יהודה שהודה במעשה תמר גרס לראובן שהודה גם הוא במעשה בלהה כבר תירצו שם התוספות שלא הודה ברבים עד אחר שהודה יהודה ברבים: כ"נ בילקוט וכן מוכח בפירש"י כסדר זה ולעיל בפרשה ע והציץ לאותו בור. ר"י אומר כל פרחות של בית היה מוטלך עליו וכיון שנפנה הלך והציץ לאותו בור הה"ד כו'. וכ"ה במד' משלי

עץ יוסף

הלך להשלים כו'. ומ"ש מעמק חברון מ"ש הסבה (יפ"ת): העצה העמוקה כן דרך הכתוב לקרא גזרת ה' ע"ד מי יעץ זאת על צור וגו'. ומ"ב שנתן הקב"ה בינו ובין הבר הנאה היינו שגילה אותה לאברהם: שהיה קבור בחברון דרש חברון להרי אגפין. חברון ממש וחברון נאה בנוטריקון. וטעם הבר נאה כי הצדיק נקרא ריע אהוב ע"ד למען אחי ורעי: ג' מלאכים דייק זה מדכתיב ג"פ ל' איש. והוצרכו ג' האחד להצילו מהריגת אחיו. והשני להצילו מנחש שבבור המלא נחשים ועקרבים כדלקמן. והג' להזמין מכירתו למצרים אשר היה מוכן שם לעלות לגדולה: ממדותיו של מקום. דהיינו רחום וחנון והם אכזרים עליך. ופי' מזה ממדות ה' שנקרא זה אלי ואנוהו: ונשסה בו את הכלבים. מכדי שייתנכלו אותו משמע שחשבו להמיתו באיזה אופן והתבולה לכן אמר שהתנכלותם היתה להרוג אותו ע"י שסוי הכלבים ובעוד לא קרב אליהם כלל וזה מכוון בכתוב בטרם. ויתנכלו אותו להמיתו בטרם יקרב אליהם. ומ"ש אח"ז לכו ונהרגהו אולי עשו כן ולא עלתה בידם התנכלות הנ"ל ואז בהתקרבו להם בקשו להמיתו בידים (יפ"ת): ונשסה. על מה שסיפר עליהם לפ"ה כדאמרי' בפ' ע"פ כל המספר לה"ר ראוי להשליכו לכלבים (מה"ק): היידי ליה אתי. זהו שהחלומות שלו והוא אדון להם (מת"כ) והוא בא לספר לנו את חלומו כדרכו תמיד: להשיאנו לבעלים פי' שנבאו על ירבעם שהוא מזרע יוסף שישיא אותם לעבוד את הבעלים. ודרש בעל לשון בעלים: אתם אומרים ונהרגהו ואני אומר ונראה. כצ"ל וכן הביאו רש"י בחומש ע"ש: (יד) וישמע ראובן ויצילהו והיכן היה כו' דוישמע ראובן משמע שלא היה שם בשעת מעשה ואח"כ שמע הדבר ועז"א והיכן היה: אני בכור כו' ויתלו את הסרחון בבכור שהיה לו למנעם מבא בדמים: הוא מונה אותי כו' שנתן אל לבו שהוא מונה אותו עם אחיו. ואם הוא הלום אמיתי אין ראוי לבוא אותו ואחר שרות ה' נוספה בו. ואם מעלמו בודה הדברים אבינו גביה שהוא מונה אותי עם אחי (יפ"ת): אותו מעשה של בלהה: א"ל הקב"ה כו' מילתא באנפי נפשה היא וכדאמר בפ' הגולין מפני מה זכה ראובן להמנות בהצלה תחלה כו' שנא' וישמע ראובן כו' ועיין שם ברש"א: בצר במדבר וגו' לראובני: (טו) בקילום שבא בשבח והלל שהיה משבח אחיו ובורכה בפיו. ודייק זה מדכתיב אל אחיו שבא לקראתם בקילוס בברכה דרך אחוה וריעות: זה הפינס מדכתיב הא כתנתו את כתונת הפסים משמע ודאי דתרתי ניהו ומדכתיב ויפשיטו את יוסף משמע עוד מלבוש העליון זה הפינס. ופי' המת"כ בשם הערוך קוטייא: זה חלוק כגון כתונת דכהנים: זה הפרגוד מעיל תאוייל בלעזי מהי (יפ"ה): זה פמלניא פרש"י מכנסים הולם בפר' כ"ו דכלים אמר ופמלניא ומכנסים. הרי השכבם לשני מינים והולם יש מכנסים תפורים בתחתונות שונים: ויקהו כתיב ויש אם למסורת: ואימתי פרע כו' כלו' תדע דהוא שמעון ולא אחר דהיינו שפרע לו להלן. דאל"כ מאי שנא דאסר את שמעון: מים אין בו אבל כו'. וכדאמר בפרק ב' דשבת ממשמע שנא' והבור רק ידוע אני שאין בו מים כו': ב' בורות היו כו' דדריש יתורא דאין בו מים לב' בורות. מדלא קאמר וישליכו אותו הבורה והוא רק ועניין ב' הבורות ע' לעיל סי' ו': בורו של יעקב כלומר זרעו ריק מחכמת התורה. ונקרא משך הזרע בור לפי שהוא נובע תיים כמו שנמשל משך הזרע למים וממי יהודה יצאו: (טז) זכורה היא פירוש זכירה ופקידה טובה. ותקוה פי' תקוה ואחרית טובה לעולם שע"י זכירה זו ירד למצרים והאיל כל העולם בבר ולחם: מאכיל לחם כו' קרי ביה וישבו להאכיל לחם (תת"כ): אין דרכן כו' והיינו כדפרש"י בחומש שאין דרכן של ערביים לשאת אלא נפט ועטרן ולזה נזדמנו בשמים לפי שהערביים ריחם רע גם אלו עומן כאשר תמיד דרכן לשאת ולהתעסק בדברים המוסרחים ונזדמן לאותו צדיק שקים מלאים בשמים כדי שתהא הרוח נושבת בהן מפני ריחן של ערביים הנקלט בהם תמיד: בשבח יהודה שלכבודו שמעו לדבריו אע"ג דלא היה ניחא להו. אבל בעצת ראובן מטוב הפלס ורצונם עשו כן ולא לכבודו (נזה"ק): בג' מקומות כו' חדא הכא. ואידך ויבא יהודה ואחיו שהוא נכנס תחלה. וכן היה שם ראש המדברים. ואידך ויגש אליו יהודה שהוא לבדו נתקרב אליו שהלכו כבוד ליהודה ושמו דבריהם בפיו. והכי נמי אמרי' לקמן פ' נ"ג שאמרו מלכים מדיינים אלו עם אלו אנו מה איכפת לנו (מה"ק): (יז) נלך ונתפוס כו' מלת לכו קדרים דה"ק זה הדרך לכו בו דמכיון דנח קלל בעבדות נראה שהוא דרך העולם (יפ"ת) והטאו היה הוצאת הדבה וכפרש"י. עברו אותן הדיינים ורש"י גרים המדינים ופי' המחלוקות שביניהם שמיד שייכרוהו נתחרטו על המכירה שעברו הקטטות מלבם. והיינו דקאמר ר"י בר סימון כשרצית נתת בלבם לאהוב כי מה' היתה להם שיהפך לבבם: למה תתענו כו' שה' מטה לב האדם קצת. ולעולם הבחירה בידו כענין אחי יוסף שה' נתן בלבם לשנאתו וזו היתה סיבה שמכרוהו אע"פ שלא היו מוכרחים עליה: נתת בלבם לשנוא כדי לקיים גזירת ועבדום וענו אותם. ולכן תיכף אחר המכירה הלכה השנאה מלבם: אתם מכרתם משום דק"ל מה צורך להודיענו כסף מחירו. בנה של רחל שהיה בכור לה. ובתנחומא כי תשא גרסי' לפי שמכרו בכורה של רחל. וכן לקמן בבמדב"ר פ"ד: שהן ה' סלעים שכל סלע ד' דינרין: יהיה כל או"א מפריש כו' אין זה טעם לפדיון הבכורות. אלא טעם ערך הפדיון קאמר (יפ"ת): בקע לגולגולת שנטלו סך הכל כ' כסף שהוא כ' דינר דהיינו ה' סלעים ונמצא א"כ מגיע לכל אחד בקע דהיינו חצי שקל שהוא ב' דינרין: (יח) ובתעניתו היה עסוק. על בלבול יצועי אביו. ולפי שישבו לאכול לחם נפרד מהם: הה"ד וישב לשון תשובה. ועיין מ"ש לעיל סי' י"ד: מעולם לא הכוה כו' דקין והדה"כ לא עשו תשובה אלא מתוך הדחק והעונש שנענשו (יפ"ת): זה הושע דבה"ת נזכר בבני ראובן בד"ה. ובארה היינו בארי כדלקמן בויק"ר פ"ו ור"ל דהושע הוא שפתח במעלת התשובה שלמדנו שהתשובה מגעת עד כסא הכבוד ושזדונות נעשו לו כשגגות וכיונא

יפ"ס

חי אלהיך. ר' יהושע אומר כל מרחשת של בית היה מושלך עליו וכיון שנפנה הלך והציץ באותו הבור: (יט) ויקחו את כתונת הפסים וישחטו שעיר עזים. מה ולמה שעיר עזים שרמז דומה לשל אדם. וישלחו את כתונת הפסים וגו'. א"ר יותנן אמר הקב"ה ליהודה מי אתה אמרת הבר נא חייך שתמר אומרת לך הבר נא. ויכירה ויאמר כתונת בני. אמר ליה אנא ידע מה אנא חמי. כתונת בני חיה רעה אבלתתו וגו'. א"ר הונא נצנצה בו רוה"ק היה רעה אבלתתו זו אשתו של פוטיפר. ויקרע יעקב שמלותיו. ר' פנחס בשם ר' הושעיה אמר שבטים נרמז לאביהם לקרוע. והיכן נפרע להם במצרים שנא' (מלאכי מד) ויקרעו שמלתם וגו'. יוסף נרם לשבטים לקרוע. עמד בן בנו ונפרי לו שנאמר (יהושע ו) ויקרע יהושע שמלותיו. בניסין נרם לשבטים לקרוע. והיכן נפרע לו בשושן הבירה שנא' (אסתר ד) ויקרע מרדכי את בגדיו. מנשה נרם לשבטים לקרוע. לפיכך נתקרעה נחלתו חציה בארץ הירדן וחציה בארץ כנען. וישם שק במתניו. א"ר איבו לפי שהפס יעקב אבינו את השק לפיכך אינו זז לא ממנו ולא מבניו ולא מבני בניו עד סוף כל הדורות. ואינו נותב אלא בבני אדם גדולים. דוד שנא' (תהלים כה) ויפול דוד והזקנים מכוסים בשקים. אחאב (מ"א כא) וישם שק על בשרו. יורם (מ"ב ו) וירא העם והנה השק על בשרו. מרדכי (אסתר ד) וילבש שק ואפר. ויתאבל על בנו ימים רבים אלו כ"ב שנה. ויקומו כל בניו וכל בנותיו. ר' נחמיה אומר כנעניות היו דכתיב ויקומו כל בניו וגו' כמה בנות היו לו חדא היות והלואי קברה. אלא אין אדם נמנע מלקרא לחתנו בנו ולכלתו בתו. ר' יהודה אומר מי לאחיותיהם נשאו השבטים ה"ד ויקומו כל בניו וכל בנותיו לנחמו. ויאמן להתנחם. מטרונה שאלה את ר' יוסי אמרה לו כתיב (זכריה ה) כי יהודה נבר באחיו וכתיב ויגחם יהודה ויעל על נוזי צאנו. וחה אביהם של כולם ויאמן להתנחם. א"ל מי מתנחמים על המתים ואין מתנחמים על החיים. ויבך אותו אביו זה יצחק. ר' לוי ור' סימון אמרו אצלו היה בוכה וכיון שיצא

מאצלו היה הולך ומחזק ומר ואוכל ושותה. ולמה לא נילח לו. אמר הקב"ה לא נילח לו ואני מנלה לו. א"ר כימון ע"ש כל שמתאבלין עליו מתאבלין עמו: (כ) והמדנים מכרו אותו וגו'. פט כמה אוניות נכתבו לו. ר' יודן אמר ד'. אחיו לישמעאלים וישמעאלים למותרים ומותרים למדיניב ומדינים מכרו אותו אל מצרים. ר' הונא אמר חמש. מדיינים מכרו אותו לרטוסיא של מדינה. בא פוטיפר ולקחו מדימוסה של מדינה:

פרשה פה

(א) ויהי בעת ההיא וירד יהודה מאת אחיו. (מלאכי כ)

א בגזרה יהודה ותועבה נעשתה וגו'. א"ל כפרת יהודה שקרית יהודה ותועבה נעשתה בישראל. יהודה נעשה חולין (שם) כי חלל יהודה קדש ה' אשר אהב. ויהי בעת ההיא (מיכה ו) ב עד היורש אביא לך יושבת מרשה עד עדולם יבא מלכן וקדושן של ישראל. עד עדולם יבא כבודן של ישראל. עד עדולם יבא דכתיב ויט עד איש עדולמי: (ב) ויהי בעת ההיא. ג ר' שמואל בר נחמן פתח (ירמיה סה) כי אנכי ידעתי את המחשבות. שבטים היו עסוקים במבירתו של יוסף. ויוסף היה עסוק בשקו ובתעניתו. ראובן היה עסוק בשקו ובתעניתו. ויעקב היה עסוק בשקו ובתעניתו. ויהודה היה עסוק ליקח לו אשה. והקב"ה היה עוסק בורא אורו של משיח. ויהי בעת ההיא וירד יהודה. (פסיקתא סו) ד בטרם תחיל ילדה. קודם שלא נולד משעבד הראשון נולד נואל האחרון: (נ) ויהי בעת ההיא. ה מה כתיב למעלה מן הענין והמדנים מכרו אותו אל מצרים ויהי בעת ההיא ולא היה צריך קרייה למיכר אלא ויוסף הורד מצרימה. ומפני מה הסמיך פרשה זו לזו. ר' אלעזר ור' יוחנן ו ר"א אמר כדי לסמוך ירידה לירידה. ר' יותן אמר כדי לסמוך הכר להכר. ר' שמואל בר נחמן אמר כדי לסמוך מעשה תמר למעשה של פוטיפר. מה זו לש"ש אף זו לש"ש. דאמר ריב"ל רואה היתה באסטרולוגין שלה שהיא עתידה להעמיד ממנו בן. ולא היתה יודעת אם ממנה אם מבתה. הה"ד (שם מג) מודיעים לחדשים מאשר יבאו עליך ר' אייבו אמר מאשר ולא כל אשר. ודכוותה ולא

יד יוסף מה ילקוט ס"ו. יוכ"ע: מו סופה ר'. נקמן פ' פ"ש. תג"כ פ' ס': מז מדר"ת פ' ל"ג: פח מסכת סופרים פ' כ"ש: פט ילקוט ס"ו: צ ילקוט ס"ו ויקוט מנלחי: ב ילקוט שיכה: ג ילקוט ס"ו: ד ילקוט ישעיה רמז שע"ג: ה ילקוט ס"ו. ילקוט דמשלי מלף ס"ג:

בראשית

מדני: לשל מדם. לומו של מדם: אתה ממרם כי. שוולי הוא היה שהיה מסדבר כי הוא מלכם: ליח מלח ידע מה כי. לון לי יודע מה לני ויכוח ויכול ולא ידע מה ויכח וכדמפרש ואזל ליית מיתורגמ למיה רעה לכלותו שהרי כתיב ברוף ברף: של פוטיפר. וכתורגמ ומסיג וכן בפיוט מלאה ר"ג ילקוט על פוטיפר ד"ת זה יהודה שנאמר היה רעה לון היה רעה מלח למיה ממלי נער ממיה יהודה: ויקרע וגו' יוסף נרם כי שמלי ויקרעו שמלותם: בניסין כי. ע"י שעטנז יוסף נלטערו עליו ויקרעו שמלותי: מרדכי משבט בניסין היה: מנשה נרם כי. הוא היה מרדף מחריסה על דבר הנביא כלותיה שהם במדבשות: את השק. נרסינן: אלו שבעים ושנים כנה. שהרי בן שבעה עשר היה כשהיה מתנבי וכן מלשים היה כשעמד לנבי פרשה הרי שלשה עשר ושבעה שני הסבע ושבעים נעד מרם שנ' יעקב הרי עבריים ושים שנה וכל מותן עבריים ושים שנה היה מתחבל אחין מדם מקבל מנחומין על המי ומטור שמם: בנעניות סו. נמי הכנעים ותיכ קונה לכלותו בתו ושפחתו ושחל: חדא היות. והלח לא היתה לו אלא שם מחת זו בינה: והלואי קברה. מי יתן שכבר קבר מפילו מותה תקם ותיכ"ש מקבה עליו נלי מריות שנבעלת לשכם ושיון פילקוח הגיל' נשמנת למשליותה: ולבלתו נמי. כתי"ת מי מת נמי: לאחיותיהם ודוקם ממן תורה מומרת היו: וזה שהיכם יעקב אחל כל הכנעים: זה יגחם. מניו של יעקב הנזכר בפסוק: אצלו כי. ולכם שהיו כתו שהו ואחלו וכן מלמתי עץ

(יט"מ) ומ' לשל פ' פ"כ: מרחשתו של בית כ"ל בשלחת ביתו בשכסיו: (יט) למה שעיר עזים. שרמז מועם ויהיה לכם לשמוח בכם לו לית שדמם מכוכה לשכול הכמוח ביומר: אתה אמרת כי כדמ' לשל פסוס שהפיפו עליה לי זה מכם יוליכה לאביו ושלה ליהודה והוא אמר לאחיו הבר נא וגו' ושער מם מביו. כן הוא נשטר במאמר זה שעל ידו נתנים בדבר. ומוזל כ' יוחנן לשמיה דאמר לקמן שבשמלה פרשה זו לפרשה השמוכה כדי לסמוך הכר להכר: ליח מגל ידע כי. שהיה דבריו בעניעוס וספק כלומר לא ידעת מה זה כי מי רוצה היה רשה מלכותו היינו מצה מלשרתו. ומהכתוב הזו נלמה שמרוח מוכף יוסף: נצנצה בו רוה"ק היינו שרמה ולא רצה בכוונה: והיכן נפרע כי אחי' בשנין הקרייעה נשרע לשם כדמוחל ולמ"ד דבניסן היו נמי בהדייהו נהדי הוצ"ל לקי כרכוז: יוסף נרם כי' לתנ' דמה פיוסף נרם לשבטים לקרוע ע"י השומן היה. מ"ם נם הוא נשמע ע"י שמנלנלים מיכה ע"י מיכ. ונם עמוס לשדיק לא טוב: בניסין נרם כי' שבניסין ידע מזה כמנוחר בספר מדר מקן: מנשה נרם כי כי אחר על הימים מרמה שהיכיסה היה מנשה: את השק נזמן נשמו: בבני אדם נדולים ובולמי לא כל הכוונה ליטול את הסם יפול. שלא בבני אדם נדולים. ונם הם לא זכו לזה שלא מיעקב שלא הגיעו מדרנה זו שלא לשמלאים מקומו בהכמה ובינה (מד"ק): ויילבש שק ואפר. ומפק ואפר יוצא לבניס לא קמה. דבתיב פסוק זאת קומפך מטוחר לדוב תוכו כדיקים היו: ימים רבים כ"ב שנה. והם כלפי כ"ב שנה שלא קיים יעקב פיכר נדול ואם וכדמפורש בפ"ק דמגילה ושם מטוחר שהחסנון פ"ם: בעניעות היו בעוחיו שהם כלוחיו כדמפרש ואזל. לפשר לפרש כוונתו שלא נשמו שלא מחוחיהם כדאמ' ר' יהודה שלא שמשו מנשי חרן כנען מבל היו חנניים ומקומנים הנשים מכל המלעות מיהר העמים: והלואי קברה שלא היה מעשר עליה בשכס: לאחיותיהם נשאו לא שנשמו מחוחיהם מן הים שהן מחוריי לבני נח. שלא שנשמו מחוחיהם מן הכוש. כנון בני לחה נקמו נשות רחל בלהה וזלפה וכן רחל בלהה זלפה נשות יעקב ומחוחיהם היו: כי יהודה נבר כו'. כלי כיון דקרא משבח ליהודה דהוה כר נוכרן. וממילא ודאי כל מעשיו היה בדעת וכהכל ויש ללמוד ממנו מוסר שלחוי לקבל תנחומים ולכן פלה על יעקב שהיה מהיכם על כולם לחך לא מכר בזה: מתנחמים על המתים לפי שנחשבו מהם ויודעו שלחן שמתו ומת' על המים שלא יחיו שלא מבקשים לא יתנחמו: (נ) כדרי הזכרון מהם לקוללה בינקמנו: זה יצחק דייק מדכתיב אומו מכר ויו קרי ביה חמו (תהלים): הולך ורוחץ כ' ממום היה יודע ביוסף: אף זו לש"ש. כ"ל שהיה מתכוין לש"ש: ואזל ורחץ. כ"ל שהרי בנדיו ובכלי כ"ל שחמה בלפניו היה טובה הוא ממום כל המתנלנלים עליו פיקום שרים בת לפרם בנדיו ובכלי כ"ל שחמה בלפניו היה טובה הוא ממום כל המתנלנלים עליו פיקום כל מי שהוא קרוב שחילו יומות מתנלנלים עליו כנון לח וכן חם מה כ' מת מתנחבל עליו מתנחבלים ממו בפניו מפני כבודו: (ב) כמה אוניות. כלי כמה פעמים נמכר. ולפי שדרך לכתוב שנר מכר בתמכרת עבדים. ונקרא חומי. בפי כמה חומיות נכתבו לו: אחיו לישמעאלים כדכתיב וימכרו את יוסף לישמעאלים: וישמעאלים לסוחרים למדנים וסוחרים ומדינים מכרו אותו אל מצרים: וסוחרים למדנים ומדינים מכרו אותו אל מצרים. כל"ל

יוסף

וכדכתיב ומכרתם מכרו אותו אל מצרים הרי מכתחלים מכרו אותו אל מצרים. ומסתמת הם לקחו אותו מתוך מתלה מהמדינים שקרוב בשם סוחרים ומ"מ מכרו אותו אל מצרים. והא דכתיב ויקחו פוטיפר מיד הישמעאלים כבר פירשו לקמן ע"ז מסיו ערבים. והא דכתיב מצר סוחרוהו למצרי לקבל מחר שהוחירוהו מלריסה הוא שמכרוהו לסוחרים. והסוחרים למדנים ומדנים לדיומסיא של מדינה. שר הממונה מלח כמלך לרעות לנחי המדינה: בא פוטיפר ולקחו והוא היה כלאו כאוב ומכרום מכרו אותו אל מצרים ומצרים למוסיפר. והא דכתיב ויקנהו פוטיפר מיד הישמעאלים כבר פירשתי על עניעוס:

פרשה פה

(א) בעת ההיא יהודה כו'. לכתי' הכא וירד יהודה ולהם יהיה שם ל' מנחם לנכרים מייסר הם קבל בנדק יהודה ומושבה נעבחה ניסרחל ויכיולים כי מלך יהודה קודם כ' מפר מהב ובעל נם מל נכר לנחמה ע"כ על יהודה עניו לחם הכעב בנב הוא פנם קלם בזה ומילל קדושתו כמה מנחם כם מל נכר (יט"מ): כפרת יהודה שקרית הכפיר הוא כמה מכנעני יוליע כדבר. והסקר הוא כמה שלין כענני יוליע. ולפי שלשון בנדל משמע הכי ומשמע הכי. קלמר לממוריהו: יהודה נעשה חולין כי הלל יהודה קדם כי. ל"ל כי הלל יהודה נעשמה חולין יהודה קדם כ' כ'. ול"ל שהלל יהודה לח עלמו לשפר הוא קדם כ' כמה בעבל בם מל נכר (יט"מ): עוד היורש לניע לך. יוסנם מכסה עד עמולם יבא כבור יכחל. ומפרש בריעת כבוד יפחל שהכ"ה עד מהולם יבא מלכן וקדושן של יכחל להפרע מהם כמו שעשה לעומרון ולירופלים. והלד מפרש לפי הדם על יהודה עלמו שבא עד עמולם דכתיב ויט עד איש עמלמי. וקרי ליהודה כטוח של יכחל על פסיה מלך בין הכעבים וכן יגח ממנו מבעם מלכות לחורות וסם בעמולם יהד מכבוהו מבעם בם מל נכר (יט"מ): (ב) כי לחני ידעתי. לחם המחבטות לשר שהי מוסב עליכם נלח ה' מחבטות בלוב ור' ופסיקתא שה' יודע מחבטותי. מלח דחכי בעת ההיא. ה מה כתיב למעלה מן הענין והמדנים מכרו אותו אל מצרים ויהי בעת ההיא ולא היה צריך קרייה למיכר אלא ויוסף הורד מצרימה. דרים דמ"ק בטרם תחיל בשעטנז הרלחנן בשעטנז מנרים שמבעלנל ע"י מכילת יוסף מלח כשר נשל כלחנן ע"י מעשה תמר ואמר. בשחת ה' מקדים רפואה למכה מיכרלה (יט"מ): (נ) כדרי לסמוך ירידה. דכי הכי דירידת יוסף ירידת מדנה. כן ירידת יהודה מדנה. כן ירידת יהודה לירידה לעבר מבעבלו הוריזוהו מנחלוקו כשרלו בנדת מלכיכה מחנו ומנו ודא"ר בחומם פ' כדי לסמוך ירידה לירידה לעבר היינו מומעים פ' ולכי לי כ"ב ל' מ"ת (יט"מ): לסמוך הכר להכר פפ"ה מחנה מחמת למכרו לעלו מחמת להשיבו הכר נח בכחומת בך היא. נאמר לו הכר נח לפי שהחומת כדלעיל בפרשה הקודמת: לש"ש מבקשה להבנות מביו יעקב כלקמן: אף זו לש"ש פליני מכל הכך מנזות לקמן פ' ס"ו דמממע דכוומה לפם זנות (יט"מ): רואה היתה כו'. ואיתה מסחלה לקיים הכוונה בלילית. מלח"ש בנזות המעכסה בפסיקתא פמם. כהמחלה המעטי מושל מפד (יט"מ): להעמיד ממנו

(מלאכי ג) ולא יתבוששו והנחש היה ערום. ילא היה צריך קרא למיסר אלא ויעש ה' אלהים לאדם ולאשתו וגו'. ריב"ק אמר להודיעך מאי זה חטא קפץ עליהם אותו רשע. מתוך שראה אותן מתעסקין בדרך ארץ נתאוה להם. א"ר יעקב דכפר הנין שלא להפסיק בפרשתו של נחש. ודבוותה (דניאל ד) ודי מהלכין בגוה יכל להשפלה (שם ה) בלישצר מלכא (שם ו) ודריוש מדאה והיכן הוא אויל מרודך. ר"א אמר כדי לסמוך רשע אל רשע. קוצץ לקוצין. ניותן לניותן. ר"ש בר נחמן אמר כדי לסמוך הפסק מלכות להפסק מלכות. ודבוותה (שם ה) בה בליליא קטיל בלישאצר מלכא כשראה ודריוש מדאה וגו'. והן הוא (שם ה) בשנת שלש למלכות בלישאצר המלך. ר' הונא אמר שלא יאמרו דברי פיוטין הם כדי שידעו הבל שאמרו ברוה"ק. רבנן אמרי כדי לסת על הספר כולו שאמרו ברוה"ק. אף הכא נמי מתבעי מיסר ויוסף הורד מצריימה וכתיב וירד יהודה מאת אחיו. אמר בואו ונפזר עצמינו שכל זמן שאנו מכונסין השטר מצוי להתבטל. אמר להם הקב"ה ו' ב"א שנמצאו בגניבה אין אחד נתפס על ידי כולם. וכיון שנמצאו בגניבת אמרו (מלאכי מד) האלהים מצא את עון עבדיך. א"ר יצחק ימצא בעל חוב מקום לגבות שטר חובו. א"ר לוי כזה שהוא ממצה את החבית ומעמיד אותה על שטריה. רבנן אמרי בואו ונפרנס עצמינו. לישעבר היה זקוק להשיאנו נשים ועכשיו הוא עסוק בשקו ובהעניתו אינו בדין שיהא עסוק להשיאנו נשים. א"ל ליהודה ולא את הוא הראש של בלעו עמוד אתה ופרנס את עצמך. מיד וירד יהודה וגו'. ירידה היא לו שנשא לנכרית. ירידה היא לו שקבר את אשתו ובניו: (ד) ר' יהודה בר סימון ור' חנין בשם ר' יוחנן חכל מי שהוא מתהיל במצוה ואינו נוטרה קובר את אשתו ואת בניו. ממי אתה למד מיהודה ויאמר יהודה אל אחיו מה בצע וגו' היה לו להוליכו על כתיפו אצל אביו. מה גרם לו קבר אשתו ובניו. ר' הונא בשם ר' אליעזר בנו של ריה"ג כל מי שמתהיל במצוה ואינו נוטרה ואחר בא ונוטרה היא נקראת על שמו של שני. הה"ד (יהושע כד) ואת עצמות יוסף אשר העלו בני ישראל. והלא משה העלם שנא' (שמות יג) ויקח משה את עצמות יוסף עמו. אלא לפי שנזהר עליו שלא יכנס לארץ ואלו נטפלו בהם לפיכך נקראת על שמם ואת עצמות יוסף וגו'. טושלים אותו להי"ר. ללמדנו שנבנסו למרתף אחד של יין נמלו קנקן אחד ושתו ס הציין עליהם בעל המרתף. אמר להם יערב לכם יבושם לכם יסתכ לכם שתיתם את היין החזירו את הקנקן למקומה. כך אמר הקב"ה לשבטים. סברתם את יוסף החזירו עצמותיו למקומן. יד"א אמר להם יוסף למקום שנגבתוני שם תהזירוני הלא אחיך רעים בשכם כן עשו בני ישראל שנא' (יהושע כד) ואת עצמות יוסף אשר העלו בני ישראל ממצרים קברו בשכם: (ה) ויט עד איש עדולמי ושמו חירה. יא רבנן אמרי חירה הוא חירם שהיה בימי דור. שנא' (מלכים ה ה) כי אוהב היה חירם לדוד כל הימים למוד היה האיש הזה להיות אוהב לשבט הזה. ר' יהודה ב"ר סימון אמר חירם אחר היה. על דעתהון דרבנן חיה קרוב לאלף ומאתים שנה. ועל דעתיה דר' יהודה חיה קרוב לת"ק שנה. וירא שם יהודה בת איש כנעני ושמו שוע.

יב בר נברא תרגא בוצינא דאתרא. ותהר ותלד בן ותקרא שמו ער שהוער מן העולם. ותהר עוד וגו' אונן. שהביא אניגה לעצמו. ותוסף עוד וגו' שלה. שנשתלשל מן העולם. והיה בכזיב. יג פסקת שם מקום. ויהי ער בכור יהודה רע בעיני ה'. יד שהיה חורש בננות ומערה לאשפות: (ו) ויאמר יהודה לאונן וגו'. יהודה סו התחיל במצות יכום תחלה. תני כל דבר שהיה בכלל היתר ונאסרה וחזרה והותרה לא להתירה הראשון חזר אלא להתירה השני. יבמה לפי שהיתה בכלל היתר ונאסרה וחזרה והותרה יכול תחזור להתירה הראשון ת"ל יבמה יבא עליה מצוה. סו ר"י בר

חלפתא

יד יוסף ו לשל ס' י"ח. ילקוט פרשתנו. וילקוט ס"ו. ילקוט דעיקל רמז מלך ס"ב: ז לקמן ס' ג"ב. ד"ב ס"ח. וילקוט ס"ו. וילקוט יהושע רמז נ"ג. מהומות מקנ ס' ו: ס ס"ב ה' ב': י מכילתא בשלח: יא ילקוט ס"ו: יב פסחים נ'. ס"ח ויומנן. ילקוט ד"ב ח' רמז מלך ע"ב. מדנאים דרש יוסף ד"ב ס' ב': יג ויבא ויובלמי: יד ויבא ב"ב. ושכר בלתים: סו ויבא ב"ב. ויבוא ויבאו. ילקוט ס"ו: סו שבת קי"ח:

מתנות כהונה

לשל סוף פרשה י"ח: ודי מהלכין בגווה. מדבר בגבוה בלר ואח"כ מספר והולך תיר עשייני דניאל הוא שהלך מרוקד שהיה רקד בלשצר: ורשע חל רקד. ועוכד בלר היה רקד וכן בלשצר ואחיל מרוקד לה היה רקד בעל נאמות אמרו: גיותן נוכד בלר אמר לשלה על נפתי עב ובלשצר מפתח בכלי קודש: קוצין קון ודבדד: הפסק תלכות בל בלשצר דכתיב היה בלילה קטיל ומלכא נגד: והן הוא כו'. ויכון הוא בשם שלש וגו' דכתיב אתיך ואיה לו לסיים קודם שנייני בלשצר: פיוטין הוא שאמרה ובתיב דברים מלנו ולא נכרות הקודם ועכשיו שנפתנו שלא כסדר הזויים ידעו הכל כמ"ש לו בחוש הקודם כך נאמן הנביא וכמ"ש שוב נפיקרא: לסרב כו'. סיכ"ר לשיכך הכתיב בשם שלש דכתיב אחל נחזן נלחם אתי ללמד על הכלל כולו: לסרב להבר ולאחיא כתו אחן מסכנין המשנית: מתבעי מיתר. היה לייך לומר: השטר מצוי כו'. תיב על החשא שתבעה במכירת יוסף שכילם יחד אחיכו: אין אחד כו'. כתניית סיכ"ר ומה מועיל להם הסיפור כיון שכולכם בעצה אחת ועוד סיכ"ר ז"ל ויל"ל לשיכך תין כולם נתפסין ע"י אחד עכ"ל: שהוא ממלא נרסי'. פי' תייקר ומתנה תוקה עד נמירת שלא נאפר בה כלום רק שהשתים והרם מלא לשון מילוי ותיכוך ונפרנס להשיא לנו נשים וכדמפרש ואזיל: היה יעקב אביו זקוק כו'. ונ"ל שאחיות כ"ד וכל אחיהו מהם ואחיותם גולה עם השבטים דאל"כ למה היה לכיכין לו: על כתפו כו'. מלאך בשיה מלך עליכם לא היו ממעיים עם דכניו כלל אחר יאחר כמו שפ"ר בפסוק זה. ואילו ישראל

יוסף

במנו בן דשנה עם שפיפרם היה עם פוטיפר נופיה: ולא בל אשר דהוכרי פייש לה דיעבו לכיון כל מה שיהיה ממם שלא קנה הכרים: לא היה ניל שלא ויעשה"כ. פלוגתי לעיל ס' י"ח ע"ב. אויל מרודך שמלך בין נ' לבלשצר. ואו"א שמר בקנה ויהיה נ' ויחלוך תהיו חויל תיוקך ויהיה חויל מרוקך ויחלוך בלשלר. ולא לכתוב כן דמשמע דכתר נכוכדנלר תחת בלשלר בדי לסמוך כו'. לכל חויל מרוקך לזיק היה שהרי נפל לתם יהוכיהן ויועיל אחיו תניה הבלל ויקם לחו קוצין לקוצין קוץ הוא שלכיון קון ודבדד. והוא כמו לל גודל רב בזין שהיו רעים לבחים ולבלייה וכלעין שנמ' וכליל בקון מוכד (תהלים): נאותן לנאותן בלר אחר תמר תעלה על בייתי עב וזה הועיל לו בהמ"ק ובכתם בהן מכוב נתוחו: הפסק מלכות ד"ה ופרס: והן הוא בשנת שלש כו'. כלומר והיכן הוא פרשה זו בשנת שלש למלכות בלשלר שלא נכתבה פה. שתלתר שה היה ביתי בלשלר ה"ל לכותבו קודם מלכות דניאל. ומיהו תקתי שובתת דהולכות כלי בית"ק לא הוה אפשר לכותבו תע"ג דמקדמת דנא הוי. דהא צריך למיסתיר שובתת דבלשלר לנכוכדנלר מן המעשים הנ"ל. סילקך ה"ל למכתביה בין נה בלילה ובין דניאל מדלה (יס"ת): דברי פיוטים הם כ"ל מדכתבו הדברים שלא כסדר ידעו הכל שכת"ס לו ברוה"ק לו כהנין הנ"ל דהכרים הנכתבים בשלת התעה יש להם סדר. אבל הנלתמרים בפוה"ק קים בהם בחוש נסתרות יתכן שלכתבה זו הפך הסדר. חכו כמ"ש לין מוקדם ומתוכר בתורה: כדי לסרב כו'. פרס"י לשיכך ההיתיר שנם שלש וכתבו סיכיגין שלא תאמר תוכן הדברים לעבו ולתיכו ע נהנין שלא תאמו על הספר כולו כשם שאותו דבר נאמר לו בהנין כמ"ש שם הזן נלחם לי. כך כל הספר כולו אמו שלא יאמרו נעותות ודברי חנין. לסרב כו' לתבר ולחרוב (כ"י). ועיכת פילוש כדי לכתוב על הספר שלו שאמר ברוה"ק. ודכי דייק ספי כמו שכתבנו (יס"ת) מתבעי מיסר ויוסף וגו'. כלו' הסבור שנכתב נספוק ויוסף הורד מלריימה: אמרו ונפזר עצמינו מילתא דהכיכא דניכ הכתה דהיינו למה נאמר מלת אחיו. שהכוונה להבדיל מאחיו שלא ימלנן מכוונים (יס"ת): השטר מצוי לנבות דלפי שהיו כולם מסופקים נאותו הענ. לכך לאחרו שלא העושה אמו לאחי לנהוג לכולם אלא מיחד כדאוג לעיל ולפי שהיה כל אחד בפני עלמו. אמר להם הקב"ה כו'. כלו' מועים הם כדעתם ולאו לומר להם כן (יס"ת). אין אחד בהם כו'. בתמיה ואיה שנעשם יהודה לבדו בשות לשמו ואינו. ובמה אמת? לו הכר בו כדלעיל ס' ד"ה אלא שלא יהיו יהודה הלביה מצא ב"ח כו'. ספי' שן שנם כמו נדול עוני מכבוו. ועיכת אלא מקום לעשם בגלות כי הם מכונסים. מה שלתן כן בפ עכשיו וכו' לו דהי לחיו ג' אלא דהיו שהות לכונסיהו: מתצה החבית כלו' שבקך שניהו בשלימות ולא נתן לו הזמנה כלל שהיו נלבדים כשהכל החבית ואינו מניח יין כלל זולת השמרים: בואו ונפרנס עצמינו דלקת שלשה כלי נמרא (יס"ת) והמתה לי' דפרנסה היינו סיפוק נדכי נדוניה שייך לעשותן ירידה היא לו כו'. י"ל דשייך דה"ל למימר סתם ויהי יהודה ולמה דקדק לומר מתם אחיו. אלא ללמד שהיה הקב"ה לו ירידה בלבי אחיו נשם שהיו אחיו נדולים ממנו ולא נתנו לו הנאה כלל שהיו נלבדים כשהכל לבונמיה: דבר שהיה בכלל אחיו נשם שנשתלשל מהם ס"ם ויל שנשתלשל בשלה. וכעל ס"ה שהיה שהות שנשתלשל בשלה. כלו' שנשתלשל מן העולם הוא ס"ם ויל שנשתלשל בשלה. כלו' שהיה שהות שנשתלשל בשלה. כלו' שנשתלשל מן העולם הוא ס"ם ויל שנשתלשל בשלה. וכעל ס"ה שהיה שהות שנשתלשל בשלה. כלו' העתיד שלשלה שיוסנין בשלה בשלה בזיב פסקת. ד"ה שם מקום. כ"ל. ולפרש נירסתנו ס"ם שהיקום נקרא כזיב (מלשון אכזב לה יכזבו מימיו) על שפסקה מלדת. ומ"ש פרש"י כמומם. תורש בננות כו'. כ"ל בענמר מיה שפך זרעו על הארץ. ומ"ש פי' בת עליה שלא כדלכה. וכוותיו אי אפשר שלא שפיכה. (ו) יהודה התחיל כו'. שעשה זה יהודה מכ"ע מצות ה' ע"ד דלעיל שהיה מכניסה בעולה ס"ם מפת ה'. ומפשט שמ' לו ע"י יתפך שו ע"י עבר וכדמפשם

חלפתא יבם אשת אחיו. וחמש בעילות בעל ודרך סדין בעל. ונמע חמש
נטיעות בישראל׳ ומאן נינהו ר׳ ישמעאל ב״ר יוסי ור׳ אלעזר ב״ר יוסי ור׳
מנחם ב״ר יוסי ור׳ חלפתא ב״ר יוסי ור׳ אבדימוס ב״ר יוסי. הוין עינוהי
זמורן יח ודמיין לאמיה. וידע אונן היה יחדש מבפנים חורה מבחוץ:
(ז) ויאמר יהודה לתמר כלתו וגו׳. א״ר אלעזר אע״פ שאין נחש יש סימן.
כי אמר פן ימות גם הוא כאחיו. יט רבנן אמרי בית תינוק ואשה אע״פ
שאין נחש יש סימן. וירבו הימים ותמת בת שוע אשת יהודה. וירבו
הימים כ י״ב חדש. על גוזי צאנו. כא בב״ם שנא׳ גזיזה עושה רושם.
וכן מצינו בנבל ולבן ואבשלום. ויוגד לתמר לאמר וגו׳. כב רב אמר שתי
תמניות הם אחת של יהודה ואחת של שמשון. ולמה הוא מזכיר בה עליית
וירידה. אלא עלייה ליהודה שהוא מעמיד מלכים וירידה לשמשון שהוא
נשא נכרית. ר׳ סימון אמר תמנתה אחת היא ולמה הזכיר בה עלייה
וירידה. א״ר אייבו בן אנרי כהדא בית מעון דסלקין לה מן טבריה ונחתין
לה מן כפר שובתי: (ח) והסר בגדי אלמנותה מעליה ותכס בצעיף כג ב׳
הם שנתכסו בצעיף תמר ורבקה ושתים ילדו תאומים. רבקה ותקח הצעיף
ותתכס. תמר ותכס בצעיף ותתעלף. ותשב בפתח עינים. א״ר אמי
חזרנו על כל המקרא ולא מצינו מקום ששמו פתח עינים. ומה הוא בפתח
עינים אלא מלמד שתלתה עיניה כד בפתח שכל העינים תלויות בו ואמרה
יהי רצון מלפניך ה׳ אלהי שלא אצא מן הבית הזה ריקנית. ד״א בפתח
עינים מלמד שפתחה לו את העין אמרה לו טהורה אני ופנויה אני:
(ט) ויראה יהודה. כה א״ר חייא בר זבדא צריך אדם להזהר עצמו באחות
אשתו ובקרובותיו שלא יכשל באחת מהם. ממי אתה למד מיהודה ויראה

יהודה וגו׳ כו למה כי כסתה פניה עד שהיא בבית חמיה. ד״א ויראה יהודה
לא השגיח כיון שכסתה פניה אמר אילו היתה זונה היתה מכסה פניה.
א״ר יוחנן בקש לעבור וזימן לו הקב״ה מלאך שהוא ממונה על התאות׳
א״ל יהודה היכן אתה הולך מהיכן מלכים עומדים מהיכן גדולים עומדים.
ויט אליה אל הדרך בעל כרחו שלא בטובתו: (י) ויאמר מה הערבון אשר
אתן וגו׳. כז א״ר חוניא נצנצה בה רוה״ק. חתמך זו מלכות המד״א (ש״ה ח)
שימני כחותם על לבך (ירמיה כב) כי אם יהיה יכניהו בן יהויקים מלך יהודה
חותם על יד ימיני. ופתילך זו סנהדרין שהן מצויינין בפתיל המד״א (במדבר
טו) פתיל תכלת. ומטך זה מלך המשיח המד״א (ישעיה יא) ויצא חוטר מגזע
ישי (תהלים קי) מטה עזך ישלח ה׳ מציון. ויתן לה וגו׳ ותהר לו גבורים
כיוצא בו וצדיקים כיוצא בו: (יא) וישלח יהודה וגו׳. כח יהודה בר נחמן
בשם ר״ל (משלי ח) משחקת בתבל ארצו משחקת לפניו בכל עת. התורה
שהיא משחקת על הבריות. אמר הקב״ה ליהודה אתה רמית באביך
בגדי עזים. חייך שתמר מרמה בך בגדי עזים. סומכוס אומר בשם ר״מ
כט מנין שאין העובר ניכר במעי האשה אלא עד ג׳ חדשים מהבא ויהי
כמשלש חדשים. ר׳ הונא בש״ר יוסי לא סוף שלשה שלמים אלא רובו של
ראשון ורובו של אחרון ואמצעי שלם. ל ולא סוף דבר שלשה שלמים וגם
הנה הרה לזנונים אלא מלמד שהיתה מטפחת על כריסה ואומרת מלכים
אני מעוברת גואלים אני מעוברת. הוציאוה ותשרף. אפרים לא מקשאה
תלמידו של ר״מ אמר משם ר״מ לב תמר בתו של שם היתה. כתיב (ויקרא
כא) ובת איש כהן וגו׳ לפיכך הוציאוה ותשרף: (יב) היא מוצאת וגו׳.
א״ר יוחן לג מכאן שנאבדו והמציא הקב״ה אחרים תחתיהן המד״א (שם כ)
אז

מתנות כהונה

עץ יוסף

א מצא אבידה וגו'. א"ר הונא היא מוצאת. היא והוא צריכין לצאת. והיא שלחה אל חמיה לאמר וגו'. בקש לכפור [לד] אמרה ליה הכר נא בוראך. שלך ושל בוראך הן. הכר נא למי החותמת א"ר יוחנן א"ל הקב"ה ליהודה אתה אמרת לאביך הכר נא חייך שתמר אומרת לך הכר נא: (יג) ויכר יהודה וגו'. [לה] א"ר ירמיה בשם ר' שמואל בר רב יצחק בשלשה מקומות הופיעה רוה"ק. בבית דינו של שם· בבית דינו של שמואל. בבית דינו של שלמה. בבית דינו של שם ויכר יהודה ויאמר צדקה ממני. מהו ממני א"ר ירמיה בשם ר' יצחק אמר הקב"ה אתם תהיו מעידים מה שבגלוי ואני מעיד עליו מה שבסתר. בבית דינו של שלמה (מ"א ג) היא אמו. מי אמרו. א"ר שמואל ב"ק צווחת ואומרת היא אמו ודאי. בבית דינו של שמואל (ש"א יב) הנני ענו בי ויאמר עד ה' בכם ויאמר עד. יצתה ב"ק ואמרה עד. מהו אומר [לו] בבני עלי (שם ב) ותהי חטאת הנערים גדולה וגו' וכתיב (שם) אשר ישכבון את הנשים הצובאות וגו'. אפשר כן בניו של אותו צדיק היו עושין אותו מעשה. אמור מעתה ע"י שהיו משלהין את קניהם לשילו להטהר והן משהין אותן חוץ לבתיהם לילה אחת העלה עליהם הכתוב כאילו שמשו עמהן. ודכוותה (שם ח) ולא הלכו בניו בדרכיו ויטו אחרי הבצע. אפשר בניו של שמואל הצדיק היו עושין אותו המעשה א"ר ברכיה מברכתא היתה עוברת בבאר שבע והיו מניחין צרכי צבור ועוסקים בצרכי עצמן ומכח אותו מעשה מעלה הכתוב כאילו לקחו שוהד. ודכוותה ותשב בפתח עינים כדכתיב לעיל: (יד) ויהי בעת לדתה. [לז] כאן חסרים ולהלן מלאים. והנה תאומים בבטנה. תאומים מלא כאן שניהם צדיקים. ולהלן כתיב תומים חסר אחד צדיק ואחד רשע. ויהי בלדתה ויתן יד. אמר רבא בר רב חסדא [לח] ג' נאמנין לאלתר. ואלו הן החיה והשיירה והמטהרת את חברתה. חיה דכתיב ותקח המילדת ותקשר על ידו שני לאמר זה יצא ראשונה. שיירה כדאמר ר' סימון אחוי דרבי יהודה בר זבדי בשם רב תינוק כ"ז שמושלך בשוק אביו ואמו מעידין עליו נאסף מן השוק צריך שני עדים. והמטהרת את חברתה כדתנן ג' נשים ישנות במטה אחת ודם תחת אחת מהן כולן טמאות. בדקה אחת ומצאה דם היא בלבד טמאה. אמר רבא ובלבד מעת לעת: (טו) ויהי כמשיב ידו וגו'. [לט] זה רבה על כל הפריצים ממך יעמוד. (מיכה ב) עלה הפורץ לפניהם וגו'. ר' בשם רבנן אמר [מ] כל הפורצים ממך עומדין שנאמר עלה הפורץ לפניהם. ואחר יצא אחיו וגו'. כמה ידות כתיב כאן. ר' יודן ור' הונא. ר"י אמר ד' [מא] כנגד ד' חרמין שהוא עתיד לפשוט את ידיו בהן. ואלו הן ד'. חרמו של עמלק. וחרמו של סיחון ועוג. וחרמו של יריחו. וחרמו של כנענים. ר' הונא אמר כנגד ד' דברים שהוא עתיד ליטול מן החרם. [מב] הה"ד (יהושע ז) וארא בשלל אדרת שנער אחת טובה וגו'. ר' הונא אמר פורפריא בבליא [מג] ומה בבל עבדא הכא. אלא תני רשב"י כל מלך ושלטון שלא היה לו שולטן בארץ הוא אמר איני שוה כלום. ומלך בבל אנטיקיסר שלו היה יושב ביריחו והיה זה משלח לזה כותבות וזה משלח לזה דוריות:

פרשה פו

(א) ויוסף הורד מצרימה. [א] כתיב (הושע י"א) בחבלי אדם אמשכם. אלו ישראל (שיר א') משכני אחריך נרוצה. בעבותות אהבה. דכתיב (מלאכי א) אהבתי אתכם אמר ה'. (הושע י"א) ואהיה כמרימי

יד יוסף לד סוטה י': לה מכות פ' עקין. קה"ר פסוק אי לך ארץ. שוח"ט מזמור ס"א. הג"ה ס' י"ד. ילקוט ס"ז. וילקוט ש"א רמז קי"ב. ת"י וירושלמי פסוק ויכר יהודה: לו ירוש' פ"ק דסוטה ופרק בס דיני גזרות. והג"ה פ"א. שבת מ"ה: לז לעיל פ' כ"ג: לח קדושין פ' י"י. בבלי וירוש' פרק חזקת הבתים. וילקוט ס"ז: לט ילקוט ס"ז: מ יוכ"ע: מא ירוש' פ' עמד כדי וכבלי פרק הנ"ל: מב ילקוט יהושע. תנחומא משפטים: מג הוית הבוק כרס. כסרי ח"ב סיסקא ג': פפ"ו א ילקוט ס"ז. ילקוט יהושע:

ענף יוסף

פרשה פה (יד) [אמר רבא בר חסדא שלשה נאמנין כו'] בירושלמי אי' רבי בא בשם רב חסדא וכאן הוא ט"ס כי רב חסדא לא היה אביו של רבא אלא רבו וחמיו. עיין בסדר הדורות בשם רבא ובשם חסדא. ולפי מ"ש בסדר הדורות שלכל בם אבא קורא בירושלמי בא · רבי בא זה הוא רבי אבא בר יצחק שהיה רגיל לומר דברים בשם רב חסדא ע"ש בסה"ד דף ט"ו ע"ב דפוס ראשון. ולפ"ז כאן במדרש יכול לפגיה ג"כ רבי אבא בשם רב חסדא [מהמופלג ר' משה חייקלים מווילנא]:

סס"ד

מתנות כהונה

שיהודה בפלגתו פסק כן על עצמו אחר כך כשהכיר הסימנים אלא שיצאת בת קול בהם שפירים ומותרים: **ושלחה אל חמיה לאמר וגו'** גרסי'. ודייק מדכתיב הכר נא כמו שכ' בעקידה ש' זו שבלפי הסימנים אין נופל לשון בקשה להכירם אם לא יכירם מכבר: **שלך ושל בוראך הן.** יש לפרשו שעל הסימנים אמרה כן על שנאבדו והקב"ה המציא אחרים כדמותן ואם יכפור בהם יכפור בהקב"ה ומצאתי בפירש"י שעל העוברים שבמעיה אמר כן: **מה שבגלוי כו'.** כלפי יהודה אמרה כן שממנו נתעברה ולמא כי היכי דאזיל איהו אזל נמי איהו אחריגא העיד עליה הקב"ה שלא בא עליה אדם אחר כדאיתא בפרק אלו הן הלוקין: **מעיד** עליו על מעשה זה: **מי אמר** כדאיתא בפרק אלו הן הנעקין דדילמא ערומי קא מערמא: **יצאת** בת קול כו' דאל"כ ויאמרו מבעי לי' כדאיתא בס' אלו הן הלוקין ועיין עוד מזה במדר' קהלת בפסוק אי לך ארץ: **משהין** קיניהן כו'. הטעם מפני שלא הגיע מקרבנות לכהנים כלום כדאית' בס' בתה בהמה ופ"ק דיומא: **מברכתא** פירש"י שיירא שוחרים ועסקו בסחורה בצרכי עצמם: **ולהלן** גבי רבקה ולכן כתיב ויהי בעת לדתה כמו שפירש"י בחומש: **לאלתר** פירש"י בפרק עשרה יוחסין ולא לאחר זמן אבל כל שאר הנאמנים נאמנים אף לאחר זמן: **היה** דכהי' לאמר זה יצא ראשון: **ובבור** הוא ודוקא לאלתר כדאיתא בס' עשרה יוחסין שאם יצאת והזרה אין נאמנת ואיתא התם מאן דאמר שאם מהדרא אפה פוב אינה נאמנת: **שיירא** פירושו שיירה שעוברת ורצה אחד ואמר בני הוא זה נאמן ודווקא לאלתר כדאיתא בפרק עשרה יוחסין שאם נאסף מן השוק אין נאמנים עליו כיון שיצא עליו שם אסופי: **ישנות** כו'. ומוקי לה במסכת נדה במופלגות ודקוקות זו לזו: **מעת** לעת. פירש"י משעה שראתה עד עת שישנה עמהם ולא יותר: **זה רבה** על כל הפריצים. פירש"י משיח שיגלה במהרה בימ' עליו עלה הפורץ לפניהם: **כל** הפריצים. הפורצים דרך לעצמן: ר' יודה ור' הונא כלומר בטעם הארבע ידות: **שהוא** עתיד כו'. עכן שבא מזרח: **עמלק** מצאתי בירושלמי פרק נגמר הדין זה מלהיות כנעני מלך ערד וקראו עמלק כי עמלק היה כמו שפירש"י שם בפרשה חקת וכתיב והחרמתי את עריהם: **סיחון** ועוג. לא כתוב אלא לשון חרם ומצאתי בפירש"י בפרק נגמר הדין וז"ל וכיוצא זה עשה בערים אחרים ולא נתכרכתו עכ"ל: **של** מדין. פירש"י שהכסף והזהב נחרמת: ה"ג **אחת** טובה וגו'. וספיה דקלא ומאתים שקלים כסף ולשון זהב. ופירש"י ז"ל היה לו לומר אדרת אחת בנער ומאתים שקלים מהו אחת טובה כלומר אדרת טובה ההיא של שנער ואדרת כמותה שאל"כ אין כאן ארבע דברים עכ"ל ועי"ל מאתים שקלים השוב להו כחרתי שפי מאות. **פורפוריא** כו'. לבוש מלכות בבל: **ומה** בבל כו'. מה עושה בבל כאן ביריחו ועיין מזה במדרש חזית בפסוק כרם היה לשלמה: **בארץ** כא"י: **הוא** אומר. השב בדעתו שאינו שוה כלום: **אנטיקיסר** עניינו כקיד שלו וכן מצאתי בפירש"י שני למלך: **וזה** כו'. המשנה היה משלח למלך בבל כותבות: **כותבות** תמרים הן גדלים ביריחו כי ע"כ נקראת עיר התמרים: **וזה** כו'. מלך בבל היה משלח למשנה דוריות פירש"י מעילים ולכן מלא שם אדרת שנער והערוך פי' דוריות דורונות ואדרת שנער שלח לו לדורון: **ויוסף** כו'. עד בעבותות אהבה. בשביל אהבה עזה שאהבו ישראל יכל בניו: ה"ג בילקוט סדר זה ובהושע וכן גירס' רש"י **אוכיל** אני משה עליו אכילום הרבה ויוסף הוא

סלים

עץ יוסף

וסיתה תשובתה לאיש אשר אלה לו אנכי הרה (יפ"ת): **בקש לכפור** מפני הבושה. אבל לא היה ירא מן המיתה דהא לא ידעו כי כלתו היא (יפ"ת): **הכר נא בוראך** ולא תאבד אותו ואת עוברי. שאל"כ בתר דקאמר לאיש אשר אלה לו אנכי הרה מה צ"ל הכר נא וכיים' סוטה אין נא אלא לשון בקשה: **שלך ושל בוראך** שהרי הקב"ה המציאן לה כדלעיל. **אמרת לאביך** הכר כו'. כתב' לעיל פ' פ"ד: **(יג) בג' מקומות** הופיע. ורש"י במדרש גרס הכריע. אבל בפ' הלוקין גרס ג"כ הופיע ופי' נגלה והוכיח בישראל בשעה שהוצרך. ל"א הופיע כביעת בקול גדול (רש"י): **בבית דינו של שם.** בפרק הלוקין פרש"י לא היה שם חי אותה שעה. אלא ב"ד שלאחריו חביריו ותלמידיו. וקרי לה ב"ד של שם כמו בית שמאי ובית הלל: **מהו ממני** דליכא לפרש דמלת צדקה דבקה עם מלת ממני. כמו צדיק אתה ממני דלפי הנראה הוא יותר צדיק מתנה שהרי הוא לא ידע שכלתו היא. והיא ידעה שחמיה הוא· **על מה שבגלוי** דודאי נזקקה ליהודה אשר לו החותמת. ואני מעיד על מה שבסתר דמיהודה נתעברה. וגם שלא נתכוונה לזנות רק להקים זרע מבית יעקב. ובפרק הלוקין גרסי' יצתה ב"ק ואמרה ממני יצאו כבושים ופרש"י דברים עלומים הללו יצאו מאתי לפי שהקב"ה שעתידין לצאת ממנו מלכים ונביאים שנא' גור אריה יהודה. וכן מתמר כדאמרי' בכתובות כל כלה שהיא צנועה בבית חמיה וכו' חימן הקב"ה מבין שניהם. מאתי היתה שיצאו שני בנים הללו לכבוש העולם שהרי עתיד דוד ומשיח לצאת ממנה עכ"ל. והנכון כגירסת מדרש קהלת דל"ג הכא אלא ממני הוא כל הדברים. והא דאתם מעידים וכו' גרס לה בסתוך בתר ויאמר עד (יפ"ת): **מי אמר** דדילמא אערומי קא מערמא (גמרא): **ואומרת היא אמו** וכשראו כל ישראל שהסכימה דעתו לדעת המקום כיון שהעיד הב"ק ראו כי חכמת אלהים בקרבו (רש"א): **ויאמר עד** יצאה כו'. דיק מדה"ל למימר ויאמרו וקאמר ויאמר ע"כ שקאי על הבת קול דרוה"ק פעמים משיחה בלשון זכר ופעמים בלשון נקבה. ולפי מה שכתבתי לעיל בנ"ל כאן אתם מעידים על מה שבגלוי כו'. פירושו שהם אינן מעידים אלא שבפרהסיא לא לקח אבל אפשר שבגניבה שלא מדעת בעלים לקח. לכך העיד הב"ק על מה שבסתר (יפ"ת): **מהו אומר** בבני עלי כו'. המאמר ליקוה ממדרש שמואל ס"ז רק שכאן חסר ריש המאמר וה"ג ועלי זקן מאד וגו' אמר ר"י בר"ס זה אחד מן המקראות שפי' רבינו דורש לשבח ואת אשר ישכבון וגו' ודכוותה ולא הלכו בניו וגו' ודכוותה ותשב בפתח עינים וגו' והגב ס' זה הובא כל הדרשה לכאן: **ותהי חטאת הנערים** מביא קרא זה שלא נאמר על בזיבת הנשים רק על בזיון קדשים. הוא משום דמבזיון קדשים מוכח נמי שלא היה בהם הגא אבת אים כדאמר בירושלמי דלעיל אין שומר עבירה אמורה יש כאן מבריחן מן ההמורה ומקרבתן בקלה: **אפשר בניו** כו'. איך אפשר שבני צדיק יעשו עבירה גדולה כזאת ואין אביהם ימחה להם. דעל חטא א"א לא יתכן שישתוק עליו: **משהין את קניהם** בפרק בתה בהמה פרש"י שהיו משרבין להקריב שום קרבן אלא בקושי. והיו שוהות שם ולא היו חוזרות אל בעליהן עד ביתה עיניהם שקיניהם קריבין לפיכך מעלה עליהן כאילו שכבום שהיו מונעים אותו מפריה ורביה: **ויטו אחרי** הבצע אפשר. **פי'** שיעשו בניו כן והוא שותק · **מברכתא היתה עוברת** פרש"י שיירה היתה עוברת והיו עוסקין בצרכי עצמן בסחורה ובצע מלבון כוסף והאוה להרוית ממון: **בבאר שבע** שם היו שופטים בני שמואל כדכתיב בספר שמואל (יפ"ת): **(יד) כאן חסרים** פי' א"י דלא כתיב ויתמלאו ימיה ללדת משום דילדה למקוטעין. ועיין לעיל פ' ס"ג: **נאמנים לאלתר** ולא לאחר זמן שלא כשאר נאמנים שנאמנים לעולם: **זה יצא ראשון** כדתנן בפרק י' יוחסין היה נאמנת לומר זה יצא ראשון וזה יצא שני כו': **שיירה דאמר** ר"ס כו'. המה"כ פי' שיירה שעוברת ורצה אחד ואמר בנו הוא זה נאמן. והוקא לאלתר כדאי' בפרק י' שאם נאסף מן השוק אין נאמנים עליו כיון שיצא עליו שם אסופי. ובקצת דפוסים אי' אסופי במקום שיירה: **אביו ואמו** בירוש' מפרש אביו או אמו. נאסף מן השוק צריך ב' עדים ואביו ואמו כשני עדים הם. אבל לשון גמרא דידן לא משמע הכי דאמר שכל זמן שהוא בשוק אביו ואמו נאמנים עליו נאסף מן השוק אין נאמנים עליו: **ג' נשים ישנות** במס' נדה מוקי לה במופלגות ודקוקות זו בזו: **מעת לעת** פרש"י משעה שראתה עד עת שישנה עמהם ולא יותר: **(טו) זה** רבה על כל הפורצים ממך יעמוד. כנ"ל ופי' הא דכפל פרצת עליך פרץ אתא לרבויי שמלך המשיח שהוא גדול על כל המלכים יהיה מפרץ: **כל הפורצים** כו'. ר"ל דמרבה הכפל שכל הפורצים יעמדו מפרץ. ולא קרי פורץ אלא למלכי בית דוד שהם כבשו ארצות והושיע ה' את ישראל על ידם (יפ"ת): **כמה ידות כתוב** דהוה שני ויתן יד וגו' והקשור עליה שני ויהי כמשיב אותה וגו' ואחר יצא אחיו שעליו השני (יפ"ת): **ד' חרמין** בפרק נגמר הדין גרסי' ג' חרמין שנים בימי משה ואחד בימי יהושע כו'. ר' יוחנן אמר חמשה ד' בימי משה ואחד בימי יהושע ע"ש: **של עמלק** ומה שלא נענשו ישראל עליו הירצו בס' נ"ה לפי שלא ענש על הנסתרות עד שעברו הירדן וע"ש ברש"י הטעם: **וחרמו של כנעניים** הכנעני מלך ערד: **וארא בשלל** כו'. ורש"י בחומש כתב ד' דברים שלקח אדרת שנער ושתי המיכות כסף של ק' ק' שקלים ולשון זהב אחד: **ומה בבל** עבדא הכא. כלו' מה צורך הכתוב להזכיר כאן שהיתה האדרת מבבל. אלא לרמוז לגאולת ארץ ישראל (יפ"ת): **בארץ** א"י: **הוא אומר** חשב בדעתו שאינו שוה כלום: **אנטיקיסר** עניינו פקיד שלו. וכן פרש"י שני למלך: **וזה** כו'. המשנה היה משלח למלך בבל כותבות פי' תמרים (התמרים הוו גדלים ביריחו כי על כן נקראת עיר התמרים). וזה כו' פי' ומלך בבל היה משלח למשנה דוריות פרש"י מעילים. ולכן מלא שם אדרת שנער. והערוך **פי'** דוריות דורונות. ואדרת שנער שלח לו לדורון:

פרשה פו (א) בחבלי אדם כו'. דריש הכא בחבלי אדם אמשכם זה יוסף ללחוק דמכירת יוסף לא היה בעקרה אלא מאת ה' היתה זאת כדי להמשיך על ידו את יעקב ובניו למצרים. ולכן כתיב הורד מצרימה להורות שענין יוסף הוה כדי להוריד את אביו למצרים וכדדרשי' בסמוך להדיא. ואיידי דמייתי האי קרא חבלי אדם וגו' מפרש ליה בריתא כפשטיה דמיירי בהמון ישראל כדכתיב לעיל מיניה ואנכי תרגלתי לאפרים. וכל ישראל נקראים ע"ש אפרים והדר דריש דרמיז לענין יוסף: **בחבלי אדם** אמשכם כו'. ר"ל כיון שפרש"י בחבלי אדם אמשכם היינו שמשכם תמיד בחבלים דקים אשר ימשוך בהם האדם את בנו כלומר

במסיכם

כמרימי עול. שרוממתי צריהם עליהם. כ"כ למה. (שם) על לחיהם בשביל דבר שהוציאו מלחייהם שאמרו אלה אלהיך. וסוף ואט אליו אוכיל. אני מטה עליהן אבילות הרבה (תהלים עב) יהי פסת בר בארץ. ד"א בחבלי אדם אמשכם. זה יוסף וימשכו ויעלו את יוסף מן הבור. בעבותות אהבה וישראל אהב את יוסף מכל בניו. ואהיה להם כמרימי עול. שרוממתי צריו עליו ואי זו זו אשת פוטיפרע. כל כך למה על לחייהם. בשביל דבר שהוציא מלחייו ויבא יוסף את דבתם רעה אל אביהם וסוף ואט אליו אוכיל אבילות הרבה. ד"א ויוסף הורד מצרימה. ויוסף הוא השליט ויוסף הורד מצרימה שלט בהון המד"א (שם) וירד מים עד ים. כבש בהון המד"א (מ"א ה) כי הוא רודה בכל עבר הנהר. נסחון נתת אליהן המד"א (שופטים יד) וירדהו אל כפיו. הוריד ליעקב אבינו למצרים. ר' ברכיה בשם ר' יהודה ברסימון אמר ב לפרה שהיו מושכין אותה למקולין ולא היתה נמשכת. מה עשו לה משכו את בנה לפניה והיה מהלכת אחריו ע"כ שלא בטובתה. ג כך היה יעקב אבינו ראוי לירד למצרים בשלשלאות ובקולרין. אמר הקב"ה בני בכורי ואני מורידו בבזיון. ואם ליתן בלבו של פרעה אני מורידו פומבי. אלא הריני מושך את בנו לפניו והוא יורד אחריו ע"כ שלא בטובתו י והוריד את השכינה למצרים עמו. ר' פנחס בשם ר' סימון אמר סנא לן שירדה השכינה עמו. מדכתיב ויהי ה' את יוסף: (ב) מצרימה ה תני בשם רבי נחמיה כל דבר שצריך למ"ד בתחלתו ניתן לו ה"א בסופו. סדומה. שעירה. מצרימה. איתיביה והא כתיב (תהלים ט) ישובו רשעים לשאולה. א"ר אבא בר זבדא לביטי התחתונה שבשאול: (ג) ויקנהו ו הקנויין קנין. כל העבדים מחסרין את בית רבן אבל זה ויברך ה' את בית המצרי בגלל יוסף. ז כל העבדים חשודים על הגזל אבל זה וילקט יוסף את כל הכסף. כל העבדים חשודים על הערוה אבל זה ולא שמע אליה יר' יהושע דסכנין בש"ר לוי אמר כל העבדים רבן מאכילין תרומה לעבדיהם אבל זה האכיל את רבו תרומה. דא"ר יב"ק ח מבנות יוסף לקח אלעזר. פוטיפר הוא פיטיפרע. פוטיפר שהיה מפטם עגלים לע"ז. פוטיפרע שהיה פורע עצמו לע"ז כיון שירד הפר לשם נעשה פויטנן. סריס פרעה. שנסתרס בגופו מלמד שלא לקחו אלא לתשמיש וסרסו הקב"ה בגופו. משל לדוב שהיתה משכלת בבני אדוניה אמר פברון ניביה. כך ט מלמד שלא לקחו אלא לתשמיש וסרסו הקב"ה י הה"ד (תהלים לז) כי ה' אוהב משפט וגו' חסידיו חסידו כתיב ואי זה זה זה יוסף. לעולם נשמרו וזרע רשעים נכרת. מלמד שלא לקחו אלא לתשמיש וסרסו הקב"ה: (ד) ויקנהו פוטיפר וגו' י איש מצרי גבר ערום. ומה הות ערמותיה אמר בכ"ם גרמני מוכר כושי וכאן כושי מוכר גרמני אין זה עבד. אמר להם יא הביאו לי ערב ואין לשון מיד זה אלא ערב. המד"א (בראשית מג) אנכי אערבנו וגו' ע"כ אמר מיד הישמעאלים א"ר לוי יב עבדא זבין ובר אמתא מזבין וכר חורין עבד לתרויהון: (ה) ויהי ה' את יוסף. יג הא עם שאר השבטים לאו. אמר ר' יודן לכהמי שהיה לפניו י"ב בהמות טעונות יין. נכנסה אחת מהם לחנותו של עכו"ם הניח י"א והלך לו אחריה. אמרו לו מה אתה מניח י"א והולך לך אחרי האחת. אמר להם אלו ברשות הרבים הם ואיני חושש להן שמא יעשה יין נסך. כך אלו גדולים וברשות אביהם אבל זה שהוא קטן וברשות עצמו לפיכך ויהי ה' את יוסף. ויהי איש מצליח ר' ברכיה אמר גבר קפוז כמה דתימא (ש"ב יט) וצלחו הירדן לפני המלך. משל לחובה שהיתה עומדת בשוק מקושטת באבנים טובות ומרגליות. אמרו כל דקפיז לה נסיב ליה מה דעלה. היה שם פקח אחד אמר להון מסתכלין אתון כמה דעלה ואנא מסתכל בגניבה. א"ר

יד יוסף ב טוח"ט מזמור ק"ס. תנחומא: ג שבת פ"ט: ד מגילה כ"ט: ה לעיל ס' ל וס"ע. יבמות י"ג: ו ילקוט ס"ז: ז אבות פ"ב. ופסחים ק"ג: ח כ.נס מ"ג: ט סוטה י. יומ"ע. זוכר. ילקוט תהלים: י ילקוט ס"ז. ספר טהר: יא פ"י: יב קס"ר פ"י סי' ט': יג ילקוט ס"ז:

מתנות כהונה

הפלים וגו' ויוסף הורד פי': שלט בהן. בילקוט ובפ"י גרס כהם: כבש בהן. בילקוט ובפ"י גרס שלם: נסחון מתאריהון יהך פה כו'. פי' מלשלם ממקומם שנאמר ואם העם העביר אותם לערים וירידהו אל כפיו פי' רש"י מתרגמי' ונסחיה: ה"ג אל כפיו ויוסף הורד הוריד כו'. כלומר קרי ביה הוריד לאחרים משמע: למקולין לבית המטבחים: על כרחה. מפני רחמה על בנה: יעקב ראוי כו'. כיון שירד שם לתוך הגלות היה ראוי שירד שמה דרך הגולים: בני בכורי. הוא יעקב שנאמר בני בכורי ישראל: ואני מורידו כו'. בתמיה: ואם ליתן בלבו כו'. פירש"י אם אתן בלבו של פרעה להורידו: ה"ג רש"י מורידו פומבי ופי' נו בבזיון בלשון יון והערוך: סנלן כמו מנין: לשאולה הרי שם נו ל' בסופה ואעפ"כ למ"ד בתחלתו ואם ה"א בסוף התיבה כמו למ"ד בתחלתה תרתי למה לי: לביטי נתבאר לעיל פרשה מ"ח תפינא ופרשה ס"ח: הקנויין כו'. יוסף הקנוה לעבד ואף היה קונה קניינים וכדמפרש ואזיל

א"ר ברכיה כל אותה חבה קפוז קפז ואת רב מרין . אתמהא : (ו) רבנן אמרי וירא אדוניו כי ה' אתו . יד ובסוף שכתוב (בראשית מח) כי נשני אלהים את כל עמלי . ר' הונא בשם ר' אחא אמר מלחש ונכנם מלחש ויוצא . הוה א"ל מזוג רותחין והיו רותחין . פושרין והיו פושרין . אמר מה יוסף מו תבן לעפריים אתה מבנים . קדרים בכפר חנינה . נזוין בדמשק . הרשין במצרים . באתר דתרשין תרשין . עד היכן . א"ר חייא מז עד שראה שכינה עומדת על נביו . ההיד וירא אדוניו כי ה' אתו : (ז) ויסצא יוסף וגו' ויהי מאז ונו' . יז תני רשב"י בב"מ שהצדיקים הולכים השכינה הולכת עליהם . יח ר"ב שנה עשר שם . שש בבית ושש בשדה . ויעזוב כל אשר לו ביד יוסף כי אם הלחם אשר הוא אוכל . יט לשון נקי . ויהי יוסף יפה תאר ויפה מראה . א"ר יצחק ב זרוק חוטרא לארעא ועל עיקרא נפיק . לפי שכתוב (בראשית כט) ורחל היתה יפת תאר ונו' לפיכך ויהי יוסף יפה תאר ונו' :

פרשה פז

(א) ויהי אחרי הדברים האלה . (משלי ז) א ואורא בפתאים .

אלו השבטים א"ר לוי ב בערביא צווהים לינוקא פתיא .

אבינה בבנים נער זה יוסף . הסר לב שהיה אומר לשה"ר על אחיו ג היש חסר לב יותר מזה ומתנן נתגלגלה ירידתן למצרים . והנה אשה יוצאת לקראתו . זו אשתו של פוטיפר שנדוונה ליוסף שית זונה ליוסף . ונצורת לב למצרים . הומיה היא וסוררת ר שנשיא וטועיא . בביתה לא ישבנו רגליה אלא פעם בחדש ונו' . שאלה ואמרה חמיתון ליה ליוסף . והחזיקה בו ונשקה לו ותתפשהו בבגדו . העיזה בבגדו ותאמר לו שכבה עמי : (ב) ויהי אחד הדברים האלה . ה כתיב (תהלים קכה) כי לא ינוח שבט הרשע וגו' . ר' אבא ב"כ ור' יצחק . ר' אבא ב"כ אמר אין לו נייחא בצד הבורה של צדיקים אלא בצד חבורה של רשעים . למה למען לא ישלחו ונו' . ר"י אמר אין לו הנחה בצד הבורה של רשעים . אלא בצד חבורה של צדיקים למה למען לא ישלחו ונו' . ר"א כי לא ינוח שבט הרשע זו אשתו של פוטיפר . על נורל הצדיקים זה יוסף : (ג) ותשא אשת אדוניו . י (ויקרא כה) לכן אנשי לבב שמעו לי מה היא אומנתו של הקב"ה . כי פועל אדם ישלם לו . ר"ם ור' יהודה ור' שמעון . ותשא אשת אדוניו את עיניה מה כתיב למעלה מן הענין ויהי יוסף יפה תואר ויפה מראה יזלגבור שהיה עומד בשוק ומשמש בעיניו ומתקן בשערו ומתלה בעקבו אמר לי נאה לי יאי נאה נבור . א"ל אי את נבור אי את יאי הא דובא קמא קום קפחניה : ד"א ויהי אחר הדברים ונו' . התחזרי דברים היו שם . מי הרהר יוסף הרהר אמר כשהייתי בבית אבא היה אבא רואה אי זו מנה יפה היתה שם והיה נותנה לי . והיו אחי מבזיזין בי עין רעה . עכשיו שאני בכאן מודה אני לך שאני ברווחה . א"ל הקב"ה הטלים . חייך שאני מגרה בך את הדוב . ד"א אמר אבא נתנסה זקיני נתנסה ואני איני מתנסה . א"ל הקב"ה חייך שאני מנסה

יד יוסף יד מנחומא ויקהל ס"ז : סו מנחומא ס"ח . סז כמד"ר פ' י"ד סי' י' : יז ויקהל ס"ז . מגילה כ"ט : יח סדר עולם פ"ב וספר סיכרי : ים יוב"ע : כ לעיל פ' נ"ג : פפ"ז א ויקהל ס"ז ויקהל מפקי : ב פנקדמין ק"י : ג פלא דן לח לחיי לקח אזכות עם סיוסף ואע פעת ומחזיקים בכתוב : ד והמעיין כאן בעל' בניה היא ושעיה . וצ"ע כיצד היא בעצה ותומרת לו פוטה לחי ושם יוסף נקבה עצום . וכניו זה ע"ד מ"ש לעיל שים חושם ועפרת לב בעצה : ה ויקהל פ"ז . ושם"ם מחומר קכ"ם : ו ויקהל ס"ז ויקהל לחיוב : ז ויקהל ס"ז :

ענף יוסף

פרשה פו (ו) [פס"ד ורא"ו מדוניו כי ס' להון] דבר דשעיקרא ע' כי ה' אתו על שיעשים ס"ם כפיו . ופסקא מפיק פס"ד ורא"ו אדוניו כי ה' אתו מדמתם דמפקם ליה על לחיות בכפיהם של נביו . וכמה ר' דמרתי דרים מינה . דאי לאוכרות ס"ב לכד מלי ורא"ו . ויעמוד מיעבוי ליה :

פרשה פז (ב) [נכן מנכי לנב כמעו לי וגו' מה היא תמוהתו של הקב"ה] כן היא נ"ב סיפ"ם [וכן כתוב ויקהל לחיות ל"ד] . ח"ע מעשה פנדך ומדין תבר לו יהב ידיה ידיה לו יתנו לנ' שמשים ס"ם . תולם ברוב שבחיים כתוב מה היא תמוהתו של הקב"ה והוא מ' תמוהם בלבם בבר לעומני לנתו ולפרוש מעוברים על מלכותו . וכמו שדרכו מז"ל על ס"ב בכתב מלות עשב ולא לנ' ה' נלחן בכלם שבר כי' ותלמיו על זה לשון תמוהם כי בתחת מיקר שבכר ושעונם בוות בשיע"ב כיוצא : [ואני לינו מתנסה] דעתם שבקשתו לומר ויוסף היה יפ"ת בכוונה ע"ד כמו שתלמדנו בכי יוחנן שהיה עומד בשערי טבילה וכשתמנם בעצמות הלילה דמלוף לפעמים דוחות כי היכי דניקף לנפך יקרי . והוא כח גדול לנפך דוקף שהע נעוב . וכן עשה יוסף שיהיה עלמו בכוונה בעל"ז לא יהנבר בלינו מלוותו . הה היה שכשהוי דברים בלבבו שתמן לפתנשות עתה בכדי שיוליד בתוך נשבו פתוחים לעוזל יותר . ולכן כח עליו כל זה :

בחתם : **לשון** נקי . כלפי חשתו אמר כן וכדפירש רש"י בתוחם : זרוק חוטרא ס' . ים לומר כשאוקדין עץ על האדן דק נדולה והוא מוליך ומביא בשעה כדומה לו אבל כש"י ויקהל נרם זרוק חוטרא למוירא לעיקרא קלי כי כשזוקדין עץ בלפי מעלה הוא יולך ונופל על האדן למקום שכשו אבר לוקח מפס וכן הוא לעיל נבי ישעיעל סוף פרשה נ"ג : **צוחים** כו' . קוראי לחיוק פסוק : **ומתנן** כו' . ביקהל זה ובמסלי לח נרם ונ"ל פהוא נתינת פעם לפניה לבו הסר שהרי בסיף ידהו בשביל זה למנדים . תלמין השופי שם בלויר נלחה לו עדוחה : **למצרים** לנבלה התלוי ליתה מוכרת ברלתה לנוות מהחיו : **שנשיא** הומה היה ועהנה מהנא שנעון ויהם תרנים ובנים וכש"י ויקהל נדר כוחה היא ועשיה : **הביתון** נדסי . שתלה לכל הרואים אותו : כ"ג **אין** לו פיפה כו' . עד לומר כו' פי' אין ליכר הרע שהרי הכתוב תלה הכל בדשעים וכיון שלמתו מ"ל אין מקומקו ליכר הרע תלה נקין וכביולו : **לבה** כו' . מלי מעשה למען לח ישלחו כו' : **ור' יצחק** כו' . שכר שהחתה הכתוב תלה הכל בשבע הרשע ומ"ם לח ישלחו כו' ויהיה להם שכר טוב בשמלם על שנלחה ירדם סרע ופירש מלחתו ז"ל אין לו לנדיק פייפה בלד חטובה של רשעים אלא בלד הבורה של צדיקים ודכתו לח יחום נוהל הנדיקים עם של רשעים עכ"ל ונלחה שלח כתוב נשכרו דכרי כ' ה"נ ור' שמעון כו' . ודבריהם כתובים לעיל ע' פ"ל בפסוק ויבא יוסף הבתה לעשות מלאכתו ולהלן בפסוק ויהי מלאכתו ויתן אותו בידו ומשמש בעיניו . כלי ליפותם : **ומתלה** בעקביו הולך בעיקום ומהלך עד שנראית עקיבו הולה למעלה : **לי** נאה . לי ליופי והמי . נאה נבור אחני : **אמרו** לו מה במדה ועיין לעיל : **ומשמש** בעיניו . כלי ליפותם : **קום** קפחיניה . והמשל על יוסף שהיה מתנמנם בעיניו כו' . כדכתיב ויהי יוסף יפה תאר ונו' : **אמר** ליה הקב"ה הריני מנרה בך לח הדוב ולהה נח לח הטעות בניסיון שנסנסת בכנות האדון . מודה אני לך . כלפי מעלה אמר כן : **חטלים** מדם ימדי ובעל בלי למנה : **ווסתן** מהנסו

לסיפורם

עץ יוסף

ולדלוג עליך להכשיל לך בחטא . **וכן** גם לחה תלוי כנבר תלוי לחיזוי רע מדין להתגבר כנבדה בקפון ולדלוג עליך להזהיר להתרחק ממנה בכל שכולה (מהר"ן) : (ו) **רבנן** אמרי כו' . לכאן פירוש כי ה' אתו בשביל שהיה מעשה עסוק בליעודו דומיא דוסף עמו דהוד ספי' בשהכל שלוכה בחייהו ותפ"ה לפסוק שכח הכתוב כי נכני אלהים לח כל עתלי דהיינו עמל דכתיב בסרע ודכדרים לעיל פ' ע"ח . וכי תחת ס"ל עיה מזכיר שם בניו בשיו תמיד כשרש"י שהוא נתומם . ולזה הניר הסביס הי"ם . **א"ל מזוג רותחין** פי' מזוגו מ"ל מזוג לחיים כו' והיו רותחין לחיים שהיו מכבדין אותו בחמימות . **שבידו** מיקר ומיד בדרך נם . דחייק לה מדבקיע וה' מלמח בידו : **מה יוסף** מה זה יוסף בבן **אתה** מבנים לעיר עפרים . והוח דרך משל כמי שמבנין בבן לעפרים ברית לרן מלחה בבן . **וקדרים** לכפר הגינה שים בו הרבה קדרים . ונ"ל דדמשק פי' ניא לחד בדמשק שהם הרבה שהם מכוכה לחד מכיח . כן המבית בשבים למלרים שהיו מלחה כשפים . בחלים בחתון שהם מחזיר לה ליוסף בשביל שיהיה מכיח . מ"ם הוח לה המתין בה' שהוח מלחים בחתם וסבר ליוסף שבה לחייה ולחיה זה מדבקיע העמים . ומה שהוח מלחכ הוח ליוסף : **עד היכן** עמד בהשד זה : **עד שראה** שכינה כו' . שנלחה ע' הקב"ה בהלוי לו בהרין בעמוד ענן וכיולה בו לכבוד הלירין (רמב"ן) : (ז) **ויסצא** יוסף וגו' ויהי מלח חני רבבי כו' . כלומר שהשנחת הקב"ה שם להניח ברכה לחרלו . והוח מ"ם לעיל פ' ע"ג לח ישלחו כו' שהוח מלחים בחתם וסבר ליוסף שבה בדרך כלון . ודחייק זה מדבקיע בעל יוסף (יפ"ח) . חבל המזה"ק כתב דנרסינן הה"ד ויהי ע"ם מלחתי כי ה' חתו רני ר' שמעון כי לכו . ומחולת לחי חני רבבי כו' הוח שיוב ולחיה חל הקודם שהיה עילוי בניה על יוסף תמיד לח בהיותו במקום ממח לחל הרשע פוסיפר : י"ב חדיש היה שם שם בניה ושם בשדה . בחל (יפ"ח) . בלי שם בניה בחוקף ושם בשדה בדין (ועיין מ"ש בשדר שלם פ"ב) ובזה בח לפרוחת כי מהנרים בו פוסיפרע כל זמן י"ב הדם מידי יום ביום ומחיד לח נכחל חלח עיד בנסיון : **לשון** נקי דרים שבח לרחות נ"ב על לחתו וכמ"ם ולח חבר ממני מלומה כי לח לוחך בחבר לח לחתו . **והלעין** שכל החדשים מסר לחתם יהו לבד מן החדר המיוחד לחשתו חלח לילה שהיוחד עתו . כי נם הוח נחיכל בן חהן עיוחם בו (מהר"ן) : **זרוק הוטרא** כו' . כלי כל הדברים הסיום לעיקרם וכן נכונת לחיכשי שידים דומים לנוזרם ממלו מוטנו . ול"ל משום דקשה שיין דרך לשבח זכר בעין הסיפי שהיו חולה לנשים . ליה לחמר זרוק חוטרא כו' כלו' שעיי סיודישים לח בחל בעיין הני נשלר חולה זה לנבה (יפ"ח) : **זרוק הוטרא** כו' . רש"י ויקהל נרים זרוק חוטרא לעיקרא קלי . פי' כשזוקדין עץ בלפי מעלה הוא יולך ונופל על האדן למקום שכשו אבר לוקח מפס וכן הוא לעיל נבי ישעיעל סוף פרשה נ"ג : **צוחים** כו' . קוראי לחיוק פסוק : **ומתנן** כו' . ביקהל זה ובמסלי לח נרם ונ"ל פהוא נתינת פעם לפניה לבו הסר שהרי בסיף ידהו בשביל זה למנדים . תלמין השופי שם בלויר נלחה לו עדוחה : **למצרים** לנבלה התלוי ליתה מוכרת ברלתה לנוות מהחיו : **שנשיא** הומה היה ועהנה מהנא שנעון ויהם תרנים ובנים וכש"י ויקהל נדר כוחה היא ועשיה : **הביתון** נדסי . שתלה לכל הרואים אותו : כ"ג **אין** לו פיפה כו' . עד לומר כו' פי' אין ליכר הרע שהרי הכתוב תלה הכל בדשעים וכיון שלמתו מ"ל אין מקומקו ליכר הרע תלה נקין וכביולו : **לבה** כו' . מלי מעשה למען לח ישלחו כו' : **ור' יצחק** כו' . שכר שהחתה הכתוב תלה הכל בשבע הרשע ומ"ם לח ישלחו כו' ויהיה להם שכר טוב בשמלם על שנלחה ירדם סרע ופירש מלחתו ז"ל אין לו לנדיק פייפה בלד חטובה של רשעים אלא בלד הבורה של צדיקים ודכתו לח יחום נוהל הנדיקים עם של רשעים עכ"ל ונלחה שלח כתוב נשכרו דכרי כ' ה"נ ור' שמעון כו' . ודבריהם כתובים לעיל ע' פ"ל בפסוק ויבא יוסף הבתה לעשות מלאכתו ולהלן בפסוק ויהי מלאכתו ויתן אותו בידו ומשמש בעיניו . כלי ליפותם : **ומתלה** בעקביו הולך בעיקום ומהלך עד שנראית עקיבו הולה למעלה : **לי** נאה . לי ליופי והמי . נאה נבור אחני : **אמרו** לו מה במדה ועיין לעיל : **ומשמש** בעיניו . כלי ליפותם : **קום** קפחיניה . והמשל על יוסף שהיה מתנמנם בעיניו כו' . כדכתיב ויהי יוסף יפה תאר ונו' : **אמר** ליה הקב"ה הריני מנרה בך לח הדוב ולהה נח לח הטעות בניסיון שנסנסת בכנות האדון . מודה אני לך . כלפי מעלה אמר כן : **חטלים** מדם ימדי ובעל בלי למנה : **ווסתן** מהנסו

לסיפורם

פרשה פז (א) **ואורא** בפתאים כו' . שהשוונה לחם פוסיפר ליוסף היה הוח מקנח קלי כי הפתח בלשון הבח כמו בכרכ ולפ"ח לחי שביר לח כתיב ויהי לחחרי הדברים החלה דקלי מלרים לנוקא פתיא על שלח היו מדקדקים בפעשיהם שמלח יוסף לכנים לבוש עליהם וקרלם בגים לשון יחידי פתי ובעל בלי למנה ולילך מבניה בעור ולחלח לחוך לשיכך עיכה בו לח הזוב זה פוסיפרע . והתעריך פי' פתלים טעם מרוב פוב : **אבא נתנסה** פיעקב עמד בנסיון כמה נרות שבלח עליו וקבלם פוסיפר בתחבה . וכוחבר לחיכח לח בחשבון כי כח למשר נרמיה על קו"ש כמה דעבד יעקב סנגיו : **זקני** יגחק שמשמשה בעקידה : **שאני מנשה** כו' . דניה שכלנו שני לפיוחות נשון דעביה

חיפה

מנסה אותך יותר מהם: (ד) חר' מנחמא בשם רב ביבי אמר כך היה וסתן של עכו"ם. כיון שהיה אחד מהם לוקח עבדים היה הולך לו אצל אסטרולוגוס וא"ל הנה* טבא נחשא טבא. אין לשון זה ותשא אלא לשון אסטרולוגין. המד"א (דניאל ז) ופן תשא עיניך השמימה וגו'. ותאמר שבכה עמי. פ א"ר שמואל בר נחמן ארורים הם הרשעים. להלן (חוה ג) ופרשת כנפיך על אמתך אבל זו בבהמה ותאמר שבכה עמי: (ה) וימאן ויאמר אל אשת אדוניו וגו'. י יהודה בר ר' אמר כדבר מצוה אין ממאנין בדבר עבירה ממאנין. בדבר מצוה אין ממאנין (דניאל ג׳) מאן יבמי. בדבר עבירה ממאנין וימאן ויאמר הן אדוני וגו'. א"ל למוד הוא הקב"ה להיות בורר מאהובי בית אבא לעולה. אברהם (בראשית כב) קח נא את בנך. אשמע ליך ושמא אבחר לעולה ואפסל מן הקרבן. ד"א ויאמר אל אשת אדוניו. א"ל למד הקב"ה להיות נגלה על אהובי בית אבא בלילה. (שם יח) אתר הדברים היה דבר ה' אל אברם במחזה. יצחק (שם כו) וירא אליו ה' בלילה ההוא. יעקב (שם כח) ויחלום והנה סולם וגו'. אשמע ליך ושמא יגלה עלי הקב"ה וימצא אותי מטמא. ד"א הן אדוני. אמר לה מתיירא אני ומה אדה"ר על מצוה קלה נצטוה ועבר ונטרד מג"ע. זו שהיא עבירה חמורה ג"ע ע"ז. הן אדוני. מתיירא אני מאבא שבארץ כנען. ראובן ע"י שכתוב בו (שם לה) וילך ראובן וישכב את בלהה נישלה בכורתו ונתנה לי. אשמע ליך ואדהה מבכורתי. ד"א הן אדוני. מתיירא אני מאדוני. יא אמרה לו הורגתו אני. א"ל לא דיי שאמנה באסרטין של נואפים אלא באסרטין של רצחנים. ואם הדבר הזה את מבקשת הן אדוני הידי לקדמך (פ' לכי למותר לך דהיינו בעליך). א"ר יצחק חלב עזים שחורות וחלב עזים לבנות אחת היא. ד"א הן אדוני. מתיירא אני מד'. אמרה לו ואיננו. א"ל (מלכים קמה) נדול ה' ומהולל מאד. א"ר אבין חכניסה אותו

*) נ"ל נזדא טבא (כרדיל)

יד יוסף ח ילקוט פ"ו: ם רות רמז פ"ו: י ילקוט פ"ו: יא פרי"נ פ"ח פ"כ: יב ויקרא פ"ו. ומנחומא פ"ו. יג ילקוט פ"ו. פרי"נ פ"ח פ"כ: יד שם פ"ו. ילקוט פ"ו. ומנחומא פ"ו. יטמא פ"ג. ריש חוקת. ומנחומא פ"ו: טו פרי"נ פ"ח פ"כ: טז שם פ"ו. ילקוט פ"ו: יז שם פ"ו. ילקוט חסר:

נתונות

איסטרולוגוס מחה נסוכניס: הנה מכח נמחמ מכח. פירש"י סיה מנחם לישה עשה מוכה לקטח ט והוא לחמר ליה הבי סבה זו מוכה בכחום סוב לקטעו וסיל נס סיל עשמה כן לידע בחיה שעה תגלית עמו: להלן נבי רום למכה בלעון נקיה ומרבית ונו': כ"נ רש"י וילקוט כדבר מטה ממתיין ושי' כך סיה יוסף דן ק"ו כדבר מטה ממתין מתן יכמי כדבר עבירה לין מתמין בחמיה וכילקוט מפיס שד כדבר מטה ממתין מתן יחמי כדבר עבירה לין ממתין: אשמע לך. חס חמיע לך: אברהר ט'. ומחזי רמז לחתן השלוח: לא ידע מאי. כלומר לא ידע לה ושנה מופי בהכחר: אדם הראשון. סיל סיה מדון ומכ לכל השלוח: מאבא וכדמפרש ומחל ש"ת יפיבני: מתיירא אני ממדוע. סופיפרש: שאמנה. סתיה נמנה כאוך הנוכח של נואפים נלא לף כחכוכה של רוצחים סיהכו. מחזי על ידי: אסרטין פיכם הענוך לפי הענין פירוש הנוכה: הדבר הזה. של שכיכה: הידי לדקדק הכי זה נשיחל לפניך ידי כמו הלוה ושין לשל וש"י וילקוט נרס הדל לקוטך: חלב עזים ט'. כלומר לך סיל שכיכתו כמו שכיכתי כחלב עזים מחוזות ולבנות שמשמע סוב: מתיירא אני מה'. שהוא מחזן כל הן נלשון יון מ' כלומר מה' מחל מחריבו ומ' ה' שכעזון: איננו פה. מחמ חוסף ממר נדול ה' וט' שינו נדול דייק סיל ממרם שינו וסוף ממר נדול ס' וכן דלכו כפ' ושמה כן יפלח יהו ושין לשל

עץ

קטה מוכח. ומשין לנכה נשמר בים הסוחר: (ד) אצל אצטרולונין מחה מוכחים לשמול ט שם השבד מעלות ט' ול' לא. וכן סיה יוסף. ומ"ש לין ל' זה ומבח מלח לשון מנחמולונין כו' וכלשל ס' פ"ק (ז"ס"ק): הנה טבא פי' הוא סוב. נחבח כבח. פי' ימוח סוב ושימן סוב חל יחי: אין לשון זה ומבח כו'. דלמיד שפ"ו לה שהוא שימן סוב בנים חמדה מוחו וכשמה בלח יכול לה מקלה על יחי: ארורים הרשעים כו'. כ"ל שמלבד העבירה נ"כ משמתין בלשון מגונה הרך הנשים והמטומים לשם שיש מיתתם בלשון נקיה: ארורים הם שלשלו למ"ד לש"ם נתקוטה. מ"ש ואל בלחה כשרק שלח כהונן שלוה לזמן חתם ומה נעזרו בחיים חייהו. מכל רום סיסה נשוה ובעמה דיבה כל' כעוד ופרשה כנפיך על שמתך להחסון לוחי חתם כנפי השנחך ביחים בכך נקרא עלי (תה"ק): (ה) בדבר מטה כו'. דסיה חפיל בדבר מטה שלא מיזב נשוי ים לד סיהר חפ"ם לין מברכין וממתין מלד סיוהר והשוב. ולפי לה מלכיה מלן שהיא מתרעמת עליו נפני כ"ד. לפל בדבר עבירה מתחיין לפ"ם שים ל"ב לד סיהר בדבר. ולפיכן לה מיוסף דכשיב סיה ומתן נשוי לבכנים מיהן נשוי לה שכיכתה שלא חפ"ם שהיה לו קלח סיהר בדבר שלא לבכנים שלמה על דבר כוה שלינו שוים נשוי חפ"ה היה ממלן כלי להתחתק מן העבירה ובכל יכולתו ובלשון (זה"ק): לפל ני ר"ש וילקוט בדבר מטה ממתין ושיקום כך היה יוסף דן ק"ו בדבר מטה ממתין מתן יכמי. בדבר עבירה לין ממתין בחמיה: אברר לה לשמר כו'. מ"ה הן דיים לשמר פה מחוכחה שמה שוד על שה. וכבוסה רגה לקנר וכמוז בלשון הן שפיכוסו שהם כדממרו ז"ל שכל' יין קוריין לחתם הן. ה"ק לה שמשמתן בית לחכה שם שהם שוחה מכל משפחות שבשלש שהם נכחיים לה לקרבן שולה ולוי לקחת לך שמה לחכה לשולה ולפסל מן הקרבן כי בעל מום לה יהיה לקרבן. מום דגשם: א"ל לשוד הקב"ה להיות נגלה כו'. נם זה נלמד בלשון הן שהוא על לשון יחידי לשמר שהם פה מיוהדים מכל. חשר משרה שכיכתו לשושע עליהם כוה"ק ובכוחה שלח נחלמנות: ויטצא אותי טמא ועי' זה יפלק ממני כוה"ק לפי שלין קדושה במקום טומחה. ולפ"ז דמיירי הכח בשכיכה שלח חשמים. מ"מ מידי הכיכור לח יחל ושמח יכא לידי בלילה: ומה אדה"ר כו'. ונרמז זה בלשון הן דבאדה"ר כתיב הן המוס: על מצוה קלה החטיא מטה קלה לנבי נ"ע החמירה ספי. ולפ"ד לשיטור מן הדעת היה שפני שמעורר מחות המשנל נשיטה מחל שפי כיון שבאדה"ר היה נמור עבור עון הפעיל לידי זימה כ"ש דבר זימה שהוא (זה"ק): מתיירא אני מאבא שהוא נחלן ונעון. כלר' שהוא נחלן בכיון לשמר חפ"ם שהוא מחזיק בשכיכה: מאבא שהוא נחלן ונעון. כלר' חפ"ם נחלן בכיון לשמר חפ"ם שהוא כוה (יפ"ת): ראובן ע"י שכתוב בו. שלח הפל לחובן בפעמים רק בכ"ג ולפי יפוני חכיו והעלה עליו הכחוב כילוין שכל כדאי נפרק בפה נפשה. ולכן לשר ע"י פעמים מה שהיה סיה שיכתוב עליו כן נשנה וכ"ש הוא לף שלח יסיה לו חטי ע"ג ממן יכנס על נשוי מעלמו ובפרט שיכול לבח מה ע"ג ממן כנ"ל: נתלה בבורתו כדכתיב ובחלן יפוני חכיו נשנה בכוחנו ליוסף. ופל דהכחוב מיפלה ממנו שד קדם שכיכם יוסף. וכמנוחר לדחיל בפ"ק דכרכות נבי הל דדיים שם לחובן שלמר מה בין נבי לבן הפי כו'. ולפי נבי ש"ג דפל כדרכיה שקל יוסף בכיחוסיה מינה דכתיב ובחלן ונו' ופ"ה לף לשקנת בית ליוסף דמפני שהיה לבוש בכיחוסיה מינה ולילבו מידם (תה"ק): מתיירא אני מאדוני שמא יבקש ממנו שכיבה כדלשל פ' פ"ז. וחס שמעבר יהדות ושחקר מפל מי שיהה לו הרשה שהפש:

בהונה

שרשה כ"ל: מקימון מדר קטן פמיש: יאוות יפה עשים שכשים שיה שלחה שעה מחילה מע"ג מלך מי ט'. מחכ"ו שלחילה ממע ובשיכש"י ובילקוט לף נרם יפוש: לא שבק כו'. כלשר לף סיה חסר המקבל כלום חס לחר לה' וכן הוח לחרה לה בחילה טויקרת רבה בשרשה כ"ג ומדרש רום קבסה ה': לאלהים מיי כו'. שפעם לילה ומחר שבועם לחלים חלף שבש שלוי עובה כו': לאלהים כו'. שפעוחות שבמקלה ובפלטוד מלמו לשון חלוים וחלו על שהוח לשון דין ודיין לשפוטי ובילקוט מפיס שד כדבר מלה שמעים בשבה ומי שים לו חיך יבח ויפעם: ניסן נם שלשה: ויהי בלחמם. מדבר כמדרלו הכח מבניסין בן רחל: כ"ג בעולם הזה בעולם הבח שלח יהיה כו': אליהן ונו'. ודייק סיפיה דקל להיות עמה משמע שלפי: חוטאו כמו מושו קוס שלו כלשר בכחכוחו ומיתוחו וכן פי' שעבוד: הדבר הזה. שלח שמע חליה כחמיה: לא כשה ונלה פרחוקם: עאב"ן שחם היה משמע לה שלח היה מיחן שכשיו מלבוחו: אותו הלחם. שויפיבש. ליקר לשבר שיחבר ביחו שלח שים חמר: יום נטול. לשון נכלה ולשון לישמת הוח כלפי ע"ג של מילום שהיו עושין חג ביום שהחילות עולה ושיל"ש וכן מלחקים שם כמיני שמחה: תיאטרון שהיו משחקים בבחי שיפילוסוף שקוראים נים שמשחקים בו כמיני לשוק של לישנה: מלאכתו ולפי לשבילה נשכון:

יוסף

חורתו אני ולח יודע לו פדבר: שאמנה כו'. שחיה נמנה כחכוכה של נואפים שלח לף כחכוכה של רוצחים שבילה ממנו ובשיכש"י ובילקוט לח נרם יפוש: לא שבק כו'. כלשר לף שיכור לשבק. הידי כמו הלוה. וכש"י ובילקוט נרסי' הוא לפי' חלב עזים שחורות כו'. כלפי עשם כל הכחיחים שוה כחלב עזים שחורות ולבנות שעשמן שוה. ושיהו כן לשון חמה: הן ארוני מתיירא אני מה'. שפרש הן לשון חמה שהוא שלחים ולפי שהוא חיב לומר לה' ולא לחר לה' ולכן הוא לשון נקיה: ארורים הם שלשלו מלבוחו: אאב"ן ואיננו מיטיבא כו' מה'. שפרש הן לשון חמה שהוא שלחים ולפי שהוא חיב לומר לה' ולא לחר לה' ולכן הוא לשון נקיה: ארורים הם שלשלו מלבוחו: אורתו הלחם. שויפיבש. ליקר לשבר שיחבר ביחו שלח שים חמר: יום נטול. לשון נכלה ולשון לישמת הוח כלפי ע"ג של מילום שהיו עושין חג ביום שהחילות עולה ושיל"ש וכן מלחקים שם כמיני שמחה: תיאטרון שהיו משחקים בבחי שיפילוסוף שקוראים נים שמשחקים בו כמיני לשוק של לישנה: מלאכתו ולפי לשבילה נשכון:

בכחכוח

יוסף

חורתו אני ולח יודע לו פדבר: שאמנה כו'. שחיה נמנה כחכוכה של נואפים שלח לף כחכוכה של רוצחים שבילה ממנו ובשיכש"י ובילקוט לח נרם יפוש: לא שבק כו'. כלשר לף שיכור לשבק. הידי לדקדק הכי זה שבכח כו': הדבר הזה של שכיכה: לפניך. הידי כמו הלוה. וכש"י ובילקוט נרסי' הוא לפי' חלב עזים שחורות כו'. כלפי עשם כל הכחיחים שוה כחלב עזים שחורות ולבנות שעשמן שוה. ושיהו כן לשון חמה: הן ארוני מתיירא אני מה'. שפרש הן לשון חמה שהוא שלחים ולפי שהוא חיב לומר לה' ולא לחר לה' ולכן הוא לשון נקיה: ארורים הם שלשלו מלבוחו: אאב"ן ואיננו מיטיבא כו' מה'. מפרש הן לשון חמה שהוא שלחים ולפי שהוא חיב לומר לה' ולא לחר לה' ולכן הוא לשון נקיה: ארורים הם שלשלו מלבוחו: אורתו הלחם. שויפיבש. ליקר לשבר שיחבר ביחו שלח שים חמר: יום נטול. לשון נכלה ולשון לישמת הוח כלפי ע"ג של מילום שהיו עושין חג ביום שהחילות עולה ושיל"ש וכן מלחקים שם כמיני שמחה: תיאטרון שהיו משחקים בבחי שיפילוסוף שקוראים נים שמשחקים בו כמיני לשוק של לישנה: מלאכתו ולפי לשבילה נשכון:

ר' שמואל בר נחמן אמר לעשות יזמלאכתו ודאי. ר' הונא בשם ר' מתנא אמר יחאיקונין של אביו ראה וצנן דמו. דכתיב משם רועה אבן ישראל. מי עשה כן מאל אביך ויעזרך וגו' ברכות שדים ורחם ברכתא דאבוך ודאמך: (י) ותתפשהו בבגדו וגו' ויצא החוצה. יטקפץ בזכות אבות המד"א (מלאכים טו) ויוצא אותו החוצה. שמעון איש קטרון אמר כבזכות עצמותיו של יוסף נקרע הים לישראל. הה"ד (תהלים קיד) הים ראה וינס בזכות ויעזוב בגדו בידה וינס. ותקרא לאנשי ביתה נתנה אותו בפיהם של כולם. ותנח בגדו אצלה ר' אמי אמר מחבקתו ומנשקתו. ויהי כשמע אדוניו וגו' כדברים האלה. ר' אבהו אמר בשעת תשמיש. ויקח אדוני יוסף אותו. אמר ליה ידע אנא דלית הוא מנך אלא שלא לערב פסולת בבני (פי' שלא פשעת בדבר אלא היא הטעתך. ואפי' לא היה בדין אלא כדי להוציא מלבן של בריות אני סירך): (יא) ויהי ה' את יוסף וגו' ויתן שר בית הסהר וגו'. כאר' הונא בש"ר אהא אמר שמושו היה ערב לרבו והיה יוצא ומדית את הכוסות ועורך את השלחנות ומציע את המטות והיתה אומרת לו בדבר הזה עשקתיך חייך שאני עושקתך כבבדברים אחרים. והיה אומר לה (תהלים קמו) עושה משפט לעשוקים. חותכת אני פרנסה שלך. והיה אומר לה נותן להם לרעבים. כגכובלתך אני. והיה אומר לה ה' מתיר אסורים. כופפת אני את קומתך. והיה אומר לה ה' זוקף כפופים. מסמא אני את עיניך. והיה אומר לה ה' פוקח עורים. עד היכן. ר' הונא בש"ר אהא אמר עד שנתנה שרתוע של ברזל תחת צוארו עד שיתלה עיניו ויביט בה. אעפ"כ לא היה מביט בה. הה"ד (תהלים קה) ענו בכבל רגלו ברזל באה נפשו: (יב) אין שר בית הסוהר וגו'. כדעד עכשיו בשעת הצרה. ומנין אף בשעת הרווחה. ת"ל וכל אשר הוא עושה ה' מצליח בידו:

פרשה פח

(א) אויהי אחר הדברים האלה חטאו (תהלים לט) מכל פשעי הצילני חרפת נבל אל תשימני. ר' חמא בר חנינא ור' שמואל בר נחמן. ר' חמא בר חנינא אמר לא היו ראוין אוה"ע שיהיה בהם דווים וסכופין. ולמה יש בהם דווים וסכופים אלא שלא יהיו מונין את ישראל ואומרים להם אומה של דווים וסכופין אתם. על שם חרפת נבל אל תשימני. ור' שמואל בר נחמן אמר לא היו אוה"ע ראוים שיהיה בהם מעלה הטטין. ולמה יש בהם מעלה הטטין אלא שלא יהיו מונין את ישראל ואומרין להם לא אומה של מצורעים אתם. על שם חרפת נבל אל תשימני. ד"א מכל פשעי הצילני וגו' זה יוסף לפי שכתוב בו ותקרא לאנשי ביתה וגו' נתנה אותו בפיהם של כולם. אמר הקב"ה מוטב שיפנו אלו באלו ואל יפנו לצדיק הזה הה"ד ויהי אחר הדברים האלה חטאו וגו'. רבנן אמרי שר המשקים זבוב נמצא בתוך פיילין פוטירין שלו. שר האופים צרור נמצא בתוך גלוסקיא שלו הה"ד חטאו משקה מלך מצרים והאופה לאדוניהם בתשמיש אדוניהם. ר' אביתר אמר בקשו להזדווג לבתו של מלך נאמר כאן חטאו ונאמר להלן ואיך אעשה וגו' וחטאתי לאלהים: (ב) בר' יודא בר' סימון ור' חנין בשם ר' יוחנן כתיב (תהלים מו) לכו חזו מפעלות ה' וגו' הקציף הקב"ה אדונים על עבדיהם ליתן גדולה לצדיקים פרעה קצף על עבדיו ליתן גדולה ליוסף. עבדים על אדוניהם ליתן גדולה לצדיק (אסתר ב) קצף בגתן ותרש ליתן גדולה למרדכי. ר' יודן הוה משתעי אילין עובדיא דבגתן ותרש. רב אמר קונדא מבירין נתנו בתוך מנעליהם. ר' חנין אמר מגננין עשו לו לחנקו. שמואל אמר הכינא עשו לו בתוך ספלו. ויבוקש הדבר וימצא. רבנן אמרי זבוב נתנו בתוך פיילי פוטירין שלו מיד ויבוקש הדבר וימצא: (ג) ויתן אותם במשמר ויפקד שר הטבחים וגו' ויחלמו חלום שניהם וגו'. ר' חייא בר אבא אמר גחלמא ופתרוניה

רחלם

יד יוסף יז שבת מ"ט: יח זוהר ויחי דף רכ"ב. ולקמן פ' צ"ח. הג"ה פ"ס סדר"א פ' ל"ס. ירוש' הוריות פ"ב: יט ילקוט ס"ז: כ תנחומא. שוח"ט. זוהר בשלח דף מ"ס. זוהר פקודי דף ר"ל. זוהר פנחס. תנחומא נשא: כא ילקוט ס"ז: כב תנחומא וילא וס' ויבכ· כג אדר"נ פ' מ"ז. ילקוט תהלים. ספר סיסר. יומא ל"ס: כד במדב"ר פ' י"ד. שוח"ט מזמור כ"ד. ילקוט ס"ז:
פפ"ח א ילקוט תהלים. וילקוט ס"ז: ב אס"ר. וילקוט ס"ז. וילקוט אסתר. מגילה י"ג: ג פרק הרואה. יומ"ש:

ענף יוסף

פרשה פח (א) [בפיהם של כולם אמר הקב"ה מוטב כו'] קשה שהרי יוסף ע"כ י"ב שנה נאסר כי בעת שמכרו בן י"ז שנה היה וגו' וכתיב ויוסף בן שלשים בעמדו לפני פרעה ושנה אחת

מתנות כהונה

ברכתא דאבוך כו'. שמברכתם זכה לבסירלא לפניו איקונין אבותיו להינצל מן החטא: **קפץ** בזכות אבות כלומר זכות אבות עמדה לו שנמלט ממנה: **בזכות עצמותיו**. שהיו עמהם בעת הסיא כמו שנא' ויקח משה את עצמות יוסף: **מחבקתו** ומנשקתו גרסינן. פי' שהיתה מנשקת הבגד להכנת יוסף: **כשמוע** אדוניו וגו'. גרסינן ודייק שיפיה דקרא כדברים האלה: **ידע** אנא כו' פירושו כמ"ב בפנים ועיקר הכוונה שלא יאמרו לשם שתבעה לזה כך תבעה לאחרים ודייק מדכתיב ויקח אדוני יוסף שלקח אותו בדברים דאל"כ למה לקחו הוא בעצמו שלא כדרך אבן ואעפ"י שהיה סריס היה לו נשים ולאחר שבא יוסף אליו נסתרס כדלעיל פרשה פ"ו אבל קודם לזה היו לו נשים ואשת יוסף תוכיח: **היה** ערב לרבו. פוטיפרע והיה יוצא מבית האסורין. וכו': **בדבר** הזה כו'. בתמיה. וכי סבור אתה שביסורין אלו לבד עשקתיך עוד אעשוק אותך בדברים אחרים: **כובלתך** מאסר אותך בכבלי ברזל: **עד** היכן היתה מדברת עמו כך: **שרתוע** פי' הערוך ספוד וכ"ה בילמדנו: **עד** עכשיו. שיה ה' עמו בשעת לרה: **דווים** וסכוכין. חולים ומעונים: **סכופים** כמו סגופים ועיין ערך סגף או הוא כמו סקובים ופי' ג"כ גרוע ולקוי כדאמרי' סקבא דשתא רגלא והטעם שהייסורים ממרקין העונות לזכות האדם לעוה"ב ואוה"ע אינם כמו כך ולשון רש"י לפי שהעולם הזה שלהן הוא והיא שלו: **מונים** לשון אונאה לא אומה של מורעים: ה"ג **הצילני** וגו'. ודייק שיפיה דקרא חרפת נבל אל תשימני: **שכתוב** בו גרסי': **אלו** באלו. המצריים במצרים יפנו לדבר זה מזה: ה"ג לצדיק הזה. הה"ד ויהי אחר: **פיילי** פוטירין. פי' הערוך כוס של בשמים ששותין אחר המרחץ: **קצף** בגתן ותרש. בקשו לשלוח יד במלך אחשורוש: **קונדא** פי' קלר: **מבירין** כלומר הרבה קלר ורש"י גרס קוטרא מכירין וכי' סכינים חדים: **בתוך** מנעליהם. כדי שלא ירגישו בהם בני אדם והיו רוצים להרגו בהכאה: **מנגנין** פי' הערוך ערמה: כ"ג שמואל אמר הכינא. פי' נחש ה"ג בילקוט הכינא הסמינו לו בתוך ספלו הה"ד ויבוקש וכו' ספלו שממנו הוא שותה כד"א בספל אדירים: **חלמא** כו'. חלום

שלו

עץ יוסף

מיוחד להם לצחוק. והלכו כולם לראות בשחוק הזה. ומסיק ר' נחמיה אלא ויבא הביתה לעשות מלאכתו. כלו' דלפ"ז מהא הא דקמ"ל קרא שבא הביתה לעשות מלאכתו לאשמועינן חסידותיה דיוסף דאע"פ שכל העבדים והשפחות היו תחת ידו והם הלכו אל הצחוק. מ"מ הוא לא הלך אלא בא לעשות מלאכת רבו באמונה: **לחשוב השבונות** משום שהוא היה הגדול שבבית שהיה מקבל השבונות מכולם. וזהו לעשות מלאכתו המיוחד לו: **איקונין של אביו** נורם אביו ראה. ודייק מדכתיב ואין איש מאנשי הבית. אבל איש אחר היה. והיינו דיוקנו דאביו היה שם (יפ"ת). ועיין מ"ש בתנחומא: **איקונין של אביו ראה כו'** דכתיב משם רועה אבן ישראל. נ"ל ר' חייא כו' איקונין של אביו ראה וצנן את דמו שנא' מידי אביר יעקב (היה לך זה דויכוחו כו') ר"ה בשם ר"מ אומר איקונין של אמו ראה וצנן את דמו שנא' משם רועה אבן ישראל (ויתליצו שמכונה האם בשם אבן. ולאבן את ילדתני) וכן הגיר' בילקוט ועיין בירוש' פ"ב דהוריות. ולקמן פ' צ"ח: **מי עשה כן** מי העיר את רוחו וסייע בהשקפה שכלו בזה לכל הני ב' פירושים כנ"ל: **מאל אביך** הוא הקב"ה. וה"ק מאל אביך היתה זאת והוא יעזרך לעולם. **ברכתא דאבוך ודאמך** שמברכתם זכה לבסירלא לפניו איקונין אבותיו להנצל מן החטא (מת"כ) ועי' רש"י בפי' החומש: **דאבוך ודאמך** ואע"פ שלא מצינו שרחל ברכתו נאמן עלינו יעקב. (י) **קפץ** בזכות אבות. דריש לג"ב מויצא החוצה דכתיב באברהם שקפץ בזכות אבות להיות ניצול בזכותם מן אותו החטא (נזה"ק): **שמעון איש כו'**. מילתא באפיה נפשיה הוא דדריש מדכתיב התם הים ראה וינס ומה ראה ראה עצמותיו של יוסף וינוס מדה כנגד מדה שנס יוסף גם הגולה (מה"ק): **נתנה אותו בפיהם** כלו' שכלם יוציאו לעז על אותו הצדיק. שהסיתה אנשי ביתה בערמה לאמר שתבע גם בהם. וכדאי' במדר' אבכיר ותאמר להם לאמר היינו לומר לאחרים ראו הביא לנו איש עברי לצחק בנו כלו' שכן תבע לכלם בדבר זימה: **מחבבתו ומנשקתו** שהיתה מקרבתו אצלה בכל מה שאפשר דאכתי הביטותיה גבי ולא נעקה עליו אלא מפחדה פן יקדים הוא לפרסם קלונה (יפ"ת): **בשעת תשמיש** ולאו תשמיש ממש שהרי סריס היה כדלעיל פ' פ"ו ועוד דא"כ תפגום לעצמה כי למה לא נעקה מתחילה. אלא ר"ל מעשה היודים ביחיק וניפוק: **ידע אנא כו'**. פירושו כתוב בפנים. והכוונה שלא יאמרו כשם שתבעה לזה כך תבעה לאחרים. ודייק מדכתיב ויקח אדוני יוסף אותו לקח אותו בדברים. אמר שלא לערב פסולת בבני. ואע"פ שהיה סריס. כבר היה לו בנים. אלא לאחר שבא יוסף אליו נסתרס כדלעיל פ' פ"ו (מת"כ): (יא) **ויתן** שר בית הסוהר וגו' ואת כל אשר הם עושים שם הוא היה עשה. עז"א ר"ה שמושו היה ערב לרבו פוטיפר והיה יוצא מבית האסורים ומדיח את הכוסות כו'. מתפרש הא דכתיב וכל אשר הם עושים שם הוא היה עושה מושב על בית פוטיפר שנעשה כל לרכם על ידו בהיות שמושו ערב לרבו במלאכת של היכה בהדחת כוסות ומזיגת הכוס ועריכת השולח' ועריכת המטה וכיוצא בו: **בדבר הזה אשקתיך** כלו' בענין מאסרו בבור בית הסוהר **עושה משפט כו'**. תליפ כל הני קראי ביוסף משום דכתיב התם אשרי שאל יעקב בעזרו בכל זה נתקיים ביוסף שנשה באלהי יעקב אביו (יפ"ת): **כובלתך** אאסור אותך בכבלי ברזל. **ה' פוקח עורים** ובתנחומא אמר שהיתה אומרת ג"כ אני מוכרת אותך בארץ רחוקה. והוא חוזר ה' שומר את גרים. וכאן קצרו כמו בגמרא: **עד היכן** ניערה אותו במה שאמרה לו. **עד שנתנה שרתוע** פי' ספוד. ובתנחומא גרסי' ויהי כדברה אל יוסף יום יום י"ב חודש היתה מתגרה בו **ט'**. מה עשתה א"כ הונא בר אידי עשתה לו שרתוע של ברזל תחת זקנו שאם יכפין פניו יהא

הסרתוע מכהו שנא' ענו בכבל רגלו ברזל באה נפשו וכו'. משמע שענין הסרתוע היה קודם שנתנו אותו בבית הסוהר. אבל המדרש דהכא מפרש שגם אח"כ כשהיה בכבל רגלו באה לפתותו וכיון שלא שמע לה נתנה הסרתוע תחת צוארו (מה"ק): (יב) **עד עכשיו בשעת הצרה כו'**. העיקר כגירסת השוח"ט וכן בבמדב"ר פ' י"ד כתיב ויוסף הורד מצרימה. מה כתיב שם ויהי ה' את יוסף. אין לי אלא בהרווחה. בצרה מנין שנא' אין שר בית הסוהר רואה את כל מאומה בידו באשר ה' אתו. כלו' בשעת הצרה בהיותו בהסתר פנים מנין שגם באותו הפרק היה ה' עמו. ת"ל אין שר בית הסוהר וגו' באשר ה' אתו שאף בשעת צרה היה ה' עמו (נזה"ק). ולפרש גירסתנו י"ל עד עכשיו בשעת הצרה. כלומר יתכן שבשעת צרה ראה ה' בעניו. ולכן הצליחו להצילו מעם מצרתו. ומנין אף בשעת הרווחה ת"ל וכל אשר הוא אף בשעת הרווחה ה' מצליח בידו:

פרשה פח (א) **מכל פשעי כו'** בעי לפרש שמספי דברים הנ"ל סיבב ה' חטא המשקה והאופה לפי שנתנה אותו בפי כולם כדבסמוך. ולהכי מייתי האי קרא שמבקשת הנפש שלא יהיה חרפה בפי הנבלים. ומפרש קרא בישראל וביוסף (יפ"ת): **לא היו כו'** דווים וסכופים פי' חולים ומעונים שה' תפלם להם שכרם בעוה"ז וישראל הם המדוכאים ביסורין למרק עונם לנחול העוה"ב. ומזה הטעם לא היו ראויים שיהיה בהם מעלה הטטין (פי' צרעת ונגעים) מפני שהם לכפרת עונות כדא' כל מי שיש בו ד' מראות נגעים הרי אלו מזבח כפרה (יפ"ת). **מונין** לשון הונאה: **נתנה אותו** כו' כדאי' בפ' הקודמת. שהיו אומרים כלום יש עבד שנתן רבו כל אשר לו בידו ויגלהו רעה תחת טובה. לכן אמר הקב"ה מוטב שיפנו אלו באלו הה"ד ויהי אחר הדברים האלה וגו': **ואל יפנו** לצדיק הזה הה"ד ויהי. כנ"ל (מת"כ): **פיילין פוטירין** כוס של בשמים ששותין אחר המרחץ (מת"כ). ועי' לעיל פ' ס"ו ח': **גלוסקיא** פי' ככרות להם. ובס"א גרסו קלוסקין פי' קלקס בלבון יוני עוגה פת קטן (מוסף הערוך): **בתשמיש אדוניהם** דלאדוניהם משמע בענין אדנותו עליהם דהיינו המשקה והאופה שבזה הם עובדים אותו (יפ"ת): **בקשו להזדווג** ושר המשקים נמצא לו מלילי זכות להעביר עונו (יכ"ח): (ב) **כתיב לכו** כו' שמהקב"ה היה שהפך לב מלכם לבגאוהם ועל מילתא כל דהוא קצף ויחשבו לו כחוטאים. וז"ל מפעלות אלהים. והוא במזמור ס"ו דשיפיה דקרא נורא עלילה על ב"א. ופירושו ל' עלילה והוראה שהקב"ה עושה רצונו ותולה עלילה בבני אדם. והכי נמי מפרש שלעשות רצונו מביא עלילה על עבדים לגבי אדוניהם ובהפך (יפ"ת): **עבדים על אדוניהם** כדאמר באסת"ר מה קצפון היה שם מעביר שנים ומושיב אחד. ר"ל שהעבירם שהם שנים והושיב למרדכי שהוא אחד. ובודאי על דבר זה לא היה ראוי להם לבקש לשלוח יד במלך. אלא שמאת ה' היתה זאת להגביר קצפם יותר מן הראוי כדי ליתן ע"י זה גדולה למרדכי (נזה"ק): **ר"י הוה משתעי** כו' אידי דמייתי להאי מלתא מפרש ליה הא דכתיב ויבוקש הדבר וימצא דמשמע שנמצא אחה דבר בפועל עד שהיה ניכר ממנו דברי אמת. שרב אמר קונדא מבירין כו'. קונדא קלר. מבירין הרב. כלו' הרב קלר נתנו בתוך מנעליהם כדי שלא ירגישו בהם והיו רוצים להרגו בהכאה ועי"ז נאמר ויבוקש הדבר וימצא. וכן הוא לשברת אייך הגאי (נזה"ק): **מגננין** עשו לו. פירש המוסף מעשה תחבולה. ורש"י פירש דבר המגלגל: **חבינא** פי' אלרס נחש נתנו בתוך ספלו שממנו שותה: **זבוב נתנו** כו' מהמשובים האחרים (יפ"ת): **בתוך** פיילי פיטורין. בכוס שישתה ממנו: (ג) **חלמא ופתרונא** כו' דכתיב איש

כפתרון

חלום חבריה. ויבא אליהם יוסף וגו' ויאמרו חלום חלמנו וגו'. הלא לאלהים פתרונים. ד תלה את הגדולה בבעליה: (ד) ויספר שר המשקים והנה גפן לפני ה אלו ישראל. שנא' (תהלים פ) גפן ממצרים תסיע. ובגפן שלשה שריגים. משה אהרן ומרים. והיא כפורחת. הפריחה גאולתן של ישראל. עלתה נצה. הנצה גאולתן של ישראל. הבשילו אשכלותיה ענבים. גפן שהפריחה מיד הנצה. ענבים שהנצו מיד בשלו. וכוס פרעה בידי. ו מכאן קבעו חכמים ד' כוסות של ליל פסח. א"ר הונא בשם רבי בניה כנגד ד' גאולות שנאמר ז במצרים. והוצאתי. והצלתי. וגאלתי. ולקחתי. ר' שמואל ב"נ אמר כנגד ד' כוסות שנא' כאן. וכוס פרעה בידי ונתת כוס פרעה וגו'. ר' לוי אמר כנגד ד' מלכיות. ריב"ל אמר כנגד ד' כוסות של תרעלה שהקב"ה משקה את העכו"ם. הה"ד (ירמיה כה) כי כה אמר ה' אלהי ישראל אלי קח את כוס היין החמה. (שם נא) כוס זהב בבל ביד ה' וגו'. (תהלים טו) ימטר על רשעים וגו'. וכנגדן הקב"ה משקה את ישראל ד' כוסות של ישועה לע"ל שנא' (שם טז) ה' מנת חלקי וכוסי וגו'. (שם כג) תערוך לפני שולחן נגד צוררי דשנת בשמן ראשי כוסי רויה. (שם קטז) כוס ישועות אשא. כוס ישועה אכ"כ אלא כוס ישועות. חדא ליומות המשיח. ואחת ליומות גוג. א"ל את בשרתני בשורה טובה. אף אני אבשרך בשורה טובה בעוד שלשת ימים וגו': (ה) כי אם זכרתני אתך. כי גנב גנבתי. ח א"ר אחא מכאן שנגנב ב' פעמים. וגם פה לא עשיתי וגו' וירא שר האופים וגו'. א"ר חמא ד' הם ט שפתחו באף ואבדו באף. והנה שלשה סלי חורי. אלו ג' מלכיות הראשונות. ובסל העליון. זו מלכות הד' שהיא מכתבת טרימוסיאה מכל או"ה. והעוף אוכל אותם. ומשאכל את העליון אחר כך אוכל את התחתון. א"ל אתה בשרתני בשורה רעה. אף אני מבשרך בשורה רעה. בעוד שלשת ימים וגו'. ויהי ביום השלישי י יום גנוסיאה של פרעה. ויעש משתה וגו' וישב את שר המשקים וגו' ואת שר האופים וגו'. אירע לזה מה שנא' לו. ולזה מה שנאמר לו:

(ו) ולא זכר שר המשקים וגו'. כל היום יא היה מתנה תנאים ומלאך בא והופכן. וקושר קשרים ומלאך בא ומתירן. א"ל הקב"ה את שוכחו ואני לא אשכחהו. הה"ד ולא זכר שר המשקים וגו'. ד"א שר המשקים שכחך ואני לא אשכחך. מי היה מחכה לאברהם ושרה שהיו זקנים שיולד להם בן. מי מחכה ליעקב שעבר במקלו הירדן שיפרוץ ויעשיר. מי היה מחכה ליוסף שעברו עליו כל הצרות האלו שיהיה מלך. מי היה מחכה למשה שהושלך ליאור שיהיה כמו שנהיה. מי מחכה לרות שהיתה גרה שחזרה למלכות ישראל. מי מחכה לדוד שיהיה מלך עד סוף כל הדורות. מי מחכה ליהויכין שיצא מבית האסורים. מי מחכה לחנניה מישאל ועזריה שיצאו מתוך האש. מי מחכה לישראל בימי המן שיצילם הקב"ה. מי מחכה לגליות שיהיו לשם ולתהלה. מי מחכה לסוכת דוד הנופלת שיקימנה הקב"ה שנא' (עמוס ט) ביום ההוא אקים את סוכת דוד. שיהיו כל העולם לאגודה אחת. שנא' (צפניה ג) כי אז אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרא כלם בשם ה' ולעבדו שכם אחד:

סדר מקץ

פרשה פט

(א) ויהי מקץ שנתים ימים. (איוב כח) קץ שם לחשך. זמן נתן לעולם כמה שנים יעשה באפילה. ומ"ט קץ שם לחשך שכל זמן שיצה"ר בעולם אופל וצלמות בעולם דכתיב (שם) אבן אופל וצלמות. נעקר יצה"ר מן העולם אין אופל וצלמות בעולם. א ד"א קץ שם לחשך. זמן נתן ליוסף כמה שנים יעשה באפילה בבית האסורים. כיון שהגיע הקץ חלם פרעה חלום: (ב) ויהי מקץ שנתים ימים. (משלי יד) ב בכל עצב יהיה מותר ודבר שפתים אך למחסור. א"ר שמעון

יד יוסף ד לקמן פ' פ"ט. תנחומא מקץ: ה חולין צ"ב. ילקוט ס"ז. ותרגום ירושלמי: ו רש"י פסחים ק"ח ד"ה ארבע. רשב"ם ל"כ נ"ח ד"ה כניעית: ז רבב"ם פסחים נ"ט ד"ה ולא. שמ"ר פ"ו. שוח"ט מזמור ע"ה. ירוש' פרק ע"פ. וזכר אמור. ילקוט ירמיה רמז ת"ו: ח לעיל פ' פ"ד: ט לעיל פ' י"ט. אס"ר. ילקוט סדר בהעלותך ואסתר: י ירוש' פ"ק דעכו"ם. וילקוט ס"ז: יא ילקוט ס"ז:
פפ"ט א תנחומא ס"ז: ב ילקוט ס"ז. וילקוט משלי:

מתנות כהונה

שלו ופתרון חלום של חבירו שלך יעלה לחבירו באוף כן פירש"י בתומם בסדר זה: ה"ג כפורחת הפריחה: מכאן קבעו כו'. שארבע פעמים כתיב כוס בפרשה: נגד ארבע גאולות. ארבע לשונות של גאולה ה"ג בילקוט ורבינו בחיי ובירוש' פרק ערבי פסחים: כוס זהב בבל וגו'. פי כוס ביד ה' מלא מסך ימטר על רשעים פחים אש וגפרית ורוח זלעפות מנת כוסם וכנגדן כו': ישועות תרתי משמע הרי שתי כוסות ולאותי ברבינו בחיי שכתב בפרשה ואלה ח"ל וכתיב למען תמצו והתענגתם מזיו תנחומיה והכוונה בו כוס של תנחומין וכתיב לא ישקו אותם כוס תנחומין עכ"ל אבל כאשר פרשתי כך מצאתי שוב בהדיא בשוחר טוב מזמור ע"ה ובירושלמי פ' ערבי פסחים וח"ל והון ישועות תרין: שנגנב שני פעמים. עיין לעיל פרשה פ"ד: ארבע הם שפתחו באף. עיין לעיל פרשה י"ט: ה"ג ובסל העליון. זו מלכות הרביעית: טרימוסיא במקומות אחרים גרס טימורא וכן גרסת הערוך ופירושו ממעלת וכה כהלא אמר אין הקב"ה בא בטרוניא על בריותיו: ומשאכל את העליון. רמז לגדולי ישראל והשוכנים והתחתון הם הקטנים מהם וכלם ברמז בכל מאכל כי כלחם אוכלים אם ישראל כד"א אכלו עמי ועורם מעליהם הפשיטו: גינוסיא פרש"י וערוך יום לידת המלך: מתנה תנאים כו'. שר המשקים היה מתנה עליו תנאים בתאר המלך וקושר עליו כדי שלא יצא מזה שהיה מזכירו שלא יעבירהו המלך מעל כנו ויעמוד יוסף תחתיו ולהייה לזה מה שדרשו לקמן בפסוק נער עבד עברי ודייק מיתורא דויסכחהו מכמע שמדעת היה משכחו והמלאך היה מהפך תנאיו ומתיר קשריו שלא היו דבריו שמעים ולא הועילו לו: ד"א שר המשקים שכחך. לנוכח היה מדבר עם יוסף: ה"ג מי היה מחכה. כלומר מי הוא זה שיעלה בדעתו שסוף יבא לידי כך נראה דצריך לגרוס מי מחכה שיהיו כל העולם. וכן מצאתי שוב בספר אום אמת: באפילה בתפילת יצה"ל וכדמפרש: שותה חמין. נשיענ להתם מותר וים לו בהם יתרון שהם עוכים יותר להבבות נושא ממים צוננים וכן מותר

עץ יוסף

אתה בבית אדוניו שהיפר כדלעיל סוף פ' פ"ו. ולע"ז ע"כ נחשם הוא פ' שנים לשני כאומם ומסתכה שסרי שם לא היו בגאסר כי אם שנה אחת כדכתיב והיו ימים במשמר כפרש"י. ואמר ישאהם מן המאסר שסם עוד כ' שנים במאסר ומה תועלת יש לו ליוסף בחמאים לאסר ט' שנים. וי"ל שסם חטאו מיד אחר שניתן הוא בבית הסוהרים רק שהיו מדיינים עמם ונדחה מאסרם עד לסוף ט' שנים [מפנת רזא]: (ד) [גפן לפני אלו ישראל כו'] אע"פ שפתרון החלום מבואר מדברי יוסף. מ"מ דריש דרמיזי נמי לגאולה וכדדריש נמי כוונה משום דקשה ליה כיון דכל החלומות הולכין אחר הפה מדוע אמר לזה טוב ולזה רע. אלא היה יכול לפתור לשר האופים לטוב כמו לשר המשקים ולומר שהעוף האוכל רמז למלך שיחזירהו על כנו ויאכל מהם בגו. ואע"כ שהיה לכל אחד כישרו טובה וזה כישרו כשורה רעה: כדבסמוך [יפ"ת]: (ו) [מי היה מחכה לאברהם כו'] כל כנו דחשיב לא די שנעקרו בישועה לאחר יאוש אלא אף זו שיצאו מצרה לרווחה יקירה ונתעלו לשם ולתהלה ביתר שאת מהאחר הנשים. וכענין אברהם שלא די שנפקד לעת זקנתו לאחר היאוש בהולדת בן אלא אף זו שנעשה לגוי גדול. וכן יעקב. וכן יוסף וכן רות כמש"ה ורות וכל אינך דחשיב הכא. אבל ביונה ומקום וזולתו אע"פ שהיה להם תשועה גלגם לאחר יאוש מ"מ עכ"פ לא היה להם אח"כ תוכפם מעלה ביותר [נוס"ק]: שם

עץ יוסף

כפתרון חלומו משמע שראה איש כפתרון חלומו של חבירו. ול"ס כמ"ש להדיא: הגדולה בבעליה בהקב"ה לומר כי הוא הנותן לו החכמה ואינה מעצמו. וכן מ"א הלא מן קדם ה' פשרן (יפ"ת): (ד) והנה גפן כו' אלו ישראל. משום כי מיוסף למת התחלת רדת ישראל למצרים שבאו יעקב ובניו אליו למצרים. ומן החלום הזה התחילה מעלת יוסף לצמוח. לכן ראה גפן לפניו אלו ישראל שיהיו בתוך הגולה. אך ג' שריגים יש שעל ידם יצאו משם. עד שמזה יפריח גאולתן ויוכף כשיפריחו מיד הנצו ומיד בשלו כלו' שהיתה הגאולה בפתע פתאום לא ע"פ דרך הטבע: ג' שריגים משה אהרן ומרים. שהם עיני העדה כבלשה הזמורות המיוחדין לגפן: והיא כפורחת הפריחה גאולתן של ישראל. כצ"ל (מה"כ): הנצה גאולתן של ישראל ההכן הוא הגמלת הפרי עצמו שבא אחר הוצאת הפרח וכדמפרש ענבים שהנצו וכו'. והא דנקט ג' לשונות. דהיינו הוצאת הפרח והנץ הענבים ובשולם. הוא משום שספרח רמז להגלות משה לגאלם עד יציאתם. והנץ רמז ליציאתם ממצרים כי זו התחלת גאולה ממש. ובשול הענבים רמז לקריעת ים סוף כי שם נגמרה הישועה כמ"ש ויושע ה' ביום ההוא את ישראל (יפ"ת): ביד הנצה כפורחה משמע שמיד כשהיתה פורחת עלתה נצה. וכ"ף כפורחת במקום כאשר. והטעם בזה שכשנראה מכה לגאלם לא התאחר בענין אע"פ שהיו חוטאים שהיו צריכים להתעכב שם עד השלום ת' שנה (יפ"ת): כוס פרעה בידו מכיכן קבעו חכמים ד' כוסות של לילי הפסח א"ר הונא. כצ"ל (יפ"ת): כנגד ד' גאולות וכו"ל פ"ו מפרש דד' גאולות אלו כנגד ארבע גזירות שגזר עליהם פרעה. ומה שתקנו רמז למספר הגאולות בכוסות ולא במיני הגשלין הוא משום קרא דכוס ישועות אשא כדמשמע בש"ר פ"ו דקאמר לקיים מ"ש כוס ישועות אשא: ד' כוסות שנאמרו ולא מני כאן ויתן הכוס דהיינו ספור מה שקדם בפתרון (יפ"ת): כנגד ד' מלכיות. וכן ד' חיות שראה דניאל. והרמז לבשרון שכמו שנגאלו ממצרים כן נגאל מאלה ולכן לא עשו רמז למלכות מצרים שכבר נגאלו ממנה כשתקנו ד' כוסות: ד' כוסות של תרעלה. דאשכחן בקראי ד' פעמים כוס התרעלה בפורענות עכו"ם דכתיב קח את כוס היין החימה. כוס זהב בבל ביד ה' וגו' כוס ביד ה' ויין חמר וגו' ימטר על רשעים פחים וגו' מנת כוסם וגו' ובודאי לא בזמן אחד היו אלא בזמנים מחולפים זה אחר זה וכדמוכחי קראי (מה"כ): כוס זהב בבל ביד ה' וגו' וכתיב כוס ביד ה' ויין חמר וגו' ימטר על. כצ"ל. וכן הוא בירושלמי: ישועות תרתי משמע הרי שתי כוסות. וכן הוא בשוח"ט ובירו' (מה"כ): בשורה טובה כלו' כיון דשר המשקים נתגלגלה בשורה טובה על ידו נראה שהוא כדאי ולכן יתבשר בטובה אבל שר האופים שנתגלגלה בשורה רעה בפיו נראה שהוא חייב דמגלגלין זכות ע"י זכאי ותובה ע"י חייב (יפ"ת): (ה) שנגנב ב' פעמים. לעיל פ' פ"ד סימן י': ד' הם שפתחו באף לעיל פרשה י"ט: אלו ג' מלכיות דרם סל ל' סלסלה ותרוממך. וחורי מגזירת חורי יהודה (יפ"ת): זו מלכות הד' כו'. ונקראת עליון לגודל ממשלתה משאר השלשה. שהיא מכהבת טרימוסיאה היינו טירוניא פי' מס (ועיין לעיל פ' מ"ב ופ"ע) ולא קאי ובסל אחד מג' הנזכרים (יפ"ת): אוכל את התחתון. מן הסל מעל ראשי משמע ליה שאוכל המאכל העליון ושוב אוכל התחתון שאכל הגלים. ואכילה רמז למ"ש כדניאל על החיה הרביעית אכלה ומדקה (יפ"ת): יום גנוסיא יום הלידה: אירע לזה אכמאמר שאמר להם יוסף קאי. וקא משרש דהאתא למימר שאירע להם מה שאמר יוסף משום דכל החלומות הולכים אחר הפה (יפ"ת): (ו) כל היום היה מתנה. להזכיר את יוסף שאמר כשאעשה כך וכך יהיה לי סימן ליוסף. והיה קושר קשרים להזכירו כדרך שקושרים להזכיר איזה דבר. ומלאך בא והתירן כדי שישכחהו עד שנתים ימים מהפעם שיתבאר. והא דקאמר א"ל הקב"ה את שוכחו הכוונה כי אין צורך לזכירתו שאסי' שנשכח ממנו ה' שנית זכרונו ע"י חלום פרעה (יפ"ת): ולא זכר שר המשקים. אריפא קאי דקאמר כל היום מתנה תנאים וקאמר דמדכתב ולא זכר וישכחהו אתא לומר שלא זכרו מעצמו. ואף שהתנה תנאים וקשר קשרים שכחו (יפ"ת): שר המשקים שכחך כו'. ר"ל שהיה זה תוכחת מוסר לנוכח כלפי יוסף. שלא היה לו לבטוח בשר המשקים וכדלקמן פרשה פ"ט סימן ג'. ואף כי יוסף רצה לקרב הדבר אל הטבע. מ"מ שגג בזה. כי הבטחת ה' על הצדיקים הוא חוץ לטבע. כל הגלהסם בא לאחר יאוש בטבע. ועז"א מי היה מחכה לאברהם כו' מי מחכה ליעקב כו' להורות שכולם נפקדו בתשועה לאחר היאוש בטבע לפרסם בהם השגחת ה' בדרך נפלא (נזה"ק): מי היה מחכה מי הוא זה שיעלה בדעתו שסוף יבא לידי כך. וכוונת המאמר הוא לומר שכל ענין המסובב ע"י סיבת הטבע מהגלגלים יש מחכים ליום סוב הגלגל קץ ישועתו. אבל אלו שנתעלו מכוסף אל היסף מאת ה' היה נפלאת בעינינו ואין מחכה. וכן כאן ביוסף שדרשו שכל היום היה מתכה כו' וקושר קשרים כו' לעשות סימנים בלי לבכהו לדבר טוב בשניטו אל המלך ומ"מ וישכחהו הרי מזה לא הגלויה ליוסף. היינו מ"ש ומי מחכה ליוסף. אלא מאת ה' היתה זאת: את סכת דוד ומי מחכה שיהיו כל העולם. כצ"ל (א"מ ומה"כ):

סדר מקץ

פרשה פט (א) קץ שם לחשך כו'. שהיה מן השמים קץ קבוע לביטול החשך מאסר שלו. ומייתי סמך לזה מקרא קץ שם לחשך. ומתלה דריש ליה בדרש אחר כדרך המדרש (יפ"ת): זמן ניתן לעולם כו' באפילה כלו' באפילת יצה"ר הנקרא החשך המחשיך פני הבריות וכדאיתא בתנחומא. שעתיד הקב"ה להעבירו מן העולם. וקאמר ומה טעמיה כו' ר"ל ומאי טעמא יתבטל יצה"ר לע"ל. הא הצדיקים מקבלים שכר טוב על ידו ומשני מפני שכל זמן ביצה"ר בעולם כו' שמפני שבא ממנו לעולם נ"כ אופל וצלמות הוא כח המות שהוא מסורם הרע ע"כ יתבטל לעתיד שהוא עולם שכולו טוב (מה"ק): זמן נתן ליוסף כו'. משום דל' קץ משמע על זמן מבורר מתחילה שהגיע קצו. ולכן כתיב כאן ויהי מקץ שנתים ימים שהיה זמן נחתך על יוסף שישב ב' שנים יותר לפי שתלה בטחונו בשר המשקים וכדלקמן. וכשנשלם זמנו היה מאת ה' שיחלום פרעה חלום זה שיצא יוסף מן הסוהר ע"י זה (יפ"ת): (ב) בכל עצב כו'. מייתי האי קרא לסמך שבחטאת דבוריו היה עונשו. ומפרש ליה בריתא כפשטיה כדרך המדרש

שמעון בר אבא כגון בין שותה חמין לשותה צונן ודבר שפתים אך למחסור. מלקט עצמות אחד ביציפורין ואית דאמרין ר' שמעון בר אבא הוה. ובשעה שהיה רואה עצמות שחורות היה אומר אלו של שותי מים. ג אדומות אומר אלו של שותי יין. לבנות אלו של שותי מים חמין. ד"א בכל עצב יהיה מותר. כל דבר שנצטער יוסף עם אדונתו היה לו יתרון ממנה. למה שנטל את בתה. ודבר שפתים אך למחסור. ד' ע"י שאמר לשר המשקים זכרתני והזכרתני נתוסף לו שתי שנים שנאמר ויהי מקץ וגו'. (פסליס ס) אשרי הגבר אשר שם ה' מבטחו. זה יוסף. ולא פנה אל רהבים. על ידי שאמר לשר המשקים זכרתני והזכרתני נתוסף לו שתי שנים. אשרי הגבר אשר שם ה' מבטחו. ר' יודן אמר המון ריבי רבריבא שהם שטים אחרי כזב אוי לו למי שהוא בוטח בהם: (נ) כי בא החלום ברוב ענין. (קהלת ה) האמר פרעה מי מתקיים על מי. אני על אלהי או אלהי עלי. א"ל אתה על אלהיך ה"ד ויהי מקץ וגו'. (שם ז) כי מבית הסורים יצא למלוך. זה יוסף שיצא מבית האסורים של פרעה. יצא למלוך שנאמר וישלח פרעה וגו'. כי גם במלבושו נודד רש. במלבושו של יוסף נולדת רשתו של פוטיפרע. ד"א ויהי מקץ. (שם) ראיתי כל החיים המהלכים תחת השמש. זה יוסף. עם הילד השני אלו ב' שנים שנתוספו לו. ולבוה נתוסף לו ב' שנים כדי שיהלום פרעה ויתגדל ע"י חלום. שנא' ויהי מקץ שנתים ימים ופרעה חולם: (ד) ופרעה חולם. וכל הבריות אינן חולמין. אתמהא. יאלא חלום של מלך של כל העולם כולו הוא. ופרעה חולם. א"ר יוחנן ז הרשעים מתקיימין על אלהיהם ופרעה חולם והנה עומד על היאור. אבל הצדיקים אלהיהם מתקיים עליהם (מלאכי כה) והנה ה' נצב עליו: (ה) והנה מן היאור. רמז רמז לו שאין השובע בא למצרים אלא מן היאור ודכוותה אין הרעב בא אלא מן היאור. והנה מן היאור וגו'. בשעה ח שהשנים יפות הבריות נעשין אחין אלו לאלו. ותרעינה באחו אהבה ואחוה בעולם. וכן הוא אומר (ישעיה ו) ירעה מקניך ביום ההוא כר נרחב. ט בירי עבד קירי אדון י וכה"א (מלאכי עב) וישאו הרים שלום א"ר אחא נשאו הרים נשיאתן שלום לעם. והנה שבע שבלים דקות וגו'. בשעה שהשנים רעות נופן של בריות מעלה חטטין: (ו) ויהי בבקר ותפעם. יולהלן הוא אומר (דניאל ג) ותתפעם רוחו. ר' יהודה ור' נחמיה ורבנן. ר"י אמר כאן חלמא ידע ותרגוניה בעא נביא ולהלן חלמא ופתרוניה. ור"נ אמר חלום הצלם והחלום האילן. ורבנן אמרי ותתפעם רוחו להלן ליתן נדולה לד'. כאן ותפעם ליתן נדולה לא'. ותתפעם רוחו כדי ליתן היים לד'. ותפעם ליתן חיים לא' כאן ע"י שהוא סמוך לבקר ותפעם רוחו ולהלן שהוא בא מבערב כתיב ותתפעם רוחו. א"ר יוחנן כל חלום שהוא סמוך לבקר מיד הוא בא: (ז) וישלח ויקרא ונו'. יא"ר יהושע דסכנין בש"ר לוי פתרון היו אותו אלא שלא היה קולן נכנס באזניו

יד יוסף ג מס כ"ד: ד ס"ר פ' ו'. שוח"ט שמור ק"ש: ה קס"ר. ילקוט ס"ו: ו ילקוט ס"ו: ז לעיל פ' ס"ם. ילקוט ס"ו: ח ילקוט ס"ו. כ"ם כ"ם: ט הולין קכ"ם בכ"ם: י פנחומא ס"ו אסר ס"ו קף קכ"ד. ילקוט ס"ו: יא ילקוט ס"ו:

ענף יוסף

פרשה פט (ב) [שם פ' מבטחו זה יוסף ולא פנה כו'] שעם סיוטיו נזדיע נשור ושם פ' מבטחו בלי ספק ועם כל זה פנה אל רהבים כמה שאמר ואכזרתני ואזכרתני בן יקע נעשה בעמד בניית בתפוסים ב' שניס יוסף על מס שהיה נשור עליו והוא כלילו לאמר בעל כן הוציך הכתוב ליתר לשרי סנבר לאמר שם פ' מבטחו ולא פנה אל רהבים כמה שאמר ואכזרתני מי שעשה לו פסק יהא"ם שעשה קשה אל רהבים ונעשה עליו (מכר"מ אלמוזנני). (ד) [וכל הבריות חוכים חולמים לחמפסק] הרגישו חז"ל בכתוב שסוה"ל ויהי מקץ שנתים ימים ויחלום פרעה וכו' למה לאמר מלא שנתים שנתים שהוא פושר ומר. כי לא יאמר חולם

מתנות כהונה

מיחר כשוחי יין יותר משוחי מים וכדמפרש ואזיל: ע"י שאמר כו' לשון רש"י שפיה אל רהבים: שתי שנים. נער שהי לשונות של זכירה שכחה בתמוהות לחם: שלא היה לחוי לעכב כנים בתפוסים כי אם ו' שניס כנגד ו' לחמם שהושיע עליהם דכה כלקמן ס"ר ז': שנא' ויהי מקץ וגו'. מלוסה שנה שיעל של המשקה מנים בתפוסים: רהבים המנייס נקלקל לחב: המון ריבי רבניים. נגלה פירושו כמו ריבי לבנות ודרים ויהיים נלמון מעריקון: ר"נ אוי לו למי שבוחה בו: מי מתקיים כו'. מי תולה במי הוא תולה בי ואני מתקיים עליו לו בסיפון: אמר לו אחה כו'. בהלוס הרמה לו ך: ההח"ד כו'. סיפיה דקרא דייק מדכתיב והנה עומד על סיחור וסיחור כלומר כלא"ם בס"ר פ': וישלח פרעה וגו'. נגלה': רשתו של פוטיפרע נגלס בשלמי נגלל יוסף ונכנסיו נהללל: תחת השתים זה יוסף. על סס שהיה נתון בבור כל"ל וילנוהו מן הטור ולא זכתה השמש עליו: אלו שתי שניס כו'. דכם ילד מלמן מה ילד יום קוחות הזמן וקלקלו תולדות ועל שהי שתי שניס לחם ילד השני: כדי ביהולם. סיפיה דקרא קדיק לחב שיעמוד כדי סיקום ויעמוד למלכות: ס"ע ופרעה חלם וכל הבריות כו'. דהוי למכתב ויחלום פרעה וק"ל: של כל העולם כו'. לפי שכל העולם נידו וכן פיכש"י. באחו. דכם כל כמו כירי עבד כו'. דכם כל כמו כירי פיטיוסו עבד כלאיפס בפרק קלד מעכיין נכי לאי לחתה גלילאי דכא למימר כירי אדון ולחכה כירי אחוה לחזן ולחכה העבדים נרחנים ונרחנים לחוים לחזוים וכל שפחה לקר מחנים נחנפת כלאיפס נכי היות לחתה גלילאי. נשיאתן. כלומר מה מעלייהם משא לכומר כפיים נוחאים עלם חלא נזמן שהפירות מרובים הלעם נשלם כו': כ"ע בילקוט שלום לעם. וכהאן דשות נעלייה לחייים להבריהם שלחמר שבע שנות שבע שנות לחמים: חטטים. לומחת קדים שנוסן מעלה למחן של שחין ולחבעטות כלאחמי' נחלו מריפות ריחה שהעלוה למחים וכן נפרן ליה למלי כפ' הלך: חלמא ידע. כפרה ידע החלום והפהלון נקב מיוסף להגיד לו ולהלן נבי נכוכדנלר החלום והפהלון נקב מסס שהכל שכח: לארבעה. שנאמרו ע"י זה לישל והנייס מישמל ועזיזיה: לאחד ליוסף: סמוך לבקר. כהכי שי לומחת הלס ונחלום הכי ושכח הלחם כלכחיב וכחה לחלום ויהי שמוך לבקר: בא מבערב. דכחיב והכחו נהיים עליו כשב ולפעמים פעימים שכיבה כבותו היה מבעוד כל הלילה: פתרון סו לומר. נרסי' ודייק מדכתיב לון פוכר לומר לפרעה כו' שלש נכנס

עין יוסף

כמדרש (יפ"ת): כגון בין שותה כו'. נכל מנה ושותה ומשלימת לחדם יהכון מעם ים לו יתכון על שותה נון שנשתותיו לנצח. והשיקה לח זה כל הכריות. לחבל נדעתי חל הוח לחשון שכל מה שיכחה לחדם נה הוח מתחסר: שותה מים חמים היינו על ידי סמים. דחל"ך הס מוקים מלד. וכדחלר נפ' כל סגור ולחמחה. ולפי שהוח מוסנף מהמחל לחומה הוח למלך. וממנו יוסנף לכל לחומה. וכחו שיכף לחכ המחל. ולפי כ"ש (ישעיה נכ): ופרעה חולם כו' משמע קלי כתכ"ק על שפת היאור מנ"ל. לכני מפרש שמתקיים על אלהיהם: מתקיימין על אלהיהם לשמרס כי היה מהנל יהד. לחבל הלדיקים חלהיהם נלד עליהם לשמרל ולהגילם. ופ' נלד עליו מצנית עליו (יפ"ת): (ה) רמז לו שתין כו'. כלי רמז רמז לו ביחור על השתנון שהוח מורה על שובע ורעב הבח מן היחור ומה נכנסו נחזוני דנני מלכני כהכרומים (ויקי"ת): אלא מן היאור שתין הנהמים יורדים למנים חלח לנוס עולה ומשקה לחוכה. וכשתימיו מרובים נח שובע. וכשמימיו מועטין כח רעב: והנה מן היאור וסיפ' דקרא והכעיה נחמו ע"ז חמר כשעה שהבריות יפות הבריות נעשין לחים חלו לחלו הס"ד ומרעינה בחמו שהבעה וחמוה נשולם שלין עין נלה בהנדקה. והסכך פימי הרעב. ודכ"ע נחמו מוסיפין מהכה וחמוה: כר נרחב כימי עבד קירי לחדון. כי' כשהשובע נשולם כמו שחמר שם (ישעיה ל' כ"נ) ונתן מטר זרעך וגו' ולחם תבולת החמה לח כשבד כחדוניו יהיו נהני לנ ולין עין נרה בהנדקה. ודכ"ם כר עבד ולחדון. כיון דכימי פירושו עבד וקירי פירושו לחדון. ולח נקרל הכ"ף לפי שיה כימי ובדומה יהיה כמו קירי (יפ"ת). לחבל הערוך ערך כר הס' נרס כר נרהב כימי מרבה נשלם וכן הוח לומר כר ובכר הימים שמן עין נכסה. שלום לעם פי' עין שובה בשלום ושלום בשלום: מעלה חטטין פי' שהן מלבעונות ע"י רוע המחלכות שהם חולליס וע"י החוכר מעופף בהעדר הכרומות והנמלים החוטפים. ודנים לומחות שבשר הכריות מעלה למחים. (ו) באן חלמת ידע כו'. כפרה ידע החלום נק שהפתרון נקם מיניהו לו. לבל להלן נפי נכוכדנלר החלום והפתרון נקם מהם שהכל שכח והא דקחמר ר"ע להכמים ותפעם רוחו. הוח משום שיהל שהל יכדו דבריס מלבם ויחכוו לו לבן לחחר להם שהחלום יודע רק הפתרון לחני יודע. ולח הם יחמרו לו ע"ב החלום יודע לו שהם חנשי חמת ויחמין להם ע"ב על הפתרון כדלחי' בחמוחת: חלום הצלם ותלום האילן. ולבן כחיב ותקשם כוקי בכפל הח"ן כלפי ב' החלומות כנ"ל. חבו דכחיב חלם ע"ב חלומות. להגיד למלך חלומותו: ליתן נדולה לארבעה. בחיבה נדולה נדמיון לבן ע"ב להמח"ע כ"ה ודניהל וכן ע"ב חלומות ומי מלכח ומי על עכידתה די מדינת נבל לשדכך מיכך ועבד נגו: ותתפעם רוחו כדי ליתן חיים לארבעה ותפעם ליתן חיים לחחד. בילקוט לח נרס זה. דנוסח לחמ דהוה נרים היים במקום נדולה בגלוין: שהוא סמוך לבקר ויהי נבקר ותפעם רוחו. דיוקחת חקדוק הבקר לח היה החפעמות ג"ל שהחלום היה סמוך לנקר. שחלו היה מחמלה היה מחפעם בוקר ושחר כעוד לילה: שהוא בא מבערב דכחיב בם ושכחו נחיכה עליו פיכוחו היה מחפעם כל הלילה. לכן כחיב בם ותפעם פיכוחות הכבה: (ז) פתרון היו אותו. דחל"ך לפרעה למה לי. חלח לוחר שלח היה קורח רוח לפרעה בפתרונם ושלחו לח שמעו כלל: שבע פרות הטובות ז' נעות כו'. כי האמה יכונה נפרה ע"ד פרות הכבה:

באזניו. שבע פרות הטובות ז' בנות אתה מוליד. ושבע פרות הרעות ז' בנות אתה קובר. וכן אמרו שבע שבלים הטובות ז' מלכיות אתה מכבש. ושבע שבלים הרעות ז' אפרכיות מורדות בך הה"ד (משלי יד) יב בקש לץ חכמה ואין אלו חכמי פרעה וחרטומי מצרים. ודעת לנבון נקל זה יוסף: (ח) ד"א וישלח ויקרא. להודיעך שכל אומה ואומה שהיא עומדת בעולם מעמדת לה ה' חכמים שישמשו אותה. ולא עוד אלא נותן בה הקב"ה ג' דברים חכמה בינה וגבורה. שכן סנחריב הרשע אמר (ישעיה י) בכח ידי עשיתי וגו'. וכשהקב"ה דן את העולם הוא נוטלן ממנה שנא' (עובדיה א) והאבדתי חכמים מאדום ותבונה מהר עשו וחתו גבוריך תימן. וכ"כ למה כדי שיבא יוסף באחרונה ויטול גדולה. אמר הקב"ה אם יבא יוסף תחלה ויפתור את החלום אין זה שבחו. יכולין החרטומים שיאמרו לו אילו שאלת אותנו כבר פתרנו אותו לך. אלא המתין להם עד שנתייגעו והוציאו את רוחו ואח"כ בא יוסף והחזירה. עליו אמר שלמה (משלי כט) כל רוחו יוציא כסיל אלו חכמי פרעה. וחכם באחור ישבחנה זה יוסף שנא' אין נבון וחכם כמוך. כיון שראה שר המשקים את פרעה שהיתה נפשו מבקשת לצאת היה מחשב בדעתו ואומר אם ימות פרעה זה ויעמוד מלך אחר איני יודע אם מעמידני באומנתי אם לאו. וידבר שר המשקים וגו' א"ל שני חטאים יש בידי אחת שלא עשיתי ליוסף טובה והזכרתיו לפניך. ואחת שראיתיך מצטער על פתרונו של חלום ולא גליתי לך עליו שהוא יודע פתרונו: (ט) ושם אתנו נער עברי וגו'. אע"פ שהזכיר אותו הוא מבזהו. שהיה יודע לאיזו גדולה הוא נכנס מיד וישלח פרעה ויקרא וגו'. ושם אתנו וגו' יג ארשב"נ ארורים הם הרשעים שאין עושים טובה שלימה. נער יד שוטה. עברי שונא. עבד שכך מכתב בסקרידין של פרעה שאין עבד מולך ולא לובש כלידים (פי' אצעדה כלי ידים): (י) ונספר לו ויפתר לנו וגו'. טו כן הוה עובדא בהדא אנתתא דאתת לגבי ר' אליעזר אמרת ליה חמית בחלמי שריתא דביתי תבירא. אמר לה את ילדת בר דכר והוא חיי. אזלת והוות לה כן. אתת זמן אוחרן למשאליניה אשכחה תלמידיה יתבין תמן ורבהון לא הוה נביהון. אמרת להון אן הוא רבכון. אמרו לה אימר לן מה דאת בעיא ואנן אמרין ליך. אמרה להון חמית בחלמי שריתא דביתי תבירא. אמרו לה ההיא אתתא קברא בעלת. כיון דנפקת מן גבהון שרית מיללא שמע קלה ר' אליעזר. אמר להון מה אמרתון להדא איתתא אמרין תהיא איתתא דאתת למשאליתך. אמר להון ומה אמרתון לה. א"ל כדין וכדין. אמר להון אובדתון נברא. טז לא כן כתיב ויהי כאשר פתר לנו כן היה. ולא כן א"ר יוחנן יז הכל הולך אחר הפתרון חוץ מן היין. יח יש מי ששותה אותו וטוב לו ויש מי ששותה אותו ורע לו ת"ח שותה וטוב לו. ע"ה שותה ורע לו. א"ר אבהו יט דברי חלומו' לא מעלין ולא מורידין: (יא) וישלח פרעה ויקרא את יוסף וגו'. כ לחלוק כבוד למלכו'. ויען יוסף את פרעה לאמר בלעדי אלהים וגו'. כא תלה הגדולה בבעלית. שבע פרות. ר' יהודה ור' נחמיה ורבנן. ר"י אמר י"ד (שנה) כב היו שכן פרעה רואה. ר"נ אמר כ"ח שנה היו שכן פרעה אמר ליוסף. רבנן אמרי כג מ"ב שנה היו שכן פרעה רואה ואומר ליוסף ויוסף חוזר ואומר לפרעה. א"ר יוסי בר חנינא שתי שנים עשה הרעב. שכיון כד שירד יעקב אבינו לשם כלה הרעב. ואימתי חזרו בימי יחזקאל הה"ד ונתתי

יד יוסף יב ילקוט משלי: יג תנחומא ס"ז. ילקוט ס"ז: יד במד"ר פ' י"ד: טו לעיל רבתי פסוק רבתי בגוים. ירושלמי פ"ד דמעשר שני. ילקוט ס"ז: טז זוהר מקץ דף קצ"ד: יז ברכות נ"ה: יח ברכות ל"ה. אסתר ויקרא דף י"ב. מדרש משלי פ"כ: יט לעיל פ' ס"ח. גיטין נ"ב: כ ילקוט ס"ז. זוהר ס"ז דף קצ"ד: כא לעיל פ' ס"ח. תנחומא ס"ז: כב תנחומא ס"ז: כג ל"כ מדרש הרה"ג ופ"ז: כד במד"ר פ"ח:

מתנות כהונה

נכנס הפתרון באזניו: אפרכיות. מדינות: אלו חכמי פרעה כו'. בילקוט משלי גרס לץ זה פרעה חכמה ואין אלו הרטומי מצרים: ודעת לנבון נקל זה יוסף. שנא' אין נבון וחכם כמוך: ויקראו וגו'. גרסינן: חמשה חכמים. דייק מדכתיב ואת כל חכמיה פרטי כל הרי ג' ואת ב' הרי חמשה: בכח ידי עשיתי וגו' גרסי' וסיפיה דקרא ובחכמתי כי נבונותי הרי חכמה ותבונה וכח זו גבורה: וכל כך למה. הפיתו הקב"ה שישאל החכמים והחרטומים ואח"כ הזכיר שר המשקים את יוסף כדמפרש ואזיל: והוציאו את רוחו. רוח של פרעה הוציאו הכסילים החרטומים: ישבחנה פי' הרד"ק לשון השקט והנחה: באמונתי שיאמין לי השירות להיות שר המשקים כלו ואולי צ"ל באומנתי: שני חטאים כו'. דייק מדכתיב חטאי הא' פתוחה לשון רבים: מבזהו סיכרו בלשון בזיון וגנאי וכדמפרש ואזיל: נער שוטה. בבמדבר רבה פ' י"ד יליף ליה מדכתיב ואלא קשורה בלב נער ורש"י פי' נער בגימטריא שוטה ואין צריך כדפרישית: שונא כד"א כי לא יוכלון המצרים לאכול עם העברים לחם כי תועבה היא למצרים: בסקרידין פי' הערוך בדתי הנמוס שלו: כלידים בערך גרס כלידים ופי' בו בערך זכה לשון הסוס נקרא כן בלשון יון ולקמן פ' צ' פירש"י כלידים כלי רכיבה שדורסין עליהם הרוכבים ברגליהם בשעה שרוכבים ובלשון אשכנז נקרא בשעם גרף ומבהל פי' הגירסא אצעדה כלי ידים והוא בנוטריקון כלידים כלי ידים: בן הוא עובדא כו'. כך היה המעשה באשה אחת שבאה אצל ר"א לו ראיתי בחלומו קורה שבביתי נשברה וא"ל את תלד בן זכר: כ"נ גרסינן בגמרא כ"נ באיכה רבה בפסוק רבתי עם שריתא ביתא ובפירש"י גרס תייתא דבייתא וה"נ בערוך וכן הוא גירסת ירושלמי במס' מעשרות פרק הכותב ויגיד עליו ריעו ופי' קורה וכתב בעל העקידה שמבירם הקורה רמז להפסקת צירים מחבלי לידה וחבלי לידה של זכר הדים וקשים מכל נקיבה עכ"ל. ומצאתי בספרי רפואות בפגקטו' יש להם גלגלת שלימה בעלם אחד סביב משא"כ בזכר והוא כדי שלא יבקע מחמת הבלי לידה וא"כ שבירת הקורה רמז לתקרת ראשה הנשבר מצער הלידה: כיון דנפקא כו'. כיון שיצאת מאצלם התחילה לקונן ולילל על לא טובה השמועה שמע ר"א את קולה דוי וקרי שה בא אמר לתלמידיו הזאת איתתא מאי בעית למשאל: איבדתון גברא. אתם אבדתם בעלה בפתרון הזה: כאשר פתר כו'. הרי שתלה הכתוב הוראות החלום וקיומו בפתרון יוסף: וטוב לו פירש"י דכתיב ושתו יין משכתי: ורע לו. השקיתי יין התרעלה: לחלוק כבוד כו'. לפניך ויגלה ויחלף שמלותיו ופירש"י שמלכות בל מפה כעין מלכות של מעלה שחלק מכבודו לבשר ודם וכתב מהר"ל אליהו מזרחי ולא כמנהג היוצא מבית האסורים כי לא ידע אם יצא להפטר או ישיבוהו שמה: בבעליה בהקב"ה שלא להחזיק טובה וגדולה לעצמו: ארבע עשר הוו. שני הרעב נראים לו בחלומו וראיים לבא שכן רואה שבעה פרות ושבעה שבלים: ה"נ שמונה ועשרים שנה היו שכן פרעה אמר ליוסף כו' וספר שהגדה והאמירה היא הנרמות לשיהיו עוד כך כמו שראה כי גזירה כרותה לשפתיים ואין להקשות הרי על כרחך היה צריך להגידה י"ל שכבר היה אפשר שיוסף ידע החלום מעצמו כמו דניאל חלום נבוכד נצר וגם יוסף יאמר אליו הפרות הרעות ולא יאמר שבע וכן בשבלים: ה"נ שנים וארבעים היו שכן פרעה רואה ואומר ליוסף. ורבנן המנו גם הראייה בפני עצמה הרי ארבע עשר והאמירה ליוסף גם הוא ארבע עשר ושוב האמירה שיוסף לפרעה הרי שנים וארבעים: עשה הרעב. שהרי ונתעכב לא עשה שליחות המקום ב"ה: עלה נסתלק כל"א כעלות נדים בעתו וילקוט גרס כלה: ואימתי חזרו. שהרי ה' לא ישוב

ענף יוסף

חולם על מי שסופר עליו שחלם חלום פרטי. וא"כ שמא הו"ל באומרם וכל הכריזם אינם חולמים וכו'. ופירש כי לבויות הלום המלך כולל של כל העולם. ע"כ יסופר כמלך בתואר חולם: (ח) [וישלח ויקרא להודיעך כו' מעמדת לה חמשה חכמים שישמשו אותה] קשה דלא אין זה מענין כדרוש כנראה כל עיקר. פי' אולי נ"מ אם כן חמשה או פחות או יותר. ונראה שמעות נפל בכל הספרים. והיה כתוב מעמיד לה ה' חכמים שישמשו אותה. וכלו' שהקב"ה מעמיד. והמדרש מהב שהה"א או שורש על מספר חמשה והדרש כן במילואה חמשה (מהמושלג מכר משה תיקולם מוילנא): (ט) [שאין עבד מולך] קשה איך אמר פרעה הקם והמליכו. וי"ל בכאשר מקרי על יוסף והגיד עמו ומונדתו ילא משפטו שאין בו תורת עבדות כי אינו אלא גנוב מארץ העברים ואין תורת עבדות אלא בלקוח בכסף או ילוד בית (יפ"ת): (יא) [ורבנן אמרי מ"ב שנה היו כו'] ולא היה הרעב רק שנתים שכיון שירד יעקב אבינו למצרים וברכו כלה הרעב. וקשה דבכרי אחר שברך יעקב את פרעה כתיב ולחם אין בארץ כי כבד הרעב מאד וכל הפרשה שם מדבר מגודל הרעב שהיה אחרי בא יעקב למצרים. וי"ל דפר' זאת של ולחם אין בכל הארץ מקומה למעלה אצל פסוק ותחלנה שבע שני הרעב לבא. וכן הוא שבמות הכתוב ויכלם בלחם בכל מקניהם בשנה ההיא ומתם בשנה השנית ויבאו אליו בשנה השנית. שמ"ש בשנה ההיא לא נפרש אלא לפרש והיינו ע"כ שנה ראשונה. ומ"ש ויבאו אליו בשנה השנית היינו שנית לשבע שני הרעב. ועיין רש"י פסוק ולחם אין בכל הארץ. ולכאורה קשה למה לא דרשו ג"כ שנות השובע. שכמו שהוכפל ימי רעב כן הוכפלו השובע. וי"ל שעיקר כוונת החלום לא היה כי אם על הודעת ענין הרעב. וענין השובע אינו כי אם הכנה להרעב: ע"י

עץ יוסף

שבנן (יפ"ת): ז' מלכיות כו'. שהשבלים הטובות והרעות רמז להגלות והפכה: בקש לץ חכמה ואין. אלו חכמי פרעה וחרטומי מצרים. ופי' לץ הוא שכל כפי שמותו על הרוב בספר משלי. אמנם גיר' הילקוט הוא בקש לץ זה פרעה. חכמה ואין אלו חרטומי פרעה. כלו' שפרעה היה מבקש חכמת הפתרון מחרטומיו ולא מצא. וקרי לץ לפרעה על שהיה מתגאה באמרו לי יאורי ואני עשיתני חד יהיב לך שמו: זה יוסף שנא' אין נבון וחכם כמוך: (ח) ד"א וישלח ויקרא להודיעך כו'. ס"ל כי חהו לא עגו כלל בריהטא דקרא. ופירוש לפרעה בשביל שנצטער פרעה ובדקאמר בסיפה נפשו מבקשת לצאת: להודיע שכל כו'. יסכן שאלו ה' הם ה' יועצים רואי פני המלך שהם חמשה כדאי' בש"ג דמגילה. ועל ידם הוא הנהגת המדינה (מה"ק): ולא עוד אלא נותן בה הקב"ה ג"ד. שיש בכלל המון עם אלו ה' החכמים הנזכר. ומייתי מסנחריב דודאי לא על חכמת עצמו ונבורתו אמר כי לא יספיק לכבוש עמים. אלא בחכמם ונבורם עמו קמיירי (יפ"ת): בכח ידי עשיתי וגו' ובחכמתי כי נבונותי הרי חכמה ותבונה וכח זו גבורה: וכשהקב"ה דן את העולם כו'. וכן כאן לצורך השעה נסרפה חכמתם כדי להגדיל את יוסף וא"ת למה סבב ה"ת שיבא יוסף באחרונה. עז"א שלא יאמרו אילו שאלת לנו ג"כ היינו פותרים לך כך: כל רוחו יוציא כסיל. פי' כל רוחו של השואל יוציא הכסיל אלו חכמי פרעה שנעשו כסילים ולא היו יודעים להשיב תשובה שלימה ונכונה לפרעה ע"ד הפתרון. והכם זה יוסף שבא באחור פי' אחר הכסיל. ישבחנה פי' ביסקיטנה לגרוח של פרעה שהשיב לו דברים נכונים דברי אמת להשקיט רוחו: כיון שראה שר כו'. זה קאי אדרשא דבסמוך גבי את חטאי אני מזכיר היום (נזה"ק): שלא עשיתי ליוסף טובה. שבאמר היה להצילו ממאסרו אחרי ידע שלמותו ושהיה שם בלא חטא. ועוד שהוא כפוי טובה שיש לו להחזיק לו טובה על כי היה שמר לו: (ט) מיד וישלח פרעה. כלו' אע"פ שהזכירו בבזיון. לא שת פרעה לבו לומר אפלה שיפתור החלום ממקומו לא אדע תחלה אם יכול לפתור ושוב יבא לפני אלא מיד קראו לפניו מרוב תשוקתו לדעת פתרונו (יפ"ת): נער שוטה כו'. שביון לבזהו נער שוטה כלו' שאין דעתו שלימה להיות עולה לגדולה שמעדתו כך בשנים. ולהנהיג שררה ראוי שיהיה בו טעם זקנים (יפ"ת): עברי שונא לפי שהוכלים האלון שהיו המצרים שונאים אותם כאמרו כי לא יוכלון המצרים לאכול את העברים לחם וגו': בסקרידין פי' נמוסין כלידים פי' כלי זיין ותכן הסוס. או הוא כמשי תכוס כלי ידים. והמעליך גרס כלידים שפי' בסד הזהב: (י) כן הוה עובדא. משום דכעי לפרש ויהי כאשר פתר לנו כן היה שבכל החלומות הולכים אחר הפה. מייתי הך עובדא לראיה: הוה עובדא כו'. כך היה המעשה באשה אחת שבאה אצל ר"א ואמרה לו ראיתי בחלומי קורה שבביתי נשברה ואמר לה אתה בן זכר תלד והוא יחיה. הלכה ממנו והיה לה כן: אתת זמן אוחרן כו'. פי' באתה פעם שנית לשאל על חלום כזה ור"א רבן לא היה שם. אמרה להתלמידים והיכן הוא רבכן אמרו לה התלמידים אמור לנו מה שאתה רוצה לשאול ואנחנו אומרים לך: אמרה להון כו'. אמרה להם ראיתי שקורת הבית נשברה. ואע"ג שכבר ספר לה ר"א את החלום וא"כ מאי דעתה שחזרה לבא אליו לפתור החלום השני מאחר שהוא כראשון. יש לומר שהיא ג"כ ידעה בכל החלומות הולכים אחר הפה. ולזה היתה מבקשת שיפתה שיו לה לעולם לטובה כפעם הראשונה: קברא בעלה אמרו לה שאותה האשה תקבור לבעלה: כיון דנפקת כו'. כיון שיצאה מהם התחילה לקונן ולילל על לא טובה השמועה. שמע ר"א את קולה. אמר לתלמידיו מה אמרתם להאשה הזאת. אמרו אותה האשה באתה לשאול אותך. אמר להם ומה אמרתם לה. אמרו ליה כזה וכזה. אמר להם אתם אבדתם בעלה בפתרון כזה: ויהי כאשר פתר כו'. הרי שתלה הכתוב הוראות החלום וקיומו בפתרון יוסף: הכל הולך כו'. ר"ל שבכל החלומות יש לאל יד הפותר לפרשם כנראה לדעתו. חוץ מן היין שאינו הולך אחר פום פתרון אלא זה הכל ת"ח טוב ולע"ה רע (יפ"ת): וטוב לו כדכתיב ויין ישמח לבב אנוש. ויש מי ששותה אותו ורע לו דכתיב השקיתנו יין תרעלה: ת"ח שותה כו'. כדכתיב ושתו ביין: (יא) לחלוק כבוד לפניך ויגלח יוסף ויחלף שמלותיו: בבעליה בהקב"ה שלא להחזיק טובה וגדולה בעצמו. ועיין לעיל פ"ח סי' ג': שכן פרעה רואה ז' פרות רעות וז' שבלים דקות. ומה שאמר יוסף הנה ז' שנים באות יתברם בתנחומא שהיו בכלום י"ד שנה של רעב היו ראוים לבא שכן יוסף אומר שבע פרות הרעות ז' שנים הנה ושבע השבלים הרקות ז' שנים הנה הרי י"ד אלא שגזר יוסף ונעשו ז' שנים והיו ז' שני הרעב (יפ"ת): שכן פרעה אמר ליוסף. וספר שהגדה והאמירה היא הגורמת לשיהיו עוד כך כמו שראה כי גזירה כרותה לשפתים: מ"ב שנה היו שכן פרעה רואה. הרי י"ד. ואומר ליוסף הרי עוד י"ד שנה ויוסף חוזר ואומר לפרעה שהרי היה יכול יוסף לאמר לפרעה הפרות הרעות ולא שבע. וכן בשבלים. הרי עוד י"ד הרי מ"ב: שכיון שירד יעקב אבינו לשם וברכו כלה הרעב. כצ"ל וכן הוא בברייתא דל"ב מדות. ור"ל שברכו לפרעה שיעלה נילוס לקראתו וכלה הרעב כי השובע בא למצרים מנילוס: ואימתי חזרו אותן מ' שנה שני הרעב. כן הוא בברייתא

(יחזקאל כט) ונתתי את ארץ מצרים שממה בתוך ארצות נשמות ועריה בתוך ערים מחרבות תהיין שממה ארבעים שנה :

פרשה צ (א) ויאמר פרעה אל עבדיו הנמצא כזה. (שיר ו) א אחת היא יונתי תמתי אחת היא לאמה וגו'. אחת היא יונתי תמתי זה אברהם שנא' (יחזקאל לג) אחד היה אברהם ויירש את הארץ. אחת היא לאמה זה יצחק שהיה יחיד לאמו. ברה היא ליולדתה זה יעקב שהיה ברור ליולדתו שהוא צדיק. ראוה בנות ויאשרוה אלו השבטים (בראשית מה) והקל נשמע בית פרעה. מלכות ופילגשים ויהללוה זה יוסף. ויאמר פרעה אל עבדיו הנמצא כזה. אם מהלכים אנו מסוף העולם ועד סופו אין אנו מוצאים כזה: (ב) ויאמר פרעה אל יוסף וגו' אתה תהיה על ביתי וגו'. ב שלא יהא אדם נושקני חוץ ממך. ועל פיך ישק כל עמי. שלא יהא פרוקופי חוץ ממך. רק הכסא וגו' אמר ר"ל ג שתי פרשיות הכתיב לנו משה בתורה ואנו למדים מפרשת פרעה הרשע. כתוב אחד אומר והיית רק למעלה. יכול כמוני אתמהא. ת"ל רק. גדולתי למעלה מגדולתכם. ואנו למדים אותה מפרעה הרשע. אתה תהיה וגו'. יכול כמוני. ת"ל רק. גדולתי למעלה מגדולתך. והדין (ויקרא יט) דבר אל כל עדת בני ישראל ואמרת אליהם קדושים תהיו. יכול כמוני ת"ל כי קדוש אני ה' אלהיכם. קדושתי למעלה מקדושתכם. ואנו למדים אותה מפרעה הרשע. אני פרעה וגו'. יכול כמוני. ת"ל אני פרעה גדולתי למעלה מגדולתך. רבי יהושע דסכנין בשם ר' לוי אמר מן אני של ב"ו את למד אני של הקב"ה. ד מה אני של ב"ו שאמר פרעה הרשע ליוסף אני פרעה היה לו כל הכבוד הזה. לכשיבא אני של הקב"ה (ישעיה מו) אני עשיתי ואני אשא עאכ"ו: (ג) ויאמר פרעה אל יוסף ויסר פרעה וגו'. ה אמר רשב"ג יוסף משלו נתנו לו. פיו שלא נשק בעבירה ועל פיך ישק כל עמי. גופו שלא נגע בעבירה וילבש אותו בגדי שש. צוארו שלא הרכין לעבירה וישם רביד הזהב על צוארו. ידיו שלא משמשו בעבירה ויסר פרעה את טבעתו מעל ידו ויתן אותה על יד יוסף. רגליו שלא פסעו בעבירה ייתון וירכבון על קרונין וירכב אותו במרכבת המשנה אשר לו. מחשבה שלא חשבה בעבירה תבא ותקרא חכמה. ויקראו לפניו אברך ו אב בחכמה ורך בשנים. אבל נבוכדנצר טפסר טפש בחכמה ושר בשנים: (ד) ויאמר פרעה אל יוסף אני פרעה ובלעדיך לא ירים איש את ידו כלי ידים. ואת רגלו כלי רגלים ויקרא פרעה שם יוסף צפנת פענח. א"ר יוחנן ז צפונות מופיע ונחות לו לאמרם. ר' חזקיה אמר צפונות מופיע בדעת מניח רוחן של בריות בהן. ורבנן אמרין צד"י צופה פ"א פודה נו"ן נביא תי"ו תומך. פ"א פותר עי"ן ערום נו"ן נבון חי"ת חוזה. א"ר אחא צפונה אחת שיש כאן באתה לגלות עליה שאת בנה בכולן כתיב (בראשית לג) ח ותגשן השפחות וגו' ותגש גם לאה וגו' וביוסף כתיב ואחר נגש יוסף ורחל. אמר יוסף הרשע הזה עינו רמה וכו'. אמר הקב"ה אתה הצנעת לאמך מן העין והגבהת עצמך אני פורע לך ומגביהך: (ה) ויוסף בן שלשים שנה וגו' ותעש הארץ בשבע שני השבע לקמצים. ט ר' יוחנן אמר מן קוצה לריהיא. דקמצתא ודלא

יד יוסף פ"צ א חזית פסוק אחת היא. לקמן ס' ל"ד. ילקוט ס"ז. וילקוט שה"ש: ב ילקוט ס"ז: ג ויק"ר ס' כ"ד: ד תנחומא בראשית: ה ויק"ר ס' כ"ג. תנחומא בראשית. במד"ר ס' י"ד. זוכר מקץ דף קנ"ו. ילקוט ס"ז: ו ת"י וירושלמי. ספרי ת"כ פיסקא א' וע"ש: ז ילקוט ס"ז: ח לעיל ס' ע"ח: ט ילקוט ס"ז:

ענף יוסף

פרשה צ (ב) [ע"י שאמר פרעה כו' אני פרעה כו'] ר"ל עם היות פרעה גוזר והיינו מקיים הבטחת והיינו עושה והדם מבטנה כ"ה בכות משתנה כשאמר ליוסף אני פרעה קיים דברו עאכ"ו שיתקיים מאמר הקב"ה שאמר על גאולת עמו עד זקנה אני הוא ועד שיבה אני אסבול אני עשיתי ואני אשא אני אסבול ואמלט. ולהיות שבטחתו יתברך כל כך מוחלטת בא תרין אני. וזכר תנת אני בכתוב ס' פעמים שמכוחר מתיכת אני שיתקיים הבטחתו מזה שנתקיימה הבטחת פרעה ליוסף שאמר אני פרעה. ולכן סמך אליו למי תדמיוני ותשוו ותמשילוני ונדמה (ספר ישועות משיחו):

מתנות כהונה

ישוב אחור ריקם: **ארבעים שנה**. לרבנן ניחא ולדעת ר"י ורב נחמן אם הותירו לא פיחתו ודבר ה' יקום לעולם: **ברור ליולדתה**. ברור ונבדל מעשו כאוכל הברור מן הפסולת שהוא צדיק ועשו רשע: **שבטים** שכולם מתאימים ושכולה אין בהם: **בית פרעה** וגו'. גרסי' וסיפיה דקרא בלו אחי יוסף דרך בכה והשארה: **אם מהלכים** כו'. הגי"ן בל הגמלא הוא כטי לרבים המדברים בעדם ולא נו"ן נפעל עבר לומר וכי כבר נמצא כזה מעולם כי מה יועיל לו אף אם נמצא כמוהו וגם לא נו"ן בינוני כלומר היש פה אחנו נמצא כזה בעת הזאת שהרי כבר בקש כל חרטומיו וחכמיו ולא מצא ומהרז"ו מזרחי כתב שאין ה"א התימה נופלת על הבינוני ולא הבינותי יפה שכבר מצינו השופט כל הארץ הנגלה נגלתי השומר אחי אנכי ואולי חסב כל אלו לאומר ונגלה מקור: במדרש הזית מבמע דדייק מדכתיב אח"כ אחרי הודיע כו' אין נבון וחכם כמוך הרי שאף אם יבוקש לא ימצא: **נושקני** חוץ ממך כלומר על ידך ודרים ישק נשיקה ויתם רמז להקבלת פני המלך. **פריקופי** פי' הערוך כבוד בלשון לע"ז ופי' ישק יהא מסק: **רק** לשון מיעוט: **משלו** מפרי מעשיו וגמול ידיו נתנו לו שכרו מן השמים: **בעבירה** לאשת פוטיפרע: **הרכין** השפה. כד"א הטי נא כדך ת"א הרכיני: **קרונין** עגלה השובה למלך: **ייתון** יביאו: **ותקרא** ההא נקראת הכמה: **ושר** בשנים. גדול וזקן בשנים: **כלי** ידים. בערוך גרס קלודרים וכן גרס רש"י במקום כלי רגלים ופירש בו כלי הרכיבה שרגלי הרוכב דורסת עליה בשעה שרוכבין ובל"א שטעג"רף וכלי ידים אולי גם הוא כלי מלחמה או ענין תטכסיסי המלוכה: **מופיע** מאיר ומגלה ודרש פענח בלבון נוטריקון הופיע: **ונוח** לאמרם. בילקוט גרס ללמדם: **צפונה** אחת כו'. אסנת שהיתה בת דינה ונקראת אסנת על שהלביסה יעקב בשכם כמ"ש רבינו בחיי בשם המ' ותלה שם בצוארה וכתב עליו בת יעקב ויוסף הכירה ולקחה לו לאשה וזהו גילה עליה שהיא מבני טובים ולא ממזרת כמנהג האסופים: **שאת** בנה. של רחל בנקראת ג"כ לפונה בהלפינה יוסף כדאי' לעיל פ' ע"ה כך הבנתי מפי' רש"י ז"ל ואולי שגרסתו היתה בנה של רחל וכ"כ האכ"א ופי"ל לפונה אחת יש כאן כלומר היא נתלאת והיא רחל שהיתה לפונה ונסתרה או ר"ל שהיתה לפונה פה בחוץ לארץ כפי משמעות לבון רש"י בפרשת ויהי ובאת אתה להיות נגלה עליה והיא היתה נסתרת אחוריך מפני עשו או ר"ל לגלות באה בשביל כך לירד גילוי ועילוי ותלוי ראש וכמו שדרשו לעיל בפ' ע"ה עלי עין שנתגלה בשביל אוחה עין וכ"נ עיקר וכדמפרש ואזיל שאתה בנה של אותה לפונה שהיא רחל: **קמצא** טר בא' הפתחים פי' כחד קמצא שנתמלאו כל הבורות ומן הבור היו מוליכין אל הרחיים ורבנן סברי שאף הון לבורות היה כי לא הלפינו כולו בבורות כי

עץ יוסף

בבריתא דל"ב מדות: **ושממה ארבעים שנה** ושנים היה הרעב עד שלא ירד יעקב למצרים הרי מ"ב. ומזה ראיה לדברי רבנן שאמרו מ"ב שנה היו. ולכן בבריתא דל"ב מדות לא הביא רק דברי רבנן משום דמוכח כוותייהו:

פרשה צ (א) **אחת היא יונתי** כו'. מייתי קרא דאחת היא יונתי תמתי שנזכר בו שיום מעלת אברהם וזרעו הצדיקים מפורסמות ומוסכמות אפי' מהאומות וכמו שאמר בילמדנו ראוה בנות ויאשרוה עתידין ישראל להתקלס מן האומות וכה"א ואשרו אתכם כל הגוים (יפ"ת): **אחת היא יונתי** כו'. שאחד היה אברהם מיוחד בדורו וקראו יונה תיה על הכרתו את ה' שהיונה מסוגלת בהכרה יותר משאר העופות. וכמ"ש בהזית פ' עיניך יונים ע"ש: **ברור ליולדתו** שהוא צדיק. אבל לא לאביו. שיצחק היה מחזיק מתהלה את עשו לצדיק יותר מיעקב כדאי' לעיל ס' תולדות: **נשמע בית פרעה** לנייר כאו אחי יוסף וייטב בעיני פרעה ובעיני עבדיו. וממה שמחו בהם. אלא שכנשמע בתאוותם תהו בקנקנם אם היה הכושים כיוסף ושנמצא בהם חכמה ודעת שמחו בהם (יפ"ת): **אם מהלכים** כו'. כלו' שכיוצא לא נמצא כמוהו בעולם בכל הכמי קדם שאין חכמתם אלא בטבע וזה זכה לרוח אלהים: (ב) **ויאמר פרעה אל יוסף** וגו' אתה תהיה על ביתי וגו' שלא יהא אדם נושקני חוץ ממך ועל פיך ישק כל עמי שלא יהא פרוקופי חוץ ממך. הל' משרב. וגי' הילקוט נכונה. על פיך ישק כל עמי שלא יהא אדם נושקני חוץ ממך. שלא יהא אדם נוטל פרוקופי חוץ ממך. וה"פ דדרים ישק ל' נשיקה מתם משום שדרך נוקים אחה גדולה ופרדה מן המלכות שבא לנשק יד המלכות. ועי' א"ל שזה לא יהיה בלתי כשוכך. ועוד דרים ישק ל' כבוד שלא יהא אדם נוטל פרוקופי (כבוד בל' לעז) חוץ מתוך: **ת"ל רק** לשון מיעוט: **אני פרעה** יכול כמוני. ר"ל אם לא היה כתוב אני פרעה רק היה כתוב ויאמר פרעה אל יוסף בלעדיך לא ירים וגו' יכול שיהיה שוה לו. ת"ל אני פרעה שא"ל שגדולתי למעלה מגדולתך. ור"ל שבל' מלכי פרעה הוא מלך. ועיין במד"ר ס' י"ד וג"ע: **מן אני של ב"ו**. דאני פרעה ל' הבטחה הוא. כלו' אני נאמן בדברי (יפ"ת): (ג) **יוסף משלו** כו'. כלו' על דבר שלו שמר הברית מילה שלו בטהרה שמירת המצוה זה הוא מהאדם דהכל בידי שמים חוץ מיראת שמים. בשביל זה שקיה לו שמילה זו ובבחירתו זכה לכל הכבוד הזה וכ"מ בכל פרטי פריעת העבירה: **גופו שלא** נגע בעבירה. היינו מעשה העבירה נפיה: **שלא הרכין לעבירה** נקט הערכנה משום דהכרח הנוף ותנועתו לעבירה הוה דבר מגונה מלד עליה. ולפי שתחלת תנועת הזלות הסדרה שהוא עיקר הנוף בצואר. נקט צואר להרכנה. ובכלל זה הראש והגרגרים וכל המתנועעים לדבר (יפ"ת): **שלא פסעו בעבירה** שבפסיעה תיבעתנו לבא לאחריה הדר בהדר ולא רצה ללכת: **על קרונין** על מרכבה השניה. ולפי שתחלת העבירה לעשות מלאכתו לחשוב העבירות. דלמ"ד לעשות לרצונו ובוב עלים הרי השב בעבירה: **ותקרא חכמה** הכפר המחשבה לעבירה דאין אדם עובר עבירה אלא א"כ נכנס בו רוח שטות. וכ"ש זנות. דנקוף אבה הסר לב: **ורך בשנים** ר"ל בתע"ש שהיה רך בשנים ועפ"כ היה גדול בחכמה: **אבל נ"נ** טפסר טפש בחכמה. דכתיב (ירמיה נ"א) פקדו עליה טפסר. ובודאי הוא קלא בישקותיו בכל מיירי (והם מלכי מדי כמ"ש שם פסוק כ"ח קדשו עליה גוים את מלכי מדי) ושר בשנים. והיינו שרי צבא מדי. שהיה טפש בחכמה ושר בשנים. [illegible]

מלה ספסר. אבל לא על נ"נ עצמו: (ד) **כלי ידים** כלו' כלי זיין כתרגומו: **כלי רגלים** פרש"י הם הנקראים אשתרוני' בלע"ז שרגלי אדם דורכות עליהם. כלו' לא ירכוב על סוס למלחמה אלא ברשותך. דומיא דכלי זיין. כי על ערכי המדינה כבר אמר למעלה ועל פיך ישק כל עמי (נזה"ק): **צפונות מופיע** כו'. פי' פענח בשתי מלות פע נח ר"ל האחד הופעה דהיינו גילוי. והשני נייחא ר"ל שנקל ונהוח לו לאמרם. כי יש חכמים עם היותם הכמים מ"מ הם קלרי יד הלשון להבין ולהורות לאחרים ההכמה בגבול מאמריהם אבל יוסף היה יכול זה (יפ"ת): **ר' חזקיה** אמר כו'. גם הוא מפרש פענח בשתי מלות אלא דלר"י הנייחא הוא במאמר. ולר"ח הוא ל' מנוחה שדעת הבריות טוהה היינו שמגלה הלפונות באופן מתיישבות על הלב בטוב טעם בלא מבוכה והידות ובדרך קלרה: **צופה** פי' נוכח ומביט העתיד. שראה אם לא יפקוד פרעה פקידים להמש את ארץ מצרים על יד איש נאמן נבון והכם ימותו ברעב: **פודה** שהצילם והחייה ברעב ע"ד ברעב פדך ממות: **נביא** שידע אמתת החלומות ברוח נבואה כמ"ש עליו אשר רוח אלהים בו. ובתנחומא אי' כשבא לומר לו החלום בקש לבדקו א"ל והנה מן היאור עולות ז' פרות א"ל יוסף לא ראית אלא יפות מראה כו' עד שהחיל פרעה תמה א"ל אחרי היית כשהלגתי וכו' ועל זה אמר נביא: **תומך** שהיה מעמיד המלכות בהנהגתו הישרה כאומר ועל פיך ישק כל עמי. כי התנהיג הוא הסומך והמעמיד הקטן ובכלל זה היותו תומך נופלים ומהונן עניים וכמו שעבה לבסוף: **פותר** החלומות כראוי כמו שפתר לשר המשקים ולשר האופים שמשם לא מוכח שפתר על פי רוח אלהים: **ערום** פקח בהקרבת המועיל אליו אגב תורחיה עם שעיקר מוגבה לענין אחר כמ"ש לפרעה ועתה ירא פרעה איש נבון והכם שהמובן מדבריו עלה טובה ומהשבות לבו היה כי יתן פרעה את עיניו עליו כי הוא ראוי לכך. וכן היה: **נבון** מבין דבר מתוך דבר. כי הבין מהחלומות שלא הורו שניהם ענינים מהחלפין. והבינהו לא היה אלא אות כי נכון הדבר מעם האלהים: **חוזה** היינו שבקי בחכמת האלטגנינות. כי בודאי לא יסכימו חכמי מצרים והרטומיהם בשררת יוסף אם תפקד ממנו זו שהיו מתחשבים בה הרבה: **א"ר אחא** לפונה אחת שיש כאן באתה לגלות עליה. ד"א לפונה אתה גלית עליה שאת בנה שיא רחל בכלן כתוב ותגשן. כנ"ל (נזה"ק) משום דקאמר לפנת כל' נקבה יהודה קאמר רב אחא דרמיז הכא על לפונה אחת וניבא ולא ידע מה ניבא (יפ"ת) ור"ל לפונה אתה כו' דאי' בבראשית בסדר מקץ אמרו במדרש כי אסנת בת דינה היתה מכבש בן חמור ולפי שנשיאה יעקב והושיבה בתוך סנה אחד ובאל נקראת אסנת. מה עשה יעקב קשר לה כתב בצוארה וכתוב בו כל המדבק בזרעו של יעקב. ויוסף שמצאה ראה הכתב הוא והכיר. והוא שאמר להבין בני הם אשר נתן לי האלהים בזה שכלמה לו הכתב הזה. ומה שכתוב בת פוטיפרע מפני שגדלה בביתו שכן דרשו הז"ל כל המגדל יתום בתוך ביתו מעלה עליו הכתוב כאלו ילדו. [illegible] שלא תשלוט עין שאו בה. ופי' פענח שהוא לשון גילוי. שגלה והודיע יחוסה. [illegible] **עינו רמה** על פ' מ"ש: **אמר הקב"ה** כו'. הזכיר זה כאן לומר [illegible] זה הכבוד הזה: (ה) **בשבע** [illegible] וכו'. ופי' לקמצים שהיתה לריכה לקמיצה [illegible] וכיוצא מה שכתבנו לעיל [illegible] והיינו

חלא קמצתא. ויקבץ את כל האוכל וגו' אוכל שדה העיר אשר סביבותיה נתן בתוכה. י נתן מה שבתחום טבריה בטבריה ומה שבתחום ציפורי בציפורי. מפני שכל ארץ וארץ מעמדת פירותיה. ר' נחמיה אמר נתן בהם עפר וקטמיות דברים שהן מעמידין פירות. ורבנן אמרי אם מתכנסין הם כל בני טבריה לאכול מה שבתחום טבריה וכל בני ציפורי לאכול מה שבתחום ציפורי אין בה קומץ קומץ. הדא אמרה שהברכה נתונה באוצרות: (ו) ויצבור יוסף בר כחול הים הרבה מאד וגו' ותכלינה וגו'. יא יצאו מכוללות. ותחילנה וגו' נכנסו חולניות. עד שהם יושבים על השולחן בקשו אפי' פת קיבר ולא מצאו אמרו לא כך אמר יוסף והיה האכל לפקדון וגו'. ויהי רעב בכל הארצות. בשלש ארצות בפנקי"א ובערבי"א ובפלסטינ"י. ותרעב כל ארץ מצרים וגו' אשר יאמר לכם תעשו. ר' אבא ב"כ אמר יב כפאן למול. ר' שמואל בר נחמן אמר חייתנו אב"כ אלא החייתנו. נתת לנו חיים בעוה"ז וחיים בעוה"ב. והרעב היה וגו' את כל אשר בהם את המאושרין שבהם:

פרשה צא

(א) וירא יעקב כי יש שבר במצרים (תהלים קמו) א אשרי שאל יעקב בעזרו שברו על ה' אלהיו. וירא יעקב כי יש שבר במצרים (איוב יב) הן יהרוס ולא יבנה. משהרס הקב"ה עצתן של שבטים עוד לא נבנית. (שם) יסגור על איש ולא יפתח. אלו עשרת השבטים שהיו נכנסין ויוצאים למצרים ולא היו יודעים שיוסף קיים. וליעקב נתגלה שיוסף קיים שנא' וירא יעקב כי יש שבר במצרים. כי יש שבר ב זה הרעב. כי יש סבר זה השבע. כי יש שבר ויוסף הורד מצרימה. כי יש סבר ויוסף הוא השליט. כי יש שבר ועבדום וענו. כי יש סבר (בראשית טו) ואחרי כן יצאו ברכוש גדול. ג (איוב ט) האומר לחרס ולא יזרח זה יעקב. ובעד כוכבים יחתום אלו עשרת השבטים שהיו נכנסים ויוצאים למצרים ולא היו יודעים שיוסף קיים. וליעקב נתגלה שיוסף קיים: (ב) ויאמר יעקב לבניו למה תתראו. ד אמר להם אל תוציאו בידכם פרוסה (נוסחא אחרת פרוטות). ואל תכנסו כולכם בפתח אחד מפני העין. ויאמר הנה שמעתי וגו' רדו שמה ושברו לנו משם. א"ר אבא ב"כ בישרם ה שהן עתידין לעשות שם ר"י שנה מנין רד"ו. וירדו אחי יוסף עשרה א"ר בנימין ממשמע שנא' אחי יוסף איני יודע שהם עשרה אתמהא. אלא ט' חלקים לאחוה ואחד לשבר בר. ואת בנימין אחי יוסף וגו': (ג) ויבאו בני ישראל לשבר וגו'. ו ומנין לעדה שהיא עשרה ר' אבא ב"כ ור' יוסי בש"ר יוחנן נאמר

יד יוסף י פדר"א פ' ל"ג אוכל ס"ו דף ק"ו: יא ילקוט ס"ו: יב תנחומא: פצ"א א ילקוט תהלים • ילקוט ס"ו: ב ילקוט ס"ו: ג ילקוט איוב: ד ילקוט ס"ו: ה במדב"ר פ' י"ג סימן ל': ו ילקוט ס"ו. מגילה כ"ג:

מתנות כהונה

פי' רב הוא ורש"י פי' ז"ל דקמצתא חלא קמצתא מה שקמצה ואחזה מן הזרע ויותר ממה שאחזה. כ"ג בילקוט ובא"צ מן קמצא לריחיא רבנן אמרי דקמצתא ודלא קמצתא: מעמדת מקיימת: וקטמיות אפר פי' קטמא ורש"י פי' שהוא עפר להן אדומה ומעמדת הפירות: אין בה קומץ. אין בו להגיע לכל אחד ואחד כדי קומץ כך מצאתי והטעם שטבריה יושבת בעמק וכולה בנעי מים לא יוכל לנמוח וכן ציפורא יושבת בהר מקום מגוגב ויבש בלי מים: ה"ג ותכלנה וגו'. יצאו מכוללות כלומר מעושרות וכלולים מכל טוב ורוב דגן עד נחר כל השבעה שנים בלי חסרון כלל: נכנסו חולניות. כלומר מיד בכניסה בא הרעב בפתאום ולא מעט מעט כמנהג שאר שני הרעב: לא כך אמר יוסף כו'. ולפיכך לא רצו למכור ממנו: בשלשה ארצות כו'.
פי' הרמב"ן ז"ל אלו הארצות הם סביב ארץ מצרים כי אם היה רעב כזה בכל העולם הולך היו עושים הארצות הרחוקות מארץ מצרים כלא ימותו ברעב: כפאן למול. דהל"ל מה יאמר להם לעשות וכפירש"י בחומש ועיין בס' נ"א והמילה כתיב בה אמירה כמו שנאמר שם אנכי על אמרתך ור' שמואל בר נחמן נפקא ליה מדלא כתיב חייתנו כו' וכדמפרש ואזיל ס' החייתנו פירושו נתת לנו חיים החייתנו ה"א השימוש מורה עוד על מעשה שעבר רמז לשני מיני חיים חיי עוה"ז וחיי עוה"ב וזה במה שנימולו ע"י גזירתו וכתב מהרא"ש שמילה נקראת חיים כד"א בדמיך חיי: המאושרי' האוצרות הטובים והחזקים שבהם פתח ג"כ כי כבד הרעב ולשון אשר קדריב ומצאתי בפירש"י המאושרים מכר מיד אל העשירים כי שבואתם נרקבת מיד ולשון אשר קדרים כמו אשר בפיה יחסה עכ"ל: שברו כו'. דרש שבר כמו סבר בשיבולת: לא נבנה. עלתם שנתיעצו על מכירתו: זה הרעב. שברון והוה על הוה: סבר כלומר קרי ביה סבר בשיבולת לשון אחריה ותקוה כד"א שברתי לישועתך ה': האומר לחרס. זה יעקב שאמר והנה השמש והירח: כוכבים אלו השבטים שנא' ואחד עשר כוכבים: זה יעקב שלא ידע כי עוד יוסף חי ולא"ש שנתגלה לו כדמפרש ואזיל ההוא מכה ולא ידע מה מכה וכדלקמן בפ' ז והכי איתא בהדיא בילקוט איוב ח"ל האומר לחרס כ"ב שנה היה יוסף במצרים וגנה רוח הקודש מיעקב ומבניו ולא היה רחוק מהם אלא מהלך ד' ימים ולא היו יודעים ע"כ וכפירש"י ראיתי ח"ל האומר לחרס זה יעקב שנגלה היה לפניו ביוסף היה קיים עכ"ל ולא ידעתי מסיר פירושו דקרא לפי פי' זה: וליעקב נתגלה. דכתיב וירא יעקב כי יש שבר במצרים וכדדרים לעיל: פרוסה כלו' פרנסה מזונות וה"ג בילקוט פרנסה והטעם כדי שלא יקנאו עליהם עמי הארץ ויתרעמו על הלחם ופירושו אל תהיו נראים שבעים בלחם או שלא יתנו עצמן בעידונין ובפנים מאירים בפני הרעבים וראיה לזה דבפ"ק דתענית נפקא מהאי קרא ההולך ממקום שאין מתענין למקום שמתענין ושכח ואכל ושתה אל יתראה בפניהם ואל יראה עידונין בעצמו וכפירש"י בחומש יש שתהא הוא כמו התראו: מפני העין. שלא ישלט בהם עין הרע שכולם אנשי צורה נאים וגבורים כך פירש"י בחומש: לעשות שם. לשהות ולעכב שם מאתים ועשר שנים ודייק מדנקט לשון ירידה והיה לו לומר לכו ופי' חכם תן ודיקדק בלשונו וכמו שאמר להלן אלכה ואראנו בטרם אמות ומהר"ל אליהו מזרחי הגיה זה בהימה: תשעה חלקים כו'. בשונת ירידתם היה משעה חלקים לאהבת יוסף ולפדותו אם ימצאוהו או ימכרו נפשם עליו והלק אחד מכוונתם היה לשבור אוכל ובפירש"י בחומש לא פי' כן ואולי

ענף יוסף

פרשה צא (ב) [ממשמע שנאמר אחי יוסף איני יודע שהם עשרה] כתב בעל מ"א כצ"ל ממשמע שנאמר ואת בנימין אחי יוסף לא שלח יעקב. כי זה הוא עיקר הסוכה שאמר שאינו מוציא מן הכלל השליחות רק אותו לבדו ש"מ שאלה כולם הוו מנינם. וכן הבין רש"י מדתנן מה פ"ל עשרה ושלא כתיב ואת בנימין אחי יוסף לא שלח כו': [אלא ט' חלקים לאחוה ואחד לשבור בר] אפשר ר"ל עשרה חלקים כו' ואחד כו'. והכוונה שלענין האחוה היו חלוקים לעשרה ולא היה לב"ם לב אחד. כי אם לשבר אוכל היה דעת כולם שוה בלב אחד. ולכן אמר אחי יוסף עשרה כלו' באחוה היו עשרה ר"ל נחלק לבבם לעשרה חלקים. ודייק זה מדלא אמר שהם וירדו לשבר בר. וענין חלוקה שאחוה כתב רש"י בחומש שלא היתה אהבת כולם ושנאתם כולם שוה לו. ואף שאמר נקמן שנעשו כולם דעת אחת לכחוירו

עץ יוסף

והיינו נקמצים שמשמעה שהיה הקוצר ממלא קומצו וכפו ממנה שהיה מתוקנת. והיינו מקמצא לריחיא. ואפילו גרסינן מן קולה כדגרס הכא. היינו הא. שפירושו ל' קלילה כלו' מהקציר. ורבנן פי' לקמצים לאוצרות כתרגומו שהאוצרות נקראים קמצא לשותם בחפירות. וכתרגום באחת ספחתים בחד מן קמציא וכפירש הרמב"ן. ח"ש דקמצתא ודלא קמצתא כלו' שהרבית הארץ תבואה ליתן באוצרות ולזולת זה דהיינו לאכול לשבעה (ועי' יפ"ת וזה"ק). והמעריך גרס ר' יוחנן אמר מן קמצא לריחיא ולא הסרין כלום. וכתב שפירושו בכל יום היו מוציאים מן הבור לטחון והבור לא נעשה חסר. ורבנן אמרי דקמצתא ודלא קמצתא כלו' לא בבור לבד היתה ברכה זו לשום מקום שמור מן העין בקרקע. אלא אף בכלים היתה ברכה זו. קמצתא פי' טרוס כמו תוסר נמן עכ"ל: נתן מה שבתחום כו'. להודיענו חכמת יוסף גם בשמירת התבואה (יפ"ת): מעמדת מקיימת: ר' נחמיה אמר כו'. שלא יספיק היות כל עיר ועיר שומרת תבואותיה אם לא יתנו ג"כ בתוכן ממיני עפר המקיימים את הפירות כגון תומטין שהוזכרו בפרק במה מדליקין. ופרש"י אבן מלחה ומשמרת את הפירות שלא יתליעו. והערוך פי' חול: אם מתכנסין כו'. ר"ל שלא נתן בעיר אלא אוכל שדה אשר סביבותיה מה שבתחום העיר לבד כי על ידי ברכת הארץ גם זה היה מספיק לכל עיר ועיר. אבל הרחוק משם יותר אסף לאוצר. ועז"א אם מתכנסין הם כל בני טבריה וכו' אין בה קומץ וצריכים להביא שמה גם משדות הרחוקים. אלא הדא אמרה שהברכה היתה נתונה באוצרות: אין בה קומץ כלו' לא יגיע קומץ לכל אחד ואחד מפני רבוי האנשים: (ו) יצאו מכוללות כלו' מעושרים ושלימות. שעד תכלות כל שבע שנים התמיד השובע הגדול. ובתחלת שני הרעב התחיל הרעב הגדול. באופן שלא היה בין השובע והרעב מדריגה אמצעית כדרך הרעב הבא אחר השובע. והיינו דקאמר עד שהם בשולחן כו' כי הרגש שהיה השבע כאלו הרעב המופלג (יפ"ת): נכנסו חולניות מפני שהרעב בטבע מוליד חולי כדלעיל פ' פ"ט בשעה שהשנים רעות נופל על בריות מעלה חטטין (נזה"ק): אמרו לא כך כו'. פי' תמהו ואמרו וכי לא אמר יוסף והיה האוכל לפקדון ואיך עתה לא יתקיים דברו. אבל אח"כ ראו כי דברו לא שב אחור כי אותו שהוא שם לפקדון לא הרקיב ולא חש המדרש להאריך (יפ"ת): בג' ארצות כלו' הארצות הקרובים לגבולי מצרים ולא בארצות הרחוקים כי מי יוכל להביא טרף לביתו מארץ מרחק: בפנקיא ובערביא ובפלסטיני פנקיא הוא (פניקיא) והוא שם כולל לכל גלילות צור וצידון חבל הים והיא להלאה מקצה מזרחית צפונית למצרים. ערביא היא (ארביאה) שהיא למזרח מצרים ממש ומשכה לדרום העולם עד ים אוקינוס וכוללת ארצות רבות. פלסטינא היא ארץ כנען אשר הנחיל ה' לישראל. והאומות קראוה כן ע"ש פלשת. והיא צפונית מזרחית ממש למצרים (נמ"ר רמ"ד): כפאן למול דהאמירה זו לענין מילה דכתיב בה אמירה שם אנכי על אמרתך (מת"כ). עוד י"ל שלמדו מנ"ם מתיבת לכם הנאמר כאן למה שנא' המול לכם כל זכר (נמ"ח). והטעם שטוב להם למול הוא שיוסף ראה שעתידין ישראל לצאת בגולה במצרים וישתעבדו שם כמו שפרש"י על קוצר רוח ועבודה קשה. וא"כ שמא אולי גם אות ברית ימנעו לקיים כמעשה מצרים. ואם ח"ו בשר קדש יעברו לא יהיה להם תקומה בגולה. מה עשה יוסף הסב מחבבם ליתן אות ברית אף למצרים. וא"כ אף ישראל לא יעברו ולא יהיה להם חרפה במצרים (יערות דבש): אלא החייתנו הוספת הה"א מורה על שהחיים בעוה"ז ובעוה"ב כדרכם ז"ל לדרוש הסבה עם התוספת חס במה שנמולו ע"י גזירתו (מת"כ ויפ"ת): את המאושרים דרשו מלם אשר לשון אוצר. שלפי פשוטו תחסר מלת בר. ור"ל שלפי שכבר נתפשט הרעב על כל פני הארץ הוצרך לפתוח מיד האוצרות הטובים שהם הגדולים להספיק להם מזון (יפ"ת):

פרשה צא (א) וירא יעקב כו' כתיב אשרי כו'. דק"ל למה אמר ל' שבר ה"ל למימר לשון אוכל. לכך מפרש דרמיז שראה יעקב רמז ברוה"ק שיש לו תקוה טובה במצרים. ושבר הוא ל' תקוה כבהפסיקו בתהלים וביאר פסו' אשרי שאל יעקב בעזרו שברו על ה' אלהיו. וכדאי' בתנחומא שברו על ה' אלהיו זה יוסף שברו של עולם שהיה במצרים וגלה הקב"ה ליעקב שסברו במצרים: הן יהרוס כו'. הן יהרוס עצת השבטים כשבקשו להורגו. ולא יבנה עצתם כשרצו להחזירו שהיה להם ט' חלקים לאחוה להחזירו מעצמם כדלקמן. וכאשר כבר ידעו שהיה במצרים מאז נמכר נקל היה בידם לדרשו ולהוקרו. והקב"ה השיב חכמתם אחור לבל יתגלה להם אלא אחרי כמה גלגולים וסבות שעבר להם עם יוסף בענין בנימין כדי לכלות הפשע ולהסם חטאתם וכמבואר במדרשות. ועז"א יסגור על איש ולא יפתח ללמדך שאף במראה רוה"ק לא פתח להם פתח של רמז כאשר עשה לאביהם (מה"ק): כי יש שבר זה הרעב. שראה שבר ושבר. ושבר הוא מל' שברון כענין הרעב וענין יוסף שהורד מצרימה וענין גזירת ועבדום וענו אותם. וכלפי שלבסוף ראה ג"כ סבר. כלפי שבר של הרעב היה ג"כ הסבר של השובע שבשבא יעקב למצרים נסתלק הרעב כדלעיל ס"פ פ"ט. וכלפי השבר ויוסף הורד מצרימה טוב היה להם סבר של ויוסף הוא השליט. וכלפי השבר של ועבדום וענו אותם טוב היה סבר של הבטחה ואח"כ יצאו ברכוש גדול: האומר לחרס זה יעקב דאיקרי שמש הנקרא חרס וטכנים הם בניו. כדכתיב ואחד עשר כוכבים משתחוים לי ומדקאמר ביעקב לשון זריחה והשבטים לשון חתימה משמע דעל יעקב אמר הקב"ה שלא יזרח עליו רוה"ק כראוי לראות בירור הדברים על אמתם. אבל ברמז ראה. אבל בעד הכוכבים אלו השבטים יחתום לגמרי שהם לא ראו מאומה כדלעיל: (ב) אל תוציאו בידכם פרוסה. היינו כדפרש"י בחומש למה תתראו למה תראו עצמכם בפני ישמעאל ובני עשו כאילו אתם שבעים שבאותה שעה עדיין היה להם תבואה. וכן הוא ל"א פרוטות שלא תראו עצמכם עשירים מפני הקנאה. שחשש לעין הרע הנמשך מן הקנאה שעה"ר מזיק ושולט ביותר בזמן הרעב שהבריות עיניהם צרות זו לזו. והיינו דמסיק ואל תכנסו כולכם בפתח אחד מפני העין דהאי מפני העין אסלוייהו קאי דטעמייהו הוא מפני שליטת עה"ר והאי אל תכנסו כולכם בפתח אחד ודאי לא נפקא מקרא דהכא שהרי עדיין לא הזכיר כלל ירידתן למצרים. אלא הא נפקא מבתוך הבאים וכדפרש"י בחומש. ולא מייתי לה הכא אלא להחזיק בו שהקפיד יעקב בבניו על ענין עה"ר וכדפרישית (מה"ק): מפני העין לפי שהם נאים וגבורים: בישרם שהן עתידין כו'. דהו"ל לכו שמה אלא לרמוז למנין רד"ו שיהיו שמה במצרים ונגלה רוה"ק נפיו: לעשות שם ר"י שנה. פי' לעכב שם ר"י שנה. משירד יעקב למצרים עד גאולת מצרים היה ר"י שנה שהרי גזרת ת' שנה נמנית משנולד יצחק כדלעיל פ' מ"ד ומשנולד יצחק עד שירד יעקב למצרים ק"ץ שנה. שהרי יצחק בן ס' כשנולד יעקב. ובן ק"ל שנה היה יעקב ברדתו מצרימה הרי ק"ץ. דל ק"ץ מת' נשארו ר"י: ט' חלקים לאחוה כו' לעורר שוב אהבת האחוה כלפי יוסף להשיבו אל ארצו ואל בית אביו. וחלק אחד לשבור בר. כאילו זה לא היה אלא טפל. וענין יוסף עיקר. כי לשבור בר היה מספיק באחד מהם. אבל בעבור יוסף ירדו כולם שמה לבקשו בכל צד ופינה (מה"ק): (ג) מנין לעדה כו'. הל' קצר כאן. וקאי אהא דקימ"ל בפרק שלשה שאכלו ופרק הקורא עומד דכל דבר שבקדושה לא יהא פחות מעשרה דאמר קרא ונקדשתי בתוך בני ישראל כל דבר שבקדושה לא יהא בפחות מעשרה. ותנינא לן מאי משמע. ומהדרינן דתני ר"ח אתיא תוך תוך כתיב הכא ונקדשתי בתוך בני ישראל וכתיב התם הבדלו מתוך העדה. ואתיא עדה עדה דכתיב התם עד מתי לעדה הרעה הזאת מה להלן עשרה יצאו יהושע וכלב אף כאן עשרה. וזו היא שברת ר"א ור"י בנם ר"י. אבל ר"ס ור' יוסי פליגי ור"ס נמי סבר

סבר

נאמר כאן עדה ונאמר להלן עד מתי לעדה הרעה. מה עדה שנא' להלן עשרה אף עדה שנא' כאן עשרה. א"ר סימון זנאמר כאן תוך ונאמר להלן תוך. מה תוך שנא' להלן עשרה אף תוך שנא' הכא עשרה. חא"ר יוסי בר אבון אם בתוך אפי' עד כמה. אלא נאמר כאן בני ישראל ונאמר להלן בני ישראל מה בני ישראל שנא' להלן עשרה אף בני ישראל שנאמר כאן עשרה. ר' סימון בשם ריב"ל בשם ר' אמר טתינוק עושין אותו סניף לעשרה. והא תני אין מדקדקין בקטן. א"ר סימון בש"ר יב"ל לשני קטנים נצרכה אחד ספק ואחד קטן עושין את הספק עיקר ואת הקטן לסניף. תני קטן וס"ת עושין אותו סניף. א"ר יודן כן הוא מתניתין קטן. ילס"ת עושין אותו סניף. מאימתי עושין אותו סניף. ר' אבונה אמר איתפלגון בהא ר' יוחן ור' הונא תרויהון בשם ר' שמואל. חד אמר כדי שיהא יודע טיב ברכה. ואוחרנא אמר כדי שיהא יודע למי הוא מברך. ר' יהודה בן פזי בש"ר אסי תשעה נראים כעשרה מזמנין. מאי עביד מסויימין. אהא אפי' קטן ביניהם. ר' ברכיה בשם ר' יעקב בר זבדי בעא קומי ר' יוסף כשם שעושין אותו סניף לי' כך עושין אותו סניף לשלשה. א"ל חדא היא ולא כל שכן. להלן שהוא מזכיר את השם עושין אותו סניף כאן שאינו מזכיר את השם אין עושין אותו סניף. א"ל הדא אמרה עושין אותו סניף בברכת המזון אבל לק"ש ולתפלה אין עושין אותו סניף עד שיביא שתי שערות. א"ר אסי זמנין סניאין אכלית עם רבי תחליפא וזימנין סניאין אכלית עם ר' חנינא בר סיסי הביבי ולא זמנון עלי עד שהבאתי שתי שערות. ומאימתי הוא קורא בתורה׳ א"ר אבינא אתפלגון ר' הונא ור' יהודה תרויהון בש"ר שמואל. חד אמר משהוא יודע לברך. ואוחרנא אמר עד שיודע טיב ברכה שיודע למי מברכין. רב שמואל בר שילת בעא קומי רב ואית דאמרין בעון קמיה שמואל בר שילת יאתשעה פת וא' ירק מהו אמר להון מזמנין. שמונה פת ושנים ירק מזמנין. שבעה וששה פת וארבעה ירק מהו. א"ל מזמנין. ר' אבינא בעא מחצה על מחצה מהו. א"ל ר' זעירא עד דאנא תמן איצטרכית למשאליה ומיצרי לי מינך דלא שאלתיו. ר' ירמיה בעי אותו שאכל ירק מהו מזמנא עלוהי. יבתני ג' מאות נזירין סלקין בעיין למקרבה ט' מאה קורבנין ביומיה דשמעון בן שטח. למאה וחמשין מצא להם פתח. למאה וחמשין לא מצא פתח. סליק ר' שמעון בן שטח גבי ינאי מלכא אמר ליה תלת מאה נזירין סלקין בעיין למיקרבה תשע מאה קורבנין ולית להון. אלא יהיב את פלגא מן דידך ואנא פלגא מן דידי ויזלון ויקרבון. יהב ינאי מלכא פלגא מן דיליה ואזלון וקרבון. אתון ואמרין לישנא בישא לינאי מלכא על שמעון בן שטח תהוי ידע דכל מה דקרבון מדידך קרבון כרם שמעון בן שטח לא יהב מן דידיה כלום. כעס ינאי מלכא על שמעון בן שטח. שמע דהוא כעיס עלוהי צרח ליה וערק. לבתר יומי הוון בני אינשא רברבין מן מלכותא דפרסאי יתבין נגסין על פתורא דינאי מלכא. אמרון ליה מרי מלכא נהרין אנן דהוה הכא חד סב והוה אמר לן מילי דאורייתא. אמר לאחתיה שלחי בתריה ואייתיתיה. אמרה ליה הב לי מילא ושלח ליה עזקתך והוא אתי. יהב לה מילא ושלח ליה עיזקתיה ואתא. מן דאתא יתיב ליה בין מלכא למלכתא. א"ל למה ערקת. שמעית דמרי מלכא כעיס עלי וצרח לי

יד יוסף ז ברכות כ"ח: ח ירוש' ברכות פרק ז': ט ברכות מ"ז. ירוש' ברכות פרק ג' שאכלו. תוספתא ברכות פ"ה: י מגילה כ"ג. תוספתא ברכות פ"ה ד"ה ולא: יא נדרים פ"ט: יב ירוש' ברכות פ"ז. ירוש' נזיר פ"ה. קס"ל פסוק כי בצל החכמה:

מתנות כהונה

יאולי לא היה לפניו גירסא זו: **נאמר כאן עדה.** ויבואו כל העדה מדבר סין וכן כל העדה כלם קדושים: **מה העדה שנא' להלן כו'** ילאו יהושע וכלב שהיו מן האנשים ונשארו עשרה: **נאמר כאן תוך.** ונקדשתי בתוך בני ישראל הכי איתא בהדיא בפ' הקורא את המגילה עומד: **ונאמר להלן תוך.** ויבואו בני ישראל לשבור בתוך הבאים והאחים עשרה הוו כלא במנין ויוסף: ה"ג **אם בתוך אפי' כו'.** ופירוש אם באת לדרוש תוך כמה וכמה פעמים תמצא שכתוב תוך וה"ג בירושלמי דפ' הקורא שמד אם מתוך את למד סגיא איגון: **נאמר כאן בני ישראל** ונקדשתי בתוך בני ישראל ונאמר להלן ויבואו בני ישראל לשבור: **סניף לעשרה.** פירש"י לזימון אם היה תשעה גדולים מסנפין ומצרפין הקטן להשלים מנין עשרה: **אין מדקדקין.** פירש"י אם בא לכלל י"ג שנה אין מדקדקין אם הביא שתי שערות אם לאו וא"כ אינו סניף אלא עיקר כא' מהם: **ספק** אם הביא שתי שערות אם לאו אבל הגיע לכלל י"ג שנה: **ואחד קטן.** קטן ודאי שלא הגיע עדיין לכלל י"ג ורש"י פי' קטן ודאי בן י' שנים ויום א': **עיקר כא'** מן הגדולים וזהו שכנה אין מדקדקין לשון ירוש' שאם היה קטן עושין אותו ספק ספק עושין אותו ודאי: **כן הוא במתני'** כך הוא כוונת המשנה: **קטן לספר תורה.** להשלים למניין שבעה הקרואים בס"ת ביום השבת: **איתפלגון** חולקין בזה: **מה עביד מסויימין.** כלומר היאך עשה אותה מנויין שהם ט' ונראין כעשרה ורש"י גרס מה הינון מסויימין וגירסת הספר היא גירסת ירוש': **אלא אפילו כו'** והעשירי הוא קטן ובו הם נראים כעשרה. ה"ג בירוש' וכ"ה בילקוט ופי' רש"י סניף לג' מה אם כאן שאומרים את השם עושין אותו סניף כאן שאין אומרים השם לא כ"ש: **א"ל הדא כו'** עד אין עושים אותו סניף הדא אמרה כו': **הדא היא ולא כ"ש כו'.** אין זה כ"ש והיא הנוהגת כיון שמזכירין את השם מצרפין אותו להזכרת השם דעל כל בי י' שכינתא שריא ואין הקטן בא להוציא' ידי חובת זימון דבלאו הכי מחוייבים הם בזימון שכל ג' חייבין בזימון אבל ג' שבלעדו אינם חייבים בזימון כלל אין הקטן מצטרף עמהם כדי להייב בזימון ולכן מסיים הדא אמרה דדייקא ליה שלברכת המזון מצרפין הקטן כיון שבלעדו גם הם חייבים אבל לק"ש ולתפלה שאם אינם י' אינם חייבים כלל אין הקטן מצטרף עמהם כך נראה לפרש הסוגיא ואע"פ שאינו כמסקנת התלמוד שלנו בפ' שלשה שאכלו סוגיא ירוש' שאני: **זמנין סניאין כו'.** הרבה פעמים אכלתי עם כו': הביבי. דודי: ה"ג שבעה פת וג' ירק מהו א"ל מזמנין כו': **עד דאנא תמן.** בעוד שהייתי בא"י הייתי רוצה לשאול על זה: **ומיצרה כו'.** בירוש' גרס ומי צרה לי מיניה לא שאלתיה. וכך מצאתי נקוד ומי צרה הגדי"ק בשפ"ח ופירושו לדעתי וצר ומר עלי שלא שאלתיו ועיין בתלמודא דידן בפרק שלשה שאכלו בפירש"י דף מ"ח ויתבאר לך כי כן היא ונראה דה"ג ומי צרה לי מיניה שלא שאלתיו ודו"ק והשכח: **מהו מזמנא עלוהי.** מהו שיאהו בזימון בלו וה"נ בירושלמי מה שיברך וכ"ה בתלמוד שלנו ובתוס' פ' שלשה שאכלו איתא דאיידי לאלמרופי ואת הכר מצאתי כהכתי: **דתנן כו'.** פשיטותא הוא למכסם אם יוצאים בברכתו אם לא וכדמס' ואזיל בסוף הענין: **ג' מאות נזירין כו'.** עלו לירושלים ורצו להקריב קרבנם שבלמו ימי מירותן: **תשעה מאה כו'.** כבש וכבשה ואיל לכל א' וא' ככתוב בפ' נשא: **מצא להם פתח.** במתק בן שטח מצא פתח לנדריהם והתיר להם נדרן ולא הוצרכו לקרבן: **לא מצא.** לא היה יכול לימצא להו פתח: ה"ג סליק ר"ש בן שטח גבי' כו'. פי' עלה ר"ש בן שטח אצל ינאי המלך ואמר ליה הלא מאה כו'. ולא גילה שהותר הנדר למחציתן: **סלקו כו'.** עלו לכאן ורצו להקריב ט' מאות קרבנות ואין להם אלא נעשה כך תן אתה המחצה משלך ואני אתן להם החצי משלי וילכו ויקריבו נתן ינאי המלך החצי מכל ג' מאות משלו והספיק למאה וחמשים והלכו והקריבו: **אתון כו'.** באו מלשינים ואמרו לשון הרע לפני ינאי המלך על ר"ש בן שטח וכך אמרו תהוי כו'. פי' תהא יודע שכל מה שהקריבו אותן נזירין משלך הקריבו ובאמת ר"ש בן שטח לא נתן משלו כלום: **שמע כו'.** שמע ר"ש שהוא כועס עליו: **צרח ליה כו'.** היה מצטער ויהירא ממנו וברח לו כן פירש בערוך ובירוש' גרס דחיל ר"ש וערק: **לבתר יומין וכו'.** לאחר ימים היו שם אצל ינאי המלך אנשים חשובים ממלכי פרס יושבים ואוכלים על שלחנו של ינאי המלך: **נגסין** פי' הערוך אוכלין והרבה ממצאם בספר זה: **אמרו ליה כו'.** אמרו הפרסיים לינאי המלך אדוני המלך זכורין אנחנו שהיה פה זקן אחד והיה אומר לנו דברי חכמה: ה"ג בירוש' וילקוט מילי דחכמה ועכשיו איננו פה: **ואמר לאחתיה כו'.** אמר ינאי המלך לאחותו של ר"ש בן שטח שהיתה אשתו של ינאי: **הב לי מילא כו'.** כלומר הבטחה שלא תעשה לו רעה ושלח לו טבעתך לסי' והוא יבא: **מן דאתא כו'.** משבא ר"ש בן שטח ישב עצמו בין המלך והמלכה אמר לו ינאי המלך

עץ יוסף

תוך מוכחא בני ישראל בתוך הבאים. ור"י יליף בני ישראל מבני ישראל (יפ"ת): **אפילו עד כמה** כלו' דבתוך דכתיב קאי אאינשי דעלייא והם היו הרבה. ולכך יליף מבני ישראל והידך לא קפיד אהא כיון דאינו אלא גילוי מילתא בעלמא כל' תוך דכתיב גבי בני יעקב: **תינוק עושין אותו סניף.** איידי דילפינן עשרה לדבר שבקדושה מאחי יוסף נקט להו הכי דלא בעי כל העשרה גדולים כהנהו. ואיידי דמייתי להא מייתי נמי הא דט' פת וא' ירק מצטרפין (יפ"ת): **סניף לעשרה** פי' חיבור לזימון בי' דט' גדולים וקטן מצטרפים. והא דתנן וקטנים אין מזמנים עליהם. היינו להצטרף לזימון ג' דלעשרה קיל טפי וכדמסקי בגמרא (יפ"ת): **והא תני אין מדקדקין בקטן.** ברייתא היא. והיינו קטן פורח כדמוקי ליה בפ"ג שאכלו. ופרש"י קטן פורח שהביא סימנים ולא בא לכלל שנים שאין מדקדקים בו אם בא לכלל י"ג שנים. ומ"מ הכא ה"ס דכיון דתני אין מדקדקין משמע דטעמא משום דהביא ב' שערות מיהא. אבל קטן לגמרי לא. ואלו ריב"ל קאמר אפי' תינוק דהיינו אפי' מוטל בעריסה כדאי' בגמרא ומשני לא נצרכה אלא לשני קטנים וכו' כשלא היו אלא ח' גדולים וב' קטנים אחד ספק דהיינו קטן פורח. ואחד קטן לגמרי. וקמ"ל שעושין את הספק עיקר שיחשב כאחד מן הגדולים הצריכים להיות ט'. ואת הקטן יעשו סניף להם. והוא ליה עשרה ולא הוצרך תנא דברייתא להזכיר אלא דינא דקטן פורח דהוה חידושא דחשוב כאחד מן הגדולים. ועיין ביפ"ת: **תני קטן וס"ת** פי' אמי הדא ברייתא קטן וס"ת כ"ל שיש לו ס"ת בידו עושין אותו סניף. ומפרש ר' יודן כן הוא מהנייתא פי' כך צריך לשנות בברייתא קטן לס"ת לקריאת התורה בשבת עושין אותו סניף שעולה למנין ז' (פ"מ). כדאמרי' במגילה הכל עולה למנין ׳ אפילו קטן כו': **מאימתי עושין כו'.** אע"ג דריב"ל אמר בסמוך תינוק עושין אותו סניף והיינו אפילו מוטל בעריסה. יש לדחות ולומר דהכא לא קאי אזימון אלא אסניף לס"ת דבסמוך ליה קאי דהתם בר שמיעה בעינן היינו היודע טיב ברכה מאי היא. או היודע למי מברך (מה"ק): **איתפלגון** חולקים בזה: **שיהא יודע** טיב ברכה. שיבין מה היא הברכה. אע"פ שאינו יודע למי מברך (יפ"ת): **תשעה נראין כו'.** בפרק ג' שאכלו איירי לה כי מכנפין ואמרי לה כי מבדלין נראין טפי מרובין: **מאי עביד מסויימין** קושיא היא כלו' מה בצע בהיותם מסויימין (פי' ניכרים ומפורסמים) ונראין כעשרה והא ליכא י' ואנן י' בעינן לכל דבר שבקדושה. ומשני אלא אפי' קטן ביניהם כלו' ר' אסי הכי קאמר שאפי' קטן בין ט' גדולים מהני לצירוף י' כדלעיל והיינו ט' נראין כו' דקאמר שע"י קטן שביניהם נראין כו' (יפ"ת): **א"ל חדא היא ולא כ"ש כו'.** פי' הכל אחד ולא כ"ש הוא באמיה. דמה התם בי' שמזכירים את השם בזימון ואפ"ה עושין את הקטן לסניף כאן בג' שאין מזכירים את השם לא כ"ש: **א"ל אינו כל שכן.** כצ"ל וכ"ה בירוש' (יפ"ת). שאדרבא היא הטעות דהתם כיון שמזכירים את השם מצרפין אותו להזכרת השם דעל כל י' שכינתא שריא. ואין הקטן בא לחייבם חובת זימון דבלא"ה מתחייבים הם בזימון שכל ג' חייבים בזימון. אבל לשלשה שבלעדו אינם חייבים בזימון כלל. אין הקטן מצטרף עמהם כדי לחייבם בזימון. ולכן מסיים הדא אמרה עושין כו' דדייקא ליה שלברכת המזון מצטרפין הקטן כיון שבלעדו גם הם חייבים אבל לק"ש ולתפלה שאם אינם י' אינן חייבים כלל אין הקטן מצטרף עמהם (מה"כ). ומיהו בגמרא דילן משמע דפליג אהא וס"ל דריב"ל אפי' לק"ש ולתפלה קאמר כדכתבו התוס' בפ"ג שאכלו (יפ"ת): **זמנין סניאין** הרבה פעמים אכלתי עם כו': **חביבי** דודי: **ולא מזמנין** עלי עד שהבאתי שתי שערות. פי' עד שהיה ידוע להם שיש בי סימני גדלות: **שבעה פת וג'** ירק מהו א"ל מזמנין ר' אבינא בעא מחצה על מחצה מהו כצ"ל וכ"ה בירוש'. וכתב בעל מראה הפנים הא דלא הזכיר ששה שאכלו פת וד' ירק. י"ל דלמאי דמסקי' בגמרא דידן דרובא דמינכר בעינן א"כ ששה הויא כמחצה על מחצה דכ"ע דליכא רובא דמינכר להו רובא קרי ליה עכ"ל: **עד דאנא תמן כו'.** בעוד שהייתי בבבל קודם שעליתי לכאן הוה קמבעיא לי ג"כ כמו דמספקא לך והוצרכתי לשאול זה (פ"מ): **ומיצרי לי מינך דלא שאלתיה.** פי' ועכשיו מיצר לי הדבר יותר ממך על אשר לא שאלתי (פ"מ): **אותו שאכל ירק** מהו מזמנא עליהן. כצ"ל ובירוש' גרס מהו שיברך ובעיא השאלה דכיון שאכל ירק אינו חייב בברכת המזון אם מוציא אחרים שחייבים בב"ה (יפ"ת): **תני** פשיטותא הוא למפשט אם יוצאים בברכתו אם לא: **ג' מאות** מירים כו'. עלו לירושלים ורצו להקריב קרבנם שבלמו ימי נזירתם: **ט' מאות כו'.** כבש וכבשה ואיל לכאו"א ככתוב בפ' נשא: **מצא להם פתח** ר"ש בן שטח מצא פתח לנדריהם והתיר להן נדרם ולא הוצרכו לקרבן: **לא מצא פתח** לא היה יכול למצוא להם פתח: **סלק ר"ש כו'.** עלה ר"ש בן שטח אצל ינאי המלך ואמר ליה תלת מאה כו'. ולא גילה שהותר הנדר למחציתם: **סלקין כו'.** עלו לכאן ורצו להקריב ט' מאות קרבנות ואין להם. אלא נעשה כך תן אתה המחצה משלך ואני אתן להם החצי משלי וילכו ויקריבו. נתן ינאי המלך החצי מכל ג' מאות משלו והספיק למאה וחמשים והלכו והקריבו: **אתון כו'.** באו מלשינים ואמרו לפני ינאי המלך תהא יודע שכל מה שהקריבו אותן נזירים משלך הקריבו. ור"ש בן שטח לא נתן משלו כלום: **שמע כו'.** שמע ר"ש שהוא כועס עליו: **צרח ליה כו'.** היה מצטער ומתירא ממנו וברח לו (ערוך). ובירוש' גרס דחיל ר"ש וערק: **לבתר יומין כו'.** לאחר ימים היו שם אצל ינאי המלך אנשים חשובים ממלכי פרס יושבים ואוכלים על שולחנו. נגסין פי' אוכלים: **א"ל כו'.** אמרו הפרסיים לינאי המלך זכורין אנחנו שהיה פה זקן אחד והיה אומר לנו דברי תורה. ובירוש' גרס מילי דחכמה: **אמר לאחתיה כו'.** אמר ינאי לאחותו של ר"ש בן שטח שהיתה אשתו של ינאי: **הב לי מילה כו'.** כלו' הבטחה שלא תעשה לו רעה ושלח לו טבעתך לסימן והוא יבוא: **מן דאתא כו'.** משבא ר"ש בן שטח ישב בין המלך והמלכה. אמר ינאי המלך לר"ש למה ברחת מלפני. א"ל ר"ש שמעתי שאתה כועס עלי וקיימתי בעצמי חבי וגו' לסוף מסתבא עצמי עד שיעבור הזעם

לי מינך דלא תקטלינני וקיימית תרין קרייא (ישעיה כו) חבי כמעט רגע עד יעבר זעם. א"ל למה אפליית בי. א"ל הס ושלום לא אפליית בך אלא את מממונך ואני מן אורייתי דכתיב (קהלת ז) כי בצל החכמה בצל הכסף. א"ל ולמה לא אמרת לי. א"ל אי אמרית לך לא הוה יהבית. א"ל למה יתבת לך בין מלכא למלכתא. א"ל בספר בן סירא כתוב סלסלה ותרוממך ובין נגידים תושיבך. אמר מזוג ליה יברך. אמר יג ברוך על המזון שאכל ינאי וחביריו אמר עד כדון את בקשיותיך לא שמעית מן יוסי ינאי בברכתא אמר ומה אית לי למימר נברך על שאכלנו. ואני לא אכלתי. אמר אייתון ליה ויכול. מן דאכיל אמר ברוך שאכלנו. א"ר יוחנן חלוקין עליו על שמועת שמעון בן שטח. ר' אבא אמר על הראשונה. ר' ירמיה אמר על השניה. מחלפא שיטתיה דר' ירמיה תמן צריכה ליה והכא פשיטא ליה. מאן דצריכה ליה כרבנן ומאן דפשיטא ליה כרשב"ג דתני עלה והסיב עמהן וטיבל עמהן אע"פ שלא אכל עמהן כזית דגן מזמנין עליו דברי חכמים. ר' יעקב בר אחא בשם ר' יוחנן אמר לעולם אין מזמנין עליו עד שיאכל כזית דגן. (והא) תני שנים פת וא' ירק מזמנין מתניתין כרשב"ג:

(ד) ויוסף הוא השליט וגו'. יד שלש גזירות גזר שלא יכנס עבד למצרים. ושלא יכנס אדם בשני חמורים. ושלא יוליכו חמרים תבואה ממקום למקום. ושלא יכנס אדם טו עד שלא יכתוב שמו ושם אביו ושם זקנו. והוה תמן מנשה קאים מקבל פתקי'. אמרין נעול ונחמי אי אשכחון יהיה טעי לן במדוי דמכסא הא טב ואם לאו בצפרא נחמי מה נעביד:

(ה) ד"א וירא יעקב כי יש שבר במצרים. טז כתיב (משלי יא) מונע בר יקבוהו לאום וברכה לראש משביר. מונע בר יקבוהו לאום זה פרעה. וברכה לראש משביר זה יוסף. יקבוהו לאום זה פרעה שגנז את התבואה בשני רעבון והיו הבריות מקללין אותו. אבל יוסף זן את העולם בשני רעבון כרועה הזה שמנהיג את צאנו. ועליו אמר דוד (תהלים פ) רועה ישראל האזינה נוהג כצאן יוסף. כשהיה רעב בימי דוד בקש עליהם רחמים מלפני הקב"ה ואמר רבון כל העולמים נהוג את צאנך כיוסף שזן את העולם בשני רעבון. כיון שהזק הרעב בארץ נתקבצו המצרים ובאו אצל יוסף. א"ל תנה לנו לחם. אמר להם אלהי אינו זן את הערלים לכו ומולו את עצמכם ואתן לכם. הלכו להם אצל פרעה והיו צועקים ובוכים לפניו שנא' ותרעב כל ארץ מצרים. ואמר לכו אל יוסף אשר יאמר לכם תעשו. א"ל הלכנו אצלו ומדבר אלינו דברים רקים ואומר מולו את עצמכם. א"ל שוטים לא כך אמרתי לכם מתחלה עבדוהו וקנו לעצמכם תבואה. וכי לא היה קורא לכם כל אותן השנים שני השבע וצוה לכם היו יודעים שרעב בא לעולם. אתם פשעתם בנפשותיכם מפני מה לא הנחתם בבתיכם תבואה של שנים ושלש וארבע שנים. א"ל כל תבואה שהיתה בבתינו הרקיבה. אמר להם לא נשתייר לכם קמח מאתמול. א"ל אף פת שהיה בסל הרקיב. אמר להם לכו אל יוסף אשר יאמר לכם תעשו. אמר להם אם גוזר על התבואה ונרקבת שמא יגזור עלינו ויהרגנו. אמר להם לכו אל יוסף אם יאמר לכם חתכו מבשרכם שמעו לו שנאמר אשר יאמר לכם תעשו. והרעב היה על כל פני. ראוי היה למקרא לומר על הארץ מה ת"ל על פני. א"ר שמואל בר נחמן ללמדך שלא התחיל הרעב אלא בעשירים׳ שאין פני הארץ אלא עשירים (לכך נאמר (משלי יא) מונע בר יקבוהו לאום) בזמן שאדם עשיר יש לו פנים שמחים לראות

יג ברכות פ"ז : יד קס"ל . וילקוט כ"ה : טו יוכ"ע : טז ילקוט כ"ה . וילקוט משלי . תנחומא כ"ה :

מתנות כהונה

המלך לר"ש למה ברחת מפני א"ל ר"ש שמעתי שאמר לאדוני המלך כועס עלי והייתי מתירא ממך שלא תמיתני וקיימתי פסוק זה בגל' חבי וגו' פירושו היה מתחבא עצמך רגע עד שיעבור הזעם: א"ל למה אפליית בי. מה המלה בי והפקת בי לדבר כזבים שלא נתת מעלך כגר שלח היו אלא מאה וחמשים נזירים. א"ל ח"ו. לא שחקתי בך אלא אתה נתת למאה וחמשים ממונך בלך ואני נתתי מלאי למאה וחמשים מתורתי מצאתי להם פתח לנדריהם ועל זה אמרתי אני אמן מעלי מתורתי ממון שיש לי דכתיב בצל החכמה וגו': ולמה לא אמרת כו'. ולמה לא אמרת לי שאינם אלא מאה וחמשים א"ל אילו אמרתי לך לא היית נותן ומאחר ששמעת שאני נותן האלו נשאת קו בעצמך: אמר מזוג כו'. ינאי המלך אמר לאחד ממשרתיו למזוג לו לר"ש כוס ויברך ברכת המזון: אמר כו'. ר"ש לקח הכוס ובירך עליו ואמר ברוך על המזון שאכל ינאי כו'. אמר לו ינאי. עד עתה עדיין אתה עומד בקושי ערפך להתגאות כי מימי לא שמעתי ינאי בברכת המזון: אמר ומה אית לי למימר פי' אלא מה יש לי לומר כו': יהבון ליה ואכל מן כו'. פי' ינאי אמר למשרתיו תנו לו ויאכל ופי' נתנו לו מיני ירק ואכל ולפיכך לא הזכיר כאן נטילת ידים והכי איתא בתלמודא דידן שתה כוס ראשון שנתנו לברך עליו: חלוקין עליו כו'. כלומר ליכא למ"ד דסבר כוותיה שמי שאוכל רק מיני ירק שיוציא את מי שאכל פת: ה"ג ר' ירמיה אמר על הראשונה ור' אבא כו'. על הראשונה פירש"י שמצא פתח למדירים והוא אומר להם דהא תנן במסכת נזיר אין נזירות אלא בחיי עכ"ל ונראה שכל שכן לא יפה עשה במה שהתיר להקריב קרבנם והאב"א פי' על הראשונה שאמר ברוך שאכל ינאי כו'. דהא קיימא לן שבברכת הנהנין אין מוציא אחרים אלא אם יתחייב גם הוא עד כאן ולי היה נראה שאמר בראשונה ברוך על המזון שאכל ינאי כו'. שאמר כן כדי שירגיש בו ינאי ויתנו לו לאכול דאל"כ למה אמר בו ולא סיים ברכתו כמו שבסמוך

והכי מוכח בתלמודא דידן שמיד שתה כוס ראשון ואי איתא דסבירא ליה דיכול להוציא אחרים אע"פ שלא אכל והיה עמהם למה שתה אותו כוס שמזגו לברך עליו ובתר אמרו הבו ליה ויברך ועוד שהוא נגד דרך המוסר: תמן צריכה ליה כו'. לעיל שאל ר' ירמיה אם אותו שאכל ירק יכול לברך להוציא ס' שאכלו פת וכאן הוא פשיטא לו שאמר על הראשונה חולקין עליו חביריו אבל על השניה שבירך להם אע"פ שלא אכל פת לא פליג עליה כן פירש"י ומאן דס מבעיא ליה היינו אליבא דרבנן שלא מנים בהדיא היאך סברי חה שהיה פשיטא ליה אליבא דר"ש בן גמליאל דסבר אפי' לא אכל עמהם אלא ירק ומובל עמהן בג"ר יכול לברך: ר' יעקב אמר. ר' יעקב בשם ר"י פליג על דתני בשם חכמים שאם אכל ירק מזמנין עליו ואמר שחכמים סוברים שלעולם אין מזמנין כו' והכי היה ר' ירמיה מסופק אליבא דרבנן היאך קסברי: מתניתא דתני גם שיוצא בירק אתיא כרשב"ג ולפי' הא דפשיטא ליה לר' ירמיה היינו אליבא דרשב"ג כך נראה לפי סוגיא זו: גזר יוסף: עבד למצרים. לשבור בר וה"ה בילקוט בהדיא: ושלא יוליכו כו'. ונראה זו צריך להיות שמנים הראשונים גזירה אחת היא שלא יוליך אחד שני חמורים אלא יוליך אחד חמור חבירו ונמצא עבד לו והטעם לכולם כדי שיבואו כל אחיו בעצמם לשם וכדלקמן ס"ג: והוה תמן כו'. והיה שם מנשה בן יוסף עומד ומקבל הכתבים שנכתבו עליהם כל הבאים לשבור בר: אמרו בני יעקב נכנסים אנו ונראה אם נמצאנו שיפשען ממנו מדה ושיעור המכס כדי הוא טוב ואם לאו שיבקש ממנו יותר מן השיעור נלין הלילה ובבקר נדע מה נעשה ועל מכסה אמרו כן שהיה מקבל כל האיגרות ותשבו בשביל המכס עשה יוסף כן וי"ל על פדיון יוסף אך בדרך הקושה: שגנז את התבואה. כי כן מצינו בגנוס רעבון בימי אברהם ויצחק שהוצרכו לעקור דירתם ולרד למצרים ולגור שם: והיו הבריות כו'. דרך לאום לשון קללות כד"א ולאום מלאום יאמץ

עץ יוסף

כעסם: א"ל למה אפלית בי. מפני מה התלא בי לומר שאתה נותן האלו: א"ל ח"ו לא שחקתי בך. אלא אתה נתת למאה וחמשים מהממון שלך ואני נתתי מחכמת התורה אשר בי שמצאתי להם פתח להתירם ולא היו צריכים לקרבן. והרי נתתי להם כמותך: ולמה לא אמרת כו'. ולמה לא אמרת לי שאינם אלא ק"נ. א"ל אילו אמרתי לך לא היית נותן. ומאחר ששמעת שאני רוצה ליתן ההוי נשאת ק"ו בעצמך: אמר מזוג לו יברך. אמר למשמשו מזוג ותן הכוס לר"ש שיברך: אמר כו'. ר"ש לקח כוס ובירך עליו ואמר ברוך על המזון שאכל ינאי כו': אמר עד כו'. אמר ינאי עד עתה עדיין אתה עומד בקושי ערפך להחל בי מימי לא שמעתי ינאי בברכת המזון: אמר ומה אית לי למימר. כל"ל ופי' אלא מה יש לומר כו': אמר אייתון ליה ויכול. אמר המלך יתנו לו איזה דבר לאכול. ונתנו לו ואכל. ולא פת היתה אלא איזה ירק וכיוצא בו שהרי לא נטל ידיו. ומשאכל אמר נברך על המזון שאכלנו: חלוקין עליו על שמועת שמעון בן שטח. ופליגי אמוראי בהא דר' יוחנן: ר"א אמר על הראשונה. הן חלוקין שאמר ברוך ינאי ואע"פ שלא אכל עמהם כלל. והא קי"ל שאינו מוציא את אחרים אלא א"כ נתחייב ג"כ בברכה: ר"י אמר על השניה. פי' אף על השניה חולקין הן שאינו יכול להוציא אחרים עד שיאכל כזית דגן: מחלפא שיטתי' דר' ירמיה כו'. כלומר שדבריו סותרין זא"ז. דתמן צריכין ליה כו' כלו' שם נסתפק בדבר זה אם יכול לברך על ירק או לא. והכא פשיטא ליה דחולקין בזה חביריו על ר"ש ב"ש וס"ל כאן יכול לברך בלא פת. ומשני מאן דצריכא ליה כו'. וה"נ בס"מ מאן דצריכא כרשב"ג ומאן דפשיטא ליה כרבנן דתנא רשב"ג אומר עלה והסיב וכו'. וכ"ה הפני משה שכ"ה הגי' בתוספתא פ"ה דברכ"ה עלה והסב כו'. ומספקא ליה לר"י אליבא דרשב"ג מהו שיברך להוציא אחרים כדלעיל מי נימא כי היכי דמצטרף ה"נ מוציא אחרים. או דילמא אצטרופי מצטרפי אבל אינו מוציא אחרים. והא דפשיטא ליה הכא דחלוקין חביריו על ר"ש ב"ש היינו כרבנן דלדברי חכמים בשם ר' יוחנן לעולם אין מזמנין עליו עד שיאכל כזית דגן. וכיון דלאו מזמנים עליו כ"ש שאינו מוציא אחרים (מה"ק). וה"פ בתוספתא וכדברי חכמים ר' יעקב כו' כלו' אבל לדברי חכמים דפליגי עליה דרשב"ג קאמר ר"י בר אחא בשם ר' יוחנן דס"ל לעולם אין מזמנין (פ"מ): מתניתין כרשב"ג דלצירוף זימון ודאי מודה ומ"מ מספקא ליה לר"י אם יכול להוציא אחרים או לא כדהמכן (מה"ק): (ד) שלש גזירות גזר כו'. טעם גזירותיו כדי שיוצרכו אחיו בעצמם לבא לפניו. וכדי שיכירם גזר שיכתבו שמותיהם ובודאי לפני המון עם היה נותן טעם והמתאה לדבריו שעשה כן לתועלתם כדי שלא יקח שום אדם יותר מצרכו. ושלא יעשו פרקמטיא בבר אלא היה חוקר על כל אחד לתת לו לחם לפי הטף. ועבור כן כתב שמותיהם כדי לחקור אחריהם וכל אדם יתירא לנפשו לגנוב יסגום כבדתו: שלא יכנס עבד למצרים. דאל"כ שמא ישלחו אחיו שמה עבד ולא יבואו בעצמם: שלא יכנס אדם בשני חמורים. דאל"כ לא יבואו שם כל האחים אלא ישלחו קצתם. והוא היה חפץ שיבואו כולם כדי לקיים בהם מאמר החלום ואחד עשר כוכבים משתחוים לי. וגם גזר שלא יוליכו חמרים תבואה ממקום למקום דאל"כ שמא יקנו התבואה ממצרים וגם זה בכלל גזירה שלא יכנס אדם בשני חמורים [illegible]

בכלל נבוזים האלהים וכדומה: שמו ושם אביו כו'. דאל"כ אף בבואם למצרים במה לא יכנסו לפניו כי ודאי לא נתעסק יוסף לבדו במכירת בר לכל הבאים מקצוי ארץ. אלא היו פקידים ממונים תחתיו. ולכן גזר שלא יכנס אדם עד שלא יכתב שמו ושם אביו ושם זקנו ומנשה היה קאים שמן מקבל פתקין בכל ערב וממילא טוב למנשה כי כאשר יראה שמות בני יעקב יצוה לתפסם אחריהם ולצוות עליהם שיבואו לפני יוסף עצמו אשר הוא השליט בארץ וכן היה: והוה תמן כו'. והיה שם מנשה בן יוסף עומד ומקבל הכתבים שנכתבו עליהם שמות כל הבאים לשבור בר: אמרו ניעול ונחמי כו'. שמנשה צוה אליהם שיבואו לפני יוסף. או אמרו האחים נלכה נא ונראה אם אנו מתבקשים על מעגת המכס שהגברתנו סחורה מן המכס דבי טוב. שהיו בטוחים בעצמם שלא יאונה להם כל און כאשר שידעו בעצמם שהם נקיים. ואם על עלילה אחרת למחר נדע מה לעשות: במדוי דמכסא נ"ל במידי דמכסא (א"א): נחמי מה נעביד דבר אחר ויוסף הוא השליט כו'. כל"ל וקאי על הוא המשביר לכל עם הארץ. וכסל מפני זה איידי דאמרי במר הכי ד"א וירא יעקב. כמבואר גם כאן (יפ"ת): (ה) ד"א ויוסף הוא כו'. דריש מונע בר יקבוהו לאום זה פרעה כ"ל זה פרעה הראשון שהיה בימי אברהם ויצחק שגנז את התבואה בשני רעבון שלא היה למכור מאומה לשאר אומות שבעבור זה הוכרחו אברהם ויצחק לירד מגרימה מפני הרעב ולכן יקבוהו לאום. וברכה לראש משביר זה יוסף שהיה מוכר בר ותבואה ממצרים גם לשאר אומות. שעז"א הכתוב הוא המשביר בר לכל עם הארץ אף לארצות אחרים (מה"ק וממ"כ): עליו אמר דוד דפע"ג שהמזמור לאסף. דוד יסד המזמור ונתנו לו שיהיה כאסף למשוררים בביהמ"ק בזמנו (יפ"ת): כיוסף שזן העולם כו'. כאשר נכמרו רחמי יוסף על הבריות לזון אף בארצות הרחוקים. אף כך גם אתה תזון לכל עמך אף לנפשות הרחוקים ממך מצד החסד והרחמים (מה"ק): אלהי אינו זן את הערלים. אין ספק שזו תואנה דבעע"ם מ"מ נמולים ומ"מ אינם נמולים. אלא על שהיה יוסף למשנה בעיניהם להיותו מהול הוא ובניו. לכן כפאן שיהיו גם הם נמולים. והמצר שעד יעלה מזה תועלת שהרבה יתגיירו. וכן היה שהרבה קיבלו עליהם גירות. והם אמרו החייתנו נתת לנו חיים בעוה"ז ובעוה"ב כדלעיל סוף פ' צ' (יפ"ת): עבדוהו וקנו לעצמיכם תבואה. כלו' אע"פ שצויתי להם לו התבואה לגנזה. מ"מ לא אמרתי שכל יקח אלא שתקבצו גם אתם לעצמיכם תבואה. ובילקוט הגי' בנ"א: לא נשתייר לכם קמח מאתמול. משום דאי' לעיל פ"צ עד שהם יושבים וכו'. אפי' פת קובר לא מצאו. והיינו לפי שהרקיב הכל וממילא באו מיד בו ביום לצעוק אל פרעה. ועל כן שאל פרעה אף באתם לצעוק מיד בתחלת הרעבון וכי לא נשתייר לכם קמח מאתמול. וע"ז אמרו ואף פת שהיה בסל הרקיב. וכדאמרו שזה היה חוץ לטבע אמר להם לכו אל יוסף אשר יאמר לכם תעשו אף למול: והרעב היה על כל פני הארץ. נקט לה הכא לראיה שהרקיבו האוצרות: מלמד שלא התחיל הרעב אלא בעשירים. פי' שפני הארץ הם העשירים כי בזמן שאדם עשיר יש לו [illegible] : לכך נאמר מונע בר יקבוהו לאום [illegible] : בזמן שאדם [illegible]

לראות את חבירו. וכזמן שאדם עני אין לו פנים לראות מפני שהוא מתבייש מחבירו. לכך נאמר מונע בר יקבוהו לאום : (ו) ד"א וירא יעקב כי יש שבר במצרים. וכי במצרים היה יעקב שראה תבואה במצרים שאמר הכתוב וירא כי יש שבר במצרים והלא אמר לבניו ויאמר הנה שמעתי. אלא מיום שנגנב יוסף נסתלקה רוה"ק ממנו ורואה ואינו רואה ושומע ואינו שומע. ומפני מה לא נאמר יש אוכל במצרים שאמר הכתוב יש שבר במצרים. והלא כבר נאמר והרעב כל ארץ מצרים ומה ת"ל יש שבר. אלא אל תהי קורא יש שבר אלא יש סבר שראה באספקלריא שסברו במצרים ואי זה זה יוסף. ויאמר לבניו למה תתראו. יז אמר יעקב לבניו אתם גבורים אתם נאים אל תכנסו בשער א' ואל תעמדו במקום אחד שלא תשלוט בכם עין הרע. הנה שמעתי כי יש שבר במצרים רדו שמה. מהו רדו שראה שירדו וישתעבדו במצרים. ד"א רדו שמה יח שכל הלוקח תבואה מן השוק ירידה כתיב בו. וירדו אחי יוסף. בני ישראל צריך המקרא לומר אלא בתחלה לא נהגו בו אחוה ומכרוהו. ולסוף מתחרטין ואומרים אימתי נרד למצרים נחזיר את אחינו לאביו. וכשאמר להם אביהם לירד למצרים נתנו כולם דעת אחת להחזירו. א"ר יהודה בר סימון יט אף יוסף יודע היה שאחיו יורדין למצרים לשבר אוכל. מה עשה הושיב שומרים על כל הפתחים ואמר להם ראו כל מי שנכנס לשבור אוכל כתבו שמו ושם אביו לערב הביאו פתקים. ועשו כך. כיון שבאו בני יעקב כל או"א נכנס בשער שלו וכתבו את שמותם. לערב הביאו לו את הפתקים. זה קורא ראובן בן יעקב ואחר קורא שמעון בן יעקב וא' לוי וכן השוערים כל אחד שלו. מיד אמר להם יוסף סתמו את האוצרות ופתחו אוצר אחד ונתן שמותם לבעל האוצר. וא"ל ראה כשיבאו אנשים אלו לידך תפוש אותם ושגר אותם לפני. עברו שלשה ימים ולא באו. מיד נטל יוסף שבעים גבורים מבית המלך ושגר בשבילם לבקש אותם בשוק. הלכו ומצאו אותם בשוק של זונות. ומה טיבן בשוק של זונות. אלא אמרו אחינו יוסף יפה תואר ויפה מראה שמא בקובה הוא. ותפשו אותם והביאום לפני יוסף. מיד ויתנכר אליהם וידבר אתם קשות. מלמד שנעשה להם כנכרי. נטל את הגביע והקיש בו. א"ל אני רואה בגביע מרגלים אתם. א"ל כנים אנחנו אלא כך ציונו אבינו אל תכנסו בשער אחד וכו'. אמר להם בשוק של זונות מה טיבכם לא הייתם מתייראין מן העין לא כך צואת אביכם. א"ל אבידה אבדה לנו והיינו מבקשין אותה שם. אמר להם אי זו אבידה. אני רואה בגביע ששנים מכם החריבו כרך גדול של שכם. ואח"כ מכרתם אחיכם לערביים. מיד נזדעזעו וא"ל שנים עשר אחים אנחנו בני אבינו. אמר להם והיכן הם השנים. א"ל האחד איננו מת והקטן היום את אבינו. אמר להם הביאו אחיכם הקטן אלי וגו'. כ לקח את שמעון ואסר אותו לעיניהם מפני שהוא דחפו לבור ופירש אותו מלוי שלא יטלו עליו עצה. אמר שמעון לאחיו כך עשיתם ליוסף וכך אתם מבקשים לעשות לי. א"ל מה נעשה ימותו אנשי בתינו ברעב. אמר להם עשו מה שתרצו. עכשיו אראה מי יכניס אותי בבית האסורים· באותה שעה שלח יוסף אצל פרעה ואמר לו שלח לי שבעים גבורים מאצלך שמצאתי לסטים ואני מבקש ליתן עליהם כבלים. באותה שעה שלח לו והיו מסתכלים אחי יוסף מה היה מבקש לעשות. אמר יוסף לאותן גבורים הכניסו את זה בבית האסורים. כיון שקרבו אצלו צווח בהם. כיון ששמעו קולו נפלו על פניהם ונשתברו שיניהם שנא' (איוב ד) שאגת אריה וקול שחל ושיני כפירים נתעו. והיה מנשה יושב לפני אביו. א"ל אביו קום אתה. מיד עמד מנשה והכהו מכה אחת והכניסו בבית האסורים ונתן עליו כבלים. ואמר להם זה יהיה חבוש עד שתביאו את אחיכם ויאמנו דבריכם. מיד ויצו יוסף וימלאו את כליהם. הלכו אצל אביהם וספרו לו את כל המאורע. השיב אביהם ואמר להם היכן שמעון. אמרו תפש אותו בשביל אחינו הקטן. אמר להם אותי שכלתם וגו' ויאמר ראובן אל אביו את שני בני תמית. א"ל וכי בניך אינן בני. אמר להם יהודה הניחו לזקן עד שתכלה הפת. א"ל יהודה אבא אם הולך בנימין עמנו ספק נתפס ספק לא נתפס. ואם אינו הולך עמנו כלנו מתים ברעב. מוטב תניח הספק ותתפוש את הודאי. אמר מי מערב בו. א"ל אני שנא' אנכי אערבנו מידי תבקשנו. לכך נאמר וירא יעקב כי יש שבר במצרים : (ז) וירא יוסף את אחיו וגו'. א"ר יהושע בר נחמיה נעשה נכרי להם. ויכר יוסף את אחיו וגו'. ר' לוי ורבנן. רבי לוי אמר כא כשעה שנפלו בידו ויכר יוסף את אחיו כשעה שנפל בידם והם לא הכירוהו. ורבנן אמרי הוא כב שהניחן בחתימת זקן ויכר יוסף את אחיו. והם לא הכירוהו שלא הניחוהו בחתימת זמן. ויזכור יוסף וגו' ויאמר אליהם וגו' כולנו בני איש אחד. נצנצה בהם רוה"ק אמרין ליה אנן ואת בנוהי דגבר חד אנן. ויאמרו שנים עשר עבדיך אחים אנחנו וגו'. א"ל ואן הוא. א"ל זבנן יתיה. א"ל בכמה זבנתון יתיה. אמרין ליה בה' סלעין. אמר
להון

יד יוסף יז תנחומא ס"ז. ויוכ"ע : יח מנחות ק"ג. ריש רות רבה : יט ילקוט ס"ו : כ תנחומא ויגש. ומדרש משלי סי' א'. ופ"י. וספר טוהר : כא זוהר ויחי דף קפ"ד. תנחומא ס"ז. ילקוט ס"ו. זוהר מקץ דף קל"ט : כב יבמות פ"ח. ויוכ"ע :

ענף יוסף

להכירו. מ"מ לענין כאהבם בדעת סחורה זו לא היו בושים · (ו) [כך עשיתם ליוסף] קשה מה שהכניסן במה שהוא שיה עמהם ויותר עיקר שהרי הוא אמר לכו ונהרגהו. וי"ל שאע"פ שהיה מסכים במיתתו מ"מ לא היה מסכים למכור אותו דשבי קשה מחרב ורעב ודבר דכולהו איתנהו ביה כדאי' בפ"ק דבתרא

מתנות כהונה

יאמן : לכו ומולו. דייק לכם יתירה דהוה ל"ל את אשר יאמר תעשו וכדלקמן : עבדוהו סי'. עיין בילקוט הלשון יותר ברור : הלא כו'. כלומר ועוד הלא אמר לבניו כו' ודו"ק : רואה ואינו רואה כו'. נגלה בו רוח הקודש קצת ולכך אמר שמע וירא ושעם שמעתי כזה שהוא מגמגם בדבר : והלא כו'. כלומר ועוד הרי כבר נאמר והרעב כל ארץ מצרים ואיך אמר יש שבר במצרים : שסברו תקותו : מהו רדו. שהיה לו לומר לכו כמו שאמר להלן אלכה ואראנו בטרם אמות וע"ל ריש פ' צ : בני ישראל צריך כו' שהיה לו להאמתם באביהם למשפחותם לבית אבותם : בתחלה כשמכרוהו : ונחזיר גרסי' : הפתחים פתחי שערי העיר : בשער שלו כי כן צוה עליהם יעקב כדלעיל ריש פרשה זו : כל אחד שלו. שם אותו שנכנס בשער שלו : ונתן שמותן. של עשרה אחיו : בקובה של זונות שנמכר שם לקלון : והקיש לשון הכאה : אלא כך כו'. כלומר אל תבינו במה שנכנס בעשרה שערים ולא בשער אחד כי כן צוה אבינו עלינו מפני עין הרע ואמר להם אם יראתם מן העין בשוק של כו' לא כך צוה אביכם שתשמרו עצמכם מן העין : איננו מת כלומר איננו כי מת וכמו שאמרו לו ליוסף אח"כ ככתוב בפר' ויגש : ופי' כו'. כלומר עשה כן כדי להפרישו מלוי ולולא זה לא היה חוסר אחד מהם אך את שמעון ולא לוי מפני שהוא דחפו לבור : שלא יטלו כו'. ויהרגהו : כך עשיתם כו'. שעמדתם על דמו גם לי אתם עושים כן ולא ידע כי שומע יוסף בלשון עברי או אמר כך אמר להם כן שלא בפני יוסף : בניך אינן בני גרסי'. לכך נאמר כו' דרשו לשון שבר ממש שברון רוח שאירע לו במצרים : חתימת זקן. משנה שכרם פנים כדאי' בפ' המפקיד גבי מרי בר איסק : אמרין ליה כו'. אמרו לו ליוסף אנו ואתה בניו של איש אחד אנחנו ודייק מדכתיב כלנו : שנים עשר אחים

עץ יוסף

עשיר יש לו פנים שמחים לראות את חבירו כו'. כמ"ש חז"ל מאן דאכיל דלאו דיליה בהיל לאסתכולי באפי'. ולכן העשיר שאוכל משלו יש לו פנים שמחים לראות פני חבירו. לא כן העני שאין לו פנים דבהיל לאסתכולי בפנים של חבירו : לכך נאמר מונע בר. כלו' דהכי אתי שפיר סיפא דקרא וברכה לראש משביר זה יוסף שע"י התבואה הכריחם למול ועי"ז נתגיירו הרבה וברכוהו לבסוף על שהביאם לדרכי חיים שע"י אמרו החייתנו כדלעיל (יפ"ת) : (ו) ד"א וירא יעקב כו'. האגדה זו עד וירא יוסף את אחיו אינו מעיקר המדרש הזה. וכן אגדה הקודמת. אלא ממדרש תנחומא העתיקוהו פה כמו שכן מצאנוה שם. גם מסידור הלשון יראה הכוונה שאינו מעיקר מדרשנו (יפ"ת). וגם ממה שנכפל פה רוב דברים שנאמר כבר באגדה הקודמת (מה"ק) : והלא אמר לבניו כו'. כלו' דל"ל שאין ראיה חושית אלא לשון ידיעה והכרה כמו וראיתי בלבי. דכיון דלבניו אמר לשון שמיעה לא הל"ל לשנות הלשון (יפ"ת) : אלא מיום שנגנב יוסף נסתלקה ממנו רוה"ק. מפני העצבות. ועתה שוב השפיע ה' עליו רוה"ק. בראה שיש לו איזה שבר ותקוה במצרים בבניו ולא ידע על מה הוא רומז. ולפיכך הסכים לשלוח כל בניו למצרים אע"פ שלא הוצרך לכך שעדיין היה להם תבואה כאותו הפרק אולי יתקיים בהם התקוה. ובאמת היה רומז על יוסף (מה"ק) : והלא כבר נאמר והרעב כל ארץ מצרים. ר"ל דל"ל שקרא האוכל שבר לשון תקוה להיות ברעב יותר משאר ארצות. דהא כתיב והרעב כל ארץ מצרים ואין להם רק תקוה אוצרות יוסף שבהם שוים כל הארצות (יפ"ת) : אתם גבורים כו'. פירשתי לעיל סימן ב' : אל תכנסו בשער אחד. אפילו בזה אחר זה כי להיותם מצויינים בנוי ובגבורה כל רואיהם יכירום כי אחים הם ויתנו בהם עין (יפ"ת) : ואל תעמדו במקום אחד. אפילו באחד דוכתי מפני העין : מהו רדו דלכו מיבעי ליה : ירידה כתיב בו לפי שהיו תלויים לו מנגד כדאי' ריש אסתר רבה : ואומרים אימתי נרד ואפילו הכי לא היו יכולים לרדת על הספק בלי רשות אביהם : נתנו כולם דעת אחת לפדותו בכל ממון שיפסקו עליהם : מה עשה הושיב שומרים כל זה מסורת בידם (יפ"ת) : הפתחים פתחי שער העיר : בשער שלו כי כן צוה עליהם יעקב כדלעיל : כל אחד שלו שם אותו שנכנס בשער שלו : ונתן שמותן של עשרה אחיו : בקובה בחדר של זונות. דשמא נמכר שם לקלון : שנעשה להם כנכרי לדבר קשות. ופי' ויתנכר שהראה עצמו כנכרי. והקיש והכה : מרגלים אתם שנכנסתם בעשרה שערים כדרך המרגלי'. בשוק של זונו' מה טיבכם. והוא כי לבסוף כולם נקבצו יחד בשוק של זונות לחפש שם את יוסף בבתי הזונות בהיותו יפה עיני'. והא שא"ל אח"כ בשוק של זונו' מה טיבכם ולמה לא יראתם שם מן העין. ועז"א לא כי ערות הארץ באתם לראות. ואומר לשון ערוה לרמוז ג"כ על הליכתם לדבר ערוה בשוק של זונות כי מזה נתחזק עלילתו בענין המרגלים (מה"ק) : א"ל אבידה אבדה לנו ובקשנוה שם. שנאמר שנים עשר עבדיך אחים אנחנו וגו' והאחד איננו ובקשנוהו אותו שם. א"ל אי הוה בר כך אמר לכון אפי' אי הוויתון יהבין ביה כמה אלפי לא יהבינן לכון מה הוויתון עבדין. א"ל ע"מ כן נהיגן או לתקטל או למקטלא. א"ל הוא הדבר אשר דברתי אליכם מרגלים אתם ולהרוג בני העיר באתם. מנחש אני בגביע שלי ששנים מכם החריבו כרך גדול של שכם. מיד נזדעזעו ולא השיבו. א"ל בזאת תבחנו וגו' הביאו אחיכם הקטן וגו') כצ"ל וכן הוא בספרים המדויקים. וזה שלא כגירסת רש"י ז"ל בחומש (מה"ק) : אבידה אבדה לנו והא דאמר בפ' ויגש ואחיו מת י"ל דה"ק כיון שהורד למצרים ובקשנוהו ולא מצאנוהו מסתמא הוא מת : מפני שהוא דחפו כו' כי למה בחר דוקא בשמעון. ומשום דקשה הא כתיב לא תקום ולא תטור וגו' לכך מסיק שנתכוון להפרישו מלוי שלא יטלו עליו עצה כמו מאז. דעלייהו כתיב ויאמרו איש אל אחיו וגו' (מה"ק) שאגת ארי' ופי' שעל ידי שאגת שמעון שהיה גבור כארי וקולו כשחל נחשו שיני גבורי מצרים שהיו ככפירים לפניו. ואע"ג שיעקב קרא ליהודה גור אריה מ"מ כל האחים נכללו בזה מדכתיב מה אמך לביאה כדאי' בפ"ק דסוטה : השיב אביהם כו'. שאע"פ שספרו לו כל המאורע לא האמין להם. ולזה אמר היכן הוא שיגידו לו האמת. והשיבוהו כי תפס אותו אדוני הארץ בע"כ ולא עצרו כח כנגדו. ולא האמין להם לזה. ולזה אמר אותי שכלתם כי הם הרגוהו או ברצונם מסרוהו והרי כאילו הם המשכלים אותו (יפ"ת) : וכי בניך אינם בני כו'. ואע"ג דבקרא כתיב שענה אחרת שאמר פן יקראנו אסון בדרך דהיינו מאונס שאין בידם לשמור. מ"מ כיון שכלה התבואה נתרצה לשלחו על ערבות יהודה בהכרח ולא השם אז לטענת הקראת אסון. אבל אם לא כלה השבר לא היה סומך אף על ערבות יהודה מפני חשש הקראת אסון : לכך נאמר וירא יעקב כי יש שבר. כתב היפ"ת לא הבינותי מה ענין זה לכאן. והמת"כ פירש דדריש לשון שבר ממש שברון רוח שאירע לו במצרים עכ"ל וכה"ג נמי דרשי' לעיל יש שבר ויש סבר ע"ש. ומ"מ יותר נראה לי דל"ג ליה (מה"ק) : (ז) נעשה נכרי להם. פירשתי בסימן הקודם. וכבר כתבתי שהאגדות הקודמות אינן מעיקר זה המדרש (יפ"ת) : ר' לוי ורבנן דר' לוי מפרש הכרה זו הכרת הלב והאחוה. ורבנן מפרשי לה הכרת פנים כפשטה. ואתא למרמז מ"מ הכיר יוסף עשרה ועשרה לא הכירו האחד דהיינו לפי שהוא הניחם בחתימת זקן וה"ק כשכבר הכיר יוסף את אחיו באותה צורה שהם עומדים עתה. והם לא הכירוהו בצורה זו אלא בלא חתימת זקן. וכתב הרמב"ן והנה יששכר וזבולן אינם גדולים מיוסף רק מעט. אבל כיון שהכיר את הגדולים הכיר את כולם : נצנצה בהם רוה"ק דאל"כ כולנו למה לי (יפ"ת) : אמרין ליה אנן כו'. והוא ע"ד גיבא ולא ידע מה גיבא : שנים עשר אנחנו וסיפיה דקרא והאחד איננו. א"ל יוסף ואנה הוא שם. עטוא מכרנו אותו. כי אחרי לתופס כי יאמר מנחש בגביע שמכרתו להודות על האמת. וכן

שם

לחנן ואין הוא אמר למקן בר נש יהבון לי ה' כלעין ואנא יהיב יהיה לכון ארתון עברין. אמרין ליה אין. ואם אמר לכון בר נש יהבון לי בבפלא ואנא יהיב יתיה לכון ארתון עברין. אמרין הין. ואם הוה בר נש אמר לכון אין הויתון יהבין ביה אלפי לא יהבינא ליה לבון מה הויתון עברין. אמרין ליה ע"ם כן נהתינן אי לסקטלא אי לאיתקטלא. אמר להון הוא אשר דברתי אליכם סרגלים וגו' : (ה) בואת תבחנו חי פרעה. כג בשעה שהיה מבקש לישבע לשכך היה נשבע בחי פרעה. א"ר לוי משל לנדי שברח מן הטרעה ונבנס אצל אשה אלמנה. מה עשתה עמדה ושחטתו והפשיטתו ונתנתו בתוך המטה וכסת עליו סרין. אתון בעין ליה מן נבחה. אמרה בן תהא ההיא אתתא מנשבא מבשרא דדין ואבלה אם ידעה ביה. כך הי פרעה אם תצאו וגו' : (ט) שלחו מכם אחד וגו' ויאסוף אותם אל משמר שלשת ימים. כי לעולם אין הקב"ה מניח את הצדיקים בצרה ג' ימים. ובן למדנו ליוסף ליונה למרדכי לדוד. וכה"א (הושע ו) יחיינו מיומים ביום השלישי של שבטים יקימנו ויאמר אליהם יוסף ביום השלישי : (י) אם בנים אתם ונו' ואת אחיכם הקטן וגו' ויאמר איש אל אחיו אבל אשמים אנחנו. כה ר' אבא בי"ר אמר לשון דרומי הוא. אבל כרם. אשר ראינו צרת נפשו בהתחננו אלינו. ר"ל בשם ר' יוחנן בר אשבאל יוסף בן י"ז שנה רואה את אחיו מוכרים אותו והוא שותק. אלא מלמד שהיה מתחבט לפני הגליו של כל א"א כדי שיתמלאו עליו רחמים ולא נתמלאו. ויען ראובן אותם לאמר וגו'. הלא כתן אמרתי אליכם לאמר אל תחטאו בילד. אלא כך אמרתון ועתה לכו ונהרגהו. וגם דמו הנה נדרש דמו וגם דם הזקן. והם לא ידעו כי שומע יוסף כי המליץ. כו זה מנשה. ויסוב מעליהם וגו'. ר' תני בשם ר' יצחק אמר לעיניהם אמרו כיון שיצאו להם היה מאבילו ומשקו ומרחיצו וסכו : (יא) ויצו יוסף וימלאו וגו' וישאו את שברם על חמוריהם ויפתח האחד וגו' ויאמרו איש אל אחיו וגו'. כז כד דמך ר' סימון בר זביד עאל ר' אלעא ופתח עלוהי (תיש כח) והתכסה מאין תמצא וגו' ונעלמה מעיני כל חי וגו' תהום אמר לא וגו'. ד' דברים הן הן תשמישו של עולם וכולן אם אברו יש להם חילופין. ואלו הן (סה) כי יש לכסף מוצא ומקום להזהב יזקו ברזל מעפר יקח ואבן יצוק נחושה. ת"ח שמת אין אנו מוצאין תמורתו. א"ר לוי שבטים סציאה מצאו כתיב ויצא לבם. ואנו שאברנו את ר' סימון עאכ"ו : (יב) ויבאו אל יעקב אביהם וגו'. כח מלמד שהיו הדברים קשים עליהם כקורות. דבר האיש אדוני הארץ וגו' ויהי הם מריקים שקיהם וגו'. מלמד שחשדן אביהן. ויאמר אליהם יעקב אביהם וגו'. כבר יוסף איננו ושמעון איננו כפ עלי להעמיד שנים עשר שבטים. ויאמר ראובן אל אביו וגו'. ר' אומר הרי זה בכור שומה כניך לא בני הם אתמהא. ויאמר לא ירד בני עמכם וגו'. ר' חנינא ור' מרינוס תרויהון אמרין בשם אבא נהוראי ל בשעה שהיה אדם אומר דבר מתוקן לפני ר' טרפון היה אומר כפתורו ופרח. ובשעה שהיה אומר דבר של בטלה היה אומר לא ירד בני עמכם. וקראתו אסון בדרך אשר תלכו בה וגו'. הא בבית לא לא"ד אליעזר בן יעקב מיכן

יד יוסף כג יקעם ס"ו . במד"ר פ' י"ד ס"י י"ח. פרי"ח ס"ק ד' כ"ו : כה ממ"ר פכות ויפ פיום השלישי . יקעם ס"ו . יקעם ממסר . ויקעם פוסק נמו י"ב . זוהמ"ר ממסר כ"ג: פה יקעם ס"ו: כו פ"י ויזכלאי : כז ירוש' נדרנות פרק סיה קרא. פוריוש : כח יקעם ס"ו : כט ממ"ר פרק ע"ב : ל ירוש' סנה פ"ב : לא ירוש' ס"ב דשנה. ובנלי שנה כ"ב :

מתנות בהונה

מסים מנהגו וגו'. נמס' וסיפיה דקרא והלהגד לזיו תמר לכם יוסף ומנה וחסן כוח עמהו מכרמ מתו : ואין כך. ואם סיה אומר לכם כן מדם מנו ל' ממם פלעים ואחן לכם מחיכם תעבו אחם כן נחת ל' ס' פלעים מי לא ממרו ל' כן ממר לכם ואם יאמר לכם לא מחן מותו לכם מלא נכפל דמי מכירתו והם עשרה פלעים אחם שמען כן נחת ל' ס' פלעים ממרו ל' כן ממר לכם יוסף ואם יאמר לכם מדם לא מחנגו לכם אחר בתלף פלעים מה סיחם עופים ממרו ל' ע"פ כן ירחנו פה מי לא נכנע מחניה אי ניכנע : אחרון כי נתו נמי מדם ונקבו תלה נגדי ממרה לכם בתחה כן מהת מוחה תפה מעפכה וקולעה והוקר בגדו על זה המונה נמפה ומוכלם חם ידעתי ממנו ומס סבנו מהמונה נמפה הוא נגה : שלשה ימים. נספר יהוסם נגם יוסר מפלפה ימים וכני מוכח יונה נמעי הדגה פלפה ימים ופלפה לילות ואולי ממקנת יום פלישי כמהל וכן מוכח נילפא פלוגתא דרבנן ביומם ובלילה ביום פלישי וכלבם ממר מלכות : המלישי פיל נמוף יום המלישי ל**למרדכי** דכתיב ויהי ביום המלישי ולבתם ממר מלכות : ביום המלישי על נמנפים כלומר כמו שנכא יוסף עם המנפים דכתיב ויתמר ליוסף ביום המלישי ומין ביומא נקם מהם על נפשו מלא מתה דכתיב נהחמלנו נמדנו שנחמנבו כי : **שנתחבבו** כלומר הפיל ממם לנפי כל ס' ואחד : הלא כדין הי. הלא כתוב כדברי מחנה ונקפה **מחמתו מהחמנפים מכניו ממרפי לכם כעם מכירת יוסף : אלא כך ממרפם** . דייק מדכתיב למתר ממעמ סהם הישוטו דבר : **דם הזקן**. וגם קדנים נשון רבוי : זה מנפה. כ"ם סיוסף על המליץ קדייק : **מעליהם** וגו'. נמס' וסיפיה דקרא לשיהם : **דמיך** מם ונשון נקי הוא כלפי נוף קדם שלין מיתתו מלא סיה מהוא יפן : **עאל** ט'. נכנס רבי מלעא ופתח לדהוא עלין בדים : **בקורות** דבים הא כל הקורות לשן קורה שמקרין בו הא הכים : **שחשדן** מביהן. **שמע** מכרו **שם** במעון ודייק מדכתיב ויסה ויהי ומלמתי טוב נפרט"ם : **עלי** להעמיד כ'. פיקס"ו ול"ל עלי שנשם סה מסבר מכם : **הרי זה**. כך ממר יעקב : **בפתור** ושרם. כלומר נפיס **ותנלים** הדנרים כפמתול ויפה כפרם : **לא ירד** נפי כ'. פיקס"ו דלם נפי לשון סיפה כלומר פיפה מלי מתנה ומלי מלי מלי **בשעת** הפכפה. וכל הדלכים נמחקם

סכנם

יוסף

בית בתי להמגל על מי **מנחמת** בשוק על אשת להפסו : **בחמש** פלעים כדלמל ס' פ"ד : **ואין** כי. ואם סיה מומר לכם כן מדם מנו ל' ממם פלעים ואחן לכם מחיכם תעבו אחם כן נחת ל' פלעים מי לא ממרו ל' כן . ממר לכם ואם יאמר לכם לא מחן מותו לכם מלא נכפל דמי מכירתו והם עשרה פלעים אחם שמען כך נחת ל' עשרה פלעים עופים ממרו ל' כן . ואמר להם יוסף ואם יאמר לכם מדם לא מחנגו לכם אחר בתלף פלעים מה סיחם עופים ממרו ל' ע"פ כן ירחנו פה מי לא נכנע מחניה אי ניכנע : **אחרון** כי נתו נמי מדם ונקבו תלה נגדי ממרה לכם בתחה כן מהת מוחה תפה מעפכה וקולעה והוקר בגדו על זה המונה נמפה ומוכלם חם ידעתי ממנו ומס סבנו מהמונה נמפה הוא נגה : שלשה ימים. נספר יהוסם נגם יוסר מפלפה ימים וכני מוכח יונה נמעי הדגה פלפה ימים ופלפה לילות ואולי ממקנת יום פלישי כמהל וכן מוכח נילפא פלוגתא דרבנן ביומם ובלילה ביום פלישי וכלבם ממר מלכות : ביום פלישי על נמנפים כלומר כמו שנכא יוסף עם המנפים דכתיב ויתמר ליוסף ביום פלישי ומין ביומא נקם מהם על נפשו מלא מתה דכתיב נהחמלנו נמדנו שנחמנבו כי : **ברם** פי' נחמם : **והוא** פותם. ולמ"ד נקם מהם על נפשו מלא מתה דכתיב נהחמלנו נמדנו שנחמנבו כי : **שנתחבבו** כלומר הפיל ממם לנפי כל ס' ואחד : הלא כדין הי. הלא כתוב כדברי מחנה ונקפה **מחמתו מהחמנפים מכניו ממרפי לכם כעם מכירת יוסף : אלא כך ממרפם** . דייק מדכתיב למתר ממעמ סהם הישוטו דבר : **דם הזקן**. וגם קדנים נשון רבוי : זה מנפה. כ"ם סיוסף על המליץ קדייק : **מעליהם** וגו'. נמס' וסיפיה דקרא לשיהם : **דמיך** מם ונשון נקי הוא כלפי נוף קדם שלין מיתתו מלא סיה מהוא יפן : **עאל** ט'. נכנס רבי מלעא ופתח לדהוא עלין בדים : **בקורות** דבים הא כל הקורות לשן קורה שמקרין בו הא הכים : **שחשדן** מביהן. **שמע** מכרו **שם** במעון ודייק מדכתיב ויסה ויהי ומלמתי טוב נפרט"ם : **עלי** להעמיד כ'. פיקס"ו ול"ל עלי שנשם סה מסבר מכם : **הרי זה**. כך ממר יעקב : **בפתור** ושרם. כלומר נפיס **ותנלים** הדנרים כפמתול ויפה כפרם : **לא ירד** נפי כ'. פיקס"ו דלם נפי לשון סיפה כלומר פיפה מלי מתנה ומלי מלי מלי **בשעת** הפכפה. וכל הדלכים נמחקם

סכנם

ענף יוסף

דמכתיב . ומוד מלי יממע מן מנכרים . לך מפר שבכל הכמיתו ליפחיב מכנים נם כוח נפיהם בדבר . ולפן יעקב לפמוח פפה כמוהו שלחו שיפפרו נפפם עליו מהר שמוח מן ל מהת (ירמ"ה) : (מ) ויפ"ם וכפ"ם יהיהו מיומים ביום כפלישי על פנעים כ"ו] כלן היה מעופם ומכוכם . וכ"ל נשוכם לין כ"כ"ם מפם לפי כפלישי נמרו ג' ימים . וכפ"ם יהיהו מיומים ביום כפלישי יקימהו ונהיה לפני [שכתב"ם מהיהו נשום נשם יפי פנים שנכנו ביום כפלישי . ולפ יקימהו] וכן נמדנו ליוכף ליומם למרדכי נדוד . ביום ג' על פנעים יולפר מליוסף יוסף ביום כג' . ולפ מם נלמדכי דק מכמוב לפל פנעים כי מו עומד כמם . ולפעל ביום ג' כ"ו מכיל כמוכם נלילום כפסוקים . וכן כתב"ר אמנן ויהי ביום כפלישי מהם ג"כ כוכם . ומפה פ"ם דקפה דכפל קלמר לפן נקב"ם מהם לפ כפרים נמרו ג' ימים . ובתב"ר קלמר יומר מב' ימים דמכתם דג' ימים כלומר כמו שנכא יוסף עם המנפים דכתיב ויתמר ליוסף ביום כפלישי ומין ביומא נקם מהם על נפשו מלא מתה דכתיב נהחמלנו נמדנו שנחמנבו כי : (יא) וכך דמך ר' סימון כו' כנפים מנלח בל"ל יומר מב' ימים . ומנפ"ק מפכן קומי כ"ם"ם ס"ם : **הלא** כדין הי. הלא כתוב כדברי מחנה ונקפה **מחמתו מהחמנפים מכניו ממרפי לכם כעם מכירת יוסף : אלא כך ממרפם** . דייק מדכתיב למתר ממעמ סהם הישוטו דבר : **דם הזקן**. וגם קדנים נשון רבוי : זה מנפה. כ"ם סיוסף על המליץ קדייק : **מעליהם** וגו'. נמס' וסיפיה דקרא לשיהם : **דמיך** מם ונשון נקי הוא כלפי נוף קדם שלין מיתתו מלא סיה מהוא יפן : **עאל** ט'. נכנס רבי מלעא ופתח לדהוא עלין בדים : **בקורות** דבים הא כל הקורות לשן קורה שמקרין בו הא הכים : **שחשדן** מביהן. **שמע** מכרו **שם** במעון ודייק מדכתיב ויסה ויהי ומלמתי טוב נפרט"ם : **עלי** להעמיד כ'. פיקס"ו ול"ל עלי שנשם סה מסבר מכם : **הרי זה**. כך ממר יעקב : **בפתור** ושרם. כלומר נפיס **ותנלים** הדנרים כפמתול ויפה כפרם : **לא ירד** נפי כ'. פיקס"ו דלם נפי לשון סיפה כלומר פיפה מלי מתנה ומלי מלי מלי **בשעת** הפכפה. וכל הדלכים נמחקם

סכנם

מיכן שאין השטן מקטרג אלא בשעת הסכנה : (יג) והרעב בכד וגו' ויהי באשר כלו וגו' ויאמר אליו יהודה וגו' אם ישך משלה וגו' ואם אינך משלך וגו' אמרו לו לב מה. הוא אומר לנו דברים של אמת ואנו משיבין אותו דברים של בטלה. ויאמר ישראל למה הרעותם לי וגו'. ר' לוי בש"ר חמא בר הנינא טעולם לא אמר יעקב אבינו דבר של בטלה. אלא כך אמר לג הקב"ה אני עוסק להמליך את בנו במצרים והוא אומר למה הרעותם לי. הוא דהוא אמר (יסופיה מ) לדנסתרה דרכי מה' ומאלהי וגו'. ויאמרו שאול שאל האיש וגו'. א"ר אבא ב"כ אפי' עצי ערסותינו נלה לנו. ויאמר יהודה אל ישראל אביו. מוטב תהא נפש אחת בספק ולא כולם בודאי. אנכי אערבנו וגו' כל הימים. זה העוה"ב שכולו יום. להכי לולי התמהמהנו ונו' ויאמר אליהם ישראל אביהם אם כן אפוא. ר' לוי בש"ר תנחום בן חנילאי תאמר אותה הרדה שהתרדתי את אבא (מלאכי כה) ויאמר טי אפוא הוא שנודעזעה עלי כאן. אתמהא. קחו מזמרת הארץ בכליכם. ר' יהושע דסכנין בשם ר' לוי דברים שהם מזמרין בעולם. חלזון המר קטף ומור איגורי. ומעט צרי בלסם קטף. מעט דבש רבי יהודה בר ר' אמר דבש בריא כאבן. ונבאת שעוה. ולוט מצטבא. בטנים ושקדים משה דבטנים ומשה דשקדים. וכספ משנה קחו בידכם. ר' יצחק אמר שמא הוכך השער. ואת הכסף המושב וגו' ואת אחיכם וגו'. אמר להם הרי הכסף והרי התורון והרי אחיכם. צריבין אתון מלתא אוחרי אמרין ליה צלותך אנן בעיין אמר להון אם צלותי אתון בעיין ואל שדי יתן לכם רחמים ונו' :

פרשה צב (א) ואל שדי יתן לכם רחמים. ר' פנחס בשם ר' חנין דציפורין פתיה (תהלים נד) אשרי הגבר אשר תיסרנו יה.

ואם בא להקפיד ומתירהך תלמדנו. מה כתיב באברהם (בראשית יג) ואברכך ואגדלה שמך כיון שיצא קפץ עליו רעבון ולא הקפיד ולא קרא תגר. אף את אם באו עליך יסורין לא תהא מקפיד ולא קורא קטיגור. א"ר אלכסנדרי אין לך אדם בלא יסורים אשריו לאדם שיסורים באים עליו מן התורה שנאמ' ומתורתך תלמדנו. אמר ריב"ל בכל יסורים שהם באים על האדם ומבטלין אותו מד"ת יסורים של תוכחת הם. אבל יסורים שהן באים על האדם ואין מבטלין אותו מד"ת יסורים של אהבה הן. כדכתיב (משלי ג) כי את אשר יאהב ה' יוכיח. ר' חמא חזא חד סני נהורא יתיב לעי באורייתא. א"ל שלום לך בר חריא. א"ל מהיכן שמיע לך דההוא נבראי בר עבדים. אמר לא אלא שאת בן הורין לעוה"ב. א"ר יודן כתיב (שמות כה) ואם מן עבדיו או שן אמתו יפיל להפשי ישלחנו. ומה הללו שאינן בבל נופו של אדם אלא באחד מאיבריו אמרה תורה לחפשי ישלחנו. מי שיסורים באים עליו שהן בכל נופו של אדם עאכ"ו. ר' פנחס בשם ר' הושעיה אמר אשרי הגבר אשר תיסרנו י' אכ"ו. אלא אשר תיסרנו יה. כזה שהוא נדון לפני הדיין צועק. מצטער ואומר יה יה די די. כך אמר יעקב מי שעתיד לומר ליסורים די. הוא יאמר ליסורי די. שנא' ואל שדי יתן לכם רחמים לפני האיש ונו' : (ב) ג על זאת יתפלל כל חסיד (תהלים נ) זבדי בן לוי וריב"ל ור' יוסי בר פטרון תלתיהון אמרין אילין קריא כד דמבין מנהון

יד יוסף לב יקום ס"ו : לג יקיפ רבני פסוק מם ופתוק . יקום ישמשה למו ג"כ : לד תג"כ פ' ס"ד : להּ לעיל פ' ע"ד : פצ"ב א לעיל פ' מ' . יקום ס"ו . ויקום פסלים כמו הס"ג . ויקום ל"ג :
ב נזיקין ס' : נ לעיל פ' ס"ג וס"ג :

ענף יוסף

פרשה צב (א) [ת"י תולכסנדרי אין לך אדם בלא יסורין דאמרין לאדם כו'] מלאתי פיהיסו כי בנס יסורים כוללים לג' יהכהו מכל מדם . כי אדם נעשה יולד . עם הנייס כוללים מתמרגנים דרך כלל . וכנס על זה אין מובר מיוחד לו כי אם לכל אחד לפי ענינו . לך מאמרי הגבר אמר מלמד סיסורים שכוללים עוד נאים עליו יסורין עודפים בייחוד עליו כי אז תגברו . ימח יסוף בתורה

מתנות כהונה

סכנה : **מה** לשומר מה הוא זה : **הוא** תומר . כלומר תחזור התרן לומר לנו דברים של חמת כלומר דברים של עיקר שיהיה כן על כל פנים ואנו נמצינם כו' : **שלי** בשלה . בלי טעם ולמה נחתם פיו בדבר של תקלה והשיב בכבר תשם עליו הנביא על זה שנא' למה תאמר יעקב ותסבר דרכי מה' כו' : **שהיה** לו לדעת . כי הכל מיד ה' ואין דבר רע יורד מן השמים : **עצי** מריסותיו . דייק מלכתיב ומולדתינו כמו לעגים וקל ופיפ"ו הם הקפנים המולעים בעריסה המולדים ע"י **נפש** אחת . בימיון בספק פן יקרהנו לסגון : **ולא** כולם . במיתה ותלחת כרעב : **מזמרין** בעול. **סכח** וחמר הם בשלם שהבריות מזמרין עליהם להקב"ה ועניין כתהל"ת מזמרי : **חלזון** שבמצרים מזמרין עליו הקפף : **קטף** ערף המוסף מעני הקפף : **מור** מין בשמים מקורין ביוסמ"ן . **איגורי** זית שבשמו לעוב ביזנוז : **בריא** כחבן . קמה כחבן . **משה** דבטנים . שמן עשוי מן הבטנים ומן השקדים ובלילך ערך לח נרם ומשה' לשוחה : **צריבין** לשון כו' . וכי לריכים לתם עוד ד"ת תחזו לי שפלוך תנו רועים ולריכים לתר להם תם הפלוי לתם לריכים אתם לי שיכב בידכם ולא מה יתן לכם רחמים : **אם** כח להקפיד . **אלא** לקבלם בתיבה הרי לתדעו מקומכם מק"ו שיקבלם כל תדם בתיבה : **כיון** שיצא . בדבר ה' מארלו ומולדתו : **רעבון** כמה שנא' ויהי רעב בתרן וירד לתברם מלריתה : **ואשריו** לשלח **תמדיו** לזה שיסורין בתן עליו תכח בעוסק בתורה . **נראה** דה"נ על תהבה הבן כדכתיב לשבר **תמר** יהבו וגו' ובכי מוכח בפ"ק דבכורות ופ"ק . **חזא** כו' . ראה שור תחד שיבא ועסק בתורה ל"ל תמחל לאומה שור אלים עליך בן תורין אמר ליה מהיכן שמעת אלמי בן עבד שהיה עבד **ומשתחוה** והיה סבור שלבך קורלו בן תורין שלחני בשתחוה ושבשו לומנו עבד ושתחוה ליה ר' חמא לא בעבל יסורין לשה"ב ומה"ר היה עוסק **בתורה** : **יה יה** . לשון נעקת הלב כמו הה הה . **די די** . יסורים שבאת עלי ואיעתה הדל מהני ולפני הדיין דוקא שסידנו לרחם עליו מלא"כ תם ממסר ביד הסליה בשליחתו עובה בלי התלה **ומנאתי** יה הוא הדיין המצוה על בית על עולם כדלעיל בפ' בראשית ל"ג והוא קלת המוק : **שעתיד** ט' . כן הוא ב"ג גירס' סילקוט וכ"ה נרם מי שלמר לשלמו ד' הוא יאמר לנרפי ד' :

כד

יוסף

עין

תמר חלבו הוא ונו' הא בניס לא . כ"ל (ת"ח) : **בבית לא** בחמיה : **בשעת הסבנה** וכל הדכיסה בחזקת סכנה : (יג) א"ל מה כלו' מה זה . **הוא אומר** כלו' תדוני התרן לומר לנו דברים של טעם . **אימא** לתומו הקבן עיניו למלריס לסיות תום וכהיה בריס לנחמנו . כי מה **שחק** בטולתו עמנו . ודייק זה מדכתיב כי חתים תמר תליו סיימו לתמילה בכה ושל פעם התסיבוס על הלב (יפ"ת) : **בעולם לא** לתמר יעקב לתניו דבר של בטלה תלת לתן לתמר הקב"ה . כ"ל (יפ"ת) ור"ל מעולם לם תמר יעקב דבר של בטלה סיימו סיתלה הקב"ה בהבטחו ביקרה ת"ו . תלת לתן **וסיימו** בתמ שתמר למה הרעותם לי תלת ר"ל לתלות הבטח בהם תלת בהבטחה פרטיה תלת ס' . **ויעקב** תלה בהקבה שבתמיכת יוסף ותלך סילק הקב"ה הבטחתו תעלין . ועי"ת תמר הקב"ה **לתי שסק** להמליך בנו בתניכים ועבור זה היה מכירת יוסף ומעולם לת שלקני הבטחתי ממנו **והוא** תומר למה הרעותם לי . כתילו שלקני הבטחתי ממנו . וזהו שתמר הוא דהוא תמר בסקרא **דרכי** תה' ר"ל בבסקוק זה מבולך בהקב"ה התרעה על יעקב על שתמר בהבטה דרכי תה' . **וסיימ** מ"ם למה הרעותם : **אפילו עצי** ערסותיהו נלה לנו . ממולדתנו דרם לה . ו"ת מהגיד **להם** מלחה עך היה ערסותיהם בשבטו בהם בסוסה קטנים . ותקלתו הערסות בבהן התיתוקות **מתנדלין** מולדתנו . ותת דקתמר בתול שתל תתים לנו ולמולדתנו ה"פ בשתל להם תם עוד תוגן **הערסות** קיימות : **מוטב תהא** נפש כו' . דלם זה מיקורת דנם לתנהו נם תתה נם עפינו **דטעם** קיהיב שתסוסק תחד והוחזק רבים (הרמ"ח) : **כל הימים** זה השה"ב . דכי הוה תמר **שתמת** ותשתני לך ממילה היי בשתע תמיד ולתה לית לתימר כל הימים . תלת בת לרבות בת העוה"ב (מהר"ק) : **כי לולא** התמהמהנו ונו' ותתל לתילה כו' . תניא תסוק לולא התמהמהנו ולא דבק **עלו** כלום . ובסוה"ם מפנוי ב"ח תי' זבדי בן לוי תמר כ"ם שתמר לולא בזכות לבנות . וכתניב כי **לולא** התמהמהנו . תמרו כל עלמנו לת סיינו שלים תבם תלת בזכות לבנות ע"ם . ותפקר בתסר **זה** שתמר בהבדה כלן : **תאמר אותו** בהבדה כו' . דתיקה הוא לשון יחר . לכך בת לרבות בת העוה"ב **(מהר"ק)** : **כי לולא** התמהמהנו ונו' ותתל לתילה כו' . תניא תסוק לולא התמהמהנו ולא דבק **עלו** כלום . ובסוה"ם מפנוי ב"ח תי' זבדי בן לוי תמר כ"ם שתמר לולא בזכות לבנות . וכתניב כי **לולא** התמהמהנו . תמרו כל עלמנו לת סיינו שלים תבם תלת בזכות לבנות ע"ם . ותפקר בתסר **זה** שתמר בהבדה כלן : **תאמר אותו** בהבדה כו' . דתיקה הוא לשון יחר . לכך בת לרבות בת העוה"ב **כתבדה** תני שתמר מי תיקה . ותמר בה לרבות כי כל דרכי ה' תפקה (יפ"ת) . ות"ע סתיה תלום **בתנות** תמו ת"ם הקב"ה תדקדק עם הלריקים כתום הבעבה **(מהר"ק)** : **שהן מזמרין בעולם** כלו' בתם תפוסים בבתניס בהן : **חלזון חמר** קטף ומור תגורי . כל תלו הם דבריס הפוסים **שתם** שתמזמרין עליהם . ות"ם תעש שתי כו' (וגם כן תעש שתי . והוח הסר ו"ו כמו שתם יבן עמד **זטלה** . ולבן הוסיפו ו"ו בתלת תעש ובתנו ותעש כי חין תעש שתי וכו' פירוש פרטי הדבריס דקתו **תזתרת** בלבניו . כי תין כל כך הפוסים ומזמרים לרוב ב"ת בתלריס . **תבל** קתו תזתרת הארץ הוא **התרבעה** דבריס הב"ל בתהבך עד תלת ותעש שתי . **שהיה** התבוסים תלך בתיגב ומלחים בתרץ **מלריס** רק בתרץ בנען : **חלזון** בפ' התקלה ת"ר חלזון זה נופו תיפה ליס . בריותו דומה לדג . **ועולה** לתם לע' שנה . ובתניכו תכלה לפיכך דמיו יקריס . **חמר וקטף** תזת מילתת הוא . **ומלאה** דבריהו המזמרת דקטיפת שהביאו בפ' בתה תפה . ופרש"י קבל בשומן לרפואות קיטוף **עין** לתה תלת הפלום . והעירוך בערך תב פירש המזמרת דקטיפת ים ריי שתומר כי הוא ממיני **מרגליות** שמוצת הנפיס בזוטלריהן תפוס עין הרע : **טור אינורי** פיס כך . ושיון מת"כ שפי' **טור** מין בשמיס מקורין ביוסמ"ן . ות"ם תפי' כן ומעתו לנור נתוכו . **בלשם קטף** פי' תפרסמון **וקנלת** בלסמ"ן בלע"ז . וסיינו קטף כדתמרנמיני מרי קטף . **דבש בריא כאבן** שתת הפוצה. **דתל"ת** מתי רבותייהו לסבית דבש . וכי לת נתלת דבש בתלריס . ותפנס זה פירש בפיוט ובקדיס **שמן** . דתי בפיוט ובקדיס ממש מתי רבותייהו (יפ"ת) : **ודוט בוצטפה** בערוך הניח הוסמת **ולט** מסטיכו . בהם פי' בלבון יוני ובזמיר מין טרף הטוף ממין עץ ויש לו הועלת בכלוחה . ות"ם **נוסחתות** בהב תפוסיכת ע"ל מוסף הערוך . ובניתור ת"ר הניח תיהרים ולום מפטיכי **וכסב** פהוא שרי נס טרף תילן שנתו מתפטיכם לו לעניתוקטים ע"ל : **שבא הנוקר השער**

מנהון אמר על זאת יתפלל כל חסיד וגו' (שם לב) בו ישמח לבנו . ואוחרנא אמר (שם כג) תערך לפני שולחן (שם ה) וישמחו כל חוסי בך וגו' . ואוחרנא אמר (שם פד) כי טוב יום בחצריך (שם סג) כי טוב חסדך מחיים . וי"א (שם לא) מה רב טובך . ר' פנחס בשם ר' הושעיה אמר ו נטל הקב"ה תליו של יעקב אבינו והעמידן על הים וא"ל ראה נסים שאני עושה עם בניך הה"ד (שם קיד) בצאת ישראל ממצרים . ישראל סבא . ר' תנא בשם ר' אחא אמר אף תליהם של אבות העמיד על הים הה"ד (שם עח) נגד אבותם עשה פלא . לעת מצוא . ח לעת מצוי הדין . לעת מצוי היום . לעת מצוי הנפש . לעת מצוי החשבון . כיון שראה יעקב אבינו שנתמצה החשבון . התחיל שופך תחנונים ואל שדי יתן לכם רחמים וגו' : (ג) ר' יאשיה בן לוי פתר קריא בגליות . ט ואל שדי יתן לכם רחמים (שם קו) ויתן אותם לרחמים . לפני האיש . י זה הקב"ה שנא' (שמות טו) ה' איש מלחמה ה' שמו . ושלח לכם את אחיכם . אלו עשרת השבטים . אחר ואת בנימין . זה שבט יהודה ובנימין . ואני כאשר שכלתי בחורבן ראשון . שכלתי בחורבן שני . כאשר שכלתי בחורבן ראשון ובשני לא אשכל עוד . ד"א ואל שדי יתן לכם רחמים לפני האיש זה השלטון . ושלח לכם את אחיכם ח זה יוסף . אחר זה שמעון . ואת בנימין כמשמעו . ואני כאשר שכלתי ביוסף שכלתי בשמעון . לא אשכל עוד : (ד) ויקחו האנשים וגו' וירא יוסף אתם וגו' ט והכן . אין והכן אלא שבת המר"א (שם טז) והיה ביום הששי והכינו וגו' . הדא אמרה ששמר יוסף את השבת קודם שלא תנתן . ויעש האיש וגו' וייראו האנשים וגו' ויגשו אל האיש . מלמד שהיה דוחפן בפנים והן דוחפין אותו לחוץ . ירד ירדנו . ירידה היא לנו בארצנו היינו מפרנסים לאחרים עכשיו צריכין אנו לפרנסתך . ויאמר שלום לכם אל תיראו וגו' . בין בזכותכם בין בזכות אבותיכם . אלהיכם נתן לכם מטמון וגו' . מ"מ כספכם בא אלי . ויוצא אליהם את שמעון . ר' תני בשם ר' יצחק אמר כהדין צרצורא עבוד כשאסרו כדכתיב ויאסור אותו לעיניהם . ויכינו ויבא יוסף וגו' וישאל להם לשלום וגו' ויאמר שלום וגו' . יר' חייא רבה חמא חד בבלאי א"ל מה עבד אבא . א"ל אמך שאלה בך . א"ל אנא אמר לך כדין ואת אומר לי כדין . א"ל שואלים על החיים ואין שואלים על המתים . כך השלום אביכם זה יעקב . הזקן אשר אמרתם לי זה יצחק . ויאמרו שלום לעבדך לאבינו : (ה) וישא עיניו וירא את וגו' . יא א"ר בנימין לפי ששמענו חנינה בי"א שבטים ולא שמענו חנינה בשבט בנימין . והיכן שמענו כאן שמענו ויאמר אלהים יחנך בני . וימהר יוסף וגו' וישבו לפניו וגו' . נטל את הגביע יב והיה עושה עצמו כמערים ומריח בגביע . אמר יהודה שהוא מלך ישב בראש . ראובן שהוא בכור ישב שני לו וכן כולן . אמר אנא לית לי אמה ובנימין לית ליה אמה כד ילידת ליה אמיה מיתת מן בגין דא ייתי ויתן ראשיה גביה דידי . לפיכך ויתמהו האנשים וגו' . וישא משאות מאת פניו וגו' . יג נתן לו יוסף ונתנה לו אסנת . נתן לו מנשה נתן לו אפרים . והלקו עם אחיו . הה"ד ותרב משאת בנימין ממשאות כולם . וישתו וישכרו עמו . יד עמו שתו אבל חוץ ממנו לא שתו . דא"ר לוי כל כ"ב שנה שלא ראה אותן לא טעם טעם יין . ואף הן לא טעמו טעם יין עד שראו אותו . הה"ד וישתו וישכרו עמו . עמו שתו חוץ ממנו לא שתו : (ו) ויצו לאשר על ביתו וגו' הבקר אור וגו' . טו א"ר לוי עובדא הוה בדרומי תמן חד פונדקי והוה קאים ולביש זונוי בליליא ואמר להון דהוו תמן קומו פוקו לכון דלוויתא

יד יוסף ד זוהר כפלא דף כ"ג : ה ירוש' ס"ד דברכות . כבלי ח' . תנחומא מקן סי' י' : ו ילקוט ס"ז : ז סוטה מ"ב : ח אג"ב פ' פ"ב : ט במד"ר פ' י"ד סי' ט' . תנחומא נשא . ילקוט ס"ז . מד"א ח"א פ' כ"ז . ומכילתא ריש בשלח : י פסחים ד' : יא לעיל פ' ע"ח . ילקוט ס"ז : יב מדרש מבלי פסוק גורלך . תנחומא ויגש . וספר היושר : יג תנחומא ויגש ומ"י : יד ילקוט ס"ז . לקמן פ' צ"ח . שבת קל"ט . יונ"ע : טו ילקוט ס"ז :

מתנות כהונה

כד דמכין . כשמתו כלומר בשעת מיתה ועיין כ"ז לעיל פ' ס"ב : של אבות . אברהם ויצחק : הב' לעת מצוא . והוא סיומא דקרא דלעיל על זאת יתפלל כל חסיד : מצוי היום שנתמלא ונגמר היום ויתפלל מנחה עם דמדומי חמה וכ"ה בירוש' פרק תפלת השחר בהדיא ובפ' תמיד נשחט : מצוי הדין י"ל שמדבר בדיין שלא יכשל במצוי גמר דין להוציא לאמתו וכמו שאחז"ל בסנהדרין בפ"ק ברשות נפשי לקטלא קאזילנא והלואי שאהא יוצאתי כביאתי וכן אמר הכתוב וקבע את קובעיהם נפש וכן מצאתי באב"ח : מצוי הנפש . כלומר בשעת מיתה וכמו שדרשו חז"ל בפ"ק דברכו' לעת מצוא זו מיתה שנא' ולמות תוצאות ומצאתי בילקוט תלים בשם תנחומא ח"ל לעת מצוי הנפש וכן שנו רבותינו ז"ל אל תאמין בעצמך עד יום מותך עכ"ל פי' שיתפלל כל אדם שתצא נפשו בטהרה בלי חטא ועון ולא יהיה צדיק בעיניו : מצוי החשבון . שנגמר ונתמלא כל החשבון ועשה כל מה שבידו לעשות יתפלל אח"כ להש"י כמו שמצינו שעשה כן יעקב כשנגש בעצמו אתו וכן כאן אחר כל המעשים אמר ואל שדי כו' וכן משמע בפירש"י שפי' ח"ל שנתמלא החשבון שהיה מדקדק הקב"ה : כ"ג רש"י וילקוט כהדין . נטורא עביד וי"ל שהיה תמה ונוער וכועס עליהם על שהגיעו לאסור אותו ולכן לא אמר ויצא את שמעון אלא ויוצא אליהם שלהם ואליהם היתה השאלה שהיא מעליהם הרעומות משמעון וכה"ג דרשו גבי נבוכד נצר נצר כצרצור והוא כלי צר למעלה ורחב למטה וכשמכניסין היין לתוכו ומוציאין ממנו עושה צר צר ובפירש"י מצאתי ח"ל כצרצור של שמן שהוא רחב כך הי' רחב ושמן עכ"ל ודייק מדכתיב לעיניהם וכדלעיל ריש ע"ח : חמא רבה : א"ל מה עבד אבא כו' . מה עושה אבי כלומר העודנו חי א"ל אמך שאלה עליך מה אתה עושה א"ל אנכי אמרתי לך כזאת כלומר שאלתי על אבי ואתה השיבתני על אמי א"ל כו' . וממילא ידע שמת אביו . ועל יצחק לא השיבוהו וממילא ידע שמת ולא אמרו לו בפי' שאין משיבין על הקלקלה : חנינה בי"א שבטים . בנא' הילדים אשר חנן אלהים את עבדך ועדיין לא נולד בנימן : יחנך בני . דאל"כ יברכך מבעיא ליה או כה"ג : כד ילידת כו' . כשילדתו אמו מתה : מן בגין כו' . בשביל זה יבא ויתן ראשו אצל ראשי כלו' ישב אצלי : לא טעם טעם יין . דכתיב ולקדקד נזיר אחיו נזיר ממש היה כדלקמן סוף פ' צ"ח : תמן כו' . שם בארץ דרום היה פונדקי אחד שהיה עומד בכל לילה ולבש מלבושיו : זונוי . פי' מלבושיו : והיה אומר . לאותן האורחים שהיו שם קומו לכו לכם שהעת לכם לוויה והיו יוצאים האורחים וגזלנים היו מקדימין לפניהם והיו נוטלים אותם ואמר כך היו הגזלנים נכנסים עם אותו פונדקי והיו חולקים עמו

עץ יוסף

שדי וכדכתיב סמוך . ולפידי דקיימין בהאי קרא מייתי נמי אידך פירושי וחד מינייהו לעת מצוי הנפש ולכך מייתי עלה ענין זבדי וחבריו ונזכרו לעיל פ' ס"ב ע"ש : כי טוב חסדך מחיים . כלו' כי טוב חסדך בשכר שי"הב מחיים של עוה"ז . ואמר שפתי ישבחונך . היינו כדאמרינן במדרשות שהצדיקים גם בקבר שפתותם דובבות בדברי שבח ותהלה (מה"ק) : ישראל סבא דאי לבני ישראל היינו בית יעקב מעם לועז אלא ישראל סבא : לעת מצוי היום מפורש בירוש' אמר ריב"ח יהי חלקי עם מתפללים עם דמדומי החמה בכל יום . מ"ש על זאת יתפלל כל חסיד אליך לעת מצוא לעת מצוי של יום כלומר בעת יציאת החמה ובעת שקיעת החמה שהיום נגמר ומתמלא : לעת מצוי הדין . כלו' ברחותו כח הדין המתמשמש ובא לעולם אזי יתפלל לבל יהיה נספה בלא משפט פי' פגעים רעים דמבנהגה רשות למשחית אינו מבחין בו' (מה"ק) : לעת מצוי הנפש . וכדמסיק עלה בתנחומא דאר"י אין לך קשה מיציאת הנפש האיך יוצא ר"י אמר כפקשורין יוצאה מתוך הושט וכו' וכן הוא בפ"ק דברכות : לעת מצוי החשבון . שכשירצה האדם שהוא עם מצוי חשבונו שכבר הגיע מספר מפקד העונש הראוי לו . ועכ"ז הוא בצרה . ראוי לו לבקש רחמי' מהשם ה' וכענין דניאל שכשחשב שנשלם קץ בבל נתן אל לבו להתפלל במה גרם החטא . והוא ג"כ מה שמיים כיון שראה יעקב אבינו שנתמלא החשבון פי' שראה שכמו שהוא היה נפרד מאביו כ"ב שנה כנגד זה היה ראוי לו שיצטער בפירוד יוסף כ"ב שנה . וכשראה שעכשיו נשלם החשבון ועדיין לא נמצא יוסף התחיל לשפוך תחנונים ואל שדי יתן לכם רחמים דבכלל דבריו הוא מיואש מיוסף (כדכסמוך ושלח לכם אחיכם אחר) . ובהכי ניחא ליה מאי דנקט שם שדי שפירושו די מה שנצטערתי כיון שנתמלא החשבון . וזה הסיום הוא כל עיקר הדרוש שפתח במקרא דעל זאת יתפלל : (ג) פתר קריא בגלות כו' . שנגלה רוה"ק בפיו לרמוז גם על העתיד וכדמסיק (יפ"ת) : הקב"ה שנא' ה' איש מלחמה . ור"ל שמדת רחמיו תגבר על מדת דינו שעליה נקרא איש כמ"ש איש מלחמה . וכבר מצינו על דרך מה שאמר בפ"ק דברכות שהקב"ה מתפלל יהי רצון מלפני שיכבשו רחמי את כעסי ויגולו רחמי על מדותי כו' (יפ"ת) ועיין ברמב"ן : ושלח לכם את אחיכם אלו עשרת השבטים . כלו' שידבר עם כנ"י מדלת עם הארץ אשר נשארו שוממים בקבר הארץ הקדושה כי עוד תהיה לכם נחמה בבוא ה' את שיבת אחיכם אלו עשרת השבטים (מה"ק) ; אחר ואת בנימין זה שבט יהודה ובנימן . כי הם היו תמיד לאחדים במלכה ההם : זה השלטון ולפידי דקאמר לעיל זה הקב"ה קאמר השתא זה השלטון אע"פ שאין הידוע בדבר ולמאי נ"כ בנימין כמשמעו מפום דבריפא דריש ליה על שבט בנימן (יפ"ת) : זה יוסף שנגלה רוה"ק בפיו בלא טונה . וכדליתא במ"ב נמצאת לו רוה"ק קימעא קימעא התחיל מתגלה בתפלתו אבל בנו קיימים כו' . ושלח לכם את אחיכם זה יוסף אחר זה שמעון ואת בנימין כמשמעו עכ"ל . אבל בפרש"י בחומש אחיכם זה שמעון אחר לרבות את יוסף . וכתב המה"ק דהעיקר כפירוש רש"י דיוסף הוא מדרש מרבוי : (ד) אין והכן אלא שבת . דע"ש היה במטה להכין ליום השבת . ושני דברים עוה לטבוח שבת בשר היום לאכול עם אחיו והשני להכין לו ליום מחרת למחרת שבת : הדא אמרת ששמר יוסף את השבת ואע"פ שיוסף שמר את השבת קודם מ"מ מ"מ לצורך שבת בשבת שהרים כדכתיב הבוקר אור וגו' כיון דהיגהו בלאו הכי מעולם לא מהרו במנות שבת באפשר עדיין לא נצטוו עליו : מלמד שהי' דוחפן בפנים והם דוחפו אותו לחוץ . כלומ' שדחפו אותו בדברים מעט מעט להחזיקו עוד בחוץ כי נהירלו לבא פנימה פן יתגס שם במאסר מפני עלילת המתון עד שאמר להם שלום לכם אל תיראו וגו' מאז נגשו פנימה . ולפיכך אחר זה נאמר ויבא האיש את האנשים ביתה יוסף דמשמע הבאה אחר הבאה וכדפרש"י בחומש :

ירידה היא לנו מדכתיב ירד ירדנו ואמרו כן מפני שרצו להתגלל על דבר הכסף השב באמתחותי' כי אינן מהדיוטות שיתנו עין בשל אחרים כי הם נכבדי ארץ אשר כסף לא יחשובו : בין בזכותכם כו' . ר"ל שהם היו זוכים גם מצד עצמם גם מצד אבותם וע"ש נתן לכם מטמון מ"מ (יפ"ת) : בין בזכות אבותיכם דאל"כ אלהי אביכם למה לי : כהדין צרצורא עבד כו' . שנעשה עב ושמן כצרצור של שמן שהוא רחב כך היה רחב ושמן מרוב מאכל שהאכילו בבית האסורים (רש"י וידי"מ) : מה עבד אבא אביו של רבי חייא היה בבבל והוא בא"י . לכן שאלו רבי חייא מה עושה אבי כלו' העודנו חי : א"ל אמך שאלה בך . לפי שאביו מת ולא רצה לומר לו בפירוש שלא להוציא דבר רע מפיו . לכן אמר לו שאמו שואלת בו כדי שיבין שאין אביו קיים ולזה משנה טעמו . ורבי חייא היה מסופק שמא לא השיבו כן כתמונה ובדעת אלא לפי שבהול לו על אביו הודיעו שאמו שואלת בשלומו . ולזה אמר לו כמתמיה עליו אנכי אמרתי לך כזאת כלו' שאלתי על אבי ואתה השבתני על אמי . וכוונת רבי חייא היה לראות מה ישיב . וזו הוצרך לומר לו שואלין על החיים כו' ומ"מ לא הוציא הבשורה מפיו שלא אמר לו בפירוש אביך מת : הזקן זה יצחק בלשון הזקן רמז גם ליצחק שבא זכרונו בשטרין שהוצרכו לכתוב שמו ושם אביו וכב זקנו . ואמר הזקן אשר אמרתם דזכרון בכתיבה היא אמירה (ס' לוית חן) והם לא השיבוהו רק על יעקב . וממילא יבין שיצחק הוא מת : (ה) לפי שלא שמענו חנינה . לעיל פ' ע"ה : נטל את הגביע לפי שהיה מבקש להכיר לבנימן אצלו ולא היה יודע איך לעשות עשה כן כדאי' בתנחומא סדר ויגש : ומריח בגביע ולעיל פ' צ"א אמר והקים בו . כי כן דרך הקוסם לשנות עבודתו לפי ענינו כאן מריח שהוא דרך כבוד להושיבם ברצא . ושם דרך בזיון לתפס כמרגלים : יהודה שהוא מלך ישב בראש . ולפי"ז הבכור כבכורתו פי' כמו גם אני בכור אתגהו : וכד ילידת כו' כשילדתו אמו מתה : מן בגין כו' בשביל זה יבא ויתן ראשו אצל ראשי . כלו' ישב אצלי . אבל הם כשולחן לבדם וכאומרו וישימו לו לבדו וגו' וכן וישבו לפניו ולא נגדו (יפ"ת) : נתנה לו אסנת נתן לו מנשה כו' . ונראה שגלה להם יוסף כי הוא אחי בן אמו ומשמחתם בו נתנו לו מנותיהם . ובנימן ואחיו השבו שלפי שליערו יוסף להבילו מחיק אביו היה מפייסו הוא ואשתו ובניו (יפ"ת) : הה"ד ותרב משאת בנימן ממשאות כולם חמש ידות . כתב היפ"ת שאין המנוה מעיקר המאכל כי לא יקח יוסף ואשתו ובניו מאכלם ויתנו לבנימן וישארו בלא אכילה . אבל המנות מיני מגדנים הבאות בסעודה . ואף אלה לא יתחייב שיאכל האדם כל מה שנותנים לו . אבל דרך חיבה וכבוד מרבין לאדם מהם והוא אוכל כטוב לו : עמו שתו פי' עמו בהכרתו . ולפי שאין בזה חידוש דהא כתיב וישבו לפניו . לכן צ"ל דלדיוקא אתא עמו ולא בלעדו : לא טעם טעם יין . כדאי' לקמן פ' צ"ח דיליף מדכתיב נזיר אחיו . וכ"ה בפ' מולין . שהיה מתענה על פרידת אביו ע"ד ובשר ויין לא בא אל פי : אף הן לא טעמו . שהיו מצטערים על יוסף שאחר שמכרוהו נתחרטו כדלעיל פ' צ"א ועכשיו הוצרכו לשתות שנתחייבו להשיב פניו ריקם (יפ"ת) : (ו) עובדא הוה בדרומא . ארץ יהודה נקראת כן במקראות ובמדרשים . והביא זה לכאן משום דהבקר אור אתא לאשמועינן שלעולם יכנס אדם בכי טוב ויצא בכי טוב כדאי' בריש פסחים . ובפ"ק דתעניות מייתי לך שעבדא גרהיה בראוי לעשות כן : והוה קאים ולביש זונוי בלילא י"מ מפשיט את מלבושיו . וי"מ מפשיט מנעליו . והמעריך כתב שזו נוסחא משובשת ובספר כ"י וגבש זיינו' . ונוסחא זו היא אמת שלפי שהיה לובש כלי זיין לכן היו האורחים בוטחים בו והלכו קודם אור היום עכ"ל : ואמר להון כו' והיה אומר לאותן האורחים שהיו שם קומו לכו לכם שאני עמכם לכם לויה והיו יוצאים כאורחים . וגזלנים היו מקדימין לפניהם והיו נוטלים אותם . ואח"כ היו הגזלנים

דלזיתיה אנא עבדא. והוון נפקין ולסטייא קדמין להון ומקפהין עליהון ועלין ומפלגין עמיה. חד זמן אזל ר"מ ואתקבל תמן. קם ולבש זוגוי א"ל קום פוק לך דלוייתא אנא עבדא. א"ל אית לי אה ואנא יהיב מסבי ליה. א"ל ואן הוא. א"ל בבנישתא. א"ל ומה שמיה ואנא אזיל וקרי ליה. א"ל כי טוב. כל ההוא ליליא אזל ההוא פונדקאה צוח על תרעא דבנישתא כי טוב כי טוב ולא הוה שום בר נש עני ליה. בצפרא קם ר"מ ושוי המריה דיזיל ליה א"ל ההוא פונדקאה אן הוא ההוא אהוך דאטרת. א"ל הא אתא ליה (מיכה ז) וירא אלהים את האור כי טוב: (ז) הן כסף וגו'. תני רבי ישמעאל זה אחד מעשרה קלים והמורין שבתובים בתורה. הן כסף וגו' השיבנו אליך ק"ו ואיך נגנב. (שמות ו) הן בני ישראל לא שמעו אלי ק"ו ואיך ישמעני פרעה. (במדבר יב) ויאמר ה' אל משה ויואביה ירק ירק בפניה וגו' ק"ו לשבינה י"ד. (דברים לג) הן בעודני היי עסכם היום ממרים הייתם ק"ו ואף כי אחרי מותי. (יהושע יב) כי את רגלים רצתה וילאוך ק"ו ואיך תתהרה את הסוסים. (שם) ובארץ שלום אתה בוטח ק"ו ואיך תעשה בגאון הירדן. (ירמיה כג) הנה אנהנו פה ביהודה יראים ק"ו ואף כי נלך קעילה. (משלי יא) הן צדיק בארץ ישולם ק"ו ואף כי רשע וחוטא. (אסתר ט) ויאמר המלך לאסתר המלכה בשושן הבירה וגו' וק"ו בשאר מדינות המלך מה עשו. (יחזקאל טו) הנה בהיותו תמים לא יעשה למלאכה ק"ו אף כי אש אכלתהו ויהר וגו': (ח) ויאמר גם עתה כדבריכם כן הוא. (ש"ו) בני אדב שנמצא אחד מהן בנניבה אין כולן באסירא. אני אינו עושה כן אלא אשר ימצא אתו יהיה לי עבד. ויחפש בגדול החל ובקטן כלה. ולמה עבד כן שלא יאמר יודע היה היכן הוא טונה. וימצא הגביע באמתחת בניטין. כיון שנמצא הגביע א"ל מה נגנבא כר נגנבתא. אמר להן נגרא דיוסף יש

יד יוסף מז (מקום כ"ו: יח כ"ק כ"ס: יח ל"ב מדות דרי"ג מדה ס': יש (מקום פ"ו: כ (נעיל פ' ז"ד: כא (מקום פ"ו. סנהדרין קז. מ"ש: כב (נעיל פ' פ"ס. (מקום פורש כמו ק"ד:

פצ"נ א (יומה יומות פרק י"ג. ובנלי ק"ט. (מקום פ"ו:

מתנות

עמו תת אמר גזלו מהאומרים: **ואתקבל** שם לגון קם להמדקי בלילה והיה לוכם מלטטיו ואמר ל"מ קום כו': **מסבי** המתין ואוכה ל' סובה: **ואנא** כו'. ואמני יוסב ומפקה ל' מהי בינה ואוקר לו עמו ל"ל הבוקדקי ואמה הוא לותו הלחם ל"ל בנים הכנסת והשעם שבן היה דבר האומרים לגון בניה כדאמרינן בכרק ערבי פסחים תו ל"ל שכיון לל הסוברה המוהמה בניה והא מהכרם החלם להיות נמסר שלא לגלות בלילה שנאמר תת החיר כי סוב כלילקוט ל"ל בהמדקי ומה שמו של לותו לחם ומ"מ חלך ואקבל לותו: **בל** הסוה לילה כו'. כל לותו לילה היה הולך לותו שומדקי וקבל על שערי ב"ה כי סוב כי סוב ולא היה שם בן לדם עיבה לותו. ושוי המריה ל"ל שיה מהקנו כד"א מבוי נומום ובילקוט נגם שרי לומר היינו מקום שהיה מסוב שם לו על השיר החמור שהיה מתהיו ועיין ערך שי השני: **אן** הוא כו'. תנה הוא לחוץ שאמרת שלחה מבאה עליו: א"ל הא אתא פי שרי הכר בא ט שבא ויודע לומים כו'. וכן נאמר כאן הנקר חור והמבאים שלהו: ק"ו לשבינה י"ד יוס. והא דכיוב ל"ב ומ' מבנר ז' ימים היינו מעשם דין נגע מן הדין לחוות כבהן לחתמיון נגמרת: **באסירה** בהשבה בניה הלשונין: **אין** כולם. בתמיה ועיין ברמב"ן: **ולמה** עבד כן. למה עשה כן ולא הזהיל מיד בלחתהה בימין: **מה** נגנבא כר. כלומר מה זאת לחה נגב כן רחל שנגנבה לת התרפים ובילקוט נגם אם נגנבה כלומר כרי זאת לו שנאה מהר הסבע ומהם לתו והשיב להם בימין לל כן הוא הלח ים כאן כו' נחשוך עמה שנא שיר עזים שבהעתם לנמות לבנים ושום מבירם לחיהם זהו שנאמרים לבם ולא יהומה תמי ס"נ בילקוט ממר להם ים כאן שיר ועזים: **סבר** מי אמר להם בימין הים

כהונה

המעות על בית יוסף עבה כחתם לו תולי ל"ל עבדת דיוסף לו שנבדת דיוסף: **שבטים** נדמו כו'. בתמיה יוסף שנת' ויקבע יעקב שמעוניו ועל פרשה פ"ד: **לקן** גם הם. במה כנגד מדה שקבעו גם הם שמעוניו: **חד** מגמון כו'. כל אחד מהם היה נוקם מעמו מיד אחד ומקנו על תמוהו ולא סולקך לעזרה ודייק מדלא כתיב ויעזרו: **בחד** יתד. דייק הכי מדכתיב ים להודיע כי לחים נטורתו ביתר עז: **עיר** ככל מקום שימוהו שיר קשה לאשקוי ככך וכך הוא עיר גדולה וכדאיתא בכתובות גפ' הנותן בתנאי בפיטרתו על רניו הקדוש: **מטרפולין** ופי' שהעור לם של שיחות בל' יון מעכת לם פולין שיחות: **נאמר** לאחוי ככסף לחמון. **ממצה** כו'. תיתק לותו סיפ שאב מכל אחד בו עד **שלא** נמצא בו רק המעיים כך הקב"ה מדקדק אחריהן ומתלה עליהן מדת דיו ודלם מלא אחד בו שלא נמצא בהן פגם: **נער** פרטיריה היה מעבר ומנעגע אלטופיו לעיתר דרך ניחוק דעת ושחוק דברי' אמר תלילה כו'. אין אחם חשודים בעניני כלל רק הנער לקחו כדי לקפח על אחיו שכן הלך כך מנאתי בילקוט ודרי' תלילה שבבקניו מסמיע קול ושמה תלילה בשון שנדמו ר"ל אל הכי קרלי שמו יעקב ונני עבוכך נלך: **השלום** דכולה נפפה. ל' הסופר יין לומר נשפך ושוכך כל שלום אם מעכב אם זה בילקוט וכן בפיסק"ו נרם נשפה לעויר נפף והלך לו ובפיסק"ו לאיתי וז"ל זאו שלום שנשפה החלת כולה לומר שבבר אם זה מחשודים בעניני כלל רק הנער ואחלי' ואחה פוחן להסבלו עד לל שאחיים עכ"ל ומשמו נרחה שניהסבלו חיהה נפפה: **ורוה** הקיים כו'. לומר כי לל מחשבותי מחשבותיכם כי כל הגלוגים חלו לעשות שלום בהוה ובהבא. **ויגש** אליו יהודה: **מן** הפקדונות. **שלא** יקבל פקדונות: **מן** המיעונין. **שלא** ילמוד אם בחו פי **פמצה**

כאן. שעירים יש כאן. אחים שמכרו אחיהם אחמהא. ויקרעו שמלותם וגו'. כ"ר פנחם בש"ר הושעיא שבטים נרמו לאביהם לקרוע לפיכך לק גם הם. ויעמוס איש על חמורו וגו'. חד מנחון הוה נסיב טעוניה בחדא ידא ויהיב ליה על המריה. וישובו העירה וגו'. א"ר אבהו מטרפולין היתה ואת אמרת וישובו העירה. אלא מלמד שלא היתה חשובה בעיניהם אלא בעיר של עשרה בני אדם: (ט) ויאמר יהודה מה נאמר לאדוני כא בבסף ראשון. מה נדבר בבסף שני. מה נצטדק בנביע. מה נאמר לאדני במעשה המר. מה נדבר בבלהה. וטה נצטדק בדינה. מה נאמר לאבא שבארץ כנען ביוסף. וטה נדבר בשמעון. מה נצטדק בבנימין. אם נאמר לך המטאנו גלוי וידוע שלא הטאנו. ואם נאמר לך שלא הטאנו האלהים מצא את עון עבדיך. א"ר יצחק כב מצא בעל חוב מקום לגבות שטרו. א"ר יצחק כזה שהוא מוצה את החבית ומעמידה על שמריה. ויאמר חלילה לי וגו'. ר' הונא בש"ר אחא נער פורפיריה. האיש אשר נמצא הגביע בידו הוא יהיה לי עבד ואתם עלו לשלום אל אביכם. אמרין ליה השלום דבוליה נשפה. ורוה"ק צווחת (הסליח קיט) שלום רב לאוהבי תורתך:

סדר ויגש

פרשה צג (א) **ויגש** אליו יהודה ויאמר בי אדני ידבר נא עבדך דבר באזני אדני ואל יהר אפך בעבדך כי

כמוך כפרעה. (מלכים ו) **בני** אם ערבת לרעך וגו' נוקשת באמרי פיך וגו' עשה זאת וגו'. א"ר חנינא ברח מן שלש והדבק בשלש. ברח מן הפקדונות. ומן המאונים ומלעשות ערבות בין אדם להבירו. הדבק

סדר ויגש

פרשה צג (א) **בני** אם ערבת לרעך. משום דדרים הלי קרלי בסמוך ביהודה מייתי כו': **ברה** מן הפקדונות. ושיהו כדלמר בסמוך לית **שמעי** פקדון חלת פוק דין. והפעם לו

שמעוני

הדבק בחליצה, ובהפרת נדרים. ובהבאת שלום בין אדם לחבירו. א"ר ברכיה א"ר שמעון בר אבא לית שמית פקדון אלא פוק דין. ר"א בני אם ערבת לרעך ג זה יהודה אנכי אערבנו. (שם ו) תקעת לזר כפיך מידי תבקשנו. נוקשת באמרי פיך אם לא הביאותיו אליך. עשה זאת אפוא בני והנצל לך והדבק בעפר רגליו וקבל מלכותו ואדנותו ויגש אליו יהודה: (ב) כי הנה המלכים נועדו עברו יחדיו (תהלים מח). כי הנה המלכים ג זה יהודה ויוסף. עברו יחדיו זה נתמלא עברה על זה וזה נתמלא עברה על זה. (שם) המה ראו כן תמהו (בראשית מג) ויתמהו האנשים איש אל רעהו. (תהלים מח) נבהלו נחפזו ולא יכלו אחיו וגו'. רעדה אחזתם שם אלו השבטים. אמרו מלכים מדיינים אלו עם אלו אנו מה איכפת לנו. יאי למלך מדיין עם מלך. ויגש אליו יהודה. (איוב מא) אחד באחד יגשו זה יהודה ויוסף. ורוח לא יבא ביניהם אלו השבטים. אמרו מלכים מדיינים אלו עם אלו אנו מה איכפת לנו: (ג) ד"א ויגש אליו יהודה. דכתיב (משלי כה) תפוחי זהב במשכיות כסף. תרגום עקילס הגר חזורין דדהב בגו דיסקרין דכסף. (שם) דבר דבור על אופניו. מה אופן זה מראה פנים מכל צד כך היו דבריו של יהודה נראים לכל צד בשעה שדבר עם יוסף. ד"א ויגש אליו יהודה וגו' ה כתיב (שם כ) מים עמוקים עצה בלב איש וגו'. לבאר עמוקה מליאה צונן והיו מימיה צוננין ויפין. ולא היתה בריה יכולה לשתות הימנה. בא אחד וקשר חבל בחבל ונימה בנימה משיחה במשיחה ודלה הימנה ושתה. התחילו הכל דולין הימנה ושותין. כך לא זז יהודה משיב ליוסף דבר על דבר עד שעמד על לבו: (ד) ויגש אליו יהודה. והנה ימים באים נאם ה' ונגש חורש וגו' (עמוס ט). חורש זה יהודה. בקוצר זה יוסף שנא' (בראשית לז) והנה אנחנו מאלמים אלומים. ודורך ענבים זה יהודה (בראשית מט) כי דרכתי לי יהודה קשת. במשך הזרע זה יוסף שמשך זרעו של אביו והורידו למצרים כדכתיב (הושע יא) בחבלי אדם אמשכם. (עמוס ט) והטיפו ההרים עסיס אלו השבטים. אמרו מלכים מדיינים אלו עם אלו אנו מה איכפת לנו. ד"א ויגש אליו יהודה. ר' יהודה ור' נחמיה ורבנן. ר"י אמר ו הגשה למלחמה הה"ד (ש"ב י) ויגש יואב והעם אשר עמו למלחמה. ר"נ אמר הגשה לפיוס הה"ד (יהושע יד) ויגשו בני יהודה אל יהושע לפייסו. רבנן אמרי הגשה לתפלה (מ"א יח) ויגש אליהו הנביא ויאמר ה' אלהי וגו'. ר' אלעזר אמר פשט להון. אם למלחמה אני בא אם לפיוס אני בא אם לתפלה אני בא: (ה) ח בי אדני. בי ולא ביה. אם למלא מיא אנא. אם לשמשא אנא. אם למפצע קיסין אנא. ד"א כי אדני בייה את מעביר עלינו אדני. שכך אמרת לנו הורידוהו אלי וגו' זו היא השמת עין נהפך הדבר שאמרת לסמיות עינים. אר"ס בנימוסות שלנו כתיב (שמות כב) אם אין לו ונמכר בגנבתו. וזה יש לו לשלם. ידבר נא עבדך דבר וגו' יכנסו דברי באזניך זקנתו של זה ע"י שמשכה פרעה לילה אחת לקת בנגעים הוא וכל ביתו דכתיב (בראשית יב) וינגע ה' את פרעה. הזהר שלא ילקה אותו האיש בצרעת. אמו של זה לא מתה אלא מקללתו של אבא ומן תמן מיתת לה (שם לא) עם אשר תמצא את אלהיך לא יחיה. הזהר שלא יחול בך קללה אחת ואותו האיש מת. ט שנים ממנו נכנסו לכרך אחד שלם והחריבוהו. להלן בשביל נקבה כאן בשביל זכר. על חיבת העין בא. י על אכסניא של הקב"ה שנא' בו (דברים לג) חופף עליו כל היום ואב"ו: (ו) ד"א ידבר נא עבדך וגו'. א"ר ירמיה בר שמעיה יא דבר אני מוציא מכפנים ומכנים דבר בנא ומבלה אתכם. א"ר חנין בשעה שהיה יהודה מעלה חמה היו שערות לבו בוקעות כליו ויוצאות. והיה נותן

עשיטיות

יד יוסף ב ילקוט משלי רמז תתקל"ח: ג אסתר פ"א סי' ט"ז. ילקוט ס"ז: ד ילקוט ס"ז: ה ילקוט משלי: ו ילקוט עמוס. ילקוט כ"ז: ז ילקוט יהושע רמז כ"ב: ח ילקוט ס"ז: ט תנחומא ירושלמי כ"ח פ"ז: י יומא י"ב: יא ילקוט פ"ג:

מתנות כהונה

אבל אחרים שמחין ומפרש בגמרא במס' יבמות בפ' בית שמאי דלאו מלוה ומיתרפא בה: ערבות מפרש בגמרא בפרק בית שמאי בערבי לוין דעבדי שלוף ודוץ פירש"י שולף כלומר מן הלוה והוקיע עצמו על הערב ליפרע ממנו קודם שהוכח ללוה: בחליצה שיותר טוב לחלוץ ליבמתו מליבמה ומפרש טעמא כתם כלשה שחול דאמר אבא שאול הכונס לשם נוי לשם אישות לשם ד"א כאילו פוגע בערוה וקרוב בעיני להיות הולד ממזר: ובהפרת נדרי' כדר' נתן דאמר ר' נתן הנודר כאילו בנה במה פי' בשעת איסור הבמות והמקיים כאילו הקריב עליה קרבן: ובהבאת שלום. שנא' בקש שלום ורדפהו ואתיא רדיפה רדיפה וכתיב רודף צדקה וחסד וכו': פוק דין הוא זה מניקך שלא שקבלנו ורש"י גרס פוקדין כלומר הבריות פוקדין אותו כל שעה שלא עגלו ממנו: לך והדבק בעפר כו'. כתרגום דרש נוטריקון תהא נרפס וידות תהא כשום רגליו: וקבל מלכותו כו'. דייק וכתב לשון מלכות ואדנות וכן כתיב בי אדוני: יהודה ויוסף. יהודה מלך בארצו ויוסף מלך במצרי': זה נתמלא כו'. עברו יחדיו דרש מלשון עברה חעם: יאי למלך כו'. נאה והגון למלך שידון ויריב עם מלך חבירו ואנחנו נשתוק: חזורין על שם שהתפוח עגול כמו כסחור שתרגומו חזור: בגו דיסקרין. בתוך השלחן של כסף כן פירש"י והערוך: אופן גלגל הסובב ועל כן מראה פנים לכל צד: כך היו כו'. שהיה מדבר דברי פיוסין ומראה מתוכן דברי יוסר בעבר והוה ועתיד וכמו שדרשו חז"ל לקמן מלשון ויגש שהכין עצמו לפיוס ותפלה ולמלחמה: לשתות הימנה. גרסינן: נימה תם והערוך גרס נוימא וגם הוא חבל ושין נעקרא פרשה כ"ב משיחה גם הוא חבל דק: עד שעמד על לבו. שגלתו ולכך אמר לבנו מקשיותיו ותנו ויגש אליו יהודה כלו' אל עצמותו ולבו עד גם יטול לו: חורש זה יהודה בילקוט מסיים דכתיב ארכיב אפרים יחרוש יהודה: ה"ג אלו השבטים. שבכל מקום הגדולים נקראו בשם הרים כדכתיב שמעו הרים את ריב ה' ודרשו חז"ל אין הרים אלא אבות וגשמו שפתותיהם עסיס כלומר דברים נוחים ומתוקים כיין עסיס ולא שהו נשתים שלא לריב עמו: פשט להון. יהודה היה מפרש כל אותן טוענות ליוסף ואמר לו אם למלחמה אתה רוצה הריני מוכן כו'. ובילקוט גרס ר' אלעזר פשט להון: בי אדוני כו'. כלומר בי תמצא כל מה שאתה רוצה ולא בו בבנימין: אם למלחמה כו'. אם אתה רוצה ממנו להיות שואב מים אני טוב ממנו אם לשמש גם אנכי טוב ממנו ואם לבקע עצים אנכי טוב ממנו: בייה לשון צער וילה שיש עלינו לצעוק עליך חמס: לסמיות עין. לשון נופל על לשון בחילוף סמך בשי"ן: בנימוסות בסדר חוק ומשפט שלנו: ומן תמן כו'. הם דברי הספר ולא דברי יהודה: מן תמן. משם מלותו דבר שאמר עם אשר וגו': על חיבת עין כו'. מצאתי פירושו על אשה שהיא חיבת עין כד"א טוב מראית עינים באשה יפה כו'. כלומר על אותיות כך התרכנו ככך גדול על בנימין שבחלקו נבנה ב"ה והוא אכסניה של הקב"ה עאכ"ו ועוד י"ל שהמשך הדיבור כך הוא כאן בשביל זכר שהוא חיבת עין ואכסניא של הקב"ה עאכ"ו ויהיה מלת עאכ"ו הנוסח לכל הדיבור ושוב מצאתי אין לי בכרני' כהי ועיין שם והכי מוכח נוסח הילקוט ע"ש: דבר אני מוציא כו'. בילקוט גרס מפי וי"ל קול לשרף לגיר' הספר

עץ יוסף

שמכין עצמו לידי פייוס ותפלה: ומן המאונין דהיינו שלא ילמדו למאן דהילמא כי גדלה מסחרכה (תוספות): ובלעשות ערבות בין אדם לחבירו מפרש בגמרא דהיינו כערבות של אין דאמרי שלוף דוץ. ופרש"י של לוין בם מקום שמניחים הלוה ותופסין הערב: הדבק בחליצה מוקי לה בגמרא כאבא שאול דאמר הכונס את יבמתו לשם נוי לשם אישות לשם ד"א כאילו פוגע בערוה וקרוב בעיני להיות הולד ממזר: ובהפרת נדרים כרבי נתן דאמר הנודר כאילו בנה במה והמקיימו כאילו הקריב עליו קרבן והילך מצוה להפר נדרו: ובהבאת שלום כו' כדכתיב בקש שלום ורדפהו: בני אם ערבת לרעך זה יהודה. שנרמז בזה ענין יהודה לגמור ממנו תוכחת מוסר לדורות אך דבר הערבות מוכן לידי תקלה ושומר נפשו ירחק ממנו: ויגש אליו יהודה כי הגשתו היינו לנשק רגליו. וכאומרו בי אדוני קיבל עליו מלכותו ואדנותו (יפ"ת): (ב) זה יהודה ויוסף. ר"ל שנרמז בזה ענין יהודה ויוסף (ועיין ביפ"ת): זה נתמלא עברה ופי' עברו של' עברה לא לשון העברה כי כמלכים הנועדים אין דרכם לעבור אלא לעמוד במקום אחד: זה נתמלא עברה ע"ז כו' כדאמר בפ' ש בשעת יהודה ושאג בקול גדול כו' ויוסף בעט בעמוד כו': ויתמהו האנשים בדרך נ"ם מייתי דכן תמהו הן אותם שנא' בהם ויתמהו. וכן הוא מה שהבינו מכי נבהלו מפניו: רעדה אחזתם שם כי' שנקם יהודה להרוג וכדלקמן: אלו עם אלו יאי למלך להתווכח עם מלך ואנו מה איכפת לנו כי לא יאות להדיוט לעמוד במקום גדולים כמכריעים ביניהם או כמסייעים לאחד מהם. וזהו דכתיב כאן ויגש אליו יהודה כי הוא הקרב אליו כשוה מלך: אחד באחד יגשו זה יהודה ויוסף. ר"ל כי ענין זה ילדך נ"ל ביהודה ויוסף ואולי סמך המדרש על מה דכתיב קח לך עץ אחד וכתוב עליו ליהודה וגו' ולקח עץ אחד וכתוב עליו ליוסף וגו' וקרב אותם אחד אל אחד וגו' (הרש"ש): (ג) כתיב תפוחי זהב כו'. בעי לפרש הכתוב ויגש לשון ניצוח ולחילה כמו בפ"ק שמאל. והכוונה כי במוב טעם טענותיו דחק אותו עד שלא יכול להתאפק ונענה לו. ולהכי מייתי האי קרא לומר שדברי יהודה היו נכוחים דבר דבור על אפניו (יפ"ת): חזורין דדהב בגו דיסקרין דכסף כו'. כלו' כתפוחי זהב שהם כתפוחים בגו דיסקרין דהיינו כליס של כסף שהכספתורים מוטמנים בתוכו שברו כלוהם כסף ותוכו הוא זהב החשוב יותר. וכן הוא מדרגת החכם המדבר דבר על אופניו כאופן העגול המראה פנים לכל צד שכן דברי יהודה נראים כנים לכל צד בשעה שדבר עם יוסף. כי אע"פ שבפי הנגלה היה מדבר עם יוסף דברי פיוסים. מ"מ רמז בו נ"ל דברי קנטור: כתיב מים עמוקים כו'. מפרש לשון ויגש שעמד על דעתו של יוסף ודבק בה. וזה יתאמר בקורבה כאילו הדעות והלבבות קרובים זל"ז. ומייתי קרא מים עמוקים וגו' שעניינו שעצה שבלב זה תופש לזולתו בחכמה כדמסרב ואזיל לבאר עמוק כו' כמו שמי הבור ידלו ע"י קשר חבל בחבל כן ע"י חיבור הטענות והשאלות משיג האדם מה שבלבו של חבירו. וכענין יהודה בעת היות יוסף מסתיר עצה ולא רצה להתגלות לאחיו אלא לנערם. מ"מ ע"י טענות יהודה הוצרך יוסף לגלות עניינו (יפ"ת): נימא הוא: משיחה חבל דק: (ד) הנה ימים באים כו'. דריש שרמז בזה ענין יהודה ויוסף שנגשו יחדיו וזה סימן על העתיד להתאחדות המלכיות של יהודה ואפרים. בכל משפחה האבות והשבטים סימן על הבנים: חורש זה יהודה. בילקוט מסיים דכתיב (הושע י"א) ארכיב אפרים יחרוש יהודה: והנה אנחנו מאלמים אלומים שהכוונה בזה במשלומיו שמרד ושלקח משקבעם כדלעיל פ' פ"ד. ולפ"ז הוא הקוצר לבדו כי אלמו לריק ינעו והרי כאילו לא קצרו: אלו השבטים משום שדורש קרא הנה ימים באים ביהודה ויוסף שהגישו ונעדו יחדיו הביא אגב זה סמך גם כן מאמר השבטים מלכים מדיינים אלו עם אלו במאמר והטיפו ההרים עסיס: אלו השבטים שבכ"מ הגדולים נקראים בשם הרים כדדרשו חז"ל אין הרים אלא אבות. ונטפו שפתותיהם עסיס כלו' דברים נוחים ומתוקים כיין עסיס ולא יצאו לריב מהר (מה"כ): הגשה למלחמה לערוך עמו דין ותענה. או מלחמה ממש וכדלקמן ועיין לעיל פ' מ"ט סימן י"ג: ר"א פשט להון. כן נראה להיות וכן הוא לעיל פר' מ"ט ובילקוט ור"ל שלמד להן כסדר בלא פלוגתא: (ה) בי אדני בי ולא ביה. אע"ג דבי בכ"מ ל' בקשה. מ"מ דריש דדמיא ביה נמי הוא בי ולא ביה כלו' בי תמצא כל מה שאתה רוצה ולא בו בבנימין. והוא מ"ב אח"כ ישב נא עבדך תחת הנער: אם לממלא מיא כו'. להיות שואב מים אני טוב ממנו. אם לשמש אנכי טוב ממנו. ואם לבקע עצים אנכי טוב ממנו: בייה דרש בי לשון בייה שהוא ענין זעקה והרעשות על דבר עוות הדין: וכי זו היא השמת עין כו'. שאמרת ואשימה עיני עליו שפירושו אשים עיני השגחתי עליו לטובה. ועוד זה אמרי' אם היה פניך קשה להיטיב היה ראוי לך להפך בזוסו לקיים הבטחתך. ועכשיו נהפך הדבר לסמיות עינים בהע"ס באשה מרגים שדבר זה היה עלילה עליו מאת אחד מאנשי הבית. אשר מעלים עין מראות במראות המשפט. ואין לך עוות הדין גדול מזה: בנימוסים שלנו כו'. לאו דיהודה קאמר האי ליפנא אלא הוא ליבנא דר"ס שהבית ראיה ממב"ה בענין זה בנימוסין שלנו. וכ"ל דמסתמא בזה כך היה הדת גם בדין ב"נ כי הוא נימוס שכלי כי בהיות לו לשלם מדוע יהיה נמכר לעבדות. והא באמר יהודה בייה אתה מעביר עלינו לקחתו לעבד שלא כדין (מה"ק): וזה יש לו לשלם. ולמה אתה רוצה לקחתו לעבד כ"ל ואע"פ בגם כבר אמרו הננו עבדים לאדוני. לא אמרו אלא דרך פיוס. הגל במהו באדוני האדון ביתשה מבפם ולא יקחם לעבדים: יכנסו דברי באזניך לבוא לב לדברי נמבות רוסם על לוח לבך. באמר אני אני מדבר להועלתי לבד כי אם גם לתועלתך להציל מנזקין ונגעים רעים. ובא לבאר מה התועלת שיש לו בזה. וע"ז אמר זקנתו של זה כו' (מה"ק): הזהר שלא ילקה כו'. קרוב לומר דכה אותו כמ"ד בסמוך שא"ל מה פרעה ליום אחד האכרים כו' כלו' שהפדו שלקחו למכבע זכור לכן אמר כי כמו שלקה פרעה ע"י זקנתו של זה בעבור שרה למסלה אף אותו האיש ילקה בצרעת בגוטו לכמאו לבנימין (מה"ק): ומן תמן מיתת לה. כלו' ילפינן לה מעם אשר תמצא את אלהיך לא יחיה כדלעיל פ' ע"ד: כאן בשביל זכר ר"ל שהפדו שלקחו בשביל מכבע זכור. וז"ם ליה אם להלן בשביל דינה שהיא נקבה שדרכה בכך כך. כאן בשביל זכר שאין דרכו בכך שהבל"ו: על חיבת העין בא. ר"ל על בנימין שהוא חיבת העין שעיני אביו עליו שהוא לבדו נשאר מאמו העיקרית: שנא' חופף עליו וכדאמר בפ"ק דיומא מה היה בחלקו של בנימין אולם והיכל ובית קה"ק ורצועה היתה יוצאת מחלקו של יהודה ונכנסת בחלקו של בנימין ובה מזבח בנוי ובנימין היה מצטער על זה בכל יום כנא' חופף עליו כל היום לפיכך זכה בנימין הצדיק ונעשה אושפיזין לגבורה שנא' ובין כתפיו שכן: (ו) דבר אני מוציא מכפנים כו'. פירוש דבר אני מוציא מכפנים היינו שערות לבו כדבסמוך. ועל ידי זה ימיתם בכעסו. ומכנים דבר והיינו שישים דבר באזנם. ר"ל שיהרוג יבכיה. ומיתורא דנא דרשוהו כמו נא בגולם. והיינו מגרים דמתקריא נא אמון. ודרשו ידבר לשון דבר (יפ"ת) והמהר"ק גרס דבר אני מוציא מפי. וכן הוא גיר' הילקוט: כליו בגדיו

שסטיות

עששיות של ברזל לתוך פיו ומוציאן כאבק. כי כמוך כפרעה. מה פרעה להוט אחר הזברים אף אתה כן. מה פרעה מלך ואתה שני לו בארץ מצרים. כך אבא מלך בארץ כנען ואני שני לו. ואם שולף אני את הרבי ממך אני מתחיל ובפרעה רבך אני מסיים. אילו אמר מפרעה אני מתחיל היה מניחו. כיון שאמר ממך אני מתחיל רמז למנשה ורפש חד רפש וזעת כל הפלטין. אמר דין רפש מן דביתי אבא. כיון דהמא מיליה בן שרי משתעי מילין רכיכין ארני שאל: (ז) ד"א ויגש אליו יהודה. זו היא שנא' ברוה"ק ע"י שלמה (קהלת ז) החכמה תעוז לחכם וגו'. כנגד מי אמר שלמה המקרא הזה לא אמרו אלא כנגד יוסף הצדיק. א"ר יוחנן יב בשעה שתפס יוסף הצדיק את בניימין ואמר להם לאחיו האיש אשר נמצא הגביע בידו הוא יהיה לי עבד. א"ל יהודה בניימין את תפוס ושלום בבית אבא. מיד בעם יהודה ושאג בקול גדול והלך קולו ת' פרסה עד ששמע חושים בן דן וקפץ מארץ כנען ובא אצל יהודה ושאנו שניהם ובקשה ארץ מצרים להפך. עליהם אמר איוב (איוב ד) שאגת אריה וקול שחל. שאגת אריה זה יהודה שכתוב בו גור אריה יהודה. וקול שחל זה חושים בן דן. ששניהם נמשלו כארי שנא' (דברים לג) ולדן אמר דן גור אריה. ושני כפירים נתעו אלו גבוריו של יוסף. שכיון שבעם יהודה נשרו שיניה של כולם. א"ר יב"ל אף אחיו כיון שראו יהודה בבעם אף הם נתמלאו חמה ובעטו בארץ ועשו אותה תלמים תלמים. שנא' (איוב ד) ליש אובד טבלי טרף זה יהודה שמסר עצמו על בניימין. אמר שמא יסתול לי הקב"ה על אותו עון שהטעיתי את אבא ואמרתי לו אני מביאו לך. באותה שעה נתמלא חמה על יוסף. כיון שראה יוסף סימנין של יהודה מיד נזדעזע ונבהל. אמר אוי לי שמא יהרגוני. ומה הן סימנין שהן בו ביהודה. של בית שילו אמרו שני שלטונין זולגות דם. וי"א כסיון שלטי הגבורים. וחמשה לבושים היה לובש. ניסה אתה היתה לו בלבו כיון שהיה כועס קורעת את כולם. מה עשה יוסף באותה שעה אותו עמוד של אבן שהיה יושב עליו בעט בו ועשאו גל של צחוחות. מיד תמה יהודה ואמר זה נבור מטני. באותה שעה אחז יהודה חרבו לשולפה מתערה ואינה נשלפת לו. אמר יהודה ודאי זה ירא שמים הוא. לכך נאמר (קהלת ז) החכמה תעוז לחכם וגו': (ח) אדני שאל את עבדיו וגו'. א"ל יג מתהלה באת עלינו בעלילה. כמה מדינות ירדו למצרים לשבר אוכל ולא שאלת אחד מהם. שמא בתך באנו ליקה. או אתה סבור לישא את אהותינו. אעפ"כ לא כסינו ממך. א"ל אני רואה בך שפטיט אתה יש באחיך פטיט כמותך. א"ל כל זאת שאתה רואה אני ערבתי אותו. א"ל מפני מה לא עשית כן את אחיך כשמברתהו אותו לישמעאלים בכ' כסף. וציערת את אביך הזקן ואמרת לו (בראשית לז) טרוף טורף יוסף. כיון ששמע יהודה כך צעק ובכה בקול גדול אמר כי איך אעלה אל אבי. אמר יהודה לנפתלי לך וראה כמה שוקים במצרים. קפץ והזר א"ל כ'. אמר יהודה לאחיו אני אחריב מהם שלשה ושלו כל אי"א אחד ולא נשאיר בהם איש אמרו לו אחיו יהודה מצרים אינה כשכם אם אתה מחריב מצרים תחריב את כל העולם. באותה שעה ולא יכול יוסף להתאפק. כיון שראה יוסף שהסבימה דעתם להחריב את מצרים. אמר יוסף בלבו מוטב שאתודע להם ואל יחריבו את מצרים אמר להם יוסף לא כך אמרתם שאחיו של זה מת אני אקראנו ויבא אצלכם. והיה קורא יוסף בן יעקב בא אצלי יוסף בן יעקב בא אצלי. והיו מסתכלין בארבע פינות הבית. אמר להם מה אתם רואים אני יוסף אחיכם מיד פרחה נשמתן שנא' ולא יכלו אחיו וגו'. ולא האמינו לו עד שפרע עצמו והראה להם המילה: (ט) אז דבר הייא בר אבא יד כל הדברים שאת קורא שריבר יהודה ליוסף בפני אחיו עד שאת מניע ולא יכול יוסף להתאפק. היה בהם פיוס ליוסף ופיוס לאחיו ופיוס לבניימין. פיוס ליוסף דומר ראו היאך הוא נותן היא נותן נפשו על בניה של רחל. פיוס לאחיו דומר ראו היאך הוא נותן נפשו על אחיו. פיוס לבניימין א"ל כשם שנתתי נפשי עליך כך אני נותן נפשי על אחיך. ולא יכול יוסף להתאפק וגו'. ר' חמא בר דניא אמר לא עשה יוסף כשורה שאילו בעט בו א' מהם מיד היה מת. ר' שמואל

יד יוסף יב ילקוט פ"ו: יג ילקוט פ"ו. תמוחת פ"ו: יד ילקוט פ"ו:

מתנות

ל מל הבשרות הטקטין נגדו וכדמפרש ואזל: דבר נגש. במקרים כד"א החפצי ממנו תמנו תמנו דבר כמו דבר מפני שהוא מיוחד וגם כיון גוש: כאבק שהם מכתתן בשיניו: אתר זוזלים. שבשביל כך נתן כך בשביל יפיך: היה מימיו. ולא היה מדבר אלינו מאומה אלא היה מהתיר ממנו: ורפש ט'. נעשו בשעשה אחת כרגלו על החרס ירחדה ומחשעשה כל הפלטין: אשר דין נגשי. פי' יהודה לאחיו בשעה אחת היה מזעזע בית אחיו ומשם יהודה ולא ידע מה ולא"ל נגש יוי דין בשם ט': כיון דממלי מילי קן. כיון שראה יהודה הדבר כן ובילקוט לא נשם מילים: שרי כ'. להחיל מדבר דברים רכים: הפג. הפשם נתן: ושלים ט'. בניים לחנא הוושים כי בשם ים והכי מוכח בילקוט דנשם ים בניים תשיבו. הושים קל בנגליו היה ושל שם כך נקרא הושים מלן הושים: תלטים לחיים. כיון דלמי מהרייסה: טבלי פרק וט'. נגשי. שמסר כו'. חסו לים לוגד מחסר עליו להיניד כדי"א חרמי לוגד לבי עי מחסנתו: (ג) אשר אמר שנא' שמא יסתול לי הקב"ה פי' בתחיה ולהיו הוא בלא ימחול לי: אני מביאו לך. וחסו מלי פרק שהבטיחו שלא יבא לכלל פרק מהריה ובנני בלחי בשרק אלו נפרוש ובילקוט לית שם פרשה זו נגש אליו עון שתלחקני לחבא פרק מרוע יוסף וחסו יחבי שלף מכן בילקוט לוגד נגש כגרש' הספר: (ד) ויגש אליו ויאמר בי ובני בילקוט יחפקרנו אלו לחיהו כלוחה בעם ט': בילקוט פרשה א נשבר לוגד בית בילו לומרים עיט על ימין וללגת דם וי"ת משמש

כהונה

לבוחים היה לובש ומיטה וכו' ופעות הסופר מגלה לעין הוק: ר"ג קוראת לח כולם מה כו'. כי הספר סיפה קולטה לח כל הכנסיה ויולאת וכ"ה בילקוט בהחיל: ר"ג חרבו לשולפה תתערה לכך נאמר כו'. כדלעיל: שפטיט ממעיט קול ומדבר דברים הרבה בלח ים בהחיך דברים ולחיים לדבר ושהר תיך לשמה מהם מדבר לפניהם בלח כלדך הלחן. את תהיך. עם תהיך. לנפתלי הוא סיה קל כרגליו כמה בנח' נפתלי חילה בלוהה: אני מהביא כו'. בלח בחלהו כי הם הטעה סרוי בלוחים בנכסופים כי יוסף לוגה ושמעון ובניימין היו מפסיים ופעיר דכהיב ויולא לוחים לח בחעון חולי לח יצא עדיין חיבל לעגרי וקרא דייק הכי דכהיב ויולא ובי מפחש לוחים הוליכו להרחים להם כי הוא חי עדיין בלי פגע: כל ג' ול' מה' לה'. כלותר כל לחר ולחלה מכם יקרא לו בוך לחר ומהרכנו והוא לבדו ולחיהיב ג' מהם כי יהודה גבר בלחיו: תהריב לח כל השולם כלו. ל"ת שהחיהיב למלייהם כשם ש"ת שהחיהיב כל השולם לו ר"ל שכל השולם כולה בילוים לבבר מכם לוכל ולח יהביכוה ממלה כל השולם מכל ולמו דוקה כל השל. בלח בהלוות לחבר שם הרעה: שאתודע להח עדיע ומיכר להם כד"א לל להודע לבהח: שפרע כל בגדיו עד שהלה: על בניה של רחל. וכך היה מוחמו בבשה שלחר לכו ומיכרנו כדי בלח ימות בחוך הבור וכמו שהשיב עליו הכחוב וידיו לל הבי ט. אני מהן כו'. על יוסף חס חמלח לוחו: בעבו ט. דרשו ט לרישה לחת בהגל ממי טעם לו מחוה בן יגמלם כמעשי

יוסף

נ"ב. ושו' לים מדרש חיכה. ופירש לוכד מבלי פרק שלחה עלמו נלחד כי לין לו מחילה וכוח כלים שהוח לוכד מבלי פרק ומוסר נפשו להניח בדבר. ובני לניח יפקדה ללו לחזיו שהפקידו בלחן ועכשיו חליהם לעשה: שמא יהודל לי הקב"ה כו'. כשלחסור עלמו על בניימן לף בלח חוכל לבלילו מ"ת לחבר חיחודל לי הקב"ה על לוחו עבירה: אני מביאו לך ובני לניח יפקדו חלו לחזיו שהפקידו בלוחים בעה. כ"ל וכן הוח בילקוט: שני שלטונים זוללות דם. פי' שני שיעים. ובילקוט שלטונים כי חהרייסם הגוף ממנך. ו"ת שנקבלו בליעים שהם טומחי הגוף (ירמ"ח) לו שהוח ממנך למעה ו"ת כמין שלטי הגבורים ותחמשה לבושים היה כו'. ופי' שהיה לבוש על לבו לעשלה מהרייסה לבושים כיון שלטי הגבורים (בילקוט פחמיר) וכשהיה כועס היה הייתה שבלבו עוקפת כל בגדיו עם הלייטים שעליו. ממח פי' שבר: אחז יהודה חרבו שתע"ם שרפה שיוסף נבוה מחע. לל הבין בלחר ומיכן לו ה' כח כיון לי: (ה) מתחלה בעלילה בחם כו'. דלהכי קלחר לחזיר שלל לח עבדיו הים לכם לח וגו' לומר כי כל זה היה לנגלל עליהם עלילה: במה מדינות ירדו חלה משהמת מפני ברכה עשרה לחים כחזיר ממך לבוחי מכולל ומן עיניו בהם לקוטם לעבדים (יפ"ת): לישא את אחותינו וכוכ כיש הולים לחבר לחי לחם. אעפ"כ לא כסינו ממך. וסיינו ומחבר חל לחזיר ים לני חב זקן וגו': פתיים פי' דבון ומממיע קול. מיצני מה לח עשית כן. כמו בלחם מהחסד עמה על שהעברת ליוסף מנוחה ולוכך לוכך ליוסף בחכסול לחם לח חשם לנפשך ג"כ מלהשלח בחכירת הלה ולעבד הלה (יפ"ת): ואמרת לו סרוף טורף כו'. מסברת קלחר הכי ונקט ליעבת דקלת לע"ג דיהודה לח קלחר בלבון זה חלה יעקב חמרה (יפ"ת): אני אחריב נ' ותשעה לחיו כ"ת חלה חמר הכי כ"ב. וחילו בניימן לל חלה כי הייב כו' כיה מבוב לעבד ולח יוכל ללחת (יפ"ת): אל אחיו יהודה מלריס. ויש מוסלחות ל"ל יוסף יהודה כו' (מ"ת) תחריב את כל העולם. כי כל השולם עמה חלו בחלרים לבבור רעבונם. ולח ולליים לחם יקומו כל לחבי השולם כי הכרחנו מחייהם. לו לחמרו כן דרך לחחמוש. כי יש לחום על עיר הלר ים בה הכהב ב"ת בחעם כל השולם בם. באותה שעה ולח יכול כו'. שלח יכול להעמיד עיד לח עלמו מלהקולות מפחד הוכון מלריס ופי' לכל הלעים עליו שלח יכול לבטול עוד הלנסים עליו והולרך לקרות לבחיחם בהלכ"ע: טוב שאתודע להם שלחה נודע להם: אני אקראנו ויבא ומחלה בדלן. אני יוסף אחיכם ב"ג חחיכם כי בחלייהו בהלחן לל לחמר לכלה לחיו יוסף (יפ"ת). מיד פרחה נשמתן מרוב הבהלה ולגדה בהלומות שנבהלו לקולו בחבכם כי כן הוח וכבכחיבכו כדבר לחמרו כי זה חהבהלומי ולל בלחיהו בו (יפ"ת): פרחה נשמתן ובחגמומת מ' עבה הקב"ה גם והזרה בפיהן. ולא האמינו לו עד שפרע. פי' הלל"ס דחנבלו הוה הוא דמפיק לה שפי' נמו הוה ביהבקרבו חלין כדי שיהלה להם מילתו. דחל"ך מה טרך להקדבות הטוסף הזה. וכן מפחש לקמן: שפרע בלה בגדיו עד החילה: (ט) על בניה של רחל. ומזה הבין יוסף שבבר אב יהודה בכל לבו להזהר בניה של רחל: נותן נפשו על תמו. ומפקה לשלי לשוחם מלבם בבבחשבה קרים בחחיחסי

פגדולמי

שמואל בר נחמן אמר כהוגן וכשורה עשה יודע היה צדקן של אחיו. אמר חס ושלום אין אחי חשודים על שפיכות דמים: (י) ויתן את קולו בבכי ולא יכלו אחיו לענות אותו וגו'. טו אבא כהן ברדלא אמר אוי לנו מיום הדין אוי לנו מיום התוכחה. בלעם חכם של הגוים לא יכול לעמוד בתוכחתה של אתונו הה"ד (במדבר כב) ההסכן הסכנתי לעשות לך כה ויאמר לא. יוסף קטנן של שבטים היה ולא היו יכולים לעמוד בתוכחתו הה"ד ולא יכלו אחיו לענות אותו כי נבהלו מפניו. לכשיבא הקב"ה ויוכיח כל אחד ואחד לפי מה שהוא שנא' (תהלים נ) אוכיחך ואערכה לעיניך עאכ"ו: (יא) נשו נא אלי ויגשו. טז הראה להם את המילה. אני יוסף ועתה לא אתם שלחתם וגו'. וישימני לאב לפרעה לפטרון כסיליון. לאדון לרבון. ומושל לשליט. מהרו ועלו אל אבי ואמרתם אליו. שלא תעמיד את השעה. יז כי פי המדבר אליכם. בלה"ק. ר' אלעזר בן עזריה אמר אוי לנו מיום הדין יח אוי לנו מיום התוכחה. ומה יוסף הצדיק שהוא ב"ו כשהוכיח את אחיו לא יכלו לעמוד בתוכחתו. הקב"ה שהוא דיין ובעל דין ויושב על כסא דין ודן כל אחד ואחד עאכ"ו שאין כל ב"ו יכולים לעמוד לפניו: (יב) ויפול על צוארי בנימין אחיו ויבך. יט וכי שני צוארים היו לו לבנימין אלא א"ר אלעזר בן פדת יוסף ראה כ ברוה"ק ששני בתי המקדשות עתידין ליבנות בחלקו של בנימין ועתידין ליחרב. ובנימין בכה על צואריו ראה שמשכן שילה עתיד ליעשות בחלקו של יוסף ועתיד ליחרב: (יג) ד"א ויתן את קולו בבכי. כא כשם שלא פיים יוסף את אחיו אלא בבכיה. כך הקב"ה אינו גואל את ישראל אלא מתוך בכיה. שנא' (ירמיה לא) בבכי יבאו ובתחנונים אובילם:

פרשה צד

(א) והקול נשמע בית פרעה וגו'. א כתיב (שיר ו) אחת היא יונתי תמתי. זה אברהם שנא' (יחזקאל לג) אחד היה אברהם. אחת היא לאמה זה יצחק שהיה יחיד לאמו. ברה היא ליולדתה זה יעקב שהיה ברור לאמו שהוא צדיק. ראוה בנות ויאשרוה אלו השבטים שנאמר והקול נשמע בית פרעה וגו'. מלכות ופילגשים ויהללוה זה יוסף (בראשית מא) הנמצא כזה וגו': (ב) זאת עשו וקחו את אביכם וגו' את טוב. ב זה גריס של פול שהן על עקת נפש. לכולם נתן לאיש וגו' ולאביו שלח כזאת עשרה חמורים וגו'. א"ר יאשיה ג הלכו בנדרים אחר שיחת בני אדם. בר עיבור. להם כמשמעו. מזון א"ר אחא בר אילא ד מכאן שכל הדברים קרויים מזון. ר' יוחנן כד הוה אכיל חלוטין הוה אמר לא אכלית מזון יומא דא. וישלח את אחיו וגו'. א"ל ה אל תפסיעו פסיעה גסה ואל תעמידו עצמכם מד"ת והכניסו חמה לעיר: (ג) ויעלו ממצרים וגו' ויגידו לו לאמר עוד יוסף חי ויפג לבו וגו'. ותני ר' חייא מה טיבו של בדאי הוה אפי' אומר דברים של אמת אין מאמינים אותו. וירא את העגלות.

ואיתן

יד יוסף טו תנחומא ס"ז. ילקוט ס"ז. ילקוט תהלים רמז תתס"כ. חגיגה ד': טז זוהר ח"ג דף נ"א. ילקוט ס"ז: יז ויק"ר פ' ל"ב: יח תנחומא ס"ז: יט מגילה ט"ז: כ זוהר ס"ז דף ר"ט. ילקוט ס"ז. ד"ם דף ל"ו. יומ"ע: כא ילקוט ס"ז. תנחומא ס"ז: פצ"ד א לעיל פ' נ' וס"כ: ב ילקוט ס"ז. תוספתא דנדה פ"ח: ג נדרים מ"ט ע"ב: ד ירוש' נזיר פ"ז. בבלי ברכות ל"ה: ה תענית י': ו ילקוט ס"ז. סנהדרין פ"ט. פדר"א פ"ל:

מתנות כהונה

כמשמעו יתם: **ברדלא** בן איש ששמו היה דלא: **עאכ"ו** שלא יוכל לענות: **כסיליון** מושל וכן פירש"י מלך בל' יון: **שלא תעמוד**. תעכב ותעצור השעה כיון שהשעה שעת רצון כד"א ויעמוד השמש ס' ספסיק: **בלשון הקודש**. ונראה שאע"פ שבארץ כנען היו מספרים בלשון עברי לא היה נפתח בברורה וטהור בפיהם כמו בפי עם קדש שלהם נתייחד לשון קדש וכמו שאמרו גבי בלעם גוי אע"פ שמסיח בלשון קדש לשון סרוח: **צואריו** לשון יחיד כד"א בצלעו אדוניו וכן כתיב בסוף הס' ויפול על צואריו ויבך על צואריו עוד וכן על הלקח צואריו ומדצוארי בנימין אתא לדרשא צוארו כל יוסף נמי אתא לדרשא דיתחתא שני הבכיות היה על כוונה אחת גם צואריו מגדל הוא דהוה ליה למימר בכה עליו כדלקמן ויבך עליהם ומהכ"ד אליהו מזרחי כתב ח"ל ולגבי יוסף דכתיב על צוארו בלשון יחיד והל"ל על צואריו בלשון רבים הס' עד אלא גבי יוסף דכתיב צואריו ולא צוארו כו' ואני בעניי יגעתי בכל הספרים קטן וגדול וכתב בכלם צואריו וכן מצאתי שוב בפירש"י ח"ל צואריו לשון יחיד כמו בצלעו צוארי משמע שנים עכ"ל וצואריו ותמהתי: **ברור לאמו**. שהוא צדיק. שהרי סמכה על צדקתו ואמרה עלי קללתך בני ובדמוכה תרגום אונקלוס. **גריס כו'**. פולין גריסות על עיקת נפש על צרות נפש מל' עקא כלומר מישב הדעת ומעביר הדאגה. וכן מצאתי בירוש' פ"ק דיומא בבבל כך היו מונעין מן כ"ג גריסין של פול מפני שמפיל את השינה על האדם: ה"ג **א"ר** יוחנן הלכו בנדרים אחר שיחת בני אדם א"ר יאשיהו הלכו בנדרים אחר לשון תורה בר כו'. והכי איתא בהדיא בירושלמי בפ' הנודר מן המבושל: **חלוטין** קמח חלוט ברותחין מעשה קדירא לגינה: **לא אכלית כו'**. לא אכלתי מזון ור' יוחנן לטעמיה דלא ס"ל שכל הדברים קרויין מזון אלא מה שבני אדם קורין מזון והכי איתא בירוש' כד ר' יוחנן אכל חליפה כו' והא תנינן הנודר מן המזון מותר במים ובמלח פתר לה כר' יאשיהו דאמר הלכו בנדרים אחר לשון תורה כו'. עד ומזון שכל הדברים קרויים מזון ובערוך גרס אליפון ופי' בו פירוש ניטסר אבל גירסת הספר יותר בירו' בהדיא: **ואל** תעמידו כו'. אל תפסקו מדבר הלכה ובגמ' אמרו ז"ל שנים שמהלכין בדרך ואין ביניהם ד"ת ראויים לישרף פירש הגה בימהרו אורחותם עד שלא יוכלו לעסוק בתורה אע"פ שרש"י פי' בפי' החומש אל תתעסקו בדבר הלכה זהו גירס' תלמוד שלנו בפ"ק דתענית אבל לפי גירסת הספר שלפנינו פירושו כמו שפירשתי: ה"ג בילקוט בפ"ק דתענית והכניסו בחמה לעיר. פי' תכניסו עצמכם לעיר בעוד שהחמה זורחת וכדאמר בפ"ק דתעני' דאמר רב לעולם יצא אדם בכי טוב ויכנס בכי טוב: **ויפג** לבו וגו'. גרסינן: **מה טיבו כו'**. וכן כאן כנראה אמר הכר גם וגו' לומר כי מה הוא ועכשיו עוד יוסף חי: **העגלות** וגו' גרסי'. וסיפיה דקרא

אבל

ענף יוסף

המוסר לנו. כלא אלא שיזכה לתורה. וזאת יתברך ישפיע בו לגמור פירושו:

פרשה צג (י) [הס"ד ולא יכלו אחיו לענות אותו] וא"ת אם מפני שנבהלו לא ענו. בנימין למה לא ענהו. ויש לומר שמדרך המוסר שלא לענות במקום גדולים ממנו. או שמא בנימין לא היה קרוב לו כי נפגש לעבד (יפ"ת): (יא) [בלשון הקדש] ואע"ג שכבר נתן להם סימן שהוא יוסף הוא שהראה להם את המילה. משום דהמילה אינו מופת גמור כי גם בני ישמעאל ובני קטורה מהולים. לכן נתן להם גם מופת זה. וזה לבד ג"כ אינו מופת גמור דשמא איתרמי במקרה רחוק שגם לו נודע לשון זה. אבל בהצטרפות ב' האותות יחד ניכרים דברי אמת (נזה"ק): [ר"א בן עזריה אומר אוי לנו מיום הדין כו' עאכ"ו שאין ב"ו יכולים לעמוד לפניו] מאמר זה הועתק כאן בטעות ומקומו הוא לעיל גבי ולא יכלו אחיו לענות אותו כמאמר אבא כהן ברדלא וכאן הוא כולהו יתיר. ובילקוט השמיט כל מאמר זה ולא כתבו כי אם פעם אחד. ועל שם ר"א בן אלעזר. ואתמה כי כל אלו היתה אבא כהן ובב"ר והאב"ע כולן אמרוהו איש בשם חברו. וכן מכרו שלשתם יחד על מאמר זה בילקוט תהלים רמז תתס"כ אוכיחך ואערכה לעיניך כו' אמר ר"ש ב"א משום ראב"ע משום אבא כהן ברדלא אוי לנו מיום הדין כו' עד עאכ"ו. ועל כן הזכיר כאן ב"פ על שם שני מ"ד כאילו הוא דרוש אחר. וזה פשוט: (יב) [וכי שני צוארים היו לבנימין] אגדה זו איתא נמי בבבלי פ"ק דמגילה. וכתב שם רש"י ז"ל כמה צוארים היו לו לבנימין לא גרסינן שכן דרך המקרא לכתוב צוארי ל"י. על הלקח צואריו. בכה על צואריו. ולשיטה זו י"ל דדייק מדכתיב לשון צואר. לרמוז בכאן ענין חורבן ביהמ"ק הנקרא צואר כדלקמן. ודריש בבכי יוסף מורכן ב' מקדשות. מדהכא לומר ביה ויפול ויבך. אבל העיקר כגירסת רש"י בפירוש המדרש ח"ל. וצואריו לשון יחיד הוא כמו בצלעו אדוניו. אבל צוארי משמע שנים עכ"ל:

פרשה צד (ג) [ויגידו לו לאמר עוד יוסף חי] באגדה מצינו תהלים מזמור ע"ח א"ר שכוונת יוסף במה שלא הודיע לאביו שהוא חי בכל משך כ"ב שנה כדי שלא ילשין את אחיו ולגלות השבועה שאמרו לאביהם שמת. עד שעל עצמם שלא יטו אם המגבירים לאביו שע"כ לא יקוף עליהם עכ"ל

עץ יוסף

מגדולתו כיון שהוא עומד בפרץ: **על אחיך** אם יבא לידי: **לא עשה יוסף כשורה**. שהוציא כל איש מעליו שלא עמדו בו בכרב כחם מיד היה מת. קודם שיספיק להודיע להם. שנמצירום נפשם כשראו אותו יהודי היו מוסרים נפשם להרגו: **אין אחי חשודים על ש"ד**. בב"צ מגוויס על ש"ד. אע"פ שאמר יהודה שיהרגנו כדלעיל גזים ולא עביד (יפ"ת): **אין אחי השודים** וא"כ כהוגן עשה שהוציא כל איש מעליו כדי שלא יתביישו אחיו בבכי המצרים: (י) **ברדלא** בן איש ששמו היה דלא וע"ש מקומו פי' בירו' אנשי ברדלא: **ויוכיח כל א"א כו'**. שהאיש אשר מלא אותו אלהים בחכמה והבונה לאו הוא שיעבוד ה' בתוספת עבודה במעלה יתירה מהזולת כפי יתרון השגתו עליהם: עאכ"ו שלא יוכלו לענות: (יא) **הראה להם את המילה**. דהל"כ הגשה זו למה: **וישימני לאב** לפרעה לפטרון כסליון. כצ"ל. אב הוא לשון קיסרית בגם המוכחל כי אב מתם נקרא בל"י (פאטער) ונשאל גם כן בשינוי קצת פטרון לכל מי שממנין ועומד בפני אחר ב"ח כמו אב לבנו. והמלך על עמו. כן יוסף היה מגין ומציל לפרעה ועמו מן הרעב ולזה הזכיר שמיהם לפטרון כסליון להורות כאמור. וכדאיתא בירושלמי פרק הרואה דכסיליאוס הוא קיסר. ופטרון גזר מן פטירה כלשון יון שהוא האב כנ"ל: **לאדון לרבון** להנהיג הבית כמו על כל רב ביתו: **מושל שליט** שיכול לגזור עליהם. כמו לכו על יוסף אשר יאמר לכם תעשו. ונאמר ויוסף הוא השליט על הארץ. והכוונה הנהגת ביתו והנהגת המדינה כולה. שכל אלו היו מסורות ביד יוסף משפרעה (יפ"ת): **שלא תעמוד** את השעה. דרש אל תעמוד כמו אל תעמיד. ופי' שלא תעכב את השעה שהוא שעת רצון ויש לאל ידך לבא. ואם תעכב שמא יארע לך אח"כ איזה אונס שלא תוכל לבוא. ויתכן לפרש שלא יעכב השעה שהיא עת רצון כי ברדתו תעבור הרעב ולא תעכב כמ"ש בפ"ס שכשירד יעקב למצרים נסתלק הרעב (יפ"ת). או פירושו אל תעמיד את השעה בל' בהיות עכשיו לי עת רצון שהשעה משחקת לי להיות מושל הארץ ויש לאל ידי להושיבכם במיטב הארץ תמהרו לבא מיד. כי מי יודע מה יולד יום (מה"ק): **ובלה"ק** וזו כל' שאין יוסף שזה הלשון לא נמסר כי אם לבני ישראל מדור הפלגה ואילך. ולא נתפשט לה"ק לאו"ה אלא ממתן תורה ואילך מהעתקת התורה. ומתחלה כשהיה המלך ביניהם זה לא היה אלא בשפת כנען שלהן כי הוא ברור וטהור (מה"ק): (יב) **ששני מקדשות** דבהמ"ק איקרי צואר מכל הני טעמי דלעיל בחיים פסוק כמגדל דוד צוארך ע"ש: **בחלקו של בנימין** שבחלקו היה בנוי אולם והיכל ובית ק"ק כדאיתא בפ"ק דיומא: **עתיד ליעשות** לא קאמר הכא ליבנות כדלעיל. משום שלא הוה בנין גמור אלא אבנים מלמטה ויריעות מלמעלה כדאי' בזבחים: **ועתיד ליחרב** ולא נפלו קהל ישראל ביד פלשתים: (יג) **ד"א** ויתן את קולו בבכי כשם שלא פיים כו'. נ"ל דה"ג ויפול על צוארי בנימין אחיו ויבך וגו'. וס"ל שהבכיה זו איננה של צער אלא של שמחה ח"ש כשם שפיוסו שיום כו' כלו' שבכי יוסף הוא של שמחה בהמצאו עם אחיו וע"י נתפייסו אחיו בהכירו כי הוא עם שמחה עמהם. כן הוא הבכי שמתוכו ישראל נגאלים. ולפ"ז ובתחנונים אובילם לשון סמוך ותחנונים כדפירש הרד"ק. וכל מעשה האבות והשבטים סימן לבנים (יפ"ת):

פרשה צד (א) **זה אברהם** פירשתי זה לעיל פ' נ' סי' א': (ב) **את טוב** זה גריס של פול שהן על עקת נפש. נראה שמלת על עקת נפש הוא ט"ס וצ"ל שהן חלוקה נפש. כדאי' בנדה פ' האשה גריסין של פול חלוקה נפש ופרש"י שנחלק האוכל מן הקליפה. שהקליפה הייתו נפש שלו. והערוך כתב פול שנתבשל כל כך עד שנחלק מאליו לשנים. והאי נפש פירושו כמו מנפשיה כלו' מעצמו. וע"ש עוד פירושים. ומין פול זה הוא במצרים חשוב מאד. ולכן נקרא טוב ארץ מצרים כי לא נמצא עד מין גריסין כזה בשאר ארצות ונקרא פול המצרי (יפ"ת): **א"ר יאשיה הלכו בנדרים אחר שיחת ב"א**. צ"ל לא הלכו בנדרים אחר שיחת ב"א. ולהבין לך ענין זה מהירוש' ריש פ' הנודר מן המבושל. א"ר יוחנן הלכו בנדרים אחר לשון ב"א. א"ר יאשיה הלכו בנדרים אחר לשון תורה. א"ר חייא בר אבא ר' יוחנן כד הוה אכיל חלוטה אמר לא טעמית מזון בהדא יומא. והא תנינן הנודר מן המזון מותר במים ובמלח (אבל בכל מילי אסור אלמא דאיקרי מזון אף חלוטה) פתר לה כר' יאשיה דאמר הלכו בנדרים אחר לשון התורה (ובלשון תורה נקראים כל הדברים מזון אף חלוטה) ותנין שכל הדברים קרויין מזון א"ר אחא בר עילא ועשר אתונות נושאות בר ולחם ומזון מה ת"ל ומזון אלא מכאן שכל הדברים קרויים מזון עכ"ל הירוש'. ולשון זה מבורר יותר מל' המדרש כאן. וכל עיקר מה שהביא המדרש ענין זה הוא איידי דעומד עתה במקרא בר ולחם ומזון. ועיקר הכוונה דבלשון ב"א לא איקרי מזון אלא ה' מינים. אלא דבלשון תורה כל שאלה מים ומלח איקרי מזון ונלמד מהאי קרא דבר ולחם ומזון. דבר עיבור. ולחם כמשמעו. ומזון הייתו צידה לדרך כדמתרג' זודין. והצידה יש בה ממיני מאכל רבים אלמא דכולהו איקרו מזון: **חלוטין** וכן הוא בירו'. והיינו מיני לביבות מטוגנות בדבש ועשויות כמין מנדעש. ולהכי לא הוה חשיב לה מזון. אבל בערוך גרס אליפין. ופירש דהיינו פירות ניטסר (יפ"ת): **אל תפסיעו** פסיעה גסה כו'. בפ"ק דתענית גרסי' כתיב אל תרגזו בדרך א"ר א"ל להם יוסף אל תתעסקו בדבר הלכה שמא תרגז עליכם הדרך. ופריך איני והא"ר א' ב' ת"ח שמהלכים בדרך ואין ביניהם ד"ת ראוים לישרף וכו' לא קשה הא למיגרס הא לעיונא. במתניתא תנא אל תפסיעו פסיעה גסה שנוטלת אחד מחמש מאות ממאור עיניו של אדם. והכניסו חמה לעיר כדאמר ר"י אמר רב לעולם יצא אדם בכי טוב ויכנס בכי טוב שנא' הבוקר אור והאנשים שולחו ע"כ. והוא הדבר שדרש כאן הג' דברים שמסבבין על עצמן רוגז בדרך ועליהם הוסר להם יוסף. וכולן למד ממלת אל תרגזו. ומה שאמר כאן אל תעמידו עצמכם מד"ת הכונה אל תפסיקו למיגרס. ושם הכוונה לעיוני: **אל תפסיעו** פסיעה גסה. והוא אל תרגזו בדרך אל תדחקו עצמכם בפסיעה גסה (רש"י): **ואל תעמידו** עצמכם מד"ת. אל תפסיקו מד"ת שלא תסבבו לכם רוגז בדרך. באם אין ביניהם ד"ת ראוים לישרף: **והכניסו חמה לעיר** פרש"י והכניסו בחמה לעיר כשאתם לנים ומוכבים בדרך בעיירות תכנסו לעיר בעוד שהחמ' זורחת. יצא אדם בכי טוב שימתין עד שיאור. ויכנס בכי טוב בערב בעוד שהחמ' זורחת שאין לחשוש מנזיקין. ופי' אל תרגזו בדרך שלא תגרמו לכם רוגז וצער בדרך מפני לסטים ומזיקים: (ג) **בדאי** שקרן:

ואותן הענלות ששלחו פרעה היכן היו. א"ל אותן ענלות ששלח פרעה לשאת אותו היתה ע"ז חקוקה עליהם עמד יהודה ושרפן. למוד הוא השבט הזה להיות שורף ע"ז. ר' לוי בשם ר' יוחנן בר שאולה אמר להם אם יאמין לכם הרי מוטב. ואם לאו אתם אומרים לו בשעה שפירשתי ממך לא יבפרשה ענלה ערופה הייתי עוסק. התד"ו וירא את העגלות וגו'. ותהי רוח וגו': (ד) ויאמר ישראל רב. חרב כתו של יוסף בני שבטה צרות הניעוהו ועדיין הוא עומד בצדקו הרבה ממני שהטאתי שאמרתי (ישעיה מ) נסתרה דרכי מה' וגו'. ובטוח אני שיש לי בטה רב טובך. ויסע ישראל ובל אשר לו ויבא בארה שבע. להיכן הלך פ"א"ר נחמן שהלך לקיין ארזים שנטע אבריהם זקנו בבאר שבע המד"א (בראשית כא) ויטע אשל וגו'. כתיב (במות מו) והבריח התיכן בתוך הקרשים. י"א"ר לוי והבריח התיכון ל"ב אמה היה בו מהיכן מצאו אותו לשעה. אלא מלמד שהיו מוצנעין עמהן מימות יעקב אבינו. התד"ה (שם לה) ובל אשר נמצא אתו עצי שטים. אשר ימצא אתו אכ"כ אלא אשר נמצא אתו. א"ר לוי ממגדל צבעיא קצצום והביאום עמהן למצרים. ולא נמצא בהם לא קשר ולא פקע. יא אעין דשיטים הוה במגדלא והיו נוהגים בהם איסור משום קדושת הארון. ארתון ושאלון לר' תנינא חבריהון דרבנן. אמר להם אל תשנו ממנהג אבותיכם: (ה) ויזכה זבחים לאלהי אביו יצחק. יב אריב"ל חזרתי על כל בעלי אגדה שבדרום שיאמרו לי פסוק זה ולא אמרו לי עד שעמדתי עם יהודה בן פרייה בן אחותו של בן הקפר ואמר לי. הרב ותתלמיד שהיו מהלכין בדרך בתחלה שואלים בשלום התלמיד ואח"כ שואלים בשלום הרב. א"ר הונא כד אתא ריב"ל לטבריא שאליה לר' יוחנן ולר"ל. ר"י אמר שהייב אדם בכבוד אביו יותר סבבור זקינו. ור"ל אמר על ברית השבטים הקרוב. בר קפרא ור' יוסף בר פטרום הר' מנהון אמר מה אבא היה להוט אחר נרונו אף אני להוט אחר נרוני. ואותרנא אמר מה אבא משנה בן מבניו אף אני משנה בן מבני. חזרתי ואמרתי אבא לא היה עליו אלא טרחות נפש אחת בלבד. אבל אני יש עלי טרחות ע' נפש. ר' יודן אמר חמש ברכות ברבני אבא בנגדן נגלה עליה הקב"ה ה' פעמים וברכני. ר'

יודן

יד יוסף ז זוהר פ"ז דף כ"י. מדר"ג פ"ל: ח ילקוט פ"ו: ם פתיח פסוק מד שפמלך. פסוק ר': י פנחומא פרשתנו: יא ירוש' פרק מקום שנהגו. ופ"ק דפעמים: יב ילקוט פ"ו:

מתנות כהונה

אמר שלח יוסף והלא אמר שלח פרעה והא בילקוט בהדיא ועגלות ששלח פרעה היכן היו שלח לאחן עגלות סו': למוד הוא סו'. שנאמר ושמנו שם את עצמיהם ויעקב ובניו מהו שנאמר לקמן: שהיו מהלכין בדרך. עיין בספר רביעו נמי ומחלת שלח נרם ליה וכן נלחה שיקר ויחיבאב המיב דבר דטר על מכונו ומדבר כשיובא הרב עם תלמידיו בבית המדרש שהרב יושב לבדים מן התלמידים והתה יושבים לפניו פעם בפעם והבח לו מן התון פונע בתלמידים שהוה ולפיכך הוכרח לשחל בשלומם שהלה אחין מעבירין על המצוה ואח"כ שואל בשלום הרב וכן עשה יעקב שאחיו שמחל בשלום הרב שהיו אחין שמחל בשלום אחיו שהוא סיה שהתחיל להכרחם והקרוב אלין והבינסיתו הספר קשה לייתב שהרי אחרון אחרון חביב עגנו מעשלו ובזיה וחל ויויה דקדמאה לה נאמר אלא ויויה דבינשיתא: זה נבריאל: שהיה אלך מהכיתם בהלמיד אחר הרב: ברית השבטים. שנכרת להם ברית ע"ם אלא זכות אבות שהיתה אומה לומר שלח וכן דרשו חזיל ואכרתי להם ברית לשנותם זה ברית השבטים שהיו שלחה שהיו וקיימי' ברית קדמון על בריתו זהה ולפי שיאחת נרנו בנכרכה זאת שנאמר עמים ונו' אמר לאחם שהיו אחין: אף אני כפיו: אף אני יודע כך מלאתי בפיקים': ירהוט אחר נרונו. לפיכך אחב אח עשו כי ליד כפיו: אף אני כו'. שהיה אל יוסף לכלכל עם: משנה בן כר. שאחב אח עשו: אף אני כו'. שלאחכם יוסף יהד למצרים כמו שנאמר אלה ואחלנו בעגל לעמוד. טרחות ע' לפי. ולפיכך יורד אני עמך בלי פקע מפני דוחק הדרכים שחלוים בי: ה' נרכות כו'. פירש"י ואל שדי יברך תורך עד שהגר נתן לאברהם עכל על הרשלמה דכתיב בברכה הרשלמה וירש את שערי שונאיו ונ' ויברכהו ונ' ול"ב בעל העקידה שזה סיה שיקר הברכה. הנמי דכתיב ויתן לך האלהים מטל השמים ונ'. הנ' יעבדוך עמים ונ' שכפשה הוחת נתן לו המשלה והחדנות על כל העמים. והפקם כתו שפירש"י בחומש מחבר שלחה בי"ב בניו היו בלחים שבל החנה ז' חחר ותחלה כי מרך הל כמ חבל שלוה: להיכן הלך כו'. כלומר מ"ש הלך לו לשחר שבע נמצא משמע כבר היו מתי בניהם בבכבר היחים ועיין במדרש היחם בפסוק עד שהלך בניהם בו: מסנדל צבעיא. שנאמרו שם מקום ובלקוטי: אעין דשטים. עני שטים. איסור חיסור מלחלה והבי אחת בילקוטי שהחיל בשרק מקום שנהגו: משום קדושת הארון. כיון שנעשה ת"ם חמן הקודש לא רלו להכחמש בהם שמשם הגיון: אחתן כו'. בשהם השומרי להכניסם כתו ושחלו הם מותניהם

עץ יוסף

אין מאמינים אותו וכן אחי יוסף ע"י שנקבו כמה שחחתו הכר נח הכתונת בדם היה וכבר הכניס יעקב בנקבותם. לכן נם עתה לח האמינו להם · וירא את העגלות אחר בלח יוסף. ואותן עגלות שנשלח פרעה היכן היו. ללח שהיו עגלות שנשלח פרעה. כלל ליאחר הכי כחיב בעגלות אחר שלח פרעה לשחת אותו. קשה ליה למה פעם יהכוס לח יוסף ופעם לח פרעה. ולכן חייב לאוחן עגלות שנשלח פרעה מחלה היה הקוק בהם ע"ז ושרפם יהודה בשבחו ושלח יוסף להכוח ולח נחו עגלות שנשלח פרעה. והנ' לשיאמר הו לאבר שלח כרשה היינו לפי שנאב עגלות שלפרעה ע"ז שהיה מלוח פרעה. ולח עכו"ם כלומר שנשלח בעל החנה ז' לחחר שבע נמצא משמע שנשלח פרעה לחחר שבע שנים. ובטוח אני כו' פיהו בטוח אני ל"ח שהרי כבר נשבע לו. והכח רב על ע"כ ל"ל חח רב מובך רשר נשבע ליעקב והפקם כתו שפירש"י בחומש מחבר שלחה בי"ב בניו היו בלחים שבל החנה ז' חחר ותחלה כי מרך הל כמ חבל שלוה: להיכן הלך כו'. כלומר מ"ש הלך לו לשחר שבע נמצא משמע כבר היו מתי בניהם בבכבר היחים ועיין במדרש היחם בפסוק עד שהלך בניהם בו: מסנדל צבעיא. שנאמרו שם מקום ובלקוטי: אעין דשטים. עני שטים. איסור חיסור מלחלה והבי אחת בילקוטי שהחיל בשרק מקום שנהגו: משום קדושת הארון. כיון שנעשה ת"ם חמן הקודש לא רלו להכחמש בהם שמשם הגיון: אחתן כו'. בשהם השומרי להכניסם כתו ושחלו הם מותניהם

עץ יוסף

נשלו מהם לחשכן (יפ"ח): לא קשר ולא פקע. כדרך שאר העגלות שהיו עגלים מפני שנגלים תעם תעם על כן נתנלו בהם קברים מהעמדת הלידות ואח"כ יחחנו עוד הגיחול. לכל האדם הללו נתנלו בהם אחת. ולכן היו מסוגלים לנשוי המשכן: אעין דשטים עני פשיט: הוה במגדלא פי' במקום מנדל לענייאה. איסור מלחכה: משום קדושת הארון שעני השטים שחהם נעשה הארון היה תעם כדלעיל: אתון כו' בניהם השלחים מלהכיהם כלו ושלחו הם מותניהם הם לעשות בהם מלחכה חו לח: אל תשנו ממנהג אבותיכם. דלע"ג דמן הדין מותרים לחתם. מ"מ לל תעשו מהמנהג ועיין נם פ' מקום שנהגו: (ה) שיאמרו לי פסוק זה. פי' שיפרשו לי פסוק זה ויהבח זבחים לאלהי אביו יהקב דקשה מחוש לח חמר לאלהי אביו שהרי אברהם שהוח הרחשון שפירסם ברכת אברהם לבניו ולנרעך אחר לכחפך אח מרן מנוניו: נגלה עלי הקב"ה ה' פעמים. אחד במלחות סדום שני בניח בין נחתי ושוב לל מרן לחשוך ומולדתך ואחיה עמך. הנ' בניח לבן נ"ב כמו שנ' ויחמר אלין מלוך מלהים בחלום יעקב וגו' עד אנכי לל בית לל וגו' ושם היה מנרת המעוחים. והשיעי אחר מעשה סכם שנ' קום עלה בית לל ושב שם ונו'. ההשיני בפותה מרחה ויהי חלשם חלין שד נטלה מפרן מרם ויכרך. לוחו ומדכניע עוד הוקשו מרחה הרחשון

עץ יוסף

נשלו מהם לחשכן (יפ"ח): לא קשר ולא פקע. כדרך שאר העגלות שהיו עגלים מפני שנגלים תעם תעם על כן נתנלו בהם קברים מהעמדת הלידות ואח"כ יחחנו עוד הגיחול. לכל האדם הללו נתנלו בהם אחת. ולכן היו מסוגלים לנשוי המשכן: אעין דשטים עני פשיט: הוה במגדלא פי' במקום מנדל לענייאה. איסור מלחכה: משום קדושת הארון שעני השטים שחהם נעשה הארון היה תעם כדלעיל: אתון כו' בניהם השלחים מלהכיהם כלו ושלחו הם מותניהם הם לעשות בהם מלחכה חו לח: אל תשנו ממנהג אבותיכם. דלע"ג דמן הדין מותרים לחתם. מ"מ לל תעשו מהמנהג ועיין נם פ' מקום שנהגו: (ה) שיאמרו לי פסוק זה. פי' שיפרשו לי פסוק זה ויהבח זבחים לאלהי אביו יהקב דקשה מחוש לח חמר לאלהי אביו שהרי אברהם שהוח הרחשון שפירסם ברכת אברהם לבניו ולנרעך אחר לכחפך אח מרן מנוניו: נגלה עלי הקב"ה ה' פעמים. אחד במלחות סדום שני בניח בין נחתי ושוב לל מרן לחשוך ומולדתך ואחיה עמך. הנ' בניח לבן נ"ב כמו שנ' ויחמר אלין מלוך מלהים בחלום יעקב וגו' עד אנכי לל בית לל וגו' ושם היה מנרת המעוחים. והשיעי אחר מעשה סכם שנ' קום עלה בית לל ושב שם ונו'. ההשיני בפותה מרחה ויהי חלשם חלין שד נטלה מפרן מרם ויכרך. לוחו ומדכניע עוד הוקשו מרחה הרחשון

יהודן אשר תורי ר' יודן אמר הייתי סבור שהוא משעימני מאותן הברכות · ומה היו אותן הברכות (מלאכי ב) יעבדוך עמים וישתחוו לך לאומים וגו' זה יוסף. ר' ברכיה אמר תרוני ר"ב אמר יגאין הקב"ה מייחד שמו על בריה כשהוא חי אלא על בעלי יסורין. לפיכך אכ"כ ויזכה זבוזם לאלהי יעקב אלא לאלהי אביו יצחק שכבר מת. ר"ב אמר אותרי שהיה בעל יסורין. רבנן אמרי ד' רואים אפרו של יצחק כאילו צבור ע"ג המזבח לכך הזכיר את יצחק: (ו) ויאמר אלהים לישראל במראות הלילה וגו' ויאמר אנכי האל אלהי אביך ואנכי אעלך גם עלה. אותך ואת כל הצדיקים כיוצא בך. ויוסף ישית ידו וגו'. ר' חני בש"ר יצחק אמר ע"מ ויוסף ישית ידו על עיניך. ויקם יעקב וגו' ויקחו את מקניהם וגו' בניו ובני בניו וגו'. מ"א ר' יהודה בר אלעאי בנות בנים הרי הן כבנים ובני בנות אינן כבנים. ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה וגו' ובני יששכר תולה ופוה ויוב ושמרון. ר"מ חמא חד שמראי א"ל ר"מ מהיכן אתית. א"ל מן דיוסף. א"ל ר"מ לא. א"ל שמראי ואלא דמאן. א"ל מן דיישכר. א"ל מנא לך. א"ל דכתיב ובני יששכר תולה ופוה ויוב ושמרון אילין שמריא. אזל לגביה אפטורוקא אי"ל אמר לי מן דמאן דיהודאי חדא מילא והיא תמהא. א"ל מה היא. א"ל אמר לי מן דמאן אתית אמרית ליה מן דיוסף אמר לי לא מן דיישכר דכתיב ובני יששכר תולה ופוה ויוב ושמרון אילין שמריא. א"ל הייך מן דיוסף אפקך מן יששכר לא אעלך: (ז) ובני בניים בלע וגו'. מ"ו בשעה שעמד יוסף עם בניו אמר לו אביו שאליה אית לך בנין. א"ל אין. א"ל כמה. א"ל י'. אמר ומה שמותן. א"ל הוה לי חד אח והיו מעשיו נאים ונעימים ונשבה מכני והוצאתי להם שמות לשם המאורע שלו יבלע שנבלע ממני. בבר שהיה בכור לי. אשכל שנשבה ממני. נרא שכר בארץ אחרת. נעמן שהיו מעשיו נאים ונעימים. אחי שהיה אחי ודאי. וראש שהיה לי לראש והוא ראשן של אחיו שנא' (דברים ג) תבאתה לראש יוסף. מופים שהיה יפה מאד בכל דבר. שבל הלבות שמסר שם ועבר ליעקב מסרן לו. וחופים שלא ראה בחופתי ולא ראיתי בחופתו. ושחיפו עליו דברים ואמרו (מלאכי ב) היה רעה אבלתנו. וארד שהיה דומה לורד. וארד על (שם) כי ארד אל בני אבל שאולה. ובני נפתלי שהם מפותלין על ע"ב ניר שהיו פותלין את עבודת הניר. יהצאל שהיו צאו אלהות בידן. וחן מצוחצחין בשניהם ומלעיגין בשפתותיהם. ונוני שהיו מגונים בלשונם. ויצר שהיה יצרו קשה מכל ב"א. ושלם שהיו מושלמים ליצרם ומשלמין רעה תחת טובה: (ח) כל הנפש הבאה וגו' ובני יוסף אשר יולד לו וגו'. יהד' לוי בש"ר שמואל בר נחמן ראית מימיך אדם נותן לחבירו ס"ז כוסות וחזר ונותן לו עוד ג' והוא מונה אותם שבעים. אלא יש ז' יוכבד שהשלישה מנינן של ישראל במצרים. ר' לוי בשם רשב"ן אמר יוכבד עיבורה בארץ בנען ולידתה בארץ מצרים הה"ד (במדבר ט) ושם אשת עמרם יוכבד וגו' על פיילי דמצרים נולדה. ר' לוי בש"ר שמואל בר נחמן למוד הקב"ה להיות מונה את השבט הזה עד שהוא במעי אמו הה"ד (הושע יב) ליהודתן בני יחדותן נדליהו וצרי וישעיהו חשביהו ומתתיהו. ה' בפרט ובכללן ששה. אלא אף שמעי מנאו הקב"ה עד שהוא במעי אמו. ואם יאמר לך אדם עשירי שמעי. אמור לו עשירי לחזכן. ר' לוי בש"ר שמואל בר נחמן שמש יעקב אבינו מטתו והקב"ה קורא אותן נפשות הה"ד (במדבר כג) ומספר את רובע ישראל. א"ר ברכיה כשרוף הזה שאינו מספיק לצאת עד שמספיקין אותו. ויא"א כ יעקב השלים עמהם את המנין. א"ר יצחק משל לשותי לעיונות של מלך דיקומניא ואסטיינא בשע' שהמלך נמנה עם

יד יוסף יג מגמשמע מגדות: יד ברכות פ"ב . סנהדרין פ"ו . סוטה פ"ט . סנהדרין פ"ו . יבמות פ"ב . סנהדרין פ"ו . מגמשמע ויקהל פ"ו: יו סוטה ל"ו: יח תג"מ פ' ל"ב : יט נ"ב קכ"ג . יקהל פ"ו . שמ"ר פ"ם . ספר סיפר . יובי"ב . במד"ר פ' י"ג פ' י"ם . סוטה י"ב : כ שוחר :

מתנות

לגויה מה המיה ויכך לומו לף הלילמול כן וגם שם כשיב הבו שם בהמקום וכמהם ולל מילם מיומבי הלהן מיהמפו מליך ומה שכמהם שם לל מילם ונו' כעם שדבר יעקב דבריו הלה מליו לף מליו הה עגלה עדיין במהלה א: בבנדן עגלה פר. לפיכך ממר מלמי מליו יהמך: הייתי סבור פ' מלהי מיקומיו פ' מומן ברכות שיפקיימו יהמך ומהקיימו ביוסף ושל"ל שייחי סבור פ' חובב הני שעכשיו בא הקב"ה לפשיעמי מברכת הני יהמך בנמ"ל ושמחתו לך לאומים ולהן לשם מלמ מלכות זה יוסף שנעשה מלך והשתחוו לו שנאמר וירא ויפול על לפניו: לפיכך הן כשב כר. מלמ"ל בפיפה נשמה היו ובא לייבב לומה לף ממר ויהבו זבוזם לאלהיו: שהיה בעל יסורין. שיהו הו יהום ויסה כלע בניו ולכן ייחד הקב"ה שמו עליו לפעלו בניו שנא' ממי מלמי מברכם לפיך ומלמי יהמך ולף כי הלהי מומו ולכן כשב מלמי הלהי יהמך כלומר שמיחד הקב"ה שמו עליו נהיים: ואית כל מליקים כהי על נם דבם ומלמי רמז ל על כמו שכלם מהלימים ושם לפן עשמהיהם העלו נר שכחל בלפחם מעלים מל רמז שלא יהפקשו שם בנלות ויעלה גם עלה וכן היה בסוף שלא הפלהו כי אם הרפשים שממו בשלשה ימי אבילה: ע"ם ויוסף כי. פוהיו שיפות שמה ופ"ם ק יכל ומל יהמר שבשמחה שפליים יפה

בהוזה

נהיו: בנות נניו וכו'. לכשיב ובמה נהו: ובני בשם כ'. דלף כשיב כי נשמעו שלף נשם נהו: שמראי לים לחד מהשפחה שם: מהיכן אתית. מלחה מהשפחה נלחם: ואלא דמאן. ומלף על מי שם ומלחה שבם נלהו: אפטורוקא נשיל שלהם: אמר לי שכהן כר'. זקן שיהיה ממר לי דבר לחד ולא ושל חמה: מן דיוסף הלקך כר'. מהשם יוסף הוילף בדברים של שפה ובשבם שהשכר לף שכשיב ביוסף שהמרו לך הבא לשייר מלחר שמוחזקין שהו בשבם יוסף: אחרי ולא. מלחר ולם: שהן מופלגין כר'. מלמ"ל בחל"ם שהו בקולין בשפה הפרוכה שהיה נחנג על שבטים ושהיה מיכין ול"ל בהיפך שהו לוחנין מיניעם ל"ע ככתוב בשלשים סי' כ"ג וכדשמרם ושלך ול לגלו דשמפטיפול למיעל דל"ל נפתלי שהו פופלין לה עבודה היר שהן הפופלין על ע"ב מיכין ממי שנמדין ע"ג ושלוחים בשם ל"ע שו פופלין ושהלין עבודה פרוכה הקדם שהיל נחנג על ע"ב מיכין כלה". בסוף מס' מקלים והו בשיב כשמול ופרח: שחיעצו כר'. מלקוטו ומקוטו על לומן: מצחצחין כר'. שיין שריקה כל"ל שרקו ויהרקו שן כלשר שהו שלעגים בנני מרם: למד נעיל: אף שמש. פשלוה מל"ל בנולו ולל שמה לף בנני לשם ויהומן ויהומן: עשירי שמש. פשוף הוא שבני שיעים שי כ"ה: עשירי לחזק. ולה שבר שיה גדול בשיעים ושיין

יוסף

לילפיע לשיקני לשם מהשם: תבאתה לראש יוסף וס"ם שבחתה לשם שיהו יוסף. וכן לקדקד נאר לשון פי' לנקדקד שיר על לשון על דרך נלגי נהלי דבש: יפה מאד בכל דבר בה. לפי שלה לשר יעקב וכי שייחי שבור שהוא משעימני מלומן שברכות שנברכו יעקב לשי: פי שהיה שבשי שלא שקבל שני שהיה לשר ושמה דוכות. שבל שבשי לפי לוחה שהקריש בשי: ומקו שהם הה ליוסף ושהמה לשומים לשון רבים. וכן הוסיף רמז לעתיד ולשתי דברים: שחיפו עליו דברים שבל הוא יהא בדוב"ק שלמחו מבהוהו. ל"ג דיעקב גלה ל ליוסף מי. ולדלים בלשם"ך שלבמ סיה יפיפה ים שה: לורד כוח בלשון משכח: ובני נפתלי שהן משולמין כר'. שיין בשם"ך נילפסת ושיכוחו. ושיל"ם שפרש העניין לשבח דשל"ם שפלין שהן שפלין לה עבודה הילל על ע"ב מיכים. דבים שפלי לשון פשלין ומה לשיעים השרוכה שהיפה נחנג על ע"ב מיכין. ושל"ל שמש שפלי שין שעין שמלשה היה: שחיעצו אלהות בידן שבשהו ובניו עכו"ם. ושלו מלמן ושהלפה: מצחצחין בשניהם ט' שלכין העבו"ם ושלשים לעלה: שהיה יצרו קשה דכל הבחול שהביאו יכלי גדול שמנו: מושלמים ליצרם שבשים ביום שמולם עליהם ושהמילם. שבל בשלול השור הביל שדים חדים ונוני שפשה לפס הקב"ה גם ושבן ויפ ושלם כל קי לשם על שיה יבוס שלם להקב"ה (יפ"ם): (ח) ראיית מיומיך כר' כי כבל שהשבב כל שפם פ"ו. ושדל השיב יוסף וכשו שהו נשו שלשה. השיב כלשו בשפים: זו יוכבד ולה רמז שיולי ירך יעקב. כי ל"ם ופ"ם ירך יעקב נימפרי יוכבד. שבלדה בין שהושים של מלרים: עיבורה בארץ כנען פ' לשיל פ' ל"ח פיטן י"ו: הה"ד ושם אשת עמרם שבשה ושמר ילדה לותה לעי במלרים. ושיל"ר מיכה לישהה במלרים ושן הוסיפה במלרים כלמי שפ' י"ג שיוסף מדשפ"ש לשמר במלרים דשפ"ש נולדה לשיע שקפי שכי ל"ל להשביה ביניהי מלרים. של"ל לשיוסף שמת שבשה במשל"ב פ' ל"ג: על פיילי דמצרים נולדה פ' על שמרי דמלרים שלדה בשבשים בשמת מלרים. ושפם בם ק"ל שמה כשילדה לם משה: למוד הקב"ה כו' ופ"ח שפי' מולדה שבר כישבון שמה שיפה בכלל השמן כיון שבבר שיפה משובשת ול"ג בשבשיהשו ר' לוי בשם רשבון שבשה"ל ע"ג בריש"י שבשל רשבון ובשפשם רשב"ן (מהר"ק): אלא אף שמשי מנאו כו'. ר"ל שלשה יהוסן שיפה משובשת לם שמשי. ולפה בשהר"ק שגם הוא שלה לשיון לשם משמרה. לפיכך שהה שבשה (רש"י): ואם יאמר לך לם שלשי שמשי כר'. שבשן בני שבשיים המדוקים ולם יאמר לך לחם מי יאמר לך ן שמר לו שמי שלשי לחזק. ושי לם יפלך מי שגלן דוקא זה הוא שמשי שנאמר שלש בנשן שלו שיה לחי שיהר מיאמיים שם. שמור לו שהוא נלמד שלה שבשמי שמה שם (פסוק י"ח) ולל שבר כלל שקרים לל בנני יעקב. ובכל שם שבשה יוסף שיילך שבשה שם. ובשבשה יוסף שבשה שם שלשה שלשים שנה. ובשבשים יוסף כי לם שבשה ש"ם הוא הוסף השני ולל שבר בשמו כי לם שלך שדין ובשן שם בשפר הכולל. ושבר היוסף גדול שוכשר למלכים שפיל שי שבר בשמו (מהר"ק): ששש אבינו יעקב כלי בשו. שפל זה נשמר ושפשר לם רוקע יפרפל ושיפו שנהל הבשוקן. ושי"ם כשרף לה כלי בשרף שפשם שפני שלשה לף בלשה מן שקן שבקלן שלשו בשפוש שלשו שבשה שם יעקב. דישקה שם שרו בני בים יעקב. ובכל שם שלה לף שלשר שלשים שלשו. שבל הוא שי"ם שפוס שפשיל שי יפי. ושל דשפיע שם כל שם יוסף יעקב שבשם שם. שרין הרלב"ש לשפשש

עם אלו נמצאו שלמים. ובשעה שהמלך עוד נמנה עם אלו נמצאו שלמים. כא וי"א הקב"ה השלים עמהם את המנין. וי"א חושים בן דן השלים עמהם את המנין. בתורתו של ר"מ מצאו כתוב ובן דן חושים הה"ד (ש"ב כד) ויבאו הגלעדה ואל ארץ תחתים חדשי וגו' בית ירח. ירח סינים מדה כנגד מדה. כב דן נכנס בצלמוניתו אצל אביו ומתברך בע' אלף. ובנימין נכנס בעשרה ומתברך בס' אלף. וי"א סרח בת אשר השלימה עמהן את המנין. כג הה"ד (ש"ב כ) ותקרא אשה חכמה מן העיר ויקרב אליה ותאמר האשה האתה יואב. אמרה שמך יואב לומר שאתה אב לישראל ואין אתה אלא קיצר. ולית את לפום שמך. ולית את ודוד בני תורה. עד כאן תמו ד"ת. לא כתיב (דברים כ) כי תקרב אל עיר להלחם עליה וקראת אליה לשלום. וא"ל מאן את. אמרה ליה (ש"ב כ) אנכי שלומי אמוני ישראל אני היא שהשלמתי מניינן של ישראל במצרים. אני שהשלמתי כד נאמן לנאמן יוסף למשה. מה אתה מבקש להמית עיר ולי שאני אם בישראל. מיד (שם) ויען יואב ויאמר חלילה חלילה לי וגו'. חלילה חלילה שתי פעמים. חלילה לדוד חלילה ליואב. חלילה למלכות בית דוד. אלא לא כן. אלא (שם) כי איש מהר אפרים שבע בן בכרי שמו נשא ידו במלך בדוד. אם במלך למה בדוד ואם בדוד למה במלך אלא א"ר עזריה בשם רבי יהודה בר סימון כל שמעמיד פניו במלך כאילו העמיד פניו בת"ח כל שכן במלך ות"ח. ר' יודן אמר כל המעיז פניו במלך כאילו מעיז פניו בשכינה. (שם) ותאמר הנה ראשו מושלך אליך. מנא ידעה. אלא אמרה כל דמהציף אפיה במלכות בית דוד מרים הוא ראשיה מלעיל. מיד (שם) ותבא האשה אל כל העם בחכמתה אמרה להון לית אתון ידעין מילין דדוד. הידא אומה קמת בהון. הידא מלכותא קמת בהון. אמרון לה ומה הוא בעי. א"ל אלף גוברין. ולא טב אלף גוברין מלמחרבה מדינתכון. אמרין לה כל חד וחד ליהב לפום מה דאית ליה. א"ל דלמא אנב פיוסא שביק ציבחר. עבדא נפשא במה דאזלא מפייסא. והדרא מאלף לחמש מאין למאה לעשרה לחד והוא אכסנאי. ומנו שבע בן בכרי. מיד ויכרתו את ראשו: (ט) תני כה סיעה של בני אדם שאמרו להם לסטים תנו לנו אחד מכם ונהרגנו ואם לאו אנו הורגים אתכם יהרגו כולם ואל ימסרו נפש אחת מישראל. ואם יחדוהו להן כשבע בן בכרי נותנין ואל יהרגו כולם. א"ר יהודה

יד יוסף כא תנחומא במדבר: כב אג"ש פל"ו וס' ל"ב: כג קה"ר פסוק טובה חכמה. וילקוט ש"ב רמז קנ"ב אג"ב פ' ס"כ. אג"ש פ' ל"ב: כד זוהר כאלה דף מ"ו. מכילתא בשלח. סוטה י"ג: כה ירוש' פ"ח דתרומות. ילקוט ש"ב. תוספתא תרומות פ"ז:

ענף יוסף

פכ"ל: (ח) [ומתברך בשבעים אלף] אין חשבון זה מדוקדק. דבמנין ס' במדבר בני דן ס"ב אלף ות"ש ובני בנימין ל"ה אלף וארבע מאות. ובמנין בפרשה פנחס בני דן ס"ד אלף ות' ובנימין מ"ה אלף ות"ר. אלא נקט חשבון שלם. ומכיון דאיכא במנין הא' טפי מס' אלף בדן חשיב להו ע'. ומכיון דאיכא טפי משלשים אלף בבנימין חשיב להו מ'. ובאגדת שמואל פ"ל חשיב בדן ס' אלף ובבנימין שלשים אלף. דלא בעי לממנו אלא העשרה אלפים השלמים (יפ"ת):

וסלוקי

מתנות כהונה

ועיין סוף בפרש"י ורד"ק בד"ה: א"ר ברכיה כשרף הזה כו'. שרף הנוטף מעצי הקטף. ומיד מידי נאחי מן העץ מקבלין אותו ומטהפנין אותו בכפוג שלא יאבד טפה ממנו: חושים בן דן. אע"פ שכבר נמנה במניין השאר מדכתיב בני דן לשון רבים הורה לנו כיון שיצא ממנו משפחה רבה בעל שם כך נקרא חושים כחושים של קנים כדאי' במס' בבא בתרא הוא נחשב לשנים כך כתב האכ"א: ובתורתו כו'. פליג ולא ס"ל שחושים השלים המניין ולפיכך דקדק לכתוב ובן דן: חדשי וגו'. וסיפיה דקרא ויבואו דנה: בית ירח סינים. שמות מקומות הן כדלקמן בפרשה נ"א ומדכתיב חדשי דרשו לשון ירח: מדה כנגד מדה. דייק מדכתיב ויבואו דנה יען שלא מדה במדה כד"א יען וביען כן הוא בהדיא סוף מדרש שמואל: בצלמוניתו בחשיכה ונכה רוח כי לא היה לו אלא בן אחד ואותו היה חרש והאכ"א פירשו לשון צלם ודמות שלא היה בו אלא הצורה וע"ש שהיה חרש קראו כך: בשבעים אלף. בפרשת במדבר כתיב גבי בנימין שלשים וחמש אלף וארבע מאות וגבי דן ששים ושנים אלף וז' מאות ובפרש' פנחס כתיב גבי דן ארבע וששים אלף וד' מאות וכן גבי בנימין כתיב שם חמשה וארבעים אלף ושש מאות בין כך ובין כך בני דן רבו למעלה מבני בנימין אבל המספר הכתוב פה לא מצאתי בשום מקום אך את זאת לבד מצאתי בילקוט שמואל גורס גבי בנימין שלשים אלף וגבי דן ששים אלף ולא מנה אלא העשיריות ולא מספר האחדים דהיינו חמשה אלף מבנימין ושנים אלף מדן וכ"ש על המאות לא הקפיד ותפס לו המספר האמור בפרשת במדבר לכן נראה שטוב להגיה גבי דן ששים אלף שכן עולה יפה לפי שני המספרים שבפרשת במדבר ושבפרשת פנחס וגבי בנימין תפס לו המספר המרובה הכתוב בפרשת פנחס מלבד האחדים וכדלעיל ובמדרש שמואל שכתבתי תפס לו המספר שבפרשת במדבר לבדו תמצא סוף מדרש שמואל גרס כמו כאן וז"ל שלכך הלך יואב תחלה לדן בעבור שהיה עם רב ואולי בין כך ובין כך יתחרט המלך וימנע אותו ונמצא לא יהיה נפקד אפי' אחד מן השבטים שיפוך פירושו של הרד"ק ז"ל ובילקוט שמואל יש עוד טעם אחר עיין שם: ולית את כו' אין אתה עושה לפי הוראות שמך: עד כאן תמו. דייק מדכתיב בקרא וכן התמו נוטריקון עד כאן התמו: נאמן יוסף שהיה נאמן בבית אדוניו: לנאמן למשה שנא' בכל ביתי נאמן הוא וסרח גלתה ליה היכן יוסף טמון בצאת ישראל ממצרים ומשה העלה עצמותיו וכ"ה במדרש קהלת בהדיא. ואם ישראל. על שם שהיתה זקנה מאוד קראה אם לכל ישראל כמנהג בני אדם שקורין לאשה זקנה אם: אם במלך כו'. כלומר למה נאמרו שניהם במלך בדוד: שמעמיד כלומר שמעיז. כל שמעמיד פניו במלך כו'. במדרש קהלת הגירסא הפוכה. בשכינה במלך דרש על הקב"ה: מנא ידעה. שמעלה בידה מן השמים שמאמר מושלך משמע כאילו כבר הוא מושלך שמא אינו חייב מיתה ולא תעלה בידה ותוסף עוד חרון אף על הרון. מרים מורם הוא מעליו מן השמים ולקמן במדרש קהלת איתא שהיא שאלה אותו מכלן שבשביל כך חייב מיתה: לית אתון כו'. וכי אין אתם יודעין דבריו ועניינו של דוד איזו אומה יכולה עומדת בפניהם ואיזו מלכות עמדה בפניהם אמרו לה ומה הוא רוצה ממנו שיתפייס בו וילך לו אמרה להם אלף אנשים הוא רוצה מכם וילך לו וכי אין טוב לתת לו אלף אנשים שיחריב את כל העיר שלכם אמרו לה גרסי' איזיל לה כל אחד ואחד ממנו יתן מנכסות ביתו לפי החשבון שיש לו אמרה להם שמא עם הפיוס שאלך ואפייסנו יניח מעט מן האלף ועשתה את עצמה כאילו הולכת ומפייסת אותו וחזרה מאלף לה' מאות כלומר א"ל אינו חפץ מכם אלא ה' מאות וכן חזרה והלכה ואמרה להם אינו מבקש אלא ק' ושוב אמרה אינו מבקש אלא י' ושוב אמרה אינו מבקש אלא אחד ואותו אחד גם הוא אינו בן עיר אלא אכסניא ובשבילו אנו נתפסים כולנו: תני סיעה כו'. חבורה של בני אדם וכל זה המלה בירוש' פ"ח דתרו' תמורה א"ר יודא כו'. כלומר הא דתני שאם אמרו תנו לנו אחד מכם שאל ימסרוהו היינו אע"פ שאמרו תנו לנו זה האיש אל יתנוהו בזמן שהוא בלבד בסכנה והם יברחו ויכלו למלט את נפשם אבל אם כולם בסכנה הואיל כו' ויהו שוסיים ואם יחדוהו כהאי עובדא דשבע בן בכרי שהיו כולם בסכנה ולא יוכלו להמלט ימסרוהו אע"פ שאין בו חטא משפט מות ור' שמעון פליג עליה וסבר דהאי דתני כשבע בן בכרי היינו לענין חיוב מיתה דוקא אבל אם אינו חייב מיתה לא ימסרוהו וכסי פליגי נמי ר' יוחנן ור"ל

בירושלמי

עץ יוסף

אין הכתוב מקפיד בכיוצא בזה ולא חשש להוציא אחד משבעים: משל לשתי לגיונות של מלך כו'. גי' האכ"א המשל של ב' לגיונות ז"ל אחר שי"א הקב"ה השלים כו' כי דרש זה נימשך ע"ד מה שאמרו בפסיקת' שהקב"ה השלים לחשבון הע' נפש. וכן בעלייתן ותולדים היו שנים רבוא הסר א' דכתיב כשש מאות אלף רגלי. והשלים הקב"ה מניינן. וכן כיוצא בזה פ"א נצטרף הקב"ה למנין הע' נפש להשלים מניינן. ופ"א נצטרף למנין ס"ס' רבוא להשלים מניינן: דיקוביני"א ונאסטנייא דיקומניא בלשון רומי נכבדת והחובה עשר ידות בין האהרות וגם לבעיי"ש עבירים במנין. ופי' נאסטוניא על שם אגוסטוס. ונירון קיסר היה ראשון אשר קרא בשם לגיון אוגוסטאנא (מוסף הערוך). והכוונה שכל לגיון היה במנין שך קצוב. אלא שבני החיל היו חסרים אחד ולא נשלם אלא עם המלך שנצטרף עמהם ובשעה שהמלך מצטרף עם אלו הם שלמים ובני לגיון האחרת הן חסרים. וכן כיוצא: וי"א הקב"ה השלים כו'. מפדר"א משמע דמהאי קרא עמך אעלימה וגו' דייק לה ובפסיקתא מייתי לה מהוא תהלתך והוא אלהיך וגו' כתיב בתריה בשבעים נפש ירדו אבותיך מצרימה: וי"א דחושים בן דן כו' ואע"פ שכבר נימנה בחשבון הס"ס ואו נחשב כשנים לפי שהוא מרובה באוכלוסין ולזה אמר הכתוב ובני דן בל"ר וכדי שלא נטעה דבני דן שנים היו תיתה להכי מייתי שבתורתו של ר"מ (בפירושו על התורה) מצאו כתוב ובן דן חושים (יפ"ת): ויבאו הגלעדה ואל ארץ תחתים חדשי ויבאו דנה יען וסביב אל צידון ויבאו הגלעדה גרס. ואל ארץ תחתים חדשי בית ירח. דנה סינים דנה יען מדה כנגד מדה. כצ"ל (יפ"ת) והכי אי' באגדת שמואל פרק ל"ב. אלא דשם גרס פניים במקום סינים ופירוש דקרא קאמר דגלעדה הייט גרס. וחדשי היינו שם מקום דהיינו בית ירח. ולפי שהחדש נקרא ירח קרי ליה חדשי. ודנה היינו ארץ סינים או פניים וסיני או פניים היא ארץ דן ויהיב טעמא אמאי מתקריא דנה יען. משום שדן נכנס בבן אחד אצל אביו לקבל ברכתו. ולפי שלא הי"ל אלא בן אחד שם אביו עיניו בו לטובה ונתברך מאד והיינו מכנ"י (נזה"ק) וכ"ה בזג"ש הנ"ל בהדיא: בצלמוניתו הוא בנו. והוא מלשון צלם. ונקרא הבן כך ע"ד ויולד בדמותו כצלמו. והכנסתו אצל אביו היינו לקבל ברכתו (יפ"ת). או פי' בצלמוניתו בחשיכה ונכה רוח כי לא היה לו אלא בן אחד ואותו היה חרש (מת"כ): בע' אלף עיין בענף וי"א סרח בת אשר השלימה. אע"פ שהיא בכלל היוצאים בפרשה וס"ל דחשובה כשנים מצד חסידותה וחכמתה (יפ"ת): שאתה אב לישראל שאתה יואב הוא לשון תאבה. שאתה צריך לך להיות לישראל לאב והיה קיצר ורוצח. ולפ"ז מה שהשיב ואחר אני כו' אני הוא אב ודאי ואין לבני למרע (יפ"ת): ולית את לפום שמך אין אתה עושה לפי הוראת שמך: לית את ודוד בני תורה כדכתיב שם דבר ידברו בראשונה לאמר שאול ישאלו באבל וכן התמו. ופי' דרך התורה שדבר ידברו בראשונה לקרוא לשלום העיר אשר צרים עליה למלחמה. ולכן היה ראוי כי שאול ישאלו בעיר זו שהיא אבל בתחלה אם שלום תענך וכי עד כאן התמו דברי תורה ואינן מתקיימים כדכתיב כי תקרב אל עיר וגו'. מאן את כלו' אם שלוחה מאנשי העיר לבקש שלום ויש לסמוך על דבריה. או היא מעצמה באה להוכיחו. והשיבה כי היא מהחשובות והיא עיני העדה כי היא שהשלימה מנין של ישראל לחשיבותה והרי היא במקום כולם (יפ"ת): אני היא שהשלמתי ט' שהיו חסרים אחד למנין ע' ונמנית ב"פ והשלים החשבון. וא"כ היא היה מ"ד שרח בת אשר השלימה המנין והאריכה ימים שכבר היתה אז בת תרס"ד שנה ונתקיים בה יראת ה' תוסיף ימים: שהשלמתי דרש אמונה לשון אמן: שהשלמתי נאמן לנאמן והיינו שלומי אמוני שהוא ל' אמונים. ופי' השלמתי מסרתי כל' הכתוב בספר עזרא השלם קדם אלה ירושלם. ועניינו שהראתה למשה היכן יוסף קבור כדלקמן בס"ר פ"ך. או מפרש שלומי מלשון גמר הדבר ומלשון ותשלם כל המלאכה. כלו' אני הוא בעי' נגמר נאמנו של יוסף במאמרו והעליתם את עצמותי כו' ואלו אני לא נתקיימה עד עולם ולא נשלמה: יוסף למשה דמשה איקרי נאמן כדכתיב בכל ביתי נאמן הוא. וג"כ יוסף נאמן לה' מאדוניו וכמ"ש בהגהות ס' ויסב שלשה נאמנים הם וחד מינהון רווק הדר בכרך בסכנת זונות ואינו חוטא אין את ירוה נאמן גדול מיוסף גם בענין הממון היה נאמן לפרעה כדלעיל פ' פ"ו: ולי שאני אם בישראל שהיא חשובה ויוזכה את ישראל ע"ד שקמתי אם בישראל: חלילה לדוד חלילה ליואב. דהיינו כנגד מ"ש היא לית את ודוד בני תורה: אלא לא כן הדבר כי איש מהר אפרים וגו'. כצ"ל (יפ"ת): אם במלך לית בדוד. משום דלא קאמר במלך דוד אלא בדוד משמע להפסיק ביניהו לומר שכל אחד נדרש לעצמו דבדוד מזולת היותו מלך איכא לענוש המורד בו (יפ"ת): שכל המעיז פניו בת"ח כאילו מעיז פניו במלך. כצ"ל וכ"ה בקה"ר פ' טובה חכמה. וכלו' דאיכא נמי מיתה במעיז בת"ח והיינו נדוי שמנדין על כבוד ת"ח כדאיתא בפרק אלו מגלחין. ונידוי חשוב מיתה כדאמרינן התם מאי שמתא שם מיתה. וה"ק במלך אע"פ שאינו דוד ובדוד אע"פ שאינו מלך וכ"ש במלך דוד שהוא מלך ות"ח (יפ"ת): כאילו מעיז פניו בשכינה. הכי דריש ר' יודן קרא במלך בדוד. במלך זה מה"מ הקב"ה והה"כ בדוד זה דוד מלך ישראל כדאי' בה"ק. כי המלך בעמו דוגמת השכינה המופיע בעולם וכן הנהגת המלך על עמו. כי הוא כללי לכל העם בההנהגה העליונה הכוללת הכל: מנא ידעה שיסכימו אנשי העיר בזה. או שלא יוכל שבע בן בכרי להלחם בם: מרים הוא ראשיה מלעיל. מורם הוא עליו מן השמים. ר"ל מן שמים נלחמו כנגדו ולא יצלח במרדו. וקבלה היתה בידם (יפ"ת). ולכן כתיב מושלך דמשמע כאילו כבר הוא מושלך ומורם: לית אתון ידעין מילי דדוד לית אתון ידעין מילי דיואב. כצ"ל (יפ"ת) פי' וכי אתם יודעים דבריו ועניינו של דוד ויואב. איזו אומה עמדה בפניהם ואיזו מלכות עמדה בפניהם. אמרו לה ומה הוא רוצה ממנו שיתפייס בו וילך לו. אמרה להם אלף אנשים הוא רוצה מכם וילך לו וכי אין טוב לתת לו אלף אנשים מיחריב את כל העיר שלכם. כי כן דרך החכם לבקש יותר ממה שבדעתו כדי שימעט בענין הנשאל אח"כ שאלתו: א"ל כל חד כו' אמרו לה כל אחד ואחד ממנו. ר"ל כל בית ובית יתן מאנשי הבית לפי הערך עד שיהיו אלף איש: א"ל דלמא אנב כו' אמרה להם שמא עם הפיוס שאלך ואפייסנו יניח מעט מן האלף ועשתה את עצמה כאילו הולכת ומפייסת אותו. וחזרה מאלף לה' מאות כלו' אמרה להם אינו חפץ מכם אלא ה' מאות וכן חזרה והלכה ואמרה להם אינו מבקש אלא מאה. ושוב אמרה אינו מבקש אלא י'. ושוב אמרה אינו מבקש אלא אחד ואותו אחד גם הוא אינו בן עיר אלא אכסניא ובשבילו אנו נתפסים כולנו (ט) סיעה חבורה: אר"י בד"א בזמן שהוא בפנים כו'. העיקר דה"ג א"ר יוחנן אפי' יחדוהו אין נותנין. בד"א בזמן שהוא מבחוץ והם מבפנים. אבל הוא והן מבפנים הואיל והוא והן נהרגין יתנו להן ואל יהרגו כולם. כגון שהוא אומר ותבא האשה אל כל העם. וה"פ אר"י אפילו יחדוהו אין נותנין בד"א שהוא מבחוץ כלו' שהוא מחוץ לסיגה ויוכל להמלט משם והם לבדו בנגודה רעה מבפנים שהם במצור ומסובבים מן האויבים ואין לאל ידם להמלט משם

לפיכך

יחזדה בר"א בזמן שהוא מכפנים וחן מכחוץ. אבל הוא מבפנים והן מבפנים הואיל והוא נהרג והן נהרגים יתנו להם ואל יהרגו כולם. בגון שהוא אומר (ש"ב כ) והבא האשה אל כל העם הואיל והוא נהרג ואתם נהרגים הנותו להם ואל תהרגו כולכם. ר"ש אומר כך אמרה להם כו כל המודד במלכות בית דוד חייב מיתה. מי עולא בן קישר תבעתיה מלכותא. קם וערק לנבי ריב"ל ללוד. שדר פרדיסקי כתריה. איטפל ליה ריב"ל ופייסיה וא"ל מוטב דלקטול להוא נברא ולא ליענשו ציבורא על ידיה איפיים ליה ויחביה ניהליה. הזה קא משתעי אליהו בהדיה ביון דעבר הכי לא אתא לגביה. צם עלוי תלתין יומי ואתחזי ליה. א"ל מאי טעמא אפגר מר. א"ל וכי הבר אני למוסרות. א"ל ולא מתניתא היא סיעה של בני אדם וכו'. אמר וכי משנת הסידים היא מיבעי ליה מלתא מתעבדא ע"י אתריני ולא על ידך. פה תני בשעה שעלה נבוכדנצר לכבוש את יהויקים עלה ויושב ברפני של אנטוכיא. ירדה כנהדרי גדולה לקראתו. אמרו לו הניע זמנו של בית הזה ליחרב. אמר להם לאו אלא יהויקים מלך יהודה מרד בי תנו אותו לי ואני אלך. אזלון ואמרין ליהויקים נבוכדנצר בעי לך. אמרו להו וכך עושים פה דוחים נפש מפני נפש לא כן כתיב (דניאל ג) לא תסניר עבד אל אדוניו. אמרו לו לא כך עשה זקנך לשבע בן בכרי הה"ד (ש"ב כ) הנה ראשו מושלך אליך בעד החומה. כיון שלא שמע להם עמדו ונטלוהו ושלשלו אותו ופיליה:

פרשה צה (א) ואת יהודה שלח לפניו. א כתיב (שמות פה) ואנכי ואחי ירעו כאחד ואריאה בבכר יאכל תבן. בא וראה כל מה שהבה הקב"ה בעוה"ז מרפא אותו לע"ל. העורים מתרפאין שנא' (שם לה) אז תפקחנה עיני עורים. והפסחים מתרפאין שנא' (שם) אז ידלג כאיל פסח ותרון לשון אלם. ב וכשם שהאדם הולך כך הוא בא. תלך עור ובא עור. חרש ובא חרש. אלם ובא אלם. כשם שהוא תלך לבוש כך הוא בא לבוש. סמי את למד משמואל שראה אותו שאול מה הוא אומר לאשה מה תארו. ותאמר (ש"א כח) איש זקן והוא עוטה מעיל. שכך היה לבוש שנא' (שם ב) ומעיל קטן תעשה לו אמו. ולמה כשם שהאדם הולך כך הוא בא שלא יאמרו בשהם חיים לא ריפאן משמתו ג'ריפאן (הקב"ה ואה"כ הביאן) דימה שאינן אותו אלא אלו אחרים הם. אמר הקב"ה אם כן יעמדו כמו שהלכו ואח"כ אני מרפא אותן למה (ישעיה מב) לפני לא נוצר אל. ואני מרפא אותן. ואף החיות מתרפאות שנא' (שם סה) זאב וטלה ירעו כאחד. הבל מתרפאים מי שהביא מכה על הבל אינו מתרפא. אלא (שם) ונחש עפר לחמו. למה שהוא הוריד הבריות לעפר. ד"א זאב וטלה. זאב זה בניסין וטלה אלו השבטים שנא' (ישעיה ג) שה פזורה ישראל. ירעו כאחד איסתי. כשירד בניסין עמהם והיה יעקב אומר להם (בראשית מב) לא ירד בני עמכם. וכיון שהגיעה שעה וירד עמהם היו מצעצים אותו והיו משמרים אותו. וכן ביוסף אומר (שם מג) וישא את עיניו וירא את בניסין. אריה זה יהודה (שם מט) גור אריה יהודה. בבכר זה יוסף (דברים לג) בכור שורו הדר לו. נמצאו אוכלים כאחת (בראשית מג) וישבו לפניו ויאכלו וישא משאות. הוי ואריה כבכר יאכל תבן. לפיכך ואת יהודה שלח לפניו. אמר הכתוב (ישעיה יח) וסרה קנאת אפרים. לפי שהיה יעקב אבינו מבור שיהודה הרג את יוסף בשעה שהביאו לו את הכתונת שנאמר (בראשית לז) ויכירה ויאמר כתונת בני היה רעה ואין היה רעה אלא אריה: (ב) ד"א ואת יהודה שלח לפניו. ד"ר הנינא בריה דר' אחא ור' תנינא. ח"א להתקין או להורות. וח"א להתקין לו בית דירה. וח"א להתקין לו בית ועד שיהא מורה בו דברי תורה. ושיהיו השבטים לומדים בו. תדע לך שהוא כן. כיון שהלך לו יוסף מאצלו היה יודע באיזה פרק פירש ממנו שהיה משנה אותו. כיון שבאו אחי יוסף אצלו ואמרו לו עוד יוסף חי ויפן לבו נזכר באיזה פרק פירש הימנו. ואמר בלבו יודע אני שבפרק ענלה ערופה פירש ממני יוסף. א"ל אם אהם

יד יוסף בו מגילה יד: כו סם מיומלמי יד: כח ויקל פ' ריש. ויהוה פ' דקלים: כט סנהדרין ע"ג ופ"ם נדרים י: פצ"ה א סמוסמת פ"ו. ויקלום פ"ו. ויקלום יבשיש. ויקלום ש"ח נמו ק"ם: ב ושכר לשמר ושנתם דף ל"ו. סנהדרין ל"ח. פ"ל פ' ל"ג. לקוטות ק"ל ופ"ם בשנם: ג בגלם דניני חיכות המוסגרים יתר פה ולפן לכם מקום פה וכ"ל מגמם לפלן (פי' בסמיה) דומם בפיקן מוקן. ופה פשום. גם כאן אלה מפקוחות שנשמע מעין זה לפן גם מגום אלו כמו ויקלום וכפגומם: ד סנהמות ויקלום פ"ו ז

מתנות כהונה

פרופלמי ומייתי לה הכא"נ סימן קס"ה והא לך למען ירוממני יחדו למסכת מרומה יחדו הוא מתן למחר מחר. כבגם בן נכרי יסמכוהו ר"ל ממר והא מחייב מיתה כבגם בן נכרי ור' יוחנן ממר למע"ם בייחדוהו לא מייב מיתה ע"ם הכי פרי"ל סבר בייחס כמו שיש לחלק מכם כו' סיש לחלק בין בגלוחות הה"ד אלה כו' ר"ע גילוקים שמועל ומכון לפון חלם וכפס בהאדם גה לבם גילוקים מסיים שנאמר מהחסך ממנו כמוחו מוחם ויתיב בפון חלם וכפס בהאדם גה לבם גילוקים יפעיהו נגם הכי ותא"ל חני מרפא מוקן ולף החוזק כו' מי מסגיא כו': זה הגחם. וכדמסרש ותאל: שהוא כוריד כו'. ממחמת נקנסה מיתה על כל מי: כשירד. כלומר כשנתר עליהם יוסף יורד בימין עמהם וגילוקים גרש כשנא': במצעים מוחו. סו מחמין מוחו בחמצעים כדי לכמרו סיסב מחייב ונגני: ה"ג וכן ביוסף מוחר ויפת כו'. פ' וכן נבי יוסף מיעו שנאמר הכתוב ויפת כו' משמע פיסב נרוך לכון מיעו סיסב עד שילחו מוחו מהוך סיה מוכלע בחוכם: לפיכך ותח יהודה כו'. פירש"י לפי סהיה שלם עמו לפיכך בלחו של יוסף וה"ג וכיון נחיי שלח לפניו של יוסף: ואין היס רשה שלח מלייה. ויהודה נקרא שמו חלייה כמו שנאמר נור חריה יהודה ושבעיו שלחו שלח חרי שכתב הגאון שלחו שלייה. שיראה מורה כו'. לחוכות דייק מלמון כולחה שלחה דנפיק לעמיים בו וכפי מוכח גילפס דנפק ופיקו הנפיים הויים שם פרה: משנה לחוב. כלומר לעמד עמו כד"א ופנפתם לנגיך: אם לחם יודעי כו'. שמלך יוסף לחמר זה לפי שדקדק עגלים על פי פרשה ולח"ה כשיב שלח יוסף מנפנם שנלחם יוסף לפיעון נרשום פרשה פלונית ולא"כ למס

עין יוסף

נלילמים שהלחיל הוחל מנחון והם מנפנים שהחפה מדיפס ולן מחנון. לחכל לם כוח והם מנפנים לפיכה כוחל והוח ולן שהייב כשנע בן נכרי ור' יוחנן חמר למע"ם בייחדוהו לא מייב מיתה ע"ם הכי פרי"ל סבר בייחס כמו שיש לחלק מכם כו' סיש לחלק בין בגלוחות הה"ד אלה כו' ר"ע גילוקים שמועל ומכון לפון חלם וכפס בהאדם גה לבם גילוקים מסיים שנאמר מהחסך ממנו כמוחו מוחם ויתיב בפון חלם וכפס בהאדם גה לבם גילוקים יפעיהו נגם הכי ותא"ל חני מרפא מוקן ולף החוזק כו' מי מסגיא כו': זה הגחם. וכדמסרש ותאל: שהוא כוריד כו'. ממחמת נקנסה מיתה על כל מי: כשירד. כלומר כשנתר עליהם יוסף יורד בימין עמהם וגילוקים גרש כשנא': במצעים מוחו. סו מחמין מוחו בחמצעים כדי לכמרו סיסב מחייב ונגני: ה"ג וכן ביוסף מוחר ויפת כו'. פ' וכן נבי יוסף מיעו שנאמר הכתוב ויפת כו' משמע פיסב נרוך לכון מיעו סיסב עד שילחו מוחו מהוך סיה מוכלע בחוכם: לפיכך ותח יהודה כו'. פירש"י לפי סהיה שלם עמו לפיכך בלחו של יוסף וה"ג וכיון נחיי שלח לפניו של יוסף: ואין היס רשה שלח מלייה. ויהודה נקרא שמו חלייה כמו שנאמר נור חריה יהודה ושבעיו שלחו שלח חרי שכתב הגאון שלחו שלייה. שיראה מורה כו'. לחוכות דייק מלמון כולחה שלחה דנפיק לעמיים בו וכפי מוכח גילפס דנפק ופיקו הנפיים הויים שם פרה: משנה לחוב. כלומר לעמד עמו כד"א ופנפתם לנגיך: אם לחם יודעי כו'. שמלך יוסף לחמר זה לפי שדקדק עגלים על פי פרשה ולח"ה כשיב שלח יוסף מנפנם שנלחם יוסף לפיעון נרשום פרשה פלונית ולא"כ למס

פרשה צה (א) כתיב זאב וטלה יחד למחר מחר. ומחמת לחחל עשה גלם במרומי יהודה ויוסף זה לרי חה שור למחר מנגחים זה עם זה ותכיריו הוח מגלחו חלמ"ה ולח יהודה גלח לפניו: כל מה שהקב"ה כו'. שהש"ם מרפח לשחול כל בעלי מומין וכל גלח יהודה מכם שר ופפח מחכן דכפס בהאדם חולי כו' ולח"ה מפרפחן (ישעיה) ואלם כחוב כו'. כי קודם כחפח היה כהל על מפטוה הפלימה. ונפ הכא"ח כן כמלחים לשל במדבש

אתם יודעים באיזה פרק פירש היסמי אני מאמין לכם. אף יוסף היה יודע באיזה פרק פירש היסמי. מה עשה יוסף נתן להם עגלות שנא' (בראשית מה) ויתן להם יוסף עגלות על פי פרעה. ללמדך שכב"ם שהיה יעקב יושב היה עוסק בתורה כשם שהיו אבותיו. ועד עכשיו לא נתנה תורה ומתיב באברהם (שם כו) וישמור משמרתי. היומהיכן למד אברהם את התורה. ר' שמעון אומר נעשו שתי כליותיו כשתי כדים של טים והיו נובעות תורה. ומנין שכן הוא. שנא' (תהלים טז) אף לילות יסרוני כליותי. ר' לוי אמר מעצמו למד תורה שנא' ו (משלי ד) מדרכיו ישבע סוג לב ומעליו איש טוב. ר' יונתן שר הבירה אמר אפי' ערובי תבשילין היה אברהם יודע שנאמר (בראשית כו) עקב אשר שמע אברהם וגו'. ובן כמה שנים הביר אברהם את בוראו בן מ"ה שנה הכיר את בוראו. ר"י אמר בן נ' שנים דכתיב עקב מנין עקב ואברהם חיה ק"ע שנים נמצאת למד שבן נ' שנים הביר את בוראו. והיה משמר דקדוקי תורה והיה מלמד את בניו שנאמר (שם יח) כי ידעתיו וגו'. א"ל הקב"ה את למדת בניך תורה בעוה"ז אבל בעוה"ב אני בבבודי מלמד לכם את התורה שנאמר (ישעיה מ) וכל בניך למודי ה': (ג) ומקצה אחיו לקח חמשה אנשים. ח מפני מה אמר הכתוב ומקצה אחיו ללמדך שלא היו נבזרים. ומי היו הללו המשה אנשים ראובן לוי וביניין שמעון ויששכר. ומפני מה לקח יוסף הצדיק הללו המשה אנשים מאחיו. שהיה יודע באחיו כל נבזר ונבזר שהיה בהם ועשה הדבר בהכמה אמר אם מעמיד אני נבזרים לפני פרעה רואה אותן ועושה אותן אנשי מלחמתו. כל מי שנכפל שמו בברכתו של משה היה נבזר. וכל מי שלא נכפל שמו לא היה נבזר. יהודה שהיה נבזר כפל שמו שנא' (דברים לג) וזאת ליהודה שמע ה' קול יהודה לפיכך לא העמיד אותו לפני פרעה. ובנון נפתלי שנא' (שם) ולנפתלי אמר נפתלי. ובנון אשר (שם) ולאשר אמר ברוך מבנים אשר. ובנון דן שנא' (שם) ולדן אמר דן. ובנון זבולון שנא' (שם) ולזבולן אמר שמח זבולן. ובנון נד (שם) ולנד אמר ברוך מרחיב נר. לפיכך לא העמיד אלו לפני פרעה. והשאר שלא כפל שמותם לא היו נבזרים לפיכך העמידם לפני פרעה. לכך כתיב ומקצה אהיו לקח ולא זכר שמותם כאן פ לפי שלא היו נבזרים. ויאמר יוסף הבו מקניכם ונו' הכיס לקבלי וקלף בצליא. (פירוש כבר הלכו מנגדנו) מהם מתו מהם נמכרו ומבספני: וכחמדנו אנו ערומים מהם וקלופים כבצל הנקלף. מתו הסוסים והשלבנו בתוץ מנגדנו והכלבים אכלום וקלפו את עורם:

סדר ויחי

פרשה צו (א) **ויחי** יעקב בארץ מצרים. א למה פרשה זו סתומה מכל הפרשיות של תורה אלא כיון שנפטר יעקב אבינו התחילה שעבוד מצרים על ישראל. ד"א למה היא סתומה מפני ב שבקש יעקב אבינו לגלות את הקץ ונסתם ממנו. ד"א למה היא סתומה מפני שסתם ממנו כל צרות שבעולם: (ב) ויקרבו ימי ישראל למות. ג כתיב (תהלים לט) כי גר אנכי עמך תושב וגו'. (דברים ו כב) כי גרים אנחנו לפניך כצל ימינו על הארץ ואין מקוה. ה ומפני מה אמר הכתוב ומקצה אחיו לקח חמשה אנשים. ו מפני מה אמר הכתוב יודע שנאמר (בראשית מו) עקב אשר שמע אברהם וגו'. ובן כמה שנים הביר אברהם את בוראו בן מ"ה שנה הכיר את בוראו. ר"י אמר בן נ' שנים דכתיב עקב מנין עקב ואברהם חיה ק"ע שנים נמצאת למד שבן נ' שנים הביר את בוראו. והיה משמר דקדוקי תורה והיה מלמד את בניו שנאמר (שם יח) כי ידעתיו וגו'. א"ל הקב"ה את למדת בניך תורה בעוה"ז אבל בעוה"ב אני בבבודי מלמד לכם את התורה שנאמר (ישעיה מ) וכל בניך למודי ה': (ג) ומקצה אחיו לקח חמשה אנשים. ח מפני מה אמר הכתוב יודע שנאמר (בראשית מו) עקב אשר שמע אברהם וגו'. ובן כמה שנים הביר אברהם את בוראו בן מ"ה שנה הכיר את בוראו. ר"י אמר בן נ' שנים דכתיב עקב מנין עקב ואברהם חיה ק"ע שנים נמצאת למד שבן נ' שנים הביר את בוראו. והיה משמר דקדוקי תורה והיה מלמד את בניו שנאמר (שם יח) כי ידעתיו וגו'. א"ל הקב"ה את למדת בניך תורה בעוה"ז אבל בעוה"ב אני בבבודי מלמד לכם את התורה שנאמר (ישעיה מ) וכל בניך למודי ה': (ג) ומקצה אחיו לקח חמשה אנשים. ח מפני מה אמר הכתוב ומקצה אחיו ללמדך שלא היו נבזרים. ומי היו הללו המשה אנשים ראובן לוי וביניין שמעון ויששכר. ומפני מה לקח יוסף הצדיק הללו המשה אנשים מאחיו. שהיה יודע באחיו כל נבזר ונבזר שהיה בהם ועשה הדבר בהכמה אמר אם מעמיד אני נבזרים לפני פרעה רואה אותן ועושה אותן אנשי מלחמתו. כל מי שנכפל שמו בברכתו של משה היה נבזר. וכל מי שלא נכפל שמו לא היה נבזר. יהודה שהיה נבזר כפל שמו שנא' (דברים לג) וזאת ליהודה שמע ה' קול יהודה לפיכך לא העמיד אותו לפני פרעה. ובנון נפתלי שנא' (שם) ולנפתלי אמר נפתלי. ובנון אשר (שם) ולאשר אמר ברוך מבנים אשר. ובנון דן שנא' (שם) ולדן אמר דן. ובנון זבולון שנא' (שם) ולזבולן אמר שמח זבולן. ובנון נד (שם) ולנד אמר ברוך מרחיב נר. לפיכך

יד יוסף ה לשל ס' ס"ת מדר"י פ' ל"נ: ו במד"ר פ' י"ד: ז יומ' כ"ח. לעיל פ' ל' ומ' פ' י"ח. חויק פסוק מכך. מס"ר פ"ו. ומ"ב דנדרים. ז"ח דף ל"ד תחומות כתר טוה"ס מזמור ח'. זוהר כוף ח"ב דף פ"ב: ח ויקרא ס"ו. לעיל רבי"י בכדי זלה בברכה סי' פ"ס בכתבי מ"ב פיסקא ס"ד מכוס סכן לאי נכנסי פרק מחובל. וביומ"ע. ם וכ"ו ל"ב אי נשתף. ופיין כספרי כוכא כילקוט: פצ"ן א ילקוט כ"ו: ב בפסיס ל"ו: ג מכלן עד כוף בכרכה כוא רב חוניא ילקוט כ"ו. קב"ר רים פ"ח: ד קס"ר פסוק מין מדם. במד"ר פ' ט"ו. ילקוט ס"ו. וילקוט קסלא. וילקוט בשלוף. תחומות ורבי בשלוף:

ענף יוסף

פרשה צו (ב) [ויהוסף כלו של כוהל כ' דכתיב ויהיו כל מוכר] יכוהר פ"ם מלי דלמה"ל פ"ד **ביכמום זכה מצניעין** לו לה זכה זוהקין לו. ומכה כלדם בפסיס יפין שקלכו לו **סרי שט פסקלק מלד** בפסקלקום כזמן ודומה לכל אילן לו לכל כוהל בפסקלק כלל ע"י בפסקלקום סיום וכוא כזמן. מכל אי לה זכה ואין פוהקין לו סרי כזמן בפאר במקומו רק לילו מבפלק כזמן וכמו שוף בפורה שכלל מפלק לף בפומן שוחד במקומו וכול סיום. ופ"ו אמר לה כללו של כוהל וכל אילן שכלל מבפלק פ"י זמן. ואין זה נקרא לל עובר לללה זמן עובר. ובלילי היה כן בלדם סיומים פ"י בכילקוט כזמן ובפיס שלו **[לף לה יפיכוו לן]**. מלה כללו של שוף שבזמן שוחד במקומו וכלל עובר סייט פוהקין לו. **ופ"ו**

נכום ממה ול"ל ולפי פירום כמ"ש זה בללייה פירום שור כדמיתה בנדרים וכבמה דוכמין: **ויהי** במנכים וכלמיכה בספר הזכר שלו בבמה עבר שנה היו שיקר נחייו בלה נרה: ס"ג תושב

מתנות כהונה

למה ליה לשלוח עגלה וכי לה נמלא עגלה בחרן כגון כך מפמעת מלמד זה ולה כמלמד הכתוב לעיל פ' ל"ד ודוק גם כלן כירס"י ח"ל גם עגלה פירש ממנו עגלה המסבן בחמ"ר. שבת מה עשה יוסף נתן להם עגלות כדי שיהא מיכר שבפרפרת עגלות פירש ממנו פל' **שבכל** מקום כ'. שהרי לף בשעה שלחה לת יוסף מלחנו היה עוסק בתורה: עד שבכיו כו'. כלומר שהרי עד עכשיו כו': **וישבור** מצמרכי וגו'. נרכיון: **אשר** במע לבניכם וגו'. נרכיון כיפיה דקרא ויפמור מצמרכי פי' מצמרם למצמרכי כגון שיכופי הבכילין ועי"ל פ' י"ם ס"ד. **שלא** היו נבזרים. ומקלה דייק לבון מוקלה ולכך כפל: ס"ג ולה זכר שמותן. פירס"י בכפל לפי שלה כו': מתו הסוסים. כוא פי' לחר: מנגדינו. כוא פירום על לקבלי מנגד לכנסת לוקלקום לקבלי ומצלחי לתחילה שעבוד. עיין בכיכ"י בהומס: **שכתם** ממנו קו'. מיעקב לבניו ובכה כל נרה בהיותו כבל לטטפיו: **של** מלן. בהות שמד זמן מס: **הקהילו** לבי. למה לף טוה להקהיל בלגה

עץ יוסף

(מת"כ): **אם אתם יודעים** כי שודלי יוסף לחר זה לביתו: **ענלות** על פי פרעה ומת"כ כיצד לחבר פלה יוסף לת"כ זה דכתיב וירלו לת העגלות לחבר פלה יוסף פירושו פרכב עגלה עבורה שבלה לו יוסף לפומן. ופ"ל פ' ל"ד פימן ג': **וישבור** בישרתי מלוחי הקודש ומוקבי והיינו כל הכוורה וכללמוד בכרב הממונה: **שנא'** אף לילות יסרוני כליומי. לף מייתר כמיס לללה דכלילות מיפלים. וכן ר' לוי לף מייתר כמיס לללה דלילה דגמיר מעלמו. ומסכנת קחמר לחבניהם כיס מכמיך כהלחבון למר ומהמיך הבמ למר (יפ"ת): **שנא'** מדרכיו ישבע סוג כו'. לקמן בבמדב"ר פ' י"ד מיתת לפירושה דקרא. מללה בשם מפרש לה על הכרתו לת ה' והכלה מיפרש לה בידיעת התורה **והמעם**: **אפי' ערובי** תבשילין בגמ' עקב לחבר שתע. סיפיה דקרא והוליכו דמשמע לחר ד"ה ולחר דכרי סופרים כדלי' בפ' המפונה ועקב מרובי הבשילין לכפוקה מבום דקיל בכי שלימה ללה לזכר בעלמה שיכוכר מנה יפה לשבח ולחקילו בה דשני בכזית לכל העומדים בעוך המפום (בוס' בכרק המזכר) ולעיל פ' מ"ם ופ"ד מי' ערובי הלכום. ועיין בחגהומה רים סדר לך לך מ"ם: **ובן בכמה שנים** כו' לייבי למייתר הכמ שלף עקב לחבר בחע לחברהם בקולי נעי בן כתה שנים כו' לחברהם מילחיה דל"ל דדיק מהכא דבן עלשה שנים הכיר לת בוללו. ועיין לעיל פ' ס"ד: **דקדוקי תורה** בגוונו לחיק ועמין ומישעין לכין ובקין בדפרש"י בפרק הקובל לחבקע במ"ם בהלחה ה' למשה דקדוקי בוכה: **ויהי** חלמי לת בניו. וממנו למדו ילמה ויעקב: **א"ל** הקב"ה כו' **מנהג** ז לקוהה מהדבים מחמומה ודכרו לבומי בסוף הכבכה בחילוקה דימום המביים לפיים **דבר טוב** (יפ"ת): (ג) **מפ"ם** לחר הכתוב ומקלה. דפני ליה דלימה ומהיהו לקה. וקלחר **מלחת** למיתר בלה היו נבזרים. דמקלה משמע לבזיונה כדכרמו נבי ויעש לכיים מקלות בשם **מהקוצים** בבעט (יפ"ת): **ועושה לחן** לחבי מלחמה ולה לחן בזה מבום ולל מהודע לרבות. **ובלה יבהבמו** בחמ"ר **לפיכך** כל מי שבקפל ל"ג לפיכך בלה ל"ג ומיין בלה היו נבזרים (יפ"ת): **היה** נבזר בפרק הקובל **מוצה** מבבזר מהם"ר כל מי שבקפל שמו בר'. וכ"ה בילקוט (יפ"ת): **היה** נבזר בפרק הקובל **קחמר** מיפכח ע"ם: **לפיכך לא** בעמיד לחומו לפני פרעה. כל זה מיוכר ול"ג לה הכה (יב"ם) **לפיכך העמידם** כדי מירלה שבן הלוסים ולה יהפוך בהם בייהם נבור והל דכתיב ולה יעמד ויש בם חבמי חיל היינו בקיחין בחומומות בדפרש"י: **ולא זכר שמותן** פרב"י בכפל לפי **בלה** כו' (מת"כ). לקך ל"ל ולה זכר בחומן זכי בלה היו נבזרים. והיבה כלן מיוכר. **פי' כבר הלכו** מנגדנו **מהם** מתו מהם נמכרו ומכבכפו ומהמדנו לנו ערוחים בהם כו'. לין זה ייעיכר המגדים בלה לחבה מהמהרוסים פי' המגדים בן. ושפי פירוסים הם בהחד מהסוסים והבלבים בלקלו ערוב. ומלחרו ערוחים מנכסיהן. והמני בחמו הסוסים והבלבים בחון מנגדם והבלבים בלקלו ערוב. **ומפני** מה בקב"ה בלה בחוך בבזי בחוך בבזי בחוך בבזי

כתיב שם (במדבר כה) ויבא אחר איש ישראל אל הקבה והיכן היה משה. ופנחס מדבר לפני משה. אלא לקיים ואין שלטון ביום המות. ואין מות אלא לשון השפלה. ניתנה הישועה לפנחס והשפיל את משה. ה ואף דוד כתיב בו (מ"א א) והמלך דוד זקן. וכיון שנטה למות מה כתיב בו (שם ב) ויקרבו ימי המלך דוד אב"כ אלא ויקרבו ימי דוד. ואף יעקב כיון שנטה למות התחיל משפיל עצמו לפני יוסף וא"ל אם נא מצאתי חן בעיניך אימתי כשקרב למיתה שנאמר ויקרבו ימי ישראל למות: (ד) אמר ר"ל וחייך אתה שוכב ואין אתה מת שנאמר ויקרבו ימי ישראל למות. מהו ויקרבו. אמר הקב"ה היום קבל עליך לומר כי הוא יקום. כאדם שאומר פלוני קרב על חביות הוי ויקרבו. ז יוכל מי שנא' בו קריבה למות לא הגיע לימי אבותיו. דוד כתיב בו קריבה ויקרבו ימי דוד למות לא הגיע לימי אבותיו. בועז ועובד ישי. עובד אמרו חכמים יותר מת' שנה היו חייו. ודוד לא חיה אלא ע' שנה ולא הגיע לימי אבותיו לפיכך כתיב בו קריבה. עמרם חיה קל"ז שנה ומשה לא חיה אלא ק"כ שנה לפיכך כתיב בו קריבה (דברים לא) הן קרבו ימיך למות. ויעקב כתיב בו קריבה שלא הגיע לימי אבותיו. אברהם חיה קע"ה שנה יצחק ק"פ ויעקב קמ"ז. לפיכך כתיב בו קריבה ויקרבו ימי ישראל: (ה) ויקרא לבנו ליוסף. ח למה לא קרא לא לראובן ולא ליהודה וראובן הוא הבכור ויהודה הוא המלך והניחן וקרא ליוסף למה כן. בשביל שהיה סיפק בידו לעשות לפיכך ויקרא לבנו ליוסף. ולפי שהשעה מסורה לו. אל נא תקברני במצרים. בשבילך ירדתי למצרים בשבילך אמרתי אמותה הפעם. ועשית עמדי חסד ואמת. וכי יש חסד של שקר שהוא אמר חסד ואמת למה כן. משל הדיוט אומר מית בריה דרחמך טען. מת רחמך פרוק. א"ל אם תעשה לי חסד לאחר מיתתי הוא חסד של אמת: (ו) אל נא תקברני במצרים. ט למה שסופה של ארץ מצרים ללקות בכנים ויהיו מרחשות בתוך גופי לפיכך אל נא תקברני במצרים. ד"א מפני מה בקש יעקב אבינו שלא ליקבר במצרים שלא יעשו אותו ע"ז שכשם שנפרעין מן העובד כך נפרעין מן הנעבד דכתיב (שמות יב) ובכל אלהי מצרים אעשה שפטים. וכן אתה מוצא בדניאל כיון שפתר את חלומו של נבוכדנצר מה כתיב (דניאל ב) באדין מלכא נבוכדנצר נפל על אנפוהי ולדניאל סגיד ומנחה וניחוחין אמר לנסכא ליה. אבל דניאל לא קבל. למה שכשם שנפרעים מעכו"ם נפרעים הימנה. י וכן אתה מוצא בחירם כיון שעשה עצמו אלוה מה היה סופו. כתיב (יחזקאל כח) יען גבה לבך ותאמר אל אני. א"ל הקב"ה (שם) הנה חכם אתה מדניאל. שנבוכדנצר בקש להקריב לו ולא רצה. ואתה עושה עצמך אלוה. מה היה סופו כתיב ביה (שם) על ארץ השלכתיך לפני מלכים נתתיך לראוה בך. ד"א יעקב אמר שלא יפדו בי המצריים. הם משתחוים לשה ואני נמשלתי בשה שנא' (ירמיה נ) שה פזורה ישראל. ובמצרים כתיב (יחזקאל כג) אשר בשר חמורים בשרם וכתיב (שמות לד) ופטר חמור תפדה בשה. הוי אל נא תקברני במצרים: (ז) ולמה יא כל האבות תובעין ומחבבין קבורת א"י. א"ר אלעזר דברים בגו. ריב"ל אמר מהו דברים בגו (תהלים קטז) אתהלך לפני ה' בארצות החיים. אמרו רבותינו שני דברים בשם רבי חלבו למה האבות מחבבין קבורת א"י. שמתי א"י חיים תחלה בימות המשיח ואוכלין שנות המשיח. ור' חנינא אמר מי שמת בחוצה לארץ ונקבר שם שתי מיתות יש בידו שכך כתיב (ירמיה כ) ואתה פשחור וכל יושבי ביתך תלכו בשבי ושם תמות ושם תקבר הוי יש בידו שתי מיתות. לפיכך יעקב אומר ליוסף אל נא תקברני במצרים. א"ר סימון א"כ יב הפסידו הצדיקים שהם קבורים בחו"ל.
אלא

יד יוסף [illegible]

מתנות כהונה

[illegible]

ענף יוסף

[illegible]

עץ יוסף

[illegible]

אלא מה הקב"ה עושה. עושה להן מחילות בארץ ועושה אותן כמערות הללו והן מתגלגלין ובאים עד שהם מגיעין לא"י והקב"ה נותן בהן רוח של חיים והן עומדים מנין שכן כתיב (יחזקאל לז) הנה אני פתח את קברותיכם והעליתי אתכם מקברותיכם עמי והבאתי אתכם אל אדמת ישראל ואח"כ ונתתי רוחי בכם וחייתם. אמר ר"ל מקרא מלא הוא שכיון שהן מגיעין לא"י הקב"ה נותן בהן נשמה שנא' (ישעיה מב) נותן נשמה לעם עליה:

(ח) יג מעשה ברבי ור' אליעזר שהיו מהלכין בפילי שחוץ לטבריא ראו ארון של מת שבא מחו"ל להקבר בא"י. א"ל ר' לר' אליעזר מה הועיל זה שיצתה נשמתו בחו"ל ובא להקבר בא"י אני קורא עליו (ירמיה ב) ונחלתי שמתם לתועבה בחייכם ותבאו ותטמאו את ארצי במיתתכם. א"ל יד כיון שהוא נקבר בא"י הקב"ה מכפר לו דכתיב (דברים לב) וכפר אדמתו עמו: (ט) ר' יוחנן טו כשהיה מסתלק מן העולם אמר לאותן שהיו צריכין להטפל בו קברו אותי בכלים צבועים בדרוקא לא לבנים ולא שחורים שאם עמדתי בין הצדיקים לא נבוש ואם עמדתי בין הרשעים לא נכלם. ר' יאשיה כשהיה נפטר מן העולם אמר למי שהוא עומד עליו קראו לי לתלמידי. אמר להם קברו אותי בכלים לבנים למה שאיני בוש במעשי להקביל פני בוראי. טז רבינו כשהיה נפטר מן העולם צוה ג' דברים אמר להם אל תזוז אלמנותי מתוך ביתי. ואל תספדוני בעיירות שבא"י. ואל תניחו לנכרי שינע במטתי אלא מי שנטפל עמי בחיי יטפל בי במותי. בחייו היה דר בציפורי י"ז שנה והיה קורא על עצמו ויחי יעקב בארץ מצרים י"ז שנה וחיה יהודה בציפורי י"ז שנין. יז רבינו י"ג שנה חשש בשינו וכל אותן י"ג שנה לא מתה חיה בא"י ולא הפילה אשה עוברה בא"י. בסוף י"ג שנה כעס רבינו על ר' חייא הגדול נכנס אליהו ז"ל אצל רבינו בדמותו של רבי חייא ונתן ידו על שינו ומיד נתרפא. למחר נכנס ר' חייא אצלו א"ל ר' אותה שינך מה היא עשויה. אמר משעה שנתת ידך עליה אתמול נתרפאה. באותה שעה א"ר חייא אי לכם חיות שבא"י אי לכם עוברות שבא"י. אפילו כן א"ל לא הייתי אני שנתתי ידי על שינך. ידע רבינו שאליהו זכור לטוב היה. מאותה שעה התחיל לנהוג ברבי חייא כבוד:

פרשה צז

(א) יראו את ה' קדושיו (תהלים לד) א"ר עזריה בשעה שבירך יעקב אבינו את יוסף יצא ופניו מצהילות והשבטים אומרין דין כל עמא עם קיימא. בשביל שהוא מלך עם מן דקיימין קיימין. אמר להם יעקב אבינו יראו את ה' קדושיו אנא מספקא לכוליה: (ב) ויברך את יוסף ויאמר. רבי ברכיה ואמרי לה בשם רבי יוחנן ור"ל. ר"י אמר א לרועה שהוא עומד ומביט בצאנו ר"ל אמר לנשיא מהלך והזקנים לפניו. על דעתיה דר"י אנו צריכין לכבודו. על דעתיה דר"ל הוא צריך לכבודינו: (ג) המלאך הגאל אותי מכל רע וגו'. אר"י בר חלפתא ב קשה היא הפרנסה כפלים כלידה. בלידה כתיב (בראשית ג) בעצב תלדי בנים. בפרנסה כתיב (שם) בעצבון תאכלנה כל ימי חייך. ר' אלעזר ור' שמואל בר נחמן. ר"א אמר ג הקיש גאולה לפרנסה ופרנסה לגאולה. מה גאולה כפלים אף פרנסה כפלים. מה פרנסה בכל יום אף גאולה בכל יום. ורשב"נ אמר ד גדולה מן הגאולה שהגאולה ע"י מלאך ופרנסה ע"י הקב"ה. גאולה ע"י מלאך המלאך הגואל אותי. ה ופרנסה ע"י הקב"ה (תהלים קמה) פותח את ידיך ומשביע לכל חי רצון. ריב"ל אמר ו קשין מזונותיו של אדם כקריעת ים סוף שנא' (שם קלו) לגוזר ים סוף לגזרים וכתיב תמן (שם) נותן לחם לכל בשר: (ד) יברך את הנערים. זה יהושע ונדעין הה"ד (יהושע ה) ויהי בהיות יהושע ביריחו וישא עיניו וירא והנה איש עומד לנגדו וגו' ויאמר לא כי אני שר צבא ה' עתה באתי. ר' יהושע בש"ר הונא בר יצחק ז צעק מתוך ציפורני רגליו ויאמר שר צבא ה'. שר צבא של מעלן אני ובכ"מ שאני נראה הקב"ה נראה. זה סימן בכ"מ שהיה ר' יוסי ארוך נראה היה ר' נראה. עתה באתי. עם משה רבך באתי אלא שהיה מתפלל ואומר (שמות לג) אם אין פניך הולכים וגו'. לעלות למעלה לא הייתי יכול שעדיין לא עשיתי שליחותי ולמטה לא הייתי יכול שעדיין היה מתפלל ואומר אם אין פניך הולכים וגו' אלא הזהר שלא תעשה כשם שעשה לי משה רבך ונדחתי: (ה) וידגו לרוב בקרב הארץ. ח מה הדגים הללו אין העין שולטת בהן כך בניך אין העין שולטת בהן הה"ד (יהושע יז) וידברו בני יוסף אל יהושע וגו'. א"ל אין אתם מתיראים מן העין. אמרו לו

יד יוסף יג תנחומא ס"ו. פסיקתא רבתי פ"א: יד עיין כתובות קי"א: טו תנחומא ס"ו. ירושלמי פ"ט דכלאים. ועיין שבת קי"ד: טז לקמן פ"ק. כתובות ק"ג ע"ב: יז לעיל פ' ל"ג: **פצ"ז** א לעיל פ"ג. ילקוט סדר ברכות: ב פסחים קי"ח: ג ילקוט ס"ו: ד ילקוט תהלים רמז תס"ד. שוח"ט תזמור פ': ה תענית כ': ו זוהר סדר ויגש דף ר"ז. ופרק ערבי פסחים. ז ילקוט יהושע רמז ע"ו. פנתוחא סדר משפטים סי' י"ח. זוהר סדר האזינו. ועיין ב"ר פ' ל"ג. חג"כ פ' ל"ג: ח תנחומא. ב"ב פרק י"ג קי"ח. חג"כ פ' פ"כ. ברכות נ"ב. סוטה ל"ד:

מתנות כהונה

בארץ בקרקע: ה"ג ועושה אותן כמערות. וכ"ה בתנחומא ופי' אותן מחילו' עושה אותן כמערות והן מתגלגלין כנודות הללו ומתגלגלים הכי איתא בירושלמי והוו לער להם כדאי' בפרק שני דייני גזרות ולפיכך צוה יעקב לבניו שישאוהו ממצרים: בפילי דרך שער ועיין בערוך ערך פלי: לתועבה שלא היתה א"י חביבה עליכם שיבאו שמה בחייכם: וכפר אדמתו. שהאדמה מכפר עליהם ובירושלמי דכלאים איתא וז"ל כיון שמגיעין לא"י נוטלין גוש עפר ומניחין על ארונו שנאמר וכפר אדמתו: צבועים דבריקא פי' צבע ברק שאינו לא לבן ולא שחור: לא נבוש. שאם יהיו שחורות יהיה לו בושה שהוא לבוש בגדי רשע ולקמן פרשה ק' מסיים שאם יהיו בגדיו שחורים יאמרו הרשעים הרי זה רשע כמותינו והוא עומד בין הצדיקים וא"ו מבוא פנים יש בדבר: איש נכרי. כלו' זולת מי שנטפל בו בחייו: חיות יולדת שיסורי הצדיקים מכפרים על הדור וכדאמרינן בעלמא יומא דאחיך ביה ר' אחא פורענותא לעלמא: בדמות של ר' חייא. עיין מזה לעיל פרשה ל"ג: אוי לכם שמעתה פסק מהם אותו זכות לא הייתי כו'. שלא רצה להחזיק טובה לעצמו על הנס כהיא דמס' שבת מי ידעיתו דקאתינא כו': דין כל עלמא כו'. זה מנהג כל העם להשות רצונם עם מי שהשעה עומדת לו שהרי יוסף בשביל שהוא היה מלך נושה אחריו אבינו יעקב הרי מי שהשעה עומדת לו עומדין ומקיימין עמו הכל לכך: אנא כו'. אני מספיק לכולכם בברכתי ודייק סיפיה דקרא כי אין מחסור ליראיו: ואמרי לה ר' ברכיה אמר זה בשם ר' יוחנן וריש לקיש דפליגי בה כדמפרש ואזיל: ומביט כו' לראות ולהשגיח עליהם לראות אותם בתרעה טוב ובתן ולבל יגיע להם שום נזק ולפיכך כתיב אשר שהלכו אבותי לפניו שהקב"ה השגיח עליהם בהשגחה פרטית משלה כרועה עדרו ירעה וכמו שנאמר הרועה בשושנים וכן דרשו בפסוק התהלך לפני והיה תמים וע"ל סוף פרשה ל"ו: ור"ל סבר שלפיכך כתיב לפניו כנשיא זה שהזקנים הולכים לפניו והוא אחריהם ולהודיע שהוא נשיא כי המה סבות נשיאתו כך האבות הודיעו ופרסמו אדנותו של הש"י בעולם וכן מצאתי טוב בתנ"ח מתם על דרך זה: בעצבון כו'. לעיל בפ' בראשית גורם מה גאולה פלאים אף פרנסה פלאים וה"ג בילקוט ופירושו דגבי גאולה כתיב לשבה נפלאות גדולות לבדו וסמיך ליה ויפרקנו וכ"ה אומר בגאולת מצרים עולה תהלות עושה פלא ולגירסת הספר י"ל שמצינו כפל לשון גבי גאולה נחמו נחמו אנכי אנכי וכן רבים והוא מורה על הקושי: ומשביע לכל חי רצון. הא דלא מייתי פסוק של האלהים הרועה כו' משום דפסוק פותח וגו' כולל כל מיני פרנסה כדאי' בספר הזוהר ועוד האלהים י"ל שהוא מלאך מה שאין כן פסוק פותח וכן בפ"ק דברכות מביא פסוק זה על ארבע מפתחות שאינם נמסרים ביד שליח: וכתיב תמן כו'. וכתיב שם סמוך לזה נותן לחם: יהושע בא מאפרים ונדעון ממנשה: צעק המלאך דרך תפלה ותחנה שלא ידיחנו כדלקמן וזה היה בשעה שאמר לו הלט אתה: מתוך צפורני כו'. מי שהוא צועק בחזקה ובכל כחו הוא נוען ומהדק צפורני רגליו על הארץ בחזקה. או ר"ל שכך היה מתחנן מתוך צפורני רגליו של יהושע שהיה נופל לפניו על רגליו והילקוט מסייעו שגורס מתחת צפורני רגליו: הקב"ה נראה. לפיכך אל תדחה אותי: היה ר' נראה. נראה על שכל תלמודו היה לו ממנו וכל דבר שהיה אומר היה כאילו שמעו אותו מפי ר' והביאו לרמז שהמלאך אינו עושה דבר אלא על פי ה' כתלמיד מפי רבו: עם משה רבך. שנאמר ושלחתי לפניך מלאך וגו': שליחותי להנחיל ישראל את הארץ וכ"ה בהדיא בילקוט יהושע: אלא הזהר כו'. דכך שהגונים אמר

ס

עץ יוסף

של ימות המשיח: ועושה אותן כמערות פי' אותן המחילות עושה אותן כמו מערות. והן מתגלגלים לפי שא"י קדושה ושם מקום ירידת הנשמה הטהורה ממקום העליון המכוון כנגדה: הנה אני פותח פי' הפתיחה היינו המחילות שהעבירה בלדי הקברות עד יעלו דרך שם לא"י: ואח"כ ונתתי רוחי בכם. דהיינו שקודם שיהיו יתגלגלו דרך מחילות לא"י ושם יתן בהם רוח חיים ויחיו: שנא' נותן נשמה לעם עליה. דהיינו א"י (יפ"ת) וע' בתוהיוה דר"ע הוא מי"ח ותמצא נחת: (ח) בפילים שער: מה מועיל זה כו' ותבאו ותטמאו את ארצי. ובזוהר תרומה הקשה יעקב ויוסף שילאה נשמתן בח"ל ואמרו להעלותן לא"י אע"ג דכתיב ותבאו ותטמאו את ארצי. ותירץ דהאי יעקב ויוסף שהיו צדיקים גמורים והיו מרכבה לשכינה ולא טימאו כלל במותם: וכפר אדמתו שהאדמה מכפר עליהם. ובירושלמי דכלאים א' וז"ל כיון שמגיעין לא"י נוטלין גוש עפר ומניחין על ארונו שנא' וכפר אדמתו: (ט) קברו אותי בכלים צבועים. פי' כמ"ד כסות היולדת עם אדם לשאול היא באה עמו. ופלוגתא היא בירושלמי דכלאים: צבועים בדרוקא שם מקום וצובעים שם הבגדים במראה הכלה שהוא ממוצע בין הלובן והשחרות. וזהו דקאמר לא לבנים ולא שחורים (יפ"ה). והתא"כ גרס צבועים דבריקא. ומפרש צבע ברק שאינו לא לבן ולא שחור והכוונה שלבים הלבן הוא סימן על נקיון זוהמת חטא כענין שנא' אם יהיו חטאיכם כשנים כשלג ילבינו. ולכן אין ראוי ללובשו אלא צדיק גמור. לכן ר' יוחנן בהסתפקו אם יעמוד בתחיה עם הצדיקים או עם הרשעים. לכן לא רצה בלבנים פן יעמוד עם הרשעים ויבוש במלבושיו שהוחזק לצדיק. ולא בשחורים פן יעמוד עם הצדיקים ויבוש במלבושיו שהם שחורים ותגונים: שלשה דברים כו'. עיין לקמן פ"ק: לנכרי פי' איש אחר שלא נטפל בו בחייו: וחיה קורא על עצמו. פי' בעת מיתתו קרא על עצמו כי ראה שכבר בא קצו: י"ג שנה השם כו'. עיין לעיל כ' כ"ג מ"ב: אוי לכם שיסורי הצדיקים מכפרים על הדור. ולכן כשנתרפא אמר אוי לכם כו' שמעתה פסק מהם אותו זכות: אפי' כן ל"ג ליה ולעיל פ' ל"ג וגירו' ליהא (יפ"ת):

פרשה צז (א) יראו את ה' קדושיו. אקרא דויברך את יוסף קאי. ופז"א בשעה שבירך יעקב את יוסף שהו פניו מצהילות והשבטים אומרים דין כל עמא עם קייתא פי' זה מנהג כל העם להטות רצונם עם מי שהשעה עומדת לו שהרי יוסף בשביל שהוא מלך נושה אחריו אבינו יעקב ולפי שהיה ירא יעקב הספר שיפרקו של מורא שמים לומר אחר שיעקב ברוח נבואתו אינו מברך אלא ליוסף נראה שאין תועלת אלא למי שהוא טוב המזל. לכן אמר יעקב לאחיו יראו את ה' קדושיו כי לא יחסרו כל טוב: (ב) ואמרי לה רבי ברכיה אמר זה בשם ר"י ור"ל דפליגי בה כדמפרש: ומביט כו' לראות ולהשגיח לרעות אותם במרעה טוב ושמן כך היה השגחת הבי"ה על האבות בשביל מעשיהם הטובים. ולפיכך כתיב אשר התהלכו אבותי לפניו שהשגיח עליהם בהשגחה מעולה: ר"ל אמר לנשיא כו'. סבר שלפיכך כתיב לפניו כנשיא זה שהזקנים הולכים לפניו והוא אחריהם ולהודיע שהוא נשיא כי המה סיבת נשיאותו כך האבות הודיעו ופרסמו אדנותו של הש"י בעולם: אנו צריכין לכבודו פי' להשגחתו: לכבודינו שאין נשיא בלא זקנים: (ג) קשה היא הפרנסה כו'. נתבאר לעיל פ"ך סי' כ"ב: מה גאולה כפלים כו'. עיין לעיל פ"ך גרס מה גאולה פלאים אף פרנסה פלאים. וע"ש ביאורו. וגי' הספר י"ל שמצינו כפל לשון בגי גאולה נחמו נחמו. אנכי אנכי. וכן רבים. והוא מורה על הקושי (מת"כ): קשים מזונותיו של אדם כקי"ס. וכן הוא בפרק ע"פ ויליף זה מדכתיב לגוזר ים סוף לגזרים וסמיך ליה נותן לחם לכל בשר: (ד) יברך את הנערים זה יהושע וגדעון כו'. דאיקרו נערים כדכתיב ויהושע ב"נ נער והוא היה מאפרים. וגדעון נא' הצעיר בבית אבי והוא היה ממנשה והיה ברכתן ע"י המלאך וכדמסיק. ודרש מדכתיב עתה באתי לומר שנדחה בימי משה ועתה הגיע זמנו לבא. והוא המלאך שנא' עליו כי שמי בקרבו ואמרו בפ"ד דסנהדרין זה מטטרון ששמו כשם רבו ובכל מקום שהוא נראה הקב"ה נראה. והוא שר העולם דעליה אתמר נער הייתי וגם זקנתי כמבואר בפ"ק דיבמות. וכדי לבאר זה מייתי ענין גילוי המלאך ליהושע ומסיק עליה צעק מתוך ציפרני רגליו. פירשו המפרשים שהתנפל ארצה לפני רגלי יהושע לבקש ממנו שלא לדחותו כאשר עשה לו משה רבו שבעבור זה היה תלוי ועומד באויר ולא היה יכול לבא לא למעלה ולא למטה כדמסיק. ודייק מדכתיב עתה באתי דייקא דמשמע עתה שכבר את משה רבך הנה באתי כעת להנהיג את ישראל והפעם בזה עיין באורך ביפ"ת (מה"ק): (ה) מה הדגים הללו אין העין שולטת בהן. לפי שהמים מכסים עליהם: מה דגים כו' דלענין הרבוי מתאל ירבון או כעפר הארץ מיבעי ליה (יפ"ת): אין אתם מתיראין מן העין. בתמיה. משום דקאתרי ליה ואני עם רב. מהדר להו איך לא ייראו מהעין. ולכן ראוי להם להסתר מהעין. וז"ש ויאמר אליהם יהושע אם עם רב אתה עלה לך היערה וברתה לך שם וגו' וכדמפרש בפרק י"נ דקאמר לפו לכו והסתתרו עצמכם ביערים שלא תשלוט בכם עין הרע. ובפסב"ס ויאמר להם יהושע לאוסף

נחלה

לו זו היא ברכה שברכנו אבא וידעו לחזב בקרב הארץ. מה הדגים הללו אין נתפסין אלא בגרונם כך בניך אין נתפסין אלא בגרונם (שמות טז) ויאמרו לו אסר נא שבולת ויאמר סבולת. מה דגים הללו נדלין במים כיון שיורדת טפה אחת טלטעלה מקבלין אותה בצמאון כמי שלא טעמו טעם מים מיכיהן. כך הן ישראל נדלין במים בתורה כיון שהן שומעין דבר חדש מן התורה הן מקבלין אותו בצמאון כמי שלא שמעו דבר תורה מיכיהן. א"ר לוי ס' רבוא תינוקות עיברן נשותיהן של ישראל בלילה אחת ובולן הושלכו ליאור פ ועלו בזבוזתו של משה. הוא שמשה אומר (במדבר יא) שש מאות אלף רגלי העם אשר אנכי בקרבו כולן לתגלי עלו. ר' זכאי רבה מייתי מן הכא וידעו לחזב בקרב הארץ מה בקרב הארץ ס' רבוא כך בגבול דגים ס' רבוא. מה בקרב הארץ לא מתו אף בגבול דגים לא מתו. מי ששמו כשם הת בנו מבניכם לארץ (ויקרא כו ז) נון בנו יהושע בנו: (ו) ויראו יוסף כי ישית אביו וגו'. א"ר ברכיה ידא דדחת תלתא דעלמא את מבקש לדחותה. ויאמר יוסף אל אביו לא כן אבי וגו' וימאן אביו ויאמר ידעתי בני ידעתי. ידעתי יא מעשה ראובן ובלהה ומעשה יהודה ותמר. מה דברים שלא נתגלו לך נתגלו לי דברים שנתגלו לך עאב"ו. גם הוא יהיה לעם וגם הוא יגדל וגו'. ואפשר כן אלא זה יב יהושע שהוא מדמים נגלל המה ולבנה שהן שולטין מסוף העולם ועד סופו. א"ר יצחק עבדא יג בישא לאו זביניה דאבא את וכו': (ז) ויברכם ביום ההוא. יד כשם שקדמו כאן כך קדמו בב"ם. קדמו בתולדת אלה תולדת בני אפרים ואח"כ בני מנשה. ביוחסין (במדבר ו) לבני אפרים תולדתם למשפחותם ואח"כ כתיב לבני מנשה. קדמו בנחלה (יהושע טז) ואת נחלת בני אפרים ואח"כ זאת נחלת בני מנשה. קדמו ברגלים (במדבר ב) דגל מחנה אפרים ואח"כ ועליו מטה מנשה. קדמו בנשיאים (שם ז) ביום השביעי נשיא לבני אפרים ואח"כ ביום השמיני נשיא לבני מנשה. קדמו בשופטים יהושע משל אפרים וגדעון משל מנשה. קדמו במלכים ירבעם משל אפרים ויהוא משל מנשה. קדמו בברכה כך יברך ישראל לאמר ישימך אלהים כאפרים וכמנשה. קדמו בברכה וישם את אפרים לפני מנשה: (ח) ויאמר ישראל אל יוסף וגו' אנכי מת ואלהים פקד יפקד אתכם. בר אתוי דר' יוסי נ' סימנים נתן להם הזקן הבא בסינגון שלו אנכי. והממנה מכם זקנים. ואומר לכם פקוד זה הוא הגואל. רבי חנניא מוציא אנכי ומבניס שם המפורש תהתיו: (ט) ואני נתתי לך. בין שהשבים ולא עשית כמעשיהן לפיכך תהא השבם בחלקך. א"ר פנחס בשכם נפרצה הערוה ונדירתה אותה לפיכך תהא השכם בחלקך. ר' יהודה ור' נחמיה. ר"י אמר ואני נתתי לך שכם. זו הבכורה שו ולבושו של אדה"ר. אשר לקחתי מיד האמורי. זה עשו וכי עשו אמורי היה אלא שעשה מעשה אמורי. בחרבי ובקשתי שז במצות ובמע"ט. ר' נחמיה אמר ואני נתתי לך שכם אחד זו שכם ודאי. אשר לקחתי מיד האמורי זה חמור אבי שכם וכי אמורי היה אלא חזי בכלל אמורי. בחרבי ובקשתי לא היה יעקב אבינו רוצה שיעשו בניו אותה מעשה כיון וכו':

מתנות

ק: וידבר נתן דניס: אין אחס מחילקין כר'. אלמלו עם כל מלמד: זו סיח נרכה. גמל' וידבר לכוב וכדומרה לעיל וכ"ה בפרק יש מחלין: בגרונם שהכהב מחפסת בחיך לבנין: סבולת הרי בעל ידי הגרון היו נחפסים אלא יוכלו לדבר נכון: בגבול דגים. ניחוד סחוח נחלו של דגים: נון בנו יהושע בנו. נרסי' פסוק הוה בד"ה ח' סי' ז' כלומר שגם יהושע נקרא נון והוה דג: ידא דדחת כר'. כך אמר יעקב ליוסף לחומו יד שהיתה דוחה ומולת קיללך שהוא כשליט על עולם: אתה מנקם כר'. ואפשר כן ככל כך יהיה זכות עד שיתחלל מהם כל העולם כולו: מדמים שהחיק כד"ם שמם בנגעון דום ופיקע"י נרס מעמיד: עבדא ניפא כך אמר יהושע אל החמה ועל פרפה ס"ת וכפר"י: ר"ג לבני אפרים תולדותם למשפחותם. ופסוק הוה רים פרפה במדבר ואח"כ כתיב לבני מנשה: קדמו בנרכה ויפס כר'. בנרכה יעקב עצמו הקדימו: בר אתוי כר'. היה לומר כן שמעם כר': הבא בשנעון. כלומר בשנוים על ובדברי שליחותו מזכיר לבני דברי שליחות מדבר מנשה אל בני יהוחלא ולפרשה: שם המפורש. וכן כתיב תחיה אשר אתך ונו' וכתיב וידבר אתכן אח כל הדברים אשר דבר ה' אל משה ונו': ומבני זקניס. דכתיב ויאספו אליו אח כל זקני ישראל וסי' לאחי מהחלוקות ושמו שפירש"י משם ולא יסבור לו סיפר נלמד זה מדברי יעקב ולאלי דייק לעיסם לשון דיין ושבחים

עץ

מחלה לו לחסבר לך עמה מוכה לחי מהן לכם אחם עם כל אחה עלה לך לשערה ובראח כרחם סיער ומבנה לך עם בית מושב כדכתיב וכרת לחומם בהרנומם: אמרו לו זו סיח נרכה. גמל' ולכן אין מניחין להסבר מהעין בעלמך חבו אחמו ואימרו בני יוסף לח יחנה לנו הסך וכדפרסב"ם נפרק המוכר לעומר לח חנו מחשבון לאומו סר שייה יפר כדכתיב אחם סר יסיה לך כי יפר הוא ע"ב: ד"א מה הדגים הללו אין נחפסין. כנ"ל (ח"ל) וה גם כן מכלל הנרכה עם סיומם רבים לח יחעבו ויפומו ללח אחה עם מפרחים לעגמה כמו שהיה בזמן הזה שפ"י מיניחם וגם עלח ידעו להזהר בלשונם ולכתוב הדגים שאין נחפסים אלא בגרונם שעל ידי דיבוקם אחר שחוצות עצמו נאחזים בחוכו רעה. ולפי שהדגים נחפסים בגרונם ובמדבר נלחיים שם המפורש. וכן כתיב תחיה אשר אתך ונו' וכתיב וידבר אתכן אח כל הדברים אשר דבר ה' אל משה ונו': ומבני זקניס. דכתיב ויאספו אליו אח כל זקני ישראל וסי' לאחי מהחלוקות ושמו שפירש"י משם ולא יסבור לו סיפר נלמד זה מדברי יעקב ולאלי דייק לעיסם לשון דיין ושבחים

בהונה

זקניס היו יוחנים על מדין ומשפח אחם: ולשון פקוד למדין אח מיוסף שאחר ואלוסים פקוד יפקוד ואי לאו לאחר לו יעקב כן יוסף מנא ליה אלו לא יל יעסיק ואלוסים פקוד יפקוד מן וסיס אלוסים עמכם: או יל שמה שאחר ואלוסים פקוד יפקוד אחר כן כשם שהיו לפילו לדידיה הא כחיב אחי"ל ויעבא יוסף וגו' פקוד יפקוד ואחרי לאחר לייה וכן מצינו בפרפ"י פ' שמות ח"ל יעקב לאחר ואלוסים פקוד יפקוד על כרי שהוא ז"ל סובר שזה נאחר כשם יעקב וכן שיקר וכן מלחחי סוב כהכחבן: בין בהכפים: בשפר לוח אחת ובין בשתי לוחות: ובראש בשתוב ל"ל כיון שהכהב כח ליד: ולא עשים כר'. וסי' בבח ליד לשלם לאחיך נמול שמשה עשאו לך בשכם כי אחה נברא יד עליהם ולא עשים להם כמעשיהם לא סיהוה שבח עשה אחם בשכם עם חשם אחוזך וכדאפרת ואחל בשם ר' פנחס: נפרצה נדר הערוה סהיו נדוסים בו מדוך המטל ועמו שדכהו שם על וכן לן עשה: ונדרת לחוה. נחשב סופיפר עלח כאחם חליה: ולבושו של אדה"ר. הם הם בגדי חמודות שהלבישתו לו אחו בשעה שקבל הבכורות באחו עשו ונקרא אחמודות על שם שעשו האדר לוחם ולקחם מאחריו ואמרו אחדם הרשעה כדאי"ן כדאי"ם שם וכ"ה בחבטש יהושע בשבתה א: מצות ומעשים טובים. שם בחרים בשני הפוריעות ומניעים על האדם יוחר מכל כלי קנב: בראש השנה נהכחבים מלכיות זכרונות ושופרות ומפלה ונחנוסים שם בשבת

יוסף

בעל אח"כ ח"ל ס"ג קדמו בחולדות לבני אפרים חולחסם פ'. אלא מיל' שהשם חולדות פ' ביוחסין כי הוא משום כי לין זה אקבל בשום אקום ונם הוא חולדות הוא יוחסין. ובעל י"פ לאפרים בני אלישם ונו' גם בני אביר בן אנשה. והשהם בין חולדות ליוחסין. שאולדות פירוש: שהוליד אחילה בנים. ויוחסין הוא לשעה יחם כל אחד: קדמו בנחלה זאח אחלם בני אפרים ואח"כ זאח אחלם בני אנשה. נראה ז"ל ואח"כ אחלם בני אנשה ואח אמניעו בשהשה שנאח פ' אחקיים אנשה לאפרים יל שלח הקדים אמיד לאפרים אלח בקדימה אנשה כאו בנחלה וכדומה. אלל לשעון קדימה בכאח אקדים לשעמים בו לאנשה אשי בנות בכורה אלים בחולדות כדאי"ן כדאי"ם שם וכ"ה בחבטש יהושע בשבתה א: מצות ומעשים טובים. שם בחרים בשני הפוריעות ומניעים על האדם יוחר מכל כלי קנב: בראש השנה נהכחבים מלכיות זכרונות ושופרות ומפלה ונחנוסים שם בשבת

עץ

מחלה לו לחסבר לך עמה מוכה לחי מהן לכם אחם עם כל אחה עלה לך לשערה ובראח כרחם סיער ומבנה לך עם בית מושב כדכתיב וכרת לחומם בהרנומם: אמרו לו זו סיח נרכה. גמל' ולכן אין מניחין להסבר מהעין בעלמך חבו אחמו ואימרו בני יוסף לח יחנה לנו הסך וכדפרסב"ם נפרק המוכר לעומר לח חנו מחשבון לאומו סר שייה יפר כדכתיב אחם סר יסיה לך כי יפר הוא ע"ב: ד"א מה הדגים הללו אין נחפסין. כנ"ל (ח"ל) וה גם כן מכלל הנרכה עם סיומם רבים לח יחעבו ויפומו ללח אחה עם מפרחים לעגמה כמו שהיה בזמן הזה שפ"י מיניחם וגם עלח ידעו להזהר בלשונם ולכתוב הדגים שאין נחפסים אלא בגרונם שעל ידי דיבוקם אחר שחוצות עצמו נאחזים בחוכו רעה. ולפי שהדגים נחפסים בגרונם ובמדבר נלחיים שם המפורש. וכן כתיב תחיה אשר אתך ונו' וכתיב וידבר אתכן אח כל הדברים אשר דבר ה' אל משה ונו': ומבני זקניס. דכתיב ויאספו אליו אח כל זקני ישראל וסי' לאחי מהחלוקות ושמו שפירש"י משם ולא יסבור לו סיפר נלמד זה מדברי יעקב ולאלי דייק לעיסם לשון דיין ושבחים

יוסף

בעל אח"כ ח"ל ס"ג קדמו בחולדות לבני אפרים חולחסם פ'. אלל לשעון קדימה בכאח אקדים לשעמים בו לאנשה אשי בנות בכורה אלים בחולדות כדאי"ן כדאי"ם שם וכ"ה בחבטש יהושע בשבתה א: מצות ומעשים טובים. שם בחרים בשני הפוריעות ומניעים על האדם יוחר מכל כלי קנב: בראש השנה נהכחבים מלכיות זכרונות ושופרות ומפלה ונחנוסים שם בשבת

אקרא

יד יוסף ם ג"ב ס"ג סי' כ"ש. סוסס י"ב: י מנחומא ס"א. ולקוח יעשים כמו ס"ת. מוען ל"ח: יא קס"ד מסוק לח נקנים סמנוק: יב כמ"ס כ"ש: יג לשל ס' פ"ד: יד מנחומא ס"ו. פס"ר פ"נ. במ"ר פ' נ': מו מנחום יהוסי: מז ופע"ם שבכנוסה נקחם נלחם ונוד מדשים. לח סיה זה חלח נמסום מי עבו. חנל שיקרם שם שבכנוסה ס' נשם כלשעל פ' פ"נ. חם לח סיה חלח כאנשה (ופ"ח):

פרשה צח (א) א אקרא לאלהים עליון (תהלים נז). אקרא לאלהים עליון בר"ה. לאל גומר עלי ביוה"כ. לידע אי זה לשם ואי זה לנזרה. ב ד"א אקרא לאלהים זה יעקב אבינו. לאל גומר עלי שהסכים הקב"ה עמו ליתן לכל אחד ואחד לפי מה שהוא. ויקרא יעקב אל בניו. (משלי טז) בחיק יוטל את הגורל זה גורלו של יוה"כ. ומה' כל משפטו לידע אי זה הוא לשם אי זה לנזירה. ד"א בחיק יוטל את הגורל זה גורלן של שבטים. ומה' כל משפטו שהסכים הקב"ה עמו ליתן לכל או"א לפי מה שהוא: (ב) ויקרא יעקב אל בניו. ר' יודן ור' פנחס. ר' יודן אמר ויקרא יעקב לאל להיות עם בניו. ר' פנחס אמר זימנו לבניו. א"ר אבון עשאו אפוטרופוס על בניו. ויאמר האספו וגו'. האספו מארץ מצרים והקבצו לרעמסס. האספו מעשרת השבטים והקבצו לשבט יהודה ובנימין. צוה אותן להיות נוהגין בשבט יהודה ובנימין בכבוד. ר' אחא אמר ג הטהרו המד"א (נחמיה יג) ויאספו וגו' ויטהרו הלשכות. ורבנן אמרי צוה אותן על המחלוקת אמר להון תהון כולכון אסיפה אחת הה"ד (יחזקאל לז) ואתה בן אדם קח לך עץ אחד וכתוב עליו וגו' לבני ישראל וגו'. חברו כתיב. נעשו בני ישראל אגודה אחת התקינו עצמן לגאולה מה כתיב אחריו ועשיתי אתכם לגוי אחד וגו': (ג) את אשר יקרא אתכם באחרית הימים. ר' סימון אמר ד מפלת גוג הראה להם המד"א (יחזקאל לח) באחרית הימים תהיה והבאותיך אל ארצי וגו'. ר' יהודה אמר בנין ביהמ"ק הראה להם המד"א (מיכה ד) והיה באחרית הימים יהיה הר בית ה' נכון. רבנן אמרי ה בא לגלות להם את הקץ ונתכסה ממנו. ר' יהודה בשם ר"א בר אבינא אמר ו שני בני אדם נגלה להם הקץ וחזר ונתכסה מהם ואלו הם. יעקב ודניאל. דניאל (דניאל יב) ואתה דניאל סתום הדברים וחתום. יעקב את אשר יקרא אתכם באחרית הימים ראובן בכורי אתה ז מלמד שבא לגלות להם את הקץ ונתכסה ממנו. משל לאוהבו של מלך שהיה נפנה מן העולם והיו בניו סובבין את מטתו אמר להם בואו ואגלה לכם מסטורין של מלך תלה עיניו והביט במלך אמר להם הוו זהירין בכבודו של מלך. כך יעקב אבינו תלה עיניו וראה שכינה עומדת על גביו אמר להם הוו זהירין בכבודו של הקב"ה. ורבנן אמרי ח כך היתה עדתו של קרח שוקעת ויורדת שוקעת ויורדת עד שעמדה חנה ונתפללה עליהן (ש"א ב) ה' ממית ומחיה מוריד שאול ויעל: (ד) הקבצו ושמעו בני יעקב. ר' ברכיה זימנין אמר לה בש"ר חייא וזימנין אמר לה בשם רבנן דתמן מכאן שהיו מפוזרין וירד מלאך וכינסן. א"ר תנחומא מכאן שהיו מפוזרין וכינסן ברוה"ק. ושמעו אל ישראל אביכם. ר' יודן ור' פנחס. ר"י אמר שמעו לאל ישראל אביכם. ור"פ אמר ט אל הוא ישראל אביכם. מה הקב"ה בורא עולמות אף אביכם בורא עולמות. מה הקב"ה מחלק עולמות אף אביכם מחלק עולמות. אלעזר בן אחוי אמר י מכאן זכו ישראל לק"ש. בשעה שהיה יעקב אבינו נפטר מן העולם קרא לי"ב בניו אמר להם שמעו אל ישראל שבשמים אביכם שמא יש בלבבכם מחלוקת על הקב"ה. אמרו לו (דברים ו) שמע ישראל אבינו כשם שאין בלבך מחלוקת על הקב"ה כך אין בלבנו מחלוקת אלא ה' אלהינו ה' אחד. אף הוא פירש בשפתיו ואמר ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד. ר' ברכיה ור' חלבו בשם ר' שמואל הדא הוא שישראל משכימים ומעריבים בכל יום ואומרים שמע ישראל אבינו ממערת המכפלה אותו דבר שצויתנו עדיין הוא נוהג בנו ה' אלהינו ה' אחד: (ה) ראובן בכורי אתה. ר' היה אומר בו דבר לשבח ודבר לגנאי. את בכור ועשו בכור (בראשית כז) וילך עשו השדה לצוד ציד יא אם מצא מוטב ואם לאו להביא מן הגזלות ומן החמסים. ואת לא חטאת יב אלא מן ההפקר (שם ל) וילך ראובן בימי קציר חטים. כחי וראשית אוני אלו זעקפי המלחמה. יתר

שאת

יד יוסף פצ"ח א שוחט חדשה: ב תנחומא ס"ז: ג שוחט חדשה ותנחומא: ד אג"כ פ' פ"א: ה יונ"ע ויכוס'. פסחים נ"ו: ו בוה"ט מזמור ל"א: ז אג"כ פ' פ"א תנחומא ס"ז. פסיקתא רבתי פ' כ"א. ילקוט ס"ז: ח אג"ס פ"ס. ילקוט פ"א רמז ס"ד. ירושל' פרק חלק. בבלי סנהדרין מ"ח. ולקמן פ' זו סי' ח': ט מגילה י"ז: י דב"ר פ"ב. פסחים פרק מקום שנהגו נ"ו. ילקוט ס"ז. ספרי ח"ב פיסקא ל"א. תנחומא ס"ז: יא לעיל פ' ס"ה: יב לעיל פ' ע"ב. סנהדרין ל"ט:

ענף יוסף

פרשה צח (ג) [שני בני אדם נגלה להם הקץ כו'] כא גי' אשמ"ע וחזיון ט' דגרסי' התם בי יום נקם בלבי לבי לפומא לא גלי. וכן הדר"י דאמר ללבי גליתי לאברי לא גליתי כדאיתא

מתנות כהונה

כפרה עונותינו והקב"ה גומר עלינו להודיע שקיבל התענית ביום הכפורים במה שמודיע איזה שעיר עולה לה' ועולה בימין ואיזה לעזאזל ארץ גזירה ועולה ביד שמאל. לפי מה שהוא. לפי מה שברכו יעקב לכל אחד ואחד קיים הקב"ה ועיין בפרשת פנחס: ויקרא יעקב לאל. להש"י ודייק מלאה כתיב את בניו משמע שקרא אל אל לצורך בניו: זימנו לבניו. פי' הלב"א כזה שמזמן חבירו לסעודה כך זימן להקב"ה על ראש שמהתו שיבה ויראה בשלחנו ושמטתו שלימה בלי עון ומכשול: והקבצו לשבט כו'. שיהיו נקבצים אליהם כמו שנתקבצים העם אל מלכם: נעשו בני ישראל כו'. שם נעשו: ה"ג באחרית הימים. תהיה והביאותיך אל ארצי וגו' ופסוק הוא ביחזקאל סי' ל"ח כך מצאתי בספר אות אמת: אשר יקרא אתכם באחרית הימים וה"כ כתיב ראובן בכורי אתה כו'. ולא מצינו שגלה להם מענין הקץ כלום: נפנה נפטר ופונה והולך והניח חיים להנשארים: מסטירין דבר סתר ודוגמתו תמצא לעיל פרשה פ"ה: והביט במלך. נתביים בפניו שיגלה מסטוריו והתחיל כדבר אחר וזה אותם על כבודו ורבנן אמרי כו' עד ויעל אין כאן מקומו ומקומו הוא לקמן דף קכ"ז בסורה י"א וכן מצאתי בא"א: דתמן בא"י: שמעו לאל דאל"כ לאל למה לי הל"ל לישראל: בורא עולמות. נראה כמה שפסק הרעב מיד בואו למצרים גם הנילוס עלה לקראת פרעה מידי בואו שמה מברכתו של יעקב אשר כל זה כענין בריה חדשה: מחלוקת חלוקה וספק: להביא מותר אף מן הגזל וכמו שפי' שם: ואת לא עשית כן אלא וילך וגו' ועיין עוד בילקוט: קציר חטים. בשעת ההפקר וע"ש בפירש"י ולפיכך לך נאה הבכורה ולא ע: זעקפי כמו זוקפי מלחמה פי' גבורים ורמז לראובן שסלק

עץ יוסף

פרשה צח (א) אקרא לאלהים עליון. הקדים המדרש מקרא זה לומר שיעקב התפלל וקרא לי"י שיסכים עמו. וסמך הענין אההי קרא דכתיב אקרא לאלהים עליון כדמפרש. ורמז קריאה ה' בויקרא יעקב אל בניו כדר"י ודרבי פנחס דבסמוך (יפ"ת) לאל שגומר עלי ביום הכפורים. דרים גומר ל' גמרא ולימוד. ומפרש שהודיענו ביה"כ הפונה שאלתי בר"ה באיזו קורא לאלוה לברך את השנה והוא נודע לו ביה"כ ע"י גורלות השעירים. כי כשגורל ה' היה עולה בימין היה סימן טוב: זה אבינו יעקב כשבא לברך את בניו קרא לאלהים כדבסמוך: שהסכים הקב"ה עמו כו' שהסכים עמו בברכה והשפיע עליו רוה"ק לתת לכל אחד כראוי לו. הכל הוא מדעתו ודאי שלא יכוין לתת לכל אחד לפי הראוי. ולפי שהסכים הקב"ה עמו בברכתו לכן זכה אח"כ כל שבט בחלקו כברכת יעקב זבולן לחוף ימים וגו' וכן כל השאר. והיה על פי הגורל שהיתה מאת ה'. והיינו דמייתי הכא בחיק יוטל את הגורל וגו' דמסרכב ליה בגורל השבטים וכצ"ל ד"א אקרא לאלהים עליון זה אבינו יעקב שנא' ויקרא יעקב אל בניו לאל גומר עלי שהסכים עמו ליתן לכאו"א לפי מה שהוא. בחיק יוטל את הגורל כו' זה גורלו של יוה"כ. מפרש לה מההיא בגורל יוה"כ שהיה בכוונה כאילו מאת ה' להיות הגורל לי"י עולה בימין בהיותם עושים רצונו ש"מ והסיכך בהיפך ח"ו. ותו מפרשי ליה בגורל השבטים בחלוקת הארץ שהיה ע"פ ה' שהרי הגורל היה מדבר לומר אני חלקו של פלוני וכדלקמן במדבר רבה פ' כ"א: (ב) ויקרא יעקב לאל. דה"ל למימר ויקרא יעקב לבניו או ויקרא יעקב את בניו. אלא דרמיז ביה למימר ויקרא יעקב לאל להיות עם בניו. וכירם ויקרא הכלה כמו אקרא לאלהים עליון. ואל בסגול כמו בגרי"י. ור"ל שקרא והתפלל לה' שיהיה עם בניו בברכתו להשגיח בהם ולשמוע בתפלתם: זימנו לבניו פי' שיהיה ה' מזומן מיד לשמוע בקולם ע"ד והיה טרם יקראו וגו': עשאו אפוטרופוס על בניו. ר"ל שאפי' בזמן שאין הגונין ואינם קוראים אותו יהיה ה' מרחם כאפטרופוס היתומים שמספיק להם צרכיהם בקטנותם שאינם יודעים לבחור (יפ"ת): האספו מארץ מצרים שהוא יעוד על הגאולה גאולת מצרים שבהיותם מפוזרים בארץ מצרים אמר האספו והקבצו יחד לרעמסס לצאת משם יחד ביד רמה כדכתיב ויסעו בני ישראל מרעמסס סוכתה. וכה"ג נמי דרים לה בגאולה העתידה שאמר האספו מעשרת השבטים והקבצו יחד למקום יהודה ובנימין ומשם יעלו יחד למלחמת ג"ד (נזה"ק): צוה אותן להיות כו'. משום דכתיב בתריה ושמעו בני יעקב כי שמיעה זו מה טיבה. לכך אמר שגם זה הוא אזהרה לדורות לעשרת השבטים שצוה אותן להיות נוהגים בשבט יהודה ובנימין בכבוד כקטן החולק כבוד לגדול כי יהודה ובנימין עיקר ועשרת השבטים טפל: הטהרו מעבירות או מטנופת עכו"ם וע"ד הסירו את אלהי הנכר והטהרו: הטהרו המד"א ויאספו אל ירושלים ויטהרו את הלשכות. כ"ה גי' רוב המדרשים אבל לא נמצא מקרא זה בתנ"ך והיפ"ת גרס ויאספו בני המשוררים ומן הככר סביבות ירושלם וגו' ויטהרו הכהנים והלוים ויטהרו את העם. ונמצא כאן ל' אסיפה ול' טהרה. אולם בתנחומא הגיר' פשוט ומבורר האספו ואגידה לכם א"ר פנחס הכהן מהו האספו הטהרו כענין שנא' תסגר מרים שבעת ימים ואחר האסף (במדבר י"ב) והיא הטהרה מצרעתה. וכ"ה גי' הילקוט כאן: חברו כתיב לומר שיהיו כולם כאיש אחד. ואע"ג דכתיב שיקח ב' העצים והיו אחד בידו שמעינן שיהיו לאחד. היינו שלא יהיו לב' ממלכות כמו שהיו תחלה יהודה ואפרים. אבל היה אפשר שיהיה בין היחידים שנאה ותחרות כדרך העולם אבל מדכתיב חברו משמע שיהיו כולם באהבה כאיש אחד (יפ"ת): נעשו בני ישראל פי' אם נעשו: התקינו עצמן לגאולה והכי נמי ה"ק האספו ואגידה לכם את אשר יקרא אתכם באחרית ע"י האסיפה יתנו לגאולה שבאחרית הימים (יפ"ת): (ג) ר"ם אמר מפלת גוג הראה להם. דס"ל דפירוש אשר יקרא אתכם ל' מקרה ונרה. כמו וקראת אתכם הרעה. והיינו גוג שבא על ישראל לשלול שלל ולבוז בז. והודיעם זה יעקב לבשרם שלא יראו רע. שבידם יפלו (יפ"ת): ר"י אמר בנין בהמ"ק הראה להם. ס"ל דפירוש אשר יקרא ל' קריאה והכרזה והיינו ביהמ"ק שעל ידו יקראו הכל בשם ישראל ויהפכו לבוא אליהם כאומר לכו ונעלה וגו' אל בית אלהי יעקב. והודיעם זה לפי שהוא הכבוד הנפלא והגדולה המקוה כדי לבשרם בטוב ה' (יפ"ת): לגלות להם את הקץ. שצדיקים היו השבטים וכל הדור ההוא ושיה יעקב בטוח בהם שאע"פ שהקץ הוא לאורך ימים לא ישובו מאחרי ה'. ומ"מ נתכסה ממנו כדי שלא יודע לבאים אחריהם ורבים יתיאשו אילו ידעו שהוא לעתים רחוקות. ואתה דניאל סתום וחתום. אלמא שנגלה לו מדמזהיר לו שלא יגלה. ומדכתיב בתר הכי ואני שמעתי ולא אבין ויאמר לך דניאל כי סתומים וחתומים הדברים עד עת קץ. שמעינן שנתכסה ממנו: מלמד שבא לגלות להם את הקץ ונתכסה ממנו. דאל"כ פתח בהגדת אשר יקרא אתכם באחרית הימים ומסיים ראובן בכורי אתה והלא אין זה הגדת מה שיהיה באחרית הימים. אלא שנתכסה ממנו והתחיל לומר דברים אחרים: משל לאוהבו של מלך אין משל זה מדברי ר"י הנזכר. דלפי משל זה לא נתכסה ממנו הקץ. אלא מפחד המלך ובושתו שתק מהדבר. ונראה דה"ג ד"א משל כו' (יפ"ת): נפנה נפטר ופונה והולך והניח חיים להנשארים: מסטורין דבר סתר. ולפי המשל הזה נראה שגלוי הקץ כהולך רכיל מגלה סוד בלתי ישר הגלותו בעיני המלך. ולכן בהביטו פני המלך חזר אחור מפני יראה או בושה. וביאור המאמר כדלעיל: הוו זהירין וזה אומרו ושמעו אל ישראל אביכם וכדר' יהודה דמפרש ושמעו לאל ישראל אביכם: כך היתה עדתו של קרח כו'. עד סוף הסימן אין לזה קשר פה וכבר כתב בא"כ שמשות נפל בהעתק. ומקום מימרא זו היא לקמן בפרשה זו גבי כיון שבא משה התחילו מקרבו. וכן כתב סמת"כ וכצ"ל עיקר (הה"ק): (ד) מכאן שהיו מפוזרים. דמדאכפל ואמר הקבצו משמע שלא נאספו מעצמן אלא ע"י מלאך או רוה"ק שנוסס בהם להיותם נאספים בשעה קלה עם היותם מפוזרים בארץ מצרים (יפ"ת): שמעו לאל ויהיה אל נדרש פעמים. מוסף עצמו ואחר עמו והאל"ף נדרש בסגו"ל. ומדרש בגיר"י: אל הוא ישראל אביכם. וכדאמ' בפ"ק דמגילה דיעקב נקרא אל. וכ"ה לעיל סוף פ' ע"ם: אף אביכם בורא עולמות. שבזכותו נברא העולם ונעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית שעל זה נאמר ועתה כה אמר ה' בוראך יעקב ויוצרך ישראל וכמבואר לקמן ויק"ר פ' ל"ו: מה הקב"ה מחלק עולמות. כדכתיב יצב גבולות עמים ליתן לכל אומה חלקה. אף אביכם מחלק עולמות בחילוק הברכות בין בניו לכל או"א כפי בחינתו ושרשו: א"ל אל ישראל שבשמים אביכם. וס"פ ושמעו שאל ישראל שבשמים הוא אביכם ולא זולתו. אף הוא פי' בשפתיו. כלומר אע"פ שהוא ודאי לדיק באמונתו הוצרך לפ' בשפתיו מה שבלבו כמו שבירבו הם כדי שלא יראה יוצא מכללם (יפ"ת): ואומרים שמע ישראל אין לספק דשמע ישראל דברי מרע"ה לישראל כדכתיב בסריה ואהבת את ה' וגו' והיו הדברים האלה וגו'. אלא מיהו בני יעקב אמרו פסוק זה ונקט משה לשנייהו (יפ"ת): (ה) דבר לשבח ואע"ג דפשוט כמים ע"כ קנאור הוא. ה"ק אתה ראוי לבכורה ומ"מ הפסדת אותה מפני פחזותך: את בכור ועשו בכור. פי' אתה בכור מיוחד ולא כעשו. וזהו לשבח. ולפי מ"ש לגנאי י"ל דה"ק ראובן בכורי אתה בתמיה וכי אתה ראוי לבכורה כמותי (יפ"ת): אם מצא מוטב כדלעיל פרשה ס"ה: ואת וילך ראובן בימי קציר חטים. דאתא לאשמועי' שהיה נשמר מן הגזל כדלעיל פ' ע"ב: ואת וילך ראובן וענין בכורה אצל זה לפי שהבכור על הרוב לו זרוע עם גבורה שהוא ראשית און והיינו דקאמר כחי וראשית אוני. וכשהוא רשע בכח ידו גזל וחומס: אלו זקפי המלחמה כצ"ל. ופי' זקפי גבורים כמו זקיפין לשמים דפרק מפות מלחמה. וילפי' במדרש

מבכיר

שאת ויתר עז (ד"ה א יב) ופני אריה פניהם. והיה אומר בו דבר לגנאי ראובן בכורי אתה. את בכור ואני בכור. אני בן פ"ד שנה לא ראיתי טפת קרי ואת וילך וישכב את בלהה. כחי וראשית אוני. שיחוי חילי ושירוי צערי. יתר שאת ויתר עז יג הבכורה היתה שלך והכהונה היתה שלך והמלכות היתה שלך ועכשיו שחטאת נתנה הבכורה ליוסף והכהונה ללוי והמלכות ליהודה. א"ר אחא לא שלך היתה הבכורה. כלום הלך יעקב אצל לבן אלא בשביל רחל. כל התרישות שהרשתי באמך לא ברחל הייתי ראוי לתרשן עכשיו חזרה הבכורה לבעליה: (ו) פחז כמים אל תותר. ר' אליעזר ור' יהושע. ר"א אמר יד פחז"ת חטא"ת זני"ת. ר"י אמר פרק"ת עול. חלל"ת יצועי. ז"ע יצרך עליך. ר"א בן יעקב אמר פסע"ת על דת. חב"ת בבכורתך. ז"ר נעשית למתנותיך. אמרו עד עכשיו אנו צריכין למודעי. בא ר"א המודעי ופירש זע"ת תרד"ת פר"ח חטא מעל ראשך. א"ר פנחס עשית בפחזים שנשתברו שוקיהן: (ז) כמים. רבנן אמרי טו אתה חטאת במים יבא משוי ממים ויקרבך (דברים לג) יחי ראובן ואל ימות. כמים מה מים ניתרין ממקום למקום כך הותרה לך. ר"א המודעי אומר אין עושין מקוה של יין של שמן אלא של מים כך עשית לך מקוה של מים וטיהרת עצמך בו. אל תותר. ר' אליעזר ור' יהושע תרויהון אמרין כך לא ויתרת לך כלום. ר' אליעזר המודעי אומר אל יהי לך ויתרון עון שלך. כי עלית. ר' אליעזר ור' יהושע תרויהון אמרין כי עלית בודאי. ר' אלעזר אמר כי עלית טז היכן בדודאים. משכבי אביך. א"ר ברכיה משכב אביך אב"ב אלא משכבי אביך משכב בלהה ומשכב זלפה. ר' אבהו ואמרי לה ר' יעקב בשם ר' חייא רבה וריב"ל בשם רשב"י יז תנינן החשוד על דבר לא דנו ולא מעידו. איפשר יח שהוא עתיד להיות בו' שבטים העומדים בראש הר עיבל ואומרין (דברים כז) ארור שוכב עם אשת אביו והוא עושה הדבר הזה. אלא עלבון אמו תבע. שכל ימים שהיתה רחל קיימת היתה מטתה נתונה אצל מטתו של יעקב אבינו כיון שמתה רחל נטל יעקב אבינו מטתה של בלהה ונתנה אצל מטתו. אמר לא דיה לאימא להתקנא בחיי אחותה אלא אף לאחר מותה. יט עלה וקלקל את היצועין. ר' יהודה בר סימון פליג עליה וריב"ל משום רשב"י לאחד שחשדוהו מוכר תרומה בשל חולין בקשו אחריו וראו ולא מצאו בדברים ממש וסינו אותו משער בשוק (ח) אז חללת. ר"א ור"י תרויהון אמרין אז חללת ודאי. ר"א ור"י תרויהון אמרין עלה מחטאתך. ר"א המודעי אמר עלה ממתנותך. רבנן אמרי איני לא מרחקך ולא מקרבך אלא הרי אני תולה אותך ברפיון עד שיבא כ משה שכתוב בו (שמות יט) ומשה עלה אל האלהים. מה שדעתו רואה לעשות כך עושה. כיון שבא משה התחיל מקרבו יחי ראובן. ורבנן אמרי כא כך היתה עדתו של קרח (היך דכתיב לעיל): (ט) שמעון ולוי אחים. כב אחים לדינה ולא ליוסף. כלי חמס מכרתיהם. אמר להם הכלים הללו שבידכן גזולים הם בידכם למי הם ראוים למכרותיהן לעשו שמכר את
הבכורה

יד יוסף יג תנ"כ פ' פ"ב. פיוט הדפס. תנחומא ס"ז. ילקוט ס"ז. תרגום יונתן וירוש'. ועי' ב"ב קכ"ג: יד תנחומא ס"ז. פיוט הדפס. שבת נ"ה ע"ב: טו תנ"כ פ' מ"ח וש' פ"ב. ילקוט ס"ז. סנהדרין ל"ב: טז תנחומא ס"ז: יז בכורות ל': יח שבת נ"ה. ופיוט הדפס: יט יוב"ע פ' ויצכון יצרהל: כ תנחומא ס"ז. ועי' סנהדרין נ"ב: כא לעיל פ' ו סי' ג' וש"נ: כב תנ"כ פ' פ"ב. תנחומא:

מתנות כהונה

שהלך חלוצי לבא בראשי הגייסות והיה כחי והוא שניהם מלשון כח גבורה: ופני אריה פניהם. פסוק הוא בד"ה א' סי' י"ב והע"פ שהם מדבר בבני גד ראובן וגד שניהם עברו חלוצים לפני בני ישראל: שירוי חילי כו'. כן הוא בתרגום ירושלמי חיל לשון חולי והמעשה בלהה היא היה להשים צערו וחליו: כהונה דרש מלת מלשון נשיאות כפים לברכת כהנים: עז זה מלכות כד"א ויתן עוז למלכו: בכורה בהדיא כתיב בכורי אתה: כל התרישות. גרסי' ורמז לשמות ממתו ולשון ערומים תכחר לשון נקייה: ברחל הייתי ראוי כו'. שכל עצמו של יעקב לא עשה עם לבן אלא בשביל רחל ובספר הזוהר מפרש יותר שים עיניך עליו: לבעליה ליוסף בכורה של רחל: ז"ע יצרך. גרסי' לקמן פ' צ"ט כלומר מזדעזע וגבר עליך והזגמות דרכות אלו עיין בפ' במה בהמה: למתנותיך למתנות כהונה: עד עכשיו כו'. אחר כל הדרשות האלו אין הדיעה מתיישבת אלא בדברי ר"א המודעי: זעת כו'. סיפך התיבה ודורשה: זעת נזדעזעת ונתהרפת והיית חרד ומסיר לשוב בתשובה ופרח החטא ממך: כפחזים הנמהרים שוקיהן. כלומר פירושו כלי משקין שלהם כשברו ומן המים לא נשתייר בו כלום וכ"ה בתנחומא ולקמן בפ' צ"ט מהו כמים אדם יש בידו קיתון של מים ונשפך אין משייר בו כלום אבל יש בו שמן או דבש נשייר לכך נאמר כמים אל תותר: משוי ממים. משה רבינו שנאמר בו כי מן המים משיתהו: ויקרבך שנא' יחי ראובן ואל ימות וכמו שפירש"י שם: הותרה לך. נמחל ומוותר לך העון וי"ל לשיסוך: מקוה של מים. רמז לתשובה נמוכה וטהורה: לא ויתרת לך כלום. מן הבכורה וכהונה ומלכות: ויתרון עון. יתור עון אל יוסף לך שנמחל לך לגמרי:

עלית בודאי. נסתלק לגמרי מן אותן ג' מעלות הנ"ל: עלית נסתלקת כד"א כעלות גדים בעמו: ר' אלעזר כו'. היינו ר"א המודעי דלעיל והדיש עלית כמשמעו לשון מעלה והיכן בדודאים פסי' מן הגזל ומהתנק נולד יששכר או דריש עלית כמו העלית משכבי אל לאה ונולד יששכר: שהוא עתיד. גרסינן שהוא ראובן: והוא עושה כו'. בתמיה והיאך ידין עליו שוב: עלבון הרפה להתקנאת לשום בטלה והתוקה כד"א בקנאו את קנאתי פירושו בקנאו את הקניף שהיה לו לקנוף: פליג עליה. על ההיא דאמר לעיל שריב"ל אמר בשם רשב"י כך אלא כך אמר משמו לאחד כו': בקשו בדקו וחפשו: וסינו אותו כו'. שהיה הוא ממונה על השער שבשוק שלא יעשה בו עול ובזה הכל יודעין שלא מצאו אחריו כלום וכן כשרתו מגוה הקב"ה שיהיה ראובן עומד על הר עיבל ידעו שלא נמצא עולתה בו: אז חללת ודאי. ר"א המודעי לא פליג על זה שודאי חלל אלא שעשה תשובה ופרח החטא' מעליו נראה דה"ג ר"א ור' יהושע אומרים עלה ממתנותך ור"א המודעי אומר עלה מחטאתך וכן שולה יפה כל אחד ואחד כפי שיטתו וסברתו דלעיל: עלה ממתנותך. מעון חלל מצבי אביך נסתלקת ממתנות כהונה ובכורה ומלכות. ור"א המודעי דרכו שנסתלק מהחטאות במה שעשה תשובה שלימה וכמו שאמר למעלה: איני לא כו' כך אמר יעקב: ברפיון באויר כלומר לא לרחק ולא לקרב ודוגמתו שמצא למעלה פרשה כ"ג: לדינה שמסרו נפשם עליה בשכם: ולא ליוסף. שהם היו שאמרו זה לזה לכו ונהרגנהו כמו שהוכיח שם רש"י ז"ל וכן הוא בתנחומא בפרשה זו: הכלים הללו. כלי זיין הם ראוין לעשו שמכר בכורתו ליעקב ולקח. מכירותיהן לשון מכרה ממש: בקהלם כו'. פי'
הרדק

עץ יוסף

שבשר שבגבורי המלחמה היו מראובן מדכתיב ביהושע ויעברו בני ראובן ובני גד וחצי שבט המנשה כארבעים אלף חלוצי הצבא עברו לפני ה' למלחמה. אלו זקפי המלחמה לפי שהזכיר הבכורה על הגבורה הזכיר מה שאלאתי מעיו יהיו כמוהו: ופני אריה פניהם והיינו יתר עז. כי מה עז מארי והע"ג דהאי קרא ופני אריה פניהם בבני גד כתיב. יליף בני ראובן מקיו מבני גד שהיו שניהם פני ארי': לא ראיתי טיפת קרי. ועגין הבכורה אגל זה. לפי שלאיהוהו גבור וחזק המזג הוא יותר מוכן לבלום בו יגה"ל: ואת וילך וישכב את בלהה. מפרש קרא כפשטיה. ודלא כמ"ד בלבל יצועי אביו לבד. ופלוגתא היא: שירוי חילי לאשית חוליי. ושירוי צערי פי' ולאשית צערי כדאי' באגדת בראשית שא"ל יעקב שמיום שנולדת הייתי אומר שמא עולה ראובן לגג וימות שמא ירד למטה ויפול את הים ראשית אוני עכ"ל וזהו שירוי צערי: הבכורה היתה שלך והיינו דקאמר ראובן בכורי אתה. ויתר שאת היינו כהונה כמד"א וישא אהרן את ידיו. ויתר עז היינו מלכות כד"א ויתן עז למלכו וכדלקמן פ' צ"ט: לא שלך היתה הבכורה כו'. מפרש דס"ק דראובן בכורי אתה בתמיה הלא אתה כחי וראשית אוני שיפה ראובה שלי שנתעברה אמו בלילה ראשונה ולכן לא שלך היתה הבכורה שאז היה כל מחשבתי ברחל והוכבין (זה"ק): כל התרישות רמז לבמות ממיתו ולשון ערומים תכחר לשון נקי: עכשיו חזרה כו'. ר"ל דמלד החטא נהגו לא היה נענש בכך שתנטל הבכורה ממנו. מפום דקפה ליה לפלוגה דיוחסין שמעקר כדלעיל פ' פ"ב. וכן אילו לא חטא אע"ג דהיה מחשבתו ברחל מ"מ לא היה נטלה ממנו בכורתו. אבל עכשיו בחטאת ובלאו הכי יש לה קטרוג על בכורתך בהיות מחשבתי ברחל. נמחים אתה מן הבכורה בקל כדי להחזירה לבעלים הראשונים (מה"ק): (ו) פחז כמים אל תותר ר"א אומר. מפום דפחז שם דבר וכיון שדיבר עמו לנוכח הל"ל פחזת. לכך כל ת"א רמיז ביה מסריקון: פחזת חטאת זנית כו' ע"י הפחיזה והמהירות שלא בישוב הדעת נכשל בחטא זנות אלא שבא אח"כ בתשובה שלימה: ר"י אומר פרקת עול כו'. דריש נוטריקון כה"ג דרבי אליעזר. פרקת עול ומפרש במה פרק עול וכו' שהיה בשני דברים. האחד חללת יצועי ופגעת בכבודי ועברת על מגום כבוד אב. והשנית זה יצרך עליך בזנות (מה"ק): ראב"י אומר פסעת כו'. ס"ל שלא שכב ממש אלא שבלבל יצועי אביו לבד ודריש פסעת על דעת לפגוע בכבוד אביך. יפי"ז הבם בבכורתך שאבדת בכורתך. וכן זר נעשים למתנותיך בכהונה ומלכות כדלעיל. ולא כללם יחד עם הבכורה. משום דהבכורה מיד היה. והכהונה והמלכות לאחר זמן (זה"ק): אמרו עד עכשיו פי' אמרו חכמים עדיין צריכין אנו למודעי. דס"ל לר"א המודעי שנכשל לחטוא בזנות וה"כ המגבר על יצרו ולא חטא. וע"כ מחשבתו זאת נעשית קלה בעולה לבלבל יצועי אביו מפום עלבון אמו. וע"כ כינה אותו עלבון שכינה לפי מחשבתו. ומפום שעשה על זה אח"כ תיכף תשובה שלימה נמחל לו אותו עון לגמרי. וכל זה נכלל בדברי ר"א המודעי זעזי' זעת חרדת פרח חטא מעל ראשך. שפי' פחז בסירוס. ור"ל זעת חרדת מירלת שמים ופירשת מעבירה. וגם זעת חרדת בחרדת התשובה על החטא. ומזה פרח החטא מעל ראשך כי נתקבלה תשובתך: עשית בפחזים כו'. פי' נעשית כדלים הנמהרים בהילוכם שע"י מהירות מרוצתם נשברו שוקיהן פי' רגליהם. כן אתה ע"י מהירתך חטאת ונכשלת. וכן אי' במדרש אגביר ז"ל נדמית לפוחזים המקפילים ורגליהם נשתברו. ואח"ז מתחיל כמים רבנן אמרי אתה חטאת במים כו' (יפ"ת): (ז) כמים רבנן אמרי אתה חטאת במים. היינו פ"ז הדומה למים יבא משה רבינו שנא' בו כי מן המים משיתהו ויקרבך שאמר יחי ראובן ואל ימות שבזה התפלל עליו כדאי' בסוטה. ובודאי עשה תשובה אלא שהיה קבלת תשובתו תלוי ועומד ברפיון עד שהתפלל משה עליו כדלקמן כו' מ': כמים מה מים ניתרין כו'. פ"א על תיבת כמים. שלכא דר"א ב"י דלעיל שלא חטא בזנות כלל ואפי' במחשבה לא חטא אלא שבלבל יצועי אביו משום עלבון אמו. ולכן אף בלא תשובה ובלא תפלה כיון שנענש שפסקה ממנו הבכורה והכהונה והמלכות נתכפר עונו. והו מה מים ניתרין וניגרין ממקום למקום כך הותרה לך עונך שלפו ועברו כמים הניגרים ולפ"ז לא הוצרך משה לקרבו: ר"א המודעי כו' אזיל לשיטתו דלעיל שלא חטא במעשה בזנות אלא במחשבה ובלבל יצועי אביו. ולכן בלא תשובה לא הותרה לו. אך כיון שעשה תשובה שלימה הותרה לו תיכף בלא תפלת משה. וז"ש כך עשית לך מקוה של מים כלומר עשית תשובה שלימה וטיהרת עצמך מעונותיך: לא ויתרת לך כלום. כלו' לא הנחת לך שום ויתרון שהפסיד כל מעלותיו בכורה כהונה ומלכות: אל יהי לך ויתרון עון. פי' אין לך שום שארית עון. ואזיל לשטתיה דס"ל שלא חטא במעשה. אפשר שנ"ל אל יהי לך יתרון משון שלך: כי עלית ר"א ור"י תרויהון אמרין כי עלית בודאי. ר"א אמר כי עלית היכן בדודאים. הוא מאמר ר' אליעזר המודעי ופירושו שר"א ור"י תרויהון אמרין כי עלית בודאי שנכשל בבלהה כפשטיה דקרא. והלכו בשיטתם דלעיל דאמרי פחזת חטאת זנית. או פרקת עול כו'. ור"א המודעי אמר כי עלית היכן בדודאים שהוא ס"ל לעיל זעת חרדת פרח חטא מעל ראשך. וכן דריש כאן לשנה מלשון עילוי שנתעלה ע"י דודאים שלא ע"י יששכר וזבולן. וזה הועיל לו עכשיו לרצותו בתשובה: משכב בלהה ומשכב זלפה. שס"ל שלא שכב ממש הוא אלא בלבל יצועיו. והנה בלבולו של יצועי בלהה הוא ביאה נ"כ שהיה כן משפט זלפה שקנאתו נומר לא די לאחות אמי שפחת צרה לאמי אלא אף שפחתה כדאי' במס' שבת. ומפעגה זו ודאי הדחה ג"כ זלפה (יפ"ת): והוא עושה הדבר הזה. כלומר לא היה ה' מנוס שיהיה מן המקללים אם עושה הדבר הזה: עלבון פי' חרפה: היתה מטתה נתונה. כדכתיב האמשם קהתך את אישי: מטתה של בלהה מתוך אהבת רחל היה רוצה להתנחם בבלהה (יפ"ת): להתקנא לשום שטלה והתוקה כד"א בקנאו את קנאתי שפירושו בקנאו את הקנאף שהיה לו לקנוף: וקלקל היצועין ומעלה עליו הכתוב כאילו שכב את בלהה: פליג עליה על הסיא דאמר לעיל שריב"ל אמר בשם רשב"י כך אלא כך אמר משמו לאחד כו' (מת"כ): בקשו בדקו וחפשו: וסינו אותו כו'. שיהא הוא ממונה על השער שבשוק שלא יעשה בו עול. ובזה הכל יודעין שלא מצאו בו עול: (ח) אז חללת ודאי שגם ר"א המודעי לא פליג על זה שודאי חלל אלא שעשה תשובה ופרח החטא: ר"א ור"י תרויהון אמרין עלה מחטאתך. כ"ג ר"א ור"י אומרים עלה ממתנותך. ור"א המודעי אמר עלה מחטאתך. וכן שולה יפה כל אחד לפי שיטתו: איני מרחקך כו' רבנן אלו ס"ל כר"א ור"י שחטא ממש במעשה אלא שעשה תשובה. ולא ידע יעקב אם נתקבל תשובתו אם לאו. ולכן אמר איני לא מרחקך ולא מקרבך עד שיבא משה כו'. והכי פירושו אל תותר איני נותן לך יתר שאת עד בא מי שכתוב בו עלה. והרמז בזה כי הוא שעלה אל האלהים ויודע אמיתת הדברים אם תפלתו מתקבלת יותר (יפ"ת): יחי ראובן שפי' יחי בעוה"ז ואל ימות בעוה"ב כדאי' בפרק חלק: כך היתה עדתו של קרח. כלו' אל שהמה שהיה המת נענש או שלוי ברפיון עד בא הגואל אחריו נתגלו בתפלתו כי כן עדת קרח שיהיה שוקעת ויורדת עד שעלו בתפלת חנה. מה שהתפללה עליהן אל תפלה במוהל היינו לפי שמואל רבני קרח (ירלה) [ראוי] שבשבועתו יזכה קרח אביהם (יפ"ת): (ט) אחים לדינה כו' שמסרו נפשם עליה ולא ליוסף: גזולים הם שתפסו אומנות שאינה שלהם: למכורותיהם מכורותיהם כלי זיין כל' יון וכדלקמן פ' צ"ט. אבל מ"מ מדפיק לה בהאי לישנא ול"ק בהדיא כלי זיין דריב' דרמיז ביה נמי הא שאין ראוין אלא למכורתיהן לעשו שמכר את הבכורה. שההרב אומנתו של עשו: בשעת שכן כאן. בשעה שיתאו שכם במעון לימול ענה לעמוד עד משה כשבא לעשות הדין ולכסתו את נפשם לעמוד עדו כדאי' בפרק הנסרפין וכתיב
כסס

יבכורה. כג בסודם אל תבא נפשי. בשעה שהן באים ליטול עצה בשיטים. בקהלם אל תחד כבודי. בשעה שהם נקהלין על משה כד בעדת קרח. בקהלם אל תחד כבודי. אבל לדוכן יזכר שמי כשבניו עומדים על הדוכן שנא' (דה״א ו) ואלה העומדים וגו' ובניהם הימן וגו'. ר' הונא ור' הנינא ור' פנחס תלתיהון אמרי בן יצהר בן קהת בן לוי בן ישראל. כי באפם הרגו איש. זה חמור אבי שכם. עקרו שור. עקרתון שורן של גרים. ר' הוניא ור' ירמיה בשם רבי אחייה בר אבא דכתיב וברצונם עקרו שור בשביל לעשות רצון יצרכם עקרתם שורן של גרים. עקרו אבוס. זה כה אחד מן הדברים ששינו לתלמי המלך: (י) ארור אפם כי עז. ר' חוניא ור' עזריה בשם ר' יוחנן ריבה בהן בוהקנין מעלה חמה הדא אמרה על מי שהוא בהקן שהוא מעלה חמה· א״ר יהודה בר סימון למ״ך שהיה לו בן וצפה המלך שהנהש עתיד לישוך את בנו אמר יהא ליט היויא דבעיא למיכת ית ברי. כך בא לקללן וקלל את אפם. ארור אפם כי עז ועברתם כי קשתה. ועבירתם כי קשתה. אחלקם ביעקב. זה שבטו של לוי (במדבר יח) אני חלקך ונחלתך. ואפיצם בישראל. זה שבטו של שמעון הדא אמרה רובן של עניים משבט שמעון היו. א״ר תנחומא אע״ג דאנו מפרישין ואמרין (שם לה) והערים אשר תתנו מאחוזת בני ישראל וגו' ששה עיר אתהן ואת מגרשיהם. כולן משל שמעון היו: (יא) כיון שראו אותו שהוא מקנטרן התחילו מסתלקין לזויות כיון שראה שהן מסתלקין לזויות התחיל קורא לכל אחד ואחד. יהודה אתה יודוך אחיך. אחיך מודים בך אמך מודה בך אני עצמי מודה לך. אמר רשב״י כו יהיו כל אחיך נקראין על שמך. אין אדם אומר ראובני אנא שמעוני אנא אלא יהודי אנא. א״ר יהודה בר סימון משל למלך שהיו לו י״ב בנים והיה שם אחד והיה חביב עליו יותר מכולם ונתן לו חלק בפני עצמו וחלק עם אחיו. ידך בעורף אויבך. כז במה נתחבט יהושע שינתן לו עורף ולא נתן לו שנא' (יהושע ז) בי אדני מה אומר אחרי אשר הפך וגו'. כח ולמי נתן לדוד (ש״ב כב) ואויבי תתה לי עורף. למה שהיה פטיריקין שלו שכתוב בו ידך בעורף אויביך. וישתחוו לך בני אביך. כט הכא הוא אומר וישתחוו לך בני אביך ולהלן הוא אומר (בראשית כז) וישתחוו לך בני אמך אלא יצחק ע״י שלא נטל אלא אשה אחת הוא אומר וישתחוו לך בני אמך אבל יעקב ע״י שנטל ארבע נשים כתיב וישתחוו לך בני אביך: (יב) גור אריה יהודה מלמד שנתן לו גבורה של ארי וחוצפה של גוריו. מטרף בני עלית· מטרפו של יוסף עלית ונתעלית. ל מטרפה של תמר עלית ונתעלית. כרע רבץ מפרץ עד דוד כרע שכב מדוד עד צדקיהו. וי״א כרע רבץ מפרץ עד צדקיהו כרע שכב מצדקיהו עד מלך המשיח. כרע רבץ בעה״ז כרע שכב לע״ל. כרע רבץ בשעה שאין שונאים כרע שכב בשעה שיש לו שונאים עמד קבל כל שונאים: (יג) לא יסור שבט מיהודה. זה מכיר וגו'. ומחוקק מבין רגליו. שבא ונתחבט לפני רגליו. עד כי יבא שילה לא זה מלך המשיח.
ולו

יד יוסף כג לק' פ' צ״ט. ילקוט ס״ו. ברכה ותנחומא קרח כד סנהדרין ק״ט: כה מגילה ט': כו סוטה הד״ס ופ״י וירושלמי: כז שוח״ט מזמור י״ח. ילקוט ס״ו וילקוט ש״ב רמז קס״ג: כח תנחומא: כט לעיל פ' ס״ט: ל מג״ב פ' ס״ב. ת״י וירושלמי: לא סנהדרין צ״ח:

ענף יוסף

כדאיתא בפרק חלק ומאי שנא כרבב״ל דאמר מתם ללבי גליתי לאברי לא גליתי. אותם לדיקים גדולים ממה״ש אפשר שנגלה להם כמו ללבו (יפ״ת). ולע״ד נר״י כא דכתיב באחרית הימים לא קאי אגילוי קץ אלא כמ״ד בסמוך מפלת גוג או בנין ביהמ״ק ארלה לנס. ובדניאל דכתיב ואתה חתום וסתום הדברים דמשמע בנגלה כדבסמוך. אלי מפרש דלא קאי אגילוי קץ עלמו אלא על הדברים שמתחדשים לעת קץ: (יג) [לא יסור שבט מיהודה זה מכיר וגו' כו'] ולי נראה לקיים הגי' כלשונו ע״פ מה שדרשו לבוה״ש על הכתוב ויהי כבא דוד מחנימה ושבי בן נחש מרבת בני עמון ומכיר בן עמיאל מלא דבר וברזלי הגלעדי מרוגלים משכב וספות כו' כיון שראה דוד כן אמר מאלו הייתי מתיירא והשלימו אינו מהם אלא מהקב״ה שלימו שנא' ברצות ה' דרכי איש גם אויביו ישלים אתו כו' כי אלו הג' היו מתהלים אויבים לדוד. שובי בן נחש הוא הנון בן נחש שהרג דוד בעלתו ומכיר בן עמיאל מלו דבר בביתו גדל מפיבושת בשיו בדעת מכיר לגדלו למלך על שבט או שניס. וברזלי הגלעדי משבט יוסף נוטה אחר שאול להיותו משבט בנימן אחי יוסף. ואם תרלה הגירסה לא יסור שבט מיהודה זה מכיר וגו' ומחוקק מבין רגליו זה מפיבושת שבא ונתחבט לפני רגליו. ר״ל שהיה מזרע שאול ונתחבט לפני רגלי דוד שבא מיהודה והשתחוה לפניו ובזה נתחקס

מתנות כהונה

שכל״ק בד״ה כשנקהלים מעצמם שם אל תחד כו' אבל כשמקהילים אותם לעבודת השי״ת יחד שמי: תלתיהון כו'. ג' אמרו שכן כתוב בד״ה א' סי' ו' בן לוי בן ישראל: שורן של גרים· חומה שלהם ובטחונם שכן הגרים היו להם במי להלות לאמר הלא שכם מדינה כולה נתגייר וניצולו מן המיתה ועתה אתם עקרתם אותו החק ויאמרו לשיפוך: ריבה בהן בוהקין. היה מקלל אותם שיהא הבוהק נראה בפניהם והם סימן כעס: ליט הויא כו'. מקולל וארור יהא הנחש שעתיד לישוך את בני וכן עשה יעקב שקלל הרי אפס הכעס הבא מזוהמתו של נחש: ועבירתם ועברתם קרי ביה ועבירתם: דאנו מפרשין. גרסי' פי' שאנו מצינו כתוב מפורש שאמר הכתוב כו'· כולן משל שמעון היו. גרסי' ואותן הערים היו מפוזרין בכל גבולי ישראל נמצא שבטו של שמעון היה מפוזר בכל תפוצות ישראל והיה זה לפי שאותן עשרים וארבע אלף שנפלו במעשה זמרי כולם היו משבט שמעון כמו שפירש״י שם וכן מצאתי בתנחומא בפרשה ויחי בפסוק אחלקם ביעקב והם היו ליטול חלק בארץ שהרי באותו פרק כבר כלו מתי מדבר כמו שפירש״י בפרשת חקת בפסוק ויבואו בני ישראל כל העדה ואע״פ שהרמב״ן ז״ל קושה בזה מ״מ יש להוכיח שמיד אחר המרגלים לא היה הכתוב מקפיד עליהם כמו שלא הקפיד מדי שנה בשנה והלך נחלתם הראוי ליפול בגורלם היה נוסף על נחלת כל השבטים עד שהתוספות ההוא באו כל הרבעים ושמונה ערי הלוים שני ערים לכל אלף ופי' זה נתאמת אצלי ממה שכתוב בתנחומא פ' ויחי ולקמן פר' צ״ט ח״ל אחלקם ביעקב עשרים וארבעה אלף נפלו משבט שמעון במעשה זמרי ואלמנותיהם כ״ד אלף וחלקם בני הלפים לכל שבט ושבט שנא' אחלקם ביעקב עכ״ל ולא מצינו שעשה כן לבחר אלמנות של מתי מדבר אלא אלו הלכו להתפרנס מנחלת בעליהם כדין ארמלתא דמתזנת מנכסי עזבון בעלה כל ימי מיגר ארמלותה: היו מסתלקין כו'. שאר השבטים הלכו להם מן הצד: מודים בך שאתה לדיק ויפר ואינם עושים תמך: אני עצמי כו'. על שהסתיד בתיה רעה אכלתהו ועכשיו אני מודה לך כי לדיק אתה: וחלק עם אחיו. כן יודוך אחיך הרי חלקו עם אחיו והה״כ ברכו בחלקו בפני עצמו: ידך ט'. פטיריקין פי' הערוך מתנה מן שלו כלומר מאותו הברכה שברכו אביו ידך בעורף אויביך. בני אמך. ולשלם האם יותר ודאית וברורה מן האב: בני אביך. שכלם היו מאב אחד: עלית כו'. דרכו ותמון הסתלקות ולשון עלייה ומעלה: וברע לשון שפלות כד״א ויכרעו ויפולו וכן רבן כד״א רובץ תחת משאו: כרע שכב. הנאמר בנבואת בלעם משמע לו שכיבת מנוחה וכבוד וכד״א והשכבתים לבטח הושע סי' ב' וכן כרע כמו שפירש״י בחומש: מפרץ כו'. שלא בא יהודה לכלל מלוכה עד דוד: ויש אומרים כו'. עתה חזר לפרש כרע רבץ לשון קיום וחוזק כאדם המאמץ ברכיו לעמוד על עמדו ואין מחריד כארי על טרפו וכן פירש״י בחומש וכן רבץ כמה דאת אמרה ורבצת ואין מחריד איוב סי' י״א: וזה מפרץ ועד צדקיהו. שלא היתה לו נפילה ומשם והלאה היה שוכב ונרדם לא יכול קום כד״א וישכב וירדם יונה סי' א': ובעולם הזה. חזר לשיטתו הראשונה וק״ל: שאין לו שונאים. הנכון שיהיה הגירסא בהיפוך בשעה שאין לו שונאים שכב במנוחה ומרגוע וכן מצאתי אח״כ בהב״א בהגיה כן: כל קבל שונאים. נגד שונאי: זה מכיר כו'. לא שמעתי ולא מצאתי בזה דבר המתיישב ונראה שרמז למפיבושת בן יונתן שנשאר חי מכל בית שאול ושיה נהגא בבי' מכיר בן עמיאל ככתוב בספר שמואל ב' סי' ט' ואף הוא נאמר בם ויבא המלך דוד ויקחהו מבית מכיר בן עמיאל וגו' עד ויפול על פניו וישתחו ובזה נשאר שבט מלכותו שריד וקיים בלי יורש עצר שיערער עליו וטוב להגיה זה מפיבושת שנאמר הנה הוא בית מכיר ועמר וכעין רמז לזה מצאתי בהב״א ועיין שם: זה מלך המשיח. ושילה פי' שהמלוכה שלו: נמנו ואמרו כו'. מדכתיב לא יסור שבט מיהודה שהממשלה מיהודה נקים ליה שכל שהרי הלל בא מיהודה ותוב כל הנשיאים שעמדו
מבני

עץ יוסף

שהם נשיא בית אב לשמעוני ולא כתיב בן יעקב: **בעדת קרח** דכתיב בן יצהר בן קהת בן לוי. ולא כתיב בן יעקב: **בקהלם אל תחד** כבודי אבל לדוכן כו'. פי' בשעה שנקהלו מעצמם שם אל תחד כד ד'. אבל כשמקהילים אותם לעבודת השי״ת יזכר שמי: **רבי הונא** ור' הנינא ור״פ תלתיהון א..ין. ל״ג הכא (יפ״ת): **זה חמור** וקרי לחמור איש לשון הסיבות שהוא נשיא הארץ. והאשימם על הריגת חמור שהיה לדיק בדין דינה ושוב נכנס בברית (יכ״ת): **עקרתון** שורן של גרים. שנעלו דלת בפניהם שלא ירצו להתגייר כשיפתעו איך הפרו בריתם לאנשי שכם. **דכתיב וברצונם** ל״ג דכתיב. והוא מיותר (יפ״ת). **לעשות** רצון יצרכם. שלהכיק רצון יצרם להנקם לא חששו לנעילת דלת בפני גרים. כי לא היו מעבירם להם שמים לנקמות קנאת ה' צבאות שאח״כ היה להם ג״כ לחוש לנעילת דלת: **זה אחד** מן הדברים דעשרה דברים שינו לתלמי כדלעיל פ״ח: (י) **ריבה בהן בהקנין**. פי' שמה בקלל אתם הייתו שיראה סימן כעס בפניהם ע״י בהק שהוא סימן לבעלי חמה: **למלך** שהיה לו בן כו'. להודיענו שהאף הוא זולת עלמות בני אדם. אבל הוא היצה״ר המהמיא. לכן אמר שזה כנחש הנושך הבן שהוא דבר זולת תאיאות הבן ומזיקו (יפ״ת): **וצפה המלך כו'**. שכל הכנסו להבא שלא יקום עוד ילרם להמיתם. והולי נסה על ענין כשים וקרה: **ליט חויא** כו' מקולל וארור יהא הנחש שעתיד לישוך את בני. וכן עשה יעקב שקלל הרון אפס הכעס הבא מזוהמתו של נחש: **ועברתם כי קשתה** דרים עברהם לשון עבירה. וקללת העבירה הוא כח התאות הגברא מעון כנודע (מה״ק): **זה שבטו של לוי** שמחזירין על ישראל ליטול המעשרות. ויליף דבלוי מיירי האחלקם בג״ש ד' ואני חלקך: **זה שבטו של שמעון**. שהיו נפוצים בישראל מפני עניותם לחזר על הפתחים: ג״ג דאיגון מפרשין. כל״ל כלו' שהכתובים מפרשין. וי״ג דאנו מפרשין (יכ״ת): **ואמרין והערים** כו' פי' אע״ג דקאמר קרא והערים אשר תתנו מאחוזת בני ישראל מאת הרב תרבו דמשמע דמ״ח עיר שיתנו ללוים ירדיבו אותם מהשבטים כל אחד כפי הראוי לו בין רב למעט. מ״מ שש עיר אתהן ואת מגרשיהן היו משל שמעון שמהארבעים ושמונה עיר שלוה ה' לתת ללוים אתהן ואת מגרשיהן נתנו שבט יהודה ושמעון ערים תשעה כדכתיב בספר יהושע וקחשיב הכא דששה מינייהו הוה משמעון ולבתן לבד היו מיהודה. וזה היה מרוע גיזלם שיתמעטו חלקם (יכ״ת ועי״ש)· (יא) **התחילו מסתלקין** כו' שאר השבטים הלכו להם מן הלד: **אחיך** יודוך לך. שיב לך ברכה וכבוד: **אמך** כו'. דכיון דכתיב וישתחוו לך מה ל״ל יודוך· ולכן אמר שבא לרבות אב ואם (יפ״ת): **אני** עלמי כו'. פי' אע״פ שהבן חייב בכבוד האב ולא בהיפך. אני בעלמי מודה לך שיש לכבדך מפני מעלתך: **נקראים** על שמך. והיינו יהודה אתה יודוך אחיך כי תודו בשיהם תמיד בשמך. משא״כ בשם ראובן ושמעון: **וחלק** עם אחיו. וכן הוא בנמשל שיהודה הי״ל חלק בפני עלמו שיקרא כל שבטו על שמו וכן הי״ל חלק עם אחיו שכולם נקראו על שמו (מה״ק):

פטיריקין שלו פי' מתנה שלו כלו' מאותו הברכה שברכו אביו ידך בעורף אויבך (מת״כ). או פטיריקין כו' כמו פטרון. ור״ל שזה מברכתו בישלוט בם יד בעורף (יפ״ת). והמוסף הערוך פי' כפטיריקין ירושת אבותיו. ובנוה״ש גרס פיזמרקין: **הבא הוא אומר** כו'. לעיל פרשה ס״ו ושם פירשתיו: (יב) **והוצפה** של גוריו. כלו' אומץ הלב להתקומם כנגד אויביו: **מטרפו** של יוסף. שאמר מה בלע **עלית ונתעלית** שפי' עלית נסתלקת. ומדאפקיה בלשון מעלה דרים נמי ונתעלית והיינו בזכה למלכות. ולפי דרש זה שקאי על יוסף יש לפרש מטרף בני יוסף עלית. או מטרף. בני עלית: **מטרפה של תמר** שאמר לדקה ממני והגילה: **מפרץ עד דוד** דהכא אמר כרע רבץ. ובפרשת בלעם כרע שכב. והתם נמי ביהודה מיירי דכתיב ותנשא מלכותו. ורבילה פרוה ושכיבה. דשכיבה משמע מיתה והשקט בההלט. משא״כ רבילה. ולכן כרע **רבץ** ירמוז לזמן שהיה מפרץ ועד דוד שאף שמשפחת יהודה היה לה יתר באה על שאר השבטים כאומר יהודה יעלה בתחלה. מ״מ לא היה גדולתו ברורה כמו שהיה מדוד ואילך שהיתה מלכות מפורסמת: **וי״א כרע** כו' ס״ל איפכא דשכיבה משמע שוכב ונרדם. ורבילה משמע מנוחה כמו ורבלת ואין מחריד (איוב י״א) הולך רבילה היא בזמן שהיתה לו מתחלה ממש דהיינו מפרץ ועד צדקיהו ושכיבה היינו מצדקיהו עד המשיח שאין מלך ואין שר רק קלת שררה ונשיאות אשר ליהודה על ישראל כדאמר בסנהדרין לא יסור שבט מיהודה אלו ראשי גליות שבבבל ולזה תקרא שררה או שכיבה: **כרע רבץ בעוה״ז** ס״ל כלישנא קמא דשכיבה עדיפי ולהכי מוקי רבילה בעוה״ז ושכיבה לעתיד לימות המשיח שתהיה עיקר ממשלתו: **כרע רבץ** בשעה שאין שונאים כו'. זה ג״כ כלישנא קמא דשכיבה עדיפא ומשפי שלא תבחן הממשלה כל כך כשאין גאות באויבים כמו שתבחן בגאות האויבים. וכן המנוחה תבחן יותר אחר הצער. לכן בשעה שאין שונאים אמר כרע רבץ. ובשעה שיש שונאים ועמד כנגדם ונלחם אמר כרע שכב שהכון מלכותו מאד ויכיר גבורתו: (יג) **לא יסור** שבט מיהודה זה מכיר. דכתיב (דה״א ב') ואחר בא חצרון אל בת מכיר אבי גלעד וגו' וכתיב (שופטים ה') מני מכיר ירדו מחוקקים. ועיין במס' יבמות דף ס״ב ע״ב: **שבא ונתחבט** כו' שכשהוליד חצרון את יאיר נתנו לו בני מכיר כ״ג ערים ליאיר כדי שישא אשה מבנותיהם. ועיין בדה״א ב' ברש״י (מתנת דר״א). והמת״כ גרס לא יסור שבט מיהודה זה מפיבושת דכתיב (ש״ב ט') ויקחהו מבית מכיר וגו'. ומחוקק מבין רגליו שבא ונתחבט לפני רגליו דכתיב (שם) ויפול על פניו וישתחו וגו'. והכוונה שעי״ז בקירב דוד את מפיבושת בן יהונתן שנשאר חי מכל בית שאול להביאו אליו מבית מכיר ונתנו מאוכלי שולחנו נתחזק שבט מלכותו בלי יורש עצר שיערער עליו: **זה מלך המשיח** כלו' שבט ממשלתו יהיה נמשך בקרב ישראל עד כי יבא משיח שנקרא שילה שהמלוכה שלו. או על שם שי לו שנאמר לו יובילו שי למורא. ומאז יתפשט מלכותו בכ״ע ולו יקהת עמים וכ״ש בישראל. אבל בעוה״ז אין שבט ממשלתו אלא בישראל
נמ״ק

ולו יקהת עמים. שהוא בא ומקהה שיניהם של עכו"ם. ד"א לא יסור שבט מיהודה. זו סנהדרין שהוא מכה ורודה. ומחוקק מבין רגליו. [לב]אלו שני סופרי הדיינים שהם עומדים לפניהם אחד מימין ואחד משמאל. עד כי יבא שילה. נמנו ואמרו הלל משל מי א"ר לוי [לג]מגלת יוחסים מצאו בירושלים וכתוב בה הלל [לד]מדוד. ר' חייא רבה מן דשפטיה בן אביטל. דבית כלבא שבוע מדכלב. דבית ציצית הכסת מן דאבנר. דבית כובשין מן דאחאב. דבית יצאה מן דאסף. דבית יהוא מן ציפורין. דבית ינאי מן דעלי. ר"י בר ר' חלפתא מן דיונדב בן רכב. ר' נחמיה מדנחמיה התרשתא: (יד) אסרי לגפן עירה. ר' יהודה ור' נחמיה ורבנן. ר"י אמר גפן שבחה רע אוסרין לה ברקום אחד. ולשרקה שני בני אתונו. כבס ביין לבושו זה החלב. ובדם ענבים סותה [לה]זה האדום. ר' נחמיה אמר אסרי לגפן עירה. מאוסרי לגפן עירה העיר אשר בחרתי בה. ולשרקה בני אתונו בנים האתנים ראויים לעמוד ממנו. ורבנן אמרי אני נאסר לגפן ולשרקה עירו והאתונו לכשיבא אותו שכתוב בו (זכריה ט) עני ורוכב על חמור וגו'. כבס ביין לבושו שהוא מחוור להן ד"ת. ובדם ענבים סותה שהוא מחוור להם טעותיהן. א"ר חנין אין [לו]ישראל צריכין לתלמודו של מלך המשיח לע"ל שנא' (ישעיה יא) [לז]אליו גוים ידרושו לא ישראל. א"כ למה מלך המשיח בא ומה הוא בא לעשות לכנס גליותיהן של ישראל [לח]וליתן להם ל' מצות הה"ד (זכריה יא) ואמר אליהם אם טוב בעיניכם וגו'. רב אמר אלו שלשים גבורים ר' יוחנן אמר אלו ל' מצות. א"ל לר' יוחנן לא שמיעא לרב שאינו מדבר אלא באו"ה. על דעתיה דרב בשעה [לט]שישראל זוכין רובן בא"י ומעוטן בבבל: (טו) חכלילי עינים. ר' עזריה ור' יונתן בן חגי ור' יצחק ב"ר מריון ואמרין לה בשם ר' יוסי בר חנינא [מ]רובן של סנהדרין משל יהודה היו ומ"ט חכלילי עינים מיין וגו' שהן יושבים וסודרים ד"ת בשינים עד שהן מוציאין אותן נקיים כחלב. ד"א חכלילי עינים מיין. אלו בני דרום שעיניהם כחולות וכחם יפה לת"ת. ולבן שנים מחלב. יפה יין לבן שנים יותר מחלב לתינוק. עמד א' עם חבירו בדרום א"ל אם יין תרדלי שתית יין הוא. ואם יין טורדלי שתית יין רע שתית: (טז) זבולן לחוף ימים ישכון. [מא]ר' יהודה בר נחמן ור' לוי הוון נסבין מן תרתין סלעין בכל שבת למצמתא ציבורא דר' יוחנן. עאל ר' לוי ואמר הדין יונה משל זבולן הוה הה"ד (יהושע יט) ויעל הגורל השלישי וגו' (=) ומשם עבר קדמה מזרחה וגו' וכתיב (מ"ב יד) כדבר ה' אלהי ישראל אשר דבר ביד עבדו יונה בן אמתי וגו' אילון נובבתא דצפורין. עאל רבי יוחנן ודרש הדין יונה משל אשר הה"ד (שופטים א) אשר לא הוריש את יושבי עכו ואת יושבי צידון וכתיב (מ"א יז) קום לך צרפתה אשר לצידון. א"ל ר' לוי לר' יהודה אע"ג דשבתא דידך סב תרתין סלעין ושב כי

יד יוסף [לב] סנהדרין ל"ו: [לג] ירוש' תענית פ"ד: [לד] סנהדרין ס'. כתובות ס"ב: [לה] כתובות קי"א: [לו] סנהדרין: [לז] שוח"ט מזמור כ"א: [לח] ירוש' ריש ע"ז. חולין צ"ב: [לט] שוח"ט מזמור ס': [מ] יומא ע"ג: [מא] ירוש' פ"ט דסוכה. וילקוט יונה:

מתנות כהונה

מבני בניו של הלל הוו: דבן אותו הוי. כל אלה שמות משפחות גדולות הם: שבחה רע. פלוגה טועמת פירות כל גרכה: אסרין לה ברקום אחד. קושרין בו עיר אחד לטעון פירותיהן ברקום הוא עיר בן אחון ומצאתי בפוך אמת דגיל אוסרין לה ברקום והוא הנזכר בפ' במה בהמה מין חמור: זה החלב. כלומר יין לבן והמ"א כתב שבלשון ערבי קורין ליין לבן חלבון: האדום יין אדום: מאוסרי לגפן כו'. נראה דה"ג מאסר לגפן כו'. ופירושו יאסר הש"י ויקשר ישראל בנקראו גפן מפגרים הטע: עירה לעיר ירושלים ה"א בכוף התיבה משמש במקום למ"ד במהולאו כן מוכח בתנחומא בהדיא: ולשורקה ישראל שנקראו שורקה כד"א ואנכי נטעתיך שורק יעמוד מהם בנים האיתנים הצדיקים והנביאים החזקים וכן תרגום אונקלוס: אני נאסר. כמו אני אוסר ותולי שנ"ל כן ופי' אני קושר לישראל שנקראו גפן ושורקה עירה ואתונו וכדמפרש ואזיל: שהוא מחוור. גרסי' פי' שמלך המשיח מלבן להם דברי תורה במה שהסכים בדברי תורה עד עתה יחזור להם מלך המשיח ודרים סותה לשון סעות כד"א כי יסיתך הכי איתא בהדיא בתנחומא ועיין לקמן בפרשה צ"ט: וליתן להם. פי' לאומות העולם והכי איתא בירושלמי ריש פ' אין מעמידין ח"ל אלו שלשים מצות שאומות העולם עתידין לקבל עליהם ל' מצות היינו כדלקמן אליבא דר' יוחנן: שלשים גבורים. שלשים צדיקים הנבראים כסף כמו שפירש"י ז"ל בפ' גיד הנשה בירושלמי ח"ל אלו ל' צדיקים שאין העולם חסר מהם כו'. עד שנאמר ואברהם היו יהיה וגו' יהיה בגימטריא ל' ובוחר טוב מזמור ה' גרם ל' צדיקים כאברהם: לא שמיעא ליה. כלומר לא סבירא ליה שאינו מדבר אלא באומות העולם לפרשה על ל' מצות שיתן להם לאומות העולם אלא על הל' הצדיקים שנקבצים בישראל: על דעתיה דרב. מלתא באפיה נפשיה הוא לומר אליביה דרים בפי' הכתוב על ל' הצדיקים שבישראל שבשעה שישראל זוכין רובן מהם בא"י כי שם צוה ה' את הברכה ביהרון הכשר טובה וברכה והכי מוכח בירו' דמלתא באפיה נפשיה הוא כן נראה פירושו של סוגיא זו אליבא דירוש' והכי סליק שפיר ואע"פ שאינו מיושב לפי הסוגיא דגיד הנשה ולפי פירש"י ז"ל שם: רובן בא"י ומיעוטן בבבל. וכ"ה בבוחר טוב מזמור ה' והתם גרם שישראל זוכין שמנה עשר בארץ ושנים עשר בהוצה לארץ: חכלילי עינים מיין. הסנהדרין הם עיני העדה ויין בגימטריא ע' והם ע' שבסנהדרי גדולה: ושינים כלומר בדיבור ובשינים שמעיקר בו השינים: כחולות כלומר מאירים ובהירים כאילו הם מכוחלי' בכחול ודרום הכלילי כחולות כלומר מכוחלי': לבן שנים. כלומר זקן שבע בשנים ודרש לבן שנים כמו לבן שנים וכדאי' בפ' הכותב: תרדלי וטרדלי. שני מקומות הם בהרדלי היה יין אדום ובטורדלי היה יין לבן כדאי' בפ' במה אשה ויין אדום לעולם הוא יותר טוב מיין לבן: הוון נסבין כו'. היו לוקחין כל אחד מהם שני סלעים בכל שבת לקבץ העם לדרשות ר"י ובשבת זה היה ר' יודא המקבנס ובשבת אחר היה ר' לוי המקבנס ובעוד שהיה האחד מקבץ העם היה חבירו נכנס לבית המדרש והיה דורש דבר זה קודם שבא ר' יוחנן וכדי שלא ישבו הצבור בבטלה וכן הוא בירוש' בפ' החליל: עאל ר' לוי לבית המדרש והוא שבת ר' יודא המקבץ הציבור: הדין יונה. זה יונה בן אמתי הנביא משבט זבולן היה: מזרחה וגו'. גרסי' וסיפיה דקרא גתה חפר: בן אמתי וגו'. גרס וסיפיה דקרא אשר מגת החפר: נובבתא דציפורין. ונראה שהן לשון גבשושיות וגבעות ונשורי הוא יושבת במקום הרים: עאל ר' יוחנן כו'. נכנס ר"י ודרש שיונה בא משבט אשר: קום לך צרפתה. ומקשינן שאותה צרפית היא

ענף יוסף

נתחזקה מלכות ב"ד: (טו) [רובן של סנהדרין משל יהודה] קשה דבפרק בראשונה אמר רבא לא משכחת צורבא מרבנן דמורי אלא דאתי משבט לוי או משבט יששכר. ופרכינן ואימא נמי יהודה דכתיב יהודה מחוקקי. אסיקו דמעתה אליבא דהלכתא קאמרי'. ויש לומר דהתם בהוראה יחיד לבדו קמיירי שידע לבורות הלכות בישראל מדעתו לבד כהכם שמורה הוראות בישראל דבכהי משמע ליה דיפה כחם דלוי ויששכר. אבל במשפט והוראה שהוא ע"י מנה ומנין דרבים כגון סנהדרין. שבט יהודה יותר מלוי לכן יפ"ם

עץ יוסף

(מה"ק): זו סנהדרין וכה"ג נמי אמרינן בפ"ק דסנהדרין אלו ר"ג שבבבל כו'. ואף כי גם אלה פסקו בזמנים. כבר פירשו המפרשים שמ"מ נמצאו ברים מושלים כדוגמתם הקרובים למלכות אשר ממבלתם מתפשטו בקרב ישראל. והכא נקט כנהדרין לדוגמא בעלמא (מה"ק): שהוא מכה ורודה. ופי' שבט כמו שבט המגנה: שהם עומדים לפניהם כדמפרש בפ' אד"מ: הלל מדוד ומזרע הלל עמדו הנשיאים בישראל ועליהו כתיב לא יסור שבט מיהודה: מן דשפטיה שהוא מדוד: דבית ציצית ט' כל אלה שמות משפחות גדולות הם: (יד) גפן שבחה רע. כל גפן שיהיה ואפי' היותר פחות אוסרין לו ברקום אחד. כלומר קושרין לו עיר אחד לטעון פירותיה. ולשון ברקום הוא עיר בן אתון והוא לנדקד"ק שהוא מין חמור כמפורש בפרק במה בהמה. וכמ"ש בא"א וע' במוסף הערוך ניירסהו: ולשרקה שהוא גפן טוב שיש לה משא יותר קושרין לה שני בני אתונו כלו' ב' עיירים להטעינן מפירותיה (מה"ק): זה החלב כלו' היין הלבן. ולכן אמר כבס ביין לבושו שהוא לבן שיוכלו לכבס בו כמו במים ונקרא יין חלבון (יחזקאל כ"ז י"ח): זה האדום שדומה לדם. שיוכל לצבע בו כסות שתהיה אדומה כיין: מאוסרי לגפן כו' מפרש עירו על ירושלים שהיא העיר שבחר ה'. וכנוי עירו חוזר לה' שהוא ידוע. או חוזר ליהודה שהיא עיר מלכותו. וגפן היינו ישראל כדמפרש לקמן פ' צ"ט. ושורקה עמך מסך הזרע על דרך ואנכי נטעתיך שורק. ובני אתונו בנים איתנים. וכוונת הכתוב במשנה דוד לירושלים הוליד את שלמה שממנו בנים האיתנים ראוים לעמוד שבהם יתקיים לא יסור שבט מיהודה (יפ"ת): אני נאסר לגפן מפרש גפן ישראל כדלעיל כר"ע. ועירה לשון עיר בן אתונות. ושורקה ישראל כדלקמן פ' צ"ט. והכוונה שכשיבא מלך המשיח שהוא עני ורוכב על חמור ועל עיר בן אתונות אז יהיה דבוק בישראל לגמרי שלא יניחם עוד. משא"כ מתחלה שפעמים היה רחוק מהם: כבס ביין לבושו שהוא מחוור ט'. שמכבס ומחוור הדברים ביין דהיינו תורה ע"ד כי טובים דודיך מיין כלבוש המחוור ע"ד ופרשו השמלה בפי' שאמר דברים המחוורים כשמלה (יפ"ת): שהוא מחוור להם טעותיהם. וסותה לשון טעות כדלקמן פ' צ"ט: אין ישראל צריכין כו'. כדאי' בביאור יותר בילקוט ישעיה. בעוה"ז ישראל למדין תורה מבשר ודם כו' אבל לע"ל אין ישראל למדין אלא מפיו של הקב"ה שנא' וכל בניך למודי ה' וכ"ה אומר לא ילמדו עוד איש את אחיו ואיש את רעהו וגו' ע"כ. א"כ כיון שאין ישראל צריכין לתלמודו של משיח ע"כ לא דכתיב כבס ביין לבושו דדרשי' לת"ח היינו לאו"ה: שנא' אליו גוים ידרושו. ובמלך המשיח מבחשי שלה פרשה דהם: גוים ידרושו לא ישראל. פי' ידרושו ללמוד ולקבל ע"ד והלך לדרוש את ה': א"כ למה מלך המשיח בא ומה הוא בא לעשות. ר"ל דמעיקרא ס"ד דעיקר תכלית המשיח ללמד דעת את בני ישראל ולהורותם בדרך שמלכים. דאי לקבץ גליות אין צורך לו כי ה' מזרה ישראל יקבצנו כהומר ונשא נס לגוים ואסף נדחי ישראל וכתיב והביאו את כל אחיכם מכל הגוים מנחה לה'. אבל השתא דקאמר שאין ישראל צריכין לתלמודו א"כ למה הוא בא ומה הוא בא לעשות כלו' בשאלה למה בא לגאולת ישראל שאין צורך לו ושאו בא לעשות א"כ מאחר שאינו צריך ללמוד לישראל ומשני כיון בו צורך בזה בואו צריך לכנס את ישראל בצריך שיהיה להם רחם אלו גוים ידרושו להביא אלו את בני ישראל כדי למצא חן בעיניו וה' יעשה הדברים בדרך ארץ. גם א"כ צריך לו לתת שלשים מצות לאו"ה כי אז נעשה מתודעת לא ניתן לבב מצות מהודעות (יפ"ת): שלשים גבורים פי' לדיקים ע"ד גבורי כח עושי דברו וכן שלשים לדיקים שאין העולם מתקיים בפחות מהן. וטעם קריאת הצדיקים והמצות כסף לאמר לשון כוסף והמדה או על שם טהרה ונקיות ע"ד כסף נבחר לשון צדיק: אמרי ליה לר"י פי' סייעתא לדידך דמיירי בל' מצות דלפי זה מיירי באו"ה דספסיה דקרא באו"ה מיירי כדכתיב התם ואקח את מקלי את נועם ואגדע אותו להפר את בריתי אשר כרתי את כל העמים אבל לרב קשה וכי לא שמיע ליה דלא מיירי אלא באו"ה והכי מפרש ליה בל' צדיקים: על דעתיה דרב בשעה שישראל זוכין רובן בא"י ומיעוטן בבבל ובשעה שאין זוכין רובן בבבל ומיעוטן בא"י. כצ"ל (יפ"ת ומה"כ) וכן הוא בב"ח. והוא מילתא באפי נפשיה. למר דאליביה דרים שפי' הכתוב על שלשים צדיקים שבישראל. שבשעה שישראל זוכין רובן בא"י משום דא"י ה' דורשם תמיד וזכות צדיקים מהני שפי. ועוד שצדיקי א"י גדולים שפי מחו"ל כדאמר בפרק סדר תעניות מה בין תקיפי דא"י לחסידי בבל: (טו) רובן של סנהדרין משל יהודה. ואע"ג דאמר לעיל פ' ע"ב מאתים ראשי סנהדריות היה שבט יששכר מעמיד וכל אחיהם מסכימים הלכה על פיהם היינו שהם חכמים להורות בתורה ורואים לסנהדרין אבל סנהדרין ממש שהם סע"ח שבלשכת הגזית השומדים למשפט כל ישראל רובם אינם אלא מיהודה (יפ"ת): ומה טעמיה חכלילי עינים מיין. ופי' עינים סנהדרין ע"ד והיה אם מעיני העדה. ואמר בדרך משל על דב תורתן חכלילי מיין לפי שד"ת משולים ליין. ויתכן שהחכלילות רמז להחדוד והפלפול שהם טועים כלם בפלפולם: וסודרים ד"ת בשינים שמחזירים על שמועתן עד שהיא סדורה בפיהם. ותפס השינים תמורת הפה. ועל ידי כן מוליאין אותם נקיים כחלב. כי על ידי רוב החזרה עליהם מגיעים אותם כהוגן כי אין מדרש בלא חידוש. ופי' ולבן שיים מחלב מלבינים דברי תורה בסדורה בפיהם יותר מלבון החלב: שעיניהם כחולות כלומר בני דרום שהם מיהודה עיניהם כחולות ואדומות על ידי היין. ומבוס דקשה מנ"מ נהא. ולכן אמר וכחם יפה לת"ת והיינו כדאמרי' חמרא וריחא פקחין (נזה"ק): יפה יין לבן שנים. פי' לזקנים. יותר מחלב לתינוק. דרש שיים כמו שנים כמו שאמר בגמרא אל תיקרי לבן שיים אלא לבן שנים: אם יין תרדלי שתית. הוא אדום. יין הוא. ואם יין טורדלי שתית הוא לבן אינו יין אלא מים. ולכן אמר חכלילי עינים מיין שהיו עיניהם אדומות מיין האדום (נזה"ק): (טז) היו נסבין כו' היו לוקחים כ"א מהם שני סלעים בכל שבת לקבץ העם לדרשות רבי יוחנן. ובשבת זה היה רבי יהודה המקבנס. ובשבת אחר היה רבי לוי המקבנס. ובעוד שהיה האחד מקבץ העם. היה חברו נכנס לבית המדרש והיה דורש דבר מה קודם שבא רבי יוחנן כדי שלא ישבו הצבור בבטלה (מה"כ): עאל ר' לוי לבה"מ. והוא שבת שהיה רבי יהודה המקבץ הציבור: הדין יונה זה יונה בן אמתי הנביא משבט זבולן היה: מזרחה וגו' וסיפיה דקרא גתה חפר: בן אמיתי וגו' וסיפיה דקרא אשר מגת החפר ומגת החפר וכיון דגת החפר מגבול זבולן יונה מזבולן היה: נובבתא דצפורין הערוך לא פירשו ונראה שהוא לשון גבשושיות וגבעות. ואולי ציפורי יושבת במקום הרים עכ"ל של המה"כ. והמוסף הערוך בערך האחרון כי בגנוגים הרגומו אתעביד להון גבבא. פי' הפוכבות כמו גבעה. ח"ל היפ"ת נראה שהוא מקום בצפורי שיש בו גבים גבים מים ועל כן נקראת גת החפר דגת ונבע מוגבם קרובים כדתנן בפרק הפרה המבהה שמעין לתוך הגת או לתוך הגבי: עאל רבי יוחנן כו'. נכנס ר"י ודרש שיונה בא משבט אשר: ואת יושבי צידון. שלמא צידון מגבול אשר. וכתיב קום לך צרפתה אשר לצידון. ויונה בן הצרפית שהחיה

ושבקי דניעול. עאל ר' לוי אמר אע"פ שלמדנו ר' יוחנן בשבת זו שעברה הדין יונה משל אשר היה אלא אביו משל זבולן ואמו משל אשר. וירכתו על צידון. ירך שיצא ממנה מצידון היתה. א"ל אמרת נחמן קיים תיתי למימרנא מן יתיב ושמש דורש כ"ב שנה. ד"א וירכתו על צידון ר' אלעזר אמר זבוד דגלילה ר' יוחנן אמר מגדל דיו: (יז) יששכר חמור גרם. מה חמור זה גרמיו ברורין כך היה תלמודו של יששכר ברור עליו. רובץ בין המשפתים. אלו סב ג' שורות של ת"ח שהן יושבין לפניהם. וירא מנוחה כי טוב. זו התורה שנא' (משלי ד) כי לקח טוב נתתי לכם. ואת הארץ כי נעמה. זו התורה (איוב יא) ארוכה מארץ וגו'. ויט שכמו לסבול עול של תורה. ויהי למס עובד. אלו סג ר' ראשי סנהדראות שהיו משבטו של יששכר וכו'. ד"א יששכר חמור גרם. מדבר בארצו מה חמור זה נמוך מכאן ונמוך מכאן וגבוה באמצע. כך בקעה מכאן ובקעה מכאן והר באמצע. רובץ בין המשפתים. אלו ב' בקעות בקעת פסלן ובקעת יזרעאל. וירא מנוחה כי טוב זו תנעם. ואת הארץ כי נעמה זו נעים. ויט שכמו לסבול עולה של א"י. ויהי למס עובד. ר"א ור' שמואל בר נחמן. ר"א אומר כל השבטים הניחו יתירות. ושבטו של יששכר לא הניח יתירות. רשב"נ אמר אף שבטו של יששכר הניח יתירות אלא שהיו בעלי מסין. א"ר אסי הם מעלה מסין היו כמו שנשתעבדו. ד"א יששכר חמור גרם (פרותיו) [פירותיו] של יששכר גסין היו והיה שבטו של יששכר נוטל מהם ומפרש בים והיו האומות רואין אותן ומתמיהין עליהם. והיו אומרים להם ישראל על אלו אתם מתמיהין אילו הייתם רואים לאדוניהם של אלו עוסקין בתורה היו לכם להתמה עליהן. והרבה גרים היו באים סד ומתגיירים. ר' יהודה ב"ר סימון בשם ר' אחא אמר יששכר חמור גרם יששכר חמור לגרמיה: (יח) דן ידין עמו כאחד שבטי ישראל. סה כמיוחד של שבטים א"ר יהושע בן נחמיה אילולא שנדבק למיוחד שבשבטי' אפי' שופט אחד שהעמיד לא היה מעמיד. ואיזה זה זה שמשון בן מנוח. סו כיחידו של עולם מה יחידו של עולם אינו צריך סיוע כך שמשון בן מנוח אינו צריך לסיוע אלא (שופטים טו) וימצא לחי חמור טריה. מהו טריה בר תלתא יומין. רבי אבון אמר בטנה תרין. היא דעתיה דרבי אבון דא"ר אבון בלחי החמור חמור חמורתים וגו'. ויצמא מאד דמפטפט צחי. א"ר הונא ורבי עזריה בשם ר' יוחנן אפי' היה צרצור של מים לא היה יכול לפשוט את ידו וליטלו אלא (שם) ויקרא שמשון אל ה' ויאמר ה' אלהים אתה נתת ביד עבדך וגו'. אמר לפניו רבון העולמים אם אין ביני לבינך אלא המילה הזאת כדי הוא שלא אפול בידן. מיד (שם) ויבקע אלהים את המכתש אשר בלחי. ר' לוי אמר המקום ההוא שמו לחי. רבנן אמרי המקום ההוא מכתש שמו. ר' אבא ב"כ ור' ברכיה בשם ר' אליעזר סז מלמד שהביא לו הקב"ה מעיין

מבין

יד יוסף סב תנחומא. סנהדרין ל"ז: סג במד"ר פי"ג. לעיל פ' ע"ב. תנ"ב פ' פ"ב: סד ספרי מ"כ פיסקא של"ד: סה תנחומא ס"ז. ולקמן פ' נ"ט: סו סוטה י': סז סוטה י':

מתנות כהונה

סא היתה אמו של יונה והכי איתא בספר הזוהר וכן הביא הרד"ק בשם מדרש: **אע"ג כו'.** אע"ג ששבת זו הוא שלך שתדרוש אתה בבית המדרש קודם שיבא ר"י קח לך שני סלעים ולך וקבץ את הצבור אל הדרשה והכא הוי שאכנס גם היום לדרוש בבית המדרש והכי איתא בירוש': **ירך** שיצא ממנו. והוא אביו כדאת יוצאי ירך יעקב: **א"ל אמרת כו'.** הענין הוא שברכו הצבור את ר' לוי שיפה דרש אמרו שלא ישמש עוד אלא יכנוס וידרוש בקביעות ואולי היה דורש עם ר' יוחנן בזוה זה בשבת זה וזה בשבת האחר וכך פי' האב"ח וזה שאמר נחמן קיים ר"ל ר' יודא בר נחמן יעמוד וישמש תחתיך ואתה שבא למימרא בלשו כלומר לדרוש והוא יותר ראוי לפי כבודך משתמש וכן עשה ונמשך כך שתים עשרה שנה וקראו נחמן בשם אביו כמו שקרא רבה להכי נחמני ע"ש אביו והאב"ח פי' נחמן שם א' של התלמידים לוה לשמש במקומו ובירוש' ליתא להאי: **זבוד** דגלילה. ובגדל דיו מיני אלנות הן. **ברורין.** הזקים וברורין כו' ר"ל כמו בגלל דהביהם מאחים וכל אחים על פיהם כמו שהביא רש"י ז"ל בחומש. **והר** ניכאן. כלומר בהוא ארץ הרים ובקעות והוא מעלה טובה כמו שפירש"י ז"ל בפ' עקב. **בקעת** פסלן כו' בגוה מקומו' הן: **יתירות** מלאתי פירושו מיושבי ארץ כנען שלא הורישו ולעיל סוף פרשה כ"ב גרס יתידות על שם הכתוב והיו לשכים והיינו יתידות: **אף** שבטו כו'. והוא למס עובד: **אלא** שהיה גרסי'. הם מעלים מסים כו' כלומר הם שבטו של יששכר בעצמם היה מעלים מסים ונראה בשמם הוא מה שהיו מספיקים הוראות לכל אחיהם בני ישראל וכ"ה בתנחומא: **כמו** שנשתעבדו. נ"ל לבני זבולן שאלו ושבקין בפרקמטיא ושבט יששכר נשתעבדו לספק להם הוראות של תורה: **לבאורה** נראה דה"ג והיה שבטו של זבולן נוטל מהם ומפרש כו'. אבל המעיין לקמן בפרשה צ"ט ישכאר לו דה"ג שבטו של יששכר נוטל מהם על החמור ומביאין לזבולן וזבולן נוטל מהם ומפרש כו' וכן מצאתי סוב באב"ח שכתוב שעל כל פנים יש פה טעות סופר והמעיין יראה ויבחר: **ומתמיהין** על גודל הפירות. ה"ג **אומרים** להם ישראל על אלו: **לאדוניהם כו'.** בני יששכר שעוסקין בתורה יומם ולילה היה לכם להתמה ולביכך אין לכם לתמוה על גודל הפירו' כי זה לעומת זה עשה האלהים: **גרים** גרס לשון גרים. **לגרמיה** כלומר לעצמו יהיה שכרו לע"הב של יתערב עמו זולתו ודרש גרם לשון גרמיה ונראה דה"ג גרמי כלומר שהחמור היה גורם שבא לעולם וכדלקמן פרש' נ"ט וכן מצאתי סוב בספר אות אמת. **כמיוחד כו'.** זה שבט יהודה: **אילולי** שנדבק כו'. אמו של שמשון היתה משבט יהודה וכ"ה בהדיא במדבר רבה בפרשה י': **בר תלתא יומין.** בן שלשה ימים היה אותו החמור שבן בלשון יון קורין לשלשה טרי"א ואין לומר שלש שנים שבכל מקום הפחות מרובה לא תפסח: **בטנה** תרין. היתה מעוברת בני התורים שורו עבר תרגום יונתן תוריה גכא וכן תהלל גבס ועיין באיכה רבה במאמר הד מן אתונס הבביעי וכן פי' בערוך: **חמור** חמורתים. ישמיע הירור של התאומים מבני היוריס וזה הלחי היה של אחד מהם ולזה גדול כלחי משאר התורים בעלמא: **דמפטפט** מי שמדבר הרבה הוא צמא למים וגם הוא מדבר ללא צורך באמיר בלחי החמור חמורתים וגו'. **צרצור** כלי זכוכית רחב למטה וקצרה למעלה ופירושו היה צרצור מונח לפניו: **ולא** היה כו'. ואולי שהספר הסר מונח לפניו ולא הי' כו': **אם** אין כו'. אפי' אם אינו כו': **אלא** המילה. דייק מסיפיה דקרא ונפלתי ביד הערלים ולא כתיב הפלשתים: **המקום** כו'. ופי' שכתוב המכתש שהיתה מונחת במקום שנקרא לחי: **מכתש** שמו. ופי' הכתוב במקום

מכתש

עץ יוסף

שהיה אליבו הוה כדאי' בפדר"א ובירושלמי. א"כ יונה מצידון היה והיינו מאשר: **אע"ג כו'** אע"ג ששבת זה הוא שלך שתדרוש אתה בבית המדרש קודם שיבא ר' יוחנן. קח לך שני סלעים ולך קבץ את הצבור אל הדרשה והנה אותי שאכנוס גם היום לדרוש בבית המדרש (יפ"ת): **אע"פ שלמדנו כו'.** אעפ"כ לא פליגי הדידיה אלא אביו משל זבולן. **ירך** ביאה ממנו כצ"ל פי' בן דברה כרעא דאבוה וה"ק בן אחד מזבולן דהיינו יונה יהיה מצידון שיקרא ע"ש האם שהיה משם (יפ"ת): **א"ל אמרת** נחמן קיים תיתי למימרנא מן יתיב ושמש דורש כ"ב שנה. הספ"ת הגיה כצ"ל אמרת נעמן קיימתהיה למימרנא. מן ההוא יתיב ושמש דרוש כ"ב שנה. וה"פ אמרת דבר נעים ויפה שקיימת בה מאמר שנינו. ומן אז והלאה מינהו רבי יוחנן להיות דורש ושמש לבדו כ"ב שנה עכ"ל ונכון. והנה בירוש' הוריות פ"ג אי' קם ר' אבא בר כהנא ונשקיה ברישיה לר' לוי אמר זכיתה מימרינה יקים תיזכי מימרינא מיתיב. ופי' היכ"ת זכית לאומרה בעומד תזכה לאומרה מיושב שיהיה זקן מוסמך שהוא דורש מיושב ע"כ. וכן כאן הדורש היה רבי לוי. וכן נ"ל א"ל אמרת ניאלן קיים תזכה לוויתרינה מן יתיב. פי' שהציבור אמרו לרבי לוי כן. ושייס המדרש ושמש דרוש כ"ב שנה פי' ששמש הצבור בדרשותיו כ"ב שנה: **ד"א** וירכתו על צידון. כלו' לא תיקשי מ"ש צידון בזבולן עם היותו מגבול אשר דצידון זה הוא זבוד דגלילא או מגדל דיו שהם מגבול זבולן ואיקרי הכי ואין זה צידון דאשר. (יז) **גרמיו ברורים** הזקים וברורים מתוך גבוהם: **ברור עליו** שהיו בני יששכר חכמים גדולים כדכתיב ומבני יששכר יודעי בינה לעתים. ותלמודו ברור לו שלא היה מסופק בדברים. א"נ שכל רואיהם יכירום בהם חכמים ואמרו עם חכם זה כמו שהחמור עצמותיו ניכרים לעין: **שהם יושבים לפניהם** בארץ כדתנן בסנהדרין דג' שורות של תלמידים יושבים בקרקע לפני הסנהדרין. והיינו בין המשפתים כד"א אם תשכבון בין שפתים כדלקמן פ' צ"ט: **זו התורה** ונקראת מנוחה כמ"ש ומנוחה לא מצאתי כדאיתא בתנחומא: **זו התורה** ארוכה מארץ מדה. ואע"פ שארוכה מארץ קראה ארץ לפי שאין נראה במוהם דבר גדול ממנה ואין מראין לעין אלא מה שיכולה לראות. ועיין ביפ"ת ובמ"כ: **אלו מאתים** ראשי סנהדראות. ועל ידי שתורה ישאו הצבור עלייהו נקראו עבדים כמ"ש בפרק כהן משיח גם אם תהיה עבד לעם הזה: **שהיה משבטו** של יששכר כו'. עם תבת וכו' מרמז על השלום ענין זה דיששכר המבואר יותר לעיל פרשה ע"ב ע"ש: **שהיה** משבטו של יששכר. כדכתיב ראשיהם מאתים והיינו ראשי סנהדראות כדלעיל פ' ע"ב: **נמוך מכאן** שסדרתו בולטת הרבה. משא"כ שאר הבהמות ששמה הגלגלת קרוב לשטח הסדרה. **כך** בקעה מכאן. וטעם בשורה זו לומר שיזכה בהר ובשפלה לפי שההר יפה תהשבלה לקצת דברים והשפלה יפה למקצתם: **עולה של א"י** בהפרשת תרומות ומעשרות בהיותם בני תורה רוצים ככולם וכדאמרי' בעלמא הזקה לחבר שאינו מוציא מתח"י דבר שאינו מתוקן. אבל שאר השבטים שהיו רוצין ע"ה נחשדו בכך שבעבור זה תיקנו חכמים מעשר דמאי וכנודע. ולכן אמר על בני יששכר נ"כ ויהי למס עובד דהיינו כלפי הכהנים והלוים והעניים להת להם החוקה הראוי להם כניתן מס למלך (מה"ק): **לא הניחו יתירות** כאן כתב יתירות. ולעיל סוף פרשה ס"ב גרסי' יתידות והוא ע"ש הכתוב והיו לשכים. והיינו יתידות. וכל השבטים הניחו אחריה מהגוים שהכלותם נפלו בהלקם כדמפורש בכתוב. אבל ביששכר לא כתיב הכי נראה שלא השאיר שריד. והיינו למס עובד בפרח אחד כעובד למס להוריש כל אויביו. ואע"ג דבדן נמי לא כתיב שהניחו יתירות מ"מ הא אשכחן שלקחו את ליש אחר מות יהושע: **אף שבטו** של יששכר הניחו יתירות מדכתיב לא אגרשנו מפניך בשנה אחת פן תהיה הארץ שממה. ופשיטא שלא היה שבט יששכר גדול משאר כל השבטים לישב כל הארץ מתחלה: **אלא** שהיו בעלי מסים. כלו' שאר השבטים אע"ג שבתחלה כניתום שם ע"פ להיות להם למס עובד ע"פ לאח"ז הרבה מהם מרדו בם והיו להם לשכים וליתידות. אבל העמים אשר ישבו בגבול בני יששכר נשארו להם תמיד למס עובד ולא ערב לבם לפרוק עול מפחדם ואימתם והנו תמיד מסים כפי מה שנשתעבדו בתחלה בזמן כיבוש הארץ. והיינו דקאמר הם בעלי מסים היו כמו שנשתעבדו משא"כ בשאר השבטים (מה"ק). ובירושלמי הגי' מעלה מסין הוו כמו שנכבשו ור"ל לענין קדושת הארץ דינם כמו שנכבשו (הרד"ל): **והיה שבטו** של יששכר נוטל מהם ומפרש בים. עיין מת"כ והאב"ח שכתבו שהגירסא הנכונה היא שהיה שבטו של יששכר נוטל מהם על החמור ומביאן לזבולן וזבולן נוטל מהם ומפרש בים. וכן נכון כי שבט יששכר היו עוסקים בתורה ולא בסחר כמבואר בסמוך ובכ"מ. וכן נאמר שמח זבולן בצאתך (לפרקמטיא) ויששכר באהליך (אהלי תורה) ופירוש הכתוב לפ"ז יששכר שפירותיו גסין כעצמות החמור שנטל ויהבו זבולן ומוליכם ומרכילם מעבר לים. המשפתים ל' שפת ים. ודרש ג"כ חמור גרם כדלקמן: **יששכר חמור לגרמיה.** כלו' שהחמור גרם לידתו כדלקמן פ' נ"ט וקמ"ל שהקב"ה סייעה ללאה חעבה להטות חמורו של יעקב לאהל לאה: (יח) **המיוחד** של שבטים. הוא יהודה שהיה ראש השבטים ולפי שמיהודה הוד מלכות לשפוט את ישראל אמר שמדן יהיה שופט כיוצא שיהיו ישראל בימיו בשלוה כמו בימי דוד ע"י שהיה עושה נקמה בפלשתים א"נ שהיה שופט בצדק גמור בלי שום הנאה לעצמו כדוד דכתיב ביה ויהי דוד עושה משפט וצדקה (יפ"ת): **אילולא שנדבק** כלו' לפי שלא העמיד השופט אלא לפי שנדבק למיוחד שבשבטים לכן הקישו הכתוב אליו והכי אי' לקמן בבמדב"ר פ"י מלמד שהיה אביו מדן ואמו של מנוח מיהודה כו' וכן ייחוס שהיה מדן ואמו היתה מיהודה נמצא שמשון בא משבט דן ומשבט יהודה כו' ע"ש: **לא היה מעמיד** דשבט דן ירוד בשבטים ע"י פסל מיכה. וכן ולא האחד נתן בדן: **א"צ סיוע** מפורש לקמן פ' נ"ט כאחד כיחידו של עולם שאין צריך סיוע במלחמה שנא' פורה דרכתי לבדי. וכן שמשון העומד מדן לא הוצרך אחרים לסייעו. וכן לא הוצרך לחרב אלא לקח בידו לחי החמור בר תלתא יומין כדמסיק דכלא הפיכא: **בר תלתא יומין** פי' שהחמור בעל הלחי היה קטן בן ג' ימים. ודריש טריה בליפי מלשון יוני (יפ"ת): **בטנה תרין** שהיו ב' תורים בבטן האם של חמור זה שהיה הלחי ממנו. וכן הוא בערוך בהדיא וז"ל כלומ' שני בנים בבטנה ולהכי קריה טריה דהיינו בליפי שהאם עם התאומים ג' וזה יורה שהיה חלש מאד. וז"ש היא דעתיה דרבי אבון דקתפרש חמור חמורתים שלחי החמור היה אחד מחמור חמורתים דהיינו ג' האם והתאומים (יפ"ת): **ומפטפט צחי** העיקר כפי' המת"כ מי שמפטפט דהיינו המדבר הרבה כמפטפטי דברים צמא למים מכח הדיבור. ונראה דדייק ל' שכתיב שם ויהי ככלותו לדבר וגו' ויצמא מאד דלענין מאי אמר יתור לשון זה אלא להורות שע"י הרבות בפטפוטי דברים זה היה כל עיקר הסיבה לצמאונו (מה"ק): **אפי' היה צרצור** כלי זכוכית רחב למטה וקצרה למעלה: **של מים** מונח לפניו לא היה יכול לפשוט את ידו וליטלו. כצ"ל ולא מצא תקומה אלא תפלה וז"ש אלא ויקרא שמשון אל ה' שהיה התפלה. ודייק זה דאל"כ לא הו"ל לעמוד שם אלא למהר לתקום שימצא מים (יפ"ת): **ויאמר ה' אלהים** אתה נתת ביד עבדך וגו' אמר לפניו רבון העולמים **כו'**. ממלת ויאמר ה' אלהים כו' עד וגו' עיקר הגיון הנ"ל הוא נכלל במלת וגו' דמדסיים שם ונפלתי ביד הערלים. **אלא המילה הזאת** דייק מדכתיב ביד הערלים ולא ביד הפלשתים: **לחי שמו** כדכתיב (שופטים ט"ו ט') וינטשו בלחי. (שם) הוא בא עד לחי. ופי' הכתוב אשר בלחי הארץ שהיתה שם העשויה כמכתשת. ורבנן אמרי המקום ההוא מכתש שמו. כי על האבן היה לו לומר שלא המכתש היינו בעשויה כמין מכתש. אלא המקום מכתש שמו. ולפ"ז המקום הכללי נקרא לחי ע"ש לחי דשמשון והמקום שממנו יצא מים הוא נקרא מכתש. ואפשר שדרשו רבנן כן כי מצינו מקום שנקרא מכתש (צפניה א' י"א) הילילו יושבי המכתש. ואולי הוא בארץ פלשתים שלפניה נבא שם על פלשתים כמ"ש (פ' ט') ופקדתי על כל הדולג על המפתן. והם

פלשתים

מבין שיניו. באי זו זכות מברכתו של משה שאמר יזנק מן הבשן מבין שיניו: (יט) יהי דן נחש עלי דרך. מה נחש זה מצוי בין הנשים כך שמשון בן מנוח מצוי בין הנ"יב. מה הנחש נאסר בשבועה כך שמשון בן מנוח נאסר בשבועה (שם) ויאמר להם שמשון השבעו לי. מה נחש זה כל כחו אינו אלא בראשו כך שמשון (שם טז) אם גולחתי וסר ממני כחי. מה הנחש זה ריסו מתלחל לאחר המיתה כך (שם טז) ויהיו המתים אשר המית במותו וגו'. מה הנשך עקבי סוס. (שם) קראו לשמשון וישחק לנו. א"ר לוי כתיב (שם) ועל הגג כשלשת אלפים. אלו מה שהיו על שפת הגג אבל מה שהיו לאחוריהם ולאחורי אחוריהם אין בריה יודעת ואת אמרת (שם) וירדו אחיו וכל בית אביהו וישאו אותו ויעלו ויקברו אותו וגו' בקבר מנוח אביו. אלא יעקב אבינו בקש רחמים על הדבר ויפול רוכבו אחור. יחזרו דברים לאחוריהם לפי שהיה יעקב אבינו רואה אותו וסבור בו שהוא מלך המשיח כיון שראה אותו שמת אמר אף זה מת. לישועתך קויתי ה': (כ) אמר רבי יצחק הכל בקווי. יסורין בקווי. קדושת השם בקווי זכות אבות בקווי תאותו של עוה"ב בקווי. יסורין הה"ד (ישעיה כו) אף אורח משפטיך ה' קוינוך אלו יסורים. לשמך זו קדושת השם. ולזכרך זו זכות אבות. תאות נפש זו תאותו של עוה"ב. חנינה בקווי (שם לג) ה' חננו לך קוינו. סליחה בקווי (תהלים קל) כי עמך הסליחה מה כתיב בתריה קויתי ה'. לפי שהיה יעקב אבינו רואה אותו וסבר בו שגאולה מגעת בימיו. כיון שראהו שמת מיד אמר לישועתך קויתי ה': (כא) גד גדוד יגודנו. בשעה שהיו ישראל מכבשין ומחלקין את הארץ היה שבט ראובן וגד עמהן והניחו את בניהם קטנים. מי שהניחוהו בן י' מצאו אותו בן ארבעה ועשרים. מי שהניחוהו בן עשרים מצאו אותו בן ארבעה ושלשים. נזדווגו להן שלשה משפחות רעות יטור נפיש וקדמה. הה"ד (דה"א ה) ובימי שאול עשו מלחמה עם ההגראים וגו'. א"ר יהושע ב"ר נחמיה בימי שאול זה יהושע. ולמה הוא קורא אותו שאול שהיתה המלכות שאולה בידו. והיו אלו מגדלים שער ואלו מגדלים שער. היו אלו מגדלין שער עד שיראו את בניהם. ואלו מגדלין שער עד שיראו את אבותם. וישמעאלים מגדלין שער. ונתן הקב"ה בלבם של בנים והיו אומרים עננו ה' עננו אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי ישראל עננו. הה"ד (שם) ויעזרו עליהם וינתנו בידם ההגראים. באיזו זכות. ר' לוי ורבנן. רבנן אמרי מברכתו של יעקב אבינו שאמר גד גדוד יגודנו. נייסא אתי למגייס יתהון ואינון מגייסין נייסא. ור' לוי אמר מברכתו של יהושע הה"ד (יהושע כב) ויאמר אליהם לאמר בנכסים רבים וגו': (כב) מאשר שמנה לחמו. שארצו שמנה. שלחמו שמן. שהוא מעמיד בגדי שמונה. והוא יתן מעדני מלך. יכפליות ואנפקיטון. נפתלי אילה שלוחה. מדבר בארצו שבולה בית השלחין. הה"ד (דברים ג) מכנרת ועד ים הערבה. מכנרת ר' אלעזר אמר ירח. ר' שמואל בר נחמן אמר בית ירח. ר' יהודה ב"ר סימון אמר כנבראי ובית

יד יוסף בה סנה קי: מש ס"י: ג מנחות ס"ס:

מתנות כהונה

מכתם פסיה שם מונח הגלחי: מבין שיניו. מבבן דרש מסריקון מבן שיניו: נחש דרש לא תגהשו: נאסר בשבועה. שהמהבל נהפים משביע אותם לאותה מקום שירלה: ריסו הוא לשון קצו כמו חרבו וכ"ה במדרש קהלת בפסוק טוב אחרית דבר ופירוש אחרם שלו הוא מפיל חללים אף לאחר מיתתו כהאי עובדא דויקרא רבה פרש' כ"ב בנגע ט במקלו לאחר מיתתו ויפל אויבים: מתלחל נימוק ומפיל חללים במוחה וגו' גרסי': קרא לשמשון כו'. כלומר כמו כשנושך הנחש עקבי סוס שמשמע הסוס ומפל גם רוכבו לאחור כן שמשון היה בותם ב' עמודי התוך ומפל הגג נפלו: על שפת הגג. דכתיב על הגג כאלו גרלוס רק על הגג: ואתה אמרת כו' והיאך מגאו אותו בין כל הגרוגים האלו: בקש רחמים. דכתיב ויפול רכבו אחור שכלם נפלו לאחוריהם ולא עליו: אף זה מת. לבון שירה מאהל שאף גם זה מת צריך אני לנפות עד לתשועת ה' וכדמפרש וחזיל: אלו יסורים שנקראו משפט כד"א ויפסם את בניו שוסים שמואל סי' ח': והניחו את בניהם. כלומר סיחן ועוג כבכהוב בפ' מטות: בן עשרים וארבע. ששהו שם י"ד שנה של כבוש וחלוק: שאולה בידו. שהרי במותו פסק' ממנו המלוכה: היו חלו. בני ראובן וגד מגדלים שער כדמפ' וחזיל: ואלו בניהם שמאלו בעתי מגנל בשער סירק מגדלים בשער הדך אבל ותאגה: וישמעאלים מגדלים שער. נראה שהיא פעום: ההגריאים וגו' גרסי' וכיפיה דקרא כי לאלהים זעקו: נייסא כו' חיל הבא לגטול ולקחת אותם היו הם מגוללים אותם וזהו גד גדוד כו' חיל הבא לגוללם יגודנו הוא לשולנו: בגדי שמונה. דרש שמנה כמו שמונה ר"ל שמונה בגדי כהונה וכדאמרי' לעיל סוף פרש' ע"ח בשבכמו של אשר היה מצוי בנשיאו לכהנים גדולים שנא' הוא אבי גרזת: כפליות כו'. שני פירוש כס ועיין בערוך וגלסה שצריך להיות כפניות: בית השלחן. שלמה דרים מלשון בית השלחין:

ירס

עץ יוסף

(יפ"ס): (כב) [והוא יתן מעדני מלך כפליות ואנפקיטון] צ"ל ואנפקינון (והוי"ו מההכר לגגל ממרן ונבנה ס"ה). כן הוא הלשון שמוציאים מזיתים שלא הביאו שליש ולא ביכנו עדיין כל צרכם. ותרגום (אסתר ב' י"ב) ובשמן הדבים בשמן המור ואנפקינון דמנתר יס בפרא ומשכת נברא. ח"ל כיפ"ם כפליות בעל אות אחד כניס שצ"ל כפניות. ולי נראה דכפניות כן שמרים כרעים ושב עניינם למעדני מלך כו'. ונראה דקפליות גרסי'. ופירושו מטעמים (כי טעובה מטעמים נקראת קאילר) ומפרש במדרש מעדני מלך שיהיו נקיאים במלאכת המטעמים כראוי למלכים. וכן אנפקינון הוא שמן זית שלא הביא בליש בשני כשער ומעדן כבבר כדאי' בפ"ק דמגילה וזה נ"כ נעשה ע"י נקיאים במרקחות. והדיס ג"כ למעדני מלך כי זה נעשה למלכים ושרים גדולים ולא לבדיוטית עכ"ל: (סכ"ד מכנרת ועד ים הערבה (דברים ג') פי' מכנרת הוא עד ולא עד בכלל (עיין רמ"ז שם) כי ממנו שמשל גבונס והוא ענין אוכ בכלל והכם פ

פס

עץ יוסף

פלשתים כמ"ש (ש"א ה') על כן לא ידרכו כהני דגון על מפתן דגון: מעיין מבין שיניו פי' מכתם אשר בלוו עמה שהשן יובבת בה שמעויה כמין מכתב. שכובר כמ"ד לעיל בנהלם כ"כ עד שאף אם היה נלעור של מים לפניו לא היה לו כח לפשוט ידו וליטלו. ולפיכך הוליך הקב"ה להמציא לו מעיין מבין שיניו: באיזה זכות דלא משמע שהיה בזכותו לפי שהלך אחר עיניו ולא כדאי שיעשה לו נס כזה: מבין שיניו ופירוש יזנק יקלח. מבשן נוטריקון מבין שיניו: (יט) מה נחש זה מצוי. ואע"ג דקרא מפרש דמיונו לנחש בנושך עקבי סוס מ"מ רמז נ"כ הכתוב לעניינים אחרים: מצוי בין הנשים כי פגעו סחוה רעה. ולכן כינה לשמשון כן שסתם מאותו רעה כזה. ורמז ענין זה שמר שקרה לו שהיה כשפיפון הנושך עקבי הסוס שצריך להמים את עצמו כדי להמית רוכב הסוס: נאסר בשבועה ע"י שמשביעים אותו בלהפי החברים שאסר ולאו מזיק: כך שמשון נאסר בשבועה. ורמז זה לספר בשבהו שהוא ירא בבועה שעי"ש שהמין בשבועם עמו ונאסר בידם וכדמשמע בויק"ל פ"ך: אלא בראשו מפורש בילקוט בקונטרס אהרן סי' ל"ה כשם שהנחש אם לקה בזנבו אינו מת כיון שהוא לוקה בראשו הוא מת שנא' הוא ישופך ראש כך שמשון אסרו אותו בידיו וברגליו ולא מת. כיון שגלחו ראשו כתיב והוא לא ידע כי ה' סר מעליו. ולכפ"כ הנושך עקבי הסוס שאחז בב' העמודים והפיל הבית: ריסו מתלחל אחרים שלו ספי' לאחר מיתה נוקב ומתלהל פי' אפי' לאחר מות הנחש האדם סוכה ממנו מחלחל. מכח"כ שאר הדורשים דקי"ל שאם נהרגו קודם הוצאת הלפורן האדם כשר לפי שאין מפילין האדם אלא בהוצאת הצפורן ולא כבר מת ואין סיוק באדם שלו. וכן ויהיו המתים שהמית במותו דודאי כשנפל הבית על סלם יותר רבים מהם אחריו אחרי מותו: קראו לשמשון וכתיב וילפות שמשון את שני עמודי התוך. והיינו הנושך עקבי סוס ויפול רוכבו אחור. בהפלת העמודים הפיל כל העומדים על הבית: אלו מה שהיו על שפת הגג. דכתיב הרואים בשחוק במשון ומ"ה פירשו בו אלא העומדים על שפת הגג שהרכינו עצמן להביט אל תוך הבית: ואת אמרת וירדו אחיו. ר"ל מדכתיב וישאו אותו ולא קאמר וימצאוהו. דמשמע שלא הוצרכו לחפש אחריו על זה קמתמה איך אפשר זה. וקאמר יעקב בקש רחמים שימצא מיד שלא יתעכב מהקבורה כלל. והרמז לזה מדכתיב ויפול רוכבו אחור שמשמע שהתפלל שלא יפלו עליו אלא אחור כדי ברחוק ממנו כדי שימצא שמשון לפלגו: יחזרו דברים לאחוריהם דרשה אחריתא היא שהתפוצה שהיתה לישראל על ידו יהיה שוב לאחור במותו שיחזרו הפלשתים לשעבדם (יפ"ת ומה"ק). הבלהכרד"ל הניה בקש רחמים על הדבר ויפול רוכבו אחור יחזרו רוכביו לאחוריהם: לפי שהיה אבינו יעקב. שלפי שהיה גבור בתהלת נצחונו כשראהו עלה אויביו שלא כדרך העולם. סבר שהוא משיח ושוב ראה שמת אמר מאהר שזה מת לישועתך קויתי ה' על ידי מלך המשיח. אך קשה שהרי כבר אמר לא יסור שבט מיהודה עד כי יבא שילה והיינו מלך המשיח כדלעיל והיכי ס"ד שהמשיח מדן (יפ"ת). לכן נראה דל"ג מלך המשיח אלא שהגאולה מגעת בימיו. שאפ"ש שאינו משיח מ"מ תלה הגאולה בו להיותו נספל למלך המשיח. והוא מבואר ע"פ מ"ש בזוהר דלע"ל יבא עם מלך המשיח אחד משבט דן הנקרא פרי' והוא יהיה גבור חיל מאד ובכח גבורתו יפיל חללים הרבה מן גוג ומגוג. ולכן יעקב הבט התהלה שהוא שמשון. ולבסוף בראותו שמת ידע שאגמנה כי עדיין לא הגיע הזמן אלא יתקיים באחר כיוצא בו (מה"ק). וי"ל לאחוריהם לישועתך קויתי ה' לפי שהיה אבינו יעקב כו': (כ) הכל בקווי כלו' שאפי' אין האדם כדאי זוכה לכל המתנות בזכות הקווי כדמפרש והיינו בזכות האמונה והבטחון. ועז"א לישועתך קויתי ה' שאפי' לא יהיו כדאים כל כך לגאולה ישועה מ"מ תהיה הישועה בזכות הקווי והבטחון (מה"ק): יסורים בקווי פי' שעם היות האדם בתוקף הצרה ומדוכה ביסורין יקוה לה' שירחם עליו ויסירם מעליו ועז"א אף אורח משפטיך ה' קוינוך שאף במשפטיך (אלו יסורים) שתביא עלינו קוינך שתסירם ממנו כדפי' הרד"ק: קדושת השם בקווי שיהיה מקוה שתבא לידו שיקדש שם שמים וכהא דא"ר עקיבא מתי יבא לידי ואקיימנו: זכות אבות בקווי שעם שרואה האדם שלא עמדה לו זכות אבות כשלו לא נזכר לפני ה'. עכ"ז יקוה לו ויזכור לו. כי אולי אותם סיבה מנעה השוב ממנו עד שתה והבטל עכשיו: תאוותו של עוה"ב היינו ימות המשיח שהיא הגאולה שאין לה תכלית וקצבה (יפ"ת): ולזכרך זכות אבות דמפרש לזכרך הזכרון באמת מזכיר והיינו זכות אבות כדכתיב וזכרתי את בריתי יעקב וגו'. וכן בנוסח התפלה וזוכר חסדי אבות: חנינא בקווי כלומר שהאדם זוכה לחנינה שהוא מתנת חנם בזכות הקווי שנאמר ה' חננו לך קוינו: סליחה בקווי ר"ל הסליחה בזכות הקווי והבטחון בה' מתגלה בתשובה למהול ולסלוח עון: לפי שהיה יעקב כו'. מפיל ראיה מיעקב שהכל בקווי שאע"פ שראה אותו שמת אמר לישועתך קויתי ה' ולפה לישועה שהיא קרובה כמ"ש כי קרובה ישועתי לבא: (כא) גד גדוד יגודנו בשעה שהיו ישראל מכבשים כו'. לשון האגדה מגומגם. ועיקר הכוונה כנוסח שהביא בעל א"א וז"ל גד גדוד יגודנו הה"ד ויעזרו עליהם וינתנו בידם ההגריאים אמרו ח"ל כשחזרו ראובן וגד מכבוש הארץ והיו הולכים להם לאהליהם מצאו ד' אומות נלחמים בבניהם שנאמר ויעשו מלחמה עם ההגריאים וגו' והיו בניהם מגדלים שערותם והיו גלחמים אלו כנגד אלו ולא היו מכירים לבג הם שהגיחום קטנים בלוחם שעה נתן הקב"ה בלבם ואמרו עננו ה' אלהי אבותינו עזרנו. בשמעו אבותיהם והכירום נפלו על הישמעאלים והרגום הה"ד ויעזרו עליהם וגו' ולמה כן כי לאלהים זעקו באיזה זכות כו' ע"כ. וכן אמר כאן שבני ראובן וגד הניחו בניהם קטנים ומי שהניחו בן עשר מצא אותו בן כ"ד כו'. די"ד שנה עברו בכיבוש והילוק. וקאמר שמזדווגו להם שלש משפחות רעות יטור נפיש וקדמה (בד"ה וסדב) אלא דלא אשכחן בתורה שם סדב צ"ל דהם קדמה המוכר בתורה. וכן הם משפחות הישמעאל וכדמ"רש בס"פ חיי שרה (מה"ק): הה"ד ובימי שאול עשו מלחמה את ההגריאים כו'. דמלחמה זו היא כמלחמה הנזכרת לתבוגה באותו ובימי שאול עשו מלחמה עם ההגריאים דשאול זה יהושע שהיתה המלכות שאולה בידו (שבמותו פסקה ממנו המלוכה) אלא שהכתוב קיצר תחילה להזכיר שהם מלחמה אבל ספור ישיבתם בארצם. ושוב פירש איך היתה המלחמה: והיו אלו מגדלים שער. פי' בני ראובן וגד מגדלים שער ואלו בניהם שנמאלו בעורי המבלר בשער סירק מגדלים שער דרך אבל ותאגה. והישמעאלים הם ההגריאים שהם בני הגר. ואע"ג דכתיב אהלי אדום וישמעאלים מואב והגרים. אפשר דקצת משפחות נקראו בשם ישמעאל וקצתם בשם הגר. אבל כל ההגריאים ישמעאלים וכל הישמעאלים הגרים. ולפי שהיו מגדלים שער כישמעאלים ולא היה הפרש ביניהם לכך לא הכירום אותם אבותיהם עד שהכירו אותם ע"י שזעקו עננו כו': הה"ד ויעזרו עליהם כו'. סיפא דקרא כי לאלהים זעקו בעי' שזעקו עננו ענזרו: באיזה זכות מפני דכתיב הו ויפנו מקניהם וגמליהם כי מהאלהים המלחמה ורצה שמה' היה שינצחו להלהם להפילם בידם לשלל אלא להכי בעי במה זכו לכבוד הזה (יפ"ת): נייסא כו' חיל הבא לגטול ולקחת אותם היו הם מגוללים אותם וזהו גד גדוד חיל הבא עליו הוא יגודנו לבא ממונו. ואע"ג דהתם הוי נמי ראובן וחצי שבט מנשה. מ"מ עיקר הנצחון היה לגד שהיו גבורי חיל כדכתיב בהו וטרף זרוע אף קדקד. ולכן נאמר שם ספור מלחמה זו דוקא אחר יחוס שבט גד להורות כי לגד היה עיקר הנצחון במלחמה (יפ"ת): ובנכסים רבים דיפורא כפיו גמי אהא דכיון דקמפרש מקנה וכסף וזהב וברזל ונחשת ושלמות נכסים רבים מה כן. אלא אלו נכסי ההגריאים (יפ"ת): (כב) שארצו שמנה דלחם ל"ז והכא כתיב שמנה ל"ל. לכן קאמר דרמיז נמי שארצו שמנה (בהוציא התבואות בריטי): שהוא מעמיד בגדי שמונה. דקרי ביה שמונה מדכתיב מאשר שמנה לחמו ולא קאמר אשר שמנה להמו אלא לרמוז על הבנות הבאות מאשר שינשאו לכהנים ויעמדו מהם כ"ג שמלובשים בגדי שמונה: כפליות צ"ל קפליות ופי' מטעמים מל' קפילא. וקא מפרש מעדני מלך שיהיו בקיאים במטעמים הראוים למלכים (יפ"ת): ואנפקיטון שמן זית שלא הביא שליש המשיר את השער ומעדן את הבשר: בית השלחין שהיה שמנה שעומדת בהר וצריך להשקותה תמיד. שהלך נפתלי גבוה כדכתיב ונפתלי על מרומי שדה. ודרש שלוחה מל' שלחין. ולפ"ז טעם אילה ע"ד כאיל תערוג על אפיקי מים. ופי' הגיתן אמרי שפר על שצריך תפלה על הגשמים ע"ד ויצו עליה במשעיע (יפ"ת): הה"ד מכנרת עד ים הערבה הבמא מפרש לה בענין אמר דשלמה

ובית ירח. א"ר לוי על ההיא תחום בית שאן ושמה כנרת. א"ר ברכיה כל חוף ים של טבריה נקרא כנרת. ולמה הוא קורא אותה גנוסר רבנן אמרי גני שרים א"ר יהודה בר סימון ע"ש (דה"א יב) ומנפתלי שרים אלף. הה"ד (שופטים ד) ותשלח ותקרא לברק וגו' ומשכתי אליך אל נחל קישון. דבי ר"נ אמרי שפר זו שירה שאמרו (שם ה) ותשר דבורה. ר' יוסי בריה דר' יעקב בר אידי בשם ר' אחא הנותן אמרי שפר אמרי שופר שהן משפרין אמרין שנתנו בשופר ובתרועה. את מוצא בשעה שעלו לקבור את יעקב אבינו באו בני חת להתעורר עמהן על הקבורה ורץ נפתלי כאילה והביא את הספר ממצרים ושיפר על ידן: (כב) בן פורת יוסף. בן שהפר לאחיו בן שהפירו לו אחיו. בן שהפר לאדונתו בן שהפירה לו אדונתו. א"ר אבון בן פרות רביתה בן פורת רביתה יוסף. בן פורת רבית יוסף נא ותגשן השפחות וגו'. היא דהוא אמר ליה עלי לפרוע לך אותה העין. בנות צעדה עלי שור וגו'. את מוצא בשעת נב שיצא יוסף למלוך על מצרים היו בנות מלכים מציצות עליו דרך התרכין. והיו משליכות עליו שירין וקטלין ונזמים וטבעות כדי שיתלה עיניו ויביט בהן. אעפ"כ לא היה מביט בהן. א"ל הקב"ה אתה לא תלית את עיניך והבטת בהן. הייך שאתה נותן לבנותיך צעידה בתורה. מהו צעידה פרשה. וימררוהו. בן שהמר לאחיו בן שהמירו לו אחיו בן שהמר לאדונתו. אבל איני יודע מי ירכה. ת"ל ורבו וישטמוהו בעלי חצים. אלו בעלי מחיצתו שהשליכו עליו דברים קשים כחץ (תהלים קכ) חצי גבור שנונים. נג ומה ראה למשלן כחץ מכל כלי זיין. אלא כל כלי זיין מכין במקומן וזה מכה ברחוק. כך הוא לשון הרע דאמור ברומי וקטיל בסוריא. ולא ככל גחלים אלא כגחלי רתמים. שכל גחלים כבים מבפנים. אבל גחלי רתמים אע"פ שהוא כבה מבחוץ עדיין הוא בוער מבפנים. כך כל מי שהוא מקבל לשון הרע אע"פ שאתה הולך ומפייסו והוא מתפייס עדיין הוא בוער מבפנים. נד מעשה ברותם אחד שהציתו בו את האור והיה דולק י"ח חדש חורף וקיץ וחורף: (כד) ותשב באיתן קשתו. זו עכסילו שהוא עושה במזל קשת. א"ר יוחנן מי גרם לך להדחות מן האתנים קשיות שנתקשת עם אדונתך. נה דא"ר שמואל בר נחמן נמתחה הקשת והזרה. הה"ד ותשב באיתן קשתו קשייתו. ויפזו זרועי ידיו. א"ר יצחק נתפזר זרעו ויצא לו דרך צפרניו. מידי אביר יעקב. ר' הונא בשם רב מתנה נו איקונין של אביו ראה וצינן דמו. ר' מנחמא בשם ר' איקונין של אמו ראה וצינן דמו. משם רועה אבן ישראל. אבן ישראל ראה וצינן דמו. מי עשה כן מאל אביך. מעל זו אזכרות שבבעל. רובצת תחת זו בית שאן בבית השריי. ברכות שדים ורחם. ר' לולייאני בן טורין משם ר' יצחק בולד בהמה ברכו. אמרה צא וראה אי זו היא שדדיה במקום רחמה ואי אתה מוצא אלא בבהמה. ר' אבא בר זוטרא אמר בא וראה עד היכן חיבב יעקב אבינו את רחל. אפי' בשעה שבא לברך את בנה עשאו טפילה לה. ברכות שדים ורחם יתברכון דדיא דהבין אוניקו ומעיא דהכין אפיקו: (כה) ברכות אביך. על מלמדני ועל מעבדני. עד תאות גבעות עולם. מה שנתאוו גבעות עולם. תהיין לראש יוסף. הכא

יד יוסף נא לעיל פ' ע"ח: נב ביטוי הדבס. סדר"א פ' ל"ט ס"י ויקוש': נג ירוש' פ"ק דפיאה. שוח"ט מזמור ק"כ. ערכין ט"ו: נד ר"כ ע"ד: נה לעיל פ' פ"ז. תנ"ש פ"ט. ירוש' הוריות פ"ב. הגהו' ויטב. סוטה פרק א"נ: נו לעיל פ' פ"ז. תנ"ש פ"ט. עטר פ"ז דף רכ"ב. ופדר"א פ' ל"ט:

ענף יוסף

אם מהלה נקלי כמפורש בהדיא (יהושע י"ט) רקת וכנרת. והביא מקרא דדברים ס"ל כי שם מתורגם בהדיא גינוסר (בכל השלשה תרגומים): (כד) [ותשב באיתן קשתו זו עכסילו שהוא עושה במזל קשת כו'] עיין במת"כ ויפ"ת. וכל הפירושים אינם מתיישבים על הלב. והנכון כו"ל כתב ואפשר צ"ל עכסילו שזאת עשוי כמין קשת והוא שם עיר או כר בנחלת יוסף. ונכון: (כה) [אף שם לא טעמו טעם יין כו'] קשה דודאי יוסף שבכירם שהם אחיו ניחא שהותר לו הנדר. אבל הם שלא ידעו עדיין אם הוא יוסף למה הותר טום נדרם. וי"ל מפני אימת מלכות הפירו טום נדרם. אך קשה למה יוסף נקרא נזיר ולא

מתנות כהונה

ירח כו'. מיני שמות מקומו' ע"ל פרשה כ"ד: ושמה כנרת. תחום של בית שאן היה קורא כנרת: גני שרים. גנות של שרים כלומר גינות חשובו' מגדלות כל מיני פירות וגנוסר דרש כן בלשון נוטריקון: שופר דרש אמרי שפר לשון שופר תרועה ולשון יופי כמשמעותו מיפים הם ד"ת כו' וכן דרשו בהגהותא נפתלי נוסה לי כלומר ד"ת שנקראו נופת צוף ועיין עוד בספר צרור המור: את מוצא כו'. מלתא באפיה נפשיה היא: הספר שטר מכירה: ושיפר כו'. הפקיע המריבה שביניהם: שהפר היה מפר עמהם ברית אחוה והביא דבתם רעה אל אביהם: שהפירו לו. שמכרוהו לישמעאלים: שהפר לאדונתו. שלא היה נשמע אליה: שהפירה לו. שנתנה אותו בבית האסורים: ה"ג בין פירות רבית בין פרות רבים ודרשו מלשון פרות ופירות לשון גדולה ורום קומתו כלו' שנתגדל ע"י חלום הפרות והשבולים: בן פורת ונשתרבב קומתו לפני אמו ועיין עוד לעיל פרש' ע"ח: עלי לפרוע. עלי דרש כמו עלי ועיין בס' כה"פ פר' י"ד דף קנ"ב ע"ב: מציצות מביטות כד"א מציץ מן החרכים: שיריין וקטלין. פי' הערוך טבעות וצמידין או תכשיט סביב הצואר: שיתלה עיניו. להביט למעלה ואעפ"כ לא עשה: צעידה שיעור מדה כמו מצעדי גבר: פרשה פרשת נחלה בת במקום שאין בן נאמרה ע"י בנות צלפחד בן חפר משבט יוסף: ה"ג בן שהמר לאדונתו בן שהמירו לו אדונתו: מי ירכה. כ"ל מי הם שרבה והפליג ולא הגיה ת"ל ורבו שהם שהזיקו במריבה: בעלי מחיצתו. אלו אחיו השוכבים עמו במחיצה ובחבורה אחת ואומר דרש לשון מחיצה ופיכ דרשו מלשון חץ: מה ראה. הכתוב להמשיל לשה"ר אל החצים: דאמיר כו'. לשון הרע נאמר כאן דרך משל ברומי וממית בעיר סוריא: ולא ככל גחלים. אינו ממשיל לשה"ר לגחלים בעלמא: אלא כו'. לפי גרס' הספר שגורס קיץ צ"ל שמנה עשר חדש אבל נוסחא דעובדא הביא ש"ט מזמור ק"כ ושם גורס י"ב חדש: עכסילו כתב בא"כא כוכב כסיל והוא קבוע במזל קשת והוא חם מאוד וכן יוסף נתחמם מאוד וקרוב היה להיו' קשתו נגערה: להדחות להיו' נדחה מבין האיתנים גדולי מלכו' לשוקך בבית האסורים ודרש ותשב לשון ביטול ושביתה כד"א תשביתו שאור: ה"ג א"ר שמואל הקשת. בלשון נקי מדבר: דרך ציפורניו. במה שכבש מעיינו לבטל הזקן וקיומו: ראה וצינן דמו. דייק מדכתיב מידי אביר יעקב: ה"ג בירושלמי בג' פני דמס' הוריו' אף איקונין של אמו ראה וצינן לה דמו משם רועה אבן ישראל ע"כ. ודרש אבן ישראל על רחל כי היא היתה אבן פינה ועקרת בית ישראל אביט. ודרש רועה כמו רעה בחלוף אל"ף בעי"ן כמשכם אותיו' אה"עה ומשם מאותו זכות זכה למלכו' וכמו שדרשו זהר שלא פשט לעבירה יצא וילבש רביד כו'. עד שע"י זה נתפרנסו כל בית ישראל אחת היתה בשבת מאל אביך כו': זו הזכרות כו'. לפי העניין שם מקום בגובה האגיים: בית שאן. שם מקום בעמק כל ביה שאן ושם הוו פירות טובים מאוד: טפילה לה. שפלו ודקנו אחריה כדמפרש ואזיל: יתברכון כו'. יהיו מבורכים הדדים שכן היניקו בן הכם ויתברכו המעיים שכן הוציאו בן חכם וכן תרגם ירושלמי: על מלמדי ועל מעבדני. והורי דרש לשון הריון

עץ יוסף

דשלוחה על שם נגיס שלה מל' שלחיך פרדס רמונים ומייתי מכתוב מכנרת ועד ים הערבה דמתרגמינן גנוסר. והיא נקראת בימיהם ירח למר. או בית ירח למר. ומקומות אלו היו מפורסמים בימיהם בגנות ופרדסים שהיו בהם. ועל כן נקראת גנוסר מלשון גני שרים. או לכרם אלה שלוחה זו גנוסר שקלה לבעל פירותיה כאילה הקלה מאד במהירות. וכן בתנחומא אילה שלוחה זו בקעת גנוסר התבכרת פירותיה וממהרת כאילה. ופי' הנותן אמרי שפר על טוב הפירות או כדאי' בתנחומא שמכבדין מפירותיה למלכים ומשפירין דבריהם. ומסיק שר"ב אמר כל חוף ים טבריה נקרא כנרת ע"ש אילן הנקרא קלא דכנרא שפירותיו מתוקים. או שנקרה כנרת ע"ש שפירותיו מתוקים כקול כנור. אלמא דארץ נפתלי היה מבורך בפירות טובים ומובחרים. וקאמר שלכך נקרא גינוסר שהוא נוטריקון גני שרים שהיה למלכים גינה שם. כן הוא לדברי חכמים. ורבי יהודה ב"ס מפרש שעל שם בני נפתלי עצמם נקראת גינוסר גני שרים שהיו בהם שרים רבים כדכתיב ומנפתלי שרים אלף וכן הוא בילמדנו פ' שלח אמרו רבותינו למה נקרא גנוסר וכו': הה"ד ותשלח ותקרא כו'. כמו ד"א על מקרא דאילה שלוחה. והיינו על ברק בנא' והשלח ותקרא כו' שרץ כאילה במצות דבורה לבשרו על נצחונו לסיסרא. ולזה מייתי קרא דמשכתי אליך אל נחל קישון (יפ"ת): שהן משפרין אמרים שנתנו בשופר ובתרועה. דרים שפר לשון יופי כמשמעו. ודרים ליה נמי כמו שופר מדאפסקיה בהאי ליפנא ופירש שהיו מיפים בה התורה שניתנה בשופר ובתרועה שהם שופטי ישראל ומורין להם התורה והמשפט (יכ"ת). ובס' צרור המור הביא מדרש זה וז"ל הנותן אמרי שפר ר' יוסי ב"ה בשם רבי אידי בשם ר' אחא אלו ד"ת שנהגו למ' יום ע"י שופר ותרועה. וכן הוא במד' שוח"ט (מ"ח): את מוצא בשעה שעלו לקברו את כו'. שהיה כן במהירות כאילה כו'. ובמס' סוטה אמרו שעשו היה המערער על חלקו במערה ולפי מדרש זה היו בני חת עצמם המערערים לפי שהיתה מעפרון החתי ההלה. ויתכן מה שבתקו עד עתה ולא ערערו בעת שקברו את יצחק ורבקה ולאה לפי שבאותן השנים שהיה יעקב במצרים החזיקו בני חת מחדש במערת המכפלה בחשבם שהיא הפקר שמתו כל האנשים היודעים שהיא קנויה עדיין ליעקב: ושיפר על ידן שהביא את הספר ממצרים ונתנו אותו לאחיו הגדולים להשתיק בו את המערער. ושיפר על ידו כח מקח המערה: (כב) בן שהפיר לאחיו כו'. דרש פורת לשון הפרה. ודרים ליה באחיו או באדונתו. ומשום דכתיב ביה ב' זימני דרים ב' הפרות שהפר לאחיו ושהפירו לו אחיו. או נמי שהפר לאדונתו ושהיא הפרה לו. ומ"ש שהפר לאחיו כו' שהפר ברית אחים בהביאו את דבתם רעה ושהפירו לו אחיו ברית אחים ומכרוהו. ולפ"ז פי' עלי עין ע"י שאביו שם עינו עליו קראו כו. ומ"ש שהפר לאדונתו ר"ל שבטל דבריה ולא שמע אליה. וכן הפרה לו אדונתו שהכחישה לו ושמתהו בבור בסוהר. ופי' עלי עין לפ"ז ע"י שנשאה עיניה עלו כאומרו ותשא אשת אדוניו (יפ"ת): א"ר אבון בן פרות רבית בן פירות רבית יוסף. כצ"ל ומשום דכתיב בן פורת ב' זימני דרים חד לשון פרות וחד לשון פירות ור"ל שנתגדל ע"י חלום הפרות וע"י חלום הפירות שהם השבלים: בן פורת רביה יוסף בכולם כתיב כו'. דרים לה בענין אחר. והוא דפורת לשון רביה וגדולה ורמז זה שהגביה קומתו לפני אמו. וע"י זה זכה לגדולה. ולכן אמר בן פורת ב' פעמים ולא הוצרך בעל ההגדה להזכיר בפרשה זו בן פורת ב' זימני לפי שבניהם מלשון רביה (יפ"ת): עלי לפרוע לך אותו העין בברכו מדה כנגד מדה שלא ישלוט בו עיה"ר והוא עלה ותולה על העין ולא העין עליו ועי"ל ס' ע"ח סי' י"ג: מציצות מביטות:

שירין וקטלין כו'. הם מיני תכשיטין: שיתלה עיניו להביט בהם. ואעפ"כ לא עשה: שאתה נותן לבנותיך פי' לבנות יוסף ניתן צעידה בתורה עלי שור כלו' בשביל ההבטה שלא הביט במצריות. ומדאפיק לה בלשון בנות ולא קאמר נשים דרים דרמז כרי הבנותיו של יוסף. והא כבא אליה מזכי בנותיו לכך ע"י שלא הסתכל בבנות מצרים (מה"ק): מה צעידה פרשה מפרש צעדה מלשון הצביע וקישוט כלשון אצעדה ולמיד דמסרם לה בתרגום יונתן כלילא דדהבא דבריפא. וכבר נודע ע"ת כי הנפש המשכלת מתקשטת בקדושת ד"ת הנקראים קישוטי כלה. וזהו שאמר כי בעבור שיוסף לא רצה להסתכל בקישוטי הבנות בנות מצרים. לכן בנותיו דהיינו בנות צלפחד שהיו מזרעו זכו לצעידה היא פרשה בתורה שנכתב על שמן שנעשה לנפשם כמין קישוט תכשיט וכתר לראשן מאור קדושת התורה (מה"ק): פרשה היא פרשה נחלות שניתנה ע"י בנות צלפחד ולאויה שהיה שתנתן ע"י משה אלא שזכו הן שניתנה על ידן כדאי' בספרי: בן שהמיר לאחיו לשון מרירות. ופירושו שהשביעם מרורים בהבאת דבתם רעה. והם הירו לו שמכרוהו. ומשום דכתיב וימררהו הסר וי"ו דרים שהמיר הוא לאחיו כאילו כתיב וימרר הוא. ופירש ג"כ שהמיר לאדונתו. ולכן לא נאמר ג"כ שהמר זה לו אדונתו כדאמר לעיל שהפירה לו אדונתו. דהכא כתיב וימררהו בלשון רבים ולא ילדק אלא באחיו (יכ"ת). ובעל אות אמת וית"כ גרסו כן שהמיר לאדונתו בן שהמירה לו אדונתו ואפשר שכיונו כמו שפירש רש"י בהיותה בפי' וימררהו פוטיפר ואשתו לאסרו: אבל איני יודע מי ירכה. אם אחיו שמכרוהו או אדונתו. והשיב ת"ל ורבו וישטמוהו בעלי חצים אלו בעלי מחיצתו שהשליכו כו'. ומי הוא זה. הלא ודאי אדונתו ואנשי ביתה כדכתיב ותקרא לאנשי ביתה וכדמפר' לעיל נתנה אותו בפיהם של כולם ע"כ. והמה עזרו לרעה לדבר עליו תועה בפיהם חנית וחצים ועליהם ילדק ב' ההוראות אלו: מה ראה למושלן כחץ. להמשיל את לשון הרע לחצי נטל שמים: דאמור כו' לשון הרע נא' ד"מ ברומי וממית בסוריא: ולא ככל גחלים אינו ממשיל לשה"ר לגחלים בעלמא: אלא כו' לפי גיר' הספר שגורס חורף וקיץ וחורף צ"ל י"ח חדש. אבל נוסחא דעובדא הביא בשוח"ט מזמור קך ושם גורס י"ב חדש: (כד) א' עכסילו פי' החב"א כוכב כסיל והוא קבוע במזל קשת והיא חם מאד וכן יוסף נתחמם מאד וקרוב היה לסוא קשתו נגערה. וכה"ג נמי פי' הי"כ"ת: מי גרם לך שלא להדחות. כצ"ל ופי' הם הו' לא להשיא לה היה מדחה מיחתנות עם השבטים באבני האפוד כדאי' בסוטה. ועל ידי קשייתו שנתקשה והיינו שנמתחה הקשת והזרה כדבסמוך לא נדחה מאתם. וה"פ דקרא ותשב באיתן קשתו. קשתו סבבה שישב עם האיתנים דהיינו השבטים (יפ"ת): נתפזר זרעו כו' דרש ויפוזו לשון ויפוצו פזין וצדי"ק מתחלפין זה בזה. חרוצו לשון זהב: איקונים של אביו כו'. לעיל פ"ז: איקונין של אמו ראה כו' דרים משם רועה אבן ישראל זו רחל שהיתה רועה. ועקר זה אבן ישראל שהיה עיקרה של ביה כדלעיל גני ורחל עקרה. וכל מחבבת יעקב בהולדה בעבורה כדלעיל בכירקין. ועי"ז אמר מי עשה כן מאל אביך כו' פי' שהי' שם לבניו ערת אביו ולאו כדי שיפרוש דה"ל"ה אל אביך ה"ל למימר מאי מאל אביך: מעל זו הזכרות שבבעל. שם מקום בגבול יוסף והוא נדוה. ובית שאן מקום נמוך ושם היו פירות טובים (יפ"ת ומת"כ): בולד בהמה ברכו שיהיו שגר אלפיו ועשתרות צאנו כרים ורבים שפי' שדים ורחם מי שדדיה במקום רחמה כדמפרש (יפ"ת) יתברכון כו' יהיו מבורכים הדדים שכן הוציאו בן רחם דהיינו הלב וגם כאם נכלל בזה: (כה) מלמדני ומעבדני האי ירצ מלמדי וגם דרים ב' הריון כנ' שמטה סלמתו

הבא את אשר תהיין ולהלן את אשר תבואתה ר' אבא בי"ב אשר תבואתה תאבל בעוה"ז והקרן קיימת לך לעה"ב . ולקדקד נזיר אחיו . שרתקן אורו אחיו ועשו אותו נזיר . א"ר יצחק מגדלאה את הוא כלילתן דאחיך . רבי לוי אמר נ' נזיר משם היה . דא"ר לוי כל כ"ב שנה שלא ראה אחיו ני לא טעם טעם יין . ואף הם לא טעמו יין עד שראו אותו הה"ד (בראשית מג) וישתו וישכרו עמו עמו שתו חץ ממנו לא שתו :

פרשה צט (א) למה תרצדון הרים גבנונים (תהלים סח) . ריה"נ ור"ע. ריה"נ פתר קרא בהרים . *בשעה שבא הקב"ה ליתן תורה כסיני וזו הדרים רצים ומדיינים אלו עם אלו . זה אומר עלי תורה ניתנת וזה אומר עלי תורה ניתנת . תבור בא מבית אלים וכרמל מאספמיא . הה"ד (ירמיה מו) חי אני נאם ה' ונו' כי כתבור בהרים ונו' זה אומר אני נקראתי וזה אומר אני נקראתי . אמר הקב"ה למה תרצדון הרים ונו' בולכם הרים אלא כולכם נבנונים הסד"א (ויקרא כה) או נבן או רק . ג כולכם נעשה ע"ז על ראשיכם אבל סיני שרא נעשה ע"ז עליו (תהלים סח) הדר תמד אלהים לשבתו (שמות יח) וירד ה' על הר סיני . אעפ"כ אף ה' ישכון לנצח בבית העולמים . ר"ע פתר קרא בשבתים בשעה שאמר שלמה לבנות בהמ"ק היו השבטים רצין ומדיינים אלו עם אלו זה אומר בתחומי יבנה וזה אומר בתחומי יבנה . אמר להם הקב"ה למה תרצדון . כולכם שבטים כולכם צדיקים . אלא נבנונים מדו נבנונים ננבים . כולם היתם שותפין במכירתו של יוסף . אבל בנימין שלא נשתתף במכירתו של יוסף (תהלים סח) הדר חמד אלהים לשבתו . וכן אתה מוצא שקודם לת"ע שנה בני קרח מתבאיין עליה ג שהיא עתידה להיות בתוך חלקו של בנימין הה"ד (שם קלב) נכספה וגם כלתה נפשי ונו' . וכן הוא אומר (שם קלג) הנה שמענוה באפרתה ונו' . ר' יהודה אומר בהמ"ק נבנה בתוך הלקו של יהודה דכתיב (מיכה ה) ואפרתי מבית לחם יהודה . ר' שמעון אומר בתוך של יוסף שהוא מבניה ת"ל (תהלים קלג) מצאנוה בשדי יער . בתוך חלקו של מי שנמשל בחית היער . ומי נמשל בחית היער בנימין דכתיב בנימין זאב יטרף : (ב) כי לא יעשה ה' אלהים דבר ונו' (שמות ג) . ה יעקב זיוו שנים כנגד שנים . ומשה זיוו ב' כנגד ב' . יהודה כנגד מלכות בבל זה נמשל כארי וזה נמשל כארי . זה נמשל כארי גור אריה יהודה . וזה נמשל כאריה קדמייתא כאריה (בראשית י) . ביד מי מלכות בבל נופלת . ביד דניאל שהוא בא משל יהודה . בנימין כנגד מלכות מדי זה נמשל כזאב וזו נמשלה כזאב . זה נמשל כזאב בנימין זאב יטרף ונו' . וזו נמשלה כזאב (שם) וארו חיזה אחרי תנינה דמיה לדב . ר' תנינא אמר לדב כתיב דב היה שמה . היא דעתיה דר' יוחנן דאר"י (ירמיה ה) על כן הכם אריה מיער זו בבל . זאב ערבות ישדדם זו מדי . ביד מי מלכות מדי נופלת ביד מרדכי שהוא בא משל בנימין . לוי כנגד מלכות יון זה שבט שלישי וזו מלכות שלישית . זה אותיותיו משולשין וזו אותיותיה משולשין . אלו תוקעי קרנים ואלו תוקעי סלפירים. אלו לובשי כובעים ואלו לובשי קיסים . אלו לובשי מכנסים ואלו לובשי פסליא . אלו מרחבים באוכלסין ואלו מועטין באוכלסין . באו מרחבים ונפלו ביד מועטין באיזו זכות מברכתו של משה שנא' (דברים לג) מחץ מתנים קמיו . יביד מי מלכות יון נופלת ביד בני חשמונאי שהם משל לוי . יוסף כנגד מלכות אחום זה בעל קרנים וזה בעל קרנים. זה בעל קרנים (שם) בכור שורו הדר לו . וזה בעל קרנים (דברים לג) ועל קרניא עשר די בראשה . זה פירש מן הערוה וזה נדבק בערוה . זה חס על כבוד אביו וזה ביזה על כבוד אביו . זה כתיב בו (מלאכי א) את האלהים אני יראא וזה כתוב בו (תהלים סה) ולא יראו אלהים . ביד מי מלכות נופלת ביד משוח מלחמה שהוא בא משל יוסף . ר' פנחס בשם ר' שמואל בר נחמן מסורת היא שאין עשו נופל אלא ביד בניה של רחל . הה"ד (ירמיה מט) אם לא יסחבום צעירי הצאן

מי שמתה באפרתה . ומי מתה באפרתה רחל . יכול בתוך חלקו של יוסף שהוא מבניה ת"ל (תהלים קלג) מצאנוה בשדי יער . בתוך חלקו ד של מי שנמשל בחית היער . ומי נמשל בחית היער בנימין דכתיב בנימין זאב יטרף : (ב) כי לא יעשה ה' אלהים דבר ונו' (שמות ג) . ה יעקב זיוו שנים כנגד שנים . ומשה זיוו ב' כנגד ב' . יהודה כנגד מלכות בבל זה נמשל כארי וזה נמשל כארי . זה נמשל כארי גור אריה יהודה . וזה נמשל כאריה קדמייתא כאריה (בראשית י) . ביד מי מלכות בבל נופלת . ביד דניאל שהוא בא משל יהודה . בנימין כנגד מלכות מדי זה נמשל כזאב וזו נמשלה כזאב . זה נמשל כזאב בנימין זאב יטרף ונו' . וזו נמשלה כזאב (שם) וארו חיזה אחרי תנינה דמיה לדב . ר' תנינא אמר לדב כתיב דב היה שמה . היא דעתיה דר' יוחנן דאר"י (ירמיה ה) על כן הכם אריה מיער זו בבל . זאב ערבות ישדדם זו מדי . ביד מי מלכות מדי נופלת ביד מרדכי שהוא בא משל בנימין . לוי כנגד מלכות יון זה שבט שלישי וזו מלכות שלישית . זה אותיותיו משולשין וזו אותיותיה משולשין . אלו תוקעי קרנים ואלו תוקעי סלפירים. אלו לובשי כובעים ואלו לובשי קיסים . אלו לובשי מכנסים ואלו לובשי פסליא . אלו מרחבים באוכלסין ואלו מועטין באוכלסין . באו מרחבים ונפלו ביד מועטין באיזו זכות מברכתו של משה שנא' (דברים לג) מחץ מתנים קמיו . יביד מי מלכות יון נופלת ביד בני חשמונאי שהם משל לוי . יוסף כנגד מלכות אחום זה בעל קרנים וזה בעל קרנים. זה בעל קרנים (שם) בכור שורו הדר לו . וזה בעל קרנים (דברים לג) ועל קרניא עשר די בראשה . זה פירש מן הערוה וזה נדבק בערוה . זה חס על כבוד אביו וזה ביזה על כבוד אביו . זה כתיב בו (מלאכי א) את האלהים אני יראא וזה כתוב בו (תהלים סה) ולא יראו אלהים . ביד מי מלכות נופלת ביד משוח מלחמה שהוא בא משל יוסף . ר' פנחס בשם ר' שמואל בר נחמן מסורת היא שאין עשו נופל אלא ביד בניה של רחל . הה"ד (ירמיה מט) אם לא יסחבום צעירי הצאן

יד יוסף בו נשיל פ' ניב : נח שנת קלים : פצ"ט א מגילה כ"ט : ב עכו"ם מ"ט : ג יומא י"ב : ד זכחים ל"ד : ה מכלן עד ליטנא לתרגומא בתחומא , וכתחלת הפ"ק מדקדק למסקר . ושיטה מקובצת . ומיקם פ"ג : ו במד"ר פ' י"ד . ב"ב קכ"ג . נשיל פ' ע"ג . טיפה מדקה :

מתנות כהונה

כיון כלומר התכות מעכדינו פי' התכות כדי הלא הוא לחיך קבך הוא עבך וכתיב וכתכ לא מעכי יבך והכתו הכמי ל"ל לימה מעכה יהיו על מדם זה בניו ובנותיו על הכ"נ הוא דכתיב יפמח מעכי יבלו נעשקין כפי מדקק כאהר כפ' פנחס וגם דכתו ל' הוא"ה : תבואתה מתכל פי' . כלומר כפירוי התכל כשלם הזה : והקרן כי' . מיהין דכם דבר אהוא בהמיותו וקיומו בלי שימי ותלוף הם עולם הקיום : עשו מאס מאל . מיהמון מנחר מהם כדלת מוהו לחנור : בליללהן שפלה ואת שלהם : רצים ומדיינים . מכלהן דכם טוטריקון לשון כיצה ודין : תבור הר גבור : מבית אלים . פס מקום וכן כרמל נתפסמיל : אמר הקב"ה למה אתם כעם ומדיינים : ה"נ בולכם הכיס מלח כולכם נבנונים ל"ל תע"פ שכולכם הכיס מגל סיי כלכם בעלי מומין : שנים עד . שני שכמים כנגד ב' מלוי מלמות שלנגמי מתחיבים וכתמפכת וחיל : קדמייתא ונו' . פסוק הוא מדוכ כתיכלו ונאמר פס בי נגל : דמיה לדוב . דוב הוא זאב כתיב נימין

יוסף

ניאמרו מוסי וכתו מוסי ע"ל הלא הוא לחיך קבך הוא עבך וכתיב וחכל לא מעכה יבך ולבשו ל"ל לימה מעכה יהיו על מדם זה בניו ובנותיו על מדם זה בניו ובנותיו וכתי"ן הוא דכתיב יפמח מעכי יבך והכתו הכמי ל"ל לימה מעכה יהיו על מדם זה בניו ובנותיו וכתי"ן הוא דכתיב יפמח יבלו נעשקין כפי מדקק כאהר כפ' פנחס וגם דכתו ל' הוא"ה : תבואתה מתכל פי' . כלומר כפירוי התכל כשלם הזה : והקרן כי' . מיהין דכם דבר אהוא בהמיותו וקיומו בלי שימי ותלוף הם עולם הקיום : עשו מאס מאל . מיהמון מנחר מהם כדלת מוהו לחנור : בליללהן שפלה ואת שלהם : רצים ומדיינים . מכלהן דכם טוטריקון לשון כיצה ודין : תבור הר גבור : מבית אלים . פס מקום וכן כרמל נתפסמיל : אמר הקב"ה למה אתם כעם ומדיינים : ה"נ בולכם הכיס מלח כולכם נבנונים ל"ל תע"פ שכולכם הכיס מגל סיי כלכם בעלי מומין : שנים עד . שני שכמים כנגד ב' מלוי מלמות שלנגמי מתחיבים וכתמפכת וחיל : קדמייתא ונו' . פסוק הוא מדוכ כתיכלו ונאמר פס בי נגל : דמיה לדוב . דוב הוא זאב כתיב נימין

עץ יוסף

ניאמרו מוסי וכתו מוסי ע"ל הלא הוא לחיך קבך הוא עבך וכתיב וחכל לא מעכה יבך ולבשו ל"ל לימה מעכה יהיו על מדם זה בניו ובנותיו על מדם זה בניו ובנותיו וכתי"ן הוא דכתיב יפמח מעכי יבך והכתו הכמי ל"ל לימה מעכה יהיו על מדם זה בניו ובנותיו וכתי"ן הוא דכתיב יפמח יבלו נעשקין כפי מדקק כאהר כפ' פנחס וגם דכתו ל' הוא"ה : תבואתה מתכל פי' . כלומר כפירוי התכל כשלם הזה : והקרן כי' . מיהין דכם דבר אהוא בהמיותו וקיומו בלי שימי ותלוף הם עולם הקיום : עשו מאס מאל . מיהמון מנחר מהם כדלת מוהו לחנור : בליללהן שפלה ואת שלהם : רצים ומדיינים . מכלהן דכם טוטריקון לשון כיצה ודין : תבור הר גבור : מבית אלים . פס מקום וכן כרמל נתפסמיל : אמר הקב"ה למה אתם כעם ומדיינים : ה"נ בולכם הכיס מלח כולכם נבנונים ל"ל תע"פ שכולכם הכיס מגל סיי כלכם בעלי מומין : שנים עד . שני שכמים כנגד ב' מלוי מלמות שלנגמי מתחיבים וכתמפכת וחיל : קדמייתא ונו' . פסוק הוא מדוכ כתיכלו ונאמר פס בי נגל : דמיה לדוב . דוב הוא זאב כתיב נימין

הצאן. ולמה הוא קורא אותן צעירי הצאן שהן צעיריהן של שבטים: (ג) בנימן זאב יטרף. מדבר בשופטיו מה הזאב הזה חוטף כך חטף אהוד לבו של עגלון. ה"ד (שופטים ג) ואהוד בא אליו והוא יושב בעליתא קיריתא ויאמר דבר סתר ונו'. א"ל כן אמר לי מריה דעלמא נסיב חד הרבא וניתננה בגו מיעך. (שם) ויצא הפרשדונה פרתיה. ויצא אהוד המסדרונה ר' יודן אמר ערפלא טורא א"ר ברביה ששם ישבו מלה"ש מסדרין. ד"א מדבר במלכותו מה הזאב הזה חוטף כך חטף שאל את המלוכה שנא' (ש"א יד) ושאול לבד את המלוכה על ישראל. בבקר יאכל עד (שם) וילחם סביב בכל אויביו. ולערב יחלק שלל (דניאל י) ויומת שאול במעלו אשר מעל. מדבר במלכותו מה זאב חוטף כך אסתר חוטפת המלוכה ה"ד (למעלה ג) ותלקח אסתר ונו'. בבקר יאכל עד (שם ח) ביום ההוא נתן המלך אחשורוש לאסתר המלכה את בית המן. ולערב יחלק שלל (שם) ותשם אסתר את מרדכי על בית המן. מדבר בארצו מה הזאב הזה חוטף. חכך היתה ארצו של בנימן חיטפת את פירותיה. בבקר יאכל עד זו ירושלם שהיתה מבכרת. ולערב יחלק שלל זו בית אל שהיא מאפלת. ר' פנחס פתר קריא בנזבח. מה הזאב הזה חוטף כך היה המזבח חוטף את הקרבנות. בבקר יאכל עד (במדבר כד) את הכבש אחד תעשה בבקר. ולערב יחלק שלל (שם) ואת הכבש השני תעשה בין הערבים: (ד) כל אלה שבטי ישראל שנים עשר ונו'. יכבר כתיב ויברך אותם ומה ת"ל איש אשר כברכתו בירך אותם. אלא לפי שבירכן יהודה באריה דן בנחש נפתלי באילה בנימן בזאב חזר וכללן כולן כאחת ועשאן אריות ועשאן נחשים. תדע שהוא כן. יהי דן נחש והוא קורא אותו אריה ה"ד דן גור אריה. לקיים מה שנא' (שיר ד) כולך יפה רעיתי ומום אין בך: (ה) לישנא אחרינא ויקרא יעקב אל בניו. למה קרא להם יא לגלות להם את הקץ. כתיב (ישעיה יג) מסיר שפה לנאמנים וטעם זקנים יקח. ימי הם נאמנים וזקנים יצחק ויעקב אהרן ומשה. במשה כתיב (במדבר יב) בכל ביתי נאמן הוא. וכן אהרן (מלאכי ג) תורת אמת היתה בפיהו ומפני שאמרו (במדבר ג) שמעו נא המורים נידונו בשפתותיהם (שם) לכן לא תביאו את הקהל הזה ' הוי מסיר שפה לנאמנים. וטעם זקנים יקח. יב זה יצחק ויעקב. יצחק היה מחבב את עשו שהיה הקב"ה שונא אותו. וא"ל (מלאכי ג) ועשה לי מטעמים ובקש לברכו ולגלות לו את הקץ. מה עשה הקב"ה העביר טעמו היטנו ולא ידע אלא התהיל תרד שנא' (שם) ויתרד יצחק ונו'. כיון שלא מצא מה לומר אמר (שם) גם ברוך יהיה. ואף יעקב בקש לגלות לבניו את הקץ שנא' האספו ואגידה לכם את אשר יקרא ונו'. והעלים הקב"ה מטעמו והתהיל אומר ראובן בכורי אתה הרי טעם זקנים יקח: (ו) האספו ואגידה לכם. יג שמינה אותן זקנים כמו שנא' (במדבר יא) אספה לי שבעים איש מזקני ישראל. נאמר האספו ונאמר הקבצו ושמעו. אלא הודיעין שהן נולין שהי פעמים. ראובן בכורי אתה הוא בכורי אתה דומה לי. אני עשיתי פ' שנה אפי' טיפת קרי לא ראיתי. כחי וראשית אוני אתה היית טיפה ראשונה שלי. יתר שאת ויתר עז. נ' כתרים היו בידך הכהונה והמלכות ובכורה. יד הכהונה דכתיב יתר שאת ואין שאת אלא כתונה דכתיב (ויקרא ט) ויישא אהרן את ידיו. המלכות דכתיב ויתר עז ואין עז אלא מלכות דכתיב (ש"א ב) ויתן עוז למלכו. הבכורה דכתיב ראובן בכורי אתה. ואיבדת אותן מי גרם לך פחז כמים אל תותר. ומהו נוטריקון שי"ר אליעזר אומר פחזת השלכת עול מעל צוארך. זע יצרך עליך. ר' יהושע אמר פחז"ת חטא"ת זני"ת. ר' לוי אמר פהז סרסתו. זע"ת תרד"ת פר"ח הטא מעליך. ד"א פהז פסע"ת על דת חלל"ת בבורתך ז"ר נעשת. כמים מה כמים שי אם יהא ביד אדם קיתון של מים והוא נשפך אינו משתייר בו כלום אבל אם היה של שמן או של דבש משתייר בו לכך אומר כמים אל תותר. כי עלית משכבי אביך בשעה שהבאת דודאים והיתה אמך אומרת לאחותה (מלאכים ג) המטעם קחתך את אישי. את עלית משכבי והללת יצועי. וספני שהללת אותו יי הוי מרתוק עד שיבא משה שבתוב בו (שמות יט) ומשה עלה ויתיר אותך יי ויקרבך ההר"ד (דברים ג) יחי ראובן: (ז) יצא ראובן ואזניו מקוטפות. התהיל קרא שמעון ולוי אחים. אחים דפחתא. א"ל אחים היייתם בדינה דכתיב (בראשית לד) ויקחו שני בני יעקב שמעון ולוי אחי דינה איש חרבו. ולא אהים ליוסף שמברתם אותו. א"ר שמלאי יי בראובן כתיב (שם ו) למען הציל אותו מידם להשיבו אל אביו. הרי ראובן לא היה במכירתו של יוסף. ואף יהודה אומר להן (שם)

יד יוסף ח פוסיפתא ס"ו דשב פיח: ם פ"י וירוש': י פיטם הדשם. במד"ר פי"ג. פנחומא ס"ו. ילקוט ס"ו. שמ"ר רבה פ"ד: יא פיטם מדשם. פסיתים כ"ו: יב פנחומא ס"ו. ילקוט פ"ו: יג מכלן עד בן פורת טוב פנחומא: יד במד"ר פ' ו': טו תנ"כ פ' פ"ב: יח פיטם מדשם: יח פסנדלין ל"ב: יפ פיטם מדשם:

מתנות כהונה

מידע נפלאת למהי לוקו: וזה עבו ניחם כי'. פנחמר יקוס לחני ויחכל ונר דלך לוזי ונעבה: חטף כלומר נגב לת לנבו ודעמו: בעיליתא קיריתא. והוא התרגום של עליה המקרה וכן תמר לו זהו סיכוהו של דבר ספר שהכהנ יהא נסתר ומהנא הוך בני מעיו: נכוב הד הכב גלסי'. סיכוהו ליקח הרב למהד ולימן לוזהו בהוך משיך וזה דבר ספר: פרתים הכרכ והזכל שנתוך מעיו ודלק ספרכדוזה טופרקיהן סיכוהו שדא פיכ נפל וכן פיכ"י ז"ל ודלק דן נכספר טופסים: ערפלא טורא. לת מלמתי סיכוהו ונרלה סיכוהו לפי הענין ענן של ערפל והכך מזהנו לו מן השמים ולפיכך נמלם ועין לת לתסו טורא סיכוהו דמסודר כד"ת תרכעה טורי תבן. לו יהיה סיכוהו כמו שפיכם רבינו בחיי פרשת יתרו ולכי' תליהו המדקדק בדברות השרשים ערפל הוא עפ"ך ובכיל לין עין שלם זו ויהי ערפלא טורא כמו ערפלא טורא כמה נעות הוו ליה ומלח

יוסף

מפל יוסף. כדלקמן נבמד"כ כיפ פ"י: מסורת היא כי' כדלעיל פ' ע"ג: (נ) מדבר בשופטיו דקריים אחד ולת מהיה מפני שהוטף כוחב כי הזאב נת בעדמה על הטפוף ותורב לו בתחריס. כן תהוד חטף לבו של עגלון בעדמה ופי' בנקר יהלל עד עד כי' מפורש בתנחומת בנקר יהלל עד ויתקטה נבנעו. ולעבד יהלק שלל מדבר בתלו. ור"ל בהתלת עניניו היה שהכב בעלון. וסוף עניינו שכתב לת לתלו: בעיליתא קיריתא הוא התרגום של עליה המקרה: כך אמר לי מרת דעלמא. דמל"כ מתי דבר תלהיל לי תלוך. דתי מרמתה דבר. לת ה"ל להזכיר שם תלהים. תלת לתמת דבר כי ה' לתמר לו נרהוה"ק לתהותו: נסיב תד הרב כו'. פי' ליקח הרב לתמד ולימן לוזהו בתוך מעיך: פרתיה כרב והזכל שכתוך מעיו. ודהם הכהכדוזה טופרקיהן הפרם שדא. פי' נפל וכן פי' רש"י ודל"ק נספר טופסיה: ויצא אהוד המסדרונה רבי יודן לתמר ערפלא טורא. וכתב התס"ב לת מלתתי סיכוהו. ונרלה בסיכוהו לפי הענין ענן של ערפל ומתך מזהנו לו מן השמים ולפיכך נמלם ועין לת לתהו. טורא סיכוהו מסודר כד"ת תרכעה טורי תבן. לו יהיה סיכוהו כמו שפיכם רבינו בחיי פרשת יתרו ולכי' תליהו המדקדק בדברות השרשים ערפל הוא עפ"ך ובכיל לין עין שלם זו ויהי ערפלא טורא כמו ערפלא טורא כמה נעות הוו ליה מסדרונה ודל"ל פי' סדרים של תלמי שהן מסוכנין מן השמש להקר וכן: ששם ישבו תלה"ם מסודרים. להשיל לת מהוד ולמת ניהו לת מוחב: בית הזאב הזה חופף. תה שתיתו שם בכת יהו. כך שתל הנף לת המלוכה שהיה ליהודה בזכהו והייתו דמייתי מדכתיב ובסול לכד לת המלוכה. דמדלת לקתה תמשנת בלוכד מלחתם. וע"כ תמשנת בוכד בזכהו ובס"ת לקתו במדב"ר פ"ט: בבקר יאכל עד וילהם כו'. כל ימי מלכותו קרי בקר שהיה בימיו זוהה. ועם מוהו קרי ערב (יפ"ת): ולערב יהלק שלל הכלל ונו' (יפ"ת): מדבר במלכיותו ים מניה ד"ת מדבר במלכות תסמר. ולתן לוזך למלכות לסמר ותסב מלכות בימון (יפ"ת): כך אסתר חוטפת במלכות סיכה לתויה לוסתו לו ליכות ממנה. ותשבה הסתר בשוב תעביה: ה"ד ותלקח לסתר. משום דכתיב התם ויתלב המלך לת לסתר מכל הנשים שייתי לה לומר שתפ"ם שהיו יפות ממנה ע"כ לוקתה לסתר שנפתלה הן מכולן: בבקר יאכל עד ביום ההוא כו'. בשתל מפכ בקר וערב לשון ותוך כלי' שבתחילת הענין לכתה הסתר בכל המן ותוך המן הענין נתנו למרדכי (יפ"ת): מדבר בארצו גם זה כענין ד"ת חוטפת פירותיה כי' בקולעת מיד הזרע (יפ"ת): זו יריחו היא נכרה שהיא בתרנו מכנרת ותתלנה בתוכן ביתתידו הפירות בתרנו בדוב הנמה (יפ"ת): בזאבה שהיא נעוי בתלב בימין ותמה תחת בלבד שהיה תוכל בתלבו של יהודה. ולתכי קרן דמומים מזהתה לת היה לו יסוד בדלתי בפר לזיהו תקורן: חוטף לת הקרבנות. ע"י לת מן השמים שהיו נתלחין תיד להסופים: (ד) חזר ובללן כולן כתחד. ומ"ת פרם בכל תחד בזה לתויה וכוה נתם. לפי שהוא תיוחד יותר בדבר הנוגע (יפ"ת). והענין תבוחר בזוהר כי ה"ב שבשים שבשי יכוהן הם תכוחים בלפי י"ב נשלים העליונים ונלחה כ"ת כמוה סיכוהו למעלה. ולפיכך נתבך כ"ת בדבר תיוחד כפי תדנתו למעלה. ותמנם בחשר נוהג בתין פיכוד למעלה בין התדנתו העליונה וכל תחד לעל תמדרגת הנרו ולפיכך נם השבשים לעשה כעלים בזה לוזה לתויה וכוה נתם. לפי שהוא תיוחד יותר בדבר הנוגע (מס"ת): ומום אין בך

מח בצע . הללו הם תנחלים נמצאת ששניהם מכרו אותו . תרע לך שכשעה שירדו למצרים לא לקח מאתם אלא שמעון שנאמר (שה מב) ויקח מאתם את שמעון . לכך קרא לשניהם כאחת . כלי חמס . מהו כלי חמס אמר להם גזולים הם בידכם אינן שלכם של עשו הם שנא' בו (שה כז) ועל חרבך תחיה. כלו של חמס הן ואין חמס אלא עשו שנא' (שופטים ט) מחמס אחיך יעקב . סכרותיהם א"ר יוחנן בלשון יווני הוא מכיריין (פי' קורין לחרבות מכיריס). י"א מכרותיהם מנורזותיהם במד"א (יחזקאל מו) מכורותיך ומולדותיך : (ח) כסודם אל תבא נפשי. כא כשיעמוד זמרי ויעשה אותו מעשה בכזבי אל יזכר שמו שם שנא' (במדבר כה) ושם איש ישראל המוכה וגו' . בקהלם אל תחד כבודי . כב כשיקהיל קרח את עדתו לחלוק לא יתיחד שמי עליהם אלא (שה מז) ויקח קרח בן יצהר בן קהת בן לוי ולא אמר בן יעקב . כג כי באפם הרגו איש . זכי איש אחד הרגו והרי כתיב (מלכים ג יב) ויהרגו כל זכר . אלא שלא היו כולם לפני הקב"ה אלא כאיש אחד. וכן הוא אומר (תהלים ט) הן גוים כמר מדלי וגו' וסרהו הן לשון יווני הן אחד. וכן הוא אומר (שופטים ז) והבית את מדין כאיש אחד . כד כיוצא בו (שמות טו) סוס ורוכבו רמה בים. כסוס אחד ורוכבו . ארור אפם. לא קלל אלא אפם. וכן בלעם הרשע אמר (במדבר כג) מה אקב לא קבה אל. ומה אם בשעת הכעס לא קללן אלא אפם. ואני בא לקללן . אהלקם ביעקב. כיצד כ"ד אלף נפלו משבטו של שמעון בזמרי והיו אלמנותיו כ"ד אלף ונחלקו שני אלפים לכל שבט ושבט שנא' אחלקם ביעקב . וכל מי שמסבב על הפתחים משבטו של שמעון . אמר הקב"ה אף לוי יהא מסבב . מה עשה הקב"ה האבילו פרנסתו בנקיות ותתקיימה נזירת יעקב . נידלו הקב"ה ונתן לו א' מעשרה והוא מסבב ואומר תנו לי חלקי . לכך נאמר אחלקם ביעקב : (ט) הרי שמעון ולוי יצאו אף הם פניהם מכורכמות . כה והיה מתירא יהודה שלא יזביר לו מעשה תמר התחיל קורא לו יהודה אתה יחידך אחיך . א"ל הקב"ה אתה הודית במעשה תמר יודך אחיך להיות מלך עליהם . ידך בעורף אויביך . זה דוד שהוא עומד ממנו דכתיב ביה (ש"ב כב) ואויבי תתה לי ערף . ישתחוו לך בני אביך . כו יצחק א"ל ליעקב בני אבך שלא היתה לו אלא אשה אחת ורבקה. אבל יעקב שהיה לו ד' נשים א"ל ליהודה

בני אביך . נור אריה יהודה מטרף בני עלית . מטרפו של יוסף שאמרת (בראשית לז) חה בצע . ד"א מטרף . מטרפה של תמר כז שהצלת ד' נפשות עצמך ותמר וב' בניה . א"ל הקב"ה אתה הצלת ד' אני אצייל ד' מבני בניך דניאל חנניה מישאל ועזריה. וקרא לו ד' ששות נור אריה יהודה כרע שכב כאריה וכלביא : (י) לא יסור שבט מיהודה. כח זה כסא מלכות (מלכים א ב) כמאן אלהים עולם ועד שבט מישור . אימתי ומחוקק מבין רגליו . כשיבוא אותו שהמלכות שלו שבטו בו (תהלים קיד) בתלים תרמסנה עטרת ונר . עד כי יבא שילה. כט שהמלכות שלו. ולו יקהת עמים . מי שמקהה שיני כל העכו"ם שנא' (מיכה ג) ישימו יד על פה אזניהם תתרשנה . ד"א ולו יקהת עמים מי שאו"ה מתקהלין עליו שנא' (ישעיה יז) שורש ישי אשר עומד לנס עמים אליו גוים ידרושו . אומרי לנפן עירה . משיבנים כל ישראל שנקראו נפן שנא' (תהלים פ) נפן ממצרים תסיע . ולשרקה בני אתונו . זה שכתוב בו (זכריה ט) עני ורוכב על חמור וגו' . ד"א ולשרקה בני אתונו . מי שנוטע כל ישראל כשורק שנא' (ירמיה ב) ואנכי נטעתיך שורק . והיאך הוא עושה (יחזקאל טו) וזרקתי עליכם מים טהורים . כבם מיין לבושו . שהיין הרבה בגבולו . ובדם ענבים סותה . ואין סותה אלא טעות כדכתיב (דברים יג) כי יסיתך אחיך וגו' . אם ימצו כהלכה תהא מתכבסת בתחומו . חבליל עינים מיין . מבאן את למד שהיין הרבה בתחומו . באמת שאומר לחברו מזוג לי ושנה לי שתכך ערב לי חיך לי לי . ולבן שנים מחלב. כם בזכות התורה (תהלים יט) אם יהיו תטאיכם כשנים כשלג ילבינו : (יא) זבולן לחוף ימים ישכון. ל הרי זבולן קודם למיחסן ששבר שבן מייחסן ישששבר זבולן . ולמה כן . אלא לא שהיה זבולן עוסק בפרקמטיא וישששבר עוסק בתורה וזבולן בא ומאכילו לפיכך קדמו. עליו אמר הבחוב (משלי ג) עץ חיים היא למחזיקים בה . ישששבר טונם וזבולן לב מביא באניות ומוכר ומביא לו כל צרכו . וכן משה אמר (דברים לג) שמח זבולן בצאתך . למה שישששבר באהלך . שלך הן שאת מסייעו לישב בהן . ישששבר חמור גרם . ישששבר מביא בחמור וזבולן באניות שנא' והוא להוף אניות . ד"א ישששבר חמור גרם. חמור גרם אותו וכי מנין היתה לאה יודעת שבא יעקב אלא לפי שהיה החמור ושמעה קולו ויצאת לקראתו. ד"א ישששבר חמור גרם כשם שהחמור לא מרעין את המשא

כך

יד יוסף כ מדר"ת פ' ל"ח: כא לעיל פ' ל"ח: כב פסוקין ק"ס: כג ב"ר פ"ע . פסוקות כתלם . ויקשטו בכלים : כה פיסא חדשה : בו לעיל פ' פ"ו . ופ' ל"ח : כז פיסא חדשה. תב"ם פ"ע . תב"ר פ' פ"ב פ"ו . פיסא י' . במדב"ר פ' י"ג: כח פסוקות . תב"ר פ' פ"ב : כט בפיסוקות ק"ל . פסוקים י' : ל יקוטי מכלי רפו תפקו"ד : לא ויסר בהעלותך : לב תב"ר פ' פ"ב . ועיל פ' פ"ב ויק"ר פ' כ"ה : לג ויסר ויקח דף קכ"ו . יומתן ויקח : לד ויסר פ"ו דף רמ"ב :

מתנות כהונה

מדף סלוני קנרס : הללו ממשן ולוי כה קנ"ב מנחתם ומחיתם מחציתם והלוי לא נהנית באחוזתה : ובדם ענבים כר . מכאן ואילך חזרם כגם ניין על המזרם בנקרלתה יין וכ"ה באחוזתה בהדיא : שחיבבו ערב . ונ"ל כלומר פעמו לו אחבו וכדאמרם ואחיל : חיך לי לי . וכמו שדרכו חזיל כל היך השומעו לומר לי לי : שכן מיוחסין בסולד מולדום : יששכר זבולן . מפני שלא יזקק לשון ממם כך במס שנעל מלחר ממם שנאבד ממנו . מכל כלן לא נקרו מיד עבו מלומה לכן פירם ממם עבו (ירמ"ה) : מנורזותיהם וכלכ"ף במקום נימ"ל במקום ניכ"ף כמו ומסכרו מעיהם . וכול על דרך כי רעות נמנורם בקרכם ול"ל כי להמשיל עליה כלבנם ולסכריה נייס (ירמ"ה) : (ז) בשיעמוד זמרי וכפס כמוהם בכבנו בת ליעול עליה כלמ"ע פ' נ"ח : שלא היו כולם כי מרניס עמדו להלחם בהם כלשון פ"ם ונחנם כ' בידם כאיש אחד : לא קבל אלף אפס . כלשון פ"ח : מה אקבה לא קבה אל . מדברי יעקב בנבואה שו : כ"ד אלף כדכתיב ויהיו המתים במגפה כ"ד אלף . וממסכר בני ממשן במנין הרלתנן והמני יהמנו לולנן מסמשן כדמרים בחומש : אף לוי יהא מסבב . בפמיה ולכלו לעיון על מלך כוש ולפן לפני שיהיה מכבב על הפתחים : לכך נאמר אחלקם ביעקב וגו' . ותניא בישראל מפוש ומת אף על מכמו על עכמו לא יעמוד לא מפס : אלא שמעון ולוי אחי מכרו אותו . ל מכאן אמרו כל המעלין בקרבנות מעלין לו כאלו הקריבו בעצמו . ואין הפס מלא עבו . ואע"ג דכתיב (שה כז) ועל חרבך תחיה. כלו של חמס הן ואין חמס אלא עשו שנא' (שופטים ט) מחמס אחיך יעקב . סכרותיהם א"ר יוחנן בלשון יווני הוא מכיריין (פי' קורין לחרבות מכיריס). י"א מכרותיהם מנורזותיהם במד"א (יחזקאל מו) מכורותיך ומולדותיך : (ח) כסודם אל תבא נפשי. כא כשיעמוד זמרי ויעשה אותו מעשה בכזבי אל יזכר שמו שם שנא' (במדבר כה) ושם איש ישראל המוכה וגו' . בקהלם אל תחד כבודי . כב כשיקהיל קרח את עדתו לחלוק לא יתיחד שמי עליהם אלא (שה מז) ויקח קרח בן יצהר בן קהת בן לוי ולא אמר בן יעקב . כג כי באפם הרגו איש . זכי איש אחד הרגו והרי כתיב (מלכים ג יב) ויהרגו כל זכר . אלא שלא היו כולם לפני הקב"ה אלא כאיש אחד. וכן הוא אומר (תהלים ט) הן גוים כמר מדלי וגו' וסרהו הן לשון יווני הן אחד. וכן הוא אומר (שופטים ז) והבית את מדין כאיש אחד . כד כיוצא בו (שמות טו) סוס ורוכבו רמה בים. כסוס אחד ורוכבו . ארור אפם. לא קלל אלא אפם. וכן בלעם הרשע אמר (במדבר כג) מה אקב לא קבה אל. ומה אם בשעת הכעס לא קללן אלא אפם. ואני בא לקללן . אהלקם ביעקב. כיצד כ"ד אלף נפלו משבטו של שמעון בזמרי והיו אלמנותיו כ"ד אלף ונחלקו שני אלפים לכל שבט ושבט שנא' אחלקם ביעקב . וכל מי שמסבב על הפתחים משבטו של שמעון . אמר הקב"ה אף לוי יהא מסבב . מה עשה הקב"ה האבילו פרנסתו בנקיות ותתקיימה נזירת יעקב . נידלו הקב"ה ונתן לו א' מעשרה והוא מסבב ואומר תנו לי חלקי . לכך נאמר אחלקם ביעקב : (ט) הרי שמעון ולוי יצאו אף הם פניהם מכורכמות . כה והיה מתירא יהודה שלא יזביר לו מעשה תמר התחיל קורא לו יהודה אתה יחידך אחיך . א"ל הקב"ה אתה הודית במעשה תמר יודך אחיך להיות מלך עליהם . ידך בעורף אויביך . זה דוד שהוא עומד ממנו דכתיב ביה (ש"ב כב) ואויבי תתה לי ערף . ישתחוו לך בני אביך . כו יצחק א"ל ליעקב בני אבך שלא היתה לו אלא אשה אחת ורבקה. אבל יעקב שהיה לו ד' נשים א"ל ליהודה

יוסף

יבן : שילה מי כי שילה כמיב המר יולד קבי כיס מלו (מלכים) ותכניו מלה מיכם מלה מן המתמיעין מכבל הספרים כתוב שילה מלה יולד וכן הוא ע"ם המכוהה לך הלכמל מדבום (מנחם טו). ועוד ל"ב בפיוסים התורה : שמקרהה שיני כי פירשתי לעיל פרשה ל"ח : מתקהלין עליו לעמוד כוחה מפיו כהלעיל פ' ל"ח : אומרי לנפן שילה מי ביכסם . כ"ל ופי' שילה המכוך הוא מי שיכים כל יבחל . ולקיים ניכסחמו יש לפרש הא הלא יפור שבם מיהודה כייט מלחר שיכים כל יבחל לחייהו ניומם המניח במחלו לא יחמנו מעל לחיחמם . חבל קודם ליחן זה יפור (ירמ"ה) : שנקראו נפן וקדרים קבל כלילו כמוב חוסרי נפן לניכה לחייהו ניכסים יהבחל שיר ויולעים : זה שכתוב בו עני . והיק ולפולכה דסיימו יהבחל כיקבכיתך יניכסם לעיכם . בני מחוט מי שכתוב בו עני וכוכב על המור ושל שיר בן לחוטות : ד"א ולשרקה דלפי הדבמת הקדמת לפוכה חלו יבחל כדפירמתי . מיכל בייחיו לדבמת קמייחת בולכה שם ליבחל כמו נפן ובוחם הכחוב שהמניח יכים לת יבחל לפלן ולקי יבחל בפחות גדלים . ולפי דבמת זו דולה לפר שהמניח יעבה ליבחל כמו לפוכה דהייט שיעם בנגילם כמו שומעים פכולה . ול"ל ביקבנם בחוכן פלת יחוחו לשלה : והיאך הוא עושה ל"ל לנעשם כפוכ לחיות זרע לפת . וקחמר חוכקו פלילם מים מהכיים והייט ניעבה עליהם לוח מהבה ויפל לב הפלן שהר קלי על מעמן ומר על שבמו על עני : (ט) אף הם נחמלו על עיכה ומחיו מקומות שהר כלעיל . ומ"ם לא קחמר שכח הכי לפי שלה היכה מרפה פעמון ולפי שכן כל כפל לחוכה: והיהה מהיכה יהודה ומפלך עבמו לעיים ההחיל קולל ע יהודה שהר כלחלוחים והייט דכפיר פיה חהה : אחה חודית במעשה תמר . פחמרם לדקה ממני . חע"ם פהיים יכול לכפור בהומה ופפהילים ולח חפם לפנפר כדי להיהלם מהמום : יודוך אחיך ליהום מלך . ועע"ג דלחוכן נמי מודי לח שכה לפר . לפי שלה הודה חלח כשהיה שהודיהו כדפ' ס"ק דפומה : זה דוד שיהפל ל שורף . חבל שהר שבניים חיים עניים לפה : יצחק חמר לו ליעקב כו' . פירשתי לעיל פ' פ"ו ע"ם : עצמך מדיינה כל ביהום . חבל בכחה"כ פ' י"ל לח חשיב כלחה עלמה מפוס לחה דמיה לחחיכת פהוח בעוה"ז (ירמ"ה) . וכשיפה חפהה פי' חפה הלהם ל' ופפוסו יוסף מן המיפה ומפר ומרן חלה מן הפניפה לפי מיכל מכניך ל' נפפוח . לפיהל מן הכוה כעבד ומ"ע מן הפניים כעבד מהר ומרן חלה : וקרא לו ד' שמות טר מלינ קבע שבב כמרי וכלבית . כ"ל והוא הכהוב בשר . נלמם דמיירי נמי ביהודה כדלעיל פרק ל"ח . וחשיב לריס וחרי מרי מיי . ותפשר דחר מנהן לריס שילה דני שילה (ירמ"ה) : (י) זה כסא מלכות . כמשמעות שבם לחיינו שבם מיפוח פבם מלעם מלכיות פיהם לפלו מיכה ממר פפר המלכות מיהחה שפל כן דהקב בנמרא לפרש מרחפי גלוח . לכן חמר לחמפי ומחוקק מבין רגליו כי פי דקבה לח מיירי ללח ליפות כמיפה חפיפה ומלכוסיה לח מחחכל . ול"ם לחמפי יהיה זה בחמר ומחוקק מבין רגליו כביכול שהחלמות שלו היינו מפה . ופי' עד כי יבא שילה כביכול שילה . ול אלמלא עד דבקה לחמלה ופי' לח יסור שבם מיהודה ומחוקק מבין רגליו לעד לעולם . וחה כביכול שילה (ירמ"ה) : שבחוב בו בניגלי מרחפה עפרת נפלם ונר . כחב הח"ל ס"ם הוח כי מקרח זה מדבר מפרעוחיו יבחל"ל ע"ם לך ל' מרחפה בגל בגלי עפ פעמי לליס (ישעיה כ"ו ו') וחלו לך המיפה בחמר בחמר ט עני ורוכב על המור (זכריה ט' פ') . וכחב הח"ל שהחלמות ע"ם כפוי המכר בחמר מקודי זמן הבלוח הוח עד דמבו בגלין בלבלין . ופירשו מבחר בכחבי הח"ל ז' ע"ם ומחפיל

כמלר

כך יששכר טוען את התורה. רובץ בין המשפתים. אלו התלמידים שיושבים בארץ לפני חכמים שנא׳ (תהלים סח) אם תשכבון בין שפתים. וירא מנוחה כי טוב. להזו תורה דכתיב (משלי ד) כי לקח טוב נתתי לכם. ויהי למס עובד. מהו מס לוזו הלכה שהיו טועים בה יהיו מבקשים מידם. וכן הוא אומר (שופטים ה) בעמק שלח ברגליו בעומקה של הלכה: (יב) דן ידין עמו וגו׳. לזכמיוחד שבשבטים זה יהודה. ד״א כאחד. כיחודו של עולם שאינו צריך סיוע במלחמה שנא׳ (ישעיה סג) פורה דרכתי לבדי. כך שמשון העומד מדן אינו צריך אחרים שיסייעו אותו בלא חרב אלא בלחי חמור. יהי דן נחש עלי דרך שפיפון. כל החיות מהלכות זוגות זוגות לחוהנחש אינו מהלך בדרך אלא יחידי. ד״א יהי דן נחש עלי דרך. כשם שהנחש נקמן כך היה שמשון שנא׳ (שופטים טז) ואנקמה נקם אחת. כיון שראה אותו יעקב אמר לישועתך קויתי ה׳. אין זה מביא את הגאולה אלא מגד שנא׳ גד גדוד יגודנו והוא יגוד עקב. לאותו שהוא בא בעקב (מלאכי ג) הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא שהוא משבט גד. לכך נאמר והוא יגוד עקב: (יג) מאשר שמנה לחמו. לטשבנותיו נאות שנא׳ (בראשית ל) כי אשרוני בנות. וכן הוא אומר יהי רצוי אחיו בבנותיו. והוא יתן מעדני מלך. שבנותיו ראויות למלכות שנא׳ (ש״ב א) המלבישכן שני עם עדנים. נפתלי אילה שלוחה. זו בקעת גנוסר שהיא ממהרת את פירותיה כאיל. הנותן אמרי שפר. שארצו מתברכת שנא׳ (דברים לג) נפתלי שבע רצון וגו׳. והם מבכרין מפירותיהם למלכים ומשפרין דבריהם ואם היה בלבן עליהן היו מתרצין להן. בן פורת יוסף וכי פורת לית הוא יוסף אלא מהו בן פורת משע״י פרות נתגדל בנאיו (תהלים קטז) אתהלך לפני ה׳ בארצות החיים:

פרשה ק

(א) דעו כי ה׳ הוא האלהים (תהלים ק). ר׳ יהודה בר סימון ור׳ אחא. ריב״ם אמר דעו כי ה׳ הוא האלהים הוא עשנו ולא אנחנו בראנו את נפשינו. לא כפרעה שאמר לי יאורי ואני עשיתני. ור׳ אחא אמר דעו כי ה׳ הוא האלהים הוא עשנו ולא אנו משלימים את נפשותינו. ויכל יעקב לצות את בניו. ג׳ צווים נאמרו בענין. ויצו אותם ויאמר אליהם אני נאסף אל עמי. א״ל אאם זכיתם לכם זכיתם בעצמי. ואם לאו משאני מסתלק מן העולם אצל אבותי אני הולך שנא׳ אני נאסף אל עמי. בכיון שנסתלק מיד ויעשו בניו לו כן כאשר צום תנטו אותו והעלוהו במטתו: (ב) (ס״ג) ג׳ צווים נאמרו בענין ויצו אותם ויאמר אליהם וגו׳ ויכל יעקב לצות את בניו וגו׳ ויעשו בניו לו כן כאשר צום. הראשון על ע״ז המד״א (הושע ה) כי הואיל הלך אחרי צו השני על ברכת השם המד״א (ויקרא כד) ונוקב שם ה׳ מות יומת וגו׳. השלישי על נשיאת המטה אמר להם תנו דעתיכם שלא יגע עכו״ם במטתי שלא לסלק את השכינה מעלי. אלא כסדר הזה עשו לי שאו אותי ג׳ ג׳ מן הצפון ג׳ מן הדרום ג׳ מן המזרח ג׳ מן המערב. כשם שאתם עושין לי כך אתם עתידין להעשות ד׳ דגלים במדבר והשכינה באמצע: (ג) ירבינו צוה ג׳ דברים לפני מיתתו. א״ל אל תספדוני בעיירות. ואל תזוז אלמנותי מתוך ביתי. ומי שנטפל בי בחיי הוא יטפל בי במותי. אל תספדוני בעיירות מפני המחלוקת. ואל תזוז אלמנותי מתוך ביתי ולא מתניתא היא אלמנה שאמרה אי אפשי לזוז מבית בעלי אין יורשין יכולין לומר לה לכי לבית אביך ואנו זנין אותך אלא זנין אותה ונותנים לה מדור לפי כבודה. אלא לפי שדרכו של נשיא להיות כל חפציו משל ציבור וזה ע״י שלא נהנה משל ציבור כלום לפיכך הוא אומר אל תזוז אלמנותי מתוך ביתי. א״ר דוסתאי דלא יאמרון לה ביתא דנשיאותא הוא ישתעבד לנשיאותא. מי שנטפל בי בחיי יטפל בי במותי. א״ר תנינא ציפוראה כגון יוסי הפינוס ויוסי הפרתים. ר׳ חזקיה מוסיף עוד תרתי אל תרבו עלי תכריכין ותהא ארוני נקופה לארץ. אל תרבו עלי תכריכין מפני רמה. ותהא ארוני נקופה לארץ מפני המבול. מילתא דר׳ אמר לא כמה דב״נ אזיל הוא אתי. מילהון דרבנן דאינון אמרין כמה

יד יוסף לח ברכות ס׳: לו ב״ד״ר פ׳ י״ג: לז לעיל פ׳ נ״ח וס״ג: לח תנ״ב פ׳ פ״ב: לט לעיל סוף פ׳ ע״ה: מ תנחומא: פ״ק א תנחומא פ״ז. ילקוט ס״ו: ב סיפא מדרש: ג במד״ר פ״ב תנחומא במדבר. סוריות ו׳ ובר״ש: ד ירוש׳ כלאים פ״ט. וס׳ כתובות ק״ג. ולעיל פ׳ ל״ו:

מתנות כהונה

נהק התמור. תמורו של יעקב: המשפתים גרסי׳ שפתים וגו׳ גרסי׳ וסיפא דקרא לשמוע שריקת עדרים פי׳ דברי חכמים ופלפולן של עדרי ישראל: בלא חרב. לשון קלרה כלומר בלא הרב היה עושה מלחמה אלא בלחי כו׳: אלא יחידי. דרש שפיפון מלשון וילך שפי תרגום אונקלוס ואזל יחידי: נקמן נוקם ונוטר וכמו שאמרו רז״ל תלמיד חכם שאינו נוקם ונוטר כנחש: שהוא משבט גד עיין לעיל פ׳ ע״א: מבכרין מקדימין מלשון בכור ובתנחומא גרס מבכרין: ומשפרים אמרי שפר דרש ל׳ חלקות אמרי׳ ושבע רצון. ואם היה בלבם. של מלכי׳ עליהם הוו מתרצין: וכי פורת לית הוא יוסף. גרסינן ופירושו ולמה אמר שהוא היה בנו של פורת: בנאיו אתהלך כו׳ מעות נפל׳ לכאן ומקומו הוא בפ׳ ל״ו ועיין שם א״ר אליעזר דברים בנו בנאיו היינו בנו ובירושלמי דכלאים ובפ׳ הנושא גרס הכי דברים בנאיו: עשיתני פירושו עשיתי את עצמי: ולא אנחנו כו׳. כתיב ולא מלא בו״ו קרי ביה ולו: ה״ג את נפשותינו. ויצו אותם כו׳ אם זכיתם כו׳. כלומר אם תטו מעשיכם תזכו בי בעצמי ואהיה אצלכם כאילו אני חי ודריש הכי אליהם אני נאסף כלומר אליכם ואצלם אם לאו קרי ביה אנו נאסף אל עמי: ה״ג והעלוהו במטתו ג׳ צווים נאמרו בענין ויכל יעקב לצות את בניו ויצו אותם ויעשו כו׳: מפני המחלוקת. שאם יספדוהו בעיירות הקטנים יקינו בני העיירות לומר אין אנו הולכין אחר בני העיר הזאת להיות נגררים אחריהם ונטפלים אליהם מה שאין כן בכרך גדול שכל העיירות הקטנים טפלים אליה ובפ׳ הנושא בתלמוד בבלי יש טעם אחר וזו היא נירסת הירוש׳: לפיכך כו׳. כלומר שהוא ניזונית מנכסיו דוקא ולא משל צבור כמו בחייו: דלא יאמרון כו׳. שלא יאמרו לה היתומים הבית הזה משועבד לנשיא ומי שהוא נשיא דר בריה בו ולא לה שאת ממשפחה אחרת לפיכך הוצרך לצוות עליה כך משמע בירושלמי דסוף מסכת כלאי׳ ובפרק הנושא: הפינוס כו׳. שתוא מקומות הן כך פירש״י בפרק הנושא: עוד תרתי. עוד שני דברים צוה להם: נקופה כמו נקובה וה״ג בירושלמי בהדיא: רמה שתרוב התכריכין מתרבה הרמה ותולעה: המבול ר״ל שיבולה וירקב מהרה שמחמת האדמה נרקב מהרה וכן משמע הטעם בתגיא שכתב הטעם משום עפר אתה ואל עפר תשוב וכן כתב בכלבו ויורה דיעה ועיין ב״י שפירש בו שיטלו כל הדף התחתון והאב״א כתב שלא יצפו המים את ארונו והוא קצת דחוק: אמר לא כמה כו׳. פי׳ לא כמו שהלך האדם לבית עולמו סוא בא הנה לעת התחייתו לפיכך לא הקפיד שיהיו עליו התכריכים הרבה ובירושלמי איתא שלא היה בו רק חלוק אחד והוא שלא כדרך העולם ובתוספות סוף מסכת כתובות כתב שלא יעמדו בתכריכיהן אלא בלבושיהם כמתים: מלהון כו׳ כלומר אבל דברי רבנן פליגי וסברי כמו

שכן

עץ יוסף

כשאר ב״ח. כן יששכר נושא עול התורה בלא בעיטה אע״פ שהיה טורח הלבור עליו כדלעיל פ׳ צ״ח: בין שפתים על הקרקע ללמוד תורה: (יב) אלא יחידי וכן שמשון היה הולך להלחם לבדו: אין זה מביא את הגאולה דעד השתא הוה סבור שהוא מביא את הגאולה שיהיה מלך המשיח כמו אליהו. א״ש אח״כ אלא מגד: לאותו שבא בעקב פי׳ יבא ויתמיד למלך המשיח שבא בקץ הימין. ויגוד לשון משיכה בלשון ארמי ועקב רמז לסוף כמו והיה עקב תשמעון: שהוא משבט גד כדלעיל פ׳ ע״א לרבי נהוראי: לכך נאמר והוא יגוד עקב. כלומר השתא ניחא דכתיב הכי דהל״ל יגוד עקב ל״ל: (יג) מאשר שמנה לחמו שבנותיו נאות. רלה לומר לחם לשון נקי. ועל ידי כן נשאות לכהנים גדולים. והיינו שמנה לחמו שהוא מעמיד בגדי כמונה כדלעיל פרשה צ״ח: בבנותיו שכולם יאהבוהו על זה דהל״ל מאי שנא אשר להיותו רצוי אחיו. וכי שאר השבטים שנואים לאחיהם: זו בקעת גנוסר שהיא בחלק נפתלי דהיינו כנרת כדלעיל פ׳ צ״ח: הנותן אמרי שפר מתברכת שנא׳ כו׳. נראה שצ״ל שארצו מתברכת והן מבכרין מפירותיהן למלכים. כלו׳ שע״י שהיא מבכרת מוליכין פירותיה למלכים בשעה שאינן נמצאין עדיין בשום מקום וע״י זה משפרין ומהללים המלכים דבריהם שהם מובחרים מה׳ בכל עניניהם. וזהו פי׳ אמרי שפר. ומלות שנא׳ נפתלי שבע רצון אין כאן מקומו כי אם אחר מלת מתרלין שדרש עוד הטעם הנותן כו׳ שפירותו שאם היה בלבן עליהם הוו מתרלין וע״ז מסיים שפיר שנא׳ נפתלי שבע רצון (יפ״ת): וכי פורת לית הוא יוסף. ר״ל דפורת הוא לשון תוספת ולכוי והרי גם שם יוסף מורה על כך. וא״כ מה הברכה מורה יותר מן השם שהוא יוסף. ומתרץ דבן פורת אתא לרמוז שע״י פרות נתגדל (נזה״ק): בנאיו (תהלים קט״ז): אתהלך לפני ה׳ בארצות החיים. הנה תיבות אלו ברוב ספרים אינן רק במדרש של יפ״ת. וכתב המת״כ בנאיו אתהלך בטעות נפלה לכאן ומקומו הוא בפרשה ל״ז ועיין שם אמר רבי אלעזר דברים בנו. בנאיו היינו בנו ובירושלמי דכלאים ופרק הנושא גרס הכי דברים בנאיו עכ״ל:

פרשה ק (א) דעו כי ה׳ הוא האלהים כו׳ כ״ם כו׳. קאי על ויאמר אליהם אני נאסף אל עמי (בראשית מ״ט) ועל זה אמר שהכוונה בזה ליעקב שהוא מסר נפשו ברצונו למות כי טוב לו המות ליאסף עם אבותיו. כלו׳ אני מדעתי ומרצוני כ״מ מי אני נכנס למקום פלוני. מפא״כ אני מה משמע בע״כ שהמיתה בלא רצון הדם הוא. ולזה מייתי קרא דעו כי ה׳ הוא האלהים וגו׳ דמכרעו כ׳ אחא ולו אנו משלימים ומוסרים את נפשותינו ברצון טוב (יפ״ת): ריב״ם ורבי אחא לא פליגי רק דמר דריש הכתיב ומר דריש הקרי (יפ״ת ומנחת שי): משלימין נפשינו פירוש מוסרים נפשנו מלשון אני השלמתי נאמן לגאמן דלעיל פרשה נ״ד. והכוונה בלא יקשה בעינינו המות שה׳ נותן וה׳ לוקח ומובה המוחה לחסידיו שהנפש תשוב אל האלהים אשר נתנה. ואכרון זה בתזמור לתודה לפי שמברכין על הרעה כשם שמברכין על הטובה. באפילו במיתה יש להודות כי ה׳ נתן וה׳ לקח (יפ״ת) ויכל יעקב לצות את בניו בלשה צווים נאמר בענין. כל זה ל״ג הכא (יפ״ת): אם זכיתם לכם כו׳. כלו׳ אם תטיבו מעשיכם ותקיימו מה שאני מצוה אתכם לעשות אתי לקבור במערת המכפלה תזכו בי בעצמי ואהיה אצלכם כאילו אני חי. ודריש הכי אליהם אני נאסף כלו׳ אליהם ואצלם. ואם לאו קרי ביה אני נאסף אל עמי (מת״כ): (ב) ויצו אותם ויאמר אליהם. דמה א״ל ויצו אותם ויאמר אליהם דצוי זה היינו אמירה. אלא ע״כ צוי זה הוא מלבד האמירה (מה״ק): ויכל יעקב לצות את בניו. דה״ל למימר ויכל יעקב דבריו ויאסוף רגליו אע״כ דיבה צוי אחר: הראשון על ע״ז כו׳ על ברכת השם. ואע״ג דודאי משתמא לא היו בניו חשודי בעיניו בהא. כי היו צדיקים גמורים. יש לומר שלא אמר כן אלא להזהיר לבניהם אחריהם. כי ראה שישתעבדו במצרים ופחד שלא ישאו בחלולים עמהם. ולא יסיתו דברים במר נפשם בשעבודם (יפ״ת): השני על ברכת השם. שהמגדף נ״כ כופר בעיקר כעובד כו״ם והוקשו יחד דכתיב גבי עובד כו״ם והנפש אשר תעשה ביד רמה וגו׳ את ה׳ הוא מגדף וגו׳ וממילא גם הוא בכלל לפון צו המורה על עכו״ם (נזה״ק): על נשיאת המטה שלא יהיה מי שאינו בן ברית נוגע בו ולדכתיב בתריה וישאו אותו בניו: כך אתם עתידים כו׳. ומי שכי דהתם לא היה לוי מכלל נושאי הדגלים שהוא נושאי הארון והיו אפרים ומנשה משלימים מנין הי״ב שבטים הכי נמי הוה הכא שלוי לא היה טוען ולא יוסף כדלקמן בבמד״ר פ״ב: (ג) רבינו צוה ג׳ דברים. איידי דקאמר דג׳ צווין נאמר ביעקב והאחד מהם שלא יגע זר במטתו. קאמר שרבינו ג״כ צוה ג׳ דברים וחד מהם מי שנטפל בי בחיי יטפל בי במותי ולא אחר (יפ״ת): מפני המחלוקת פי׳ מפני שעיירות גדולות מכפרים וכרכים גדולים מהם כדפרש״י בריש כתובות. ואם יספדוהו בעיירות יבאו רבים מכפרים הסמוכים ולא ספא אותם הארץ ואתו לאינצויי. הלכך לא יספדוהו אלא בכרכים גדולים דשייכי כולי עלמא (יפ״ת): ולאו מתניתא היא כתמיה: אמר רבי דוסתאי דלא יאמרון כו׳. רבי דוסתאי אתי לפרושי מילתא דה״ק דע״י שלא נהנה רבי משל צבור לכן אמר אל תזוז אלמנותי מתוך ביתי כדי שלא יאמרו לה ביתא דנשיאותא הוא משתעבד לנשיאותא. כלו׳ שמא ההמון עם יטעו לומר שהיה ביתו משל צבור וכפי הנהוג ליתן בית משל צבור אל הנשיא לכבודו וממילא יהיה הבית משועבד ג״כ לנשיא שבא אחריו. לכן אמר אל תזוז אלמנותי מתוך ביתי להודיע שלא נהגה משל צבור בדירת ביתו אלא משלו בנה לעצמו הבית. ולפיכך הבית משועבד לאלמנותו (מה״ק): נקופה כמו נקובה: מפני רימה שהמרבה תכריכין על המת מרבה עליו רמה: מפני המבול כידוע דכתובות א׳ דרבינו הקדוש צוה להיות ארונו נקובה בארץ. ופי׳ הרמב״ן בס׳ תולדות אדם והסמ״ג יו״ד דהדף התחתון בארון יסירו בעת קבורתו כדי שיהא מוטל על הארץ ולא יהיה דבר מפסיק. ור״ל דכל זמן שהגוף אינו נבלה ונרקב יש לנשמה צער ומתוך הדין. אבל כאשר נבלה ונרקב אז יש לנשמה ריוח (ועיין בתשובת הרשב״א שאחד פקד לשפוך סיד על גופו להיות מהר מתעכל ע״כ) ומלת מבול פי׳ בלה ונרקב כדאמרינן מבלאי מכנסי כהנים. ופירושו בלויים ונרקבים. וזהו כי רבי לרוב ענותנותו השב עצמו לאיש מלא חטאים וכרם שיכופר ברקבון גופו מהר להכסף מן הדין. ולכך צוה שלא יהיה דבר מפסיק בינו לבין הארץ או שיפתו נקבים הרבה בנסר התחתון שיכלה לחלוחית מארץ לגופו כדי שירקב מהר (יערות דבש): מילתא דרבי אמר כו׳. פי׳ מה שצוה שלא ירבו עליו תכריכין משמע דס״ל שאין המת עומד בתחיית המתים במלבוש שהוא נקבר דא״כ ה״ל לצוות שילבשוהו כהוגן ולא יהוב לרימה: חיורין לבנים: אוכמין שחורים: מאגין דבריקא הוא מראה הכלם שהוא ממולע בין הלבן והשחור: מאנין חיורין

מסיון

כמה דבר נש אזיל הוא אתי . רבי יוחנן בשפקד אמר ח לא תלבישוני חיורין חיורין . אמרין ליה רבך אמר כדין ואת אמר כדין . אבשלוני בהית בעובראי . רבי ירמיה הזה בשפקד ואמר אבשלוני מאנין חיורין חפיתין ואלבשוני דדרמאי והבון חוטרי בידי וסגדלאי ברגלי והבו יתי על אורתא . דאם אתבעית אנא קאים אומטים הדא הוא דא"ר יונה בשם בר חמא ורגלוהי דבר נש ערבתיה מקמאתיה בכל אתר דמתבעי : (ד) ויפול יוסף ויצו יוסף את עבדיו . למה מת יוסף בפני אחיו ר' ורבנן . רבי אמר על שתעב את אביו א"ל הקב"ה לא הייתי יכול לשמור את צדיקי . לא כך אמרתי לו (שמות מג) אל תיראי תולעת יעקב . אל תיראי תולעת את יעקב . ורבנן אמרי הוא שצוה אותן שיחנטו אותו הה"ד ויעשו בניו לו וגו' . על דעתיה דר' ניחא . על דעתהון דרבנן יקרוב להי' פעמים יהודה אומר עבדך אבי עבדך אבי והוא שומע ושותק : (ה) וימלאו לו ארבעים יום ויעברו ימי בכיתו . הבא את אמר ויעברו ימי בכי וגו' . להלן את אמר (דמיה נה) ויתמו ימי בכי אבל משה . אלא משה ע"י שלא היו לו בוכים כתיב ויתמו . אבל יעקב ע"י שהיו לו בוכים כתיב ויעברו ימי בכיתו . וידבר יוסף . למי אמר לנדלת שתפיים למלכת ותמלכת תפיים למלך . ולמה לא נבנם הוא . ר' יהושע דסכנין בש"ר שמואל שאין אבל נבנם בפלטין של מלך . אבי השביעיני לאמר וגו' אשר כריתי לי . בשעה ח שעמד יעקב עם עשו א"ל מה את בעי ממון או קבורה . א"ל מה לההוא גברא קבורתא . הב לי ממון וסב לך קבורתא . הרבה ממון תברה עליה ה"ה בקברי אשר לקחתי לי אכ"כ אלא אשר כריתי לי הברתי עליה . ויאמר פרעה עלה ויעל את יוסף וגו' . ע"כ להספד מכאן ואילך למלחמה : (ו) ויעל עמו גם רכב גם פרשים וגו' . פ"א ר' יצחק נחל העולמים היה שם ואית דאמרין בבוד חי עולמים . ויבאו עד גורן וגו' . א"ר שמואל בר נחמן חזרנו על כל המקרא ולא מצאנו מקום ששמו אטד וכי יש גורן לאטד . אלא אלו הבענים . מלמד שהיו רואים לדוש כאטד . באי זה זכות ניצולו . בזכות הסר שעשו עם יעקב אבינו . ומה חסד עשו ר' אלעזר אמר אזורי מתניהם התירו . ור"ל אמר קשרות בפתוחיהן התירו . ר' יהודה בר שלום אמר הרעו באצבע ואמרו אבל בבד זה למצרים . ורבנן אמרי זקפו קומתן . ויהי דברים ק"ו ומה אלו שלא הלכו לא בירח ולא ברגלן אלא ע"י שהראו באצבע ניצולו מן הפורענות ישראל שהם עשין חסד עם נדוליהם ועם קטניהם

יד יוסף ח סנה ק"ד: ו סוטה נ"ג. ז מו"ק ד' ל"ע. ומס' ר' פנחס: ח נקמן מ"ר פ' ל"ח. מחומת מ"ו. פסיקתא רבתי פ"ח. מדל"ת פ' ל"ח: ט יהוד' טוטה פ"ק. כנלי י"ל. טיטה מדפס: י טוטה מ"ו:

מתנות כהונה

מתן מדם טולך כן הוא מחר ולסיכך לא מכני שמעתא מדם מסכיתין ומילמלמי ילוף ליה מדכתיב כמומר מומם ויסיבנו כמו לבהם : דבריקה נמבלר לעיל פ' ל"ו : מיבעי לי . לם תהא נמבקש לומם נין הלדיקי לא יכיבו ט כלשים שיתמו לף הוא לשם כמוצו ומן מפוח פנים ים כנכר שכלנים מוסה לל מלנשם כמעשה שלדיקים : מפקד מלוה : אלבשוני ט' . הלבישו אותי לשחר מוסף שכלים לנשים : תפיתין שמשפי לחטוף על הזרועות יסיו נקפלים ומתוקעים לאחוריהם כמנהג הולני פורס ועיין בערוך ערך הפס ומלמלי פילוסו שהוא מלבון תפיסה בלעז' שניהן מעוקלים ומכופפים הימב : אמר ליה לכך ס' . לפיכך ת"ל ילכישוהו לנשים ותהא מלוה מילכישוך לנשים הסוב טוב תחה מכך : ס"א אמר ון מה מלת כי . וק הוא מילמלמי ומי' וכי נריך אני לומר טוב ממעשי מוכתח אני בשמעי שלא מכנו ולא מלכו : דרדמאי פילוסו בפי מוקיים ועיין בילוסלמי סוף מסכת כלאים ומפלת כי כן הוא : והבון ס' . ומנו מקני בידי ומנעלי כנרגלי ומנו חוטי על הדרך כלומר מיקנרוהו ממוך על הדרך שהם יכקשו לותי לעמוד לימות המשיח מחמת חוטי ומשוך : אומטים מוכ נזריזות ובילמלמי נרם אין אתי מעמיד פי' ותסיר מוכן ומשוך ומזומן : הסד"ת כ' יונה . ובילמלמי לא נרם סהד"ת ומלמד בתשיר נשנים קיל לשנוחה שלין חכמה ועלה מוטיל להשלם מנאיתא ס' יתכך והניח שם מעשים לנלייה : רגלותי ס' . כנלין על מדם הם ערכים נמנו להעמיד בכל מקום שיתקנש נגזירת הלל יתכך : אל תרלי ס' . דלם תרלי מנגון רלייה שין מסתולא לא ילמה שם יעקב : הוא עטה . יעקב הוא עטה ס' : ותמל . ממת יוסף נשפי

יוסף עין

הפיתין חפיסין פ' מנוהלין . לו מנמלמים והכוונה שילבישוהו כהנן כשהל לנשמו כחייו : א"ל רבך כי לך לומר שלא ילבישוהו לנשים ותהא מלוה שילבישוך לנשים הסוב טוב תחה מרכך : א"ל מה תהא נמקש טוב ממך : ומי ליך לומר שלא ילבישוהו לנשים ומנה מלוה שילבישוך לנשים הסוב טוב ממני . מוכנחה מי שהוא יושל הוא שרי חזון לעומד לפיים הת הסלך : דרדמאי פ' נמי מוקיים : והבון ס' . ומנו מקני בידי ומנעלי כנרגלי ומנו חוטי על הדרך כלומר מיקנרוהו ממוך על הדרך שהם יכקשו לותי לעמוד לימות המשיח . מחמת חוטי ומשוך : אימטיבום מוכן ומזומן לנחמיה . וה לשורר על מוכם המתיה : הרא הוא דאמר ר' יוסי כ' . סיכר לף נרם הסד"ת . ומילמלי כתיה נשפיש היה להזדוק מלין חכמה ועלה מוטיל להסלם מנאיתא ס' יתכך והניח שם מעשים לנלייה : רגלותי ס' . כנלין על מדם הם ערכים נמנו להעמיד בכל מקום שיתקנש נגזירת הלל יתכך : אל תרלי ס' . דלם תרלי מנגון רלייה שין מסתולא לא ילמה שם יעקב : הוא עטה . יעקב הוא עטה ס' : ותמל . ממת יוסף נשפי

יוסף עין

הפיתין חפיסין פ' מנוהלין . לו מנמלמים והכוונה שילבישוהו כהנן כשהל לנשמו כחייו : א"ל רבך כי לך לומר שלא ילבישוהו לנשים ותהא מלוה שילבישוך לנשים הסוב טוב ממני . מוכנחה מי שהוא יושל הוא שרי חזון לעומד לפיים הת הסלך : דרדמאי פ' נמי מוקיים : והבון ס' . ומנו מקני בידי ומנעלי כנרגלי ומנו חוטי על הדרך כלומר מיקנרוהו ממוך על הדרך שהם יכקשו לותי לעמוד לימות המשיח . מחמת חוטי ומשוך : אימטיבום מוכן ומזומן לנחמיה . וה לשורר על מוכם המתיה : הרא הוא דאמר ר' יוסי כ' . סיכר לף נרם הסד"ת . ומילמלי כתיה נשפיש היה להזדוק מלין חכמה ועלה מוטיל להסלם מנאיתא ס' יתכך והניח שם מעשים לנלייה : רגלותי ס' . כנלין על מדם הם ערכים נמנו להעמיד בכל מקום שיתקנש נגזירת הלל יתכך : אל תרלי ס' . דלם תרלי מנגון רלייה שין מסתולא לא ילמה שם יעקב : הוא עטה . יעקב הוא עטה ס' : ותמל . ממת יוסף נשפי

קטניהם בידיהם וברגליהם עאכ"ו. א"ר אבהו אותן ע' יום שבין איגרת לאיגרת כנגד ע' יום שעשו מצריים חסד עם יעקב אבינו: (ז) ויספדו שם וגו'. יא ומניין לאבל שהוא ז' ר' אבא מייתי לה מהכא ויעש לאביו אבל שבעת ימים. ולמדין דבר קודם מתן ' ז. ר"ל בשם בר קפרא מייתי לה מהכא (ויקרא ח) ומפתח אהל מועד לא תצאו שבעת ימים וגו'. מה אתם נמשחתם בשמן המשחה שבעת ימים אף אתם שמרו לאחיכם ז' ימים. ר' הושעיא מייתי לה מהכא (שם) ופתח אהל מועד תשבו יומם ולילה וגו'. מה הקב"ה שמר לעולמו ז' ימים אף אתם שמרו לאחיכם ז' ימים. דאריב"ל ז' ימים נתאבל הקב"ה על עולמו. ר' יוחנן מייתי לה מהכא (במדבר יב) אל נא תהי כמת אלא תסגר. יב מה ימי הסגר ז' אף ימי אבל ז'. חד ברבי אמר הדא דר"י קומי ר"ל ולא קיבלה ולמה לא קיבלה. אמר תמן הוא עבד לה הסגר והכא הוא עבד לה ההלט. דאתא ר' אבהו בשם ר"י ואמר אל נא תהי כמת מה ימי המת ז' אף ימי ההלט ז'. ר' ירמיה ור' חייא בר אבא בשם ר"ל (עמוס ח) והפכתי חגיכם לאבל. יג מה ימי החג ז' אף ימי האבל ז'. א"ר חייא יד שמיני רגל בפני עצמו הוא. אי מה עצרת יום אחד אף האבל כן. א"ל מיכן לשמועה רחוקה. טו ותני כן שמועה קרובה יש לה ל' וז' ורחוקה אין לה ל' וז'. אית תני שמועה רחוקה לאחר י"ב חדש קרובה בתוך ל'. ר' אבהו בש"ר יוחנן אמר הלכה כמי שהוא אומר שמועה קרובה בתוך ל' יום ורחוקה לאחר ל' יום. ר' ברכיה ור' יונה בשם ר"ל בשם ר"י הנשיא כתיב (דברים לד) ויתמו ימי בכי אבל משה. ימי ב' בכי ז' אבל שלשים. ואית דמחלפין טז ימי ז' בכי ב' אבל ל'. מהא ז' ול' שמא ימי. אלא שאם היה עני מדוקדק בא' ובב' אינו עושה מלאכה ובג' הוא עושה בצינעה. אבל אמרו תבא מארה לשכיניו שהצריכוהו לכך. ב"ק אמר אפי' בג' אל יעשה כל עיקר מפני שהוא תוקפו של אבל. יז תני ב"ק כל תוקפו של אבל אינו אלא בג'. עד תלתא יומין נפשא תייבה על קברה סבורה היא שהיא חוזרת יח כיון דהיא חמי דאשתני זיוהון דאפוי אזלה לה ושבקא ליה הה"ד (איוב יד) אך בשרו עליו יכאב וגו'. לע"ל הפה והכרס מדיינין זה עם זה. הפה אומר לכרס כל מה שגזלתי וחמסתי בך נתתי. יט ולאחר ג' ימים היא נבקעת והיא אומרת לו הא לך כל מה שגזלת וחמסת שנאמר (קהלת יב) ותשבר כד על המבוע. כ מהו ליתן תפילין. ר' אליעזר ור' יהושע. ר"א אמר בראשון אינו נותן ובשני הוא נותן ואם באו פנים חדשות חולץ. ור"י אמר בראשון ובשני אינו נותן ובשלישי נותן ואם באו פנים חדשות אינו חולץ. ואם ביום שני אינו מניח איצטריכא למימר כא מי שמתו מוטל עליו פטור מן התפלה ומן התפילין. אלא כיון דתנא הדא תנא הא. דר' זעירא ר' ירמיה בש"ר זעירא ומר עוקבא בשם שמואל הלכה כר"א בנתינה וכר"י בחליצה. ר' זעירא
בעי

יד יוסף יא ירוש' פ' אלו מגלחין. תנחומא ס"ז. שיטה חדשה. דב"ר ריש פ' ט'. סדר"א פי"ז: יב ירוש' מיר ס"ז: יג דב"ר פ"ח מ"ק כ': יד ר"ה ד'. יומא ב'. סוכה מ"ז ופ"ח. חגיגה י"ז: טו ערכין פ"ו. מ"ק כ': טז מ"ק כ"א: יז ירושלמי מוע"ק פ"ג ילקוט איוב רמז תתק"ז. ויק"ר פ' י"ח: יח ע' יבמות ק"כ: יט שבת קנ"ב: כ מוע"ק כ"א: כא ברכות י"ז:

ענף יוסף

ולא אחיו. י"ל שיוסף היה נזיר ממש משא"כ אחיו שלא היו נזירים אלא כפרושים מן היין (רמ"א) עוד י"ל דיוסף נקרא נזיר למעלתו דידע דאחיו בגלות וגם הוא בגלות ובבית והיה לו לבריות ועכ"ז לאהבת בית אביו לא שמח ולא שתה יין אבל אחיו חושבו לבלטער שהטילו ביוקף ולא ידעו מה היה לו (יפ"ת):

פרשה ק (ו) [אלו ע' ימים שבין איגרת לאיגרת] ר"ל בין אגרת המן לאגרת מרדכי להשיב ספרי המן. ולכך בשם מרדכי שבעים יום כי ישראל היו חייבים כליה. וכל זמן שלא הושב ספרי המן היו ישראל בצער וכל יום היה כאלו מתו על קידוש השם. כי הוטבע בהתבוננתם המות ועסקו בתשובה. ויום לשנה יחשב כאילו היה שנות אדם שהוא ע' שנה בתשובה והריגה על קידוש השם ונכפר עונם. וכן השבטים בכו על יעקב שבעים יום להורות כי בו תלוי חיי כל אדם. ושנות אדם ע' לכן בכו ע' ימים יום לשנה. וזהו אלו ע' ימים שבין איגרת לאיגרת ר"ל הכוונה שבנייהם שוה והכל הולך למקום אחד שיום לשנה כי שנות אדם (יערות הדבש). (ז) [אזלה לה ושבקא ליה] וא"ת והלא כל י"ב חודש נשמה עולה ויורדת כדאי' בפרק שואל. וי"ל דאזלה לה דקאמר הכא לאו לגמרי אלא שבכל ג' ימים הראשונים אינה נפרדת כלל מעל הקבר אלא סובבת והולכת עליו אבל לאחר ג' ימים עולה והולכת

מתנות כהונה

אגרת המן לאגרת מרדכי ומלאכי בין שני רוחות רעות שבין זה לזה שבעים יום ואגרת הוא כהאי דאמרינן אגרת בת מהלת ואם קבלה נקבל: ה"ג ולמדין כו'. פי' בתמיה וכן הוא בירושלמי בפרק מי שהפך. ומפתח כו' כן נוה משה לאלעזר ואיתמר אחר מיתת נדב ואביהו: נמשחתם שהייתם במשחתכם שבעת ימים ודייק מדכתיב כי שמן וגו': שימר לעולמו. קודם שירד המבול כאומר ויהי לשבעת הימים ועיין לעיל באותו הפרשה: אף אתם כו'. שבעת ימים קודם שימותו אחיכם: ברבי בכל מקום פירש"י אדם חשוב בתורה: אמר כו'. לימוד זה שלמד ימי אבל מימי ההסגר אמרה לפני ר"ל: תמן כו'. שם באותו לימוד עושה מהסגר מרים הסגר ולא החלט: מה ימי כו'. הרי שהסגר הוא עשאו החלט ולמד מן המת וכאן אותו מת הלמד והסגר עשה אותו הסגר בעלמא והוא הלימוד וכירושלמי הגירסא באופן אחר בפ' מי שהפך: שמיני רגל כו'. בא לתרץ ולומר שאע"כ יהיו ימי האבל שמונה כימי החג ועל זה אמר השמיני הוא רגל בפני עצמו לעניין פז"ר קש"ב וכ"ה בהדיא בירושלמי: שמועה רחוקה. שאינה אלא יום אחד אנו למדים מעצרת: ה"ג מחלפין ימי שבעה בכי כו'. ומקשי מיהו שבעה ושלשים יש הסר אחריהם אחר שבעה הותר האבל אחר שלשים הותר ניהון ותספורת אלא אחר שני ימים מה הותר ויישני הלא כו': שהצריכוהו ולא פרנסוהו משלהם: עד תלתא כו'. שלשה ימים הנפש חוזרת על הקבר כו': כיון כו'. שהיא רואה שנשתנה זיו קלסתר פניו הולכת לה ומניחתו. ליתן תפילין. האבל מהו שיניח תפילין: חולץ בירושלמי מסיים כל שבעה: ה"ג בירושלמי דפרק ואלו מגלחין ואם ביום שני אינו מניח ביום ראשון איצטריכא למימר כמי שמתו מוטל לפניו דמי: אלא כו'. פי' כיון דתנא ביום שני תנא נמי ביום ראשון: בנתינה שביום

עץ יוסף

דאל המן בי"ג בניסן ושל מרדכי בשבעה ועשרים בסיון: כנגד ע' יום שעשו מצרים חסד כו'. ר"ל כי זכות יעקב עמד לישראל בימי המן. ובני יעקב לא כליתם. ויעקב מת בפסח כמבואר בגמרא ואז היה גזרת המן. וע' יום שהיה אבלו לא היה זכותו מגין כל כך. ולכך לא היה יכולת בידם לבטל גזירות המן מכל וכל עד שיעברו ימי אבלו ואז שלחו ספרים. והן ע' יום שבין איגרת לאיגרת (יערות הדבש): (ז) מנין לאבל שהוא ז' מנין אסמכתא דאבל בפי ז'. דודאי אבילות שבעה דרבנן לכ"ע. ואפ"ה פריך וכי למדין דבר קודם מ"ת דאפי' לאסמכתא לא ניחא ליה. אבל ר' אבא לא חש כיון דאסמכתא בעלמא הוא (יפ"ת): ויעש לאביו אבל ז' ימים. ואע"ג דהוה קודם קבורה לא חש כיון דאסמכתא בעלמא קאמר. ויתכן שיאמר דבתר קבורה הוה והכתובים מסורסים (יפ"ת): למדין דבר קודם מ"ת. בתמיה. דהא קימ"ל ניתנה תורה ונתחדשה הלכה: ר"ל כו' מייתי לה מהכא. (ויקרא ח') ומפתח אהל מועד לא תצאו שבעת ימים. כ"כ בכל הספרים. והוא ט"ס כי הוא כתוב סוף פ' צו. ולא עליו הכוונה כי שם לא נזכר המשחה. גם אין צורך ללמוד הז' ימים מהסברה כיון שמפורש בכתוב זה ז' ימים. אבל כוונת המדרש הוא על מקרא דפרשת שמיני (ויקרא י' ד') כי שם כתוב ומפתח אהל מועד לא תצאו כי שמן משחת ה' עליכם. ולא נזכר מספר הז' ימים. והיא אזהרה לבני אהרן הנותרים שישמרו ז' ימי אבילות על אחיהם (כי שם מיירי בענין האבילות) ולפי שלא נזכר מספר הז' ימים דאבילות אמר דיליף אותם מן מה דכתיב כי שמן משחת ה' וגו'. וה"ק מה אתם נמשחתם בשמן המשחה ז' ימים. והיינו ימי המלואים. כך אתם שמרו לאחיכם כו'. וזה תיקון גם המת"כ בקיצור בזה שכתב ומפתח וכו' כן נוה משה לאלעזר ואיתמר אחר מיתת נדב ואביהוא (יפ"ת): מה אתם נמשחתם כו' אף אתם שמרו לאחיכם ז' ימים. ואע"ג דפריעה ופרימה הוזהרו מעשות כדרך האבלים כאומר לאביכם אל תפרעו. יש לומר דכהנים דהוי גנאי הזהירם. אבל באבילות דליכא גנאי הזהירם שישמרו כדרך האבלים (יפ"ת): ר' הושעיא מייתי לה מהכא (ויקרא ח') ופתח אהל מועד תשבו יומם ולילה וגו' מה הקב"ה שימר לעולמו ז' ימים כו'. כן הוא לשון הכ'. ופתח א"מ כו' ז' ימים ושמרתם את משמרת ה' וכוון הכתוב בתלות זה משמרת ה' על ז' ימי אבילות ששימר הקב"ה על עולמו קודם שהביא המבול עליהם. כן אף הם ישמרו לאחיהם העתידים למות בשמיני למלואים. והדבור הזה היה ודאי סתום ולא הבינו טעמו עד אחרי מות נדב ואביהו והיו שומרים ז' הימים במצות ה' בלי ידיעת טעמו. ואע"ג דאין מתאבלין על המת קודם שימות. הא מתרץ הירושלמי שהקב"ה שיודע העתיד מתאבל על העתיד והוא צוה לבני אהרן ושמרו האבילות לפי תומם: אלא תסגר בירוש' לא גרס אלא. וה"פ איתקשא למת ויליף דאסכתן בה תסגר שבעת ימים ילפינן מת מינה. כי כן המוקשים שילמוד זה מזה וזה מזה (יפ"ת): ברבי אדם חשוב בתורה: אמר כו' לימוד זה שלמד ימי אבל מימי הסגר אמרה לפני ר"ל. ולא קיבלה ר"ל להך ילפותא: אמר תמן עבד לה החלט והכא עביד לה הסגר דא"ר יוחנן בשם ר' ינאי אל נא תהי כמת מה ימי המת אין עולין אף ימי החלט אין עולין. כצ"ל ול"ג אתא ר' אבהו כו' עד ימי החלט ז'. ור"ל דלהכי לא קבלה להך ילפותא משום דאתר דהתם הוא עביד לה כו' פי' דאיהו דרש כדוכתא אחריתי יתקשא דכמת לימי החלט דהיקש זה במצורע מוחלט כדהוה מרים תחלה. והיקשא דימי החלט היינו לומר מה ימי המת אין עולין אף ימי החלט אין עולין. ופי' שכמו בימים של טומאת מת אינן עולין לנזיר ה"נ ימי חלוטו אינן עולין לנזיר מצורע לתנן ימי מירוצו כדתנן בנזיר פרק ג'. הרי דדריש היקשא זה לימי החלט והיכי דריש הכא היקשא דכמת לימי הסגר (יפ"ת): מה ימי החג כו'. טעם הדרשא מדלא כתיב והפכתי שמחתכם לאבל ודייק למימר והפכתי חגיכם. בא להקיש אבל לחג בענין הז' ימים. והמגה ודאי אין זה אלא רמז בעלמא: שמיני רגל בפני עצמו. מפני שקשה אימא מה ימי החג ח' אף ימי האבל ח'. לכן תירץ שמיני רגל בפני עצמו: אי מה עצרת יום אחד. פי' שמיני חג עצרת דאיקרי נמי חג שהם. או פי' עצרת חג שבועות. דהשסה מועט הפסח: מכאן לשמועה רחוקה ט' פי' מדכתיב חגיכם לשון רבים לתרי חגים מקשיה חד לשמועה קרובה וחד לרחוקה דהכי תנן שמועה קרובה כו' ור"ל דשמועה רחוקה שאינו אלא יום אחד אנו למדים מעצרת (יפ"ת): אית תני שמועה רחוקה כו'. איידי דקאמר שמועה קרובה ורחוקה מייתי הגך דאיפליגי בהא. וכצ"ל אית תני שמועה קרובה בתוך שלשים ורחוקה לאחר שלשים. אית תנא תני שמועה קרובה בתוך שנים עשר חדש ורחוקה לאחר שנים עשר חדש. ר' אבהו בשם ר' יוחנן אמר הלכה כו' וכן הוא בירוש' פ"ג דמועד קטן: כתיב ויתמו ימי בכי אבל משה. קרא יתירא הוא דהמ"ל ויבכו בני ישראל את משה שלשים יום ויתמו. אלא לדרשא דאיכא שלשה מיני זמן באבילות. א' שני הימים הראשונים והיינו ימי דמיעוט רבים שנים. ובכי הם ז' ימי אבילות ומשום שדרך לספוד ולבכות בהם קרי להו בכי. ואע"ג דקאמר בפרק ואלו מגלחין שלשה לבכי. היינו שבהם עיקר הבכי. ובכל ז' יש בכי עם ההספד. ואבל היינו שלשים יום לניהון והתספורת ואע"ג דבתרא כתיב ויבכו שלשים יום. לא קרי הכא בכי אלא לשבעה שהוא דרך הבכי עם ההספד בכל המתים: ואית דמחלפין ימי שבעה בכי שנים. דניחא להו לאוקמי בכי בראשונים לא בז' דימי הספד איקרי ולא ימי בכי: מהא שבעה ושלשים שמא ימי. קושיא הוא כלו' שבעה ושלשים מיהא אשכחן באבילות המת ז' להספד ולכמה מילי. שלשים לניהון ולתספורת. אבל הא דאייר ימי שנים לאיזה דבר מצינו שיהיו שני ימים הראשונים חלוקים מאחרים. ולא מצי למימר לבכי כדאמר בגמרא ג' לבכי. דהתם שלשה והכא שנים. ומשני שאם היה עני מדוקדק כו' אסור בב' ימים הראשונים לגמרי במלאכה: שהצריכו לכך ולא פרנסוהו משלהם: שהוא תוקפו של אבל. תני בר קפרא כל תוקפו של אבל אינו אלא בשלישי. לפי גי' זו היה נראה לכרס שעיקר האבל בשלישי לפי שבו מצטער הנפש יותר. שבשני ימים הראשונים יש לה תקוה שסבורה שחוזרת לגוף. אבל בשלישי שרואה שנשתנה פרצוף הפנים נתיאשת ממנו ומצטערת מאד. והיינו דמייתי אך בשרו עליו יכאב וגו' פי' שנפשו מתאבלת ומצטערת בשלישי כשבשרו יכאב שתשתנה ומהויל לרקוב דהיינו בשלישי. אבל לפי גירסת הירוש' ולקמן בויק"ר פ' י"ח וקהלת רבה פסוק ותשבר כד צריכין להגיה כאן מפני שהוא תוקפו של אבל תני בר קפרא כל תוקפו של אבל אינו אלא עד שלישי. ולפ"ז אין הכלו של ג' תקוף מהשנים הראשונים אלא כולם כאחד. ומאי דמייתי עד ג' יומין נפשה תייבא על קברה כו' היינו שבג' הראשונות תקפו של אבל מפני שהנפש מצטערת שהיא מרחפת על הגוף כסבורה לחזור אליו אבל מג' ואילך שמשתנה פרצוף הפנים היא מתיאשת ובורחת ממנו ואין לה הצער ההוא כמו שמחילת מתאבלת. ומש"ה אתר הה"ד אך בשרו עליו יכאב היינו בג' הימים הראשונים שהנפש מרחפת עליו. וזהו ונפשו עליו תאבל: לע"ל איידי דקאמר דמג' ואילך משתנה הפרצוף קאמר נמי מה שנבקעת כרסו לאחר ג' ימים: הפה והכרס מדיינים הוא דרך משל: שנא' ותשבר כד על המבוע. זה הכרס כדאמר בפרק השואל. וסיפא דקרא ונרוץ הגלגל אל הבור היינו פרש כדמפרש התם. ופרש"י הגלגל לשון גלל אל הבור שנופל לתוך פיו: פנים חדשות שבאו לו מנחמים שלא היו אצלו משעת אבלות ועד עכשיו: ואם ביום שני אינו מניח כו'. קושיא הוא דבשלמא למ"ד יום אחד אסור להניח תפילין לא קשיא לדידיה למה איצטריך למתני מי שמתו מוטל לפניו דפטור מתפילין דהא ידעינן מכ"ש מאינו מוטל. משום די"ל דאבל חמור מאונן כיון דגם אבילות יום א' דאורייתא כמו אונן לכן אי לא הוה תני רק אבל יום ראשון לא הוה ידעינן אונן מיניה. אבל למ"ד אפי' יום ב' דהוה דרבנן שפיר קשה ליה מאונן דאורייתא דאם אבל ביום ב' דרבנן דהוי תפילין מכ"ש אונן דאורייתא (נזה"ק): אלא כיון כו' ומשני אלא בשביל דאיצטריך למיתני מי שמתו מוטל לפניו דפטור מק"ש וזה דוקא במוטל לפניו. דאל"כ חייב בק"ש ובכל המצות האמורות בתורה חוץ מתפילין תנא נמי גבי תפילין מוטל לפניו: דר' זעירא ר' ירמיה כו'. גי' הירוש' ר' זעירא מר עוקבן בשם שמואל. ר' זעירא ר' ירמיה בשם רב. ופי' דר' זעירא אמר שמר עוקבן אמר זה בשם שמואל ור' זעירא עצמו אמר דר' ירמיה קאמר לה בשם רב (יפ"ת): בנתינה שנותן
ביום

בעי מהו ליתן בשני כר"א מהו שיעשה ר"א כר"י שלא לחלוץ. כג ושנין שאין אבל בשבת ר' יהושע דסכנין בשם ר' לוי מייתי לה מהכא (משלי י) ברכת ה' היא תעשיר ולא יוסיף עצב עמה. ברכת ה' היא תעשיר (בראשית ב) ויברך אלהים את יום השביעי. ולא יוסיף עצב עמה זה האבל המד"א (ש"ב יט) כי נעצב המלך על בנו. אמר רב כג חזרה זקיפה חובה. פריעה נעילת רשות. חזרת קרע זקיפת מטה חובה. פריעת הראש ונעילת הסנדל רשות. שמואל אמר פריעה חזרה זקיפה חובה. נעילה תשמיש רחיצה רשות. פריעת הראש וחזרת קרע וזקיפת המטה חובה. ונעילת הסנדל ותשמיש המטה ורחיצה רשות. חד תלמיד מן דשמואל שמש מטתו הלך ורחץ. א"ל להלכה אמרתי לך שמא למעשה. איקפד עליה ומית. ר"י בר הלפתא כד הוה מתני שבחא דר' מאיר קמי ציפוראי א"ל אדם גדול אדם קדוש. פעם אחת מצאן עומדין בשורה בשבת א"ל שלום לכם. אמרין ליה דין הוא דאת משבח ביה. א"ל רעו שבחו של אותו האיש שבא להודיענו שאין אבל בשבת. ר' הושעיא אזל לחד אתר מצאן שהם עומדין בשורה בשבת. א"ל לית אנא ידע מה הוא מנהגכון אלא שלום עליכם כמנהג מקומינו. תרין בנוי דרבי חד מנהון נפיק וראשיה מכסי ולביש סנדלוי. ואוחרנא נפיק חפיה וראשיה מגלי. ר' יונה אזל למחזיה אפין לאחוי דרבי טריון נפיק לגביה לביש סנדלא. א"ל אמור לר' טריון אחוך לית ילפין עובדא מבר נש זעיר. כה ר' תנינא בר פפא אזיל למחזיה אפין לר' תנחום בר חייא דכפר אגין נפק לגביה לביש סנטרוי. מאי סנטרוי מאנין דלא בוצין. א"ל כהדין עבדין אתמהא. א"ל כן הוה ר' יוחנן עבד. א"ל צלי עלי. א"ל פסין תרעך. א"ל לא תימר כן אלא יסגי תורעך. כו תני הכורה ומשפחה כך הן דומים לכיפת אבנים את נוטל ממנה אבן אחת וכולה מתרועעת את נותן עליה אבן אחת וכולה עומדת. כז כך כל ז' ימים חרב שלופה ועד ל' יום היא מתרפפת ואינה חוזרת לנרתקה עד י"ב חדש א"ר אלעזר נולד בן זכר במשפחה מיד היא רפה. א"כ למה מראין פנים בשבת ר"י דסכנין בשם ר' לוי אמר מפני האיבה: (ח) וישב יוסף מצרימה וגו'. ר' לוי ור' יצחק. ר' לוי אמר שלא זימנן למעודה. א"ר תנחומא הוא לא נתכוון אלא לשם שמים אמר לשעבר אבא מושיב לי למעלה מיהודה שהוא מלך ולמעלה מראובן שהוא בכור עכשיו אינו בדין שאשב למעלה מהן. והן לא אמרו כן אלא לו ישטמנו יוסף. כח ר' יצחק אמר הלך והציץ באותו הבור. א"ר תנחומא הוא לא נתכוון אלא לש"ש והם לא אמרו כן אלא לו ישטמנו יוסף: (ט) ויצוו אל יוסף לאמר אביך צוה וגו'. כט תני רשב"ג אומר גדול השלום שאף השבטים דברו דברים בדויים בשביל להטיל שלום בין יוסף לשבטים הה"ד ויצוו אל יוסף לאמר וגו' והיכן צוה לא מצינו שצוה. כה תאמרו אל יוסף וגו' אמר כך אחי חושדין אותי. וילכו גם אחיו א"ל חד בעית לך לעבדא הא כולנא לך לעבדין: (י) ויאמר אליהם יוסף וגו' ואתם חשבתם עלי רעה וגו' ועתה אל תיראו וגו' וידבר על לבם. לוכי יש לך אדם שמדבר על הלב אלא דברים שהן מנחמין את הלב. א"ל נמשלתם כעפר הארץ. מה עפר הארץ מי יכול לסייף את עפר הארץ. נמשלתם כחיות השדה ומי יכול לסייף את חיות השדה. נמשלתם ככוכבים מי יכול לסייף את הכוכבים.

עשרה

יד יוסף [illegible]

מתנות כהונה

[illegible]

עץ יוסף

[illegible]

עשרה כוכבים בקשו לאבר כוכב אחד ולא יכולו לו י"ב שבטים מה אני יכול לשנות סדרו של עולם מפני שהם כנגד י"ב שעות ביום וי"ב מזלות ברקיע. א"ר שמלאי אתם הניח ואני הראש תבואתה לראש יוסף אין נסיב נופא מה ריש טב. ולא עוד אלא עד שלא ירדתם למצרים היו קוראים צידי עבד. ומאחר שירדתם למצרים הודעתי הוגנוסים שלי. א"כ אני הורג אתכם אתמהא. אם הורג אני אתכם הם אומרים אין לשמור אמנה עם זה עם אחיו לא שמר אמנה עם כי הוא משכר אמנה. הן אומרין לו היו אחיו אלא כת של בתורים ראה וקרא אותן אהיו הדע לך שהרי הוא בסוף הביא עליהן עילה והרגן. אמר מה אני נעשה אנטירוקים לאבא אבא מזליד ואנא קובר מה אני נעשה אנטירוקים להקב"ה הקב"ה מברך ואני במעט הה"ר וינתם אותם. והרי דברים ק"ו ומה יוסף שדיבר דברים רבים על לבן של שבטים כך ניחמן לכשיבא הקב"ה לנחם את ירושלים עאכו"כ. הת"ד (ספרי פ) נחמו נחמו עמי וגו' (יא) וישב יוסף במצרים וגו' לא ששת זונות שנותיהם שוות רבקה וקהת לוי ועמרם יוסף ויהושע שמואל ושלמה משה והלל הזקן רבן יוחנן בן זכאי ור"ע. משה עשה בפלטין של פרעה מ' שנה ובמדין מ' שנה ושמש את ישראל מ' שנה לב"ר יוחנן בן זכאי עשה פתמטיא מ' שנה ולמד תורה מ' שנה ששמש את ישראל מ' שנה. ר"ע עשה בור מ' שנה למד ארבעים שנה ושמש את ישראל ארבעים שנה: (יב) וישבע יוסף את בני ישראל וגו'. לפ שוטע אני מיד ת"ל אתכם בשתהיו עולין. ומנין אף עצמות של שבטים העלו עמו שנאמר אתכם. ויומת יוסף בן מאה ועשר שנים ויחנטו אותו מי תנטו. ר' פנחס ור' יהודה בשר' נחמיה. ר' יהודה אמר חופאים הנטו אותו. ור' פנחס אמר שבטים הנטו אותו ה"ד ויחנטו אותו ויושם בארון במצרים מי הן ואלה שמות בני ישראל הבאים בצרימה: (יג) לישנא אחרינא ואת אשר דבר להם אביהם לד' יעקב אב"כ אלא אביהם. עתיד אדם א' כיוצא בי לברך אתכם וממקום שפסקתיו הוא מתחיל שנאמר ואת אשר דבר כיון שעמד משה פתח בזאת. שנאמר (דברים לג) וזאת הברכה. אמר ליה אומר לכם הברכות הללו איומתי הם מניעות לכם משעה שתקבלו את התורה שנא' (שם ד) ואת התורה. הוי ואת אשר דבר להם אביהם במה שסיים להם יעקב אביהם פתח להם משה. אמר משה (תהלים קיט) מזקנים אתבונן יצחק כשביירך את יעקב א"ל (בראשית כז) ואל שדי במה התם ויקרא יצחק את יעקב. ואף יעקב במה שפסק אביו משם התחיל שנא' ויקרא יעקב אל בניו ואתם כשבירכן בזאת ואת אשר דבר ממקום אשר פסק משם התחיל משה ואת הברכה. ובמה התם משה (דברים לג) אשריך ישראל מיומך דוד כשבא לומר תהלה ממקום שפסק משה משם התחיל (תהלים ה) אשרי האיש וגו'. הוי מזקנים אתבונן: (יד) ויעש לאביו אבל שבעת ימים. לה ולמה עושים ז' כנגד ז' ימי המשתה. א"ל הקב"ה בעוה"ז נצטערתם עם הצדיק הזה ושמרתם לו אבל שבעת ימים. לעוה"ב אני מחזיר אותו האבל לשמחה שנא' (ירמיה לא) והפכתי אבלם לששון ונחמתים ושמחתים מיגונם. כשם שאני מנחם אתכם כך אני אנחם לציון ולכל הרבותיה. כענין שנא' (ישעיה נא) כי נחם ה' ציון נחם כל תרבותיה וישם מדברה כעדן וערבתה כגן ה' ששון ושמחה ימצא בה תודה וקול זמרה:

יד יוסף לא פסקי ס"ת פיסקא אנ"ש. כ"ב קפ"ח. ולקוח כוף חלק סביבה. לב ר"ם ל"ק. פנכדרין כ"ח: לך פיסה חדשה. ונתומם פ"ח. ולקוח כיש כתיב. דכ"י ס' י"ח. ולקוח פ"ח. ספרי פ"ב פיסקא אנ"ש: להי פיסה חדשה. ונתומם פ"ח:

סליק ליה בראשית רבה ובו פרשיות מאה

ענף יוסף

ופולגה למעלה שמשתמש מסנוף. וכשהיא יכולה לעלות בשמים מוזיפ ויורדים (יפ"ח): (יא) [וכשהם] וכפס) כניך לומר כאן תגדעה פליגי תמ"ד דתקה גם שלשה בעים ולא ליה בלתי לפיל פ"ם בעד אחד מהמר מגלה על דבורה בלה לו בכורם שמתה תמו. דתמ"ר לא בעבתה לה מלה קב"ב. שהרי בן מרכעים שנה ינתן בקהתו לת רבקה ולקהת בן שלים נולדת יעקב שהי שהוא ליבקה בשנולד יעקב כ"ג שנה. וכשמהנתן יעקב שה פ"ג כדאיתיל. ול"ד שה נשתן בניה שבי כ"ב שנה בשהשה נשים לבן ובדרן. נשתן בשוב יעקב ללחלו היו לרבקה כ"ב שנה. ומיין בשורתי פרי שלנדום ובקבלם רנה פ"ח:

תורה והיה כוד וכך מפורש: מיד שיעלו עלמותיו מיד לתר מיתתו: אתכם מהמת שם עלמות ושילקוט ובגרסת הספרי יש עומר מדכתיב לפניהם שהם דבקיון שרד לפני רבכל ואחו מבה מבל בילקוט ואת וכן הוא לקמן: כ"ג מתחיל שנא' תחת לאבר דבר ונו' וכן הוא בילקוט: אשר לכם. יעקב לבניו והוא אומר להם שלש עשרה: לוטר תהלה גרסינן פ' תהלה ובכאן גרסינן ל"ת: מתנות כהונה

שנאמר לת לאבר נמלא לתנו הבנמע הוא יהיה לי לעבד ולתם עלו לשלם לת תניכם: לסייף לבוקר עד בוסו: אין נסיב כו'. לם לוקח הגוף מה בוסו ויופיו של בהלם לת בלום: הוגנוסים פי' הבורבים ופי' הבוחרים ומפורשים בלעז: ואני הראש וחזו ויודע על לבם שעובד להם לתת שהוא בהלם לכל בתה הגוף שהוא הלב והוא מקור בהיות: תבואתה לראש יוסף. פע"ג דכשנעו לראש על יוסף. מדאי"ל למימר ליוסף ולקמר לראש יוסף משמע נמי לראש לראש ליוסף: (יפ"ח): אין נסיב כו' לם לוקח הגוף מה בוסו ומה יפיו של בהלם: היו קורין אותו עבד ומלכים מהני כלהי בשוס"ם בסוף לשלוח שרי נשמו: הוגנוסים פי' יהוס משפחתי. וטו משפחות (חוב ל"ם ל"ד) הלעומו שם ונסיר נימסתל (מ"כ בשם הערוך): הן אומרים פי' מקלקלן יעמרו לתת שהם מהיו והכעס בתכזיות ואין לשמור לתמנה עמו שהם לתהיו לת שמר לתמנה כ"ם לנו ויעקבו להסיון עומד בתון לת יעקב ממקום שבשם לתת שהוא עבד הוא ולא לעמוד הכניות עומד בתון לת יעקב ממקום שבשם לתת שהוא עבד הוא ולא לעמוד בשב דין. וכ"ה בשיטת לגיון ס"ת: כך ניחמו דבריו בכלים שלא לתם מתיבשו בן: עאבץ שדיבר דבריס דבריו בלשון בוסו ועו' בפיקתא דבתי פ"ל: (יא) ששה זעות שנותיהם שוות. על שהיו קרובים בתדנתן ובתרבן לתעלה: רבקה וקהת ועמרם יוסף ויהושע שמואל ושלמה קלינ שנה הה"ד ומכן לת מלינו. ובלילה נתמלת נתיבי לה (יפ"ח): לוי ועמרם בל לתת ת קל"ג שנה בלבתיב בפרשה ותרא: יוסף ויהושע בהדיא בתיב הבא שהיו בני ק' שנה: שמואל ושלמה לת נכתב בבתובים מפסר יתי מייהם. תבל רבנן ז"ל תמרו בתם' תעניות פ"ב ובפ' תלמידי תתים. וכן בניהם בלקוח פהלים שנאמר תם בלשון בשלימות לוה בתום בלילעיל ותין ערך להתריך בזה (תהלים): ובבה התם משה תתניך ישכחלו. ומ"ם שלת עם נוסף בת פיהום לתשריך ישכחלו בית: תהלה לי' תהלה ובבה לתל שלום בספסר תהלים: (יד) ולמה שהין בבשה. משום דתמילות שבשה דלבך לכבי בעי מה רלו תבתיב וכן יוסף לעשות תבל ז' יתים ולבלו בל מה בתשבר לתעם בשער שבדיק כי מה בלע בדבוא הוכלו להשיבו. ונם תין להתקשות על התם יותר מדאי כמו שתמרו תת"ל: כנגד ז' ימי המשתה ח' ימי המשתה לשתי משתתן בלאי. בסנהדרין: והוא לבמה שתין תוטלת בתיי העה"ז ושמתתו כי סוף תדם לתות ובל שותה שבת בן יוך. ולבן כתו ימיו שתתה בשיעור בגטלוקין בתם להולד בימים ז'. כן ימי תבילות הת"ת (יפ"ח): אמר להם הקב"ה בשוה"ע לשתערתם שם הדיק סי'. תין זה התכוון עבד בני יעקב דוקא כי יעקב תלן בתר שתיה שם בעניין דוהשבתם תבלם ונו'. תבל הוא לבל העולה וכיי לבית סוב ולא בעניין התבלות הבתוב בלן הזכיר זה. ובילקוט ירמיה (י"ח) ז"ל והשבתי לבלם לשמון לפי שבעה"ר והפך השמחה לתבל. לשה שבעה ימי תבל בעבד ז' ימי השמחה (וכזה בהפך תיכף הי' ימי השמחה בשמחין לתבל כי מזכירים בזה לז יום השיטה ז' ימי הבלו) תבל לשה"כ תי מחזיר לת התבל לשמחה (כי יבולע המות לנצח לז ומחק שיבה יסור השבוכב) שנא' והשבתי תבלם לשמון. ולפי שסוף הפסוק מיגונם לתמר שד וכשם שלתי מתחם כו' לסיים בשורה ובקול זמרה (יפ"ח): כך אני תנחם לציון כו'. שעקר הגחמה ביניהם בתרן הקדושה המסולגת לשרש ולהעידה ושבום לכל סתרן תודה וקול שמחה. פתן סלם:

חתלת ספר בראשית יזכני ה' לגמור עד אחרית אמ"ם וכי"ר:

שמות רבה

פרשה א (א) ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה את יעקב איש וביתו באו. א ה"ד (משלי יג) חושך שבטו שונא בנו ואוהבו שחרו מוסר. בנוהג שבעולם אדם שאוהב לו חבירו פלוני הבה לבנך יורד עמו עד להיום. ומה ת"ל חושך שבטו שונא בנו. ללמדך שכל המונע בנו מן המרדות סוף בא לתרבות רעה ושנאתו. שכן מצינו בישמעאל שהיה לו נענועים על אברהם אביו ולא רידהו ויצא לתרבות רעה ושנאתו והוציאו מביתו ריקם. מה עשה ישמעאל כשהיה בן ט"ז שנה התחיל להביא צלם מן השוק והיה מצחק בו ועובדו כמו שראה מאחרים. מיד (בראשית כא) ותרא שרה את בן הגר המצרית אשר ילדה לאברהם מצחק וגו'. ב ואין מצחק אלא ע"ז כד"א (שמות לב) ויקומו לצחק. מיד ותאמר לאברהם גרש האמה הזאת ואת בנה. שמא ילמד בני אורחותיו. מיד (בראשית כא) וירע הדבר מאד בעיני אברהם וגו'. על שיצא לתרבות רעה. (שם) ויאמר אלהים אל אברהם אל ירע בעיניך וגו'. מכאן אתה למד שהיה אברהם מפעל לשרה בנביאות. מיד (שם) וישכם אברהם בבקר ויקח לחם וחמת מים. ללמדך שהיה שונא לישמעאל על שיצא לתרבות רעה ושלחו הוא ואמו הגר ריקם וטרדו מביתו על כך. וכי תעלה על דעתך שאברהם שכתוב בו (שם יג) ואברם כבד מאד במקנה וגו' היה משלח אשתו ובנו מביתו ריקם בלא כסות ובלא מחיה. אלא ללמדך כיון שיצא לתרבות רעה לא נפנה עליו. מה היה סיפו כשנרשו ישב בפרשת דרכים והיה מלסטם את הבריות שנא' (שם עו) והוא יהיה פרא אדם. כיוצא בו (שם כה) ויאהב יצחק את עשו. לפיכך יצא לתרבות רעה על אשר לא רידהו. כמו ששנינו ג ה' עבירות עבר עשו הרשע באותו היום. בא על נערה המאורסה והרג את הנפש וכפר בתחה"מ וכפר בעיקר וכיחה את חבכורה. ועוד שתאב מיתת אביו. וכקש להרוג את אחיו שנאמר (שם פ) יקרבו ימי אבל אבי וגו'. ונרם ליעקב לברוח מאבותיו. והלך אף הוא אצל ישמעאל ללמוד ממנו תרבות רעה ד ולהוסיף על נשיו שנא' (שם כח) וילך עשו אל ישמעאל. כיוצא בו דוד שלא ייסר לאבשלום בנו ולא רידהו יצא לתרבות רעה ובקש להרוג את אביו. ושכב עם פלגשיו. ונרם לו לילך יתף והוא בוכה. ונפלו מישראל כמה אלפים וכמה רבבות. ונרם לו דברים קשים הרבה שאין לתם סוף. דכתיב (תהלים ג) מזמור לדוד בברחו מפני אבשלום בנו. מה כתיב אחריו ה' מה רבו צרי ונו'. ה וקשה תרבות רעה בתוך ביתו של אדם ממלחמת נת ומנוס דאילו במלחמת נוס ומנוס כתיב (שם כ) למה רגשו גוים. ולהלן כתיב ה' מה רבו צרי. וכיוצא בו עשה חד בארניה שלא רידהו ביסורין ולא נער בו ולפיכך יצא לתרבות רעה דכתיב (מ"ב ח) ולא עצבו אביו מיטיו. (שם) ואותו ילדה אחרי אבשלום. ו והלא אבשלום בן מעכה ואדניה בן חגית מתו ואותו ילדה אחרי אבשלום. אלא מתוך שיצא אבשלום לתרבות רעה ולא רידהו אביו וכתיב באדניהו ולא עצבו אביו מיטיו ואף הוא יצא לתרבות רעה לפיכך כתיב ואותו ילדה אחרי אבשלום. ואוהבו שחרו מוסר. ז זה הקב"ה על שאהב את ישראל דכתיב (מלאכי ג) אהבתי אתכם אמר ה'. שהוא מרדה אותם ביסורין. אתה מוצא ח"נ מתנות טובות נתן הקב"ה לישראל וכולם לא נתנם להם אלא ע"י יסורין. התורה. ואי'. וחיי העוה"ב. התורה דכתיב (משלי ג) אשרי הגבר אשר תיסרנו יה ומתורתך תלמדנו. אי' דכתיב (דניאל ח) וידעת עם לבבך ונו' מה כתיב אחריו כי ה' אלהיך מכיאך ונו'. העוה"ב דכתיב (משלי ו) כי נר מצוה ותורה אור ונו'. וכל המייסר את בנו מוסיף הבן אהבה על אביו והוא מבבדו שנא' (שם פט) יסר בנך ויניחך ונו' ואומר (שם יח) יסר בנך כי יש תקוה. ומוסיף עליו אהבה שנא' ואוהבו שחרו מוסר לפי ששחרו מוסר לכך אוהבו. אתה מוצא שאברהם ייסר את יצחק בנו ולמדו תורה והדריכו בדרכיו דכתיב באברהם (מלאכי ג) עקב אשר שמע אברהם בקולי וכתיב (שם כב) ואלה תולדות יצחק בן אברהם. ללמדך שהיה דומה לאביו בכל דבר. ט בנוי בחכמה בעשר במעשים טובים. תרע לך שבן ' שלשים ושבעה שנה היה כשעקדו אביו וכתיב ואברהם זקן בא בימים ועקדו וכפתו כשה ולא נמנע לפיכך (שם) ויתן אברהם את כל אשר לו ליצחק. הוי ואוהבו שחרו מוסר. כיוצא בו היה יצחק משחר מוסר ליעקב שלמדו יצחק תורה ויסרו בבית תלמודו שנא' (שם) ויעקב איש תם ונו'. ולמד מה שלמדו אביו ואח"כ פירש מאביו ונטמן י בבית עבר ללמוד תורה. לפיכך זכה לבריכה וירש את הארץ שנא' (שם לו) וישב יעקב בארץ מגורי אביו בארץ כנען. ואף יעקב כנינו ייסר את בניו וירידה אותם ולמדם דרכיו שלא היה בהם פסולת. שכן כתיב ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה ונו'. השוון כולם ליעקב שכולם צדיקים כיוצא

יד יוסף **פרשה א** א תנחומא ס"ו. ומדרש משלי. ויקרא מצלי. פדר"א מ"ח פ' י"ח. זוהר שמות דף י"ב. ב כ"ר פ' י"ב. כפרי מ"ב פיסקא ג"ח. זוהר וירא דף קי"ח. ז"ח דף כ"ה. ויקהל ויקח: ג כ"ב פ"ו. ובפנחומא הנא. זוהר תולדות דף קמ"ב. ופסיקתא רבתי פ' י"ב. זוהר ח"ג ויגש דף ר"ל: ד כ"ר פרק פ' כ"ו: ה נדרים פ' ד': ו זוהר"ח משפטים כ'. ב"ב קל"ג: ז מדרש משלי: ח נדרים פ'. שמות"ר פ"ו. ספרי מ"ב פיסקא ל"ג. מכילתא יתרו. זוהר"ח משפטים ל"ד. ילקוט תהלים רמז תמ"ג: ט פנחומא פ"ג. פדיון הבן פ"ב. יומא דף קכ"ג. ובמדבר יונה: יא מגילה י"ח. מדר' טרסי. ובספר טרסי. ובמדבר רבה פ"ב. תנחומא פ"ג:

מתנות כהונה

ומה מ"ל מוסר כו'. מתחי' במוסר נפקא ליה ויוכיח עם חכירו עד להיות נפנוט ליה סימן למר שלמה בחכמתו מעמ שהוא שונא בנו: נפנה לו. סיפ מתם ושונא שלו: לא נפנה עליו. בתנחומא יש שם פוסקות מעט: וביחת לת הכהנים. נפ"ק דנדה בתרא ילף מהנה מתנ' שלו: שלשה מתנות כהונה (להלן מכהן ונו'

ענף יוסף

פרשה א (א) [ויוד וירע בדבר מתר בשני אהרון ונו' על ביצה לתרומת [סיום על ביצה מפרש"י. ור"ל כי פי עכשיו לא עשה בלילה בשבת: מהיכן. אבל אם יגבהנו ממל שבת אין יום ס חשת על שבת לעולם ל"ר לגמרי לענין כל. ועיין לעיל בן שלא ייסר בשניו על הפשר ונו'. ופשטא כי ניתנה לבד יקרא לך ודא ושמעתא אין לך בתוס חלה ניתנה בשבילך לך ודא לבד בשביל מלאכתו כדעיש ובכן פשיטא ברא דבר: ולכאורה אחרו מוסר לפי שאברהם מוסר לבן תוספו] כלו' מי שתוסר לת בן לא לבנו ממל שניך (משלי ג): [ותוספו אחרו מוסר לפי שאברהם מוסר לבן תוספו] כלו' מי שתוסר לת בן לא

יד שמשיר תוס על מרלוי לו. חלה שאחו מוסר שחרש עליו מן שמש חשמד קל ושמיר תוס ע"ו שכתי [סיום יתנה מבאר מוסר ליעקב] ות"ש חלה שנת

עץ יוסף

פרשה א (א) וש"ה טר למלת לת יעקב מיוחר להמתוקים שכולם סיום ליעקב כנקוטים וכן מדקתי לרא ביעקב מבמע שהוא עיקר וסיבה להם על סיסרם וכדלמר כאמור לת יעקב כל חלה מכתו על יעקב: [ויס"ת]: אדם שאומר לו חבירו במספר ט פלוני הבה לבנו מוסר לימה לחמה ויכך עמו עד להיות מ' יוכך לחומתו [רש"י] ומת"ל מוסר כו'. ולפך למר חלמה שכשהוא מוסיף עוסק בו לומו: המרדות שכולם: נענועים על אברהם"ו נאמרו ולאכתו בדבק בהברהם שכר תמיד שהכתו: בשהיה בן ס"ו. כלל שהרי בנ"י סיה כשמעתל ושרה שנה לגידל ילמק ושמיש ליעקב. דמשמה זה שהר הגמל לת יעקב סיה. למ"ד סיום הגמל מהלבו לחר כ"ד חדש. לבל למ"ד הגמל מגדל שנתי סי' שנעשה בן י"ג שנה היה מיעשמעתל כ"ו שנה: כמו שראה מאחרים כלו' שבשיה מכרהם ולא לת כלה שבודם חלילים כלל חלת שרלה שנה ושיהו כמלמק שנה ונו' שהיל לבדק הסיום כדרך המשחקים ומלעיגים וכוונתו לעבודה זרה והיו לכתיב ושרת שנה ונו' שהיל לבדק הסיום הוא מעשיו [ויס"ת]: ואין מצחק אלא עבו"ם וכב"ר פ' י"ג דדפו נמי לתיבת מלחק לשון ני"ע ותש"י. וכלן קיצר ממדלש ולא הלריך לבל הקשה שבהם [ויס"ת]: שמא ילמד בני אורחותיו שבעה ז לת מכר בכשוב בעיתול. ומ"ב כי לת ס"ם לת יירש עם בנה [ויס"ת]: שמא ילמד בני מבל להקשיל ממנשה מעל נחלתו. כי ס"ם לת יירש עם בנה [ויס"ת]: שמא ילמד בני מבל עלת זחת לת סיה רלוי להחזיקו בשתי ידיו חולי יהוי: מיד וירע הדבר כו' ל"ל על מיעל למרגות רעה וכדמסקי שבל לת על הגירות מהכי שמעת כשמע [ויס"ת]: אל ירע בעיניך וגו' כי ניחלק יקרלי לך אלא. מבל זה לת יקרלי ואל שלך סרה מבמע לף בדברים לחרים. מפני מיעל למה נבואות. וכל דבריה דברי נביחות: וטרדו מביתו על כך חלת סיה הגלות לפי שעה. חלה לעתיד מרמז שלת יהוי עוד לביתו [ויס"ת]: בלא כסות כו' חלת מן לה כסף וחכ רק לחם ומים. וחף זה לתו מעם חלת בכדי שלבל שלחת על שכמה מה שחמת בשבר"ם ע"י חלת שלשה לחם יום ולא יותר: מה היה סופו כו' בלר מלבד מה שחמת בשבר"ם ע"י חלת שחתו מוכר. חמת עוד בשופו בניסטלות: שנא' והוא יהיה פרא אדם. מישמש יהי בכל לגאל: ה' עבירות וכן לה' בתנחומא סדר זו. לבל בב"ר פ' ס"ג לימה ג' מבירות ומחת שהן בגזל שנא' באותו היום ויס שמת אברהם מבינו: בא על נערה המאורסה ושנ

כיוצא בו היו ואוהבו שתרו מוסר : (ב) ד"א ואלה שמות . יב א"ר אבהו כ"ם שנא' אלה פסל את הראשונים ואלה מוסיף שכח על הראשונים (שם ג) אלה תולדות השמים והארץ . פסל לתוהו ובוהו . ואלה שמות הוסיף שבח על שבעים נפש שנאמרו למעלה שכולם היו צדיקים : (ג) ואלה שמות בני ישראל הבאים מצריימה יעקב ובניו איש וביתו באו . יג שקולים הן ישראל בצבא השמים נאמר כאן שמות ונאמר ככוכבים שמות שנא' (תהלים קמז) מונה מספר לכוכבים לכלם שמות יקרא . אף הקב"ה כשירדו ישראל למצרים מנה מספרם כמה היו ולפי שהם משולים לכוכבים קרא שמות לכולם הה"ד ואלה שמות בני ישראל ונו' : (ד) יד הבאים מצריימה וכי היום באים והלא ימים רבים היו להם שבאו למצרים . אלא כ"ז שיוסף היה קיים לא היה להם משוי של מצרים מת יוסף נתנו עליהם משוי לפיכך כתיב הבאים כאילו אותו יום נכנסו למצרים . את יעקב . כל אלו מכחו של יעקב שכפל מצות ומעשים טובים וזכה להעמיד י"ב שבטים : (ה) איש וביתו באו . ואלה שמות בני ישראל . שו על שם נאולת ישראל נזכרו כאן . ראובן שנא' (שמות ג) ראה ראיתי את עני עמי . שמעון על שם (שם ב) וישמע אלהים את נאקתם . לוי על שם שנתחבר הקב"ה לצרתם שו מתוך הסנה לקיים מה שנא' (תהלים נא) עמו אנכי בצרה . יהודה על שם שהודו להקב"ה . יששכר שנתן להם הקב"ה שכר שעבודם ביזת מצרים וביזת הים לקיים מה שנא' (בראשית טו) ואחרי כן יצאו ברכוש גדול . זבולן על שם שהשבין הקב"ה שבינתו בקרבם שנא' (שמות כה) ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם . ואין זבולן אלא בהמ"ק שנא' (מלכים ח) בנה בניתי בית זבול לך מכון לשבתך עולמים . בנימין על שם (שמות טו) ימינך ה' נאדרי בכח . דן על שם (בראשית טו) ונם את הגוי אשר יעבודו דן אנכי ואחרי כן יצאו ברכוש גדול . נפתלי על שם תורה ומצות שנתן להם הקב"ה שבתוב (תהלים יט) ומתוקים מדבש ונופת צופים . נד על שם המן שהאכילם הקב"ה שהוא כזרע נד . אשר על שם שהיו מאשרין אותן כל שופטי נאולתן ונדולתן דכתיב (מלאכי ג) ואשרו אתכם כל הגוים כי תהיו אתם ארץ חפץ אמר ה' צבאות . יוסף על שם שעתיד הקב"ה להוסיף ולנאול את ישראל מן מלכות הרשעה כשם שנאל אותם ממצרים דכתיב (ישעיה יא) והיה ביום ההוא יוסיף ה' שנית ידו ונו' וכל הענין הזה הבתוב שם :

(ו) א"ר יהושע דסכנין בשם ר' לוי ז למה אין שמותם של שבטים שוים בכל מקום . אלא שזה מקדים לזה וזה מקדים לזה . שלא יאמרו בני נכירות תחלה ובני השפחות אחרונה . ללמדך שלא היו נדולים אלו מאלו . ד"א למה הקדים אלו לאלו . לפי שהם תקרות העולם . יח זה שמתקן תקרה כראוי נותן עוביה של תקרה זו בצד ראשה של אחרת שאינה שוה לה לפיכך מקדים אלו לאלו . ומנין שהן תקרתו של עולם שבן ישעיה הנביא אומר (שם מח) שמע אלי יעקב וישראל מקראי : (ז) ויהי כל נפש יוצאי ירך יעקב ונו' עם יוסף שהיה במצרים היו ע' . יט ד"א ויוסף היה במצרים אע"פ שזכה יוסף למלכות לא נתנאה על אחיו ועל בית אביו בשם שהיה קטן בעיניו מתחלה שהיה עבד במצרים כך היה קטן בעיניו אחר שהיה מלך . ויטת יוסף וכל אחיו וכל הדור ההוא . ללמדך כ שכל זמן שהיה אחד מהם קיים מאותן שירדו למצרים לא שיעבדו המצריים בישראל . ובני ישראל פרו וישרצו . אע"פ שמת יוסף ואחיו אלהיהם לא מת אלא ובני ישראל פרו וישרצו . ד"א כל אחת ואחת ילדה כא ו' בכרס אחד שנא' ובני ישראל פרו וישרצו ונו' . ויש אומרים י"ב דכתיב פרו שנים . וישרצו ב' . וירבו ב' . ויעצמו ב' . במאד מאד ב' . ותמלא הארץ אותם ב' . הרי י"ב . ויעצמו י"א ששים בכרס אחד . ואל תתמה שהרי עקרב שהיא מן השרצים יולדת כג ע' . ר' נתן אומר ותמלא הארץ אותם כתושים של קנים : (ח) ויקם מלך חדש . כד כיון שראו המצריים כך חדשו נזירות עליהם הה"ד ויקם מלך חדש . רב ושמואל ח"א חדש ממש וח"א שנתחדשו נזירותיו שהדש נזירות ופורעניות עליהם . מעמא דמ"ד חדש ממש דכתיב חדש ומעמא דמ"ד שחדש נזירותיו דלא כתיב ויטת וימלוך . אשר לא ידע את יוסף . על דעהיה דמ"ד חדש ניחא . ועל דעתיה דמ"ד שחדש נזירותיו מאי דריש ביה . דהוי דמי כמאן דלא ידע ליה ליוסף כלל : (ט) רבנן אמרי כד למה קראו מלך חדש והלא פרעה עצמו היה . אלא שאמרו המצרים לפרעה בא ונזדווג לאומה זו . א"ל שוטים אתם עד עכשיו משלהם אנו אוכלים והיאך נזדווג להם אילולא יוסף לא היינו חיים . כיון שלא שמע להם תורידוהו מכסאו ג' חדשים עד שאמר להם כל מה שאתם רוצים הריני עמכם והשיבו אותו . לפיכך כתיב ויקם מלך חדש : (י) רבנין פתחין להאי קרא כה (הושע ה) בה' בנדו כי בנים זרים ילדו עתה יאכלם

יד יוסף יב פתומתא סדר ו . כ"ב פ"ב ופ' כ' . פתומתא מכפשים . ויוקום ס"ם וכרתשים ומכפשים . תוסר נרתשים ומכפשים ונק ז יא ויקום ס"ם : יד ויקום ס"ם : סו כמ"ל פ' י"ד . פתומתא ויוקום ס"ז : נפתלי : נקמן פ' כ' . פתי"ג פ' ו' : יז פתומתא ויוקום ס"ז : יח ימלכמי שבא ס"ז : יט ספרי ח"ב פיסקא ש"ל : כ סדר עולם ס"ב . ויקח ס"ז : כא פתומתא ס"ו . מכילתא כג פ' י"ב . וכיס נפתלי : כב יוקום ס"ו . ויק"ל פ' י"ב : כג פתומתא ס"ו . שכר שפוס דף ו' . פוסס י"פ . פיוטין נ"ג : כר פתומתא וילוקוט ס"ו : כה פתומתא ס"ו . יוקום פוסע נסס תק"כ . ויוקום ס"ו :

ענף יוסף

בעת שיסר לת יעקב ולא לת עשו שבעים סיו כנגד כמה וי"ל בשפס בעשו שלא סיס צריך מוסר שפיס נוגע דעתו כדכתיב כי לד כשיו וכדרכת מ"ל (ירמ"ה) : (ד) [נתן פוסים על זה כו'] ור"ע שלמ"ו ירלה: אינן דת מן דת כי זה נדול חס קטן ולוס יוסתו מקטנים נלד הנדולים כענין קוסות בתקרה . ור"ל לוך יסיר מעמה מלוך כדרס שבעתים מקדים זה ושבעתים זה שלא נלוסו בסדר שנכתבו בקטנים שלא כנדולים סיס בהם (תהלים יט) ומתוקים מדבש ונופת צופים . נד על שם המן שהאכילם הקב"ה שהוא כזרע נד . אשר על שם שהיו מאשרין אותן כל שופטי נאולתן ונדולתן דכתיב (מלאכי ג) ואשרו אתכם כל הגוים כי תהיו אתם ארץ חפץ אמר ה' צבאות . יוסף על שם שעתיד הקב"ה להוסיף ולנאול את ישראל מן מלכות הרשעה כשם שנאל אותם ממצרים דכתיב (ישעיה יא) והיה ביום ההוא יוסיף ה' שנית ידו ונו' וכל הענין הזה הבתוב שם :

מתנות כהונה

ונו' נרסי') : כאילו מוסו סיוס . שנוס עליסס עבודת כתף : שמנע שתסף ותנר כל דבר שתסיב על האדם ותמיעו ותמסכו ותמצרו נקרא סנלה כל"ל סנלת מלפים : שנתחבר לוי לשון חבור כל"ל הסשבים יוסף לשון אסיף : הדא הוא שתמר כו' . בתנחומא לשון יוסר כלומר : בני נכירות תחלה. למען ולכל דבר מפני שהן בני הנכירות : מקוראי לשון תקרא : ששה ו' לשונות של רבוי כתובים בתקרת זה . קרו . ויבלו . וילדו . ויעצמו . במאד מאד . ותמלא ונו' . הרי שבה : כחושים כמו יפר של קיים : פ"ג פתחא להאי פרשתא נהלי קרא : יאכלם חודש סר . דרש

ומן שבים שתר מסס קיים כו' ונס דתמר נכ"ר פ' נ"ו שכיון שנעשה יעקב תניינו פתחינו פרשה פרין

עץ יוסף

נכוד נדקתם . ולקמן סי' כ' תמר הוסיף שבח על שבעים נפש שנאמרו למעלה שכולם היו צדיקים כלו' שכל השבעים נפש היכרים היו כי היו יולאי ירך יעקב כי כולם לדיקים ולכן בעקבות יעקב לנויסם [במ"ח] : (ב) אלה פסל את הראשונים ע' שנתוף ע"ג ע"כ פוסל ר"ה כ"י נרס כי' ועל המדרש קשה לר"י דלמה דכתי הכתיב [דברים כ"ח] קלי תמה שכתוב למעלה : (נ) כצבא השמים שכל מהד נקרא ע"ש פעולתו . כן השבעים כל מהד נקרא נשמו על כוונה מיוחדת . וכ"ש לולמן כי לתה ונו' . וכמו שיסר הקב"ה בשבע נצח השמים ההגהה השבעית . כן ע"ס השבעים שכם זכע שבעי יה יסד ההגהה העליונה . ולכן כתיב ואלה שמות לאותם שנמס הוא ענין נעלה : (ד) וכי היום באים כו' ר"ל דכיון דנכתב מנין זה בתר מיתס יוסף ומיתת כל השבעים בתסוך הימן מנלס כמיתס כתוב כאן שכתב כ"ם ז"ל . לכן כשכתב משס ואלה שמות בני ישראל לנסוך הדבים כתוב עלמו שיצא משס ה' בעת המנין זה . ובעת שמתוס קשה שיתחר הכתוב מתחר שכבר כתו . ולנה שבא לומר כאילו תוכו היום של המנין שהיה לתחי יוסף לכנסו למלריס [יס"ח] : בת יוסף כו' לפו דוקא תחר מיתת יוסף ולנה תחר מיתת כל ההיים נתנו לח עליהם משוי מלריס כדלקמן . ועקב יוסף משום דיוסף שיקר ; את יעקב כל חלו שכתו של יעקב . דלתת יעקב מיותר למיתר שכל חלו שכתו של יעקב : שכפל שלסף ולנה [מת"כ] : (ה) איש וביתו באו ולנה שמות בני ישראל ע"ש נאולתן כו' . כתב כיס"ת שהסר ג"ל כדלתית בתנחומא ח"ל תוב וביתו בתו ח"י הוא שלח יולד יעקב לביתו למלריס עד שמנה לחנרן ולהמול זה בן שנה חה בן שתי שיס חיוון להם נשים חיס וביתו בתו . לחולן שמתן כל השבעים נפש נאולה כו' דשתי בקלתן כו' ושוב דרש שתות השבעים על שם הנאולה ע"ל . וע' בניאוני על התנחומא מ"ם . ולשכר לתרן קלת הנוסתא שלפניו ובוודאי שדקדק לתה הזכיר רק י"ב נשמס ולא הזכיר לת כל השבעים נפש כמו שהזכירם בפרשת ויגש . ולפ שהן בכלל על הסכרים סם . נס ס"ל שבעים לת היה לו להזכירם כלן כיכר הוזכרו בפ' ויגש . לזה לתרו ע"ם נאולתן ונקרלו כלן . כי בה לתזכיר קדושת שמותם . לתמס הזכיר עתן נאולתם והללות ישכחל בעבר ובעתיד : שנתחבר לוי לשון חיבור כל"ל הפשם יולה תני : מתוך הסנה . מתוך הקולות לומר שבכיכול הוא שותף בלנעתן כלקתן ע"כ : שהודו להקב"ה ותמרו שירה בנאולתן . ובדפוס שלח יוסיפו שהודו להקב"ה כל"ל תודך ה' ונו' : ונופת צופים ומפלי הדבש כמו ונופה לי כדמי בתנחומא : וכל הענין ההוא הכתוב שם כל"ל. וסימן ו' לריך להתחיל ל"ר יהושע כמו שהוא לפניו בפ' המלכים [יס"ח] : (ז) אלא שזה מקדים לזה : שזה מקדים לזה בנ"ן' ושלח מכל בני הנכירות תחלה בסדר תולדותם . ופוב כי השפחות בסדר תולדותם . וכן בס' שמות . תחלה בני הנכירות תחלה בסדר תולדותם . וכן בכתיים דמיס תלת בסדר תולדותם כי שפחה בתחר וכן בשפחה בתחר כי שפחה בתחר ומ"ב בן לפה ותחריהם בני שפחה ותחריהם בני רחל ותחריהם כי שפחה . ובנרכת יעקב תחלה בני לפה ומ"ב בן גד לפי נפלו ותחריהם בני רחל . ובפ' במדבר נמנו השבעים תחלה בני

יאבלם חדש את חלקיהם . ללמדך כשטת יוסף הפרו בריה מילה אמרו נהיה כמצריים . מכאן אתה למד שטשה מלן ביציאתן ממצרים . וכיון ששמו כן הפך הקב"ה האהבה שהיו המצריים אוהבים אותן לשנאה שנא' (תהלים קה) הפך לבם לשנוא עמו להתנכל בעבדיו . לקיים מה שנא' עתה יאבלם חדש את חלקיהם מלך חדש שעמד וחרש עליהם גזירותיו . אשר לא ידע את יוסף . וכי לא היה מביר את יוסף . א"ר אבין משל לאחד שרם אוהבו של המלך אמר המלך תתיזו את ראשו כי למחר יעשה בי כך . לכך כתב עליו המקרא כלומר היום אשר לא ידע את יוסף . למחר הוא עתיד לומר לא ידעתי את ה' : (יא) ויאמר אל עמו . ט הוא התחיל בעצה תחלה לכך לקה תחלה . הוא התחיל בעצה תחלה דכתיב ויאמר אל עמו וגו'. והוא לקה תחלה דכתיב (שמות ו) ובכה ובעמך ובכל עבדיך. הבה נתחכמה לו.להם לא נאמר אלא לו א"ר חמא ב"ר תנינא אמר בואו ונתחכמה לאלהיהם של אלו . ט נדונם בתרב כבר כתיב (יחזקאל כח) ובתרבו את כל בשר . לא נדון אותם אלא בסים שבך נשבע הקב"ה שאין מביא מבול לעולם שנא' (בראשית נ) אשר נשבעתי מעבור מי נח עוד על הארץ . והם אינם יודעים שעל כל העולם כלו אינו מביא אבל על אומה אחת מביא . ועליהם אינו מביא אבל הם באים ונופלים לתוכן שנא' (תהלים סג) יגיחוהו על ידי חרב מנת שועלים יהיו . (שמות יח) כי בדבר אשר זדו ונו' . בקדירה שבשלו בה נתבשלו : (יב) א"ר חייא א"ר סימון כת ג' היו באותה עצה בלעם ואיוב ויתרו . בלעם שיעץ נתרע . איוב ששתק נידון ביסורין . יתרו שברח זכו בניו וישבו בלשכת הגזית דכתיב (דברי"ה ג) ומשפחות סופרים יושבי יעבץ תרעתים שמעתים שוכתים המה הקינים הבאים מחמת אבי בית רכב . וכתיב (שופטים ו) ובני קיני חותן משה עלו מעיר

התמרים את בני יהודה : (יג) ועלה מן הארץ . סם ועלינו לא נאמר אלא ועלה . א"ר אבא ב"כ באדם שמקלל עצמו ותולה קללתו באחרים . ר"א ועלה מן הארץ ל כל זמן שישראל בירידה התתרנגה הם עולים . ראה מה כתיב ועלה מן הארץ . אמר רבי חנין (מכלים מד) כי שוחה לעפר נפשנו דבקה לארץ בטננו . אותה שעה (שם) קומה עזרתה לנו ופדנו למען חסדך : (יד) וישימו עליו . עליהם לא נאמר אלא עליו . לא תנא דבי ר' אלעזר ב"ר שמעון מלמד שהביאו מלבן ותלו בצוארו של פרעה שאם היה אחד מישראל שאומר להם אסמנים אני אמר לו כלום איסמנים אתה מפרעה . שרי מסים . דבר שמשים עליו לבנים . למען עניתו בסבלותם . למען ענות פרעה בסבלותם של ישראל . ויבן ערי מסכנות לפרעה . רב ושמואל חד אמר שמסכנות את בעליהן. וח"א שמסכנות את בוניהם שכל העוסק בבנין מתמסכן . ורבנן אמרי כתי ארצות . כמ"ד (ישעיה כג) לך בא אל הסכן הזה . את פיתום ואת רעמסס . רב ושמואל ח"א פיתום שמה ולמה נקרא שמה רעמסס שראשון ראשון מתרוסס . וח"א רעמסס שמה ולמה נקרא שמה פיתום שראשון ראשון פי תהום בולען . וכאשר יענו אותו כן ירבה וכן יפרוץ . כן רבו וכן פרו לא נאמר אלא כן ירבה וכן יפרוץ אמר רשב"ל לב רוה"ק מבשרתן כן ירבה וכן יפרוץ . ויקצו מפני בני ישראל . מלמד שהיו דומין ישראל בעיניהן כקוצים : (טו) ויעבידו מצרים את בני ישראל בפרך . לג ר' אלעזר אמר בפה רך . רבי שמואל בר נחמן אומר בפריכה . וכן עשו לכל אחד מישראל כל מה שעשו הלבנים ביום ראשון שמו עליו לנזירה שיעשה כנגרן בכל יום ויום . וימררו את חייהם בעבודה קשה ונו' . בתחלה בחמר ובלבנים ולבסוף ובכל עבודה בשדה ולבסוף את כל עבודתם . מהו את כל עבודתם אשר עבדו בהם בפרך . ר' שמואל

יד יוסף כו סופס פ"ת . ילקוט פ"ו . סופסשפת סופס פ"ו : כו לעמן ס' כ"ב . וכספר היסר הוא בכ"ת . פסים רנס פ"ג סי' ל"ג . וילקוט פסליס רמז פמ"ז . סופס פ"ק : כח סופס פ"ק . סנהדרין ל"ל . וילקוט פ"ו . וספר היסר . זוהר כח קף ל"ב . וילקוט ר"פ ל' רמז תלט ע"ד : כם סופס פ"ק . ילקוט פ"ו . ילקוט ס"ו . וספר היסר רמז פמ"ז : ל סנהדרין פ"ו : לא סופס פ"ק . ילקוט פ"ו :
לב זוהר שמות קף ר"ת : לג סופס פ"ק . ילקוט פ"ו :

מתנות כהונה

זהם היה לשון הם כדי"ת מלך הדם : למחר הוא עתיד לומר פי . ואמר לה ידע פירושו כמשמ שנכתב למלך הדם פירושו שהמלך נזדווגו' שהקב"ה מלך מלך מלכי המלכים . ופ' עצר ושמר . חגל מכח שמרדעים ושום כמ"ש בחגלי כפם דן וחת"ר כפתך . ופ' עצר שהמלכים כשעומדו שהמלחמה עשוים כפם שעומד : (יא) (דכפיה וכן ושמרך וכל עבדיך) ופל דלת שיהי קרא ומקשים נבי נפרדעים דכתיב בכ"ג ועלו וכלו בביתך ונו' ובבית עבדיך ונו' . משום דכל לשונים שבעולם כשהולך פסוע"ע וזה מוזם שהי משפחין וכן ושמרך ונו' ובבית עבדיך ונו' : (שם ח) [שם ט] תע"ב דכל הפ' מדברים בלשון יחיד וקלי של פסם ישראל . י"ל דכשכל מם שפקבו נפס מכ"ל הוא שיכתוב נפ כל פסרשב לשון רבים . חגל למוחשון בני ישראל לשמר . וכיון דשמח בלשון יחיד נשתכחה לו כדי נימוח על פקב"ה פיים ומי פלשון יחיד (ר"ם) : (יב) (פיוב שפחק כו') כספר היסר לא שמר לשון כתוב כשיני שפלץ יעשה . וכשפר פתר בח לא כתוב פן

נתמרים בלע"ז : למען עמטו . לפרשה כשכל שכשטם של ישראל שיעמדו יפו שכם לשכול : מ"ל

ענף יוסף

שיין שפחשטו שמשעשר יפקב שחשיטו לשפכד כשם שמעד . וכל"ש שיין חגל שם שמכוד שמם חגל חיך כקשם ושום כמ"ש בחגלי כפם דן וחת"ר כפתך . ופ' עצר שהמלכים כשעומדו שהמלחמה עשוים כפם שמעד : (יא) (דכפיה וכן ושמרך וכל עבדיך) ופל דלת שיהי קרא ומקשים נבי נפרדעים דכתיב בכ"ג ועלו וכלו בביתך ונו' ובבית עבדיך ונו' . משום דכל לשונים שבעולם כשהולך פסוע"ע וזה מוזם שהי משפחין וכן ושמרך ונו' ובבית עבדיך ונו' : (שם ח) [שם ט] תע"ב דכל הפ' מדברים בלשון יחיד וקלי של פסם ישראל . י"ל דכשכל מם שפקבו נפס מכ"ל הוא שיכתוב נפ כל פסרשב לשון רבים . חגל למוחשון בני ישראל לשמר . וכיון דשמח בלשון יחיד נשתכחה לו כדי נימוח על פקב"ה פיים ומי פלשון יחיד (ר"ם) : (יב) (פיוב שפחק כו') כספר היסר לא שמר לשון כתוב כשיני שפלץ יעשה . וכשפר פתר בח לא כתוב פן

עץ יוסף

מפי שמת . רבו מירושו כדמסיימי מלמייהו . ולהכי שפחין מפחת להלו קבל כפ' נבח ונו' לשמוך נכבר דמלך הדם פירושו שהמחדשו נזדווגו' שהקב"ה מלך מלך מלכי המלכים שעמד כר . ופ"ת מחל נמי שפיר לשון ויקם שהקב"ה הקימו לפרעה מסם [ישעיה] : אמרו נהיה כמצרים . כדי שידעו להם ויחשבו חושם והקב"ה הפך לבם לשנוא עמו : מכאן אתה למד שמשה מלן . כלר שלכך הולך משה לשול חושם ממצרים כדלא לקמן פרשה י"ח משה ולפי הקב"ה להגין פניהם בדם כדי לזכור להם דם ברית ס"ת מכרהם כר . ומה שלשחה דם מילה היו משתעשין שהיו מלו במצרים בלילה ההוא . ודם ברית מילה מגרשים הכוותה של עיקר מצות מילה שהקב"ה ברית מכרהם שהוא סיה לשמין במוהר אז [ישעיה] . ולהון משמע שמשמשם הפרו ברית מילה . וכן משמע לקמן פ' י"ח פר' ו' וכמדב"ר פ' מ"ו . לכל בפדר"ת פ' כ"ט שמר פפרשה משע מכם ברית מילה : שמשה מלן ניציאתן . דכתיב כי מוצים היו מלא יכו העם היוצאים : שהיו המצרים מהכים חושם משני יוסף שהמתים בניבר . ונם משני שבשלו המילה והיו לעם פחד : ערות יאכלם חדם . הוא פ"ד ל"ת חדם חלה חדם נקמ"ן [מנחות קי] חת חלקיהם שמלקו מחת הקב"ה . כי המהול דבק בה' מחות בריסו ונו' [ישעיה] : וכי לא היה מכיר חת יוסף דלמ"ד שהיה המצרים דמי לחבין שלפי שמשה בכתה שהיה בת לכתיב בהו ולח לבתוב בלשון אחיו לפי החמת . ומשני רבי חנין שלפי שמשה בכתה שהיה בת לכתיב בה . ולעניי לן הא מילתא דשנה בהלכן לכתוב כאן חסר לח ידע דומה למרד בחסר שם ולח ידעתי חת ה' [ישעיה] . והא דלח שמיעו הקב"ה קודם שחמר לח ידעתי חת שם ה' כמו שחמר במשל של רופא שהוא מהלך בשוק ורואה חולה שהוא מוכן למות ואומר לו אי אתה יודע שאתה מת ומשיב לו אי אתה יודע שאני מת . ומ"ש חלה נחמר הוא שם [מ"ן] : כלומר היום אשר לא ידע שם יוסף למחר כך . כלו' מעתן אתה לח ידע ממך מ"ם מחר לח ידעתי . וקרוב בפיני כי לשון כלומר סיום חסר לח ידע כו' אלו מיני מעיקר המדרש חלה דכתי חיזה מפרש [ישעיה] : (יא) הוא התחיל בעצה תחלה . חלה בקללה מתחילין מן הקטן לגדול . בב"ר פ"ב . והי"ג כתיב ובעמך ובכל עבדיך כשם קודם לפרעה מהעבדים שהם הגדים . ומ"ש למה קדם הוא לכולם . מ"ש על שהתחיל בעצה תחלה [ישעיה] : ובך ובעמך חלו מכת הפרעדשים כתיב : לאלוהיהם של אלו כי כת ידעו שיש ה' בשולם . לך ידעו לכלל בחין הקב"ה שיפש בשולם רק מדה כמדה . ולכך נתחכמו למזום נמים כדמסיים והלך : לאלוהיהם של אלו נדונם בחש כתיב כי בתם זדו עליהם [שמות] : לא נדון אותם חלח נמים . כל הכן חילף ונו' : אבל על אומה מחם מביא דכתי קרא דמקומם כה שבועה בחוקה דכתיב ולח יכרת כל כשר ונו' משמע שלם כולו כמו נימי נח[רמ"ן]: אבל הם באים ונופלים לתוכו. זהו מירוש אחר שהוא חלו מביא מכול לעולם לשפוף מקום שיכשה כמו שהיה נימי נח. חגל הוא מביא הבריות בתוך סם לשפוף חושם ולמד זה מדכתיב סם משבור מי נח עוד על הארץ דהיינו לשפוף מקום שיכשה חוקה [רמ"ן] : שנא' יגידהו על ידי מכב. כ"ל שיעברם על התכב . מנח שופלים יהו היינו המצרים . וקרוב שיפתו שכתו שהשופל מחר לגחמיהו חם מי כיוצ מחריו . כך המצרים מחרו לגחמיהם חם יכול הקב"ה לשלם להם מנח כשם : כי בדבר אשר זדו . כל חהו מגחמר כי בדבר אשר זדו ונו' בקדקה שכשלו כר' דשם זקו מלשון ויזד יעקב מיד : (יב) בלעם שיעץ אין זה כותב למ"ם לשיל שפרשה היה נעוצה אחלה . שהשכחתו נעוצה כ"ל כיוצן : נרהב . ומ"ל דשל עכשו כשיעים מרהב . לימה דהא נמן גרמי . ולפ"ז הי בימים רבים . חבל בשדר החזוק כתב דלחוקן בלעם שיעץ מה ומחגלגל שמים בשמן חוץ מהמדבר והחרב כתיב כתי יפיו ובשרש ממנו מה שחמת בגלגל הקדום בימות יהוה שבעה ע"ב : איוב ששתק כמשמע שם סם לחזים מו לח ע"ב מיון כיוצרין . וכל שים נידון למחות ושם מוחה נחשם עלי . ומ"ל דלי מוחה לח הוו מקבלו מיחה נחשם . דלפ' נפי נגלי לפשו

בר נחמן א"ר יונתן לד מלמד שהיו מחליפין מלאכת אנשים לנשים ומלאכת נשים לאנשים. א"ר אויא מודה ר' אלעזר שהוא בפריכה. לה ד' נזיחות נזר פרעה ע"יהם בתחלה נזר וצוה לנוגשים שיהיו דוחקין בהן בדי שיהיו עושין הסכום שלהן. לי ולא יהיו ישנין בבתיהם. והוא השב למעמן מפריה ורביה אשר מתוך שאינן ישנין בכתיהן אינן מולידין. אמרו להן הנוגשים אם אתם הולכים לישן בבתיכם עד שאנו משלהין אחריכם בבקר היום עולה לשעה ולשתים ואין אתם משליטין את הסכום שלכם שנא' והנוגשים אצים לאמר וגו'. והיו ישנין על הארץ. א"ל האלהים אני אמרתי לאברהם אביהם שאני מרבה בניו ככוכבים דכתיב (בראשית כב) כי ברך אברכך והרבה ארבה וגו'. ואתם מתחכמים להן שלא ירבו נראה איזה דבר עומד או שלי או שלכם מיד וכאשר יענו אותו כן ירבה וגו': (מז) דרש ר"ש. לי כשבר נשים צדקניות שהיו באותו הדור נגאלו ישראל ממצרים. ומה עשו בשעה שהיו הולכות לשאוב מים הקב"ה מזמן להם דגים קטנים בכדיהן ושואבות מחצה מים ומחצה דגים ומוליכות אצל בעליהן ושופתות להם שתי קדרות אחת של חמין ואי של דגים ומאכילות אותן ומרחיצות אותן וסכות אותן ומשקות אותן ונזקקות להם בין שפתים. שנא' (תהלים פח) אם תשכבון בין שפתים כנפי יונה נחפה בכסף. כשבר ששכבו בין שפתים זכו ישראל לביזת מצרים שנא' כנפי יונה נחפה בכסף. לח וביון שמתעברות באות לבתיהן. וביון שהגיע זמן מולידיהם יט הולכות ויולדות בשדה תחת התפוח שנא' (שה"ש ח) תחת התפוח עוררתיך והקב"ה שולח מלאך משמי מרום ם ומנקה אותם ומשפר אותם בחיה זו שמשפרת את הולד שנא' (יחזקאל טז) ומולדותיך ביום הולדת אותך וגו'. מא ומנקט להם ב' עגולין א' של שמן וא' של דבש שנא' (דברים לב) וינקהו דבש מסלע וגו'. וכיון שסבירין בהן המצריים רצו להרגם ונעשה להן נס ונבלעין בקרקע ומביאין שוורים ותורשין על גביהן שנא' (תהלים קכט) על נבי חרשו חורשים. ולאחר שהולכין מכצבצין ויוצאין כעשב השדה שנא' (יחזקאל טז) רבבה כצמח השדה נתתיך וגו'. וכיון שמתגדלין באין עדרים עדרים בבתיהם שנא' (שם) ותבאי בעדי עדיים אל תקרי בערי עדיים אלא בעדרי עדרים. וכשנגלה הקב"ה על הים סב הם הכיתורו תחלה שנאמר (שמות טו) זה אלי ואנוהו. כשראה שהם פרים ורבים נזר על הזברים הה"ד ויאמר מלך מצרים למילדות וגו': (יז) מי היו המילדות. סג רב אמר בלה ותמותה יוכבד ואלישבע בת עמינדב. רבי שמואל בר נחמן אמר אשה ובתה סד יוכבד ומרים. ולא היה למרים אלא ה' שנים שאהרן גדול ממשה ג' שנים. אמרו רז"ל הולכת היתה עם יוכבד אמה ועושה צרכיה והיתה זריזה. שעד שהתינוק קטן הוא ניכר הוא שאמר שלמה (משלי כ) גם במעלליו יתנכר נער וגו'. אשר שם האחת שפרה. סה שהיתה משפרת את התינוק כשהוא יוצא מלא דם. פועה שהיתה נופעת עין בתינוק אחר אמה. ד"א שפרה. שפרו ורבו ישראל עליה. פועה שהיתה מפיעה את התינוק כשהיו אומרים מת. ד"א שפרה ששפרו מעשיה לפני האלהים. ד"א פועה שהופיעה את ישראל לאלהים. ד"א פועה שהופיעה הפנים כנגד פרעה וזקפה חוטמה בו ואמרה לו אוי לו לאותו האיש כשיבא האלהים ליפרע ממנו. נתמלא עליה חמה להרגה. שפרה שהיתה משפרת על דברי בתה ומפייסת עליה אמרה לו אתה משניח עליה תינוקת היא ואינה יודעת כלום. ר' חנינא בר רב יצחק אמר שפרה שהעמידה ישראל לאלהים שבשבילם נבראו השמים שכתוב בהם (תהלים סח) ברוח שמים שפרה. פועה שהופיעה פנים כנגד אביה שהיה עסרם ראש סנהדרין באותה שעה כיון שנזר פרעה ואמר כל הבן הילוד וגו' אמר עסרם ולריק ישראל מולידים. מיד הוציא את יוכבד ופירש עצמו מתשמיש המטה ורגש את אשתו סו כשהיא מעוברת מג חדשים. עמדו כל ישראל ורגשו את נשותיהן. אמרה לו בתו נזרתך קשה משל פרעה שפרעה לא נזר אלא

יד יוסף לד נקמן פ' י"ח. מנחומא ויצ"ו סי' ל': לה סדר"ח פ' כ"ט: לו פדרא אבכיר: לז פוסף י"ל יומח פ"ט. ויקהל ס"ו. ויקהל ויהקהל רמז תכ"ד. מנחומא פקוסי: לח נקו דוקא מצעם כפיכור ולא נאחר מפמים מצעם הלחוי לכריון: לם שמיהק"ל רבתי פ' מ"ג: מ וכמס' כוזב לו' ומנקר: מא סדר"ח פ' מ"ב. מד"ח פ"ל פ"ו. ונקמן פ' כ"ג: מב ויקהל בשלח. רמז רפ"ם סדר"ח פ' מ"ב: מג פוסף פ"ג: סדר פסדי מ"ל פיכקה פ"ח. תג"ם ג' כ"ג. ויקהל ס"ו: סה פסוקי בפעלוקי שיכקה ע"ח. קס"ר ריש פ"ו. שמוחל רבתי פ' כ"ב: מו במדב"ר פ' י"ב. פסיקתא רבתי פ' י"ל. פוסף פ"ק:

מתנות כהונה

א"ר חוילא מודה ר"ל שאמר נפרך הרלתון סי' סה לך מודה בזה נפרך הסמי ודלתי סי' שיכוכה מיכולת והעלותו לפני כסא הכבוד כי. ומלת בילחתם ממנים היה למשה שמונים ותחד שנים ותו מלמו שנה ושמונים שני המיכול כן פיכם"י בפ"ק דסוטה: דנים קטנים. כלחתמיכן בעלמא שמכנין חת הקוף ומלנים זנב: נזר על הזכרים. חו היה נזיכה הכייוה ועיין לקמן ים פרשה כ': שלשה שנים. שנת נפרכם ותלת ומשה בן שמונים שנה ולהכון בן שלש ימשוני שנים נדברים חל פרעה: ומרים נחולה כו' שהרי תבוללה תנים החיתון למלך הייסם בעבודת פרך ועל שם כך נקרת מרים ע"ש המיכול והמשך ימי הימיכול היו שתונים ובכה שנים כלחיתת נמלחתם חזיה בפסוק כי הנה הסמיו עבר וחלכו כל"ח ומחו בת משה ולהכון חל פרעה עד שלח ישכילל ממלנים היה שנה תמימה כמו שדכרנו ז"ל בתמ' עזיות בפרק בי משפש תלנים שנים עשר חדש ולל לחותו שנה היו מתייסרין בעבודת פרך כל"ל המוליח להכם שם רחל בת נמו חל מקוללה שכיקה הלה נלדת רמשה בתחר שיח ובעלה ויהל הוולד מתשיה ומתעבב כאחר ומלנין ביוד

עץ יוסף

מין עבודה קשה שבשדה כגון תפירות נוחות ומריפה וחומיסם. ומ"ש לא כל עבודותיה עין עבודה הוח וכלשון חמר ולא כל עבודתה. וע' כ"ב פ' כ"ז מלחר שהיה נוחר חלכתחו היה לו עבודה כו' בקע טו': מלאכת מנשים לנשים. כגון מריפה ותריעה וכיון. וחלחכת נשים לחנשים כגון כביסה וחפיה וכיוצל ופיס כלחיתה בהדל בתמותה וזלל. במדבר ר"א בפריכה. פי' רש"י שהי בפרך בחרלו ולהי פריכה היל להכהיל בתמרתו. לכל בפרך קמת ס"ל בפה לך לחלי"ך תרתי לתת לו. חלח תחלה בפה לך ולבסוף בפרך: ד' נזיחות נזל כו'. היינו לחהל ויומרלו לח המיהם וכלל זה מה חלח היו ימים בנחיהם והיו ימים על הלרן ב' חם בן הוה והמיהן חותו ג' כל הבן הילוד השוכה תכליכהו כלקמן נמ כ"ו. ד' מפרש לקרון פ"ה והל כדעה ביום ההוה לח תחסמון לחת תבן לעם וגו'. וע' בקה"ר פסוק עיר קמנה [יפ"ת]. לכל בעל מ"ח מוסף הל נזיחות בפרשה ה'. עבודת פרך. והכלכת בנים ליחור ושחיטת הבנים. ולקוסף קס: והיו ישנים על הלרן והלימנו זה שנם זה היה לתעמן תפ"ו: (טז) דרש ר"ע בשכר בנים שהקניות כו'. בחיה פסוק מלנו על הבריח תמר נזכית לבנות ולחהכות נתקרכ הקן. ולקמן כוי"ב פ' ל"ג נזכות ד' דכרים נגחלו חלח סיע חת שמם כו'. ומס ל"ג חי' ל"ו נזכות יעקב ו"ח נזכות לחהכות ו"ח נזכות שנם לוי ו"ח נזכות נשים בפרות. ונדכרים רבה פ"ב לחר תמר ה' דכרים נגחלו כו' ע"ש: בשכר נשים לדקניות כו'. שחע"ם יעיל ה' לכרוחם כחומיו וחת"ל יגחו נכרים גדול היינו לכוף ס' חלף. חבל נזכות שנחחדם לנו על הקן כי לל חיו חתלים חלח ל' שנה נכרכם ולח לכמן. חנב דכם שיהיה כוונת פרעה להפרים לים חתחתו חלח ל' שנה ישכו וירבו. ומיהו נ"ב מה שעשו נשים לדקניות ונבלעו חת חתבחות פרעה הרשע חלא הקב"ה מזמן להם דגים קטנים. נלמד מפסוק זכרנו חת הדגה חשר נחכל נחינם בתלים הנס [ח"ל]: דגים קטנים בשפרין ומרנין כל חדם כדלימה בפרק חין מעמידין. וע"ל משוליים התחוה ומרנים הרע: אצל בעליהם בשדה: ושופתות. כשיוכיון הכור על נני מיה קרי ליה בפיהה [בס"ר]: אחת של תמין. להרוין דעלי בעליהן בשדה. ושוד לחמם מלימים בכיו ישנים על הלרן כלילה: בין שפתים. בין הכירה שמפיחים בו הקדהת ומוכנות עליהם על הלרן ואין מוסנות: שנאמר כנפי יונה. ויונה היינו ישכלל ע"ד יונתי תמתי: תחת התפוח שנתמרות. סיפ דקרא שמה תוכלך חתך ושתה הבלה ולתקך. ומכ"ש שנרכיהך לנלת ממני חמך. הבלתך לשון תבלי יולדה. שלוח מלאך. תמתי תרוס. לפי שמיוחיהם לח יכלו לכרנסם משני ומכוב עבודה. וכ"ש נשון נזיכה כל הכן הילוד היוחרה תכליכהו. ומנקה חותם ומשפך. פרש"י כמו שעשים לחיוקות לייפה תכריהם ולתקנם שיהקון מנער הליולד: שנא' ומולדותיך ביום הולדת חותך. ונו' לח כתה שכך ומיהם לח המנת לחמת פרש"י לח כתה שכך לח היה לך מילדת להחזר פכור חולד. למחני להיות בשר כמו חלנת זוהי הל שמיעות: עגולין פרש"י כמין ככר עגול: וחורשים על גביהם. בחים עדרים עדרים. ולח יהחלו מהמלנים שיהכנסם. כי לח יעשה כן חלח נשדה לח בחקום רוחים כי יש בוחסים [יפ"ת]: שנאמר ותבואו פרש"י תבוחי לניה לחכך: אל תקרי בעדי עדיים. בהרי לון עליהם עדי ממם ולקקמל וחם עדוס ועניה: הם הבירוהו פרש"י שרחו שכיחתו בלך שרחו חל"ש ח"ל שיכוכה

אלא על הזכרים ואתה על הזכרים ונקבות. פרעה רשע הוא וגזרתו ספק מתקיימת ספק אינה מתקיימת. אבל אתה צדיק וגזירתך מתקיימת. עמד הוא והחזיר את אשתו עמדו כל ישראל והחזירו נשותיהם. הוי פועה שהופיעה בנים כנגד אביה: (יח) ויאמר בילדכן את העבריות. למה צוה להרוג אותם ע"י המילדות. כדי שלא יתבע הקב"ה ממנו ויפרע מהם. וראיתן על האבנים. מקום שהולד נפנה בו. ד"א האבנים. א"ר יהודה בר סימון שהקב"ה עושה איבריה של אשה קשה כאבנים בשעה שיושבת על המשבר לילד שאילולא כן מתה. ור' פנחס החבר אומר בשם ר' יונה מסייע ליה לר' יהודה בר סימון אין אבנים אלא סדן שהוא דבר קשה דכתיב (ירמיה יח) וארד בית היוצר והנה הוא עושה מלאכה על האבנים. א"ר חנין [מז] סימן גדול מסר להם מה יוצר זה ירך מכאן וירך מכאן וסדן באמצע אף אשה ירך מכאן וירך מכאן וולד באמצע. ואית דאמרי בשעה שכורעת לילד יריכותיה מצטננות כאבנים. אם בן הוא והמתן אותו. א"ל אם זכר הרגו אותו ואם נקבה אל תהרגו אותה אלא אם חיתה חיתה ואם מתה מתה. אמרו לו מהיכן נדע אם זכר אם נקבה. א"ר חנינא סימן גדול מסר להן [מח] אם פניו למטה דעו שהוא זכר שמביט באמו בארץ שממנה נברא. וכשהוא פניו למעלה היא נקבה שמבטת בברייתה בצלע שנא' (בראשית ב) ויקח אחת מצלעותיו. א"ל הקב"ה רשע מי שנתן העצה הזאת טפש הוא. היה לך להרוג את הנקבות אם אין נקבות זכרים מהיכן ישאו נשים [מט] אשה אחת אינה יכולה ליטול ב' אנשים אבל איש אחד יכול ליטול י' נשים או ק' הוי (ישעיה יט) אך אוילים שרי צען וגו'. שנתנו לו זו העצה: (יט) ותיראן המילדות את האלהים. עליהן נאמר (משלי לא) אשה יראת ה' היא תתהלל. ולא עשו כאשר דבר אליהן מלך מצרים. להן לא נאמר אלא אליהן א"ר יוסי בר חנינא מלמד [נ] שתבע אותן להזדווג להם ולא קבלו ממנו. ותחיין את הילדים. וכי מאחר שלא עשו כאשר דבר אליהם אין אנו יודעין שקיימו את הילדים. למה הוצרך הכתוב לומר ותחיין את הילדים. יש קילוס בתוך קילוס לא דיין שלא קיימו את דבריו אלא עוד הוסיפו לעשות עמהם טובות. יש מהם שהיו עניות והולכות המילדות ומגבות מים ומזון מבתיהם של עשירות ובאות ונותנות לעניות והן מחיות את בניהן הוא שכתוב ותחיין את הילדים. ד"א ותחיין את הילדים. יש מהם שראויים לצאת חגרים או סומים או בעלי מומין או לחתוך בו אבר שיצא יפה ומה היו עושות עומדות בתפלה ואומרות לפני הקב"ה אתה יודע שלא קיימנו דבריו של פרעה דבריך אנו מבקשים לקיים רבון העולם יצא הוולד לשלום שלא ימצאו ישראל ידיהם להשיח עלינו לומר הרי יצאו בעלי מומים שבקשו להרוג אותם. מיד היה הקב"ה שומע קולן ויוצאים שלמים. א"ר לוי הרי אמרת את הקלה אמור את החמורה. יש מהן שראויין למות בשעת יציאתן או אמן לסכן בם ולמות אחר יציאתן והיו עומדות בתפלה ואומרות להקב"ה רבש"ע תלה להם עכשיו ותן להם נפשותיהם שלא יאמרו ישראל הן הרגו אותן. והקב"ה עושה תפלתן. לפיכך ותחיין את הילדים ותחיין אלו האמהות הילדים ממש: (כ) ד"א ותיראן המילדות. קשטו עצמן למעשה זקנן זה אברהם כמו שהקב"ה מעיד עליו (בראשית כב) כי עתה ידעתי כי ירא אלהים וגו'. אמרו א"א ע"ה פתח לו פונדק והיה זן את העוברים ואת השבים בני אדם ערלים. ואנו לא דיינו שאין לנו להאכילן אלא להרוג אותן. אנו נחייה אותן. כיון שראה פרעה שלא עשו גזירתו שלח וקרא אותן הה"ד ויקרא מלך מצרים למילדות. כי חיות הנה. [נא] אם תאמר מילדות הנה וכי מילדת אינה צריכה מילדת אחרת לסייעה. אלא כך אמרו לו אומה זו כחיות השדה נמשלות שאין צריכות מילדת. יהודה נמשל כאריה דכתיב (בראשית מט) גור אריה יהודה. דן יהי דן נחש. נפתלי אילה שלוחה. יששכר חמור גרם. יוסף בכור שורו. בנימין זאב יטרף. ועל שאר כתיב (יחזקאל יט) מה אמך לביאה בין אריות רבצה. וייטב אלהים למילדות. מה היה הטובה הזאת שקבל דבריהם מלך מצרים ולא הזיק להן. ד"א וייטב אלהים. [נב] א"ר ברכיה בש"ר חייא ב"ר אבא הה"ד (איוב כח) ויאמר לאדם הן יראת ה' היא חכמה מהו שכר היראה תורה לפי שיראה יוכבד מפני הקב"ה העמיד ממנה משה שכתוב בו (שמות ב) כי טוב הוא. ונתנה התורה על ידו שנקראת לקח טוב ונקראת על שמו שנא' (מלאכי ג) זכרו תורת משה עבדי. [נג] ומרים יצא ממנה בצלאל שהיה מלא חכמה דכתיב (שמות לה) ואמלא אותו רוח אלהים וגו'. ועשה ארון לתורה שנקראת טוב הוי וייטב אלהים למילדות. וירב העם. לקיים מה שנא' (איכה ג) מי זה אמר ותהי ה' לא צוה. אם פרעה צוה להרוג את הזכרים מה הועיל בגזרתו ה' לא צוה אלא וירב העם ויעצמו מאד: (כא) ויהי כי יראו המילדות וגו'. רב ולוי [נד] ח"א בתי כהונה ובתי לויה. [נה] וח"א בתי מלכות בתי כהונה ולויה משה ואהרן. בתי מלכות ממרים לפי שדוד בא ממרים דכתיב (דה"א ב) וכלב בן חצרון הוליד את עזובה אשה ואת יריעות ואלה בניה ישר ושובב וארדון. [נו] עזובה זו מרים ולמה נקרא שמה עזובה שהכל עזבוה. הוליד והלא אשתו היתה א"ר יוחנן ללמדך שכל הנושא אשה לשם

יד יוסף [מז] סוטה פ"ק. ילקוט ס"ו: [מח] ס' המשלה. כל"ל פ' י"ז סי' י"ג: [מט] סד"א מ"א פ"ח: [נ] סוטה פ"ק. ילקוט ס"ו: [נא] סוטה י"א. ילקוט ס"ו: [נב] לקמן פ"מ סי' ה': [נג] לקמן פ' מ"ח [נד] תרגום יונתן: [נה] יונ"ע. ספרי ח"א פיסקא ע"ח. סוטה פ"ק. ילקוט ס"ו: [נו] ילקוט ד"ה רמז תקנ"ד. תנ"כ פ' מ"ח:

מתנות כהונה

וגזרתך מתקיימת. כמו שנאמר ותגזר אומר ויקם לך הכי מסיק בפ"ק דסוטה: ויפרע מהם. מן המילדות כי הם הממיתים בידים: אם חיתה חיתה. והאי דכתיב וחיה אינו צווי שיחיו על כל פנים אלא השאר בחיים מלדכם שאתם אינכם מצווים להמיתם: שממנו נברא. הזכר הראשון הוא אדם הראשון: אינה יכולה. מפני הדת ואף אם שעבירו לא מפני כן שלא יוכל: אליהן משמע על עסק ביאה ל' ויבא אליה כן פירש"י בפ"ק דסוטה: קילוס שבח וסילוס: שיצא כדי שילא יפה: הקלה חסרון בעלי מומין: תלה המתין והיה תולה להם הדין: אנו נחייה. כלומר לא נעשה כן ח"ו אלא נחיה אותם: שהכל עזבוה. פירש"י בפ"ק דסוטה שמתחלה היתה חולנית

ענף יוסף

קם פרעה עליהם דישראל בעא למקטלא לון אמר ליה איוב לא. אלא טול ממונהון ושלוט על גופיהון בפולחנא קשיא ולא תקטיל לון. א"ל הקב"ה חייך בכסותא דינא ממש תפלה דאתן. מה כתיב ותולם שלא גם ידך וגם אל עלמו ואל בש"ו וגר כמה דליתו דן היה אחדן עכ"ל: (יט) [ולהן לא נאמר אלא אליהן כו' מלמד שתבע אותן להזדווג לבן כו'] דאיפי לפסיק ככתן מ"ש רבי ואלפ סיידנסיים כשומע מודע לבינה ח"ל ועל כ"חינו צריכין אנו לומר שלשון דבור האמור כאן הוא לשון גזירה שגם זו אחד משמוש לשון דבור. כמו אני ה' דברתי (במדבר י"ד ל"ה) וא"ה שם גזירה במימרי. ורבים כן אלא שא"כ היה לו לכתוב כאשר דבר להן במשמע כלשון עליהן לפי ענינו הכלל כמבואר בפי' וירא (כ"ח ס"ו ע"ש) אבל אם אשר דברתי לך. מאי אליהן שמשמע שנתייחד הדבור עמהן בדברים שנוגעים לעצמן ואין צריים אתן כי כן הוא במפשטות לשון אל אליהן וכו' כמו שפרש"י ב"ים ויקרא וידבר ה' אליו מאהל מועד שמע וכל ישראל לא שמעו. ולכן דקדקו חז"ל סוטה י"א ובמ"ר פ"א כאשר דבר אליהן לבן מבעי ליה ואמר ריב"ח מלמד שתבען לדבר עבירה ולא נתבעו ע"כ: (כ) [קשטו עצמן כו' כמו שהקב"ה כו' בני אדם כו'] באריכות הלשון כיונו. מפני שהיה לבן התגללות לעשות מצות פרעה משני פנים. עם מגד היותן אנושות ומוכרחות בגזירת מלך שלטון. ואם מגד היות הילדים מתגדלים שלא בעבודת שמים שהרי במעו ישראל את המילה משמת יוסף כדלעיל סי' ח'. לכן למדו מוסר ממעשה אברהם שאעפ"י שהיו לו התגללות לטמע כטענת אפשול שאמרו לו כי ביצחק יקרא לך זרע כו'. ועם כל זה למה שרצה ה' רצון יוצרו שילכו לעולם רצה לקיימם

עץ יוסף

(יח) כדי שלא יתבע כי חשב כי הוא רק הגורם. ואין שליח לדבר עבירה: ויפרע מהם מן המילדות כי הם הם הממיתים בידים. וכוונתו היה ג"כ להחטיא את ישראל בכל מה דאפשר: מקום שהולד נפנה בו. דריש אבנים כאילו כתוב אפנים בחילוף בומ"ף מלשון הפנאה [יפ"ת]. ויש מגיהים שהולד נבנה בו מל' בנין ולא ס"ל באבנים משבר. משום דבמקום אחר קרי ליה משבר: שאילולא כן מתה. ברוב חבליה שלא תוכל לסבול וצירות על האבנים על עת הקשוי. וזה שאמר מסייע לריב"ס אין אבנים אלא סדן שהוא דבר קשה ששי' כי אבנים בכל מקום לשון קושי מגזרת אבן. ולכן נקרא הסדן שבו עושה היוצר מלאכה אבנים כאומרו והנה עושה מלאכה על האבנים מפני שהסדן הוא דבר קשה בכל מקום כמו סדן של נפחים [יפ"ת]: סדן פרש"י עץ עב שעליו יושב ומגלגל הכלים לעשותן בדפוס הכלי לפי גדלו וקוטנו והא דלא פירש שהאבנים האמור כאן הוא שם מושאל למושב האשה כמו שהוא מושאל למושב כלי אומנות דהיינו סדן כי אומנו הוא קשה משא"כ מושב האשה. ולכן בהכרח לפרש על קשוי האיברים [יפ"ת]: סימן גדול מסר להן כו' ואית דאמרי כו'. הני תרי ליפי לענין מסירת סימנים לידע זמן ועת המלוכה של הולד קאמר. כי פרעה צוה להם שיהרגו הזכרים בסתר קודם שיאמרו להן חבה כשהולד עומד לצאת תוך כשנפתח הקבר שהמילדת מתעסקת בהוצאתו תכניס ידה ותחנקנו. שתחשוב האם שמת בסכנה. ולפי זה צריך עיון רב כי פעמים נפתח הקבר ואינה עת לידה עד כמה שעות ואם תשים ידה בפנים לפגוע בולד לא יודעין לידה ותקלקל היולדת בחדרי בטנה. וגם היה חרגים ברוע כוונתה. לזה מסר סימנים שבשעה מפשקת רגליה זה לצד אחד וזה לצד אחד כדכך היוצר שירך מכאן וירך מכאן וסדן באמצע או כשירכותיה מצטננות אז היא עת המלוכה: אלא אם חיתה חיתה. והאי דכתיב וחיה אינו צווי שיחיו על כל פנים. אלא פירושו שתשאר בחיים מלדכם שאתם אינכם מצווים להמיתה: סימן גדול מסר להן. אעפ"י שנתן להם סימן לידע עת המלוכה כל מ"מ קודם יציאתן לחוץ עדיין לא הכירו זכרותם. והוא שאמרו לו מהיכן נדע אם זכר או נקבה. ע"ז נתן להם סימן גדול אם פניו למטה כו': אם פניו למטה דעו שהוא זכר שמביט כו' אף בעושה מעשיו רק בטבע ולא בכוונה. עכ"ז גם הטבע הכללי לא יפעל דבר לבטלה. והכל מסיבה ידועה וכוונה פנימית: שמביט בארץ שממנו נברא. כדכתיב וייצר ה' אלהים את האדם עפר מן האדמה. וכתב בספר הברית בדורות הראשונים היה הטבע כן. אבל בדורות האחרונים נשתנה טבע זה. וגם שניהם נולדים פעם למעלה ופעם למטה ופעם מן הצד עכ"ל: זכרים מהיכן ישאו נשים. ואם ישאו מצריות יהיו ולדם כמותם: אשה אחת אינה יכולה כו'. כלומר שאשה אחת אינה יכולה להוליד אלא מאחד. ואם תנשא לרבים לא תוסיף בלידה. ואיש אחד בועל כמה נשים ויולדות כולן ופרו ורבו מאד: אך אוילים שרי צוען. מפרש אך אוילים שרי צוען שהיו אוילים מקדמת דנא. דלאו על העתיד לבד. די כמ"ש עוד נואלו שרי צוען [יפ"ת]: (יט) עליהן נאמר אשה כו'. דבהך ילדך לומר שאן ירא את ה' שסיכנו עצמם מפני יראת ה': אלא אליהן פרש"י עליהן משמע על עסקי ביאה כמו ויבא אליה: קילוס שבח וסילוס: הוא שכתוב ותחיינה את הילדים. ולא כתיב ולא המיתו הילדים. שותחיין משמע שהיו מסייעין להחיותן ומספקות להן מזון: שיצא יפה כדי שילא יפה ולא יזיק האם: הקלה חסרון בעלי מומין: תלה המתן והיה תולה להם את הדין: אלו האמהות שלא דרים. דאחין ונמי"ן רכיין הם [יפ"ת]. ועיין פסחים דף כ"ב: (כ) קשטו עצמן כו' דייקו זה משום דותיראן המילדות את האלהים מיותר. למימר שקשטו עצמן כו' [יפ"ת]: אנו נחיה כלו' לא נעשה כן אלא נחיה אותם: א"ת מילדות הנה. כדמתרגמינן מילדות חייתא. ופעמים יבא במקרא לשון תרגום כמו ואתא מרגלות קדם [יפ"ת]: וכי מילדת אינה צריכה מילדת אחרת. דכתיב בטרם תבא אליהם המילדת וילדו. דמשמע שאינן צריכות כלל למילדות: יהודה כו' דכתיב גור אריה יהודה כו'. בעל המדרש קא מסיק לשו. והא דלא מייתי הכא אלא קראי דגבי ברכת יעקב. והגד נמי כתיב כלביא שכן בברכת משה. י"ל שלא נאמר אלא כלביא בכ"ף הדמיון. משא"כ כל הנך דמייתי הם בלא כ"ף הדמיון [רש"א]: מה אמך לביאה. פרש"י בסוטה אמך כנסת ישראל כולה נקראת לביאה: מרים יצא ממנה בצלאל. שהוא בן אורי בן חור וחור בנה של מרים כדלקמן: ועשה ארון לתורה ונקראת על שמו כדלקמן פ' מ"ח. ואעפ"י שהארון עצמו לא נקרא טוב. כיון שמחזיק התורה נקרא בשמה. וזה לפי המ"ד לעיל אשה ובתה. ולמ"ד כלה וחמותה יצאו ממנה כהנים מורים בתורה ונושאים הארון: (כא) ח"א בתי כהונה ובתי לויה. נראה שהוא דעת המ"ד לעיל סי' י"ז כלה וחמותה. והם כהנים מאלישבע. ומ"ד בתי מלכות כמ"ד לעיל אשה ובתה ויצאו בתי מלכות ממרים. וממילא גם מיוכבד שמרים היתה בתה. וכתב בספר כסף נבחר דבין למר ובין למר אתי שפיר מ"ש הכתוב ויעש להם בתים לשון זכר שמדבר על בתי כהונה ולויה או מלכות שהוא מתייחס לזכרים: וכלב בן חצרון. הוא כלב בן יפונה בן שפנה מעצת מרגלים כדמפרש בסוטה ותמ"ש: עזובה זו מרים. כתב היפ"ת שיפה דוחק כל דוכרי עתק על דברי חז"ל כי אין ספק שכל הדברים היה להם בקבלה בסתרי היתם אשר נאבדה ממנו כי רבים הם בפירוש יחוס המזכרים בדברי הימים כמ"ש בפרק י"א. ואחר היודע להם מקרבים שכם השמות שהוא למה נקראת מרים עזובה ויריעות וכל הני דמפרש ואזיל עכ"ל: שהכל עזבוה שבתחילה

לשם שמים מעלה עליו הכתוב כאילו ילדה . יריעות שהיו פניה דומין ליריעות . ואלה בניה אל תיקרי בניה אלא בוניה . ישר זה כלב שיישר עצמו . שובב ששיבב את עצמו . וארדון שרידה את יצרו . ותמת עזובה מלמד שנחלית ונהנו בה מנהג מתה וגם כלב עזבה . (שם) ויקח לו כלב את אפרת נ״ז מרים . למה נקרא שמה אפרת שפרו ורבו ישראל על ידה . מהו ויקח לו שאחר שנתרפאת עשה בה מעשה ליקוחין הושיבה באפריון ברוב שמחתו בה . וכן אתה מוצא במקום אחר שקורא למרים שני שמות על שם המאורע שאירע לה . הה״ד (שם ד) ואלשתור אבי תקוע היו שתי נשים הלאה ונערה . אשתור זה כלב לפי שאשתור נ״ח בן חצרון היה ולמה נקרא שמו אשתור שהשתורו פניו בתעניות . אבי שנעשה לה כאב . תקוע שתקע לבו לאביו שבשמים . היו שתי נשים כשתי נשים . הלאה ונערה לא הלאה ונערה היאי . אלא מרים היתה ולמה נקראת הלאה ונערה שחלתה וננערה מהלייה והחזירה הקב״ה לנעורותה . (שם) ותלד לו נערה לאחר שנתרפאת ילדה לו בנים את אחוזם ואת חפר . (שם) ובני הלאה צרת וצחר ואתנן . צרת שנעשית צרה לחברותיה . צחר שהיו פניה דומין לצהרים . ואתנן שכל הרואה אותה מוליך אתנן לאשתו . ולכך כתיב ויקח לו כלב את אפרת ולא כתיב ויקח לו את הור . ומנין שדוד בא ממרים דכתיב (ש״א י״ז) ודוד בן איש אפרתי הזה מבית לחם יהודה . וכן אתה מוצא שכתוב אחד אומר ובני הלאה וגו׳ . וקוץ הוליד את ענוב . וקוץ הוליד את ענוב . וקוץ זה כלב שקצץ עצת מרגלים . הוליד את ענוב סיגל מע״ט בעת שהביאו אשכול ענב שאיולוא כלב לא הביאו . ואת הצובבה שעשה צביונו של הקב״ה . ומשפחות אחרחל בן הרם . אחרחל זו מרים ולמה נקרא שמה כן על שם (שמות טו) ותצאן כל הנשים אחריה וגו׳ . מהו ומשפחות זכה להעמיד ממנה משפחות . בן הרם זכתה שיצא ממנה דוד שרימם הקב״ה מלכותו . כד״א (ש״א י״ז) ויתן עז למלכו וגו׳ : (כב) ויצו פרעה לכל עמו וגו׳ . ולמה עשה כן שהיו אסטרולוגין נס א״ר יוסי ב״ר הנינא אף על עמו גזר . ולמה עשה כן שהיו אסטרולוגין אומרים לו גואל ישראל נתעברה ממנו אמו . ואין אנו יודעין אם ישראל הוא או מצרי הוא . באותה שעה כנס פרעה כל המצריים וא״ל השאילו לי את בניכם ט׳ חדשים שאשליכם ליאור הה״ד כל הבן הילוד היאורה וגו׳ כל הבן של ישראל אב״כ אלא כל הבן בין יהודי בין מצרי . ולא רצו לקבל ממנו שאמרו בן מצרי לא ינאל אותן לעולם אלא מן העבריות . היאורה תשליכהו . למה נזרו להשליכן ליאור חזאן האסטרולוגין שבושיעון של ישראל ע״י מים ולקה . והיו סבורין שבמים ימבע . ולא היה אלא ע״י באר מים נגזר עליו גזירת מות שנא׳ (ממדבר כ) יען לא האמנתם בי וגו׳ . ורבנן אמרי ס העמיקו עצה שלא יפרע הקב״ה מהן במים . לפי שהיו יודעין שאין הקב״ה משלם אלא מדה כנגד מדה . והיו בטוחים שלא יביא מבול לעולם לכך נזרו להטביעם במים . וכל הבת תהיון מה צורך לפרעה לקיים הנקבות . אלא כך היו אומרים נמית הזכרים ונקח הנקבות לנשים לפי שהיו המצריים שטופים בזמה : (כג) וילך איש מבית לוי . סא להיכן הלך . א״ר יהודה ב״ר זבינא שהלך בעצת כתו . תניא עמרם גדול הדור היה וכו׳ (כראמר לעיל) . ויקח את בת לוי . והחזיר לא נאמר אלא ויקח א״ר יהודה ב״ר זבינא סב שעשה לה מעשה לקוחים הושיבה סג באפריון ומרים ואהרן מרקדין לפניהם ומלה״ש אומרים (תהלים קיז) אם הבנים שמחה את בת לוי . סד אפשר בת ק״ל שנה היתה וקרי לה בת . והא״ר חמא בר חנינא יוכבד היתה והיא היתה הותרת בדרך ולידתה בין החומות שנא׳ (ממדבר כו) אשר ילדה אותה ללוי במצרים לידתה במצרים ולא הותרת וקרי לה בת . א״ר יהודה ב״ר זבינא שנולדו בה סימני נערות . ותהר האשה ותלד בן . א״ר יהודה מקיש לידתה להותרת מה הותרת שלא בצער אף לידתה שלא בצער מיכן לנשים צדקניות שלא היו בפיתקה של חוה : (כד) ותרא אותו כי טוב הוא . תני ר״ט [אומר] טוב שמו . רבי יאשיה אומר סה טוביה שמו . ר׳ יהודה אומר הגון לנביאות . אחרים אומרים שנולד כשהוא מהול . ורבנן אמרי סו בשעה שנולד משה נהמלא כל הבית כולו אורה

יד יוסף גו לקמן ג׳ מ״ח סי׳ ד׳ . מהומת מצח סי׳ י״ג : נח בדכתיב שם פסוק כ״ד ותקם תרח מעון מביא ותלד לו לח לתמה תרח מעון . ילקוט ס״ו . מהומת ויקבל סי׳ ד׳ : ס בסי׳ ס״ב סי׳ נ״ג . ספר הישר . ולקמן ס׳ כ״ב . ילקוט שם ס״ב . ילקוט תהלים רמז תשע״ו : סא במ״ר פ׳ י״ג . כושר פ״ב . ילקוט כ״ו : סב שבירתא דבני פ׳ מ״ג . כושר פ״ב . פרק יט נוחנין . מ״ר : סג (בתפריון) פי׳ סיוע מפה שנוטלין בה בכלה (ערוך) : סד כושר פ״ב . מכל בכ״י פ״ד פי׳ שולפקה בתרן ותהי׳ בכמוך פי׳ שנולדה על פילו של מנרים ופ״ח נמלא מ״ם . סה ויקר פ׳ ל״ג : סו תא ויקר פ׳ ל״ג פי׳ שם שהרבה בשות שם כיה לו למשה ולא נקיל מלא בשם שקנה לו כיוש . סוטה פ״ק . ילקוט פ״ו : סז מהומת נח . שמ״ר פ׳ משפ . ויק״ר פ״ב . מדרש משלי סי׳ י״ד . שוכר כשנה דף לד :

ענף יוסף

לקיימה . וכן במילדות פ״ם בשם נתן התגלגלות מצינו גזירה מלך על עמו . וכן מה בכיו פרעה מכישופיו לימדם בכישוף מחכל ומשתה תפ״ם שלא היו נמולים כ״ו למדו מעשיהם שהיתם שהיו מזרזים לף עליהם להביאם לכניסי משכיתם . וכן הן רואו שבני ישראל אפשר ישובו לאהר ומן לעבודה ס׳ (י״ם) . (כב) ויקח סנקטום (בשם) ונפ״ח מיך אמר לעיל סימן י״ח מה הכ״ם מי שנתן עלה זו שיפא הוא היה לו לברוא לה בנקבות . והלא היה לו שכך לנקבות ליקח חוטם לנשים . וי״ל דבכתפא לעיל כוונתו היתה מעטם מפרים וכיה בשר קלסר דשיפא כיה בשיב לו לברוא בנקבות ושמי היה מכשלם מפרים וכיוצ . מכ״ל כלן שכבר נתעברה ממנו אמו כמו שאמרנו האיסטרולוגין ולא שיהה כוונתו לעגל מע״ט אלא להטעיע מושיען של ישראל (תולדות נח) : (כב) [שאלך בעצת כהו כו׳] וי״ל שאמרה קשה גזרתך לאמרה בשיא גזרתך סיס צריך להחזיר הע״ב בהחזיר מעטם שלאמרה קשה גזרתך כו׳ ושעל ידי מלאו יאמרו גם אתריים שהחזיר הע״ב ופרעה נקלה על ע״ם

מתנות כהונה

הנביים כדלקמן ובאתרי ישראל עזבוה מלשון לאמה : אשתו של כלב היתה ומיין שוב כל הענין בכרך הקודם דסוטה : נעשה לה כאב נדכי׳ . ופי׳ שאמרה בהשוחות כלב לבתו : לחברותיה ולכך בחיב כו׳ . לכומר ושל עזובה המכרים ברחם הענין : שאילולי כלב . כדאי׳ לקמן גם שלח שהנר שרו כנגד שהכלבים ואמר לו לחכהנו לו מהכרו לם לא תקחו מפרי הארץ : בין החשמש כו׳ . ומשה היה בן ס׳ שנה כדכתי לל פרשה הלא ס׳ מן כ״ל בשעשבו בתניים ושמלכו

קל : בפיתקה בפסק דין : מכאן

כו׳ כדלעיל סי׳ י״ח . [כמו שכתב נתעברה ממנו ג׳ חדשים כדלעיל ס״ב כוודאי ידע שעתה נתעברה ולא (כב) : (כב) [המרים חומרים שנולד בשמחה מסוג] שידוע שתחוחה שלא בוחמה נקלתה שלא ע״ם

עץ יוסף

שבחחילה הולים היתה כדקני לה בכל ירישת ולקמן קרי לה חלאה ועזובה בעזובה כל בהול ישראל מלשת אחה [קס״ו] : והלא אשתו היתה . כדלכחיב ותיתן עזובה ויקח לו וגו׳ חלמת מיחתה היא [כ״ו] : לשם שמים . שדבק בחתיה לחרון ומשה ולחה לחומם לדיקים וכוב בים חמין לחתי החם [כ״ו] : ליריעות בלי הוחר מדמותם מחמה הלה היתה יקרוקים [כ״ו] : בוניה חלו בחות בעלה שבנתה ושעשה מבוגה בשחר בשים בשוחין ובים [כ״ו] : שיישר עצמו מלמעות בשמות המרגלים [כ״ו] : ששיבב עצמו היתה מרבה מרים לירבלים שעלמו עמהם . ובבואו לל משה שיבב לח עלמו מיעלמה הרעה: [מ״ו] שרידה הח יללו שמעל על ידו שהיה מבוחו לשעות עמהם : ונדגנו בה מרבו מיחה . שנעבדע ומלוכע הבול בחת . ורומז לחה שחמר הכחוב [במדבר י״ג] ויבה מרים מלוכעת בשלג : שעשה בה מעשה ליקוחין . מרוב שחחבו בה . וי״ל בלכך בחיב ויקח לו וגו׳ חחר שהזכיר בה וכלב בן חנחון הולד חה עזובה כו׳ וסיינו שלקח חת מרים . ללח שזה הודיעה על ליקוח הבעולין . וסיינו שהחזרה היתה בחעשה ליקוחין ממש כמו בעשוח בישוע בלחבון . וסיינו בהושיבה בלחפריון כו׳ . וכ״ב פרש״י שקבל עליו חעניות הרבה שיקבל חעלת המרגלים : שנעשה לה כלב . פרש״י להעשיק בה בהפלוחות ומזונות הלריכים לחולה : שתקע לבו . פרש״י שלח לחזור בעלה מהרגלים : בשתי נשים ולבן הש״ם בסוטה היו שתי נשים נעשה מרים כשתי נשים : ונערה מהלייה שנהרפחים מחליה וחזרה להיות פרס בנעורה [כ״ו] : ובני הלאה שרה כו׳ שנעשית לרה לחבותיה . פרש״י ובני חלאה שנעשית משובחין היו בל בך להיות לרה לאחרות ולחתן . לרה להבדיותיה מהקנאות ביופיה : מוליך אתנן לאשתו . שכל הרואה אותה נלכים בו חחות חבה : ולכך כתיב ויקח לו כלב חת אפרת ולא כ׳ חת הור . כל זה נרחה שלין כאן חקומו כלל . שכאן שהוכיח המקרא ולמחמר חת מקום עד סוף הענין המרים בחלת לחתן לין סוף חיבור לחחתר ולכך כחיב בכבר נשבח מחתו ונעמר בשבתו לעיל . ומקומו הרלוי לו לעיל . וכך נרלך להיות סוף חבר חקח לו ל׳ מעבה ליקוחין כו׳ מרוב שחחבו בה ולכך כחיב ויקח לו כלב לח לחרת ולח לו חת חור . וכחו שפרשתי לעיל : בן איש חלפתי . פי׳ דמקרא מהרגיל דוחר מחרים בחתו חיתה ממנה : ובן אתה מונח כו׳ . פי׳ דמקרא מהרגיל נחי ילכון דוחר מחרים בחתו חיתה ממנה דוד כו׳ : ובני הלאה וגו׳ מיותר ול״ל הבח [ים״ח] : שקצץ עלח מרגלים . שנחשבו בה בשחיקת לח בעבילה ונקץ בוחם : סגל מעשים טובים . וחם׳ התולדה המשיחים שהולד מנפנו מעשים טובים הרבה : צביונו של הקב״ה . לשון ושפלו כמו לעוסים בציונו דפ״ק דמגילה : ותצאנה כל הנשים אחריה וגו׳ . מהו ומשפחות זכה להעמיד ממנה משפחות . בן הרם זכתה שיצא ממנה דוד שרוממם הקב״ה מלכותו . כד״א (ש״א ב׳) ויתן עז למלכו וגו׳ : (כב) ויצו פרעה לכל עמו וגו׳ . לך הפרשים לף ידעו ולף יניעו : ואין אנו יודעים אם ישראל הוא או מצרי הוא . באותה שעה כנס פרעה כל המצריים וא״ל השאילו לי את בניכם ט׳ חדשים שאשליכם ליאור הה״ד כל הבן הילוד היאורה וגו׳ כל הבן של ישראל אב״כ אלא כל הבן בין יהודי בין מצרי . ולא רצו לקבל ממנו שאמרו בן מצרי לא ינאל אותן לעולם אלא מן העבריות . היאורה תשליכהו . למה נזרו להשליכן ליאור חזאן האסטרולוגין שבושיעון של ישראל ע״י מים ולקה . והיו סבורין שבמים ימבע . ולא היה אלא ע״י באר מים נגזר עליו גזירת מות שנא׳ (ממדבר כ) יען לא האמנתם בי וגו׳ . ורבנן אמרי ס העמיקו עצה שלא יפרע הקב״ה מהן במים . לפי שהיו יודעין שאין הקב״ה משלם אלא מדה כנגד מדה . והיו בטוחים שלא יביא מבול לעולם לכך נזרו להטביעם במים . וכל הבת תהיון מה צורך לפרעה לקיים הנקבות . אלא כך היו אומרים נמית הזכרים ונקח הנקבות לנשים לפי שהיו המצריים שטופים בזמה : (כג) וילך איש מבית לוי . סא להיכן הלך . א״ר יהודה ב״ר זבינא שהלך בעצת כתו . תניא עמרם גדול הדור היה וכו׳ (כראמר לעיל) . ויקח את בת לוי . והחזיר לא נאמר אלא ויקח א״ר יהודה ב״ר זבינא סב שעשה לה מעשה לקוחים הושיבה סג באפריון ומרים ואהרן מרקדין לפניהם ומלה״ש אומרים (תהלים קיז) אם הבנים שמחה את בת לוי . סד אפשר בת ק״ל שנה היתה וקרי לה בת . והא״ר חמא בר חנינא יוכבד היתה והיא היתה הותרת בדרך ולידתה בין החומות שנא׳ (ממדבר כו) אשר ילדה אותה ללוי במצרים לידתה במצרים ולא הותרת וקרי לה בת . א״ר יהודה ב״ר זבינא שנולדו בה סימני נערות . ותהר האשה ותלד בן . א״ר יהודה מקיש לידתה להותרת מה הותרת שלא בצער אף לידתה שלא בצער מיכן לנשים צדקניות שלא היו בפיתקה של חוה : (כד) ותרא אותו כי טוב הוא . תני ר״ט [אומר] טוב שמו . רבי יאשיה אומר סה טוביה שמו . ר׳ יהודה אומר הגון לנביאות . אחרים אומרים שנולד כשהוא מהול . ורבנן אמרי סו בשעה שנולד משה נהמלא כל הבית כולו

אורה כתיב הכא ותרא אותו כי טוב הוא וכתיב התם (מלאכי ג) וראיתם אלהים את האור כי טוב . ותצפנהו שלשה ירחים . שלא מט המצריים אלא משעה שהחזירה והוה מיעברה ביה תלתא ירחי מתהלה . ולא יכלה עוד הצפינו . למה לפי שהמצריים היו הולכין בכל בית ובית שהיו חושבין בו שנולד שם תינוק [ט] ומוליכין לשם תינוק סצרי קטן והיו סובבין אותו כדי שישמע תינוק ישראל קולו ויבכה עמו . והיינו דכתיב (שיר ב) אחזו לנו שועלים שועלים קטנים וגו' : (כה) ותקח לו תיבת גומא . למה של גומא [י] אר"א שחביב עליהם לצדיקים ממתם יותר מנופן וכל כך למה שאין פושטין ידיהן בגזל . ר' שמואל בר נחמן אמר דבר רך שהוא יכול לעמוד לפני רך ולפני קשה . ותחמרה בחמר ובזפת . תנא חמר מבפנים חפת מבחוץ כדי שלא יריח אותו צדיק ריח רע . ותשם בה את הילד וגו' ר"א אמר ים סוף שים סוף מגיע עד גילום . ר' שמואל בר נחמן אמר אנם כמה דתימא (ישעיה יז) כנה וסוף כמלו . ולמה השליכה אותו ביאור כדי שיהיו הושבין האכטרולוגין שכבר הושלך למים ולא יהפשו אחריו . ותתצב אחותו מרחוק . למה עמדה מרים מרחוק א"ר עמרם בשם רב לפי שהיתה מרים מתנבאת ואומרת עתידה אמי שהלד בן שיושיע את ישראל . כיון שנולד משה נתמלא כל הבית אורה עמד אביה ונשקה על ראשה . א"ל בתי נתקיימה נבואתיך והיינו דכתיב (שמות טו) ותקח מרים הנביאה אחות אהרן את התוף . [י] אחות אהרן ולא אחות משה . אלא שאמרה נבואה זו בשהיא אחות אהרן ועדיין לא נולד משה . וכיון שהטילוהו ליאור עמדה אמה ופפחה לה על ראשה א"ל בתי היכן נבואתיך והיינו דכתיב ותתצב אחותו מרחוק וגו' . לדעת מה יהא בסוף נביאותה : (כו) ורבנן אמרין [יא] כל הפסוק הזה ע"ש רוה"ק נאמר . ותתצב ע"ש (שיר ג) ויבא ה' ויתיצב . אחותו ע"ש (מלכי ג) אמר לחבמה אחותי את . מרחוק ע"ש (ישעיה נב) מרחוק ה' נראה לי . לדעה מה יעשה לו . ע"ש (שיר ג) כי אל דעות ה' וכל הענין : (כז) לחתוך על היאור . [יב] לחתוך מגלולי בית

יד יוסף [ט] מכילתא פ"ב סי' ג' . במדרש מבלי פ' ר"ת וסי' ג"פ . כסף משנה משנה : [י] סוטה פ"ב . ילקוט פ"ו : [יא] סוטה פ"ב . מדרש מבלי סי' ר"ד . ילקוט פ"ו . ירושלמי פ"ב . עב טוסה פ"ב : עץ יוסף פ"ו : שה סכתוב ל"ד . מגילה פ"ו : שה פ"ו . מדרש פ' מ"ה : עו טוסה פ"ב . אוסר משנה דף ל"ד . ילקוט פ"ו : ש טוסה פ"ב . ילקוט פ"ו .

מתנות כהונה

מבבין נתמין לו שיכנה : שאין טוסיון כי . ולפיכך נריכים לקמן מלא יקמיבו למעשה תיכף בגלגולתא דכר הכקר הוא : ולא מתוס משם . במתיה : ומפרשה הכהה מוסה בשמה כל דמים : ובל דמלו לאו כי . כלומר לף על פי שכל השלם כי ובפרק קמא דסוסה נרם שם אין כי : לא הנריך . לוסה שנר ומרכה : דאשתרבובי כי . נשמים מרובה : ותניגא נני שרשים היהב דלחכוחים בשם' מגילה : עשיותן בשל משם . והוא לו ומפסל נקול לשנרים בשיר ר"ע בחם' סוסה בפ"ק : חופת נשוים בחיבה . למיבה שמת לא לחיבה למוסה : ומנרגנו בשנר . שלא שיר טובה כדרך שלחים עד שהוליך נגבריאל להטוח : המצפצפים והמכנים קולו

ענף יוסף

פ"ם שה לא מציין לו שמשן להכל שמשו ואם יהיו שלף שלי בתן לניכין תיקון ושיטו שלש כלילות בכל ואפי' אותו כי טוב הוא וקשה בשאר שנולד עניין לא ישמול ולין כתיב כי טוב פוא לבך לומרים שחיים שנולד בשבות שהול וכן נקרא שיר טוב (שאר שלחני תקון) : [שלא שנו שהנליים שר] . ופ"ם רבי' שמשם שילוהו בבן שלשים ויום לחד שילודת בשבעה יהודים למקושש . לא פ"ל למדרש אם שאני שהשליך לי' על כרחך אלא ביפה כלילות לא נתנו לומר שהיה בשבעה ימים אחר כיפורים . ופ"ם שנולד שיטו בשבת פ"ם . ובשר כרמ"ם שם"ם לין שנשתו ר"ג על ר"י שעשה שבני שלין שקוט פעם שנולד בעבודה בשיר שלא בפיוטו שער ושקוט עכט ושנושה שכל בשלשים שפבל לא שמא שביר קלו שנשתו בשבת

יוסף

ובמו שהשיטה בשיטות לפי שמעשה שם כי שכל כל מיטה בשפתים וכמו שמנלר שהשי לעשות שהשיטה השורה על שהדברים בריוק"ן שומתים שם ומבוארים בהלכות מרע"ה ובמדרש שבלי בשפוק שהשיטה בשים קלחכר שבת שלא נתר שם"ם שהשלך שמה ליחוך מתחזק מרים בשנוחמה עליו שמשיך להתיש שלא יהלחל . ושה נרמזו כלן שלמי כוה"ק : וכל העניין הוא כוספה שלש משיך ושומה להשלים עניין זה שהמנלר בשם' שמה . וכן לי' שם לדעה ע"ם כי של דשון כ' . שה ע"ם שה כי שלילך שומל שמעל ור' . יעקב דכתיב כי לא יעבה כ' שלילים דבר . ל' דכתיב ויקרא ל' כי שלום : (כז) לרחוץ כגלולי בית לשבי . דלפי שמשו ל"ל דמקבל שמוסים הוא ושישוטו ושרך בת פרעה על סיתור לרחון ולפרפרי בהוסם . שפי שהכרחיה נתה שם שת כ"ש . לם שם מלם של . וכפי' הרמ"ב . ולכן דלשונו שלא בשרשים כלילו כתיב לרחוץ שעל שיטור והכוונה שלהיות פרשה עוכד ליתר שלהה שיטה כוונתה להתקרן שה : ובל העולם תין מקיימין . כלי לפיטן כל העולם תין מקיימין : בא גבריאל משם דבכל מקום פעם שנגריאל עומד על ימין יסרחל להמלין נשדה ולכתיב שהם [ה"ג] . וכן לי' שה שדר כרכה ש"ל דכ"ה לי"ם לי"ם שנגרם שלא שרכבת וכו' : שרכבת לשון להשרגנה וכו' : רבנין אמרי כי דדכם לשון לרחוץ שהשמר כלן לשון דכן שהשר בשעשן שיטה שעוכד ושהרשה פ"י רחיצה שמעות מלשם הנשיא : ואהבת לרעך שלי . שיטה לה לבן . דלכ"ב די שחשלה עלי לשיחו ולהחיות . שבל לשוחלה לבן ש"ם [י"ם] : (כח) שראתה עמו שיטה . שרחמה שור כיטר שלו שם [ה"ם] ושבשר כתי כתב כיני ושלחו ל' לי שלי שלחרון שלשם כמו לשטוב : עם הילד ושלי לף לשון שם [ר"ש] : קרי ליה נער כי שהם נשר נדול שמעם . ושהם ילד קטן שמעם : בעל מום והוא לי ושמכל נקול לעבדיה בשפר [ה"ש] ולעלם פרפ"ש ליה שהשר לשרם שהוקשה לו ומי שהשמי קו"ה בעוסיה דלריקת . וכדלמרינן בב"ב קכ"ג: תופת נעורים שמום שבעה שבשם נשם שמת לא שהכה לרעות בשהיתו שהכה ע שוסת בשרים בשיכה ולכן קבלה לו נשר : היה בובה ולומר כי . לף שמרחה לא היה ע דשם כל כך . ע"כ הנשם בעמה שהכה אחת בשבע . לכן שמרחה חינו נרנש בלא החדם . לשון כל השבשים השמרים בחדם בהחלת ילחינו . ולפה מחו שלא ילחה בחופם לחוחו שמפה פרש מלבו לחחר מ' ושרים נשלח בה ר"ה [ר"ש] : והבה למשה ס"ל כי כפי שבשו השום לא היה ליה בובה כי אם בשבע שיפה יכולה [לשבול רוב שנר שפני קדושה ושבשו : לף על דרך שם שהל לשבות כדי שהרחם עליו : (כט) מנין הבירה בו כי' מה זה שהיטן שרחמה בו שלחה בו שהרחם עליו שרחמה לומל שהול : שראתה לומו שהול . ולשיל ל"ת שלף שהול לין שפק לשוד הוסיבו לשעיר שם בירים ולפרוש השילה לנשרי . ושיה שיכר נשילתו כי נשעשה ידי שלם היה [י"ם] : זה נופל ושהנלחם שלא שדשים שה שפש . ולה שהריקע

שהושלך משה למים אמרו כבר מושלך מושיען במים מיד בטלו הגזרה. והם אינם יודעים שעל מי מריבה הוא לוקה. כההיא דא"ר יוסי בר חנינא מאי דכתיב עח (במדבר כ) המה מי מריבה המה ראו אצטגניני פרעה וטעו. והיינו דקאמר (שם יא) שש מאות אלף רגלי העם וגו' עט אמר להם משה לישראל בשבילי נצלתם כלכם. ר' חנינא בר פפא אמר אותו היום כ"א בניסן היה אמרו מלה"ש לפני הקב"ה רבון העולם מי שעתיד לומר שירה על הים ביום זה ילקה במים ביום זה. א"ר אחא בר חנינא אותו היום ו' בסיון היה אמרו מלה"ש לפני הקב"ה מי שעתיד לקבל תורה מהר סיני ביום זה ילקה ביום זה. פ איתיבון בז' באדר נולד משה. על דעתיה דמ"ד כ' בסיון נשלך ליאור ניחא. שמז' באדר עד ו' בסיון יש ג' חדשים שנטמן אלא למ"ד בכ"א בניסן לא ניחא. לית תברא אותה שנה מעוברת היתה רובו של ראשון ורובו של אחרון וחדש האמצעי שלם. חשיב להו תלתא ירחי: (ל) ותאמר אחותו אל בת פרעה וגו'. פא למה אמרה מרים מן העבריות וכי אסור לו למשה לינק מחלב הנכריות לא כן תנינן פב בת ישראל לא תניק בנה של כותית אבל כותית תניק בן ישראל ברשותה אלא למה אמרה כן לפי שהחזירתו למשה על כל המצריות להניק אותו ופסל את כולן. פג ולמה פסלן אמר הקב"ה הפה שעתיד לדבר עמי יינק דבר טמא והיינו דכתיב (ישעיה כח) את מי יורה דעה וגו' למי יורה דעה לגמולי מחלב וגו'. ד"א למה פסל דדיהן אמר הקב"ה זה עתיד לדבר עמי למחר יהיו המצריות אומרות זה שמדבר עם השכינה אני הנקתיהו. ותלך העלמה. למה קראה הכתוב עלמה שהלכה בזריזות. ר' שמואל אמר שהעלימה את דבריה. ותאמר לה בת פרעה היליכי. א"ר חמא ב"ר חנינא נתנבאת ולא ידעה מה נתנבאת הליכי שליכי הוא. ואני אתן את שכרך. א"ר חמא ב"ר חנינא לא דיין לצדיקים שמחזירים להם אבידתן אלא שנוטלים שכר. ותקח האשה את הילד ותניקהו. באותה שעה נתן לה הקב"ה מקצת שכרה שהיא היתה מחיה את הילדים. וכן הקב"ה החזיר לה את בנה ונתן לה שכרה: (לא) ויגדל הילד. פד כ"ד חדש הניקתו ואתה אומר ויגדל הילד אלא שהיה גדל שלא כדרך כל הארץ. ותביאהו לבת פרעה וגו'. היתה בת פרעה מנשקת ומחבקת ומחבבת אותו כאילו הוא בנה ולא היתה מוציאתו מפלטרין של מלך. ולפי שהיה יפה הכל מתאוים לראותו מי שהיה רואהו לא היה מעביר עצמו מעליו

והיה פרעה מנשקו ומחבקו פה והוא נוטל כתרו של פרעה ומשימו על ראשו כמו שעתיד לעשות לו כשהיה גדול. וכן הקב"ה אמר להירם (יחזקאל כח) ואוציא אש מתוכך הוא וגו'. וכן בת פרעה מגדלת מי שעתיד ליפרע מאביה. ואף מלך המשיח שעתיד ליפרע מאדום יושב עמהם במדינה שנא' (ישעיה יא) שם ירעה עגל ושם ירבץ וגו'. והיו שם יושבין חרטומי מצרים ואמרו מתייראין אנו מזה שנוטל כתרך ונותנו על ראשו שלא יהיה זה אותו שאנו אומרים שעתיד ליטול מלכות ממך. מהם אומרים להרגו מהם אומרים לשורפו. והיה יתרו יושב ביניהן ואומר להם הנער הזה אין בו דעת אלא בחנו אותו. והביאו לפניו בקערה זהוב וגחלת אם יושיט ידו בזהוב יש בו דעת והרגו אותו. ואם יושיט ידו לגחלת אין בו דעת ואין עליו משפט מות. מיד הביאו לפניו ושלח ידו ליקח הזהוב. ובא גבריאל ודחה את ידו ותפש את הגחלת והכניס ידו עם הגחלת לתוך פיו ונכוה לשונו וממנו נעשה כבד פה וכבד לשון. ותקרא שמו משה. מכאן אתה למד שכרי של גומלי חסדים אע"פ פו שהרבה שמות היו לו למשה לא נקבע לו שם בכל התורה אלא כמו שקראתו בתיה בת פרעה ואף הקב"ה לא קראהו בשם אחר: (לב) ויהי בימים ההם ויגדל משה. פז בן כ' שנה היה משה באותה שעה פח וי"א בן מ'. ויגדל משה. וכי אין הכל גדלים אלא לומר לך שהיה גדל שלא כדרך כל העולם. ויצא אל אחיו שתי יציאות יצא אותו צדיק וכתבן הקב"ה זו אחר זו ויצא ביום השני הרי שתים. וירא בסבלותם. מהו וירא שהיה רואה בסבלותם ובוכה ואומר חבל לי עליכם מי יתן מותי עליכם שאין לך מלאכה קשה ממלאכת הטיט. והיה נותן כתיפיו ומסייע לכל א' וא' מהן. ר"א בנו של ריה"ג אומר ראה משוי גדול על קטן ומשוי קטן על גדול. משוי איש על אשה ומשוי אשה על איש. משוי זקן על בחור ומשוי בחור על זקן. והיה מניח דרגון שלו והולך ומיישב להן סבלותיהם ועושה כאילו מסייע לפרעה. אמר הקב"ה אתה הנחת עסקיך והלכת לראות בצערן של ישראל ונהגת בהן מנהג אחים. אני מניח את העליונים ואת התחתונים ואדבר עמך הה"ד וירא ה' כי סר לראות. ראה הקב"ה במשה שסר מעסקיו לראות בסבלותם לפיכך (שמות ג) ויקרא אליו אלהים מתוך הסנה. ד"א וירא בסבלותם. ראה שאין להן מנוחה הלך ואמר לפרעה מי שיש לו עבד אם אינו נח יום א' בשבוע הוא מת. ואלו עבדיך אם אין אתה מניח להם יום א' בשבוע הם

מתים

יד יוסף עח סנהדרין ק"ח: עט ב"ר פ' נ"ו סי' ה': פ מגילה י"ג. קדושין ל"ח. פא תנחומא ס"ז. פב עכו"ם פרק ב': פג סוטה פ"ק. ילקוט ס"ו: פד תנחומא ס"ז: פה ספר הישר וילקוט ס"ז. ולקמן פ' י"ח סי' ו': פו ויק"ר פ"א וכספר הישר. ובילקוט ס"ו: פז תנחומא ס"ז. פח כשרי סוף ברכה וכן איתא סוף ויחי משה בפלטרין של פרעה מ' שנה. ועיין לקמן:

מתנות כהונה

קורא איתם בלשון גנאי שאינן אלא כשופות המלפפים והמהגין ומוציאין קול ואינם יודעים מה הם אומרים כן האצטגנינים כו': **בשבילי** כו'. רגלי דרש בשבילי כד"א ויברך אותך לרגלי: **בשבילי** נצלתם. שבשעה שהושלך ליאור בטלו המצריים גזירתם כן פירש בפ"ק דסוטה: **שירה** ביום זה. בשביעי של פסח כמו שפרש"י בסדר בשלח ובפ"ק דסוטה. ה"ג **בששה** בסיון נשלך כו'. עד ו' בסיון יש שלשה: ה"ג לית תברא. פי' אינה סתירה וקושיא: **רובו** של ראשון. חדש אדר שלם לבד ו' ימים ורובו של ניסן לבד שבעה ימים ואדר שני שלם: **לא** תניק כו' מפני שמגדלת בן לע"ז כדאיתא בפ"ב דע"א: **ברשותה**. אבל לא ברשות האכליות דחיישינן פן תהרגנו: **פסל** את כולן. כלומר לא רצה משה לינק מאחת מהן: **לגמולי** מחלב. פרש"י למי שגמל והפריש עצמו מחלב טמא ונעתק משדים טמאים לאותו למד הקב"ה התורה: **שהלכה** בזריזות כעלמה. כפי' רש"י שכל כחה עליה כמו הזק ואמין התקיף והאלים: **שהעלימה** כו'. שלא אמרה כי היא אמותו: **שליכי** הוא. שלך הוא כלומר בנך הוא: **דרגון** כו'.

פכסים

עץ יוסף

מה מלפלפים מה הוגים. פי' אינם יודעים האמת על בריו: **ראו** שמושיען של ישראל כו'. המדרש מסיק לה אהא דאמרינן לעיל ואין אחר נופל כדר"א דאמר דאינן יודעים מה הוגין כן ראו מצרים ולא ידעו מה ראו [רש"י]: **המה ראו** אצטגניני פרעה. משום דלשון המה משמע אתה הנזכרים במקום אחר. ומי מריבה עדיין לא נזכרו בשום מקום. לכך פירשו המה שראו אצטגניני פרעה וטעו: **בשבילי** כמו ויברך ה' אותך לרגלי בשבילי נגאלתם שבטלו מצרים גזרתם [רש"י]: **בשבילי נצלתם** כולכם. בשביל שהושלכתי אני ליאור בטלה הגזירה [ועי' בתוס' וברש"א ויפ"ת]: **רבי חנינא בר פפא** כו'. אדרשה זה [דאמר מהו זה] קאי ומרומז בכתוב מילדי העברים זה. זה היום. בתמיה היאכן ביקרה כך בזה היום. וא"כ אלא זה מורה על הזמן. ואף שלא ידעה בת פרעה מזה הכתוב מרמז זאת סיבת הגלתו: **מי שעתיד** לומר שירה על הים. ויאמר זה אלי ואנוהו ושירת הים בעשרים ואחד בניסן נאמרה כדאי' בסדר עולם [רש"י]: **מי שעתיד** לקבל תורה בהר סיני. שנאמר בה מזה ומזה הם כתובים: **בשבעה** באדר נולד משה. כדיליף בפ"ק דקידושין מקראי: **רובו של ראשון**. לא חסר אלא שבעת ימים. ורובו של שלישי דהיינו ניסן. ואמצעי שלם אדר השני שלם [רש"י]: **חשיב להו** תלתא ירחי. קשה לפי דרש זה אינו עדיין ס' חדשים שלמים למה לא הצפינהו עד השלום ג' חדשים: **(ל) למה אמרה** מרים מן העבריות דהא מפני הסכנה שלא ירגישו שהוא מן העברים לא היתה למרים לומר מן העבריות [רש"א]: **ברשותה** של הישראלית וכאן שהיה ע"י בת פרעה איכא אימת מלכות וליכא לניחוש ומותר אפי' ברשותה: **יינק דבר** טמא. משום שטבען של ישראל רחמנים וביישנים אף חלבן מגדל טבע כיוצא בהן כמו שכתב הרא"ש: **למי יורה דעה**. פרש"י למי למד הקב"ה תורה. למי שגמל והפריש עצמו מדבר טמא ונעתק מן השדים הטמאים. כמו ויעתק משם: **אני** הנקתיהו. ויקל בעיניה. אי נמי שלא יבקשו לזכות על ידו להגאל מעונשן [יפ"ת]: **למה קראה** הכתוב עלמה. הא כבר קראה הכתוב אחותו. אלא ע"כ לרמז שהלכה בזריזות כעלמה בכל כחה כעלמה: **שהעלימה** את דבריה שלא אמרה שהיא אחותו ושהיא מכירה את אמה [רש"י] אף שראתה מחמלת בת פרעה עליו עצרה עצמה מלהגיד לה: **נתנבאת** ולא ידעה מה נתנבאת. שנתנבאת שלא בדעת וכוונה: **הליכי שליכי** דרשוהו בשתי תיבות הי לפי ר"ל הרי שלך [רש"א ויפ"ת]: **אלא שנוטלין** שכר. וכתב לן קרא זה שאמרה ולא אתן את שכרך לאשמועינן שכר הצדיקים [יפ"ת]: **באותה שעה** נתן לה כו'. להכי קאמר ותקח כי לקחה מיד ה' מקצת שכרה בעוה"ז בהחזרת הולד וקיבול שכר על יניקתו [יפ"ת]: **שהיא היתה** מחיה הילדים. שהמיילדות הן יוכבד ומרים או יוכבד ואשת אהרן. ור"ל שמרתי לסיבותא עבדה. א' שהיתה מחיה הילדים. ב' שהיתה מספקת להם מזון כך נתן לה הקב"ה מקצת שכרה שהחייה את בנה. וגם נתן לה שכר הנקה. אבל עיקר שכרה הוא מ"ש ויעש להם בתים [חי"ו]: **(לא) כ"ד חדש** הניקתו דמדלא פירש כאן כמה זמן הניקתו מסתמא הניקתו כ"ד חדש כשאר יניקת תינוקות. ואת אומר ויגדל דמשמע דגדל ממש כבחור ע"ד ויגדלו הנערים: **כ"ד חדש** הניקתו. הא דלא אמר ב' שנים הניקתו. משום דחדש העיבור עולה למנין כ"ד חדש. ושנה שנולד בו משה היתה מעוברת כדאי' לעיל סי' כ"ט: **היתה בת** פרעה מנשקת. שזה דכתיב ויהי לה לבן פירושו שהיה חביב לה כבן מפני יופיו ולגב זה אמר שמרוב יופיו שהו הכל מתאוים לראותו ופרעה ג"כ היה משתעשע בו עד שהיה לב משה גס עליו ונוטל כתרו מראשו כו' [יפ"ת]: **ולא היתה** מוציאה אותו כו' מדכתיב ויגדל משה ויצא אל אחיו כו' משמע דעד השתא לא יצא משה: **ולפי שהיה** יפה כו'. והיתה מתיראה מפני עין הרע [מ"כ]: **לא היה** מעביר עצמו מעליו. פי' לא היה מעביר עינו מעליו: **והוא** נוטל כתרו כו'. מסורת היה זה בידם. וכן נמצא בדברי הימים דמשה [ח"נ]: **וכן הקב"ה** אמר להירם כו'. כי זה מנפלאות ה' שיהיה נפרע מהדם ע"י היוצא ממנו ע"ד מוני' והיה אבא שדי ביה נרגא: **יושב** עמהם במדינה. כמ"ש בפרק חלק שיושב בשערים נגד רומי: **שם ירעה** עגל ושם ירבץ וגו'. וכלה סעיפיה. ופי' שם ירעה ויתגדל בן דוד כעגל וכלה סעיפיה: **שלא יהיה** זה אתו כו'. מפני שראו אומץ לבבו. לכן פחדו שלא יהיה זה המושיע את ישראל. וכשהורה יתרו שלא היה בן דעת תלוי הדבר בסכלות שנוטל הכתר ליופיו כנוטל גחלת בלי שום בחינה [יפ"ת]: **והיה** יתרו יושב ביניהם. שיתרו היה אחד מג' יועצי פרעה והוא היה הטוב שבהם. שהרי איוב שתק ובלעם יעץ לרעה: **והכניס** ידו עם הגחלת לתוך פיו. כדרך העוללים הקטנים שכל מה שמשיגים נותנים לתוך פיהם: **שהרבה שמות** היה לו בספר דברי הימים של משה כתב שם וז"ל אביו קרא לו חבר כי בעבורו חובר עם אשתו אשר גרש. ואמו קראה לו יקותיאל כי קויתה אל אל ויסיבהו אלהים אליה. אחותו קראה לו ירד כי בעבורו ירדה אחריו לדעת מה יהיה בסופו. ואהרן קרא לו אבי זנוח כלו' זנח אביו את אמו והשיבה בעבור זה. קהת ומניקתו קראו לו אבי סוכו לאתר בסוכות הוצפן ג' חדשים מפני בני חם. וכל ישראל קראו לו שמעי' בן נתנאל כי בימיו שמע אלהים את נאקתם. וע' בויק"ר פ"א בדורש השמות באופן אחר: **אלא כמו** שקראתו בתיה. שהמגדל נקרא אב: **בתיה** פסוק הוא בדברי הימים א': **(לב) וכי אין** הכל גדלים. דלא הל"ל אלא ויגדל. אבל משה למה לי הא בדידיה מיירי אלא לדיוקא דמשה גדל יותר מזולתו [יפ"ת]: **שהיה גדל** שלא כדרך העולם. ואע"ג דזה אשמועי' ויגדל קמא. דהתם בגדולו בקטנותו והכא בגדולו מנערותו עד בא לכלל אנשים [יפ"ת]: **ב' יציאות** כו' זו אחר זו כו'. כלו' לא היה נזכרו היציאות אלא שבא להודיע לנו שלולא גודל חשקו לראות בסבלות ישראל ולהשתתף בצערן ועבודתן לא היה יוצא מעולם מפלטין של פרעה כי שם היה אהוב ונחמד מאד: **שהיה רואה** בסבלותם ובוכה. כי נכנס בהדרי במנו הראיה הזאת עד שהיה בוכה מהחמלתו עליהם. ותרוב החמלתו סייע בעצמו. וזהו בסבלותם שנפחו על כתיפם ראה לעזרם: **ראה משוי** כו' והיינו וירא בסבלותם ממש דהיינו משא: **ומשוי קטן** על גדול. ואע"פ שזה נראות היא. לא להטיב נתכוון אלא לרעה שיצטרכו ללכת כל היום בלי מנוח עד שישלימו הקס. **דרגון** מדרגה שלו ומעלתו וגדולתו. ואף שזה נגד הנימוס: **ועשה עצמו** כאילו מסייע לפרעה נתן עצה להפקידים שישעבדו אותם רק לפי כחם וכפי סדר העולם ואז יוכלו לעבוד עבודתם ביותר. וכוונתו היתה להציל את ישראל מעבודתם הקשה. וזהו שנאמר וירא בסבלותם פי' ויתבונן בסבלותם דבר הצריך תיקון בו: **אתה הנחת** עסקך. שהיה לו להתעסק בגדולות. הה"ד **וירא ה'** כי סר לראות. דרשו שפירושו שראה ה' שסר מעסקיו לראות בסבלותם: **הם מתים** וזהו וירא בסבלותם שראה להם תיקון שיוכלו לעמוד בסבלותם שלא יכשל כח הסבל: **ותקן להם** כו' וזהו שתקנו ישמח משה במתנת חלקו שהיה שמח על שבחר הקב"ה ביומו בשבת

ביום

מתים א"ל לך ועשה להן כמו שתאמר. הלך משה ותקן להם את יום השבת לנוח: (לג) וירא איש מצרי. מה ראה א"ר הונא בשם בר קפרא בשביל ד' דברים נגאלו ישראל ממצרים. א' שלא שנו שמותם (כמ"ש בשיר השירים רבה. ובויקרא רבה פ' ל"ב). ומנין שלא נחשדו על הערוה שהרי אחת היתה ופרסמה הכתוב שנא' (ויקרא כד) ושם אמו שלומית בת דברי וגו'. אמרו רז"ל נוגשים היו מן המצריים ושוטרים מישראל נוגש ממונה על י' שוטרים שוטר ממונה על י' מישראל והיו הנוגשים הולכים לבתי השוטרים בהשכמה להוציאן למלאכתן לקריאת הגבר. פעם אחת הלך נוגש מצרי אצל שוטר ישראל ונתן עיניו באשתו שהיתה יפת תואר בלי מום עמד לשעת קריאת הגבר והוציאו מביתו וחזר המצרי ובא על אשתו והיתה סבורה שהוא בעלה ונתעברה ממנו. חזר בעלה ומצא המצרי יוצא מביתו. שאל אותה שמא נגע בך אמרה לו הן וסבורה אני שאתה הוא. כיון שידע הנוגש שהרגיש בו החזירו לעבודת הפרך והיה מכה אותו ומבקש להרגו. והיה משה רואה אותו ומביט בו וראה ברוה"ק מה שעשה בבית וראה מה שעתיד לעשות לו בשדה. אמר ודאי זה חייב מיתה כמ"ש (ויקרא כד) ומכה אדם יומת. ולא עוד אלא שבא על אשתו של דתן על כך חייב הריגה שנא' (שם כ) מות יומת הנואף והנואפת. והיינו דכתיב ויפן כה וכה וגו' ראה מה עשה לו בבית ומה עשה לו בשדה. וירא כי אין איש. כי בן מות הוא. ר' יהודה אומר כי אין איש שיקנא להקב"ה ויהרגנו. ר' נחמיה אומר ראה שאין מי שיזכיר עליו את השם ויהרגנו. ורבנן אמרי ראה שאין תוחלת של צדיקים עומדות הימנו ולא מזרעו עד סוף כל הדורות. כיון שראה משה כך נמלך במלאכים ואמר להם חייב זה הריגה אמרו לו הן הה"ד וירא כי אין איש שילמד עליו זכות: (לד) ויך את המצרי. במה הרגו ר' אביתר אמר הכהו באגרוף. וי"א מגריפו של טיט נטל והוציא את מוחו. רבנן אמרי הזכיר עליו את השם והרגו שנאמר הלהרגני אתה אומר. ויטמנהו בחול. שלא היה שם אלא ישראל טמנו בפניהן של ישראל שנמשלו לחול. אמר להם אתם משולים כחול מה חול הזה אדם נוטלו מכאן ונותנו לכאן ואין קולו נשמע

כך יטמן הדבר הזה ביניכם ולא ישמע. וכן אתה מוצא שלא נשמע הדבר אלא ע"י עברים שנא' ויצא ביום השני והנה שני אנשים עברים זה דתן ואבירם. קראם נצים על שם סופם. הם הם שאמרו דבר זה הם היו שהותירו מן המן. הם היו שאמרו (במדבר יד) נתנה ראש ונשובה מצרימה. הם שהמרו על ים סוף. ר"א נצים שהיו מתכוונין להרוג זה את זה כמה דתימא (דברים כה) כי ינצו אנשים יחדיו וא"ר אלעזר במצות של מיתה הכתוב מדבר. ויאמר לרשע למה תכה רעך. הכית לא נאמר אלא תכה מכאן שמשעה שאדם מרים ידו להכות חבירו אע"פ שלא הכהו נקרא רשע. ורעך שהוא רשע כיוצא בך מלמד ששניהם רשעים: (לה) ויאמר מי שמך לאיש שר וגו'. ר' יהודה אומר בן כ' שנה היה משה באותה שעה. א"ל עדיין אין אתה ראוי להיות שר ושופט עלינו לפי שבן מ' שנה לבינה. ור' נחמיה אמר בן מ' שנה היה א"ל ודאי שאתה איש אלא שאי אתה ראוי להיות שר ושופט עלינו ורבנן אמרי אמרו ליה והלא בנה של יוכבד אתה והיאך קורין לך בן בתיה ואתה מבקש להיות שר ושופט עלינו נודיע עליך מה עשית למצרי. הלהרגני אתה אומר. אתה מבקש לא נאמר אלא אתה אומר. מיכן אתה למד ששם המפורש הזכיר על המצרי והרגו כיון ששמע כן נתיירא מלשון הרע. ויאמר אכן נודע הדבר. ר' יהודה בר שלום בשם ר' חנינא הגדול ורבותינו בשם ר' אלכסנדרי אמר היה משה מהרהר בלבו ואומר מה חטאו ישראל שנשתעבדו מכל האומות כיון ששמע דבריו אמר לה"ר יש ביניהן היאך יהיו ראויין לגאולה לכך אמר אכן נודע הדבר עתה ידעתי באי זה דבר הם משתעבדים: (לו) וישמע פרעה. שעמדו דתן ואבירם והלשינו עליו. ויבקש להרוג את משה. עלה פרעה והביאו קייף שאין כמותה ונתנה י' פעמים על צוארו ונעשה צוארו של משה כעמוד השן ולא הזיקתו שנא' (שיר ז) צוארך כמגדל השן. ויברח משה מפני פרעה. א"ר ינאי וכי אפשר לב"ו לברוח מפני המלכות אלא בשעה שתפסו את משה וחייבוהו להתיז את ראשו ירד מלאך מן השמים ונדמה להם בדמות משה. ותפשו את המלאך וברח משה. אריב"ל נעשו כל הספקליטין שהיו יושבין לפני פרעה

מתנות כהונה

ענף יוסף

עץ יוסף

פרעה מהם אלמין מהן חרשין סהן סומין . היה אומר לאלמין היכן משה ולא היו מדברים . לחרשים ולא היו שומעין . לסומין ולא היו רואין . זהו שאמר הקב"ה למשה מי שם פה לאדם . מי שם פה לפרעה שאמר בפיו הביאו את משה לביתי להרגו . או מי ישום אלם מי שם הסגנים אלמים חרשים וסומין שלא הביאוך . ימי עשה עצמך פקח שתברח . הלא אנכי ה' שם הייתי עמך והיום אני עומד לך : (לז) וישב בארץ מדין וישב על הבאר . קף כלטֿ דרך אבות . נ' נזדווגו להם זוגיהם מן הבאר . יצחק יעקב ומשה . ביצחק כתיב (בראשית כד) ויצחק בא מבוא באר נוי . ועוד שנזדווגה רבקה לאליעזר למעין . יעקב (שם כט) וירא והנה באר בשדה . משה וישב על הבאר : (לח) ולכהן מדין שבע בנות . והלא הקב"ה שונא ע"ז ונתן מנוס למשה אצל ע"ז . אלא אמרו רבותינו קי יתרו כומר היה לע"ז וראה שאין בה ממש וביסר עליה והרהר לעשות תשובה עד שלא בא משה . וקרא לבני עירו וא"ל עד עכשיו הייתי משמש אתכם מעתה זקן אני בחרו לכם כומר אחר . עמד והוציא כלי תשמישי ע"ז ונתן להם הכל . עמדו ונדוהו שלא יזדקק לו אדם ולא יעשו לו מלאכה ולא ירעו את צאנו . ובקש מן הרועים לרעות לו את צאנו ולא קבלו לפיכך הוציא בנותיו . ותבאן ותדלנה . מלמד שהיו מקדימות לבא מפני פחד הרועים . ויבואו הרועים ויגרשום . אפשר הוא בהן מדין והרועים מגרשים בנותיו אלא ללמדך שנדוהו וגרשו בנותיו כאשה גרושה כד"א (שם ג) ויגרש את האדם . ויקם משה ויושיען . מלמד קי שישב להן בדין אמר דרך אנשים דלים ונשים משקות וכאן נשים חזקות ואנשים משקים . ויצילן לא נאמר אלא ויושיען . רבי יוחנן בשם ר' אליעזר בנו של ריה"נ אומר דבר של נלוי ערויות באו לעשות עמהן ועמד משה והושיען . נאמר כאן ויושיען ונאמר להלן (דניאל כב) צעקה הנערה המאורסה ואין מושיע לה . מה להלן נלוי ערויות אף כאן נלוי ערויות . ורבנן אמרי קה מלמד שהשליכו אותן לסיס והוציאן משה ואין ויושיען אלא לשון הצלת מים שנא' (תהלים סט) הושיעני אלהים כי באו מים עד נפש . וישק את צאנם . מלמד קי שדלה משה להם והשקה את צאנם כשם שעשה יעקב לרחל : (לט) ותבאן אל רעואל אביהן . זה יתרו ולמה נקרא שמו רעואל קי שנעשה רע לאל . ויאמר מדוע מהרתן בא . מיכן אתה למד שכל הימים באתרונה היו באות ותאמרנה איש מצרי הצילנו מיד הרועים . וכי מצרי היה משה אלא לבושו מצרי והוא עברי . קיד"א איש מצרי משל לאחד שנשכו הערוד והיה רץ ליתן תליו בכיס נתנן לנהר וראה תינוק א' שהוא שוקע בסיס ושלח ידו והצילו א"ל התינוק אילולא אתה כבר הייתי מת . א"ל לא אני הצלתיך אלא הערוד שנשכני וברחתי הימנו הוא הצילך . כך אמרו בנות יתרו למשה יישר כחך שהצלתנו מיד הרועים . אמר להם משה אותו מצרי שהרגתי הוא הציל אתכם ולכך אמרו לאביהן איש מצרי כלומר מי נרם לזה שיבא אצלנו איש מצרי שהרג . דלה דלה קפ דליה אהה דלה והשקה את כל הצאן שהיו שם ונתברכו הכיס על ידי הה"ד וישק את הצאן . צאנינו לא נאמר אלא הצאן קי שאף צאן הרועים השקה . ומה לנו . שאף לנו דלה שהרועים השליכונו לסיס והוא הוציאנו . ויאמר אל בנותיו ואיו ונו' . אמר להם סימן שאתן אומרות שדלה והשקה את כל הצאן זד מבני בניו של יעקב שעמד על הבאר והבאר מתברכת בשבילו . למה זה עזבתן את האיש וגו' . שמא ישא אהת מכם . ואין אבילות להם האמור כאן אלא אשה . ודומה לו (בראשית לט) כי אם הלחם אשר הוא אוכל . מיד רצתה צפורה אחריו כצפור והביאה אותו ולמה נקרא שמה צפורה שמיהרה הכית כצפור : (מ) ויואל משה . ר"י אומר קיא שנשבע לו . ואין ויואל אלא לשון שבועה שנא' (שופטים יז) ויואל שאול את העם . ולמה השביעו א"ל יודע אני שיעקב אביכם כשנתן לו לבן בנותיו נטלן והלך לו הוץ מדעתו שמא אם אתן לך את בתי אתה עושה לי כך . מיד נשבע לו ונתן לו את צפורה . ור' נחמיה אומר קיב קבל עליו ללון עמו ואין ויואל אלא לשון לינה שנא' (שופטים יט) הואל נא ולין . ורבותינו ז"ל אמרו קבל עליו לרעות את צאנו ואין ויואל אלא לשון התהלה כיון שנשא בתו התחיל וקבל עליו לרעות את צאנו . ותלד בן ויקרא את שמו גרשום . דרך הצדיקים לשום שם לבניהם לענין המאורע . ביוסף מהו אומר (בראשית מא) ויקרא שם הבכור מנשה ואת שם השני קרא אפרים כדי להזכיר את הנסים שעשה הקב"ה עמו

יד יוסף קב תנחומא פ"ו . ושמ שמות דף ר"נ : קג במדבר פ"ו . זוהר שמות דף ר"נ . קד תדא"ז פ"ב ר"נ . תדא"ז פ"ג : קו ילקוט פ"ו : קז שם פ"ג פיבקי ע"ח . יפה פ"ו פ"ז : קח פנחומא פ"ו : קט ויק"ר פ' ל"ד . פס"ר נחמ פ"ג : קיא תנחומא פ"ו . פסיקתי פ"ב פיבקי כ"ו . מדרש פ"ב פיבקי ע"ב : קיב ילקוט פ"ו

ענף יוסף

תשם . ויש נוסחי שם ומשה דהן ובכיוצא בזה על שם ועל שלשים ושבעה לו בלשונם

ומהדם מזיח בפסוק עוסק כתנדל הכן ושין סם . קלט . לומר קלט ומהב בעצמו דרך התנות שנתנו ישיבתן על הכתב : ובישר לשון בושר לשמר שנעשה מתם תורה : הוציא בעטיו . לרשות נתנו : באשה נכונה בתשובה לדוד בשכוכה שנעשלה לו בה כך הוי מיבעיא לומר מניעיכם : דרך . דרך העולם ומנהגו שתפשוט דולוס מיס תפני אחת מלאכה כנגדה ותפשוט בחות ותפקוח מן המוכן ולכן התחנב ביתרך וחכו והושיען בתדם הדין ותפשט . והיה כן כי. ק הוא שנעלה מיי ב"כשבו העבוד תם הערוד קודם למיס הגשוך תם ותם . הגשוך קודם הפבוד תם כן פיבקי כ"ב לון שומדין בתעשה דל' תניא כן : ערוד . פיבקי"ו שם מין נהם וכן תם הנתם והלא בתקרון זה לזה : ולבך תמנו גל' : איש מלני שהכנ . ולכן ויכיה תשה ונו' : כ"ג דליה תחת דלה והשקה כל הצאן וכן הניה ניקוט בשם תדבק לתכיר : שאף לנו כו' . כלומר לף תוכנו דלה מן המים : כ"ג שאתן תומנים שדליה תחת דלה והשקה כו' עד הנאר והכנר מהנכרם כי : כצפור . כשמהר לומנוסו ועל שם כך נקרלת נכוסה : כצפור . כלם הניסוך כמעשר תת האטרע : להוכיר שם נשמי מלעיס ונו' כי הפרני ונו' נזרוס

עץ יוסף

להשקות כ"ל נאנים . כי ניף וניש היו נלו הרועים ומתקופפים שמתן והו מה שחרות . מנא"ב ניוסי זה שהוציאן משה . ובי מצרי היה היה רבא . כי היולניס היו מחוניס ולוך ניש לו להשבו שהוא מלני . אלא לבושן מצרי שהני נתגדל בבית פרעה ולא היה יכול לבטוח בגדיו שבהלל . והיה ריע ליתן לרעליו בחוים . לפי שבשהעמוד נוסף תת התדש תם הערוד קודם למיס תת התדש . ותם התדש קודם תת הערוד כלותיה בירושלמי פרק ל"ק : הוא הציל אתכם ושעמו אלא להחזיק טובה לעלמו . כי מתח הקב"ה היה הדבר : דלה דרה דליה תחת דלה והשקה תת כל הנתן . כן הוא ניהשה כל הספרים שלפנינו . ותכם הכפל דלה דלה דליה תחת דלה ולא יותר ושהנכרנו היתם שניהו עד שהספיקו להשקות כל הנתן . ותף נתן הרועים מהכתיב ויסק תת נתוס מכתיב נתוס על כל הרועים ליתם היב"ת נכם דליה תהר דליה . כלו' דלה כתה פעתים תפוב לכו ולא נהעלו כזה : שאף צאן הרועים השקה . בשביל להפיל שלום בניהם שהניה לעשות בהשקתת נתוס ני . כתלי' כויק"ר פ' ל"ד : ומהו לנו שהב"ה לנה לנו כיון שהניה נם הרועים : שאף לנו דלה ויהיה לנו במקום תומנו [ים"ח] . ותהיה כהנכן לשעל הספרי שהספליהו תומן לנתים : זה מבני נניו של יעקב . ו"ת והיו כי הוא תים נדול ממעלה מלך מתע של יעקב שהתה היו הנדולים בתלן : שהבאר מתברכת בשבילו . שהיו דתוקים לנתים ותפצא יעקב להנן נתברכו הנתים בשבילו כדלעיל בב"ר פ' ס"ה ווו היתה הבאר מן הבאר ההוא יעקב כל תנן [ים"ח] : שמא ישא אתת מכם . כדתיסתי התדים שהלפנן של להם תורה שהניה לקיהם תשה . ותהו בלשון נקיה להורות על פשוטו ועל הנלמז בתוכו ב"ב [ה"ג] : ודומה לו כי תם הלהם כו' . ותהם דייק מדכתיב פעם אתה ב"ם תם הלהם ונו' ופעם אתה כתוב ולא תשך תמי מלומה כי תם לוקך בלשה לתם לשמע להם תשה הוא [ה"ג] : ולמה נקראת שתה צפורי . כי תם בשביל שהיתה מהניו לעפור . הוא נגלי שהשקתה כן לאה זכור . ואין נכון לכתוב סם לדיקים לענתי. ויפ"ת כתב בל"ל ד"ה שטיהרה הביתה וכן נילקוט : שטיהרה הבית בניפור . המסתר המלוכש . ושהכתב הכיה היתו שכולם נהעיירו פ"י תשה [ים"ח] : (מ) ואין ויואל תלת לשון שבועה כדתיתת בנדרים ס"ה ויתתר ה' תל תשה במדין בתדין דהם לך יהבו נדלך במדין ע"ש בס"ו וכן ויתב תל יתר מותו שהלך בהיות שבועתו כדלקתן ודהם ויואל לשון תלה והוא תוכלב תם לנון ובשבועה מיהד . שתוסר ל"ש בתלון לתיות בתה : יודע אני שיעקב כו' דתל"ב מהיתי תיתו ניכרה ממנו . תלת לבי שלקה בהלך בדרכי יעקב כדלעיל . השב שנם כזה ילך בדרך יעקב ויכרה [ח"ג] : קבר עליו ללון דתי לשון שבועה כ"ל לתיכר ויואל יהבו לו תת תשה כמו ויואל שתול תת השם . לכן דרש שקבל על תשה שבהלה ללון ליתם בלילה תתת [ה"ג] : שנאמר הואל נא ולין . ליף דרשון זה הוא רשון ליתם ב"ם דהואל . ופי לשבח ושיבח שבתי ללון בלילה [ים"ח] : לישון התהלה וכתיתת בתנדת שמותל בריק ס"ו כי הואל ה' לעשות תתכם ב לעשה ולן היילה תלת התלה כמד"ח [שמואל ב' ז'] ושמה הואל וכיכר תת בית שבדך ונו' . ופיכר ויואל תשה לשבח תת השם להניח תשמנו [תלמוד שבת ויומא] כי הוא קבל לרעות לתנו וכבר ההחיל בדבר [ים"ח] : ביון שבתת בתו התחיל וקבל עליו כו' . זה דכתיב ויתן לו תת לפורה פיהושו וכבר נתן לו ול"ל לת כתו שעשה לכן שלש נתן בתו ליתקב

מתנות כהונה

ומהדם מזיח בפסוק עוסק כתנדל הכן ושין סם . קלט . לומר קלט ומהב בעצמו דרך התנות שנתנו ישיבתן על הכתב : ובישר לשון בושר לשמר שנעשה מתם תורה : הוציא בעטיו . לרשות נתנו : באשה נכונה בתשובה לדוד בשכוכה שנעשלה לו בה כך הוי מיבעיא לומר מניעיכם : דרך . דרך העולם ומנהגו שתפשוט דולוס מיס תפני אחת מלאכה כנגדה ותפשוט בחות ותפקוח מן המוכן ולכן התחנב ביתרך וחכו והושיען בתדם הדין ותפשט . והיה כן כי. ק הוא שנעלה מיי ב"כשבו העבוד תם הערוד קודם למיס הגשוך תם ותם . הגשוך קודם הפבוד תם כן פיבקי כ"ב לון שומדין בתעשה דל' תניא כן : ערוד . פיבקי"ו שם מין נהם וכן תם הנתם והלא בתקרון זה לזה : ולבך תמנו גל' : איש מלני שהכנ . ולכן ויכיה תשה ונו' : כ"ג דליה תחת דלה והשקה כל הצאן וכן הניה ניקוט בשם תדבק לתכיר : שאף לנו כו' . כלומר לף תוכנו דלה מן המים : כ"ג שאתן תומנים שדליה תחת דלה והשקה כו' עד הנאר והכנר מהנכרם כי : כצפור . כשמהר לומנוסו ועל שם כך נקרלת נכוסה : כצפור . כלם הניסוך כמעשר תת האטרע : להוכיר שם נשמי מלעיס ונו' כי הפרני ונו' נזרוס

עמו . אף משה קרא שם בנו גרשום על הנס שעשה לו ה' שגר היה בארץ נכריה והצליחו הקב"ה לשם : (מא) ויהי בימים הרבים ההם . קיג ימים של צער היו לפיכך קורא אותן רבים . ודכוותה (ויקרא טו) ואשה כי יזוב זוב דמה ימים רבים לפי שהיו של צער קורא אותם רבים . וימת מלך מצרים . קיד שנצטרע והמצורע חשוב כמת שנא' (במדבר יב) אל נא תהי כמת ואומר (ישעיה ו) בשנת מות המלך עוזיהו . ויאנחו בני ישראל . למה נתאנחו לפי שאמרו חרטומי מצרים אין לך רפואה קטו אם לא נשחוט מקטני ישראל ק"נ בערב וק"נ בבקר ורחוץ בדמיהם שתי פעמים ביום . כיון ששמעו ישראל גזרה קשה התחילו מתאנחים וקוננים . ואין ויזעקו אלא לשון קינה כדכתיב (יחזקאל כא) זעק והילל בן אדם . ותעל שועתם אל האלהים . אינו אומר צעקתם אלא שועתם כמה דתימא (איוב כד) ונפש חללים תשוע . וישמע אלהים את נאקתם . נאקת החללים כמה דתימא (יחזקאל ל) ונאק נאקות חלל וכמה דתימא (איוב כד) מעיר מתים ינאקו . ויזכור אלהים את בריתו . לא היו ראויין ישראל להנצל לפי שהיו רשעים אלא בזכות אבות נגאלו הה"ד ויזכור אלהים את בריתו . אמרו רז"ל נעשה להם נס ונתרפא מצרעתו : (מב) וירא אלהים את בני ישראל . כמה דתימא ראה ראיתי את עני עמי . וידע אלהים . כי ידעתי את מכאוביו . ד"א וירא אלהים . שלא היה בידם מע"ט שיגאלו בשבילם וכן הוא מפורש ע"י יחזקאל (יחזקאל טז) רבבה כצמח השדה נתתיך וגו' . לא היה צריך לומר אלא ושערך צמח ואח"כ שדים נכונו שקודם בא סימן התחתון מן העליון . אלא קטז מהו שדים נכונו זה משה ואהרן שהיו נכונים לגאלם דכתיב (שיר ד) שני שדיך כשני עפרים . ושערך צמח . הגיע הקץ של גאולה . ואת ערום ועריה . בלא מעש"ט לכך נאמר וירא אלהים שאין בידם מעשים ליגאל בהן . וירא אלהים את בני ישראל וידע אלהים . ידע הקב"ה שעליו לגאלם למען שמו בעבור הברית שכרת עם האבות . וכן הוא אומר ויזכור אלהים את בריתו . כך הוא אומר ע"י יחזקאל (יחזקאל כ) ואעש למען שמי . ד"א וירא אלהים . אמר ר"ל שראה שהן עתידין להמרות על ים סוף דכתיב (תהלים קו) וימרו על ים בים סוף . וידע אלהים . ידע שהן עתידין לומר (שמות טו) זה אלי . ריב"ל אמר ראה שעתידין לומר (שם לג) אלה אלהיך ישראל . וידע אלהים . שעתידין להקדים נעשה לנשמע . ורבנן אמרי וירא אלהים שעשו תשובה הבינונים וגם הרשעים הרהרו לעשות תשובה קיז דכתיב (שיר ב) התאנה חנטה פגיה . וידע אלהים . שאפי' אחד בחבירו לא היה יודע אלא הקב"ה לבדו וזה מכוון את לבו וזה מכוון את לבו ועושין תשובה . ואע"פ שעשו תשובה לא יצאו משם אלמלא זכות אבות . מפני שמדת הדין מקטרגת עליהן על העגל שהיו עתידין לעשות . וע"ז נאמר (שמות יב) ולקחתם אגודת אזוב כנגד שהשפילו עצמן לעשות תשובה כאזוב וטבלתם בדם אשר בסף . בזכות התורה שעתידין לקבל דכתיב במ"ת ויקח משה את הדם . וכתיב (שם) והגעתם אל המשקוף קיח שאברהם גדול לגרים וכשם שהמשקוף גבוה כך היה גדול שבאבות . ואל שתי המזוזות . בזכות יצחק ויעקב ללמדך שבזכות כל אלו יצאו . ד"א וירא אלהים . פרישות שביניהן . וידע אלהים . ידע שקרב הזמן שאמר לאברהם . ונגלה על משה להודיע כשהיה רועה :

פרשה ב

(א) ומשה היה וגו' א הה"ד (תהלים קג) יודיע דרכיו למשה לבני ישראל עלילותיו . ב"ו מדותיו ועלילותיו מעוותות הן שנא' (דברים כב) ושם לה עלילות דברים . אבל מדותיו ועלילותיו של הקב"ה רחמנות הן שנא' (תהלים קיא) רחום וחנון ה' . ואותן מדות הודיע למשה בשעה שאמר לו (שמות לג) הודיעני נא את דרכיך . א"ל הקב"ה (שם) וחנותי את אשר אחון . הוי רחום וחנון ה' . יודיע דרכיו למשה . שהודיע דרך הקץ למשה שנא' ומשה היה רועה . לבני ישראל עלילותיו . שעשה עלילותיו במצרים כדי שיספרו ישראל עלילות שעשה הקב"ה למצרים הה"ד (שם י) ולמען תספר באזני בנך . ורחום שריחם על ישראל ולא נגעו בהן המכות . וחנון שנתן חן העם בעיני מצרים . ארך אפים שהאריך אף עמהם שהוא מטה כלפי חסד ונסתכל בטוב ולא ברע שהיו עתידין

יד יוסף קיג תנחומא מצורע . ויק"ר פ' י"ט . תהל"ר ס"ג : קיד יוה"ע : קטו ובס"י [illegible] : קטז [illegible] : קיז לקמן פ' ט"ו : קיח לקמן פ' י"ז סי' ג' . אסר כה דף ל"ב : פ"ב א ילקוט תהלים רמז תתנ"ב . [illegible]

מתנות כהונה

גזירה קשה . כמו הוא שלא מילה בהלשונים : שהגיע קץ . דרים היה לשון מישור והמישור הגיע ונמה : למען שמו . והוא וידע שלמען שמו יגאלם : פרישות כו' . פרישה דרך אכן

ענף יוסף

(מב) [הגיע הקץ] וא"ת כיון שהגיע הקץ מה צריך מעשים טובים . [illegible]

(יפ"ת) : [שעשו תשובה הבינונים] אבל גואלה זה יהיו כרשעים וכדאמר בר"ה בינונים תלויים ועומדים עד יוה"כ עשו תשובה נכתבים לחיים לא עשו תשובה נכתבים למיתה . ועיין ביפ"ת כ"ר פמ"ח סי' ח' : [וא"פ שעשו תשובה כו'] אבל אם לא היו עושים תשובה לא היה מועיל להם לא זכות אבות לגאולה שלימה . ועיין לעיל סוף סימן מ"א : [גדול שבאבות] וכא דקרי ליעקב בחור שבאבות י"ל שלא שהיה בחנם ובגאות יותר גדולה ע"י שהגם הראשונים והוסיפו סוף בחור שבאבות . אבל אברהם גדול לענין זכות שהיה הראשון (יפ"ת):

עץ יוסף

כי אם אחר שבחו שלא האמין את יעקב . אבל יתרו כהן מדין בתו למשה ואח"כ התחיל וקבל עליו גרשת את נאמנו : דרך הצדיקים כו' כי לפעמים לדיקים מכירים הנסים להודות לה' כדמסיק : והצליחו משם מפני שלדך העולם שלא לגיח את הגר לפוס פרנסה והצלחה ואעפ"כ הצליחו הקב"ה למשה : (מא) ימים של צער היו לפיכך קורא אותם רבים . ע"י שהיו ימים של צער שגם בלילה לא שכב לבו משוט ומרוב עבודה והיו מעמידים אותם בקרות הגבר למלאכתן כדלעיל . לכן קראם ימים רבים שהקב"ה חשב להם לילות וימים [נגזל בנימין] . וגם שהמצטער מרגיש משך הזמן ע"ד ולילות עמל מנו לי . ולכן משום מהזמן יחשב בערכם רב . ועי' טיק"ר פ' י"ט . ובתהל"ר פ' ג' סי' א' : ימים רבים ובדאי' גבבה שם שני רבי חיית ימים שנים רבים שלשה . וכתורת כהנים מסיים יכול שנים ושלשה כדי ה' וכו' נאמר ימים רבים והלא לא נא' אלא ימים רבים . הא כיצד ימים האלו יהיו מגופים על הב' וכמה כן הוי אומר ג' . וא"כ קשה וכי רבים הם אלא לפי שהן של צער קורא רבים : שנצטרע כו' ונאנחו מפני גזירת שחיטת הילדים והא דכתיב מן העבודה י"ל שעד כאן לא היו מתאנחים מן העבודה כי כאשר יענו אותו כן ירבה וכן יפרוץ . אבל עתה שגזר עליהם לשחוט ילדיהם ולא ירבו וגם העבודה היתה עליהם כמקודם לכן ונאנחו [מ"כ] : אל נא תהי כמת . אהרן בקש על מרים שנצטרעה : בשנת מות המלך עוזיהו שנצטרע עוזיהו : ק"ן בערב ק"ן בבקר מסורת היתה בידם כך [מ"כ] : כיון ששמעו ישראל כו' . ואע"פ שבגדולים כל הבן הילוד לא כן עשו שיותר מצטערים על הבנים המגודלים בנעוריהם מהתינוק שמכבר לקבר יובל : ואין ויזעקו אלא קינה . בזה מבין לאיה ששמח בני ישראל והם קננו עליהם קינות [מ"כ] ודייק כן משום שאין המצטער בעבודה סרך לזעוק בכה אלא להתאנח במר נפש . ואם פירושו תפלה . ויזעקו אל ה' מבעי ליה [יפ"ת] : אינו אומר צעקתם כו' כלשון דפתח ביה ויזעקו : נאקת החללים והע"ג דהיינו ותעל שועתם . הכא לענין קבלת ה' דבריהם ולכאילם [יפ"ת] : מתים ינאקו המ"ס בשכ"ם . והם כמו מתים . המ"ס בלי"ט : להנצל מהגזירה הזו . לפי שהיו רשעים כדאי' ביחזקאל איש שקוצי עיניו לא השליכו : אלא בזכות אבות נגאלו . מנרה הזו כדקאמר שנעשה להם נס כו' : ונתרפא והו וידע אלהים שנעשה מודע וידע להם והגיום מנזירה א : (מב) כמ"ד ראה ראיתי את עני כו' דשתם ולא פירש כאן מה ראה ומה ידע להכי קאמר דילפינן ראיה דהכא מראיה דהתם . וידיעה דהכא מידיעה דהתם . ויהיה פירוש וירא אלהים החמם הנעשה יותר בגלוי . וידע אלהים הנעשה בסתר כי העוני מורה על הגלוי כמד"א למען ענותו בבגלותם וידיעת המכאוב הוא הנסתר וכדפי' הרב"ע מכאובו המכאובים שבלבו [יפ"ת] : ד"א וירא אלהים שלא היה בידם מע"ט . ולפ"ז יהיה וירא לשון התבוננות . כמו וירא בלק . שהתבונן במעשיהם וידע שאין בהם מעשים טובים [מ"כ] . וא"ת תיפוק ליה שהיה בידם מעשים רעים שהיו עובדים לאלהי מצרים כדלעיל בשמן הקודם וי"ל שמי רוב העוני כאומרו שכבד העבודה נתכפר עונם [יפ"ת] : סימן התחתון כ' שערות . והעליון שדים נכונו והם נמל בודל כדאיתא ביבמות : אלא מהו שדים נכונו כו' . והכמה פיחא שהקדים שדים נכונו לפי שקודם הגעת הקץ הכין ה' הגואלים : דכתיב שני שדיך . וקרי להו שדים ומאמי נביס מהשמעמים דאיתא בחזים עי"ש : ושערך צמח הגיע הקץ . ומספר בר"ל כמו אמה העבריה שיולאת בסימני נערות בהבאת ב' שערות : לכך נאמר וירא אלהים שאין בידם מעשים ליגאל בהן . וידע אלהים ידע . כנ"ל : למען שמו בעבור הברית . כנ"ל [יפ"ת] ורצה לומר למען שמו בעבור קדושת שמו לבלתי יחל לעיני מצרים . וגם בעבור הברית שכרת לאבות וברית אבות לבניו זכר אע"פ שאינם ראויין . ומ"ל שידע אלהים כולל שניהם . כי אלהים ר"ל שם האלהים . וגם ר"ל הברית שכתוב בו ויזכור אלהים את בריתו . והביא ראיה לענין הברית מויזכור אלהים את בריתו .

ולמען שמו ממ"ש יחזקאל ואעש למען שמי : ד"א וירא אלהים כו' שראה שהן עתידין להמרות על ים סוף כו' וידע כו' זה אלי . שהראיה הוא הבטה על תחלת הדבר והידיעה על סוף הדבר . והנה בתחלה כשראו את המצרים נזעקו ופחדו ולא בטחו בה' . עד שהביטו באחרים רוכ"ק עד שהכירו אמונת ה' ואמרו זה אלי כמאחז"ל שכל אחד היה מראה באצבע זה אלי . והענין בכללו כי הם טובים בעצמותם אך רעים במקרם . ולעת ישתכרו לטוב לא יתחזקו בזה עד שיגיעו למעלה גדולה ורמה מאד וזהו שאמר אע"פ שימרו על ים סוף ידע מה שעתידים לומר זה אלי ואנוהו . וזה יכפר בעד זה : ראה שעתידין לומר אלה כו' להקדים כו' . שהמעשים הטובים לבד יוחסו לידיעה שכלית ע"ד כי יודע ה' דרך צדיקים . אבל הרעים רחוקים מאתו יתברך ולא יאמר בהם רק לשון ראיה לרמז שלא נעלמו משיגיו לגמ [יפ"ת] : ורבנן אמרי וירא אלהים שעשו תשובה כו' . שענין הראיה הוא הדבר הנראה בגלוי . והידיעה הוא מה דהכרה בדבר שאינו נגלה לגמרי . וזהו מכוון ע"ד הדוגמא אשר יתב' שעל השטים תשובה בפועל מכוונת ראייה . ועל המהרהרים בלב הבלתי נראה לעין נופל רק הידיעה : דכתיב התאנה חנטה פגיה . דישראל נמשלו לתאנים כדאי' בב"ר פ' מ"ו . וקמפרש פגיה על הרשעים שהם כפגים ונותנים טעם לטבם . ופי' חנטה שלבלבו התשובה . והגפנים סמדר הם הבינונים שהם כסמדר שמוכר' לבשול . כאנו ריח התשובה [יפ"ת] : שאפי' א' בחבירו לא היה יודע . לפי שלא היו עושין תשובה אלא היו מהרהרים בתשובה : ואע"פ שעשו תשובה כו' . והא ראיה שלא עלה הכתוב אלא בזכות אבות שנאמר ויזכור את בריתו וגו' : שהשפילו עצמן לעשות תשובה שעיקר התשובה היא ההכנעה לפני ה' בלב נשבר : ויקח משה חצי הדם וסיפיה דקרא וישם באגנות (ואגנות הוא כלי שמקבלין בו הדם) ואגודת אזוב דסכא הדא מילתא היא [מ"כ] : שאברהם גדול לגרים פי' שהיה ראש לגרים המקרבים עצמם תחת כנפי השכינה . וישראל במצרים שעשו תשובה נ"כ קרבו עצמם תחת כנפי השכינה [מ"כ] : פרישות שביניהם . ע פרישות דרך ארץ כדאי' בהגדה . ובמ"כ פי' שראה לדיקים ופרושים שביניהם : ידע שקרב הזמן אבל ישראל לא ידעו פשט מאמרו של ד' מאות שנה . והקב"ה ידע שאין זה אלא מלידת יצחק : ידע שקרב הזמן . שהוא בחינת הידיעה שיודע ומתבונן שעתה מתחיל הפעם : ונגלה על משה להודיע דרכו וידע שהודיעו למשה כמ"ש [תהלים ק"ג] יודיע דרכיו למשה . ור"ל שהודיעו שקרב קץ הגאולה [מ"כ] : כשהיה רועה כלו' כשהיה במדה והיה מתבודד בינו לבין עצמו . שאז נקל לחול עליו הנבואה . ולכן כתיב אח"כ ומשה היה רועה ואז וירא אליו ה' :

פרשה ב

(א) הה"ד יודיע דרכיו למשה כו' ומשה היה רועה משמע שהוא דבוק אל הקודש . ולהכי בא לפרושי על סוף ידיעת הקץ . וה"ק קרא ויודיע [ר"ל שהודיע וידע קרי ביה ויודיע] אלהים למשה . ומשה היה רועה ר"ל הודיע למשה כשמשה היה רועה . ומייתי סמך מהכא דכתיב הודעה על דרך הקץ כדמפרש ואזיל [יפ"ת] : אבל מדותיו ועלילותיו של הקב"ה רחמנות הן . כלומר עלילות דכתיב גבי הקב"ה אין פרושן כמו פירוש עלילות דכתיב גבי ב"ו : שנאמר רחום וחנון ה' . הוא פסוק שני שנאמר פסוק יודיע וכו' ומסתמא אלעיל קאי : ואותן מדות הודיע למשה . לפרושי פסוק יודיע דרכיו למשה קאמר : יודיע דרכיו למשה שהודיע דרך הקץ למשה . הוא כמו ד"א . והיא שהודיע דרך הקץ למשה שנאמר ומשה היה רועה וכמו שפירשתי לעיל : כדי שיספרו ישראל כו' . וכן אמר לבני ישראל עלילותיו : תספר באזני בנך . וסיפיה דקרא את אשר התעללתי במצרים וגו' [יפ"ת] : שריחם על ישראל ולא נגעו בהם המכות . דגם ישראל היו ראויים למכות אלא שה' ריחם עליהם כדלקמן פ' י"ח ומפני שהוא כן שמי שלמד שהיו ישראל ראוין ללקות בזו המכה ונתן הקב"ה שלומם במצריים : ולא נגעו בהם אפי' נגיעה בעלמא : שהאריך אף

עתידין לעשות: (ב) ומשה היה רועה. ה"ד (תהלים ג) וה' בהיכל קדשו. כ"א"ר שמואל בר נחמן עד שלא תרב בהמ"ק היתה שבינה שורה בתוכו שנא' (תהלים יח) ה' בהיכל קדשו. ומשתרב בהמ"ק נסתלקה השבינה לשמים שנא' (שם קג) ה' בשמים הכין כסאו. ר"א אומר לא זזה השבינה מתוך ההיכל שנא' (דניאל ג ז) והיו עיני ולבי שם ונו' וכן היא אומר (זכריה ג) קולי אל ה' אקרא ויעננו מהר קדשו סלה. אע"פ שהוא תרב הרי הוא בקדושתו ג כא וראה מה כורש אומר (עזרא ו) הוא האלהים אשר בירושלים. אמר להן אע"פ שהוא תרב האהיהם אינו זז משם. א"ר אהא לעולם אין השכינה זזה מכותל מערבי שנא' (שיר ב) הנה זה עומד אחר כתלנו. וכתיב (תהלים יח) עיניו יחזו עפעפיו יבחנו בני אדם. ד"א"ר יוחנן עיניו יחזו עפעפיו יבחנו בני אדם. משל למלך שהיה לו פרדס ובנה בו מגדל גבוה וצוה המלך שיתנו להוכו פועלים שיהיו עוסקים במלאכתו. אמר המלך כל מי שמתכשר במלאכתו יטול שכרו משלם. וכל מי שמתעצל במלאכתו ינתן בדימום. המלך זה מל"ה. והפרדס זה העולם שנתן הקב"ה לישראל בתוכו לשמור התורה. והתנה עמהם ואמר מי שהוא שומר את התורה הרי נ"ע לפניו ומי שאינו משמרה הרי ניתנם אף הקב"ה אע"פ שהוא נראה כמסלק שכינתו מבהמ"ק עיניו יחזו עפעפיו יבחנו בני אדם. ה ולמי בוחן לצדיק שנא' (שם) ה' צדיק יבחן. ובמה הוא בוחנו כמרעה צאן. בדק לדוד בצאן ומצאו רועה יפה שנא' (תהלים עח) ויקחהו ממכלאות צאן. מהו ממכלאות צאן כמו (נחמיה ה) ויוכלא הנשים. היה מונע הנדולים מפני הקטנים והיה מוציא הקטנים לרעות כדי שירעו עשב הרך. ואחר מוציא הזקנים כדי שירעו עשב הבינונית. ואחר מוציא הבהורים שהיו אוכלין עשב הקשה. אמר הקב"ה מי שהוא יודע לרעות הצאן איש לפי כחו יבא וירעה בעמי הד"ד (תהלים עח) מאחר עלות הביאו לרעות ביעקב עמו. ואף משה לא בחנו הקב"ה אלא בצאן אמרו רבותינו כשהיה מרע"ה רועה צאנו של יתרו במדבר ברח מבנו גדי ורץ אחריו עד שהגיע לחסוה. כיון שהגיע לחסוה נזדמנה לו בריכה של מים ועמד הנדי לשתות. כיון שהגיע משה אצלו. אמר אני לא הייתי יודע שרץ היית מפני צמא. עיף אתה. הרכיבו על כתיפו והיה מהלך אמר הקב"ה יש לך רחמים לנהוג צאנו של ב"נ כך חייך אתה תרעה צאני ישראל והנדיים

יד יוסף ב שומ"ם מזמור י"ח. ויקרא מ"ש כמו קנ"ט: ג שומ"ם מזמור ג': ד ילקוט תהלים רמז תכ"ו: ה שומ"ם מזמור י"ח: ו וזכר שמות דף כ"ח שומ"ם מזמור ע"ח. ויקרא ס"ו. ויקרא מ"ש תהלים רמז תפ"ב: ז ב"ר פ' ל'. תס"ד פ"ו. והנחומא ויקרא ס"ו. ילקוט נח: ח תנחומא ס"ו: ט תנחומא ס"ו: י עמ"ש שמות דף כ"ח: יא שה"ש רבה פ"ו פ' ב'. ויקרא מ"ש. ויקהל פ"ג פ' ב'.

ענף יוסף

פרשה ב (ב) [בנחמ' (תהלים ק"ג)] ה' בשמים הכין כסאו] עיין מ"ש בזה בענף יוסף דתהלים י"ח שמות רבה פ"ב פרשה ב' ועי' ב"ר פ"ג פ"ו ילקוט קהלת פ' ה' בשמים הכין כסאו לומר דס' בשמים

מנחם **נתעלו**. וקבלו עליהם מן המדבר: **אתה** מיותר. שימותו כל הדור ההוא במדבר כעון המרגלים

מתנות כהונה

מרן: מהר קדשו. משמע שהוא הכה בקר: **מתבשר**. זרח וכסר וגלמן: **בדימום**. נדון ויסול עומעו ושיון בעבוך ערך דמם: **להסוה** לפי הענין הוא שם מקום ובקבלי ולא תגלה מחמר זה בשום מקום אלמי פה: **ר"ע הן המדם** סיה: **תהום**. לוחות המות: **נתקנו**.

מנחם **נתעלו**. וקבלו עליהם מן המדבר: **אתה** מיותר. שימותו כל הדור ההוא במדבר כעון המרגלים

עץ יוסף

עמהם שלף שהיו יכולין עובדי כוכבים ומגלי עריות במדבר: **שהוא מטה** כלפי מטה קלי על סיפוה דקרא וכן הסד ומפרש שהוא מטה כלפי מטה. ולפשוטי שכך ל"ל בפשוט המדרש לכך לפי שהיה כהן שהתיך לף עמהם. וכן הסד שהוא מטה כלפי מטה: (ב) ה' בהיכל קדשו מ"ר שמותל בר נחמן עד שלא תרב בהמ"ק היתה שכינה שורה בתוכו שנאמר ה' בהיכל קדשו ומתרב בהמ"ק נסתלקה השכינה לשמים שנאמר ה' בשמים הכין כסאו. כ"ל. וכן הוא בשומ"ם מזמור י"ח שהפסוק הזה נכתב שם. וע' ילקוט מלכים פ' ע' רמז קצ"ח: **עד שלא** תרב בהמ"ק כו'. דלכ"ע יהיה ריבוי ושיפוי שוכחין שהמקדש שמור בתוכו שנאמר כו'. כיהל קדשו ולכתוב לומר ה' בשמים כסאו ולא כתיכל: **היתה השכינה** שורה בתוכו כו'. לף שיהוי שהשכינה בכל מקום. ומלבד זאת לא מקום. ע"ז הכתוב מלך התקבל. ועיין ביפ': **ומשתרב בהמ"ק** כו' הכוונה כי בין שהיה למעלה השכינה כוללת בשלש ושיעו יהגו ונו'. ר"א **אומר לא** זזה כו'. כ"ל מפרש ה' בשמים כסאו שנלקח במשלך שכינתו בשמים. וה"ק קלת לא"ש שנלקח במשלך שכינתו בשמים ע"י עיניו יהגו ונו' וע"ז מפרש ה' בשומ"ם מזמור י"ח: **שנאמר והיו** עיני ולבי. כי הענין מוסכל על ההשגחה. **ולבי** על הכלכון: **מהר קדשו סלה** תשמע לפי שהוא הר הוא בקדושתו סלה. וי"ם לא"ש שהוא תרב בקדושתו: **מכותל מערבי** שלא נלקחה בניתה לעולם כדלעיל בניתה רבתי: **ובתיב עיניו** יחזו. ס"ת לא"ש על הנדיקים ועסוקים לרשעים. ולכך לומר עיניו יחזו על רשעים. ועפעפיו יבחנו בני אדם על הנדיקים [ס"ת]: **ובנה בו מגדל גבוה** וכשמשל הוא בהמ"ק נבוה מלה לריה: **יתן בדימום** פי' בניה האסוריה: **הרי** נ"ע לפניו. משום שהכהר מוהם ובאילו שומד לפניו. כי לפעילו בשוה"ע יש לו הלק ממנו שלוכל פירות בשוה"ע ובקבן קיומם לו לעוה"ב כשמ"ש בשומ"ם [ס"ת]. **ולמי בוחן** לומר על מי ראי שפעפיו יבחנו. לנדיקים או לרשעים וקלוהר **לדיקם קלי** על הרשעים ופיפת על הנדיקים שנא' ה' לדיק יבחן. **ובמה בוחנו** שם ללוי **ליהוי מנסיו** הדור. טוהו בתערה שלמן כי הוא הנסנה בעלי חיים ויהוי לתוכ מהנסנה **המדינה**. חלת הכתיהר להועלם המעופה שיגיעו בתחלות הנסנה הרעה. ועיללה להנסנה **בני אדם** [ס"ת]: **כמו** ויכלו הנסם. תע"פ שפשוטו לחנדקות נתן לו עדרי צאן. **והביהו** גזר **ממכלה** נתן. דלשון בן משפט הכפל דמכלאות נתן ומיהר עלות: **מי שהוא** יודע כו'. כ"ל כי **לאוי** למנסנו להנדיע לת הדין לכל אחד להגיע עכוב מיד שנקרו לכאורה לף תכיר פניס לת הנאוה **מפני מה**: **הה"ד מאחר** עלות הביאו. עלות הן המיקות והכהות שהנועה מהגיעו לתר לתת. **בתוך** הצאן יבקר עלות עלי. וכ"ל שכתו שהיה יתעסל הצאן בהיותם לכן היה הגון להגיעה לת **כתוך** הצאן בהסד ובכתמים: **בבדבר** שלא יעבר הוכס קנון ויסול **סם** להפסד. תו לתפסר שלל להסגה. וכן לשון **[בשמים מ"ר] בתיקון** יפת שלמה: (ג) **הה"ד** כל אשרת ט' דניה תמכת לשון [ביחזקאל] **הנה** אנכי שולח אליכם את אליה הנביא לפני בוא יום ה' הגדול והנורא: **ומשה היה רועה**. ה"ד (תהלים ג) וה' בהיכל קדשו. **כ"א"ר שמואל בר נחמן עד שלא תרב בהמ"ק היתה שבינה שורה בתוכו** שנא' (תהלים יח) ה' בהיכל קדשו. ומשתרב בהמ"ק נסתלקה השבינה לשמים שנא' (שם קג) ה' בשמים הכין כסאו. ר"א אומר לא זזה השבינה מתוך ההיכל שנא' (דניאל ג ז) והיו עיני ולבי שם ונו' וכן היא אומר (זכריה ג) קולי אל ה' אקרא ויעננו מהר קדשו סלה. אע"פ שהוא תרב הרי הוא בקדושתו ג כא וראה מה כורש אומר (עזרא ו) הוא האלהים אשר בירושלים. אמר להן אע"פ שהוא תרב האהיהם אינו זז משם. א"ר אהא לעולם אין השכינה זזה מכותל מערבי שנא' (שיר ב) הנה זה עומד אחר כתלנו. וכתיב (תהלים יח) עיניו יחזו עפעפיו יבחנו בני אדם. ד"א"ר יוחנן עיניו יחזו עפעפיו יבחנו בני אדם. משל למלך שהיה לו פרדס ובנה בו מגדל גבוה וצוה המלך שיתנו להוכו פועלים שיהיו עוסקים במלאכתו. אמר המלך כל מי שמתכשר במלאכתו יטול שכרו משלם. וכל מי שמתעצל במלאכתו ינתן בדימום. המלך זה מל"ה. והפרדס זה העולם שנתן הקב"ה לישראל בתוכו לשמור התורה. והתנה עמהם ואמר מי שהוא שומר את התורה הרי נ"ע לפניו ומי שאינו משמרה הרי ניתנם אף הקב"ה אע"פ שהוא נראה כמסלק שכינתו מבהמ"ק עיניו יחזו עפעפיו יבחנו בני אדם. ה ולמי בוחן לצדיק שנא' (שם) ה' צדיק יבחן. ובמה הוא בוחנו כמרעה צאן. בדק לדוד בצאן ומצאו רועה יפה שנא' (תהלים עח) ויקחהו ממכלאות צאן. מהו ממכלאות צאן כמו (נחמיה ה) ויוכלא הנשים. היה מונע הנדולים מפני הקטנים והיה מוציא הקטנים לרעות כדי שירעו עשב הרך. ואחר מוציא הזקנים כדי שירעו עשב הבינונית. ואחר מוציא הבהורים שהיו אוכלין עשב הקשה. אמר הקב"ה מי שהוא יודע לרעות הצאן איש לפי כחו יבא וירעה בעמי הד"ד (תהלים עח) מאחר עלות הביאו לרעות ביעקב עמו. ואף משה לא בחנו הקב"ה אלא בצאן אמרו רבותינו כשהיה מרע"ה רועה צאנו של יתרו במדבר ברח מבנו גדי ורץ אחריו עד שהגיע לחסוה. כיון שהגיע משה אצלו. אמר אני לא הייתי יודע שרץ היית מפני צמא. עיף אתה. הרכיבו על כתיפו והיה מהלך אמר הקב"ה יש לך רחמים לנהוג צאנו של ב"נ כך חייך אתה תרעה צאני ישראל והנדיים

יד יוסף ב שומ"ם מזמור י"ח. ויקרא מ"ש כמו קנ"ט: ג שומ"ם מזמור ג': ד ילקוט תהלים רמז תכ"ו: ה שומ"ם מזמור י"ח: ו וזכר שמות דף כ"ח שומ"ם מזמור ע"ח. ויקרא ס"ו. ויקרא מ"ש תהלים רמז תפ"ב: ז ב"ר פ' ל'. תס"ד פ"ו. והנחומא ויקרא ס"ו. ילקוט נח: ח תנחומא ס"ו: ט תנחומא ס"ו: י עמ"ש שמות דף כ"ח: יא שה"ש רבה פ"ו פ' ב'. ויקרא מ"ש. ויקהל פ"ג פ' ב'.

ותגדיים אתה רועה (כ"לומר האבות ימותו במדבר והבנים) נכנסים ואין אתה רועה הבנים אלא על משכנות הרועים בארץ סיחון ועוג שלא תכנס משם והלאה: (ו) ויבא אל הר האלהים חורבה. יב ה' שמות יש לו. הר האלהים הר בשן הר גבנונים הר חורב הר סיני. הר אלהים ששם קבלו ישראל אלהותו של הקב"ה. הר בשן שכל מה שאוכל אדם בשיניו בזכות התורה שניתנה בהר וכן הוא אומר (ויקרא כו) אם בחקותי תלכו ונתתי גשמיכם בעתם. הר גבנונים נקי כגבינה נקיים מכל מום. הר חורב יג שממנו נטלו סנהדרין רשות להרוג בחרב. ורבי שמואל בר נחמן אמר שמשם נטלו עכו"ם איפופסין שלהם שנא' (ישעיה ס) והגוים חרוב יחרבו מחורב יחרבו. הר סיני שממנו ירדה שנאה לעכו"ם: (ז) וירא מלאך ה' אליו. הה"ד (שיר ה) יד אני ישנה ולבי ער. אני ישנה מן המצות ולבי ער לעשותן. תמתי. טו בסיני שנתממו עמי בסיני ואמרו (שמות כד) כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע. א"ר ינאי מה התומים הללו אם חשש אחד בראשו חבירו מרגיש כך אמר הקב"ה (תהלים צא) עמו אנכי בצרה. ד"א מהו עמו אנכי בצרה כשיש להם צרה אינם קוראים אלא להקב"ה. במצרים ותעל שועתם אל האלהים. בים ויצעקו בני ישראל אל ה'. וכאלה רבים. ואומר (ישעיה סג) בכל צרתם לו צר. א"ל הקב"ה למשה אי אתה מרגיש שאני שרוי בצער כשם שישראל שרויין בצער הוי יודע ממקום שאני מדבר עמך טז מתוך הקוצים כביכול אני שותף בצערן: (ח) וירא מלאך ה'. ר' יוחנן אמר זה מיכאל. ר' חנינא אמר זה גבריאל. יז ר' יוסי הארוך כל מקום שהיו רואין אותו היו אומרים שם רבינו הקדוש כך כל מקום שמיכאל נראה שם הוא כבוד השכינה. אליו. מהו אליו מלמד שהיו אנשים עמו ולא ראו אלא משה בלבד. כשם שכתוב בדניאל (דניאל י) וראיתי אני דניאל לבדי את המראה. יח בלבת אש. ללבו כשיבא לסיני ויראה אותן אשות ולא יירא מהם. ד"א בלבת אש משני חלקיו של סנה ולמעלה כשם שהלב נתון משני חלקיו של אדם ולמעלה: (ט) מתוך הסנה יט שאל גוי אחד את ר"י בן קרחה מה ראה הקב"ה לדבר עם משה מתוך הסנה. א"ל אילו מתוך חרוב או מתוך שקמה כך היית שואלני. אלא להוציאך חלק א"א אלא למה מתוך הסנה ללמדך שאין מקום פנוי בלא שכינה אפי' סנה. בלבת אש. בתחלה לא ירד אלא מלאך אחד שהיה ממוצע ועומד באמצע האש ואח"כ ירדה שכינה ודברה עמו מתוך הסנה ר' אליעזר אומר מה הסנה שפל מכל האילנות שבעולם כך היו ישראל שפלים וירודים למצרים לפיכך נגלה עליהם הקב"ה וגאלם שנא' (שמות ג) וארד להצילו מיד מצרים. ר' יוסי אומר כשם שהסנה קשה מכל האילנות וכל עוף שנכנס לתוך הסנה אין יוצא בשלום. כך היה שעבוד מצרים קשה לפני המקום מכל השעבודים שבעולם שנא' ויאמר ה' ראה ראיתי את עני עמי. ומה ת"ל ראה ראיתי ב' פעמים. אלא מאחר שהיו מטביעין אותן בנהר היו חוזרין וכובשין אותן בבנין. משל לאחד שנטל את המקל והכה ב' בני אדם ושניהם קבלו את הרצועה ויודעים צערם. כך היה צערן ושיעבודן של ישראל גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שנא' כי ידעתי את מכאוביו. ר' יוחנן אמר מה הסנה הזה עושין אותו גדר לגנה. כך ישראל גדר לעולם. ד"א מה הסנה הזה גדל על כל מים כך ישראל אינן גדלים אלא בזכות התורה שנקראת מים שנא' (ישעיה נה) הוי כל צמא לכו למים. ד"א מה הסנה הזה גדל בגנה ובנהר כך ישראל הם בעוה"ז ובעוה"ב. ד"א מה הסנה עושה קוצין ועושה וורדין כך ישראל יש בהן צדיקים ורשעים. א"ר פנחס הכהן בר ר' חמא מה הסנה הזה כשאדם מכנים

יד יוסף יב שבת פרק ר"ע. במדב"ר פ"א. וילקוט שם. ילקוט תהלים רמז תשצ"ו ולקמן סוף פ' ל"א: יג ילקוט שם: יד פסיקתא רבתי פ' ט"ו: טו שה"ש רבה פ"ה סי' ג': טז פדר"א פ' מ': יז כ"ד פ' ל"ז: יח תנחומא וילקוט ס"ז: יט במדב"ר פ' י"ב. ושה"ש רבה פ' ג':

מתנות כהונה

ה"ג הצאן ימותו והגדיים כו'. ופי' הכתוב כן מרחם בילותן ומופן כלומר שימותו והרחם גדיים: בעקבי. כפשוטו כד"א בשמרס עקב רב: בארץ סיחון נראה שנקראת משכנות הרועים על שם שבארצו כלו למות שלשה רועי ישראל אהרן מרים משה במשה מת שם באחרונה: בשיניו. קרי ביה הר בשן הב' לשימוש: נקיים מכל מום. שבשעה שקבלו ישראל התורה בהר סיני נתרפאו כל בעלי מומין: כגבינה. שנקי מכל סיג מי החלב שהכל נתמלה ממנו: איפופסין. נז"ד שלהם על שם שהקב"ה חזר עליהם אם יקבלו התורה ומיאנו מלקבלה ועיין במד' רבה פ"א שמנה ששה שמות ונתן בהם טעמים שונים ועיין שם: לעשותן כו'. כדאי' במד' חזית עד שמתי שמותי שנתממו: שם רבינו הקדוש. נראה שהיה בעל מדות טובות והכם כרבינו הקדוש: ללבבו. לחזק לבו כד"א ואיש נבוב ילבב: משני חלקיו כו'. מעלה

ענף יוסף

בשמים כאלו דומיא דס' בשמים שכין כאלו דמשמע דהתם נכון כאלו ובכינוהו. לאפוקי מהר"א דמש נפרש ה' בשמים ככתו שנראה כמסלק שכינתו לשמים עכ"ל: (ו) [ס' שמות יש לו כו'] בבמדב"ר פ"א אי' ששה שמות נקראו לו וחשיב בתוכן הר המוריה. אבל בתנחומא גרס הר חמד במקום הר המוריה. וכן הוא בילקוט תהלים רמז תש"ו. ומסתמא טעות נפל במד"ר שם. ומוכח שם במקומו תיכף בסמוך בנתינת הטעמים על ו' שמות אלו כתב שם הר חמד שחמד הקב"ה לישב בו ולא נזכר עוד הר המוריה כלל: (ז) [שנתממו עמי בסיני ואמרו כו' נעשה ונשמע] יבואר במה דאי' בשבת דף פ"ח א"ל ההוא צדוקי לרבא עמא פזיזא דקדמיתו פומייכו לאודנייכו כו' א"ל אנן דסגינן בשלימותא כתיב תומת ישרים תנחם (משלי י"א) כו'. ופרש"י דסגינן בשלימותא שהלכנו עמו בתמימות כלב כדרך העושים מאהבה וסמכנו עליו שלא יטעננו בדבר שלא נוכל לעמוד בו עכ"ל הש"ס שם. והוא הדבר שרמז ביה במדרש בקולו בתמימות מלת תמתי: [אני שומן בגערן] הוא על ב' פנים. כאחד מגד טוח מדה שטוב נגמיב

עץ יוסף

אם לא תדעי כו'. כלו' עיקר התשובה היא מה שאתה מוליך על המניקות והמשוגרות שכאן ועיקר דאגתך על הבנים ולא על האבות. ואדרבה היפך הוא כי האבות ימותו. והגדיים אלו הבנים יכנסו לארץ ישראל. כמ"ש ובניכם אשר אמרתם לבז יהיה המה יבאו את הארץ. וח"ש אם לא תדעי לך אם לא שמתאל לבך אל הגרמז. ופסק לידע. ודריש מלת תדעי כאילו היא כתובה ב' פעמים אם לא תדעי תדעי. ר"ל אם לא תדעי עכשיו תדעי לבסוף: צאי לך בעקבי הצאן כלו' האבות והגדיים אתה רועה והאבות ימותו במדבר. כצ"ל. וי"ל דמדכתיב צאן וגדיים משמע שאלו האבות שהם הצאן והבנים שהם גדיים. ומדאמר בעקבי הצאן משמע שימותו במדבר כי הוא ישא סופם. ומדכתיב על משכנות הרועים משמע שלא יכנס אלא בארץ סיחון ועוג. וקורא לארצם משכנות הרועים כי ארצם היתה ארץ מרעה ומשכנות רועים [יד"מ]: שלא תכנס משם והלאה. דייק על משכנות הרועים ולא דהל"ל אלא אתה לא תמשיכן: (ו) הר אלהים הר בשן הר גבנונים. פסוק הוא תהלים ס"ח. וכאן כתיב הר האלהים חורבה. וחורב הוא סיני כמ"ש [דברים ד'] יום אשר עמדת וגו' בחורב: ששם קבלו כו' ואע"פ שעדיין לא קבלו אין קושיא שבעת כתיבת התורה כבר היתה הקבלה. או שנקרא ע"ש העתיד. ועי' בבמד"ר פ"א דורש שמות אלו בטעמים אחרים. ועי' שבת פרק ר"ע. ולקמן סוף פ' ל"א חשב רק שלשה. שכאן חשב שש כי אם הכתובים בתורה ולא שבתהלים: בשיניו קרי ביה הר בשן הבי"ת לשימוש: נקי כגבינה הוא הטעם שאמר שם בבמד"ר פ"א שפסל כל ההדיוס. וסימן שלא היה עליו עכו"ם. כמו הגבינה שנתמלה ממנה כל הפסולת שבחלב. ומ"ש נקיים מכל מום הוא טעם ב' לשם גבנונים. וסימן שנקרא כן ע"ש ישראל שקבלו התורה מעליו ונתרפאו כל הבעלי מומין שבאותו המעמד: רשות להרוג בחרב וה"ה סקילה ושאר מיתות. כי שם נאמרו העונשים מי חייב מיתה כגון מות יומת הרוצח. מות יומת הנואפת. ואע"פ שלא נענשו על התורה עד שנמשה באהל מועד כדלקמן בויק"ר פ"א. מכיון דהתחלת מאמר העונשין היה בסיני נאמרו אליו: מחורב יחרבו כפל לשון דרש: איפופסין פי' גזר דין שלהם על שלא רצו לקבלה: ירדה שנאה על שלא רצו לקבלה: (ז) הה"ד אני ישנה. מייתי אסמכתא מהאי קרא דדרשינן תמתי מה התאומים הללו כו' כך עמו אנכי בצרה: מן המצות מחמת טרדת הפרנסה. מ"מ הלב שלם עם ה' וחפץ לעשותן: ולבי ער לעשותן. פתחי לי אחותי רעיתי יונתי תמתי שתמו בסיני. כצ"ל: תמתי בסיני שנתממו עמי כו'. שכן גדר התמים שאין בו רעיון מאומה. ועשה הדבר המצוה אף שלא ידע טבעה. ולכן אמרו נעשה. ונשמע אח"כ טבעה וטעמיה: מה התומים הללו דרש תמתי כמו תאומתי: חבירו מרגיש היינו כשהן עדיין בבטן. עוד י"ל שכוונתם על הנולדים תאומים יחד נמודים ודבוקים העור והבשר שלהם נגע לגלע. וכמו שהובא במעשה טוביה. והם מרגישים כל אחד מה שמרגיש חברו. וכן דבוקו בו יתב' דיבוק עצמי. כל רגע: אינם קוראים אלא להקב"ה. והוא מענין ריפוי דכתיב יקראני ואענהו: אינם קוראים אלא להקב"ה. ולא קוראים למלאכים. אלא יקראון לה' ממש: ואומר בכל צרתם לו צר שכירתא קמא דעמו אנכי בצרה קאי: (ח) זה מיכאל מכיון דמיד עלים השכינה כדכתיב ויקרא אליו אלהים וכ"מ שמיכאל נראה השכינה שם כדבסמוך. ור' חנינא מאי סבר שפעמים תגלה השכינה ע"י גבריאל. ומה שהוזקקו לומר זה גבריאל משום דהאש הוא של אש. ומכיון דנגלה בלבת אש היינו גבריאל. ור"י ס"ל דלבת אש היינו אור השכינה ולא כמין אש ממש: שם רבינו שכ"י הארוך לא היה פורש ממנו וכיון שרואין את ר' יוסי הארוך מסתמא שבא עם רבינו רק שהוא נגע ואינו נראה. אף כאן משום שמיכאל תמיד עם השכינה וכיון שנראה ודאי שגם השכינה כאן והוא לא ראה אלא את המלאך כי לא הכין דעתו לנבואה. וכאשר כיוון לבו וסר לראות נתגלה עליו מראה השכינה ויקרא אליו אלהים מתוך הסנה: מהו אליו ע"ה ל"ל למימר. אלא מלמד כו' וכדפרש"י וידבר ה' אליו למעוטי אהרן.

מדלא כתיב לו: בלבת אש ללבו. מדלא קאמר בלהבת אש מדרש מלשון לבבתני. ובדרך הפשט ג"כ פי' הראב"ע מלשון לב כי כן מלינו מה אמולה לבתך. ופי' ללבו להזק לבו: וירא אותן אשות ולא ירא מהם. כאשר היתה לישראל כאותו וירא העם וינועו ויעמדו מרחוק: משני חלקים של סנה. וזה היה להגדיל הפלא כי מלבד מה שאיננו אוכל הגליא שלא היה בוער בכולו. וזו היא עיקר שמיהתו כאומר מדוע לא יבער הסנה: (ט) מה ראה הקב"ה לדבר עם משה מתוך הסנה. דמסתמא בהר יש כמה אילנות שאלכו' מה ראה הקב"ה לדבר עם משה מתוך הסנה כו'. כתב בנחל קדומים [שמות ב' י"ג] ח"ל מפי הרב המובהק הסיש כמהר"ר ברוך דאגי ז"ל שמעתי ביאור זה המדרש. דכל מקום שאומר שאל הגוי נכרי סימנא מילתא שאותו הנכרי שרוצה לשאול היה דעתו לומר שח"ו יש שתי רשויות. וידוע מאחז"ל דאמר נעשה אדם ללמד ענוה והרוצה לטעות יטעה. וזה כוונת הנכרי מ"ש נגלה בסנה להורות ענוה. כלומר ואמאי הולך לזה. הא כבר מדע ענוה מנעשה אדם. אלא ודאי מהכא שלף מינה ענוה. ונעשה אדם כפשוטו. והשיבו אלו מתוך חרוב או מתוך שקמה היה נגלה למשה שהם גבוהים משאר אילנות כך היית שואלני. ר"ל היית יכול לשאול מעין דוגמא לפאלך שיש שתי רשויות. שהיית יכול לשואלני כיון דנגלה על אילנות גבוהות ע"מ שאין ר' חפץ בענוה. ואח"כ נעשה אדם אינו משום ענוה כי אין דרכו בענוה כיון שנגלה על אילן גבוה ולא על נמוך. ומסתמא נעשה אדם כפשוטו שיש ב' רשויות ח"ו. אלא אעפ"כ להוציאך חלק אי אפשר כו' וא"כ הוא לימוד אחר ולעולם נעשה אדם משום ענוה: כך היית שואלני. וא"ת המדרש דלעיל נותן טעם למה מן הקוצים על שם עמו אנכי בצרה. והכוונה מה הגידה לנו התורה בזה באיזו אילן נתגלה לו ומאי נפקותא איכא בזה. אבל האי נכרי שאל על המעשה מה ראה הקב"ה כו'. ולפי ששאל על המעשה לכן אמר לו אילו מתוך חרוב או שקמה כו' [ת"נ]: כך היית שואלני. ולכן אין צריך לתת טעם דהמעשה כך היה. מ"מ שלא להוציאך חלק בלי שום טעם א"א. מתמם שאמה תפסת לקושיא גדולה והזקה. שיש לתת טעם לדבר להראות שאין מקום פנוי בלא שכינה כו' אלא שלא יתן רשות לעין לראות: אפי' סנה שהוא מקום גר ושפל: בלבת אש בתחלה לא ירד כו' דבתחלה כתיב בלבת אש מתוך הסנה ולבסוף כתיב ויקרא אליו אלהים מתוך הסנה ולא הזכיר בלבת אש. לכן אמר בתחלה לא ירד אלא מלאך אחד שהיה ממוצע בין משה להקב"ה כמו הלב שהוא באמצע הגוף: היו ישראל שפלים וירודים במצרים ר"ל שהיו באים לתכלית השפלות עד שאין למטה מהם לכך הוצרך הקב"ה למהר ולקרב את הקץ. לפיכך נגלה עליהם הקב"ה וגאלם. שנאמר וארד להצילו מיד מצרים. שהרגותו ומעגליסו. ופירושו מה שנגלה על הסר כאש: קשה מכל האילנות. מזיק ומצער שהוא קוצים: כך היה שעבוד מצרים קשה לפני המקום. מגד ישראל שלא היו כראוין לגאולה ולא היה להם כבשם מגד מיעוט זכיותם ורוב עונות אלמלא שהקב"ה עורם ביד חזקה ובזרוע נטויה: היו חוזרין וכובשין בבנין. פי' אחרי שהיו מתים בנהר שוליאים אותם וכובשים אותם בבנין. עוד יש לפרש שאם לא היו משלימין מנין הלבנים היו נוטלים בניהם הנולדים להם קודם הגזירה ומשקען וכובשין אותם בבנין: משל לא' שנטל מקל כו' ח"ש כי ידעתי את מכאוביו פי' שגם אני מרגיש בצערן. ועל כן השרה שכינתו בסנה משום עמו אנכי בצרה: עושין אותו גדר לגנה. שלא יהיו נוקעים בו ויעמידוהו. כן ישראל גדר לעולם שאינו מתקיים אלא בזכותן כדאיתא בב"ר פ' ל"ג הצדיקים נכנסים על הפורענויות שלא יבא כו': מה הסנה הזה גדל על כל מים כו'. ר"ל כשם שהמים מגדלים את הסנה כך ישראל נתגדלו ע"י מים התורה שנאמר הוי כל צמא לכו למים: קוצין ועושה ורדין. כי טובתו רבה שהוא מריח יותר מכל עץ. וכן רעתו רבה שיש בו קוצים. כך ישראל מקצתם אם הם טובים הם טובים מאד. והיפך רע ומכאיב מאד. כי כח זכיותם כל אחד או לתכלית הטוב או להפכו ח"ו: כשאדם מכנים ידו לתוכו אינו מרגיש. לפי שקוצים שלו כפופים למטה. אבל כשמבקש להוציא הקוצין תופסין ידו ואין

מבנים יד לתוכו אינו מרגיש וכשהוא מוציאה מסתרטת . כך כשירדו ישראל למצרים לא הכיר בהן בריה כשיצאו יצאו באותות ובמופתים ובמלחמה . רבי יהודה בר שלום אמר מה הסנה העוף נבנם לתוכו ואינו מרגיש וכשהוא יוצא כנפיו מתפרטות . כך כשירד א"א למצרים לא הכיר בו בריה וכשיצא ויננע ה' את פרעה . ד"א מתוך הסנה ר' נחמן בנו של ר' שמואל בר נחמן אומר כל האילנות יש מהן עושה עלה א' ויש מהן ב' או ג' . הדס עושה ג' שנקרא (ויקרא כג) עץ עבות . אבל הסנה יש לו ה' עלין . א"ל הקב"ה למשה אין ישראל נגאלין אלא בזכות אברהם יצחק ויעקב ובזכותך ובזכות אהרן . ד"א מתוך הסנה רמז לו שיהיה ק"כ שנה במצרים הסנה : (י) וירא והנה הסנה בוער באש . כ מיכן אמרו האש של מעלה מעלה לולבין ושורפת ואינה אוכלת והיא שהורה . האש של מטה אינה מעלה לולבין והיא אדומה ואוכלת ואינה שורפת . ולמה הראה לו הקב"ה למשה בענין הזה . כא לפי שהיה מחשב בלבו ואומר שמא יהיו המצריים מכלין את ישראל לפיכך הראהו הקב"ה אש בוערת ואיננו אוכל . א"ל בשם שהסנה בוער באש ואיננו אוכל כך המצריים אינן יכולין לכלות את ישראל . ד"א לפי שהיה הקב"ה מדבר עם משה ולא היה מבקש לבטל ממלאכתו . הראה לו איתו דבר כדי שיהפוך פניו ויראה וידבר עמו . שבך אתה מוצא מתחלה וירא מלאך ה' אליו ולא הלך משה וכיון שבטל ממלאכתו והלך לראות מיד ויקרא אליו אלהים : (יא) ויאמר משה אסורה נא ואראה . כב ר' יוחנן אמר ה' פסיעות פסע משה באותה שעה שנא' אסורה נא ואראה . רשב"ל אמר הפך פניו והביט שנא' ויירא ה' כי סר לראות . בין שהביט בו הקב"ה אמר נאה זה לרעיית את ישראל א"ר יצחק מהו כי סר לראות . אמר הקב"ה סר וזעף הוא זה לראות בצערן של ישראל במצרים . לפיכך ראוי היא להיות רועה עליהן מיד ויקרא אליו אלהים מתוך הסנה : (יב) ויאמר משה אל האלהים כי אבוא אל בני ישראל ואמרתי להם אלהי אבותיכם שלחני אליכם ואמרו לי מה שמו מה אומר אליהם . כג אתה מוצא (נחמיה כג) באברהם אברהם יש בו פסק . (שם טו) יעקב יעקב יש בו פסק (שמ' ג) שמואל שמואל יש בו פסק . אבל משה משה אין בו פסק . למה כן משל לאדם שנתן עליו משוי גדול וקורא פלוני פלוני קרובי פריק מעלי משוי זה . ד"א עם כל הנביאים הפסיק מלדבר עמהם אבל ממשה לא הפסיק כל ימיו . תני רשב"י מהו משה משה לשון כי חיבה לשון זירוז . ד"א משה משה הוא שלמד תורה בעה"ז והוא עתיד ללמד לעה"ב שעתידין ישראל לילך אצל אברהם ואומרים לו למדנו תורה והוא אומר להם לכו אצל יצחק שלמד יותר ממני . ויצחק אומר לכו אצל יעקב ששימש יותר ממני . ויעקב אומר להם לכו אצל משה שלמדה מפי הקב"ה הה"ד (תהלים פד) ילכו מחיל אל חיל יראה אל אלהים בציון . ואין אלהים אלא משה שנא' ראה נתתיך אלהים לפרעה . ר' אבא בי"ר אמר כל מי שנכפל שמו הוא בשני עולמות : (יג) ויאמר הנני . כה הנני לכהונה ולמלכות . א"ל הקב"ה במקום עמודו של עולם אתה עומד . אברהם אמר הנני ואתה אומר הנני . בקש משה שיעמדו ממנו כהנים ומלכים . א"ל הקב"ה אל תקרב הלום כלומר לא יהיו בניך מקריבין שבבר מתוקנת הכהונה לאהרן אחיך . הלום זו טלטלת כמה דתימא (ש"ב ו) כי הביאותני עד הלום ואומר (שם ט) הבא עוד הלום איש . א"ל הקב"ה כבר מתוקן המלכות לדוד . אעפ"כ זכה משה לשתיהן . כהונה ששימש בז' ימי המילואים . מלכות דכתיב (דברים לג) ויהי בישורון מלך . של נעליך כל מקום שהשבינה נגלית אסור בנעילת הסנדל . וכן ביהושע (יהושע ה) של נעלך .

וכן הכהנים לא שמשו במקדש אלא יחפים :

פרשה ג

(א) ויאמר אנכי אלהי אביך . הה"ד (משלי יד) פתי יאמין לכל דבר . מהו פתי נער שכן בערביא קורין לנער פתיא . ר"א אין פתי אלא לשון פתוי כמה דתימא (שמות כב) ובי יפתה איש . א"ר יהושע הכהן בר נחמיה בשעה שנגלה הקב"ה על משה א טירון היה משה לנבואה . אמר הקב"ה אם נגלה אני עליו בקול גדול אבי מבעתו . בקול נמוך בוסר הוא על הנבואה . מה עשה נגלה עליו בקולו של אביו . אמר משה

ב פנחומא פ"ו . יומא כח . כא זוהר שמות דף קפ"ו : כב מנחומא פ"ו : כד זוהר נשא דף קי"ב . נחמד"ר פ' י"ד . תנ"ד סוף ז"ט . פ"כ ויקרא . פום' נרטא פ"ק . ילקוט וירא . כה ס"ר פ' נ"ה . דב"ר פ"ב ובמדב פ"ב . ילקוט וירא . פנחומא פ"ו : **פרשה ג** א נקמן פ' מ"ה :

ענף יוסף

נפשיט ולהפשיט ולכאר יפסק פשפ הוא קיקלי ומכרון נמק טוכתו . ומשני מלך קיום שמו מפקדם ומתנדכם פ"י ישראל ובמצרים פ"ו כניצך ע"ד דאתר נפש עם פ' תלה וגו' (יחזקאל) : (יא) [ניון שפניים פ' פ"ב"ם כו'] כתב פיפ"ם תון זם מדבתי ר"ם בן נקוט . מנה מילחא לאחריתי פיוט ולפ"ב שהיו אומר דבר אחר כיון שפניים בו כו' ים כמושי סרנם פירוש . ומפרש עמה וירא פ' כי פי' כאחר סר ובניט בו כמשם רלם וכוכבי בעיניו . ליילות פיפים נועם ישראל . ודכם לפלאת כמו לרעות בחלוף פאל"ף בעי"ן : (יב) [רבי אבא בר כהנא אמר כל מי שנכפל שמו הוא נכני עולמות] ונוכר לי אברהם אברהם שניים בנויים אחם אחם נא פכיון שעמים בנויה . ראמו לנו ענין מדרינת אחם אין היפם יופר נעלה אפדרינם אלא"ה . (וכן מכולם שנכפל שמם) וכידוע מ"שנדול אח שלי" בחשם ממ"ם בחצרפם .

ולשיכר זכר משה בחעמן פהוסיף עד יום ז וקוף .

פרשה ג (א) [פירוש איש משה לנטופה] וס לשון מוסף פשניון בשרך ערון כ' מדרש פ"ש ויש פ"ג בשפש

עץ יוסף

ולפן מימיך להוליאה וידו מפסרפעם : כך כשירדו ישראל כו' . במדרש תנכיר פירש כאומנין המצרים קבלו בחכמה ליפרעלו בשכר פרס יפות וכשבקשו לעלות לא הניחום . ולפ"ז הסנה משל למצרים וסיל ובשעה הוא ישראל ולפנרסם : כך בשיורד לחכרסם כו' . פעם רמז הכתוב על חכרסם כלן לומר כשהקרה הזה יקרה למצרים עם ישראל שלא יכירו בהשניעה ליפרעל היה ניסן ר' ולא פקד עליהם ולכן לא הרגישם בהם בריה . מ"מ בעלמן יתן נסה כדי לפעמם . כי מה שלא יכירם בחכרסם בכל זה מילא לנטיו כדאי כ"ב פ"ט : עלה אחת כתב קיצו : הדם שפה שלם . כלומר מיוחר מרובה בעלים כהדם בנקבת עץ עצום ופ"ה לימו שפה שלא שלמה . לכל הסנה כולו ר' עלין : אלא בזכות כו' . שלה הניח בידם מעשים טובים להגאל בהם כהכ"ל בפ"ו . ולא כלונם ר' חנא אמתי דקאמר הסם לפעין אמו : דהא והא נרמז : שיהיה ק"כ שנה . וכמו שהסנה טובר בהם ומלו מוכל כך לא חיבם הוחו הקנטני עד ק"ך שנה . ולא יתקדק מיהתו בעטל טורת לבור ולא יסיירא מלקבל עליו טורה הגבור : (י) מעלה לולבין לבה הם דנים ליה לעון לולבין וכן נמצא בעניון ערך לולב הלוכל כו' ולולבי נפעים כו' פי' לולבין הפרחים בשעלין בכוכב הלילן ור"ל לג שלילן בעניון עלין : ושורפת ואינה מוכלת . פי' שדולקת בעצים לעיל שאוכה בהשה בדבר שאחר כלוחנו והאש הסנה טובר בהם וגו' כ"ל לעי"ם שהחם בשרה בסנה לא נהסר מהסנה כלום כי הם לא היה נחסם טו כלל ומלילן היה טובר ט . מלא"ה שהחם של משה שלוח דולק ושורף כי אם לחבר שנחסנים ולחה בעלים : והיא שחורה פי' שלוה לחומה מהם ללא נוסה לבהיות כלהב הפפימי שבלהבת הם של משה . שמא יהיו המצרים מכלין לה ישראל . ולפ"ז שבקשיו בולהו לנחלם מכיון דבחוך זמן שהוא חולך ונא מבבד העבודה עליהם עד שלחבר לחה הרעות : ולא היה מבקע ליכבל . כי הכא בהדטר מלחיה לחדם ולא הבין מדעתו אבר עין מלרים ולכן לא רצה ליבבל מחלאכתו רעיית הצאן שנמנת עליה מלאכתו דמיה . הרלה לו לוחו לבר חדם ומשנה מן הטבע כדי שיהפוך פניו כו' : שבן אתה מוצא בחחלה וירא כו' . כ"ל בחחלה וירא מלאך ה' אליו ולא הלך משה ובין שרלה לוחה דבר נפלא מאד ביכל מה"לחכתו וכו' . וכ"ל בהכתוב מדבר משני פעמים . ת' וירא מלאך ה' בלבת אש . כ' והנה הסנה בוער באש ואינו לוכל ומהלחר לחבר זה לחברים לא ונלרלה לא הסנה הבוער ולא הכה מדוע כו' . דייק ממילה הזה סבה למעט ענין הרלחון שהוא מיוחלת המילאך אלוחה לא סר לראות כלל מפני ביטול מלאכתו . וכן לראות דבר חדוש יפפלא כזה לא סר לראות : (יא) ה' פסיעות דוחק הה"ל בכמלה לחמירה פרוחה לה פסיעות על פסיעות . שנא' וירא ה' כי סר לראות . דמחלה לראות משמע לחין הכסרה כה הניכה פנים בהנוגה בעליונה בין בהנים בו הקב"ה נרלה לי לעבוד כיון שהנים בו חמר הקב"ה כו' . והכי קיון שהניכ הקב"ה חסיה אסר לראות . וכן לא' בחנוחה רבב"ל חמר לה פסע חלה לנוחתו עקם ל"ל הקב"ה נעצרת לראות חיך כלחי לחה מלגלה עליך מיד ויקרא חלו ה' וכו' . ול"ל כיון שהנים בו כך בהבסה ולא הניקבו ולא הלך חל הסרלה הזה חוקק גחוחות גחול שלא לבבל . לכך לחיר נחה זה לראות לח ישרחל . וכן הוח הפיוחם בחחוחה הב"ל : אמר ר' יצחק מהו כו' . מפרש חלה סר חילמן עצמן רוח . ומזל על משה פניה סר ונעוך לראות בעצמן ב"ל ישרחל : ד"א ויקרא כו' . ולכר חלה חפיוחם רועה ישרחל : (יב) יש בו פסיק כין סיבה לחיבה שוחד חקל להפסיק : וקוראה פלוני פלוני מכלי הכללה והפסק נמקיים מרוב לעצמן וכן לכיכול ה' חלפעב עצמו יש"ל וסיה מחרב לקוחת למהב פיפא ויננלם : עם כל הנ"ל פיה הפסיק כו' .

משה הנני מה אבא מבקש. אמר הקב"ה איני אביך אלא אלהי אביך בפתוי באתי אליך כדי שלא תתירא. אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב. שמח משה ואמר הא אבא נמנה עם האבות ולא עוד אלא שהוא גדול שנזכר תחלה: (ב) ויסתר משה פניו. אמר אלהי אבי עומד כאן ואיני מסתיר פני. ב ר' יהושע בן קרחה ור' הושעיא. אחד מהן אומר לא יפה עשה משה כשהסתיר פניו שאילולא לא הסתיר פניו גלה לו הקב"ה למשה מה למעלה מה למטה מה שהיה ומה שעתיד להיות. ובסוף בקש לראות שנא' (שם לג) הראני נא את כבודך. אמר הקב"ה למשה אני באתי להראות לך והסתרת פניך. עכשיו אני אומר לך כי לא יראני האדם וחי כשבקשתי לא בקשת. וא"ר יהושע דסכנין בש"ר לוי אעפ"כ הראה לו. ג בשכר ויסתר משה פניו (שם) ודבר ה' עם משה פנים אל פנים. ובשכר כי ירא (שם לד) וייראו מגשת אליו. ובשכר מהביט (במדבר יב) ותמונת ה' יביט. ור' הושעיא רבה אמר יפה עשה שהסתיר פניו. א"ל הקב"ה אני באתי להראות לך פנים וחלקת לי כבוד והסתרת פניך. חייך שאתה עתיד להיות אצלי בהר מ' יום ומ' לילה לא לאכול ולא לשתות ואתה עתיד ליהנות מזיו השכינה שנא' (שמות לד) ומשה לא ידע כי קרן עור פניו. אבל נדב ואביהוא פרעו ראשיהן וזנו עיניהן מזיו השכינה שנאמר (שם כד) ואל אצילי בני ישראל לא שלח ידו והם לא קבלו על מה שעשו: (ג) ויאמר ה' ראה ראיתי את עני עמי. הה"ד (איוב יא) כי הוא ידע מתי שוא. ידע הקב"ה העם המתים על השוא לעשותו. ד"א ידע הקב"ה העם העתידים לעשות שוא ונהרגים כמה דתימא (ישעיה ג) מתיך בחרב יפולו. אלא (איוב יא) וירא און ולא יתבונן. כיצד אתה מוצא בשעה שיצאת הגר מביתו של אברהם היא ובנה מה כתיב (בראשית כא) ויכלו המים מן החמת ותלך ותשב לה מנגד. א"ר ברכיה התחילה מטחת דברים כלפי מעלה אמרה רבון העולם אתמול אמרת לי הרבה ארבה את זרעך והיום הוא מת. מיד ויקרא מלאך אלהים אל הגר. א"ר סימון בקשו מלה"ש לקטרגו אמרו לפניו רבון העולם אדם שעתיד להמית בניך בצמא אתה מעלה לו את הבאר. נאה להעלות לס' רבוא שהן עתידין לומר לפניך (שמות טו) זה אלי ואנוהו. אמר להם עכשיו צדיק הוא או רשע. אמרו לפניו צדיק הוא. א"ל איני דן את האדם אלא בשעתו לכך כתיב (איוב יא) וירא און ולא יתבונן. וכן כשהיו ישראל במצרי' ראה הקב"ה מה שעתידין לעשות הה"ד ויאמר ה' ראה ראיתי. ראיתי לא נאמר אלא ראה ראיתי. אמר לו הקב"ה משה ד אתה רואה ראיה אחת ואני רואה שתי ראיות. אתה רואה אותן באין לסיני ומקבלין תורתי. ואני רואה אותן מקבלין תורתי זהו ראה. ראיתי זו ראיית מעשה העגל שנא' (שמות לב) ראיתי את העם הזה כשאבא לסיני ליתן להם את התורה אני יורד בטטראמולי שלי שהן מתבוננים בי ושומטים אחד מהן ומכעיסים אותי בו. אעפ"כ איני דנם לפי המעשים העתידין לעשות אלא לפי הענין דהשתא כי שמעתי את צעקתם אע"פ שידעתי מכאוביו שעתידים לעשות הוי ראה ראיתי. מהו כי ידעתי את מכאוביו יודע אני כמה עתידים להכאיבני במדבר כמה דתימא (תהלים עח) כמה ימרוהו במדבר יעציבוהו בישימון ואעפ"כ איני נמנע מלגאלם. א"ר שמואל בר נחמן הדבר הזה שפט עתניאל בן קנז לפני הקב"ה אמר לפניו רבון העולם כך הבטחת את משה בין עושין רצונך בין לא עושין רצונך אתה גואלם שנא' (שופטים ג) ותהי עליו רוח ה' וישפוט את ישראל. לכך כתיב כי ידעתי את מכאוביו ואעפ"כ אני גואלם: (ד) וארד להצילו מיד מצרים וגו'. אמר הקב"ה למשה אני אמרתי ליעקב אביהם (בראשית מו) אנכי ארד עמך מצרימה ואנכי אעלך וגו'. ועתה ירדתי לכאן להעלות בני כמו שאמרתי ליעקב אביהן. ולהיכן אני מעלן אל המקום אשר הוצאתים משם אל הארץ אשר נשבעתי לאבותם הה"ד ולהעלותו מן הארץ ההיא. ועתה הנה צעקת בני ישראל באה אלי. עד עתה לא בא צעקתם לפני שלא הגיע הקץ שאמרתי לאברהם (שם טו) ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה. ועתה לכה ואשלחך אל פרעה. א"ר

יד יוסף ב לקמן פ' מ"ה : ג לקמן פ' מ"ב . תנחומא שמות ואתחנן . ויק"ר פ' כ' : ד לקמן פ' מ"ב וס' מ"ג . דב"ר פ"ג . תנחומא ס"ט :

מתנות כהונה

סוף ע"ב: ה"ג בקשת. שבקשת אותי מבקש: ה"ג הראה לו שלם בשכר כו': ודבר ה' אל משה וגו'. בעין יעקב בפ"ק דברכות לא גרס הכי אבל בויקרא רבה פר' כ' גרס כמו כאן: והם לא קבלו כו'. זהו פירוש של ואל אצילי וגו' לא קבלו עונש על מה שעשו אלא שמכאן מכלל שהיו ראויים לשלוח יד וכמו שפירש"י שם: המתים. נראה שהוא ל' המתנה ואולי צ"ל המתמהים: ולא יתבונן. עושה עצמו כאילו אינו מתבונן בה: מטחת. מטלטלת וזורקת דברים כ' כמטחוי: בצמא. כדאיתא בפ' חלק ובאיכה רבה שהגולים מבני ישראל הלכו אצל בני ישמעאל ובקשו מהם שישקום מים והם לא עשו כן אלא המיתום כדאיתא שם: בטטראמולין שלי. הרמב"ן ז"ל בספר כי תשא פי' ארבע פרדות שהיא בל' יון ארבע עולן

ענף יוסף

במעשה שנגלה הקדוש ברוך הוא למשה טירון היה משה לנבואתו פי' בלשון רומיי שם כלל לאנשים אשר לא נסו במלאכת שם. ובפרט בחורים אשר לא חונכו במלחמה אשר היו לוקחים אותם מדי שנה בשנה ללמדם מלחמה. ונאמר ענין זה אצל הרומיים בתיבת טירונין עכ"ל שם. ומדרש זה אי' ג"כ לקמן פרשה מ"ב ד' קנ"ע סוף עמוד ד' טירון היה משה לנבואתו כו'. וצריך לדעת כי מלת טירן יש לה ב' הוראות ונבדלים לפי הבדל כתיבת אותיותיהם בל' רומי ויוני. א' הוא מירה ואז פירושו כמו שפירשנו בעל מוסף הערוך הנ"ל ומענין זה אמר כאן ובפ' מ"ב שם טירון היה משה לנבואתו כלו' דבר חדש היה אצלו הנבואה. ב' בל' רומי טיראננוס ואז פירושו ממשלה ואדנות. [illegible] סרני פלשתים. אך אח"ז בהמשך הזמן התחילו הרומיים למשול במוקש וכל דאלים גבר ואז קראו לכל ממשלה המעשקת אנשים טיראניא עכ"ל שם. ומזה מ"ש אין הקב"ה בא בטרוניא עם בריותיו. פי' בממשלה חזקה לאנסם ולגזלם לקיים צויו מה שאין בכחם (עכמ"ל מ' מכס טיקולם מווילנא): (ב) [אלא לפי הענין של עכשיו כי שמעתי את צעקתם אע"פ כו' הוי ראה ראיתי מהו כי ידעתי כו'] ראיתי מגיהים שכתבו שכך צ"ל לפי שמעתי את צעקתם אע"פ שידעתי את מכאוביו יודע אני כמה עתידים כו' ואעפ"כ איני נמנע מלגאלם ועיין מ"ש בענין לפרש הבטחה שלפנינו

עץ יוסף

הנני מה אבא מבקש. מסתמא שאלהיו קרא לו משום שלא שמע עדיין במותו: שמח משה כו' דק"ל למה לא אמר אלהי אביך ואלהי אבותיך אברהם כו' כדלקמן. ומתרץ שבא לשמח את משה שיאמר לו שאבא נמנה עם האבות. וקיצו היה מפסיק בתיבת אלהי אבותיך היה נראה כמפסיק דלאו עמרם מכלל האבות [מ"כ]: (ב) אלהי אבי עומד כאן כו'. לאו דוקא דהא הדבר באלהי אביו. אלא נקט זה לפי שמוזכר כן תחלה: אחד מהן אומר לא כו'. נ"ל ריב"ק אומר לא יפה כו'. דהא בסמוך קאמר ור' הושעי' רבה אמר כו'. וכן הוא לקמן פ' מ"ה ובברכות: לא יפה עשה משה כו' דבאותו פעם היה עת רצון לגלות לו מה למעלה וכו' ובסוף בקש פי' [illegible] ומלומד בנבואה. משא"כ אחר כך [מ"כ]: עכשיו אני אומר לך כי לא [illegible] אמר כך. ויהיה פי' לא תוכל לראות לפי שלא אתן לך מקום. או פי' [illegible] כדפרש"י בחומש. ודייק זה מדכתיב לא יראני לשון עתיד [illegible]: אעפ"כ הראה לו. ר"ל אע"פ שלא הראה לו פניו מ"מ [illegible] כיון לטוב רק שלא יכול לראות פניו בפעם הראשון. [illegible] יהושע דסכנין פליג על ריב"ק [יפ"ת]: ודבר ה' אל משה פנים [illegible] כדכתיב בפ' בהעלותך. אלא ה"מ להורות בא שבא לו בשכר ויסתר משה פניו [מ"כ]: וייראו מגשת אליו לגשת מגשי ליה. מאי תגשם. אלא ה"ק מה שיראו לגשת אליו [illegible] שהוא לא רצה לגשת [מ"כ]: ותמונת ה' יביט. שמרמז על פסוק כי ירא מהביט. ולהורות בא שבזכות זה זכה לתמונת ה' יביט [מ"כ]: ותמונת ה' יביט פרש"י [illegible] בספרי: לא לאכול ולא לשתות. ר"ל אשר אין בו לא לאכול ולא לשתות [illegible] עתיד ליהנות מזיו השכינה. כנגד שהוא הסתיר פניו לבלתי ליהנות מזיו השכינה: אבל נדב ואביהוא כו'. הזכיר זה חזוק לדבריו שיפה עשה משה בהסתיר פניו. שהרי נדב ואביהוא שזנו עיניהם מן השכינה ולא הסתירו פניהם ולא קבלו שכר על מה שעשו: פרעו ראשיהם כלו' הגביהו ראשם לראות בכל מה דאפשר. הפך ויסתר משה פניו [illegible]: (ג) ידע הקב"ה העם המתים על השוא. שהם ממיתים את עצמם [illegible] הזה ממית את עצמו לעשות רעה ולעבור עבירה. ובדבר אחר [illegible] ונהרגים אח"כ ע"י אחרים על עסקי שוא. ר"ל בעונש השוא [מ"כ]. [illegible] לשון אנשים רק למד נב"ש שהן נהרגים אח"כ ע"י אחרים [illegible] מ"ש בסמוך וירא און ולא יתבונן שלא מסתכל בעתיד [יפ"ת]: ונהרגים [illegible] אע"פ שחטא חטא הוא שחייב מיתה ב"ד ועוד דמיבותא [illegible] כיון דסוף סוף נהרגין. עכ"ז לא יפקוד על העתיד [יפ"ת]: אדם שעתיד להמית כו'. [illegible] הרבה ארבה וגו' ראוי הוא לבטל ולא לעשות לו נס גדול כזה: בצמא [illegible] ובאיכה רבתי שהגולים מבני ישראל הלכו אצל בני ישמעאל ובקשו מהם שישקום מים והם לא עשו כן ע"ש. וגם בתנחומא סדר יתרו: שעתידין לומר [illegible] מקום לקטרג ממעשיהם שהיו מרידים ומסלוגים בעת העלאם [illegible] רבו בני ישראל וגו'. לכך סיימו דאף שהם אינם כדאי לנס [illegible] כמ"ש בסוטה התינוקות הכירוהו תחלה ואמרו זה אלי ואנוהו [מ"כ]: צדיק [illegible] אמר שגרשו אברהם על שיצא לתרבות רעה. אלא למען [illegible] בני ישראל בצמא. או שאמר שעי' [illegible] הדבר בתשובה:

ראיתי לא נאמר. אלא ראה ראיתי: אתה רואה אותן באין לסיני כו'. ר"ל זה ראה משה מדעתו ומשכלו כי אמר שהיה מקובל שהקב"ה יתן תורה לישראל כשיצאו ממצרים כמ"ש לאברהם להיות לך לאלהים ולזרעך אחריך. וראה שהקב"ה גלה לגאלם. ידע שהם באים לקבל את התורה בכאן: שנא' ראיתי ומדכתיב הכא ראיתי כדהתם משמע דראיה זו מעשה העגל כראייה דהתם: בטטראמולי הוא דמות ד' חיות פני אדם פני אריה פני שור פני נשר הנושאים המרכבה. ופי' טטרא בלשון יון ארבע. ופי' מולי פרדות כמו מולאות של טיט רבי: ושומטין אחד מהן היינו פני שור שהוא מהשמאל כי המירו את כבודם בתבנית שור כדלקמן פ' מ"ג: אע"פ שידעתי ופי' כי ידעתי כמו כי עם קשה ערף הוא. רפאה נפשי כי חטאתי לך. שפירושו אע"פ: שעתידים לעשות לא מכאוב שגלותם כפשטיה דכבר נאמר עני עמי. ומפני נוגשיו. אלא מכאוב שעתידים לעשות. והיינו העגל. אף שהוא עון גדול ולא תמצא עתה בזה לא הייתי גואלם. אך כיון שעל עון ע"ז שעשו במצרים עשו תשובה. והעגל שיעשו במדבר עדיין עכ"פ לא עשו. לכך לא יעכב חטא זה מלגאלם כיון שאיני דן על העתיד. וזה דייק מראה ראיתי. ומה שאמר המדרש שוב מהו כי ידעתי את מכאוביו. הוא כמו דבר אחר. משום דלפי פי' הראשון ה"ל לכתוב מכאובו בלשון יחיד. לכן מפרש על המכאובים הרבה שיעשו במדבר כדכתיב כמה ימרוהו במדבר יעציבוהו בישימון. ויעציבוהו הוא לשון עצב ומכאוב. וכינה השטות במכאובים כלפי מעלה שדברה תורה כלשון בני אדם: כך הבטחת את משה. פי' ממאמר כי ידעתי את מכאוביו. בין ראויים ובין אינם ראויים אני גואלם וכדמסיים ואזיל: שנאמר ותהי עליו רוח ה' וישפוט את ישראל ויצא למלחמה. דרשו דוישפוט את ישראל הוא נמי צורך ותיקון מלחמה. ולא אמפשם כפשוטו אלא כשראה ישראל נתונים ביד שונאיהם ע"י עבירות שבידם היה רוצה להושיען והיה מקרב את משפטן לפני ה'. ואמר רבש"ע הושיעה את עמך ואם לא תושיעם לפי שעברו על התורה הרי כבר הבטחת ע"י משה בין עושין רצונך ובין אין עושין לא תמנע מלגאלם [יפ"ת]: לכך כתיב כי ידעתי את מכאוביו. כלו' הבטחה זאת דכתיב כי שפירושו אעפ"כ: (ד) אני אמרתי ליעקב כו'. דכתיב וארד. בא לומר מקיים הבטחת יעקב. ואע"ג דירידה הזאת לא היתה אלא במדין. ולא במצרים מ"מ אין נפקותא בזה משום דלצורך מצרים היתה [מ"כ]: כמו שאמרתי ליעקב ואע"פ שאנכי ארד עמך עם יעקב מדבר. לא על עצמו לבד מדבר אלא גם זרעו אתו. כי בגלות האחיל בו. וההבטחה שיעלנו גם עלה היא גאולת הבנים [יפ"ת]: ולהיכן אני מעלן. לפרש סיפא דקרא ולהעלותו מן הארץ ההוא וגו' בא: אל המקום אשר הוצאתים משם אל הארץ אשר נשבעתי לאבותם הה"ד כו'. דמה צורך להאריך בפסוק ולהעלותו מן הארץ ההיא אל ארץ טובה ורחבה ארץ זבת חלב ודבש. אל מקום הכנעני והחתי והאמרי וגו'. לכן קאמר שזה שאמר שני לשונות הוא נגד שני דברים. שכנגד שנשבע הקב"ה לאבותם אמר ולהעלותו וגו' אל ארץ טובה ורחבה ארץ זבת חלב ודבש. כי מטעם שבחה ומעלתה נשבע להם להורישה לבניהם. ולכן החשיב ארץ בטעמם כאבות. לאברהם קום התהלך בארץ וגו'. ליצחק אתן את כל הארצות האל. ליעקב הארץ אשר אתה שוכב עליה. וכנגד אשר הוצאתים משם אמר אל מקום הכנעני והחתי וגו'. ולא אמר אל ארץ הכנעני. משום שבאמת אינו ארץ הכנעני שהוא לקח מזרע של שם ושייך לשם-אל שהם מורש של שם. רק הוא מקום הכנעני שהכנענים ישבו שם. לכן אמר הקב"ה שיחזיר את ישראל למקומם ולארצם: עד עתה כו' שלא בא הקץ. לשון ועתה דייק: שלא הגיע הקץ אבל עכשיו

א"ר אלעזר לכה וודאית הה"א שבסוף התיבה לומר אם אין אתה נואלם אין אחר גואלם: (ה) ויאמר משה אל האלהים מי אנכי. א"ר יב"ל משל למלך שהשיא את בתו ופסק ליתן לה מדינה ושפחה אחת מטרונית ונתן לה שפחה כושית. א"ל חתנו לא שפחה מטרונית פסקת ליתן לי. כך אמר משה לפני הקב"ה רבון העולמים כשירד יעקב למצרים לא כך אמרת לו אנכי ארד עמך מצרים ואנכי אעלך גם עלה. ועכשיו אתה אומר לי לכה ואשלחך אל פרעה לא אנכי הוא שאמרת לו ואנכי אעלך גם עלה. ד"א מי אנכי ר' נהוראי אומר ה אמר משה לפני הקב"ה אתה אומר לי לך והוצא את ישראל היכן אני משכים בקיץ מפני החמה ובחורף מפני הצנה. מנין לי לספק במאכל ובמשתה כמה חיות יש בהן כמה מעוברות יש בהן כמה תינוקות יש בהן. כמה מיני מזונות התקנת להם להיות שבהן. כמה מיני רכוכין התקנת למעוברות. כמה קליות ואגוזין התקנת לתינוקות. והיכן פירושו של דבר זה בשיר השירים שנא' (ש"ה א) הגידה לי שאהבה נפשי. א"ל הקב"ה מן הררה שהיא יוצאה עמהן ממצרים מספיק להן ול' יום אתה יודע איך אני עתיד להנהיגן. ד"א מי אנכי אמר לפניו רבש"ע היאך אני יכול ליכנס למקום לסטים ולמקום הורגי נפשות הוי מי אנכי כי אלך אל פרעה וגו'. וכי אוציא את בני ישראל מה זכות יש בידם שאוכל להוציאם. א"ל הקב"ה כי אהיה עמך. אין אומר אהיה עמך אלא למי שהוא מתיירא. וזה לך האות כי אנכי שלחתיך. ובדבר הזה תהיה ניכר שאתה שלוחי לפי שאהיה עמך וכל מה שתרצה אעשה אני. בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלהים על ההר הזה. מה שאמרת באי זה זכות אוציאם ממצרים הוי יודע שבזכות התורה שהן עתידין לקבל על ידך בהר הזה הם יוצאים משם: (ו) ויאמר משה אל האלהים. מהו שאמר לו כי אנכי שלחתיך. אמרו רבותינו ז"ל סימן לגאולה הראשונה שבאנכי ירדו ישראל למצרים שנא' (בראשית מו) אנכי ארד עמך מצרימה. ובאנכי אני מעלה אתכם. וסימן לגאולה האחרונה שבאנכי הם מתרפאין והן עתידים להגאל שנא' (מלאכי ג) הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא. ויאמר משה אל האלהים הנה אנכי בא. א"ר שמעון לודייא בשם ר' סימון בשם ר"ל אמר משה עתיד אני להעשות סרסור בינך וביניהם כשתתן להם את התורה ותאמר להם אנכי ה' אלהיך אלהי אבותיכם שלחני אליכם. אותה שעה ז נתברר משה על עסקיו שנתיירא אם ישאלו לו מה שמו מה יאמר להם. באותה שעה היה מבקש משה שיודיענו הקב"ה את השם הגדול. ויאמר אלהים אל משה. א"ר אבא בר ממל א"ל הקב"ה למשה ח שמי אתה מבקש לידע לפי מעשי אני נקרא. פעמים שאני נקרא באל שדי. בצבאות. באלהים. בה'. כשאני דן את הבריות אני נקרא אלהים. וכשאני עושה מלחמה ברשעים אני נקרא צבאות. וכשאני תולה על חטאיו של אדם אני נקרא אל שדי. וכשאני מרחם על עולמי אני נקרא ה'. ט שאין ה' אלא מדת רחמים שנא' (שמות לד) ה' ה' אל רחום וחנון. הוי אהיה אשר אהיה אני נקרא לפי מעשי ר' יצחק אמר א"ל הקב"ה למשה אמור להם אני י שהייתי ואני הוא עכשיו ואני הוא לע"ל לכך כתיב אהיה ג' פעמים: (ז) ד"א אהיה אשר אהיה. רבי יעקב ב"ר אבינא בשם ר' הונא דציפורין אמר יא אמר הקב"ה למשה אמור להם בשעבוד זה אהיה עמם ובשעבוד הן הולכין ואהיה עמם. אמר לפניו וכך אומר אני להם דיה לצרה בשעתה. א"ל לאו כה תאמר לבני ישראל אהיה שלחני אליכם. לך אני מודיע להם איני מודיע. ד"א אהיה. ר' יצחק בשם ר' אמי אמר בטיט ובלבנים הן עומדים ולטיט ולבנים הן הולכים וכן בדניאל (דניאל ח) ואני דניאל נהייתי ונחליתי. אמר לפניו וכך אני אומר להן. א"ל לאו אלא אהיה שלחני אליכם. א"ר יוחנן אהיה אשר אהיה ביחידים אבל במרובים על כרחם שלא בטובתן כשהן משוברות שיניהן מולך אני עליהם שנא' (יחזקאל כ) חי אני נאם ה' אלהים אם לא ביד חזקה ובזרוע נטויה ובחמה שפוכה אמלוך עליכם. ד"א דא"ר ענניאל ב"ר ששון אמר הקב"ה לכשאני מבקש אחד מן המלאכים שהוא אחד

משלישו

יד יוסף ח שמ"ר רבה פ"א סי' מ"ד. והנחומא ס"ו: ו לקמן פ' כ"ס סי' ד' מכילתא בשנח. קידושין ל"ח. שמ"ר רבה פ"א סי' מ"ד: ז עי' טוק"ר פי"ט ומה שכתבתי ע"ז בסוף מדרש איכה שנדפס בשנת תקפ"ט: ח תנחומא ס"ז: ט בספרי ת"ב פיסקא ד' סוף פיסקא כ"ו: י שוח"ט מזמור ע"ב: יא ברכות ט':

מתנות כהונה

תולין פרדות כלו במרכבה שלו והרמז לדמות ארבע חיות הקבועים בכסא הכבוד כדכתיב בריש ספר יחזקאל וכתיב ופני השור מהשמאל והם שחטיהו ועשו את העגל (והרמב"ן שם ובחיי פ' זו הביאו מדרש זה בלשון יותר ברור. וע"ל פר' מ"ב): ודאית. הה"א מורה על הברור כמ"ש שחובה כדיעה ההגונה שבשאול: ה"ג יוצאים משם. ד"א מה שאמר לו האלהים וגו': שבאנכי הם מתרפאין כו'. עי' בילקוט ישעיה פסוק אנכי אנכי [רמז סנ"ו]: מה יאמר לה גרסי'. וזהו ענין הבירור שלא רצה לילך בשליחות עד שידע היאך ישיב להם על שאלתם בלא גמגום בדבריו ובספר עבודת הקודש גרס כמו כאן ואם כן מילתא באפי נפשיה היא: הוי אהיה כו'. ופירושו אהיה נקרא לפי מה שאני אהיה במעשה: וכך אני כו'. בתמיה: לאו. לא אמרתי שתאמר להם כך אלא לך הודעתי ולא להם: אשר אהיה. פירושו יחידים ויבחר כי אהיה לאנשים ואם לא יחפוץ בידו הוא לפרוק עול אבל הרבים לא אניחם לפרוק עול שמים. וזהו מה שכתוב שליחות אהיה שלחני אליכם: לטיט ולבנים. רמז להם שיחזרו לשיעבוד בגלות ודרש אהיה וגו' לשון שברון ושעבוד כד"א נהייתי ונחלתי שפירושו ענין שבר: אלא אהיה. אהיה להם נעזרה בגלות זה ולא תודיע להם גלות אחר: משוברות כו'. כלומר אע"פ שהוא להם שברון רוח וקושיית שנים: ה"ג אמלוך עליכם: ד"א דאמר כו'. והוזר לס'

פסה

עץ יוסף

ועכשיו כבר הגיע כשיגיה מלידת יצחק כמ"ש חז"ל: **לכה וודאית** הה"א שבסוף התיבה כו'. פי' כיון דכתיב ה"א בסוף תיבותא על כרחינו נקרא אותו לכה בקמ"ץ תחת הכ"ף. כלו' עליך הדבר מוטל דוקא ולא לאחר. משא"כ אילו היה כתוב לך בלא ה"א בסוף אז אפשר לקרותו לך ג"כ [שהוא שהליכה בציווי]: (ה) **ליתן** לה מדינה. זה מרמז על ארץ ישראל: **ושפחה אחת** מטרונית. מיוחסת מזרע מלוכה. והנמשל הוא על השכינה ועליה יכול לומר אנכי כי הוא הוא. וקראה שפחה ע"ש שלפעמים השכינה עמהם בגלות: **אמר לו חתנו** אף כאן דבר משה בעד כל ישראל: **לא כך** אמרת לו אנכי ארד כו' ולא כ"ל לריב"ל שהיא דאמר לעיל וארד להצילו אני אמרתי ליעקב אנכי ארד עמך כו'. דא"כ בהדיא קאמר שיקיים דברו בהעלותם. ומה לו להגהר עוד בזה: **לא אנכי** הוא שאמרת לו כו'. פי' לא יתקיים כי מה שאמרת ואנכי אעלך. תשובת השי"ת אליו על זה כתובה לקמן פרשה ט"ו סי' ט"ו. ומרומז תשובה זו בתה שאמר לו הקב"ה כי אהיה עמך. כי באמת ארד עמך למצרים ג"כ לקיים הבטחתי: **היכן אני** משכים בקין כו'. כלומר וכי אוכל אנכי למלאות כל שאלתם. ור"ל היכן אני משכים אותם להם מנוחה בקין מפני החמה שלא תזיקם והורף מפני הצינה שלא תזיקם ולכך צריך להקדים לבקש מקום אחת להשכינם. והיפ"ת מגיה היכן אני מושכם בקין כו'. ושמעתי שאולי צריך להיות משכינם שהוא לשון מנוחה ושכינה משכים למה שדרש על זה בשיר איכה תרעה איכה תרביץ וגו' שהוא ג"כ לשון רבוצה ומנוחה: **מנין לי לספק** כו' ר"ל שלא תאמר שתשוקת האדם לסבול קור וחום כדי שיבא לארץ אחוזתו. לכן אמר מנין לי לספק באוכל ובמשתה בלא אכילה ושתיה אי אפשר להיות: **כמה חיות** כו' ר"ל שלא תאמר שנס לידה אפשר להכין להם יבם ונקידים. לכן אמר עוד כמה חיות יש בהם כו'. כי המזונות הצריכים הצריך למעוברות ולחיות ומיני המגדנות הצריכים לתינוקות קשה להכינם לעם המעונים בעבודת פרך והלואי שיספיקו להכין מזונות פשוטים: **שנאמר הגידה** לי שאהבה נפשי. ע' בחזית שפם מבואר: **מן הררה** שהיא יוצאה עמהן כו' אתה יודע כו'. פי' היא תשובה על מה ששאל מנין לי לספק באוכל ובמשתה כו' והשיב לו הקב"ה אני לך בעקבי הצאן כו'. ר"ל מענין שיצאה שיצאו ממצרים ויהיינו להם מזון ולדה לדרך עוגות מצות ואותה העוגה הספיק להם לס"א סעודות. זה יהיה לך לסי' לרעות את גדיותיך על משכנות הרועים כלו' כל זמן שיהיה שכונתם במדבר [ת"כ]: **תספיק** להם שלשים יום. פי' לפי שיציאת מצרים היתה בט"ו בניסן ובט"ו באייר התחיל המן לירד להם. וע' רש"י סדר בשלח: **למקום לסטים**. ר"ל לתקום שהסודים על שפיכת דמים. וזהו שאמר מי אנכי כי אלך אל פרעה ולא אמר כי אעמוד או אדבר לפני פרעה. משום שלא תפרעה היא מתירא אלא ממה שיקרהו בדרך אשר ילך בו אשר יש בו לסטים והורגים: **מה זכות יש** בידם. זו שאלה ב'. מה זכות יש בידם שנחשב הקץ מלידת יצחק ולא ד' מאות שנים כפשוטו דקרא. וגם אם אין להם זכות לא יוכל זכות אביה להושיעם שזכותן אינו מועיל אלא למי שעושה כמעשיהם: **אין אומר** אהיה אלא למי שמתירא. זהו תשובה למאמר איך יכנוס לתקום לסטים כו': **תהיה ניכר** שאתה שלוחי. כי זה שאמר וזה לך האות לא שמכה צריך אות דהא משה ראה עם מי הוא מדבר. אלא שיהא לך אות וסימן להראות לכל שיכירו בהאות כי אנכי שלחתיך וכל מה שתרצה אעשה אני שאנכי עמך: **שבזכות התורה** כו' שאז יתהפך לבבם ומעשיהם למוב. כי עתה העדר לדקתם הוא רק במקרה (ו) **ויאמר משה** אל האלהים מהו שאמר לו כי אנכי שלחתיך. במדרש דפוס פראנקפורט הנוסחא דבר אחר האלהים מהו שאמר לו כי אנכי שלחתיך. וצ"ל דבר אחר מהו שאמר לו האלהים כי אנכי שלחתיך. והמ"כ מגיה ד"א מהו אנכי שלחתיך. דהוה די שיאמר כי שלחתיך ואנכי למה לי: **סימן לגאולה** קמפרש הפתח וזה לך האות כי אנכי שלחתיך כי מה שאני שולחך נמאמר אנכי הוה סימן לגאולה שבאנכי ירדו כו': **הם מתרפאים** אפשר שכוונת המדרש הם מתרפאים מאשמותיהם ע"ד [הושע י"ד] ארפא משובתם: **עתיד אני** ליעשות סרסור כו'. דהל"ל הנה אנכי אל וגו'. ואנכי למה לי. לכך דרש שקאי אמה שיהיה סרסור בקבלת התורה שהזכיר ה' בהוציאך את העם וגו'. ואמר שאז יהיה בא בין ה' ובין ישראל להיות סרסור. ח"ש האי כשהאמר אנכי ה' אלהיך אנכי בא בנתיים. ומלת אנכי משרת לשניהם. וכוונת המדרש הוא כך שכיהלה לא רצה משה. וכיון שאמר לו הקב"ה תעבדון את האלהים שיקבלו התורה. אז נתרצה משה. אך רצה להתברר על עסקיו להודיע שמו הגדול. לכך אמר דהא אני אהיה סרסור בין ישראל לבינך בקבלת התורה ושם אמסור לי כל גנזי אוצרות ושמות הקדושים והטהורים. א"כ בהכרח שתהיה כדאי לכך. א"כ גם אתה תודיעני את שמך הנכבד והנורא: **שיודיענו את** השם הגדול היינו שם המפורש. כי היה שם המפורש מקובל מהאבות ביד ראשי זקניהם כפי הדין שאין מוסרים אותו אלא ליחידי סגולה והנה ידע משה כי יש שם מיוחד מסור בידם. והוא כשיצא ממצרים היה רך בשנים ולא הגיע למדרגה שימסרוהו לו. ולכן ביקש עכשיו לידע אותו כי יהיה זה לו אות ומופת על שליחותו שירא שנודע לו בנבואה. והנה ה' לא רצה להודיעו עכשיו שלא יאות להודיע להמון בשם זה אלא בשם מסכים לפי ענין השליחות. ועל המעשה הזה מהגאולה אמר כה תאמר לבני ישראל אהיה שלחני עליכם ועניינו שיהא עמהם בצרה זו כדלקמן. **כשאני** דן כו' נקרא אלהים. בכל מקום דיין: **אני** נקרא צבאות. כמלך היוצא לצבא. **נקרא אל** שדי ע"ש שהוא משדד את המקטרגים לבלתי פגוע בו. עוד יש לומר לפי שימי הדין הם כמספר ארבעים כמספר שמר"ח אלול ועד יוה"כ. וכל ימות השנה הקב"ה תולה לרשעים את פשעיהם עד יבואו אותן הימים ימי הדין. ואם כן יהיה החשבון של כל ימות השנה שהקב"ה תולה בהם העונות ש"ד ימים. שכל ימות השנה של לבנה הם שנ"ד. חסר מהם ארבעים יום שמר"ח אלול עד יוה"כ יותירו ש"ד וזהו רמז שנקרא שדי [ה"נ]: **וכשאני** מרחם על עולמו דהיינו להשפיע עליהם שפע טוב. כי אין גם אחד בעולם שיהיה כדאי להברלות ולהתקיים מצד עצמו אלא בטובו הגדול: **ר' יצחק** אמר כו'. הוסיף עוד לותר מדהפסיק למאמרו בלשון הויה מילתא אגב אורחיה קמ"ל היותו בעבר ובעתיד ובהווה. וה"ש לכך כתיב אהיה ג"פ כלו' לא דייקא רק מ"ש לכון הויה ג"כ. אבל פירושו לפי ענייננו הוא כדלעיל לרבי אבא: (ז) **בשעבוד זה** אהיה עמם כו'. פי' הרמב"ן שבעבור שהזמן העבר והעתיד כולו בכורא בהוה כי אין חליפות וגלא עמו ולא עברו מימיו כלום לכך יקרא בו כל הזמנים בשם אחד מורה תוב התאיות: **דיה לצרה** בשעתה. דיה לצרה שיתאוננו בה בשעה שתבא עליהם. ואף שכמה פעמים אמר להם בהוכחה שיגלו. מ"מ בעת שהם בשעבוד אינו ראוי להודיעם ולצערם: **לך** אני מודיע כו'. פירוש מה שאמרתי ובשעבוד הם הולכים לך הוא שהודעתי לא להודיע להם. ומ"ש אמר הקב"ה לאתה אמור להם לא קאמר אלא על מ"ש בשעבוד זה אהיה עמהם. וע' בפ"ק דברכות דף ט' ע"ב: **לך אני** מודיע כו'. וכוונת הקב"ה היה במה שגילה לו לאשה כדי שילטער להתפלל עליהם לפי שכך הוא דרכם של הנביאים כשרואין איזה צרה לישראל היו מתפללים עליהם מיד: **בטיט** ובלבנים הם עומדים. דרש אהיה אשר אהיה מלשון שבר וצער כמו נהייתי ונחליתי. והכוונה שהשכינה כביכול בצער על גלות זה ועל העתיד. וכשאמר ליה וכך אני אומר להם א"ל לאו אלא אהיה שלחני אליכם והוא שיגיד להם שהשכינה עמהם בגלות זה ותפן לגואלם. וזו תשובה לאתה שאמר ואמרו לי מה שמו שיגיד להם השם שמורה על ההשגחה [יפ"ת]: **לטיט** ולבנים הם הולכים. כלו' שעוד ישתעבדו בגלות. ולטיט ולבנים לאו דוקא. אלא לצער קשה כטיט ולבנים דשעבוד מצרים. **אהיה** אשר אהיה ביחידים. דרש אהיה אשר אהיה כשם שאתה הוה עמי כך אני אהיה עמך. אם עושים את ידיהם למעט אהיה עמם וקאמר שזה יהיה ביחידים

אבל

משלישו של עולם פושט ידו מן השטים ומגעת לארץ שנא' (שם ח) וישלח תבנית יד ויקחני בציצת ראשי וכשבקשתי ג' פתן עשיתים יושבים תחת האילן שנא' (בלהים יח) והשענו תחת העץ. יב ובשאני מבקש בבודי מלא כל העולם שנא' (ישעי כג) הלא את השמים ואת הארץ אני מלא נאם ה' וכשבקשתי דברתי עם איוב מן הסערה שנא' (איוב ח) ויען ה' את איוב מן הסערה ובאשר אני מבקש מתוך הסנה: (ח) ויאמר עוד אלהים אל משה כה תאמר לבני ישראל ה' אלהי אבותיכם. לך ואמור להם בשבחי שהוא מדת רחמים בו אני מתנהג עמהם בזכות אבותם והודע שעל אבות אברהם יצחק ויעקב אני אומר הה"ד ה' אלהי אבותיכם אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב שלחני אליכם. וכששמע משה כך שלא הזכיר אביו בשם שעשה בתחלה אמר לפניו רבש"ע יש הוטאים בשאול א"ל לאו אמר לפניו לשעבר אמרת שמך על אבי ועכשיו סלקת אותו. א"ל בתחלה פתיתי אותך מיכן ואילך דברי אמת אני מדבר עמך: (ט) זה שמי לעלם חסר ו'. יג שלא יהגה אדם את ה' באותיותיו. וזה זכרי לדר דר. יד שאין אומר אותו אלא בביניני: (י) לך ואספת את זקני ישראל. לעולם זקנים מעטידים את ישראל וכה"א (יהושע ח) וכל ישראל וזקניו ושוטריו ושופטיו עומדים מזה ומזה לארון. אימתי ישראל עומדים כשיש להם זקנים. למה כשהיה בה"מ קיים היו שואלים בזקנים שנא' (דברים לב) שאל אביך וינדך זקניך ויאמרו לך. שכל מי שנוטל עצה מן הזקנים אינו נכשל תדע לך כששלח בן הדד אל מלך ישראל שנא' (מ"א כ) כה אמר בן הדד כספך והזהבך לי הוא. שלח לו מלך ישראל כדבריך אדני המלך לך אני וכל אשר לי. פעם שניה שלח לו (שם) כי אם כעת מחר אשלח את עבדי אליך וחפשו את בתיך ואת בתי עבדיך והיה כל מחמד עיניך ישימו בידם ולקחו. וכי כל מה שתבע בראשונה אינו חמדה. בקש כסף מהב והם חמדה שנא' (משלי כה) כסף נשים והם חמדת כל הנוים. בקש נשים והם חמדה שנא' (יחזקאל כד) בן אדם הנני לוקח ממך את מחמד עיניך ונו'. בקש בנים והם חמדה שנא' (הושע ט) והמתי מחמדי בטנם. הוי אומר כל מה שתבע בראשונה חמדה. ומהו כל מחמד עיניך דבר שהוא חמדה מתוך חמדה זו התורה שנא' (תהלים יט) הנחמדים מזהב ומפז רב. כיון ששמע מלך ישראל זה אמר אין זו שלי אלא של זקנים הוא מיד (מ"א כ) ויקרא מלך ישראל לכל זקני הארץ ונו' ויאמרו אליו כל הזקנים וכל העם אל תשמע ולא תאבה. כיון ששמע לעצת הזקנים מיד (שם) ויצא מלך ישראל ויך את

יד יוסף יב כל"ל פ"ג פי' ג': יג פסחים ג': יד זוהר שמות דף כ"ג. ומדר' תנח דף כ"ג:

מתנות בהונה

מלמד שמשה מפשלפל ויסיח כמו מיבעי לשעבר פי'. מלמדנו מלי מנכי מלי מנך: באותיותיו. ככתיבתו מלא בקריאתו וכמו פסיק"א נסמוך זה: שעברו יב. כדתנם למעלה: אלא על ממש פי'. ופ"ת המלריים השש לא עלמן מכרי לא לחמנו מלך

עץ יוסף

מלמיע נו עד שעשו התותים ומופיעים כדלעיל ויעש התותים למיי השם ונו' ולא הגיעו על המסורת וי"ל פתותים מסיימן לא היה משום כי אם לקנא מן הזקנים המעידים ומוכרחים שנשה ע"ל החזק להתורות כדי שיתמידו גם שיתר כל העם אלא היו יודעים שום דבר מהשתר והסיתן שטה משום פיהם על הזקנים לבד: מיוסף בן הוא הגידשם המתיעת. ולא כדפ"י נתותם דנשם יעקב ויוסף. ומה שטה נתמת משנתם פיהם מיוסף ולא מיעקב משום דשתר זה היו מוכרים לגשמים שבחיר ויעקב מכרו ליוסף שטה שמע שבחור. ויוסף מכרו גם בן לשמעון שבחורו [פ"ע]: ומהן מקד מקדיש. פי' כשל מקדיה למה ליה לכך היה יכול להגיה הסיתן נשקוד מהן כמו בכשל מקדיה: מקד במצרים מקדתי על סיס. שהו ניתם מעניים ויניח סיס. פי' נמי שבר מכות דמצרים ותמשים דיס [פ"ע]: מקוד להבא כמו שהם שנם בשמיד יסקוד ה' נתו לשהם שתשם בנרתם: אשמר להם כמו מתמרתי ליעקב. ספי' ותומר מעלה תחכם כבר תמרתי ליעקב שתני בשנתי תעלה תותם ושתה תקיימנו: ואנבי אעלך חה נתמר על עלייה זרש: והיה אלהים עמכם. ספי' שהוא נשמעו יסיה נשלמכם: למה שמסורת (יג) ראה הקב"ה שה עתיד שנעשה כי עגל יתן להעלך. כדי שיהא הקהל מתפללים כי יודע תלונים דשם"ם כמים ותני יתעתי כי לא יתן לחכם ונו': והם עכבו לת שעשה. עלת כדשם טרשה ותנו יכולים לשם: למדוד לשם כמתה שמדדו. כלי לת לקיים ונם שם הנוי שעשה זן מגני ונו' דשם היה יכול הקב"ה לנקום נשם בתנים בתרע ושבא ותכר [ות' ס"ת בתכוסה] (יג) ראה הקב"ה שה עתיד שנעשה כי עגל יתן להעלך. כדי שיהא הקהל מתפללים כי יודע תלונים דשם"ם כמים ותני יתעתי כי לא יתן לחכם ונו': והם עכבו לת שעשה. עלת כדשם טרשה ותנו יכולים לשם: למדוד לשם כמתה שמדדו. כלי לת לקיים ונם שם הנוי שעשה זן מגני ונו' דשם היה יכול הקב"ה לנקום נשם בתנים בתרע ושבא ותכר [ות' ס"ת בתכוסה]

חסס ואת תרכב ונו'. תני ישראל נמלכים בזקנים ולכך אמר הקב"ה למשה לך ואספת את זקני ישראל: (יא) אמר להם פקד פקדתי. א"ל מסורת היא בידם מיוסף שבלשון חזה אני נואלם. לך אמור להם זה הסימן. ומהו פקד פקדתי פקד במצרים פקדתי על הים פקד להבא פקדתי לשעבר. ואת העשוי לכם במצרים. כלומר אני פוקד על המצריים מה שעושים לכם כמד"א (בראשית טו) פקדתי את אשר עשה עמלק. ואומר אעלה אתכם. אמור להם במו שאמרתי ליעקב אביהן כן אעשה ומה אמר לו (בראשית מו) ואנכי אעלך גם עלה. וכן יעקב אמר לבניו (שם מה) והיה אלהים עמכם והשיב אתכם ונו'. מיד ושמעו לקולך למה שמסורת נאולה הוא בידם שבל נואל שיבא ויאמר להם פקידה כפולה נואל של אמת הוא. ואח"כ ובאת אתה וזקני ישראל ונו'. הלך כבוד לזקנים. ואמרת אליו ה' אלהי העבריים נקרה עלינו. למה קורא אותם עבריים על שם שעברו ים: (יב) ועתה נלכה נא דרך שלשת ימים למה אמרו שלשת ימים ולא אמרו נלכה נא לעולם. למה אמרו כן כדי שיטעו המצריים וירדפו אחריהם בשעה שיצאו ויאמרו לא נאלם אלא על מנת שילכו ג' ימים ויזבחו לו. ומה עכבו עצמן כל כך. וירדפו אחריהם בסוף ג' ימים ויטביעם בים למדוד להם בסדה שמדדו שאמרו (משלי ה) כל הבן היולד האוהוה ונו': (יג) ואני ידעתי כי לא יתן אתכם מלך מצרים להלוך. ראה הקב"ה מה עתיד פרעה לעשות ולהכביד העבודה על העם מעת שילך בשליחותו וכדי שלא יטעה ברבר. הודיעו הקב"ה כך וכך עתיד פרעה לעשות בזמן שתלך בשליחותי כדי שלא יטיח דברים כלפי מעלה. ואע"פ הטיח דברים כלפי מעלה ועליו נאמר (קהלת ו) כי העושק יהולל חכם: (יד) ושלחתי את ידי. אעשה מה שדברתי לאברהם (בראשית טו) ונם את הגוי אשר יעבדו דן אנכי. בדי למדוד בהם כמדתם לוך אמרב בהם ואתר אשר אשלם להם אל חיקם ישלח אתכם. ונתתי את חן העם. מה שאמרתי לאברהם (שם) ואחרי כן יצאו ברכוש נדול. אני עתיד לעשות אתכם לחן בעיני מצרים כדי שישאילום וילכו מלאים. כדי שלא יהא פתחון פה לאברהם אביהם לומר ועבדום וענו אותם קיים בהם ואתרי כן יצאו ברכוש נדול לא קיים בהם. ושאלה אשה משבנתה ונומר. מלמר שהשמלות חביבות עליהם ביותר שבזמן שאדם יוצא לדרך אם אין לו שמלה הוא מכסיף. ונצלתם את מצרים עתידים לעשות מצרים כמצולה שאין בה

דנה

בלשה יסיח ומנוד לון כיון שלשה יסיח מלת שמר דרך שלשה יסיח משה ואחרי הלמו ג' יסיח ואומר: ישיחה. מלמה ד"ל יסיח: מכסיפים. נמנינים בפני הכריזות חנגד"ח שם שלמדנו מ"ל ללת כשמפלי פותנשלי לו כ"ל יהלה מפני כנשה ויכריחו פתו ויתקלקל: תנה

דנה: (טו) ויען משה ויאמר והן לא יאמינו לי. אותה שעה דבר משה שלא כהוגן. הקב"ד א"ל ושמעו לקולך והוא אמר והן לא יאמינו לי. מיד השיבו הקב"ה בשיטתו נתן לו אותות לפי דבריו. ראה מה כתיב אחריו ויאמר ה' אליו מזה בידך ויאמר מטה. כלומר מזה שבידך אתה צריך ללקות שאתה מוציא שם רע על בני. הם מאמינים בני מאמינים. מאמינים שנא' ויאמן העם. בני מאמינים שנא' (בראשית טו) והאמין בה'. תפש משה מעשה הנחש שהוציא לה"ר על בוראו שנא' (שם ג) כי יודע אלהים וגו'. כשם שלקה הנחש כך זה עתיד ללקות. ראה מה כתיב ויאמר השליכהו ארצה וישליכהו ארצה ויהי לנחש. לפי שעשה מעשה נחש לכך הראה לו את הנחש כלומר עשית מעשה של זה: (טז) וינס משה מפניו. מטרונה אמרה לר' יוסי אלהי גדול מאלהיך. אמר לה למה. אמרה לו בשעה שנגלה אלהיכם למשה בסנה הסתיר פניו משה. אבל בשעה שראה את הנחש שהוא אלהי מיד וינס משה מפניו. א"ל תפח עצמותה. בשעה שנגלה אלהינו בסנה לא היה לו מקום לברוח אנה היה בורח לשמים או לים או ליבשה מה נאמר באלהינו (ירמיה כג) הלא את השמים ואת הארץ אני מלא נאם ה'. אבל הנחש שהוא אלהיך כיון שאדם בורח ממנו ב' או ג' פסיעות יכול להנצל ממנו. לכך כתיב וינס משה מפניו. ד"א למה נס לפי שחטא בדבריו שאילו לא חטא לא היה נס שאין הנחש ממית אלא החטא ממית. כמ"ש טו כמעשה דרבי חנינא בן דוסא: (יז) ויאמר ה' אל משה שלח נא ידך ואחוז בזנבו. טז והרי אמרנו למה היה הנחש כנגד משה. אלא מה אות היה לישראל בכך. א"ר אלעזר לכך נהפך המטה לנחש כנגד פרעה שנקרא נחש שנא' (יחזקאל כט) התנים הגדול. ואומר (ישעיה כז) על לויתן נחש בריח. לפי שהיה נושך את ישראל א"ל הקב"ה ראית פרעה שהוא כנחש עתיד אתה להכותו במטה. וסוף הדברים הוא יעשה כעץ מה המטה אינו נושך כך הוא לא ישך הה"ד שלח ידך ואחוז בזנבו. למען יאמינו כי נראה אליך ה'. לך עשה להם אות זה כדי שיאמינו שאני נראה אליך. ויאמר ה' לו עוד הבא נא ידך בחיקך. א"ל מה הנחש כשהלשין הכיתי אותו בצרעת שנא' (בראשית ג) ארור אתה מכל הבהמה כד"א (ויקרא יג) צרעת ממארת א"ר אלעזר הלין סילעין דביה צרעין אינון. אף אתה ראוי ללקות בצרעת. ולמה הכניסה בחיקו לפי שדרכו של לה"ר לומר בסתר. וכן הוא אומר (תהלים קא) מלשני בסתר רעהו אותו אצמית. אין אצמית אלא לשון צרעת כמה דתימא (ויקרא כה) לצמיתות ומתרגמין לחלוטין ותנן אין בין מצורע מוסגר למצורע מוחלט. ויבא ידו בחיקו ויוציאה והנה ידו מצורעת כשלג. לקח את שלו על שהלשין. יח ר' יהושע דסכנין בשם ר' לוי אמר מכאן אתה למד שכל החושד הכשרים בדבר ואין בו לוקה בגופו: (יח) ויאמר השב ידך אל חיקך. וכי מה אות היה לישראל בזה. לך אמור להם מה מצורע מטמא יט אף המצריים מטמאים אתכם. וכשם שהוא נטהר כך הקב"ה עתיד לטהר לישראל כמו שכתוב והנה ידו מצורעת כשלג וברפואה כתיב ויוציאה מחיקו והנה שבה כבשרו. אמרו רבותינו שלא להוציא לעז על בשרו של משה לכך לא נצטרעה היד עד שיצאה מחיקו אבל לענין הרפואה מתוך חיקו נתרפאת. ד"א מכאן כ שהפורענות שהיא על הצדיקים לבא ומדת הטוב ממהרת לבא: (יט) והיה אם לא יאמינו גם לשני וגו' למה עשה לו הקב"ה ג' אותות כנגד אברהם יצחק ויעקב. ולקחת ממימי היאור. רמז לו שעל ידי דבר שיאמר אל ישראל עתידין המים להפוך לדם והוא ילקה על ידיהם שכן כתיב (במדבר כ) שמעו נא המורים. כא והכה הסלע והוציא דם שנא' (תהלים עח) הן הכה צור ויזובו מים. ואין ויזובו אלא לשון דם שנא' (ויקרא טו) ואשה כי יזוב זוב דמה. ולכך הכה הסלע פעמים שבתחילה הוציא דם ולבסוף מים. בשני האותות הראשונים את מוצא שחזרו לכמות שהיו אבל אות הדם לא חזר לכמות שהיה לפי שלא רצה למחול למשה על חטא המים. ומה אות היה לישראל א"ל בזה האות ילקו המצריים תחלה: (כ) ויאמר משה אל ה' בי אדני. אמר משה להקב"ה אתה אדון העולם וכי אתה רוצה שאהיה שליח הרי לא איש דברים אנכי וגו'. אמרו חכמים כב ז' ימים קודם היה הקב"ה מפתה למשה שילך בשליחותו ולא היה רוצה לילך עד מעשה הסנה. הה"ד לא איש דברים אנכי חד. מתמול ב'. גם ג'. משלשם ד'. גם ה'. מאז ו'. דברך ז'. א"ר פנחס הכהן אמר משה אני איני איש של דברים. ואיני רואה כאן דברים כי האדם שאני הולך אצלו עבד הוא ואינו מקבל מוסר שנא'
בדברים

יד יוסף טו ברכות ל"ג: טז סדר"א פ' מ': יז ז"א דף ל"ב: יח שבת צ"ז. יומא י"ט: יט תנחומא ס"ז: כ פרק חורק: כא שוח"ט מזמור ע"ח במ"ר חקת: כב ויק"ר פ' י"א. שה"ש רבה פ' א' שוח"ט מזמור י"ח. ס"ע רבה פ' ס'. במדב"ר פ' כ"א. תנחומא היי בהם ובדר ויקרא וס' ואתחנן ילקוט ש"ב רמז קס"א. וברש"י בחומש:

מתנות כהונה

דנה. דגים: **כלומר מזה כו'**. דייק מדכתיב מזה תיבה אחת ולא כתיב מה זה וכן פירש"י בסדר הזה: ה"ג **ויאמר ה'** אליו מזה. מזה שבידך מן זה שיש בידך כלומר שדרת עכשיו: **כנגד משה**. כלומר לרמז שתפש מעשה נחש: **צרעת כו'**. ודרש ארור לשון מארה דכתיב גבי צרעת: **הלין סלעין כו'**. אלו סלעים שבו צרעת הם **סלעים** הנהם מנומר הברבורות עגולים כמו סלעים: **לומר** בסתר לאומרו בסתר: **החושד כו'**. ומשה חשד לישראל שנאמר והן לא יאמינו לי. (ה"ג כמו שכתב והנה שבה והנה ידו מצורעת כו' וכן הוא בתנחומא): **שיאמר אל ישראל**. גרסינן. ופי' שעתיד שיאמר להם שמעו נא המורים כדמפרש ואזיל: **קודם**. קודם שנגלה עליו בסנה ובפרק שמיני היתה שפיתוי שבעה ימים היה הכל בסנה וע"ש במדרש חזית (א' י"ג): **דברך** שבעה. כסדר שלם גרס משלשום ג' ימים

עץ יוסף

כלשון זה מפני שהוא לשון מצולה: **שאין בה דגה** שבמצולות הים כלו' בתוך התהום הן מצויין דגים. אלא על שפת הים שכלא להיכא תזון. ואע"פ שאמרו שגדולה ביזת הים מביזת מצרים. י"ל דהכא בהמון העם ידבר כמ"ש ויטלו איש מאת רעהו וגו' והם עם הארץ. אבל מתנבי הגבא וכ"ש מגנזי המלך לא לקחו כלום עד ביזת הים [יפ"ת]: **(טו) אותה שעה דבר** משה שלא כהוגן. ולפי האמת לא היה צריך לאותות. אך הקב"ה השיבו לפי סברתו שסבר שלא יאמינו לו. והא דהיה צריך משה ליתן להם אותות אחר שיאמינו לו כדאמר לו הקב"ה. י"ל דהאי ושמעו לקולך קאי אזקני ישראל שישמעו קולו מצד המסורת פקד פקדתי. אבל המון רב מבני ישראל לא יאמינו בו עד שיעשה האותות לעיניהם. ומכל מקום משה לא דבר כהוגן דגם על הזקנים אמר והן לא יאמינו לי דמינייהו סליק [מ"כ]: **מזה שבידך אתה** צריך ללקות. לפיכך כתיב מזה בתיבה אחת להורות דמזה שבידך אתה צריך ללקות: **שנא' ויאמן העם** אף ע"ג דכתיב זה אחר ויעש האותות לעיני העם. כוונתו על סוף פסוק וישמעו כי פקד ה' את בני ישראל. דמתחלה כתיב ויאספו את כל זקני בני ישראל וידבר אהרן את כל הדברים אשר דבר ה' אל משה. ויעש האותות לעיני העם [וע' מ"ש לעיל]. ובמה דסיים שהאמין העם ע"י האותות. וישמעו כי פקד וגו' קאי אזקנים שהם האמינו ע"י השמועה. **בני מאמינים** ועל הרוב מעשה אבות יירשו בנים. **שהוציא** לשה"ר על בוראו. כדאי' בב"ר פ' י"ט: **כי יודע אלהים** כי ביום אכלכם והייתם כאלהים. ולרעתכם הוא מכם: **ראה מה כתיב** ויאמר השליכהו כו'. נראה שהמדרש דייק לאמר הוצרך עתה לעשיית המעשה ממש. שלא היה די שיאמר לו ולקחת מטך ותשליכהו ארצה ויהפך לנחש. אלא ודאי רצה להראות לו הנחש בעין לומר לו עשית מעשה של זה ושיצטער בפחדו לנוס מפניו. וזה שדייק ראה מה כתיב כו' כלו' דוק במה שצוהו להשליכו ארצה ויעשה כן בפועל עכשיו כי הכוונה להראותו בעין וכאמור [יפ"ת]: **(טז) ואת הארץ** אני מלא. והים הוא בכלל הארץ. וא"כ אנה אוליכה. והסתרת פנים לא היה משום הבריחה אלא כדי לחלוק כבוד כדלעיל. **לכך כתיב** וינס משה מפניו. דמפניו ר"ל מפני הנחש יש לנוס משא"כ מאת פני ה' כי בכל מקום עיני ה': **ד"א למה נס** כו' השתא דרש מפניו מפני חטאו נס. וכנוי מפניו שב לחטא כלו' נס מפני חטאו. הו שבלה' ופי' פניו פני זעמו על חטאת משה: **לפי שחטא בדבריו** והיה מתירא שהנחש ישכנו וה' יעזבהו בידו ולא יצילהו מאחר שהוא חוטא ויהיה נעזב אל המקרה. **שאין** הנחש ממית. הטעם בזה לכי שמורא ואימת האדם על הבעלי חיים כאומר ומוראכם וחתכם וגו' ולכן לא ישלוט בו אלא כשחוטא וסר צל ההשגחה מעליו: **כמעשה** דרחב"ד בברכות דף ל"ג. **(יז) והרי אמרנו** כו' כלו' אע"ג דאמרן שהיה הנחש כנגד משה כדלעיל מ"מ צריך להם טעם מה אות לישראל בזה כי אף שיכירו שהוא כח אלהי לעשות אלא צריך שיהיה איזה שייכות לאות עם המאורע: **כנגד פרעה** שנקרא נחש שנאמר התנים הגדול ואומר על לויתן נחש בריח. מכאי שבאמת לא מצינו שפרעה נקרא נחש רק תנים כשנקרא הנ"ל ואין אמר שנקרא נחש. לזה מייתי מקרא זה שהוא נחש הוא התנין כי כן כתוב שם על לויתן נחש בריח ועל לויתן נחש עקלתון והרג את התנין אשר בים [יפ"ת]: **להכותו במטה** שעל ידו היה מביא המכות על מצרים. וכן בים כאומר הרם את מטך: **הה"ד שלח ידך** ואחוז בזנבו. דא"ש זנבו מרמז דקפיד שיאחוז בזנבו. אלא שרמז לאחר שבסופו ישוב למטה והזנב כינוי לסוף כמו שבראש כינוי להתחלה: **לך ועשה כו'** לפי שאין טעם לומר למען יאמינו עם הקודם אמר שכתרונו שילך ויעשה האות כדי שיאמינו. והכתוב מקצר בזה כי ידוע שעל מנת כן נתן בידו האותות: **הכיתי אותו** בצרעת. לפי שהנגעים באים על לשון הרע כדאיתא בערכין **שנאמ' ארור** הלא מלול לשון ממארת דכתיב גבי צרעת: **הלין סלעין כו'** אלו סלעים שבו צרעת הם. כלעין הנהם מנומר הברבורות עגולות כמו סלעים: **ולמה הכניסה בחיקו** פי' מאחר שלא נצטרעה היד עד שיצאה מחיקו כדלקמן א"כ למה הכניסה לחיקו [מ"כ]: **לומר בסתר** לאומרו בסתר. **אין אצמית** אלא לשון צרעת. איידי דמייתי הכא קרא מפרש לה דהכתיב לשון צרעת שמזה ראיה למ"ש לעיל שהצרעת היא על ההלשנה: **כמה דתימא** לצמיתות כו'. ילפותא זו כדרך ג"ש שתלמידין מענין לענין ומענין לענין כדאמרינן בפסחים היפוס מגרות ונרות מגר וע' בסוף פרק חלק דכדואג מכתעי שם [יפ"ת]: **ותנן אין בין** מצורע כו': בפ"ק דמגילה: **על שהלשין** ואמר והן לא יאמינו לי. כנ"ל: **שכל החושד** בכשרים. ומשה חשד את ישראל שנא' והן לא יאמינו לי: **לוקה בגופו** שכמו שהוא נותן מום בעמיתו שאין בו כן יתנו בו מום ללקות: **(יח) וכי מה** אות היה לישראל. שצריך שיהיה לה שייכות לענין המאורע. **אף המצריים** מטמאין אתכם. פי' במעשיהם הרעים. שלמדו אתם לעבוד גלולי מצרים. ואמר להם זה שלא יתיאשו מן הרחמים בחטאם. כי יודע אלהים שעירובם במצרים גרם להם ולא מעצמם. ולכן ירחם עליהם ויטהרם מכל חטאתיהם: **עתיד לטהר** אתכם כמו שכתוב והנה שבה כבשרו. והנה ידו מצורעת. כצ"ל [מ"כ]. וכ"ל והנה ידו מצורעת כשלג כו' הוא מילתא באפי נפשיה. וכן הוא במת"כ בדפוס אמש"ט ובכנכשתי: **והנה ידו** מצורעת כשלג וברפואה כתיב ויוציאה מחיקו כו'. ר"ל שאגב ההבלאה כתיב והנה ידו מצורעת [ל' הווה] משמע השתא נעשית מצורעת ולא בעבר. וברפואה כתיב ויוציאה מחיקו והנה שבה [בטעם מלעיל] שהוא לשון עבר [ע' רש"י פ' ויחל באה] משמיע שבבה כ ר קודם ההוצאה: **שלא להוציא** לעז על בשרו. לומר שבשר חיקו קשהוים בו חרס נגע נסתרת שמיד בנגע בו נצטרע לכן כשהוציאה היתה בריאה: **מתוך** חיקו נתרפאת. וא"פ מחיקו הוא ששבה כבשרו: **(יט)למה עשה** הקב"ה שלש אותות. כצ"ל [מ"כ]. וכ"ל שהרי גליא קמיה הקב"ה שיאמינו בלי אותות. ולא אמר נמשה האותות למען יאמינו אלא לפי דבריו וכדי להוכיחו בהן כדלעיל. הלכך בשני האותות הראשונים יספיק להפיס דעת משה. אבל אות ג' מה צורך מאחר שאין בה הוכחה למשה: **כנגד** אברהם יצחק ויעקב. המשר לומר דם כנגד אברהם שהיה הראשון במל והוציא דם. ולרעה כנגד יצחק שהיה בעל יסורים הראשון כדאיתא בב"ר פ' ס"ה. והם כנגד יעקב שהלך עם עשו בעקבה כנחש [מהרש מוה' משה האלשי"ך דק"ק טרעסטינע]: **רמז לו** שע"י דבר כו'. איידי דמוכיח ליה הכא על שדבר לשון הרע רמז לו עוד מה שילקה לעתיד על חטא כזה. **והוציא דם** לרמז לו שימות בעון זה: **אין ויזובו** אלא לשון דם. והכי פי' ויזובו מים המים נהפכו לזיבה. א"נ רמז לשתי ההכאות. תחלה ויזובו והדר מים: **בשני** האותות הראשונים כו'. כלו' והשתא א"ש שבשני האותות כו' [מ"כ]: **מה אות היה** לישראל. שצריך שתהיה האות מעין המאורע: **(כ) אתה אדון העולם** מפני שכתוב בי אדני באל"ף דל"ת נדרש לשון אדנות: **וכי אתה רוצה** שאהיה כו'. במדרש בנגנשתי כתיב במת"כ שם וכי אתה רוצה גרסי' עכ"ל. וכוונתו שלא נקרא ובי בבי"ת. אבל בעל יפ"ה גורס בחיית ובי אתה רוצה. וה"פ מאחר שאתה אדון העולם ומושל על כולם הלא יש כמה אנשים הגונים אשר יוכלו לדבר כן. למה תרצה בי דוקא שאני כבד פה. ואין ראוי והגון לפי גדולתך לשמש בחיש ערל לשון כמוני. וע' ביפ"ת ב"ר פ' נ"ג סימן ה'. **שבעת ימים** קודם. קודם שנגלה עליו בסנה. ולפ"ז כל מה שסיפר הכתוב ידבור ה' והתשובות משה שנראה לו בסנה הכל היה ביום אחד זה אחר זה כפשטיה דקרא. והשבעה ימים היה קודם גילוי בסנה. אבל לקמן בויק"ר פ' י"א קאמר כל ז' ימי הסנה היה הקב"ה מפתה את משה [יפ"ת]: **לא איש** דברים אנכי חד כו'. ע' בסד"ע. ובשוח"ט מזמור י"ח. וויק"ר פ' י"א. ובחזית פסוק הגידה לי. **אמר משה** אני איני איש של כל **דברים**. ואיני רואה כאן דברים. פי' לא איש דברים כלל אותו וגם פרעה וכאילו כתוב לא איש
דברים

(שמ' מ) בדברים לא יוסר עבד . אם איני הולך לחדותו איני הולך . מיד ויאמר ה' אליו מי שם פה לאדם אמר לו אם אין אתה איש דברים אל תחוש . הלא אני בראתי כל פיות שבעולם ואני עשיתי אלם מי שחפצתי וחרש ועור ופקח לראייה ופקח לשמיעה . ואם אני תפצתי שתהיה איש דברים היה כמו כן . אלא לעשות כך נם אני תפץ בעת שתדבר שיהיו דבריך נכונים שאני אהיה עם פיך ה"ד ואנכי אהיה עם פיך . מוצ והוריתיך ר' אבהו אמר מורה אני דברי לתוך פיך כמו חץ כד"א (שמ' יט) או ירה חיצו . ר' סימון אומר בורא אני אותך בריה חדשה כמד"א (שם ל) ותדר האשה : (כא) ויאמר בי אדני שלח נא ביד תשלח . א"ר חייא הגדול אמר לפניו רבש"ע בי אתה רוצה לגאול בניו של אברהם שעשה אותך אדון על כל בריותיך שלח נא ביד תשלח . אמר לפניו איזה חביב לאדם בן אחיו או בן בנו הוי אומו ב"ב . כשבקשת להציל לוט בן אחי אברהם ביד המלאכים שלחת להצילו . בניו של אברהם שהם ס' רבוא בידי אתה משלח להצילם שלח ביד המלאכים שאתה רגיל לשלח . ד"א כג הגר המצרית ח' מלאכים שלחת אצלה . לס' רבוא בניה של שרה בידי אתה משלח להצילן . ורבנין אמרי סבור אתה שהיה מעכב משה לילך אינו כן אלא כמבבד לאהרן שהיה משה אומר עד שלא עמדתי היה אהרן אחי מתנבא להם במצרים ע' שנה הוא שכתוב (ישמעאל ג) כי ואודע להם בארץ מצרים. ומניין שאהרן היה מתנבא שכן הוא אומר (שמ' ג) ויבא איש אלהים אל עלי ויאמר אליו כה אמר ה' הנגלה נגליתי אל בית אביך בהיותם במצרים לבית פרעה ובחר אותו מכל שבטי ישראל לי לכהן . אמר משה עכשיו אנכם בתחומו של אחי ויהיה מיצר . בשביל כך לא היה מבקש לילך . מיד ויחר אף ה' במשה מה תרון אף היה שם שנטלה כתונה ממשה ונתנה לאהרן . אמרו רבותינו ז"ל הלא אהרן אחיך הלוי . וכי מאחר שאמר אחיך איני יודע שהוא לוי . אלא א"ל כך ראוי היית להיות כהן והוא לוי ולפי שאתה מסרב על דברי תהיה אתה לוי והוא כהן : (כב) ידעתי כי דבר ידבר הוא . לפי שאמרת לא איש דברים אנכי לכך דבר ידבר הוא . ומה שאתה סבור שהוא מיצר לא כן אלא שמח שנא' והאף גם הנה יצא לקראתך וראך ושמח בלבו . כו א"ר שמואל ב"ר יוסי הלב ששמח בגדולת אחיו ילבש אורים ותומים שנא' (שמות כח) והיו על לב אהרן. מה שאתה מתיירא לדבר כל אלו הדברים אני אהיה עם פיך . ודבר הוא לך אל העם והיה הוא יהיה לך לפה . למתורגמן . ואתה תהיה לו לאלהים . אע"פ שהוא אחיך הגדול ממך יהיה מוראך עליו מכאן מורא רבך כמורא שמים . א"ל כשם שמוראי עליך כך מוראך עליו . ואת המטה הזה תקח בידך . אמרת לא איש דברים אנכי (שמות כח) בדברים לא יוסר עבד . מה עושין לעבד רודין אותו במקל כך אתה קח את המטה שתייסרנו בו חת"ד ואת המטה הזה תקח בידך אשר תעשה בו את האותות :

פרשה ד (א) וילך משה וישב אל יתר חותנו . תחי"ד (תהלים מב) מי יעלה בהר ה' וגו' נקי כפים ובר לבב וגו' . מי יוכל לעלות בהר ח' מי שיש בו מדות הללו . ר' וכולן נאמרו במשה נקי כפים זה משה שנא' (במדבר יב) לא חמור אחד מהם וגו' . ב אם נטל חמור משלהן מ"ש מן הליסטים אלא כך אמר משה כל אותן המטעות שהיינו נוטעים במדבר לא אמרתי לאחד מהן שישול דבר משלי ויטען על חמורו . ואין נשיאה אלא לשון עמיסה כמה דתימא (תהלים סח) ויעמוס איש על חמורו . ובר לבב זה משה שלא חלך בשליחותו של הקב"ה עד ג' שנתברר על עסקיו שנאמר ואמרו לי מה שמו וגו' . אשר לא נשא לשוא נפשו . זה נפשו של מצרי שלא הרג את המצרי עד שעמד עליו בדין והרגו וראה שחייב כיתות ולא נשבע למרמה זה משה . כשהלך אצל יתרו נשבע לו שלא ילך חוץ מרעתו וכשחלך בשליחותו של הקב"ה חלך אצל יתרו ותיתר שביעתו תה"ד וישב אל יתר חותנו : (ב) ד"א וילך משה . תה"ד אוהב הרע זה יתרו שקבל למשה אוהב הרע ואח לצרה יולד . ד מי היה אוהב הרע זה יתרו שקבל על עצמו לעשות שהיה בורח מפני פרעה. מכאן אתה למד מי שקבל על עצמו לעשות מצוה אין אותה מצוה פוסקת מביתו . מצותו של יתרו שקבל בתוך ביתו נואל שברח מפני השונא . עמד מביתו שקבל לשונא שכרח מפני הנואל והרנו

יד יוסף כג כ"ל ס' מ"ם : כד נ"ל מדוש וכ"ו ומפליו : כה פרק שמחל יום : כו שם"ם נכה ג"ם סי' נ"ם . שם קע"ם : **פרשה ד** א ילמד מכלים שם . וכ"ל רים ס' ר"ם . פר"ם מ"ם רים ס"ר .

מתנות כהונה

ימים ג' נם נם ופוס פסיה מדבר כרי ז' ימים מיד ויאמר ומ"ם מזמור י"ח נרם נם פ' חמול נ' מלמוס ל' מפלוס ס' נס ר' מתי ז' : ותדבר כו' . והוכיחך ולא לפון כריון : חמשה מלמדים . הוא דעת ריב"ח כלימה נכ"ל פ' מ"ה : מה תרון לף כו' . כלומר מה כוסף היה שוסה מכל מקום פמיט תרון לף הוא שוכה נוסם תון מזה כן פיכפ"י נכלל זה בבוראש פמים . לכאורה לקלים : מה נמל כו' . לס פיה נמל מפלי מזמור מפלוסם מה פיה שוב מן פלפפים ומה ומכון לא פמיט ופמיט פל מוריפפס וכפיב ופמיט . לכאורה לקלים : שנתברר . פלא נמלה לילך עד פנייכר פיפר דנרי פלפפיט פלא ופפס כפוס זכר : שעמד עליו כדין . פי' לפל פנפפ ס' : נשבע לו . כמו נמל' ויופל פפה לפנים ולא ויופל

ענף יוסף

פלפיט : (כ"א) [כפפס לאיך תרון] ומפיכי ומפס זה דוקא ולא מיכיר פלא ומיכוסי . פכוס ופפס פפפס לאיפו תרון פל כל פפיכיפס פיס נכריס כין פכפריס פפפיפפו כנלוס פ' פפס וכפופו מפפר לאיך פכרפפס לרבי לוקפס כפפס פלא וגו' ל"ל מן פלאני פפפוכר לנימו ומכוס זה כפפס פקודפתם ונפלוסם : וכו

רופס היה שוסה מכל מקום פמיט תרון לף הוא שוכה נוסם תון מזה כן פיכפ"י נכלל זה בבוראש פמים . לכאורה לקלים : מה נמל כו' . לס פיה נמל מפלי מזמור מפלוסם מה פיה שוב מן פלפפים ומה ומכון לא פמיט ופמיט פל מוריפפס וכפיב ופמיט . לכאורה לקלים : שנתברר . פלא נמלה לילך עד פנייכר פיפר דנרי פלפפיט פלא ופפס כפוס זכר : שעמד עליו כדין . פי' לפל פנפפ ס' : נשבע לו . כמו נמל' ויופל פפה לפנים ולא ויופל

עץ יוסף

דנרים לפי ולא פים דנרים [פיינ פיקבל פוסר . והוא "פנפפ] לפני חופס . כי לפון ריבול הוא נכל מקום דנרי קפוס . ופל פ"פ פפיפו פקב"ס . פל פס פלמר פהוא עמהו כבד פה לפר פי פס פס פה ונו' . ופל דבר פרעה פלמר פפוכפו כפוף פרפפ ז' פלמר פ' ר' מתי ז' : ותדבר כו' . והוכיחך ולא לפון כריון : חמשה מלמדים . הוא דעת ריב"ח כלימה נכ"ל פ' מ"ה : מה תרון לף הוא שוכה נוסם תון מזה כן פיכפ"י נכלל זה בבוראש פמים . לכאורה לקלים : מה נמל כו' . לס פיה נמל מפלי מזמור מפלוסם מה פיה שוב מן פלפפים ומה ומכון לא פמיט ופמיט פל מוריפפס וכפיב ופמיט . לכאורה לקלים : שנתברר . פלא נמלה לילך עד פנייכר פיפר דנרי פלפפיט פלא ופפס כפוס זכר : שעמד עליו כדין . פי' לפל פנפפ ס' : נשבע לו . כמו נמל' ויופל פפה לפנים ולא ויופל

עץ יוסף

עכשיו פלפפס מפכב . קלפו פכין לפי פפוס פפיה מכבד לפפכן פיה בפפמים ופלם ולא נכרב ז' ימים [מ"ג] : **והוא** כהן וה"ק והלא פפכן ממיך פיהם לפוס לו ישמעי כי דבר ידבר הוא ומפס זה לפהמה : (כב) **לכך דבר** ידבר הוא פת לפמר לשל פל פפוכה נדנרים לא פים דנרים חמי לעשות נך כם לפי חפן וכ' נמת עפה פפיכב נפפמה פפיו ולא זכה לפם פהוכה [יס"ת] : **שנא'** ונראך ושמח בלבו כר' . פפיכם ולכך וילפה נדולכך ויפמח פל זה . ולפ פהוא נמפמה לפיים פמי כלכך המהים . לפפון פה פלוכך לפדיפו זהם : **הלב** בפמח כר' . פייך פלם כלבו לפהוות פיכה פמח בכל לבו בנדולם תחה ולא פפקפת בו פ"פ פהוא נחל פפפר ופפנבת כמה פפיס קודס לו : **הלב ששמח** כר' יובב כר' . והא דלנים לשל פנפפיל פיהוכ פל פפה זכה לכהוכה תפפר לפמר לכהוכה והלבפה פ"פ פהי פיל פם : **מה שאתה** מפיירא לדבר כל אלו הדברים . פלא"פ פלמר לו כי דבר ידבר הוא , מ"פ פעם לפפון פיה פפה המדבר . ולא פלא"פ פיה לפכן פוכר וכפמיע כפפורנמן כלקפן . ולכן פיה פפיירא פפה פלא יכול כלפוכו ויופל דבר פליו כעד כבד פפלך והכרים פפפם פהוא כבד פה : **לפתורגמן** ל"ל פלא פפכב לפה פפפה לו יפמח פו לפפיכם רק קודס פפס פה ידבר דבריו לפהכן. פלא פירוכו לפפורגמן פפפם לפפון דבר פפה ולא"כ פה פפכן פאר וכפמיע הדבר . והפקקו לפכם כן פפפי פכפוב פלכ"ם פלפה פדבר לפה פל לפב לפלך ולפכן לפלך ידבר לל פרפה . דפפמע פפפה ל"ב ידבר . וכדקפ"י בפוכפ : כשם פפולפי פלך . ח"פ פהיה לו לפלוים . ל"ל כפב פפלדינים פורפ פלוים פליך כך פרפלך פליו . וע' בפוים פפוכ פלו לפיוך : **רודין** אותו **במקל** כלו' כפם פפכין וכופין לת העבד כן לפה פרפיה : **אשר** תעפה בו לפ לפהוות . לפהוות ל' רבים ופא לפ יעפה בפפפה רק לפה פפכ' פנפן ביה לעפות לפפי יפרפל דפיוכ פכוס לעפות . פל"ב כמו כזה פפכ פפיכם פפיו פהקולפן פליו כלקפן פ"פ :

פרשה ד (א) ותה"ד פי יעלה כ' פפוס דנפר לפרב כפפפיכם ופב פל יפר פופפ פפלך פל יפרי לפהפר פנפוסה פייפר הי קלפי לפכיר נבו ולא נפנב לפלימה: **מ"ש מן הלסטים** פ' וי להאפפר פיה נרוך פלא עפה פעפה לפפיס . ופה ל"ל לא פמר פפה פפכ' ונו' : **שהיינו** נוסעים במדבר . פפיה פפפוסיי לנכרם וכיה מן הדין פיפלו פפלך פם כל זה לא הפרפנום . וכפרפב קרפ דרש פל פקרא זה בפפה פפייפר יוכד פן פדין לפנרים לא פפכרפ כ' . ופפדש זה לא רצה לדפוק על לופה פפה כי קצה ל פה כיה ל ליפול בלופה פפה הלא יפרפל לל כיו כפדין ביפול פהם פפור . וכפפלפ דפס לא רצה לדפוק לפפפיע דפלכר דפלא לל כיה הולך בפבול לפכיכם יופר פלנכרו : **כ"פ"ד** ויפיאן **מה** פכרם פל פפוכיים ופיפ פפפיע ופפפוס כ' . ל"ל [פפ"ס] : **שנתברר על עסקיו** פלא פפכה ליך פד פניכיר פפיכר פפה לפיפלו פלא פפפוס כפוס דנר . וכלפשיו ז"ל פפפר לפ לופה פפפה פפכ' פפ"ר פפפ"ס [יפ"ת] וכפוופה לפה לפי' כפוופים ופפן לל פפכיס פפפפ פפפ"ס כ' וכ"ה כ' : **ברפה** לפ פפפיכ"ם ופפלך טפס וכפרו כפין וכפ"ס פפכיר פפיכ פפפ פפפ"ס פפפ פלי פפפפ פפפפ פפפ"ס פפפ פפפ"ס פפפ פפפ"ס פ

הרגו. איזה זה זה סיסרא שנא' (שופטים ד) וסיסרא נס ברגליו אל אהל יעל אשת חבר הקיני וכתיב (שם א) ובני קיני חותן משה. לכך נאמר ואח לצרה יולד לפי שאהב יתרו למשה והיה לו רע לכך נעשו בניו אחים לישראל בעת צרתן והרגה יעל לסיסרא. ובשעה שאמר לו הקב"ה ועתה לכה ואשלחך אל פרעה. א"ל רבון העולם איני יכול. מפני שקבלני יתרו ופתח לי ביתו ואני עמו כבן ומי שהוא פותח פתחו לחבירו נפשו חייב לו וכן אתה מוצא באליהו בשעה שהלך אצל צרפית האלמנה מת בנה. התחיל מתחנן ואומר (מ"א יז) הגם על האלמנה אשר אני מתגורר עמה הרעות להמית את בנה וכתיב (שם) וישמע ה' בקול אליהו ותשב נפש הילד. ולא עוד אלא שכל הפותח פתחו לחבירו חייב בכבודו יותר מאביו ומאמו. אתה מוצא בעת שנלקח אליהו מאלישע וזכה פי שנים ברוחו כמה דתימא (מ"ב ב) ויהי נא פי שנים ברוחך אלי. היה לו לילך אצל אביו ואמו להחיותם כמו שהחיה בן אכסניא שלו. וכן אליהו היה לו להחיות אבותיו כמו בן הצרפית אלא שמסר נפשו על אכסניא שלו. לכך אמר משה לפני הקב"ה קבלני יתרו ונהג בי כבוד איני הולך אלא ברשותו לכך כתיב וילך משה וישב אל יתר חותנו: (ג) ד"א וילך משה. הה"ד (איוב כג) והוא באחד ומי ישיבנו ה דרש ר' פנחס לפי שהוא יחיד בעולם דן יחידי לכל באי עולם ואין להשיב על דבריו (כמ"ש במדרש שה"ש רבה) ורבותינו אמרו מהו והוא באחד ומי ישיבנו מה שהוא גוזר גזירה על האדם אין להשיב על דבריו. כמה בקש בלעם לקלל את ישראל ועל כרחו שלא בטובתו היה מברכן שנאמר (במדבר כג) מה אקב לא קבה אל. כמה בקש יונה שלא לילך בשליחותו של הקב"ה שנא' (יונה א) וירד יפו וימצא אניה באה תרשיש והלך בעל כרחו שנא' (שם ג) ויקם יונה וילך אל נינוה. כמה בקש ירמיה שלא להתנבאות ונתנבא שלא בטובתו שנא' (ירמיה א) אל תאמר נער אנכי כי על כל אשר אשלחך תלך. כמה סרב משה שלא לילך בשליחותו של הקב"ה שנא' שלח נא ביד תשלח ולבסוף הלך בעל כרחו שנא' וילך משה וישב אל יתר חותנו: (ד) ד"א וילך משה. לא היה צ"ל אלא וישב משה אלא אמרו רבותינו בתחלה הלך אצל פרעה בשליחותו של הקב"ה ואח"כ וישב אל יתר חותנו. שכך א"ל הקב"ה אם יאמר לך יתרו כלום מן השבועה אמור לו בעל השבועה התיר אותי מן נדרי לכך וילך משה ואח"כ וישב אל יתר חותנו. בנו של ר' חייא הגדול אמר לא הלך אצל פרעה עד שהתיר לו יתרו את נדרו וא"ת למה נאמר וילך משה להיכן הלך שהלך ליטול אשתו ובניו. א"ל יתרו להיכן אתה מוליכן. א"ל למצרים. א"ל אותם שהם במצרים מבקשין לצאת ואת מוליכן. א"ל למחר הן עתידין לצאת ולעמוד על הר סיני לשמוע מפי הקב"ה אנכי ה' אלהיך ובני לא ישמעו כמו הם. מיד ויאמר יתרו למשה לך לשלום. א"ל לך לשלום ותכנס לשלום ותבא לשלום:

פרשה ה

(א) ויאמר ה' אל אהרן לך לקראת משה המדברה. הה"ד (שיר ח) א מי יתנך כאח לי. באיזה אח הכתוב מדבר א"ת כקין והבל והא כתיב (בראשית ד) ויקם קין אל הבל אחיו ויהרגהו. אם תאמר כישמעאל ויצחק הא נרסינן ישמעאל שונא ליצחק. אם תאמר כעשו ליעקב הא כתיב (שם כז) וישטם עשו את יעקב. א"ת כאחי יוסף והכתיב (שם לז) וישנאו אותו וכתיב ויקנאו בו אחיו. אלא כיוסף לבנימין. יונק שדי אמי כמשה לאהרן שנא' וילך ויפגשהו בהר האלהים וישק לו. אמרו רבותינו ז"ל ב כל נשיקות של תפלות הן חוץ מג'. נשיקה של גדולה נשיקה של פרישות נשיקה של פרקים. נשיקה של גדולה שנא' (ש"א י) ויקח שמואל את פך השמן ויצק על ראשו וישקהו. נשיקה של פרישות (רות א) ותשק ערפה לחמותה. נשיקה של פרקים שנא' וילך ויפגשהו בהר האלהים וישק לו. וי"א אף נשיקה של קריבות אין בה גנאי שנא' (בראשית כט) וישק יעקב לרחל. שהיתה קרובתו. אמר ר' פנחס מעשה היה באח ובאחות שהיה אחד מהם בגוש חלב ואחד מהן בבית מרון. נפלה דליקה בביתו של גוש חלב. באתה אחותו מבית מרון ונפלה עליו והיתה מחבקתו ומנשקתו

יד יוסף ח שמ"ר רבה פ"א סי' מ"ה. תנחומא כ"ז: פרשה ה א שה"ש רבה פ"ח. תנחומא ס"ו: ב ב"ר פ' ע'. רות רבה פ"ב. ותג"ש ס' י"ד:

ענף יוסף

פרשה ד (ד) [ובני לא ישמעו כמו הם] וא"ת כא בלאמת הוריה כיא ושני בניו למדין בצלם הכהן שאמר על הראשונים אנו מעמדין כו' כדפרש"י בפרשת יתרו א"כ למה גיית לגלות אהרן יותר מלפלא יתרו. וי"ל בבניאומל בנו כדרך במלון הוליכה גורסם לעמוד עד שנרפא הילד וי"ו הורה נביא אביהם כדפי' הרא"ע. ולא ס"ל דחזר ובלאה כעלה אהרן. א"נ ס"ל שאמרי סופרים בא..ים נכנסם לאחים ונלאה עם בניה כדפי' הרמב"ן:

פרשה ה (א) [אלא כיוסף לבנימין כו' אמרו רבותינו ז"ל כל נשיקה כו'] י"ל דמה שהביא המדרש כאן כמאמר דרבותינו ז"ל עד א"ר פנחס אין כאן עיקר מקומו. אלא שדרך המדרש הוא שהיה לו מקרא אחד שמסמיך עליו איזה דרש ופסוק זה נדרש במ"א בדרשים שונים שאין שייכים לכאן מביאן כאן ג"כ אף שאין צורך ושייכות כלל לכאן. והענין דד' מיני נשיקות עיקר מקומן בב"ר פ' ע' על המקרא דוישק יעקב לרחל. רק מפני שמביא שם פסוק דוילך ויפגשהו (וכאן דורש מקרא זה עם המקרא דמי

מתנות כהונה

וואלי אלא לשון שבועה כדלעיל פ' א': מה שהוא. כמו משהוא: הא גרסי'. שנאו ותרא שרה את בן הגר המצרית מצחק תרגמו שזרק בו חצים והיה מתגרה בו וע"ל: כל נשיקה שבכתוב הם לדבר תפלה והכתב נשים וכדומה ונגלה עצמו: דהוית אחי כו'. שירלתי עליך אחי שהיית בצרה גדולה ועתה גלית ונפלטת ממנה ולכן מתוך השמחה נשקתיך: באננקי. צרה דחוקה ועי' מזה במדרש חזית (ז' י"ג): בן

עץ יוסף

שאהב לאשה וקראו רע דמכיך דיתרו נעשה לו רע ממילא נמי משה רע של יתרו: שקבל בתוך ביתו גואל ס' עמד כו'. שהכל הולך לכוונה אחת שלהיות יתרו אוהב ישראל שעל כן ברח מעצת פרעה כדלעיל פ"א ולכן קבל הגואל שעמד להושיע המוכה מיד המצרי כשברח מפני הגזרה הרודה בישראל לכן עמד מזרעו מי שקבל השונא הבורח מהגואל להרגו כדי לסייע בגאולת ישראל: לכך נעשו בניו אחים כו'. נקט בניו בלשון אחים ויתרו בלשון רע. משום דבניו היו טובים יותר מיתרו. דהוא לא עשה אלא שקירב לו את הגואל ויעל אשת חבר הקיני מסרה נפשה ביותר להרוג את סיסרא שונא ישראל [מ"כ]. וה"פ דקרא ואח לצרת ישראל נולד מאוהב הרע: מפני שקבלני יתרו. היינו שעם היותו בורח מפרעה לא חש יתרו וקבלו. ופתחת ביתו היינו מה שהאכילו מלחמו. והזכיר פתיחה לפי שאע"פ שעכשיו נהיה משה רועה צאנו והוא מהנהו ליתרו יותר. מ"מ בתחלה היה יתרו המקדים ופותח הפתח. קודם שהנהגו. ואף ע"ג שמשה הקדים לבנות יתרו שהושיען וגם דלה דלה להן. כפי ענותנותו השב כי בעבור זה לא היה חייב לו לפתוח פתח ולקבלו. כי הוב מוטל עליו להציל עשוק: ואני עמו כבן. לפי שהוא חתנו והוה ליה כבן ע"ד והבי לאה גם ראה: נפשו חייב לו. כלו' חייב למסור נפשו עליו. ואמר משה כן שאע"פ שמסתכן ליענש בהספלרו בשליחות ה' מ"מ חייב לעשות כן לכבוד יתרו. ולראיה לדבר מביא המדרש שכן אתה מוצא באליהו כו'. ומסירת נפשו היינו מה שהטיח דברים ואמר הרעות להמית את בנה. ואע"פ שבתחנונים בא וכמ"ש ויקרא אל ה' וגו' מ"מ הכנים בתפלתו דברים קשים אלו ג"כ. ח"ש התחיל מתחנן והותר הגם כו' כלו' שהיה כאן דברי תחנונים וגם קשות כלפי מעלה ולא עוד דלאו זה בלבד דחייב למסור נפשו אלא שחייב בכבודו יותר מאביו ואמו. והטעם בזה משום דאביו ואמו זנין אותו מצד הטבע. דטבע מוטבע באב ואם לרחם על הבן. משא"כ האכסנאי שהוא זר ועכ"ז מכניסו בביתו וזן אותו. הוא דבר גדול אין כמוהו: כמה דתימא ויהי נא פי שנים ברוחך. ומכיון דאליהו החיה אחד יש לו להחיות שנים וכדאמר בפ"ק דחולין: קבלני יתרו ונהג בי כבוד וזה המחייב למסור נפשו עליו כענין אליהו ואלישע: איני הולך אלא ברשותו. פ"ל כהא דאמר בפירקין שהוא פטור מהשבועה שבעל השבועה התירו. ורק מפני כבודו שחייב לו לכבד לא רצה ללכת בלי רשותו: (ג) ד"א וילך משה הה"ד והוא באחד כו'. שלא היה צ"ל אלא וישב משה לחוד. אבל לפי המשך הדרש יתפרש וילך משה וישב שהלך והדר וישב שהי' הולך וחוזר לבלתי לילך. אלא שע"כ הוצרך לילך כו' [מ"כ]: דרש רבי פנחס. נ"ל דכי שפוס שכן הוא בשה"ש רבה ובהרבה מקומות: מה שהוא גוזר גזירה על האדם. נ"ל משהוא גוזר כו'. ור"ל והוא גזירהו באחד על האדם שהוא מיוחד בעולם ע"ד הן האדם היה כאחד ממנו: אין להשיב על דבריו. כלו' שאין מי יכול להשיב גזרתו אחור. אלא ע"כ מתקיים וכענין בלעם וכל הנזכרים בסמוך: כמה בקש ירמיה שלא להתנבאות. לא קאמר שלא לילך בשליחותו אע"פ שכתוב על כל אשר אשלחך תלך. מפני שלא היתה המצוה עליו אלא להנבא סתם. והוא היה ממאן להנבא ואז הוסיף לו ה' לומר שגם כן יצטרך ללכת בשליחותו ממקום למקום: כמה סרב משה לא קאמר הכא בקש שלא לילך כי באמת משה רצונו היה לילך אלא שהיה מסרב מפני כבוד אהרן וכמ"ש לעיל פ"ג. ולכן לא הזכיר כאן רק שלח נא ביד תשלח דהיינו אהרן כדלעיל: שנא' וילך משה וישב אל יתר חותנו. שע"כ אין פי' וילך שהלך אל חותנו. דא"כ לא היה צ"ל אלא וישב אל יתר חותנו. אע"כ לרמוז שהלך ושב לבלתי לילך. ובע"כ הלך: (ד) לא היה צ"ל אלא וישב משה. ולא ס"ל דהאי למימר שהלך בע"כ: בתחלה הלך אצל פרעה כו' אולי כך היה הענין שמתחלה הלך משה מיד לארץ מצרים בשליחותו של מקום ואמר לישראל ולפרעה כה אמר ה' שישלח את ישראל. ולא עשה לפני פרעה ולפני ישראל שום אות ומופת. ואח"ז חזר למדין ושהה שם ג' חדשים כדאי' בבמד"ר פ' י"א או ששה חדשים כדאיתא לקמן פ"ה. ואח"כ חזר למצרים ועשה שם את האותות [מ"כ]. ח"ש ואח"כ וישב אל יתר חותנו שכך א"ל כו' כלו' להגיד לו שלא יתחרט שעבר על שבועתו כי בהיתר ה' הלך. ומ"ש לו אלכה ואשובה אל אחי וגו' היינו לשוב עוד הפעם שהיה צריך ללכת עוד בשליחותו כי לא נגמר. ובפעם ההוא לקח את אשתו ואת בניו וגו' ואז אמר לו ה' בלכתך לשוב מצרים וגו' והוא מה שאירע לו בדרך במלון. אמנם מ"ש עוד ויאמר ה' אל אהרן לך לקראת משה וגו' הוא סיפור מה שהיה בהליכתו הראשונה כי בהכרח קודם הליכתו לפרעה היתה אסיפת הזקנים כמ"ש לו לך ואספת את זקני ישראל וגו' ואהרן המליץ בינו ובין ישראל כמ"ש ודבר הוא לך אל העם. ושובו אל יתר חותנו היה באותן ששה חדשים או ג' חדשים [כמ"ש לעיל] שנכסה משה מישראל וכבדה העבודה עליהם כדלקמן בבמד"ר פ' י"א [יפ"ת]: מן השבועה שנשבע לו שלא ילך חוץ מדעתו כדלעיל פ"א: בעל השבועה הקב"ה שנשבעים בשמו והוא פוקד עון העובר עליה. התיר אותי שנתן לי רשות לעבור עליה: עד שהתיר לו יתרו את נדרו. שנתן לו רשות כדפי' לעיל סימן א': וא"ת למה נאמר וילך משה כו'. פי' למה נאמר וילך וישב לא הוה צ"ל אלא וישב לבד: שהלך ליטול אשתו כו'. כי דאשתו ובניו לא היו דרים בבית יתרו ממש. אלא בעיר יתרו היו דרים. לכך נאמר וילך משה לבית אשתו ובניו. ומביתו שב לבית יתרו ליטול רשות והתרה מאמיו: א"ל יתרו להיכן אתה מוליכן. דרש וישב לשון תשובה שהשיב ליתרו על שאלתו. ואע"ג דהתשובה זו אינה בפסוק מ"מ למידן מיניה מסברא דמה היה לו להשיבו ואיזה שאלה היה יכול לשאלו אם לא שאלה זו והתשובה זו. ואין לומר דלהא להוד בא ולא ליטול רשות והתרה. דא"כ היה לו לכתוב בהדיא תשובה זו. אלא ש"מ דעיקר הליכה היתה לו ליטול רשות וזהו אלכה ואשובה אל אחי וגו' ושאלה והתשובה זו נרמז בתיבת וישב במקום וילך [תו"ן]: אמר לו לך לשלום. עיין לקמן פ"ה ומ"ש שם:

פרשה ה (א) הה"ד מי יתנך כאח לי כו' כי מה שהקפיד הכתוב לכתוב וישק לו רמז בזה שהיתה אוהבים זה לזה וזה שמח בגדולת זה. ולזה הביא מה שנרמז אליו אמצאך בחוץ אשקך: באיזה את הכתוב מדבר. פי' מדאמר כאח ולא אמר כאחים משמע דמאיזה את התשובים מדבר: הא גרסינן ישמעאל שונא ליצחק. כדאיתא בתנחומא ותרא שרה את בן הגר המצרית מצחק אין מצחק אלא שבקש להרגו כו'. וכן בב"ר פרשה נ"ג מבואר ג"כ שהיה שונא לו ע"ש: אלא כיוסף לבנימין יונק שדי אמי כמשה לאהרן כו' מקום שנשקו אחים זה לזה משה ואהרן. מן ההכרח להעתיק מאמר זה כהועתקו משה"ש רבה [שיר ח'] מי יתנך כאח לי באיזה אח כו' ויקנאו בו אחיו. באיזה אח יונק שדי אמי הוי אומר כיוסף לבנימין שאהבו בלבו שנאמר וירא יוסף אתם את בנימין וגו'. אמצאך בחוץ אשקך. חוץ זה המדבר שהוא חוץ לישוב. אשקך כשני אחים שנשקו זה לזה. ואלו הן משה ואהרן שנאמר וילך ויפגשהו בהר האלהים וישק לו. לא יבוזו לי א"ר פנחס מעשה בשני אחים כו' נפלה דליקה כו' ובאת אחותו מגוש חלב התחילה מגפפתו ומחבקתו ומנשקתו ואומרת ליה לא תבדי לי [כמו מבזה]. ור"ל אין בזה בזיון לי שאני מנשקו. כי מרוב שמחה אני עושה זה דראה אחי באננקי [בצרה] ונמלט ממנו ע"כ. וכצ"ל גם כאן. וכוונת המאמר היכן מצינו אח שאוהב את אחיו דקאמר מי יתנך כאח לי. והלא מצינו קין ששונא את אחיו וכו' ומשני דלאו על סתם אחים קאמר. אלא על יוסף ובנימין ומשה ואהרן קאמר. ורמוזים במ"ש יונק שדי אמי אמצאך בחוץ אשקך. ור"ל שיונק שדי אמי מרמז כיוסף לבנימין. ולא אמר גם כן וכבנימין ליוסף משום שיוסף יונק שדי אמו של בנימין. אבל בנימין לא יונק שדי אמו של יוסף שהרי מתה מלידה. ואמצאך בחוץ אשקך מרמז למשה ואהרן. ומתחלה מפרש המדרש שנשקו משום נשיקה של פרקים. ואחר זה אמר ויש אומרים אף נשיקה של קריבות כו'. ורבי פנחס מביא המעשה לומר שגם אהרן נשק למשה בשביל שהיה משה בצרה ובסכנת מות כמ"ש ויהי בדרך במלון וגו' ויבקש המיתו. ומפרש שם על דרך רמז סוף הכתוב דגם לא יבוזו לי ובגם

שהכה

ומנשקתו אמרה לו איני מרגלת לבא אליך אלא פחדתי והיית אחי באננקי ופלטת ממנה. (שיר ח) אמצאך בחוץ אשקך. באי זה הוץ במדבר מקום שנשקו אחים זה לזה משה ואהרן. א"ר חמא בן י"ב שנה נתלש משה רבינו מבית אביו. למה כן שאילו נידל בבית אביו ובא ואמר להן לישראל המעשים לא היו מאמינים בו שהיו אומרים אביו מסרה לו. לפי שיוסף מסרה ללוי ולוי לקהת וקהת לעמרם. ולכך נתלש מבית אביו וכשהלך והגיד לישראל כל הדברים לפיכך האמינו בו שנא' ויאמן העם: (ב) ויאמר לו אלכה נא ואשובה. אתה מוצא ג כל מי שנא' בו לך לשלום הלך וחזר. וכל מי שכתוב בו בשלום הלך ולא חזר. יתרו אמר למשה לך לשלום הלך וחזר: (ג) ויאמר ה' אל משה במדין לך שוב מצרים. א"ר יוחנן למדתך תורה דרך ארץ שהנשבע בפני חבירו לא יתירנו אלא בפניו שלא יחשדנו שהוא נשבע לשקר. שכן אתה מוצא שמשה נשבע ליתרו והלך למדין והתיר שבועתו בפניו שנא' ויאמר ה' אל משה במדין. א"ל הקב"ה במדין נשבעת לך והתיר שבועתך במדין: (ד) כי מתו כל האנשים וגו'. וכי מתו והלא דתן ואבירם הם והן היו עם קרח במחלוקתו אלא מה מתו. ד שנתענו ה ד' הן חשובין כמתים סומא ומצורע ועני ומי שאין לו בנים (וכולן קרא במסכת ע"ז): (ה) ויקח משה את אשתו ואת בניו. למה הוליכן כדי שיהיו עם ישראל לקבל התורה. וירכיבם על החמור. זה א' ו מי"ח דברים ששינו חכמים לתלמי המלך. ויקח משה את מטה וגו'. עשה כמו שאמר לו הקב"ה ואת המטה הזה תקח בידך: (ו) ויאמר ה' אל משה בלכתך וגו'. וכי על איזה מופת אמר א"ת על הנחש והצרעת והדם והלא אותן נסים לא א"ל הקב"ה לעשות אלא לישראל. ועוד לא מצינו שעשה משה אותן האותות לפני פרעה. אלא מהו כל המופתים אשר שמתי בידך. זה המטה שהיו כתובין עליו י' מכות שהיה כתוב עליו נוטריקון דצ"ך עד"ש באח"ב. א"ל הקב"ה אלו המכות אשר שמתי בידך עשה אותם לפני פרעה ע"י המטה הזה. ואני אחזק את לבו כדי לפרוע דינם מהם: (ז) ואמרת אל פרעה כה אמר ה' בני וגו'. גלה לו הקב"ה שלא ישלח פרעה את ישראל עד מכת בכורים. ולכך לא הוצרך הכתוב לפרסם לו בסוף. מהו בני בכורי ישראל על יעקב אביהם אמר שקנה הבכורה כדי שיוכל לעבוד למקום. ואמרת אליו שלח את בני ויעבדני. א"ל אם אתה מונע ממני בני בכורי מלעבדני אני אמנע ממך בנך בכורך מלעבדך שאני אהרוג את כולן: (ח) ויהי בדרך במלון. ז חביבה מילה שלא נתלה למשה עליה אפילו שעה אחת. לפיכך כשהיה בדרך ונתעסק במלון ונתעצל למול ח אליעזר בנו מיד ויפגשהו ה' ויבקש המיתו את מוצא מלאך של רחמים היה ואעפ"כ ויבקש המיתו. ותקח צפורה צור. וכי מנין ידעה צפורה שעל עסקי מילה נסתכן משה אלא בא המלאך ובלע למשה מראשו ועד המילה כיון שראתה צפורה שלא בלע אותו אלא עד המילה הבינה שעל עסקי המילה הוא ניזוק וידעה כמה גדול כח המילה שלא היה יכול לבלעו יותר מכאן. מיד ותכרת את ערלת בנה ותגע לרגליו ותאמר כי חתן דמים אתה לי. אמרה חתני תהיה אתה נתון לי בזכות דמים הללו של מילה שהרי קיימתי המצוה מיד וירף המלאך ממנו. אז אמרה חתן דמים למולות אמרה כמה גדול כח המילה שחתני היה חייב מיתה שנתעצל ממצות המילה לעשותה ולולי היא לא ניצל: (ט) ויאמר ה' אל אהרן לך לקראת משה המדברה. ט הה"ד (איוב לז) ירעם אל בקולו נפלאות מהו ירעם כשנתן הקב"ה את התורה בסיני הראה בקולו לישראל פלאי פלאים. כיצד היה הקב"ה מדבר והקול יוצא ומחזיר בכל העולם. ישראל שומעין את הקול בא אליהם מן הדרום והיו רצים לדרום לקבל את הקול. ומדרום נהפך להם לצפון והיו רצים לצפון ומצפון נהפך למזרח והיו רצים למזרח. וממזרח נהפך להם למערב והיו רצים למערב. ומן המערב נהפך להן מן השמים והיו תולין עיניהן והיה נהפך בארץ והיו מביטין לארץ שנא' (דברים ד) מן השמים השמיעך את קולו ליסרך. והיו ישראל אומרים זה לזה (איוב כח) והחכמה מאין תמצא. והיו ישראל אומרים מהיכן הקב"ה בא מן המזרח או מן הדרום. י שנאמר (דברים לג) ה' מסיני בא וזרח משעיר למו וכתיב אלוה מתימן יבא. ואומר

וכל

יד יוסף ג תנחומא ס"ז. ברכות פ' ט'. מ"ק כ"ט: ד ירושלמי נדרים פ' ר' אליעזר. סדר"א פ"מ. פ"י: ה ב"ר פ' מ"א. איכה רבתי פ"ג. תנחומא ס"ז. נדרים פ' ר"א. ע"ז פ"ק. ילקוט תורה רמז קכ"ז ורמז תשמ"ב: ו ירוש' ובבלי פ"ק דמגילה. ב"ר פ' מ"ח. ותנחומא שמות. וילקוט תורה רמז ג': ז ירוש' פ' ארבעה נדרים: ח אבל נת"י ובספר סיפר איתא דלאליעזר מל אלא לגרשון לא מל בגזרת יתרו חותנו: ט תנחומא ס"ז. וילקוט איוב רמז תתקכ"ח: י עי' ספרי באזנו פיסקא ש"ד:

מתנות כהונה

בן י"ב כו'. גלמד זה ממה שאמר אליו בעל המריבה מי שמך לאיש והרי עדיין קטן אתה ולא הגיע להקרא איש הרי שלא היה עדיין בן י"ג שאז נקרא גדול ואיש: ה"ג בילקוט בשם תנחומא ולא חזר באבנר כתיב וישלח דוד את אבנר וילך בשלום הלך ולא חזר יתרו כו'. ובגמ' סוף מסכת ברכות גרס שהרי דוד אמר לאבשלום לך בשלום הלך ונתלה: שנתענו. לשון עניות ועני חשוב כמת כדמפרש והולך וע' מזה במס' ע"ז דף ה' ובנדרים (דף ס"ה): ששינו לתלמי כו'. שכתבו וירכיבם על נושא בני אדם כדאיתא פ"ק דמגילה (ס): מלאך של רחמים כו'. דכתיב ויפגשהו ה' מדת הרחמים: ליסרך וגו'. סיפיה דקרא ועל הארץ וגו': ה"ג לקמן פ' יתרו ובתנחומא וכן הביאו בילקוט איוב ונחלק לז' קולות ומז' לע' כו'. ומה שלא נחלק בתחלה לע' קולות יש לו

ענף יוסף

דמי יתנך וגו') מביא גם כל הענין דהם מטוניקום. והמור זה הכלל בידך: (ח) [אפי' שעה אחת] וק' דהא דנאורה והוי בניה מאז לאהוריהם למדין כדפרש"י בסדר יתרו ואין לא חשש לסכנת הדרך. וי"ל דנתעכבה במלון ג' ימים ואח"כ הלכה לדרכה. אבל בהליכתו למצרים לא היה רוצה לימול ולעכב במלון ג'

עץ יוסף

שאמרה האחות איני מרגלת לבוא אליך לנשקך אלא שפחדתי כו': ואחד בבית מירון הוא כפר מירון הסמוכה לגוש חלב: באיזה חוץ מדבר. שאע"פ שפשט חוץ הוא כתוב עיר מ"מ יש לפרש גם על המדבר על שהוא חוץ לישוב: בן י"ב שנה נתלש משה כו' קאי אפסוק ויאמן העם כי פקד וגו' משמע דכששמעו פקד פקדתי שזה הסימן היה מסור בידם היו מאמינים בו מה שאין כן אם היה בן מ' או בן כ' כדעת האומרים דס' א' לא היו מגיעין בו וכסימן פקד פקדתי. כי היה מקום לומר שאביו או שאר זקנים מסרו לו. ועכובו דברים יש כאן שהיים בפ' לך לקראת משה ושתק מלפרש עד פסוק ויאמן העם וחזר לפרש עוד הפעם הפסוק אלכה נא ואשובה כסדר הכתוב: נתלש פי' נעקר בעל כרחו בההיא עובדא דהריגת המצרי. וטעמא דרב אחא שאמר בן י"ב שנה נתלש הוא משום דכתיב מי שמך לאיש משמע ליה שעדיין לא נקרא איש. וכשהוא בן י"ג נקרא איש: מבית אביו אע"פ שבבית פרעה היה גדל. לפי שהיה יוצא ובא לבית אביו כדכתיב ויצא אל אחיו קאמר הכי: למה כן ר"ל למה לא עשה לו ה' נס מבלי שיצטרך לברוח ולהיות נע ונד נתכוין לא לו: אביו מסרה לו. הסימנים מלשונות הגאולה. אבל השתא לא יאמרו כן כי לא ימסור הסוד אלא לזקן [יפ"ת]: שיוסף מסרה שמסורת בידם מיוסף שבלשון פקד פקדתי יהיו נגאלים כדלעיל פ"ג. וס"ל שלוי מסר הסוד כי הוא הקדום שבאחים: (ב) אתה מוצא כו' כנו' ולכן יש להזהר שלא לומר אלא לך לשלום מאחר שהנסיון הורה שזה נסקיים לטובה וזה לא: כל מקום שנאמר בו לך לשלום. משום דבהגה נמי כתיב לכי לשלום. גם יהונתן אמר לדוד לך לשלום. וכן אלישע לנעמן. והכהן אמר לשבט דן לכו לשלום. ודוד לאביגיל אמר עלי לשלום להכי קאמר כל מקום: הלך יחזור כלומר שלא נכשל בדרכו ויכול לחזור למנוח חפצו: יתרו אמר למשה לך לשלום הלך והא'. ובשלהי ברכות מסיים דוד אמר לאבשלום לך בשלום הלך ונתלה. ובילקוט איתא באבנר כתיב וישלח דוד את אבנר וילך בשלום הלך ולא חזר. והטעם כיון שאומר לך לשלום כוונתו שלך ותוסיף שלימות אבל כשאומר לו לך בשלום כוונתו שילך בשלימותו ושוב לא יוסיף שלמות עימות. ועי' מ"ב בתנחומא: (ג) למדתך תורה דרך ארץ כו'. ואע"ג דלעיל פ"ד סי' ד' אמר שבעל השבועה נתן לו רשות צ"ל דר"י פליג וס"ל דכל דאפשר לקיים השבועה יש לקיים. שלא שהבטל המצות ע"פ הדבור אלא שכה דלא סגי בלאו הכי: שהנשבע בפני חבירו כו' ע' בפ"ד דנדרים בבבלי וירו': נשבע ליתרו שלא ילך חוץ לדעתו כדלעיל פ"א: והתיר שבועתו בפניו היינו התרה ממש ע"י פתח כדאיתא בפ"ד דנדרים. ור' יוחנן בעל המאמר הזה פליג על מ"ד שהתיר לו יתרו את נדרו דהיינו שנתן לו רשות אלא ס"ל לרבי יוחנן התרה ממש. והמתיר לו היינו הקב"ה כדמשמע בתנחומא [יפ"ת]: במדין נדרת כו' ולפי דרש זה פי' הכתוב כך הוא ויאמר ה' אל משה בסיני. במדין לך שהלא והתר לפני יתרו. והדר שוב מצרים ופי' ויאמר ה' אל משה וכבר אמר לו ה' למשה במדין לך: (ד) והלא דתן ואבירם היו כדאמר בנדרים פ' ר"א כל מקום שאתה מוצא נצים נצבים אינם אלא דתן ואבירם. ופי' הרא"ש שכן מצינו בהם אשר אלו וכתיב יצאו נצבים והלכך ב' אנשים עברים נצים הם דתן ואבירם. ולא מתו מדהיו במחלוקתו של קרח: שנתענו לשון עניות ועני חשוב כמת. ולא היו יכולין להזיקו שאין דבריהם נשמעים: ד' הם חשובים כמתים. ע' בב"ר פ' ע"א: במסכת עכו"ם דף ה' ובנדרים דף ס"ה: (ה) למה הוליכן. שהאפשרים מבקשים לגאה והוא בא להוסיף על האפשרים: זה אחד מי"ח דברים. עי' בתנחומא ובמס' מגילה ובריש ילקוט בראשית: ששינו לתלמי המלך שכתבו לו וירכיבם על נושא בני אדם. ופרש"י על נושא בני אדם דמשמע נמי גמל. שלא יאמר וכי לא היה לו למשה רככם סוס או גמל. והרא"ע כתב בעבור שהוא גרשון שהרכיב אשה ונשים על חמור אחד שהיא והוא קטנים: ויקח משה את מטה וגו'. עשה כמו שא"ל הקב"ה כו'. וכאילו אמר ויקח משה את המטה שצוהו אלהים לקחת בידו. וכן דרשו על מ"כ סוף פ' בשלח ומטה האלהים בידי ס"ל [מטה ליהושע] מטה זה בידי שאמר המקום יהי בידך לעולם עכ"ל. ור"ל ע"פ זה נקרא מטה אלהים ע"פ צווי שיהיה בידי תמיד. והוא הפירוש ממש כדלעיל [יפ"ת] וע"פ עוד טעם אחר: (ו) ויאמר ה' אל משה בלכתך וגו'. ראה כל המופתים אשר שמתי בידך ועשיתם לפני פרעה: וכי על איזה מופת אמר כו' אלא כו' שהיה כתיב עליו נוטריקון כו'. וז"ל הרמב"ן ולפי זה [הדרוש] יהיה פירוש הכתוב נכון ראה והסתכל במטה אשר שמתי בידך שכל המופתים החקוקים בו תעשה לפני פרעה וכן משמעות לשון ראה כי"ו שצריך עיון והסתכלות על כי לא היו מפורשים המופתים רק בנוטריקון דצ"ך כו': כדי לפרוע דינם אשר הרעו לאבות: (ז) גלה לו הקב"ה כו' הכוונה בזה שלא נפרש שהוא לומר עכשיו לפרעה כן וכמו שפירש"י בחומש ע"פ דהא לא מצינו שאמר לו משה עתה בלכתו רק אלהי העברים נקרא עלינו וגו'. ומענין הנה אנכי הורג את בנך בכורך. לכן ברור הוא שפירושו שהוא רק הודעה וגילוי למשה שאע"פ שיעשה כל המכות לא ישלחם עד שיאמר לו מכות בכורות בסוף אחר כל המכות שעברו עליו כבר ואז ישלחם: ולכך לא הוצרך הכתוב לפרסם לו בסוף. כשאמר לו ה' עוד נגע לא הוצרך לפרש לו מה היא כי במ"ש אחרי כן ישלח אתכם ידע כי זו מכות בכורות שכבר גילה לו שלא ישלחם עד מכה זו: מהו בני בכורי. ר"ל מה טעם לקרוא לישראל בן בכור שהוי מאחר אומות שקדמו בעולם. וגם מצד האבות ישמעאל גדול מיצחק ועשו מן יעקב: על יעקב אבינו אמר שמפני שהבכורה לענין העבודה שיעקב קנה הבכורה כדי לעבוד למקום. לכן אמר בני בכורי ישראל על שם שהם בני יעקב שנתייחד לעבודתי. לכן אומר אליך שלח את עמי ויעבדוני: כדי שיוכל לעבוד שמתחלה היתה עבודה בבכורות: (ח) שלא נתלה למשה עליה. דמכיון דעם היותו צדיק גמור לא תלה לו. משמע דחביבה מילה מאד וכדתנן בהדיא בפ"ג דנדרים: אפי' שעה אחת שבדרך לא רצה למולו מפני סכנת הדרך. והמלון לא היה רחוק ממצרים והשב משה שאחר שעה יבא למצרים וימול אותו. ואלו היה משה נותן ללבו שבהורחה פורתא ליכא סכנה היה מל אותו במלון. אך לפי שנתעסק תיכף במלון [כדכתיב ויהי בדרך במלון] לא נתן אל לבו זאת. והמלאך לא המתין לו אותה השעה שהיה צריך לילך מהמלון עד מצרים: מלאך של רחמים היה. שפי' ויפגשהו ה' מלאך ה' כתרגומו. אלא שבביטול המצוה נהפך למלאך אכזרי: מלאך של רחמים היה מדלא קאמר מלאך האלהים. כי ה' מדת רחמים. ופליגא אדאמר בפ"ג דנדרים באו אף וחמה ובלעוהו: ואעפ"כ ויבקש המיתו. דס"ל דויפגשהו ה' ויבקש המיתו אמשה קאי. דלאו כרשב"ג דאמר בפ"ג דנדרים לא למשה רביט בקש אותו שטן להרוג אלא לאותו תינוק ע"ש: אמרה חתני [פי' בעלי] תהיה אתה נתון לי. או דרך בקשה כלומר מבקשת אני מה' שתהיה נתון לי. ולא וירף ממנו שנתקבלה תפלתה: היה חייב מיתה. דמים דכאן לשון מיתה ופי' היה חייב מיתה בשביל המילה: (ט) הה"ד ירעם אל בקולו נפלאות שהדיבור לאהרן לא היה במצרים אלא דבור שנתייחד למשה במדין נחלק לשני פרצופין כדמסיק. ומביא סמוכים לזה מפסוק ירעם אל בקולו נפלאות שחלק הדבור לשני קולות למשה ולאהרן כדלקמן. ומתחלה מפ' אותו הפסוק בכל פירוש דמגי כדרך המדרש תמיד: מהו ירעם שאם כפשוטו שמיירי בגשם המתחדש מרעם אין זה פלא אלא דבר טבעי. אלא במתן תורה מדבר: בא עליהם מן הדרום כו'. ועשה הקב"ה זה להודיע שאינו מתקומם במקום אחד כבודו מלא עולם. ולכן ישמע קולו מכל הצדדים בשעה אחת: שנאמר מן השמים השמיעך את קולו ליסרך וגו'. ועל

הארץ

(שמות כ) וכל העם רואים את הקולות הקול אב"כ אלא הקולות. י"א א"ר יוחנן היה הקול יוצא ונחלק לע' לשון כדי שישמעו כל האומות וכל אומה ואומה שומעת קול בלשון האומה ונפשותיהן יוצאות אבל ישראל היו שומעין ולא היו ניזוקין. כיצד היה הקול יוצא א"ר תנחומא דו פרצופין היה יוצא והורג לעכו"ם שלא קבלוה ונותן חיים לישראל שקבלו את התורה. הוא שמשה א"ל בסוף מ' שנה (דברים ה) כי מי כל בשר אשר שמע קול אלהים חיים מדבר מתוך האש וגו'. אתה היית שומע קולו וחייתה אבל עכו"ם שומעים וטהים. בא וראה כמה בין אלו לאלו וקוראין זה לזה ובני אדם בנתיים ואינן יודעים הוי ירעם אל בקולו נפלאות. פו והנפש בשעה שהיא יוצאת מן הגוף ובני אדם יושבין אצלו ואינן שומעין הוי ירעם אל בקולו נפלאות א"ר ראובן בשעה שאמר לו הקב"ה למשה במדין לך שוב מצרימה פז נחלק הדבור לב' קולות ונעשה דו פרצופין והיה משה שומע במדין לך שוב מצרימה ואהרן שומע לך לקראת משה המדברה. הוי ירעם אל בקולו נפלאות: (יא) וילך ויפגשהו. יז ההר"ד (שמות פה) חסד ואמת נפגשו צדק ושלום נשקו. הסד זה אהרן שנא' (נחמיה יג) וללוי אשר תמיך ואוריך לאיש הסידך. ואמת זה משה שנא' (במדבר יב) לא כן עבדי משה וגו'. הוי הסד ואמת נפגשו כמה דתימא וילך ויפגשהו וגו'. צדק זה משה שנא' (דברים ג) צדקת ה' עשה. ושלום זה אהרן שנא' (מלאכי ב) בשלום ובמישור הלך אתי. נשקו שנא' וישק לו. אמרו רבותינו כל הנשיקות של תפלות חוץ מג' (כדכתיב לעיל). וישק לו מהו וישק לו זה שמח בגדולתו של זה וזה שמח בגדולתו של זה: (יב) ד"א וישק לו. נטל כהונה ולויה זה נוטל כהונה ונותן לויה וזה נוטל לויה ונותן כהונה: (יג) ד"א וישק לו. א"ר שמואל בר נחמן משל לזהבי שהביאו לו מוניטה אחת וראה אותה מבפנים של חרס ומבחוץ של זהב. ליסים הביאו לו מוניטה שכולה זהב א"ל הראשון חרס היה והיה מצופה זהב אבל זה כולה זהב. כך נשיקה שנשק עשו ליעקב לא היה אלא לפסולת שנא' (מלאכי א) כסף סיגים מצופה על חרש. ומה היה סופה שפתים דולקות ולב רע. שלא בקש לנשקו אלא שהוא שם ברקיע אינו אלא כמסר היה שהוא נתון בעץ. הנשטים מנין שנא' (תהלים מה) תהום אל תהום קורא לקול צנוריך, כיצד יש איב, ששרשיו יורדים כ' אמה ויש ל' ויש ג' ויש שאינן יורדין אלא ג' טפחים. והנשטים למעלה אם אין משקין אותן אלא ג' טפחים אותן של ג' אמה הן מתים. אם שותין של ג' אמה טורף אותן של ג' טפחים. אלא זה תהום העליון קורא לתחתון אומר לו עלה זאני יורד. והתהתון אומר לו רד ואני אעלה עד שהע־יון יורד ומשקה של ג' טפחים והתחתון עולה ומשקה אותן של ג' אמה. בא וראה כמה בין אלו לאלו וקוראין זה לזה ובני אדם בנתיים ואינן יודעים הוי ירעם אל בקולו נפלאות. פו והנפש בשעה שהיא יוצאת מן הגוף ובני אדם יושבין אצלו ואינן שומעין הוי ירעם אל בקולו נפלאות א"ר ראובן בשעה שאמר לו הקב"ה למשה במדין לך שוב מצרימה פז נחלק הדבור לב' קולות ונעשה דו פרצופין והיה משה שומע במדין לך שוב מצרימה ואהרן שומע לך לקראת משה המדברה. הוי ירעם אל בקולו נפלאות: (יא) וילך ויפגשהו. יז ההר"ד (שמות פה) חסד ואמת נפגשו צדק ושלום נשקו. הסד זה אהרן שנא' (נחמיה יג) וללוי אשר תמיך ואוריך לאיש הסידך. ואמת זה משה שנא' (במדבר יב) לא כן עבדי משה וגו'. הוי הסד ואמת נפגשו כמה דתימא וילך ויפגשהו וגו'. צדק זה משה שנא' (דברים ג) צדקת ה' עשה. ושלום זה אהרן שנא' (מלאכי ב) בשלום ובמישור הלך אתי. נשקו שנא' וישק לו. אמרו רבותינו כל הנשיקות של תפלות חוץ מג' (כדכתיב לעיל). וישק לו מהו וישק לו זה שמח בגדולתו של זה וזה שמח בגדולתו של זה: (יב) ד"א וישק לו. נטל כהונה ולויה זה נוטל כהונה ונותן לויה וזה נוטל לויה ונותן כהונה: (יג) ד"א וישק לו. א"ר שמואל בר נחמן משל לזהבי שהביאו לו מוניטה אחת וראה אותה מבפנים של חרס ומבחוץ של זהב. ליסים הביאו לו מוניטה שכולה זהב א"ל הראשון חרס היה והיה מצופה זהב אבל זה כולה זהב. כך נשיקה שנשק עשו ליעקב לא היה אלא לפסולת שנא' (מלאכי א) כסף סיגים מצופה על חרש. ומה היה סופה שפתים דולקות ולב רע. שלא בקש לנשקו אלא לנשכו:

יד יקב יא נקבן פ' כה הגחומת יפכו. סופ"ם מנסור ג"ב: יב נקבן רים פ' ל"ד ". ירמי' כ'. מג"ם ז"ם: שו אדר"ג פ' ל"ד אשר אלם דף קפ"ח. שו הגהומת פ"ו: יג אבהומת פ"ו:

ענף יוסף

ג' יחוס מבוש שהיה רוצה לקיים מאמר הקב"ה לך כוב מלכיותם בלי עצלות אלא בזריזות (ס"ן). (יא) [הסד זה אהרן] מה מאחר אלו לומדים שבושה עשתה בהלוה עליהם לכך הוא עליהן ובלילו הוא שהיו שמחין שמלוה: שברי קורע לפסרן פסר. וכן קורע למשה אחת. וכן קורא למשה לדף בעבור לדקת פ' עשה: אחתם

עץ יוסף

התרן הרחך את משו הגדולה. שפירושו שהקול הוא מן השמים וג"כ מהשם שכתרן: והתחבטה מתין תמלא לצמות הלשון נקע ליעמד דקדק. מבל קרא נופיה לא מיירי בדברי ישראל ה' מסיני בא וזרח. דמדכתיב וזרח דייקב"ל מן המזרח. ומדכתיב הלוה מתימן יבא דייק שבא מן הדרום. ומכיון דאתקמן ר' הלה מעתיק נמי שבקעגד דמ"ם הלו רוחות משלר רוחות. וכספרי כפ' כבוד ישר קנו משמע דה' מסיני בא ר"ל מג' רוחות ע"ש: ואומר וכל העם רואים את הקולות. ס"ל שתין קולות הלו הנזכר לעיל ויהי קולות וברקים ועגן ככך. אלא קול יוצא מפי הגבורה כשליכר עמהם. והוקקו לומר כן מדכתיב רואים דהול"ל שומעים ולכן קאמר שזה קול שלהים יוצא בתם ומקר כנוס ועל זה יצלק לומר רואים: אלא הקולות וזה מפני שבא מכל הצדדים כלשעל אחת"ם שהקול אחד מתחת שהים נהפך לכל הצדדים קרי ליה קולות. וריבי יוחנן קליג ואמר שקולות רבים היו ממש לפי שהקול נהלק לשבעים לשון. והיינו דמסיים ומנין שהקול נהלק לקולות הרבה: ונהלק לשבעים קולות בתחומות וכן לקמן פ' כ"ח נרס"י נהלק לז' קולות ומשבעה קולות נעל לשון ועמ"ם בתחומות. וכל אומה ואומה שומעת קול בלשונה. כי אז היתה את לשון כי נפתחו שערי החכמה העליונה וירדה השפעה לשפה ולהיות כי ע' לשונות היו בעולם וכל אחת היתה מיומחת בשעייה ובכחותיה וטבעיה. וכפי כחותיה כן ירדה. השפע עליה אים אים כפי תכונותיו המיוחדות וכפי קולו המורגל. אך לא היתה זאת בכחם לבדל. כי היו נזוקים בזה. כי כן טבע השכל העמוק לבלתי יודע. שמעביר גלול שכלו ויחתומם בלשתו ויוכך כמה שאמרו כן זומת הנין ונפגע וכן עוזי הנין ומת: ונפשותיהם יוצאות זה דרך נזומת וכן מ"ם והורג לעכו"ם. וה"ם כי רעדה אחזתם וכחילו נפשותיהם יוצאות. אבל לישראל היה מוסיף בהם חיים ורפואה. וז"ם בסתר ונותן חיים לישראל שהיה מהם מיים מהודשים: אתה היית שומע קולו ותייה. מכיפיה דקרא דכתיב מדבר מתוך האש ותייה ופ"ז אמר אתה היית כי ועי' ויק"ר פ"ל. בא וראה היאך הקול יוצא כו'. זה תייתה לדרשת הקולות קולות הרבה וירעם אל בקולו נפלאות לגעיל. כי גם הקול שיוצא לישראל היה לבל אחד כפי כחו שיוכל לשמוע. כי אלו כל אחד היו מרעישים לקול הגדול שהקול הנכותי היה צריך להיות בשעת גורא ותפחיד בכל מה שאפשר לכל אחד לשמוע כדי שיוגדל בשיעים כמ"ש לעיל פ"ג אם יגלה עליו בקול גמוך כוסר הוא על הגבוהה: וכה"א קול ה' בכח. דבמתן תורה מיירי המזמור ההוא כדלקי: במכילתא: ואף נשים משובחות צריך קול גמוך שהקול החזק יפילן. וח"כ ע"כ לומר שה' יתן בקולו לכל אחד כראוי לו [ילק"ת] והיך דכתיב קול ה' בכח תיכא בכח לא קאי אלא אל הקב"ה. אלא אחת בן אלף שהיה לו כח לשבול. והרי אשב ז' חלוקות וקנים. כתורים. קטנים. יונקים. נשים. ומשה לפי כחו. וכמ"ו. וקול אחד לשבעה"ם הרי ז' קולות משום דז' פעמים נאמר קול ה' במזמור הבו לה' בני אלים הנאמר על התורה. שנא' ושעמו כלפיהת בדבק. כלומר דכיון דקני קראי אהדדי מוקמינן אד בנקנים ואיקר בגבוהים כו': ההבורים כו' והוקנים כו'. ולא הזכיר כאן נערים וקטנים כי אלמלא שזה לבהורים כל שיעלו אלמלא יונקים. ולא הזכיר המעוברות שע"ם שהיכות מיני רציכין דבכלל חולים הם. והיה מעבדו בשעם לשד כו'. דרש חיצת לשד ע"ם שהים כדפרש"י בשם רבותינו: בר בנד כלי"ל וכי' שורש הגד כשהוא רענן הוא מר. לו פירושו הלוי. (י) ג' קילות הלכות משלו העולם ועד סופו הנבואה כיעקב ואיש שמעים. ופרש"י ביומא פ"ק שקולן הולך דרך שכל שתיהן נשמע להבריות. והטעם שלא יערבב העולם בקולות. וכה"ג נמי מפרש בת"כ נבי משה דכתיב ויקרא אל משה הקול היה הולך ומגיע למזגיו של משה דרך שכל וכל ישראל לא שומעים. וע"ו אמר כאן והבריות כיעקב ואיש שמעים: היום הייתו נעלם המה. ולפי שבלורו מלילות היום קרי ליה יום והשתא נקרא בוכב הגדול: אשר ר' יהודה בו' בב"ר פ"ו פי' ב' היתה אמר ר' יוחנן את סבור שהוא שם ברקיע ואינו אלא בשמר היה שהוא נתון בעץ. הנשטים מנין שנא' (תהלים מה) תהום אל תהום קורא לקול צנוריך, כיצד יש איב, ששרשיו יורדים כ' אמה ויש ל' ויש ג' ויש שאינן יורדין אלא ג' טפחים. והנשטים למעלה אם אין משקין אותן אלא ג' טפחים אותן של ג' אמה הן מתים. אם שותין של ג' אמה טורף אותן של ג' טפחים. אלא זה תהום העליון קורא לתחתון אומר לו עלה זאני יורד. והתהתון אומר לו רד ואני אעלה עד שהע־יון יורד ומשקה של ג' טפחים והתחתון עולה ומשקה אותן של ג' אמה. בא וראה כמה בין אלו לאלו וקוראין זה לזה ובני אדם בנתיים ואינן יודעים הוי ירעם אל בקולו נפלאות. פו והנפש בשעה שהיא יוצאת מן הגוף ובני אדם יושבין אצלו ואינן שומעין הוי ירעם אל בקולו נפלאות א"ר ראובן בשעה שאמר לו הקב"ה למשה במדין לך שוב מצרימה פז נחלק הדבור לב' קולות ונעשה דו פרצופין והיה משה שומע במדין לך שוב מצרימה ואהרן שומע לך לקראת משה המדברה. הוי ירעם אל בקולו נפלאות: (יא) וילך ויפגשהו. יז ההר"ד (שמות פה) חסד ואמת נפגשו צדק ושלום נשקו. הסד זה אהרן שנא' (נחמיה יג) וללוי אשר תמיך ואוריך לאיש הסידך. ואמת זה משה שנא' (במדבר יב) לא כן עבדי משה וגו'. הוי הסד ואמת נפגשו כמה דתימא וילך ויפגשהו וגו'. צדק זה משה שנא' (דברים ג) צדקת ה' עשה. ושלום זה אהרן שנא' (מלאכי ב) בשלום ובמישור הלך אתי. נשקו שנא' וישק לו. אמרו רבותינו כל הנשיקות של תפלות חוץ מג' (כדכתיב לעיל). וישק לו מהו וישק לו זה שמח בגדולתו של זה וזה שמח בגדולתו של זה: (יב) ד"א וישק לו. נטל כהונה ולויה זה נוטל כהונה ונותן לויה וזה נוטל לויה ונותן כהונה: (יג) ד"א וישק לו. א"ר שמואל בר נחמן משל לזהבי שהביאו לו מוניטה אחת וראה אותה מבפנים של חרס ומבחוץ של זהב. ליסים הביאו לו מוניטה שכולה זהב א"ל הראשון חרס היה והיה מצופה זהב אבל זה כולה זהב. כך נשיקה שנשק עשו ליעקב לא היה אלא לפסולת שנא' (מלאכי א) כסף סיגים מצופה על חרש. ומה היה סופה שפתים דולקות ולב רע. שלא בקש לנשקו אלא לנשכו:

מתנות כהונה

כו סוד במכתם הקב"ה: בזרע נד. כלימר מר נעידין פלט: מסמר חוק מגירה שמנסרים כו הען וכמ"ד מלים גרם בנבר והוק לומן הרם בנסר בדכתיב נבחם הפבבה וישק ל. ה"ל למימר ויפקהו לו ויפק לאשו לו הוא מחלר הענין דבר סופר שהוא שבל ובדבק ע"י בשמאר

לִבּבו . אבל נשיקה של אהרן ומשה היתה נשיקה של אמת ועליהן הוא אומר חסד ואמת נפגשו . ר' יהודה ב"ר סימון אומר חסד זה אהרן ואמת זה משה . ור' עזריה אומר חסד זה משה שעשה חסד עם יוסף . ואמת זה אהרן דכתיב (מלאכי ב) תורת אמת היתה בפיהו הוי חסד ואמת נפגשו זה משה ואהרן . וישק לו אין אנו יודעין למי חלק הקב"ה כבוד אם לאהרן אם למשה . י"א לאהרן שהיה במצרים ומתנבא להן לישראל שעתיד הקב"ה לגאול אותם כדי שיבא משה ויעיד על דבריו של אהרן ויהיו ישראל אומרים אמת היה מתנבא אהרן . וי"א למשה כדי שיבא משה ויאמינו לדבריו : (יד) ויגד משה לאהרן את כל דברי ה' וגו' . יח התחיל משה אומר לו כל הדברים וכל האותות אשר צוהו לעשות לפני העם . כשם שא"ל הקב"ה כן עשה ודברת אליו ושמת את הדברים בפיו : (טו) וילך משה ואהרן ויאספו וגו' . אמר ר"ע יט למה נמשלו ישראל בעוף מה עוף אינו פורח אלא בכנפים אף ישראל אינן יכולין לעמוד אלא בזקנים . גדולה הזקנה אם זקנים הם חביבין לפני הקב"ה ואם נערים נטפלה בהן ילדות . תני כ רשב"י בכמה מקומות שנינו שחלק הקב"ה כבוד לזקנים . בסנה דכתיב (שמות ג) לך ואספת את זקני ישראל . בסיני דכתיב (שם כד) ואל משה אמר עלה אל ה' . באהל מועד דכתיב (ויקרא ט) קרא משה לאהרן ולבניו וגו' . ולעתיד לבא כמו כן שנא' (ישעיה כד) כי מלך ה' צבאות בהר ציון ובירושלים ונגד זקניו כבוד . ר' אבין אמר עתיד הקב"ה להושיב את זקני ישראל כגורן והוא יושב בראש כולן כאב ב"ד ודנין לעכו"ם שנא' (שם ג) ה' במשפט יבא עם זקני עמו ושריו . על זקני עמו אב"ב אלא עם זקני עמו . הוא יושב עמהן ודנין לעכו"ם . ומה הוא אומר להם ואתם בערתם הכרם אלו ישראל דכתיב (שם ה) כי כרם ה' צבאות בית ישראל . גזלת העני בבתיכם . אלו ישראל דכתיב (שם יד) כי ה' יסד ציון ובה יחסו עניי עמו . וכן דרך המלכים לישב כגורן עגולה שנא' (ד"ה ב יח) ומלך ישראל ויהושפט מלך יהודה יושבים איש על כסאו מלובשים בגדים ויושבים כגורן וכי בגורן ישבו אלא כדתנינן סנהדרין היתה כחצי גורן עגולה כדי שיהיו רואים זה את זה ושני סופרי הדיינין יושבין לפניהם וכו' . אמר שלמה אני ראיתיו יושב עמהן ודן בתוכם . שנא' (משלי לא) נודע בשערים בעלה בשבתו עם זקני ארץ : (טז) וידבר אהרן את כל הדברים . עשה כמו שאמר הקב"ה ודבר הוא לך אל העם . ויעש האותות לעיני העם מה שאמור למעלה . ויאמן העם . עשו כמו שאמר הקב"ה ושמעו לקולך . יכול לא האמינו עד שראו האותות לא אלא וישמעו כי פקד ה' על השמועה האמינו ולא על ראיית האותות . ובמה האמינו על סימן הפקידה שאמר להם . שכך כא היה מסורת בידם מיעקב שיעקב מסר את הסוד ליוסף ויוסף לאחיו . ואשר בן יעקב מסר את הסוד לסרח בתו ועדיין היתה היא קיימת . וכך אמר לה כל גואל שיבא ויאמר לבני פקד פקדתי אתכם הוא גואל של אמת . כיון שבא משה ואמר פקד פקדתי אתכם מיד ויאמן העם . במה האמינו כי שמעו הפקידה . הה"ד כי פקד ה' את בני ישראל וכי ראה את ענים ויקדו וישתחוו . ויקדו על הפקידה וישתחוו על כי ראה את ענים : (ח) ואחר באו משה ואהרן . היכן הלכו הזקנים שלא חשב אותם עמהם שכבר א"ל הקב"ה ובאת אתה וזקני ישראל . אמרו רבותינו כב הלכו עמהן הזקנים והיו מגנבין את עצמן ונשמטין אחד א' שנים שנים והלכו להן . כיון שהגיעו לפלטרין של פרעה לא נמצא אחד . שכן כתיב ואחר באו משה ואהרן והיכן הזקנים אלא שהלכו להן . אמר להם הקב"ה כך עשיתם חייכם שאני פורע לכם . אימתי בשעה שעלה משה ואהרן עם הזקנים להר סיני לקבל התורה החזירן הקב"ה שנא' (שמות כד) ואל הזקנים אמר שבו לנו בזה : (יח) ויאמרו אל פרעה כה אמר ה' אלהי ישראל שלח את עמי ויחגו לי במדבר . א"ר חייא בר אבא אותו היום יום פרוזבוטי של פרעה היה . ובאו כל כג המלכים כלן לכבדו והביאו דוראות של עטרות והיו מעטרין אותו שהוא יום קוזמוקרטור והביאו אלהיהן עמהן . משעטרו אותו היו משה ואהרן עומדין על פתח פלטרין של פרעה . נכנסו עבדיו ואמרו ב' זקנים עומדין על הפתח . א"ל יעלו . כיון שעלו היה מסתכל בהן שמא יעטרו אותו או שמא יתנו לו כתבים ואף לא שאלו בשלומו . אמר להם מי אתם . אמרו לו שלוחיו של הקב"ה אנו . מה אתם מבקשים . אמרו לו כה אמר ה' שלח את עמי וגו' . אותה שעה כעס ואמר מי ה' אשר אשמע בקולו לשלח את ישראל לא היה יודע לשלח לי עטרה אלא בדברים אתם באים אלי . לא ידעתי את ה' וגם את ישראל לא אשלח . א"ל

המתינו

יד יוסף יח תנחומא ס"ז : יט ויק"ר פ' י"א . תנחומא ס"ו וסדר שמיני : כ ספרי בהעלותך פסקא צ"ב . ויק"ר פ' י"א : כא תנחומא ס"ו : כב תנחומא ס"ו : כג לקמן פ' פ"ו סי' ו' . ותנחומא ואגדה :

מתנות כהונה

שעשה חסד עם יוסף . שהעלה עצמותיו ממצרים : בעוף שנא' יונתי בחגוי הסלע כיונים על אפיקי מים : התחיל משה כו' . ע' במד' חזית בפסוק שני שדיך (ד ד) : גדולה הזקנה . החכמה התורה שבעליה נקרא בעליה זקן כמו כדחז"ל בס"ק דקדושין זקן זה שקנה חכמה : בכמה מקומות אלינו גרסי' : פרוזבוטי . פי' בערוך דמשמע יום שכל המלכים באו לקבל פניו לפי שהיה מושל על כל העולם כדמפרש ואולי שהיה קוזמוקרטור פי' הערוך תופס העולם : דוראות . פי' דורפים ועי' בערוך ובב"ר פר' פ"ב : יום קוזמקרטור . ובאו כלם ושאלו בשלומו ועטרו אותו בעטרותיהם

ענף יוסף

(יג) [ואמת זה אהרן דכתיב תורת אמת כו'] והע"ג דמכ"ש שיקרא למשה אמת כי הוא המלמד התורה . א נקרא שמו אלא חסד כפי המעשה . והע"ג דאהרן נמי גומל חסדים מ"מ לא נקרא חסד אלא משום שעשה חסד עם המת : (יז) [חייכם שאני פורע לכם אימתי בשעה שעלה כו' ואל הזקנים אמר] שזה היה בצאתו מן המחנה וכדפירש הרמב"ן ומדכתיב ואל הזקנים אמר מוכח שלהם לבדם אמר ולא לאהרן אלא שנם עם משה עד מקום שהרשוהו בשעת הראשונה . ומה שאמר והנה אהרן וחור עמכם וגו' ר"ל אחרי שיעלה עמו אהרן למקומו שם ויפסוהו מרחוק כבשעת הראשון לא ישוב אל המחנה ויהיה עם הזקנים כמשפטם יפ"ת

עץ יוסף

חסד ואמת נפגשו כי פגישתם היה בנשיקה כל אחד מדתו חסד ואמת . וכן צדק ושלום נשקו זה לזה ולא בחיבה בלב : חסד זה אהרן כדלעיל סימן י"א : שעשה חסד עם יוסף . ליטפל בעצמותיו . שהוא חסד של אמת כמ"ש בב"ר פ' צ"ו : הוי חסד ואמת נפגשו צדק ושלום נשקו וישק לו . כנ"ל ורבי יהודה בר"ס ורבי עזריה באו לדרוש ראשית המקרא חסד ואמת נפגשו וריב"ס דריש חסד זה אהרן כו' . ור' עזריה מפרש חסד זה משה כו' משום דלריב"ס מוכיח הכתוב שלא כסדר דמתחלה אמר חסד ואמת נפגשו חסד זה אהרן ואמת זה משה וסדר אמר צדק ושלום נשקו צדק זה משה ושלום זה אהרן והזכיר משה בתחלה . לכך דריש חסד נמי אמשה . אבל סוף המקרא צדק ושלום נשקו פירשו כמו לעיל לכן מקצר וסיים צדק ושלום נשקו וישק לו . ואמר עוד אין אנו יודעים למי חלק כו' שבולים לפרש תורת אמת כו' על מה שנתאמת עתה לישראל גאולתם ע"י הנבואה שנתנבא להם כבר עודם במצרים וזה נחלוק כבוד או למשה או לאהרן וכמו שמבאר ומפרש תורת אמת היתה בפיהו מה שהיה בפיו של אהרן נבואת הגאולה הוא להורות או אמונתו ואמיתתו של עצמו ע"י משה אחיו . ויאומן המוקדם במאוחר . והוא חלוקת הכבוד או לעצמו . או הודאה לאמיתות משה בענין בשורת הגאולה ויאומן המאוחר במוקדם : (יד) התחיל משה אומר לו כו' . ולא הכתוב לומר שעשה כמו שצוה ודברת אליו ושמת את הדברים בפיו . ח"ש כשם שאמר לו הקב"ה כן עשה . ולכן יהיה פירוש כל דברי ה' אשר שלחו הדברים ששלחו לדבר לפני העם : כשם שאמר לו הקב"ה כו' ואע"פ שבמעשה האותות לא פירש הכתוב שיעשו ע"י אהרן ז"ל שפי' ודברת אליו ושמת את הדברים שיהו שיגיד לו כל מה שאמר לו ה' לדבר ולעשות לפני העם כדי שיעשם אהרן : (טו) למה נמשלו ישראל בעוף . דכתיב יונתי בחגוי הסלע . וכתיב כנפי יונה נחפה בכסף : מה עוף אינו פורח אלא בכנפים כו' . ור"ל כשישראל צריכין לעשות דבר טוב או מתיעצים בעצת הזקנים כעוף הפורח בכנפים שלו : בזקנים שיש מ"ח כי בעצתם וכוחם ישראל עומדין כדלעיל פ"ג . ולכן אדמו לכנפים כי הם סוככים בכנפיהם על ישראל : גדולה הזקנה שיש בה החכמה . שאם זקנים שמם הם טובים חביבים הם לפני הקב"ה . ואם החכמים שמטונים בהם זקנים נערים הם בעיניו . נטפלה בהם ילדות . פי' שילדות טפלה בהם ואין נחשב בהם למאומה . והחכמה בהם עיקר שכל הנהגותם הוא כהנהגת הזקנים וכן הוא כוונת המת"כ ויק"ר פ' י"א ע"ש . ובעל ידי משה לא כיון יפה . או כך פירושו גדולה הזקנה פי' אם זקנים תמה הם החכמים הם חביבין והוא אבל אם נערים הם נטפלה בהם הילדות כי אין דעתם שלמה מצד הילדות ולכן אינם חביבין בהחלט ובפי' אמרי יושר גרים נטפלה להם זקנה . דהיינו שהדרן הקב"ה בשיבה כדאמרינן בר"ה כדי אין כבן פ' שנה : תני רשב"י בכמה מקומות כו' . הבי"א דאיה שכדי לחלוק כבוד לזקנים אמר לך ואספת את זקני ישראל מצד שחביבה לו הזקנה . שכן בכמה מקומות מצינו שחלק להם הקב"ה כבוד לזקנים מצד הזקנה : דכתיב ואל משה אמר . וזה בסיני שהפרשה זו קודם מ"ת נאמר כדפרש"י בחומש : ולעתיד לבא כמו כן . ר"ל אף לעתיד שכל הארץ ימלא דעה את ה' עכ"ז יחלוק כבוד לזקנים בחכמה שגם אז יהיו החכמים מכובדים : את זקני ישראל כגורן . בעגולה כגורן וכדרך המלכים כדמפרש . והיינו כנגד זקניו כבוד פי' כבוד ה' יהיה כנגד זקניו : הוא יושב עמהם ודנין כו' . וה"ק קרא ה' במשפט יבא עם זקני עמו ושריו של מעלה ודנין לעכו"ם . שגם השרי מעלה יהיו עם הקב"ה בדין . כלומר וה' הוא ובית דינו : וכי בגורן ישבו כו' אין כבוד מלכים לישב בגורן . ובס"ק דחולין איתא אמו שער שומרון גורן הוה : סנהדרין היתה כחצי גורן עגולה כו' . ופי' שער ב"ד שיושבים שם סנהדרין כמו שם"א שצריך לגרע בית דין [רמ"א] : כדי שיהיו רואין זא"ז להיות שומעין את דברי חבירו ומשווכת זה עם זה עד שאלת הוראה כהלכה . שאילו היו יושבין בשורה שלא בעיגול אין בן ראש השורה רואה את בני סוף שורתו . ובעגולה שלימה לא היו יושבין כדי שיהא מקום לצאת ולבא [רש"י] או מפני סופרי הדיינים [יפ"ת] : אמר שלמה אני ראיתיו . פי' ברוה"ק ראה בעתיד שהקב"ה יושב ודן עם הזקנים כדלעיל . ואמר נודע בשערים על עתיד שאז יהיה נודע וניכר שמראין עליו כאילו באצבע כדאי' לקמן ספר ויק"ר : שנא' נודע בשערים בעלה . ואמת אל רמז לכנסת ישראל : (טז) עשה כמו שאמר הקב"ה . כלומר שאמר להם מה שאמר לו ה' אלהי אבותיכם אלהי אליכם . דהיינו הדברים המגיעים להם . ומ"ש אשר דבר ה' פי' שעשה כמו שאמר ה' ודבר הוא לך אל העם . ופי' אשר דבר כאשר דבר ה' ואשר לך : מה שאמור למעלה . פי' מה שאמר בפירקין סימן י"ד שם' שזהו כשאהרן שהוא יעשה האותות לפני ישראל אע"פ שאינו מפורש בכתוב כדפירשתי שם : עשו כמו שאמר הקב"ה ושמעו לקולך . שבלתי אותות יאמינו לו כדלעיל פ"ג : על השמועה האמינו . דאם לא כן ושמעו למה לי : ולא על ראיית האותות עמ"ש פ"ג ריש סי' ט"ו עת י"ל דגם ההמון עם האמינו על השמועה לבד . ומה שהיה צריך משה ואהרן לעשות האותות . י"ל שאמר שניתן לו את אהרן לפה ולשליח נוהו ה' שיעשה האותות לפני העם כדי להרגיל את אהרן במופתים שיעשה לפני פרעה : שיעקב מסר את הסוד ליוסף . כאמרם ז"ל כי בן זקונים הוא לו שכל חכמתו שקבל משם ועבר מסר לו . ויוסף לאחיו שכן כתיב סוף סדר ויחי ויאמר יוסף לאחיו וגו' ואלהים פקד יפקוד אתכם וגו' שכשמת יוסף היו אחיו הזוכר זקנים ונעשים לב גלה להם : ועדיין היתה היא קיימת . וכמו הקדם בב"ר פ' צ"ז סי' ח' הביא הנוסחא שעדיין היא קיימת . וכתב כלו' לפי שהיא קיימת לעולם מסר לה הסוד כדי שלא להצטרך לגלות עוד הסוד לאחר כי כל מה שהיה אפשר יותר להעלים הסוד טוב יותר עכ"ל : ובמה האמינו דודאי אין להאמין בלי אות ומופת למי שלא נודע מתחלה שהוא נאמן להביא : והיו מגנבים עצמם שיראו ללכת לפני פרעה : שכן כתוב ואחר באו משה ואהרן . ור"ל ולא קאמר ויבא משה ואהרן . מ"ת שמתחלה באו כולם ובאחרונה לא באו רק משה ואהרן שהזקנים כבר הלכו להם מפני היראה : להר סיני לקבל את התורה כו' . כלומר בלוחות אחר מעמד הר סיני : (יח) אותו היום כו' כל זה קבלה בידם . ומסמך ליה אהאי קרא ואחר באו משה ואהרן פי' אחר שבאו כל המלכים ועטרו אותו באו משה ואהרן שאותו יום היה יום קוזמוקרטור : פרוזבוטי יום שמחתו שהיה מנהג לעשות בכל שנה כמ"ש יום הולדת את פרעה : שהוא קוזמקרטור . כנ"ל פי' שמולך בכיפה וע"כ כל גוים יכבדוהו . ופי' המלה תופס עולם . קוזמו עולם בלשון יוני וקרטור תופס [יפ"ת] . ולפי גירסתנו שהוא יום קוזמקרטור פי' שבו ביום תפס הממשלה על כל העולם : והביאו אלוהיהן עמהן לכבדו בכם או להשאל איש אל אלהיו על שלומו . ולכן היה טוסב בספר זכרונותיו כל אומה ואלהיה : נכנסו עבדיו כו' . דייק מדכתיב ואחר באו שפירושו אחר שנכנסו עבדיו ונתן להם רשות ליכנס . אח"כ באו : כתבים כמו פיר ומודה לכבודו ולספר נ"ל כתרים . כלו' עטרות : ואף לא שאלו בשלומו דלא מצינו שפתחו לו בשלום וברכה כמו שמצינו ויברך יעקב את פרעה וגו' . ואף דאמרינן בסמוך שחלקו לו כבוד אפשר דבתחלה שיאמו הרלו לו שהם שלוחי ה' יפ"ת [מ"כ] : אלא בדברים אתם באים אלי ,

ז"ש

המתינו לי עד שאהפש בספר שלי . מיד נבנס לבית ארמון שלו והיה מביט בכל אומה ואומה ואלהיה . התחיל קורא אלהי טואב ואלהי עמון ואלהי צידון . אמר להם הפשתי שמו בבית ננזי ולא מצאתי אותו . א"ר לוי משל למה"ד לכהן שהיה מו עבד שוטה . יצא הכהן הוין למדינה הלך העבד לבקש את רבו בבית הקברות התחיל צווח לבני אדם שעוטדים שם לא ראיתם בכאן רבי . אמרו לו רבך לאו כהן הוא . א"ל הן . אמרו לו שוטה מי ראה כהן בבית הקברות . כך אמרו משה ואהרן לפרעה שוטה דרכן של מתים לתבען בין החיים שמא החיים אצל המתים . אלהינו הי הוא אלו שאתה אומר מתים הם אבל אלהינו הוא אלהים החיים ומלך עולם . א"ל בתור הוא או זקן הוא . כמה שנותיו כמה עיירות כבש כמה מדינות לכד כמה שנים יש לו מיום שעלה למלכות . אמרו לו אלהינו כהו וגבורתו טלא עולם . הוא היה עד שלא נברא העולם והוא יהיה בסוף כל העולם . והוא יצרך ונתן בך רוח חיים . אמר להם ומה מעשיו . אמרו לו נטה שמים ויוסד ארץ . קולו העצ להבות אש . ספרק הרים ומשבר סלעים . קשתו אש חציו שלהבת רומחו לפיד מניו ענגים הרבו ברק . יוצר הרים ובוצות . מכסה הרים בעשבים . מוריד נשמים וטללים . מפריח דשאים . ועונה חיות . צר את העובר במעי אמו ומוציאו לאויר העולם . (דניאל ב) מהעדה מלבין ומהקים מלכין . א"ל מהחלה שקר אתם אומרים כי אני הוא אדון העולם ואני בראתי עצמי ואת גילוח שנא' (יחזקאל כט) לי יאורי ואני עשיתני . באותה שעה קבץ כל חכמי מצרים א"ל שמעתם שמו של אלהיהם של אלו . אמרו לו שמענו שבן חכמים הוא ובן מלכי קדם . א"ל הקב"ה לעצמכם קראתם חכמים ולי בן חכמים שנא' (ישעיה יט) חכמי יועצי פרעה עצה נבערה איך תאמרו אל פרעה בן חכמים אני בן מלכי קדם . ראה מה כתיב בהן אך אוילים שרי צוען חכמי יועצי פרעה (שם כט) ואבדה חכמת חכמיו ובינת נבוניו תסתתר . השיבם אלוה שלבם איני יודע מי הוא שנא' מי ה' אשר אשמע בקולו . א"ל הקב"ה רשע מי ה' אמרת . במי אתה לוקח ס' ארבעים י' עשרה הם נ' מכות שהביא הקב"ה על המצריים בים שנא' (שמות ח) ויאמרו החרטומים אל פרעה אצבע אלהים היא ועל הים מהו אומר (שם יד) ויראו ישראל את היד הגדולה כמה לקו באצבע עשר מכות חשוב ה' אצבעות שביד הגדולה לכל אחד וא' י' מכות הרי נ' . ד"א מי ה' סרס אותו מי ים הזדיעך ה' . כי אתה אמרת מי ה' עתיד אתה לומר (שם ט) ה' הצדיק . אתה אמרת לא ידעתי את ה' עתיד אתה לומר (שם י) הטאתי לה' אלהיכם . אתה אמרת ונם את ישראל לא אשלח אילו היה שם אותו ישראל הזקן הייתי נותן הסל והמנריפה על כתיפו : (יט) ויאמרו אלהי העברים נקרא עלינו . כה אמרו משה ואהרן שמא תאמר שנינו אותו הלשון שאמר לנו הקב"ה ואמרנו לו כה אמר ה' אלהי ישראל ובשביל כך הקשה בנגדנו . הזרו של לוי פנוי היה מעבודת פרך . א"ל פרעה בשביל שאתם פנוים אתם אומרים נלכה נזבחה לאלהינו לכו לסבלותיכם : (בא) ויאמר פרעה הן רבים עתה עם הארץ . א"ל אם אלף אנשים אתם מבקשים או אלפים הייתי נותן שמא ס' רבוא אתם מבקשים לכו לסבלותיכם. ד"א א"ר נהוראי מנין אתה אומר כו שלא יצאו ישראל ממצרים אלא ב' מיס רבוא . נאמר במדבר (יהושע כ) ואומר לשפוך המתי עליהם במדבר לכלותם . ונאמר במצרים (שם) לשפוך המתי עליהם לכלות אפי בם בתוך ארי : מצרים . מה במדבר לא נשתיירו בם אלא ב' מס' רבוא . אף במצרים לא ג' תיירו אלא ב' מס' רבוא . הן רבים עתה עם הארץ ויצו פרעה ביום ההוא . מלמד על הרשע שלא עבב לעשות עמהן רע וזו היתה נזירה רביעית : (כב) והנוגשים אצים לאמר . אלו המצריים . כה השוטרים אלו זקני ישראל . לא תוסיפון לתת תבן לעם וגו' ואת מתכונת הלבנים וגו' . מבאן אתה למד שהשבון היה על כאו"א כמה לבנים יעשו ביום . ולכך העביד בהן בתחלה בפה רך כדי שיעשו הלבנים בבל כחם ולראות כל יכולת שלהם ולפי מספר שעשו ביום הראשון נזרו עליהם לעשות כל היסים . כי נרפים הם ארשב"י כה התחיל מחרך עליהם שיניו ואומר נרפים אתם לשון טינוף הוא ישתהקו עצמותיו קדושים הם . על כן הם צועקים לאמר וגו' תבבד העבודה

יד יוסף כו פסיקתא נכפי פ' י"ט . ולקמן פ' כ' פ' מ' . חוסר בכלה דף נ"ב . ומ"ש פ"ם . וילקוט : כה מנהומא ותרע ; כו מנהומא ותרע ; כז מלך קי"ב : כח כמד"ר פ"ו : כט מנהומא ותרע :

ענף יוסף

(יז"ת) : (כ) [בשמו של מי אנוי היס מעמוד ערך כו'] כ' בהמד"ן במהנא נכ"מ להניח לפס הכתיב מוני הוקפס ולכן כתיב לפס פרפה בפס לוי בכתיב הכמיפס וזקניפס . ובכל כפס חלק ה' עכ"ל . (כב) [נגשים פס לשון מינוף . ימחקו עלמוקיו (בקבלי כי יבקלל לא נגשים פס אלא) קדושים הפן עלמה שמפרש נגשים לשון גילוח ושינוף מל' הפשוט שטוחות לקודם (בבא פ' י"ח ס"ב) וז"ל ה"ר רפפוח לשון לגלוך ושינוף . והכוונה מיס בים כמה רפב . ומזה נת הלבון ובלנד בזיכוי מעשו דשוויה . וכלן כבוונה ממר פרעה על ישראל בהמרם עלכה ומנהה ולמלפיהו . דרך מיפול ובזיון לחרוף בן על עבודם

מתנות כהונה

נעמלוחיהם : בספר שלי . ספר היה לו וכו היו נלכתים כל החומות ומלכיהם ולחיהם: ארמון . ל' בית מלכות לוך ל' הכתוב ולכתון על משפטו : בחו ונטלתו נדסי' ועונה חיות . נשמה לחתן בלחומתן בספר חיות . ואבדה הכמת חכמיו כו' מדבר ביתרון ולא הניח הכתוב לפרש כו פירוש מה רק הוא לי בספר ולישנא דקרא נקט בלבוש דמהור לומר שהבדו הכמתם ונוולו : כרם שלומו מי . למפרע הוא יש ובדמשלם וחזל ופ' שבכתבו יש כל חילו ידע כי ה' המדיק והכוזב נמלא כי הוא לבדו נשלר כמו שלר מדרשו חז"ל לא נשלר עד שלר אבל חבר נשלר חבו פרעה למד הנשם מי הוא המלך והמ"ם שלפני זה למד מהמלחי לה' כ' המדיק מ"ם

עין יוסף

ז"ם מבר חמשם נקלו קול דנשים נשלמה מי שומם : עד שאהפש נספר שלי . דנחלה למד מי ה' למכם נספרים שלי . וחמ"ל כשלח מלת חזר וחמר לח ידעתי מלם ה' [ת"כ] : ארמון פלמין : דרכן של מתים לחנען בין המתים כ"ל [יפ"ח] : אלהינו הי הוא ל"נ שיש בהנהומה: אמר להם בחור הוא כו' פמ"ם בחמרו לו חלהינו חלהים חיים ומלך עולם ובודחי נם כרפה הכין מהחלה כי על הסכה הרחשונה חמרו שהוח חלהים חיים ומלך עולם . מ"מ רחוק היה זה מלכותיהו לכן משה מלמו כמתכוין : זקן כו' מפבר דרם מי לשון מה . שכחל על מהומו של הקב"ה : בהור הוא לו זקן . כי הבחור יהיה נשוי והים מלחמה . וחזקן ישמש בדמים ובחכמה . כמה שנותיו שלף שיהיה נחור נכח מפבר יהיה נדול בחכמים . וחף שיהיה זקן בגח יהיה לשיר בחמים כמה עיירות כבש בו' כמה חנים יש לו משמה שלוה למלכות . לפי שבקרבה מוכך בעיכה ולח שמע בים מלך זולם היזועים לו . ולולי מזמן קרוב מלך ולח מדע לו . כהו וגבורתו מלח עולם והין ממבלחו במקומות מיוחדים כמו שהפב ולמר כמה שיהוח כבש . הוא היה עד שלח נברח העולם ולח כמה שהפב ולמר כמה שהוח יהיה בסוף כל החנים : והוא יצרך כו' ולח כמו שהפב שמיפלחו מהולפה בזמן חלח עלמו יפלך ונתן בך רוח חיים . מה בחמרהם בהלה בחלהיהם מלך עולם שהוח יפלך ונתן בך רוח חיים . כי מה בחדם הזה בעולם ולח הוח . ולפי שרחלתי עלמי והוח לח בחתי ומ"ם פרעה שהוח חדון השולט חינו מלח בחין מבניח בעולם ובידו לעשות בכלוני חחר שחזלו עשהו וכשלו הוח בדבר עלמו ולפ מלים לפלך בעבודתו . כי לח יפרע לפילו בהכוב שהעבד יחליף לח עלמו לח היה כלח כי חלח בעבודתו שלפ שקודם לו כמה שיש ופרעה הכם היה . הגה זו היפה טיפותו [יפ"ח] ראה מה כתיב בי' בשי שלמתי כן לפד ה' הכמה מכם ושפלם לוילים וכן הי בהכוחות נפהיל . ואבדה הכמת הכמיו כלי בבלה ביפרחל מייחי . והכוונה ליפבל דקרא נקט לומר שהכמה הכפיפם וילולו [מ"כ] רשע מי ה' לחרף שלחי לחה שהודיפך כל שימני לחלים חמת מ"מ מן לחה מלמין ולמרים חת ה' בחי לחה לוקה שהביא הקב"ה על המלריים כיום . לפל הרכוה בבחלים כולנו ליפבל ממנו על מה בשבה ליפבל חלה לנגד מדה בדהוחה במדבדות . ה' אצבעות שביד הנדולה הוא משל למיני טוחשים ביעד בחבל ובמלחות ביחבן לחיות . ולהלנע בהוא מוכיח חלוקה על כל דבר פרעה יהיד מוכה על כל ים בהכוח היכולים לחיות בעולם סרס אותו הוקף המיבה מי יה הים הודיעך ה' בשל ידי בבשבוש בים כל היולו ידע כי ה' המדיק וכהוח בחמר עדיו פרעה לבדו בשלר כמו שדברו חז"ל . ולפ"ם שלכני זה למד מחמתי הפשם וכ' המדיק מ"ם בשלר עדיין חלמי פקפוק עד שלר מיכה היס [מת"כ] אתה אברת מי ה' בהוח בשרה בו יבחבר כי לח יהמין בה' בהוח בשבה הכבה בלי בהוח חבחין בהיו בעולם בנגד זה למד ה' המדיק בהוחה בו כי הוח הבחיבים והדיק בכל דבריו אתה אברת לח ידעתי לח ה' שפיהוחו שחפילו יהיה בחבים ובעל היכולת מ"ם לח יקבל נזירתו בלילי לילו ידעהו בנגד זה למד הפלחי לה' חלהיכם דבילו מה שלח שלח לח יפראל במלוחו אתה אברת ונם את ישראל לח חפלח מהר ניקר חמתו כל למד ולמד מיפראל ובקמר לבו לפעום . וגם

העבודה על האנשים. מלמד ל שהיו ביתן מגילות שהיו משתעשעין בהן משכת לשכת לומר שהקב"ה נואלן לפי שהיו נוחין בשבת. א"ל פרעה תכבד העבודה על האנשים ויעשו בה ואל ישעו ונו'. אל יהי משתעשעין ואל ידי נפשין ביום השבת: (כב) ויצאו נוגשי העם ושוטריו. ביון שנזר כן הלך משה למדין ועשה ו' חדשים ואהרן היה יושב במצרים ואותה שעה החזיר משה אשתו ובניו למדין. אתם קרו לכם תבן ויפץ העם בכל ארץ מצרים. מפני שהיה משה במדין א"ל הקב"ה למהר אני מביא עליהם מכות והם אומרים פרעה חומא ואנו לוקין. ביון שישראל יוצאין להביא תבן ולעשות היה המצרי רואהו בתוך שדהו ומשבר את שוקיו לפיכך ויפץ העם. והנוגשים אצים לאמר. אלו מצריים הרשעים שהוו החוקין בהן ואומרים להם כלו מעשיכם. אבל האשטונים לא היו אצים שהם כשרים והיו רואין אותן בצרה גדולה ולא היו דוחקין עליהם. ויכו שוטרי בני ישראל מכאן אתה למד שהיו כשרים לא ומסרו עצמן על ישראל וכלו מכות כדי להקל מעליהם ולפיכך זכו לרוה"ק שנא' (משלי ט) אספה לי שבעים איש מזקני ישראל ונו'. אמר הקב"ה הם לקו עליהם לפיכך יזכו לרוה"ק ויתמנו נביאים עליהם: (כד) ויבאו שוטרי בני ישראל ויצעקו. תבן אין נתן לעבדיך. ויראו שוטרי בני ישראל אותם ברע לאמר. ויפגעו את משה ואת אהרן נצבים. אחר ו' חדשים נגלה הקב"ה על משה במדין וא"ל לך שוב מצרים. בא משה ממדין ואהרן ממצרים ויפגעו בהן שוטרי ישראל כשהיו יוצאין מלפני פרעה. מהו נצבים אמרו רבותינו ז"ל דתן ואבירם היו עמהן שכתוב בהן (נחמיה יז) ודתן ואבירם יצאו נצבים. התחילו מחרפין ומגדפין כלפי משה ואהרן: (כה) ויאמרו אליהם יראה ה' עליכם וישפוט. אם באמת באתם משמו של הקב"ה ישפוט בינינו ובין פרעה. ואם מעצמכם באתם ישפוט ה' בינינו וביניכם. אשר הבאשתם את ריחנו. ר' יהודן אמר מן המכות שהיו מכין אותם היה ריחן מבאיש. ורשב"ל אמר מאותן שהיו משקעין בבנין היו מתים וריחן מבאיש. ור' חייא אמר משל לנבלה שהיתה נתונה בזוית ועפר מכוסה עליה ואין ריחה עולה ובא אחד ונילה אותה והלך ריחה. כך אמרו ישראל למשה משה ריח היה ביד מצרים שאנתנו עתידין ליגאל ובאתם ועכרתם אותו. לתת חרב בידם להרגנו. א"ר יהודה הלוי בר ר' שלום אמרו למשה למה אנו חסרון לשה שבא הזאב ליטול אותו רץ הרועה אחריו להצילו מפי הזאב בין הרועה ובין הזאב נבקעה השה כך אמרו ישראל משה מביניך לבין פרעה אנו מתים: (כו) וישב משה אל ה' ויאמר אדני למה הרעתה לעם הזה. באותה שעה בא משה והשיב דברים לפני הקב"ה א"ל למה הרעותה ונו'. מהו אדני למה הרעותה בנוהג שבעולם ב"ו האומר להבירו למה אתה עושה כן הוא כועס עליו ומשה אמר לפני הקב"ה למה הרעותה לעם הזה. אלא כך אמר לפני הקב"ה נטלתי ספר בראשית וקראתי בו ואיעיני מעשיהן של חור הכבול היאך נחזו מדת הדין היתה. ומעשה חור הפלנה ושל סדומיים היאך נחזו ומה"ד היתה. העם הזה מה עשו שנשתעבדו מכל הזרות שעברו. לכ ואם בשביל שאמר א"א (מלכים מז) במה אדע כי אירשנה ואמרת לו ידוע תדע כי נר יהיה זרעך. א"כ הרי עשו וישמעאל מבניו והן צריכין להשתעבד במו הם. ואפי' כן היה לו להשתעבד דורו של יצחק או דורו של יעקב לא לעם הזה שהיה בדורי ואי"ת מה איכפת לי אם כן למה זה שלחתני: (כז) ומאז באתי אל פרעה לדבר בשמך הרע ונו'. א"ר פנחס הכהן בן הכא אמר לפניו שמך הגדול נבור ונורא הוא וכל העולם כולו מתייראין ממנו ופרעה הרשע שמע שמעך והזיד. מהו והצל לא הצלת ר' ישמעאל אומר והצל לא הצלת ודאי. ר"ע אומר יודע אני שאתה עתיד להצילם אלא מה איכפת לך באותן הנתונים תחת הבנין. באותה שעה בקשה מדת הדין לפגוע במשה. וכיון שראה הקב"ה שבשביל ישראל הוא אומר לא פגעה בו מדת הדין. ויאמר ה' אל משה עתה תראה אשר אעשה לפרעה. לג במלחמת פרעה אתה רואה ואין אתה רואה במלחמת של ל"א מלכים שיעשה בהן נקמה יהושע תלמידך. מכאן אתה למד שנטל משה עכשיו את הדין שלא יכנס לארץ:

וידבר

יד יוסף ל מהל"מ מזמור ק"ם: לא במד"ר פ' פ"ו. ומקומות כיוצאים פ' ר': לב מדר"ת פ' מ"ה. ובקצת כיוצאי פ' פ'. ובקצת פ' ס'. מד"ת פ' מ"ב פ"ג. ויק"ר פ' ר"ן: לג מכילתין קף קי"ו · מקומות ויש פ' ל'. ובמקומות קף ממש:

מתנות כהונה

שהיו יחין כו'. כלשעל פרשה ה' ממשה נקט מפרשה יום ו' שיתחיל ס ותמר ביום השבת ונמצו לקן: משתעשעין כו' לכם יפתו לשון שמעות: ויפץ ל' שבר כלים ומין שולנלך מל כסלנ לשון: (כג) ויצאו נוגשי העם ונו'. ובמדרש ילקוט כי נוגשים ל' נוגשים לנקם כי נוגשים להסך ולהחסיפם וכלומר לכים מי ל"ל כמשמעו אפי' מלאכים לא הניחום לנקם כי נוגשים להסך ולהחסיפם למרמוק: מזקני ונו' נגשו' דייק מסיפה דקרא שמר יודעת כי כם זקני העם ושוטריו וכן פירש"י בחמל זה: בדרת מדין פיפה. ומשם פרה ובמיכה ה' למה פרעתם ב"ב בתלמ"ש ל"ם בשבת

ענף יוסף

שכולם מקודם לשמר נשיים שם מלובלים שם. שמם קדושים שם: (כב) [ומשם שמם מדשים] ולקמן בכמ"ר פ' י"ל ובכל"ם רבה פ"ב ומקומות דם' בשהיה מיפה בשבת מפם שלבה מדשים. ולמדו זה מדרון לקומם קף כאיר. ובכל מקם כיה שנפ מודע ימים בשמרלמם ושלומם לב"ש בילקוט פ"ש נמצא אמ"ר מדש שמלייר עד נתן בכו בעלנו יללו מפם הנעה מדשים בחנפה מכוש. כי מכא בכוזים לם שבשבל ישראל הוא אומר לם בשלמה ניכם אפי יוצא ומיד נאמר ויצאו. ומנה שמפם יצילמם לקומם קף מד שנאנב מנה ומקומות כמכוש פיה נ' מדשים בקיכוב: (כז) [ולקן אמם מלמדנו שם ל"ל מלובים] שמיו כפם מוקדים מקומפים מנפלב מוקם ויהיה זה כ'כלוך מליכם לפנים גדולים מן מפשים. נמצא: [ומכאן למד למד שנפל מפם לם כדין כו'] ומ"ם יפן לם שלמפם כי ונו' ל"ל שנלו פי מליכם פרשה

יוסף

כשכם מפרשים ומנפשים שמלמר כלן יללם וילכם ומלמר כנלים כשלמר ילללם וילכם ולם שם כשנים ונו' ויקולב מרבשים יום מה ילללם למפם בחילופין ונידופין [במ"ר שם לפי מרפני לם מפרשים יפרלם] לפי ילללם ולילכם למפם בחילופין ונידופין: (כה) אם בחמת בחמם כו'. פיה לכם לומר ילל ה' ויפפוס מלילכם. ולמה הפסיק בחיכם מלילכם בין ילל ה' ויפפוס. לזה דרשו שמם ממלו ה' נוהן לב ילל ה' בכוונתכם. ושל חומו הדבר יפפוס. שלם בחמת בעמכם ומשיחם עמנו רפה ילל ה' מלילכם ויפפוס יפפה המפפוס מלילכם וכיכ: וחם משה הקב"ה בחמת יפפוס ביניכו ובין פרעה. ומ"ל כשב שכוונתם לחרן שמם לנו להרבה למשה ולמן למרנו ילילל ה' מלילכם שהוא כעין ברכה בנוני שניכם. כמו ויפל מלילכם כעוד ה' [ויקרל פ']. ול' מלילכם ילללה [זכריה פ'] מלל בכך למרנו להם יזכרם ילל ה' מלילכם לחם ילל ה' ומנלנו לחמנו. וחם לנו יפפוס ה' לחבכם: מאותן שהיו משקעין בבנין כו'. בעבכיו שהולכו לקומם קם סיו מחבכים כרבה מחבכר הלבנים וסיו מופלים המלרים לרבה מבניהם לשקמם בנין במקום הלבנים שהבנו מלבנים [במ"ר שם] ופי' ומיכאל] פי יפלה ומלה לו לחה הרשעה כשם מלין: אלא כך אמר משה כו'. ומפלם הרשעה בנין הבבשה מבזירה רע יבוש ומניו מה שמעבדים בגלות. ולפ בפמקבר מלת כשובל מה שפם הדבר: העם הזה מה עשו. ומ"ת דמיכל מילה בלחחת בפ"ח. ובם פיסה עבחת עכ"פ בימיכם. קים ליה למשה שהיו לחקים רבים בימיהם והשעבוד כולל לחיק שם רבים: הרי עשו וישמעאל. פי' ומיכאל ב"ל של הגלות כדי להקל משל ישראל: היה לו להשתעבד דורו של יעקב כו'. ל"ל ולפי שלמחר שכם לימים בכולל הגיורות. פי גר יהיה זרעך כחיב בו שנקבלו גרע לך. מ"ם קשה היה לו להשתעבד דורו של יעקב לא דורו של יצחק שכם יוכר קרובים לשבריכם. לם לשם היה שהיה כדורי שהוא דור רשוע מחבריכם: ואי"ת מה לחיכפם לי. פחיק מחכם להחזיקני ליחם לי. מ"ב קובל הוי עליך שבלחחני לבח הקללה על ידי ומה חחבח על מוכחיך לבחחים ממך שנחבר חבך ביד פרעה: (כז) שמך הגדול כו' דחל"ב מה ל"ל לדבר בשמך די שיחמר לדבר: וכל העולם כולו מהילולים ממנו. לפי דוקא שם. כי לח יד ידע שמו יחב' שלם הכחוב הלמ על מלילחחו קלחמר: מהו והצל לח הצלת. לחרבי הלמ ל"ל. וקלחמר כ"ש והלל לח הללת ולפי פ' בוחלף לח מליל מחבר שעשה לח הללם כי לח לחסק לפי רוצה להיל לך חוכל לסבול שיוסיפו לסרע עליו. ולח שפשר שפקפק ר"ע פיכולתו שהי. מלח שחבב שלח יפשה הפעביבה הבמיימים בשבוען. ול"ע קלחמר ד"ס יודע שלי שפעיל מבל לח שלחמר כלשעל: בבשה סדרת הדין. וסיים דכחיב בשמך וידבר חלילים לל מבה ולפן חלילים מלח דין: שבשביל ישראל הוא חומר לח פגעה בו. כי לפן חדם נחפס על נשרו. ומ"ת משם קלם שמה שנגזר עליו שלח יכנס לארץ כדלקמן: במלחמת פרעה אמה רואה ואין אתה רואה במלחמת של ל"א מלכים שיעשה בהן נקמה יהושע תלמידך. מכאן אתה למד שנטל משה עכשיו את הדין שלא יכנס לארץ:

סדר וארא

פרשה ו (א) וידבר אלהים אל משה ויאמר אליו אני ה' וארא אל אברהם אל יצחק. הה"ד (קהלת ב) ופניתי אני לראות חכמה והוללות וסכלות כי מה האדם שיבא אחרי המלך את אשר כבר עשוהו. הפסוק הזה נאמר על שלמה ועל משה. על שלמה כיצד כשנתן הקב"ה תורה לישראל נתן בה מ"ע ומצות ל"ת ונתן למלך מקצת מצות שנא' (דברים יז) לא ירבה לו סוסים וכסף וזהב וגו' ולא ירבה לו נשים ולא יסור לבבו. עמד שלמה המלך והחכים על גזירתו של הקב"ה. ואמר למה אמר הקב"ה לא ירבה לו נשים לא בשביל שלא יסור לבבו. אני ארבה ולבי לא יסור. א אמרו רבותינו באותה שעה עלתה יו"ד שבירבה ונשתטחה לפני הקב"ה ואמרה רבש"ע לא כך אמרת אין אות בטלה מן התורה לעולם הרי שלמה עומד ומבטל אותי ושמא היום יבטל אחת ולמחר אחרת עד שתתבטל כל התורה כולה. א"ל הקב"ה שלמה ואלף כיוצא בו יהיו בטלין וקוצה ממך איני מבטל. ומנין שבטל אותה מן התורה והזרה להורה שנא' (בראשית יז) שרי אשתך לא תקרא את שמה שרי כי שרה שמה והיכן חזר (במדבר יג) ויקרא משה להושע בן נון יהושע. ושלמה שהרהר לבטל אות מן התורה מה כתיב בו (משלי ל) דברי אגור בן יקא. שאיגר דברי תורה והקיאן. (שם) נאם הגבר לאיתיאל. דבר זה שאמר הקב"ה לא ירבה לו נשים לא אמר אלא בשביל לא יסור לבבו. לאיתיאל שאמר איתי אל ואוכל. מה כתיב ביה (מ"א יא) ויהי לעת זקנת שלמה נשיו הטו את לבבו. ארשב"י נוח לו לשלמה שיהא גורף ביבין שלא נכתב עליו המקרא הזה ולכך אמר שלמה על עצמו ופניתי אני לראות חכמה ודעת הוללות וסכלות. אמר שלמה מה שהייתי מחכים על דברי תורה והייתי מראה לעצמי שאני יודע דעת התורה אותה הבינה ואותה הדעת של הוללות וסכלות היו. למה כי מה האדם שיבא אחרי המלך את אשר כבר עשוהו. מי הוא שיהיה רשאי להרהר אחר מדותיו וגזרותיו של ממ"ה הקב"ה דברים אשר הם הצובים מלפניו שכל דבר ודבר שיוצא מלפניו טרם הוא נמלך בפמליא של מעלה ומודיע להם הדבר כדי שידעו ויעידו כולן כי דינו דין אמת וגזירותיו אמת וכל דבריו בהשכל. וכה"א (משלי ל) כל אמרת אלוה צרופה ואומר (דניאל ד) בגזרת עירין פתגמא שלפי שהרהרתי אחר מעשיו נכשלתי. כיצד נאמר על משה לפי שכבר הודיע הקב"ה למשה שלא יניח אותם פרעה לילך שנא' ואני ידעתי כי לא יתן אתכם מלך מצרים להלוך ואני אחזק את לבו. ומשה לא שמר את הדבר הזה אלא בא להתחכם על גזירתו של הקב"ה והתחיל אומר אדני למה הרעתה לעם הזה התחיל לדון לפניו (כמו שכתוב למעלה). ועל זה נאמר שאותה הכמה ודעת של משה של הוללות וסכלות היה כי מה האדם שיבא אחרי המלך וכי מה היה לו להרהר אחר מדותיו של הקב"ה את אשר כבר עשוהו. מה שכבר גילה לו שהוא עתיד להזק את לבו בעבור לעשות בו דין תחת אשר העבירם בעבודה קשה. ועל ב דבר זה בקשה מדה"ד לפגוע במשה הה"ד וידבר אלהים אל משה. ולפי שנסתכל הקב"ה שבשביל צער ישראל דבר כן חזר ונהג עמו במד"ר הה"ד ויאמר אליו אני ה': (ב) ד"א וידבר אלהים אל משה. הה"ד (קהלת ז) כי העושק יהולל חכם ויאבד את לב מתנה. ג כשהחכם מתעסק בדברים הרבה מערבבין אותו מן החכמה. ויאבד את לב מתנה מן התורה שניתנה מתנה בלבו של אדם. ד"א כי העושק יהולל חכם המתעסק בצרכי צבור משכח תלמודו. אריב"ל ס' הלכות למדני רבי יהודה בן פדייה בחרישת הקבר וכולן נשתכחו ממני בשביל שהייתי עוסק בצרכי צבור. א"ר יהודה ב"ר סימון כי העושק יהולל חכם. זה משה. עשק שעשקו אותו דתן ואבירם. יהולל חכם עירבבו אותו. ויאבד את לב מתנה וכי תעלה על דעתך שהיה משה מתאבד אלא הם שהקניטוהו ואמרו לו ירא ה' עליכם וישפוט ואף הוא הקפיד ואמר ומאז באתי אל פרעה. א"ל הקב"ה אני הכתבתי עליך שאתה עניו ואתה מקפיד על דברי חייך יש לך לידע שנא' (שם) טוב אחרית דבר מראשיתו. טובה אחריתן של ישראל מראשית שנתתי להם במצרים שנא' ויאמר ה' אל משה עתה תראה. באותה שעה בקשה מדת הדין לפגוע בו שנא' וידבר אלהים אל משה. א"ל הקב"ה וכי ב"ז אני במדותי שאיני מרחם הה"ד ויאמר אליו אני ה'. ור' יוסי בר ר' חנינא אמר אלהים על המצריים אני ה' על ישראל: (ג) ד"א וידבר אלהים אל

משה

ד יוסף **פרשה** א ירוש' סנהדרין פ"ב. ויק"ר פ' י"ט. שה"ש רבה פ"ס סי' ח' תנחומא ס"ז: ב קה"ר פ"ז. וזכר ואלה דף כ"ב: ג קה"ר פ"ז. תנחומא ס"ז:

ענף יוסף

שהיה גאר דין בלשנוטה היה מתפלל משם ונפטר לו. וע' ביפ"ת:

פרשה ו (א) [והחכים על גזירתו של הקב"ה] הענין הוא כך שכל המצות אע"פ שכתוב בהם טעם לשכל האדם מ"מ יש בו סוד עמוק ובהם חק מאתו יתברך. ושלמה טעה בזה וחשב שלא היה כוונת המלך שלימות מצד עצמם אלא מצד התכלית המפורש. דהיינו שלא יסור לבבו ובלתי רום לבבו מאחיו וכדי שלא ישיב את העם מצרימה. ולכן אמר אני ארבה ולא אסור לבבי ולא אשוב. והתרעם היו"ד לפניו יתב' לא כך אמרת אין אות בטלה כו'. ושמא היום מבטל אות אחת ולמחר אחרת כיון שבוא ז"ל בתר טעמים דקרא כך ידרוש בכל התורה עד שיבטל כל המצות של התורה. והשיב הקב"ה דאם לו קוץ של י' שנראה שאינו מעלה ולא מוריד לענין המצוה עכ"ז לא יבוטל כי כולה שלימות ואין יורד לסוף סודה (כלי חמדה): [חזר ונהג עמו במדת רחמים] דע שחלוף המדות לא יתכנו שינוי בחקו ית'. אבל הן לפי המעשה והמקבלים. וז"ש כאן חזר ונהג עמו הכוונה שהראה לו' שהוא ראוי לפגוע בו לולי שיש ללמד עליו זכות שבשביל צער ישראל דבר (יפ"ת): **(ב)** [כשהחכם מתעסק בצרכי צבור משכח תלמודו] לא לגמרי קאמר דהא תנן וכל העוסקים עם הצבור יהיו עוסקים עמהם לש"ש שזכות אבותם מסייעתם וצדקתם עומדת לעד. אלא היינו לומר שאין לעסוק בצרכי צבור בקבע אלא לעשות תורתו עיקר וזה תרשו (יפ"ת):

אמרי

מתנות כהונה

לשון אדנות ודין כלו' שכל אותן דורות שנדונו שהם מצד דין אמת אבל למה הרעות לעם הזה: **והחכים** על גזירתו גרסי'. כלו' שירבה ולא יסור לבבו וע' כל זה בויקרא רבה פרשה י"ט ובמדרש הזה בפסוק ראשו כתם פז: **דבר זה**. כך הם דברי שלמה: **גורף ביבין**. מפנה ומנקה המערות והביבים שלפני הבתים ששופכין בהן כל מיני טינופות ושופכין: **חצובים**. נחצבים ומיושר ומתוקן היטב מכל צד ופנה: **טרם**. קודם העשותו: **שלפי כו'**. כיומח דברי שלמה הם: **כמ"ש כו'**. סוף פרשה שמות: **מן התורה** מערבבין אותו מן התורה ומאבדין אותו ממנה: **שנתנה מתנה**. כדאמרינן בפ' אין בין המודר בתחלה היה משה לומד תורה ומשכחה עד שנתנה לו במתנה שנאמר ויתן אל משה ככלותו: **והמתעסק כו'**. קרי ביה העוסק וע' במדרש קהלת: **בחרישת הקבר**. קבר שנחרש לענין טומאה להאכל: **אלא הם כו'**. הם נאצו:

קרמי

עץ יוסף

סדר וארא

פרשה ו (א) הה"ד ופניתי אני כו'. משום שרוצה לפרש וידבר אלהים אל משה שבקשה מדת הדין לפגוע במשה על שהרהר אחר מדות ה'. לכן מייתי הך דרשה כי מה האדם שיבא אחרי המלך להרהר אחריו. כמו שיבואר בהמשך הדרוש: **על שלמה ועל משה**. דעל עצמו וכיוצא בו אמר שלמה כדמשיים הכתוב כי מה האדם וגו' שמדבר בעדו וכל הדומין לו [ת"נ]: **נתן בה מצות עשה כו' ונתן למלך כו'**. ר"ל שאחר כל המצות הנתונות לישראל אם זה לא יקיימה יקיימוה אחרים. אבל מצות המלך שהמלך דוקא נצטווה בה אם לא יקיימנה המלך נמצאת בטילה [ת"נ]: **והחכים על גזירתו של הקב"ה**. שלמה התחכם במחשבתו כי איש כמוהו לא יסור לבבו וחשב שלא אסרה תורה אלא למי שיסור לבבו: **עלתה יו"ד של ירבה**. ד"מ כאילו האות צועקת על עשקה ונעשה דינה. והכוונה כי מספרי ה' אמת לא ימושו לעולם. אבל דעת חכמי האמת דברים ככתבם כי אותיות התורה הוות ורוחניות הם: **יו"ד של ירבה** ואע"ג דלכאורה יצאת הפרעומות בלמ"ד ואל"ף דלא ירבה שעבר על הלאו. עלתה יו"ד לפי שהיא קרובה יותר אל המלכות כי היא אות ראשון שבשם הגדול [ת"נ]: **אין אות בטל** מן התורה דכתיב כי לא תשכח מפי זרעו: **שלמה ואלף** כיוצא בו יהיו בטלים וקוצה ממך איני מבטל. והיינו שה' גלה בסוף דעתו בזה במה שירשו הכל שיכשל בדעתו כמו שהיו נשיו הטו את לבבו וידעו העם כלו כי אין לנו אלא ד"ת ככתבם בלי הרהור להלוך: **דברי אגור בן יקא**. והיינו שלמה כי ז' שמות נקראו לו כדלקמן במדבר פ"י: **שאיגר ד"ת והקיאן**. גריס הזית גרסי' תו כספל הזה שנהגולא בשעתו ונשפך בשעתו. כך למד שלמה תורה בשעתה והקיאה בשעתה. וע"ש ביאורו: **שאיגר ד"ת** מלשון אוגר בקיץ בן משכיל: **דבר זה** יפרש כאם הגבר אמר שלמה הקב"ה צוה לא ירבה לו נשים בעבור איתיאל שאמר דבק עם אל ואני איתיאל ואוכל לערף עמי הרבה נשים ולא יטו לבבי. וזה ופניתי אני שהוא פרש יוצא מהכלל [אחרי יושר]. ומפרש הלמ"ד של לאיתיאל השני נוסף ומלת אל מלשון כח. ואוכל לעמוד שלא אסור ע"י הנשים [יפ"ת]: **נוח לו לשלמה** שיהא גורף כו'. פי' היה נוח לו להיות מפנה ומנקה הצנורים שלפני הבתים מלהיות מלך ישראל כי אם לא היה מלך לא היה בא לידי עבירה זו שיכתב עליו מקרא זה. **והייתי** מראה לעצמי שהיה מורה היתר לעצמו בהשכלו שיודע טעם הדבר: **אחר מדותיו** וגזרותיו. פי' מדותיו שמתנהג בהם בעולם לקוץ קצת ולהעניש קצת אין להרהר אחריהן. ופי' גזרותיו מצותיו בתורה שלא נדע טעמם: **חצובים** נחצבים ומיושרים ומתוקנים היטב מכל צד ופינה [מת"כ]: **טרם הוא נמלך כו'**. וזהו עשהו לפי שנעשה בעצתם ובהסכמתם הו"ל כאילו הם עשוהו [יפ"ת]: **נמלך בפמליא שלו**. כדאמר בב"ר גבי נעשה אדם: **כי דינו דין אמת**. דהיינו מעשיו בעולם [יפ"ת]. עוד מרומז בזה כי דינו דין אמת פי' כנגד חלק המשפטים. כמו הדן דין אמת לאמתו. וכנגד חלק החקים אמר וגזירותיו אמת. כי בדבר החק שהוא שולחם בלא טעמא צריך לומר גזרות גזרה גזרתי ואין רשאי לעבור עליה. וכנגד חלק העדות שהם שאר מצות אמר וכל דבריו בהשכל [ק"נ]: **כל אמרת** אלוה צרופה ומזוקקת כמצרף כסף שמלאכי השרת בהגהו בטוב דעתם: **כי לא יתן** אתכם יולך מצרים להלוך. ולא ביד חזקה שבזה רמז לו הקב"ה שיכביד פרעה עולו עליהם. ואלו שמר משה הדבר ושם לבו לדבר לעיין עליו היה מבין כוונת הקב"ה ולא היה מטיח דברים. וכמ"ש פ"ג סי' י"ג ע"ש: **ואני אחזק** את לבו. שמות ד' פסוק כ"א: **מה שכבר גילה לו**. ופי' את אשר כבר עשוהו גזר דין שנגזר על המצריים בעולה והסכים שמלאה של מעלה כדרכו בכל גזירותיו כדלעיל. ופי' למה יהרהר בגזירה שגילה לו שהוא מדת הדין ממנו וביה דינו: **בעבור לעשות בו דין**. ופירוש ולא יתן אתכם מלך מצרים להלוך וגו' ושלחתי את ידי וגו' לעשות בו דין תחת אשר העבידום כו': **תחת אשר** העבידום בעבודה קשה. ר"ל יותר מגזירת הקב"ה לכך היה מחזק את לבם ונעל שערי תשובה בפניהם: **הה"ד וידבר אלהים**. ואין אלהים בכל מקום אלא מדת הדין: **שבשביל צער** ישראל. ואין אדם נתפס על צערו: **אני ה'** והויה הוא רחמים: **(ב) הה"ד כי העושק יהולל** חכם. משום דקשה ליה וידבר אלהים אל משה דפתח במדת הדין וסיים אני ה' ברחמים. ובעי לפרש שמדת הדין כנגד משה שבקש לפגוע בו. ומדת רחמים כנגד ישראל כדמפרש. להכי מייתי האי קרא דמפרש ליה בתחלה וכתיב בתריה טוב אחרית דבר מראשיתו דמשמע שתשובת ה' למשה טובה אחריתן של ישראל כדלקמן: **כשהחכם** מתעסק. מפרש עשק לשון עסק בחילוף השי"ן בסמ"ך: **בדברים הרבה** כגון סחורה וכמ"ש לא מעבר לים היא לא תמצא בסחרנין וכן העוסקים בחכמות חיצוניות כמ"ש לא בשמים היא באסטרלוגין: **מן התורה שניתנה מתנה**. דכתיב ויתן אל משה ולמדו רבותינו ז"ל שהיה משה משכח עד שניתנה לו במתנה וזהו ויאבד את לב מתנה כלומר שהתורה אף שניתנה לו במתנה כדי שלא תשכח מפיו ומפי זרעו. אף על פי כן נשכחת ממנו בשעה שמתעסק בדברים הרבה: **המתעסק בצרכי** צבור משכח תלמודו. אף המתעסק בצרכי צבור שהוא מצוה אפ"ה ישכח תלמודו כדמייתי לק"ל: **בחרישת הקבר** בשדה שנחרש בו קבר לענין טומאה וטהרה: **זה משה** כשהכסיל מקנטר את החכם מערבב דעתו וגם הוא נכשל כמעשה משה עם דתן ואבירם: **עשק שעשקו** אותו דתן ואבירם. דרש עשק ריב וקנטורין. כמו בשי"ן שמאל מלשון כי התעשקו עמו: **וכי תעלה** על דעתך. שיהיה משה מתאבד לדעתו להטיח דברים לפני ה' לומר ומאז באתי אל פרעה וגו' ושכח סוד דבר ה' שא"ל מתחלה ואני ידעתי כי לא יתן אתכם מלך מצרים וגו' אתע"ל לפי שהקניטוהו ובא לכלל כעס בא לכלל טעות: **חייך** יש לך לידע. פי' יש לך לידע ולישא עונש על הקפידא שכעסת. ומה הוא העונש טוב אחרית דבר מראשיתו ודרשו חז"ל טובה אחריתן של ישראל דהיינו הנסים שיעשה להם במלחמת ל"א מלכים. מראשית שנתתי להם במצרים. ואותה טובה לא תראה בעונש שהקפדת. וז"ש עתה תראה למעוטי מלחמות ל"א מלכים: **אלהים על מצרים** שיבא בדין עליהם: **ה' על ישראל** לרחם עליהם:

לקרא

משה. ר"מ אומר משל למלך ב"ו שהיה משיא בתו קרא לקרתני אחד להיות סירסור ביניהן. התחיל מדבר בגסות כנגדו. אמר המלך מי הגיס את לבך לא אני הוא שעשיתיך סירסור. כך אמר הקב"ה למשה מי גרם לך שתרבה דברים הללו אני הוא שגדלתי לך. ור' יהודה אמר כך אמר משה בשעה שאמרת לי ועתה לכה ואשלחך אל פרעה במדת רחמים אמרת לי שאתה עתיד לגואלן שמא עד שבאתי נהפכה למדת הדין. א"ל הקב"ה אני ה' במדת רחמים אני עומד הוי ויאמר אליו אני ה':

(ד) וארא אל אברהם. ד א"ל הקב"ה למשה חבל על דאבדין ולא משתכחין הרבה פעמים נגליתי על אברהם יצחק ויעקב באל שדי ולא הודעתי להם כי שמי ה' כשם שאמרתי לך. ולא הרהרו אחר מדותי. אמרתי לאברהם (בראשית יג) קום התהלך בארץ לארכה ולרחבה וגו'. בקש לקבור שרה ולא מצא עד שקנה בדמים ולא הרהר אחר מדותי. אמרתי ליצחק (שם כו) גור בארץ הזאת כי לך ולזרעך וגו'. בקש לשתות מים ולא מצא אלא (שם) ויריבו רועי גרר עם רועי יצחק ולא הרהר אחר מדותי. אמרתי ליעקב (שם כח) הארץ אשר אתה שוכב עליה וגו'. בקש מקום לנטות אהלו ולא מצא עד שקנה במאה קשיטה ולא הרהר אחר מדותי ולא שאלני מה שמי כשם ששאלת אתה. ואתה תחילת שליחותי אמרת לי מה שמי ולבסוף אמרת ומאז באתי אל פרעה וגו'. ועל זה נאמר וגם הקימותי את בריתי שניתנה להם כמו שאמרתי להם שאתן להן את הארץ ולא הרהרו אחרי. וגם אני שמעתי את נאקת בני ישראל לפי שהן לא הרהרו אחרי. וגם אע"פ שישראל שבאותו הדור לא היו נוהגין כשורה. שמעתי נאקתם בעבור הברית שכרתי עם אבותיהם הה"ד (שמות ו) ואזכור את בריתי: (ה) לכן אמור לבני ישראל. ה אין לכן אלא לשון שבועה שנא' (ש"א ג) ולכן נשבעתי לבית עלי. נשבע הקב"ה שיגאלם שלא יירא משה שמא מדה"ד יעכב גאולתן. והוצאתי אתכם מתחת סבלות מצרים. ד' גאולות יש כאן והוצאתי והצלתי וגאלתי ולקחתי כנגד ד' גזירות שגזר עליהן פרעה ו וכנגדן תקנו חכמים ד' כוסות בליל הפסח לקיים מה שנא' (תהלים קטז) כוס ישועות אשא ובשם ה' אקרא: (ו) והבאתי אתכם אל הארץ אשר נשאתי את ידי. אעשה להן מה שאמרתי לאבותיהן שאתן להן את הארץ ויהיו יורשין אותה בזכותן. וידבר כן משה אל בני ישראל ולא שמעו אל משה וגו'. ז היה קשה בעיניהם לפרוש מע"ז וכן יחזקאל מפרש (יחזקאל כ) ואומר אליהם איש שקוצי עיניו השליכו ובגלולי מצרים אל תטמאו. ראה מה כתיב (שם) איש שקוצי עיניו לא השליכו ואת גלולי מצרים לא עזבו. בא דבר אל פרעה מלך מצרים. המשל אומר מן שטייא לית הנייא אלא מן קצייא וידבר משה לפני ה' וגו':

פרשה ז (א) וידבר ה' אל משה ואל אהרן ויצום אל בני ישראל. הה"ד (משלי יד) בכל עצב יהיה מותר ודבר שפתים אך למחסור. בכל הדברים שאדם נושא ונותן בהם דברי תורה הוא נוטל עליהן שכר. יכול אף בדברי בטלה כן ת"ל ודבר שפתים אך למחסור. אתה מוצא לא היה יוסף ראוי ליתן בבית האסורין אלא י' שנים מפני שהוציא דבה על י' אחיו. א וע"י שאמר לשר המשקים (בראשית מ) כי אם זכרתני אתך והזכרתני אל פרעה ניתוסף לו עוד ב' שנים שנא' (שם מא) ויהי מקץ שנתים ימים. וכן אתה מוצא במשה בתחלה היה ראוי הדיבור להתייחד עליו בפני עצמו. ועל ידי שאמר שלח נא ביד תשלח נאמר לו הלא אהרן אחיך הלוי וגו'. ואף כאן הן בני ישראל לא שמעו אלי וגו'. והיה ראוי ליעשות כל הנסים על ידו. ובשביל זה נתייחד הדיבור עליו ועל אהרן שנא' וידבר ה' אל משה ואל אהרן: (ב) הה"ד (איוב לג) הן כל אלה יפעל אל פעמים שלש עם גבר. ג' פעמים ממתין לאדם שאם עשה תשובה מוטב ואם לאו הוא מגלגל עליו את הראשונה וכן אתה מוצא כשאמר הקב"ה למשה לכה ואשלחך אל פרעה. אמר תחלה והם לא יאמינו לי. ואח"כ אמר לא איש דברים אנכי. ואח"כ אמר שלח נא ביד תשלח הרי ג' פעמים. וכיון שלא חזר בדבריו ואמר

הן

יד יוסף ד ק"פ פ"ז. סנהדרין ק"א. תנחומא רים וארא: ה תנחומא ס"ז: ו כ"ל פ' פ"ח. ירוש' פ' ערבי פסחים. שוח"ט מזמור ע"ה. זוהר אמור. ילקוט ירמיה רמז ש"ו: ז מכילתא פ' פ':
פרשה ז א ב"ל פ' ס'. שוח"ט מזמור ק"ה. תנחומא סוף ויגש. פ"י ויחזקאל:

מתנות כהונה

קרתני. בן כפר פי' ח"א קרתא: כך אמר משה כו'. כשהתחיל הקב"ה לדבר עמו בלשון אלהים. ה"ג בשעה שאמרת לי לכה כו'. עד שבאתי: חבל. ל' קובלנא כמו שפירש"י ז"ל בסדר זה: ארבע גאולות. עי' בפרשה ח' ובפרשה ה' וד' גזירות הם. עבודת פרך והשלכת [illegible] לרחוץ פרעה בדמם אע"פ שנתבטלה מיד מ"מ מנדו לא נבטל [illegible] וישראל קבלו צער ויגון רב כמו שנאמר וימת מלך מצרים ויאנחו [illegible]: ולא שמעו כו'. וכי יש לך אדם שנתבשר בשורה טובה ולא [illegible] מע"ג וסיפיה דקרא מקוצר רוח כו'. יש לך לפרש מפני ע"ג [illegible] קשה על עבדיהם: מן שטייא כו'. פי' הערוך ערך שט מן [illegible] ממנו שאינו עושה פרי אלא א"כ יקצצו ויעשה ממנו כלים או יוסיקו כך פרעה אין ראוי אלא ללקות ולפיכך מיד שאמר משה הן בני ישראל כו'. אמר לו הקב"ה בא [illegible] עשרה שנים. כו' והוא נתעכב שם י"ב שנים [illegible] ויהי ברכת ה' בכל אשר יש לו בבית [illegible] של חורף שעיקר המלאכה בבית וששה חדשים של קיץ שעיקר המלאכה בקין בשדה ובן שלשים שנה היה בעמדו לפני פרעה [illegible] י"ב שנים שהיה חבוש בבית האסורים: שנא' ויהי מקץ וגו'. מקץ משמע שקדם לו [illegible] על כנו:

ענף יוסף

(ד) [אמרתי לאברהם קום התהלך בארץ לארכה ולרחבה וגו'] כי לך אתננה. [illegible]

(ו) [היה קשה בעיניהם לפרוש מעכו"ם] [illegible] (יפ"ת):

עץ יוסף

(ג) לקרתני [illegible] אני הוא שגדלתי לך. [illegible]

(ד) חבל על דאבדין. [illegible] חבל [illegible] הרבה פעמים נגליתי על אברהם יצחק [illegible] ולא הודעתי כי שמי ה'. [illegible] אמרתי לאברהם [illegible] וגם [illegible] (ה) שמא מדת [illegible] ד' גאולות יש כאן. [illegible] ד' גזירות [illegible] (ו) אעשה להם כו' [illegible] היה קשה [illegible]

[illegible]

פרשה ז (א) הה"ד בכל עצב יהיה מותר כו' [illegible] בכל הדברים שאדם נושא ונותן בהם דברי תורה [illegible] יכול אף בדברי [illegible] עשרה שנים [illegible] נתוסף לו [illegible] בתחלה היה הדבור [illegible] (ב) הה"ד הן כל אלה [illegible] ממתין לאדם [illegible] ואם לאו [illegible] תחלה והם לא יאמינו לי. [illegible] ואח"כ אמר לא [illegible] על אהרן [illegible]

הן בני ישראל לא שמעו אלי נתייחד הדיבור על אהרן עמו הה"ד וידבר ה' אל משה ואל אהרן. ויצום אל בני ישראל וגו'. ב א"ל הקב"ה בני סרבנים הן רגזנים הן טרחנין הן. ע"מ כן תהיו מקבלין עליכם שיהיו מקללין אתכם שיהיו מסקלין אתכם באבנים. ואל פרעה מלך מצרים להוציא את בני ישראל מארץ מצרים. א"ל הקב"ה ג היו נוהגין בו כבוד וחלקו כבוד למלכות אע"פ שאני צריך לעשות בו את הדין. וכן עשה משה שנא' (שמות יא) וירדו כל עבדיך אלה אלי. לא אמר עליו אלא על עבדיו אע"פ שהיה לו לומר אתם ומלכבם הוא בעצמו שנא' (שם) ויקם פרעה לילה. ולכך לא פרסם אותו כדי לחלוק כבוד למלכות. ר' יעקב אומר מהו ויצום. א"ל הקב"ה שתפו הראשים שביניהם עמכם. שכך אתה מוצא כתיב אחריו אלה ראשי בית אבותם: (ג) ד"א אל פרעה מלך מצרים. א"ר לוי משל למלך שהיה לו פרדס ונטע בו אילני סרק ואילני מאכל. אמרו לו עבדיו מה הנאה יש לך באילני סרק הללו. אמר להם כשם שאני צריך לאילני מאכל כך אני צריך לאילני סרק שאילולא אילני סרק מהיכן הייתי עושה לי מרחצאות וכבשונות. לכך נאמר אל בני ישראל ואל פרעה. שכשם שקילוסו של הקב"ה עולה מגן עדן מפי הצדיקים ד כך עולה מגיהנם מפי הרשעים שנא' (תהלים פד) עוברי בעמק הבכא מעין ישיתוהו. ה מהו מעין ישיתוהו. שמורידין דמעות כמעיינות עד שמצננין את גיהנם בדמעותיהן. ומשם הקילוס עולה שנא' (שם) גם ברכות יעטה מורה. מה הם אומרים א"ר יוחנן יפה אמרת יפה דנת יפה טהרת יפה טמאת יפה הייכת יפה למדת יפה הורית. ו ועתידה גן עדן להיות צועקת ואומרת תן לי צדיקים אין לי עסק ברשעים שנא' (שם לא) שנאתי השומרים הבלי שוא. ולמי אני מבקשת לאותן שהיו בטוחים על שמך שנא' (שם) ואני אל ה' בטחתי. ועתידה גיהנם להיות צועקת ואומרת אין לי עסק בצדיקים ולמי אני מבקשת לרשעים להבלי שוא לאותן פועלי השוא. והקב"ה אומר תנו לזה צדיקים ולזה רשעים שנא' (משלי ל) לעלוקה שתי בנות: (ד) אלה ראשי בית אבותם. (וכו' כמדרש כמו שמפורש בשיר השירים רבה) ויקח אהרן את אלישבע בת עמינדב. ממשמע שנא' בת עמינדב ז איני יודע שהיא אחות נחשון. אלא ללמדך שכל הנושא אשה צריך שיבדוק באחיה ותנינן כן רוב בנים דומין לאחי האם. ואלעזר בן אהרן לקח לו מבנות פוטיאל וגו'. בת פוטיאל לא נאמר אלא מבנות פוטיאל שהיתה אשתו משתי משפחות. משבט יוסף שפטפט ביצרו ובאה מצד אחד מיתרו שפיטם עגלים לע"ז. הוא אהרן ומשה וגו':

פרשה ח

(א) הוא אהרן ומשה הם המדברים וגו' ויהי ביום דבר ה' וגו' ויאמר ה' אל משה ראה נתתיך אלהים לפרעה.

א הה"ד (תהלים כד) שאו שערים ראשיכם. שלמה אמר הפסוק הזה בשעה שהכניס הארון לבית קדשי הקדשים. ב עשה ארון של י' אמות. כיון שהגיע לפתח בהמ"ק היה הפתח של י' אמות והארון של י' אמות. ואין י' אמות יכולין להכנס בתוך י' אמות. ועוד שהיו טוענין בו כיון שבא להכניסו לא היה יכול. עמד שלמה והיה מתבייש ולא היה יודע מה לעשות. התחיל להתפלל לפני הקב"ה. מה עשה שלמה ארז"ל הלך והביא ארונו של דוד ואמר (שם קלג) ה' אלהים אל תשב פני משיחך. א"ר ברכיה בשם ר' הלבו באותה שעה חיה דוד. והכל ממך לדרוש שכן דוד אומר (שם ל) ה' העלית מן שאול נפשי חייתני מירדי בור. והיה שלמה אומר רבון העולמים עשה בזכותו של זה שנא' (ד"ה ב ו) זכרה לחסדי דוד עבדך. מיד נענה. מה כתיב אחריו וככלות שלמה להתפלל והאש ירדה מהשמים ותאכל העולה והזבחים וכבוד ה' מלא את הבית. ג ורוה"ק צווחת ואומרת (קהלת ד) ושבח אני את המתים שכבר מתו מן החיים אשר
המה

יד יוסף ב בספרי ס"א פיסקא נ"א. זוהר ואתחנן דף כ"ו: ג מכילתא בא פ' י"ג. זוהר דף כ"ז. תנחומא וישלח סי' ג'. וס"ז: ד שוח"ט מזמור פ"ד: ה עירובין י"ט: ו שוח"ט מזמור ל"א: ז ב"ב ק"י:

פרשה ח א תנחומא כ"ז: ב ע' במד"ר פ' י"ד שמשמע שם שמחמת שדבקו השערים לא היה יכול להכניס. וגם משמע שם שלא בא דוד חי ולא ארונו. רק כיון שאמרה זכרה לחסדי דוד מיד נענה. ושם פ' ט"ו משמע שהיה הפתח קטן כ"כ ומשמע שם שנבלעו השערים מחמת כבוד המקום. וע' שבת ל'. מ"ק ט'. סנהדרין ק"ז. פסיקתא רבתי פ"ב. קה"ר פ"ד. שוח"ט מזמור כ"ד: ג שוח"ט מזמור ז':

ענף יוסף

פרשה ח (א) [עשה ארון של עשר אמות כו'] בשוח"ט גרסי' בקש שלמה להכניס את הארון והיה השער קטן חמש אמות ארכו ושתים וחצי רחבו. והארון היה אמתים וחצי ארכו ואמה וחצי רחבו (ומקבו) וכי לא היה אמה וחצי נכנסת בתוך שתים וחצי. אלא באותה שעה דבקו שעריים זו בזו. ואמר שלמה כ"ד רננות ולא נענה חזר ואמר. שאו שערים ראשיכם ולא נענה כו'. גם במד"ר פ' י"ד גרסי' בקש להכניס את הארון לבית קה"ק ובאותה שעה דבקו השערים זה בזה. וכן בשבת פ"ב משמע דס"ל שהארון היה נכנס אלא שהם דבקו השערים זה בזה. וכהסיפא דשוח"ט: [באותה שעה חיה דוד כו' ה' העלית מן שאול נפשי חייתני וגו'] נראה שדרך מליצה דברו כן. והכוונה מה שנתפרסם אז כבוד דוד שמחל ה' על עונו ונתבייש(?) אויביו כדאי' בפ"ב דשבת. ולפי שאויביו היו חושבים כי אלהים עזבו ואין ישועתה לו באלהים סלה אמר שעכשיו כאילו היה לפניהם נשיאים(?). והיינו העלית מן שאול נפשי לפי מחשבתם שחשבו כי ירדתי אבל שאולה בעוני (יפ"ת): [אמרו לו השערים מי הוא זה כו'] דברים אלו מליצה הם. והכוונה שלמה היה מתפלל לפני העם וכמדבר אל השערים שיעשו כדבריו לכבוד ה'. וקול המון עמדו כנגדו לשאול על מה שאמר ויבא מלך הכבוד שנכשלו נתחזו על דבורו והכריזו

מתנות כהונה

אתם ומלכבם. אחר שהשב פני הדבור אל העבדים כדי להרבות בכבודו הל"ל אתם ומלכבם כאשר היה האמת ובילקוט משמע דדייק מדכתיב אלה משמע דוקא עבדיך אלה ולא אחר: **עשה** ארון של י' אמות כו'. המדרש הזה סובר ששלמה עצמו עשה ארון של י' אמות אע"פ שלא מצינו שהזכירו בספר מלכים ודברי הימים וכן הביא בילקוט הלים בשם הנהותא כשעשה שלמה הארון עשאו של י' אמות כו': ועוד מדרשים סוברים שלא עשה שלמה ארון ואותו ארון שעשה בצלאל לא היה יכול להכניס רפני שהשערים כדבקו זה לזה: **ארונו** של דוד. שהיה מונח בו לאחר מותו: **חיה** דוד. והוא עצמו בא במה ולא ארונו וע' במדרש קהלת בפסוק ושבח אני את המתים: **ממך** כו'. ברשותך וממך ובך הוא לדרוש כן: **ה'** העלית וגו' ושמעת דמ"ד ארונו
עי

עץ יוסף

הה"ד וידבר ה' אל משה ואל אהרן אי פסוק זה הוא סיום להענין דלעיל. והאי פסוק דמפני ויצום אל בני ישראל חוזר למטה. והדרש ויצום מלשון צווי ואזהרה שלא ימהרו לבפוך בת(?) עליהם בעת התלוננם עליהם: **סרבנים** פי' ממאנים לשמוע את הדין ונוחים כקוף סוררת: **רגזנים** שכועסים ומריבים: **טרחנים** כדאמר בספרי גבי טרחכם מלמד שהיו טרחנין היה אחד מהם רואה שהיה שכנגדו נוצח בדין אומר יש לי עדים להביא יש לי ראיות להביא למחר הני דן מוספני עליכם דיינים: **היו** נוהגים בו כבוד וחלקו כבוד למלכות. פי' מה שהנהגו בו כבוד הוא מפני שיש לחלוק כבוד למלכות: **אתם ומלכבם** וסוף שירד הוא בעצמו שנאמר. כצ"ל [יפ"ת]: **שנא'** ויקם פרעה לילה וגו'. קומו צאו מתוך עמי. וענין הקריאה שהיה מחזיר על פתחי שערים בעיר צועק היכן משה שרוי כדאיתא במכילתא: **שתפו** הראשים שביניהם עמכם. דרש מלת ויצום מלשון צוותא והברותא ודייק זה כי בשלמא אל פרעה היה הצווי לשלח ישראל מארצו אבל לישראל מהו צווים לכך דרש שפירושו מלשון חבור ושיתוף. ומלת ויצום הוא פועל יוצא כלומר שחברם למשה ולאהרן ושתפם להראשים שבישראל שיצאו ויתנו עמהם בעסקם. שכך אתה מוצא כתיב אחריו אלה ראשי בית אבותם. ופי' ואל פרעה לחלוק לו כבוד כדלעיל: (ג) **ד"א אל פרעה** מלך מצרים. השתא נמי מפרש שהצווי אל פרעה מלך מצרים לחלוק לו כבוד כדאמר לעיל שאע"פ שהוא רשע מ"מ יתקדש שם שמים על ידו במה שיודה לבסוף ה' הצדיק: **לכך נאמר** אל בני ישראל ואל פרעה. דמקיש זה לזה שכשם שקילוסו עולה מאלו על הנסים ונפלאותיו אשר עשה עמהם כן יתקדש שמו ג"כ ע"י פרעה הרשע עצמו. ורומז למה שיודה בסוף ה' הצדיק כו' ולענין זה הקיפם הכתוב במקרא זה. ולזה הסך ג"כ ביקרו של פרעה: **כך עולה** מגיהנם וה' חפץ בקילוס זה ג"כ. שמודה שנידון כרשעו ומשפטי ה' אמת. ואע"ג דבפ"ב דעירובין מסיק דרשעי עכו"ם אפי' על פתחו של גיהנם אינם חוזרים. כוונת בעל המאמר הוא כך שכמו שהקב"ה מתקלס מפי רשעי ישראל בגיהנם כשאומרים יפה דנת. כך לפעמים יהיה ה' מתקלס מרשעי עכו"ם שיהיה כן בחיים. כמו פרעה שהודה בחייו ואמר ה' הצדיק. ומי כמוך באלים ה' כמ"ש בפדר"א. לכן חפץ ה' ביקרו: **שנאמר** עוברי בעמק הבכא. וקרא ביורדי גיהנם מיירי כדאמר בפ"ב דעירובין עוברי אלו בני אדם שעוברים על דעתו של מקום. בעמק שמעמיקים להם גיהנם. הבכא שבוכין ומורידין דמעות: **עד שמצננים** גיהנם. הכוונה שע"י התשובה והודאה על הדין מתמעט ענשם. וכדרך שאמרו בפ' היה קורא הקורא ק"ש ומדקדק באותיותיה מצננין לו גיהנם: **ועתידה ג"ע** להיות צועקת כו'. כלו' כל אחד מבקש הראוי לו. ומשום דקאמר שקלוס ה' עולה מגיהנם שאומרים יפה הייכת מייתי לחיזוק הדבר כי אפילו שר של גיהנם ושל ג"ע מהדרים שלא לקבל בתחומם אלא הראוי להם: **שנאמר** שנאתי השומרים הבלי שוא דמיירי התם בגיהנם כמ"ש בתהלת המזמור בך ה' חסיתי אל אבושה לעולם כדפירש בשוח"ט: **ולמי אני** מבקשת לרשעים להבלי שוא. פי' דכי היכי דג"ע אומרת שנאתי השומרים הבלי שוא כו' גיהנם אומר איפכא שנאתי הבוטחים בה' ואני מבקש את השומרים הבלי שוא כו' ומפרש השומרים הבלי שוא פועלי השוא דהיינו עושה רשעה כמו פועלי האון: **שנאמר** לעלוקה שתי בנות. להקבר קורא עלוקה כי מוצצת ושואפת כל הבריות אליה כדרך העלוקה המוצצת את הדם. שתי בנות הם ג"ע וגיהנם הג"ע אומרת תן לי צדיקים והגיהנם אומרת תן לי רשעים: (ד) **כמו** שמפורש בשהש"ר. שם בפ' כלך יפה רעיתי בכל השלשה שבטים הללו נהגו ברכה במצרים כילד מה ראובן ניתנה ברכה לשמעון. מה שמעון ניתנה ברכה ללוי. מה לוי בא ליתן ברכה ליהודה. יצתה ב"ק ואמרו האיתו אותה עד שיגיע זמנה. ואימתי הגיע זמנה אחרי מות יהושע: **איני יודע** שהיא אחות נחשון דכתיב ועמינדב הוליד את נחשון: **שיבדוק באחיה** פי' רשב"ם שהבנים דומים לאחי האם כדלקמן: **אלא מבנות** דמשמע משתי בנות של פטום ופטפוט: **משתי משפחות** מפרש בפ' י"ג אי אבוה דאימיה מיוסף אימא דאימיה מיתרו ואי אבוה דאימיה מיתרו אימא דאימיה מיוסף. ועי' שם ברשב"ם: **שפטפט** שהתרים ונלחם כנגד יצרו כדאמר (שם) הון מזקן אחד שהיה מפטפט כנגדו: **שפטם עגלים** לעכו"ם. פי' רשב"ם שם כדכתיב כהן און כומר לע"ז: **הוא אהרן ומשה** הם המדברים. נראה שטעות סופר הוא וצריך למחוק [ת"נ]:

פרשה ח (א) הה"ד שאו שערים כו'. משום דבעי לפרש ראה נתתיך אלהים לפרעה שקרא הקב"ה שמו של משה אלהים כשמו מייתי סמך מדכתיב מי זה מלך הכבוד שנקרא כן על שחלק כבוד ליראיו כדמפרש סי' ב'. ומכוון דמייתי ליה מפרש ליה כדרך המדרש: **שלמה אמר** הפסוק הזה. שאע"פ שכתוב בתהלתו לדוד מזמור. דבר ברוה"ק מה שעתיד בנו לומר: **עשה ארון של עשר אמות** הארון שעשה משה היה אמתים וחצי ארכו ואמה וחצי רחבו. וביומא פרק בא לו איתא שהכניס הארון לא עשה שלמה. וי"ל דמדרשינו ס"ל מדמצינו שלמה עשה כרובים חדשים כדאיתא במלכים א' סימן ו' ש"מ שגם ארון עשה זולת הארון שעשה בצלאל. דהא הכרובים שעשה בצלאל היו מעשה מקשה דכפורת. ואם כן אם היה משתמש בארון דבצלאל למה היה לו לעשות כרובים חדשים. וגם מדהיו הכרובים עשרה אמות קומתן מסתמא גם הארון לא היה קטן מזה השיעור. ומה דלא כתיב מעשה הארון בהדיא בפסוק. משום דאפשר דארון של משה עם הכפורת וכרובים היה מונח בתוך ארון של שלמה להפארה ובמירה והכי איתא בתנחומא עשה ארון של עשר אמות והכניס את הארון הראשון בתוכו [יפ"ת]: **של עשר אמות** לרמז על י' ספירות [כ"ה]: **ואין י' אמות** יכולין להכנס בתוך עשר אמות. שלעולם הכלי המקבל צריך שיהיה גדל קצת מהדבר הנכנס בו שיוכל לקבלו: **ועוד** שהיו טוענים בו. וצריך להיות מקום ליכנס יד הטוענים אותו: **והיה מתבייש** כי לא שם לבו מתחלה לזה. ומאת ה' היתה זאת כדי שיעשה הנס הזה לכבוד דוד להודיע שמחל לו ה' על עון ב"ש כדאיתא בפ"ב דשבת: **התחיל להתפלל** כדאמרו במד"ר פ' י"ד שאמר כ"ד רננות ולא נענה בתפלתו. הביא ארון של דוד: **והביא ארונו** של דוד. דמדקאמר אל תשב פני משיחך משמע דפניו היו שם. והפסוק ה' אלהים אל תשב פני משיחך הוא פסוק בד"ה (ב' ו' מ"ב). וסמך דרשתם נראה שהוא על פסוק הקודם ועתה קומה כו' לנוחך אתה וארון עוזך. ואם הוא הפסוק שבתהלים צריך להיות בעבור דוד עבדך אל תשב פני משיחך. וגם שם כתיב קודם זה הפסוק קומה ה' למנוחתך אתה וארון עזך: **באותה שעה** היה דוד. פי' היה ממש דהיך היה שלמה מכניס ארונו של דוד אל פתח ההיכל והלא אפילו טמאת מת צריך שלוח ממחנה שכינה. לכך אמר היה ממש [ת"נ]: **והכל ממך** לדרוש. פי' והכל ממך וברשותך לדרוש כן מפסוק שאמר דוד בעצמו בספר תהלים. אף שדרש זה הוא תמוה לפי עיני אדם. מ"מ אמת הוא שהרי דוד אמר חייתני מירדי בור. ולפ"ז הא דאמר שלמה אל תשב פני משיחך דהוא קיים קדמך כדאיתא בקהל"ר: **זכרה לחסדי** דוד עבדך. ולעיל מיניה כתיב קומה ה' לנוחך אתה וארון עזך דמשמע שעל העמדת הארון למקומו מבקשת **וככלות שלמה להתפלל** כו' וכבוד ה' מלא את הבית וגו'. כי מלא כבוד ה' את בית ה'. דמשמע דעדיין לא היה הארון בא במקומו שהשכינה ירדה עליו קודם להתפלל ה' אלהים אל תשב פני משיחך זכרה לחסדי דוד עבדך. אבל קודם תפלה זו לא היה נענה בכל כ"ד רננות דכתיב מקמיה האי קרא [רש"א]. והא דכתיב הבאת הארון קודם תפלת שלמה. י"ל שבתחלה סיפר הכתוב דרך כלל שהכניסו הארון למקומו ושע"י שרתה שכינה. ושוב פירש כי הכנסת הארון היה ע"י שהתפלל הרנה ושוב הזכיר זכות דוד [יפ"ת]: **ורוה"ק** צווחת ואומרת. כלומר דבר
אז

חמה חיים ערנת . התחיל שלמה אומר (משלי ט) שאו שערים ראשיכם והנשאו פתחי עולם ויבא מלך הכבוד . אמרו לו השערים מי הוא זה מלך הכבוד . א"ל ה' צבאות הוא מלך הכבוד סלה . כיון שאמר להם כן מיד שבבו אילולא כן בקשו לרוץ את ראשו להמיתו : (ב) ד"א מי הוא זה מלך הכבוד . למה קרא להקב"ה מלך הכבוד ד שהוא הולך כבוד ליראיו . כיצד מלך ב"ו אין רוכבין על סוסו ואין יושבין על כסאו . והקב"ה הושיב לשלמה על כסאו שנא' (דה"א כט) וישב שלמה על כסא ה' למלך . והרכיב לאליהו על סוסו . ומהו סוסו של הקב"ה ספה וסערה שנאמר (נחום א) ה' בסופה ובסערה דרכו וענן אבק רגליו וכתיב (מיכ ו) ויעל אליהו בסערה השמים . מלך ב"ו אין משתמשין בשרביטו והקב"ה מסר שרביטו למשה שנא' ויקח משה את מטה האלהים בידו . מלך ב"ו אין לובשין עטרה שלו והקב"ה עתיד להלביש עטרה שלו למלך המשיח . ומהו עטרה של תקב"ה כתם פז שנא' (שה כ) ראשו כתם פז קויצותיו תלתלים שחורות כעורב וכתיב (מלכים ה) תשית לראשו עטרת פז . מלך ב"ו אין לובשין לבושו וישראל לובשין לבושו של הקב"ה . ומהו לבושו של הקב"ה עוז שנא' (שה נג) לבש ה' עוז התאזר . ונתנו לישראל שנא' (שה מ) ה' עוז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום . מלך ב"ו אין נקראין בשמו קיסר אגוסטא ואם נקראין בשמו ממיתין אותו . והקב"ה קרא למשה בשמו שנא' ראה נתתיך אלהים לפרעה : (ג) א"ל הקב"ה למשה . ח פרעה הרשע עשה עצמו אלוה שנאמר (יחזקאל כט) לי יאורי ואני עשיתני לפיכך יראה אותך ויאמר שוה אלוה . פרעה היה א' מד' בני אדם שעשו עצמן אלהות והרעו לנפשם . ואלו הן חירם ונבוכדנצר ופרעה ויואש מלך יהודה . חירם מנין שנא' (שה כח) אמור לנגיד צור ותאמר אל אני . ובניין ששתת לנפשו שנא' (שם) נבה לבך ביפיך שחת חכמתיך על יפעתך על ארץ השלכתיך לפני מלכים נתתיך לראות בך . נבוכדנצר מנין שעשה עצמו אלוה דכתיב (ישעיה יד) אעלה על במתי עב אדמה לעליון . א"ל הקב"ה (שם) אך אל שאול תורד אל ירכתי בור . מה עשה לו הקב"ה הגלהו למדבר עד שהוא במלכותו והאכילו עשב כבהמות שנא' (דניאל ד) ועשבא כתורין יאכל .

ו וחיו הבהמות והחיות ויואין אותו בדמות נקבה שנא' (משלי ג) ושוד בחמות יחיתן מדמי אדם וחמס ארץ קריה ונו' בענין שנא' (דברים ז) ולא תתחתן בם . ועל כל ואת ולבב אנש יהיב ליה דכתיב (דניאל ד) ולקצת יומיא אנה נבוכדנצר עיני לשמיא נטלת ומנדעי עלי יתוב . ופרעה מנין שעשה עצמו אלוה שנא' (יחזקאל כט) לי יאורי ואני עשיתני . מסרו הקב"ה ביד אויביו שנא' (ירמיה מד) כה אמר ה' הנני נותן את פרעה חפרע מלך מצרים . מהו חפרע כענין שנא' (במדבר ה) ופרע את ראש האשה ונתן על כפיה את מנחת הזכרון וכתיב (ישעיה יט) ביום ההוא יהיה מצרים כנשים . יואש מנין שעשה עצמו אלוה דכתיב (ד"ה כ כד) ואחזי מות יהודע באו שרי יהודה וישתחוו למלך אז שמע המלך אליהם . מהו וישתחוו למלך שעשאוהו אלוה אמרו לו אילולא שאתה אלוה לא היית יוצא לאחר ד' שנים מבית קדשי הקדשים . אמר להן כך הוא וקבל על עצמו לעשות אלוה . והשחית לנפשו שנא' (שם) ויהי לתקופת השנה עלה עליו חיל ארם . וכתיב (שם) ואת יואש עשו שפטים ז אל תקרי שפטים אלא שפוטים . וכתיב (שם) ובלכתם ממנו כי עזבו אותו במחלויים רבים תר ויכת ולא קברוהו בקברות המלכים . ומי גרם לפרעה שלקה . על שאמר לי יאורי ואני עשיתני לפיכך א"ל הקב"ה למשה ראה נתתיך אלהים לפרעה (שמות ז) כי גבוה מעל גבוה שומר וגבוהים עליהם . לך ועשה מי שעשה עצמו אלוה שחץ בעולם על שהגביה עצמו שנא' (חיוב מא) את כל גבוה יראה הוא מלך על כל בני שחץ . וכי גבוה יראה ושפל אינו רואה והכתיב (זכריה ד) עיני ה' המה משוטטים בכל הארץ . אלא א"ר ברכיה אלו הניוטנין שעושין עצמן אלוהות והקב"ה עושה מהן שהצים בעולם . וכן סנחריב נתנאה ונעשה שחץ בעולם שנא' (מ"ב יט) ויהי בלילה ההוא ויצא מלאך ה' ויך במחנה אשור מאה ושמונים וחמשה אלף איש. לכך כתיב את כל גבוה יראה שהקב"ה מראה שחץ של ניוטנין לכל הבריות . אמר הקב"ה (ירמיה נג) ח אם יסתר איש במסתרים ואני לא אראנו נאום ה' . א"ר בנימין בר לוי אם ישב אדם בזוית ועוסק בתורה אני מראהו לבריות . אם יטמין אדם עצמו לע"ז אני מראהו לבריות שנאמר אם יסתר איש במסתרים

יד יוסף ד מכוונת פ"ו . וכמה פ' ל' . נמצא"ל פ' י"ד וע"ו . ושם"ם משמר כ"ם . מצ"ב פ' מ"ם . ומ"ש פרשה ה' ו' : ח מכוונת פ"ו : ו ספר מבשיח קף קלט ב : ז מכילתא ריש יתרו ופ"ם : ח מ"א קהלת פ"י :

מתנות כהונה

מי כמוך מכלם : פ"ג בלמך לכם כן מיד מכבו : שכבו מקמוכ"ם ומתם המלך מכבה מקדם לכן לם מקמו מכקמו לרקע מם מלמו : לרוץ לרוקן : אבומבמא מם מיכר : ויאמר מקדם לכן לם מקמו מכקמו לרקע מם מלמו : לרוץ לרוקן : אבומבמא מם מיכר : ויאמר מזה מלמ . מל כרמו יודה לעמר מליך זה מלוה וכן הוא בהגהומם : והרעו לנפשם . כדלקמן מנכמבו כמשים וכן הוא בהדיא בנמנומם : ה"נ בהגהומם לרמוה בך יכבדון רשיכון כך לכם לרמוה כמו לעשה בשיר בתהלים מזמור פ' ופי' שב מבדין כו' . יעמו בך לשנם רמז על מרמשם : תפרע קרי ביה בלמש : יחיתן דלם מלמן לם מלמכן : ופרע כו' . והכם בפרע ניצי מרמה כמו ופרע לם כמב המשה והוא ניצי מפרה פו ריל דמשך פל סוף פסוקו מנהג מיכים מן זמנה . ובנמומם נגם מכו מחבע מכיה זכר ופרע מלמו נמקבה מחבע כמלן כו' : לאחרך ז' בשם מימי הולדמו מבל לם מיה נחלו בם רק ו' בשם כי בו כתוב בדברי הימים ב' כ"ד : לא מיה יולד כו' . מכרי כתיב והזר הקבע יומם ומשלו כ"ג לם בכן לכן מלם מיכ"ב ובקמרם ובשלם ובמילה ותלמלו מלה מפה לם מיה יכול לרמות בם : שפוטים ל' מרוה ופפוטי מילי למלמות לשנם בו ריל תלמן בפשם בילנו ול"ל : שחץ לשב ולקם כד"ם בשם מחלוות : בספרים כו' מבשם עפה המוכה מלריך לרמות בשמר כד"ם מחוקי ירמיך ונו' ותבכו מז"ל מפ יכך בשמר לף דברי שרש בשמר . ומפמשוכ"ם ע"ז כל"ם כי ישיקר מפלך ונו' בשמר ז אראנו . דלם בים מלמנו מל"ף לרמוה פרוה לרמי בשמר

עץ יוסף

זה מפרש מדברי קבלה בשמר בחוכ"ם : ושבח אני אם המתים אלא אם המתים אלא בעתיד בשעה שעתו מהם מי אלא בזכות תה : התחיל שלמה אומר אלא אם המתים . פי' מרוב שבוקה בזכות דוד כדלקמן בבחל"ר פ' י"ד : בקשו לרוץ אם רשפו . פירש"י שהסבו בעל עצמו מומר מלך בכבוד ומע"ג דשלמה לא מלי שיל"מקום הקודש . יש לומר כמו שעשו בעל עצמו מומר כן עשו ג"כ בו בחוכה לשיל למקום הקודש : (ב) ד"א מי הוא זה מלך בכבוד . ומע"ג דלת פירש לשיל למה נקרא הקב"ה מלך בכבוד . מ"מ מצוה לשיל דברי הבאי קרא בשמר קלמר בשחל דבר מלר . וכן דרך במדרש (יפ"ת) : למה קרא להקב"ה מלך הכבוד . הא כל מלך יש לו כבוד ולפך יהיה שם מלך בכבוד מיוחד להקב"ה ולפלר בזקרא מלך הכבוד פ"ם שהוא מלך מעולה ולשיב על בכבוד . והוא שמשל כבוד לזולתו : אין רוכבים על סוסו כו' . הפי' לשם מלכות בדלקמן בפהבדלין פל"ג ע"ם : על בסא ה' ולשלם בגמרא דכתיב כי הוא מכיה לן בגלה עיים והכרלה בהיום מעמם דמני שומם . כשם מכתיב כי לן בגלה עדים ובפרלה : סוסו של הקב"ה סופה וסערה . דבר זה הוא בפהוחות בתורה (פ"ת) : ויקח משה את אם מעמם סחלוסים ויהו . בבמדב"ר פ' י"ד מביא קרא דויקח לם המשם מלפני ה' : ראשו כתם פז . וכיוצ מעמים מעמיעין על רלם : שנאמר תשית לראשו עטרת פז . ולמלך המשים קלי בשמר מחריו מיים בלל מעך ונו' ונדמם על מיים בן דוד שכשירלם משים בן יוסף מכרע יפקע מן הקב"ה שיהו לו מיים ומוכך ימים כדלקמן בפהכם כוכם : שנאמר לבש ה' עוז התאזר . ול"ל ז' בשם מיום ליהיה קל סחוסיף מפקלם שה בפמלר ה' עוז לעמו יתן . ועם הפלוך הוא מרי"ע בימחמיל : ונתנו לישראל שנל' ה' עוז ונו' לם עמו בשלום . וכיצם בשלום מוסיף מלמע [פרש שכנתים] : כיסר אגוסטא הרומיים קרלו למלמן מלכם קיסר על שם המוסל בלהמן ה' בן עמו . ולמוסל שם קרלו מלוסטוס . ופשם בשלה מוסף ומגדל ועל שמו קרלו בן לבנים חמרו . ולפמם בפקסר קרלו מלוסטוס [מוסף הערוך] : ממיתין אותו שמא מורד בשלטון : קרא למשה בשמו . דרך כבוד על שיעשה מעשיו ומוסיפו בפרשה . מו בכוונה שמפיהו מדון לפרעם ומוסל בו לדוסו : (ג) אמר ל' הקב"ה למשה כו' . כמו ל"ת לשה נמסך מלכם לפרעה למר ל' הקב"ה למשה כו' : להשפיל נפש לרלוסם כי נגוה מעל כל הגבוהים הוא יסבבך : ונבוהים עליהם לך והוא שלח עליו ושפה מי שפשה . כל"ל (ל"ת) : שחץ לשון בשפם בקיוסם ומסבך בו שמן לשן מקן : שעושין עצמן שלוהות . כלומר שלו שמכר לשיל שוה היה להם מסוך ניוסם לבם : וכן סנחריב נתנאה : דייק בשבשה . לף שלח משה עצמו שלוה היה בכל הני דמסיק לשיל . שלח שבשבשה שלמר מי בכל שלשי שלרגים ונו' . משנה שחץ ניצא : שנא' ויצא מלאך ה' כו' . וסיק לחרסה כי לה נשחתו כלי מי שלוה שבה לו שבכה לכם ולבם מ"ל כי יש בשבה לכם לף דברי שרש בשבר : שחקב"ה שרלם שחץ של שפלבשה . וס"ם כלי"ם כי ישיקר מלרך ונו' בשבר : ועובשב בשולה שי שרלשו (שבמו) לבריוש . וכן פיוש בשבוחשה : אראנו דלם שה שלמנו מל"ף שמוסה . שלמנו לחברים · אנני שמלא משמו שלוסים : שחשלוסים . כלי מיספרסם

בסתרים ואני לא אראנו . א"ר חמא בר חנינא אני ממלא מטנו העליונים והתחתונים ומראה שחצו לבריות לפיכך א"ל הקב"ה למשה ראה נתתיך אלהים לפרעה . לך והפרע ממנו . ם א"ל היאך אביא עליו י' מכות . א"ל ואת המטה הזה תקח בידך . א"ר יהודה המטה ' משקל ס' מאה היה ושל סנפרינון היה יא וי' מכות הקוקות עליו נוטריקון דצ"ך עד"ש באח"ב . א"ל הקב"ה בטכסיס הזה הבא עליו את המכות . ואהרן אחיך יהיה נביאיך . יג כשם שהדורש יושב ודורש והאמורא אומר לפניו . כך אתה תדבר את כל אשר אצוך ואהרן אחיך ידבר אל פרעה . וע"י שניהן נעשו כל הדברים . שנא' (שמות יט) ומשה ואהרן עשו את כל המופתים האלה :

פרשה ט

(א) כי ידבר אליכם פרעה . ר' פנחס הכהן בר חמא א פתח (ישעיה מג) מניד מראשית אחרית ומקדם אשר לא נעשו אומר עצתי תקום וכל חפצי אעשה . הקב"ה מניד מראשית מה יהא בסוף שבן הוא אומר למשה (דברים ל) וקם העם הזה וזנה אחרי אלהי נכר הארץ . מה שעתידין לעשות אחר מיתתו של יהושע (שם) ועזבני והפר את בריתי (שופטים י) ויעזבו את ה' ולא עבדוהו . הוי מניד מראשית אחרית . א"ר פנחס הכהן בר חמא כל הקורא פסוק זה סבור שמא פלינקרא יש למעלה שהוא אומר עצתי תקום . מהו וכל חפצי אעשה . שהוא חפץ להצדיק בריותיו שנא' (ישעיה מב) ה' חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר . ואינו חפץ לחייב בריה שנא' (יחזקאל יג) אם אחפוץ במות הרשע כי אם בשוב רשע מדרכו וחיה . לכך נאמר וכל חפצי אעשה . וכן אתה מוצא שהגיד הקב"ה למשה מראשית אחרית . אם ידבר אליכם פרעה אכ"ב אלא כי ידבר עתיד הוא לומר לכם כן . ור' יהודה ב"ר שלום אמר ג בהונן הוא מדבר תנו לכם מופת . וכן אתה מוצא בנח . אחר כל הנסים שעשה לו הקב"ה בתיבה והוציאו ממנה א"ל (בראשית ט) ולא יהיה עוד המים למבול לשחת כל בשר . התחיל מבקש סימן עד שא"ל הקב"ה (שם) את קשתי נתתי בענן . ומה נח הצדיק היה מבקש סימן פרעה הרשע עאכ"ו . וכן אתה מוצא בחזקיה בשעה שבא ישעיה וא"ל (מ"ב כ) כה אמר ה' הנני רופא לך ביום השלישי תעלה בית ה' . התחיל לבקש סימן שנאמר (שם) ויאמר חזקיהו מה אות כי אעלה בית ה' ' ומה חזקיה הצדיק בקש אות פרעה הרשע לא כ"ש . תנניה מישאל ועזריה כשירדו לכבשן האש לא ירדו אלא בסימן . ביצד (תהלים קמח) ג לא לנו ה' לא לנו אמר חנניה . לשמך תן כבוד אמר מישאל . על חסדך ועל אמתך אמר עזריה . ונבריאל היה עונה אחריהן למה יאמרו הגוים איה ונו' . כיון ששינתו כל הלילה בפיהם נטלו אותו סימן וירדו . ואם אין לך ללמוד מיכן למוד ממקום אחר . דכתיב (ירמיה ג) שמע נא יהושע הכהן הגדול אתה ורעיך היושבים לפניך כי אנשי מופת המה . ומי היו א"ר יהודה ב"ר שלום אלו חנניה מישאל ועזריה שנעשה להן הסימן הזה . ומה אם הצדיקים מבקשים סימן הרשעים עאכ"ו : (ב) ואמרת אל אהרן קח את מטך . הה"ד (תהלים קיט) מטה עוזך ישלח ד' מציון . אין הקב"ה רודה את הרשעים אלא במטה . ולמה לפי שנמשטו לכלבים שנא' (שם סט) ישובו לערב יהמו ככלב . כשם שדרכו של כלב ללקות במקל כך הם לוקים לכך נאמר מטה עוזך . א"ל הקב"ה פרעה רשע הוא אם אומר לכם תנו מופת הכה אותו במקל שנא' אמור אל אהרן קח את מטך והשלך לפני פרעה יהי לתנין . ד תנן העומד להתפלל אפי' המלך שואל בשלומו לא ישיבנו ואפי' נחש כרוך על עקיבו לא יפסיק . מה ראו חכמים להקיש כריכת נחש לסלכות . א"ר שמעון בן פזי דכתיב (ירמיה מו) קולה כנחש ילך . מה הנחש מלחש והורג אף סלכות מצרים מלחשת והורגת . כי הוא נותן בבית האסורין ומלחש עליו להורגו . ד"א מה ראה הקב"ה להקיש מלכות מצרים לנחש . מה הנחש מעוקם אף מלכות מצרים מעקמת דרכיה . לפיכך אמר הקב"ה למשה כשם שהנחש מעוקם אף פרעה מעוקם . כשיבא להתעקם אמור לאהרן ויתלה את המטה בננדו כלומר מזה אתה לוקה . ד"א למה א"ל נם של תנין . לפי שפרעה נדמה לתנין שנא' (יחזקאל כט) התנים הנדול הרובץ בתוך יאוריו . כשהיה משה יוצא מאצל פרעה היה אומר אם יבא אצלי בן עמרם אני הורגו ואני צולבו ואני שורפו . וכשהיה משה נכנס מיד נעשה פרעה מטה : (ג) ויבא משה ואהרן אל פרעה . ה והלא אהרן היה לו ליכנס תחלה שהרי נדול היה ממנו בשנים. ולמה משה. שהיה נדול ממנו בארץ מצרים שנא' (שמות יח) נם האיש משה נדול מאד וגו' . ד"א לפי שעשה הקב"ה אלהים למשה על אהרן שנא' (שם ד) ואתה תהיה לו לאלהים . ודרך ארץ הרב נכנס תחלה. ויעשו כן כאשר צוה ה' אותם . שלא עשו עד שנשאל פרעה מהן מופת כשם שאמר הקב"ה . ואותה השעה וישלך אהרן את מטהו

יד יוסף ם פ"י במות ד' ס' כ' : ' תנחומא . ומכר שמות ז"ם דף ל"ם : יא ף' כשלח עמלק ויש מפרש : יב תנחומא פ"ו : ב תנחומא פ"ו : נ פסחים קי"ו : ד בלקוט ל' תנחומא פ"ו : ה תנחומא פ"ו :

ענף יוסף

פרשה ט (א) [בעלמא ויאמר מזקיהו מה אות כי אעלה בית ה' (מ"ב כ') ע"ם כי מקרא זה הוא בספר ישעיה סוף קלקלי ל"ח . ושם הימו מבואר שבקש אות על נפוחתו ויתיחו רק בעניין מעלמא אמר כאות כאות לחזק ולהאמת בשבועה . וע"ל כאן במקרא דמ"כ (כ' מ') בדומה לזה מלד . כי כן כתוב שם כה אמר ה' הנני רופא לך ביום השלישי תעלה בית ה' וגו' ויאמר חזקיהו אל ישעיה מה אות כי אעלה בית ה' וגו' ועל מקרא זה הוא כאות במדבש (מהמופלא מוסף מבשם טיקלים מוסלגת) :

מתנות בהונה

בטכסים . כמדל ומהנג זה כתבר הם מפומים על המטה : **אמרו** לפניו תא שהדורש לומר לו הוא מכריז ומודיעו על העם הבאים לשמוע : **ויעזבו** וגו' . כיון ששכחו שופטים תחרי תות יהושע : **פלינקארא** נרסי' ופי' העולה מהלוקח : **למען** נזקן . בזכדיק המלוה וכן הוא בתמהמוה : **ששינתו** נרסי' שבסוקים אלו היה מרגלין בפיהם : **אנשי** מופת . אלמי סימן כד"ל לוה לו מופת וע"י זה מעלם במדבש חדש בפסוק מהיכים : **נעשה** פרעה תמה . כשן נעשלמו יוסף והוסם : **צוה ה' לם ונו' נגש** : מקרקר

עץ יוסף

טיסבסכס לשיי כלל : **המטה** מפקל מ' סלה . מפוס שכוזה להוסיף שהמטות היו כמוסות כסדרן במטה הנוס מלמד כ' יהודה שלמד כן בעלמא . וזכיר כלן כל מלמדנו : **בטכסים** כמדל ומהנג הוא כלמר הם מפומים על המטה : **ואמורא** פלמר לפניו . מה שהדורש לומר לו הוא מכריז ומודיעו על המטה : **ויעזבו** וגו' . כיון ששכחו שופטים תחרי מות יהושע : **פלינקארא** נרסי' ופי' העולה מהלוקח : **למען** נזקן . בזכדיק המלוה וכן הוא בתמהמוה : **ששינתו** נרסי' שבסוקים אלו היה מרגלין בפיהם : **אנשי** מופת . אלמי סימן כד"ל לוה לו מופת וע"י זה מעלם במדבש חדש בפסוק מהיכים : **נעשה** פרעה תמה . כשן נעשלמו יוסף והוסם : **צוה ה' לם ונו' נגש** : מקרקר

פרשה ט (א) כי ידבר אליכם פרעה ר"פ כו' **פתח מניד** מ' יכר עתיד לת יודע ס' יסבכך מה שעתיד לזוכה לת מו נעשה . וכבר ידעת כי רבים משבו שלהיות פלאים בעל כהיכה מלטים בעשיה ידיעה עליהם : **מה שעתידין** לעשות לאחר מיתתו של יהושע . דבל ימי יהושע וכל ימי הזקנים אשר האריכו ימים לאחרי יהושע עבדו את ה' וכתיב וגם כל הדור ההוא נאספו אל אבותם ויקם דור אחר אחרם ונו' ויעשו ונו' : **ועזבני** ויספר לת בריתי ויעזבו כו' . לשם שכפל ועזבני ויספר לת בריתי היינו מה שכתוב שם לאחר מיתה ילחי (כאשר כתה תוכות לאחר מיתת יהושע) ויעזבו לת ה' ולת עבדוהו : דהיינו לומר שלת עבדוהו לפי' כשוקפות כדלעי בלאפ"ש ס' גם ושפי . הכי שהקב"ה יודע מה שיהיה לאחר כמה דורות : **שמא פלינקראים** למעלה . גיל. הגכוזה פילונקיין ופי' לשון יון מהלוקת פילונקיות [ענוך] : **שהוא אומר** עלמי מקום מהו וכל חפלי תעשה (תלת) מהו וכל חפלי תעשה שהוא חפץ להצדיק בריותיו ומשעשו עלמי מקום וכל חפלי תעשה כתיב בהם ע"ב : **שהוא חפץ** להצדיק בריותיו . להדריכם לל התשובה : **לכך נאמר** וכל חפלי תעשה . פי' וכל חפלי תלמי חפץ להצדיק בריותיו ומשעשו **פשובה** תעשה כתיב משעשו חפלי ע"ב הבא לטהר מביישין אותו : **אם ידבר** לת כתיב כתן. ר"ל שלת מפרש כי כמו שם שהוא לשון ספק . ל"ב היה לו לומר לת ידבר שהוא תורה יותר על הספק מלשון כי . חלת מדלת לתר לשון לת שלת לשון כי ס"ת שכוונתו על דבר ודלי . והוא לשון דהלן(ת"כ) : **כהונן הוא מדבר** דייק זה שלמה הוצרך לומר כי ידבר תליכם פרעה ולת קלמר שיקו לת אות ומופת שלמת פרעה דבורו . תע"ב שהכוונה לומר לו שבהונן מדבר פרעה : **אחר כל הנסים** שעשה לו הקב"ה בתיבה . שהקשה הפיבה בדוגים ותיחוים ושלת הקריבו שלהם . והלת נכוה מתוס מי המבול ויוצלת בהם : התחיל מבקש סימן . ללמד מדהקיב בפ' נח ויאמר תלהים לל נח ולת הני מקים בריתי ונו' והדר כתיב הנ ויאמר תלהים זאת לות הברית ונו' דמתחלה לת היה הקב"ה לומר לו שיקו לו לות או סימן לכך הוצרך שם לומר לו לות או סימן לכך יאמרו הגוים שהקב"ה [ת"כ] : **כיצד** **לא לנו** כי' מפוס שהקיב שהם יאמרו הגוים דמפעמ שהיה זה בפני עבו"ם . ומילמו תפוקיה במעשה דמת"ו דכתיב ומהכשיון תקדפפייה סגניה ונו' לכן מפעמ להו דהני קרלי לחיהו ממ"ו בעת שהוצלנו לכבוד שם הגי : **לא לנו ה'** לת לנו לתר תגניה . כלו' לת לנו לת מהכתל בנו שם לת לת בנו מעשים **ישפה** למעך : **לשמך תן כבוד** לתר מישלל . כי נ' מפוס מכל לומה שתהו שם ושבחו

ממטה : (ד) ויקרא פרעה לחכמים ולמכשפים . כאותה שעה התחיל פרעה משחק עליהם ומקרקר אחריהם כתרנגולה ואומר להם כך אותותיו של אלהיכם . בנוהג שבעולם בני אדם מוליכין פרקמטיא למקום שצריכין לה . בלום מביאין מוריים לאספמייא דנים לעבו . אין אתם יודעין שכל הכשפים ברשותי הן . ו מיר שלה והביא תינוקות מן אסכולי שלהם ועשו אף הם כך . ולא עוד אלא קרא לאשתו ועשתה כך שנא' ויקרא גם פרעה מהו גם שאף לאשתו קרא ועשתה כן . ויעשו גם הם חרטומי מצרים . מהו גם אפי' התינוקות של ד' וה' שנים קרא ועשו כן. וישליכו איש מטהו. אמרו יותני ומסרא למשה ז תבן אתה סבנים לעפריים א"ל למתא ירקא ירקא שקיל: (ה) ויבלע מטה אהרן את מטותם . ח הה"ד (משלי כט) כל רוחו יוציא כסיל וחכם באחור ישבחנה . הכסיל מוציא כל דבריו בפעם אחת כשיבא לריב עם חבירו . וחכם באחור הוא מסלקו . ד"א כל רוחו יוציא כסיל . תרשע הזה משהוציא כל עצתו . אחר כן חכמו של עולם באחור ישבחנה . שכן אתה מוצא באחשורוש שעמד ובטל מלאכת בתמ"ק לפיכך לא מלך אלא על חציו של עולם . מה כתיב בו (אסתר ו) בתראתו את עושר כבוד מלכותו וגו' ם ארז"ל' נוסין היה מראה להם בכל יום ויום ואין אחר מהן דומה לחבירו :אח"כ הוא משלה לכל נדולי המלכות . ור' חייא בר אבא אמר מיני יציאות הראה להם . ר' לוי אמר בגדי כהונה נדולה הראה להם . נאמר כאן תפארת נדולתו ונאמר להלן (שמות כח) ועשית בגדי קדש לאהרן אחיך וגו' . מה תפארת האמור להלן בגדי כהונה נדולה אף תפארת האמור כאן בגדי כהונה נדולה . וחכם באחור ישבחנה שהפיל הקב"ה עצתו והרג את ושתי . ד"א כל רוחו יוציא כסיל זה פרעה שהיה מלעיג על הקב"ה י שהיה סבור שמעשה כשפים הן מה שעשו משה ואהרן וקרא לכל בני ביתו לעשות כמותם . הוי כל רוחו יוציא כסיל זה פרעה. וחכם באחור ישבחנה זה הקב"ה שנא' (תהלים ס) חכם לבב ואמיץ כח . באותה שעה אמר הקב"ה אם יבלע תנין את תניניהם של מצרים מנהנו של עולם הוא נחש בולע נחש . אלא יחזור לברייתו ויבלע את תניניהב . מהו ויבלע משה אהרן את מטותם . א"ר אלעזר נם בתוך נם מלמד שחזר המטה מטה כברייתו ובלע אותן . כשראה פרעה בן תמה ואמר ומה אב יאמר למטה בלע לפרעה ולכסאו עכשיו הוא בולע אותו . א"ר יוסי ב"ר חנינא נם נדול נעשה במטה שאע"פ שבלע כל איתן המטות שהשליט שהיו רבים לעשות מהן עשרה עומרים ולא הועבה וכל מי שרואה אותו אומר זה מטה אהרן . מיכן שהיה מטה אהרן סימן טוב לעשות בו נסים ונפלאות לדורות ויחזק לב פרעה : (ו) ויאמר ה' אל משה כבד לב פרעה. כועס הוא מה הכבד כועס אף לבו של זה נעשה כבד . אינו מבין כסיל הוא (קהלת י) כי בעם בחיק בסילים ינוח . במה מייסרים את הכסיל במטה שנא' (משלי כו) ושבט לנו כסילים אף משה ייסר פרעה במטה שנא' והמטה אשר נהפך לנחש וגו' . ד"א יא כבד לב פרעה א"ל הקב"ה רשע בלשון שהכבדת בו בלשון אני מתכבד עליך שנא' בהכבדי בפרעה : (ז) לך אל פרעה בבקר הנה יוצא המימה. יב לא היה יוצא אלא המימה בבקר . לפי שאותו רשע היה משתבח ואומר שהוא אלוה ואינו יוצא לנקביו לפיכך היה יוצא בבקר . בשעה שהוא נצרך תפוש אותו . והמטה אשר נהפך לנחש תקח בידך כדי שיתיירא ממנו : (ח) ואמרת אליו ה' אלהי העברים וגו' כה אמר ה' בזאת תדע . הה"ד (משלי ט) חן אל ישניב בכתו מי כמוהו מורה. יג בנוהג שבעולם ב"ו שהוא מבקש להביא רעה על שונאו פתאום מביא עליו עד שלא ירגיש בו . והקב"ה הוא מתרה לפרעה על כל מכה ומכה כדי שישוב בו הה"ד בזאת תדע כי אני ה' . הנה אנכי נוקף את כל נבולך בצפרדעים . שלח העז . על המים אשר ביאור ונהפכו לדם . למה לקו המים תחלה בדם מפני שפרעה והמצריים עובדים ליאור . אמר הקב"ה אכה אלוהו תחלה ואח"כ עמו . משל הדיוט אומר מחי אלהיא ויבעתון כומריא וכ"ה אומר (תשלי מד) יפקד ה' על צבא המרום במרום ואח"כ ועל מלכי האדמה על האדמה : (ט) יד והדנה אשר ביאור תמות . ויאמר

יד יוסף ו מנחומא פ"ו : ז מנחומא פ"ה : ח מנחומא פ"ו : ט פ' מל"ל פ"ג : י פשר פ"ו וף ל"ח : יא מנחומא פ"ו : יב מנחומא פ"ו : יג מנחומא פ"ו : יד (והדנה אשר ביאור תמות) כתב"י מוסף כאן פיטום . מנחומא פ"ו :

מתנות כהונה

מסרקר פי' כלוב שורק ומרקן ומצפף דרך לעג וקלס כל"ז מרקו ויחרקו עז : **ברשותיהן**. של מלכים : **אסכולי**. פי' הערוך בית תלמוד שלהן ששם לומדי הפיטוקס נקראין סטולי כל' יון : **יותני**. תרגום של ג"ח המכשפים הנזכרים בכתובים : **תבן כו'**. פיכס"י ז"ל נסדר זה שפריים ומסרא . שמות כל ג"ח המכשפים הנזכרים בכתובים : **יציאות**. מיני כבודים שמכיניס להוצאות נדולות : **מהו ויבלע מטה אהרן**. לעקור מחשבת המחשב : **יציאות**. מיני כבודים שמכיניס להוצאות נדולות : **מהו ויבלע מטה אהרן**. לו יומר ויבלע מטה אהרן מטה כבר נתפר להם : **הועבה**. נתעבה עבה : **חכבד כועס**. כדתימא במסכת נרטות בפ' ארוסה : **הוא יוצא לנקבו**. כדי שלא יראוהו כי אינו יכול להתאפק : **מחי כו'**. ככה מלטו ויפחדו ויכנסו לתוך בתיהם ויסגרו הדלתות כשהגיע ט' : **כ"ע האדמה נחלקה ויפלע**

עץ יוסף

שמה ויפלץ לב מטה. פי' שלא לימדו מלת מיד ויפלץ : (ד) **ומקרקר** תפשר לשון ויקרקו מלשון קרקי הנבר [ש"נ] . עו לשון קרקיר . וקיבוצו שורק ומלפף דרך לעג וקלס : **מוריים** פי' הערוך שמן מיוחד מן הדגים ומוכיחים לאוהו ללפת בו לחם הפת : **לאספמייא** ונלמ יזוזפים לפי בספרד תנטש בתפסמית . ובב"ר פ"ה לימה דלמסקום לחמ ולתפסמית . ומתלמ המוריים בתפסמית יותר מבכלר מקומות : **דנים לעבו** שהוא על שפת ים . ותו שמתי"ו לימ דומה מעם דג השלה מעטו לעטם ק השלה בתפסמית : **אי אתם יודעים** פי' בכתוב שמעשה כשפים הם מעשה מצה : **אסכולי שלהם** פי' הערוך בית כנסת מתלמדים נה הכתובים קורין לאוהם בלשון יון ורומי תסכולי : **ולא עוד** תלת קבל לתמא . שלח דבר שמלך להכיע לתמא שאינו לפי תמר כל כוחו כי אם בדברים שאין שם יכר הכרה שם הבא ותעלין יבר למכור מפי שמם נשלן כל כחותם לקנות יבר : **מסלקו**. פי' שלן שלוח ומכניו כל"ת כשהוא נגוע נלוי לחם מסנהם פי' :

מתנות כהונה

מסרקר פי' כלוב שורק ומרקן ומצפף דרך לעג וקלס כל"ז מרקו ויחרקו עז : **ברשותיהן**. של מלכים : **אסכולי**. פי' הערוך בית תלמוד שלהן ששם לומדי הפיטוקס נקראין סטולי כל' יון : **יותני**. של המכשפים הנזכרים בכתובים : **תבן כו'**. פיכס"י ז"ל נסדר זה שפריים ומסרא . שמות כל ג"ח המכשפים הנזכרים בכתובים : **יציאות**. מיני כבודים שמכיניס להוצאות נדולות : **מהו ויבלע מטה אהרן**. לעקור מחשבת המחשב : **יציאות**. מיני כבודים שמכיניס להוצאות נדולות : **מהו ויבלע מטה אהרן**. לו יומר ויבלע מטה אהרן מטה כבר נתפר להם : **הועבה**. נתעבה עבה : **חכבד כועס**. כדתימא במסכת נרטות בפ' ארוסה : **הוא יוצא לנקבו**. כדי שלא יראוהו כי אינו יכול להתאפק : **מחי כו'**. ככה מלטו ויפחדו ויכנסו לתוך בתיהם ויסגרו הדלתות כשהגיע ט' : **כ"ע האדמה נחלקה ויפלע**

עץ יוסף

שמה ויפלץ לב מטה. פי' שלא לימדו מלת מיד ויפלץ : (ד) **ומקרקר** תפשר לשון ויקרקו מלשון קרקי הנבר [ש"נ] . עו לשון קרקיר . וקיבוצו שורק ומלפף דרך לעג וקלס : **מוריים** פי' הערוך שמן מיוחד מן הדגים ומוכיחים לאוהו ללפת בו לחם הפת : **לאספמייא** ונלמ יזוזפים לפי בספרד תנטש בתפסמית . ובב"ר פ"ה לימה דלמסקום לחמ ולתפסמית . ומתלמ המוריים בתפסמית יותר מבכלר מקומות : **דנים לעבו** שהוא על שפת ים . ותו שמתי"ו לימ דומה מעם דג השלה מעטו לעטם ק השלה בתפסמית : **אי אתם יודעים** פי' בכתוב שמעשה כשפים הם מעשה מצה : **אסכולי שלהם** פי' הערוך בית כנסת מתלמדים נה הכתובים קורין לאוהם בלשון יון ורומי תסכולי : **ולא עוד** תלת קבל לתמא . שלח דבר שמלך להכיע לתמא שאינו לפי תמר כל כוחו כי אם בדברים שאין שם יכר הכרה שם הבא ותעלין יבר למכור מפי שמם נשלן כל כחותם לקנות יבר : **מסלקו**. פי' שלן שלוח ומכניו כל"ת כשהוא נגוע נלוי לחם מסנהם פי' :

מסרקר פי' כלוב שורק ומרקן ומצפף דרך לעג וקלס כל"ז מרקו ויחרקו עז : **ברשותיהן**. של מלכים : **אסכולי**. פי' הערוך בית תלמוד שלהן ששם לומדי הפיטוקס נקראין סטולי כל' יון : **יותני**. של המכשפים הנזכרים בכתובים : **תבן כו'**. פיכס"י ז"ל נסדר זה שפריים ומסרא . שמות כל ג"ח המכשפים הנזכרים בכתובים : **יציאות**. מיני כבודים שמכיניס להוצאות נדולות : **מהו ויבלע מטה אהרן**. לעקור מחשבת המחשב : **יציאות**. מיני כבודים שמכיניס להוצאות נדולות : **מהו ויבלע מטה אהרן**. לו יומר ויבלע מטה אהרן מטה כבר נתפר להם : **הועבה**. נתעבה עבה : **חכבד כועס**. כדתימא במסכת נרטות בפ' ארוסה : **הוא יוצא לנקבו**. כדי שלא יראוהו כי אינו יכול להתאפק : **מחי כו'**. ככה מלטו ויפחדו ויכנסו לתוך בתיהם ויסגרו הדלתות כשהגיע ט' : **כ"ע האדמה נחלקה ויפלע**

שמה ויפלץ לב מטה. פי' שלא לימדו מלת מיד ויפלץ : (ד) **ומקרקר** תפשר לשון ויקרקו מלשון קרקי הנבר [ש"נ] . עו לשון קרקיר . וקיבוצו שורק ומלפף דרך לעג וקלס : **מוריים** פי' הערוך שמן מיוחד מן הדגים ומוכיחים לאוהו ללפת בו לחם הפת : **לאספמייא** ונלמ יזוזפים לפי בספרד תנטש בתפסמית . ובב"ר פ"ה לימה דלמסקום לחמ ולתפסמית . ומתלמ המוריים בתפסמית יותר מבכלר מקומות : **דנים לעבו** שהוא על שפת ים . ותו שמתי"ו לימ דומה מעם דג השלה מעטו לעטם ק השלה בתפסמית : **אי אתם יודעים** פי' בכתוב שמעשה כשפים הם מעשה מצה : **אסכולי שלהם** פי' הערוך בית כנסת מתלמדים נה הכתובים קורין לאוהם בלשון יון ורומי תסכולי : **ולא עוד** תלת קבל לתמא . שלח דבר שמלך להכיע לתמא שאינו לפי תמר כל כוחו כי אם בדברים שאין שם יכר הכרה שם הבא ותעלין יבר למכור מפי שמם נשלן כל כחותם לקנות יבר : **מסלקו**. פי' שלן שלוח ומכניו כל"ת כשהוא נגוע נלוי לחם מסנהם פי' :

שמה ויפלץ לב מטה. פי' שלא לימדו מלת מיד ויפלץ : (ד) **ומקרקר** תפשר לשון ויקרקו מלשון קרקי הנבר [ש"נ] . עו לשון קרקיר . וקיבוצו שורק ומלפף דרך לעג וקלס : **מוריים** פי' הערוך שמן מיוחד מן הדגים ומוכיחים לאוהו ללפת בו לחם הפת : **לאספמייא** ונלמ יזוזפים לפי בספרד תנטש בתפסמית . ובב"ר פ"ה לימה דלמסקום לחמ ולתפסמית . ומתלמ המוריים בתפסמית יותר מבכלר מקומות : **דנים לעבו** שהוא על שפת ים . ותו שמתי"ו לימ דומה מעם דג השלה מעטו לעטם ק השלה בתפסמית : **אי אתם יודעים** פי' בכתוב שמעשה כשפים הם מעשה מצה : **אסכולי שלהם** פי' הערוך בית כנסת מתלמדים נה הכתובים קורין לאוהם בלשון יון ורומי תסכולי : **ולא עוד** תלת קבל לתמא . שלח דבר שמלך להכיע לתמא שאינו לפי תמר כל כוחו כי אם בדברים שאין שם יכר הכרה שם הבא ותעלין יבר למכור מפי שמם נשלן כל כחותם לקנות יבר : **מסלקו**. פי' שלן שלוח ומכניו כל"ת כשהוא נגוע נלוי לחם מסנהם פי' :

שמה ויפלץ לב מטה. פי' שלא לימדו מלת מיד ויפלץ : (ד) **ומקרקר** תפשר לשון ויקרקו מלשון קרקי הנבר [ש"נ] . עו לשון קרקיר . וקיבוצו שורק ומלפף דרך לעג וקלס : **מוריים** פי' הערוך שמן מיוחד מן הדגים ומוכיחים לאוהו ללפת בו לחם הפת : **לאספמייא** ונלמ יזוזפים לפי בספרד תנטש בתפסמית . ובב"ר פ"ה לימה דלמסקום לחמ ולתפסמית . ומתלמ המוריים בתפסמית יותר מבכלר מקומות : **דנים לעבו** שהוא על שפת ים . ותו שמתי"ו לימ דומה מעם דג השלה מעטו לעטם ק השלה בתפסמית : **אי אתם יודעים** פי' בכתוב שמעשה כשפים הם מעשה מצה : **אסכולי שלהם** פי' הערוך בית כנסת מתלמדים נה הכתובים קורין לאוהם בלשון יון ורומי תסכולי : **ולא עוד** תלת קבל לתמא . שלח דבר שמלך להכיע לתמא שאינו לפי תמר כל כוחו כי אם בדברים שאין שם יכר הכרה שם הבא ותעלין יבר למכור מפי שמם נשלן כל כחותם לקנות יבר : **מסלקו**. פי' שלן שלוח ומכניו כל"ת כשהוא נגוע נלוי לחם מסנהם פי' :

ויאמר ה' אל משה אמר אל אהרן. א"ר תנחום למה לא לקו המים ע"י משה א"ל הקב"ה המים ששמרתך כשהושלכת ליאור אינו דין שילקו על ידך. היך לא ילקו אלא ע"י אהרן. ונטה ידך על מימי מצרים הכל מה שביאור ובאגמים ובנהרות. ועל כל מקוה מימיהם ויהיו דם. מה שבקיתון והיה דם בכל ארץ מצרים ונו' אפי' מה שהמצרי רוקק דם היה. מפני מה הביא הקב"ה עליהן דם מדה כנגד מדה. שכך אמר לאברהם וגם את הגוי אשר יעבודו דן אנכי ונו'. פו לפי שלא היו מניחין בנות ישראל לטבול ממוטאתן כדי שלא יהו פרין ורבין לפיכך לקו המים בדם. ויעשו כן משה ואהרן כאשר צוה ה'. והתנה אשר ביאור מתה. א"ר אבין הלוי ברבי פז מסכת הם העשירו ישראל. כיצד המצרי וישראל בבית אהד והגינית סלאה מים ומצרי הלך למלאות הקיתון מתוכה מוציאה מיאה דם. וישראל שותה מים מתוך הגינית. והמצרי אומר לו תן לי בידך מעט מים ונותן לו ונעשו דם. ואומר לו נשתה אני ואתה מן קערה אתת וישראל שותה מים ומצרי דם. וכשהיה לוקח מישראל בדמים היה שותה מים מבאן העשירו ישראל: (י) ויעשו כן תרטומי מצרים. מלמד שהיו סבורין שהיו מעשה כשפים בלהטיהם. א"ר איבו בר נגדי א"ר חייא בר אבא בלטיהם אלו מעשה שדים בלהטיהם אלו מעשה כשפים. וכן הוא אומר (נחום ג) את להט החרב המתהפכת לשמור את דרך עץ החיים. לפי שמעשה כשפים ע"י מלאכי חבלה נעשים. ויפן פרעה. לא חשש ולא הרגיש בסבת האלהים: (יא) ויחפרו כל מצרים סביבות היאור. יז ר' יהודה אומר שביאור לקו. ור' נחמיה אומר מלמעלה ומלמטה לקו וכל מצרים סביבות לקו מימיה בדם. א"ל ר"י ומה אני מקיים ויחפרו כל מצרים סביבות היאור. א"ל לפי שהיו המצריים אומרים כל המים שהיו רואין משה ואהרן נעשין דם. והיו הופרין להוציא מים לשתות ממה שאין עיניהן רואין. א"ר ברביה מאי דכתיב ויהפכו כל המים אשר ביאור ונו' משל לעבד שהיה לוקה לפנירבו מה שהיה לוקה על מעיו היה הופך על עצמו ולוקה כל גופו. כך היה היאור מהפך עצמו כדי שלא תשלוט בו המכה ולא

יד יוסף פו פרע"ה ס"ו: פז בוה"מ מזמור ע"ח. במדב"ר פ' כ' י"ב. דב"ר פ"ב. תד"א פ"ו. תנחומא פ"ו. זוהר ס"ו קף כ"ם: יח זוהר ואתא קף כ"ט: יט שוהר ואתא קף כ"ט; יש פנחומא כ"ו. בוה"מ מזמור ע"ח: כ בתנחומא פ"ו. שמיקחא דבהי ג' י"ו. בתנחומא בא ז' זוהר ס"ו קף ג': כא ב"ר כוף פ' פ"ח:

היה מועיל שכולו נהפך לדם. א"ר יוסי בר אבין כלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט. על מיטי מצרים הרי זה כלל. על נהרותם על יאוריהם ועל אגמיהם פרט. ועל כל מקוה מימיהם הרי כלל אחר. מה אתה מרבה כל הדומין להן. מהו ובעצים ובאבנים יח רז"ל אומרים אף ע"ז שלהם לקה בדם שנאמר (ירמיה ג) אומרים לעץ אבי אתה. ד"א ובעצים ובאבנים. שהיו המים ששותין עם יהודי בכלי אחד או בכלי עץ או בכלי אבן נהפכין לפיו לדם. וי"א אף ביסמאות ובתי בסאות שלהם לקו בדם. וכשהיה אחד מהם הולך ושוב ע"ג המטה או ע"ג האבן או על גבי סלע היו מפסידין את בגדיהם בדם. וכן הוא אומר ויהי הדם בכל ארץ מצרים:

(יב) וימלא שבעת ימים אחרי הכות ה' את היאור. יט ר' יהודה ור' נחמיה א' מהם אומר כ"ד ימים היה מתרה בהם עד שלא באה המכה ז' ימים המכה משמשת בהם. וא' מהם אומר ז' ימים מתרה בהם וכ"ד ימים היתה המכה משמשת בהם. על דעתיה דהאיך דאמר כ"ד ימים היה מתרה בהם ויכולא שבעת ימים להכאה. ועל דעתיה דמ"ד ז' ימים היה מתרה בהן ויכולא שבעת ימים אחרי הכות ונו' שהיה מתרה בהן על מכה אחרת: (יג) א"ר אלעזר בן פדת כ כשם שהביא הקב"ה על המצריים כך הוא עתיד להביא על מלכות הרשעה שנא' (ישעיה סג) כאשר שטע למצרים יהילו כשטע צר. א"ר אלעזר כא כל צר שבמקרא חסר במלכות הרשעה הבתוב מדבר וכל צור מלא בצור המדינה הבתוב מדבר. מצרים לקו בדם אף כאן (שם לו) ונהפכו נחליה לזפת. לילה ויומם לא תכבה לפי שבטלו ישראל מן התורה שבתוב בה (ישעיה ו) והבית יטלא עשן לפיכך יעלה עשנה. וכן הוא אומר (שם סו) קול שאון מעיר קול מהיכל קול ה' משלם גמול לאויביו בשביל קול שאון מעיר קול מהיכל כד"א (תהלים ג) קול נתנו בבית ה' ביום סועד לפיכך קול ה' משלם גמול לאויביו:

ויאמר

מתנות כהונה

ויאמר שם כו': דן לחכי. ומדת הדין עקן לדון מדה כנגד מדה: שביאור לקו נרסי' פי' מכל סביביו היו חופרין ומולאין מים. ובלמטה. לף המים שמתחת לארץ היו לפי. מטה שמין כו'. והיו סטרוניות שמלמעלו מים ולא מלמטן תלת דם: משהיה לוקה כו'. כשהגיעו מרחם שבגיעתו על נמנו הפך עצמו כדי שילקוהו על גופו ולא יכנים כל כך: כל הדומין להם. להבהה

יוכף

עץ

שמספיל שרש התילה כדתיתת נסוף מים ולקמן פרשה כ"ח. כי שם הטעם להסיר שבע המגל המשפיע עליהם: מחי כו' הכה תלה ויפתרו הכוחבים העוברים תוכו: (ט) המים שבמרוך בלא טעוהו בכלוך מי הנהר הטעומים והכיפים. שלט"ף בהוטם בסוף על בבא היחוד. לולי הסבורת ה' בשים שיה נשפך: אינו דין שילקו על ידך. וכן בשמדדעים כדלקמן. וכן הכתוב לפי שהעבר הניין ב"כ על מטה כדלקמן: ונטה ידך על מימי מצרים הכל כו'. כ"ל דהלי על ההוטה וגו' תינו דבר אחר מימי מצרים תלת פילוסי קף מפרש הכל מה שביאור כו': מה שב קיתון סי' מקוה המקובן בקיתון לת מקוה ממש שמחזיר על ההוטה ועל יאוריהם כו': אפי' מה שמצרי רוקק כו'. והיינו בעצים ובאבנים שע"י שרקיקתם הוא דם נמלת בעצים ובאבנים שהיו רוקקים עליהם. ואין להקשות היין בכל הדמים שהפכו לדם כו' רקיקתן היתן מלאו שהרטומים שם להפך לדם בלהטיהם. כ"ל הא אמר לקמן סימן זה בהטיה האלהי בדמים מיכאל היה מים: דן אנבי ודין מבמע מדה כנגד מדה. דתלי"ת אנקש מהם מבעי ליה [ק"ס]: לפיכך לקו המים בדם. כ"ל דאי משום שילקה תלהו בהילה כדלעיל סימן ה' היה יכול ולהטות המים בסרטון: והדגה אשר ביאור תמה ונו' ולא יכלו מצרים לבהות מים מן ריאור. ולקה ומי מן היאור לת יכלו לשתות ומנהרות ומלגמיהם ומקוה מימיהם היו בוהות. והכי תף מים שבקיתון ובכלי היו דם. תלת לדיוקא קאמר דהוקא מן היאור ובוהות בו בהות השקר ובחנם לת היו יכולין לשתות תבל כשלקחו מיכאל בדמיהם היו שותין [ק"ס]: המצרי וישראל בכ"מ אחד כי לפעמים היו דרים מצרי וישראל בבית אחד כדתיתא ושלחה תבה מבכנהה ומנהג ביתה: מבאן העשירו ישראל. ומניין מצרים שהעשירו עוד יותר כי גללו תת מצרים כשלחה שלחן בו דנים. (י) שהיו סבורין שהן מעשה כשפים. הכת כתיב בלטיהם שהם מעשה שדים. תלת לשון בינהת כולל שם בכשפים תת הכל [ק"ס]: בלטיהם אלו מעשה שדים כו'. הרמב"ן פירש שבלטיהם הוא מעשה לחם מגזרת בלע. והשדים ג"כ בלע כי הם בעלי נופש מתיר בתינו מוכנם. וכן: בלטיהם שבעיכו לפי שהן מעשה כשפים. ולפי שהכתוב לשון לחט מגזרת תת לוהט. להבה תלהט. והכשפים ג"כ נעשים ע"י להטיהם מלאכי תת המתלהטים כדמיסים הבת לפי שתעשה כשפים על ידי מלאכי תבלה נעשים: את להטי הרטב המתהפכת. דהיינו מלאכי הבלה הנזכרים שם ונקראו להט על שם מבהתיו תת לוהט. ומתהפכת לפי שמתהפכים בעניים בלהכיים פעמים בעשים כדלעיל בכ"ף כ"ל. ולפי שהכשפים נעשים ע"י מלאכי הבלה כתלו קרי להו להם. תבל בפ' ד"ת דף ס"ז ע"ב מהוקפת ותערוך הכשים לגרום ההדם: לא תמב ולא יכרים. פי' שתה שלתר לחת תת לבו לתיתר לת תת על תבה זו. כי טורדתי היה לו לעבר מהמכה ותבד עליה. תבל הכוונה שלת הכנים כי תה' הוא. תלת כשבור דמעשה כשפים הוא: (יא) רי"א שביאור לקה. פי' ס"ל שתה שביאור לבד לקה. ולת תה שהיה במלכים בכלים ובוהות. ולת תה שתתת לתרן. ודיק מדבהיב על המים תבד ביאור דמבהע ביאור לבד. ומדבהיב ויחפרו דמבהע דמשתע שתה שתתם לתרן לת לקה. ומ"ם והיה דם בכל לתרן מלרים היינו ע"י שהילוסים שולה בתרן מלרים יכבה הדם בתרן מלרים ובל העלים והבהבים בינע בהן מי הבהר. תבל תה שבבר היה להם בכלים תו בטורות מיהן ומעורות שלת יבולו שהדם בינהם ובתוכם. ור"ג אומר מלמעלה ר' נחמיה פ"ל שתה שלמעלה ותה שלמטה שהן מים שלמעלה מתהת לקרקע ומקלים בהרבה פרים שהם הו לדם וכל מלרים לקו מימיהם שהיהו תפילו מים שהיו להם תכוסים בכלים. ומהוה דתמר לעיל סימן מ' תה שבקיתון תזלה בוהיה דר"נ: ומה אני מקיים ויחפרו מימיה שמלמטה מים בלת דם: א"ל לפי שהיו המלרים חופרים כל הבהים כו'. כ"ל ברי"ש מתרן שזה הכה תלת תה שבתרן תת שרשל מעבר הנהר בשלושה ימים בה ובינים ג' יומים ולילה. שת שהיתה לשריפה. ותה"ב דהבו לשתני מימי מלרים לקו. תשבו בש"ת שתור בעין שהבהם שהן מים מבל יתן. ולת הוקשה מדבהיב על המים תבד מילתר. שקל להשיב דנקש שיקבל ה"ה כל שהעשת: תאי דבתיב ויספרו כל המים שבל

פרשה י (א) ויאמר ה' אל משה בא אל פרעה וגו' ואם מאן אתה לשלח הנה אנכי נוגף וגו' . ההד' (קהלת ה) ויתרון ארץ בכל היא (וכל מדותיו כמיש בויקרא רבה וכהלת מקח טוביה) רבותינו אמרין מהו ויתרון ארץ בכל היא . אפי' דברים שאתה רואה אותן כאילו הם מיותרין בעולם כגון זבובים ופרעושים ויתושין הן היו בכלל ברייתו של עולם שנא' (נהלקים ה) וירא אלהים את כל אשר עשה וגו' . ר' אחא ב"ר חנינא אמר אפילו דברים שאתה רואה אותן כאילו הם מיותרין בעולם כגון נחשים ועקרבים הן היו בכלל ברייתו של עולם . א"ל הקב"ה לנביאים מה אתם סבורים אם אין אתם הולכים בשליחותי וכי אין לי שליח . ויתרון ארץ בכל היא אני עושה שליחותי אפי' ע"י נחש אפי' ע"י עקרב ואפי' ע"י צפרדע . הדע לך שכן שאילולא הצרעה היאך היה הקב"ה פורע מן האמוריים . ואילולא הצפרדע היאך היה פורע מן המצריים ה"ד הנה אנכי נוגף וגו' . מהו הנה אנכי נוגף . אמר הקב"ה הריני דוחק עליך את הסכות כמה דתימא (שמות כה) וכי יגוף שור את איש . ריב"ל אמר כל מכה ומכה שהיתה באה על המצריים במצרים ג' היה הדבר ממשמש ובא עמה . שנא' הנה אנכי נוגף . הנה זה הדבר כר"א הנה יד ה' היה במקנך : (ב) את כל נבולך בצפרדעים . ר"ל אמרו הסכות שהביא הקב"ה על המצריים ג' גרם להם שיעשו שלום ביניהם . כיצד היה מהלוקת בין בני כוש ובין בני המצרים . המצרים אומרים ע"כ תחומינו והכושים אומרים ע"כ תחומינו . כיון שבאו הצפרדעים עשו שלום ביניהם . הגבול שהיו נכנסות לתוכו הדבר ידוע שאין השדה של כוש . שנאמר את כל נבולך נבולך ולא של אחרים : (ג) ועלו ובאו בביתך וגו' . א"ר יהודה בר שלום המעולות שבהם יהיו בביתך . בנותא של עולם מלך ב"ן נכנס במדינה כל אחד נותנין לו מדור לפי כבודו אבל המלך לתוך הפלטין שלו הוא דר במקום מישור . א"כ למה נאמר ועלו ובאו בביתך המעולות שבהן היו בביתו של פרעה . ובתנוריך ובמשארותיך . כשהיתה המצרית לשה את העיס ומסקת את התנור באין הצפרדעים ויורדין לתוך העיסה ואוכלין את הבצק . ד' ויורדין לתוך התנור ומצננין אותו ונדבקות בפת שנא' ובתנוריך ובמשארותיך ואומתי עונתה של עיסה להדבק בתנור הוי אומר בשעה שהוא מסק . ה' מן הצפרדעים נשאו תנניה מישאל ועזריה ק"ו בעצמן וירדו לתוך כבשן האש . ומהו ושרץ היאור צפרדעים . א"ל הקב"ה אתה אמרת (יחזקאל כט) לי יאורי אראה אותך אם הוא שלי או שלך . שמכתו ממני תבא עליו . ואני נוזר עליו והוא יעלה צפרדעים כשם שנזרתי על המים שבתחלה אמרתי ישרצו המים ועשו ציוויי כן היאור יעשה נזיתי : (ד) ובכה ובעמך . ו' פרעה התחיל בעכירה תחלה שנא' (שמות ה) ויאמר אל עמו . ובו התחיל הסכה תחלה שנא' ובכה ואח"כ ובעמך ואח"כ ובכל עבדיך . א"ר אחא ובכה ראיה שהיה שותה מים וטפה אחת יורדת על לבו ונעשה צפרדע ונבקעת שם . ר' יוחנן אמר כ"ם שהיה שם עפר והיה טפה של מים בו היה נעשה צפרדע . חזקיה בר' אמר אם בשיטה הזו לא לקו בתיהם של גדולים שהיו עשוים בשיש ובפסיפס אלא מלמד שהיה הצפרדע עולה מן התהום ז' ואומר לשיש עשה לי מקום שאעלה ואעשה רצון בוראי והיה נבקע השיש ועולה ונוטלת בית הסתרים שלהם ח' ומטרטן שנא' (תהלים עח) ויצפרדע ותשחיתם כד"א (ויקרא כג) כי משחתם בהם : (ה) ויאמר ה' אל משה אמר אל אהרן נטה את ידך . א"ר תנחום א"ל הקב"ה למשה ט' הסים ששטרוך בשעה שהושלכת ליאור לא לקו על ידך . ויט אהרן את ידו . למה היא עליהם צפרדעים מפני שהיו כשעבדין בישראל ואומרים להן ' הביאו לנו שקצים ורמשים לפיכך הביא עליהן צפרדעים ובשעה שהיו מוזנין את הכום היה מתמלא מן הצפרדעים . ותעל הצפרדע ותכס את וגו' . י"א תני ר"ע אומר צפרדע אחת היתה והיא השריצה ומלאה את ארץ מצרים . א"ל ראב"ע עקיבא מה לך אצל הגדה כלה מדבריותיך ולך אצל נגעים ואהלות צפרדע אחת היתה ושרקה להן ובאו : (ו) ויעשו כן התרטומים בלטיהם . שהיו סבורין שהן מעשה שדים . ויקרא פרעה וגו' . כיון שהתחילה הפורענות בנופו מיד התניש ותתחיל צועק התעתירו לה' ויסר הצפרדעים וגו' . ויאמר משה וגו' רק ביאור תשארנה . כולן יפותו ולא ישתארו מהן אלא אותן הנשארות ביאור . ויאמר למחר . מכאן אתה למד שאותו היום היה לו להשלים ז' ימים לכך א"ל משה למחר אעתיר לך למחר אעתיר לך ולא לאותו יום . וסרו הצפרדעים ויצא משה ויצעק אל ה' על דבר הצפרדעים . רז"ל אמרו לא

יד יוסף **פרשה י** א כ"ר פ"ה כה' ה'. ויק"ר פ' כ"ב. במד"ר פ' י"ח. קס"ר פסוק ויסרון לחן. פסוקמתא מקח. אסר מחיני. מדר"ש פ' ס"ט: ב שוח"ט מזמור פ"ח: ג לקמן פ' י"ג וש' ס"ו: ד אסר כ"ז דף כ"ט: ה שוח"ט מזמור פ'. פסוקים פ' ל': ו לעיל פ"ח. ולקמן פ' י"ח. וקס"ר. וילקוט שמעוני פ' רמז קצ"ו: ח לקמן פ' ס"ו: ט פ' ס"ו: י פרד"א פ"ח פ"ו: יא שוח"ט מזמור פ"ח. זוהר ס"ו דף כ"ט. פסוקמתא פ"ו:

מתנות כהונה

קול זמון מעיר בכניל קול מכילכי . וכל בחדרם לפיכך סוף פסוק זמם כי : בויקרא רבה פ' כ"ג : שאין השדה שלו. על נפ"ט: המעולות. הגדולות ולכן ועלו לשון עלוי ושלל כדלקמן : ובבה דשלה כי . פלא וכבה פמשמעותיה ניראה ובתלמוד נוהג היום לשים פסים

עץ יוסף

בניחה' פיוס מוסב לעיל קול ה' מפלס נמול לשיחו המהרימים לח ניחו :

פרשה י (א) ההד' ויתרון ארץ בכל היא כו' וכן ויפצח הפסוק ויתנון מרן [מלבי"ח] : כגון זבובים ופרעושים וימתין הן היו כו' . פ"ל במ"ד בב"ר פ"ך תהוביה החומה בשנוהר מפלה לך דבריס לבוריס כגון זבובין ויתושין וברעשין . ול"ל שנבולך משפוח החון תחר הבריחה . ולזה ממר כחן שנרחים כמיתרים בכניל פלא שנבולך בבפח יתי הבריחה פלא תח"כ . ות"כ פ"ך פלחן בכלל כל מחר עפה וכה פוב מחד . קמ"ל דמכל מקום פוכים הם מלד פמעיקין חת החדם בנחן המקום ומכריחין חותו להחזירו למוסד : בגון נחשים ומקרבים . פרם רשם ומחיקן חת הבריחה וח"פ פלחן בכלל וכה פוב מחד קמ"ל דלח חלא פרם בכלל ופוכים הם מלד פמעיקן פלימת המקום [ס"ן] : אמר להזן הקב"ה לנביחיס כו' פי' הפחה מפרם בכל . שבכל הקב"ה פוכה פלימתו ולא כח"ד דלשל דחמרו בפיכם בכל מדמה תפסוק חת כל מחר עפה וגו' : מה אתם סבורים כו' . הכוונה כמו מפה דרכיהם פמפה ממר מי מגכי כי חלך חל פרעה . וילמיה ממר פהה ה' חלהים פחה לח ידפטו דבר . ולקמיה הקב"ה פלא יקפה בעיניהם לין יוכלו לעפות . כי חפי' בעלי חיים קפמים חפן ה' בידם יעלח ל' פרש מן הרבעים ת"פ פחיים רחויין לדבר לפי פלין בהם דעת . וכמוכן פלחה פלימות ע' פי' מפה וירמיה וכיוצה חע"פ פחיין כדחי לדבר : אפילו ע"י נחש . כדחיתי ויפלה ה' בהם חת התנינים : אפי' ע"י עקרב פחיו נדול כחתם . ותפי' ע"י הצפרדע פלין דרכה ליבוך ולהזיק : שאילולא הצרעה פיהל הקב"ה פועש מן החמוריים פיהו נפחרים ויהי לריך לנלות בהם חת הלנרעה ולכחיש עד חבוד הבפחרים והבפחריס נם הלפרדעים הוללכו כדי לעקור בפיהם פעלו מן החיחום להבחיון כלדקמן : מהו הנה חנכי נוגף כר' חח כל נעולך בלפרדעים . בחדי כל נעולך לח ימלו פלפילו חפמו קלפם בלפרדעים כלחפר לקמן מ"מ ולפי פלחה מהו כוכם מה . ונם לח נוכו ולח הוכחהו כוכם חפ"פ פנלפעתו פלכלוכוך . לכן פי' נפון ולחמר כי זה יגדל נעבול הלפרדעים ולחמן הנבול : דוחק עליך חת המכות . על הלפרדעים קחמר . וקרי לה מכות משום שכל מכה ומכה שהיתה ה' על מלריס פיהה על ד' מכות לפי פ' כלדלי בהנדת פפח : כמה דתימא וכי יגוף שור חת חיש . פפיכולו לפיהה לו לחיקה . חפ קרוב לזה . ולקמיה פהלפרדעים יכולו לפיהה ולוחקים זה חת זה לקיים פלימות פחקום עד בימה נלחק הנבול : ריב"ל אמר כו' ר"ל פריב"ל ממרן קופיא הל"ל מהו לגה מנפי . פחמר נגוף על הדבר פיהה מלחבר עמהם. ול"ק הכי מנית נגף בכל נבולך יחי עם הלפרדעים . ובדבר יגדל לומר בכל נבולך כי כל הלחיל מחפעם : כל מכה ומכה כו' פיה הדבר מחמעם וכל עמה לבימר בלפרדעים פיה הדבר ולח בחחרות . דחמי פחל בזו : (ב) המכות שהביא כו' . פמוס דקל מכיון דכחיב עבדיך ועלו בחיך ונ' ובעבך וכל עבדיך למה הולרך לומר בכל נבולך . וכן בלרעה דכחיב ומלחו בחיך ונ' ובכל עבדיך ובכי לח מנרים . בנבולך למה לי . לכן דרכו בפיהה דחמה לחפוקי נבול לחריס : (ג) המעולות שבהן בפיהם ועלו וכחו לחוקן בנחנו . ר"ל כיוהר נדולות ותיקות יוהר יכולו לנימו כדי פיפעיר יוהר מעמו לפי פהיו יוהר חופפ פחול פלפיהה בלפרדעים כלדקמן : א"כ למה נחמר ועלו כו' ועלו וכחו מפמע דבניחה ניהו פיפול פלייהו וחלו פיה פלפין על מלך נבוה מכל בחי העיר הוה לחי בפיר . חבל מכיון לחיהו רק במיבור קבה מה פיה העניי : המעולות שבהן כו' ומ"ם ובבית עבדיך וכ"ת פלו דבק בם ועלו וכחו רק חן פם יעלו הלפרדעים דבחריה : אומתי עונתה של פיסה וגו' . דמפמעם לנלוי לחמריס לחת לוחר

די להם למצריים יב השחתת הצפרדעים אלא שהיה קולן של צפרדעים קשה להן ממכתן שהיו נכנסות בגופן וצועקים בתוכן שנאמר על דבר הצפרדעים אשר שם לפרעה יג על דבור הצפרדעים. ויעש ה' כדבר משה וימותו הצפרדעים. לפי שלא היה להם שום הנאה בנבלתם ובעורן לכך מתו. ויצברו אותן חמרים חמרים. מלמד שכל אחד מהן היה עושה ד' אשפות והיתה הארץ מבאשת. לפי שהיו ישראל נבאשין ממכות המצריים מדה כנגד מדה. וירא פרעה כי היתה הרוחה. כך דרך הרשעים כשהן בצרה הם צועקים ובעת הרוחה חוזרין לקלקולן. כאשר דבר ה'. והיכן דבר ואני ידעתי כי לא יתן אתכם מלך מצרים להלוך: (ז) ויאמר ה' אל משה אמור אל אהרן נטה את מטך והך את עפר הארץ. א"ר תנחום א"ל הקב"ה למשה יד עפר שהגין עליך כשהרגת את המצרי אינו דין שילקה על ידך. לפיכך לקו ג' מכות אלו ע"י אהרן. ויט אהרן את ידו במטהו. למה הביא עליהם כנים לפי ששמו ישראל מכבדי חוצות ושוקים לפיכך נהפך עפרם לכנים וחופרין אמה על אמה ולא היה שם עפר שנאמר כל עפר הארץ היה כנים. ויעשו כן החרטומים להוציא את הכנים ולא יכולו. א"ר אלעזר טו מכאן אתה למד שאין השד יכול לבראות פחות מכשעורה. ורבנן אמרי אפי' כגמלא לא מצו בראו. אלא האי מכניף ליה והאי לא מכניף ליה. ויאמרו החרטומים אל פרעה אצבע אלהים היא. כיון שראו החרטומים שלא יכלו להוציא הכנים מיד הכירו שהיו המעשים מעשה אלהים ולא מעש' שדים ועוד לא חששו לדמות עצמן למשה להוציא המכות:

פרשה יא

(א) ויאמר ה' אל משה השכם בבקר. הה"ד (משלי כב) חזית איש מהיר במלאכתו וגו' א כדכתיב בפ' (מ"א ז) ותשלם כל המלאכה. ד"א חזית איש מהיר. זה משה שהיה מהיר במלאכת המשכן לפיכך לפני מלכים יתיצב. ר' יהודה אומר חזית איש מהיר זה משה שהיה זריז להביא המכות על פרעה. לפני מלכים יתיצב ויתיצב לפני פרעה. בל יתיצב לפני חשוכים זה יתרו. א"ל ר' נחמיה כדבריך עשית הקדש חול. אלא לפני מלכים יתיצב לפני ממה"מ הקב"ה יתיצב כד"א (שמות לד) ויהי שם עם ה' ארבעים יום וארבעים לילה. בל יתיצב לפני חשוכים. זה פרעה שהחשיך הקב"ה לו ולארצו שנא' ויהי השך אפלה: (ב) השכם בבקר והתיצב לפני פרעה. למה בהשכמה א"ר ברכיה לפי שהיה פרעה הרשע אומר ומה בנו של עמרם זה הולך ובא אלינו בכל בקר ובקר. אלא עד שלא יבא אלך ואצא לי מכאן. והקב"ה שהוא בוחן לבבות א"ל. משה הוי יודע שהרשע הזה כך מחשב בלבו אלא עד שלא יצא קדם לפניו לכך נאמר השכם בבקר. ור' פנחס הכהן ב"ר חמא אמר הה"ד (איוב לו) והנפי לב ישימו אף לאחר שהקב"ה מצפה לרשעים שיעשו תשובה ואינן עושים אפי' הם רוצים באחרונה הוא נוטל את לבם שלא יעשו תשובה. ומהו וחנפי לב אותן שהם באים ומהנפים בראשונה בלבם הם מביאים עליהם האף באחרונה. ומהו (שם) לא ישועו כי אסרם. אע"פ שהם רוצים לשוב להקב"ה ובאין לעסוק בתפלה אינן יכולים למה כי אסרם שנעל בפניהם. כך היה פרעה רוצה לעסוק בתפלה ואמר הקב"ה למשה עד שלא יצא לך והתיצב לפניו. ד"א השכם בבקר אמר הקב"ה למשה הרשע הזה הקשה את לבו בג' הראשונות ומכה ד' קשה היא יותר על הראשונות לך והזהר אותו כדי שישלח עמי ולא תבא עליו המכה (ג) כי אם אינך משלח את עמי הנני משליח בך וגו'. ב מהיכן בא עליהם י"א מלמעלה וי"א מלמטה. ור"ע אמר מלמעלן ומלמטן. ארשב"ל א"ל הקב"ה ג אתם עשיתם המונים המונים על בני. אף אני אעשה לכם' עוף השמים וחית הארץ המונים המונים שנא' הנני משליח בך את הערוב חיות ועופות מעורבבין. אבל ארץ גשן שישראל יושבין בה לא היה שם ערוב שנא' והפליתי ביום ההוא את ארץ גשן. א"ר אמי כאדם שאומר להבירו לא יטול פלוני ד כטאריקי זו שפלוני פטרונו עומד עליהן. ושמתי פדות בין עמי. מלמד שהיו ישראל ראויין ללקות בזו המכה ונתן הקב"ה פדיונם המצריים. ואף לע"ל הקב"ה מביא עכו"ם ומשליכן לתוך גיהנם תחת ישראל שנא' (ישעיה מג) כי אני ה' אלהיך קדוש ישראל מושיעך נתתי כפרך מצרים כוש וסבא תחתיך: (ד) ויעש ה' כן ויבא ערוב כבד ביתה פרעה. ה הוא לקה תחלה שהוא התחיל בעצה רעה תחלה שנא' (שמות א) ויצו פרעה וגו'. ואח"כ ובית עבדיו. ויקרא פרעה וגו' ויאמר משה לא נכון לעשות כן. לפי שהמצריים משתחוים לבהמות כאלוה. דרך שלשת ימים נלך במדבר. כדי להטעותן. ויאמר פרעה אנכי אשלח אתכם וגו' ויאמר משה הנה אנכי יוצא מעמך. מהו הנה התפלה תהיה מיד כדי שיסור הערוב מסך מהר הה"ד וסר הערוב. ויצא משה וגו' ויעש ה' כדבר משה

יד יוסף יב הג"ה ה"א פ"ג. זוסר ס"ז דף כ"ט : יג לקמן פ' ט"ו סי' כ"ז : יד ת"י : טו סד"א ותנחומא ס"ז : **פרשה יא** א ספיקתא רבתי ס' ו'. ורים ספכ"ר ודים קס"ד : ב בו"ס יתיור ע"פ : ג הנהורית כ"ז : ד כתב המ"כ ס"ג בטאריקי ובאמת עיקר כתיבה כמלה קלטריקי. וכן נכתב בלשון יוני קאטאריקי. ובויק"ר סוף פ' י"ח קטריקי וע"ש במת"כ שפי' קנס וכן כאן פי' לא יעול פלוט בקנס והטעם מפני שפטרונו לא יניח. כן יבראל כטרונס של גושן ולא יגיעהו הערוב לבוא לשם. וזהו אשר עמי עומד עליה : ח תנחומא ס"ז :

מתנות כהונה

ד' אשפות. חמרים תרתי משמע : **שהגין** עליך כו' שנא' ויטמנהו בחול : **האי** מכניף כו'. בחוזם הם נקבצים להם ע"י כישוף ממקום שהם שם מה שאין כן בכינים שאין להם כח לבא מרחוק כך פירש"י בפ' ד' מיתות : **הקדש** חול. יתרו שהוא קודש עשיהו חול שאחיר המוכ' זה יתרו (וע' כ"ז ריש פס"ל) : ס"ג **בטאריקי**. בשונה כן פי' הערוך : **להיות** מגירים גר' פי'

עץ יוסף

אלא שהם כוהנה מזה אפי' כשהיה פרעה נכנע. ולא שהיה התפלה מועילה אלא שלא להאריך עוד. ומ"ד כ"ד יום היה מתרה שיתו כשהיה נכנע. אבל כשלא היה נכנע היו מוסיפים ימי המכה ונרעים מימי ההראה שאחריה. ולכן הוצרך לומר למחר כי אז ימלאו לו שבעה ימים: **קשה ממכתן** דכיון דעל דבר פירוש על קולן כדבסמוך ז"ל שזה היה היותר קשה בצפרדעים כי לא יזכיר משה בתפלה הטפל ויניח העיקר : **שהיו** נכנסות בגופן. כדר' אהא דלעיל. ס"מ בכאן פירושו על דיבור : **לכך מתו** מפא"כ בערוב כתיב לא נשאר אחד בהם כדי שלא יהנו בעורות כדלקמן. וכך אתיא כרבי יהודה דהכא : **ארבע אשפות** דמיעוט חמרים שנים. וב"פ המרים הוא ליה ד' : **שהיו ישראל** נבאשין ממכה מצרים זהו לדעת ר"י דסוף פרשה שמות מן המכות שהכו מצרים את ישראל נבאשו : **כך דרך** הרשעים דל"ל שיפור וירא כי היתה הרווחה אלא להורות בא דרך הרשעים : **היכן דבר** ואני ידעתי כו'. לא כמ"ש ואני אקשה את לב פרעה. כי לא הקשה ה' את לבו עד המכה החמישית כדלקמן ס' י"א. אבל כמ"ש בבהרן כאשר דבר ה' אמר שכן כתיב ואני אקשה את לב פרעה כי כבר היה ה' מחזק לבבו. ובמ"ש בכנים לא פירשו כלום שידוע דהיינו ואני ידעתי מאחר שלא הקשה ה' לבו עד הה'. ומ"ש בברד לא פירש בו דבר שידוע דהיינו מ"ש ואני אקשה מאחר שכבר גלוי זה בשחין כי מאז הקשה ה' את לבו [יפ"ת] : (ז) **שהגין עליך** כדכתיב ויטמנהו בחול : **שלש מכות** אלו דם וצפרדע כנים : **למה הביא** עליהם כנים. דמדה כנגד מדה בעינן : **לפיכך** נהפך עפרם לכנים. עד שלא מצאו ישראל עפר שיכבדו כדמפרש בתד"א : **והופרין אמה** על אמה בעומק. ושיעור זה הכשר דכך היתה קבלה בידם דעומק האמה נקרא עפר הארץ [ח"נ] : **שאין השד יכול**. מדכתיב ויעשו כן בלטיהם להוציא את הכנים. שפירושו להוציאם מן העפר כמעשה ידיה. ולטיהם אלו מעשה שדים כדלעיל משמע דאין השד יכול בזה : **פחות מכשעורה** הטעם לכי שהוא שיעור לגומאה עלם כשעורה והבדים הם כהות הטומאה. ואין שלטון הטומאה על פחות מכשעורה [באר היטב] : **אלא האי** מכניף ליה. פרש"י אלא כשהשד צריך לבריות גדולות הוא מאסף ומקבן. אבל קטנה הינה נאספת אליו שאין בה כח לבא מרחוק : **הכירו שהיו** המעשים. כלם כתנין והדם והצפרדעים מאת אלהים ואע"פ שלא אמרו אצבע אלהים היא רק על הכנים. משום שהיא המוכחת. וממילא מוכח שכן יהיו כל המעשים מאת ה'. **לכן** אלא והלאה לא חששו לדמות עצמן לחשה להוציא המכות :

פרשה יא (א) בפרשה ותשלם כל המלאכה צריך להיות זה שלמה כדכתיב בפסיקתא בפרשה ותשלם כל המלאכה : **ד"א חזית** איש מהיר כו'. כוונתו לתרץ לשון התיצב וגו' : **שהיה מהיר** במלאכת המשכן. שהיה משתדל על עושי המלאכה למהר מלאכתם שנגמר לשלשה חדשים כדלקמן פ' נ"ב : **לפיכך** לפני מלכים יתיצב. בעמד לפני השכינה מיד כדכתיב ויקרא אל משה כפסוק המשכן. ובל יתיצב לפני השוכים שנכרת מתוך עדת ישראל דאיקרו חשוכים לפני השכינה אור העולם : **שהיה זריז** להביא המכות. שעמד בהשכמה לקראתו : **להביא המכות** ומלאכתו פי' שליחותו ע"ד מלאכות ה'. או נקראו המכות מלאכתו כדרך שאמרו בב"ר פ' י"א שפורעניות של רשעים קרויה מלאכה. **עשית הקדש חול** ר"ל שבאמת פירוש לפני מלכים לפני ממ"ה הקב"ה ואתה אומר שהוא פרעה א"כ עשית תיבת מלכים שהוא קודש להול [יפ"ת] : **לפני מלכים** ממ"ה הקב"ה. וקרי ליה מלכים ע"ד אלהים ואדונים קשה שהוא לכבוד ושררה בלה"ק : **בל יתיצב** לפני חשוכים זה פרעה כו'. ר"ל שאחר מכות חושך הזהירו פרעה שבל יוסיף עוד ראות פניו וכן הבטיחו משה : (ב) **למה בהשכמה** פי' שבמכות דם לא כתיב אלא בבקר והכא כתיב השכם בבקר משמע שישכים יותר מפעמים אחרות : **הולך ובא** אלינו בכל בקר ובקר. כי ז' ימים לפחות היה מתרה בו על כל מכה ומכה כדלעיל פ"ט : **אלא עד שלא יבא** בבקר אשכים ואלך ואצא לי מכאן עד שילאה משה למצוא אותי : **והקב"ה שהוא בוחן לבבות**. וידע שהרשע הזה כך מחשב בלבו. לכן אמר למשה קדם עצמך בדרך אבל אחור. והא דלא עשה פרעה כן בדבר כי כיון שראה פרעה שלא הועילתהו מחשבתו מנע עצמו מזה. אבל במכת ברד התחכם פרעה שילא בהשכמה מביתו למקום נסתר וא"ל הקב"ה למשה שישכים לביתו של פרעה קודם שילא להסתתר : **ורבי פנחס** הכהן כו'. ס"ל שרלה פרעה להתבודד ולילא מביתו לעסוק בתפלה במקום מיוחד. וע"י ביאת משה אליו סתם תפלתו ממנו. ומייתי סמך לזה מפסוק וחנפי לב וגו' לא ישועו וגו' : **מצפה לרשעים** שיעשו תשובה. כגון פרעה שהיה הקב"ה מתרה בו. וכן כל מי שהקב"ה מגלה אזנו להשובה ע"י יסורים. וזה מרומז במקרא ויגל אזנם למוסר ויאמר כי ישובון מאון וגו' והנפי לב ישימו אף לא ישועו כי אסרם. וה"ס ר"ל שמגלה להם לרשעים שייסרם על רשעתם ויאמר כי ישובון מאון אבל המה לא ישימו לבם לזה ויקשו ערפם והנכי לב ישימו אף. מביאים על עצמם האף והחרון מהקב"ה. ומהו האף. לא ישועו פי' לא יוכלו עוד לשוב בתפלה ולעקה אף אם ירצו אחר זה לשוב. כי אסרם פי' הקב"ה נעל בפניהם שלא יוכלו לעסוק בתשובה ותפלה : **ומכה ד'** קשה היא יותר שיש בה מיתות בני אדם : **לך והזהר אותו** חה טעם ההשכמה בזה להוספת זירוז כחרד על הדבר מאד. וכן מזה הטעם צוה הקב"ה לילך לפרעה בהשכמה במכת ברד. שגם ע"י הברד מת אדם ובהמה : (ג) **מהיכן בא עליהם** מכת הערוב : **י"א מלמעלן** עופות השמים היו באים מעורבבים עליהם. ומיני לרעין ויתושין וכדומה כר' נחמיה דלקמן סי' ד' : **וי"א מלמטן** דובים ואריות וכדומה ולשון ערוב על שם שהיו סוגין הרבה חיות ובהמות ונחשים ועקרבים. אבל מלמעלן אע"פ שיש מינין הרבה מ"מ כיון אחד הם מעופפים : **ור"ע אמר** מלמעלן ומלמטה שהיו באים מעורבבין חיות הארץ ועופות השמים : **המונים על בני**. שהיו אומרים לישראל לאו והביאו לנו דובים ואריות והיו מתקבלין ומתאספין עליהם המונים המונים לראות בם : **חיות ועופות מעורבבין**. כי לשון ערוב מורה על עירוב חיות ועופות : **א"ר אמי כאדם** כו' רבי אמי בעי לפרש סוף הפסוק אשר עמי עומד עליה דמיותר הוא דהא ליכא ארץ גושן אחרת במצרים. וכן במכת ברד כתיב כן. לכן מפרש שמלת אשר היא כמו בשביל ר"ל למה מיגולה ארץ גושן בשביל שעמי עומד עליה כאדם שאומר להבירו לא יטול פלוני בטאריקי זו פי' לא יגע ולא יזכה פלוני בקנס הזה כלל (טאריקי ענינו קנס) שפלוני פטרוני עומד עליה (כצ"ל וכן הוא בפ' י"ב סי' ו') ופטרונה לא יניח שיגעו בנחלתו כלל. כן ארץ גושן לא יבא הערוב (והברד) לשם מפני שישראל עליה והם פטרונה · וצריך לטעם בשני מכות אלו ערוב וברד מפני חומר המכות שהיו על האדם והבהמה. שרבים מהמצרים מתו במכות אלו [יפ"ת] : **מלמד** שהיו ישראל ראויין כו'. לשון פדות משמע פדיון גמור. משום שהיו ישראל ראויין ללקות במכה זו שהיא מכה מהלכת מעיר לעיר : **שנא' כי אני ה' אלהיך** כו'. לעיל מיניה כתיב כי תלך במו אש לא תכוה ולהבה לא תבער בך ומשמע ליה דהיינו גיהנם : (ד) **הוא לקה** תחילה כו'. דבית עבדים ה"ל למימר תחילה. דדרך שהבירה ופלטין של מלך הוא בהמלעית העיר וכשבאו החיות משהתא הם נכנסין תחלה לבתים הזונים לכך דריש שהכל בא בהשגחה למדוד להם מכ"מ לפי שהוא התחיל כו' [ה"נ] : **משתחוים** לבהמות כאלוה. כצ"ל כבית [ה"נ]. כלומר בדרך אלהות משתחוים לו : **כדי להטעותן** שכן יסברו שלאחר שלשה ימים ישובו הנה. ואם כן יתנו לב לרדוף אחריהם אם לא ישובו אחר שלשה ימים. ובאמת שהקב"ה לא שינה במאמרו ולא איש אל ויכזב.

מטונו

משה ויסר הערוב . למה הביא עליהם ערוב . ו לפי שהיו אומרים לישראל צאו והביאו לנו דובים וארויות ונמרים כדי להיות מצירים בהם לפיכך הביא עליהם היות מעורבבות דברי ר״י . ר׳ נחמיה אמר מיני צרעין ויתושין . ונראין דבריו של ר״י לפי שכצפרדעים כתיב ויעלו הצפרדעים לפי שלא היה כהן הגאה בעורותיהן . אבל ערוב שהיה הגאה בעורותיהן לפיכך לא נשאר בהן עד א׳ שאילו היו צרעין ויתושין היה להן שיסריחו : (ה) ויכבר פרעה את לבו ונו׳ ויאמר ה׳ אל משה ונו׳ כי אם מאן אתה ונו׳ הנה יד ה׳ הויה ונו׳ . ז למה הביא להן דבר לפי ששמע ישראל חעיי בקר ורועי צאן וכל בהמה בהרים ובמדברות כדי שלא יפרו וירבו אמר הקב״ה אני אביא עליכם רועה יפה שנא׳ הנה יד ה׳ הויה . מהו ולא יפות מכל לבני ישראל דבר . אפי׳ בהמה שהיתה ביר מצרי והיה לו לישראל תרעומת עליה שיש לו חלק בה היתה ניצולת . ובכך ידעו דינן של ישראל . וישם ה׳ מועד ונו׳ ויעש ה׳ את הדבר הזה ונו׳ וישלח פרעה והנה לא מת ממקנה ישראל עד אחד מהו ער אחד אפי׳ בהמה חציה של ישראל וחציה של מצרי לא מתה : (ו) ויאמר ה׳ אל משה ואל אהרן קחו לכם מלא חפניכם פיח כבשן . ח נם נדול נעשה בשחין שמשה ואהרן לקחו שניהם מלא חפניהם והחזיק ידיו של משה מלא חפן שלו ומלא חפן של אהרן . מכאן שמועט מחזיק מרובה . זו חמכה באה להן ע״י הקב״ה ומשה ואהרן . לפי שמשה ואהרן לקחו שניהן פיח הכבשן וזרקו משה השמימה והפכו הקב״ה לשחין למעלה ונפל עליהן והיה לאבק על כל ארץ מצרים . ט שהיו למה בא עליהן מפני ששמו את ישראל לחום להם תמין ולבנין להם את הצנון לפיכך לקו בשחין כדי שלא יוכלו ליגע בנופן . אריב״ל נם נדול נעשה בשחין שאדם זורק חץ למעלה אינו מהלך ק׳ אמה . ומשה זרק פיח הכבשן מלא חפניו דבר שלא היה בו ממש וזרקו משה השמימה עד כמא הכבוד . ועוד נם אחר נעשה בו שמה שהחזיקה ידו של משה היה מלא חפנים . ועוד נם אחר נעשה בשחין אדם מפזר עפר קב אחד אין מפזר אלא ד׳ אמות . אבל משה נטל מלא ידו ופיזרו על כל ארץ מצרים . ויקחו את פיח הכבשן וגו׳ פורח באדם ובבהמה . מהו פורח שלקו בצרעת עמו כד״א (ויקרא יג) ואם פרוח תפרח הצרעת . ולא יכלו החרטומים לעמוד לפני

משה . למה לא יכלו לעמוד לפני משה לפי שהם חשיבו עצה לפרעה להשליך ליאור כל הבן הילוד כדי שימות משה . ועוד שהיו מחייבין אותו הדינה י בעת שהסיר העטרה מראש פרעה לראשו לפיכך ולא יכלו החרטומים וגו׳ : (ז) ויחזק ה׳ את לב פרעה . כיון שראה הקב״ה שלא חזר בו מה׳ מכות ראשונות מכאן ואילך אמר הקב״ה אפילו אם ירצה לשוב אני מחזק לבו כדי שאפרע כל הדין ממנו . כאשר דבר ה׳ אל משה שכן כתיב ואני אקשה את לב פרעה :

פרשה יב

(א) ויאמר ה׳ אל משה השכם בבקר ונו׳ . תה״ד (תהי ט) הן אל ישניב בכחו מי כמוהו מורה . א״ר ברכיה הן אחד שכן בלשון יוני קורין לאחד הן . בלומר אחד אלהינו ישניב בכחו מעצים כח הצדיקים לעשות רצונו . ומי כמוהו מורה שהוא מורה דרך לעשות תשובה . וכן אתה מוצא במשה שהשניב הקב״ה בחו ללכת בשליחותו ולעשות צוויו והיה מורה לפרעה הרשע שיעשה תשובה שלא חפץ לשלוח המכה עד שיזהירנו שיעשה השובה שכן כתיב השכם בבקר והתיצב לפני פרעה . היה נותן כח במשה להשכים ולהתיצב לפני פרעה והיה מורה דרך לפרעה כדי שיעשה תשובה שכן כתיב ואמרת אליו כה אמר ה׳ אלהי העברים ונו׳ כי בפעם- הזאת ונו׳ . למה לא נאמר כאן הנה יוצא המימה כיון שראה פרעה שבעת שהיה יוצא המימה משה מקדימו ברוך בפנע שלא לצאת כדי שלא יפנע בו משה . א״ל הקב״ה לך אצלו בהשבמה עד שלא יצא מביתו : (ב) כי בפעם הזאת ונו׳ כי עתה שלחתי את ידי ונו׳ . א״ל הקב״ה אי רשע מכור אתה שלא אוכל להכחידך מן העולם למוד מסבת הדבר בעת ששלחתי אותו הדבר אילו הייתי משלחו עליך ועל עמך היית נבחד מן הארץ . אבל לא שלחתיו עליך אלא כדי שיראך כח נבורתי ותספר כחי בכל הארץ ה״ד ואולם בעבור זאת העמדתיך ונו׳ . עודך מתחולל בעמי . שהיה עושה אותם כמסלה שהכל דשין עליה כד״א (ישעיה נא) אשר אמרו לנפשך שחי ונעבורה ותשימי כארץ נוך : (נ) הנני ממטיר כעת מחר ברד כבד מאד . א זברי בן לוי אמר ברש לו סריטה על הבותל א״ל כשתניע השמש לכאן ירד מחר חברד . אשר לא היה כמוהו במצרים . לומר לך שלא היה כמוהו בעולם ולא

יד יוסף ו מדר״ת פ״ט פ״ו : ז מדר״ת פ״ט פ״ו . מכמורת פ״ו : ח פ״ב פ״ט פ״ו . מכמורת פ״ו : ט פ״ב פ״ו . מכמורת פ״ו : י בשעא פ״ו פ״ט ל״ח . פסר סיטר וילקוט סדר פסוק : פ׳ ריב א מכמורת פ״ו :

מתנות כהונה

פ׳ מיהו יכולה מכשפים בהבאתם : היה להן מיכאיתו . כלומר היה להמלך כמו שכתבתיש כדי מיסריחו : דיינן של יכולה . מהדין מפסם ומהבהמות שלהן : והחזיקו ידיו כו׳ . מלמה דל״ל והחזיקה ידו וע״כ לקמן כפסוק ו כתומם (ובב״ר פ״ם מהלה כלומר) מבאן כו׳ . כלומר זה ל״ל מחד מהמקומות שהמומם פ׳ : בבא הבנות . דייק השמימה לשמים למיומר וכתיב השמים כשפי : שרש ט מריטה . דייק מלכתיב בעת הל״ף קמוצה פרוש בעת ההוא ממש בעת : שלא היה כמוהו כו׳ . דל״ל ל״ל במלים לא היה כמוהו כעיון מדכתו ומן

פרשה יב (א) [מורה דרך לנביאים] ל׳ כרפים בעל המלמר זה פ״ל שלפי פ׳ משל דרך משובה לשולם . ופי׳ ויחזק פ׳ לפי לב פרעה היה שהוא מבעל דרך לשלם מעל שמשם כדי פיזור לשלשם מעבדו

ענף יוסף

פרשה יא (ז) [בלא חוד כפ׳ מכפם פרשמוחם] ק׳ כלא לשון בקשם לשחלשם בשחוד משב בשחבלו ופקל״ם מנע ממנו . ויל״ד מ״ש לא רצם לבוד בעמדי מצוי פ׳ בשלם לא יבולה . מלא כתיב כיכולת כ׳ לשבר סיה כופר כי מהמלה לומר לא יודעיה לשם כ׳ וכקם לבא לשטו בשבלה ושמוטים מיעשר ט למחול עוון . ושיחזק לשם יבולה כידו . לשבל עשם לשפי פירוש לבוא בעמדי לקיים דבריו כ׳ לשבר פ׳ לבבניך שם נבו . ושבל דכשפוך עד כ׳ פעמים . ושבל בי נב׳ פעמים כלבקשן פ׳ ר״י שם כלן בשני מכות פרשמונות שהשטומים שהזיקו שם לבו . לשבל בכתים שהו מפקב״ם שיהם שלם ושפכיהם בשבם שם יבולה . ושפכה מעלמו שכניה שם לבו בכתים ושרוב ודבר . לפן בשמען שכניה פ״ם שם לבו שלא יבוא עוד :

עין יוסף

על כל ארץ מצרים ויהי לאדם על כל מדן מנשים ומשם ויהי לבהמה . ולא יהיו לשלם בדרך הזה . שכוונו היה שמשו שם עצמם ובנו להם מקום לעשות [מ״ש]: מהו הנה דהא מיומר הוא מיכף הנה ועוד קשה קרלי מהדלי . דמדכתיב הנה לאכי יוצא ממך משמע שהקב״ה ליליחתו יפפליל . והלל קלמר ושר הערוב לשמר . ומשני כי בהפלה היתה מיד כדי שיכור לשתר . ומשנים הנה מוהר על זריזות ומיהרות משה כי מכף ומיד נלחתו יקפליל כדי שיכור לשתר לשהיר בלומו יום נם היה יכול להמפלל כי נחותו יום היה יום השלה המכה כדלשול : למה הביא עליהם ערוב . דמדה כנגד מדה נשיון כדלשול פ״ם : מצירין בהם לפיל בהבאתן (פרש המלקים) שלא לשר לידה . חהו לפ״ר מלמען היות דוכיח ולהיות ! שלא היה בהם הכלה בשלומיהם . כ״ל מפ״ב בשרוב דכתיב בו לא השלר עד אחד (אבל לא שמו) כדי שלא יהו בשרוב : היה להם מיסרימו . לשומר הוה ליה לשתיפם שם כדי שתבחלם הארץ כמו שעשה בשפרדעים כדלשול פ״ו . ופ״מ רבי נחמיה אף מפני דנש במיתת השלות הגלה גדולה בשבכם ובעלמיהם. וכן לאמרו לשול פ״ם פ׳ ו׳ וימותו הלפרדעים לפי שלא היה להם שום הנאה בגללהן ובשרן לבך שם. והא דלא קלמר בפי׳ הכלה בשבכם ובשרוחיה. לפי שים שום מיון בהן שום הנאה בשבכם ולכך נקט שרוחיה בשבכם ובשרוחיה . שהיה בשרלשל דבר . מה דבר ואף לאחר לבריי וקלמר בפילו לא היה לאחרלל חלק בדבר שעשה הלפרדעים בעלמן . שהיה בשרלשל לומר פיש ו חלק בה . דדבר שעשה בו לאחר לגבי יבולה לא שעה בלבו . ובכך ידעו דינם של יבולה . ל״ל מיהיא שהדין עם בשרלשל בשעשה ומחייבים להם . משום בפלם לין בשעשה אחת ולין לישרלשל חלק בה . פירוש אחה פ״ם בשעשה אחת פיש ו חלק בה : מהו עד אחד פי׳ מהו עד דשעשה עם בשרלשל חעיי שלם פ״ם ופ״ל בפלי לא היה לישרלשל חלק אחד בה כגון פיש שעשה עם בשרלשל : (ו) נם נדול נעשה בשחין משום שמדלך הפצע כמו זב שהחזיק ידיו : והחזיקו ידיו של משה . כמ״ב ומ״ל נרמו בחזק ידו של משה . וכדלל׳ בב״ר פ״ם ע״ם זד׳ חפנים היו ושמה קומלין . דיד אחד נקרלם חפן . וחפן הוא כ׳ קומלין וכתיב הלא חפניכם דשעשע כ׳ חפנים דשעה וב׳ חפנים דשעה וב׳ חפנים מקיפים השמה׳ בלשעה בבעל המלמר הכתיב ס״ל שהזיקם בחפן ידיים : מבאן שמועט כו׳ כלו׳ זה נ״ל אחד מן השלות שהמומם כו׳ : שחין לשה בא דשה בנגד מדה בשיק כדלשול פ״ם : לחום להם ממין . פי׳ לחום להם הנוגע לחיות ממין . ולנון להם החמין לשחום נוף . ומפיים בקר״ח לפיכך הניח פניהם ממין לא כדי שלא יהלכו בין בשמין בין בנוגע בעל: כדי שלא יוכלו ליגע בנופן . משום דשחמה ממין מניים שמשר ממין כדלשר בשרק לאו משמין שיהה לא מבניים ויהם שבחתן . ולשה מיסוד השים ולנון . ויבש הוא מנד הלם . כנגד ב׳ מלחמות שעשבו בישרלל לשחם ולנון . ושם שומם בזה כדי שלא יוכלו ליגע בנופן לעשות רפואה כי מה שהוא רפואה לזה היא מוב ליבם ומה שהוא מוב ליבם היא מוב לזה . וכדכתיב יבבה כי בשחין מניים מצר לה מוכל לבשרת [מ״ש]: דבר שלא היה בו ממש . ולהיו יכול מזרוק ובם כלבך : עד כאן הכתוב כי׳ דייק השמימה לשמים כמיומרים . וכתיב השמים כשפי [מ״ש]: שהחזיקו יד׳ בל ממש . לפי גירסת ספ״ם בנים שיש צ ני׳ שלן שהחזיקו ידיו בל ממש : ופצר

ולא במצרים . אינו אומר ולא יהיה כמוהו כמו שאמר במכת ברורות וכמותו לא תוסיף . אשר לא היה כמוהו כלומר לשעבר לא היה אבל עתיד להיות להבא אימתי בימי נוג ומטג . ה"ד (יחזקאל לח) ונשם שוטף ואבני אלגביש . ועתה שלח העז את מקנך . בא וראה רחמיו של הקב"ה אפי' בשעת כעסו ריחם על הרשעים ועל בהמתם . לפי שמכת הברד לא היה משלהה עליהן אלא על יבול הארץ והיה מזהירן שישמרו עצמן ואת בהמתם כדי שלא ילקו בברד . היראו את דבר ה' מעבדי פרעה . ארז"ל ג זה היה אויב . ואשר לא שם לבו . זה היה פרעה ועמו : (ד) ויאמר ה' אל משה נטה את ידך על השמים . ה"ד (תהלים קלה) כל אשר חפץ ה' עשה וגו' . ג אמר דוד אע"פ שנזר הקב"ה (שם קמז) השמים שמים לה' והארץ נתן לבני אדם . מלה"ד למלך שנזר ואמר בני רומי לא ירדו לסוריא ובני סוריא לא יעלו לרומי . כך כשברא הקב"ה את העולם נזר ואמר השמים שמים לה' והארץ נתן לבני אדם . כשבקש ליתן התורה בטל גזרה ראשונה ד ואמר התחתונים יעלו לעליונים והעליונים ירדו לתחתונים . ואני המתחיל אנא' (שמות יט) וירד ה' על הר סיני וכתיב (שם כד) ואל משה אמר עלה אל ה' הרי כל אשר חפץ ה' עשה בשמים ובארץ וגו' . כמו כן כשבקש אמר (מלאכי ג) יקוו המים וגו' . וכשבקש עשה את היבשה ים ותהום שנאמר (משלי ח) הקורא למי הים ואומר (מלאכי ג) ביום הזה נבקעו כל מעיינות תהום . וכשבקש עשה את הים ותהומות יבשה שנא' (שמות ד) ובני ישראל הלכו ביבשה בתוך הים ואומר (תהלים קו) ויוליכם בתהומות כמדבר . וכן במצרים במשה שהיה בארץ נתן לו רשות לשלוט במעשה שמים שנאמר ויאמר ה' אל משה נטה ידך על השמים וגו' : (ה) למה הביא עליהם ברד . ה לפי ששמו ישראל נוטעי כרמים וגנות ופרדסים ואילנות לפיכך הביא עליהם ברד ושכר את הכל . על האדם ועל הבהמה . כיון שראה

בני

יד יוסף ב ס"א . תוכר כשלה דף נ"ג . ירושלמי ד' ד' דפוסים זוכר כדי בא דף קי"ד : ג ילקוט תהלים רמז תתצ"ג . תנחומא ס"ו : ד ע"ז דכ"ד ויש ס' פתיחתו : ה מד"ל מ"ל ס"ו . מנחומא ס"ו : ו עי' סוף ס' ס"ו : ז כ"ר פ' ל"ג . ויק"ר פ' כ"ד . במד"ר פ"ג . תניא ל"ג . מנחומא ס"ו . ירושלמי ברכות פ"ט ה"ב . זוהר שמות דף נ"ו . ומקודי דף נ"ו . וילוש' נרמוז פ"ט : ח במד"ר פ"ב . שבכ"ר סוף פ"ג : פ פ' שמות פתוחה ע"ם : י סוף"ם מומור ק"ם :

ענף יוסף

מלנטו ושלח על שמו וידמה כי לון פסוקתו נמוכה (יח"ס) · (ב) (ותימתי בימי נוג) ומח מלה קלמה בימי יהושע ויתיב רעם מחו מלעני הנמוד . כי לא היה כבד כבל מלרים . ועוד מלה היה בו עם בדמקה ובמיב ומח מלעני מלמקת בתון כבוד על נוג ומטג משמע דהוה כבד מאד דכתיב ובשם שוטף ואלני ולמני מלעני ובסיו ביה עם ובפרים (יט"ס) : (ד) (מתן בגזר ולמר בני רומי לא) כי לון בשם שבכתי פוח לפי מלמ המון כשרלמי לנעור שלח ועלו גזר . וכשלחלה עת כל פועלה מעבודם בעל בעוירה בקוממם

מתנות כהונה

ונתן בידה דמרגיון כל סכלת דלוכלת כרבוסה מלכלת כתוב ובידה יתננה בתם' ניסין ל"ם חזורק : בדיי שיכל הכבד כו' . פ' כדלל ולבון הוא שיכד על הכל מלמר שלוכ מלמיים לחום על עלמם ועל בהמתם : ושחין ע"י כולן . כלעיל ס' י"ל : הוא ובית דינו . בתרה חצ (מ' י"ד) דייק ליה מדכתיב וה' דבר עליך רעה והלת ה' הוא מדם דחמיים לילה הוא ובית דינו . וכן הוא בכ"ר כ"ג והוא בירו' דבכתוב : סנקליטין . פי' הערוך שרי יועלין : היה יועב . המלרי וכן בתנחומא בהדיא : היה יועב כו' שהכלל היה למעם והלם למעלה אגל' והלם מקלקמת הוא בפסוק ובפ' בא נח מל בנחם וכרם הכלל ובשו"ם גרם לו נח מל ול' פנחם בחוקה ופ' עקב פלק ובתנחומא ובערוך נרם פילקין

נתוך הכבד וכן הוא בתנחומא : כפרנותא דרומאי כו' . כלקיפה בל ירמון שבגדעון מלכלת בתנחומא ובפ' נשא דף ק"ו ע"ב פירשתיו : צהובין . מלמין בפסים בנזמים זה לזה : מתלקחת בתוך שלה מלים : בא נח מל בנחם וכרם הכלל ובשו"ם גרם לו נח מל ול' פנחם שבר מיכל בחוקה ופ' עקב פלק ובתנחומא ובערוך נרם פילקין

עין יוסף

לכלחות לו כי נגיע ה' הוא . ולנעג שיחמר לא תמוה על כעג מחלת . מה ה"ב כל ההכתים והמרמומים יכולין לעשות כן . ושייך מדכתיב בעת הכ"ף קמוצה פירושו בעת הזאת מתם מעת לעת : לומר לך שלא היה כמוהו בעולם ולא במלרים . דמפרש שתיבת במלרים כמוך ודבוק למעלה למתעיל . ולכלכול ודשבחו , ופ"ק כי בעת מהר מי ממעיל בכד במלרים מהר לא סיה כמוהו בכל העולם . מפוס לליכת לפרש שיהיה דבוק לאחר כמוהו . ויהיה פירושו אחר לא היה כמוהו במלרים לאחר שיהיה דבוק לאחר כמוהו . פ"ב מלי למשן ספר שמי בכל הארץ . דמה בכל מחסי מרץ לא יהיה מהתם כל כך שבכל היה כן לעולמים ועיין בדניהו בחיי ונים"ם : אימתי בימי נוג ומטג מבל פ"ת לפרש מבל שעתיד להיות בתי זה זמן . כי בכד כתה לא יהי חלא נגף מתם ה' ולתיו היה כן פ"ת דכתיב מיניה קרוי בדברי הימים כי לא יעשה ה' תלחים דבר וגו' : אשר חשבתי לעשה לר כו' . פסוק זה מפובר לפסוק הקודם לזה שאחר הקב"ה לתוכ הבתת על תוכחת שלא ותוכחת בכד הרתה אחר הבתי לעשה לר ליום קרב ומלחמה . פי' לאחר מעשתי מותם מלכורדם במלרים ומכרתים להוכיחם ליום קרב ומלחמה הוא מלחמות גוג דלעיל פ"ט: ובה"א ונשם שוטף כו' לחרים בתוך שלה מחלת בתוך הכבד ולא מהלת שבתוך נגעיו בתוך בשרו ולא בעורו אלא בכבד שהוא מקור הדם ומשם מתפשטת לכל הגוף : בא וראה כוומה לחרן מחאר שכוומו סיתה לתכוחו למה אתר שלא העז : ריחם על הרשעים והלא דגם ביתם בשאר התכוחות . מפוס מתכה זו בפחלתה להכות ולפרוף אם כל עמם הבדה לגלוי יתאר להם שגיד לאחרן לפי שעמו ישראל מוטעי כרתים כדלקמן . אחר הבדה מלא אוב והבתה לא נגזרה כדמתים . תלא אגב מי שהי' בשדה הבא . ות"ב אף בהיה דגין מוקן לגלוי מדם ונתן להם עלה לאכול אם המקנה לניח . תלא שהקב"ה ההמין הבא שיהם בהתים ואחר שלא הנו אלא אם תקנך כו' לכל שאר מכות היו מתמיעים למה שהחלהו · זה היה היוב . מדכתיב סירא בה"ת ויהיעה מעמע סידיע וס"ל כמ"ד בב"ר כ"ד שהיה אוב מעבדיו פרעה . ואוב לאו דוקא אלא אוב ובל הנמכתה אחר עלה אלא אוב שהיה מורה להם דרכי יראת ה' וקרי לאו אוב : (ד) ה"ד כל אשר חפן ה' עשה . מפוס דקאמר נשא יתך על השמים ולא קאמר לפיהים מפשע ליה על השמים מפס דהייט שהשליכו על השמים שיוכ"ד הבכד במנוחו וזה קשה על הבעה קלה שיהיה יולד אפה שולט על השמים . להכי מייתי הכא הלי דרשת ויהיו לתמיים וכן במלרים במפה כו' : אע"פ שנזר הקב"ה שהשמים שמים לה' והארץ נתן לבני אדם כל אחר חפן ה' עשה מפל . כ"ל [ים"ס] ופי' שנזר הקב"ה ואחר השמים שמים לה' . שהשמים יהיו מיוחדים לה' לשוח שכינתו בהם ולא יהי מהם . ולא אחד מהוסכים שם יהלד ממנו לנדת למעה לאדם . והארץ נתן לבני אדם שיהיו עליה ולא יעלו למעלה . דלל"ב פירושו . מלי לאמר והלא גם הארץ לה' היא כדכתיב בה' הארץ ומלואה : ובני סוריא לא יעלו לרומי . לימים בקש המלך ליפול אחם מסוריא . עמד ובפל הנזירה ואמר מכאן ואילך ירדנו בני רומי לסוריא ויעלו בני סוריא לרומי לסוריא ואני אתחיל . קך כשברא הקב"ה בו' . כן גיל' בפל העקודה בפער מ"ד . וכן בחתת נירסתו רחוה לפי המשל . והמשל למלך שבקש ליפח אחם פירש שם בפל העקודה כי כן מלנו ישראל שליפה בוות להם ולא לחבירתן אח ה' ולולה בכל דרכיו ולדבקה בו כיון שהכלה מקבלת עליה עבודת התחן והתבתו ויחודו : בטל גזירה רחוקה לבלה זו פלוג לה' יוסי דפ"ק דסוכה דאחר מפעלם לא ירדה שכינה למטה ולא עלה משה ואליהו למעלה ע"ם ובהדיא אתבחן בתלוקתא דהא דר' יוסי בתלוקתא היא שיה ע"ם : כשבקש עשה ים יבשה כו' . וכזה סדרוס מפרש בל המקלת בפל אחר הפן וגו' דעשייתו הפעיל לאחן הוא בהשוך ים ליבשה ויבשה ים : ועשיתי כל הפעי בשמים סיינו מעלה ושפיתים מקלה האחן ר"ל שהעלה אם משה רבינו

בני ישראל לא היה ברד : (ז) וישלח פרעה וגו' . מהו שאמר הטאתי הפעם ה' הצדיק ואני ועמי הרשעים. לפי שהקב"ה א"ל ועתה שלח העז הוא עשה צדקה עמהם שהיה מזהירם . והוא ועמו הרשעים שלא שמו לבם לדבר ה' והניחו אנשיהם ומקניהם בשדה ומתו כולן . העתירו אל ה' וגו' ויאמר אליו משה כצאתי את העיר אפרוש את כפי . סבאן שלא היה משה הפץ להתפלל בתוך מצרים יא לפי שהיתה מטונפת בגלולים ובשקוצי' ואתה ועבדיך ידעתי כי טרם תיראון מפני ה' אלהים . לא תהא סבור שאיני יודע מה את עתיד לעשות אחרי כן אלא יודע אני שלא תתיראו מן המקום אחר כן כמו שלא הייתם יראים ממנו קודם לכן אבל כדי שתכיר גדולתו של הקב"ה אני אעשה : (ח) והפשתה והשעורה נכתה כי השעורה אביב וגו' והחטה והכסמת לא נכו כי אפילות הנה . יב מהו כי אפילות הנה ר' פנחס ור' יהודה ב"ר שלום . ר' פנחס אומר מהו כי אפילות פלאים עשה הקב"ה בהם . ר' יהודה אומר לקישות היו . א"ל ר' פנחס והלא כתיב ואת כל עשב השדה הכה הברד ואתה אומר על שהיו קטנות לא נזכו אלא פלאים עשה הקב"ה בהם. ויצא משה מעם פרעה את העיר . שערתיין היה בתחום העיר מיד לא שהה להתפ-ל עליהם אלא ויפרוש כפיו אל ה' וקבל הקב"ה תפלתו . ויחדלו הקולות והברד ומטר לא נתך ארצה . תלאן ברפיון . יג ואימתי ירדו ביומי יהושע על האמוריים שנא' (יהושע י) ויהי בנוסם מפני ישראל והי השליך עליהם אבנים גדולות מן השמים . והשאר עתידין לירד ביומי גוג ומגוג : (ט) וירא פרעה כי חדל המטר והברד והקולות ויוסף להטוא. יז כך הם הרשעים כל זמן שהם בצרה הם מכניעים עצמן משהצרה עוברת חוזרין לקלקולן . וכן נבוכדנצר בזמן שהיה בצרה היה מקלס להקב"ה שנא' (דניאל ד) כען אנה נ"נ משבח ומרומם ומהדר למלך שמיא די כל מעבדוהי קשט וגו' . ובזמן שראה עצמו בגדולה התחיל מתגאה (שם) ענה מלכא ואמר הלא דא היא בבל רבתא די אנה בניתה לבית מלכו בתקף חסני וליקר הדרי . אף

סדר בא

פרשה יג (א) ויאמר ה' אל משה בא אל פרעה וגו' . החל"ד (מגלי כ"ו) כובד אבן ונטל החול וכעס אויל כבד משניהם . שאל אבנימוס הנרדי את רז"ל א"ל הארץ היאך נבראת תחלה אמרו לו אין אדם בקי ברברים אלו אלא לך אצל אבא יוסף הבנאי . הלך ומצאו שהוא עומד ע על הקרויא . א"ל שאלה יש לי לשאול אותך . א"ל איני יכול לירד מפני שאני שכר יום אלא שאל מה תבקש . א"ל היאך נבראת הארץ תהלה . א"ל ג נמל הקב"ה עפר מתחת כסא הכבוד וזרק על המים ונעשה ארץ וצרורות קטנים שהיו בעפר נעשו הרים ונבעות שנא' (חיוב נה) בצקה עפר למוצק ותגבים יחדבקו . וברור הוא הדבר באזני בני אדם שנא' כובד אבן ונטל החול . מהו כובד אבן מי שהוא רואה את ההרים ואת הגבעות אינו אומר היאך ברא הקב"ה את אלו . מהו ונטל החול אלא החול שהמים עומדים עליו למעלה והוא נותן מלמטה והוא נושא אותם . אמר הקב"ה יקרה היא בעיני בני אדם ורואין כאילו יניעה הוא לפני ואינה יניעה שנא' (תהלים מ) לא ייעף ולא ייגע . במה אני ייגע במי שהוא מכעיס לפני ברברים בטלים כד"א (מלאכי ג) הונעתם ה' ברבריכם ואין אויל כבד משניהם : (כ) ד"א כובד אבן . אמר הקב"ה כיבדתי את ישראל בעולם שנקראו אבן במה דהיבא (מלאכי שם) משם רועה אבן ישראל . ונטל החול . אלו ישראל שנמשלו לחול שנאמר (בראשית כ"ב) והיה מספר בני ישראל כחול הים שנטלתי אותם בעולם ואכרתי (שמות כ"ג) כל הנוגע בהם כנוגע בבבת עינו . ר' יהושע אומר ג תקון ספרים הוא עיני כתיב . ועמדו והכעיסו לפני ובקשתי לכלותן ולהשליכן מעל פני ואמרתי בשביל פרעה הרשע ד שלא יאמר לא היה יכול להצילן ועמד עליהן

יד יוסף
יא ואסר בג דף ל"ט : יב ומאומתת פ"ו : יג ואסר כשלח דל"ג . כרכום ל"ד : יד ומאומתת פף פ"ו : ב מדרש שמ פ"ב . ילק רמז . ל"ל פ"ו פי' פ' .
מהל"מ פ"ג : ג כ"י פ' פ"ג . ממ"ל פ"ב . לקמן פ"ל . ומאומתת ומטולמת כשלח : ד כמ"ם ניסקוקל כ' . ומאמר למטר ממני מלינסם וגו' ע"ם :

מתנות כהונה

וסי' טו גרון בל' יון וכילקוט מלכים (תהר) ממעמ שדנרי ר' פנחס מפקים דכרי ר' יוחנן . קר בשוס"ם מזמור ק"ם מאמר שעל הנסיפים יהד בהזקה כפיקרון ע"י שהם (רכיס) (רכים) ועל שוד עוד עגע לאחר וגו' בשעתו בניס ערבים . ככר תרגום מ"ל לקרון פ' י"ח מקפן עליו הדטול פם מפני שלעגה בה נאמה : בסו בלה סייפס פי' . דייק מדכתיב פרס וקיל : לקושות . מאחרות ותניין לה סיו קצין ומומרין בפי הרך ובפי הקשה כמו שפירש"י בפרק ב' : ברפיון . פ' בערוך תיר כל' יון ועי' בע"ל פ' כ"ב :

ענף יוסף

סקודמם . וכן פ' מפנה לפי שכתוב סחור ומטולם לה נור לוכמת דסכי (יס"ח) : (דן) [פלוגתא עמם סקב"ם בכם] ומרקן בפנה בלא יוקף . פוף נפי שמכם זו לה סיפה דק על כלילנות לפי שממו לה ישראל נעשו ברשים נגעם ושרוטים כלעגל . לגבל שכתם החפה ומכוסה סיפה על פני שממו לה יכולו עוזש חמים ושפורם ושל זה כת פלוגתם לחלקם :

עין יוסף

הקרויא פי' נמין על הקורה . פ"ג וכתב הוא הדגר וע' לקמן : שנטלתי . שנכנסים ונילנלים כרי"ח ויפלם ויטמם : עיני כתיב . וקרין שיו ושוכב על המדם שמגע כתיב שיו ושופב על סקב"ם

פרשה יג (א) וחד"ל כובד אבן כו' . כוונתו לומרן למה מחמ לומן שכבדתי

וכדמפרש בשכיל שמפרושי שומר פליטה : (ז) מהו שאמר מחשיב שהמים כו' . מפרש דה' הלמיד מילמת מהריטי הוא שמודה ק"ל שמה ממקם נדקה והוא ומטו חטאו נשפוטים שלא שמטו בדכתי ולקו למהיטם ומקיטם : לפי שהיא מפוצפת מגלולים . כדכתיב וכל הלהי מלרים . ומה דכתיב ויחמל ה' על מפה בתרן מלרים . ככר פירש במכילתה הזן לברך . ומה דקאמר ליה מוד עגע לחמר ויפ' בשעתו בניס ערבים . ככר תרגמ מ"ל לקרון פ' י"ח מקפן עליו הדטול פם מפני שלעגה בה נאמה : בסו בלה סייפס פי' . דייק מדכתיב פרס וקיל : לקושות . מאחרות ותניין לה סיו קצין ומומרין בפי הרך ובפי הקשה כמו שפירש"י בפרק ב' : ברפיון . פ' בערוך תיר כל' יון ועי' בע"ל פ' כ"ב :

פרשה יג (א) וחד"ל כובד אבן כו' . כוונתו לומרן למה מחמ לומן שכבדתי

וכדמפרש בשכיל שמפרושי שומר פליטה : (ז) מהו שאמר מחשיב שהמים כו' . מפרש דה' הלמיד מילמת מהריטי הוא שמודה ק"ל שמה ממקם נדקה והוא ומטו חטאו נשפוטים שלא שמטו בדכתי ולקו למהיטם ומקיטם : לפי שהיא מפוצפת מגלולים . כדכתיב וכל הלהי מלרים . ומה דכתיב ויחמל ה' על מפה בתרן מלרים . ככר תרגמ מ"ל לקרון פ' י"ח מקפן עליו הדטול פם מפני שלעגה בה נאמה : בסו בלה סייפס פי' . דייק מדכתיב פרס וקיל : לקושות . מאחרות ותניין לה סיו קצין ומומרין בפי הרך ובפי הקשה כמו שפירש"י בפרק ב' : ברפיון . פ' בערוך תיר כל' יון ועי' בע"ל פ' כ"ב :

פרשה יג (א) וחד"ל כובד אבן כו' . כוונתו לומרן למה מחמ לומן שכבדתי

וכדמפרש בשכיל שמפרושי שומר פליטה : (ז) מהו שאמר מחשיב שהמים כו' . מפרש דה' הלמיד מילמת מהריטי הוא שמודה ק"ל שמה ממקם נדקה והוא ומטו חטאו נשפוטים שלא שמטו בדכתי ולקו למהיטם ומקיטם : לפי שהיא מפוצפת מגלולים . כדכתיב וכל הלהי מלרים . ומה דכתיב ויחמל ה' על מפה בתרן מלרים . ככר תרגמ מ"ל לקרון פ' י"ח מקפן עליו הדטול פם מפני שלעגה בה נאמה : בסו בלה סייפס פי' . דייק מדכתיב פרס וקיל : לקושות . מאחרות ותניין לה סיו קצין ומומרין בפי הרך ובפי הקשה כמו שפירש"י בפרק ב' : ברפיון . פ' בערוך תיר כל' יון ועי' בע"ל פ' כ"ב :

עליהן והרגן הוי וכעס אויל כבד משניהם הוי כי אני הכבדתי את לבו : (ג) ד"א כי אני הכבדתי את לבו . הה"ד (דברים ל"ב) אמרתי אפאיהם . מהו אפאיהם אמרתי באפי איה הם . ד"א אפאיהם אמרתי באף שהכעיסו לפני איה הם לא יהיו אלא אשביתה מאנוש זכרם . ומי גרם להן שיצאו משם לולי כעס אויב : (ד) ד"א כי אני הכבדתי את לבו . א"ר יוחנן מכאן פתחון פה למינין לומר לא היתה ממנו שיעשו תשובה שנא' כי אני הכבדתי את לבו . א"ל ר"ש בן לקיש יסתם פיהם של מינין אלא (משלי ג') אם ללצים הוא יליץ. ה שהקב"ה מתרה בו באדם בפעם ראשונה שניה ושלישית ואינו חוזר בו והוא נועל לבו מן התשובה כדי לפרוע ממנו מה שחטא . אף כך פרעה הרשע כיון ששיגר הקב"ה ה' פעמים ולא השגיח על דבריו א"ל הקב"ה אתה הקשית ערפך והכבדת את לבך הריני מוסיף לך טומאה על טומאתך . הוי כי אני הכבדתי את לבו . מהו הכבדתי שעשה הקב"ה את לבו ככבד הזו שהיא מתבשלת שניה וארטסים נכנס בתוכה כך נעשה לבו של פרעה ככבד הזו ולא היה מקבל דבריו של הקב"ה הוי כי אני הכבדתי את לבו וגו' : (ה) ולמען תספר באזני בנך . גלה הקב"ה למשה מה מכה יביא עליהן וכתב משה ברמז ולמען תספר באזני בנך זו מכת הארבה כמה דתימא (יואל א') עליה לבניכם ספרו . ויבא משה ואהרן וגו' כי אם מאן אתה לשלח את עמי וגו' מהו הנני מביא מחר ארבה בגבוליך . ולא בגבול בני חם וע"ז נאמר (ישעיה כ"ו) כי כאשר משפטיך לארץ צדק למדו וגו' . שבמכת הארבה הכירו עד היכן גבול מצרים . וכסה את עין הארץ וגו' ומלאו בתיך וגו' ויפן ויצא מעם פרעה . מהו כן שראה אותן שהיו פונים זה בזה והיו מאמינים לדבריו ויצא משם כדי שיטלו עצה לעשות תשובה . ויאמרו עבדי פרעה וגו' ויושב את משה ואת אהרן וגו' ויאמר משה בנערינו ובזקנינו וגו' ויאמר אליהם יהי כן ה' עמכם וגו' . מהו רעה נגד פניכם אמר להן דרך הבחורים והזקנים לזבוח שמא הקטנים והטף מי שאומר דבר זה אין דעתו אלא לברוח לא כמה שאתם אומרים דרך שלשת ימים . לפיכך ראו שאותה שאתם מחשבים שיש בדעתיכם לברוח היא תשוב נגד פניכם שלא תצאו מכאן הה"ד לכו נא הגברים . א"ל א"ת לא כן מחשבותינו לברוח א"כ יאמנו דבריכם לכו נא הגברים כי הטף אינן בני עבודה למה אתם צריכין להם אלא כי אותה אתם מבקשים . רעה אתם מבקשים לעשות לברוח אתם חפצים . לפיכך איני שומע לכם לכלום . מיד צוה וגירש אותם משם הה"ד ויגרש אותם מאת פני פרעה : (ו) ויאמר ה' אל משה נטה ידך וגו' . למה הביא עליהן ארבה ומפני ששמו את ישראל זורעי חטים ושעורים לפיכך הביא עליהן ארבה ואכלו כל מה שזרעו להם ישראל. ויט משה את מטהו וגו' . למה היה הקב"ה נותן זמן למכות מחר ולא היה מביא עליהן מיד . כדי שיחזרו בהן ויעשו תשובה. ויעל הארבה וגו' ויכס את עין כל הארץ וגו' וימהר פרעה לקרוא למשה ולאהרן וגו' . מהו חטאתי לה' אלהיכם ולכם . חטאתי לה' אלהיכם שלא שלחתי את ישראל. ולכם שגרשתי אתכם מפני ושהייתי חושב לקלל אתכם שאמרתי יהי כן ה' עמכם . ועתה שא נא חטאתי וגו' ויצא מעם פרעה וגו' ויהפוך ה' רוח ים וגו' . מהו לא נשאר ארבה אחד . א"ר יוחנן כיון שבא ארבה ז שמחו המצריים אמרו נקבוץ ונמלא מהם חביות . אמר הקב"ה רשעים במכה שהבאתי עליכם בה אתם שמחים. מיד ויהפוך ה' רוח ים חזק מאד זה רוח מערבית וישא את הארבה וגו' . מהו לא נשאר ארבה אחד ח אפי' מה שהיו בקדרות ובחביות מלוחות פרחו והלכו להם. ויחזק ה' את לב פרעה :

פרשה יד

(א) ויאמר ה' אל משה נטה ידך על השמים וגו' . א הה"ד (תהלים ק"ה) שלח חשך ויחשיך ולא מרו את דברו . רבותינו אמרו על שלא קבלו במרות דברו של הקב"ה עליהם . ד"א אמר הקב"ה למלאכים המצריים ראוין ללקות בחשך מיד הסכימו כולן כאחד ולא המרו. מהו שלח חשך ויחשיך . ב למה"ד למלך שסרח עליו עבדו אמר לאחד לך והכהו נ' מגלבין הלך והכהו ק' והוסיף לו משלו . כך הקב"ה יתעלה שלח חשך על המצריים והוסיף החשך משלו הוי שלח חשך ויחשיך. וימש חשך . כמה היה אותו חשך. רבותינו אמרו עבה כדינר היה שנא' וימש

חשך

יד יוסף ה וכן הוא בתנב"ס פ"ז מס' סוכה כל' ג' : ו סד"א ח"א פ"ז . תנחומא כ"ז סי' י"ד : ז תנחומא ס"ז סי' י"ד : ח ס"ז : פרשה יד א תנחומא ס"ז . ב שוח"ט מזמור ק"ה :

מתנות כהונה

הקב"ה כביכול ופי' מוק בספרים וילא ותמלא נחת : איה הם . כדמפרש ואזיל לא יהיו : שיצאו. ממצרים : לולי כעס וגו' . כעסו של פרעה כד"א אמר אויב וכדפי' לעיל שלא יאמר לא היה יכול להצילן : וכתם פיהם . של המלעיגים : ואינו חוזר . ואם איש אחר : והוא נועל הקב"ה נועל לפניו : שניה . פעם שניה : וארטסים . לא מצאתי פירושו ולפי הענין הוא קושי : עד היכן כו' . שמתחלה היה מחלוקת בין מצרים ושאר אחיו בני חם כוש ופוט וכנען על גבולי הארץ ובמכת הארבה למדו לדק עד היכן היה גבול מצרים שהארבה לא הלכו מן גבול מצרים והלאה וכן הביא רבינו בחיי : מהו כן . למה הלך לו או למה כתב לנו הכתוב שהלך לו : רעה אתם מבקשים . ומלת אותה מוסב על רעה שזכר וק"ל וע' בפירש"י : כדי שיחזרו . לפיכך נתן להם הזמן שיקחו עצה זה מזה ויתנו אל לבם לשוב : ה"ג חזק מאד זה רוח מערבים : על שלא קבלו . המצרים : במרות . ולא מרו פי' לשון אדנות וגזרה : מגלבין

מכה

עץ יוסף

מסמיהם . חה אמר למען שיתי אותותי אלה בקרבו כלומר הכבדתי פעמה זו למען לשום אותותי אלה בקרבו לגאול את ישראל : (ג) ד"א כי אני הכבדתי כו' . גם לפי ד"א זה הפי' כמו בראשונה אלא שבראשונה עשה הקדמה מפסוק כובד אזן . וכאן מפסוק אמרתי אפאיהם דהכא בכירה מילתא ספי (שהקב"ה מציל את ישראל מפני העכו"ם שלא יאמרו שאין יכולת ביד ה' להציל) : אמרתי באפי איה הם . כלומר אתנם באפי כאילו אינם שיאמרו הרואים איה הם כדפרש"י בחומש (והוא מהספרי שם) והוא מ"ש בסמוך לא יהיו אלא אשביתה כו' כלו' לא יהיו בעולם . ואין שום חילוק בין אמרתי באפי כו' ובין מ"ש בסמוך ד"א באף שהכעיסו כו' רק במלת אף על מי הוא חוזר . דלפירוש קמא הוא אף של הקב"ה ור"ל ע"ד כי רגע באפו הוא הרגע שכועס בכל יום ובקש בלעם לקללם אלא שהשם ליהם עליהם אף שלא עו כדאין לכל זה כדאיתא בברכות . ולהדבר אחר האף הזה הוא האף שהעלו ישראל אף ה' בהעלם . וזה היה במצרים ובעגל ובמרגלים שהכעיסוהו . ואילו לא כעס אויב פן יאמר מבלתי יכולת ה' לא היו ניצולים מהאף שהעלו בהשם ב"ה : לולי כעס אויב זה פרעה שנאמר אמר אויב ארדוף שלא יאמר לא היה יכול להצילם : (ד) א"ר יוחנן מכאן פ"פ כו' . שהגם שלא יאמרו המינים שמונע ה' מהתשובה ממש . מ"מ זה יאמרו שאין ממנו רצון וסיוע לשיעשו תשובה אחר שמסבב הסבות המניעות אליה מדכתיב כי אני הכבדתי את לבו וגו' . אבל לפי האמת אילו הוה שב בתשובה שלימה לא היה נדחה לשום סיבה . אמנם ר"ש לקים דעתו הוא שהקב"ה מנעו ממש מתשובה ועכ"ז אין פ"פ למינים מאחר שבחמשה מכות הראשונות לא חזר לכן יסתם פיהם וידעו כי שהתחלתו בראשונה סבבה לנטול ממנו דרכי התשובה : הוא יליץ ר"ל מדלא כתיב הוא לץ משמע דהוא יליץ קאי אהקב"ה שמסבב ללץ שילוץ . דילין לאחריני משמע : פעם ראשונה שניה ושלישית . כדכתיב הן כל אלה יפעל אל פעמים שלש עם גבר . וכדכתיב על שלשה פשעי ישראל ודייק מיניה בפרק בתרא דיומא דעד ג' פעמים מוחלין לאדם : כיון ששינר הקב"ה ה' פעמים . כלומר ששלח שלוחו להתרות בו לא השגיח . שבחמשה מכות הראשונות חזק לבו מעצמו : מהו הכבדתי הא אינו נופל לשון כבדות בלב על הקושי והחוזק : שהיא מתבשלת שניה כו' . פי' כאחר שהיא מתבשלת הקושי נכנס בה כן המצריים כל מה שהיה הקב"ה מחדר בהם היה יותר מתחזקים ומכבידים לבם לבלתי שלח את העם [ת"כ] . וזה לשון המעריך פי' שנעשה לבו כבכד שבריאה אחר שנתבשל פעם שניה שהוא מבושל הרבה שנכנס לתוכו ארטסים . וענינו שנתקשה ולא נתרכך : (ה) גלה הקב"ה למשה כו' . מפני שכתוב בא אל פרעה דהיינו להתרות בו במכת הארבה וכדכתיב בדברי משה הנני מביא מחר ארבה . ולא נזכר זה בדברי ה' למשה כמכר בכל המכות . קאמר שגלה לו הקב"ה למשה וכתב משה זה ברמז בתורה ולמען תספר באזני בנך דהיינו הארבה כדמפרש : בגבולך ולא בגבול בני חם דבגבולך למעוטי אתי דמשיכא קושי להביא מכות על שאר ארצות אלא בא להורות שבזה היה ניכר גבולם . ועיין לעיל פ"י סי' ב' : בני חם לעיל פ' י"א אי' בני כוש . אבל על נוסחא דכאן בני חם קשה כי גם מצרים בני חם. ואם ליישב הנוסחא דכאן כי עם שוא כולם בני חם אולי כוש היה נודע בבני חם טפי מהשאר על שהוא בנו בכורו : עד היכן גבול מצרים . שמתחלה היה מחלוקת בין מצרים ושאר אחיו בני חם על גבולי הארץ ובמכת הארבה למדו לדק עד היכן היה גבול מצרים שהארבה לא הלכו מן גבול מצרים והלאה [מת"כ] : מהו כן כלומר למה לא נאמר כן בשאר מכות ויפן ויצא אלא ויצא לבוד. לכך דרשו שראה אותם פונים. והו פי' של ויפן שפנה לראות ולשמוע מהם מה יאמרו זה לזה ושמע מהם שהיו מאמינים לדבריו . לכך מיד יצא כדי שיטלו עצה לעשות תשובה [ת"נ] : מהו רעה כו' פי' מלשון רעה קא מיירי וקאמר בהוא הבריחה . ונגד פניהם שכוונה שלא יתן להם רשות לצאת . ולא כן דבק למלת רעה ור"ל שאל"כ שרעה בלבבכם די שיהיו הולכים הגברים לבד. מיד צוה וגירש אותם . שלפי שלא חפץ בשילוחם כלל צוה מיד לגרש אותם . אבל אילו היה חפץ לשלוח הגברים היה לו להמתין עד שישיב משה לדבריו שמא יודה כדבר להניח הטף : (ו) למה הביא עליהם ארבה . דמדה כנגד מדה כעין כדלעיל: מפני ששמו ישראל זורעי חטים ושעורים. ולזה היתה המכה זו בזורעים בהשדה ובוסמת שלא נכו בברד : ויט משה את מטהו למה היה הקב"ה נותן זמן למכות מחר . מסיפא דקרא דייק דכתיב וה' נהג רוח קדים בארץ כל היום וכל הלילה ההוא הבקר היה ורוח הקדים נשא את הארבה וגו' משמע שיום ולילה אחר הטיית ידו בא הארבה ולא בא מיד בהטיית מטהו משא"כ בשאר מכות שבכף ומיד היתה באה . ומשני כדי שיחזרו בהם ויעשו תשובה . פי' כי הקב"ה בקש להראות לכל העמים את רשעת פרעה שראה את המכה ממשמשת ובאה בהטיית ידי משה ואפ"ה לא חזר בתשובה : למה נתן זמן כו' והא דלא הרגיש בקושיא זו בפסוק הנני מביא מחר ארבה משום דהתם י"ל דעדיין לא הגיע זמן המכה כי היה מתרה בו לאחר מ"ד ז' ימים ולאחר מ"ד כ"ד ימים והיה עומד ביום האחרון של ההתראה והתרה בו שלאחר יום זה תבא המכה עליו . אבל מהטיית מכה את מטהו עד ביאת הארבה נמשך כל היום וכל הלילה קשה למה לא בא מיד : מהו חטאתי לה' אלהיכם ולכם . ולא אמר חטאתי הפעם : ומפני שהייתי חושב לקלל אתכם כו"ל . וקאמר שהייתי חושב ולא שקלל ממש . כי לא ראה הקללה אלא לפי מהבנתו שלא ישלח אותם ולא ינשם . אבל לפי שמעתה מודה לשלחם נמצא שאין כאן קללה . ומכל מקום צריך וידוי שלקללה נתכוין : מהו לא נשאר ארבה אחד . דבשלמא בערוב לא קשה . דהתם איצטריך . דכד"א דפירוש ויסר הערוב שמתו במקומן כמו בצפרדעים דכתיב וימתו מתו שם . להכי קמ"ל לא נשאר אחד . אבל הכא דכבר נאמר וישא את הארבה ויתקעהו ימה פשיטא שכל החיים פרחו . ומה צ"ל עוד לא נשאר ארבה אחד . אלא לרבות אפילו שבחביות : שמחו המצריים לפי שלא היה להם מה לאכול שהבהמות כולם נפלו בדבר ובברד . וירק ועשב השדה אכל הארבה . והחיטה והכוסמת נשברו בברד : נקבוץ ונמלא מהם חביות . יש מגיהים נקבוץ ונמלא מהם חביות וכמו שמשיים ובחביות מלוחות פלחו : מהו לא נשאר ארבה אחד . נראה הו דכאן מיותר טיבת מהו או לעיל מיותר טיבת מהו וכך צ"ל לעיל ויהפוך ה' רוח ים וגו' לא נשאר כו' ודו"ק : ויחזק ה' את לב פרעה . לפי שנראה הוא מיותר והפשר שכוונת המדרש לומר שע"י שפרחו גם המלוחים נתחזק לבו כי חשב כי אולי הארבה להיות עיפים טה כי לא היה לאוי שהמתים יפרחו :

פרשה יד (א) הה"ד שלח חשך כו' משום דבעי לפרש וימש שהיה בו ממש . מייתי סייעתא מדכתיב שלח חשך דמשמע שהיה חשך שיש בו ממש שלוה עליהם . לא הסר אור המאורות לבד . כי על העדר לא יפול שליחות . וכיון דמייתי ליה לקרא מפרש ליה אגב אורחיה : על שלא קבלו במרות כו'. דאי על החשך שלא המיר דברו של הקב"ה קאי מאי ולא מרו לשון רבים . לזה דרשוהו מלשון מרות ושלטנות והוזר על המצריים שלא קבלוהו דבר ה' ולא הבליעוהו עליהם לקיימם בא עליהם החשך . וה"ה שכל המכות באו עליהם על שלא קבלו דברי ה'. אלא מפני שחבורר הקדים כאן מכות החשך כתב טעם זה בראשונה : אמר הקב"ה למלאכים כו' שמפני שכל המכות באו עליהם על הנאתם כפי מדתם כדלעיל. אבל החשך לא בא עליהם על חטאה אלא מפני שלא יראו במיתת פושעי ישראל כדלקמן . להכי הודיעם מתחלה הדברים בטעמם כדי שלא יתקשו בה . והם הסכימו מיד ולא המרו דבריו של הקב"ה ללמד עליהם זכות . ולא יורו קאי על המלאכים שלא המרו דברו של הקב"ה: מיד הסכימו כולם כאחד . והא דלא כתיב וה' הביא חשך לדרוש הוא וניח דיש אפשר שלא רצה הקב"ה להזכיר שמו על הרעה שאינה באה על חטא המוכה : מהו שלח חשך ויחשך . דכיון דשלח חשך פשיטא שהחשיך: למה"ד למלך כו' עמר שלא יקשה כי מה שהוסיף החשך על מאמר ה' דבר קשה הוא . לכן אמר שזה דומה למלוה להלקות עבדו התוספת כי המוסיף יעשה רצון ומפרש ולא מרו שלא נהגו מרו מה שהוסיף החשך משלו : עבה כדינר כו' שהיה בו ממש. דפי' וימש לשון והיה ממשש (כדפרש"י ע"ש) ועיין בממשות פי' הרמב"ן כי לא היה

האור

חשך שהיה בו ממש: (ב) ויט משה את ידו על השמים ויהי חשך אפלה. מהיכן היה החשך ההוא. ר' יהודה ור' נחמיה. ג ר"י אומר מחשך של מעלה שנא' (שם י"ח) ישת חשך סתרו סביבותיו סכתו. ר"נ אמר מחשך של גיהנם שנא' (איוב י') ארץ עפתה כמו אופל צלמות ולא סדרים וגו'. אוי לו לבית שחלונותיו פתוחין לתוך חשך שנא' (שם) ותופע כמו אופל אור שלה מתוך חשך. וכה"א (יחזקאל ל"א) ביום רדתו שאולה האבלתי כסיתי עליו את תהום. הובלתי כתיב. ר"י בר ר' אמר ד במה הרשעים מתכסים בגיהנם בחשך. חזקיה אמר הגינית הזו במה מכסין אותה בכלי חרס מינה ובה כשם שהיא של חרס כך מכסין אותה בכלי חרס. כך הרשעים שנא' (ישעיה כ"ט) והיה במחשך מעשיהם לפיכך הקב"ה מכסה עלידם את התהום שהוא חשך שנא' (בראשית א') וחשך על פני תהום זה גיהנם. הוי אומר חשך שבא על המצריים מתוך גיהנם היה: (ג) חשך למה הביא עליהן. יתברך שמו של הקב"ה שאין לפניו משוא פנים והוא חוקר לב ובוחן כליות ה לפי שהיו פושעים בישראל שהיה להן פטרונין מן המצריים והיה להן שם עושר וכבוד ולא היו רוצים לצאת. אמר הקב"ה אם אביא עליהן מכה בפרהסיא וימותו יאמרו המצריים כשם שעבר עלינו כך עבר עליהן. לפיכך הביא על המצריים את החשך ג' ימים כדי שיהיו קוברין מתיהם ולא יהיו רואין אותן שונאיהן ויהיו משבחין לחקב"ה על כך. מהו חשך אפלה א"ר אבדימי דמן חיפה אותו החשך כפול ומכופל היה. ו רבותינו אמרו ז' ימים של חשך היו כיצד ג' ימים הראשונים מי שהיה יושב וביקש לעמוד עומד. והעומד ביקש לישב יושב. ועל אלו הימים נאמר ויהי חשך אפילה בכל ארץ מצרים שלשת ימים לא ראו איש את אחיו. ג' ימים אחרים מי שהיה יושב לא היה יכול לעמוד והעומד אינו יכול לישב ומי שהיה רבוץ אינו יכול לזקוף ועליהן נאמר ולא קמו איש מתחתיו שלשת ימים. ז ובג' ימי אפלה נתן הקב"ה חן העם בעיני מצרים והשאילום. שהיה ישראל נכנס לתוך בתיהן של מצרים והיו רואין בהם כלי כסף וכלי זהב ושמלות. אם היו אומרים אין לנו להשאיל לכם והיו ישראל אומרים להן הרי הוא במקום פלוני. באותה שעה היו המצריים אומרים אם היו אלו רוצים לשקר בנו היו נוטלין אותן בימי החשך ולא היינו מרגישין שהרי ראו אותן כבר. אחר שלא נגעו חוץ מדעתינו כמו כן לא יחזיקו. והיו משאילין להן לקיים מה שנא' ואחרי כן יצאו ברכוש גדול. הה"ד ולכל בני ישראל היה אור וגו'. בארץ גשן לא נאמר אלא במושבותם שכל מקום שהיה יהודי נכנס היה אור נכנס ומאיר לו מה שבחביות ובתיבות ובמטמוניות ועליהם נאמר (תהלים קי"ט) נר לרגלי דבריך וגו'. הרי ו' ימים של חשך שהיה במצרים. והז' של חשך זה יום חשך של ים שנא' (שמות יד) ח ויהי הענן והחשך ויאר את הלילה. כך היה הקב"ה שולה ענן וחשך ומחשיך למצרים ומאיר לישראל כשם שעשה להם במצרים. ט וע"ז נאמר (תהלים כז) ה' אורי וישעי וגו'. וכן לע"ל יביא הקב"ה חשך על העכו"ם ויאיר לישראל שנא' (ישעיה ס) כי הנה החשך יכסה ארץ וגו': (ד) ויקרא פרעה אל משה ויאמר לכו עבדו וגו' ויאמר משה גם אתה תתן בידינו זבחים ועולות. א"ל משה לא תהא סבור שאנו נזבח משלנו כלום אלא גם אתה תתן בידינו זבחים ועולות שנקריב להקב"ה על שמך וגם מקנינו ילך עמנו. ויאמר לו פרעה לך וגו' ויאמר משה כן דברת. יפה כוונת שלא אוסיף עוד ראות פניך שכן אמר לי הקב"ה כמו שאתה אומר

פרשה טו

(א) ויאמר ה' אל משה החדש הזה לכם ראש חדשים. הה"ד (שיר ב) קול דודי הנה זה בא (וכל הענין בפרשיות עד עמכם) שנא' (שם) ענה דודי ואמר לי מה את עושה כאן במקום טמאים (יחזקאל כג) אשר בשר חמורים בשרם וזרמת סוסים זרמתם. קומי לך רעיתי יפתי ולכי לך. א אמרו לפניו רבון העולמים ת' שנה אמרת לנו להשתעבד ועדיין לא שלמו. א"ל כבר שלמו שנאמר (שיר ג) כי הנה הסתו עבר. מיד גלו הצדיקים את ראשיהם שהיה מכוסה שנא' (שם) הנצנים נראו בארץ. אלו הן שבטו של לוי שהיו צדיקים כולן. ד"א הנצנים אלו הכהנים בני אהרן (דה"א ו) אלעזר בנו פנחס בנו. ד"א הנצנים אלו המלכים דוד ושלמה רחבעם אביה אסא. ד"א אלו הלוים (שם טו) אסף הראש ומשנהו זכריה. כיון שראה הקב"ה כך אמר עת הזמיר הגיע זמנן של לוים לומר לפני שירים ומזמורים. ד"א עת הזמיר הגיע. כיון ששמע הקב"ה את ישראל שאמרו את השירה אמר קול התור נשמע בארצנו. ב ששמע קולן של ישראל בזכות אברהם שהקריב תור וגוזל. מה כתיב אחריו ג התאנה חנטה פגיה אלו הצדיקים והישרים. והגפנים סמדר נתנו ריח אלו הבינוניים שעשו

יד יוסף ג תנחומא ס"ג. שוח"ט מזמור י"ח: ד כ"ר פ' ל"ג: ה סד"א ח"א פ"ו. תרגום יונתן. מכילתא ריש סדר בשלח. תנחומא ס"ז סי' י"ד: ו תנחומא בא: ז תנחומא ס"ז סי' י"ד וכא סי' ג': ח הד"א ח"ב ג' כ"א: ט עי' בשוח"ט מזמור כ"ז: פרשה טו א פסיקתא רבתי פ' ט"ו: ב ורא"תי מגיה בנ"ל ד"א ששמע קולן כו' ור"ל שמתחלה מפרש קול התור על קול בירת ישראל. והשתא מפרש קול התור על קול שנקבצו במצרים מעומי השעבוד והתור רומז על אברהם. והק קרא קול נשמע בשביל התור. ומפרש עת הזמיר הגיע זמן של מצרים שיאמרו: ג לעיל סוף פ"א. שה"ש רבה פ"ב:

מתנות כהונה

מכה הרשעה: הובלתי. הבאתי וע' זה בב"ר פ' ל"ג ובפרשת אמור פרשה שור או כשב וכו': במדבר: פטרונין. שרים ושלטונים: ה"ג ג' ימים אחרים מי שהיה. וע' לקמן: לא יחזיקו. בכליהם ושמלות שהשאילו להם: כך היה הקב"ה כו'. על הים: אלא

ענף יוסף

פרשה יד (ד) [שלא אוסיף עוד ראות פניך] היינו שלא לנזוק ולראות את פניך אלא לראות פנה לנבוזי לראות ולקבל פני:

פרשה טו (א) [ויאמר ה' אל משה ואל אהרן בארץ מצרים] וכל הענין בפרשיות עד עמכם שנא' ענה דודי כו'] לשון זה אין לו שום מובן כלל. ואמנם אחר העיון נראה כי המדרש רוצה לדרוש ב' הפסוקים ויאמר ה' אל משה ואל אהרן בארץ מצרים לאמר. החדש הזה לכם ראש חדשים ראשון הוא לכם לחדשי השנה. והתחיל לדרוש הכתוב השני בכמה אופני עד המסיים (כסוף מסי' ג') כריני תגלים עמכם לבן כתיב החדש הזה לכם עכ"ל. ומשם מתחיל לדרוש הפסוק הראשון ויאמר ה' אל משה וגו' [ואל תשיבני שלא אמר מלת עמכם כתוב. ג"כ ד"ה החדש הזה לכם כו'. כי כאמת הוא פ"ס. ורא"ה לא שמסיים לכך נאמר ויאמר ה' אל משה]. ואין זה מדרכי המדרש רק שאמר מלומדי המדרש ... וכן צ"ל ויאמר ה' אל משה ואל אהרן וגו' ראש חדשים הה"ד קול דודי הנה זה בא וגו' ענה דודי ואמר לי כו' וכפה"ש רבה נדרש

עץ יוסף

החשך הזה אפיסת אור השמש שהשקע השמש והיה כמו לילה. אבל היה אד עב מאד שירד מן השמים מורגש שהיה בו ממש כאשר הוא לפעמים בים אוקיינוס כמו שהעיד הראב"ע. ואמר עבה כדינר זהב. זהו ביעור ממשות. וע' חולין נ"ה בפחות אם נשתייר בו כדינר זהב כו' שיור: (ב) מהיכן היה אותו חשך. כיון דאין חשך זה אפיסת האור אלא חשך ממשי כדלעיל הכרח שנתהוה מאיזה דבר. כי לא יתכן שנברא מהעדר. כי אחר הבריאה אין כל חדש תחת השמש: ר"י ור"נ כו' ר"י סבר שלהיות חטא המצרים היה בכבודו יתברך שמאנו לענות מפניו ולתת לו תודה כי הוא הוא המשגיח בעולמו. ומאחר שכה מראות עיניהם ולבם מהשכיל ראוי שישבו בחשך מחשך של מעלה. ור"נ ס"ל מפני שלעוו לישראל כו' לכן בא עליהם חשך מגיהנם ור"ל שכמו שהגיהנם ממרק ופורע ככה בא החשך על גד העונש ליפרע מדה כנגד מדה (כלי חמדה): מחשך של מעלה. כדכתיב ויט משה את ידו על השמים: ר"נ אומר מחשך גיהנם. מדכתיב ויהי חשך אפילה ומצאנוהו בשל גיהנם דכתיב ותופע כמו אופל: אוי לו לבית שחלונותיו. שצריך שתכנס בהן אורה. פתוחין לתוך חשך שמכנס יותר חשך בהן. וכן גיהנם מלבד החשך שבתוכו פתוח לחשך. שהתהום מכסה על פיו כדמפרש הכא. ח"ש ותופע כמו אופל פי' האור שהיה ראוי ליכנס לה היא מתוך חשך כלו' שלא נכנס רק חשך: הובלתי כתיב פי' הבאתיו לרשע כדי לכסות עליו את התהום. וע' בב"ר פ' ל"ג: הוי אומר חשך שהביא כו' דכי היכי דרשעים מתכסים בגיהנם משום מין במינו. ממסברא שכן היה חשך המצרים. דהשתא הוי מין במינו: (ג) את החשך ג' ימים. מ"ד זה כ"ל כפשטיה דקרא דרק ג' ימי חשך היו ואע"ג דאמרינן לעיל פ"ט שהמכה היתה ממשמשת ובאה ז' ימים שלא הכא שלא היתה רק לקבור רשעי ישראל והספיק בג' ימים: ועל אלו הימים נאמר כו' ועליהן נאמר כו'. ר"ל מדהוה סגי למיכתב ג' ימים פ"א. וכתביה תרתי זמני משמע להו דכל ג' ימים להוד. ולא ראו איש את אחיו דבק עם ג' ימים הנזכר תחלה. ולא קמו איש מתחתיו דבק עם שלשה ימים דבתריה ולכן הוצרך לחלק ביניהם ואמר שבשלשה הראשונים לא היה החשך כל כך עב. ולכן היו יכולים לקום אף שלא ראו. שאלו ג' ימים לא היה רק כדי שלא יראו במיתת הפושעים כדלעיל ולכן הספיק בכך. אבל ג' האחרונים היו כדי שיכנסו ישראל ויחפשו בבתיהם ואלו יוכלו קום כשירגישו בכניסתם יקומו עליהם. לכן עשה הקב"ה החשך עב שלא יוכלו אפי' לקום: ובשלשת ימי אפילה פי' ע"י שלשת ימי אפילה: שכ"מ שהיה יהודי נכנס. ופי' במושבותם בכל מקום שישבתם אפי' באקראי: היה אור נכנס ומאיר לו. ואינו מאיר למצרים כי החשך עב כדלעיל והיה מפסיק בינם ובין האור: ועליהם נאמר נר לרגלי דבריך. שדבר ה' שאמר שישאו ברכוש גדול היה להם לאור. שלקיים זה היה האור עמהם בכל לכתם: והשביעי של חשך זה כו' שכל מכה היתה צריכה לשמש ז' ימים כדלעיל פ"ט: יום חשך של ים פי' שמר ה' יום אחד מהחשך לצורך יום ההוא בים. ויום ההוא של הים השלים החשבון: היה הקב"ה שולה ענן והחשך, פי' שבאותה העת היה חשך כחשך של מצרים שהיה ממשי וכחשך הזה היה אור לישראל. ופירוש הכתוב כך הוא ויהי הענן והחשך הידוע שהיו של מצרים. וכחשך הנזכר ויאר את הלילה לישראל. וכן אמרו בשוח"ט ויש הענן והחשך עשה זו

סבלוסין אור לישראל וחשך למצרים ולהכי מייתי נמי דוגמא מלעתיד כי החשך יכסה ארץ ועליהם יזרח ה': וע"ז נאמר ה' אורי וישעי. ר"ל שה' בעצמו היה מאיר ולא עמוד האש: (ד) שאנו נזבח משלנו כלום על שמך (כמו שמקריבים ע' פרים בחג כנגד ע' אומות וכולם בחוץ משל ישראל אלא חדש שכל מה שנקריב בעדך יהיה משלך דגם אתה תתן בידינו זבחים ועולות הכ נעורך קרבנות שהן על שמו: יפה כוונת ופירש כמו כן בנת לאחד זוכרות דמתרגמינן יאות ממללן:

פרשה טו (א) הה"ד קול דודי כו' דקשה ליה מאי לכם ראש חדשים דהא לכ"ע נמי הכי הוא שעיקר השנה מניסן שהוא האביב והתחלת חיי השנה לכל העולם. לזה מביא קרא קול דודי כו' ולדמסיים לפיכך נקרא ראשון: וכל הענין בפרשיות עד עמכם. ע' בענף: מה את עושה במקום טמאים. מפני שרבים חטאו שיופיעם משה מהשעבוד ויעמידם בני חורין במצרים שלא לעזוב ארץ מולדתם. ע"ז אמר שצריכין לצאת למען לא ילמדו מהם לעשות ככל תועבותם: אשר בשר חמורים בשרם. פי' מדקרא מדמה אותם לחמורים שמאים הם. ומדאמר רעיתי יפתי קא דייק בשביל שאת רעיתי ושהור וקדוש אינו דין שיתעכבו שם שלא ילמדו מעשיהם: אמרו לפניו ישראל אמרו כן ולידע את כאמת היו מבקשים: א"ל כבר שלמו שגילה להם שהמנין מתחיל מיצחק כמ"ש. או בקושי השעבוד השלים הקץ: שהיה מכוסה שלא היו נחשבים כי רוב הדור רשעים היו [יפ"מ]: שנא' הנצנים נראו בארץ שהם יציצו ויפרחו במעש כמד"א פרי צדיק עץ חיים: שהיו צדיקים כולם כדכתיב ויאספו אליו כל בני לוי. וכל ישראל בטלו המילה ושבט לוי קיימוה כדלקמן פ' י"ט. וסיפיה דקרא עת הזמיר הגיע לשון כריתה כדמפרש בחזים הגיע זמנה של ערלה שתזמר פי' שימולו כל ישראל נ"כ: ד"א הנצנים אלו הכהנים. לשון ויצץ ציץ האמור באהרן שהיה כהן הראשון. ולכן נקראו ילדי כהונה פרחי כהונה ע"ש שהוציא מטה אהרן פרח ציץ. ומפרש ליה עת הזמיר הגיע זמנה של עכו"ם שלהם שהעקר שהגיע עת עבודת ה' בכהנים: אלעזר בנו פנחס בנו. לא הזכיר מבני אהרן רק מי שנמשכה ממנו שלשלת הזרע לעבודה כה"מ: אלו המלכים מלכי יהודה שהיו הורגים באויביהם. ומפרש הנצנים כמו הנלחים שהם הנוצחים במלחמה. ומפרש עת הזמיר הגיע על הכרתת אויביהם. ושייך זה נ"מ על שם שיצאו ממצרים ע"מ שיבנו בהמ"ק ויזבחו זבחים ודוד בנה היסודות ושלמה גמר את הבנין ושאר מלכי בית דוד לרוב היו תמימים עם ה' וחזקו את בדק הבית: אלו הלוים אסף כו'. מפרש עת הזמיר לשון שירה וזמרה ולהכי מפרש ליה בלוים המזמרים בבית המקדש כגון אסף וזכריהו. ומפרש הנצנים אלו הלוים המנצחים בשיר ולעיל מפרש על שבט לוי שהיו כולם צדיקים במצרים. וכאן דרש על הלוים שהיו משוררים ומנצחים במקדש: שאמרו את השירה. שירת הים: אמר קול התור נשי שדרך הצפרים כגון תורים ואלחם לצוות משוררים ומצפצפים בניסן. לכן כינה שירת ישראל בזמן ההוא לקול התור. וס"מ מדנקט תור רמז לאברהם בזכותו שמע ה' קולן אף שהיה בהן פסל מיכה: שהקריב תור וגוזל. נקט אלו שהיו כנגד ישראל כדפרש"י ואם תאמר לא נבגו והוא תור וגוזל ורמז לו שישראל ישנו חיים וקיימים: מה

שעשו תשובה. מכאן ואילך קומי לך רעיתי יפתי ולכי לך. כשיצאו ישראל ממצרים א"ל הקב"ה אין לכם חדש אחר גדול מזה לפיכך נקרא ראשון שנא' ראש חדשים: (ב) ד"א ראשון הוא לכם. י כביכול הקב"ה שנקרא ראשון שנא' (ישעיה מד) אני ראשון ואני אחרון. וציון נקרא ראשון שנא' (ירמיה יז) כסא כבוד מרום מראשון מקום מקדשנו. ועשו נקרא ראשון שנא' (בראשית כה) ויצא הראשון וגו'. ומשיח נקרא ראשון שנא' (ישעיה מא) ראשון לציון הנה הנם וגו'. יבא הקב"ה שנקרא ראשון ויבנה בהמ"ק שנקרא ראשון ויפרע מן עשו שנקרא ראשון ויבא משיח שנקרא ראשון בחדש הראשון שנא' החדש הזה לכם ראש חדשים וגו': (ג) ד"א החדש הזה לכם. ה אמרו מלה"ש לפני הקב"ה רבון העולם אימתי אתה עושה את המועדות שכן כתיב (דניאל ד) בגזרת עירין פתגמא. א"ל אני ואתם נסכים על מה שישראל גומרין ומעברין את השנה שנא' (תהלים נז) אקרא לאלהים עליון לאל גומר עלי. וכה"א (ויקרא כג) אלה מועדי ה' מקראי קדש תנו' אתם בין בזמנן בין שלא בזמנן אין לי מועדות אלא אלו. ו אמר לי' הקב"ה לישראל לשעבר היה בידי שנא' (תהלים קד) עשה ירח למועדים אבל מכאן ואילך הרי מסורה בידכם ברשותכם אם אמרתם הן הן אם אמרתם לאו לאו מ"מ יהא החדש הזה לכם. ולא עוד אלא אם בקשתם לעבר את השנה הריני משלים עמכם לכך כתיב החדש הזה לכם: (ד) ד"א החדש הזה לכם. הה"ד (זכריה ד) אלה שני בני היצהר העומדים על אדון כל הארץ א"ר לוי מלמד שהיה הקב"ה חוזר ומבקש באיזה דבר לגאול את ישראל ולא היה מוצא עד שמצא זכותו של משה ושל אהרן והיא עמדה להם הה"ד אלה שני בני היצהר. למה"ד למלך שבקש לישא אשה ובאו ואמרו לו ענייה היא אין לה בעולם אלא ב' נזמים בלבד. כך אמר הקב"ה דיין לישראל שינאלו בזכות משה ואהרן לכך נאמר ויאמר ה' אל משה ואל אהרן: (ה) ד"א ויאמר ה' אל משה ואל אהרן הה"ד (שיר ב) קול דודי הנה זה בא. כשהלך משה ואמר לישראל כך אמר לי הקב"ה היום אתם יוצאים בחדש האביב. אמרו לו היכן הוא. אמר להם הרי עומד קול דודי הנה זה בא. א"ר יהודה מהו מדלג על ההרים אמר הקב"ה אם אני מסתכל במעשיהם של ישראל אינן נגאלים לעולם אלא למי אני מסתכל לאבותיהם הקדושים. שנאמר (שמות ו) וגם אני שמעתי את נאקת בני ישראל וגו' בזכות אבותם אני גואלם. לכך כתיב מדלג על ההרים ואין הרים אלא אבות שנא' (מיכה ו) שמעו הרים את ריב ה'. יד"א א"ר נחמיה מהו מדלג על ההרים. אלא אמר הקב"ה אין להם מעשים לישראל שינאלו אלא בזכות הזקנים שנא' (שמות ג) לך ואספת את זקני ישראל. ואין ההרים אלא הזקנים שכן בת יפתח אומרת לאביה (שופטים יא) וירדתי על ההרים וכי על ההרים היתה הולכת אלא על הזקנים היא אומרת שהלכה להראות לזקנים שהיא בתולה טהורה ולכך כתיב מדלג על ההרים. ד"א א"ר אלעזר מהו מדלג על ההרים אמר הקב"ה עשיתי לעשו שיהא מעמיד מלכים שנא' (בראשית לו) ואלה המלכים אשר מלכו בארץ אדום וגו'. אם אני מניח לעשו שיהא מעמיד מלכים עוד. היאך ישראל עומדין. הריני מדלגן ועושה אותן אלופים שנאמר (שם) אלה אלופי בני עשו. ואין הרים אלא מלכיות שנא' (זכריה ו) והנה ארבע מרכבות יוצאות מבין שני ההרים: (ו) בארץ מצרים. למה אינו אומר במצרים א"ר תנינא אמר הקב"ה כתיב בתורה (דברים כד) בחוץ תעמוד אף אני אעשה כך בארץ מצרים ח ולא במצרים. וכן אמר משה כצאתי את העיר. א"ר שמעון גדולה היבתן של ישראל שנגלה הקב"ה במקום ע"ז ובמקום טנופת ובמקום טומאה בשביל לגאלן. משל לכהן שנפלה תרומתו לבית הקברות אומר מה אעשה לטמא את עצמי אי אפשר ולהניח תרומתי א"א. מוטב לי לטמא את עצמי פעם אחת וחוזר ומטהר ולא לאבד את תרומתי. כך ישראל הן תרומתו של הקב"ה שנא' (ירמיה ב) קדש ישראל לה' וגו'. והיו בין הקברות שנא' (שמות יב) כי אין בית אשר אין שם מת ואומר ומצרים מקברים וגו'. אמר הקב"ה היאך אני גואלן. להניחן אי אפשר. מוטב לירד ולהצילן שנא' (שם ג) וארד להצילו מיד מצרים. כשהוציאם קרא לאהרן וטהר אותו שנא' (ויקרא טז) וכפר את מקדש הקדש. (שם) וכפר על הקדש: (ז) ד"א החדש הזה לכם. הה"ד (שיר ו) מי זאת הנשקפה כמו שחר וגו'. ד' דברים של שבח יש כאן לישראל כנגד ד' מלכיות. שבד' מלכיות שעמדו על ישראל לא כפרו בהקב"ה. במלכות בבל מנין שנא' מי זאת הנשקפה כמו שחר נבוכדנצר היה משתחוה לשמש שנא' (ישעיה יד) איך נפלת משמים הילל בן

יד יוסף ד ב"ר פ' ס"ג סי' ד. ויק"ר פ"ל. זוהר סוף מקץ. ילקוט תולדות: ה פסיקתא רבתי פ' י"ח. דב"ר פ' ב' סי' ס'. וירוש' פ"ק דר"ה: ו פדר"א פ' ח': ז שה"ש רבה פ"ב סי' י"ט: ח ר"ה מכילתא:

ענף יוסף

מדרש פסוק קול דודי בגאולה ותשובה בענין הגאולה. וכאן מזכירו ואינו דורשו כלל (מהמושלג ר' משה חיקלס מווילנא): (ד) [קרא לאהרן וטהר אותו כו'] אלה הדברים לא תכינם הדעת כפשטן. אלא שהטהרה הנזכרה כאן הוא דרך מליצה לטהרה הרוחני והגנות אשר ינוייר בכהן יתברך בכפרותו בשמתו בתוך טומאת מצרים אשר הוא כהן קדוש וטהור ומבהביו מטודים. ואמר שזה אשר ע"י אהרן ר"ל שע"י הדבקות אשר בין ישראל לה' ע"י הטהרה והנקיות והקדושה שבעיקר הם מתאים הנגלים אל ה' הקדושים והמרצים את ה' והמקריבים את ישראל לאביהם שבשמים ע"י מעשה קרבנם וכל עבודת בית המקדש הקדוש. לא יהיה דופי כהן יתברך נצא במתנה טומאת המצרים מפני אשר ישראל אחר בהם מתקדשים בקדושתו ומתדמים אליו כפי האפשרות. ולזה מביא ראיה מכפרת מקדש הקדש כי אף שפעמים יטמאנו האדם בשוגג או במזיד. לא תם ה' נדבר בלפי נגון מקדשו בינינם · והספיק לו בכפרת עונם ביוה"כ ע"י עבודת כ"ג המקדש את ישראל ומקרבם לפני ה' (יפ"ת):

מתנות כהונה

אלה מועדי ה'. סיפיה דקרא אשר תקראו אותם: אתם בין. גרסי' ובגמרא דידן נפקא ליה מדכתיב אותם הכר ו' קרי ביה אתם: ה"ג שני נזמים בלבד אמר המלך די לה בתנשא לי בשביל שני נזמים אלו בלבד כך וכו': ה"ג ואין ההרים אלא הזקנים: בתולה טהורה. שלא יאמרו שבשביל שנמצא בה פסול עשה לה אביה ככה: בארץ מצרים. כן כתיב בפרשה סנזרו וסיס

עץ יוסף

כתיב אחריו האהבה הנסה פניה. דקאי על ישראל שנמשלו בכמה דוכתין לאהבה ופניה היינו האומים ר"ל הנדיקים שהוא פרי בלה. ובמדר נתנו ריח מפרש בבינונים שאינן פרי אין אלא שענבים מכריס ונתנו ריח התשובה. ולא השיב הרשעים מכני שבבר מהו בבלשה ימי אסילה: אין לכם חדש אחר גדול מזה כו'. ר"ל להכי לד דן חשיב החדש ני.ן ראש החדשים מפני חידוש דברים אלו שחשיב בעל המאמר: (ב) ד"א ראשון הוא לכם כו'. דק"ל מאי לכם להכי דריש שהקב"ה כביכול יהיה לכם דהיינו לבנות בה"מ ולפרוע מעשו. והקדמין לה בא לומר שזה יהיה בחדש הראשון ואתיא כרבי יהושע דאמר שבניסן עתידין ליגאל כדאיתא פ"ק דר"ה. וגם לומר שבזכות המצות שבחדש הראשון יזכו לדברים אלו שנקראו ראשון. ודע בספרים המדרש הסר הרבה בכל המדרשים וצריך להיות כמו שהועתק בספרים המדרש שלפניט וע' בהמקומות שציינתי ביד יוסף: ראשון לציון היינו משיח וע' ב"ר פ' ס"ג: (ג) ד"א החדש הזה לכם כו'. דר"ל שקדוש החדש מסורה לכם. ולהכי מייתי מ"מ ה' למלאכי השרת הסכימו על מעשה ישראל: אימתי אתה עושה את המועדות ובודאי ביהוד שואלים על ר"ה ויוה"כ הכפורים. לפי שהם' ובית דינו יעמדו יחדיו למשפט על בני העולם. לכן אמר שכן כתיב בגזרת עירין שהנמנה שהמאורעות הבאות על האדם נגזרים בר"ה במעמד המלאכים: לאל גומר עלי. מפרש גומר לשון הסכמה ונקט גומר להשמיענו שאף שפעמים מסכימים שלא לעברו ה' מסכים להסכמתם וכדאי' בירוש' דפ"ק דר"ה: אתם בין בזמנן כו'. וכדאמר בפ"ב דר"ה הרי הוא אומר אתם אתם אתם ג' פעמים אתם אפילו שוגגין אתם אפילו מוטעין אתם אפילו מזידין כי לאהבת ה' אותנו מסר בידינו הקביעות כאשר יעשה ב"ד שבזמן: עשה ירח למועדים דמשמע שהיה הקביעות רק ע"פ הירח אבל אח"ל ברוה קדשם תיקנו דהוייס כמו שאדו"ו ר"ה ומולד זקן כידוע למעברים: ולא עוד אלא אם בקשתם לעבר השנה. דלא מבעי' קדוש החדש שלא יהיה החלוף אלא ביום אחד ואם טעו בחדש זה יתקנו בחדש הבא. אלא אפי' עבור השנה שהשנוי בחדש שלם עם כל זה ה' מסכים עמהם לכך כתיב החדש דמשמע דאפילו עבור השנה דהיינו תוספת חדש שלם: (ד) ד"א החדש הזה לכם כו' הוא ס"ס וכך נ"ל ויאמר ה' אל משה ואל אהרן הה"ד כו' ובזה יתיישב כל הדרוש יפה. וע' מ"מ ריש הפ' בענף: הה"ד אלה שני בני היצהר כו'. דבני היצהר פירושו הראויים לימשח בשמן המשחה כדפי' במכילתא. וכן בבמ"ר פ' י"ד. ולהיות כתר מלכות למשה. או לפי שהיתה נס הוא בכהונה גדולה כדלעיל. ולי על שניהם תואר בני היצהר. ונאמר זה לגבי בנין בית שני להורות שאף שאין כל הדור אלא זכות הנדיקים שבהם מספיק לזכותם שהרי בגאולת מצרים הספיק זכות משה ואהרן: שני נזמים בלבד אמר המלך די לה שתנשא לי בשביל שני נזמים אלו בלבד כך. כצ"ל [מת"כ]: (ה) הה"ד קול דודי כו' בא לומר דלאו דוקא בזכות משה ואהרן הם נגאלין אלא ה"ה בזכות הנדיקים שהיו ביניהם. ונקט למשה ולאהרן דוגמא לומר דהיינו ב"ד מומחין הדומים להם: היכן הוא כלו' כי לא נראה שדנה גאולה שלימה. והשיב להם הנה זה בא מהרה כי מהר יהיה הגאולה: מהו מדלג על ההרים. סיפיה דקרא קמא הוא: אין נגאלין לעולם דלא מבעיא השתא שלא נשלם הקץ אלא אפילו בבוא הקץ אינן נגאלין. דההבטחה היתה על תנאי באם לא יפשעו לרישעתא אבל מאחר שנטמאו ונעשו עובדי אלילים ומגדלי בלורית כמעשה ארץ מצרים לא היה הדין נותן לגאול אותם לעולם. וכיון דע"כ צריך להסתכל בזכות אבות נגאלים או מעשה כן עכשיו: שנא' וגם אני שמעתי וסיפא דקרא ואזכור את בריתי דהיינו זכות אבות והאי קרא כתיב ביה גאולה בהדיא והוצאתי ונאלתי וגו': לכך כתיב מדלג על ההרים ואין הרים כו' ונבעות היינו אמהות. ולא הוצרך לפרש דמובן ממילא: שנא' שמעו הרים כו'. מדכתיב והאתנים מוסדי ארץ דקאי אאבות שנקראו איתנים משכיל לאיתן האזרחי שהוא אברהם. וכן דרשו הכמים זכרונם לברכה בירח איתנים אאבות. ונקראו מוסדי ארץ על שם שהם נקראו עמודים וקיום העולם ובשבילם נברא גם כן: שנא' לך ואספת את זקני ישראל ואספת למה לי. אלא בא להורות לנו שאסיפה וקבוץ גלויות לא היה אלא בזכותן וכמו האספו והקבצו בפ' ויחי דדרים נמי אהאסיפת ארץ מצרים. וממילא מכאן ראיה שהוו זקני סנהדרין בתוך ב"י במצרים: וכי על ההרים היתה הולכת כו'. בתנחומא גרסי' וכי ישאדם יורד על ההרים והרי עולים על ההרים אלא מהו וירדתי אצל סנהדרין. ונראה שההליכה אצל סנהדרין תכונה בירידה לפי שילכו לשם בהכנעה ושפלות ע"ד שאמרו בהיורד לפני התיבה: להראות לזקנים שהיא בתולה טהורה. מדכתיב ואבכה על בתולי משיק שהלכה להראות לזקנים דכיון שהיא בתולה טהורה יש לבקש רחמים עליה: עשיתי כו' משום דעיקר יציאת מצרים היה בשביל העבודה ובנין הבית שהעמיד דוד ושלמה ושאר מלכי בית דוד כמבר לעיל. לכן אמר אם אני מניח כו' היאך ישראל עומדין משום שא"א שיהיו ישראל ועשו שפסים מלכות בזמן אחד כי כשזה קם זה נופל כדאיתא בפ"ק דמגילה. ולכן אמר ואלה המלכים אשר מלכו וגו' לפני מלך מלך לבני ישראל כי במלוך מלך לישראל נסתלקה המלוכה מאדום וקמו בהם אלופים במקום מלכים. והם האלופים הנזכרים בסוף סדר וישלח והראשונים הנזכר למעלה הם שמות תולדות: שנא' והנה ארבע מרכבות. שמרמז על ד"מ כדדרי' בפסיקתא ובילקוט ע"ש: (ו) בארץ מצרים ולא במצרים והיינו חוץ לכרך כדאי' במכילתא: וכן אמר משה כצאתי כו' ס"ל דטעם משה היה מפני שהשכינה לא נגלה למשה בתוך כרך של מצרים אלא חוץ לכרך שיהיה עומד (מטעם דבחוץ תעמוד). וע"י משה ואהרן שלוחי ב"ד שלמעלה גבה את חובו ועשה כל הנסים הללו. וא"כ כשהיה משה רוצה להתפלל אל המקום היה יוצא חוץ לכרך מקום גילוי השכינה: שנגלה הקב"ה במקום עכו"ם כו'. היינו במכה אחרונה: במקום עבו"ם במצרים היתה מלאה גלולים ואין מלם שלא היה בו עכו"ם: ובמקום טנופת כדכתיב והבאש כל ארץ מצרים: ובמקום טומאה כדמתים ומצרים מקברים וגו': לטמא את עצמי א"א. לפי הדין. ולהניח תרומתי א"א שתטמא ולא אוכל לאכול אותה אחר כך ואיני רוצה לאבדה: ולא לאבד את תרומתו. נ"ל שנפלה שם בלגופן שלא נטמאת שלא נגעה ולא האהילה על הקבר. א"נ שהיתה בתוך כלי חרס מוקף צמיד פתיל. אבל הוא א"א ליכנס שם בלתי שיאהיל או יגע בטומאה: והיו בין הקברות לא האריך להזכיר ג"כ טנופת ועכו"ם שהזכיר לעיל כי די בטומאת מת שהיא העיקר: שנא' וארד להצילו. דהיינו ירידת השכינה. כי זה נקרא בחינת הורדה כביכול כאלו ירד ממדריגתו להשכין שכינתו במקום ההוא: שנא' וכפר את מקדש הקדש. מדכתיב כפול מקדש הקדש משיק דקאי על השכינה. ואף שפסוק זה כתיב מאוחר לפסוק וכפר על הקדש. מ"מ אקדמיה המדרש הסוף דביה כתיב את מקדש הקדש דמשמע טפי דקאי על השכינה. והא דהביא כלל פסוק וכפר על הקדש. הוא משום דביה כתיב וכפר על הקדש מטומאות בני ישראל דמשמע שכביכול השכינה צריכה כפרה על שנטמאת מטמאות בני ישראל [מ"כ]: (ז) הה"ד מי זאת הנשקפה כו'. מייתי מהכא סמך שישראל נדמו ללבנה. ומכיון דמייתי ליה דריש ליה הכא. ואף שבג"כ נדמו כאן לחמה. מ"מ יותר דומים ללבנה מהטעמים הנזכרים בב"ר פ"ו: ד' דברים של שבח יש כאן. כמו שחר. כלבנה. כחמה. אימה כנדגלות: הילל בן שחר פי' שהם

בן שור . והניאל היה שוחר ומתפלל למקום שנא' (דניאל ו) וכהין פתיחן לה בעליתה נגד ירושלם (תהלים נה) ערב ובקר וצהרים . ולמה היה שוחר ומתפלל ברי שירדים הקב"ה על ישראל ועליו אמר שלמה (משלי יח) שוחר טוב יבקש רצון . ונמצא להם האלהים בעת צרתם שנא' (שם ח) אני אוהבי אהב ונו' . וכן מצינו כשהושלך דניאל לגוב אריות לא ניזוק שנא' (דניאל ו) אלהי שלח מלאכה וסגר פום אריותא ולא חבלוני . תניה מישאל ועזריה הושלכו לכבשן האש ולא ניזוקו שנא' (שם ג) ושער ראשהון לא התחרך וריח נור לא עדת בהון. אלא האיורו לעולם כשהוא מאיר לעולם לפיכך הנשקפה כמו שחר . ועשו לנוים להביר לחקב"ה ולקלסו שכן גבוכדנצר אמר כשיצאו חנניה מישאל ועזריה מן הכבשן (שם) בריך אלההון די שדרך מישך ועבד גנו עבדוהי די אלהא עיללה . וכן דריוש אמר כשנפל דניאל לגוב אריות (שם ו) להוון זיעין ורחלין מן קדם אלהא די דניאל די הוא אלהא חיא לכך כתיב מי זאת הנשקפה כמו שחר . יפה כלבנה במלכות מדי אתת מוצא בלילה אם אין הלבנה נראית ברקיע החשך בעולם ואין אדם יכול להלך אפילו תוך המדינה . כיון שהלבנה נראית ברקיע הכל שמחין ומהלכין בדרך . כך ביסי אחשורוש שנזרו על ישראל להשמיד להרוג ולאבד ובאה אסתר והאירה לישראל שנא' (אסתר ח) ליהודים היתה אורה ושמחה לכך כתיב יפה כלבנה במלכות מדי . ואם רצונך לידע שנדמית ס אסתר ללבנה כשם שהלבנה נולדה ללי יום . כך אסתר אמרה (שם ד) ואני לא נקראתי לבא אל המלך זה שלשים יום לפיכך יפה כלבנה במלכות מדי . ברה' כחמה במלכות יון . סנדריאום אם אוליאום חמה שמה והשמש גבור נקרא שנאמר (תהלים יט) וישיש כגבור לרוץ אורח . בתקופת תמוז מי יכול לעמוד כנגד השמש חבל בורחים ממנו שנא' (שם) ואין נסתר מחמתו . כך במלכות יון הכל ברחו ממנו ומתתיה הכהן ובניו עמדו באמונתו של הקב"ה וברחו מפניהם האוכלוסין של אנטיוכוס ונהרגו כולן . וכן הקב"ה אומר להם (ויקרא ד) כתו אתיכם להרבות ומזמרותיכם לרמחים החלש יאמר גבור אני ואומר (שופטים ה) כן יאבדו כל אויביך ה' ונו' לקיים מה שנא' ברה כחמה . איומה כנדגלות . באדום למה נקרא שמה איומה לפי שהיא עומדת במלכות שיש לה איומה שנא' (דניאל ו) וארו חיוה רביעאה דחילה ואמתני ותקיפא . מהו איומה כנדגלות אתה מוצא י"ב מזלות יש ברקיע כשם שאין השמים יכולין לעמוד תוץ מי"ב מזל ותבך אין העולם יכול לעמוד תוץ מי"ב שבטים . איומה כנדגלות . אין דגלים אלא צבאות שנא' (במדבר ב) דגל מחנה וצבאו ופקודיהם . וכן דגלי השמים

יד יוסף ס מגילה י"ז : י ממס טפריקון ממנה . מפסיקו בכתן :

מתנות כהונה

שנזרו עג יפרעל כי . ולין לך חנך ומפלה בגדל מזה : ס"ג עושה שמה וכסיל ונו' (עמוס ה') ושי כ"ל ס' כ"ג

ס"ג

עין יוסף

להקב"ה שף במלכות שים לה לימה : מהו לימה כמלכות לחה מגלה כי . הוא כמו דבר לחר . דשלגתא היא בחזית ד"א כהדגלים שבמלכות שהם כגון חיכלא וחמתא . ור"א לימה שם מפה כגון חוכסין ופיפכיון כי מניין שיש להם לימה שנאמר דחילה ומימתי . כלומר אפי' דגלי המוני מלכות מהוס . לכן המדבם משיקרא מפרם לה ככה בדגלי מלכות מהוס . והדר מיתני נמי סברת האומר דמיני כדגלים של מפלה מיון דמייתי ככה קבה . ולא קשיא לומר ד"ל כי כן נמלא במדבר זה כמה פעמים : כך אין העולם יכול לעמוד חון כי מהשלם מתקיים על ידי בחנמת השלם השלום : וכן דגלי למחנים מלאכים כי . הלחיך כמן מפי אלא מגלה מקרא מפורש שהמלאכים נקראו דגלים הוכיח ללמוד זה דכך נ"ם שהמלאכים יקראו נבחום ישראל נקראו נבחום . ודגלים הוא ב"ל נבחום כמו שאמרנו פסוקים על זה . כמו שנקראו ישראל בשם דגלים כן יקראו ב"ל נבחום המלאכים דגלים . ושל כן מה שאמר לחומה כהדגלים שיהיו דגלי למלאכים [מ"ג] : שנא' יצאו כל נבחום ה' והא דלא מנה מיוחס ויה מפסוק דגל מחנה ובחלו ונו' . משום דיחיה ליה למנקט שישראל נקראו נבחום ס' : ואדון שניהם הקב"ה . כוונתו כזה דקשה לו לך לאמר שהמלאכים נקראו נבחום הכוכבים שהרי מלינו שגם הקב"ה נקרא ה' נבחום . לכך אמר שלא נקרא הקב"ה ה' נבחום אלא ס"מ שהוא לחון שם נבחום וסוף כולם יאמר [מ"ג] : ומן המלאכים לפי שהם שבעה הקדושים הללו יתכנך ס"ד שבעת המלכות מלכות כן יהום שיישראל מישראל שגם הם קדושים הללו . ומהיכן לחומה קלי על ישראל . שישראל יהיו מפלין לימה על כל הלחן כשם שהמיילים מן המלאכים כדילף בחזית מדכתיב ונתה להם וילחה להם : שרפים עומדים ממעל לו . הא לגלי מיילי ממעל לשליל ונכוה להם כמים עומדים כי . משום דכתי לאחרי שהמלאכים מוחרים קק"ק בכוכבי ג"כ בהאי קרא [מ"ג] : וישראל אומרים אלהי לחכיהם . ולפי שגם ישראל מקדישין לוחו בכל יום . מ"ט קדושה זו לימה מגלה קדושת מלאכים : לבדך אש מיוצאים ממנו . הוא ימיל ככה משיבת חוום ערב שם : (ה) ד"א החדש הזה לכם כי . משכים כחוקם לכון נחנם קדוש ושיהו המיים בשמוך הוחיל ושמיני לכם נשים בחדש היה כי . ואנכ מוחיים מכן שגם לחם שגם נחנו לכם בחוק מפני מכוח לחנו ונכשן עולי לחלחה . ומיישי ממך ממ"ש ועבר כ' לעגוף לחן מלינים בשרשם ולקחשם לעוגה חוב דמשמע דיהיה נזכות לחנם כלאחר לקמן פ' י"ו והנשחם על המשקוף מכוח מאכיהם ואל שמי שהמצוות נזכות ינחק ויעבור ומיישי שמי כי מכחם עוריש מרחנו דשיעו לחנו : שמעון הרשים שם ריש כ' . דשיעו לחנו כלשעל : מתחלה היתה המקום מבוקש . וקשן שמם לקריחתם הרים . לפי שהוסד השלום על זכותם כעניין שהיסוד על הגורים : כך מתחלה היה העולם מים במים . וכיו המים מקלטים להקב"ה . ולפה לבדו לחם השלום שיקלטו חוכו בני לחם כדלימת בבל"ל פ"ב . ולחל"ב לפה שיעמוד בשעים ולח די שלא יקלטו חוכו שלא שיעבדו בו . לכן לומר יחזקו לחות מים סב' [מ"ג] : עושה שמים בסער ועימה . פ"ם ועל"ג מבוא' (עמוס ה') עושה כימה וכסיל והופך בבקר צלמות הופכו לאפי סים ויומכם עד סף הלחן כ' שמו [מהל"ב ויפ"ח] : האומרים לאל סור ממנו . בחול המועד מיעי קלו : שנא' וחכר יעקב יסודם . מיסודות מתקלקל כמ"ש כיום ההוא נבקעו כל מעיינות חהום רבה ונו' : כיון שבאו החטוח . הוא שמבטא ב' מיעי נח שלא להניח מקום לשולם סים מלוקי לכן שמוח זה מחוכ לפסוק זה מיכה כמו שיכה לכם : לקיים מ"ש נכה נכה כחמה . שלכן לומר נכה מיכה מורה ונבוכה בחוד מלד כחמה . שבשלו עלתי ומחו נקמה בלחיכם מלד . מפלל"ב כמתי לומר לכן יפה כלבנה כי לין שם כוכב ניוני ולא נסלוח : לפי שהיא עומדת בחמשה

פרשה טז

המלאכים . ותנלי הארץ ישראל . צבאות השמים מלאכים שנא' (דניאל ג יח) וכל צבא השמים עומדים ונו' . צבאות הארץ ישראל שנא' (שמות יב) יצאו כל צבאות ה' מארץ מצרים . ואחרן שניהם הקב"ה . וכשם שהכל יראים מן הקב"ה ומן המלאכים . כן הגוים יראים מישראל שנא' (דברים יא) וראו כל עמי הארץ כי שם ה' ונו' לכך נאמר איומה כנדגלות . שרימה הקב"ה את ישראל למלאכים . במלאכים נאמר (יחושע ו) שרפים עומדים ממעל לו וביישראל נאמר (זכריה יב) אתם נצבים היום . המלאכים אומרים בכל יום קד"ש וישראל אומרים אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב . המלאכים נקראו אש דכתיב (תהלים קד) משרתיו אש לוהט וישראל כמו כן דכתיב (שופטים ו) והיה בית יעקב אש . המלאכים מתחדשים בכל יום ומקלסין להקב"ה והן חוזרין לנהר אש שיצאו ממנו ושוב האלהים מחדשן ומחזירן כשם שהיו בראשונה שנא' (איכה ג) חדשים לבקרים . כך ישראל משתקעין בעונות מיצר הרע שיש בנופן וחוזרין בתשובה והאלהים בכל שנה סולה לעונותיהם ומחדש לבם לירחתו שנא' (יחזקאל ט) ונתתי לכם לב חדש . לכך כתיב איומה כנגדלות : (ח) ד"א החדש הזה לכם . מה כתיב בפרש' ולקחתם אגודת אזוב ועבר ה' לנגוף את מצרים ונו' . והד"ח (במדבר כג) כי מראש צורים אראנו ואלו האבות שנא' (מיכה ו) שמעו חרים את ריב ה' . מוצאים אנו מתחלה היה המקום מבקש לכונן העולם ולא היה בוצא עד שעמדו האבות . משל למלך שהיה מבקש לבנות מדינה נזר וחפשו מקום לבנות בו המדינה . בא ליתן היסוד והיו המים עולים מן התהום ולא היו מניחים לעשות את היסוד . שוב בא ליתן היסוד בסקום אחר והיו המים מתפבים. עד שבא במקום אחר ומצא שם צור נחול אמר כאן אני קובע את המדינה על הצורים הללו . כך מתחלה היה העולם מים במים והיה האלהים מבקש לכונן עולמים ולא היו תרשעים מניחין . מה כתיב בדורו של אנוש (בראשית ו) אז הוחל לקרא בשם ה' . עלו המים והציפום שנא' (חוב ט) עושה עש כסיל וכימה ונו' . וכן דור המבול היו רשעים מה כתיב בהם (שם כב) האומרים לאל סור ממנו . עלו המים ולא הניחו ליתן עליהם את היסוד שנא' (שם) נהר יחזק יסדם וכתיב (תהלים ו) ביום חזה נבקעו כל מעינות תהום רבה . כיון שבאו האבות וכו אמר הקב"ה על אלו אני מכונן העולם שנא' (משלי ג) כי לה' מצוקי ארץ וישת עליהם תבל לכך כתיב (במדבר כג) כי מראש צורים אראנו . (שם) הן עם לבדד ישכון . מהו הן כל האותיות מזדווגין חוץ מב' אותיות הללו . כיצד א"ט הרי י' . ב"ח הרי י' . ג"ל הרי י' . ד"ם הרי י' . נמצא ה' לעצמה וכן

האות

האות הנ' אין לה זת. ר"צ הרי ק. כ"פ ה"י ק. ל"ע הרי ק'. ס"ם הרי ק'. נמצא נ"ן לעצמה. אמר הקב"ה כשם ששני אותיות הללו אינן יכולין להזדווג עם כל האותיות אלא לעצמן. כך ישראל אינן יכולין להדבק עם כל העכו"ם אלא לעצמן מפורשים. שאפי' שונא נוזר עליהם להלל השבת ולבטל את המילה או לעבוד ע"ז הן נתרגים ואין מתערבין בהן שנא' הן עם לבדד ישכון ובגוים לא יתחשב. ומה אני עושה כל שונא וכל אויב שינזור עליהם נזירה אני הורגו שנא'(שם) הן עם כלביא יקום.מבאן אתה למד אתה מוצא בא עליהם עמלק והרגו אותו כמו שנא' (שמות יז) ויהלוש יהושע את עמלק ואת עמו לפי חרב. בא סיסרא והרגוהו שנא' (שופטים ד) ויהם ה' את סיסרא. וכן כל אויביהם. וכן בצאת ישראל ממצרים הקב"ה אומר להן ואתם לא תצאו וגו' הם בבתיהם והוא הורג את אויביהם. שנא' (שמות יג) ועבר ה' לנגוף את מצרים והה"ד הן עם כלביא יקום. לפיכך אמר הקב"ה הואיל ועשיתי לכם נסים בחדש הזה אף אתם עשו אותו ראש חדש שנא' החדש הזה לכם ראש חדשים: (ט) משל למלך שהיה לו בן והשליטו על כל נכסיו. ואמר הבן לאביו אם אין אתה נותן לי הכבא שלך היאך הכל יודעים שאתה מחבבני. אלא כשתתן לי מקום הכבא שלך הכל נותנין לי קילוס. כך נתן האלהים לאברהם העולם שנא' (בראשית יח) וה' אמר המכסה אני מאברהם. כיון שנתן לו הכל. א"ל אם אין אתה נותן לי ביהמ"ק חמש מאות אמה על חמש מאות אמה לא נתת לי כלום. ונתן לו הקב"ה כל מה שבקש שנא' (שם מח) ואני נתתי לך שכם אחד על אחיך. וכיון ששמע אברהם כן מה אמר אלהים דבר בקדשו אעלוזה: (י) ד"א החדש הזה לכם ראש חדשים. משל למלך שנולד לו בן ועשה י"ט ונשבעה אותו הבן ועשה שם זמן מרובה. אחר זמן נפרה אותו הבן ועשה לו המלך יום גנוסיא. כך עד שלא ירדו ישראל למצרים היו מונין לשעבוד משיורדו ונשתעבדו שם עשה להם הקב"ה נסים ונפרו התחילו מונין לחרשים שנא' החדש הזה לכם ראש חדשים: (יא) ד"א החדש הזה לכם. הה"ד (תהלים קה) ויתן להם ארצות גוים ועמל לאומים יירשו בעבור ישמרו חקיו. הביא האלהים המכות על המצרים (שם) שלח חשך ויחשיך. משלשל ויורד עד שהוא מניע למצרים (שם) שמח מצרים בצאתם. משל למלך שהיו הכל מכבדין אותו עד כמה היו מכבדין אותו עד שהיו מביאין לו דורונות ואלהיהן עמהן. כך היה פרעה שולט מסוף העולם ועד סופו והיו מביאין לו דורונות ואלהיהן עמהן ואח"כ משה ואהרן באים שנא' ואחר באו משה ואהרן וגו'. הוציא הנמוסין ופשפש בהם ולא מצא שם את השם הזה. משל לעבד שהיה מהלך עם רבו וכו' (כדלעיל) אבל הקב"ה חי וקיים שנא' (ירמיה י) וה' אלהים אמת הוא אלהים חיים ומלך עולם. משל לעני שהיה במדינה והיה עומד לפני המלך ולא הרגיש. כשנגעה המכה בגופו התחיל הרגיש ואמר אין כיוצא בזה. כך הביא הקב"ה מכות על המצריים ולא הרגיש פרעה. כיון שנגעה בגופו התחיל מרגיש וצווח ה' הצדיק ואני ועמי הרשעים. ובי לא היה הקב"ה יכול להציל ישראל מיד מצרים בתכה ראשונה אלא לקיים מה שנא' (שופ יג) משניא לגוים ויאבדם. וכתיב (שם) מסיר לב ראשי עם הארץ ומהו כן שאמר ה' הצדיק. כשהיו המכות באות לא היו באות אלא בארץ מצרים. ואפילו הורד שמה המכה ונבנסה בה כמו לז היה המכה ממלא את כולה ולא היתה נוגעת בשדה אחרת. ועליה נאמר (שמות ט) כי כאשר משפטיך לארץ צדק למדו וגו'. משל למה היתה בנסת ישראל דומה למלך שהיתה לו בת אהובה נתונה בעבר הנהר פשט המלך את ידו והעבירה והושיבה בקרונין שלו שנא' (שיר ו) מה יפו פעמיך (שם ו) לא ידעתי נפשי שמתני מרכבות עמי נדיב (תהלים קה) ויסטר עליהם כעפר שאר (שם קו) ויולכם בתהומות (שמות יג) וה' הולך לפניהם יומם הכל בזכות אברהם שנאמר (תהלים קה) כי זכר את דבר קדשו את אברהם עבדו ויוציא עמו בששון ויתן להם ארצות גוים. למה בעבור ישמרו חוקיו ותורותיו ינצורו: (יב) ד"א החדש הזה לכם. הה"ד (שם פט) אשרי הגוי אשר ה' אלהיו וגו'. משבחר הקב"ה בעולמו קבע בו ראשי חדשים ושנים. וכשבחר ביעקב ובניו קבע בו ר"ח של גאולה שבו נגאלו ישראל ממצרים ובו עתידין לינאל שנא' (מיכה ז) כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות. יא וכו' נולד יצחק ובו נעקד ובו קבל יעקב את הברכות. ובו רמז להם לישראל שהוא ראש להם לתשועה שנא' ראשון הוא לכם לחדשי השנה. משל למלך שהוציא את בנו מבית האסורין. אמר עשו אותו יו"ט כל הימים שבו יצא בני מחשך לאור מעול ברזל לחיים מעבדות לחירות משעבוד לגאולה. כך הוציא הקב"ה לישראל מבית האסורין שנא' (תהלים פח) מוציא אסירים

יד יוכף יא כ"ם דף ל"ד מיתת ד"ס לקבל יתק דתפילד כיס ותק מדברין כיס עקידת כייתי לומר שהוא ס"ם וע"ל דתפתחנא כייתי לומר שהוא ס"ם וע"ל דתפתח כיס :

מתנות כהונה

(הי"נ עשו אותו לשם מדבים): **המכסה** כך ומשו ספר סם רמ"ז ל'כיון שהוא לו בתחלן לון לתכדש בני לשמו: **ואני** נתתי לך כו'. סיפוק דקרא קדייק בתרכי ובקשתי תרגום מוקלום בנשותי ובגלוחי תרי שהתפללו על שכם ואז יהוקלום ושכם לחד פי' חלק ליהוחד ואז יהוקלום ותכרכם התפלל עליו שגא' בכר ה' ולא: **אעלוזה**. סיפוקדקרא לחלקה שכם ואז יהוקלום: **ועשה** שם בשביה: **נגוסיא**. פי' הערוך יום הולדות מלכים ויש מוה מיום שנפלה: **היו** מונין לשיעבוד. פי' מיום שנגזר עליהם הגלות בגזירת בין הבתרים. יש מונין זמן היו כותבים בשטרות שנת ק' וכך לבניו בין הבתרים: **משלשל** ויורד. המשול מספר ואוקי

עץ יוסף

וכ"ש ל' הרי מתה: **אלא** לפעמן מפולשים. לשיטו פעמן מזדווגים חלת חלו חם חלו: שפותיהם יפות לטטיהם: **לחלל את השבת** כו' נקט שבת ומילה מפני שהם תלוי בהן התורות המסורתמות דרכם להעניש על חלו יותר מעל התרים. ונקט עכ"ם מפני ה"ה שהיא הסוקל אחר חליה יפנו לסבב תם ישראל: **הן עם** כלביא יקום פי' הקב"ה יקום ויתנבר ויתלוכת וכלביא לנקום נקמת עמו: **מהיכן** תתה למד כו'. פי' מהיל דמקרא ותאל: **הן עם** כלביא יקום ונו'. לפ יכבב מדתלבל מרף שפי' שעם היותם בנתיהם לה יכבבו בזולה תכילת מרף ומתיית דם תלגים כי ה' יפל דם בוקתיהם תלגים לפניהם דוגמת שהיה במצרים שהם בבתיהם והוא הכל תת המצריים תוניהם: (ט) **משל למלך** כו' מילתא תחייכיי היא דתיכי ההדם הזה לכם ממינו כו למחום כה"מ שנגנה בתחם זה: **אם אין** תתה נותן לי הכבא פי' נתחיות הכסת יהו יודעין תיכה יתיכה שתתה מחבבני: **וה' אמר** המכסה תני מתבהכם ע"ד שתמר לעיל בבי"ר פ' מ"ם מכל למלך שנתן תוסי' לשתכו כו': **א"ל אם אין** תתה נותן לי כו'. תפשר דכתיב כמה שתתן לי ת"ק אמה. ממנה ס' דמחום כה הבים היה ת"ק אמה על ת"ק אמה: **ואני** נתתי לך שכם אחד על אחיך. דלא כתיב תף ק"ת שלפוחה אחת היתה בתלבן של יוסף שמוכבה ותולכת בגבול כיתין ק"ת נעוי עלו. חכו ולפי נתתי לך שכם אחד כלו' תלק אחד על אחיך שהוא מוכלע בגבול אחיך בימין [ת"ק]: **אלהים** דבר בקדשו אעלוזה. עתה שתלהים דבר לי בעניו היא תקדשו שנתן לי לעלוזה כו. ותהלקה שכם ל"ל שתשים חלק מיוחד למקדש. ועתק סוכות הוא ג"כ ביהמ"ק ככב"ל פ' לו דהיינו בשלם סוכה. ומה בדכתו עניו זה על שכחם הוא תדכתיב שם ישיל מיניה נתן לו ליחיד בהתוסס. ותכוהו ככב"ל פ' לו נעשתי בשרה אחר ח"ם פ' לדניה כה: (י) **משל למלך** כו' מפ' החדם הזה לכם בתחלה ס' נעשתולהו הוא למעת מניכן להרלות תהבתו לותו כדרך המלך בשבה י"ם תכר לגאולה בתו: **ועשה שם** שיכב שם: **ועשה שם** זמן תכוה ושיה תכי תוכה ליום שבכבה בתו. תתר זמן בדכתו ועשה לו המלך יום גנוסיא ותיה תוכה ליום שנפרדה בתו כל"ל [ת"ת]: **גנוסיא** יום הולדת תרגומו יום גנוסיא. וכן בלכון יון גנוסיא יום הולדת: **היו מונין** לשעבוד. תע"ם שעדיין לא נשתעבדו היו מונין לו שזמנו מתחיל מיום שנולד יתק בדלויתן בפ"ש: **מונין לחדשים** לומר תע"ם שלכותה השולה תט מונין מתשרי. מ"מ שהיו בתכיים תט קורין יסוד העולם ותכרי שביעי: (יא) **ה"ד** ויתן להם ארצות גוים כו'. דרים תהדם הזה לכם כל תתוכיים שעשה נמכות מלרים הוא תפי שזה לכם דהיינו התורה שנקראת זה כדכתיב מזה ומזה כם כתוכים ומייתי סתר מ"ם ויתן לכם ארצות גוים בשבור ישמרו חקיו. ומתר הניח תלהים תמכות וכו' כלו' שתתכות שהזכיר שם תקמיה ויתן להם ארצות גוים כל דבק ל"ם בכוף שבור ישמרו חקיו ולפי שתלה זכר תמכות מתחיל שם בהתך תתר שלח תשך ויחשיך. תחיל תשלשל ויורד כו' כלו' סולל ומזכיר תמכות עד שהוא מניע להזכיר שתה מלרים שלתתם כלו' כוון היו לתכליות שיעמדו הוכי תלהים בלתתם מלרים ולבתר זה תזכיר תם שהכתים פרעה להקב"ה ועכ תכות בדך הולה ותתר ה' תלחיך. ום ע"י המכות תהבים לתתו תם זתה שתרע: **כך היה** כרעה שולט מסוף העולם ועד סופו. שהכל סרו למחמעתו ומניחין לו מנחה: **הנימוסין** ספרי הדתות: כדלעיל פרשה ה': **והיה עובד** לפני המלך. לנקט על פרנסתו. ולפ תרגים המלך נעשרו על העני כשעשה

אסירים בכושרות . מחשך וצלמות שנא' (שם קז) ויוציאם מחשך וצלמות וגו' . מעול ברזל לעול תורה . מעבדות לחירות שנא' (דברים יד) בנים אתם לה' אלהיכם . משעבוד לגאולה שנא' (ירמיה נ) גואלם חזק ה' צבאות שמו . לכך קבע להם שמחה שהוא נפרע מאויביהם עליהם שנא' (ישעיה מג) ואתן אדם תחתיך : (יג) ד"א החדש הזה לכם . ר"מ אומר לי ולכם היא הגאולה כביכול אני נפדיתי עמכם שנא' יב (ש"ב ז) אשר פדית לך ממצרים גוים ואלהיו . וקבעו החדש הזה לי ולכם שאני רואה דם הפסח ומכפר עליכם שנא' דברו אל כל עדת בני ישראל . ותהא שמחתכם שלימה אפילו מי שהוא עני שה תמים זכר בן שנה . שה בשביל (בראשית כב) אלהים יראה לו השה וגו' . תמים לשמו של הקב"ה שנא' (דברים לב) הצור תמים פעלו . זכר שהוא הורג כל בכוריהם של מצרים וחס על בכוריהם של ישראל . מן הכבשים ומן העזים תקחו . כשם שאני הורג האדם והבהמה השבי והשפחה כך רשות בידכם ליטול מ"מ שאתם רוצים . והיו משמרין אותו שהוא לכם שמחה [נ"א שמירה] גדולה שנא' והיה לכם למשמרת . ושחטו אותו . יג אתם שוחטים פסח ואני שוחט בכורים . ולקחו מן הדם ונתנו על שתי המזוזות . שאני פוסח עליכם ומגין עליכם . והיו זהירין בו שבלילה הוא נאכל שנא' ואכלו את הבשר בלילה הזה . צלי אש . בשביל אברהם שהצלתיו מכבשן האש . ומצות בשביל שרה שעשתה למה"ש עוגות ולא טעמו לחם. מרורים בשביל יעקב שכשם שנרדפו בניו במצרים כך רדפו עשו . ולא תותירו ממנו עד בקר . כשם שאיני משייר נשמה בבכורי מצרים כך לא תותירו ממנו עד בקר . משל למלך שאמר לבניו היו יודעים שאני דן דיני נפשות ומחייב . הקריבו לי דורון שאם תעלו לפני לבימה שאעביר אילונין שלכם לאחר . כך אמר הקב"ה לישראל בדיני נפשות אני מתעסק . ומודיע אני היאך אני חס עליכם ברחמים בדם פסח ובדם מילה ואני מכפר על נפשותיכם . שהעברה שאני עובר קשה היא שנאמר ועברתי בארץ מצרים וכן ישראל אומר (תהלים ט) ויהי ה' משגב לדך משגב לעתות בצרה: (יד) ד"א החדש הזה לכם . אמר שלמה (משלי ח) בי מלכים ימלוכו . אמר ר' לוי משל לדוכוס שזרקו לו הלגיונות פורפירה . מה עושה פונה ליפס ושורף את השטר ומוציא הלגיונין והיא נקראת ראש למלכותו . כך לכ"ו דורות מלך הקב"ה במצרים . פונה ליפס שנא' (שמות יד) ובני ישראל יוצאים ביד רמה . ושרף את השטר שנא' (שם יג) ומושב בני ישראל אשר ישבו במצרים וגו' . ומוציא לגיונין והיא נקראת ראש למלכותו החדש הזה לכם לקיים מה שנאמר בי מלכים ימלוכו : (טו) ד"א החדש הזה לכם . הה"ד (מיכה ו) ואשלח לפניך את משה אהרן ומרים . וזש"ה (תהלים מג) שלח אורך ואמתך המה ינחוני זה משה ואהרן שנא' (דברים לג) וללוי אמר תומיך ואוריך וכן כתיב (מלאכי ב) תורת אמת היתה בפיהו . ואשלח לפניך את משה אהרן ומרים מלמד שלא היה מבקש לגאול את ישראל. אלא אמר לו משה להקב"ה מי אנכי וגו' . וכי כך הבטחת לאבותם שביד ב"ו אתה מוציא בניהם. ומי אנכי שאלך וכי אוציא את בני ישראל וכי אני הוא אותו שכתוב בו הן אנכי שאתה משלחני לגואלן. לא כך הבטחת לאברהם ואמרת לו (בראשית טו) וגם את הגוי אשר יעבודו דן אנכי . לא כך אמרת ליעקב (שם מו) אנכי ארד עמך מצרימה ואנכי אעלך גם עלה ולי אתה אומר . מי אנכי . א"ל הקב"ה חייך אני יורד ומצילן . אשה אחת ירדה למצרים ובשבילה ירדתי והצלתי אותה. אימתי בשעה שנטל פרעה לשרה שנא' (שם יב) וינגע ה' את פרעה. ומה בשביל אשה אחת ירדתי בשביל ס' רבוא אנשים וס' רבוא נשים וס' רבוא בנים איני יורד ומצילן. אלא לכו אתם תחלה והודיעו לבני שאני גואלן ואח"כ אני מציל אותם לכך כתיב (תהלים מג) שלח אורך ואמתך המה ינחוני לכך אמר ואשלח לפניך את משה אהרן ומרים : (טז) ד"א החדש הזה לכם . הה"ד (תהלים קה) שלח משה עבדו אהרן אשר בחר בו . כיון שנכנס הקב"ה כביכול נגף את הבכורות ואלוהיהן שלהן שנאמר (יהושע כד) ואגוף את מצרים . וכן באלוהיהם עשה ה' שפטים . כיון שנגף אותם במכת בכורות מה עשו נטלו בניהם והטמינום בבתי ע"ז שלהם . א"ר ברכיה המצריים מבקשין ומחזירין היאך לברוח מן הנגף ולא היו מוצאין . למה שנא' (איוב יא) ועיני רשעים תכלינה ומנוס אבד מנהם · רשעים אלו המצריים שנא' ואני ועמי הרשעים . מי גרם להם שיהיו לוקים כל מכת ומכת על שהיו בוטחים בע"ז שלהם. מה עשה הקב"ה הכה את אלוהיהם עמהם יד מי שהיה של עץ היה נרקב ושל אבן היה נמס ושל זהב ושל נחשת התיכן כשם שהיו מתהלתן שנא' (במדבר לג) ובאלוהיהם עשה ה' שפטים . וכל ע"ז שבעולם אבדו חוץ מבעל צפון שלהם למה בשביל להטעותן לכ"כ (איוב יב) משגיא לגוים ויאבדם . טו וכן ישעיהו אומר (ישעיה מג) הנותן בים דרך וגו' המוציא רכב וסוס חיל ועזוז . כיון שיצאו ישראל ממצרים אמר הקב"ה

וישבו

ידי יוסף יב קס"ל כפ"ו : יג שה"ש רבה פ"ג : יד זוהר שמות דף י"ח : טו שה"ש רבה פ"ל סי' ל"ג :

מתנות כהונה

לצדק גבולי הארץ כדלעיל ס' יג : בכרוזין . קרון שהמלך יושב עליה : אילונין . ספר חוב ודין. ופי' בערוך ערך אלנגלגנם: הלגיונות. חסילות: פורפירא. לבוש מלכות והגמטל סיה התפלה שהיו ישראל מתפללין מתוך צרה: פונה ליפס. פונה ומסיר ושורף השטר שעליהם : הנותן בים דרך כו' . אין זו מדה קשה וכן נמוס עזים וכו' אבל לבוא ממקומו רכב וסוס חיל

עץ יוסף

ברי הם לילה דין שולא משבחין למריה שלמא כו'. ואלמן הפיא ב' גדיים אחד לקרבן פסח וא' לחגיגה: ואתן אדם תחתיך . פפי' תמורתך כדלעיל ננ"ד פ"י : (יג) לי ולכם היא הגאולה . והיה קאי להקב"ה שנקרא הנה זה אלהינו זה קוינו לו זה אלי : אני נפדיתי עמכם שהשכינה עמהם בגלות כדלקמן . והכוונה בזה מה שאין שמו מתקדש ומתפרסם בעולם כל זמן שישראל בגלות : שנא' דברו אל כל עדת בני ישראל ויקחו להם וגו' פרי הלקיחה בשבילם . ואח"כ כתיב הוא לה' וכתיב זבח פסח הוא לה' שהוא לשם גאולה וגאולי השכינה כביכול . ובסוף הדברים כתיב ועברתי בארץ מצרים וגו' דהיינו שרואה דם הפסח ומכפר עליהם כדמסיים בסמוך . ולהגב אורחיה מפרש ואמ"ל דברו אל כל עדת וגו' שהיו בכאן מעטים מיוחדים לה' ומעטים מיוחדים לישראל: אפי' מי שהוא עני ולהכ"ק כל עדת וגו' לכלול גם העניים שתהיה שמחתם שלימה שאין להם הוצאה מרובה על הפסח לפי שנמנים עליו רבים: שה בשביל אלהים יראה לו. כלומר בזכות יצחק שנפדה בשה זכו לזה : תמים לשמו של הקב"ה . כלו' שלא שבחשבו להגאת אכילה נשה אלא לש"ש לקיים מצות הבורא: זכר שהורג בכוריהם כו' דרש זכר לשון זכירה . שבא זכר בכורי ישראל לפניו לטובה . אבל לא זכר ממש רמז לבכורות . שגם בנקבות הבכורות היתה המכה כמ"ש ז"ל בתיה בת פרעה בכורה היתה ונצולה בזכות משה: ליטול מ"מ בין בכבשים בין עזים . ואע"פ שאינן חשובות ככבשים. זכר לנס שהוא באדם החשוב ובפחותים דהיינו השבי והשפחה והבהמה . [יפ"ת] : והיו משמרים אותו ד' ימים שמקחו בעשור ושחיטתו בי"ד . והיה הקב"ה עושה להם נס גדול בקשים שיהיה של מצרים ולא היו יכולים להעיז פניהם נגד ישראל. שזה סימן טוב לגאולה והצלה : אתם שוחטים פסח כו'. דריש ושחטו אותו אתם שוחטים אותו . אבל אני שוחט בכורים: שאני פוסח עליכם. כלו' לכך תתנו מדמו על המשקוף ועל המזוזות כדי שאראה הדם ואפסח עליכם שנא' וראיתי את הדם ופסחתי עליכם ומגין עליכם כדכתיב ולא יתן המשחית לבא אל בתיכם וגו' : שבלילה הוא נאכל שלא תותירו ממנו עד בקר : בשביל אברהם כלו' לסימן וזכרון זכות אברהם . וכן מצות ומרורים להזכיר זכות שרה ויעקב ולא עשה סימן לזכותו של יצחק. משום דלקיחת השה היא כנגד זכותו של יצחק כדלעיל : שעשתה למלאכי השרת עוגות כדכתיב לושי ועשי עוגות : ולא טעמו לחם כלו' חמץ: וכשם שנרדפו בניו במצרים כו' ולכן אמר מרורים לשון כדים . והוא לשון מרירות: כשם שאיני משייר נשמה כו' . פי' כשם שהיה יכול להכות אותם מכת מות אלא שיהיו חולים יום או יומים. ולא עשיתי כן אלא הרגתי אותם מיד ואפילו עד הבקר לא חיו . כן אתם לא תותירו ממנו עד בקר : משל למלך כו' כמלך שמודיע לבניו יום הדין בלו כדי שישמרו ממנו . ולפי שהמכה או שהיה קשה לכן הודיעם . ולכך מסיים והעברה קשה היא כו' : הקריבו לי דורון שיהא לזכרון טוב . וכן בנמשל אמר הקב"ה לישראל שיקריבו את הפסח והדם יתנו על שתי המזוזות כו' כדי שיהא להם לזכרון טוב : אילונין בלשון רומי' ספר זכרון אשר בו יכותב או יגונה דבר . וגם ספר עדות [מוסף הערוך]: בדם פסח ובדם מילה. ואע"פ שלא הזכיר כאן רק פסח. קאמר דם מילה נמי. דהכי קים להו שנתערבו דם פסח ודם מילה כדלקמן פרשה י"ט : שנא' ועברתי בא"מ וגו' והכיתי כל בכור שהוא מכה רבה וקשה . ועי' רש"י בחומש : וכן ישראל אומר ויהי ה' משגב לדך כו' לעיל מיניה כתיב והוא ישפוט תבל בצדק וגו' ומשמע ליה דהכ"ק אף בשעת הדין ה' משגב לדך לישראל שהוא עם עני ודל כי מבקש לזכותם במצות ולתת שכר במקומם כדלעיל : (יא) ד"א החדש הזה לכם אמר שלמה בי מלכים ימלוכו . הכוונה התורה נקראת זה שנאמר מזה ומזה ה' כתובים. ובפ"ק דמגילה א' מה זה ועל מה זה מבטור' שיקרי זה וזה כוונת החדש הזה אמר שלמה כו': משל לדוכוס כו' שכשאמר זכו לו הלגיונות פורפירא והוא לבוש מלכות לשם עליו שהוא מלכות מה שלא מתחיל הזקה רק לדוכוס. מה עושה פונה ליפס ר"ל מסלק רוב המסים שהיו שם על הבאי המלכות. כדרך המלכים כשהם מולכים ע"ד והנהה למדינות עמה. ושורף את השטר שנכתב בו מעשיהם. ומוציא הלגיונים ממקומם שנתן לכולם פרדות ומפשלות כראויות להם. וכן הש"ת לכ"ו דורות מלך במצרים כי לא כהו במלכותו המצריים שאמרו ה' הצדיק. וקבלו ישראל עול מלכותו . פונה ליפס כו' שנפסלו מן הסם שנאמר וישימו עליו שרי מסים. ושרף את השטר של השעבוד שכתוב בו ועבדום ועינו אותם ת' שנה והוא גאלם מיד אחר רד"ו שנה והוו דמייתי ראיה מפסוק ומושב בני ישראל אשר ישבו במצרים ת"ל שנה והוא מכגוזרה גזירה בין הבתרים דהא במצרים לא היו כ"כ. ששרף את השטר וכדאי' לעיל פרשה ז' סימן ח' שאמר הקב"ה למשה שכבר נפלם סקן כו' : והיא נקראת פי' הלגיון והם ישראל. שמעת שקבלו עול מלכותו ועול תורתו נתקבע ראש למלכותו של הקב"ה . וזה דכתיב החדש הזה הוא התורה לכם חוקיות מלך . לקיים מה שנאמר בי כו' : (טו) ד"א החדש הזה לכם הה"ד ואשלח לפניך כו' . ר"ל ד"א ויאמר ה' אל משה ואל אהרן הה"ד ואשלח כו' : ואשלה לפניך כו' מפרש ואשלח לפניך וכבר שלחתי לפניך קודם יציאת מצרים . ומשום שלכאורה נראה שקאי אאחר הגאולה להכי מייתי סמך משלח אורך ואמתך המה ינחוני . שדרשו במשה ואהרן. והו שמסיים בסוף הסימן לכך כתיב שלח אורך וגו' לכך אמר ואשלח לפניך וגו'. דשלח אורך גלי לן פירושא דואשלח לפניך: זה משה ואהרן ואע"ג דקרא לעתיד מיירי . רמז למשה ולאהרן לומר שישלח לנו שניהם כמותם : תומיך ואוריך ושיטו אורך דכתיב שלח . חס הפסוק ראיה על משה מדכתיב בסוף הפסוק תריבהו על מי מריבה. ואומר ג"כ האומר לאביו ולאמו כשאמר השבט לוי מי לה' אלי : וכן בתיב תורת אמת כו'. זה ראיה על אהרן דסמיך ליה שפתי כהן ישמרו דעת. עוד י"ל דפסוק וללוי אמר תומיך ואוריך קאי אשניהם שהיו בניהם משבט לוי . וכן קרא תורת אמת היתה בפיהו קאי נמי אמשה ואהרן שגם הוא שמש בכהונה גדולה כל ז' ימי המילואים : ולי אתה אומר מי אנכי . פי' ולי אתה אומר שאגאל אותם . ומי אני הוא מי שאמרת עליו אנכי ארד עמך וגו': אשה אחת כו' ומה בשביל אשה אחת כו'. טעם הקו"ח כתוכחה למשה שלא הי"ל להסתפק שילכה ה' לקיים הירידה ע"י שליח. כי אפי' לא נאמר אנכי ארד והן אנכי הייתי בקו"ח . וכ"ש כיון דכתיב אנכי ארד שאין לו מקום שיתפרש שירד ע"י שליח : אימתי בשעה שנטל פרעה לשרה . דאף שלא כתיב בתורה שגם אל פרעה ירד אלהים גמרינן על דבר דבר בג"ש מאבימלך ליתן את של זה בזה : לכך אמר ואשלח לפניך וגו' ר"ל דקרא כי העליתיך מארץ מצרים ומבית עבדים פדיתיך אני בעצמי . ואשלח לפניך כו' ר"ל הם לא היו רק שלוחים שילכו לפניך להודיעך הגאולה : (טז) ד"א החדש הזה לכם הה"ד שלח משה עבדו כו' . גם כאן הוא ע"ם וצ"ל ד"א ויאמר ה' אל משה ואל אהרן [י"מ]. והכוונה דדמיז קרא כי ישפוט ה' לעתיד כמו שעשה במצרים . והוא שאמר בסמוך וכן לעתיד לבא כו' והביא שלח משה עבדו כו' דכתיב בתריה שמו בם דברי אותותיו וגו' והכה ויך כל בכור במצרים ראשית לכל אונים. ומשמע דה"ק . בתחלה שלח משה ואהרן לשום אותותיו ושפטו המצריים כי הם נלהם ובסוף ומשנו להנצל ע"י אלילים שלהם ובסוף ה' בעצמו הכה כל בכור וראשים לכל אונים דהיינו אלוהיהם שהם ראשית אונם שעליהם היו בטוחים : כביכול נגף ה' הבכורות לפי שהוא דבר רחוק מהשכל שה' יהיה הנוגף ולא ע"י שליח אמר כביכול: על שהיו בטוחים בעבודה אלילים. ולא שבו אל ה'. שאילו שבו מיד היו ניצולין: וכל עבו"ם שבעולם אבדו. ר"ל כל עכו"ם שבמצרים. שהרי לא כתיב אלא באלהי מצרים אעשה שפטים וגו'. או אפשר לומר שהמצריים היו עובדים לכל עכו"ם שבעולם : בשביל להטעותן שיטעו שלא יכול לו והוא יגן עליהם

וישובו ויחנו לפני פי ההירות ואמר פרעה לבני ישראל נבוכים הם בארץ. קרא לכל חיילותיו ואמר להם אי אתם יודעים שבעל צפון כנס על ישראל כל האריות שבמדבר כענין שנא' (דניאל ו) שלח מלאכה וסגר פום אריותא. מיד שרן של מצרים ירד לאבדם שנא' והנה מצרים נוסע אחריהם. פרעה נוסע אחריהם לא נאמר אלא מצרים [טו] זה השר שלהן. מיד וייראו מאד א"ל הקב"ה אל תיראו. א"ל הקב"ה למשה נטה ידך על הים מיד ויט משה את ידו. ומצרים נסים לקראתו. היה צ"ל מצרים נסים אחריהם וכי יש אדם בורח מן הבריה ונס לקראתו אלא שהטעה אותם הקב"ה ולא היו מוצאין היכן לנוס. והיו נסים לקראתו עד שנשתקעו בתהומות שנא' (שמות יד) וינער ה' את מצרים בתוך הים. ורוה"ק צווחת ואומרת (איוב יא) ועיני רשעים תכלינה ומנוס אבד מנהם. ועל בעל צפון שבטחו עליו נאמר ותקותם מפח נפש. וכן לע"ל כשיכנסו כל העכו"ם מביאין ע"ז שלהם שיצילו אותם שנא' (מיכה ד) כי כל העמים ילכו איש בשם אלהיו ואנחנו נלך בשם ה' אלהינו לעולם ועד. וכיון שבאין מה הקב"ה עושה בהם מתיכן והן רואין ומתביישין והם משליכין אותם והולכין ומטמינים עצמן במערות ובסלעים. וכן ישעיהו אומר (ישעיה ב) כי יום לה' צבאות על כל גאה ורם אלו הטיוסין שלהם. (שם) והאלילים כליל יחלוף. ומה הן עושים הולכין ומטמינים עצמם שנא' (שם) ובאו במערות צורים ובמחלות עפר וכתיב (שם) ביום ההוא ישליך האדם את אלילי כספו ואת אלילי זהבו. א"ל הקב"ה בורחים אתם ראו מה הכתבתי (עמוס ט) ואם יחבאו בראש הכרמל משם אחפש. [יז] חיאל שנטמן בבעל בהר הכרמל שזרק אש בעצים לא נגפתיו. (שם) ואם יסתרו מנגד עיני ואומר (שם) אם יחתרו בשאול. אותה שעה (איוב יא) ועיני רשעים תכלינה אבל ישראל עליהם הוא אומר (משלי יח) מגדל עוז שם ה': (יז) ד"א ויאמר ה' אל משה ואל אהרן בארץ מצרים לאמר. מה הקב"ה עושה במצרים בשביל ישראל. א"ר יצחק נפחא משל למטרונה שהיתה מקטרגת למלך נתנה בפילקי והלך לו היה עמה המלך בפילקי. אמרו לו מה איכפת לך. א"ל כי הימים שאני עמה אינה נוטלת שם רע. [יח] כך נשתעבדו ישראל במצרים וגלה הקב"ה עמהם שנא' (בראשית מו) אנכי ארד עמך מצרימה. וכן בבבל שנא' (ישעיה מג) למענכם שלחתי בבלה. וכן במדי שנא' (ירמיה מט) ושמתי כסאי בעילם ואין עילם אלא מדי שנא' (ישעיה כא) עלי עילם צורי מדי. ביון היה הקב"ה עמהם שנא' (זכריה ט) וה' עליהם יראה ויצא כברק חצו. אמרו לו להקב"ה כל כך למה א"ל כל הימים שאני עמהם אין נוטלין שם רע. במצרים הייתי עמהם ונמצאת שלימה שנא' (שה"ש ד) גן נעול אחותי כלה. בבבל הייתי עמהם ונמצאת שלימה שנא' (דניאל ג) הן איתי אלהנא די אנחנא פלחין. במדי הייתי עמהם ונמצאת שלימה שנא' (אסתר ג) ומרדכי לא יכרע ולא ישתחוה. [יט] ביון לא כתבו על קרן השור שאין להם חלק באלהי ישראל. באדום אם הקב"ה יאמר הן מי יאמר לאו שנאמר (ישעיה סג) מי זה בא מאדום. א"ר שמואל בר נחמן משל לעשיר שיצא בשעת הקיץ היו אנשים אומרים בגורן הוא. מה עשה נכנס וביזה פרכיל של ענבים כדי שידעו הכל שבא מן הכרם. כך האומות אומרים להם לישראל היכן אלהיכם שנא' (דברים לב) אי אלהימו (ישעיה מז) ועתה שמעי נא זאת עדינה היושבת לבטח וגו'. מה הקב"ה עתיד לעשות לה (דברים לב) אשכיר חצי מדם. ולא זאת בלבד אלא שעתיד לדרכן שנא' (ישעיה סג) פורה דרכתי לבדי. והוא עתיד לדרוך במנעלו לכל גדולי אדום שנאמר (תהלים ס) על אדום אשליך נעלי: (יח) ד"א בארץ מצרים. משל לאחד שמצא נחש ורצץ את ראשו באבן וחתך את זנבו ומעכשיו מהו טוב. כך המצריים עמדו ושעבדו את ישראל מה שא"א וכן אדום מה עשה הקב"ה במצרים פרע מהם שנא' (תהלים קו) ונער פרעה וחילו בים סוף. ובאדם כתיב (ישעיה סג) פורה דרכתי לבדי. אמר רוה"ק (יואל ד) מצרים לשממה תהיה ואדום למדבר שממה והקב"ה עתיד לגאול את ישראל מאדום (דניאל ט) ירושלים ועמך לחרפה לכל סביבותינו ואין אתה פודה אותנו. א"ל הן. אמרו לו השבע לנו ונשבע להם שכשם שפדה אותנו ממצרים כך הוא יפדה אותנו מאדום. ולא עוד אלא שיהיו גדולי מלכות רואין קטן מישראל ומתאוין לכרוע לפניו בשביל השם שכתוב על כאו"א. שנא' (ישעיה מט) כה אמר ה' גואל ישראל וקדושו לבזה נפש למתעב גוי לעבד מושלים מלכים יראו וקמו. משל לעץ נאה שהי' נתון בבית המרחץ נכנס פרוסביטוס לרחוץ הוא וכל עבדיו ודשו את העץ וכל הפנאנים. וכן כל אחד ואחד מהן מתאוים לפסוע עליו. לאחר ימים שלח פרוטימו שלו לאותה מדינה שיעשה לו איקונין. ולא מצא עץ חוץ מאותו שהיה במרחץ. אמרו האומנין לשלטון אם מבקש אתה להעמיד האיקונין הבא את העץ שיש במרחץ שאין לך טוב ממנו. הביאוהו ותקנו אותו כראוי ונתן ביד צייר וצייר את האיקונין עליו והעמידה בתוך הפלטין. בא השלטון וכרע לפניה וכן דוכוס וכן אפרכוס וכן הפרופיסטון וכן הלגיונות וכן דימוס וכן כולן

יד יוסף טו לקמן פ' כ"א. זוהר שמות: יז פסיקתא רבתי פ"ד. ילקוט מלכים: יח ירושלמי תענית פ"ק. זוהר אחרי דף ס"ו והאזינו דף רנ"ז. ואיכה רבתי פסוק קראתי למאהבי. ומכילתא. מגילה כ"ט. ספרי ה"א פיסקא פ"ד. ילקוט נשא וכא רמז ר"ו. זוהר שמות: יט ב"ר פ"ב סי' כ' ופ"ג:

מתנות כהונה

היל ועזא ולגררם בים זו היא מדה קשה ויד חזקה ועי' מה במד' הזית ב' י"ד: **וסגר** פום אריותא וכן כאן כתיב סגר עליהם המדבר כלו' סגר וחבר ואסף עליהם חיות המדבר: **הטיוסין.** נראה דצ"ל הפטפין ע"ש שהם פוסין אחריהם וכדמסיים והאלילים כליל יחליף: **חיאל** שנטמן כו'. בהר כרמל שמטעו עובדי הבעל לפנים תחת המזבח שידליק שם העצים למען יאמרו שהאש ירד מן השמים ונגף שם: **בפילקי** בבית הסהר ואמר כן שעמדו ישראל באמונתן: **נעלי** דרשו לשון מנעל: **נכנס** פרוסיסטוס. שר חשוב כך פי' הערוך: **פנאנין.** פי' הערוך הדיוטות וכן הוא בל' יון: **פרוטומו.** לפי הענין הוא צייר הגר ניוריס למלך ודוק לקמן: **דוכוס** אפרכו' כו'. כלם מיני שלטונים הם: **דימוס** וכו' ג"כ שמות של שלטונים ועי' בב"ר פ' ו': **האומנים** הציירים

עץ יוסף

עליהם. ועל כן חזק לבם לרדוף אחרי ישראל ונפלו בים כדמפרש: **הנותן בים דרך** כו' דמיירי במצרים כי נתן בים דרך לישראל להוציא רכב וסוס מצרים להטביען בו. הרי שה' הטעה את מצרים לאבדם בים: **וישובו ויחנו** לפני פי ההירות כדי להטעות המצרים שבעל צפון מסכנן: **נבוכים הם** בארץ קרא לכל חיילותיו. הכוונה על סוף הפסוק סגר עליהם המדבר. ח"ש כענין שנאמר שלח מלאכיה וסגר כו'. וכמבואר בהדיא במכילתא אין סגירה אלא חיה רעה שנאמר וסגר פום אריות'. שסברו ישראל הים סוער נגדם הפכו פניהם למדבר לצד מצרים והקב"ה זימן להם חיות ג"כ רעות ולא היו מניחות אותן לעבור. והשב פרעה זו כחו לאלוהו. והכל היה להטעיתן [יפ"ת]: **מיד שרן** של מצרים כו'. וזהו ג"כ היה כדי להטעותו. כי ה' הוריד שרן של מצרים שיחשוב שבא לעזרם ויבטחו בו לרדוף אחרי ישראל: **פרעה לא נא'** דכיון דכתיב לעיל מיניה ופרעה הקריב. ה"ל למימר הכא נמי ופרעה נוסע: **מיד וייראו מאד** שפחדו שמא מה' הוא בהטאם: **א"ל הקב"ה** אל תיראו. אע"פ שיפחה הוותר. ס"ל שבשליחות ה' מדבר: **א"ל הקב"ה** למשה כו' מיד ויט משה כו' מקצר ועולה בפסוקים להזכיר ומצרים נסים לקראתו דבתריה לדרוש הא דמפרש ואזיל: **שהטעה אותם** הקב"ה שהיו מטורפים ומגד טירופם לא היו מבחינים ורצים לקראת הים: **שנא' וינער** ה' את מצרים בתוך הים. דלכאורה האי קרא מיותר דהלא כבר נאמר ויבואו אחריהם אל תוך הים. אלא לומר שבתוך הים ממש נשתקעו דהיינו בתהום רבה אבל מ"ש בתהלה ויבואו אל תוך הים אפי' לא נכנסו אלא חצי פרסה בים יקרא תוך הים: **ומנוס** אבד מהם. פי' שאבדו דרך המנוס בנוסם לקראת מה שהיו בורחים מפניו: **עליו נא'** ותקותם מפח נפש. סיפא דקרא דועיני רשעים תכלינה הוא: **כשיכנסו העכו"ם** כו' לדון לפני ה' לעתיד: **אלו הטיוסין** שלהם. המת"כ כתב שהוא ט"ס וצ"ל הפטשין ור"ל העכו"ם שלהם שהן טוענין אחריהן כו' ע"ש. ושפ"ת נ"כ אלו הטווסין שלהן. ולפי ענינו הם שריהם של מעלה ולא ידעתי לו חבר עכ"ל. והא"א כתב אפשר שצ"ל הנפסירים ופירושו שרים. והעריך כתב שאין צרך להגיה אלא טווסין פי' אותן המתגאים ביופין ויביוכי לבושיהן כטווס הזה שמתגאה ביופיו וברוב גווניו: **חיאל** שנטמן בבעל. תחת המזבח בעשו לבעל שעשוהו הלול והשב להצית אש בעצים להטעות העם כדי שיחשבו שבא מן השמים. לא נגפתיו ר"ל שניגף בנחש שנשכו ונגפו כדאיתא בילקוט במעשה דאליהו. ויליף מסיפא דקרא דכתיב שם משה אלוה את הנחש ונשכם: **אבל ישראל** עליהם הוא אומר מגדול עוז כו'. תמוה שאחר לעיל שכל העכו"ם רצים להתחבאות במקומות אליליהם בתקותם בהם שיושיעם. והוהלתם נכזבה כי כבל עוזר ונפל עוזר. ע"ז מסיים אבל ישראל רצים להשגב בהקב"ה ונושעים בו כמו שתתחבא במגדל עוז מפולאיו המתקוממים נגדו וינצל שם וכמו דיוסיים בו ירוץ לדיק ונשגב: **(יז) מה הקב"ה** עשה במצרים. מה עניינו להיות במקום טמא עכו"ם: **בפילקי** פי' בית הסהר בלשון יון פילקין. ובלשון ישמעאל הסדן שכובלין בו רגלי האדם פלקה. **והלך** לו היה המלך עמה בפלקי ר"ל אף שסילק עצמו ממנה לא ,ז מהבבה עד כיחזר לה [ת"נ]. או אפשר שצ"ל והלך לו המלך והיה עמה בפלקי **וגלה הקב"ה עמהם** ג"כ כדי שלא יטלו שם רע כמו שאח"כ שבטי יה עדות לישראל וגו' שלא פרצו בערוה במצרים: ונגלה הקב"ה עמהם להגן בעדם בל ישתקעו לחסא ולעזור את הטוב להטיב לו. למען יגל על בני דורם ותהיה להם תקומה [אלשיך]: למענכם שלחתי בבלה. שאלה שם השכינה עמהם ע"ד ובפשעיכם שולחה אמכם ופירשו חכמי האחת על השכינה. אבל במכילתא גרסינן שולחתי בבלה. ועי' במנחות שי: **וכן במדי** שמבבל באו למדי: **במלכות יון** כו' כסאו בגרה ושעבוד בזמן מלכותו היה ה' עמהם כשהתשלו עליהם מלכות יון היו ישראל בארץ ישראל: **וה' עליהם יראה** ולעיל מיניה כתיב ועוררתי בניך ציון וגו': **גן נעול** אחותי כלה וכמו שדרשו בוי"קר פ' ל"ב. ובשה"ש רבה פ"ד. ובבמד"ר פ"ב גל נעול אלו הבתולות גן נעול אלו הבעולות. מעין החום אלו הזכרים. שכולם שמרו עצמן מן הזנות: **לא כתבו** על קרן השור. כמו שהיו אומרים להם היונים של יון כדי להעבירם על דת. ועי' ב"ר פ"ח: **אם הקב"ה** יאמר הן מי יאמר לאו שנאמר מי זה בא כוונתו להביא ראיה על שניהם שיהיו שלמים והקב"ה הוא ג"כ עמם. ולכן סידר גלות האחרון בפני עצמו. לפי שעל ג' גליות מביא ראיות על שהיה עמהם לבד. ועל שנמצאו שלמים לבד. אבל כאן מביא מפסוק אחד ראיה על שניהם שנא' מי זה בא וגו' שמשמע שהיה שם. ובסיפיה דהאי קרא כתיב אני מדבר בצדקה רב להושיע. ופי' אני מדבר טובה עליהם להושיעם ומי ימחה בידי. וטעות נפל בספרים וכן נ"ל שנאמר באדום מי זה בא וגו' אם הקב"ה יאמר הן מי יאמר לאו אמר רבי שמואל בר נחמן משל כו': **היושבת לבטח** וגו' האומרת אני ואפסי עוד: **שעתיד לדורכן** שהמצרים בהם ימקו ביסורין קשים כדרוכים ושטורים כי זה קשה מחללי חרב: **לכל גדולי** כו' רמז לשריהם של מעלה ע"ד יפקוד ה' על צבא המרום במרום וגו': (יח) ד"א בארץ מצרים משל כו' דרמיז להם שיגאלו לעתיד גאולה שלימה שלא יהיה אחריה שעבוד. ולזה מביא המשל כמו הנחש שאם רוצץ את ראשו והותך את זנבו לא יוכל להזיק עוד. כך רצץ הקב"ה את ראש הנחש הם המצריים שהיה ראשון של מלכיות. ויחתוך זנבם הוא גוג והיילותיו שהם אחרונים שבכולם אז לא ישתעבדו ישראל עוד: **ורצץ** את ראשו. כן דרך לרצצו בראשו כת"ש טוב שבנחשים רצוץ את ראשו וכדכתיב הוא ישופך ראש. ואמרו בתנ"ב שאם מכהו על מקום אחר מגופו אינו מת: **ומעכשיו מהן טוב** פי' מה טובייתא ותוקפו של נחש בזה. ואולי יש להגיה מהו טוב כלו' מה יכול טוב להזיק: **מה שא"א** לספר כמה מיני תלאותיהם: **ונער פרעה** כמנער את הקדרה שמהפך התחתון למעלה והעליון למטה. וכן באדום כדורך ענבים שמהפכן גם כן: **מצרים** לשממה תהיה וגו'. שזה ראשון וזה אחרון כדמיון הנ"ל: **והקב"ה עתיד** לגאול את ישראל כו'. כשם שגאלן ממצרים וכה"א ועתה ה' אלהינו אשר הוצאת את עמך מארץ מצרים וגו'. אדני ככל צדקותיך ישוב נא אפך וגו' אמרו ישראל לפני הקב"ה ירושלים ועמך לחרפה כו'. כצ"ל [יפ"ת]: **השבע לנו** דייק שאמרו השבע לנו. מדכתיב בסוף פסוק של ירושלים ועמך לחרפה וגו' למען ה'. דלמעך מבעי ליה. אלא ה"ק השבע למען השם [יפ"ת]: **ונשבע להם** נלמד מפסוק דדניאל בסופו ואשמע את האיש לבוש הבדים אשר ממעל למימי היאור וירם ימינו ושמאלו אל השמים וישבע בחי העולם כי למועד מועדים והצי וככלות נפץ יד עם קודש שקאי על הגאולה [תו"כ]: **ולא עוד** אלא שיהיו גדולי המלכות כו'. גם בזה מקים גאולה העתידה לגאולת מצרים שנא' בה וירדו כל עבדיך אלה אלי וגו': **קטן מישראל** כלו' הדיוט שאינו מבעלי השררה: **פרופסיטות** בלשון יוני שר השוב [ערוך]: **הפנאנין** פי' בלשון רומיי פרזי ואיש כפר [מוסף הערוך]: **פרוטומי** פי' בלשון יוני דמות אדם עד טבורו [מוסף הערוך] ופירושו ששלח המלך שיעשו פרטומי שלו וכדמפרש

טולן . אמרו להן אותן האומנין אתמול הייתם מדיישין את העץ הזה במרחץ ועכשיו אתם משתחוים לפניו . אמרו להם אין אנו כורעים לפניו בשבילו אלא בשביל פרוטימו של מלך שהיא חקוקה עליו . כך אומרים המלכים עד עכשיו היינו עושים בישראל מה שנ"א שנאמר לבזה נפש למתעב גוי ועכשיו לישראל אנו משתחוים . אמר להם הקב"ה הן בשביל שמי שכתוב עליהם שנא' (שם) למען ה' אשר נאמן . וכן משה אומר (דברים כח) וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך וגו' . וכשהוציא הקב"ה את ישראל ממצרים היה נוטל הפנס ומהלך לפניהם שנא' (שמות יג) וה' הולך לפניהם יומם וגו' . וכן הוא עתיד כשיוציאם מאדום . שכן אמר ישעי' (ישעיה נב) כי הולך לפניכם ה' ומאספכם אלהי ישראל וכתי' הראשונות הנה באו וגו' לקיים מה שנא' (יואל ד) מצרים לשממה תהיה ואדום למדבר שממה : (יט) ד"א בארץ מצרים . בשביל מי נגלה הקב"ה בשביל עצמו . משל לבן בית שנתפס ע"י בעל מלאכתו ונחבש . א"ל ארונו אל תירא אני בא ומוציאך . שלח עבדו להוציאו ולא רצה הפונדקי לשלחו . אמר יפה עשה הפונדקי שאני אמרתי לו אני מוציאו ולא פקדתיו שאני משלח את עבדי . כך אמר הקב"ה לאברהם עתידין הן בניך להשתעבד במצרים ואח"כ אני גואלן שנא' (בראשית טו) ידוע תדע כי גר יהיה זרעך וכתיב (שם) וגם את הגוי אשר יעבודו דן אנכי . שלח הקב"ה משה לגואלן ולא רצה פרעה . אמר הקב"ה כראוי עשה פרעה כי אני אמרתי לאביהם דן אנכי . וכי משה אנכי או אהרן אנכי לא אמרתי אלא (תהלים פא) אנכי ה' אלהיך המעלך מארץ מצרים . ד"א בשביל מי נגלה הקב"ה במצרים בשביל משה א"ר נסים משל לכהן שהיה לו גינה של תאנים ובאותה גינה היה בית הפרס . בקש לאכול תאנים אמר לאחד לך אמור לאריס שבעל הגינה אומר לך שתביא לו ב' תאנים . הלך ואמר לו כך . השיבו האריס מי הוא בעל הגינה לך למלאכתך . א"ל הכהן אני אלך לגינה . אמרו לו למקום טמא אתה הולך . א"ל אפי' יש שם מאה טומאות הולך אני ולא יתבייש שלוחי . כך כשהיו ישראל במצרים אמר הקב"ה למשה לכה ואשלחך אל פרעה . הלך ואמר לו מי ה' אשר אשמע בקולו לא ידעתי את ה' לכו לסבלותיכם . אמר הקב"ה אלך למצרים שנא' (ישעיה יט) משא מצרים . אמרו לו מה"ש למצרים אתה הולך למקום טומאה . א"ל אלך ולא יתבייש שלוחי משה הה"ד (שמות יב) ויאמר ה' אל משה ואל אהרן בארץ מצרים לאמר : (כ) ד"א החדש הזה לכם . למה אמר הקב"ה למשה ולאהרן לפי שקדוש החדש בג' . כשבקש הקב"ה לקדש את החדש אמר הקב"ה למשה ולאהרן אני ואתם נקדש את החדש הה"ד ויאמר ה' אל משה ואל אהרן .

כ אבל עיבור השנה בי' זקנים . כשהיו רבותינו נכנסים לעבר את השנה נכנסים י' זקנים בקיאים לבהמ"ד ואב ב"ד עמהם ונועלין את הדלתות ונושאין ונותנין בדבר כל הלילה . בחצי הלילה אומרים לאב ב"ד מבקשים אנו לעבר את השנה שתהא השנה הזאת י"ג חדש נזר את עמנו . והוא אומר להם מה שדעתכם אף אני עמכם . באותה שעה יצא אור מבהמ"ד ובא לפניהם והיו יודעים שנתרצה להם האלהים שנא' (תהלים קיב) זרח בחשך אור לישרים . מה שהן גוזרים הקב"ה מסכים עמהם שנאמר (שם נז) אקרא לאלהים עליון לאל גומר עלי . ישתבח שמו של הקב"ה שהבריות גוזרין והוא מסכים שנא' (ש"ב כג) צדיק מושל יראת אלהים . ומנין להתועד בי' זקנים שנא' (קהלת ז) החכמה תעוז לחכם מעשרה כא שליטים אשר היו בעיר . וכן בימי שלמה כשהיה שלמה מעבר את השנה היה מכנים שבעת זקנים לפניו שנא' (משלי כו) חכם עצל בעיניו משבעה משיבי טעם . מהו חכם עצל בעיניו שהיה שלמה תופש פיו שלא לדבר בפני מי שגדול ממנו . וכה"א (שם כג) כב כי תשב ללחום את מושל בין תבין את אשר לפניך ואומר (שם) ושמת סכין בלועך אם בעל נפש אתה . והיה שם שלמה ונתן הנביא וגד החוזה הרי י' : (כא) ד"א החדש הזה לכם . הה"ד (ישעיה מב) הראשונות הנה באו וחדשות אני מגיד . וכי יש לע"ל חדשות והא כתיב (קהלת א) מה שהיה הוא שיהיה . אלא מוצאין אנו י' דברים עתיד הקב"ה לחדש לע"ל . הראשונה שהוא עתיד להאיר לעולם שנא' (ישעיה ס) לא יהיה לך עוד השמש לאור יומם וגו' . וכי יכול אדם להביט בהקב"ה אלא מה הקב"ה עושה לשמש מאיר מ"ט חלקי אור שנא' (שם ל) והיה אור הלבנה כאור החמה ואור החמה יהיה שבעתים . ואפי' אדם חולה הקב"ה גוזר לשמש ומרפאו שנא' (מלאכי ג) וזרחה לכם יראי שמי שמש צדקה ומרפא בכנפיה . השניה מוציא מים חיים מירושלים ומרפא בהם כל שיש לו מחלה שנאמר (יחזקאל מז) כל נפש חיה אשר ישרץ אל כל אשר יבוא שם נחלים יחיה וגו' . הג' עושה האילנות ליתן פירותיהן בכל חדש וחדש ויהיה אדם אוכל מהם כג ומתרפא שנא' (שם) ועל הנחל יעלה על שפתו מזה ומזה וגו' לחדשיו יבכר כי מימיו מן המקדש המה יוצאים וגו' . הד' שהם בונין כל ערים החרבות ואין מקום חרב לעולם . ואפילו סדום ועמורה נבנית לע"ל שנא' (שם טז) ואחותיך סדום ובנותיה תשבנה לקדמתן הה' שהוא בונה את ירושלים באבן ספיר שנא' (ישעיה נד) הנה אנכי מרביץ בפוך אבניך וכתיב (שם) ושמתי כדכוד שמשותיך . ואותן אבנים מאירות כשמש ואו"ה באין ורואין בכבודן של ישראל (שם ס) והלכו גוים לאורך . הו' (שם יא) ופרה ודוב תרעינה . הז' שהוא מביא כל החיות וכל העופות
וכל

יד יוסף כ פדר"א פ' ח' וסנהדרין פ"ק . וביק"ר פ' כ"ט . בא קרי לגו שלטים על שמש שמלוים על מכסי מעלה לעולם כה הנהגאה פ"י קמיעות כהנה : כב מולן ו' : כג קשת פ"ד והנ"ל פ"מ.

מתנות כהונה

קלייריס : פרוטימו . צורתו של מלך ועל שם זה נקרא הצייר פרטס כדלעיל : הפנס . לנטירנ"א בלע"ז : בית הפרס . שדה שנחרש בו קבר ותיישינן שמא נגרר עצם כשעורה למרחוק עד מאה אמה ואם יהיה שם כדי אכילת פרס טמא מדרבנן : צדיק מושל וגו'. ודרשו רז"ל אני מושל על מי מושל בי צדיק שאני גוזר גזירה והוא מבטלה והקב"ה גוזר עמהם כמותם וה"ג ואת גוזר עמהם כמותם : לאור יומם וגו' גרסי' וסיפיה דקרא והיה לך ה' לאור עולם : שבעתים
פירושו

ענף יוסף

(כ) [והיה שם שלמה] סימא שהרי אמרו בסנהדרין פרק כהן גדול שאין מלך יושב לעבר את השנה משום אפסניא שהמלך מחלק לגייסותיו . ור"ל דטעם של אפסניא שהוא ממון שמחלק להם שנה שנה . ולכן יפסיד חדש בשנה . ושלמה לא היה נחשד על כן שהרי אין כסף נחשב בימי שלמה למאומה (מ"נ) : [וגד החוזה] זה סותר למאי דאיתא בפדר"א פ"ח פ"ז שמת גד החוזה במגפה שהיה בסוף ימי דוד . ונראה דצ"ל שם בפדר"א אחיטופל בן גרוים במקום גד החוזה . שכן הוא בתרגום בשמואל ב' כ"ג :
טופתן

עץ יוסף

המדרש בעצמו פירש: לו תיקין שלו : דוכוס בלשון רומי שר צבא : אפרכוס בלשון יוני שר הפלכים [מוסף הערוך] : הפרופיסטון פי' ממונה . והמעריך פי' ראש הבית : וכן דיסי'ם וכו טולי . בלשון יוני המן עם [מוסף הערוך] וע' ב"ר פ"ז מ"ם : אין אנו כורעים לפניו אלא בשביל כו'. הן אמת שהענין מגיד עצמו אין בו מעלה מצד עצמו . ולכן יהיה מקודם למרמס במרחץ להשתמש בו במקום הבזוי אך עכשיו נתעלה מצד העטרה שנחקקה עליו . והנמשל מובן מאליו : כי הולך לפניכם ה'. וילפינן מוס' הולך לפניהם יומם מה התם בעמוד ענן הכא נמי כן ולחזק זה הביא קרא הראשונות הנה באו והדשות אני מגיד דמשמע הדשות דומיא דהראשונות : (יט) ד"א בארץ מצרים . דריש שהחדש הזה דבק למ"ש בארץ מצרים . והחדש הזה לכם בשמיה . וה"ק לפי שהלכו עד עכשיו משה ואהרן למצרים אמר להם ה' ופי החדש הזה היינו גאולת מצרים ראוי לכם . והרי עני מושל ללכת שם . ולכן דבר אל כל בני ישראל כי כן אעשה כאשר דברתי לאברהם [יפ"ת] : בשביל עצמו בשביל חותו שהיה מדבקי ממהן דאמר בסמוך בשביל משה : שנתפס ע"י בעל מלאכתו . פי' בגרמתו של בעה"ב . והנמשל ע"י גזרת ה' כי גר יהיה זרעך : אלא אנכי ה' אלהיך . קרוב לומר שצ"ל אנכי גם עלה דמינה נמי ילפינן לעיל פ"ג סה' אמר לגואלם בעצמו . והזכירו לחזק מ"ש דן אנכי היינו לגאלם ממש . דלא תימא דהיינו לדון דינם אבל המעשה יהיה ע"י שליח : ד"א בשביל מי ולפ"ז יהיה החדש הזה לכם דבק ג"כ למשה ולאהרן בארץ מצרים ועניינו לומר כי החדש הזה שבא ה' בארץ מצרים הוא בעבורכם שלא תתביישו בשליחותיכם : בית הפרס בפ"ק דמ"ק תנינא ג' בתי הפרס הן שדה שנאבד בה קבר . ושנחרש בה קבר . ושדה בוכים דהיינו שמספידים בה מתים : שתי תאנים משל הוא על ישראל שלא יצאו ממצרים כי אם כשני תאנים רבוא כדאי' לעיל פי"ז [מו"נ] : לך למלאכתך הזכיר זה כנגד מ"ש פרעה לכו לסבלותיכם כדבסמוך לאשמועינן כי דבר זה דבר חרפה ובא אמר להם כאומר לך למלאכתך ועמלך ואל תתעסק בגדולות ובנפלאות ממך : ולא יתבייש שלוחי פי' שהאריס יאמר שאינו שלוחו ומי יאמר שלחתיו . וכ"כ פרעה שאמר אין אתה שלוחו של הקב"ה פרעה בעיניו כמכשף : מי ה' אשר אשמע בקולו . ולא ידעתי שאתם שלוחיו : שנאמר משא מצרים . הנה ה' רוכב על עב קל ובא מצרים . ואע"פ שהנבואה לעתיד משמע . דרשו חז"ל שרמז לשעבר ג"כ [יפ"ת] ומשום דלהיה מפסוק זה שהיה בעיני הקב"ה כמשא לילך למצרים . או הוא לשון טומאה מגע ומשא [מו"נ] : למקום טומאה שמלאה עכו"ם . והוא מ"ש כאן ונעו אלילי מצרים מפניו : (כ) למה אמר הקב"ה למשה ולאהרן . כי מה שייטא בזה לאהרן : שקידוש החדש בשלשה . ואלו יחיד מומחה לא שני כדיני ממונות . וע' בפ"ק דסנהדרין : אני ואתם נקדש את החדש . וכמ"ש במקום אחר נתעטף הקב"ה בטלית מצויצת והעמיד למשה מכאן ולאהרן מכאן וקרא למיכאל ולגבריאל ועשה אותם כעדי החדש ואמר להם כיצד ראיתם את הלבנה לפני החמה או לאחר החמה לצפונה או לדרומה כמה היה גבוה וכמה היה רחב א"ל בסדר הזה יהיו בני מקדשין את החדש למטה ע"י זקן וע"י עדים וע"י טלית מצוייצת : אבל עיבור השנה . ודייק הוא למעטי דש"ק מעשה החדש הזה דהיינו עבור החדש הוקבע לכם . אבל עבור השנה שהוא תוספת חדש שלם צריך עשרה [יפ"ת] . והא אתיא כר"א דאמר הכי בפדר"א פ"ח . ובויק"ר פ' כ"ט איתא בתמיה : ואב ב"ד עמהם . עמהם היה במנין . וכן משמע בסנהדרין שהנשיא היה בכלל המנין : ונועלין את הדלתות הטעם שלא יבא לשם אדם אחר משום שאין מעברין את השנה אלא במזומנים לה : כל הלילה כדי שיראו האור יוצא מבית המדרש כדבסמוך . ובלילה ניכר הנס יותר : זרח בחשך אור לישרים . ואע"פ שאין ראיה לדבר דקאי אסנהדרין זכר לדבר שהקב"ה מוריה אור לישרים : לאל גומר לשון הסכמה הוא : והוא מסכים עמהם לקיים גזרת בריותיו . והנו שאמר צדיק מושל יראת אלהים שהצדיק מושל וגוזר מחמת יראת אלהים שיש בו . או כמו שדרשו במ"ק מי מושל בי צדיק שאני גוזר גזירה והוא מבטלה : מעשרה שליטין . וקשה היאך הוא . הלא המלך הוא אחד ושריו אין מספר . אע"כ דקאי על עבור שנה שנא' כי היא חכמתכם ובינתכם לעיני וגו' : משבעה משיבי טעם במנין וגד היו רגילין אצלו ולא היה ממתינים לפניהם לומר דעתו . ושאמרו רק ז' משיבי טעם [מו"נ] : שהיה שלמה תופש פיו . וה"פ שלמה שהיה חכם היה עצל וקטן בעיניו יותר מכל ז' הזקנים משיבי טעם ולא היה פותח פיו לפניהם : וכה"א כי תשב ללחום את מושל . דהיינו לאכול מלחמה של תורה . ומושל הוא הזקן כענין עשרה שליטין הנזכר : (כא) ד"א החדש הזה לכם הה"ד כו'. מפרש החדש לשון חידוש . וה"פ של הפסוק החדש (ר"ל החידוש) הזה לכם ראש חדשים . פי' ראש לחדושים שיהיה לעתיד . ולהכי מייתי דרשה וחדשות אני מגיד : אלא מוצאין אנו עשרה דברים עתיד הקב"ה לחדש לע"ל . פי' שכל אלו העשרה דברים באמת אינו חידוש . שהרי כבר נבראו והיו תחת השמש לדוגמא שאף אם הקב"ה יוסיף לעתיד על אור השמש מ"ט חלקים מ"מ לא מיקרו חידוש אלא תוספת וכן השאר . אלא כלו' לנו הם כחדשים ובעינינו לא ראינו . דאל"כ הקושיא במקומה עומדת שהרי כתיב אין כל חדש וגו' [יפ"ת ומ"נ] : לאור יומם וסיפא דקרא והיה לך ה' לאור עולם : עושה לשמש מאיר ומה שאמר והיה לך ה' לאור עולם פירושו שיהיה מוסיף אור במאורות . ופי' לא יהיה לך השמש לאור יומם שלא יאירו בעצמם כבתחלה : מ"ט חלקי אור מפרש שבעתים ז' פעמים ז' . וע' מ"ש בתנחומא סדר בראשית סימן ו' : ואפילו אדם חולה . דלא תימא שיהיה האור הזה מזיק כמ"ש מוציא חמה מנרתיקה לזה אמר לא מבעי' שלא יזיק אלא אפילו אם יהיה אדם חולה שנופל למשכב ומסוכן למות ירפא ע"י השמש . וגם עכשיו בטבע השמש לרפאות כדאמרו בב"ב סילוי יומי אדלי קצירי . רק אין כחה לרפאות ממש . אבל לעתיד לבא שיתרבה אורה ירפא ממש : כל שיש לו מחלה כצרעת ושחין שזה לא יתרפא ע"י השמש שאין דרכו להועיל בזה אלא ע"י מרחצאות ושתות סרופ'ום . ולזה תהיה רפואתם במים חיים : אוכל מהם ומרפא מיירי במי שיש לו מום מיצירתו כחרש ואלם או עקר וזה אין דרך להתרפאות כי אם ע"י סגולת עשב או פרי המועלת לזה כדאיתא בויק"ר פ' כ"ב . ולכן תהיה תרופתו באכילת הפירות המתחדשים או שיתן ה' בהם סגולה לזה : באבן ספיר כדאיתא בב"ב בההוא תלמיד שראה מלאכים חוצבים אבנים יקרות ושאל הגיע למאן . והשיבו לו עתיד הקב"ה להעמידם בשערי ירושלים : מאירות בשמש והיינו דקרי להם שמשותיך : בכבודן של ישראל שנאמר (ישעיה
ס׳

וכל הרמשים וכורת עמם ברית ועם כל ישראל שנא' (פסא ג) וכרתי להם ברית ביום ההוא עם חית השדה ועם עוף השמים . הח' שאין עוד בכי וילולה בעולם שנא' (ישעיה כה) ולא ישמע בה עוד קול בכי וקול זעקה . הט' אין עוד מות בעולם שנא' (שם כה) בלע המות לנצח וטחה ה' אלהים דמעה מעל כל פנים ותרפת עמו יסור . הי' שאין עוד לא אנתה לא אנקה ולא יגון אלא הכל שמחים שנא' (שם נה) ופדויי י"י ישובון ובאו ציון ברנה : (כב) ד"א הנהדש הזה לכם . הה"ד (תהלים קד) עשה ירח למועדים שמש ידע מבואו . הרבה מעשים כתב משה בתורה סתומים עמד דוד ופרשם . אנו מוצאים במעשה בראשית משברא שמים וארץ ברא האור שנא' (בראשית א) בראשית ברא אלהים ואח"כ ויאמר אלהים יהי אור . ודור פרשו מאחר שברא אור ברא שמים שנאמר (תהלים קד) עוטה אור כשלמה והדר נוטה שמים כיריעה . הרי למדנו משברא אור ברא שמים . נ' בריות קדמו את העולם המים והרוח והאש . המים הרי וילדו אפלה . האש הרה וילדה אור . הרוח הרה וילדה חכמה . ובשש בריות אלו העולם מתנהג ברוח בחכמה ובאש ובאור וכהשך ובמים לפיכך דוד אמר (שם) ברכי נפשי את י"י י"י אלהי גדלת מאד . אדם רואה עמוד נאה אומר ברוך המחצב שנחצב ממנו נאה העולם ברוך המקום שחצבו ובראו בדבר . אשריך העולם שהקב"ה המלך בך . מלך ב"ו צר איקונין שלו על הטבלא של עץ הטבלא נהולה מצורתו . האלהים יהי שמו מבורך הוא נדול ואיקונין שלו נדולה . העולם קטן והוא נדול מן העולם שנא' (ישעיה מ) כר כי ביה י"י צור עולמים . מה"ל צור עולמים שני עולמים עליו אינן השובין כלום לבך נאמר י"י אלהי נדלת מאד . משעטף את האור חזר וברא את העולם שנא' (תהלים קד) עוטה אור כשלמה וגו' . מה ב"ו משבונה את הבית הוא בונה את העליה . האלהים אינו כן משמתח מעזיבה בנה עליה . ומשבנה עליה העטיד אותן על אויר העולם על בליטה . ואח"כ התקין מרכבותיו עננים . ואח"כ האסטים שלו על סערה . ומי מודיעך כל הדברים האלו דוד שהוא פירש מעשה אלהים להודיע לבאי עולם נבורתו שנא' (שם) המקרה במים עליותיו השם עבים רכובו . לא בנחשת ולא בברזל אלא בנזוטראות של מים . ואח"כ בנה את העליות לא באבן ולא בנזות אלא רכסים של מים שנאמר (שם) המקרה במים עליותיו . מלך ב"ו עושה סרנלא שלו חזקה שתשא כל משאו ועושה אותה בברזל בנחשת ובבסף ובזהב . והאלהים יהי שמו מבורך הענן אין בו ממש . ועושה סרנלין שלו עבים שנא' (שם) השם עבים רכובו . ב"ו אם היה לפניו דרך של שקיעה מהלך הוא על האבנים שהם קשים . והאלהים אינו כן אלא עיוב את הענן הנראה ומהלך על הרוח שאינו נראה שנא' (שם) המהלך על כנפי רוח . ב"ו מכתיב לו סטרטיוטין נבורים בריאים כדי ללבוש קסדא ושריון וכלי זיין . והקב"ה הכתיב סטרטיוטין שלו שאינן נראין שנא' (שם) עושה מלאכיו רוחות . הרוח יוצא והברק אחריו שנא' (שם) משרתיו אש לוהט . משברא רקיע ברא מלאכים ביום השני . וכו ביום ברא ניהנם שאין כתוב בו כי טוב . כנון ב"ו שהוא קונה עבדים ואומר עשו אספתין . א"ל למה כך א"ל שאם ימרדו ישמעו אספיקולא . כך אמר הקב"ה בורא אני ניהנם שאין בתוב בו כי טוב שאם יחטאו ב"א יורדין לתוכו . מי ומניין שנבראת ניהנם ביום השני שבן הנביא מפרש (ישעיה ל) כי ערוך מאתמול תפתה . מן היום שאדם יכול לומר אתמול ואימתי אדם יכול לומר אתמול ביום השני שיום אחד בשבת לפניו . ואח"כ ברא יבשה בשלישי בשבת שנא' (תהלים קד) יסד ארץ על מכוניה . ואותה שעה אחד ערום ואחד לבוש כנון ב"ו שיש לו שני עבדים הפשיט כסותו של אחד והלבישה לחבירו כך אמר האלהים יקוו המים . נלה את הארץ וכסה את התהום . וכן דוד אמר (שם) תהום כלבוש כסיתו . מן נערתך ינוסון כנון ב"ו שראה נתו מלאה ענבים והברם רבצור אמרו לו והיכן אתה נותן שאר ענבים בשביל שתבת קטנה . א"ל אני עושה נת שתמול כל הענבים שבברם . מה עשה רפש הענבים ובעט ראשון ראשון ואח"כ הביא את הענבים שבכרם והתחיל הנת כל הענבים כך היה כל העולם מלא מים במים והארץ שקועה במים . אמר הקב"ה ותראה היבשה . אמרו חמים הרי העולם אנו מלאים ועד עכשיו צר לנו להיכן אנו הולכין . יהי שמו מבורך בעט באוקיינוס והרנו שנא' (תהלים ס) בכהו רנע הים ובתבונתו מחץ רהב . ואין מחץ אלא לשון הרינה שנאמר (שמואל ב) ומחצה והלפה רקתו . כשהרג אותן י"א שהן בוכין עד היום הזה שנא' (תהלים לה) הבאת עד נבכי ים . ולמה הרג אותן שהבית שהוא מחזיק

ק

יד יוסף כר מנחומא פרי פ"ח : כה מכילתא נשמח פ"ח : טו ב"ר פ"ח פ' ל' . טז ב"ר פ"ד פ' ט' מ' . זשמות ר"ד : ילקוט נוסר בלילות דף פ"ו . ו"ח דף כ' וף י"ב :

מתנות כהונה

פירוש שבעה שמעתים והוה תשעה ומחצעים : נאה העולם . מלמד כי הוה פ"ם וכל שכנן שהוא ומונעת זה אמרי במס' נרכות כמה נאה פת זו בתוך המקום שנרחה יצא : בדבר נדיטר בעולמך : סעזיבה . עפר לו תבנים שפוזי' ומיוחרים על התקרה : בלי מה . שאי פיטה הם כלי על לא דבר ופסוק הוא בישעיה כ"ו : האסטים . פי' לפי העמין שורם ן וכשים . בנזוטראות יהוה הוא בלשון מ"ל בלילות מבנים לא קורות ויולמת מקיר שביה לר"ם : רכסים עין יוסף

ג' . מיכה ד') והלא נוים רבים ואמרו לכו ונעלה אל הר ה' . כ"ל [ילקוט] והא"ב תקיים נירסת שלנו שנאמר והלכו נוים לאוכך רבי קלי אחור פתם ולנבוה מלי לאוכך בלא דקלי לאחור הומות ישראל: ופרה ודוב תרענה שיחיהם כפסוקם . דלי לרמז שלוש נמרי תבשים עם החלבים הלא כבר נאמר ונר שחבשם . מאר והפוס מלחמת השלום : ב"ו משבונה את האור מבהעטיפו ניסודות . מאר שאין עוד בבי אומו בזולתו בהנלות עה"י בנפש נרכות והכעטם מויבים (ומה שכלנו כל מה שאמלת כיוצ מון יולתי שיהיהדמו לעשות . ודוק כהם בכתובים וכנמרא) : שאין עוד בזות חלק בזהקיים מופלנים שעל זה נאמר כי וילנה . וש"י בב"ר ק' כ"ו : שנא' בלע המות לנצח שביטלו שהעתיד ליתי ולא תמלא עוד בשלום בפוס ל"ד : לא אנחה כי' פי' דבריס שהמעידים שכל מלוטי העשב פיזיותים לתולה כי ע"י הנחולה היה פעים לתורה ויפקחו לנו שערי בינה : אלא הבל שמחים שלחוך כי' . פי' שלחוס עפרות שמולו מיבראל בעבל יהזוקו ולכן תניא בסוק ושמיה וגו' ושהיה שולם על לחסם שדבקו חז"ל על העפרות שמהה שמשולם על לחסם [ח"ל]. (כב) הה"ד עשה ירח למועדים . ובהמשך הדבוק יבואר דברים לכם שיבראל תומן לנבה ולבני מיים חוד עפה ילח למועדים . ומפוס ללא תימת דהמל מויעיהו נקם דוד וה"ה דם ילח נעשה נ"כ לעניים מחניס . להק"ק כמה מעשים שהם מפה ובא דוד ופיקנו שלבך ל"ל שדבריו בדקדוק הן : אנו מוצאין מעשה בלחמים מבבת שמים ואחן בבת הלור . פי' לבחורה אחו מבנים בן מבבר שבחובים על ובא דוד ופקנו שלחך שבבת הלור בבת שמים ואחן . וח"ב ע"כ פירוש שבחובים על תורה בבני יהודה דאמר לעיל בבחלים פ"ב בלור שבבת שהיה עפל [פ"ח] : סרנלא הוא שמות החיך הנוסח כל המבת [מהכ"] . ומוסף הערוך כתב לפי הענין פי' עגלה וקנון על מבת : דרך של שקיעה שמוקיעין בשוקה כשהולכין עליו : סטרטיוטין פי' בלעז יוצי תנאי המלחמה [מוסף הערוך] : קסדה בלעז רומיי מין כובעין של תנאי המלחמה : שריון פנ"ע בלע"ז : שנאמר עשה חלחיו רוחות . שם עושה שליחותו ע"י רוחות ואשם ולזה נקראו מלאכים ומשרתיו . שכל כח תן הכוחות המשחוחות בעולם נקרא חלאך . ומפרש נמי קרא על המלחים מתם . ופירושו שהן מסבבין פעמים לנוחות ואש כלעיל בנ"ר פ' כ"ח . ומפרש נמי שם עוקם על עיבוב . ח"ם מבבת רקיע נקרא מלחים ביום השני ומו בקרא ניהנם [ילקוט] : ברא מלאכים ביום שני . כדי שלא יחמרו שוחף היה לקב"ה במעשה בחלחים : שאין כתוב בו כי טוב . שחין לומר טוב ביום שנבראת בו רע . ואע"פ שהוא טוב לייסר בחלבים . מיש בין שמלך עלינו רע הוא לו יחמר בו כי טוב : בנון ב"ו שהוא קונה בי . שלח יקבה דבח כתיב ויכח בחלים חת כל חשר עשה והנה טוב מחד . לבן חמר שנם זה טוב שהוא נוכך להשלום לחיסיר החלבים חל המובה . כב"ו המבין לחסבחין והוח סיוך לייסר עבדיו . ומ"ש לא מחמר בו כי טוב מפני שאיש טוב בעלמו : איספקולא נז"ד לשיחה . ובנין שנברא ניהנם ביום שני . חע"ג שבבר לומד מוהה מבי טוב . י"ל דלא נלא כי ערוך מחחלול ה"ח שחין בו כי טוב מפני שלח נעשה בו מלחכת המים בלילוחת בב"ר : תפתה הניהנם נקרא הפתה ע"ש שכל המחפחה לחה יבחו טפל בו : יכול לומר בו מחמול ולח שלשום כי השולם לח היה נברח לחה ביום שלפניו : ואותה שעה נהבהומת הגילסת ושעה חחד ערום וחחד לבוש . פי' שחחלה עשה החהום ערום כמ"ש (חיוב כ"ו) ערום שחל נגדו וחין כסות לחבדון וכחן חמר חהום לבוש כסיתו . והכלירע בחחלה היה ערום והחרן מכוסה במים וחח"כ חמר יקוו מים לנלות החרן וכסה החהום הוח מי חהום רבה במים שעל החרן : בעט באוקינוס והרנו הבוחה על עסיבת המים והוחלת הזחת החשובה בחוכן . שע"י יחמחם כחוכן . לענינים הדבוקים שיבח יין מהוכה ויחמחם כחוכן . ויבלה הולחת הזות בהרינה כי נפש כל בשר שלוי נרוח . וכהולחתו יהרג

כ' חיים מחזיק אלף טחים. לכך נקרא אוקיינוס ים המות. ועתיד האלהים לרפאותו שנא' (יחזקאל מז) אל הימה המוצאים ונרפאו המים. כיון שראו שאר המים שבעט באוקיינוס לקול צעקתו ברחו הביריהן. כמו הצר ב"ו שהוא הולך והיו לפניו שני עבדים אותן הראשונים רצין ובורחין. כך היו שאר המים שבעולם בורחים מקול צעקתו של אוקיינוס שנא' (תהלים קז) מן נערתך ינוסון. והיו בורחין ולא היו יודעין להיכן בורחין שנאמר (שם) יעלו הרים ירדו בקעות אל מקום זה יסדת להם. בנון עבד ב"ו שא"ל אדוני המתן לי בשוק ולא א"ל היכן ימתין התחיל העבד אומר שמא אצל בסילקי אמר לי להמתינו. או שמא אצל בית המרחץ אמר לי. או שמא בצד פיטרון אמר לי. עלה ומצאו סמוך מסטר. א"ל על שער פלטרין של אפרכוס שלחתיך. כך היו המים תוהין כששמעו שאמר להם הקב"ה יקוו המים מתחת השמים אל מקום אחד לא לדדום ולא לצפון אמר להם אלא היו פוזרין יעלו הרים ירדו בקעות סמוכין הקב"ה מסטר. אמר להם למקומו של לויתן אמרתי לכם לילך. מנין בן שנא' (תהלים קד) אל מקום זה יסדת להם וחזו מקומו של לויתן שנא' (שם) לויתן זה יצרת לשחק בו. (שם) גבול שמת בל יעבורון. בנון ב"ו שהכניס בהמתו לדיר ונעל המסגר בפניה כדי שלא תצא ותרעה את התבואה. כך נעל הקב"ה את הים בחול והשביעו שלא יצא מן החול שנא' (ירמיה ה) אשר שמתי חול גבול לים. (תהלים קד) המשלח מעיינים בנחלים. בנון ב"ו שיש לו עקלים של זיתים כבש את הקורה זה על זה והשמן יורד מלמעלה והשמן יורד מלמטה. כך הרי מכאן וההר מכאן כבושין על המעיינות והן מקטיעין ויוצאין מבין ההרים לכך כתיב המשלח מעיינים בנחלים. אח"כ מה דוד אומר (שם) עשה ירח למועדים כח שס"ה חלונות ברא הקב"ה ברקיע קפ"ג במזרח קפ"ב במערב. מהן ברא לשמש ומהן ברא ללבנה שיהא העולם שט אתריו והוא מהלך כולן. חזינ מי"א הלונות שאין הלבנה נכנסת לאחד מהן. כנון אפרכוס וזכוכ שהיו נוטלין דנציבה אפרכוס נוטל לפי כבודו וזכוכ לפי כבודו. כך השמש נקרא גדול והלבנה נקראת קטן. לכך השמש נקרא גדול שהוא גדול על הלבנה י"א יום. לכך ברא הלבנה כנ בשביל מועדות שיהיו ישראל מרבין וממעטין כלבנה ואינו רע לה בעבור תקנת המועדות. שכל השנה מונה לחמה לשני עולם ולשני של בני אדם והוא שיודע קצו של כל אדם ואדם כמה שנים ראה השמש. וכל היסך לומר שכשביל אמו המועדות עשה את הלבנה עמד דוד ופירש

יד יהוסף כה יהוסף כ"ל פ"ב. פדר"א פ"ח: כפ כ"ל רים פ"ה:

מתנות

כ'. פ' כזה ממולך לפניו מעבדיו האכזריים להציע מושב חפץ למקום ואדם שם מושפל מלפני חז"ל מחמר אחר בהמתו שהמשיל ומולך בהמות קרוי חמר אע"פ שמולך בהמות מחמות פיחם הטוריים: שני עבדים. ומכה ומייסר מושב כדרך האבות והאחיות שהם לפניו אלהי' מעמדם לקול נעקת של אלו האכזים האוכים. וע' מזה בב"ר פ' ה': במילקי. פלטרין גדולה: פטרון. שר כמו שפרון ומסטר פ"ק נגסי' סיפרון והוא נקבה בשומרון לן בחוות ובכפרים ולפ כ"א כיוצא בהם: סטורו מסטר. סכתו מכת לאי: פרכות. שבר: יעלו כרים. שיהיו

בהונה

כמו שנא' יעלו כרים: עקלי'. קשירי והשוקי מקטרין פי פיס הכד: דינטיבא. מפשה מתח המלך: ואינו קע כי. שהסכרון ללבנה לן לעשה וגרישתה מלחמר מיוחס מזה מקטה למועדים: (ר"ג) שכל השנה מונה לחמה לשמים כי. ופי' שנת השע' ושנת כמי תשלי לשנת עיים שכל מלאך החמה לפני המועדים ניכרין לידע על מי מסרון וירמין הלבנה: וכל היסך. וס כל כמיך כי: יבול סיה מפה. נחמיה: כשם שמקש מפה כדם. לח המזבח: או יין נסך. מלעשל קפי שלמר שכשן מקבל ט דבר של קדש ושכשרי פ' סילק: ולעשמו

יוסף

למקטה המועדים: שכל השנה מונה לחמה כי' שמחות בלבנה למועדים לומר חוקת למועדים ולא לשמים כי לכל השנה מונין לחמה. שלכל החשבונות מונין לשמש שלם לסיום שנת החמה. וכן על כני לדם ויודעת קן חייסה מונין כמה שהלילה הפסח ולא לחדשי הלבנה: וכל היסך וכל סימך כי': ופי' עשה ירח למועדים ומ"ם שמש ידע מבואו לומר דמ"ת לין מונין ללבנה אלא משהקדש החמה כלעשל בכ"ר פ': נתלוו חדש של לבנה. כלי' מלו קבלוו לשמש להזהר בלבנה ושיהו נשמרין מועדות ושפסח יהיה בתחלת חדש שלאחריו זה שנברתה. ושיהו החדש הזה: (כב) השה"ד יהיו לך לבדך. בשי לפנים לכם ולאחר נשמעוני עכו"ם כדמשמע. לפני מייסי יהיו לך נבדך דשמים ליה במצוה בלא נתנו אלא ישראל: על עבודת עכו"ם אלא לכם. פי' על דקדוקי עבו"ם. ולזה מייסי לא חשבו לכם שעל מדקדוקיו על כשמכר לעקר. וכן מ"ם לא מחר מספס אלא לכם ל"ל דקדוקי מספס הקיצות ודיעות דאלי"ב הלא פס מ': ולך תהיה צדקה על דרך הדכתי דרכו לך מהיה מקה לאשוקי עכו"ם: הרחמים שלכם. פי' שנא' כרחמים מיוחדת לכם. וילף מונחן לך לחמיס פרל"ש שנ"י שפס מרחמים יכוחמו: שמיטין דכתיב והיה כבא הארץ לכם לאכלה. ויובלות שנאמר. כלל: וקדשתם את שנת הכמשים שנה. שמיך לפטרון היה חייב לכם. כי לכם מיובר הוא: אלא נתתי לשנות אלא לכם. כי' שאר המנות מן מעלו שהשב כאן לא נאמו לשכ"ם. לכל מי שהיס מקבלים שכר כלישו מעלה ושבה. ומ"ם: אשר אנכי מעוה אתכם. דה"ל למיתר מעוכם. ומכר מחכם לשייר ולא לעכו"ם: שנא' ואבלת כי' שייך מדכתיב משבר דנך מרובך ולינהך ובכרות בנקך ולאחך דהיל"ל בקלוי מעכו"מיכם ובכוחיכם בהמכם. אלא שבא לשמע שם"ם: וזבחת עליו את עולותיך ואת שלמיך את נאנך ואת בקרך שנא' לשנות: שנא' כל מקום אשר אזכיר את שמי אבוא אליך וברכתיך. ולא קאמר כן בשאר מקום כמו נבי שפה בכ' שיהיה ע"כ טשר בכל מקום שיהיה. לרבות נם מ"ל. ולעני לכל מקום אשר אזכיר לכל מהמדבר כלל מהמדבר ולכונן הזה ונר יהיה נשולכם שרש. ואין בכלל אלא מה שנשרש. מ"ם מיתל שכוונת שם. לשר שש היום שיהו שיקדשו ב"ם אשר אזכיר ונר'. מ"ם ליהו חומה קדושתו לקדושת מ"י עמהו. חזו שאתר ב"ם אשר אזכיר ונר' לכם ומתיו שר' שיהיה שלכם לנד. לחמש מהמדבר ולכונן ונר' יהיה נשולכם שעיקר קדושה יהיה שם [כלי יקר על לי]: ימים טובים נתתי לכם. ולא חשב שנם דשמיחת שלא ניחנה אלא ליהנות בהם ולא לעשות בהם מלאכה. ולהכי מייסי מה שנאמרו בברכתה שים לומדים מקדם ישראל מסני מיהנות בהם ולא לעשות בהם מלאכה. ושיהו דמשיים ומפי התחילו בנמלים הכי"ל החדש הזה לכם: בזמן שהיו ישראל מקדשין לפיהו. שהיו מקדשים ע"פ הראיה דהשם לחיכל לשטוף מי מכרכין מקדש ישראל (כ"ל מקדש ישראל וחדשים). חבל השמח שלו שהסנהדרין מל מחלוקת אלא שם מכרכין מקדש החדשים לו מחדש חדשים [ים"ט]: יש מן דנעין לומרין כי'. אלי מ"ד דס"ל מחדש חדשים מסיק מקדש דיכיל החדש הזה לכם וגו' דכל השנות מייני מחדש. ומ"ד מקדש חדשים מסיק מדכתיב כפ' לומר משום כי' מקדש ומ כללם ל"ת ושמחת מקדש ויקדשו מקדש חדשים: משום קדש אלא שמחת מקדש ומפ כל כלו מכלן ומלך מי שם מקדשם. כלל [ים"ט]

מתקדש. ואם כלי חול כשהוא מתמלא מן הקדש מתקדש עאכ"ו ישראל שהם קדושים ומקדשים את החדש. אמר הקב"ה אני קדוש אני ולעצמי אני מקדש אלא הריני מקדש את ישראל והן מקדישין אותי. לכך כתיב והייתם לי קדושים כי קדוש אני ה' מקדשכם. וכן דוד אומר (תהלים כב) ואתה קדוש יושב תהלות ישראל. ומתי התחילו ישראל לקדש את החדש במצרים הה"ד החדש הזה לכם: (כה) ד"א החדש הזה לכם. הה"ד (שם קמז) מגיד דבריו ליעקב זו התורה. חקיו ומשפטיו לישראל אלו קדושי החדשים שיש בהם הקים ומשפטים. הקים אלו המועדים שתלוים בהם המשפטים. ואין חקיו אלא חגים שנא' (שם פא) כי חק לישראל הוא. כיצד המשפטים תלוים בהן אדם מוכר שדה או בית או עבד או שהוא לוה ומלוה לחבירו אם רצה אדם לגזול לחבירו הוא מוציא לו שטר והדיינין רואין היאך כתב לו ומאימתי כתב לו הגרסטין. מאיזה חדש בכמה בחדש היה. וכך בודקין הדיינין ואומרין לגוזל א"א לך לגוזלו. הוי חקיו ומשפטיו לישראל הדיינין בודקין חדשים שמן השבון חדשים הדיינים דנין: (כו) ד"א החדש הזה לכם. הה"ד (תהלים עב) יפרח בימיו צדיק ורוב שלום עד בלי ירח. עד שלא הוציא הקב"ה את ישראל ממצרים ברמז הודיע להם שאין המלכות באה להם עד ל' דור שנא' החדש הזה לכם ראש חדשים. החדש ל' יום ומלכות שלכם ל' דור. הלבנה בראשון של ניסן מתחלת להאיר וכל שהיא הולכת ומאירה עד ט"ו ימים ודיסקום שלה מתמלא. ומט"ו עד ל' אור שלה חסר בל' אינה נראית כך ישראל ט"ו דור ל מן אברהם ועד שלמה אברהם התחיל להאיר שנא' (ישעיה מא) מי העיר ממזרח צדק יקראהו לרגלו. בא יצחק אף הוא האיר שנא' (תהלים צז) אור זרוע לצדיק בא יעקב והוסיף אור שנא' (ישעיה י) והיה אור ישראל לאש. ואח"כ יהודה פרץ חצרון רם עמינדב נחשון שלמון בועז עובד ישי דוד. לא כיון שבא שלמה נתמלא דיסקום של לבנה שנא' (דה"א כט) וישב שלמה על כסא ה' למלך. וכי יוכל אדם לישב בכסאו של הקב"ה מי שנא' בו (דניאל ז) כרסיה שביבין די נור. אלא מה הקב"ה שולט מסוף העולם ועד סופו ושולט בכל המלכים שנא' (תהלים קלח) יודוך ה' כל מלכי ארץ. כן שלט שלמה מסוף העולם ועד סופו שנא' (דה"ב ט) וכל מלכי הארץ מבקשים את פני שלמה וגו' והמה מביאים איש מנחתו. לכך נאמר וישב שלמה על כסא ה' למלך. הקב"ה לבושו הוד והדר ונתן לשלמה הוד מלכות שנא' (שם א כט) ויתן עליו הוד מלכות. בכסאו של הקב"ה כתיב (יחזקאל א) ודמות פניהם פני אדם ופני אריה. ובשלמה כתיב (מ"א ז) ועל המסגרות אשר בין השלבים אריות בקר וכתוב א' אומר (שם) כמעשה אופן המרכבה. בכסאו של הקב"ה אין דבר רע נוגע שנא' (תהלים ה) לא יגורך רע. ובשלמה כתיב (מלכים א ה) אין שטן ואין פגע רע. הקב"ה עשה ו' רקיעים ובשביעי יושב. ובכסאו של שלמה כתיב (שם י) ו' מעלות לכסא ויושב במעלה השביעית. הרי נתמלא דיסקום של לבנה. ומשם התחילו המלכים פוחתין והולכין. (דה"א ג) ובן שלמה רחבעם ובן רחבעם אביה ובנו אסא יהושפט יהורם אחזיהו יואש אמציה עזיה יותם אחז יחזקיה מנשה אמון יאשיהו לב יהויקים. כיון שבא צדקיהו דכתיב (ירמיה נב) ואת עיני צדקיהו עור. חסר אורה של לבנה. וכל אותן השנים אע"פ שהיו ישראל חוטאין היו האבות מתפללין עליהן ועושין שלום בין ישראל למקום שנא' (תהלים עב) ישאו הרים שלום לעם. ואין הרים אלא אבות שנא' (מיכה ו) שמעו הרים את ריב ה'. ועד מתי היו האבות מתפללין עליהן עד שאבד צדקיהו את עיניו וחרב ביהמ"ק שנא' (תהלים עב) ורב שלום עד בלי ירח. עד ל' דור שהיה לישראל מן המלכות מן אותה שעה ועד עתה. מי עושה שלום לישראל ה' שנא' (במדבר ו) ישא ה' פניו אליך וישם לך שלום: (כז) ד"א החדש הזה לכם. הה"ד (שמות ד) ואמרת אל פרעה כה אמר ה' בני בכורי ישראל ואומר אליך שלח את בני ויעבדוני ותמאן לשלחו הנה אנכי הורג את בנך בכורך. יתעלה שמו של הקב"ה שהוא (ישעיה מו) מגיד מראשית אחרית. באברהם הוא אומר (בראשית טו) וגם את הגוי אשר יעבודו דן אנכי. מהו דן מכת בכורות שנקרא נגע שנא' עוד נגע אחד. מהו דן אנכי אמר הקב"ה פורע אני מהם במכת בכורות שנא' הנה אנכי הורג את בנך בכורך. והסימן הזה מסר הקב"ה לאברהם ואברהם ליצחק ויצחק ליעקב ויעקב ללוי ולוי לקהת וקהת לעמרם ועמרם למשה. והיה משה משמרו ובא. מהו בני בכורי ישראל. א"ר חייא בנים שאבותם ברכו אותן במעשיהם זה אברהם שנא' (שם יד) ברוך אברם לאל עליון.

ד"א

יד יוסף ל פסיקתא רבתי פ' ט"ו. זוהר יתרו דף פ"ס: לא נזכר ואלא דף כ"ס. ושמיני ותזריע: לב בפסיקתא פ' ט"ו ובזוהר יתרו לא חשבו כלל ליהויקים:

ענף יוסף

(כו) [פותחין והולכין] קשה בעל א"א דהכוון הלבנה היא ט"ו והכא מונה י"ז מלכים וכשתמלא עוד יהואחז ויהויכין וסופ"ת מתרץ דהכא מלכי דורות קחשיב שכל אחד דור לעצמו שמלך אחרי מות כראבון ובכן לא נחשב מלכות יהואחז כי לא מלך רק שלשה חדשים. וכן יהויכין לא מלך אלא ג' חדשים ועשר. ומלכות יהויקים וצדקיהו לא חשיב מלכות כיון שהיו עבדים לפרעה נכה ולנ"נ. וצדקיהו נבוכדנצר

מתנות כהונה

ולעצמי אני מקדש. פי' בתמיה כי כשמקדישין החדש מקדשין להקב"ה כמו שאמרו חז"ל המקדש את החדש כאילו מקבל פני אביו שבשמים. **והייתם לי קדושים**. משמע אתם תקדשו אותי וקרא מקדום החדש ע' בפ' היו בודקין: **גרסטין**. פי' הערוך מין מטבע ופירושו כתב לו פרוטות שחייב לו בחודש הזה: **אי אפשר לך** כו' שהרי השטר נכתב כהלכתו שאם אין בו זמן אימת נעשה היה השטר פסול: **דסקום**. הערוך פי' שלחן וכן הוא בכמה מקומות בספר זה ור"ל ממשלתה מתמלא כו' כד"א שלחן מלכים: **יקראהו לרגלו**. רבינו בחיי גרס לרגלי וכן הוא אומר אני ה' קראתיך בצדק: ה"ל אור זרוע לצדיק וכתיב ויזרע יצחק וכן הביאו בעקידת יצחק וכס' תורת העולה: **רחבעם** ובן רחבעם כו'. זה שמונה והולך י"ו ולכן לא מצינו מרחבעם עד צדקיהו רק ט"ו ועוד לא והשוב מספר התלוים ותמצאם י"ע מרחבעם עד צדקיהו נראה דלא קחשיב מי שהעבירוהו בחייו והמליכו אחר תחתיו בעודנו חי והרי תמצא עזיהו שנגזר תבית ה' לישב בבית החפשית קודם מותו הרבה וגם בחייו נקרא את שגלגלע ומצורע חשוב כמת והמליכו בנו תחתיו מיד. וכן יהורם המליכו אחזי' בנו שעה אחת קודם מותו. (גם לא נקברו בקברות מלכים) ויהואחז ויהויכין גם הם העבירום בחייהם מלכי אומות ככתוב בספר מלכים וד"ה ונשארו רק י"ד שהשלימו מלכותם וצדקיהו הוא החמשה עשר והוא אבד את עיניו והפך היתאור. אמנם בס' הזוהר בפ' יתרו חשב כל אלו והוציא יהואחז ויהויקים (והטעם לא נודע לי) והוב מצאתי בפי' ישן לר"ס שמונה כנ"ל הוץ מאמון ויהויקים (וג"כ לא נודע לי הטעם ולא שם המפרש): **עד שלשים דור** עד בלי ירח ה"ס עד שלא נשאר מספר ימי הירח והוא שלשי' יום: **ברכו** אותם. במעשיהם שזכות מעשיהם עומדת להם: **בכורי**. קרי ביה בכורי ישראל:

על

עץ יוסף

פי' הכלים שיתחדשו אחרי מות משה מי יהא מקדשם: **כשם** שקדש משה. פי' כשם שקדש משה בשמן המשחה. היו מקדשין בדם המזבח או יין נסך או מנחה שמקבל הכהן ומערה בהם בהכלים המתחדשים אחר מות משה. ומלא בדם המזבח דבוק למ"ש היה הכהן מקבל בו כו' [יפ"ת]. ולדעתי נראה להגיה כדם (בכ"ף) שמבאר איזה דבר כל קדם ואומר כדם המזבח או יין כו': **עאכ"ו ישראל**. דודאי קדושת ישראל חשובה מהקדש הימלא כלים. שהשי"ת בעצמו קידש את ישראל והם בעלי נפש. ומה שמקדשין הירח בשה ודעת התורה מקודשת מלוי הכלים אע"פ שהיא בנגיעה: **אמר הקב"ה** אני קדוש ולא שהוא צריך קדושתם. כי קדוש אני בעצמי. אלא פירוש והייתם לי קדושים דהיינו שאני מקדשם והם ישבחוני ויהללו אותי וע"י זה שמי מתקדש בעולם. וכן דוד אמר ואתה קדוש ע"י תהלות ישראל: **לכ"כ והייתם לי** קדושים כי קדוש אני ה' מקדשכם. מרכיב ב' פסוקים. מסוף סדר קדושים והייתם לי קדושים כי קדוש אני. עם מ"ש התחלת סדר אמור כי קדוש אני ה' מקדשכם. והכוונה כי קדוש אני ר"ל כי הוא קדוש ומקדושתו מקדשם כמ"ש כי קדוש אני ה' מקדשכם: **(כה) הה"ד מגיד** דבריו ליעקב. השתא מפרש מעתה מאי המשפט התלוי בחדש ולא ניתן לעכו"ם וכדאמר חקיו ומשפטיו לישראל לא עשה כן וגו': **זו התורה** והשמועינן שאינו יכול ללמוד התורה אלא מישראל וכדלקמן ס"ל: **חקים אלו** המועדים ומשפטים שתלוים בהם המשפטים כנ"ל. ומפרש ואזיל מ"ש חקים אלו המועדים הוא מדכתיב כי חק לישראל הוא. ומ"ש שהמשפטים תלוים בקדושי החדשים כמ"ש כיצד המשפטים תלוים כו': **שנא' כי חק** לישראל הוא. וכתיב לעיל מיניה בכסא ליום חגינו. אלמא חג איקרי חק. ופי' משפט לאלהי יעקב דין מתמם הנעשה אז כמ"ש בירו' דר"ה אם חק לישראל הוא משפט לאלהי יעקב: **שמן השבון** חדשים הדיינים דנין. שמתוך זה יתברר אם השטר מוקדם או מזויף ועל פי החקירה תתברר האמת ויסברו מתלשת עול שבקביעא דירחא הכל בקיאין: **הגרסטין** פי' בל"י שטר חוב או כתיבה אחרת נקרא (גראממאטיאן) וכמו שכתב המוסף הערוך. וז"ל המעריך גרמטיון פי' הכתיבה ר"ל השטר: **(כו) הה"ד יפרח בימיו צדיק** שרמז למלכות בית ישראל. וה"ק החדש הזה דוגמא לכם לענין המלכות כדמפרש. ולסייעתא שהחדש דוגמא למלכות מייתי ורוב שלום עד בלי ירח כדלקמן: **שאין המלכות** באה להם עד ל' דור. באה להם פי' שוקעת להם עד שלשים דור מאברהם. מלשון השמש באה שאז נחרב ביהמ"ק כדמסיק. **החדש שלשים יום** ומלכות שלכם שלשים דור חשיב המלכות מאברהם שהיה נשיא אלהים. וכן בניו אחריו. ויהודה ניתנה לו השררה כאומר לא יסור שבט מיהודה. וכן היו נוהגים נשיאות עד דוד. **ודיסקום שלה מתמלא** דיסקום הוא בל"י עגולות איזה דבר (וכן כתב הה"א דיסקום עיגול) ולזה נקרא הקערה בל"י דיסקום. וכן כל עגול שמניחים בו מאכלי השלחן כמו לחם ופירות ושאר מיני מאכל נקרא ג"כ דיסקום. וזהו פי' דיסקום של לבנה הנזכר כאן ר"ל עגוליותה בשלימות על מילואה: **כך ישראל** שלשים דור האירו במלוכה בט"ו היו מוסיפים. ובט"ו היו פוחתים והולכים כדמפרש הט"ו שהיו מוסיפין מן אברהם עד שלמה. וט"ו שהיו פוחתים משלמה ואילך: **שנא' מי העיר** ממזרח. קרי ביה מי האיר. וזה קאי על אברהם: **שנא' אור זרוע לצדיק** זכר לדבר נקט מדכתיב זרוע וכתיב ויזרע יצחק בארץ ההוא: **והיה אור** ישראל לאש גם זה אסמכתא בעלמא ודרך דרוש: **לבושו הוד והדר** כדכתיב הוד והדר לבשת: **ועל המסגרות** כו' זה הפסוק במעשה המכונות כתיב ולא בכסא ונ"ל ושנים אריות עומדים אצל הידות וי"ב אריות עומדים שם (מלכים א' י') [יפ"ת]: **שנאמר לא יגורך** רע לא יגור עמך. והיינו בכסא שהוא מושב כבודו בדרך משל: **ששה רקיעים** עיין פ"ב דחגיגה: **ובשביעי יושב** לא דק בלישנא כדי להדמות לשלמה. וכ"ל דבשביעי שוכן עליו: **דכתיב** ואת עיני צדקיהו עור. היינו שלא נשאר להם שום ברכה כלל: **היו האבות** מתפללים עליהם. אף שאמרו בתיק"ז סדר בחקתי שעד חזקיה היה זכות אבות ולא יותר. י"ל דה"ק מן אותה שעה שתמה זכות אבות כל אותן השנים עד שנחרב בהמ"ק היו האבות מתפללים עליהם שהיו צריכין להתפללן לפי שתמה זכיותיהם: **שנא' ישאו הרים** ופי' נשיאות התפלה ע"ד ונשאת תפלה וגו': **שנא'** שמעו הרים כדלעיל בפירקין סי"ה: **עד שאבד צדקיהו** כו'. וכדאי' במד' איכה בשעת החורבן התפללו כל האבות על ישראל ולא הועילו: **שהיה לישראל** מן המלכות. פי' מן אברהם שבו התחילה מלכות ישראל שהוא היה ג"כ מלך כדאי' בב"ר אל עמק שוה ששם השוו כל האומות כו' א"ל מלך את עלינו כו' וכן כלם היו ראשי דורות: **מי עושה** שלום לישראל. כלו' לכפר עליהם שיהיה שלום ביניהם לאביהם שבשמים כדלעיל. וקאמר דהיינו מדת רחמים. שברחמיו מעביר על פשעיהם: **(כז) ד"א החדש** כו' הה"ד ואמרת אל פרעה כו' בעי לפרש החדש הזה לכם לפי שאתם כדוגמתה כדלקמן (בסוף ד"ה למה נקראו ישראל כו') מייתי בני בכורי ישראל שנמשלים פי' שנים כבכור שבזו דומים ללבנה. ומכיון דמייתי ליה לקרא מפרש ניה בריתא בפירושים אחרים כדרך המדרש: **מהו דן אנכי** מכות בכורות שנקרא נגע. שלשון דין נאמר ג"כ על העונש עצמו. כמו כי בם ידין עמים. ומה שלמד מלשון אנכי מג"ש דהנה אנכי הורג שהוא מכות בכורות דוקא נראה דדייק מדכתיב בתריה ואחרי כן יצאו ברכוש גדול משמע מיד אחר מכה אנכי יצאו ממצרים וע"כ זהו מכת בכורות [ס"נ]: **מהו דן אנכי** אמר הקב"ה כו'. פי' נפרע אני מהם במכת בכורות ולא ע"י שליח כמ"ש אני ולא מלאך: **והיה משה** משמרו ולכן כשאמר לו עוד נגע אחד וגו' ידע שהוא מכות בכורות וכדלקמן: **מהו בני בכורי ישראל**. כי מ"ש נקראו ישראל בכור שפי משאר האומות שקדמו להם: **בנים שאבותם** ברכו אותן במעשיהם המברכים המה האבות והמבורכים המה ישראל. ולא משמע כן מהכתוב שהביא ממקרא דברוך אברם וגו' שמשמע שהאבות המה המקבלים הברכות. אבל היפ"ת פי' ר"ל שאבותם בירכום העולם על מעשיהם הטובים כאברהם שנאמר בו ברוך אברם. וכן יצחק נאמר בו עתה אתה ברוך ה'. ויעקב נתברך מיצחק וממלאך. ולא הוצרך להביא כ"א

אלא

ד"א בני בכורי ישראל בנים של מי שנטל את הבכורה. ד"א בני בכורי ישראל אמר הקב"ה לפרעה הרשע אי אתה יודע כמה חבבתי את הבכורות שכתבתי בתורתי (דברים טו) לא תעבוד בבכור שורך וכל מי שהוא עובד בו לוקה ואתה שלחת ידך בבכורי דין הוא שתלקה. והביא הקב"ה עליו י' מכות כנגד י' נסיונות שנתנסה א"א ועמד בכולן. והביא אותן ע"י משה ואהרן ועל ידו. משל למלך שמרדו עליו י' מדינות נהג עמו ב' פלמרכין והלך וכבש אותן. אמר המלך אם אכתבם על שמי היאך אני חולק להם כבוד. ואם אכתבם על שמם הריני מוציא עצמי מן הכלל. אלא הריני משלשם והרי יש כאן אחת יתירה הריני מחלקו על שלשתינו. כך היתה מכת השחין ע"י שלשתן. ומהו שאמר בשחין בחרטמם חסר שנגע בשר של מעלן כדי שלא יהא להם עמידה. עשרה מכות הביא עליהם בנימוס המלכות. והצפרדעים היו להם קשים שנא' (תהלים עח) וצפרדע ותשחיתם. [לג] שהיו מחבלין נופיהן ומסרסין אותן שנא' (שמות ז) ובחדר משכבך ועל מטתך. אמרו להם הצפרדעים מוניטה של אלהיכם בטלה ושלכם קיימת לפיכך ותשחיתם כמה דתימא (בראשית לח) ושחת ארצה. [לד] ומנין שהיו מדברות שנא' על דבר הצפרדעים אשר שם לפרעה. ועוד הביא עליהם מכת ערוב. לפי שהיו מעורבבין איש א' בא על י' נשים וי' אנשים באים על אשה אחת לכך הביא עליהם ערבוביא. וכשאמר הקב"ה למשה עוד נגע אחד אביא על פרעה אמר משה הרי הגיע הסימן אחד היה אברהם הרי הנגע אחד. ולפי שהן היו בכורים לכך הרג בכורם שנא' הנה אנכי הורג את בנך בכורך הוא הסימן על אברהם דן אנכי. ד"א למה נקראו ישראל בני בכורי לפי שכתוב בתורה (דברים כא) כי את הבכור בן השנואה יכיר לתת לו פי שנים כך ישראל יורשים שני עולמות העוה"ז והעוה"ב ולכך מסר הקב"ה סוד הלבנה לישראל שיהיו הם מונים בה והעכו"ם מונין לחמה. לומר מה חמה אינה אלא ביום כך אין מושלים אלא בעוה"ז. ומה החמה היא של אש כך הם עתידין לידון בה שנא' (מלאכי ג) כי הנה היום בא בוער כתנור. וכשם שהלבנה נראית ביום ובלילה כך ישראל מושלין בעה"ז ובעוה"ב. וכשם שהלבנה היא של אור כך ישראל נוחלין האור שנא' (תהלים צז) אור זרוע לצדיק ולישרי לב שמחה ואומר (ישעיה ס) קומי אורי כי בא אורך. ולכך נאמר החדש הזה לכם שיהא שלכם שאתם בדוגמתה: (כח) ד"א החדש הזה לכם. [לה] זה אחד מד' דברים שהראה הקב"ה למשה באצבעו לפי שהיה מתקשה בהן. הראהו מעשה שמן המשחה שנא' (שמות ל) שמן משחת קדש יהיה זה לי וגו'. הראהו מעשה המנורה. שנא' (במדבר ח) וזה מעשה המנורה. הראהו השרצים שנא' (ויקרא יא) וזה לכם הטמא. והלבנה שנא' החדש הזה לכם. זעזע את הימים והראהו את בן הנפילים שנא' (תהלים כט) קול ה' על המים. זעזע את הישוב והראהו את הצב שנא' (שם) קול ה' שובר ארזים זעזע את המדבר והראהו את הדואר שנא' (שם) קול ה' יחיל מדבר. זעזע את האש והראהו את הסלמנדרא שנא' (שם) קול ה' חוצב להבות אש. ואימתי עשה לו כן בזה לכם הטמא. זעזע את העולם והראה לו את הלבנה שנא' (שם) קול ה' בכח. זעזע את העולם והראה לו מעשה המנורה שנא' (שם) קול ה' בהדר. זעזע את העולם והראה לו מעשה שמן המשחה שנא' (שם) קול ה' יחולל אילות ויחשוף יערות אלו סמני הקטרת. (שם) ובהיכלו כלו אומר כבוד. כל המלכים כאו"א היו אומרים כבודו של הקב"ה התחילו כולן נותנין שבח לו שנא' (שם קלח) יודוך ה' כל מלכי ארץ: (כט) ד"א החדש הזה לכם. מדת הקב"ה אינו כמדת ב"ו מדת ב"ו ב' עומדים בפני המלך אחד מלמד קטגוריא שלו ואחד סניגוריא שלו. לא כל המלמד קטגוריא מלמד סניגוריא ולא המלמד סניגוריא מלמד קטיגוריא. אבל הקב"ה אינו כן הוא מלמד סניגוריא הוא מלמד קטיגוריא. הוא הפה שאמר (ישעיה א) הוי גוי חוטא הוא הפה שאמר (שם כו) פתחו שערים ויבא גוי צדיק. הפה שאמר (שם א) עם כבד עון הוא שאמר (שם) ועמך

יד יוסף לג לעיל פ"י סי' ד': לד לעיל פ"י סי' ו'. תו"א פ"א פ"ז: לה במדב"ר פ' ט"ו מנחות כ"ט. מנחות קכ"ז. מגילה כ"ט. פסיקתא פ' ה'. תנחומא שמיני ובהעלותך. ובתורה כתוב פסוק ואלא כתוב. וספרי פ"ה פיסקא ס"א. פסיקתא רבתי פ' ט"ו. רשות מכילתא פ' מצפסים:

מתנות כהונה

על ידו. ע"י הקב"ה עצמו: פלמרכין. פי' הערוך שרי החיל: אם אכתבם כו'. מדינות אלו: משלשם. ג' מדינות שכתוב לכל א' וא'. וכן ג' מכות היו ע"י הש"י בעצמו וכן ערוב דבר מכת בכורות: חסר. שנא' כי היה השחין בחרטמים: בשר של מצרים. כדא' יפקוד ה' על צבא המרום במרום ואח"כ על מלכי האדמה באדמה שאין הקב"ה מפיל אומה אלא א"כ מפיל שרם תחלה ולכך כתיב בחרטמם לשון יחיד: מוניטא כו'. מטבע של הקב"ה שהיו מבטלין את ישראל זפריה ורביה כדלעיל פרשה א': ושחת ארצה. שהיו מסרסין אותם: על דבר הצפרדעים. כו'. דוגמא מה שדרשו חז"ל על דבר שרה שאמרה למלאך כך והוא מכה: היא של אור. שאיה בעצמה אינה אלא רק מקבלת האור מן החמה ומאירה: זעזע. קרע ובקע: בן אפילים. פירש"י בפ' השור והרוכב שרץ מין נב: הדואר. נ"כ מין נב הוא וע' בפירש"י בפ' השור והרוכב: וכן סלמנדרא הוא בא ממקום שבועריס שם אש שבעה שנים רצופים ורש"י פירש שם שבוערים בה אש בעצי הדס ונעשה ע"י כישוף ובתנחומא פ' ויקב גרס כשהגנן מסיקין הכבשן ז' ימים וז' לילות רצופים מתוך האור יוצא משם בריה כו': אלו סמני קטרת פי' ע"ד שאמר הכתוב אכלתי יערי עם דבשי שהסממנים רובם מן קני סוער: בשנים

ענף יוסף

נבוכדנצר שמליכו. ועי' במת"כ: (כח) [והראהו את בן הנפילים] מה שפסק ד' מינים אלו יותר משאר שרצים. הוא משום שבכל השרצים מין נב הוא וקשה לרעתן נחיצתן. וכדאיתא בחולין דף קכ"ז כלב למינהו להביא הערוד וכן הנפילים והסלמנדרית. ופרש"י ערוד הוא בא מן הנב ומן הנחש כדלקמן. וכן הנפילים שרץ מין נב. והסלמנדרית שרץ הנולד מן האור מעצי הדס ע"י כשפים. והסך חדמו אין האור שולט בו. וקים ליה לר"ע דמינה דצב הוא עכ"ל רש"י. ואולי מטעם זה הסמיך המקרא וקול ה' חוצב להבות אש על סלמנדרית. והערוד נמי הוא מנחש שנהבר כב"ר סוף פ"כ ח"ל הביא הכינה וזוגו לא תרדון ויצא מהם חכרכר כו' כי כן אמרו בחולין דף קכ"ז רא מי נחש ברון על הנב ליגים יצא ערוד מבינותם כו'. ובערוך גרים בפ"ס הנ"ל לבסוף חכרכר (במקום הערוד) ואולי גם כאן צריך לגרום במקום מלת שהוזר הכרכר. כי לא מצינו כלל שרץ שיקרא דואר בשום מקום אין מזה: ואלכיסן

עץ יוסף

אלא אברהם מטעם שכתוב אמר בני בכורי לשון יחיד. והדם בכורי כמו גבורי גבורים. והרבה כמוהו במקרא. ולפי שהבנים בכורים בהוא אביהם מבורך קרא לישראל בן המבורך עכ"ל. ונכון הוא: בנים של מי שנטל את הבכורה. נרמזים כאן לומר שלח את עמי ויעבדוני והעבודה הוא היא הקרבנות שיזכתו להם. ועד שלא הוקם המשכן היתה העבודה בבכורים. ולכן הזכיר כאן שיעקב נטל את הבכורה מעשו ולו יאתה העבודה. וגם אברהם היה בכור כדאי' בב"ר פ' ל"ח. והיה כהן לעבודה כדלעיל בב"ר פ' נ"ה: ד"א בני בכורי ישראל כו' כמה חבבתי את הבכורות כו' גם הוא סובר שנקראו בכורים על שם שאברהם היה בכור ויעקב נטל את הבכורה. רק שהוא סובר הטעם משום חיבוב הבכורות. ולכן אמר שאפילו בכור בבהמה חביב מפני שהוא מיוחד לעבודה וכ"ש בכור אדם. ולפי שמה דומים לאברהם שהיה בכור כדלעיל. לכן אמר שהיו המכות נגד נסיוני אברהם. ולפי שלכאורה יקשה א"כ הל"ל להביא כל העבירה מכות בעצמו כיון שבולן בזכות אברהם. כמו במכות בכורות. לזה אמר משל כו' והמשל שהיה צריך לחלוק כבוד למשה ולאהרן: עשרה נסיונות מפורשים בדברי המפרשים במשנת פרקי אבות ע"ש: ע"י משה ואהרן ועל ידו. כדלעיל ס' י"ב וגם פי' טעם מיוחד לכל אחד ואחד: נהג עמו שני פלמרכין. וה"ל כיון שנסתמנו משה ואהרן בענין לדבר עם ישראל ועם פרעה נהג בהם כבוד לגרסן במכות: פלמרכין פי' שרי חיל [ערוך] ובלי' של צבא [מוסף הערוך]: בשר של מעלן וזה היה ע"י הקב"ה ומפרש בחרטמם המ"ם לכינוי רבים נסתרים בחרטמים שלהם: בנימוס המלכות מפורש בתנחומא סדר וארא. ומ"מ זה כאן הוא משום שלא הקשי הה"ל להביא כל ג' שהיו ע"י א' ביחד. ואח"כ ג' אחרות ואח"כ ג' אחרות ואח"כ שהן באחרונה: והצפרדעים היו להם קשים כו' ועוד הביא עליהם מכת ערוב. בב' אלו פליג אטעם דלעיל פי"ו ופי"א ע"ש: שנאמר ובחדר משכבך ועל מטתך. מיתורא דריש על מטתך בשביל תשמיש המטה דהיינו סרוס שמבטלן מזה: מוניטה של אלהיכם כלומר מטבע האלהים בטלה ר"ל מה שהיו מבטלין פ"ו מישראל כדלעיל פ"א ואיך תהיה של מצרים קיימת. ולכך היו מסרסים אותם: כמה דתימא ושחת ארצה. לשון פי' ילוף מפי משחתם בהם ע"ש: הרי הגיע הסימן אחד היה אברהם. ר"ל הגיע סימן ההבטחה שהבטיח הקב"ה לאברהם בברית בין הבתרים דן אנכי כמו שאמר לעיל בב"ם (וסיום מאמר דלעיל הוא) ומזה ידע משה דמכות בכורות קאמר. ולכן אמר מיד כה אמר ה' כחצות הלילה אני יוצא בתוך מצרים ומת כל בכור: הרי הנגע אחד כו' הנגע של אחד דהיינו אברהם: יורשים שני עולמות. ופי' בני בכורי כדוגמת בכורים שיורשים פי שנים: העוה"ז והעה"ב עוה"ב פי' עולם התחיה. ועוה"ז קרי ליה הכא ימות המשיח שהוא דומה לעוה"ז. ואע"ג שפעמים קרי ימות המשיח עוה"ב. מ"מ הכא לגבי עולם התחיה קרי ליה עוה"ז: היום בא בוער שהחמה מלהטת אותם כדלעיל בב"ר ס' כ"ו: היא של אור שהיא בעצמה אינה אלא רק מקבלת האור מן החמה ומאירה. ואין אור שלה עולמת: שיהא שלכם לעולם כה: (כח) ד"א החדש הזה לכם כו' מאי הוא. ובהמשך הדרש יבואר שהורה לו באצבע בשביל שנתקשה עליו: הראהו מעשה שמן המשחה. משום דבפ"ק דכריתות איתא פלוגתא במעשה שמן המשחה דרי"י ס"ל שמן המשחה נשלקו בעקרין והיה נס גדול. ור"י ס"ל הבינו העקרין ושלקום במים. אם היה מספקא ליה למשה אם יסמוך על הנס או יבשל במים. ואין ה"ל דהיה מצי לאגמורים בלא פורשא מעשה באצבע: הראהו מעשה המנורה קשה מעשה המנורה מפני שהוא מכאם כדלקמן בבמדב"ר פ' ט"ו. וקשה מאד לעשות המנורה בגביעיה וכפתוריה ופרחיה מקשה: הראהו השרצים קשה השרצים כי לא היה מכיר איזה טמא ואיזה טהור כפרש"י בחומש. שמאחר שלא נתן סימנים להבדיל בין טמא לטהור כמו שנתן בחיה ובדגים היה צריך להכיר כ"א בפרט והוא דבר קשה מאד. לכן הראהו הקב"ה. וה"ה שמשה הראה השרצים לישראל כדאיתא בת"כ על פסוק וזה לכם הטמא. דאם למשה היה קשה כ"ש לאהרן ובניו ולישראל. וקרא דוזה לכם הטמא אכולהו קאי: והלבנה קושי הלבנה פרש"י נמרא בשעת מולד לבנה אינה נראית כי אם מעט ואינה ניכרת כדאמרינן בר"ה כזה ראיתם או כזה ראיתם. ובפירוש החומש כתב נתקשה משה על הלבנה באיזה שיעור תראה ותהיה ראויה לקדש. והראהו לו באצבע את הלבנה ברקיע ואמר לו כזה ראה וקדש. ועיין ברא"ם: וזעזע (פי' הרעיד): את הימים שנתן קולו עליהם להביא לפני משה את בן הנפילים שמשכנו בימים: וזעזע את הישוב וגזר עליו שיביא לפני משה את הצב שנמצא בין הארזים מתחת לארץ. ומקום ארזים ואילנות ג"כ נקרא ישוב: והראהו את הדואר שהוא מין נב כמ"ש המוסף הערוך. ועיין מ"ש בענף. והנחשים משכנם במדבר כידוע: הסלמנדרא עי' מ"ש לעיל בשם רש"י ח"ל התנחומא סדר ויקב פילד זוגגין העושין את הזכוכית כשהן מסיקין את האור שבעה ימים ושבעה לילות רצופין מכובד האור יוצא משם בריה הדומה לעכביש (ס"א הדומה לעכבר) והבריות קורין אותה סלמנדרא אדם סך ידו מדמה או אחד מאבריו אין האור שולטת באותו מקום למה על שתחלת בריאתה מן האור. ובסוף חגיגה פרש"י כשבוערין אש במקום אחד ז' שנים. וכן כתב הבחיי סדר שמיני: ואימתי עשה לו כן בזה לכם הטמא. ואע"פ דקרא וזה לכם הטמא בשרצי הארץ מיירי. כבר אמרו בפ' השור והרוכב דכל מה שיש ביבשה יש בים חוץ מן החולדה. וא"כ כל מיני הנב איתנהו נמי במים [יפ"ת]: וזעזע את העולם והראה לו את הלבנה. השמים יקרא עולם. כי בתנועתן תמיד הארץ עמהם: שנאמר קול ה' בכח. ותנועת המון שמים בכח גדול כמד"א מרוב אונים ואמיץ כח: וזעזע את העולם והראה לו מעשה המנורה. אע"פ שהצלחה של המנורה היתה ע"י מנורה של אש כדלקמן בבמדב"ר פ' ט"ו. לפי שהאש היתה מלמעלה וזעזעו השמים להביאו לכן קאמר וזעזע את העולם: קול ה' בהדר ומנורת הזהב רבה מהודר בכפתורים וגביעים ופרחים: שנאמר קול ה' יחולל אילות. היינו קריאת האילנות שהן מין חיה הדומות לצבי וכמ"ש כצבי וכאיל. וזה להביא מר דרור שהוא עיקר שמן המשחה וס"ל שהמור זה הוא הנקרא מוס"ק כמו שהסכימו רוב המפרשים וכן דעת הרמב"ן ז"ל. והוא דם הנצבר בגבן החיה הדומה לצבי הידוע בארץ הודו (אנדיען) ודם האוכל נצבר גם בכים נפוח ובלכתה בין השיחים בימי החום יוצא דם זה טיפים טיפים בגבירת הנפוח הזכר ובתנועתו עליהם. ולוקחים אותו מבין האבנים. ח"ש יחולל אילות שפירושו תרדה ותנוע. והוליך הקב"ה לזמן ממקומם להביאן לפני משה להראות לו הדם ההוא. ושאר חלקי שמן המשחה והוא קינמון וקידה וקנה בשם הכל בכלל מ"ש מלת וגו' שכוונתו על סוף הכתוב ויחשוף יערות שפי' שגלה למשה כל מחי היער ונכלל בזה גם י"א סממני הקטרת שהכל גלה למשה: כל המלכים דרים [illegible] ובהיכלו כלו אומר כבוד כל אחד מהמלכים היושב בהיכלו אומר כבוד ה': כל המלכים כל אחד כו'. לפי שזעזע העולם ראו בגבורות ובגדולות המקום לכן נתנו לו שבח: (כט) ד"א החדש הזה לכם פי' כשי לפרש החדש הזה לכם שהוא מחזה לכם. לכן מביא קרא חדשיכם ומועדיכם. והכך אגב מסרע ליה בענין אחד עד לבסוף: הוא מלמד סניגוריא הוא מלמד קטגוריא

יז) ועמך כלם צדיקים. הפה שאמר (שם ח) בנים משחיתים הוא אמר (שם יז) וכל בניך למודי ה'. הפה שאמר (שם ח) זרע מרעים הוא שאמר (שם כח) ונודע בגוים זרעם. הפה שאמר (שם ח) גם כי תרבו תפלה אינני שומע הוא הפה שאמר (שם כה) והיה טרם יקראו ואני אענה. הפה שאמר (שם ח) הרשיכם ומועדיכם שנאה נפשי הוא שאמר (שם טו) והיה מדי חדש בחדשו. למה אמר חדשיכם לפי שהחדשים מתנה הם לישראל שנאמר החדש הזה לכם: (ל) ד"א החדש הזה לכם. משל למלך שהיו לו אוצרות מלאי' זהב וכסף אבנים טובות ומרגליות. והיה לו בן אחד. כ"ז שהיה הבן קטן היה אביו משטר את הכל. הגדיל הבן ועמד על פרקו א"ל אביו כ"ז שהיית קטן אני הייתי משטר את הכל. עכשיו שעטרת על פרקך הוי הכל מסור לך. כך היה הקב"ה משטר את הכל שנא' (בראשית ח) והוי לאותות ולמועדים. כיון שעמדו ישראל מסר להם הכל שנא' החדש הזה לכם. ד"א החדש הזה לכם משל למלך שקדש אשה וכתב לה מתנות מועטות. כיון שבא ללקחה כותב לה מתנות רבות כבעל. כך העוה"ז אירוסין היו שנא' (הושע ב) וארשתיך לי לעולם. ולא מסר להם אלא הלבנה בלבד שנא' החדש הזה לכם. אבל ליביות המשיח יהיו נשואין שנא' (ישעיה סב) כי בועלך עושיך. באותה שעה מוסר להן את הכל שנא' (דניאל יב) והמשכילים יזהירו כזוהר הרקיע ומצדיקי הרבים ככוכבים לעולם ועד:

פרשה טז

(א) ויקרא משה לכל זקני ישראל. ה"ד (ירמיה יג) בישישים חכמה ואורך ימים תבונה. למה זכו הזקנים שינאלו ישראל על ידיהן אלא בשעה שנגלה הקב"ה על משה בסנה א"ל (שמות ג) לך ואספת את זקני ישראל. כיון שבא משה מיד (שם ד) וילך משה ואהרן ויאספו את כל זקני בני ישראל. ואומר (שם) ויאמן העם. אמר הקב"ה הריני פירע לזקנים על שעשו את ישראל להאמין בשמי. בשעה שאמר משה ואומר להם אלהי אבותיכ' שלחני אליכם אילו לא קבלו הזקנים את דבריו של משה אף כל ישראל לא היו מקבלין. אלא הזקנים קבלו תחלה ומשכו כל ישראל אחריהם ועשו אותן להאמין לשמו של הקב"ה. אמר הקב"ה אף אני עושה להם כבוד ויהיה נאולת ישראל על ידיהן. שהיו ישראל שוחטים פסחיהן על ידיהן של זקנים שנא' ויקרא משה לכל זקני ישראל. לפיכך הקב"ה משבחן בישישים חכמה: (ב) ומשנו וקחו לכם צאן. ה"ד (ישעיה ג) בשובה ונחת תושעון. א תנינן בכל מתרפאין חוץ מע"ז וג"ע ושד"ר כיצד שאם יאמרו לו לאדם בא והרוג את הנפש ואתה מתרפא אל ישמע להן שכן כתיב (בראשית ט) שופך דם האדם באדם דמו ישפך הואיל וכל מי שהוא שופך דם האדם באדם דמו ישפך היאך יכול החולה להתרפאות משפ"ד. ג"ע כיצד אם יאמרו לו לאדם לעסוק בג"ע ואתה מתרפא לא ישמע להן שאסור לו לאדם לעסוק בג"ע. אתה מוצא שתי פרשיות סמוכות ג' פ' נזיר ופ' סוטה. הנזיר נודר שלא לשתות יין כדי להרחיק עצמך מן העבירה אל תאמר הקב"ה נדרת שלא לשתות יין כדי להרחיק עצמך מן העבירה אל תאמר

יד יוסף **פרשה טז** א פסחים כ"ט: ב נמדב"ר פ"י סי' כ"ב:

מתנות כהונה

בשובה ונחת. מיסוגו לה' ויתיצו לע"ז: בכל מתרפאין כו' ע"ז מאה גם' כ"ש (כה) ונפרק לון מעמיתין:

פ

עין יוסף

קמנוסרין. נקט מלי דסליק מיניה. והיכ לימכח. ומסכיס לאה מייתי כל הני דמפרש ואזיל: הפה שאמר בנים משחיתים. קל דלת מייתי דפסוקים כסדרן לון קמילת נכך. ויכיכ לימכח למידקם דכתיב [הוש'] ובל בניך למודי ה'. ופי"ת לית יהיו מפתיחים כלומר לית יכיא ולית יפתיחו בכל כך קדמי כי מלאה כתלון לעב: ונודע בגוים זרעם. וסיפא דקרא כי הם זרע ברך ה': הפה שאמר הדשיכם ומועדיכם כו'. הכיכ כי תרבו תפלה קודם הדשיכם שהוא מוקדם כדי להסמיך מל זה למה אמר מדשיכם כו': למה אמר חדשיכם כו' וכנוי של מלה כם הוא מפעם בסס מתנה ליסראל. וזה מיקר הדוחק. לק מדרך מגב התיוך בתחלה בקיצור למה על מקרא זה כדרך המדרש: מתנה הם לישראל במסר להם קידוש החדש. ולה"ק חדשיכם ומועדיכם שהמועדות מסורים בידכם כפי קידוש החדש: (ל) בשביל למלך שהיה לו מושרות. לפי מבל זה מפרש החדש הזה לכם. לכם דוקא ולא ביד הקב"ה. והכוונה כזה היות המתנה מסור ליבחל לפיכל שנענים ותפי' מחזיק בידיהם הקביעות הכך הורלת הלבנה ויכמתה לוחו הזמן בפנילס. וז"ם בעבד עמה היתה למושות ולמועדים כפי החלוקה הטבעית. ועכשיו נשתנה עניינה לפי שהפכר בני ישראל ותקדוק הפסוגם ונעילתם: היה הקב"ה אומר לה הכל בעבד ואין למושות ולמועדים כו'. דניכ מבה"כ יהי מלוחות צני ואין למושות ולמועדים ולימים ושנים ואין למלוחות בנקיעת הפנים. שבל למושות בעם בפנים היו שומרים לה המלוחות לעוכך קביעות הפנים והמועדות. וסם הקב"ה ונית דיבו על מעלה [ח"צ]: ד"א החדש הזה לכם משל לאדם שהיה לו עבד. לפי משל זה משכיר ההפם הזה לכם לומר בעבד עמה היתה הלבנה תחת ממשלתם שיהיה מהלכה לפי נאורתם בזמנך. לבל לעניתך יגתמו כל נצח הפנים לעבודתם שיגזרו לעבות כל עניניכם והלוחותיהם כלילוח בלומר והפכה הלבנה ובמה החמה. ולדמיון זה לומר והמשכילים יזהירו שיהיה מלוחים בתקופות: שקידש אשה כו' כיון שבא ללקחה כו'. כלוחה בזה כי בעבד"ז בעבד הלדם בראשיתו לבר הוא עדיו בתוך מהברת בעוד ה'. כי הקומר הוא מהילה גדולה מחד. וחף לבדיק לת בדמה רק בלחוסה בכלתי מהדבקת בעודה בלחמת. רק בע"ל שלת יבור לב בלתן וכולם ידעו לת ה' ויבינו לחדי ה'. כי היל"ב יבוסל מכל וכל. לז יהיו דפוקים בה' בעקולה מחם: שנא' ולהרמיך לי לעולם ולת"צ דקרת לליעתיך לקי. י"ל מדקלחר ולהרמיך לי לעולם לעקיד מעמע. דבעבה"ז סו נ"ב מלוחים לך לה לעולם שהפלו שחל"ב [ח"צ]:

פרשה טז

(א) למה זכו הזקנים שינאלו ישראל כו' והכי הקב"ה לחר ע דבכו לל כל עדת כ"י. ולחה קלה רק לכל זקני ישראל. לללת קלו זכו לל: כיון שבא משה נ' מלות ללו הס יהיו ולחים סיימים שה בלל: על שעשו ישראל להלמין בשמי. דמדקלת ויללמן העם בחר ויללפלו ללין זקני ישראל. משחש בע"י הזקנים בלחיוני: בשעה שאמר משה ה' ללני לבוללים בכל"ל [ח"צ]: שהיו ישראל בוללמין כו'. וזו בלחלוק בגמולה שלכמו לללוללים בעימים ולין לגלל דם למחות בהם: שנאמר ויקרא משה לכל זקני ישראל. בהמלה לזקנים שימסרו להם נלין כל ישראל והם יהיו שוחטים בסלחיהם כמו שמסרו להם לת ישראל בלמונת ה': (ב) הנה"ד בשובה ונחת ט'. משום דבפי לבוללת ה' ישראל בלחמין בה' ולל יפחדו מלוללים בעימים ולין לגלל דם למחות בהם. ולז יהיו ישראל בוללמין כו'. ולז בלחלוק בגמולה בלחמת ה': בכל מתרפאין כו' ע"ז מאה גם' כ"ש (כה) ונפרק לון מעמיתין: בשובה ונחת. מיסוגו לה' ויתיצו לע"ז: בכל מתרפאין כו' ע"ז מאה גם' כ"ש (כה) ונפרק לון מעמיתין:

הריני אוכל ענבים ואין לי עון. אמר הקב"ה הואיל ונדרת מן היין הריני מלמדך שלא תחטא לפני אמר למשה למד לישראל הלכות נזירות שנא' (במדבר ו) איש כי יפליא לנדור מיין ושכר יזיר מכל אשר יעשה מנפן היין. וכיון שיעשה כך הרי הוא כמלאך כל ימי נזרו קדוש הוא לה' כד"א (דניאל ד) ואלו עיר וקדיש. וכן האשה נקראת נפן שנא' (תהלים קכח) אשתך כנפן פוריה. אמר הקב"ה אל תאמר הואיל ואסור לי להשתמש באשה הריני תופשה ואין לי עון או שאני מנפפה ואין לי עון אני נושקה ואין לי עון אמר הקב"ה בשם שאם נדר נזיר שלא לשתות יין אסור לו לאכול ענבים להיים ויבשים ומשרת ענבים וכל היוצא מנפן היין. אף אשה שאינה שלך אסור ליגע בה כל עיקר. שכן שלמה אומר (משלי ו) היחתה איש אש בחיקו ובגדיו לא תשרפנה וגו' כן הבא אל אשת רעהו לא ינקה כל הנוגע בה. לכך סמך הקב"ה פ' נזיר לפ' סוטה שהן דומות זו לזו. וכל מי שנוגע באשה שאינה שלו מביא מיתה על עצמו שנא' (שם ו) כי רבים חללים הפילה וכתיב (שם ה) רגליה יורדות מות שאול צעדיה יתמוכו. והואיל ויש בה כל המדות הללו היאך יכולה היא ליתן היים לחולה לכך אין מתרפאין בה. ע"ז כיצד שאם היה אדם מישראל חולה ויאמרו לו לך אצל ע"ז פלונית ואתה מתרפא אסור לילך שכן הוא אומר (שמות כג) וזבח לאלהים יחרם בלתי לה' לבדו. והואיל שכל מי שעע"ז יחרם מוטב לו למות בחולי ואל יעשה חרם בעוה"ז. ולא זה בלבד אמור אלא כל דבר שהוא של ע"ז אסור להתרפאות בו שאם יאמרו לו לאדם טול ממה שמקטירין לע"ז או טול מן האשרה ועשה מהן קמיע ותתרפא אל תטול שכן כתוב (דברים יג) ולא ידבק בידך מאומה מן החרם זו ע"ז. ואומר (שם ז) ולא תביא תועבה אל ביתך והיית חרם כמוהו. למה שאין בהם ממש ואין מועילין כלום שנא' (ירמיה י) אל תיראו מהם כי לא ירעו וגם היטיב אין אותם. וכן אתה מוצא שירמיהו אומר לדודו הריני נבנם עם ע"ז לדין ואומר מעשיה ומעשה אלהים ויודע מה בין הקב"ה לע"ז. אתה מוצא ד' פעמים בדף א' הראה ירמיה נגותה של ע"ז ושבחו של אלהים שנא' (שם) כה אמר ה' אל דרך הגוים אל תלמדו וגו' כי הקות העמים הבל הוא (שם) בכסף ובזהב ייפהו וגו' כתמר מקשה המה. שמעתם נגותה של ע"ז באו ושמעו שבחו של הקב"ה שנא' (שם) מאין כמוך ה' (שם) מי לא ייראך מלך הגוים. שמעתם שבחו של הקב"ה באו ושמעו נגותה של ע"ז שנא' (שם) ובאחת יבערו ויכסלו וגו' בכסף מרוקע מתרשיש יובא וגו'. שמעתם נגותה של ע"ז באו ואגיד לכם שבחו של הקב"ה שנא' (שם) וה' אלהים אמת. שמעתם שבחו של מקום באו ושמעו נגותה של ע"ז שנא' (שם) כדבה תאמרון להם אלהא די שמיא וארקא לא עבדו יאבדו מארעא ומן תהות שמיה אלה. שמעתם נגותה של ע"ז באו ושמעו שבחו של הקב"ה שנא' (שם) עושה ארץ בכחו וגו' לקול תתו המון מים בשמים. שמעתם שבחו של מקום באו ושמעו נגותה של ע"ז שנא' (שם) נבער כל אדם מדעת וגו' הבל המה מעשה תעתועים.

שמעתם

ששעתם נגותה של ע"ז באו ושמעו שבהו של מקום שנא' (שם) לא כאלה חלק יעקב כי יוצר הכל הוא. אמר הקב"ה הואיל והיא כאבן דומם ואין בה מפש ואתרים שוטרים אותה שלא יגנבו אותה היאך יכולה היא ליתן חיים לתלה לכך אסור להתרפאות מכל אשר לה. וכן ג אהה מוצא בישראל כשהיו במצרים היו עוברין ע"ז ולא היו עוברין אותה שנא' (יחזקאל כ) איש את שקוצי עיניהם לא השליכו. א"ל הקב"ה למשה כ"ו שישראל עובדין לאילי מצרים לא יגאלו לך ואמרית להן שיניתי מעשיהן הרעים ולכפור בע"ז הה"ד (שמות יג) משכו וקחו לכם ד כלומר משכו ידיכם מע"ז וקחו לכם צאן ושחטו אלהיהם של מצרים ועשו הפסח שבכך הקב"ה פומה עליכם הוי (יחזקאל ג) בשובה ונחת תושעון: (ג) ד"א משכו וקחו לכם צאן ה"ד (מכילתא ט) יבושו כל עובדי פסל. בשעה שאמר הקב"ה למשה לשחוט הפסח. א"ל משה רבון העולם הדבר הזה היאך אני יכול לעשות אי אתה יודע שהצאן אלהיהן של מצרים הן שנא' (שמות ח) הן נזבח את תועבת מצרים לעיניהם ולא יסקלונו. א"ל הקב"ה חייך אין ישראל יוצאין מכאן עד שישחטו אלהי מצרים לעיניהם שאודיע להם שאין אלהי העבו"ם כלום. וכן מצינו שעשה ה שבאותה הלילה הכה בכוריהם של מצרים ובו בלילה שחטו ישראל פסחיהן ואכלו והיו המצרים רואים בכוריהם הרוגים ואלהיהן שרוטין ולא היו יכולין לעשות כלום שנא' (במדבר ט) ומצרים מקברים את אשר הכה ה' בהם כל בכור ובאלהיהם עשה ה' שפטים. הוי יבושו כל עובדי פסל ונו': (ד) ד"א משכו וקחו לכם צאן. הה"ד (מלאכי ט) ופלם ומאזני משפט לה'. וכן מצינו משה ושמואל שוין כאחד שנא' (תהלים צט) משה ואהרן בכהניו ושמואל בקוראי שמו. בא וראה כמה בין משה לשמואל משה היה נכנס ובא אצל הקב"ה לשמוע הדבור. ואצל שמואל הקב"ה היה בא שנא' (שמ"א ג) ויבא ה' ויתיצב. למה כך. אמר הקב"ה ברין ובצדקה אני בא עם האדם משה היה יושב ומי שהיה לו דין בא אצלו ונידון שנא' (שמות יח) וישב משה לשפוט את העם. אבל שמואל היה מורה בכל מדינה ומדינה ושפטו כדי שלא יצטערו לבא אצלו שנא' (שמ"א ז) והלך מדי שנה בשנה. אמר הקב"ה משה שהיה יושב במקום אחד לדון את ישראל יבא אצלי לאהל מועד לשמוע תדיבור. אבל שמואל שהלך אצל ישראל בעיירות ודן אותם אני הולך ומדבר עמו לקיים מה שנא' (מלאכי ג) פלם ומאזני משפט לה'. וכן מצינו י ביהודה על שהציל נ' נפשות תמר וב' בניה מן האש הציל הקב"ה נ' בניו מן האש ומי הם חנניה מישאל ועזריה. הוי פלם ומאזני משפט לה'. וכן במצרים היו משועבדים ישראל פ' שנה והיה המצרי הולך במדבר ותופס איל או צבי ושוחטו ושופת את הסיר ומבשל ואוכל וישראל רואין ולא מועמין שנא' (שמות יח) בשבתנו על סיר הבשר באכלנו לחם לשובע. לא כתיב באכלנו מסיר הבשר אלא בשבתנו שהיו אוכלין לחמם בלא בשר. א"ל הקב"ה אתם זינקתם את בני בבשר שהייתם אוכלין ולא הייתם נותנין להם אף אני אעשה לבני שיטחטו את חצאן שאתם משתחוים להן וזהן אוכלין ואתם נמסים. למה שאני דיין אמת. הוי פלם ומאזני משפט לה'. לכך נאמר משכו וקחו לכם צאן:

פרשה יז (א) ולקחתם אגודת אזוב. הה"ד (משלי יח) כל פעל ה' למענהו. אתה מוצא שכל מה שברא הקב"ה בששת ימי בראשית לא ברא אלא לכבודו ולעשות בהן רצונו. ביום הראשון ברא שמים וארץ אף הם לכבודו בראם שנא' (ישעיה ס) כה אמר ה' השמים כסאי ואומר (תהלים יט) השמים מספרים כבוד אל. וכן האור שברא לכבודו הוא דכתיב (שם קד) עומה אור כשלמה. מה נברא ביום שני רקיע. לכבודו בראו שיעמדו שם המלאכים ויהיו מקלסין אותו שנא' (שם קמ) הללוהו ברקיע עזו. מה ברא ביום ג' דשאים ואילנות ומצינו שהדשאין מקלסין להקב"ה שנא' (שם סה) יתרועעו אף ישירו. ומנין אף האילנות שנא' (דברי"מ טו) אז ירננו עצי היער מלפני ה'. אתה מוצא שצוה הקב"ה מן האילנות לעשות מהן מצות. בפרה אדומה צוה לתשליך בשריפתה עץ ארז ואזוב. והזאת מי נדה צוה לעשות באזוב. וטהרת המצורע צוה לעשות בעץ ארז ואזוב. וכן במצרים צוה להציע הרם אל המשקוף ואל שתי המזוזות באזוב שנא' ולקחתם אגודת אזוב. וכן ברא המים ביום ג' שיונקין מעל הארץ ומשם קלוסו עולה שנא' (תהלים קמח) מקולות מים רבים אדירים משברי ים. מה נברא ביום ד' מאורות. לכבודו בראם שנא' (שם קמח) הללוהו שמש וירח. ביום ה' ברא עופות לכבודו להקריב מהם קרבן שנא' (ויקרא ו) ואם מן העוף עולה קרבנו. מה נברא ביום ו' בהמות. לכבודו וצוה להקריב מהן קרבן שנא' (שם) אדם כי יקריב מכם קרבן לה' מן הבהמה מן הבקר. וברא בו אדם לכבודו שנא' (תהלים קמח) הללו את ה' מן הארץ תניים ונו'. הוי כל פעל ה' למענהו: (ב) ד"א ולקחתם אגודת אזוב. הה"ד (שה' ג) כתפוח בעצי היער. למה נמשל הקב"ה לתפוח לומר לך מה התפוח זה נראה לעין בלא כלום ויש בו טעם וריח כך הקב"ה חבו ממתקים וכולו מחמדים. ר' ונראה לאו"ה ולא רצו לקבל התורה והיתה התורה בעיניהם כדבר שאין בו ממש ויש בו טעם וריח. טעם מנין שנא' (תהלים לד) טעמו וראו כי טוב ה'. ויש בה מאכל דכתיב (משלי ה) מוב פריי מהרוץ ומפז. ויש כה ריח שנא' (שה' ז) וריח שלמותיך כריח לבנון. אמרו ישראל אנו יודעין בחה של תורה לפיכך אין אנו זזין מן הקב"ה ותורתו שנא' (שם ג) בצלו חמדתי וישבתי ופריו מתוק לחכי. וכן יש דברים שהן נראין שפלים וצוה הקב"ה לעשות מהן כמה מצות. האזוב נראה לאדם שאינו כלום וכתוב נחל נובל לפני האלהים שמשל אותו לארז בכמה מקומות. בטהרת מצורע ובשריפת הפרה ובמצרים צוה

מתנות כהונה

פ' שמה. נלמה דכ"ל ע"ז שמה והם פ"ז שנה של קשי שהשעבד מצולה מניס: זינקתם. נלמה דכ"ל המקום ל' שמק כאמו שהכולה מבידו מוכל מפכל והוא לעו מוכל ממנו לנו לקרבנו המק ומשם וכן הוא שמר לקמן והם מוכלים ומשם ממשם וכן זינקתם יל שלכם יומם ויומם כמי המים

ענף יוסף

פרשה טז (ב) [ותלמיון שמושין ולא היו יכולים לעשות כלום] קשה ומי לא תלנו ישראל כל ימי סיחום במנחים שם בכנשת ושם שמש. ולא לנו לתלנה למה היו רשאי לנו תשם ° ומלחה דבכתב כל סיחים בכשתו חוזק לא הוה מיקשא לנו למנחים. דאין זה נגלי נלמלוכן לנשל מלה סיון שלא מכוונו עליו. אלא בשפת סיון שתמר למנחים שיהיו שם שכח נמנות שפם כדי לנשל מכלום מנחים שהיו עובדים לנזל ע"ה כמ"ש. לכן היו שיהיה קהום על בכוחים ולפיכם (פ"ח):

פרשה יז (א) [ופשטו שהשעבדין מקלין לשקב"ה כי יתרושם לף ישירו פ' ושמו שני ישר] ותפ"ם שלחן בעלי כשם מכבוש. ככר לתמרו כשומ"ם מומר ל"ם כל משעי מקלין לחוי. ר' מרגיש לומר מי שלחן לו לחם בשני שבויות יש לו לחן נשי שכ"ם כו' שני שכל הנמרא פ מקלין לשקב"ם כו' [ופשם שמולה נשיעשם כדבר שלחן ו משם כו'] נשי שמקב"ם לה נילה לשם שלח מנוחת משמי שמרוב שמנה מלח לחמר נשם שכר מרומר. ומשיכך פשם שמרוב נשיעשם כדבר שלחן ו משם נלה שמם וים. לכל

עץ יוסף

שלחם שהקב"ה שיש לן מלה דמומחו לחם ע"ם שהוא לחשן ולחמנש ולחכלן. כמו שלחם הוא לחם ולחמנש וסוף כלמלת ניחם: כלו' משכו ידיכם משכרם. דלמ"ל משכו וקחו לל נחד שני: ושחטו אלהיהן של מצרים. דהיינו שלחן כוכשיהן הן עצמן שהעבדו מצרים ונו': ועשו הפסח שכוונת הקב"ה שיעשו שהכוונה שהיה כי בזכות תוקע יהיו מכוונים להיות כמו: שבכך הקב"ה פומה עליכם. נלמד מכילתא דעניינא ופסח ה' על הפתח: (ג) ה"ד יבושו כל שובדי פסל שלעשיהן תגלה ופלה הרשע עכו"ם כמ"ש בשופ"ט וכן שפה כי בתלנים. ח"ם שמשו וקחו. שמשכו הוא כ' כיון. שמשכו פ' נגידה. וקחו נחלוף ה"ת נחי"ם לשן קהלי שיהם שהיו שניהם קהום בשחיטת פלוטיהם לשניהם ולח לחל יהם: היאך אני יכול לעשות דחלע"ז דשעתי מפה לחן פיוהן. ושי דקניע הזקע שלי. ולח שמכיון לנם. וקחמר ליה הקב"ה כי עיקר הכוונה להקהום לח שיהם ולח ישבו לינע בכם כמ"ם לשל: אין ישראל יוצאין מכאן. כי נגיכין לשנת זה כדי שיספה ה' שלהם: שבאותו הלילה הכה בכוריהם של מצרים וכו בלילה שחטו ישראל פסחיהן. ותלע"ם שמחיהם הספחים מנעשר יום סיה ומכח בכוכות נחי פלילה יל שע"י שהקדה להם כבר נחכת בכוכות וידעו שכל דבריו ולחמשם נעשה ה' מחזחם מנעשר יום. וכן הבכוריים קרי בכח לילה: ובאלוהיהם עשה ה' שפטים. היינו מה שיספחו לח הגלוח שהוא שלחיהן מלח ה' שהקב"ה מכה"ד וכדומיים לחם זיקקתם לח נמי בגבר כי ולכבי מניח פלם ומחזי מעשם: וא אצל הקב"ה כדכתיב ויקרא אל משה וידבר ה' מחל מועד וכן ובנות משה אל מועד לדבר אתו: שנא' וישב משה לשפוט לח העם. וסיפא דקרינא כי יבא אלי העם ונו' ושפטתי. ול' למרות לחזר כלל החתחה ולח שפכהן: יבא אצלי לשהל מועד למשע הדיבור. ולח שפלטו גם בחשה בשפט ה' מגלו ודיבר עמו. מ"ש הוקק משה לשר לשלוח מרעות שכנה. חבל כשמואל עמד הקב"ה עליו מיד: אני הולך ומדבר עמו. ולח כשיטה הדבור הלשון לשמואל עדיין לח היה שיפט. מ"מ לשונה דן הקב"ה לח לחדש ע"ם שהציל נ' נפשות: למה שהיה בחשבון עמו: דיון משועבדים ישראל פ' שנה: כלל. ולשון עיקר הכשעבד מבוללה קרוס שנקראת מרים ע"ם שמירות כמ"ם ויומרו לח היהים. וע' לשל פ"ל פ' י"ז: ותופם איל חו נמי כי. נלמד מוכל שבחיהם בשדה: דקלי שלשלוש קיום שיהיה לו לשם חיות בשדה ולח נאמו להם לאכול מלחיהם שלהו בשדה: שהיה אוכלים מחם בלח בשר והזכרתם זה בשלומתם עומר שמוד היה לשם לשות בחמנים שלף שסיו פלוים לשבר מ"ם סיו שבשים כלחם. מחל"ל שבשיו שמשים בשבע. שמ"ל שם לשם

צוה עשות סצוה באזוב שנא' ולקחתם אגודת אזוב. וכן בשלמה אומר (מל"א ה) וידבר אל העצים מן הארז אשר בלבנון ועד האזוב אשר יוצא בקיר. ללמדך שהקטן והגדול שוין לפני הקב"ה ודברים קטנים הוא עושה נסים וע"י אזוב שהוא שפל שבאילנות נאל את ישראל הוי כתפוח בעצי היער: (ג) ד"א ולקחתם אגודת אזוב. כלומר אני עושה אתכם אגודה לעצמי אע"פ שאתם שפלים כאזוב שנא' (שמות יט) והייתם לי סגולה מכל העמים. ושבלתם בדם אשר בסף. מה ראה הקב"ה להגן עליהם בדם כדי לזכור להם דם מילת אברהם. ובשני דמים ניצולו ישראל ממצרים ב דם פסח ובדם מילה. שנא' (יחזקאל יו) ואומר לך בדמיך חיי ואומר לך בדמיך חיי בדם פסח ובדם מילה. ג והנעתם אל המשקוף בזכות אברהם. ואל שתי המזוזות בזכות יצחק ויעקב. ובזכותם ראה את הדם ולא יתן המשחית: (ד) ועבר ה' לנגוף את מצרים. הה"ד (תהיל' לה) ומה אעשה כי יקום אל וכי יפקוד מה אשיבנו. מי אמר הפסוק הזה שר העולם אמרו אע"פ שאמרו איוב על עצמו וכן כל באי עולם עתידין לומר כך. אנו מוצאין בדור המבול כישיבה דן אותם האלהים שנא' (תהלים כט) ה' למבול ישב מה כתיב בהם (בראשית ו) ויטח את כל היקום. אבל מצרים בהעברה דן אותם שנא' ועבר ה' לנגוף את מצרים וכתיב ועברתי בארץ מצרים. אבל לע"ל הוא עומד ודן את עולמו בעמידה שנא' (זכריה יד) ועמדו רגליו ביום ההוא וכתיב (נחום ג) לכן חכו לי נאם ה' ליום קומי לעד. אומרים באי עולם אם בישיבה דן דור המבול ומהה אותן. בהעברה דן המצריים ותרת את בכוריהן. לכשיעמוד לע"ל ודן עולמו מי יוכל לעמוד לכך כתיב (יחזקאל לח) ומה אעשה כי יקום אל. מפני מה עתיד לקום מפני צעקת עניים שנאמר (תהלים יב) משוד עניים מאנקת אביונים עתה אקום יאמר ה': (ה) ועבר ה' לנגוף את מצרים. י"א על ידי מלאך. וי"א הקב"ה בעצמו. ובתו שאמר לנגוף מלמד שאף המעוברות שהיו ראויות לילד הפילו ובתו האמהות. והמשחית יצא והיכל כל מה שמצא. ואין לנגוף אלא עוברות שנא' (שמות כא) ונגפו אשה הרה. והקב"ה מחבל בבוריהם של מצרים וישראל עושין כל מה שאמר להם הקב"ה שנא' וילכו ויעשו. למה היה הקב"ה ויושראל דומין למלך שבא עם בניו בים וספינות של פירטון מקיפות אותו. אמר להם הא לכם מוכנות מורניות שלי שאני עובר על גלי הים ונלהם עמהם. כך היה הקב"ה עם בניו במצרים ומחנות עכו"ם מחשבים עליהם כל הלילה. אמר להם הקב"ה אי רשעים על בני אתם מחשבים מורניות שלי מוכנות הן שנא' (תהלים קו) ויושיעם למען שמו. הן עוסקים בצלי והיה הורג הקב"ה בבוריהן של מצרים. והן היו מזין על פתיהן ושמו הגרוז היה עומד על פתחיהם. והם עוסקים בהלל ובהלכות הפסח והאלהים מפריש שיכפר דם טמאים על דם טהורים שנא' (ספ לה) פודה ה' נפש עבדיו. הן היו עסוקין במצות שהיו טוהנין ולשין והקב"ה עוקר נטיעתן של מצרים שנא' (ספ ו) קומה ה' באפך:

פרשה יח

(א) ויהי בחצי הלילה. הה"ד (תהיל' מד) מקים דבר עבדו ועצת מלכים ישלים. א"ר אבהו א מקים דבר עבדו זה משה שנא' (במדבר יב) לא כן עבדי משה. והיאך קיים אלא כיון שהביא עליהם מכת החשך התחיל פרעה צווח לכו עבדו את ה' רק צאנכם ובקרכם יצו. א"ל משה חייך ונם מקנינו ילך עמנו לא תשאר פרסה. מהו פרסה אפי' בהמה שהיא כולה של מצרי ויש בה טלף אחד לישראל איני מניח אותה. כי ממנו נקח. אחר שאמר כי ממנו נקח חזר ואמר ואנחנו לא נדע מה נעבוד את ה'. א"ל אם אתה שאתה ב"ו בני אדם מתים אם עוברין על צוויך. ואם תוציא דבר מלפניך ותאמר נבולי כך וכך יכול העולם לעמוד לפניך. אבל אנו שמא יאמר לנו האלהים הקריבו קרבן של ר"י שנים הוי ואנחנו לא נדע ונו'. א"ל פרעה עד מתי אתה נכנס לכאן לך מעלי השמר לך אל תוסף עוד ראות פני. א"ל משה יפה דברת לא אוסיף עוד ראות פניך. אמר הקב"ה מה עדיין מתבקש לי להודיע לפרעה מכה אחת. סיר קפץ עליו האלהים בכיכול נכנס בפלטין של פרעה בשביל משה שא"ל לא אוסיף עוד ראות פניך יצא בדאי. ואתה מוצא שלא דבר הקב"ה עם משה בביתו של פרעה אלא אותה שעה. מנין שנא' (שמות ט) כצאתי את העיר אפרוש כפי אל ה'. ועכשיו קפץ הקב"ה ודבר עם משה שנא' עוד נגע אחד אביא על פרעה ונו'. כיון ששמע משה שמה ונתגדל שנאמר

יד יוסף ב מגומת וירא. שס"ם רבה פ"ב ס' נ'. רות רבה פ"ו. פדר"א פ' כ"ט. צוהר תמוד פדר"א פ' כ"ט. ג לעיל סוף פ"ח. פרשה יח א פסיקתא רבתי פ' י"ו. ילקוט ישעיה רמז תכ"ג:

ענף יוסף

תבל ישראל כיון שקיבלו התורה אמ"ל גילה לכם כוד שנסתר. וכן כתיב לכם הו מתן שכרן. ולכן ידעו שיש כח עשה וירש. ולכן תמכו בללו תמדתי ויבאתי מתוך לחכי: (ד) (תה ביאיהם דן דור המבול כו' וקהה דבכ"ר פ' פ"ב מעשה שיהיה הולית תומר הדין מהעתידה ע"ב. וי"ל דהכא לחיובי נעיין שמשמע. ולכאן נראה דמשמע דלעשיר נמי יהיה ניסא ניהיה. וכ"ה בשאר מיעוט דכתיב כי שם יחבא בעוזו ולעיל: ללמדך שהקטן והגדול שוים. סיומא דלמעלה הוא. דקתאמר במעות ס' בלחוש ללמד שהקטן והגדול שוין לפני ה'. משום שהכל המעות מלד קיום מעות ס'. לע מלד עשה המעות מפני כמותן לו ליסתן. ולכן לפיכך ניהיה משה המעות קטן בכמות ולהיכוה. הוא כגדול: ובדברים קטנים כר' נלא כזה מעלה המעות שעם היותה קטנה יש בה כח לעשות נסים לשעיה. וכמו שנתל ישראל בזכות חצי שהוא דבר קל: הוי בתפוח בעצי היער. משום דלהיות כמה דכתיב בחצי בהמהל הקב"ה לחשות קאמר דלכאה זו יוסר נכונה: (ג) ד"א ולקחתם כו' תעפ"י שאתם שפלים. נעשי המצרים: שנאמר והייתם לי סגולה. מבוא דלאה בעשתם סגולה לעצמו להיות מלגדים בו ולהיות ע' תביבים וסגולה לשמרה כלאומות ומקובלת ההלוקים. וכן כל המון ישראל מגודים ע' ע"ש ותגודתו על לכן יסדה: מה ראה הקב"ה להגן עליהם כדם. כי לא סיה לסיתן להם על הפתח בלא יבא המשחית כי ס' הדולך לפניהם יומם לינו לילך כו'. תלא דלמיים הדם לינו תלא זכות מצוה כדמיתים וזכותה ילמה. וחינו דכתיב ולהיתי לה הדם לינו לחיה מופלית. תלא דלחיים זכותה שילחה להגן עליהם. ולהכי בעי מה דלחה להגן בדם על פסח ותלא בדל"ת על פסח: שנא' ופומר לך בדמיך חיי כו' מדכפל ופומר לך בדמיך חיי משמע דחד דם פסח וחד דם מילה שעל ידן חיו מן הצלות: אל המשקוף בזכות אברהם. שהיה לחתת כמו המשקוף שהוא עליון לפתח: בזכות יצחק ויעקב. שלא זזו מן הקב"ה כיון שהמזוזה מימה זה מהלה: (ד) ה"ד ומה תעשה כי יקום לל. משום דקשה ליה מלי ועבר ס'. כי כבן העבדה הוא כמיני הנשם שהוא עתיד להשתוה למקום. חה לל יצדק בעיניך מקום שהוא מקומו של עולם ונכדל מכל כח נשמיי. לאכי בעי לפרש שהכוונה על דרך המשפט שהיא כהעבדה ולא ניתינה כמהל ולא בקומה כמו לעתיד. ולאכי מייתי מה תעשה כי יקום לל דמשמע דאיכא הפרש בין היות הדין בקומה לו מאר שכוונת דמפרש ואזל: שר העולם סר: ממהר על מה שה' דן העולם ומאבד יושבי תבל. ולפי לשון אחר כן על עצמו ועל יושבי לבד. הוא לומר מה תעשה כי קם לל פוהעיות יסוכיו: ועמדו רגליו ביום ההוא. וכדין הכשעים מייתי לעתיד מיניה כתיב ולא ס' ולהם ונו': אם מיניה דן דור המבול כו' ההעבדה מורה על קיום הדין שהוא כעניין העבריי כלאחר יד. והיינה משמע יותר מיקר. לאמת ההקיומה מורה על יותר המוהבה לאתקוממה בשעת אלו לעשות הדבר: מפני מה עתיד לקום כו'. סי' מפני מה מהיה הנקמה לעתיד בהזדווגות אמה תסף לף שפי מהבחשומים דהיינו לשון קימה דכתיב. וקאמר מפני לעקת עניים כו' על מה שהרעו לישראל. ואע"פ שבאמלים היה הדין נ"ב על מה שעשו לישראל. לא היו עדיין ישראל כל כך מביונים שלא קבלו התוכחה: (ה) ע"י המלאך שלף שהקב"ה משובר במצרים. המכה ע"י המלאך היה. כמלך שעשה נקמה בשונאיו לפיו ע"י שפקלשור שלו. והא דכתיב וה' הכה כל בכור. י"ל שנאמיהם המכה להקב"ה שהוא השולה. ודייק דע"י המלאך מדלעיון שלא יהו מפסיק נחיהם שלא יהיו. ולא ע"י הקב"ה לאה יפחדו: הקב"ה בעלמו שהוא יהב: בעזרתו הכה כהם שלא ע"י מלאך. ודייק כן מדלכיל קרא לייהם ההכלה מלחו יהב: ובתיבי וה' הכה כל בכור ונו' כדלי' בהגדה של ליל פסח: ומרו שאסר לנגף. דבעלמה לחלן לאמר ע"י מלאך

מתנות כהונה

המים חוזקים ע"י קלוח: פירטון. פירושו לפסים השוכמים על הגמל בקוליו פוכמ"ל בלע"ז. מורניות תלגומו של חיים מוכן כך פי' השעון: טלף אחד לישראל. כיש לו בו שוקעות תלגומו של כדי"ו שהם נפלים ולפיכך נס אחד מהן: של אחד מהם ו' טפח. כמיני שעמדו שם ולא

יזכף

להכי קאמר לנגוף לרמוז שזה היה בדרך הטבע כשלום שהוא ע"י מלאך. אבל נמ"ד ע"י הקב"ה אחתי אע לחיובי לשון נגף ולא הכתה כמו והכיהו כל בכור ו' שכה כל בכור. ומשמי דרמז מכאי. רמז לנסים המשובחים בלשון שיפה דלילה נ"ב מונפה לשם הרה. ועוד דנקף נמי הוא. שהמשחית יצא והכל זולם הכבודות בעיני המבעה הגמלאת תמיד: שהיו ראויות לילד בכורות: ומתו האמהות דכיון דילפינן מונפו משם הרה והשם נמי כתיב ושם תהון יהיה דהיינו מיתה בשעה דלפינן נמי הכל דנה בהמהות מתו: והקב"ה מחבל בבוריהם. מילתא בתני יפחה שא. ומשום דקשיה ליה למומרו כאן וילכו ויעשו כ"י. שלא לומר במיד עשו. שהכי מר"ח בתחר לשם שהקב"ה שהה. שלא לחלוק לומר שהקב"ה מחבל בבוריהם בשביל ביהמ"ל שעתיד מלוחיו וכלילו שיעשהו לעגל מהה"ד. חסו המגל שהעיד: פירטון בלשון יון וכותיי שהדי סיס [מוסף הערוך]: מורניות תלגומו של הנים מוכן. תכה ותניח תבגומו מרכזת ומוכיניתא [מוסף הערוך]: מחשבים עליהם כל הלילה כי ע"י שהחסו חלהיהם ויהו שיהיה קהוש לון שפק שיהכבו רשה לסם: ויושיעם למען שמו. שמשו הגדול שיה עומד על פתחיהם ע"י הזחתם בפתחיהם: הן עוסקים בצלי שהוא הכה שהיה להם לחלוה למעט המשחית מבחוץ: והאלהים מפריש ומחוכ להמקבלים שיכפר דם המלויים על ישראל ולא יתנתו בהמתם: כעניין שהוא ס' נפש שבידיו שהשחיון נשיא כופר נפש: הן היו עוסקין במצות שהיו טוהנין ולשין. חלת המלה נעשה בעומה. וכעגד זה ס' שקר בשיעתן של מלריס שהיה סורג העוברין שבמעי המלה ע"י המשחית הקרוה חף. שנא' קומה ס' בחלך בהעת בעבדות זולרי קרי היה בשבתות [ע"ת]:

פרשה יח

(א) הה"ד מקים דבר עבדו כו'. דניס חלת הלילה כה' בידיעה דקאי חלילה הלמוכה חצל מבהים ויחלק עליהם לילה. וכמו שמהיים כיון שהניע השעה שלמה העלה [ת"כ]: שנא' לא כן עבדי משה. מניח לליה שמשה נקרא עבד ס': והיאך קיים קושיא היא היכל חשבון שחיל משה שוס דבר מעלמו וקיימו ס' כי כל מה שאמר וכל מאי דקב"ה ליה. וכבר"ע לחו מקיים דבר עבדו הוא. חלת מקיים דבריו. ומשני שמה שאמר חשה לפרעה לא מוסיף עוד לחות פניך זה מדעת עלמו. וקיים ס' דבריו שבהם כשלין על פרעה בשביל משה שלא יאמלו בדלי וכדמסיק: אלא כיון שהניע עליהם כו'. שהחיל לדרוש מהחחלה השעון בדרכו בכמה מקומות: טלף א' לישראל. שיש לו בו שוקעות לישראל: איני מניה אותה כתיב. חלת אמלי יכלס לו בעד חלקו [ת"כ]: אחר שאמר כי ממנו נקח. משמע שיודעים שעמהם ממנו. חז' ואמר ואנחנו לל נדע מה עבודתינו. ומכאי דקאמר ליה חחה ב"ו חם חחה נחל כו' ועלה קאמר וכ"ם חנחנו חלת מובל לעבור חת פי ס' שחת יאמר לקהיש קרבן של ר"י שנה שהיו במלרים ולל הקריבו לפניו בכל הרי שנה שום קרבן. ולפ"ז פי' מה נעבוד לחת ס' שנה שהיו במלרים ולל הקריבו לפניו [ת"כ]: חוך ואמר ואנחנו לל נדע מה נעבוד לחת ס'. חלת לך לית לוחת דבר מלפניך ואמאי נמי לך כתיב. כ"ל [ת"כ] וכי ואמאי נמי לי חם כך וכ': אמר הקב"ה מה כלי מה דבר מלפניך ואמאי נמי לי כך. כ"ל עדיין מחבקש. חו חסר הלמון ולניך לרחות מה חעשה: שנא' בצאתי חת העיר. ולח נחוך כן בכל הלוחות משמע שמוה נחגדל יותר ממה שהיה כך. דמוך חמוך עחיכ"ל כדהיחת ברים מיכלחה: כיון שמעת משה כמה. כי נחחלה היה מסופק שמא עדיין יהיכך להחזוחו פעמים לחחות וה' לל יסכים כמה. שחמר לל חוסיף עוד לחות חחר. חבל כיון שהקב"ה הסכים על ידו כמה: ונתגדל מדהכחיב הכח נס המים משה נחגדל ונו' ולח נכתב כן בכל הלוחות משמע שמוה נתגדל יותר ממה שנתגדל בהסכם הדבר ולפו כי לכחתו דבר ס'

שנא' (שם יא) גם האיש משה גדול מאד. התחיל צווח בפרהסיא כה אמר ה' כחצות הלילה יפה אמרת אל תוסף ראות פני אני איני עוד בא אצלך אלא אתה בא אצלי ושר צבא הזה שעומד עמך וזה הפרכוס שלך וכל בני פלטין אלו שלך באין אצלי עמך ומבקשים הימני ומשתחוים לי שנצא מכאן דכתיב וירדו כל עבדיך אלה אלי והשתחוו לי לאמר. לא רצה לומר והשתחוית לי משום כבוד מלכות. כיון שהגיע חצי הלילה כאשר אמר משה מיד ויהי בחצי הלילה וה' הכה כל בכור לפיכך (ישעיה מד) מקים דבר עבדו ועצת מלאכיו ישלים. שעשה עצה עם אברהם בשביל הדבר הזה. אימתי כשבאו המלכים ורדף אותם א"ל הקב"ה ב דייך עד חצי הלילה בא ונחלק הלילה אני ואתה שנא' (בראשית יד) ויחלק עליהם לילה. כיון שהגיע השעה שלמה העצה הוי ויהי בחצי הלילה לכך כתיב ועצת מלאכיו ישלים: (ב) ד"א ויהי בחצי הלילה הה"ד (תהלים קיט) חצות לילה אקום להודות לך על משפטי צדקך. חצות לילה אקום להודות לך על המשפטים שעשית במצרים ולנו עשית צדקה. היאך. אלא כיון שאמר משה והכיתי כל בכור התחילו מהם יראים ויש מהם שלא היו מתיראים. מי שהיה מתירא היה מוליך בכורו אצל ישראל וא"ל בבקשה ממך טול את זה וילין עמך. כיון שהגיע חצי הלילה הרג הקב"ה כל הבכורות. ואותן שהיו נתונים בבתיהם של ישראל היה הקב"ה פוסע בין ישראל ובין המצרים והיה נוטל נשמתו של מצרי ומניח נשמתו של ישראל והיה היהודי מתעורר ומוצא את המצרי מת בין כל א' ואחד שנא' ופסחתי עליכם ולא יהיה בכם נגף. התחילו ישראל אומרים חצות לילה אקום להודות לך. לכך נאמר על משפטי צדקך: (ג) ד"א ויהי בחצי הלילה. הה"ד (משלי לא) טעמה כי טוב סחרה לא יכבה וגו'. אתה מוצא שאמר הכתוב כי אין בית אשר אין שם מת. היאך. אתה מונה כל טיפה וטיפה שהיה מוציא מצרי לכל אשה ואשה אותה הטיפה הראשונה הוא בכור ונמצאו כל בניו מתים שנא' (תהלים עח) ויך כל בכור במצרים ראשית אונים באהלי חם טיפה ראשונה. הנקבות הבכורות אף הן מתות חוץ מבתיה בת פרעה שנמצא לה פרקליט טוב זה משה שנא' (שמות ב) ותרא אותו כי טוב הוא. לפיכך אמר שלמה (משלי לא) טעמה כי טוב סחרה. ג ותקם בעוד לילה. באי זה לילה ויהי בחצי הלילה: (ד) ד"א ויהי בחצי הלילה. אמר אליהוא (איוב לד) רגע ימותו וחצות לילה. כיון שמתו התחילו הכל צווחין שנא' ויקם פרעה לילה הוא וכל עבדיו וכל מצרים. מיד ויקרא למשה ולאהרן. א"ל משה מה פרעה מבקש מי בא אצל מי אתה אצלי או אני אצלך. א"ל בבקשה ממך קומו צאו מתוך עמי. למה (שם ט) חכם לבב ואמיץ כח מי הקשה אליו וישלם: (ה) ד"א ויהי בחצי הלילה. אמר דוד (תהלים עז) אזכרה נגינתי בלילה. אמרה כנ"י ד נזכרת אני את השברים שהיית שובר את המלכיות בעבורי בלילה. ואין נגינתי אלא לשון שבר כד"א (איכה ג) אני מנגינתם ואומר (בראשית יד) אשר מגן צריך בידך. בא עלינו סנחריב שברת אותו בלילה שנא' (מ"ב יט) ויהי בלילה ההוא ויצא מלאך ה' ויך במחנה אשור. א"ר נחמיה בא וראה אהבתו של הקב"ה על ישראל שהרי מלאכי השרת שהן גבורי כח עושי דברו עשאן הקב"ה שומרים לישראל ומי הם מיכאל וגבריאל שנא' (ישעיה סב) על חומותיך ירושלים הפקדתי שומרים. וכיון שבא סנחריב מיכאל יצא והכה בהם וגבריאל הציל במצותו של הקב"ה לחנניה וחביריו. ולמה כך אלא תנאין עשה עמהם הקב"ה אימתי כשבקש ליורד להציל אברהם מכבשן האש אמרו מיכאל וגבריאל לפניו אנו יורדין להציל אותו. א"ל אילו ירד לשם אחד מכם לכבשן אתם הייתם מצילין אותו. אלא לשמי ירד ואני יורד ומצילו שנא' (בראשית טו) אני ה' אשר הוצאתיך מאור כשדים. אלא אתן לכם זמן אימתי תרדו על שנזדקקתם להצילו לכבוד שמי. אתה מיכאל על מחנה אשור. ואתה גבריאל על מחנה כשדים. כיון שירד גבריאל להציל לחנניה מישאל ועזריה נזר לאש ויצא ולהט כל אותן שהשליכו אותן שנא' (דניאל ג) גובריא אלך די הסיקו לשדרך משך וגו'. וי"א ארבע אומות מתו שם בראשונה כתיב (שם) באדין מתכנשין אחשדרפניא סגניא ופחותא והדברי מלכא. וכאן חסרו ד' שנא' ומתכנשין אחשדרפניא וגו'. ה לפיכך אמר חנניה (תהלים קיז) הללו את ה' כל גוים. מישאל אמר (שם) שבחוהו כל האומים. ועזריה אמר (שם) כי גבר עלינו חסדו. המלאך אמר (שם) ואמת ה' לעולם אמת מה שאמר לי כשירדתי להציל אברהם. וכן מיכאל עשה מה שאמר לו שנא' (מ"ב יט) ויהי בלילה ההוא ויצא מלאך ה'. ו תנא כולן פולמרכון ודוכסין היו שותין יין והניחו קנקניהם מושלכים. אמר הקב"ה לסנחריב אתה עשית שלך שנא' (שם) ז ביד מלאכיך חרפת. אף אני ביד מלאכי מה עשה לו (ישעיה י) ותחת כבודו יקד יקוד כיקוד אש. מהו ותחת כבודו ששרף גופן מבפנים והניח בגדיהם מבחוץ. שכבודו של אדם בגדו. ולמה הניח בגדיהם אלא שהיו בניו של שם שנא' (בראשית י) ובני שם עילם ואשור. אמר הקב"ה חייב אני לשם

יד יוסף ב פסיקתא רבתי פ' י"ז. ב"ר פ' מ"ג ופ"ג. פ"י פסוק ויחלק עליהם לילה. תנחומא ל"ל סי' ט': ג מדרש משלי על פסוק זה: ד' איכה רבתי פ"א: ה פסחים קי"ח. ולעיל פ"ט: ו במדב"ר פ"ט סי' ל'. סנה"ד מ"ח פ"ט. זוכר והבא דף ל"ו: ז במדב"ר פ' י"ד סי' ל'. מכילתא בשלח פ' ב'. וש"ו. תנחומא בשלח סי' ט'. וסדר נח סי' כ'. תוספתא סוף פ"ג דסוטה:

מתנות כהונה

ולא שקרנו קרבו לפניו: הפרכוס. מושל: מיכן. מכאן אתה למד לומר כן: הוי ויהי בחצי הלילה. הה"א סמוכה מורה על הלילה הידוע: כל בניו מתים. אם היו לו נשים הרבה ומכל אחת בן א' או בת אחת: טיפה ראשונה. זהו דכתיב ראשית אונים לשון ראשון כחם טיפה ראשונה של כל אשה שהוא בכור לאמו אע"פ שלא היה בכור לאביו: פרקליט. מליץ: ס"ג ופחותא אדגזריא גדבריא דתבריא תפתיא וכל שלטוני מדינתא וכאן חסרו ד' שנא' ומתכנשין אחשדרפניא סגניא ופחותא והדברי מלכא לפיכך כו': פולמרכין. שרי חילות: גופן מבפנים כלומר נשמתם

עץ יוסף

עמו שם והסכים עמו במ"ש לא אוסיף עוד ראות פניך. ואדרבא הוא יבא אצל משה: התחיל צווח בפרהסיא. פי' שכאן התרה לפרעה על מכה זו בפרהסיא לעיני כל עבדיו. ונלמד מדכתיב בענין וירדו כל עבדיך אלה אלי. דמשמע שעמדו שם והיה מורה עליהם באצבע: אלא אתה בא אצלי. החוקק נראה שאין הכוונה באומרו לא אוסיף עוד ראות פניך העדר הראיה לגמרי. משום דאשכחן ויקם פרעה לילה ויקרא למשה ולאהרן לילה דמשמע הוא בעצמו וא"כ הרי ראה עוד פניו אלא שלא יוסיף לראות אותו בהיכלו כדרכו אלא שהוא יבא אלינו: דכתיב וירדו כל עבדיך אלה אלי. היינו השר צבא והפרכוס הוא השר הגדול. א"כ המובן מזה כי גם פרעה יהיה עמהם שאין דרכם להמצא אלא בחברת מלכם והא דלא קאמר בפירוש והשתחוית הוא משום כבוד מלכות: דייך עד חצי הלילה. שלא יצטרך לרדוף כל הלילה אלא בחציו כדי שישאר חציו האחרון לבניו. שלולא של רדיפת אברהם אחר המלאכים היתה בגלל פסח כדאי' בב"ר פ' מ"ב: לכך כתיב ועצת מלאכיו ישלים. עצה של אברהם שהיה נביא וכל נביא נקרא מלאך וגם כי אברהם היה כהן ובכהן כתיב כי מלאך ה' צבאות הוא [מ"כ]: (ב) הה"ד חצות לילה כו' שנמצא כאן משפט וצדקה יחדיו כדדייק משפטי צדקך שמשפט הוא דין ועונש וצדקה היא רחמים ופעולת חסד. לכן הקפיד על רגע של חצות לילה אמנם שהוא אמצעי בין הדין והרחמים. וזהו שסיים לכך נאמר על משפטי צדקך: אלא כיון שאמר משה כו'. ואף על גב דבלאו הכי איכא צדקה במה שגאל את ישראל י"ל דבעי לאשכוחי צדקה בעת ההיא עצמו שנעשה המשפט. שלכן היתה בחצי הלילה כדלעיל. אבל הגאולה לא היתה אלא אחרי שאמר פרעה קומו צאו וגו': וילין עמך בראותם שצוה הקב"ה לישראל ואתם לא תצאו איש מפתח ביתו וגו' לזה הסמיכו שם בכוריהם להנצל כיון שבודאי לא יבא המשחית להם בשביל הצלת ישראל: פוסע מגרש ופסחתי לשון דילוג ופסיעה כדפרש"י בחומש. ולהכי קאמר פוסע. ובחזית פסוק אשכול כסופר דקאמר שהמלאך נכנס ונוגף שלוחה: התחילו ישראל אומרים כו' דלאו על נפשיה אמר דוד כן אלא בשם ישראל: לכך נאמר על משפטי צדקך. דמשפט הסך הצדקה הוא. אלא משפט למצרים וצדקה לישראל וצדקך לבון צדקה כמו אני בצדק אחזה פניך: (ג) הה"ד טעמה כי טוב סחרה כו'. גם שהיה הכוונה לומר שפירוש בחצי הלילה באמצע הלילה ממש, ולהכי מייתי סמך מדרשא ותקם בעוד לילה על הצלת גם פרעה בחצי הלילה. ובעוד לילה משמע ליה באמצע הלילה [יפ"ת]: היאך איך אפשר שאין בית שלא מת והלא בתים רבים שלא היה שם בכורים ועז"א אתה מונה כו' דהטפה הוו בכורות טובא וג"כ הנקבות בכורות מתות. וכשהיה אחד מכל אלו בבית אחד נמצא שאין בית אשר אין שם מת. וכמשמע אין בית אחד שלא יהיה בו אחד מכל אלה הנקבות הבכורות צריך לגרוס והנקבות בו"ו. כי הוא עוד טעם אחר למ"ש כי אין בית וגו': שנמצא לה פרקליט טוב זה משה שנאמר כו'. נראה להגיה שנמצא לה פרקליט טוב לפיכך אמר שלמה טעמה כי טוב סחרה זה משה שנא' ותרא אותו כי טוב הוא. ותקם כו'. ויהיה הלשון כנהוג להביא ראיה ממקרא אחד לחברו. וגם סוף הפסוק לא יכבה בלילה נרה יפה נדרש על בתיה כדאי' במד' משלי לא יכבה בלילה נרה בליל כתיב כד"א ליל שמורים הוא ויהיה טעם נרה נשמתה ע"ד נר ה' נשמת אדם: לפיכך אמר שלמה טעמה כי טוב סחרה וכוונתו על נשים אמיצות וגם על בתיה: ותקם בעוד לילה פי' שהיה לה התקוממות בחצי הלילה ולא מתה עם הבכורות: (ד) אמר אליהוא כו' פי' בחצי הלילה בהרגע של אמצע הלילה. שכלם מתו ברגע אחד כדכתיב רגע ימותו וחצות לילה: רגע ימותו וגו' לשון המקרא רגע ימותו וחצות לילה יגעשו עם ויעברו ויסירו אביר לא ביד. ומפרש רגע ימותו ברגע חצי הלילה. ובאותה רגע יגועשו עם ותהי צעקה גדולה במצרים. ויעברו כלומר שהעבירו בני ישראל מארצם [יפ"ת]: א"ל משה כו' מסברא דנפשיה מפיק זה: חכם לבב כו' וכדדרשו בתנחומא חכם לבב זה הקב"ה. מי הקשה אליו וישלם זה פרעה דכתיב ויהי כי הקשה פרעה לשלחנו. ופי' הקשה לב כנגד הקב"ה. וישלם פי' ויהי שלום לו: (ה) אמר דוד אזכרה כו'. בא לתת טעם אל היות המכה בלילה ולא ביום. והוא כדי שיהיו המצרים בבתיהם ולא יתן המשחית לבא שם. ומייתי פסוק אזכרה נגינתי בלילה דמפרש ליה על מה שהתחיל להביא המכה בלילה לגאולת ישראל. ואידי דמייתי קרא מפרש ליה: אמרה כנסת ישראל אזכרה כו'. כי כל המזמור ההוא נתיסד על סלוקה הגלות. ואע"פ שבעל המזמור אסף היה לא דקדק ואמר דוד שהוא המקבץ כל המזמורים [יפ"ת]: כמד"א אני מנגינתם ולפי שמפסוק זה אין ראיה שהוא לשון שבירה פי' אפשר לפרשו מלשון נגון. לכן מביא ג"כ אשר מגן צריך ואפשר צריך לגרוס שאין להם מגינת לב (איכה ג') תבירות לבא: מיכאל וגבריאל מפני שאלו בלבד הן קיימים לעולם וכדאי' בב"ר ריש פ' ע"ח וז"ל זה מיכאל וגבריאל שהם שרים של מעלה דכולם מתחלפין ואינן לא מתחלפין: שנא' על חומותיך ירושלים הפקדתי שומרים כו'. וע"כ מלאכים הם דכתיב כל היום וכל הלילה תמיד לא יחשו: מיכאל יצא והכה בהם. כוונתם לתרץ מאי ויצא מלאך ה' משכן יצא אלא יצא ממשמרתו שהופקד על חומות ירושלים: וגבריאל הציל במצותו של הקב"ה לחנניה וחביריו. ע' מ"ש בתנחומא סדר נח סי' י': ולמה כך למה שלא על ידי מלאכים אלו ולא ע"י אחרים: אילו ירד לשם אחד מכם. שהיה סברתו שה' פועל בעולם ע"י האמצעי או היה ראוי שתהיה הצלתו ע"י אמצעי אבל מכיון שירידתו הוא לפרסם כבוד ה' שהוא פועל ומשגיח בעולם בזולת אמצעי ראוי שתהיה הצלתו בלי אמצעי: שאמר אני ה' משמע ליה ה' בעצמו כדדרשי' בב"ר פ' מ"ד: אתה מיכאל על מחנה אשור ומה שהקדים מיכאל לסנחריב. מפני שהוא גדול מגבריאל כדאמרינן בפ"ק דברכות גדול מה שנא' במיכאל ממ"ש בגבריאל וראוי להקדים הגדול: בראשונה כתיב באדין כו' מתכנשים אחשדרפניא סגניא ופחותא אדגזריא גדבריא דתבריא תפתיא וכל שלטוני מדינתא ואח"כ כתיב ומתכנשין אחשדרפניא סגניא ופחותא והדברי מלכא נמצא חסר ד' ובמקום כל שלטוני מדינתא דכתיב לעיל כתיב הכא והדברי מלכא: לפיכך אמר חנניה כו' דהלל זה שלשתן אמרוהו כל אחד חלקו כדלעיל פ"ט ובפ' ע"פ והמלאך עונה אחריהם: אמת מה שאמר לי שקיים דברו שהכניסני: פולומרכים ודוכסין פי' הקפ"ה אלף דכתיבי בקרא. אבל מחנהו היה הרבה מאד ובפ' חלק דייקו זה מקראי ע"ש: פולומרכוס פי' שרי צבא [מוסף הערוך]: היו שותין יין והניחו קנקניהם מושלכים. דכתיב (ישעיה מ"ה) סבאים אנשי מדה ומוקי במפלת סנחריב ודרש סבאים כמו סובאים. אנשי מדה שמדדו היין לתוך קנקניהן ולא הספיקו לשתותן והגיהום [הרד"ל]: אמר הקב"ה לסנחריב אתה עשית שלך כו'. נראה דר"ל עשית ע"י שליח שנא' וכו': ששרף גופן מבפנים והניח בגדיהם מבחוץ. סבר כמ"ד הגוף ג"כ נשרף ומ"ש לקמן שאמר הקב"ה למיכאל הנח בגדיהם ושרוף גופן היינו שהתחלת השרפה היתה מבפנים ואח"כ שרוף גם הגוף ודלא כפי' מת"כ: שכבודו של אדם בגדיו. שמכבד בו כמ"ש בגמרא רבי יוחנן קרי למאניה מכבדותי: חייב אני לשם [illegible]

לשם אביהם שנטלו הוא ויפת בנדיהם וכסי עתית אביהם שנא' (שם ס) ויקה שם ויפת את השמלה. לכך אמר הקב"ה למיכאל הנח בנדיהן וישרוף נשמתן. מה כתיב שם (מ"א יז) וישכימו בבקר והנה כלם פגרים מתים הה"ד (תהלים קיו) לבקרים אצמית כל רשעי ארץ. והיו ישראל והזקיה יושבין ואומרין את ההלל שהיה ליל פסח והיו מתייראים לומר עבשיו ירושלים מתכבשת בידו. כיון שהשכימו בבקר לעמור ולקרות ק"ש ולהתפלל מצאו אויביהם פגרים מתים. לפיכך אמר הקב"ה לישעיה (ישעיה ח) קרא שמו מהר שלל חש בז ומיהר לבז שללם. והאחד קרא שמו עמנו אל לומר שאני עמו שנא' (דניאל ג יט) עמו זרוע בשר ועמנו ה' אלהינו. וכשם שעשה הקב"ה בעה"ז ביד מיכאל ונבריאל כן לע"ל יעשה על ידיהם שנא' (שופטים ה) ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו זה מיכאל ונבריאל. ורבינו הקדוש אומר זה מיכאל לעצמו שנא' (דניאל יב) ובעת ההיא יעמוד מיכאל השר הגדול העומד על בני עמך שהוא תובע צרכיהן של ישראל ומדבר עליהם שנא' (זכריה ה) ויען מלאך ה' ויאמר ה' צבאות עד מתי לא תרחם את ירושלים. ואומר (דניאל י) ואין אחד מתחזק עמי על אלה כי אם מיכאל שרכם. א"ר יוסי למה מיכאל וסמאל דומין לסניגור וקטיגור עומדין בדין. זה מדבר וזה מדבר נמר זה דבריו וזה דבריו. ידע אותו הסניגור שנצח התחיל ח משבח את הדיין שיוציא איפופסין. ביקש אותו קטיגור להוסיף דבר א"ל הסניגור הרשע ונשמע מן הדיין. כך מיכאל וסמאל עומדים לפני השביעה והשטן מקטרג ומיכאל מלמד זכותן של ישראל והשטן בא לדבר ומיכאל משתקו. למה שנא' (תהלים סח) אשמעה מה ידבר האל ה' כי ידבר שלום אל עמו. הוי אזכרה נגיעתי בלילה. על נס של חזקיהו: (ו) ד"א אזכרה נגיעתי. נזכר אני מה שעשית לנו בסצרים ומנגנין שעשית למצרים. היאך. מתהלה בשבקש הקב"ה להביא המכות על מצרים מכת בכורות אמר להביאה תהלה שנא' (שמות ד) הנה אנכי הורג את בנך בכורך. התהיל אומך מי ה' אשר אשמע בקולו. אמר הקב"ה אם אביא עליו מכת בכורות תהלה משהין. אלא מביא אני עליו מכת אחרות תהלה ובעקב זאת אני מביא את בולן שנא' וה' הכה בל בבור. לפיכך דוד מקלס (שם ס) מי יודע עוז אפך מי יודע מנגנין שלך שאתה עושה בים שנא' (שם עז) בים דרכך ושביליך במים רבים ועקבותיך לא נודעו דברים שאתה עושה בעקב מי יודע. אמר האלהים למשה אמור להם לישראל מה אתם עושים תהיו

יד יוסף ח תמצר מצ"ע ממכה: ם לעיל פ"ח מי' פ"י ויק"ר פ' ל"ו פנקסאות ויצ"ע מי' פ':

ענף יוסף

פרשה יח (ז) [ואף מלאכים שפר אליכם לא הדין ובגין בלילה] דמן הדין לא היה לכם ליחות מלא בנקר ומן הגאולה ג"ז לא בעצם פיום רוח והיל הקדוש לכם חיותם בליה. ולא גם זה אלא ינאה נשמתן מיד בלילה עד הנקר כפו שכתבנו לעיל אלו מנחריך כן נעשה בפגרים וזהו כשם שאמר פלילה פירוש הפיכת פדום פיפ בהתלטו בלילה בירושלם לוח וגמר דיפס פיפ בנקר. כן פיפ בניגוי בכוני מנגנים בלילה וגמר דיוק בנקר (ת"נ) : וכו

לא פיפה מהפכת ותלו פיה בלילה פיה שכדי הלבנה מוחיים תולו פיה בלילה לא פיפה מהפכת לפיך

מתנות כהונה

כעשתה לבעים מן הגוף ופ' כ"ו שכם קף קי"ג: **לומר מכשיו כו'**. לעומר קך היו תומרים בדפתם פמה שבשיו כו': **איפופסין**. גר' דין: **מנגנין**. סינגון ומהגנו ופ' בענין: **ובעקב** זאת. בפגול זאת: **אלא** בוטא. מפ' והולך היפך עמד בפתה: **מלאכת** מגפים על בפים. על בפפוק לא כל העבודה תלר עבדו בהם בפרך: והרגן. בלילה **וה הפך** מהגנו שנא' בכל מקום בעלם היום הזפוק מלל פדום ופס הפעם **כדי שלא יאמרו** בידי המפה פליו פיה נימם לפיך

יוסף

יודעים שינוף ה' את מצרים שנא' ועבר ה' לנגוף את מצרים. א"ר לוי פהו ועבר ה' א"ל הקב"ה עובר אני על הדבר אשר אמרתי. משל למלך שהלך בנו לברבריאה עמדו הברבריים וקבלו אותו ועשו אותו מלך עליהם. שמע המלך ואמר מה בבוד אני עושה לאלו שנדלו בני והמליכוהו עליהם אלא אני קורא שם אותה המדינה על שם בני. חזרו אחרי ימים וקללו בנו של מלך ושעבדו אותו אמר המלך אני עובר על מה שיבדתי אותם יוצא אני ועושה עמהם פלחמה ומציל את בני. כך יהד יוסף למצרים וקבלו אותו ועשו אותו מלך עליהם שנא' (מלאכי מב) ויוסף הוא השליט על הארץ. כבדו את יעקב שנא' (שם נ) ויבכו אותו מצרים שבעים יום. אמר הקב"ה ומה בבוד אני עושה למצרים הריני קורא אותה בשמה של נ"ע שנא' (שם יג) בנן ה' בארץ מצרים. בשחזרו ושעבדו בהם אמר הקב"ה ועברתי בארץ מצרים הוזר אני מאותו בבוד ואעשה אותה שממה שנאמר (ישעי נ) מצרים לשממה תהיה. מה כתיב למעלה ופפח ה' על הפתח אותה שעה בביבול עמד לו בפתח. אלא בנוהג שבעולם בשם שהמטה מכנים צאנו ובקר שה או בבש שהוא רוצה לשחוט נוטל הסיקרא ורושם עליה להכיר אי זה ישחוט ואי זה לא ישחוט כך וראה את הדם בביבול עמד בפתה ודוחה המשחית שלא ינוף את ישראל. א"ל האלהים ושמרתם את הדבר הזה לחק לך ולבניך עד עולם. כשם ששעשיתי לכם עבשיו כך אני עתיד לעשות לכם לע"ל שנא' (מלאכי ג) כי הנה היום בא בוער בתנור. אבל אתם (שם) וחמלתי עליהם כאשר יחמול איש על בנו. א"ר הלפתא יתברך שמו של הקב"ה שאין בנסיו ובנפלאותיו ואין בגבורותיו וכמעשיו שנאמר (תהלים קמה) נדול אדונינו ורב כח. הקב"ה קדוש וטהור ופשט ידיו בטמאים למה בשביל שנדול ונורא הוא. ובשביל ישראל הודיע כחו ולמה בשביל ישראל שאמר ליעקב (בראשית מו) אנכי ארד עמך מצרימה וגו' והוא עושה מלחמתן של ישראל. מלאך א' הפך את סדום וכאן הפך בנבור יצא באיש מלחמות יעיר קנאה: (ז) ד"א ויהי בהצי הלילה. משל למלך שהפבה המדינה שעבודה על השבויים שבאו עליהם. אף הוא הפך עליהם את הדין והרגם. כך מצרים הפבו נזירתן על ישראל שיהיו עושין ביום ובלילה. פ ושנתנו מלאכת איש על אשה ומלאכת אשה על איש. אף האלהים הפך עליהם את הדין והרגן בלילה שנא' ויהי בחצי הלילה. כשם שהפך סדום בלילה כך הרג בבורי סצרים בלילה. לכך דוד אומר

אתה

עין

למיהם ומכרו על יפת מבואר נב"ר פ' לז שזכה לפליט נאה ע"ם: **לכך אמר** הקב"ה למיכאל כו'. אע"ג דמיכאל שר הגדל ס' מפתר מלחיכו כבלאחר נב"ר פ' י"ח: **הנח בנדיהם** שזהו בבוהן שחילו בפרפו גם בגדיהם היו מופלים בבזיון בפרבסיטיא: **ה"ה לבקרים אצמית כו'** שלע"ם שהכו בלילה היו נופסים עד הבקר ואין היו לפנריס מתים. **ופעם הדבר לפי שדכתו ימ'** להמתים הרשעים בנקר לפי שחי תמה ובבקר בנקרא כמ"ב לעיל נזי פדום: **ואומרים את ההלל** מפרש לחזקה בעיתי בשיר והלל בלילה הזהו בחייהו תפחד מסמריב. ח"ם וכיו מתירתין פי' **שהו** רועים לומר ההלל ואתה בחיפה שהיו מחייהם ולומדים בלבם שהיה הזה לעיל ויכבוש את יהושלים. ח"ת עם לבני לשיהה שהיו מחייהם ולומדים בלבם עבשיו ירושלים מהבבשת. ומפרש ויפתה בנקר על חזקיהו וסייעתו: **עבשיו** פי' שתת עבשיו: **לעמוד ולקרות** ק"ש ולהתפלל. פייק מדבתיב ויפתה בנקר משמע שהבשיפו בנקר לקרות ק"ש ולהתפלל בנקר כמהנ"ל בנקר ויתיקן ק"ש עם דמזמי תמה [תו"נ]: **מהר** שלל חש בז כו'. פי' שימהר הזקיה בשלל בז ולבוז היל סחיב: **עמנו זרוע בשר** הוא מלמד חזקיה ליסראל לדבר על נפם ולחזק ומלחך לחת למד שנבואת עמנו על קלי לחזקיה: **יעשה** על ידיהם. פי' הדין והנקמה יעשה על ידיהם. לבל הגאולה תהיה ע"י הקב"ה בעלמו בדמוכח בכמה דוכתי: **זה מיכאל ונבריאל** שהם מופיעי יסראל: **זה מיכאל** לעלמו. ופי' של מופיעים מיכאל עם חייליהם שהוא מפורש עליהם [תו"נ] או מיכאל וכן דוד עמו [ילק"ש]: **שנא' בעת ההיא** יעמוד מיכאל מבמע הוא להוליה יעיוד לאבותיה לחת יסראל שהוא שובע נהיכיהן של יסראל מחת ה' להלין עליהם: **ויען** מלאך ה' ויאמר ה' נבחות בו'. וזה המלאך הוא מיכאל. מדכתיב וחין אחד מתחזק עמי על אלה כי אם מיכאל בדכם: **למה מיכאל וסמאל דומים**. לחידי שדיבר עד כאן לוץ מיכאל מתחזק להצלת יסראל. מייתי נמי זה מיתחזק לגבח חת סמאל קטיגור של יסראל [תו"נ]: **איפופסין** גזר דין בלשון יווני [מוסף הערוך]: **והשטן בא לדבר** להוסיף על דבריו כהמלוחים. מיכאל מסתקו. וללמד מסיפא דקרא ואל יפוט לכפלה: **למה** כמו מנלן: **שנא'** מהשתא מה יהבר דכתיב בהם נפחת שן ערך כפיש כל הטהחם פלה. דסיינו **מה** מכפה ומפמין העוונות מפני הפעם: **ומיכאל משתקו** דכם יעמוד מיכאל לפען **שתיקה כדדכם** בים כו'. וכ"ל כאן יעמוד ויפתוק להקטיגור לומר כשמע **דברי הדיין מה יהבה**: **(ו) זמננין** פי' ערמה והתבולה בע"י וע"ז בב"ר פ' מ"ד: **מכת בכורים** לחמר להביא מחלה. שהרי כתו המכה שהביאו בלבבים (שמות ד') ואחמרת אל פרעה כה חמר ה' בני בכורי יסראל וגו' הרי מחלי הוכ לח בך בכורך: **אלא אני מביא** עליו מכות אחרות מהלה ובעקב כולן אני מניח אחת. כ"ל ובעקב פי' ובכוף אני מניח אחת ונקט לשון ובעקב. משום ד בעני למדדם ובעקבותיך לא מודעו כו' שאחה עושה בעקב: **שנא'** וה' הכה כל בכור. דלח מימה דבתך בכורך פי' בן פרעה ולא מכות בכורות ואולי נתקיים מיד ולא הם הכאתו להזכירו. אבל מדכתיב וה' הכה כל בכור וגו' משמע פרעה הרי שלא נתקיים עד כה והוא מכות בכורות [ים"ת]: **מי יודע** מנגנין שלך שאתה עושה להניח עוז לחפיך על **תיכף** ולא ימלטו ממנה: **שאתה עושה בים** שנא' כ"ל. כ"ל **גם** שם הפעם הקב"ה נתחבולות ערמה שידעתו לחבי יסראל ויעבטו ח"ם **דבריכ שלחה** עופה בעבה כו'. וחייטו בסוף שהבניעם שם. חו שדבק עקבותיך הרי שלא נתקיים עד **הפעם** בערמה ובקבה והוא **שמנגנין שהזכיר** [ים"ת]: **אמר האלהים** למשה כו'. **שהזכיר**

(פסוק טז) אתה נורא אתה ומי יעמוד לפניך מאז אמך : (ח) הרבה נסים עשה הקב"ה לישראל הרע בכורי בהמה שהן משולין לבהמה שנא' (ישעיה נג) אשר בשר חמורים בשרם . הרע בכור שבי שהיו אומרים לשבי שהיה חכוש בבית האסורין רצונך שתצא וינאלו ישראל והוא אומר לא נצא מיכן לעולם כדי שלא יצאו ישראל וכך דנן שהם . מבכור פרעה עד בכור השבי . משל למלך שעשה שמחה לבנו והרג שונאיו אמר המלך כל מי ששמח לי יבא לשמחת בני . וכל מי ששונא לי יהרג עם השונאים . כך האלהים עשה שמחה לישראל שנאלן אמר אלהים כל מי שאוהב את בני יבא וישמח עם בני . הכשרים שבמצרים באו ועשו פסח עם ישראל ועלו עמהם שנא' (שמות יב) ונם ערב רב עלה אתם . וכל מי שרצה שלא ינאלו ישראל מתו עם הבכורים שנא' (תהלים עח) ויך כל בכור במצרים . וצעקו כלם שנא' ותהי צעקה גדולה במצרים באו כלם להרוג פרעה באותה שעה ותחזק מצרים על העם וחן קוראין את ההלל ופרעה סכריז לנבוריו באו נקרא למשה ולאהרן . א"ל האלהים בלילה אתה מוציא את בני לא תוציא לבני בלילה אלא ' יצאו בראש גלוי בחצי היום . נתפזרו ישראל בכל מצרים באותה שעה שנא' ובני ישראל עשו כדבר משה וישאלו ממצרים ונו' . ומשה היה עוסק בעצמות יוסף ובכלי המשכן שהבין יעקב אבינו . וכן דוד אמר (תהלים נה) ישמה צדיק כי חזה נקם : (ט) ויסעו בני ישראל מרעמסס . יא ר' שמואל אומר כיון שיצאו אפו הבצק שלשו שנא' ויאפו את הבצק . ויהי מקץ ל' שנה ונו' . יב משעה שנגזרה עליהן הגזירה שהן לא עשו במצרים אלא מאתים ועשר שנה . וביום שירדו למצרים בו ביום עלו ובו ביום יצא יוסף מבית האסורין לכך הלילה הזה שמחה לכל ישראל שנא' ליל שמורים הוא לה' . בעוה"ז עשה להם נס בלילה שהיה נס עובר אבל לע"ל הלילה נעשה יום שנא' (תהלים ק) והיה אור הלבנה כאור החמה ואור החמה יהיה שבעתים ונו' כאור שברא הקב"ה בתחלה וננזו בג"ע . מה ראה לומר ליל שמורים שבו עשה נדולה לצדיקים כשם שעשה לישראל במצרים . ובו הציל לחזקיהו ובו הציל לחנניה וחביריו וכו הציל לדניאל מגוב אריות ובו משיח ואליהו מתגדלין שנא' (שם נח) אמר שומר אתא בקר ונם לילה . משל לאשה שהיתה מצפה לבעלה שפירש למדינת הים אמר לה יהא הסימן הזה ביד בעת שתראי אותו סימן רעי שאני בא ואני קרוב לבא . כך ישראל מצפין משעמדה אדום אמר הקב"ה הסימן הזה יהיה בידכם ביום שעשיתי לכם תשועה ובאותו לילה היו יודעים שאני נואלבם ואם לאו אל תאמינו שלא קרבה העת שנא' (שם ס) אני ה' בעתה אחישנה . ואומר (מיכ ג) עוד אחת מעט הוא ואני מרעיש את השמים ואת הארץ ונו' והפכתי כסא ממלכות ונו' . ובשם שהפכתי את מצרים כך אני הופך הממלכות שנא' (יחזקאל ה) והגוים הרב יתרבו . ואומר (שופ נה) לאחזו בכנפות הארץ ונו' :

פרשה יט

(א) ויאמר ה' אל משה ואל אהרן זאת חקת הפסח . זש"ה (משלי יד) לב יודע מרת נפשו ובשמחתו לא יתערב זר . מתו בך . אלא כשם שהלב מרגיש בצרה שהוא מיצר כך בשאדם שמח הלב שמח תחלה שנא' לב יודע מרת נפשו . וכן דוד אמר (תהלים נה) לבי מהרהר עזבני כחי . ובשמחתי לבי שמח תחלה שנא' (שם פו) לכן שמח לבי ויגל כבודי . וכה"א (ישעיה ו) בי רבות אנחותי ולבי חיי . ולע"ל מביא הקב"ה כל האברים ואינו מנחם תחלה אלא הלב שנא' (הושע ג) ודברתי על לבה . ד"א לב יודע מרת נפשו זו חנה שהרבה היתה מצטערת שנא' (שמ"א א) והיא מרת נפש היא לעצמה . כיון שנפקדה לא פקדה האלהים אלא לעצמה שנא' (תהלים יז) ובשמחתו לא יתערב זר וכתיב (שה"ש ב) עלין לבי בה' כי שמחתי בישועתיך אני לעצמי שמחתי אבל אחר לא ישבה עמי . ד"א לב יודע מרת נפשו . זו השונמית אימתי כשמת בנה ובאת לקבול לאלישע ומה כתיב (מ"ב ד) ויגש נחזי להדפה ויאמר איש האלהים הרפה לה כי נפשה מרה לה . כיון ששלח נחזי להחיות בנה וא"ל (שם) קח משענתי בידך ונו' אמרה לו השונמית חי ה' וחי נפשך עמדת בממסטורין של אלהים ומה מחלה נתת לי בן אף עכשיו עמוד אתה בממסטורין של אלהים והיה אותו הוי לב יודע מרת נפשו ונו' . ר"א לב יודע מרת נפשו זו דוד בשעה שישיר עם אביט לסייע איהו עשו שם ג' ימים ובאו עמלקים ושבו נשיו ובניו ושרפו את צקלג התחיל דוד בוכה שנא' (שמ"א ל) ותצר לדוד מאד כי אמרו העם למקלו . ולא עשו אלא הצילו נשיהן ובניהן ובנותיהן ובאו לא"י והעלו את ארון ה' ונתנוהו למקומו מה כתי' שם (דהי"א טו) ונם דוד המלך שמח שמחה נדול'.ד"א לב יודע מרת נפשו אלו ישראל שהיו נתונין במצרי'בשעבוד וכיון שבאו לצאת ונזר עליהן הקב"ה לעשות פסח באו המצרים לאבול עמהם

יד יוסף ו אומר בח דף ל"מ : יא מכילתא נח סי' י"ד : יב במדב"ר פ' י"ד סי' כ"ג . סנהדרין ומכילתא . ויל"ש ס"פ א . וס"ע רבנו פ"ח :

מתנות כהונה

לשרף הפכה ביום ובלילה : שהן משולין . למלכים :באו כלם . למלכים להרוג כו' : ובבלי מסכן כו' . כלומר בב"ר נפ' נ"ד : נם שנה . במחנייה היה תוגה ולא היה מחמה שלמים : שבו שמח נדולה . ולשיר נקרא שמוסיס שהוא מפומר לעתיד לעתוס בו נם לצדיקים : ה"נ וכשמחת הלב שמח מחלה: בממסטורין כשהיו וכפרו : לא עשו. כלי לח שכח בתוכו כו':

ענף יוסף

(ט) (וכו כשל (תהיה ותחיינו) לשמר לשמר ס"ד פגמרת כחלק בתוכו יום שעלמו הנשים ותניחין היה תמיים כמיים של יחזקאל . ולישל כמנחים של שבת מ"ם דשמח מפסחיין בשפחים כמחים ס"ם שנם הנחיה כמיים של יחזקאל נ"ב פ"ו בגיטין (מ"ב):

עץ יוסף

כ"ח ס"ם (ב"ל) : אתה נורא אתה דיין שקלי על מפלח מלרים כדכתיב בשיטה דמכילתא ממשלט מכיני לב והמה המלרים שהקבו לכם שלח לשלח מח ישראל עד שכות בכורות . נם ממ"ם נמו שנהם היטו שבחוך שנהם בכורים : [מרנ] : (ח) הרבה נסים כו' קלך וחזרם עד בכור השבי ונו' וכל בכור בכלל . ונמלו שנם למה לקו נם למה : שהן משולים לבהמה . שהמלרים משולים לבהמה. ולהורות זה הכה ה' נם בבהמה כי שוים הם לפניו : רצונך שתצא וינאלו ישראל . לפי שהיו השבוים בלשון נעלה ממלרים . וכן העבד לא יוכל לעבוד משם לשונם וכמו שאמרו הז"ל בשעה שהיו ישראל במלרים היו מדברים בלשון הקדש . ולפי שהיו מלרים מכירים בלשון הקדש שהיו מדברים בו היו יכולים לגלות סודם לשונם ולפיכך נתנו לשונם לשבוים . ולפיכך נקרא שמוסיס שהוא מפומר לעתיד לעתוס בו נם לצדיקים : ה"נ וכשמחת הלב שמח מחלה: בממסטורין כשהיו וכפרו : לא עשו. כלי לח שכח בתוכו כו':

יוסף

כלח ס"ם (ב"ל) : אתה נורא אתה דיין שקלי על מפלח מלרים כדכתיב בשיטה דמכילתא ממשלט מכיני לב והמה המלרים שהקבו לכם שלח לשלח מח ישראל עד שכות בכורות . נם ממ"ם נמו שנהם היטו שבחוך שנהם בכורים : [מרנ] : (ח) הרבה נסים כו' קלך וחזרם עד בכור השבי ונו' וכל בכור בכלל . ונמלו שנם למה לקו נם למה : שהן משולים לבהמה . שהמלרים משולים לבהמה. ולהורות זה הכה ה' נם בבהמה כי שוים הם לפניו : רצונך שתצא וינאלו ישראל . לפי שהיו השבוים בלשון נעלה ממלרים . וכן העבד לא יוכל לעבוד משם לשונם וכמו שאמרו הז"ל בשעה שהיו ישראל במלרים היו מדברים בלשון הקדש . ולפי שהיו מלרים מכירים בלשון הקדש שהיו מדברים בו היו יכולים לגלות סודם לשונם ולפיכך נתנו לשונם לשבוים . ולפיכך נקרא שמוסיס שהוא מפומר לעתיד לעתוס בו נם לצדיקים . ומן לשון זה נאמר (ישעיה כג) אשר בשר חמורים בשרם . הרע בכור שבי שהיו אומרים לשבי שהיה חכוש בבית האסורין רצונך שתצא וינאלו ישראל והוא אומר לא נצא מיכן לעולם כדי שלא יצאו ישראל וכך דנן שהם . מבכור פרעה עד בכור השבי . משל למלך שעשה שמחה לבנו והרג שונאיו אמר המלך כל מי ששמח לי יבא לשמחת בני . וכל מי ששונא לי יהרג עם השונאים . כך האלהים עשה שמחה לישראל שנאלן אמר אלהים כל מי שאוהב את בני יבא וישמח עם בני . הכשרים שבמצרים באו ועשו פסח עם ישראל ועלו עמהם שנא' (שמות יב) ונם ערב רב עלה אתם . וכל מי שרצה שלא ינאלו ישראל מתו עם הבכורים שנא' (תהלים עח) ויך כל בכור במצרים . וצעקו כלם שנא' ותהי צעקה נדולה במצרים באו כלם להרוג פרעה באותה שעה ותחזק מצרים על העם וחן קוראין את ההלל ופרעה סכריז לנבוריו באו נקרא למשה ולאהרן . א"ל האלהים בלילה אתה מוציא את בני לא תוציא לבני בלילה אלא ' יצאו בראש גלוי בחצי היום . נתפזרו ישראל בכל מצרים באותה שעה שנא' ובני ישראל עשו כדבר משה וישאלו ממצרים ונו' . ומשה היה עוסק בעצמות יוסף ובכלי המשכן שהבין יעקב אבינו . וכן דוד אמר (תהלים נה) ישמה צדיק כי חזה נקם : (ט) ויסעו בני ישראל מרעמסס . יא ר' שמואל אומר כיון שיצאו אפו הבצק שלשו שנא' ויאפו את הבצק . ויהי מקץ ל' שנה ונו' . יב משעה שנגזרה עליהן הגזירה שהן לא עשו במצרים אלא מאתים ועשר שנה . וביום שירדו למצרים בו ביום עלו ובו ביום יצא יוסף מבית האסורין לכך הלילה הזה שמחה לכל ישראל שנא' ליל שמורים הוא לה' . בעוה"ז עשה להם נס בלילה שהיה נס עובר אבל לע"ל הלילה נעשה יום שנא' (תהלים ק) והיה אור הלבנה כאור החמה ואור החמה יהיה שבעתים ונו' כאור שברא הקב"ה בתחלה וננזו בג"ע . מה ראה לומר ליל שמורים שבו עשה נדולה לצדיקים כשם שעשה לישראל במצרים . ובו הציל לחזקיהו ובו הציל לחנניה וחביריו וכו הציל לדניאל מגוב אריות ובו משיח ואליהו מתגדלין שנא' (שם נח) אמר שומר אתא בקר ונם לילה . משל לאשה שהיתה מצפה לבעלה שפירש למדינת הים אמר לה יהא הסימן הזה ביד בעת שתראי אותו סימן רעי שאני בא ואני קרוב לבא . כך ישראל מצפין משעמדה אדום אמר הקב"ה הסימן הזה יהיה בידכם ביום שעשיתי לכם תשועה ובאותו לילה היו יודעים שאני נואלבם ואם לאו אל תאמינו שלא קרבה העת שנא' (שם ס) אני ה' בעתה אחישנה . ואומר (מיכ ג) עוד אחת מעט הוא ואני מרעיש את השמים ואת הארץ ונו' והפכתי כסא ממלכות ונו' . ובשם שהפכתי את מצרים כך אני הופך הממלכות שנא' (יחזקאל ה) והגוים הרב יתרבו . ואומר (שופ נה) לאחזו בכנפות הארץ ונו' :

פרשה יט

(א) ויאמר ה' אל משה ואל אהרן זאת חקת הפסח . זש"ה (משלי יד) לב יודע מרת נפשו ובשמחתו לא יתערב זר . מתו בך . אלא כשם שהלב מרגיש בצרה שהוא מיצר כך בשאדם שמח הלב שמח תחלה שנא' לב יודע מרת נפשו . וכן דוד אמר (תהלים נה) לבי מהרהר עזבני כחי . ובשמחתי לבי שמח תחלה שנא' (שם פו) לכן שמח לבי ויגל כבודי . וכה"א (ישעיה ו) בי רבות אנחותי ולבי חיי . ולע"ל מביא הקב"ה כל האברים ואינו מנחם תחלה אלא הלב שנא' (הושע ג) ודברתי על לבה . ד"א לב יודע מרת נפשו זו חנה שהרבה היתה מצטערת שנא' (שמ"א א) והיא מרת נפש היא לעצמה . כיון שנפקדה לא פקדה האלהים אלא לעצמה שנא' (תהלים יז) ובשמחתו לא יתערב זר וכתיב (שה"ש ב) עלין לבי בה' כי שמחתי בישועתיך אני לעצמי שמחתי אבל אחר לא ישבה עמי . ד"א לב יודע מרת נפשו . זו השונמית אימתי כשמת בנה ובאת לקבול לאלישע ומה כתיב (מ"ב ד) ויגש נחזי להדפה ויאמר איש האלהים הרפה לה כי נפשה מרה לה . כיון ששלח נחזי להחיות בנה וא"ל (שם) קח משענתי בידך ונו' אמרה לו השונמית חי ה' וחי נפשך עמדת בממסטורין של אלהים ומה מחלה נתת לי בן אף עכשיו עמוד אתה בממסטורין של אלהים והיה אותו הוי לב יודע מרת נפשו ונו' . ר"א לב יודע מרת נפשו זו דוד בשעה שישיר עם אביט לסייע איהו עשו שם ג' ימים ובאו עמלקים ושבו נשיו ובניו ושרפו את צקלג התחיל דוד בוכה שנא' (שמ"א ל) ותצר לדוד מאד כי אמרו העם למקלו . ולא עשו אלא הצילו נשיהן ובניהן ובנותיהן ובאו לא"י והעלו את ארון ה' ונתנוהו למקומו מה כתי' שם (דהי"א טו) ונם דוד המלך שמח שמחה נדול'.ד"א לב יודע מרת נפשו אלו ישראל שהיו נתונין במצרי'בשעבוד וכיון שבאו לצאת ונזר עליהן הקב"ה לעשות פסח באו המצרים לאבול עמהם

עמהם . א"ל האלהים ח"ו כל בן נכר לא יאכל בו הוי לב יודע מרת נפשו ובשמחתו לא יתערב זר : (ב) ד"א זאת חקת הפסח . וש"ה (מלאכי ק"ט) יהי לבי תמים בחקיך אמר דוד רבון העולם כשאני עוסק בחקיך לא יהא רשות ליצר הרע להציץ בי שנא' (שם פ) הורני ה' דרכך אהלך באמתך שלא יטעה אותי יה"ר ואני מתבייש מן הצדיקים ועוד שמתוך שהוא מטעה אותי אני מונע עצמי מדברי תורה ואני בא להשטיע תלמודי לפניך וקטנים ממני הם משיבין ואומרין אינו כך ואני מתבייש אלא עשה לבי א' כדי שיהא עוסק בתורה בתמות הה"ד יהי לבי תמים בחקיך לטען לא אבוש . ד"א יהי לבי תמים בחקיך זה חקת הפסח והקת פרה אדומה . למה ששניהן דומין זה לזה . בזה נאמר זאת חקת הפסח ובזה נאמר זאת חקת התורה ואי אתה יודע אי זו חקה גדולה מזו . משל לשתי מטרוניות דומות שהיו מהלכות שתיהן כאחת נראות שוות מי גדולה מזו אותה שחברתה טלוה אותה עד ביתה והולכת אחריה כך בפסח נאמר בו חקה ובפרה נאמר בה חקה ומי גדולה הפרה שאוכלי פסח צריכין לה שנאמר (במדבר יט) ולקחו לטמא מעפר שריפת החטאת . הוי כל בן נכר לא יאכל בו : (ג) אמרו רבותינו ג' דברים עשה משה והסכימה דעתו לדעת המקום א בהר סיני דרש ואמר אם ישראל שאינן מועדים לדברות א"ל (שמות יט) אל תגשו אל אשה אני שאני מועד לדיבור אינו דין שאפריש עצמי מן האשה . והסכים הקב"ה עמו שנא' (דברים ה) ואתה פה עמוד עמדי . והשניה דרש באהל מועד ואמר ומה אם סיני שלא היה קדושתו אלא לשעת מ"ת לא עליתי אלא ברשות שנא' (שמות יט) ויקרא אליו ה' מן ההר לאמר . אהל מועד שהוא לדורות היאך יכול אני להכנס לתוכו . אינא אם קורא אותי הקב"ה . והסכים לדעתו שנא' (ויקרא ו) ויקרא אל משה וידבר ה' אליו מאהל מועד . הג' דרש בהקת הפסח כשעשו ישראל את העגל אמר ומה אם הפסח שהיה לשעה במצרים אמר לי זאת חקת הפסח כל בן נכר וגו' ישראל שעבדו ע"ז יכולין הן לקבל את התורה מיד (שמות לב) וישבר אותם תחת ההר : (ד) ד"א זאת הקת הפסח ה"ד (דברים יז) ואל יאמר בן הנכר הנלוה אל ה' לאמר הבדל יבדילני ה' מעל עמו . אמר איוב (איוב לו) בחוץ לא ילין גר . שאין הקב"ה פוסל לבריה אלא לכל הוא מקבל . השערים נפתחים בכל שעה וכל מי שהוא מבקש ליכנס יכנס . לכך הוא אומר

יד יוסף **פרשה יט**

א סדר"נ פ"ב לקמן פ' מ"ו. סנה פ' ר"פ : ב פ"ר פ' ג' :

מתנות

אלא עשה לבי תמד . כלומר תמיס לה' שלא יפסיק יצר הרע ויחלק הלב לשנים: **מועדים** משעה ומזמן בכל עת לדבוקו של מקום כד"א ומועדתי : **ואתה** פה עמוד . ניסא דקרא לתמוך לסה שוכו להלכיכם ותמנין פין לסלל מלא מסה ות"ו קמתר ותסה סה עמוד כו' כעמר של בחוץ לא ילין נר כנגד (דמיס לא) **ונרך אשר בשעריך** . (שם) דלתי לאורח אפתח כנגד הקב"ה שהוא סובל בריותיו . א"ר ברכיה כנגד מי אמר כחוץ לא ילין נר אלא עתידים נרים להיות כהנים משרתים בבהמ"ק שנא' (דמיס ח) ונלוה הנר עליהם ונספתו על בית יעקב . ואין ונספתו אלא כהונה שנא' (ס"ח ג) ספחני נא אל אחת הכהונות . שעתידין להיות אוכלין מלחם הפנים לפי שבנותיהן נישואות לכהונה . וכן ג שאל עקילס הגר את רבותינו אמר להם מה שכתוב (דמיס י) ואוהב גר לתת לו לחם ושמלה הרי כל הבטחות שהבטיח את הגר שהוא נותן לו לחם ושמלה . אמרו לו יעקב ששמו ישראל כך שאל מלפני הקב"ה (מלאכי כח) ונתן לי לחם לאבול ובגד ללבוש . ואתה שבאת אצלינו לא דייך שאתה כמותינו אלא דייך תהא כיעקב בכורו של הקב"ה . וסוף דבר לא תעלה על דעתך שיעקב לחם ושמלה שאל. אלא אמר יעקב הבטיחני הקב"ה שהוא עמדי ויעמיד ממני את העולם איטתי יודע אני שהוא עמדי ושמרני כשיעמיד ממני בנים כהנים אוכלים מלחם הפנים ולובשים בגדי כהונה . שנאמר ונתן לי לחם לאכול זה לחם הפנים . ובגד ללבוש אלו בגדי כהונה שנא' (שמות כ) והלבשת את אהרן את בגדי הקדש . וכן ואוהב גר לתת לו לחם ושמלה כלומר שמעמיד בנים מן הגר שאוכלים לחם הפנים ולובשים בגדי כהונה הוי בחוץ לא ילין גר . אמר הקב"ה אתר כל הכבוד הזה שאני עתיד לעשות לבעלי תשובה אתם קורים תגר הוי ואל יאמר בן הנכר הנלוה אל ה' ונו' : (ה) ד"א ואל יאמר בן הנכר ה"ד (דמיס ג) רני ושמחי בת ציון וכתיב (שם) ונלוו גוים רבים אל ה' . אמר הקב"ה ומה לגרים אני אומר כן עאכ"ו לציון ולישראל . ואל יאמר בן הנכר א"ל הקב"ה לגרים אתם מתיראים לפי שפסלתי אתכם ואמרתי בפסח כל בן נכר לא יאכל בו . למה לא תשאלו לנבעונים מה טובה עשיתי להם . בני אדם שעשו בערמה עשו מיראה ובאו להן אצל בני ונשבעו להן . ומה עשיתי לשאול ולביותו על שביקש להרגנו הם ז' מבניו שנא' (ש"ב כא) ויקח המלך את שני בני רצפה ונו' ואת המשת בני מיכל ונו' . אמר הקב"ה מה אם לנבעונים שהיו אמוריים ובאו מיראה ועשו ערמה עם ישראל קבלתי אותם ועשיתי להם טובה ועשיתי דייקי שלהם בכני . הגרים שהם באים מאהבה ומשרתים לשמי איני מקבלן ומגדלן . לפיכך ואל יאמר בן הנכר הנלוה אל ה' ונו' לשרתו אלו הגרים שמתולים

הם

כהונה

קטוב לאהליך כדלמ' בסנהס דף פ"ו : **שהוא** סובל כ' . ופתח פתח לכל סהוסקי' לשוב אליו : **לפי** שבטותיס כ' . והכי גן בת הגר עומד ומקריב : **דייקי** . כמו דקיון ופיכוסו עלנהן כלי' סייסי סוכע עלטוסס : **אינו** מקבלן בסמיה : **אותם** כלומר מאסה סרשעה · **סיסנטרי** . מלעגים

ק

יוסף

סייסי לקבל שלמת ליוב ולכשוסו בהכנסת גרים מעבודת **סרכיס** תחת כנפי **סכניה** ולף שאוסס מתגיירים לס"ם כדלמכוסב לקמן . ומ"ר נ"ב וכל לפרס ולל יאמר בן הנכר ונו' שזהו שאוסו לס"ם . לף לסיסיס דקרא מייסי בגר שלשם שמים : **אלא** לכל הוא מקבל . לפילו זה שמגייר לשם שלשה לו לשם ממון . ודייק מדלמתר שסה גר : **לכך הוא אומר** בתון לף ילין גר כלומר מהקב"ה שהוא נ"ב מקבל גרים . וסהו שמגיירו נלוה לבניו גגד ונכך שבון למד מהקב"ה שהוא נ"ב מקבל גרים : **דלתי לאורח** תפתח כדי לאוסו . ולמדתי נ"ב מהקב"ה שהוא סובל כל בריוסיו וזן ומפרנס לרשיס ולטובים : **אלא עתידים** גרים כו' . ופ' בהון לף ילין גר שלא ילין זון לגבי"מ : **להיות כהנים** משמיס כו' שילמו מהם גרים שיהו כהגים ע"י שבטוסיהם ניסלות לכוסוב כדלקמן והכי הוא כלילו הגרים הס כהגים מבכרי מוכה דכרת כלעת דלמכוב : **ואין ונספתו** לגת כהונה כו' . דלמ"ב מכיון שלא נקם מלת הגר . ונספתו ל"ל. לגת לגי"ם : **אובלי מלחם הפנים** והי"ה גכל מילי דסייסי לכהגים . לגת משום דסיסיס לספסתי גת לל לגת הכהונות לגתנו לגס , נקט לגס הפנים . וכן משום ולוסב גר לגת לו לגס דמסכת שמות : **שאל עקילוס** כו' עי' ב"ב פ"ע ס"ם סס : **ששמו ישראל** שמוכה על טהל מעלמו כדל"ת כי שרית וגו' . וס"ת כיון שלא נקם מלת הקב"ה רק לגת מסמתמת לגו מילוסת זוסרתי היא . מ"ב לגו שלגלך ב"ל לל יעמוד בעיניך לגת : **ונוסך דבר** כו' דברי המדרש הן דלמסוגיין לל מקלה על דעתך כו' לפל רבוסיו לל הסיטו לעקילס כן כי גגת לל יתמין רק בשבט הכתוב . ולכן לגיך לעגיוסו כבוסיו : **לא תעלה** ע"ד שיוקב לגס ומעלה שלל . שהרי כבר נלמכו לו כי לל לעוכך ולין מזבח שלל מוסר פרנסה כמ"ש ב"ר פ"ס . ול"ב לל יתן שכר סיסיה מוסוב לגס : **לבעלי תשובה** היוו גרים שגבו מעבודת כוכ . **אתם קוראים תגר** קפרפס דלמסמע הכהל יבדילני ה' מעל עמו היוו שהיו קוראים תגר ולגמרו שלבדילס ה' מעל עמו היוו ליוסטין וליולנות ולעגין מפסח ולינוכם ההכן לכן לגמר שלגר כל הכבוד הזה שעשה להם שלמעמיד מזרעם כהגים גדולים לין לגס לקרוא שד חגר : (ה) **ה"ד רני ושמחי** בת ציון . דקל"ת מה עגין ולל יאמר בן הגכר לגבי פרנסה הסוגה דכתיב הסיס יעמוד ורעם דרכו כו' . ומתגן שהוא ללמד ק"ו . ומניל לגיה מרני ס' שגס ב"ב מסכת יחל לגיון ויזכרלל לכוסב זו : **ומה לגרים אני אומר** ק . ומשום לוסס לישרלל כלומר הוגה לגזרה ולגר ולינו מניס בלמלוות . כ"ם ציון וישרלל שגס בני הלגוס הקדושים ונשמתן סהגה שיתקדשו בקדושה סבוב . דיסקון ס' כתוכ : **אמר להם** הקב"ה לגרים כו' גם לשרם דכוותם הגי גכר שלומיס לכבוד יבדילני ה' מעל עמו היוו משום שגרלה לכלוסיה שה' מקדשן לגס"ם . ולקמר להו הקב"ה לתם מיילילים לפי שסשלתי לתכם לפי הגרלה ולתרתי כל בן נכר לל יאכל בו למדו ממה שעשיתי לעגעוים ורלו לגיון לגי פוסל ומרחיק גרים ממלוסי. לגת הכל כמי שלגיון מהול קמייני . והל לגת יליף מדכתיב וכי יגור לתך גר ועשה פסח . משום דלסתכר לומר דוה מייני גבר לס"ם לגל כתגייר מיולה וכיוצה לל . לסני יליף מנגשגיר שלגיס"ם שהגגייהו מיולה לל גתקבלו : **ועשו מיראה** כלי שלגיון מהול ולל מלהכיב ה' : **ונשבעו להם** בגשוגת חעפ"ב לל הרלסוס מעליהם ועלו להושיעם כשעלו המלכים עליהם להגמיל . **על שבקש להרגן** לל שהגכנס מתם . כי ס"ם על לתר שהיה לתם הגבגועים היוו מתוך שהגכנו גב עיר שהכהגים שהיו מסיסיקים להם מיס ומזון מעלה עליו הכתוב כלילו הרגן כלילי' בגמ"ל כי ס"ח : **שהיו אמוריים** כלמ"ב והגבגועים לל מבני ישרלל הוה כי לם מיתר התעודי . ול"ל שכתיב בהם לל תחיה כל נמה : **דייקי** הוא מעמין דקיון דב"ר פ"ב. ועניוו שלבון שמגב ה' שלבוגים מעלול . יים ספרים דגרס דקיון שכתי נמי ב"ר : **אינו** מקבלן ומגדלן . ולכן מ"ח לפסלן מקיבון פסח : **לפיכך ואל יאמר** בן הגכר הגלוה אל ה' לשלוח . תיבת לשרתו מיותר [ס"ת] : **אבל אותם** כו' **פ' שסס** שכתוב בהם כל בן נכר לל יאכל בו

הם אבל אותם עדלים הם שכך הקב"ה פוסל את עדלים*) ומוזידים לניהנם שנא' (ישעיה נג) בן אדם נהה על המון מצרים והזידוהו . וכן ישעיה אומר (ישעיה ה) לכן הרחיבה שאול נפשה ופערה פיה לבלי חק . למי שאין לו חק מילה שנא' (פסלים קה) ויעמידה ליעקב לחק לישראל בריה עולם . שאין המהולים יורדין לניהנם . א"ר ברכיה כדי שלא יהיו המינים ורשעי ישראל אומרים הואיל ואנו מהולין אין אנו יורדין לניהנם . מה הקב"ה עושה משלח מלאך ג' ומשיך ערלתן והם יורדין לניהנם שנא' (שם נה) שלח ידיו בשלומיו חלל בריתו . וכיון שניהנם רואה לערלה תלויה בהם פותחת פיה ולוחצת אותם הוי ופערה פיה לבלי חק : (ו) זאת חקת הפסח . א"ר שמעון בן חלפתא כיון ד' שיצאו ישראל ממצרים אמר הקב"ה למשה הודר לישראל על מצות הפסח כל בן נכר לא יאכל בו וכל עבד איש מקנת כסף ומלתה אותו ואז' . ת"ר כיון שראו ישראל שפסל לערלים לאכול בפסח עמדו כל ישראל לשעה קלה ומלו כל עבדיהם ובניהם וכל מי שיצא עמהם שנא' וילכו ויעשו ב"י ואז' . משל למלך שעשה משתה לאוהביו אמר המלך אם אין מיצטערי על כל הספסלין אל יכנס אחד מהם לכאן . כך האלהים עשה משתה להם צלי אש ומצות ומרורים מפני שנאלן מן הצרה . א"ל אם אין תותמו של אברהם בבשרכם לא תטעמו ממנו מיד כל תגולד במצרים נמולו לשעה קלה . עליהם נאמר (פסלים נ) אספו לי חסידי כורתי בריתי עלי זבח . ורבותינו אמרו ו' לא בקשו ישראל למול במצרים אלא כולם במלו המילה במצרים חוץ משבטו של לוי שנא' (ויקרא יב) וללוי אמר תומיך ואוריך וגו' . למה כי שמרו אמרתך ובריתך ינצורו במצרים . והיה הקב"ה מבקש לנאלן ולא היה להם זכות . מה עשה הקב"ה קרא למשה וא"ל לך ומהול אותם . ז' וי"א שם היה יהושע שמל אותם שנא' (יהושע ה) ושוב מול את בני ישראל שנית . והרבה מהן לא היו מקבלים עליהם למול . אמר הקב"ה שיעשי הפסח וכיון שעשה משה את הפסח נזר הקב"ה לד' רוחות העולם ונושבות בג"ע ומן הרוחות שבג"ע הלכו ונדבקו באותו הפסח שנא' (שה"ש ד) עורי צפון ובואי תימן . והיה ריחו הולך מהלך ס' יום . נהכנסי כל ישראל אצל משה אמרו לו בבקשה ממך האכילנו מפסחך מפני שהיו עייפים מן הריח . היה אומר הקב"ה אם אין אתם ניסולין אין אתם אוכלים שנא' ויאמר ה' אל משה ואל אהרן זאת חקת הפסח וגו' . מיד נתנו עצמן ומלו ונתערב דם הפסח בדם המילה . והקב"ה עובר ונוטל כאי"א ונרשקו ומברכו שנא' (יחזקאל יו) ואראך מסבוססת בדמיך וגו' . ת' חיי ברם פסח חיי ברם מילה : (ז) כל בן נכר לא יאכל בו לקיים מה שנא' (פסלים

*) פי' ערלי לב

יד יוסף

ג כ"ר פ"ח : ד פי' כיון שכתבו לת פסחם לגלח : ה במד"ר פ' י"ג פי' ד' . ופ' ע"ו פי' ס' וע"ש בס"י פ"ח פי' ר' . ומכ' בפלוה דף פ"ח . מגמומע בכפלוגתן פי' ס' . פזמני פ"ח פיסקא ס"ו . ומ"ב פיסקא ס"ו : ו פוים פ"ח פי' כ"ו . ופ' נ' פי' ר"ה . וכנמדב"ר פ' י"ח פי' ס' : ח מזכר למול ד' ל"ח . טומ"ם מגמול ק"ד :

מתנות כהונה

ך פי' המנחך : ס"ג מהלך מכנשים יום וע' בהגהמע בפסוק ויסעו מרעמסס סכותה מלך מ' יום : עייפים כי' מי' מלמים זה במד' מזים (פ יח) ומפגע נחה : לשרות. לסיומם שורה ולגן שם : הפרנסטוטום. פומ' על שם הפרקמטיס נקנין ך : סוכ"ס

עץ יוסף

י"ז פי' ר' : (ו) מניד דבריו ליעקב חקיו ומשפטיו לישראל וגו' . א"ל הקב"ה אומה אחרת אל יתערבו בו ואל ידע פסתווריו אלא אתם לעצמכם בעה"ז כשאכלו ישראל את הפסח במצרים אכלו אותו בחפזון שנא' וככה תאכלו אותו וגו' על שם כי בחפזון יצאת מארץ מצרים . אבל לע"ל (ישעיה נב) כי לא בחפזון תצאו ובמנוסה לא תלכון . למה"ר לסורר שנכנם לשרות בפונדק עמד שם כל היום . בלילה עמד ונטל כל אשר לו ויצא לדרכו . עמדה הפונדקית בבקר והתחילה צווחת ראו הפרנסטוטום עמד בלילה ונטל כל אשר לו ויצא לו . שמע אותו הפרנסטוטום ואמר מי גרם לי לשמוע כך אלא מפני שיצאתי בלילה . לפיכך נשבע אני שלא אצא בלילה עוד . כך התקינו ישראל עצמן בלילה לצאת . בהשכמה עמדו המצריים אחר שהלכו להם ואמרו נדיפוך אחריהם מפני שנטלו כל אשר לנו שנא' (שמות יז) וירדפו מצרים אחריהם . א"ל הקב"ה מי גרם לכם כל אלו תפון שיצאתם בו . מיכן ואילך כי לא בחפזון תצאו . לשעבר אני ובית דיני הייתי מהלך לפניהם שנא' (שמות יג) וה' הולך לפניהם יומם אבל לע"ל אני לבדי שנא' (ישעיה נב) כי הולך לפניכם ה' ומאספכם אלהי ישראל : (ח) קדש לי כל בכור . ר' נתן אומר אומר הקב"ה למשה כשם שעשיתי יעקב בכור שנא' (שמות ד) בני בכורי ישראל כך אני עושה למלך המשיח בכור שנא' (תהלים פט) אף אני בכור אתננו . כך קדש לי כל בכור והזהר לישראל בשם שבראתי את העולם ואמרתי להם לישראל לזכור את יום השבת זכר למעשה בראשית שנא' (שמות כ) זכור את יום השבת כך היו זוכרים הנסים שעשיתי לכם במצרים חוץ ליום שיצאתם משם שנא' (שם יג) זכור את היום הזה אשר יצאתם ממצרים . למה כי בחזק יד הוציאך ה' ממצרים . ולא יראה לך שאור שבעת יב ים . כנגד ז' ימים שבין תגאולה לקריעת ים סוף . כשם שבתחלה הם ז' ימי בראשית וכשם שהשבת מתקייטת אחד לז' ימים כך יהיו אלה ז' ימים מתקיימים בכל שנה ושנה שנא' (שם) ושמרת את החקה הזאת למועדה מימים ימימה . משל למלך שנשא אשה בדרינת הים הניעוה גלים עד שלא נבנסה אצלו . א"ל אל תזדרי כל הגלים שעברו עליך אלא אותו יום שפלטת מהם תהא זוכרת אותו ועשי אותו שמחה בכל שנה . כך ישראל נגלה עליהם הקב"ה לגאלם וכמה גלים קשים עברו עליהם ועשה להם תשועה . לכך הזהירן שיהיו שמחים בהם בכל שנת ושנה . שנא' (פסלים נב) שמחו בה' וגילו צדיקים : (ט) ד"א קדש לי כל בכור . ר"נ אומר אמר הקב"ה לישראל כשתבאו לארץ העבירו כל פטר רחם לי . יכול לא לחעבירו מיד ת"ל והעברת כל פטר רחם לה' מיד הזהירן

מיחי כעגלים : בן אדם נהה על המון מצרים . מיחי לשה משם . כי כל המון דשם מייני מיכידשם לשמל : שאין כו' יורדין לניהנם כמו שמחז"ל שמברהם אינו מניח למי שימול לירד לגיהנם : המינין אלו הכתלים שהם מזחוק וביחוסו : ורשעי ישראל שמחם בני טורא . דהא מסיק בחגיגה שמין החור שולם בח"ה ק"ו ממזבח האבן וכו' : משלה מלאך ומושך כו' . בב"ר פ' ויהי פי' מזה נעשה ע"י שבהיכה : (ו) זאת חקת הפסח וגו' . ק"ל מאחי קרי לפסח חקה הא כתיב חקת פסח מעמו מטולה . ולפ' שבמלות פסח יש קלת פרטים בלי פסח לפ' ס"ל דמש"ה קרי לכלל המעשה חקה . ולכאי לריש שהבאורה שע"י מלות הפסח נמולו ישראל וכיחה להם חקה . דהייטו מילה שנקראת חק ע"ש ויעמידה ליעקב לחק כדלעיל . אחנם בחיזה תופן היה הפסח סבה למילה שמילנו : ויילכו ויעשו בני ישראל . זה פ"ם הלף קלת בפרשה קמייתא כתיב והכלו ל"ל ויעשו כל בני ישראל כאשר צוה ה' וגו' (י"ם) : משל למלך כו' פי' כמו שהמלך עשאה משתה ואינו רוצה שיהיו מסטולמו אלא בעלי בריתו כך הקב"ה לא לינה שיהא מסטולמו אלא בעלי ברית שלו . ואי"ת והלא כתיב (משלי) : סיתנו שכר לאובד ויין למרי נפש . ברים יודעים בלהיהם שהקב"ה אוהבם : סיתנו שכר לאובד . הלוקה ונשלמה ענשו בעוה"ז כדי שיקבל שכרו לעה"ב : ויין למרי נפש . הלוקה ונשלמה ענשו בעוה"ז כדי שיקבל שכרו לעה"ב . ואי"ת והלא כתיב (ישעיה) : מי זה בא מאדום חמוץ בגדים מבצרה . ואמ"ל אף כל הגלה במצרים כו' . ואמ"ל דכתי שמעון בגלה בגדים מגולו . ל"ל כל שבלה המון ישראל מהלים שו במצרים . ואי"ב אף קלמר מיד כל הגלה במצרים גמולו . פירוטו המשפ מבוכה שגלה במצרים ולפ שו מילוים שפי שמעו שהיהם מחמת מילה לו לחוכך הספה . ולמר כל . לומר שמחלו לו נשלר מחד שלא ימולו אלא כולם : עלייהם נאמר שפסל לי חסידי כו' . פי' שיהו לעה"ב . ומפכה כורתי בריתי עלי זבח על מה שנמולו פ"י זבח הפסח : בולם בשלמו המילה במצרים . כמו שמחר לשיל פ"ח כיון שעמד הפרנו בריח מילה כו' : כי שמרו אמרתך ובריתך ינצורו במצרים . בבמד"ר פ"ג פי' ד' לי' שמשים שהיו שומרים כ"ם במצרים שכשו על לוי היו עוכרים להקב"ה ומלין עלמן . לפיכך מפה מקלסן בפוף פיחתו שלא ימולו אלא כולם . ומ"ש אמרתך ובריתך ינצורו עכ"ל פי' כי שמרו אמרתך ובריתך ינצורו שלא ימולו אלא כולם . ומ"ש אמרתך ובריתך ינצורו ע"י המילה בקבלת בריח מ"ז על פסוח ויל י"ג מלחים לחדם . ובריתך ינצורו ע"י המילה בקבלת בריח שלא ימולו אלא כולם . ושיין בספרי ספר דברים פיסקא קיז וכלקוט פסוק זה : ובריתך ינצורו במצרים . ודיוק במלים ספרי במדבר לא מלו מבוס ללא כשב להו כוח לפוחים כדלחיקא ביכמות : ולא היתה להם זכות . לקי מבחזקת ד' דברים נגאלו כו' . ולה הקב"ה שישמו מעה בשפת הגאולה (ת"כ) : ושוב מולו לאו בני יפראל בעים . ומחכתב בעים מוכח בפל גם בהלמוה ומפילה מוכח מפסם פיטלו כל הפם פילודים במדבר כ"ם במלים ויהיה המילה כל הפם פילודים כדכתי : עורי צפון וקבי תימן . לכך פסח נלפון לפי שדלוס הוא ימין ויהיה ל להמהיל בימין מלת דחיה לפוחם פול במילה כמו שמחז"ל בכמות (ת"כ) . וכתיב בפוף פסוק הפילה בני יבא בפיו ולא יהלה לך פלוה ז' ימים בפשוטה בפל : מהלך מ' יום עיין בפשוטה בפ' ויפעו מרעמסס פכותה מלך מלרים מהלך מ' יום : האכילנו מפחך כו' מיד נתנו עלמן ומלו . יהלן זמן מילה בלילה . ופ"ק ל"ל דהלחלת שעה פיהה זה מהמיהל מפה מפסחו . דהלי"ב הא לא נתנו עליו יהד . כי פלם . מעמע דה"ק לפי שעברו עלי כמה לגזות לפיו לגזו מחקת חלת מפסח להב כיוצא בו . ולפי בגלגולו לקחתו מבעשור . לפ היה זה מעכב : (כדלע"ל) : עייפים כו' עי' בחיה פ"ח : ונתערב דם פסח בדם מילה . כלו' שהיו מעמים לת"ב מוב כדם פסח שהוא על הגאולה . ולזוגמת זה בפעבב זקוקין לעפיו יח' פי סוקן בלעון היקה . ולזה מבגן ה' והפך לכל מחך ובלבו : שנא' ואעבור עליך כו' פירפשי לשל פרפה

הזהירן הקב"ה על שחס עליהם במצרים. והיה כי ישאלך בנך סחר. הודיעהו נסים שנעשו לכם במצרים בשהקשה פרעה לשלחך שנא' ויהי כי הקשה פרעה ונו'. עשה אותו סימן בידך ובראשך שנא' (שמות יג) והיה לאות על ידכה. משל למלך שעשה לבתו שמחה גדולה שהיתה נתונה אצל ס שונאים. א"ל אביה עשו אותה שמחה שעשיתי לך עטרה לראשך שלא השבחי אותה. כך האלהים עשה נסים לישראל ובשבילן הרג בכורי מצרים לבך הזהירם על קדושת בכורים שה א בידו הרג אותם. שנא' והי הבה כל בכור שיהיו עטרה בראשם של ישראל שלא ישבחו הגם לעולם:

סדר בשלח

פרשה כ

(א) **ויהי** בשלח פרעה וגו' (שמות יג) שוט לסוס וטתג לחמור ונו'. שוט לסוס זה פרעה הראשון שנא' (ירמיה יג) וניגע ה' את פרעה על דבר שרי אשת אברם. א מה ת"ל אשת אברם (בראשית ד) טובים השנים מן האחד. ואומר (ירמיה יג) ולאברם הטיב בעבורה. ומתג לחמור זה היה אבימלך איומתי (שם כ) כי עצר עצר ה' בעד כל רחם לביה אבימלך. התחיל משבח עצמו ואומר (שם) בתם לבבי ובנקיון כפי. ואהשוך גם אנכי אותך מחטוא לי ב למה"ד לחמור שהיה אדם רוכב עליו ראה את ההינוק בשוק קפין עליו ולא הזיקו. התחילו משבחין לחמור שולג על התינוק ולא הזיקו. א"ל בעליו חייבם אילולא אני שהמשבתיו ברסן של פיו היה מזיקו. כך אמרו כשר היה אבימלך שלא קירב אצל שרה. א"ל הקב"ה הוא היה מבקש ואני לא הנחתיו ואני הוא שמשבחתיו שנא' (תהלים קמ) אל תתן ה' מאויי רשע לכך נאמר (מצלי כו) ומתג לחמור (שם) וישבט לנו בסילים זה פרעה והמצריים שבירן שנסתכלו בסבות שלא במובתם שלחו את ישראל שנא' ויהי בשלח פרעה. משל אבימלך למה הוא דומה לאדם שנכנם בפלטין של מלך ונטל דיפלומטר שלו באצילה ויצא. תפשו. א"ל המלך מה בידך. והיה מירתת. א"ל למה אתה מירתת שמא נטלת כלום מן פלטין. א"ל לאו. ומה הדיפלומטר הזה מי נתנו לך. כך אמר אבימלך לפני האלהים (בראשית כ) הגוי גם צדיק תהרוג. א"ל יודע אתה שלא ננעתי בה. א"ל ומה אשתו של איש עושה אצלך ועכשיו שלחה שהיא א"א. (שם) הנך מת על האשה אשר לקחת ונו' ועתה השב אשת האיש כי נביא הוא ויתפלל בעדך. מהו ויתפלל בעדך משל לראש המדינה ששלח את עבדו אצל הדיין להכותו והתחיל מבקש מן הדיין. א"ל הדיין לי לא עשית דבר יאמר אדוניך ואני מניחך. כך אמר האלהים אברהם מסר לי דינו מאמש ואני הבחבתי שאני (תהלים קמו) עושה משפט לעשוקים ואתה עשקתו. יתפלל עליך ואני אעזבך שנא' (בראשית כ) ויתפלל בעדך וחיה. ומתג לחמור משל פרעה למה הוא דומה לרועה אחד שהיה רועה חזירים מצא רחל אחת משכה ביניהן. שלה בעלה אצלו ואמר תן לי רחלי. א"ל אין לך אצלי רחל. אמר הבעל הודיעו לי מהיכן הוא משקה בהטותיו. הלכו והודיעוהו וסתם את המעינות. א"ל שלח לי רחלי. א"ל אין לך בידי רחל. אמר הבעל הודיעו לי בהיכן הוא מרביץ את בהמותיו. הלכו והודיעוהו והרס את הצריפין. א"ל שלה לי רחילי. א"ל אין לך בידי רחל. אמר הודיעו לי היכן הוא רועה. הלכו והדיעו לו ושרף את כל העשב שהיה לו. א"ל שלח לי רחלי אמר אין לך בידי רחל. אמר הודיעו לי היכן בנו הולך ללמוד באסכולי והלך ולקח בנו תחת ידו. א"ל שלח לי רחלי א"ל הרי רחילך היה מנהיג והולך ואח"כ חבשו אצל בנו א"ל עכשיו אין רחילך בידי למה אהה הובשני מה יש לך בידי עוד. א"ל שאני מבקש ממך כל מה שירדה וגוותיה כל הימים שהיתה אצלך. התחיל צווה ואומר ולוואי לא נתתיה. והיו בני אדם אומרים עמד בדבריו ולא שלחה לו והוא שבקש להרגו. כך המלך זה ממה"מ הקב"ה. רחל אלו ישראל. רועה חזירים זה פרעה. ירדו ישראל למצרים ונתן עליהם מסים שנא' (שמות ה) וישימו עליו שרי מסים ואומר כל הבן הילוד ונו'. התחיל הקב"ה אומר למשה אמור לפרעה (שם ז) שלח עמי ויעבדוני. הלך וא"ל. התחיל אומר (שם ה) מי ה' אשר אשמע בקולו. התחיל משה ואמר להקב"ה הרי הוא אומר מי ה' ואינו רוצה לשלה. א"ל היכן מצרים שותים. א"ל מנילוס. א"ל הפוך אותו לדם. א"ל איני יכול להפכו יש אדם שותה מן הבאר ומשליך אבן לתוכה. א"ל ילך אהרן ויהפכנו. הלך אהרן והכהו ונהפך לדם. ולמה לא הבה אותו משה אמר אני נשלבתי לתוכה ולא הזיקני ובשביל כן הבהו אהרן. התחילו המצרים מבקשים לשחות ולא היו מוצאין. חזר ואמר שלח עמי ולא רצה. א"ל היכן בהמתו רועה במדבר שלח עליהן ברד וישיבר כל עץ שלהם ושרף את הכל שנא' (שם ט) ויהי ברד ואש מתלקחת ונו'. ואח"כ שלה להם ארבה ואכל כל ירק העץ. ונטל מקל ושרף כל בהמות שנא' הנה יד ה' היה ונו'. הביא עליו כל המכות ולא רצה לשלחם ואח"כ נטל בנו והבשו שנא' (שם יג) וה' הכה כל בכור. באותה שעה אמר קומו צאו. רדף אחריהם תפשו וחבשו בצד בנו שנא' וניער פרעה והילו בים סוף. התהיל פרעה אומר ולואי לא שלחתים. והם אימרים ראה איש שעמד בדבריו שמשלחן הרי הורגו הוי (מצלי כ) וישבט לנו בסילים. למה נאמר בהם שבט. לפי שכל מכות הראשונות לא הרגישו

יד יוסף ם (שמות ומצליח ג"כ) כנ"ל. **פרשה כ** א תג"כ ס"ו: ב כ"כ ס' נ"ב. ספיקפא דנסי ס' מ"ב. ילקוט ס"ו:

ענף יוסף

פרשה כ (א) [נמל כמו ומבו] ר"ל למתי מדמה ליה להניצה ולא קאמר שפמיתו כמפטו. ו"ל דס"ל כמ"ד שפרעה לא מת כיוס ועליו נאמר בעבור זאת הטעמדתיך וכו' כלאיפא בפכילופא

מתנות כהונה

טובים השנים. שני זכיות זכות עלמה וזכות הכרכם נרמז לפרעה לנענע בשביל שרה: ה"ו **ובנקיון** כפי אמר הקב"ה והתחזק: **שנתבלו**. לשון כליון: **דיפלמטר**. פי' הערמן כלי כעין תיבה: **א"ל** יודע אתה כו'. מהימלך אמר כן להקב"ה: **יאמר** לחזוק. שתיתך. **הצריפין**. נדלות לבהמותיהן שסס מגין עליה. **באסכולי**. גיס תלמוד הגעדים נקרא תוספתא ולפיכך העליל עליו: **ך מדס** שומה כו'. כלומר כיון שאמנו הללוהו בתוך המים היתה מפי הקלף שכתבוהו כדתלמידין גילת דבתים מיל מגיה לת תמדי גיס קלף וכדמפרש ואולך: **ושרף** כל בהמתו. **כלומר**

עין יוסף

נהגה המלוה עד כי יגיעך על המלך. ומכי תמרין ס"ק דנכוכות דף ד' ע"ב ע"ם (יפ"ת). **הודיעהו נסים** מפרש שתין המלאה מעם הקדוש ברוך הוא שעשה לאבותינו במצרים שהרי הניעה נכוכי מלרים לא היתה מלא בשביל ישראל ולא בשביל נכוכי ישראל. ליה לתמר שהמלאה הזאת על פסח כ"ם בשביל ישראל ולא בשביל נכוכי ישראל. והמכוכה כי ניחוק יד ונו' על כן לתי אוכח. ושוב מהדינו כלל הנסים ומלוכתן מכח נכוכות קדם הנכוכות לשיתין והיינו לאות ונו' ומיהתד **נסיתן** על נם הנכוכות יותר מפתר נסים שהות בידו הנעם מפ"ב תיקר ע"ש תמלטי היה: **שנאמר וה'** הכה כל נכור. ע' מ"ם נפ' י"ח סימן ס':

סדר בשלח

פרשה כ

(א) זש"ה שוט לסוס כו' פ"ל במ"ד נכ"ר פ' מ"ב כ"ם שנת' ויהי מפתם לכה. להכי בעי למסוקי שפרעה לתמר ווי על שפלחם ומייתי התי קלא דדנים שנם לנו כסילים שהכוונה להפרע מנוסו מתם ולא הכניס כמה שהוקה תהלה ופלח לת ישראל שעל זה הוא אתמר ווי: **זה** פרעה הרחשון. וקורא לאותו סוס על שהיה שתוף נזמה כסוס וכמפ"ב וחכמת סוסיס שזתמה ולמפעה לנקיהם שרה: **שנא'** ויננע כו' ותתרו נכ"ר שם שהיה מלוך שתמ ומגלג (פי' נוס ומקל) ניהו כו' חבו נוס לסוס: **טובים השנים** מן החתד. לפרעה: **ואומר ולאברם** הטיב נעבורה. יפרס הטיב על הקב"ה שכל הטעבר שנתן לאברהם הוא נעטור לנקוים שרה. וכה"ג דכתו נפ' וזאכב תין הברכה מלויה בתוך ניהו על מדם תלת נזכות מפתו שנא' ולאברהם הטיב בעבורה (יפ"ת): **ומתג לחמור** זה היה אבימלך: ממור ע"ם שהוא מכלל הנאתר עליהם שנו לכם סה עם ההמור וכדנפת חז"ל. ולת היה נמכל לסוס כמנים: **אימתי כי** עצר כו'. מתג הוא על דמות רכן כמו נתתג ורכן. ומתני בשפתיך. להכי אתר למ"ד ט' תלעיל מי **שמפכתי** נרכן כו' כי ה' מכסו ומנעו מן ההפעל נכשל ילמו כמוכך הכהמה ע"י רכן מתקום לתקום: **ובנקיון** כפי ת"ל ותתקוק: כ"ל: **כך אמרו** כשר היה לבימלך. פי' הכוותים זה תפנו לכתוכה שהוא כשר מלהרי שתניח ה' מלקלב תליה ותמר ה' כי תף בהיה תם לנב כזה שלא ידע בהיות לבת תים ת"ם תיו לזיק נמור תלת תני תפכתיו בניהו ילמו. ולבך תמר ותתג לחמור שמשך נעל כרתו בתתג ורכן: **שנאמר** אל תהן ה' מתווי רשע. ושוף תתקרת זמתו תל תפק. ותפכם זמתו תתע ורכן. לת תלטנו מתפנה. והרנוס ותתני בשפתיך וזמתי וכן ורכן מתעה וזתם ומייתי לתיה שה' מבטל מחוות הכשעה: **ושבט לנו** בסילים זה פרעה כו'. שיין נפ' ותרת למה קורא לותו בסיל: **שכיון** שנתבלו המתות. דייק מ"ם נו בסכלוחה היה שלא שלחו ישראל עד שכלה נופן במכות ותו הוקרכו לשלחם בע"כ כי תמרו טולנו מתים. מה שיין כן פרעה הרחשון ותמיתך שתיד כשהכניעו בתקב שלחו ול"ל לתיכו לת נגע בנופן. **שנא'** ויהי כשלח פרעה. שקפה וכי פרעה שלחם הרי

הרגישו עד שהביא עליהן את השחין כיון שלקו אמרו אלו לאלו הרי מכה רעה. ואין לשון שבט אלא שחין שכן איוב אומר (איוב ט) יסר מעלי שבטו. לכך נאמר ושבט לגו כסילים. אמר פרעה הרי לקו עמי והרג את בני והרי בניו יוצאין כיון ששלחם התחיל קורא וי וי הוי ויהי בשלח פרעה: (ב) ד"א ויהי בשלח פרעה. הה"ד (ירמיה נ) כה אמר ה' צבאות עשוקים בני ישראל ובני יהודה גואלם חזק ה' צבאות שמו. משל למה"ד לאדם שהיה לו פרדס א"ל חבירו מכור לי את הפרדס הזה ג מכרו לו במנה ולא היה יודע בעל הפרדס מה בתוכו. אמרו לו בכמה מכרת את הפרדס א"ל במנה. א"ל יש בו זתים בק' מנה גפנים בק' מנה רמונים בק' מנה מיני בשמים בק' מנה וכן כל מין ומין בק' מנה. אמרו לו ולא היית יודע מה אתה מוכר ומה יש בפרדס (שיר ד) כפרים עם נרדים נרד וכרכום. ואילו לא היה של לוקח אלא מעינות שבתוכו די שנא' (שם) מעין גנים באר מים חיים ונוזלים מן לבנון. התחיל המוכר תוהא. כך היה פרעה בששלח את ישראל לא היו לפניו כלום. א"ל גדולי מלכות מה עשית. אילו לא היה בידם אלא הבזה לבדם דיים שנא' (שמות יב) וגם ערב רב עלה אתם. ולא עוד אלא שכמה עשירים היו בהם כמה חכמים כמה בעלי אומניות שנא' (שיר ד) שלחיך פרדס רמונים. כמה אנשים ונשים וטף היו שנא' (ירמיה נ) וכל שוביהם החזיקו בם. מה כתיב אחריו (שם) גואלם חזק ה' צבאות שמו. באותה שעה התחיל קורא וי וי הוי ויהי בשלח. ד"א ויהי בשלח הה"ד (תהלים קמז) השולח אמרתו ארץ. אוי להם לרשעים שהם רמה ותולעה ובטלים מן העולם ומבקשים לבטל דברו של הקב"ה. א"ל אתם אמרתם וגם את ישראל לא אשלח ואני אמרתי שלח עמי נראה דברי מי עומדים ודברי מי בטלים. לסוף עמד פרעה מעצמו והלך ונפל על רגליו של משה ואמר להם לישראל קומו צאו. א"ל הקב"ה מה פרעה דבריך עמדו או דברי. לכך נאמר השולח אמרתו ארץ אימתי ויהי בשלח פרעה. וכי פרעה שלחם בלעם אמר (במדבר כג) אל מוציאם ממצרים וכאן כתיב ויהי בשלח פרעה. אלא ד מלמד שהיה פרעה מלוה אותם וא"ל התפללו ובקשו עלי רחמים שנא' (שמות יב) גם צאנכם גם בקרכם קחו כאשר דברתם ולכו וברכתם גם אותי. ואין שילוח האמור כאן אלא לויה שנא' (בראשית יח) ואברהם הולך עמם לשלחם. ד"א ויהי בשלח פרעה. א"ל הקב"ה אני כתבתי בתורה (דברים כב) שלח תשלח את האם ואת הבנים תקח לך ואתה שלחת את האבות והבנים השלכת ליאור. אף אני משלח אותך לים ומאבד אותך שנא' (תהלים קלו) וניער פרעה וחילו בים סוף. ואקח את בתך ואוריש לה נ"ע: (ג) ד"א ויהי בשלח פרעה הה"ד שלחיך פרדס רמונים. ח א"ר לוי משל לאחד שהיה לו שדה והיה בה גל של צרורות. עמד ומכרה לאחר עמד אותו האיש שקנאה והעביר את הגל מתוכה ומצא תחתיו מים חיים נטעה גפנים עשאה שורות שורות נטע בה כל מיני בשמים נטע בה רמונים העמידה על קנים בנה מגדל בתוכה והושיב בתוכה שומר כל מי שהיה עובר עליה היה משבחה. עבר עליה אותו האיש שמכרה ראה אותה מליאה כל טוב אמר אוי לי שכך מכרתי אוי לי שכך הוצאתי מידי כך היו ישראל במצרים גל של צרורות שנא' (שיר ד) גן נעול אחותי כלה גל נעול מעין חתום. כיון שיצאו נעשו פרדס רמונים שנא' שלחיך פרדס רמונים וגו'. נעשו כגפן היין שנא' (תהלים פ) גפן ממצרים תסיע. נעשו שורות שורות ראובן שמעון לוי ויהודה וכן כולם. נטע בה כל מיני בשמים שנא' (שיר ד) נרד וכרכום קנה וקנמון. נטע בה תפוחים שנא' (שם ח) תחת התפוח עוררתיך. סמכה על הקנים אלו קני המנורה. מצא בה מים חיים שנא' (שם ד) מעין גנים באר מים חיים. בנה בה מגדל שנא' (ישעיה ה) ויבן מגדל בתוכו וגם יקב חצב בו. הושיב בתוכה שומר שנא' (תהלים קכא) ה' שומרך ה' צלך על יד ימינך. כל הימים שהיו הבריות רואים את ישראל היו משבחין אותן. ומי היה משבחן בלעם הרשע שנא' (במדבר כד) מה טובו אוהליך יעקב וגו'. כנחלים נטיו. בלעם ראה אותן ותמה. י פרעה ראה אותן שורות שורות כהנים לוים וישראלים דגלים דגלים התחיל צווח ואמר אוי לו לאותו האיש שכך הוציא מתחת ידו לכך נאמר ויהי בשלח פרעה: (ד) ד"א ויהי בשלח פרעה הה"ד (תהלים קכד) נפשנו כצפור נמלטה מפח יוקשים. משל ליונה שהיתה יושבת בקנה ראה אותה נחש רע היה מבקש לעלות אליה ברחה הימנו למקום אחר. עלה וישב לה בקנה נפלה האש בקנה ונשרף הנחש פרחה הצפור וישבה לה בגג. כיון שנשרף הנחש והקן אמרו לצפור עד מתי את פורחת ממקום זה למקום זה הלכה ומצאה לה קן נאה ומשובח וישבה לה בתוכו. כך היו ישראל במצרים והיה פרעה הנחש מתחכם עליהם שנא' הבה נתחכמה לו והוא נמשל כנחש שנא' (יחזקאל כט) הנבא על פרעה התנים הגדול. ברחו ישראל מפניו שנא' (הושע יא) יחרדו כצפור ממצרים. וכיון שיצאו ישראל ממצרים נשרף פרעה באש שנא' (שמות טו) תשלח חרונך יאכלמו כקש. ישבו להם ישראל במקום אחר שנא' (תהלים קב) ואהיה כצפור בודד על גג. ואח"כ ברחו כצפור ממקום למקום שנא' (משלי כז) כצפור נודדת מקנה כן איש נודד ממקומו. וכשבאו לא"י מצאו להן קן שנא' (תהלים פד) גם צפור מצאה בית וגו'. וכן דוד אמר (שם קלב) עד אמצא מקום לה' משכנות לאביר יעקב. לכך נאמר נפשנו כצפור נמלטה: (ה) ד"א ויהי בשלח פרעה. כששלח פרעה את העם מי צווח ווי פרעה. משל למלך שהיה בנו הולך למדינה אחת הלך ושרה אצל עשיר אחד וקבל העשיר בנו של מלך בעין טובה כיון ששמע המלך מי קבל בנו ובאיזה מדינה הוא היה משלח אגרות אצל אותו האיש. וא"ל שלח את בני פעם א' ב' ג' היה משלח בכל זמן ובכל שעה

יד יוסף ג מכילתא פ"א פ"א סי' מ' : ד מכילתא ריש בשלח : ה שה"ש רבה פ"ד : ו שמ"ר ג"ג סי' מ' :

מתנות כהונה

כלומר וכלה ואולי צ"ל ותדף נגזר ממלת סדפון שמפרשין אותו לשון מכת ברד. ואע"פ שמכת ברד. ואע"פ ברד היא מכה החמישית אינו מקפיד על הסדר: ה"ג עכשיו שמשלחן: שנא' מעיין גנים כו'. ליפות המשל הביאו שהמקרא מכנה את ישראל כך: ה"ג כמה אנשים ונשים וטף היו שנא' וכל שוביהם החזיקו בם: העמידה על קנים. שהעמידה קנים תחת זמורות הגפנים

ענף יוסף

במכילתא (יפ"ת): (ב) [משל למה"ד לאדם שהיה לו פרדס כו'] סיומא דהא דמי למשל כלל. כי כמשל המוכר מדעתו מוכר הפרדס מבני ידיעתו הן ערכו. אבל פרעה לא שלח את ישראל רק בע"כ ומנ"ל שלא ידע ערכם. אדרבה ממה שהפציר מאד נראה שהיו חשובים בעיניו. וי"ל דמשה לא ביקש מפרעה רק דרך ג' ימים נלך במדבר והוא שלחם לחלוטין כדאמר כשלחו כלה גרש יגרש אתכם. אין זה אלא מפני שלא נחשבו בעיניו רק למעשה הלבנים שהיו עושים לו. ולכן אף שמתחלה סרב מלשלחם שלא נכנע

עץ יוסף

ומשני דלמיו למכת שחין שהיא האחרונה במכות שנגעו בגופן בתחלה. כי זו נקראת שבט ביחוד שבו הרגיש ולא בקודמות: יסר מעלי שבטו. ויסורי איוב שחין היה כמ"ש בכתוב מפורש. והרי בניו יוצאין הלשון קצר וצ"ל עוד ועם כל זה אינו מניח אותי. כי זו היא תלונתו כמ"ש לעיל ועתה לא שלחתים. ומ"מ כיון שבלחם הכוונה אחר הבליתות. והיינו בעודם על הים (יפ"ת): (ב) הה"ד כה אמר ה' כו'. מייתי סמך מהאי קרא כה אמר ה' לנחום ויו' וכל שוביהם החזיקו בם מאנו שלחם דמשמע שקאי על גלות מצרים שמיאנו לשלח את ישראל אף בכמה מכות: שנא' מעין גנים ל"ג שנא' כי אין הפסוק לראי' למשל. אלא ליפות הקרא נקט לגנות הלבנון. כמו כפרים עם נרדים דקאמר: אמרו לו גדולי מלכות מה עשית. שאע"פ שהם יעצוהו שלח את האנשים. חזרו בהם. וזה אמרו ויהפך לבב פרעה ועבדיו: אלא הבזה לבדה. היינו מה שהשאילום וינצלו את מצרים: שנאמר וגם ערב רב עלה אתם. צריך להיות אלא הבזה לבדה דיים ולא עוד אלא שכמה עשירים היו בהם שנא' וגם ערב רב עלה אתם וצאן ובקר מקנה כבד מאד שהיו מקניהם כבדים שנטלו כסף וזהב מביזת מצרים כמו שאחז"ל שכל אחד היו לו תשעים חמורים טעונים מטוב מצרים כו' (יפ"ת): כמה אנשים ונשים וטף היו שנא' כל שוביהם כו'. כבר הגיה כאן בעל אות אמת שכן צריך להיות כמה אנשים ונשים וטף היו באותה שעה התחיל קורא וי הוי ויהי בשלח פרעה לכך נאמר כל שוביהם החזיקו בם מאנו שלחם כו'. וי"ל אפילו בעת ששלח אותם מיאנו בדבר הגדולי מלכות המה שוביהם והקשו לב פרעה בדבר השילוח וכדלעיל (יפ"ת): השולח אמרתו כו' ופי' בשלח לשון לויה. ולא שהלה השליחות בפרעה. ולפקיה בלשון שליחות לומר השה שאמר לא אשלח הוא שאמר קומו צאו: השולח אמרתו ארץ. וגו' עד מהרה ירוץ דברו. פי' מהרה ירוץ דברו להתקיים אף שהרשעים חושבים לבטלו: קומו צאו וכזה בטל כל דבריו הראשונים: בלעם אמר אל מוציאם ממצרים. פי' כיון שבלעם נתווכח עם בלק על שלא דקדק בדבריו ואמר עם יצא ממצרים דמשמע מעצמו. כ"ש שהיה ראוי שהכתוב ידקדק בדיבורו: שהיה פרעה מלוה אותם וא"ל התפללו ובקשו עלי רחמים. כלו' מה שליוה אותם לא לכבודם נתכוון אלא להחניף להם לפי שהיה מבקש מהם שיתפללו עליו (יפ"ת): אמר ליה הקב"ה אני כתבתי כו'. דרש שבא לרמז דוגמת שילוח הקן ואמר זאת לדך מלוה לומר שבמאמר בשלח פרעה נרמז תמורו ועונשו. משום דלשון שילוח רמז לשלוח הקן דאית ביה שיכוב הבנים ושלוח האמהות. וה"נ איכא כה"ג (יפ"ת): והבנים השלכת ליאור. והיינו כענין שקח לך שעשה בהם כרצונו. ולכן אמר אף אני משלח כו': ואוריש לה נ"ע דבתיה בת פרעה היא מהנכנסים חיים לג"ע כדאי' בסדר"א: (ג) הה"ד שלחיך פרדס כו'. גם טעם הגיה זו כטעם היא דלעיל. וקמפרש שלחיך לשון שלוחין: נטע בה כל מיני בשמים. נטע בה תפוחים. נטע בה רמונים. העמידה על קנים. כצ"ל וכן הוא' בנמשל נטע בה תפוחים שנא' תחת התפוח עוררתיך: העמידה על קנים שהעמיד קנים תחת זמורות הגפנים והכרמים שלא יכבדו למטה וישברו: כיון שיצאו נעשו פרדס רמונים. על שהם מלאים מצות אמר נעשו פרדס רמונים ע"ד כפלח הרמון רקתך שאחז"ל ריקנין שבך מלאים מצות כרמון: נעשו כגפן היין הוא קבלת התורה המשולה ליין (תו"כ): נעשו שורות כו' טיק"ר ס' ל"ו מה הגפן הזו נוטעין אותה שורות שורות כך ישראל הם דגלים דגלים הה"ד איש על דגלו. וענין הדגלים הוא הכרת יחוסם כל משפחה ושבט לבדו כשורות הגפן כל אחת לעצמה. וזה אמר נעשו שורות שורות ראובן שמעון כו': נטע בה כל מיני בשמים. זה מעשה הקטורת והקטורת שהיו בו כמה מיני בשמים (תו"כ). והיפ"ת כתב שמרמז על טוב מדותיהם והוא שם טוב העולה כריח הנודף מבשמים: נטע בה תפוחים על פרסום כבודם במעמד הר סיני אמר נטע בה תפוחים שנאמר תחת התפוח עוררתיך שרמז לקבלת התורה כדאי' בהזית: סמכה על הקנים על דביקות השכינה עמהם במשכן אמר סמכה על הקנים אלו קני המנורה שאמר ה' אכנו להם כבקשתו שידליקו לפניו אע"פ שהוא אורו של עולם. כמ"ש ע"ז בב"ר למעשה ידיך תכסוף: מצא בה מים חיים. על בירור ההלכות שבתורה אמר מצא בה מים חיים כדאי' בהזית. ואע"ג דבמשל מציאת המים קודם לכל דכיון דלא זכו ישראל לכל המעלות אלא בשביל התורה ה"ל כאילו קדם לכל האמור שהתכלית קודם במחשבה: בנה בה מגדל. ירומז לבית המקדש כמ"ש בסוכה פ"ד ויבן מגדל בתוכה זה בהמ"ק: וגם יקב חצב בו. הוא בית ק"ק שהם עיקר השמחה מהשראת השכינה. או אפשר שמרמז על השיתין: הושיב בתוכה שומר. על הראות שהשגחה לישראל לעשות להם אותות ומופתים בכל צרכם כענין המן והבאר והשלו וזולתם אמר הושיב בתוכה שומר: מה טובו אהליך יעקב וגו'. בהיו יושבים איש על דגלו וכדכתיב בה לעיל מינה וירא את ישראל שוכן לשבטיו וע"ז אמרו שראה אותם ותמה: פרעה ראה אותן שורות כו'. ואע"ג דלא נעשו בדגלים עד השנה השנית אחרי הקמת המשכן. נ"ל שפרעה ראה הדבר בשנה הבאה ואגדה זו ס"ל כמ"ד במכילתא כי לא טבע בים: לכך ויהי בשלח פרעה. פי' ט"ח בשלח בעבור. ואע"ג דלא היה השתא רמזו לה קרא השתא משום דעסיק בשליחותם: (ד) הה"ד נפשנו כצפור נמלטה. דרש ויהי על הצרה שהיה אז לישראל שהוצרכו לטלטל ממקום למקום כצפור הנודדת מן קנה: משל ליונה לפי שישראל נמשלו ליונה שנא' עיניך יונים וכה"ג רבות: עלה הנחש ישב לו בקנה. כצ"ל (יפ"ת): שנא' ואהיה כצפור בודד על גג. ומדרש באיכה רבתי על מסעות ישראל במדבר. ואמר שם אמר הקב"ה פקדתי להכניס בני לא"י מיד. ואהיה כצפור מה צפור זה מתבודד מגג לגג מגדר לגדר מאילן לאילן כך כשיצאו ישראל ממצרים היו נוספי' במחלוקת ותועים במחלוקת ט': במקום אחר פי' במדבר: ממקום למקום פי' ממסע למסע כמ"ש מסעות: שנא' גם צפור מצאה בית. מפרש קרא מאי ידידות משכנותיך דקיימא ביהמ"ק ונכספה וגם כלתה נפשי לחצרות. ה' ואף שצפור מצאה בית. כשישבו ישראל בארץ מ"מ אהותי אל מכנותיך ומזבחותיך: (ה) מי צווח וי כו' דויי משמע צרה ומי צווח וי: פרעה לפי שלשל היה מצרם מקפו על ישראל. לכן כלולך נפרש כאן נקודה ולפי דרש זה

קנג

שעה ושעה עד שהלך והוציא לבנו בעצמו. התחיל אותו האיש צועק עד שיצא בנו של מלך מתוך ביתו. א"ל שכיניו למה אתה צועק. א"ל כבוד היה לי כשהיה בנו של מלך אצלי שהיה המלך כותב אגרת לי והיה זקוק לי והייתי ספון בפניו. עכשיו שנמשך בנו של מלך מאצלי ואינו נזקק לי בדבר לכך אני צועק. כך אמר פרעה כשהיו ישראל אצלי היה הקב"ה זקוק לי והייתי ספון בפניו והיה משלח לי אגרת בכל שעה ואומר (שמות ט) כה אמר ה' אלהי העברים שלח עמי. והיה פרעה שומע מפי משה שלח את בני ולא היה מבקש לשלחם. כשירד הקב"ה למצרים והוציא את ישראל שנא' (שם ג) וארד להצילו מיד מצרי' התחיל פרעה צועק ווי ששלחתי את ישראל לכך נאמר ויהי בשלח פרעה: (ו) ד"א ויהי בשלח פרעה. מי אמר ווי. משה אמר ווי. משל לא' שנעשה לבתו של מלך שושבין והיה רואה במזל שהוא מוציאה מבית אביה ואינו בא עמה לבית החתן לחופתה. התחיל בוכה. אמרו לו מפני מה אתה בוכה. אמר להם בוכה אני שנתייגעתי להוציאה ואיני בא עמה לחופתה. כך אמר משה צועק אני שנתייגעתי להוציא את ישראל ממצרים ואיני נכנס עמהן לארץ לכך ויהי בשלח: (ז) ד"א ויהי בשלח פרעה. משל לאחד שמצא צרור של מרגליות ולא היה יודע מה בידו. אמר לאחד בדרך רצונך ליטול הצרור הזה שבידי. א"ל למה לי צרור שלך. א"ל טול אותן ואיני עומד בפניך נטלם הימנו. כיון שנכנס במדינה ישב וחרז הגדולות לעצמן והקטנות לעצמן והבינונית לעצמן. נכנס אותו שמסר לו את הצרור בעיר וראה את האיש שנטלו הימנו שפתחן בחוץ ואדם בא ליקח ממנו וא"ל קטנה זו בכמה א"ל בק' רבוא והגדולה בכמה א"ל באלף רבוא והבינונית בכמה א"ל בת"ק רבוא. כיון שראה כך קרע בגדיו אמר כל העושר הזה בידי היה ועתה הוצאתיו מידי. אוי לו לאותו האיש שכך הוציא מידו. כך היה פרעה הצרור של מרגליות אלו ישראל שהיו בידו שנא' (שיר א) צרור המור דודי לי. התחיל צווח קומו צאו. התחיל משה מונה אותן ת"ר אלף חוץ משבטו של לוי שלא מנה אותן. כשראה פרעה כל האוכלסין התחיל צווח ווי הוי ויהי בשלח פרעה: (ח) ד"א ויהי בשלח פרעה. הה"ד (תהלים סו) אמרו לאלהים מה נורא מעשיך ברב עזך יכחשו לך אויביך. ר' יוחנן בנו של ר"י הגלילי אומר ז אמרו לפעלא טבא יישר כחך. כיצד הנצלבין צולבין את צולביהן הנהרגין הורגין את הורגיהן. המן חשב לתלות את מרדכי ותלו אותו ואת בניו. פרעה אמר כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו והוא הושלך לים שנא' (שמות טו) מרכבות פרעה וחילו ירה בים. הוי אמרו לאלהים מה נורא מעשיך. מהו ברוב עזך יכחשו לך אויביך ישתברו. ר' ברכיה אמר יעשו כזבים בדבריהם כענין שנא' (ויקרא ה) וכחש בעמיתו. ח אתה מוצא נבוכדנצר אמר (דניאל ג) ורוה די רביעאה דמה לבר אלהין. מה עשה לו הקב"ה מסרו למלאך השטן והתחיל סנגדו ואומר לו אי רשע ליחה סרוחה אמור מה ראית. התחיל אומר (שם) בריך אלההן די שדרך מישך ועבד נגו די שלח מלאכה ושזיב לעבדוהי. לא כתיב בריה אלא מלאכה. הוי ברב עזך יכחשו לך אויביך יעשו כזבים דבריהם. ועוד אמר נבוכדנצר (שם ד) ולא אתי די ימחה בידה א"ל הקב"ה רשע ליחה סרוחה שמא אני מעביר בייא על בריה. חזר ואמר די כל מעבדוהי קשוט ואורחתיה דין הוי ברוב עזך יכחשו לך אויביך ט פרעה ע"י שאמר מי ה' חזר ואמר ה' הצדיק. וע"י שאמר וגם את ישראל לא אשלח הוא היה מחזר על פתחיהן של ישראל ואומר להם לכו לשלום צאו לשלום הוי ברוב עזך יכחשו לך אויביך: (ט) ולא נחם אלהים דרך ארץ. שלא נהג עמם כדרך כל הארץ היאך דרך כל הארץ מי שהוא קונה עבדים י קונה אותם ע"מ שיהיו מרחיצין אותו וסכין אותו ומלבישין אותו ומטענין אותו ומאירין לפניו. אבל הקב"ה לא עשה כן לישראל אלא לא נחם אלהים כדרך כל הארץ אלא שהיה מרחיצן שנא' (יחזקאל טז) וארחצך במים. וסך אותן שנאמר ואסוכך בשמן. והלבישן שנא' (שם) ואלבשך רקמה. ונשאן שנא' (שמות יט) ואשא אתכם על כנפי נשרים. ומאיר לפניהם שנא' וה' הולך לפניהם יומם. לכך נאמר ולא נחם אלהים דרך ארץ וגו': (י) ולא נחם אלהים דרך ארץ פלשתים. יא למה אלא שטעו שבטו של אפרים ויצאו ממצרים עד שלא שלם הקץ ונהרגו מהם ל' רבוא. ולמה נהרגו שחשבו מיום שנדבר אברהם בין הבתרים וטעו ל' שנה שנא' (תהלים עח) בני אפרים נושקי רומי קשת. לולי שטעו לא יצאו. מי היה חפץ להוציא אל הורג בניו אפרים שנא' (הושע ט) ואפרים להוציא אל הורג בניו. והרגום פלשתים שנא' (דה"א ז) ובני אפרים שותלח וגו' והרגום אנשי גת. והיה עצמותיהן שטוחין בדרך חמרים חמרים. שכבר היה להן ל' שנה שיצאו עד שלא יצאו אחיהם ממצרים. אמר הקב"ה אם יראו ישראל עצמות בני אפרים שטוחין בדרך יחזרו למצרים. למה"ד למלך שנשא אשה וביקש לילך למדינתו הושיבה באפריון ולא הספיק ליכנס למדינה עד שמתה אשתו קברה על פתח המדינה. ואח"כ נשא אחותה. אמר המלך הריני מסבבה שלא תראה קברה של אחותה ותחזור לה. מה עשה סיבבה מאחורי המדינה. כך אמר הקב"ה יהיו מסבבים את הדרך כדי שלא יראו עצמות אחיהם מושלכין בדרך ויחזרו למצרים. מה עשה הקב"ה נטל דמם של בני אפרים וטבל בו כליו כביכול שנא' (ישעיה סג) מדוע אדום ללבושך. אמר הקב"ה איני מתנהם עד שאנקם נקמתן של בני אפרים שנא' ולא נחם אלהים:

ד"א

יד יוסף ז סוף אס"ר. פסיקתא רבתי פ' י"ט: ח ירוש' שבת פ"ז. ט לעיל פ' ה'. זוהר בשלח ד' נ"ג. פסיקתא רבתי פ' י"ט. מכילתא ריש בשלח: י לקמן פ' כ"ה: יא פי' ריש פ"ז. זוהר ויחי ד' רל"ג. מכילתא ריש פ"ז. וכן הוא בתרגום דרב יוסף. אלא שהוא כתב שיצאו מאתים אלף ממצרים קודם הזמן וכאן אי' שלשים רבוא. ובפסיקתא אי' שנהרגו חמשים רבוא:

ענף יוסף

לפרכנו לס' ברוב גאונו מ"מ שהוכרח לשלחם בע"כ לא הם לנס אם לא ישובו אליו: (ט) [דרך ארץ שלא נהג עמם כדרך כל הארץ כו']. ופי' פלשתים לפי דרש זה הוא סימן. וזה מכוין לאתוי דאי' לקמן פ' כ"ה סי' ו'. ב"ו טוען פנס לפני רבו והקב"ה אינו כן אלא וה' הולך לפניהם יומם. ב"ו העבד מלביש רבו והקב"ה אינו כן אלא ואלבישך רקמה. ב"ו העבד מנעיל את רבו והקב"ה אינו כן אלא ואנעלך תחש. ב"ו העבד טוען את רבו, הקב"ה אינו כן אלא ואשא אתכם על כנפי נשרים. ב"ו הרב ישן והעבד עומד על גבו לשומרו והקב"ה אינו כן אלא הקב"ה שומר ישראל שנא' הנה לא ינום ולא יישן שומר ישראל. ב"ו הלחם מלמטן כו' והקב"ה הלחם מלמעלה. וזהו ולא נחם אלהים דרך ארץ כמו שחשב שם המדרש הנ"ל וכאן. וזהו סימן פ ל ש ת י ם. פנס. לחם. שמלות שא את. ישראל. תחש ישן. מרחיצן וסיכה בכלל רחיצה (שמעתי):

לאותו

מתנות כהונה

הגפנים והרמונים שלא יכבדו למטה וישברו: (עלה הנחה יש לו בקיאה גרסי'): ספון. חשוב כן פירש"י ריש מגילת רות: ואיני עומד בפניך. כלומר איני מוחה בידך: הנצלבין. שנגמר דינם לצליבה: יכחשו. כד"א ובשרו כחש משמן שהבשר נתדלדל ונחסר משמנו: סנגדו. מלקהו כדאמרינן רב מנגיד מאן דקדש בביאה ריש מסכת קדושין: מה ראית כו'. וכי מה יש לו להקב"ה כן מפורש במקום אחר בספר זה: ולא איתי דימחא כו'. משמעותיה אף אם נהג עם בריה שלא כשורת הדין אין מוחה בידו: בייא. צעקת חמס על שוא הדין ועי' בב"ר פ' נ"ב: לכך נאמר כו'. בפסיקתא מסיים בו וכל כך למה כי קרוב הוא שנא' לבני ישראל עם קרובו: שחשבו כו'. והיה להם לחשוב מיום שנולד יצחק שמבריח בין הבתרים עד נולד יצחק היה ל' שנה ואע"ג דכתיב ריש לך לך ואברם בן ע"ה שנה בצאתו מחרן וברית בין הבתרים היה אח"כ הרבה כבר קושה בזה הרמב"ן ז"ל וכתב בפרשה בא בפסוק ומושב בני ישראל בשם סדר עולם שברית בין הבתרים לא היה רק שבעים שנה וחזר לחרן ונתעכב שם חמשה שנים ואח"כ חזר לארץ כנען ועל אותה מורה אמר הכתוב שהיה בן חמשה ושבעים שנה כיון שלא חזר לבית אביו כלל: שכבר היה להם כו'. לפי' כבר נתעכל הבשר ועצמותיהם היו מושלכים

על

עץ יוסף

קאי אפרעה: בענין טובה וכמשל ג"כ פרעה קיבל את ישראל בענין טובה שנתן להם ארץ נתן כל טוב מצרים: כבוד היה לו כו' וכן פרעה נראה לסבול כל המכות כהנה וכהנה רק שישמע דבור ה' אליו ע"י משה: ספון יקיר (רש"י ריש מגילת רות): (ו) משל לא' כו'. טעם המשל לומר שהיה משה חפץ לראות בטוב ישראל מרוב אהבתו אותם כשושבין שנעקתו שלא זכה לראות בחופתה: להוציאה פי' מבית אביה לבית בעלה החתן. ואיני נכנס עמהם שכבר ידע משה שלא יכנס לארץ כי הבין במ"ש לו הקב"ה עתה תראה ולא במלחמת ל"א מלכים: לכך ויהי בשלח פרעה את העם ולא נחם אלהים דרך ארץ פלשתים וכו' אלא הסיבם דרך המדבר. ועל זה צעק ווי על שלא נכנסו ישראל מיד לארץ דרך ארץ פלשתים שאז היה נכנס גם הוא עמהם. אבל הליכתם במדבר זה גרם לו מיתתו וצעק ווי [הו"נ]: (ז) משל לאחד שמצא צרור כו'. גם טעם אגדה זו כההיא דלעיל סימן ב' וג' אלא שלפי משל זה לא היתה דאגתו מצד שעבודם רק מצד רבויים כי ברוב עם הדרת מלך. וכ"ש בהיותם כאות רבות זו גדולה מזו. כגון שבט לוי שהיו יותר חשובים מהשאר. והכהנים יותר חשובים מלוים. ולכן אמר שהם משל לצרור שלא כולו בו המרגליות ואח"כ נרגלו. ורואה ערך כל אחד וא': ואיני עומד בפניך כלו' איני מוחה בידך: (ח) אמרו לפעלא טבא לפועל ואומן שעושה מלאכה בטוב אומרים לו יישר כחך. שכן היה דרכם לומר להם אייש"ר כמ"ש בירוש' ספ"ה דשביעית. ומפרש היכא נורא תואר לה' פועל המעשים שיאמר לו יישר כחך. כלו' נורא אתה במעשיך כי מעשיו יתנו מוראו על האנשים. ויהיה תיבת מעשיך חסר ב' השמוש ופי' נורא מעשיך היינו במעשים הנוהגים באנשים כי גם מהם נקה ראיה על השגחתו. מתה שאין טובת הרשעים יוצא לפועל בכל השתדלותם. ואדרבה שיהפכו מעשיהם עליהם שהנצלבים פי' שנגמר דינם לצלבם צולבים את צולביהם כי בזה תפול על הרואים אימתה ופחד. ועוד שעי"ז יכירו הכל שמאת ה' היתה ולא במקרה: ישתברו מלשון ויקם בי כחשי. כלו' שיהיו מדוכאים ע"י שפלו הכבוד. שהשפלים יתרוממו והנצלבים צולבים את צולביהם. ופי' ויכחשו לך שישתברו בשבילך או לפניך: יעשו כזבים בדבריהם. כי בפיהם יודו בחלוף סברתם ע"י מה שנצטערו בגופם יד ה'. כמו נבוכדנצר שאמר בר אלהין שיראה שוה יתום בין העלה והעליל כדרך הבן עם האב. הזקיקוהו לשנות דבריו ולומר בריך אלההון כו'. וכנגד מה שאמר ולא איתי די ימחא בידיה שגרסה שעושה כרצונו בלי פעם. הזקיקוהו לומר די כל מעבדוהי קשוט. וג"כ פרעה הזקיקוהו להודות בשתי אלה שכפר בהם כדמפרש: סנגדו מלקהו: אמור מהו ראית כלו' פרש מה שראית דהיינו מלאך ולא תימא בר אלהין: ולא איתא די ימחא בידיה. דמשמעותיה אף אם נהג עם בריה שלא כשורת הדין אין מוחה בידו: בייא פי' צעקת חמס על שוא הדין: לא אשלח הוא היה מחזר כו' ולהכי הזכיר השליחות בפרעה אף שהוא שלחם בע"כ לומר הפה שאמר כו': (ט) שלא נהג עמם כדרך כל הארץ. עם היות פשט הכתוב מבואר. דעתם שרמז הכתוב לדרש זה ג"כ מדכתיב ארץ דהוה סגי דלימא ולא נחם אלהים דרך פלשתים לכן דרשו שלא נהג עמם כדרך כל הארץ: מי שהוא קונה עבדים. וישראל נמי ביציאת מצרים נעשו להקב"ה כעבדים הנקנים דכתיב עבדי הם אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים: לא עשה כן לישראל. אע"ג דלא שייך נעשות כן להקב"ה משום דמכיון דדרך העבדים לעשות כן להרב ומכ"ש שהרב לא יעשה כן לעבדיו וה' עשה כן לישראל. קאמר לא עשה כן לישראל: (י) למה דהלא ראו מלחמת עמלק ולא שבו למצרים: ונהרג מהם ל' רבוא. אפשר שכך היה קבלה מנין זה בידם. ועי' ביד יוסף: ולמה נהרגו פי' מאיזה סיבה יצאו בעי"כ נהרגו: וטעו ל' שנה שהם חשבו שמנין ת' שנה נמנה ממעמד בין הבתרים שהיה ה' מדבר זה. ולאו כן אלא מתחיל משנולד יצחק דכתיב כי גר יהיה זרעך משיהיה לו זרע ומעמד בין הבתרים קדם ללידת יצחק בל' שנה: שנא' בני אפרים וכו'. מסיפיה דקרא דייק כי לא שמרו ברית אלהים וגו'. פי' לא המתינו לקץ שהיה לישראל ברית כרותה מברית בין הבתרים ויצאו קודם שהגיע הקץ: מי היה חפץ להוציא כו'. זה דרך הלצה כי מי יחפוץ להוציא להורג בניו כמותו שבשמחה בכחו ושכן בניו כאילו הוציאן ע"מ שיהרגו: שנא' ואפרים להוציא אל הרג בניו. מכאן מביא ראיה שמיציאתם ממצרים בא להם הרג ואבדן. לפי שמפסוק בני אפרים נושקי רומי קשת אין ראיה שביציאת מצרים נהרגו: והרגום פלשתים. מזה אינו מביא ראיה שביציאת מצרים הרגום. אלא שהפלשתים הרגום. ומה שסיים הפסוק כי ירדו לקחת את מקניהם. אפשר שבהליכתם הרו לבא את מקנה פלשתים. וזו היתה הסיבה להריגתם: והיו עצמותיהם שטוחים כו'. דרש שבראותם קאי אעצמות הרוגים וזהו שסיים שכבר היו שלשים שנה: שכבר היה להם כו'. לפיכך כבר נתעכל הבשר ועצמותיהם היו מושלכים על פני השדה: למה הדבר דומה למלך כו'. משום דאיכא למידק הא כבר ידעו בהריגתם ולא שהדו לבאת עם משה כי ידעו כי מה' גאולתם. וא"כ מה איכפת לנו אף שיראו עצמות אחיהם. לכן אמר שדומה למלך שאף שידעה האשה השנית שמתה אחותה לא תמנע מהלוך עם המלך כי ידעה כי מקרה היה לה. מ"מ לא הלך בדרך שקבורה. כי למראה עיניים שפעל לדמיונה ותחזור כך ישראל אפשר שבמראה עינים יתפעלו ויבהלו מאד: מה עשה הקב"ה כו' מפרש דולא נחם כמו שלא ינחם מהריגתם מדקאמר לשון נחם ולא קאמר נהג: וטבל בו כליו דרך

משל

(יא) ד"א ולא נחם אלהים. אע"פ ששלחם פרע"ה לא נתנחם הקב"ה. משל למה"ד למלך שנשבה בנו והלך אביו והצילו מן הלסטים והרגן. והיה הבן אומר לאביו כך וכך עשו לי כך וכך הכו אותי ושעבדו אותי. אע"פ שהרגן לא היה מתנחם אלא היה אומר כך וכך עשו לבני. כך עשו המצרים שיעבדו את ישראל שנא' וימררו את חייהם. הביא עליהם הקב"ה י' מכות ונאל את בניו. אעפ"כ היה אומר איני מתנחם עד שאהרוג לכולן שנא' (שמות יד) וינער ה' את מצרים בתוך הים. וכתיב סום ורוכבו רמה בים. וכתיב (יהושע ד) מצרים לשמשה תחיה. לכך נאמר ולא נחם:

(יב) ד"א ולא נחם. ממצרים לא"י י"א מסעות אלא נשאם הקב"ה דרך המדבר ס' שנה שנא' (דברים ח) אחד עשר יום מחורב וגו'. ואח"כ וידוי בארבעים שנה לכך נאמר ולא נחם אלהים: (יג) ד"א ולא נחם אלהים. משל למלך שחזו לו בנים ונשבו והיה בשעבוד ומתו מהן. ירד המלך והציל מה שנשתייר מהם. והיתה שמחה לפניו על שהציל את בניו אבל לא היה מתנחם על אותן שמתו. ד"א ולא נחם אלהים. אמר רשב"ל משל לבן מלך שנשבה ביד הברברים והיו משעבדים בו יותר. ליסים הלך המלך והציל את בנו מידן. אמר המלך לבנו בני אני שמח על שהצלתיך מידן אבל איני מתנחם עד שאני משתעבר בהן כשם ששיעבדו בך. כך כשהיו ישראל במצרים היו משעבדים בהם בטיט ובלבנים ונגלה עליהן הקב"ה והצילן והיתה שמחה לפניו על שהצילן. אמר איני מתנחם עד שארדה אותן לים שנא' ונער פרעה וחילו בים סוף: (יד) ריב"ל אמר משל למלך שהיה לו י"ב בנים והיה לו עשרה אוסיות. אמר המלך אם אתן אותם לבני אני עושה ביניהם מריבה. אלא הריני ממתין עד שאקנה עוד שתים ואח"כ אחלקם ביניהם. כך אמר הקב"ה אם אני מכניסן עכשיו לארץ אין בת חלק לי"ב שבטים אלא הריני מעכבן במדבר עד שירשו את עבר הירדן ויטלוהו בני ראובן ובני גד וחצי שבט המנשה ואח"כ אני מכניסן לארץ לכך נאמר ולא נחם אלהים. ד"א ולא נחם אלהים. משל למלך שהיה לו בן והיה מבקש ליתן לו ירושה ואומר אם אני מכניסן עכשיו לארץ אין להם חלק ונחלה אלא הריני מעכבן במדבר עד שירשו עכשיו עדיין קטן הוא ואינו יודע לשמרה. אלא עד שילמד בני כתבין ויעמוד על עסקן ואח"כ אני נותנה לו. כך אמר הקב"ה אם אני מכניס עכשיו ישראל לארץ עדיין לא נתעסקו במצות ואינן יודעין עסקי תרומות ומעשרות. אלא אתן להם את התורה ואח"כ אכניסם לארץ: (טו) ד"א ולא נחם אלהים. למה דרך ארץ פלשתים י' א"ר שמעון בר אבא א"ר יהונן כיון ששמעו הכנענים שישראל נכנסין לארץ עמדו וקצצו הנטיעות שהיו לחן. כיון ששמעו שנתעכבו במדבר ס' שנה היו סבורים שבמדבר תהא דירתם עמדו ונטעו נטיעות וגדלו אותן ואח"כ חבניסן לארץ. ורבינו תנחום אומר לפי שביקש הקב"ה ליתן איומתן של ישראל על אדה"ר עכבן

ס' שנה במדבר. ומאיר להם בעמוד ענן ביום ובעמוד אש לילה ושמשן כל האומות ונפלה עליהם רעדה. שנא' תפול עליהם אימתה ופחד ואתריו מה כתיב תביאמו ותטעמו: (טז) ויסב אלהים את העם. כנון מלך שקנה פרה לקנין והיה ביתו אצל בית השחיטה. אמר אם אני מוליך אותה אל דרך ביתי היא רואה את בית השחיטה ואת הדמים והיא בורחת. אלא תריני מוליכה אל דרך אחרת. כך היו בני עזה ואשקלון וכל ארץ פלשתים עתידין לעמוד בנגד ישראל בשעה שיצאו ממצרים. אמר הקב"ה שלא יראו ישראל המלחמה ויחזרו להם למצרים שנא' פן ינחם העם בראותם מלחמה ושבו מצריימה. מה עשה הקב"ה הוליכן דרך אחרת שנא' ויסב אלהים את העם. מהו ויסב שהקיפן הקב"ה כשם שהוא אומר (דברים ב) ואני אהיה לה נאם ה' חומת אש סביב. וכנון רועה שהיה רועה צאנו וראה זאבים באים על הצאן והיה סובב את הצאן שלא ינזקו. כך בשעה שיצאו ישראל ממצרים היו אלופי אדום ומואב וכנען ועמלק עומדין ונותנין את העצה היאך לבא על ישראל. כשראה הקב"ה כך סבב אותן שלא יבואו עליהם שנא' ויסב אלהים את העם. ולא בעות"ז בלבד אלא לע"ל כן. מנין שכך דוד אומר (תהלים קכה) ירושלים הרים סביב לה וה' סביב לעמו. ד"א ויסב אלהים את העם. מכאן אמרו רבותינו ג' אפילו עני שבישראל לא יאכל עד שיסב. שכך עשה להם הקב"ה שנא' ויסב אלהים:

(יז) וחמושים עלו בני ישראל וי' שעלו מוויינין. טו ויקח משה את עצמות יוסף עליו הכתוב אומר (משלי י) חכם לב יקח מצות שכל ישראל היה עסוקים בכסף ובזהב והוא היה עסוק בעצמות יוסף שנא' ויקח משה את עצמות וגו'. אמר הקב"ה למשה עליך נתקיים חכם לב יקח מצות. יוסף היה חייב לאביו לקברו מפני שהוא בנו. ואתה לא בנו ולא ב"ב ולא היית חייב לעסוק בו וקברת אותו. וכן אני שאיני חייב לבריה אני מטפל בך ואקברך שנא' (דברים לד) ויקבר אותו בניא. ומנין היה משה יודע היכן היה יוסף קבור טו י"א סרח בת אשר הראה אותו והיה קבור בגילום מה עשה משה וכו'. יז וי"א בתוך הפלטורין היה קבור כדרך שהמלכים קבורים ועשו מצרים כלבים של זהב בכשפים שאם יבא אדם לשם יהיו נובחים וקולן הולך בכל ארץ מצרים מהלך ס' יום ושתקן משה שנא' (שמות יח) ולכל בני ישראל לא יחרץ כלב לשונו התחיל משה צווח יוסף יוסף הגיע השעה שאמרת (בראשית נ) פקוד יפקוד אלהים אתכם. סיד נתנדנד הארון ונטלו משה שנא' ויקח משה את עצמות יוסף. והיו עצמותיו של יוסף מחזרין עמהם במדבר ס' שנה א"ל הקב"ה אתה אמרת לאחיך (בראשית נ) אנכי אכלכל אתכם חייך אתה נפטר ויהיו עצמותיך מחזרין עמהם במדבר ס' שנה שנא' (במדבר יד) ויהי אנשים אשר היו מתאים לנפש אדם ואין אדם אלא יוסף שנא' (בראשית מז) ויוסף אדהל שכן באדם וכתיב (שם) וימאנ באהל יוסף

בזכות

יד יוסף יב מנחומא פ"ו. פ"י פסוק ופסוקי דפסחא: יג פסחים פ"ט: יד מכילתא בשלח. ירושל' סנהד' פ"ו: טו ב"ר פ"ה פ"ו. פסוק י"ג. אסר כשלח ד' פ"ו. פסיקתא רבתי כ"ג. פסוק ופסוקי דפסחא. מנחומא בשלח. תוספ' פסוק פ"ד: יז מכילתא פ"ו. ובפסוק כי י'. מכילתא רבי פ"ו. פסוק פסוק פ"ד:

מחנות כרונה

עבר הירדן. מלת מחנות מדיין מפתן: כתובים. כפנים מיודע לפעול ולקמות: שהקים הקב"ה. הוא כשהוא סבב לפסוח: לא יפלל כו'. כלל לפתן על פסח: מפני שהוא לנו ועשיר

עין יוסף

על פי כמדס: כך וכך פעמו לבני. כלפתן קונלגא לאמר כן: ר"א מפעות. דרך מרן פלפסים: הברברים. פומה שפלה בלי פמוסה לקים ופומיס: אוסיות. פנוס: עד שיכאו מם

מפל פי לג יפכה זה לפולם כמי שפכל לנפשו כדם שהוא ממיד לפכדן בין פיפו: שנא' פדוע פחם לפנחר. ובגדיך כדוך בגם. ומפרש פכן פפה בגם פלפפים פכלנו מם בפ לפפרים: (יא) לא נתנחם זה דרך כמו פפלמת מזנקם פלי לפפמ: והרבן כי' והרג מקלפן והזפה למפכל: שנא' וינער ה' כי' ר"ל מנקם פ' מפס בפ' פניפים פלא כרינם בללם. המפר פיהם פיפתן כפיפן מפ כמ"פ במפילתא וינער ס' מם מניפים נפן להם כח כדי לקבל הפורענות. הפני פיפר לגם מפלפיפם דפיפו הפלה פניפם מלפעלה והיפו כוס ותוכהו כמה פים כדפיפ במפילתא. וכנ' פגם לפחיד יפקד פ' מפכחתיהם: (יב) ממצרים לא"י י"מ מפעות. ניך לפוס מפוכ לפי"י. ומפרש ולא נחם לבון נייחא. ול"ל פרפה פכפוב כי פלא כדרך ז' מפסיבן לם נפו. כי י"מ מפעות פיו ולבהו בתכנפים פמה. מתפ"ם פלא פיו מפפים תפיד. מ"ם לא פיו במוחה פלא כנלים ומפולפלים כדכתיב וישפע בתדבר: שנא' לחד עפר יום. בקבל כתיב לחד עפר יום מפוכ דרך הר פעיר עד קדש בנפע ויפי בתיכנפים פמה כפנפי עבר הדם בלחד לחדם דבר מפה לל נפ יפרפל ונו'. ומפרפ הכי לחד עפר יום מפוכ עד ניך לפוס מפוכ ולפ"י. ומפרפ ולפ נחם לבון נייחא. ול"ל פרפה פכפוב פלעו לפתיכם פלפ ונו' קדם כ"נפע פיפו לפל נחלם יפרפל ומפיק פמה כוס ויפי דרך פמפוכ פל ס' ולבהו לחתו על כרוב ס"מ מפפוס. כ"ם פפיפ לפ' פפקדם בנפע לפ"י יבקפו בתפכיה כי פמוך הוא ופבהו לפ פפיפ הר פעיר פכ"ם פפה דבק לחלד עפר יום מפוכ [יפ"ם]: (יג) ד"א ולא נחם פלפים מפל למלך פפיק ל' בפיפ ופפפ. כלי ר"ש דבפ ולא נחם פלפים. פפנפוב בנבון ופבלון ליפלר. פנפפוב זה בקב"ה פל פופן פפפתפו בנבון ופבלון ליפלר. פנפפוב זה בקב"ה לפקדם פפרפה בים. זה פפפ הפפל לפפר כי לל לכבודו פפפה פלפ"ל פנפל ס' פ"פ ופפפ בנבון: והיתה שמחה לפנ יו דייפ פפפע נדה ופפחה כדפיפ בבל ס' פ"פ ופפפ דייפ כפלה לפון פפפה: אמר רשב"ל פפל לבן פלך פר. כפפל זה בל להוסיף פלף קדם פלהים כפפ כפפ בקפה בפעבוד פים ובניפ פים פפיפ פפפר פפפ בניפ כדי לפפדך לפפ פפפ: כנגד פדה כדרך פפיפבדו ניפרפל בפים ובלבים: הברברים פוכפפה פבפפ יהודים בניפרפל. פפפ לפון פפפה: (יד) והיה לו י' פוסות. פי' פדות. ובפפל בן לרן כפון פפ"ם פלל כיפה פיידן כבופה פ"פ פיפ כפר היו פקולפים פהלפות פלרן בפחה: כפון לפחה: ער שירשו לח פבר הירדן. פלל הניפ עם פקדפם פל פיפון ופלו עד פפה פהלבפים כי פיפ להם לזה זכות. לבן פכבן הקב"ה בפדבר פלבפים פפה. ולפ"ע דפכוכן בפדבר נגוד פל חפל הפפלים זה חפ נגיפ: לכך נאפר ולא נחם פלפים. דלפפי נקפ ל' פייחל לפפה פלף כדרך הפדבר פפפיפן לל הפיכן בפפפוה הרלוזות לבל פיך פל הפפוחה פלל פפלפלם בפדבר פ' פפה. ופה דפכוב בן יפחם וגו' כזה פעם פחר: אתן להם לחם פהפוכם. ויפיו פודלים בלילוחה ובפלפיפם כל פלרפפים פפה כדי פבבוחפ לפתן יפיו בקלפים בדקדוק פצפ וכל דבקפ הפדבר כך פה בלחן יודעים עפקי פרפוחת ופקבלות. ל' פפוס דבפון פפפוח פפפוח פפפוח נפוח לפולם ופ"ב יבל פפפה: (טו) ד"א לחה ולא נחם פלפים דלך לרן פלפפים. כלל [פ"ל]: וקצצו הנטיעות ולל ריפ פ' להפיפן לפתן פרפים. ול' קפ"ל

בוכות עצמותיך הם עושים פסה קמן: (יח) כי השבע השביע את בני ישראל. למה שני פעמים א"א הוא נשבע להם שאין בלבו עליהם. והם נשבעין לו שאין בלבם עליו. למה והעליתם את עצמותי מזה אתכם. א"ר לוי סלה"ד לאדם יה שהכניס יינו במרתף. נכנסו הנגבים ונטלו החבית והלכו להם וישתו אותו. ובא בעל היין ומצאו אותם שנגבו החבית. א"ל שתיתם היין החזירו החבית למקומה. כך משכם נגבו אהיו של יוסף אותו ומכרו אותו. וכשבא ליפטר מן העולם השביע אותם א"ל בבקשה מכם אחי משכם נגנבתם אותי חי ההחזירו את עצמותי לשכם. לכך נאמר (יהושע כד) ואת עצמות יוסף אשר העלו ב"י ממצרים קברו בשכם:

פרשה כא

(א) ויאמר ה' אל משה מה תצעק אלי. הה"ד (תהלים נד) צעקו וה' שמע. מהו כן אלא ב' ירושות הנחיל יצחק לב' בניו. הנחיל ליעקב הקול וכה"א (בראשית כז) הקול קול יעקב. והנחיל לעשו הידים שנא' והידים ידי עשו. ועשו היה מתגאה בירושתו שנא' (בראשית כו) ויאמר אליו אדום לא תעבור בי פן בחרב וגו'. ויעקב מתנאה בירושתו שנא' (דברים כו) ונצעק אל ה' אלהי אבותינו. ולע"ל שניהן נוטלין שכרן. א עשו נוטל שכרו שנא' (ישעיה לד) כי רותה בשמים חרבי הנה על אדום תרד. ויעקב נוטל שכרו שנא' (ירמיה לג) קול ששון וקול שמחה. לכך כתיב צעקו וה' שמע לפי שצעקו ב"י על הים שנא' ויצעק בני ישראל אל ה' שמע הקב"ה תפלתם ואמר למשה מה תצעק אלי כבר שמעתי צעקתך דבר אל בני ישראל ויסעו: (ב) ד"א מה תצעק אלי. הה"ד (תהלים כב) ותגזר אומר ויקם לך. א"ר לוי כשם שהקב"ה מצוה למשה ומדבר עמו. כך היה משה קורא לחקב"ה ומדבר עמו שנא' ויידבר ה' אל משה וכתיב (שם כז) וידבר משה אל ה' לאמר יפקוד ה' אלהי הרוחות. ראה כמה היה שולט. וכשראה את פרעה רודף אחרי ישראל בא לצעוק שנא' ויאמר ה' אל משה מה תצעק אלי. א"ל למה אתה מצטער. א"ר יהושע משל לאוהבו של מלך שהיה לו עסק. הלך לצעוק לפני המלך. א"ל המלך מה אתה צועק נזור ואני אעשה. כך אמר הקב"ה למשה מה תצעק אלי דבר ואני עושה: (ג) ד"א מה תצעק אלי. הה"ד (ישעיה סה) והיה טרם יקראו ואני אענה ונו'. ב' פעמים הוא אומר בפסוק ואני ואני. ומשה אומר (דברים נב) ראו עתה כי אני אני הוא. אלא כל מי שהוא עושה רצון המקום ומכוון את לבו בתפלה שומע לו בעולם הזה וכן לעתיד לבא. שנאמר והיה טרם יקראו ואני אענה בעוה"ז ולע"ל עוד הם מדברים ואני אשמע. ומה הם מדברים אלא ג שכל אחד ואחד עומד ומשמיע תלמודו. כביכול הוא יושב ומשמיע עמהם שנא' (מלאכי ג) אז נדברו יראי ה' איש אל רעהו ונו' ובתיב (תהלים ט) והיו עיניך רואות את מוריך ואומר (שם סה) וכל בניך למודי ה'. כך א"ל הקב"ה למשה אם כן מה תצעק אלי (שם סה) והיה טרם יקראו ואני אענה. אמר ר"א בן פרת ב"ו אם שומע דברי אדם עושה דינו אם לא שמע אינו יכול לכוון דינו. אבל הקב"ה אינו כן ג עד שלא ידבר אדם הוא יודע מה בלבו. וכן בשלמה אומר (דה"ב ו) דע את אלהי אביך ועבדהו ונו' וכל יצר מחשבות מבין ד עד שלא יצרה מחשבה שבלבו של אדם הוא מבין. אתה מוצא לפני ד' דורות עד שלא נולד נבוכדנצר נתנבא ישעיה ופירש מה עתיד לחשוב בלבו שנא' (ישעיה י) ואתה אמרת בלבבך השמים אעלה. ומה אם לפני ד' דורות צפה הקב"ה וראה מה עתיד להשוב. הצדיק בן יומו אינו יודע מה עתיד לחשוב. לכך כתיב והיה טרם יקראו ואני אענה לכך נאמר מה תצעק אלי: (ד) ד"א מה תצעק אלי. הה"ד (תהלים סה) שומע תפלה עדיך כל בשר יבואו. מהו שומע תפלה. א"ר פנחס בש"ר מאיר ור' ירמיה בשם ר' חייא בר אבא בשעה שישראל מתפללין אין אתה מוצא שבולן מתפללין בא' אלא כל כנסיה וכנסיה מתפללת בפני עצמה. הכנסת הזו תחלה ואח"כ הכנסת האחרת. ומאחר שכל הכנסיות נומרת כל התפלות המלאך המסונה על התפלות נוטל כל התפלות שנתפללו בכל הכנסיות כולן ועושה אותן עטרות ונותנן בראשו של הקב"ה שנא' עדיך כל בשר יבואו ואין עדיך אלא עטרה שנא' (ישעיה מט) כי כלם כעדי תלבשי. וכה"א ישראל אשר בך אתפאר ה שהקב"ה מתעטר בתפלתן של ישראל שנא' (יה קלא יז) ועטרת תפארת בראשך. ד"א שומע תפלה ונו' אתה מוצא ב"ו אינו יכול לשמוע שיחת שנים כא'. אבל הקב"ה אינו כן אלא הכל מתפללין לפניו והוא שומע ומקבל תפלתן. ד"א שומע תפלה א"ר יהודה בר שלום בש"ר אלעזר ו ב"ז אם בא עני לומר דבר לפניו אינו שומע היסנו. אם בא עשיר לומר דבר מיד הוא שומע ומקבלו. אבל הקב"ה אינו כן אלא הכל שוים לפניו הנשים והעבדים והעניים והעשירים. תדע לך שהרי משה רבן של כל הנביאים כתוב בו מה שכתוב בעני. במשה כתיב (תהלים ז) תפלה למשה איש האלהים בעני כתיב (שם קב) תפלה לעני כי יעטוף ולפני ה' ישפוך שיחו. זו תפלה וזו תפלה להודיעך שהכל שוין בתפלה לפני המקום. תדע לך כשיצאו ישראל ממצרים רדף אחריהם פרעה שנא' ופרעה הקריב. וכתיב ויצעקו אל ה'. תחלה משה אף הוא מתפלל לפני המקום. א"ל הקב"ה למשה מה אתה עומד ומתפלל כבר התפללו בני ושמעתי תפלתן. שנא' מה תצעק אלי: (ה) הה"ד (איוב ג) יונתי בחגוי הסלע. היה לו לומר יונה בחגוי הסלע ומהו שאמר יונתי. אלא א"ר יוחנן אמר הקב"ה לישראל יונתי ראה מה כתיב (הושע ו) ויהי אפרים כיונה פותה אין לב. אמר הקב"ה ח אצלי הם כיונה פותה כל מה שאני נוזר עליהם עושים ושומעים לי

יד יוסף יח ב"ר פ' פ"ח. מכילתא ויס נבלח: **פרשה כא** א ילקוט במשעוני רמז קפ"ד: ב מדרש מבלי פ"י. פדר"א פ"ל: ג מ"ב ס"ב. ירוש' ר"ה פ"ל: ד ב"ר פ' פ"ח: ה מעיבה פ"ג ובמדבר סב. ומכוה בשלח: ו ילקוט מבלים רמז תתכ"ה: ז פ' שי. ובוה ויבלח ד קס"ח: ח מכה"ר פ' יוסף:

מתנות כהונה

ולפיכך הפלה אומר ממצרים לשון כעוס: **פסח** קמן. פסח שני כלאי. כש בהעלותך וקרבן קמן על שלחו תמור כמו פסח לשון קמן ומנה עמו בניה ולשון פס י"ס ט'. ע' כפי כש"ג כש"ל ה"ק כמו אדם עושה פסיפס ומשוה אבניו בשוה ומכוער. ויכוה כמו פסיפסין ומכוערין: **ויהי** בנסוע. פסח שני כלאי. כש בהעלותך וקרבן קמן על שלחו תמור כמו פסח לשון קמן ומנה עמו בניה ולשון פס י"ס ט'. ע' כפי

עץ יוסף

כשב ומנה יוסף שיעמוד לכלכל לאומה מ' שנה והקב"ה ירף ממשכנתו הסיפה למעשה חכה שהיו מפסיקין בעלותיו מ' שנה כמדבר: **בזכות עצמותיך** כו' זוסין פסח לשון קמן וקולקו לעצות פסח שני ונקרא פסח קמן על שלחו תמור כמו כשה לשון קמן ומנה עמו בניה וס"ק כש"ג בהעלותך: (יח) **שאין** לו בלט עליהם שום שלחה על מה שמכרוהו לפיים דמתם שיזהו למלוה. ולכן גם הם נשבעו לו שלון לפס שלחה עליו על מה שיעשה בעלותם לפיו לשכול מוהל. ולכן גם הם יפקוד שלח יהכו בעלותו: **למה והעליתם** כו'. כלי ומה מחכה. ומפני מ"ב לו מפל כו' כלי: **שפי** לחכה למקום שהיתי לחכה בעם שנגנבתם מוהי והיינו שכם לכל במכילתא לכם ממלח לחכה שנם עלמות כל השבטים העלו עמהם לחכה כלי: עם עלמותיכם: **משכם נגנבו אחיו** כו' לף בגנבתו מדוקן. י"ל שדוקן הוא שם מקום שמוך לשכם: **משכם נגנבתם אותי** כלי: בהיותי בחיים בגוף (שהוא בהחיים) והכפם (שהוא היין) עכ"פ החזירו הגוף למקומו. ולכן קברו אותי בשכם במקום מכר לקהתם הת נוסי:

פרשה כא

(א) **ה"ד** צעקו וה' שומע כי התפלה סגולה ביעקב שמהפל בה ומ"ם שמעקי לעקדה הוא ט"ב: **שתי ירושות** [ים"ק]: **ויעל** שמעתי לעקדם [ים"ק] שתי ירושות הנחיל לו' כתיב הקול קול יעקב ועו'. ומוף הם ויבכלו. ומפרש המדרש דבכלו זה סיהיה הקול קול יעקב ועשו ומוף ידיו ידי עשו כה וממפלה על הכל: **פן בחרב** פלח לקבלתך. ולפ שמר בעשו בכוד (ובדותה) פלח לקבלתך זה יוסף שהיה מתפחר ביכולתו דכתיב ביה על הכתך המיה: **שנא' ונצעק אל ה' כו'** ומסיים ויפקע ה' לם קולנו ולפ כתיב לפ יעקבהו שכח לנסתח למה שבכתה הקול קול יעקב [ים"ק]: **נוטלין שכר** כפי מדסם זה בחכיב וזה בקול: **שנא' קול** ששון כו'. ניהמיה ל"ב כה לשר ה' עוד ישמע במקום הזה ונו' קול ששון וקול שמחה ונו' קול לשר הודו לפ ה' כי לעולם ונו' וחכו ישר מוב ומשמ על להבל בזמן הגאולה: (ב) **הה"ד** ותגזר כו' ולשון גזר לשון כשם שהקב"ה מלה למשה ומדבר עמו כו'. שני שנייסם הם. למה לשון ג'. ד' הדבור שהיה מדבר עם הקב"ה כלל לשון כלחפכם בשמוך: **ואדני צוה בה'** דלמ"ג דקרינן לוה בשורק ים לם למסורת ורמז כי הוא עניד ומלוה לפני ה' ים ט לנקם מקנה על זה מה' כי לם ממעגו ממינו [ים"ק]: **וכתיב ויידבר** משה אל ה' לאמר יפקוד ה' אלהי הרוחות. פי' שהיה משה נכנס שם הקב"ה לדבר עמו כלח שדבר עמו ה' מהלה: **למה אתה מצטער** הוא שיהיו אלו עומד שהשוה שהיה מה תלעק אלי (ג)ה"ד והיה טרם יקראו כו'. דהם מה תלעק אלי לומר שהשוה שהיה ליעקב כי בחחלה אין בחחלה מיד נענה. והיינו ע"ד ושה טרם יקראו ואני אענה. **ואידך** דמייתי ליה: **ב' פעמים** הוא לומר בפסוק ואני ואני. ולפה נחזל הלקט ביני וביני. ולפה הלקט ביני וביני. ולפה הלקט כפל משה אלי משה אלי. תלת ע"כ **שהשיה** מדבר **שני** זשמים מלו שעשה"כ והלו מהעשה"כ. ולן משה בחלמר כ' פעמים אלי הוא **ג"כ** משמש זה. **דמחלמי** ואני לרשת לאת נענה"ו. ואני לחיים ולחיים נענה"כ בזמן החמיה. **ומן מדם** מקלם **אם** נם מלם ונפסחים וע' **נמדל"ם: שנא' והיה טרם** יקראו ואני אענה

לי . אבל אצל עכו"ם הם קשים כחיות שנא' עוד אריה יהודה בניסין ואב יסורף יהי דן נחש עלי דרך . לפיכך הם קשים כנגד עכו"ם למה שעכו"ם אומרים להם מה אתם מבקשין מן השבה הזו שאתם שומרים . מן המילה הזו שאתם מולים . והם מבקשים לבטל להם את המצות . והם נעשים כנגדם קשין כחיות . אבל אצל הקב"ה כיונה תמה ושומעים לו כל מה שהוא נוזר עליהן שנא' (במ"ר ד) ויאמן העם וכה"א (שם כז) כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע . לכך נא' יונתי בחגוי הסלע . א"ר אלעזר בן פדת כיון שיצאו ישראל ממצרים היו נושאין עיניהן והיו המצריים רודפים אחריהם שנא' ופרעה הקריב . נוסעים אינו אומר אלא נוסע . כיון שיצא פרעה והמצריים לרדוף אחריהם תלו עיניהם לשמים וראו שרן של מצרים פורח באויר . כיון שראו אותו נתייראו הרבה שנא' ויייראו מאד . ומהו והנה מצרים נוסע אחריהם . פ שרן של מצרים היה שמו סצרים . שאין הקב"ה מפיל אומה ' עד שהוא מפיל שרן תחלה . וכן אתה מוצא בנבוכדנצר שהפיל הקב"ה לשרו תחלה . שנא' (דניאל ד) עוד מלתא בפום מלכא קל מן שמיא נפל . א"ר יהושע בן אבין שרו של נבוכדנצר קל שמו והפילו הקב"ה . אף שרו של פרעה מצרים שמו והיה פורח לרדוף אחריהם . כיון שהשקיע הקב"ה את המצרים בים לא שקע תחלה אלא שרן . שנא' ויגער ה' את מצרים בתוך הים זה שרן של מצרים ' ואח"כ ונער פרעה וחילו . וכן סיסרה וכוכיבהם רמה בים אינו אומר יא אלא סוס ורוכבו . זה השר שלהן הוי והנה מצרים נוסע אחריהם . ומהו ופרעה הקריב אלא יב שהקריב את ישראל לתשובה ששעו . א"ר ברכיה יפה היתה הקרבת פרעה ליישראל מכ' צ'מות ותפלות למה שכיון שרדפו אחריהם וראו אותן נתיראו מאד והלו עיניהם למרום ועשו תשובה והתפללו שנא' ויצעקו בני ישראל אל ה' . יג אמרו ישראל למשה מה עשית לנו עכשיו הם באים ועושים לנו כל מה שעשינו עמהם שהרגנו בכוריהם ונטלנו ממונם וברחנו . לא אתה אמרת לנו ושאלה אשה משכנתה באותה שעה היו עומדים ולא היו יודעים מה לעשות . והיה הים סוגר והשונא רודף והחיות מן המדבר . שנא' סגר עליהם המדבר א"ר ירמיה בן אלעזר אין סגר יד אלא חיות שנא' (שם ז) אלהי שלח מלאכו וסגר פום אריותא . כיון שראו ישראל שהיו מוקפין מג' רוחות . פו הים סוגר והשונא רודף והחיות מן המדבר תלו עיניהם לאביהם שבשמים וצעקו להקב"ה שנא' ויצעקו בי"י אל ה' . ולמה עשה הקב"ה להם כך אלא שהיה הקב"ה מתאוה לתפלתן . אמר ריב"ל למה"ר למלך שהיה בא בדרך והיתה בת מלכים צועקת לו בבקשה ממך הצילני מיד הלסטים שמע המלך וחצילה . לאחר ימים ביקש לישא אותה לאשה היה מתאוה שתרבר עמו ולא היתה רוצה . מה עשה המלך נירה בה הלסטים כדי שתצעוק וישמע המלך . כיון שבאו עליה הלסטים התחילה צועקת למלך א"ל המלך לכך חייתי מתאוה לשמוע קולך . כך ישראל כשהיו במצרים והיו משעבדים בהם התחילו צועקים ותלין עיניהם להקב"ה שנא' (שמות ב) ויהי בימים הרבים ההם ויצעקו . מיד וירא אלהים את בני ישראל התחיל הקב"ה מוציאן משם ביד חזקה ובזרוע נטויה . והיה הקב"ה מבקש לשמוע את קולם פעם אחרת ולא היו רוצין . מה עשה נירה לפרעה לרדוף אחריהם שנא' ופרעה הקריב מיד ויצעקו בי"י אל ה' . באותה שעה אמר הקב"ה לכך הייתי מבקש לשמוע קולכם שנא' (שיר ב) יונתי בחגוי הסלע השמיעני קול אינו אומר אלא השמיעני את קולך אותו הקול שכבר שמעתי במצרים לכך כתיב השמיעני את קולך . כיון שהתפללו אמר הקב"ה למשה מה אתה עומד ומתפלל בבר קדמה תפלתן של בני לתפלתך שנא' מה תצעק אלי : (ו) ואתה הרם את מטך . אמר משה לפני הקב"ה אתה אומר לי שאקרע את הים ואעשה את הים יבשה והכתיב (ירמיה ה) אשר שמתי חול גבול לים . והרי נשבעת שאין אתה קורעה לעולם . א"ר אלעזר הקפר א"ל משה לא כך אמרת שאין הים נעשית יבשה שנא' אשר שמתי חול גבול לים . וכתיב (חוש נה) ויסך בדלתים ים . א"ל הקב"ה לא קראת מתחלת התורה מה כתיב (בראשית ו) ויאמר אלהים יקוו המים . פו אני הוא שהתנתי עמו כך התנתי עמו מתחלה שאני קורעו שנא' וישב הים לפנות בקר לאיתנו לתנאו שהתנתי עמו בתחלה . מיד שמע משה להקב"ה והלך לקרוע הים . וכיון שהלך לקרוע את הים לא קבל עליו להקרע . א"ל הים מפניך איני נקרע אני גדול ממך שאני נבראתי בני ואתה נבראת בו' . כיון ששמע משה כך הלך ואמר להקב"ה אין הים רוצה להקרע . מה עשה הקב"ה נתן ימינו על ימינו של משה שנא' (ישעיה סג) מוליך לימין משה וגו' . מיד ראה הקב"ה וברח שנא' (תהלים קיד) הים ראה ויונס מה ראה אלא שראה הקב"ה שנתן יד ימינו על משה ולא יכול לעכב אלא ברח מיד . א"ל משה מפני מה אתה בורח . א"ל הים מפני אלוה יעקב מפני יראתו של הקב"ה . מיד כיון שהרים משה ידו על הים נבקע שנאמר ויבקעו המים . אינו אומר ויבקע הים אלא ויבקעו המים מלמד שכל המים שהיו בכל המעינות ובבורות ובכ"ם נבקעו שנא' ויבקעו המים . יזכן בשעה שחזרו חזרו כל המים שבה"א וישובו המים . וכל הנסים הללו נעשה ע"י משה שנא' ויט משה את ידו על הים . לפיכך הקב"ה משבחו שנא' (תהלים סג) ויזכור ימי עולם משה עמו . וכתיב (שם) מוליך לימין משה זרוע

יד יוסף פ לשל' פ' ס' ס"ו . אסר אמות דף י"ט : י ואסר נם דף ס"ט . ושמות דף י"ח . ואסר אמות דף ו' ס"ב . וכבלא דף מ"ו . ותנחומא ס"ו סי' י"ג . ובלקי שבשל' ע"ב : יא נקמן ג' כ"ב ז' כ"ג . תנחו' ה' ס"ו סי' מן י"ג : יב ואסר נן ער דף ס"ח וכבלא דף מ"ג . תנחומא ס"ו סי' מ' : יג תנחומא ס"ו סי' י"ג ; יד פי לשל' פ' ס"ו : טו תנחומא מוזפים . מ"א אסוף לכותבי . ואסר ס"ו דף מ"ו : טז אסר כבלא דף מ"ט ודף נ"ו : יז נקמן פ' כ"ב :

מתנות בהונה

לשון פתוי שהם נפתים לשמוע לי לכל דבר שהוא חומס : אשר הקב"ה מה מלאכ ער' במדבר חיה (נ יג) (יקח . מי כ"ר ס"ב) : לאיתנו . קבי סיה לתגלו : מיד . למה הקב"ה סיה כלאה

וכולהים יתבבו בו שעשה נסחדש . ולון פרנר בן מי' ע"ש : [שם נחל ממך מתו מחנה בשלחי בשלחי כו'] נרלה ולסחוה יומא קל נניים שנברית סיום ג' שסוכאל בו כי חוב לכל לא מפי מקדש ו . ומדרש

ענף יוסף

פרשה כא (י) [לשיטת הגאון שהשמיט פ"ו שהם] סנהן נוס שוע פ"ב כרב כשקשטו לנרקי סמים למען נאמן מהמנות סלמן מכפ"ח . ויוסי שהמלוי פלוני סיה בשנם יתי בלשונות שיתכו כו שהכרים כולם על יוצנם כמיד . ושם סלכדו מהכמים לומר שכל השנחים סיולדים מן נפשם . בלם קדם שהם ולון ה' בשנם יש נרולות ושוכח לו בעבר שהכרים שיתחדש בשם שם מיהמדבו . ונלחם ולסחוה יומא קל נניים שנברית סיום ג' שסוכאל בו כי חוב לכל לא מפי מקדש ו . ומדרש

עץ יוסף

לון לב . למלת דיוסה רמז לפרוש ומתנות . סלכך יוסף על שם שהם תמימים בעני הש"ת : יהי דן נחש בחוץ נכסי . שו וכל י"ב שבטים מעולים כחיות . ופ' מעוז אחזך יעקב וכללם כולהם כדילפינן בבב' פ' ע"ש : לפיכך הם קשים כו' כי בכח הבכורה שנתנו להיות שם קשים כנגד עכו"ם : מן השבת כו' מן המילה . לון ע"ש מכל המצות . למה נקט הני מעוז ועל הני זוכי ספי מפני שהבה מורה על חידוש העולם ים מלון בשבת יתי המעשה ונח ביום השביעי . ומילה מורה שהאדם עובדי הש"י מתוקנים בהוסם מלבו של שלם כשבה שהוא מתוקן כך : לכך נאמר יונתי . בחגוי הסלע מלא לעזור כו' . לריך להיות נקודות הפירוד לחלק מלת יונתי . כי ל' לעזר רומה לדרום ולפרס בחגוי הסלע בסתר המדרינה כנגד מה שיהיה לישראל לו לחוקים מכל לדדיהם . וכמו שדרשו בחזית על פסוק זה . בשעה שיהיו ישראל ממלין לפה הקדוש ברוך הוא לחזון ליוצה בכרהה מפני הרע וכוכשה לעקוץ הסלע ומלמה שם הקדוש מקנו . לפניס לא היה יכולה לכוכם בעניין הנחש מקנו . תמוני למחוויה לו היה יכולה שהרי שומר בחנם . מה שעשה היוצה בתחילה טוחת ומשפחות מלנפיה כדי שיעשו לה בעל הכורך ויבא ויגילה . כך היו ישראל חומים על שם כי ע"ש : שנא' ופרעה הקריב ונו' ויקלו כ"י שם שיהיה . ות"ש נוסעים חיט לומר כו' . מלינלת להחייחי הוא לפרש למה כחיב נוסע לשון יחיד . חבל לעולם י"ש ע"ו דייק זה מדיוק אחר ע"ש : ילכו ויעיינהו בשמים . כ"ל שהחצונו על לדבר עניים שיעיינו . ולולו והשינו כי גם הבר שהם שהכם בעזנחם . ולכן נחייללו : כיון שראו אותו נחייללו הרבה כו' . כי נולנת זה למה יחייללו כל כך וכי כבר שכחו מה שעשה ה' להם במלרים . חבל כשהלו הבר יהיד מן הנמים לעזנם שהחו שמת מה' הוא נחתחם : ומהו והנה מלרים נוסע אחריהם . לכיון לשהם הוא שרן שלו מלרים . ולמ"ד לחיה מלרים היה שמו כי . כי שמו שחיתה בלשון פסוק ויוסי ה' נשם מזבח לכביר . ומפי דחין ל"ל המלרים היה שמו כפי שמשלטו על מלרים . וכפי שעטו נקרא שחיתה : עד שהוא משל שרן . להסיר שפע השל שהשפיע עליהם : קל שמו שכוונה על משל לחייה כי הוא היה מזלו של ל"ב שנקרא חלייה וכלכלתיה עלה חלייה מכבכו . ולפי שהחלייה מסוכסם בהשפעת שלו משלטו בלומר שהחלייה שהם מלייה מכבכו בחמה שהוא מזלו של ל"ב שנקרא כלומר שהחלייה שהם מלייה מכבכו בחמה שהוא מזלו של ל"ב שנקרא כלומר : לא קביל עליו להקרע כו' דייק מדכתיב ויולך ה' לת הים בלא רוח להקרע עד שבא הקב"ה בעלמו וכבזו : נתן ימינו כו' . שכוונה מזכות שכוכה שהיתה בימינו של הקב"ה לימינו של משה יספיק בעיבה לו גם בשהשה השבע בשבזו : שנא' מוליך לימין משה וגו' . אלוה שהשתבח : אל תקרי אלא בה שהשפעה השבע שלהם שהשל בכו' . בשוש"מ לילה לחלר משה ליס לת המבע לילי נקרע ועכשיו חשה טוחה כו' ת"ל מן הסין לילי להקרע כו' . ולת לשניך לפי שם חלת לשעה עליהם כרוכב על הסוס קבל ליה כרוכב ולמלרים סוס . ולחידי דקלמר כרוכב לשון יחיד מקם סוס לשון יחיד : ומהו הקריב שהלל ופרעה קרב : יורה מב' צוחות כן מלינו במסכ' ר' שוחות בשבק הכורב והלל לשון נוחמה : ותלו עיניהם לשרם דכתיב ויי"ש כ"י לת שיהם : שהדרנו בכוריהם ונעלו ממונם וכרחנו ונקח רק הריגת בכוריהם ומפילת יחנהם משום לשמר מכות שעשו במלרים לת סיו מפילהן משעה להם מדה כנגד מדה . שלין

זרוע תפארתו : (ז) ד"א מה תצעק אלי . הה"ד (חוש' ו) היערוך שועך לא בצר . מהו כן . א"ר אלעזר בן פרת המשל אומר יש כבד את רופאך עד שלא תצטרך לו . וריב"ל אומר ערוך שוע כלפי בוראך כדי שלא יהו לך צרים מלמעלן . א"ר חמא ב"ר חנינא בשעה שיצאו ישראל ממצרים עמד סמאל המלאך לקטרג אותן . ור' חמא ב"ר חנינא פירשה משום אביו משל לרועה שהיה מעביר צאנו בנהר בא זאב להתגרות בצאן . רועה שהיה בקי מה עשה נטל תיש גדול ומטרו לו . אמר יהא מתנשש בזה עד שנעבור את הנהר ואח"כ אני מביאו . כך בשעה שיצאו ישראל ממצרים עמד סמאל המלאך לקטרג אותן אמר לפני הקב"ה רבש"ע ער עכשיו היה אלו עע"ז ואתה קורע להם את הים . מה עשה הקב"ה מסר לו איוב שהיה מיועצי פרעה דכתיב בו (שם ו) איש תם וישר . א"ל הנה בידיך . אמר הקב"ה עד שהוא מהעסק עם איוב ישראל עולים לים ויורדים ואח"כ אציל את איוב . והוא שאמר איוב (שם י) שלו הייית ויפרפרני . אמר איוב שלו הייתי בעולם ויפרפרני ואחו בערפי ויפצפצני כדי לעשות אותי לעמו למטרה שנא' (שם) ויקימני לו למטרה . וכתיב (שם) יסגירני אל אל עויל מסרני ביד השטן . וכדי שלא יצאו ישראל רשעים בדין לכך הרטה אותי בידו הוי ע"י רשעים ירטני . באותה שעה אמר הקב"ה למשה . משה הרי מסרתי איוב לשטן מה בידך לעשות דבר יש אל בני ישראל ויסעו . ר' אבטולים הזקן אמר בשל למלך שהיה לו בן והכעיסו וגזר עליו גזירה קשה והיה הפרנוס מבקש על ידו . א"ל כלום את מבקש ממנו אלא על בני כבר התרציתי לבני . ר' אומר א"ל אמש היית אומר ומאז באתי אל פרעה ועכשיו אתה עומד ומרבה בתפלה מה תצעק אלי . כ אמש היית אומר המבלי אין קברים ועכשיו אתה מרבה בתפלה דבר אל בני ישראל ויסעו יסיעו דבר מלבן . רבי אושעיא אמר הקב"ה כדי היא האמנה שהאמינו בי ישראל שאקרע להם הים שלא אמרו למשה היאך נהורינו האחורינו שלא לשבור לכ טף ונשים שעמנו אלא האמינו בי והלכו אחר משה . ר' אליעזר אומר א"ל הקב"ה למשה כא עת לקצר ועת להאריך בני שרויים בצער והים סוגר והאויב רודף ואתה עומד ומרבה בתפלה דבר אל בני ישראל ויסעו ר' יהושע אומר אמר הקב"ה למשה אין להם לישראל אלא ליסע בלבד . ויסעו יסיעו רגליהם טן היבשה לים ואתה רואה נסים שאעשה להם . ר"ם אומר אמר הקב"ה למשה אין ישראל צריכין להתפלל לפני . וטה אם אדה"ר שהיה יחידי עשיתי יבשה בשבילו שנא' (בראשית ו) יקוו המים מתחת השמים . בשביל עדה קדושה שעתידה ליסר לפני זה אלי ואנוהו ואאב"ז ר' בניה אומר כב בזכות אברהם אני בוקע להם את הים בעבור טה שעשה שנא' (שם כב) ויבקע עצי עולה . ואומר ויבקעו המים . ר"ע אומר כג בזכות יעקב אני קורע להם את הים שנא' (תהלים קיד) ופרצת ימה וקדמה . ר"ש אומר כבר הכתבתי עליך בכל ביתי נאמן הוא . ואתה ברשותי והים ברשותי וכבר עשיתיך נזבר עליו : (ח) ר"א ואתה הרם את מטך . אמר ר' סימון משל לבעל הזמורה שהיה מהלך בחוץ והזמורה בידו . אמרו אילולי שהזמורה בידו לא היה מתכבד . שמע המלך וא"ל חעבר הזמורה ממך וצא לחוץ וכל מי שאינו שואל בשלומך אני נוטל את ראשו . כך אמרו המצרים לא היה יכול משה לעשות כלום אלא בטטה בו הכה היאור בו הביא כל המכות . כיון שבאו ישראל לתוך הים והמצרים עומדים מאחריהם אמר הקב"ה למשה השלך את מטך שלא יאמרו אילולא הטטה לא היה יכול לקרוע את הים שנא' הרם את מטך : (ט) ויבאו בני ישראל בתוך הים ביבשה . אם בים למה ביבשה . ואם ביבשה למה בתוך הים . אלא מכאן אתה למד שלא נקרע להם הים עד שבאו לתוכו עד הוטבמ ואה"כ נעשה להם יבשה . דרש ר' נהוראי היתה בת ישראל עוברת בים ובנה בידה ובוכה ופושטת ידה ונוטלת תפוח או רמון מתוך הים ונותנת לו שנא' (תהלים קו) ויוליכם בתהומות כמדבר מה במדבר לא הסרו כלום אף בתהומות לא הסרו כלום . הוא שמשה א"ל זה ארבעים שנה ה' אלהיך עבך לא חסרת דבר . כך שלא היו הסרים אלא להזכיר דבר והוא נברא לפניהם

יד יוסף יח ירוזלמי פסנים פ"ג פ"ס . סנהדרין מקן : יש [לה] כני ישראל ויסעו] ר"ת תיוב [רד"ק] : כ תמם סיו תומרים כמעלי [רד"ק] : כא כרכות ל"ד : כב כ"ר ג' ל"ב : כג כ"ר ג' ס"ס : כד לקמן פ' כ"ס :

מתנות כהונה

לחה להקב"ה : **שחזרי** . על המגדים : **כבד** את נופחך . כן יקדים התפלה קודם הלחה וחנו לה בנר כדאיתא בסנהדרין (מ"ד) : **מתנשש** . מהעסק ומשתדל ומטפל . **אני** מניח . הנחם : **איש** תם הפר וגו' . נגדי' ויסיפה דקדק ויודע תלמים וכתיב הכא הרם את מטך דכר ס' מעבדי סרפה ועי' מזה בכ"ר פ' ל"ו : **הרטה** . הפה ועקם כן פירשו הרד"ק בספר שרשי' :

עץ יוסף

כל מיס שבעולם : **ובתיב** מוליך לימין משה . מבית לחיה דקלי מבקשת מיס : (ז) ד"א **מה תצעק כו'** מיך לפי מלמר ותחת סרם את מטך כו' [תו"כ] **מהו כן** והלא דבך התפלה בעת צרה . ומלי לה בנר . ומפני כבד את נופחך כו' כן יקדים תה התפלה קודם לצרה . וכדסרמ"י בפרק נגמר הדין היעורך שוער לה בנר כך למדו מביניו לחוב כלום הקדמת שוער לה בנר עד שלא בא הצרה אלם היית עושה כן היו הכל מתחנין אלם כתך ותפושיעם אלם כתך : **ערוך שוער** כו' כלי' התאמן בתפלתך ותה לה יסיה לך לניס מלמעלה . ר' מקסריניס התגלגלו אלם התפלם : **בשעה שיצאו** כו' מבית לכלאה שים מקטרגים למעלה . ור"ח **בר חנינא** פירסה משום תבני ר"ל שמשום תבניו הביא משל לזה : **עד עכשיו היו** כו' דהיינו במנחם : **מתנשש** מתעסק ומשתדל : **שהיה מיועצי פרעה** ועל שמתך (ובפחוקו היה מכוון להרע לישראל) נידון ניסורים כדלעיל ס"ת כי לולי זה לא ידין הדין נוקן לנעמו כדי להגיל תת ישראל ולכי שקשה ס"ם בניכה בחוב ולא בשלר יועצי פרעה . לכך אמר לפי שחוב היה תים ויסר והקב"ה מדקדק עם הצדיקים [תו"כ] : **איש תם וישר** וגו' וירא תלויס . וכתיב התם ירח תת ה' מעבדי כרעה וע' מזה עוד בכ"ר פ' ל"ו : **עד שהוא מתעסק** עם תיוב כמ"ש בפ"ק דכ"ר נגדו' נעכו של שלם יותר מבל לחומר שכור התניח ומומר תת ייסה : **עולים לים ויורדים** לפי שסיס נגוה מהעולם . לכן כמה הכבוש ניס בעלייה . והיולה ממנו בירידה : **לעשות אותו** לעמו למעבדה . מפרש מעבדה משמרת בלשון תלמי . ול"ל שלהיל ולשמור תת עמו הקיפו השטן : **מטרני ביד השטן** עויל דרש משמן שהוא מלת עולה : **שלא יצאו** ישראל בשלש בדין . פי' חייבים בדין . לת בשעים להלת עבו השוכה ומקרטיג לי' שמשובה לת תועיל דק . על הגאולה לת לעשות להם את שכ נסיס : **הרטה** הכה ועקם [תת"כ בשם רד"ק] : **מה בידך לעשות** פי' מעשה תיוב לתיך לעשות בלת מהו בניכך לעשות תבל דבר כו' . וקלוב לומר שלריך לחיות תה בידו לעשות . ופילוהו מעשה מה בידו של בשן לעשות : **ר' אבטולמוס הזקן** לתת תעל לה . בת לפרש תה שלעשה שהקב"ה לתת לו תה לתיך לתה לעשות בלת בתפלה והני בי תם ובבר התביתי להם : **ומאז באתי** כו' שקורא תצר שמן הדין לחוי להעלם לתת שבלתיך ות"ב תה שלעשה בראשי' שיהיה לבך בשות שתעלים : **ועכשיו אתה מרבה בתפלה** ומה תפלה מועלת לתפלים מוכב שיסיעו הדבריס ההם מלבם ויעשו תשובה : **יסיעו דברים מלבם** דהם ויסיעו ויסיעו כמו ויסיעו : **רבי אומר** תת הקב"ה כדי תת התפלה כו' . תם למעלה נרסי' רבי חומר לתת לו תת כך נרסי' כתן תנת לתת . ותם נרסי' כתן רבי ג'לוחעלה סם תנת לתת : **כדי היא האמנה** וחו דבר תל כ' ויסעו לפי שעל פי דבורך הם נוסעים והולכים וסרים למשמעך : **שלא אמרו למשה** קשתת להם לשוב לתלוייהם בתים ויבוטו ויחמו לפני פי החיות . לת לתמרו לתלך מחור : **שלא לשבור** פי' שתין תלמה יכולים לחזור כדי שלא לשבור כו' : **עת לקצר** ט' פי' ולבך לתת לו מה תעשה כי הוא עם לקלר וע' במכילתת : **בני שרויין** בצער והים סוגר מדתתך וקיס סונך כו"ן . משמע שבניהם בצער הוא זולת בצר הים והוא לצר בלשון הדוח : **אלא ליסע בלבד** ולבן לתת לה מה תעשה לו כי תין לוכך להפלתך כי בזכות ישיסעו תת ביבשה לים שתעשה להם נסים ואינם נריכין להתבוננות תלהתה וספיניות לעבור תת הים : **יסיעו רגליהם** פי' יתקבו רגליהם תת ביבשה . שלת נבקע הים שלת עד שבכנסו לתוכו כדאי' בסמוך : **ומה אם אדה"ר** כו' ללמד מדתתת ביבשה . ולת נת בתהבה . שלת שתין לפסוק יקוו המים של מקום לחד ותבלה ביבשה כדי ללמוד ק"ו ומה סם שדם ט' : **שהיה יחידי** והיה לו שיעשה לו ביבשה כי ספוקו . ועשה לו כל ביבשה כדי שיהה בהתהבה בכל העולם : **עשיתי יבשה** בשבילו . וגם זה הוא היפך המבע בקריעת יס סוף שבתוך המצרי יעלו המים ויבסו על התין לקלוסם כנודע . **עשיתי יבשה** בשבילו כלשון פ"ה בכ"ר משל למלך שבנה פלטין ומושיבי בתוכה לילמין כו' כך מתקלת בריותיו של עולם לת היה קיום של הקב"ה שלה שלת מן המים כו' לתר תקב"ה יקוו המים ט' . ר"מ שבשביל קיומו של תדם הפך לת הים לבשה שבע"ט כו' לך לתר תקב"ה יקוו המים ט' . ר"מ שבשביל קיומו של תדם הפך לת הים לבשה

לעניהם. ר"ש אומר אפי' דבר לא היו חסרין אלא מי שהיה מהרהר בלבו דבר והוא נעשה שנא' (שם עח) וינסו אל בלבבם לשאול אוכל לנפשם. ד"א לא הרגת דבר שלא היה חסר דבר בעולם ומה היה חסר תשובה שנא' (הושע יד) קחו עמכם דברים ושובו אל ה': (י) וחזקתי את לב פרעה. ארשב"ל משל לב' אתליטים אחד חלוש ואחד גבור נצח הגבור להלוש ונטל עטרה בראשו. מי גרם לגבור ליטול העטרה לא החלש. כך מי גרם להקב"ה ליטול שבח וכבוד לא פרעה שניעורו שנאמר וניער פרעה וחילו בים סוף לפיכך ואכבדה בפרעה. ויאמר מצרים אנוסה מפני ישראל. מה עשה הקב"ה רמז לארץ מצרים ועלתה והיו תאין מלחמה בים שנאמר ויאמר מצרים אנוסה מפני ישראל:

פרשה כב

(א) ויאמר ה' אל משה נטה את ידך על הים וישובו המים וגו'. הה"ד (שיר ב) אחזו לנו שועלים שועלים קטנים. כשהוא מושל המלכיות אינו מושלן אלא בחיות שנא' (דניאל ז) וארבע חיון רברבן סלקן מן ימא. וכשהוא מושל את המצריים אינו מושלן אלא בשועלים. מה שועל זה קטן מן ד' חיות כך מצרים קטנים מן המלכיות שנא' (יחזקאל כט) מן הממלכות תהיה שפלה. א"ר אלעזר ב"ר שמעון ערומים היו המצריים לפיכך הוא מושלן בשועלים. מה שועל זה מהלך ומביט לאחוריו כך המצריים מהלכין ומביטין לאחוריהם. ומה אמרו הבה נתחכמה לו. אמרו באו ונבא עליהן בחכמה ונראה היאך אנחנו משעבדין על ישראל [א] ברבר שלא יהא אלהיהן יכול להביא עלינו באותה מידה. אם נדונם בחרב יכול הוא להביא עלינו חרב. ואם באש יכול הוא להביא עלינו אש. ידעין אנו שנשבע שאינו מביא מבול לעולם אלא בואו ונדונם במים שאינו יכול להביא אותם עלינו. א"ל הקב"ה רשעים כבר נשבעתי שאיני מביא מבול לעולם אבל מה אעשה לכם אני מביא אתכם למבול וכל אחד ואחד אני גוררו למבולו. והוא שדוד אומר (תהלים סג) יגירוהו על ידי חרב מנת שועלים יהיו אלו המצריים הרשעים שגרן הקב"ה להרבו של ים. מהו מנת שועלים יהיו. אמר הקב"ה המכה הזו תהא מתוקנת להם לשישמרן הקב"ה ולא הביא עליהן י' מכות ושם מתו. א"ר ברכיה שועלים קדמאה מלא והניינא חסר שעלים כתיב על שם שעלו של ים. א"ר יוחנן רצפורי מה היו בנות ישראל הכשרות והצנועות עושות הן נוטלות את בניהן וממטינות אותם במהילות. והיו המצריים הרשעים מביאין קטנים ומכניסין אותם בבתיהם של ישראל ועוקצים אותם ובוכים והיה התינוק שומע קול של חבירו שהיה בוכה והיה בוכה עמו. והיו נוטלין אותו ומשליכין אותו ליאור לכך נאמר אחזו לנו שועלים שועלים קטנים וגו' עד שנעשה כרמינו סמדר. לכך נאמר וישובו המים על מצרים שישוב הגלגל עליהם. וכן יתרו אומר (שמות יח) עתה ידעתי כי גדול ה' מכל האלהים כי בדבר וגו' אמר מכירו הייתי לשעבר וביותר עתה שבמחשבה שחשבו לאבד את ישראל בה דנם הקב"ה שנא' (שם) כי בדבר אשר זדו עליהם: (ב) ד"א וישובו המים. א"ר יוחנן כיון שעלה אחרון שבישראל מן הים ירד לתוכו אחרון של מצרים. ורשב"ל אומר על אלו ואלו נגעל הים מד' רוחותיו. אמר משה לפני הקב"ה מה יעשו ישראל. א"ל אי אתה זקוק למה שאני עושה להם נס. באותה שעה שלח הקב"ה את ידו והעלן מן הים שנא' (תהלים יח) ישלח ממרום יקחני ימשני ממים רבים. א"ר אבהו משל למי שראה הגייסות באות עליו והיה בנו עמו. מה עשה נטל בנו בידו והיה נלחם עם הגיים בשניה. ואמר לו בנו אבא לא אחסר אותן שתי ידים אחת שהיא מחזקת אותי ואחת שהורגת בגיים. כך אמרו ישראל להקב"ה יהי שלום על אותן שתי ידיך אחת שהיתה מצלת אותנו מן הים ואחת שהיתה מנערת המצריים שנאמר ימינך ה' נאדרי בכח ימינך ה' וגו': (ג) וישבו המים. וישב המים לא נאמר אלא וישובו המים מכאן שכל המימות חזרו. על המצריים לא נאמר אלא על מצרים [ב] שנטל הקב"ה שר שלהם תחלה וטבעו בים ואח"כ ירדו כולם אחריו. לכך נאמר וישובו המים על מצרים ואח"כ על רכבו ועל פרשיו. (ד) וייראו העם את ה'. [ג] שנו רבותינו הקורא את שמע צריך להזכיר קריעת ים סוף ומכת בכורות באמת ויציב ואם לא הזכיר אין מחזירין אותו. אבל אם לא הזכיר יציאת מצרים מחזירין אותו שנאמר (דברים טז) למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים. ומה בין יציאת מצרים לקריעת ים סוף. אלא שיציאת מצרים קשה שנא' (שם ד) או הנסה אלהים וגו' ואתכם לקח ה'. הדע לך שזו קשה מזו שביציאת מצרים כתיב אנכי ה' אלהיך אבל בקריעת ים סוף אינו מזכיר את השם. ולמה צריך להזכיר קריעת ים סוף באמת ויציב לפי שכיון שקרע להם את הים האמינו בו שנא'

יד יוסף פרשה כב א לעיל פ"א סי' י"א וסי' כ"ג. וספר סוטה. סוטה פ"ק: ב לעיל פ' כ"א. ולקמן פ' כ"ג. ותנחומא פ"ז סי' י"ג: ג ירושל' ספ"ק דברכות:

מתנות כהונה

לאוכל כו'. פי' שלדם לא חסרה כאילו כתיב לא חסרת רק דבר: אתליטים. פי' הענוך בריהם: לאחוריהם כלו' כמה שנעשה ונגזל במבבר סוסים שעברו וכדמפרש ואזיל וע"ל פ"א: ושם מתו. כאתך הים ופימר אותם ולא המית אותם בי' מכות הראשונים: שעלו. דרכו והשבילו כד"א אם יספיק עפר שומרון לשועלים ורבים חבירו: הגלגל. שבקשו הם לאבד ישראל במים נתגלגל עליהם: לא אחסר. יהי רצון שלא אחסר כלו' שלא אראה בהם חסרון והשתא כה: שר שלהם. מצרים שמו. וכדלעיל פ' כ"א: כתיב אנכי וכו'. שנאמר (תלים פא)

ענף יוסף

דאמרינן בגל' פ' י"ש משמע שכתב דאריב"ש כל מה שנברא אחר חכמת שלא נבראו. ומשום בראשון ובקיע כמה אינו מוכל אמכאה כו':

פרשה כב (ד) [אלא שיציאת מצרים קשה] עד שבולנך לסוגיא ע"י מכות והוראות ומשפטים שהם הוץ לעבע. ולכך מוכיר את השם שהל ידו נ"ס כנס כוח: [אבל בקי"ס אינו מוכיר את השם] שמנין הבקעות וקריעה נעשה ע"י שהיים יהו דוסם. ולכן לא הזכיר בו את השם לפי שגעשה ע"י נגוה ולא מוכין לנעשות ע"י הקב"ה ולא מוכיך לנדד המשערכות כי כבר מוהה כו' ומו בראשים (פ"ג): ונלאות

עץ יוסף

תמה תחת הפעם [ת"נ]. ובשוח"ט. זמור כ"ג א' דלא הוה חסר אלא מימר והוא נעשה. לא אמרין יעשה המן כבשר עגל הוא נעשה. יעשה המן פסומות והוא נעשה: אפי' דבר לא היו חסרים שהרהורם היה עולה להם לדבר: ומה היה חסר תשובה. ומה שרמזם התורה כאן חסרון תשובתם. שבכל עת חטאו בבקשת מזונות במן ושלו יומים אף שלא היה חסר להם כלום: (י) וחזקתי את לב פרעה ארשב"ל משל. זה שייך לעיל קודם פרשה זו במקומה [ת"נ]. וסיפ"ת למה שמ"ם הוא וג"ל ואי הגי מחזק את לב פרעה: משל כו' ענין המשל שקשה איך יתלה שבח התכבדותו ית' בפרעה. לכן אמר משל לשני אתליטים (פי' הענוך) פרים שאע"ג שהגבור כבודו מעצמו. מכל מיפרסם כבודו למי שאינו מכירו על ידי נצחון. ואם יאמר על דרך שהחלש גרם לגבור שיטול עטרה וכבוד. כן לפי שלא היה יכולתי יתב' נודע בעולם לרבים. ועתה נודע על ידי טביעת מצרים יאמר כי הוא סבה לכבודו: שנא' ויאמר מצרים אנוסה ופירוש שהוכנים נס"ם בראותם מלחמה בים. אמרו אנוסה מפני ישראל כי ה' נלחם להם במצרים:

פרשה כב (א) הה"ד אחזו לנו שועלים כמו לפרש וישובו המים שחב עמלם בראשם כי בדבר אשר הרשיעו מדות. ומייתי מה שנהפכו מחשבתם כי התחכמו להנצל מן הפורעניות וחשבו שלא יוכל לדונם במים. ולהכי מייתי אחזו לנו שועלים שנלכדו על ערמתם. ואגב דמייתי קרא מפרש ואזיל ביה כל מה דמצי מפרש כדרך המדרש: אלא בחיות. פי' גדולות הזקות כדכתיב וארבע חיון רברבן וכו' דהל"ל הא שועל נמי מין חיה הוא: אלא בשועלים דהיינו אחזו לנו שועלים דבמצרים מיירי כדלקמן בחיות: כך מצרים קטנים בגבורה כשועל מול שאר החיות. דהל"ל אפי' שלא דכלהו מושלן בחיות וזו בשועלים. והא דאמר לעיל פ"ט שפרעה היה קוזמוקרטום. לא קשה. דבמכילתא שנו שלא היתה מלכות יחידה משל מצרים אלא שלא פרדה לשעה: לפיכך מושלן בשועלים. שכן דרך החיות: מהלך ומביט לאחוריו מתוך בקיאותו מביט לאחוריו שלא יזיקנו אחר. כך המצרים הביטו במה שיבואו אחריהם לראות את הנולד שלא יהיו נענשים שאמרו הבה נתחכמה לו: ונבא עליהן משמע דמפרש נתחכמה לו לעם. ולא לאלהים כדלעיל פ"א ע"ש: כבר נשבעתי כלו' אמת שכבר נשבעתי ואי"א לחזור. אבל מ"מ אמצא לכם מקום להביא אתכם למבול. ואין הכי נמי שהיה יכול להביא עליהם מבול כי אין הגזירה אלא על כל העולם אך בשביל אהבת הקוער סמך אלעיל ואינו מביא רק טעם זה על שהוא יפוי כח המבול: להרבו של ים פי' להרב של ים שבמ"ע גרם להרבה שלים ופי' כדכתיב והים את הים להרבה. ומה היה נרמז שהיו סטרים שגם הם יעברו בים בחרבה: מנת שועלים. כי מה שעם לשון מנה בכאן ומפני לפי המכה זו שהיה מתוקנת לאלו שממנו כ' שלא ימותו בעשר מכות כדי שימותו שם במדתן. להכי קרי לה מנה כמפרים מנה מיוחדת כשאמר נתן מהשאר: המכה הזו כאחת גרם כמנה הזו: א"ר ברכיה שועלים קדמאה כו'. כוונתו להביא ראיה דשועלים קאי אמצרים שנטבעו בים דהא תניינא כתיב חסר על שם שעלו של ים: שעלו של ים פי' על שם שהיה נפרע מהם במים שאמדרו בשפלו של מגזם (רש"י בפירוש המקרא). והמת"כ והפ"א פירשו שעלו דרכו ושבילו כד"א אם ישפוק עפר שומרון לשעלים: א"ר יוחנן רצפורי מה היו כו'. בא ג"כ לפרש שעלים חסר ודריש שקאי אמצרים פשו עניין המצרים חכמות ותכלות ושוקים אותם [ת"נ]: עד שנעשה כרמינו סמדר. פי' שנתמעטה בכיית הקטנים היו מתבולים את כרמינו בעוד שנעשה כרמינו סמדר. ר"ל בעודם בגיל קטנים כסמדר שהענבים דקים. וכיוס את ישראל לכרם כמד"א כי כרם ה' צבאות בית ישראל: ששוב הגלגל עליהם. כלו' שפי' וישובו המים שהמים שחשבו לאבד את ישראל שבו עליהם לאבדם כאשר זמו לעשות. ע"ד ישוב עמלו בראשו. ועל זה נאמר בדרך מליצה השבת הגלגל: מכירו הייתי לשעבר. דייקו זה משום דהא כבר פי' יתרו מעברים כדאי' לעיל פ"א. ואיך אמר עתה ידעתי. אע"כ שפי' עתה מכירו אני יותר. או דייק מאי עתה ידעתי דהני הפסים הם כנטוא אחד. כי מלת עתה הוא לשון הווה. וידעתי הוא לשון עבר [ת"נ]: שבמחשבה שחשבו לאבד כו'. פי' נגי שמדה כנגד מדה הוא דבר פלא ומוסף לשבר ועתה. לאפוקי בשאר מכות גדולות ונפלאות ים לגבל דין לחלוק ולומר שמקרה הוא ולא בהשגחת הש"י: שנא' כי בדבר אשר זדו בקדירה שבשלו בה נתבשלו: (ב) דבר אחר וישובו המים א"ר יוחנן כיון שעלה אחרון כו'. ולא שב הים לאיתנו ולא ניזוק אחד מישראל ולא נמלט אחד ממצרים כדכתיב לא נשאר בהם עד אחד. ומוכרח לומר כן משום שמחנה מצרים ומחנה ישראל היו סמוכים זה אחר זה. הילך כשיצא אחרון שבישראל מיד הוצרך לשוב הים לאיתנו. ועי' בשוח"ט ומ"ש שם: על אלו ועל אלו נגעל. כצ"ל וכן היתה בכוה"פ על אלו ועל אלו הפך הים. ופי' שבעוד כל מצרים וכל ישראל בתוך הים שב הים לאיתנו. ולכן אמר משה מה יעשו ישראל לינצל. ושלח ה' ידו והעלן ועשה הקב"ה כן כדי לשבר את לבן לאביהם שבשמים וגם להגדיל הנס: באות עליו וכן בנמשל היה נס כן המלחמה נערכו ים' לפי שהיו מכחשים שמו ח"ש ה' איש מלחמה ה' שמו: שנא' ימינך ה' כו' מ"ש נכפול ימינך. לכן פי' שהאחת כנגד הימין והאחת כנגד השמאל. וקרא תרוייהו ימין מפני שאין שמאל למעלה כדאי' בחזית פסוק ישקני. והכוונה שיפעל ב' הדברים בבת אחת. וכאומר נאדרי בכח כמו נהגלא ישראל כי הכה מציל כענין ועתה יגדל נא כח ה': וישב הים לא נאמר. כצ"ל כדקאמר נטה את ידך על הים. וכן היה מפסק את ידו על הים [יפ"ת]: שכל המימות חזרו. פי' שכתוב שכל המים שבעולם נבקעו כדלעיל פ' כ"א כן כשחזרו כל המים חזרו: על המצרים לא נאמר דקל"ל כיון דכתיב על מצרים. על רכבו ועל פרשיו ל"ל אלא שכל בכלל מצרים. להכי כיון דלא כתיב המצריים נסירות מפרשינן ליה על השר כי שהי דלא שייך כן יתורא. והיינו דקאמר לכך נאמר וישובו המים על מצרים ואח"כ על רכבו כו': (ד) שנו רבותינו כו' הביא הלכה זו לכאן. דמהכא ילפינן שהי' והאמינו בה' כשממעו שעי' קריעת ים סוף האמינו בה' כדקאמר שעל כן מזכיר קריעת י"ס באמת ויציב. וע"כ קאמר הא"ע שעי' האמונה זכה לשירה. אבל מקודם לזה לא היתה אמונתם גמורה אלא בקצת ספק. ול"נ כדלקמן ס' כ"ג אע"פ שהאמינו חזרו ולא האמינו כו': באמת ויציב ואף באנו מזכירין ג"כ באמת ואמונה ערבית המכה בעברתו כל בכורי מצרים. וי"ל לפי שתפלת ערבית רשות לא קתני: אבל אם לא הזכיר יציאת מצרים. ר"ל לא באמת ויציב ולא קרא פרשת ציצית. אין מחזירין אותו: ומה בין יצ"מ לקריעת י"ס. שחייבה תורה להזכיר זה ולא זה: שנא' או הנסה אלהים. יובן ע"ד דאי' בשוח"ט או הנסה וגו' מקרב גוי כאדם שהוא שומט את העובר ממעי בהמה (כענין שאמר והקרב והכרעים) למדו נער לנפשם. ממן אף לגוזם הגו' ואתכם לקח וגו' מכור הברזל כאדם שהוא נוטל האבן מתוך הכור בלא נגם. והכוונה שלא היה להם במצרים שום זכות ועמדו הדין קטגור ואין כצאנה. וגם לפניו ישבך קשה לעשות נגד מדות. בגל

שנא' ויאמינו בה' ובמשה עבדו. ובזכות האמנה שהאמינו זכו לומר שירה ושרתה עליהם שכינה שכן כתיב אתריו אז ישיר משה. לכך צריך אדם לסמוך גאולה לתפלה כשם שהם הסמיכו שירה אחר האמנה והקריעה. וכשם שהם טיהרו לבם ואמרו שירה שכ"כ ויראו העם את ה' ויאמינו ואח"כ אז ישיר כך צריך אדם לטהר לבו קודם שיתפלל. וכן איוב אומר (איוב יז) על לא חמס בכפי ותפלתי זכה. א"ר יהושע הכהן ב"ר נהמיה וכי יש תפלה עכורה אלא כל מי שידיו שלוכלכות בגזל הוא קורא להקב"ה ואינו עונה אותו למה שתפלתו בעבירה שנא' (נחמיה ו) ויאמר ה' לנח קץ כל בשר ונו'. אבל איוב שלא היה בעמלו גזל היתה תפלתו זכה לכך אומר על לא חמס בכפי לפי שאין עול בכפי ובעמלי תפלתי זכה. א"ר חמא ב"ר חנינא מנין שכל מי שהנזל בידו שתפלתו עכורה שנא' (ישעיה ו) ובפרשכם כפיכם ונו' אינני שומע מפני מה שידיכם דמים מלאו. ומנין שכל מי שטרחיק עצמו מן הגזל תפלתו זכה שנא' (תהלים כד) נקי כפים ובר לבב מה כתיב אתריו (שם) ישא ברכה מאת ה' זה דור הורשו:

פרשה כג

(א) אז ישיר משה. הה"ד (תהלים צג) נכון כסאך מאז אר"ב ברכיה כשם ר' אבהו אע"פ שמעולם אתה לא נתיישב כסאך ולא נודעת בעולמך עד שאמרו בניך שירה. לכך נאמר נכון כסאך מאז. משל למלך שעשה סלהטה ונצח ועשו אותו אנוסטסים. אמרו לו עד שלא עשית המלהטה היית מלך עכשיו עשינוך אנוסטסוס. מה יש בבור בין המלך לאנוסטסוס. אלא המלך עומד על הלוח. ואנוסטסוס יושב. כך אמרו ישראל באמת עד שלא בראת עולמך היית אתה ומשבראת אותו אתה הוא אלא כביכול עומד שנאמר (תהלים ח) עמד ויטודד ארץ. אבל משעמדת בים ואמרנו שירה לפניך באז. נתיישבה מלכותך וכאך נכון הוי נכון כסאך מאז באז ישיר: (ב) ד"א אז ישיר משה. הה"ד (תהלים קו) ויאמינו בדבריו ישירו תהלתו. א"ר אבהו אע"פ שבתוב כבר שהאמינו עד שהיו במצרים שנאמר ויאמן העם. חזרו ולא האמינו שנא' (שם) אבותינו במצרים לא השכילו נפלאותיך. כיון שבאו על הים וראו גבורתו של הקב"ה היאך עושה משפט ברשעים כמה דתימא (דניאל נ) ותאהז במשפט ידי ושקע את מצרים בים מיד ויאמינו בה'. ובזכות האמנה שרתה עליהם רוה"ק ואמרו שירה הה"ד אז ישיר משה ובני ישראל. ואין אז אלא לשון אמנה שנא' (נחמיה נ) ויהי מאז הפקיד אותו בביתו ובכיתו (שם) ובל יש לו נתן בידו. הוי ויאמינו בדבריו ישירו תהלתו: (ג) ד"א אז ישיר משה. הה"ד (שיר ד) נופת תטופנה שפתותיך. א"ר לוי בר חייא משל למדינה שמרדה על המלך. אמר המלך לדוכוס שלו נלך ונ' אתם בה. א"ל דוכוס אין אתה יכול. ההריש המלך והלך בלילה בעצמו ובכשה. ידע דוכוס עשה עטרה והביאה למלך. א"ל העטרה הזו למה. אמר בשביל שהטאתי בדבר ואמרתי לך אין אתה יכול. כך אמר משה לפני הקב"ה יודע אני שחטאתי לפניך באז שנא' (שמות ה) ומאז באתי אל פרעה ונו'. והרי טבעת איתו בים. לכך אני משבחך באז שהה"ד אז ישיר משה. בא וראה דרך הצדיקים במה שהם סורחים הם מתקנים הוי נופת תטופנה שפתותיך כלה. ממי הם למדים מן הקב"ה שבדבר שהוא מבה הוא מרפא שנא' (ירמיה ל) כי אעלה ארוכה לך וממבותיך ארפאך ממבות שאני מבה אותך מהם אני מרפא אותך. מנין תדע כן מן הקב"ה צא ולמד ממרה שהורה למשה דבר מר והשליך למים ונמתקו המים שנאמר ויורהו ה' עץ וישלך אל המים אי זה היה ר' נתן אומר א ירדינון היה ר' יהושע אומר של ערבה היה ר' אלעזר המודעי אומר של זית היה. מ"ם עץ מר היה והמתיק המים המרים וכך משה לא קנטר אלא באז ובמה שטרח תיקן מעשיו ואמר אז ישיר משה: (ד) ד"א אז ישיר משה הה"ד (מיכה ז) פיה פתחה בחכמה ותורת הסד על לשונה. מיום שברא הקב"ה את העולם ועד שעמדו ישראל על הים לא מצינו אדם שאמר שירה להקב"ה אלא ישראל. ברא אדה"ר ולא אמר שירה. הציל אברהם מכבשן האש ומן המלכים ולא אמר שירה. וכן יצחק מן המאבלת ולא אמר שירה. וכן יעקב מן המלאך ומן עשו ומן אנשי שכם ולא אמר שירה. כיון שבאו ישראל לים ונקרע להם מיד אמרו שירה לפני הקב"ה שנא' אז ישיר משה ובני ישראל הוי פיה פתחה בחכמה. אמר הקב"ה לאלו הייתי מצפה. ואין אז אלא שהמה שנאמר (תהלים קו) אז יטלא שחוק פינו: (ה) א"ר יהודה בן פזי מה ראו ישראל לומר שירה באז ישיר. אלא אמרו מתחלה היה הים הזה יבשה ועמדי דורו של אנוש והבעיטו לפניו באז שנא' (נחמיה ד) אז הוחל לקרא בשם ה' ב ועשאו הקב"ה ים ופרע מהם שנא' (עמוס ה) הקורא למי הים וישפכם על פני הארץ. ועכשיו ים היה ונעשה לנו יבשה שנא' ובני ישראל הלכו ביבשה בתוך הים נקלסנו באז שהפך לנו ים ליבשה הוי אז ישיר משה ובני ישראל. ואין אז אלא לשון בטחון שנא' (מלכי ג) אז תלך לבטח דרכך: (ו) ד"א אז ישיר משה הה"ד (שיר ד) אתי מלבנון כלה. א"ר לוי ג בנותי שבעולם כלה מקשטין ומבשמין אותה ואח"כ מכנסין אותה לחופה. והקב"ה לא עשה כן אלא אמר לכנסת ישראל אתי מלבנון כלה. מטיט ולבנים לקהתיך ועשיתיך כלה. למה ב' פעמים אתי מלבנון אלא אמר הקב"ה אתי נליתם מביה"ם שנקרא לבנון שנא' (ישעיה ו) אני עליתי מרום הרים

יד יוסף פרשה כג א פנחומא ס"ו. יונתן וירושלמי פסוק ויזכרו ס' עץ: ב כ"ב ס' כ"ג. סי' י"ח. כפרי ח"כ פיסקא מ"ג. ירוש' מקלים פ"ו: ג שם"ר נשא פ"ד סי' י"ג:

מתנות כהונה

עני הנודפני המחכך בם' כל שפה ונפ' תלו פרפוח ובמכילתא' וס' כ"ו במכילתא: ואין מז מלת ל' בסמתן. הוא כעין ד"ל בלשיקך קלסוהו בלעגן מז על שבעתו ביטוחתו ויהיו לתוך סיס: מלבנון. דכתו ל' לבניס: שמות

עץ יוסף

מכל נקריעת יס סוף כבר היה בידם זכות מילה ופסח: מזכיר את השם שהולך הקב"ה בנבודו ובעצמו להושיעם ממצרים לפי שהיו משועבדים וכבושים כ"כ תחת מלך ואומה קשה: בקריעת י"ם הינו מזכיר לה הפם פי' בכ"מ במזכיר קריעת י"ם הינו מזכיר בקריעה ובקע ע"פ הקב"ה: ולמה צריך להזכיר קריעת יס סוף. ועל הזכרת מפת בכורות לא קאי ליה דכיון דמזכיר יב"מ מזכיר מפת בכורות שע"כ הושלמו ממצרים: האמינו בו ותיאה ויש נתקן על תמונתינו כה' שנתלמד למעבר. תו על בתמת וקיים דכתו שהמזיר לנו בכתובתו כדכי' סמוס בס"ק ובמ"ב דכתוב: ובזכות האמנה כוונתו כזה להבין דלמה לעולם מעלת התימוה שהם הסמיכו שירה לאמנה. ושירתה עליהם שכינה. פתיכולת זה היתך הסכימו כולם לומר שכתו בלשון תמך כדתימת בהדית במכילתא: שכן כתיב תהביו מז יסיר מפה. ואין מז אלא לשון לקח תמנה כלקחתן ס' כ"ג: בשם שהם הסמיכו שירה לי' שיהו מלוכלות בגזל שזה חיקרי שפיר תפלה נה סיפור שכתו על מקום נב' ולמטעות ואמ"כ אתלה לבקיו. וכן בסיהה בתהלה שכתו על מקום ומת"כ ספול עליהם לימתה ופתה ונו' הבינתו והמעתו שזו נקבה: טיהרו לבם שמתפלה שה בלבם שכך ונמנום על הנפים ועכביו מתחמת להם כי מה' היתה זאת: כי כדבר תבר זה עליהם. ולכן תמרו בירה ובתלה לה' מקל"ח מתפלה: לטהר לבן פי' מיכל הרהורי עבירה ולהרהר המובה על כל המחשו: אלא כל מי שידיו מלוכלות בגזל אזה חיקרי שפיר תפלה שמתה סוכרה. שתפלה עלמה סוכה ופלת בהתפלל שוכרה: מפני מה שידיכם דמים מלאו. מפרש דמים לשן ממון ולפ"ל לפרושי דמים ממש. דהא מילתא דפשיטא כי סופך דמים לה יכון: שכל מי שמרחיק עצמו מן הגזל כו'. (עם היות כוב כ"ל בכליס כו כמו שתמצ"ל וזכן בגזל) כ"ש שרחק מתפלת עניות לכן תפלתו זכה:

פרשה כג

(א) אע"פ שמעולם אתה מעוס דקרא זה סיפר לה עצמו דכיון למעולם אתה פי' שהקב"ה קדמון בג"ת. ת"ל נם הכפא הוה קאחר על מעלתו קדומה בקדמוסו ודכיי קאמר מאז דמשמע מזמן מה. להכי מפרש הפ"ש שמעולם אתה כו': לכך נאמר נכון כסאך מאז. כי מאז יסיר מפה: אנוסטוס הרומיים קלמ"ו למושל לנוסטוס. ומעם המלה מוסיף ומנדל: המלך עומד על הלוח. כשמלהיים אותו מ' מלייהן לאותו בשמיהה. להלחות לעם שעומד ומוכן ומזומן לקוטם ונקמתם ולנלת מלהמותיהם אבל כשמלייהן לנוסטוס מלייהן אותו כיושב במטוחה אחר שנלחם לה כל. כך הוא העניו לאחן שכשה עלם כו'. תלת עומד הוא לנגד בי חדם כשיכול להרלות להם שהוא נכון ומזומן להחוס ולהכניע מת מויביהם ההם רגליהם (ת"ק): שנא' עמד ויטודד ארץ. מפרש ליה לקרא דמייהי מבריאת עולם. שהבעל מדם השלה כהלתי ל' ע"ד מי מדד בשעלו מים ושמים בזרת תכן: (ב) הה"ד ויאמינו בדבריו ישירו תהלתו. דרים שלח מיכף ומיד שהאמינו שהקב"ה כדלקמן ומייתי ליה מיאלתא דבריו ישירו תהלתו: אע"פ שכתוב בכך שהאמינו כו'. שהאמונה שיהקב"ה במנרים לה היתה אמונה קיומה ומחמת שראו נסים וגבורות שעשה להם ולאבותינו במנרים מ'. לך כתיב התם לטטיע במנרים לה בשביל שפלאותיך ונ' ויאמרו עכ

תרים ירכתי לבנון. ומנין שהלכה שכינה עם ישראל בגולה שנא' (שם שם) למענכם שלחתי בבלה. ואומר (יחזקאל א) היה היה דבר ה' אל יחזקאל בן בוזי הכהן. וכן דניאל אומר (דניאל י) ואני הייתי על יד הנהר הגדול הוא חדקל. וכן משה אומר (ויקרא כו) ואף גם זאת בהיותם בארץ אויביהם וגו' איני יכול להניחם כי אני ה' אלהיכם. מפני קדושת שמי עשיתי ועמי אתם חוזרים הה"ד אתי מלבנון כלה אתי מלבנון תבואי מן המלכיות שנקראו לבנון שנא' (יחזקאל לא) הנה אשור ארז בלבנון. וכה"א (מיכה ב) עלה הפורץ לפניהם וגו' ויעבור מלכם לפניהם וה' בראשם (שיר ד) תשורי מראש אמנה א"ר יוסטא ה הר הוא ושמו אמנה עד אותו ההר א"י מכאן ולהלן חו"ל. א"ר אלעזר ב"ר יוסי כשיגיעו הגליות לשם יהיו אומרים שירה לכך נאמר תשורי מראש אמנה. ד"א תשורי מראש אמנה עתידין ישראל לומר שירה לע"ל שנא' (תהלים צח) שירו לה' שיר חדש כי נפלאות עשה. ובאיזה זכות אומרים ישראל שירה בזכות אברהם שהאמין בהקב"ה שנא' (בראשית טו) והאמין בה' היא האמונה שישראל נוחלין בה ועליו הכתוב אומר (חבקוק ב) וצדיק באמונתו יחיה הוי תשורי מראש אמנה. ו מראש שניר בזכות יצחק. וחרמון בזכות יעקב. ממעונות אריות גלות בבל ומדי. מהררי נמרים זו אדום. ד"א תשורי מראש אמנה א"ר נחמיה לא זכו ישראל לומר שירה על הים אלא בזכות אמנה שנא' ויאמן העם וכתיב ויאמינו בה'. א"ר יצחק היו רואין כל אותן נסים שנעשו להם ולא היה להם להאמין. אלא א"ר שמעון בר אבא בשביל האמנה שהאמין אברהם להקב"ה שנא' והאמין בה' ממנה זכו ישראל לומר שירה על הים שנא' אז ישיר משה הוי תשורי מראש אמנה: (ז) ד"א אז ישיר משה. הה"ד (תהלים נט) ואני אשיר עזך וארנן לבקר חסדך. ואני אשיר עזך לע"ל שנא' (ישעיה יב) הנה אל ישועתי אבטח ולא אפחד. וארנן לבקר חסדך אותו בקר של יום הדין שנא' (שם כא) אמר שומר אתא בקר וגם לילה. כי היית משגב לי באדום. ומנוס ביום צר לי בגוג ומגוג. ד"א ואני אשיר עזך אימתי בשעה שעמדו ישראל על הים ואומרים שירה שנא' אז ישיר משה ומה אמר עזי וזמרת יה. וארנן לבקר חסדך. אותו בקר שהשקפת על מחנה מצרים שנא' ויהי באשמרת הבקר וגו'. ד"א אותו הבקר שהורדת לנו את המן שנא' (שמות טז) ובבקר היתה שכבת הטל. ד"א אותו הבקר של מתן תורה שנא' (שם יט) ויהי ביום השלישי בהיות הבקר. כי היית משגב לי בפרעה ובמצרים. ומנוס ביום צר לי בעמלק: (ח) ד"א אז ישיר משה הה"ד (תהלים סח) קדמו שרים אחר נוגנים. ז א"ר יוחנן בקשו המלאכים לומר שירה לפני הקב"ה באותה הלילה שעברו ישראל את הים ולא הניחן הקב"ה. א"ל לגיונותי נתונין בצרה ואתם אומרים לפני שירה. הה"ד ולא קרב זה אל זה כל הלילה כמ"ד (ישעיה ו) וקרא זה אל זה ואמר. וכיון שיצאו ישראל מן הים באו המלאכים להקדים שירה לפני הקב"ה. א"ל הקב"ה יקדמו בני תחלה הה"ד אז ישיר משה. אז שר לא נאמר אלא אז ישיר שהקב"ה אמר ישיר משה ובני ישראל תחלה. וכן דוד הוא אומר קדמו שרים אלו ישראל שעמדו על הים דכתיב אז ישיר משה. אחר נוגנים אלו המלאכים. ולמה כך אמר הקב"ה למלאכים לא מפני שאני משפיל אתכם אני אומר שיקדמו תחלה אלא מפני שב"ו יאמרו תחלה עד שלא ימות אחד מהם. אבל אתם כ"ז שאתם מבקשים אתם חיים וקיימים. משל למלך שנשבה בנו והלך והצילו והלכו בני הפלטין מבקשין לקלס למלך ובנו מבקש לקלסו. אמרו לו אדוננו מי יקלסך תחלה. א"ל בני מכאן ואילך מי שרוצה לקלסני יקלסני. כך כשיצאו ישראל ממצרים וקרע להם הקב"ה את הים והיו המלאכים מבקשי' לומר שירה א"ל הקב"ה אז ישיר משה ובני ישראל תחלה ואח"כ אתם. הוי קדמו שרים אלו ישראל אחר נוגנים אלו המלאכים. בתוך עלמות תופפות אלו הנשים שהן קלסו באמצע כדכתיב ותקח מרים הנביאה וגו': (ט) רבי יהודה אומר מי אמר קילוס להקב"ה ח התינוקות. אותן שהיה פרעה מבקש להשליך ליאור שהם מכירין להקב"ה. כיצד כשהיו ישראל במצרים והיתה אשה מבנות ישראל מבקשת לילד והיתה יוצאת לשדה ויולדת שם וכיון שהיתה יולדת עוזבת הנער ומוסרת אותו להקב"ה ואומרת רבון העולם אני עשיתי את שלי ואתה עשה את שלך. א"ר יוחנן מיד היה יורד הקב"ה בכבודו כביכול והותך טיבורן ומרחיצן וסכן. וכן יחזקאל אמר (יחזקאל טז) ותשלכי אל פני השדה בגעל נפשך וכתיב (שם) ומולדותיך ביום הולדת אותך לא כרת שרך וכתיב (שם) ואלבשך רקמה וכתיב (שם) וארחצך במים. והיה נותן ב' טינרין בידו אחד מניקו שמן ואחד מניקו דבש שנא' (דברים לב) ויניקהו דבש ט מסלע. והיו גדלים בשדה שנא' (יחזקאל טז) רבבה כצמח השדה נתתיך. וכיון שהיו גדלין היו נכנסין לבתיהן אצל אבותיהן והיו שואלין להם מי היה זקוק לכם והיו אומרים להם בחור אחד נאה ומשובח היה יורד ועושה לנו כל צרכינו שנא' (שיר ה) דודי צח ואדום דגול מרבבה. וכיון שבאו ישראל לים היו אותן התינוקות שם והם ראו להקב"ה בים התחילו אומרים לאבותיהם י זהו אותו שהיה עושה לנו כל אותן הדברים כשהיינו במצרים שנא' זה אלי

יד יוסף ד לעיל פ' פ"ו : ה ירוש' שביעית פ"ו. ספ"ב רבה פ' ד' ס"י י"ח. ו ... וכוזר שמות דף ג' : ז תנחומא י'. שוח"ט מזמור קו : ח מכיל"א פ' פ"ב. סוטה י"א : ט לעיל פ"א ס"י י"ח וש"נ : י ילק"ש ותוס' פסוק זה אלי :

מתנות כהונה

שניר בזכות יצחק כו' פי' במדר' חזית (ד ז) כו' וע"ש בילקוט ובמגלה קצ"ר ומעט טוב: אחר נוגנים אלו המלאכים. אחר שירתו ואח"כ כמו והנה איל אחר נאחז בסבך: טינרין. סלעים: ה"צ

ענף יוסף

פרשה כג (ו) [ובאיזה זכות אומרים ישראל שירה] דאיתא בשוח"ט מזמור ק"ח לא כל מי שרוצה אומר שירה אלא כל מי שנעשה לו נס ואומר שירה בידוע שמוחלין כל עונותיו. וא"כ אפשר שאף שינאלו לא יהיו זכאין כדאיתא לא זכו בעצם. וקאמר בזכות אברהם שהאמין כו' שזה האמונה שישראל כו' : (ח) [לא מפני שאני משפיל אתכם כו'] בלאו הכי הוא דהבינו ישראל הגדולים אתכם לפי דעתם קאמר וכה"ג איתא בבמדב"ר פ' י"ג בסיום הקב"ה למלאכים ואמר לכם שירה פשוט

המלאכי השרת. והיינו הא דקאמר כי זה הוא כפעם כלומר. וא"ע למלאכים לא מפני שאני משפיל אתכם

עץ יוסף

מוכנים להדבק בנבואה להיותם מורגלים בטוב ולבנים ולא ידעו חכמה ומוסר ה' מרוב אהבתו קרבן אליו: למה ב' פעמים מקפה על רבי לוי. ומפרש קרא על גלותם עם השכינה והזרתם: שנא' אני עליתי כו'. שבית המקדש נקרא לבנון. ע"ש שמלבין עונותיהם של ישראל כדאי' בריש ויק"ר: שהלכה שכינה כו'. ע"ל פ' פ"ו: ואומר היה היה דבר ה' ושרתה שכינה עליו בגולה. מפני שהשכינה בגלות וחזרו כל הארצות להיות כשרות לדברות כמו שהיה קודם בחירת א"י: הידקל הוא ההולך קדמת אשור: איני יכול להניחם. אלא שתהיה שכינתי עמהם להצילם בהם: מפני קדושת שמי עשיתי. זאת כשכינתי עמהם בגלות שלא יתחלל שמי: מן המלכיות שנקראו לבנון והא דלא מפרש מלבנון השני שהוא בית המקדש דאם כן הוה ליה לכתוב אתי ללבנון תבואי. וע' מ"ש בבמדב"ר סוף פ' ד': הר הוא ושמו אמנה. בפה"מ כתב רש"י הר הוא בגבול צפונה של ארץ ישראל. ובלשון משנה טורי אמנון: עד אותו ההר ארץ ישראל. כתב בעל יפה מראה בירושלמי דשביעית פ"ו ויתכן שהשירה היא על הגאולה ולפי שלא הוכשרו כל הארצות לומר שירה אלא א"י. לא ישירו עד באם לשם. אע"ג דמשגלו הוכשרו כל הארצות לומר שירה כדאיתא בפ"ק דמגילה. אפשר דמשהם נגאלים אע"ג דלא באו לארץ חזרו שאר ארצות לאיסורן עכ"ל: לכך נאמר תשורי לשון שירה כי שניהם משורש אחד: ד"א תשורי מראש אמנה עתידין ישראל לומר שירה לע"ל. כלומר כשיתבשרו בגאולה יאמרו שירה על מה שעתיד לבא דהיינו על הנסים שיבואו יקדימו לשורר מיד ויהיו בהחזק אמונתם כאילו נעשה. וזהו שירו לה' שיר חדש ואח"כ כתיב כי נפלאות עשה ואע"פ שעדיין לא נעשה כאילו נעשה. וזה תשורי מראש אמנה כלו' תתחיל לשורר מראש דהיינו מקדם אשר נעשה. וזה לך מגד אמונה וזה זכו בזכות אברהם [של"ה]. והיא האמונה שישראל נחלו בה. כלו' שהם מאמינים בני מאמינים. כי נטוע בהם טבע האמונה מאביהם כנחלה שירשו מאביו: שיר חדש הוא שיר לעתיד שיהיה נאמר בלשון זכר כדאי' בפסחים: מראש שניר בזכות יצחק. כדגרסי' בחזית ששיר זה יצחק מה זה השניר שונא את הגיר (כן הוא גירסת הילקוט) פי' שאותו הר שניר אינו מקבל זריעה חריפה. ובילקוט גרס מה ניר זה אינו מקבל זריעה אלא פעם אחת כך יצחק לא נתנסה אלא פ"א בנגד: וחרמון בזכות יעקב. כדגרסי' בחזית וחרמון זה יעקב מה חרמון זה כל טובו נתון בזוטו (פי' בתחתיתו) כך כהונה מיעקב לויה מיעקב מלכות מיעקב: בבלו ומדי וקרי למדי הקרובה לבבל אריה כמוה: זו אדום שהוא עז כנמר והא דלא חשיב יון משום שנאמר אתי מלבנון תבאי שמשמע שיצאו מגלות וזה לא שייך אלא בהגלו ג' גליות. אבל יון עדיין היו ישראל נשארו בארצם ולא נגלו כלל מסם [ת"כ]. אבל היפ"ת גרס מהררי נמרים זה יון והדום: שנאמר ויאמן העם. ואע"פ שאח"כ חזרו ולא האמינו תיקנו במה שחזרו אח"כ והאמינו כדכתיב ויאמינו בה': ולא היה להם להאמין שהאמונה שהאמינו במצרים קלקלו במה שחזרו ולא האמינו והאמונה שבים הקפה שהיו רואים כל אותן נסים שנעשו להם ולא היה להם להאמין: שנאמר והאמין בה' שפירושו שבשכר שהאמין מעולם בה' זכה: הוי תשורי מראש אמנה. בזכות ראש המאמינים והוא אברהם ועי' במדרש חזית: (ז) הה"ד ואני אשיר עוזך כו'. דקשיא לו שר מבעי"ל אלא בא לרמוז כי גם לעתיד ישירו השירה הזאת על הנסים שיעשו לדורות. וכעין דוד דקאמר ואני אשיר עוזך על שירה זו כמו שיתפרש. ואיידי דמייתי קרא מפרש ליה: שנא' הנה אל ישועתי וגו' כי עזי וזמרת יה. הרי שהשירה העתידה היא בהזכרת העוז. שקרא זה בשירה קמיירי דכתיב אודך ה' וגו' זמרו ה' כי גאות עשה: אותו בקר של יום הדין הגדול שיהיה כבקר כדאי' במכילתא בו יעשה ה' חסד להציל את ישראל מדינה של גיהנם: אמר שומר אתא בקר. פירושו דאיה שיום הדין נבקר ספי' אתא בקר שהוא יום הדין. וגם לילה כי הוא חשך ולא אור לרשעים ולכן אם תבעיון בעיו שובו אתיו. ר"ל אם תרצו לזכות בואו בתשובה: אותו בקר שהשקפת על מחנה מצרים. דמדכתיב וארנן לבקר משמע דקאי על הנס שהיה סמוך לבקר והיינו מה שהשקיף על מחנה מצרים בעמוד אש וענן: כי היית משגב לי בפרעה ובמצרים. אומה קשה ומלך קשה: ומנוס ביום צר לי בעמלק. ומפרש ומנוס כשנסו מן פרעה בא עמלק: (ח) הה"ד קדמו שרים כו'. דריש מלת אז שאז אמר הקב"ה ישיר משה כו' ומביא סמך לזה מקדמו שרים וגו': לגיונותי ישראל שעוברים בים ויש להם אימת הים: הה"ד ולא קרב זה אל זה כל הלילה. דרמיז אמלאכים דכתיב בהו וקרא זה אל זה: יקדימו בני תחלה. לפי שיש בדעתם לומר שירה. אבל בלילה לא אמר הקב"ה למלאכים טעם זה. מפני שלא היה בדעתם אז לומר שירה בגרסן שיה מעכבתן: שהקב"ה אמר אז ישיר משה. ופי' אז אמר הקב"ה ישיר משה ובני ישראל וכן עשו ויאמרו לאמר וכו': אלו ישראל שעמדו על הים. דלעיל מינה כתיב ראו הליכותיך אלהים שפירושו הדרכים שחדשת בים: אחר נוגנים אלו המלאכים. ואחר פי' ואחר כן: ולמה כך פי' שהמלאכים אומרים להקב"ה למה יקדימו ישראל: יאמרו תחלה עד שלא ימותו. והא דלא נימרו כלהו בהדי הדדי י"ל מפני שהמלאכים צריכים לשתוק ולשמוע בעוד שישראל מקלסין כי לענות אחריהן ברוך כבוד ה' ממקומו כדאי' בב"ר פ' ס"ה: אמר להם בני. וכן ישראל נקראו בנים שנאמר בני בכורי ישראל. בנים אתם לה' אלהיכם. אבל המלאכים הם העבדים כמ"ש בתנחומא. והטעם אפשר לפי שמוכרחים בפעולתם שאינם בעלי בחירה כעבד שמוכרח בעבודתו. אבל ישראל עושים רצון קונם בבחירה. כבן העובד לאביו ברצונו: אלו הנשים והא דלא כתבו בנביא אחר שרים שהם ישראל כדרך שאמרו שירה משום דבא להורות ברצון המלאכים היה לומר תהלה: שהן קלסו באמצע. דהיינו בתוך ישראל והמלאכים. עלמות תופפות הם הנשים שנאמר ותקח מרים הנביאה את התוף בידה: (ט) רבי יהודה אומר כו' דריש דהא דכתיב ובני ישראל אתא למימר שהבנים קטנים הם שהכירו הקב"ה ואמרו שירה: עשיתי את שלי. שהיו משתדלות להזקק לבעליהן בשביל פריה ורביה אע"פ שבני שבלותם היו רחוקים מזה: היה יורד הקב"ה כו'. ואע"פ שהמעשים האלו היה ע"י מלאך כדאיתא לעיל פ"א. מ"מ השכינה היתה שם ולכן הפירוש בים: שני טינרין שני עגולים כדלעיל פ"א מלשון טינרי דריחא שהן כמו גבשושים. או פי' סלעים וכדאי' בחזית פ"ה. מגור שהלמים מתרגמי' ממיגרא תקיפא: בחור אחד נאה כו' פיט להקב"ה לבחור נאה כי כחו חזק ויכלתו גמורה. ואמרו נאה ומשובח כי השיטו יותו נקי וקדוש מכל כח נוסף. ולכן הביא דודי צח ואדום שצח ממש פעל הנקמה ה' מכל כח נוסף. ואמר דגול מרבבה לשום יכר מבינות קדש המלאכים. ס סוף סבב כרהטוב: שנא' זה אלי דמשמע

אלי ואנוהו : (י) ד"א אז ישיר משה ה"ד (תהלים ט) נודע ה' משפט עשה. מדבר במצרים שעשה הקב"ה בהם משפטים במצרים ועל הים. ר' יהושע אומר ר' סבות לקו המצרים באצבע א' שנא' (שמות ח) ויאמרו החרטמים אל פרעה אצבע אלהים היא ועל הים לקו נ' מכות שנא' וירא ישראל את היד הגדולה ויהי ה' אצבעות וה' פעמים י' הרי נ'. וכן אתה מוצא באיוב שבאו עליו נ' מכות שנא' (איוב יט) הנוני הנוני אתם רעי כי יד אלוה נגעה בי. ר"א אומר מ' מכות לקו המצרים במצרים ור' על הים שבל מכה ומכה שהיתה באה עליהן היו באות ד'. כשם שנא' (תהלים עח) יהרוג בברד נפנם וכתיב (שם) וישלח בם חרון אפו עברה ועם וצרה משלחת מלאכי רעים. עברה א' זעם ב' צרה ג' משלחת מלאכי רעים ד'. הוי באצבע לקו ס' מכות וביד מאתים הוי משפט עשה. ומהו נודע ה' כרכתיב וידעו מצרים כי אני ה' בשעה שאעשה הדין לפרעה שכן כתיב אהריו בהכבדי בפרעה. וכתיב (שם ט) בפועל בפיו נוקש רשע זה פרעה. מה אמר בל הבן הילוד ונו' ואף הקב"ה עשה לו כשם שעשה שנא' וניער פרעה והילו בים סוף. מה הניון סלה אמרו ישראל מה עלינו לעשות אלא לומר שירים וזמרים שנאמר אז ישיר משה. אז ישירו משה ובני ישראל אינו אומר אלא אז ישיר משה. אריב"ל מבאן שנאמרה הפרשה על פי משה ואה"כ אמרוה אבותינו על הים: (יא) ד"א אז ישיר משה ה"ד (שיר ח) שהורה אני ונאוה. יא כנסת ישראל אומרת שהורה אני במעשי ונאוה אני במעשה אבותי. אמרו רבותינו אל תהי קורא בנוה ירושלים אלא בונות ירושלם. זו סנהדרי גדולה של ישראל שהן יושבין ומבנין אותה. ד"א בנות ירושלם א"ר יוחנן יב עתידה ירושלם להעשות טרפוליז לכל הארצות כרכתיב אשדוד ובנותיה. יג מהו כאהלי קדר. מה אהלים של ישמעאלים כעורים מכתוין ונאים מבפנים. כך הם ת"ח אע"פ שהן נראים כעורים בעוה"ז הם מלאים מבפנים מקרא משנה תלמוד הלכות ואגדות. אי מה אהליהם של ישמעאלים מטלטלין ממקום למקום יכול אף ישראל יטלטלו ת"ל ביריעות שלמה כיריעה של מי שאמר והיה העולם משעשה שמתחן כאהל לא זזו ממקומן. אי מה אהליהם של ישמעאלים אין להן תבבוסת יכול אף ישראל כן ת"ל כיריעות שלמה מה השלמה הזאת מתלבלת והוזרת ומתלבנת כך ישראל אע"פ שהן חוטאים הן שבים בתשובה לפני הקב"ה. ד"א שהורה אני ונאוה במה שאני שחורה בו אני נאוה. חטאו בהורב שנא' (דברים ט) ובחורב הקצפתם את ה'. ובהורב אמרו (שמות כד) כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע. בים המרו שנא' (תהלים קו) ויומרו על ים

בים סוף. ובים אמרו שירה שנא' אז ישיר משה ובני ישראל את השירה הזאת. יד בל השירות שנאמרו בעולם לשון נקבות לומר מה הנקבה הזאת מתעברת ויולדת והוזרת ויולדת. כך הן הצרות באות עליהן והיו אומרים שירות בלשון נקבות. לכך עמדו בבל מדי ויון ואדום ושיעבדו את ישראל. אבל לע"ל אין עוד צרות בו שנא' (ישעיה סה) כי נשכחו הצרות הראשונות וכתיב (שם לה) ששון ושמחה ישיגו וגו'. באותה שעה אומרים שיר לשון זכר שנא' (תהלים צח) שירו לה' שיר חדש: (יב) ד"א אז ישיר משה. הה"ד (שם ס) ויעלני מבור שאון ממצרים. מטיט היון מטיט ולבנים. (שם) ויקם על סלע רגלי זה הים. כונן אשורי שעברו ביבשה. מיד (שם) ויתן בפי שיר חדש. משל לאשה שהיתה נדה השליכה ימי נדתה וטהרה באתה אצל אישה. א"ל מי מעיד עליך שטהרת. אמרה לו פה הרי שפתי מעידה שטהרתי לפניה וטבלתי. לכך נאמר את השירה הזאת. נאים אנו לומר שירה לפניך שאין בנו טומאה והרי הסילה מעידה עלינו שאנו טהורים לכך נאמר את השירה הזאת ואין זאת אלא סילה שנא' (בראשית ח) זאת בריתי אשר תשמרו. ויאמרו לאמר. נהיה אומרים לבנינו ובנינו לבניהן שיהיו אומרים לפניך בשירה הזאת בעת שתעשה להם נסים: (יג) אשיחה לה' כי נאה נאה. הה"ד (שיר ב) עדה נא נאון וגבה. הבל מתנאין זה על זה חשך מתנאה על התהום שהוא למעלה הימנו. והרוח מתנאה על המים שהוא למעלה הימנו. והאש מתנאה על הרוח שהוא למעלה הימנו. והשמים מתנאים על האש שהם למעלה מהנו והקב"ה מתנאה על הכל הוי כי נאה נאה. א"ר אבין ד' מיני נאים נבראו בעולם. נאה שבבריות אדם. נאה שבעופות נשר. נאה שבבהמות שור. נאה שבחיות ארי. וכולן נטלו מלבות ונתנה להם גדולה והם קבועים תחת המרכבה של הקב"ה שנאמר (יחזקאל ו) ודמות פניהם פני אדם ופני אריה ופני שור ופני נשר. וכ"ש למה כדי שלא יתנאו בעולם וידעו שיש מלכות שמים עליהם ועל זה נאמר (תהלים ט) כי גבוה מעל גבוה שומר וגבוהים עליהם הוי כי נאה נאה: (יד) ד"א כי נאה נאה ה"ד (שיר ו) לכותי ברבבי פרעה. דרש ר' פפוס מז לפסתי בתיב (במדבר כג) מז יעקב משפטי ישראל מי יספור את רבע מחנה ישראל מי יכול לספור את הרבעים שעתידין ישראל לעשות לפני הקב"ה שנאמר (ישעיה מ) הן גוים כמר מדלי וכשחק נחשב לו הן איים כדק יטול. מיד יז הסיטן הקב"ה והביאן מבין גלגלי המרכבה והסיטן על הים. מהו דמיתיך רעיתי שנדמו גלי הים לסוסיות נקבות ומצרים הרשעים לסוסים זכרים מזוהמין. והיו רצים אהריהם עד שנשתקעו בים שנא' סום ורכבו רמה בים. והיה המצרי אומר לסוסו אתמול הייתי מושכך להשקותך מים ולא היית בא אחרי עכשיו אתה בא לשקעני בים

יד יוסף יא שמסיר פ"ת לים: יב שם: יג שם סי' ל"ם: יד שם סי' ל"ז: שו פ' כי"ד סי' קנ"ח ספי' מ': שז נזכר נכלם דף מ"ז: יח נחלים פיסקא כמיטען:

מתנות כהונה

כ"ג נמדר חזיח (פ' י') פלגי טוחות יכופלים כי' עד יוכפלון וחכמן לוחה אור וזה הטיר יכופלים: וכמדרש הזה נתבאר יותר פיטוט מטרפולין. פי' הטרוף שהי פיטות הן מפרלא חס בלשון יון פולין של כלי' שם ושוקר על כל הטיטות תלם בטות כמו תשבון וכטוחים: כיריעות של

עין יוסף

דמשמע מזרח בחלוצם ובניינו שכיוצא: (י) הה"ד נודע ה' מכפס עשה. ופי' לח יכיר וכו' לח רלו בכחוי כיסיר יפרחל ועבו כן. ומייחי מהתי קרא דמפרש ליה במצרים. וריכיים הניון סלה שפתמרו יבהל"ל בהיחוכל עליהם הוא להחזות לה' על הדבר כדלקמן: ר' יהושע אומר כו' מכיח פלוגחתם לרליה דבמלרים מייחי דכיון דכתיב מכפס סחיחת רלוי לזלוקמי במכפס סיוחר גדול: ועל הים לקו נ' מכות. שמלבד שנמלכו לקו חכרכה מהחלה בגלחה ס' שמיסס נכמה מכות כחיחה בחכילחת: שבאו עליו נ' מכות. שלקה בגלון ובכיליס וכחחוחות ובנגיס ובטפו כמה מכות שלמר יפלה בליוחי יפפוך לחכן מרלחי וכהגה בכוח: עברה אחת והל חלה הכיב הנון חפו לחחם. מכוס לחלפריך בעוכח דמקה. ופ' בס זבה כסה: הוי משפט עשה בדק מפפס בוטריקון בלומר מ' בפניס עבה בחלריס [ח"ו]: ומהו נודע ה' מכוס דפפניה חמלע מעודע שהמפפס הוא מה' כשבכוחל בפיו נוקס רשע. ולדרפת זו קשה כי מפפס מלריס עדע בחוס בחילהו להחניך הוא ומפרש ליה פעודע כה ה' עי"ש המפפס. וכפועל בפיו הוא מילחא לחהריחי: כדבתיב וידעו מלריס כי חני ה'. שה' נודע מלד מה שעשה הדין בהם בדכתיב בהכבדי בפרעה. כי בשהקב"ה עשה דין בריעיים שמו מיקבד בעולם. כמה עלינו לעבוח. לפי שהעובדי יפרחל לפרפס שמו יהבדך בעולם בדחלמר לה ה' הלחמרם היום. חמרו מהחמר בכלון ה' פרפס שמו במפפס עבה. חעשה מה לריך לנו לעבוח רק לומר בריים חמריות להודות לה' ולהגיח זכר לחוכות בעוד בפיהם וחכו הגיון סלה: שנאמרה הפ' על פי מכה מהלה. ולהבי קלמר מז יפיר מכה לחמוז בפר מכה לעלמו בהמלה ומה"כ חמכות בעוחיו: (יא) הה"ד שהורה אני כו' מכוס דבעי להפך הזחה בגון נקבה בלומר מה הנקבה הזחת מחעברת ויולדת כך בל השירות שנאמרו בעולם לשון נקבות. ומייחי שהורה אני כו' בקבה וכי יש שהורה נהוה (בחוס כנס פ' מ"ט) לכן מפרש שהורה חני מלד עלמי ונהוה ביהוס שהורה חני בחעשה ונהוה חני בחעשה חבותי היהוס חבותי. ועוד בעבור זה כו' אלא בונות ירושלם. ולכן לחמר יובנין ומבנין חוקק שהן מכוונים חוחה בכנין הבנון. ועי' בפ"ק דמ"ק סי' ל"ז שפפ סגול' בפהוה: מטרפולין פי' פח המדינות. חפ בלע"ז מטרי'. פחלין בלבון יון עיר (עבוד) ולכן קורה לחוק בנות יולפלים בכל החלוחת חלגה בכפרים שנקרלו בנות: מה אהלים של ישמעלים וקדר מבני ישמעלל: כעורים מבחוין בחחין נרם שבלליס חיחכון בעורים ומחורים ומטרטעים והס מבפנים לבנים טוהות ומלגלוח: כיריעות של מי שלמר. זה שהקב"ה עפפ בחיים בירישה וכחיב ויחחם בחלל לבנות: מה השלמה הזו דבים בירישות שלמה כמו שלמה [בנוס]: הם שבים בחשובה. ביום הכפורים כן חיחה שחחחה שבהורה בו חני נלוה. פי' שחין בשחכות שחהוח נחוך שלף נזה פ' לכן הבחים שחחחתו ג' זכיחי בחוחו מקום בלחה זכות: שנא' ובהורב הקצפתם ט' לף שחעשה עגל היה חחר שלחתו נעשה ונשמע. חין נכך כלום. דחכל מקום שליהם חיו בחקום חחר: כל השירות שנחמרו בשון נקבה. כמו כלן לח הבירה הזחה. וכן בשירה הבחר. וכן בהחינו בבירה הזחה. וכבל דוד בבירה הזחה. חבלי"ב בבירה לעהיד בחיב שיר חדש וללח הדסה: כך הן הצרות כו' ולכן לחמרו שירות בלבון נקבות בחע"ב שהבירה היח על החחופה ולח על הלבה. פ"ח חפני שהיקה על חקוחה הלבה בלבון נקבה לומר בעוד הבח מחריב עדום: לכך עמדו בבל וגו' שכך שמעו נגל [ו"ח]: אין עוד צרות לף חבא

כי שלמר כו'. זה שהקיע כ"ל נוסף שמים כיריעה וכפי' ויחחחם כלחבל לנחבה: מה הבלחם כי'. כחמדבם חזה (פ' י"ח) גר' חם יבישות שלמה זו כי': נהיה חומרים כו' חלה לשמר קדם

בים. וחית הסוס אומר לו רמה בים ראה מה בים רומו של עולם אני רואה בים. ד"א סוס ורכבו רמה בים. סוסיהם ורוכביהם לא נאמר אלא סוס ורכבו. יח מלמד שנטל הקב"ה שר שלהם תחלה והשליכו לתוך הים: (טו) עזי וזמרת יה. עזי הוא ועטרה לראשי והוא כחי. ויהי לי לישועה יהי לי אב"כ אלא ויהי לי לישועה היה לי ויהיה לי. זה אלי ואנוהו. א"ר ברכיה בא וראה כמה גדולים יורדי הים. משה כמה נתחבט ונתחנן לפני המקום עד שראה את הדמות. שנא' (שמות לג) הראני נא את כבודך א"ל הקב"ה לא תוכל לראות פני ובסוף הראה לו בסימן שנא' (שם) והיה בעבור כבודי. יט החיות הנושאות את הכסא אינן מכירות את הדמות ובשעה שמגיע זמנן לומר שירה הן אומרים באי זה מקום הוא. אין אנו יודעות אם כאן הוא אם במקום אחר הוא אלא בכ"מ שהוא ברוך כבוד ה' ממקומו. ועולי הים כאו"א מראה באצבעו ואומר זה אלי ואנוהו. א"ל הקב"ה לישראל בעוה"ז אמרתם לפני פעם אחת זה אלי. אבל לע"ל אתם אומרים אותו דבר ב' פעמים שנא' (ישעיה כה) ואמר ביום ההוא הנה אלהינו זה קוינו לו ויושיענו זה וגו':

פרשה כד

(א) ויסע משה את ישראל. הה"ד (דברים לב) הלה' תגמלו זאת. ר' ששא בנו של ר' אבא היה כותב ה"א למטן ולמ"ד למעלן כלומר הוי הלה' תגמלו זאת. אחר כל הנסים שעשה לכם שקרע לכם את הים לי"ב קרעים ושקע את המצריים בים א והיתה ידו אחת משקעתן וידו אחת מצלת אתכם שנא' (שמות טו) ימינך ה' נאדרי בכח ימינך ה' וגו'. והעלה אתכם מן הים ונתן לכם כספם וזהבם וכל מה שהיה על סוסיהם שהיו מקושטים בכסף ובזהב. וזן אתכם מ' שנה ולא הניח אתכם אפי' שעה אחת. במה שונאים באים עליכם ולא הניח אתכם לברוח אלא היה מפילן לפניכם ומשמרכם. ולא משונאיכם בלבד אלא אף מן הנחשים ומן העקרבים. והיה מאיר לפניכם שנא' וה' הולך לפניהם יומם וגו'. שכחתם כל הנסים האלו שעשה עמכם הקב"ה ב והיה צלמו של מיכה עובר עמכם בים והנחתם דברי תורה והתעסקתם בדברים אחרים הלה' תגמלו זאת. א"ר יהודה ב"ר אלעאי לא דיים שעבר עמהם צלמו של מיכה אלא שהיו מקישין כלפי מעלה דברים שנא' (ש"ב ז) אשר פדית לך ממצרים גוים ואלהיו. וכה"א וימרו על ים בים סוף מהו ב' פעמים אלא על הים המרו שלא היו רוצים לירד. אילולא שבט יהודה שקפץ תחלה וקדש שמו של הקב"ה שנא' (תהלים קיד) בצאת ישראל ממצרים היתה יהודה לקדשו. ובים סוף מנין שהמרו אלא כיון שירדו לתוך הים היה מלא טיט שהיה עד עכשיו לח מן המים והיה בו כמין טיט שנאמר (חבקוק ג) דרכת בים סוסיך חמר מים רבים. ג והיה אומר ראובן לשמעון במצרים בטיט ובים בטיט. במצרים בחמר ובלבנים ובים חמר מים רבים הוי וימרו על ים בים סוף. ואחר כל הנסים האלו אתם גומלים לי בישא. הלה' תגמלו זאת עם נבל ולא חכם. על חרו של ירמיה אמר הפסוק הזה עם נבל שעשו נבלות שנא' (תהלים עט) נתנו את נבלת עבדיך מאכל לעוף השמים. למה שלא היו חכמים שנאמר (דברים לב) עם נבל ולא חכם. א"ר שמעון בן חלפתא ד אם יהיה הגבור שבגבורים למטן והחלש שבחלשים למעלה נוצח הוא. וביותר אם יהיה הגבור למעלן והחלש למטה עאכ"ו. הקב"ה גבור שבגבורים למעלה ואתה ב"ו למטה אין אתה צריך להתבונן הוי עם נבל ולא חכם. הלא הוא אביך קנך אם זכיתם אביך כשם שבנו מתחטא עם אביו והוא עושה רצונו כן אתם מתחטאין לפניו והוא עושה רצונכם. ד"א אם אביך למה קנך אם קנך למה אביך אלא בזמן שישראל עושין רצונו של מקום הוא מרחם עליהם כאב על בנים. ובזמן שאין עושין רצונו הוא רודה אותן כעבד. מה העבד בטובתו ושלא בטובתו משמש לאדוניו בעל כרחו כך אתם תעשו רצונו של מקום בטובה ושלא בטובה על כרחכם. רבי תחליפא דקיסרין בשם ר' פילא אומר בא וראה כמה נסים עושה הקב"ה עם האדם והוא אינו יודע שאילולא היה אוכל פת כשהיא חיה היתה יורדת בתוך מעיו ומשרטת אותו אלא ברא הקב"ה מעין בתוך גרגרתו שהוא מוריד את הפת בשלום. (שם) הוא עשך ויכוננך. עשאך למה שאתה צריך ואחר כל אלו הלה' הגמלו זאת הולך אתה ומדבר דברים יתרים: (ב) ד"א הלה' הגמלו זאת. א"ל אחר שעשה לכם כל הנסים אתם ממרבין בו דכתיב (תהלים קו) וימרו על ים בים סוף. ח על ים על שפת הים. בים סוף כמשמעו. באותה שעה נתמלא עליהם חמה שר של ים ובקש לשוטפן עד שגער בו הקב"ה ויבשו שנא' (נחום א) גוער בים ויבשהו ואומר (תהלים קו) ויגער בים סוף ויחרב. כיון שראה משה כך הסיען מחטאין של ים לכך נאמר ויסע משה את ישראל. רבי יהודה אומר אמרו ישראל באותה שעה כלום הוציאנו הקב"ה ממצרים אלא בשביל ה' דברים. א' לתת לנו ביזת מצרים. ב' להרכיבנו על ענני כבוד. ג' לקרוע לנו את הים. ד' להפרע לנו מן המצרים. ה' לומר לפניו שירה עכשיו כבר נתן לנו ביזת מצרים. והרכיבנו על ענני כבוד. וקרע לנו את הים. ופרע מן המצרים ואמרנו שירה לפניו. נחזור למצרים. א"ל משה כך אמר לי המקום כי כאשר ראיתם את מצרים היום וגו'. אמרו לו

יד יוסף

יח לעיל פ' כ"א וס' כ"ב. ודב"ר פ"א. והנחומא כ"ו סי' י"ג: יט במדב"ר פ' י"ד. מדר"ת סוף ס"ז: **פרשה כד** א לעיל פ' כב: ב לקמן פ' מ"א. ובבמדב"ר פ' ט"ו. תנחומא שם. ספרי פ"פ פסקא ש"ד. מדר"ת פ' ל"ד. ותנחומא ראה סי' ט"ז. סוה: מזמור ק"ח. ירוש' סוכה פ"ד. מכילתא פ"ז ס' י"ד: ג שוח"ט מזמור ק"ו: ד ספרי פ' כ"פ פסקא ש"ט. וקה"ר סוף פ"ד: ה שוח"ט מזמור ל"ס:

מתנות כהונה

קדש: **ועטרה.** פי' כמו עדי בחלוף ז' בד' בלשון תרגום אחו אחד זה דא אזנו תזהיב וכן רבים: **היה לי** וי"ו הפתוח' מהפכו לשעבר ומ"מ מדל' כתיב הוי לי דרשו ג"כ בל' עתיד ויהי לי: **היה כותב** כשהיה כותב בספר תורה פסוק זה היה כותב ה"א של הלוי"י למטה בוה לשא' אותיותיו והלמ"ד למעלה לרמוז על בקיעת המצרים למטה בים ועל שפעלה ישראל למעלה במעל' וכבוד גם י"ל שאות הה"א תרמוז הוי ולפי זה נ"ל כלו' הוי לוי"י תגמלו הוי ל' נסקה על מעשה בלתי נכלה כמו הוי עוי תוספת וכן עיקר: **ומשמרכם.** משמר אתכם: **פסל מיכה כו'.** למדוהו רז"ל מדכתיב ועבר בים צרה: **על הים.** קודם שירדו לתוכו: **בים סוף.** בתוך הים לאחר שירדו לתוכו: **מתחטאים.** פי' כתרגום מתפנקים: **רודה** אותן כעבד. דרש קנך לשון קנין כלומר שקנה אתכם כמו עבד נקנה: **כשהיא חיה.** עד שלא נתבשלה: **עשאך** למה שאתה צריך כדאיתא בספרי פ' האזינו שעשך כנים מכונים שאם תעלה א' ע"ג חבירתה אין [illegible]

ענף יוסף

השיבך למעלה (יפ"ת): (טו) [ויהי לי אב"כ אלא ויהי לי לישועה. היה לי ויהיה לי] פי' כשאמר והיה לשון עתיד היה כוונתם על ענין מחודש. והפשט פירושן שירה מה שלא היה. אבל כשאומר ויהי מלה מהופכת מעתיד לעבר. הכוונה כי מה שירה הוא עצמו מה שהיה. כלומר אותו פרעון כעלמו היה תחלה. וזהו היה ויהי לי. כלומר גם כעבר גם כעתיד הוא לי לישועה. כלו שום הבחנות רצון מ"ז (אהל יעקב): [בעוה"ז אמרתם לפני פעם אחת זה אלי כו'] כי לע"ל תגלה השכינה לישראל בלא מסך לשולמי עולמים. ובי"ם לאו דווקא: למען

עץ יוסף

מפלתי ה' בים הוא המצרים כאילו אומר לו כך: **ראה מה בים** דרשו רמה בנוטריקון: **שר** שלהם תחלה. וסוס היינו עם מצרים. ורוכבו הוא השר שלמעלה. ועל שם שהוא למעלה עליהם קרא ליה רוכב ולמצרים סוס. ומ"ש שהפיל השר תחלה קושטא דמילתא קאמר כי דרך הקב"ה להפיל השר תחלה כדלעיל פ' כ"א ומקראי נמי דייק החכ ובפרשה כ"ג שהפיל הים השר של מצרים. ומה שהקדים כאן הכתוב הסוס מפני שהוא המוהם: **והשליכו לתוך הים כו'** כשפילו כדפירשתי לעיל פ' כ"א: (טו) **עזי הוא ועטרה לראשי והוא כחי.** נ"ל עטרה (בלא ו"ו) וכאן המדרש בקיצור. ובמכילתא אין עוז אלא מלכות שנא' ה' בעזך ישמח מלך. ד"א אין עוזי אלא תוקפי שנא' ה' עוזי ומעוזי (והוא המלכות והוא העטרה) והכוונה כאן בין עוז מלכות אשר בו מתכבד על אחרים ובין עוז הכח הכל הוא מה' ולא מעצמי. וי"ם דעזי תרתי קאמר שהוא עטרת מלכותו וג"כ כחו: **ויהי לי כו'** וי"ו ההפוך מהפכו לשעבר ומ"מ מדלא כתיב הוי לי דרשו ג"כ בלשון עתיד ויהיה לי: **כמה גדולים יורדי הים כו'.** קשה שהרי משה לא יצא מכלל יורדי הים. ומאחר שהשיגו על הים למה התחנן אח"כ ועיין ביפ"ת: **איזה מקום הוא** מקום זה שעינו מדרגה כי לא ידעו מדרגת כבוד ה': **מראה באצבעו** ואומר זה אלי. זה אלי משמע כמורה באצבעו:

פרשה כד (א) **הלוי"י תגמלו זאת** משום דבעי למדרש ויסע משה את ישראל שהסיען מחטאו של ים כדלקמן מייתי סמך מהלוי"י תגמלו זאת דדרשי' ליה במרים על הים. ואגב אורחיה מדרש ליה נמי בפירושים אחרים: **היה כותב ה"א** למטן כו'. המדרש הזה מכוון למאי דאיתא בירושלמי פ"ק דמגילה צריך לכתוב ה"א למטה מאותיותיו של למ"ד הלה' תגמלו זאת ה"א לה' תגמלו זאת עכ"ל. וכוונת הירוש' והמדרש דצריך לכתוב שה"א דהלוי"י תגמלו זאת למטה מכפיפתה של למ"ד שהיא תיבה בפני עצמה ונפרשה ה"א (לפי גירסת הירושלמי. ופי' ה"א כמו הוי לפי גירסת המדרש כעין הלעג הה ליום) לה' תגמלו זאת. כלומר שיש קינה על הרעה הזאת אך לה' יגמלו זאת: **שנא' ימינך ה'** כו' עי' בפ' כ"ב סימן ב': **והיה צלמו** של מיכה כו' קמפרש עם נבל ולא חכם על צלמו של מיכה שעבר עמהם בים כי בזה עשו נבלה עד דינבל צור ישועתו: **והנחתם דברי תורה.** מפרש ולא חכם שהניחו דברי תורה וחכמה והתעסקו בדברי הבלות. וד"מ היינו פרשת החדש וקרבן פסח שכבר נאמר להם במצרים. ונלמד מדכתיב וילכו שלשת ימים במדבר ולא מצאו מים שדרשו חז"ל שלא למדו תורה שנמשלה למים: **שהיו מקישים כלפי מעלה דברים.** כדאמר בסמוך במצרים בטיט ובים בטיט. חם ג"כ נכלל בעם נבל שהמרו בדברים כלפי מעלה: **שנא' אשר פדית לך** ממצרים כו' מביא ראיה למ"ש שפסל מיכה עבר עמהם דגוים ואלהיו כ"ל דהיינו הפסל שהיתה אצלם כדר"ם במכילתא. ובירוש' סוכה אמר גמם רשב"א עכו"ם עברה עם ישראל בים מה טעם אשר פדית לך ממצרים גוים ואלהיו. ומדכתיב וימרו על ים בים סוף מבואר ראיה למה שאמר שהיו מקישים דברים כלפי מעלה: **שלא היו רוצים לירד.** שפי' על ים אצל הים. ופי' בים סוף הוא אחר שהיו בתוך הים ממש. וכן אמר לקמן סימן ב' על ים על שפת הים. בים סוף כמשמעו: **היה מלא טיט** כו' זה שלא על מ"ש בבמד"ר פ"ט הקפה שלישי של ים. ובמכילתא כפה עליהם הים מפני הלקוי ולמעלה. הרי שלא נבקע המים עד הקרקע: **שעשו נבלות** פי' שגרמו כן בעונותיהם. והוא ולא חכם שהשכילו בדרכיהם: **שנא' עם נבל** כו' כתב היפ"ת לא נתחוור לי דעליה דהאי קרא קיימינן ומאי שנאמר. ונראה דגרסי' שנאמר נבים הכלים השמה ולא נכונים השמה: **הקב"ה גבור** שבגבורים הכוונה כי יש פיתגם כי מי שמוצא בעזרו אין פחד אלהים לנגד עיניו לא יוכל לנגד המזל. על כן מכחיש וסותר דעה נפסדה כזאת: **הוי עם נבל** מפרש נבל כמו נפל שרמז היות האדם נפל ושהתון נגד העליונים ובמ"ק מייתי זה על כתב האלהים בשמים ואתה על הארץ. ושם פתח יותר: **אם זכות אביך** פי' אם יש לך זכות רב הוא אביך כשם שבנו מתחטא וכו'. והלשון קנך כאן ול"ל ואם לא זכיתם קנך כשם שהעבד אינו מוכע עליו שאלא עיניו תלויות לרבו כן אתם כו': **אם אביך** למה קנך. פי' אם לשון אביך עדיף יאמר אביך ולא קנך. ואם לשון קנך עדיף יאמר קנך ולא אביך. ומשני דלגדדים קאמר וקנך פי' קונה אותך כעבד: **הוא מרחם** כו' לא דמי למתחטאים דקאמר לעיל דהתם לשמוע תפלתם בכל אות נפשם. והכא לענין מחילת החטא וגמולו מיירי: **מה העבד בטובתו** כו' שעל כרחם יעבדוהו ולא כל כמיניהו לאפוקי נפשייהו מעבדותו: **כשהיא חיה** פי' עד שלא נתבשל [מת"כ]: **ומשרטת אותו** שע"י שהפת חריבה היא נדבקת במעיו ומשרטת אותו. אבל ברא הקב"ה מעין והוא הנחות שבגרוטו ועי"ז יורדת הפרוסה אע"פ שהיא חריבה: **עשאך למה** שאתה צריך כלו' תיקנך בכל מה שתצטרך. וכדאי' בספרי פ' האזינו עשאך כנים מכונים שאם תעלה אחד מהם על גבי חבירתה אין אתה יכול לעמוד. ופי' שברא לגבי מעיים כנים לישב עליו. ואם ירדו מכניסן אין מתיישבין [רש"י]: **ומדבר דברים יתרים.** מפרש עם נבל שמדבר נבלה: (ב) **שעשה להם כל הנסים** הגכים שהיו עד קריאת י"ס. ומפרש עם נבל על מרייה בים. דנבל לשון מרי וסרבנות. והלא הוא אביך קנך מפרש ליה במה שפדם ממצרים קנאן לו ועשה כל צרכם: **נוער בים** בשרו של ים: **הסיען מחטאין** של ים. שהורה דרך תשובה והעתיקן מהחטא: **ויסע משה** ולמה אלא נסיעתן ע"י משה הא כל נסיעתן היה ע"פ הענן. אלא שהסיען מחטאן של ים: **ר' יהודה אומר** כו' מפרש ויסע שכלו לחזור למצרים והסיעו כו': **אלא בשביל** חמשה ד' דים. הכוונה שאחר שיתבאר להם כאן השגחת ה' בנסים בהרכבתם בענני כבוד. ויכלמו בקריעת ים סוף ושכר ועוש נבזת מצרים ונקמתם. ומניעתם ה' ואמרו נמה שהסיעו על הים

לו כבר מתו כולן נחזור למצרים. א"ל כאו ופרעו את השטר שכך אמר לי הקב"ה בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלהים על ההר הזה. ר' אלעזר אומר ע"פ הגבורה לא נסעו אלא שהסיעון משה בכתפו. לפי שראו פנרי מצרים שהיו מעבירין בהם בהומר ובלבנים מושטפים על פני המים אמרו לא נשתייר אדם במצרים נתנה ראש ונשובה מצרים נעשה ע"י ותלך בראשינו ונהזור למצרים יכול שאמרו ולא עשו ת"ל (נחמיה ט) ויאמנו לשטוע ולא זכרו נפלאותיך. ר' יהודה בר אלעאי אומר ע"ז היתה בידן של ישראל והסיעה משה כישראל לכך נאמר ויסע משה את ישראל: (נ) ד"א ויסע משה את ישראל הה"ד (תהלים עח) ויסע כצאן עמו. באיזה צאן. בצאנו של יתרו מה צאנו של יתרו יצאו מן הישוב למדבר כך ישראל יצאו ממצרים למדבר שנא' (שם) וינהגם כעדר במדבר. ד"א מה הצאן אינן נכנסית רצל קירה כך הנהוג הקב"ה מ' שנה ישראל במדבר. ד"א י מה הצאן אין מתקנין לה אפוטיקון אלא רועה בכל יום כך ישראל לא התקין להם אפוטיקון אלא במדבר שנא' (שמות יו) ויצא העם ולקטו. ד"א מה הצאן אפי' מחבלת את האילנות אין בעליה מעלין עליה כך ישראל אע"פ שהן הוטאין הקב"ה נוהג בהם בצאן. אי מה הצאן אינה מקבלת מתן שכר יכול אף ישראל כן שקראן צאן אין להם מתן שכר ת"ל (ישעיה נד) ואתן צאני צאן מרעיתי אדם אתם. י צאן לעונשין ואדם למתן שכר. אי מה הצאן מתוקן לטביחה אף ישראל כך. ת"ל כצאן קדשים מה קדשים אי מה שנוטע בהן מתחייב כך ישראל שנאמר (ירמיה ב) קדש ישראל לי' ראשית תבואתו כל אוכליו יאשמו. מה הצאן כ"ם שהרועה מכהיגה שם ומשבת כך ישראל כ"ם שהיה משה מסיעון הן נמשכין אחריו שנא' (שיר ו) משכני אחריך נרוצה. לכך נאמר ויסע משה את ישראל מים סוף. א"ר אבא בר כהנא הסיעון מהטאין של ים ח שכיון שאמרו שירה מהלה להם השירה על שהטאו בים: (ד) אל מדבר שור. אין אנו מוצאין שיש מדבר ששמו שור ומהי מדבר שור. א"ר יצחק בזכות אברהם שדברתי עמו ואמרתי לו (בראשית טו) וגם את הגוי אשר יעבודו וגו' שבתוב בו (שם כ) וישב בין קדש ובין שור. ר' אבין אומר מהו מדבר שור שנתאוו ישראל ליעשות בו שורות שורות דגלים דגלים. ד"א מדבר שור מדבר כוב. אמרו עליו על מדבר כוב שהוא ה' מאות פרסה ומלא נהשים שרפים ועקרבים. ר' אבא הסיח לפני רבינו פעם אחת עבר אדם בתוך מדבר כוב זה. וראה נחש אחד ישן והיה בו כנקורת בית הבר וראה את הנחש והוא

לא ראהו. ומרוב שנכנסה בו תרדה נתבהל ונשך שערו והיו קורין אותו מרוטה. הוא שמשה אומר להם לישראל (דמריס ח) המוליכך במדבר הגדול והנורא. א"ר יוסי בר הנינא אין אנו יודעין למי הוא אומר נדול אם להקב"ה או למדבר. אלא א"ל משה נדול ונורא הוא אלהים שהייתם מכעיסים אותו ומהלכין באותו מדבר שהוא מלא נהשים ועקרבים ושרפים ורעבון והולך אתכם בתוכו בשלום. ולא עוד אלא שהיו הנהשים והשרפים רובצים בפניהם כדי שלא יתבהלו ישראל מהן. ד"א מהו מדבר שור אלא עד שלא יצאו ישראל ממצרים היה העולם מדבר כיון שיצאו נעשה העולם שור. דבר אחר עד שלא קבלו ישראל את התורה היה העולם עשוי מדבר כיון שקבלו את התורה נעשה העולם שור אלו דברי ר"י ב"ר סימון. אמר הקב"ה לע"ל כן אני עושה לציון שהיא מדבר כדכתיב (ישעיה סד) ציון מדבר היתה ולע"ל אני אהיה לה שור שנא' (זכריה ב) ואני אהיה לה נאם ה"י הומת אש סביב ולכבוד אהיה בתוכה:

פרשה כה (א) ויאמר ה' אל משה הנני ממטיר לכם לחם מן השמים. הה"ד (תהלים קלו) כל אשר חפץ ה' עשה בשמים ובארץ. כל מה שהקב"ה חפץ לעשות עושה שהכל שלו בשמים ובארץ. אמר ר"ל ב"ו עושה לו טרקאירין ונותן לו כל מיני משקין באו"א בפני עצמו שמא יכול להוציא את כולן ממקום א'. אבל הקב"ה אינו כן כשהטעיר אש ונפרית על הסדומיים היה מן השמים שנא' (בראשית יט) וה' המטיר על סדום ונו' מן השמים. והשל מן השמים שנא' (מיכה ה) בשל מאת ה'. והמן מן השמים. משל א למוליך של זהב בקש צנים הוציא ממנו בקש נחלים הוציא טמנו. כך כשהביא הקב"ה המכות על מצריים לא הביא אלא מן השמים. וכשפרע מן האמוריים לא פרע מהן אלא מן השמים שנא' (יהושע י) וה' השליך עליהם אבנים נדולות מן השמים. וכשפרע מסיסרא פרע ממנו מן השמים שנא' (שופטים ה) מן שמים נלחמו וכשמטיב לישראל אינו מטיב אלא מן השמים שנא' (דברים כח) יפתח ה' לך את אוצרו הטוב את השמים. הברכות מן השמים שנא' (שם טו) השקיפה ממעון קדשך מן השמים: (ב) רבי סימון בשם ר' אלעזר פתח (הושע יב) וי"י אלהי הצבאות ה' זכרו שהוא עושה צביונו בבריותיו. דבר אחר אלהי הצבאות שהוא עושה צביונו בסלאכיו. כשהוא מבקש הוא עושה אותם יושבים שנא' (ש"ב כב) ויבא מלאך ה' וישב תחת

יד יוסף ו גוש"מ ממזר פ"ח: ז הענין הוא ע"פ מ"ש בעל העקרים שהשדון יתקרר בתוכו בשיעור לעומת המזרח שהוא נלחד. לכן בשעה ג' לגמה יריב. כי אינו נלחמי. ובשכר נלחמי. ובשעה ג' מה כי ספונם גוזם שהחזיר כי יצר לב האדם רע מנעוריו. לכן ים לו תקלים אבל בשכר שעשה בכח הנשמה כח רוחני. לכן בשכר נלחמי. וזהו נלחם נשוחין כי נשכיהם יקל פניהם כו': ח שוש"מ מומחר י"ח. שמרי מ"ל מיסך ק"נ לא"ג ג"ל. ילקוט שמשוני למו ס': **פרשה כה** א פתחתא ויבא:

כתונה

שלוט מקפיד ומדקדק מהמיהם: **לעונשין**. שלוט מקפיד ומדקדק **למתיקון**: **שדברת** עמו דבר מדבר ל' דבור כמו ומדבר נלוה: **נעשה** השולח שור. **משור**: **אהיה** לה שור. **ממה**: **טרקאירין** מלשון פיטומי טרי"ש: **למולייר**. **מלשון פירוש** כלי שיש ט שתי נשות

עץ יוסף

סוף ומתו זה לוי **ומתמו**. **תמצו** כי אין נזרך עוד לעשות עמהם **לשות** ומופיעים שכבר נתבלרו להם מיקרי הדם. **ומצאו** שלחה בנתנו להם שבע מלות נ"ב לפ יוסף ה' עליהם. ולזה תכבד לשון מנרימה. וכטעם **המתן** תמצו שיוכל להיות בהמשך הזמן: **כבר מתו** כולם שתמצו **שכולם** נדפו **תחריסם**: ופעמתם היה שקר שהקב"ה תבר להם לחזור למלרים שהוא **ערות** ה**תרן**. לך **מפני** שהתעקשו בטעמתם. **בה** משה עליהם בטעמת בהולילך **לה** העם **ממלריים** תעבדון וכו' **ע"פ הגבורה** לה נסעו כו'. ל"ל"ל חומר על פי הגבורה נסעו בשני שלש שהסיעון משה בכתפו. וכוונת ר"ל שלחה בחומר שהיו נוסעים לשלש בהומר על פי ס' ימנו ועל פי ס' יסעו. נ"ב כאן על פי הגבורה נסעו. ומשה על פי הגבורה הסיעון. ומה שלחה הדבר במשה. לפי שהסיעון בעל כרחן: **נתנה ראש** כו' היו קלת בתנלים כחוב והכל מייחי לחיה דכיון דבמנלים כשלחתו לחיכו נחנה לחם ועשו נ"ב כמו שלחתו כדכתיב ויחלחו נמעון וגו' הכל נמי שלחו לשוב מלרימה שלחוניהם משה להסיעון בע"ב מסיעון נמי שלחתו נחנה לחם. ומ"ם המדבר יכול שלחתו ולח עשו ח"ל כו' כולה בחנלים מיירי: **ת"ל ויחלחנו** לשמוע וגו' ויחנו לחם לשוב לעבודתם בחריים. שלמח נחנה לחם בשעה: **ע"ז היתה בידן** של ישרחל. מחחלה כשר סיחה בידם בזכות חברהם ועשר בית לחם לבך **נאמר** ויסע משה חת ישרחל **מים סוף**. פי' שהסיע מדבר סיחה עם ישרחל בים סוף וחין זו הפשל: **(נ) הה"ד** ויסע **כלאן** עמו כו' **כלחתו** על יחנו כו'. עכשיו מפרשו לשבח **מנ"מ** ויסע **ויסע** שכוותה שכיוסיהם סיחה כלחן. וכמ"ם במכילתח להודיע שמנהן של ישרחל שחתר להם משה קומו כשו לח השיבו החיך חלח יוללין למדבר שממה וחין לנו מהיה חלח המתינו והלכו לחהרי משה. ומה שממשילה לגפן יחכו הוח מפעם נ"ם דהכח כחיב ויבכם כעדר כו' וחסף כחיב ויגבו כו' **לחהר** המדבר: **אפוטיקון** בלשון יווי חיגר (תוספ הערוך): **אין בעליה** מעלין עליה. לין **מחבצין** חת הסוף עליהם. **ובנחומות** גרס לין בעליה מקפידין עליה. **נוהג בהם בצאן** שלחו **מקפיד** ומדקדק **למתיקון**: **הצאן** חינה **מקבלת** מתן שכר שלחתה בעלמ לה ילדק בה שכר ושונם. יכול לף ישרחל בניו במדבר ל"כ שלחתה דעין בניו נדלה ה' להם ועשו עומד עליהם הרי הם כמוכרחים בעשיהם כי חי ילקה מלחתו ושוב ה': **צאן לעונשים** חלחה **למתן** שכר. שכל **המוקם** לבני חדבים **לחה** נותן לו כח סיפה **שבמיהם**: ופי' כלאן לעונשים שלחו **מקפיד** ומדקדק **למתיקון**: **אי מה הצאן** מתוקן **לסביחה** כו'. פי' שלחת שכם מוסלחים ס"ד למחוח סיהו מוכיחים **למקלה** ופעמ שלף יעשו בידי שמים יהיו **הפקר** והפוגע בהן לח יענש כענין הלחן חבר קוסיהן יהרנו: **ומתן** שכם כל זה חי שנוטע בהן מתחייב. וכענין פרעה וסנחריב שכתוב בהם ש"ב **כלחן** על **כלחן** ושכתו בהם כל חומות **בצורות** וילכדו **בלכ** נחשת **ויבחם** ויכחם **לשבר** ומכות **בכוחות** בהיה שלח ע"י **הקב"ה** שלח ה' חן **השמים**: **ובשפרע מן** האומות ש"ר. כי **מה** שסיה ע"י ישרחל שנחסוף ויכוח ניכר לה סיה חן **השמים**: **ובשמטיב** לישרחל סיה [חוחה **שהמעשה** שהמעשה ע"י **הקב"ה** חינו מב ב חלח חן **השמים**: **הברכות** חן **השמים**. פי' **הברכות** והכלכלות יהנם ה' בחופן סיבים עמהם הוכחת **הסדר** שהמימי **שיחוק** בהיה כמו שידע ה'. וחם **הם** מחנגדים ישחדם ה' ויביבם מוריש **הברכות** על ישרחל: (ב) ר' **סימון** בשם ר"ח **פתח** כו'. מביח שחיכות לה **שהדם** תשפוך וה' חלהי הלכלות **דמשפך** שהוכה לעיונו בעולה כו' **כדכתיב**. ואיידי דמייתי ליה **משרש** ליה: **שהוא עושה צביונו** בבריותיו. פי' **המלוכעות** שבנני חדם בעין עובר ושובי ובריותו **ושלי** וכיוצח בהל נעין ה' ונגשה. **כשמטיב** כי **מלחים שופע** זה ישפיל **חפ** יריס: **צביונו** רעם **ומשפט**. **הלכות קדמים**.

משמות

תחת האלה . ופעמים עשה אותם עומדים שנא' (שופט ו) טרפים עומדים וכתיב (תהלים ג) ונתתי לך מהלכים בין העומדים האלה . ופעמים עושה אותם ג בדבות נשים שנא' (שם ה) והנה שתים נשים יוצאים ורוח בכנפיהם . ופעמים ברמות אנשים שנא' (מלכים יח) והנה שלשה אנשים . ופעמים עושה אותן רוחות שנא' (תהלים קד) עושה מלאכיו רוחות . ופעמים אש שנא' (שם) משרתיו אש לוהט . ד"א וה' אלהי הצבאות שהוא עושה צביונו בעולם . כשבקש הוציא לחם מן הארץ שנא' (שם) להוציא לחם מן הארץ . והוריד מים מן השמים שנא' (דברים יא) למטר השמים תשתה מים . וכשבקש העלה מים מן הארץ שנא' (בראשית כו) עלי באר ענו לה . והוריד מן לישראל מן השמים שנא' הנני ממטיר לכם להם מן השמים : (נ) ד"א הנני ממטיר לכם לחם מן השמים הה"ד (תהלים קמה) פותח את ידך ומשביע לכל חי רצון . בא וראה שלא כמדת הקב"ה כ מדת ב"ו . מדת ב"ו כ"ז שהספסל בידו פותח ידו אין מיפה יורד קפץ ידו הוא סוריד מים . אבל הקב"ה אינו כן הספות בידו שנא' (תהלים שם) פלג אלהים מלא מים וכן (משלי ג) מי מדד בשעלו מים . אם עצר אין המים יורדין שנא' (איוב יב) הן יעצר במים ויבשו ואומר (דברים יא) ועצר את השמים ולא יהיה מטר . פותח ידו המטר יורד שנא' (שם כח) יפתח ה' לך את אוצרו השוב ואומר פותח את ידך ומשביע לכל חי רצון . לכל חי מזון אב"ב אלא לכל חי רצון שהוא נותן לכל א"א רצונו מה שהוא מבקש . וכן לע"ל נותן הקב"ה לכאו"א כל מה שהוא מבקש . ואם תמה אתה על הדבר ראה מה עשה לישראל בעוה"ז שהוריד להם המן שהיה בו כל מיני טעמים . והיה כל א' מישראל טועם כל מה שהיה רוצה . שכן כתיב (שם ח) זה ארבעים שנה ה' אלהיך עמך לא חסרת דבר ד' מיני דבר כשהיה מתאוה לאכול דבר והיה אומר בפיו אילולא היה לי פטמא א' לאכול . מיד היה נעשה לתוך פיו טעם פטמא . דבר היו אומרים והקב"ה היה עושה רצונם . א"ר אבא אף דבר לא היה אומר בפיו אלא ה' תשב בלבו לומר מה שנפשו מתאוה היה הקב"ה עושה רצונו והיה טועם טעם מה שהיה מתאוה . תדע לך שהוא כן שכן אמר יחזקאל (יחזקאל טז) ולחמי אשר נתתי לך סולת ושמן ודבש האכלתיך . כתוב א' אומר הנני ממטיר לכם לחם מן השמים . וכתוב א' אומר וטעמו כצפיחת בדבש . ואומר והיה טעמו כטעם לשד השמן . כיצד מתקיימין ג' כתובין הללו בהודים היו טועמין טעם לחם וקנים טעם דבש תינוקות טעם שמן : (ד) ד"א הנני ממטיר לכם לחם מן השמים הה"ד (רבים שם) נדרשתי ללא שאלו . מה כתיב למעלה מהענין וילונו כל עדת בני ישראל מה הלנה היה שם . אלא הצידה שהוציאו בידם ממצרים י עשה להם ס"א מעודות ואבלו אותה ל"א יום נשלם אותו הבצק ובערב הלינו שנא' וילונו כל עדת בני ישראל . היה להם לבאולומר למשה הוי יודע שנשתם אותו הבצק . אלא באו עליו במריבה ואמרו כי הוצאתם אותנו (ממצרים) אל המדבר הזה להמית את כל הקהל הזה ברעב . אמרו רעב של לחם ורעב של מים . וכיון שהלינו היה צריך מיד שיצא הבעס עליהם . ולא עשה להם כך . אמר הקב"ה הן עשו כמות שהן . ואני אעשה כמות שאני . אמור להם בשחרית יהיה המן יורד לכם . הוי נדרשתי ללא שאלו נמצאתי ללא בקשוני . היה להם שכיון שכלתה העונה יעמדו ויבקשו רחמים מלפני אלא עמדו ושפכו תרעומות כלפי מעלה . לפיכך אמר הכתוב ביה (מלאכי ג) התנני הנני אל נוי לא קרא בשמי . מהו הנני הנני ב"פ אלא הנני על הבאר שנא' (שמות יז) הנני עומד לפניך שם על הצור . והנני על המן שנא' הנני ממטיר לכם להם מן השמים : (ה) ד"א הנני ממטיר לכם לחם מן השמים הה"ד (קהלת יא) שלח לחמך על פני המים כי ברוב הימים תמצאנו . ר' תנין אמר בשעה שקרא הקב"ה לאברהם ענה לו ויאמר הנני . א"ל הקב"ה חייך בו בלשון אני משלם שכר לבניך שנא' הנני ממטיר לכם לחם מן השמים . ועליו הכתוב אומר (מלאכי ג) מתהלך בתומו צדיק . זה אברהם דכתיב ביה (מלאכי ג) התהלך לפני והיה תמים . (שם) אשרי בניו אחריו . אתה מוצא כל מה שעשה אברהם אבינו לסלאבי השרת כעצמו עשה הקב"ה לבניו ו במדבר . הוא אמר (שם יח) יוקח נא מעט מים ע"י שליח והקב"ה נתן מים ע"י שליח מנין שנא' (שמות יז) הנני עומד לפניך שם על הצור . הוא אמר ורחצו רגליכם ופרע להם במדבר שנא' (ישעיהו יז) וארחצך במים . הוא אמר והשענו תחת העץ והקב"ה (מלכים קה) פרש ענן למסך . הוא לוה אותם שנא' (מלאכי יח) ואברהם תולך עמם לשלחם ופרע הקב"ה לבניו שנא' (שמות יג) וה' הולך לפניהם יומם . הוא אמר ואקחה פת לחם והקב"ה אמר הנני ממטיר לכם לחם . א"ר יהודה הלוי ב"ר שלום בשם ר' יונה ואף ר' לוי בשם ר' חמא ב"ר חנינא אמר לס"ב מסעות ירד להם המן והיכן ירד באלוש . ולמה באלוש בזכות שאמר אברהם (מלאכי יח) לושי ועשי עוגות . כך הקב"ה פרע לבניו שנא' הנני ממטיר לכם להם מן השמים : (ו) ד"א הנני ממטיר לכם לחם מן השמים הה"ד (משלי טו) אין כמוך באלהים ה' ואין כמעשיך . למה אין כמוך באלהים ה' שאין מי שיעשה כמעשיך . כיצד בנורא שבעולם ב"ו עושה לו שביל בדרך שבא יכול הוא לעשות לו שביל בים . והקב"ה אינו כן אלא עושה לו שביל בתוך הים שנא' (שם עז) בים דרכך ושבילך במים רבים ועקבותיך לא נודעו . ב"ו מפשפש שמרותיו אם מצא שמתחייבים לו בני אדם הוא מוציא שמרותיו ונובח מהם . ואם מצא שהוא חייב לאדם

יד יוסף ב כ"ר פ' כ"ו סי' י"ג : ג תנחומא בהעלותך סי' ד' : ד שמ"ר פ' כ"ה סי' פ' . סומ"ח מומור ק"ה : ח מכילתא פרשה פ"ד : ו שמ"ר רנב פ"ח . מכילתא נסעו . קדושין נ"ח . ושמ"ר פ"ג סי' ט' : ז כ"ר פ' ס"ג . קס"ר פ' י"ח . במדב"ר פ' י"ד . ב"מ פ' כשעלותך . פסיקתא רבתי פ' ט"ו . תנחומא וילקוט ויקח . מכילתא ויסע נסעו . תוספתא כיפורים פ"ד :

מתנות כהונה

נשא : צביונו . לונו ותעט הלנותה קדרים : בשעלו . פ' ד"ק נתנרוש : אם עגר . טוכ כ"ה פ' מעגרתא ונקרא מעגרתא על שם ששלגין וכשגין בו תם הטגטים : פטמא . שף מפוטם : דבר סיו מומגים . דגם כשלו כשב לא מפגם בק דבר ב' לשון : ובערב

עץ יוסף

בשהוא מבקש הוא שעשה לותם יומתן פ' סיני הרלותם לתמיש . שבלי' מתיסים כמלאה תדם ומתנים ופעמים שומדים וכו' : עליבאר עגו לה . תכל מאר נתחות המתנים טלם תפטר מתיסים תן המיש . פע"י המפר מתבדכין המשיעות וההמוסות ' (נ) הה"ד פותח תת ידיך . כמו לפרש לכם לכם לכל נלכיכם שרל שנמפר לכם מיסתגם כפי לנוגם . לבן הקדים הלי קרל דשותה תת ידך מפוס דתמי להלי מעגת בתים ומתנים לכל מי לנון שפי מטתן לכל מאר לעגו כתמפרש . ולשידי למיהר ליה מפרש ליה : שחקפוט פסוג הוא דכר גדל על פני המים מקף הנקפא ומלת נקפוט ושוהא כל דבר לה : בשעלו פ' כדרך נתנרוש : אם עצר פ' כוכ : רצונו מה שהוא מבקש . בגדיקים מיירי שר יעשה לכל מאר רצון כרשי שבקלה כלומרו לנון יריאי יעשה . ושיגו דלמר מה שהוא מבקש כי נריך תפלה ובקשה נפה . ותבר כי כמו שעשה תאה לכל נזיך כן יעשה לעשיר לכל מיני שרלוים להי ליעשר בפללתם . ומייתי תוגמת לזה מהתן פסיה עוהה לנו טוב : מהו דבר כפסיה מחלוה כי וכתיב כאיב לא תסרת מלת דבור : פטמא . שף מפוסס : אף דבר לא סיה לומר בפיו פ' . שהרלוים סיה עולה להם לדיבור . וגלמד מפסוק ויהי הלי נגלגבם לשלל לוכל לאפשם : תדע שהוא כן שסיה עשה להם בפיו לכל מיני מעשים פסיה מחלוה מדלמר סולם תתן דבר הלכלתיך . וכל ההוא קרא נאה פעשה ב' לישראל בתדבר קריני . ד"מ כשהיו עושה לכל מעשים סיה מבקש : שבן אמר יחזקאל . וד"ת מדמייתי מיחזקאל נאה לא מייתי מן תתורה ובשתו לבשתים בדבם . וזיה תעתו לפשם לפר המן . וי"ל דמן התורים לית שוכה שנתחלף לבשתים בושם מלת בשתו . שהתן מעתו תפשם עשה להם ס"א מעודות . ועשם דכם לחקים . ועשם שתן למיפקוח כדכתיב . תפל"ב יחזקאל שכתוב בם סולם שתן ודכם תלכלתך תפשם שכל מ' סיה פושם עשה להם שתן ודכם : כתוב אחר אומר הנני ממטיר לכם לחם כו' . דמשתע שסיה בו עשה להם : ביצד מתקיימין ג' כתושים הלו . ולתן לתכין לפ סיה מפחה לכתה מעשים בתאותם לפר נקם שתם ושפט דכם ועשה לחם . ד"ת כ"ל לומר כל שלשתן בשתם לחד מלת שיהו בשתים לחדתי : בתורים היו מומיר פ' . ותפ"ם סיה מפחה לכל לחד כפשם פרוש לפלגל . תשנית פ' סיהם מעשו פלחם לבתורים וכדשם לוקים שהוא הלשון לשם שבלבלו לחשוב עליו . תפפי שפשתים לת יקפידו שבשנת תתפחה תתלכלתו לכבר יזדמן להם . ושתה סיהה מעשו לכל לחד כשוב לו לת יבישו לתשים בשתלה . ולת יחשבו לתשים לפפר מעשו פ' שם בלקבלה בשלמת דבר תלוה : תינוקות טעם שתן . מפרש לפי שתתן לתלת של שתן שפרש"י בשתם פ' לבד לשון שיש תלוה שם שלמרו לשל פ"ע ויוקים כחלב שבדי לתן ותפרש שם לבד לשון שיש בדבריהם כספרי . ובפרק יהי"ב קלמר לוקים שתן לתינוקות דבש . ות"ל בתוספתא פ"ד דסוטה : (ד) ד"ת כ"ל לומר לת שתלו . דיש לכם ד"ס תקב"ה שפ"ם שלחם שיהם כמו שלמרכם לכם . פ"ם הגי מעתיר לכם לחם ותפשה כמו שלמ' . לבן מייתי לכאן קרל דלדקתי לגלות שלתו שלדקים בלמר הקב"ה הן עשו כמו שלן לתם ולא לפשה כמות שלמר ה' : מה הלנה היה שם . כלומר פ"ם חלוחם לו סני מפשים כלתוים שלת נקטו לוכל לפשה . ומפני תפשים שהוציאו מעגרים לת תשלה שר סיום שהוא : תצידה שהוציאו מעגרים שהוציאו

לאדם כובשו ואינו מוציאו. אבל הקב"ה אינו כן מצא שאנו חייבין לו הוא כובשו שנא' (מיכה ז) ישוב ירחמנו יכבוש עונותינו . ואם מוצא לנו זכות הוא מוציא שנאמר (ירמיה נא) הוציא ה' את צדקתינו . ב"ו בשעה שמבקש לבנות פלטין משהוא בונה את התחתונים אח"כ הוא בונה את העליונים . אבל הקב"ה אינו כן אלא משברא את העליונים ברא את התחתונים שנא' (בראשית א) בראשית ברא אלהים את השמים ואח"כ ואת הארץ . ב"ו בזמן שהוא מבקש ליקח לו עבד אם יש עליו עוררים אינו לוקחו . אבל הקב"ה אינו כן אלא אומר או הנסה אלהים לבא לקחת לו גוי מקרב גוי . ב"ו תלמיד טוען פנס לפני רבו והקב"ה אינו כן וה' הולך לפניהם יומם . ח ב"ו העבד מרחיץ רבו והקב"ה אינו כן אלא (יחזקאל טז) וארחצך במים . ב"ו העבד מלביש רבו והקב"ה אינו כן אלא (שם) ואלבשך רקמה . ב"ו העבד מנעיל את רבו והקב"ה אינו כן (שם) ואנעלך תחש . ב"ו העבד טוען את רבו והקב"ה אינו כן אלא (שמות יט) ואשא אתכם על כנפי נשרים . ב"ו הרב ישן והעבד עומד על גבו הקב"ה אינו כן אלא הקב"ה שומר ישראל שנא' (תהלים קכא) לא ינום ולא יישן שומר ישראל . בב"ו המים מלמעלן והלחם מלמטן והקב"ה אינו כן אלא המים מלמטן זו הבאר שנא' (במדבר כא) עלי באר וגו' והלחם מלמעלה שנא' הנני ממטיר לכם וגו' . הוי אין כמוך באלהים ה' ואין כמעשיך : (ז) ד"א הנני ממטיר לכם להם הה"ד (משלי ט) לכו לחמו בלחמי ושתו ביין מסכתי . אמר הקב"ה מי גרם לכם לאכול מן המן ולשתות מהבאר מפני שקבלתם את החקים ואת המשפטים כמה שנא' (שמות טו) שם שם לו חק ומשפט וגו' . הוי בזכות לחמי נטלתם לחמו של מן ובזכות יין שמסכתי שתיתם מי הבאר שנאמר ושתו ביין מסכתי . ולמה לא אמרו שירה על המן כשם שאמרו שירה על הבאר . אלא על המן היו מוציאין דברי תפלות שנא' (במדבר יא) ועתה נפשנו יבשה אין כל אמר הקב"ה איני מבקש לא תרעומותיכם ולא קילוסיכם לפיכך לא נתן להם רשות לומר שירה . אלא על הבאר מפני שהיו מחבבין אותה שנא' (שם כא) עלי באר ענו לה : (ח) ד"א הנני ממטיר לכם לחם מן השמים הה"ד (תהלים כג) תערוך לפני שלחן נגד צוררי . אימתי אמרו ישראל דבר זה כשיצאו ממצרים והיו האומות אומרים עתידין אלו למות במדבר ואמרו (שם עח) היוכל אל לערוך שלחן במדבר . מה עשה הקב"ה הסיבן תחת ענני כבוד שנא' ויסב אלהים את העם . והאכילם מן שנא' (דברים ח) המאכילך מן במדבר . ט והיה גבהו של מן יותר מסי הסבול שנאמר (תהלים עח) ויצו שחקים ממעל ודלתי שמים פתח . ובמבול כתיב (בראשית ז) וארובות השמים נפתחו . והיו האומות רואין את ישראל מסובין ואוכלין ומקלסין להקב"ה שנא' (תהלים כג) תערוך לפני שלחן נגד צוררי . דשנת בשמן ראשי זה השלו . כוסי רויה זה הבאר . וכן לע"ל הוא עושה שלום להם והם מסובין ואוכלין בג"ע והאומות רואין מנהגם ונימוסיין [נ"א ונימסין] שנא' (ישעיה סה) הנה עבדי יאכלו ואתם תרעבו וגו' : (ט) ד"א הנני ממטיר לכם להם מן השמים . הה"ד (שם לג) הוא מרומים ישכון . הה"ד (ש"א ב) מקים מעפר דל . אלו ישראל שהיו משוקעין בטיט ובלבנים במצרים והוציאן הקב"ה בקומה זקופה שנא' (ויקרא כו) ואולך אתכם קוממיות הוי מקים מעפר דל . סיקוסים נתן הקב"ה ליעקב וא"ל (בראשית כח) והיה זרעך כעפר הארץ כשיגיעו בניך עד עפר הארץ אותה שעה ופרצת ימה וקדמה הוי מקים מעפר דל . וריוממן הקב"ה על הכל שנא' (דברים כח) ונתנך ה' אלהיך עליון וגו' . ראה מה כתיב (שם א) ובמדבר אשר ראית אשר נשאך ה' אלהיך . א"ל הרי רוממתי אתכם על כל העולם אם תהיו עושים רצוני אני משרה אתכם במה שבראתי עד שלא נברא העולם זה בה"מ שנא' (ירמיה יז) כסא כבוד מרום מראשון מקום מקדשנו . שם אני מרומם אתכם שנא' (ש"א ב) וכסא כבוד ינחילם . אותה שעה אני מספיק לכם מעדני ג"ע שנא' (תהלים לא) מה רב טובך אשר צפנת ליראיך . לכך אמר הוא מרומים ישכון : (י) ד"א הוא מרומים ישכון הה"ד (דברים ח) כי ה' אלהיך מביאך אל ארץ טובה ורחבה . לראות שולחן שהוא ערוך בג"ע שנאמר (תהלים קטז) אתהלך לפני ה' בארצות החיים . כביכול מיסב למעלה מן האבות ואבות וכל הצדיקים בתוכו שנא' (דברים לג) והם תכו לרגליך . והוא מחלק להם מנות . ואם תמה אתה בדבר זה הלא בעוה"ז בשבילם היה מיסב בין שני הכרובים שנא' (שיר א) בין שדי ילין . ק"ו בג"ע. והוא מביא להם פירות מג"ע ומאכילן מעץ החיים . ומי מברך תחלה הכל חולקין כבוד להקב"ה שהוא יצוה לברך . והקב"ה אומר למיכאל ברך . והוא אומר לגבריאל . וגבריאל לאבות העולם . והן חולקין כבוד למשה ולאהרן . והם לזקנים . והן חולקין כבוד לדוד ואומרים המלך שבארץ יברך את המלך שבשמים . ונותנין לדוד הכוס ואומר (תהלים קטז) כוס ישועות אשא ובשם ה' אקרא . עליהם שבח דוד ואמר (שם לא) מה רב טובך אשר צפנת ליראיך . הוי כי ה' אלהיך מביאך . על זה נאמר הוא מרומים ישכון וגו' : (יא) ד"א הוא מרומים ישכון . הה"ד (איוב לט) כנף רננים נעלסה וגו' כי תעזוב לארץ ביציה

יד יוסף ח נשל פ' כ' : ט יומא פ' ח' . שוח"ט מזמור ע"ח :

מתנות כהונה

מתלוננים ומכעיסין : **ואני כו'** . שאני ארך אפים ורב חסד : **פנס** . לנטירנא : **בזכות להמי** . התורה נקרא לחמו של הקב"ה : **השלין** . הוא עוף שמן מאד כדאי' ביומא ד' ע"ד וע"ש מעדנין גבהו של מן : **ונומסיין** . נ"כ לשון מנהג וסדר : **סיקוסים** . מדה : **מיסב למעלה** . הקב"ה

עץ יוסף

שאם רואים שאין עושה כמעשיך : **עושה לו** שביל בדרך. ר"ל שביל ודרך ביבשה : **ב"ו מפשפש** שטרותיו כו' . ופירוש ואין כמעשיך לענין החסידות והטובה כי אין עושה החסידות כמוהו : **משברא את** העליונים כו' . כד"ש בב"ר פ"א : **אם יש עליו** עוררים . ואפילו שלפי האמת לא יהיה ממש בערעור מ"מ בשום צד לא יקח אותו שמפחד שלא ידע לטעון ויזכה המערער בטענותיו . או שמא באלמות יחזיק בו אפילו שלא יהיה עליו דין . ולמה לו לזה לבוא ממנו בספק . אבל הקב"ה עם היות שהמזלות היו מורים על שעבוד ישראל במצרים . עכ"ז בקש ה' להוציאם כי יש לו יכולת להכניע המזלות המשתעבדין אותם שלא כדין . והביא קרא הנסה אלהים לבא לקחת לו גוי מקרב גוי כי שם נרמז קושי יציאת ישראל ממצרים מצד מדת הדין ומצד המזלות כדאי' בשוח"ט : **העבד מרחיץ רבו** וישראל נמי עבדים לה' כאומר עבדי הם : **והקב"ה אינו כן** דלא מיבעי' שאין עושין לו כן . אלא שהוא בהיפך : (ז) **ד"א הנני** ממטיר לכם להם . בעי לפרש מה שייכות יש למאמר הילך בתורתי בתאמר הנני ממטיר לכם להם : **שם שם לו** חק ומשפט וילפי' בסנהדרין דף נ"ז שבמרה נצטוו על כל מצות . ושם המתיק להם את המים . ומשמע שבזכות חק ומשפט שקבלו המתיק להם את המים . ומיניה נלמד שגם המן והבאר הוא בזכות זה . והוא דכתיב הילך בתורתי וגו' : **הוי בזכות להמי** כו' . בי"ת בלחמו וב"ית ביין פי' בעבור : **ובזכות יין** שמסכתי . דהיינו התורה דאיקרי יין כאומר כי טובים דודיך מיין . וה"ק ושתו מי הבאר ביין מסכתי בשביל יין שמסכתי היא התורה : **ולמה לא אמרו** שירה על המן כיון שבין הבאר ובין המן זכו בזכות חק ומשפט א"כ למה לא אמרו שירה על המן כמו שאמרו על הבאר : **תפלות** פי' שוא ותפל : **נפשינו יבשה** וסיפא דקרא בלתי אל המן עינינו : **לא נתן** להם רשות. ר"ל שהקב"ה שצפה בעתיד לא רצה בקלוסם כיון דעתידים להתרעם עליו : **שנא' עלי** באר ענו לה. וטעם למאן צווי שנתן להם רשות לומר השירה ואין ענו לה מכלל השירה . רק עלי באר היא הפתיחה. ויש פי' אז ישיר ישראל השירה שתהלתה עלי באר . במלות ה' שלוה ואמר ענו לה. והא"ז מסיק השירה באר חפרוה שרים וגו' : (ח) **הה"ד** תערוך לפני שלחן נגד צוררי. שהיפך הקב"ה ליתן להם מן השמים ומים מהארץ. להקהות שיני השונאים כדמסיים : **ואמרו היוכל** אל לערוך שלחן האי קרא ישראל אמרוהו כשנסו אל . ומייתי ליה הכא להוכחא לפרושי תערוך לפני שלחן כמן שהרי כנגד מאמר היוכל אל לערוך שלחן ניתן המן להם (יפ"ת) : **שנא' ויסב** אלהים את העם . מדאפקיה בלשון ויסב דרש ליה לשון הסבה שסבת השטוב היה כדי לסבבן בענני כבוד וכדי להוליכן במדבר להאכילן המן וכדכתיב המאכילך מן במדבר דמשמע בזו סבת לכתם במדבר : **ובמבול** כתיב וארובות השמים נפתחו . מפרש ביומא דף ע"ו דארבע ארובות יש בדלת . ואין דב' ארובות הורידו במבול גשמים גבוה ט"ו אמה . שני דלתות דהוו להו שיעור ח' ארובות הורידו מן ס' אמה ע"ש : **והיו האומות** רואין את ישראל מסובין . פי' אנהי האומות שהיו באים למחנה ישראל לסחורה או לראות הנסים בעיניהם : **מקלסין להקב"ה** פי' שישראל מקלסין להקב"ה על שהפליא ה' עמהם נגד צורריהם : **שנא' תערוך לפני** ומתחיל בלשון מזמור . ודוד אמר בשם ישראל : **דשנת בשמן** ראשי זה השליו . דריש בשמן לשון שומן. והשליו היה עוף שמן כדאיתא בפרק יוה"כ : **וכן לע"ל** דייק מדאמר תערוך בל' עתיד : **וכן לע"ל** הוא עושה שלום להם. היינו גרס הוא עושה שלחן להם **ואוכלין בג"ע** היינו ג"ע של מטה שהיה בו אדם הראשון והיינו בימות המשיח. או בימות המתים . **ונימוסיין** פי' מנהגם ויותר נראה שצ"ל ונימסין ופירושו שימס לבבם בקרבם מרוב הצער : (ט) **הה"ד** הוא מרומים ישכון . השתא קאמר טעם שינוי הסדר להראות הנהגת הטרא בעולם השפל . וכדרישא מפרש ליה בישראל שנתרוממו ונתענגו ישראל בג"ע ובמעלה בעלי תשובה . ואח"כ חוזר לפרש : **הה"ד מקים** מעפר דל . לרמוז על שהו שפלים עד לעפר והם עולים למעלה . ולכן אמר מרומים על עדל ונבהות המעלה מבירא עמיקתא לאיגרא רמה : **סיקוסין** בלשון יוני משקל ומדה (מוסף הערוך) : **שיגיעו בניך** עד עפר . ופי' מעפר המ"ם מ"ם הסבה וכ"ל מפני שבאו במדרגה התחתונה הקימן ה' : **שנא' ונתנך** מדלא אמר ויתנך דרשו לשון עבר ולחזק הראיה אמר ראה כו' אשר נשאך . ומדאפקיה בלשון נשיאות ולא אמר אשר הוליך רמז לרוממות : **אמר להם** הרי רוממתי אתכם כו' אני משרה אתכם במה שבראתי כו' . דרש סוף המקרא דמקים מעפר דל שסיומו וכסא כבוד ינחילם והוא הביהמ"ק פי' שיקומם וירים ישראל כל כך עד שינחילם הבהמ"ק . ועל שעיקר הלימוד דכסא כבוד הנזכר הרצון בו בהמ"ק הוא מצד שנזכר אצלו במקרא אחר מרום מראשון מקום מקדשנו שפירושו שבהמ"ק נברא ראש וראשון לכל העולם . ע"כ הוצרך המדרש בלשונו במה שבראתי עד שלא נברא העולם (ת"כ) : **אותה שעה** אני מספיק לכם מעדני ג"ע שנאמר מה רב טובך כו' . פ"ס הוא כאן . ומקומו הנכון סוף בהגדה דבסמוך דדריש מקרא דהוא מרומים ישכון בסעודות ג"ע ומסיים שם עליהם שבח דוד ואומר מה רב טובך (שם צריך לגרוס) אמר הקב"ה אותה שעה אני מספיק לכם מעדני ג"ע : **הוא מרומים** ישכון וגו' . מלך ביופיו וגו' היינו גלוי שכינה שהיתה בבהמ"ק : (י) **הה"ד** כי ה' אלהיך מביאך אל ארץ טובה ורחבה (דברים ח' ז') ומלת ורחבה הוא יתר כי איננה במקרא שם (ת"כ) . ודריש דקאי אג"ע שהוא ארץ החיים שהרי בכ"מ נאמר ארץ זבת חלב ודבש וכאן אמר ארץ טובה . אלא דקאי אג"ע שנא' בו מה רב טובך וגו' : **כביכול** אתר כביכול כלו' על כרחנו יאמר כו כאילו אפשר לומר כן (עי' רש"י יומא דף ג' ע"ב) מדכתיב אתהלך לפני ה' משמע הקב"ה בעצמו יהיה בהסיבה בג"ע (ת"כ) . והכוונה כי האבות וכל הצדיקים בצדקתם יראו מראה השכינה וכאילו מיסב עמהם (יפ"ת) : **שנא' והם** תכו לרגליך . כדאיתא בספרי כל קדושיו בידך אלו נפשותיהם של צדיקים שגנוזות עמו באוצר שנא' והיתה נפש אדוני צרורה בצרור החיים וגו' . ואומר תכו לרגליך דרך משל כנגד מ"ש שהוא למעלה : **ואם תמה** אתה בדבר כו' . איך יהיה מיסב עם האבות במקום מיוחד יש לך להבין הלא בשבילם היה מיסב בין שני הכרובים והוא יתר שהיהדות אור שכינתו והשגחתו שם . ומה אם עשה כן על הארץ אשר נתן לבני אדם ק"ו שיעשה כן בג"ע שהוא מדור רוחני : **שנא' בין** שדי ילין . דהיינו שהשכינה מצומצמת בין ב' בדי הארון שהיו נראים כב' שדים כדקאמר ביומא פ"ה דוחקין ובולטין ויוצאין בפרוכת ונראין כמין ב' דדי אשה שנאמר בין שדי ילין : **ומאכילן מעץ** חיים . משום שעיקר הסעודה להאכיל מעץ החיים כדי שיחיו לעולם אמר ל' מאכילן . מפא"ל בפירות שאינו מקפיד רק להביאן אם ירצו יאכלו אמר ל' הבאה : **שהוא יצוה** לברך כי הוא בעל הבית ובעל העולם וראוי שהוא יצוה לברך : **הקב"ה אומר** למיכאל ברך. כי הוא שר של ישראל . ואף שלא הוזכרו מיכאל וגבריאל בתחלה ידוע שבבא השכינה יבואו עמו כאומר ובא ה' אלהי כל קדושים עמך. ומיכאל וגבריאל הם שרים של מעלה : **והוא אומר** לגבריאל . לחלוק כבוד לגבריאל וגבריאל לקטנים ממנו שהרב שמחל על כבודו כבודו מחול : **ואו' כוס** ישועות אשא כו' . אחר שנתנה לו המלוכה וכבוד מלך שבשמים שהמלך יהיה המברכו . ועוד שלא היה יכול למחול שהמלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול . וזהו שאמר ונותנין לדוד הכוס מה שלא אמר כן באחרים . משום שנמשו וגמרו שדוד לו נאה לברך לא חלקו לו כבוד כדיבור לבד אלא מיד נתנו לו הכוס : **מה רב** טובך . אמר כן ע"ש שטוב וכבוד זה בא לו מרבים (תו"כ): (יא) **הה"ד** כנף רננים כו' בעי לפרש מרומים ישכון על ישראל בזמן שהם צדיקים ודבקים בה' . ומביא סמך מכנף רננים וגו' דדרשינן במרום תמריא על הרמת עיניהם למרום . כן כאן הצדיק מרומים ישכון על שנושא עיניהם למרום : **כנף רננים** כו' לשון הפסוק כנף רננים נעלסה . אם אברה חסידה ונוצה. כי תעזוב לארץ ביציה ועל עפר תחמם . ותשכח כי רגל תזורה וחית השדה תדושה . הקשיח בניה ללא לה לריק יגיעה בלי פחד . כי השה אלוה חכמה

ביציתו וגו' הקשיח בניה ללא לה וגו' כעת במרום תמריא וגו' . משל לחסידה שהיתה יולדת בעפר הארץ והיו העוברים והשבים דשין אותה ומאבדין אותה . מי גרם לה על שהיתה יולדת בארץ . אלא משתעלה למרום ותלד לשם אין בריה מזיקתה אבל היא משחקת מן הכל . כך ישראל כנף רננים נעלסה . כנף (יחזקאל טז) ואפרוש כנפי עליך . רננים (תהלים לג) רננו צדיקים בה' . נעלסה (משלי ז) נתעלסה באהבים . אם אברה (תהלים נה) ואומר מי יתן לי אבר כיונה . חסידה (ירמיה ח) גם חסידה בשמים ידעה מועדיה . כי תעזוב לארץ ביציה (שם יב) עזבתי את ביתי . ועל עפר תחמם (תהלים מד) כי שחה לעפר נפשנו . ותשכח כי רגל תזורה (ישעיה נא) ותשכח ה' עושך . וחית השדה תדושה אלו העכו"ם שנא' (מ"ב יג) וישימם כעפר לדוש . הקשיח בניה ללא לה (ירמיה ד) בנים סכלים המה . לריק יגיעה (תהלים ו) יגעתי באנחתי . בלי פחד (ירמיה ב) ולא פחדי . כי השה אלוה חכמה (ירמיה ד) כי אויל עמי אותי לא ידעו בנים סכלים המה ולא נבונים המה חכמים המה להרע . ולא חלק לה בבינה (שם) ולא נבונים המה . כל אלו למה מפני שהניחו להקב"ה . אבל כשיעשו תשובה ויתלו עיניהם למרום כד"א (תהלים קכג) אליך נשאתי את עיני היושבי בשמים . כעת במרום תמריא (איוב ה) לשום שפלים למרום . אותה שעה תשחק לסוס ולרוכבו שנא' (תהלים כ) אלה ברכב ואלה בסוסים ואנחנו בשם ה' אלהינו נזכיר . הוי הוא מרומים ישכון : (יב) ד"א הוא מרומים ישכון זה הקב"ה שנא' (ישעיה נז) מרום וקדוש אשכון . מצדות סלעים משגבו זה דוד שנא' (תהלים יח) ה' סלעי ומצודתי . לחמו נתן זה אברהם שנא' (בראשית יח) ואקחה פת לחם . מימיו נאמנים זו התורה שנא' (ישעיה נה) הוי כל צמא לכו למים . ד"א לחמו נתן זה הקב"ה שנאמר (תהלים קלו) נותן לחם לכל בשר . מימיו נאמנים שנא' (שם קד) המקרה במים עליותיו . ד"א לחמו נתן זה המן שנא' הנני ממטיר לכם לחם מן השמים . מימיו נאמנים זה הבאר שנא' (במדבר כא) עלי באר ענו לה . ד"א לחמו נתן מימיו נאמנים זה הקב"ה שמפקד לבני תורה אל תהא אומר על מה שלא שמעת שמעתי . ולא תהא אוסר לאחרים ומתיר לעצמך אלא יהו יוצאין מפיך נאמנין כשם שיצאו מפי משה . ואני מראה לך יופי פנים אל פנים שנא' (ישעיה לג) מלך ביפיו תחזינה עיניך . אמרו ישראל היאך אנו רואין פניך והלא מסרתנו ביד אדום שנא' (דניאל ז) דחילה ואמתני . א"ל אל תיראו מהם שעתידים אתם שתאמרו לי היכן הם הה"ד (ישעיה לג) את עם נועז לא תראה . ואתם רואים שמחתה של ציון שנא' (שם) חזה ציון קרית מועדנו עיניך תראינה ירושלם נוה שאנן : (יג) ויצא העם ולקטו דבר יום ביומו . הה"ד (תהלים סח) ברוך ה' יום יום . אמר הקב"ה לישראל במדה שאדם מודד בה מודדין לו . אני נתתי לכם את התורה שתהיו עוסקין בה יום יום שנא' (משלי ח) אשרי אדם שומע לי לשקוד על דלתותי יום יום. וכן (ישעיה נח) ואותי יום יום ידרושון . חייכם שאשביע אתכם לחם מן השמים יום ביומו שנא' ויצא העם ולקטו דבר יום ביומו למען אנסנו הילך בתורתי וגו' . ולא עוד אלא שאני מברך אתכם יום יום שנאמר ברוך ה' יום יום יעמס לנו . וכשאתם עושים רצוני אני קורא אתכם העמוסים מני בטן . ומעמיס אני לכם כוס ישועות בזכות בה"מ שנקרא (זכריה יב) אבן מעמסה שנא' (שם) והיה ביום ההוא אשים את ירושלם אבן מעמסה : (יד) ויותירו אנשים ממנו . י אלו מחוסרי אמנה שהיו בהם. ומי הם ארשב"ל יא אלו דתן ואבירם . נאמר כאן אנשים ונאמר להלן אנשים שנא' (במדבר טז) סורו נא מעל אהלי האנשים מה אנשים שנאמרו להלן דתן ואבירם אף אנשים שנאמרו כאן דתן ואבירם . וירם תולעים ויבאש וכי יש לך דבר שבתחלה עושה תולעים ואח"כ מבאיש . אלא שהקב"ה בקש להראות מעשיהן לבריות שלא יריחו את ריחו בערב ויעמדו וישליכו אותו . אלא שהיה עושה לכל אותו הלילה שורות שורות של תולעים. מיד ויקצוף עליהם משה . כיון שכעס שכח לומר להם שילקטו ביום הששי שני עומרים לאחד . כיון שהלכו ולקטו ביום הששי ומצאו כפלים באו הנשיאים ואמרו למשה שנאמר ויבאו כל נשיאי העדה ויגידו למשה . ומה אמר להם הוא אשר דבר ה' . ואינו אומר הוא אשר דברתי אלא אשר דבר ששכח. וע"ז נאמר עד אנה מאנתם שהוא מכניס משה בכללם : (טו) ראו כי ה' נתן לכם את השבת . לא היה צ"ל אלא דעו מהו ראו . אלא כך א"ל הקב"ה אם יבואו עכו"ם ויאמרו לכם למה אתם עושים את יום השבת ביום הזה אמרו להם ראו שאין המן יורד בשבת. ומהו נתן לכם לכם ניתנה ולא לעכו"ם. יב מכאן אמרו אם יבאו מבני נח וישמרו את השבת לא דיים שאין מקבלים שכר אלא שחייבים מיתה שנא' (בראשית ח) ויום ולילה לא ישבותו . ואזהרה לבני נח זו היא מיתתן . וכן הוא אומר (שמות לא) ביני ובין בני ישראל וגו' . יג משל למלך יושב ומטרונה יושבת כנגדו העובר בינותן

יד יוסף י מכילתא פ"ו: יא לעיל פ"א . פדר"א פ"א פי' י"ט . יונ"ע פסוק זה : יב סנהדרין נ"ח . ילקוט רמז רנ"ח : יג זהר"ל פ"א סי' י"ט :

מתנות כהונה

הקב"ה מושב למעלה וכו' כ"ה (פסחים קי"ח) : וישליכו אותו. ולא יהא נודע שהותירו : ששכח. משה כשנו עליו הפסוק : מכנים משה. על ששכח מחמת הכעס : מכאן אמרו כפ"ד

עץ יוסף

ולא חלק לה בבינה . כעת במרום תמריא תשחק לסוס ולרוכבו וגו' . ועל דרך המליצה נדרשים כאן על ישראל . כנף ואפרוש כנפי עליך כלו' מגבהי ודעתי לשום כנף רננים להתעלם. שהצדיקים נקראו רננים ע"ש שמרננים בהקב"ה וכנף אתה ה' תפרוש עליהם . לכן נקראו כנף רננים ובדבר הזה היא נעלסה שהכל שמחים בזה . ר' בם והם בה' . אבל אם אברה חסידה וגו' פי' אם יחלפו כנף רננים על אבר של חסידה וגו' שדרכה לעוף ולהפרד ולא להתכסות בו . מה יהיה סופה כי תעזוב לארץ ביציה כלומר כאשר עשו כן יהיה . פי' כמו שהניחו לארץ ולא לפי הכבוד כן יהיו עזובות בארץ בלא מכסה וה' לא יגין כיון שלא רצו כמו שכתוב עזבתי את ביתי : ותשכח ה' עושך . ושיעור הכתוב ותשכח את ה' וזו היתה נסבה כי רגל תזורה וחית השדה תדושה: בנים סכלים המה מפרש הקשיח לשון סכלות ופשות כדאמרינן למה תתעם ה' מדרכיך תקשיח לבנו ותקשיח דומיא דתתענו : לריק יגיעה יגעתי באנחתי בפי' לריק יגיעה מה שחיפון והגיע בגלות כי אין לה תקוה ושכר מזה כל שאינה קוראה לה' . וה"ם בלי פחד ולא פחדו את ה' כלו' מפני שאין לה פחד מה' : כי השה אלוה חכמה כי אויל עמי כי אחרי שהסלינו בחטא ה' נוטל מפיהם החכמה שיהו לדעת את ה' ולעבדו . ורלה לומר שנטל מפניהם דרכי התבונה . לשום שפלים למרום . נקט כאן האי קרא לנהוג הלשון נומר שפירוש במקום תמריא שירומו עיניהם משפל מגבה למרום : (יב) זה הקב"ה הפס' הזה קאי אדלעיל מיניה הוכר לדקות הולך מישרים . שמדבר בעושי לדקה וג"ח . וביחוד מי שעושה לדקה ומשפט לדקה לזה ומשפט לזה . ולכן אמר מי שעושה כן הוא מרומים ישכון שיזכה לזיות אצל השכינה כדכתיב אני בצדק אחזה פניך וגו' (מ"כ) : זה דוד כו' זה אברהם . פי' לפי שהלך בעקבות דוד ואברהם שעשו לדקה ומשפט . כדכתיב ויעש דוד משפט ולדקה לכל עמו . ובאברהם כתיב ושמרו דרך ה' לעשות לדקה ומשפט . לכן יזכה למעלת דוד ולמעלת אברהם . ולכך הפך הסדר שהקדים דוד לאברהם מפני שבדוד יותר מפורש בעשה לדקה ומשפט מבאברהם דבאברהם לא כתיב בהדיא שהוא עשה כן אלא שיצוה את בניו שיעשו כן שישמרו לעשות לדקה ומשפט (מ"כ) : מימיו נאמנים זו התורה . שמלינו בבעלי לדקה שזוכים להיות להם בנים בעלי תורה כדאיתא בפ"ק דב"ב : ד"א לחמו נתן זה הקב"ה . ר"ל שלחמו יהיה נתן מאת הקב"ה שנא' בו נותן להם לכל בשר . ומימיו יהיו נאמנים מאת הקב"ה בלי אמצעי שנא' בו המקרה במים עליותיו : ד"א לחמו נתן זה המן כו' . ר"ל שהקב"ה ישגיח עליו ויפנה בשבילו הסדר כמו שעשה בשביל כלל ישראל במדבר שנתן להם לחם מן השמים ומים מן הארץ כדאיתא במד' :שמפקד לבני תורה כו' . כלו' לאמר זה התורה שנקראת לחם שנא' לכו לחמו בלחמי . נתן ולמי נתן . לא לכל הרוצה ליטול יבא ויטול אלא למי שהוא מימיו נאמנים . וכמו שמפרש והולך בעל המדרש בעצמו שלא יהא אומר על מה שלא שמע שמעתי ושלא יהא אוסר כו' : ולא תהא אוסר להתיר כו' . ר"ל אפילו במידי דאיכא ביה שמא להחמיר . לא שתאסור לאחרים להראות עצמך חסיד . ותתיר לעצמך . אבל איפכא שרי לעשות להחמיר לעצמו : כשם שיצא מפי משה . שנא' בו בכל ביתי נאמן הוא וזה קאי על מ"ש שלא תאמר על מה שמעת שמעתי . שכן מלינו במשה שאמר עמדו ואשמעה וגו' : יופי פנים אל פנים . היינו אמתת הבנת החכמה והתורה כי זה מכונה ביופי הפנים כענין שנאמר חכמת אדם תאיר פניו : והלא מסרתני ביד אדום . כי ע"י מרדם הגלות הוא שנאבדו בחכמות ממנו . וע"כ הזכיר שותה דחילה ואמתני . כי הפחד והאימה יטרידו המחשבה . והשיב ס' שהגנים הקדמות תהיה אחרי הגאולה שכבר ישכח זכר הגלות עד שיאמר היכן הם : שמחתה של ציון היינו שלוה והשלמה וקיום המצות התלויות בה שזה עיקר שמחתם ישעגן מ"ש שמראה להם יופי הפנים : (יג) הה"ד ברוך ה' יום יום . מפרש ולקטו דבר יום יש שהלקיטה תהיה על עסק התורה שהיו יום יום כלו' שבזכות התורה זכו למן כהמפרש . ומייתי סמך מברוך ה' יום יום שמברכים יום יום על עסק התורה : אני נתתי לכם התורה היינו חלק ממנה דשבת ודינין במרה איפסוק כדאיתא במסכת שבת . או אמר על מה שעתיד ליתן כי אצלו יתברך כאילו נתנה כבר : שתהיו עסוקים בה יום יום . פי' שיתמידו בה כל הימים ולא יפסיקו יום אחד ולכן כנגד זה ישביעם מהמן יום ביום כלומר תמיד . באחר שאינם נפנים לעסק צרכם כי יכין מזונם תמיד ולא יצטרכו להתבטל ממנה: לשקוד על דלתותי יום יום . היינו לקבל השמועות וזה נקרא אקומי גרסא . וכמו שאמרו דלינמור איניש גריסא : וכן ואותי יום יום ידרשון . היינו לדרוש ולהבין בפלפול וסברא כמ"ש והדר לסבור : שנא' ברוך ה' יום יום . שפי' ברוך ה' ומברכתו יעמס לנו תמיד יום יום על שעסקנו בתורה יום יום . שכל הענין מיירי הכא מתורה . וזה שאמר ולא עוד ר"ל דלא מבעי שפוקם ההכרחי שיתן להם דלא סגי בלאו הכי אלא יוסיף להצליחם בכל דבריהם ברכה התמידית . וכדרך שאמרו בפס' פכ"ה כל העוסק בתורה נכסיו מצליחים : וכשאתם עושים רצוני אני קורא כו' משום דה"ל לכתוב יעמס עלינו מפרש דפי' שה' סובל משאם ע"ד שהעברה כמ"ש שם העמוסים מני בטן . והוא כינוי אל החבה וההשגחה שעליו הוטלו מרחם . ולפי שלפי זה הל"ל יעמס אותנו וכתיב לנו לכן פי' שר"ל מעמיס אני לכם כוס ישועות ר"ל דיעמס לשון תפיס ע"ד שאמרו בפ' חלק עתיד הקב"ה ליתן לכל לדיק מלא עומסיו שנא' ברוך ה' יום יום יעמס לנו . ואסקיה בל' עמסה לדרשא זו משום דזה הוא בזכות בהמ"ק שנקרא אבן מעמסה : והיה ביום ההוא סיפא דקרא אבן מעמסה לכל העמים . וקאי אבהמ"ק ונקרא אבן מעמסה ע"ש שיש בם אבן שתיה שהוא מעמיס וסובל את כל העולם (מ"כ) : (יד) ומי הם שהיו מחוסרי אמנה ולא היה להם בטחון בהקב"ה שיוריד להם המן למחר ג"כ ואמר שהם דתן ואבירם דהפידי בהכי . וכדאיתא במדרש אכביר שכל מקום שאתה יכול לתלות בהם תלה מפני שהם מקולקלים מנעוריהם והולך את הקלקלה במקולקל : נא' להלן אנשים . והוא מופנה לג"ש דהוה סגי דלכתוב מעל אהלי הרשעים : האנשים הרשעים האלה . דמשמע שהם אנשים שהיו רשעים מעולם : שבתחלה עושה תולעים כו' . פי' ובדרך הטבע נתיסוף הוא שמבאיש ואח"כ מתליע . ולמ"ש שהיה דרך נס הגם צריך להיות בטבע ג"כ: להראות מעשיהם פי' החטא שלהם מה שהותירו מן המן שתתפרסם הדבר . שכל העובר עבירה בסתר נפרעים ממנו בגלוי : וישליכו אותו ולא יהא נודע לבריות שהותירו : שורות שורות מפרש וירם תולעים לשון רוממות . והיינו שהיו תולעים שורות שורות זו על גב זו : כיון שכעס שכח דכל הכועס אם חכם הוא חכמתו מסתלקת ממנו ואם נביא הוא נבואתו מסתלקת ממנו כדאיתא בפסחים פ"ו . ואפשר שאותו יום היה יום הששי זמן האמור שילקטו שני עומרים והוא שכח (מ"כ): שכח לומר להם שילקטו ביום הששי ב' עומרים . ובויקרא פ' י"ג איתא ששכח לומר להם הלכות שבת . ודהכא לאו דוקא דהכא שאע"פ שזה שילקטו ביום הששי לחם משנה הוא לצורך שבת. מ"מ לא מיקרי הלכות שבת ועי' ביפ"ת שם : שהוא מכניס משה כו' . ובפ' האוכל אמריק שאמר לו עד אנה מאנתם בשביל בהדי הוצא לקי כרבא ולא משום שנם (ועי' בתו"ג) : (טו) אם יבואו העכו"ם . אבל ישראל א"צ ראיה כי הם מאמינים בני מאמינים : ביום הזה פי' שעיקר שאלתם אף אם אמת שהשי"ת צוה לשבות ביום השבת הוא ממעשה בראשית מי הגיד לכם שזה הוא היום שאתם שובתים בו עתה (מ"כ): א"ל ראו שאין המן יורד בשבת . שבאמת הודה והוריתה לנו בדרך נס גדול ומפורסם על נאמנות יום השבת במוסם שביום ששי היה המן יורד בכפלים וביום השבת לא ירד כלל : ומהו נתן לכם . פי' הואיל ואמרו שפסוק זה קאי אמ"ה שירלו השבת הוא אמיתי א"כ מהו לכם דמשמע שקאי אישראל : יום ולילה לא ישבותו כו' . מדלא כתב יפסקו וכתב ישבותו . ולאו דוקא אם שבת בשבת מ"מ אלא ה"ה גם בכל ימי החול . ועי' מזה בס' ד"מ : משל למלך כו' טעמא דשלטא קאמר דאמאי שגשינו אם ישגבו

ביניהן חייב מיתה: (מז) א"ר לוי ד אם משמרים ישראל את השבת כראוי אפילו יום אחד בן דוד בא למה שהיא שקולה כנגד כל המצות. וכה"א (תהלים פה) כי הוא אלהינו ואנחנו עם מרעיתו וצאן ידו היום אם בקולו תשמעו. א"ר יוחנן אמר הקב"ה לישראל אע"פ שנתתי קצבה לקין שיבא בין עושין תשובה בין שאין עושין בעונתה היא באה. אם עושין תשובה אפי' יום אחד אני מביא אותה שלא בעונתה הוי היום אם בקולו תשמעו. וכשם שמצינו שעל כל המצות בן דוד בא. על שמירת יום א' של שבת בן דוד בא. שו לפי שהשבת שקולה כנגד כל המצות. א"ר אלעזר בר אבינא מצינו בתורה בנביאים ובכתובים ששקולה שבת כנגד כל המצות בתורה מנין שבשעה ששמח משה לומר להם מצות שבת א"ל הקב"ה (שמות לה) עד אנה מאנתם לשמור מצותי וגו'. ומה כתיב אחריו ראו כי ה' נתן לכם את השבת. בנביאים מנין שנא' (ירמיה יז) וימרו בי בית ישראל במדבר בחקותי לא הלכו. מה כתיב אחריו (שם) ואת שבתותי חללו. בכתובים מנין שנא' (נחמיה ט) ועל הר סיני ירדת ודברת עמהם. מה כתיב אחריו ואת שבת קדשך הודעת להם. א"ל הקב"ה לישראל אם תזכו לשמור שבת מעלה אני עליכם כאילו שמרתם כל המצות שבתורה. ואם הללתם אותה מעלה אני עליכם כאילו הללתם כל המצות. ובה"א (ישעיה יז) שומר שבת מחללו ושומר ידו מעשות כל רע. בעת שאדם שומר את השבת נוזר נזירה והקב"ה מקיימה שנא' (שם נח) אם תשיב משבת רגלך מה כתיב אחריו אז תתענג על ה'. כמה דתימא (תהלים לז) והתענג על ה' ויתן לך משאלות לבך. ולא עוד אלא כל מה שאתה אוכל בעוה"ז אינו אלא מן הפירות אבל הקרן קיימת לך לעוה"ב שנאמר (ישעיה נח) והאכלתיך נחלת יעקב אביך כי פי ה' דבר:

פרשה כו (א) ויבא עמלק ההי"ד (לעיל ג) לא שלותי ולא שקטתי ולא נחתי ויבא רוגז. לא שלותי מבבל. ולא שקטתי מסדי. ולא נחתי מיון. ויבא רוגז באדום. ד"א לא שלותי מנזירה הראשונה שנזר פרעה עלי שנא' (שמות ה) ויסרו את היהם. והעמיד לי הקב"ה גואל זו מרים על שם המרור. ולא שקטתי מנזירה שניה (שם) אם כן הוא וחמתן אותו. והעמיד הקב"ה גואל נ' שנזר ואמר (שם) כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו. והעמיד הקב"ה גואל על שם המים זה משה שנא' (שם ב) כי מן המים משיתיהו. ויבא רוגז זה עמלק: (ב) ויבא עמלק. מה כתיב למטלה מן הענין ויסעו כל עדת בני ישראל וגו' ואין מים לשתות לעם וגו'. לעם לא היה לצאן ולבקר היה. מיד באו לעשות מריבה עם משה ואמרו לו למה זה העליתנו ממצרים. מיכן היה א"ר יאשיה אומר נפל ביתא תבל לכוותא. אני ומקני בצבא. מבאן אמרו בהמתו של אדם אינה אלא חייו. יוצא אדם לדרך אם אין בהמתו עמו מסתגף הוא. מיד עמד משה בתפלה שנא' (שם יז) ויצעק משה אל ה' לאמר. מהו לאמר אמר לפניו רבש"ע הודיעני אם הורגים אותי אם לאו. א"ל מה איכפת לך עבור לפני העם. מהו עבור א"ל עבור על דבריהם. ר' מאיר אומר מהו עבור אמר הוי דומה לי מה אני משלם טובה תחת רעה אף אתה הוי משלם טובה תחת רעה שנא' (מיכה ו) מי אל כמוך נושא עון ועובר על פשע. ר' יהודה אומר עבור על חטייא שלהם. ור' נחמיה אומר עבור לפני העם מי שיש בו נאות יבא וידבר בנגדך. וקח אתך מזקני ישראל. שיהיו עדים שלא יהו אומרים לך מעיינות היו שם. ומטך אשר הכית בו את היאור. אמר לפניו רבש"ע מטה זה של פורענות הוא. הוא הבאיש המים במצרים. והוא הביא י' מכות על המצריים. א"ל הקב"ה אין מדתי כמדת ב"נ שהוא מכה באיזמל ומרפא ברטיה. אבל אני במה שאני מכה בו אני מרפא. לכך נאמר ומטך אשר הכית בו את היאור קח בידך כדי שידעו הכל שהוא של ברכה. והבית בצור. מהו והכית בצור. א"ל הקב"ה אם מבקשים הם מן האבן הזו תיציא להם אם מן האבן הזו תן להם. כיון שיצאו המים השקו כל אלהיהם של ישראל מה כתיב שם (שמות יז) ויקרא שם המקום ההוא מסה ומריבה. ומה מריבה היתה שם ב' יהודה ור"ג ורבנן. רי"א אמרו אם רבון הוא על כל המעשים כדרך שהוא רבון עלינו נעבדנו ואם לאו נמרוד בו. ור"נ א"ר אם מספיק לנו מזונותינו כמלך שהוא שרוי במדינה ואין בני המדינה צריכין לו כלום נעבדנו ואם לאו נמרוד בו. ורבותינו

יד יוסף ד יהוד"ה ס"ק דמסיק: וכ"ה לי' לעיל מלחמת עמלק ישראל שכתה קמח כו'. ועכ"י שם ליתיה בהרבה כו'. ומ"ש שכיון שלא שמרו שבת קמח לכן מריכין בשמור כ' שבתות. לתמד לפקן מה שכתוב בתהלים ותמד לבניין מצות ושמור ע"ג. שם"ב כאן ס"ס. קס"ר ס"ו. שבת קי"ח: שו יהוד' נדרים ס"ג: פרשה כו א מכילתא ס"ו פ"ו: ב פסיקתא רבתי פ' י"ג מכילתא כוף בשלח. ובילקוט:

ענף יוסף

פרשה כה (מז) [יוסף כותב להלן לה כי ס' כו'] מבאר דהמצוות בשלמא ילוף ועקה פיקוח ליה מדקאמר על מה בילמו לנקום בבבה עד היה מלחמה לשמור תלוחי והוכיחו תלמוד מילול שבת מצוה כמיתון כל המוקדש ויל"ל מצוה לבניין מצות ושמור דמלחמה על שבת לחוד מלחה על כל פוגעים שעשו מלחמים ופד כאן בכל המצות. לכן הביאו עוד טעם מפמיכתו רמו כי פ' נתן לכם לכם בשבת דכתיב להזד קמיליו:

נמלא

עץ יוסף

ידמרו השבת אפי' מצוה: ומטרונה יושבת כנגדו. ובדניים ליכה פ"ת קאמר שד ומטיחים זה עם זה כו'. ומפ' כך השבת הזו תוה בין ישמלל' ובין הקב"ה כו' וע"ש פ"ב: (מז) אמר ר' לוי כו' דמ"ם אמר עד אנה מאנתם לשמור מצותי והוכיחו על היולל שבת יבד. לכן מייתי אם ישראל מחתיבין כו' ליתה בהיא שקולה כנגד כל המצות: כראוי בכל דקדוק לכתיבו: כי הוא אלהינו כו' היום אם בקולו תשמעו. וה"ם כי ה' יהיה לתיונו ותמתו לתן מרציתו. והיינו שנהיה נתוים וידעה תוכנו ה' כמו בילתה מלניס. וזה יהיה כשתבייש בקולו ביתות היום של שבת וכדילוף בשמ"ע גמ' כתן היום אם בקולו תשתעו וכהיב התם שמור תתן היום הזה לקדשו: אע"פ שנתתי קצבה כו'. כלו' לתע"ם שנהתי קבבה תין זה תלת מצוה לכך נאמר ומטך אשר הכית בו את היאור קח בידך כדי שידעו הכל שהוא של ברכה. והבית בצור. מהו והכית בצור. א"ל הקב"ה אם מבקשים הם מן האבן הזו תיציא להם אם מן האבן הזו תן להם. כיון שיצאו המים השקו כל אלהיהם של ישראל מה כתיב שם (שמות יז) ויקרא שם המקום ההוא מסה ומריבה. ומה מריבה היתה שם ב' יהודה ור"ג ורבנן. רי"א אמרו אם רבון הוא על כל המעשים כדרך שהוא רבון עלינו נעבדנו ואם לאו נמרוד בו. ור"נ א"ר אם מספיק לנו מזונותינו כמלך שהוא שרוי במדינה ואין בני המדינה צריכין לו כלום נעבדנו ואם לאו נמרוד בו. ורבותינו

מתנות כהונה

בפ"ד מיתות: היום אם בקולו וכו'. נס זה שם: אז תתעטף על ה' כגון המתחתף על תניו והוא ממלא בתלותיו. בן המתחתף פיכוסו מפעגע: ששקולה כנ'. כ"ה גיכו: פ"ד נדרים: על שם המים. נקרא שם הנוח על שם פיאור שהושלך שמה: נפל ביתא כו'. וכשמופל הבית תוי להלמעיה כך כל מה שהיה הסניס מיד נעקו על משה. חבל. מבוי: ותבוי הבל עליך קיסר דהמתקן וכן הניס מספר בספר הזה: מסתנף. לפיקך משוה בהמתן לעשן: עבור מעוה כהמתן לעשן: עבור על דבריהם.

כלי

עץ יוסף

עוד מעט ומקלוטו: עבור על דבריהם ממה שלמתים שיסקלו תוכך עבור מהם ותל תדבר על בני עוד דברי קבסוין שלין נדעתה כך: הוי משלם טובה תחת רעה. שלח שהם מעוררים עליך ומעבירוך וביהכו כך הוי משלם טוב לחומיה לה מיס: מי אל כמוך נושא עון. מפתיע שמושא העון ומנדלן שהשען נעשה זכ ס: על חטיא שלהם. פ' ממול להם. מי שיש לו נתוס יבא ויבבר. ופ"ז עבור לבני הנם כמשמע ביעבור לפניהם וילמה כי לין היס ביעמוד נגדו כמו בפתר שיסקלוהו. שלא יהיו חומרים מעיומת היו שם. מבוס שלא הוציא המיס בתקים שיכנסו שהיה שלא ממלא מיס. כי הס היו בהפיהים והמיס שלנו ניתנו בעור בחוכב שהוא הר סיני לו קרוב לו והמיס גזלו והלכו לל רפיהים בהבר בדפי' בתמ"ן: אמר לפנינו רבש"ע כו'. עלמד מדהמציע לו הקב"ה לתבר הכיס בו לת פיאור משמע שו היה הסובה מלחמו על מבה דלבוחתה נקע וכמו בתפבה: של פורענות הוא כלו' ולין קינוור נעשה סיעור: הוא הבאיש המיס. לף בהלה מכות ב"כ היו בתלניס ע' התפה לת פרס חלת זו. לומר בהבים המיס בתלניס ולוץ יתן עבשיו מיס לשתות (תו"): אין מדתי כמדת ב"א כו'. ל"ל בדי להודיע כח הנס שלהכי' בתה שתני מבה בו תני מרפא שלא בדרך ב': לבך נא' ומטך לשבר הכיס בו לת היאור. דלל"ב לימת ומטך תקה בידך. חלת מפני שהכיס בו לה היאור והיו מוהיים שהוא שלו על פורענות תקה בידך שילהה שהוא טועל ב"כ סוב: כדי שידענו הכל שהוא של ברכה. לבון זה של ברכה תיו תדוייק קנת. וכי תפני שהוא כתן המיס של ידו יקראל של ברכה הלא הרוב פעשים בעשה על ידו פורענויות ע"כ נלהה שהוא ס"ם ולידך לנעוס כדאי' בתכילתא והוא כתן בילקוט. המפה הזה של פורענויות הוא כו' לפיכך ידעו שהוא של נסיס ויבך תשר הכיס בו לת היאור כו' והכיס בעור. וכ"ל של נסיס שהקב"ה יעשה בו נסיס בין לטובה בין לפורענויות כתשר יזמין (יש"ם): מהו והבית בצור. פ' לשה לה נ"ת והכית עליו בניסוי היו שהכירו הגוי עומד על הצור. והעיד שם מבקשים הם כו'. פי' שם היה תאור והכית עליו ים מקום לומר שהקשיל הקב"ה זוקת לסקום תבן זה הפלתי. ותולי ים מעיין התהוי ויהעוור בהכלה זו לשטוף מימיו ות"ל תין כתן גם כלל. תבל מעכשיו שתמר והכית בצור פי' שתכה על ליזה תבן בילמי שם לתו זוקת בלוך הלתי שומד עליו. ובזה בוב תין מקום לטעשה הל' ובהכלה יוהו שהיתיש יוצתים מפני מיום של התבן דרך גם ופלא: השקו כל אלהיהם להקהות תלמי ישראל תבר בדפיהים: מה כתיב שם ויקרא כו' ומפי מריבה היתה שם. והא מקרא זה ניתקרא שם המקום ונו' מקומו הלמוי הלמוי קוא לשל תיקר תתר תומרו ויבב שם מבה ונו' תבל תהר שילתו המיס ושבתו כל תלהיהם ליזה שהיו מריבה היתה שם והביב שכן הוא שתתה שהתה מריבה לתחרת שם תון מתריבה הל"ל שהיבו עם מבה ויב זה היה ביחוד שם השם כ"ה בתחד תנ' תוכיים שתבתר והולך לכל תד כלליה ליה: אם רבון הוא כו' לשון המקבת הוא כן ויקרא שם התקום מסה ומריבה על ריב ב"י ועל נסותם את ה' לתמר כיש ה' בקרבנו אם אין. ור' יהודה ורבי שתנין הבהיוה והנסיון היה בשעת רבעתו ותודעתו של הקב"ה שם היה כוללת כל התעשים. תו רק ממשלה פרטיים היו עליהם לבד. והדם על ריב כמו על רב וכתן שהשטיון היה בשעת תדמת ומתשלת ה': ור"נ אומר אם מספיק כו'. הוא הוכם על ריב תל ריבוי ול' שבסותם ובהיותם היה שם יתן להם ה' מזונותם בריבוי והספיקה בשבת אחד על זמן גדול ולא יצטרכו לתלות עיניהם למרוח בכל יום כמו שתה בתן שלא נתן להם רק לבד זה ביומו וכן היתה ניתן להם פסקי שסקי תמרה וברפידים ובקדש וכבל שה לשתומם היו נריתים שלא יהיו מתלוננים עמו לתה זה העליתנו ממלרים ונו': כוותא תרגום תלין תהיבה כוה בתמתם לעטם למתי בהמתו של אדם היא חייו אדם הולך בדרך אם אין בהמתו עמו מסתנף הוא. עבור משה בתפלה ופ' ועצעק משה כמו ויצעקו בי' אל ה' שהוא ל' תפלה שיקן לו ה' תקנה לעשות לעם שהרה כי אין להם שכלומו ואם יקתחר משפ יסקלוהו: מהו לאבר שלא לתמר בכ"ש לאמר לתמרים: אם הורגים אותם ולמד מפיפא

אמרו אם מהרהרים אנו בלבבינו והוא יודע מה שאנו מהרהרים נעבדנו ואם לאו נמרוד בו . א"ל הקב"ה אם בקשתם לבדוק אותי יבא הרשע ויבדוק אתכם מיד ויבא עמלק : (ג) מה כתיב (שמות יז) היש ה' בקרבנו אם אין ויבא עמלק . וכי מה ענין זה אצל זה . ג משל לתינוק שהיה רכוב על כתיפו של אביו וראה חבירו של אביו א"ל ראית את אבא א"ל אביו אתה רוכב על כתיפי ואתה שואל עלי . הריני משליכך ויבא השונא וישלוט בך . כך אמר הקב"ה לישראל אני נשאתי אתכם על ענני כבוד ואתם אומרים היש ה' בקרבנו לפיכך יבא השונא וישלוט בכם הוי ויבא עמלק : (ד) ויאמר משה אל יהושע בחר לנו אנשים . למה ליהושע מתחלה אתה דורש שהיה מבקש להדריכו למלחמה לפי שהוא עתיד להכניס את ישראל לארץ . ד"א למה ליהושע א"ל זקנך על ידו ירדו למצרים לך הזדווג עם מי שאירע אותם בעלותם ממצרים . ד"א למה ליהושע א"ל ד זקנך אמר (בראשית מב) את האלהים אני ירא ובזה כתיב (דברים כה) ולא ירא אלהים יבא בן בנו שאמר את האלהים אני ירא ויפרע ממי שנא' עליו ולא ירא אלהים . בחר לנו אנשים . מהו אנשים . אנשים של חכמה ה וביראת חטא . וצא הלחם בעמלק . מיכן אתה למד שהיו תחת ענני הכבוד שאין אומרים צא אלא למי שהוא שהי' בפנים . ו ומטה האלהים בידי . א"ל מטה זה בידי שאמר המקום יהי בידך לעולם . ד"א ומטה האלהים בידי . כשעשה בו אהרן נסים נקרא על שמו שנא' מטה אהרן . ובזמן שעשיתי אני בו נסים נקרא על שמי . ובזמן שהקב"ה עושה נסים נקרא על שמו שנא' ומטה האלהים :

סדר יתרו

פרשה כז (א) **וישמע** יתרו . הה"ד (משלי כז) רעך ורעה אביך אל תעזוב . א רעך זה הקב"ה כמד"א (תהלים קכב) למען אחי ורעי . ורע אביך זה אברהם שנא' (ישעיה מא) זרע אברהם אוהבי . אל תעזוב ואם עזבת תן דעתך שלא תכנס לבית אחיך ביום אידך זה ישמעאל ועשו . אריב"ל כשהגלה נבוכדנצר את ישראל לבבל היו כפותים מאחריהם כמ"ש במדרש איכה ב עד (ישעיה כא) כי מפני חרבות נדדו . אביכם כשהיה מושלך במדבר פתחתי לו באר מים ואתם עשיתם כך הוי (משלי כז) טוב שכן קרוב מאח רחוק . ד"א טוב שכן קרוב . הוא יתרו שהיה רחוק לישראל מן עשו אחיו של יעקב . ביתרו מה כתיב (ש"א טו) ויאמר שאול אל הקיני וגו' . בעשו כתיב (דברים כה) זכור את אשר עשה לך עמלק. אתה מוצא דברים רבים כתובים בעשו לגנאי וכתובים ביתרו לשבח . בעשו כתיב (איכה ה) נשים בציון ענו וביתרו כתיב ויתן את צפורה בתו וגו' . בעשו כתיב (תהלים יד) אוכלי עמי אכלו לחם וביתרו כתיב קראן לו ויאכל לחם. בעשו כתיב (דברים כה) ולא ירא אלהים וביתרו כתיב וצוך אלהים . עשו בטל את הקרבנות וביתרו כתיב ויקח יתרו חותן משה עולה וזבחים וגו' . עשו שמע ביציאתן של ישראל ונלחם עמהם שנא' (שמות יז) ויבא עמלק יתרו שמע בשבחן של ישראל ובא ונדבק עמהם שנא' וישמע יתרו וגו' : (ב) ד"א וישמע יתרו . ג הה"ד (משלי ג) כבוד חכמים ינחלו זה יתרו בשעה שבא אצל משה . מה כבוד נחל . ויאמר אל משה אני חותנך יתרו בא אליך . ד ר' יהושע אומר שלח לו ביד שליח ר' אליעזר אומר שלח לו אגרת ואמר עשה בגיני ואם אין אתה עושה בגיני עשה בגין אשתך ואם אין אתה עושה בגינה עשה בגין בניך . ר' אלעזר אומר הקב"ה א"ל צא ויאמר אל משה א"ל הקב"ה אני הוא שאמרתי והיה העולם שנא' (תהלים נ) אל אלהים ה' דבר ויקרא ארץ . אני הוא שאני מקרב אני הוא שאני מרחיק שנא' (ירמיה כג) האלהי מקרב אני נאם ה' וגו' אני הוא שקרבתי ליתרו ולא רחקתיו . אדם זה שבא אצלי לא בא אלא לשם שמים ולא בא אלא להתגייר . אף אתה קרבהו אל תרחיקהו . ומיד ויצא משה לקראת חותנו . ה אמרו יצא משה יצא אהרן נדב ואביהוא וע' מזקני ישראל. וי"א אף ארון יצא עמהם לכך נאמר (משלי ג) כבוד חכמים ינחלו : (ג) ד"א וישמע יתרו . ראה כמה טובות וברכות באו ליתרו משעה שנתחתן עם משה מה כתיב ויבא אהרן וכל זקני ישראל וגו' . וכן אתה מוצא בשעה שבא בלעם לקלל את ישראל לא דיין שלא קללן אלא בירכן . ולא עוד אלא כיון שראה עמלק התחיל לקללו שנא' (במדבר כד) ראשית גוים עמלק ואחריתו עדי אובד . אבל ליתרו מה אומר איתן

יד יוסף ג פסיקתא רבתי פ' י"ג : ד פסיקתא רבתי פ' י"ב : ה מכילתא ס"ו . רבה ותנחומא ריש בשלח . וריש מסוס . ופדר"א פ' מ"ד : ו סוס' אוצר שמות סי' ו' : **פרשה כז** א אוצר בשלח דף נ"ס : ב מדרש איכה פסוק בלע ה' . וילקו' פ"ד דתענית : ג תנחומא ס"ו : ד מכילתא ס"ו תד"א פ"ח ס"ס : ה אוצר שמות דף פ' . תנחומא ויגש סי' ו' :

מתנות כהונה

כלו' מחול להם על דבריהם הקשים : **להדריכו** . להרגילו ולהגנו שיוכל עמוד בקשרי המלחמה . **זקנך** . יוסף הצדיק :

ורע אביך זה אברהם . ופי' שכתוב אל תעזוב הקב"ה שהוא ריע לאביך אברהם כן פרש"י ז"ל : במדרש איכה סוף פסוק בלע ה' ולא חמל : **אביכם כו'** . כך אמר הקב"ה אביכם ישמעאל כשהיה כו' : **ולא ירא אלהים** . בפ' עמלק כתיב : **שלח לו אגרת** . ולכ"כ מהו אני חותנך יתרו בא וגו' : ומהו ויצא לקראת וגו' : **עשה בגיני כו'**. דייק רז"ל למללם יתר ולכתוב אני חותנך יתרו ואשתך ושני בניה בא אליך וכתוב בני דידיה ביאה בפני עצמו לדרשה ס"ה לאשה ובניה כמו שדרשו בן בקר רך וטוב בפרק השוכר את הפועלים בב"מ : **ויאמר אל משה** א"ל כו' . ודייק מלת אני על הקב"ה וכדמפרש ואזיל : **אמרו יצא משה כו'** . כך אמרו חז"ל יצא משה כשיצא משה יצא נ"כ אהרן כו' . כן פרש"י ז"ל בפי' התורה : **בעצה** . על הכבה נתאכזה סיה

עץ יוסף

מסופקים בידיעת ה' במחשבות והרהורי לבות ב"א . ואמרו היש ה' מה שאנו חושבים בקרבנו. נעבדנו ואם אין נמרוד בו : **ויבדוק אתכם** . יגלה המחשבה. כי בהמלאם נמסרים בידו : **(ג) מה ענין זה לזה** . שהמקרא דויקרא שם המקום מסה וגו' על נסותם היש ה' בקרבנו וגו' אין כאן מקומו רק לעיל גבי מה תריבון עמדי ומה תנסון את ה' ששם הוא מקומו . ומשני משל כו' לומר שעל עון זה בא עמלק (יפ"ת) : **משל לתינוק** כו' שספקו היה על מגב אביו היכן הוא אע"פ שהיה ניכר בבירור . וכן כאן אע"פ שהשכינה היתה ביניהם היתה מוחשת. נסתפקו במקום שמא הוא עשה אותותיו בחכמה . עד שבאו לומר ונשלמה האמונה בידם : **(ד) למה ליהושע** ולא לאהרן שהיה גדול ממנו : **בתחלה אתה דורש** . דאע"ג דהיכא שעמיים אחרים כדבסמוך . מ"מ מסתבר דשייך שפי ליהושע לפי שהוא עתיד להכניס כו' : **לפי שהוא עתיד** להכניס כו' . ואע"ג דעדיין לא נגזר על משה שלא יכניסם לארץ . י"ל שמשה אמר ע"פ הנבואה והמדרש נותן טעם למה צוה הקב"ה שיאמר זאת ליהושע ולא לאהרן : **זקנך יוסף** : **שאירע** אותם בצאתם ממצרים. נמצא שחק זה בא ע"י שירד למצרים . בשאלו היה במקומו לא היה נלחם עמהם . ומכיון דזקנך גרמא במקון עליך לתקן זקנו : **ובזה כתיב** ולא ירא אלהים . כתיב בפ' שלא בעמלק : **מהו אנשים** דה"ל למימר בחר לנו אנשי חיל : **של חכמה ויראת** חטא שכ"מ שנאמר אנשים הם צדיקים כדאיתא בבמדב"ר פ' י"ז . והוצרך משה לאנשים צדיקים כי מי שיש בידו חטא צריך לחזור מעורכי המלחמה : **שאין אומרים** צא כו' . שכל יציאה מבפנים לחוץ היא . ומפני שיציאת יהושע ממחנה ישראל למחנה עמלק אינו נגד פנים לנגד חוץ כי פניהם חוצים במדבר הוכרחו לומר צא מן הענן . כמו צא מן התיבה . ולזה אומר לצאת מתוך הענן כדי שלא יאמר עמלק שהענן מספר את ישראל דווקא . לכן צא מן הענן והלחם בו כדי שידע שהקב"ה שומר את ישראל בכל מקום : **אמר לו מטה זה בידי** כו' ונקרא מטה אלהים ע"ש שצוה הקב"ה ליקח המטה והוא קיים דברו של הקב"ה : **ובזמן שהקב"ה** עושה נסים . דהיינו במכת ערוב ומכת בכורים כדלעיל פ' י"ב . ואע"פ שלא נעשו ע"י המטה . מפני שכל העשר מכות הקוקות הן עליו כדלעיל פ' ח' לכך קרי ליה מטה האלהים על שם אותם המכות ע"י הקב"ה. וקראו כאן מטה האלהים על שם שנתלבשו לשם כבוד לשמו :

סדר יתרו

פרשה כז (א) הה"ד רעך כו' . סדר הכתוב כך הוא . רעך ורע אביך אל תעזוב . ובית אחיך אל תבא ביום אידך . טוב שכן קרוב מאח רחוק . ועיקר כוונת הדרש הוא סוף הכתוב טוב שכן קרוב ולגב דורש רישא דקרא : **למען אחי ורעי** . הוא מאמר הקב"ה שאומר למען אחי ורעי : **ורע אביך** זה אברהם . ופי' הכתוב אל תעזוב הקב"ה שהוא רעך ורע אביך אברהם : **תן דעתך** שלא תכנס לבית אחיך כו' . כלו' שלא נעזוב אותנו כי טוב לנו להיות אחרי רבים להטות שעי"ז נוסף רעים רבים . משא"כ כשהודשנו שאנו נבדלים מכל עם ומבולים מהם . לזה אמר כי די לנו להיות רעים אהובים להקב"ה . ולא נחשוב שאם ח"ו נפנה עורף מהקב"ה להדבק בעכו"ם נתקבל ביניהם באהבה והבה כדרך רעים אהובים . שזה מהשגחת ה' עלינו לבלתי נתון ישראל המתערבים בעכו"ם לרחמים בעיניהם . אבל לעולם שהי ומאום ישימנו בעיניהם וזהו שאמרו ואם עזבת תן דעתך כו' כלו' שדע ותשכיל שאין לבטוח אפילו באחיך שלא תתקבל אצלו. והא ראיה ממה שעשו להם בני ישמעאל כשהגלנו להתוסף בהם . ומה יעשו עוד שאמרי עכו"ם (יפ"ת) : **הוי טוב שכן** קרוב כו' . פי' טוב הקב"ה שנקרא שכן ע"ד השוכן אתם . ושכנתי בתוכם . והוא קרוב לקוראו . מאח כהוא עמלק ורחוק מהאחוה : **נשים בציון ענו** כלו' בהזקה דרך זנות ואמה . וביתרו כתיב ויתן וגו' דרך נקיבה ונשואין : **אוכלי עמי** כו' . וסוף המקרא ה' לא קראו . וביתרו כתיב קראן לו וגו' : **ולא ירא אלהים** . דקאי אעמלק : ופי' שלא ירא מאלהים מלהרע לך : **בטל את הקרבנות** שהחריב את בית המקדש ובטלו הקרבנות . א"נ שסנא הקרבנות כדכתיב אם לא דם שנאת ואמרו בב"ר פ' ס"ג זה דם הקרבנות : **(ב) זה יתרו** ומפרש סיפא דקרא וכסילים מרים קלון בעמלק והיילותיו שבסמה כלומה פניהם כשנפלו לפני יהושע . ובהכי אתי שפיר שסמכו לעמלק מפני שבאו הספיר לו . שזה הכיס קלונו וזה נחל כבוד : **מה כבוד** נחל ויאמר אל משה . כדי לפרש מה כבוד נחל בעי למימר מ"ש בסמוך יצא משה יצא אהרן אלא דק"ל איך בסרית משה את כולם לצאת ע"כ אמר שהיה משה מוכרח לצאת מהמאמר בקשת יתרו כו' : **שלח לו ביד שליח** שאמר השליח למשה אני חותנך : **שלח לו איגרת** מדכתיב אני שהוא לשון איגרת ששלח לו בכתב אני חותנך יתרו משא"כ אילו היה בעל פה היה לו לומר הנה חותנך יתרו בא אליך : **עשה בגיני** פי' שיצא לקראתו לכבדו . ואם אינו יוצא בגינו יצא בגין אשתו שהיה כנושא וחייב בכבודה ואם לא יתום אפילו להשתי יתום לבניו : **הקב"ה א"ל** ונפ"מ אין מלת אני דבקה עם חותנך . אלא ה"ק ויאמר ה' אל משה אני הוא שאמרתי והיה העולם כו' והנה חותנך יתרו בא אליך וגו' לכך כבדהו : **אני הוא שאני מקרב** אני הוא שאני מרחיק כו' . העיקר הוא ככתוב במכילתא . וכן הוא שם ויאמר אל משה אני חותנך יתרו בא אליך רבי יהושע אומר כתב לו איגרת . רבי אלעזר המודעי אומר שלח לו ביד שליח כו' עד בגין בניך . רא"ח ויאמר אל משה אני . הקב"ה אמר אל משה אני הוא שאמרתי והיה העולם אני הוא המקרב ולא המרחיק שנא' האלהי מקרב אני נאם ה' ולא אלהי מרחוק . אני הוא שקרבתי ליתרו ולא רחקתיו . ואף אתה כשיבוא אדם אצלך להתגייר ואינו בא אלא לש"ש אף אתה קרבהו ואל תרחיקהו . מיד ויצא משה כו' . ומפרש המקרא דאלהי מקרוב לא כלשון תמיה . אבל למאמר פסוק וקיים והה"א לידיעה . ומלת מקרב ומרחק לפי הדרש כאילו כתיב מקרב ומרחק מבנין הדגש . וכזה יובן כל המאמר בלי דוחק ובנקל מאד (יפ"ת) . אני הוא שאמרתי והיה העולם אני הוא שאני מקרב כו' נלמד מגז"ש דהאי אני מיותר הוא לרמוז אל האלהי מקרב אני כו' : **אדם זה שבא אצלך** לא בא אלא לש"ש כו' . כלו' אל יעלה על דעתך שיתרו לא בא לש"ש להתגייר אלא בשביל ששמע כל הטובות שנעשו לישראל כגון הבאר והמן . ולכן אמר לו הקב"ה אני שאני בוחן לבבות יודע שאין כוונתו אלא לש"ש ולא בא אלא להתגייר ולא בשביל הטובות (מ"כ) : **יצא משה יצא אהרן** כו' . פי מכתמא לא יצאו את משה שילא לבדו שלא יצאו עמו כל גדולי ישראל . וכשיצאו הגדולים יצאו רבים יותר כי מי ראה אלו יוצאים ולא יצא עמהם כמו שפרש"י בהומש : **אף ארון יצא** עמהם לכך נאמר כבוד חכמים ינחלו . דארון מיקרי כבוד כדאמרו גלה כבוד מישראל אל שלקח ארון אלהים . ובמכילתא אמר במקום ארון אף שכינה יצאה עמהם . וגם זה בכלל מלת כבוד . השכינה מכונה בשם כבוד כאומרו וכבוד ה' מלא את המשכן . וכבוד ה' נראה בענן : **(ג) ד"א וישמע** יתרו ראה כמה טובות וברכות . הטובות הן ההצלחות הגשמיות . והברכות הן ההצלחות הנפשיות כגון כבוד ושכר ובנים ואורך ימים . בכבוד המיוחד זכה יתרו שבת : שיצא משה וכל הגדולים עמו כנגד יתרו . זכה להצלחה המדומה . ובמה שאכלו עמו לחם זכה להצלחה רוחנית כמ"ש לפני האלהים ואז"ל כאילו הקביל פני השכינה : **משעה** שנתחתן

(שם) איתן מושביך ושים בסלע קנך. א"ל קני עמנו היית בעצה מי הושיבך אצל איתני עולם. משל לצפור שברחה מן הצייד ונפלה לתוך יה׳ של אנדרואנטיא כיון שראה אותו הצייד התחיל מקלסו וא"ל כמה נאה בריחה שברחת. כך היה בלעם משבח את יתרו וא"ל איתן מושבך:

(ד) ד"א וישמע יתרו. הה"ד (ירמיה טז) ה׳ עוזי ומעוזי ומנוסי ביום צרה אליך גוים יבואו מאפסי ארץ. אמרו ישראל להקב"ה כשעשית לנו נסים בים אמרנו לפניך (שמות טו) עזי וזמרת יה. הלא שמעה רחב ובאת ודבקה בך שנא׳ (יהושע ב) ותאמר אל האנשים ידעתי כי נתן ה׳ לכם את הארץ וגו׳ כי שמענו את אשר הוביש ה׳ את מי ים סוף הוי ה׳ עוזי ומעוזי ומנוסי ביום צרה. כשעשית נסים בימי שלמה שנא׳ (ש"א ב) ויתן עוז למלכו. לא באת מלכת שבא ושבחה אותך שנא׳ (מ"א י) ומלכת שבא שמעת את שמע שלמה ומה אמרה (שם) יהי ה׳ א־להיך ברוך אשר חפץ בך. כשהוצאת אותנו ממצרים ונתת לנו את התורה שנקראת עוז שנא׳ (תהלים כט) ה׳ עוז לעמו יתן. הלא שמע יתרו ובא ונדבק בך הוי (ירמיה טז) אליך גוים יבואו מאפסי ארץ. ד"א וישמע יתרו הה"ד (איוב לא) בחוץ לא ילין גר. (כמ"ש לעיל בפרשה זאת חקת הפסח עד גר שנשא בת ישראל והוליד בת והלכה הבת ונשאת לכהן כשר וילדה בן הרי זה ראוי להיות כ"ג עומד ומקריב על גבי המזבח ונמצא הגר מכפנים ובן לוי מבחוץ הוי בחוץ לא ילין גר). (שם) דלתי לאורח אפתח זה יתרו ו שהוריד לו הקב"ה את המן שנא׳ (תהלים עח) ויצו שחקים ממעל ודלתי שמים פתח:

(ה) ד"א וישמע יתרו ז הה"ד (משלי יט) לץ תכה ופתי יערים וכה"א (שם כא) בענוש לץ יחכם פתי. עמלק ויתרו היו בעצה עם פרעה כשראה יתרו שאבד הקב"ה את עמלק מן העוה"ז ומן העוה"ב תוהא ועשה תשובה שכ"כ למעלה כי מחה אמחה את זכר עמלק ואח"כ וישמע יתרו. אמר אין לי לילך אלא אצל אלוהו של ישראל. ומנין אתה למד שעמלק והמדינים צריהם של ישראל שנא׳ (במדבר כב) וילכו זקני מואב וזקני מדין וכן ה"א מדין ועמלק ובני קדם. וכן בלעם הרשע אומר (שם כד) וירא את עמלק שלא חזר בו. וכשראה ליתרו שעשה תשובה מה אמר (שם) וירא את הקיני. משל לצייד שהיה צד צפרים צד את הראשונה בא לצוד את השניה הלכה וישבה לה על איקונון של מלך עמד לו הצייד תוהא בה א"ל אם אזרוק עליך אבן אני מתחייב בנפשי ואם אתן את הקנה מתיירא אני שלא יגע באיקונין של מלך. איני יודע מה אומר לך אלא למקום יפה ברחת ונפלטת. כך בלעם ראה ליתרו ועמלק בעצה עמד על עמלק ומחה שמו. כא לראות יתרו מצאו שעשה תשוב׳ א"ל למקום יפה ברחת הוי איתן מושבך כאברהם. הוי לץ תכה זה עמלק ופתי יערים זה יתרו והוכח לנבון זה משה שהוכיחו יתרו כשראהו יושב ודן את ישראל כל היום א"ל מדוע אתה יושב לבדך נבול תבול. א"ל מדעתי לא תעשה כן אלא המלך בהקב"ה שנא׳ (שמות יח) ועתה שמע בקולי איעצך. מה כתיב אחריו וישמע משה לקול חותנו ויעש כל אשר אמר: (ו) ד"א וישמע יתרו. הה"ד (קהלת יא) שלח לחמך על פני המים כי ברוב הימים תמצאנו. וכי בני אדם שוטים הם שנותנין לחמם על פני המים. ועל מי אמר על יתרו שנתן לחמו למשה שנא׳ (שמות ב) קראן לו ויאכל לחם הוי שלח לחמך על פני המים זה משה שנא׳ (שם) כי מן המים משיתיהו. למה כי ברוב הימים תמצאנו ויבא אהרן וכל זקני ישראל לאכל לחם: (ז) ד"א וישמע יתרו ח ז׳ שמות נקראו לו. יתר כשהוא נכרי שנא׳ (שם ד) וישב אל יתר חותנו. ומשנתגייר הוסיף לו אות אחת כשם שעשה לאברהם ונקרא יתרו. ר"א יתרו ט שיתר פרשה אחת בתורה שנאמר ואתה תחזה מכל העם. חובב שחיבב את התורה כמ"ש בפרשה (במדבר י) ויאמר משה לחובב: (ח) ד"א וישמע יתרו הה"ד (ירמיה ב) שמעו דבר ה׳ בית יעקב. זש"ה (משלי ו) בני אם ערבת לרעך. א"ר נחמיה נאמרה על החברים כל הימים שאדם חבר לא אכפת לו בצבור ואינו נענש עליו. נתמנה אדם בראש ונטל טלית לא יאמר לטובתי אני נזקק לא אכפת לי בצבור אלא כל טורח הצבור עליו. אם ראה אדם מעביר בייא על חבירו או עובר עבירה ולא ממחה בידו הוא נענש עליו. ורוה"ק צווחת בני אם ערבת לרעך אתה ערב עליו. תקעת לזר כפיך א"ל הקב"ה אתה הכנסת עצמך לזירה ומי שהוא מכניס עצמו לזירה או ניצוח או נוצח. א"ל הקב"ה אני ואתה עומדים בזירה או נצחת או נצחתי. (משלי ו) נוקשת באמרי פיך אין אמרי אלא הוראת תורה שנא׳ (שם ו) בני שמור אמרי וכן (שם ד) לאמרי הט אזנך. (שם ו) עשה זאת

איפוא

יד יוסף ו בנוס"ס שמות ע"ס לי׳ אמרו שירד לו בששה שעות נגד כל ישראל: ז אג"ס פ׳ י"ב: ח מכילתא ספרי בהעלותך פיסקא ע"ח: ט ספרי שם פיסקא ע"ח:

מתנות כהונה

שם לוב ונכנס יתרו ולקמן איתא שהשליש היה עמלק: **אנדרואנטיא**. איקונין של מלך: **הוי ה׳ עוזי כו׳**. מזה שאמרנו ה׳ עזי וזמרת יה בא לנו מנוס ביום צר בבית רחב: **תוהא**. נתחרט כדאמרי כדו ההיא: **וכשראה בלעם ליתרו**: **איקונין** של מלך פרצוף של צורת המלך. **אם אזרוק כו׳**. להוריד משם וכן ליתן קנה להוריד כו׳ בין כך ובין כך מתיירא שיזרוק או יגע באיקונין של מלך: **ומחה שמו**. שאמר ואחריתו עדי אובד: **כאברהם** שנקרא איתן. כמו שכתוב בפרשה. עיין במכילתא: **ונטל טלית**. כלומר בגד של כבוד וגדולה כדאמרי׳ מאן דלבש מדה כו׳. **בייא** צרה במעות עליו הרבה: **לזירה**. מלאתי פירושו לגידה ולניצוח מלחמה: **הוראת תורה**. שאינו יודע להורות כהלכה: **כי באת בכף כו׳**. באת מיד ס׳

עץ יוסף

שנתרתתן אע"פ שהפסוקים מספרים כאן הנו אחרי יציאת מצרים קאמר מקודם שנתחתן. כי החתן שיהיה הסיבה ומאז היה מוכן אליה: **אלא בירכן** כדכתיב הנה ברך לקחתי וברך ולא השיבנה: **ולא,עוד כו׳** פי׳ ולא זו שבירך להם אלא שקילל לשונאיהם ג"כ: **א"ל קני עמנו היית בעצה**. מדאסמכינהו להדדי עמלק ויתרו. ש"מ דהכי אמר להו: **היית בעצה** שבה נתהכמה לו כדלעיל פ"א. והכא ס"ל שגם יתרו היה יועץ רע כבלעם. ולכן אמר לקמן שהולך לתשובה: **מי הושיבך** אצל איתני עולם. פרש"י בפ׳ חלק שעתידין בניך ליש בלשכת הגזית. והיינו דכתיב איתן מושבך כו׳: **משל לצפור כו׳** טעם המשל לומר שבלעם השב שענין יתרו לא היה אלא כלפור הבורח בהע"פ שהציד יכול להכותה בהן לא יכול לה מפני מקומה שהוא איקונין של מלך ואם יכה עליו בהן חייב מיתה. כן יתרו לא נתגייר לש"ש אלא כשראה נקמת ה׳ בעמלק הכירו ברח ודבק בישראל. ולכן אע"פ שמלד עצמו ראוי לקללה. אך מפני שנתייחד עם ישראל לא יקולל שיהיה נגיעה בכבודן של ישראל ובכבוד ה׳. **אנדרואנטיא** פי׳ צלם המלך כאבן או כמתכת. אגדתא בלשון יוני היא: **ואמר לו איתן** מושבך. היינו שישב ונתחבר עם ישראל: (ד) **הה"ד ה׳ עוזי כו׳**. ר"ל שאחר מתן תורה בא יתרו. ומייתי אסמכתא מהכא דמשמע שעל שמועת התורה שנקראת עוז בא יתרו: **כשעשית לנו נסים כו׳**. דריש מנוסי לשון נס: **הלא רחב** שמעה ואע"פ שלא נתגיירה אלא לאחר מ׳ שנה. הפשר דעתה מתחלה לכך היתה ולא יכלה להדבק בישראל עד שעברו את הירדן (יפ"ת): **שנא׳ ויתן עוז למלכו**. דכיון דלא מצינו עוז במלך כמו בשלמה דכתיב וירד מים עד ים בדידיה מיירי: **כשהוצאת אותנו** ממצרים ונתת כו׳. מפרש הא דכתיב וישמע יתרו וכו׳ כי הוציא ה׳ את ישראל ממצרים פירושו כשהוציא ה׳ את ישראל ממצרים. על מתן תורה קאמר: **הה"ד בחוץ לא ילין גר**. שמשמע מה שכתוב בתורה מהבינות הגרים שיכולים לזכות מבניהם כהנים ע"כ לתגייר. ולכן דריש בחוץ לא ילין גר על יתרו: **בפ׳ זאת חקת הפסח** פרשה י"ט: **שהוריד לו הקב"ה את המן**. שהיה לוקפנס הוא מלא העומר ככל ישראל לפי שהיה גר צדק. אבל הערב רב לא היו לוקטים מהמן חמש אלא מהשיורים בהם השמש ונמס היו מונים כדאיתא בזוהר שע"כ קנאו בישראל והסיתום לעשות העגל. ואפשר שמה דאי׳ לקמן פ׳ מ"א שהיו עושין מן המן ומקריבין לפני העגל. זה ג"כ היה מעשה הערב רב מצד הקנאה: (ה) **הה"ד לץ תכה כו׳** ס"ל כר"א במכילתא וישמע יתרו מה שמועה שמע ובא מלחמה עמלק שמע ובא שכתובה בצדו דברי רבי יהושע ולהכי מייתי סמך מהאי קרא דדרשי שע"י שנס עמלק תכה יתרו: **עמלק ויתרו** היו בעצה. עי׳ מ"ש בסימן ג׳: **מן העוה"ז** ומן העוה"ב. כדתנו במכילתא כי מחה אמחה. מחה בעה"ז אמחה בעוה"ב. ונתפרסם הדבר מפי משה עד שישמע ליתרו. ולכן נקן אל לבו לשוב: **ומנין אתה למד** שעמלק והמדינים צריהם של ישראל. דמתא שיתרו המדיני ועמלק היו בעצה רעה על ישראל בעצת פרעה. **שנא׳ וילכו זקני מואב כו׳**. בזה אינו מביא ראיה אלא שהיו המדינים שונאיהם של ישראל. אבל על עמלק אינו מביא ראיה כי עמלקים לא הוזכרו כאן ומפסוק שני תביא ראיה מעמלק ג"כ. ואף שהיה די להביא פסוק שני לבד. מדין ועמלק ובני קדם. ששם מוזכרים שניהם. ובפסוק ראשון אינו מוזכר כי אם מדין לחוד. מ"מ ניחא ליה להביא פסוק מן התורה ג"כ (מ"כ): **שלא חזר בו** שלא עשה תשובה כיתרו: **איקונין של מלך** פרצוף של צורת המלך. **תוהה בה** פי׳ שהיה כתוהה ומסתכל איך לעשות בה. **אם אזרוק עליך** אבן כו׳ י"ל שזריקת האבן רמז שיקללנו עם ישראל יחדיו כזורק אבן ומכה בצפור ובאיקונין ועי"ז אמר שיתחייב מיתה ודאי. וכן בלעם כשידע כי ה׳ דבר טוב על ישראל ויעניש את יקלל הכי׳ ע"י צירוף יתרו. ונתינת הקנה שיט שיבדיל את יתרו מעל ישראל ויקללנו לבדו כנושן שקנה מרחוק להפריח הצפור מעל האיקונין ושב ילהנו. ועל זה אמר שמסירה אוי אע"פ יפגע שפגע בכבודן של ישראל וכבוד ה׳ אחר שבא בצלו ככתוב לעיל בסמוך. וזה כמו שמפחד פן יפגע עם הקנה באיקונין ויתחייב: **עמד על עמלק** ומחה שמו. שאמר ואחריתו עדי אובד: **כאברהם** שהיה ראש לכל הגרים. ונקרא איתן כדאמר טיק"ר ש"ס מאיתן האזרחי זה אברהם: **הוי לץ תכה** זה עמלק. כי שמו זה נאה לו מפני שהיה מתלוצץ ומגדף כלפי מעלה כמבואר בתנחומא פ׳ זכור ויגב כן מה הוא בית עמלק עובין הוהכין מילותיהם של ישראל וזורקין כלפי מעלה כו׳: **ופתי יערים** זה יתרו. שהיה בתחלה פתי לפי שלא הכיר בעונש עוה"ב. ונעשה ערום שאחז בתשובה בכמאות ובערמה כדאי׳ במד׳ שאמר לבני עירו זקן אני ואיני יכול לשמש לעבו"ס יותר: **והוכח לנבון** זה משה. שלא די שנתגייר אלא שנפקחו עיניו ונתחכם עד שנתן עצה למשה: **מדעת לא תעשה כן**. והיינו דכתיב הכא והוכח לנבון יבין דעת שאף שהוכיח למשה קאמר ליה שלא יסמוך על דעתו אלא יבין אם חכמים עמו דעת עליון: **המלך בהקב"ה** וה"ק איעצך בתנאי להאלהים אם יהיה עמך בהסכמה אם לא (מ"כ): **מה כתיב אחריו כו׳** כלו׳ דייק כפל המקרא דקאמר וישמע משה וגו׳ ויעש וגו׳ ותרתי למה לי אלא ודאי מלבד העצה קאמר ד"א. והיינו דקאמר ליה שימלך בהקב"ה: (ו) **הה"ד שלח לחמך כו׳**. משום דק"ל מה צורך לכתוב כל פרשת יתרו ומה שילא מבה ואהרן לקראתו ומה שאכלו להם עמו. ולהכי קאמר דאתי לאשמועינן שכר גמילות חסדים במקום הראוי: **וכי בני אדם** שוטים הם כו׳. דבודאי אין לגמול חסד לכל מי שיזדמן כי אין ראוי לתת למי שאינו הגון: **על יתרו** וה"ק קרא שלח לחמך כדרך ששלחו יתרו על פני המים דהיינו למשה שהיה הגון. כי כשיהיה כן ברוב הימים תמצאנו כתוהו. משא"כ אם יהיה למי שאינו הגון: **וכל זקני ישראל** לאכל לחם וגו׳ לפני האלהים שנדבק בשכינה: (ז) **ד"א וישמע יתרו כו׳**. אע"ג דדרשא זו אינה אלא לענין שם יתרו. מ"מ קאמר ד"א וישמע יתרו. מפני שהדרשא הוא ג"כ על מקרא זה: **ז׳ שמות נקראו לו** הם יתר יתרו חובב רעואל חבר פוטיאל קיני כדאיתא במכילתא. וע׳ בספרי בהעלותך פיסקא ע"ח: **הוסיף לו** אות אחת היא וא"ו משמו של הקב"ה כשם שעשה לאברהם שהוסיף לו ג"כ אות ה"א משמו: **כמו שכתוב כו׳** מביא ראיה שנקרא חובב. ואינו מביא ראיה שחבב את התורה: (ח) **הה"ד שמעו כו׳** משום דק"ל מה צורך לכתוב שמיעת יתרו ובואו. ומתרץ דאתי לאשמועינן שע"י שמיעה אדם זוכה להיות כמו שקרה ליתרו. ולהכי מייתי דוגמא משמעו דבר ה׳ דאתי למימר שע"י שמיעת האוזן כל הגוף מקבל חיים כדלקמן ומכיון דמייתי ליה דריש ליה בכתה הכפי: **נאמרה על החברים** שירחיק עצמם מהמינוי. שכל ימים שאדם חבר פי׳ שהוא הכס ולא נתמנה לראש לא איכפת ליה כו׳ אבל המתמנה על הצבור נעשה ערב עליהם. וזה שאה"כ בלשון ספק בני אם ערבת כלו׳ הזהר שאם תתמנה והיה ערב כו׳: **לא איכפת לו בצבור**. פי׳ שאינו זקוק לחזור אחריהם להקור אם יש ביניהם דבר צריך תיקון. וגם אם פעמים שירא׳ ולא יוכיח אינו נענש עליו מכיון שאין בידו למחות: **ונטל טלית** כלו׳ בגד של כבוד וגדולה: **בייא פי׳** בלשון יוני עול ועוות הדין: **הוא נענש עליו**. נלמד מדכתיב ואשמם בראשיכם ואשמם כתיב: **ורוה"ק צווחת** פי׳ כתב שאמר בני אם ערבת לרעך. רוה"ק אומר כן. כי ספר משלי ברוה"ק נאמר: **אתה ערב עליו** מפרש לרעך על רעך והיינו האדם העושה עבירה: **הכנסת עצמך לזירה**. דריש לזר לשון זירה מלשון זר זהב כביב. מנהג הוא שנים שנלחמים זה עם זה רושמין עגולה בארץ והגבורה מתוכה מחזיב (מעריך) וכדמסיק. ונראה שכצ"ל תקעת לזר כפיך אתה הכנסת עצמך לזירה. ומי שהוא כו׳ אמר לו הקב"ה אני כו׳ וזה פשוט: **אני ואתה עומדים** טורח. פי׳ ענין זה שהוא הדין שיעמוד האדם עם הקב"ה אם לנגח בזכותו ואם במדת הדין שנגח אותו. ולפי שמי שמתמנה על

סכסס

איפוא בני והנצל כי באת בכף רעך. אלא תן רצונך לירע מה לעשות הואיל והכנסת עצמך לערבות זה ליעשות ראש. לך התרפס באבק תליהם של גדולים ממך והמליכם עליך הה"ד (שם) ורהב רעיך. ואין רהב אלא מלכות שנא' (תהלים פז) אזכיר רהב. ואם לאו דמך בראשך כדם צבי ואיל הה"ד (משלי ו) הנצל כצבי מיד (כמ"ש כאן ויגש אליו נכ"ר). ורבנן אמרין בני אם ערבת לרעך אלו ישראל שהם ערבים בינן לבין הקב"ה. חביבים ישראל שנקראו רעים שנא' (תהלים קכב) למען אחי ורעי. ומה היתה ערבותן אלא בשעה שהקב"ה בא ליתן את התורה לא קבלוה אחת מן האומות אלא ישראל. משל למלך שהיה לו שדה והיה מבקש למוסרה לאריסים קרא לראשון ואמר לו תקבל אתה השדה הזו א"ל אין בי כח קשה הימני וכן לשני ולשלישי ולרביעי ולא קבלוה ממנו. וקרא להמישי וא"ל תקבל אתה השדה הזו. א"ל הן. על מנת לפולחה. א"ל הן. משנכנס לתוכה הובירה. על מי המלך מקפיד על אותם שאמרו אין אנו יכולין לקבלה. או על מי שקבלה עליו ומשקבלה עליו נכנס בה והובירה. לא ע"ז שקבלה כך כשנגלה הקב"ה על הר סיני לא הניח אומה שלא [י] הרתיק עליה ולא קבלו עליהם לשמרה. וכשבא אצל ישראל אמרו (שמות כד) כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע. לכך בדין הוא שתשמעו הוי (ירמיה ג) שמעו דבר ה' בית יעקב. ואם לאו תענשו בערבות הוי בני אם ערבת לרעך: (ט) ד"א שמעו דבר ה'. משל למלך שאמר לעבדיו שמרו לי ב' כוסות הללו והיה דיאטריטא. א"ל הוי זהיר בהם. עד שהוא נכנס לפלטין היה עגל אחד שרוי על פתח הפלטין נגח העבד ונשבר אחד מהם. והיה העבד עומד ומרתית לפני המלך. א"ל למה מרתת. א"ל שנגחני עגל ושבר א' משני הכוסות. א"ל המלך א"כ דע והזהר בשני. כך אמר הקב"ה [יא] שני כוסות מזגתם בסיני נעשה ונשמע שברתם נעשה עשיתם לפני עגל הזהרו בנשמע הוי שמעו דבר ה' בית יעקב. ד"א שמעו דבר ה' הה"ד (ישעיה נה) שמעו ותחי נפשכם. היאך חביבים ישראל שהוא מפתה אותן אמר להם אם יפול אדם מראש הגג כל גופו לוקה והרופא נכנס אצלו ונותן לו רטיה בראשו וכן בידיו וכן ברגליו ובכל איבריו נמצא כולו רטיות. אני איני כן אלא רמ"ח אברים באדם הזה והאוזן אחד מהם וכל הגוף מלוכלך בעבירות והאוזן שומעת וכל הגוף מקבל חיים שמעו ותחי נפשכם. לכך אמר שמעו דבר ה' בית יעקב. וכן אתה מוצא ביתרו שעל ידי שמיעה זכה לחיים ששמע ונתגייר שנאמר וישמע יתרו את כל אשר עשה אלהים למשה ולישראל עמו וגו':

פרשה כח

(א) ומשה עלה אל האלהים. הה"ד (תהלים סח) עלית למרום שבית שבי. מהו עלית נתעלית נתגששת עם המלאכים של מעלה. ד"א עלית למרום שלא שלטה בריה מלמעלן כשם ששלט משה. א"ר ברכיה הלוחות היו ארכן ו' טפחים כביכול היו ביד מי שאמר והיה העולם ב' טפחים ובידו של משה ב' טפחים וב' טפחים היו מפרישין בין יד ליד. ד"א עלית למרום שבית שבי. בנוהג שבעולם הנכנס למדינה נוטל דבר שאין עין בני המדינה עליו. ומשה עלה למרום ונטל את התורה [א] שהיו הכל נושאין עיניהם עליה הוי עלית למרום שבית שבי. יכול מפני ששבה אותה נטלה חנם. ת"ל (שם) לקחת מתנות באדם בלקיחה נתנה לו. יכול יהא חייב ליתן לו דמים ת"ל מתנות במתנה נתנה לו. באותה שעה בקשו מלה"ש לפגוע במשה עשה לו הקב"ה קלסטירין של פניו של משה דומה לאברהם. [ב] אמר להם הקב"ה אי אתם מתביישים הימנו לא זהו שירדתם אצלו ואכלתם בתוך ביתו. אמר הקב"ה למשה לא נתנה לך תורה אלא בזכות אברהם שנא' לקחת מתנות באדם. ואין אדם האמור כאן אלא אברהם שנא' (יהושע יד) האדם הגדול בענקים. הוי ומשה עלה אל האלהים ויקרא אליו ה' מן ההר לאמר בזכות ההר. ואין ההר אלא אבות שנא' (מיכה ו) שמעו הרים את ריב ה'. ומשה עלה אל האלהים עלה בענן וירד בענן וזכות אבות עולה ויורדת עמו: (ב) כה תאמר לבית יעקב. [ג] אלו הנשים. א"ל אמור להן ראשי דברים שהן יכולות לשמוע. ותגד לבני ישראל אלו האנשים. א"ל אמור להם דקדוקי דברים שהם יכולין לשמוע. ד"א למה לנשים תחלה שהן מזדרזות במצות. ד"א כדי שיהו מנהיגות את בניהן לתורה. א"ר תחליפא דקיסרין אמר הקב"ה כשבראתי את העולם לא צויתי אלא לאדה"ר

יד יוסף [י] זוהר פמות דף ג'. וילק דף קל"ב. ופדר"א פ' מ'. ותרגום ירוש' וילקוט ברכה: [יא] דב"ר פ"ג. תג"ב ס' פ"ג. ס"ז דף פ"ט. פדר"א פ' מ"א. תנחומא סוף מצורע. מכילתא פ"ז. ומ"ר פסוק זה. בסנהדרין כ"א: **פרשה כח** [א] זוהר פמות דף ג': [ב] עוס"ש מזמור ח': [ג] זוהר

מתנות כהונה

פי' סמוגה מדם הדין מקום לחסור אותך: **והמליכם**. פיהא וילמד מגדולי הדור: **לפולחה**. לעובדה כהלכתה: **הובירה**. הניחה אותה רק ובור כדאמרי' אם אוביר ולא אעביד: **הרתיק** נוגע הדבר ובא עליה: **דיאטריטא**. פי' הערוך כלי זכוכית הטוב מאד: **ומרתית**. עומד ברתת לפני המלך: **והאוזן** שומעת. דברי תורה ומוסר: **נתגששת**. התעסקת המחלוקת ושלום מאמר זה בירו' ספ"ב דתענית וז"ל וכיון שעשו ישראל אותו מעשה בקש הקב"ה להפך מידו כל מסה והספן ראה ממנו הוא שהכתוב משבהו בסוף ולכל יד החזקה ולכל המורא הגדול יהא פלמא על ידא דגברת על ימינא עכ"ל: **שאין עין כו'**. שאין בני המדינה מסגיחין עליו: **בלקיחה**. שיהיה לו בזכות גמור כאילו לקחה בדמים: **במתנה כו'**. ללמד מה הוא קבלה בלא מחיר אף כך ילמדנה בחנם כמו שדרשו חז"ל ולמדתי אתכם חקים ומשפטים כאשר צוני ה' אלהי מה אני בחנם אף אתם בחנם: **קלסתר**. דמות: **הוי משה עלה**. לשון נדונה ימעלה כדלעיל: **בזכות ההר**. דהל"ל מהו מן ההר הלא עדיין לא כתיב וירד ה' על הר סיני: **עלה בענן**. דהל"ל אך עלה אל אלהים וק"ל: **וזכות אבות כו'**. דייק מדכתיב גבי העלייה ומשה עלה כו': **ויקרא** אליו מן ההר. אלו האבות וכן גבי הירידה כתיב וירד משה מן ההר: **ראשי דברים**. בלא דקדוקים ועמוקים אלא דברים כפשטן: **שהם יכולין כו'**. שהרי הם יכולין לקבלו והרים ותגיד מלא יו"ד מלשון גידין כמו שפירש"י בחומש ולעיקר לנשים שאלה שלעולם עומדת לאדם הקל שאלה ואח"כ החמור: **כדי שיהו מנהיגות כו'**. שהנשים מצויות

ענף יוסף

פרשה כז (ט) [למלך שאמר לעבדיו שמרו לי ב' כוסות כו'] ככוונה במשיות שע"י נסיונת מסורס נעשו ישראל שלמים כמלאכי עליון. לכן היה או עת למו לעשות את אשר צוה ה' ע"פ עוד הסגיהי לבד. ר"ל ע"י ששגה שלום והתעוררות מכמסופיו רק עושים מלאכה בעינוית לבד. כי ערבה נפש עשיית רצון שיום יותר מכל פעמים של סעוף. אמנם ע"י עשותה גל תורה שנוכמא למקומה ואלהב לא יגלה מהם עד כוף כל סדורות. עד שכל הדורות מנוגדים מאת העגל הקדום עד בכלתי אפשר נפש לעשות המצוה מאתם שלום לבד. וכבשם לעצמם מה הם. לכן המה סוגרכו גם לעור ההוטאות לשמוע ההוכחה והתוכחה מפי אחרים וכלנו יסו מוזכרים מאי כנביאים אשר ישמדוס בכתם עונשים ומוסרים ויקבינו ויעשו ויהיה טוב לנו לשלם. ואמנם בדור שאחרון יטוב ישראל אל מעלתו כראשונה כי ימן ה' את רוחו על כם ומלאה הארץ דעה את ה' (ת"נ): [כוזרו בנשמע] ק' דנמשל שכשום נכבר אין לו תקנה יותר בנשאר לבד. אבל בנמשל אף שמתא בעגל אחר שעשו תשובה ונעשר לכם הרי אור שנשבר למקומו וצריך נשמור בנוים. ושמא י"ל דס"ל דקדושת ישראל היתה שלא יחטאו כלל באלה. ומ"ש שאלכדו נעשה היינו שאבדו הקדושה כזי דס"ל דלדיק גמור פריך תבע"ס. וישמרו נשמע שלא יחטאו ויעברו לשוב ויפשיטו קדושה זו. ועוין זה נהבב כאילו נאבד כבוס (יפ"ת):

פרשה כח (א) [כביכול היו ביד מ"ש והיה העולם בני טפחים ובידו של משה שני טפחים ושני טפחים היו מפריצין בין יד ליד] כענין הוא לפי שמענו נמורה ג' חלקים אחד הוא תורה שבכתב שמגולה לכל. והב' הוא תורה שבע"פ אשר אינה מגולה לכל. ואמנם נקנים לאדם ע"י טורח ויגיעה רבה. אמנם האחר טגיעה מאדם והיא וזכה בה וכדאמרי' בפ"ק דמגילה יגעתי ומצאתי תאמין. ואלו הב' הוא חלק הנסתר שאינו מסור ביד כל אדם להבינו אף בגיעה רק הוא מאת אלהים נלוסכי

עץ יוסף

הרבים מוכן לסכנת הדין מדמהו לנכנס לאריה. ופעמים יגלה שיהיה מזכה את הרבים: **אין אמרי אלא** הולאת תורה כו'. ולפי זה טוקמת בלמרי פיך מילתא אחריתי הוא לומר מלבד ההעמדו לינום בערבות מהאד הנ"ל הוא מעותד עוד לינום על הורלותיו בהספר בינוקם בהורלותיו ויפעה: **אלא תן רצונך** כו' אין תקנה לזה רק שישפיל גאותו לפני גדולים ממנו: **ואם לאו דמך בראשך**. שיבשך דמם כדם צבי ואיל. כלו' שתחייב מיתה שמחטיא הרבים: כמ"ש בפ' ויגש ע"ין הנ"ל אין שם בפרשת ויגש כלל. אבל נראה שצ"ל ד"א בני אם ערבת לרעך כמ"ב בפ' ויגב. והיינו מה שנדרש שם מקרא זה בערבות דברים אהרים ומפרש ליה נ"כ בערבות יהודה (יפ"ת): **אלו ישראל** שהם ערבים בינן לבין הקב"ה. פי' שכל אחד ואחד מישראל ערבים בין שאר ישראל להקב"ה. ופי' תקנת לזר כשך שכל אחד ערב על אלהו דהוי כזו לגביה: **וכן לשני** ולשלישי ולרביעי. הזכיר ד' במשל משום שהם' חזר ליתן התורה לד' אומות מפורסמות מלבד האחרות שלא נדע. דהיינו שעיר ופמעאל עמון ומואב כדאיתא בספרי בפסוק וזרח משעיר למו כו' (יפ"ת): **לפולחה** ולעבדה ולשמרה כהלכתה: **הובירה** הניח אותה רק ובור: **לא על זה שקבלה**. כלו' עיקר ההקפדה הוא על זה. אבל אין ה"ע שיקפיד קצת גם על אותם שלא קבלוה: **שלא הרתיק עליה**. פי' שלא דפק על פתחיהם שיקבלו התורה כדאמר בפ"ק דעכו"ם: **נעשה ונשמע** ופי' נעשה על הזוכם בערבות על אחרים שיקיימו התורה. ע"ד שאמר גבי ושיה מעשה הצדקה שלום גדול המעשה יותר מן העושה שהיינו שמדליך לאחרים שיעשה: (ט) **ד"א שמעו דבר ה'**. ע' בסימן הקודם: **משל למלך** שאמר לעבדו שמור לו. כצ"ל ועי' בדב"ר פ"ג סי' י"א בענין: **דיאטריטא** פי' כלי זכוכית חשובין (ערוך) והמוסף הערוך כתב כלי עשוי באומנות פתוח במקלעות ובפטורי ציורים: **ומרתית** עומד ברתת לפני המלך: **והאוזן שומעת ד"ת** ומוסר וע"י זה ישמור עצמו מהחטא ויקיים המצות ויקנה חיי נפש ואושר גם לגוף. כי שמוע מזבח טוב. כי בה נשמור ונעשה כדבר שנא' והיה עקב תשמעון ותמרסם ועשיתם. ופירושו כי עקב השמיעה ימשוך לנו מאתו יתברך שנשמור ונעשה ע"ד כי שכר מצוה מצוה:

פרשה כח (א) **הה"ד עלית למרום** כו' פ"ל כרבי יוסי דאמר בפ"ק דסוטה דלא עלה משה ואליהו למרום. ולהכי קל מאי ומשה עלה אל האלהים. להכי מייתי קרא דעלית למרום. כי גם שם יקשה ענין העליה למרום. אמנם דרש בכלשה לנסי וכמי כן שתפרש העליה האמרם פה: **נתעלית** נתגששת עם המלאכים. מפרש עליה ענין נצוח והתאבקות. כי בלזונו פרה את המלאכים דוגמת יעקב שנלחם עם המלאך. והבלוה שזה הוא נכנס מלרימה שבקשו להרוג לאף ולחימה כדאי' בפ"ד דנדרים ולדרש זה עלים למרום כך פירושו עלית עם יושבי מרום: **ד"א עלית למרום** שלא שלטה בריה כו'. מפרש שהעליה הוא שנתעלה מרע"ה עד הגיעו אל ה' שדבר ה' עמו פנים אל פנים. ולזה הביא מאמר ר"ב שאמר שהלוחות היו מיד ליד בלי אמצעי. ולפ"ז עלית למרום פירושו נתעלית והגעת עד ה' אלהיך שהוא יושב מרום. ולפי זה יתפרש נ"כ ומשה עלה אל האלהים שלפי שנתקרב עד ה' במושכליו זכה שקבלו ה' מן ההר לתת תורה על ידו: **ד"א עלית למרום** כו' **בנוהג** כו'. לפי דרש זה העליה הוא מה שהגליה ועלה בידו ליטול מה שהיו הכל נושאים עיניהם עליו דהיינו התורה שלקחה בע"כ. ועלית למרום פירושו זכית ועלה בידך ליטול המרום במימיהם. והיינו מה שמבית שבי התורה: **שאין עין** בני המדינה עליו. שאין בני המדינה משגיחין עליו: **בלקיחה** שיהיה זכות בזכות גמור כאילו לקחה בדמים (מת"כ): **במתנה** ללמד מה הוא קבלה בלא מחיר אף כך ילמדנה בחנם (מת"כ): **קלסטירין** פי' דמות: **דומה לאברהם** ועל פי זה לא אמר להם אלך אותם מתביישים ממנו ואברהם אביו האכיל לכם לחם. כי הבושה גדולה יותר מפניו ובדמיונו לו אתם מתביישים ממנו (ת"נ): **אי אתם** מתביישים ממנו. בבוה"ס מזמור ח' א' שאמר להם הקב"ה והלא אתם כשירדתם אל אברהם אכלתם בשר בחלב שנאמר ויקח חמאה וחלב ובן הבקר. ותינוק שלהם כשהוא בא מבית רבו ואמו נותנת לו פת בשר וגבינה והוא אומר לה היום למדני רבי לא תבשל גדי בחלב אמו. לא מצאו לו מענה. באותה שעה אמר הקב"ה למשה כתב לך את הדברים האלה עד שאין להם מענה ותשובה ע"כ: **בזכות ההר** דהל"ל מאי מן ההר הלא עדיין לא כתיב וירד ה' על הר סיני (מת"כ): **עלה בענן** כו' ס"ל שעלה משה למרום ממש. ולה"ק שזה היה ע"י הענן כי בלאו הכי אי אפשר לו לעלות (ואין ענן זה ההוא דויכסהו הענן ו' ימים. כי זה לא היה מכסהו רק בעליה וירידה). ואם הוא בשמים ומכ"ש השכינה א"כ מאי ויקרא אליו מן ההר. לכן אמר זכות אבות עולה ויורדת עמו ר"ל שבזכות אבות ניתנה התורה כדלעיל ולכן ניתן לו מקום לעלות השמימה. וההר הוא זכות אבות כאמור: (ב) **אלו הנשים** דאיקרו בית ע"ד אין בית אלא אשה. ובני ישראל האנשים כמשמעו. וקאמר אמור להן לנשים ראשי דברים היינו שלא תאמר מגזרת אמיר (כראש אמר ישעיה י"ז) והיינו ראשי דברים שהם כענשים בעלמא. שאפילו מעשה המצות לא יפרש להם לגמרי. שיקשו ברבוי דקדוקיהם. ותגד לבני ישראל אלו האנשים שיאמר להם דקדוקי דברים. ודייק זה מתלת ותגד שהוא לשון קושי כגידין. ור"ל כשתפרש להם הכל בין כל מעשה המצות בין העונשין והאיומים: **שהם יכולים לשמוע**. ר"ל שיקבלו ולא יקוצו ברבוי דקדוקיהם ועונשיהם: **ד"א למה לנשים תחלה**. גם לדרש אלו נשים ראשי דברים כדלעיל. אלא דלא ס"ל שמשמע זה מספיק לסקדימן: **כדי שיהו מנהיגות** כו' פי' ע"י שיאהבו לגן המצוה

לאדה"ר ואח"כ נצטוית חוה ועברה וקלקלה את העולם. עכשיו אם איני קורא לנשים תחלה הן מבטלות את התורה לכך נאמר כה תאמר לבית יעקב. ור' יוחנן אמר כה תאמר לבית יעקב אלו סנהדרין שנא' (ישעיה ב) בית יעקב לכו ונלכה באור ה': (ג) וידבר אלהים את כל הדברים האלה לאמר. סטכסים של מלכים נהג הקב"ה עם ישראל שנאמר (שיר ד) אתי מלבנון כלה. למה כך בזכות שאמרו נעשה ונשמע וישב משה את דברי העם אל ה'. אותה שעה בקש הקב"ה ליתן להם את התורה ולדבר עמהם והיה משה עומד אמר הקב"ה מה אעשה מפני משה. א"ר לוי משל למלך שבקש לעשות אופימטטאטא חוץ מדעתו של אפרכוס. א"ל עשה דבר פלוני. א"ל כבר נעשית. שוב א"ל לך קרא לפלוני סונקליטוקוס ויבא עמך. עד שהוא הולך עושה המלך מה שבקש. כך בקש הקב"ה ליתן עשרת דברות היה משה עומד מצדו. אמר הקב"ה אני גולה להם את הרקיע ואומר אנכי ה' אלהיך הם אומרים מי אמר הקב"ה או משה. אלא ירד משה ואח"כ אני אומר אנכי ה' אלהיך. כך אמר הקב"ה למשה לך אל העם וקדשתם היום ומחר וכבסו שמלותם. א"ל כבר הקדשתים שנא' כי אתה העדתה בנו לאמר וגו'. א"ל לך רד ועלית אתה ואהרן עמך עד שמשה יורד נגלה הקב"ה שנא' וירד משה אל העם מיד וידבר אלהים. את כל הדברים האלה לאמר ד שהוא עושה את הכל בבת אחת ממית ומחיה בבת אחת מכה ורופא בבת אחת. אשה על המשבר יורדי הים והולכי מדברות וחבושי בבית האסורין אחד במזרח ואחד במערב ואחד בצפון ואחד בדרום שומע כולן בבת אחת. וכה"א (ישעיה מה) יוצר אור ובורא חושך. עפר כמו כן נהפך לאדם חזר ונהפך לעפר שנאמר (עמוס ה) והופך לבקר צלמות סהו לבקר כתהלתו. בתהלתו מהו אומר (שמות ז) ויהפכו כל המים אשר ביאור לדם חזר ונהפך הדם למים. בשר חי נהפך למת חזר המת ונהפך לחי. המטה נהפך לנחש חזר הנחש ונהפך למטה הים נהפך ליבשה חזרה היבשה ונהפכה לים. וכה"א (עמוס ה) הקורא למי הים וגו'. ה וכן דבור זכור את יום השבת לקדשו ואומר (במדבר כח) וביום השבת שני כבשים בני שנה. דבור (ויקרא יח) ערות אשת אחיך לא תגלה (דברים כה) כי ישבו אחים יחדו כולן אמרו בבת אחת הוי וידבר אלהים את כל הדברים האלה לאמר. בא וראה שאין מדותיו של הקב"ה כמדת ב"ו מלך ב"ו אינו יכול להיות עושה מלחמה ולהיות סופר ומלמד תינוקות והקב"ה אינו כן אתמול בים כעושה מלחמה שנא' (שמות טו) ה' איש מלחמה ואומר (איוב כו) בכחו רגע הים. והיום במתן תורה ירד ללמד תורה לבניו. וכה"א (שם לו) הן אל ישגיב בכחו מי כמוהו מורה. הוי וידבר אלהים את כל הדברים האלה: (ד) ד"א וידבר אלהים את כל הדברים האלה לאמר. א"ר יצחק מה שהנביאים עתידים להתנבאות בכל דור ודור ו קבלו מהר סיני. שכן משה אומר להם לישראל (דברים כט) כי את אשר ישנו פה עמנו עומד היום ואת אשר איננו פה עמנו היום. עמנו עומד היום אב"כ אלא עמנו היום. אלו הנשמות העתידות להבראות שאין בהם ממש שלא נאמרה בהם עמידה. אע"פ שלא היו באותה שעה כאו"א קבל את שלו. וכה"א (מלאכי א) משא דבר ה' אל ישראל ביד מלאכי בימי מלאכי לא נאמר אלא ביד מלאכי שכבר היתה הנבואה בידו מהר סיני ועד אותה שעה

יד יוסף ד תנחומא ס"ז: ה ירושלמי פ"ג: ו תנחומא ס"ז. וסדר נגנים ווכר ס"ז דף פ"ג:

ענף יוסף

לאוהביו ולאוהבי שמו. ואף שם נ"כ אינם זוכים לעמוד על בוריה כראוי. ועי"ז נא' הנסתרות לה' אלהינו והנגלות לנו ולבנינו. וזהו כוונת המאמר שבלוחות נחלק לג' חלקים. שלש ביד הקב"ה דהיינו כלפי חלק הנסתר הנקרא תורת ה' שאין בו תפיסת יד האדם אלא בעזר הקב"ה. ושלש ביד משה כלפי חלק הנגלה הוא תורה שבכתב שיש בה תפיסת יד האדם להיות מסור בידו תמיד. ושלש בין יד ליד כלפי חלק השגת העיון והשכל הוא תורה שבע"פ שצריך יגיעה שיש בה מדריגה ממוצעת שקודם שיגיעה נקרא תורת ה'. ולאחר שיגיעה שכבר זכה בה נקרא תורת האדם. ולכן חלק זה עומד בריוח בין יד ליד לבוריות שאם לא יעמול בה ולא יזכה בה הרי היא ביד הקב"ה. ואם יעמול ויזכה בה הרי היא יד האדם (נזה"ק): (ג) [א"ל לך רד ועלית אתה ואהרן עמך]. ע' בענף. אך ק' כי נראה שבלוחי היה משה למטה וה' קראו למעלה כאומר ויקרא ה' למשה אל ראש ההר ויעל משה ואז אמר לו רד העד בעם וגו'. וא"כ ל"ל לקראו ושוב לשלחו בטענה זו מוטב שלא יקראהו ויאמר הדברות בעוד משה למטה. ולאהרן יודיע ע"י מלאך. וי"ל שבקריאה היתה לגדל את משה כדי שיראו ישראל שהקב"ה אמר **דבר למשה (רד העד בעם) ומשה השיב לו (לא יוכל העם לעלות וגו') והקב"ה הודה לו. שהודקאמר לו**

מתנות כהונה

מלאות בנים ומשניאין תמיד על בניהם: **וקלקלה.** שהרע בעיניה שלא צוה אותו תחלה: **אלו סנהדרין.** וסיפא דקרא ותגיד וגו' מדבר בשאר העם והוא מלשון הגדה ודברים רכים: **בטכסים כו'.** מנהג מלכים נהג בהם בכבוד ותפיסום שנאמר אתי מלבנון הרי בדומה לי כביכול ודייק מדכתיב לאמר כזה שאומר להנירו השיבני אם הקבל דברי: **בזכות שאמרו כו'.** מסיפא דקרא קדייק תשובי מראש אמנה שהאמינו בהקב"ה ואמרו נעשה ונשמע: **מה אעשה.** מפני משה: **שיהיו סבורים.** שמשה אמר כן וכדלקמן: **איפומטאטא.** לפי הענין הוא נימוס וסדר תורה: **חוץ מדעתו כו'.** שלא בצירוף היועץ רק הוא לבדו: **עשה דבר פלוני.** כדי להשיאו לד"א אמר כן שילך לו משם: **סונקליטוקום.** פי' הערוך אחד מיועצי המלך: **אני גולה.** אם אני גולה: **שהוא עושה את הכל.** דייק מדכתיב כל הדברים: **דבור** זכור ואומר וכו' כי כו': **אלא עמנו כו'.** משמע אף מי שאינו כלל למראה עין כין בעמידה

עץ יוסף

תחילה והכבדן ספי. שהיתה זריזות להרגיל ביותם לתורה (לפי שהם נעשו ערבים לישראל בקבלת התורה שנא' מפי עוללים ויונקים יסדת עוז) ולא ההעצלנה לכי שהן אינן מצוות על דברי תורה: **ואח"כ נצטוית חוה** ס"ל כההוא מדרש דדריש ויצו ה' על האדם לאמר לאשתו והיינו הוא שהיא מצוותיו: **ועברה וקלקלה** והע"ג שעברה מפני פתוי הנחש. מ"מ הגורם היה לה לשמוע אל הנחש משום שהשגל בעיקר הקפדת ה' על אדם שהוא לא יאכל מעץ הדעת והיא לא האמינה להיה שניהן ההלה. ולכן במ"ם אלו לא ילמדו הנשים אלא בהרגשה יחשבו כי אין קפידא בכן כל כך ותרפנה ידיהן וישו לב הבעלים אחריהם: **אלו סנהדרין** הם שבעים זקנים. דהשתא אתא שפיר דהקדים בית יעקב. ולכן לא כלל כל ישראל יחד שיש נהוג כבוד לזקנים ללמדם תחילה. וכתב בסנהדרין לשון אמירה משום שמחויב לדבר להם בלשון כבוד ומתק שפתים. אבל להמון העם ידבר בהשלמת מורא קשה כנגידים ע"ד זרוק מרה בתלמידים: **שנא' בית יעקב** לכו ונלכה וגו'. כי נטשת עמך בית יעקב. ומשמע ליה דמיירי בסנהדרין ומוכיחם כי נטשו עמם והם שאחריהם ישראל שלא הוכיחום ועזבום כי מלאו מקדם וגו': (ג) **וידבר אלהים** את כל הדברים האלה לאמר כטכסים של מלכים נהג הקב"ה עם ישראל שנא' אתי מלבנון כלה. **למה כך** בזכות שאמרו נעשה ונשמע. וישב משה את **דברי** העם כו'. כונת מאמר זה קשה להולמו. ולהבין מאמר זה אמר בהכרח להקדים ב' מאמרים קטנים ממקום אחר. ובשה"ש רבה (ד' ח') ז"ל אתי מלבנון כלה וגו' אהשורים דעה שרוחה אמר שבה הדשים בשמן המור (והיינו להשליט ימי המירוק קודם שתיאהדה לו) ואני לא עשיתי כן. אלא אתי מלבנון כלה עד שאתם עוסקים בטיט ובלבנים קפלתי ונגלתי אתכם (דרש לבנון מלשון לבנים). עוד דרשו במכילתא (והובא כאן בילקוט) ויגד משה את דברי העם אל ה' רבי אומר וכי מה אמר המקום למשה לאמר לישראל או מה אמרו ישראל לאמר למקום אלא (אמר ששמעו מפי משה שאמר לו השם הנה אנכי בא אליך וגו' בעבור ישמע העם בדברי עמך. ומשמעו שלא ידבר אליהם ה' פנים בפנים רק ע"י משה ישמעו דברי השם) אמרו רצונינו לשמוע מפי מלכינו. לא דומה שומע מפי הפדגוג לשומע מפי המלך עצמו. אמר לו המקום תן להם מה שבקשו הה"ד כי ביום השלישי ירד ה' לעיני כל העם. וזה הבין לשון המדרשות לכוונו. וכן נ"ל וידבר אלהים את כל הדברים האלה לאמר לא כטכסים (פי' מנהג) של מלכים נהג הקב"ה עם ישראל שנאמר אתי מלבנון כלה. למה כך בזכות שאמר נעשה ונשמע. וזה שלא כטכסים המלכים שלא ידבר דבריו בעצמו אל כל עמו רק ע"י שרי צבאיו ומשרתיו. וכל זה זכו בשביל אמירתם נעשה ונשמע. וזה ברמז המדרש כאן בקיצור לשון מאד שנאמר אתי מלבנון כלה. וכ"ל כמו בשם פירושו שלא נהג עמהם כטכסים של מלכים במה שנגלה עליהם בעודם עוסקים בטיט ובלבנים כן כאן לא נהג כדרך זה לדבר לעמו על ידי מליץ רק ע"י עצמו. וזה כל עיקר כוונת המדרש במה שהביא מקרא זה לכאן (יפ"ת). **באותה שעה** שנגלה הקב"ה שיהיה הוא בפיו ידבר אל העם: **אופימטטאטא** לפי הענין הוא נימוס וסדר תורה (מת"כ) ולפשר כן ב' מלות מורכבות אופי מאייסטאטא אופי הוא קול דבור ומאייסטאטא הוא ממשלת מלכות. והכוונה העברת קול מלכות. והוא מכוון יפה לענין הנמשל דהכא שרצה מלכו של עולם להשמיע קול הר מלכותו בעצמו ישר' לבניו (הרד"ל): **חוץ מדעתו** של אפרכוס. פי' שלא בצירוף היועץ רק הוא לבדו. האפרכוס בלשון יוני שר של עיר: **סונקליטוקום.** פי' יועץ אחד מכ"ד (מוסיף הערוך): **לך אל העם** וקדשתם היום ומחר וכבסו שמלותם. טעות יש כאן וצריך לגרוס כסוק רד העד בעם פן יהרסו אל ה' לראות ונפל ממנו רב. דעלה קאי כי אתה העדותה וגו': **כבר הקדשתים** פי' שכבר מוזהרים הם מהגבלה מהמול שלשום ואיני צריך להעיד בהם עכשיו: **אמר ליה לך רד** ועלית אתה ואהרן עמך. קשה שהיה לו לומר מיד לך וקראת לאהרן. ויש לומר שאם היה אומר לו בתחלה קרא את אהרן היה אומר קרא אותו ע"י מלאך למה דוקא על ידי. לכך אמר לו תחלה שילך ויזהיר את ישראל למטה הגבלה והשיב לו כבר הם מוזהרים לכך אמר לו רד אתה כדי שתעשה צל ידך שני דברים. שהם לזרוס בשעת מעשה. ולקרא לאהרן נ"כ ולא תצטרך לשלוח אחר (מ"כ): **עד שמשה יורד נגלה** וכו'. דכתיב וירד משה וידבר אלהים ולא כתיב ויעל משה: **שנא' וירד** משה מן ההר אל העם מיד וידבר אלהים את כל הדברים האלה כו'. צריך להיות נקודת הפירוד בין מלה אלהים למלת את. כי ממלת את כו' מתחיל לדרוש ענין אחר: **שהוא עושה** את הכל בבת אחת כו'. גם כאן דורש מלה לאמר שנראה שהוא מיותר כלו' באמירה ובדבור אחד. וס"ל דהכוונה על הדברות דשייכי אהדדי. כגון וביום השבת שני כבשים דשייך אזכור את יום השבת. וכגון ערות אשת אחיך וכי ישבו אחים יחדו דשייך אלא תנאף. שכל זה אמרן בבת אחת עם הדיבור השייך להם כדי דלא להוי אח"כ כחוזר בו. והביא בעל המאמר שלא יקשה זה כי אפילו במעשה עשה הקב"ה דברים סותרים בבת אחת בממית ומחיה. וכ"ש בידבר שני דברים בדיבור אחד. ואח"ז הוסיף ואמר וכן דבור זכור כו' לפירוש דקרא: **ממית ומחיה** בבת אחת שממית לזה ומחיה לזה כאחד: **אשה על המשבר** הבא כאן כל הד' שצריכין להודות. כי אשה על המשבר היא נוטה למות (מ"כ): **וכה"א** יוצר אור ובורא חשך. וסוף המקרא אני ה' עושה כל אלה. כלו' עושה כולן בבת אחת: **ובורא חשך** וכן הוא אומר (עמוס ה') **עושה כימה וכסיל**. עפר כמו כן. כנ"ל (יפ"ת) ונ"ל דהא דקאמר שממית ומחיה מכה ורופא בבת אחת מייתי נמי דליהי מעושה כימה וכסיל שהם הפכיים כמ"ש בברק הזוהר דאלולא הצמה של כסיל לא מתקיים עולמא מפני צינה של כימה. ומשמע ליה שפירושו שפעמים מביאים יחד ואידי דמייתי קרא קאמר נמי דעפר כמו כן נהפך לאדם כו' לסיומי פירוש דקרא דכתיב והופך לבקר צלמות. ומפרש צלמות ענין המות של אדם וקאמר מאי כתהלתו. ר"ל וכאילו אמר והופך צלמות להוייתה הראשונה. והבקר כינוי להתחלה לפי שבקר תחלת היום (יפ"ת). והרד"ל מגיה חזר נהפך לעפר שנא' והל עפר השוב. ההפך נהפך לאור חזר האור ונהפך להפך שנא' והופך לבקר צלמות ויום לילה החשיך. מהו לבקר כתהלתו (ר"ל שהפך נברא תחלה ונהפך לאור ע' ב"ר פ"ג. ולקמן פ"ג) עכ"ל: **מהו לבקר כתהלתו** וכן בדם מצריים בתחלתו מהו אומר. כנ"ל (א"א ויפ"ת וה"כ): **בשר חי** נהפך למת. כנ"ל דבמצרים כתיב אל נא תהי כמת. חזר ונהפך לחי שנתרפאה (יפ"ת): **הקורא למי הים** סיפיה דקרא דהופך לבקר צלמות הוא. א"נ קרא והופך לבקר צלמות ר"ל שמביא דברים להתחלתן וע"ז הוא מסיים הקורא למי הים וישפכם. שמתחלה היה העולם מלא מים. וכשאמר יקוו המים נעשו יבשה ואח"כ הקורא למי הים וישפכם בדור אנוש כמו שהיו התחלה: **עושה מלחמה** ולהיות סופר. וכמ"ש בפ"ק **דפסחים** אי סייפא לא ספרא ואי ספרא לא סייפא. ועוד שבעל מלחמה צריך להיות אמיץ הלב ולא ירחם. ומלמד תינוקות צריך שיהיה בהיפך להתנהג ברחמים עם התינוקות ושלא לכעוס: **כעושה מלחמה** ולא עושה מלחמה ממש כי אינו צריך לעשות הדבר בידו ממש. אבל יגזור אומר ויקם לו: **הוי וידבר** אלהים את כל הדברים האלה. וה"פ שאמר להם אז כל הדברים האלה שעשה להם דהיינו המלחמה ומה שהוא רוצה לאמר וללמד הכל אנכי ה' אלהיך העושה הכל ואין אלהים עמדי: (ד) **אמר רבי יצחק** מה שהנביאים כו'. דיוקו נ"כ ממלות כל וממלת לאמר. וקאמר שה"ש וידבר אלהים (עם עשרת הדברות) כל הדברים והנבואות העתידות ולאויות עדיין להאמר והיינו לאמר דקרא ר"ל לאמר כל אחד בדורו: **עמנו. עומד היום** אב"כ. נראה דעיקר טעמא דהך דרשא משום דקשה איך יהיה כורת ברית עם הנעדרים. לה"ק שהנשמות היו שם. ומכיש מילתא תדיוקא דקרא ואת אשר איננו פה עימנו היום והלא כל ישראל היו במקום אחד במדבר. ובהכרח שהכוונה על הדורות העתידים להבראות שכולם היו שם. ואם היה כתוב אשר איננו עומד היום היה במשמע שישנו ממש בעולם במקום אחר. ומפני שאין כתיב עומד כה משמע שנמצא בעולם הגבורה בלי עמידה ממש: **העתידות להבראות** כלומר להברא להי גופם: **כל אחד** קבל את שלו בסיני. כדלעיל. ואע"פ שאמר ישנו פה וגו' בערבות מואב נאמר ילפינן דמכ"ש בסיני כי ככ"מ שנאמרה התורה כל הנשמות עומדות שם: **אלא ביד מלאכי** שמפני שהוא נהגה

[illegible]

שעה לא נתנה לו רשות להתנבאות . וכן ישעיה אמר (ישעיה מח) מעת היותה שם אני אמר ישעיה מיום שנתנה תורה בסיני שם הייתי וקבלתי את הנבואה הזאת אלא (שם) ועתה ה' אלהים שלחני ורוחו . עד עכשיו לא ניתן לו רשות להתנבאות . ולא כל הנביאים בלבד קבלו מסיני נבואתן אלא אף החכמים העומדים בכל דור ודור כל או"א קבל את שלו מסיני וכה"א (דברים ה) את הדברים האלה דבר ה' אל כל קהלכם קול גדול ולא יסף. רבי יוחנן אמר ז קול אחד נחלק לז' קולות והם נחלקים לע' לשון . רשב"ל אמר שממנו נתנבאו כל הנביאים שעמדו . ורבנן אמרי ח שלא היה לו בת קול . א"ר שמואל בר נחמני א"ר יונתן מהו (תהלים כט) קול ה' בכח אפשר לומר כן . והלא מלאך אחד אין כל בריה יכולה לעמוד בקולו שנא' (דניאל י) וגויתו כתרשיש וקול דבריו כקול המון . והקב"ה שכתוב בו (ירמיה כג) הלא את השמים ואת הארץ אני מלא צריך לדבר בכח . אלא קול ה' בכח . בכח כל הקולות . ועל דעתיה דרבי יוחנן הדא קרא מסייעא ליה שנא' ט (תהלים סח) ה' יתן אומר המבשרות צבא רב :

פרשה כט (א) אנכי ה' אלהיך הה"ד (דברים ד) השמע עם קול אלהים . המינין שאלו את רבי שמלאי אמרו לו אלוהות הרבה יש בעולם. אמר להם למה . אמרו לו שהרי כתיב השמע עם קול אלהים . אמר להם שמא כתוב מדברים אלא מדבר. אמרו לו תלמידיו ר' לאלו דחית בקנה רצוץ לנו מה אתה משיב. חזר רבי לוי ופירשה א"ל השמע עם קול אלהים כיצד אילו היה כתוב קול ה' בכחו לא היה העולם יכול לעמוד אלא קול ה' בכח א בכח של כל או"א. הבחורים לפי כחן והזקנים לפי כחן והקטנים לפי כחן . אמר הקב"ה לישראל לא בשביל ששמעתם קולות הרבה תהיו סבורין שמא אלוהות הרבה יש בשמים אלא תהיו יודעים שאני הוא ה' אלהיך שנא' (שם ה) אנכי ה' אלהיך : (ב) ד"א אנכי ה' אלהיך. הה"ד (שם) פנים בפנים דבר ה' עמכם . א"ר אבדימי דמן חיפה ב כ"ב אלף ירדו עם הקב"ה לסיני שנא' (תהלים סח) רכב אלהים רבותים אלפי שנאן הנאין והמשובחים. יכול אע"פ שהיו רבים דחוקים היו ת"ל שנאן שאנן והשקט. אדני בם. אין כתיב ביו"ד ה"א אלא באל"ף דל"ת אדונו של כל העולם בהם . [ד"א אדני בם ג א"ר לוי שהיה טבלא של שם המפורש כתוב על לבם]. ד"א אדני בם רבנן אמרין שמו של אלהים היה מעורב עם כאו"א מיכאל וגבריאל . אמר הקב"ה לישראל לא בשביל שראיתם פנים הרבה תהיו סבורין שמא אלוהות הרבה בשמים דעו שאני הוא ה' אחד שנא' אנכי ה' אלהיך . א"ר טוביה ב"ר יצחק אנכי ה' אלהיך שעל מנת כן הוצאתיך מארץ מצרים שתקבל אלהותי עליך . ד"א אנכי ה' אלהיך משל לבת מלכים שנשבית ביד הלסטים ובא המלך והצילה לאחר ימים בקש לישא אותה לאשה אמרה לו מה אתה נותן לי א"ל אם אין ליך עלי אלא שפדיתיך מיד הליסטים דיי : (ג) ד"א אנכי ה' אלהיך . ר' אחא ב"ר חנינא פתח בו (שם נ) שמעה עמי ואדברה (כתיב בתהלים ההנה עד) ארשב"י א"ל הקב"ה לישראל ד אלוה אני על כל באי עולם אבל לא יחדתי שמי אלא עליכם . איני נקרא אלהי עכו"ם אלא אלהי ישראל. א"ר לוי ה ב' דברים שאלו ישראל מלפני הקב"ה שיראו כבודו וישמעו קולו . והיו רואין את כבודו ושומעין את קולו שנאמר (דברים ה) והאמרו הן הראנו ה' אלהינו את כבודו ואת גדלו וכתיב (שם) ואת קולו שמענו מתוך האש . ולא היה בהם כח לעמוד ו שכיון שבאו לסיני ונגלה להם פרחה נשמתם על שדבר עמהם שנא' (שה"ש ה) נפשי יצאה בדברו . אבל התורה בקשה עליהם רחמים מלפני הקב"ה יש מלך משיא בתו והורג אנשי ביתו . כל העולם כולו שמחים ובניך מתים. מיד חזרה נשמתן שנא' (תהלים יט) תורת ה' תמימה משיבת נפש. א"ר לוי וכי לא היה גלוי לפני המקום שאם הוא מראה כבודו לישראל ומשמיען קולו שאינן יכולין לעמוד. אלא צפה הקב"ה שהן עתידין לעשות ע"ז שלא יהו אומרין אילו הראנו את כבודו ואת גדלו והשמיענו את קולו לא היינו עושים ע"ז לכך נאמר שמעה עמי ואדברה : (ד) ד"א אנכי ה' אלהיך . א"ר אבהו משל למלך ב"ו מולך ויש לו אב או אח או בן . אמר הקב"ה אני איני כן אני ראשון שאין לי אב ואני אחרון שאין לי אח ומבלעדי אין אלהים שאין לי בן

יד יוסף ז לעיל פ"ה . ובתנחומא שמות . ויתרו . בית"ס מזמור נ"כ : ח לקמן ס"פ כ"ט : ט שבת פ"ח : פרשה כט א לעיל כ"ה כ"ח : ב ילקוט תהלים מזמור ס"ח . פסיקתא רבתי ל' כ"א : ג זוהר שמות דף ד' : ד מכילתא משפטים פ"כ . ריש רות רבה : ה לקמן פ' מ"ה. שהש"ר פ"ה : ו במדב"ר פ"י סי' ג' :

מתנות כהונה

[illegible]

ענף יוסף

[illegible]

עץ יוסף

[illegible]

בן: (ה) ד"א אנכי ה' אלהיך. ההד (ישעיה מג) אנכי הגדתי והושעתי והשמעתי וגו'. אנכי הגדתי למצרים שברהתם כדי שישמעו וירדפו אחריכם ויטבעו בים שנא' (שמות יד) ויגד למלך מצרים כי ברח העם. והושעתי אתכם שנא' (שם) ויושע ה' ביום ההוא את ישראל. והשמעתי לאו"ה שנא' (שם טו) שמעו עמים ירגזון. ואין בכם זר שנא' וישלח משה את חותנו מיד בחדש השלישי. (ישעיה מג) ואתם עדי נאם ה' ואני אל: (ו) אנכי ה' אלהיך. משל למלך ב"ו שנכנס למדינה מכבדין אותה ומרביצין אותה ומעטרין אותה ומפרשין קיטאות וכלים נאים ומדליקין נרות. אמר הקב"ה אני איני כן אלא נכנסתי בעולמי פרשתי קיטאות שנאמר (שם מ) הנוטה כדוק שמים. הדלקתי נרות שנא' (בראשית א) ויאמר אלהים יהי מאורות. רבצתי מים שנא' (שם) יקוו המים. עטרתי כל מה שעשיתי שנא' (שם ב) ויכלו השמים והארץ וכל צבאם. אנכי ה' אלהיך. מלך ב"ו בונה פלטין שמא יכול להזיז אותו ממקומו אני איני כך שנא' (ישעיה מו) אני עשיתי ואני אשא ואני אסבול ואמלט. אני עשיתי שנא' (בראשית ג) ויעש ה' אלהים לאדם ולאשתו. ואני אשא (שם) ויקח ה' אלהים את האדם. ד"א אני עשיתי (שם ו) כי נחמתי כי עשיתים. ואני אשא לנח שנא' (שם ז) ויסגר ה' בעדו. ואני אסבול שנא' (שם יא) וירד ה' לראות את העיר ואת המגדל. ואמלט לאברהם שנא' (שם טו) ויאמר ה' אליו אני ה' אשר הוצאתיך מאור כשדים. ד"א אני עשיתי לישראל שנא' (דברים לב) הוא עשך ויכוננך. ואני אשא שנא' (שמות יט) ואשא אתכם על כנפי נשרים. אני אסבול בעגל. ואמלט שנא' (במדבר יד) ויאמר ה' סלחתי כדבריך. ז ד"א מלך ב"ו יוצא לאמירה יוצא יחידי. נלהם יוצאין עמו רבי רבבות. והקב"ה אינו כן אלא כשיוצא למלחמה יוצא לעצמו שנא' (שמות טו) ה' איש מלחמה. וכשהוא יוצא להת תורה בסיני יצאו עמו רבי רבבות שנא' (תהלים סח) רכב אלהים רבותים אלפי שנאן: (ז) ד"א אנכי ה' אלהיך. הה"ד (עמוס ג) אריה שאג מי לא יירא. זהו דכתיב (ירמיה י) מי לא ייראך מלך הגוים כי לך יאתה. ח אמרו הנביאים לירמיהו מה ראית לומר מלך הגוים כל הנביאים קורין אותו מלך ישראל ואתה קורא אותו מלך הגוים. א"ל שמעתי ממנו (שם א) נביא לגוים נתתיך ואני אמרתי מלך הגוים לומר אם על בניו ועל בני ביתו לא חס על אחרים הוא חס. שנא' (תהלים סח) נורא אלהים ממקדשיך. מי לא ייראך מלך הגוים. מי לא יתיירא ממך משל לדניסטוס שמלא כיסו זהובים והיה עומד וצווח מי שהוא מבקש יבא וישאל. והיו הכל שומעים ובורחים לומר כשיבא ליפרע ממי שלוה מי יוכל לעמוד. כך כביכול ירד הקב"ה לסיני ליתן הדברות ט שלא יהיה העולם מתמוטט. שנא' (שם) ארץ רעשה אף שמים נטפו. וכן הרים נזלו מפני ה'. וכן (איוב כו) עמודי שמים ירופפו. וישראל מרתיתין שנא' ויחרד כל העם. וחה"ר מרתת שנא' ויחרד כל ההר מאד. כל אלו למה אלא מפני שדבר דברות של חיים. והנביא צווח (עמוס ג) אריה שאג מי לא יירא. א"ר ירמיה ומה אם בשעה שהוא נותן חיים לעולם ארץ רעשה. כשיבא לפרוע מן הרשעים שעברו על דברי תורה אעכ"ו. שנאמר לפני זעמו מי יעמוד ומי מכלכל את יום בואו. כשהוא רצוי אין בריה יכולה לעמוד בכחו. כשהוא קם בחרון אפו מי יעמוד לפניו הוי מי לא ייראך מלך הגוים: (ח) ד"א אריה שאג. הה"ד (הושע יא) אחרי ה' ילכו כאריה ישאג. א"ר סימון משל למלך שנכנס בפלטין שלו שמעה מטרונה שלו ונתנה מקום והיתה מרתתת. אם המטרונה מתייראת מה יעשו השפחות והעבדים. כך כשנגלה הקב"ה ליתן תורה לישראל שמעו קולו ומתו שנא' (שיר ה) נפשי יצאה בדברו. אם ישראל כך עכו"ם אעכ"ו. ד"א אריה שאג אמרי רבנן בשם ר' הושעיא שאל בלצא את ר"ע א"ל מהיכן הרעש נעשה. א"ל בשעה שהקב"ה מסתכל בבתי ע"ז ובעכו"ם היאך נתונין בשקט ובשלוה בעולם ורואה ביתו חרב ונתון בידם של עכו"ם. כביכול הוא מקנא ושואג ומיד השמים והארץ רועשים שנאמר (יואל ד) ה' מציון ישאג ומירושלם יתן קולו. וישראל מה היו עושין כביכול הוא מגין עליהם שנא' (שם) וה' מחסה לעמו: (ט) ד"א אריה שאג. בא וראה בהמ"ק נקרא אריה שנא' (ישעיה כט) הוי אריאל אריאל. ומלכות בית דוד נקרא אריה שנא' (יחזקאל יט) מה אמך לביא בין אריות רבצה. ישראל נקרא אריה שנא' (בראשית מט) גור אריה יהודה. ונבוכדנצר נקרא אריה שנא' (ירמיה ד) עלה אריה מסבכו והחריב בית המקדש ונטל מלכות בית דוד והגלה את ישראל. והקב"ה אומר (נחום ב) איה מעון אריות היכן הם בני. באותה שעה

יד יוסף ז פסיקתא רבתי פ' כ"א: ח שוח"ט מזמור נ"ג: ט פסיקתא רבתי פ' כ"א:

ענף יוסף

אמר וכלא מלאך א' שבוא (דק) בלשונו של עולם שנא' וגויתו כתרשיש אין כל בריה יכולה לעמוד בקולו דכתיב וקול דבריו כקול המון. והקב"ה כו' (מהמופלג ר' משה חייקולם מווילנא): לפי

מתנות כהונה

מנה כן. סיפיה דקרא קדייק אשר הוצאתיך וגו': **וישלח משה כו'**. סבר קודם מ"ת בא. והלך לו: **מכבדין** אותה. במכבדת: **קיטאות**. פי' הערוך מהלנות הצובעות: **שנאמר** ויכלו. דרשו מל' כלילה ועטרה: **ואני אשא**. מל' נקיחה כד"א ישא את רגלך: **לאמירה**. כלו' לשלום וע' בערוך ערך אמר התמישי: **לומר חס על בניו כו'**. לפיכך אמר מי לא ייראך לומר כו': **על אחרים**. בתמיה: **ממקדשיך**. כמו שדרשו חז"ל אל תקרי ממקדשיך אלא ממקודשין מן המקודשים אתה יראוי אם תעשה דין בהם כ"ש באחרים: **דניסטוס**. פי' הערוך מלוה: **כל אלו למה**. כל אלו החרדות למה הלא לא היו: **אלא** מפני שדבר כו'. ועל כך נוה הנביא אריה שאג וכו' אפילו לדבר של חיים מי לא יירא: **ונתנה מקום**. עמדה ממקומה ופנתה לו מקום: **בלצא**. שם אדם: **עלי לקבל**. עלי עשור קרי ביה עלי עין קמן

עץ יוסף

כנ"ל (יפ"ת) ופי' אין לו אב כי הוא הסבה הראשונה שאין דבר שקדם לו. ואין לו אח כי הוא אחד ואין שני לו. ואין לו בן שלא נמשכו העלולים ממנו בטבע כבן מהאב כמו שחשבו קצת כי לפי דעת ההוא אין היכולת בידו לשנות הדברים ואין מלכותו שלימה ולכן אמר אנכי ה' אלהיך אשר הוצאתיך וגו' כי זו כחו להוציאם ממצרים לכי שמלכותו שלימה ולא איתי די ימחא בידיה: (ה) **ההד"א אנכי הגדתי** כו' שאלהותו מכר לישראל שפי מלאחרים כי הם אשר נבדם ראו את כבודו. ואהכי מייתי האי קרא דכתיב ביה ואתם עדי ואני אל שפירושו שמפני שלא היה זר עמכם במתן תורה לכן אתם העדים לבדכם שאני אל: **אנכי הגדתי למצרים** כו' דאל"כ מי הגיד לו. ולא ס"ל כמ"ש במכילתא דאיקטורין שלה עמהם והם הגידו לו. שאין ההגדה אלא אחר יום השלישי שהוקבע להם לשוב. והולך הלכו האיקטורין ובא פרעה בתוך ג' ימים. שהרי בליל ז' נטבעו: **והשמעתי לעמים** קריעת י"ס: **ואין בכם זר** במתן תורה. שלא עבר זר בתוככם שאפילו יתרו לא זכה להיות עמהם במעלה ההוא. ואף שהיו ערב רב עמהם לא חשיבי זר שכבר נתגיירו ונחשבו כישראל אבל יתרו עדיין לא נתגייר: **שנא' וישלח** משה. בילקוט בשם התנחומא אמר הקב"ה בני היו משועבדים בטיט ולבנים ויתרו היה יושב בתוך ביתו בשלוה והשקט ובא לראות בשמחת תורה עם בני לכיכך ויבלה משה את חותנו ואח"כ כהדש הש"ד לב יודע מרת נפשו ובשמחתו לא יתערב זר: (ו) **משל למלך ב"ו** שנכנס למדינה כו'. מפרש דאתא למימר אנכי ביאות להיות אלהיך ולא אחר לפי שאני כמלך ב"ו שבני המדינה עושים לו כל עניים הנ"ל ממדינם אבל הוא ית' עשה כל אלה בעצמו לתועלת ברואיו. וגם זה טעם מ"ש מלך ב"ו בונה פלטין וכו' ומ"ש מלך ב"ו יוצא לאמירה כו' שבכל הפירושים הכוונה לומר שפירוש אנכי ה' אלהיך אנכי הוא הראוי ליקרא אלוה באמת ולא זולתי: **ומכבדין** אותה במכבדת: **ומרביצין אותה** במים להשכיב האבק: **קיטאות** מהלנות והוא בגדים יקרים. כמו ואלבים אוקך מהלנות. וכאן יהיה פירוש קיטאות ווילונות יקרים שמכסין בהם הכתלים לנוי. והוא אחד עם מלה טפסין שפירוש הערוך בערך טפיס שהוא מכסה מרוקם בגוונים שונים. וכן הוא מכוון למש"א בנמשל קיטאות הנוטה כדוק במים: **שנא' ויכולו** השמים. דרשו מלשון כלילה ועטרה וכדאי' בתנחומא פרשה בראשית כליל בתי' כד"א ויכולו ע"ש: **שנאמר אני עשיתי** פי' עשיתי השמים והארץ. ואני אשא שאני מניע אותם ומרגיע ארץ ממקומה. ואני אסבול שתולה ארץ על בלימה. ואני שיש בי כח לכל אלה אמלט אתכם מצרתכם. ואיידי דמייתי קרא מפרש ליה נמי באדם ונח וישראל: **אני עשיתי** שנא' (בראשית ה') **בדמות אלהים** אלהים עשה אותו. ואני אשא שנא' (שם ב') ויקח ה' אלהים את האדם (כדאמר בב"ר עילה אותו. וע"כ אמר אני אשא לשון נשיאות). ואני אסבול שנא' (שם ג') ויעש ה' אלהים לאדם ולאשתו כתנות עור וילבישם (ור"ל שסבל חטאם והלבישם). ואמלט שנא' (שם ד') וישלחהו ה' אלהים מג"ע וגו' ויגרש את האדם (וכמ"ש בב"ר שם שזה היה מקלטו לרוח מזרחית לכפר עליו) כנ"ל: **כי נחמתי** כי עשיתים משמע שעשה אותם. וקאי אדור המבול: **ואני אשא לנח** שנא' ויסגור ה' בעדו. וכתיב וירבו המים וישאו את התיבה ותרם מעל הארץ: **וירד ה' לראות** כו' שסבל חטאם ולא עשה בהם כליה כדור המבול שחטאם היה קשה מחטאם כדאי' בב"ר פ' ל"ח (יפ"ת): **ואמלט לאברהם** מכבשן האש ולא הניח הקב"ה בעונותיו הראשונים אחר שהכיר את בוראו מחז. כמ"ד שבן מ"ח שנה הכיר אברהם את בוראו: **מאור כשדים** היינו מכבשן האש כדאי' בב"ר פ' מ"ב: **לאמירה** פי' מקום שלוה והשקט ושעשוע (א"א). או פי' לשון שבח והגבה כמו וה' האמירך יום: (ז) **ההד"א אריה** שאג כו'. בעי לפרושי אנכי ה"א דאתא לומר שהוא לבדו אל ואין שני כדלעיל. אלא דמוסיף לומר שהמוסבת על זה הוא מה שהשתיק כל העולם במ"ת כדלה' לקמן סי' ס'. ולסמך לדבר מייתי האי קרא וכדמפרש ליה ר' יוחנן בסי' ס'. ואיידי דמייתי ליה מפרש הכא ליפיה דכתיב אריה שאג מי לא יירא: **שמעתי ממנו** נביא כו' ואני אמרתי כו'. שמה שאמר ה' נביא לגוים נתתיך הוא כינוי לישראל דרך בזיון שהם דומים להם וירמיהו התחכם להלין על ישראל כי אין נכון לומר כן. ולא רצה בפירוש לטעון על דבר ה'. וקרא את ה' מלך הגוים כדי שיקפיד כנגדו שתולה מלכותו בעכו"ם. ואז יטעון ירמיה שממך למדתי. ומה שמצא ירמיהו מקום לומר מלך הגוים במקום הזה. הוא מפני כוונתו בכאן לומר מי לא ייראך שהעכו"ם יראו ממנו שילמדו ק"ו אם על בניו ועל ביתו לא חס כ"ש כו'. ואגב זה קרא להקב"ה מלך הגוים לשון נופל על לשון. אבל לולי זה לא היה טעם לשנות מבאר הנביאים שקראוהו מלך ישראל: **מי לא ייראך** מלך הגוים מי לא יתיירא ממך. אחר שפירש הענין תיקן הלשון שכנוי ייראך פירוש יירא ממך. כמו בני יצאוני יצאו ממני. **משל לדניסטוס** פירוש אחרינא הוא דבעי לפרש מי לא ירא על יום הדין העתיד. וע"כ אמר שפיר מלך הגוים כי אז יהיה ה' למלך על כל הארץ. ואמר בהירא הזו ילפינן לה מק"ו מיראת יום מ"ת עם היות לטובה. ופירוש דניסטוס אדם שמלוה מעות לאחרים · **ממי שלוה** מי יוכל לעמוד. שמא יקרה שיאבדו מהממון ולא יוכלו לפרוע. יפרע מהם ברעם וברעש: **שנא' ארץ רעשה** כו' ורעש הארץ וחזלת ההרים הוא מפחדם שמא ישראל לא יקבלו התורה ויחרב העולם. וכו' בריש רות רבה: **וישראל מרתיתין** מהעתיד כשיבא להפרע מהעוברים שאינם נבלמים תובם דהיינו קיום המצות תמורת הנאתם בתורה שקיימה העולם: **ויחרד כל ההר מאד** וגו'. מפני אשר ירד עליו ה' באש ויעל עשנו כעשן הכבשן. ותכלית הפחד הזה היה כדי להחרידם מפני פחד ה' ומהדר גאונו בקומו לערוץ הארץ על העבירה בדלו ותקפו. **למה אלא מפני** שדבר כו'. כלו' כלום היה כל זה אלא מפני שדבר דברות של חיים. ועם כל זה מפני פחד העתיד כשיבא ליפרע הרדו: **דברות של חיים** שעל ידם נתבסם העולם בלא יתמוטט. ויהיו חיים לנפשם לעוה"ב: **אריה שאג כו'** קמפרש כמו שמשאגת אריה הכל יראים טודאי דקביע הזיקא. כן כשה' דבר דבלותיו הכל יודעים ומתנבאים מה שעתיד להיות כשיבא להפרע עליהם ויראו ממנו בוודאי: **ארץ רעשה** כלו' ישראל שהם עיקר העולם רעשו: **שנא' לפני** זעמו מי יעמוד. לעיל מייתי כתוב שם הרים רעשו ממנו והגבעות התמוגגו וגו'. אם כשבא ליתן חיים בסיני הרים רעשו ממנו וגו' דהיינו מה שהיו ישראל מרתתין כאילו ההר חרד ורועש. כשיבא ליפרע משעבדי רצונו לפני זעמו מי יעמוד: (ח) **ההד"א אחרי ה' ילכו** כו'. בעי לפרש אריה שאג מי לא יירא שאם ישראל מתייראים מי לא יירא כדקאמר משל למלך כו' ונקיט ק"ו ממ"ת שהם אז יראו ישראל ממנו כאריה שואג כ"ש העכו"ם לעתיד. ומביא סמיכות לזה מאחרי ה' ילכו וגו': **ונתנה מקום** עמדה ממקומה ופנתה לו מקום (מ"כ): ומתו וכוב הזרה שממתן כדלעיל ע"ש: **ד"א אריה שאג** אמרי רבנן. בעי לפרש דאריה שאג משל לחרון אף ה' המורגש בעולם כענין ה' מציון ישאג שעניינו הרעש המתחדש מחרון אפו: **בלצא** שם אדם: **מהיכן הרעש** כו' דרך החכמים הקדמונים היה כן לחקור על כל דבר מאיזו דבר נמשך כמו שחקרו על זועות וברקים ונוגה גוהה במס' ברכות פרק הרואה: **שנא' וה' מציון** ישאג. וכתיב בתריה ורעשו שמים וארץ וה' מחסה לעמו. ואע"ג דהאי קרא לעתיד מיירי. ילפינן מיניה דכי היכי דרעש דהתם על קנאת ה' לציון הכי נמי כל רעש. אלא רעש דלעתיד יהיה להפליא מאד: **וישראל מה יהיו** עושים. שהרי הרעש כולל בעולם והם ג"כ בתוכו. ותירץ שה' מגין עליהם כנס: (ט) **בא וראה בהמ"ק נקרא אריה כו'**. יגוער ולכ"ק אריה שאג לפי שמושג על שנקראים

שעה שאני ישאג על נוחו. ד"א אריה שאג אמר הקב"ה לישראל מקבלים אתם עשרת הדברות. אמרו לו הן. שנא' (תהלים נ) עלי עשור ועלי נבל. עלי לקבל י' הדברות. ומהו (פסוק ג) ה' אלהים דבר מי לא ינבא א"ר אבהו בשם ר' יותנן כשנתן הקב"ה את התורה צפור לא צווח עוף לא פרח שור לא נעה אופנים לא עפו שרפים לא אמרו קדוש הים לא נזדעזע הבריות לא דברו אלא העולם שותק ומתריש. ויצא הקול אנכי ה' אלהיך. וכה"א את הדברים האלה דבר ה' אל כל קהלכם קול גדול ולא יסף. ארשב"ל מהו ולא יסף. אלא כשאדם קורא להבירו יש לקולו בת קול. והקול שחיה יוצא מפי הקב"ה לא היה לקולו ב"ק. ואם תמה אתה ע"ז הרי אליהו כשבא לכרמל בנם כל הכוכבים ואמר להם (מ"א יח) קראו בקול גדול כי אלהים הוא. מה עשה הקב"ה הדסים כל העולם והשתיק העליונים והתחתונים והיה העולם תוהו ובהו כאילו לא היה בריה בעולם שנאמר (שם) ואין קול ואין עונה ואין קשב. שאם ידבר הם אומרים הבעל עננו. עאכ"ו כשדבר הקב"ה על סיני השתיק כל העולם כדי שידעו הבריות שאין תוץ ממנו ואמר אנכי ה' אלהיך. ולע"ל כתוב (ישעיה מה) אנכי אנכי הוא מנחמכם:

סדר משפטים

פרשה ל (א) ואלה המשפטים. ההד' (תהלים נה) ועוז מלך משפט אהב. אימתי נתן העוז להקב"ה בשעה שהוא

עושה את הדין בעכו"ם. שכן אתה מוצא בנבוכדנצר הרשע ע"י שנתגאה ואמר (דניאל ד) הלא זא היא בבל רבתא וגו'. א"ל הקב"ה רשע ליחה סרוחה נתגאית ואמרת בתקף חסני וליקר הדרי. ואין אתה יודע שהבל שלי. הגדולה שלי והחסן שלי הכבוד שלי והדר שלי. וכן דוד אומר (דברי"ה כט) לך ה' הגדולה והגבורה והתפארת. ואומר (תהלים קו) ה' אלהי גדלת מאד. אמר הקב"ה לנבוכדנצר מעט מלכות שנתנה לך משלי הוא. וכן דניאל אומר לו (דניאל ג) די אלה שמיא מלכותא חסנא ותקפא ויקרא יהיב לך ואתה אמרת בתקף חסני וליקר הדרי. הוי ועוז מלך משפט אהב. העוז של מה"מ הקב"ה והוא אוהב את המשפט ונתנו לישראל שהם איהביו. ומ"ש (תהלים נה) אתה בוננת מישרים אתה בוננת ישרות לאוהביך. שע"י המשפטים שנתת להם הם עושים מריבה זה עם זה ובאין אמר

יד יוסף פרשה ל א דכ"ר פ' פ': ב מכילתא פוף יתרו: ג כ"ר פ' י"ג ופ"ו. נשא פ' מ'. ... מכילתא שמות ופ"ו: ד כ"ר פ' ג':

סדר משפטים

פרשה ל (א) ההד' ועוז מלך כו' מיתי מוכחת מוסר מטו מלך משפט אהב.

מלהיב שהקב"ה מכבה גיהו מוהב משפט ומהו עוזר על הדין. מכ"ם ישראל מתן להם לעבוד על הדין: אימתי ניתן העוז כו'. משפט במדבר בהקב"ה הוא פיוכר בו שהו ונעשתה כמה שעשה המשפט בהשעים הגדורים. וכי מי יודו כל השלום שכך ל העוז והגבורה ולא נכ"ר: שהכל שלי כי מי מתן הכל נלמדו. ולא כתו שהכל ל"א כי בכח ידו עשה. מו מזמנו נגש. ומ"כ נגשתה: ואומר ה' אלהיו כו' הקדים פכוח לך כי הגדולה כו'. לפי שהו מפוהם כל ד' דגרים בלמד ל"א. הגדולה נגד בתקף. והגבורה נגד מתפ. והתפארת נגד יקר. והנצח וההוד נגד הדרי: העוז של מה"ה הקב"ה והוא אוהב משפט. הוא כתו ד"א מלכים מ"א מהוב של הקב"ה מ"א מהוב לה המשפט. ומ"ם ומהו לישראל דומה לפוף המקרא. משפט ולדקה נשיבת לחה עשית. ל"ל שגם המה יהללו לעשות משפט נדק. ולכי פירוש זה מהוכר פוף הכפוב לגלחיהו. מ"כ שוהל ומ"ם לחה כוונת מרגרים ל"ל למה הפסיק בין הדגהקים. והטיב בגם זה הוא ממעון המשפט. ופירש לחה כוונת מרגרים לחה כוונת נשיבת לחהבניך מעי"ש המשפטים שמתת להם כשהם (כן ל"ל כשהם) שובים מרגה זה עם זה ובאים לידי משפט הם (כן ל"ל הם) שונים פוהם. וזה יפוהב ל"ב שהוכר שומר על כהו ובשפו: הם עושים שלום כי מכפלי ה' מגיחים על השלום כמו שלמתה שם זה עם זה ובאים לידי משפט הם (כן ל"ל הם) שונים פוהם. ומפרש הכא נהוגן כמה הוא של מקומו יבא במקום הניים ונלמד: אמרו ישראל כי נתן סמוכה כו'. ומפרש הכא נהוגן

קמן והלמ"ד פהוחה: ה' מלכים ד'. סיפא דקרא דלמיה מלא הוא: ולא יסף. נשמע מינה מהו קול לא יסף למלא שמו שד קול מהר: בת קול. קול הבהה. מכל הקב"ה כו' וחהו לא יסף שלא היה שם קול נוסף: כורמים. שנהי הכעל: שאם ידבר כו'. שם היה מדבר שם נביא הו כהורמים לפורים זהו קול של הבעל והוא עמה לומהו: אנכי ממי כו'. נשהל מהקבלתם דהור ממי מפרי לנגשם מהכם:

עין יוסף

מהמר. ושה מלך שם סיום מהשה והגבורה בית ס' לכלות המכחשי השם כרגש. לף שמ"ב הוא מהיך להם. לפי שמשפט מהב. והיינו כ"ז שלא נחמלו מהשם מיהו רולה להעביר מה הדין. חהו משפט ולדקה כיעקב לחהב עשים לו' שהושה המשפט ביעקב שלימו שולחם מהגלות. ולדקה שהשה עם העכו"ם שמהיך להם: עד שתניע עומתן לכלה. כלו' שמדיין לא נחמלו שלחם: שנא' ביום ההוא כרם חמר ענו לה. וכ"ה קולף מלד מה כרמו קודש ניהבאל כו'. כלו' שלף שיהבאל הלגים שמהם הגאולה לף כמהיה. כ' לפו שהשה כן כי הקלף כרמו קודש כניהול לף שהופב בשיו זה ומהפיים בחומן ויחמר פלו. מ"א לא יעשו לחמרי בשר הלכיים הרחוקי זלם. שלף לומריים שיהה שלא על קיין. וכן הוא כ' שמהיה הגאולה בעת הרלוי שמהיה השמהה בשלום לדשם הכל: שנא' על אדום אשליך נעלי לפי פוהה לכם ר'. מלוחה בשוף המקרא שלי שלשם המרועשי. והחלופי היינו קרופא קול שיר שיעשו לחגיו שכן הוא דלך המזמרים על היין בשהיפיו. זה פוהה וזה שוהה. חם מהון למקרא דכהם ממר עמו לה: אשליך נעלי ממל עלי לשלוך ממל הגלי ולחכוך מוהם לכוהך מגניש בגת (מת"כ): קוסות הרבה ד' כוסות המרעלה שם' מפקה מוהם כלשון בכ"ר פ"ח: אם בא אדם להביט בהם ע' ניסים שכהב שהכוכן להגיה שם בהפי להגים. וכן היה הית"ל. ופיהבו שם ה' יפהכל ממשהיהם מיד היה מכלה לוהם הלגה ממהיך לא כתיב כי כדי לשים שם כמילגה דגחמת הגיע מעין מגני דשיק טיה מגני כי אם לשון מגמה:

סדר משפטים

פרשה ל (א) ההד' ועוז מלך כו' מיתי מוכחת מוסר מטו מלך משפט אהב.

מלהיב שהקב"ה מכבה גיהו מוהב משפט ומהו עוזר על הדין. מכ"ם ישראל מתן להם לעבוד על הדין: אימתי ניתן העוז כו'. משפט במדבר בהקב"ה הוא פיוכר בו שהו ונעשתה כמה שעשה המשפט בהשעים הגדורים. וכי מי יודו כל השלום שכך ל העוז והגבורה ולא נכ"ר: שהכל שלי כי מי מתן הכל נלמדו. ולא כתו שהכל ל"א כי בכח ידו עשה. מו מזמנו נגש. ומ"כ נגשתה: ואומר ה' אלהיו כו' הקדים פכוח לך כי הגדולה כו'. לפי שהו מפוהם כל ד' דגרים בלמד ל"א. הגדולה נגד בתקף. והגבורה נגד מתפ. והתפארת נגד יקר. והנצח וההוד נגד הדרי: העוז של מה"ה הקב"ה והוא אוהב משפט. הוא כתו ד"א מלכים מ"א מהוב של הקב"ה מ"א מהוב לה המשפט. ומ"ם ומהו לישראל דומה לפוף המקרא. משפט ולדקה נשיבת לחה עשית. ל"ל שגם המה יהללו לעשות משפט נדק. ולכי פירוש זה מהוכר פוף הכפוב לגלחיהו. מ"כ שוהל ומ"ם לחה כוונת מרגרים ל"ל למה הפסיק בין הדגהקים. והטיב בגם זה הוא ממעון המשפט. ופירש לחה כוונת מרגרים לחה כוונת נשיבת לחהבניך מעי"ש המשפטים שמתת להם כשהם (כן ל"ל כשהם) שובים מרגה זה עם זה ובאים לידי משפט הם (כן ל"ל הם) שונים פוהם. וזה יפוהב ל"ב שהוכר שומר על כהו ובשפו: הם עושים שלום כי מכפלי ה' מגיחים על השלום כמו שלמתה שם זה עם זה ובאים לידי משפט הם (כן ל"ל הם) שונים פוהם. ומפרש הכא נהוגן כמה הוא של מקומו יבא במקום הניים ונלמד: אמרו ישראל כי נתן סמוכה כו'. ומפרש הכא נהוגן

מתנות כהונה

בתוקף הסמי. גרם ושפוא דקרא הלא כגל היא: הם עושים מריבה. כשהם עושים מריבה: ומזכר. כשהו זוכרים בגשות היו משוהרי' שיהום ומיה מפלים: והם פוגעין ובני ביתו: אשליך נעלי. משגל שלי לשליך משל רגלי ולשדוך פוהם כדוך ענגים בגת: להביט בהם. בשליה מכלה לפי פוהם כהכפה שלי: אם מפנה כו'. לשהות שמהם שלא כשורש הדין ודרש שמעו מלשון שיחו: פסיעות נשוא. לשהר שלא יסהרו לשהות הדין שלא:

עין יוסף

בהוקף הסמי. גרם ושפוא דקרא הלא כגל היא: הם עושים מריבה. כשהם עושים מריבה: ומזכר. כשהו זוכרים בגשות היו משוהרי' שיהום ומיה מפלים: והם פוגעין ובני ביתו: אשליך נעלי. משגל שלי לשליך משל רגלי ולשדוך פוהם כדוך ענגים בגת: להביט בהם. בשליה מכלה לפי פוהם כהכפה שלי: אם מפנה כו'. לשהות שמהם שלא כשורש הדין ודרש שמעו מלשון שיחו: פסיעות נשוא. לשהר שלא יסהרו לשהות הדין שלא:

מתנות כהונה

קמן והלמ"ד פהוחה: ה' מלכים ד'. סיפא דקרא דלמיה מלא הוא: ולא יסף. נשמע מינה מהו קול לא יסף למלא שמו שד קול מהר: בת קול. קול הבהה. מכל הקב"ה כו' וחהו לא יסף שלא היה שם קול נוסף: כורמים. שנהי הכעל: שאם ידבר כו'. שם היה מדבר שם נביא הו כהורמים לפורים זהו קול של הבעל והוא עמה לומהו: אנכי ממי כו'. נשהל מהקבלתם דהור ממי מפרי לנגשם מהכם:

עין יוסף

מהמר. ושה מלך שם סיום מהשה והגבורה בית ס' לכלות המכחשי השם כרגש. לף שמ"ב הוא מהיך להם. לפי שמשפט מהב. והיינו כ"ז שלא נחמלו מהשם מיהו רולה להעביר מה הדין. חהו משפט ולדקה כיעקב לחהב עשים לו' שהושה המשפט ביעקב שלימו שולחם מהגלות. ולדקה שהשה עם העכו"ם שמהיך להם: עד שתניע עומתן לכלה. כלו' שמדיין לא נחמלו שלחם: שנא' ביום ההוא כרם חמר ענו לה. וכ"ה קולף מלד מה כרמו קודש ניהבאל כו'. כלו' שלף שיהבאל הלגים שמהם הגאולה לף כמהיה. כ' לפו שהשה כן כי הקלף כרמו קודש כניהול לף שהופב בשיו זה ומהפיים בחומן ויחמר פלו. מ"א לא יעשו לחמרי בשר הלכיים הרחוקי זלם. שלף לומריים שיהה שלא על קיין. וכן הוא כ' שמהיה הגאולה בעת הרלוי שמהיה השמהה בשלום לדשם הכל: שנא' על אדום אשליך נעלי לפי פוהה לכם ר'. מלוחה בשוף המקרא שלי שלשם המרועשי. והחלופי היינו קרופא קול שיר שיעשו לחגיו שכן הוא דלך המזמרים על היין בשהיפיו. זה פוהה וזה שוהה. חם מהון למקרא דכהם ממר עמו לה: אשליך נעלי ממל עלי לשלוך ממל הגלי ולחכוך מוהם לכוהך מגניש בגת (מת"כ): קוסות הרבה ד' כוסות המרעלה שם' מפקה מוהם כלשון בכ"ר פ"ח: אם בא אדם להביט בהם ע' ניסים שכהב שהכוכן להגיה שם בהפי להגים. וכן היה הית"ל. ופיהבו שם ה' יפהכל ממשהיהם מיד היה מכלה לוהם הלגה ממהיך לא כתיב כי כדי לשים שם כמילגה דגחמת הגיע מעין מגני דשיק טיה מגני כי אם לשון מגמה:

אמר (שם ו) בני יפת גומר ומגוג . כיוצא בו (שם כה) ואלה תולדות ישמעאל בן אברהם מוסיף על הראשונים ומי הם . מה שכתוב למעלה שנא' (שם) ותלד לו את זמרן ואת יקשן ואף כאן ואלה תולדות ישמעאל בן אברהם בבור ישמעאל נביות . רשעים היו כיוצא בהן . כיוצא בו (שם) ואלה תולדות יצחק בן אברהם מוסיף על הראשונים על מה שכתוב למעלה הימנו (שם) בני ישמעאל . ומי היה זה עשו ובניו שהיה בנו של יצחק . וא"כ י"ל הואיל ואין כתוב אלא ואלה תולדות אף יעקב שהוא תולדות יצחק בכלל עשו . אתה מוצא ה כל תולדות שבמקרא הסרים תרין משנים (שם ג) אלה תולדות השמים והארץ (רות ד) ואלה תולדות פרץ . וטעם גדול יש להם . למה אמר אלה תולדות השמים והארץ מלא מפני שברא הקב"ה את עולמו ולא היה מלאך המות בעולם . ובשביל כך הוא מלא . וכיון שחטא אדם והוה חסר הקב"ה כל תולדות שבמקרא . וכיון שעמד פרץ נעשה תולדות שלו מלא שהמשיח עומר הימנו וביומיו הקב"ה מבליע המות שנא' (ישעיה כה) בלע המות לנצח . לפיכך תולדות השמים והארץ ותולדות פרץ מלא . ולכך תולדות יצחק חסר להוציא יעקב מכלל הרשעים כיוצא בו (בראשית לו) אלה תולדות יעקב פסל לאלופי עשו . כיוצא בו (שמות ו) ואלה שמות בני ישראל מוסיף על הראשונים . ומי היו אלו שבתב למעלה בני ראובן ובני שמעון . כיוצא בו (במדבר ג) ואלה תולדות אהרן מוסיף על הראשונים . ומי היו אלו שבתב למעלה (שם ו) אלה הפקודים אשר פקד משה ואהרן . מה הראשונים היו צדיקים אף אלו צדיקים . אף כאן ואלה המשפטים מוסיף על הראשונים מה שכתוב למעלה (שמות יז) שם שם לו חק ומשפט : (ג) ד"א ואלה המשפטים . מה כתיב למעלה מן הפרשה (שם יח) ושפטו את העם בכל עת . ואמר כאן ואלה המשפטים והדברות באמצע . משל למטרונה שהיתה מהלכת הזין מכאן והזין מכאן והיא באמצע . כך התורה דינין מלפניה ודינין מאחריה והיא באמצע . וכה"א (משלי ח) באורח צדקה אהלך . התורה אומרת באי זה נתיב אני מהלכת אהלך בדרכן של עושה צדקה . בתוך נתיבות משפט . התורה באמצע ודינין מלפניה ודינין מאחריה . מלפניה שנאמר שם שם לו חק ומשפט . מלאחריה שנא' ואלה המשפטים : (ד) ד"א ואלה המשפטים י"ג דברים נתן משה נפשו עליהם ונקראו על שמו . ואלו הן ישראל והתורה והדינים . ישראל כמה נצטער עליהם ונקראו על שמו שנא' (ישעיה כג) ויזכור ימי עולם משה עמו . התורה שנאמר (מלאכי ג) זכרו תורת משה עבדי . הדינין שנא' ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם . וכן אסתר נתנה נפשה על ישראל ונקראו על שמה שנא' (אסתר ד) ולבקש מלפניו על עמה : (ה) בא וראה כמה משובחת פרשה זו וכמה פרשיות בה וכמה אזהרות הזהיר הקב"ה לישראל בפרשה זו . כי תקנה עבד עברי . כי יכסנו איש את בתו לאמה . ומכה אביו . ומה ענין אלו לאלו . א"ל הקב"ה לישראל אני קניתי אתכם במצרים בי מכות שהראתי שנא' (תהלים קלו) נפריאים מעשיך ונפשי יודעת מאד . כשם שאתם מצויים לא תעבוד באחיך יותר מו' שנים שלא בראתי את העולם אלא לו' ימים לפיכך נתתי לך ו' שנים שתהא רשאי לעבוד בעבד עברי . כי יכבור איש את בתו לאמה . בת אתת היתה לי וכבותיה לכם שאין אתם מוציאין אותה אלא חבושה בארון . לא תצא יצאת העבדים נתנו בה כבוד ששביתם אותה מאלי שנא' (שם קמו) עליה לתרום שבית שבי . וכן דוד משבח (שם קמו) הללויה כי טוב זמרה אלהינו כי נעים . ר' שמואל אומר הזהיר הקב"ה קל בהמור שתרבה אהדות יש באן כנון מבה אביו ואמו . אמר הקב"ה חם אבי בנען לא הכה אלא ראה בלבד עבשיו הוא ובניו עבדים לעולם המקלל והמכה יעאכ"ו . ומי היו אלו י' השבטים שלא רצו ליתן עליהם עולו של הקב"ה ובא סנהריב עליהם והגלם . משל למלך שהיו לו י' בנים ומרדו בו ובטלו י' דיוטנמאות שלו . א"ל כשם שבטלתם שלי כך אני משלח לזבוב ויפרע מכם . כך י' השבטים מרדו בהקב"ה ובטלו את התורה שנא' (ירמיה ה) בהשו בה' ויאמרו לא הוא . הביא עליהם הזבוב שנא' (ישעיה ז) ישרק ה' לזבוב זה סנהריב . הוי אם בטלו ישראל את המצות כאילו מקללין אב ואם . ואין אב אלא הקב"ה שנא' (שם סד) ועתה ה' אבינו אתה . ואם זו התורה שנא' (מלאכי ו) ואל תבוש תורת אסך . והיא מנודלת בסיני שנא' (שם ד) בדרך חכמה הורתיך . בא וראה כמה צוה הקב"ה בפרשה זו על כל דבר

יד יוסף ה כ"ב פ' י"ב. במ"ר פ' י"ג. פענחא נהלתים. הזיע זעזוק פנה משהו. יקום נהלתים . ו בעיל פ' ח'. ז מנהומא כשלח סי' י'. ושוחרים סי' פ'. שוח"ט מזמור ס'. מכילתא בשלח. במד"ר פ' י"ב .

מתנות כהונה

תלמ יהיו ממון בדין : ומי סיה זה. סיסא דוסיה לבני יעמעאל ומוסיף עליהן : וטעם גדול טו . ע"ש בג"ר פ' י"ב ובמד' רות ומתם נתם : הזין . מגמי הל עם כלי זין : אשר לבנים . הני מחללן במשה : בשם שחתם וכו' . תלמוד מנותנת ופ"ל דף ק' ע"ב : בת אחת . זהת המוכס : דיוטנמאות . ספר שכתוב ט נזירים סמלך : עונשין . הוא ממון . כמד' כוולדות

עין יוסף

שהמיך דומו של מגוג לדומו של תמוס . ולא הסמיכן כסדר תולדותם לתוס קיון מגוג מסוס שסכל דוב תעב ואגוג לא לתעריך כי פכולתם כתוב בהדיא ביהזקאל על כן הסתיך להם ומכול להורות שכשם שכולה תגוגים כך דומו של קיון והכיוצא שהיו בימיהם ותע"ג מהיכם ההמלעיים היו סמה לזיקים כגון הגוך מסוגלה דוב הדוב היו רבשים . לפיכך אמר בני יפת כו' . כלי לפי שהלו היו הסוגים פיהם הכתוב שמות הבניהם שהולידו קיון והכיוצא לפי שלא היו הסוגים להתפרס (יפ"ת) : רשעים היו כיוצא בהם בראשונים דהיינו נמו והכיוצא בהם שהיו רבשים ממומחים . דומה ממזמרין לעכו"ס יקפן ממקיפין לכני עכו"ס כדלעיל בפ"ב . וכן תולדות ישמעאל היו רבשים . מפל"ח ישמעאל עלתו עבה הסוגה לסוף יהיו כדדבסו מז"ל בפיסה סוגה בשנו שישמעאל יעבה הסוגה ניחוש (ת"י) : זה עשו ובניו שהיו רבשים בכני ישמעאל כדלעיל : הואיל ואין כתוב אלה ותלה . כלי לולו הוה כתיב שד מפוס יעקב וכיוצא בהודיה בסוס מקום אלה. לפ"ה הוה קבה לן מה בסכולו כלן במלמד ואלה יעקב ועשו . דה"ל למסוס עמו וכיוצא בהודיה נקט ליה . דהכ"ת נלי לן בהקוס אחר על יעקב וכיו . אבל בפחת דלא כתיב רק פעם ל' ואלה על כהיהן גס יעקב בכלל : וביומי הקב"ה מבליע המות בעל יהו בהסכוו ו' דברים כתיב בנ"ר : ולכך תולדת יצחק הכל פי' בלא הקפה לפי זה לא תמה אלה תולדות בכן אלה ואלה תולדות יהקב הב הרחסון שנא' בן אלה תולדות ומתו ממנו תולדות מביא . אלא בשביל יעקב להוליא מכלל הרשעים (ת"י) : אלו שכתב למעלה בני לתוכן כו' . כ"ל מכוס דכולהה כמות בני יפתל מסב יוסף וכיו . לכן הוקדך לאסמוענן דהוו לזיקים ככל הכבשים ספם הזכוכים לעיל בפ' ויצ . מכוס דסד"ה ניין דהוה מלך לא עתיד סס ט מק ומכבל . פי' תה מוסס מלחמה במה לף אלו נלחיכו בירה . ותע"פ שכל התעם מלמדנו כשיני . לא קבה בייתנו כשיני (יפ"ת) : הק וטשפט ולהי כת"ד דיים במרה לוסקוח : (ג) מה כתיב למעלה ושפטו את העם בכל עת . והא דלא הביא פסוק המוקדם ויפב ומשה לשפוט את העם . מכוס דהתם לא היה הדין מתוקן עדיין עד שלחור יתרו ותקה תהזה עיי"ש היו יכולים לשפוט את העם בכל עת ובכל הענ . מפל"ח בלא עלם יהרו לא היה יכול לדון אלא מידי סנה בשנתו בתקנת עזרא . משל למטרונה מכוס שהמשפטים הם מביניים לתיקון הקיכון המדיני אבל יתי בהם ל"ת שהם זיין הכמור לתכיבות ומלחמים וכן המשפטים הם לעזוך קיום התורה : הזין מגמי הול עם כלי זיין . התורה אמרה דבל דבר מן המקום שילך מאחר שהוא לדבר קבל . והמסבר על דבר קבל . ומניין לדונמה קל עם התיר יהודי. שהשפט אחהה על דבר קל . ומניין לדבר חמור . ומניין לדונמה קל עם התיר ג"ל בפ"ק כל הכניל לעשות נדקה הוין לו נגים בעלי הכחה בעלי תגדה בעלי עושר כו' ולאחר שם מפסוקים : בתוך נתיבות משפט . סיפא דקרא דכתיב לדקה להלך הוא . שנא' שם שם לו חק ומשפט . ולעיל אמר פסוק ושפטו את העם בכל עת . תשער דמדקם זה סיבר שלאחר מתן תורה נא ולא נל פסוק ושפטו קודם מ"ת . ולכן הוצרך להביא פסוק שם שם לו חק ומשפט (ת"י) : (ד) ג' דברים נתן כו' דאחר התלידם רבני ליה לתנון הכוס מטעם שהוא עכשו ולמדך הוא לא עשה כלום אלא בשביל לתרום ולחם לא אכל ומים לא

נשא' כו' נשוחם נפשו על כתורה הוא מה שעלה בשבילה למרום ולחם לא אכל ומים לא

לתקון הקנון המדני אחר יהיה כתם : ישראל כמה נלעשר עליהם . שהתפללו עליהם כמה חפלות בכל עת שחפללו : ויזכור ימי עולם משה עמו . דאמ"ל יעשו תקני לעצמך התורה שנא' מבלעדי . מ"ת כיון דקרי לעצמך התורה הוא מה שעלה בשבילה למרום ולחם לא אכל ומים לא

דבר ודבר שנא' וכי ינצו אנשים ונגפו אשה הרה. אם מתה ונתת נפש תחת נפש ואם לא מתה עונשין אותו ממון. עד עכשיו לא ראה האור אלא נתון במעי אמו שבכל דבר ודבר התורה מזהרת לישראל. משל לבן מלכים שהזהירו אביו שלא יתקל בכל דבר וילקה והוא חביב עליו כבבת עינו. כך הקב"ה הזהיר לישראל על המצות למה שהם חביבין עליו יותר מן המלאכים שנא' (דברים יד) בנים אתם לה' אלהיכם. וכן דוד אומר (תהלים צט) ה' אלהינו אתה עניתם אל נושא היית להם ונוקם על עלילותם. ר' יהודה אומר אמרו ישראל להקב"ה הרבה דיני מצות יש כאן כי יגנוב איש שור או שה. לפי ששור נגבנו ועשינו עגל לפיכך ה' בקר שלמנו תחתיו שמתו תחתיו אבותינו במדבר. וארבע צאן תחת השה ד' מלכיות שמלכו בנו. ושנגבנו ליוסף עשינו ד' מאות שנה משועבדים במצרים. ולמה בשור נותן ה' ובשה אינו נותן אלא ד'. בשור נותן ה' שהוא מוציאו בפרהסיא. משל לשנים שעלו לבימה ליתן אחד שסטר בנו של מלך ואחד שזרק אבן באיקונין של מלך. אותו שזרק אבן באיקונין של מלך לקה ה' קטפורס. ואותו שסטר בנו של מלך משלם ד' מאות לרבו. לכך כתיב ה' בקר. אמר דוד (תהלים קמג) ואל תבא במשפט את עבדך. כל אלמנה ויתום לא תענון. ר' יוסי אומר למה אהב אלהים יתומים ואלמנות אלא שאין עיניהם תלויות אלא בו שנא' (שם סח) אבי יתומים ודיין אלמנות. לכך כל הניזלן כאילו נחל להקב"ה שהוא אביהם שבשמים והוא כועס עליו שנא' (שמות כב) וחרה אפי והרגתי אתכם. משל לבת מלכים שסרחה על אביה והיו לה בנים וטרפה אותם עליו והלכה לה. כשהוא רואה אותם כאילו רואה את בתו לפניו. ומי שהוא נגע בהן נפרע ממנו. כך ישראל היו בציון והקב"ה שרוי ביניהן שנא' (תהלים קלב) זאת מנוחתי עדי עד. וכיון שחטאו טרפה אף היא השליכה בניה עליו שנאמר (איכה ה) יתומים היינו ואין אב אמותינו כאלמנות. וכשהוא רואה לישראל שעושין מצותיו מתנחם על מה שעשה בציון ומבקש לה זכות שנא' (זכריה ח) שבתי אל ציון ושכנתי בתוך ירושלם. וכן דוד אומר (תהלים קכו) שובה ה' את שביתנו:

(ז) ד"א ואלה המשפטים. הה"ד (תהלים קמז) מגיד דבריו ליעקב אלו הדברות. חקיו ומשפטיו לישראל אלו המשפטים. לפי שאין מדותיו של הקב"ה כמדת ב"ו מדת ב"ו מורה לאחרים לעשות והוא אינו עושה כלום. [ח] והקב"ה אינו כן אלא מה שהוא עושה הוא אומר לישראל לעשות ולשמור. מעשה ברבן גמליאל ור' יהושע ור"א בן עזריה ור"ע שהלכו לרומי ודרשו שם אין דרכיו של הקב"ה כב"ו שהוא גוזר גזירה והוא אומר לאחרים לעשות והוא אינו עושה כלום והקב"ה אינו כן. היה שם מין אחד אחר שיצאו א"ל אין דבריכם אלא כזב. לא אמרתם אלהים אומר ועושה למה [ט] אינו משמר את השבת. אמרו לו רשע שבעולם אין אדם רשאי לטלטל בתוך חצירו בשבת. א"ל הן. אמרו לו העליונים והתחתונים חצירו של הקב"ה שנא' (ישעיה ו) מלא כל הארץ כבודו. ואפי' אדם עובר עבירה אינו מטלטל מלא קומתו. א"ל הן. אמרו לו כתיב (ירמיה כג) הלא את השמים ואת הארץ אני מלא. ד"א מגיד דבריו ליעקב א"ר אבהו בשם ר' יוסי ב"ר חנינא משל למלך שהיה לו פרדס והיה נוטע בו כל מיני אילנות ולא היה נכנס לתוכו אלא הוא שהיה משמרו. משעמדו בניו על פרקן א"ל בני הפרדס הזה אני הייתי משמרו ולא הנחתי אדם להכנס בתוכו. אתם תהיו משמרין אותו כדרך שהייתי אני משמרו. כך אמר האלהים לישראל עד שלא בראתי את העולם הזה התקנתי את התורה שנא' (משלי ח) ואהיה אצלו אמון. [י] מהו אמון אומן שנא' (במדבר יא) כאשר ישא האומן את היונק. לא נתתיה לאחד מן האומות אלא לישראל שכיון שעמדו ישראל ואמרו (שמות כד) כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע מיד נתנה להם. הוי מגיד דבריו ליעקב חקיו ומשפטיו לישראל לא עשה כן לכל גוי אלא למי ליעקב שבחרו מכל האומות. ולא נתן להם אלא מקצת. [יא] נתן לאדם שש מצות הוסיף לנח אחת לאברהם ח' ליעקב ט' אבל לישראל נתן להם הכל. א"ר סימון בשם ר' חנינא משל למלך שהיה לפניו שלחן ערוך

יד יוסף ח יבמו' ר"ס פ"ק: ט תנחומא הנה' סי' ל"ג. וב"ר פ' י"א: י ב"ר פ"א סי' א': יא ב"ר פ' ט"ז. ילקוט בראשית ויתרו וקה"ר. וע' לקמן פ' ל"ג. תנחומא יתרו. ושה"ש פ"א. במדב"ר פ' י"ד. דב"ר פ"ב. שוח"ט מזמור א'. וכ"ע פ"ס. סנהדרין פ' ד"מ. מדרש משלי סי' ל"א. זוכר ברכלים ל"ז. תוספתא שם ל"ז:

מתנות כהונה

מולדים בלא לאו עדיין האור: ששור נגבנו. יוסף שנקרא שור: בפרהסיא. לפי כמות שהוא מוליכו לפניו ואינו יכול לנשאו על כתפו בתוך השק והקופסה: לקה אחת. הכר מן האי ולאברהם הוסיף המילה וליעקב ג"ה: שורק אבן כו'. משל הוא על שעשו העגל וק"ל: קטפורס. מכות קן פי' הערוך: אמר דוד כו'. לפי שהמשפטים מכוונים ומיושרים ומדוקדקים לפי הגמול ואין ב"ה יכולין לעמוד בזה: עבר. עבירה. שעבר ולא בשבת חוץ לתחום כדאי'

ענף יוסף

פרשה ל (ה) [לפי ששור נגבנו ועשינו עגל כו'] כוונתם בזה לפי שחטאו שעם כתיב (תהלים ק"ו) וימירו את כבודם בתבנית שור. עשו להם עגל מסכה. ושם כ"ד (תהלים ק"ו). אך הענין הוא שישראל כאשר עשו העגל לא נתכוונו לעבוד העגל בעצמו שהוא מעשה ידיהם. אלא נתכוונו לצורת שור החקוקה במרכבתו יתברך שהיא אחת מד' חיות שבמרכבה והוא פני שור כדאיתא בתנחומא סדר כי תשא. והעגל היה לדעתם צורה אשר בה יחול כחו חיים זאת אשר במרכבה בהעמדם לפני העגל יכוונו לשור אשר במרכבה: [לפיכך ה' בקר שלמנו תחתיו שמתו תחתיו אבותינו במדבר] יל"ע דהיאך אדם אחד מחליף מאלפי אדם אחד תחת אלף תחת נמעבה העגל: והא (אמת) בכל אלה לא מתאוי כשאמרו ישראל אלה אלהיך ישראל לא מאלפי הבה אחת בחטאה ואומרם ג"כ כס. וישראל היו ששים רבוא. ממילא אי אמרה אדם אחד מחליף תחת א"כ ששים רבוא תמותו שש מאות. וכתיב ויפול מן העם ביום ההוא כשלשת אלפי איש מתילא חמשה פעמים שש מאות עולה שלשת אלפים. וכוס יכולת לפי שור נגבנו ועשינו עגל ותפלו שש מאות. לפיכך ה' בקר שלמנו תחתיו כמהו המתים אבותינו במדבר היינו שמתו שלשת אלפים. ובשלשת אלפים יש חמשה פעמים שש מאות (ספר רבשי אש): [ושנגבנו ליוסף עשינו ד' מאות שנה משועבדים במצרים] הכוונה שעבוד מצרים לא היה מכגזרה ר"ל מגזירת הגלות. אלא דבר תשובה ממכירת יוסף למצרים. כי הגזרה לא היתה אלא בארץ לא להם רק הסבה בגלותם למצרים היה בחירתם הרעה במה שמכרו את יוסף לשם: [ולמה בשור נותן ה' שהוא מוציאו בפרהסיא] שלפ"ג כשנגנב ע"כ בלינתא הוא. מ"מ כשהוציאו בתוך הוא בפרהסיא שאי אפשר לו לכסותו. והכוונה בזה למה שאמר ר"ם בב"ק שור שהולך ברגליו נותן ה' שם שהיה מרכיבו על כתפו ונגנבו

עץ יוסף

רמז' מפסוק בדרך חכמה הוריתיך הדרכתיך במעגלי יושר. הרי שהתורה מדרכת ומגדלת את האדם לטובה כאם זו שמדרכת את בניה לילך בדרך הטוב והישר עכ"ל: בא וראה כמה נוח הקב"ה. זה לתת טעם למה יקרא ה' אב והתורה אם לפי שהזהרותיהם מדוקדקות לטוב להם שלא יכשלו כלל. והביא ראיה מאחד מהדינים והוא כי ינצו אנשים שחסה התורה שלא יהיה חסרון לשלם ממון. שאף שהולד היה לפוטרו מממון אחר שלא ראה הנפל אור. מ"מ קנסה התורה עליו כדי שיזהרו ספי מכל לא דמ"ד. וזו היא הכוונה: שנא' בנים אתם ולא הם לאכים כדאמרו בג"נ שאמר רביעה דמי לעבד אלהין ולא מלאך ובסרו על פיו. הרי שישראל חביבים יותר מהמלאכים: וכן דוד אומר כו' מפרש אל נושא לשון נשיאות ומעלה. כי לנשאם על המלאכים נתן להם המצות. ונוקם על עלילותם כדי שיזהרו ולא יכשלו. ולא מסכה העמיסם במצות (יפ"ת): לפי ששור נגבנו כו' כפי' היפ"ת ששור נגנבו ועשינו כו' פי' שנסתכלנו במרכבה כבירך ה' לסיני וראינו פני שור ובחרנו לנו לעשות מסכה כתבניתו. וכדאי' לעיל פ"ג ולקמן פר' מ"ב ע"ש: שמתו תחתיו אבותינו במדבר רמז למשה אהרן ומרים נדב ואביהוא. או הכוונה על דור המדבר כולו שנא' עליהם והמוסים עלו ב"י ורבינו בחיי פי' שקבלו עליהם ה' עונשים הריגה בסייף ע"י בני לוי. מגפה ע"י הקב"ה. הוראת פנים ע"י משה שהכוין לבודקן כסוטות ע"י המים. חורבן בהמ"ק. וזכרון לדורות: וארבע צאן כו'. משל לבנים כו'. והגהן כגירסת הספרים ישנים ומדוייקים. וכנ"ל. וארבע צאן תחת השה שנגנבו ליוסף עשינו ת' שנה משועבדים במצרים וד"מ שמלכו בנו. משל לשנים שעלו לבימה כו' לכ"כ ה' בקר וגו'. ד"א למה בשור נותן ה' כו' שהוא מוציאו בפרהסיא. וכן גרס הרבינו בחיי. ופי' זריקת האבן באיקונין הוא רומז לעשיית העגל לפי מה שפירשנו שהמירו פני השור שבמרכבה והוא האיקונין של מלך. ומכירת בנו של מלך הוא יוסף שודאי ראוי לקרותו בן המלך מה"מ הקב"ה. ופי' משלם ד' מאות לרבו ר"ל לרבו שמכרו לו לעבד לפדותו ממש בכך רב: שנגנבנו ליוסף עשינו ד' מאות כו'. שזה ג"כ ארבע צאן תחת השה שישראל נקראו צאן כדכתיב ואתנה צאני. וכתיב שה פזורה ישראל. ולכן אף שיוסף נקרא ג"כ שור הקילו עליהם ולא חייבם אלא על שם שה. והא דקאמר ד' מאות שנה אע"ג דלא היו במצרים אלא רד"ו הוא משום שביעבדו המצרים בישראל גם בלילה כדאי' בתנחומא סדר ויצא סימן פ' ובב"ר פ' כ"ה סי' ב' לכן נחשב גם הלילות לימים. ולכן אמר עשינו ד' מאות כו': באיקונין פי' בצורת המלך: קטפורס פי' בל"י מכות גדולות ועצומות (מוסף הערוך) לפי שהכאתו מפורסם שהכל רואו כשרגם איקונין של מלך. משא"כ כשמכר בנו: אמר דוד ואל תבא במשפט את עבדך כי לא יצדק לפניך כל חי שלפי שנאמר לעיל ממשפט הארבעה והחמשה שהמה בדקדוק גדול וביושר לפי ערך וידיעת הקב"ה. לכן בקש אל תבא במשפט וגו' שלא יביאנו כלל במשפט. כי לא יצדק לפניך כל חי. כי קשים מאד לעמוד בהם ולקבלם באהבה. אבל בת"כ כתב יותר נראה שפסוק זה שייך לקמן סי' ח' למאמר שמשפטי ה' כנדון: למה אהב כו' דכתיב שמוע אשמע צעקתו. משמע בין בדין בין שלא בדין: שנא' אבי יתומים ודיין אלמנות. ר"ל שאלו אין להם למי שיתלו עיניהם להיות להם לאב ודיין אלא הקב"ה: משל לבת מלכים כו' מפסיק למ"ש לעיל שיש במשפטים אלו רמז אלא הפשט. קאמר שהגרמז במצות אלמנה ויתום כאן על עלבונם של ישראל שהם כיתומים ואלמנות בעת הזאת שגלו ישראל בחטאם מ"מ ה' ינקם ממצעריהם: שסרחה על אביה וטרפה והיו לה בנים והשליכה אותם עליו. כלו' (יפ"ת) על כי אין להם גואל זולתו כי אין להם אב שיטפל בהם. והיא שהיא אמם מורסת ועזובה ואין לאל ידה ליטפל בהם. וכן ישראל שנא' יתומים היינו וגו' כלו' שאין להם גואל זולתו: שנא' זאת מנוחתי מריפא דקרא כי בחר ה' בציון דייק: וכיון שחטאו טרפה פי' שסרסה לאיש מהבנתו. על בהיא נרמה לישראל שיחטאו שהשפיעה להם רב טוב ע"ד וישמן ישורון ויבעט: שנא' יתומים היינו ואין אב. כלו' ממשמע שנא' יתומים היינו אנו יודע שאין אב. ועוד אמותינו כאלמנות כתיב ולא אמר אלמנות. אלא פי' הפסוק יתומים היינו ואין אב לדיוקא אין אב למטה אבל יש לנו אב למעלה בשמים. וכן אמותינו כאלמנות ולא אלמנות ממש מצד שעיניהם תלויות לאביהם שבשמים (הו"ג): ושכנתי בתוך ירושלים. קרי ביה והכינותי. שתשוב שכינתו לתוכה כבתחלה: וכן דוד אומר שובה ה' את שביתנו. מפרש שובה ה' חזרת השכינה עצמה מגלות. ואפשר דשביתנו נמי דריש על השכינה שהיא שבויה עמנו: (ז) הה"ד מגיד דבריו כו'. משום אשר תשים לפניהם דבעי לפרש אשר תסדר לפניהם מייתי דרשת מגיד דבריו ליעקב וגו' והדרים בסוף סימן זה. ולהכי דמייתי קרא מפרש ליה: אלו הדברות מדחלק הכתוב בין דבריו וחקיו ומשפטיו ש"מ דמילתא אחריתי הוא. וקאי אעשרת הדברות (הו"ג): לפי שאין מדותיו כו' כוונתו לתרץ למה שאמר דבריו חקיו ומשפטיו. ולא כת' דברים וחקים ומשפטים (מ"כ): מה שהוא עושה אמר כו'. לכך נאמר דבריו חקיו ומשפטיו. מפני שהוא עושה אותם. וזהו שאנו אומרים בברכת המצות אשר קדשנו במצותיו. והו"ק: למה אינו משמר את השבת. בענין הטלטול והוצאה מרשות לרשות. היינו שמעלה עננים ומוריד גשמים מזריח חמה ולבנה מדשן פירות שונה רוח שאין בכל אלה מלאכת מעשה אלא הוצאת דבר מרשות לרשות. שהעננים יעלו מהארץ למעלה. והגשמים ירדו מלמעלה למטה. והמאורות יתנועעו מצד זה אל צד זה וע"י זה יתוקנו הפירות ממילא. ושונה רוח להוליך השובר ממקומו לאויר העולם. וע"ז השיבו לו שפיר מדין האחר שהיא התשובה הנאותה: ואפי' אדם עובר כו' פי' אפי' מי שיצא חוץ לתחום בעבירה רשאי לטלטל בד' אמותיו והיינו כמלא קומתו של אדם. פ"א אפי' המטלטל במקום שיש עבירה כגון רשות הרבים יכול לטלטל מלא קומתו דהיינו ד' אמות. וא"כ מלבד מה שהעולם כחצרו אפי' יהיה כנהדנם ר"ה מ"מ אחר שהוא מלא כל העולם נמצא שאינו מטלטל חוץ לארבע אמותיו: משל למלך שהיה לו פרדס כו'. ענין המשל שכמו שהמלך לא מסר הפרדס לזולתו לפי שלא ישמרוהו כמותו אלא יקנצו בנסיעותיו עד שבאו בניו לפרקן והאמינם שישמרוהו כמותו. כן לא נתן ה' התורה שיתעשעו בה אלא לישראל לפי שלא ישמרוה כמותם ויפרצו גדרה. וז"ש שכיון שעמדו ישראל ואמרו כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע כו' כי הבנתם וחפצם לקיימה גרם ליתנה להם. וכן ה' שמר את התורה ולא הפיל דבר אחד. וז"ש אומן שהיה מתנהג על ידה כפדגוג: ואהיה אצלו אמון כו'. וס"ד ואהיה שעשועים יום יום וילפינן מזה בב"ר פ"א דאלפים שנה קדמה תורה לעולם: לא נתתיה לא' מן האומות. ר"ל שלא כפה עליהם ההר כגיגית להכריחם כמו שעשה לישראל: ליעקב שבחרו ר"ל לישראל שבחרם על שאמרו נעשה ונשמע בהכרתם וחפצם לקיימה גרם ליתנה להם כמו שכתבתי לעיל: לאדם ו' מצות ע' פ"ס בתנחומא בהר יתנו סי' ג': לנח א' אבר מן החי: לאברהם ח' מילה: ליעקב ט' גיד הנשה: משל למלך

ערוך ומיני תבשילין. נכנס עבדו נתן לו התיכה שני נתן לו כיצה שלישי נתן לו ירק וכן לכל אחד ואחד נכנס בנו נתן לו כל השלהן לפנינו. א"ל לאלו נתתי מנה מנה אבל את הכל נתתי ברשותך. כך הקב"ה לא נתן לאומות אלא מקצת מצות. אבל בשעמדו ישראל א"ל הרי כל התורה כולה לכם שנא' (מלכים מ"ו) לא עשה כן לכל גוי. א"ר אלעזר משל למלך שיצא למלחמה והיו הלניונות עמו. והיה שוחט בהמה והיה בהלק לכל אחד ואחד מנה כדי שיניע בה. הציץ בנו וא"ל מה אתה נותן לי. א"ל מפה שהתקנתי לעצמי. לפיכך נתן האלהים לעכו"ם מצות נולטות שיגעו בהן. ולא הפריש בהן בין טומאה לטהרה. באו ישראל יפרוש להם המצות כאו"א עונשה ומתן שברה שנא' (שיר ה') ישקני מנשיקות פיהו. לכך נאמר חקיו ומשפטיו לישראל: (ז) ד"א ואלה המשפטים. מהו ואלה. בא וראה כמה חיבב הקב"ה למשה שבשעה שהיטרו אותו דתן ואבירם במצרים שא"ל (שמות ג) מי שמך לאיש שר ושופט עלינו. א"ל הקב"ה בזה שחיסרתם אותו אני נותן לו גדולה שנאמר ואלה המשפטים. ד"א ואלה המשפטים. לפי ששמע משה מיתרו שאמר (שם יח) ואתה תחזה מכל העם וגו'. ד' מדות א"ל ולא מצא אלא אתה שנא' (שם) ויבחר משה אנשי חיל. ומינה אותם שופטים על ישראל. א"ל הקב"ה נתתי לך את המשפט ולאחרים מנית ואינן יודעין. לך אתה ולמדם שנאמר ואלה המשפטים: (ח) ד"א ואלה המשפטים. (שם יט) ויהי ביום השלישי בהיות הבקר. בבקר ניתנה התורה ובערב נתנו המשפטים הה"ד (תהיב ד) מבקר לערב יוכתו. משל לבי שירדו למקמא אחד אומן ואחד הדיוט מי גרם להדיוט ללקות לפי שלא היה לו מי שילמדנו. כך הקב"ה עמר על הר סיני ומחזיק בדין שנא' (דברים ה') ותאחזו במשפט ידי. אמר דוד (תהלים ו') שפטני ה' כצדקי. בדק ולא היה לו מי שילמדנו ולקח. התחיל צווח (שם קמג) ואל תבא במשפט את עבדך. כ"כ איסתי עד שלא סידר לפנינו את המשפטים לקיים מה שנא' מבקר לערב יוכתו. ד"א ואלה המשפטים. מהו (תהיב ד) מבלי משים לנצה יאבדו. אמר איוב להקב"ה (שם כה) מי יתן

יד יוסף יב נ"ר פ' י"ד. ילקוט נראשים ומבלי:

ענף יוסף

ומנמוס בו נותן ד'. והו לשתהו בור בדרך מהלכו בשביל שיוכל להרגיעו על כתפו ולכלכלו גיגית בגיגלי בשבילים. לכל בר שהוא קטן מוליכו על כתפו מכוסה בלה ר' זו אהוב ת"ב נתנוס בו: (ז) [מי שמך לאיש בר ושופט כו'] ואתבר בוותם פתדבם שבלוהו לשון בעלמו שאוהבו הקן ותביעים לאמר מי שמך שר ושופט בהוהו לבון בעצמו וקן לו קבב"ה גדולה כיוצו ואלה פתשפטים הפר הכתוב: [ולא מצא אלא אתה כו'] וה"ת וכרי בתיב בשבשה דבריה ותקח לה לשפי שבעיבה תבעים תכמים וידועים ותקן לתוכם לשפים עליכם. וכתב"י לבל נכוחים לה מעה. ומכאתו למלא בכ"ם מלא. וי"ל ד"א: סיני ומחזיק בדין שנא' (דברים ה') ותאחזו במשפט ידי. אמר דוד (תהלים ו') שפטני ה' כצדקי. בדק ולא היה לו מי שילמדנו ולקח. התחיל צווח (שם קמג) ואל תבא במשפט את עבדך. כ"כ איסתי עד שלא סידר לפנינו את המשפטים לקיים מה שנא' מבקר לערב יוכתו. ד"א ואלה המשפטים. מהו (תהיב ד) מבלי משים לנצה יאבדו. אמר איוב להקב"ה (שם כה) מי יתן ידעתי ואמצאהו אערכה לפניו משפט. משל לברזין שהיה שכור בעט בפלקי והוציא איסרין רגם איקונין של מלך קלל לשלטון. אמר הודיעני באי זה מקום המלך שרוי ואני מלמדו את הדין. נכנס הראו לו המלך יושב בביטה סנר למטרונה וטרד אפרכום סימא לדוכום נתן קטריקי לקרטום קרב קיסין למניסטר. כיון שראה המלך עושה כך נתיירא. אמר בבקשה מכם שכור הייתי ולא ידעתי כח המלך. כך היה איוב עומד ומזהיר מי יתן ידעתי ואמצאהו אערכה לפניו משפט. רגם האיקונין שאמר (שם ג) יאבד יום אולד בו. בעט בפלקי והוציא איסרין (שם) יהשבו כוכבי נשפו. קלל לשלטון (שם) הלילה ההוא יקחהו אופל. ראה המלך יושב בביטה סנר למטרונה (במדבר יב) והנה מרים מצורעת כשלג. מרד למשה (שם ב) לבן לא תביאו את הקהל הזה. סימא לדוכום זה יצחק שנא' (בראשית מ) ותכהין עיניו מראות. נתן קטאריקי לאברהם שנא' (שם טו) ידוע תדע כי גר יהיה זרעך. קרב קיסין על יעקב (שם לב) והוא צולע על ירכו. כשראה איוב אמר בבקשה ממך שבור הייתי שנא' (תהיב לט) ואף אמנם שניתי אתי תלין משוגתי. וכל כך למה שלא היו יודעין כתו של דין הוי מבלי משים לנצה יאבדו: (ט) ד"א ואלה המשפטים. הה"ד (מהלים קמז) מגיר דבריו ליעקב. פעם אחת א"ל עקילס לאדריינוס המלך רוצה אני להתנייר ולהעשות ישראל. א"ל לאומה זו אתה מבקש כמה בזיתי אותה כמה הרגתי אותה לירודה שבאומות אתה מבקש להתערב. מה ראית בהם שאתה רוצה להתנייר. א"ל הקטן שבהם יודע היאך ברא הקב"ה את העולם. מה נברא ביום ראשון ומה נברא ביום ב'. וכמה יש משנברא העולם. ועל מה העולם עומד ותורתן אמת. א"ל לך ולמד תורתן ואל תמול. א"ל עקילס אפי' הכם שבטלכותך וזקן כן מאה שנה אינו יכול למוד תורתן אם אינו מל שכן כתוב (שם) מגיד דבריו ליעקב חקיו ומשפטיו לישראל לא עשה כן לכל גוי ולמי לבני ישראל: (י) ד"א ואלה המשפטים. הה"ד (מהלי כט) מלך במשפט יעמיד ארץ. יב זה הקב"ה שברא את עולמו בדין שנא' בראשית ברא אלהים. ברא ה' לא נאמר אלא אלהים. ויאמר

ח'

מתנות כהונה

כדלא' נע' מי שהניחוהו: כדי ביניע. מקבל מתנה יגע בו לתקנו עד שיהא ראוי לאכול וכדלקמן ומוכ לכניע כדי שיגעו בהן: גולמית. בפטומיהן ובגלוסקין בלי פי' וחילוק ואיקון כדקתני' גולמי בלי מתכת: שהיסרו ל' ביון: למקמא. מלאכה קל מכתש בעיכוך: לבריון חדם פרוע כד"א ויש בריות על הרפיס: בפלקי. בעיה התפוחים: איקונין. צורת המלך: והוציא לאיסרין. לפי הענין פי' התפוחים לפל תפוחים שהיה בדבר המלך לונעמה הכוכבים התפוחים וקבועים בקרום אחד חיוב עליהם שיתפכו מהשיר ועשוד עבודתם לפל הפקיד עליהם כורת כ"ם: קטריקי. ענין עושה: קרטום כו'. כולם מיני מ שלוח וע' בערוך: סימא. ענינו: קיסין לן לכניהו כו: יאבד יום אולד בו. כיון שקלל עלמו והוא נברא בצלם אלהים הרי קלל לאיקונין של מלך לו ל' לסמך לפיפיה דקרא דכתיב ולילה אמר הרה נבר ודלמו הז"ל מלאך הממונה על הריון לילה שמו: לירודה. לשפלה וכתיב ל' יכוזה:

זה

יכרלא פס יודעים כמה לוגים שהי בעולם עומד מבוגרת עד שבלטה. וי"ל דסכי קלאר שפטים שפעולם

עין יוסף

למלך שיה לפניו שלמן כר. פ"ל שמתן הקב"ה תורה לישראל מפני הבת ה' לישראל: משל להמלך: פ"ז שלא למלחמה כו'. לדעת זה יש לפרש במשל שלפניו שישראל לפל כ"ע מלבד האפרש בכומות שהפרש בתיכות. ולזה אתר מצות נולמות פי' כמולמיה לבי בלי תיקון: (ז) מהו אלה בא ודאה כו'. בקשי ללמעלה ויומוסיף על ענין ראשון. וכת להוסיף על מה שהיה בר ובוכב על ישראל מעולם כי עוד יוסף בזה ע"י המשפטים: שחיסרו אותו מכבודו. ואשבר בפ"ל מאשה: פי' בניהפו. ע"ד חסד הוא: מי שבך כו' פי' מי שבימיך ומי קרוב אתבים עלמך לילדים ללא שלוך. אתמם הקב"ה ראה אתבים עלמו בזה מלד יותר לבבו כי שבט של עמל לא יוכל ולכן נתן נפשו על המשפט. לכן זכהו בימתו על ידו המשפטים כדי שיקראו על שמו כדלעיל: ד"א ואלה המשפטים לפי שמתן כו' שמאתר שהוא מיגה לאתרים לשבוע את ישראל ולהקל מעליו. לכך נת"ל לו שהוא מהויב ללמד לאת העם דעת. ובפרם שהוא שיגה בעצמו שמאתר ד' מידות והוא לא מצא אלא אתה ואת"ה מיגה אותם. ולכך הוצרך להזכיר זה המלדש בתיכות (תוי"ע): לך אתה ולבתם שנא'. ל"ל בניהפת הספרים יפים שנא' ואלה המשפטים לפיפיה דייק: (ה) ויהי ביום השלישי כו'. ל"ל בניהפת הספרים יפים שנא' ואלה המשפטים הה"ד ויהי ביום השלישי כו' הה"ד מבקר לערב יוכתו מפל כו' והולה לדמות מלות אבר תפוח תלמון ותהגל בידיעת מלפני הפם וכפ"ם בפסוק לימתו עד שלא פדל לפניו פל תם תפוח: ומבאתר בזה הכתוב מבקר לערב יוכתו כו' וה"פ מבני תפוח מבקר לערב היינו מפני בתין תשובר להם לבלי התפבדים והעוגשים על הקביה. ויכתו ולנלה יובדו כו': משל לאחר שיהד למקתו. פי' בתי"כ בפם הערוך למלחמה. מלחמת רשעו ת"י מקמתא דתבנייה. אבל המעורך מבפתו שכן נקרא מקום המפפח כל' ערבי מקמת. וכן מוכה בלון ממדבר בעמק המפפח. ומה שמן למלחמה לכתן מקמת פפי' תומן הוא בעל מלחמה על הכוש. אבל בתמת פי' תומן כל היודע ובקי בתיכה דבר יפיה מלחמה לו ליומד לו תכמה: ומחזיק בדין שמכבו מלה שמבלוע לפי שלא פיו לתיים. ודד לת פיה בקו זה שמאתר מפפטי פ' נתכבו שמין פהד ממה"ד שבפי הגרמה פיה לשיק. כי לת ידע מעורכי הדין. וכבאנדע ולת נתגת לפי עומק הדין לקה. ומי גרם לו זה. שלת פיה מי שילמדנו שתין הדין כפי הראוי. כי המפפח נתלטים. ותע"פ שמפה סדר המפפטים. לת היה מי שיסדרם לדוד כהוגן. ותפפר דקתי על תומו מעפה בגפת את התכון בפגלה. ופעפה בעורה כדתיתה לקמן בפוף הפרפה לת היה לו לדוד מי שילמדנו עד שלמדו אותיופל. ולקה שמם שיהי ע"י זה. וכל זה לתירע לו ע"י שלת שפפן ה' בינותה לו שוב זה: ך תחיל צווח ואל תבא במשפט את עבדך. כי לת ימלק לפניו כל מי: ד"א ואלה המשפטים מהו מבלי משים כו'. רוצה לפרש לשבר תשים ותיבני תשים על מחק דיני ותשפטי הפם והפלגתם. כי תבפטיו הם קשים מאד כי תף על הרוב ודבר קל התפה"ד כלת כיוס הדין ע"ד ומביניו כשעורה מאד. ולכן הביאו תיוב שלמאר מי יתן ידעתי ואמצאהו כי היה מהיו דבריו ולת ידע שוגם התיכהר תחר משפטי ה' עד שיבין ממה בדקדק עם הסידור ולפי נתיילה כי גם הוא במשפט יבא על הרוב ולכוני. והמבול הדבר שבשכר שבשכרו שה מגלל נכבודו על מלך. ועכ"ז נראתה קושי דיש מאר ט. ולכן אמר שוב

ח יהי רקיע אינו אומר אלא אלהים וכן כולהון . וכן דוד אומר (תהלים פב) כי אלהים שופט ללמדך שבדין נברא העולם . (משלי כח) ואיש תרומות יהרסנה . זה אדם . מה דרכה של אשה ג בשעה שהיא מבקשת להפריש חלתה מבלבלת את הקמח ואח"כ נותלת חלה . כך עשה האלהים נבל את העולם ואח"כ נטל אדם שנא' (בראשית ג) ואד יעלה מן הארץ ואח"כ ויויצר . כיון שחטא א"ל האלהים ארורה האדמה בעבורך לכך נאמר ואיש תרומות יהרסנה . ד"א מלך במשפט יעמיד ארץ זה יהושפט שנא' (דברים יז) ויאמר יהושפט אל השופטים ראו מה אתם עושים . ואיש תרומות יהרסנה זה חכם שהוא יודע הלכות ומדרשות ואגדות ויתום ואלמנה הולכין אצלו שיעשה דין ביניהן . והוא אומר להן עסוק אני במשנתי איני פנוי . א"ל האלהים מעלה אני עליך כאילו החרבת את העולם לכך נאמר ואיש תרומות יהרסנה . ד"א מלך במשפט יעמיד ארץ אלו ישראל שנא' (שמות יט) ואתם תהיו לי ממלכת כהנים . ואיש תרומות יהרסנה אלו דור המבול שלא היו עושין את הדין . ראת מה כתיב בהם (משלי כד) חמור יתומים ינהגו ימו אביונים מחרך . א"ר אחא בקש הקב"ה ליתן להם ד' דברים תורה ויסורין ועבודת קרבנות ותפלה ולא בקשו . שנא' (שם פג) ויאמרו לאל סור ממנו אלו הייסורין . ודעת דרכיך לא הפצנו זה תורה . ומה שדי כי נעבדנו אלו הקרבנות . ומה נועיל כי נפגע בו זה תפלה . א"ל הקב"ה מי גרם לכם שהאבדו מן הערב של העוה"ז ומן הבקר של העה"ב . מפני שלא קבלתם את התורה שיש בה דין . שנא' (שם ז) מבקר לערב יוכתו למה מבלי משים לנצח יאבדו . ואין משים אלא דינין שנא' ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם : (יא) ד"א ואלה המשפטים . דוד אמר (תהלים יט) יראת ה' טהורה עומדת לעד . מהו כך . אתה מיצא אדם שונה מדרש הלכות ואגדות ואם אין בו יראת חטא אין בידו כלום . משל לאדם שאמר לחבירו יש לי אלף מדות של תבואה יש לי אלף מדות של שמן ואלף של יין . א"ל חבירו יש לך אפותיקאות ליתן אותם בהם אם יש לך כן הכל שלך ואם לאו אין בידך כלום . כך אדם שונה הכל אמרו לו אם יש לך יראת חטא הכל שלך שנא' (ישעיה נג) והיה אמונת עתך וגו' יראת ה' היא אוצרו לכך נאמר יראת ה' טהורה וגו' . והנביא צווח (שם ה) ציון במשפט תפדה ושביה בצדקה : (יב) ד"א ואלה המשפטים . הה"ד (תהלים פג) לשלמה אלהים משפטיך למלך תן וגו' ידין עמך בצדק . רבי אומר כשם שהזהיר הקב"ה על הדברות כך הזהיר על הדין . למה שבו העולם תלוי שנא' (משלי כט) מלך במשפט יעמיד ארץ . ובו ציון נבנית שנ' (ישעיה

ט) ציון במשפט תפדה . ובו צדיקים מתגדלין שנא' (ירמיה ט) אשרי שומרי משפט . אתה מוצא משפטים הרבה יש בענין הזה . לפי שאמר הקב"ה (שמות כ) אנכי ה' אלהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים . מה אומר על עבד עברי כי תקנה עבד עברי . אמר הקב"ה כשם שבראתי את העולם לו' ימים ונתתי בו' כך יעשה עמך ו' שנים ויצא בן חורין . מהו שכתב לפניו אם בנפו יכא וגו' . אם נכנס יחידי יצא יחידי . אם באשתו יצא עמה . אם אדניו יתן לו אשה וגו' . ואין ישראל נכנסין למדה חזו אא"כ פשעו במצות לפי שחביבין ישראל כבבת העין העליונה . שנא' (זכריה ב) כי הנוגע בכם נוגע בבבת עינו אלו הסופרים והחכמים שתקנו חסיון הזה . משל למלך שאמר לבנו יעשה עם פלוני ולא יצערנו . הלך ועשה . אע"פ שעשה עמו חנם לא הניח שלא היה מצערו . כשנתרצה לבנו נזר על מצעריו להרגן . כך נזר הקב"ה שיהו ישראל משועבדים במצרים עד שירצה ויחזירם . עמדו עליהם ושעבדו אותם בחזק לא שמרדו בהן אלא א"ל אלהים היה לנהוג בהם כעבדים ויעש' צרכיהם עד שתשלם הגזירה . אלא (שם ה) אני קצ"תי מעט ומה עזרו לרעה . כך אחר הדברות הזהיר הקב"ה על המשפטים שלא יעברו עליהם ישראל ויעשה להם כשם שעשה למצרים לכך אמר הנביא להם לישראל (שם ז) משפט אמת שפוטו וגו' ואלמנה ויתום גר ועני אל תעשוקו . ר' נתן אומר נאה לאלהים הדין שהוא שומרו ואינו נושא פנים שנא' (ירמיה ט) כי אני ה' עושה חסד משפט וצדקה בארץ . שכן מצינו באברהם שעמד בעשר נסיונות ולא נשא לו פנים אלא יד בדבר אחד שנא' (בראשית טו) ידוע תדע כי גר יהיה זרעך . אלא הוא היה מבקש מן האלהים שישמור המשפט שנא' (שם יח) השופט כל הארץ לא יעשה משפט . ראה שלמה הלך היאך נתפש במצודה שנא' (משלי ה) לזכר חכמים בערמם . ובמה רוחות ושרים כבש שלמה והורה המשפט לכל ולבסוף נלכד בזקנתו והתחיל מפחד מן הרוחות שנא' (שיר ג) איש חרבו על ירכו מפחד בליות . והיו הרוחות מתהלה מתבעתות מפניו ולבסוף התחיל מפחד מפניהם . לכך אין מצוה שלא הזהיר עליה הקב"ה שנא' וכי יסבור איש את בתו לאמה מי גרם לו כך אלא עיבור הדין שעיבר על אחרים . מבה איש ומת . מי גרם לו מיה"ה שלא נסתכל בתורה שכתיב בה (מלכים ט) שופך דם האדם באדם דמו ישפך . משל לאדם שקפח איקונין של מלך ועלה לביתו . אמר המלך לא קראת בדיוטנמא שלי שכל מי שנוגע באיקונין שלי הוא אבד . למה לא חסת על עצמך . כך אם הרג אדם נפש מישראל באילו הוא מעביר

יד יוסף יג כ"ל פ' ר"ל . ירוש' פ"ב דשבת . מצוותם ריש נח : יד לשון כוף פ"ס . ופסיקתא רבתי פ' פ"ו . קדו"ת מ"ב פ"ב :

מתנות כהונה

זה חי"ה . כ"ל ויפגע במקום ופ' בפיכתי"ו ל' : מן הערב על עוכ"ו . הטע"ם דומה לעילה : אפיתקאות . לפי הענין פ' פונדון : והיה אמונת כו' . דבכולהו מ"ל על פקה כדי קמחה ומתרו סילקא הס"ו היא האומר אדם מקריבים ממה שהם לפניך . שתקנו בפסיג סאה . כלי שיהו לפניך לשמה א . שיעכבו מהכנת שגר ודבו יפסול ט שבהמה : לפניך . לכלי שיהו לפניך :

עין יוסף

וחכו דכתיב מלך במשפט יעמיד ארץ לומר שמחדש והקיום השלום בדין : זה אדם מה דרכה של כל חטה כו' . וכו לומר במה"כ נקרא תרומה שהיא מלהו ותרומתו על עולם : זה אדם הראשון בשעה בדין : ואח"כ נוטלת חלה ונקראת הלה תרומה שנא' ראשית עריסותיכם וגו' קן הוא בכ"ר פ"ר : זה יהושפט ודומה שכתוב שהמלך עם פלון מדבקו לשפוט העם חלה ממנה מחרים . על כל זה הוא המעמיד המלך במשפט בהזיכרו עליו בעניין יהושפט . ממנו שהכהם כי הוא שלחו לבטוח בשופטיהם שהם ידעו הדין יהכרכה : זה חכם לשון תרומה שהוא . תרם תרומות לשון קדש שם קדש ע"י פורסו : שהוא יודע הלכות כי לולי זה מוב לו שלא ליטול בשפטם פן יפסה . וקאמר שהוא יודע הלכות ומדרשות כו' משום דאמר מרחוק ולא אמר הרומה משום שיודע דבריה הרכה : ויתום ואלמנה נקט להו משום שינוי דיש קצה כאומר שם עבה העבה אותו וגו' . ושוד שדבר שכאוב בהווה לפי שלין להם פוערים : לכך נא' ואם ברחוק כו' . האומרים עלמו ומשלוך מן המשפט ירכסוך . והו דאמר המושך עלמו מן הדין זורק ממנו שיבה כו' . סיע כשם שהניח שפי משפט : אלו דור המבול כ"ל דלשון נמקום אמר מרחוק שהיו ממלה . כלי דבר מועט . וכן שנו דור המבול שלקתו כלשון חכ"ח מרי לו הלחם ממלה כדתי' בב"ר פ"ו"ח זה נח ומטל שהוא מעוה פרוסה חה נח ומטל שהוא מעוה פרוסה עד שלקתו שלא יוכלו להושלתו דרין : ביקש כו' שמחלו ב"ר בהנבה דבריה שלו : ד' דברים כו' שבעבו ההלשות שבה למרוד בה' . לשה הקב"ה לחקן זה נתנו להם פיסורין המניחים לחלה לבלל דעה שלא ה' לחומרו ולכך היה הוכחות מוסר . ולכבר על המשחה לשה הקב"ה ליתן להם עבודת הקרבנות שבהם יתקרב לחלה לבוראו . והחפלה כי לו יפיטו כי הכל מלפו ה' ומילו יבוקש . כי זהו סוד החפלה : אלו הייסורין כי על ידם ה' קרוב להם ע"י קרוב ה' לנשבני לב (ים) . והמפר דעלמד מסור שהוא ל' יכולין : זו תורה כי בה ילמוד דרכי ה' לחומרו והלכת בדרכיו בה הוא חנון לף שלה הנון לף : ומן הבקר של הפה"ב . כדאיתא בחלק מסוד המבול לין לו חלק לעה"ב : שיש בה דין שלא ידעו דיעס שבתורה ומשו דין שלא בהנון לכן היו חייבים עוכם לפני . שלא נחתם גזר דין שלא על הגשל : (יא) דוד אמר ירחם ה' כהורה כו' . וכיעיה דקרא משפטי ה' אמת צדקו יחדיו ומיתוי משכל חלי נילחם חיים שנמלא משכל חלי בחשפטים שבחורה ול"ל בחשפטים שבא סילקא . ול"ל בחשפטים לך ירחם ה' לף נדקו יהיו החשפטים שבחורה שחלמוד ע"ח לעשות : משל לאדם כו' שילמוד ירחם ה' כדי לשמור החורה שכתו שהשפטים לה יהיו בחורה לה חשפטים שלא יוכו לטעות ושחורה שבידו תהא מסוכלת בידו : אפותיקאות בל' יוני פלונים (מוסף הערוך) . ועמ"ש לעיל פ' כ"ד סי' ג' : שנא' והיה אמונה עתך כו' . ובמקרא זה רמז לשמה סדרי מעשה כדתי' בפ"ב דקבה ומדסיים ירחם ה' היא כל מיקר מסילה היא כל מיקר מסילה כל שמירת החורה כלומר לחבורה : ודהנביא צווח כלי ושבויו מפרשם ענין זה בחה שלמד ענין כמקרא דלעיל כמשפט הפדה כדכתיב כי מיון חלה חורה ומשום שהמשפט מלוי בחורה לכן הזהירו במקום מרום (ים"ם) . ותפשר שהי שיבות ושבויו קוות ליון במשפט שפדה לון במשפט שפדה : (יב) הה"ד לשלמה כו' ק' הסיר של הדין פי' בשלמה ירחם ה' כל שהמלך . חה שבניו מלכים שהמשפט למלך הן פי' מלכים

ט) אשרי שומרי משפט . אתה מוצא משפטים הרבה יש בענין הזה . לפי שאמר הקב"ה (שמות כ) אנכי ה' אלהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים . מה אומר על עבד עברי כי תקנה עבד עברי . אמר הקב"ה כשם שבראתי את העולם לו' ימים ונתתי בו' כך יעשה עמך ו' שנים ויצא בן חורין . מהו שכתב לפניו אם בנפו יכא וגו' . אם נכנס יחידי יצא יחידי . אם באשתו יצא עמה . אם אדניו יתן לו אשה וגו' . ואין ישראל נכנסין למדה חזו אא"כ פשעו במצות לפי שחביבין ישראל כבבת העין העליונה . שנא' (זכריה ב) כי הנוגע בכם נוגע בבבת עינו אלו הסופרים והחכמים שתקנו חסיון הזה . משל למלך שאמר לבנו יעשה עם פלוני ולא יצערנו . הלך ועשה . אע"פ שעשה עמו חנם לא הניח שלא היה מצערו . כשנתרצה לבנו נזר על מצעריו להרגן . כך נזר הקב"ה שיהו ישראל משועבדים במצרים עד שירצה ויחזירם . עמדו עליהם ושעבדו אותם בחזק לא שמרדו בהן אלא א"ל אלהים היה לנהוג בהם כעבדים ויעש' צרכיהם עד שתשלם הגזירה . אלא (שם ה) אני קצ"תי מעט ומה עזרו לרעה . כך אחר הדברות הזהיר הקב"ה על המשפטים שלא יעברו עליהם ישראל ויעשה להם כשם שעשה למצרים לכך אמר הנביא להם לישראל (שם ז) משפט אמת שפוטו וגו' ואלמנה ויתום גר ועני אל תעשוקו . ר' נתן אומר נאה לאלהים הדין שהוא שומרו ואינו נושא פנים שנא' (ירמיה ט) כי אני ה' עושה חסד משפט וצדקה בארץ . שכן מצינו באברהם שעמד בעשר נסיונות ולא נשא לו פנים אלא יד בדבר אחד שנא' (בראשית טו) ידוע תדע כי גר יהיה זרעך . אלא הוא היה מבקש מן האלהים שישמור המשפט שנא' (שם יח) השופט כל הארץ לא יעשה משפט . ראה שלמה הלך היאך נתפש במצודה שנא' (משלי ה) לזכר חכמים בערמם . ובמה רוחות ושרים כבש שלמה והורה המשפט לכל ולבסוף נלכד בזקנתו והתחיל מפחד מן הרוחות שנא' (שיר ג) איש חרבו על ירכו מפחד בליות . והיו הרוחות מתהלה מתבעתות מפניו ולבסוף התחיל מפחד מפניהם . לכך אין מצוה שלא הזהיר עליה הקב"ה שנא' וכי יסבור איש את בתו לאמה מי גרם לו כך אלא עיבור הדין שעיבר על אחרים . מבה איש ומת . מי גרם לו מיה"ה שלא נסתכל בתורה שכתיב בה (מלכים ט) שופך דם האדם באדם דמו ישפך . משל לאדם שקפח איקונין של מלך ועלה לביתו . אמר המלך לא קראת בדיוטנמא שלי שכל מי שנוגע באיקונין שלי הוא אבד . למה לא חסת על עצמך . כך אם הרג אדם נפש מישראל באילו הוא

מעביר איקונין של מלך והוא נידון ואין לו חיים. שאדם נברא בדמות מלה"ש. ואם הרג בשגגה נתן לו האלהים מקום שיברח לשם ואם הרג במזיד אפי' כהן גדול הוא נהרג. אין לך גדול משאול שנא' (ש"ב א) בנות ישראל אל שאול בכינה. מי נכה היסנו הדם שהיה בידו במיתתו לא ישראל גבו אותו אלא הגבעונים שנא' (שם כא) יותן לנו שבעה אנשים מבניו. הכהנים מחלו לו והגבעונים לא מחלו לו לכך ריחקם האלהים שנ' (שם) והגבעונים לא מבני ישראל המה. ומן הדבר הזה היה דוד מתיירא שנא' (תהלים נא) הצילני מדמים אלהים: (יג) ר"ש אומר הרבה אזהרות כתובות כאן שנא' (שמות כא) וכי יריבון אנשים והכה איש את רעהו. אין דבר טוב טו ואין שלום יוצא מתוך מריבה. קין לא נגע באחיו אלא מתוך מריבה. והכה איש את רעהו באבן או באגרוף והזהיר האלהים כאן שנא' אם יקום והתהלך בחוץ. למה כתוב אלהים כאן על כל דבר ודבר. אלא שהבריות שטופים ביצה"ר שנא' (בראשית ח) כי יצר לב האדם רע מנעוריו. אם בלעו הקב"ה ליצר הרע הרי הכל באין לתחת כנפיו והקב"ה המיתהו. אתה מוצא יצה"ר הוא מרגיל את האדם לחטוא והוא הורגו שנא' (חבקוק א) ממנו משפטו ושאתו יצא. לכך הזהיר הקב"ה על המשפטים שבתורה שנא' ואלה המשפטים. אמר הקב"ה שמרו משפט בעוה"ז ואני מציל אתכם מן המשפט של גיהנם. לפיכך הקב"ה דן לרשעים על כל הדינין האלה שנא' (יחזקאל לד) הנני אני ושפטתי בין שה בריה ובין שה רזה. מצרים שיעבדה את ישראל ונפרע הימנה ודנה במצרים ודנה בים. למה היו דומין ללסטים שנכנסו לכרמו של מלך ורצצו גפנים. בא המלך ומצא כרמו מחובל ונתמלא חמה וירד על הלסטים. לא היה צריך לא לנבר ולא לבריה אלא הוא ירד וקצצן ועקרן כשם שעשו לכרמו של מלך. כך מצרים דנו בניו של אלהים דינין קשים נתמלא עליהן הקב"ה חמה והכם מכה ראשונה ושניה ולא שבע מדמם. שפטם י' פעמים ואמר לא עשיתי להן כלום. בא לים והרג המונים שאין להן חקר. ומנין שאין פרעה מתנחם על המונו עד שיראה לגוג שנא' (שם לב) אותם יראה פרעה ונחם על כל המונו: (יד) ר"מ אומר ואלה המשפטים. נתן הקב"ה משפט לזקני ישראל כשם שסנהדרין יושבת במרום לפני האלהים שנא' (דניאל ז) חזה הוית עד די כרסון רמיו ועתיק יומין יתיב וגו' דינא יתיב וספרין פתיחו. ישב הקב"ה שנקרא עתיק יומין שיפרע מאלו שבאו עליו בגאוה שנאמר (ש"א ב) אל תרבו תדברו גבוהה. משל למלך שהבריונים שלו נינו אותו בפורפירא שהוא לבוש. א"ל המלך הנחתם הכל ועסקתם בפורפירא שאני לבוש חייכם שאני מחליפה ונפרע מכם. כך אלו רשעים שנגעו בעתיק יומין לא שהוא זקן אלא שייגעו במעשיהם כדכתיב (מלאכי ב) הוגעתם ה' בדבריכם. א"ל אני מחליפה שנא' (ישעיה סג) מדוע אדום ללבושך. ופורע מכם שנא' (שם מב) ה' כגבור יצא כאיש מלחמות יעיר קנאה: (טו) א"ר אלעזר כל התורה תלויה במשפט. לכך נתן הקב"ה דינין אחר י' הדברות לפי שהבריות מעבירין על הדין והוא נפרע מהם. ומלמד את באי עולם שלא הפך את סדום עד שעברה את הדין שנא' (יחזקאל טז) גאון שבעת לחם ושלות השקט וגו'. ואף ירושלים לא גלתה עד שעברה את הדין שנא' (ישעיה א) יתום לא ישפוטו וריב אלמנה לא יבא אליהם. טז ולמה נתן הקב"ה כתר ליהודה והלא לא לבדו הוא גבור מכל אחיו והלא שמעון ולוי גבורים והאחרים. אלא שדן דין אמת לתמר לכן נעשה דיין לעולם. משל לדיין שבא דין של יתומה לפניו וזיכה אותה. כך יהודה בא דין תמר לפניו שתשרף והוא זיכה אותה מפני שמצא לה זכות. כיצד היו יצחק ויעקב יושבין שם וכל אחיו והיו מחפין אותו. הכיר יהודה למקום ואמר אמיתת הדבר ואמר (בראשית לח) צדקה ממני. ועשאו הקב"ה נשיא. וכן היה בן זומא אומר ודורש נתביישת בעה"ז אין אתה מתבייש מן הקב"ה לעוה"ב שהוא אש אוכלה. למה שאין בשתו של העוה"ז כלום אלא בושת עמידתו של העוה"ב שנא' (תהלים לב) על זאת יתפלל כל חסיד אליך וגו': (טז) ור' יהושע אומר אמר הקב"ה לפי שהרביתי עליכם דינין אני מרבה עליכם שכר. והזהרתי אתכם על כל מצוה שהיא חייכם שנא' (קהלת ח) שומר מצוה לא ידע דבר רע. וכן כל ענין שכתוב בפרשה הזו להורג נפש למכה שור למבעיר בעירה כל אחת ואחת כתבתי עונשה בצדה ושכרה בצדה. משל למלך שהתקין שני דרכים אחת מליאה קוצים ודרדרים וסיראות ואחת מליאה בושם. והעורים הולכין בדרך הרע והקוצים מוסיפין מכה על מכותיהם והפקחים הולכין בדרך הטובה ונמצא הם הולכים וכליהם מתבשמים הימנה. כך האלהים התקין ב' דרכים לצדיקים א' ולרשעים אחד. מי שאין לו עינים הולך בדרך רשעים ונתקל. ואין לו עמידה כבלעם הרשע שנטרד מן העולם. וכדואג ואחיתופל שנתרחקו מן החיים. וכגחזי שיצא מן העולם ריקם. אבל הצדיקים שמהלכים בתומם

הם

יד יוסף טו ספרי סוף פיסקא רפ"ז : טז במדב"ר פ' י"ג סי' ו' :

ענף יוסף

בפסולם עומד שם אלפים שנים כגון בראשית כ"א כזיו וכן בכמה פסוקים וכדהובא בחלק (ת"נ) : (טו) [והיו שם יצחק ויעקב] דלפי החשבון היה יצחק בר קס"ח שנה בעת מכירת יוסף לפי שיעקב היה בר צ"א כשנולד יוסף וי"ז שנים של יוסף הרי ק"ח ליעקב ויצחק הוליד ליעקב כשהיה בן ס' הרי בעת מכירת יוסף היה יצחק קס"ח. ומן מכירת יוסף עד מעשה תמר י"א שנים כדאיתא בב"ר הרי יצחק היה עדיין חי במעשה יהודה ותמר :

מגיס

מתנות כהונה

דיוטגמא. אגרת כתובים בו מינוי המלך: **לא מבני ישראל כו'**. ומאז גזר דוד עליהם שלא יבואו בקהל כדאיתא ביבמות בפ' הערל: **והקב"ה המיתהו**. גרסי' פי' המית אותו. **והוא הורגו**. האדם הורג ליצה"ר אם ירצה: **שהבריונים**. אנשים פוחזים פרוצים: **בפורפירא**. בלבוש מלכות: **יתפלל כל חסיד וגו'**. ומיהו דקרא לעת מצוא זו מיתה:

וסילוקא

עץ יוסף

כדמות מה"ש כדכתיב כי בצלם אלהים עשה את האדם ואלהים הם המלאכים. ולכן כתיב מכה איש לרמז על שדמותו כמלאכים שנקראים אישים כמו והאיש גבריאל (תו"כ). **ואם הרג בשגגה** בכ"מ השוגג פטור וכאן מחייבו בעונש קשה לפי שהרעה גדולה שנפגע בכבוד המלך וזהו שסמך הכתוב כאן דין ההורג נפש בשגגה: **אפילו כהן גדול הוא נהרג**. ר"ל שלפי גדולת הכה"ג היה ראוי לבקש לו הצלה. מ"מ נהרג. וזהו שסמך מעם מזבחי תקחנו למות: **אין לך גדול משאול** כו' שהוא היה הראשון שהרים קרן ישראל. וכדכתיב בנות ישראל אל שאול בכינה המלבישכם שני עם עדנים ודרשו חז"ל שהיה משיא יתומים ויתומות וגם גואלי הדם הכהנים מחלו לו עם כל זה הספיקו הגבעונים לעורר נקמתן מפני שנגע באיקונין של מה"ש הקב"ה כביכול: **שנא' והגבעונים** לא מבני ישראל המה וע' במדב"ר פ"ח. **ומן הדבר** הזה היה דוד מתיירא. פן ילקה גם הוא בעון טב לפי שעל ידו נתגלגל הדבר. ושימחול לו על הריגת אוריה: **שנא' הצילני** מדמים. פי' מחטאת דמים: **(יג) הרבה אזהרות** כו' ג"ז ע"ד דאמר לעיל סי' ה' כמה משובחת כו'. ומביא ראיה ממ"ש וכי יריבון אנשים וגו' כי מה צורך להזכיר מקרה המריבה. אלא מילתא אגב אורחיה קמ"ל להתרחק מהמריבה. ולכן הזהיר אם יקום וגו' כי אף שינצל מן המיתה מ"מ ילקה בשבת ורפוי: **אלא מתוך מריבה** כדאי' בב"ר פ' כ"ב: **שנא' אם יקום** והתהלך. תיבת שנאמר מיותר: **למה כתוב אלהים כאן** על כל דבר ודבר. כמ"ש והגישו אדוניו אל האלהים. והאלהים אנה לידו. ונקרב בעל הבית אל האלהים עד אלהים יבא דבר שניהם. אשר ירשיעון אלהי'. להורות שעל שיצר לב האדם רע מנעוריו צריך לפחוד תמיד מן הדין: **והקב"ה המיתהו** כו' בהיה מיתת האדם ע"י הקב"ה ולא ע"י יצה"ר ומחבלים כדאי' ברבה סדר נשא פ' י"א וחז"ל גם לא דיין לצדיקים שמיתתן בידי כבוד שנא' כבוד ה' יאספך כו': **אתה מוצא** יצה"ר הוא מרגיל את האדם לחטא והוא. פי' היצה"ר הורגו לאדם שנא' ממנו משפטו וגו' וכדאי' ברבה גם לא דיין לרשעים שמיתתן ביד מחבלים כו' ומיתה כזו נקרא הריגה: **שנא' ממנו משפטו** ושאתו יצא. משפטו הוא נקמתו ודינו ושאתו מל' אל ישיא אתכם חזקיהו. ואמר ביוצא ממנו. כי הוא שטן הוא יצה"ר הוא מלאך המות. יורד ומסית עולה ומשטין נוטל רשות ונוטל נשמה: **ואני מציל אתכם** מן המשפט. באמצעות שהיו חייבים על קצת דברים בזכות עשות משפט בעוה"ז ירוחמו לינצל מגיהנם כאומר ועשה משפט וצדקה הוא את נפשו יחיה: **לפיכך דן הקב"ה** כו' פי' לפי שהוא בעצמו הזהיר על המשפטים. לכן הוא בעצמו דן לרשעים העוברים על הדינין. כאומר הנני אני דמשמע אני ולא אחר. והביא דמיון מנקמת פרעה שהיתה על ידו ולא ע"י אחר: **שנא' הנני** אני ושפטתי כו'. דרים קרא על מצרים. וזהו שה בריה שהיו עובדים לשה ושה רזה היינו ישראל: **לא היה צריך** פעי' שנגעו בשל מלך אינו ראוי להנקם ע"י אחר אלא הוא בעצמו ינקום לשכך חמתו: **ומנין שאין פרעה** מתנחם כו'. שהרג מהם בים המונים רבים ואינו מתנחם במפלת סיסרא וסנחריב רק בגוג שאין מספר לעמו: **(יד) נתן הקב"ה משפט** כו' כלו' שיושבים בדין לפני ה' כמלאכי השרת במרום. ע"ד אלהים נצב בעדת אל: **הזה הוית** עד די כרסון רמיו. ס"ל דכרסוון שהם רבים היינו לסנהדרין שיושבים לפניו: **שיפרע מאלו** כו' דרים עתיק יומין ע"ש מה שנתגאו עליו כדאמרינן התם לשכח בגאות דכתיב אל תרבו תדברו גבוה גבוהה יצא עתק מפיכם. והוזקק לזה לפי שאין לקרות להקב"ה זקן שאין זקנה לפניו: **שבאו עליו בגאוה** היא החיה הרביעית דכתיב בה ופום ממלל רברבן: **משל למלך** כו' נגעו לו בפורפירא שהוא לבוש. והוא שהיה לבוש בגדי זקן כמ"ש לבושיה כתלג חור והיינו אים תלהמה. ואמר להם שהוא יחליפנה ויעלה נטורתא בכרוע פרשת כהנים. וכן מה שהוא כאן נקרא עתיק יומין היינו שהחיה הרביעית מהרכין אותו ואומרים שתשש כחו כי לא יעשה עוד גבורות כאשר בתחלה. כי זה כמה ימים אותותינו לא ראינו. ואמר בזה אינו אלא מפני העונות שמתישים כח של מעלה כביכול ולכן יחליף בגדי הזה ויראה גבורתו. והיינו חלוף בגדיו: **בריונים** אנשים פוחזים: **בפורפירא** בלבוש מלכות: **(טו) לכך נתן הקב"ה** דינים כו' כדכירפתי לעיל: **והוא נפרע מהם** בעה"ז: **ומלמד לבאי עולם** כו' שאלו מתיסרים לשמוע כל התורה. נמצא בהזהרה הטויה במשפט: **שנא' גאון** שבעת להם. וגזל תקנות עניים הוי העברה על הדין דה יש בין אדם לחברו: **ואף ירושלים** שהיה בהם חטא עכו"ם וג"ע וש"ד מ"מ לא נתמלא סאתם אלא על הדין: **כתר ליהודה** והנא כו'. מפיק מדכתיב (ד"ה א' ה') כי יהודה גבר באחיו ולנגיד ממנו. דמשמע שהיה נגיד ומלך על כל אחיו. ולכן אחר המדרש והלא לא הוא לבדו גבור וכו' דהלא הדבר בגבורה ולא במעלות אחרות כגון חכמה או תורה: **והלא שמעון ולוי גבורים**. כידוע שהם הם שהרגו כל אנשי עיר שכם. והאחרים הם אותם שהוכפלו במותם בזאת הברכה כדאי' לעיל בב"ר סוף פ' צ"ה. **משל לדיין** שבא דין יתומה כו' ובנמשל היא תמר בתו של שם שכבר היה מת באותו הפרק שהרי שם מת לחמשים ליעקב כדאי' בסע"ר **שבא דין יתומה לפניו**. וזכה אותו ומינוהו המלך ראש הדיינים כך יהודה. כצ"ל (רד"ל) **והיו מחפים אותו** שאף שהכירו החותמת והפתילים שהיו של יהודה. מ"מ לא ראו בזה תקנת תמר כי אפשר שהניחם יהודה באיזה מקום ובאה תמר ומצאתן ומוענת על יהודה. אבל יהודה הכיר למקום ואמר אמתת הדבר כי תמר לא זינתה וכוונתה לש"ש מאחר שהכיר בצניעותה בביתו כמ"ש ז"ל גבי כי כסתה פניה: **ועשאו הקב"ה נשיא**. כי מלך במשפט יעמיד ארץ במאמר שאין מעביר אותו אהבת עצמו מלהודות על האמת ראוי להיות מלך: **וכן היה בן זומא** אומר ודורש. כלו' כן היה מרגלא בפומיה. וזהו אומר ודורש. וקאי איהודה שהזכיר כאן איך שהודה ולא בוש. ועורר בן זומא על ענין הבושת העיקרי שהוא רק לעוה"ב שפם עיקר הבושה אבל בשת של עולם הזה אינו כלום כי הוא בשת זמני. וממי מבני אדם אבל שמה בושת תמידי מ"ו. וממי מה' ב"ה. ולכן לא יבוש מלהודות האמת בדבר בנוגע לכבוד ה'. וזהו שאמר למה. פי' למה יש להוש אל בושתו של עוה"ב כפי. ואמר לפי שאין בושתו של עה"ז כלום: **שנא' על זאת יתפלל** כו' דיפה דקרא חטאתי אודיעך ועוני לא כסיתי אמרתי אודה עלי פשעי לה' וגו' וה"ק אמרתי אודה עלי פשעי לה' ולא אבוש לכסותם. ועל זאת יתפלל כל חסיד אליך שיתן בלבו לעשות כן להודות על החטאים ולא יתבייש. וזהו לעת מצא וכמו שאמרו חז"ל לעת מצא זו מיתה. כלו' שצריך שיודה על חטאיו קודם מיתתו כדי שלא יבוש לעוה"ב (הו"ג): **(טז) ורבי יהושע אומר** כו' גם הוא נותן טעם למה נתן הקב"ה דינין אחר י' הדברות ואמר להסיבותם. שלפי שהרבה להם דינין מרבה עליהם שכר בשמירתם **שנא' שומר מצוה** כו' משמע אפילו שומר מצוה אחת נ"כ לא ידע דבר רע (ת"נ): **ושכרה בצדה** שמיטעוכם אתה יודע שכרה שמדה טובה מרובה: **וסיראות** הוא נ"כ מין קוצים כדי"א כקול הסירים (יה"כ). והתו"כ פי' לבון סרחון והיפוכו מדרך המוב שאחר שהוא מלא טנפם. **א' לצדיקים** וא' לרשעים. כלו' שהתקין לאדם יצ"ט שהוא יועץ לאדם לטוב. וברא יצה"ר שהוא יועץ לאדם לרע (תו"כ). **ונתקל ואין לו עמידה** דלא מבעיא שנכשלים להבד נפשם. אלא שאין להם עמידה וקיום אפי' בעה"ז שהם נענשים ונטרדים ממנה. והוא משל הקוצים שמוסיפים מכה לעורים. כן בחירת הדרך הרע בעוה"ז מוסיף רעה לרשעים על שרונם מראות בשוב ה'. ולכן הביא תבלעם ודואג ואחיתופל וגחזי שכל אלו שלא זו שלא נטרדו מן העוה"ב אלא שנטרדו אף מן עוה"ז. **אבל הצדיקים** כו' אין נ"ל שזוכים לעוה"ב אלא שזוכים נ"כ בעוה"ז.

ולא

הם זוכים ובניהם אחריהם שנא' (משלי כ) מתהלך בתומו צדיק אשרי בניו אחריו: (יז) ד"א ואלה המשפטים. הרבה הוא דינן של רשעים מה שכתוב להם מה כתיב בהם (תהלים יח) ימשר על רשעים פחים וגו'. לפי שהן עוברין על המצות ועל הדין שבתורה שלא ניתנו אלא אחר הדברות לכך עונשן חמור ממי שהוא מבטל את הדברות. כיצד בטלו ישראל לא יהיה לך ומחל להם. שאין בע"ז ממש אלא קנאה שנא' (דברים לב) יקנאוהו בזרים בתועבות יכעיסוהו. וכן כתיב (תהלים ק) ויסירו את כבודם בתבנית שור. ובשחטאו ישראל בשטים בזנות נפלו מהן כ"ד אלף. משל לבת מלכים ששיהקה לעריס בעם עליה הטלך. אמרו לו והלא לסרים שיהקה אמר לא כעסתי אלא על שהרגילה את עצמה לשחוק ולזנות וכן שנו רבותינו ר' שחוק וקלות ראש מרגילין את הארם לערוה. ביון שזינתה אמרו לאביה לקחה כ"ד קטפורס ושחק. כך ישראל מה נהנו מע"ז שלא רואה ולא שומעת ולא מדברת שנא' (תהלים קטו) כמוהם יהיו עושיהם. אבל הזנות שהוא דבר של ממש לקו עליו ונמחל להם על ע"ז. אבל על הדינין ועל המצות האלו הזהירן הקב"ה שנא' (משלי ו) שמור מצותי וחיה וכן (שם) כתבם על לוח לבך: (יח) ד"א ואלה המשפטים. יש לעכו"ם שופטים ויש לישראל שיפטים. ואין אתה יודע מה ביניהן. משל לחולה שנכנם הרופא אצלו לבקרו אמר לבני ביתו האבילוהו כל מה שהוא מבקש. נכנס אצל אחר אמר להם הזהרו בו שלא יאבל דבר פלוני. אמרו לו לראשון אמרת שיאבל מה שירצה ולשני אמרת שלא יאבל דבר פלוני. א"ל הראשון אינו לחיים לפיכך אמרתי שיאבל כל מה שירצה. אבל זה שהוא להיים אמרתי הזהרו בו. כך לעכו"ם שופטים ואינן עוסקין בתורה ואינן עושין אותה שנא' (יחזקאל כ) וגם אני נתתי להם חקים לא טובים וגו'. אבל המצות כתיב בהן (ויקרא יח) אשר יעשה אותם האדם והי בהם: (יט) ד"א ואלה המשפטים. הה"ד (תהלים צד) ועוז מלך משפט אהב. א"ל משה לישראל הרי נתן לכם הקב"ה את תורתו. אם אין אתם עושין את הדינין נוטל תורתו ממכם למה שלא נתן לכם הקב"ה את התורה אלא ע"מ שתעשו את הדינין שנא' ועוז מלך משפט אהב. ואם עשיתם את הדינין עתיד הקב"ה להחזיר לכם בתי דינין שלכם שנא' (ישעיה א) ואשיבה שופטיך כבראשונה מה כתיב אחריו ציון במשפט תפדה: (כ) ד"א ואלה המשפטים. הה"ד (שם ט) כה אמר ה' שמרו משפט ועשו צדקה וגו'. וז"ה (משלי כא) גם אלה לחכמים הבר פנים במשפט בל טוב. אמר הקב"ה מי גרם לדיינין שיהיו יודעין לדון ע"י שקבלתם את התורה שכתוב בה (דברים יג) אלה החקים והמשפטים והתורות אלא היו יודעים הבר פנים במשפט בל טוב. מהו בל טוב אלא בשעה שהדיין יושב ודן באמת בביכול מניה הקב"ה שמי השמים ומשרה שכינתו בצדו שנא' (משלי כ) וכי הקים ה' להם שופטים והיה ה' עם השופט. וביון שרואה אותו שהוא נושא פנים בביכול מסלק שכינתו ועולה לשמים. והמלאכים אומרים לו רבון העולם מה יש לך והוא אומר להם ראיתי את הדיין שהוא נושא פנים ועמרתי לי משם שנא' (תהלים יב) משוד עניים מאנקת אביונים עתה אקום יאמר ה'. ומד הקב"ה עושה שוקל וחרבו בנגדו להודיעו שיש דיין למעלה. שנא' (ירמיה יח) נורו לכם מפני חרב כי חמה עונות חרב למען תדעון שדון. שדין בתיב שיש דין בעולם. לפיכך אמר שלמה גם אלה לחכמים הבר פנים במשפט בל טוב. א"ל הקב"ה לא טוב לך שאני מניחך שנא' (משלי ו) טוב ה' למעון ביום צרה ויודע הוסי בו. לכך כתיב (תהלים טו) כה אמר ה' שמרו משפט ועשו צדקה ואני מקרב עצמי עמכם שנא' (שם) כי קרובה ישועתי לבא. וכן אתה מוצא בנבוכדנצר כשראה את החלום נכנס דניאל אצלו וראה שהוא עתיד לטרדו שנא' (דניאל ד) וזמן אנשא לך מרדין. עשה עצמו באילו מרתת ומפחד שנא' (שם) אדין דניאל די שמיה בלטשאצר אשתומם כשעה חדא. א"ל למה את מפחד. א"ל רואה אני את החלום ואיני יכול לאמרו א"ל (שם) מרי חלמא לשנאך ופשרה לערך. מי שרוצה הזה עושה לדניאל מטיה דברים בלפי מעלה שאמר לנבוכדנצר מרי חלמא לשנאך אין שונאו בעולם יותר מן הקב"ה שהחריב את ביתו והגלה את בניו. ועוד גם ישראל היו שונאיו והיה מקלל אותן. אלא נתן דניאל לבו בענר הקב"ה ואמר מרי שבשמים הבא את החלום לשונאך זה. אמר נבוכדנצר לדניאל ראיתי בהלומי (שם) ואלו אילן בנוא ארעא ונו' ומזון לבולא בה. זה מלך ב'ו נוזר גזירה סונרו הים הבל מתים פותחו הים הבל להיים לכך ומזון לבולא בה. כיון שא"ל ההלום א"ל מה אעשה היאך את מוליכני. א"ל (שם) להן מלבא מלבי ישפר עליך וחפאיך בצדקה פרוק. א"ל הקב"ה אני מסרתי את הצדקה לאברהם שנא' (בראשית יח) כי ידעתיו למען אשר יצוה ונו' ו..תה אומר לרשע והחאיך בצדקה פרוק. אלא אמר לנבוכדנצר עשה צדקה ופתח אוצרך שראה לישראל שיצאו ערומים סירושלים ולא היה בידם שוה פרוטה ולבך ע"ל שיעשה צדקה. ופתח אוצרותיו והיה מפרנס לישראל י"ב הדש. (שנא') לקצת ירהין תרי עשר ונו' שמע נבוכדנצר בת קול שהיו מתרגשין. אמר הקול הזה מהיכן הוא. א"ל אותן העניים שאמרת לתת להם חלק והיינו מחלקין להם י"ב חדש כמו שאמרת. אמר אילולא נבסים שהיו לי מהיכן הייתי בונה כל המדינה הואת לכבודי שנא' (שם) ענה מלכא ואמר הלא דא היא בבל רבתא ונו'. ואני מבזבז כל נכסי אם ילכו נכסי אין לי כבוד. נעל את האוצרות כיון שאמר כך ענה אותו בת קול מן השמים שנא' (שם) עוד מלתא בפום מלכא קל מן שמיא נפל ונו'. מי גרם לו לישב בשלוה י"ב חדש הצדקה. ומה אם הרשע כך ישראל עאכ"ו הוי (ישעיה יו) שמרו משפט ועשו צ־קה ונו'. משל לאדם שנכנס לדרינה ושמע שפלומטיא נעשית. הלך ושאל ללודר. אמר כתי פלומטיא נעשית. א"ל רחוקה היא. הלך ושאל לאותו ששוחה פלומטיא

יד יוסף יו מטה ט"ו:

מתנות כהונה

וסיראות. קוצים כד"א בקול הסירים: לפי שמחקה לסרים. כלר שם הסרים: קטפורס. מכות כלשון: ועוז מלך. התורה נקראת עוז שנא' ה' עז לעמו יתן: ה"א תדעון מדין כאיב: שאני מעיר. מעיו לוהב ומשלק מכיעור מעך כמו במעי למעלה: כיון בזמר ע

עץ

ולא ש לשם. פלוג לף לנשים לחכיהם. במדה טובה מלוכה. ולף שנם מלחישעל יגלה בת שנכ לם בלשה מ"ש לת אכה לכלות נבולות ניע כי מת בחני ימיו כמלמר הזל. מעש"ב הלדיקים שמלחיכי ימים ותותים בניהם ברכה ונחולה (מרג): (יז) הרבה הוא דיון על לשני כי. בת לידום ויו בל ולמה המשפטים שמוסף על ר' הדברות בתוכר שנתן. והל קשל ללת שימת דמשפטים דבין חדם לחבירו ניכו חין שונשן המוד כמו שכתב על הדברות שנין חדם למקום. להכי לשמיעין שהדיון והמיום שבין חדם להבירו שנשן חמור יותר. ות"ם הכתה הוא דיון על דשנים כו' פי' כי הכתה מלה הוא דיון על דשנים על התנת והמשפטים מה שמוכן לכם. דהייט ימשר על דשנים שהיט יום' והייט שוש קוראיכם. ומייני משפטות שבין חדם לחבירו דכתיב כי הנה הרשנים יוכנון קשת וגו'. לכך עונשן חמור יותר ממי שהוא מבטל לת הדברות. כלל (ויק"ר) פי' מהדברות שבין חדם למקום: ומחל להם ל"ל המון יפרש"י בלשה שטו לתר העגל לפ"ש בננזרה נזלם ויתר לפי בהם וחלבם מפי ערבותם לו מפי שלה מימו. מ"ש בתפלת מנשה לפי שהיו לתם. לבל על הזנות לה מחל כי מיד היתה המנשה נעשו: אלא קנאה שמכעיסין ומקניחן לקב"ה בתמוחם דבריו: שנא' יקניאוהו בזרים וכתיב בתריה יזבחו לשדים לה לליה מלחת לית בהו ממש וכדכתיב מוקלות לית בהון נמרוך. פי' הכתה: בתבנית שור לכל עבב. בלר שתין בו הכתה: אלא על שהרגילה עלמה לשחוק ולזנות. ובמשכל הכוונה בעיי פרסים יוכנעו לאות בית ל"ל בקבוקי שכרל לעבוד פרסים מלה להכיר להם עניות. ל"ל מיבעיל מעמן לכפיף כה' לעמיי: שחוק וקלות לחם. לה ד' פרשיות החדם לידי פרוה. פלוג לתי מרגילין לעריות כלר מרגילין לחוקו להבעל ונתול ותמזונו שת. ק וקלות רחם לף לם גלחה שחיכם לעריות כתובות נתורה מ"מ הם מרגילין לעריה לחבר היה ל' מהי העריות המחוללות שבתורה: קטפורס מלקוט: כך ישראל מה מלו כו'. ולהכי בתכוכה ומעם יכוונין מעמל' דלת לחיכן בל. חבל זנות לחים היה הלחר מפיכתו קשה ולהכי לנידך לקוח פיכ כדי שיחכבו ממנו: ונמחל להם על עכו"ם. פי' שלף שכשיכים היה בעל פעור עם הזנות לה לקו המון יכולל המוכים על עון פעור שכנבו הרשים. כמו שלה לקו המון בענר. פלוג מל הזנות גלבד היו מלקו מוכים עם רשיע. דלע"ג דכתיב ויעמד ישרחל לבעל פעור ויחר לף ה' ביכולל. קלל מלמשה שהזנות גדל בהם עד שבעבדו מלמדו לבעל פעור. ומ"מ המון הכולל לה היה מלה על הזנות: ועל המצות הללו. דהייט בין חדם לחבירו דכתיב בהו ואלה המשפטים. ולע"ג דכתיב בהו ועוז מלך משפט אהב. ומדלי מיוסף בכתיבתם משמע דכל דאיכא מי שיהו מומרן חוק כל המון משוכר בשכילם: וכן כתבם על לוח לבך. פי' וכן תעשו למיכוך פני כהך מלות דכתיב בהו כתוב על לוח לבך. ולהיו בתחם מלות כתיב מקחי הכי קשכם על לבך תמיד. וכתיב עדיפא מקהיכה: (יח) יש לעברים שמשים. כי נם הם מעיכ על הדין בהיות לחת מעלות בני נח: חקים לא טובים וגו' ומשפטים בל יחיו בהם. ולע"ג דכתי קרם בישרחל כתיב יל ד"ה בכתחת ישרחל יחי בהם בכתיב הכה: אשר יעשה אותם האדם ומי בהם. וכדמ"ש ויה בהן לחיי עולמה:

פלוסמיא ואמר קרובה היא . אמר זה לא שאלתי ללודר ואמר לי רחוקה היא . א"ל זו היא דעתך שהיית שואל ללודר וכי רוצה הוא שאעשה פלוסמיא . אינו יודע שהוא יודר ונהרג . כך שאלו ישראל לבלעם איסתי תהיה ישועה . א"ל (נמדבר כד) אראנו ולא עתה אשורנו ולא קרוב . א"ל הקב"ה זו היא דעתכם אין אתם יודעין שסוף בלעם יורד לגיהנם ואינו רוצה שתבא ישועתי . אלא היו דומים לאביכם שאמר (בראשית מט) לישועתך קויתי ה' . צפה לישועה שהיא קרובה לך . לכך נאמר (ישעיה נו) כי קרובה ישועתי לבא : (בא) ד"א כי קרובה ישועתי לבא . כי קרובה ישועתכם אינו אומר אלא ישועתי . יהי שמו מבורך אילולא שהדבר כתוב א"א לאמרו . א"ל הקב"ה לישראל אם אין לכם זכות בשבילי אני עושה כביכול כל ימים שאתם שם בצרה אני עמכם שנא' (תהלים צא) עמו אנכי בצרה . ואני גואל לעצמי שנא' (ישעיה נט) וירא כי אין איש וישתומם וגו' . ובה"א (זכריה ט) נילי מאד בת ציון הריעי בת ירושלם הנה מלכך יבא לך צדיק ונושע . יה ומושיע אכ"ב אלא ונושע הוי אפי' אין בידכם מעשים עושה הקב"ה בשבילו . שנאמר כי קרובה ישועתי לבא : (כב) ד"א שמרו משפט ועשו צדקה . ההד"ר (תהלים קיח) עשיתי משפט וצדק בל תניחני לעושקי . אמרו לו ישראל רבון העולם הסתבל שאנו מבקשים לעשות צדקה ומשפט יאנו מתיראין מן העכו"ם אלא אל תמסרנו בידיהם הוי עשיתי משפט צדק. משל למוכר מבקש ללבת בדרך שמע שלמטים בדרך . מה לקח פרקמטיא שלו ועשאה אבנים טובות ומרגליות יצא לדרך ותפשוהו לסטים . אמרו לו מה בידך אמר להם כלי זכוכית . אמרו לו בבמה זו . א"ל שתים בסלע ושלש בסלע . אמרו זה לזה בשכיל אלו אנו הורגים אותו הניחהו . נבנס למדינה התחיל פותה יפ הגלוסקאית וישב למכור . נבנסו אותן הלסטים וראו אותו יושב ומוכר . א"ל זו בכמה זו . א"ל זו בב' זהובים וזו בג' . אמרו לו אין אתה הוא שאמרת לנו בדרך שתים בסלע ג' בסלע א"ל הן אלא אותה שעה הייתי במקום המות . עכשיו אם אין אתם נותנין לי דמיה אין אתם נוטלין אותה . כך ישראל בעוה"ז מי שהוא עושה מצות אינו יודע מתן שכרן . אבל לעוה"ב בשיראו מתן שברן של מצות הם תהיים שאין העולם כולו יכול לקבל את השבר שנאמר (ישעיה סד) ומעולם לא שמעו לא האזינו עין לא ראתה . וכי מעולם לא שמעו . אלא אין העולם יכול לשמוע סדו מתן שברן של מצות לבך נאמר כי קרובה ישועתי לבא . אמר הקב"ה אני מביא את הישועה שנא' לה' הישועה ומי שהוא עושה משפט כותב אני עליו שהוא מקרב את הישועה . וכן אתה מוצא ביהושפט שעשה שופטים שנא' (דה"ב יט) ויעמד יהושפט שופטים . ובשבאו בני עמון ומואב הן היו עומדין והקב"ה עושה מלחמתן שנא' (שם) כי לא לכם המלחמה כי לאלהים . כשם שאמר מרע"ה (שמות יד) ה' ילחם לכם . למה ספני שעשו את הדין נרמז הישועה שתבא לבך נאמר שמרו משפט ועשו צדקה . הוי ואלה המשפטים מה כתיב אחריו כי תקנה עבד עברי :

פרשה לא

(א) אם כסף תלוה את עמי . הה"ד (תהלים קיב) טוב איש חונן ומלוה יכלכל דבריו במשפט . אין בריה שאינה חייבת לאלהים אילא שהוא חנון ורחום ומוחל על כל הראשונים שנא' (שם פו) אל תזכר לנו עונות ראשונים . משל לאחד שלוה מן די־סטוסי ושבתו לאחר זמן בא ועמד לפניו . א"ל יודע אני שאני חייב לך . א"ל למה הזכרת הוב הראשון כבר בטל הוא מלבי . כך אדון העולם הבריות חוטאין לפניו והוא מסתבל שאין עושין תשובה והוא מניח להם ראשון ראשון . ובשהם שבים באין להזכיר החוב שעשו בראשונה . והוא אומר להם אל תזכרו ראשונות . מנין אתה אומר שאם שב אדם ועשה תשובה אפי' יש בידו עונות הרבה הוא עושה אותן זכיות . דכתיב (יחזקאל יג) ובשוב רשע מרשעתו ועשה משפט וצדקה עליהם הוא יחיה כל פשעיו אשר עשה לא יזכרו לו . לבך הוא מזהיר על העני לא תהיה לו כנושה לא תעמידנו ערום והיה כי יצעק אלי . וכן דור אומר צעקו וה' שמע . ר' אבהי אומר כתיב (שמות כג) שלש רגלים תחוג לי בשנה הקב"ה קבע ג' רגלים והתורה בזכות האבות שאינן באין לפני הקב"ה ריקנין . אף בדורות הללו אע"פ שהן מצרין אין התורה זזה מהן שנא' (ישעיה מב) לא ימושו מפיך ומפי זרעך ומפי זרע זרעך ונו' . משל לאחד שהיה לו עסק לפני המלך . והיה לו סניגורין מפייסין עליו . כך אדם עושה מצות והוא בן תורה וגומל חסדים והשטן עומד ומקטרגו וסניגורין עומדין כנגדו ומלמדין זכות שנא' (תהלים יח) מתן אדם ירחיב לו . מה שהוא עושה עם העניים מסייעין אותו לכך נאמר (תהלים נח) אשרי משכיל אל דל : (כ) ד"א אם כסף תלוה את עמי . ההד"ר

יד יוסף יח פנחומא כוף תמי׳ אחר נבלה ל"ו . ירוש׳ כוכב פ"ד ס"ג : ים תלוי ל"ג כרבינו מקמתום בס"ס לתר קו"ף:

ענף יוסף

פרשה לא (א) [פניח לכם רלתמן נהלה דדוקא עד ג' כמ"ש בסדר יוסף (דף פ"ו) נמי **על ג' שבעי יבגלל** . ולהכא למידק וכי מי שסבא לא כוסף לו מלך שבעת לו יומא פד שבעה ד' פעמים . וי"ל דבכל נעביכא אלאו ניהון עליה כעובי"ן או כעוב"ן כד לאיכא רוכא סוסא דלא חציב שלם רלתמנוס עד דאיכא רוכא עוסא ואלמן (יס"ם) . וכה פ"ב דדוקא עד ג' וכו' סוא נפי נייכם רב"י שם . לגבי כרי"ף וכרמב"ם נרסו עבר לדם עבידה פעם רלתמנוס ושעם מוחלין לו שביעית אין מוחלין לו . ושם הגיה ג' מוחלין לו ד' אין מוחלין לו . סא ניהיד הא בידוך ע"כ . ועי' דבריכם מדוקדק פ"ם כאן מניה לכם רלתמן רלתמן דבריהו בני שביעית כהאמנוע לנך . וגם **כסף יבריו** יב לדקדק ולא"כ : [כהיה וכבוד לבע מבעתו כו' כל שפעיו הם"ס עשה כו'] **שני שבועות** שם **לך** קבס שכחי לפס לי . ופוד דמיפיעיבו שלא כבהן . וי"ל דמד לעוזה ומד **שבעים** שבת המלים . ומשום דהא כוי דביחא ספי נקניה כביחא . ת"ל משום דהא עדיפא דקרי ליה נדקפו מפס (יס"ם) : **מקבל**

מתנות כהונה

פירוסו ולפי שהעניין הוא יום ועוד שבו יבא המלך לבשום **שם** כל **תאכן** : **לודר** . **שם** שים רש בליעל וכך שמו בל' תלמי **זו** היא דעתך . וכי זו תכמתך ועיונך : **וישתוממם** וגו' . ופיסיה דקרא ומוסב לו זכוזי ולדקני היא סמכתהו : **הגלוסקאות** . פ' מיכות ולתרגום ופ' כעריך מרך גלסקס : **דיוסטוסו** . מלוה מלוה מעות לכל מי שירלה : **שאינן** כתין . לפי הקב"ה ריקם . שלשה רגלים והתיריס שיהם כלים ריקם . שלשה רגלים דכתיב לא יראה פני ריקם וכתיב כדמיבם וחזו : כ"ג **את** הטעי **עמך** מבל כ' תייק מדכתיב **עמך** שהלדקה מסייע לו לעלמו

יוסף

כי **שם** שמים יעבוד וכשניהם יגלח . כן יהיו **הם** מכפרים (יס"ם) :

פרשה לא

(א) ההד"ר טוב איש חונן ומלוה כו' בשי למידכם עמך שרי"ל שפה כמו שלמי עובפה עמך שלמי מוהל לך על מוטיף כדמפרש לין בגיה שלמה מייפה כו' . ומייתי פמך לזה מפסוק סוב שם חון ומלוה ונו' ד"ס שיכלכל דבריו בחפצים היפה וילמוד מהקב"ה כמו שהוא חון ומוחל ל' . כן סוב סיהיה גם הוא חון ומלוה (יס"ם) : **שנא' אל תזכר** לנו עונות ראשונים . כלו' שכך הוא המדה שלא יזכור עונות לחטוים : **דיוסטוטו** : פי' מלוה שלוה מעות לכל מי שירלה : **ושבתו** כלו' שלוה בישבת ממנו לפי שמחלו מדעתו (יס"ם) : **והוא מסתבל** בלין עושים תשובה . נרלה שלי"ל והוא משתכל שהן עושין תשובה . ופי' שהי משתכל בעתיד שעתידים לשוב ומוחל להם לחתון רחמין כדי שלא לסרדם עכשיו מן העולם . ולפי גירסת דילן כ"ל שחלו הוא שניס לין עוכך להעניר להם דוגמי שעושה בחשובה ומחלין . ולא לפי שהי שהן עושין חשובה אלא בדי שיהו הן עוכך להעניר להחטין רחמין כדי שלא יסרדם העולם כדי שלא יסרדו מיד הולי יפולו : **סניה להם** רחמין רחמין . נרלה דחוק שד ג' . ועי' בענף : **את תזברו ראשונות** כי היכם כבר נמחלו . ופ"ל ג' דחטוים : **מנין אתה אומר** כו' מפוס דמדמה ליה למלוה ואין לריך לשוב שלא על הלחטוות (יס"ם) : **מנין אתה אומר** כו' מפוס דמדמה ליה למלוה לענין שהמלוה מיפמוס ידו לגמרי ויפיא לו לפי עלמו . ול"ק מנלן דהמשוכה מיהת הכל ממהל לפי כוכיות נחמנו לו : **דכתיב ובשוב** רבש"ע מבשעתו כו' כל פשעיו לחטר עשה כו' הנה מרמיהת לפון המדמם מחמעו שהכל הוא מקרלות לחד . חוזם בחמת ב' מקרלות הנה ומכל מ' מוכה בהשוות נעשו זכיות . ומפסוק ל' דייק ממלת עליהם שהוא יפר שדי לכתוב ועשה מבשם ולדקה הוא יהיה מלי עליהם . שלא פיכוסו על כל מה שנזכר לפי זה ויהיו רשעיו ומפשם על כולם יהיו . היכסבו השוות לזכיות . וכן קרא"י ביומא פ"ו ע"ב ע"ש . ופפוס הנני הוא (יחזקאל י"ח כ"ג) כל פשעיו אשר עשה לא יזכרו לו בלדקה אשר עשה יהיה שפי' בלדקה היינו השוות שעליהם הוא מלדיק עלמו בחשובה בהם יהיה הוא מחילה ומכפיבו לזכיות : **לבך הוא מזהיר** על פעני . כבשלוה הוא עני . ושומע לגיעל הוא לחן בניה שלוה מיכת כו' לכן גם אתה אל תמיעני ערום והבו כי היא שלוחו לשרו כמה יכבו : **ר' אבהו** כו' משל לא' כו' . כאב לבניו ר' לבבו לחן שום דבקות והבור למה שלפניו ואחריו ושוחלי לחן בחן מקומו כלל . רק להלן בחקבת דשלם רגלים . ולפבכר להזור שבניה אחמר ר' לבבו לבחן שמר שחעלה הלדקה גדולה מפפני זה הוקשו הרגלים . ואחר שמה שעשה עם העניים מסיע ללמד עליו שגורלית יותר תבבל לע"פ שיש בידו כמה זכיות אחרות כמה שלחר שעשה חלות והוא בן תורה : **כתיב ג' רגלים** כו' ומ"ם קרא רגלים ולא הגים . עז"ל דג' רגלים קבע הקב"ה (ר"ל פיהו קבושים לבזוות) בזכות האבות וקרא רגלים ע"ם ג' לחטוה שהן ג' רגלי המכבה בעולב . ולחב לוהיהיה קלחר ר' לבבו שהבהוה ג"כ בזכות האבות . ול"ל דמה שלא יסבה מפיסה ומפי זרעם בכל הגלויות הוא בזכות האבות . ומה דמלי זה מולפי שלחם בריפי חוסם ונו' לא יפולו מפיך ונו' . ובריפי הקב"ה ריקנין . ר"ל ע"י שהי האבות מקריבין קרבנות לה' ושושים לדקה נהן לבניהם ג' רגלים שהם ג"כ יבלו פני ה' בהבאת קרבנותן ונפיעת לדקה דלחתי בספרי נבי ולא יראו לחם פני ה' ריקם : **מה שהוא עושה** עם העניים . דקיימ מהן ל' שהיא מסייע **אותו** הסניגורין :

ה הה"ד (קהלת ה) יש רעה חולה ראיתי תחת השמש עושר שמור לבעליו לרעתו ואבר העושר ההוא בענין רע. אשרי אדם שהוא עומד בנסיונו. שאין בריה שאין הקב"ה מנסה אותה העשיר מנסהו אם תהא ידו פתוחה לעניים. ומנסה העני אם יכול לקבל ייסורין ואינו כועס שנא' (משלי נה) ועניים מרודים תביא בית. ואם עמד העשיר בנסיונו ועושה צדקות הרי הוא אוכל פטונו בעוה"ז והקרן קיימת לו לעוה"ב. והקב"ה מצילו מדינה של ניהנם שנא' (תהלים מח) אשרי משכיל אל דל ביום רעה ימלטהו ה'. ואם עמד העני בנסיונו ואינו מבעט הרי הוא נוטל כפלים לע"ל שנאמר (ישעיה מ) כי אתה עם עני תושיע. ממי אתה למד מאיוב שנתייסר בעוה"ז שלם לו הקב"ה כפלים שנא' (איוב מב) ויוסף ה' את כל אשר לאיוב למשנה. אבל העשיר שעינו רעה הולך הוא וממונו מן העוה"ז. שנא' (קהלת ה) ואבד העושר ההוא בענין רע שעינו רעה בנגד נבאי צדקה. למה שנגלגל הוא בעולם לא מי שהוא עשיר היום עשיר למחר ומי שהוא עני היום עני למחר. אלא לזה מוריד ולזה מעלה שנא' (תהלים סה) כי אלהים שופט זה ישפיל וזה ירים. בא וראה יש עושר שהוא עושה רע לבעליו. ויש עושר שעושה טוב לבעליו. עושה רע לבעליו זה עשרו של קרח שהוא היה עשיר מכל ישראל וכתיב (במדבר טז) וירדו הם וכל אשר להם חיים שאולה. ד"א זה עשרו של המן הרשע שנא' (אסתר ה) ויספר להם המן את כבוד עשרו וכתיב ותלו אותו ואת בניו על העץ. ושהוא טוב לבעליו זה עשרו של יהושפט שנא' (ישעיה ג יח) ג ויהי ליהושפט עושר וכבוד לרב. ומה היה לו ליעקב יהושפט והלא עושר. ויש נבורה שהיא טובה לבעליה ויש שהיא רעה לבעליה. טובה לבעליה זה דוד שכתוב בו (ש"ב יח) הכה שאול באלפיו ודוד ברבבותיו. ומשם אהבוהו כל ישראל שנא' (שם) וכל ישראל ויהודה אוהב את דוד. רעה לבעליה זו נבורתו של גלית שהיה עומד ומתרף. ומה היה לו שמת ג כבלב שנאמר (שם יז) ויראו הפלשתים כי מת נבורם וינוסו. ויש חכמה טובה לבעליה ויש רעה לבעליה. טובה לבעליה זה יהושע שנא' (דברים לד) ויהושע בן נון מלא רוח חכמה. למה הוא דומה לניפיון שמשקה כל המדינה והכל משבחין אותו. א"ל אהד שבחו למעין שמספיק לזה. כך היו משבחים ליהושע שהיה משקה כל ישראל מחכמתו א"ל שבחו למשה שכך העמיד שנא' (שם) כי סמך משה את ידיו עליו. רעה לבעליה זה בלעם שנא' (במדבר כב) נאם שומע אמרי אל. ומה היה לו (שם נג) ואת בלעם בן בעור הרגו בחרב לכך נאמר עושר שמור לבעליו לרעתו: (ג) ד"א אם כסף תלוה את עמי. ר' החד' (תהלים סו) כספו לא נתן בנשך. בא וראה כל מי שיש בו עושר ונותן צדקה לעניים ואינו מלוה ברבית מעלין עליו כאילו קיים כל המצות כולן. שנאמר כספו לא נתן בנשך ושוחד על נקי לא לקח עושה אלה לא ימוט לעולם. ומי היה זה עובדיה שהיה עשיר אפוטרופוס של אחאב שנא' (מלכים ו יח) ויקרא אהאב אל עובדיה אשר על הבית. והיה עשיר יותר מדאי והוציא כל ממונו לצדקה שהיה זן את הנביאים. כיון שבא כל אותו הרעה היה לוה בנשך מן יהורם בן אחאב מה שהיה מספיק לנביאים. זה קיים כספו לא נתן בנשך. אבל יהורם שהלוה ברבית אמר האלהים עד עכשיו זה קיים יבא יהוא ויהרוג אותו. שנא' (שם ב ו) ויהוא מלא ידו בקשת ויך את יהורם בין זרועיו ויצא החצי מלבו. ולמה בין זרועותיו ויצא מלבו לפי שהקשה את לבו ופשט ידיו לקבל הרבית. לקיים מה שנא' (משלי יח) בנשך נתן ותרבית לקח והי לא יחיה. לכך מזהיר להם אם כסף תלוה את עמי וגו'. ואף בירושלים היו עושין כן שנא' (ישעיה ו) כספך היה לסיגים. ומה נעשה להם (ירמיה ו) כסף נמאס קראו להם. וכן (יחזקאל ז) כספם בחוצות ישליכו למה על שעברו על מה שבתוב בתורה (ויקרא כה) את כספך לא תתן לו בנשך: (ד) ד"א אם כסף תלוה את עמי. ח כיון שבנה שלמה את הבית אמר להקב"ה בתפלתו רבון העולם אם יש אדם שיתפלל לפניך שתתן לו ממון ואתה יודע שרע לו אל תתן לו. ואם ראית אדם נאה בעשרו תן לו שנא' (דברי"ה ו) ונתתה לאיש ככל דרכיו אשר תדע את לבבו. לפי שבעולם הזה היו הרשעים עשירים ונתונים בשלוה ובהשקט והצדיקים עניים ואבל לע"ל כשיפתח הקב"ה לצדיקים אוצרות גן עדן הרשעים שאכלו נשך ותרבית עתידין להיות נושכין בשיניהם את בשרם שנא' (קהלת ד) הבסיל חובק את ידיו ואוכל את בשרו. והם אומרים ולואי היינו פועלים והיינו מטוענין בכתפינו ולואי שהיינו עבדים ויהיה לנו כך שנא' (שם) טוב מלא כף נחת ממלא חפנים עמל ורעות רוח. לכך נאמר אם כסף תלוה את עמי: (ה) אמרו ישראל לפני הקב"ה ומי הם עמך. י א"ל העניים שנא' (ישעיה מט) כי נחם ה' עמו ועניו ירחם. מדת ב"ו אם היו לו עניים קרובים והוא עשיר אינו מודה בהם שנא' (משלי יט) כל אחי רש שנאוהו. והקב"ה אינו כן שנאמר (דברים כט) והעושר והכבוד מלפניך. ואינו חופף אלא על העניים שנא' (ישעיה יז) כי לא יסר צינן ובה יחבו עניי עמי. לכך נאמר אם כסף תלוה את עמי. אמר דוד רבון העולם ישב עולמך. שנא' (תהלים סח) ישב עולם

לרעתו: (ג) ד"א אם כסף תלוה את עמי. ר' החד' (תהלים סו) כספו לא נתן בנשך. בא וראה כל מי שיש בו עושר ונותן צדקה לעניים ואינו מלוה ברבית מעלין עליו כאילו קיים כל המצות כולן. שנאמר כספו לא נתן בנשך ושוחד על נקי לא לקח עושה אלה לא ימוט לעולם. ומי היה זה עובדיה שהיה עשיר אפוטרופוס של אחאב שנא' (מלכים ו יח) ויקרא אהאב אל עובדיה אשר על הבית. והיה עשיר יותר מדאי והוציא כל ממונו לצדקה שהיה זן את הנביאים. כיון שבא כל אותו הרעה היה לוה בנשך מן יהורם בן אחאב מה שהיה מספיק לנביאים. זה קיים כספו לא נתן בנשך. אבל יהורם שהלוה ברבית אמר האלהים עד עכשיו זה קיים יבא יהוא ויהרוג אותו. שנא' (שם ב ו) ויהוא מלא ידו בקשת ויך את יהורם בין זרועיו ויצא החצי מלבו. ולמה בין זרועותיו ויצא מלבו לפי שהקשה את לבו ופשט ידיו לקבל הרבית. לקיים מה שנא' (משלי יח) בנשך נתן ותרבית לקח והי לא יחיה. לכך מזהיר להם אם כסף תלוה את עמי וגו'. ואף בירושלים היו עושין כן שנא' (ישעיה ו) כספך היה לסיגים. ומה נעשה להם (ירמיה ו) כסף נמאס קראו להם. וכן (יחזקאל ז) כספם בחוצות ישליכו למה על שעברו על מה שבתוב בתורה (ויקרא כה) את כספך לא תתן לו בנשך: (ד) ד"א אם כסף תלוה את עמי. ח כיון שבנה שלמה את הבית אמר להקב"ה בתפלתו רבון העולם אם יש אדם שיתפלל לפניך שתתן לו ממון ואתה יודע שרע לו אל תתן לו. ואם ראית אדם נאה בעשרו תן לו שנא' (דברי"ה ו) ונתתה לאיש ככל דרכיו אשר תדע את לבבו. לפי שבעולם הזה היו הרשעים עשירים ונתונים בשלוה ובהשקט והצדיקים עניים ואבל לע"ל כשיפתח הקב"ה לצדיקים אוצרות גן עדן הרשעים שאכלו נשך ותרבית עתידין להיות נושכין בשיניהם את בשרם שנא' (קהלת ד) הבסיל חובק את ידיו ואוכל את בשרו. והם אומרים ולואי היינו פועלים והיינו מטוענין בכתפינו ולואי שהיינו עבדים ויהיה לנו כך שנא' (שם) טוב מלא כף נחת ממלא חפנים עמל ורעות רוח. לכך נאמר אם כסף תלוה את עמי: (ה) אמרו ישראל לפני הקב"ה ומי הם עמך. י א"ל העניים שנא' (ישעיה מט) כי נחם ה' עמו ועניו ירחם. מדת ב"ו אם היו לו עניים קרובים והוא עשיר אינו מודה בהם שנא' (משלי יט) כל אחי רש שנאוהו. והקב"ה אינו כן שנאמר (דברי"ה כט) והעושר והכבוד מלפניך. ואינו חופף אלא על העניים שנא' (ישעיה יז) כי לא יסר צינן ובה יחבו עניי עמי. לכך נאמר אם כסף תלוה את עמי. אמר דוד רבון העולם ישב עולמך. שנא' (תהלים סח) ישב עולם

יד יוסף פרשה לא א סנהדרין פ"ו מ"ו: ב פ' אלה תולדות הקדמה ילקו' רכנד זה ילקוט כני' פלטן סקלנ: ג סנהדרין פ"ו מ"ו: ד סנהדרין פ"ו מ"ו: ה סנהדרין פ"ו מ"ו: ו סנהדרין פ"ו מ"ו:

מתנות כהונה

לפי הענין פירוש כריכה של מים הנמשך מן הממיין וכמנהמות ובערך נרש לפיין: שמספיק לזה. לבריכה: כספך נמלח. פסוק בירמיה פ' י"ז: ויהיה לנו ק'. כמו לנדיקים: ישב שלמך. פיעטו כשלה שמיים והעמיים: אילונין. בערך שמשא שפר סוב ורין: שנא' לפ שמך

עץ יוסף

ומי כל האלם מעלים דקא חשיב ספסם בשילקי לחטה: שהיה עושה ומתרף. פי' מבטח בנבוכתו: ויהושע בן נון מלא ונו' והשמעו לעיו כל ישראל. הרי שקבלו מלנותו מפני שהכתוב: למה"ד לניפיון לר' שמקבל מוכח הכתוב שעשעוהו מלא סיה מחזיק טובה לעצמו. שלא מסיה מעמיד השלום מהכתוב כדפיו מפני לומו סיה חומר מתן להחזיק לו טובה כי היה לא כיה רלוי. מלא הספס של מפה הוא שעמד לו: לניפיון פי' הממ"ל לפי הענין פירושו בריכה של מים הנמשך מן הממיין. והנהמות ובערך נר' לניפיון מכל. ו"ל לנמשין ופי' המוסף הטעוך מכן נקרא בל' יוני טור לו בריכה של מים: זה בלעם שפי' מכתבו יודע כי ה' שונא דימה ונהמכה להכשיל לם ישראל בעבות שונא. והלך למדין לנקם שכך כ"ד אלף מהלו משראל ע"י עלת מכתבו והרג בם: (ג) ד"ה כספו לא נתן בנשך כו'. דרש היה בעתן לא שמיתן עליו נשך. ומיהו הא דכספו לא נתן בנשך שהוא כאילו מקיים כל המצות: כאילו קיים כל המצות כו'. כלו' שמקוטים הלו כנגד כל המצות שמכוון נדול: שנא' בספו לא נתן בנשך. ומשמה הלדקה נרמז בם ופועל לדק: עושה אלה פי' מחד מהלה. והכל נקט לדקה ורבים. שהלוחות העני מענין לדקה הוא: היה לוה בנשך ותע"ב הלוה נמי עובר מקום נשם סיה ותמה ניסוי זה: מן יהורם בן אחאב. שפיו סיה השעה שם אחב סיה עו לשלשם ליל ליקבל לפני המלך. ולא למרוח הפי' מעשה נם. מפ"ל שהיה הנשה יהורם. ומל מי יקבל עליו. ח"ם לה שלטא מה תעשה לך. ר"ל שהוא רשע ואינו מועיל לי. ומן פיקון מלת בדרך נם: זה קיים כספו לא נתן בנשך. שהרי מיונה כל ממונו ולדקה עדיף מאלטו בלא נבנים: עד עכשיו הוא קיים. כלומרים נשכך נתן ואנרים לקח ואי לא יהיה. ולדם עם זה בעבור זו שמל לזאת שהיה מלטען עליו נקלל לפני מדין שמר הדין עד עכשיו הוא קיים: שנא' בספך היה לסיגים. דרש לפסוק לפון רבוי כל סרנוש ואינו מרנים. כמו שרו ואינו מרנוש ופסו (ירמיה ו): בספך נמאס קראו להם. פסוק הוא בירמיה סימן ו"ו: בספם בחוצות ישליכו. כי בספם מכשול עונם אמר שבהו על מה שכתוב בתורה שלא לתת לו מהן לו בנשך: (ד) כיון שבנה שלמה כו' מיהו הא דלילפינן מינה שספסים הממון לחדש דעתו: היו הרשעים עשירים. בנוכח מיהו: שנא' הבסיל חובק כו' סוב מלא כף נחת כו'. דמר פסוקים אלו סמוכים ודבוקים. הכסיל הוא הרשע הטמא בלשון שקבלו מאבד ומרנים (ומלטון שמשים זהב כסלם) מעיד להיות עוסק בשיעו שלא נאמר (ויאמר) סוב סיה המלא כף נחת מהיה לי בעמרי כשהוא סיה מהעשל וסניעה לו מעבד ומרנים. ודרש ונשות רוח על העבדים שעל הרוב לנם מכנע ונוחס בשבוך: ויהיה לנו כך היינו האלונות ג"ש. כמו שלכל הנדיקים. ולא ידעתי על מה מניה הרב"ל ולפי סיה לנו ק': לכך נא' שם כספך תלוה שם עמי ונו'. ושם העני עמך: (ה) אמרו ישראל לפני הקב"ה ומי הם עמך. שהקב"ה אמר שם כספך תלוה שם עמי. ושלמו לומו ישרשל מי הם עמך. ומניי לנם שם העני: שנא' כי נחם ה' עמו ועניו ירחם. דכל הספוק מיירי בעניים. ומנד שהם עמו לומר לנון נחמה ומנד שהם עניים לומר בשם לנון רחמים: מדת ב"ו כו' ר"ל שלין מדותיו של הקב"ה כמדת ב"ו: אמר דוד כו' מפני מיקנאה מיון דהקב"ה קרוב לעניים לשם לומו מהרנשן. לה"ק שכבר שלל דוד על זה והשיבהו ה"ל הכל ושלשם מן יעלניהו. ואני שה השני עמך ר"ל שהוא הניהון שלך שלם לא סיו עניים לו היו להעשירים שמה לזכות: אמר דוד רבון העולם ישב שולמך שלמ' יהב עולם. ר"ל שמחוך עניות הוא מחריב העולם ונחל ומשום כי הרם עשה כף נחת (פרש). לכל מלטיים המלדים ל"ל הקב"ה שם שעשה שולמי שיה

עולם לפני אלהים. א"ל הקב"ה אם אעשה עולמי שוה (פס) חסד ואמת מן ינצרוהו: (ו) לא תהיה לו כנושה. יאם הלויה אותו לא תדחקנו. שאם יש לו שדה או כרם לא תאמר לו טול לך מנה ועשה מהם פרקמטיא וכתוב לי אפותיקי על שדך או על כרמך למטר הוא מספיד הפרקמטיא ואתה נוטל את שדהו או את כרמו. לכך כתיב לא תהיה לו כנושה. מכאן אתה למד שכל מי שלוקה רבית אינו ירא אלהים וכן יהזקאל אומר (יחזקאל יח) בנשך נתן ותרבית לקח והי לא יחיה. משל לאחד שהיה אלוגין שלו נקרא לפני הדיין אמר הדיין עד עכשיו הוא קיים. כך אמר הקב"ה והי לא יחיה נשך ותרבית לקח. ד"א אמר הקב"ה מי שהיה ברבית בעה"ז לא יהיה לעוה"ב. והוליד בן ולא לקח רבית אמרו לו אביו היה רוקח רבית אומר להם מה איכפת לי ואני כתבתי (פס) בן לא ישא בעון האב הנפש ההוטאת היא תמות. א"ל הקב"ה אתם אומרים שיסות הבן אפילו אביו אם רצה לעשות תשובה וליטול לו חיים אני מקבלו שנא' (פס) וחרשע כי ישוב ונו' אם בכל לבבו הוא שב אני מקבלו. לפיכך נאמר לא תהיה לו כנושה. לא תשימון עליו נשך לא היה צ"ל אלא לא תשים מהו לא תשימון אלו הערים והערב והריינין והסופר שאילוה הם לא יטול כלום לפיכך לוקים כולם. ומנין שהלוה לוקה שנא' לא תשיך לאחיך. למה הרבית דומה למי שנשכו נחש ולא הרגיש מי נשכו ולא ידע עד שנתכטבטה עליו. כך הרבית אין אדם מרגיש בו עד שמתבעט עליו: (ז) אם הבוֹל תחבול. ח א"ל האלהים אם חייב הוא לך אף אתה חייב לי שנא' (דניאל ו) כי יהטאו לך כי אין אדם אשר לא יהטא. ם שני דברים יש כאן הבול תחבול ליפרך הכתוב שהוא נוטל יתר טל מהרישה השכים הוא השיבו. כתוב אחר אומר עד בא השמש תשיבנו לו. וכתוב אחד אומר ככא השמש. אמור מעתה שאתה צריך להחזיר לו במה שישן שאמר הכתוב עד בא השמש. ובבקר אתה צריך להחזיר לו יתד של מהרושה. וכן אתה אומר בפועל (דניאל כד) ביומו תתן שכרו למה כי עני הוא. ואומר (משלי כג) כי היא כבתו לבדה שאין לו במה ישכב והוא ישב כל הלילה ויהא צנה פונעת בו והוא צועק אלי ואני עונה אותו שנא' ושמעתי כי חנון אני. שני דברים יש כאן דומין זה לזה בשביר כתיב ביומו תתן שברו. בנון שהיה מהלך וההטור אחריו מברו לו אלוטה אחת ונתנה בכתפו וההטור בא בדרך אחר האלוטה ומקות לאבלה. מה עשה לו אדוני קשר לו האלוטה למעלה היסטו. אמרו לו רשע כל הדרך רץ בשכילה ולא נתת בפניו. כך שביר עמל ומצטער כל היום שהוא מקוה לשברו ומוציאו ריקם וכן כתיב (דברים כד) ואליו הוא נושא את נפשו ושמעתי כי חנון אני: (ח) מה כתיב אחריו אלהים לא תקלל. ומה ענין זה לזה אמרו רבותינו מעשה באחד שהיה לו דין ובא אצל הדיין ויוכה אותו. ובא ויצא אותו שנדבקה ואמר פלוני השופט אין כמותו בעולם. אחר ימים היה לו דין ובא אצלו וחייבו. יצא מלפניו ואמר אין דיין שוטה היסנו. אמרו לו אתמול היה משובח והיום שוטה לכך הזהיר לך הכתוב אלהים לא תקלל. ואם קללת הבואתך אתה מקלל שנא' (שמות כב) מלאתך ודמעך לא תאחר. לכך נבתבו זה אצל זה. וכן אתה מוצא כשהדיינין מתקללין התבואה מתמעטת שנא' (יוחל ה) ויהי ביסי שפוט השופטים ויהי רעב בארץ. לכך נאמר מלאתך ודמעך לא תאחר. לא תפריש מעשרות שלא בתקנן. לכך נאמר מעשר ואחר כך תרומה. ולא מעשר שני ואח"כ מעשר ראשון. לכך נאמר לא תאחר. ואם הפרשת בתקנן בנים זכרים אני נותן לך שנא' (שמות כב) בכור בניך תתן לי שבכורי ישראל במדבר היו כהנים שנא' (פס כד) וישלח את נערי בני ישראל. וכשהטאו בעגל הוציאן הקב"ה והעמיד לוים תחתם שכן הוא אומר (במדבר ג) ואני לקחתי את הלוים תחת כל בכור לכך נאמר בכור בניך תתן לי. (שמות כב) כן תעשה לשורך (ויקרא כב) ומיום השמיני והלאה. וכ"כ כאן וביום השמיני תתנו לי. ואם נתת אין אתה נותן משלך אלא משלי וכה"א כי ממך הכל ומידך נתנו לך. ואם עשית כן ואנשי קדש תהיון לי וכן כתיב (ויקרא ז) קדש ישראל לה' ראשית תבואתו. כשם שהערימה הזאת עומדת והבן יורד לתוכה ונוטל מתוכה התרומה. כך עשה הקב"ה את העולם עריסה ונטל ישראל שהם תרומתו שנאמר קדש ישראל לה' ראשית תבואתו. לכך אמר הקב"ה לישראל בשביל שאתם תרומה אין לכם רשות לאכול מרפה שנא' ושבר כשדה מרפה לא תאכלו לכלב

יד יוסף ז פנחומא פ"ז טי' ע': ח פנחומא פ"ג כו' ע': ם פנחומא פ"ז כו' ו': י פנחומא פ"ז טי' י':

מתנות כהונה

תמיד גר'. ופי' לי' מפעל מדלת כתיב תמוך: כ"ג בתנחומא ולא ידע עד בתכבכם עליו והוא כמו מבונן: יתד של מהרישה. תבב ליה כמו כסות יום והובלו בלילה ומהזירו ביום וכן הוא בירושלמי פ"ק המקבל נב"ח קבדום ומחריבה מובלן בלילה ומהזיק ביום וכן הוא בירושלמי פ"ק המקבל: שאמר הכתוב עד בא השמש. פי' מעבה המכסן מלך עד ישמש בלה ומוקמא נעשב והכי ליתא בירושלמי פ"ק המקבל עד בא השמש עד חמימ שמשא וכבא פי' כשבלה תמיד גר'. ופי' לי' מפעל מדלת כתיב תמוך: כ"ג בתנחומא ולא ידע עד בתכבכם עליו והוא כמו מבונן: יתד של מהרישה. תבב ליה כמו כסות יום והובלו בלילה ומהזירו ביום וכן הוא בירושלמי פ"ק המקבל נב"ח קבדום ומחריבה מובלן בלילה ומהזיק ביום וכן הוא בירושלמי פ"ק המקבל: שאמר הכתוב עד בא השמש. פי' מעבה המכסן מלך עד ישמש בלה ומוקמא נעשב והכי ליתא בירושלמי פ"ק המקבל עד בא השמש עד חמימ שמשא וכבא פי' כשבלה

עין יוסף

ס' מה נדלה ודלי לדלות כמו יפח ישו נו"ן כי טמ"ך ממחלף. וכ"ל שבקש מיטו כוסף סויס. והשיב לו הקב"ה שם מעשה שלמי סוה מכד ומחמת מן ינצרוהו. דרים מן כמו מלן בלי תרמי: (ו) אם הלויה. לומו כי פתם יש לו שדה כו'. דרים מלת עומה כמו כהולו כתוב עומת נשין פתחלף ובפלף מל' לקיחה לת הכיה מכוון לכוחם עומת מה שים לו מלת תכוון לפס שמים: אפותיקי על שדהו כלו'. שהכתה לו שדה ואמר לו לת יכה לך פרעון מלת מזה. ובלשון יוני הוא מכסון ומיעבוד קרקע: מכאן אתה למד כו' הסמיכ דרים כעומה לשון מיטני בוכה. ופ' לת שהיה כבוכה לת מלוקי נשמלי. בלילו פשים עליו נכך הכיה כבוכה לליכך. שכל מי שלוקה רבית כלילו לומו יכא ללוים ועבה כל מעיכות. ומייתי מיתקלל לת כל המעבות הללה עשה. בפיכופו בנשך ומן ומרבית לקה בלילו עבה כל ההעבות. וכדיתבת משל לא' בשה מלטנין מלו: פי' פשק דין: נקרא לפני הדיין כו' ל"ל שעל מיזה עפיכה יהוו נמחייב מיכה. וכשקבלו מלוגין שלו מלה הדיין ואמר פל עכשיו הוא קיים כלומו בלילו לעניכה זו דכללו הכי כבר היה מחוייב מיכה ולת היה לו זכות להיות. וכן בירושל' מיוכ והולך שם כיה כשעיים לל הכניים מכל וגו' עני והביון הוכה גזלוים גזל וגו' (למה הקב"ה) בשבך נתן ומרבית לקח. ומי. ל"ל מה לנו להיעבו בהפיכים הל"ל לת שם לנדו עשה (הוא הכיניס) לינו לקוי להיות עד עשה ומה לנו להשוב עכיכות ההכות להיעבו בעכוכים: כך אמר הקב"ה ומי לת יהיי כשך ומרבים לקח. לנון שמדכם הוא כמוכן שעם לשה לת יהיה. כי כשך ומרבים לקח: מי שהיה ברבית. כלשכ בשיקך בכנסתו מזה: והוליד בן ולתנו לוקח רבית. בתניו לינו לו מעות רבית. אלת שהבן לתנו לוקח רבית בעלמו. אבל הכניים שהיה לו מבו אביו היה לוקח רבית ואמרו לו אמרו לו אבין היה לוקח רבית והיית לו. והוא לינו מחזיר מ"כ נם הוא בשם דקמהבני מעבירה. והכיב להם הקב"ה דשם"ה לינו נעשם שהבי לינו חייב להחזיר. כדאיתמי בפ' הנחל: לפיכך נאמר לא תהיה לו כנושה לעיל קלי חמתי דקלמר מכלן לשה למד כו' כדאיכתי לעיל: הדיינין במקיימים לת הכפר. וכן הדיין שיקבע לו הרבים ע"י הכפר כו' לפיכך כולם לוקין פי' לוקין ועשים בידי שמים: שנא' לא תשיך ולא קלמר מכוך מלת לשין עכוכים להלוות בישוך: ולא ידע עד שנתבעטה עליו בהלוותיה ליתת לך בשבכתה עליו. ופי' כובר כשם מלשון בועטיני דעולה (תעניך): (ז) אם חייב הוא כו' יתולל דהכול בהכול דרים דק"ק שם הוא הכל בך נם שלה הלוה ומייב לי. כדאיתמי בתנחומא סי' כ"ז ופפך שלה בכל לילה ואני מחזיר לך ואם לין להה יחזיר מבכון לה לני מיני מחזיר לך ופפך. ת"ם שם הבול תחבול פי' הנכוח בהמבכון ופפך על שעומיך: שני דברים יש כאן חבול תחבול למדך הכתוב שהם הוא נועל יהך על מהרישה בשהוא מבכים הוא משכון. כתוב אחד אומר (שמות כב) עד בא השמש תשיבנו לו. וכתוב אחד אומר (דברים כד) תשיב לו לת בעכוכו בנוח השמש. למוד מעכה שלריך להחזיר לו בשה שישן שאמר הכתוב עד בא השמש. ובבקר אתה צריך להחזיר לו יתד של מהרישה. כ"ל. (פ"א ויפ"ת) ל"ל מע"ב דכתיב כי היא כסותו לבדה ונו' במה יכבב ונו' לת מיתת בכבכות לילה לבד משפעי קרא בהמונן הפכוס. והת דכתיב עד בא השמש תשיבנו לו כיולנו נעשד שהשמש בא. אלא שני דברים יש כאן דכתיב חבול תחבול שלהה ההטול שלהה רמז למה מיהזור בלילה כדמיכים בקרא במה יכבב. והשני למה מיחזיר ביום שזה דכתיב עד בא השמש לומר להדיין הכיונו בזה שלם מועל יהך שמחייבה בכשהות מעבים לריך להשיבו. שכך פירושו כל היום עד בא השמש תשיבנו מיהיה ניד הלוה מיתחמם בהם. ובלילה מהזור ומקהם ממנו בייהיו מתוכנים מלך וע' בגמרא בפרק המקבל נב"מ: וכן אתה אומר בפועל ביומו תתן שכרו כו' ל"ל כהיב בפועל (דברים כד) ביומו מתן שכרו. למה כי עני הוא ונו' ולת יקרא עניך על ה' ויהי בך הפא. וכהיב כאן כי ניל כסותה לבדה ונו' במה יכבב הכי ניהב פונעה בו ויהי כי יצעק אלי ושמעתי כי הנון אני שני דברים יש כאן חנון זה לזה

לכלב תשליכון אותו. למה לכלב אמר הקב"ה חייבים אתם לכלבים שבשעה שהרגתי בכורי מצרים והיו המצריים יושבין כל הלילה וקוברין מתיהם והכלבים נובחין להם ולישראל אינן נובחין שנא' (שמות יא) ולכל בני ישראל לא יחרץ כלב לשונו לפיכך אתם חייבים לכלבים שנא' לכלב תשליכון אותו. מה הכלבים אחד נובח וכולם מתקבצים ונובחים על חנם אבל אתם לא תהיו כן מפני שאתם אנשי קדש שנא' ואנשי קדש תהיון לי: (ט) ד"א אם כסף תלוה את עמי. יא הה"ד (ירמיה ו) כסף נמאס קראו להם. בשעה שגלו ישראל מירושלים הוציאו אותם השונאין בקולרין והיו עכו"ם אומרים אין הקב"ה חפץ באומה הזו שנא' כסף נמאס קראו להם. מה הכסף הזה נצרף ונעשה כלי ושוב נצרף ונעשה כלי וכן פעמים הרבה ובאחרונה האדם פורכו בידו ואינו נעשה עוד למלאכה. כן ישראל. היו אומרים שאין להם תקומה שמאסן הקב"ה שנא' כסף נמאס קראו להם. כיון ששמע ירמיה זה בא לו אצל הקב"ה א"ל רבון העולם אמת שמאסת את בניך הה"ד (שם יד) המאס מאסת את יהודה ואם בציון געלה נפשך מדוע הכיתנו ואין לנו מרפא. משל למלך שהיה מכה לאשתו. אמר לו שושבינה עד מתי אתה מכה אותה אם לגרשה אתה רוצה הכה אותה עד שתמות ואם אין אתה רוצה אותה למה אתה מכה אותה. א"ל אפי' כל פלטין שלי חרב לאשתי איני מגרש אותה. כך אמר ירמיה להקב"ה אם לגרשנו אתה רוצה הכה אותנו עד שנמות שנא' (איכה ה) כי אם מאס מאסתנו קצפת עלינו עד מאד. ואם לאו מדוע הכיתנו ואין לנו מרפא. א"ל הקב"ה אפי' אני מחריב עולמי איני מגרש ישראל שנא' (ירמיה לא) כה אמר ה' אם ימדו שמים מלמעלה וגו'. אלא אמר הקב"ה אעפ"כ תנאי התניתי עמהם אם יחטאו יהא בהמ"ק מתמשכן עליהם שנא' (ויקרא כו) ונתתי משכני בתוככם אל תהי קורא משכני אלא משכוני. וכן בלעם אומר (במדבר כד) מה טבו אהליך יעקב משכנותיך ישראל ב' משכונות. ונקראו אהליך כשהם בנוים ומשכנותיך כשהם חרבים. לא מפני שאני חייב לאומות אני ממשכן להם משכני אלא עונותיכם גרמו לכם שאמשכן להם מקדשי. אילולא כן למה אני חייב שנא' (ישעיה נ) כה אמר ה' אי זה ספר כריתות אמכם אשר שלחתיה או מי מנושי אשר מכרתי אתכם לו הן בעונותיכם נמכרתם ובפשעיכם שלחה אמכם. וכן התניתי עם משה עליהם שנא' (שמות כב) אם כסף תלוה את עמי את העני עמך לא תהיה לו כנושה. ואם תעברו על המצות האלו אני ממשכן שתי משכנותיו שנא' אם חבול תחבול שלמת רעך. א"ל משה ולעולם הם ממושכנים. א"ל לאו אלא עד בא השמש עד שיבא משיח שנאמר (מלאכי ג) וזרחה לכם יראי שמי שמש צדקה ומרפא: (י) ד"א אם כסף תלוה את עמי. הה"ד (משלי כח) מרבה הונו בנשך ותרבית לחונן דלים יקבצנו יש אדם שהוא עשיר ומלוה ברבית ומכנס ממון הרבה והוא מת בלא בנים וכל הממון שלו נכנס לטמיון. מה המלך עושה באותו ממון בונה בימסאות ומרחצאות ואיצטבאות ובתי כסאות כדי שיהא לצרכי העניים הוי לחונן דלים יקבצנו. ד"א מרבה הונו בנשך זה עשו הרשע שהוא מלוה בנשך ותרבית. ולמי הוא מכנים כל הממון לישראל שנא' לחונן דלים ונאמר (יחזקאל לט) ושללו את שולליהם ובזזו את בוזזיהם. לפיכך הזהיר הקב"ה את ישראל שלא ילוו ברבית כדי שלא יאכלו אחרים את נכסיהם הרי אם כסף תלוה את עמי את העני. ד"א לא תהיה לו כנושה. הה"ד (משלי יט) מלוה ה' חונן דל ותגמולו ישלם לו. יב עד היכן עבד לוה לאיש מלוה: (יא) ד"א את העני עמך. אין בעולם קשה מן העניות שהוא קשה מכל יסורין שבעולם. אמרו רבותינו כל היסורין לצד אחד והעניות לצד אחר. רצונך לידע בא וראה כשהיה השטן מקטרג איוב להקב"ה ואומר לו נתת לו ממון ובנים ואתה חס עליהם שנא' (איוב א) הלא אתה שכת בעדו ובעד ביתו ובעד כל אשר לו ואומר (שם) החנם ירא איוב אלהים ואולם שלח נא ידך. א"ל הקב"ה מה אתה רוצה עניות או ייסורין. א"ל איוב רבון העולם מקבל אני עלי כל ייסורין שבעולם ולא עניות. כשאצא לשוק ואין בידי פרוטה לקנות מה אוכל. כיון שנתייסר מה כתיב התחיל צווח כנגד מדה"ד שנא' (שם כג) מי יתן ידעתי ואמצאהו. א"ל אליהוא מה אתה צווח לא אמרת שאינך מבקש העניות אלא הייסורין. לא אתה שבחרת הייסורין שנאמר (שם לו) השמר אל תפן אל און כי על זה בחרת מעוני. לכך קשה עניות מכל הייסורין לכך נאמר את העני עמך. אמר הקב"ה לא דיו עניותו אלא שאתה נוטל הימנו רבית הוי את העני עמך: (יב) ד"א את העני עמך. לא עמך הוא העני אלא עמי הוא וכן אמר דוד (תהלים יח) כי אתה עם עני תושיע. יג אין מדותיו של הקב"ה כמדת ב"ו. מדת ב"ו מי שהוא עשיר ויש לו קרוב עני אינו מודה בו רואה קרובו נטמן מפניו שהוא מתבייש להשיח עמו לפי שהוא עני. וכן שלמה אומר (משלי יט) כל אחי רש שנאוהו. ואומר

יד יוסף יא סנהומא ס"ו סי' י"א: יב ויק"ר פ' ל"ג. כ"ג פ"ק: יג דב"ר פ"ב סי' פ' וב"ג. סנהומא ס"ז סי' ע':

מתנות כהונה

והכי איתא בתנחומא: אבל אתם לא תהיו כן. כלו' שלא תהיה בעיניכם שנאת חנם: נצרף. מתהתכו ולצפו בכור: פורכו. שוברו: קצפת. לפי זה פירושו שקצף עד מאד ותכלוב אותנו והוא כבר במקום אחר: ימדו שמים ממעל וגו' גר' ושיפיה דקרא גם אני אמאס בכל זרע ישראל: שלמת רעך. הבה"מ נקרא ירושת שלמה: לטמיון. לאוצר המלך כי כן המימום שמי שמח בלא יודע המלך עגל סיופה: בימסאות. ענין מרחצאות ואיצטבאות מקום ישיבת בני אדם וכו' בערוך ערך אסטווה: עבד לוה. כביכול כאלו הקב"ה הלוה שיהי' החונן כדל הוא המלוה ה': הוי את העני עמך. כלומר לשיך מוסיף על העני כי אתם כמותו ודרשו חז"ל המעטים עצמם: אלא עמי. דייק מדכתיב את עמי את העני קרי ביה עמי ועמדי

ענף יוסף

(יא) מקבל אני עלי כל יסורין שבעולם ולא עניות כו'] קשה דמתוך סכסות משמע שאיוב נתנסה בשניהם ג"כ דכתיב הנה כל אשר לו בידך. וכן שתקנו שלשת רעיו ליתן לו אין קיימים אתם ואין נוז אמר. וי"ל שלא העני כל כך עד שהוצרך לבריות. והוא שאמר במדרש כשאצא לשוק ואין בידי פרוטה לקנות מה אוכל

עץ יוסף

שאתם תרומה פי' שאתם חביבים ונקיים לי: והכלבים נובחים להם כמו שאחז"ל כבנים צועקים מלאך המות בעיר. ולישראל אף שהיו בקרב מתי המצרים וכן מצרי שמת בבית ישראל לא היו נובחין. ודכתיב ולכל ב"י לא יחרץ כלב לשונו: מה הכלבים אחד נובח וכולם מתקבצים ונובחים כו'. המדרש רוצה ליתן טעמיות עוד למקרא שלאחריו והיינו פסוק לא תשא שמע שוא. והג"ר אבל אתם לא תהיו כן כלו' להתעבר על ריב לא לכם אף אם אחד נועק ומוסר מריבה בעדות שקר על מי. לא תקבלו ותאמינו בו להמשך אחריו. ובענין זה יפה מדמהו לנביחת הכלבים כמו שהם נובחים על חנם ומסבבים אחר המתחיל לנבוח בהגם. כן הוא קבלת העד שקר שבדה מלבו דבר שוא על אחר. כי אתם אנשי קודש ולא יאות לכם מדה פחותה ובזויה כזאת (יפ"ת): (ט) הה"ד כסף נמאס כו'. בא ליתן טעם למה שאמר לא תהיה לו כנושה ולא קאמר לא תגוש. וגם ליתורא דהכל תחבול. וקאמר שרמז שאם כסף תלוה וגו'. אז לא תהיה לו כנושה. כלו' לא תהיה בגלות ממושכן כנושה. ואם תעברו על מצות אלו יהיה ביהמ"ק ממושכן ותתמשכן בעונש. והיינו אם חבל תחבול כדרים בסמוך. ונקט הה"ד כסף נמאס קראו להם וגו' שנגד מה שחטאו במצות הכסף נתקיים בנ'ותם שנקראו כסף נמאס מדה כנגד מדה וכדלעיל פ' ג'. ואידי דמייתי ליה מסרש: בקולרין בשלשלאות: מה הכסף הזה נצרף כו'. הכוונה אל השנים הנשארים אחר הצריפה שאחר שמגיעים לתשובה הכסף עוד מצרפים השנים ומוציאים ממנוקלת כסף שמגיעין למלאכה. וכן השנים הנשאר כשיוצרף עוד עד בבאחרונה נבאהו שנים שנכרך ונשבר ביד ולא יצליח למאומה. וזהו נמאס לי המשל בהוא נעתק וכמם נידים: שנא' כסף נמאס קראו להם וגו' כי מאס ה' בהם: אם לגרשה אתה רוצה. אלא שאינך יכול כי כלי שנשתמש בו המלך לא ישתמש בו הדיוט. הכה אותה עד שתמות: ואם אין אתה רוצה לגרשה כי אם תפלא בה עוד. א"כ למה אתה מכה אותה: שנא' כי אם מאס מאסתנו כו'. וכמו שדרשו בסוף איכה אם מאיסה היא לית סבר ואם קציפה היא אית סבר דכל מאן דכעים סופיה לאתרציא. ח"ש המדרש אמר ירמיה להקב"ה אם לגרשנו כו' שנא' כי אם מאוס. כלו' אם רצונך לגרשנו מאוס מאסתנו ואין תקוה א"ו הכה אותנו עד שנמות. ואם היא מהמת קצף. וכל קצף סופו להתרצות. וא"כ ראוי להיות בשיעור ומדה. והרס עד יאבד לגמרי מדה ופיעור כמו שדרשו חז"ל בכל מהדך בכל מדה ומדה שהוא מודד לך הוי מודה לו מאד מאד: ואם לאו מדוע הכיתנו ואין לנו מרפא. זהו טעם למה שאמר לעיל הה"ד המאוס מאסת את יהודה בתמיה שזה לא יתכן וא"כ מדוע הכיתנו ואין לנו מרפא כמואס אותנו לגמרי: אעפ"כ כלו' אף שאין אני מגרש אותם לעולם אעפ"כ תנאי התניתי בתוכית אותם כשיהיו רעים שיהא ביהמ"ק מתמשכן עליהם. וכמו שע"י המשכון האדם מתאמן שישלחם חובו כי הוא חפץ במשכונו. כן ע"י הורבן הבית יבאו כל ב"י אחרי ה' מפני השגחה הגדולה שהיה באמצעותו: שנא' ונתתי משכני בתוככם כו'. כלו' שאחז בתוככם בית המקדש שהוא נכון ומזומן להתמשכן אם תחטאו. אבל אם בחקתי תלכו וגו' אזי יהיה תועלת המשכן להשרות שכינתי: שני משכנות דהל"ל אהליך ומשכנותיך למה לי כדלקמן בבמ"ר פ' י"ב. והשני משכנות נוח א' משכן שילה. ב' מקדש ראשון ושני שהם בית אחד לא' נחשבו דתרוייהו שם מקדש: אהליך כשהם בנוים כאומר אהל שבן באדם. משום שהם כאהל לשבת: כשהם חריבים נאו זוקא אלא כלו' כל שם הזמן שהם חרבים לעולם אשלו נבנים קרי נגו כגי: לא מפני שאני חייב כו'. כלומר בלא יחשוב שבלדקות העכו"ם זוכים בישראל על דרך ד' ססיעות הללו ודמותם עשו. כי ה' פורע להם שכרם ולא נשאר להם חוב עליו וכמ"ש ז"ל גבי ושער ריסה כעמר נקי: הן בעונותיכם נמכרתם כו'. הרי שהקב"ה אינו חייב לשום אדם רק שהעונות ישראל גורמים שימכרם: אני ממשכן ב' משכנות שנא' אם חבל תחבול שלמת רעך. קרי לביהמ"ק שלמה מפני המשכן שנקרא אהל על שנעשה מיריעות. וגם המקדש נקרא ירושת שלמה. ופי' רעך ע"ד רעך ורע אביך: ולעולם הם ממושכנים. לעולם לאו דוקא. אלא פי' אם יעמדו כן עד שיזכו ישראל לגדיון ואם לא ייטיבו מעלליהם יהיה ממושכן. וקאמר ליה הקב"ה עד שיבא בן דוד שירום שאפי' לא יזכו יש קץ שיבא בן דוד כאומרם זכו אחישנה לא זכו בעתה. והיינו וזרחה לכם יראי שמי שמש זה משיח שנקרא שמש (שנאמר כסאו כשמש נגדי. וכתיב לפני שמש ינון שמו). צדקה. כי בצדקה ותסד יגאלו אפילו לא יזכו כולם וכן מדמוכיר בסוף הענין הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא לפני בא יום ה' וגו' משמע בקץ אחשיה: (י) הה"ד מרבה הונו כו'. בא ליתן טעם למאמר עמך. וכמו לגרם אם תהיה מלוה לעמי מכספך תתבונן מאד באופן ההלואה. והיינו שמזכיר מהרבית כי בזה האופן יכול להיות שכל כספך שהרבית ע"י הרבית והיה עד עתה עמך. יהיה את העני ונמסרם: יש אדם שהוא עשיר. מפני שרוב היתלים ברבית נכסיהם מתמוטטים כמ"ש בנחלה. לכן קאמר כי פעמים ימצא מי שמלוה ברבית ירבה עשרו. אבל על כל זה לא יצלח: והוא מת בלא בנים כלו' דפעמים הוא מת בלא בנים. והכתוב מדבר מאחד מהעונשים. ואלתם מפורשים הם ביחזקאל י"ח: לטמיון פי' לאוצר המלך כי כן הנימוס במי שמת בלא יורש המלך נוטל ירושה: בימסאות בלשון יוני מזנה (מוסף הערוך) והסמדתי את במותיכם ת"י בסוסיכון: ואיצטבאות מקום ישיבת בני אדם: כדי שיהיה לצרכי העניים מדה כנגד מדה במפני שהוא גזל העניים במה שנטל מהם רבית. לכן ירבה ממונו מי שיטיב עמו לעניים: הה"ד מלוה ה' חונן דל. משום דק"ל אמאי לא קאמר לא תגוש כדלעיל ס"פ ט' כמי השמו לאגרוזי דלדיוקא אתא לומר לו לא תהיה כנושה. אבל אתה כנושה לה' כי מלוה ה' חונן דל. עד היכן כלו' ראה גודל שכרו עד היכן עד עבד לוה לאיש מלוה כי כביכול ה' לוה ממש והוא נשמע לקול לעקתו כמו שעבד לוה לאיש מלוה שנכנע אליו: (יא) ד"א את העני עמך אין בעולם כו'. עתה בא ליתן טעם למאמר עמך. וקאמר דה"ק אשר אתה ידעת עם לבבך גרם העני דהכל יודעין דקשה עניות מכל יסורין: לצד אחד כלו' ששקול כאותה כאילו שקולים זה כנגד זה בכף מאזנים: אמר לו הקב"ה מה אתה מבקש. נלמד מתשובת מענה אליהוא לאיוב השמר אל תפן אל און כי על זה בחרת מעוני. וכיון דאמר ליה אתה בחרת מכלל שנתן לו הקב"ה הבחירה בידו: מקבל אני עלי כל יסורין שבעולם. מפני שהעניות שקול כנגד כל היסורין על כן בחר ביסורין מבעניות: ולא עניות דלא אבד איוב אלא המקנה ולא הקרקעות והממון: לכך נאמר את העני עמך. כמו שפירשתי בריש הסימן: אמר הקב"ה כו' זהו דרש אהך לא די שהוא עני אלא שהוא מוסיף עניות עמך במה שאתה נוטל ממנו רבית: (יב) לא עמך הוא העני כו'. דיפא דקרא קדרים את בני את העני עמך פלוני העני עמך אלא עמי. כלו' שהאדם מתרחק מהעני והקב"ה מקרבו וקרא אותו עמי כדמפרש. ודרש מלת עמך כמו מלת לא שלאחריו. עמך לא: כי אתה עם עני. ודרש ליה כמו עמי

מוריס

ואומר (שם יד) גם לרעהו ישנא רש. וכן איוב אומר (איוב יט) הדלו קרובי וגו'. ואם היה עשיר הכל נדבקים בו ואוהבים אותו שנאמר (משלי יד) ואוהבי עשיר רבים. אבל הקב"ה אינו כן. מי הם עמו העניים רואה לעני ונדבק בו. רצונך לידע ראה מה כתיב (ישעיה סו) כה אמר ה' השמים כסאי מה כתיב אחריו (שם) ואל זה אביט אל עני וגו'. וכן משה אומר לישראל (דברים ז) לא מרבכם וגו' חשק ה' וכתיב כי אתם המעט מכל העמים. וכשיתרצה לציון על מי הוא מרחם תחלה על העניים שנאמר (ישעיה יד) כי ה' יסד ציון ובה יחסו עניי עמו. וכן (שם מט) כי נחם ה' עמו ועניו ירחם. הוי את העני עמך. אין העני עמך אלא עמי לכך נאמר (תהלים יח) כי אתה עם עני תושיע: (יג) לא תשימון עליו נשך. לא תנשוך את העני כשם שנשך הנחש את האדם ועקרו לו ולתולדותיו. וכן אתה לא תראה את העני שיש לו בתים או שדות או כרמים או עבד או אמה ואתה עוקף עליו ונוטלו הימנו לכך כתיב לא תהיה לו כנושה. לא תנשכנו לא תהיה כנחש שהוא ערום לרעה. (ויקרא כה) אל תקח מאתו נשך ותרבית ויראת מאלהיך. לא תאמר לו שאל לך אני מלוה אותך. ולמחר רבית עולה ואתה נוטל את שלו. ומעלה אני עליך שחבלת בו שנא' אם חבול תחבול שלמת רעך. מיכן אתה למד שכל מי שנוטל רבית מישראל אינו ירא מן המקום. משל למי שרצח והביאוהו לפני השלטון כיון שקרא את נוטרין שלו אמר עד עכשיו חי. כך כל מי שנוטל רבית מעלה עליו הכתוב כאילו עשה את כל הרעות והעבירות שבעולם שנא' (יחזקאל יח) בנשך נתן ותרבית לקח והקב"ה אומר עד עכשיו הוא חי. (שם) וחי לא יחיה את כל התועבות האלה עשה מות יומת דמיו בו יהיה. אבל מי שהוא מלוה בלא רבית מעלה עליו הקב"ה כאילו עשה כל המצות שנא' (תהלים טו) כספו לא נתן בנשך וגו': (יד) ד"א את העני עמך. הה"ד (שם עה) כי אלהים שופט זה ישפיל וזה ירים. למה דומה העוה"ז לגלגל שבגנה כלי הרם שבו התחתונים עולים מלאים והעליונים יורדין ריקנין. כך לא כל מי שהוא עשיר היום הוא עשיר למחר ולא מי שהוא עני היום עני למחר. למה שגלגל הוא העולם. (דברים טו) כי בגלל הדבר הזה א"ר אחא שגלגל הוא העולם שנאמר (משלי כ) מזרה רשעים מלך חכם וישב עליהם אופן ואין אופן אלא גלגל שנא' (שמות יד) ויסר את אופן מרכבותיו. אשרי כל מי שידו פשוטה לעניים ראה מה כתיב (משלי כב) עשיר ורש נפגשו עושה כלם ה'. וכן (שם כט) רש ואיש תככים נפגשו מאיר עיני שניהם ה'. העני קנה חיי העוה"ז והעשיר קנה חיי העוה"ב. ועני שפשט ידו ואין בעה"ב רוצה ליתן לו עושה כלם ה'. מי שעשה את זה עשיר הוא עתיד לעשותו עני ומי שעשה את זה עני הוא עתיד לעשותו עשיר. אין לך מדה קשה מן העניות שכל מי שהוא מדוקדק בעניות כאילו דבוקים בו כל יסורים שבעולם וכאילו באו עליו כל הקללות שבמשנה תורה ואמרו רבותינו אילו נתקבצו כל ייסורין לצד אחד והעניות לצד אחד העניות מכרעת לכולן: (טו) לא תהיה לו כנושה. בא וראה כל מי שהוא מלוה ברבית עובר כל העבירות שבתורה ואינו מוצא מי שילמד עליו זכות. כיצד אדם שחטא אחת מכל העבירות ועומד לפני הקב"ה בדין המלאכים עומדין אלו מלמדים זכות ואלו מלמדים חובה שנא' (דה"ב יח) ראיתי את ה' יושב על כסאו וכל צבא השמים עומדים על ימינו ושמאלו אבל מי שמלוה לישראל ברבית אין אחד מהם מלמד לו זכות שנאמר (יחזקאל יח) בנשך נתן ותרבית לקח וחי לא יחיה. וכל אדם מישראל שמלוה לחבירו ואינו נוטל רבית כאילו קיים כל המצות שכן דוד אומר (תהלים טו) ה' מי יגור באהלך וגו' וכתיב כספו לא נתן בנשך וגו': (טז) ד"א לא תהיה לו כנשה. יד הה"ד (שם קיב) טוב איש חונן ומלוה יכלכל דבריו במשפט. טו בא וראה כל בריותיו של הקב"ה לוין זה מזה היום לוה מן הלילה והלילה מן היום ואינן דנין זה עם זה כבריות שנא' (שם יט) יום ליום יביע אומר. הלבנה לוה מן הכוכבים והכוכבים מן הלבנה. וכשהקב"ה רוצה אינם יוצאים שנאמר (איוב ט) האומר לחרס ולא יזרח ובעד כוכבים יחתום. האור לוה מן השמש והשמש מן האור שנא' (חבקוק ג) שמש ירח עמד זבולה. החכמה לוה מן הבינה והבונה מן החכמה שנאמר (משלי ז) אמור לחכמה אחותי את. השמים לוין מן הארץ והארץ מהשמים שנא' (דברים כח) יפתח ה' לך את אוצרו הטוב את השמים. החסד לוה מן הצדקה והצדקה מן החסד שנא' (משלי כא) רודף צדקה וחסד. התורה לוה מן המצות והמצות מן התורה שנא' (שם ז) שמור מצותי וחיה. בריותיו

של

יד יוסף יד שנמוא"ס ס"ז סי' י"ב: טו שוח"ט מזמור י"ט:

ענף יוסף

אוכל משמע שאין קפידה אלא שלא יצא למידה זו שיהא הסר להם (ת"נ): (יד) [שגלגל הוא שחוזר בעולם] וה"ק כ"ה עושה ספר דבר פי' חך תמיד את הגלגל שלא יהא מי שהוא עשיר היום עשיר למחר ולא מי שהוא עני היום עני למחר שהוא נמצא שכולם שוים הם בנסיון. ואף שיש מבני אדם שיש להם עושר וכבוד

מתנות כהונה

ועתידי העני: ק"ג הוי את עמי את העני: **לא תנשכנו כו'**. כנחש דרש נושיקון כנושך את כהנים: **שחבלת**. ל' חבלה ופגע ונשך והחבול דרש ל' חשיכה נחש וחבלת פגע וחבורה: **נוטרין**. בערוך פי' ספריו וע' לעיל ד' נ"ד ע"ד: **עד עכשיו חי**. בתמיה והרגנו מיד: **גלגל שבגנה**. גלגל על הבור שבגנה שממלאים ממנו להשקות הגנה: **רש ואיש תככים נפגשו כו'**. פ' ב"ז טויק"ר פ' ל"ד: **על ימינו ושמאלו**. ודרשו חז"ל וכי יש ימין לפני הקב"ה אלא אלו מיימינים לזכות ואלו משמאילים לחובה: **יביע אומר**. וסיפא דקרא אין אומר ואין דברים:

והשב

עץ יוסף

בחזי"ק: **וכן שלמה אמר כו' וכן איוב אמר**. שלמה ואיוב באו ללמד ממיות סידוע וראו בגוף מדתו של ב"ו לכך הביא ראיה מהם ביותר מאלו אדם אחר אמרן: **וכן איוב אומר** כו' אע"ג דלא הוה עני לגמרי כמ"ש לעיל סי' י"א מ"מ ע"י שנאבד עשרו הראשון נחשב כעני בעיניהם ונתרחקו ממנו: **הדלו קרובי** פירושו שהכהיהו קורבתם וכאילו חדלו מלהיות קרוביו: **מי הם עמו העניים**. פי' שמודה בקרבתם ועשה אותם עם קרובו: **רואה לעני ונדבק בו** הפך האנשים שרואים העני ונטמנים מפניו וכו': **לא מרובכם** מכל העמים כו' כי אתם המעט. שאתם ממעטים עצמכם והו מדת ענוה להחשב בעיני עצמו כעני ונכה רוח: **וכן כי נחם ה' עמו**. שפי' עמו היינו עניו כדלעיל סי' ה': **לכך נא'** כי אתה עם עני תושיע. דלעיל הזכירו למדרש כמו עם עני בחזי"ק. והשתא מייתי ליה לפשטיה בפירושו פשטי פשט תהלה: **(יג) לא תנשוך** את העני. פירוש נשך ענין נשיכה. לפי שהרבית נושך ואוכל ואמר שרמז לנשיכתו מנחש. שלא יעשה כמו שנשך הנחש את האדם ועקרו לו ולתולדותיו. והיינו שלא הראה העני שיש לו בתים וכו'. נמצא שעקרו לו ולתולדותיו שמאבד הממון שביתו ונעקר מנחלת שדהו ומפסיד הוא ותולדותיו נחלתם הראויה להם: **כשם שנשך** הנחש מה שהזיק לאדם בחלקת שפתיו קרי נשיכה וכן ענין הנותן ברבית שלא בעקיפין ומסיתו שיקח ברבית ליפול נחלתו: **עוקף** לשון ערמומית (ערוך) ובמדרשים ההרים נרם שוכף עליו: **לכ"ב לא תהיה לו כנושה**. דרמיז שלא יתחכם עליו ליפול נחלתו כדלעיל סימן ו': **לא תנשכנו** לא תהיה כנחש כו'. דרים טעם אחר למה שנאמר לשון נשך לרמוז לנחש לומר שלא יהיה ערום כנחש דהיינו שלא יאמר לו שאל לך אני מלוה אותך וכו': **לא תאמר לו שאל כו'**. פירוש מערים להלוותו שהלוה בחנם בלא רבית ולמחר שהוא רואה שהממון יוצא מתחת ידו הוא מבקש אותם. והוא מעלה עליו רבית בעל כרחו. ודרים לה מלא תקח מאתו נשך. משמע דאפי' לא התנה עמו ברבית בשעת הלואה לא יבא ליקח ממנו אח"כ: **שנא' אם חבל** תחבול. רמוז נמי לענין הכלה שנחשב כאילו שופך דמים: **מכאן אתה למד** מלא תהיה לו כנושה ילוף זה כדלעיל סי' ו' ושם פירשתי ע"ש: **נוטרין** פי' נזר דינו. וכל' לע"ז דעקרעם: **אבל מי שמלוה בלא** רבית כו'. כדי לסיים בדבר טוב נקט הך מילתא: **כאילו עשה כל המצות** כו'. עי' לעיל סי' ג': **(יד) הה"ד כי אלהים שופט** כו' דרים עמך שישגיח העשיר להטיב לעני כדי שג"כ ייטיבו עמו. כי העניות גלגל הוא שחוזר בעולם. ורמז לדמיון הגלגל מייתי כי אלהים שופט זה ישפיל וזה ירים דמשמע שזה לעומת זה כשזה ישפיל זה ירים והיינו ככלים שבגלגל שכשאלו מתרוקנים אלו מתמלאים: **גלגל שבגינה** גלגל על הבור שבגינה שממלאים ממנו להשקות הגינה: **כלי חרס** שבו פי' הכלי חרס שתלוין בגלגל על ההבל למלאות בהם מים מן הבור בהעליונים ירדו ויתרוקנו כשיגיע במקום המעלה והתחתונים יעלו מלאים אחרי היותם בתכלית השפלות: **כי בגלל הדבר הזה**. דרשו ל' גלגל: **מזרה רשעים** מלך חכם. פי' שהקב"ה שהוא המלך החכם מזרה הרשעים ומסבב הגלגל עליהם לרעה: **אשריו כל מי שידו פשוטה** כו'. מפרש את העני עמך שעמך אתה מטיב בהסיבך לעני בקונה על ידו חיי עוה"ב ועה"ז אמר אשריו כל מי שידו פשוטה לעניים: **העני קנה** חיי העוה"ז. זהו פירוש למאי דסליק מיניה דהיינו רש ואיש תככים כו'. דאיש תככים היינו מי שעושה צדקה מאיר עיני שניהם פ' זה קנה חיי שעה כו' כדלקמן טויק"ר פ' ל"ד. ומ"ש ועני שפשט ידו כו' זהו פירוש לעשיר ורש נפגשו כו': **זה קנה** חיי עוה"ז. בשביל שנתן לו הצדקה נתן לו חיי שעה: **ומי שעשה** את זה עני כו'. ור"ל שישגיח העשיר מזה לזה כי העשיר יאבד עשרו ומתרכבו יתמלא העני. אמר שלא רצה להטו בעשרו: **ואין לך מדה** קשה מן העניות. מפרש עמך באופן ג' היינו שהעני לעולם שותף עמך ביסורין. משום דאין אדם שאין לו יסורים כדלעיל בב"ר פ' נ"ב נמצא שהעני לעולם שותף לך ביסורים: **שבמשנה תורה** שכן מבוטות מעל סורם ככגים ודייק זה לפי שמסרים והתמכרתם שם לעבדים ולשפחות ואין קונה. ולמה באותה הקללה שידלו ישראל עד למאד עד שימכרו את נפשם לעבדים ולשפחות. ומדמוכיח אותם בזה באחרונה ע"כ לפי שהיא שקולה כנגד כולם (תו"ג): **העניות מכרעת** לכולן להיות שקול ככולם: **(טו) בא וראה** כל מי כו'. שאין מלמד עליו זכות והיינו כנושה שהכל שונאים אותו כאומר לא שיהי ולא נשו כי כלה מקללי. וה"ק לא תהיה בעבורו שנאוי למעלה כנושה כשלא תשים נשך. הא אילו תשים נשך תהיה שנאוי על הכל: **בא וראה** משום שהוא קצת רחוק שבשביל עון רבית לא יהא לו מלמד זכות לכך אמר בא וראה שכך הוא האמת (תו"ג): **מימינו ומשמאלו** ואי' בגמרא ובמדרש וכי יש ימין ושמאל לפני הקב"ה כו' אלא מיימינים שמלמדין זכות ואלו משמאילים שמלמדין חובה וכדאי' בהגהות סדר זו: **וחי לא יחיה** מכפילות הלשון קמפיק כדאיתא לעיל משל לאחד שהיה אלטנין שלו נקרא לפני המלך כו': **שכן דוד אומר** ה' מי יגור באהלך. דייק מדכתיב עושה אלה לא ימוט לעולם. וכדדרש ר"ע אפילו אחת מאלה: **(טז) הה"ד טוב** איש חונן ומלוה. פירש שלא ישכח מה שנראה לעינים שבריותיו של הקב"ה לוין זה מזה בלא רבית. ונושה לשון נשיתי טובה. ומייתי סמך טוב איש חונן ומלוה יכלכל דבריו במשפט שפירושו שיכלכל עמו כפי המשפט והסדר הנוהג בעולם. והיינו כמו שהבריות מלוין זה לזה בלא רבית כן הוא יהיה חונן ומלוה: **בא וראה** ר"ל שיש לו ללמוד מטבע העולם שבריות כולו כאיש אחד מקושר קצתו בקצתו לכן יקבל זה מזה תועלת כפי מה שחסר בו וצריך לקבל מזולתו וכ"ש האנשים שדומים יותר זה לזה שראוי שיחשבו שכולם כאיש אחד וראוי שיקבל תועלת זה מזה כפי מה שצריך לו. וקורא תועלת הבריות זה מזה והכנס זה כנגד זה לקבל תועלת ממנו כאילו לוים זה מזה כדרך משל: **היום לוה מן הלילה כו'** שנגבול היום השוה והלילה השוה הוא שנים עשר שעות. ומתקופת ניסן עד תקופת תמוז שהיום גדל והולך נמצא כאילו הוא לוה מן הלילה שנכנס בתחומו. ומתקופת תשרי עד תקופת טבת שהלילה גדל והולך נמצא כאילו לוה מן היום. וכאילו פורע לו היום מה שלוה ממנו. וכדמפרש בשוח"ט וילקוט מזמור י"ט: **היום לוה מן הלילה כו'** היינו הימים שמתקופת ניסן עד תקופת תמוז כמש"ל וא"כ סתים לן בעל המאמר כרבי יהושע דאמר בניסן נברא העולם: **שנא' יום ליום יביע אומר** ר"ל שהימים של תקופת ניסן יגנו אומר שיפרעו אותה. ולילה ללילה יחוה. דעת שיפרעו כדרך בימי תקופת תמוז פורעין לימי תקופת ניסן שלכויהם (תו"ג): **הלבנה לוה מן הכוכבים** שבאמצע החדש הלבנה מאירה ואז הכוכבים כמעט אינם נראים. ובקצת החדש הכוכבים נראים והירח נסתר ודומה כאילו לוים זה מזה: **וכשהקב"ה רוצה אינן יוצאין** כו' כלו' כי יודעים ומרגישים שכל אורם מיד ה'. וכשהוא רוצה לוקח אורם מכל וכל. וכן בני אדם לא ירינו זע"ז שכשהקב"ה רוצה לוקח עשרם מכל וכל: **האור לוה מן השמש** כו' האור של מטה שהוא בריה בפ"ע והשמש מעורר האור שיאיר והשמש מקבל מהאי אור של מעלה כמ"ש שמש ירח עמד זבולה וס"ד לאור חציך יהלכו: **החכמה לוה מן הבינה** כו' החכמה הוא מה שמקבל מרבו צריך לבינה להבין דבר מתוך דבר ולדמות מלתא למלתא ואין בינה בלא חכמה שנא' אמור לחכמה אחותי את ומודע לבינה תקרא: **השמים לוים מן הארץ** כו' הגשמים המתהווים מהאדים העולים מן הארץ. וזהו מה שהשמים לוים מן הארץ ובמה שעלייתן הוא ע"י תנועה השמיימית זהו מה שהארץ לוה מהשמים וזהו יפתח וגו' את השמים לתת מטר ארצך בעתו. הרי שהמטר בא מכח שניהם: **החסד לוה מן הצדקה** כו'. שפעמים תדחה הצדקה מפני ג"ח כגון מת מצוה שקבורתו תדחה מצות הצדקה ופעמים הצדקה תדחה הג"ח שאם היה הולך להכנים כלה וכיוצא ופגע בעני שמבקש פרנסה שמחויב לטפל בפרנסתו. והביא ראיה מפסוק רודף צדקה וחסד שמשמעו שפעמים נדחים ונדחים שמה זה מפני זה: **התורה לוה מן המצות** כו' שקלא מלות: דתום מפני

ק"ס

של הקב"ה לוין זה מזה ועושים שלום זה עם זה בלא דברים. ובז"ו לוה מחבירו ומבקש לבולעו ברבית ובגזל. ואלו שנוטלין רבית אומרים להקב"ה למה אין אתה נוטל מעולמך שכר שהבריות בתוכו. שכר הארץ שאתה משקה. שכר הצמחים שאתה מעלה. שכר המאורות שאתה מאיר שכר הנשמה שנפחת. שכר הגוף שאתה שומר. א"ל הקב"ה ראו כמה הלויתי ואיני נוטל רבית ומה הלותה הארץ ואינה נוטלת רבית. אלא אני נוטל הקרן שהלויתי והיא נוטלת את שלה שנא' (קהלת יב) וישוב העפר על הארץ כשהיה והרוח תשוב אל האלהים אשר נתנה. אוי למי שנוטל רבית מה נאמר בו בנשך נתן ותרבית לקח וחי לא יחיה. משל למלך שפתח לאחד אוצרו התחיל מונה בו עניים הורג בו אלמנות מבזה בו אביונים מפשיט בו בני אדם ועושה אותם ערומים ועושה בו חמס וגזל וממלא אותו שקר ומפסיד אוצרו של מלך. כך הקב"ה פותח אוצרות ונתן לבריות מכספו וזהבו שהם שלו שנא' (חגי ב) לי הכסף ולי הזהב. התחיל עני שהוא לוה מן העשיר נוטל הימנו רבית. הורג בו אלמנות אם לותה ממנו אלמנה הרי הוא דוחקה ליטול הימנה רבית. מבזה בו אביונים אם בקשו ממנו צדקה הרי הוא מדקדק עמהם. והאלהים אומר (משלי יז) לועג לרש חרף עושהו. מפשיט בו ערומים. אם חייב לו מנה או יותר נוטל טליתו הימנו ויושב ערום ומתבייש. ועושה בו חמס וגזל. שהם מוסרים בידו משכונם והוא בולעם. והקב"ה אומר (ישעיה לג) הוי שודד ואתה לא שדוד. הקב"ה נתן לו ממון של אמת ועושה אותו שקר שנאמר (הושע י) חרשתם רשע עולתה קצרתם. לכך אתם עוברים מן העולם שנא' (משלי י) כעבור סופה ואין רשע. לכך הקב"ה מזהיר בתורה אם כסף תלוה את עמי. ואם אינו משלם לך דייך שאני קורא אותו רשע שנא' (תהלים לז) לוה רשע ולא ישלם. וצדיק חונן ונותן. זה הקב"ה שמזהיר את ישראל ואומר להם אם חבול תחבול שלמת רעך החזירהו לו שלא יצעק לפני שנאמר והיה כי יצעק אלי וגו'. וכן דוד אומר (תהלים מא) אשרי משכיל אל דל. וכן שלמה אומר (משלי כב) אל תגזל דל כי דל הוא למה כי ה' יריב ריבם וקבע את קובעיהם נפש: (יז) אלהים לא תקלל. רמ"א על הכל הזהיר הקב"ה על דייני ישראל שהם מלמדים אותן משפט ועל הנשיא שנא' אלהים לא תקלל. וכן אתה מוצא שלא לקה קרח ועדתו אלא על שפשט ידו במשה ואהרן. וכן אנשי ירושלים לקו על שבזו הנביאים שנאמר (דה"ב לו) ויהיו מלעיבים במלאכי אלהים וכתיב (ירמיה ה) חזקו פניהם מסלע מאנו לשוב. לכך הזהיר הקב"ה על כבודן של זקנים ושל צדיקים וכה"א (משלי א) להבין משל ומליצה דברי חכמים וחידותם. למה הזהיר עליהם לפי שהם מזהירים את ישראל מן ע"ז ע"כ נאמר ובכל אשר אמרתי אליכם תשמרו ושם אלהים אחרים לא תזכירו מה כתיב אחריו שלש פעמים בשנה. קבע אלהים ג' רגלים חג המצות שבו עשה נסים להם במצרים. חג הקציר שבו ניהנה תורה לישראל שאוכלים פירותיה בעוה"ז שנא' (שם ז) טוב פרי מחרוץ ומפז. חג האסיף שבו האלהים ממלא בתיהם ברכה שנא' (שם ג) כבד את ה' מהונך. לכך הוא אומר ראשית בכורי אדמתך: (יח) ד"א אם כסף תלוה את עמי. טז הה"ד (שם כח) נבהל להון איש רע עין זה קין שהבהיל עצמו ליטול העולם. כיצד כשהיה עם אחיו שנא' (בראשית ד) ויהי בהיותם בשדה יז אמרו זה לזה בא ונחלוק העולם. אמר קין טול אתה את המטלטלין ואני הקרקעות. חלקו ביניהם נטל הבל את המטלטלין וקין את הקרקעות וחשב להוציאו מן העולם. היה הבל מהלך בעולם וקין רודפו ואמר לו צא מתוך שלי והיה הולך להרים ואומר צא מתוך שלי עד שעמד עליו והרגו הוי נבהל להון איש רע עין זה קין שהיתה עינו רעה באחיו. ולא ידע כי חסר יבואנו. ומה חסרון הגיע לו שא"ל הקב"ה (שם) נע ונד תהיה בארץ. ומה כן שכל מקום שהלך הקב"ה היה מביא לו רעה לרגליו והחי' מבין אותו ורודפין אחריו עד שמוציאין אותו. ושלמה קורא עליו (קהלת ו) אם יוליד איש מאה יח זה קין שהוליד מאה בנים. ושנים רבות יחיה שהיה כמו שהיה אדם. ורב שיהיו ימי שניו שהוסיף ימים על ימי אביו תשכ"ז שנים. ונפשו לא תשבע מן הטובה שלא תשבע נפשו בממונו שנא' נע ונד תהיה בארץ. וגם קבורה לא היתה לו יט שהיה תלוי ברפיון ובא המבול ושטפו. אמרתי טוב ממנו הנפל זה הבל אחיו שעמד עליו והפילו הרוג בשדה. ד"א נבהל להון כ זה עפרון. בשעה שמתה שרה והיה אברהם מבקש מקום לקבורה א"ל שמעוני ופגעו לי בעפרון בן צוחר. מיד הלכו ומינוהו כא אותו היום אסטרטינוס עליהם. אמרו לו מכור את המערה לאברהם. א"ל איני מוכרה לו. אמרו לו אם אין אתה עושה אנו מעבירין אותך מן אסטרטינוס שלך. מיד עמד אברהם ושקל לו. א"ר חמא כב כל שקל האמור בתורה סלעים ובנביאים ליטרין ובכתובים קנטירין אמר ר' יהודה בן פזי חוץ משקלי עפרון שהיו קנטירין. מה היה אמר עפרון לאברהם אם אתה נותן לי ד' מאות שקל כסף מן סחורת ביתך אתה נותנה לי. וע"י שהכניס עין רעה בממונו של אברהם חסרו הכתוב וי"ו. הוי ולא ידע כי חסר יבואנו האיש שעינו רעה חסרו הכתוב וי"ו. ולא עוד אלא שלא נקראת המערה לשמו אלא לשמן של בני חת שנא' (בראשית כה) אשר קנה אברהם מאת בני חת. מעפרון אינו אומר אלא מאת בני חת. ד"א נבהל להון זה עשו. בשעה שמת יצחק באו יעקב ועשו וחלקו את הכל. אמר יעקב רשע זה עתיד הוא ליכנס הוא ובניו למערת המכפלה ויהא לו חלק ודירה עם הצדיקים הקבורי' בתוכה. כג מיד עמד ונטל את כל הממון שהיה בידו ועשה אותו כרי. ואמר לעשו אחי חלק שיש לך במערה זו תרצה או הכסף והזהב הזה. באותה שעה אמר עשו ח"ו בית קבורה מצוי בכ"מ ובשביל קבר אחד שיש לי במערה אני מאבד כל הממון הזה. מיד עמד ונטל כל אותו הממון ונתן לו חלקו. הוא שיעקב אומר ליוסף בקברי

יד יוסף טז תנחומא ס"ז סי' י"ג : יז ב"ר פ' כ"ב · תנחומא בראשית סי' ט' : יח קה"ר : יט ב"ר פ' כ"ב ופ' ל"ב : כ ב"ר פ' נ"ח. תנחומא ראה : כא ב"ר פ' נח : כב ב"ר פ' נח. י"ל אסוק והלא לעיל. ירוש' פ"ק דקדושין. תנחומא וירא וכו'. בכורות ל'. שם קמא דבכי פ"א. ילקוט חיי שרה : כג ב"ר פ' ק' תנחומא ויחי. פסיקתא רבתי פ"ג. פדר"א פ' ל"ח. סדר היטב סוף ויגש :

מתנות כהונה

וחשב להוציאו. קין את הבל: ברפיון. בתולי אויר בלע"ז ריפא כך פי' בערוך ועי' בב"ר פ' כ"ב: איסטרטינות. שם תמר ועי' בערוך: חסרו הכתוב וי"ו. בכל עפרן שבפרשה מלא וי"ו חוץ מזה וישקול אברהם לעפרן: מן סחורת ביתך. כלו' מן הסחורה שבביתך אתה נותנה

ענף יוסף

וכמוד כל ימי חייהם וכן נכיתך. מ"מ אם מלא לא כלא כנו ואם לא נט לא בן כנו לנסים או מלא (מ"כ) : (יח) [שנא' אשר קנה אברהם מאת בני חת] ותמ"ג דבראשית ויחי כתיב אשר קנה אברהם כו' מאת עפרן החתי. י"ל דפסוק דויחי הוא הפסק בשסר שהיה לו ליעקב בירושה מן אברהם ויצחק דבשסר מוכרתו לכתוב שקנה אותו מעפרן. אבל הכא בפרשת חיי שרה שעיקרה סתורה של ענין קנוח וחזק שמכירה כזכה בתורה מאת בני חת לכוונה כמכרה (מ"כ) : [שלא יהיה לו חלק ודירה עם הצדיקים] בזאתו נוח לצדיק להיות רשע קבור כלו. כמו שמצינו באלישע ויהי הם קוברים איש והנה ראו את הגדוד וישליכו את האיש בקבר אלישע וגו' ויחי ויקם על רגליו. ואמרו נתגלגל על רגליו עמד ולא נקבר טיפו לא כלך. כלא סופה מפורש אלא לגיהנם שיופרשו מן הצדיק (מ"כ) :

עץ יוסף

ס"ח שהוא כנגד כולן. ויש קצת מלות שבן דומין הת"ח כגון מם מנוע ומקרא מגילה תזמיקן. ומביא ראיה ממקרא דשמור מלוני ותיה והורשי כלומר עייך שבא להורות בזה בפעמים ישמור המצות יותר מהתורה ופעמים להפך: ועושים שלום זה לזה בלא דברים. מפרש אין אומר ואין דברים בהם מליצים ומלמין. בלא דברים היינו בלא רבים. ואתם לוה אחד מחברו ומבקש לבלעו ברבית ובגזל: אומרים להקב"ה כו' מגין מלוי'. כלומר שיש להם ללמוד משמעי ה' שמטיב לבריות ולא יוטב אלו תועלת מהם. ואמנם בהאחלפם מזה הוא כאילו אמרו להקב"ה ביקח שכר מהטבתו (יפ"ת): ומה הלותה הארץ הלך הגוף המורכב מכלל הארץ השיב הנושא לגבי הנפש שעל ידה מסתמכת במעשה חוכה במלות מעשים: אלא אני נוטל הקרן פי' הנשמה וכדמייתי פסוק והרוח תשוב וגו': משל למלך כו' וכן זה שנתן לו הקב"ה עושר להטיבו והוא מלוה ברבית נמצא מזייף מטבע של הקב"ה: מדקדק עמהם שנועז בהם ואומר אינכם צריכים כ"כ. או למה אתכם יגעין ואוכלים: הקב"ה אומר הוי שודד ואתה לא שדוד. סיפא דקרא כהתמך שודד תושד. על דרך בחצי ימיו יעזבנו: ועושה אותו שקר. פי' שנגזר עליו שיתעשר כהיתר והוא בסכלותו טרם שיבואהו העשר גזל וחמס: מזהיר בתורה אם כסף תלוה את עמי וגו' לא תהיה לו כנושה: דייך שאני קורא כו' ומסתמא לא מצוי נפשיה רשיעא שלא לפרוע אם יהיה לו: צדיק חונן ונותן זה הקב"ה ס'. ומלת חונן הוא פועל יוצא לאחר. כלו' שהקב"ה בגזירתו הוא מסבב החנינה לבעל המשכון שיחזור המשכון לבעל חובו. חהו שמסיים והיה כי יצעק וגו' ושמעתי כי חנון אני. ור"ל ולכן נקרא הקב"ה חונן ונותן: וכן דוד אומר אשרי משכיל אל דל כו'. הוא סיום הענין מדלוח שני הענינים היינו הלואת הכסף לעני. והחזרת המשכון לבעליו. אשרי משכיל אל דל נגד אם כסף תלוה. ואל תגזול דל נגד אם חבל תחבול: (יז) ר"מ אומר על הכל כו'. פי' אע"פ שהוזהר הקב"ה גם בקללות אחרים כגון לא תקלל חרש. וכן על קללת כל אדם. מ"מ אזהרת קללת הדיינים והנשיאים עולה על כולם שהחמיר בה כדלעיל סימן ח' (יפ"ת): ועל הנשיא הוא המלך: שפשט ידו במשה כו'. כי המדה הזאת מטו עד אבדן שאכל אחר שאינו שוטע לגדולים ממנו: שנא' ויהיו מלעיבים כו' מסיפא דקרא דייק דכתיב ויהיו מתעתעים בנביאיו עד עלות חמת ה': וכתיב חזקו פניהם מסלע כתר מאנו קחת מוסר כתיב נראה מר"ל שהענש כנגד מוכיחיהם לבזותם: לכך הזהיר הקב"ה על כבודם כו'. היינו בקומם הדור כאומרו מפני שיבה תקום והדרת פני זקן: של זקנים פי' חכמים. שאין זקן אלא שקנה חכמה: ושל צדיקים אע"פ שאינם תלמידי חכמים. כדכתיב ואת יראי ה' יכבד: וכה"א להבין משל ומליצה. וכתיב לפני זה לקחת מוסר השכל צדק ומשפט ומישרים. משמע שמדברי החכמים וחידותם יקח מוסר השכל בצדק ומשפט ומישרים: למה הזהיר עליהם כו' כמו ד"א ר"ל שפי' הטעמים לדקדק יחידו: לפי שהם מזהירים את ישראל כו'. ולפי שטוענים כבוד לשמו ית' ליחד כבודו שלא לתת כבוד לזולתו. לכן הזהיר הקב"ה על כבודם: ע"כ נא' כו' ושם אלהים אחרים לא תזכירו. דלפידי דהזכיר הזהרת הדייני' אמר שבשביל מזהירים בכל הנזכר ישנו מופרשים מעבו"ם כי הדיינים מזהירי' אותם מזה: מה כתיב אחריו שלש פעמי' בשנה. דהיינו שמודים דג' רגלים נגד אלקים אחרים וגו' שכל המבזה המועדות כאילו עובד עבו"ם: קבע כו' דהיינו משום קביעות הרגלים: שאוכלים פירותיה כלו' שלכן ניתנה תורה בזמן הקציר לרמז שאוכלים פירותיה בעוה"ז: שנא' כבד את ה' מהונך. לכן מצווים לעשות חג בזמן זה. כי ראוי לכבד את ה' ולהודות לו על מה שחננו. ולכך הסמיך ראשית בכורי אדמתך וגו' שראוי להודות לה' על כל ההצלחות שנותן לנו: (יח) הה"ד נבהל להון כו'. [illegible] שמם למאמר את העני עמך ובעי למדרשיה מנבהל להון כו' כדדרים לקמן דהיינו מ"מ מרבה הונו בנשך ותרבית כו'. ואיידי דנקט ליה דריש ליה בריש' בהגהי אחריני: ומהו כן פי' וכי בשביל שהיה נע ונד בארץ נעשה חסר שאמר כי חסר יבואנו: ורודפין אחריו עד שמוציאין אותו. נמצא שחסר עולמו שהיה לו. ולא היה נוטל אפי' בארבע אמותיו: זה קין שהוליד מאה בנים. ר"ל שהוליד בנים הרבה והבל מת בלא בנים: תשכ"ז שנה שהוא הוסיף במבול כדלקמן והמבול היה בשנת אלף תרנ"ו ליצירה. ואדם חי תתק"ל שנים נמצא שקין הוסיף על תתק"ל שנה: שנא' נע ונד ואע"פ שהסיר ה' ממנו הגזירה ממנו מ"מ השקיט תלוי דהיינו נד כדלקמן בויק"ר פ"י: שהיה תלוי ברפיון כלומר בב"ר פ' כ"ב: זה הבל שלא חטא וחי לנצר כמוהו וב"כ זכה לקבורה כדלעיל בב"ר פ' כ"ב: זה עפרון שכן עפרן בגימ' רע עין. ועי' בב"ר פ' נ"ח: מיד הלכו ומינוהו. כדדייק בב"ר מדכתיב יושב שמשמע שהוא מיהו מושל פ' כ"ב: איסטרטינוס מין סרדה. אמר להם איני מוכרה לו ולכך הוא אומר ליתן לו במתנה לפי שהי' יודע כו באברהם שלא יהא מקבלה ממנו במתנה ומתוך כך ישקול הממון: כל שקל האמור בתורה כו' בב"ר פ' נ"ח ע"ש: אם אתה כו' מדכתיב וישמע אברהם לעפרון וישקול וגו' משמע שהבין שהוא מבקש ממנו מחיר המערה כסף מסחורה ביתו כלו' עובר לסוחר: חסרו הכתוב וי"ו שכן כתיב בגימטריא ד' מאות. ובגימ' רע עין: שלא נקרא המערה לשמו. כי ידעו הכל שבעל מכרה ולתמדת הממון. ולכן לא תלוי המכירה אלא בבני חת כאילו הם שמכרוהו לו. לפי שהם הכריחוהו למכור השדה לאברהם כמבור: חלק ודירה עם הצדיקים. פי' בכוונתו של יעקב

(כתיב ג) בקברי אשר כריתי לי . קניתי אב"כ אלא בריתי אשר להן כרי של דינרין נתתי לעשו הוי ולא ידע כי הסר יבואנו . ומהו הסר שלא נבנם במערת המכפלה . ד"א נבהל להון זה השואל שהיתה עינו צרה לשכור שתי פרות כאתה והוא שואל אתת ושוכר אתת . וע"י שלא שכר אלא אתת אם מתה או נשברה הוא משלם . אם שכר ומתה אמרה תורה אם שכיר הוא בא בשכרו . הוי נבהל להון איש רע עין שהיתה עינו רעה לשכור מתון כך ולא ידע כי הסר יבואנו . הוא שבתוב בעליו אין עמו שלם ישלם . ד"א נבהל להון א"ר לוי כד זה שאינו מוציא מעשרותיו כראוי . מעשה באדם א' שהיה מוציא מעשרותיו כראוי . והיה לו שדה אתת והיתה עושה אלף מדות ומוציא ממנה מאה מדות למעשר ומן המותר הי' מתפרנס הוא ובני ביתו . בשעת פטירתו קרא לבנו וא"ל בני הן דעתך על שדה זו . כך וכך מדות היא עושה ובך מדות למעשר ומטנה היותי מתפרנס כל ימי . כשנפטר מן העולם שנה ראשונה זרע איתה הבן עשתה אלף מדות והוציא ממנה מאה מדות למעשר . שנה שנייה נבנם בו עין רעה פיהת י' ופיתתה היא ק' . וכן בג' וכן בד' וכן בה' עד שעבדה על מעשרותיה כיון שראו קרוביו כך עמדו ולבשו לבנים ונתעטפו לבנים ונבנסו אצלו . א"ל לא באתם אלא לשטוה עלי . אמרו לו ח"ו לא באנו אלא לשטוה עמך . לשעבר היית בעה"ב והקב"ה כהן ועכשיו נעשית כהן והקב"ה בעה"ב . הוי ולא ידע כי הסר יבואנו . ד"א נבהל להון א"ר יצחק זה שהיה טלוה ברבית שהיתה עינו צרה להלוות לישראל בלא רבית . ולא ידע כי הסר יבואנו כמ"ש (מלכי"ם ה) סרבה ונוגו בנשך ותרבית להונן דלים יקבצנו . ואי זהו תנון דלים כה זהו עשו . וכי עשו הי' נון דלים הוא והלא עושק דלים הוא . אלא כנון הנמונים ורוכסים ואפרכין שהם יוצאין לעיירות ונוולין ובוזזין ובשהם תחרין אומרים הביאו לנו עניים ונפרנסם . מי והמשל הדיוט אומר מנאפת בתפוחים והולקת להולין . ד"א מהו להיונן דלים יקבצנו . שכל מה שהרשעה מכנסת בעה"ז הקב"ה נותנו לישראל לע"ל שנא' (ישעיה כג) והיה סחרה ואתננה קדש לה' : (יט) ד"א אם כסף תלוה את עמי . אמר הקב"ה אם כסף תלוה ולא תקח ממנו רבית . את עמי מה אני אני מוט לעולם אף אתה אין אתה מוט לעולם . שנא' (תהלים טו) בספו לא נתן בנשך וכתיב (שם) עושה אלה לא יסוט לעולם :

פרשה לב

(א) הנה אנכי שולח מלאך . הה"ד (תהלים פג) אני אמרתי אלהים אתם . אילו המתינו ישראל למשה ולא היו עושים אותו מעשה לא היתה עב"ם ולא מלאך המות שולט בהן . ובה"א (שמות לג) והמכתב מכתב אלהים הוא הרות על הלוחות . מהו חרות א"ר יהודה ור' נחמיה . ר"י אומר חירות מן הגליות ור"נ אומר חירות ממלאך המות . בשעה שאמרו ישראל כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע אמר הקב"ה אדה"ר צויתי אותו מצוה אחת בדי שיקיימנה והשוויתיו למלה"ש שנא' (מלכים ג) הן האדם היה כאחד ממנו . אלו שהן עושין וסקיימין תרי"ג מצות הוין מן הבלים ומן הפרטים ומן הקדקודים אינו דין שהן חיים וקיימין לעולם וכה"א (מחזני פה) וממתנה נהליאל שנהלו מהקב"ה שיהו חיים וקיימים לעולם . כיון שאמרו (שמות לג) אלה אלהיך ישראל ב' בא מות עליהן . אמר הקב"ה בשיטתו של אדה"ר הלכתם שלא עמד בנסיונו ג' שעות ובט' שעות נקנסה עליו מיתה . אני אמרתי אלהים אתם . והלכתם אחר מדותיו של אדה"ר אבן כאדם תמותון . מהו וכאחד השרים תפולו . א"ר יהודה או כאדם או כהוה . ד"א וכאחד השרים תפולו א"ר פנחס הכהן ב"ר חמא א"ל הקב"ה הפלתם עצמכם . לשעבר הייתם משתמשים על ידי רוח הקודש עכשיו אין אתם משתמשים אלא על ידי מלאך הוי הנה אנכי שולח מלאך לפניך : (ב) דבר אחר הנה אנכי שולח מלאך לפניך . ד' הדא דכתיב (ירמיה ג) ואנכי אמרתי איך אשיתך בבנים . מהו אשיתך . אמר הקב"ה משעה שעמדתם בסיני וקבלתם את התורה כתבתי שאני אוהב אתכם שנא' (דברים ו) כי מאהבת ה' אתכם . ואחר שאהבתי אתכם היאך אני יכול לשנא אתכם . איך אשיתך בבנים . ואין אשיתך אלא שנאה שנאמר (בראשית ג) ואיבה אשית . ד"א איך אשיתך בבנים ר' יהושע אומר ה חייבתם עצמכם כדכתיב בכל אשר יושת עליו . ור' ברכיה אמר ביירתם עצמכם כדכתיב (ישעיה ה) שמיר ושית . ואתן לך ארץ המרה לטה נקראת המרה שביה"מ נתון בתוכה הה"ד (תהלים כח) ההר חמד אלהים לישבתו . ד"א ארץ המדה שחמדו לה כל המלכים י שבין העי ובין ירימו אינו אלא נ' מלין לזו מלך ולזו מלך . ד"א ארץ המרה רבנן אמרי ארץ שנתחמרו לה אבות העולם . אברהם ז שנאמר (בראשית יג) לך לך מארצך . יצחק (שם כו) גור בארץ הזאת . יעקב (שם מו) ח ונשאתני מצרים . ולמה הם מתחמדים לה . ארשב"ל מפני שהם היים תחלה ליטות המשיח . ומהו (ירמיה ג) נחלת צבי . למה הוא מושלה לצבי מה הצבי משאדם מפשיטו אין עורו מחזיק את בשרו כך בשעה שזכין ישראל אין א"י מחזקת פירותיה . ד"א מה צבי זה קל לאבול כך א"י פירותיה קלין לאבול . ורבנן אמרי מה צבי זה תליו קלין יותר מכל בהמה ומן ההיה . כך א"י ממהרת לבשל פירותיה יותר מכל הארצות . וכל כך למה א"ל הקב"ה לישראל בדי שיהא שמי מיוחד עליכם ט ואומר (ירמיה ג) אבי תקראי לי ומאחרי לא תשובי . אתם לא עשיתם כן אלא (שם) אכן בגדה אשה מרעה וגו' . רבנן אמרי מאישה אב"כ אלא מרעה מה אשה זו אינה יכולה לכרות יכולה

יד יוסף כד מנחומא כלה : כה מנחומא ס"ו כו' י"ד ו"ר : כו קס"ר ס"ד . זיק"ר כפ"ג . **פרשה לב** א נתקן ס' ס"ח . נמ"ר ס' ס"ו . מנחומא תצא ופקו . תד"א ס"ב ס"ד . חסר בילקוט דף ל"ו וכשלם דף מ"ה ומשפטים דף ק"נ . וז"ח כוס מי כוס דף ק"ל . ובזהר מי כוס דף ק"ל . ויק"ר ס' י"ח . שכה"ש ס"ב . ושם עוד לה' דעה ג' וכנגן מן סיטטין : ב עי' תד"א פ"ד : ג ב"ר ס"ס י"ח : ד מנחומא פ"ו : ה מנחומא ס"ו . ופ"ס קהושים : ו מנחומא ס"ו ב"ר ס' פ"ס קוים פסוק כרס . שהי מ"כ פיסקא ל"ו : ז וכילקוט ירמיה סני' שנת' מנו לי תמונת קנב : ח מנחומא נלח ס"ח : ס ס"ר פ' ל"ב :

מתנות כהונה

נומאה ולימה מיכל ותמנב נמלומה : **אם** מחה . סרה השמלוה מפני שהשמל מייב בתוספת : **אם** שכרה . לם היה שוכר לחיה כרה שהשמל לם היתה מחה היה פסור שנת' הם שכיר כו' : **לשמות** עלי . על רוע מזלי : ועכשיו נעשיתם כהן ט' שהקב"ה נתן לך מעשר מחה שהיתה נגילה לעשות : **ובי** עשו חוץ לליס . ע' כ"ז נפ' מיזהו כאן : ולא תקח ממנו רבית ומרבית . שנחלו מהקב"ה **אותו** מעשה . שנא' ואיבה אשית . וקס ע"י קני ית לח עמי : **אלא** ע"י מלאך . מלמד שלא עמד שלשה שעות ים בשביל שלא עשו ים ג' שעות . לם מעלמי בעגלים כו' . זכם נמליטל נחלו כה שלושה לשום מיי עד כשלטס : **ג' שעות** . לם היה שוכר לחיה לחיה מחה היה פסור שנת' הם שכיר כו' . **אם** שכרה . לם היה שוכר לחיה כרה שהשמל לם היתה מחה היה פסור שנת' הם שכיר כו' . **לשמות** עלי . על רוע מזלי : ועכשיו נעשיתם כהן ט' שהקב"ה נתן לך מעשר מחה שהיתה נגילה לעשות : **ובי** עשו חוץ לליס . ע' כ"ז נפ' מיזהו כאן : ולא תקח ממנו רבית ומרבית . שנחלו מהקב"ה **אותו** מעשה . שנא' ואיבה אשית . וקס ע"י קני ית לח עמי : **אלא** ע"י מלאך . מלמד שלא עמד שלשה שעות ים בשביל שלא עשו ים ג' שעות . לם מעלמי בעגלים כו' . זכם נמליטל נחלו כה שלושה לשום מיי עד כשלטס : **ג' שעות** .

תנים ונס בתנהומה וילקוט לח נרס ליה ותמרי נכ"מ נמעתי סרס ונלחט עפר מדון ובמים עפר נפרד ומלם שעות ים ליישבו שכ"ל שלח עמד שלשה שעות נלוי שבשעה הפיתים עלעווה ולח היה מד לנוס היה לך שלשה שעות : **אלא** ע"י מלאך . ומהו כלחד הפנים בלי ח' מהכניס הפיתום ב' ביירתם ל' ריקות ומממון כד"ת לח תוסיף ולח תגרע . לך לך . לשון דפרסה קרי ית לכתיב ויילחו לוכת מלכה כנען : **נוך** בתרן מחזה . כ"ל שהי שהקב"ה מיכבה נמיני ילנוך ונשהכבס בשעתו שפרעי כל ימיולם יגע ט מעשה וע' בתנהומה : **אין** מ"י מחירה פירוסיה . בתנהומה

יוסף

כי כשלאך חה הוא הענוד עליהם כשחשלו ושחלקה שמיה מפניהם . ולהבי מייה סרך מפסוק זה דמשמע מיירי לפי דלכתא שבומן שהיו מביניו לא היה שום לחינני בין ה' ליסראל ולא יתן מלאך בהנהגתם אלא בשעות . ולחידי דמייתי שכח הבי קלא דנים בא כל דיהנהה כדכתי היודעים : **משעה שעמדתם בסיני** דנים ואנכי אמרתי מעשה שתתרתי אנכי ה' אלהיך : **שנא' כי מאהבת** ה' לתקס כלי' כשעמדו בסיני והתחילה תורה לכתוב וכתב שכוח זה בתורה : **היאך אני יכול** לשנוא אתכם . כי לא הדם הוי להנחס אלא מעשיכם נרתו : **ואין אשיתך** אלא שנאה . ופי' בנניס אתר סיוכתם הניניס לפי כעסיס : **שנא' ואיבה** אשית . ונקס לשיתך כל המלניס . כי זו מעולה לעשי מיכה : **ר' יהושע אומר** מיינתם עלמכם . ההנהומה מפורס יותר לשך לשיתך בנניס לפי שייתי מלמד שניוננית עליכם ולחס נלמתם לקנרנו לתכס ולין לשיתך אלא היוב כתי"ש לם כופר יותם עליו ע"ב . ואתי לתמרתי לשך לשיתך ולמלד עליכם קטנוה לחר שהניתם הניניס לפי כעסיס . אלא לאתם נלמתם לעשמכם : **ור' ברכיה** אמר ביירתם (לשון ריקות) . כל"מ לוכיר ולח לתעניר) כתנהומה מי' לח לשיתך לשון הקבר כל"ל ולשיתתו כתה לח יומר ולח יפלד ועלה שמיר ושית וסי' : **למה נקראת** חבורה הלנה ים כמה לתלנות לחכרות שהם יקרות ונחמדות ולתה נקרא ל"י ממדה שתם . **ההר חמר** לשנתו . וכן ל"י נילמדנו סהר הסוב זה ניסי"ק שנא' סהר חמד לשיס לשבתו : **שחמדו לה** כל המלניס . כי זו מעולה נעשי כל שלחי מלניס בניתות וסוכות ויעקוב יהלה : **אלא נ'** מלין דהכי קיס להו . וסס סיו מלניס נדוניס בא"ל וסיה לכל להד כלי' חלק מה שהיו שניו כל המלניס לח"י כדלי' בהנהומה וכן לעיל בכ"ר פ' ס"ה : **שנא' לך לך** מארצך ולך בכ"ר פ' נמ"ד שכשעה סהיה מכניסה מהלך בחרס ובחרס טופה היה חוסם חולנים ופוחיים לחר שהיה לו הלך בחרן הזהב . וכיון שהגיע לסולמה של טור ראה חוסם עוסקים בסיכום בשעת הסיכום בעידוד בשעת העידור חמר הלוחי יהיה לי הלך בחרן הזהב לחר לו הקב"ה לימיד בחרן חת הזהב : **יצחק נזר** בחרן הזהב . בילקוט מסיים הכי הקב"ה מהכהה לפי יהקב : **יעקב ונשאתני מצרים** ובהנהומה יליף מן בקנני לחנר כהיה : **ולמה הם מתחמדים לה** . לפי שהקנר שם : **מפני שהם** חיים מהלה ליומות המשיח . כדילקיען בכ"ר פ' ל"ו : **אין עורו** מחזיק בשרו . שהעור כוון וגומד לחחר שנפשה : **אין א"י** מחזקת לח פירוסיה . שהיה מרבה פירוה ביניכה עד לחם מקום להניעים : קל **לאבול** בלדין לוחן מהקנר . כך מ' פירוסיה קלין לחכול שהוחת פירוסיה בשופש בשולה מוטה : **ממהרת לבשל** כי בחרן חמה ב"כ ממהרת הבישול . וכן קלח החתיון בח מרוב חום החבני כנודע : **וכל כך ס'** כדי שיהח שמי ס' כלו' לחה הרחיתי פוכה לחדמה כ"כ בשוכה בשמיים . כדי שיי"ו ידעו ויחמינו כי יחדתי שמי על בחרן הזהב : **אבי תקראי לי** שנחנו ב' שנת' ברך לנני שניכה ופף מנניה עליכם כתב על הבן : **בבעלה אלא ברעה** פ

יכולה לכפור בו למה שאין ביניהן נמיסקין. כך אמר הקב"ה לישראל לא עשיתוני כבעל אלא כרע. כשם שהאשה בוגדת ברעה כך בגדתם בי בית ישראל. א"ר יהודה ב"ר סימון הלואי כאשה ברעה שכ"ז שהוא נותן לה שכר היא נשמעת לו פסק הימנה שכר אומרת לו כלום הייתי משועבדת לך אלא בשביל השכר. כך אמר הקב"ה לישראל כלום חסרתי אתכם עד שכפרתם בי הוי אכן בגדה אשה כרעה וגו': (ג) ד"א הנה אנכי שולח מלאך. אמר הקב"ה לישראל אילו זכיתם אני בעצמי נעשיתי לכם שליח כדרך שעשיתי לכם במדבר שנא' (שמות יג) וה' הולך לפניהם יומם וגו'. ועכשיו שלא זכיתם הריני מוסר אתכם לשליח שנא' הנה אנכי שולח מלאך. ואימתי נמסרו לשליח בשעה שעבדו ע"ז. מנין שכן אמר הקב"ה למשה לך נחה את העם. אמר משה אם אין פניך הולכים אל תעלנו מזה. ועוד אמר משה רבון העולם מה בינינו לבין העכו"ם לנו נביאים ולהם נביאים לנו שר ולהם שר. א"ר לוי ב' מדות טובות בטל הקב"ה מעכו"ם שלא יעמדו עליהם נביאים ושלא ימסרו ישראל לשר כל ימי משה. כיון שמת משה חזר אותו השר למקומו. שכן יהושע רואהו שנא' (יהושע ה) ויהי בהיות יהושע ביריחו וגו' ויאמר לא כי אני שר צבא ה' עתה באתי. לכך נא' הנה אנכי שולח מלאך לפניך: (ד) השמר מפניו אמר הקב"ה לישראל הזהרו בשליח שאינו חוזר בשליחותי מדה"ד הוא. אל תמר בו. לשעבר הוא אומר ממרים הייתם עם ה' והייתי מקבל מכם. אבל עכשיו אל תמר בו כי לא ישא לפשעכם. ד"א אל תמר בו אל תמירוני בו ואל תעשוני תמורתו. ושמא תאמרו הואיל והוא השר שלנו לו אנחנו עובדים והוא נושא את פשעינו. לאו אלא כי לא ישא לפשעכם. לא כמותי שכתוב בי (מיכה ז) נושא עון ועובר על פשע אבל הוא לא ישא לפשעכם. ולא עוד אלא שאתם גורמים לו שישמט שמי מקרבו שנא' כי שמי בקרבו. ד"א כי שמי בקרבו לפי שאין מלה"ש ניזונין אלא מזיו השכינה שנא' (נחמיה ט) ואתה מחיה את כולם. מהו כך א"ר חגאי בש"ר יצחק ואתה מחיה לכולהון. ולא עוד אלא שהוא מתחייב על ידם. כי אם שמע תשמע בקולו ועשית כל אשר אדבר. ידבר אכ"כ אלא אדבר. אם מקבלים אתם הימנו כאילו לי אתם מקבלים. אם עושים אתם כן ואיבתי את אויביך הוי הנה אנכי שולח מלאך: (ה) ר' יצחק פתח (ירמיה ג) ואנכי אמרתי איך אשיתך בבנים אכן בגדה אשה מרעה וגו'. ואנכי אמרתי איך אשיתך בבנים כל הנסים והגבורות שעשיתי לכם לא שתתנו שכרי אלא שתהיו מכבדים אותי כבנים וקוראים אותי אביכם ואומר (שם) אבי תקראי לי. ומה נסים עשיתי לבריה בעולם יותר מכם שעשיתי לכם שהייתם מהלכים אחרי ואני מהלך

לפניכם ומאיר לכם שנא' (שמות יג) וה' הולך לפניהם יומם ואומר אבי תקראי לי ואתם מה עשיתם אכן בגדה אשה מרעה. מאישה אכ"כ אלא מרעה. למה אלא אדם שהוא נוטל אשה ועושה עמה יסים הרבה אפי' העני אשתו אינה כופרת בו אלא אומרת בשעה שהיה עשיר האכילני והלבישני ועכשיו שהעני איני כופרת בו. ובשעה שהיא זונה אם נתן לה הרי היא מודה לו. ואם לא נתן לה אינה מכרת אותו לכך נאמר אכן בגדה אשה מרעה. ד"א הזונה בשעה שיש לה אוהב והוא מכבדה בחפץ היא מראתו לחברותיה ואומרת ראו כמה כבדני אוהבי. ואתם בית ישראל לא עשיתם כן אלא עשיתי לכם נסים וגבורות שהיו ענני כבוד מקיפין אתכם והמן יורד והבאר עולה והשליו מצוי ולא קלסתם אות ולא הייתם כזונה לקלס אתנן. שנא' (ירמיה ב) ולא אמרו איה ה' המעלה אותנו מארץ מצרים. אף אני כי לא אעלה בקרבך אלא מה אעשה הנה אנכי שולח מלאך: (ו) ד"א הנה אנכי שולח מלאך הה"ד (תהלים לד) חונה מלאך ה' סביב ליראיו ויחלצם. יא עושה אדם מצוה אחת הקב"ה נותן לו מלאך א' לשמרו שנא' חונה מלאך ה' וגו'. עושה שתי מצות הקב"ה נותן לו שני מלאכים לשמרו שנא' (שם צא) כי מלאכיו יצוה לך לשמרך בכל דרכיך. עושה הרבה מצות נותן לו הקב"ה חצי מחנהו שנא' (שם) יפול מצדך אלף ורבבה מימינך. והוא חצי מחנהו שנא' (שם סח) רכב אלהים רבותים אלפי שנאן: (ז) ד"א הנה אנכי שולח מלאך. הה"ד (שם פב) יב אני אמרתי אלהים אתם ובני עליון כלכם. כשעמדו ישראל בסיני וקבלו את התורה. אמר הקב"ה למלאך המות על כל העכו"ם יש לך רשות ועל אומה זו אין לך רשות בה שהם חלקי. כשם שאני חי וקיים כך בני קיימין. שנא' (דברים ד) בהנחל עליון גוים. וכתיב (שם) כי חלק ה' עמו יעקב חבל נחלתו. ולא רציתם אלא חבלתם מעשיכם ואמרתם לעגל אלה אלהיך ישראל ולכך (תהלים פב) אכן כאדם תמותון. מה עכו"ם משתמשים בשרים אף אתם כן שנא' הנה אנכי שולח מלאך. וכן אתה מוצא שהראה הקב"ה ליעקב שרי כל מלכות ומלכות שנא' (בראשית כח) ויחלום והנה סולם מוצב ארצה. הראה לו כמה מלכים וכמה איפרכין וכמה שלטונין עומדים מכל מלכות ומלכות. וכשם שהראה לו אותן עומדים כך הראה לו אותן נופלים שנא' והנה מלאכי אלהים עולים ויורדים בו. יג א"ל הקב"ה עלה אף אתה. א"ל יעקב מתיירא אני שמא ארד כשם שירדו אלו. א"ל הקב"ה אל תתירא כשם שאיני יורד מגדולתי כך לא אתה ולא בניך יורדים מגדולתם שנא' (שם) והנה ה' נצב עליו. אימתי בשעה שהם עושים רצוני. ובשעה שאמרתם אלה אלהיך ישראל ועזבתם אותי והלכתם
בדורכי

יד יוסף י ב"ר פ' נ"ז וס"ג : יא תנחומא וילק"ש סוף משפטים וריש ויקהל. ופר"א פ"מ פ' י"ח : יב אוצר מי שגם דף קל"א : יג ויק"ר פ' כ"ט. ובתנחומא ויצא :

מתנות כהונה

בתנחומא מייתי לה מקרא דכתיב בישעיה ר' בלול חמיץ יאכלו אשר זורה ברחת ובמזרה בראבונה יהו זורין ברחת ואח"כ במזרה מפני שהיה הדגן יותר מן התבן ואעפ"כ היה בתוך התבן פירות מנין שכן כתיב בלול חמיץ בלולים הם מן הפירות ע"כ: שאין ביניהם קמיסקין. פי' שטר כתובה וע' בערוך ערך נמס: עתה באתי. ודרשו חז"ל אבל בימי משה לא קבלו אותי: אלא שהוא מתחייב על ידם. שאם הם לא ישמעו לו יגרמו לו שיפסק אותו השמים ממנו: יפול מצדך כו'. יפול פירושו יטה וכן הוא בתנחומא ובמדב"ר פ' שם: הראה לו
כמה

עץ יוסף

כי לא עשיתוני כבעל כו'. פירש במשל שאי"א לאשה שתפתח פיה בבעלה לאמר שאינו בעלה אחר שמסר כתובה לידיה. כך הטובות הנשפעות מהקב"ה על ישראל המה כעידי כתובה על השגחת ה' עליהם. וא"כ איך יתכן לכפור בו. הלא עיניו רואות טובותיו עמנו: נמיסקין פי' כתובה: אמר ר"י בר' סימון הלואי כו'. ומקרא זה הוא מאמר הנלאה ומסופק כמי שאומר לו היה אז הדבר כך. אבל באמת לא היה כן: (ג) אמר הקב"ה אילו זכיתם כו'. קדרים דה"ק הני אנכי בעצמי הייתי שליח אילו זכיתם. ועכשיו שולח מלאך: כדרך שעשיתי לכם במדבר. ע"ד האמת קאמר שמשה לא נמסרה במלאך שלוח וה' בעצמו נהגם במדבר רק בימי יהושע בא המלאך רק אילו החטא לא היה בא בימי יהושע נ"כ: שנא' וה' הולך לפניהם. כשליח ההולך לפני השר להראות לפניו הדרך ולהאיר לו: שנא' הנה אנכי שולח מלאך. אחר שהכעיסו ישראל בעגל: לך נחה את העם וגו' הנה מלאכי ילך לפניך: עוד אמר משה כו' מה בינינו כו'. מדאמר ונפלינו אני ועמך ולא הספיק בלאמר ונפלינו מכל העם. משמע שהיה ההפלאה בענין המיוחד לו שהיא הנבואה ובענין המיוחד לכל העם שהיא ההשגחה עליהם מהקב"ה בעצמו ולא מהשר: ולהם נביאים ואע"פ שהיה הפרש גדול בין נביאים שלנו לשלהם כדלעיל בב"ר פ' ע"ד. מ"מ לא היה מכיר הפרש זה לעכו"ם והיו חושבים שהם שוים לנו: לנו שר שר של מעלה. ולהם שר המזלות: בטל הקב"ה שכרי על שתיקן נקט משה כדלעיל וניתן לו כמו שנא' גם את הדבר הזה אשר דברת אעשה: שנא' ויהי בהיות יהושע ביריחו. כדלעיל בב"ר פ' נ"ו עתה באתי עם משה לכך באתי ולא קבל אותי כו' ע"ש: (ד) שאינו חוזר בשליחותו. כצ"ל וכן הוא ברמב"ן. ור"ל הזהרו בו לפי שהוא שליח ואין בידו לשנות משליחותו: מדה"ד הוא באשר לגרש את השבע אומות מפניהם. ור"ל כי אם הייתי נוהג בעצמי אז לא היה הדין שולט מחומה כי אם רחמים פשוטים ממקור החסד והרחמים: אל תמר בו לשעבר כו'. שמפני שהיה דרככם למרות פי ה' אמר עכשיו צריכין שיזהרו יותר בזה מפני שעכשיו לא ישא לפשעיהם: והייתי מקבל מכם כשעשיתם תשובה: אל תמירוני בו מסרם לי תמורה. אל תמירוני בו לחשוב שהוא אלוה. וכל המחשב תמורתו שלא יחשבו כי המלאך הזה הוא האלהים. וה' הוא מלאכו ח"ו: ושמא תאמרו כו' כלו' שאחר שניתן לנו לשר יהיה שהנהגת העולם בידו ע"כ לו אנחנו עובדים והוא נושא את פשעינו חלף עבודתינו: אלא כי לא ישא לפשעכם. באין בידו סליחת עון: שישמט שמי מקרבו. כי הם שלוחי ונקרא שמי עליו וזהו ישעו ותפלו. וכשאתם עובדים אותו מסלקים שמי מעליו. ומחללים את שמי ולא כבוד המלאך שהוא מתכבד בשמי: שנא' כי שמי בקרבו. והוא דבק עם ראש המקרא השמר מפניו ושמע בקולו כי שמי בקרבו: לפי שאין מה"ש ניזונין כו'. ולפ"ז כי שמי בקרבו הוא נתינת טעם למ"ש אל תמר בו שלא ישעו להמיר כבוד ה' כדלעיל ואמר כי שהמלאך אין לו מעלות וקיום אלא בכח ה'. ולכן אין לעשות בו: מהו כך. פירוש מה פעם להזכיר האות במקום שאין המיתה שולטת שם. וכן מפורש בפסיקתא. לכן דורש ואתה מחיה כמו ואתה מחיה כלו' הויה וקיום: ולא עוד אלא שהוא מתחייב על ידם. שכשם שנפרעים מן העובדים כך נפרעים מן העובדים. והוא נתינת טעם נמ"ש אל תמר בו אל תמירוני בו לעשות פתגמו על ידיה מתחייב עבורכם: כאילו לי אתם מקבלים לפי שהשמיעה בקולו אינה אלא רצון קונו כי שליח ה' הוא ועל קונו מגופיו יחזר: הוי הנה אנכי שולח מלאך. פירושו הנה שליחות המלאך וקבלת דבריו לשמוע בקולו הוא כאילו אנכי בעצמי הוא בענין שליחות זאת וכאילו לי אתם מקבלים ושומעים: (ה) ר' יצחק פתח כו' מפרש איך אשיתך בבנים שתכלית הנסים שיקראוני אב ויכבדוני: ואנכי אמרתי איך אשיתך בבנים וגו' ואתן לך ארץ חמדה וגו'. ואמר אבי תקראי לי ומאחרי לא תשובי אכן בגדה אשה מרעה כן בגדתם בי בית ישראל: כל הנסים והגאולות כו' ופי' הכתוב הוא כתמיהות איך היה הדבר הרע הזה שאתם ה' כבנים במה שעשה להם נסים שיכבדוהו ויקראוהו אבי והמה שנו דרכם וכו': ואומר אבי תקראי לי וגו' ומאחרי לא תשובי. היינו מה שהיו ישראל הולכים אחרי ה' והוא הולך לפניהם בזה אמרתי שלא תשובי ממני מלקבל עבודתכם לי. ואתם מה עשיתם כו': לכך נא' אכן בגדה אשה מרעה פי' אכן (הלואי) היתה בגידתם כבגידת אשה מרעה שאינה בוגדת בו רק בזמן שפוסק שכרה ממנה. אבל ישראל בעמו בהקב"ה אף שמעולם לא פסק מלהטיב להם: (ו) הה"ד חונה מלאך כו' סובר דלא נאמרה פרשה זו אחר חטאת העגל. אלא מיירי מבני אדם כשרים שמלאך ה' חונה סביב לשמרם. ומשום דהכא כתיב מלאך והתם כתיב מלאכיו ומיעוט רבים שנים והתם כתיב אלף ורבבה. ע"כ ר"ל כאן לעושה מצוה א' וכאן לעושה שתים וכאן לעושה רבות: לשמרו מהפגעים: ב' מלאכים ואין ה"נ שהעושה ג' מצות ינתן לו ג' מלאכים: עשה הרבה מצות יתוסף כח וסגולת המצות עד שיזכה בעליהן להוי מחנה אלהים: חצי מחנהו היינו הצדיק בזכותו כביכול עוזר ביד ה' להשפיע בעולמו ע"כ יתן לו חצי מחנהו אשר על ידם מנהיג את עולמו כאילו הוא מגיע אוסם עם הקב"ה בשותפות: שנא' יפול מצדך אלף. וכן הוא בתנחומא ובמדב"ר סדר נשא פ' י"ב ע"ש: רבותים אלפי מפרש רבותים ב' רבבות ואלפי ב' אלפים. דמיעוט רבים שנים: (ז) הה"ד אני אמרתי אלהים אתם כו' דייק בהמלאך המכר הוא בתורה על העמיד בשעת החטא והוסיף לומר כי גם שעבר המות שהיה להם מתחלה תלוי בענין זה כי לאומות חלק ה' הן קיימים כמותו. ולזה אמר שהם חלקי כו': כשעמדו ישראל על הר סיני. שפסקה זוהמתם והוכנו אל הגאולות וביותר שקבלו ג"כ עליהם התורה והמצות: אמר הקב"ה כו' ממאמר אני אמרתי קדרים: אף אתם כן סיפא דקרא קדרים וכאחד השרים תפולו: וכן אתה מוצא שהראה כו'. שהראה הקב"ה העליות השרים של מעלה ושל מטה וירידתם וזהו רמז הסולם. שאומה זו עם שרה עלתה כך וכך עווקים והאומה זו עם שרה כך וכך עווקים. והרמז שיעמיד כך וכך איפרכין ודוכסין ושלטונים. וכן מרמז כמה שנים יהיה שלטונם כדתי' בתנחומא סדר ויצא. אבל יעקב ה' נצב עליו שרמז שיהיה לו מצב ותקומה לעד ולעולמי עולמים (תו"ג). וזהו לאיה שלהות ישראל חלק ה' לא משמע שום מלאך בימיהם: שנא' והנה מלאכי אלהים עולים כי לכל אחד יש מלאך שר. כמו שמצינו שר פרס: עולה אף אתה להורות שאין לנו מלאך. אלא יעקב בעצמו יהיה השולט ויהיה סימן לבניו: שמא ארד לכך טח לי שלא לעלות ממעלתו ולרד. כי לא ידע כ"כ הכפל בשפלותו כאלא שיהא לו מעלה כלל כמו שיהיה לו מעלה וירד הימנה: א"ל הקב"ה אל תתירא. פי' בתנחומא סדר ויצא וביק"ר פ' כ"ט: אימתי בשעה שהם עושים רצונו. כוונתו לבאר למה לעמנו עכשיו עבירה והכלות ומגלר שנים
ססס

ברכי עכו"ם מה העכו"ם בשרים אף אתם בשרים שנא' הנה אנכי שולח מלאך . א"ל משה מלאך אתה משלח עמי . כך היו התנאים . לא אמרת וארד להצילו מיד מצרים ולהעלותו מן הארץ ההיא ועתה אתה אומר הנה אנכי שולח מלאך לפניך . אם אין פניך הולכים אל תעלנו מזה . א"ל כי לא אעלה בקרבך . אמר משה הרי אמרת מלאך ואני אומר אם אין פניך הולכים נראה דברי מי עומדים . הה"ד (שמות נג) ויאמר משה אל ה' ראה אתה אומר אלי . א"ל הקב"ה חייך פני ילכו והניחותי לך . ורוה"ק צווחת (קהלת ח) באשר דבר מלך שלטון ונו' שומר מצוה לא ידע דבר רע : (ח) הנה אנכי שולח מלאך . א"ל הקב"ה למשה מי ששימר את האבות הוא ישמור את הבנים . וכן אתה מוצא באברהם כשביקר את יצחק בנו א"ל (בראשית כד) ה' אלהי השמים ונו' הוא ישלח מלאכו לפניך . ויעקב אבינו מה אמר לבניו (שם מח) המלאך הגואל אותי ונו' . א"ל הוא נאלני מיד עשו הוא הצילני מיד לבן הוא יגני ופרנסני בשני רעבון . אמר הקב"ה למשה אף עכשיו מי ששמר את האבות ישמור את הבנים שנא' הנה אנכי ונו' . בכ"מ שהמלאך נראה השכינה נראית שנא' (שמות ג) ויראו מלאך ה' אליו בלבת אש ומיד ויקרא אליו אלהים . ולא עוד אלא כשעה שצועקים ישראל לפניו תבא להם תשועה . כך בסנה שנאמר (שם) הנה צעקת בני ישראל באה אלי . וכן בגדעון (שופטים ו) ויבא מלאך ה' ונו' ויראו אליו מלאך ה' ונו' ויפן אליו ה' ויאמר לך בכחך זה והושעת את ישראל . וכן לע"ל בשעה שינלה הנאולה בא על ישראל שנא' (מלאכי ג) הנני שולח מלאכי ופנה דרך לפני :

סדר תרומה

פרשה לג

(א) ויקחו לי תרומה . הה"ד (משלי ג) כי לקח טוב נתתי לכם תורתי אל תעזובו . אל תעזובו את חסקח שנתתי לכם יש לך אדם לוקח סקה יש בו זהב ואין בו כסף יש בו כסף ואין בו זהב . אבל הסקח שנתתי לכם יש בו כסף שנאמר (תהלים יב) אמרות ה' אמרות טהורות כסף צרוף . יש בו זהב שנא' (שם יט) הנחמדים מזהב ומפז רב . יש אדם לוקח שדות אבל לא כרמים כרמים ולא שדות . אבל הסקח הזה יש בו שדות ויש בו כרמים שנא' (שיר ד) שלחיך פרדס רמונים . יש לך אדם לוקח סקה ובני אדם אינן יודעין מהו . אבל משכר הסרסור נתוודע מה לקח . כך התורה אין אדם יודע מה היא אלא משכר

פרשה לג א נקמן פוף פ' ליס :

כתם מלכים כו' ע' שד טיק"ר ריס ע' כ"ע : כך הוו התנאים . בתחלה וכי בתחלה כשנלחתני ק' הנפתם לומר : **ראה** לחה לומר . כו' . ממשעותו דבר ויכוח כלה והביטה לחה לומר כך ולחי לומר כך נלמה זכרי מי יקום : שיגלה שהקב"ה יגלה עליו כמלרים :

ומשכר הסרסור כו' . שכיתו מוציע הסחורה מה סיקה : **ויש** לך מקח כו' . לעון תימה : **שנא' ויקנו** ל' . כתיב כסב ויקח קרני : **קיטון** . מדר : **עלוייך** כו' . עליית דכם לעון

מתנות כהונה

עילוי ומבח ומ' מזה לעיל ריס ע' כ"ח : **ומשה** עלה . שכתיב ויעל משה אל עליית ממם : **לקחת** . דרך לקיחה ונקון : **הוא** מילר כו' . שכל המשכר בשון דעה הוא מוכר וכל הנותן בעין יפה הוא נותן : **אלא** הקב"ה שר כו' . לחבל הקב"ה שנלה עליו שהוא מוכר ונותן לכן על ישראל הוא שר לנחלתי וע' בחד חזית והביאו לשיח שהקב"ה נקרא לכן על ישראל שנאל' טור לבבי ונו' : **זכות** אבותי . שנקלקלו לכן ומשכן של ישראל : **אני** ישנה ממעשה הטעל נלדעתי ונלדעתי ונתיישבתי

יוסף

שלקח משה שנא' (שמות לד) ומשה לא ידע כי קרן עור פניו בדברו אתו • ויש לך מקח שמי שמכרו נמכר עמו . אמר הקב"ה לישראל מברתי לכם תורתי כביכול נמכרתי עמה שנא' ויקחו לי תרומה . פשל למ"ד שהיתה לו בת יחידה בא אחד מן המלכים ונטלה . ביקש לילך לו לארצו ולישטול לאשתו . א"ל בתי שנתתי לך יחידית היא לפרוש ממנה איני יכול . לומר לך אל תטלה איני יכול לפי שהיא אשתך . אלא זו טובה עשה לי שכ"מ שאתה הולך קיטון אחד עשה לי שאדור אצלכם שאיני יכול להניח את בתי . כך אמר הקב"ה ליישראל נתתי לכם את התורה לפרוש הימנה איני יכול . לומר לכם אל תטלוה איני יכול . אלא בכ"מ שאתם הולכים בית א' עשו לי שאדור בתוכו שנא' ועשו לי מקדש ונו' : (ב) ד"א ויקחו לי תרומה . הה"ד (תהלים סח) עלית למרום שבית שבי . כל עלוייך לא היה אלא מן המרום . עליית למרום (שמות יט) ומשה עלה אל האלהים (שם כ) ומשה נגש אל הערפל . שבית שבי . מלך כ' בשעה שהיילותיו נשבים הוא מיצר תאמר אף כאן כך . ת"ל לקחת . ובשעה שאדם מוכר הוא ביצר ת"ל מתנות באדם . א"ל כך אני טעלה עליכם כאילו מתנה נתתיה לכם . אף סורדים . אמר הקב"ה למשה מה עכו"ם אומרים שאיני חוזר עמהם על שעבדו ע"ז שנא' (דברים ז) סרו מהר . אפי' סוררים הן איני מניח אותם ועמהם אני דר שנאמר אף סוררים לשכון יה אלהים : (ג) ד"א ויקחו לי תרומה . הה"ד (שיר ה) אני ישנה ולבי ער . אמרה כנסת ישראל אני ישנתי לי מן הקץ אלא הקב"ה ער שנא' (תהלים קנ) צור לבבי וחלקי אלהים לעולם אני ישנה מן הסצות אבל זכות אבותי עומדת לי ולבי ער . אני ישנה ממעשה העגל ולבי ער והקב"ה מרתיק עלי הוי ויקחו לי תרומה . (שיר ה) פתחי לי אחותי רעיתי . ער מתי אהיה מתהלך בלא בית . (שם) שראשי נמלא טל אלא עשו לי מקדש שלא אהיה בחוץ : (ד) ד"א ויקחו לי תרומה . רבי ברביה פתח (דברים כו) לך ה' הגדולה והגבורה ונו' כי כל בשמים ובארץ . אתה מוצא כל מה שברא הקב"ה למעלן ברא למטן . למעלן זבול וערפל שנא' (תהלים צז) וראה מזבול קדשך . ערפל דכתיב ומשה נגש אל הערפל וכתיב (שיר כב) הבעד ערפל ישפוט . למטן (מ"א ח) אז אמר שלמה ה' אמר לשכון בערפל וכתיב בנה בניתי בית זבול לך . למעלן (ישעיה ו) א שרפים עומדים ממעל לו למטן עצי שטים עומדים . למעלן כרובים שנא' (שם לז) יושב הכרובים למטן (שמות כה) והיו הכרובים . למעלן (יחזקאל א) ופני החיות ואופנים ישנאו לעומתם למטן (מ"א ו) ומעשה האופנים כמעשה אופן המרכבה וכן (יחזקאל ה) והנה אופן אחד בארץ . למעלן (תהלים יח) ה' בהיכל קדשו

עץ

ההשת : **כך** היו המלאכים לא לתרת כו' . מלוחה ההבטחה מל י"מ לא היה בה עוון הנלוי מכרו הקב"ה היה יודע שעתידים להחטיא ומעכ"ב היה מניחם : **אם אין פניך הולכים** כו' מ"ל כי לא תעלה בקרבך כו' סדר הכתובים בהפכו כלן . וע' ריס"ג וכתו"מ שם שהיכולו : **נראה דברי מי** שומדים כי זו כתו של נדיק לנפל נזרים ס' חו היא לעזו יח' : **ויאמר משה** אל ה' כלה לחה לומר אלי . מלם כלה קדייק שכתה למאמר דכרי מי עומד ויפל מלם כלה על ענין המעשה בעינה : **חייך פניך ילכו** שפי' חי בעצמי אלך : **ורוה"ק צווחת** כו' כלו' מכרוח ופפרסמה ענין זה שים ביד המלין לנפל נזירת ה' מדכתיב בתהל דבר מלך שלטון מי יאמר לו מה תעשה ומתיר ליה קושר ואל יודע דבר רע כלו' הוא יאמר לו מה תעשה ויכול נזרתו : (ח) א"ל הקב"ה למשה כו' א"ל כי זה לשעתו נ"ל כי זה הוא הכנעל תמיד להמלת בהמומת ישראל . ויש"ל שהוא מיכאל השר הנדול העומד על עמנו . ולכן לא נקט מפה עד זה שם חין פניך הולכים ונו' : **כשברך את יצחק** בנו אמרת לו בכתב על חזוק כי השכוי כלא מפה שכוי כלא נכלה : **הוא זנני ופרנסני** דלכם כתלמים הכתוב לומר מעודי עד היום הזה המלאך הגואל הוא הרועה לומר שהוא זנני ופרנסני : **בכל מקום** שהמלאך נלקח . דכם כשמלי עולה המלאך נם לנכי נלקח נם . והוא דכר לחה ודכם **מזה** : **בשעה שישראל** נוטעים לפניו . המלאך הזה הוא שמעולה על המעולה וע"י כך נלחה שהמצוה : **שנא' ועתה הנה צעקת** כ"י נלחה לי . מלם ושלחה קדייק . שעשה על ידי המניח לפני לעקת כ"י הנה שמעתי : **וכן בגדעון** כו' . לפי שנדעון היה ממלין בעד ישראל והחפלל עליהם כלומרו ויש ה' לחמו ולמה מלאתנו כל זאת ואיה נפלאותיהו ונו' : **וכן לעתיד לבוא** כו' . שנאמר שולח כו' . שנאמר כשיבא מיכאל שהוא המלאך הנדיק שהוא אומר לחם הפנים הנה **נם** . והוא שניהו הנעשה מיכאל שהוא במראה נימיו :

סדר תרומה

פרשה לג

(א) הה"ד כי לקח טוב נעי לפרש ויקחו לי תרומה שהקב"ה לקוח מאל ישראל לכיכול לדנמתו ופניו שמר מלקח טוב דדכרי ניה שם' לקוח ע"י התורה : **אל תעזבו** את התקח . ניחוח לקח כיוצי להורה ועל כן אל תעזבו דבר שהוא נ"כ עם הלקח הנ"ל . והודיעו שעשם ניוצי להורה בלקח מסוים שהוא לשון מקח . שלהמלת נם כל המצוות שיקוקו בכל מצוה לקוייה מקח : **יש לך אדם** כו' מדכתיב טוב מהם נעי לפרש ניוח כל המצוות נם : **אבל המקח** כו' ים בו זהב כו' . ל"ל דמכתיב טוב מהם שהתורה לכסף . ופיומיות ושוחת התורה לזהב . שבכל ענייני התורה נמלא זהב וכסף שהוא רמז לעשם זהב וכסוי לחה וכהויה לחה . וכן הוא בענין מדות וכלשון (תו"כ) : **שנאמר שלחיך** פרדס רמונים . מפרש שלחיך לשון ניח השלהן דהיינו חרן יבשה . אתי' היכבה מלחה כל טוב כפרדס רמונים : **איזן יודעים** מהו ערכו והשיבוהו וכן התורה אין לדם יודע השיבוחה ושכרה : **משכר** שלקחה חסה . והיינו כי לקה טוב כלו' מהטוב שלקח הסרסור **מכיון** שנאמר לכם : נמכר עמו בחיים . **כביכול נמכרתי עמה** שנא' ויקחו לי כמו תרגו (כמו הרבו לחנגר) . ופ' טיק"ר פוף פ"ל : **נמכרתי עמה** ופ"ע **מרומה** . ופ' ט כמו לוקח (כמו הרבו לחנגר) . ופ' טיק"ר פוף פ"ל : **נמכרתי עמה** שנא' ויקחו לי

קדשו למטן (ישעיה ו) היכל ה'. למעלן (תהלים סח) מלכי צבאות ידודון למטן (שמות יב) יצאו כל צבאות ה'. למעלן (בראשית א) יהי רקיע בתוך המים למטן (שמות כו) והבדילה הפרוכת לכם. למעלן (ירמיה ג) כסא ה' למטן (שם יז) כסא כבוד מרום מראשון מקום מקדשנו. למעלן (איוב כה) היש מספר לגדודיו למטן (ש"ב ד) ושני אנשים שרי גדודים. למעלן (בראשית טו) וספור הכוכבים למטן (דברים א) והנכם היום ככוכבי השמים. למעלן (יחזקאל ט) והנה האיש לבוש הבדים למטן (ויקרא טז) כתנת בד קדש ילבש. למעלן (תהלים לד) חונה מלאך ה' למטן (מלאכי ב) כי מלאך ה' צבאות הוא. למעלן (ישעיה ו) במלקחים לקח מעל המזבח למטן (שמות כ) מזבח אדמה תעשה. למעלן (ישעיה מ) וימתחם כאהל לשבת למטן (במדבר כד) מה טובו אהליך. למעלן (תהלים קד) נוטה שמים כיריעה למטן (שמות כו) עשר יריעות. למעלן (דניאל ב) ונהורא עמה שרא למטן (שמות כז) שמן זית זך כתית למאור. ולא עוד אלא שהכביבן כל מה שלמטן משל מעלן. תדע לך שהניח מה שלמעלן וירד בשל מטן שנא' ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם. הוי (דה"א כט) כי כל בשמים ובארץ ואומר (חגי ב) לי הכסף ולי הזהב אמר ה' צבאות:

(ה) ד"א ויקחו לי תרומה. הה"ד (משלי כב) נבחר שם מעושר רב. נבחר שמו של משה שנא' (תהלים קו) לולי משה בחירו וכה"א (שמות לג) ואדעך בשם. מעשרו של קרח שנאמר (במדבר טז) חמשים ומאתים מחתות. א"ל הקב"ה מפני שיש לך עושר אתה מתגאה. נבחר שמו של משה מכל עשרך של כסף ושל זהב. הוי (משלי טז) מכסף ומזהב חן טוב. ד"א נבחר שמו של פינחס מן עשרו של זמרי שהיה נשיא שבט שמעון. ומה עשה זמרי עליו אמר שלמה (שם כא) העז איש רשע בפניו זה זמרי. וישר הוא יבין דרכו זה פינחס. ומה העיז זמרי אלא כיון שבאה כזבי בקש ליטלה אמרה לו איני נשמעת לך שבן צורי אבא שלא אהיה נשמעת אלא למשה א"ל אני גדול ממשה שהוא משבט שלישי ואני משבט שני. ורצונך לידע שאני גדול ממשה בפניו אני נוטל אותך שנא' (במדבר כה) והנה איש מבני ישראל בא ויקרב אל אחיו את המדינית לעיני משה שהיה מקיש דברים כנגדו א"ל משה זו אסורה או מותרת. א"ל אסורה היא לך. א"ל זמרי אתה הוא הנאמן של תורה שהקב"ה מתנאה בך ואומר (שם יב) לא כן עבדי משה. שאתה אומר אסורה זו אף אשתך שנטלת אסורה היא לך. זו מדינית וזו מדינית זו גדולה בת אבות ואשתך בת כומר. הוי לעיני משה. ושלמה צווח העז איש רשע בפניו. וכיון שראו אותו היו בוכים שנא' (שם כה) והמה בוכים. א"ל הקב"ה משה בוכה אתה והיכן חכמת־ שאמרת דבר והבלעת לקרח ועכשיו אתה בוכה. ורוה"ק צווחת (תהלים עו) אשתוללו אבירי לב נמו שנתם. א"ל משה (משלי כא) אין חכמה ואין תבונה ואין עצה לנגד ה'. אמר הקב"ה יודע אני מי מוכן לדבר זה מה כתיב אחריו (שם) סוס מוכן ליום מלחמה ולה' התשועה. א"ר יוסי דרש פינחס בעצמו ומה אם הסוס שהוא נותן נפשו ליום מלחמה אפי' הוא מת נותן נפשו על בעליו. אני על קדושת שמו של הקב"ה עאכ"ו. וירא פינחס בן אלעזר התחיל אומר בינו לבין עצמו ומה אעשה איני יכול ב' יכולין לאחד שמא אחר יכול לב'. עד שהוא נוטל עצה בינו לבין עצמו הנגף נוגף. והקב"ה אומר (שם כד) התרפית ביום צרה הצל לקוחים למות. כי תאמר הן לא ידענו זה אני מעיד עליך שנא' (שם) הלא תוכן לבות הוא יבין. נכנס פינחס ומצא אותם שקבעם הקב"ה זה עם זה והיו כרוכין זה בזה ולא היו יכולין להפריד עצמן ודקר שניהם דרך דביקתן שנא' (במדבר כה) וידקר את שניהם וגו'. כיון שיצא נכנסו שבטו של זמרי מה עשה הקב"ה נגף את כולן. כיון שראה פינחס את הנגף עמד והיה מתפלל שנאמר (תהלים קו) ויעמוד פינחס ויפלל. מיד קרא הקב"ה למשה וא"ל בא ואודיעך מי העמיד זרעו של אברהם שנא' פינחס בן אלעזר. לכך נאמר (משלי כב) נבחר שם מעושר רב:

(ו) ד"א נבחר שמו של מרדכי מעשרו של המן. א"ר יאשיה מה עשה אותו רשע הוציא כל כסף וזהב שהיה לו ונתן לאחשורוש. א"ל הקב"ה חייך (שם טז) נבחר מכסף ומזהב חן טוב. נבחר חנה של אסתר שנא' (אסתר ב) ותהי אסתר נושאת חן. כיון שבא הרשע עם הממון א"ל המלך הכסף נתון לך. אמר הקב"ה כך אתם מוכרים שלי על שלי שנא' (ויקרא כה) כי לי בני ישראל עבדים וכתיב (חגי ב) לי הכסף ולי הזהב. חייך מה שאמרת הכסף נתון לך וגו' כך (אסתר ח) ביום ההוא נתן המלך אחשורוש לאסתר המלכה את בית המן:

(ז) ד"א ויקחו לי תרומה. הה"ד (משלי ד) כי לקח טוב נתתי לכם. א"ר ברכיה הכהן ברבי בנוהג שבעולם אדם מוכר חפץ מתוך ביתו הוא עצב עליו והקב"ה נתן תורה לישראל ושמח הוי כי לקח טוב וגו'. בנוהג שבעולם אדם לוקח חפץ מצר לשמרה אבל התורה משמרת בעליה שנאמר (שם ו) בהתהלכך תנחה אותך. בנוהג שבעולם אדם לוקח חפץ מן השוק שמא יכול לקנות בעליו. אבל הקב"ה נתן תורה לישראל ואומר להם כביכול לי אתם לוקחים הוי ויקחו לי תרומה:

(ח) ד"א ויקחו לי תרומה. הה"ד (דברים לג) תורה צוה לנו משה. דרש ר' שמלאי ב תרי"ג מצות נתנו לישראל ע"י משה שכן מנין תורה. וא"ת אינן אלא תרי"א ושנים היכן הם. אלא אמרי רבנן אנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה שמעום ותרי"א א"ל משה שנאמר תורה צוה לנו משה מורשה וגו'. אל תקרי מורשה אלא ירושה ירושה היא

י"ר יוסף ב מכות כ"ג. הוריות ח'. קידושין ל"א. מדרש ... דף ח'. [illegible] פסוק ישקני. שוח"ט מזמור י"ז מדר"ש פ"ט:

מתנות כהונה

פמה ח"ו לא יתגלה עוד: סרתיק לי הכלים ותסיקם: הוי כי כל וגו'. פירוש כל אשר בשמים הוא בארץ כ"כ: ואומר לי הכסף וגו'. והוי ויקחו לי משלי שהרי כתיב כי כל אשר בשמים ובארץ לך כ"א לי הכסף: חמשים ומאתים מחתות. והרבה חז"ל שכולם היו משל קרח: וכיון שראו אותו יפרק. ראו שנשתתק משה היו בוכים: שאמרת דבר. את בריאה וגו': איני יכול להרוג שניהם. זמרי וכזבי וגו' כל זה ס"ס בלק: לא ידענו זה. לא ידענו מזה שנמסר למות שאלך ואצילנו: נכנסו וכו'. להרוג את פנחס: מנין תורה. פי'

עץ יוסף

שמדים. שהם עומדים וקיימים לעולם ולעולמי עולמים כמ"ש פרק בא לו: וכן והנה אופן אחד בארץ. וכמו כן בעליונים מלמו כמעשה אופן המרכבה: למעלן מלכי צבאות דהיינו מיכאל וגבריאל שהם גדולים בכל המלאכים כדאי' במדב"ר ובפוח"ם: למעלן חונה מלאך ה' דמשמע שיש מלאך מיוחד למעלה שנוח לצדיקים להצילם מהמחבלים דהיינו ויחלצם כדאיתא בפרק המכלה. וכן למטה יש הכהן מציל האנשים מעון. כמו שנאמר כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו כי מלאך ה' צבאות הוא: ובמלקחים לקח מעל המזבח. ומדהוצרך המלאך שהוא לא ליקח הגחלת במלקחים ע"כ שמעל מזבח של מעלה לקח ששם האש יותר קשה מהאש של מלאך. ומזבח של מעלה אמרו בפ"ב דחגיגה ששם מקריב מיכאל נשמותיהן של צדיקים. ולאחר חורבן בית המקדש נותנים ויהיה הקרבה זו חשובה כאלו הקריב קרבנות. אלא כאדם המקריב דורון לפני המלך: (ה) הה"ד נבחר שם מעושר רב וגו' מכסף וזהב חן טוב שיותר הם מרויחים במתנת כספם וזהבם לתרומה ממה שהיה טוב כספם וזהבם. ולהכי אסמיכו בל' קיחה דהיינו כאלו לוקחים ולא נותנים. ולהכי מייתי סמך מנבחר שם מעושר רב דטוב השם הטוב הלקוח בקיום מ' מתאספים. ואידך דמייתי ליה דרים ליה במשה ופנחס ומרדכי: חמשים ומאתים מחתות. והכי חז"ל שכולם היו משל קרח (מת"כ): נבחר שמו של פנחס. שטוב לאדם הכבוד אשר שם טוב מכבוד המוכבר. כי זה אפשר שיאבד כבודו. ופנחס זכה לכבוד בכבודו של אלעזר בן אהרן הכהן שבא הכתוב ליחסו כדפירש"י בחומש: הוי מכסף ומזהב חן טוב. משה נקרא בשם טוב כדאי' לעיל פ"א ותרא אותו כי טוב הוא ר"מ הוא שמו של פנחס. כדכתיב לכן אמור הנני נותן לו את בריתי שלום: נשיא שבט שמעון. ומסתמא עשיר היה כדכתיב והנשיאים הביאו את אבני השהם וגו' מרוב עשרם: מקיש דברים מטיח דברים: זו מדינית וזו מדינית. כתב רש"י בפ' הבספרים מה קודם מ"ת בהלכה וכשמתנה הורה שלם כ"נ הוא ונכנסו לכלל אומה והיא עמהם ובניהם רבים של ע"ד עליל: הוי לעיני משה שלפי שלא היתה רוצה לשמוע לזמרי לכן החזיק להעיז ולהקריבה לפני משה: ושלמה צווח העז איש רשע בפניו. פי' שלמה ע"ש פרסם קלונו ואמר העז איש רשע וגו': וכיון שראו אותו היו בוכים שנא' והמה בוכים כי. משה היה טוכה על חילול השם והוא לא ידע מה לעשות להנקם ממנו כי נתעלמה ממנו הלכה. וישראל היו בוכים איך בעגל עמד משה כנגד ששים רבוא וכאן רפו ידיו וכדפרש"י בחומש שם: ורוה"ק צווחת אשתוללו כו' פי' רוה"ק מפרסמת ומודיעה לנו ענין זה כי מה שהיו בוכים לא מקוצר ידם היה אלא מה' היתה זאת להם ע"ד משיב חכמים אחור. והסבה כדי שיבא פנחס ויטול הכלאי ש כלאשת בבמדב"ר רבה פ"ך: אמר לו משה להקב"ה אין חכמה ואדם ותבונתו ועצתו כלום לפני ה' כלומר שהשי"ת נקם ינקם מזמרי כי חכמתו משה כלאן נגדו. ואמר כן לפי שאל"ל הקב"ה והיכן חכמתך כו': התחיל אומר בינו לבין עצמו כו'. מספקא ליה לפנחס אם ראוי לו להיות פנחס כמו ולפי כלאה הרבה חכמה. ובספק הנסרפין דרים ב"ג אלו ורלה על ראיה תוספות וסוף כרלה המלאך המשחית ונלם לא כלוו זה: ומה הסוס שמ"ש שלימו מקבל שכר. מ"מ הוא מסכן למות ונותן נפשו להבקיע בתוך המלחמה בכ"מ שכלו ידע שנמלא בו ע"ד ידע שור קונהו. וכמו שאמרו המכבסים שהסוס יש בו השכלה יותר מכל הב"ח: ואני על קדושת שמו. ר"ל אדם בהוא מקבל שכר על כ"ז ברלוי שימסור נפשו על קדושת השם: שמא אחר יכול לשנים. אף שזה רוצה למסור נפשו על קדושת שמו ית' מ"מ כל כמה דלא גמר בדעתו שהיה יכול לו. מה היה מועיל לו מסירת נפשו. עד שנכנסה בו רוה"ק: הקב"ה אומר התרפית. פי' שהקב"ה נתן בלב פנחס ענין פסוק זה מה שאמר שלמה. והוא מדבר בכל שומד על דם רעהו הפרשה ביום צרה שאינך לעמוד מנגד. יהיה צר כחכה ביום הפורעניות. ואם תחשוך להציל את הלקוחים למות ומטים להרג על זה אמרתי צר כחך: כי תאמר כו' פי' שמא תאמר הן לא ידענו זה. אמר הקב"ה אני מעיד עליך שאני תוכן לבות. וכיון שנסתכל פנחס בזה מיד שגם מתאין להרוג את זמרי כדי להציל את ישראל מן המגפה: אני מעיד עליך הקב"ה הוא יודע ועד שסוף ישיד עליך ויודיע את מחשבתך לרבים שידעת זה שנמסרו למות וידעת ההלכה שקנאים פוגעים בו. ולא היו יכולים להפריש עצמן. לפי שירלתו של פנחס היה לפי שהיו שניים לא יוכל להם. לכך לא היו יכולים לפרוש זה מזה ולא יוכלו לעמוד כנגדו. אבל נגמרה מפורש בענין אחר: (ו) נבחר שמו של מרדכי. שנתקבלפני אחשורוש לפי שנמלא שמו כתוב לטובה בספר הזכרונות יותר מעשרו של המן שהשפילו נפשו שיעשה לו כרוז: אמר ר' יאשיה. אסיפא דכתיב מכסף ומזהב חן טוב קאי. וקאמר דהיינו מה שנבחר לפני אחשורוש חינה של אסתר יותר מכל כסף וזהב שהיה נותן המן לאבד את היהודים: כל כסף וזהב שהיה לו. לאו דוקא כל כסף וזהב אלא רוב: כיון שבא הרשע עם הממון. מדכתיב הכסף נתון לך דייק שקבל אחשורוש הכסף מיד המן. ושוב אמר לו הכסף נתון לך: מוכרים שלי על שלי. כלו' שאין להם רשות באחד מהם לא בישראל ולא בהכסף. שישראל עבדים להקב"ה. והכסף והזהב הקב"ה הוא הנותנו לאשר יחפוץ ואיך ימכרו הם מזה על זה: (ז) הה"ד כי לקח טוב כו' ע' מ"ש בסי' א': אדם מוכר חפץ כו' המדרש הזה האכפל והוכא כריש הפרשה יש לך מקח שמי במכחו נמכר עמו כו'. והמסדרן סידר את שניהם משום איזה חדושים שנתחדשו בראשון מה שלא נאמר בשני וכן בשני חידש מה שלא נאמר בראשון (מ"כ): הוא עצב אחר שידענו שכל חפצו ית' רק להשלמת האדם לא למענו ח"ו. ולכן נתן התורה למען השלמתם ואם לא יקיימו שיחטאו בנפשם. ועכ"ז ינקם ה' אותם וייפה הדבר הזה בעיניהם ומבקשם שיקיימו אך לא כן מדרש בני אדם המוכרים דבר מה מחמת שהוא עצב שמוכר דבר זה על כן לא ינקם את הבריו שיסמור אותו: ושמח הוי כי לקח טוב נתתי לכם. מדכתיב לקח שהוא מקח והדר לבתן מתנה נתתי לכם. דרים דה"ק כי מקח טוב בעיני המוכר. לקיחתו כאלו הוא מתנה בלא שייך בה עלבות כדדרש לעיל: משמרת בעליה כי אין זה כקניינים האחרים הצריכים עמל לשמרם. אך התורה שומרת האדם שע"י הוא נוסע בהשגחת אלהים: תנחה אותך וגו' ובשכבך תשמור עליך וגו': לי אתם לוקחים שע"י השגחתי בכם: (ח) הה"ד תורה צוה לנו משה. שהאגדה תחלה כמאורסה. ומשנתנה שכן ה' ביטחם ואידי דמייתי קרא מפרש ליה בעניינים אחרים כדרך המדרש: ע"י משה אע"ג דאנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה שמענו. קאמר ע"י משה כי הוא הסרסור ביניהם: מפי הגבורה שמעום. כי שתי הדברות זכו למדרגה שאמ"ש אנכי מ"ע לקבלו עליו לאלוה. ולא יהיה לך מל"ת. ואע"ג דכתיב וידבר אלהים את כל הדברים שמעו

היא לישראל לעולם. משל לבן מלכים שנשבה כשהוא קטן למדינת הים אפי' לאחר כמה שנים אינו בוש מפני שהוא אומר לירושת אבותי אני חוזר. כך ת"ח שהוא פורש מן התורה והלך ותתעסק בדברים אחרים אפילו לאחר כמה שנים הוא מבקש להזור אינו בוש מפני שאומר לירושת אבותי אני חוזר. ד"א מורשה אל תהי קורא מורשה אלא מאורסה מה תתן זה כל זמן שלא נשא ארוסתו הוא הווה פראדורן לבית חמיו משנשאה הרי אביה בא אצלה. כך עד שלא נתנה תורה לישראל (שמות יט) ומשה עלה אל האלהים. משנתנה תורה אמר הקב"ה למשה ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם. ד"א אל תהי קורא מורשה אלא מאורסה מלמד שהתורה ארוסה היא לישראל שנא' (הושע ב) וארשתיך לי לעולם. ומיכן שהיא באשת איש לעכו"ם שנא' (משלי ו) היחתה איש אש בחקו ובגדיו לא תשרפנה אם יהלך איש על הגחלים ורגליו לא תכוינה כן הבא אל אשת רעהו: (ט) ד"א ויקחו לי תרומה. בשעה שאמר הקב"ה למשה על עסקי המשכן אמר לפניו רבש"ע יכולין הם ישראל לעשותו. א"ל הקב"ה אפילו אחד מישראל יכול לעשותו שנא' (שמות כה) מאת כל איש אשר ידבנו לבו. אמרו רבנן אף בזמן שהיה יורד לישראל היו יורדות בו אבנים טובות ומרגליות והיו הנדולים שבהן באין ומלקטין אותן והיו נונין אותן. תרע שכן הוא שנא' (שם סו) והם הביאו אליו עוד נדבה בבקר בבקר וכי בבקר היו מביאין בצהרים לא היו מביאין. אלא ממה שהיה הטן מוריד להם הביאו. וכה"א (שם לה) והנשיאים הביאו וגו': (י) וזאת התרומה. א"ר טביומי בשעה שהנעץ זמני של יעקב אבינו ליפטר מן העולם קרא לבניו א"ל היו יוד עין שהקב"ה עתיד לומר לבניכם לעשות משכן אלא יהיו כל צרכיו מוכנים בידכם. שנא' (בראשית מח) והיה אלהים עמכם וכי תעלה על דעתך כשהיה יעקב אבינו חי לא היה הקב"ה עם בניו. אלא כך א"ל עתיד הוא לומר לכם ועשו לי מקדש והוא יורד ומשרה שכינתו בתוככם שנא' ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם ויש מהם שהתקינו עצמן לדברים ויש מהן שנכהרו. וכשבא משה אמר להם שיעשו המשכן ויש מהם שהביא מעצמו ויש מהם שלא הביא אלא מטה שהיה מונה בידו שבה"א כל איש אשר נמצא אתו תכלת וארגמן וגו' ואומר וכל אשר נמצא אתו עצי שטים:

פרשה לד

(א) ועשו ארון עצי שטים הדא הוא דכתיב (משלי ז) שדי לא מצאנוהו שניא כח. אמר רבינו הנדול צריכין אנו להחזיק טובה לאיוב שבל מה שאמר אליהוא בא הוא והוסיף על דבריו. אמר איוב להביריו מה אתם מכורים שבל מה שאמרתם הוא כל שבחו. מי יכול לספר כל שבחיו וגבורותיו של הקב"ה כל הרכורים שדברתם (שם ס) הן אלה קצות דרכיו. בא אליהוא ואמר שדי לא מצאנוהו שניא כה מי ששומע הפסוק הזה אומר שמא חירופים הוא ח"ו. אלא כך אמר אליהוא לא מצינו כה גבורתו של הקב"ה עם בריותיו שאין הקב"ה בא בטרחות עם בריותיו לא בא על האדם אלא לפי כחו. אתה מוצא כשנתן הקב"ה את התורה לישראל אילו היה בא עליהם בתזק כחו לא היו יכולין לעמוד שנא' (דברים ה) אם יוספים אנחנו לשמוע וגו'. אלא לא בא עליהם אלא לפי כחם שנא' (תהלים סח) קול ה' בכח. בבחי אינו אומר אלא בכח לפי כחו של כאו"א. ד"א שדי לא מצאנוהו שניא כח בשעה שאמר הקב"ה למשה עשה לי משכן התהיל מתמיה ואומר בבודו של הקב"ה מלא עליונים ותחתונים והוא אומר עשה לי משכן. ועוד היה מסתכל ורואה ששלמה עומד ובונה ביה"מ שהוא נדול מן המשכן ואמר לפני הקב"ה (מ"א ח) כי האמנם ישב אלהים על הארץ. אמר משה ומה ביה"מ שהוא יותר ויותר מן המשכן שלמה אומר כן. משכן אעפ"י. לכך אמר משה (תהלים נא) יושב בסתר עליון. א"ר יהודה ב"ר סימון יושב בסתר הוא עליון על כל בריותיו. מהו בצל שדי. בצל אל בצל רהום בצל הנון אכ"ב אלא בצל שדי. בצל שעשה בצלאל. לכך נאמר בצל שדי יתלונן. אמר הקב"ה לא כשם שאתה סבור כך אני סבור אלא כ' קרש בצפון וכ' בדרום וה' במערב. ולא עוד א אלא שארד ואצמצם שבינתי בתוך אמה על אמה: (ב) ד"א ועשו ארון עצי שטים. מה כתיב למעלה ויקחו לי תרומה טיד ועשו ארון עצי שטים. מה התורה קדומה לכל כך במעשה המשכן הקדים את הארון לכל הכלים. מה האור קדם לכל מעשה בראשית דכתיב (בראשית א) ויאמר אלהים יהי אור. ואף במשכן התורה שנקראת אור דכתיב (משלי ו) כי נר מצוה ותורה אור קדמו מעשה לכל הכלים: (ג) ד"א ועשו ארון מפני מה בכל הכלים האלה כתיב ועשית ובארון כתיב ועשו ארון. א"ר יהודה ב"ר שלום א"ל הקב"ה יבאו הכל ויעסקו בארון כדי שיחבו כולם לתורה. ארשב"י ג' נ' כתרים הם כתר מלכות וכתר כהונה וכתר תורה. כתר

יד יוסף **פרשה לד** א כמד"ר סוף פ' י"ד: ב יומא פ"ב. ממש פ' ד'. מדר"ש פ' מ"ח. כמד"ר פ"ד וס' י"ד. קס"ד פסוק סוף פס מפש. פוב. תג"ם פ' כ"ג. תנחומא ויקהל:

מתנות כהונה

ג' כל זה סוף מסכת מכות: **פראדורין**. נלחה פרוח ל' פרידה וכמו שלחה"ל על הנקיבה שלא תהא פלדגיתא כך נקרא הזכר להולך תיכף תולה כלילותיהן וכן ביולדו התכלה על הבלון והנתנחומא כפר' ויקהל: מהלך ממיד ולא שהא ב"ג עוברי' שתי תיבות פרח הזכן כדת ב"ג יולנלתי רן דוכן כי הוא כח בעיני המיו בלחיות פניס של כבוד ולכך מנהה ולוכן: **כאשת** חיס לעבו"ס. שלחסור להס לעסוק בפורה בלחצת שם החפור' על שם לחכ וכמו שפתרנו חז"ל בפ"ד מיומא עכו"ס העוסק

עין

שמעו קולי למוד. לכל המוך לתוימה לח בחתו חלה בלגבי ולח יהיה לך (הלמי"ם) וע' בחיים פסוק יבקבי: **א"ת בורשה** כו' למורמה מעמע מורכה ומנחלה ולפ"ה לח ילדה חלה בעומם לחמוים כה ל"ת ח"ם מורמה חלה יהוסף שהוח סכר שהיח יהוסף לעולם. והיינו ח"ם שפיהם מן המורה שחע"ם שהיח רחוקה ממנו. מ"ם כשילכה להזור לח יכול לומר לוך תכוב ולח תוכל עוד לעלות ולבא בלמודיו בחכך בחהלה. כי ע"י וניזוקו והפלו יפחתו ל' עוד שערי סלורה והידיעה. לפי שהיל יהוסף להם ומחפל בן המלך שהביח: **אלא מאורסה** מה המן זה כו'. ולכן לח בח ה' חלל ל' ילכלל חלה משה היה הולך חלל שכיבה ולח"כ ויהי ביהושוע חלך בח ה' בכבודו לנבי ישכלל ע"י החלפך לחלני עם יחד. להיינו מעמד הר סיני. כי חלו שקבלו התורה מיהד ה' שחמה וזה לעשות משכן לשבו. ומלו לח היתה התורה מלורסה חלה כשנחלה: **הוא היה פראדורן** שהי חיכות פרח הזכן. ופרח הוא ב"ג יהוס' הליכה בחרוחה והזכן הוא חלבון בית דיכה מחם. וע' בחערוך ערך סר הרביעי. ובעל חוסף הערוך הביח שם חלה פלחחזכן. ובפ' יוה הולך לפני הבעל והכל חד הוא: **טלמד שהתורה** חלוסה היה ליעקל. פיכיבן כה מהבא לחזכה בלעיטת ולח יבלה בעיתי תורה בפני ע"ה כמ"ם הלמוד תורה בפני ע"ה כילבו בה על הירוסלו(תרוסת עלמו בפניו):**בא"א לאחרים** ע' בפ' ל"ח: **אש בחבן** חם זו התורה כד"ת חלה כה דבריי כתם: (ד) ד"א ויקחו לי תרומה כו' כלי מבלי. כי' ה' הוא הוכן להם כח להביא דבריה המריכים למשכן: **רבש"ע יכולים הם** כו' **לתפור** בחתמה לח בחל מפה זחת. חלה שהקב"ה הכיח לו לפירכה במחלוקת מחח כל חיח כו' כי הקב"ה **בהוכן** לנוח ידע שיחלה כן ולכך הקדיח לו לנוחו בחלוקת חיח: **שנא' מאת כל** חיח חשר כו'. דה"ל לנכוחל מחח כל חשר ידבנו לבו. חיח למה לי. לומר שחבני חיח חהה חיפרחל יכול לעשותו: **והיו הנדולים שבהם** חולי לח היו מחליחים חלה נעומר שהיו הנדולים לוקיפים: **וכי בבקר** היו מביחים. חלה שהסבירה דחיקה בנקר דמ"ם מבחריה: **אלא מטה** שהיה הען מוריד **וה"ק** וכח **שביאתו** חלינו נדבה מהען שהיו מלקטים ג' קר: **וכה"א והנשיאים** דהיינו עמיס וכדחמר כפ' וכן ב"ח חנח כשיחים חמים וכן ב"ח כשיחים וכוח וגפה לון. ומ"ח בוודחי לון מלקח יולח מידי פקומו. שהרי בחר והכשיחים שביחלו חח לחבי הסבסה כחיב וחח הכוסה וחח הכחן למחור. וחה ודחי לח שיה יוכד כחן: (י) **בשעה** שהגיע זמנו של יעקב כו'. יהול ל' המלקוחות הול דומם שחתר שלחיר חלקוחו חח תרומתי חשר חלקוחו חלה חם לדלקוך ולקנ לחמה (י"ם). וח"ל פי' דהשכינה היתה שרה על הלוחות ולהוחות היו שם ספסיס של שש ספסיס שהוח שיעור חמה ע"כ: (ב) **מיד ועשו** לכל הוכרת להקדימו: **הקדים את הארון** שהחורה נו כי שם לוחות הברית וכ"ח **דכתיב ויאמר אלהים** יהי חור שפי' הקב"ה בגילוח שניים וחלה חמר חלילה שם חור. וכדר' יהודה לעשל בב"ר פ"ג: (ג) **מפני מה** בכל הכלים כתיב ועשית כו'. לחו דוקח בכלים ה"ח בחשכן נמי כתיב ועשית וכתיב ועשית קרסים לחשכן. ונלחת בחשכן וחח חבנית הכלים כל כלי וכן העשו. חלה דעל הכלל שיוך לומר ועשו לחמירי בכלים הכבה שלחה שבה בכך שלני והבנו עושה בכך שלני שיוך לומר ועשו. מעל"ב בדביים פרשים שיוך לומר ועשית לכך מקשה דוקח מדבריים פרשים מ"ם בכלל בכך שלפיי כתיב ועשית וכחתון כתיב ועשו (ח"ג): **יבואו הכל ויעסקו** לכך כתיב ועשו חרון. ולח"ג דכתיב ת"ל ועשית עליו זר זהב וגו' חין קפידח חלחי בכך הולה לנו בחלת ועשו חרון עניו זה: **ויעסקו בארון פי' שכאכן** ופשפט שיפגיד כל **שחב זהב** לחרון פי

יפאר

כתר מלכות זה השלחן דכתיב בו זר זהב סביב. כתר כהונה זה המזבח דכתיב בו זר זהב סביב. וכתר תורה זה הארון דכתיב בו זר זהב. למה נכתבים זר ונקראים זר. אלא לומר לך אם אדם זוכה נעשים לו זר ואם לאו זר. ומפני מה בכולן כתיב ועשית לו ובארון כתיב ועשית עליו. ללמדך שכתר תורה מעולה יותר מכולן. זכה אדם לתורה כאילו זכה לכולן:

(ד) ד"א ועשו ארון. מה כתיב למעלה ועשו לי מקדש. אמר הקב"ה לישראל אתם צאני ואני רועה שנא' (יחזקאל לד) ואתן צאני צאן מרעיתי אדם אתם. ואני רועה שנא' (תהלים פ) רועה ישראל האזינה. עשו דיר לרועה שיבא וירעה אתכם לכך נאמר ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם. אתם כרם שנא' (ישעיה ה) כי כרם ה' צבאות בית ישראל. ואני שומר שנא' (תהלים קכא) הנה לא ינום ולא יישן שומר ישראל עשו סוכה לשומר שישמור אתכם. אתם בנים ואני אביכם שנא' (דברים יד) בנים אתם לה' אלהיכם. ואני אביכם שנא' (ירמיה לא) כי הייתי לישראל לאב. כבוד לבנים כשהן אצל אביהם וכבוד לאב כשהוא אצל בניו וכה"א (משלי יז) עטרת זקנים בני בנים. עשו בית לאב שיבא וישרה אצל בניו לכך נאמר ועשו לי מקדש:

פרשה לה

(א) ועשית את הקרשים למשכן. הה"ד (תהלים קד) ישבעו עצי ה' ארזי לבנון אשר נטע. הרבה בריות ברא הקב"ה בעולמו ולא היה העולם ראוי להשתמש בהן וגנזן הקב"ה מן העולם. ואיזה זה אור שנברא ביום ראשון דא"ר יהודה ב"ר סימון א האור שברא הקב"ה ביום ראשון אדם צופה ומביט בו מסוף העולם ועד סופו. כיון שנסתכל הקב"ה בדורו של אנוש ובדור המבול ובדור הפלגה שמעשיהם מקולקלים עמד וגנזו מהן שנא' (איוב לח) וימנע מרשעים אורם. ולמי גנזו לצדיקים לע"ל שנא' (בראשית א) וירא אלהים את האור כי טוב. מהו כי טוב שהיה אורו נאה לעולם ולא היה מזיק כשמש הזה. והיכן גנזו בג"ע שנא' (תהלים צז) אור זרוע לצדיק. והרבה בריות ברא הקב"ה בעולם ולא היה העולם ראוי להשתמש בהן והיו ראוין להגנז ולא נגנזו מפני כבוד הקב"ה. ואיזה זה זהב. א"ר אבהו ב טובה גדולה חלק הקב"ה לעולמו בזהב. יש אדם פורט זהוב אחד והוא מוציא ממנו כמה יציאות שנאמר (בראשית ב) וזהב הארץ ההיא טוב מהו טוב טוביה דהוא בביתיה טוביה דהוא בלוויתיה. ארשב"ל ג לא היה העולם ראוי להשתמש בזהב הלא נברא בשביל המשכן ובשביל בהמ"ק שנא' וזהב הארץ ההיא טוב כד"א (דברים ג) ההר הטוב הזה והלבנון. ז' זהבים היו בבהמ"ק זהב טוב זהב טהור זהב שחוט זהב סגור זהב מזוקק זהב פרוים זהב מופז. זהב טוב כמשמעו. טהור שהיו מכניסין אותו לכור ואינו חסר כלום. זהב שחוט שהיה נמשך כחוט והיו סכין בו כשעוה הנתונה על גבי פינקס. זהב סגור שהיה סוגר כל הזהבים שהיו שם. זהב מזוקק שהיו טחין בו את הכתלים. והרי כתוב (דה"א כט) כסף מזוקק לטוח קירות הבתים. למה קורין אותו כסף שהיה מכסיף כל הזהבים שהיו שם. זהב מופז ר' פטריקי אחיו של ר' דרוסאי אומר שהיה דומה לגפרית הזו שהיא מוצתת באש. זהב פרוים ארשב"ל שהיה דומה לדם הפרים. וי"א שהיה עושה פירות. ואף הארזים היו ראויין להגנז ולא נגנזו. א"ר חנינא ד לא היה העולם ראוי להשתמש בארזים א"א לא נבראו אלא בשביל המשכן ובשביל ביה"מ שנא' (תהלים קד) ישבעו עצי ה' ארזי לבנון אשר נטע. ואין לבנון אלא ביה"מ שנא' (דברים ג) ההר הטוב הזה והלבנון. א"ר שמואל בר נחמן בשם ר' יונתן ה כ"ד מיני ארזים הם ואין לך משובח מכולן אלא ז' שנא' (ישעיה מא) אתן במדבר ארז שטה והדס ועץ שמן וגו'. ולמה לא נגנזו שצפה הקב"ה שהן עתידין לעשות בהן מלאכת המשכן במקום שהשכינה עתידה לשכון שנא' (תהלים קד) אשר שם צפרים יקננו. וכי תעלה על דעתך ששם צפרים היו מקננות אלא הצפרים שהיה כהן שוחט ומקריב בביה"מ. ומהו חסידה ברושים ביתה. וכי חסידה בארזים ביתה ומהו חסידה זה כה"ג שנא' (דברים לג) תומיך ואוריך לאיש חסידך: (ב) ד"א ועשית את הקרשים למשכן עצי שטים עומדים. למה עצי שטים למד הקב"ה דרך ארץ להורות שאם יבקש אדם לבנות ביתו מאילן עושה פירות אומר לו ומה ממה"מ שהכל שלו כשאמר לעשות משכן אמר לא תביא אלא מאילן שאינו עושה פירות אתם עאכ"ו: (ג) ד"א ועשית את הקרשים. מה כתיב למעלה מן הענין וראה ועשה. וכי משה עשה את המשכן והלא כתיב ועשה בצלאל ואהליאב וכל איש חכם לב. אלא משה לתלמוד בצלאל למעשה. מכאן אמרו רבותינו ליתן שכר למעשה בעושה. שכן מצינו במשה

יד יוסף פרשה לה א ב"ר פ' י"א ופ' י"ב ופ' מ"ב. ורו"ר פ"א. ואסת"ר פתיחתא י"א. תנחומא שמיני. חגיגה י"ב. זוהר בראשית דף מ"ט וזוהר מקץ דף ר"ג וזוהר אמור. וחיים ז"ם. ז"ם רזם ד' מ"ג. זוהר תרומה דף קמ"ח: ב ב"ר פ' ט"ז. במ"ר פ' י"ב. ירוש' יומא פ"ד. ילקוט בראשית: ג שוח"ט מזמור ק"ד: ד ב"ר פ' ט"ו. ה ב"ר פ' ט"ו ירוש' כתובות פ"ז:

מתנות כהונה

בתנחומא בפרשה כי תשא ובנשא פרשה י"ב: נכתבים זר ונקראים זר. וסימנך הפסח סגור: נעשים לו זר ואם לאו זר. וסימנך הקמן סמוהה: ג' כתרים הן ע' במה שכתבתי במדרש קהלת בפסוק טוב שם משמן: סוכה לשומר. כן דרך שומרי הכרם עושים סוכה ללון בה: צופה ומביט בו כו'. עי' מזה בב"ר פ' י"ב: מפני כבוד הקב"ה כו'. להבנות ממנו בהמ"ק ומשכן וכדמפרש ואזל: טוביה דהוא בביתיה. טובו ומעלתו הוא בביתו וטוביה דהוא בלוויתי' פירש"י בב"ר פ' ט"ז כשהוא מהלך בדרך ול' לוויה נופל על מי שעודו מון לביתו: וזהב הארץ ההיא טוב. כלו' זהב הארץ נברא בשביל ב"ה שנקרא טוב כד"א ההר כו': סוגר כל הזהבים שכל עורפי זהב היו סוגרים חנותיהם מפני הטופה שאין לזהבים דמיון אצלו וכן לקמן: שהיה מכסיף כו'. כך הגיהו כפ' פרק בקלפי יע' במדרש חזית בפסוק עמודיו עשה כסף וכפ' נשא פרשה י"ב: שהוא מוצתת באש. ה"ג במדרש חזית ופי' כשהוא מוצת באש מראיתו זך ובהיר מאד וכן פירושו מופז ל' חזק וקשה: ועץ שמן וגו'. וסיפיה דקרא אשים בערבה ברוש תדהר ותאשור: שכר למעשה. הגורם וכופה לעושים שהוא כד"א גם מעשה:(אדום כו'. הס' דבר

עץ יוסף

יעזור לבצלאל עזר מעט כי ע"י עסייתם והתעסקם בזה יזכו ויתעלו לבא על קדושתו מה שהתורה יותן בה ע"י זה יזכו להורה כי יעשה זאת רומם בלבבכם: ג' כתרים כתר הוא הוא בגדולה להורות על מעלתו שבזה הוא ככתר ונתעלה מכל. ויש בזה ג' מעלות אלהיות. המלוכה היא עת אשר שבו נגדל מיתר העם. כמו שמצינו בשאול עת שמלך שאז נתהפך לאיש אחר. וכן הכהונה נגדל נפשו מזולתו. והתורה מעלה את נפש האדם ומלבשתו עוז וכתר להיות נעלה על כל האדם: ג' כתרים הם אע"ג דבמתני' דפרקי אבות מסיים בה וכתר שם טוב עולה על גביהם לא הזכירוהו כאן כיון דליכא זר כנגדו. אבל במדב"ר פ' י"ד סי' כ"ב אמרו שכתר שם טוב הוא כנגד המנורה: זה השולחן פרש"י כהומם שהשולחן שם עושר וגדולה כמו שאומרים שולחן מלכים: זה המזבח הוא מזבח הקטורת שהיה יותר מיוחד לכ"ג שהוא נושא כתר כהונה דכתיב וכפר אהרן על קרנותיו אחת בשנה. ואין עבודת יוה"כ אלא בכ"ג: למה נכתבים זר דה"ל למיכתב זיר ביו"ד שהכלי מושך אחריו יו"ד: ואם לאו זר פי' שנעשים לו זרה מיסוה. ור"ל אם זכה ללמוד לשמה ולקיימה נעשית לו התורה זיר. לא זכה מתרחקת ממנו. וכן הכהן כשלא יעשה לשמה וכן הנביא ימותו בלא עתם וכמו שאחז"ל ובנות דשפים הקטורה. אלו כ"ג שמשמשו בבית שני: מעולה יותר מכולם שהרי הכם קודם למלך ע"כ וכ"ג כדלקמן בבמדב"ר פ"ו. ועי"כ כאילו זכה לכולן אחר שגדול מהם: (ד) מה כתיב למעלה ועשו לי מקדש. כלו' מפני שתכלית המשכן לרעות את ישראל כצאן. ולשמרם ככרם. ולדור עמהם כאב עם בניו. לכך סמך הארון למאמר ועשו לי מקדש לפי שכל זה יהיה באמצעות התורה הגנוזה בארון: עשו דיר לרועה כו' סוכה כו' לשומר כו' בית לאב כו'. דיר לרועה הוא כאה"מ שבמדבר אשר כאהל רועי נתק ממסע למסע. סוכה לשומר הוא כהבאו לא"י וקבע אה"מ בגלגל ונוב וגבעון ג"כ דרך ארעי כסוכה. ובית לאב הוא בית עולמים. ואז בימי שלמה נאמר (תהלים פ"ט) הוא יקראני אבי וגו (יפ"ת ודל"ל): סוכה לשומר כן דרך שומרי הכרם עושים סוכה ללון בה: וכה"א עטרת זקנים ב"ב ומסיפא דקרא' ותפארת בנים אבותם ילף כבוד לבנים כשהם אצל אביהם

פרשה לה (א) הה"ד ישבעו עצי ה' כו' דייק לשון הקרשים בה"א הידיעה שכבר הוכנו הארזים משמת ימי הבריאה. וכן אלת עומדים פי' שעומדים ומוכנים לכך מימי עולם. וכמו שמסיים אלא שהאריך תחלה בדרשות אחרות ובתנחומא דריש כן בהדיא ע"ש: הרבה בריות סיומא דפתח בהרבה בריות ומסיים באור לחוד. ואולי לא הביא אלא אור לדוגמא. וקים ליה דמילי טובא איכא נמי שנגזו: ולא היה העולם ראוי כו' ואף שהכל גלוי לפניו וא"כ למה בראם. י"ל כדי להודיע להם כמה טובות אבדו. או כמו דעכ"פ הוא תועלת לצדיקים לע"ל: דאמר ריב"ס האור. ע' בב"ר פ' י"א וי"ב: שנא' וירא אלהים את האור כי טוב. שלא היה העולם כדאי להשתמש בו. והדר מייתי ראיה שגנזו לצדיקים בג"ע מדכתיב אור זרוע לצדיק נראה שגנזו לצדיקים והיינו בג"ע: זה זהב שלא היה העולם כדאי להשתמש בו ולא נברא אלא לבית המקדש כדלקמן: א"ר אבהו טובה גדולה כו'. משום דבעי לאתויי מאמר רשב"ל דדריש וזהב הארץ ההיא טוב כמ"ד ההר הטוב הזה מייתי נמי דר' אבהו וטובו דהוא בביתיה: אדם פורט זהוב אחד. פי' אדם מוכר זהוב א' ולוקח בו מעות של נחשת שהן פרוטות (ערוך): טוביה דהוא בביתיה כו' פי' טוב הוא בבית להוליכו למכור ולהנות כדמיו כדי סיפוקו. והוכנו בלכתו בדרך שהוא לוויתו שלו שבכ"מ יכול למוכרו ולהספיק מדמיו ובמקום מועט יכול להסתירו (רמ"י): אמר רשב"ל כו' ר"ל לקיש בא לחלוק ולומר שלא נברא הזהב להטיב לעולם אלא בשביל ביהמ"ק. והיינו טוב דקאמר: כמד"א ההר הטוב הזה והלבנון ועל בהמ"ק קאמר. ומה טעם נקרא לבנון אי' לקמן ריש ויק"ר: שבעה זהבים משום דקאמר שהזהב נברא לבהמ"ק קאמר דז' זהבים הם שכלם מצאנו במלאכת בהמ"ק. זהב טוב כדכתיב ותפאר זהב טוב. זהב טהור כדכתיב ויצפהו מפנימה זהב סגור. זהב סגור כדכתיב ויצפהו זהב סגור. זהב מזוקק כדכתיב ומזבח הקטורת זהב מזוקק. זהב פרוים כדכתיב ויצף את הבית והזהב זהב פרוים. והזהב השחוט מצינו במגיני שלמה כדכתיב ומאתים צנה זהב שחוט. והזהב המופז נמצא בכסא שלמה כדכתיב ויצפהו זהב מופז. ומסתמא גם במקדש היה בהם נקלת דוכתי כי לא יתכן שיקבר שלמה בבנין בהמ"ק ממה שעשה בכליו דמסתמא יש בכל אחד מזהבים אלו סגולה שאינה בשאר הזהבים: זהב טוב כמשמעו מפני חשוב וטוב משאר זהבים פסולים: ואינו חסר כלום ולכן נקרא טהור שלא היה שום סיג: שהיה סוגר כלו' שחשוב מכל הזהבים. שבשעה שנפתח להמכר כל חנויות של זהב נסגרים כדאמרו בפ' פרק בקלפי: שהיה טוחין בו את הכתלים. ע"י שהיה מזוקק אמר: שהיה מכסיף שהיה מביש. כלו' שהיה חשוב מכולם וכאילו מתביישין ממנו. ואע"ג דאמר לעיל זהב סגור שסוגר כל הזהבים. י"ל דהתיבות זהב סגור הוא משמעו. אבל זהב מזוקק הטוב ע"י מלאכה שמסננין אותה ע"י נעמיות (יפ"ת) והתו"כ כתב וז"ל שהיה מכסיף כל ואף שגם לזהב סגור היה מעלה זו. מ"מ לא היה מכסיף אלא שהיה סוגר כל הזהבים שלא היו נמכרים בפניו. אבל זהב מזוקק היה מכסיף שכל הזהבים היה עמו כבדיל ועופרת לגבי זה: דומה לגפרית לאו משמא לשם מופז קאמר אלא קמ"ל דזהב זה כן היה. אבל טעם קריאתו מופז על שם מקומו כמ"ד הכי בבמדב"ר פ' י"ב: שהוא מוצתה באש פי' כשהוא מוצת באש מראיתו זך ובהיר מאד: שהיה עושה פירות שבשעה שבנה שלמה בית המקדש נר בו כל מיני אילנות. ובשעה שאלו שבשדה עושין פירות אלו שבבית המקדש עושין פירות והיו מפילין פירותיהם ומלקטים אותם ומניחים אותם לבדק הבית כדאי' ביומא: לא היה העולם ראוי להשתמש בארזים. מה שבינותו ואינו הכרחי בעולם. ולא נבראו אלא לצורך המשכן והמקדש. ואחר שכבר נמצאו בעולם מעי לכל: ואין לבנון אלא בהמ"ק ומפרש בפ' פרק בקלפי למה נקרא בהמ"ק לבנון ע"ש שמלבין עונותיהם של ישראל. ובויק"ר פ"א איתא ע"ש שכל לבבות שמחים בו: כ"ד מיני ארזים הם אע"ג דבקרא ליכא אלא שבעה יחושים הן לו: ואין לך משובח מכולם אלא ז' כיון דלא כתיב בקרא אלא ז' משמע דהנך דוקא משובחים: ועץ שמן וגו' אשים במדבר ברוש תדהר ותאשור יחדיו: וכי תעלה על דעתך ששם צפרים היו מקננות כו' פירוש שם בביהמ"ק הלא היה שם אומה כלא עורב ובנים דאמרן היה ע"פ נס לפי דברי התוס' בשם הערוך. ע"כ דרש על צפרים שהיה כ"ג מקריב: ומהו חסידה זה כ"ג. והכתוב דבר דרך משל שיובן ממנו כפי פשוטו דמיירי בצפרים וחסידה ממש השוכנים בארזים אע"פ שכוונה המליצות באריז ביהמ"ק כנזכר: (ב) למה עצי שטים. הא תאשור החשוב מכל הז' מינים כדאי' בב"ר פ' ט"ו אם כן למה לא צוה לעשות המשכן מן התאשור. ומשני ללמד שלא לבנות בית מאילן שעושה פירות. פי' שהתאשור לא יהיה עץ מאכל רק שיעשה לו מין פירות בית ככה תועלת מה אם"כ לא יבנה ביתו מהם אלא מאילן שאינו עושה עוש פרי ולכה נקם ששה שאין בו עוש פרי: (ג) אלא משה לתלמוד שלא היה בצלאל מכוון במלאכה

במשה שעשה בצלאל למלאכת המשכן והעלה עליו הקב"ה כאילו הוא עשאו שנא' (דמ"ה ב"ה) ומשכן ה' אשר עשה משה במדבר: (ד) ד"א ועשית את הקרשים. לא היה צריך לומר אלא ועשית את הקרשים למשכן. מהו למשכן. א"ר הושעיא ע"ש שהוא עומד למשכן שאם נתחייבו שוגאיהן של ישראל כלייה יהא מתמשכן עליהם. אמר משה לפני הקב"ה והלא עתידים הם שלא יהיה להם לא משכן ולא מקדש ומה תהא עליהם. אמר הקב"ה אני נוטל מהם צדיק א' ומשכינו בעדם ומכפר אני עליהם על כל עוונותיהם וכ"א (ויקר ג) ויהרוג כל מחמדי עין: (ה) ד"א ועשית את הקרשים. מה כתיב למעלה וזאת התרומה אשר תקחו מאתם זהב וכסף ונחשת. זהב זו בבל שנא' (דניאל ג) הוא צלמא רישה די דהב טב. וכסף זו מדי שנא' (שם) חדוהי ודרעוהי די כסף. נחשת זו יון שנא' (שם) בעוהי ויריתיה די נחש. אבר ברזל אכ"כ לא במקדש ולא במשכן למה שנמשל בו אדום הרשעה שהחריבה ביה"ם. ללמדך שטבל המלביות יקבל הקב"ה דורון לע"ל חוץ מאדום. והרי בבל אף היא החריבה אותו אלא שלא קעקעה אותו אבל אדום מה כתיב בה (תהלים קלז) האומרים ערו ערו עד היסוד בה. עד עכשיו היסוד בה. לפיכך לא נכתב ברזל במשכן וכמקדש שמשולה בו אדום. וכן אתה מוצא לע"ל שכל העכו"ם עתידין להביא דורון למלך המשיח ומצרים מביאה תהלה ובסבור שלא לקבל מהם ואומר לו הקב"ה אבסניא נעשו לבני במצרים שנא' (שם סח) יאתיו חשמנים מני מצרים כוש תריץ ידיו לאלהים מיד מקבל מהן. נשאה כוש ק"ו ומה מצרים ששעבדו בהן קבל מהם אנו שלא נשתעבדנו בהן עאכ"ו. מיד כוש תריץ ידיו לאלהים. מיד כל המלכיות שומעות והן מביאות שנאמר (שם) ממלכות הארץ שירו לאלהים. ואח"כ מלכות אדום נושאת ק"ו בעצמה ומה הללו שאינן אחיהם קבלו מהם אנו עאכ"ו. ואף היא מבקשת להביא דורון למלך המשיח ואומר לו הקב"ה (שם) נער חית קנה. שבולה חיה מן הקנה. ד"א נעור חיה הרה בין הקנים שנא' (שם ט) ירפסנה חזיר מיער. עדת אבירים בעגלי עמים אותה שאוכלת שמן של עכו"ם ובאה בבחו של אברהם ואומר מהם אני עשו בן יצחק בן אברהם. מתרפס ברצי כסף אע"פ שחטא אדם וכועסת עליו מתרת את הפם ונוטלת את הכסף והיא מתרצה לו. ומהו בזר עמים קרבות יחפצו שהיא מפזרת לישראל מתלמודה של תורה ומכנסת אותן בבה שיצה"ר חפץ בו. ד"א בזר עמים קרבות יחפצו שפיזרו את ישראל מן העולם. ד"א בזר עמים ששעו את ישראל זרים לי והם מביאין קרבנות: (ו) ד"א ועשית את הקרשים למשכן. א"ר אבין משל למלך שהיה לו איקונין נאה. אמר לבן ביתו עשה לי כמותה. א"ל אדוני המלך ו איך יכול אני לעשות כמותה. א"ל אתה בסמטיניך ואני בבבודי. ז כך אמר הקב"ה למשה וראה ועשה. אמר לפניו רבון העולם אלוה אני שאני יכול לעשות כאלו. א"ל כתבניהם בתבלת ובארגמן ותולעת שני ובשם שאתה רואה למעלה כך עשה למטה. שנא' עצי שטים עומדים כנתון באיסטרטי' של מעלה. ואם תעשה כאותה של מגלה למטה. אני מניח סנקליטין של מעלה ומשרה שכינתי ביניכם למטה. מה למעלן שרפים עומדין אף למטן עצי שטים עומדים. מה למעלן כוכבים אף למטן כן א"ר הייא בר אבא מלמד שהיו קדמי נראין במשכן ככוכבים הנראים ברקיע:

סדר תצוה

פרשה לו (א) **ואתה** תצוה. הה"ד (ירמיה יח) זית רענן יפה פרי תואר קרא ה' שמך. וכי לא נקראו ישראל אלא בזית הזה בלבד והלא בכל טיני אילנות נאים ומשובחים נקראו ישראל בנפן ותאנה שנא' (תהלים ה) נפן ממצרים תסיע. תאנה שנא' (הושע ט) כבכורה בתאנה בראשיתה. בתמר שנא' (שיר ז) זאת קומתך דמתה לתמר. בארז שנא' (תהלים צב) כארז בלבנון ישגה. באגוז שנא' (שיר ו) אל גינת אגוז ירדתי. וקראן בבל א מיני שלחים שנא' (שם) שלחיך פרדס רמונים. ובא ירמיה לומר זית רענן יפה פרי תואר. אלא מה הזית הזה עד שהוא באילנו מגרנרין אותו ואח"כ מורידין אותו מן הזית ונחכט. ומשחיבטין אותו מעלין אותו לנת וניתנין אותן במטחן ואח"כ טוחנין אותן ואח"כ מקיפין אותן בחבלים ומביאין אבנים ואח"כ נותנין את שוטנן. כ כך ישראל באין או"ה ותובטין אותם ממקום למקום ותשבשים אותם וכופתין אותם בקולרין ומקיפין

יד יוסף ו נמד"ר פ' י"ב ס"ר: ז פי' כמדב"ר פ"ב פ' י' וכמוסר מקודי דק רמ"ח: **פרשה לו** א פ' לפעל ויש פדר פרוסה: ב פי' יהלום ירמיה רמז רפ"ט:

ענף יוסף

פרשה לה (ד) [ויסיוע כל מחמדי עין] וגו' כלומר כח עין שכך כתם ממתו ופ"ק ו סרוג כל מחמדי עין פירוש מלאיקים שהביב ם כענגל המין וכמו שהביב על זה כלילה דעתי. ומעון שעם ניחם סילוף חת ר' יקים שכם מחמדי עין. נפי שבלולו כח עין כנר שכך כתם ממתו קודם ולאין מקדש למשכן מלשכם עכו כתב כל מחמדי עין שכם סלדיקים: מדנכסכם

ולאחר דניאל שכול חיה מן הקנה. שכול ל' משכלה מן הקנה מקן שלה שמלך המשיח יפגדם ויערערם הקן שלהם שכולה מן הקנה קרוי עם כמו שפירשתי בפסוק לף חובב עיתים: **ואומר** משם תני. הענינים מותרים מיפגדלל לאחינו: **בן** לחבריהם. עדם לחיניים קרי ביה עדם מלכי מלכי הקדמי כלומר במדרש חזית סוף פסוק שרוך מתן בסאכר: **הפם**. שם יהי לקבל האמוחד: **שיצר** הרע חפן בו. קדמות ל' קבל ומלחמה ואמו יצר לע שלוחם תמיד עם בעליו: **בזר**. כמו פזר בקלוף מוחיות טמ"ף: **זרים לי**. דל' בזר ל' זמם דפ"ה לכמוש: **בשם** שתהא רוחה בו' ע' בתדרש חיים בפסוק שלחה וכפ' נשא פ' י"ג: **איסטרטיא**. פי' העניון הול ונפל: **סנקליטון**. כ"ד ומרי יועציו:

מרגרגין. מפ' כתם בגמ' שמעתם להם סימן שלא יקצרנו בחחיים חצי שחיים ייבגשיים כולן בפעם א' שנסוף סימן כשהוא **שכמתא** לנכסל לפעמן: **ונתבט**. זהו שלחמנו שם מגרגרנו בלשון הזה וכותם נחבם היינו כותם: **מטחן** זהו הפל שלחמר שם ונפנו כחון הפל ומוענו נקוקים.

עץ יוסף

המלחמה חם לא שהיה מלמדו משה כל פרטי המשכן: **למעשה בעושה** ע' מ"ש בנמדב"ר פ' י"ג: **שנא' ומשכן ה'** לחבר עשה משה במדבר. דקשה דמשה משה הוא למעלה לא הי' לו למימר רק משכן ל' שנעשה במדבר. ולא דחמת לומר זכה משה בשכלו כעשה: (ד) **אלא ועשית** לה הקרשים משכן. שפרי גוף החשכן הם הקרשים והיריעות. ולכן לחמר ולא המשכן שנעשה עבר יריעות ולא קחמר ועביו יריעות למשכן **א"ר הושעיה** על שום שהוא עתיד למשכן. כ"ל (יפ"ח): **אמר משה** לפני הקב"ה כך. חני נוטל מהם לדיק כך. חשבר דחיין מדכחיב למשכן בין קרשים לעני שיפים ולא כחיב ועשית קרשים עני שיפים למשכן. ל"ת שחשבה שהל לה יהיה משכן כך. והשיבו הקב"ה עני שיפים עומדים כלר שהדיקים החומים לעני שיפים הם עומדים ומעיפים על החור שהקב"ה עוטל לדיק לחת כך: (ה) **מה כתיב** למעלה כך. נפי לדרום דרמיה שלא יהקן עכשיו קרשים חלא מיבא מהמחוקים כנגד והשבה כדי שלא יפרכו להשחמש בנגדל בחלוקת המשכן ולהכי יחד בעשיה להקחקה שבגדל שהוא מפני חדום כיחו שחזה הפעם לא מכר בכלל המחכות הכל: **אבל ברזל** לפ"כ. שהיה לחור לעשות היזחות בגדל בדבר העשה. ולא שלו נחצת. כי להחזיות הכפרת מעם: **יקבר הקב"ה דורון** ויחבלה להם לכוש להם שלרים נחרן: **שלא קעקעה** חוחה. פי' שלא הכלילה חלא הקרקה של בית המקדש. כדחי' ביומח ס"ל דיומח שחלל חת ר"ל דוכות החחרונים כבריח מן החחרונים. לחר להם שהיה בית הבחירה יוסף. לחכוחיו שעשיהו לח היוכה שחל לח חסך יהוחה לבל חנו שחקעה חת הכיחירה שנח' עכו עכו עד שיסוד עד יסודו בה בע"ל. ופי' היפ"ח וקרכן העדה בחפוש העניכו חת החקרה שלא החזיב ר"ל חלא החקרה של בית"ר והבחיר היסודות שנח' וגל לח חסך יהודה פעכשיו חת שכחוכים שבחוכרכן בית שני שהביחו גם היסודות כדכחיב עכו עכו וגו' ע"ל: **עד עכשיו** היסוד בה בחמיה. שפיו חומרים זה לזה וכי מעיין היסוד בה שכבו ועקרקעוה: **ובסבור שלא** לקבל מהם. לפי שבשעבדו בישראל ואין לכבוח להם בריח: **ואומר** להקב"ה **אבסניא** כו' שנח' יחחיו חשמנים (פי' חומרות) כו' מפ מלרים. בשקב"ה עוה לו למלך המשיח מיחחיו חומרות מן מלרים ומקבל מהם. לפי שסבר שלא לקבל מהם. ומדלחמר הכחוב נפי כוש. כוש חרין ידיו למלרים מחמע שמעלמה בריח בלי נחינת המקוח. חחבו מלך שלמדו ק"ו (ת"ו): **אבסנאי נעשו** שחט"ם שנשחעבדו בהם. מחחלה נעשו להם חכסחל כשירד יעקב וכניו למלרים מפני זלעפות רעב ואין לקפח שכרם. **ואח"כ אדום** כו' לומר לו הקב"ה נער חית קנה. לפ"ע דבחחלה כחיב נער חית קנה וחח"כ כחיב יחחיו חשמנים. י"ג דקרא לומר מחלה מחם לך יוכילו מלכים שי (ולא) פי' עדיין מי שהם) ומחר מיכה נער חית קנה ללו שהיו מלכים המכר. וחח"כ מפרש מי הוא המלכים שיוכילו שי ומחר מי מלרים כוש וכל מלכות החחין (יפ"ח): **נער חית קנה** כמו שמי נועד לכם לח חזרע: **שכולה חיה** מן הקנה. פי' שעיקר מיוחה מן הקנה על שנריחל כדחי' בגמרל בפעה שהיה בח פרפה יד שנריחל ומען קנה בית ועלה שרפון ועליה נכנה כרך גדול על רומי (הור"ג). חו פי' שכל חיה הוח מן הקולחות שמחכחם מיזוגיל מכל השלם וקנל הקולחות קפ. ופ' נפ' ע"פ: **בין הקנים**. נפפשים פרפ"ש קנה דניש לית ליה?

מתנות כהונה

דכר נל' כיוני וכ"ל מלכות הכשעה שעמלה לכרזל כדמיל): **עד עכשיו** סיסוד הה. **כך** לשתן כל עוד שיסוד הה עמו שרו, **שכולה** חיה מן הקנה. יש לפרשו בדומק על דרך שלכתו חי"ל בפ' ע"פ שכל מעשיה נכתבים בקולמוס מ' ופ"ק ז' כלי' פה ח' להרע ליפרחל לפ בח יפרחל לדין לפניהם כולן מהיניים לוחו מחדפיהן קנה ולח כמיר קניס מפמע קולמוס מ' ומיה כמו מיפה מנרגרין אותו ואח"כ מורידין אותו מן הזית ונחכט. ומשחיבטין אותו מעלין אותו לנת וניתנין אותן במטחן ואח"כ טוחנין אותן ואח"כ מקיפין אותן בחבלים ומביאין אבנים ואח"כ נותנין את שוטנן. ב כך ישראל באין או"ה ותובטין אותם ממקום למקום ותשבשים אותם וכופתין אותם בקולרין ומקיפין

סדר תצוה

פרשה לו (א) הה"ד זית רענן כו' בח לתה מעם מלות שמן זית ומיהי קרל זית רענן שקרל לשן ילמיה ס"ם שמחיהים להקב"ה כדמפרש בפ' כ'. ותנח דרים ליה: **וכי לא נקראו ישראל** כו' ומוכ שחיכר חמר לו מרו שהם יוכל יפרח ומפני שהמילה לזית. ל' לומר שחין שעים שהוכה חלח ע' לנה נלוחם. כ' שחין להם ברוב עכו"ם ועל זה יחמון לוך נחעבדו נעכו"ם. ג' לפר שבשעה שעושים רנפ"ת הם עליונים ועכשיו בהפוך היה כחבך: **מנרגרים אותו** מלקטים לוחן שהם מהבלין מהלה: **ונחבט** כוכבין לוחו: **במטחן** היינו רחיים שמוחנין. ופ' בחנחומח מחד ז פ' ר': **טרטיוטין** לפי שענין הוח חילוש המלך. **ומלי** ל' פרדיפין (חפ"כ). ולי **בלשם** שכ"ל **שמלשיקין** וכ"ח **נשמה**

ומקיפין אותן פרמיוטין ואח"כ עושין תשובה והקב"ה עונה להם. מנין שנא' (שמות ב) ויאנחו בני ישראל וכן (דברים ד) בצר לך ומצאוך וגו' כי אל רחום ה' אלהיך הוי זית רענן יפה פרי תואר. ד"א מה ראה ירמיה למשול ישראל כזית. אלא כל המשקין מתערבים זה בזה והשמן אינו מתערב אלא עומד. כך ישראל אינן מתערבים עם העכו"ם שנא' (דברים ז) ולא תתחתן בם. ד"א כל המשקים אדם מערב בהם ואינו יודע אי זה תחתון ואי זה עליון. אבל השמן אפי' אתה מערבו בכל המשקין שבעולם הוא נתון למעלה מהן. כך ישראל בשעה שהם עושים רצונו של מקום נצבים למעלה מהעכו"ם. שנא' (שם כח) ונתנך ה' אלהיך עליון וגו' הוי זית רענן יפה פרי תואר: (ב) ד"א זית רענן. הה"ד (תהלים מח) יפה נוף משוש כל הארץ. מהו יפה נוף לשון יוני ג קורין לכלה נמפי. משוש כל הארץ. שלא היה אחד מישראל מצר כשהיה בהמ"ק קיים. למה שהיה אדם נכנס לשם מלא עונות והיה מקריב קרבן ומתכפר לו. אין שמחה גדולה מזו שהיה יוצא צדיק. הוי יפה נוף משוש כל הארץ. ד כתיב בצר (יחזקאל כז) צר את אמרת אני כלילת יופי. את אמרת אבל אחרים אינם אומרים. אבל ירושלים הכל אומרים שבחה שנא' (איכה ב) הזאת העיר שיאמרו כלילת יופי וכתיב (תהלים מח) הר ציון ירכתי צפון קרית מלך רב מקום שמקריבין בו קרבנות שנאמר (ויקרא א) ושחט אותו על ירך המזבח צפונה. לכך נאמר זית רענן יפה פרי תואר. כשם שהשמן מאיר כך בהמ"ק מאיר לכל העולם שנאמר (ישעיה ס) והלכו גוים לאורך. לכן נקראו ישראל זית רענן שהם מאירים לכל. לכך אמר הקב"ה למשה ויקחו אליך שמן זית זך לא שאני צריך להם אלא שתאירו לי כשם שהארתי לכם למה כדי להעלות אתכם בפני כל האומות שיהו אומרים ישראל מאירים למי שמאיר לכל. משל לפקח וסומא שהיו מהלכין. אמר הפקח לסומא בא ואני סומכך והיה הסומא מהלך. כיון שנכנסו לבית אמר הפקח לסומא צא והדלק לי את הנר והאיר לי שלא תהא מחזיק לי טובה שליויתיך לכך אמרתי לך שתאיר. כך הפקח זה הקב"ה שנא' (דה"ב טז) כי ה' עיניו (המה) משוטטות בכל הארץ. והסומא אלו ישראל שנא' (ישעיה נט) נגששה כעורים קיר וכאין עינים נגששה כשלנו בצהרים כנשף. בעגל בד' שעות. והיה הקב"ה מאיר להם והנהיגם שנא' (שמות יג) וה' הולך לפניהם יומם. כיון שבאו לעשות המשכן קרא למשה וא"ל ויקחו אליך שמן זית זך. אמרו ישראל כי אתה תאיר נרי ואתה אומר שנאיר לפניך. אמר להם בשביל להעלות אתכם שתאירו לי כשם שהארתי לכם לכך נאמר זית רענן: (ג) ד"א זית רענן. ראה היאך ד"ת מאירין לאדם בשעה שעוסק בהן. וכל מי שאינו עוסק ואינו יודע הוא נכשל. ה משל למי שעומד באפלה בא להלך מצא אבן ונכשל בה. מצא ביב נופל בו הקיש פניו בקרקע למה שלא היה בידו נר. כך ההדיוט שאין בידו ד"ת מצא עבירה ונכשל בה ומת. שכן החה"ק צווחת (משלי ה) והוא ימות באין מוסר. ואין מוסר אלא ד"ת שנא' (שם ד) החזק במוסר אל תרף. למה הוא מת לפי שאינו יודע בתורה והולך וחוטא שנא' (שם) דרך רשעים כאפלה ולא ידעו במה יכשלו. אבל אותם שעוסקים בתורה הם מאירים בכ"מ. משל למי שעומד באפלה ונר בידו ראה אבן ולא נכשל. ראה ביב ולא נפל למה על שהיה בידו נר שנא' (תהלים קיט) נר לרגלי דבריך וכן (משלי ד) אם תרוץ לא תכשל וכן (שם כ) נר ה' נשמת אדם. ו אמר הקב"ה יהי נרי בידך ונרך בידי. ואי זו נרו של הקב"ה זו תורה שנא' (שם ו) כי נר מצוה ותורה אור. מהו כי נר מצוה אלא כל מי שעושה מצוה הוא כאילו מדליק נר לפני הקב"ה ומחיה נפשו שנקראת נר שנאמר (שם כ) נר ה' נשמת אדם. ומהו ותורה אור. אלא הרבה פעמים שאדם מתכב בלבו לעשות מצוה ויצה"ר שבתוכו אומר מה לך לעשות מצוה ומחסר את נכסיך עד שאתה נותן לאחרים תן לבניך. ויצ"ט אומר לו תן למצוה ראה מה כתיב כי נר מצוה. מה הנר הזה כשהוא דולק אפי' אלף אלפים קרוינין וסבקין מדליקין הימנו אורו במקומו כך כל מי שיתן למצוה אינו מחסר את נכסיו. לכך נאמר כי נר מצוה ותורה אור: (ד) ואתה תצוה הה"ד (איוב יד) תקרא ואנכי אענך למעשה ידיך תכסוף. בד' דברים נתאוה הקב"ה למעשה ידיו. ואין תכסוף אלא תאוה שנא' (בראשית לא) כי נכסוף נכספת (תהלים פד) נכספה וגם כלתה נפשי. ואלו הן ד' דברים. הקב"ה סובל עולמו שנא' (ישעיה מו) אני עשיתי ואני אשא ואני אסבול ואמלט וצוה לבני קהת שיסבלוהו. שנא' (במדבר ז) ולבני קהת לא נתן כי עבודת הקדש עליהם בכתף ישאו. ותדע שכביכול הוא היה סובלן ז בשעה שבא לירדן. שנא' (יהושע ג) והירדן מלא על כל גדותיו ולא היו יכולין בני קהת לעבור. מה עשה הקב"ה סבלם שנאמר (שם) והיה כנוח כפות רגלי הכהנים. א"ר ברכיה הארון סבל את סובליו לא הכהנים סבלוהו אלא הוא סבלן שנא' (שם ד) נתקו כפות רגלי הכהנים והקב"ה משמר עולמו שנאמר (תהלים קכא) הנה לא ינום ולא יישן שומר ישראל ה' שומרך ואמר לישראל שישמרוהו שנא' (במדבר ג) והחונים לפני המשכן קדמה לפני אהל מועד מזרחה. ומאיר לעולם דכתיב (יחזקאל מג) והארץ האירה מכבודו ואמר לישראל ויקחו אליך שמן זית זך. הוי למעשה ידיך תכסוף:

פרשה לז

(א) ואתה הקרב אליך וגו'. הה"ד (זכריה י) ממנו פנה ממנו יתד ממנו קשת מלחמה וגו'. בא וראה אומות הקדמונים * כשמבקשים להעמיד להם מלך הם מביאים מכ"מ ומעמידים עליהם שכה"א (בראשית לו) וימלוך באדום מדנהבה מבצרה וכן כולן. אבל ישראל אינו כן אלא מהם גדוליהם מהם מלכיהם מהם כהניהם מהם נביאיהם מהם שריהם. שנא' ממנו פנה זה המלך דוד שנא' (תהלים קיח) אבן מאסו הבונים היתה לראש פנה. ממנו יתד זה כה"ג שנא' (ישעיה כב) ותקעתיו יתד

יד יוסף ג פ' כ"ט כ"ז : ד שוח"ט מזמור מ"ח : ה שוח"ט מזמור כ"ז : ו וכ"ל פ"ד . תנחומא כי תשא סי' כ"ח : ז במד"ר פ"ד : פר' לז א ב"ר ריש פ' פ"ג . ילקוט ישעיה ויקרא ס"ו ד"ה כמו אלף ע"ג :

מתנות כהונה

פרמיוטין. לפי הענין הוא חיילות המלך ואולי צ"ל סרדיוטין : קורין לכלה נמפי ע' סוף פ' פקודי : צור את אמרת. פסוק הוא ביחזקאל סי' כ"ז : שנא' ושחט אותו וגו'. נקט האי קרא משום דכתיב ביה ירך צפונה : להעלות ל' עילוי וגדולה : בד' שעות. נכשלו בעגל : ביב חפירה שהופכין לתוכה כל השופכין לזוב חוץ : כי נר מצוה כו' ע' בפרשה אמור בפ' ל"א : מצוה. מקרא קורא כן בל' יחיד : לכך נאמר כו'. שהתורה מאירה עיניו במה שהודיע אותו מעשיים כמעט הוא כנר : קרוינין וסבקין מיני נרות הן : נתקו. משמע ע"י אחר וסתמא כמפורש ע"י הקב"ה כד"א ויקטר אותו בניא הקב"ה קוננו וכרי אלו פנים אחת בכסנים ואהם

ענף יוסף

פרשה לז (א) [מדנהבה מבצרה] ס"ל דבלגה ודנהבה שמכר שם אינו מארץ אדום. דאי מארץ אדום מה לא הכתוב לאשמועינן. ושמו וגם פירי לשם. אע"כ לאשמועינן שהמליכו

עץ יוסף

באמן יוני אנשי מלחמה: והקב"ה עונה להם אע"פ שהתשובה היא בעל כרחם: שנא' ויאנחו ב"י מן העבודה וגו': בצר לך ומצאוך וגו' ושבת עד ה' אלהיך הרי ממקרא זה ג"כ משמע דדרך ישראל הוא שלא לשוב אלא מתוך צרה: ואיני יודע איזה שהתחון כי מתערבים יחד ונעשה גוף אחד משונה ממה שהיה. כן המתערבות אומות טועות בדתם. לא טוסם שילמדו זה מזה עד שיתאחדו כמעט לדבר אחד. אבל ישראל אין מתערבים לעולם. ובשעה שעושו רצון המקום הם למעלה תחת ההנהגה העליונה ולא ילמדו מהם: (ב) הה"ד יפה נוף. דעל ביהמ"ק קאמר הכי שמאיר לעולם כשמן זית וכה"ג אשכחן דאיקרי יפה נוף: נכנס לשם מלא עונות. בשוח"ט מוסיף ולנו חוטא עליו ושם: כתיב בצור כו' בעי לפרש יפה נוף שהיא משובחת מפי הכל. ומה שנא' שם משוש כל הארץ פי' שהכל נהגים בשישה: מקום שמקריבין בו קרבנות. שבצפון היה עומד ומקריב חטאתו כדאמר בשוח"ט: כך בהמ"ק מאיר אור הדעת כי משם תצא תורה והיינו סנהדרין שיושבים בלשכת הגזית ולכן הביא ממך מן והלכו גוים לאורך במשיחם האור לישראל כי הם המלמדים לכל לדעת את ה'. ולכן נקראו זית רענן: לכך אמר הקב"ה לעשה כו'. כלו' שקרא ה' שמם לפני כל העמים זית רענן על שהם מאירים לפני ה' כשמן זית כי ע למעלה גדולה שהמאור לכל העולם יהיה מקבל אורה מהם: למה כדי להעלות אתכם. בעיני האומות בידעם שעם שאינו צריך לאור ומ"מ מצוה עליהם יאמרו זה ודאי למעלתם. שהשי"ת אינו רוצה שיהיו מחזיקים לו טובה. חס שאין משל הפקח עם הסומא : בעגל בד' שעות כדכתיב וירא העם כי בושש משה ואחז"ל באו שש. ולא"ק כשלנו בצהרים שהיא שעה ששית : והיה הקב"ה מאיר להם ומנהיגם. פי' אפי' בשעה שכשלו בעגל כמ"ש (נחמיה ט') אף כי עשו עגל וגו' ואתה ברחמיך וגו' ואת העמוד האש בלילה להאיר להם וגו': (ג) ראה איך ד"ת מאירים. דנקט זית רענן משום תורה המאירה כשמן זית לומר שהתם סיותם מאירים בתורה כזית שהפרו תורות אלנו חק : בשעה שעוסק בהן כדמסיק נמצ' שוטה טורה כשידנא דעסיק בה מגינה ומצלי. פי' מגינה מן הפורענות ומצלא מן היצה"ר : ביב כלי לנו קלאוקא שיורדים שם כל השופכים (ערוך) : ואין מוסר אלא ד"ת. ולא דרכי המדינה ושוב המדות כפשוטו : שנא' החזק במוסר וסיפיה דקרא נצרה כי היא חייך וסיום תורה דכתיב בה כי הוא חייך ואורך ימיך : למה הוא מת דה"ל כשוגג ואינו בן מות. ומשני שע"י שאינו יודע מרגיל עצמו והולך ותוספת אף מזיד דעבירה גוררת עבירה: שנא' דרך רשעים כאפלה. אלעיל קאי דקאמר אבל למי שעומד באפילה ומייתי רישיה דהאי מדמה לה קרא: ולא נכשל כו' ולא נפל. לא קאמר נמי לא הקיש פניו בקרקע. דכיון דלא נכשל ולא נפל הקשת פניו מנין: שנא' נר לרגלי דבריך. דהיינו שלא יכשל רגלו בהפלה וכמ"ש בשוח"ט אמר דוד נאמי לנגל את השנם האורה לי עולם שנא' שמור את יום השבת. כלומר לנגוף האורה לו תורה שנא' אות יומם הגוף והגוף: אם תרוץ לא תכשל. היינו מכשול שן ע"י למוד התורה. וכדכתיב התם בדרך חכמה הוריתיך הדרכתיך במעגלי יושר ובהל כתיב בלכתך לא יצר צעדך ואם תרוץ לא תכשל : וכן נר ה' נשמת אדם. שהנשמה נקראת נר והמצוה נקראת נר לפי שתלויה זה בזה שאמר הקב"ה נרי בידך ונרך בידי כו' כדלקמן סדר כלה: כאילו מדליק נר לפני הקב"ה. פי' כאילו היה צריך לאורה והיה עושה לו נחת רוח בהדלקת הנר: ומהו ותורה אור דליכא למ"ד שהתורה אור לרגל האדם להצילו מהעון. שאין שייכות לזה עם מ"ש כי נר מצוה לפי מה שפירש שהוא כמדליק הנר לפני ה': קרוינין וסבקין סנקין נר' רומיי אנוקה עשויה מהלג. וקריגין בלשון יוני ורומיי אנוקה של שעוה (מוסף הערוך) : לכך נאמר כי נר מצוה ותורה אור. ספי' סורה הארכה ולמוד כלו' כך למוד מהאור שאינו חסר ממנה אע"פ שידליקו ממנה : (ד) הה"ד תקרא ואנכי אענך. למעשה ידיך תכסוף סד' דברים אינו שהקב"ה נכסף שהאנשים יעשו לפניו : בד' דברים מבואר אלו דחסירי שיחסרא וה"ק. הקב"ה זן את כל העולם וצוה לישראל את קרבני לחמי לאשי כדגרסי' לה בתנחומא. וגם שם השמים המודרש הקב"ה משמר עולמו כו': תדע שכביכול הוא היה סובלן מפני שאין זה נראה כנגד אנשים שהרי כאישה גדול מהנושא כדלעיל בב"ר פ' ע"ח. לכן כביכול : הוא היה סובלן. ומ"מ פתח ליה לעיל למימר מסה שסובל את עולמו ולא קאמר ממה שסובל נושאי הארון. שאין זה מתמיד : ולא היו יכולין בני קהת לעבור. שאחז"ל עד שהגוים היו נושאים הארון. ועתה נשאוהו הכהנים. ואחז"ל בג' מקומות נשאו הכהנים את הארון ואחד מהם כשעברו את הירדן : שנא' נתקו כפות רגלי הכהנים אל החרבה וישובו מי הירדן למקומם וילכו כתמול שלשם על כל גדותיו. פי' כאשר נתקו רגלי הכהנים מן המים אל החרבה שאז הם שהיו אל הצד שירדו ממנו אל הירדן. וישובו מי הירדן למקומם וכו' נמצא ארון מצד זה וישראל מצד זה. נשא ארון את נושאיו כו' : ולא הכהנים סבלוהו פי' מעולם לא סבלוהו הכהנים. ומה שנא' בכתף ישאו היינו לפי הנראה: משמר עולמו אע"פ שהגלויה מבואר ישראל. אמר משמר עולמו. כי הם עיקר עולמו : שנא' והחונים לפני המשכן קדמה. סיפא דקרא שומרים משמרת המשכן: והארץ האירה מכבודו. ס"ל דמאורה שנבראת להאיר לעולם מיירי וכמ"ד בב"ר פ"ג שממקום בהמ"ק נבראת האורה ויליף לה מהכא :

פרשה לז (א) הה"ד ממנו פנה ממנו יתד כו' דרש שבא לרמוז היות סגולה זו בישראל שכל אנשי המעלות נמצאו בהם עצמיהם. וכן אהרן שנבחר לכהונה היה מבני ישראל. ולזה מייתי קרא דממנו פנה כו' : זה המלך דוד שהוא עיקר מלכותינו : שנא' אבן מאסו הבונים וכמ"ש בשוח"ט זה דוד שנעשה שהיה רועה ונעשה מלך : שנא' ותקעתיו

יתד במקום נאמן. סמנו קשת מלחמה שנא' (זכריה י) נושקי קשת מימינים ומשמאילים. ממנו יצא כל נוגש יחדיו. אלו סופרי הדיינין. וכה"א ואתה הקרב אליך את אהרן אחיך ואת בניו אתו. מהיכן מתוך בני ישראל. משל למלך שהיה לו אוהב ובקש למנות קתליקוס ומנהו על כל בית גנזיו. לאחר ימים בקש לעשות אסטרטינוס והיה אותו אוהבו סבור שמא יעשהו ולא עשאו. א"ל לך מנה אסטרטינוס. א"ל אדני המלך מאי זו גינוסיא. א"ל סניגוסיא שלך. כך ביקש הקב"ה למנות על מלאכת המשכן ועשאו למשה גזבר על הדיינין ועל הכל. וכשבקש הקב"ה לעשות כה"ג ב היה משה סבור שהוא נעשה כהן גדול. א"ל הקב"ה לך ומנה לי כה"ג. אמר לפניו רבון העולם מאי זה שבט אמנה לך. א"ל משבט לוי. אותה השעה שמח משה אמר כך שבטי חביב. א"ל הקב"ה אהרן אחיך הוא. לכך נאמר ואתה הקרב אליך את אהרן אחיך. רבנן אמרי ג כל מ' שנה שהיו ישראל במדבר שמש משה בכהונה גדולה. וי"א לא שמש אלא ז' ימי המלואים. ור' ברכיה כשם ר"ס אומר כל מ' שנה שמש משה בכהונה גדולה שנא' (שם ו) ובני עמרם אהרן ומשה כתיב (שם כג) ומשה איש האלהים: (ב) ד"א ואתה הקרב אליך. אמרו כשעה שירד משה מסיני וראה ישראל באותו מעשה הבית באהרן והיה מקיש עליו בקורנוס והוא לא נתכוון אלא לעכבם עד שירד משה. ומשה היה סבור שהיה אהרן שותף עמהן והיה בלבו עליו. א"ל הקב"ה משה יודע אני כוונתו של אהרן היאך היתה לטובה. משל לבן מלכים שזחה דעתו עליו ונטל את הצפורן לחתור בית אביו. א"ל פדגוגו אל תייגע עצמך תן לי ואני אחתור. הציץ המלך עליו וא"ל יודע אני היאך היתה כוונתך חייך איני משליט בריה על פלטין שלי אלא אתה. כך בשעה שאמרו ישראל לאהרן (שמות לב) קום עשה לנו אלהים. א"ל פרקו נזמי הזהב. א"ל אני כהן אני אעשה אותו ומקריב לפניו והוא לא נתעסק אלא לעכבן עד שיבא משה. א"ל הקב"ה אהרן יודע אני היאך היתה כוונתך חייך איני משליט על קרבנותיהן של בני אלא אתה שנא' ואתה הקרב אליך וגו'. היכן א"ל הדבר הזה למשה במשכן. א"ר לוי משל לאוהבו של מלך קומים ורפוסא. בקש לעשות סטרטיגוס לאחד והודיע לו א"ל אחיך הוא כך עשה הקב"ה למשה קומים (במדבר יב) לא כן עבדי משה וגו'. ועשאו רפוסא שנא' (שמות יח) וישב משה לשפוט את העם. בקש לעשות כה"ג הודיע לו א"ל אהרן אחיך הוא: (ג) ד"א ואתה הקרב אליך. הה"ד (תהלים סה) אשרי תבחר ותקרב ישכון חצריך. א"ר יצחק משל לאוהבו של מלך שתיגרו ועשאו פרוטיקאטור שלא יהא זז מפלטין ואוכל מותריו של מלך. כך אהרן היה שוה לכל ישראל ועשאו הקב"ה כה"ג וא"ל (ויקרא כא) ומן המקדש לא יצא. ואכל מותריו של הקב"ה שנא' והנותרת מן המנחה: (ד) ד"א ואתה הקרב אליך. הה"ד (תהלים קיט) לולי תורתך שעשועי אז אבדתי בעניי. כשאמר הקב"ה למשה ואתה הקרב אליך וגו' הרע לו. א"ל תורה היתה לי ונתתיה לך שאילולא היא אבדתי עולמי. משל לחכם שנטל קרובתו ועשתה עמו י' שנים ולא ילדה. אמר לה בקשי לי אשה א"ל יכול אני ליטול חוץ מרשותיך אלא שהייתי מבקש ענותנותיך. כך אמר הקב"ה למשה יכול הייתי לעשות לאחיך כה"ג חוץ מדעתך אלא שהייתי מבקש שתהא גדול עליו: (ה) מתוך בני ישראל. מכל הארצות בחר הקב"ה בא"י. ומא"י בחר בבית המקדש. ומבהמ"ק לא בחר אלא בבית קדשי הקדשים. כך לא בחר הקב"ה אלא בישראל ומישראל לא בחר אלא שבט לוי. ומשבט לוי בחר אהרן שנא' (ש"א ב) ובחור אותו מכל שבטי ישראל. תרומה לצד. והמעשר לצד. נדב ואביהוא לצד. אלעזר ואיתמר לצד. אלעזר ואיתמר נבחרו. שנאמר (ש"א ב) ובחור אותו מכל שבטי

יד יוסף ב ס"ר פ' י"א: ג ס"ר פ' י"א:

ענף יוסף

שהמליכו עליהם מלכים מארצות ומקומות אחרים. וכן מוכח בפסוק (ישעיה ס"ג) הנ"ל דאי גברים מארץ אדום היא למה אלקים הכתוב לשתי אלוקות. וגם מארץ מיוחד הוא (ת"נ): (ב) [היכן א"ל הדבר הזה למשה] נראה שהגירסא הישנה משה (בלא לת"ד) היא עקרית. ופי' היכן אצמן שגלה משה לאהרן הדבר הזה בשם הקב"ה. במשכן גופי' ביום ח' למלואים שאמר משה לאהרן קרב אל המזבח לפי שהיה אהרן בוש ממעשה העגל כדאי' בת"כ ע"ש. ולא א"ל משה כי ה' מצוה לו לנדקה ואדרבה בעבור זה מנהו על הקרבנות וכמ"ש במד' חייך כו' (יפ"ת): שנאמר

מתנות כהונה

ואחת בלוים כן פי' בעל העקידה ז"ל בפ' תרומה: סופרי הדיינין. נראה דצ"ל שוטרי הדיינין: שבטי חביב. פי' במד' קהלת בפסוק טוב שם משמן טוב: קתליקום פי' הערוך שומרי אוצרותיו: אסטרטיגום. פי' הערוך שר חשוב: גינוסיא. יחוס משפחה: ובני עמרם אהרן ומשה. ובאותה פרשה נמנו הכהנים ובפ' שלאחריה חזר והתחיל בני לוי גרשון קהת כו' ומנה הלוים ולא מנה עמהם אהרן ומשה הרי שהיה כהן: איש האלהים. משמע היה מיוחד מקריב אשה ריח נחוח לה': באותה מעשה של עגל: שזחה. ל' גיאות וגאוה: פדגוג. אומן המגדל בני המלך: קומים. פי' הערוך נגיד וסוכן נאמן על בית המלך: רפוסא. לפי הענין הוא נשיא ודיין ואולי הוא מושאל מל' רופלין שפירושו נשיאים: סטרטיגום כדלעיל בסמוך: שתיגרו. נראה שפירושו שזכה בו דרך קניין והוא מל' תגר וסוחר: פרוטקאטיר. נראה דצ"ל פאקורקאטור מלין בל' לטין: מותריו. מה שמותיר ממאכלו: תורה היתה לי כו'. ומה הרבה עוד די לו בגדולה זו: אבדתי עולמי. בעניי דרש בעמלי ותלאותי וזהו העולם כד"א את עניי ואת יגיע כפי. וביאור הכתוב לולי תורתך על דרך שאמר הכתוב תורת מפה טהורה שעשועי אז אבדתי עולמי קרי בי' אבדתי בהירי"ק תחת האל"ף: שתהא גדול כו'. נתגדל עליו שתראה בזה ענותנותיך או ר"ל כשאתה ממנה אותו תהיה אתה גדול עליו שגדולתו למה באה ממך ועל ידך: תרומה לצד. ליתן לכהנים: ומעשר לצד. ליתן ללוים:

עץ יוסף

ותקעתיו יתד במקום נאמן. נא' על אליקים בן חלקיהו וסבר בעל המדרש שהיה כ"ג מדכתיב גביה והלבשתיו כתנתך ואבנטך ודרש כתנתך על שם כתונת בד קדש דבגדי כהונה וע' בויק"ר פ"ה (תו"כ): ממנו קשת מלחמה שנא' כו'. כוונתם לדרוש מזה על הלוחמים מלחמתה של תורה וכדדרשהם ז"ל על פסוק משיבי מלחמה שערה ובכמה דוכתי: אלו סופרי הדיינים כ' המת"כ נראה דצ"ל שוטרי. וכן הגיה בעל יפ"ת. והם הממונים לכוף את העם לקבל את הדין מהשופט: משל למלך שהיה לו אוהב. דייק יתור מלת ואתה ומלת אליך. לזה דריש שהודיע לו בכוונה מתחלה שיהיה הוא הבוחר והמקרב ע"י שהשב משה בדעתו שהוא יהיה הכהן אולי ירע בעיניו בחירה אחר. לכן הודיעו שהוא יהיה המקרבו והממנה אותו לגדולה זו. וגדול הממנה יותר מהממונה: קתליקום בל' יוני ורומיי הוא ממונה על כל דברי בית וכידו לעשות מה שירצה (מוסף הערוך) וע' בירושלמי שקלים פ"ה משנה ב' וגמרא שם. וכתב שם בעל ק"ע הקתוליקון היא סרכה למעלה מן האמרכל: אסטרטיגים שר הצבא כמו שר צבא (ערוך): א"ל לך מנה אסטרטיגוס. שבזה המקרב דעתו שהמינוי בידו: גינוסיא פי' בלשון יוני מולד ויחוס (מוסף הערוך) וכן הוא בתרגום: בקש הקב"ה למנות על כו' ועשאו למשה גזבר כו'. דבוק למאמר והיה סבור משה. והענין שעם היות לסברת משה שסבר שהוא יהיה הכהן הגדול מפני שצווי מלאכת המשכן היה למהרת יוה"כ ובאותה שעה נתמנה משה גזבר על הדיינים כדאי' בפ' ויהי ממחרת: א"ל משבט לוי כדי שישמח ששבטו חביב מלבד מעלת עצמו שבידו המנוי. ואחר שאמר לו משבט לוי ובמה הזר ואמר ליה אהרן אחיך הוא הנבחר שבזה ישמח יותר: רבנן אמרי כו' שמש משה בכ"ג כו'. רבנן דרשי ואתה הקרב אותך עם אהרן אחיך. ופי' אליך כמו אותך. ומלת את אינה סימן הפעול רק מענין עם (שהוא אחד משמושיו). ולזה הזכיר מאמר זה כאן שגם משה שמש בכהונה גדולה כי מקרא זה הוא מוכח וכאמור: כל מ' שנה שאע"פ שהיה אהרן כ"ג היה משה שמש בכהונה גדולה. ר' ברכיה כו' ר' ברכיה לא פליג על רבנן אלא שבא להוסיף ראיה לדבריהם. ומשה איש האלהים וגו' בניו יקראו על שבט הלוי. משמע אבל משה עצמו יקרא על שם הכהנים דמשה ואהרן שוים לכהונה וכן הוא בהדיא בויק"ר פ' י"א שכוונת המדרש יא על (ד"ה א' כ"ג פסוק י"ג י"ד) ב' פסוקים בזה זה אחר זה וז"ל בני עמרם אהרן ומשה ויבדל אהרן להקדישו וגו' הוא ובניו עד עולם להקטיר לפני ה' וגו' ומשה איש האלהים בניו יקראו על שבט הלוי והוזר אלה וישבה למעלה. כלו' אהרן וגם משה שניהם נבדלו לכהונה (רק) בניו (של משה) יקראו על שבט הלוי: (ב) ד"א ואתה הקרב אליך. דלכך נא' ל' הקרב לפי שהיה משה מרחקו בשביל מעשה העגל והקב"ה צוהו לקרבו אליו (תו"כ): והיה מקיש עליו בקורנס. פי' שהיה עסוק במעשה העגל: אלא לעכבן אע"פ שבשעה הסיא ככר השתחוו לו וזבחו לו שב אהרן להקיש עליו בקורנוס לומר שעדיין לא נגמרה מלאכתו כדי לבטלם מעבודתם. שזחה לשון גיאות וגאוה תרגום ותגבי לב חוותי לבא. פי' גבהי לב: פדגוג בל' יוני ורומיי אומן המגדל התינוק (מוסף הערוך) כאשר ישא האומן תרגום ירוש' פדגוגא. מינקת רבקה תרגום יב"ע פידגיגתא דרבקה: ואני אחתור וכוונתו היה להאריך מעשהו עד שיבא המלך: אני כהן ואע"פ שלא נתמנה לכהן אלא כשהוקם המשכן כבר ידע במה שאמר ה' למשה בסנה הלא אהרן אחיך הלוי כו' ומכאן יהיה לכהן כדאי' לעיל פ"ג: חייך איני משליט. הימא דבהדיא כתיב ובאהרן התאנף ה' מאד להשמידו. וי"ל שבעבור ישראל התאנף בו על דרך גם בי התאנף ה' בגללכם: היכן א"ל הדבר הזה משה במשכן. נ"ל למשה (א"א) ועל פי הגהתו הגיהו כן בדפוסים שלנו: משל לאוהבו של מלך. גם זה המשל כטעם המשל שבסימן הקודם. אלא שלפי משל זה משיקרא קאמר ליה אהרן ולא שהיה הבחירה ביד משה ויהיה פירוש ואתה הקרב אליך שהע"פ שאתה היית ראוי לכהונה מ"מ הקרב אהרן אחיך כי לפ"ז גם המעלה אליך כי אחיך בסבך הוא: קומים פי' מת"כ נגיד וסוכן נאמן על בית המלך. אסתר רבתי ככהא ותגלין ואמרה לו קומים אסטהלבלטי של בית הבא היית. פי' מת"כ קומים ממונה. ירוש' ברכות פ"ה' העמידו קומים על תיסבריות שלו כתב המוסיף הערוך בל' יוני ורומיי נגיד: ורפוסא בשבועות דף ו' ע"ב רופילא ורים גלותא פרש"י רופילא איפרכום של מלכא. ורפוסא לפי הענין הוא מושאל מלשון רופילא ר"ל נשיא ודיין והמוסף הערוך פי' בל' רומיי שר חיל: סטרטיגוס שר הצבא גליב פלשתים ת"י אסטרטיגים. וכוונת המאמר שכמו שחשב האוהב שמטעם זה שהוא קומים הינו נאמן בית ורפוסא הוא השופט והדיין יתן לו גם שררות האסטרטיגוס. כן משה לפי שנתעלה בנבואה שעל זה נאמר בכל ביתי נאמן הוא. וגם היה שופט ישראל. חשב שגם כהונה אליו יתחה שיש בה ב' דברים אלו. את הגטאה באורים ותומים. ואם התפפט באומר יורו משפטיך ליעקב: (ג) הה"ד אשרי תבחר ותקרב כו'. דמה שפס ל' הקריבה ומתוך ב"י ילדק לומר הבדל. ואתה הבדל את אהרן מתוך ב"י וקאמר שלכי שידע ה' כוונת אהרן שהיתה לטובה נוה למשה שיקרבהו. ומביא סמך לזה מאשרי תבחר ותקרב ישכון חצריך שבירושו אף שנדחה נתקרב אח"כ שישכון בחצרות ה'. ובזה ספיר עולה המשל ככי הגמשל כמו שאפרש: שתיגרו מדינים תרגומו תיגרי. ור"ל שאוהב המלך עשה מריבה עם המלך. ולפי שידע המלך שכוונת אוהבו הוא לטובת המלך לכן עשאו פרוטיקאטור פי' יושב ראשונה במלכות. כן אהרן לפי שידע ה' טוב כוונתו עשאו גדול ולא יהיה זז מפלטין. ח"ש ישכון חצריך נשבעה בטוב ביתך קדוש היכלך: (ד) הה"ד לולי תורתך כו' כדמסיק שהקב"ה אמר למשה שאלולי התורה היה מאבד עולמו. מייתי נ"כ מקרא זה שאמר דוד שהעולם אבוד בזולת התורה: הרע לו שהוא היה רוצה לשמש בכהונה. והשיבו הקב"ה שדי לו כתר תורה שניתנה לו דחשיבי טפי שאלולי היא היה העולם אבד והיא מקיימתו: משל לחכם שנטל קרובתו ר"ל כי מה שמנוה לו שהוא יהיה הממנה אותו הוא כדי שיהיה כפוף אליו. לכן אמר ואתה הקרב אליך: י' שנים ולא ילדה כדין הנושא עם אשתו עשר שנים ולא ילדה שצריך לגרשה. והנמשל הוה מה שאמר לו בסנה אל תקרב הלום שלא יהיה כהן כדאי' לעיל פ"ב וא"כ א"א למשה להיות כהן וזהו דמיון לא ילדה (ת"נ) שתהא גדול עליו משום דנזכרת נביאות חוזרת ונזכרת הוריס ותומים אינה חוזרת כדאי' בגמרא סד"א שתלך זה היה אהרן גדול ממנו. לכן היה מנויו ע"י משה למען דעת כי כל השפעתם אינו אלא ע"פ משה: (ה) מכל הארצות כו' דריש מתוך ב"י דר"ל שהוא מיוחד מן המיוחד כדמפרש שגם הם מקורבים. אהרן נבחר מכולם. ומייתי דוגמא לזה ממה שמצינו כן בבית המקדש: בחר בא"י כדכתיב יבחר לנו את נחלתנו: בחר בבהמ"ק דכתיב ובחרתי המקום הזה לי. והינו ביהמ"ק דביה מיירי: לא בחר אלא בבית קה"ק. אע"ג דלא אשכחן ל' בחירה בהדיא ביה. עניינו מבואר כי שם הארון והשכינה ואין רשות ליכנס בו לכ"ג אלא אחת בשנה: אלא בישראל כדכתיב (דברים ז') ובך בחר ה' אלהיך אלא שבט לוי במד"ר פ"ג ס"ב: תרומה לצד והמעשר לצד. איידי דמייתי קרא ובחור אותו מכל שבטי ישראל בעי לפרושי מאי דמסיים שם ואתנה לבית אביך את כל אשי ב"י. ולא קאמר נמי תרומה ומעשר מן המעשר שניתן לכהן. ומפני שמפני פר"ל שם למה תבעטו בזבחי לא הם להזכיר אלא הקרבנות והניח התרומה והמעשר לצד אחד דלא דמי להו. ומה שאמר נדב ואביהוא לצד כו' ר"ל כי כן הוא ל' המקרא כאן ואתה הקרב אליך את אהרן אחיך ואת בניו אתו מתוך ב"י לכהנו לי אהרן נדב ואביהוא אלעזר ואיתמר בני אהרן. דמלת בני אהרן הוא יתר כאן דכבר כתיב ואת בניו אתו. אלא שרמז בכאן שנדב ואביהוא יהיו לצד א' ואלעזר ואיתמר לצד. ולה"ס אהרן נדב ואביהוא וסדר קאמר אלעזר ואיתמר בני אהרן. לאוקים זה מזה: שנא' ובחור

שבמי ישראל לכך נאמר (תהלים סה) אשרי תבחר ותקרב ישכן חצריך:

פרשה לח

(א) וזה הדבר אשר תעשה להם. הה"ד (שם קיט) לעולם ה' דברך נצב בשמים. אמר דוד כשם שאתה אמת שנא' (ירמיה י) וה' אלהים אמת כן דבריך אמת שנא' (תהלים קיט) לעולם ה' דברך נצב בשמים. אל תאמר בשמים אלא כשמים. כשם שמתחלה גזר ונעשו שמים אף דבר שדברת לקדש את אהרן ואת בניו קיים לעולם. שנאמר והיתה לו ולזרעו אחריו ברית כהונת עולם. למה כך (ישעיה נה) כן יהיה דברי אשר יצא מפי לכך נאמר זה הדבר: (ב) ד"א וזה הדבר. הה"ד (חבקוק א) הלא אתה מקדם ה' אלהי קדושי לא נמות. עד שלא עמד אדה"ר ואכל את האילן כך היית אומר שלא יאכל מן האילן ולא ימות שנא' הלא אתה מקדם ה' אלהי קדושי לא נמות. אלא מפני שביטל צוויך הבאת עליו מיתה להכות את הבריות שנא' (שם) ה' למשפט שמתו. אתה גוזר ואומר קדושים תהיו לאלהיכם. וכן זה הדבר אשר תעשה להם לקדש אותם. רבון העולם אתה מבקש שנהא קדושים הסר ממני המות שנא' הלא אתה מקדם ה' אלהי קדושי לא נמות. אמר להם א"א ה' למשפט שמתו: (ג) לקח פר בן בקר. הה"ד (תהלים קיא) גדולים מעשה ה' דרושים לכל חפציהם. כשהוא רוצה הוא קורא לשון נקבה שנאמר (במדבר יט) ויקחו אליך פרה אדומה תמימה. וכשהוא רוצה הוא קורא ל' זכר שנא' לקח פר בן בקר לכפר עליהם על מה שעתיד שנא' (ויקרא ט) ויאמר אל אהרן קח לך עגל בן בקר לחטאת לכך נאמר גדולים מעשי ה' דרושים לכל חפציהם. ד"א שעשה הקב"ה כבוד לאהרן שהלבישו כמלה"ש שנא' (מלאכי ב) כי מלאך ה' צבאות הוא. א"ר יהודה מכאן אמרו כל כהן שהוא אוכל בתרומה ואינו בן תורה אינו כהן לע"ל. אלא נמאס משלשה דברים שנא' (הושע ד) כי אתה הדעת מאסת ואמאסאך מכהן לי שכן ג' אלפין יש בו שנמאס מן הכהונה ומן המקדש ומן הלויה. אבל אם היה בן תורה הוא כמלאך שנאמר (מלאכי ב) כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו כי מלאך ה' צבאות הוא. ואם לאו ראה מה כתיב (איוב י) ארץ עיפתה כמו אופל. זה גיהנם שהרשעים פורחים כעוף. ד"א עיפתה שהרשעים עייפים בה. ומי יורד לשם א"ר חמא מי שאינו רגיל לעשות תלמודו סדרים סדרים ובועט שנא' (שם) צלמות ולא סדרים. ותורה יבקשו מפיהו אם יגע בה אלו לא דיו אלא שהוא נעשה תלמידו של הקב"ה שנא' (ישעיה נד) וכל בניך למודי ה'. וכן (שם ל) ולא יכנף עוד מוריך והיו עיניך רואות את מוריך: (ד) ד"א וזה הדבר. הה"ד (הושע יד) קחו עמכם דברים. וזש"ה (תהלים כו) ארחץ בנקיון כפי וגו' לשמע בקול תודה. יכול אף להקריב פרים ואלים ת"ל לשמע בקול תודה. לפי שישראל אומרים רבון העולם הנשיאים חוטאים ומביאים קרבן ומתכפר להם. משיח חוטא ומביא קרבן ומתכפר לו. אנו אין לנו קרבן. א"ל ואם כל עדת ישראל ישגו וגו'. א"ל עניים אנו ואין לנו להביא קרבנות. א"ל דברים אני מבקש שנא' קחו עמכם דברים ושובו אל ה'. ואני מוחל על כל עונותיכם. ואין דברים אלא ד"ת שנא' (דברים א) אלה הדברים אשר דבר משה. א"ל אין אנו יודעין. א"ל בכו והתפללו לפני ואני מקבל. אבותיכם כשנשתעבדו במצרים לא בתפלה פדיתי אותם שנאמר (שמות ב) ויאנחו בני ישראל מן העבודה ויזעקו. בימי יהושע לא בתפלה עשיתי להם נסים שנא' (יהושע ז) ויקרע יהושע שמלותיו ומה אמרתי לו נטה בכידון וגו'. בימי השופטים בבכיה שמעתי צעקתם שנא' (שופטים ו) ויהי כי זעקו בני ישראל אל ה' וגו'. בימי שמואל לא בתפלה שמעתי להם שנא' (ש"א ז) ויזעק שמואל אל ה' בעד ישראל ויענהו ה'. וכן אנשי ירושלים אע"פ שהכעיסוני בשביל שבכו לפני רחמתי עליהם שנאמר (ירמיה לא) כי כה אמר ה' רנו ליעקב שמחה וגו'. הוי איני מבקש מכם לא זבחים ולא קרבנות אלא דברים שנא' קחו עמכם דברים ושובו אל ה'. לכך אמר דוד (תהלים כו) ארחץ בנקיון כפי איני אומר להקריב לך אלא לשמיע בקול תודה שאני מודה לך על דברי תורה: (ה) ד"א קחו עמכם דברים. אמר משה (דברים לג)

מעונה

מתנות כהונה

למה כך. נתנה לו הכהונה לעולמים על שם כן יהיה דברי וגו'. וסיפיה דקרא לא ישוב כלו' זה יהיה כן לעולמי עד: על מה שעתיד. על מעשה עגל שעתיד אהרן לעשותו: לכך נאמר גדולים כו': אלו לא דיו. לא דיו התוארים הללו שנקר' בן דעת ובן תורה ומלאך אלא כו' וכמו שאמרו חז"ל גדולים צדיקים ממה"ש שנא' כעת יאמר ליעקב ולישראל מה פעל אל: בכו והתפללו חטאו ושובו: רנו ליעקב שמחה וגו'. וכתיב בתריה בבכי יבאו ובתחנונים אובילם:

אלו

ענף יוסף

פרשה לח (א) [שנא' והיתה לו ולזרעו אחריו כו'] ק' למה לא הביא רישא דקרא מפסוק (שמות כ"ט מ"ג) חקת עולם לו ולזרעו אחריו (והם כ"ט פסוק ט') והיתה להם כהונה לחקת עולם. וי"ל דמשם אין ראיה דכתיב גבי בגדי כהונה וע"כ צ"ל דהאי לעולם לאו דוקא דהא משחרב בהמ"ק בטלה העבודה אלא דס"ק דלעולם כהיינו בהמ"ק קיים יהיה לכם הדבר הזה חקת עולם. אבל בפסוק והיתה לו ולזרעו אחריו ברית כהונת עולם דגבי פנחס דלאו כתיב בעבודה משמע דלעולם ממש (פ"כ): (ד) [אמר להם ואם כל עדת כו' א"ל עניים אנו כו'] הוא מוקשה מאד. אם כתיב להם ואם כל עדת וגו' איך שייך לומר עניים אנחנו כי אין לנו צור? ... גם מה שכתיב דברים אני מבקש לא מצינו כמוס מקום שהעני מפני עניו ישמור עצמו בדברים. רק שקרבנו הוא דבר מועט כמו תורים ובני יונה או סולת. ואם קרבנו הוא העולה קבועה אין תמורה ומוכרח להביאם. ויראה דכוונת הדורש הוא על זמן שאין בהמ"ק קיים דעניי אף לגבי קרבן דאין כאן שיכפר בעדינו. ועל זה שהיה התשובה קחו עמכם דברים דהיינו ד"ת. ועד"ז נפרק בני השיר שהגאל אומרים מינה בזמן שבהמ"ק קיים. בזמן

שאין

עץ יוסף

אותו כו'. שנבחרו בני אהרן מקלאס ובחור אותו כמו מאותו שלא כל זרעו נבחר: לכך נא' אשרי תבחר ותקרב. כי ישראל ולוי נבחרו ג"כ. אבל לא מצינו בהם ל' הקרבה עם בחירה יחדיו. לכן מסיים אשרי תבחר ותקרב דסיים אהרן דהוה ביה בחירה והקרבה. וכמו דמסיים נשבעה בטוב ביתך קדוש היכלך שהיה אוכל מבלאהי של מקום:

פרשה לח (א) הה"ד לעולם ה' דברך נצב בשמים שדבריו אמת וקיים לעד כמוהו. ולכן כמו הקום באומר זה הדבר: כשם שאתה אמת פי' מי וקיים כן דברך יקום לעולם. וסיים לעולם ה' דברך נצב בשמים. פי' כמו שלעולם אתה ה' קיים. כן דברך נצב פי' קיים: אל תאמר בשמים דמ"ש שמים. כאלו מי דבר ה' נצב: אלא כשמים שלהיות הבי"ת והכ"ף קרובות בתמונתם יתחלפו זו בזו: כשם שמתחלה גזר ונעשו שמים והגזרה ההיא קיימת לעולם כדכתיב ויעמידם לעד לעולם. וכן הארץ כל חמות עולם ועד. ולכן אמר לדור ודור אמונתך כוננת ארץ והעמוד שלפניה' ידמה דבר ה' לאהרן שיהיה קיים לעולם: למה כך כן יהיה דברי. נתנה לו הכהונה לעולמים ע"פ כן יהיה דברי וגו' וסיפיה דקרא לא ישוב כלו' זה יהיה כן לעולמי עד (מת"כ): (ב) ד"א וזה הדבר וסי' אשר תעשה להם לקדש אותם וגו' והקדושה הוא לה' יח' ולמנהיגם בחיים תמיד לא כב"א המתים אין שייך בהם קדושה ועז"ז מביא הה"ד הלא אתה מקדם ה' אלהי קדושי לא נמות וכדמפרש: שנא' הלא אתה מקדם כו' ל' המקרא שם הלא אתה מקדם ה' אלהי קדושי לא נמות ה' למשפט שמתו וצור להוכיח יסדתו. וה"פ דקרא מקדם שתחלת אדם אמרת שלא ימות בהיותך ה' אלהיו וקדושו. דהיינו בשומרו מצותך שלא לאכול מהעץ. שאז היה קדוש לך ודבק בך והיית אתה אלהיו וקדושו. ולפי שבמיתתו נמשך הדבר לזרעו כיונה הנביא הדבר בשמו ואמר ה' אלהי קדושי לא נמות: הבאת עליו מיתה להוכיח את הבריות. כצ"ל (יפ"ת). אע"ג דעל שביטל צווי נגזר עליו מיתה. אמר להוכיח את הבריות. כי שלא זה לא היה ה' מעניש במיתה אלא בעונש אחר: שנא' ה' למשפט שמתו. סיפיה וצור להוכיח יסדתו וכמ"ש לעיל: אתה גוזר ואומר כו' ל"א הוא. שדורש המקרא בע"א וכצ"ל אתה גוזר ואומר קדושים יהיו לאלהיהם (ויקרא כ"א) וי"ל שלא אמר קדושים תהיו כמ"ש לישראל. משמע שאינו מצוה עליהם שיתקדשו עצמם כדהתם. אלא ל' גזירה שיהיו קדושים. כדרך שגזר על דבר שגרא שיהיה נעשה שגזר עליו: רבון העולם אתה מבקש שנהא קדושים לגמרי כמלאכים. הסר ממנו המות ונהיה קיימים כקדושי עליונים: שנא' הלא אתה מקדם כו'. וכן פירושו הלא אף כי מפני שאתה אלהי קדושי היה ראוי שלא נמות. אבל א"א כן (כי) אתה מקדם למשפט שמתו והיינו בימי אדה"ר: (ג) הה"ד גדולים מעשה ה' דרושים לכל חפציהם שנמצא לדרוש טעם בכל חפצי מעשי יתברך כפי שטייהם: כשהוא רוצה כו' פי' כשחכמתו גוזרת כפי הענין קורא הכפרה הבאה על העגל בלשון נקבה כלו' שתהיה הכפרה בנקבה. וכשהוא רוצה כו': לכפר עליהם על אהרן ובניו. שאע"פ שבניו לא היו עמו במעשה העגל צריכין כפרה מפני שבאהרן נתאנף ה' להשמידו והוא כילוי בנים: על מה שעתיד פי' האס"כ על מעשה העגל שעתיד אהרן לעשותו. וקשה דהא מעשה העגל קדים לזה שהרי חטא העגל היה בי"ז בתמוז. וח' ימי המלואים היה סוף אדר. וקרבן עגל בן בקר היה בר"ח ניסן. וכתב היפ"ת שכאשר צוה ה' זה הדבר אשר תעשה להם לקדש אותם עדיין לא נעשה העגל כדפירש הרמב"ן בפרשה שמיני. ומייתי ממ"ש קח לך עגל וגו' זהו לכפר על העגל כדאי' בת"כ פ' שמיני: ד"א שעשה הקב"ה כבוד לאהרן כו'. כדכתיב גדולים מעשה ה' וגו' הוד והדר פעלו שהלבישו כמלאכי השרת ע"ד הוד והדר לבשת. ח"ש גדולים מעשה ה' כי אף שמלך אחד מגדיל כסרה ומ"מ מלך אחר מכבדו כמלאכים כי כמקן מתפשטותו יח' וימצא טעם לשבח בכל גזרותיו כפיעוין בהם. וסיינו דרושים לכל חפציהם. וזה שלהיות שידע הקב"ה שזוה אהרן מסיס למוכב כדאי' בפ' הקודמת לכן עשה לו כבוד. והגריש

כפרה על שהתאנף בו ממעשה שכתבתי בפ' הקודמת סי' ב': א"ר יהודה כו' איידי דמייתי הכא כי מלאך ה' צבאות הוא מייתי דר"י דקמפרש ליה על מי שהוא בן תורה שכשאינו בן תורה אינו כהן ונמאס. וכשהוא בן תורה אז הוא גולה וקרוב לה' כמלאך: מכאן אמרו כו' מהאי קרא דמייתי שנאמר אתה הדעת מאסת: ג' אלפין יש כו'. דואמאסך כתיב בא' לאלף יתירה בין המסך והכ"ף. וכן להורות שנכפלת המאיסה ג' פעמים. ונמו בהתלמים כי אלף מלשון אלוף מורה על טרבה: מן הכהונה כו' ממתנות כהונה כבכורות וזרוע ולחיים והקבה. ומכבוד כהונה לפתוח ראשון: ומן המקדש שמשמשתים בכהונה בבית המקדש: ומן הלוים שלא יטול מעשר אחרי כלו': וכדכתיב למען יחזקו בתורת ה' ואחז"ל כל שעוסק בתורה יש לו מנת וכל מי שאינו עוסק בתורה אין לו מנת: ואם לאו ראה מה כתיב כו'. פי' ואם אינו מלאך [illegible]

מעונה אלהי קדם אלו ישראל שבזכותן נברא העולם ועליהם העולם עומד. ר' אומר (שם) ויגרש מפניך אויב זה המן שנא' (אסתר ז) איש צר ואויב המן. ולמה צר ואויב. אלא צר למעלן ואויב למטן צר לאבות ואויב לבנים צר לי ואויב לך. (דברים לג) ויאמר השמד אלו בניו. (שם) וישכן ישראל בטח בדד עין יעקב אין עין אלא נבואה שנא' (ישעיה כט) כי נסך עליכם ה' רוח תרדמה ויעצם את עיניכם. ארשב"נ גדולה היבתן של ישראל שהקב"ה משנה סדרי בראשית בשביל טובתן. שהוא מוריד להם מן מן השמים ומעלה להם מן הארץ טל שנא' (שמות טז) ותעל שכבת הטל וכן (דברים לג) אף שמיו יערפו טל. כיון שראה משה מתן שכרן של צדיקים א"ל (שם) אשריך ישראל מי כמוך עם נושע בה' בני אדם שהן משתמשים בהקב"ה. (שם) מגן עזרך כנגד אברהם שנא' (בראשית יד) אשר מגן צריך בידך. (דברים לג) ואשר חרב גאותך כנגד יצחק שפשט צוארו כנגד החרב (שם) ויכחשו אויביך לך כנגד יעקב שנא' (בראשית לו) וילך אל ארץ מפני יעקב אחיו. (דברים לג) ואתה על במותימו תדרוך בימי מרדכי שנא' (אסתר ו) ויקח המן את הלבוש ואת הסוס. מי גרם למרדכי לבא לידי הגדולה הזאת. אמור שהיה מתפלל בכל שעה שנא' (שם ד) ומרדכי ידע את כל אשר נעשה וגו'. מאחר שראה עצמו בגדולה לא הניח לבו ולא עמד מן התפלה אלא וישב מרדכי כשם שהיה מתחלה. (דברים ל) ונתן ה' אלהיך את כל האלות האלה לא עליך אלא על אויביך ועל שונאיך אשר רדפוך. ואתה תעמוד לך מן התפלה לאו. אלא מה כתיב אחריו ואתה תשוב ושמעת בקול ה'. כשם שעשה מרדכי שנאמר (אסתר ו) וישב מרדכי אל שער המלך [א] שחזר לשקו ולתעניתו. לכך נאמר קחו עמכם דברים. אף כאן הוא אומר זה הדבר לפי שלא התרצה הקב"ה לאהרן אלא על ידי התפלה שנא' (דברים ט) ובאהרן התאנף ה' מאד להשמידו: (ו) ד"א וזה הדבר. הה"ד (משלי ג) כבוד חכמים ינחלו. אין כבוד אלא תורה. תדע לך מה אמר בראש דברי הימים אדם שת אנוש וכן כולן ואין אתה מוצא באחד מהם כבוד עד שמגיע ליעבץ שנא' (ד"ה ד) ויהי יעבץ נכבד מאחיו. למה כתוב בו כבוד [ב] על שיגע בתורה הוי כבוד חכמים ינחלו. וכן אתה מוצא באהרן מה כתיב (מלאכי ב) תורת אמת היתה בפיהו. מה אמר הקב"ה למשה ועשית בגדי קדש לאהרן אחיך לכבוד ולתפארת. וכל אלו בזכות התורה שהיה יגע בה הוי כבוד חכמים ינחלו: (ז) ד"א וזה הדבר. הה"ד (תהלים קיט) לעולם ה' דברך נצב בשמים. וכי אין דברו של הקב"ה נצב בארץ אלא בשמים. א"ר חזקיה בר חייא מפני שהבטיח הקב"ה דבר בשמים ואחר רד"ו שנים באתה ההבטחה שהבטיחו הקב"ה את הצדיק. כיצד בשעה שאמר הקב"ה לאברהם (בראשית יב) לך לך מארצך וגו' ואעשך לגוי גדול. אמר לפני הקב"ה רבש"ע מה הנאה יש לי בכל הברכות הללו והריני הולך מן העולם בלא בנים. א"ל הקב"ה לאברהם כבר אתה יודע שאין אתה מוליד. אמר לפניו רבש"ע כך אני רואה במזל שלי שאיני מוליד. א"ל מן המזל אתה מתיירא. חייך כשם שאי אפשר לאדם למנות את הכוכבים כך א"א למנות את בניך. א"ר יהודה ב"ר סימון בשם רבי חנין באותה שעה [ג] העלה הקב"ה את אברהם למעלה מכיפת הרקיע וא"ל (שם טו) הבט נא השמימה וספור הכוכבים אם תוכל לספור אותם ויאמר לו כה יהיה זרעך א"ל כשם שאתה רואה את אלו ואי אתה יכול למנותם כך יהיה זרעך שאין אדם יכול למנותם. וכן אתה מוצא ביעקב שהבטיחו הקב"ה וא"ל (שם כח) והיה זרעך כעפר הארץ. וכן (שם מו) אנכי ארד עמך מצרימה ואנכי אעלך גם עלה וקיים לו הקב"ה הוי לעולם ה' דברך נצב בשמים. וכן אתה מוצא באהרן שהבטיחו הקב"ה למשה וא"ל ואתה הקרב אליך את אהרן אחיך. וקיים לו הקב"ה הוי וזה הדבר אשר תעשה להם: (ח) א"ר חנינא יבא קדוש ויכנס לקדוש ויקריב לפני קדוש ויכפר על קדושים. יבא קדוש זה אהרן שנא' (תהלים קו) לאהרן קדוש ה'. ויכנס לקדוש זה מקדש שנא' (שמות טו) מקדש ה' כוננו ידיך. ויקריב לפני קדוש זה הקב"ה שנא' (ויקרא יט) כי קדוש אני ה'. ויכפר על קדושים אלו ישראל שנא' (שם) קדושים תהיו: (ט) לקח פר בן בקר אחד. א"ר פנחס הכהן בר חמא הה"ד (ישעיה מו) מגיד מראשית אחרית. פר אחד זה אהרן. ואילים שנים זה אלעזר ואיתמר. רמז נתן לו ששני בניו עתידין למות ואינן משמשין אלא שנים: (י) ד"א וזה הדבר. באי זה זכות היה אהרן נכנס לבית קה"ק א"ר חנינא בנו של רבי ישמעאל [ד] זכות המילה היתה נכנסת עמו. שנאמר (ויקרא טז) בזאת יבא אהרן זו המילה כמד"א (בראשית יז) זאת בריתי אשר תשמרו וכה"א (מלאכי ב) בריתי היתה אתו החיים והשלום. ר' יצחק אומר זכות השבטים היתה נכנסת עמו שנא' (שמות כט) וזה הדבר אשר תעשה להם. מנין ז"ה י"ב. ואלו הן י"ב אבנים שהיו נתונות על לבו של אהרן ועליהן שמות השבטים. וכסדר הזה היו נתונות ראובן שדרנגין שמעון שמפוזין לוי דייקינתין יהודה ברדינין יששכר סנפירינון זבולון אזמרגדין דן כוחלין נפתלי אבאטים גד פימיסיון אשר קרוסטסין יוסף פראלוקין

יד יוסף פרשה לח א אס"ר פסוק זה: ב הפורס ע"י ספרי כפעלתן: ג ב"ר פ' מ"ד. וש' פ"ס. במדב"ר פ' ב'. תנחומא פי' שרס. וסדר שופטים. וזוכר פנחם דף רי"ד: ד ויק"ר פ' כ"ה:

מתנות כהונה

אלו ישראל. האי קרא דכתיב אלו ישראל שמחשבתן יתה קדמה לעולם: למען. כמו שדרשו רז"ל כל המיצר ישראל כאילו מיצר כביכול להקב"ה שנא' בכל צרתם לו צר ואע"ג דכתיבא בא"לף כבר אמרו בפ' כשם דלא דכתיב בא"לף משמע נ"כ כמו לא בוי"ו וגם במסורות אי' דקרינן לו צר בוי"ו: צר לי. אסתר אמרה כן על עצמה ואויב לך לאחשורוש אמרה כן: וכן אף שמיו וגו'. אף כדי הוא לרבות שאף מן הארץ יעלה טל: ויקח המן את הלבוש וגו'. ואי' במד' אסתר שהמן כפף קומתו לפני מרדכי ודרך עליו ורכב לו על הסוס: ונתן ה' וגו'. משמע כאילו אמר כתיב ונתן ה' וגו' וכן ל' ספר זה בכמה מקומות: אף כאן הוא אומר ה'. קרי ביה חס סדיבור: דבר בשמים. כדמפ' ואזיל שהגביה לאברהם למעלה מן השמים: ואחר רד"ו שנים בשהו במצרים. אבל מעת ההבטחה היה ארבע מאות ושלשים שנה: את הצדיק. ר"ל אברהם: כבר את יודע כו'. בשמים: הבט נא' ואין אומרים הבט אלא מלמעלה למטה: יבא קדוש

עץ יוסף

המן: מעונה אלהי קדם אלו ישראל. כמו שדרשו חז"ל אין כאל. ומי כאל ישורון. וזה שדרים ישורון הנזכר הוא המעון של אלהי קדם. שה' שוכן בתוכו כאומרו ושכנתי בתוכם שבזכותו נברא העולם כדילכין בב"ר פ"א: שבזכותן נברא העולם ועליהם העולם עומד פי' שיש עמודים שבשבילם העולם נברא ויש עומדים שעליהם העולם קיים. וכמו שמביא בטור ח"מ סי' א' ובב"י שם. לזה אמר לא כן ישורון שבזכותן העולם נברא וגם בזכותם העולם קיים (הו"ג): ועליהם העולם עומד וזהו ומתחת זרועות עולם שהם מעמידים אותו כזרועות המעמידים המשא: זה המן הזכיר הכתוב גאולת המן יותר מכל הגאולות. והטעם שכל ד"מ לא בקשו לעקור את הכל כמו המן. ולזה אחרי שהזכיר תשה את ישראל שבזכותן נברא העולם אמר ויגרש מפניך אויב זה המן. ר"ל שלטובה זו זכינו בגזירת המן כדאי' באסת"ר: ולמה צר ואויב פי' למה כתיב כפול צר ואויב. צר למעלן שהיה אויב הקב"ה: צר לאבות שהוא מן עמלק שהיה אויב לאבות. והוא נכר שבאה לבנים: ואויב לך שהשב לתלות את מרדכי על אשר דבר טוב על המלך: אלו בניו דהשמד הוא כלוי בניו כדלקמן בויק"ר פ"י: אין עין אלא נבואה. ופירוש הכתוב שנתקיימה בהם הנבואה שנא' ליעקב מטל השמים ורוב דגן ותירוש. והיינו דמפרש אל ארץ דגן ותירוש (יפ"ת): גדולה חיבתן כו' מכרם סיפא דקרא אף שמיו יערפו טל. אר"ש ב"נ גדולה היבתן ש"י. במכילתא בשלח אי' לשעבר היה הלחם עולה מן הארץ והטל יורד מן השמים שנא' ארץ דגן ותירוש אף שמיו יערפו טל. ועתה נתחלפו הדברים התחיל הלחם יורד מן השמים והטל עולה מן הארץ דכתיב הנני ממטיר לכם לחם מן השמים וכתיב ותעל שכבת הטל וגו' עכ"ל. ולגירסתנו פירושו שהוא מוריד להם מן מן השמים שהוא הלחם שניתן להם מן השמים עם היות ארץ ממנה יצא לחם. ומעלה להם מן הארץ טל. שאין דרכו להיות מן הארץ כלל. שנא' ותעל שכבת הטל. וכן אף שמיו יערפו טל ר"ל מדכתיב אף ולא קאמר ושמיו יערפו טל דרים דה"ק לא הארץ בלבד תעלה טל אלא אף שמיו יערפו טל: שהם משתמשים בהקב"ה. מלת בה' קדייק. והכוונה שמושפעים וניזונין ע"י הקב"ה בעצמו (הו"ג) או כירושו שמשתמשים בשמות הקדשים להגן עליכם בעת צרכם והיינו נושע בה' כלו' בשם ה' (יפ"ת): כנגד אברהם לרמוז שזכות אבותם מסייעתם: שנא' וילך אל ארץ מפני יעקב אחיו בב"ר אי' וילך אל ארץ מפני יעקב. מפני הבושה. או מפני השט"ח ע"ש. והקשו המפרשים והא קרא קאמר כי היה רכושם רב וגו'. ותירצו שהיה מתבייש לומר שילא מפני הבושה לא מפני השט"ח לכן כהם ואמר טעם אחר וע"ש כאן ויכחשו אויביך לך כו' שנא' וילך אל ארץ מפני יעקב אחיו (הו"ג) שנא' ויקח המן כו' שאז דרך עליו כדאיתא באסת"ר שאמר לדרום עלי וסליק ורכב למקימתא לכן מה דאמר כתבא ואתה על במותימו תדרוך: שנא' ומרדכי ידע את כל אשר נעשה וגו' ויזעק זעקה גדולה ומרה. ומן הסתם היא זעקה תפלה: מאחר שראה עצמו בגדולה. נ"ל ואחר שראה כו' (הו"ג): אלא וישב מרדכי כשם שהיה בתחלה. פי' ששב לשקו ולתעניתו כמו שהיה מתחלה. וכמ"ש בסמוך: ונתן ה' מעמו כאילו אמר כתיב ונתן ה'. וכן ל' ספר זה בכמה מקומות (תת"כ): מה כתיב אחריו ואתה תשוב. פי' ואתה תשוב ותתפלל: שחזר לשקו ולתעניתו. ע' מ"ש באסת"ר על מאמר זה: אלא ע"י תפלה ולא הספיק בתשובה מדהוצרך משה להתפלל בעדו: שנא' ובאהרן התאנף כו'. וסיפיה דקרא ואתפלל גם בעד אהרן: (ו) הה"ד כבוד חכמים ינחלו כו'. דייק זה הדבר וגו' כלו' התורה שנקראת דבר כדלעיל גרמה לו הכבוד הזה והוא עשייה הבגדים לכבוד ולתפארת: שנא' ויהי יעבץ נכבד מאחיו. כדאי' לעיל פ"א יתרו בברא זכה וישבו בניו בלשכת הגזית שנא' (ד"ה א' ב') ומשפחות סופרים יושבי יעבץ תרעתים שמעתים סוכתים המה הקינים הבאים מחמת אבי בית רכב וגו' וע"ש מ"ש: תורת אמת היתה בפיהו. ובאהרן מיירי כדלעיל פ"ה ע"ש. מה אמר הקב"ה למשה ועשית כו'. ר"ל שמאחר שה' אמר למשה ועשית בגדי קדש לאהרן אחיך ולא אמר ועשית בגדי קדש כך וכך והלבשתם לאהרן נראה שאהרן מצד עצמו ראוי אל הכבוד הזה. והענין שבזכות תורתו זכה למלבושים אלו כחתן יכהן פאר וכבוד: (ז) הה"ד לעולם ה' דברך נצב בשמים. שקיים דברו לאהרן כדמסיים: דבר בשמים כדמפ' שהגבי' לאברהם למעלה מן השמים ואמר לו הבט נא השמימה וגו': ואחר רד"ו שנה כו'. סיפיה דקרא לדר ודר אמונתך ל' רד"ו שאחר רד"ו שנים נתאמת ההבטחה (הו"ג): ואחר רד"ו שנה ששהו במצרים. אבל מעת ההבטחה היה ת"ל שנה. ואחר רד"ו שנה באתה אותה ההבטחה. דהיינו בנ"מ דכתיב והנכם היום ככוכבי השמים לרוב: את הצדיק אברהם אבינו: כיצד בשעה כו' בעי לפרש א"ר חזקיה מפני שהבטיח דבר בשמים כו' (הו"ג): בשעה שאמר הקב"ה. בשעה לאו דוקא. דדבר ה' אל אברם במחזה ע"כ אחר ביאת אברהם לא"י הרבה היה ואחר שהרג את המלכים: מה הנאה יש לי בכל הברכות הללו כו'. ואף שבכלל הברכות נאמר לו ואעשך לגוי גדול והרי הבטיחו בבנים. מ"מ היה ירא שמא יגרום החטא לבטל הברכה מחמת שראה במזלו שאינו מוליד: כבר אתה יודע כו' בתמיה: כך א"א למנות בניך. ולא תחוש למזלך כי אל כל אשר אהפוך אטנו: למעלה מכפת הרקיע. וכדאי' בב"ר פ' מ"ד שאמר ליה עד דסגלא ברגליך דרום כוכא כו'. וגיר' הא"שיך דרום כיכבא. ופי' שהוא שא"ל הקב"ה שהוא שודד המזל המחייב שלא יוליד וא"ל כה יהיה זרעך מושלים על הכוכבים: וא"ל הבט דהיינו מלמעלה למטה כדאיתא בב"ר פ' מ"ד: הוי לעולם ה' דברך נצב בשמים ר"ל דלא קאי אהבטחת אברהם לחוד. אלא הכל הבטחות שהבטיח הקב"ה לאבות ישראל כולם קיים בהם (הו"ג): (ח) יבא קדוש כו' דריש וזה אשר תעשה להם לקדש אותם. שהיא נתינת טעם לקדושתם בשביל שיבא קדוש לקודש. שיהא אהרן קדוש שיבא לקודש (הו"ג): (ט) מגיד מראשית אחרית. כלו' שהקב"ה צופה עתידות ודבריו רומזים לעתיד: פר אחד זה אהרן כו'. שלכן היה פר אחד לכפר על העגל שעשה כדלעיל. ואילים שנים לכפר על בניו שלא ישופו בחטאו. ולא הוו פרים ממש כי לא חטאו הם כמוהו בעגל: (י) ד"א וזה הדבר כדמסיק דרמיז לזכות י"ב שבטים כלו' כי זכות י"ב הוא הדבר והסיבה המגינה עליו: באיזה זכות היה אהרן נכנס לבית ק"ק. לכפר על ב"י. כלו' מהו הזכות שהעמוד לישראל שיוכל הוא לכפר בעדם אפי' יהיו מוטאים. בזכות הברית. ע"י היותם מיוחדים באות ברית קדש. כי ראוי שהאדון ישגיח על עבדו להצילו. והאומר בזכות השבטים הוא להיותם עמוד העולם שא"א לעולם בלא ישראל כמ"ש כי כארבע רוחות השמים וגו'. לכן ראוי להעביר על פשעם. ח"ש בזכות השבטים דהיינו היותם י"ב כמספר המזלות: ראובן שדרנגין מין אבן טובה בל' רומיי (מוסף הערוך): סנפירינון תרגום ירושלמי נפך ספיר. כוחלין כו' אבאטים בל' יוני ורומיי מין אבן טובה שלונה יקרה. אבל

ישראלוקין בניסתו מתלימוס. מה טעם שיהא הקב"ה מסתכל בהם ובכנגדי כהן בכניסתו ביום"כ ונזכר לזכות השבטים. ר' יהושע דסכנין בשם רבי לוי אמר משל לבן מלכים שהיה פדמנו נבנם אצלו ללמד סניגוריא על בנו והיה מתיירא מן העומדים עליו שמא יפגעו בו. מה עשה המלך הלבישו פורפירא שלו שיהו רואין אותו ומתייראין ממנו. ה כך אהרן היה נכנם בכל שעה לבית קדשי הקדשים ואילולא זכיות הרבה שהיו נכנסות עמו ומסייעות אותו לא היה יכול להכנס. למה שהיו מלה"ש שם. מה עשה לו הקב"ה נתן לו מרמות לבושי הקדש שנא' (שמות כח) ולבני אהרן תעשה כתנות כשם שכתוב (כאן לט) וילבש צדקה כשריון וכובע ישועה בראשו וילבש בגדי נקם תלבשת ויעט בקנאה: (יא) ומלאת בו מלואת אבן. כיצד היו נתונים טור אדם פטדה וברקת וגו'. על אדם היה כתוב אברהם יצחק ויעקב ראובן על פטדה היה כתוב שמעון על ברקת היה כתוב לוי והטור השני נופך ספיר ויהלום. על נופך היה כתוב יהודה על ספיר היה כתוב יששכר על יהלום היה כתוב זבולון. והטור השלישי לשם שבו ואחלמה. על לשם היה כתוב דן על שבו היה כתוב נפתלי על אחלמה היה כתוב גד. והטור הרביעי תרשיש ושוהם וישפה. על תרשיש היה כתוב אשר על שוהם היה כתוב יוסף על ישפה היה כתוב בניסן שכתב ישורון:

סדר כי תשא

פרשה לט (א) **כי** תשא כך פתח ר' תנחומא בר אבא (שה"ש ז) שרוך אגן הסהר וגו' וכל הפתיחות כולן בענין הכתוב

א בפרשיות ועוד א"ל הקב"ה משה חייבין לי ישראל מה שלוו היכני שנא' כי תשא כמה דתימא (ישעיה כו) כי תשה ברעך אמור להם שיפרעו מה שהם חייבים לי הוי כי תשא ואשלמה להם שנא' (משלי כ) והיה מספר ב"י כחול הים:

פרשה מ (א) וידבר ה' וגו' ראה קראתי בשם בצלאל כך פתח ר' תנחומא בר אבא (לעיל כח) אז ראה ויספרה הכינה וגם חקרה.

יד יוסף ת ויקר' פ' כ"ט: **פרשה לט** א סטיקמא רפי' פ"ו:

מתנות כהונה

קדקן. פ' פרד נמסי מגמות: פרגוד. לעתן כמגדל כפי כמלך: פורפיריא. לעתן מלכות: על לומיס היה כתוב כר'. בניניו בחיי סדר לכל שנם ושבט לוח לחתם מן ג' לעתן לכהנים יתתן יעקב ת"ל ". וכן לוחותיו שבטי יהודון. עד שבכל לאן ולבן היו כתובים ו' לוחותיו:

ואשלמה להם. כי תמה קרי ביה ג"כ כי תשא שבט לוים שבט לוים מהקב"ה ונתיים לפרקע. והקב"ה ממלה עליהם כאילו הלוהו וכן כי תשא: **נותל** משל. מהקב"ה: **לומר** מרקן. טיט לבין תמנו חס יוסר מטמא בגל' ת' כלי: **ארנליא**. פ' כשרוך כלי מתמנו שקפליות. **למה** לן ילתח פ' וגו'. פ' שכר סילמה שם החכמה: כתלמין

ענף יוסף

מאין נסמ"ק שם יסיא. מ"ל יתפיק כתורם קרנטות (יס"ח): (י) [ממל לבן מלכים כר'] כתובו שם לשרן דשל שמות שבטים היו שכתוב מוסם על ר"ב תחני שמואן. ובזוה"ב לא היה מעמם בגבורי שכח שלא בגבורי לבן. לבן לאמר משל לבן מלכים כי' ותשיב בגשמל הקב"ה מתן לו מדמות לפשי פקוח וכוונתו על פשוטם כי קיום וגו':

יוסף

מטמ"ל אמר מקרא שמשלם שם קלם מעות שלא נאמרו פחלה ולקלו מחקר שמה יוסר מה שעניך. ושל שמם שיה שנסמם ביחוד (יפ"ם): **צריך אדם** להיות נוטל שכל. פ' נוטל שכל שמקב"ה: **לומר פרקן** ניט לבין שלמו. ומ' נ"כ ל' כ"ד: **אמרה** ד"ם ניט לבין שלמו. מ"ל לשמות ככה כשמוטו שהיה צריך לזה. שלח כתי לילמך דרך מרן. ולולי ד"ם היינו כתי דכיסם שמשומה מרכשם נשם והוא שכדים: **ואח"כ** לומר לישראל דמל"כ מלי לשמר דנכ"ם צייך לחתר שהקב"ה דבר לשמה נלחמר ליסרמל. שכל כלן שה שיה שמדבר עם כל ישראל מלי לחתר שלח שפיהוסו וילבר מלכים שהלם ניט לבין שלמו ולחת"ל שמר ליסרמל. ולפ שלין כיה לליסם על ד' שעמים. פ"ם יש מכלן לליה שנמחויב שלחם לשכר ניט לבין שלמו קודם שילחמר נגיעים ק"ו משמיעה: **ר' יוחנן** בן תורתא מקרא כן משום מעשה שיה שהסיד שהר מכר לם שוחו שבכלי. וניוס שסנה לם לליה הטור ולליה שהור למלום. ולליה שבכלי לחזור לו ולשבול הסקה. **למה** לומר מחסיד בחתי הטור ולמר לו כל זמן שלחתה היים נגיעים ישבול מעות שיש על שיחתה הסנה. וכניה זה לי שהה מעות על שיחתה. ושמר הפור והנם. וכנה הכלכי ק"ו בשלמו ושהגייר ויסע ממנו רבי יוחנן לכך נקרא בן תורתא: **ושכחותו חכמים** שלף שיה נקן ולל היה נגיך לשנור על הסכמה מ"ם שם לב לומר שלא שבכלי כלי שיקח ממנו מוסר: **כל מי** שיודע. פ' שלף כל מי שהוא יודע: **ארנליים** שלו נלמון יוי כלי למעות ושמלה (מוסף הערוך): **שקפליות** נלמון יוי כוסות (מוסף הערוך). **לו** פ' משמוות לו מעשים (י"ם). **לו** פ' מלמון מקפלין שם הכלים (שנת דף ק"נ ע"ח) ול"ל שהמורה מקפלם ומוחמת כתוך ילחתו חמת (הכמ"ם): **שנא'** יראת ה' היא חכמה. לשעל מיטה כשיב ויסה למוטם שכך ושיטו שמת שהי מכתה ושלה קלמר לי לוכל ילחת ה' לין ולי לם לו כלי נמם: **שכן** אלא נהפכה לו הכלים על פניו. לפי שחיקה בעיניהן כגמע ונמרו פעם ל לשהם שלא נגרל מעגבל ומכביו שנכנל יפסקם כמשעו: **לכך** נאמר ויתמר לשהם. ויש שהכיב שהכה כי הוא נקנות שלין יכיע לעשות לרוח משקל. שהכה שיהוא כשבת השלום שם משקל כלל דבר שיה שהכלים בשבר שהכמה כלומרו כי קנני לחכים שלכו ויתמר לשהם כי שכלים שהכמה מעלים בבית השלום היו ילחת ה'. פ"ל נקטין לחם לין ילחה בריחת השלום לבשלה. ות"כ מוסב ל כלא יפו לשלום: **מרוז** תן יראת ה' פ' כי בספוק מעמע שילחם ה' ושכמה דבר שחר פוה. חה ליט שילחם ה' לחר ושכמה לחר (פ"ג): **אם היה** לך טע"ם ונקי לטו ילחה שע"י טוהל ה' מתפשק כשם: **ומה שכר** תורה ושע"ג דע"כ כי ליט שיה שיהקיק לשין טוב ילן חמת. ה' יוסף מלה פשל כשכמתו בשל זה שעשה מעשים מוסים כשוטל: **ואם** ברית שלא שעשים שלחה שהוא יוחר גדול מקוים שמלה. מיזכה לניהם שסיל נ"כ נחלה מן שהכמה. ות"ל שיזכה לניהם נוסף על שהכמה כמו שמשים שמלים שעשה ממנו שקב"ה בשלום שהכמה לשכמה ולניהם (פ"ג): **מהיכן** אתה למד שכן מלינו שנשקיים כן: **כדכתיב** ותיראון שמלחה. וניהם יוכבד ומרים לשקבו שעשה ושעשה כלשעל פ"ם: **א"ר ברכיה** כי חיפש לנו רבי נלקיה שנשכר שילחה שכחה לה ולמתו שלכתיב ויה כי יגלו שמלחה שם שלשים ועו' ויעש לשם שכל שרה ושכי שנים (פ"ג): **וכתיב תורה** שה לו שמה. ושלח שלקב"ה שה. שלח שנקרלת של שמו כשלו שה לוה. ולפי שלח שכחה בהיה כתן שנקרל של שמו. לכן שכיה שכוך זכרו שרים שמה שכשה ש בשירות שרים שמה שנשקיי של שמו (פ"ג): **שפרה** מן הרע ומן החשך. מן הרע שיה שלח שמעה לשרשה שכשם שהחזוב לכן שכל פ"ם. חנות לשקבי רע כשכשה ולפן מעשה הרשה הנחלה החלם. ומן שמשם שיו כריגים שלחים (יפ"ח): (ב) **סבור** שתשא עושה מושי. ומ"ג דקמתר ליה ושמו ל מקדש

אלא ראה קראתי. אתה מוצא כשעלה משה למרום הראה לו הקב"ה כל כלי המשכן וא"ל כך וכך עשה ועשית מנורה ועשית שולחן ועשית מזבח כך כל מעשה המשכן. בא משה לירד סבור שהוא עושה אותו. קרא לו הקב"ה א"ל משה מלך עשיתיך אין דרך המלך לעשות דבר אלא גוזר ואחרים עושים אף אתה אין לך רשות לעשות דבר אלא אמור להם והם עושין. ולא אמר לו למי יאמר. אמר משה למי אומר. א"ל אני מראה לך. ומה עשה הקב"ה הביא לו ספרו א של אדה"ר והראה לו כל הדורות שהן עתידין לעמוד מבראשית עד תחיית המתים דור דור ומלכיו דור ודור ומנהיגיו דור ודור ונביאיו א"ל כאו"א התקנתיו מאותה שעה וכן בצלאל מאותה שעה התקנתיו הוי ראה קראתי בשם בצלאל: (ג) ד"א ראה קראתי בשם בצלאל. הה"ד ב (קהלת ו) מה שהיה כבר נקרא שמו. אמר הקב"ה מי שהתקנתיו מראש שיעשה המשכן כבר קראתי לו שם. מהו ונודע אשר הוא אדם. עד שאדה"ר מוטל גולם הראה לו הקב"ה כל צדיק וצדיק שעתיד לעמוד ממנו יש שהוא תלוי בראשו של אדם יש שהוא תלוי בשערו ויש שהוא תלוי במצחו ויש בעיניו ויש בחוטמו ויש בפיו ויש באזנו ויש במלתין (זה מקום הנזם). ותדע לך בשעה שהיה איוב מבקש להתוכח עם הקב"ה ואמר (איוב כג) מי יתן ידעתי ואמצאהו וגו' אערכה לפניו משפט הקדוש ברוך הוא משיבו אתה מבקש להתוכח עמי (שם לח) איפה היית ביסדי ארץ. מהו איפה. ארשב"ל א"ל הקב"ה איוב אמור לי האיפה שלך באי זה מקום היתה תלויה בראשו או במצחו או באי זה אבר שלו. אם יודע אתה באי זה מקום היתה איפתך אתה מתוכח עמי הוי איפה היית. ג הראה הקב"ה לאברהם ע"י שאמר דבר א' בניו יורדין למצרים ומשתעבדין במצרים. הראה אותו למשה עומד וגואל. הראה לו ליוסף זן את השבטים. הראה לו למשה מושח נביאים. הראה לו לשמואל מושח מלכים. ליהושע מכניס ישראל לארץ. לדוד מיסד הבית. לשלמה בונהו. לעתליה אם אחזיה ובניה מנתקין את מסמרות הזהב של ביה"מ. יהוידע מתקן. אמון עושה ע"ז. יאשיה מבערה. נ"נ מחריב הבית. דריוש בונה אותה. והראהו לבצלאל עושה המשכן הוי ראה קראתי בשם בצלאל: (ד) ד"א ראה קראתי בשם. ד זה א' מז' בני אדם שנקראו להם שמות. יש שנקראו לו ד' ה זה אליהו בצלאל ו' ויהושע ו' ומשה ז' מרדכי ב' דניאל ה' חמו"ע ד'. אליהו ד' א"ר אלעזר בן פדת אליהו ירושלמי היה ומיושבי לשכת הגזית היה ומכרך של יהודה היה ובשני שבטים היה חלקו. ה' בבנימין שנא' (יהושע יח) וצלע האלף והיבוסי היא ירושלם. ג' ביהודה שנא' (שם) צנה וחדשה ומגדל גד. א"ר חנינא בר פפא צנה שהיא צנה. וחדשה שהקב"ה מחדשה לע"ל. ומגדל גד י שמשם הקב"ה יוצא ומגדיד משתותן של עכו"ם. ונקראו לו לאליהו ד' שמות שכן כתיב ז (ד"ה א ח) ויערשיה ואליה וזכרי בני ירוחם. למה נקרא שמו כן אלא בשעה שהקב"ה מבקש להרעיש עולמו הוא עומד ומזכיר זכות אבות ואלהים מרחם על עולמו. ובצלאל נקראו לו ו' שמות ואת מייחסו ובא משבטו של יהודה שנא' (שם א ד) בני יהודה פרץ והצרון וכרמי וחור ושובל וראיה וגו'. ואין הצרון אלא בן בנו של יהודה שנא' (בראשית מו) ויהיו בני פרץ הצרון וחמול וכתיב ואחר מות הצרון בכלב אפרתה וכי יש אדם מת באדם שכתוב ואחר מות חצרון בכלב. אמר ר"ל מהו ואחר מות הצרון בכלב וגו' משמת חצרון בא כלב אל אפרת ח זו מרים שהיה שמה אפרת ולמה

יד יוסף פרשה מ א פ' נ"ר פ' כ"ד. ומס שנסמן שם על הגליון. ויק"ר פר' כ"ו. סנהדרין ל"ח. ע"ז כ'. זוהר בשלח דף קנ"ז: ב תנחומא ס"ז סי' י"ב: ג סנהדרין ל"ח. פסיקתא רבתי פ' כ"ג. סדר עולם רבה פ"ל. אדר"נ פ' ל"א. שוח"ט מזמור קל"ט. ילקוט תהלים. וילקוט דה"א א'. זוהר לך לך דף ל' זוהר יתרו דף ע'. זוהר בראשית דף נ"ס. פ"ז ס': ד תנחומא ס"ז סי' י"ג: ה מסכת אצילות: ו ב"ר סוף פ' ע"א: ז סד"א ח"א פ' י"ח. וריש מסכת אצילות: ח תרגום דל"י דה"א ד'. לעיל פ' א':

מתנות כהונה

במלתין. מלאה שהספר מפרש והולך זה מקום הנזם. ועוד יש לפרש במלתין אלו הסימים הגדולים כד"א ומשבר מתלעות רשע ור"ל הלחיים וכן נזם במקום הזה פירוש כמו האחמים אשר באזניהם או זה מקום הנזם מלאה באפי נפשה כלו' וזה תלוי במקום הנזם: האיפה שלך. פי' הערוך עיקרו של דבר נקרא איפה: שאמר דבר אחד. במה אדע: חמשה בבנימין כו'. כל אחת ואחת הוא שם עיר והמשה עיירות נזכרו בפסוק זה. וצלע. האלף. ויבוסים. גבעות. קרית. כך פירש"י ורד"ק בספר יהושע: צנן גרם. לגן ומדשה ומגדל גד. הרי ג' ומפני שבלשון נדרשו על ירושלים כדמפרש ואזיל אמר שהיו לחלק אליהו: ה"ג בתנחומא שהי' נגה. פי' שעכשיו הוא נתקלקלה וטפילה כדבר שנתקלקל מחמת יושנו אבל לעתיד יחדש' הקב"ה כך משמע בערוך ערך לגן שפירושו מל' לגומות דקות תרגום ירים' לגוגין דקיקין: מגדיד. פי' הערוך ורש"י מגדיד כמו גודו אילנא: משתיתן שרשם ויסודם מל' אבן שתייה כלו' יכרת ויערער יסודם: בשעה שהקב"ה כו'. ויערשי' דרש נוטריקון וירעש יה: הוא עומד. אליהו עומד ומזכיר כו': ואחר מות כו'. פסוק הוא בד"ה א' ב': בכלב טטריקון

עץ יוסף

מקדש. סבור שעל ששם מביאים תרומתם למעשה המשכן נחשב להם למעשה. ואע"ג דכתיב ועשו ארון הרי נאמר לו ג"כ ועשית לך ארון עץ. ומ"ש ועשו היינו ללמדך שה"ה כולם מצווין לעבות מלאכתו כדאי' ביומא. או נומר שיבואו הכל ויעסקו בארון כדלעיל פ' ל"ד: אין לך רשות ואפי' שירצה למחול על כבודו דמלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול. ואע"ג דהלוהות משה עשה פסלן. י"ל שהולך לעשות בעצמו שהוא שבכן לתקן את אשר עות: הביא לו ספרו של אדה"ר. שגלה לו ה' כל הדורות העתידים. וע' בב"ר פ' כ"ד: כל א' התקנתיו מאותה שעה. ושעם קדימת התקנה הזו להורות כי ה' מגיד מראשית אחרית: וכן בצלאל כי דור דור ומנהיגיו היינו החכמים שהם מנהיגים לעם. ובצלאל מכלל החכמים הגדולים. הוי ראה קראתי כו'. ר"ל שראה בספרו של אדה"ר שה' קראו לבצלאל מתחלה: (ג) הה"ד מה שהיה כבר נקרא שמו. מפ' ראה על ראיית הלב שישים לבו כי כבר קרא ה' בשם בצלאל. לומר כי לא עכשיו נתחדש זה אלא מזמן קדמון קראו בשמו. ומביא סמך מאשר כבר נקרא שמו דמימי אדה"ר נקרא שם כל אחד: עד שאדה"ר מוטל גולם. שלא נתנהו ידיו ורגליו ולא היה בו נשמה. הראה לו הקב"ה כל צדיק כו'. ופי' ונודע אשר הוא אדם שנודע כשהיה אדם והוא כשהיה גולם שעל אותה מדרגה נקרא אדם דהיינו עפר מן האדמה. והסר כ"ף כאילו כתיב כאשר הוא אדם. ואפשר שכל הנשמות היו תלויין בו אף הרשעים רק שעיקר שכלית היה על הצדיקים שילאו ממנו: יש שהוא תלוי בראשו כו'. ע' ביכ"ת שפירש מאמר זה באריכות במתיקות דבריו. כי עזבתים מפני אריכות ע"ש: ויש במלתין זה מקום הנזם ג' מלות זה מקום הנזם אינם מבעל המדרש. אבל היה כתוב בגליון המד' והכניסוהו אחר זמן בפנים. אבל כן הוא האמת שבירובה הרך שבאוזן ששם תולין נזמי הנשים. ובקידושין ד' כ"א כשהן רוצעין אין רוצעין אלא במילהא פירוש הרך שבאוזן אותו שלמטה. וכן פרש"י שם אליה. ושיא היא: בשעה שהיה איוב מבקש להתוכח עם הקב"ה ואמר מי יתן כו'. ור"ל כי כל ויכוחו היה בהבנו כי ה' נסתר מאין פנות בעולם השפל. וזה באמר שם מי יתן ידעתיו ואמצאהו וגו' אערכה לפניו משפט ופי אמלא תוכחות. ולזה ענהו ה' מכרסי ידיעתו באדם שאפי' קודם מציאותו ידע מכל איש ואיש מהיכן מוצאו. ואיך א"כ יתווכח עמו לומר כי עזיב סתר לו ולא יראה כי בהמות לקנות הארץ יביט וצפה הכל מתחלה והכל במשכם: האיפה שלך פי' העיקר שורש שלך (ערוך): הראה לו הקב"ה כו' לאדה"ר: שאמר דבר א' היינו במה אדע כי אירשנה וכדאי' לעיל סוף פ"ה: מושח מלכים שמשח לשאול ולדוד: מושח נביאים שמשח לאהרן ובניו ואהרן היה נביא כדכתיב (שמואל א' ב') הנגלה נגלתי אל בית אביך וגו' (וע' מ"ש בבמדב"ר סוף פ' י"ד) ובניו נקראו נביאים כדאי' בויק"ר ריש פ' י"ג שזכו ונתייחד הדיבור אליהם ועל אביהם ועל אחי אביהם בחייהם וע"ש מ"ש. ועוד שמשיחה ל' גדולה מגזרת למשחה בהם. וכענין ומשחת את חזאל. ועוד אפשר שגרסי' למשה מושח כהנים: מנתקין את המסמרות כדכתיב בד"ה כי עתליהו המרשעת בניה (פי' עם בניה) פרצו את בית אלהים (יפ"ת): יהוידע מתקן וא"ת הא גם יאשיהו היה מתקן בהמ"ק. וי"ל דמייתי יהוידע מפני שהוא היה קודם ליאשיהו (ת"כ): יאשיה מבערה ואע"ג שהרבה מלכים ביערו ג"כ כגון אסא ויהושפט וחזקיה כדכתיב גבי כאו"א. וי"ל שהכל עזבו כמה עכו"ם ולא ביערו אותם עד שבא יאשיהו וביער הכל כדאי' בפ"ק דחולין וכיתת את נחש הנחשת כו' אפשר בא אסא ולא ביערו כו' אלא מקום הניחו לו להתגדר בהם (ת"כ): (ד) זה אחד מז' כו' שקראו ה' בשם תפוס טסף על שם בצלאל שזה היה עיקר פריו והקב"ה הוסיף לו שמות של חבה כדלקמן: מז' ב"א היפ"ת גרס מחשעה דהסיב חמו"ע לשלשה ואפשר דהמו"ע כהדא חשיב להו לפי שבכ"מ מזכירים יחד כאיש אחד: מז' ב"א נ"ע דמלינו עוד הרבה צדיקים שהיו להם כמה שמות כמו שלמה קהלת ידידיה כו' כדאי' בריש קהלת רבה. א' שמות ליתרו. וכן כלב יש לו שמות רבים כדאי' לעיל פ"א: שנקראו להם שמות פי' שלכל אחד מהם יש שמות רבים: יהושע ו' א' יהושע. ב' הושע. ג' ישוע (נחמיה ח' י"ז) מימי ישוע בן נון וגו'. ד' שאול בב"ר פ' נ"ח סי' פ"ו ובימי שאול עשו מלחמה עם ההגריאים א"ר יהושע ב"ל נחמיה בימי שאול זה יהושע ולמה קורא אותו שאול שהשיב המלכות שאולה בידו. פי' שהיה שופט לא מלך. ה' כדאי' סוף המוכר את הספינה כתיב (ד"ה א' כ"א) לבית אשבע ויוקים וגו' יוקים זה יהושע שהוקים שבועה לגבעונים. השפי אפשר שכוונת בעל המדרש לבית אשבע (הנזכר) הוא ג"כ שמו של יהושע על שם שנשבע לגבעונים. כי מלינו במדרש רות שדרש מקרא זה על רחב הזונה וז"ל לבית אשבע שנשבעו לה מרגלים. ויוקים שקיימו לה השבועה. א"כ בש"ס הנ"ל שדרש ויוקים זה יהושע על שם קיום השבועה בהכרח הוא שלבית אשבע הוא ג"כ על יהושע על שם שנשבע להם קודם קיומו (תו"נ): ומשה ז' בויק"ר פ"א אי' שם הד מ"ד דהשיב למשה ז' שמות ואח"כ אמר שם הד מ"ד דהיה לו עשרה שמות: מרדכי ב' בהרבה מדרשים הגירסא מרדכי א' וכתב התו"ג היינו א' מרדכי. ב' בלשן. ג' מלאכי. ד' שמעי ששמע אל תפלתו. ה' יאיר שמאיר עיני ישראל. ו' קיש שהקיש על דלתי התשובה. ז' ימיני ה' פתחיה כדפי' בירוש' דפסחים. ואם נולא ימיני מצד שכל השבט נקרא כך. נכנס תמורתו שם מר דרור שאחז"ל מרדכי מן התורה מנין שנא' מר דרור ומתרגמינן מרי דכיא: דניאל ה' א' דניאל. ב' בלטשאצר שקרא לו נ"נ. ג' התך למ"ד זהו דניאל. ד' איש מופת כמאמר חז"ל בהלק (דף צ"ג ע"ב) על הפסוק כי אנשי מופת המה (זכריה ג') זה דניאל וחביריו חמו"ע. ה' נקרא שם בדניאל רב חרטומיא. או אפשר מה שקראו שם (ו' כ"א) עבד אלהא חיא (תו"נ): המו"ע ד' א' שמותן. ב' שמות שקרא להן נ"נ שדרך מישך ועבד נגו. ג' אנשי מופת כדלעיל בפ' חלק. ד' עבודהי די אלהא (תו"נ): ירושלמי היה כו' לפי שרולה להוכיח שד' שמותיו היה יערשיה ואליה כו' כדבסמוך. ולפ"ז הוא מבני בנימין כדכתיב שם (ד"ה א' ח') בפסוק א' ובנימין הוליד וגו' ושם בפסוק כ"ז ויערשיה ואליה וזכרי בני ירוחם. ושם מסיים כל אליה מבני בנימין. ולפי זה הוא מבני בנימין. לזה אמר וירושלמי היה ככתוב שם פסוק כ"ח (אחר פסוק ויערשיה ואליה וגו') אלה ישבו בירושלים. נמצא יש ב' ראיות שאליהו הוא מבני בנימין. הא' שנמנה בין בני בנימין. והשנית שמקום מושבו היה בירושלים שהיא נחלת בנימין. ויקשה על זה ממקרא דויאמר אליהו התשבי מתושבי גלעד (מ"א י"ז א') שמזה נראה אחר שמושבו בגלעד היה מבני גד. ע"כ מפרש המד' דלעולם עיקר ישיבתו היה בירושלים. וירושלמי היה ומפני שהיה יושב שם בלשכת הגזית ע"כ קראו מתושבי גלעד וכמפורש לעיל בב"ר ס"פ ע"א מתושבי גלעד מיושבי לשכת הגזית. ודרשו גלעד לשון גיל עד שמשם גילה יוצאה לעולם ע"י התורה והמשפט יוצא משם והוא היה עד שהשכינה שורה בישראל. אך לא ידעתי מנ"ל דצלע האלף וגו' היה הלק אליהו. ואולי גמרא גמיר ליה (יפ"ת): שנא' וצלע האלף כו' וחמש עיירות נזכרו בפסוק זה. וצלע האלף. והיבוסי היא ירושלים. גבעת. קרית. כן פרש"י והרד"ק: שהיא צנה פי' שאליהו בעליה היה נגה וסוחרה להגין על ישראל ב"כותו: שהקב"ה מחדשו לאליהו בעליה לע"ל כדכתיב הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא: שמשם הקב"ה מביא מי שיוצא ומגדיד. כצ"ל ופי' שנקרא גד ע"ש אליהו שיוצא משם שכורת את הרשעים. ודורש גד ל' כריתה כדלעיל בב"ר סוף פ' ע"א: ונקראו לו לאליהו ד' שמות שכן כתיב ויערשיה ואליה"ו כו' למה נקרא כו' אלא בשעה כו'. ע' בב"ר סוף פ' ע"א ונראה שהמד' דכאן מערב דעת ר' אלעזר עם דעת ר' נהוראי. ול"ע: להרעיש עולמו דרש ויערשיה לשתי תיבות כמו וירעש יה: ואת מיחסו ובא משבטו של יהודה שנא' ובני יהודה כו'. כדי להבין מאמר זה צריך להעתיק כל הפסוקים שמביא כאן המד' על הסדר כפי מה שהם כתובים במקרא שם במקומותם. והגם לפניך (ד"ה א' ד' פסוק א') בני יהודה פרץ חצרון וכרמי וחור ושובל. (פסוק ב') וראיה בן שובל הוליד את יחת ויחת הוליד את אחומי ואת להד. (ושם ב' פסוק כ"ד) ואחר מות חצרון בכלב אפרתה. ושם פסוק י"ט ויקח לו כלב את אפרת ותלד לו את חור וחור הוליד את אורי ואורי הוליד את בצלאל: ואין חצרון אלא בן בנו של יהודה כו'. לפי שרוצה לפרש ששובל וראיה וגו' הוליד את יחת וגו' המה שמות התוארים לבצלאל הבא מחור הנזכר כאן סי' ב' פסוק י"ט ד' (וכאופן שיבואר לקמן בסמוך ד"ה ואורי הוליד את בצלאל כו') ולכאורה היה נראה דאין זה חור אבי אביו של בצלאל. כי זה היה נראה שהוא בן יהודה ממש מדכתיב בני יהודה פרץ חצרון וכרמי וחור. ואילו אבי אביו של בצלאל היה בנו של כלב בן חצרון. לזה הקדים המד' ואמר דע"כ כאן לאו מבני יהודה ממש איירי דהצרון בן

פרץ

ולמה נקרא שמה כן שהיו ישראל פרים ורבים על ידיה. ותלד לו את חור ותור הוליד את אורי ואורי הוליד את בצלאל וראיה בן שובל הוליד את יחת ויחת הוליד את אחומי ואת להד. בצלאל מה שקרא לו אומתו שלו והקב"ה קרא לו המשה שמות של הבה ע"ש המשכן. ראיה שהראהו הקב"ה למשה ולכל ישראל ואמר להם מן בראשית התקנתיו לעשות המשכן. ושובל שהעמיד שובך לאלהים זה המשכן שהיה עומד כשובך א"ר יהודה ב"ר סימון העמיד הקב"ה משכן כשובך. יחת שנתן התיתו על ישראל. אחומי שאיחה את ישראל להקב"ה ועשאן כאחין למקום. ד"א אחומי שנתן אימתו של הקב"ה על ישראל. להד שנתן הוד והדר על ישראל שהיה המשכן הדרן. ד"א להד א"ר אבא בר חייא שהדל שבשבטים מדבק לו. א"ר תנינא בן פזי אין לך נדול משבט יהודה ואין לך ירוד משבט דן שהיה מן הלחיצות ומה כתיב בו (בראשית מט) ובני דן חושים. אמר הקב"ה יבא ויזדוות לו שלא יהו מבזין אותו ושלא יהא אדם רוצה נפה עליו לפי שהנדול והקטן שוין לפני המקום. בצלאל משל יהודה ואהליאב מדן והוא מזדוות לו. א"ר תנינא הנדול והקטן שוין. לעולם ט אל יהא אדם מניח בצרו. המשכן בשני שבטים אלו נעשה. ובן המקדש שלמה מיהודה והירם (מ"ב ז) בן אשה אלמנה ממטה נפתלי. אמר הקב"ה אני הוא בצרכן. אל תניחו בצרכן ולא בצרן של אבותיכם אף אתם אל תניחו אותו דכתיב (ישעי' מד) והיה שדי בצריך. עשה אותו בצרך שיהא עמך בצר שמניע אתכם שנא' (תהלים נא) עמו אנכי בצרה. ד"א בצריך שאם באו שינאים אתא כנגדן שנאמר והיה שדי בצריך. ד"א שנעשה חומותיך ואין בצריך אלא חומה כד"א (זכריה ב) ומבצר משגב חומותיך.

אמר הקב"ה בעוה"ז אני חומה לכם וכן לע"ל כשיבנה ציון אני נעשה לה חומה שנא' (זכריה ב) ואני אהיה לה נאם ה' חומת אש סביב ולכבוד אהיה בתוכה וכן קראתי בשמך לי אתה:

פרשה מא

(א) ויתן אל משה ככלתו. א כך פתח רבי תנחומא בר אבא (דניאל ט) לך ה' הצדקה ולנו בשת הפנים. מהו כן א"ר נחמיה אפילו בשעה שאנו עושין את הצדקה מביטים אנו מעשים שלנו ויש לנו בשת פנים. אין לנו שעה שאנו באין בזרוע אלא בשעה שאנו מוציאים את מעשרותינו שנא' (דברים כו) כי תכלה לעשר מה כתיב בסוף השקיפה ממעון קדשך מן השמים. א"ר אלכסנדרי ב נדול כהן של מוציאי מעשרות שהן הופכין את הקללה לברכה. אתה מוצא כל מקום שהתוב בתורה השקיפה לשון צער הוא כמד"א (שמות יד) וישקף ה' אל מחנה מצרים וכן בסדום שנא' (בראשית יט) וישקף על פני סדום. תוין מזו. א"ר אלכסנדרי נדול כהן של מוציאי מעשרות שהם הופכים דבר אחד לברכה שנא' השקיפה ממעון קדשך מן השמים וברך את עמך. אמר ר' נחמיה אבי' בשעה שאנו מביטים במעשינו יש לנו בשת פנים כיצד הוא הדבר אלא בניהוג שבעולם אדם נותן שדהו לאריסות והוא נותן זרע ונותן פעולה והוא הולך עמו בשוה. אבל הקב"ה ישתבח שמו ויתעלה זכרו אינו כן אלא העולם וכל אשר בו שלו כמד"א (תהלים כד) לה' הארץ ומלואה הארץ שלו והפירות שלו והוא מוריד נשמים ומפריה טללים כדי לנדלם והוא משמרם והוא עושה כל דבר. א"ל הקב"ה לא אמרתי לך שתתן לי אלא אחד מעשרה מעשר אחד מחמשים תרומה הוי (דניאל ט) לך ה' הצדקה ולנו בשת הפנים. ריש"א לנו בשת הפנים שלך ושלך הצדקה. ישראל עוברים

בים

יד יונתן א פסיקתא רכתי סוף פ' ו': **פרשה מא** א תנחומא פ"ו ומדר לקמ: ב ירושלמי מעשר פרי פ"ה:

מתנות כהונה

טמיקיון כח כלב: **אפרתה**. כמו לאפרת כמו כנים כנים הרי הם כנמים. ודע"א מור מע"ם שהוא מיני בשמים. ומפני שהוא מזדקן הייט מהמלונות במגדים שמר התיו תת כולדים כפ' שמות ונפרים"ם שם ופ' הכוונה: **ותלד לו** את מור. ד"ה ס' כתיב ויקח ט לו כלב את מכרת ואחלד לו את מור וגו': **וראי"** בן שובל. סיפיה דקרא בל בני יהודה ברן ומרון וגו' שהיה בשמור: ישקראי לו מתמר. יאמלל קלאוזו בצלאל ע"ם בכל חל היימה מיוש לכוון כל מלאכת המשכן ובתנחומא נרם בקראה לו אמו: כ"נ **והקב"ה** קרא לו המקם שמות: **ושובל**. טמיקיון שובך לאלהים: **חתיתו**. פתח ואימתו של הקב"ה על יאמלל וכ"נ בתנחומא בהיות אימתו של הקב"ה על יאמלל: **שאיחה**. מאכר ואפר כ"ל אין מאחין אם הקדש קורשין ולא מאחין: **אימרו**. דרש לחומי כמו לאמה שאין הכרת הא"י נכרת כל כך: **להד** תוחיה כדל וזהו מהליאב שמכם דן כדמשכת ומהל: **הלחיצית**. מרנשת על הממקום: **ובני דן** חושים. ל' שמלה ודבר חפלי ואלשון כמו **שם** בלעמו וכן **שמע** בתנחומא. עי' ל"ל מחע"ם

עץ

כוח (ככתוב בתורה) וקרי ליה נמ דכתי כנים הרי הם ככנים. ודע"א **מור** מע"ם שהוא ליטו נמו של יהודה ממם. ומפני שהוא מזדקן הייט מהמלונות בן נמו קרי ליה נמו: **וכתיב ואחר** מות מזדקן. כנים דרש מקבלת זה לכתוב מקום דמכתיב קרא לכתיב ומחר מות מזדקן ככלב לפרסה ליכא למימר דמזדקן מחניינו ליכא כר מזדקן בן נמו של יהודה. ומפני דכלב לפרסה מפרסה שם מקום בנקבת בן ע"ם כלב ותמחו כמו בפיכמו קלם מכמפרסים ואם הוא מזדקן בר פרע זאו לשון שלי"ם היה מבלי התרע ותיה יותר מרץ שנה שהרי עלד כמה שנים קודם שיהיו למנרים. ולכן היה נרלה שהוא מזדקן יותר שנולד ליהודה ולפפר שהיה לידמו שנים הרבה יותר נוחה מזדקנים: **חתיתו**. פתח ואימתו של הקב"ה על יאמלל וכ"נ בתנחומא בהיות מניקיון שובך לאלהים: **שאיחה**. מאכר ואפר כ"ל אין מאחין אם הקדש קורשין ולא מאחין: **אימרו**. דרש לחומי כמו לאמה שאין הכרת הא"י נכרת כל כך: **להד** תוחיה כדל וזהו מהליאב שמכם דן כדמשכת ומהל: **הלחיצית**. מרנשת על הממקום: **ובני דן** חושים. ל' שמלה ודבר חפלי ואלשון כמו **שם** בלעמו וכן **שמע** בתנחומא: **אל יהי אדם** מנים

בים ג וכספו של צלם מיכה עובר בים שנא' (זכריה י) ועבר בים צרה והיה הים נקרע לפניהם הוי לך ה' הצדקה ולנו בשת הפנים . א"ר שמואל בר נחמן נאה היה לאבותינו לקבל את התורה ולומר כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע שמא נאה היה להם לומר אלה אלהיך ישראל אתמהא . אותה שעה היה משה יורד מלמעלן א"ל יהושע קול מלחמה במחנה . א"ל משה אין קול ענות גבורה (שמות יז) והיה כאשר ירים משה ידו וגבר ישראל . אין קול ענות חלושה (שם) ויחלוש יהושע . מהו קול ענות אנכי שומע . קול חירופין וגידופין אני שומע . אנשי כנסת הגדולה עמדו ופרשו אותה (נחמיה ט) אף כי עשו להם עגל מסכה ויאמרו זה אלהיך אשר העלך ממצרים . חסר כלום מהו (שם) ויעשו נאצות גדולות הירופין וגידופין שהיה שם . ואחר כל מה שעשו לא היה המן צריך לירד אלא מה כתיב (שם) ומנך לא מנעת מפיהם הוי לך ה' הצדקה ולנו בשת הפנים . אמר ר' יהודה ב"ר שלום ודייך עד כאן ולא עוד אלא שהיו נוטלין מן המן ומקריבין לפני ע"ז שנא' (יחזקאל טז) ולחמי אשר נתתי לך סלת ושמן ודבש האכלתיך ונתתיהו לפניהם לריח ניחוח והוזר ויורד ביום האחר הוי לך ה' הצדקה . ד"א לך ה' הצדקה א"ר לוי ישראל עומדין למטה והוקקים ע"ז להכעיס ליוצרם כדכתיב (שמות לב) ויקח מידם ויצר אותו בחרט . והקב"ה יושב למעלן וחוקק להם לוחות לתת להם חיים שנאמר ויתן אל משה ככלותו הוי לך ה' הצדקה וגו' : (ב) ד"א ויתן אל משה . הה"ד (משלי יח) מתן אדם ירחיב לו . מתנה שאדם נותן משלו ירחיב לו . ד מעשה באבין רמאה וכו' (כמ"ש במגילת אסתר במדרש עד) שנטלו אותו והושיבוהו אצלם לקיים מתן אדם ירחיב לו . ד"א מתן אדם ירחיב לו . זה אברהם כשרדף אחר המלכים יצא מלך סדום לקראתו א"ל (בראשית יד) תן לי הנפש והרכוש קח לך . אמר אברהם (שם) הרימותי ידי אל ה' וגו' אם מחוט ועד שרוך נעל . ה א"ל הקב"ה אתה אומר אם מחוט חייך בו בלשון אני מקלס את בניך שנאמר (שיר ד) כחוט השני שפתותיך . אתה אמרת עד שרוך נע' בו בלשון אני מקלס את בניך שנא' (שם ז) מה יפו פעמיך בנעלים . הוי מתן אדם ירחיב לו . ד"א מתן אדם ירחיב לו . אלו ישראל בשעה שא"ל משה להביא נדבה למשכן מה כתיב (שמות לו) והם הביאו אליו עוד נדבה בבקר בבקר ו א"ר יוחנן לשני בקרים הביאו כל מלאכת המשכן . מה זכו להרחיב הקב"ה את גבולן שנא' (דברים יב) כי ירחיב ה' אלהיך את גבולך גבול של כאו"א הוי מתן אדם ירחיב לו . רבי יונתן אומר ז ג' דברים נתנו מתנה הגשמים והמאורות והתורה . גשמים מנין שנאמר (ויקרא כו) ונתתי גשמיכם בעתם . מאורות מנין שנא' (בראשית א) ויתן אותם אלהים ברקיע השמים . תורה מנין שנא' ויתן אל משה . ור' עזריה בשם ר' שמעון אומר אף שלום שנא' (ויקרא כו) ונתתי שלום בארץ : (ג) ד"א ויתן אל משה . הה"ד (משלי ב) כי ה' יתן חכמה מפיו דעת ותבונה . גדולה החכמה וגדולה ממנה הדעת והתבונה הוי כי ה' יתן חכמה . אבל למי שהוא אוהב מפיו דעת ותבונה . ר' יצחק ור' לוי חד מנהון אמר למה"ד למלך שהיה לו בן בא בנו מבית הספר מצא תמחוי לפני אביו נטל אביו חתיכה אחת ונתנה לו . מה עשה בנו א"ל איני מבקש אלא מזה שבתוך פיך . מה עשה נתנו לו ולמה על שהיה מחבבו נתן לו מתוך פיו הוי כי ה' יתן חכמה . וכל מי שהוא מחבבו יותר מפיו דעת ותבונה . והאחר אומר משל למלך שהיה לו בן בא מבית הספר ונתן לו מנה א"ל בנו איני מבקש א"א מן הפיצטלין שבתוך פיך נטל ונתן לו מתוך פיו הוי כי ה' יתן חכמה אלא מפיו דעת ותבונה . ד"א כי ה' יתן חכמה אתה מוצא בשעה שעמדו ישראל על הר סיני לקבל את התורה היו מבקשים לשמוע הדברות מפי הקב"ה . א"ר פנחס הכהן בן חמא שני דברים שאלו ישראל מן הקב"ה לראות דמותו ולשמוע מפיו הדברות כמ"ש (שיר א) ישקני מנשיקות פיהו . א"ר פנחס הכהן בן חמא ח שומעין לשוטה מה שהוא מבקש אלא שהיה צפוי וגלוי לפני הקב"ה שעתידין ישראל אחר מ' יום לעשות העגל אמר הקב"ה אם איני שומע להם עתידין הם לומר לא הבענו ביד משה אלא שיראנו הקב"ה דמותו וידבר עמנו . אמר הקב"ה שלא יהא להם פתחון פה לומר שמפני שלא שמענו מפיו ולא ראינו דמותו לפיכך עשינו לנו אלהים .

אלא

יד יוסף ג לעיל פ' כ"ד . במדב"ר פ' פ"ו . תנחומא ס"ז . וסדר רבה סי' ס"ז וסנהדרין ק"ג . ספרי ס"ח פיסקא פ"ד . ואדר"נ פ' ל"ד . שוח"ט מזמור ק"ה . ירוש' סוכה פ' ד' . ומכילתא בא פ' י"ד : ד ויק"ר ס' ס' דב"ר ראה וירושלמי הוריות פ"ג . ילקוט משלי י"ח : ה ב"ר פ' מ"ג . סוטה י"ז תנחומא לך לך חולין פ"ט . אג"ב פ' י"ג : ו לקמן פ' נ"א . במדב"ר פ' י"ב . תנחומא תרומה ונשא וראה . שוח"ט מזמור ה' ומזמור ק"ח : ז ב"ר ס' ו' . ויק"ר פ' ל"ה . שוח"ט מזמור י"ח ילקוט בראשית . ילקוט ש"ב רמז קס"ב . וישעיה רמז ש"ז : ח שהש"ר פ' א' :

ענף יוסף

פרשה מא (א) [נאה היה לאבותינו כו'] קשה והלא שפיר הוא שזה נאה וזה אינו נאה וי"ל דהכי פירושו נאה היה לאבותינו לקבל את התורה דיקא שהיא מספר תרי"ג מצות שהם מייסים לכבודינו ולא עברו עליהם להטות כלהם . באתה נאה היה להם לומר אלה אלהיך ישראל ר"ל לעשות העגל ולעבוד על בני מלוא אלו אנכי ה' אלהיך ולא יהיה לך אלהים אחרים וגו' הכונע לכבודו יהבדך בתמיה להטות דוקא כבלו וז"ש לך רד כי שחת עמך סרו מהר מן הדרך אשר צויתים דוקא אני בעצמי אנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה שמעו והם עברו ועשו עגל מסכה (לב הריס) : וכל

מתנות כהונה

וחסר כלום.בתמיה ולמה לו לכתוב עוד ויעשו נאצות גדולות : **הרופין וגידופין** כלפי מעלה כבימל כך הוא בתנחומא : **ודייך** . ע"כ די היה ברעה שעשו ועוד הוסיפו להרע והקריבו המן לפני העגל : **מעש'** באבין רמאה כו' . עיין כ"ן בויקרא פ"ה ובפ' ראה ובירוש' פ"ג דמס' הוריות : **לשני בקרים** . דכתיב בבקר בבקר : **של כאו"א** . דייק מדכתיב גבולך ל' יחיד והל"ל גבולכם מלייד שאהר שקבל כאו"א מדה נחלתו סי' מהרחב אחליו : **ונתן לו מנה** . המתנה יותר מיוחד והטוב מן ההתיכה : **פיצטלין** . לפי הענין פי' חתיכה הטובה מאד וכן מוכח במד' חזית ס"פ ישקני : **אלא מפיו** . כלו' לא זו שיתן חכמה אלא אפי' דעת ותבונה הוא נותן : **ג' דברים נתנו** מתנה . פי' עוד בב"ר פ' ו' : **מנשיקות** . תרתי משמע שאמרו רצונינו לראות מלכנו ולשמוע מפיו הדברות : **שומעין** לשוטה . בתמיה וכי בשביל שמאלו כך היה צריך למלאות משאלתם ופי'

עץ יוסף

פי' אע"פ שלנו ואהנו הבושת הפנים . עשית אתה עמנו צדקה : **וכספו של צלם מיכה** עובר בים . דקדק בלבוש וכתב כספו של ז"ת ר"ל לא בפסל מיכה עצמו עובר עמו . כי עדיין לא נעשה אלא בימי השופטים נעשה אלא כספו עבר בים . עי"ל שכוונתו על הכס של כסף שהיה חקוק בו השם שבו עשה מיכה העגל ואי' במדרשות שהיה כתוב עליו עלה שור עלה שור והוא השליכו אז לאור ויצא העגל . וכתו בפרש"י בחלק שכתב משה את השם והשליכו על מלוס להעלות ארונו של יוסף בא מיכה ונטלו בההבא והיינו דכתיב ועבר בים צרה כשהעביר הקב"ה לישראל עבר מיכה עמ"ש בידו השם לעבוד העגל ע"כ . אבל לקמן בבמדב"ר פ' ט"ז אי' כשעברו ישראל בים צלמו של מיכה עברה עמהם . וזהו ע"כ כלשון שני שכתב רש"י בחלק ח"ל ל"א מיכה עשה פסל והביאו עמו כשעברו ישראל הים ע"כ : **נאה היה לאבותינו** כו' כוונתו להגדיל החטא שלהן שהטאו היכך כבעם שלפי קדושת טבעם היה נאה להם לומר כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע ולא לאמר לעגל אלה אלהיך וגו' . ולכך הביא ג"כ מאמר יהושע למשה קול מלחמה במחנה לפי שהיה ידוע ליהושע מקדושת טבעם להטיב ולא להרע לכך לא השדן לכף חובה אלא לכף זכות ואמר קול מלחמה במחנה כו' : **א"ל משה** אין קול ענות גבורה והיה כאשר ירים משה כו' . לפי שרצה משה לומר ליהושע כי אינה קול מלחמה אלא קול חרופין הקדים משה לומר לו כי אין בהם זכר נכלאות ה' אלא שכחו אל מושיעם ולא זכרו מה שנגבר ישראל בזמן שהיו מהללים כלפי מעלה דהיינו כאשר ירים משה ידו כת"ם ז"ל ולא מה שנלחם יהושע הפך המערכה וזהו ויחלוש יהושע כדאי' בתנחומא סוף בשלה : **קול חרופין** . ופי' ענות דברים המענין את נפש השומען כשנאמרין לו כדכתב רש"י בחומ"ש : **חסר כלום** ר"ל מה היה מקרא הסר אם לא היה כתיב ויעשו נאצות גדולות : **צריך לירד** פי' ראוי : **דייך ע"כ** די היה ברעה שעשו . אלא שעוד הוסיפו ברעה והקריבו המן לפני העגל : **ולחמי אשר נתתי לך** סלת שמן ודבש. והיינו המן שהיו הגוים טועמים אותו כסולת מעורב בדבש כדלעיל פ"ה : **והוזר ויורד** ביום האחר . בתנחומא ונתתיהו לפניהם לריח ניחוח ויהי נאם ה' . תהו ויהי וירד למחר כד"א (ישעיה כ"ו) והיה כזה יום מחר : **וחוקק להם לוחות** ס"ל שאחר שעשו העגל נתן ה' למשה הלוחות כדלקמן . ומפיון דכן בעוד שהיו עושים העגל הקקם ה' . דאי מקראי הכי למה עכב את משה שם ולא נתנן לו מיד : **וחוקק להם לוחות** והא דהנן בחנות שהלוחות נבראו ע"ש בין"ש היינו לוחות בלי חקיקה : **שנא' ויתן אל משה** . לא יליף מהכא אלא שאחר מעשה העגל נתן לו הלוחות כדלקמן : (ב) **הה"ד מתן אדם** ירחיב לו כו' שמה שזכה משה אל כל הכבוד הזה היה בנדיבות ולזה הביא המדרש דמתן אדם ירחיב לו וענין הנדיבות הוא מה שאחז"ל בתחלה לא ניתנה תורה אלא למשה והוא נהג בעין טובה ונתנה לישראל . והקב"ה שהכל לפני לפניו נתן לו בשכר זה סתרי תורה ודבר עמו · **שאדם נותן משלו** ולא מן הגזל דהויא גזל בעולה . ידרשו כן מדכתיב מתן אדם לומר שיהיה של אדם . ולא גזל · **באבין רמאה** כו' . שאבין נתעשר מאד במלא סימה ע"י טוב לבו ונדבתו בעבה בעת עניו . וזהו מתן אדם ירחיב לו אח"כ בנכסים רבים עד שנטלו אותו והושיבוהו אצלו לקיים מתן אדם ירחיב לו ולפני גדולים ינחנו : **כמו שכתוב** במגילת אסתר לא נמצא שם אלא בהמקומות שנרשם ביד יוסף ואפשר שהיה כתוב כפ"ש בח"א . והוא ר"ת תקום אחר והשבו שהיא ר"ת של מגלת אסתר : **אתה אומר אם** כו' . כלו' דבזכותו זכו בניו וה"ל כאלו אמר לו ה' ק : **בו בל' אני מקלס** כו' דע"י שהקילס הוא בלשון שאמר אברהם יזכר למו זכותו . וזה הוא פי' שיפא דקרא ומדבריך נאוה ר"ל שנאה להזכיר זכות של אברהם שאמר אם מחוט וגו' . וז"ש כחוט השני וגו' . וכן הפסוק השני מה יפו פעמיך בנעלים ע"כ יזכור למו שהם בת נדיב זה אברהם וכו' : **לשני בקרים** מפני שהיום הראשון לא נתפרש אי היה בהשכמה או לא . לא הם להזכירו כאן שידעת דשני בקרים היינו זולת היום שלא נזכר בו בקר : **גבול של כאו"א** שלעתיד אפי' גבול כל יחיד יהיה גדול וכדפנו בפ' יש נוחלין . ועושי המשכן עצמם במתו אז יזכו שהם היים לימות המשיח כמ"ש בפ"ק דיומא מי לא אתו משה ואהרן בהדייהו : **גבול של כאו"א** דייק מדכתיב גבולך לשון יחיד דה"ל לומר גבולכם : **ג' דברים** נתנו מתנה לעולם . שהעולם בלתי כדאי לעכבם אילולא שהגנס ה' לעולם כנותן מתנה בלי תשלומין : **ג' דברים** כו' פי' למשפי באר דברים דקחשיב בב"ר פ"ו סי' ז' ע"ש : **הגשמים והמאורות** הקדים גשמים למאורות אף שהמאורות היו קודמין לבריאת העולם כדי להסמיך מאורות לתורה על שם כי נר מצוה ותורה אור : **ויתן אותם אלהים** דה"ל למימר וישם אותם . **שנא' ויתן** אל משה דהו"ל וישם לפני משה . וכתיב ויתן למימר דהוה מתנה . והנה השב כאן ג' ענינים כוללים . הגשמים הם עיקר הויה העולם שבלעדם אין קיום העולם וניתנה במתנה להם להוריד בזכותם ובמעשיהם . וכן המאורות הם ג"כ עיקר הקיום . כי אלולי האור אין תועלת בעולם ואין הנאה והענוג מכל מאויו בעולם . והם ניתנו במתנה שיאירו תמיד ולא כעניים הפרטים שיעזרו לנעמים בהצלחות כי אפשר מבלעדם . וכ"ז בענינים הגופנים . והעיקר הג' הוא התורה שהיא שלימות הנפשיי ואור האמיתי שניתנה במתנה מבלי זכות . ואחר שניתנה היא ביד האדם ובכחו להבינה מה שלא היה בכח השכל להשיגה מעצמה . ולכן כתיב בשלשתן לשון מתנה : (ג) **הה"ד כי ה' יתן** חכמה כדמסיק שנדרש מקרא זה על ישראל שלמדם ה' מפה לפה דהיינו מפיו דעת ותבונה והיינו סתרי תורה . ואידי דמייתי ליה דרש ליה נמי דר' יצחק ור' לוי . **גדולה החכמה** וגדולה ממנה כו' . מדהלקו לבני כנות ש"מ שזה גדול מזה . והנה רש"י פי' שהחכמה הוא מה שאדם שומע מאחרים ולמד . תבונה יבין דבר מתוך דבר שלמד . ודעת הייט רוה"ק : **אבל למי** שהוא אוהב ביותר : **תמחוי** פי' קערה גדולה . יש לבני אדם הטובים קערה גדולה ויש בגופה של קערה מגורות מגורות ודומין לקערות קטנות בתוך קערה גדולה . ויש בה כל מיני מזון מינין מינין (ערוך) : **ונתן לו מנה** המנה יותר מיוחד והטוב מן ההתיכה : **הפיצטלין** פי' בלשון רומיי מין פת קטן (מוסף הערוך) . ובספר אור האסתר כתב שהוא מלשון פאסטילו או פסטילוס והוא רקיקים עשויים מעיסה שנילושה במי ביצים וצוקער וקנה בוסם : **ולראות דמותו** הכוונה בזה בבקשו להשיג אמתת מציאותו ודבקותו עמהם כהשגתו לנביאים ואמינים מציאותו באמיתות האפשרי בהקם עד שנתאמת להם מציאותו . וכן בשמיעת הדברים מפיו יתמש כדרך הנביאים . ולפי בזה נמנע ההשגה אלא לנביאים בדבקותם בהכנתם מה שלא היה בהק ההמון הזה שהיו נעדרים מההכנה . על כן אמר שהוא כבקבת שטות (ובשהש"ר פ"א ס' י"ד אמר שהוא כבקבת תינוק) והשיב שכדי שלא יהיה פ"פ לומר שלפי שלא נתאמת להם מציאותו ודבקותו עשו העגל . שאילו נתאמת להם היו מכירין כי אין צריך אמצעי בינם ובין יתב' ולא עשו אלהים אשר ילך לפניהם לאמצעי במקום זה משה האיש . וכדי שלא יאמרו כן הוצרך לשנות טעמם לטובה לתת להם הכנה בעת ההיא להשיג מדריגת נבואה עד שאינם יוכיחם מעלתם : **מנשיקות** תרתי משמע שאמרו לטעמו לראות מלכנו ולשמוע מפיו הדברות . **שומעין**

לשוטה

אלא מה אעשה תירני מראה להם דמותי ומדבר עמהם פה אל פה כד"א (שמות ל) וידבר אלהים את כל הדברים האלה לאמר הוי כי ה' יתן חכמה ויתן אל משה. הוי ספיו דעת ותבונה שנתנה להם תורה ספיו של הקב"ה: (ד) ד"א ויתן אל משה. הת"ד (תהלים יח) ותתן לי מגן ישעך. מדבר בישראל שהם במותים בהקב"ה והוא מגן להם כדכתיב (שם) מגן היא לכל החוסים בו. ויומיך תסעדני זו תורה דכתיב (דברים לג) מימינו אש דת למו. וענותך תרבני וכי יש עניו נדול מן הקב"ה. א"ר אבא בר אחא בנוהג שבעולם התלמיד יושב לפני רבו ומשהוא נומר התלמיד אומר לרב יגעתיך (וכל ספרון כתיב י כביר שד) וישא עיניו ויראה והנה נ' אנשים יש עניו נדול מזה הוי וענותך תרבני. א"ר סימון בא וראה מה כתיב (מלכים יח) ויפנו משם האנשים וילכו סדומה וגו' לא היה צ"ל אלא וה' עודנו עומר לפני אברהם אלא יא תקון סופרים הוא הוי וענותך תרבני. ד"א וענותך תרבני אמר בן עזאי בא וראה ענוה שביד הקב"ה ב"ו (כתיב שם ומי). ד"א וענותך תרבני בנוהג שבעולם מלך ב"ו כל היסים שהבריות משלמים לו הוא נוקק ליתן להם דונטיבא להלך להם אנונית והוא זקוק לחייהם. אבל אם מרדו בו אינו נוקק להם לכל דבר שבעולם אלא פוסק אנונית שלהם למה שכפרו במלכותו. והקב"ה אינו כן אלא הם עוסקים וכעיסים אותו למטה והוא עוסק למעלה ליתן להם את התורה שבולה חיים הוי ויתן אל משה ככלותו. יש עניו נדול מזה הוי וענותך תרבני: (ה) ד"א ויתן אל משה. רבנן אמרי אילו עשו ישראל אותו מעשה עד שלא ניתנו הלוחות למשה לא היו יורדין בידו. ר' לוי אמר משעשו אותו מעשה נתן הקב"ה למשה את הלוחות כמ"ש ויתן אל משה ככלותו לדבר אתו: (ו) אמרשב"ל מהו לדבר אתו והוא עונה אהריו משלמד אותו אומר לו רבו בא ונאמרה אני ואתה. כך כשעלה משה לשמים התחיל לומר אתה בוראו התורה. משלמדה א"ל בא ונאמרה אני ואתה הוי לדבר אתו. מהו ככלותו ארשב"ל כל מי שהוא מוציא ד"ת ואינו ערבין על שומעיהן ככלה שהיא ערבה לבעלה נוח לו שלא אמרן. למה שכשעה שנתן הקב"ה תורה לישראל היתה הביבה עליהם ככלה שהיא הביבה על בן זונה מנין שנא' ויתן אל משה ככלותו. א"ר לוי ארשב"ל מה כלה זו מקושטת בכ"ד מיני תכשיטין כך ת"ח צריך להיות זריז בכ"ד ספרים. ככלותו ארשב"ל מה כלה הזו כל ימים שהיא בבית אביה מצנעת עצמה ואין אדם מבזרה וכשבאה ליכנס להופתה היא מגלה פניה כלומר כל מי שהוא יודע לי עדות יבא ויעיד עלי. כך ת"ח צריך להיות צנוע ככלה הזו ומפורסם במעשים טובים ככלה הזו שהיא מפרסמת עצמה. הוי ויתן אל משה ככלותו. ד"א ויתן אל משה. א"ר אבהו כל מ' יום שעשה משה למעלה היה למד תורה ושוכח א"ל רבון העולם יש לי מ' יום ואיני יודע דבר. מה עשה הקב"ה משהשלים מ' יום נתן לו הקב"ה את התורה מתנה שנא' ויתן אל משה. וכי כל התורה למד משה כתוב בתורה (לויק יח) ארוכה מארץ מדה ורחבה ממני יש לארבעים יום למדה משה. אלא כללים למדה הקב"ה למשה הוי ככלותו לדבר אתו: (ז) שני לחות העדות. מהו שני לוחות יב כנגד שמים וארץ כנגד תהן וכלה כנגד שני שושבינין כנגד העה"ז והעוה"ב: (ה) שני לחות העדות. א"ר תנינא יג לחת כתיב לא זז נדולה מזו. לחות אבן ולמה של אבן שרובן של עונשין שכתורה בסקילה לכך נאמר לחות אבן. ד"א להות אבן זכות יעקב שנקרא אבן שנא' (בראשית מט) משם רועה אבן ישראל. ד"א לחות אבן. יד כל מי שאינו משים לחייו כאבן הזה אינו זובה לתורה: (ט) והלחות מעשה אלהים המה. מו א"ר יב"ל בכל יום ויום בת קול יוצאת מהר חורב ואומרת אוי להם לבריות מעלבונה של תורה שבל מי שאינו עוסק בתורה הרי זה נזוף להקב"ה שנאמר והלחות מעשה אלהים המה. חדות על הלחות מו מהו חדות

יד יוסף
ה סומ"ם מומר י"ם. וכומ"ם ס' י"ם: י וכומ"ם ס' י"ם. מומ"ם ס' ס"ם: יא כ"ר פ' ס"ם. מומ"ם מומר י"ם. ויק"ר פ' י"ם. מומ"ם מכה בעלה. סומ"ם מת בעלה. ומקו. ומדר' תלם. ומקו. מדכ"ר פ' ס"ם. מכמ"ם מקו: יב דכ"ר פ"ג: יג מכמ"ם מקו: יד פרק כילד מעבדין: טו זוהר שמות
טז פ' ס"ם. מכמ"ם פ"ו. מד"ר פ' ס"ם. טו פדר"ל פ' ס"ם. מכמ"ם פ"ו. ומקו. ומדר' תלם. ומקו. מדכ"ר פ' ס"ם:

מחנות כהונה

ושר זה נמד' חיות כפסוק ישקו כך מלמחי הגילסת ניקוקי לוים נפש חנמומה: ועניותך תרבני וכי יש עניו מן הקב"ה: אלא וה' עודנו עומד. שהרי הקב"ה נח ונעלה לעיו שנאמר וירא אליו וגו': תיקון סופרים. הכתוב מדבר דרך בנוד כלפי מעלה ושר' לשל בנ"ר פרשה פ"ם הלכתי נזה: דונטיבא. מתוק ופרס מניח המלך כך פי' הערוך: אנונית. נ"ב פי' מטת מחכל ומשתה מניח המלך: לדבר אתו. משמע שיהם שר מדברים מדלת אמר לדבר אליו: כ"ד תכשיטין. התכירים בספר יחזקאל: עדות. שמי מהותה: כללים. בכללותו נשון כלל הוא: לחייו נתנן. לומות דרש ר' לעיזם כלי' לסבול הרבות והכלות ומיעות חעטו נמתכל ובמשתה: אוי להם. מי נסם מעלטנה שהם שלנים מומה ולין מתניינן מומה לעמוק נה מדיר כן פיכס"ו פ"ו במ' מכות: מעשה אלהים. בתמומת מפ' כתיב שמומר להנילו מה מעשיך מה מעשיך מפ' עמך כך כל מעקו של הקב"ה נתורה וכן פיכס"ו ולשיך מי מלמו יעמה

יוסף

ענף יוסף

(ד) (וכל סמנין נמפ"ם נכ"ר פי' ויכל ויכל פיטין כו') כן הוא נשון סמדנים כפל ספפרים. מכל נרוב מה שכל נשון מיעמנת ו הוא מעוכב עד תמר בן עוזי. כי טעון ההגמיד וכרב לא נמנא כלל נכ"ר שם (וכוונתו על פרשה מ"ם דשם כתו שמוטר נסמנין) כי שם נשדרים שומ"ם (נמכתים קפ"ש ר"ה ד"ה מלמד ויו נמנחמה) פ"ם כיפר והנין נפ כתן: (ו) [כך ס"ח צריך לפיות ציון נכ"ר נספרים] מה יש לשאר נרוחים שנ"ר כל חדש לעמוד מקרא כתם לא ילמוד מקרא שיסח מקרא נכ"ר ספרים. וסמקרחות הכלולים נפ"ם תתם שם ותתם שם לא יעשל נמי שלא נמד מקרא על פנמר. כי נשמים מנחת פ"ם מפרשם שיסח מקרא ג' ותם לא ידע מעין פפרכה כולם ל"ח לעשות על מומק לכתוב נפ"ם נפ"ל נדנרים נדנרן ת"ח: [מכתלים נ' יום ומן ל' מקב"ם לח מחוכה מחמר] קלם קנה נמ פוקק נהיות נמרום ג' יום ולא נתן לו מקב"ם לח מחוכה נחמר מיד כדי שלא יסכח. י"ל כדי לעמד מומ ותם שם דעת שלא יהי חכמיו נעיניהם ולא יסיו עמלים נחוכה כל נרכן. ולפ' הנדיל ומפלא נמיעוי כדי מיסו מוקקים נפ שמוד יומם ולילם (פ"ג) ומפ"ם נחמנומת: (ט) [מפלטנה ג' חוכה] שפחוכה מפו

עץ

לשוטחה נחמים. וכי נמנינ שמפלו כך סיה נריך למלחום מפחלחם: כמד"א ויידבר אלהים מיימי מדכתיב וידבר אלהים לח כל הדנרים מקמי דכר למה אמרו ומפאמ דמפמע שכל מדנרות ממם יכנלל מפי הקב"ה. והיל דמק נכון נחזיח פסוק ישקו: הוי כי ה' יתן חכמה ויתן מל מפה. כלו' פי' כי ה' יתן חכמה סיימו מה שנתן ליטרחל ע"י משה. ופי' מפיו דעת ותבונה סיימ מה שנתן להם מפיו ממש. וקרי להם דעת ותבונה ממפי שהשיגו מן כתפיהם ממהם רוה"ק ודעת יסיהה לידע לח פי' ולילמה ממנו ולהנין דנר ממוך דנר: הוי כי ה' יתן חכמה ויתן מל מפה. הוי מפיו דעת ותבונה ממאה להם תורה מפיו של הקב"ה. כנ"ל (יפ"ח): (ד) הת"ד ותתן לי מנן ישעך ותעוכך נדמיוכ כדמיוכ מפשפשו לותו מעשה נתן הקב"ה למשה לח הלותות. ותנד דנרים ליה לנקל נתנמי שהיה: כמ"ש נבב"ר לח זה נב"ר. מכל הוה נשומ"ם מומר י"ח: לא היה צ"ל מלא וה' עודו עומד. שהרי הקב"ה נח מלין שנל' ויכל מ' ונו': אלא תיקון סופרים הוא כ"ל נשלחת הכתיב היחה ממחמת מלא לומרהם מלא מכתוב הכן הדנר מפני הכבוד כפוסר זה שמחכן דנר מה: דונטיבא פי' נשנון דומי מחנות שמחלק נר נכח לחלות נעת נלחם עד לחיכיכם (מוסף הע'): והוא עוסק למעלה שהיה מוקק להם לומות להם מיים כדלעיל: יש עניו נדול מזה שלחו עוסק על מה שנעשו נכבודו כלשון חיו מ' ימים נכלהל: (ה) ד"א ויתן אל משה ככלותו. שהלמה נמ"ם מכך היה המעשה. והיכה לנו התורה זה שלחו קדמים נסיום הלומות קודם לנסיים הענל נ"מ מכך היה המעשה. ומכה חע"ם שנחש לו מעשיהם המעשה לנסיום הלומות לח היה הדין נותן ליתן להם הלומות. ומכה חע"ם שנחש לו מעשיהם נ"מ לח היימם שם חלח לקחם עמו ובנרן מח"כ כדי שיכלו מה שהשחיו. וכני לי מלינ מדכתיב ויתן אל משה ככלותו לדבר אתו ולא נעמר עד להמרכח ביום יבידתו. ופ"ל לר' לי לף שכבר הלחו נחנם לו הקב"ה שלח לנחוב עם הכוונה. חה מהמחו יחנרך. ומכה שנתן שלח נרנון ה'. ומדקחיב נסיום הלומות קודם לנחשה לח הוקשה לו לחן מוקדם ומחוחר נכוכה: (ו) מהו לדבר אתו שלח ילדע הלמון היה חלח נין חדש לימהו שחומה ט. חנל מדנור ה' לחדם לחן לומר כן. ולמה שמהו דרך מפל כרנ שם התלמיד לשחול חמר מלמד הדנר כהנון. והכוונה להודיענו שלמד הדנרים כהנון: מהו ככלותו נקיט סיום ככלותו נחר סיום לדנר אתו מפום דהוה קרוב לנדוק מכלותו נכתיכה ע התורה נחחנה ככלה לפי שהיה לומד ומוכח וכדחנ"ן נחומם. חנל מיכן דדנרים לדנר אתו שהיה קומר לו עמו הני שם מ"ל מיה מוכח. כמי מ"ה כללותו נחמי חחנה: שערבה לבעלה נחמומת ס"ו: אוי להם לבריות ס' לומן נהות וניזוקות לשון הכלים על הבריות נאות להם מעלטנה על תורה (תוס ישר) והענין הוא דרך משל לפי שהתורה ניחנה נכר חודע שהוא הר סיני וכשהקב"ה ירים עוסקים נתורה נרין ונחפוך הלדם שהר חורב נעלמו מכריו ולחחר חי להם לבריות מעלטנה על תורה. וכיחחר לח נחתם שהוא חי להם ולחחר שכל מי שלחו עוסק חדיר נחורה נקרא נזוף: מעלבונה שכל חתורה שהם עוסקים לחחה ואין מהסיחים לחחה לעסוק הה: שכל מי שלחו עוסק חדיל נחורה כי. ובדלל' נרים שמחל לכחי חי ויל השמה חוכחו עתים מכר נרים כי ומה חמנוק הזה מנקם לחכול נכל שעות היום כך לחדם נריך לרחות יגע נחורה נכל שעות היום ע"כ: נזוף לשון מיסה: מהו חדות ר"י ור' נחחיה ונחנן. ר"ל שהיה קשה להם מלי חכוח על הלומות כי מהרלוי יחחר חכוח נלומות. ולכך חמר. חל חקרי חכוח חלח חכוח. כל לחד לפי שיסחו. שהוח על הלומות כלו' על דנר הלומות. שהכוונ שהיה הלומות שם היו נלי מכשול

חדות . ר' יהודה ור' נחמיה ורבנן . ר"י אומר אל תקרי חדות אלא חירות מן הגליות . ר"נ אומר חירות י מן המלאך המות . ורבותינו אומרים חירות מן היסורין . א"ר אלעזר בנו של ריה"נ אם יבא מלאך המות ויאמר לפני הקב"ה על חנם בראתני בעולם הוא אומר על כל אומה שבעולם השלטתי אותך חוץ מאומה זו שנתתי לה חירות הוי חרות על הלחות : (י) וירא העם כי בושש משה . מהו כי בושש יח באו ששׁ שעות ולא ירד . למה יט שהתנה עמהם לפ' יום אני מביא לכם את התורה . וכיון שבאו ששׁ שעות ולא ירד משה מיד ויקהל העם על אהרן . רבנן אמרי השטן מצא את ידיו אותה שעה שהיה משה נראה תלוי בין השמים והארץ והיו מראין אותו באצבע ואומר כי זה משה האיש . אותה שעה עמד עליהם תור וא"ל קציעי צואריא אין אתם נזכרים מה נסים עשה לכם הקב"ה . מיד עמדו עליו כ והרגוהו . נבנסו על אהרן שנא' ויקהל העם על אהרן ויאמרו לו כשם שעשינו לזה כך אנו עושים לך . כיון שראה אהרן כך נתייירא שנא' וירא אהרן ויבן מזבח לפניו . מהו מזבח מן כא הזבוח שלפניו ד"א ויבן מזבח בקשו לבנות מזבח עמו ולא הניח להם אמר להם הניחו לי ואני בונהו לעצמי שאין בבודו של מזבח שיבנה אותו אתר . כב ואהרן נתבוון כדי לאחר הדברים אמר עד שאני בונהו לעצמי משה ירד . בנה אותו ולא ירד מיד וישכימו מבהרת . והנביא צווה (צפניה ג) אבן השכימו השחיתו כל עלילותם : (יא) וישב העם לאכול ושתה ויקומו לצחק. בע"ז כג כל מקום שאתה מוצא ישיבה אתה מיצא שם תקלה שבן מצינו בדור המגדל שנא' (בראשית יא) וימצאו בקעה בארץ שנער וישבו שם . ומה תקלה היתה שם ויאמרו הבה נבנה לנו עיר . (שם ד) וישבו לאבול להם ובתיב ויפיצם יהוה . (במדבר כה) וישב ישראל בשטים מה תקלה היתה שם ויחל העם לזנות אל בנות מואב . ומה היה בסיפן (שם) ויהיו המתים ונו' ואף כאן ישיבה של ע"ז : (יב) וישב העם לאבול ונו' . אמר הקב"ה לבשה הם קמו לצחק בע"ז ואתה יושב כאן רד . אותה שעה בקש משה לירד ומצא מלאכי חבלה ונתייירא מהם ולא ירד כמו שבתוב (דברים ט) כי יגורתי

יד יוסף יז מדל"ת מ"ב פ"ד . שוכר כמשמע דף ל"ז . וכבלה דף פ"ב . ומשמעים דף קי"ג ז"ח כוס רבה ומנומחת בכעלונך . ומנומחת פ"ו : ב פדר"ת פ"ב פ"ס : כא פ"י וירוס' . סנהדרין ג' . ויק"ר פ"י : כב תדל"ת ח"ב פ"ד : כג פרק מלך . מנחומא"ת ויצא . פדר"ת פ' מ"ד : כד דב"ר פ"ג . שוח"ט מזמור י"ח . ושמור י"ט . פדר"ת פ' מ"ט :

פרשה מב

א פדר"ת פ' מ"ח פ"ג :

ענף יוסף

מלי סתם משתעשע לפניו ובכתי וכתי"ם בכתוב ותהיה תלוה לתון ונו' . ומשי"ם נתנה לנביי לדם ללוד לפם ולל זה התורה סובלת כלאחר נגי לדם עיבוקים בפ כי כן היה רצון קונם . לתוכם כלאחר יתנעלו ממנה ויניחו לותה נקבו בלו זוועה . בזולתי כי לו תחיל תוקף בחבלים . ולו בבי"ר יתבע עלבונה מבני לדם (פ"ג) : (יא) (כל מקום שאתה מוצא ישיבה אתה מוצא שם תקלה) לין בכוונה מבכול עון דוקא לך פירושו נמן ובפצר . יכיה עון לו חיוב נשר מה . ובפרק חלק נסנהדרין כ"מ בתלמוד ירשב לינו תלה נשון נשר . ובכוונה לתר שמצינו בג' זה מקומות נשר והקבה במקום שאתה מ.צא תשיבה סוף בנין לב לכל ישיבה

בארך לפיס ונר . סיסיה דקרא ולשון רבה תסבר נרס : **שחיה** קול . כלומר קול שרתי

מחנות כהונה

שטה כן נוף מצמו : **באו** שם . מי' נפיכם"י בסדר זה וכפ' רבי עקיבא : **נראה** . לשתי הרלתכו כן ואמו כי זה משה שהכלתנו כן בתלבנו כך משורש בתמוחת בשבח פ' ר"ע . **קציעי** טוחציה . קמיעי וכוראי טלה שתין לתם זוכריס הרלשוחת : **ויבן** כו' . מדלה כתיב ויבנה מזבח וכן דכתי תלל ויבן לת הלגע ויבן נת מזבח וכן פיכם"י שם וע' זה במדב"ר פ' פ"ג : **אין** כלומר כו' . שתי כ"ג : **לאחר** . לשון עיכוב ותיחור : **מנגח** לותם . כלו' מלה בחזקה ולתה לותם ושו' לקתן סר' מ"ד וכפ' עקב וכמד' תזית בפסוק הגה משתו ובמדב' קהלת בפסוק שבתי ולתה **ובפסוק** ושבח תני לת המתים : **נשיאים** וכוח ונו' . סיסיה דקר' חיש מהחלל במחנה שקר : לקרותו קול הזוב ומשובח : **על** הכל . שלמתו כל לתבר דבר פ' נעשה ומעלתי מונה על הקול **ומן**

ניתיירא מהם שלח יחזקאל וגם שלח יחזקו לומו כדתי' בדב"ר וע"ש פ"ג : **ואחז את הסבא** לשי' שניעזר מקשה מדת הרחמים כי הוכן בחסד נסלתו : **פירש** והנין פקצה דלסיון שפי' שדי אין שניעזר עליו : **מנגח אותם** כלו' עלה בחזקה ודמה לותם (מת"כ) ופיקוחו דחוק . והלתתם שלח פיקוח סיפ"ק ז"ל שפי' לתמוך מנגח לותם כדלתי' נבדיכם כשנתפל בן המילה ובח לף ותימה כענדו ונקש ולהבין והקב"ה לתר לו הרף מלף ועוזה ממה וזה פסוק שלה רומז הדוכם כלן . וכן פי' ב"כ התי"ג : **והשמד** בדב"ר פ"ג במקום הסמוך נרס מכלה : **באו נ' אבות** כלו' שזכות ג' לתות מהסיכר סלקום כלילו בתו שם : **עמוד** אתה בלחד . וכן עשה : **שנא' קומה' באפך** ופי' לפ"ז עמוד בלפך לעכבו תכל לעולתי התקופים והעשה בעבריה ועשה . ודוד למד זה ממשה לומר כן : **מיד** א"ל הקב"ה **הרך** לין זה דבק לתה בזכוכך . לולא השתח תלד תריצת דקלא ודקלתר דמיד שבקתו לנפקי לתר לו הקב"ה רד כלעיל . ולא קלתר לה השתח לולא למדכם רד יכידה : **יורידה היא לך** פי' דבר זה יכידה ועלון לך . ושיהו דקלתר לתה שבשתח עמך . כי לתר שהם נקלהם שתף בקלוסם יהיה לך קנין . ולכן הציב משה כי ח"ו שיקלו בשמי כי עם ה' אלה ולין לאלי שתגעל בשבר לותם : **עכשיו** אתה קורא לותן עמי ועד עכשיו היית קוללן עמך . כ"ל ובן לא בפשיקתא משל לאיל כו' ע"ש : **אמר הקב"ה למשה** בעב"ז כו' . לין לו סייחות לדלעיל אלא בא לסיים בדבר טוב :

פרשה מב

(א) **ונשם אין** פ"ד שים מהחלל במקום שקר : **יפותה קצין** וס"ד ולשון רכה תסבל נרס : **מי שהוא אומר** ליתן מתנה . פעם התשל ליסראל בזה לנתן מתנה הוא מפני שלפי המיוב היה להם לקבל הקשיה לחר השמיעה אבל ניתייירא מהם שלח יחזקו לומו כדתי' בדב"ר וע"ש פ"ג : **ואחז את הסבא** לל' שניעזר מקשה מדת הרחמים כי הוכן בחסד נסלתו : **פירש** והנין פקצה דלסיון שפי' שדי אין שניעזר עליו : **מנגח אותם** כלו' עלה בחזקה ודמה לותם (מת"כ) ופיקוחו דחוק . והלתתם שלח פיקוח סיפ"ק ז"ל שפי' לתמוך מנגח לותם כדלתי' נבדיכם כשנתפל בן המילה ובח לף ותימה כענדו ונקש ולהבין והקב"ה לתר לו הרף מלף ועוזה ממה וזה פסוק שלה רומז הדוכם כלן . וכן פי' ב"כ התי"ג : **והשמד** בדב"ר פ"ג במקום הסמוך נרס מכלה : **באו נ' אבות** כלו' שזכות ג' לתות מהסיכר סלקום כלילו בתו שם : **עמוד** אתה בלחד . וכן עשה : **שנא' קומה' באפך** ופי' לפ"ז עמוד בלפך לעכבו תכל לעולתי התקופים והעשה בעבריה ועשה . ודוד למד זה ממשה לומר כן : **מיד** א"ל הקב"ה **הרך** לין זה דבק לתה בזכוכך . תלל השתח תלד תריצת דקלא ודקלתר דמיד שבקתו לנפקי לתר לו הקב"ה רד כלעיל . ולא קלתר לה השתח לולא למדכם רד יכידה : **יורידה היא לך** פי' דבר זה יכידה ועלון לך . ושיהו דקלתר לתה שבשתח עמך . כי לתר שהם נקלהם שתף בקלוסם יהיה לך קנין . ולכן הציב משה כי ח"ו שיקלו בשמי כי עם ה' אלה ולין לאלי שתגעל בשבר לותם : **עכשיו** אתה קורא לותן עמי ועד עכשיו היית קוללן עמך . כ"ל ובן לא בפשיקתא משל לאיל כו' ע"ש : **אמר הקב"ה למשה** בעב"ז כו' . לין לו סייחות לדלעיל אלא בא לסיים בדבר טוב :

(א) **ונשם אין** פ"ד שים מהחלל במקום שקר : **יפותה קצין** וס"ד ולשון רכה תסבל נרס : **מי שהוא אומר** ליתן מתנה . פעם התשל ליסראל בזה לנתן מתנה הוא מפני שלפי המיוב היה להם לקבל הקשיה לחר השמיעה אבל ניתייירא מהם שלח יחזקו לומו כדתי' בדב"ר וע"ש פ"ג : **ואחז את הסבא** לל' שניעזר מקשה מדת הרחמים כי הוכן בחסד נסלתו : **פירש** והנין פקצה דלסיון שפי' שדי אין שניעזר עליו : **מנגח אותם** כלו' עלה בחזקה ודמה לותם (מת"כ) ופיקוחו דחוק . והלתתם שלח פיקוח סיפ"ק ז"ל שפי' לתמוך מנגח לותם כדלתי' נבדיכם כשנתפל בן המילה ובח לף ותימה כענדו ונקש ולהבין והקב"ה לתר לו הרף מלף ועוזה ממה וזה פסוק שלה רומז הדוכם כלן . וכן פי' ב"כ התי"ג : **והשמד** בדב"ר פ"ג במקום הסמוך נרס מכלה : **באו נ' אבות** כלו' שזכות ג' לתות מהסיכר סלקום כלילו בתו שם : **עמוד** אתה בלחד . וכן עשה : **שנא' קומה' באפך** ופי' לפ"ז עמוד בלפך לעכבו תכל לעולתי התקופים והעשה בעבריה ועשה . ודוד למד זה ממשה לומר כן : **מיד** א"ל הקב"ה **הרך** לין זה דבק לתה בזכוכך . תלל השתח תלד תריצת דקלא ודקלתר דמיד שבקתו לנפקי לתר לו הקב"ה רד כלעיל . ולא קלתר לה השתח לולא למדכם רד יכידה : **יורידה היא לך** פי' דבר זה יכידה ועלון לך . ושיהו דקלתר לתה שבשתח עמך . כי לתר שהם נקלהם שתף בקלוסם יהיה לך קנין . ולכן הציב משה כי ח"ו שיקלו בשמי כי עם ה' אלה ולין לאלי שתגעל בשבר לותם : **עכשיו** אתה קורא לותן עמי ועד עכשיו היית קוללן עמך . כ"ל ובן לא בפשיקתא משל לאיל כו' ע"ש : **אמר הקב"ה למשה** בעב"ז כו' . לין לו סייחות לדלעיל אלא בא לסיים בדבר טוב : **ונשם אין** פ"ד שים מהחלל במקום שקר : **יפותה קצין** וס"ד ולשון רכה תסבל נרס : **מי שהוא אומר** ליתן מתנה . פעם התשל ליסראל בזה לנתן מתנה הוא מפני שלפי המיוב היה להם לקבל הקשיה לחר השמיעה אבל ניתייירא מהם שלח יחזקו לומו כדתי' בדב"ר וע"ש פ"ג : **ואחז את הסבא** לל' שניעזר מקשה מדת הרחמים כי הוכן בחסד נסלתו : **פירש** והנין פקצה דלסיון שפי' שדי אין שניעזר עליו : **מנגח אותם** כלו' עלה בחזקה ודמה לותם (מת"כ) ופיקוחו דחוק . והלתתם שלח פיקוח סיפ"ק ז"ל שפי' לתמוך מנגח לותם כדלתי' נבדיכם כשנתפל בן המילה ובח לף ותימה כענדו ונקש ולהבין והקב"ה לתר לו הרף מלף ועוזה ממה וזה פסוק שלה רומז הדוכם כלן . וכן פי' ב"כ התי"ג : **והשמד** בדב"ר פ"ג במקום הסמוך נרס מכלה : **באו נ' אבות** כלו' שזכות ג' לתות מהסיכר סלקום כלילו בתו שם : **עמוד** אתה בלחד . וכן עשה : **שנא' קומה' באפך** ופי' לפ"ז עמוד בלפך לעכבו תכל לעולתי התקופים והעשה בעבריה ועשה . ודוד למד זה ממשה לומר כן : **מיד** א"ל הקב"ה **הרך** לין זה דבק לתה בזכוכך . תלל השתח תלד תריצת דקלא ודקלתר דמיד שבקתו לנפקי לתר לו הקב"ה רד כלעיל . ולא קלתר לה השתח לולא למדכם רד יכידה : **יורידה היא לך** פי' דבר זה יכידה ועלון לך . ושיהו דקלתר לתה שבשתח עמך . כי לתר שהם נקלהם שתף בקלוסם יהיה לך קנין . ולכן הציב משה כי ח"ו שיקלו בשמי כי עם ה' אלה ולין לאלי שתגעל בשבר לותם : **עכשיו** אתה קורא לותן עמי ועד עכשיו היית קוללן עמך . כ"ל ובן לא בפשיקתא משל לאיל כו' ע"ש : **אמר הקב"ה למשה** בעב"ז כו' . לין לו סייחות לדלעיל אלא בא לסיים בדבר טוב :

ומור

ת"ע מנין שנא' (מלאכי ג) בא אלי העבר העברי לצחק כי ונ' . ולא היה שם גרול מחור והרגו אותו זו שיטת אבא הדורש . ד"א לך רד כזעף אותה שעה דבר הקב"ה כנגדו דברים קשים . א"ר יותנן אין דבור האמור כאן אלא דברים קשים כד"א (שם מג) דבר האיש אדוני הארץ אתנו קשות אותה שעה ראה משה למלה"ש שהם עומדים ומבקשים לצאת ולהבל כל ישראל אמר משה לא מניה אני את ישראל וארד אין להם תקומה לעולם איני זז מכאן עד שאבקש עליהם רחמים . מיד התחיל מלמד עליהם סניגוריא אמר להקב"ה יש לי זכות ללמד עליהם א"ל רבון העולם הזכר להם כשבקשת ליתן תורה לבני עשו ולא קבלוה ויאמרו קבלוה שנא' ויענו כל העם יחדיו ונ' . אמר הקב"ה עברו על העשיה שנא' סרו מהר מן הדרך ונ' . א"ל הזכר להם כשהלכתי בשליחותך למצרים ואמרתי להם שמך מיד האמינו והשתחוו לשמך שנא' (שמות ד) ויאמן העם מיד ויקדו וישתחוו . א"ל עברו על ההשתחויה שנא' וישתחו לו . א"ל הזכר לבחוריהם ששלחתים והקריבו לפניך זבחים שנא' (שם כד) וישלח את נערי בני ישראל ונ' . א"ל עברו על הזביחה שנא' ויזבחו לו . א"ל הזכר להם מה שאמרת בסיני אנכי ז' אלהיך . א"ל עברו עליו שנאמר ויאמרו אלה אלהיך הוי נשיאים ורוח ונשם אין . במל משה מיד את הפורענות הזי כארך אפים ונ' . התחיל הקב"ה ליתן למשה שבילים שיבקש עליהם רחמים מניי א"ר יותנן למעלה כתוב לך רד ואח"כ הוא אומר ויאמר ה' אל משה ראיתי את העם הזה ואין אמירה אלא לשון רך כאדם שיש בלבו על חבירו והוא מבקש להתפייס לו והוא אומר לו אמור לי מה עשיתי לך שבן עשית . כיון ששמע משה מן הקב"ה דברים רכים התחיל מבקש עליהם רחמים שנא' ויחל משה ונ' . לך רד א"ל רבון העולם אתמול אמרת לי (שמות יט) ועלית אתה ואהרן עמך וכן ואל משה אמר עלה אל ה' . וכאן אתה אומר לך רד . אמר לו לא בשביל כבודך אתה עולה לכאן אלא בשביל כבוד בני אמרתי לזקן שלהם (מלאכי כח) והנה מלאכי אלהים עולים ויורדים בו . מהו בו אלא כך אמרתי לו כשיהיו בניך צדיקים הם מתרוממים בעולי ועולים וכן שלוחיהם מתעלים עמהם וכשהם יורדים הם ושלוחיהם בירידה . לך רד למה כי שחת עמך א"ל הואיל והטאו אתה והם בירידה : (ב) ד"א לך רד . א"ר ברכיה בשם ר' שמואל בר נחמן נתנדה משה ונזעף . ואין רד אלא נדוי . ומהיכן אתה למד בשעה שאחיו של יוסף מכרוהו והלכו לנחם אביהם ולא נתנחם . אמרו כל הדברים הללו עשה לנו יהודה שאילולא בקש לא מכרנו אותו . כשם שאמר לנו אל תתרנהו ושמענו לו אילו אמר לנו אל תמכרוהו נשמע לו אלא אמר לנו לכו ונמכרנו לישמעאלים . ועמדוהו ונרוהו שנא' (שם לח) ויחי בעת ההיא וירד יהודה מאת אחיו ולא היה לו לומר אלא וילך יהודה . שהיה לו ירידה מצד אחיו . ומה וירד האמור להלן נדוי אף רד האמור כאן נדוי . משל למדינה ששלחה פרוזבוטים לעשר למלך עד שהוא הולך עמדו בני המדינה וכפו את הצלמים ורגמו את האיקונין . עמדו נדולי המדינה וכתבו למלך ונבנסו הכתבים עד שלא הלך הפרוזבוטים להבנם לעשר למלך א"ל המלך ב וכו' . כי שחת עמך וכי עמו של משה היו אלא זש"ה (הושע י) אוי להם כי נדדו ממנו שוד להם כי פשעו בי ואנכי אפדם והמה דברו עלי כזבים ממני היו פורשים שנא' אוי להם כי נדדו ממנו . יש אדם מחליף דבר רע בדבר טוב אדם שנותנין לפניו מרגליות ושיחור מניח המרגליות ונוטל השיחור והם מניחים להיים של עולם ובוחרים במתים שנא' (תהלים קטו) עינים להם ולא יראו . שוד להם שבר עתיד להניעם . והמה דברו עלי כזבים . ומה כזבים דברו על הקב"ה דרש ר"ע אמרו וכי עמנו היה עסוק עם עצמו היה עסוק לעצמו פרה ולא פרה אותנו שנא' (ש"ב ז) מפני עמך אשר פדית ממצרים גוים ואלהיו . רבנין אמרי זה אלהיך פדה אותנו . ר' תני בן אלעזר אומר זה אלהיך אב"כ אלא אלה אלהיך שיתפו אותו עמהם אמרו אלוה והעגל פדה אותנו . וכזבים כי ואנכי אפדם והמה דברו עלי כזבים אף אני אומר שאינם עמי . לכך נאמר כי שחת עמך : (ג) ד"א לך רד . ר' יצחק פתח (משלי ה) והצרותי לאדם זה משה . והלכו כעורים אלו ישראל למה כי לה' תטאו שאמרו אלה אלהיך . ושיפך דמים כעפר שנא' (שמות ג) עברו ושובו משער לשער במחנה (משלי ה) ולחומם כנללים שנהרנו והיה בשרם מושלך כנללים הללו . א"ר לוי בערביא קורין לבשרא לחמא . א"ר יצחק בשעה שאמר לו הקב"ה לך רד חשבו פניו של משה ונעשה כסומא מן הצרות ולא היה יודע מאיזה מקום לירד והיו מה"ש מבקשים לחרגו אמרו הרי השעה לחרגו . ידע הקב"ה מה המ"אבים מבקשים לעשות לו . מה עשה הקב"ה א"ר ברכיה בשם ר' חלבו בשם רב חנן בר יוסף בשם ר' אבא בר איבו פתח לו הקב"ה פשפש מתחת כסא כבודו ואמר לך רד שנא' (דברים ט) ויאמר ה' אלי קום רד מהר מזה . ר' עזריה בשם ר' יהודה ב"ר סימון בשם ר' יהודה ב"ר אלעזי אמר כיון שבא משה לירד באו המלאכים להרגו . מה עשה אחז בכסאו של הקב"ה ופרש הקב"ה טליתו עליו שלא יחבלוהו

יד יוסף ב משמעות מלא וכו' כוס שמונה מכל זה פרד כמקום אחר ולא ידעתי פשרון מקומו בכוס שמונה . ואחבר לפי שכתב של פשרון מקומו מהמשל אחר ופי' כ"ל כמו שפרון כוף במשל מהמשל :

מתנות

ואין לזוקף : ויאנו כל הפעם ירחמו ונר' . גר' ושיפיס דקדק בעמה ובמשה : למעלה כתיב לך רד ל' כעם כלעיל : בשיחיהו בעיך כו' . מוסב על יעקב כלר' אם יהו לזיקים כמותו יעלו ואם לא ירדו : נשמע ט . היו שומעין ט : פרוזבוטים . פלוסים : צלמים ואיקונין .

כהונה

שרות ממונים ממלך : אמר ט למלך כו' . שיחזר לו לאחוריו כי עמו אחר שלמותו שכתב ומברו במלך : ושיחור . גחלים שכבו : ונוטל המיחור . בתמיה : עתנו היה עסוק . לגלגל ממנים : זה מלכך . הטעם : אלה . ל' כעס נכ"מ : לחמא . ולמחם סירוגו ונשרכו :

עץ

ואזל מי כעל דכרים יגע פליטים . והכינו תוכו : בזעף כמיפה וכעפה : אין דבור האמור כאן . ודכר ה' אל משה לך רד : למה"ש שהם עומדים ומבקשים לצאת ולהבל . כי עמם עמך דקא בלעון המחתה והבלה ממה"ש מבקשים להבל . ולא בלבון חבלה מעשים כלעיל (ס"ג) : אם מניח אני אח יחבלו עליהם : וישראל קבלוה ואח"ג דעבדו על עשיה . היינו משה שלף שעבוד בתחם יום להם זכות כמה שקיימו הכתוב . והם לזיקים לנגי תוכם שלא קבלו ולא קיימו כל שיקר . והקב"ה הציב שהמה עברו על העשיה כלה מאחר שעשו עבוה שקבלוה בכל המנות . והא דאמר ס"י חבדהם נעשה והיכו נבשמע . היינו לאחר שעשו תשובה שלפע"כ חבדו מעלת נעשה . ולאחר שיהכרו בשמע שלא יפעלו כלל : האמינו והשתחוו כי שף שעבדו על מנתו יום להם שכר על ההכנעה לכבוד ה' כאחבת שלך שף שלחו עובה כמנהגו . והשיבו ה' עבדו על ההשתחויה שלחר שעתנו כבוד לעבל הרי הם מביעים כבוד ה' מעליהם : הזהר לבחוריהם שלא יעשו מעל שהם חשובים מלד לפני ה' כדאי' בחד"מ : והקריבו לפניך זבחים וחכות הקרבנות גדול שהשלם מחקיים בהם . והעשם להיותם מוריש על הכנעת שלחם לפני בוראו . וכ"ם שהות לבא בעבים עם ה' כמ"ם ז"ל נבי ויקח משה חני הדם שבעבעו בעבים . וע"ב לף שהשלח שם עמו ושלחו ולא יוכל לעזוב . והשיב ה' כי עברו על הכבים כמה שזעמו לעגל וכפלו בלחותו : מה שאמרת בסיני אנכי ה' אלהיך . ואי' בשבילחא שעל כל דבור ודבור היו אומרים הן ולא כ"ל כאילו אמרו ה' אלהינו . ועניין המילחא הזה שלף שהשלחו ושבחו לעגל הרם מלמיעים בה' כמ"ש בהלל כמה שעבדוהו בשחחות לא עשן כל כך חמור ובלילי' בחיכה בכתי ויעזבו אח ה' ולא עבדוהו אפי' בשחחות . ולכך הניחו מקרא דשמיעה ויאמרו זה אלהיך (דייקא לעון יחיד) והא דכחיב בחורה אלה אלהיך ונו' (המורה על היחיד ותחשות) יש לעזרן ע"ד דאי' בזוהר שיעשו עגל ע"י עגלים למסער בשבי בי' . ודבי חני בא כחולק על דבקן ואמר זה אלהיך מ"ב כאן . ל"ל כאן מחרבלא בשחחות אלא מעשה העגל עשה לא כחיב זה אלא אלה אלהיך בל' רבים . זה יוקר שעבדו העגל בשחחות . והא דאמר בשחמיה זה אלהיך . דמה לחי' בשהר שעשו ל"ב עגלים כשעה זה (ס"ג) : ומכזבים בי ותכי חפדם כו' . כלר' ושיהו לכחיב ותכי חפדם והמה דברו עלי כזבים . כי הכתב הוא תומנם שלא פליטים לבחי שלא ע"י כח המעל כל"ל : אף אני אומר פתיע שמי . ל"ל לפי דבריהם שף אני אומר בחיכם שמי : (ג) זה בשה כי הוא מבחר המין וחה כל החדם . וכמו שלרמנו עליו בויק"ר פ"ב חדם אחד מחלף מלפחני זה משה : ולחרחם פי בשרם : בשרם מושלך ל"ל מדכחיב ויפל העם פהו שלא טפלים כדומם על פני החלמה ולא יקבדו . ומ"ע דהרוני כ"ד נקבדים הולחת שעה היחה למען יראו ויפחדו מהחחיה : חשבון פניו כדקך הגבהה שפהו שהרי השעה להרגו שהיה מבוהל מהקב"ה ומהקלים בו על שהוריד התורה על הקרן ועתה שחשתו יעשלל בקשו לעשות בעמה משה שהקלים מהקב"ה נשן הזהב : פתח לו הקב"ה כו' משום שבשלהם כי הפל לא נחמר מזה אלא לך רד כי שהם עמך ונו' ונפרשה שלב כחיב קום רד מהר מזה . משמע שמחחלה לא אמר לו שירד מחוך הפעפים כי' עד שלרחה שהשלחים ביקשו להרגו לא אמר לו שירד בשפעם שחחת כפל הכתוב : פשפש שתחת כפל הכתוב . ופשפש הוא שחח לר' אלעזר בשם ר' יוסי בשם ר' יונתן שלחת ולבא ובא זה דרך משל והכוונה שעשו ה' מעלה עבשו מה שלא חעשו הלקים בזוהר שיוכל לירד בו ואחז בכסא של הקב"ה . כגר שירשוהו כל החכמים כי אין הדבר כפשוטו פ"ו שלחן לך בפשפש שבכם דעשם כדם

יחבלוהו שנא' (איוב כו) מאחז פני כסא פרשז עליו עננו מהו פרשז נוטריקון פרש, רחום, שדי, זיו עננו עליו: (ד) ד"א לך רד ר"ם אומר מרדות הם צריכים ומנין שא"ל כן ממה שהקב"ה אומר לו . אתה יודע . שנא' (שמות לג) ויאמר ה' אל משה ראיתי את העם הזה והנה עם קשה עורף הוא . אין אדם אומר פלוני קשה אלא שהוא צריך מרדות . ורבותינו אומרים מהו לך רד מרדות הם צריכים. מסייע ליה לר"ם. ותדע לך שכן הוא בא וראה כיון שירד משה מה אמר להם ויעמוד משה בשער המחנה ויאמר מי לה' וגו' ויאמר להם כה אמר ה' אלהי ישראל וגו' . והיכן אתה מוצא שאמר לו כך לך רד מהו רד מרדות הם צריכין: (ה) ד"א לך רד . א"ר אבין א"ל הקב"ה למשה אל ירע לך על שאמרתי לך לך רד מכאן . שהרי ב' ג' פעמים כביכול ירדתי מן השמים לארץ בשביל לראות בקללת הבריות . שנא' (בראשית יא) וירד ה' לראות את העיר ואת המגדל . הבה נרדה (שם יח) ארדה נא ואראה . אף אתה לך רד דיו לעבד להיות שוה לקונו . כיון שראה משה כן אמר אין סליחה . ידע הקב"ה מה בלבו של משה וקרא אותו לפייסו. א"ל לא אמרתי לך עד שאתה בסנה מה שעתידין לעשות . שנא' (שמות ג) ויאמר ה' ראה ראיתי אמר הקב"ה למשה אתה רואה ראיה אחת ואני רואה שתי ראיות . רואה אתה אותם באים לסיני ומקבלים תורתי . ואני רואה אותם שאחר שאבא לסיני ליתן להם את התורה ואני חוזר בטטראמולין שלי שהן מתבוננים בי ושומטים א' מהם ומכעיסין אותי בו . שנא' (יחזקאל א) ופני שור מהשמאל לארבעתן. והם מכעיסין אותי בו שנא' (תהלים קו) וימירו את כבודם בתבנית שור . ד"א ראה ראיתי וגו' מהו עני עמי זה קהל העגל . ראה ראיתי היא הראיה שלהלן הוא הראיה שבכאן: (ו) לך רד כי שחת עמך . העם אב"כ אלא עמך אמר משה רבון העולם מנין הם עמי . א"ל הקב"ה עמך הם שעד שהיו במצרים אמרתי לך (שמות ז) והוצאתי את צבאותי את עמי . לא אמרתי לך שלא לערב בהם ערב רב אתה שהיית עניו וכשר אמרת לי לעולם מקבלים השבים ואני הייתי יודע מה הם עתידין לעשות אמרתי לך . לאו. ועשיתי רצונך . והם הם שעשו את העגל שהיו עע"ז והם עשו אותו וגרמו לעמי לחטא . ראה מה כתיב אלה אלהינו אב"כ אלא אלה אלהיך שהגרים שעלו עם משה הם עשאוהו ואמרו לישראל אלה אלהיך . לכך הקב"ה אמר למשה לך רד כי שחת עמך . עברו מן הדרך אשר צויתים אכ"כ אלא סרו מהר מן הדרך כשהיו בסיני היו שושנים וורדין עכשיו נעשו סריות נעשו כזבים לא עשו לא שעה ולא שתים אלא מיד סרו . ג ארשב"י י"א יום היו עם הקב"ה וכ"ט יום היו מתחשבים היאך לעשות את העגל כמו שכתוב (דברים א) אחד עשר יום מחורב ואחר באו לדרכי עשו דרך הר שעיר . ור"א בן יעקב אומר כ"ט יום היו עם הקב"ה וי"א יום היו מתחשבין היאך לעשות העגל . כמו שכתוב אחד עשר יום מחורב דרך הר שעיר שעשו מעשה שעיר . ד"א הר שעיר מה עשו מחרף ומגדף אף הם מחרפים ומגדפים לפני ע"ז . מה עשו עע"ז אף הם עשו כן . ור' יהודה ב"ר אלעאי אומר יום אחד היו עם הקב"ה מנין שכן מיכה מפרש (מיכה ב) ואתמול עמי לאויב יקומם א"ל הקב"ה אתמול אמרתם (שמות כד) כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע והיום אלה אלהיך ישראל. ור"ש בן חלפתא אמר שני ימים שנא' (ירמיה ב) ועמי שכחוני ימים אין מספר . כמה ימים שנים ור' יונה אמר טעמא מפסוק אחר שנ' (ישעיה נח) ואותי יום יום ידרושון. ד"א סרו מהר אר"ש בן חלפתא הקשתם את הדרך על ראשם אדם שהוא יוצא לדרך מהלך ב' או ג' מלין וטועה בשלישי שמא מן הראשון הוא טועה . כך א"ל הקב"ה לא היה לכם לסרות לא בשני ולא בשלישי אלא מן הראשון . אתמהא . ר"מ אומר אף לא יום אחד היה אלא היו עומדים בסיני ואמרו בפיהם נעשה ונשמע ולבם מכוון לע"ז (תהלים עח) ויפתוהו בפיהם וגו' . ר' הונא בשם ר' אידי אמר וארא והנה חטאתם לה' אלהיכם בלה' אלהיכם חטאתם . אמר הקב"ה עשרת הדברות נתתי לכם לכבודכם לא תרצח לא תנאף ולא תגנוב וכן כולם . לא היה להן לחטוא אלא בשלי שנא' (דברים ט) וארא והנה חטאתם לה' אתמהא . רבי אבהו אמר אחד עשר יום מחורב במיוחד שבעשרה חטאתם . בשמי שהוא אחד שהוא ראש לכל הדברות (שמות כ) אנכי ה' אלהיך

יד יוסף ג במדב"ר פ"ז סי' ג':

ענף יוסף

יפיפה שאתה מוצא בכל סחורה כולה שבח אתה מוצא נער יהיה בפתעיין והדקדק בכו אף שלא נמצא שם תקלה מפורסמת ע"כ (ת"נ):

פרשה מב (ו) [ועשיתי רצונך והם הם שעשו את העגל] קשה דהוי ליה לשקב"ה להודיעו מה שיעשו ולא יודה לשקב"ה. ולא יעשה משה רצונו ונזיק מינה הורבא וי"ל דכיון שאין כ' אן את האדם א"א בשעתו. כמו כן לא היה מן הדין למנעם בשביל מה שיעשו . ולכן לא הגיד זה למשה. אבל אמר שכדי שתהיה עדת ישראל נקיה מערבוביא ראוי שלא לערב בהם ערב רב וישבם שפן שכדי שלא לנעול דלת מפני שבים אין למנוע בשביל זה (יפ"ת) : [נעשו כזבים] מענין כזב ובקר כלומר סרו מהר מן מה שאמרו בתחלה נעשה ונשמע ונעשו כזבים וכן הוא מפורש בהדיא בבמדב"ר פ"ז שמביא שם ג"כ כל ענין הפלוגתא . כמה ימים היו עומדים בדבורם נעשה ונשמע וז"ל חייך בכ"ז יום שם עומדים אותם מובלמים לי אלא מ' יום כו' רשב"י אמר י"א יום היו כו' (ת"נ) : אמר

מתנות כהונה

פשפש. פתח קטן : **קום** רד מהר מזה. משמע רד מהר מפתח הזה אשר אני מראה אותך : **מאחז** כו'. עי' ב"ז בפ' ר"ע : **רד**. ל' רדוי ומרדות : **והיכן** אתה מוצא כו' עד לך רד במה שאמר לו לך רד אתה מוצא שאמר לו כך : **מכן**. מכאן : **אין סליחה**. משה אמר בלבו ודאי שוב לא יהא סליחה : **בטטראמילין**. ע"ל בפ' שמות פרשה ג' פירשתיו : **קהל** העגל. הם המעטים ישראל בעמל ורעות רוח · **הראיה** שכאן. דכתיב ראיתי העם הזה וגו' : **סריות**. סרחונות וע' במדרש איכה בפסוק סורו טמא או יש לפ' קוצים כד"א כקול הסירים תחת הסיר : **לא עשו**. לא עכבו במחשבתם הטובה : **לא היה לכם לסרות** כו'. כאשר עלתה בדעתכם לטמא וכי לא היה לכם להמתין עד יום ג' או יום שני שמא ביום ראשון בתמיה : **בה'** אלהיכם חטאתם. באותו דבור הנאמר בכבוד המקום : **אלא בשלי**. באותו דבור שצויתי ט על

עץ יוסף

כי אין הכסא דבר נופפי שיאחז בו . ורק הסיפור הנכון שמלך הנפש שהוא לאולה מתחת כס הכבוד שהוא למעלה מהם המתגבר בנפשו להוחם ולא ירא מהם . כי כל שליטתן אינו רק מלך הגוף : **שנא' מאחז פני כסא** דרש זה הוא ע"ד הסתכלות : **פרש"ז** נוטריקון כי לא מלינו תבר למעלה זו : (ד) **מרדות הן צריכין** מפרש רד לשון רידוי ומרדות . ומפני שאין לשון רד מורה כ"כ ענין מרדות . להכי מייתי ר"מ ורבנן סמך שום בדברי ה' ענין מרדות : **ומנין שאמר לו כן** פי' ל' מרדות ולא מאמר שהוא לשון נידוי או לשון ירידה או שכלות . **אלא שהוא צריך מרדות** אין המרדות הריגה הכושבים כדלרבנן כדלקמן בסמוך אלא הכנעת קשה ערפם . כדרך קשי העורף שע"י היסורין מכיבין אותם מיקושי ערפם . והמרדות הזה הוא מה שנהג עמהם כמגודים כמשז"ל גבי ומשה יקח את האהל ונטה לו מחוץ למחנה . ואע"פ שאלו לא חטאו שההוטאים ביער מן העולם . יאך לפי שלא מיחו בהוטאים לריכין מרדות : **ורבותינו אמרו** מה לך רד מרדות הם לריכים . פי' מרדות זו היא הריגה ולפ"ז לשון מסייע אינו מדוייק שהרי מרדות דר"מ פי' הכנעת קשה עורף . מ"מ אמר תסייע לר"מ מבוס שלשון רד להרווייהו לשון מרדות הוא : **והיכן אתה מוצא** כו' ולר"מ לא הקשה כה אמר ה' אלהי ישראל היכן אמר כי מלינו כמה דברים שמשה אומר בשם ה' ולא סבר הכתוב שהלה אמירתם למשה . **לך רד** ר"ל שזה נמלא במה שאמר לו לך רד מהו רד מרדות הם לריכין שירדם ויעבר ההוטאים מהעולם עם אותם שלא מיחו בהם: (ה) **ד"א לך רד** כו' אל ירע לך. כלו' אע"פ שאמרתי לך רד מגדולתך אל ירע בעיניך להשוב בזו ירידה בעלמיות . אלא הענין עליו מחייב להיות ענין ירידה כמו שנא' ב' ג' פעמים כהשי"ת כבכא לראות בקללת הבריות : **שתים ג' פעמים** משום דוירד ה' לראות והבה נרדה כתיבי בחד ענינא ואפשר שימנו שניהם אחד ולפ"ז ליכא אלא שני פעמים ואפשר שימנו לשנים ולפ"ז יהיו ג' . לכן אמר ב' ג' כמסתפק בענין אם הם ב' או ג' : **שהרי ב' וג' פעמים** אף בעשר ירידות אמורות בתורה כדאיתא בפרקי ר"א. מ"מ ירידות שירד לראות בקלקולם אינם אלא ב' וג' פעמים · **אף אתה לך רד** והא דמייזה בלומר לך לשון הליכה לומר שידמה להשי"ת בזה ע"ד אחרי ה' תלכו והלכת בדרכיו דדרשינן מה הוא רחום כו' · **לא אמרתי לך** ומכאן נחת רוח למשה שהרי אמר שם שאע"פ שהם חוטאים אינו נמנע מלגאלם וא"כ עתה כמו כן לא ימנע מלקבלם בתשובה . **אתה רואה** ראיה אחת כו' . דקדק כן מדכתיב כפל ראה ראיתי : **בטטראמולין** פי' מרכבה ומלה זו מורכבת . ספרא בלשון יוני ארבע . מולין בלשון רומיי פרדות (ערוך) · **ושומטין אחד מהם** היינו פני שור שהוא מהשמאל כי המירו את כבודם בתבנית שור : **מהו עני עמי** דכתיב (שמות ב' ז') ראה ראיתי את עני עמי אשר במצרים ואת צעקתם שמעתי וגו' . וקאמר המדרש מהו עני עמי זה קהל העגל כנ"ל. וכן הוא מפורש בהדיא לקמן בסוף פ' מ"ג . וגא לומר דאף ביודע שיחטאו לו אחר זמן בעגל אינו נמנע מלהושיע בקול צעקתם . וזהו פירוש ראיתי את עני עמי [והוא ענין חטא העגל כאמור ועל כל זה ואת צעקתם שמעתי וגו' וזה היה פיוס למשה שלא יחשוב שאין כאן סליחה (יפ"ת) : **ראה ראיתי** היא הראיה שלהלן כו' . הוא כמו ד"א ומפרש עתה מקרא דראה ראיתי על ענין העגל ודרש כעין ג"ש נאמר כאן ראיתי את העם הזה וגו' ושם ראה ראיתי שהכל ראיה אחת והוא מעשה העגל : (ו) **לא אמרתי לך** שלא לערב בהם ערב רב . בתמיה וכי לא אמרתי לך שלא לערב בהם ערב רב כדי שתהיה עדת ישראל נקיה מערבוביא : **ואני הייתי יודע** מה עתידים לעשות כו' ר"ל אף שהייתי יודע שהם יעשו את העגל אין לפי שאין טענה זו מספקת להשיב טענתך אמרתי לך זאת (שיעשו את העגל) בתחלה ואו ודאי לא שמרתי לך ועשיתי רצונך וקבלתי אותם . לכן נקראו עמך . **וגרמו לעמי לחטא** שכתב שהיו מערב רב לאחד מהם לעשות כמו שהתבוננו בטטראמולין שלי : **עברו מן הדרך** אשר צויתים אכ"כ . הרהו קשה ליה. חדא דלימא עברו. בעית דמהר ל"ל הא פשיטא דממ"ת עד השתא זמן מועט הוא . ומשני דסרו כתיב לרמוז סריות . ומהר אתא למימר כי לא חטאו בסוף מ' יום אלא יותר מהר דתיד סרו ולא עשו (פי' לא עכבו במחשבתם הטובה) לא שעה ולא שתים וא"ש עכשיו נעשו סריות כלומר עכשיו הראו בפועל סריותם : **אלא מיד סרו** כו' מהיר דבסמוך דקאמר אף לא יום אחד . ואיידי דבעי לאתויי דר"מ מייתי נמי דרשב"י ודר' אליעזר דלדידהו היו קצת ימים בלא חטא ולדידהו סרו מהר אתא למימר שלא היה החטא בסוף המ' אלא ימים מועטים אלא כ"ט יום או י"א ימים . **כמ"ש אחד עשר יום** מחורב ואחר באו דרך הר שעיר . דרשו סמוכים . ודי זהב [דהיינו הוכחתו של עגל הזהב כמו שת"א ועל דעבדו עגל דדהב] אחד עשר יום מחורב פי' שעשו את עגל הזהב אחר י"א ימים של מעשה חורב באוא ת"מ כי הוא חורב הוא הר סיני דאז באו לדרך שעיר דהיינו החטא . ור' אליעזר ב"י דורש כן אחד עשר יום מאותן הימים שהיו מחורב עד מעשה העגל דהיינו מ' יום ילא להם דרך הר שעיר : **מחרף** כדלעיל גבי הנה אנכי הולך למות : **מנין שכן מיכה** מפרש . כלו' בדרך הנביא לפרש ולא לסתום : **ואתמול עמי** לאויב יקומם . כלו' רק יום אתמול נקראו עמי אבל אחר"ז לאויב יקומם נגד ה' ית' **והיום אלה אלהיך** ואע"ג דלא אמרו כן אלא אחר הרבעים יום מ"מ כיון דמיד חשבו לפרוש מה' הוה ליה כאילו מאז אמרו ליה : **ימים אין מספר** . כמה ימים שנים כו' ומסתבר ליה דמקרא זה מיירי במ"ת דכתיב שם ההשכח בתולה עדיה כלה קשוריה וזה משל לישראל בעת מ"ת שנקראו כלה והיו מקושטים בעדי עדים שנתן להם כמזכר בתורה הורד עדיך מעליך וגו' ויתנצלו את עדים וגו' . ואע"ג דמלת ימים דנוק לתלת שכחוני . ה"פ ועמי שכחוני ימים היינו לסוף שני ימים . ונגודל מיעוטם גם המה אינם הפונים בתספר כלל וכאילו מיד שכחוני : **שנא' ואותי יום** יום ידרושון . לעיל מיניה כתיב והגד לעמי פשעם ולבית יעקב חטאתם . ומפרש ליה הכי והגד לעמי פשעם וחטאתם היינו מה שלא דבקוני אלא יום יום כ"ל ב' ימים . ואח"כ פשעו בי . ושמי הימים האלה כוודאי הם יתי מ"ת : **הקשתם את הדרך** על ראשם . כלו' דרכים מן הדרך דרך ממש כלו' שסרו ועקמו מן הדרך מהר כלו' מיד בראשו ובתחלתו (וכמ"ש בב"ר פ"נ שרו עקמו עלי את הדרך) שטעו כטועה בדרך מהלכו . ואף גם מיהרו לטעות מיד בתחלת הדרך בלא כדרך כ"א . והנמשל בתיכף אחר שאמרו נעשה ונשמע והיתה בהם אמונה שלימה סרו מהר ועזבו האמונה . וזה מן הכלה אשר והפכו תיכף מן הקלה אל הקלה : **לא בשני ולא בשלישי** . נראה לפרש שני בלישי על הימים דאם פירושו על הדברות לא היה לו להפסיק בזה בין הענינים דלעיל מיניה וכין ר"מ שאחריו דעסקי בחדא מילתא והוא כמה ימים הטאו . ור"ש בן חלפתא מיירי מענין הדברות . אלא שפי' בראשון ושני על הימים וקאי כל דבריהם על הסדר תענין אחד (יפ"ת) : **אף לא יום אחד** והא דכתיב מי יתן והיה לבבם זה להם כל הימים . פירושו מי יתן והיה זה מה בפיהם כיהם. בלבבם כל הימים (רי"ף). **בלה' אלהיכם חטאתם** בהוא המיוחד שחטאו בכבוד ה' ר"ל באותו דבור הנאמר בכבוד המקום . **לכבודכם** כלו' ויש בהם לכבודכם לא תרצח לא תנאף לא תגנוב וכן כולם פי' הבאים אחריהם דהיינו לא תחמוד לא תענה . אבל כבד את אביך ואת אמך הנאמר קודם לא תרצח לא חשב מבוס דההוא נמי לכבוד ה'. דב' שותפים באדם וכביכול החב ה"ל כמכבד את ה' כדאמר בפ"ק דקדושין **אלא בשלי** והם בהרגנו להור י"ל שלא היתה כוונתם להריגתו אלא לעשות העגל שלא ימחה בידם : **ר' אבהו אמר** אחד עשר יום כו' . דורש עולת אחד בג' פירושים . א' לשון מיוחד (כמו אחד העם) כלר

סמיוחד

אלהיך: (ז) ד"א סרו מהר . ר' יונה בשם ר' שמואל בר נחמן אמר כל נביא שהיה עומד היה אומר נביאותו של חבירו ולמה היה אומר דבר חבירו לברר נביאותו . ור' יהושע בן לוי אומר לנבואתו הוא נזקק . חוץ ממשה שאמר כל דברי הנביאים ושלו . וכל שהיה מתנבא מעין נבואתו של משה היה. וכל הדברות הוא אומר חוץ משנים שהקב"ה אמרן לישראל מפיו אנכי ולא יהיה לך . אמר הקב"ה לא היה לכם לחטוא אלא במה שצויתי אתכם . אר"ש בשם רבי יב"ל משל למלך שקדש מטרונה בב' מרגליות מיד ליד . וחזר ושלח לה עוד שמנה ע"י שלוחו. עם שהיתה משחקת עם אוהבה אבדה את ב' המרגליות שנתן לה המלך . כיון שידע המלך שאיבדה אותן טרדה מביתו . בא לו שושבינה לפייס למלך אמר אדני המלך אימתי אתה מוצא משובחת ונאה כמותה . אמר המלך אי שמים ב' מרגליות נתתי לה מידי לידה ושלחתי לה על ידך שמנה לא היה לה לאבד את שלך או נ' או אפי' כולם אלא כך היתה בוסרת עלי שאותן שתי מרגליות שנתתי לה מיד ליד איבדה אותן . הוא שהקב"ה אומר לירמיה (ירמיה ב) כי שתים רעות עשה עמי ושתי רעות עשו לכך ויתר על כ"ב. ומהו כי שתים רעות עשה עמי באנכי ולא יהיה לך הוי סרו מהר מן הדרך אשר צויתים : (ח) עשו להם עגל מסכה . רבי תנחום בר חנילאי אמר קכ"ה קנטרין של זהב היה בעגל מנין מסכ"ה ס' ארבעים ס' ששים כ' עשרים ה' חמשה . ר' לוי בשם ר' חמא בר חנינא אומר ק"כ קנטרין מנין מסך שהוא מעביר ה'. ד"א א"ר אמי מסכה רעה הסכתן לדורות משתי בישתא אישתיתון לדרייא . ור' יצחק אמר לשון סרדיוטין הוא מסכה אמר הקב"ה כך אני מרפא אותן שנא' עשו להם עגל מסכה: (ט) ויאמר ה' אל משה ראיתי את העם הזה וגו' . מהו והנה עם קשה עורף הוא . א"ר יהודה בן פוליה בשם ר' מאיר ראויים הן להערף . א"ר יקים שלשה חצופים הם חצוף בחיה כלב. בעוף תרנגול. ובאומות ישראל. א"ר יצחק בר רדיפא בשם ר' אמי אתה סבור שהוא לגנאי ואינו אלא לשבחן או יהודי או צלוב . א"ר אבין עד עכשיו קורין את ישראל בת"ל האומה של קשה עורף. א"ר נחמן תדע לך שהם קשים כשבא הקב"ה ליתן להם את התורה מה כתיב בהם (שמות יט) ויהי ביום השלישי בהיות הבקר . אמר הקב"ה אראה להם כל ניסי ולואי ליהני : (י) והנה עם קשה עורף הוא ועתה הניחה לי ויחר אפי בהם ואכלם . וכי משה היה תופס בהקב"ה שהוא אומר הניחה לי . אלא למה"ד למלך שכעס על בנו והכניסו לקיטון ומתחיל לבקש להכותו . והיה המלך מצעק מן הקיטון הניחה לי שאכנו . והיה פדגוג עומד בחוץ . אמר הפדגוג המלך ובנו לפנים בקיטון למה הוא אומר הניחה לי . אלא מפני שהמלך מבקש שאלך ואפייסנו על בנו לכך הוא מצעק הניחה לי. כך אמר הקב"ה למשה ועתה הניחה לי אמר משה מפני שהקב"ה רוצה שאפייס על ישראל לפיכך הוא אומר ועתה הניחה לי. מיד התחיל לבקש עליהם רחמים . הוי ויחל משה את פני ה' אלהיו :

פרשה מג

(א) ויחל משה . כך פתח ר' תנחומא בר אבא (תהלים קו) ויאמר להשמידם לולי משה בחירו עמד בפרץ לפניו . א"ר חמא בר חנינא הסניגור הטוב מסביר פנים בדין. משה אחד משני סניגורין שעמדו ללמוד סניגוריא על ישראל והעמידו פנים כביכול כנגד הקב"ה. משה ודניאל. משה מנין שנא' לולי משה בחירו וגו'. דניאל מנין שנא' (דניאל ט) ואתנה את פני אל ה' האלהים לבקש וגו'. אלו שני בני אדם שנתנו פניהם כנגד מדה"ד לבקש רחמים על ישראל. ר' ברכיה אמר שתים אחת בשם רבינו ואחת בשם ר' שמואל בר נחמן. רבינו אמר למה"ד למלך ב"ו שהיה דן את בנו והיה הקטיגור עומד ומקטרג. מה עשה הפדגוג של בן כיון שראה אותו מתחייב דחף את הקטיגור והוציאו לחוץ ועמד לו במקומו מלמד על הבן סניגוריא. כך בשעה שעשו ישראל את העגל היה השטן עומד ומקטרג בפנים ומשה עומד מבחוץ. מה עשה משה עמד ודחף את השטן והוציאו לחוץ ועמד במקומו. שנאמר עמד בפרץ לפניו עמד לו במקומו של פורץ. רבי שמואל בר נחמן אמר עמד בפרץ לפניו דבר קשה משל למלך שכעס על בנו וישב על בימה ודנו וחייבו. נטל את הקולמוס לחתום גזר דינו מה עשה סנקתדרו חטף את הקולמוס מתוך ידו של מלך כדי להשיב חמתו. כך בשעה שעשו ישראל אותו מעשה ישב הקב"ה עליהם בדין לחייבם שנא' הרף ממני ואשמידם. ולא עשה. אלא בא לחתום גזר דינן שנא' (שמות כב) זובח לאלהים יחרם. מה

מתנות כהונה

על אלהותי ואדנותי : אחד . פי' הטוב והמיוחד שבכולם כמו אחד העם וכ"ה במדבר פר' ז' : לנבואתו . הוא נזקק ולא לנבואת חבירו : וכל שהיה כו' . וכל נביא שהיה מתנבא . והטוב לגרוס וכל שהיו מתנבאים : אלא במה שצויתי אתכם . בתמיה : אי שמים . לשון צעקה וקובלנא כל' שמא: בוסרת סרבנית וסוררת בוסר ל' קוהא כבוסר הזה שלא נתבשל כדי צרכו ואינו תומן: מעביר ה'. מסכה נוטריקון מסך ה"א כלו' מסך המעביר חמשה חומשי תורה: משתי בישתא כו'. משתו רעה מסכתם לדורות ודרש מסכה ל' ממסכה יינה או ר"ל אריגה רעה ארגתם לדורות ומשתי לשון שתי וערב כד"א המסכת דשמשון תארגם עם מסכתא: ל' סרדיוטין הוא כו'. סרדיוט הוא מנהיג ומושל בל"מ והוא נוטריקון שר ההדיוטים ור"ל מסכה הוא לשון מנהיג ומושל כמו נסיכי מדין והמה לא רצו העגל לאלוה אמת רק למנהיג ומושל כמו שכתבו המפרשים הקדמונים ז"ל ובזה היה מרפא אותם ואם עליהם : ג' חצופין . במסכת ביצה פרק יו"ט מוסיף עוד י"א עז בבהמה דקה וי"א אף צלף באילנות : או יהודי כו' . הוא עז כנמר ומוסר נפשו למיתה על קידוש השם יתברך : ולואי ליהני . מי יתן ויועיל שלא ישובו לכסלה אחר שהיו בהזקת קשים לפניו : הקיטון . חדר קטן : פדגוג . אומן המגדל בני המלך : דבר קשה . כלו' ענין קשה היה על הלשון לאומרו כביכול מרע"ה חטף בזרוע הלוחות מידו של הקב"ה: וכן הוא לקמן ע"ב : סנקתדרו . פי' הערוך שר היושב סדיר עם המלך בקתדרא פי' כסא מוכבד : ולא עשה . לא עכב לחתום לו די כוס אלא גם בא לחתום גזר דין : עם הסרסור ע"י

עץ יוסף

המיוחד שבעשר דהיינו אנכי שהוא לכבוד ה'. וה"ק אחד עשר במיוחד שבעשר הדברות שקבלו ביום שהיו בחורב עמו בו כדרך הר שעיר פי' כמעשה הר שעיר. פי' ב' לשון אחד דהיינו שהתחלו לבמו שהוא א' וה"ק אחד עשר שמי שהוא א' בתוך עשר הדברות שקבלו ביום שהיו בחורב כנ"ל. פי' ג' ל' התחלה כמו שהאחד תחלת מספר וה"ק אחד עשר ראשון שבעשרת הדברות שקבלו כו' כנ"ל : (ז) היה אומר אומר נבואתו של חבירו הענר. כדי לברר ולאמת נבואת חבירו שהוא אמתית. כי גם נביא זה מעיד עליה : וריב"ל אמר כו' ריב"ל פליג על רשב"נ. דלית ליה לריב"ל שהנביא היה צריך להזכיר נבואת חבירו. ולפי שהאו מואחים קצת נבואות שנאמרו מפי שנים כגון נבואת חורבן מואב השבון ואלעלה שנאמר בישעיה וירמיה. לה"ק ריב"ל לנבואתו הוא נזקק כלו' לא להזכיר נבואת חבירו נזקק אלא לנבואת עצמו שגלה ה' שגם הוא ינבא על דבר זה : חוץ ממשה שהתנבא דברי כל הנביאים אע"פ שלא היה צורך לנבואתו זה לפי שכל הנביאים יהיו מתנבאים מעין נבואתו שכולן תלמידיו ואינן מתנבאין אלא מכחו : שאמר כל דברי הנביאים ושלו . היינו מה דגרסי' בפ"ק דתענית מי איכא מידי דלא רמיזה משה באורייתא . וטעמא מכוח דמגלה המצות ילפינן שאין נביא רשאי לחדש דבר מעתה כדאי' פ"ק דמגילה : וכל הדברות הוא אומר . והא דכתיב דבר אתה עמנו ונשמעה אחר כל הדברות. מתרץ בגמ' פסוק ישקני דאמר בני הדברות היה זה. ואין מוקדם ומאוחר בתורה ע"ש : אלא במה שצויתי והיינו דכתיב אשר צויתים : אי שמים לצעקה וקובלנא : בסרת מרנוס בזה בסר : שתי מרגליות שנתתי לה מידי לידה איבדה אותן שנראים כמיקל בכבודי שלא מכרה לשמור מתנתי : ויותר על כ"ב פי' וכי ויתר ומחל להם הקב"ה על יתר הכ"ב עבירות שעשו . והלא כ"ד עברו והמה מנוין ביחזקאל קאפיטל י"ז וכן א' בפ"ק דתענית מאי דכתיב כי שתים רעות תרתי הוא דהוי עשרין ותרתין שביקא להו . ופרש"י שם בפ' התבסום כ"ד עבירות שעברו . וכן הוא טיק"ר ס' ל"ג כ"ד תכאות סדר יחזקאל כו'. וע' בשהש"ר פ"א סי' מ' מ"ש שם : (ח) מנין מסכה דבשלמא בקרא קמא דכתיב ויעשו עגל מסכה אצטריך קרא לאשמועי' איך היה המעשה . אבל מה צורך להזכיר בתרעומות שהיה מתכות או החוק . לכן אמר דרמז לרבוי קנטרין כזה . וזה להגדיל בתרעומות שבזבזו כל כך זהב במתפחס לעכו"ם: שהוא מעביר ה' כלו' דלא דריש גימטריא דה"מ . ופעמיה דלא למדרש גימטריא אלא בהום סנעה ולא בגהה . והמת"כ פי' שהוא מעביר ה' מסכה נוטריקון מסך ה' כלו' מסך מעביר חמשה חומשי תורה : מסכה רעה הסכתן לדורות . דרש מסכה מן לשון עם המסכת דשמשון (שופטים ט"ז) דהיינו אדרת ויולא . או דרש מסכה ל' נסך והשקאה . והכוונה שהלישו הגעה רעה או מכסה רעה או השקאה רעה לדורות . שלוקין כלם בעון זה כי אין דור שאינו נוטל אונקיא מעון העגל כמ"ש ז"ל גבי וביום פקדי פקדתי : ל' סרדיוטין הוא סרדיוט הוא מנהיג ומושל והוא נוטריקון שר ההדיוטים . ור"ל מסכה היא ל' מנהיג ומושל כמו נסיכי מדין . שבשמה לא רצו העגל לאלוה אמת רק למנהיג ומושל כמ"ש המפרשים : מסכה אמר הקב"ה כך אני מרפא אותן כו' . רומז לפרה אדומה כמבואר ברש"י (במדבר י' פסוק כ"ב) ויקחו אליך מאלהם כשם שהם פרקו נזמי זהב לעגל משלהם כך יביאו זו לכפרה משלהם . פרה אדומה משל לבן שפחה שטנף פלטין של מלך אמרו תבא אמו ותקנח הצואה כך תבא פרה ותכפר על העגל. וע"ש ברש"י פי' כל הפ' זו כאופן זה . א"ש מסכה אמר הקב"ה כך אני מרפא אותן שנא' ט' כלו' מפי כה. ומפי הוא ל' רפואה . כה פי' כך או פה . והיינו כלו' כעגל הזה כן יהיה רפואתם גם ושוא הפרה האדומה : (ט) מהו והנה עם קשה ערף הוא . דרים לטוב להערף וכאילו קאמר לפי שהוא קשה ורע ראוי להערף : ג' חצופים הם פי' עזים פנים ולא יתבוששו מעשות רצונם . וכן הכלב בחיות הוא חצוף מכולם שמגרשים אותו וחוזר . וכן התרנגול . ובמסכת ביצה השיב עז בבהמה דקה . צלף באילנות : אתה סבור שהוא לגנאי . פי' אתה סובר שמ"ש ובאומות ישראל שהוא לגנאי . אינו אלא לשבחן דהשתא דקבילו עלייהו ד"ת הם חצופים ולא ישובו מפני כל שמוסרין עצמן למיתה על קידוש השם שאומרים או להיות יהודי או להיות נצלב על קידוש הש"ת . וה"ק ראיתי את העם הזה שהוא טוב לי לתת להם תורה מפני שהם קשה עורף ולא ישובו ממנה אחר שיקבלו אותה . ועתה אינו כן כי סרו מהר ולא היו קשה ערף לטובה : קורין את ישראל לפי שאין שומעים להם. הרי שקשה עורף נאמר על דבקם בתורתם : מה כתיב בהם ואלמלא שהם קשים לא היה ראוי לכל זה דדברי חכמים בנחת נשמעים ולא בקולות וברקים . אלא ע"י שהם קשים לקבל ולואי ליהני מי יתן ויועיל שלא ישובו לכסלה . מ"ש על הקול אראה להם כל ניסי . משום שבקול היה כמה נסים כדאי' במד' פ' בחדש יתרו ובמכילתא ע"ש : (י) וכי משה תופס בהקב"ה שיכריחנו בתפלתו להמתר לו : למלך שכעס על בנו . שמתחלה אמר הקב"ה לך רד והדה אותו מחת למתנה שכינה ואח"כ אומר ועתה הניחה לי כדי שירגיש משה . אני מתון לקיטון והוא בתוך הקיטון והוא אומר הניחה לי וכי תופס אני בו . אלא רמוז קמרמז לי מפני שרוצה שאפייס על ישראל : לקיטון פי' לחדר החדרה א"י לקיטונא : ומתחיל לבקש להכותו כלו' עשה עצמו כמבקש להכותו : פדגוג אומן המגדל בני המלך . כלומר יפה האומן א"י פדגוגא : כך אמר הקב"ה למשה ועתה הניחה לי שמפני מדת הדין שמקטרגת רצה ה' שיפייסנו משה כדי לתלות הצלת ישראל בזכותו חכות החכות שיזכיר : מיד התחיל מפרש ויחל לשון התפלה כי עד עתה לא נתן לבו והתפלל עליהם שחשב כי לא יעמוד להם בעידן ריתחא :

פרשה מג (א) הסניגור פי' המליץ : מסביר פנים בדין . פי' שמהפך בזכות הנדון ומסביר פנים למענהו בדין עד שיצא כנגה צדקו . והיינו מעמיד פנים דקאמר . אבל הסניגור שאינו טוב אינו חושש להסביר פני מענהו שלא . וא"נ גרם אינו מסביר פנים בדין . ופי' שאינו נושא פני הדיין אלא מעמיד פנים כנגדו עד שיודה לו : משה אחד משני סניגורין כו' . ר"ל שלא הקשה למה באמת העמידו פניהם בדין לכך אמר ללמוד סניגוריה על ישראל ומי שלומד סניגוריא על ישראל אף שמדבר דברים קשים אין אדם נתפס על צערו כדאי' לעיל פ"י בקשה מדה"ד לפגוע במשה . ולפי שנסתכל הקב"ה שבשביל צער ישראל דבר כן חזר ונהג עמו במדת הרחמים (תו"כ) : משני ב"א בגמרא קחשיב פנחס ומשה ואליהו והגה : והעמידו פנים כביכול נגד הקב"ה. דבמשה כתיב לולי משה בחירו עמד בפרץ לפניו . מזה דריש שהעמיד פנים כנגדו וכדפירש בסמוך שדחה הקטיגור. או במה שהפך את הלוחות . וכן דניאל העמיד פנים במה שאמר האל הגדול והנורא ולא אמר הגבור שכו"ם משתעבדין בבניו איה גבורותיו : ר' ברכיה אמר שתים כלו' שני פירושים לפרש עמד בפרץ לפניו : במקומו של פורץ הוא השטן פורץ גדר החיים : עמד בפרץ לפניו דבר קשה כו' . ר"ל דמשמעו שמשה עמד בפרץ ועכבו . והו דבר קשה לאמר . ועו"א משל למלך כו'. ואחר שתופס הקולמוס מרבה בינו ובינו בתפלה ופיוסים עד שמשיב חמתו . ואלו היה נחתם הגזירה לא היה לו מקום עוד לבקש . וכן משה במה שנפל הלוחות מידו של הקב"ה ודמה הטופס הגזירה . בזה נקרא שעומד בפרץ כאלו עכב על ידו . ומ"מ הסגנון האסה היפה ע"י

מה עשה משה נטל את הלוחות מתוך ידו של הקב"ה כדי להשיב חמתו. ראה מה כתוב (שם) ויצעק אל ה' ויורהו ה' עץ ויראהו אכ"כ אלא ויורהו אין ויורהו אלא לשון למוד שנא' (משלי ד) ויורני ויאמר לי וכתיב (שמות נה) ולהורות נתן בלבו. היה הדבר מסורת ביד משה וקא עשה. ולמה עשה אלא כיון שבאו ישראל למדבר ובקש האלהים לכלותן א"ל משה רבש"ע בקשת לאבד את ישראל מבלה אתה אותם מן העולם לא כך אמרת לי בסרה הוי מתפלל ואומר עשה את המר מתוק ואף עכשיו ג חלי מרירתן של ישראל ורפא אותן הוי ויהל משה. א"ר אבין בשם ר' לוי בן פרטא בימי משה היה לנו מי שיהלה המרירות שלנו הוי ויחל משה. אבל ביומי דניאל לא היה לנו מי שיהלה המרירות שנאמר (דניאל ט) ולא חלינו את פני ה' אלהינו: (ה) ד"א ויחל משה. מהו כן א"ר ברכיה בשם ר' הלבו בשם ר' יצחק שהתיר נדרו של יוצרו. כיצד אלא בשעה שעשו ישראל הענל עמר משה מפיים האלהים שיסתול להם. אמר האלהים משה כבר נשבעתי (שמות כב) זובח לאלהים יחרם ודבר שבועה שיצאת מפי אינו מחזירה. אמר משה רבון העולם ולא נתת לי הפרה של נדרים ואמרת (במדבר ל) איש כי ידור נדר לה' או השבע שבועה לאסור אסר על נפשו לא יחל דברו. הוא אינו מוחל אבל הכם מוחל את נדרו בעת שישאל עליו. וכל זקן שמורה הוראה אם יראה שיקבלו אחרים הוראתו צריך הוא לקייסה תחלה. ואתה צויתני על הפרת נדרים דין הוא שתתיר את נדרך כאשר צויתני להתיר לאחרים. מיד נתעטף בטליתו וישב לו כזקן והקב"ה עומד כשואל נדרו וכה"א (דניאל ט) ואשב בהר. ואפשר שהיה משה יושב והאלהים ית"ש עומד.א"ר דרוסאי קתדרה עשה לו בקתדר' של אסטליסטקין הללו בשעה שהן נכנסין לפני השלטון והן נראין עומדין ואינן אלא יושבין ואף כאן כך ישיבה שהיא נראית עמידה הוי ואשב בהר. ד"א ואשב בהר ד וכי יש ישיבה למעלה אתה מוצא שכולם עומדין שנאמר (ישעיה ו) שרפים עומדים ממעל לו וכן (יחזקאל ו) בעמדן תרפינה כנפיהם וכן (דניאל ו) קרבת על חד מן קאמיא. וכן אפי' משה בשעלה למרום היה עומד שנא' (דברים י) ואנכי עמדתי בהר וכתיב (שם ה) אנכי עומד בין ה' וביניכם ואין יושב שם אלא הקב"ה לבדו שנא' (ויקרא יח) ראיתי את ה' יושב על כסאו

את המר מתוק. ומנין שלמדו הקב"ה להיות אומר כך. ראה מה כתוב (שם) ויצעק אל ה' ויורהו ה' עץ ויראהו אכ"כ אלא ויורהו אין ויורהו אלא לשון למוד שנא' (משלי ד) ויורני ויאמר לי וכתיב (שמות נה) ולהורות נתן בלבו. היה הדבר מסורת ביד משה וקא עשה. ולמה עשה אלא כיון שבאו ישראל למדבר ובקש האלהים לכלותן א"ל משה רבש"ע בקשת לאבד את ישראל מבלה אתה אותם מן העולם לא כך אמרת לי בסרה הוי מתפלל ואומר עשה את המר מתוק ואף עכשיו ג חלי מרירתן של ישראל ורפא אותן הוי ויהל משה. א"ר אבין בשם ר' לוי בן פרטא בימי משה היה לנו מי שיהלה המרירות שלנו הוי ויחל משה. אבל ביומי דניאל לא היה לנו מי שיהלה המרירות שנאמר (דניאל ט) ולא חלינו את פני ה' אלהינו: (ה) ד"א ויחל משה. מהו כן א"ר ברכיה בשם ר' הלבו בשם ר' יצחק שהתיר נדרו של יוצרו. כיצד אלא בשעה שעשו ישראל הענל עמר משה מפיים האלהים שיסתול להם. אמר האלהים משה כבר נשבעתי (שמות כב) זובח לאלהים יחרם ודבר שבועה שיצאת מפי אינו מחזירה. אמר משה רבון העולם ולא נתת לי הפרה של נדרים ואמרת (במדבר ל) איש כי ידור נדר לה' או השבע שבועה לאסור אסר על נפשו לא יחל דברו. הוא אינו מוחל אבל הכם מוחל את נדרו בעת שישאל עליו. וכל זקן שמורה הוראה אם יראה שיקבלו אחרים הוראתו צריך הוא לקייסה תחלה. ואתה צויתני על הפרת נדרים דין הוא שתתיר את נדרך כאשר צויתני להתיר לאחרים. מיד נתעטף בטליתו וישב לו כזקן והקב"ה עומד כשואל נדרו וכה"א (דניאל ט) ואשב בהר. ואפשר שהיה משה יושב והאלהים ית"ש עומד.א"ר דרוסאי קתדרה עשה לו בקתדר' של אסטליסטקין הללו בשעה שהן נכנסין לפני השלטון והן נראין עומדין ואינן אלא יושבין ואף כאן כך ישיבה שהיא נראית עמידה הוי ואשב בהר. ד"א ואשב בהר ד וכי יש ישיבה למעלה אתה מוצא שכולם עומדין שנאמר (ישעיה ו) שרפים עומדים ממעל לו וכן (יחזקאל ו) בעמדן תרפינה כנפיהם וכן (דניאל ו) קרבת על חד מן קאמיא. וכן אפי' משה בשעלה למרום היה עומד שנא' (דברים י) ואנכי עמדתי בהר וכתיב (שם ה) אנכי עומד בין ה' וביניכם ואין יושב שם אלא הקב"ה לבדו שנא' (ויקרא יח) ראיתי את ה' יושב על כסאו

יד יוסף **פרשה מג** א (לקמן ג' מ"ו. לעיל ל"ג ט"ו. תנחומא כ"ו ופסוק עקב ב ויקהלמי תצוה פ"ד: ג דב"ר פ"ג סי' ו': ד ב"ר פ"ה. ויק"ר פרש' נשא. ילקוט מנשה ויקהל בומ"ב. שה"ש ר"פ. תנחומא קדושים. ילקוט תולדות:

מתנות כהונה

ע"י הסרסור. כרסור ממעני בין המוכר והלוקח **וקלקלה**. ופי' שלך הסרסור לעשות שלוחות המלך ולקדשה ונשוא שהוא שלך קלקלה היא עם אחר. **שאילו** היו רוחין. ישראל תחת עומד העומד ע"ג לא היו עומדין ע"ג וכך המלין עליהם לפני הקב"ה: **בקלות** ראש. כלו' דרך הפקר הוגמת מה בלהה"ל בפ"ק דבמנה הזועה לרב כהנא כי חיכא דאמרי בעלמא בדי נגיעת ובכך יהיה ומצלי אחר כעבדא קמיה מריה ויחל לשון חולין ודלך הפקר: **ורציצה** מוחס כו'. דרש ויהל לשון מחילה: **פיחה**. העברה ונהלים טועות כן פירשיהו המכבים אוקיא.

עץ

ע"י חפלה: **סונקתדרי** בלשון יוני יוצן למלך (מוכף הערוך): **ולא עשה** כלו' לא עניין הדין כמו שהיה ללאוי אלא מהפה. כי בא להחום ומפה עכב בעפילה לשלוחות **נטל את הלוחות** ממוך ידו של הקב"ה כו' שבשעה שהיה ה' נותן את הלוחות אז עבו ישראל לפ הענל והקב"ה היה חופס בעפחיים ומפס בעפחיים ובקש הקב"ה להטפן מידו. ובכרה ידו על מפה והשפן כלאי' כמ"ש הענים יוצן: **למה"ד למלך** שבלה לקדש הפה לחת. עד שהסרסור הולך קלקלה עם אחר. כ"ל (יפ"ת) ופי' שהלך וקידשה ועד שחזור והלך מהלנה מיד קלקלה. והח"ת גרס הלך הסרסור וקלקלה. וגם לפי ניר זו ג"כ שהקלקול היה להיר שתקדשה להלך. וקלקיטא הכתובה כדי שתהן בפנויה שהכתים והלתר בעויה הייתי. ולפי שלא היה הקדושין יהושין למלך שהיו ע"י הסרסור ותלו תעכון היה שבשיין לת שתקדשה לו וכן בעבעל יכולל בבר היו מקודשים לה' שלא שהרלה שידוע כלילו לת שתקדשו עדיין **נטל את כתובתה** ומה שהיו לו הלילך. כ"ל (יפ"ת) ור"פ שנתן לו הפן לקדשה וגם בהב לה כתובה ואחן בידו כלקלקן פ' מ"ו. ולכן הולרך המוסבין ליטול כתובתה ולקוטיבא ולימול ג"כ שהפפך שבתן לו לקדשה בו. להקלות לו לומר שהרי הוא עדיין בידו ולא קדשה: **כלו' שאילו היו רואים** עושים לת הפלו. ככוונה מבוא שבאמת ה' העבירת הדברות למיר ג"כ פוגעם ואת הקן בלוחות כל דבור ודבור ושונתו בלהו כפי מתמנו. או שהדבור נתקן מאליו בלתי' בהיות כסוף יתקן. שלבך חלו היו הלוחות קיימות לת היה לפס עמידה. לבל השתת שבברט היו עתין שלת ידעו בעושים הכתובים בהן. ובל זה עשה מפני המקטרינים שלא יקטינו בידעו שבאתל בעושים: **מוטב ניד'נים בשוגנים** שהיה מפתפק מפה שלא יוכל להשיבן מעון מהר שהעיזו לחטוא: **ויאמר להשמידם** מיד המחיל כו'. תחר לעניו ולפתן דקלקטר שהעמיד בניס בענד ה': **הונר** כלו' ייתלמן בהלה מלטון של יתהלל מונר: **בקלות ראש** דנים למלה ויהל לשון חולין כי לת נהג בבוד בת' שלא עמד בקלות ראש ובשתיד לניס בענד ה': וזה מכיוס שהשתחוו בניס ב' זו ע"ש: **(ב) ה"ד חמת מלך** כר נעי למדבש ויהל משה מלשון לת יהל דברו שהוא לשון פיטול כלו' שנפל חמת ה' שהוא פנים של זעם ומייתר קרא דחתנם מלך דדברי תורה בלשון ל"ת **שנא' עיר** בלו' של עולם **עלתה חמתו** שהבקב"ה הוא ע"ד דברי תורה בלשון ל"ת **נבורים** עלה הכם. ומפשה קמיירי בהולרת התורה כדלקמן בויק"ר פ' ל"ח: (ג) **אלו ישראל** כלו' עתין זה עוזך ביפתל' שהתו פיה' הנעורה ונתלים בועדות בכל העולם ויהיקו ותמני לעון משום ויקומו לפתן: **אונקיא** יוסקל קטן. וכתב הערוך תוכיות בלשון יוני וזומיי לת שפקל תלה משקל שם שקל הקדש שהוא דכתיב: **כמעשה** הענל כדיליף בפ' חלק מניות פקדי ופקדתי. ולפ' מתכפר להם בדכתיב ויניס ה' על הרעה וגו'. ל' שלא מתכפר חלא בהגן מעונשים הגדולים כתו בלייה ובפמידה לבל ר"ת הדומם נגפם ובפגם נפגם לעונם בכל דור ודור. ל"ת שמתכברו לבלתי המית ולעשות בלה לת בל הדור בפעם הזה הפרים ובפליע על כל הדורות בעלים לתבריהם כי היכו דמתני בפ' תוכיות (הוש"ע): **וחכמים ישובו** לף זה משה. ולף שכתוב ובחכיים לבון רשים. ל"ל ובחכיים זה משה ובחלות העולם שבזכותם שהכלכל זכות למבריהם ולישראל ולויקרא וגו' נתכבד להם (הוש"ע). (ד) **הלה"משה** פי' שמדלגתו חלה. וכי' לת פני ה' עם כני ה' שיע"י בעם ה' נלעשר משה יתלה (יפ"ת): **כמין דורון** שיהו מה שהכר נפנו על שבתל בתתו לת לין ממני ל' שהכבר תו ל"ל התפלה בשביל חביב שלפי שהמקום ממין דורון למלך ג"ו: **כמד"א במנחה סרך יחט. שפירושו** לפ"ת במנחה לשרך יהיו מקריבין דורון: **זבן ועתה חלו נא** פירוש

כמאו . והוא אומר ואשב בהר ומהו כן א"ר חנא בר אחא שישב להתיר נדרו של יוצרו . ומה א"ל דבר קשה . א"ר יותן דבר קשה אמר לפניו תהית אתמהא . א"ל תוהא אנא על הרעה אשר דברתי לעשות לעמי . אותה שעה אמר משה מותר לך מותר לך אין נדר ואין כאן שבועה הוי ויחל משה שהפר נדרו ליוצרו כד"א (במדבר ג) לא יחל דברו . ארשב"ל לפיכך נקרא שמו איש האלהים לומר שהתיר נדר לאלהים : (ו) וכן ויחל משה . אריב"ל בשם רשב"י פתח של תשובה פתח לו הקב"ה (שמות ג) אנכי ה' אלהיך בסיני למשה . בשעה שעשו ישראל העגל היה משה מפיים את האלהים ולא היה שומע לו א"ל אפשר שלא נעשה בהם מדה"ד על שבטלו את הדיבור . אמר משה רבון העולם כך אמרת בסיני אנכי ה' אלהיך אלהיכם לא נאמר ה לא לי אמרת שמא להם אמרת ואני בטלתי את הדבור אתמהא לי הוי ויחל משה ונו' . אר"ש דסכנין בשם ר' לוי לפיכך חזר וכתבה בלשון רבים (ויקרא יט) אני ה' אלהיכם וכן בכל המצות אומר אני ה' אלהיכם ולא אמר עוד אני ה' אלהיך : (ז) ד"א ויחל משה מהו למה ה' יחרה אפך בעמך . ר' יהודה ור' נחמיה . ר"י אומר למה"ד למלך שהיה לו בן בית והשליטו על כל מה שהיה לו . הלך אותו בן בית והלוה לבני אדם ע"י ערבים הלוה לזה ג' זהובים ולזה ק' ולזה מאתים ברחו הלוים . אחר זמן שמע המלך ורץ לו א"ל השליטיך על שלי אלא לאבדן . א"ל הכן בית אני הליתי ובאתריותי הם לשלם אני מעמידך על הכל הרי פלוני ערב יש בידו ק' זהובים וביד פלוני ג' . כך אמר משה להקב"ה למה אתה כועס לא בשביל תורתך באתריותי היא שאני וחבירי נקיים אותה . אתרן ובניו יקיימוה יהושע וכלב יקיימוה יאיר ומביר יקיימוה הצדיקים יקיימוה ואני אקיימנה הוי למה ה' יחרה אפך . ורבי נחמיה אמר בשעה ששעו ישראל אותו מעשה עמד לו משה מפיים את האלהים אמר רבון העולם ו עשו לך סיוע ואתה כועס עליהם . העגל הזה שעשו יהיה מסייעך אתה מזריח את החמה והוא הלבנה אתה מוריד נשמים והוא המזלות אתה מוריד את חטל והוא משיב רוחות אתה מוריד גשמים והוא מגדל צמחים . אמר הקב"ה משה אף אתה טועה כמותם והלא אין בו ממש . א"ל א"כ למה אתה כועס על בניך הוי למה ה' יחרה אפך בעמך . ד"א למה ה' יחרה אפך בעמך . אמר משה לא כך אמרת לי כי שחת עמך עמך חטאו ולא עמי אם עמי חטאו לא עמך חטאו הוי למה ה' יחרה אפך בעמך . ד"א למה ה' יחרה אפך בעמך משל למלך שנכנס לביתו ומצא אשתו מנפפת לדלפקי וכעס . א"ל שושבינו אם היה מוליד יפה היית כועס . א"ל המלך אין בו כח לדבר זה אלא ללמדה שלא תעשה כך . כך אמר האלהים יודע אני שאין בו ממש . אלא י שלא יאמרו לעשות ע"ז . א"ל ואם אין בו ממש למה אתה כועס על בניך הוי למה ה' יחרה אפך בעמך : (ח) אשר הוצאת מארץ מצרים . מה ראה להזכיר כאן יציאת מצרים אלא אמר משה רבון העולם מהיכן הוצאת אותם לא ממצרים שחיו כולם עובדי טראים . א"ר הונא בשם ר' יוחנן משל לחכם שפתח לבנו הנות של בשמים בשוק של זונות . המבוי עשה שלו . והאומנות עשתה שלה . והנער כבחור עשה שלו . יצא לתרבות רעה . בא אביו והפסו עם הזונה התחיל האב צועק ואומר הורגך אני . היה שם אוהבו א"ל אתה איבדת הנער ואת צועק כנגדו . הנחת כל האומניות ולא למדתו אלא בשם . והנחת כל המבואות ולא פתחת לו הנות אלא בשוק של זונות . כך אמר משה רבון העולם הנחת כל העולם ולא שעבדת בניך אלא במצרים שהיו עובדין טלאים ולמדו מהם בניך ואף הם עשו העגל . לפיכך אמר אשר הוצאת מארץ מצרים דע מהיכן הוצאת אותם : (ט) ד"א אשר הוצאת מארץ מצרים . מה ראה להזכיר כאן יציאת מצרים . א"ר יהודה בר שלום בשם רבי יהודה בר סימון בשם ר' לוי בן פרטא למה"ד לאחד שבא ליקח עבד בעבד אמר לאדניו העבד הזה שאתה מוכר קאקריסין הוא או קאלחסין הוא . א"ל קאקריסין הוא וע"ז אני מוכרו . לקחו והוליכו לביתו פעם אחת סרח אותו העבד התחיל אדונו מכהו א"ל הורגך אני . מה אני מבקש עבד רע . התחיל העבד צווח בייא מעביר עלי . א"ל אדונו סרחת כל הסרחון הזה ואתה צווח בייא העברת לי . אמר העבד באמת בייא העברת עלי . א"ל מרי היאך לקחת אותי בעבד טוב או בעבד רע . א"ל בעבד רע . א"ל בעבד רע אתה לקחתני ותבקשני עבד טוב . כך אמר משה רבון העולם לא כך אמרת לי (שמות ג) ועתה לכה ואשלחך אל פרעה ואמרתי לך באיזה זכות אתה נואלן הם עובדים ע"ז ה ואמרת לי אתה עכשיו רואה אותם ע"ז ואני עומד ורואה אותם שהן יוצאין ממצרים ואקרע להם את הים ואביאם אל המדבר ואתן להם את התורה ואראה להם את כבודי פנים בפנים והם מקבלים מלבותי וכופרים בי בסוף מ' יום ועשיתי את העגל הוא שאומר (שם) ראה ראיתי את עני עמי . וזהו קולו של ענל קול ענות אנכי שומע . ועד שלא נאלתם אמרת לי שהם עושים את העגל ועכשיו שעשו אותו אתה מבקש להרגן לכך הזכיר יציאת מצרים בסניגוריא שלו . א"ר פנחס הכהן בן חמא בשם ר' יוסי בר חנינא מהו ראה ראיתי אמר הקב"ה למשה אתה רואה אותן עכשיו ואני רואה אותן היאך מתבוננים בי אני יוצא בקרובין שלי שאתן להם התורה שנא' (מלכים א ח) רכב אלהים רבותים אלפי שנאן והם שומטין אחד מן מטראמילין שלי שבתוב (יחזקאל ו) ופני שור מחשמאל . לפיכך אמר משה למה ה' יחרה אפך אתה היית יודע אותם ועכשיו אתה כועס עליהם על שעשו העגל : (י) ד"א אשר הוצאת מארץ מצרים . מה ראה להזכיר כאן יציאת מצרים אמר רבי אבין בשם ר"ש בן יהיצדק מלה"ד למלך

יד יוסף ח ג' במ"ר פיף פ' י"ט פי' פדר' ממש סיה לומר שכבשה ישראל ליפה ממנה שהוא קרוב לפקב"ם אינו ענין לפקבים ישראל ליפה ממנה שהוא כמו שכתב כרשב"ן . ממל ישראל שוכין בלמעלי (פדר' ממות מכמים פ"ג) : ו במ"ר פ"ב . ודב"ר פ"ג . פסיקתא דיהודה ויפה ל"ג : ז ל"ל שלא יאמרו : ח נשנ"ל ג' ו' מ"ב ודב"ר פ"ב :

מתנות כהונה

כלמעלי' כמו מסים : אתמהא . כלו' דבר שלמה לומר כן : איש האלהים . כלו' מדון וכן כל"ם לים נעמי לים המדמה : שלא נעשה בהם דין . כלו' שלא יעשה בהם דין : אתמהא לי הוי ויחל משה ונו' . כלו' ם מיה והם ל' ודייק סיפה דקרא דכתיב כי' מלהיו רמז למה שלמר ל הקב"ה מנחי ה' מלהיך : בעמך . כמותן שלמרת לי עמך הם ועמה מה תיכעס לך מהם : סנפפת מתנקת ומנשקת : דלפקי . פי' הערוך כלי עץ שמחמין בו כלים של יין עץ ולעז :

עין

בשם הרשב"ג מה דכך שלמה לומר ל כן : אנכי ה' אלהיך . פי' יש לך הרשם על הכתר : אתמהא . כלו' מדון דעכ"ל לים נעמי לים המדמה : מה ראה להזכיר כאן יציאת מצרים . פי' מתוך על הסכת כמ"ם הגי"ת זל בסיפום התורה ב"ם וחתם הכתוב : לפיכך נקרא לים מלהים . מבואר בשומ"ם מזמור ל"ל למה נקרא שמו לים מלהים מה ראיים מם מבקש להסר מדי הסשמו שפר כו' כך בסיפום כו' : (ו) וכן ויחל משה . בראשי' ל"ל ד"ם ויחל משה ושייך לפי' זה . דלימ"ל קשכתם ליה הכי ויפפלל משה ע"י פניס שעמן ע' ס' נמה שכתב דמיון מלהיך בל' יחר) ולא בלשון מלהיכם לעומת הכלים . שבאה לחזק שמה ע' שמה שלמר ל' מלהיך בל' יחר) ולא בלשון מלהיכם לעומת הכלים . שבאה לחזק שמה ע' שמה להיות על יבורתל . שלף כי יש ה' שלפי' ליה מומר בל"ב הו מומלים . מ"ם למר בל' זה כדי שיוכל להסיף מסוכה כנגד השמן המקבלע לומר שמעו בזה וכדשכתם ומשים הו ויחל משה : שמא להם אמרת כלו' לים להיות עליהם שהם לא הניעו הדבר . חה פלינ למדמים דמיון שסוף יקקף שמחר הדבור על כל אחד מישרשל כו' וסוף לומר ע' כן וכן ע"ם : ולפיכך חזר וכתבה בלי רבים . כוונתו על עסרת הדברות שבפ' קדושים שהיו בנמ' נסורה בהיות בשמו שה כל עסרת הדברות . דוק שם ומלמלם . רק שלוקם מסודרים בשדר שבי' דהברות . וע' נסורם בהיות שם וכל"ל ובשנותם . ומ"ם וכן בכל המלות כוונתו על יפר שהכתיב דבריך השמרים על דבור לשמון שהזהיר לפי ס' שלמיכם שבולם בעבון רבים (ים"ם) : (ז) ד"א ויחל משה הי מיהם מיותרים (ש"ל) : אני וחבירי נקיים לומה רבי . פי' נקיים לומה ביד ישראל . שלדיכום על המורה ועל הפבודה עד שיפרשו מוכם וחה מדין שרבות דכל ישראל ערבים זה לזה להדיק לומם בני ערים : עשו לך סיוע כו' כלומה שמבה בא להמלין שלין מבא העגל ממם בגרמה ממעשה שלא שהמהבו סיום לחיה שפע מוספף עליהם מכח הפלוחים בשעשה העגל . ובבר כי הוא שהמבו"ה לעבו"ם . ומ"ל לימ לחים לשלין הברן ולמר על דבר מבל שהה מזיה לם שהמה כו' . והביב ה' כי זה עשוח ושפוח בתשבב זה . ולי"ב לפני להפעיפם בשמלו נדבר שלין בו חועלת . שלא השפוח שהשבו בזה חועלת : נעשך דשמח שעשו בהשבב לקבל חועלה לין בהם חמל . שלא השפוח שהשבו בזה חועלת . עשך חשאו לסיימו שעבר כי שקבל משה כדלשל פ' מ"ב : לדולפקי פי' סרים שה (מעניך) : אם היה מוליד יפה סרים טועה . כלו' בדין סיה שהכעוס . שבל השמח לין שעשה בהשם . ושהקב"ה יודעני לו כח לדבר זה . ומ"ם לפני לימה לעומה . וכן בעגל משה שלין בו שה . ל"ל ולכן לין לפני לכעוס עליהם שלין חלה כעוסים וכהלי דמסיים רבי נהמיה שם פי שמולך : שלא יאמרו לעשות עכו"ם . ל"ל שמעיים שבעגל לא מיוחו לעכו"ם ממש רק

למלך שהיה לו שדה בור אמר לאריס לך פרנסה ועשה אותה כרם. הלך האריס ופרנס אותה שדה ונטעה כרם הגדיל הכרם ועשה יין והחמיץ. כיון שראה המלך שהחמיץ היין אמר לאריס לך וקוץ אותה מה אני מבקש מן כרם עושה הוטץ. אמר האריס אדני המלך כמה יציאות הוצאת על הכרם עד שלא עמר ועכשיו אתה מבקש לקצצו. וא"ת בשכיל שהחמיץ ייני בשביל שהוא נער לכך החמיץ ואינו עושה יין יפה. כך בשעשו ישראל אותו מעשה בקש הקב"ה לכלותם אמר משה רבון העולם ס לא ממצרים הוצאתם ממקום ע"ז ועכשיו נערים הם שנא' (הושע יא) כי נער ישראל ואוהבהו. המתן מעט להם ולך עמהם ועשין לפניך מע"ט הוי אשר הוצאת ממצרים: (יא) למה יאמרו מצרים וגו'. והנחם על הרעה לעמך א"ר חנינא בר אבא תהא התהות מצויה לפניך. א"ל הקב"ה מה אמרת והנחם על הרעה לעמך חייך כך אני עושה שנא' ויינחם ה' על הרעה:

פרשה מד

(א) זכור לאברהם. פתח ר' תנחומא בר אבא (קהלת ה) נפן ממצרים תסיע. למה נמשלו ישראל לנפן אלא מה הנפן כשבעליה מבקשין שתשביח מה הם עושין עוקרין אותה ממקומה ושותלין אותה במקום אחר והיא משכחת. כך כיון שבקש הקב"ה להודיע ישראל בעולם מה עשה עקרן ממצרים והביאן למדבר והתחילו מצליחים שם והתחילו מקבלין התורה ואומרין (שמות כד) כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע ויצא להם שם בעולם שנא' (יהושע ט) ויצא לך שם בגוים ביפיך. ד"א נפן ממצרים. אתה מפרנס כל אותן הרעות האמורות בו (ויקרא כו) והנה נפן לפני נפן ממצרים תסיע. ובסוף אתה מפרנס מה הנפן היא היה ונשענת על עצים מתים כך ישראל הם היום וקיימים ונשענין על המתים אלו האבות. וכן אתה מוצא כמה תפלות התפלל אליהו בהר הכרמל שתרד האש כד"א (מ"א יח) ענני ה' ענני ולא נענה אלא כיון שהזכיר את המתים ואמר ה' אלהי אברהם יצחק וישראל מיד נענה מה כתיב (שם) ותפול אש ה'. וכן משה בשעה שעשו ישראל אותו מעשה עמד ולמד עליהם זכות ס' יום ום' לילה ולא נענה אלא כיון שהזכיר את המתים מיד נענה שנא' זכור לאברהם ליצחק ולישראל. מה כתיב ויינחם ה' על הרעה. הוי כשם שהנפן הזאת היה ונשענת על עצים מתים כך ישראל היים ונשענים על האבות כשהם מתים הוי זכור לאברהם ליצחק ולישראל: (ב) ד"א זכור לאברהם ההר' (קהלת ד) ושבה אני את המתים שכבר מתו כנגד מי אמר שלמה מקרא זה ריב"ל ור' שמואל בר נחמן. ר' יהושע אומר לא אמרו אלא כנגד דוד אביו. כיצד אתה מוצא כשבנה שלמה ביהם תתפלל לפני האלהים שתרד האש ולא נענה אלא כיון שהזכיר את המת דוד אביו מיד נענה שנא' (דה"ב ו) וכלות שלמה להתפלל אל ה' והאש ירדה מהשמים. כיון שראה שלמה שהזכיר אותן תפלות ולא נענה וכיון שהזכיר דוד אביו מיד ירדה. התחיל אומר ושבה אני את המתים שכבר מתו מן החיים אשר המת חיים עדנה. על עצמו אמרו. ור' שמואל בר נחמן אמר על משה אמרו. כיצד כיון שראה משה עומד ומתפלל ם' יום ום' לילה על ישראל שימחול להם הקב"ה על אותו מעשה שעשו ומזכיר זכותו ולא היה האלהים מתרצה להם א כיון שהזכיר את המתים מיד נענה מה כתיב אהריו וינחם ה'. הוי ושבה אני את המתים מן החיים זה משה: (ג) ד"א זכור לאברהם ההר' (מלאכי ג) יד ליד לא ינקה רע. א"ר פנחס הכהן בן חמא אם עשית מצוה אל תבקש מתן שכרה מיד ליד למה שלא תנקה שאין אתה מתנקה מעונותיך ורשע אתה נקרא שלא בקשת להנהיל לבניך כלום שאילו בקשו אברהם יצחק ויעקב מתן שכרן של מצות שעשו היאך היה זרע צדיקים נמלט. היאך היה מזכיר זכור לאברהם ליצחק ולישראל מיד וינחם ה'. הוי יד ליד לא ינקה רע: (ד) ד"א זכור לאברהם. א"ר אבין כשם ר' אחא משל למלך שהפקיד לו אוהבו אצלו עשרה מרגליות מת אותבו והניח בת אחת. עמד המלך ונטלה לאשה ועשאה מטרונה ונתן לה שלשלת אחת של מ' מרגליות ונתנה אותם בצווארה. לאחר ימים אבדה השלשלת. התחיל המלך מבקש להוציאה אמר מנרשה אני מביתי אוציאה מאצלי. נכנס שושבינה אצל המלך והיה מפייסו ולא היה המלך נשמע לו אלא היה אומר מנרשה אני מאצלי. א"ל למה אדני המלך. אמר שנתתי לה מ' מרגליות ואבדתן. אמר הי מרי המלך אעפ"כ צריך אתה להתפייס ולרצותה ולא היה המלך שומע לו. כיון שראה השושבין מה שבקש לעשות עמה ואינו מתרצה אלא מתרים ואומר אנרשנה אני. א"ל בשביל מ' מרגליות שאבדה אתה מבקש להוציאה. אין אתה יודע שאני יודע שהפקיד אביה אצלך מ' מרגליות יצא מ' כי'. כך כיון שעשו ישראל אותו מעשה היה האלהים כועס עליהם התחיל אומר הקב"ה הרף ממני ואשמידם. אמר משה רבון העולם על מה אתה כועס על ישראל. אמר בשביל שבטלו מ' הדברות. א"ל יש להן מחיכן לפרוע. אמר לו מנין אמר הזכר שנסיות אברהם בי' נסיונות ויצאו מ' בי' הוי זכור לאברהם ליצחק ולישראל:

ר"א

ענף יוסף

פרשה מד (ד) [ממר כשבשל שבעלו מ' פדגרות] לף שלפי שפעם לף שברו ישראל לגלף על מעני ולף יוסיף לף. לגלף ככך תמרו כל פעודם בעבו"ם ככופר בכל פתורה ממלף כלילו בעליו כעלו כל

אה ועל נכ"ר פ' מ"ח ט"ר פ' ל"ו: **על מעמו ממרו**. מן המיים ועו' ממר שלמה על עלמו: שלא מעקה נגלם: **חי מרי לשון שבועה כחי המלך מתרים**. ל' מחק ופ' בערוך מרם

מתנות כהונה

במלכנה שלי: **טטראמטולין**. עי' בפי' הממ"ן בפ' זו: **התהות**. התרגמה כד"ת כח תראה ולשון והשמה קדוים: **ספרנם**. מסדל ומפקיד הלשון יהוו כלשון לממר שכנסת הממון לממכו שכנם מותו לממכו בפ' קמח דכ"ב: **כל** מותן הדמות המתוות. כל התרגום' שמרגמו על פסוק שלא מעקה נגלם: **חי** מרי לשון שבועה כחי המלך מתרים. ל' מחק ופ' בערוך מרם

עץ יוסף

נאה שקורה כמאמר מ"ע ג' מלכים פרה (מ"ג): **פרנסה** פי' המפרנל בכל לכלים: **וא"ת בשביל שהחמיץ יין**. לכן לף יהום על יפיתתו דלף ניחף ליה בכרם רע כלל. מ"מ מלמר שזה כשביל שהוא נער וכהמשך הזמן יעשה יין טוב ים ל לשום להוללותיו ולהטימו עד שיעשה יין יפה. ומ"ם הלוך לעניות היפיותו דלגלף זה מלי מימר שלחיו דולף ככרם שעושה תותן עכשיו אע"פ שבהמשך הזמן יהותן מלף לקללו ולבקש ו כרם מהר טוב משכשיו: **שהוא נער** כלו' חדם ודרך הנעוריות כשבן הדפוות שלף לתם פריין כהוותן: (יא) **תהא התהות** (פי' סהרמה) מלויה לפניך. דרים במכה התפלל לף לזוהות הכרים שהיה התהות מלויה לכיתו ולפני נזוהות ככלים שיפעתו לפניו כתיב מה ועלה עול לבו לכלותם ביותהבע ויינחם על הרעה. ונלמד זה מהמפלל מפה בתפלתו שוב מהנחן לחפך ויהנחם על הרעה דרים דקתי תזוהות הנאים. לזה לחמר לו הקב"ה מה לחמרה ויהנחם על הרעה לעריך חייך כך הוי עושה לעמך שלא' ויינחם ה' על הרעה כ"ל לף זה שהשבה מהנחן לפו לעיכר לעם הזה כשביל הטוב הטעול. לף זו שקיבל תפלתו לפיכך לא לכלותם כלף ביהתם לפניו בעניין היה שיזכיר לח תפלתו ויינחם על הרעה:

פרשה מה

(א) פתח ר"ת כו' למה נמשלו ישראל לנפן כו' שהיא לו להמפילה לפרי הגפן ולא סתם לגפן המשעיר העץ נוטיל שהוא הכהון כי הוא התלוי שבעליס כמ"ם מה יהיה עץ הגפן מכל עץ היערות. לזה הביב יפה שבתיות הדמיון הוא לפי כשוקרה מי קוס זה לגפוע לוהה במקום החר. וכן בהלפרפוס ההשעיה ומפיכה על עניים המכילה והיו רק בעץ הגפן לא בפריה. ע"ב **הזכיר** בם העץ הגפן כו' **עוקרין אותה ממקומה** כי לין שבח כל כך בקבלה לפשון כמו בשבחלה במקום הדם שקולפה ב"כ כח הקבלה הלמני. ומאר לילוות הין דרכם לעקור לוהה מקום שבעתים מהיינבים מיד. מבת"כ **הגפן**: **והתחילו מקבלין התורה** מה בהתחילו התלה בחמרו ועשה ונשמע שהם **והזכיר** כאן דגניס המכוונים ביחזקאל ואתן מם על לפני וגו' ובעברה הפללה בהלפך הוא **העטרות** שקבלו בהר סיני על מלמעס נעשה ונשמע. ואח"כ כתיב ואתלה למלוהתי ויגא לך עם **בגוים** בזיכר. והיינו יופי בלימותם על דרך הבך יפה בעיתי: **אתה מפרנס** כל מותן הדמות המוהות בו בני והנה נפן לפני נפן ובני נפן מלויס תסיע. כ"ל ומפרנס **הוא** ל' השלמה ומלי כתו פרנסת לחרן לחכרו פרנס לוהו להתנו הלקרון בחמדב"ר פרשה ד'. **ושורשו מוריעים** ויעלים על מותן הדמות כו'. במפני שים דעות הרבה בחמנשל יפרעאל בגפן. ויש מהם שהדמוה על והנה נפן לפני נפן במ"ם בפרק ג"ה לומה זו בגפן ניתנלה זמוהות שבה תלו בעלי **כתים**. ונפ' מחר ג"כ תלו יפרעאל. נ' הבניים תלו נ' בעלים. ויש שהדמוה על נפן מתלויס **תסיע כלילמה בויק"ר פ' ל"ו**. ובבומ"ע. ולכך **המדרש** להביא על הדעות **והדרשות** שהדמוה בפסוק **לגב לומיה**. לכן לחמר המקרא שהדמוה הכא על הגפן הם דבעי למיחר מה נפן חיה ונפעטת על קשם מתים. לפי עניו יהזיר ג"כ הדומה כל **הדרשות** שהניחו בהמשל יפרעאל לגפן: **סה הנפן הזו** היא חיה כו'. כ"ל שעשה היותה היא לניכה להפטן על הענים היבשים חם לחולפתה. כן **המיים** לפי שלין זכותם גדול כזכיה התתים **דנדולים** הלזיקים ביותתם יותר **מנמיים**. לכן לוהים כדאים להעתר **מלמ** בזכות המתים: **וכן אתה מוצא** כל דבר שהוא זר לפוח ביבשה. לחמר וכן לחמה מוצא מפוח **דמעשה** רע (מ"ג) **כד"א עננני ה' עננני** כו' **מע"ב דברשת כתיב ויהי בעלות** המנחה ונע לגליהו הנביא **ויאמר** ס' לגלי מנרשם ילמ ל' דע"ב ל"ם **ויפול** הכתובים **והלד כתיב עננני** כ' **עננני מלמת** מחלת **מפלתה בזכות** חתום ל' דע"ב ל"ם **ויפול** הכתובים

(ה) ד"א זכור לאברהם. למה מזכיר כאן ג' אבות אמרין רבנן אמר משה אם שריפה הם חייבים זכור לאברהם שנתן נפשו לכבשן האש לישרף על שמך ותצא שריפתו לשריפת בניו. ואם הריגה הם חייבים זכור ליצחק אביהם שפשט צוארו ע"ג המזבח לישחט על שמך ותצא הריגתו להריגת בניו. ואם גלות הם חייבים זכור ליעקב אביהן שגלה מבית אביו לחרן ויצאו אלו באלו הוי זכור לאברהם ליצחק ולישראל: (ו) ד"א זכור לאברהם למה הזכיר ג' אבות א"ר לוי אמר משה רבון העולם ב חיים הם המתים. א"ל משה נעשית ג. א"ל משה אם אין המתים חיים לע"ל יפה אתה עושה להם כל מה שתבקש. אבל אם חיים המתים מה יש לך לומר לאבות לע"ל כשיעמדו אבותיהם ויבקשו ממך הבטחה שהבטחתם מה יש לך להשיבם. לא כך הבטחתם שאתה מרבה בניהם ככוכבי השמים ועכשיו תבקש לכלותם הוי זכור לאברהם וגו'. ד"א זכור לאברהם. למה הזכיר כאן משה ג' אבות א"ר אבין אמר הקב"ה למשה אני מבקש מידך כשם שבקשתי מסדום ד העמיד לי מהן י' צדיקים ואיני מכלה אותן. אמר רבון העולם אני מעמיד לך. הרי אני ואהרן ה ואלעזר ואיתמר ופנחס ויהושע וכלב. א"ל האלהים הרי ז' והיכן הג'. לא היה יודע מה לעשות משה א"ל רבון העולם חיים הם המתים. א"ל הן. אמר אם חיים הם המתים זכור לאברהם ליצחק ולישראל הרי י' לכך הזכיר ג' אבות. ד"א זכור לאברהם מה ראה להזכיר ג' אבות א"ר אלוני בן טברי בשם ר' יצחק כיון שעשו אותו מעשה ו יצאו ה' מלאכי חבלה לכלותן. אף וחמה וקצף והשמד והשחת. כמ"ש (דברים ט) כי יגורתי מפני האף והחמה. אמר רבון העולם אתה עמוד באחד ואני באחד אתה עמוד באף שנא' (תהלים ז) קומה ה' באפך. ואני בחמה שנא' ז (שם קו) לולי משה וגו' להשיב חמתו מהשחית. א"ל הקב"ה הרי עמדתי באחד ואתה באחד. לג' מה תעשה. א"ל משה הרי ג' האבות עומדין לשלשתן לפיכך הוא מזכירן: (ז) ד"א זכור לאברהם. א"ר זבידא אמר ריב"ל אמר משה רבון העולם אבות העולם היו צדיקים או רשעים הפרש בין אלו לאלו אם היו רשעים יפה אתה עושה לבניהם כך למה שלא היה לאבותם אצלך מעשים ואם צדיקים הם תן להם מעשה אבותם. הוי זכור לאברהם. א"ר שמואל א"ל משה רבון העולם תן לי רשות שאדבר. א"ל הקב"ה אמור כל מה שתבקש. אמר הם בטלו ראשו של דבור (שמות כ) לא יהיה לך וגו' ועברו עליו שעשו את העגל. ואתה מבקש לבטל סופו שנא' ועושה חסד לאלפים לאוהבי וכתיב (ישעיה מא) זרע אברהם אוהבי. אמרת לאברהם אני שומר לבניך חסד עם ב' אלפים דור שנא' ועושה חסד לאלפים. וכמה דורות מאברהם עד עכשיו ז' אברהם יצחק ויעקב לוי קהת עמרם משה. ולז' אי אתה עושה חסד לב' אלפים דור היאך אתה עושה חסד. הרי הם בטלו ראשו של דבור ואתה מבקש לבטל סופו. אמר הקב"ה למשה ואין אתה מזרע בני בניהם אני הורג את אלו ואעשה אותך יותר מהן ונמצאת שבועתי מתקיימת. א"ר יצחק אמר משה רבון העולם אי זה שטר מקויים יפה. הנחתם בג' או הנחתם באחד הוי אומר אותו שנחתם בג'. אי זה דין מקויים יפה הנדון בג' או באחד הוי אומר זה שנדון בג'. אי זה עדות מקויים עדות של א' או של ג' הוי אומר עדות של ג'. כך אמר משה רבון העולם הדבר שנשבעת לג' אין אתה מקיים אלא אתה מבקש לבטלו של אחד היאך אתה מקיים. כשם שכעסת על בניהן ואתה מבקש להרגם כך על בני. ולא עוד אלא כשם שנשבעת לאבות וקיימת עמהן ברית שנאמר (ויקרא כו) וזכרתי את בריתי יעקוב כך אף לשבטים נשבעת וקיימת עמהם ברית. ומנין שהקב"ה נשבע לשבטים שנא' (חבקוק ג) שבועות מטות אומר סלה. ומנין שקיים הקב"ה עמהן ברית שנא' (ויקרא כו) וזכרתי להם ברית ראשונים זו ברית השבטים. ולדבריך הרי אתה מעמיד משבט לוי שאני משבטו מה יש לך לומר לשבט ראובן ולשבטים אחרים. א"ר יצחק אותה שעה לא היה יכול להשיבו אמר הקב"ה יפה אמרת. מיד וינחם ה' אמר לו האלהים אף הראשונות תהיתי עליהן: (ח) מהו אשר נשבעת להם בך. חזקיה בר ר' וריב"ל. חזקיה אמר אמר משה אילו בשמים ובארץ נשבעת לאבותם יפה אתה עושה להם שהיית אתה מכלה את בניהם למה שכשם שהשמים והארץ בטלים אף השבועה שלהם עוברת. רבון העולם לא כך נשבעת לאבותם שאין אתה מכלה את בניהם. לא אמרת לאברהם (בראשית כב) בי נשבעתי מהו בי נשבעתי אמר הקב"ה לאברהם כשם שאני חי וקיים לעולם ולעולמי עולמים כך שבועתי קיימת לעולם ולעולמי עולמים הוי יפה אמר משה כשאמר אשר נשבעת להם בך. בעבור קדושת שמך עשה ואל תחלל שמך. וריב"ל אמר בשביל זכות האבות וכזכות השבטים עשה הקב"ה. ומאין אתה יודע שהזכיר משה השבטים כאן. בא ישעיה ופירשה שנא' (ישעיה סג) שוב למען עבדיך שבטי נחלתך מכאן שהשבטים נקראו עבדים לפיכך אתה דורש (שמות לג) זכור לאברהם ליצחק ולישראל אלו ג' האבות. עבדיך אלו השבטים מיד נתרצה להם שנא' וינחם ה' על הרעה כיון שראה הנביא כן התחיל אומר (מ"ב יד) ולא דבר ה' למחות את שם ישראל. א"ר אחא בשם ר' יונתן דבית גוברין אנו מוצאין דבר ה' למחות את

יד יוסף ב דכ"ר פ"ד · ג וסא דלא חשב נדב ואביהוא. משום דידע משה שהעלו כוס שהלאו בשכיות כשעה מ"ש כדכתיב ויחזו וגו' (מגלה עמוקות) ועי' בבמד"ר פ' פ"ו סי' י"ט ובתנ"ל פ"ג סי' פ"ו: ד לעיל פ' מ"ג סי' י"ב וש"נ. פדר"א פ' מ"ה. בומ"ע אומר ז': ח פסיקתא דר"כ פי' ס':

מתנות כהונה

הרם: שהפקיד אביה אלך גרסי': לשריפת בניו. במקום שריפת בניו: חיים הם המתים. לעתיד ודרך שאלה אמר כן: נעשית מין. בתמיה וכי אתה צריך לשאול על זה וע' כ"ז פרשה עקב ובמד' קהלת פסוק ושבח אני את המתים ובפסוק שבתי: הנחתם בג'. ג' אבות: כך על בני. תכעוס ג"כ עליהם לעתיד: ברית הראשונים. פי' ברית של הראשונים כלו' שכרת עם הראשונים ואלו השבטי' דאילו האבות כבר כתי' וזכרתי את בריתי יעקב וגו': תהיתי. נתחרטתי: זיגלוה

הרם. ועל זה השיבו הקב"ה ואין אתה מזרע בני בניהם שכוונתי לקיים עמך הברית שכרתי עם אבות העולם.

ענף יוסף

כל עשרה הדברות: (ו) [העמד לי מהם עשרה צדיקים כו'] כפי עקב הא' שאמר אני מעמיד לך שמונים צדיקים. ולא מנה אלא ע"ז ונצרף את הג' אבות לשמונים. י"ל דבעל המאמר דכאן ס"ל דכל ישראל איקרו קהל ולכן די עשרה צדיקים לכל ישראל. היינו ז' צדיקים ונצרף ג' אבות. אבל המד' דשם ס"ל דכל שבט איקרי קהל ולפי שבשבט לוי לא חטא בעגל לכן צריכין ו' צדיקים לכל שבט ושבט ונצרף ג' אבות לכל שבט ושבט. שהם אבות לכולם · וי"א פעמים ז' הרי שבעים ושבעה ונצרף ג' אבות הרי פ'. (הכרע כגאון החסיד מהור"ר זלמן שטאהר ז"ל): (ז) [ואתה מבקש לבטל סופו כו' אמר הקב"ה למשה ואין אתה מזרע בני בניהם] י"ל שמשה היה סבור שהברית שכרת עם האבות נתבטל ועמו כורת ברית. לכן השיבו משה למען טענה אחרת הדבר שנשבעת לג' אין אתה מקיים כו' של אחד היאך אתה מקיים: כבר

עץ יוסף

בי' נסיונות כדתנן בס"ה דאבות: הוי זכור לאברהם כו' שאילו דמזכיר אברהם מזכיר ג"כ יצחק וישראל שגם הם נתנסו בקצתם ויש להם ג"כ זכיות הרבה (יפ"ת): (ה) למה מזכיר כאן פי' מ"מ הכא משאר דוכתי שהתפלל ולא הזכיר האבות במתאוננים ובמרגלים ובעדת קרח. ומשני אם שריפה הם חייבים כו' דבשין זה הוה שייך שריפה והרג כמו שאפרש. אם שריפה הם חייבים. ר"ל שאם ימיתם בידי שמים יהיה בשריפה כענין סדום ועדת קרח ומחנה סנחריב. כי בלא ה' נשפט על הרוב כמבואר דינו בפרדס"א: שגלה מבית אביו לחרן. ויש לו זכות בזה שקיים מצות אביו ואמו שילך עד חרן ליקח אשה מבנות לבן. דאי כדי להמלט מפני עשו לא היה צריך להתעכב עד חרן שהיה אפשר לו לעמוד במדרשו של שם ועבר כמו שעמד שם י"ד שנה: (ו) למה הזכיר ג' אבות. פי' מה צורך להזכיר האבות כיון דלא בשמעת אשר נשבעת להם בך. ומשני דהיינו לומר במה שכען אשר נשבעת להם כו' שיש מגד חיוב השבועה אלא מגד מה יש לך להשיבם כדמפרש: חיים הם המתים לעתיד ודרך שאלה אמר כן: נעשית מין בתמיה. וכי אתה צריך לשאול על זה: יפה אתה עושה שאע"פ שהם חיים בג"ע אינו חושש מהם דלא ידעו בענין ביניהם. דאף דמשיק בס' מי שמתו שהמתים יודעים בעסקי החיים ס"ל לר' לוי כדס"ד התם לר' יונתן: מה יש לך לומר לאבות שאע"פ שמגד השבועה פטור אתה לפי שחטאו והשבועה היתה על ההנהגה והכשר להקב"ה לומר להם שבתחלתם מחו. מ"מ כדי שלא יהא לבם דוה על בניהם יש לך להגין עליהם אע"פ שאינם ראוים (יפ"ת): למה הזכיר כאן משה ג' אבות. פי' מ"מ דמזכיר הכא זכות אבות ספי משאר דוכתי. ומשני דהכא ע"י שהקב"ה בקש ממנו עשר צדיקים השיב כך. משא"כ בתקום אחר שלא בקש ה' זה ממשה ע"כ לא מצא מקום להזכירן שכבר נודעה טענה זו: הרי שבעה והא דלא מני נדב ואביהוא ושבעים זקנים. י"ל דסבר שהם כבר מתו כמ"ד בבמד"ר פ' ט"ו דאלולי כי הם נדב ואביהוא ושבעים זקנים שזנו עיניהם מן השכינה והאריך להם אז כדי שלא לערבב שמחת התורה ע"ש. וע' לקמן סוף פ' עקב דהשיב לנדב ואביהוא ולא חשיב משה ויהושע: לא ידע מה לעשות. וקשה מדוע לא חשב משה גם לבצלאל ואהליאב ומכיר ויאיר אלדד ומידד. י"ל דשום שלא קים ליה בגוייהו יכול לחשוב אותם. וחשב שהקב"ה בעצמו יצרפם. וכיון ששמע מהקב"ה שאמר הכן השלשה עמד מרעיד ולא היה יודע מה לעשות: אם חיים הם המתים. הרי הם מצטרפים עם החיים בעוה"ז שכל העומד לחיות בעוה"ב כאילו חי כבר: מה ראה להזכיר ג' אבות. ואי לענין זכותם להגן בעדם מזכירם מ"מ הכא מכמה דוכתי שאינו מזכירם בתפלתו. ומשני דהכא איצטריך משום מלאכי חבלה כו' (ז) אמר משה כו'. מפרש זכור לאברהם כו' שיפרש זכרונם ושמותם אם יקראו צדיקים או רשעים. ג"ד זכרו כיון לבנין דשיינו שמו. ח"ש הפרש בין אלו לאלו כו' שיפרש ההפרש שזה: תן להם מעשה אבותם. דאע"ג דשבועה איכא למימר דאדעתא שירשיעו הבנים לא נשבע. מ"מ זכות אבות ע"כ יועיל לבנים: תן לי רשות אחרי שדיבר הכות הוזקק ליטול רשות: אמר הם בטלו כו' גם זה נתכון מה שמם לשון זכירה. וקאמר שהוא כמו שיאמר מיזכור ואל ישכח שאין אלא ז' דורות ואיה השבועה ועושה חסד לאלפים: אמרת לאברהם כו' הע"ג דלא משכחן הכי. מדקאמר הכא לאוהביו ואברהם נקרא אוהבו הוה ליה כאילו קאמר ליה הכי אבל יצחק ויעקב דלא משכחן שנקראו אוהביו לא אצריך דקאמר להו הכי: שנא' ועושה חסד לאלפים. שמאריך אפו להם שלא לכלותם בחטאתם: ולשבעה אי אתה עושה חסד. ואע"ג שהקב"ה אמר ליה תיכף בתחלה ואעשה אותך לגוי גדול. עכ"ז טען משה שצריך שיהיה החסד עם כל הדור ולא עם מקצתו: אמר הקב"ה ואין אתה כו' ואעשה אותך יותר מהם. וכן ר"ל כשעשה חסד עם כל הדור מאחר שמשה יתברך יותר מכולם ומה להם להאבות שיהיו אלו או אלו אחר שזרעותיהם מרובים כמו שהיו אלו ואלו קיימים: הדבר שנשבעת לג' אין אתה מקיים כו'. מיתור' דאליהם דריש זה. דכיון דכתיב אשר נשבעת להם לא היה צ"ל והדבר אליהם ארבה כו' אלא והדבר ארבה את זרעכם. אע"כ דה"ק אם להם שהם ג' לא הועיל מה יועילני: ולא עוד כו' ר"ל אם תאמר לומר שאין אתה מבטל שבועת האבות מפני שאני מבניהם. אעפ"כ אין אתה יוצא ידי שבועת השבטים: וקיימת עמהם ברית וא"ת ברית היכא רמיזא הכא בשבועת משה. וי"ל מדקאמר זכור ולא קאמר עשה למען אברהם וכו' דל' זכירה משכחן בברית ואזכור את בריתי. וזכרתי את בריתי וגו': ומנין שהקב"ה נשבע לשבטים. אבל לשבועת האבות אינו צריך להביא ראיה דהא כתיב בפרשה שלפנינו אשר נשבעת להם בך: זו ברית השבטים. דאי ברית אבות הלא כבר נאמר וזכרתי את בריתי יעקב וגו': יפה אמרת והקב"ה נמי להודי למשה הוא דעבד: אף הראשונות. פי' אפי' על הראשונות שאמר לו לך רד מגדולתך או לאודך ליפנא שאין לך אלא לשון נדוי חטף אפי' מזה הא' וינחם (ת"נ). ודייק לה מדכתיב וינחם ה' על הרעה אשר דבר ולא קאמר וישמע ה' למשה. אלא דהדר ביה לגמרי מכל דבריו: תהיתי לשון זה הדך מצל. ופירושו נתחרטתי: (ח) מהו אשר נשבעת להם בך. ר"ל דתיבת בך נראה כמיותר: אילו בשמים ובארץ כו' הכוונה מפני שלא נזכר בשבועתו המשך הדבר שיעמד לעולם. שאף שנשבע להרבותם ככוכבי השמים וכחול הים אפשר לומר שמאחר שבימי משה נתקיימה ברכת ככוכבי השמים כדכתיב והנכם היום ככוכבי השמים יוכל להעבירם מן העולם. וברכת החול אע"פ שעדיין לא נתקיימה עד ימי הושע כדלקמן בבמדב"ר פ' ב'. אפשר לקיימה בבני משה. לכן אמר משה שהיה מקום לזה אילו נשבע בשמים ובארץ. אבל לא כשתלה השבועה בעצמו: בעבור קדושת שמך שלא יתחלל לפני האומות אשר ידעו שנשבע בשמו ולא יכירו שתתקיים במשה ויאמרו שעובר על שבועתו: ריב"ל אומר קאי אתחלת הפסוק כדמסיים (ת"א): בא ישעיה ופי' כלו' שפי' שהשבטים נקראו עבדי ה' ושים להתפלל בזכותם. ומשם למדנו לפרש כמו כן עבדיך דהכא: עבדיך אלו השבטים. וכאילו כתיב ולעבדיך פי' יהו"ו ולמ"ד שבו לישראל מושכים מתחום: כיון שראה הנביא כן כו'. פשט' אומר ולא דבר פי'

את ישראל בעגל ומרגלים והוא אומר ולא דבר ה' למחות. א"ר לוי כיון שאמר למשה הרף מפני שפתח לו פתח שיבקש עליהם רחמים. הוי ולא דבר ה' למחות את שם ישראל. ורבי תנחומא אמר כיון שא"ל (שמות לג) ואעשה אותך לגוי גדול. הוי ולא דבר ה' למחות את שם ישראל למה שמשה מישראל הוא :

פרשה מה

(א) ויאמר משה אל ה' ראה אתה אומר אלי. הה"ד (ירמיה יח) רגע אדבר על גוי ועל ממלכה וגו' ונחמתי על הרעה. מהו רגע אדבר. כהרף עין אני גוזר על האדם שימות והוא עושה תשובה ואני מתנחם עליו שנאמר (שם) ושב הגוי ההוא מרעתו. ומי הם אלו אנשי נינוה מה כתוב בהם (יונה א) קום לך אל נינוה העיר הגדולה למה כי עלתה רעתם לפני. ואומר (שם) ויחל יונה לבא בעיר מהלך יום אחד מה כתוב (שם ג) ויאמינו אנשי נינוה באלהים וילבשו שקים האדם והבהמה. אמרו לפניו רבון העולם הבהמה אינה יודעת כלום ואתה מזכה אותה אף אנו חשוב אותנו כבהמה שנא' (שם) האדם והבהמה הבקר והצאן אל יטעמו מאומה. מיד וינחם ה' על הרעה אשר דבר לעשות להם ולא עשה. ורבנן אמרי רגע אדבר על גוי אלו ישראל שנא' (ש"ב ז) ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ. ועל ממלכה אלו ישראל שנקראו ממלכה שנאמר (שמות יט) ואתם תהיו לי ממלכת כהנים. (ירמיה א) לנתוש ולנתוץ ולהאביד. לפי שעשו אותו מעשה. ובקש להשמידם שנאמר (דברים ט) הרף ממני ואשמידם. וכיון שעמד משה ובקש עליהם רחמים מיד וינחם ה'. אמר לפניו רבש"ע נתמלאת עליהם רחמים הנהינם אתה שיעלו לארץ ולא ע"י שליח הה"ד ויאמר משה אל ה' ראה אתה אומר אלי וגו'. מה כתיב למעלה (שמות לג) ויתנצלו בני ישראל את עדים. ר' חנין דציפורין אמר א עטרה שנתן בראשם שנא' (יחזקאל טז) ועטרת תפארת בראשך. ורשב"י אומר זינאות ב שחגר להם. ור' סימי אמר פורפיראות שנא' (שם) ואעדך עדי. וכה"א (דברים כו) את ה' האמרת היום וה' האמירך היום. באותה שעה כעס עליהם משה ונטל האהל והלך לו שנא' (שמות לג) ומשה יקח את האהל וגו'. ר' יהודה בר רבי אמר ראה כבוד שחלק הקב"ה למשה שהניח את העליונים ובא אצל משה והיו מלאכי השרת באין לומר הימנון לפניו והוא נתון אצל משה. וכן השמש והירח והכוכבים באים להשתחות לפניו וליטול רשות לצאת להאיר לעולם שאילולא ג שהן נוטלין רשות ומשתחוים לא היו יוצאין שנאמר (נחמיה ט) וצבא השמים לך משתחוים שאלו לחיות איפוא הוא כסא הכבוד א"ל לכו אצל משה. מנין שכן הוא שנא' (שמות לג) והיה כל מבקש ה'. ד מבקש משה אכ"כ אלא מבקש ה' מה כתיב שם ודבר ה' אל משה פנים אל פנים. א"ל הקב"ה לא כך התניתי עמך ה כשיהיו פניך כעוסות יהיו פני מרצין את פניך. וכשיהיו פני כעוסות יהיו פניך מרצין את פני. חזור בך והכנס למחנה. שנאמר ודבר ה' אל משה פנים אל פנים וגו' : (ב) ד"א ראה אתה אומר אלי. הה"ד (תהלים עז) חשבתי ימים מקדם שנות עולמים. אמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה רבש"ע יושבת אני ומחשבת לכמה שנים גאלתני ממצרים וחזרת ואיסרת לכמה שנים גאלתני מבבל ומחשבת אני ואומרת כמה שנים יש לי מיון. לכך נאמר חשבתי ימים מקדם וגו'. (שם) ואומר חלותי היא. ארשב"ל אם חלאים הם יכולין להתרפאות. ואם אינן חלאים איני יודעת מה לעשות לכך נאמר חלותי היא. א"ר אלכסנדרי כל הדברים הללו באו עלינו ע"י שלא חלינו מלפני הקב"ה. ואין לשון חלותי אלא תפלה כד"א (מלאכי א) חלו נא פני אל ויחננו. (תהלים עז) השכח חנות אל שכחת אותן הדברים שאמרת וחנותי את אשר אחון. (שם) האפס לנצח חסדו. ו לשון יוני אפס הניה לכך נאמר האפס לנצח חסדו. (שם) הלעולמים יזנח ה' ולא יוסיף לרצות עוד. בראשונה ז כשהיה משה כועס על ישראל היה הקב"ה מרצה אותו. כשהיה הקב"ה כועס על ישראל משה מרצהו שנא' ודבר ה' אל משה פנים אל פנים. אמר הקב"ה תרתין אפין מזגין רותחים. לא כן אמרתי כשאהיה בכעס אתה מרצה אותי וכשתהיה בכעס אהיה מרצך. אמר לפניו רבון העולם לא אתה הוא שכעסת עליהם תחלה א"ל לך והתרצה להם שוב אל המחנה. א"ר אחא אותה שעה מצא משה ידו לדבר לפני הקב"ה א"ל ראה שאין אתה יכול להזיז אהבתך מהן אפי' שעה אחת שנא' ויאמר משה אל ה' ראה אתה אומר אלי : (ג) אתה מוצא וידבר ה' אל משה ויאמר ה' אל משה וכן אתה מוצא ויאמר משה אל ה' וידבר משה אל ה' משל למערה שהיא נתונה לשפת הים עלה הים ומלאה. לא היה הים זז משם אלא מכאן ואילך הים נותן למערה והמערה לים כך וידבר ה' אל משה ויאמר משה אל ה' : (ד) מה כתיב למעלה הורד עדיך. רשב"י אומר ח כלי הזיין שנתן להם הקב"ה ושם המפורש חקוק עליו. ומשה יקח את האהל. כיון שראה משה המתנה טובה שהיתה בידם ואבדוה אף הוא כעס עליהם שנא' ומשה יקח את האהל. כמה היה רחוק. א"ר יצחק ט מיל נאמר כאן הרחק ונאמר להלן (יהושע ג) אך רחוק יהיה ביניכם וביניו כאלפים אמה במדה. ולמה כעס עליהם. רבי יוחנן ורשב"ל. ר' יוחנן אמר כך דרש משה מנודה לרב מנודה לתלמיד לפיכך ומשה

יד יוסף **פרשה מה** א תד"א פ"כ פ"ד : ב זוהר בראשית דף כ"ב. לקמן פ' ו וס' נ"א. חוית פסקא גן נעול ופסוק כמגדל דוד. תנחומא פ"ט במד"ר פ' ע"ז : ג ב"ר כ"ס : ד פסב"ר פ"כ : ה דב"ר פ"ג : ו ב"ר פ"ע. איכה רבה פ"א : ז דב"ר פ"ג. ברכות פ"ג. שוח"ט מזמור כ"ס : ח זוהר פ"ו : ט תנחומא פ"ז :

מתנות כהונה

זינאות פי' הערוך חגורות : **פורפיראות**. בגדי מלכות חשובים : **האמרת**. לשון בגד כמו שדרשו חז"ל בלע אמרתו בזע פורפירא דיליה על פי מדותיו תרגום על אמרת לבושא : **באותה** שעה. שאבדו העדי : **הימנון**. שבח כמו יהי אדוני המלך והרבה תמלא בספר זה וע' בערוך ערך דומינא : **פנים אל פנים**. משמע פני הרצון יהיה נגד פני הכעס : **אם חלאים הם**. ואומר חלותי בל' היוהא תגמומים אנו מדבר אני על לבי שהם חלא ם ויכולין להתרפאות : **מוזגין רותחים**. כחמים מוזגין טם משקה רותח ולמו לרהיהם הרוגז : **שכעסת** עליהם

עץ יוסף

ה' למחות את שם ישראל ר"ל שגם בתחלת דבור של הקב"ה לא דבר למחות את ישראל וכל מה שדבר לא היה מדבר אלא כדי לאיים עליהם שיחזרו בתשובה שלימה : **כיון שאמר** למשה הרף ממני. מכיון דגלי דעתיה בעגל דניחא ליה שיבקש עליהם רחמים. הלא ידע משה דהין ה"נ בכל דוכתי שמגלה לו שרוצה לבלותם (יפ"ת) : **שפתח לו פתח** כדלעיל סוף פרשה מ"ב : **ואעשך לגוי גדול** שזהו ולא דבר ה' למחות אחר שבקש לעשות אותו לגוי גדול והוא בכלל ישראל :

פרשה מה (א) הה"ד רגע אדבר כו' מייתי סמך מרגע אדבר כו' דמפרשי ליה רבנן בישראל כי לפי זה מה שנחם ה' על זאת היה אחר תשובת ישראל מעונם כדכתיב שם ושב הגוי ההוא : **מהו רגע אדבר** וגו' ושב הגוי ההוא מרעתו אחר דכתיב עליו ונחמתי על הרעה אשר חשבתי לעשות לו. והא כתיב לא איש אל ויכזב ובן אדם ויתנחם. וכן שמואל אמר כי לא אדם הוא להנחם. לכך דריש שהאותו רגע שאני אומר לנתוש וגו' בו ברגע אני מתנחם. וא"כ אין זה שינוי ברצון ואינו כמתנחם אחר זמן מה (מ"כ) : **ואני נוזר על** האדם אשמועינן בזה דאע"ג דפשטיה דהאי קרא משייע בצבור מדנקט רגע אדבר על גוי. ס"ל לבעל המאמר דהא מיירי אפי' ביחיד שאפי' ביחיד נקרע גזר דינו ע"י התשובה : **ויאמינו אנשי נינוה** באלהים וילבשו שקים האדם והבהמה. טעות סופר שפה כתיב וילבשו שקים מגדולם ועד קטנם. רק אח"ז פסוק ח' כתיב ויתכסו שקים האדם והבהמה : **אמרו לפניו** רבון העולם הבהמה אינה כו'. וה"פ המלך שצוה להכריז לאמר פי' שיאמרו כן בתפלתם לאל. האדם והבהמה. חשוב אותנו כבהמה כו'. ואחר זה אמר יתר ענין התשובה היינו הבקר והצאן אל יטעמו וגו' ויתכסו שקים האדם והבהמה וגו' (מ"כ) : **ואתה מזכה אותה** כלו' לעולם אתה מזכה חן ומחיה אותה. ואפשר שצ"ל מחיה במקום מזכה (רד"ל) : **אלו ישראל** דלהכי כתיב על גוי ל' רבים משום דקרא מיירי בישראל. והודיענו הכתוב הענין הנזכר שהתשובה אע"פ שהיא מתוך הגרה מועילה כאשר היתה לישראל שמתוך פחד ה' כשבא משה והוכיחם שבו : **לנתוש** וגו' הנתישה היא עזיבה מעשיית טובה להם. והנתיצה היא כליון מעשיו. והאבידה היא השמדה הגמורה מכל וכל. וזו"ש בחטא העגל כליון והשמדה : **הנהיגם אתה** שיעלו לארץ כו' הה"ד ויאמר משה ראה אתה אומר אלי. שבא ראיה מפסוק זה שבקש כן שינהיגם הקב"ה בעצמו כמ"ש אם אין פניך הולכים כו' ובמה יודע וגו' הלא בלכתך עמנו (בעצמך) ולא ע"י מלאך. ושזה סייה במה שפתח : **עטרה שנתן בראשם** וכדאיתא בפרק ר"ע כשהקדימו ישראל נעשה לנשמע ירדו ס' רבוא של מלאכי השרת וקשרו לכ"א מישראל שני כתרים. ופרש"י ב' כתרים של זיו שכינה : **ורשב"י אומר** זינאות שחגר להם. כת' הרמב"ן בפירושו כלו' שחגר להם הקב"ה בשעת מ"ת כלי זיין להנצל מכל פגע המות. אבל מה"ש לקמן פ' נ"א הא דאמר רשב"י כלי זיין נתן להם ובתר הכי מייתי דר"ה אמר זינאות הלבישן נ"ל דלאו זינאות כלי זיין אלא הגורה כמבואר בערוך. וא"כ נ"ל דאגדה דידן חסר. וכך נ"ל רשב"י אומר כלי זיין שנתן להם הקב"ה ושם המפורש חקוק עליו. ר' הונא אמר זינאות שחגר להם וכן הוא בילקוט בתנחומא פ' תצוה ע"ש : **פורפיראות** שנא' ואעדך עדי כו'. ומשמע ליה שהוא על הלבוש כמו שמביא ובכלה תעדה כליה. או מדכתיב באריה ואכסך משי אולם בתוים שם ילוף כדי שיהון פורפירא מואלבשך רקמה : **וכה"א את ה'** האמרת היום ט' ס' המצות שב"א עושים הם המלבושים כיהוא לחושו לך. וזהו פי' הכתוב את האמרת היום שעשית לו מלבוש רוחני (ופי' האמרת ל' בגד) ע"י עשיית המצות. וגם הקב"ה האמירך היום ועשה לך מלבוש רוחני ג"כ : **ראה כבוד שחלק** אפסוק והיה כל אשר מבקש ה' יצא אל א"מ וגו' קאי. מדכתיב והיה כל מבקש אתי לרבות אף המלאכים (מ"כ) : **הימנון** פי' שבח (ערוך) : **לא כך התניתי** כלו' הלא תנאי היה בינינו בענין פנים אל פנים כמבואר. שפני משה ירצו את פני ה'. וכן להפך. ופי' כאשר ידבר איש אל רעהו כדרך שאדם מרצה את חברו : **שנא' ודבר ה' אל משה**. משום סיפיה מייתי ליה דכתיב ושב אל המחנה : (ב) **אמרה כנסת ישראל** כו' ויושבת אני ואומרת לכמה שנים גאלתני כו'. כלו' מה נשתנה גלות זה מכל גליות שעברו עלינו שהיה להם קצבה. ולגלות הזה אין קצבה ותכלית : **יש לי מיון** כי' כמה שנים יש מעת שפשטה מלכות יון עד עכשיו : **אמר רשב"ל אם חלאים הם** כו'. כלו' אם אין החטא גדול אלא שכעס ה' עלינו. יש תקוה שירפא בתשובה ותורין כחולה שיש לו תקוה. אבל אם החטא גדול עד שנדתינו למאוס לגמרי ותאם ה' בנו אין תקוה. אח דומה ליתם לת"ש רשב"ל גופיה גבי בכה תבכה בלילה אמר רשב"ל אם הליים הן אית סבר דכל דהסב סופיה כמבכרי ואם שינוי ימין עליון לית סבר : **שלא חלינו** מלפני הקב"ה. דרש חלותי ל' תפלה ותשובה. כלו' תפלתי גרמה לי ע"י שלא התפללתי אליו כשהיה ימין עליון : **שלא חלינו** ואע"פ שחסר לשון השלילה. מליצו לשונות משמשים על הפך הפעולה כגון ובכל תבואתי תשרש : **השכח חנות אל** מה שלא פי' פסוק זה קודם משום דדרך המד' בכ"מ לסיים בענין השייך לפרש שהתחיל בו וכל הדרושים אין להם שייכות לס' שלפניו אלא בדרוש הפסוק הלשלישים יזנח ה' ולא יוסיף לרצות עוד כבראשונה כשהיה משה בכעס (מ"כ) : **שכחת אותן הדברים** שאמרת וחנותי את אשר אחון. דהיינו אע"פ שאינו הגון כמ"ש בגמרא : **בראשונה כשהיה** משה כועס דריש לרצות לקבל פיוס. ולפיים לאחרים כאילו כתיב לרצות הלמ"ד בבו"א והרי"ש בפת"ח : **מזגין רותחין** בתמיה והוא ד"מ כשא' מוזג רותחין השני ימזוג צונן. וכאן כל הפנים מוזגין רותחין. והוא רמז לרתיחת הרוגז : **לא אתה הוא** שכעסת עליהם תחלה. ואתה שאחר התחלת בכעס הרצה אתה להם תחלה ואעשה כן גם אני : **שוב אל המחנה** דמה דכתיב ושב אל המחנה קרי ביה תשוב : **שנא' ויאמר** משה אל ה' ראה. פי' ראה שאין אתה יכול להניחם ואיך אתה אומר אלי העל את העם הזה : (ג) **אתה מוצא** וידבר ה' אל משה כו'. בא להורות לנו בזה תמעלת נבואת משה על כל שאר הנביאים. שהיה בכחו להאציל עליו שפע נבואתו בכל עת שירצה ואף בלתי קדימת דבור ה' אליו. כמו דבור ה' אליו בלתי הקדמת דבורו. שגדלה מעלתו ודבקותו להדבק בשפע הנבואי בכל עת שרוצה. וזה משל המערה שאחר שמפני הכניסה לקבל המים נתמלאה מהם והיו לאחדים כדבקותם זו לזו. שוב לא יפרדו. כן אחר שנדבק משה בה' שוב לא נפרד דבקותו והיה תמיד מקבל הדביר מה' או שהוא מדבר לפני ה' בכל עת שרוצה. ועי"ל ריש פ' כ"א : (ד) **מה כתיב למעלה** כו'. הקדים לומר מה כתיב למעלה כו' דלפי מ"ש רשב"י יותא שכעס עליהם מפני שאבדו המתנה טובה. אבל אם פי' עדיך כפשוטו דהיינו בגדי תפארתם שהורידו מעליהם על שהתאבלו על חטאם אין טעם שיכעוס עליהם אדרבה הוה ליה לחננן : **כלי הזיין** שהוא תכשיט ועדי לאיש ופי' ביאור נפלא ע"ז בפלטין מדר ו : **מיל** כדי שוכלו לבא בשבת להתפלל שם או לעמוד ולטרוס וכן מטעם

ומשה יקח את האהל . רשב"ל אמר משל למלך שהיה לו לגיון א' ומרד עליו מה עשה שר צבא שלו נטל סגנום של מלך וברח . כך משה בשעה שעשו ישראל אותו מעשה נטל את האהל ויצא לכך נאמר ומשה יקח את האהל . והיה כצאת משה אל האהל יקומו כל העם . עומדין מכאן ומכאן ומכבדין אותו שנא' (שמות לג) ונצבו איש פתח אהלו והביטו אחרי משה . מה היו אומרים . א"ר יצחק י אשרי יולדתו מה רואה בו . והיה כבא משה האהלה . כיון שהיו ישראל רואין עמוד הענן היו יודעין שהשכינה נגלית על משה . וקם כל העם והשתחוו איש פתח אהלו . א"ל הקב"ה שוב אל המחנה . א"ל איני חוזר . א"ל אם אין אתה חוזר הרי יהושע הוי יודע שהוא באהל . משל למטרונא שכעסה על בת המלך ויצאה חוץ לפלטרין והיתה יתומה אחת מתגדלת עמה בפלטין של מלך אמר לה חזרי למקומיך ולא בקשה . אמר לה אם אין אתה חוזרת הוי יודעת שאותה היתומה נתונה בפלטין . כך אמר הקב"ה למשה שוב אל המחנה ואם לאו יהושע בתוך האהל . מי גרם למשה ששב אל המחנה משרתו יהושע בן נון . אמר משה רבון העולם לכבודך כעסתי עליהן . ראה אתה אומר אלי . ראה שאין אתה יכול להניחם . ואתה לא הודעתני את אשר תשלח עמי . א"ל הקב"ה כבר אמרתי לך ושלחתי לפניך מלאך יא אמר לפניו רבש"ע למלאך אתה מוסרני אם אין פניך הולכים אל תעלנו מזה : (ה) ויאמר הראני נא את כבודך . ר' תנחומא בר אבא פתח (משלי כה) כי טוב אמר לך עלה הנה מהשפילך וגו' הלל אומר יב השפלתי זו הגבהתי והגבהתי היא השפלתי . מוטב לאדם שיאמרו לו עלה למעלן ולא יאמרו לו רד למטן . אמר דוד (תהלים קיג) המגביה לשבת כשאני מגביה את עצמי הם משפילים ישיבתי הוי המגביה לשבת . וכשאני משפיל את עצמי הם מגביהין אותי שנא' (שם) המשפילי לראות . מי גרם לי לראות כל הארצות שכתב (דה"א יד יז) ויצא שם דוד בכל הארצות על שהשפלתי את עצמי . ד"א כי טוב אמר לך עלה הנה זה משה כשנגלה עליו הקב"ה בסנה כמה דתימא וירא מלאך ה' וגו' . א"ר יהודה בר נחמיה יג טירון היה משה לנבואה . אמר הקב"ה אם נגלה אני עליו בקול גבוה אני מבעתו . ואם בקול נמוך בוסר הוא על הנבואה . מה עשה הקב"ה נגלה עליו בקולו של אביו . אמר בא אבי ממצרים . אמר לו איני אביך אלא אלהי אביך . ויסתר משה פניו . ר' יהושע בן קרחה אמר יד לא עשה משה יפה שהסתיר פניו שאילולא שהסתיר פניו היה מגלה לו הקב"ה מה למעלה ומה למטה ומה היה ומה עתיד להיות . ובאחרונה בקש לראות שנא' הראני נא כבודך . א"ל הקב"ה כשבקשתי לא בקשת עכשיו שבקשת איני מבקש . א"ר יהושע דסכנין בשם ר' לוי אעפ"כ הראה לו שלש . בשכר שלש זכה לשלש . טו בשכר ויסתר וידבר ה' אל משה וגו' . בשכר כי ירא וייראו מגשת אליו . בשכר מהביט ותמונת ה' יביט . רבי הושעיא רבה אמר כבוד גדול עשה משה שהסתיר פניו . אבל נדב ואביהוא פרעו ראשיהם וזנו עיניהם מן השכינה שנא' (שמות כד) ואל אצילי בני ישראל לא שלח ידו : (ו) ד"א ויאמר הראני נא את כבודך . נתאוה לעמוד על מתן שכרן של צדיקים ושלותן של רשעים . ומנין שמתן שכרן של צדיקים נקרא כבוד שנא' (משלי ג) כבוד חכמים ינחלו וכה"א (ישעיה כד) ונגד זקניו כבוד . ומנין ששלותן של רשעים נקרא כבוד שנא' (תהלים עג) ואחר כבוד תקחני . מה הקב"ה משיבו ויאמר לא תוכל לראות את פני אין לשון פני האמור כאן אלא שלותן של רשעים כדכתיב (דברים ז) ומשלם לשונאיו אל פניו להאבידו . ויאמר ה' הנה מקום אתי ונצבת על הצור . א"ר יוסי ב"ר חנינא טז הנה אנכי במקום הזה אכ"כ אלא הנה מקום אתי אתרי טפלה לי ואין אני טפל לאתרי . והסירותי את כפי . א"ל הקב"ה אני מראה לך מתן שכרן של צדיקים שאני עתיד ליתן להם באחרית הימים . א"ר אמי הסעודה של ג"ע ראו נביאים ומתן שכרן לא ראו שנא' (ישעיה סד) עין לא ראתה אלהים זולתך יעשה למחכה לו . וכן דוד אמר (תהלים לא) מה רב טובך אשר צפנת ליראיך . מה כתוב למעלה ויאמר אני אעביר כל טובי על פניך מדת הטוב ומדת הפורענות . וחנותי את אשר אחון יז באותה שעה הראה לו הקב"ה את כל האוצרות של מתן שכר שהן מתוקנין לצדיקים והוא אומר האוצר הזה של מי הוא והוא אומר של עושה מצות . והאוצר הזה של מי הוא של מגדלי יתומים . וכל אוצר

ואוצר

יד יוסף י תנחומא ס"ז : יא ז"ח דף ל"א : יב ויק"ר פ"א . אדר"נ פ' כ"ט : יג לעיל פ"ג . תנחומא שמות : יד לעיל פ"ג . תנחומא ורבה אמרי . ברכות ז' : טו תנחומא ס"ז פסיקתא רבתי פ' כ"א . שמ"ט עמוד נ' : יז תנחומא ס"ז :

ענף יוסף

פרשה מה (ד) [כבר אמרתי לך ושלחתי לפניך מלאך] תימא והא אדרבה נראה ועתה לא הודעתני הסיבו פני ילכו . ואפשר שהמד' מפרש תאמר פני ילכו הוא מלאך מטטרון . ואקרא פני על שהוא כל פנים ושמי בקרבו . ולזה השיב משה אם אין פניך הולכים ר"ל עצמות השכינה אל תעלנו מזה לא למלאך אתה מוסרני אל תעלנו מזה ר"ל אף למלאך מטטרון אל תעלנו (ת"י) : (ה) [כבוד גדול עשה משה כו'] לעיל ריש פ' ג' א"ר הושעיא רבה אמר יפה עשה משה שהסתיר פניו . ואולי גם כאן טוב היה להגיה כבוד גדול נטל משה . או עשה (הקב"ה) למשה וכדמסיים שם פנים כו' . סיין שאמה עתיד לכיום אלו מ' יום כו' וליבנות מזו סכוכתה . (ו) [ויאמר ה' הנה מקום אתי כו' אתרי טפלה לי כו'] כוונת המאמר כמו שכ' הרמב"ם ז"ל שביקש משה כשאמר הראני נא את כבודך בקש לידע אמתת המצאו של הקב"ה עד שיהא ידוע בלבו כידיעת א' מן הנמצאים שראה פניו ונחקקה צורתו בלבו . שנמצא אותו האיש מובדל בלבו ובדעתו משאר האנשים

מתנות כהונה

עליהם . והרי התפללתי עליהם ולא הועיל : **שוב אל המחנה** . ושב אל המחנה קרי ביה ותוב אל המחנה הכי אי' בתנחומא : **לגיון** . חיל : **סגנם** . לפי הענין דגל המלך ופי' ערוך סגנס : **מה רואה כו'** . יולדתו כמ' גדולה הוא רואה כו' : **שהוא באהל** . הוא ישאר תמיד סרכם עליהם ולא יזוע מתוכו וכן הוא בתנחומא : **בת המלך** . רמז לישראל שהם בת להקב"ה כד"א שמפני בם וכלי' : **שאין אתה יכול להניחם** . מפני רוב החבה ובתנחומא פי' יוסף כו' : **מוטב שיאמרו עלה כו'** . והוא ע"י שמרחיק ישיבתו ממקום הראוי לו מפני הענוה וע' בויק"ר פ"א : **טירון** . ע"ל בפ' שמות ריש פ' ג' : **בא אבי** . ל' תמיה וכי אתה אבי ממצרים : **בשכר ויסתר וידבר כו'** . סיפיה דקרא פנים אל פנים גבי ויסתר משה פניו וע"ל ס' ג' **וייראו מגשת** . ע' לקמן בויק"ר פ' כ' : **כבוד גדול עשה משה כו'** . ע"ל פ' ג'

עץ יוסף

עם כהוייה אל רחוק יחי' בינהם ובינו כאלפים אמה כדאי' בבמד"ר פ"ב : **ולמה כעס עליהם** אחר שהקב"ה מחל עונם שלא יהיו צריכין אלין מזגין רוחהון א"כ למה כעס ועבר על המנהג . לכך לריש שמכבד משה מנודה לרב מנודה לתלמיד (יפ"ת) : **לפיכך ומשה יקח את האהל** כלו' לפי זה אמר שפיר שהרחיק את האהל לפי שאסור לילך בד"א של מנודה : **משל למלך** כו' פי' שהר צבא נטל דגל המלך ולא נתפייס ונטל את הסיגנום וברח . לפי שמאהבת הסיגנום ולא שר הצבא בעל כרחו שלא ברצונו להתפייס ללגיון . כך מאהבת הקב"ה משה ולאהבת התורה רצה הקב"ה להתפייס לישראל : **סינגום** פי' משכב . ובית מגותמו (מעריך) : **ומכבדין** לתפוקי דעה ר' אמא שאומר שהיו אומרים המי קדל דבריה דעמרם כו' : **אשרי יולדתו** מה רואה בו . כדאי' בפע"ר שיוכבד היתה מגאי מגריס ומבתי הארץ ע"ש בפ' מ' ושי' בילקוט ס' חקת רמז תשס"ד ובתנחומא סדר ולסחן : **שוב אל המחנה** כתיב ושב וקרי ושוב : **איני חוזר** כי לא יוכל לראות ברעתם ותקצר רוחו בעמלם . ולכן טוב לו להסתלק מהגבולה : **הרי יהושע** שאע"ג דבכל אדם מקנא חוץ מבנו ותלמידו . מ"מ אם יהושע במקומו ודאי יקנא ויקנא . וכה"ג אמרו לקמן סדר וילך אלף מיתות ולא קנאה אחת : **הרי יהושע** כו' דרשו ושב אל המחנה ואם לאו ומשרתו למחנה המוכר : **לכבודך כעסתי** כמודה לרב מודה לתלמיד : **א"ל הקב"ה כבר אמרתי לך** . והא דכתיב ואתה לא הודעתני פירש"י ואמר אמרת לי הנה אנכי שולח מלאך לפניך אין זו הודעה שאין אני חפץ בו : (ה) **פתח כי טוב אמר לך כו'** . ופירושו כמו שמפרש אח"כ . מוטב לאדם כו' ומביא קרא' מדברי הלל והלל לא אמר דבריו אקרא . אלא מימרא בעלמא הוא דקאמר : **השפלתי זו היא הגבהתי כו'** . רמז למה דאי' בפסחים ס' אלו דברים . שע"י שהשפיל והכניע עצמו ללמוד בעניותו זכה לגדולה שנסתלקו בני בתירה מנשיאותם ומינוהו תחתם ועי' שאח"כ נתגאה והשיאל מקנתרן בדברים הוספל קצת שנתעלמה ממנו הלכה כדאי' התם : **מוטב לאדם** כו' כלו' שישפיל עצמו כדי שיהיה מוכן לגדולה . ולא בהפך וכדאמר לקמן בויק"ר פ"א רחק ממקומך שנים ושלש מושבות ושב עד שיאמרו לך עלה . ואל תתעלה שיאמרו לך רד . מוטב שיאמרו לך עלה כו' : **אמר דוד המגביהי לשבת כו'** . דורשו על דרך אסמכתא לענין מוסר נפלא . המגביהים לשבת הם הם המשפילים את ישיבתם . והמשפילים את ישיבתם זוכים לראות את שבשמים ובארץ . כענין דוד שאמר מי גרם לי לראות כל הארץ (כמו שיפורש בסמוך) ומפ' המגביהי את עצמו לשבת מ"ל המשפילין אותו : **מי גרם לי לראות כל הארצות** שכתוב ויצא שם דוד בכל הארצות . כצ"ל וכ"ל וכתיב בסיפי' דקרא וה' נתן את פחדו על כל הגוים (ד"ה א' יד יז) ופירושו לראות ברעתם שכולם פחדו ממנו ונכנעים אליו במנחה שלוחה לו . אבל לא להיות ממש כי לא הלך לראות כל הארצות : **טירון היה משה לנבואה כו'** . לעיל פ"ג סימן א' . והמעריך פי' טירון פי' חדש היה : **מבעתו** מפחידו : **בוסר** פי' מזלזל . כי דבר ה' בזה מתרגמינן מתגמלה בה' בוסר פי' שלא יחשוב שהוא קול נבואי כי זה כלוי שיהיה נורא מאד ולכן יחשוב שהוא קול אדם ולא יחשוב להשיב . ולכן הוצרך להיות קולו של אביו שאע"פ שאינו קול גדול מפני כבוד אביו הוצרך להשיב : **בא אבי ממצרים** לעיל פ"ג משמע שסבור שלמה היה אביו . וכן בתנחומא באותה שעה שמח משה ואמר עוד אבי עמרם חי : **לא עשה משה יפה** כו' . ולפ"ז יוסף פי' כי טוב אמר לך כו' טוב היה לך יותר שיאמר לך עלה והיינו לראות מה למעלה ומה למטה (אם מבואו במלת עלה) ממה שהשפלת עצמך לפני מי"ב אמר לאו שעיניך והיינו מדלה השכינה שהסתרת פניך ממנו והשפלת עצמך מראות וע"כ לא נתעלית לדעת מה למעלה ומה למטה (יפ"ת) : **כבוד גדול** עשה משה שהסתיר פניו מפרש כי המוב והוא מה שנא' לך עלה הנה (הוא בא לך) מהשפילך כלו' שהשפלת עצמך . ופי' מה העליה שנא' לו . והוא אמר לאו עליך . והיינו שתמונת ה' יביט (יפ"ת) : **בשכר ג' זכה לג'** עיין לעיל פ"ג : **אבל נדב ואביהוא** הלשון קצר . ולעיל פ"ג איתא כמקומו ע"ש : **לא שלח ידו** ומסיים בויק"ר פ"כ מלמד שהיו ראויים להשלחת יד על מה שזנו עיניהם מן השכינה ע"ש : (ו) **נתאוה לעמוד** על מתן שכרן של צדיקים ושלותן של רשעים . הוא מאמר דמס' ברכות מפני מה יש צדיק וטוב לו וצדיק ורע לו רשע וטוב לו רשע ורע לו . והמדרש תפס ל' קצר ושי' מ"ש שמלכך כזה : **נקרא כבוד** וכנוי כנתך להורות על הפועל כי ה' משפיע להם הכבוד : **שנא' כבוד חכמים ינחלו** . ומשמע ליה דהיינו שכר הצדיקים דלעתיד שהוא נחלה עולם . דבר המתקיים משא"כ עוה"ז שאינו דבר המתקיים רק כבוד מדומה לפי שעה ומסבת מסחבק דכתיב ונגד זקניו כבוד מיירי בכבוד דלעתיד : **ומנין ששלותן של** רשעים נקרא כבוד שנא' ואחר כבוד תקחני . כי כל המזמור שם מדבר בענין שלות רשעים עד ואחר כבוד תקחני ופרש"י שם לאחר שהשלמת לסנחריב כל הכבוד שפסקת לו (והיינו שלומו בהצלחת עוה"ז) תקחני אליך . הפלאת נסיך לישראל והחרבת את סנחריב עכ"ל . הרי מבואר דכ"כ בשלום לשלותן של רשעים דקרי כבוד (יפ"ת) : **אין ל' פני אלא שלותן של רשעים כו'** . ומכונה בל' פנים לשיהו בעוה"ז שהוא לפנים ומוקדם . לעומת עוה"ב שהוא באחרית שמים . וכינוי פני מורה על הפועל כלו' הפנים שאני נותן לרשעים . וכן אחורי על השכר שאני נותן . וכן כינוי אל פניו רומז לפנים לאסירותו וקדימת הפרעון בחייו של רשע . וכפרש"י שם בחייו משלם לו גמולו . והמשורר בקרא לא יאחר לשונאו אל פניו ישלם לו (דברים ז' י') : **הנה אנכי במקום** הזה אכ"כ ר"ל שם מים אין אנו יודעים אם הקב"ה מקומו של עולם או העולם מקומו . מן מה שכתוב הנה מקום אתי . הוא מקומו של עולם ואין העולם מקומו . וה"ם כאן המדרש אתרי טפלה לי כו' פי' מקומי טפל לי . והכוונה הפסוקה ר"ל כמו שהמקום סובל ומחזיק כל דבר המונח עליו . כן הבורא אדון כל יס"ם הוא המקום שלמתי הסובל ומקיים העולם והבריות כולם . שאם מן יסלק כחו מהם רגע אחד אפס מקום קיום וחיות כל העולמות . וכ"ש ואלא מה מהם . והוא פנת יסוד אמונת ישראל (נפש החיים) : **ואין אני טפל** לאתרי . וממה שכתוב והנה ה' נצב עליו והנה עומד לסמך שם על הצור . דיברה תורה כל' ב"א : **והסירותי את כפי** וגו' וראית את אחורי . ומפרש דהיינו מתן שכר של צדיקים שיתן להם באחרית הימים שעיניו לגאולים שיוציאו מדרגת התענוג ההוא . אבל מתן שכרן שהוא ציור תענוג רוחני : **הסעודה של ג"ע** שהוא ציור תענוג גשמי מראו אל הרואים . אבל מתן שכרן שהוא ציור תענוג רוחני לא ראו . כי אין לאדם שלא יוכל לצייר ציור תענוג רוחני **עין לא ראתה** כו' פי' עין לא ראתה זולת ה' המתן שכר שיתן למחכה לו לעוה"ב : **מה רב טובך** אשר צפנת כו' . משמע שהוא צפון ונעלם מעין כל . וה"ק מה רב טובך הצפון ונעלם מעין כל דהיינו שכר הרוחני . ומה רב טובך אשר פעלת לחוסים בך והראית אותו לנביאים והיינו סעודת ג"ע . ולכן אמר נגד כ"ש כלו' שהראם אותם להם : **כל טובי על פניך** . והדייק בתנחומא דה"ל לכתוב

טובי

אוצר. ואח"כ ראה אוצר גדול אמר האוצר הזה של מי הוא א"ל מי שיש לו אני נותן לו משכרו. ומי שאין לו אני עושה לו חנם ונותן לו מזה שנאמר וחנותי את אשר אחון. וחנותי את אשר אחון למי שאני מבקש להון וכן ורחמתי את אשר ארחם:

פרשה מו

(א) ויאמר ה' אל משה פסל לך. הה"ד (איוב יא) ויגד לך תעלומות חכמה. אתה מוצא בשעה שא"ל הקב"ה לך רד כי שחת עמך היה תופס בלוחות ולא היה מאמין שחטאו ישראל. אמר אם איני רואה איני מאמין. שנא' (שמות לב) ויהי כאשר קרב משה אל המחנה וגו' שלא שברן עד שראה בעיניו. אי להם לבני אדם שהם מעידים מה שאינם רואים. אפשר שלא היה משה מאמין בהקב"ה שא"ל כי שחת עמך. אלא הודיע משה דרך ארץ לישראל אפילו שיהא אדם שומע דבר מן יהידי נאמן אסור לקבל עדותו לעשות דבר על פיו אם אינו רואה. ד"א א שפרחו הכתובים מן הלוחות לכך שברן. שנא' (דברים ט) וארא והנה חטאתם לה' אלהיכם. ראה משה שחטאו ושבר את הלוחות. ב משל למלך שנטל אשה וכתב לה כתובה ונתנה ביד השושבין לאחר ימים יצא עליה שם רע מה עשה השושבין קרע את הכתובה אמר מוטב שתהא נידונת כפנויה ולא כאשת איש. כך עשה משה אמר אם אין אני משבר את הלוחות אין לישראל עמידה שנא' (שמות כב) זובח לאלהים יחרם מה עשה שברם א"ל להקב"ה לא היו יודעין מה היה כתוב בהם. ד"א וארא והנה חטאתם לה' אלהיכם. ראה שאין לישראל עמידה וחבר נפשו עמהם ושבר את הלוחות. ואמר להקב"ה הם חטאו ואני חטאתי ששברתי הלוחות. אם מוחל אתה להם אף לי מחול. שנא' (שם לב) ועתה אם תשא חטאתם כן לחטאתי מחול. ואם אין אתה מוחל להם אל תמחול לי. אלא מחני נא מספרך אשר כתבת. א"ר אחא לא זז משם עד שפנה חטייה שלהם שנא' ויפן וירד משה. כיון שפנה חטייה שלהם אמר משה הרי היה לישראל מי שיבקש עליהם אני מי יבקש עלי התחיל מצטער על שבור הלוחות. א"ל הקב"ה אל תצטער בלוחות הראשונות שלא היו אלא עשרת הדברות לבד. ובלוחות השניים אני נותן לך שיהא בהם הלכות מדרש ואגדות הה"ד (איוב יא) ויגד לך תעלומות חכמה כי כפלים לתושיה. ולא עוד אלא שאתה מבושר שמחלתי לך על חטייה שלך. שנא' (שם) ודע כי ישה לך אלוה מעונך: (ב) ד"א פסל לך. הה"ד (קהלת ג) לכל זמן ועת לכל חפץ עת ללדת ועת למות. מכאן אמרו רבותינו ז"ל ישבה אשה על המשבר צ"ט הלקים למות ואחד להיים שנא' עת ללדת שהוא עת למות. וכולהו עד שאתה מגיע עת להשליך אבנים (איכה ד) תשתפכנה אבני קדש. ועת כנוס אבנים (תהלים קמז) בונה ירושלים ה' (איכה ט) כי אבני נזר מתנוססות על אדמתו. ג ד"א עת להשליך אבנים ויחר אף משה וישלך מידיו. ועת כנים אבנים פסל לך הפסולת שלך ד משם העשיר משה. אמר הקב"ה דין הוא שיטול אותן פסולת משה. למה אלא ישראל שלא נתעסקו במצ'ת נתתי להן כל טוב ארץ מצרים שנא' (שמות יב) וה' נתן את חן העם והעשירו. ומשה שעסק בעצמותיו של יוסף יהא עני. אתן לו את הפסולת שיעשיר. ה זה אחד מג' דברים שעשה משה מדעתו והסכימה דעתו לדעת הקב"ה. פירש מן האשה רשב"י אומר דרש ואמר מה אם הר סיני שקדושתו לשעה נאמר בו (שם יט) אל תגשו אל אשה. אני שבכל שעה הוא מדבר עמי אינו דין שאהיה פרוש מהאשה. רבי עקיבא אומר מפי הקדוש ברוך הוא נאמר לו (במדבר יב) פה אל פה אדבר בו. רבי יהודה אמר מפי הקב"ד נאמר לו אל תגשו אל אשה אף משה בכלל עמהן הרי נאסרו כולם. וכשהוא אומר שובו לכם לאהליכם הרי התירן. א"ל משה אף אני עמהם. א"ל לאו אלא (דברים ה) ואתה פה עמוד עמדי. ועוד דרש ואמר מה אם הר סיני שהיה לשעה לא היה מדבר עמי עד שקראני שנא' (שמות יט) ויקרא אליו ה' מן ההר לאמר. אהל מועד עאכ"ו. ידע הקב"ה וקרא לו שנא' ויקרא אל משה. ועוד דרש ואמר ו מה הפסח שהוא קדשים קלים נאמר (שם יב) כל בן נכר לא יאכל בו. לוחות מעשה אלהים יהיו עובדי ע"ז משתמשים בהם לכך שברם. ראה שבחו של משה ז אהרן וע' ח זקנים אוחזים בידיו של משה ולא יכלו לו. ולא אלו בלבד אלא אף רצונו של הקב"ה היה שלא ישברם. שנא' (דברים לד) ולכל האותות והמופתים וגו' א"ל הקב"ה יהא שלום באותו היד שנאמר (שם) לכל היד החזקה: (ג) ד"א פסל לך. הה"ד (ישעיה סד) ועתה ה' אבינו אתה אנחנו החומר ואתה יוצרנו. אמר הקב"ה לישראל עכשיו אני אביכם בשראיתם עצמכם בצרה קראתם אותי אבינו. א"ל הן שנא' (תהלים עז) ביום צרתי ה' דרשתי. משל לבן ארכיאטוס שפגע בסמדרקוס והתחיל לשאול בשלומו. א"ל קירי מרי אבי. שמע אביו וכעס עליו אמר לא יראה פני הואיל וקראו לסמדרקוס אבי. אחר ימים חלה הבן אמר בבקשה קרא לאבי שיראני.

באו

יד יוסף פרשה מו א ת"י דברים ס' פסוק ו'. אותיות דר"ע. תנחומא ס"ז ועקב. ירוש' פ"ד דתענית · יונתן ס"ו פסוק ויהי כאשר. פדר"א פ' מ"ה. תד"א ח"א פ' כ"א. ות"כ פ"ד. אדר"נ פ"ב: ב לעיל פ' מ"ג. תנחומא ס"ו ועקב. אדר"נ פ"ב: ג דב"ר פ"ג תנחומא עקב. ד תנחומא ס"ז. קס"ה פ"ט. פדר"א פ' מ"ו ירושלמי שקלים פ"ה. ויק"ר פ' ל"ד. כספרי ת"א סיסקא קי"א. נדרים ד' ל"ח. תנחומא עקב: ה לעיל פ' י"ט שבת פ' ר"ע. יבמות ס"ה. אדר"נ פ' ב': ו תנחומא ס"ז: ז אדר"נ פ"ב: ח זה פליג אמה שאמרו בפ' ההגליון שכבהרגו לחור הרגו גם לע' זקנים:

ענף יוסף

מאנשים כך ניקה משה רבינו להיות לורם הקב"ה נפרדת גלגו מאשר פליאות הנפלאות עד שידע אחיזת המלאך כמו שבוא והשיבו הקב"ה שאין כח בחיים שבוא מהוכר מגוף ונפש להשיג אמתת זה על בוריו. ועל רמיז כוו נא' כי לא יראני האדם וחי. ולפי דרך זה ולפי דרכי כשיב לו בתשובה אחרת הנה מקום אתי יהב שאתה יכול להקוק לורה כל כך בדמיון הוא מה שאתה יכול לראות לראית בעין אבל יהב שאין אתה יכול לכבוש התה ראיית עיניך אין אתה יכול להקוק לורתו בדמיון. אף הכא כן הנה מקום אתי שאני מקומו של עולם. וכיון שאין אתה יכול לכבוש כל העולם בראיית העין ואם בראייה אין אתה יכול שאתה תפיס יכול בדמיון לחקוק מה שלא ראו עיניך. ולהכי דייק קרא דקא גר פרי זיפני ויאמר דכתיב בריבא ויאמר לא תוכל לראות פני כי לא יראני אדם וחי והדר כתיב ויאמר הנה מקום אתי. ואמאי איצטריך למהדר לאומר ויאמר זימנא אחריתי לכתוב הכי ויאמר לא תוכל לראות את פני כי לא יראני האדם וחי הנה מקום אתי כו'. אלא מדהדר כתב ויאמר אחרינא לאשמועי' דהאי ויאמר תשובה אחרת ככא דלעיל מינה כדפרישית ובמעיינן מהכא שהוא מקומו של עולם והמקום טפל לו. ומשברא היה לך לידע כאי מילתא נמי שע"כ אית לך למימר שאין אני טפל לאחרי וכילד יהיה זאת שאני מקומו של עולם (חקת הפסח):

מתנות כהונה

נ' תהו הכבוד: לאתרי. למקומי: אי להם. הוי להם: שנא' וארא כו'. אדלעיל קאי רק שהפסיק בנתינת טעם לשבירת הלוחות שלא תרלונו נעשה רק שהיו כבדים עליו וע' בפ' עקב ובתנחומא פ' זו: שפנה. כלו' הפנה והסיר ול' ויפן קדרים: חטייה. הטא שלהם. וכולהו כתו שהם נדרשי' במד' קהלת: אבני קדש אלו ישראל: הפסולת. שהלוחות נהלבו ממחצב של סנפרינ' שברא לו הקב"ה בתוך אהלו כדאי' בהנהומא ובפ' אין בין המודר והפסולת שפסל עכב לעצמו וע' בקהלת בפסוק ושבתי וראה: שיטול כו'. כלו' שמשה יטול אותן פסולת למה. לא נטל משה הותן פסולת: הפסולת. מה שנשאתונפסל מהן וכן משמע במד' קהלת בפסו' שבתי וראה ובפ' גם בתדעך: זה א' מג' דברים. בפ' ר' עקיבא לא השב שבירת מהה"מ ומונה שהוסיף יום א' מדעתו בג' ימי ההגבלה ובאבות דר' נתן השב ד' דברים שלשה אלו המעויין שם והרביעית שהוסיף יום א' מדעתו: פה אל פה כו'. ורשב"י למד מכאן שהקב"ה הסכים על ידו כדאי' בפ' ר"ע וא"ת א"כ מנ"ל שעשה כן מדעתו דלמא מפום גוי והכא פה עמוד עמדי תו מן האשה ובמדרש הנהותא לא הביא פסוק זה: אהל מועד. קדושתו שהיה כל ארבעים שנה: לא מגאסיו ופירושו לפי הענין הוא שפל אנשים כמו סרדיוט: קירי. אדון: איקונין. צורת דשא:

ע' בתוספות פ' ר"ע: פה אל פה. כלו' שנא' פה אל פה אדבר בו והתם קאי על פרישתו מן האשה. אחוזים בידו. לעכבו שלא לשברם: ארכיאטום. ראש השרים: סמדרקוס.

ומן

עץ יוסף

אני מעביר טובי וכתיב כל טובי לרבות גם מדת הפורעניות שהיא נמי טובה היא כדאמר בב"ר פ"ט טוב זו מדה טובה. מאד זו מדת פורענות כו': ראה אוצר גדול כלו' כי רבים הצריכים ליהנות מאוצר זה דרובא דעלמא לית להו זכות דבני עליה המה מועטים וע"כ קורא אותו גדול:

פרשה מו (א) הה"ד ויגד לך תעלומות הכמה. מביא מקרא זה ע"ד הסמכתא על הפגת ההכמה לו יותר מהראשונים וכן נהבשר בהם על מהילת חטאו כדמסיים: ולא היה מאמין שחשב שאיזה הרהור עבירה היה והתמיד ה' בדבר כאילו עשו עגל מסכה. ולזה לא שבר הלוחות: אפשר שלא היה משה מאמין. נ"ל ד"א הכסר כו' (יפ"ת): ד"א שפרחו הכתובים כו' כלו' שהיה מאמין במאמר הקב"ה כי שחת עמך כו'. ומה שלא שברן עד שראה את העגל ומחולות. שלא כרחו הכתובים עד שאתו הנה. והכוונה כי כנפיתה שבאדם כן היה רוח קדוש עליון נורא מיחד בקרב כל אות ואות והורות כמה רוח חיים שבכל אות ואות הם הם אשר פרחו למקורן ונסתלקו כאשר קרב אל המחנה כי אין קדושה ראויה ליכנס למקום טומאה (יפ"ת ואלשיך). שנא' וארא והנה חטאתם לה' כו'. ר"ל שקודם פסוק זה כתוב ואפן וארד מן ההר וגו' ושני הלוחות על שתי ידי. והדא והנה חטאתם וגו' ור"ל כי כעוד שהיה הכתב בלוחות היו הלוחות נושאים את עצמם. ובהסתלקות מהם נעשו כבידים הולכך משה לתפוס אותו בשתי ידיו. והרא והנה חטאתם כו' כלו' בעי' שנעשו הלוחות כבידים על שתי ידי בזה ראיתי את השמתחם כי כבדה מאד ואשברם לעיניכם (תו"ג): משל למלך כו' זה המשל קאי על הלמ"ד דלעיל והוא דעת ר' יוסי הגלילי: משל למלך כו' ששברם להצילם מהעונש כו': אל תמחול לי בזהו תשובה למאמר הקב"ה ויחר אפי בהם ואעשה אותך לגוי גדול. ולפי שהקב"ה הוכרח לקיים השבועה שנשבע לאבות העולם וא"כ בהכרח יוכרח למחול לא' מהם. וגדר שהותר מקללתו הותר כולו. שפנה כלו' הפנה והסיר הטא שלהם ול' ויפן קדרים. שיהא בהם הלכות לאו דוקא שהרי דברים שבעל פה לא ניתנו ליכתב. אלא כלו' שיהיה רמז בהן מתוך הכתב במעשים ובכתרי האותיות ונמצא שרשומן היה ניכר מתוך כתיבת הלוחות אלו השניים: הה"ד ויגד לך העלוייות הכמה. דברי עסר לאיוב הן ודרשו כאילו מדבר במשה · (ב) הה"ד לכל זמן כו' כדמסיים בסוף צ"ט חלקים כו' שהוא עת למות. דאם כפשוטו ה"ל לאימר עת להיות ועת לריות ואין הלידה הכך המיתה. אם לא לרמוז שהלידה היא סבת המיתה ונמשך ממנה. וכולהו כו' כל העתים שנא' שם שנדרשים במדרש קהלת: ועת כנוס אבנים פסל לך. הפסולת שלך כו'. שלא שפל לך משמש כאן למעלה ולמטה. וכאילו אמר ד"א פסל לך הפסולת שלך. וכן הוא דרך המדרש ברוב הייקומות ופי' הפסולת שלך מה שתחתוך סביב סביב כדי לעשות תרובע אותן החתיכות יהיו שלך. משם העשיר משה. כדאי' בויק"ר פ' ל"ב מהלב של סנפירינון ברא לו הקב"ה בתוך אהלו ומהם העשיר הה"ד פסל לך הפסולת שלך. וע' בפ' אין בין המודר וירוש' דשקלים פ"ה ובתנחומא: דין הוא שיטול. כי העושר היה ראוי לו. ואין ה"נ שאילו לא היו הלוחות מתברות שהיה ה' נותן לו עושר ממקום אחר: וה' נתן את חן העם וגו' והעשירו כדאיתא בילקוט הסדר שהשאילום כלי כסף וזהב ומרגליות ובגדים ועשו כאו"א תהם השעה המורים: אתן לו הפסולת שיעשיר. כדי שיהיו דבריו נשמעין ויכבדוהו כשלא יצטרך לבריות. וכדי שע"י העושר יוכל לקיים תורה ומצות: מפי הקב"ה נאמר לו פה אל פה אדבר בו. משום דאהרן ומרים דברו רע על משה שפירש מן לפוריה אשתו ולא מיגנו שהשיב ה' על זה. ש"מ דכאומרו פה אל כה אדבר בו רמז להם התשובה בזה. וכירופו מפי אל פיו אמרתי לו מפורש לפרוש מן האשה (יפ"ת). הרי התירן אבל גלהו הכי אע"פ שמפני קדושה הקבלת שכינה אסרו וכבר נסתלקה השכינה. עדיין הוו באיסור. דכל דבר שבמנין צריך מנין אחר להתירו אלא אף רצונו של הקב"ה כו'. אע"ג דאיתא במס' שבת ד' פ"ז שהסכימה דעתו לדעת ה'. י"ל שההסכמה לא היתה רק במה שלא יתנם לישראל כהק"ו דדרש מ"מ לא היה רצונו שישברם אלא שיגנזם עד שיהיו עושים תשובה. או שיגנזם לעולם: ראה שבחו של משה. נ"ל כחו של משה ופשוט ל' המאמר יוכיח זה. וכן הגיה בעל ה"נ ובל' זה המצא במדרש תנחומא כ"ז ע"ש שנא' לכל האותות וגו' ולכל היד החזקה וגו'. א"ל הקב"ה יהא שלום באותו היד והסכימה דעתו ית' עמו. ודריש ולכל היד החזקה כמו חזק ואמץ. והרמז דבענין הלוחות מיירי וכדאי' בספרי לעיני כל ישראל שנשאו לבו לשבור הלוחות לעיניהם שנאמר ואשברם לעיניכם (ג) הה"ד ועתה ה' אבינו אתה. שזה שלוה לו עכשיו על הלוחות הוא כדי להיות לו למשה הוא שנעתר להכלתו כדמסיק ומייתי האי קרא דמפרש ליה על בקשת משה על ישראל שהם עמו לעולם בשראיתם עצמכם בצרה כדכתיב לעיל מיניה כי הסתרת פניך ממנו והמוגנינו ביד טונינו · א"ל הן נדרך וידוי שהטאנו שלא דרבנוך אלא ביום צרה: שנא' ביום צרתי ה' דרשתי. ויביא ראיה נ"כ יפסוק ביום צרה שמיטאר יותר. משל לבן ארכיאטוס כו' ילא עהה קדייק שמהללה הו הוהרים לען אני אחה ארכיאטום ובערוך כטוהא ארכיערום. ופי' נג"י ראש הרופאים (מוסיף הערוך): שפגע בסמדרקום המת"כ

פירש

בא ואמרו לאביו מיד נבהרו רחמיו עליו ועלה אצלו . א"ל עתה בבקשה ממך אבי הסתבל בי . א"ל עתה אני אביך . אתמול היית קורא למסדרקום אבי עכשיו שנבנסת לצרה אתה קוראני אבי . כך אמר הקב"ה לישראל עתה אתם קוראים אותי אבי אתמול הייתם עובדי ע"ז וקוראים אותה אבי שנא' (ירמיה ג) אומרים לעץ אבי אתה ונו' ובעת רעתה יאמרו ונו' לכך נאמר ועתה ה' אבינו אתה . ד"א ועתה ה' אבינו ונו' . ההי"ד (מלאכי ג) בן יכבד אב זה עשו שכבד אביו הרבה שהיה יוצא לשדות וצד ציד וסביא ומבשל ומבנים ומאכיל לאביו בכל יום . ועבד אדוניו זה נבוזראדן שנקרא עבד שנא' (מ"ב כה) בא נבוזראדן רב טבחים עבד מלך בבל שכשעה שבא לירושלים הביא עמו איקונין של נבוכדנצר והיה עומד לפניו באימה וביראה כעבד . ואתם לא כבדתם אותי כאב ולא כאדון יראתם מפני . הוי (מלאכי ג) ואם אב אני איה כבודי ואם אדנים אני איה מוראי . אלא בשעה שאתם רואים עצמכם בצרה אתם קוראים לי אביכם לכך נאמר ועתה ה' אבינו אתה . מהו אנחנו החומר ואתה יוצרנו אמרו ישראל רבון העולם אתה ההבחבת לנו (ירמיה יח) הנה כחומר ביד היוצר כן אתם בידי בית ישראל . לכך אע"פ שאנו חוטאים ומכעיסים לפניך אל תסתלק מעלינו . למה שאנחנו החומר ואתה יוצרנו . בא וראה היוצר הזה אם יעשה חבית ויניח בה צרור ביון שיוצאת מן הכבשן אם יתן אדם בה משקה מנטפת היא משקה הצרור ומאבדת את המשקה שבתוכה מי גרם להבית לנטף ולאבד מה שבתוכה היוצר שהניח בו את הצרור . כך אמרו ישראל לפני הקב"ה רבון העולם בראת בנו יצה"ר מנעורינו שנא' (מלאכי ג) כי יצר לב האדם רע מנעוריו . והוא טרם לחטוא לפניך ואין אתה מסלק ממנו את התחייא אלא בבקשה ממך העבירהו ממנו כדי שנהא עושים רצונך . א"ל כך אני עושה לע"ל שנא' (מיכה ז) ביום ההוא נאם ה' אספה הצולעה והנדחה אקבצה ואשר הרעותי . מהו ואשר הרעותי זה יצה"ר שנא' כי יצר לב האדם רע מנעוריו : (ד) ד"א (ישעיה סה) ועתה ה' אבינו אתה . ההי"ד (שם ס) ה' בצר פקדוך . אלא כיון שהם נבנסים לצרה הן מבקשים אותך שנא' ה' בצר פקדוך . משל למנקליטום שהיו לו בנים נדבקו לבני אדם רעים ויצאו לתרבות רעה . הפשיטן והשליכן . כיון שראו עצמם בצרה בקשו מבני אדם גדולים שיבקשו עליהם רחמים אמר להם אביהם על מה אתם מבקשים . א"ל על בניך שתתרצה להם . אמר להם אינם בני ואיני מבירם זנתה אמם וילדה אותם . א"ל אין אתה יכול לכחש אותם למה שהבל יודעים שהם בניך שהם דומים לך . כך מנקליטום זה הקב"ה . בניו אלו ישראל שנא' (דברים יד) בנים אתם לה' אלהיכם . נתערבו בעכו"ם ויצאו להרבות רעה שנא' (תהלים קו) ויתערבו בגוים וילמדו מעשיהם . מה עשה להם הפשיטן והשליכן שנא' (ישעיה נד) והשיטך את בנדיך . וכתיב (ירמיה מו) שלח כעל פני ויצאו . כיון שראו עצמן בצרה התחילו מבקשים מהנביאים שיבקשו עליהם רחמים מן הקב"ה . התחילו מבקשין עליהם רחמים שנא' (מלאכי ג) חושה ה' על עמך . אמר הקב"ה על מי אתם מבקשים . א"ל על בניך . אמר להם אינן בני אם עושין רצוני הם בני ואם לאו אינן בני שנאמר (מיכה ג) זנתה אמם הובישה הוריתם . למה (שם) כי אמרה אלכה אחרי מאהבי זו ע"ז . לפיכך אמר הקב"ה (שם) ועתה אנלה את נבלותה לעיני מאהביה זו ע"ז שהוא אומר עליה נותני לחמי ימיטי . והיא יש לה עינים ואינה רואה אזנים ואינה שומעת ולא זנה את עצמה היאך זנה לאחרים . והפשיטה הקב"ה שנא' (שם) פן אפשיטנה ערומה . אמרו הנביאים להקב"ה הרי אתה אומר שאינן בניך ובפניהם הם ניכרים שנא' (ישעיה סה) כל רואיהם יכירום כי הם זרע ברך ה' . מה דרכו של אב שמרחם על בניו אע"פ שסרחו כך אתה צריך לרחם עליהם הוי ועתה ה' אבינו אתה . וכן אתה מוצא כשעשו הענל בעם עליהם הקב"ה בא משה לרצותו וקרא אות' אינן עמי שנא' כי שחת עמך . והפשיטן הקב"ה שנא' ויתנצלו ב"י את עדים מהר חורב . אמר משה עמך הם ואי אתה יכול לכפור בהם שנא' למה ה' יחרה אפך בעמך התרצה להם שהם בניך מיד נתרצה להם שנא' ויונחם ה' . והראה למשה שנתרצה להם שהחזיר להם הדברות שנא' פסל לך : (ה) ד"א ועתה ה' אבינו אתה . א"ל הקב"ה מה ראיתם עכשיו לדרשני למעלן כתיב (שם סד) ואין קורא בשמך מתעורר להחזיק בך כי הסתרת פניך ממנו ותמוגנו ביד עונינו ביון שראיתם עצמכם בצרה אתם באים ואומרים אבינו אתה אלא אע"פ שהבל מעשה ידי הן איני מבקש להראות אב ויוצר אלא למי שהוא עושה רצוני שנא' (שם מג) כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו יצרתיו אף עשיתיו : (ו) ד"א ועתה ה' אבינו אתה . א"ל הקב"ה הנהתם מבינים את אבותיכם שהם בניכם אבינו שנאמר (ישעיה מג) הביטו אל אברהם אביכם . אמרו מי רבון העולם תמנרל אב ולא המוליד שנא' (שם סג) כי אתה אבינו כי אברהם לא ידענו :

פרשה מז (א) כתב לך את הדברים האלה . הה"ד (משלי ח) אכתב לו חבי

מתנות כהונה

ואין לחמה מסלק ממנו מחמת . לחמה לשון יכלת המחמת לא הכיוון : ואשר הרעותי . ע' טוב מזה נעשה לו' כמלכ' : העבירהו . יכלת : מנקליטום . מכמים מוכנים

עץ זקן

מפוש לא כי מלכתא ויהיעטו מיד פלשתים : שנא' חושה ה' על עמך . מניח תפלה א יזכר מעתה תפלתם שהתפללו עכשיו . לפי שבתפלה צ נאמר שבתפלה צ נאמר שבכמים הפילכתא נתם נאמרת הקב"ה אינם כני הוא אומר לו עמך ואתלמך כם ואיך יכול לכעור בהם : זו עבו"ם שהיו אומרים כי . ומ"ם דקרא מנלה לה נבלותה של כנסת ישראל לפי שהיה בתחלה כמחבה מסת מתנת לחמי ומימי [ובמה הי מנלה לה שנאמ] משיני מתיביה היו ממה שים לה מיטים ואינה נותה : פן אפשיטנה ערומה ופן לך בשה ובלימה נדולה מו כמו שתחיל לן לך מוקן ומעופנו ממי שהוא מהכך עכוס בשוק : ובפניהם הם מכירים . היינו בלמה ודמותם ושיח ההפלה שעליה לפחר בלעתו כדמותו ויה דכר היכר בישראל . נם בפלטול מדוסיסם ומהניהם הם מיכירים שהם שומרי מצותיה : שנא' כי שחת עמך לח ס"ל דקחמר על ערב רב מהכמיא הטוהר לפניו ולחתו לא לחיחו : שנא' ויתנצלו ב"י כ"ל בתחלה לפחר ה' יהיה לחך בעמך שלא הפלה בתנחומים יום לפחר הפחפל לפני ה' כפעלה בנים . ולהכי כתי מעין ויתנלו בי מקמי ויתכה כ' על הכעה : שנא' פסל לך דמשמע בנלוי עלי שנהנלה להם לא הו לרוים להחזיר להם הלוחות וק"ו מפסח כדלעיל : (ה) אמר להם הקב"ה אנדה זו משפחה להניח כמו לדרשה דלעיל מדכתיב לעיל מיכה ואין קונה בשתר אלא מקחנהו זו זה . וע"כ לחמר בחף בחלק קונה בשתר בעת הרעותה רק מחה בעת הרעותה קונה בשתר לא מניע לחה ס"ח ועכו : אלא אע"פ ס"ח ולל הלה לחה"ם (ס"ח) : אינו מבקש להראות אב כו' פי' לחיות נגלה כמו לב (מלכ"ב). לפל יופר נגלה בגלל להקלחות לב (ס"ח) : בראתיו יצרתיו כו' . וס"ם כל הנקרא בשמי ולכבודי . כ"ל פרות עושה לנוי וזה הוא לי לכבודי מחה אני לו בחלי בלחלתו ויצרתיו ונרוך לפי לנהות עמו לכך ויכוון . ומפ"כ בכלאן עשיון לנוי : (ו) הנחתם אבותיכם כו' . ולי לחם קולטים כו' . שיקר לדבר זה מפסוק כי לחה לחינו כי אברהם לא ידענו וישראל לא יכירנו לחה כי לחינו ונו' (ישעיה ס"ג ס"ג) . וס"ם יבראל לחמרו לחה כי לחה לחינו . ומפל לכם הקב"ה מכל הנחתם לבותיכם ולי לחם קולטים לחינו . הלח לחברהם יעקב הפה לחיכם משלם ולמה לחה לחיכם לחי כשם לבותיכם . וכיון כי לחברהם לא ידענו ונו' לחה כי לחינו . וכמו שכם דרש מיכור לשון כן נם בפסוק ומפה כי לחינו לחה דומם יפור מלח לחה שנא לפעם נה לחמנו (מ"א יח ס"ג) : אפוטרופוס ממונה ומקוד (מוסף הערוך) : טוב ונאמן טוב בממיע ממעוני ונחתן נבלה בפניך מה שבחלב לה מחניה לכונן ולל נעשה ממנה : החחילה שותקת ולל לחמרה כם לחניה שנחי כנגד מפוסטופוס לחחר שהוא נקרא לפ כפי : ולא המוליד הי"ם כפלינו מנדלה : הטוב הנאמן זה הקב"ה הטוב בממיע ממעו . והנחתן לשלם שכך טוב נזכות הלבות כי טוחר הבניה ונחסד לחוהבו : רבון העולם המנרל לפ ולל המוליד . חלא נ"כ לחמנו כחומר כי לף בהמדם עולל מחדם . לפל לחה יוכרו לחחרי מחדם חמיד הקיום כחמיד .

ולכן המנרל הוא הנקרא לפ ולל המוליד :

פרשה מז (א) הה"ד אכתב לו רובי תורתי ונו' דחי כמ' המקון לו כחה הקב"ה כניס עם ישראל לנלה כשביל דבריס שבע"ם שנא' כי ע"ם הדבריס האלה ונו' ולמה כתן ליתן טעם על זה שעמי בהם מנריעים ונו' . ולנה מיטי מקרא דלסמה

(א) כי תורתי כמו זר נחשבו. בשעה שנגלה הקדוש ברוך הוא בסיני ליתן תורה לישראל אמרה למשה על הסדר מקרא ומשנה תלמוד ואגדה שנא' (שמות כ) וידבר אלהים את כל הדברים האלה א אפי' מה שהתלמיד שואל לרב אמר הקב"ה למשה באותה שעה. מאחר שלמדה מפי הקב"ה א"ל למדה לישראל. אמר לפניו רבש"ע ב אכתוב אותה להם. א"ל איני מבקש ליתנה להם בכתב מפני שגלוי לפני שאו"ה עתידים לשלוט בהם וליטול אותה מהם ויהיו בזויים באומות. אלא המקרא אני נותן להם בכתב והמשנה והתלמוד וההגדה אני נותן להם על פה שאם יבאו או"ה וישתעבדו בהם יהו מובדלים מהם. אמר לנביא אם אכתוב לו רובי תורתי כמו זר נחשבו. ומה אני עושה להם נותן את המקרא בכתב והמשנה והתלמוד וההגדה בעל פה. כתב לך זה המקרא. כי על פי הדברים האלה זו המשנה והתלמוד שהם מבדילים בין ישראל לבין העכו"ם: **(ב)** ד"א כתב לך. אמר הקב"ה למשה הלוחות הראשונות אני כתבתי אותם כדכתיב (שמות לב) כתובים באצבע אלהים אבל השניים כתוב אתה ולואי אתן בו ידי. משל למלך שנשא את האשה וכתב לה נמיסקום משלו לאחר ימים קלקלה וטרדה מביתו. בא שושבינה וריצה אותה למלך אמר המלך לשושבין הרי נתרציתי לה אלא עשה לה נמיסקום ולואי אתן בו ידי הה"ד (דברים י) ואכתוב על הלוחות: **(ג)** ד"א כתב לך. בזכותך אני נותן להם את התורה. אר"ש בן חלפתא הוא שמשה אומר להן לישראל ויכתוב על הלוחות כמכתב הראשון ויתנם ה' אלי. ג לי נתנם ואני נהגתי עמכם עין טובה ונתתי אותם לכם. לכך נאמר כתב לך בזכותך: **(ד)** את הדברים האלה. כ"מ שכתוב דבר דברים הדברים אלות ותוכחות הם. ר' יוחנן ור' יהודה ב"ר שמעון. ר"י אמר כתב לך את הדברים האלה כי על פי הדברים האלה ד תורה שבכתב ותורה שבעל פה כרתי אתך ברית. ואם הסרת אותה ועשית מה שבע"פ בכתב ומה שבכתב בע"פ אינך מקבל שכר. למה שכך נתתיה תורה בכתב ותורה בעל פה. ור"י ב"ר שמעון אומר ה כתב לך וגו' כי ע"פ וגו' תורה בכתב ותורה על פה כרתי אתך ברית ע"מ שתהא קורא בהם כך. אבל אם המרת אותם הוי יודע שאתה מבטל הברית לכך נאמר כתב לך את הדברים האלה. וכן משה אומר לישראל (שם ד) רק השמר לך ושמור נפשך מאד פן תשכח את הדברים מהו את הדברים אלו דברים שאתה רואה אותן שהם כתובים בכתב. ופן יסורו מלבבך אלו הדברים שנתתי לך על פה. לכך נאמר כתב לך את הדברים האלה כי ע"פ הדברים האלה שאילולא תורתי שקבלתם לא הייתי מכיר אתכם ולא הייתי מביט בכם משאר אומות לפיכך כרתי אתך ברית ואת ישראל ר' יהודה ב"ר סימון אמר בשם ריב"ל אמר להם הקב"ה ו לשעבר הייתם נקראים כשאר אומות כמו סבתה ורעמה וסבתכא. ומשקבלתם תורתי כרתי ברית עמכם ועליתי אתכם ולא ישראל בלבד אלא אף אתה מלכם לא גדלתיך בעולם אלא בזכות התורה. ומה גדלו הקב"ה א"ר ירמיה בשם ר' שמואל בר רב יצחק כל הכבוד שראה משה בעוה"ז אינו אלא מן הפירות אבל הקרן קיימת לו לעוה"ב: **(ה)** ד"א כי על פי הדברים האלה. שתהא ינע בהם בפיך וכה"א (שם ל) בפיך ובלבבך לעשותו. ומהו כרתי אתך ברית ואת ישראל שאילולא שקבלתם תורתי הייתי מחזיר עולם לתהו ובהו שנא' (ירמיה לג) אם לא בריתי יומם ולילה וגו'. למה שבתורה בראתי שמים וארץ שנא' (משלי ג) ה' בחכמה יסד ארץ (שם) בדעתו תהומות נבקעו. אם בטלת הברית את גורם לי להחזיר את העליונים והתחתונים לתהו ובהו לפיכך כי על פי הדברים האלה: **(ו)** ויהי שם עם ה' וגו'. וכי אפשר לו לאדם להיות מ' יום בלא מאכל ובלא משתה. ז ר' תנחומא בשם ר' אלעזר ב"ר אבין בש"ר מאיר אומר המשל אומר אזלת לקרתא הלך בנימוסיה למעלה שאין אכילה ושתיה עלה משה ונדמה להם. למטה שיש אכילה ושתיה ירדו מלה"ש ואכלו ושתו שנא' (בראשית יח) והוא עומד עליהם תחת העץ ויאכלו. ח א"ר יוחנן נראין כאוכלין ראשון ראשון מסתלק: **(ז)** ד"א ויהי שם עם ה'. ט מעשה בר' יוחנן שהיה עולה מטבריא לציפורי והיה ר' חייא תלמידו אצלו והיה ר' יוחנן רואה כרם ואמר לרבי חייא אין אתה רואה כרם זה שהיה

יד יוסף פרשה מז א ויק"ר פ' כ"ב. ירוש' פאה פ"ב. קה"ר פ"א וס' ס': ב תנחומא ס"ו. פסיקתא רבתי פ"ה. במ"ר פ' י"ד. ירוש' פאה פ"ב: ג ספרי ריש סדר דברים: ד ירוש' פאה פ"ב ומגילה. תמורה בבלי ד' י"ד: ה פסיקתא רבתי פ"ה: ו ריש כו"כ: ז תנחומא וירא. אסר הולדות דף קמ"ד. ב"ר פ' מ"ח: ח ב"ר פ' מ"ח וש"נ: ט ויק"ר. תוים ספוק אם יתן אוש:

ענף יוסף

פרשה מז (א) [ויהיו בזויים באומות כו'] כמדרש כאן הוא בקיצור לשון. ובתנחומא ז"ל שם כתב לך את הדברים האלה וגו'. וז"ש אכתב לו רובי תורתי כמו זר נחשבו. א"ר יהודה בר שלום כשאמר הקב"ה למשה כתב לך בקש משה שתהא גם המשנה בכתב ולפי שצפה הקב"ה שהעכו"ם עתידין לתרגם את התורה ולהיות קוראין בה והם אומרים אנו ישראל כו' אמר להם הקב"ה אתם אומרים שאתם בני איני יו"ע אלא מי שמסטורין שלי (פי' ענין סוד והסתר) הם בני. והי זו היא המשנה שניתנה על פה כו' שנאמר אכתוב לו רובי תורתי וא"כ כמו זר נחשבו. אלא אתן להם מקרא בכתב ומשנה ע"פ עכ"ל התנחומא: **(ד)** [ר' יוחנן ור"י בר"ש כו' כרתי אתך ברית ואם המרת כו' עד וכן משה אומר] כתב פי"מ קשה דהכא סבר ר"י כו עודו דברי אתך ברית קאי אתורה שבכתב ואתורה שבע"פ

מתנות כהונה

אב. להיות מראה כמו אב: **אמרה** הקב"ה אמר את התורה: **הלואי.** ומי יתן שאהרלה שאתן בו ידי: **נמיסקום.** פ' בערוך ערך נמס ופירושו כתובה: **בזכותך.** לך פי' בשבילך כמו אמרי לי אתי: **דבר דברים כו'.** ל' חוזק הוא כד"א דבר האיש אדוני הארץ אתנו קשות: **ועליתי.** ל' עילוי פי' הגבהתי אתכם: **אתה מלכם.** עם משה היה מדבר שהיה מלכם של ישראל: **אזלת לקרתא כו'.** אם אתה באת לחוץ העיר צריך אתה לילך במנהגם: **ראשון ראשון.** מאכל ראשון ראשון היה מסתלק: **בכה ר' חייא כו'.** פ' טיק"ר ובמד' חזית בפסוק אם יתן איש שכך א"ל ר' יוחנן על ג' וד' שדות וכרמים וע"כ בכה: **ופו שט.** ואחר עליה עד סוף הפסוק

עץ יוסף

ט וגו' כדמפרש: על הסדר פי' על כל פרשה ופרשה היה מלמדו המקרא שלה ושוב מלמדו משנה של אותו דבר. ושוב מלמדו הלכות של אותו דבר. ושוב מלמדו אגדה של אותו דבר: שנא' **וידבר אלהים את כל הדברים.** דכוי דכל קדרים כדלעיל פ' כ"ח: **שואל לרב** פי' שמקשה בכח שלפולו. ובויק"ר פ' כ"ב הי' אפי' מה שהתלמיד ותיק עתיד לומר לפני רבו: **ויהיו בזויים ישראל.** שע"י שתהיה התורה ביד טלם בשוה יתגאו העכו"ם לומר שהם ישראל כדלקמן בבמדב"ר פי"ד: **אם אכתוב לו רובי תורתי.** דהיינו המשנה שהיא גדולה מן המקרא כדאמר בבמדב"ר שם: **כמו זר נחשבו** שהיו מבויים עלמם לישראל: **זו המשנה** שניתנה ע"פ כדדרש לקמן: **(ב) אמר הקב"ה למשה כו'.** מכוי שכתוב אחר כתב לך ויהי שם עם ה' ארבעים יום ויכתוב על הלוחות. משמע ליה דכתב לך היינו כתיבת הלוחות. ופי' ויכתוב שמשה כתב: **ולואי אתן בו יד** נתינת היד הן במשל הן בנמשל הוא שהא' כותב והשני מייבנו אך לכתוב הדבר. והנה במשל הכותב הנמיסקום (הוא שטר האפותין) בתחלה היה המלך בעלמו והגייר נתן ג"כ משלו. ואח"כ כשכעס עליה ונתרלה לה לוה להשושבין לעשות נמיסקום וגם הוא יכתוב. רק שהמלך יתן בו ידו לייסבו מה שיכתוב. וכן בלוחות הראשונות הקב"ה בעלמו כתבם והשניות משה כתבם והקב"ה נתן ידו בשעת הכתיבה. וכאמור. ולפ"ז הכתובים אינם מכחישים זה את זה. וזה שדייק כאן הלוחות הראשונות אני כתבתים כדכתיב כתובים באצבע אלהים. משא"כ השניות לא היו כתובים רק בעזר ידיו על ידיו של משה: **(ג) כתב לך בזכותך** דלך דרש בזכותך: **אני נותן להם את התורה.** ר"ל הלוחות וכן משמע ממה שהביא ויכתוב על הלוחות וגו' ויתנם ה' אלי שהאחר על הלוחות שהזכיר: **לי נתנם** ר"ל מדכתיב אלי ולא לי דאתא למעוטי אחרים כדדרשי' קול לו קול אליו בפ"ק דיומא: **ואני נהגתי עמכם עין טובה.** פי' מעיקרא כשאמר ה' ליתנם לו נהג עין טובה ונקם בעדם עד שנתרלה ונהגם בזכותו לישראל: **(ד) אלות ותוכחות** כדכנו בספרי דאלה הדברים אשר דבר משה. ואלה הדברים אשר דבר ירמיהו. דברי עמוס. ודברי דוד האחרונים. ודברי קהלת. **כלן** תוכחות הן. ותוכחות דהכא היינו דר' יוחנן ור' יהודה שלא ישנו שבכתב על פה. ושעל פה על שבכתב: **אינך מקבל שכר** על לימוד מה שבכתב בעל פה או איפכא: **למה שכך נתתיה** שתהיה כן לעולם תורה שבכתב בכתב ותורה שבע"פ בע"פ ולא יהיו רשאים לשנות. והטעם שלא לומר דברים שבכתב בע"פ מבואר שלא יטעו. והטעם שלא לומר דברים בע"פ בכתב כדאמר לעיל דפני עכו"ם שלא יעתיקום. אבל קשה הא כאם שהיה גלוי לפני הקב"ה שעתידים העכו"ם לשלוט בהם וליטול אותה מהם ויעתיקום ויהיו בזויים ביניהם כאמור לעיל הא כן היה גלוי לפני הקב"ה תגבורת השכחה ויהיו מוכרחים לכתוב גם תורה שבע"פ ואפשר להכן כדותק שעיקר קפידא היה אגלות בבל ומדי ויון שהקבו לישראל בשעת שעבודם. אבל לא על האומות של עכשיו שאנו שרויים ביניהם שהם עושים חסד עמנו ה' ירום קרנם (הו"ג): **וכן משה אומר לישראל.** ר"ל דכמו שמה שאמר השם כאן למשה בל' נוכח כתב לך מן השמים לא נאמרה אזהרה זו דוקא למשה לבדו אלא שיזהיר את זאת לכל ישראל. כן מלינו באמת שהזהירם על זה במקום אחר על חילוף הכתב לבע"פ וחלוף בע"פ לכתב. והיינו במקרא זה דהבמר לך פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך וכדמפרש המדרש אלו דברים שאתה רואה אותן שהם כתובים בכתב. שאם תדבר אותם בע"פ תוכל לשכחם ותבא לידי טעות. ומאמר פן יסורו מלבבך היא האזהרה על חלוקה השניה והיינו העתקת תורה שבע"פ על הכתב כי מטוה רק שתהיה שמורה בלב. וזהו שאמר ופן יסורו מלבבך ר"ל שתסירם ותעתיקם מן הלב על מקום הכתיבה. וזה אסור לך לעשות כן. כי השמר פן ואל הוא אזהרה ולא תעשה: **לכך נאמר כתב לך את הדברים האלה כי ע"פ הדברים האלה.** ר"ל כיון דים תורה שבכתב ושבע"פ הכפיל הכתוב לומר את הדברים כי ע"פ הדברים. ומ"ש עוד שאלולי תורתי שקבלתם כו' הוא ענין אחר שדרש עוד על כי על פי וגו' כרתי אתך ברית והספיק לו במה שסיים כי על פי לדורשו לחעלה ולמטה בהמשך שאר דרשות. וכן יש הרבה: **לא הייתי מכיר אתכם ולא הייתי מבים בכם.** ההכרה היינו הכר פנים להעביר על עונם לפעמים כאומרו ישא ה' פניו אליך ואז"ל שנושא פנים לישראל. והבטה הוא שמביט ה' להגליהם ע"ד ופניתי אליכם ולפי שמי הייעים נכללים בברית כי הברית בין שני אוהבים שבה לבקש טובתו ולהעביר על פשעיו לפעמים כי על כל פשעים תכסה אהבה. ע"כ אמר שניהם: **כמו סבתה ורעמה וסבתכא.** ר"ל שתחלה קודם שנקראו ישראל לא היו נקראים בשם זה רק מלד שמורה על שם חביהם שילחו מתנו וכמו שיקראו בני כוש כושיים. וכן השאר על שם רהם משפחתם. אבל אחר קבלת התורה נתוודעו בשם זה טוחם נקראים כן מלד שה' כרת עמהם ברית ונעשו קרובים לאל וכמו בקרבם. וכענין שם המלאכים מיכאל גבריאל הנקראים כן על שם קורבתם לאל. ואסמכתא דרוש זה הוא מדיוק מלת ואת ישראל במלד כריתת הברית על התורה נקראים הם בשם זה. וע' רות רבה פ"ב ג"כ הו' זה רק על פסוק אחר וע"ש מה שכתבתי: **ומה גדלו הקב"ה** הלא לפי זכותו היה ראוי שיתגדל יותר מאד ומפני שלא היה בעוה"ז שכר מצוה אלא פירות: **(ה) שתהא ינע בהם** בפיך שרמז שיגעו בהם בפה דהיינו שיהו ד"ת מתודדים בפה. כמ"ש נגי כי חיים הם למוצאיהם. למוצאיהם בפה. ולא יספיק מה שיגעו בעיון והייתו בפיך ובלבבך שצריך שיהיו שגורים בפה ומובנים בלב. ולא הזכיר כאן רק הפה דכבר אפילמדנו להבין בלב דלא סגי בלאו הכי: **ומהו כרתי** אתך ברית ואת ישראל. שאיך יתכן לומר שאם לא יענש בכה לא היה ה' כורת ברית עם ישראל. גולה זה. ומפני דקרא לא קאי לאשמועינן ברית ה' עם ישראל. אלא שהם היו סיבת קיום העולם ע"י קבלת התורה. ומלת ברית רומז למלת בריתי האמור שם אם לא בריתי וגו' ופירושו כי ע"פ הדברים האלה היינו התורה בכללה כרתי אתך ברית במקום אחר שאם לא תשמרנה יפה יחרב העולם וזה שכתוב אם לא בריתי יומם ולילה וגו'. וע' בתנחומא סדר נח סי' ג': **שבתורה בראתי** שמים וארץ. הרי שהתורה חביבה מאד בעיני הקב"ה שהרי כל מה שנברא היה על ידה. ולכן אין לו להקב"ה הכן העולם אם לא יקבלוה לשמור ולעשות: **בחכמה יסד ארץ** ר"ל בחכמת התורה יסד ארץ. וע' ריש תנחומא ומ"ש שם: **אתה גורם לי כו'** ר"ל דלא מיבעי שיחרב העולם אלא שיהיה כאילו הוא גורם הדבר בקום עשה ויענש כאלו החריבו ממש. כההיא דהגן להפרע מן הרשעים שמאבדין את העולם כו': **(ו) וכי אפשר לו לאדם** בכבש. ומאחר שהוצרך ה' לעשות לו נס שיהיה נזון מזיו השכינה. יותר טוב שימציא לו ה' מזון שם שיתפרנס בכבש. כי הנהגת סדר הטבע באדם אינו שבח אלא גריעות כדאמרי' בפ' במה בהמה. ומפני מסום שד"א שלא ישנה אדם ממנהג המדינה. וכמו שהיה למלאכים כשירדו למטה (ר"ח): **אזלת לקרתא כו'** אם באת לעיר צריך אתה לילך במנהגה: **ואכלו ושתו** וכן הוא בהד"א שאכלו ממש: **א"ר יוחנן כו'** וס"ל שלא אכלו ממש אלא היו נראים כאוכלים שמאכל ראשון ראשון שהובא לפניהם היה מסתלק: **(ז) מעשה בר' יוחנן כו'** כוונתו להרין יתור מלת עם ה' ולפי הדרוש הוא מבואר שלהורות בא שלא זז משה מכותלי השכינה תמיד כל מ' יום ומ' לילה. אלא הוזר ומסדר תלמודו עם ה' לפי שהתורה ארוכה מארץ מדה ומני ים עמוקה. וע' טיק"ר ובחזית פסוק

שהיה שלי ומכרתי אותו בכך וכך. אותה שעה בכה רבי חייא בר אבא וא"ל לא הנחת לעת זקנותיך כלום. א"ל וכי קלה היא בעיניך שמכרתי דבר שנברא בו' ימים וקניתי דבר שנתן למ' יום. עולם כולו ומלואו נברא בו' ימים אבל התורה נתנה למ' יום: (ח) לחם לא אכל. אבל מלחמה של תורה אכל ומים לא שתה. אבל ממים של תורה שתה. והיה למד תורה ביום ופושט אותה בינו לבין עצמו בלילה ולמה היה עושה כך אלא ללמ' את ישראל שיהו יגעים בתורה ביום ובלילה. י רשב"ל היה אומר לתלמידיו בואו ולמדו תורה דשחירין ודקרין בלילה. ור' יוחנן היה אומר לתלמידיו בואו ולמדו תורה דאימטין אלא אעפ"כ מודה היה ר' יוחנן שאין רנה של תורה אלא בלילה שנא' (איכה ב) קומי רוני בלילה וכה"א (משלי לא) ותקם בעוד לילה. רבנין אמרי ביום ובלילה שנא' ויהי שם עם ה' ארבעים יום וארבעים לילה. לכך התקינו חכמים שיהו המשנין יושבין בבקר ובערב לקיים מה שנא' (יהושע א) לא ימוש ספר התורה הזה וגו': (ט) ד"א ויהי שם עם ה' לחם לא אכל ומים לא שתה בעה"ז אבל לעה"ב הוא אוכל מלחמה של תורה והוא שותה מימיה לפיכך לחם לא אכל אלא מאין היה אוכל יא מזיו השכינה היה ניזון. ואל תתמה החיות שנושאות את הכסא מזיו השכינה הן ניזונות: (י) ויכתוב על הלוחות. מלמד שהראשונים והאחרונים היו שוים. עשרת הדברות כיצד היו עשוין יב ה' על לוח זה וה' על לוח זה כדברי ר' יהודה. ורבי נחמיה אומר י' על לוח זה וי' על לוח זה שנא' (שמות לד) ויהי ברדת משה מהר סיני וגו'. והכתובים הם טוענים אותן והיו נראין כאלו הם ביד משה שנא' ושני לוחות העדות ביד משה וגו': (יא) ומשה לא ידע כי קרן עור פניו. ומהיכן נטל משה קרני ההוד רבנן אמרי מן המערה שנא' והיה בעבור כבודי וגו'. ר' ברכיה הכהן בשם ר' שמואל אמר יג הלוחות היה ארכן ו' טפחים ורחבן ו' והיה משה אוחז בטפחיים והשכינה בטפחיים וטפחיים באמצע יד ומשם נטל משה קרני ההוד. ר' יהודה בר נחמן בשם רשב"ל אומר עד שהיה כותב בקולמוס נשתייר קימעא והעבירו על ראשו וממנו נעשו לו קרני ההוד שנא' ומשה לא ידע כי קרן עור פניו: (יב) ד"א ויאמר ה' אל משה כתב לך את הדברים האלה. הה"ד (תהלים קיט) טוב לי כי עניתי למען אלמד חקיך. לטובתו של משה נתענה ק"כ יום שקבל את התורה. ומאין היה משה אוכל מזיו השכינה שנא' (נחמיה ט) ואתה מחיה את כולם. ד"א מאין היה אוכל מן התורה שנא' (יחזקאל ג) בן אדם את אשר תמצא אכול ואוכלה למה שהתורה מתוקה שנא' (תהלים יט) ומתוקים מדבש ונופת צופים. ד"א מלחמה של תורה כדכתיב (משלי ט) לכו לחמו בלחמי. מנין שלא ישן ולא נתנמנם. מש"ל למלך שהיה אוהב לתיסומן א"ל מדוד לך דינר זהב. משמחתו לא בקש לא לאכול לא לשתות ביקש לישן אמר אם אישן אני מפסיד אלו. כך משה מודד התורה שכח ולא אכל ולא שתה. ביקש לישן אמר אם אישן אני מפסיד שלא אמר לי אלא מ' יום בלבד. אמר הקב"ה נצטערת חייך אין אתה מפסיד. בלוחות הראשונות לא היו אלא עשרת הדברות בלבד. עכשיו שנצטערת אני נותן לך הלכות מדרשות ואגדות שנא' כתב לך את הדברים האלה. למה אמר הקב"ה כתב לך והכתיב (שמות לב) והמכתב מכתב אלהים הוא חרות על הלוחות וכתיב (שם לד) ויכתוב על הלוחות כמכתב הראשון. אלא כך א"ל הקב"ה כתב לך תורה נביאים וכתובים שהיו בכתב. אבל הלכות ומדרש

יד יוסף י ויק"ר פ' י"ט. חזית פסוק ראשו כתם. שמואל רבתי פ' ה'. ילקוט סוף משלי: יא מדרש הנעלם תולדות דף קל"ט: יב ירוש' שקלים פ"ו. שהש"ר פסוק ידיו גלילי זהב: יג ירוש' תענית פ"ד. במדב"ר פי"ד. מנחות נ"ט בתוס' שם: יד דב"ר פ"ג:

מתנות כהונה

פשוט ורגיל בפיו וכן הוא במעשה דר"ע שקראוהו לברך בתורה ולא רצה וז"ל אין אדם רשאי לומר דבר בצבור עד שיפשוט אותו ב' או ג' פעמים בינו לבין עצמו ע"כ כך הביא התכי': ביום ובלילה. כרבנן דלקמן ומאמר זה צריך עיון נגד הגירסא שבשו"ר פ' יח ובמד' חזית בפסוק ראשו כתם ובילקוט סוף משלי: דשחירין. יש לפרש לי' שחרות כלו' בתחילת הלילה: ודקרין. כנגד אור היום. לי' כי קרן אור פניו וע' בערוך ערך דקרן והכל הוא בלילה: המשנין. הלומדין משניות לדרדקי דבי רב: שהראשונים והאחרונים. וכמו שליירס הר' יעקב בן חביב בספר עין יעקב במס' שקלים וע"ש כל המאמר הזה. ובירוש' פ"ו דשקלים: ושני לוחות העדות. משמע שכאו"א היה עדות בפני עצמו ואם היה חמשה על לוח זה וחמשה על לוח זה לא הל"ל שני לוחות העדות שבשניהם יחד היה עדות אחת: והכתובים. הכתב שהיה בתוך הלוחות: היה טוען הלוחות. ונראה דדרש ומשה לא ידע על ראש הפסוק ושני לוחות העדות בידו ומשה לא ידע כלו' לא הרגיש משאן: מן המערה. שנתן הקב"ה ידו עליו כן פירש"י בסדר זה: עד שהיה כותב. את התורה שנאמר כתב לך וגו': לתיסומן. נראה פירו' שומר וממונה על אוצר המלך וסימא ידוע שהוא אוצר: מדוד לך דינר כו'. יקבע לו זמן עד מתי שימדוד לו ולפיכך הרע לו לאכול ולישן: שהיו בכתב אבל כו'. והא דכתיב כתב לך הוא היתר שרשאי לכתבו

ענף יוסף

שבכת"ב. ואילו בפי' המקין משמע דלר"ע לא קאי אלא אתורה שבכת"ב. ור' יוחנן גופיה אמר שם לא כרת הקב"ה ברית עם ישראל אלא בשביל דברים שבע"פ שנא' כי על פי הדברים האלה כרתי אתך ברית: (ח) [רשב"ל היה אומר לתלמידיו כו' ור"י היה אומר לתלמידיו כו'] ע' מ"ש בענף יוסף ותפתיע ד' מקומות בסגנון אחד בכולם. ורק כאן הוא בא בסיגנון מטולס (א) ויק"ר פ' י"ט ר"י ור"ל ר"י אמר אין רינה של תורה אלא בלילה שנאמר קומי רוני בלילה. ר"ל אמר ביום ובלילה שנא' והגית בו יומם ולילה ר"ל היה פנים קרא (פי' חזר על למודו במקרא) וכד הוה מטי באילין קרא ותקם בעוד לילה קומי רוני בלילה היה אומר יפה למדני ר"י. חזר ואמר לית אתון חמון תולגני מה נהיר באפי. ולמה דהוא דלילי ויממא. (ב) לשון זה ממש במדרש שמואל פ"ה. (ג) במדרש שיר רבה. יוסקא ראשו כתם ש. בילקוט

עץ יוסף

אם יתן איש שכך א"ל יוחנן על שלשה וד' שדות וכרמים שמכר לצורך ת"ת ולכך בכה: שמכרתי דבר שנברא כו' ימים. תע"ג דלארץ לא הוצרך אלא יום א' שנא' בו יקוו המים ותראה היבשה. י"ל מכיון דכל העולם מקושר קצתו בקצתו וכל חלק צריך לאחרים. שהארץ צריכה למאורות שבשמים וכן לגשמים הבאים ע"י הרקיע. והשקה אל זה בכל הדברים. לכן שפיר אמר על דבר שנמצאים עכשיו שנבראו כו' ימים (יפ"ת ותרי"ג): (ח) אבל מלחמה של תורה אכל כו'. יתורא דלחם ומים קא דייק דלא ה"ל לכתוב אלא ויהי שם עם ה' מ' יום ומ' לילה לא אכל ולא שתה. לס"ק דאתא למימר לחם ומים טבעי לא אכל ולא שתה אבל לחם ומים של תורה אכל ושתה. שהתורה נקראת לחם ומים כדכתיב לכו לחמו בלחמי. וכתיב הוי כל צמא לכו למים: והיה לומד תורה ביום ופושט כו'. מדאיצטריך למימר ארבעים תרי זימני ד"ל שם ה' ארבעים יום ולילה אלא אתא לחלק אתא שביום היה למד מפי הקב"ה. ובלילה היה פושט בינו ובין עצמו: ולמה היה עושה כך והלא בהיה שהקב"ה מלמדו היה נותן לו ריות להתבונן יפה כי על זה ההספקות משמעות כדאי' בת"כ ומשני ללמד את ישראל שלא יסתפקו בלמוד ביום שלומדים כבנושאת זה עם זה. אלא גם בלילה שבאה לבדו יהיה הוגה בתורה ומעיין בה: רשב"ל היה אומר לתלמידיו כו' נתחלף רבי יוחנן לר"ל ור"ל לר"י וא"ל ר"י היה אומר לתלמידיו באו ולמדו תורה דשחרין כו'. ור"ל בר"י ס"ל שעיקר לימוד התורה הוא בלילה שהלילה טוב לעיין ולפלפל יותר מהיום. ודרך התורה הוא מתחלה לגמור מרבו. והדר לעיין ולפלפל לכן אמר לתלמידיו באו ולמדו ממני תורה דשחורין פי' בואו ולמדו ממני תורה של יום (ושחירי פירושו לשון שחרית). ודקרין פי' ומנהרין לה (מל' כי קרן עור פניו) בלילה. ר"ל ותעיינו בה לעצמכם בלילה לעשות אותם זך ונקי. משום שהלילה טוב לעיון יותר מהיום. וזהו שאי' בחזית ר"י אין רנה של תורה אלא בלילה. וכן הוא בשמואל רבתי. ופי' המת"כ גרנה אסיפה וקיומה. אמנם ר"ל ס"ל דעתו שהיום והלילה שוים היה אומר לתלמידיו באו ולמדו תורה דאימטין בכל עת שיגיע לידכם (והוא מל' קמת קמת דמטיה) בין ביום ובין בלילה. וזהו שקאמר אעפ"כ מודה היה ר"ל דאין רנה של תורה כו': שנא' יתקם בעוד לילה. והביא פרשתא כת"ת מידרש במדרשות: רבנן אמרי ביום ובלילה. ס"ל כר"ל קודם החזרה וס"ל דבאשת חיל ממש מיירי כפשוטו דקרא: שנ' ויהי שם עם ה' כו'. משמע דבין ביום ובין בלילה היה למד מהם. אלמא דכהדדי ניגהו. ולא ס"ל שהיה לומד תורה מהקב"ה ביום ופושט אותה בלילה. וע' מ"ש בויק"ר פ' י"ט ויתורץ לך מה שלא הביאו רבנן מקרא דובגית בו יום ולילה: המשנים הלומדים משניות לדרדקי דבי רב: יושבין בבקר ובערב דכיון דיום ולילה שוים לעיין כי היכי דמשיבין מלמדים ביום מושיבין בלילה: (ט) ד"א ויהי שם כו' בעוה"ז כו'. דייק יתור מלת שם. וגם לחם ומים למעוטי מאי. לכן מפרש דלחם ומים היינו תורה. ואתא לדיוקא דשם דהיינו בחייו אף שהוא ברקיע לא אכל מלחם תורה כלום כי שכר מצות בהאי עלמא ליכא. ולא עוד משה לבד אמר זה. אבל גם נגד כל כ"ף העמלים בתורה רמז זה במלת שם: לפיכך לחם לא אכל אלא כו'. מלת לפיכך מיותר. כי הולך ודורש יתור מלת שכתוב. ולפיל דרש מלת שם ועתה דורש מלת לחם לא אכל. ומתמה הלא מאין היה אוכל. והשיב מזיו השכינה כו': הן ניזונות כדילפינן לקמן מואתה מחיה את כולם: (י) היו שוים פי' שהלוחות הראשונים והאחרונים היו שוים דמדכתיב שניות כמכתב הראשון משמע שבשניהן א' היו כתובים: חמשה על לוח זה כו'. פ' בירוש' דשקלים ובחזית פסוק ידיו גלילי זהב: שנא' ויהי ברדת משה מהר סיני ושני לוחות העדות ביד משה משמע שכאו"א היה עדות בפ"ע. ואם היה ה' על לוח זה וה' על לוח זה לא הל"ל שני לוחות העדות שבשניהם יחד היו עדות אחת (מת"כ): והכתובים פי' הכתב שהיה בתוך הלוחות. ופ"ל ר"ש פ' מ"ז: שנא' לוחות העדות ביד משה כשירדתו מן ההר. דהוי תיבות ברדתו מן ההר מיותר שהרי אמ' ויהי ברדת משה מהר סיני. אלא ע"מ דהו"ם ושני לוחות העדות ביד משה כשירדתו מן ההר ר"ל בירדתו מן ההר או הרגיש משה שהלוחות בידו הם. כי כשנתקרב משה לארץ או הוסר הקדושה והרוחניות שהיו בהלוחות והרגיש במשוי יותר מקודם כשהיו הרוחניות בהם שהמי טשא את עצמו (תו ג): (יא) מהיכן נטל משה קרני ההוד. זה פליג אתלמוד שלנו פ' ר"פ פ"ש: מן המערה פ' פ"י גילוי שכינה שנגלתה עליו. וכמ"ש בתנחומא בהדיא שבשם הקב"ה כפו עליו שנא' ושכותי כפי עליך: ורחבן ו' וכן הוא בבמדב"ר פי"ד ובב"ב פ"ק. אבל בתנחומא סדר זו ובילקוט סדר זו ובירוש' תענית פ"ד אי' ורחבן שלשה: והיה משה מחזיק בטפחיים כו'. והכונה בהתורה שפניונה כפי מה שהיא. שודנה לא נתגלתה בשלמותה וזה הכנוי טפחיים שביד הקב"ה שא"א להתגלות לבן אדם. גם יש בתורה סודות עליונות שהאדם יש לו השגה והארה קצת ממנה. אך לא ישיג עלמות ההשגה רק אור מעט. וזהו טפחיים האמצעים שבין ה' ובין הטפחיים האחרונים שניתנו למשה להשגות ממש. ואחר שהשיג משה הארה מלמעלה ממה שבכתו זכה ג"כ להארת פנים (נוס"ק): בקולמוס נשתייר קימעא כו'. לקמן בסדר עקב אי' התורה שניתנה למשה עורה של אש כתובה כו'. ועם שכותב קינח הקולמוס בשערו ומזה נטל זיו הפנים והפסד שהכוונה בזה כי הענינים הנפלאים הכמוסים ומצויים בתורה שלא באו בכתב מפורש ונשארו בקולמסו. זה נגלה אל משה ולקחו בראשו והעמיק בו עד כי מלא. ומזה בא לו קרני ההוד כי חכמת אדם תאיר פניו. ומסיים כמד' שנא' ומשה לא ידע כו'. ר"ל וסיפיה דקרא כדברו אתו דהיינו ממה שנמסר לו בעל פה ונשתייר בקולמס שלא ניתן לכתוב: (יב) הה"ד טוב לי כי עניתי. כפי לפרש שהכתיבה הוא תורה נביאים וכתובים כדמסיים נמצא שהויות בלעדו בק"ך וא"ם דכתיב כתב לך דמשמע בוטתך. לככי פתח בטוב לי כי עניתי כו': נתענה ק"ך יום שקבל את התורה. ר"ל כל התורה בשלימות דהיינו הלכות ומדרש ואגדות ותורה נביאים וכתובים כדמסיים משא"כ בראשונות שלא קבל כל התורה. והק"ך יום היינו מ' שבראשונים לקבל לוחות ראשונות ומ' דתפלה שג"כ היה עוסק בתורה בהם. ומ' לוחות אחרונות: שנא' ואתה מחיה את כולם. שפירושו ל' מחיה וכלכלה. ור"ל אתה הוא מחיה ומפרנס וכו' כדאי' בתנחומא סדר סנתב סי' י"ב ע"ש. והענין הוא כי דרך הזוכה לראות השכינה נהיה ניזון מזיוה כאומר ויחזו את האלהים ויאכלו וישתו. שע"י השפע ההוא מתקיימים הדברים ולא יפתטו מאשר כן עליו וכן כוחות הגוף בעמדם ועמודו: מן התורה שנא' וכו'. פי' שע"י השגת התורה יסעוד לבו ויזון בהנאה שהיא כאוכל לחם. ומייתי ממה שנא' התם בסוף תאכל ומעיך תמלא הרי נראה שע"י הבנת התורה תשבע בטנו ומעיו כאוכל מזון: את אשר תמצא אכול וגו'. ואכלה ותהי בפי כדבש למתוק: מלחמה של תורה פי' שכמו שזכות התורה מועילה להביא לחם לעוסק בה ע"ד ממרחק תביא לחמה וכיוצא לחמו בלחמי. כן בזכותה ניזון משה כאילו היה לו לחם. והיה זה להראות לעולם כי העוסק בתורה לא יחסר לחמו: מנין שלא ישן. ה"פ מאחר דכתיב ויהי שם עם ה' מ' יום ומ' לילה א"כ לא היה שינה נפני מבם כל המ' יום ומ' לילה ולמה לא היה ישן באמת. ומנין הוא כמו מה ראה. ואף שאין צריך שינה בעולם העליון מ"מ היה לו ג"כ לעשות דוגמת שינה לגוף קצת ג"כ (תו"ג): לתיסומן כתב המוסיף הערוך לפי דעתי צ"ל לתיסווחן. ו יכוהו פקיד על האוצרות: מדוד לך דינרי זהב. וקבע לו זמן עד מתי ימדוד לו. ולפיכך לא רצה לאכול ולישן: מודד התורה לפי שדית במדה נתנו כדלקמן בויק"ר פ' ע"ו אתא שפיר דקאמר מודד התורה: שכח ולא אכל נראה דצ"ל שמח ולא אכל. דוגמת המשל: התחיל אומר טוב לי כי עניתי. שבשכתו היה לי טובה למען אלמד חקיך היינו תורה שבכתב ש"ב כה. וגם טובה אחרת דהיינו כל תורה שבע"פ וזהו שאמר טוב לי

ומדרש ואגדות ותלמוד יהיה על פה כיון שידע משה התחיל אומר (תהלים קיט) טוב לי כי עניתי וגו' טוב לי תורת פיך: (יג) ד"א ^יג^ מנין היה משה יודע כמה ימים עשה. כתיב ויהי שם עם ה' ארבעים יום וארבעים לילה. ומנין שאין למעלה לילה שנא' (שם קלט) גם חשך לא יחשיך ממך ולילה כיום יאיר כחשכה כאורה. ומנין היה יודע שנא' (דברים י) ואנכי עמדתי בהר כימים הראשונים וכתיב ואשב בהר אמור מעתה בשעה שמדבר עמו היה עומד ובשעה שמסתלק הימנו היה יושב ושונה מה שלמד נמצא מקיים ואנכי עמדתי בהר ואשב בהר. בשעה שהיה מדבר עמו היה יודע שהוא יום ובשעה שהיה אומר לו למוד תורתך היה יודע שהוא לילה וכן דוד ה"א (תהלים יט) יום ליום יביע אומר: (יד) ד"א כתב לך. כל הצדיקים באו באומניות על הקב"ה באברהם כתיב (שיר ז) מה יפו פעמיך בנעלים וגו' מעשה ידי אמן בא באומניות (בראשית יח) ויגש אברהם וגו'. וכן דוד אומר (תהלים לב) חטאתי אודיעך וגו'. בתהלה עשה אותו חטא א' ועון א' ולבסוף אמר (שם) ואתה נשאת עון חטאתי סלה. וכן משה קטרג על ישראל שנאמר אנה חטא העם הזה חטאה גדולה כשראו מלאכי הבלה שהוא מקטרג אותן אמרו לא יהיה לנו עסק לקטרג כל ימים שזה מקטרג יפלו ביד זה. שלא יעמדו אבותיהם עלינו למה קטרגם את בנינו. נסתלקו מלאכי הבלה. כשראה משה שנסתלקו אמר להקב"ה ועתה אם תשא חטאתם. אמר לפני הקב"ה כל התורה שנתת לי היא. וידבר י"י אל משה לאמר דבר אל ב"י. צו את ב"י. אמור אל ב"י אם הם כלים מה אני עושה בתורתך. לכך אמר אם אין מחני נא מספרך. ד"א אמר משה לפני הקב"ה למה אהה כועס עליהם לא על שעשו ע"ז לא צויתים. א"ל הקב"ה בדבור שני לא אמרתי לא יהיה לך. אמר לפניו לא צוית אותם לי צוית. שמא אמרת להם לא יהיה לכם. לי צוית אם עשיתי ע"ז מחני נא מספרך. כשראה הקב"ה שנותן נפשו עליהם אמר בשבילך אני נותן להם את התורה שנא' כתב לך את הדברים האלה: (טו) ד"א כתב לך. התחילו מלה"ש אומרים לפני הקב"ה אתה נותן רשות למשה שיכתוב מה שהוא מבקש שיאמר לישראל אני נתתי לכם את התורה אני הוא שכתבתי ונתתי לכם. אמר להם הקב"ה ח"ו שמשה עושה את הדבר הזה. ואפי' עושה נאמן הוא שנאמר (במדבר יב) לא כן עבדי משה בכל ביתי נאמן הוא:

סדר ויקהל

פרשה מח (א) ויקהל וגו' ראו קרא ה' בשם בצלאל. הה"ד (קהלת ז) טוב שם משמן טוב.

כמה הולך שמן טוב מקיטון לטרקלין ושם טוב הולך מסוף העולם ועד סופו שנא' (דה"א יד) ויצא שם דוד בכל הארצות. שמן טוב נופל על המת והוא מבאיש שנא' (קהלת י) זבובי מות יבאיש יביע שמן רוקח. שם טוב נופל על המת ואינו מבאיש שנא' (מ"ב ד) ויעל וישכב על הילד וגו'. (קהלת ז) ויום המות מיום הולדו יום מיתתו של אדם גדול מיום לידתו. למה שביום שנולד בו אין אדם יודע מה מעשיו. אבל כשמת מודיע מעשיו לבריות. הוי ויום המות מיום הולדו. א"ר לוי משל לשתי ספינות שהיו פורשות לים הגדול אחת יוצאת מן הלמין ואחת נכנסת ללמין. זו שיוצאת היו הכל שמחין בה זו שנכנסת לא היו הכל שמחין בה. פקח אחד היה שם אמר הלופי הדברים אני רואה כאן זו שהיא יוצאת מן הלמין לא היו הכל צריכין לשמוח בה שאינן יודעין באיזה פרק היא עומדת ומה ימים מזדווגין לה ומה רוחות מזדווגות לה. וזו שנכנסת ללמין היו הכל צריכין לשמוח לפי שהם יודעים שנכנסת בשלום ויצאה בשלום מן הים כך אדם נולד מונין לו למיתה מת מונין לו לחיים. ועליו אמר שלמה ויום המות מיום הולדו. טוב שם משמן טוב. טוב היה שמותן של חנניה מישאל ועזריה משמן המשחה שנמשחו נדב ואביהוא. למה שאלו נכנסו להקריב ויצאו שרופין ואלו נכנסו לכבשן האש ויצאו בשלום הוי טוב שם משמן טוב. ^ב^ ד"א טוב שם משמן טוב. טוב היה שמו של בצלאל משמן הטוב למה שפרסמו הכתוב שנא' (שמות לה) ראו קרא ה' בשם בצלאל:

(ב) ד"א ראו קרא ה' בשם. הה"ד (ישעיה מ) ואל מי תדמיוני ואשוה. ^ג^ ב"ו אם מהלך באפלה ובא אדם והדליק לו את הנר אינו צריך להחזיק לו טובה. אבל הבריות ישינים ואני מעלה להם את האורה ואינן צריכין להחזיק לי טובה הוי ואל מי תדמיוני ואשוה. ד"א ואל מי תדמיוני ואשוה אם כן יאמר קדוש (שם) שאו מרום עיניכם וראו מי ברא אלה. בזכות מי נבראו אלה תולדות השמים והארץ ובזכות מי הם עומדים בזכות (שמות א) אלה שמות בני ישראל. ואלה בזכות מי הם עומדים בזכות (דברים ד) אלה העדות

יד יוסף סו סנהדרין כ"א. שוח"ט מזמור י"ט: פרשה מח א קה"ר פ"ו. תנחומא כ'. אע"ס ד' לא. וילקוט קהלת: ב ילקוט ס"ו: ג תנחומא ס"ו. ילקוט ישעיה רמז ס"ו:

ענף יוסף

(ד) בילקוט מבלי [פסוק והקם בעוד לילה]: (טו) [אפי' עושה נאמן הוא] יבואר ע"פ דאיתא ליקון א"א ובילקוט נכעלותך דמש"כ בכל ביתי נאמן הוא לבזן גיגר בעבלו גוזר על כל חכמים ומדע עד שידע תכ שהיה ומה שעתיד להיות ע"ש בילקוט וז"ש אפילו עושה נאמן כלומר שאין קפידא כדבר נאמר ככר טעדתי אניו בתורה שהוא נאמן ביה ונזכר על כל גנזי חכמה רוה"ק ומאילא ככר נודע מן ככתב שבכל מאה ס' מן החכמה העליונה (נזה"ק): מסו

מתנות כהונה

לכתבו לא נווי: כיון שידע משה. שמתוסף לו על הדברים הראשונים: למוד תורתך. כלו' על התורה שכבר למדתך שכבר נקראת תורתך: יביע אומר. וסיפיה דקרא ולילה ללילה יחוה דעת. שבלילה יחוה ויכוק דעתו להרגילה הטיב על מתכונתה וע' מזה בזוה"ס מזמור י"ט: לי צוית. עי' עוד לעיל פרשה מ"ג: כתב לך וגו'. לך פירוש בשבילך וכדלעיל מקיטון. חדר קטן לפנים מן הטרקלין בו יושב המלך ומבתשם בשמן ערב וכמד' קהלת יש תוספת וע"ש: הלמין. חוף הים נקרא למין מקום שהספינות פורצות בו ליס: ומה ימים. איך יהיה הימים אם בהשקט בלי נחשולים או בנחשולים ובמדרש קהלה גרס כמה ימים וכמה רוחות: מונין לו למיתה. מונין כמה שנים היה משנולד ושנתקרב ליום המיתה ומכשמת מונין כמה שנים הוא שמת ושנתקרב ליום התחיה לעה"ב וע' לקמן במדרש קהלה הגיר' יותר ארוכה. א"ב יאמר קדוש. ס"כ מאחר שאין לו דמיון יאמר האומר בע"כ קדוש הוא אלהינו: בזכות מי כו'. וה"ק קרא מי ברא הכל זכות אלה: ואלה בזכות מי ואלה שמות ב"י ואלה בזכות מי כו'

עץ יוסף

לי תורת פיך היינו תורה שבע"פ. ומפני שהודיע למשה רבינו כמו שנותנין לו דברי זהב למדוד שמתענה שלא להפסיק כמש"ל הנ"ל. לכן אמר מאלפי זהב וכסף: (יג) כתיב ויהי שם עם ה' מ' יום ומ' לילה מנין היה משה יודע כמה ימים עשה ומנין שאין למעלה לילה. כנ"ל (יפ"ת) ונ"ל מדכתיב כפל שם ועם ה' משמע דאתא לומר שאף כשהיה עם ה' ואין שם הפרש בזמן היום והלילה ידע משה במ' היום ובמ' הלילה להכי קשה ליה מנין היה יודע שם: ואנכי עמדתי בהר ט' כנ"ל וה"פ מכיון דקראי סתרן אהדדי דהד כתיב עמדתי והד כתיב ואשב. צריכין אנו לומר שהעמידה היתה כשהקב"ה מדבר עמו מפני כבודו. והישיבה כשהקב"ה היה מסתלק ממנו והיה יושב ושונה לעצמו. ומכיון דבעינן למימר שלא היה בכל המ' יום ולילה לפני ה' כפשטיה דויהי שם עם ה' מ' יום ומ' לילה. אלא שבתוך זה הזמן מקצתו היה ה' מסתלק ממנו ונשאר שונה משנתו לבדו. ומ"ש ויהי שם עם ה' מ' יום ומ' לילה פירושו היותו למעלה במהנה שכינה. א"כ נאמר מסברא שבשעה שהיה ה' מדבר עמו היה יודע שהוא יום. שכן הוא דרך הלימוד שביום שהלמיד לומד לפני רבו ועמו. ובלילה הוא מתבודד להגות בגרסתו לבדו שהוא זמן העיון והחזרה במה ששמע מרבו ביום: וכן דוד ה"א יום ליום יביע אומר ולילה ללילה יחוה דעת שלימוד דכל יום ביומו הגיד האומר. והוא הרב להלמיד וכדלעיל שדרך הרב ללמד לתלמידיו ביום. ולילה ללילה יחוה דעת שבלילה יחוה ויכון דעתו להרגיל הטיב על מתכונתה (מה"כ): (יד) כל הצדיקים באו באומניות. פי' במחשבת חכמה כמעשה אומן בכלי. שאינם הורסים לתבוע מיד שהאדם אלא מתחילים מעט מעט כענין ויגש אברהם. שבתחלה שאל על המשים לדיקים. ושוב אמר אולי יחסרון וגו' והיה פוחת והולך. וכן ענין דוד דבסמוך. ודברו חכמינו בזה על דרך מנהג העולם. ועל דרשות כאלו כבר ההגלל באמרם מקרא אני דורש: באו באומניות ויגש אברהם. ל' המקרא מה יפו פעמיך בנעלים בת נדיב וגו' מעשה ידי אמן. ודרשו הז"ל מקרא זה על אברהם. ונדיב הוא אברהם ואמר מעשה ידי אמן הוא אברהם על שם האומניות: בתהלה עשה אותו חטא אחר ועון אחד. ר"ל בתחלה לא ביקש אלא על חטא א' ועון א'. ולבסוף אמר ואתה נשאת עון חטאתי סלה ספי' בכל פעם שאחטא תמחול לי: וכן משה כו' ר"ל שכוונת מרע"ה היה תחלה לומר יודה אני שחטא העם הזה חטאה גדולה ומ"מ מבקש אני לסליך עליהם. והמקטריגים חשבו דבריו לקטרוג שאמר שהוא מודה שחטאו חטאה גדולה וע"כ הינו מבקש סליחה כאילו מודה שאינם ראוים לסליחה הרי הוא כאילו מקטרג. וע"כ נסתלקו המקטרגים. כשראה משה שנסלקו אמר להקב"ה ועתה אם תשא חטאתם. פי' ועתה נסתלקו המקטריגים מלפני נבי לומר אם תשא חטאתם וגו': אבל קודם זה ירא לבקש כפרה עליהם מפני המקטריגים. וזהו אומנותו של משה בהעריס ונתחכם איך ישיג מבוקשו בכפרת חטא ישראל: כל התורה שנתת לי. היא (כתובה כן) וידבר ה' כו': מה אני עושה בתורתך. דהא"נ דקאמר ואעשה אותך לגוי גדול ובניו היו יכולים לקיים את התורה. מ"מ מדלא קאמר דבר אל בניך משמע לאחרים: לא צויתים ואע"ג דעברים משבע מצות בני נח. י"ל לפי שאמר לו הקב"ה סרו מהר מן הדרך אשר צויתים דמשמע דלא בא ליפרע אלא על מה שצוה להם עתה. על זה דקדק משה ללמד עליהם זכות שלא נוה להם רק לו לכן אין יכול להענישם. שנותן נפשו עליהם לפי שהיה כמקטרג כנגד ה' וקרוב שיענש מה' קאמר שמסר נפשו עליהם: בשבילך שאמר מחני הפך כל כך בשובתך אני נותן להם התורה כרצונך: שנא' כתב לך פי' בשבילך ובזכותך:

סדר ויקהל

פרשה מח

(א) הה"ד טוב שם משמן טוב דהפסוק בסוף הס' לענין בצלאל. שפרסם ה' שמו ברבים: מקיטון חדר קטן לפנים מן הטרקלין שהוא חדר גדול: גדול מיום לידתו. גדול בהטיבות ומעלה מיום הלידה שלא נודע עדנו ואפשר שיהיה רע. ובא ר' לוי ומפרש זה ע"פ משל: הלמין פי' בל"י חוף הים ומושב הספינות (מוסף הערוך): זו שיוצאת מן הלמין לים: זו שנכנסה מן הים ללמין: ומה ימים איך יהיו הימים אם בהשקט בלי נחשולים או בנחשולים: כך אדם נולד מונין לו למיתה שבולדי הילודים למות והוא בספק שירשע ובמותו יהיה נאבד. וכשמת בשם טוב מונין לו לחיי העוה"ב. לכן גדול יום המיתה בהטיבות ומעלה מיום הלידה: ועליו אמר שלמה ויום המות מיום הולדו. ר"ל שיום המות מיום הולדו קאי על רישא דקרא אשעל שם טוב שבזה טוב יום המות מיום הולדו: טוב היה שמותן של חנ"ע כו'. לזה הפירוש הדמותה זה לזה בכניסתם במקום סכנה וקאמר שזה נכהכן וזה ניצל: משמן המשחה שנמשחו נדב ואביהוא. הכוונה שע"י השמן המשחה יתקדש הנפש בקדושה אלהית כמו שהיו הכהנים המשוחים. אך זה אינו בערך השם הטוב שהוא טובה עלמית שהאדם מתקדש בעצמו. ולקה ניורו נדב ואביהוא שנמשחו ונתקדשו בשמן המשחה. אך לא מהרו בקדושתם. והמע"ע שלא נמשחו רק בהלכו על קידוש השם ולכן יצאו בשלום: למה שפרסמו הכתוב שנא' כו'. כי אין הכוונה בשם טוב הגופני בזה כאן. כי אם הכבוד הנפשי שזהו השם האמתי שנקרא בשם להורות על תכונתו הנפשית. וז"ש שנא' ראו קרא ה' בשם בצלאל ששמו זה מורה על תכונת נפשו בצלאל בצל אל: (ב) הה"ד ואל מי תדמיוני כו'. וסוף המקרא שאו מרום וגו' לכולם בשם יקרא וכמו שמסיים ומנין אף למנין שנא' ראו קרא וגו': ב"ו אם מהלך באפילה כו'. כלו' שגם ב"א נומלין חסד זע"ז ומדליק לו הנר למהלך באפילה כמו שאני מעלה את האורה לישנים על מטותיהם. מ"מ אינם בשווי ממש. שבן אדם מצפה לתשלום גמול אף על טובה מועטת כזו וכ"ש שצריכין להחזיק לי טובה שאני מעלה להם האור בעודם ישנים מבלי שיצטערו כלל. וזש"ה שאו מרום עיניכם וראו מי ברא אלה המוציא במספר צבאם דקאי על המאורות והכוכבים. ומ"מ איני רוצה שתחזיקו לי טובה בעד זה. וזה שמסיים אבל הבריות כו' שר"ל אבל אני טבה לכם טובה והנאה יותר מב"ו שהבריות ישנים כו'. ומ"מ איני מבקש מכם החזקת טובה. אבל הא"מ גורם כך הבריות כו': הוי ואל מי תדמיוני ואשוה. פי' אלא ואשוה הוא מענין תועלת והנאה (כמו ולמלך אין שוה להניחם) וכך אמר ואל מי תדמיוני בטובתי שאני עשה לכם תמיד שאשוה גם אני עמכם כלו' שתעשו לי ג"כ נגד זה תועלת והנאה. כי איני צריך לטובתכם כלל באמת. ומה תיתנו לי שאני מקור כל טובות שבעולם: ד"א ואל מי תדמיוני ואשוה א"כ יאמר קדוש כו'. מבואר במתנות כהונה פירושו א"כ שוכל ס' להשתמש אלי לה יפה ההם תופרים עמד

העדות והחקים והמשפטים . ר כתיב (ישעיה מ) המוציא במספר צבאם לכלם בשם יקרא . וכתוב אחד אומר (תהלים קמז) לכלם שמות יקרא כיצד יתקיימו שני כתובין אלו . אלא כשהקב"ה מבקש לקרותם כאחד הוא קורא לכלם שם אחד . וכשהוא קורא לכל אחד ואחד בשמו הוא קורא אותו מיכאל גבריאל לכך נאמר לכלם שמות יקרא . אין לי אלא למעלן מנין אף למטן שנא' ראו קרא ה' בשם בצלאל : (ג) ד"א ראו קרא ה' . ה מדברין ומניהין ואתו אהליאב בן אחיסמך וגו' . שבח לו שבח לאביו שבח למשפחתו שבח לשבט שיצא ממנו . ומדברין ומשתקים (ויקרא כד) ושם אמו שלומית בת דברי למטה דן גנאי לה ולאביה ולמשפחתה ולשבט שיצתה ממנו . מדברין ומניהין (במדבר ג) פקד את בני לוי . מדברין ומשתקים (יהושע ז) עכן בן כרמי בן זבדי בן זרח למטה יהודה גנאי לו גנאי לאביו ולמשפחתו גנאי לשבט שיצא ממנו : (ד) ד"א ראו קרא ה' בשם בצלאל בן אורי בן חור . מה ראה להזכיר כאן חור אלא בשעה שבקשו ישראל לעבוד ע"ז נתן נפשו על הקב"ה ולא הניחן עמדו והרגוהו א"ל הקב"ה חייך שאני פורע לך . משל למלך שמרדו עליו לגיונותיו עמד שר הצבא שלו ונלחם עמהם א"ל על המלך אתם מורדים . עמדו והרגו אותו . אמר המלך אילו ממון נתן לי לא הייתי צריך לפרוע לו . עאכ"ו שנפשו נתן עלי . מה אני עושה לו אלא כל בנים שיצאו ממנו אני מעמידם דוכסים ואפרכים . כך בשעה שעשו ישראל העגל עמד חור ונתן נפשו על הקב"ה א"ל חייך כל בנים היוצאים ממך אני מגדלם שם טוב בעולם שנא' ראו קרא בשם בצלאל וגו' : (ה) וימלא אותו רוח אלהים . י ולא זה בלבד אלא כל מי שנתעסק במלאכת המשכן נתן בו הקב"ה חכמה ובינה ודעת שנא' (שמות לו) ויעשו כל חכם לב . ולא בבני אדם אלא אפי' בבהמה ובחיה שנא' (שם) חכמה ותבונה בהמה בהמה כתיב שנתנה חכמה באדם ובבהמה . ולא נתפרסם מכולם אלא בצלאל הוי ראו קרא ה' בשם בצלאל . וכל השבח הזה מנין לו משבט יהודה . ומהיכן זכה לכל החכמה הזאת . בזכות מרים שנאמר (שם א) ויעש להם בתים ומה היו הבתים בית הכהונה ובית המלכות . יוכבד נטלה כהונה ומלכות אהרן כהן גדול משה מלך שנא' (דברים לג) ויהי בישורון מלך . ומרים נטלה חכמה שהעמידה בצלאל ויצא ממנו דוד שהיה מלך שנאמר (ד"ה א ב) ותלד לו (אפרת) את חור וכתיב (ש"א יז) ודוד בן איש אפרתי . שבא מן מרים שנקראת אפרת :

(ו) בג' דברים ז הללו נברא העולם שנא' (משלי ג) ה' בחכמה יסד ארץ כונן שמים בתבונה (שם) בדעתו תהומות נבקעו . ובג' דברים הללו נעשה המשכן שנא' ואמלא אותו רוח אלהים בחכמה בתבונה ובדעת . ובג' דברים הללו נבנה ביה"מ שנא' (מ"א ז) בן אשה אלמנה הוא ממטה נפתלי וימלא את החכמה את התבונה ואת הדעת . וכן כשיעמוד הקב"ה לבנותו לע"ל בג' דברים הללו נבנה שנא' (משלי כד) בחכמה יבנה בית ובתבונה יתכונן וכתיב (שם) ובדעת חדרים ימלאו . ד"א ואמלא אותו . כל החכמה הזו מנין מן הקב"ה רוח אלהים . וכן אתה מוצא ביהושע שהוא בא מיוסף ומה כתיב בו (דברים לד) ויהושע בן נון מלא רוח חכמה . וכן אתה מוצא בעתניאל בן קנז שבא מיהודה מה כתיב בו (שופטים ג) ותהי עליו רוח ה' . וכל הנסים שנעשו להם בזכות הברכה שברך משה את השבטים שנאמר (דברים לג) וזאת ליהודה ויאמר בשעה שנכנסים בצרה (שם) ועזר מצריו תהיה . ד"א שמע ה' קול יהודה שנתן בו רוח"ק לגדולה ומתגבר בה . א"ר תנינא הה"ד (איוב לב) אכן רוח היא באנוש . וכל הבינה שהיתה בבצלאל משל שדי היא הוי ואמלא אותו רוח אלהים . בחכמה שהיה חכם בתורה . ובתבונה שהיה מבין בהלכה . ובדעת שהיה מלא דעת בתלמוד . אמר הקב"ה לישראל בעוה"ז היתה רוחי נותנת בכם חכמה אבל לע"ל רוחי מחיה אתכם שנא' (יחזקאל לז) ונתתי רוחי בכם וחייתם : (ז) ד"א ראו קרא ה' בשם הה"ד (ישעיה נד) הנה אנכי בראתי חרש . זה בצלאל . נופח באש פחם חטאו ישראל באש שנא' (שמות לב) ואשליכהו באש ויצא העגל הזה . בא בצלאל ורפא את המכה . משל לתלמידו של רופא שנתן רטייה על מכה אחת ונתרפאת . והיו מקלסין אותו . א"ל רבו קלסו לי שלמדתיו כך היו הכל אומרים בצלאל בחכמתו ובתבונתו עשה את המשכן . אמר הקדוש ברוך הוא אני הוא שבראתיו ולמדתיו . שנאמר הנה אנכי בראתי חרש לפיכך אמר משה ראו קרא ה' בשם . דבר אחר ראו קרא ה' בשם בצלאל הה"ד (הושע יד) ארפא משובתם אוהבם נדבה . מה כתיב למעלה הביאו ב"י נדבה לה' ואח"כ ראו קרא ה' בשם בצלאל . אלא כשעשו העגל אמר הקב"ה למשה ועתה הניחה לי וגו' א"ל בחזק אותן שיעשו את המשכן . מה כתיב באותה קלקלה פרקו נזמי הזהב .

ומה

יד יוסף ד תנחומא ס"ז . במדב"ר פ' י"ח . ילקוט ישעיה רמז ש"י : ה ויקרא פ' ל"ב . ילקוט ס"ז . תנחומא ס"ז . ילקוט ס"ז . תנ"ח פ"א : ו תנחומא ס"ז . ילקוט ס"ז : ז תנחומא ס"ז . פדר"א ג"ג . שוח"ט . מגילה י"ב . ילקוט ס"ז . חגיגה י"ב :

מתנות כהונה

כו' : מדברין ומניהין . לפעמים מזכירין את האדם והוא נחת רוח לו שאומרים ינוח בשלום על משכבותיו ולכל הוא לכל בני משפחתו ובמד' שמואל גרס מדברין ומשבחין וע' לקמן סוף פר' [illegible] : מדברין ומשתקין . לפעמים מזכיר הכתוב את האדם ואומרים עליו ימח שמו ומשפחתו [illegible] : דוכסים כו' . פירוש שרים חשובים : והרגוהו ע"ל פ' מ"א : ולא זה בלבד . לא בצלאל לבד נתמלא רוח אלהים : בהמה . בבהמה כתיב : שנקראת אפרת . ככתוב בד"ה א' ב' והבאתיו למעלה פ' מ' : רוח חכמה . כלו' החכמה באה לו מן רוח אלהים וכדלקמן : רוח היא באנוש . סיפיה דקרא ונשמת שדי תבינם : ואשליכהו באש . ונסמכתו כדלעיל פ' מ"ב חבו סתם : ורפא את המכה . סיפיה דקרא ולמי נגלתה [illegible] לכך זכו בצלאל שרפא אותם והכל

עץ יוסף

[illegible] כן ס"ל הכל הם אין נהם מועיל ע"ש (הרד"ל) : בזכות מי נבראו אלה כו' ובזכות מי הם עומדים . פי' אף אחר שנבראו בזכות מה . וצריך נ"ל בזה"כ הסוף ק"מ בסי' ח' ע"ש : בזכות אלה פמוס כ"י ולפ"ז יהיה מלת בזכות אלה במות כו' . והו מסובב על מכות מי נבראו אלה תולדות השמים והארץ . ואחר ואלה בזכות מי הם עומדים פי' בזכות מה יש לעולם מעמד וקיום . בזכות העדות והחקים והמשפטים שאלולי המשפט לא היה איש את רעהו חיים בלעו . ומלך במשפט יעמיד ארץ . ונראה שצ"ל אמת שלמיהו מקיים העולם כדקתני הסוף בסי' הנ"ל (מ"נ) : לכולם בשם יקרא . משמע לכולם בבת אחת קאמר : מבקש לקרותם כא' פי' שימנהו כלם כאחד לפניו . וה"ט מה שימנה כלם יחד במנין כ' . או יקרא כלם בשם המשותף לכולם . כאילו תאמר כוכבים או שמים או מלאכים וכיוצא . אבל כשהוא קורא לכ"א בשמו היינו להודיע לפועל כחו ולפי מה שנכון לו בהשפעת ביאורי מנה שאין לך דבר שאין לו מזל למעלה . או קורא לכ"א בשמו המיוחד : מיכאל וגבריאל לדוגמא בעלמא נקטינהו : אין לי אלא למעלן . כלו' מן הסתם אין לומר אלא שהקב"ה יחד וקרא שם לכ"א על עבודתו אלא בנמצאים העליונים שכ"א יש לו כח מיוחד על דבר מה מולתו . אבל בנמצא שכח כאנשים דמיין אהדדי לא הוה מסתבר שהקב"ה מיוחד להם מיוחד מולתו למצות הכר . כמו שהיה בבצלאל שהסקיעו הקב"ה מתחלה לכך כדלעיל . להכי ראו קרא ה' בשם : (ג) מדברין ומניהין המד' מוסיף שהספרים לא נכתב כי גם לאבותיו ולמשפחתו : ואתו אהליאב בן אחיסמך וגו למטה דן . דמה צורך לומר למטה דן דהא לא אשכחן אהליאב בן אחיסמך אחר . אלא מזכיר שבטו לומר שהוא שבח גם לשבטו כדמפרש . ומכיון דדרשינן הזכרת שבטו לשבח דרשי' נמי הזכרת האב בשבח ומשתקין פי' יש שמזכירים אותם לקללה ואומרים ימחה עצמותיהם . והיינו דעונשם מזכירים אותם ואת אבותיהם כדמפרש : למטה דן דמה צורך לומר למטה דן דהא לא אשכחן שלומית בת דברי אחרת . אלא מזכיר שבטה לומר שהוא גנאי לשבטה . ומכיון דדרשינן נמי הזכרת האב ג"כ לגנאי : גנאי לה שסיבה זנות כדלקמן ויק"ר פ' ל"ב . ופסי' למ"ד שמוסעה היתה . מ"מ הוא זלזול לה : ולאביה ולמשפחתה ולשבטה כמו למשפחה במקרא . מכיון דילפינן גנאי לשבטה שהוא יותר רחוק כ"ש למשפחה : מדברין ומניהין פקד את בני לוי . ודייק מסיפא דקרא לבית אבותם למשפחותם . ומשמע שמנין של בני לוי שנמנין בשלמן על פיהו לגיון של מלך כדאי' במד' לבית אבותם ולמשפחותיהם . ודייק מדאמר לבית אבותם למשפחותם ולמה לא נאמר לבית אבותם כדנקיט גבי ישראל . אלא מהודתא כדפרשינן (מ"נ) : (ד) מה ראה להזכיר כאן חור . כלו' בשלמא מה שמזכיר בס' כי מפאת רוב קראהו בשם בצלאל בן אורי כנון חור לא קפה מידי . משום די"ל דהיו בין ב"י אנשים אחרים שנקראו ג"כ בשם בצלאל בן אורי . ולע"ד אם לא היה מפלגו עד זקנו לא היה יודע משה באיזה בצלאל מדבר . אבל כאן במאמר משה לישראל קשה למה היה צריך לפלגו וכי לא היה יכול להראות לישראל כי יאמר זה (מ"נ) : נתן נפשו כדלעיל פ' מ"א : דוכסין כל' רומיי שר צבא . ואופרכים בל' יוני שר פלכים : וכל בנים שיוצאים ממך . היינו בצלאל וכל מלכי בית דוד דמחור קאתי : שנא' ראו קרא ה' בשם בצלאל . דכיון דכל שנתעסק במלאכת המשכן ניתן בו חכמה ובינה כדבסמוך ולא בא זה כתוב אלא בצלאל ונעשה משום זכות חור . ולא ס"ל כמ"ד בסמוך וכל שכבה זה מנין לו משבט יהודה : (ה) ולא זה בלבד לא בצלאל בלבד נתמלא רוח אלהים : שנא' ויעשו כל חכם לב בעושי המלאכה . נ"ל וכל איש חכם לב אשר נתן ה' חכמה ותבונה בהמה כו' מבעיים סמלגם חכמה ותבונה בבהמה כו' : בהמה כתיב ומלת באדם דקשיא בהמה ובהמה וחיה בכלל בהמה . ויתכן דבהמה ממש ותיה לאו דוקא אלא כלו' כ"א ליקטים מחכמה כבהמה . וכדמשה בס"ל מן הבהמה אלו ב"א הדומים לבהמה . וה"ט שאמר' מי שלא היה בו שום דעת . ע"י שהתעסק לעשות במלאכה ניתנה בו חכמה : ולא נתפרסם מכולם קושיא הוא . כלו' למה לא נתפרסם מכל חכם לב אלא בצלאל (ואע"צ דאף אהליאב נתפרסם במו לא כתיב ביהרלו קרא ה' בשם כמ"ש אלא בצלאל) ותמי דכל המבה הזה לבצלאל על שהיה משבט יהודה . ודייק מדכתיב למטה יהודה . ואף שהזכיר ג"כ אהליאב בן אחיסמך למטה דן . י"ל דאהליאב דלא הוה יהגו מסדר שלדותיו שלישי שבט הוא הוצרך לפרסם שמו ושם שבטו . אבל בצלאל שהוצרך הכתוב לגלם אותו להזכיר שמו ושם אביו ושם זקנו . ממילא ידעינן שהוא משבט יהודה כמ"ש בד"ה . אלא להורות בא שבשביל יהודה זכה לכל השבח הזה : ומהיכן זכה לכל החכמ' הזאת . דלא ס"ל פירש' בשביל היות משבט יהודה רק שבכנת שנתפרסם יותר מאחר החכמים כי זה בבצלאל ידוע אחיך שהיה מפואר ומסוגל מכלם . אבל לא לזכות לחכמה כל כך גדולה יותר מחבריו דהיינו שנא' בו ואמלא אותו מה שלא נא' באחרים : שנא' ויעש להם בתים ויוכבד ומרים מיירי כמ"ד שהם הם המילדות כדלעיל פ"א : שנא' ותלד לו אפרת את חור . ואפרת היא מרים כדלעיל פ"א : (ו) בג' דברים הללו כו' יתורא דג' של בחכמה בתבונה ובדעת קדייק : כל החכמה הזו מנין מן הקב"ה . שנא' ואמלא אותו רוח אלהים הוא רוח"ק וע"י רוח"ק מלא חכמה ותבונה ודעת : וכן אתה מוצא ביהושע . טעם שזכה משבט יוסף אשר היה מסוגל בחכמה כאומרו כי בן זקונים הוא לו . אמר בו מלא רוח חכמה שכל חכמתו נעשה מה שמסמך משה את ידו עליו : וכן אתה מוצא בעתניאל . עם שהיה משבט יהודה ובזכותו נעזרו מצריהם עכ"ז אמר בו ותהי עליו רוח ה' לומר שהרצון האלהי היה בו ולא זולת : בשעה שנכנסים בצרה ועזר מצריו תהיה . ר"ל כשיהיו נכנסין לצרה תהא מגני להם לעזור אותם מצריהם כמו שנא' ועזר מצריו תהיה : שנתן בו רוח"ק שהיתה קול מרמז על רוח"ק כמו שדרשו חז"ל על פסוק כל אשר תאמר אליך שרה שמע בקולה לקול רוח"ק שבה : אמר ר' תנינא כו' שלא היתה החכמה בבצלאל מפני קדימת חכמתו אליה מעצמו . ח"ש אכן רוח היא באנוש וגו' : ובדעת שהיה מלא דעת בתלמוד . ובדעת נימסריה בתלמוד : (ז) הה"ד הנה אנכי בראתי חרש . דהכוונה שברא את בצלאל והסקיעו מתחלה למלאכת המשכן . ופי' נופח באש פחם במה שסילק את העגל שנעשה באש . כלו' שהעבירו כנופח בגחלת שמתפוגגים ונרחים אחר וחוזר נקלט כן העביר הוא את העגל שהיה כאש ומגרה מדון בין ישראל להקב"ה : בא בצלאל ורפא את המכה . דכוונה לפי במעשה המשכן לכרות שהשרת ה' בעולם הפסל . וכן ידעו מתן העגל שהיה להקטוקים בהשגחה הפרטית ולכן היו מבקשים מכוון לכם : כך היו הכל אומרים בצלאל בחכמתו כו' ר"ל שהיו סוברים שחכמת בצלאל בחכמת האנשים כמלאכים המוטבעים בלמוד והרגל . ולכן שהוצרך שבמרהו וינשו הענין מה שהגיע . והודיעם ה' שחכמתו מיוחדת מאתו ית' ושהסקיעו מתחלה לכך והושפע בו חכמה מיוחדת שאינה בחק טבע אנושי . ולכן אמר אני הוא שבראתיו שמעת שנבראו בראו בענין מיוחד מאשר האנשים . לכן אין נכנתי לבצלאל בזה שאין זה מושג מינינו . וכן אמר בסי' שקודם כל החכמה הזו מן הקב"ה : הה"ד ארפא משובתם מיימי סמך מארפא משובתם שהיה פירושו ארפא משובה ההוא שהעגל מלבם ע"י נדבה שהתנדבו למשכן : ואח"כ ראו קרא ה' לאו קושיא הוא דהיה לו לקדים מאמר ראו קרא ה' לנדבתם כנדבה . ומיד כשאמר על ישראל על מלאכת המשכן היכף הל"ל ראו קרא ה' שהיה אמן ממונה על המלאכה וכל מבית מרומהו ימשכו לידו . ועל זה תמצא שהנושא בנדבה רשאה לענין העגל לכן אמר חומה אחר שנאמר ראו קרא ה' בשרוהו עד' שמקום מכונה

ומה הביאו נזמים. וכשעשו המשכן עשו אותו נדבה ומה כתיב כל נדיב לב הביאו חח ונזם טבעת וכומז. בנזמים חטאו ובנזמים נתרצה להם. ורוה"ק צוותה ע"י הושע (כה ג) והיה במקום אשר יאמר להם לא עמי אתם יאמר להם בני אל חי. אמר משה לפני הקב"ה כתבת (שמות כה) כי ינגוף איש שור או שה וטבחו או מכרו המשה בקר ישלם תחת השור הרי הביאו ה' חח ונזם טבעת עגיל וכומז:

פרשה מט

(א) ויעשו כל חכם לב א ה"ד יוכלו לכבות את האהבה מים רבים לא (שיר ח) מים רבים אלו העכו"ם שנא' (תהלים יח) כחמות מים יהטיון. ואם מתבטנין כל העכו"ם לבטל את האהבה שבין הקב"ה לישראל אינם יכולין. הוי מים רבים לא יוכלו לכבות את האהבה שנא' (מלאכי ג) ואוהב את יעקב. ונהרות לא ישטפוה אלו המלכיות שנאמר (ישעיה ח) את מי הנהר העצומים והרבים את מלך אשור. (שיר ח) אם יתן איש את כל הון ביתו באהבה בוז יבוזו לו. אבל בני עשו לי מקדש של יריעות וירדתי ושכנתי בתוכם שנא' (שמות כה) ולא יכול משה לבא אל אהל מועד וכבוד ה' מלא את המשכן: (ב) ד"א כל הכם לב ה"ד (שיר ח) שחורה אני ונאוה ג אם שחורה למה נאוה וכי יש שחורה נאוה. אלא אמרה כנ"י שחורה אני במעשי ונאוה אני במעשה אבותי. שחורה אני במצרים ונאוה אני באמרי בסיני (שמות כד) כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע. שחורה אני על הים שנא' (תהלים קו) ויאמרו על ים בים סוף ונאוה אני באמרי (שמות טו) זה אלי ואנוהו. ג שחורה אני במעשה העגל ונאוה אני במעשה המשכן. שחורה אני בשור שנא' (תהלים קו) וימירו את כבודם בתבנית שור ונאוה אני בשור (ויקרא ח) שור או כשב או עז. שחורה אני במשכן שנא' (ויקהל כג) וטמאו את מקדשי ונאוה אני במשכן: (ג) ויעשו כל הכם לב. מה מלאכה היו עושין אלא, ראה מה כתיב (שמות כה) ואת התרומה אשר תקחו מאתם זו כנ"י שה א הרומה שנא' (ירמיה ג) קדש ישראל לה' ראשית תבואתו. זהב וכסף זו כנ"י שנא' (תהלים סח) כנפי יונה נחפה בכסף ור. ונחשת זו א"י שנא' (דברים ח) ומהריה תחצב נחשת. תכלת זו כנ"י שנא' (במדבר טו) ונתנו על ציצית הכנף פתיל תכלת. וארגמן ותולעת שני זו בנ"י שנא' (ישעיה מג) אל תראי תולעת יעקב וכן (איכ ד) בחוש השני שפתותיך. ואומר (תהלים סח) שרי יהודה רגמתם. ד"א זהב זה אברהם שנבחן בכבשן האש כזהב. וכסף זה יצחק שנצרף ככסף ע"ג המזבח. ונחשת זה יעקב שנא' (בראשית לב) נחשתי ויברכני ה' בגלגל:

פרשה נ

(א) ויעש בצלאל את הארון. הה"ד א (תהלים קיט) פתח דבריך יאיר מבין פתיים. בשעה שברא הקב"ה עולמו היה כולו מים במים שנא' (בראשית א) וחשך על פני תהום. ר' יהודה ור' נחמיה. ר"י אומר האור ברא תחלה ואח"כ העולם משל למלך שבקש לבנות פלטין והיה המקום אפל מה עשה הדיוט נרות ופנסין לידע היאך הוא קובע רימוסים כך האור נבראת התלה. ור"נ אמר העולם נברא תחלה משל למלך שכנה פטרין ועטרן בנרות. שאל ר' שמעון בן יהוצדק את רבי שמואל בר נחמן ג א"ל בשביל ששמעתי עליך שאתה בעל הנדה מהיכן נבראת האורה. אמר נתעטף הקב"ה בשלמה והבהיק העולם מזיו מראשו ועד סופו כמ"ש (תהלים קד) עוטה אור כשלמה ואח"כ נוטה שמים כיריעה. לפיכך פתח דבריך יאיר. ממנו למדו הצריקים כשהיו מתהילין בדבר היו פותחין באורה. אתה מוצא בשעה שאמר הקב"ה למשה שיעשה את המשכן אמר בצלאל ובמה אפתח תהלה פתח בארון שנאמר ועשו ארון: (ב) הה"ד (משלי ט) תן לחכם ויחכם עוד. זה נח שא"ל הקב"ה (בראשית ו) מכל הבהמה הטהורה תקח לך שבעה שבעה ונו'. ובשיצא מה כתיב (שם ח) ויבן נח מזבח לה'. מהו ג ויכן נתבונן ואמר מה טעם ריבה הקב"ה בטהורים יותר מן הטמאים לא שהוא רוצה להקריב לו מהן. מיד ויקח מכל הבהמה הטהורה הוי תן לחכם ויחכם עוד. לפי שהחכם שומע דבר ומקיימו ומוסיף עליו. ד"א תן לחכם ויחכם עוד זה משה שנא' (משלי כא) עיר גבורים עלה חכם שהיה למד תורה מפי הגבורה ובא ואמר לישראל

יד יוסף **פרשה מט** א נמדב"ר פ"נ. ספס"ר פ"ח · ב ספס"ר פ"ח כי"ל ס"ג: ג פ"ש פסוק שמוש: **פרשה נ** א ב"ר פ"ח . פנחמ' ופע"ז ויקהל · ילקוט בראשית ופסלוט . פמיד ל"ג : ב כ"ר פ"ח סי' ד' . שוח"ט מזמור ק"ד . ויק"ר פ' ל"ה . פנחומא ויקהל . ילקוט בראשית ופסלוט רמז תפס"ב : ג כ"ר פ' כ"ו ופ' ל"ד . שוח"ט מזמור ק' . ילקוט שם :

מחנות כהונה

ומכל מון הטעל נפסיים המשכן : מים רבים כו' ע' בבמדב"ר פ' כ' ובמד' מזיח מאמר זה קלח נפיגנון מלבר : רבנתם. ל' תנגמן : פתח דבתך כו' ע' בב"ר פ' נ"ב ופ' נ' . ובבמדב"ר פ' ל"ה :

עין

מחמלה לעשות המשכן כדי לרפאות על ידו מעשה העגל כמדכתם וכדלעיל : **ובנזמים נתרצה להם** וכדחמרם נקמן פ' ל"ה יבח אהב שבמשכן ויכפר על יהב שבעגל : **אמר משה לפני הקב"ה כתבת** כו' כוונת המד' ליישב זה מהר שהעילוה הזמים כדי לכפר על חמי החהב שבעגל . מ"ש למה הניחו שד חח ונפעם ונו' (במדב"ר ל"ה כ"ג) תלה כדי להפליים ה' מול ה' (מ"ב) : **כתבת כי יגנוב** חים שור כו' . רומז למ"ש לעיל פ' נ' שבמעשה העגל נגנבו יפרחל שני שור מפני המרכבה ובשו העגל ופ"ש היחיב . ולפי שעי"ז הוחלש כחו למעלה לכשם שפכרשים מן השוחדים כך נפרשים מן הנעבדים וחיינו כפיהיה . ולפי שמשם למדו גם העכו"ם לעשות כזחת חשיב לייה במכירה זה (יפ"ח) : **ענל וכומז** לח כחיב הכח עגל תלח בכגל מדין הוח ולכחיב ועל"ל דמהרכה מן וכל כלי זהב :

פרשה מט

(א) **ויעשו כל חכם לב** ונו' מח המשכן עשר יריעות ונו' וזה דמכיים הקמ"ל מכל נמי עשו ע' מקדם של יריעות וירדתי ושכנתי בתוכם . **ואם היו מתבטנין כן לבטל** כו' כי כולם לח יוכלו להחיב לח יפרחל מהמהני ה' כדי שהוסר מאמר ה' מסה : **אלו המלכיות** כמו המלכיות שבלו בחזקת היד להחיב לח יפרחל מהמהני ה' ולח יכלו . ולפ"ז נקשר עם הכתוב הקודם לו דכחיב כי זוה כמות מהבה קשה כשאול קנחה ומחרו בחיים שהבה ונו"ם להקב"ה קשה כשאול קנאה בעהיד ה' לקנא לציון . **אם יתן איש** חח כל הון ביתו בחהבה . כוונתם לפרש חם יתן כו' שלח יהיו הטבעות של ממוש לידנק בחהבת ה' לעשיד ע"י מעשה הקרבנות וכמו שעשה בלעם . מ"מ לח יקובל לפי ה' . **ממ"כ** יפרחל שבהזהה קלה דהייט משכן של יבישת בחה שביחתו יח: חלמ מהבטחו חותם : (ב) **הה"ד שחורה אני ונאוה** כדמסיים ואחות לח משכן ועשו כל חכם לב : **אלא אמרה** כנ"י כו' וכ"ש שחורה לח ואחות לח בחורה ביחותם . והיינו דפ"ח שחותם כל"ע שחמרה כל"ע שחורה לח במעשי ואחות לח במעשה חבותי : **שחורה אני במצרים ונאוה אני** בחמרי בסיני כו' . לניך לנרות שבחזחת שם שחורה לח במלרים ויחמרו בי ביח יפרחל ולח לבו לשמוע חלי . ואחות לח במלרים כדם ככח ודבם מילה דכחיב ואעבור עליך ואחמרך מסבסבתיך בדמיך ואומר לך בדמיך חיי זה דם ככח ואומר לך בדמיך חיי זה דם מילה . **שחורה** לח כחורב שנח' ושמו עגל בחורב ואחות לח בחורב בכח' כל הבר בכר ה' נעשה ונשמע . והשחח שחורה חח ואחות לח בשעבוד לח בחות . והמשל ליחה לחשה שחלמה ואחות לח בחות . ולפ"ז לנרות כלליים כל יפרחל בלקי בלרים ועשיתם לח בחות בחוכם כל ימי חייכם . ומה ת"ל ועשיתם לח בחות . ללמד שלח יהיו בחות לח בחוכם ולח בחוכם לח בחות . **ונאוה אני** בחמרי בסיני כו' . לניך לנרות שבחזחת שם שחורה לח במלרים ויחמרו בי ביח יפרחל ולח לבו לשמוע חלי . ואחות לח במלרים כדם ככח ודבם מילה . והשחח שחורה לח במלרים ועשיתם לח בחות בחוכם כל ימי חייכם . ומה ת"ל ועשיתם לח בחות . ללמד שלח יהיו בחות לח בחוכם ולח בחוכם לח בחות . **ונאוה אני** במעשה העגל שבחזחת יפרחל שבבור בעשו בחפלח בשבור בחזק כמו שבחפלתי לשל . ולכן בנגד מה שבחפלו בעגל בחזק בעשו במשכן בחזק : **שחורה אני** בשור . ולפ' שבחזחת לל שור הוח עניין מעשה העגל ובכר שבחו . שבפר בעניין שבשור בחזק נ"ע על שבחזחו ל' . **מן** שבחזחתן לל כדלקי בכמה חזכו : **ונאוה אני** בשור . שבזכות חותו לכני ה' הם מכפרים על מה שבחטאו בו : **שחורה אני במשכן** שנח' ושמו עגל בחורב ואחות לח בחוכם . כן הוח בחזיק . חלמ המד' דבחן נרלה שבוונתו ולחות לח במשכן ועשו כל חכם לב ונו' לח המשכן . ומם בעל המד' מהבחו לחפס למה שנאמר מה מלחכה היו עושים . כדי שלח לבפול הדברים . **ומן** יש הרבה : (ג) **מה מלאכה היו עושים** כלו' מה היחה יניעה בחלחכתם ומה ביזרה מלחכה היו עוסקים . ומפני שהיניעה היח בעוסקים היו נירחים להפיל בהכמתם ברמזי עניני המשכן . כי לח נפלו הדברים בחקרה (ירמ"ח) : **זו בב"י** יקובל המלחת דרים להחל למיחד שמהם עוסקם היח בהחומה שיבחלו נקרחו מרומה . והכוונה בכל זה שניקר המשכן הם יבחלו כי בזוכות עוסקם יבכן כבוד ה' על דרך ובכנתי בחוכם . ובן כחיב בכל ה' המה . ולכן חיה כלל במשכן ופרטיו בנגד יפרחל : **ונתנו על ציצית** ט' ועי' שהם מלויים בו מכרים ונדעים בו . ומ"ם בהזיח בנות ליון המלויים בניים וע"כ יהמה מכלת ליפרחל : **זה אברהם** כוונת הדמה שבחזקת החטח ה' משבין שיהיו נפלחל: **שנבחן בכבשן** הנה לבון בחזה מלינ בחזב בדכחיב ובהנשים בכבחן לח החב . **ולבשר**

לישראל ומטיבן והוא מוסיף להם חיים הוי תן להכם ויחכם עוד. ד"א תן לחכם זה בצלאל אתה מיצא בשעה שאמר הקב"ה למשה עשה המשכן בא ואמר לבצלאל. א"ל מהו המשכן הזה. א"ל שישרה הקב"ה שכינתו בתוכו ומלמד לישראל תורה. א"ל ד בצלאל והיכן התורה נתנת. א"ל משאנו עושים את המשכן אנו עושין הארון. א"ל רבינו משה אין כבודה של תורה בכך אלא אנו עושין הארון ואה"כ המשכן לפיכך זכה שיקרא על שמו שנא' ויעש בצלאל את הארון: (ג) ד"א ויעש בצלאל. הה"ד (ירמיה ו) כי אעלה ארוכה לך. אין מדותיו של הקב"ה כמדת ב"ו מדת ב"ו שהוא מכה באיזמל ומרפא ברטייה אבל הקב"ה במה שהוא מכה הוא מרפא. שנא' (שמות טו) ויבאו מרתה ולא יכלו לשתות מים ממרה. לפה כי מרים הם. א"ר לוי הדור היה מר במעשיו. (שם) ויצעק אל ה' ויורהו ה' עץ ה ומה היה י"א זית וי"א ערבה וי"א ו הדרזופני היה וי"א עיקרי תאנים ועיקרי רמונים היה. ונמלו והשליכו למים מיד וימתקו המים הוי (ירמיה ו) וממכיותיך ארפאך. וכן אתה מיצא במימי אלישע מה כתיב (מ"ב ב) והמים רעים והארץ משכלת. א"ל קחו לי צלוחית חדשה וישימו שם מלח ויקחו אליו. ומה כתיב (שם) וירפו המים עד היום הזה כדבר אלישע אשר דבר. וכן אתה מוצא בישראל בלכן הוכיחן שנא' (יהושע טז) לכן זונה שמעי דבר ה'. ובלבן עתיד להחזירן שנא' (הושע ג) לכן הנה אנכי מפתיה. ואין מפתין אלא לבתולה שנא' (שמות כב) כי יפתה איש בתולה. אף כך ישראל הטאו בשטים שנא' (במדבר כה) וישב ישראל בשטים וגו' ונרפאו בשטים שנא' ויעש בצלאל את הארון עצי שטים: (ד) מה כתיב למעלה ויעש את הפרכת תכלת וארגמן. ז ושנו רבותינו פרוכת היה עוביו טפח ועל ע"ב נירים נאתת ולא היה בה קשר ושתים עושים בכל שנה ושל כהנים מטבילין אותה והבהנים יורדין ומטבילין אותה ועולין ושומתין אותה על נבי ההיל. ואתה מוצא כל המשכן על הסדר נעשה. בתהלה עשה את הקרשים וחברם ואה"כ היריעות ופרסם עליו. שנא' ויעש יריעות עזים לאהל על המשכן. ואה"כ עשה את הפרוכת שתהא נסתח בפני הארון. ואה"כ עשה את הארון ואת הכפרת שיהא ניתן על הארון. א"ר אלעזר ב"ר יוסי אני ראיתי את הפרכת ברומי והיו עליה כמה טיפי דמים ושאלתי ואמרו לי מדם יום הכפורים שהיה כהן עושה. ולמה נקרא כפורת שהיה מכפר לישראל. ומשעשה הכפרת עשה השלחן שהיה לחם הפניס ניתן עליו שהיה ניתן לפני הארון. ואח"כ עשה את המנורה שהיתה למעלה מן השלחן: (ה) ד"א ויעש בצלאל. וכי בצלאל עשה לעצמו שבכל דבר ודבר הוא אומר ויעש בצלאל. אלא על שנתן נפשו עליו ביותר לא קיפח הקב"ה שכרו ופרסמו הכתוב על כל דבר ודבר. כיוצא בדבר אתה אומר (מלאכי ו) אך יונתן בן עשהאל ויחזיה בן תקוה עמדו על זאת ומשלם ושבתי הלוי עזרם. אלא יונתן נתן נפשו על הדבר הרבה ולפי שבאו וסייעוהו העלה עליהם הקב"ה כאילו עשו הם המעשה אבל יונתן על ידי שנתן נפשו בדבר פרסמו הכתוב: (ו) א"ל הקב"ה עשיתם יריעות עזים אני מנין עליכם לעה"ב בענן שנא' (ישעיה ד) וברא ה' על כל מכון הר ציון ועל מקראה ענן יומם. עשיתם כפורת אני מבפר לכם עונותיכם. עשיתם שלחן אני מציל אתכם מן הערובה ואערוך לפניכם שלחן לע"ל. עשיתם לפני מנורה אני מאיר לכם שבעתים לעוה"ב שנא' (שם ג) והיה אור הלבנה כאור החמה ואיר החמה יהיה שבעתים. עשיתם לפני ארון שהתורה ניתנת בתוכו אתן לכם שכר טוב שאין כו הפסק שנא' (מלכים ה) מה רב מובך אשר צפנת ליראיך:

סדר פקודי

פרשה נא

(א) אלה פקודי המשכן. כך פתח ר' תנחומא בר אבא (במדבר כה) איש אמונות רב ברכות. אריה מוצא כל מי שהוא נאמן הקב"ה מביא ברכות על ידיו. מי שאינו נאמן ואין להעשיר לא ינקה. איש אמונות זה משה שהוא נאמנו של הקב"ה שנא' (במדבר יב) לא כן עבדי משה בכל ביתי נאמן הוא. הוי איש אמונות רב ברכות שכל הדברים שהיה נזבר עליהם היו מתברכים לפי שהוא נאמן. ואין להעשיר לא ינקה. זה קרח שהיה לוי ובקש לישול כהונה גדולה

יד יוסף ד קס"ר מסוק סוכה חכמה נס נחלם: ח לשל ס' ל"ג. מנחומא בשלם: ו ס"י ויכוכו. פסוק ויעשן מל ס' ויכוכו: ז כמד"י ס"ד. פרקן ע'. ופ"ם דמקלים בשלו ויכוכו. ומסיד ס"ב. מנחומא ויקהל. מל"ב ס' ע"ם:

פתנות כהונה

וכ"מ דכתיב ויבן: ומטיבן. היו מחזירים למוסך: אין כנגדה. שמחת הבחירה מונחת בלי כלי: הדור היה מר. כלו' לשים במעשיהם ולפי כי מרים הם שב על כדוך שכוח: הדרפוני. ס' הערוך שפר מר וסס המוח היא לבשמה כו'. מרים הס: ומטבותיך ארפאך. סיפיה דקרא כי תעלה הוא. אלא בבהולא. הכי שמוע בו מה שקראה זוהה לומר בהולא היא: ויושב ובחלל בשטים. נקרא שטים על שם שהיו שם עני שטים הרבה: ושנו רבותינו כו'. מכאן היה נסוף מסכ' שקלים ושיבוב מגיעות יש כאן וחסר ויפיר ולא ס' כה קפר תינו כתיב במשנה בשם' תמיד ס' לחזקיה אמרו ובפ' נ"ב לא גרם ליה וע' שד בכרכם כמדבר ומשנה הגיעה בשיטי קנם: ומטבילין מוסב כאן ושולין כו' מיהי כשנשמה נלא

עץ יוסף

והוא מוסיף להם חיים והם סוף המקרא הודע לנדיך ויוסף לקח והוקשה לו שנראה כשובר על כל מוסיף. ויה דוקא שהוכשפה היא נמה שהוסיף חיים ליפרעאל ע"י ליעזר מוסה כי הוא חיי החדש. ופי' לקח לקיחת החיים: זה בצלאל שבשעתים ההקם יתהכם יותר ממלמדו כשאין בצלאל בכיון לדבר יותר ממנו: ומלמד לישראל תורה שנאמר ראה קראתי בשם בצלאל עשה לי משכן כו' ע"ם (שמות לה) על שמו ולא שהוא לבדו עשאו. דהא כתיב ועשו תרון אלא בצלאל עבדו וכדאמר לעיל ס' ל"ד ע"ם: (ג) ה"ד כי אעלה ארוכה נקוט הלי קרא דדכך ה' לרפואת נמה שהוא מכה: למה כי מרים הם כלו' למה לוקיניך למימר כי מרים הם הא מדקאמר ולא יכלו לשתות מים ממה ושע"כ קרא אמה מרה יתעון כי מרים הם. ומשני ר' לוי לשעתים הם קאי שהיו מחוסרין ובטבול יום הוא אלא יכלו לשתות מים מכאן. שמחוסרי טבילה היו ונשמה נעשו מרים בהחלט: טר במעשיו דכתיב וימתו על כי"ם. ושוד שמיכתו מד"ם דכתיב ויהלו אלמה ימים במדבר ולא מלאו מים שמיבשו מד"ם אלמה ימים לשיכך מרתו: הדרדפני כלי נרומי מין הלול חבב פרח אלו כמו וכד הנקרא בל' יון כחי"ן עלים הלו כמו עלי דפני וכולו שם כמוח לנהמות. ים מכרוסיפים בכהנו במזיק גם להדם. ואחרים כתבו פיוחל לפי שמכהו נחש (מוסף הערוך): עקרי תאנה כו' מרים הס: ומטבותיך ארפאך שפ"ה דקרא כי מעלה היא: ומה כתיב וירפאו המים כלו' המלה קלמר וימתקו ולא ויקפלו משמע שהוא מחלה נהמת ושבי הארן: בלבן הוכיחן לכן ל' שנושה הוא (כדלעיל ס"ו) כיוסו מלהוקיח כמו שנושה מחלה בשנושה: וכוי החזיר בשנושה נלהבה לוחם שלח נמלח גם נס הפך הזונה המשולה: ונתרפאו בשטים שנאמר כו' ל"ל שחמת הזנות שבשטים מתרפאת בתורה שמלהקת מלילי"ת כמ"ם ז"ל חם פנש בך מטול זה מוסכהו לנהמ"ד. ומ"ש דמעשה הארון היה קודם מעשה זנות הכתים הקב"ה כ' רשומה היה לפי שבנלוי היה לפני מי שאמר והיה העולם ומפרשל הוסתים בשטים. לכך תקן הקב"ה ארון שטים לכפר על מעשה זנות שבשטים: ונתרפאו בשטים שלולי זכות הארון על כל העדה היה קלף לפי שלא מיתו. שכל החולים לא ניצולו בזכות הארון שלא שנתם. חכות הארון הלוקך מהחלה מקמי שבדת דפנחס: (ד) נירין ומנורה לא מיתין. ופי' הרב לוי"ם בשלש: ושלש מאות שקלים בהנים לי' פי' הרב דשלש הנמנעים חמ"ם שנמנעו בשהרה לריכים מניה לקודש כדאי' בשמ' מנינה. וני' מאות שהיום דיהן ל' נוחמת דלא נדיך כ"ב כהנים להפלילה עכ"ל ובפ הנ"ל שמעתי משום שפרוכת היה מכו מ' חמה וכהנו עפרים כדאי' בירושה פ"ח דשקלים. ומשלש היה שהיקף מכל ל' נוחותיו מלה ומעפרים חמה בהם שם מלות שפהים בלים הם מהמשה שפחים. ולנו הכהנ כהנים לזכות בירושלמי. ותחנו ג' מלות כהנים בשתי יודיהם בפרוכת. לך הבחומה הוא שהרי בקרנות לא יכולים להחזיק בידיהם מני הלדדים: ובכל הכהנים חמ"ם שפם הם המפלילים לנד. כל הכהנים יודיהם שמם לסיעם חם יקמך מו לכהנו של פרוכת. כן נלמך ליהנ נירסא שלפניו לכל בחמ' תמיד ובחולן ל"ג לס: ושוטחין אותה ע"ג החול פי' בשמשמת נחנ בחומתה. מכל מלבה בשנגמרה מלחכתו חם במיטלין פוטרין חומה על בלינתה: ואח"כ

היריעות שחמ"ם שמחתלה כתיב ויעש וישוח ואח"כ כתיב ויעש חת הקרסים למשכן. מ"ש משעשה הקרסים היו קודם משעשה מדכתיב ויעש וישוח משם לאהל על המשכן. כדי שמחתלה נעשה הקרסים שהם שיקר המשכן ואח"כ נעשו הירישות: ואה"כ עשה את הארון ס"ל בהיות דפ' הבחוזה שהמשכן קדוש למקון. ולפי כשנגדה לנשל שהמקון קדוש נכל דנר: שתהא נמתח במ"ש שהיה כפוף מלמעלה כלאחר בפ"ק דמוכה וכסוח על המקון דכתיב ליה מיכף עלייה המקון קאמר ל' מהיחה. לנכל בחמוחה נרים שהכהן סלויה: אני ראיתי שנאמן לו לפוח ליכנס לחוכר הקיבר ושם רחה חת הפרוכת כדלא' בפ' קדמי מזכח: ושאלתיו ואמרו לי מדם של יום כ'. לפי שלח היו מזין על הפרוכת ממש חלח כנגדה. חלח ממ"ם פעמים היו נוגעים בפרוכת וחם נגעו נגעו. ובינר היה בפרוכת הזאה דפר ושעיר של יום כ': שהיתה מכפר לישראל ר"ל שהוא כנגד העגל של זהב. ולפי שהמקון ומזבח כלים נ"ב היה נהם זהב. לח היה כולו זהב לכל הכשורת היה זהב בכללו. חה שחמרו בפ"ק דשקלים שכל הבית יהא זהב שנמשכן ויבפר על זהב שנעשל. ולח לחרו כן על ד"ח. וזה הוא נ"ב שפעם היה בכ"ע מזה ס שעיר ופר יה"כ כנגד עגלי הכשורת כדלא' בחמ' ומח ולח כפרה חלח כדם כדלחרי' בחמ': שהיתה לחעלה מן השלחן. סהיחה נטוה י"ח שפחים. והשולחן היה לחמה ולפי קומתו: (ה) שבבל דבר ודבר הוא אומר ויעש בצלאל. לפ"ע דלח כתיב הכי חלח למקון. ס"ל דכ"ת דכתיב ויעש היינו בצלאל. ולחני' ויעש דכתיב בירישות ובקרסים. קלי לחכלאל המיכר החלה. ולח היה לריך לכתוב בצלאל בלחן. חלח מבני מזכה מיקרק על שמו שפי ובפי הכל: לא קפח הקב"ה שכרו. חלח היה פרסום הכתוב הזה בצלאל לנטות שכרו שחף שפרסמו הכתוב לח קפח שכרו: אלא יונתן כו' נראה בנם יחזיה נתן נפשו כמו יונתן חלח מפני שיונתן כתוב לשבוה נקניה (מה"כ): אמר להם הקב"ה כו' אני מבפר לכם עונותיכם סיה נמה שהיה הכהן מדם הפשיר מדם פר יה"כ כנגד עוני הכפורים ולפן כפרה חלח כדם. הערובה ניהם נחף ערוך מלחמול עפחה. והשולחן הוח נעשה ל"כ כמערכה כמו שנח' ושלח מחות לפני שלחן. ויכפר מערכה מול מערכה: שכר טוב שלפן כו לפסק כמו שהחורה לפן לה סוף כלכתיב מלרוכה מלרן מדה. ובחנחומה נרחי' ולפי שמיב לכם הסורה להשוכה חם כנגד מה שהחורה לפוכה בחוך הלחן:

סדר פקודי

פרשה נא

(א) כך פתח ר' תנחומא דדרים ליה כמכה כדלקמן. ולחידי דמיירי ליה מפרם ליה חלחה בפרוסים חחרים: הקב"ה מביא ברכות על ידי כל מי שהוא רע שין הוא נכהל להון ומכר יבוחנו. וההפך כתים מחונות ושוב שין. ושוח כשהמזכר המחונה חים לחונה נגד ב"ח לו הפם מחמדנים ומרנים בנדרים ונדנות ביוחר. וההפך כשהמחונה בהיפך (מ"ג): מי שאינו נאמן ואין להעשיר לא ינקה: איש אמונות זה משה. שהחים בנחמן שבכל משפה שיש כשלה בחמונה לא ינקה: איש אמונות: שהיה כשנחמן שבכל משפה

נחולה ומה היה סופו (שם טז) ותפתח הארץ את פיה . ד"א איש אמונות זה משה שנעשה נזבר על טלאכת המשכן שנו רבותינו א אין ממנין שררה על הצבור בממון פחות משנים והרי אהה מוצא שהיה משה נזבר לעצמו וכאן אתה אומר אין ממנין פחות מב' . אלא אע"פ שהיה משה נזבר לעצמו הוא קירא לאהרים ומחשב על ידיהם שנא' אלה פקודי המשכן אשר פקד משה אב"ב אלא אשר פקד על פי משה ע"י משה ביד איתמר . עליו נאמר (מ"ג יג) ולא יחשבו את האנשים אשר יתנו את הכסף . מהו ולא יחשבו זה דורו של יואש שהיו עושין באמונה : (ב) שנו רבותינו . ג מי שהיה נבנס לתרום את הלשכה לא היה נבנס לא בפרנוד חפות ולא באנפליא שאם יעשיר יאמרו מתרומת הלשכה העשיר שאדם צריך לצאת ידי הבריות כדרך שהוא צריך לצאת ידי המקום שנא' (במדבר לב) והייתם נקיים מה' ומישראל . ומשה היה נזבר לעצמו על מלאכת המשכן . אלא בשעה שא"ל הקב"ה למשה שיעשה המשכן כיד ויבואו כל איש ונו' . לכמה ימים הביאו כל הנדבה . א"ר יוחנן לשני בקרים הביאו והותר שנא' (שמות לו) והמלאכה היתה דים ונו' . נבנס משה אצל בצלאל ראה שהותיר מן המשכן אמר לפני הקב"ה רבון העולם עשינו את מלאכת המשכן והותרנו מה נעשה בנותר . א"ל לך ועשה בהם משכן לעדות הלך משה ועשה כהן . כיון שבא ליתן חשבון א"ל כך וכך יצא למשכן וביתר עשיתי משכן לעדות . הוי אלה פקודי המשכן משכן העדות : (ג) מהו משכן שני פעמים א"ר שמואל בר מרתה שנתמשכן שני פעמים על ידיהם זהו שאנישי בנה"נ אומרים (נהמיה ג) חבול חבלנו לך ולא שטרנו את המצות ואת ההקים ואת המשפטים. סהו חבול חבלנו לך הוי שנתמשכן ב' פעמים ואין הבול אלא משכון שנא' (דמיה כד) לא יחבול רחיים ורכב . לכך כתיב אלה פקודי המשכן משכן העדות ב' פעמים . מהו העדות א"ר שמעון ב"ר ישמעאל עדות הוא לכל באי עולם שיש סליחה לישראל . ד"א עדות הוא לכל העולם שנתמנה מפי הקב"ה. א"ר יצחק משל למה"ד למלך שנטר אשה והיבבה יותר מדאי בעם עליה והניחה . והיו אומרים לה שבינותיה אינו חוזר עליך עוד .

יד יוסף **פרשה נא** א ירוש' שקלים פ' ה' : ב שקלים פ' ג' : ג שאר כתובתה :

ענף יוסף

פרשה נא (ב) [ומהו משכן שני פעמים לר"ב כ"י שנתמשכן שני פעמים] י"ל כי ע"כ קרי הקב"ה בשם משכן לבון שנתמשכו להרי לפי לשב ולמיפה . ובזה יתפרשו על הקב"ה חס ושלום בלשון בני אדם כמו שנתמשכן כ' פעמים ע"י עונותיהם : ואם ל"ת כי יסיס שמו פ"ם שנתמשכן כ' פעמים ע"י עונותיהם : שלין

פי' הוא נעצמו פקד ואין לאחר עמו : **אשר** פקד . הפה נקוטן שפתים כמו ותקף הלשבה פ"י מהנים : **הכבסה** מהן ונו' . **וסיפיה דקרא** כי בלמונה היו עובין והרלויה היא שלומן בעיתים בזמיטה כדכתיב כי בלמונה היו עושין דכתיב הלשבים ולכן לא היו מהבנים לבל משה לאה עלמו **יתידי** ולכן קרא לאהרים שיהבנו עמו : **שהיו** עושין בלריכה . פירושו כיון שנתנו היו מבהמת עשו בלאומה וכמו שלמדנו מ"ל מבלן פ"ק דב"ב שלין לאהוב עם הנבחוש : **שנו** רבותים פ"ג **דשקלים** : **בפרנוד** הפות . פירש"י ז"ל הלוק שבהיהו בפולים ויקולין לשמוע בם מפנעות : ר"ע פ"ג דשקלים : **שאם** ישני יאמרו מעון הלשבה העני ואם יעשיר יאמרו מהרומת הלשבה העביר **שלחם** כו' : **לב'** נקרים . שנא' בנקר בנקר : **משכן** לעדות לאהרון ולבפולים וכן הוא פילוקים משכן לדבנות בהם עדות בין הקב"ה ובין ישראל : **שנתמשכן** כו' . מרב שי פעמים ע"י עון **ישראל** וכמו שפירש"י בסדר זה וקרי ביה משכן ול"ל פ' ליל : **מהו** **סעדות** . כיון דלא דרש ליה על לרון ופרופיא כדלעיל : **עדות** **הוא** כו' . כדמפרש לקמן וכמו שפרש"י בסדר זה : **שנתמנה** **מפי** . שמפה נאמרה ונלמוה על מלאכת המשכן ולא עבלו מדעת עלמו שהרי הלשה בפירוש ידיהם : **כבדי** ב' מהבדין לה הבים . **הריני** מכויים . כלי' נהקבלה דעתי ודי לי בלא כו' : **כך** **מפלה** כו' . יהפב בעיניך כחילו עבו כל זה לעלמך שהרי אלו היו יכולין כו' . ולאומות מלרף הקב"ה מחבבה רעה למעשה : **ועל** מה כל אלו ונו' . פ"ג בהלחץ ונו' ובפיהה דקרא שמפה **סם סכל קדקד** : **ע"י** שנתמשכן כו' . **חס** שמפיהם שם אל תזכר לנו עונות דאלמוים כו' . הרי שהוה שבעבור שעמיט נמ כל אלה : **אנדריאנטוס** עורם המלך נעי על כותל מבנים **והע** **ערוך**

ליסים שלח לה המלך ואמרי כבדי את פלטין שלי והציעי את המטות שביום פלוני אבא אצלך . כיון שהגיע יום פלוני בא המלך אצלה ונתרצה לה ובנבס אצלה לפלטין ואכל ושתה עמה ולא היו שבינותיה מאמינות . אלא כיון שהיו מריחות ריה בשמים באותה שעה ידעו שנתרצה לה המלך . כך הקב"ה היכב את ישראל והביאם לפני הר סיני ונתן להם את התורה וקראן סלבים שנא' (שמות יט) ואתם תהיו לי ממלבת כהנים . אחר מ' יום הטאו . אותה שעה אמרו הגוים אינו מתרצה להם עוד שנא' (ליפה ז) אמרו בגוים לא יוסיפו לגור . כיון שהלך משה לבקש רחמים עליהם מיד סלה להם הקב"ה שנא' (במדבר יד) ויאמר ה' סלחתי כדברך . אמר משה רבון העולם הריני מפויים שמהלת לישראל אלא הודיע לעיני כל האומות שאין כלבך עליהם . א"ל הקב"ה הייך הריני משרה שכינתי בתוכם שנא' (שמות כה) ועשו לי מקדש . ומבירין שמהלתי להם לבך נאמר משכן העדות שעדות היא לישראל שמחל להם הקב"ה : (ד) ד"א משכן העדות . ארשב"י בשעה שנבנס אנדריינוס לבית קה"ק היה מתנאה שם ומתרה לאלהים . א"ר חייא בר אבא אמר דוד רבון העולם כך העלה לפניך שאילו היו יכולין לקציץ ארזים לעשות סולטות עולים היו למעלן מנין כמ"ש (תהלים מד) יודע בטביא למעלה בסבך עץ קרדומות אלא שאינן יכולים ומניחים אותך ובאים עלינו . כמ"ש (שם כה) השבו מזימה בל יוכלו . ובאים עלינו שנא' (שם שם) אלהים באו גוים בנחלתך ונו' . ועל מה כל אלו על ידי שנתמשכן על ידינו ג שנא' אלה פקודי המשכן משכן העדות . א"ר חייא בר אבא למה האומות דומין לאדם שהיה שונא למלך והיה מבקש לשלוט בו ולא היה יכול . מה עשה הלך אצל אנדריאנטס ובקש להפילו והיה מתיירא מן המרך שיהרגנו . מה עשה נטל את הציפורן של נהשת והיה חופר הבותל שהתהיו אמר מתוך שאני מפיל את הבסים אנדריאנטוס נופל כך העכו"ם באים להתנרות בהקב"ה ואינן יכולין והם באין ומתגרין עם ישראל . וכן דוד אמר (שם ג) יתיצבו מלכי ארץ ורוזנים נוסדו יחד על ה' ועל משיחו ואינן יכולין ומה הם עושין מתגרים בישראל . מה כתיב אחריו

נעתקה

סתנות כהונה

כלי תוספות והסרון כגון הכפף למזרים ומן המלף ומבפ מעות כו' מעפ ווים ולא היפס מ' גדול מהבילו כמלא מימת ולא הסר ויקר מ' מן הבישר הכלוי וכן התלף ומהנמן וכל מלאכה מה שח"ל לכוונו אם לא בהרכה הב"ע שהין ט לא תוספות ולא הסרון שכל יאר בגמול דמי והע דכתיב והמלאכה היתה דים ונו' והוסר ט' לקמן ויחבאר : **פקד** תל"כ . ע"ד עבר במר ויהיס

פי' הוא נעצמו פקד ואין לאחר עמו : **אשר** פקד . הפה נקוטן שפתים כמו ותקף הלשבה פ"י מהנים : **הכבסה** מהן ונו' . **וסיפיה דקרא** כי בלמונה היו עובין והרלויה היא שלומן בעיתים בזמיטה כדכתיב כי בלמונה היו עושין דכתיב הלשבים ולכן לא היו מהבנים לבל משה לאה עלמו **יתידי** ולכן קרא לאהרים שיהבנו עמו : **שהיו** עושין בלריכה . פירושו כיון שנתנו היו מבהמת עשו בלאומה וכמו שלמדנו מ"ל מבלן פ"ק דב"ב שלין לאהוב עם הנבחוש : **שנו** רבותים פ"ג **דשקלים** : **בפרנוד** הפות . פירש"י ז"ל הלוק שבהיהו בפולים ויקולין לשמוע בם מפנעות : ר"ע פ"ג דשקלים : **שאם** ישני יאמרו מעון הלשבה העני ואם יעשיר יאמרו מהרומת הלשבה העביר **שלחם** כו' : **לב'** נקרים . שנא' בנקר בנקר : **משכן** לעדות לאהרון ולבפולים וכן הוא פילוקים משכן לדבנות בהם עדות בין הקב"ה ובין ישראל : **שנתמשכן** כו' . מרב שי פעמים ע"י עון **ישראל** וכמו שפירש"י בסדר זה וקרי ביה משכן ול"ל פ' ליל : **מהו** **סעדות** . כיון דלא דרש ליה על לרון ופרופיא כדלעיל : **עדות** **הוא** כו' . כדמפרש לקמן וכמו שפרש"י בסדר זה : **שנתמנה** **מפי** . שמפה נאמרה ונלמוה על מלאכת המשכן ולא עבלו מדעת עלמו שהרי הלשה בפירוש ידיהם : **כבדי** ב' מהבדין לה הבים . **הריני** מכויים . כלי' נהקבלה דעתי ודי לי בלא כו' : **כך** **מפלה** כו' . יהפב בעיניך כחילו עבו כל זה לעלמך שהרי אלו היו יכולין כו' . ולאומות מלרף הקב"ה מחבבה רעה למעשה : **ועל** מה כל אלו ונו' . פ"ג בהלחץ ונו' ובפיהה דקרא שמפה **סם סכל קדקד** : **ע"י** שנתמשכן כו' . **חס** שמפיהם שם אל תזכר לנו עונות דאלמוים כו' . הרי שהוה שבעבור שעמיט נמ כל אלה : **אנדריאנטוס** עורם המלך נעי על כותל מבנים **והע** **ערוך**

עץ יוסף

ידיו יטרך שבורכה שורה נמה שטנע בו . ומפרש קלל נמשה וכל דמיי ליה : **היו** **מהברכים** שהנדבה היתה מסבקת למלאכת המשכן ובליו כלי הוספת והסרון כגון הכפף למזרים ומן המלף ובבע מעות ונו' עשה ווים ולא היה ל' נדול מהבדו כמלא נימת ולא הסר ויקר ל' מן המישור הכלוי . וכן התלת ותמנמן וכל מלאכה מה שח"ל לכוונו אם לא בנכרכת הב"ע שלין בו לא תוספת ולא הסרון שכל יאר בגמול דמי והע דכתיב והמלאכה היתה דים ונו' והוסר . ע' לקמן ויחבאר . **שהיה** **לו** כ"ל שלהיותו לוי ומפקח נס כהונה נדולה מוקדו לן להעשיר דשלוח הרי דהני דהיינו כהונה וכהונה נדולה . שהלו היה בהן ויבקש כהונה נדולה דהויא הדא דהנא לא היה לן להשעיל שדרך האומות לנקב להוסיף על הדהנתה (יב"ה) . **ומה** **היה** **סופו** ותפתח מפרש לא יעקב מדינה של ניהנם . כדדרשינן בנרכות (דף ס"ו) על לא יעקב רע שלין רעה שלא ניהנם . **ויש**פיר **שלא** לא יעקב מההם . לכך אמר מה היה סופו ותפתח הלרן את פיה ונו' וילפינן **שלא** לא יעקב מההם . **אלא** **אע"פ** שהיה **מפה** נזבר נזבר כו' . דוהלי מפה אע"פ שהיה נזבר יהיה לא היה עוהב בכרה . ואילו היה נפ לא **היה** לו קולת להה עמו . ומייהי ליה מפה בשיב קולת להרים ומהשב על ידן להרחיק אמרו **לאם** שפתים כדלקמן . וכ"ש שיעשה זה בעצין הבכרה שלן הדין הייב לעבותן בלא נהנות בכרה **נמו** : **הוא** **קורא** **לאהרים** ומהשב ע"י . כלהר בשלן ההשבון קרא ויקבן כל חי בשלן מהומה **שיעיד** מה שלמו בעלמו שקר ואין להבר עמו : **אשר** **פקד** הפ"ה בקיבון שבתים כמו ותקף **הלשה** **ע"י** **מהרים** : **עם** **משה** פירושו ע"י משה ביד לאומר שקבל ההשבון ממנו : **עליון** **נא** **כלי** על מפה ילדק שם ולא יהבנו לה להשבים . כי בכל הלהים כתיב שלין לביהון ולא מלאת החקונן . ותע"פ דהלי קרא בהרבן יהולעים שלמו . מייהי ליה שדרך העכו"ם להנות שלין ה' שקבועה שד כשבועה על ישראל : **שנא'** **ויאמר** **ה'** **סלחתי** כדבריך . קשה דהלי קרא בהרבנים כתיב (יפ"ח) : (ד) **כך** **תעלה** **לפניך** פי' יפה השוב לפניך כן להעשיה כי עלו ממש לבקיע . שהלקך מהשבתה למעשה מבין בחילו היו יכולים כי' : **יודע** **כמביא** **למעלה** כלי' יפיה השוב כלילו בהיבה למעלה בשעם בסבך עץ בקרדומות להבריח . והעיפה ע"י שונה בדול : **בם"ש** **חשבו** **מזימות** כו' מייהי ליאה שלעולם לעמוד בעבד ה' מלקלמה השבו מזימה בל יוכלו שפירושו מזימה שלא יכלו לקיימה וסייה להלהם נגד ה' : **ועל** **מה** **כל** **אלו** הם ליאו שלא שיהם ה' יתעורר על בטד שמו : **ע"י** **שנתמשכן** על ידינו . ר"ל שלהיו היהם ה' משום שבהמ"ק ניתן למשכן שעשה בשעם בסבך עץ ומהמשכן קן ליאה ה' בזיהו המהריעים עוביס בניהיפ"ק מה שהיו ליאוס לעבוה ניהראל בשהם מוספים . **לי** מהרי"ל מחייבת שיעלמו ניהראל בשהם מוספים ולכן לחיי מוהה בידם בית בשעים בניהפ"ק : **אנדריניטוס** כ' כלי' בלם ועהם מדם . פתנוס טרשים ומפתחים להמן למהלקים מי פקיס : **והיה** **תופר** בטהמיו

(פה) ונתקה את מוסרותימו נעקור אותם מן העולם. אימתי בשעה שאין להם מה למשכן אבל המשכן נתמשכן על ידיהם. הוי אלה פקודי המשכן אל תהי קורא כן אלא המשכון. משכן העדות אשר פקד על פי משה. כל מה שהיו עושין עושין על פי משה שנא' אשר פקד על פי משה. וכל מה שהיה משה עושה ע"י אהרים שנא' עבודת הלוים ביד איתמר בן אהרן תהבן. לא עשה. אלא משנמרה מלאכת המשכן א"ל בואו ואני עושה לפניכם חשבון. א"ל משה אלה פקודי המשכן כך וכך יצא על המשכן. עד שהיא יושב ומחשב שבח באלף ושבע מאות וע"ה שקל מה שעשה ויום לעמודים. התחיל יושב ומתמיה אמר עכשיו ישראל מוצאין ידיהם לאמר משה נטלן. מה עשה האיר הקב"ה עיניו וראה אותם עשוים ויום לעמודים. אותה שעה נתפייסו כל ישראל על מלאכת המשכן. מי גרם לו ע"י שיושב וסייפן הוי אלה פקודי המשכן. ולמה עשה עמהם חשבון הקב"ה ית"ש מאמינו שנא' (במדבר יב) לא כן עבדי משה בכל ביתי נאמן הוא. ולמה אמר להם משה באו ונעסוק בחשבון ונחשוב לפניכם אלא ששמע משה ליצני ישראל מדברים מאחריו. שנא' (שמות לג) והיה כבא משה האהלה ירד עמור הענן ועמד פתח האהל ודבר עם משה (פה) והביטו אחרי משה. ומה היו אומרים ר' יוחנן אמר ד אשרי יולדתו של זה ומה היא רואה בו כל ימיו הקב"ה מדבר עמו כל ימיו הוא מושלם להקב"ה זה והביטו אחרי משה. רבי חמא אמר היו אומרים חבי קיל דבריה דעמרם והבירו אומר לו אדם ששלטו על מלאכת המשכן אין אתה מבקש שיהא עשיר. בששבע משה כך. א"ל משה חייכם ננמר המשכן אתן לכם חשבון אמר להם באו ונעשו חשבון הוי ואלה פקודי המשכן משכן העדות: (ה) מה העדות זו תורה שהם יגעים בה. אמר האלהים בזכות התורה ובזכות הקרבנות אני מציל אתכם מניהם. וכן לאברהם אבינו הראה הקב"ה התורה והניהם והקרבנות וגליות. שנא' (בראשית טו) והנה תנור עשן ולפיד אש אשר עבר בין הנזרים האלה זו תורה דניהם שנא' (שמות כ) וכל העם רואים את הקולות ואת הלפידים ואת קול השופר ואת ההר עשן וירא העם וינועו ויעמדו מרחוק. והקרבנות מנין דכתיב (בראשית טו) עגלה משולשת ועז משולשת ואיל משולש ותור וגוזל. ה ועליות מנין שנא' אימה זו בבל שנא' (תהלים ח) איום ונורא הוא סמנו משפטו ושארו יצא. חשבה זו מדי שהחשיכה עיניהם של ישראל בנזרותיה. גדולה זו יון שנא' (חבקוק ג) וצפיר העזים הגדיל עד מאד ובעצמו נשברה והקרן הגדולה ותעלינה

דיוקם

(חבקוק ג) ונתקה את מוסרותימו נעקור אותם מן העולם. אימתי בשעה שאין להם מה למשכן אבל המשכן נתמשכן על ידיהם. הוי אלה פקודי המשכן אל תהי קורא כן אלא המשכון. משכן העדות אשר פקד על פי משה. כל מה שהיו עושין עושין על פי משה שנא' אשר פקד על פי משה. וכל מה שהיה משה עושה ע"י אהרים שנא' עבודת הלוים ביד איתמר בן אהרן תהבן. לא עשה. אלא משנמרה מלאכת המשכן א"ל בואו ואני עושה לפניכם חשבון. א"ל משה אלה פקודי המשכן כך וכך יצא על המשכן. עד שהיא יושב ומחשב שבח באלף ושבע מאות וע"ה שקל מה שעשה ויום לעמודים. התחיל יושב ומתמיה אמר עכשיו ישראל מוצאין ידיהם לאמר משה נטלן. מה עשה האיר הקב"ה עיניו וראה אותם עשוים ויום לעמודים. אותה שעה נתפייסו כל ישראל על מלאכת המשכן. מי גרם לו ע"י שיושב וסייפן הוי אלה פקודי המשכן. ולמה עשה עמהם חשבון הקב"ה ית"ש מאמינו שנא' (במדבר יב) לא כן עבדי משה בכל ביתי נאמן הוא. ולמה אמר להם משה באו ונעסוק בחשבון ונחשוב לפניכם אלא ששמע משה ליצני ישראל מדברים מאחריו. שנא' (שמות לג) והיה כבא משה האהלה ירד עמור הענן ועמד פתח האהל ודבר עם משה (פה) והביטו אחרי משה. ומה היו אומרים ר' יוחנן אמר ד אשרי יולדתו של זה ומה היא רואה בו כל ימיו הקב"ה מדבר עמו כל ימיו הוא מושלם להקב"ה זה והביטו אחרי משה. רבי חמא אמר היו אומרים חבי קיל דבריה דעמרם והבירו אומר לו אדם ששלטו על מלאכת המשכן אין אתה מבקש שיהא עשיר. בששבע משה כך. א"ל משה חייכם ננמר המשכן אתן לכם חשבון אמר להם באו ונעשו חשבון הוי ואלה פקודי המשכן משכן העדות: (ה) מה העדות זו תורה שהם יגעים בה. אמר האלהים בזכות התורה ובזכות הקרבנות אני מציל אתכם מניהם. וכן לאברהם אבינו הראה הקב"ה התורה והניהם והקרבנות וגליות. שנא' (בראשית טו) והנה תנור עשן ולפיד אש אשר עבר בין הנזרים האלה זו תורה דניהם שנא' (שמות כ) וכל העם רואים את הקולות ואת הלפידים ואת קול השופר ואת ההר עשן וירא העם וינועו ויעמדו מרחוק. והקרבנות מנין דכתיב (בראשית טו) עגלה משולשת ועז משולשת ואיל משולש ותור וגוזל. ה ועליות מנין שנא' אימה זו בבל שנא' (תהלים ח) איום ונורא הוא סמנו משפטו ושארו יצא. חשבה זו מדי שהחשיכה עיניהם של ישראל בנזרותיה. גדולה זו יון שנא' (חבקוק ג) וצפיר העזים הגדיל עד מאד ובעצמו נשברה והקרן הגדולה ותעלינה

חזות ארבע תחתיה לארבע רוחות השמים. נופלת עליו זו אדום שנאמר (ישעיה מה) מקול נפלם רעשה הארץ. אמר הקב"ה כל ימים שיהיו בניך עסוקי בתורה ובקרבנות הם ניצולים מהן אלא עתידין בניך לבטל הקרבנות במה את מבקש שישתעבדו בניך בניהם או בגליות. א"ר חנינא בר פפא אברהם בירר לו הגליות ומנין שנא' (דברים לג) אם לא כי צורם מכרם זה אברהם שנאמר (ישעיה נא) הביטו אל צור חוצבתם. וה' הסגירם שהסכים הקב"ה אהריו. א"ר הונא בשם ר' אחא וזקן אחד בשם רבי עמד לו אברהם תמה ולא היה יודע מה שיברור לו עד שא"ל הקב"ה שיברור את הגליות שנא' (מכילתא יט) הרבבת אנוש לראשנו שעבדתנו במלכיות. באנו באש ובמים זו ניהנם חציו אש וחציו ברד. והוציאנו לרויה הוי ואלה פקודי המשכן משכן העדות מהו העדות שבך זמן שישראל עוסקין בתורה ובקרבנות תהא ערות להם שאינם יורדים לניהנם: (ו) ד"א אלה פקודי המשכן. מהו אלה בשעה שנתן הקב"ה תורה לישראל לא היו ראויים שישלוט מלאך המות בהם שנא' (שמות לג) הדות על הלוחות. ו מהו תחת ר' יהודה אומר ותרות מן הגליות ור' נחמיה אומר הידות ממלה"ם. א"ר פנחס בן חמא בשם ר' יוחנן בשם ר' אליעזר בנו של ריה"נ אמר הקב"ה אם יבא מלה"מ ויאמר לי למה נבראתי אני אומר לו סטטיונר בראתיך על העכו"ם ולא על בני. שבין שקבלו התורה הלבישם הקב"ה מזיו הדרו. ומה היה הלבוש ר' יוחנן אמר עטרות הלבישן ורשב"י אומר בלי זיין נתן להם והשם הגדול חקוק עליו וכל ימים שהיה בידם לא היה מלה"מ יכול לשלוט בהם ומנין אתה למד ממה שכתוב (שה"ש ג) זעתה הודך עדיך מעליך. ור' סימא אמר פורפירא הלבישן. ור' הונא אומר זוניאות הלבישן וכשחטאו העביר הקב"ה מהם כל אותו הטוב שנא' (שם) ויתנצלו ב"י את עדים מהר חורב. ח בנ' שמות נקרא ההר הזה הר האלהים הר חורב הר סיני. הר האלהים למה ששם הודיע הקב"ה אלהותו. סיני למה ששנא את העליונים ואהב את התחתונים. חורב למה שבו נתנה התורה שנקראת חרב שנא' (מכילתא כספא) רוממות אל בגרונם וחרב פיפיות בידם. והיה משה בסיני מקבל את התורה הלבו אצל אהרן ואמרו לו (שמות לג) עשה לנו א"הים אשר ילכו לפנינו כי זה משה האיש אשר העלנו מארץ מצרים לא ידענו מה היה לו. אמר להם אהרן אתמול אמרתם כל אשר דבר ה' נעשה ועתה אתם אומרים קום עשה לנו אלהים. ראה שהרגנו לתור ונתיירא א"ל פרוץ נזמי הזהב סיד ויתפרק והיו כל העם נותנין לו עד שאמר להם

דיוקם

(יד יוסף ד ירמ' שקלים פ"ב. ובמדרש פ"ג: ח ב"ר פ' מ"ד. ויק"ר פ' י"ג. מוא"פ מוספתא ל"ב: ו נשא פ' ל"ב ופ"ג: ו נשא פ' מ"ט: ח נשא פ' ל"ב. ובמד"ר פ"ח

מתנות כהונה

כשברוך ויש נוהגין מיתמרום והוא היכל המלך: מוסרותימו. מלו יסרתנו שמקבלו בהקב"ה והקב"ה כם שנא' מלך למסור נרטיסים: לא עשה. לח עכב במתנה זו ולא נתייאב דעתו כאב מלא לחב וכו'. ור' יל לח עכב כלום ולח דבר מתוחה מבעמרה כו': מי גרם לו. ש:מפיסו ישראל ולא מיד המדן וכדלקמן ע"י כו': היו אומרים חמי קיל כו'. פ' ל' לחמר להניהו כח ולחה לחתרו על בן עמרם כמה הוח שמן כל זה היה מתה בלקח מבלנו: אין לחה מבקש כו'. ויפה עוסה שלוקח מבלנו בין כך ובין כך הלמינו מייחב שלקח מבלנים וכשון זה פ' בילופלמי פ"ג דמס' תכוחות ובמס' בקלים פ"ב לחמר להם שממנה: שהם יגעים בה שנא' (בראשית טו) ועגלה משולשת ועז משולשת ואיל משולש ותור וגוזל. ה ועליות מנין שנא' אימה זו בבל שנא' (תהלים ח) איום ונורא הוא סמנו משפטו ושארו יצא. חשבה זו מדי שהחשיכה עיניהם של ישראל בנזרותיה. גדולה זו יון שנא' (חבקוק ג) וצפיר העזים הגדיל עד מאד ובעצמו נשברה והקרן הגדולה ותעלינה

עץ יוסף

משולשת כו' דמשיר מכמה מיס קרנות כדלעיל נכ"ל פ' מ"ר: שנא' איזם כו' חסנף על הכפרים שהם בגליות: בנזרותיה נלמ"ל ל"ג ליה פי ל' זה נלמר לשון נכ"ל לשמנף דדרים ליה ניון. תלת נרסי' מיימים של ישראל נעשו ונתעסקו בתורה ובקרבנות ונתעסקו בגמ"ל נכ"ל: לבטל קרבנות ותפ"ם פלח יבטלו ת"ם. ול"ם תילו יבטלו ת"ם שמתעסקים בתפ"ם פלח יבטלו קרבנות: במה אתה מבקש כו' לתו נמתעסקים בניהם לדורי דורות קמיירי הכח. שפי שהמדיר כשישור הזה פשיטה פלח יתכפר בגלות. פלח נמתעסקים מדם זמן ר"ת מדם לו פחות מ"ב מדם וכ"ל תפסר יחסר כל מה שהיו עושים כמלחכה סיו עושים על פי משה וכ"ל משם לנדו לח עשה דכר תלח כל מה שהיו עושים ביד איתמר. ותפ"ם פשיה כמוך מהחסד פיק שהיו בעלמו לח עשה דכר. ע"ל נמן המנון: לא עשה כלי לח עקם ולח נח. תלח חיכף לנמר המ"לזכה חמר לחת המנון: שכח ראלף כו' דרמו כן מהל"ל והלף ח' מ"ה נעסוק ויום לעמודים פי' תהלה ויהי מלח ככר לכלסף לנקה. תלח נפשעם שמתם ככסר נתן מנה המנון פיהו לנקה לח מהי הקדש וכפלחים לח יהיו לחת המנון למה סיו. ומוב מהע שעשה מכם המנון פיהו לנקה לח מהי הקדש וכפלחים לח יהיו לחת המנון למה סיו. ומוב מהע שעשה מכם ויום לעמודים: האיר הקב"ה עיניו. נספר הכהני נרסי יללה כ"ק ולח החלף ושנע המלוות והמכה ושנעים עשה ויום לעמודים: ולמה עשה המנון הקב"ה כו'. ר"ל כיון דיודעני מדנעתו שה' נתן לח סיה כ' כומר בו. ומהמדו כלילו מתקנים נמוכמו ומכני כי מהמתקים ביפרל נמלמו שמחזרו. ומפני דכתיב הוענך לכך: שנא' והיה כנוח מנה כו'. ומ"ע דלר' יוחנן מדרים לנכנה. נעל אומנה זו ס"ל כר' חמה. תלח לתידי דכמו לחתר ר' חמה נמי נר פלוגתה: ומה היו אומרים חמי קיל כו'. ומפני דכתיב כי דנלך מיקר הכנסים כדי לנהנהות לנגדו כמוהים נכנוסים. מ"ם מדכור סני למימר והביטו עד נוהו החלה. וכמ"ל מחרי מכה. למימר מתדנרים נמנה חמה. ור"י דלם לנכחו כיון דכל עיניהו נקרו נשנה קחידי. ור' חמה דרים לענף דלחרי מנה מנמע ליה מיניהו חכויו. ול שנרמו שמו ושם כדקחמר חמי קיל: היו אומרים חמי קיל כו'. פ' ל' לחמר להכרו נה ולחה נרמו ועפ"ו על בן עיתים כמה הוח שמן. ומיניו מ"ש ל שכל זה הוח מנה בלקח מבלנו. מיין ככל כך שנר מנדנה המשכן חתם יה ס"ל שלח יקח. ומה לחה מבקש ושוחל על עשרו: ונעשו חשבון כו' מלה פקודי המשכן משכן המחום דרים בעדות ל' הלחיו עדי. ומיהו מה שהיו מדכרים נמנה: (ה) זו תורה וכו' משכן המחום סיהו מעשה משכן לחרון שבו נתנה: שהם יגעים בה לשון יגיעה ועמל. ולפי מנה נקרח עדות מלד שהיה מעיד נכל מי שנעסק נה ולח נקרח עדות לשון נקרח ומלה שנכ"ש הנתנה נלחרון שלח השיקר מפני שהיה נתנה נכ"ש נקרח עדות: אמר האלהים כדי לפרש מה שקרח התורה עדות סיהו שהיה עליהם משכח ומחל שה' יודעין עליהם משכח ומחל שה' לחמר שנתנה שהיה מעיד עליהם: זו תורה ודניהם שנא' יגיעה. כמו שנמ' משר חל ל נלחון שמר ל נינופלים ודכמו חזל על הניהם. ומשון ולפי שם זו נתנה נ:כמ"ל פ"ם: ח נשא פ' מ"ם: ו נשא פ' ל"ב ופ"ג: ו נשא פ' מ"ם: ח נשא פ' ל"ב. ובמד"ר פ"ם

דייכם . וכן משה הוכיחן (דברים א) ולבן וחצרות ודי זהב . ט משל לבחור שנכנס למדינה ראה אותם גובין צדקה ואמרו לו תן והיה נותן עד שא"ל דייך . הלך מעט וראה אותם גובין לתיטרון א"ל תן והיה נותן עד שא"ל דייך . כך ישראל נתנו זהב לעגל עד שאמר להם די . ונדבו זהב למשכן עד שאמר להם די שנא' (שמות לו) והמלאכה היתה דים לכל המלאכה לעשות אותה והותר . אמר הקב"ה יבא זהב המשכן ויכפר על זהב העגל . אמר הקב"ה לישראל בשעה שעשיתם את העגל הכעסתם אותי באלה אלהיך עכשיו שעשיתם המשכן באלה אני מתרצה לכם הוי אלה פקודי המשכן אמר הקב"ה לישראל בעוה"ז באלה נתרציתי לכם וכן לע"ל . שנא' (ישעיה מט) הנה אלה מרחוק יבואו והנה אלה מצפון ומים ואלה מארץ סינים . ואומר (שם ס) מי אלה כעב תעופינה וכיונים אל ארבותיהם :

פרשה נב

(א) ויביאו את המשכן אל משה . ר' תנחומא בר אבא פתח (תהלים מה) לרקמות תובל למלך בתולות אחריה רעותיה מובאות לך . מהו לרקמות זה המשכן שהוא מצוייר כמו שכתוב ורקם בתכלת הוי לרקמות . מהו תובל למלך זה משה שנקרא מלך כמו שכתוב (דברים לג) ויהי בישורון מלך בהתאסף ראשי עם יחד שבטי ישראל . תובל שהביאו לו המשכן . בתולות אחריה רעותיה אלו ישראל שנקראו בתולות כמו שכתוב (שיר ד) גן נעול אחותי כלה גל נעול מעין חתום . רעותיה א שהן ריעיו של הקב"ה שנא' (תהלים קכב) למען אחי ורעי אדברה נא שלום בך . מובאות לך שביום שנגמר המשכן הביאוהו אצלו לכך אמר ויביאו את המשכן אל משה : (ב) ד"א ויביאו את המשכן . הה"ד (שם לא) תאלמנה שפתי שקר הדוברות על צדיק עתק בגאוה ובוז . ב כיצד אדם מתודה ביוה"כ אם בא יוה"כ אחר והזכיר עונותיו אומר לו הקב"ה תאלמנה שפתי שקר . מהו עתק דברים של סלוקים כענין שנא' (בראשית יב) ויעתק משם ההרה מקדם לבית אל ויט אהלה בית אל מים והעי מקדם ויבן שם מזבח לה' ויקרא בשם י"י . בגאוה ובוז א"ל הקב"ה לא היו בידיך עונות משל שנה זו שהיית מתגאה בגאוה ובוז . ד"א תאלמנה שפתי שקר מדבר במשה בשעה שאמר הקב"ה לעשות לו משכן מיד אמר משה לישראל ויקחו לי תרומה . היה משה עושה במשכן ג והיו ליצני ישראל אומרים אפשר שהשכינה שורה ע"י בן עמרם . א"ר יוחנן ו' חדשים היה עוסק במשכן וג' חדשים עשאוהו וג' חדשים קפלוהו . אעפ"כ היו מליצין אחריו ואומרים הרי נעשה לא היה משה אומר שישרה שכינתו אצלנו . והקב"ה נתכוון להעמיד המשכן בחדש שנולד בו יצחק אבינו לא עשה אלא כשהגיע אותו החדש אמר הקב"ה למשה ביום החדש הראשון וגו' תקים את המשכן . אותה שעה אמרה רוה"ק תאלמנה שפתי שקר א תם שמליצים אחר משה . לא עשה אלא כיון שאמר האלהים למשה שיקים את המשכן התחילו טוענין אותו ובאין כאו"א ממלאכתו שנא' ויביאו את המשכן אל משה : (ג) ד"א ויביאו את המשכן . הה"ד (משלי לא) עוז והדר לבושה ותשחק ליום אחרון . מהו ליום אחרון שכל מתן שכרן של צדיקים מתוקן להם לעה"ב הוי ותשחק ליום אחרון . ד מעשה בר' אבהו שהיה מסתלק מן העולם וראה כל הטוב שמתוקן לו לעה"ב התחיל שמח ואמר כל אלין דאבהו (ישעיה מט) ואני אמרתי לריק יגעתי לתוהו והבל כחי כליתי אכן משפטי את י"י ופעלתי את אלהי הוי ותשחק ליום אחרון . ד"א אימתי התורה משחקת למי שהוא עמל בה ליום אחרון הוי ותשחק ליום אחרון . זבדי בן לוי ור' יוסי בן פטרוס וריב"ל קראו כאו"א מהן בשעת סלוקן מן העולם א' מהן קרא (תהלים לב) על זאת יתפלל כל חסיד אליך לעת מצוא רק לשטף מים רבים אליו לא יגיעו . והא' קרא (שם לא) מה רב טובך אשר צפנת ליראיך פעלת להוסים בך נגד בני אדם . והא' קרא (שם לג) כי בו ישמח לבנו . הוי בשעת סילוקן של צדיקים הקב"ה מראה להם מתן שכרן ומשמחן . אמר בן עזאי (שם קטז) יקר בעיני י"י המותה לחסידיו אימתי הקב"ה מודיע לצדיקים היקר שמתוקן להם סמוך למיתתן שנא' המותה לחסידיו . אותה שעה הם רואין ושוחקים לפיכך ותשחק ליום אחרון . מעשה בתלמיד אחד של רשב"י שיצא ח"ל ובא עשיר . והיו התלמידים רואין אותו ומקנאין בו והיו מבקשים הן לצאת לח"ל וידע ר"ש והוציאן לבקעה אחת של פני מרון ה והתפלל ואמר בקעה בקעה המלאי דינרי זהב התחילה מושכת דינרי זהב לפניהן . א"ל אם זהב אתם מבקשים הרי זהב טלו לכם . אלא היו יודעין כל מי שהוא נוטל עכשיו חלקו של עוה"ב הוא נוטל שאין מתן שכר התורה אלא לעוה"ב הוי ותשחק ליום אחרון . מעשה בר' שמעון בן חלפתא שבא ע"ש ולא היה לו מאן להתפרנס יצא לו מן העיר והתפלל לפני האלהים וניתן לו אבן טובה מן השמים נתנה לשולחני ופרנס אותה

שבת

יד יוסף ט ספרי מ"ב פיסקא א' : פרשה נב א לעיל פ' כ"ז : ב סוט"ס מזמור ל"ב וע"ש · ג פסיקתא רבתי פ"ו : ד ב"ר פ' ס"ב . תנחומא בראשית ויחי : ה ב"ר פ' ל"ג

מתנות כהונה

לתיטרון . פי' הערוך שחוק וקלות ראש : שהביאו לו המשכן . תובל פי' הבאה . שהיית מתגאה כו' . בוידוי עונות שנה שעבר' שכבר התודה עליהם אתמהא . ה"ג עד ג' חדשים עשאוהו וג' חדשים קפלוהו : ו' חדשים כו' . שהרי כשירד מן ההר ממחרת יוה"כ צוה על מלאכת המשכן כמו שפירש"י פ' ויקהל והביאו נדבתם מיד כדלעיל ריש פ' נ"א והוקם על עמדו ביום שמיני למלואים שהוא שמונה ימים לחדש ניסן ואע"פ דכתיב בא' לחדש הוקם המשכן כבר פירש"י בפ' פקודי שכל שבעת ימי המלואים חזרו ופרקוהו הרי ו' חדשים או כ"ל ו' חדשים לאו דוקא שלמים אלא חסר י' ימים : קפלוהו . סדרוהו דבר דבור על אופניו ועל מקומו : מליצים . מתלוצצים וה"ג בילקוט : לא עשה כו' . לא עכב הקב"ה במחשבה זו לא נתיישבה דעתו בזה אלא כיון שאמר כו' . התחילו טוענין וסטעם כדמפ' ותזיל כדי שירלו שא"א להקימו אלא ע"י משה : כל אלין דאבהו . כל אלו יהיה לאבהו ועל עצמו אמר כן ולעיל בב"ר פ' ס"ב איתא שהראוהו י"ג נהרי אפרסמון : למי שהוא עמל בה כו' . לשם עוה"ב ולא לשם עוה"ז ע"מ שיקרא ר' או ע"מ שיעשיר : יקר בעיני' כו' . שרש המקרא ודרשהו יקר בעיני ה' לחסידיו המותה הקב"ה מראה לחסידי' היקר המתוקן להם אימתי המותה בשערי מות וע' בב"ר בפ' ס"ב ופ' נ"ב : וידע ר"ש ברוה"ק : פני מרון . שם מקום וכן הוא בילקוט משלי : מאן . תאין : ופרנס אותה

עץ יוסף

לא ידעו מה היה לו : כל העם נתנו עד שיאמר דייכם . ויתפרקו כל העם את נזמי הזהב אשר באזניהם כלל הן אשר באזני נשיהם והן אשר באזניהם . והוסיפו על דבריו של אהרן לפי שחשבו אולי יאמר אהרן שלא יספיק הזהב שהביאו למלאכתו ויבא לידי עיכוב לכך הביאו לו די והותר עד שאמר להם דייכם . ולזה היתה הוכחה מרע"ה על העגל באומר ודי זהב . שעקר חטא היה ע"י שהביאו ברצוי ובהשבעה . שאלו זאת היה הענין נמשך ונדחה עד למחרתו : משל לבחור כו' קשה דבריטא הל"ל שנתן לתיטרון (פי' הערוך שחוק וקלות ראש) ואח"כ לצדקה כענין הנמשל שבתחלה נתנו לעגל ואח"כ למשכן וי"ל בהכי פירושו שישראל לאות טבע בהירהם יותר קרובה אל הטבע מאד כיון ברשם וטוב לבבם . לכן אף שהטאו בנהינת הזהב . תיכף ומיד הזכו בהו ונתכוונו למצוה . אע"פ בזה המעשה הכך הראשון שכל דבר ישוב אל טבעו בנקלה ולזה דימה לבחור שנכנס למדינה כי מטבע בחרותו להתעלן בסוד משחקים ולא ממנו להיסרון אמנם מה שנתן מיד לצדקה היה הפך טבעו אלא שנתבהה למה שרואה אותן גובין לצדקה ואמרו לו תן . ולכן עוד מעט חזר בו מצדקתו ונתן לתיטרון כמו טבע עניינו . וכן ישראל נתינתם מזהבם למשכן מורה על עצם תשוקתם למצות ה' הפך הוראת נתינתם לעגל . ולכן יבא זהב המשכן ויכפר על מעשה העגל : נתנו זהב לעגל כו' ונדבו זהב למשכן כו' שנא' והמלאכה היתה דיים לכל המלאכה לעשות אותה והותר . שהיו ישראל נותנים נדבתם ברצוי עד שאמר להם די לכל המלאכה בין למלאכת המשכן בין למלאכת העגל (תו"ג) : באלה אני מתרצה פי' בל' אלה הודעתי שנתרציתי שלכן אחר אלה לומר שזה לכפר על מאמר אלה אלהיך . וכן לעתיד יהיו שבל' אלה מודיעם שנתרצה להם : וכן לעתיד יתכן שעל שון עגלי ירבעם שהיו תחלה סבת גזרת הגלות וכו' שם אלה אלהיך ישראל קאמר הכא שלעתיד יתרצה באלה שלא ישאר ממנו רושם :

פרשה נב (א) פתח לרקמות כו' דקרא אשמועינן הכבוד שעשו ישראל למשה רבם וממחם במשכן . והיו מביאים לו את מלאכת המשכן בכבוד גדול בקבוץ כל ישראל ולובשים בגדים נאים דוגמא העלאת ארון מבית עובד אדום בימי דוד (תו"ג) . זה המשכן דורש ג"כ על מלאכת המשכן מדכתיב לרקמות ולא כתיב ברקמות (תו"ג) . זה המשכן פי' לרקמות למלאכת הרקמות תובל למלך משה רבינו : רעותיה שהן רעיו של הקב"ה . בישא דקרא בכינוי בתולות הוא רמז לכלל ישראל המון העם . ובכינוי רעותיה הוא רמז להכמים ולצדיקים שבאותו הדור שהם נקראים רעים אהובים להקב"ה וכולם בכנופיא אחת באו למשה ירכוב שמחת גמר מלאכת המשכן (תו"ג) : שנא' למען אחי ורעי ע' ריש פרשה כ"ז : מובאות לך שביום שנגמר המשכן . לאכי חזר והזכיר הבאתו לומר שנזדרזו בו שביום שנגמר הביאוהו . וה"פ דקרא לרקמות תובל למלך . וע"י בתולות אחריה רעותיה מובאות הרקמות : (ב) הה"ד תאלמנה כדמסיק על ליצני הדור : אם בא יוה"כ אחר כו' הוא כת"ק דר' אליעזר בן יעקב בפ' יוה"כ : תאלמנה שפתי שקר ופי' הדוברות על צדיק שמדבר עם הקב"ה שהוא צדיקו של עולם . עתק ר"ל שיזכיר לפניו עונות שכבר סילק והעתיקם הקב"ה ביוה"כ שעבר . כלו' שמחל לו : שהיית מתגאה בגאוה . בוידוי עונות שנה שעבר כאילו אין לו אדבות . ובוז שהוא מבזה על כבוד קונו שאינו מהביב מ"ש ה' כי ביום הזה יכפר עליכם . וכ"ה אפי' אם לא הוי לו חדשות ג"כ אסור להתודות על עונה שנה שעברה שמבוש על כבוד קונו כנ"ל . וגם הוא ככלב שב על קיאו . אלא הכא ברובא דאינשי קמיירי שיש להם עונות חדשים . כי אדם אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא : אפשר שהשכינה שורה ע"י בן עמרם . שחשבו שא"א שישרה השכינה בתוכם אחר שנטמאו במעשה העגל ונסתלקה שכינה מהם : ו' חדשים היה עסוק וכשלשה מהם עשאוהו ושלשה קפלוהו . ואע"ג דג' היה מקופל קאמר שהיה עסוק ו' חדשים שמשה רבינו היה משגיחין ומעיין בעניינו תמיד : אעפ"כ היו מליצים אחריו . פי' אע"פ שנגמרה מיד מלאכת המשכן שלכן הוצרך ליקפל ג' חדשים ורצו כייד ה' שהיה שם שנעשה המלאכה מיד בס"ד . עכ"ז היו מרננים (יפ"ת ותו"ג) : הקב"ה נתכוון להעמיד כו' והקדים לצוות על המלאכה מיוה"כ כי אותו היום נתרצה לישראל ולאות שנתרצה להם צוה על מלאכת המשכן כדלעיל : בחדש שנולד בו יצחק דלר"ע בפסח נולד יצחק . ואע"פ שהמשכן הוקם בר"ח ולידת יצחק בפסח . כיון דהכל בחדש א' כי הדדי נינהו . לא עשה לא עכב הקב"ה במחשבה זו ולא נתיישבה דעתו בזה אלא כיון שאמר כו' : (ג) הה"ד עוז והדר לבושה ותשחק ליום אחרון . שלבסוף התחיל שוחק עליהם וכדמסיים הכא : שכל מתן שכרן של צדיקים כו' . ר"ל אפי' שכר המצוה כל מצוה שניתן בעוה"ז מתוקן לצדיקים לעה"ב וה"ש הוי ותשחק ליום אחרון . ר"ל שאפי' שכר השחוק והשמחה ג"כ הוא ליום אחרון . וה"ש קמד' שכל מתן שכרן ר"ל אפי' השכר של השמחה : הוי ותשחק ליום אחרון . שעיקר שמחתן ביום המיתה שמה שרואין מתן שכרן ביום המיתה וכהסיא מעשה דר' אבהו . וקרא באשת חיל מיירי דאפי' אשה זוכה לזה כשהיא כשרה (יפ"ת) : וראה כל הטוב כו' שהראוהו לו מן השמים : כל אלין דאבהו בל' תמה . אלו להיות לי ואני כו' : ואני אמרתי לריק יגעתי . בודאי לא בשפתי מרמה דבר זה . כי אם באמת כי נגד גודל האהבה המחויבת אותו בעבודת הבורא יתב' כאפס וכאין היה נחשב בעיניו מעשה עבודתו וע' מ"ש בב"ר פ' ס"ב . ובתנחומא סדר בראשית : זבדי בן לוי כו' ואע"ג דריב"ל נכנס חי לג"ע . מ"מ לא קשה מ"ש כד דמיכי (פי' כשמתו) . דמשום רובא נקטיה ולא חש למיעוטא (יפ"ת) לעת מצוא זו מיתה דהיינו למות במיתה קלה שהוא בנשיקה . או ע"י מלאך טהור . ולא ע"י מלאכי מות כלוחים החיצונים שנקראים מים הזידונים הבאים לשטוף העולם ומלואו . ועל זה אמר שם רק לשטף מים רבים אליו לא יגיעו דהיינו כלוחים החיצונים המיסרים את האדם במיתה קשה · מה רב טובך כו' כי אז נגלה להם כל אותו השכר ברב טוב הצפון לעוה"ב : כי בו ישמח לבנו וגו' באמר אז הראה להם הקב"ה מתן שכרן לשבוע מהם והשמחה הוא בו יתב' ליהנות מזיו שכינתו שהוא עיקר התענוג בעה"ב : אימתי הקב"ה מודיע לצדיקים היקר שמתוקן להם כו' שהצדיק לא היה רואי מגד עצמו לטעום טעם מיתה אלא הוא מת בעון הדור וכדי לפייסו על הצער הזה מראה לו בשעת מיתה השכר המתוקן לו לע"ל . כי בטובת הגלה מה שעתיד לקבל ולהתענג אחר מיתה אינו מצטער מהמיתה ומקבלה בסבר פנים יפות · שיצא ח"ל ובא עשיר . אפשר שיצא ע"י שום סיבה הכרחיות והגלות . וכן התלמידים שהיו מבקשים לצאת ח"ל היה מפני עיפות דשרי : יצא לו חוץ לעיר והתפלל . שבתי כנסיות שלהן היו בשדה (תו"ג) : וניתן לו אבן טובה מן השמים . ובתענית בפ' סדר תעניות אלו בעובדא דר"א בן פדת דא"ל הקב"ה אי ניחא לך דאחרוני עלמא והדר איברלי כו' לא נתנו לו מן השמים אפשר דר"א בן פדת לא רצה שינכה לו מן עוה"ב ומשולא לא היה אפשר לו להעשיר אלא ע"י מזל

כו'

שבת. אמרה אשתו מהיכן אלו. א"ל ממה שפרנס הקב"ה. אמרה אם אין אתה אומר לי מהיכן הן איני טועמת כלום. התחיל מספר לה א"ל כך נתפללתי לפני האלהים וניתן לי מן השמים. אמרה לו איני טועמת כלום עד שתאמר לי שתהזירה מוציאי שבת. אמר לה למה. אמרה לו אתה רוצה שיהא שלחנך הכר ושלחן הבירך מ"א. והלך ר"ש והודיע סעשה לר' א"ל לך אמור לה אם שלחנך חסר אני אסלאנו משלי. הלך ואמר לה. אמרה לו לך עמי לסי שלמדך תורה אמרה לו ר' וכי רואה אדם להבירו לעוה"ב לא כל צדיק וצדיק היה ליה עולם בעצמו שנא' (קהלת ט) כי הולך האדם אל בית עולמו וסבבו בשוק הסופדים. עולמים אכ"ב אלא עולמו. כיון ששמע כן הלך וההזיר. רבותינו אמרו הנס האחרון היה קשה מהראשון. כיון שפשט ידו להזהזיר מיד ירד המלאך ונטלה הימנו. למה שאין מתן שכרה של תורה אלא לעוה"ב ליום אחרון. הוי ותשחק ליום אחרון. ר"א עוז והדר לבושה זה כשה שנא' (משלי לא) ומשה לא ידע כי קרן עור פניו. ותשחק ליום אחרון אלו ליצני ישראל שמליצין אחריו ואומרים אלו לאלו אפשר שהשבינה שורה על ידיו של בן עמרם. לא עשה אלא כיון שא"ל האלהים להקים את המשכן התחיל שוחק עליהם שנא' ותשחק ליום אחרון. א"ל בואו ונקים את המשכן התחילו טוענין ובאין אצלו שנא' ויביאו את המשכן. כמה הכסים היו שם ובאו להם אצל משה ולא היו יכולין להקימו אלא אמר שלמה (משלי לא) רבות בנות עשו חיל ואת עלית על בולנה שמשה היה העולם מכולם. ואת עלית על בולנה למה שעשו את המשכן ו ולא היו יודעין ליישבו מה עשו נטלו כאי"א ממלאכתו ובאו להם אצל משה ואומרין הרי קרשים הרי בריחים. וכיון שראה משה אותם מיד שרתה עליו הוה"ק והקימו. ולא תאמר משה העמידו אלא המשכן נעשו בו נסים ועמד מעצמו שנא' הוקם המשכן. ואם תמה אתה על זה הרי שלמה כשבנה בהמ"ק היא נבנה מעצמו. א"ר הונא בשם ר' יוסי ח הכל מסייעין אותו כשבנה את בית האלהים הבריות והרוחות. מנין שכתוב (מ"א ו) והבית בהבנותו אבן שלמה מסע נבנה ומקבות והגרזן כל כלי ברזל לא נשמע בבית בהבנותו. מעצמו היה נבנה. לפיכך במעשה נסים נבנה. וכן כשהוקם המשכן במעשה נסי עמד הוי ויביאו את המשכן (ד) ר"א ויביאו את המשכן. הה"ד (שיר ג) צאנה וראנה בנות ציון במלך שלמה בעטרה שעטרה לו אמו ביום חתונתו וביום שמחת לבו. איסתי נא' הפסוק הזה ביום שעמד המשכן שהיתה שמחה גדולה בישראל שהקב"ה שורה אצלם. בנות ציון בנים המצויינין לי ע"י עכו"ם. מה ציון הזה נראה באצבע כך ישראל נראין באצבע הוי בנות ציון המציינין לי. במלך שלמה במלך שהשלום שלו זה מה"מ הקב"ה. בעטרה שעטרה לו אמו זה המשכן למה קראו עטרה אלא מה העטרה מצויירת כך המשכן היה מצויר שנא' (שמות לה) וחוקם בתכלת ובארגמן בתולעת השני ובשש ואורג עושי כל מלאכה וחושבי מחשבות הוי בעטרה שעטרה לו אמו. א"ר יצחק חזרתי בכל המקרא ולא מצאתי שעשתה בת שבע עטרה לשלמה. רשב"י שאל את ר"א בר' יוסי אפשר שמטעת מאביך סהו בעטרה שעטרה לו אמו א"כ הן ס משל למלך שהיה לו בת יחידה והיה מחבבה ביותר מדאי והיה קורא אותה בתי לא זז מחבבה עד שקראה אחותי ועד שקראה אמי. כך הקב"ה בתהלה קרא לישראל בת שנא' (תהלים מה) שמעי בת וראי והטי אזנך ושכחי עמך ובית אביך. לא זז מחבבן עד שקראן אמי שנא' (שיר ה) פתחי לי אחותי רעיתי יונתי תמתי שראשי נמלא טל קוצותי רסיסי לילה. לא זז מחבבן עד שקראן אמי שנא' (ישעיה נו) הקשיבו אלי עמי ולאמי אלי האזינו כי תורה מאתי תצא ומשפטי לאור עמים ארגיע. עמד רשב"י ונשקו על ראשו. ביום התונתו בביני וביום שמחת לבו בירושלים. ד"א ביום חתונתו על הים וביום שמחת לבו באהל מועד. ד"א ביום חתונתו במשכן וביום שמחת לבו בבה"מ. וכן דוד אמר (תהלים מה) יפה נוף משוש כל הארץ הר ציון ירכתי צפון קרית מלך רב. יפה נוף נופת משוש כל הארץ א"ר יוחנן בן אלעזר בעשה היה בפרקמטיות א' שהלך לירושלים למכור את שלו הלך וישב שם ולא מכר אכר זו היא שאומרים עליה משוש כל הארץ לאחר שעה מכר כל פרקמטיא שלו אמר יפה נוף משוש כל הארץ. א"ר יוחנן י כיפה של חשבונות היתה הזית לירושלים וכל מי שמבקש לחשוב הולך לשם למה שלא יחשוב בירושלים ויצר לפי שנקראת משוש

יד יוסף

ו קל"ר פ' ר"ג: ז וזכר פ"ו דף כ"ג וזף כ"ו: ח פ' ריש מכשי"ר. במדב"ר פ' י"ד. פקודי דף כ"ב: ט מכשי"ר פ"ג פי' כ"ה. ילקוט פקודי. כאן מכשי"ר פ"ג פי' י"ג. וזכר ופתחנן. רמז"י וילקוט מכ"ם. ומסורס: י פ' שבה נבנה פ"ב פי' ר"ם:

מתנות כהונה

מוחה גרם. וכן הוא בילקוט מפלי כלו קצה ויכין כל לנכי אבא: שתחזירה כי. וכן הוא בילקוט מפלי ופ' זה מפלש במד' רות פ"ג: שלחנך חסר. כלו' מפן נכבו לשוכ"ב: כיון שמשט כ"ם בן מלפחון: קשה מלפחון. מזק ומפלה מהרלפחון ובמלמוד מפ' דנמיני דמן פמיע מיסר יהבי מפקל לה פקלי: ולא עשה. לה עשה כלום ולה דבר מלומה להשיב לכם. הוקם. מממע ע"י עצמו כמו פעיכה"י בפכל זה: הבריות והרוחות. המלפכים והשדים ופ' בריס מל' חיים: ע"י מלומה הכולה. כמו לפני מלומה השולה הקדמונים: מצויינין. במילה ומגולה: ציון זה. ס' כל"ו ובגה מלגו ציון: נראין בלנבע. ויכריס לעין כל כ"ם כל כוכבי הרקיע ובגו': ולא מלחתי כו'. ומל כלמך מדבר בהקב"ה וכי ובדמי': שהו בפעמה פי' נמה קבל שבדל לפי: ולאמי כחיזה. הפר ויי ל' לפו ובל' נמל' חיים בהדיא ובס' קבל הקביעו מלי פמי ולמי לומר החיזה ויהא למ"ד מל נלמי פמים לה מקור כלמ"ד ולמים מלמה יפלל: נופת פמים וגו'. ופפ כמו לפוקים פהיו מקיפים על המזבח בתג הסוכות וע"ז במל' מפלים ובילקום. פי ים לפרש דלריך להביא ענפי ופינהו כלה ובפי פיהה ל' ל' פלו ופלי ופ' כלפוהו ביה דין ונשלל פ' לית: בפרקמטיות. כולה עוסק בפרקמטיא: שלו. במולה פלו: ויצר. ויצמער בעלמו

ענה יוסף

פרשה נב (נ) [בלאן ממן פכר פהולה בלא לעולב] פימה דבה לילה כמה פלים מחדם לחובל בילהוביהם בעב"ו ופ"ם בנגד כולה. ובמה לדיקים פיהו ומיכים בשתי בולמות. ויל"ל ובסיהו בביהם דרך מלבנו של עולם. לחבל בלעיהן לביהם דרך עם כ"ב וכעובדת דבמעוך יעיבה ע"י מלבקן (יב"ם): (ד) [בלאן פסיס לו בת יחידה כ"ו] בגמלה מה לפי שהיה בת יחידה לה היה לה עם בת לחבל לו לפה ובילוגא. בלא במרוב כתיבה לפ קלחה בשתה לבל היה קולחה בת לו בתי. וכתו פאמר בתי בת. ובגה מבוב הבת גדולה שבתי היו עלם פמעטין ובבר מבכרו לממנם קריאתו ליותם לחתום מיבה יפיהם מקריאתו לותה עם מבטיהם לחבת. וכתו פתחוהו בחדם בשתם לעלמה ובבתם לם היו נדולה מאוד. ופין בחתוח מסוגדת בלו בבת ה"ם לפ זו מהבבה עד שקבלה לפ מי הלה לומר שהבשוב בלאבן מבדבת בת בשבועו עימה. ולפ זו מחבוב בלא שובה עד שקבלה לחביו. ועוד מעם לפ זו מהבבה עד שקבלה לחבי בחיב בבבודם ובמולה. בן בביכול בדין מוהל ביולם בלבים בדין גוהר ופקל"ב מקיים בלמוד ומגא לומר ויקם בן (בלי פו) : [יפה נוף משוש] פגם בעוסקת בפרקמטיות יפה

עין יוסף

בחבים מוטת ומבלוים הקבושה בה: ולא מצאתי סלבך ע"ב קלי לחבלן דלי בשמעו בלי לפ מלינ בכל המקום שבשמה ב"ם עפרה לחלמה בגה: שהו בעפרה שעפרה לו אמו בל"ל. פי' הת פסיפס ליה דבמקבן לילי מבה קושיה הל"ל לחבל מלי אמו. ומפני דלבך מבה קלי הקב"ה ליבחל אמו: משל למלך פי' שבחהלה קלחה שם בת אינה נבנסת מחתיו לפ זו עד שקבלה לחותי אמו במעלת הכלות יותר לפ זו עד שקבלה לחי אינה במעלת הכלות יותר ויותר. בהחדם חיב לנהוג בה בטוב לפי מלד הדין. בן יבחל לחבר שנשפרסם חבשם שקבלה בת. סוסף חל"ב בטוב לה שבחביבם בביכול ב"ם בלדיקים שבם בשרואים עמו בשעשה עושין בביכול בשו הוא לזוק לת השולם. ולשולם עדיין לפ זו מהינתן ומתן לשם בטוב יותר וקבלן אמו בלי שהוא חיים ושומע לה בבן לאמו. וכ"ם בהגשומות שם הקב"ה על בבודן של לדיקים יותר מבבתו. פיבבשם שומד ומקריב לפניו ולפ יבשה ידו. וכיון שבלבת ידו בלדיק יבשה ידו הה"ד ותיבש ידו: שנא' שמעי בת והטי אזנך ושכחי עמך ובית אביך. ויליף מזה שקורת ליבחלת בת: שנא' הקשיבו אלי עמי ולאמי אלי האזינו. ומסיים בשהב"ה אמר לישראל בני ולא בת. ולמד לדבים ולאומי לאמי בבסוק הקביבו אלי עמי ולאומי אלי האזינו: בביני פי' לאמה ולאמה על מה שרלה שם בטוב ה'. שם היה שוקד הדבוק. וירושלים היה שמחם לבו כי היה מקום השכחה. והוא הלב שם כל השולם ממשלה. כמו הלב שמחתו מוצא כל חיות הבוף. ודבים עוד מחוזקו על היה שחו הביבו בולם מה"ק בת"ם לחמה שבחה על היום כו' ואי הלה ההשלוה בהם. ושיקר השמחה היה בלהל מועד. וכן דבים על החלה החחוה בחשבון (וכבחד"ר יהיב שמחת לכחיב ביום לבם חת המשכן בלם בחיב) והשמחת הלב של היבם"ק: וכן דוד אומר יפה נוף. לחיה ב"ם דבימ"ק הוא שמחת לבו מייחי מחה שבקבלת יהושלים מבום כל החבן. וכדאפרבן בשוחם שחבי שבניה היה דומב בלבו וכשהיה הולך לירושלים ומקריב קרבן מחכבר לו יבא מבם שמח כלי שהיתה יהושלים מבום כל שחבן. וה"ם הל בין יבלבי לשון בי שם הקרבן שחם שמח על יבך המזבח לשובה. ואיתי דבייתי קבל מה' כמי שבום בל החבן בשרקמטיא וביפה בל חבבותיו דקלחבר בשמוך: וכן דוד אומר כו' ותע"ג דמשמוך זה לבחי קרא הוא. מ"מ דוד מבהו שהוא חבר ס' חלפים ע"י עשרה זקנים בלחלי בפ"ק דב"ב. ותיינו שהוא כתב דבריהם: יפה נוף נופת השוהחת סיעה יפה נוף מוסבת. וכתב הי"ם בשל"ה טפסת. דמשרש נוף ענין מנוחה. וכדאי' בילקוט שבתב מפיהן עליה שבכל לומרים שהוא בלילה יוסי עכל. והמ"ב נבש יפה בעפה (וכן הגיהו בבפים המדבם) רמז לעומות שהיו מקיפין על המזבח בחג הסוכות. וכתב עוד ים לפרש דלריך להביא ענפי ופינהו כלה. וכהי פ' בפ' לאומו ב"ד ושעל פ' ל"ו. וכן הגיה הה"ל: א"ר יוחנן ל"ל ר' יוחנן (ה"ל): מעשה היה כלי דמשום כל החבן היו העולם שבחים ומתבבדים בפרקמטיא: וישב שם מעם ולא מבר. לחבר זו היא שאומרים כי ולכן לפה שמבבר מחומו סיבה ומיד. ופ"ם לחחי שעה מבבר: כיפה של חשבונות כי היה בשד מלמה

משוש כל הארץ. וכל השבח הזה למה שהיא קרית מלך רב. ומשחרבה ערבה השמחה ונגלה משוש כל הארץ מהו ערבה חשכה קבלה כר"א (בראשית א) ויהי ערב ויהי בקר יום א'. בעוה"ז שבת משוש כל הארץ וכשיבנה הקב"ה את ירושלים הוא מחזיר לתוכה את כל השמחה שנא' (ישעיה נא) כי נחם ה' ציון נחם כל חרבותיה וישם מדברה כעדן וערבתה כגן ה' ששון ושמחה ימצא בה תודה וקול זמרה :

ענף יוסף

יפה נוף משוש. אף שמת"כ הגיה יפה נוף נוסח וכגירסו כן בשמות המדרש ולפי גירסתו נראה שפי' אקלים יפה כאחז"ל (בויק"ר פ' כ"ט) שבעה ארצות הן וכוונה לכן ז' אקליימין שהעולם השפל נחלק בכן ואקלים הרביעי הוא שבחו דוד ע"ה ואמר יפה נוף משוש כל הארץ כנוער אקלים יפה כי פירוש נוף אקלים ילשון הכתוב ביהושע בענין חילוק הארץ בלשת הנפת וה"י הלחת פלכי ימם שהוא בלשון סגרי אקלים הוא בלשון הקודש נוף וכל נוף ונוף יש בו שינוי אויר לפי מזגו ולפי קירבתו לשמש ומי שנולד בנוף זה ויצא משם ונכנס בנוף אחר יחלה. אבל ירוש' יש נוף ממוזג וטוב וכל הנכנס שם מן הנוגות היה חוק יבריא ולא יחלה לעולם ולכן נקרא משוש כל הארץ ועי' בנתיי סדר עקב :

מתנות כהונה

בעלמו אם לא יצא החשבון כפי רצונו : קבלה תוסף תרגום של חשך קבלה : וערבה ל' ערב : מחזיר לתוכה המשוש והשמחה שנא' ששון ושמחה ימצא בה וגו' :

עץ יוסף

מלאה שמחה ושסקים רק בעניים משמחים ובעניים קדושים. ולכן כל החשבונות היתרידות יהמביא לפעמים עלב לבעליו כי אולי הפסיד בעסקו. היה נעשה חוץ לירושלים שלא יצר וילבער בירושלים : ומשחרבה ערבה ישוב דפי' משוש כל הארץ על כל העולם כדלעיל. ואיכא למדהי דלא מיירי אלא בא"י. להכי מייתי ידאשכחן שבחורבן ירושלים כתיב ערבה כל שמחה גלה משוש כל הארץ דלא מיירי בא"י ביחוד אלא בכל ארצות שנחרבו עי"נ. מהו ערבה חשכה פי' ערבה ל' ערב ולפי שלף יתחשכה אפשר שהיה קצת אורה יהירח והכוכבים. לכן אמר קבלה שפירושו אפילה גמורה וחשך לגמרי כתרגום חשך קבל. והביא ראיה ודוגמא מויהי ערב ויהי בקר דאכתי לא היתה אורה כלל בעולם באותו ערב : בעוה"ז כדי נסים כדבר טוב קאמר לה הכא. מחזיר לתוכה ועי"ז יוחזר לתוכה משוש כל הארץ שכל הארץ שם ימצא שמחה וגילה שישים במהרה בימינו אכי"ר.

נשלם ספר שמות

ויקרא רבה

(א) **ויקרא** אל משה רבי תנחום בר תנילאי א פתח (תהלים קג) ברכו ה' מלאכיו נבורי כח עושי דברו וגו'. במה הכתוב מדבר. אם בעליונים הכתוב מדבר והלא כבר נאמר ברכו ה' כל צבאיו. הא אינו מדבר אלא בתחתונים. עליונים ע"י שהן יכולין לעמוד בתפקידיו של הקב"ה נאמר ברכו ה' כל צבאיו. אבל תחתונים ע"י שאינן יכולין לעמוד בתפקידיו של הקב"ה לכך נאמר ברכו ה' מלאכיו ולא כל מלאכיו. ד"א ג נקראו הנביאים מלאכים הה"ד (מלאכי ג) וישלח מלאך ויוציאנו מסצרים וגו'. וכי מלאך ה' היה והלא משה היה ולמה קורא אותו מלאך אלא מבאן שהנביאים נקראים מלאכים ודכוותיה (שופטים ג) ויעל מלאך ה' מן הגלגל אל הבוכים וכי מלאך היה והלא פנחס היה ולמה קורא אותו מלאך אלא א"ר סימון פנחס ג בשעה שהיתה רוה"ק שורה עליו היו פניו בוערות כלפידים. ורבנן אמרי אשתו של מנוח מה היתה אומרת לו (שופטים יג) איש האלהים בא אלי ומראהו כמראה מלאך האלהים. כסבורה בו שהוא נביא ואינו אלא מלאך. א"ר יוחנן ד מבית אב שלהן נקראו הנביאים מלאכים הה"ד (חגי ה) ויאמר חגי מלאך ה' במלאכות ה'. הא ע"כ אתה למד שמבית אב שלהן נקראו הנביאים מלאכים. (תהלים קג) נבורי כח עושי דברו. במה הכתוב מדבר א"ר יצחק בשומרי שביעית הכתוב מדבר. בנוהג שבעולם אדם עושה מצוה ליום א' לשבת אחת לחדש אחד שמא לשאר ימות השנה ודין חמי חקליה ביירא כרמיה ביירא ויהבי ארנונא ושתיק יש לך נבור גדול מזה וא"ת אינו מדבר בשומרי שביעית נאמר כאן עשי דברו ונא' להלן (ויקרא טו) וזה דבר השמיטה מה דבר שנא' להלן בשומרי שביעית הכתוב מדבר אף דבר האמור כאן בשומרי שביעית הכתוב מדבר. עושי דברו. ר' הונא בשם ר' אחא אמר בישראל שעמדו לפני הר סיני הכתוב מדבר שהקדימו עשיה לשמיעה ואמרו (שמות כד) כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע. לשמוע בקול דברו. א"ר תנחום בר תנילאי בנוהג שבעולם משוי שקשה לאחד נוח לשנים ולשני נוח לארבע או שמא משוי שקשה לס' רבוא נוח לאחד. כל ישראל עומדים לפני הר סיני ואומרי' (דברים ה) אם יוספים אנחנו לשמע וגו' ושמה שומע קול הדיבור עצמו וחיה תרע לך שהוא כן שמטולם לא קרא אלא למשה לכך נאמר ויקרא אל משה: (ב) רבי אבהו ה פתח (מיכה יד) ישובו יושבי בצילו. אלו הגרים שבאין וחסין בצילו של הקב"ה. יחיו דגן נעשו עיקר כישראל כמה דתימר (זכריה ט) דגן בחורים ותירוש יגבב בתולות. ויפרחו כגפן כמה דתימר (תהלים ה) נפן ממצרים תסיע תגרש גוים ותמעה. ד"א יחיו דגן בתלמוד. ויפרחו כגפן באגדה. זכרו כיין לבנון אמר הקב"ה חביב עלי שמותם של גרים כיין נסך שקרב לפני ע"ג המובח. ולמה י נקרא שמו לבנון על שם (דברים ג) ההר הטוב הזה והלבנון. תני רשב"י למה נקרא שמו לבנון שמלבין עוונותיהם של ישראל כשלג. הה"ד (ישעיה ו) אם יהיו חטאיכם כשנים כשלג ילבינו אם יאדימו כתולע כצמר יהיו. ר' מביומי אמר על שם שכל לבבות שמותם בו. ות"ד (תהלים מח) יפה נוף משוש כל הארץ וגו'. ורבנן אמרי על שם

יד יוסף א מנחומא פרע יח: ב במדבר רבה פ' ט'. תנחומא ויקח פ' יא. ופ' שלח. ופרף מפקדא ד"ה: ג ילקוט פרף פ' כ"ה: ד ב"ר פ' ע"ה פ' ס'. במ"ר ל"ח פ"ו: ה במ"ר ויק פ"ו: ו ויקרא רף נ"ו. תהים פ"ו פ' י':

מתנות כהונה

הא שם מדבר לגלי בתחתונים. שהקדוש מלאכי השרת של הקב"ה שמלחם לשלום הוה לעמות לעמו: בשלאכות שמעש שהמלאכות הוו ע' מקדש מעים לב ע"ל: נבורי כח. שמעש שמי דברו של הקב"ה ככח וגבורה שבעניני יצי פוע של יצי הרע: שמא לשלי יצי הרע: חמי מקליה ביירא. רוצה שדהו טוב ומקה כלי שמעיה: ודין כי. זה השומר שביעית: ארנונא מס מן הקרוע כך וכך טורין למלך מן השדה כן פרסי"ם בס' זה טורר: אלו ישראל כו'. וכן כתיב בישעיה זכרו שמעש והדר לשמוע: אין שמע וכו'. לכל שמע נחמיס: שמותם כו'. ושיעו דכתיב זכרו שמעש בשמותם של התורה: על שם שכל לבבות דרש לשון לב:

ענף יוסף

פרשה א [ולשמה נקרא שמו לבנון על שם סהר כסוף סחר ולבנון]. עיין מ"ש בשם סימ"ם. ותאמר שם"ם לשם נקרא שיין שמתנאך ע"ג המובח לבנון. ונקתמר משום שבכתב"ק נקרא לבנון כדכתיב סהר כסוף סחר ולבנון. ונקתמר רשב"י למה נקרא שבכתב"ק לבנון ע"ש שמלבין עוונותיהם של

שם (מל"ג ט) והיו עיני ולבי שם כל הימים : (ג) רבי סימון בשם ריב"ל ורבי חמא אבוה דר' הושעיא בשם רב אמרי לא ניתן דברי הימים אלא לידרש (ד"ה א ד) ואשתו היהודיה ילדה את ירד אבינדור ונו' ואשתו היהודיה זו יוכבד ובי משבטו של יהודה היתה והלא משבטו של לוי היתה ולמה נקרא שמה יהודיה על שם שהעמידה יהודים בעולם. ילדה את ירד זה משה. ר' חנינא בר פפא ור' סימון. רחב"פ אמר ירד שהוריד את התורה מלמעלה למטה. ד"א ירד שהוריד את השכינה מלמעלה למטה. א"ר סימון אין לשון ירד אלא לשון מלוכה כמה דתימר (תהלים עב) וירד מים ועד ים. וכתיב (מיכה ז) כי הוא רודה בכל עבר הנהר. אבינדור רבי הונא בר אחא אמר הרבה ירדנין עמדו לישראל וזה היה אביהן של כולן. הבר ח שהבר את הבנים לאביהם שבשמים. ד"א הבר שהעביר הפורענות מלבא בעולם. אבי סוכו שהיה אביהן של נביאים שסובין ברה"ק. ר' לוי אמר ל' ערבי הוא בערביא קורין לנביא סביא. יקותיאל. ר' לוי ור' סימא אמר ט שעשה את הבנים מקוין לאביהם שבשמים. אבי זנוח. זה משה שהיה אב למוניהים שהוניהם מע"ז הה"ד (שמות כג) ויזר על פני המים ונו'. (ד"ה א ד) ואלה י בני בתיה בת פרעה. ר' יהושע דסכנין בשם ר' לוי אמר לה הקב"ה לבתיה בת פרעה משה לא היה בנך וקראתו בנך אף את לא את בתי ואני קורא יא אותך בתי שנא' ואלה בני בתיה בת יה. אשר לקח מרד. יב זה כלב. ר' אבא ב"כ ור' יהודה בר סימון. חר אמר זה סרד בעצת מרגלים וזו מרדה בעצת אביה יבא מורד ויקח את המורדת. וח"א זה הציל את הצאן וזו הצילה את הרועה. ר' שמות נקראו לו למשה. ירד. חבר. יקותיאל. אבינדור. אבי סוכו. אבי זנוח. ר' יהודה בר' אלעאי אמר יג אף טוביה שמו. הה"ד (שמות ג) ותרא אותו כי טוב הוא. כי טוביה הוא. ר' ישמעאל בר אמי אמר אף יד שמעיה שמו. אתא ר' יהושע בר נחמיה ופירש הדין קריא (ד"ה א ה) ויכתבם שמעיה בן נתנאל הסופר ונו'. שמעיה שמעע יה תפילתו. בן נתנאל ונו'. בן שנתנה לו תורה מיד ליד. הסופר שהיה סופרן של ישראל. הלוי שהיה משבטו של לוי. לפני המלך והשרים. לפני מס"ה הקב"ה ובית דיטו. וצדוק. זה אהרן הכהן. ואהימלך. שהיה אחיו של מלך. בן אביתר

שויתיר הקב"ה על ידו מעשה הענל. ר' תנחומא בשם ר"י ב"ק אמר אף לוי היה שמו על עקר משפתתו (שמות ד) הלא אהרן אחיך הלוי ומשה הרי י' אמר לו הקב"ה למשה חייך מכל שמות שנקראו לך איני קורא אותך אלא בשם שקראתך בתיה בת פרעה ותקרא שמו משה ויקרא אל משה : (ד) רבי אבין בשם ר' ברכיה סבא פתח (תהלים פט) או דברת בחזון להסידך ונו'. מי מדבר באברהם שנדבר עמו בדיבור ובחזון הה"ד (בראשית טו) אחר הדברים האלה היה דבר ה' אל אברם במחזה לאמר. לחסידך (מיכה ז) תתן אמת ליעקב חסד לאברהם. (תהלים פט) ותאמר שויתי עזר על גבור. שהרג ד' מלכים בלילה אחת הה"ד (בראשית יד) ויחלק עליהם לילה ונו'. א"ר יצחק טז וכי יש לך אדם רודף הרוגים דכתיב (בראשית יד) ויכם וירדפם עד חובה אלא מלמד שהקב"ה הורת ואברהם רודף. הריטותי בחור מעם. זה אברהם שהיה בחור מהקב"ה שנא' (תהלים פט) אשר כתרת באברם. ד"א או דברת בחזון לחסידך מדבר בדוד שנדבר עמו בחזון ובדיבור. הה"ד (שמ"ב ז) ככל הדברים האלה וככל החזיון הזה כן דבר נתן אל דוד. לחסידך שנא' (תהלים פט) שמרה נפשי כי חסיד אני ותאמר שויתי עזר על גבור. ר' אבא ב"כ אמר י"ג מלחמות עשה דוד. ורבנן אמרין י"ח ולא פליגי מאן דאמר י"ג לצרכיהן של ישראל ומ"ד י"ח ה' לצורך עצמו י"ג לצרכיהן של ישראל. הריטותי בחור מעם זה דוד שנא' (שם פח) ויכתר בדוד עבדו ונו'. ד"א או דברת בחזון מדבר במשה שנדבר עמו בדיבור ובחזון שנא' (במדבר יב) פה אל פה אדבר בו ונו'. לחסידך שהיה משבטו של לוי שנא' (דברים לג) תומיך ואוריך לאיש חסידך ותאמר שויתי עזר על גבור. אתיא כי ההיא דא"ר תנחום בר חנילאי בנוהג שבעולם משוי שקשה לאחד נוח לשנים קשה לב' נוח לו'. או שמא משוי שקשה לס' ריבוא נוח לאחד. כל ישראל עומדין לפני הר סיני ואומרים (שם ה) אם יוספים אנחנו לשמוע ומשה שומע קול הדיבור עצמו והיה. תדע לך שהיא כן שמכולן לא קרא הדיבור אלא למשה שנא' ויקרא אל משה. הריטותי בחור מעם (תהלים קו) לולי משה בחיריו : (ה) רבי יהושע דסיכנין בשם ר' לוי פתר קרא (משלי כה) כי יז טוב אמר לך עלה הנה מהשפילך לפני נדיב ונו'. ר"ש מתני לה בשם ר"ש בן עזאי רחק ממקומך

יד יוסף ז רות רנט ס"ב . ופי' מגילה דף י"ג : ח מרגוס דרב יוסף : ט מרגוס דרב יוסף : י בפרגוס דרב יוסף : יא פדר"א פ"ח מ"ח : יב מרגוס דרב יוסף : יג ב"ר פ' ס"ג . סיפרי דף י"ח . ילקוט ספר שמות : יד מרגוס דרב יוסף : טו ב"ר פ' ס"ג . פדר"א : טז ילקוט סדר לך לך : יז פנחומא סדר זפ . ילקוט מעלי ס"ס :

ענף יוסף

מל ישראל ע"י שקרבנות שקרבין בו : (ב) [זו יולבד] תיבת דקדוקי דסתם בגלגל קמתעני נפ"ו ומשמו קלי מלכוב מלך ממדים ומלין מלכוב דבר שמיב סיפם דקלמר לשמו סיכוכיד על יוכבד (שם"ם) : [שם ילד זפ משפ] . וכן פרגם כב יוכף בלגן שמשב שנקבע ירד ולחלים מנע ביגלגל וכן כוב בתגילה דף י"ג ע"ב : [זה לשון שם בלגן] . ופ"ג דמתי דלקרי בלב מרד ע"כ משום דמרד בעגל מרגנים . מכל מקום סבירא ליה מחלין במרד דמיון בעגל בם פרעה . ומל דמיוגם בעגל סבללה . ומפני מע"י מרדו בעגל מרגנים סיה סיכה לבניל שם ישראל שלקו כלן מרד (ים"ם) : [בן בתגהם לו הוכה] . קשה לתמלי לא מני נמי נחגיל בשמות משה . ולפי מכוש דסיכיב בן כיון שכתב בתמ"ב כרי לגיבדור ולבי כוכו דכתיב בהו לא ומפי לכו כיון דמוכים על עגיגו . ובמ"ל משום דסיכיב שמעיה בריבה ע"י נהגילו נמי שם בו"ל לתקדושי כיון דקבלת תורה קדמה לעגל ומקומות שסתפללו עליכם : [רבי עקיבא מתני לא כו'] .

מתרגם

כמו ויתר בתלוף כ' בוי"ו כיתפם תוכיות בו"ת לו תכיתר מומסיקון לב יתר כלומ' הקב"ה ויתר על ידו מעשה עגל וכל מלו שמות שכתיב מכאן בן לא קתניב שם בפני עלמו : רודף הרוגים . דכתיב בישעיה ויכם והדר וירדפם : שנדבר עמו בחזון . ע"י נתן הנביא : פה אל פה אדבר בו ונו' . במלאכה דסיהיב בחזון : משני סיה שונה כאן מאשר לא : במקומך ממקום שהי' רחוק לך לפי מעלתך

מתנות כהונה

והזיון עיני ולבי שם . דהם לבנון מסמיקון לב ומיפים : שהעמידה יהודים וכו' . כי סיפה סמילדה במלרים ולא עשו כלשב דבר לפליטן מלך מלרים ומהיון לת שלודים ולא הסיפר בע"ז נקרא יהודי כדלאיתא פ"ק דמגילה : וירד ס' מלך ומשל : נודרי : נודרין פרלמן של ישראל ושעיון נדר לתורה ולמלות : חבר שהעביר . פי' קרי ביה הבר בה"א בתילוף תחי"ת והוא כמו העביר שתין הכרית העין ונכרת כ"ל : שסובים שרוחין ומסתלקין : סביא לשון סוכו דלעיל : זה הגיל לת הגמון . תגל המהגליס דכתיב ויכם כלב ונו' ודכם מכד לשון הללה והפרסה תל' חי"ל לתן מכדין לת הסת שפ' מוכידין ומפרסין : שהיה סופרן של ישראל . שנתתר בי שם תלמה מתוקן ספון ומדבר במסה : בן תמיכר . זה משה ושעם הכהו' תמיו של תומו המלך הקרוב בן לתיכר חם משה שכ' מלכן של ישראל שנא' ויה בישורון מלך ושל ידו ויתר הקב"ה משעה עגל . ודכם לתיכר כמו ויתר בתלוף כ' בוי"ו כיתפם תוכיות בו"ת לו תכיתר מומסיקון לב יתר כלומ' הקב"ה ויתר על ידו מעשה עגל וכל מלו שמות שכתיב מכאן בן לא קתניב שם בפני עלמו : רודף הרוגים . דכתיב בישעיה ויכם והדר וירדפם : שנדבר עמו בחזון . ע"י נתן הנביא : פה אל פה אדבר בו ונו' . במלאכה דסיהיב בחזון : משני סיה שונה כאן מאשר לא : במקומך ממקום שהי' רחוק לך לפי מעלתך

עין יוסף

לתל לבנון במין הכינוי : ע"ש והיו עיני ולבי דהם לבנון מסמיקון לב ומיפים : (ג) רבי סימון סי' משום דכתי דוקרא תל ביפה תהא לתמר שמקרא בסם מפה ולא בשאר שמות סיהיו לו קלקלמן . דהם ותזל לתי קרא למילף מיפה כמה שמות הוי לשמה : לא ניתן ד"ה אלא לידרש משום דשמכתן כיתה שמות ותין תלת לתה בעגין יכד ותביגדור וכל הכי למיכיב הכא . וכן יפר ומוכב ותכרון חולחם . דמייתי לא"י ס"ם ס"ת ובגלגל וכלים ומוכל חולקם דמייתי שם ס"ם . ותעד דתיב שמעם התכרים כלי מכון בספר מלכים ושלר דוכתי . לכבי קלמר שלת ניתן ד"ה תלת לידרש שמות רבים נלמדין על לתה לגמרא שמכתן שמדכתי בהם ותיכם שמות לתשים סלוסים : שהעמידה יהודים שמהה שפרה ותכו ישראל על ידה ונם ותהיינה לת סלוסים כדלעיל ס"ב ס"ת : שהוריד התורה כי היחוה בשלישה במילואה היא למעלה . כמעט . לך ולנשה במתמים שיכולים להתחזק לקבלה : שהוריד את השכינה מכקוש השניני לתרן . וכדאי' בב"ר פ' י"ט : לשון מלוכה ויפה לתקרי מלך כדכתיב ויה ביעמון מלך : וירד פ' מלך ומשל : נודרין פרלמן של ישראל ושעיון נדר לתורה ומלות : שחיבר את הבנים כי ע"י הקמת המשכן בס"ם ובכתוב בהוכח [הגר"ת] : את הפורעניות ותבר לשון מוכר הבר שמכבב פורעניות הגמשים ע"י להשמה . ול"ל שלם לת קבלו ישראל לת התורה היה מחכ כל השלה . וע"י קבלת התורה ותבטם השלה . ותיינו דקלמר שהעניר הפורעניות מלבא בעולם : שסובים ברה"ק הבשה שלהיה בלשון הלמיה כל כך מקרלה בלשון תלמיה שכ' . וכל הגיולי קיה בלא תשפקלרית המלילה . לך מבה היה לתי כל הגיולים בתשבקלרית המלילה : מקרים לאביהם דהם יקותיאל קויתי תל בסיוום לוחות : שהיה אב למזוניהם כי רבים תלמיה עבה כך בנון לתת יתציה ותחזיקה שהעניכו עבודות זרות ותע"ב הגדול לעשות מכולם : וקראתו בנך כמה שנלמר ויה לה לבן : בתיה בת יה לע"ם שלת מלקלו לה שם לתר . ודקלו בעשם כלמר ז' לתדבה בת יה . בעצת אביה שהה לתבר לתל הבשיים ותיל לתלה לת מבה : זה הציל את הצאן ע"י שבקל עשה מרגלים כדכתיב ויהם כלב לת העם . ותע"ם שנם יהמם היה עתו . לת היו תשמים ט . שבתקוהו כדלא' בסופה . ושוד שבלב ריפה תופם שלתר להם לתי ממכם בעגה . ולכן לתתו נתתן עליהו כלב . ופ"ה זה היה יכול להשתיקם כלומ' שלתר ס' . שפ"ה דבהו על כלב מכתו ביהם קלת מתלוקות . ותלוני זה היו שלבדים מיד . וכן בתבו ביהו . הב' שלכה את הרועה זה משה : בן שנתנה לו תורה מיד ליד דהם בן שתגלה בן שתתן על ט סתורה מיד ליד . ובתב ס"ם לת ידעה מי שזקיקה לפרש מקרא זה על משה שלת בפשוטו [שפשוטו מלבר מה שהיה בימי דוד שתיכן כל המשנות שכתובים בדה"י שם ושכתב הסופר שתעיה והשל עלמה] שלת ידעה שלבדוק בו שהיה בימי דוד ולא בימי משה ולכה ילחי הבשלים בדה"י שם תלמיד של הבשלה : סופרן של ישראל שנא' כי שם תלקת מחוקק ספון ומדבר במשה שיכולה הסרתען כי ולת בישראל . ותעמו שכתב הקב"ה ע"י כי לתלה להכתם לגדל לתם כי ומשלת מלהיכם תיך שמכל שנמנו על לי לת נגבר לכי תלת לתה ע"ם התשל שם . כרי שלם עשו ישראל בעגלם לת שם להם שקנה תי . לך ע"י שעשה לתכון והקב"ה ידע

ממקומך ב' ג' מושבות.ושב עד שיאמרו לך עלה. ואל תעלה שיאמרו לך רד. מוטב שיאמרו לך עלה עלה ולא יאמרו לך רד רד. יח וכן הלל אומר השפלתי היא הגבהתי הגבהתי היא השפלתי מה טעם (תהלים קיג) המגביהי לשבת המשפילי לראות. את מוצא בשעה שנגלה הקב"ה למשה מתוך הסנה היה מכתיר פניו(שמות ג) ויסתר משה פניו וגו' אשר הקב"ה (שם) לבה ואשלחך אל פרעה וגו'. א"ר אלעזר יט ה"א בסוף תיבותא לומר שאם אין אתה נואלם אין אחר נואלם. בים עמד לו מן הצד א"ל הקב"ה (שמות יד) ואתה הרם את מטך ובקעהו. לומר שאם אין אתה בוקעו אין אחר בוקעו. בסיני עמד לו מן הצד א"ל (שם כד) עלה אל ה' לומר שאם אין אתה עולה אין אחר עולה. באהל מועד עמד לו מן הצד א"ל הקב"ה עד מתי אתה משפיל עצמך אין השעה מצפה אלא לך תדע לך שהוא כן שכתוב לא קרא הדבור אלא למשה ויקרא אל משה: (ז) רבי תנחומא (מלכי ב) פתח יש זהב ורב פנינים וכלי יקר שפתי דעת. בנוהג שבעולם אדם יש לו זהב וכסף אבנים טובות ומרגליות וכל כלי חמדה וטובות שבעולם ודעת אין בו מה קנייה יש לו. כ מתלא אמר דעה קנית מה חסרת דעה חסרת מאי קנית יש זהב הבל הביאו נדבתן למשכן והב הה"ד (שמות לה) ואת התרומה וגו'. ורב פנינים זו נדבתן של נשיאים דכתיב (שם לה) והנשיאים הביאו וגו'. וכלי יקר שפתי דעת לפי שהיתה נפשו של משה עגומה עליו ואמר הבל הביאו נדבתן למשכן ואני לא הבאתי א"ל הקב"ה חייך שדיבורך חביב עלי יותר מן הבל שמבולם לא קרא הדבור אלא למשה ויקרא אל משה: (ז) ד"א ויקרא אל משה מה בתיב למעלה מהענין פ' משכן באשר צוה ה' את משה משל למלך שצוה את עבדו וא"ל בנה לי פלטין על כל דבר ודבר שהיה בונה היה כותב עליו שמו של מלך. והיה בונה כתלים וכותב עליהן שמו של מלך היה מעמיד עמודים וכותב עליהן שמו של מלך. היה מקרה בקורות והיה כותב עליהם שמו של מלך. ליסים נבנם המלך לתוך פלטין על כל דבר ודבר שהיה מביט היה מוצא שמו כתוב עליו. אמר כל הכבוד הזה עשה לי עברי ואני מבפנים והוא מבחוץ קראו לו שיבנם לפני ולפנים. כך בשעה שאמר לו הקב"ה למשה עשה לי משכן על כל דבר ודבר שהיה עושה היה כותב עליו כאשר צוה ה' את משה. אמר הקב"ה כל הכבוד הזה עשה לי משה ואני מבפנים והוא מבחוץ קראו לו שיכנם לפני ולפנים לכך נאמר ויקרא אל משה: (ח) א"ר שמואל בר נחמן כשם ר' נתן כא י"ח צווים כתוב בפ' משכן כנגד י"ח חוליות שבשדרה. וכנגדן קבעו הכמים י"ח ברכות שבתפלה כנגד י"ח הזכרות שבכ"ש וכנגד י"ח הזכרות (תהלים סט) שבתבו להי בני אלים. א"ר חייא ב"א לבר (שמות לה) מואבי אהליאב בן אחיסמך למטה דן ועד סוף סיפרא. משל למלך שנכנס במדינה ועמו דוכסים ואיפרכין ואסטרטליטין ואין העם יודעין איזה מהם חביב מבולן אלא מי שהמלך הופך פניו ומדבר עמו הוא חביב מבולן כך (שמות כד) ואל משה אמר עלה אתה ואהרן נדב ואבידו ושבעים זקנים. ואין אנו יודעים אי זה מהן חביב מבולן אלא מי שהקב"ה קורא אותו ומדבר עמו. לכך נאמר ויקרא אל משה משל למלך שנכנס למדינה עם מי מדבר תחלה לא עם אגרונימוס של מדינה למה שהוא עסוק בחייה של מדינה. כך משה עסוק בתורתו של ישראל אמר להן זו חיה תאכלו וזו לא תאכלו (ויקרא יא) את זה תאכלו מכל אשר במים וגו' (שם) את אלה תשקצו מן העוף אלה השקצו ואלה לא תשקצו זה לכם הטמא זה טמא וזה אינו טמא לכך נאמר ויקרא אל משה: (ט) ויקרא אל משה ולאהרן לא קרא והלא כבר נאמר (נחמיה ג) ויקרא ה' אלהים אל האדם

יד יוסף יח ג"ר ס"ג מ"ב. מדר"ג פ' כ"ח: יט ש"ל פרשה ח': כ נזכרים פ"ו נף מ"ם. י"זמ"ב. ושי' כתו"ם פ"ו. מנחומא פרה אם. קהלת רבה פ"ו. ילקוט תהלים כ': כא ירמ' פרשה פ"ו פסוקא פרה ויק"ר. ילקוט תהלים רמז תמ"ש:

מתנות כהונה

מעלתך: ואל תעלה. מתחילה לא תעלה ליסב למעלה מוסב אתחלתך למה ממקום שרגלי לך כדי שילמדו לך עלה עלה: השפלתי היא הגבהתי. הלל פי שהוא מגביה עצמו שהוא נותן לב לדברי חבירו ומפיל עצמו להשמיענו לנו מעלה בתחלת ענותנותו: המגביהי ומשפיל עצמו יתבטל למעלה בתחלת הגבהתו (וכ"ה בהדיא בפ"ר מ"ב): ה"א בסוף תיבותא. פ' בסוף התיבה שעל כתפיו תקרא תוכו לך נקמץ מתח ככף כלומר המליצים הם משל"ך פ' לשון מי שהוא כתוב לך כמו לך לך: עבד לו מן הצד. כלומר המביט עצמו מלא ליטול לעצמו לתת הכבוד מן הכבוד: לומר שאם אתה טוקש מן תהא ניטקש: ואתה יכולת קדיים: אין אתה יכול לעצמו לתת הכבוד לכתיב אתה ואהרן וגו' עלה אל ה': דייך סימיה דקרא דכתיב אתה ואהרן לשון עגומה אתה: לבד מואתו אהליאב. אתה ואלתה הם פ"ח נוסיף: דוכסין פ'. מיני שלטונין הם: ארגונימין פ' מבר כשר ומנהג שלהם ומנאתו פי' ממונה על המלחמות והמערכות לדבר

ענף יוסף

כמדרש שמות פ"ח פנינים ר' פקינחס בשם כלי יקר יוסף מג"ל פ"ב ופ"ג. משום שהשם נקרא כי מוב לך אתה לך שלא שמה דמשמע דוחני יאמרו לו עלה. ושמה יאמרו לו עלה. וכתי כולי מוב שלא יאמרו לך רד מפיאמרו רד. ולכן מצי ומתני ל"ש שכוונת הכתוב שירד מדרגות רבות עד שיאמרו לו עלה. ר' יצחק לחי שפיל דקמ"ל תירוצא דפר"ח כשלמה מדרגה לפחה ירד שהדם ביקוב שיאמרו לו עלה. אבל מצינו שירד יותר לתן זה לשני שהם מסכל מחד כי שמא לפ שיאמרו לו עלה יעלוהו למדרגה לחת ממנו ולא יעלה למדרגתו. לכן אמר בשוב מיקום שיאמרו לו עלה עלה כלומר שיאמרו לעמוד בשחד הולי לא יאמרו לו עלה עלה משעמדו במקומו ויוכיחוהו כ' מדרגות לו יותר. ולזה אמר ואתה כאן לתגבה מוסב שיאמרו לך עלה עלה כלומר בשמא לחתי שמיר דסיגא מדרגה דקרא דמ"ש דנקרא ליכא רק שמא לחד משום דמיירי במדריגה כלתחרונה דודאי יאמרו לו עלה ומצא שמד מדרגתו יאמרו לו עלה עלה (ופ"ח): [ואתי לא בפאתי]. ופ"ח ואתה לא כבית. ור"ל שלהיותו שפיל בקש בשמחתך עם בשפיליהם שיאמרו לו עלה עלה: ובשבילהו לבוד מה שיאמרו. ומה שמתכבדים מה משיתים כדאי' בפסי. ובשבילהו לבוד מה כתב לא מצינו שיהם שכתוב בשלח ג"ב מלאו הנשיאים להביא מלא לחתי לחתי בשבם ומתנשים בדחי' בשם. ומשה לא היה לו לחתי שיהם ומתנשים להביא (ויק"ר) [מיון שדכתוב ומביא אלו ואלו]. מדקא יהב זוזי מעם של לחי"ף ומיבא. כלומר בשחלק לחם מלי"ף מלא מיוחד בשבילו. ומה שהוא מוקר ומיודע ס' לחון פיהם כדכתיב בשלח. וזה מביא יוסר ממה שהשנדנו בשבילהם. ומשה שהעם מתפל מופד נאמר. בשלמה מתפל מופד נאמר. בשלמה היה יוסר מוב ממה שהשנדנו מתפל מופד בעצמו (מגלה פ"ז סוקים) [כתוב עליהם שמו של מלך]. כמעין בכללו כי משה כלל מעשה בתשבון היה מכוון בו כוונת הלבים. שם היה שוקד בכתוב שמי"ו ושרה בשבילו נתוב. וזהו הכוונה בתלבים שבראו בם ולא בתביר בוב. כי שם מכון. ממה לחה בשלח ס'. (מלבד שכוונו שהשם ג"ב כשי שוה ס') ולכן ע"י כוונתו בגדולה זכה שכתוב לפני ולפנים בתיב ולא יכול משה לכוון. ורק ס' בתחתו קנק לו שיכנם ובכן לו רשות

עין יוסף

ואל תעלה מתחלה לא תעלה ליסב למעלה. מוסב שהרואה למקום ממקום שרגלי לך כדי שילמדו לך עלה עלה: השפלתי היא הגבהתי הלל פיו שהוא מגביה עצמו שהוא נותן לב לדברי חבירו ומפיל עצמו להשמיענו לנו מעלה בתחלת ענותנותו (וכ"ה בהדיא בפ"ר מ"ב): ה"א בסוף תיבותא. פי' בסוף התיבה שעל כתפיו תקרא תוכו לך נקמץ מתח ככף כלומר המליצים הם משל"ך פ' לשון מי שהוא כתוב לך כמו לך לך: עבד לו מן הצד. כלומר המביט עצמו מלא ליטול לעצמו לתת הכבוד מן הכבוד: לומר שאם אתה טוקש מן תהא ניטקש: ואתה יכולת קדיים: אין אתה יכול לעצמו לתת הכבוד לכתיב אתה ואהרן וגו' עלה אל ה': דייך סימיה דקרא דכתיב אתה ואהרן לשון עגומה אתה: לבד מואתו אהליאב. אתה ואלתה הם פ"ח נוסיף: דוכסין פ'. מיני שלטונין הם: ארגונימין פ' מבר כשר ומנהג שלהם ומנאתו פי' ממונה על המלחמות והמערכות: לדבר

מלי"ף כלילו חיוב. ויסיס פ' משמש ויקר לא משה שמן שהשנדנו מתפל מופד נאמר. בשלמה היה יוסר מוב ממה שהשנדנו מתפל מופד בעצמו (מגלה פ"ז סוקים) ומשה שהעם מתפל מופד נאמר. בשלמה היה יוסר מוב ממה שהשנדנו מתפל מופד בעצמו [כתוב עליהם שמו של מלך]. כמעין בכללו כי משה כלל מעשה בתשבון היה מכוון בו כוונת הלבים. שם היה שוקד בכתוב שמי"ו ושרה בשבילו נתוב. וזהו הכוונה בתלבים שבראו בם ולא בתביר בוב. כי שם מכון. ממה לחה בשלח ס'. (מלבד שכוונו שהשם ג"ב כשי שוה ס') ולכן ע"י כוונתו בגדולה זכה שכתוב לפני ולפנים בתיב ולא יכול משה לכוון. ורק ס' בתחתו קנק לו שיכנם ובכן לו רשות

עין יוסף

ואל תעלה מתחלה לא תעלה ליסב למעלה. מוסב שהרואה למקום ממקום שרגלי לך כדי שילמדו לך עלה עלה: השפלתי היא הגבהתי הלל פיו שהוא מגביה עצמו שהוא נותן לב לדברי חבירו ומפיל עצמו להשמיענו לנו מעלה בתחלת ענותנותו (וכ"ה בהדיא בפ"ר מ"ב): ה"א בסוף תיבותא. פי' בסוף התיבה שעל כתפיו תקרא תוכו לך נקמץ מתח ככף כלומר המליצים הם משל"ך פ' לשון מי שהוא כתוב לך כמו לך לך: עבד לו מן הצד. כלומר המביט עצמו מלא ליטול לעצמו לתת הכבוד מן הכבוד: לומר שאם אתה טוקש מן תהא ניטקש: ואתה יכולת קדיים: אין אתה יכול לעצמו לתת הכבוד לכתיב אתה ואהרן וגו' עלה אל ה': דייך סימיה דקרא דכתיב אתה ואהרן לשון עגומה אתה: לבד מואתו אהליאב. אתה ואלתה הם פ"ח נוסיף: דוכסין פ'. מיני שלטונין הם: ארגונימין פ' מבר כשר ומנהג שלהם ומנאתו פי' ממונה על המלחמות והמערכות: לדבר

הארם. אלא אין נגאי למלך לדבר עם אריסו. וידבר ה' אליו ועם נח לא דבר והלא כבר נאמר (שם ה) וידבר אלהים אל נח אלא אין נגאי למלך לדבר עם נקדודו. ויקרא אל משה ולאברהם לא קרא (שם כג) ויקרא מלאך ה' אל אברהם. אלא אין נגאי למלך לדבר עם פונדקי שלו. ויקרא אל משה ולא כאברהם באברהם כתיב ויקרא מלאך ה' אל אברהם המלאך קורא והדיבור מדבר ברם הכא א"ר אבין אמר הקב"ה אני הוא הקורא ואני המדבר שנא' (ישעיה מח) אני אני דברתי אף קראתיו הביאותיו והצליח דרכו: (י) מאהל מועד כב א"ר אלעזר אע"פ שנתנה תורה סייג לישראל מסיני לא נענשו עליה עד שנשנית באהל מועד. משל לדיוטגמא שהיא כתובה ומחותמת ונכנסה למדינה אין בני המדינה נענשים עליה עד שתתפרש להן בדימוסיא של מדינה. כך אע"פ שנתנה תורה לישראל מסיני לא נענשו עליה עד שנשנית להן באהל מועד. הה"ד (שיר ג) עד שהביאתיו אל בית אמי וגו' אל בית אמי זה סיני. ואל חדר הורתי זה אהל מועד שמשם נצטוו ישראל בהוראה: (יא) א"ר יב"ל כג אילו היו או"ה יודעים מה אהל מועד יפה להן היו מקיפין אותו אהליות וקסטריות את מ"צא שעד שלא הוקם המשכן היו או"ה שומעים קול הדיבור ונתרזים מתוך פניקטיהון הה"ד (דברים ה) כי מי כל בשר אשר שמע קול אלהים חיים וגו'. א"ר סימון דו פרצופין היה הדיבור יוצא היים לישראל וסם המות לאו"ה הה"ד (שם כד) כאשר שמעת אתה ויחי

את שמעת והיית ואו"ה שומעים ומתים. תני ר' חייא מאהל מועד כד מלמד שהיה הקול נפסק ולא היה יוצא חוץ לאוהל מועד: (יב) א"ר יצחק כה עד שלא הוקם המשכן היתה נבואה מצויה באו"ה משהוקם המשכן נסתלקה מביניהם שנא' (שיר ג) אחזתיו ולא ארפנו. אמרו לו הרי בלעם מתנבא. אמר להם לטובתן של ישראל נתנבא (במדבר כג) מי מנה עפר יעקב (שם) לא הביט און ביעקב. (שם כד) כי לא נחש ביעקב. (שם) מה טובו אהליך יעקב. (שם) דרך כוכב מיעקב. (שם) וירד מיעקב: (יג) מה כו בין נביאי ישראל לנביאי או"ה ר' חמא בר חנינא ור' יששכר דכפר מנדו. רחב"ח אמר אין הקב"ה נגלה על או"ה אלא בחצי דיבור כמה דתימר (במדבר כג) ויקר אלהים אל בלעם. אבל נביאי ישראל בדבור שלם שנא' ויקרא אל משה. ורבי יששכר דכפר מנדו אמר כך יהא שכרן אין לשון ויקר אלא לשון טומאה כמה דתימר (דברים כג) אשר לא יהיה טהור מקרה לילה. אבל נביאי ישראל בלשון קדושה בלשון טהרה בלשון ברור בלשון שמלה"ש מקלסין בו להקב"ה כמה דתימר (ישעיה ו) וקרא זה אל זה ואמר. א"ר אלעאי בר מנחם כתיב (משלי טו) רחוק ה' מרשעים וכתיב ותפלת צדיקים ישמע. רחוק מרשעים אלו נביאי או"ה. ותפלת צדיקים ישמע אלו נביאי ישראל. אתה מוצא שאין הקב"ה נגלה על או"ה אלא כאדם שבא מארץ רחוקה. כמה דתימר (ישעיה לט) מארץ רחוקה באו אלי אבל נביאי ישראל מיד וירא ויקרא. א"ר יוסי

אין

יד יוסף כב בפ"ס רבה פ"ב סי' י"א: כג תנחומא סדר תרומה. בפ"ס רבה פ"ב סי' י"א: כד רבה סוף סדר נשא. בפ"ס רבה פ"ב סי' י"ב: כה שה"ש רבה פ"ב סי' י"ב. כו ב"ר פרשה נ"ב וס' ע"ד. ולקוט סדר ויקרא. ועי' בתד"א ח"ב פ"י:

ענף יוסף

(ט) [לדבר עם אריסו]. קרא ל' דס"ל אריס. הוא משני בהאדם ניתן למטה בארץ לעבוד ולשמור מאום ה' ולהיות בעזר להשראת השכינה למטה בארץ ואדם ניתן בג"ע לעבדה ולשמרה וכמ"ש הז"ל לעבדם במ"ע ולשמרם במצות ל"ת ולכן קרא לו אריס. ונמצא דבר עמו ה' בענין האריסות שלא שייך אריסותו בראוי שעבר ואכל מעץ הדעת: [ולאברהם לא קרא ויקרא מלאך ה' אל אברהם]. קשה מאי קשה ליה הא במשה היה הקריאה ע"י הקב"ה בעצמו ובאברהם היה ע"י מלאך וכמו שאמר ה' דרש לקמן. וע"ק למה לא מקשה המדרש מהקריאה הקודם דכתיב גם ויקרא אליו מלאך ה' מן השמים י' ויאמר אל תשלח ידך אל הנער וגו' לכן נראה דבכך נ"ל ויקרא אל משה וגו' ובאברהם לא דבר ויקרא מלאך ה' אל אברהם וגו'. וז"ל דקשה ליה דמאי רבותיה דכתיב במשה ויקרא אל משה וידבר ה' אליו מבלי שקדם משה לבקש הדבור. הא באברהם ג"כ כתיב ויקרא מלאך ה' אל אברהם וגו' ויאמר בי נשבעתי ולשון כי נשבעתי מורה שהדבור היה ע"י הקב"ה בעצמו (כמו שאמר המדרש לקמן בסיון) והיה לו להתחיל תנומר לו בשורה זו עד שיכין עצמו לבקש הדבור. ולכן לא הביא המדרש הפסוק הקודם משום שהיה גם הדיבור ע"י המלאך. וכזה מתורץ דלא כריך מהגר דכתיב (בראשית כא) ויקרא מלאך אלהים אל הגר. משום דשתם ג"כ היה הדבור ע"י המלאך כדמוכיח שם בפסוק ויאמר לה מה לך הגר אל תיראי כי שמע אלהים אל קול הנער וגו': [לא נענשו עליה כו']. עיין בענף. ובהכי א"ש דלא היקשי אדר"א ממה שנענשו בעגל בהיה קודם הקמת המשכן. וכן מיתה שנענשו בעמלק על רפיון את ה' כדלעיל בש"ר. משום דלא מיירי הכא אלא לקיום המצות כרעית התורה. אבל על חטא ע"ז ורן על פקפוקם

מתנות כהונה

לדבר עם אריסו. ואדם אריסו הי' שהניחו תוך הגן לעבדה ולשמרה וזה אינו הידוע שמדבר עמו: נקדודו ובעל מקנה נקרא כן כד"א ומישע מלך מואב הי' נוקד וכן דברי עמוס אשר היה בנוקדי' וכן נח הכניס כל מין חיה ובהמות ופרנסן בצווי של הקב"ה: פונדקי שלו. דכתיב ויטע אשל ויקרא שם בשם ה' ואמרו חז"ל אשל בית אכסניא: המלאך קורא כו'. בספר שערי אורה בספירי' נגח כי' בו פיר' מיושב על הדעת ועיין שם: סייג כו' מכויים ומקויים בלי היסור ייתור: דיוטגמא כתב כתוב בו גזירות המלך על בני מדינתו: בדימוסי' של מדינה. פי' בבית מושל ומנהיג העיר (ועיין במדרש הזית ב' ג'): הורתי דרשו לשון הוראה: אהליות אהלים כמשמעו כדי שיעמוד בחוזק ויהיה לו סמוכים מכה ומכה: וקסטריות בערוך גרס גזוזטראות וכן כיוונו כאן ומצאתי פי' ילוע ולפי הכוונה כולה חד מלתא היא: ונתרזים פי' הערוך הטילו רעי. פניקטהון היכליהם: דו פרצופין פי' בשני פנים: אומות כו'. דהל"ל ויחי למה לי: (הקול נפסק. עיין בפ' נשא): כך יהיה שכרן. פי' בתמיה וכי לא יהא מעלתו של נביאי ישראל אלא מעלה אחת מנביאי אומות העכו"ם או ר"ל כך יהא שכרן של נביאי אומות העכו"ם וכי ראויים הם לחצי דבור: כמה דיתימר מארץ רחוקה. וכאן כתיב רחוק ה' מרשעים: וירא ויקרא. פנאמר וירא ה' אל אברהם אע"פ שהיה חולה וטרוד במילתו שאמרו חז"ל בב"מ דהוה אסר ושרי ולא היה מכין עצמו לנבואה כאותה

בשה

עץ יוסף

עכשיו. שכל הקריאות שעד עכשיו היתה כשהיה מרע"ה מתעסק להקביל פני השכינה. והוקשה לו לפי שיטתו מאדם שקראו ה' עם היותו בלתי משחר פני ה'. אדרבא היה מתחבא מפני ה'. ולכן היה לו להתחין עד שהוא יבקש פניו. או שהיה לא ידבר עמו כלל אלא יודיענו ענשו ע"י שליח. ותשני אין נגאי למלך לדבר עם אריסו שדרכו לדבר עמו תמיד ואין נגאי שיקראנו המלך מעצמו לדבר עמו. ואדם היה אריס דכתיב ויניחהו בגן עדן לעבדה ולשמרה. ואע"ג דהשתא לאו בענין אריסותיה דבר עמו. כיון דהיה רגיל לדבר עמו קראו עכשיו ועיין בענף: ועם נח לא דבר דוידבר ה' אליו ויקרא אל משה קולה חד ענינא הוא. דאתא למימר שה' קראו ודבר עמו מבלי שקדם משה לבקש הדבור וא"כ קשה דמאי רבותיה הלא גם בנח דבר לומר לו לא מן התבה מבלי שקדם נח לבקש מלפניו: עם נקדודו פי' רועהו מלשון אשר היה בנוקדים ונח היה רועה שמסר בידו כל הבע"ח בתיבה לפרנסם: עם פונדקי וקרי לאברהם פונדקי משום שה' היה רגיל להשרות שכינתו באהל אברהם כאומר וירא אליו ה' באלוני ממרא והוא יושב פתח האהל. ועוד כתיב ויעל מעליו אלהים ואמר לעיל בב"ר פ' מ"ז מכאן שהאבות הן המרכבה. ולכן דומה לפונדקי שרגיל המלך לשהות אצלו ולכן גם בו לדבר עמו. אבל משה עד עכשיו לא שרתה שכינה באהלו אלא בסנה וסיני שהוא מקום השכינה היה מדבר עמו: ולא כאברהם כו' אגדה זו אתיא לאשמועינן דלא נפקא מדלא קאמר וירא ה' אל משה שהקריאה לא היה אלא ע"י מלאך אע"פ שהמדבר היה הקב"ה וכדאשכחן באברהם דאע"ג דהכי הוא באברהם הכא בימשה לא היה הכי. דא"כ ה"ל לימור ויקרא מלאך ה' אל משה. ועוד דמאי אני דברתי אף קראתיו במשיק לה כדר' אבין: אני אני דברתי כו' ואע"פ שנבואה זו היא בישעיה. אך מפני שישעיה קבל נבואתו כמשה מפי הגב"ה כדאי' לקמן פ"י לכן לאדין מתנו למשה. וע' מה שפי' היפ"ת בזה: (י) א"ר אלעזר כו' משום דק"ל דה"ל לומר ויקרא אל משה מאהל מועד וידבר ה' אליו לאמר דבר אל בני ישראל וגו' שלא להפסיק בין וידבר אל לאמר כדרך הכתובים תמיד. גם קשה ליה קושית הספרי דכאן משמע שדיבר אתו מאהל מעד וכתוב אחר אומר ודברתי אתך מעל הכפורת וכן הקשה לקמן בבמ"ר סוף פ' י"ד. לכן מתרץ ר' אלעזר דמאהל מועד אינו דבק עם וידבר. אלא עם לאמר. פר"ל שמאהל מועד ואילך ניתנה תורה לאמר אמירה נתולה דהיינו הוראה. משא"כ עד השתא: סייג לישראל לפי שאע"פ שלא היו יכולים לקיים המצות כתיקונן מפני שלא נתפרשו עדיין. מ"מ היו מיוחדים להיות לעם ה' ושומרי בריתו בהם שקבלו כללות התורה ונבדלו מאוה"ע להכי קאמר סייג מיתנה כגדר שמקיפן ומבדילם. ועיין בענף: משל לדיוטגמא כתב כתוב בו גזירת המלך על בני מדינתו. וצורך המשל הוא לומר שאע"פ שהיו קצת המצות נודעות לישראל תחלה כדכתיב והודעתי את חוקי האלהים ואת תורותיו עכ"ז מאחר שלא נגמרו בהוראה עד אהל מועד לא היו נענשים דמצי משתמטי לומר לאו אדעתין. כגזירת המלך על בני מדינתו שאע"פ שהיא כתובה וחתומה ומסתמא ענינה מפורסם לבני המדינה עכ"ז אין מענישין על העובר עד שתתפרש להן בפרהסיא דאל"כ יאמרו לאו אדעתין: בדימוסי' של מדינה פי' רחוב העיר. א"נ מקום המשפט [מעריך]: זה סיני שהתורה נקראת אם כאומר כי אם לבינה תקרא ואז"ל אם: הורתי ס' ישראל בהוראה דרש הורתי לשון הוראה (יא) אוה"ע יודעי' כו' משום דבעי למימר מאי דתני ר' חייא שהקול היה נפסק וכו' מייתי נמי הא דריב"ל דהוא מהאי טעמא שע"י שלא היה הקול יוצא מאהל מועד לא היה נשמע לאה"ע ואילו מבאהלם שהיו נבהלים הלא כשהדבור היה בא לנביא והותם שומעים. ולכן אילו ידעו שסבת זה היו בנין אוהל מועד היו מקיפין אותו אהליות וכו': אהליות אהלים כמשמעו כדי שיעמוד בחוזק ויהיה לו סמוכים תכה ומכה: וקסטריות פי' גזוזטראות: קול הדבור כשהיה מדבר עם ישראל וכשהיה מדבר עם משה שהיה בקול גדול: ונתרזים פי' הטילו רעי [ערוך] ואין הכוונה שהיו כולם שומעים הקול כי זה אי אפשר. כי אם המתבודדים החפצים ומייגעים שיבוא עליהם ההתגלות. ולכן מביים שהיתה הנטואה מצוייה באוה"ע והם כשהיו שומעים היו נתרזים. והכוונה בכללה שהנבואה באה בביטול

הרוח עד שנופל תרדימה על הגוף ונשאר בשכלו לבד כידוע. וידוע עוד שמטבע השפע כשבאה בעולם לפעמים היא מאצלת אף לבלתי ראויים באמצעות איש הראוי כמ"ש ואצלתי מן הרוח. ויהיה זה אם רק מכינים ומתבודדים עצמן לזה. וא"כ אין זה מן הפלא שבעת שהיתה התגלות בישראל נאצל מהרוח ג"כ לאוה"ע אך לא היה בהם כח. כי נהלם גופם עד שאחזם רעדה ונתרזו ע"י זה כי כן טבע הרעדה שהביאה לידי זה. והוא ג"כ היפך הטהרה כמ"ש ויתד תהיה וגו' ויצאת חוץ כי ה' אלהיך מתהלך בקרב מחניך. אך אחר שהוקם המשכן נפסק עוד הקול. כי נתייחד רק מקום מוכן לזה: מתוך פניקטיהם פי' היכליהם. שהדבור נכנס בבתיהם כדאמר בתנחומא: אשר שמע כו' כמונו ויחי. ומפרש שכך אמרו מי הוא ששמע כמונו ועמד בבוריו. דודאי נתהלתו. ולכן אנו ירא אם שאם עוד נשמע הקול נמות מאחר שאין בריה יכולה לסובלו. ופירש ויחי לשון בריאות כמו ויחי מחליו: דו פרצופים פי' בשני פנים. ור"ל שהקול היה נחלק לישראל ולאוה"ע לכל אחד לפי ענינו: שומעים ומתים כלו' כמים ההם. או היו קרובים למיתה. ודייק מיתורא דאתה משמע אתה היתה במיעוטך משונה. ולהכי ה"פ מי כמוך ששמע ויחי כמוך. שאתה היית ולא זולתך. ופי' ויחי כפשוטו. וגבי כי מי כל בשר אי לתרץ דה"ק מכיון דאין מי ששמע והי זולתינו שנענשה גם גם א"כ אנו ירא"ם כן נמות בשעם אחרת כשידבר עמנו דלהו בכל שעתא ושעתא מתרהים משה (יב) נבואה מצויה באה"ע אין הכוונה בדבור מיוחד בהגלות שכינה. אלא הכוונה על הנבואה הטבעית והוא הבנהם מהשפע השופע על הכל כפי הכנתם שמתחלה היתה נטוחה זו מצויה באו"ה כי הראוי ותכוין עצמו אליה היה משיג מה שבהקו להשיג. אמנם משהוקם המשכן נם מין השפע הטבעי מהנבואה נ"כ נסתלקה מהם. [ולכן היו מרגישין בקול הדבור ומתהלחלין מיני [כתבואר בסי' י"א] ומשהוקם המשכן לא הרגישו עוד. רד"ל]: הרי בלעם מתנבא כו' לא הוקשה הנבואותיו של בלעם המפורסמות שדבר ה' בו בהגלות שכינה. כי ידוע שזה לטובת ישראל להביעו אחור מממחשבתו הרעה. רק מקשי ממה שהיה ניהגבא מתחלה שהיה מפורסם בחיירות ליגיד עתידות וכיוצא ולכן אמר לו בלק כי ידעתי את אשר תברך מבורך. וזה מגד הכנתו בשכלו היה. מכאן הוקשה להם למה לא נסתלקה ממנו הכנה זו אחר שהוקם המשכן אם ה' הסיר ההשגה מכל המוכנים לה מבהוקם המשכן. והשיב שנבואת בלעם הוצרכו להגיד טובתן של ישראל שאילו אחד מישראל ברכם יאמרו אה"ע שקר דבר. אבל בהיות בלעם השונא המברך את ישראל ישימו אה"ע יד לפה כדאי' בדברים רבה פ"א. ולכן לא הסיר ה' מבלעם כח נבואתו מתחלה כדי שיהיה מוכן בההרונה וגם כדי שיתפרסם באה"ע אמתת דבריו [יפ"ת]: (יג) אלא בחצי דבור שקשה עליו להאריך עמהם בדברים: אלא בחצי דבור עד שהינו יודע האמת על בורי' מזה. כמו מי שמדבר חצי הדברים שאין השומע מבין ממנו עיקר הענין המדובר בו. כן הם לא הבינו על אמיתתו אבל בישראל הוא בלשון ברור שהוא מבין הענין על אמיתתו: כך יהא שכרן פי' בתמיה וכי כך יהא שכרן של נביאי אוה"ע: אלא לשון טומאה טומאת קרי שהלכם את נבואתו במדרגת הטומאה טומאת קרי [מה"ק]: שמה"ש מקלסין בו הענין כי הקריאה הנאמר במלאכים הוא הכוונה על ההתקשרות השלם בעלול לקבל מעלו ההשגה הרוממה. וכן הוא הקריאה הנאמר אצל הנביאים. אין הכוונה קריאה פשוטה. כי אם קריאת ההשגה: רחוק ה' מרשעים כו' דאם כפשוטו אין זה הידוש שרחוק ה' מרשעים אם לא שמדבר על נביאיהם שהם עכ"פ עוסקים בהתבודדות השכל. אך מעשיהם רע ולכן ה' רחוק מהם דאע"פ שהוא מתגלה להם בנבואה מ"מ נקרא רחוק לפי שהוא דרך מסך מבדיל של מדרגת הטומאה. ולהיכך גם תפלתם אינה נשמעת [מה"ק]: כאדם שבא מארץ רחוקה ר"ל שלכן כתיב בהם בלבן ואבימלך ובלעם לשון ויבא אל כו'. שאין זה מקומו הראוי לו ובא ממרחק עליהם ע"י אמצעי' רבים והסתרות רבות. והמהזה בעיניהם הוא בלוי ברור ואינם מכירים אותו כי אם כמו שמכירים אדם שבא מארץ רחוקה שאינו ניכר בעיניו: מארץ רחוקה באו אלי ובהם כתיב ג"כ לשון ויבא: אבל נ"י מיד וירא ויקרא ר"ל שנא' וירא ה' אל אברהם אע"פ שהיה חולה וכבוד

כריתו

אין הקב"ה נגלה על או"ה אלא בלילה בשעה שדרך בני אדם פורשים זה מזה דכתיב (איוב ד) בשעיפים מחזיונות לילה בנפול וגו' (שם) ואלי דבר יגונב וגו'. ר' חנינא בר פפא ורבנן. רחב"פ אמר משל למלך שהיה הוא ואוהבו בטרקלין וביניהם וילון כשהיה מדבר עם אוהבו מקפל את וילון עד שרואהו פנים אל פנים ומדבר עמו. אבל לאחרים אינו עושה כן אלא מדבר עמהם ומחיצת הוילון פרוסה ואינן רואין אותו. ורבנן אמרי משל למלך שהיה לו אשה ופילגש כשהוא הולך אצל אשתו הולך בפרהסיא וכשהוא הולך אצל פילגשו הולך במטמונים. כך אין הקב"ה נגלה על או"ה אלא בלילה שנא' (בראשית כ) ויבא אלהים אל אבימלך בחלום הלילה. (שם לא) ויבא אלהים אל לבן הארמי בחלום הלילה (במדבר כ) ויבא אלהים אל בלעם לילה. אבל נביאי ישראל ביום שנא' (בראשית יח) והוא יושב פתח האהל כחום היום (שמות ו) ויהי ביום דבר ה' אל משה (במדבר ג) וא"ה תולדות אהרן ומשה ביום דבר ה' את משה וגו': (יד) מה כו בין משה לכל הנביאים ר' יהודה ב"ר אלעאי ורבנן. ר"י אומר מתוך תשע איספקלריות היו הנביאים רואים הה"ד (יחזקאל מג) וכמראה המראה אשר ראיתי וגו'. ומשה ראה מתוך איספקלריא אחת שנא' (במדבר יב) ומראה ולא בחידות. רבנן אמרין כל הנביאים ראו מתוך איספקלרי' מלוכלכת הה"ד (הושע יב) ואנכי חזון הרביתי וביד הנביאים אדמה משה ראה מתוך איספקלריא מצוחצחת הה"ד (במדבר יב) ותמונת ה' יביט. ר' פנחס בשם ר' הושעיא אמר משל למלך שנגלה על בן ביתו באיקונין שלו לפי שבעוה"ז שכינה נגלת על היחידים אבל לע"ל (ישעיה מ) ונגלה כבוד ה' וראו כל בשר יחדיו כי פי ה' דבר: (טו) ד"א ויקרא אל משה וידבר ה'. מיכן אמרו כח כל ת"ח שאין בו דעת נבלה טובה הימנו. תדע לך שכן הוא צא ולמד ממשה אבי החכמה אבי הנביאים שהוציא ישראל ממצרים ועל ידו נעשו כמה נסים במצרים ונוראות על ים סוף ועלה לשמי מרום והוריד תורה מן השמים ונתעסק במלאכת המשכן ולא נכנס לפני ולפנים עד שקרא לו שנא' ויקרא אל משה וידבר. להלן הוא אומר (שמות ג) וירא ה' כי סר לראות וגו'. בסנה הפסיק אליו בין קריאה לדבור. באהל מועד אין כאן הפסקה. בסנה משל למה"ד למלך ב"ו שכעס על עבדו וצוה לחבשו בבית האסורין כשהוא מצוה את השליח אינו מצוה אלא מבחוץ אבל באהל מועד כשהוא שמח בבניו ובני ביתו שמחים כשהוא מצוה את השליח אינו מצוהו אלא מבפנים כמו שהוא מושיבו בין ברכיו וכיד אדם על בנו לכך נאמר ויקרא אל משה:

פרשה ב (א) דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם אדם כי יקריב מכם קרבן לה'. זש"ה (ירמיה לא) הבן יקיר לי אפרים. א עשרה נקראו יקרים ואלו הן התורה והנבואה והתבונה והדעת והסכלות והעושר והצדיקים ומיתתן של חסידים והחסד וישראל. התורה מנין שנא' (משלי ג) יקרה היא מפנינים. הנבואה מנין (ש"א ג) ודבר ה' היה יקר בימים ההם התבונה מנין (משלי יז) יקר רוח איש תבונה. הדעת מנין (שם כ) וכלי יקר שפתי דעת. הסכלות מנין (קהלת י) יקר מחכמה מכבוד סכלות מעט. העושר מנין (משלי כ) והון אדם יקר חרוץ. צדיקים מנין (תהלים קלט) ולי מה יקרו רעיך אל. מיתתן של חסידים מנין (שם קטז) יקר בעיני ה' המותה לחסידיו. החסד מנין (שם לו) מה יקר חסדך אלהים. ישראל מנין (ירמיה לא) הבן יקיר לי אפרים

יד יוסף כו ע' יבמות דף מ"ט ונחדושי הרמב"ן שם: כח ע' הגש"ל ס"ו: **פרשה ב** א מדרש שמואל פ"ח. שוח"ט מז' קט"ז. ילקוט ב"ח רמז ל"ז:

מתנות כהונה

שפה מ"מ נגלה עליו הקב"ה כאילו כביכול האהבה דחק השורה וכן ויקרא אל משה. **ויבא אלהים** אל בלעם לילה. ואע"ג שנגלה עליו גם ביום כבר פירש"י ז"ל שזה היה לכבוד ישראל: **שנאמר** ובמראה וגו' פי' שמנה פעמים כתיב לשון ראיה בההיא קרא וכמראות תרתי משמע הרי תשעה: **באיקונין** פי' במראה פניו בלי מסך מבדיל: **מכאן** אמרו כל תלמיד חכם שאין בו דעת נבלה טובה הימנו. לכאורה נראה דצ"ל נמלה טובה ממנו שהנמלה יש לה דעת יתירה כיתרון החכמה כמ"ש לך אל נמלה עצל (וע"ל פ' שופטים): וגירס' הספר י"ל על דרך זה כי מאחר שאין בו שקול דעת ורוח נכון הנה הוא מכתם ושפה סלסה תורת אלהיו אשר בקרבו אשר היא הכבוד ועיקר עטרתו התפארת אשר עליה בשם אדם יקרא ובלעדה הוא נשאר על חומרתו החומר ולא אדם כי על כן אומות העכו"ם אינם קרויים אדם כמאמר חז"ל והרי הוא נשאר יותר גרוע מנבלה אשר הוא כמו סתם לבהמה שמחה או בני אדם הדומים לה וכן כתב רבי אליהו מדקדק בהגהות בפרשים והלא אף כי היא מושלכת כדומן על פני השדה ורוח חיים אין בקרבה הלא אינה חסירה רק מעלה אחת היא רוח חיים שהיה בה בעודה בחיים חייתה וכבר כתבו הקדמונים ז"ל וגם עיניו הרואות לעינים שכל עוד שמורת הכלי יותר דקה ונוטה במעלה בהכבודה ובהפרדה נשאר חומר הגופני יותר גרוע ושפלה וק"ל אבל בתשובות דרכי נהן פרק י"ח כתב ז"ל א"ר עקיבא כל ת"ח המגביה את עצמו בדברי תורה הוא דומה לנבלה מושלכת בדרך כל עובר ושב מניח ידו על חוטמו ומתרחק ממנה והולך שנאמר אם נבלת בהתנשא עכ"ל: **בסנה הפסיק אליו**. דלא כתיב ויקרא משה אלא ויקרא אליו אלהים ואח"כ ויאמר משה משה והפסיק אליו בין קריאה לדיבור: **שכעס על עבדו**. זה פרעה שצוה להכנו ולאוסרו במכות ובתוכן הושיבו כבנים לאסורים:

ענף יוסף

כשנכנס דע"ל. ז נתנו בפרק ותלי שרואים ליענים שהרי נכדלו לכוות לעם לכ' ויאמינו בו ולא לא היה צריך להתגרש באהל מועד ולכן נענע גם המקלל משום שהיה כופר בעיקר. וכל דנעגע במקומש שהיה בכ"ח לחדש הבני בבנה ראשונה כדאי' בספרי. י"ל דהוראת שעה היה. אדע שהרי לא היה יודע באותה יומא הביקבש. וכן יש לפרש דיגל דהיה גוי בזמן מקודש כמו שאחז"ל הוראת שעה היתה אדע שהרי לא היה יודע אם חייב מיתה וא"כ לא מצי אמרו בנו כדין הרוגי ב"ד אלא דהוראת שעה היתה: [כל ת"ח שאין בו דעת כו']. הכוונה במלת דעת מונח על היכולת אשר באדם לאחר שלמד החכמה כרכה להתבונן מעלתו דבר מדע כבור בלי שום בשן נכקשת השכל והאמת. ורא"ה נמורס ע"ז בירושלמי שירובין רב אחא אמר מן הולבן פי' שלכיד כן נכתב. ור"י אמר מן דעה פי' מסברתו. ויען כי סכלים כאדם בכויסו

עץ יוסף

במילתו נגלה עליו הקב"ה כאילו כביכול האהבה דחק השורה. וכן ויקרא אל משה [מת"כ]: **אלא בלילה** אשר אז הוא זמן ממשלת החיצונים. וה"ה במקומות הרבים אשר שם משכנם גם ביום שהסך לו גם מדם טוים ללילה. ולפיכך בלעם שהלך שפי ביחידי ביום במקומות הרבים נדבק בו רוח הטומאה כמו לשאר נביאי אוה"ע בלילה שאינם זוכים לאור הנבואה מאת ה' לגמרי אלא בהתלבשות מדריגת החיצונים שזמן בלילה או ביום במקומות הרבים כמו בלעם ומה"ש כתיב ביה לשון ויקר. ומאת ה' היתה זאת לעגל נבואתו גם ביום על דרך זה לכבודן של ישראל [מה"ק]: **בנפול וגו'** שאז דרך בני אדם לפרוש זה מזה: **שהיה הוא ואוהבו** כו' ר"ל כמו המלך שאינו מדבר עם מי שאינו אוהבו אלא ע"י הפסק הוילון. כך גם נ"א המתנבאים בלילה בזמן ממשלת החיצונים אינם מתנבאים אלא בהתלבשות מדרגות החיצונים אשר הם כוילון ומסך מבדיל בינם לבין קונם יתברך. אבל בנ"י מקפל הוילון הוא מסך המבדיל של החיצונים וידבר עמם פנים אל פנים: **הולך במטמוניות** וכן על נביאי אוה"ע אינו מתגלה אלא בלילה בזמן ממשלת החיצונים בהתלבשות מדרגות החיצונים אשר השפע הקדוש בא אליהם במטמוניות בהסתר דרך גניבה: (יד) **מה בין משה** כו' משום דקאמר לעיל מה בין נביאי ישראל לנביאי אוה"ע והרבנה במעלתם שהם מתגלים בדבור שלם ובלשון ברור ופנים אל פנים כו' ויקשה א"כ מה יתרון למשה רבינו עליהם שלא אפשר באין למרע"ה מעלה עליהם דבהדיא כתיב אם יהיה נביאכם וגו' לא כן עבדי משה וגו'. ומשני יתרון למרע"ה עליהם שהם היו רואים מתוך ט' אספקלריות ומשה מתוך אחד. או שהם מתוך אספקלריא מלוכלכת כו': **איספקלריות** פי' מחיצות. והכוונה שעם היותם שומעים הקול מאת ה' פעמים ולא ע"י מלאך. מ"מ לא היה מגיעים הקול רק מאת ה' מן השמים והרי הם משונים שה' מדבר עמהם משם. וזה כרואה הדבר מתוך ט' אספקלריות שהשמים אספקלריות מפסיקין בינו ובין הדבר שמשיג. אמנם משה רבינו היה הדבור מגיע אליו מעל הכפורת מבין שני הכרובים ורואה שה' מדבר עמו משם ואין מפריד ביניהם אלא מקום שמבין שני הכרובים עדיו. ולזה אמר שהוא רואה מתוך אספקלריא אחד: **הה"ד וכמראה גו'** פי' שמונה פעמים כתיב לשון ראיה בהאי קרא. ומראות תרתי משמע הרי תשעה: **איספקלריא מלוכלכת** כו' ר"ל שאף שנמצא בשאר הנביאים ששמעו הקול מה'. מ"מ היה ע"י אמצעי והוא הכח המדמה שבו יחזה הנביא משומע הקול. משא"כ מרע"ה שהיה שומע הקול מבין שני הכרובים שלא היה בהשתמשות המדמה. וההשתמשות ע"י כח המדמה נקרא מראה מלוכלכת לפי שהוא כח גשמי. והשגת מרע"ה שהיתה שכלית לגמרי נקרא אספקלריא מצוחצחת [יפ"ת]. וע' בפ' החולץ דף מ"ט בעין יעקב: **וביד הנביאים אדמה** שהנביאים נבואתם באמצעות כח המדמה. אבל משה שלא השגה גמורה קאמר ותמונת ה' יביט דמשמע השגה שלימה: **משל למלך** כו' משום שאמרו לעיל שמשה ראה מתוך אספקלריא מצוחצחת ודכתיב ותמונת ה' יביט וע"ז קשה דהא כתיב כי לא ראיתם כל תמונה א"כ אי אפשר לומר בו יתברך תמונה והגשמה. לכן א"ר הושעיא שזה דכתיב ותמונת ה' יביט אינו כפשוטו אלא דרך משל ע"ד דברה תורה כלשון בני אדם. פי' כמו שהמלך נגלה על בן ביתו בתמונתו ממש. שאינו מדבר עמו מתוך הוילון כדרכו עם שאר העם. אבל לבן ביתו ע"י שאהבו גם הוא נגלה לו בתמונתו ונראהו בלי הפסק וילון. כן ה' גילה כבודו למשה בלי הפסק דברים אחרים. והיינו המראה המצוחצחת שהשיג מה שאפשר להשיג באמתת מציאותו כל מה שאפשר בחק הנביא ושמע קולו שלא ע"י אמצעי שלא כדרך שאר הנביאים שלא השיגו אמיתתו ולא שמעו קולו אלא ע"י אמצעי כדפירשתי לעיל: **לפי שבעוה"ז** כו' דרך המדרש כמה דמפי לסיים במילתא דנחמתא: (טו) **נבילה טובה הימנו** פי' לפי שהנבלה נאגלה באוסה. וזה הת"ח מהגלגל בידיו [מעריך המערכות]. או יבואר ע"ד שאמרו בספרים קרי"ז הפוך נבילה"א ולא היפוך כסילו. וזה שאמרו כל ת"ח שאין בו דעה ר"ל שאין לו דעה קיימת ומיושבת עליו שאין בו מוסר ודרך ארץ. אבל הוא כספר ברעותי. נבלה טובה הימנו ר"ל טוב לו יותר להפוך נבלה [מהגאון מו"ה שאול מווילנא]. והרד"ל כתב שלא יתגאה בחכמתו וכדרשת האדר"נ מאם נבלת בהתנשא: **תדע לך שכן הוא** פי' תדע לך שראוי להיות דרך ארץ ומוסר בת"ח ולא סגי ליה בת"ח. דהא מרע"ה שהיה גדול החכמים והנביאים הולך ליזהר גם בדרך ארץ: **להלן הוא אומר** כו' הוא דוחק אחר להבדיל בין מלת הקריאה שהיתה למשה בתחלת נבואתו [בגם שמה שהיה בלשון קריאה שהיא נבואה גדולה] לבין קריאה הנאמר כאן שהיא מדריגה יותר רמה. כי בסנה כתב ויקרא אליו אלהים מתוך הסנה ויאמר משה משה. הרי דמתוך הסנה מפסיק בין קריאה לדבור דמשמע דאחא לומר שמשם קראו והסנה מפסיק ביניהם. והיינו דקאמר ליה אל תקרב הלום. אבל באהל מועד אין כאן הפסקה בקוראו שיבא בא"מ אשר שם האלהים. ולכן אמר מא"מ כתיב וידבר לאפוקי דלא אתא נמימר דא"מ מפסיק ביניהם. הלא אתא למימר שהדבור לא היה יוצא לחוץ לא"מ כדלעיל סי' י"א. דלא היה צריך הכנת משה לזה כי היה מוכן ועומד לזה. ודעתם שהיה מדרגת משה אף בתחלת נבואתו נ"כ גדולה. והראיה שנאמ' בל' קריאה. ורק שמה מפני שהיה עת הכעס על ישראל. ולכן היתה זאת סיבה וממעט לנבואת משה: **כשהוא מצוה את השליח** להוציאו הינו מכניסו אצלו אלא מצוהו מבחוץ. שאין עבדו כל כך חביב בעיניו. וכישראל קודם מ"ת היו במצרים כעבד שחבשו רבו בבית האסורים. ולכן כשגלה את משה לא דבר עמו אלא מבחוץ. אבל משקבלו התורה היתה השכינה שמחה עמהם כאב עם בניו. וכשצוה משה עליהם היה מקרבו אצלו: **אבל באהל מועד** דומה למלך כשהוא שמח עם בניו. כצ"ל [ידי משה]: **בין ברכיו וכדרך אדם על בנו** כצ"ל [יפ"ת]:

פרשה ב (א) **עשרה נקראו יקרים** לא קאמר י' הם יקרים שלפי האמת אין טלם יקרים. שהעושר אינו יקר מצד עצמו. אבל נקרא יקר מאחר שהאנשים ייקרוהו. והצדיקים אע"ג דמבני ישראל הם ומני ישראל. מ"מ חשוב נמי צדיקים. משום דלאו השיטות הצדיקים כהשיטות ישראל מצד כללותם שצדיקים דחשיבי מצד עצמם עדיפי טפי. והרב מוהר"א ש"ק כתב וז"ל מלת יקר הוראתו כפולה. וכוונתו אחד. אחד על דבר יקר ונכבד מאוד. והשני על שהוא יקר המציאות וכבד להשיגה בטבע. ומובנו אחד. לפי שטבע הדבר הנכבד להיות ביוקר המציאות וכל דבר השפל הוא קל המציאות. והנה הסב כאן כמה דברים. מהם נפליים ומהם עניינים נוספים כעשר. ולאחר אוהן בדרך קצרה מאוד. התורה שהיא החכמה העליונה. היא יקרה מאוד ויוקר המציאות. כי נתנה מלמעלה לא בדרך הטבע. והנבואה. שהיא רק מלמעלה. והתבונה להבין דבר מתוך דבר להוציא האמת הגרור הנכסה בטבע מפני הגשם. והדעת היא הרגשה הזכה. הנעלן מהמושכלות הראשונות המודיעים לאדם האמת הברור. והסכלות כמי לתמימות בטבע שאינו מרגיש מעלתו ולכן אינו מתכבד בו [ולכן על הרוב התמימים נקראים בעולם בשם אטומי שכל. כנאמר ודובר הגיים יתעבו. ונאמר וסר מרע משתולל. כי מתראים כאילו אין להם לב להבין]. ולכן אמר הכתוב יקר מחכמה מכבוד סכלות מעט. לפי שמטבע החכמה למצוא עבהה בנפשו וא"כ מצורף אליה הכבוד המדומה לחכמה. אך יקר מפניהם הוא הסכלות מעט שאם הוא סכל מעט מבלי שירגיש בכבוד החכמה זהו דבר יקר ונעלה מאוד. והעושר אם היא מפיקה לתועלת האדם להיות חי מנוחה ועי"ז יוכל לפנות מחשבתו לתורה וחכמה. והצדיקים במדות ובמחשבות טהורות. ומיתתן של החסידים הוא דבר יקר ונכבד עד שיקר וכבד אצל ה' כביכול לסלקם מן העולם. או כאומרו להיפך שיקר ונכבד המיתה להם כי שמה יניחו למנוחתם ולהתענג בה' ושמה יתענגו עדי עד. והחסד הוא מדת החסד שהקב"ה מנהיג עולמו בחסד אף בלאוים כדאיתא ואלולי החסד כבר הי' העולם נכלה בחטאיה ולכן הוא דבר יקר ונכבד. ודע דלא חשב כאן החכמה לפי שנכלל בכלל התורה שהיא החכמה העליונה עכ"ל: **ולי מה יקרו רעיך אל** קאמר על הצדיקים שהם כשותפים להקב"ה במעשה בראשית כיי"ש ז"ל בכמה דוכתי: **הבן יקיר לי אפרים** וכל ישראל נקראו בשם אפרים

אפרים. ביוקר ישראל עומדים לי ב בנוהג שבעולם אלף בני אדם נכנסין למקרא יוצא מהן ק'. ק' למשנה יוצאין מהן י'. י' לתלמוד יוצא מהן א'. ההד"ד (קהלת ז) אדם אחד מאלף מצאתי. ד"א אדם אחד מאלף מצאתי ג זה אברהם (קהלת ז) ואשה בכל אלה לא מצאתי זו שרה. ד"א אדם אחד מאלף מצאתי זה עמרם ואשה בכל אלה לא מצאתי זו יוכבד. ד"א אדם א' מאלף מצאתי זה משה ואשה בכל אלה לא מצאתי אלו נשי דור המדבר. רבי אומר ד נשי דור המדבר כשירות היו כיון ששמעו שהן אסורות לבעליהן מיד נעלו דלתותיהן. אמר הקב"ה ה ישראל ביוקר עומדין לי. רבי אבא בר כהנא ור' יצחק. ר' אב"כ אמר אלו ו ביקש פרעה משקל כל אחד וא' מישראל אבנים טובות ומרגליות לא הייתי נותן לו. א"ר יצחק והלא בדמים נטלן משפחות משפחות של כנים משפחות משפחות של ערוב אין לו דמים הוי ביוקר ישראל עומדים לי: (ב) הבן יקיר לי. ז בכל מקום שנא' לי אינו זז לעולם לא בעוה"ז ולא לעוה"ב. בכהנים דכתיב (שמות ח) וכהנו לי. בלוים כתיב (במדבר ה) והיו לי הלוים. בישראל כתיב (ויקרא כה) כי לי בני ישראל בתרומה כתיב (שמות כה) ויקחו לי. בבכורות כתיב (במדבר ג) כי לי כל בכור בסנהדרין כתיב (שם יא) אספה לי שבעים איש מזקני ישראל. בארץ ישראל (שמות יט) כי לי כל הארץ. בירושלים (מ"א יא) העיר אשר בחרתי לי. במלכות בית דוד (שמואל א טז) כי ראיתי בבניו לי מלך. במקדש (שמות כה) ועשו לי מקדש. במזבח (שם כ) מזבח אדמה תעשה לי. בקרבנות (במדבר כח) תשמרו להקריב לי. בשמן המשחה (שמות ל) שמן משחת קדש יהיה זה לי. הא בכל מקום שנא' לי אינו זז לא לעוה"ז ולא לעוה"ב: (ג) לי אפרים. ריב"ל אמר ח פלטיאני ר' יהושע בר נחמן אמר אבגינוס א"ר פנחס עטרה זו נתעטר אפרים מאבינו יעקב בשעה שנפטר לעולמו א"ל אפרים ראש השבטים ראש הישיבה יפה ומעולה שבבני יהא נקרא על שמך (ש"א א) בן תוחו בן צוף אפרתי (שם יז) ודוד בן איש אפרתי (רות א) אפרתים מבית לחם יהודה (ירמיה לא) הבן יקיר לי אפרים אם ילד שעשועים ט איזהו ילד שעשועים בן ב' בן ג' שנים. ר' אחא בשם ר' לוי בר סיסי בן ד' בן ה' שנים (ירמיה לא) כי מדי דברי בו. א"ר יודן בשם ר' אבא ב"כ די דיבורי שנתתי בו. א"ר יהודה ברבי סימון אפי' בשעה שאני מדבר עמו איני יכול לסבול בו. כי מדי דברי בו. כי בודאי דיבורי בו: (ד) דבר אל בני ישראל. רבי יודן בשם רבי ישמעאל בר נחמן י משל למלך שהיו לו פרקסין והיה מצוה את עבדו ואמר לו קפלו ונערו ותן דעתך עליו א"ל עבדו אדוני המלך מכל פרקסין שיש לך אי אתה מצוה אותי אלא על זה א"ל שאני מדביקו לגופי כך אמר משה לפני הקב"ה רבש"ע מע' אומות אוותינטיאית שיש לך בעולמך אי אתה מצוה אותי אלא (במדבר כח) צו את בני ישראל. דבר אל בני ישראל. אמור אל בני ישראל. א"ל שהן דבוקין לי הה"ד (ירמיה יג) כי כאשר ידבק האזור על מתני איש. א"ר אבין משל למלך שהיה לו פורפירון והיה מצוה את עבדו ואומר לו תן דעתך עליו וקפלו ונערו. א"ל אדוני המלך מכל פורפירין שיש לך אי אתה מצווני אלא על זה. א"ל שאותו לבשתי ביום מלכותי. כך אמר משה לפני הקב"ה רבש"ע מע' אומות

אוותינטיאות

יד יוסף ב קהלת רבה פ"ז סי' מ"ח: ג אגדת בראשית פ' ת"ט: ד שה"ש רבה פ"ד סי' כ'. ה פסיקתא רבתי פ"י ו אגדת בראשית פ"ס: ז במד"ר פ' ע"ו תנחומא פ' תרומה: ח רות רבה פ"ב ואגדה שמואל פ"א ילקוט ש"א א'. סדר"א פ' מ"ס: ט תנחומא ריש פ' האזינו: י תנחומא פ' תשא:

ענף יוסף

כהוויתו הוא ללמוד החכמה ולהגיע עי"ז אל שכל הפועל יאבד כחנו המחקרים. ולעיונה זה נכרא הב"ח לא נמצא מיתת עצמו אלא להסתם ולהאכל מן הידבר להתגלות ולהתקדש בקדושת האדם. לכן אירן נהכמתם כל ה"ח שאין בו דעה פי' שלא הגיע אל היכולת המעולה הפיה לדבק בכל הנקנה שנו אל שכל הנאצל בהוא הפועל, נבלה טובה ממנו. כי גם הוא נהנה נבראת ולא הגיעה אל מעלתה המוחלטת. אמנם הבהמה אין לה כח לעבות חיל מצד עצמה. משא"כ א"ח שבכח בידו לעבות היג ולדבק רוח בנשמה.

פרשה ב (א) [זה אברהם כו' זה עמרם כו' זה משה]. נראה דמ"ד ליה באברהם כ"ל כמ"ד בגוה"ט דדבר צוה לאלף דור היינו מילה ותתקע"ד דורות נמחו בדור היבול מכיון דמילה ניתנה לאברהם שהיה דור עשרים. והאי דמפרש ליה בעמרם ויבה ס"ל כמ"ד התם דדבר צוה לאלף דור היינו תורה. והתקע"ד דורות נמחו בדור היבול דה"ו לכו בימי חבה דהוא דור כ"ו אלף דור התתקע"ד ומ"ד ליה בעמרם קמפרש לאלף דור עליו אע"ג דניכא אלף שלמים דאין להקפיד במנין הבנים להסרון א' (יפ"ה) [פלטיאני] מבואר במדרש רות וביואל דריב"ל וריב"ן אאפרתי קיימי. ודר' פנחס דבר אחר הוא. ועכ"ז אין ספק דה"ג נאו אאפרים קאמרי אנא בעל האגדה הביא לבין פלוגתייהו אאפרתי. דריב"ל מפרש לה לשון חשיבות וריב"ן לבון יחס ור' פנחס מפרש ליה נגזר מאפרים לפי שיעקב אבינו אמר שהגדולים שבישראל יקראו על שמו ומייתי ליה הכא לומר במה שנקראו כל ישראל ע"ש אפרים היינו משום חשיבות כמו שנקרא על שמו ראש השבטים (יפ"ת): [איזהו ילד שעשועים כו']. ובתנחומא סדר תלוה איתא א"ר יודן לימתי הבן הגיע גל אביו כשמתחיל להבות וכה"א הבן יקיר לי אפרים אם ילד שעשועים מהו ילד שעשועים ככן ג' ככן ד' שהוא מתחיל להבות ומשתעשע לאביו עכ"ל. ומשמע לכאורה דר' יודן דעת ג'. וקשה אמאי לא מייתי ליה הכא. ונראה שדעת ר' יודן כר' לוי וכן ג' בן ד' דקאמר היינו כשהוא בן ג' בן ד' שלמים: (ד) [משל למלך שהיה לו פרקסין כו' פורפרין כו' שהיה לו מעפורת]. כשלמים שאנו באו לגייר לנו מעלת ישראל במה שהם נבדלים מהאומות והיא בג' מעלות מיוחדות ה' שהם דבוקים בו ית' בלי שום אמצעי. וזהו המשל כראשון מהפרקסין שהוא כסות שראשון הדבוק בבשר.

מתנות כהונה

זה אברהם. שהיה כשר מכל אשר לפניו וכל בני דורו וכן שרה: יוצא מהן אחד. להוראה: שהן אסורות לבעליהם. פי' שעבדו ע"ג והשתחוו לעגל והנשים לא השתחוו דכתיב בכל אלה ודרשו חז"ל באלה אלהיך ישראל לא נמצאו הנשים (ועיין בהזיה (ד' ח) (ו' ד')): אין לו דמים. בתמיה שהוצרך כביכול להרבות נסים ולשנות הטבע כדי להוציאם: כל מקום שנא' לי כו'. כל הני דהשיב והולך כולם עומדים עדיין ודו"ק: פלטיאני בן פלטין כלומר שנתגדל בהיכל המלך ביקרות וכבוד: אבגינים אדון ומושל: (ה"ג די) דבורי שנתתי בו בפירש"י בספר ירמיה שלימדתיו תורתי הוא כדי שאהבם עליו: בשעה שאני בא לדבר עמו. קשיא לאני יכול להתאפק מלהזכיר אהבתי הקדומה: כי בודאי דיבורי כו'. ולא עם אחר וכדמפרש ואזיל: פרקסין בערוך גרס פרקסין ופירש בו מלבוש שלובשין על הבשר: אוותנטיאות פי' ממשלות: פורפירין לבוש ומלכות. משל לזקן ת"ח ראש ישיבה נקרא זקן כדאיתא בפ"ק דקדושין ורבים הם בירושלים:

עץ יוסף

בנוהג שבעולם כו' צריך לומר ביוקר ישראל עומדים לי הא דכתיב אדם אחד מאלף מצאתי בנוהג שבעולם כו' לתלמוד יוצא מהן אחד. דבר אחר אדם אחד מאלף מצאתי זה אברהם כו'. וכוונת בעל המאמר למימר שישראל עומדים ביוקר ומייתי סמך מאדם אחד מאלף מצאתי שפירושו זה אברהם כדכסתוך וא"כ ישראל עומדים ביוקר כי כמה דורות נאבדו עד שנמצא אברהם שורש יחוסינו. ואיידי דמייתי קרא מכרם ליה בריתא על מה שאלף נכנסים למקרא כו' בדרך התדרש למפרש בריתא קרא דמייתי בדרשות אחרות. ושוב דריש ליה בענינא דשייך להכא. יוצא מהן ק' פירוש שיודעים מקרא. ואותן ק' שנכנסין למשנה שהיא יותר עמוקה אינם מגיעים בה אלא עשרה. ומאותן העשרה שנכנסין להלמוד שהיא יותר עמוק אינו מגיע אלא אחד להוראה. וזה לבד החשוב שיוכל לדון ולהורות. אבל בעלי המשנה אינן יכולים להורות שאין פוסקין הלכה מתוך המשניות. לכי שיש משניות סותרות זו את זו וצריכין להכרע את התלמוד: יוצא מהם אחד ואחרו ואשה בכל אלה לא מצאתי לפי' פירושו שלא מצאה אשה מהן להתלמוד שדעתן קלה: זה אברהם שבאלף הדורות לא נמצא הגון לקבל המילה אלא אברהם שהיה הגון מכל קדומיו ועיין בענף. זו שרה שעם היותה צדיקת לא היתה בשלימות. שהרי נתקה על בשורת הזרע ואמרה אחרי בלותי היתה לי עדנה כמסופקת בדבר ולא האמינה בנפלאות ה' וגילה הם כן בכלל אלף הדורות לא נמצאת אפילו אשה אחת צדיקת בשלימות: זה עמרם שהיו בו ב' מעלות שלא נמצאו בזולתו שהיחס יחדיו. האחד שהיה גדול הדור וכדאי' בפ"ק דסוטה. והשני שלא חטא כלל שבעטיו של נחש מת כדאי' בפ' במה בהמה. ולכן ילדק יפה לומר בו אחד מאלף מצאתי להיותו שלם בהכרה וביראת השם: זו יוכבד שאע"פ שהיתה צדיקת כדאי' בפ"ק דסוטה. לא היתה נקיה מההכרה לגמרי מכיון דלא נמנית עם המתים בעטיו של נחש: זה משה שהוא לבדו נמצא עד היום ההוא שלם בקדושה וענוה כמו שהעידה התורה עליו: נשי דור המדבר שאע"פ שהיו כשרות כדאיתא רבי בסמוך. מ"מ לא נמצא בהמה יותר מעלה זו שנמצאת בהמה: אסורות לבעליהן כי' שעבדו את העגל והשתחוו לו. והנשים לא עבדוהו [יפ"כ]. או פי' שהן אסירות שהיו נביאות להסירות לכן כבנלכנו על העבירות כמ"ם ז"ל נבי בוכה למשפחותיו על עסקי עריותיו [יפ"ת]. לא הייתי נותן לו בחתיה. והכוונה משום שאין ה' חפץ אפילו במיתתן של רשעים. ולכן היה הקב"ה נותן לו כמה אבנים טובות כדי שישלח את ישראל כדי שלא יצטרך לבוא עליו בפורענות ומיתה. אלא שרצה הכיותו יתברך שלא היה רוצה לשלחם בבית נד. ולכן הוצרך להכריחו ע"י המיתה ומכות. וא"כ שפיר קאמר ביוקר עומדים כיון שהוצרך להמית הילדים שזה קשה בעיני ה' תנתינה כמו מתון: הלא בדמים נטלן כו' ר"ל שאע"פ שלא נתן לו ממש. התוכה שלא עליו הוא נחשב לקושי יותר מייעות ואבנים טובות. כי ידוע. שה' אינו תפסע הטבע ולא ישנהו כל שאפשר. וא"כ משפחות הכנים והערוב שהן נס כנגד הטבע קשה בעיני ה'. אלא שעשה כן להכרח הגלת ישראל וזה כיוצא ממון: (ב) בכל מקום שנא' לי כו' הטעם שבאומר לי הוא הודה אותו בהקב"ה וכשם שהוא קיים כך זה שנאמר בו לי קיים: אינו זז כו' במעלתם וקדושתם הינה יורדת לעולם. שהבנהתו יתברך יידבק בו הן בעניני עולם הזה להויותו. והן בעניני עוה"ב להשלים נכבו ולזכותו בנלהיות הנפש ובדבקות ה' עד שיהיה מדובק בו יתברך. והנו מלת לי הוריה על זה. והשב הכהנים והלוים וישראל והבכורים והסנהדרין. שלכל אחד סגולה מיוחדת למעלה הזה להדבק בהם הקב"ה. ולהיותם מובנהים מאתו יתברך. והתרומה והקרבנות הן התה האמצעיים שעל ידם יתקרב האדם להקב"ה ולכן כתיב לי בהם. והמקום המקודש שע"י יהיה ההשראה והדבוק וההנחה כמקדש והמזבח. והביא כל זה על הכתוב הבן יקיר לי אפרים להורות על יקרתו עד שנכתב בו מלת לי כי מורה על התמידות: והיו לי הלוים שמשלם לא תסיר הלויה לשבט אחר: כי לי בני ישראל שנשבע ה' שלא להחליפם באומה אחרת כדאי' באיכה רבתי על פסוק על אלה אני בוכיה. בתרומה ויקחו לי שיפשי שב' תרומות נאמרו בם ואחד מהם בקע לגלגלת לקנות מיהם קרבנות צבור כמ"ש ז"ל. לכן קאמר לי דאין תרומה זו לצורך האדנים והמשכן הצריכים לאותה שעה לבד. כי יש כאן תרומה שהיא מצוה לדורות תמיד: כי לי כל בכור ואע"ג דהבכורים נדחו משהוקם המשכן וניתנו הכהנים במקומם. מ"מ לא פקעה קדושתם. דהא צריכי פדיון וכדאיתא בבמדבר רבה פ"ג: אספה לי שהסנהדרין אחר שנתמנו אין מורידין אותם מגדולתן. דמעלין בקודש ולא מורידין. כי לי כל הארץ תיבת כל מיותר וצריכין לתהרו. והכוונה על קרא דויקרא כ"ה כ"ג. וכן היא בתנחומא פ' תרומה שמביא פסוק זה. ור"ל שקאמר כי לי הארץ שאין קדושה ניטלת ממנה. וכן השגחת ה' כלומר תמיד עיני ה' אלהיך בה: העיר אשר בחרת לי שאחר שנבחרה שוב אין לה אחרת נבחרת במקומה. כנוב ונבעון ושילה שהיה המשכן בהם תחלה ושוב הובא לירושלים בנקראת נחלה כדאי' בזבחים: לי מלך שאין המלכות פוסקת מזרעו של דוד כמו שנפסק משאול: במזבח מזבח אדמה כו' שאע"פ ששבנין שלמה נבתלקו. מ"מ הם קיימים לעולם במקום בנגנזו ולא יהיה בהם הפסד. עוד י"ל אע"פ שנהרב מ"מ קדושת המקום לא בטלה. וכדעת הרמב"ם בפ"ו מהלכות בית הבחירה הלכה י"ד ע"ש. בקרבנות תשמרו להקריב לי בלעולם הם קיימים אפילו כשאינם נעשים בפועל אחר החורבן ע"י שמתעסקים בדיניהם כדהיתא בספרי א"ל הקב"ה הואיל ואתם מתעסקים בהם כאילו אתם מקריבים אותם: שמן משחת קודש יהיה זה לי וכדאי' לקמן פי' שכולו קיים לעתיד לבא: (ג) ריב"ל אמר כו' מלה אפרים קדריב לבון החשיבות כמו היום אכרתי ולאחכרם ואזיל. ועיין בענף: פלטיאני לבון פלטין כלו' מגדל בפלטין שהוא אים כבוד והשיבות: אבגינם פי' מיוחס הרבה. והערוך גרס אונגסכמו [חוסף הערוך]. אפרים ראש כו' פי' אמר לו. אפרים בני כל מי שיהיה השוב ראש השבטים וכן ראש הישיבה וכן יפה ומעולה דהיינו שופט ושר. כל אחד מהם יקרא על שמך. ומייתי ראש ישיבה ישמואל שנא' בו בן תוחו בן צוף אפרתי. וראי' לראש השבט תדוד בן איש אפרתי. דיפי אני דוד היה ראש שבטו כדכתיב והם ודוד זקן בא באנשים ואז"ל נכנס ויוצא באוכלוס'. וראי' לשר ושופט אפרתים מבית לחם יהודה: בן שתים בן שלש פי' כשנכנס לשנה שניה או שלישית. שיב שמתחיל להבית קצת כשנכנסים לשנה שניה ויש כשנכנסים לשנה שלישית. שאע"פ שאלו עדיין אינם יודעים להבית ביהם שליחה רק בלעגי שפה. מ"מ האב משתעשע בו בשומעו הדבור והרמזים בהם. ולענין הנמשל אף שישראל אינן מבקשים מאת ה' כי לא ידעו לבקש לכבם תאהו. ה' ירחמם כאב את בן ירצה שמשתעשע בו אף שאינו יודע לשאול: בן ד' בן ה' פי' כשנכנס לשנה ד' או ה' שאז יש ילדים שיכולים לדבר שיהיה נאה יש כשהוא נכנס לשנה ד' וש כשהוא נכנס לשנה ה'. ואז בשיהיו מתנעגע על אביו ומבקש ממנו דבר פלוני. ולענין הנמשל עיקר היחס של ישראל כשהם מתפללים שה' תתהיה להבלתם ואז מכיק רצונם כבן שיש לו געגועין על אביו. ועיין בענף: די דבורי שנתתי בו היינו התורה. וה"ק מפני שדבורי דהיינו מתן תורה היה בו מכני זכות זה הזכרנו עוד: אפילו בשעה שאני כו' בא לדבר עמו קבות אוי יכול להתאפק ולהראות אהבתו הקדומה וזכור אזכרנו עוד זכיותיו הקדומים ועל כן המו מעי לו: כי בודאי דבורי בו זה פי' אחר בכתוב. וה"ק קרא משום כי מדי דברי דברי אינו אלא בו ולא לאחר שכל המצות שלוה למשה לא היו אלא לישראל. בשום הוויה לא רצה לקבל דברי. לכן זכור אזכרנו עוד זאת לו אפי' בעת שיחטא וכדאי' בריש רות רבה: (ד) פרקסין לבוש התחתון שעל הבשר: אוותנטיאות מלכות ושררה. כענין אוותגטין של נהרות דב"ר פרשה י"ז: פירפורין יש מפרשים בגד השוב.

אותינטיאות שיש לך בעולמך אי אתה מצוה אותי אלא על ישראל צו את בני ישראל אמור אל בני ישראל. א"ל הן שהמליכוני תחלה על הים ואמרו לי (שמות טו) ה' ימלוך לעולם ועד. א"ר ברכיה משל לזקן שהיתה לו מעפורות והיה מצוה את תלמידו ואומר לו קפלה ונערה. א"ל אדוני הזקן מכל מעפראות שיש לך אי אתה מצוה אותי אלא על זו. א"ל מפני שאותה לבשתי כשנתמניתי זקן. כך אמר משה לפני הקב"ה רבש"ע מע' אומות אוותינטיאות שבראת בעולמך אי אתה מצוה אותי אלא על ישראל א"ל שקבלו עליהם מלכותי בסיני ואמרו (שם כד) כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע א"ר יודן בא וראה כמה חיבב הקב"ה את ישראל שמזכירן ה' פעמים בפסוק אחד שנא' (במדבר ח) ואתנה את הלוים נתונים וגו'. א"ר שב"י משל למלך שהיה לו בן יחידי בכל יום ויום היה מצוה את בן ביתו אכל בני או שתה בני אזל לבית הספר אתא מבית הספר כך בכל יום ויום היה הקב"ה מצוה את משה ואומר לו אמור אל בני ישראל צו את בני ישראל. א"ר יהודה בר סימון משל לאחד שהיה יושב ועושה עטרה למלך ועבר אחד עליו א"ל מה אתה עושה א"ל אני עושה עטרה למלך א"ל כל שאתה יכול לקבוע בה אבנים טובות ומרגליות קבע זמרגדין קבע מרגליות קבע. למה שעתיד לינתן בראשו של מלך. כך א"ל הקב"ה למשה כל מה שאתה יכול לשבח את ישראל שבח לגדלן ולפארן פאר. למה שאני עתיד להתפאר בהם שנא' (ישעיה מט) ויאמר לי עבדי אתה ישראל אשר בך אתפאר:

(ה) רבי יהושע דסיכנין בשם ר' לוי אמר אף הכתובים חלקו כבוד לישראל כמה דתימא (ויקרא א) אדם כי יקריב מכם אבל כשהוא בא לדבר בדבר של נגאי ראה מה כתוב (שם יג) אדם מכם כי יהיה בעור בשרו אכ"כ אלא כי יהיה בעור בשרו. ר' שמואל בר נחמן אמר תרתין שטין (דברים טו) אפס כי לא יהיה בך אביון כשהוא בא לדבר כדבר של נגאי (שם) כי לא יחדל אביון מקרבכם אכ"כ אלא מקרב הארץ. רשב"נ אמר שיטה אחרת (שם כז) ואלה יעמדו לקלל את העם אכ"כ אלא ואלה יעמדו על הקללה. אבל בברכה כתיב (שם) אלה יעמדו לברך את העם. ר' ברכיה ור' חלבו ור' אמי בשם ר' אלעאי אמרו ולא עוד אלא שכשהפורענות באה לעולם צדיקים טובשין אותה שנא' ואלה יעמדו על הקללה: (ו) א"ר ברכיה א"ל הקב"ה לאדם זה אדם יא יהא קרבנך דומה לקרבנו של אדה"ר שהיה הכל ברשותו ולא הקריב מן הגזילות ומן החמסים אף אתה לא תקריב מן הגזילות ולא מן החמסים ואם עשית כן (תהלים סט) ותיטב לה' משור פר: (ז) ד"א אדם יב זה לשון חבה ולשון אחוה ולשון ריעות. אמר הקב"ה ליחזקאל בן אדם בן אנשים כשרים בן צדיקים בן גומלי חסדים בן שמבזים את עצמן על כבודו של מקום ועל כבודן של ישראל כל ימיו. ד"א בן אדם למה"ד למלך ב"ו שמרדה עליו אשתו ובניו. עמד ודחפן מביתו והוציאן לחוץ לאחר מכאן שלח והביא בן אחד מאצלה א"ל בן פלוני בא ואראך ביתי ובית שבינתי שיש לי חוץ מאמך כלום פיחת כבודי ושבינתי אע"פ שאמך עומדת מבחוץ כך נדמה ליחזקאל בן בוזי הכהן שנא' (יחזקאל א) ויהי בשלשים שנה ברביעי בחמשה לחדש היה היה דבר ה' זו שיטה ראשונה. ובשנייה הוא אומר (שם) והנה רוח סערה באה מן הצפון מאחר שהראהו כל המרכבה א"ל בן אדם זהו כבודי שהגבהתי אתכם למעלה מאו"ה כלום פיחת כבודי ובית שבינתי לכם שנא' (שם מג) ואם נכלמו מכל אשר עשו צורת הבית ותכונתו ומוצאיו ומובאיו שמא תאמר אין לי מי שעובד אותי כבר יש לי לפני ד' מאות ותשעים וששה אלפים של מה"ש שהם עומדים ומקדשים שמי הגדול בכל יום תמיד מיציאת החמה ועד שקיעתה ואומרים קדוש קדוש משקיעת החמה ועד יציאתה ואומרים ברוך כבוד ה' ממקומו. ואין צריך לומר ע' לשון שבאדם מפני מה אתם עושין דברים המבוערים ודברים שאינן ראויין מבעיסים אתכם ביסורין הבאים עליכם אבל מה אעשה הריני עושה למען שמי הגדול שנקרא עליכם שנא' (שם כ) ואעשה למען שמי לבלתי החל וגו': (ח) אדם כי יקריב מכם יג למה לא נאמר איש כמ"ש להלן דבר אל כל עדת בני ישראל איש כי יקריב אף כאן יאמר הכתוב ויקחו לכם איש בקר או צאן למה נאמר אדם להביא את הגר. מכם פרט לגוי שהוא מביא עולה. אמר רשב"נ יד שבעה דברים התקינו ב"ד הגדול וזה אחד מהם גוי שהביא עולתו ממדינת הים אם הביא נסכים עמה קריבין נסכים משלו ואם לאו קריבין משל צבור תנאי בית דין הוא כה"ג שמת מנחתו

יד יוסף יא כ"ה דף כ'. תנחומא ס' ט: יב תד"א ה"א פ"ו. ילקוט יחזקאל רמז ש"ם: יג תד"א פ"א ק"ז: יד משנה שקלים פ"ז:

מתנות כהונה

מעפורת פי' בערוך סודר מכסה לראש או בגד נמר שמתעטפים בו בארץ פלשתים או מכסה להראש עם הפנים כולו זולת העינים: זמרגדין תרגום של נפך זמרגדין: תרתין שטין. פירוש כלומר שמועות מזה הענין: (ה"ג) מבעיסי אתכם ופירושו מכעיס אני אתכם כלומ' ראוי היה לכם ליסר אתכם ביסורין אבל ט': ויקחו להם איש בקר גו': פרט לנכרי בירושלמי דפ"ק דשקלים גרס פרט למומר וכן הוא בפ"ק דחולין: שבעה דברים. כל זה בפרק אלו מנחות דף ע"ג ע"ב ובפ' התכלת דף נ"א ובמסכת שקלים בפ' מעות שנמצאו: ד'

ענף יוסף

וכל' מדבר שהם תאבים ומשתוקקים שיגלה כבוד המלך עליהם. וזה המשל כבר מהאורפרין שהוא לבוש מלכות. הב' במה שהם משתוקקים לדעת חכמתו יתברך ותורתו ומצותיו. וכו המשל בג' מכאן טובא ניבינה. והנה ג' משלים כאלו דברו כל אחד מזמן מיוחד. הא' מדבר על זמן קודם יציאתם ממצרים דכתיב (שמות ד) ויאמן העם וישמעו כי פקד ה' את בני ישראל ונעשו תיכף דבוקים בו יתברך. והב' מדבר מקריעת ים סוף שאז נראה אליהם כמלך גבור כמנצח במלחמה וכדכתיב שם ה' איש מלחמה. והג' מדבר מעת מ"ת שנראה אליהם כזקן המלמד תורה:

עץ יוסף

וכן נראה מכמה דוכתי שהוזכר בלשון חז"ל. אע"פ דבב"ר פ' ע"ה משמע אדרת: לזקן ת"ח ראש ישיבה נקרא זקן: מעפורת פי' הערוך בגד נמר שמתעטפים בו בארץ פלשתים. וי"א סודר שמעטף ראשו ובמגלה מניחו על ברכיו שיפול שם שערו. ובעלי מקרא מפרשין אותו אחד ממיני מעפות. והוא מה שמכסים הראש עם הפנים והכל מכוסה זולת העינים לבדן: ה' פעמים והיה מספיק בפעם הראשון ואח"כ בכנוי דהמ"ל לעבוד עבודתם ולכפר עליהם ולא יהיה בהם נגף בגשתם. אלא שמחבתם מעלה שמם על פיו כל זמני: משל למלך כו' רשב"י בא לתת טעם לכנוי המצות לישראל שהוא לאהבתו אותם ולזה ישגיח בכל צרכי שלומם כמלך המצוה על כל צרכי בנו יחידו: משל לאחד כו'. הכוונה שמפני שמשה היה מרבה לספר בשבח ישראל לפני הקב"ה להליץ בעדם. וכמו שאמרו בש"ר פ"ל שנתן נפשו על ישראל. לכן המשילו למי שהיה עושה העטרה מעצמו. אלא שה' הוסיף להזהירו להוספת בעלמא כשובר באקרא ומזהיר לעשות העטרה. שהוא היה עיקר מתהלה: זמרגדין פי' בלשון יוני ורומי מין אבן יקרה והיא ירוקה [מוסף הערוך]: ויאמר לי עבדי אתה אע"ג דקרא בנביא משתעי. מ"מ מכיון דקאמר ליה ישראל אשר בך אתפאר משמע שמתפאר בישראל וקאמר ליה לנביא שיתפאר בו בכלל המון ישראל שהוא שקול ככולם. או שמכנהו להיותו מזרע ישראל: (ה) אף הכתובים חלקו ס' קשה דמשמע דאיכא רבותא בכתובים מהקב"ה גופיה. והא מכיון דהקב"ה בעצמו חולק להם כבוד כדלעיל לא יהא כח הכתובים יפה מכח מי שלא יחלק להם כבוד. ועוד דלעיל נמי כתובים הן כי מה שהזכרו ה' פעמים בפרשה אחד המה בכתובים. וי"ל שהאחדים דלעיל מה שיחלוק הקב"ה כבוד במאמרו לשבחם. אלא אפילו מתוך שינוי הכתובים נראה כבודם. דאית הכא רבותא מפני שהם. הא' שיהו הכתובים בלא מדויקים בלשונם שאלאי להשוות מדת הלשון בכולם כאחד. ועכ"ז מפני כבודם אינו חושש. ועוד שבענין המלות דאי שינתנו הדברים כראוי למטה ולא בשום שינוי שיבא לטעות. ומכיון דבאמרו אדם כי יהיה שהם משפטר יובן כל אדם אפילו נכרי והוא שקר כי אין הדין רק בישראל. לכן הו"ל למימר מכם. ועכ"ז משום כבוד ישראל לא קאמר הכי [יפ"ת]: תרתין שטין פי' שיטות. כלומר שמועות מזה הענין: אלה יעמדו על הקללה ר"ל שר' ברכיה הוסיף עוד דאף מקרא דקללה ילפינן דחלק להם כבוד. דנהי דלא הוי למימר לקלל את העם מיהו הו"ל אלה יעמדו לקלל סתמא. אלא דאתא למימר דהצדיקים יעמדו על הקללה לכבשה. וזה כבוד ואהבה לישראל שיהיה ה' גזרתו מפניהם. ע"ד צדיק מושל יראת אלקים שאחז"ל הקב"ה גוזר גזרה והצדיק מבטלה [יפ"ת]: (ו) א"ר ברכיה אדם זה אדה"ר א"ל הקב"ה לישראל יהא קרבנך דומה. כצ"ל [יפ"ת] ודייק דאדם דכתיב הכא הוא אדה"ר מדלא קאמר איש כי יקריב כמו ויקחו להם איש שה. וכן בכמה דוכתין ע"מ דרמיז לאדה"ר: לקרבנו של אדה"ר דמותיטב לה' משור פר ילפינן שהקריב אדה"ר שור כדאמרינן פ"ק דע"ז יום שנברא בו אדה"ר כיון שראה שנתמעטה עליו החמה אמר אוי לי שמא בשביל שסרחתי עולם חשך בעדי וחוזר לתהו ובהו וזו היא מיתה שנקנסה עלי היה יושב ובוכה כל הלילה. כיון שעלה עמוד השחר אמר מנהגו של עולם הוא. עמד והקריב שור שקרניו קודמות לפרסותיו שנא' ותיטב לה' משור פר מקרין מפריס ברישא מקרין והדר מפריס. דאמר מר כל מעשה בראשית בקומתן נבראו שור עם קרנותיו מגודלים. וכיון שיצא ראשו תחלה נמצאו קרנותיו קודמות לפרסותיו. ואמר דוד ותיטב לה' תפלתי משור שביום שהיה שור דהיינו אותו יום שנולד כדכתיב שור או כשב או עז כי יולד. והיה עשוי ונגמר כפר שהוא בן ש"מ שאפילו מקרניו לא חסר כדמפרש מקרין והדר מפריס. כן פרש"י שם. והיינו דקאמר הכא ואם עשית כן ותיטב לה' משור פר לומר דעדיף מקרבן אדה"ר כמו שמפרש לקמן בסמוך: ומן החמסים יחמס שיהיב דמי ופקיל בע"ג כדאי' בפרק הכונס. ואע"פ שנתן דמיו לבעלים לא יקריב. ובדיעבד כשר: ואם עשית כן ותיטב לה'. שיהיה קרבנו של אדה"ר כדלעיל. וזה שלך עדיף אחר שאין הכל שלך והיה אפשר לך להביא מן הגזל ולא הבאת אלא משלך. אבל אדה"ר שהיה הכל שלו אין להחזיק לו טובה כל כך. ואע"ג דהאי קרא ותיטב לה' וגו' תפלת דוד הוא כמו שזכרתי לעיל בשם רש"י וא"כ הכי דמיא הא דקאמר ואם עשית כן כו'. י"ל דילף בג"ש נאמר כאן לה' ונאמר להלן ותיטב לה'. והא דדברי תורה מדברי קבלה לא ילפינן. היינו לענין דינא [יפ"ת]: (ז) אדם זה לשון חבה. דמ"ש אדם כי יקריב ולא קאמר איש היא משום דאדם הוי לשון חבה שמלת אדם הונה על מדרגה רמה. ומורה על מעלת הגשם שהיא הכינה בעיניו: ולשון אחוה כי המרכבה העליונה מכונה בשם אדם. כי היא כדמות אדם מלמעלה. והאדם במעשיו הטובים מתחבר למעלה. ולכן אמרו האבות הן הן המרכבה. והוא לשון אחוה ולשון ריעות שהם מתחברים יחד ופועלים זה בזה. ואע"ג דאיקרי נמי איש ה' איש מלחמה. היינו על שם המלחמה. אבל איש סתמא לא איקרי. וכן מגיע שקרא הכתוב תמיד ליחזקאל בן אדם. לא לגנותו אלא לשבחו. ופי' בן אנשים כשרים היינו במה שבינם לחבריהם. וכן צדיקים היינו בינם למקום. וכן גומלי חסדים היינו דמלבד מה שלא חטאו לחבריהם. גמלו להם חסדים: בן שמבזים עצמם כו' אע"ג דאין זה במשמע בן אדם. כיון דמכן בזוי שמעינן לה. כדאי' בתד"א ה"א פ"ז: אידי דקאמר הכא שהיו כשרים הזכיר מכשרותם היותם מבזים עצמם: ועל כבודן של ישראל כל ימיהם כצ"ל: בן אדם למה"ד כו' ופי' בן אדם בן ישראל שנקראו אדם. ולהכי מייתי לה הכא דגם לפ"ז שמעינן דאדם לשון חבה דקרי לישראל כחם הכי: שמרדה עליו אשתו קשה דבנמשל ליתא כן. דיחזקאל שהוא משל הבן שקרא המלך. לא מרד ולא נדחף. ובתד"א גרסי' למלך שכעס על אשתו והיה לו בנים ממנה עמד ודחפה והוציאה מביתו לימים שלח והביא בן מאצלה [יפ"ת] אבל בתד"א שלפנינו הגירסא כמו כאן: זו שיטה ראשונה כלו' דרך שהראהו ראשונה במראה ראשונה: שהגבהתי אתכם כו' פי' קודם שחטאו ישראל וקודם שגלו לבין האומות: פיחת כבודי פי' אפילו לאחר שגלו. ואע"ג דכל מקום שגלו ישראל שכינה עמהם כדאי' בגמ' פ' מ"ז. אין זה פחיתת כבודו כי הוא יתברך ברצונו מגלה שכינתו עם ישראל באהבתו אותם. ואע"ג דאמרו בפ"ב דחגיגה שאחר החורבן נתמעט פמליא של מעלה. אין זה פחיתות בכבודו כיון דהכ' הוא שרוצה לעשות כן לחונם בהמ"ק כדאי' התם: וששה אלפים של מה"ש. ובתד"א אי' ששה אלפים רבבות. ובילקוט יש גרסא אחרת: ואצ"ל ע' לשון שבאדם. כמ"ש ובכל מקום מוקטר מוגש לשמי. דאע"ג דטעו בע"ז. כולם מודים בסבה ראשונה יתברך: דברים המבוערים פי' דברים האסורים מן התורה. ודברים שאינם ראויים. פי' שאינם ראויים משום דרך ארץ אע"ג דאין בהם איסור תורה כגון דם יהודיך: מבעיסים אתכם ביסורים בתד"א אי' ומבעטים אתם ביסורים כו'. וכן נכון: (ח) למה לא נאמר איש כמ"ש להלן דברו אל כל עדת בני ישראל לאמר בעשור לחדש הזה ויקחו להם איש שה לבית אבות אף כאן יאמר הכתוב איש כי יקריב מכם קרבן כו' למה נאמר אדם כצ"ל. [יפ"ת] וכן הוא בתד"א: להביא את הגר לאו משום דאדם משמע רבויא אלא מדשני למכתב אדם לרבוי אתא גרים: מכם פרט למומר לע"ז שאינו מביא עולה כצ"ל. וכן הוא בתורת כהנים והובא בילקוט סי' תל"ד [זקוקין דנור] אבל נכרי מביא עולה. ועיין פרק קמא דחולין. וכן כתב שפה תולר: ארשב"נ ז' דברים הם מיצוה בן גמליאל הוא מותר. וצ"ל רבי שמעון שהם והוא רשב"י: ז' דברים התקינו כו' משנה היא במס' שקלים פ"ז וע"ש שלא הביא המשנה כאן כצורתה. גם לא גרסינן במתניתין גוי שהביא עולתו. אלא ששלח עולתו. וכראה דאפילו הוא בעצמו הביאה לא היו צריכים להביא נסכים משל נכרי שאין שמלמדים אותו שיביא נסכים. אם לא רצה מספכים אותו. ומה שהוצרכו לתקן כך משום דכל עולה לא פני בלא נסכים כדילפינן במנחות ונסכה מעשו אותו: משל צבור מתרומת הלשכה. ושליכוה

מנחתו קריבה משל צבור. ר' יהודה אומר משל יורשים ושלימה היתה קריבה על המלח ועל העצים. אמר רשב"נ פעם אחת הייתי מהלך בדרך מצאני אדם אחד והיה בא אלי כבא על חבירו בזרוע אמר לי אתם אומרים ז' נביאים עמדו לאו"ה והן מעידין בהן ויורדין לגיהנם אמרתי לו בני כך מז' דורות ואילך יכולין או"ה לומר לא נתנה לנו תורה ועדיין לא העידו בנו מפני מה אנו יורדין לגיהנם אמרתי לו בני כך שנו חכמים במשנה גר שבא להתגייר פושטין לו יד להכניסו תחת כנפי השכינה מכאן ואילך גירי הדור מעידין בדור. מן הבהמה מן הבקר וגו' אם נאמר מן הבהמה למה נאמר מן הבקר ומן הצאן מכאן אמרו טו מקבלים מיני זבחים מרשעי ישראל כדי להכניסן תחת כנפי השכינה טז חוץ מן העע"ז והמנסך את היין ומחלל שבתות בפרהסיא: מן הבקר ומן הצאן. ברוך המקום שספר עצמו עם הצדיקים הראשונים אדם העלה שור על גבי המזבח שנא' (תהלים סט) ותיטב לה' משור פר. נח קיים מה שכתוב בתורה שנא' (בראשית ח) ויבן מזבח לה' יז אברהם קיים את התורה כולה שנא' (בראשית כו) עקב אשר שמע אברהם וגו' שהוא עושה קרבן והקריב איל. יצחק קיים מ"ש בתורה והשליך עצמו לפני אביו כשה זבות. יעקב קיים מ"ש בתורה שנ' (שם לה) ויתנו אל יעקב את כל אלהי הנכר וגו'. יהודה קיים מ"ש בתורה שנא' (שם לח) בא אל אשת אחיך וגו'. יוסף קיים מ"ש בתורה שנאמר (שמות כ) כבד את אביך וגו' לא תרצח לא תנאף לא תגנוב לא תענה לא תחמוד. עד שלא נתנה תורה להם והם עשו אותן מאליהן לפיכך אהבם הקב"ה אהבה גמורה והשוה את שמם לשמו הגדול עליהם הוא אומר (תהלים קיט) אשרי תמימי דרך וגו' ואומר (דברים לב) הצור תמים פעלו ואומר (תהלים יח) האל תמים דרכו: (י) ושחט יח את בן הבקר וגו' ובאיל הוא אומר צפונה לפני ה' אמרו בשעה שעקד א"א את יצחק בנו התקין הקב"ה שני כבשים אחד של שחרית ואחד של ערבית. וכל כך למה שבשעה שהיו ישראל מקריבין תמיד על גבי המזבח וקורין את המקרא הזה צפונה לפני ה' זוכר הקב"ה עקידת יצחק מעידני עלי את השמים ואת הארץ בין גוי בין ישראל בין איש בין אשה בין עבד בין אמה קורין את המקרא הזה צפונה לפני ה' זוכר הקב"ה עקידת יצחק שנא' צפונה לפני ה'. ד"א צפונה לפני ה' כנגד מעשיהם של אברהם יצחק ויעקב שהם צפונים לפניו. ומנין שהלשון הזה הוא לשון צפונה שנא' (שיר ז) חדשים גם ישנים דודי צפנתי לך. אברהם יצחק ויעקב ישנים. עמרם בן קהת וכל הכשרים שהיו במצרים חדשים שנא' חדשים גם ישנים. חבורתו של משה וחבורתו של יהושע וחבורתו של דוד ושל חזקיה ישנים. חבורתו של עזרא ושל הלל ושל ריב"ז ושל ר' מאיר וחביריו חדשים ועליהם הוא אומר חדשים וגם ישנים: (יא) בשור הוא אומר וכרעיו ירחץ במים והקטיר ובאיל הוא אומר והקרב והקריב והכרעים ירחץ במים והקריב מה בין איל לשור שור חסר שתי וערב איל אין חסר שתי וערב. אמרו חכמים למדנו הקרבה לשור מן האיל והקרבה לאיל מן השור. אמר להם רבותי עפר אני תחת כפות רגליכם אומר לפניכם דבר אחד. אמרו לו אמור אמר להם רבותי י"ב נשיאים עמדו להנוכת המזבח לזה עולה ולזה עולה. לזה חטאת ולזה חטאת

יד יוסף טו כ' חולין דף ס' : טז יונתן ויקרא פסוק ב' : יז יומא ד' כ"ח. קדושין ד' פ"ב : יח הד"א ה"א ס"ו :

מתנות כהונה

ז' נביאים כו'. בפ"ק דב"ב קחשיב להו להבנת מאמר זה עוררני רלא"ם ישיבה מהו' מענדל בר' אביגדור ז"ל וכך פירושו: **מעידין בהם**. מתרין בהם כמו כד העד בעם ולפיכך יורדין לגיהנם שהרי מוזהרים הם ואמרתי לו כך הוא באמת וטוב אחר העכו"ם היתה אותן ז' דורות שבהם עמדו אותן נביאים ומתרין אבל מאותן ז' דורות ואילך שאין עוד נביא מתרה בהם וגם דברי הנביאים הראשונים אינם כתובין בספר ללמוד מתוכם מוכר הפסל וא"כ יכולין הם לומר לא לנו נתנה התורה שנהיה נענשים עליה שהרי עדיין לא העיד בנו שום נביא וא"כ למה יורדין אנו לגיהנם וי"ל ביותר שאומרים עליהם שירדו לגיהנם הם כל העכו"ם אף אותם שעמדו אחר אותן ז' נביאים והשיב שגירי הדור הם אזהרה ועדות נאמנה על הנשארים ויש להם ממי ילמדו אך קשה קצת שהרי בדורות הנביאים היו ג"כ גירי צדק וא"כ הנביאים למה: **מקבלים** מיני זבחים מרשעי ישראל כו'. וזהו דכתיב מן הבהמה פי' מן הרשעים שנדמו לבהמה ובהמה המה להם · **שספר** עצמו כו'. הדימה עצמו עליהן בשיכורו כדלקמן אשרי תמימי דרך וכתיב הצור תמים פעלו לגזירה שוה. **לא תרצח** כו'. שאשת פוטיפרע רצתה להרוג בעלה כדי שישמע יוסף אליה כדלעיל בפרשת וישב והוא מוחה בידה וסוף דבר הניאוף עובר על כל הדברות כדלקמן פרשת נשא: **ובאיל** הוא אומר כו'. דוקא גבי איל נאמר כן זכר לאילו של יצחק: **בין נכרי ובין ישראל** כו' עד שנא' צפונה לפני ה'. פי' גנוז וצפון לפניו: **כנגד** מעשיהם של אברהם יצחק ויעקב. גרס לשון צפונה הפ"א נקוד במלאפום. **גבי** שור אומר כו'. עד לאיל אין השור הקישו בגאורו גלה לעין והריני אומנה לפניך הגירסא איך שמבואר בעל הטורים פ' ויקרא וז"ל בבן בקר כתיב וקרבו וכרעיו בצאן כתיב והקרב והכרעים ואית' בתנא דבי אליהו לפי שבשהלכה ברתה דקה מגבהת כרעיה כמו שתי וערב אבל בהמה גסה מגבהת כרעיה לצדדין ולכך בהמה גסה כשהיא מאכלה בבטנה ועל כן גוהא' ג"כ משונה מגבהתה גסה בבן בקר לא כתיב אלא והקטיר ובצאן כתיב והקריב והקטיר לפי שהצאן הוא מועט ומקריב ומקטיר הכל בפעם אחת עכ"ל: **שתי וערב**. ולפיכך כתב שתם הקרב והכרעים כאילו אינם מיוחדים לו כי השתי והערב תועבת ה' יתברך הוא גם הקרב נשתנה מפני השתי והערב: **אמר להם**. מאמר זה לקוח
מתנא

עץ יוסף

היתה קריבה ולא כמו בחייו שמחציתה בבקר ומחציתה בערב כך היה נראה לפרש. אבל בירושלמי גרסינן ר' יוחנן בעי מאי שלימה. שלימה בשחרית ושלימה בין הערבים. או מהלה שחרית ומהלה בין הערבים. או שלימה שחרית ומהלה בין הערבים: **ארשב"נ** פעם אחת כו'. ובהד"א שם ליתא לתיבת ארבב"נ. והוא לשון אליהו זכור לטוב. והמעתיק טעה וסבר שהמדבר הוא ר"ש דלעיל להכי הוסיף. וגרע: **פעם אחת** כו'. אידי דדרים הכא אדם להביא את הגר. מייתי הכא הך מילתא דאתי דגרי הדור מחייבים האומות: **בזרוע** שבא בכעס ובגרוניה בכה טענתו: **ז' נביאים** בלעם ואביו איוב אליפז התימני ובלדד השוחי וצופר הנעמתי ואליהו בן ברכאל הבוזי כדאי' בפ"ק דב"ב וע"ש: **מעידין בהם** שהתנבאו להם ולא קבלו מהם וזה מסכים להיכם [מעריך]: **ואמרתי לו בני** כך הוא. **אמר לי** מז' דורות כו' כצ"ל: **מז' דורות ואילך** פי' האומות שנולדו אחר ז' דורות שהיו בהם ז' הנביאים יכולין לטעון כי לא ניתנה להם התורה בנתינה לישראל שיהיו חייבים בשמירתה. ועל הנביאים הנזכרים יכולים לטעון כי הם לא ראו אותם ולא העידו בהם: **אמרתי לו בני** כו' ר"ל שהשיב לו שאחר שפושטים יד לגרים ליכנס תחת כנפי השכינה הרי אנו מודיעים להם שגם להם ניתנה התורה אם יבואו להתגייר וע"כ גרי הדור מעידים בהם ולא מצי טוען שלא ניתנה להם התורה: **מקבלין מיני זבחים** ר"ל דה"ק אם נאמר מן הבהמה מן הבקר ומן הצאן למה לי אלא להכי אתא מן הבקר ומן הצאן כי היכי דנייתר לן מן הבהמה למדרש בני אדם הדומים לבהמה. וע' בפ"ק דחולין. **חוץ מן העע"ז** דהוא זימעום ממכם כדלעיל. והמנסך יין ומחלל שבתות בפרהסיא. משום דעובד ע"ז ככופר בכל התורה כדאיתא בפ"ק דחולין. והאי תנא המירה ליה שבת כעע"ז דעע"ז כופר בהקב"ה והמחלל שבת כופר במעשה בראשית שהוא מעשיו של הקב"ה ומעיד שקר שלא שבת הקב"ה במעשה בראשית: (ט) **שספר עצמו** עם הצדיקים. פי' הדמה עצמו אליהם בספורי כדלקמן אשרי תמימי דרך וכתיב הצור תמים פעלו לג"ש. וזה שאמר התדרש והשוה את שמם כו' [תנ"כ] והיפ"ת כתב שצ"ל ששפת. והיא לשון חבור כמו מילתא ספה על נבוכדנצר. ועניינו שחבר ושתף הקב"ה כבודו עם הצדיקים שקרבן הללו והשוה שמם לשמו כדלקמן: **משור פר** ע' מ"ש לעיל סי' ו': **ויבן נח מזבח** וכתיב ויקח מכל הבהמה הטהורה ומנא ידע טהורה וטמאה. אע"כ שעסק בתורה. ולא ס"ל כמ"ד בפ' כרים הנאות כל בהתיבה קולטתו שהור כו': **עקב אשר** שמע אברהם וגו'. ושמור משמרתי מצותי חקותי ותורותי. ועיין בב"ר פ' מ"ה ובתנחומא ריש סדר לך לך: **שהוא עושה קרבן** נראה דגרסינן ועוד שהוא עשה כו' [יפ"ת]: **והקריב איל** פי' שעשה בנו קרבן והקריב את האיל תחתיו ונחשב כאילו הקריב בנו: **יצחק קיים** מה שכתוב בתורה. בפ' התמונה דרים ויהי כי זקן יצחק שזקן ויושב בישיבה היה: **והשליך** עצמו לפני אביו כו'. פי' וכמו שמסר עצמו למיתה בעבור אהבת השי"ת. תמילא ידעינן שקיים כל המצות שבתורה אם באו לידו ויכולת בידו לקיים בעבור אהבת השי"ת: **ויתנו אל יעקב** ומהכא יליף לעיל בב"ר שהיה בקי בדקדוקי ע"ז שבי מינין. וגם אמרו חז"ל כל הכופר בע"ז מודה בכל התורה כולה. ואין להקשות דהא ע"ז הוא מז' מצות המוזהרות עליהם. די"ל דעיקר האיסור הוא העבודה להם. אבל איסור הנאה נאסר אמ"כ מצות התורה. והוא קיים הנאה לאסור אף בהנאה: **כבד את אביך**. שאע"פ שנשתכח תפני מצות אביו לא נמנע. וכדאמר לעיל בב"ר פ' פ"ד: **לא תרצח** שאשת פוטיפר בקש להרוג לפוטיפר ולא רצה יוסף כדאי' בב"ר פ' פ"ז. ועוד לאחר שמלך במצרים ואחיו נפלו בידו והיה בידו יכולת לנקום מהם ולהרוג אותם כמו שבקשו לו לעשות. אפ"ה לא נקם מהם אלא אדרבה גמל להם טובה תחת רעה. עוד יש לפרש ע"ד מה שאמרו בתד"א הובא בילקוט ואתחנן ח"ל כבד את אביך ולא תרצח מה ענין זה לזה. אלא ללמדך אם יש לו לאדם ואינו זן ומפרנס אביו ואמו כאילו הוא רוצח לפני המקום עכ"ל וכבר ידוע שיוסף זן ופרנס את אביו עם כל בני ביתו. לכן אמר שפיר ביוסף קיים לא תרצח: **לא תנאף** מבואר שלא ניאף באשת פוטיפר. ועוד מבואר ע"ד מ"ש בס' בריקש כבד את אביך ולא תנאף ללמדך אם יש לו לאדם ואינו מכבד אביו ואמו כאילו הוא נואף לפני המקום. וכבר ידוע שיוסף כיבד את אביו וכיבד אמו ג"כ כדכתיב בן פורת יוסף ודרשו חז"ל בהגביה קומתו לפני אחיו שלא יתן עשו עינו בה כדאי' בב"ר פ' ע"ה: **לא תגנוב** כמאחז"ל כל הניאף עם אשת חבירו נקרא גנב שגונב מקור חבירו. וגם שלא גנב ממון כרעה כדכתיב [בראשית מ"ז] וילקט יוסף את כל הכסף כו' ויבא יוסף את הכסף ביתה פרעה. גם יש לפרש ע"ד דאי' בילקוט הנ"ל ללמדך אם יש לו לאדם ואינו מכבד אביו ואמו עושה רצון אביו ואמו נקרא גונב נפשות לפני המקום: **לא תענה** כדאית' ברבה ובתנחומא סדר כשא שהנואפת מעידה עדות שקר ואומרת לבעלה ממך אני מעוברת וגם הנואף מעיד עדות שקר ואומר שלא בא עליה. גם יבואר ע"ד דאי' במכילתא ובילקוט כיצד ניתנו עשרת הדברות חמשה על לוח זה וחמשה על לוח זה. זה כנגד זה כו' זכור את יום השבת לקדשו כנגד לא תענה מגיד הכתוב שכל מי שהוא מחלל שבת מעיד לפני הקב"ה שלא ברא עולמו לששה ימים ולא נח ביום השביעי וכל מי שהוא משמר את השבת מעיד לפני הקב"ה שברא עולמו לששה ימים ונח בשביעי עכ"ל. ויוסף שמר את השבת כדאי' בב"ר פ' צ"ג וע"ש מ"ש. עוד יש לפרש ע"פ דאי' בתד"א ובילקוט כבד את אביך ולא תענה ללמדך כל שאינו זן ומפרנס אביו ואמו ויש לו יכולת. כאילו הוא מעיד עדות שקר לפני המקום. וממילא הוא מבואר: **לא תחמוד** לא תחמוד אשת רעך מבואר. גם לא תחמוד בית רעך יבואר ע"פ מאי דאי' ברבה ובתנחומא סדר נשא שהנואף אשת חבירו חומד כל אשר לבעל: **עד שלא ניתנה תורה** ואע"ג דלדידהו ניאוף וגניבה מז' מצות הן. קאמר הכי משום שאלו דבורים של עשרת הדברות: **והשוה את שמם** כו' עיין בזקוקין בתד"א ה"א פ"ז: **אשרי תמימי דרך** הרי שהשוה שמם לשמו שקראם תמימים כמו שמו תמים: **הצור תמים פעלו** וכיון דפעלו תמים מכ"ש הוא דהוי תמים כדקאמר לעיל בב"ר פ' מ"ד. והא דכתיב ב' קראי. חד לתמימותו ושלמותו במעשיו ביצירותיו. והיינו הצור תמים פעלו. וחד לשלמותו בהנהגתו עם ברואיו והיינו האל תמים דרכו: (י) **ובאיל הוא אומר** פי' מכיון דבבן בקר כתיב ושחט לפני ה' ובאיל שהוא בן הצאן אומר צפונה לפני ה' שמעינן דלפני ה' דקאמר גבי בבן בקר היינו ירך המזבח בצפון וכמ"ש הרמב"ן. וא"כ קשה אמאי כתבי' דהמנא התם לכתבי' בבן בקר דכתיב ברישא והדר ליליף בן צאן מיניה. ומשני משום דכבשים התקין ה' זכר לעקדת יצחק שנזכר כשאומר צפונה לפני ה' להכי כתב ליה בעולה הצאן שהוא מין כבשים: **בשעה שעקד** כו' וא"ת והרי קדמה תורה אלפים שנה לעולם ומאז כתיב בה קרבן תמידים. וי"ל שנכתב על התנאי שיעקוד אברהם את יצחק. וכה"ג מתרץ הגמרא בפ"ק דע"ז. **שני כבשים** זכר ליצחק ואכר לאיל שהקריב תחתיו: **וקורין** לאו דוקא. שלא היו צריכין לקרות המקראות על הקרבן אלא כלו' שמקיימים המקרא שעושים הקרבן כמצותו. אי נמי או קורין קאמר והיינו בזמן החורבן שאין קרבן קורין מקרא זה במקום קרבן ומהני כדקאמר בסמוך מעידני עלי כו': **צפונה לפני ה'** דצפונה רמז ליצחק שהוא צפון לפני ה'. והע"ג דכנ' אבות קאמר בסמוך שהם צפונים לפני ה'. יצחק עדיף טפי להקרא צפון לפני ה' שרואה כאילו אפרו צבור ע"ג המזבח כדלעיל בב"ר פ' נ"ד: **כנגד מעשיהם** של אברהם כו'. כי מעשיהם הטובים ושכרן הוא צפון לפני ה': **ומנין** שהלשון הזה. כלו' מנין דלשון צפונה נאמר על האבות. ומשני מדקאמר ישנים הם האבות להראשונים ונפגתי אוהבים בלשון קאי. דה"ק הנה לי צדיקים חדשים בענין מלבד הישנים שהם צפונים אע"ג שאין הם עכשיו בעולם: **אברהם יצחק** ויעקב ישנים. דרים קרא דעל פתחינו כל מגדים על פתוח הדלתות הגלות לגאול אותם בגאולת מצרים. וקאמר זכות הישנים דהיינו ג' אבות. וזכות החדשים דהיינו עמרם וכל הכשרים שבמצרים עמדה להם. ואח"ז דרים בגלות בבל וקאמר בזכות הישנים דהיינו חבורת משה כו'. וזכות החדשים דהיינו חבורתו של עזרא והבאים אחריו בבית שני דהיינו חבורת הלל וריב"ז ור"מ וחביריו עמדה להם. (**יא**) **בשור הוא אומר** כו' כדכתיב בריש סדר ויקרא אם עולה קרבנו מן הבקר וגו' וקרבו וכרעיו ירחץ במים והקטיר הכהן וגו' ואח"ז כתיב ואם מן הצאן קרבנו מן הכשבים או מן העזים לעולה זכר תמים יקריבנו וגו' והקרב והכרעים ירחץ במים והקריב הכהן את הכל והקטיר המזבחה וגו' וקשה לבעל המאמר למה באיל כתיב והקריב ובשור לא כתיב והקריב. ומתרץ אמרו חכמים הא דלא כתיב והקריב בשור משום דילפינן לה בשור מאיל כי היכי דילפינן להפשטה ונתוח מילי לאיל מן השור. וכצ"ל אמרו חכמים למדנו הקרבה לשור מן האיל והפשטה לאיל מן השור. ור"ל דלהכי כתיב ואם מן הצאן וי"ו מוסיף על ענין ראשון שילמוד התחתון מעליון ועליון מהתחתון כדאמר בפ' איזהו מקומן לענין צפון. וגידי משה כתב שצ"ל והקטרה לאיל מן השור. וטעה בזה שהרי גם באיל כתיב הקטרה מפורש: **אמר להם רבותי** בתד"א אי' אמרתי להם. והוא אליהו: **לזה עולה** לזה עולה. פי' פר ואיל וכבש שנא' בפרשה
נשא

חטאת לזה אשם ולזה זבח שלמים ולזה זבח שלמים . ונאמר להלן הקרבה בשור ואיל וכאן נאמר הקרבה באיל ולא נאמר בשור כדי שלא יאמר אדם בעצמו אלך ואעשה דברים מכוערים דברים שאינן ראויי' ואביא שור שיש בו בשר הרבה ואעלה לגבי מזבח והריני עמו ברחמים ומקבלני בתשובה לכך נאמר הקרבה באיל ולא נאמר הקרבה בשור :

פרשה ג (א) נפש כי תקריב מנחה . א רב יצחק פתח (קהלת ד) טוב מלא כף נחת ממלא חפנים עמל ורעות רוח . טוב מי ששונה ב' סדרים ורגיל בהם מי ששונה הלכות ואינו רגיל בהם אלא ורעות רוח רעותיה דמתקרי בר הילכן . טוב מי ששונה הלכות ורגיל בהם ממי שהוא שונה הלכות ומדות ואינו רגיל בהם אלא ורעות רוח רעותיה דמתקרי בר מכילאן . טוב מי שהוא שונה הלכות ומדות ורגיל בהם ממי שהוא שונה הלכות ומדות והלמוד ואינו רגיל בהם אלא ורעות רוח רעותיה דמתקרי בר אולפן . טוב מי שיש לו י' זהובים ונושא ונותן ומתפרנס בהן ממי שהולך ולווה בריבית . במתלא אמרין דיוזיף בריביתא מאבד דיליה ודלא דיליה . אלא ורעות רוח רעותיה דמתקרי פרגמטיוטא . טוב מי שהולך ופועל ועושה צדקה משלו ממי שהולך וגוזל וחומס ונותן צדקה משל אחרים במתלא אמרין ב נייפא בחזורין ומפלגא לבישא . אלא ורעות רוח רעותיה דמתקרי בר מצוותא . טוב מי שיש לו גינה ומזבלה ומעדרה ומתפרנס ממנה ממי שהוא נוטל גנות של אחרים במחצה . במתלא אמרין דאגר גנה אכל ציפרין . דאגר ניניין צפרין אכלין ליה . אלא ורעות רוח רעותיה דאתקרי מרי אסיאן א"ר ברכיה טובה דריסה אחת שדרס הקב"ה במצרים כמה דתימא (שמות יב) ועברתי בארץ מצרים בלילה הזה . ממלא חפנים פיח כבשן של משה ואהרן . למה שבזה היתה גאולה ובזה לא היתה גאולה . א"ר חב"א טוב מלא כף נחת זה יום השבת . ממלא חפנים עמל אלו ששת ימי המעשה אלא ורעות רוח רעותיה למעבד עיבידתיה בהון . תדע לך שכן ג שאין ישראל נגאלין אלא בזכות שבת שנאמר (ישעיה ל) בשובה ונחת תושעון א"ר יעקב בר קורשוי . טוב מלא כף נחת זה העוה"ב ממלא חפנים עמל זה העוה"ז . אלא ורעות רוח רעותא דרשיעא למעבד עבידתהון בעלמא הדין מיסת מתפרע מנהון לעלמא דאתי ד כדתנן יפה שעה אחת בתשובה ומעש"ט בעוה"ז מכל חיי העה"ב ויפה שעה אחת של קורת רוח בעוה"ב מכל חיי העה"ז . ר' יצחק פתר קריא ה בשבט ראובן ובשבט גד בשעה שנכנסו לארץ וראו כמה זרע יש בה כמה נטע יש בה אמרו טוב מלא כף נחת בארץ הזאת ממלא הפנים בעבר הירדן חזרו ואמרו לאו אנן בתרינן לן . הה"ד (במדבר לב) יותן את הארץ הזאת לעבדיך הוי ורעות רוח רעותייהן הוות . ד"א טוב מלא כף נחת זה קומץ מנחת נדבה של עני ממלא חפנים עמל ורעות רוח זה קטורת סמים דקה של צבור שזו טעונה כפרה וזו אינה טעונה כפרה : (ב) נפש כי תקריב קרבן מנחה לה' (תהלים כב) יראי ה' הללוהו כל זרע יעקב כבדוהו יראי ה' . אריב"ל אלו יראי שמים . ר' ישמעאל בר נחמן אמר אלו גירי צדק . ר' חזקיה ור' אבהו בשם ר' אלעזר אמרי אם באין הן גירי צדק לעוה"ב אנטונינוס בא בראש כלן . ומה ת"ל כל זרע יעקב

יד יוסף א ילקוט ורבה מגילת קהלת : ב ע"ר סוף פ' ל"ח : ג ירוש' תענית פ"א סוף ה"א. ושי' ש"ר פ' כ"ס : ד אבות פ"ד . תנחומא סדר צו סי' ו' : ה ילקוט :

מתנות כהונה

מהגה דבי אליהו והוא אמר כן ועיין בילקוט (תמד) : והריני עמו . פי' עם הקב"ה לכך נאמר הקרבה באיל שהוא לשון מנה ומתנה כדאמרי' במס' ע"ז סדר קורבנא לגבר שפך וכן כל קרבן שבתורה ואב לכלם ומקרב קרבן ה' איש אשר מצא כלי זהב כו' . ע"כ הגירסא בסוף הספר : רעותיה מתקרי בר הלכן . רצונו שיקראו אותו בן הלכות כלומר יודע הרבה הלכות ובמדרש קהלת (ד' ה) מוסיף עליו עוד ועיין שם : דמתקרי בר מכילאן . פי' מדות תרגום של מדה מכילה ובערוך ערך מד פי' מכילתין ברייתות : בר אולפן . בן תורה שבקי בכל : דיזיף בריביתא וכו' . מי שלוה הרבה מעות ברבית כדי שיפלא ויתן בעסק רב מאבד את שלו ושאינו שלו פי' של הלוה ושל המלוה כמו שאמרו חז"ל בבעון רבית נכסי בעלי בתים יורדין לטמיון ובמד' קהלת הגי' באופן אחר : במתלא אמרין . במשל אומרין הבריות כן : פרגמטיוטא סוחר עוסק בפרקמטיא : נייפא בחזורין כו'. היא מזנה בתפוחי' או כפתורי' ומחלקת לחולים דרך צדקה . לא הגאון תרגום אונקלוס לא תנוף : בר מצוותא . פי' בן עושה מצות ושמו מצוה בספר זה הוא צדקה : דאגר גנה . השוכר גינה אחת אם אין לו משלו ומסתפק מאותו אחת ממה שישכור גינות הרבה ולא יכול לעבדם היטב : אבל צפרין . דרך משל הוא שיהגה מגיעו בחיים טובים ונעימים : צפרין אכלין ליה גרם . כלומר יאבד את כל אשר לו ועוכה לא יראה או שיחנק מרוב צרה ויאכלו אותו הציפרין ובב"ר פר' פ"ב וכן לקמן בקהלת גרם טוב מי שסוכר גינה אחת וכו' ממי שסוכר גינות הרבה וביירן מהגא אמר דאגר גינה אכל צפרין דאגר גנייאן אכלין ליה צפרין : ובייירן . פי' הגיה אותן רק ובור כמו אם הוביר ולא העביד : מרי אסיאן . אדון בעל קרקעות הרבה : למעבד עבידתיה בהון . לעשות מלאכתו בהן : בשובה ונחת . לשון שבת ומנוחה : מיסת מתפרע מנהון כו' . פי' כדי שיתפרע מהם לעה"ב כי אחר המות אין יכולת בידם לעשות תשובה כדתנן כו' : מיסת פי' כדי וכדי בזיון הרגמ"ה מיסת : ה"ג ממלא הפנים בעבר הירדן חזרו ואמרו לאו אנן בהריק לה הדא דכתיב יותן את הארץ הזאת אי ורעות רוח רעותיהון הוות ועיין בקהלת . נלאה נפגיל כפרה ועיין לקמן בקהלת : שזו טעונה כפרה . בקהלת

עץ יוסף

נביא פר אחד בן בקר איל אחד כבש אחד בן שנתו לעולה : לזה חטאת פי' שעיר שנא' שעיר עזים אחד לחטאת : לזה אשם כו' זה לא גרסינן כי בקרבנן לא היה אשם . ובתד"א ג"כ ליתא זה : לזה שלמים כו' כמו שנא' ולזבח השלמים בקר שנים וגו' וכן כתיב בכל הנשיאים : ונאמר להלן הקרבה כו' פי' ואמר שם בכל הנשיאים הקרבה בשור ואיל כדכתיב שם ויהי המקריב וגו' . וכוונת אליהו לומר דלא מצינו למימר דלמדנו הקרבה בשור מאיל דהא הקרבה לשור ילפינן מהנשיאים דכתיב שם הקרבה בשור ואיל . ואע"ג דבנשיאים לאו הקרבה ממש במזבח . אלא נדבתם והבאתם . שהרי הקרב על המזבח אינה אלא לכהן . והכא הקרבה ממש על המזבח . וא"כ איך מצינו למילף הקרבה בשור כאן מן הנשיאים . י"ל דה"ק מכיון דלזה עולה ולזה עולה כו' אמאי אכפל קרא למימר בכל אחד כרעי קרבנו . לא הו"ל לפרש רק בל נשיא ראשון ולימא וכן הקריב נשיא פלוני וביום פלוני כיון דכי הדדי נינהו . אלא להכי אכפל לאשמועינן דאיכא הקרבה נמי בשור כבאיל דהם אינו ענין להקרבה בנשיא הגהו ענין להקרבה דכאן . ואע"ג דאכפל לחד הוה סגי . איידי דאכפל בחד אכפל בכולהו . וא"כ כיון דילפינן מהתם הקרבה לשור ואיל למה שינה כאן וכתב הקרבה לאיל ולא לשור . אלא כדי שלא יאמר אדם בעצמו ר"ל בקרב לבו אלך כו' : והריני עמו ברחמים כלו' ארבה ברחמים ובתפלה לפניו עד שיקבלני בתשובה . ואפ"ה שדעתו לשוב כיון דעל סמך זה חוטא אינו הגון . דהאומר אחטא ואשוב אין מספיקים בידו לעשות תשובה כדתנן בפרק יוה"כ . ובילקוט גרס ואביא שור שיש בו בשר הרבה ואעלה אותו ע"ג המזבח . מה אם ישא לו הקב"ה פנים אלא יעשה אדם מעש"ט וילמוד תורה ויביא איל שהוא כחוש בבשר וכולו לאשים ויעלנו עולה ע"ג המזבח והריני עמו ברחמים ומקבלו בתשובה . לכך נאמר הקרבה באיל ולא נאמר הקרבה בשור . פי' שע"י האיל עם התורה והתשובה ומעשים טובים הוא נעשה קרוב להקב"ה . ולא ע"י השור כשעושה דברים מכוערים :

פרשה ג (א) ר' יצחק פתח טוב כו' דק"ל מ"ש דכתיב הכא נפש ולא קאמר אדם כי יקריב כדקאמר לעיל . להכי בעי להרוי' דמשום דאינה באה לכפרה . כתיב בה נפש . לומר שזו יקבל הקב"ה ברצון ונפש חפצה . בנפש לשון רצון וחפץ כמו אם יש את נפשכם וירמוז שה' יקבל מנחתו ברצון גמור אפילו כפי מקטרת יוה"כ מפני שאינה באה לכפרה . ומשום דסמיך הא מילתא דחביבה מנחה אמוב מלא כף נחת מייתי קרא הכא . ומכיון דמייתי ליה מפרש ליה בריבא בכמה אנפי אחריני כדרך המדרש : טוב מי ששונה שני סדרים כו' סדר הלימוד בתחלה סדרי משנה שהם הענינים הכללים מתורה שבע"פ . ואח"כ הי"ג מדות שהתורה נדרשת בהם . והוא הידיעה הדקה ההגיונית לדעת מקור ההקדמות מאין ומשכו ע"י הקבלים אמיתים . ואח"כ התלמוד הוא הלמוד בסברותיהם להבדיל דבר מדבר בטעמיה ולהדמות דבר לדבר . שזהו עיקר הלימוד והידיעה האמיתית . והגה אמר שיותר טוב ללמוד כסדר עד שיהיה רגיל ובקי בהם מלילך להלאה ולא יהיה בקי ברלפונות : שני סדרים כו' קרי לב' סדרים שרגיל כף נחת שע"י רגילתו בהם יש לו נחת רוח . וקרי לרבוי ההלכות הבלתי רגילות חפנים ע"ל שע"י שאינו רגיל בהם הו"ל עמל מכתוב כבהחר עליהם . וקאמר ורעות רוח לומר שאין לו הנאה מזה אלא דמיון רוח שהכן שיקרא בעל משניות . ועל דרך זה אמר הפירושים : ממי ששונה ההלכות משניות ובריתות . וב' סדרים דקאמר נמי סדרי משנה . אלא דשונה הלכות היינו כל ששה סדרי : מתקריא בר הילכן פי' בעל הלכות . שאע"פ שאינו רגיל בהם מפני ששונה בהם יקראוהו בעל משניות כשירצוהו עוסק בכולם : ומדות ר"ל היינו הי"ג מדות שהתורה נדרשת בהם . והם בפרא וספרי המדרשים בי"ג מדות : בר מכילאן פי' שבקי בספרא וספרי שנדרשת בי"ג מדות : ותלמוד היינו סילת המשנה שע"י כן פוסקין הלכה למעשה : בר אולפן כלומר מורה הוראות : ולוה בריבית כדי להרויח בסחורה . וקרי ליה עמל מפני שהוא קרוב להפסד כי כן דרך מלוים ברבית : במתלא אמרין כו' במשל אומרים מי שלוה ברבית הרבה מעות כדי שיפלא ויתן בעסק רב . מאבד את שלו ושאינו שלו . פי' של הלוה ושל המלוה : פרגמטיוטא סוחר עוסק בפרקמטיא : טוב מי שהולך כו' קשה פשיטא דהצדקה מן הגזל שלא הועיל לו כלל . ואדרבא היא לו לקטרוג . ויש לומר דהכא עסקינן דקיימי עניים אליביה לצדקה מרובה . וזה אין לו כדי שיתן די מחסורם . וה עביד שיכול ליתן ואינו רוצה . ומאחר שהדין לכופו שיתן הולך זה וגוזל ממנו ממון לתת לצדקה . ואפ"ה קאמר שטוב לתת מעט משלו משיקח מאחרים בדרך גזל וחמס . דנהי דמותר לכופו שיתן לצדקה אבל זה שבא לידך בדרך גזל כלוקח לעצמו גזל הוי . והא דומה לנואפת בתפוחין [פי' בתפוחים שלוקחת בשכרה] שאף שכוונתה להבטיח לחולה [בהתפוחים] אסור לעשות ע"י ניאוף : בר מצוותא בן עושה מצות . וסתם מצוה בספר הוא לדקה [מת"כ] : דאגר נינא השוכר גינה אחת אם אין לו משלו ומסתפק מאותו אחת : אבל ציפורין דרך משל הוא שיהגה מגיעו בחיים טובי' ונעימים : דאגר ניניין מי שסוכר גנות הרבה ולא יוכל לעבדם היטב ציפרין אכלין ליה . כלומר יאבד את כל אשר לו ועוכה לא יראה . או פי' שיחנק מרוב צרה ויאכלו אותו הציפורין : מרי אסיאן אדון בעל קרקעות הרבה : טובה דריסה דריס כף דריסת כף רגלו [של הקב"ה] ונחת לשון ירידה והניח [יפ"ת] : ממלא חפנים פיח הכבשן מה שהוא דווקא במכת השחין . מפני שכל המכות לא בלשון נעשה . כי אם מכת השחין שבלשו בגופן ממש . ועל"ז נפלו בחיים . ורק תיכף כשמזדקק להם הקב"ה לבד לא מהו תיכף ולא היתה גאולה שלימה . וקרי ליה למכת השחין עמל . משום שזרקו משה בכל כחו . ואומר ורעות רוח ירצה שזרקו באויר להתפשט לכל רוח בגבול : זה יום השבת הכוונה שבשבת אע"פ ששובת ממלאכתו מרויח יותר ממה שמרויח במלאכתו בימי המעשה בזכות שבת מתעשר כדלעיל בב"ר פ' י"א . וכדי בלא יקשה מה שיועיל זכות המצוה אפי' לעוה"ז נוסף על עיקר השכר לעוה"ב . מייתי מה שנגאלין בזכות השבת : למעבד עבידתיה בהון לעשות מלאכתו בהן : אלא בזכות שבת ר"ל שאע"פ שנגאלין בזכות אחרת לא יועילו אלא ג"כ זכות שבת נמי בהדייהו : בשובה ונחת תושען לשון שבת ומנוחה : זה העוה"ב ממלא כו' זה העה"ז הענין כי הרשעים הבלתי מציירים מהו פעולת הנפש והתענגותה וטובה . המה מדמים כי ענייני עוה"ב הוא כדבר און . כי מהו פעולת הנפש מבלעדי הגוף . אבל האמת טובה הנהת במה שהיא לנה פועלת בענייניים ממשיים ונפשים . ממלוא חפנים עמל פי' במה שהגוף עמל . ולא די בזה במה שהם עמלים בלי נחת בעוה"ז . עוד להם הפרעון במה שיפרעו בעוה"ב מן העונשים הרעים ויהיה להם שמה רעות ושבר רוח . נמצא שרצון הרשעים לעשות מעשיהם בעוה"ז ויפרעו מהם בעוה"ב ג"כ : מיסת פי' כדי . וכדי בזיון תרגומו מיסת : כדתנן יפה כו' הלישנא קאי דקאמר טוב מלא כף נחת זה העולם הבא . ומייתי מדתנן יפה שעה אחת של קורת רוח וכו' . ואיידי דמייתי הא מייתי כולה מתני' . והרד"ל גרס זה עוה"ז כדתנן יפה כו' היי עוה"ז אלא ורעות רוח רעותא דרשיעא כו' בעלמא הדין ר' יצחק פתר קריא כו' : קורת רוח בעוה"ב ר"ל התענגותם הנפשיי שמקרר רוחו התפילה להתענג מנועם ה' . מכל התענוגי עוה"ז : במה זרע כו' פי' שיש מקומות רבים ראוים לזריעה ולנטיעה עפי מעבר הירדן שאע"פ שהארץ רחבת ידים אין כל כך מקומות ראוים לזריעה ולנטיעה . ולכן אמר טוב מלא כף נחת בארץ הזאת וכו' שמקום קטן בארץ הזאת טוב טפי שיש בו נחת רוח לזריעה ולנטיעה יותר ממקום רחב בעבר הירדן שיש בו עמל למצוא מקום לזריעה . וכן משמע בקהלת רבה : חזרו ואמרו כו' כלומר מ"מ ורעות רוח היינו באחרים שחזרו ואמרו אין לנו שום תרעומת על אחרים כי אנו הוא שרצינו בעבר הירדן ואמרנו יותן את הארץ הזאת לעבדיך : זה קומץ נדבה דכתיב וקמץ משם מלא קומצו : זה קטרת סמים דכתיב ומלא חפניו קטורת סמים . וקראו עמל להיות טורח רב וגדול בעשייתו שצריך כתה סמנים ושחיקה ופיטום והזהירה למחצבת כדי לקיים בה מצות דקה כדאיתא בפ"ק דכריתות . ורעות רוח פי' שברון רוח והוא מענין העמל : טעונה כפרה כלומר באה לכפרה . וכן הלשון במגילת קהלת והכפרה מפורשת שם דתד"ל יצחק וכבה עם הקטורת הכסוי הזה אין אנו יודעים מהו עד שבא דוד ופירשו שנא' נשאת עון עמך כסית כל חטאתם סלה : (ב) יראי ה' הללוהו כו' . אגדה זו כ"ל נמי דמ"ש נפש במנחה מפני שיש בה רצון גמור כדעת האגדה הקודמת . אלא דס"ל שטעם הרצון בכאן משום דהויא מנחת עני ירנה ה' בה טפי . ולהכי מייתי כי לא בזה ולא שקץ ענות עני שה' הופך פניו לעני כדבסמוך . ואיידי דמייתי האי קרא מפרש ואזיל יראי ה' הללוהו דכתיב תקמיה : אלו יראי שמים כמשמעו : אם באים כו' ליפנא קושיא הוא דודאי באין הם אלא כלומר לא שיטה דאנטונינוס לא היה ג"צ . קאמר שאם יש חלק לג"צ לעתיד . כ"ש לאנטונינוס דהוה ג"צ

יעקב כבדוהו אלו י"א שבטים. א"כ למה נאמר כל זרע ישראל א"ר בנימין בר לוי זה שבט בנימין שבא באחרונה. כתיב (תהלים כב) כי לא בזה ולא שקץ ענות עני בנוהג שבעולם שני בני אדם נכנסו אצל הדיין א' עני וא' עשיר אצל מי הדיין הופך את פניו לא אצל העשיר ברם הכא (שם) ולא הסתיר פניו ממנו ובשועו אליו שמע. ר' חגי גזר תעניתא נחת מטרא אמר לאו משום דאנא כדי אלא משום דכתיב כי לא בזה ולא שקץ ענות עני. וכשם שלא בזה את תפילתו כך לא בזה את קרבנו שנא' נפש כי תקריב וגו': (ג) (ישעיה נה) יעזוב רשע דרכו ואיש און מחשבותיו. א"ר ביבי בר אביי כיצד אדם צריך להתוודות עיוה"כ צריך לומר מודה אני כל רע שעשיתי לפניך בדרך רע הייתי עומד וכל מה שעשיתי עוד לא אעשה כמוהו יהי רצון מלפניך ה' אלהי שתמחול לי על כל עונותי ותסלח לי על כל פשעי ותכפר לי על כל חטאתי הה"ד יעזוב רשע דרכו ואיש און מחשבותיו וגו'. רבי יצחק ור' יוסי בר חנינא רבי יצחק אמר כאדם שהוא מלחים שתי נסרים ומדביקן זה לזה. ריב"ח אמר כאדם שהוא מלחים שתי כרעי המטה ומדביקן זה לזה. (ישעיה נה) וישב אל ה' וירחמהו. רבנן ורשב"י. רבנין אמרי כל הכפרות הראה לו הקב"ה לאברהם אבינו ע"ה חוץ מעשירית האיפה. ורשב"י אומר אף עשירית האיפה הראה לו הקב"ה לא"א נאמר כאן אלה ונאמר להלן (בראשית טו) אלה מה אלה האמור כאן עשירית האיפה אף אלה האמור להלן עשירית האיפה (ישעיה נה) ואל אלהינו כי ירבה לסלוח. ר' יהודה בר סימון בשם ר' זעירא אף הקב"ה ויתר לנו סליחה אחת משלו ואיזו. זו עשירית האיפה: (ד) נפש כי תקריב קרבן. מה כתיב למעלה מן הענין והסיר את מראתו בנצתה א"ר תנחומא בר חנילאי העוף הזה פורח וטס בכל העולם ואוכל בכל צד ואוכל מן הגזילות ומן החמסין אמר הקב"ה הואיל והזפק הזה מלא גזילות וחמסין אל יקרב לגבי המזבח לכך נאמר והסיר את מראתו. אבל בהמה גדילה על אבוס בעלה ואינה אוכלת מכל צד לא מן הגזולות ולא מן החמסין לפיכך היא קריבה כולה. לכך נאמר והקריב הכהן את הכל המזבחה. לפי שהנפש הזו גוזלת וחומסת בא וראה כמה צער וכמה יגיעה עד שיצא מאכלה ממנה מפומא לוושטא. מוושטא לאיסטומכא מאיסטומכא להמסיסא מהמסיסא לבית כסיא מבית כסיא לכרסא מכרס לבי מעיא. מבי מעיא לכרוכת קטינא ומכרוכת קטינא לכרוכת עוביא. וטכרוכת עוביא לסניא דיבי. ומסניא דיבי לפטטרכא ומפטטרכא לברא. בא וראה כמה צער וכמה יגיעה עד שיצא מאכלה ממנה: (ה) ושיסע אותו בכנפיו לא יבדיל. א"ר יוחנן ההדיוט הזה אם מריח הוא ריח כנפים נפשו קצה עליו ואת אמר והקטיר הכהן את הכל המזבחה וכל כך למה אלא כדי שיהא המזבח מהודר בקרבנו של עני. ז אגריפס המלך ביקש להקריב ביום אחד אלף עולות שלח ואמר לכה"ג אל יקריב אדם היום חוץ ממני בא עני אחד ובידו שתי תורים אמר לכהן הקרב את אלו א"ל המלך צוני ואמר לי אל יקריב אדם חוץ ממני היום. א"ל אדוני כהן גדול ארבעה אני צד בכל יום ואני מקריב שנים ומתפרנס שנים אם אי אתה מקריבן אתה חותך פרנסתי נטלן והקריבן נראה לו לאגריפס בחלום קרבן של עני קדמך שלח ואמר לכהן גדול לא כך צויתיך אל יקריב אדם חוץ ממני היום. א"ל אדוני המלך בא עני אחד ובידו שני תורים אמר לי הקרב לי את אלו. אמרתי לו המלך צוני ואמר לי אל יקריב אדם חוץ ממני היום. אמר ארבעה אני צד בכל יום ואני מקריב שנים ומתפרנס משנים אם אי אתה מקריב אתה חותך פרנסתי לא היה לי להקריבן א"ל יפה עשית כל מה שעשית. מעשה ח בשור א' שהיו מושכין לקרבן ולא נמשך בא עני ובידו אגודה אח' של טרוקסימא והושיט לו ואכלה ונעש השור והוציא מחט ונמשך לקרבן נראה לבעל השור בחלומו קרבנו של עני קדמך. מעשה באשה אחת שהביאה קומץ של סולת והיה כהן מבזה עליה ואמר ראו מה הן מקריבות מה בזה לאכול מה בזה להקריב. נראה לכהן בחלום

יד יוסף ו ירושלמי שלהי יומא: ז טוה"ע מזמור כ"ב: ח טוה"ע מזמור כ"ב:

ענף יוסף

פרשה ג (ג) [אף הקב"ה ויתר לנו סליחה אחת משלו]. פי' מ"ש בעץ. ובספר אהבת יונתן כתב ביאורו דהנה ידוע כשאדם חוטא פוגם ברוחני ובגשמי שלו. וכשמקריב קרבן נהמה שיש לה ג"כ רוחני וגשמי. מכפר כזה על נפשו וגופו זה לעומת זה. משא"כ במנחה אין בה כי אם גשמיות להוד ולא רוחניות. וזהו שויתר לו הקב"ה לעני משלו עכ"ל. ובספר מלא העומר בעל הטורים כתב יונתן ע"פ מ"ש האר"י ז"ל בטעמי מצות הקרבן. שהוא לתקן היסודות דומם צומח חי מדבר. כי המלח הוא הדומם. ויין ובמן הם צומח. ובעגי חי כמשמעו. וע"י הוידוי נתקן חלק המדבר. ובכוונת הכהן נגד נשמה, וז"ש במדרש אף הקב"ה ויתר לנו סליחה אחת משלו ואיזו זו עשירית האיפה. כי במנחה לא נמצא יסוד הבעלי חי וכוא ית' ברחמיו מחשיב לעני כאילו הקריב נפשו. שהוא מובחר מהלך

מתנות כהונה

בקהלת: **שבא** באחרונה שנולד באחרונה והשלים כלל שבטי ישראל לפיכך כתיב כל זרע ישראל. ר"ל כלל שבטי ישראל: **גזר** תעניתא. כדי שירד מטר: **נחת** מטרא. ירד מטר: **כל רע** שעשיתי. אשר עשיתי והכי מוכח בילקוט ישעיהו (סמ"ג): **מחשבותיו וגו'**. ודייק מסיפיה דקרא וישוב אל ה' וירחמהו וכן הוא בילקוט ישעיהו: **מלחים** פי' הערוך מדבק בסבר פנים ובאהבה קבורה כזה שמדבק שני נסרים בין של מתכת בין של עץ שלא ינתקו ונראה שדרשו וירחמיהו כמו וילחיהו. **נאמר** כאן אלה. דכתיב בריתה אשר יעשה מאלה: **ונאמר** להלן. בברית בין הבתרים שבה הראה לו סוד הקרבנות ויקח לו את כל אלה וכן הוא בב"ר פ' מ"ג: **וותר** לנו סליחה אחת. דכתיב כי ירבה לשון רבוי ומותר: **וחמסין**. עיין בב"ר פ' ל"א: **מפומא** לוושטא כו'. כולם בני מעיים הם שבהם נתגלגל המאכל עד גמירא וכל זה הצער מפני שהנפש נתפרנס מן הגזל או כדומה לו: **קצה** מיאוס ומוקצה: **מהודר** כלומר מלא ויפה והדרה: **טרוקסימון** מין עשב שהבהמות מתעטשות ממנו ולכן כשאכלו השור מיד נעש והוציא מחט דבך נרוע כי לולא זה היה נסרף בו וזאת היה הסבה שלא היה נמשך מתחלה: **קרבנו** של עני קדמך. כלומר אותו אגודה של ירק של העני שגרמה

עץ יוסף

נ"ל נמור [יפ"ת פ"ק דמגילה]: **ומה ת"ל כל זרע** כו' דבשלמא אי יראי ה' היינו כהנים וזרע יעקב לוים וזרע ישראל כמשמעו כדמפרש בשוח"ט מיחא דכריכי. אבל אי יראי ה' ג"ל מה ת"ל תו זרע יעקב וישראל הא בכלל אתו. ומשני וזרע יעקב איצטריך לעברה השבטים להשתועין בעתידין להוזר. לאפוקי מר"ע דקאמר אין עתידין לחזור כדאיתא בפ' חלק. וזרע ישראל איצטריך לשבט בנימין והיינו אנשי הגבעה דסד"א דאין להם חלק לעוה"ב שהטאתם כבדה מאד במעשה פלגש בגבעה ועוד שגרמו לאבד כמה אלפים מישראל (יפ"ת): **שבא באחרונה** ולהכי רמיז ליה בהוצר זרע ישראל שפי משאר שבטים. דמשמע מי שכבר נקרא אביהם ישראל כשנזרע. ואין זה אלא בנימין שנולד אחר שנאמר לו לא יקרא עוד שמך יעקב כי אם ישראל: **לא אצל העשיר** מייתי ראיה מדיין שאף שאסור לעשות כן מ"מ העשיר יותר מוחזק בכשרות מהעני כמ"ש וכן אורם וגנבתי. ולכן ידקדק הדיין מאד בטענת העני יותר מבטענות העשיר. אמנם הקב"ה אינו נוהג אחר חזקת העני ואף שהוא ג"כ עני במצות ותע"פ אלא הפך לדקו מאחר שתפלתו זכה: **נזר תעניתא** עדי שירד מטר: **נחת מטרא** ירד מטר: (ג) **עזוב** רשע דרכו. בעי לפרש מ"מ נפש במנחה לרמוז שסליחת עשירית האיפה ויהור שויתר הקב"ה משלו כדבסמוך ולהכי מייתי האי קרא דדרים לה אכי ירבה לסלוח ואיידי דמייתי קרא דרים ליה כדכך המדרש. ודרש נפש ל' ויהור וכבו: **עיוה"כ** דמצות וידוי יוה"כ עם חשכה אבל אמרו חכמים מתודה קודם אכילה שמא תטרף דעתו עליו מחמת הסעודה כדתני בפרק יוה"כ: **כל רע** שעשיתי אשר עשיתי: **מחשבותיו וישוב אל ה'** וירחמהו ר' יצחק וריב"ח כו' ומדביקן זה לזה. ואל אלהינו כי ירבה לסלוח ריב"ם בשם כו' זו עשירית האיפה רבנן ורשב"י כו' אף אלה האמור להלן עשירית האיפה. נפש כי תקריב כצ"ל [רד"ל]: **ר"י וריב"ח** כו' הוקשה להם מה שאמר וישוב אל ה' וגו' וכי כל מה שאמר עד עתה אינו השבה לה' שישוב אל ה'. לכן קאמרי הני שלוחים שכוונת הכתוב כך הוא יעזוב רשע דרכו ואיש און מחשבותיו. ואל יחשוב הרשע לומר מה יועיל לי כל מה שאעשה אחר שהרבתי לפשוע ולמרות פני עליון. כי ידע הרשע שאם יעזוב דרכו ויסיר ממחשבותיו אז בוודאי ישוב אל ה' כבראשונה ור' יצחק אמר כאדם שהוא מלחים [פי' מחבר] שתי נסרים ומדביקן זה לזה. ופי' התבל לומר כי כמו ב' נסרים שרוצה האדם לדבקם ולזווגם זו בזו. המעכב בזה הוא הקצרים והתותרות שיש בזו ובזו. מה עושה האומן מלחים במעלד וברהטנים אלו הקצרים והה"כ מדבקם כן האדם האלהי' עשה אותו ישר וכאשר הוא כן הוא דבק באלהים שהוא יצרו. וכאשר יחטא הן העונות והפשעים הם קצרים ויתרונות ומותרות מפסיקין ואינם מניחים לאדם להדבק בקונו הה"ד עונותיכם היו מבדילים ביניכם לבין אלהיכם. וכאשר יתהוך האדם אלו הקצרים וילך נעשה ישר אין דבר מפסיק בינו לבין קונו כי בזה מסיר הכעס ממנו יתברך והוא שב על עבודתו. הרי הנסרים שוים. בא ר' יוסי ופי' עוד הענין והפליא להגדיל מעלת הבעל תשובה. והוא שהוא ית' ברא עולמו והצדיק הוא יסוד עולם. ורואה מה שאמר התנא בעשרה מאמרות כו' וא"כ נמצא הוא יתברך והצדיק שותפים בבריאתו של עולם. ולכן המשיל למלחים ב' כרעי המטה שא"א בלא חברו לקיים המטה כך הקב"ה כביכול והצדיק מקיימים העולם [מהר"א אלמשנוני]: **כל הכפרות** משום דאמר בתה אדע. והשיבו ה' בכפרות שאני נותן לבניך וכדלעיל בב"ר פ' מ"ד. לכן הראה לו כל הכפרות חוץ מעשירית האיפה. אע"פ שגם היא באה לכפרה לעניים. אבל שאר קרבנות שאינם באים לכפרה לא הו"ל טעם להראותם לו: **כל הכפרות** הראה לו היינו קחה לי עגלה משולשת וכו' כדלעיל בב"ר: **רשב"א** אף עשירית כו' אף לרשב"י לא נאמר לו אלא ברמז: **אף הקב"ה** ויתר לנו סליחה אח' משום דק"ל לשון ירבה. דבסליחה א' יסלח הכל. ואם ביה שחטא ונסלח לו ובוב הזר וחטא ונסלח לו פעם אחר פעם. לא שייך לשון רבוי רק לשון כי יתמיד לסלוח או יוסיף וכיוצא. לכן פי' בגוא מה שהרבה והוסיף בתורה מין סליחה אחד על הראשונים שהיו בזכות אברהם. אבל עשירית האיפה לא הספיק זכות אברהם שיתכפרו ישראל בדבר קל כזה. רק היה ויתור מהקב"ה שמדת טובו נתן גמי סליחה זו (יפ"ת). ואחיה כרבנן בעשירית האיפה לא הראה לו ולא כרת ברית עליו. ולכן קרא ליה ויתור משלו (רד"ל): (ד) **מה כתיב** למעלה כו' משום דקשה ליה מ"ש הכא דכתיב נפש כדלעיל ס"ל לתרוצי משום דלעיל הזהיר והרחיק הגזל מהקרבן כאמור והסיר את מראתו כדמפרש ואזיל סמך לו שם הנפש לפי שדרכה לגזול ולהמוד כדמפרש ואזיל לומר שתזהר מהגזל ממה שה' מזהיר בקרבן: **הואיל והזפק** כו' לרמוז לדל אל יפותה בדלותו לשבוע ידו במה שאינו שלו שעל כן זפק מקרבנו על שבו מן הגזל נדחה מעל המזבח (אלשיך): **אל יקריב** וה"ה בני מעים והקורקבן בכלל מוראתו בנוצתה כדפירש"י בחומש: **והסיר את** מוראתו. היכרהו לדרש זה לפי שמלינו בעולת העוף שנאמר ושיסע אותו בכנפיו ולא יבדיל א"ר יוחנן ההדיוט הזה אם מריה הוא ריח כנפים נפשו קצה עליו ואת אמרת והקטיר הכהן את הכל המזבחה וכל כך למה אלא כדי שיהא המזבח מהודר בקרבנו של עני ע"כ. והנה כי כן מהטעם הזה למה גזר הכתוב והסיר את מוראתו בנוצתה היה ראוי להקריב הכל כדי שיהא המזבח מהודר ט' שאם הכנפים בריחן רע כשהן נשרפין נוה שיקריבנו ע"ג המזבח כ"ש הזפק אלא ודאי שיש טעם בדבר לפי שהזפק מלא גזילות והמסים אל יקרב ע"ג המזבח (נחל בנימין): **והקריב הכהן** את הכל. ובכלל זה הקרב והכרעים. **לפי שהנפש** הזו גוזלת בכל מה שיגזול האדם הוא לקיום נפשו במזונותיו. כאומרו כל עמל אדם לפיהו. ולכן יש לעיין כמה צער ויגיעה עד שיצא מאכלה ממנה ולא ירבה לגזול למה שאה"כ הוא מצטער להוציאו ממנו. ועוד שאחר שהמזון שבר בכל הלקוח הלא כדי שיצא ממנו ראוי ליזהר מהגזל שלא יהיה לו לפוקה בהכיאו: **לאסטומכא** במדרש קהלת גני מעברה שליטים לא מני כרסא משום דאסטומכא הוא אלמיתכא וכרסא הד נופיה חשיב ליה הד. אבל דמני אסטומכא וכרסא לשתים משום דאין כל הכרס אסטומכא אלא חלק אחד ממנו: **להמסיסא** כרים אלו טרכות פרש"י סוף הכרס שקורין פנצ"א עשוי ככובע וקרוי בית הכוסות והמסס מחובר בו וסביב סביב להטרן כשאתה מבדילן יש דופן לזה ודופן לזה ובאמצע הם בופכים זה לזה והמאכל נכנס מבית הכוסות להמסס ומהמסס לקיבה ומקיבה לדקין. והא דלא מני הכא קיבה. אפשר משום דבני מעים מתפשטים ממנו ומכיון דמני במעיה קיבה בכלל. **לכרוכת** קטינא יש מפרשים כריכת בני מעים קטנים. וכרוכת עוביא כריכת בני מעים עבים. ונראה דהיינו הדרא דכנתא דפ' כל הבשר: **לסניא דיבי** פי' הערוך בפונאים הותו הזאבים ולא יוכלו למיכל מינייהו: **לפטטרכא** נראה דהיינו הלהולת ובמגילת קהלת אי' או מפטטרכא לעזקתא ונראה דהיינו פי הטבעת בהרגום טבעת עזקא: (ה) **ושסע אותו** כו' מייתי דרשת האי קרא בהר נפש כי תקריב למילף מיניה שקרבנו של עני חביב שרלה ה' שהמזבח יהיה מהודר בקרבנו של עני. ומשום הכי מפרש נפש כי תקריב שנחשב כאילו נפשו מקריב כדמפרש בסמוך: **ריח** כנפים קמפרש בכנפיו על העולה. וכן פרש"י בחומש בכנפיו עם כנפיו אינו צריך למרוט כנפי נוצתו. בכנפיו נוצה ממש: **נפשו קצה** עליו ואין ראוי להקריב לה' מה שאינו הגיב לאדם משום הקריבהו גא לפחתך: **ואת אמר** והקטיר הכהן את הכל אע"ג דלא כתיב הכי בעולת העוף. לאו ליבנא דקרא קאמר. אלא דמקרא שמעינן שיקטיר הכהן את הכל דוהקטיר קאי בכנפיו (יפ"ת) וע' מ"ש בנגול בנימין ה"נ דרוש ל"ט: **שיהא המזבח** מהודר באם ימרט ירהה העוף קטן. ולהורות בה' מחשיב קרבנו: **של עני** ואע"ג דמסתמא הדין כן בהסולת העוף והוא זמנין דאתי לעשיר כגון יולדת. לא מפליג רחמנא במעשיהם: **והוציא** מחט כו' הכוונה כי היתה לו מחט בושט בעדיין לא ניקב הושט ובשביל זה לא היה נמשך לקרבן כדי שלא ימצא טריפה כי בשעת שחיטה מחמת הזעק היה המחט נוקב הושט בלי ספק. ושור זה לא היה נתקן. כנודע שכל בעל חי

ים

בחלום אל תבזה עליה כאילו ט נפשה הקריבה. והרי דברים ק"ו ומה אם מי שאינו מקריב נפש כתיב בו נפש מי שהוא מקריב נפש עאכ"ו וכאילו נפשו הקריב: (ו) והביאה אל בני אהרן תני ר' חייא ואפי' רבות א"ר יותנן (משלי יד) ברב עם הדרת מלך. וקמץ משם מלא קומצו מסלתה ומשמנה מסלתה ולא כל סלתה משמנה ולא כל שמנה. הרי שהביא מנחתו מסולה מאספמיא וראה את הכהן שקמיץ ואכל את השאר אמר אוי לי כל הצער הזה שנצטערתי בשביל זה והכל מפייסין אותו ואומרים לו ומה אם זה שלא נצטער אלא שני פסיעות בין האולם למזבח זכה לאכול. אתה שנצטערת כל הצער הזה עאכ"ו. ולא עוד אלא והנותרת מן המנחה לאהרן ולבניו. י ר' חנינא בר אבא אזל לחד אתר אשכח הדין פסוקא ראש סדרא והנותרת מן המנחה לאהרן ולבניו מה פתח עלה (תהלים יז) ממתים ידך ה' ממתים מחלד. ממתים ידך ה' מה גבורים הם אלו שנטלו חלקן מתחת ידך ה'. ואיזה זה שבטו של לוי. ממתים מחלד אלו שלא נטלו חלק בארץ חלקם בחיים. אלו קדשי מקדש. וצפונך תמלא בטנם אלו קדשי הגבול. ישבעו בנים. כל זכר בבני אהרן יאכלנה. והניחו יתרם לעולליהם. והנותרת מן המנחה לאהרן ולבניו. אהרן זיכה לבנים בין כשרים בין פסולים שנאמר (מלאכי ב) בריתי היתה אתו החיים והשלום יא שהיה רודף שלום בישראל. ואתנה לו מורא וייראני שקיבל עליו דברי תורה באימה וביראה וברתת ובזיע. מה ת"ל מפני שמי נחת אמרו יב בשעה שיצק משה שמן המשחה על ראש אהרן נרתע ונפל לאחוריו ואמר אוי לי שמא מעלתי בשמן המשחה השיבה רוה"ק ואומר לו (תהלים קלג) הנה מה טוב ומה נעים שבת אחים גם יחד כשמן הטוב על הראש וגו'. כטל חרמון שיורד וגו' מה הטל אין בו מעילה אף השמן אין בו מעילה. כשמן הטוב על הראש יורד על הזקן זקן אהרן. יג וכי שני זקנים היו לאהרן ואת אמרת הזקן זקן. אלא כיון שראה משה את השמן יורד על זקן אהרן היה שמח כאילו על זקנו יורד. (מלאכי ב) תורת אמת היתה בפיהו. שלא אסר את המותר ולא התיר את האסור. בשלום ובמישור הלך אתי שלא הרהר אחר דרכי המקום כדרך שלא הרהר אבינו אברהם (שם) ורבים השיב מעון. שהשיב פושעים לת"ת. וכן הוא אומר (שה"ש א) מישרים אהבוך. מה כתיב בו בסוף (מלאכי ב) כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו וגו': (ז) ידשתי מנחות הן אם מנחה על המחבת ומנחת מרחשת. ובשתיהן הוא אומר והבאת את המנחה מה בין מחבת למרחשת שזו תבלל בשמן וזו תעשה בשמן כל צרכה ואמרו יד חכמים במשנה מרחשת עמוקה מעשיה רוחשין מחבת צפה מעשיה קשין כדי שלא יאמר אדם אלך ואעשה דברים מבוערים ודברים שאינן ראויין ואביא מנחה על מחבת ואהיה אהוב לפני המקום א"ל הקב"ה מפני מה לא בללת מעשיך בדברי תורה שאין שמן אלא תורה ואין שמן אלא מעש"ט וכן הוא אומר (שה"ש א) לריח שמניך טובים שמן וגו' שברנו שבאנו ללמוד תורה שפכת לנו

יד יוסף ט תנחומא סדר זו: י אסתר רבה פ"ג: יא מ"כ פ' במיני פסקא ל"ז: יב תנחומא סדר קרח סי' ו. שוח"ט מזמור קל"ג. במדב"ר פ' י"ח סי' ס'. הוריות דף י"ב ע"ג: יג פס"ם גבב פ"א סי' כ"א: יד הר"א ס"א פ"ז: טו מנחות ס"ג. תנחומא ס' ו. תורת כהנים ס' י"כ:

מתנות כהונה

שנראה שנמשך השור לשחיטה הוא יותר מקרבנך וכן הוא בשוחר טוב בהדיא: מי שמקריב נפש. כלומר בתעניות ובתשוב'. ה"ג בספרי אל בני אהרן תני ר' חייא ואפי' רבוא(ת) פירוש אפי' כהנים הרבה מאוד משום שנא' ברוב עם וגו' ולא תאמר דוקא שנים ולא יותר כדכתיב בני ומישום רוב שנים: מסולה מן הגולה ירושל' ובשוחר טוב גרס מגוליא: אשכח כו'. מצא בבית המדרש שהיה פסוק זה ראש הדרשה מה פתח עליה כן היה סדר לימודם כשדרשו פסוק אחד התחילו בתחלה פסוק אחר עד שנמשך להם העניין על הפסוק שהם מבקשים לדרשו: מה גבורים הם כו'. דריש ממתים לשון מתים וסוף שפי' אנשים גבורים כן הוא לקמן במגילת אסתר (ג) ובילקוט תלים ובבבא בתרא פרק ח': שלא נטלו חלק בארץ. דרש מחלד כלו' מן החלד שפי' עולם כלו' שהו דהיינו מארץ ישראל שהיא עיקר העולם כו': בשעה שיצק וכו'. עיין זה במס' הוריות (דף יב):

שהשיב פושעים לת"ת מצאתי באבות דרבי נתן כשהי' פוגע בו אדם רשע או איש רע הי' נותן לו שאלת שלום ולמחר בקש אותו איש לילך ולעבור עבירה אמר אוי לי איך אשא עיני ואראה את אהרן בושתי ממנו שנתן לי שלום נמצא אותו איש נמנע מעבירה וכן כשראה שנים מריבין זה עם זה הלך אצל אחד מהם ויושב אצלו ואמר לו ראה בני חברך מהו עשה מטרף לבו ומחנק עצמו ואומר אוי לי איך אשא עיני בחבירי בושתי ממנו שאני הוא שסרחתי עליו והיה יושב אצלו עד שהיה מוציא מעליו כל קנאה שיש בלבו ושוב הלך אצל חבירו ועשה לו כך וכשפגעו זה בזה נשקו זה לזה שנא' ויבכו את אהרן שלשים יום כל בית ישראל ע"כ וזהו שאמר כאן שהשיב פושעים כו': ואמרו חז"ל במשנה. בפרק כל המנחות:

ענף יוסף

מתלק כתי כהונה. לכך נקרא ויתור סליתה אתה מגלו סולה נגד חלק שתי ע"כ:

(ו) [ולא עוד אלא והנותרת מן המנחה לאהרן ולבניו, עי' מ"ש נען. פי"ל ע"פ מ"ש חז"ל ביומא ל"ט ע"א בשתי הלחם ולחם הפנים שהיה בו ברכה. וכל כהן שמגיעו כזית יש אוכלו ובצע ויש אוכלו ומותיר. וזה ירמוז הכתוב כי יתנה בכשרון הכהן והמתנדב עד שאשרה ברכה בנותר. והנותרת מן המנחה יאכלו אהרן ובניו שהם כלולים בבית אב שהיו במקדש והוא לפי שהוא קודש קדשים מלאכי ה' מעוגל בתברכה בו ברכה אם יכוין בה הכהן כראוי. והוא מ"ש אזכרתה זכרון הקומץ נקרא אזכרתה. שע"י הקומץ נזכרת כל המנחה. והכהן יכוין גם באכילה איך שאוכל בקודש תלק מן הקרב אל ה'. ורמז בזה שגם באכילת חלק שלו יהיה לזכרון בין עיניו איך שאוכל מקדשי ה'. וזה שאמר המדרש ולא עוד זאת אלא אף גם מעלה זו יש במנחתו שהנותרת מן המנחה לאהרן ולבניו פי' יספוק שיהיה לאכילה מספקת לאהרן ולבניו ספס

ואספי

עץ יוסף

יש לפי הדוב מגולגלים כהם. ועי' השחיטה ואכילת בעלים נתקן וכ"ש כשנקרב ע"ג המזבח. אך אם יהיה טרפה לא נתקן. וכשבא העני ונתן לו לאכול מאגודה בלו חזה גרס שנעם השור לפי שעבר שמאכל בשר הופע והוציא המחש קודם שיקרב הובש ולזו נמשך לקרבן (גזל בנימין): אל תבזה עליה לאו למימרא שיקריבנו. שהרי אין ניהה שהוא מעשרון כדאי' בפ"ב דמדות. וגם אין לחברה עם סגלת אחרים דאין מנחה באה בשותפות כדאי' בת"כ. אלא בלא יבזה עליה פירושו שיקבלנו לעצמו לאכלה בלי הקרבה: כאילו נפשה הקריבה ולכן כתיב אצל קרבן העני נפש. אף שקרבנו קומץ סולת לא בעל חי. כי העני שאין לו כלום והיה בזה להחיות נפשו ועל כל זה הוא מקריב זאת לפני ה' וא"כ כאלו הוא נפשו מקריב. מכ"ש מי שמקריב נפש באמת: (ו) תני ר' חייא ואפילו רבותא כנ"ל והכי איתא בת"כ. ופי' הראב"ד ז"ל כלומר כולם עוסקים בה במה שיכולים להתעסק במדידת העשרון ביציקת השמן בבלילה בנתינת הלבונה בקמיצה במתן כלי במליחה בליקוט הלבונה בהקטרה כל אחד שעה מלאכתו משום ברוב עם הדרת מלך. ואשמועינן קרא הכי כדי שלא יתבזה עליהם קרבן המנחה עכ"ל. וטעם דקדוקם מדכתיב בני אהרן הכהנים. דהא"כ אל הכהן מיבעי ליה. אלא לומר שכולם מתעסקים בדבר: ולא כל סלתה ר"ל שאם חסר כל שהוא מסלתה ומשמנה פסולה כדתני בת"כ ומייתי לה בפ"ק דמנחות. וה"ק מסלתה שחסר פסולה ואפי' לא חסר כל סלתה. וחהק: מאספמיא פי' מהגולה דהיינו אספמיא. גלות ירושלים אשר בספרד מתרגמינן די באספמיא. ובילקוט גרס מגלי מאספמיא ומהברותיה. ויש מפרשים מגרסת מספרד: ולא עוד אלא כו' דלא מבעיא שהכהן זוכה לעצמו מפני ב' פסיעות. אלא שזוכה ג"כ לבניו דהיינו והנותרת מן המנחה לאהרן ולבניו כדלקמן וכ"ש מי שנצטער הרבה שיזכה לו ולזרעו. ועי' מ"ש בענף: לחד אתר פי' למקום אחד: אשכח כו' מצא בבית המדרש שהיה פסוק זה ראש הדרשה שהתחילו ליבא וליתן בפסוק זה: פתח עליו כו' מפום דקשה מה נ"ל לאהרן ולבניו לימא להכהנים ויכללו כולם יחד. להכי ס"ל לר' חנינא באתא למימר דאהרן זוכה לבניו פי' שמאכיל לבניו הקטנים מהלקו מהמנחה אע"פ שהקטן אינו חולק אפי' בקדשי' קלים כדתני' בפ' אלו מנחות ולהכי דריש האי קרא בקרבנות למדרש והניחו יתרם לעולליהם. והא דכתיב תו בפרשת צו והנותרת ממנה יאכלו אהרן ובניו י"ל משום דכתיב בחצר אהל מועד יאכלוה אשמועינן דאפי' הקטנים לא יאכלו חוץ לעזרה. והא דכתיב בפ' אמור גבי זבחי שלמים והיה לאהרן ולבניו י"ל דאשמועינן דאפי' בשלמים לא יאכלו אלא ע"י אביהם אבל אין חולקים להם וע' בגמרא: מה גבורים בפ"ס יליף דממתים גבורים מדכתיב החרם כל עיר מתים. והטעם משום דכתיב באנשי סיחון ועוג שהיו גבורים: מה גבורים דריש ממתים בשתי תיבות מי מתים. ומפרש מי כמו מה כדאשכחן במנות מי שמך במקום מה שמך והגבורה הוא בצדקות ע"ד איזהו גבור הכובש את יצרו ור"ל בע"י שהם צדיקים נבחרו למשרתי אלהינו ותיהיה פרנסתם משולחנו כי זו היא מעלה שיתפרנסו מקדשי ה' ולא היו זוכים לזה אלא בצדקתם. וענין הכתוב גם משום דבעי למימר אי בצדק אחזה פניך קאמר כאלו ע"י צדקתם זכו להם ולבניהם. אבל הוא אינו רואה בעצמו זכות. ואינו מבקש מה אלא בצדקה והסד: שלא נטלו חלק בארץ ופי' מחלד המסולקים מירושת חלד שהיא הארץ כדילפינן בפ"ס מהאזינו כל יושבי חלד: אלו קדשי מקדש קרבנות ולחם הפנים. וכתב בקדשי מקדש חלקם מפני שהם היו מתחלקים עם הכהנים כפי משמרותיהם כאומר חלק כחלק יאכלו. כן מעם קן הרבה. וקרא לקדשי מקדש חיים מפני שהמקדש עיקר ארץ ישראל שנקראת ארץ החיים. או מפני שרוב הקרבנות מבעלי חיים: אלו קדשי הגבול תרומות ומעשרות. וכתב בקדשי הגבול בטנם משום שקדשי הגבול לא היו מתחלקים אלא כל איש ישראל נותן מעשרותיו לזה שירצו והיה ממלא בטנו שהיה נותן הרבה ביחד פעמים רבים. ונקרא לסוף בהיו נלמנות ושמורות ביד הבעלים עד שיתנם ללוי: ישבעו בנים כל זכר ר"ל ישבעו בנים אתא למימר דאין צריך לומר שבני אהרן התמימים חולקים בקדשים אלא אפי' בעלי מומין חולקים בקדשים. והיינו דמייתי הכא אהרן זוכה לבנים ור"ל דזה הוא בזכות אהרן שזיכה אפי' לבניו הפסולים: בריתו היתה אתו ר"ל מה שזיכה אהרן לבניו היינו משום זכיותיו הרמוזים במ"ש בריתי היתה אתו היינו מצות יי' שנקראת ברית כאומר והמגרבם אם בריתי. ופי' דהיינו החיים דהיינו ד"ת ומצות דאקרו חיים כאומר ונאים בחיים.

והשלום שהיה רודף שלום. ועל ד"ת קאמר ואתנם לו מורא שקבלם באימה וביראה כדמפרש. שהיה רודף שלום כדתנן באבות הוי מתלמידיו של אהרן אוהב שלום ורודף שלום. וע' באדר"נ: שקבל עליו ד"ת בשעה שהיה משה רבינו מלמדו תורה היה עומד ביראה ואימה באינו מתגאה בחלמתו: מה ת"ל מפני שמי כיון שבכלל ד"ת היה עומד באימה ויראה מכ"ש בהזכרת השם. ומבי דמפני שמי היינו שמן המשחה שנעשה קדוש לשמו כאומרו יהיה זה לי: שמא מעלתי זה מכוון למה דאמרו בפ"ב דהוריות כמין שני טיפי מרגליות היו תלויות בזקנו של אהרן כשהוא מספר עולות ויושבות בעיקר זקנו ועל דבר זה היה משה דואג אמר שמא ח"ו מעלתי בשמן המשחה ילתה ב"ק ואמרה לו כטל חרמון מה טל אין בו מעילה כו'. ועדיין אהרן דואג שמא הוא לא מעל לפי שלא נהגה אני מעלתי שנהנתי. ילתה ב"ק ואמרה הנה מה טוב ומה נעים שבת אחים גם יחד מה משה לא מעל אף אתה לא מעלת ע"כ. והכא לא חש להזכיר רק דאגת אהרן משום מפני שמי נחת הוא ומפני דמייתי הנה מה טוב וכו' שהוא תשובת אהרן מפרש נמי כשמן הטוב וגו' שהוא תשובת משה מה טל אין בו מעילה כו' וא"ת למה הקדים הכתוב תשובת אהרן לתשובת משה. י"ל מפני שהוא יותר צריכה. דאהרן הוי מסתבר טפי שמעל מפני שנהנה אבל משה לא נהנה וכנ"ל: מה הטל אין בו מעילה דפי' כשמן הטוב וגו' כטל חרמון כשמן כטל שניהם שוים. כי כן מפסם ב' הכתו"ם ע"ד כעם ככהן כעבד כאדוניו: היה שמח ולא נתקנא בו: שלא אסר את המותר דהא"ג דמחמיר לנפשיה מ"מ לאחריני לא הורה אלא הדין לאמתו: ולא התיר לעצמו. את האסור ע"פ מדת חסידות אף שהיה מותר מצד הדין הגמור: שלא הרהר על מיתת נדב ואביהו אלא שתק והצדיק עליו את הדין. ודריש ליה מבשלום ובמישור. כי מה שלא קרא תגר זה ענין השלום. ובמישור היינו שנדמה לאברהם שלא הרהר בנסיון יצחק שע"ז דרשו בחזית מישרים אהבוך. וי"ל עוד שמשרים נקראת מדת משפטו של הקב"ה בבא מלכותו וכמ"ש מישרים אתפוט. וכנ"ל כאן כדרך שלא הרהר אבינו אברהם וכה"א מישרים אהבוך. ורבים השיב מעון שהשיב פושעים לת"ת מה כתיב בו בסוף כו': לת"ת שלא די שהשיבם מעון אלא שהכניסם לת"ת ואע"ג דהשיב מעון לא משמע רק עזיבת החטא. מ"מ מדכתיב בסוף ותורה יבקשו מפיהו ולא אקדמיה לתורת אמת היתה בפיהו מוכח דקאי על רבים השיב מעון. וזה שמסיים מה כתיב בו בסוף כו': (ז) ב' מנחות הן שבאין בכלי שרת: ובשתיהם הוא אומר והבאת כו' פי' שהבאת כו' כתיב רק במרחשת וקאי גם על מחבת לומר שלא תוכל להביא מנחת מחבת אלא א"כ יהיו מעשיך רותחים פי' מתוקנים וכדמסיק והולך: שזו תבלל בשמן פי' אצל מנחת מחבת כתיב לשון בלולה שנא' ואם מנחה על המחבת קרבנך סולת בלולה בשמן מצה תהיה. ובמנחת מרחשת לא כתיב בלולה רק תעשה בשמן שנא' ואם מנחת מרחשת קרבנך סולת בשמן תעשה: מרחשת עמוקה כו' פרש"י מחבת כלי הוא שהיה במקדש שאופין בו מנחה על האור והכלי אינו גבוה ... והמחבת כלי הוא שהיה במקדש עמוק ... ומתוך עמוקה שמנה מצבר ... ולא האור שורפה ... משקה מכרה כרוחש ומנענע: כדי שלא יאמר אדם הרי מחבת כנגד המעשה ... שהמעשה ... יחשוב ... לשון חבה ... כדלקמן ... בעמקך הלב. וגם לשון מרחשת ... דף ס"ב ... בלא ... לריח שמניך טובים ... והיינו תורה ... מצוה ותורה אור: שברנו שבאנו ...
לפניהם

לנו תורה כשמן המורק מכלי לכלי ואין קולו נשמע לכך נאמר שמן תורק שמך על כן וגו׳. ואפילו או״ה מכירין בחכמה ובבינה ובדיעה ובהשכל מגיעים לגופה של תורתך היו אוהבים אותך אהבה גמורה בין כשהוא טוב בין כשהוא רע להם לכך נאמר עלמות אהבוך. קרא אדם ולא שנה עדיין בהוין עומד שנה ולא קרא עדיין בהוין עומד קרא ושנה ולא שימש ת״ח דומה למי שנעלמו ממנו סתרי תורה שנא׳ (ירמיה לא) כי אחרי שובי נחמתי אבל קרא אדם תורה נביאים וכתובים ושנה משנה מדרש הלכות ואגדות ושמש ת״ה אפי׳ מת עליו או נהרג עליו הרי הוא בשמחה לעולם לכך נאמר על כן עלמות אהבוך. מרחשת עמוקה מעשיה רוחשין. כיצד יש בו באדם תורה יהיה נזהר שלא יבא לידי עון וחטא א״ל הקב״ה ברוך אתה ותהיה לך קורת רוח ויטמנו דברי תורה בפיך לעולם. אשרי אדם שיש בו דברי תורה ושמורים בידו ויודע להשיב בהן תשובה שלימה במקומה. עליו הכתוב אומר (משלי כ) מים עמוקים עצה בלב איש. ואומר (תהלים קל) ממעמקים קראתיך ה׳ ואומר (שם קב) תפלה לעני כי יעטוף. ברוך מי שאמר והיה העולם אמן אמן אמן:

פרשה ד

(א) נפש כי תחטא בשגגה מכל מצות ה׳. זש״ה (קהלת ג) ועוד ראיתי תחת השמש מקום המשפט וגו׳. רבי אליעזר ורבי יהושע ר״א אומר מקום המשפט שמה הרשע מקום [א] שסנהדרי גדולה יושבת וחותכת דיניהם של ישראל. שמה הרשע. שמה (ירמיה לט) ויבאו שרי מלך בבל וישבו בשער התוך [ב] ששם חותכין את ההלכה. במתלא אמר [ג] הן די תליא מרי זייניה. כולבא רעיא תלא קולתיה. ורוה״ק צווחת ואומרת מקום הצדק שמה הרשע. במקום שכתוב בה (ישעיה א) צדק ילין בה ועתה עבידין קטולין שם הרגו את זכריה ואת אוריה. רבי יהושע אומר מקום המשפט שמה הרשע. מקום שנעשה מדת הדין במעשה העגל דכתיב (שמות לב) עברו ושובו משער לשער. שמה הרשע שם ויגוף ה׳ את העם ורה״ק צווחת ואומרת מקום הצדק שמה הרשע מקום שהצדקתים וקראתים אלהות שנא׳ (תהלים פב) אני אמרתי אלהים אתם שמה הרשיעו ועשו את העגל והשתחוו לו. ד״א מקום המשפט שמה הרשע מדבר בדור המבול. מקום המשפט שמה הרשע. מקום שנעשה בהן מדת הדין בדור המבול. [ד] כדתנן דור המבול אין להם חלק לעוה״ב ואינן עומדין בדין. שמה הרשע. שם (בראשית ז) וימח את כל היקום. ורוה״ק צווחת ואומרת מקום הצדק שמה הרשע מקום שהצדקתים דכתיב (איוב כא) בתיהם שלום מפחד. שמה הרשע (שם) ויאמרו לאל סור ממנו. ד״א מקום המשפט שמה הרשע. מדבר בסדומיים. מקום שנעשה מדת הדין בסדומיים [ה] כדתנן אנשי סדום אין להם חלק לעוה״ב אבל עומדים בדין. שמה הרשע. שם (בראשית יט) וה׳ המטיר על סדום. ורה״ק צווחת ואומרת מקום שהצדקתים וכתכתי בארצם (איוב כח) ארץ ממנה יצא לחם. מקום ספיר אבניה ועפרות זהב לו. אמרו [ו] כשהיה אחד מהן הולך אצל הגנן וא״ל תן לי באיסר ירק כשהוא נותן משכשכו ומוצא בעפרו זהב לקיים מה שנא׳ (איוב כח) ועפרות זהב לו. שמה הרשע. שם אמרו נעמוד ונשכח תורת הרגל מבינותינו (יחזקאל טז) ויד עני ואביון לא החזיקה. ר׳ יהודה בר סימון פתר קריא בשטים מקום המשפט שמה הרשע. מקום שנעשה מדת הדין בשטים דכתיב (במדבר כה) קח את כל ראשי העם שמה הרשע. שם ויהיו המתים במגפה ורוה״ק צווחת ואומרת מקום הצדק שמה הרשע. מקום שהפכתי קללת בלעם לברכה דכתיב (דברים כג) ויהפוך ה׳ אלהיך לך את הקללה לברכה. שמה הרשע. (במדבר כה) וישב ישראל בשטים. רבי לוי ור׳ יצחק אמרו ב׳ דברים בימין וב׳ דברים ביד. [ז] ב׳ דברים בימין תורה וצדקה. תורה מנין (דברים לג) מימינו אש דת למו. צדקה מנין דכתיב (תהלים מח) צדק מלאה ימינך. ב׳ דברים ביד נפש ומשפט. נפש שנא׳ (איוב יב) אשר בידו נפש כל חי. משפט דכתיב (דברים לב) ותאחז במשפט ידי. הנפש נתונה במקום משפט ונפש יוצאה ממקום משפט וחוטאת. א״ר יצחק אמר לה הקב״ה לנפש אני כתבתי עליך (שם יב) רק חזק לבלתי אכול הדם וגו׳. ואת יוצאה וחוטאת

יד יוסף א קהלת רבה פ״ג ופ״ז. תנחומא סדר זו: ב פרק חלק: ג ב״מ דף פ״ד: ד פרק חלק: ה פרק חלק: ו פדר״א פ׳ כ״ה: ז דברים רבה פ״ה. תנחומא ס׳ זו:

ענף יוסף

בהם כלולות כיה הל בסוף במקדש. ע״י גדולה הקדושה שים כינהה ע״י כוונת הכהן והמתנדב (מ״א העומר): מס

מתנות כהונה

ואפילו אומות העולם אוהבים את ישראל וזהו עלמות לשון עולמות כלומר אומות העולם: **מכירים** מגיעים וכו׳. פי׳ ישראל: **עלמות** כו׳ קרי ביה עלמות. ל׳ זריזות ושמחה רמז אל הטובה שהגיע להם. **וקרי ביה** עלמות ומסתיקין רמז על הרע כו׳: **עדיין בהוץ.** פי׳ חוץ לתחילתה של תורה: **מעשיה רוחשין.** ר״ל רכים ולא קשים כך יהיו מעשיו רך בקנה ולא קשה כארז וכד״א רחם לבי דבר טוב: **ויטמנו** כלייך יהיו שמורים תחת ידו: **התוך** דרשו כאילו כתיב התוך בחילוף היהיות אהח״ע: **הן די תליא** כו׳ היכן שהוא תולה האדון כלי זיינו הדיום הרועה תולה שם חרמילו או סלו ובב״מ (פ״ד) וכן פרק חלק גרסינן קולבא ופי׳ רש״י ז״ל הדיוט וכל וכן נראה פירושו כאן ואולי היה פירושו כלב הנ״ל כלבא: **עבידין קטולי׳.** ישראל עושים שם הריגה: **שם ויגוף** י״י וגו׳. **כלומר** טוב (אחר טוגה) וכל כך למה והשיב רוח הקודש מקום הצדק וכו׳. (ה״ג והשתחוו לו ויזבחו לו): **אבל** שעומדין בדין. משנה בפרק חלק: **ונשכח** תורת רגל כו׳ שלא יעברו עליהו עוברים ושבים למען ישאר הארץ הטובה רק לנו לבד: **בימין** של הקב״ה שני דברים ביד שמאל כד״א ידכה ודרשו חז״ל יד בהה שהיא השמאל ועיין עוד זה פרשת שופטים ובמדרש קהלה: **וחוטאת** לשון תמיה: **לבלתי אכול הדם וגו׳** ומסיפיה דקרא

קדייק

עץ יוסף

אהבים לקבלה על ידי זה הרבית לנו תורה כשמן המורק מכלי אל כלי ואין קולו נשמע. והיינו סתרי תורה וחכמה הנכללים בתורה שאין מרגישים בזה אלא ישראל: **שבן תורק שמך** ופי׳ שמך התורה הקרוי בשמך: **ואפי׳ או״ה** פי׳ אפי׳ או״ה אלו היו מכירים בהבינה ובדעת אבל בתורה כשהיו מגיעים לתורה היו אוהבים אותך בין ישיה טוב בין יהיה רע להם בעסק התור׳ ובמיירתה. אלא שהעלמת מהם סתרי תורה לפי שמתחלתה לא רצו לקבלה: **על כן** עלמות **אהבוך** דהיינו או״ה ע״ד ועלמות אין מספר: **קרא אדם ולא שנה** ר״ל ד״א קרא אדם ולא שנה. **וכן** הוא בתד״א פ״ו שהשתא מפרש פי׳ אהר בקרא ודרים לריה בריעך כיוים על מקרא ומשנה **שאין** בהם רק רית בעלמא. ועל שימוש ת״ח דרים שמן תורק שמך שעל ידו נמסרו לו סתרי תורה **כמריק** מכלי אל כלי: **עדיין בהוץ עומד** פי׳ חוץ למהילתה של תורה (יפ״כ) או פי׳ חוץ לעוה״ב. שע״י המקרא לבד לא יזכה לעוה״ב [זקוקין]: **שנה ולא קרא** כו׳ והא דתני בפ׳ אלו מציאות העוסקים במקרא מדה ואינה מדה. במשנה מדה ונוטל עליה שכר. פי׳ במקרא ובמשנה: **שמש ת״ח** שיש ידיעה סברת טעמי המשנה ולהבין שלא יהיו סותרות זו את זו וטעמי איסור והיתר וחיוב ופטור והוא הנקרא תלמוד. ומפני שבזולת זה לא יוכל לדון ולהורות מתוך המשנה לה״ק דומה למי שנעלמו ממנו סתרי תורה. ומ״מ לא קאמר עדיין בחוץ עומד כיון דהיא מדה ונוטל עליה שכר כדלעיל: **כי אחרי שובי נחמתי** ר״ל אחר שובי להתעסק בתלמוד נחמתי על שלא עסקתי בילדותי [זקוקין]: **ואפי׳ מת עליו** שהנטערו על דברי תורה כאומרם ז״ל אין התורה מתקיימת אלא במי שממית עצמו עליה ואפי׳ נהרג על דברי תורה בגזרת המלכות כענין ר״ע דאיתא בפ״ק דע״ז: **על כן עלמות אהבוך** קרי ביה על מות כדדרים בגמרא הנ״ל: **ותהיה לך קורת רוח** כי כשלא יהיה בו חטא יהיה ברוך ויהלל שפאירוהו וישבחוהו. ויהיה לו קורת רוח בעולם שלא יזדמן לו לער בחטאו. ויתכן שגם זה מדרכת מעשיה רוחשין הוא שבהיות השמן מרובה רמז לברכה. ותעשיה רוחשים רמז לקורת רוח היפך מעשיה קשים דרמיז לצער ועמל: **ויטמנו** ד״ת בפיך כמו שמרחשת עמוקה והיינה טמונה שם. והטמונת ד״ת היינו שלא לגלות סתרי תורה. א״נ שלא להתפאר בידיעת התורה שיעשה עצמו כעני בדברי תורה **מים עמוקים** כו׳ פי׳ שהעצה בלב איש דהיינו התורה שנא׳ בה לי עצה ותושיה תהיה כמים עמוקים ור״ל שלא יגלה אותה ולא יתפאר בה: **ממעמקים** כו׳ פי׳ בזכות הסתירה ד״ת קראתיך ה׳: **תפלה לעני כי יעטוף פי׳** למי שעושה עצמו כעני בתורה שאינו מגלה תכייתו:

פרשה ד (א) **זש״ה ועוד ראיתי** כו׳ משום דק״ל דלא הו״ל נפש כי תחטא שהנפש לבדה אינה חוטאת רק בחברה עם הגוף כדלקמן ולכן הו״ל איש או אדם שנא׳ על חבור הגוף והנפש. כמו אדם כי יהיה וגו׳ איש כי יהיה פורע. ובעי להראות שהנפש נתונה במקום המשפט וע״כ הכתוב כיוחייה אך יוצאה ממקום הרשע והוטאת כדלקמן מייתי האי קרא למדרש ביה דה״ק מקום שהמשפט נתון דהיינו הדין שמה הרשע דהיינו הנפש החוטאת. ואידי דמייתי ליה לקרא דרים ליה בכמה אנפי כדרך המדרש: **מקום שסנהדרי** גדולה כו׳ ר״ל שלשכה גוזה אוך נקיה דבר זה שבמקום קדוש יהיה מושב לגוים **בשער התוך** כו׳ משום שלא נמצא בשום מקרא שער הנקרא כן בירושלים על כן דרשו שער ע״ש מקום המשפט כמו ועלתה ימשמו השערה. והתוך במקום חתוך בחלוף אותיות אהע״ה והיה מקום סנ״ד הגד׳ יושבים בירושלים שמשם הלכה יוצא התורה ופסוקה כמ״ש וקמת ועלית אל המקום וגו׳ לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין וגו׳ [רש״א]: **הן די תלייא** כו׳ היכי שהיה תולה האדון כלי זינו. הדיוט הרועה תולה שם תרמילו או סלו: **עבידין קטולין** ישראל עושים שם הריגה. **ואת אוריה** ליכא לפרש שאוריה נהרג בעזרה כי לא מצינו זה שנהרג בעזרה. אלא פי׳ בירושלים דמדכתיב דיהויקים הרגו והשליך נבלתו אל קברי בני העם משמע בירושלים הוה: **שמה הרשע** שם ויגוף ה׳ ופי׳ הרשע העונש ע״ד והרשיעו את הרשע. ור״ל שס״ל כמ״ד בפ׳ שני שעירים זבח וקטר לעגל בסייף. גפף ונסק במיתה. שמה לנו בהדוקן. ודולא בזה בבתד״ר פ״ט. ולהכי קמתמיה שלמה מאחר שנעשה הדין בעובדים בסייף. למה מתו עוד במגפה שמן הדין אינם חייבים מיתה מפני זה כיון שמיסתמא לא גמרו בלבם לעבוד עבודה דאל״כ היו משתחוים לה ויד כאלהים. כי מי המונע בידם או: **וקראתים אלהות** כו׳ ור״ל כי השלחם כבדה מגד שאחר שהקב״ה הצדיקם וקראם אלוהות לומר שהם קרובים לו יהנכך ואינם צריך השפעת זולתו כאיה״ע המושפעים מהמזלות ומניעיהם כי ישראל גדולים ממה״ש ולא האמינו לו אבל נכנעו להשוב כי הם צריכים לאחרים שיהיו עוזרים אותם וכדמשמע מדכתיב ויהתוו לו ויזבחו לו ויאמרו אלה אלהיך ישראל א״כ אפילו שלא עבדו העגל ולא השבוהו לע״ז מ״מ במה שנשקוהו ופיתהו לקראתו הנה הם מודים שהם צריכים לקבל שפע מזולת ה׳ וזה די להם להיכנס תיתה ההר שכבר החזרו שאין להם צורך לזה: **מקום שנעשה בהן מדה״ד** כו׳ שהיה קשה לשלייה באחר שהם נענשים במה שאין להם הלק לעוה״ב למה עכ״ז ענם אותם בעוה״ז מפני מכתה דורות שהם הוכיאים וה׳ מאריך אפו להם להענישם לעוה״ב. והרד״ל כתב ח״ל מקום שנעשה מדה״ד כדוהמ״ב שמה הרשע שם וימח את כל היקום כדתנן דוהמ״ב אין להם הלק לעוה״ב [ובירושלמי שם ילפינן מהאי קרא] ורוה״ק צווחת כו׳ מדה״ד בסדומיים וה׳ המטיר על סדום שמה הרשע כדתנן אנשי סדום כו׳ בדין ורוה״ק כו׳ כנ״ל. והענין לומר שלכאורה הוא כשוות הדי ידו שכבר קבלו עונשם בעוה״ז ונימוהו מעוה״ב נ״כ כו׳ עכ״ל: **ורוה״ק צווחת** כו׳ ר״ל שהקב״ה תמהי תכלי שהטאו בצדקה שעשה להם ה׳. לכן עונש המור מפי מגד היותם גם כן כפויי טובה שבטובה שהשפיע להם בעטו בו הפך הראוי להכיר בחסדי ה׳. וכן סדום חטאו הפך מה שהיה ראוי לעשות הסד ברבוי ממונם. ולכן לקו בעוה״ז ובעוה״ב: **בתיהם שלום מפחד** ובדור המבול מיירי כדפי׳ לעיל בב״ר פ׳ ל״ו: **ארץ ממנה** יצא להם דבסדום מיירי בודאי כדאיתא בב״ר פ׳ כ׳: **הגנן** פי׳ הגינה: **משכשכו** במים: **ונשכח תורת הרגל** כו׳ שלא יעברו עליהו עוברים ושבים למען ישאר הארץ הטובה לנו לבד: **קח את כל ראשי העם.** ס״ל שהע״פ שלא הזכיר הכתוב שעשו כן שופטי ישראל. נתקיים דבר ה׳ ולא הוצרך הכתוב לכותבו. ולהכי קשיא ליה שכיון שהוקעו הגלחדים לבעל פעור למה היתה המגפה ונגפת בעם שהרי במעשה כזה הוא בגערה היגפה. ונ״ל שס״ל דאותם שמתו במגפה הם מהזונים אלא שלא נצמדו לבעל פעור ולכן ק״ל כיון שלא חטאו רק בזנות הע״ג דעבירה מכורה בקבלה יכרם ה׳ לאיש אשר יעשנה כדאי׳ בריש׳ ע״ז. מ״מ לא הו״ל להמיתם ברגע אלא להאריך אפו בהם כהייבי כריתות שאין מדה הדין מתוחה עליהם מיד: **ורה״ק** מפני שלפי שהטאו במקום שקבלו טובה מה׳ ולא הכירו בהסדי גדיל עונם שהיו כפויי טיבה. ועוד שאחר שידעו רוע לב בלעם שהוצרך לה׳ להפוך להם קללתו לברכה היה להם להזהר מהלכד בזנות שהיה בעצתו לבנות מואב: **מקום שהפכתי** כו׳. זה היה בשטים בעצבות מואב כמ״ש [מיכה ו] ומה ענה אותו בלעם בן בעור מן השטים: **שני דברים** בימין של הקב״ה: **אשר בידו** נפש כל חי. ויד. שמאל משמע כדאיף ת״ק דבריתא [חגיגה דף ל״ו ע״ב] מדכתיב אף ידי יסדה ארץ וימיני טפחה שמים [הרש״ש]: **רק חזק לבלתי** אכול הדם. והטעם כדי שלא יקבל הנפש שהוא חלק אלוה ממעל הפסד ופחיתות מגלם הבהמה כי הדם הוא הנפש. והן עתה אתה גרוע יותר מהבהמה בעשותך תועבות גדולות כמאמר ידע שור קונהו והמור אבוס בעליו ישראל לא ידע וגו׳ כלומר שהבהמה מבינה יותר מהאדם [כמו שור הכבר של תליהו והחמור של ר׳ פנחס בן יאיר] והו ואתם הולכים וחוטאים [קול בוכים]: **ואת יוצאת** אידי דנקט יוצאת ממקום המשפט נקט נמי הכא יוצאת: **וחוטאת** בא לדרוש סוף המקרא דלעיל מקום הצדק שמה הרשע. מקום שהצדקתים בו ואמרתי כי הדם בנפש יכפר

שמה

והוטאת נפש כי תהטא בשגגה: (ב) ד"א נפש כי תחטא וגו' ח זש"ה (קהלת ו) כל עמל אדם לפיהו. א"ר שמואל בר אמי מה שסיגל אדם מצות ומעש"ט אינו מספיק להבל היוצא מפיו. (שם) וגם הנפש לא תמלא. ר' ברכיה ור' קרציפא בשם ר' יוחנן אמרין ט כפיטורין היוצאין מן הושט ור' תנינא אמר כציפורן היוצא מן הושט. שמואל אמר כסילן רטוב והפוך היוצא מן הושט. א"ר שמואל בר יצחק כל מה שסיגל אדם מצות ומעש"ט לפיו ולא לפי בנו ולא לפי בתו. ורבנן אמרי לפיהו ולא לריח רע. לפי שהנפש הזו יודעת כל שיגיעה לעצמה יגיעה לפיכך אינה שביעה למצות ומעש"ט. א"ר לוי משל לעירוני שהיה נשוי בת מלכים אע"פ שמאכילה כל מעדני עולם אינו יוצא ידי חובתו למה לפי שהיא בת מלכים. כך כל מה שיפעל אדם עם נפשו אינו יוצא ידי חובתו למה שהיא מלמעלה. ג' כפויי טובה הן. הארץ. והאשה. והנפש. הארץ שנא' (משלי ל) ארץ לא שבעה מים. האשה מנין (שם) אכלה ומחתה פיה ואמרה לא פעלתי און. הנפש מנין (קהלת ו) גם הנפש לא תמלא. שלשה נוטלין בשופע ונותנים בשופע. הארץ. והים. והמלכות. א"ר יהושע דסכנין בשם ר' לוי ששה פעמים כתיב כאן נפש כנגד ששת ימי בראשית אמר לה הקב"ה לנפש כל מה שבראתי בששת ימי בראשית לא בראתי אלא בזכותיך ואת יוצאת והוטאת. נפש כי תחטא: (ג) ד"א נפש כי תחטא (משלי יט) גם י בלא דעת נפש לא טוב. אמר רבינא בר אבינא משל לאורח שהיה רגיל לבא עם הנץ החמה ושכה ושמש מטתו קודם הנץ החמה בלא ידע בלא טוב ואילו ידע ושימש עאכ"ו ולא עוד אלא (משלי יט) ואין ברגלים חוטא. ר' יצחק בר שמואל בר מרתא בשם רב משל לאחד שהיו לפניו שתי חנויות אחת מוכרת בשר שחוטה ואחת מוכרת בשר נבילה ושכח ולקח מזו שמוכרת בשר נבילה בלא ידע בלא טוב. אילו ידע ולקח עאכ"ו ולא עוד אלא ואץ ברגלים חוטא. ר' יוחנן פתר קרא לענין שבת היו לפניו שני שבילין אחד יא שפוי ואחד מלא קוצין וצרורות ושכח והלך בזה שהיה מלא קוצים וצרורות בלא ידע בלא טוב. עאכ"ו אם ידע והלך ואץ ברגלים חוטא. ד"א גם בלא דעת נפש. ר' יוחנן ורשב"ל רבי יוחנן אמר בחטאות ובאשמות אסורות בנדרים ובנדבות מותר רשב"ל אמר אף בנדרים ונדבות אסור. ד"א גם בלא דעת אלו שגגות. ואץ ברגלים חוטא אלו הזדונות. תדע לך שהיא שגגה והוא עושה אותה חטאת נפש כי תחטא בשגגה: (ד) עשרה דברים יב משמשין את הנפש. הושט למזון והקנה לקול. והכבד להימה. והריאה לשתייה. המסס לטחון. והטחול לשחוק. והקיבה לשינה. והמרה לקנאה. והכליות מהשבות. והלב גומר. והנפש למעלה מכלם. אמר הקב"ה אני עשיתיך למעלן מכלן ואת יוצאת וגוזלת והומסת והוטאת: (ה) דבר אל בני ישראל לאמר נפש כי תחטא וגו'. יג תני רבי ישמעאל משל למלך שהיה לו פרדס והיה בו בכורות נאות והושיב בו המלך שומרים

אחד

יד יוסף ח קהלת רבה פ"ו: ט ברכות ס"ק. תנחומא סדר מקץ. מ"ק סוף מסכתא: י סוף קהלת רבה: יא והורס נזיקים כנוגה תרגום ואורפא דפרוני שפיא: יב קהלת רבה פסוק מעשרה שליטים. ושו"ט שמור ק"נ: יג תנחומא ס' וו. ופרק חלק:

מתנות כהונה

קדייק כי הדם הוא הנפש וגו': אינו מספיק להבל כו'. אינו מספיק להשלים גמול להקב"ה על ההבל שנשאו הקב"ה בתוכו ושנאמר בו ויצא ונכנס: כ"ג לקמן בקהלת (ו' ו'). גם הנפש לא תמלא. פי' הואיל אינו ממלאה הטמאה לצאת בכוונה אלא בדוחק גדול וכדמפרש ואזיל. כיצד כו': כפיטורי כו'. פרש"י ז"ל פ"ק דברכות חבל שיש בו קשר ורוצים להוציאו דרך חור קטן שאינו נמשך אלא בדוחק גדול: כ"ג לקמן בקהלת כצי פורן היוצא מן הושט פי' במורכב זכיב ומקלקל הושט: שמואל אמר כסילן רטוב. פי' קוץ ומת־ך שהוא רטוב אינו נשבר ועומד בחזקו לבלע ולהבחים וכן בערוך גרס כגירסת הספר: ולא לפי בנו כו'. זכיותו לא נתמעט לא ליתנו לבנו אע"פ שזכות אבות יעמוד לבניהם: ולא לריח רע. כלומר אין נפשו קצה בהם: בשופע הרבה בלא שיעור: הארץ כמו שפי' לעיל אין לא שבעה מים: הים שנא' כל הנחלי' הולכי' אל הים וגו': מלכות אע"פ שאין רשום לדבר זכר לדבר שנא' פלגי מים לב מלך ביד ה' ופלגי מים נוטלים בשפע כדלעיל וגם הפרסו' יאמיתו: משל לאורח כו'. רמז לטומאה נדות של אשה כד"א אורח כזמנו בא וכל זה הוא סוף מדרש קהלת: שפוי טוב לילך בו ונקי ומסוקל: בחטאות ואשמו' אסור. כלומר ישמור עצמו שלא יבא לידי כך ואל יאמר אם אחטא אביא קרבן כה"ג וטוב לשמוע מתת הכסילים זבח ועיין בפ"ק דחגיגה (ז' וע"ש): תדע לך. פי' שאפי' השוגג אינו טוב שהרי שגגה היא והכתוב עושה אותה חטאת נפש כי תחטא וגו': הושט למזון. בפרק הרואה (ס"א) איתא הושט מכניס כל מיני מאכל: לשתייה שואבת כל מיני משקים: לטחון טוחן המאכל והמסס בבהמה הוא הקורקבן בעוף כך פירש"י ז"ל בפרק הרואה: לשחוק לשון שחוק ותוק כך מצאתי בספר שבילי אמונה: לקנאה יוכל לומר שמבטל הקנאה והכעס הכי איתא בפרק הרואה הכבד כועס והמרה זורקת בו טיפה ומניחתו: נפש כי תחטא. בתמיה והכי איתא בספר הזוהר: בכורות לשון ביכור כלומר אילנות שעושי' כל מיני פירות טובים ובפרק חלק פירש"י ז"ל תאנים בכורות:

שמא

עץ יוסף

שמה הרשע. שם אכלים הדם ותופאים [רד"ל]: כי תחטא בשגגה חסם איסור נהשאת כדקך הש"ס למיגקט השאת הלב ותפלת דם כמ"ש התוס' בכמה מקומות [רד"ל]:
(ב) כל עמל אדם לפיהו ניסוס דק"ל מה פעמיה לתלות ההטא בנפש כדכתבתי לעיל. לכן מייתי הא דרשי' גבי וגם הנפש לא תמלא שלפי מה שפי' נגמר יציאת הנפש יהיה כאן הכתוב מזכיר הנפש כמתמיה אחר שנתעכב כל כך ביציאתה איך תחטא. ולפי מה שפי' שאינה שביעה למצות יבואר אחר שרחוי לה שלא לשבוע ביגות איך תחטא. ואיידי דמייתי קרא מפרש לכוליה: אינו מספיק כו' כלומר לא היה ה' מטיב עם האדם רק ענין נשימתו אשר בה יחיה שההבל יוצא מתוך פיו ונכנס כנגדו האויר הקר ועל ידי זה יחיה. אין שכר האדם בכל מה שיתעסק במצות ובמעש"ט מספיק להסד זה בעושה עמו ה'. והרד"ל פירש להבל היוצא מפיו. הבל דבור של חטא כמ"ש [איוב ל"ה] הבל יפצה פיהו. ומפני שהדבור הוא עיקר גדר מותר האדם מן הבהמה. לכן אין מספיק כל מע"ש שסיגל נגד חטא שבו עכ"ל: גם הנפש לא תמלא ר' ברכיה כו'. יש חסרון לשון בכאן והכי הו' בקהלת רבה גם הנפש לא תמלא אפילו יציאתה הנפש אינה ממלאת הנומא. כיצד יוצאת הנפש ר"י אמר כפטורין כו'. וה"פ שאפילו צער הנפש הגדול בעת יציאתה מהגוף אינו מספיק לכפר עונו. ומפרש ואזיל מהו צערה הגדול. דאמר הוא כפיטורי כו' ואמר כציפורן כו'. ואלו הגומא דרך משל לפתח העבירה שהיא פגימה בנפש ועושה כפתח וגומא בה. וכל צערה אינו מספיק להשלים הסרון זה: כפיטורין כו'. בפ"ק דברכות גבי מיתה אסכרה א"ד כפיטורי בפי הושט. פרש"י יש איקיאנוס ים בו מקומות שאינו מקבל ברזל ומהברים לוחי הספינה ע"י הבלים ועקלים שתוחבין בנקביו ותוקעין אותו בדוחק לפי שהם נכנסים כמדת הנקב שהוא עגול כפי יכנו: כציפורן היוצא כו'. זה אי' ג"כ סוף מס' מ"ק ופרש"י שם כהבל שיש בו קשר ויוצא בקושי מן התוכן. ובערוך פי' סיב של דקל שתוחבין בו נקב הספינה וכשמכניסין אותה בנקב כל ספינה שרומה לושט קולו הולך וחזק מאד. אבל קשה דהכא ובתנחומא סדר מקץ סי' י' ובר"ס מ"ק משמע דסתם יציאת נפש הוי כך. ובברכות לא קאמר אלא במיתת אסכרה ואע"ג די"א התם מיתת אסכרה בענין אחר לא משמע דפליגי נמי בהא מיתות: כסולם כנ"ל וכן הוא בתנחומא. אבל הת"כ כתב בשם הערוך דצריך להיות כסילן. ומפרש המת"כ שהוא קוץ. ומתוך שהוא רטוב אינו נשבר ועומד בחזקו לבלע ולהשחית: ולא לפי בנו. אינו מספיק לזכות בנו לעוה"ב: ולא לריח רע. פי' שצריך שיהיה כל עמלו במצות ומע"ט שיהיה לו שם טוב ולא שם רע [יפ"ת]. והרד"ל פירש וז"ל ולא לריח רע כוונת העמל באכול הוא שבה יהיה בשביל שיוכל לקיים גופו ויושלם בפיו גדר המדבר כפי הרצון העליון ולא בשביל האכילה עצמה שאין כוונה כ"א להתעכל לריח רע עכ"ל: לעצמה יגיעה פי' שיודעת שהשכר עיקרה לעוה"ב שהוא העולם הרוחני לנפש לבדה או לתחיית המתים שיהיה האחרות לנפש בשלום לבד ולכן לא תשבע במצות כי אז תתענג בשכרה. אבל אילו השכר היה אין השכר אלא בעוה"ז לנפש ולגוף יחדיו. שהיה שביעה מקלא מצות מאחר שהרי שוה"ז יש להם גבול קטן והאמר די לי במצות אלו למה שאוכל לאכול בחיים אלו: לעירוני בן כפר: ג' כפויי טובה הן אין פירושו כשהם כפוי טובה שאינו מכיר הטובה להחזיק טובה לבעליו. אלא אורחא דמלתא נקט שמי שאינו שבע אינו מחזיק טובה. והביא דבעי לפרש גם הנפש לא תמלא כפשוטו שאינה שביעה מתאוות העולם מייתי נמי הדומים לה: בשופע הרבה בלי שיעור: הארץ שבולעת כל הגשמים ומצמחת כל הפירות. ואיידי דמייתי הכא ארץ לא שבעה מים מייתי אף מילתא. ולהכי הקדים נטילה לנתינה מפני הארץ בע"י נפילתה הגשמים נוהגת יבולה: והים שיורדי הים מרויחים הרבה בפרקמטיא. וכשנשברת האניה מפסידים הרבה: והמלכות הקב"ה אליה מרוח הרבה וג"כ נוטלת הרבה בארנונית. וטעם המאמר לא"הרה. שחזרו הרבה בנשות וגידות הים: ו"פ כתיב כאן נפש. בפרשה בענין חטא ומעילה. אבל נפש אשר תגע ונפש כי תשבע לא מני משום דלא כתיב גבי חטא בהדיא: אלא בזכותיך שתכלית הגוף האנושי שלמות הנפש. וס"ל שהעולם השפל הכליה כל הבריאה כסהם דעת הז"ל: (ג) גם בלא דעת ט'. משום דקרי לשגגה חטא מייתי מהאי קרא דגם השגגה קרובה למזיד וכדמסיים תדע לך כו'. ואיידי דמייתי ליה מפרש ליה בכמה אנפי כדרך המדרש: משל לאורח רמז טומאת נדות של אשה שהיה רגיל לבא עם הגץ החמה. ובעלה שכח ושמש מטתו קודם הנץ החמה באופן שבביאתו פירסה נדה שאע"פ שזה שוגג גמור. בלא טוב קאי שאלו הי' נזהר במה שאמרו חז"ל שיפרוש עונה א' סמוך לוסתה לא היה נכשל. וכ"ש אילו ידע ואכר שהוסת היה עתיד לבוא בהנץ החמה ושם לפרוש עונה אחת סמוך לוסת ועכ"ז לא נזהר ושמש מטתו וסמך על דעתו שלא תפרוס נדה מיד כי זה הוסה קרוב למזיד. ופירש ולא עוד אלא ואין ברגלים ואין צריך לומר מי שהוא אץ ברגלים: לאחד שהיה לפניו כו'. רב נמי מפרש קרא כרבינא אלא דמוקי ליה בלוקח נבלה. וה"ק מי ששכח שהיתה כאן חנות מוכרת נבלה ולזה נכשל מ"מ קאי בלא טוב דהו"ל לאסוקי אדעתיה וכ"ש מי שידע שיש כאן חנות מוכרת נבלה ואפ"ה לא נזהר כראוי ולקח מהנבלה וסמך שהוא מהנות של כשרה דזה קרוב למזיד שהיה לו ליזהר מאד: ר' יוחנן פתר קרא כו'. גם ר' יוחנן מפרש קרא כרבינא אלא דמוקי ליה בענין שבת. וה"ק מי ששכח שהיה שביל אחת מלא קוצים ולזה נכשל והלך בו אפ"ה קאי בלא טוב שהיה לו ליזהר. וכ"ש מי שידע שיש שביל אחת מלא קוצים ואפ"ה לא נזהר כראוי והלך בו וסמך שהוא השביל השפוי או שסמך על דעתו שלא יתלשו הקוצים ברגליו דזה קרוב למזיד: מלא קוצין ושכח כו'. בבבלי [ערובין ק'] מסקינן שמותר להלך ע"ג קוצין בשבת. והויק"ד הוא אגדה ירושלמית סובר כדעת הירושלמי [שם ועיין ביאה] דאסור [רד"ל]: שפוי פי' סלולה ישרה ומסוקל: ר' יוחנן ורשב"ל הם מפרשים לקרא בענין ההליכה לבהמ"ק להקריב קרבנות. ולר' יוחנן שיטו דווקא בחטאות ואשמות שהן באין על חטא דבכה"ג לא טוב לבוא לבהמ"ק כי יותר טוב שיזהר ולא יבא לעשות כאלה. אבל בנדרים ונדבות אין רע כי אינם באים על חטא. וקרא ה"ק גם בלא דעת כו' דלא מבעיא החוטא בדעת שהוא רע אלא גם נפש כי תחטא בלא דעת לא טוב. וגם כי אץ ברגלים שירגיל רגליו להביא קרבנות הוא חוטא. ולרשב"ל אפי' בנדרים ונדבות אינו טוב להרגיל לבוא לבהמ"ק מפני קדושת הבית שאין לבוא שם אלא ע"ד הרהוק. וס"ל דרישא דגם בלא דעת מיירי בחוטא בשוגג. וסיפא דכתיב ואץ ברגלים חוטא מיירי בכל המרבה לבוא בקרבנות. וקרא רבותא קאמר שלא יחשוב להגדל החוטא בשוגג בקרבנו שהרי המרבה באן חוטא אפילו בנדרים ונדבות וכ"ש בחטאות ואשמות: אלו הזדונות להשמועינן שע"י השוגג יבוא להטוא גם בזדונות ברוע ההרגל. וח"ש תדע שהיא שגגה ועושה אותה חטאת כלו' שמביאה להטא המזיד. וכדאיתא בתנחומא וילקוט פרשה זו לא יאמר אדם על העבירה שעשה בשוגג אלא שנפתח לו פתח שיחטא אפילו במזיד: עושה אותה חטאת. ולשון חטאת מזיד משמע. והא דתניא בפ' המגונה הטאות אלו שגגות וכה"א נפש כי תחטא בשגגה. לאו למימרא דחטאת משמע שגגה. אלא דהוא לשון מושאל על השוגג מטעמא דאמרינן הכא. משא"כ עון ופשע שאינו מושאל בשום מקום על השוגג: (ד) עשרה דברים כו'. גם בזה בא לתת טעם למה החכרה הנפש ולא קאמר אדם כי יחטא. וקאמר משום דהיא למעלה מהעשרה דברים אלו. מתמה עליה איך תחטא: י' דברים כו'. לעיל פ"ג ס' ד' מני י' דברים שמשמשים את הגוף לענין העברת המזון. שהמזון יוצא ונכנס בהם. והכא מיירי בכל נרכי האדם דהיינו הקול ושחוק ושינה ואלהם להכי מני כל האברים הפנימיים שפעולות אלו נטלה בהם: הושט למזון בברכות דף ס"א אי' הושט מכניס כל מיני מאכל: והכבד להימה ע"י שהאדם מתגבל בו יכעס שנה כי יהס לבבו. וחשיב לה בכלל תשמיש הנפש שעי"ז יהיה נשמר מהמתקוממים כנגדו. משא"כ אם לא יתעורר להעלות חימה ולנקום נקם כנגד המזיקים אותו. דלא הוו שבקין ליה חיי: והריאה לשתייה שהיא שואבת כל מיני משקין: לטחון טוחן המאכל. והמסס בבהמה הוא הקורקבן בעוף: לשחוק לשון שחוק ותוק: וקיבה לשינה לפי שיעלו האידים ממנה: והמרה לקנאה מצד שהיא משכן האדומה. וגם הקנאה והשבת החשמים הנפש שעי"ז יתעורר לנקם האוצלת אליה לקנאתה באחרים שנמצא בידם הדברים ההם ולולי זה לא היה מתעורר לנקפת המועיל: והלב גומר ובקהלת פסוק מעשרה שליטים גרס לב מבין לשון גומר. ונראה דהכא נמי גרסינן הכי. ומ"מ ליתנייהו רק עשרה דהמסס וקיבה דכי הדדי ניגהו חשיב להו כחד. ושינו דהתם לא השיב קיבה שאינה נמנה לעצמה: אני עשיתיך למעלה כו'. כלו' שאינה מכירה בחסד ה' שעשתה למעלה מכולן ותוספת כנגדו כדרך כפויי טובה: (ה) משל וילך כו'. משום דקשה ליה לר' ישמעאל מהו נפש כי תחטא ולא קאמר אדם. לכן בעי ר' ישמעאל לתרוצי דמשום דנפש כעינה שהיא אינה חוטאת וכן טען הגוף וכו' והקב"ה מוצא השאתם בהשתדם יחד. לכן פרט הנפש לבדה לומר שאין לה התגלות מפני שאינה חוטאת כשהיא לבדה.

וה"פ

אחד הגר ואחד סומא ואמר להן הזהרו על בכורות הנאות האלו . ליטים
אמר חיגר לסומא בכורות נאות אני רואה בפרדס . א"ל סומא הבא ונאכל
א"ל חיגר וכי יכולני להלך . אמר סומא וכי רואה אני . רכב חיגר על גבי
סומא ואכלו את הבכורות והלכו וישבו להם איש במקומו . ליטים נבנם
המלך באותו הפרדס אמר להן היכן הם הבכורות הנאות א"ל סומא אדוני
המלך וכי רואה אני . א"ל חיגר אדוני המלך וכי יכול אני להלוך . אותו
המלך שהיה פיקח מה עשה להן הרכיב חיגר ע"ג סומא והתהילו מהלכין
אמר להן כך עשיתם ואבלתם את הבכורות . כך ל"ל הקב"ה אומר לנפש
מפני מה חטאת לפני אמר לפניו רבון העולמים אני לא חטאתי הנוף הוא
שחטא משעה שיצאתי ממנו כצפור טהורה פורחת באויר אני מה חטאתי
לפניך . אומר לנוף מפני מה חטאת לפני . אמר לפניו רבון העולמים אני
לא חטאתי נשמה היא שחטאת משעה שיצתה ממני כאבן שהושלך ע"ג
קרקע אני נשלך שמא חטאתי לפניך . מה הקב"ה עושה להן מביא נשמה
חזורה בנוף ודן שניהן כאחד יד שנא' (תהלים נ) יקרא אל השמים מעל וגו'
יקרא אל השמים מעל להביא את הנשמה ואל הארץ להביא את הנוף לדין
עמו . תני ר' חייא משל לכהן שהיה לו שתי נשים אחת בת כהן ואחת
בת ישראל ומסר להן עיסה של תרומה וטמאוה . אמר להן מי טמאה את
העיסה זו אומרת זו טמאתה וזו אומרת זו טמאתה . מה עשה הבהן הניח
לבת ישראל והתחיל מדיין עם הכהנת . אמרה לו אדוני כהן מפני מה
אתה מניח את בת ישראל ומריין עמי והלא לשנינו מכורתה כאהת . אמר
לה זו בת ישראל ואינה לתודה טבית אביה אבל את בת כהנת ואת
לתודה מבית אביך לפיכך אני מניח את בת ישראל ומדיין עמך . כך ל"ל
הנפש והנוף עומדין בדין מה הקב"ה עושה מניח הנוף ומדיין עם הנשמה
והיא אומרת לפניו רבון העולמים שנינו כאחת חטאנו מפני מה אתה מניח
את הנוף ומדיין עמי . אמר לה הנוף מן התחתונים הוא ממקום שהן
חומאין אבל את מן העליונים ממקום שאין חומאין לפני לפיכך אני מניח
את הנוף ומדיין עמך : (ו) תני חזקיה (ירמיה ג) שה פזורה ישראל למה
הוא נמשלו ישראל לשה מה שה הזה לוקה על ראשו או באחד מאבריו וכל
אבריו מרגישין כך הן ישראל אחד מהן חוטא וכולן מרגישין . (במדבר עז)

יד יוסף יד שמני מ"ב פיסקא ע"ז : מו מכילתא פ' יתרו זבחים וחתם תכיו לי ממלכת וגו' . ילקוט ובמיס למז שלייד . מז ברכות פ"ק . שוח"ט תחמור ק"נ ורע"ל פ' כ' :

ענף יוסף

פרשה ד (ו) [שם כפם פוס נוקם כו' וכל לענייו מרגישים] . פיקחה כפפר יד יוסף הפ כל נפלי חיים
כן אם אחד מאבריו נוקם כל אבריו מרגישין . ומ"ש נען . אבל הוא כתב דזה ודאי
נח קשה דמדרש זה נמשלו ישראל לשה ולא לכרעים אחרת . דא"כ יהיה קשה קושיא זו גם על כל שאר
שבעייס ומשלשלים אבל נפרנו בזה בהנ"ן . ושוד שכבי כמה שעיות קרקן הכתוב ויבראל ע' פוס
כמו ומשה צלמי עלן מרעיתי ובמוהו . ופ"ב יהיה קשה על המדרש למה תפש דוקא הפסוק הזה על
שם פזורה יבראל . אלא דקושית המדרש הוא למה קראם הכתוב נלבון יהיו שם פזורה ולא קראם נלבון
רעים שיוח שוורות . ועי' תיקון המדרש שפיר שלכן קראם נל' יהיו לומר לך מה שפוח יהיו אחד
מהן נוקה וכל הי"כרעים מרגישין לף יפראל כמה נגוף אחד אם אחד מהם הוטא לו נוקה כולם מרגישים :
[ועפו כתיב כיה שם עפוחם כו'] . כן לף מלינו לו נביא כי אם תמפה (עמ"ס נען) לו לפשר דפח ע'
סיס

עץ יוסף

והי"ה שלחן התגלגל הנוף לבדו כלום . ואח"ב מיירינהו נקט קראי . ולהכי מייתי מכל הפרדס וכו' .
מכל ר' היינו מתכון נקמן בסמוך כי עיקר הדין עם הנפש כי היא מהעליונים . ולכן פרט הכתוב
הנפש ולהכי מייתי משל לכהן כו' : **משל למלך** כו' . פי' שפעמים הוה מיתחר שכל אחד לבדו
כלתי יכול לעשות מעשה גמור . אין לתלות לומר על מעשה הענידים . דא"כ כתיים שעשו תלתיהם
שבשה שפשוריים מהעשים התמור . ומ"ש הנפשה הנוף עבר על כל המצות כו' ה"ק אני לבדי לא
מתיתי . הנוף הוא שסייע לותי . והקב"ה מניעם מלחבר שכל אחד לבדו אין יכול לעשות עבירה אלא
ע"י התחברות . ברי הם מייבים . להרי שכל אחד עושה מה שלחבר לו לעשות . וזה דומה
למשל שלחן אחד יכול להוליחו והוליחו שניים . שניהם חייבים : **בכורות** לשון זיכור כ"ל פירות
בכורות : **ואחד סומא** שלם יכלה ההגר לחדם בכתם יניד לו והוא יעמוד לפניו ויתעצמו מלעות
יד בפרדס : **פורחת באויר** כי הנפש מלד שבעה חיננה קטורה בחלוחי העולם . רק כוספה
חזק לדבק בה . וחבו המליצה שהיא פורחת בחויר . ות"ל סיבת הפשל שהיה חלויה בה רק
מלד שכה חלוחי . ות"ל לת מהשב עליה לחשת : **אני לא חטאתי** כו' . שהנוף לוקו פועל
מחומה כי שם מחפעל בהברת נפש החיוני המעולה . ות"ל הוא לת עשה מלוחה . **מביא**
את הנשמה חוזקה בנוף . פי' שמחבכן ממש ומקויים בחמיה : **להביא הנשמה** כו' :
ול"ל שהקב"ה יקרא לל השמים והלרן חתם כדי שהשמים יביאו הנשמה היושבת חללם . והלרן
מביא הנוף הכבן בה : **את הנוף** לדון עמו . פי' לל מקרא עמו חלא עמו שהנפש בה הנוף
דיון ביחד עם הנשמה . שמחלה שמלו כשהיו בהתחברם יחד היו יכולים לו לפעול זה בזה .
שלו שולם הכשירה שם ביד הנפש לקוף ליעודי הנוף . ויש ביד הנוף לפעול בכי התכונות הנפש
השכלי . ולכן יזהו שמיים יחד : **משל לכהן** כו' . לרך המשל לומר שלע"פ שלין עבע הנשמה
לחברי בוחה דומה לפבע העליונים שמהם לוקחה שהרי נתחדש בה בהירה ולפפרות על החומה.
משלה"ע העליונים . מ"מ ע"י שהיא מהעליונים לחוי לה לנפות מפני הכעלה שלחלון נחכות . כלומר
שיא בת כהן שנשלח לכהן שע"י שהיא למודה מביא לחביב לחוי בחמיה מהבית בשביל שכהה
מ"ה כתה שקה : **דאת אומרת** כו' . ר"ל שבלחמת שהיכן בשעו בשמירת העיסה בשבילה . פלוני
שכל לחה מתגלגלת שהברכה היתה עיקר בכשיעה . ומ"מ שהיכן פוכשת שכמיכו זו על זו .
ולכן לחמרה לבשיה שהברכה . וכן בשמל"ל חע"פ שהנפש חוזלת בעשה שהנוף עיקר ההטא .
מלחמר שנם היא השלה הנוף שלא בשבילה שהברכה . ושוד שביהנפש טוב לה לשהברה לויה טיעשת
להשכל לנמרי חלא לבחות יפוה לוחה בדין היו בשהיכן השלו שיהכהל בעבוה . ל'
לדמוס מ"ם נפש לשון יחיד . וכן ר' חלעזה דלהלן [דף ל"ו] : **מה שה זה** נוקה כו' . פע"י שהנפה
דקה וחלוחה מהנוף בחמות מרגישים בעבר פיכי . וע' בענין : **אחד מהם חוטא** כו' . וה"ה
שלנוף לחד כולן מרגישין חלא לחיין עיין לזה בהחי קרא . לכל היות הכל מרגישין על לחד
החומה שייך לקרל דמייתי בעלות יפראל שעם היות בהם לחיקים נדולים לקו בעלות ויכלי הבשעים :
האיש אחד יחטא כו' שמהה סדר דבריו דרך חימה שחין הדעה נוחה שהכלה כל העדה
בעון יחיחד . וחין בעקר לו ה' והשיל השוטה על דעת קהל בלבד . הכי מתילה למדנו שיהיה חיהה
בקנס על כל יפראל מקני חטת היחיד חע"פ שלח יהיה בליון . דבוודלי לח היה דבר ה' החלה
בני שום מעם : **משל לבני אדם** כו' מעם המשל לומר שסבת הקנס חטת היחיד על הכלל
לפי שע"י שפעורות הקלף טוענת עליו פוגע נ"ב בחבריה . וזה כמיש הנכוכים בנקב הקורה

מתנות כהונה

שמא השלחתי נרסי' . זו ממלחה . על מבכתה לחיתכת כן : **למודה** מפיק לפניה . לחיך הפסוק לחת
ההבומה : **במקום** שחין מוסיפין . ומ"ל לך לפמוך לחת עלמך מן החטח : **יספוק** דרש לשון סיפוק
נדחף כלומר נלחה בהבוכה זו . **וקראם** נפש . לומר שיפלחו לעולם בחחדות ולח יפו לחהב זוב
החומות : **לאלהות** הרבה . לפיכך לוכס לחיו לוב כי כוכים כן יש להם לחלהות הרבה : **בטעי**
ממו . פנמ"ל וכל קהלי ועדת קרבי לחיו סדר בחוכן קך פיקט"ו ז"ל פ"ק דברכות (יד) : **לא הפסיי**
כו' פי' לל תפכה הנמול הכוב פנמלתי עמך . ונלחה לנרות דנמל עמך פי' פניל עמך הקב"ה
שהוליכך לחיל העולה פעליו נלמר השפה נחלות עד לין הקר ונו' כלחיתה במדבר ההלים :
קובי קומתו ומעמדו ודכם מקומה לשון קומה ומעמד : **בשעת** פניכם וכו' . **סיפה דקרא**
קרייק

ומחיו ולחר לחבר נכנסין שם מחפפנים על כל הספינה : **מקדח** שנעל"ע נלשון **חפכה** :
חבירו בי יוסיף . לחו דוקח חביניו דחלילו לחוד הוח דקחמר ליה : **מספיק** לשון הכחה :
וחבנה כיון ויספוק לת כפיו : **אין אתם משוין** עמהו בע"ז . ל"ל לכבד שרי מעלה שהם שיקר
ע"ז לשהבנה כיוליבו ויריעו . וה"ק ליה שמחחר שכל הנויים מודים בכבוד הסיבה הלחמורה
וכמ"ם מי לח ייראך מלך הנויים . וכמ"ש בכל מקום מוקטר וגו' ושבל דעתם לבבד הבריים
שהבחנת עולם הפבל משמרה בידם לחה לח הסבימו לחסס בזה . והשיבו ריב"ק שלח לפבר זה
שרבי לוי"ה לח הטווה דעתם מי מהבריים העליונים הגדול שמודה שהבהנה בידו : **נדחף** כלו'
נדחה בהבוכה זו : **בקנה רצוץ** פי' בקנה שבור ל"ל בהבוכה קלה שלין זו הבוכה לספיק
דמי שלין להבסיק עם לחד מלחומות לפעול ההבחנה ביד לחד כי לח נדע מי הגדול . לחבל
לפבר לבבד לת כ"ם כיון שהחבר לחד מהם ממנה על דבר לחד ולין כח ביד לחד לבדו בהבחנת המליחות
לין ללוי בעבד לחד מהם שלי לפבר ביהו הבחנת הכיום לכל לחד . ולכן הבבה לומר שהם
מוכרחים במוייהם ולין בידם לבעות לח הבפיהם . ועוד שלין כח ביולבם ביד לחד להפביע
לפי דבר לחד הם לח בעיכוך כוכבים לחריים בחקומות מהבלפין בם"ם בעל הבקבים . וזהו
עיון הנפעות שזכר בכל יפראל להיות הכליהם לחוד להפלחות הנפש . כולם נפש לחת ולעון לחד .
מבל הקומות שזה מבקע עשר ושובד לבבד פלוני לקוחו . וזה מבקע הבבה ושובד לבבד
פלוני לקוחו . הם נפשות ודעות רבות : **כתיב ביה** שם נפשות . ל"ל היינו עם עשו . ובעיבד
כהיב ע' נפש הייט עם יעקב כדלחיתה בע"ב ס' ל"ד וע"ש מ"ש : **נפשות הרבה** דכל לשון
רבוי : (ז) ר' **יוחנן** משום ר"ל מה טעמיה נפש כי תחטח ולח קלחר לוש . יסיב ר' יוחנן
טעמיה מלהיותה קדמה מיוחסת לתורה שנחל כן נחמר הבינה שמי נכרי נפשי כנגד ס' סיס
לכן יתחיה הכתוב על היותה מוחלת . וביה"ל יהיב טעמה לפי שהחתה חמשה עולמות יש לחמוה
עליה . לוך הבכתוב הסדיי ה' שנמלה לה בהחמשה עולמות וחבלה לו : **במעי אמו** כלי דקרק
מייתי על הזמן הזה דקחמר כל קרבי ע"ם קרבי חמו שדר בתוכן . לכל זמן הולייתו כשנדל
היתה כשבהקה ה"ק עליו הודה לה' על כל הטוב שלחה עמו בזמן הזה : **לא תנשיי** כו' . לח
מבבה הבמיל הכול שנמל עמך הקב"ה . וטיעו מה ל"ל בכרכות פ"ק מלי כל נמוליו ל"ב חבבה
שעבה לה לדיש במקום בינה . **טעמת מלי** . לחמר לך יהודה כדי שלח יכהבל בעבוה . ל'
מחקה לחמר כדי שלח יוכך ממקום הכיטופ : **דנטלית עמך** ל"ל דנמל עמך : **על קומי**
שלו . קומתו ומעמדו . והוח על היום ה' עמו בכל תקום הליכתו לבורות לפניו לח הלוך .
ועל זה לח יתכו כל מקומות שנמל עמך הקב"ה . **אלהי נדלת מאד** ונו' חסניר פניו יבבלון חוסף היוסם
ציוינו ;לל שבפת יפוטן. הרי דמייתי מיום הכיפה בדלית"ח בברכות פ"ק. והל דקיר ה'
על זה . משום דקיבב שם בכיפת דקרק הפלח כוחך יבראון דהיינו בחהיית הכיפים על זה כיוך
לה' שבהסדו יהיה לקיבוס הקוה במוחם סיפוו ויחיו לקבל בכר מנות שעשו בשעה"ר [בס"ת] :
לע"ל **יתבו חטאים** כו' . כלחמר בם"ם לפי שבעה"ר בריבה ניהון פניי עלמו . סיסכרל בכי
עלמו . בהחיים בפני עלמו . וכל לחד בפני עלמו . לחבל לע"ל כולם מיהוסים בבת להם בהחיים
יתמו חטחים מן החרן : **מאה ושלשים מזמורים** ע"ל דחמר בפ"ק דברכות . ותע"ג
דק"ד הויין . בבר חילו שם דחמרי הפיש ולמה דנשו חדא סרבה סיש . **פ' נרין** להיום מפש

רשעים שנאמר יתמו חטאים מן הארץ וגו' : (ח) וכי מה ראה דוד להיות מקלס בנפשו להקב"ה י אלא אמר הנפש הזו ממלאה את הגוף והקב"ה ממלא את עולמו שנא' (ירמיה כג) הלא את השמים ואת הארץ וגו' תבא הנפש שהיא ממלאה את הגוף ותשבח להקב"ה שהוא ממלא את כל העולם . הנפש הזאת סובלת את הגוף והקב"ה סובל את עולמו שנא' (ישעי' מו) אני עשיתי ואני אשא ואני אסבול . תבא הנפש שסובלת את הגוף ותקלס להקב"ה שהוא סובל את עולמו . הנפש מבלה את הגוף והקב"ה מבלה את עולמו תבא הנפש שהיא מבלה את הגוף ותקלס להקב"ה שהוא מבלה את עולמו שנא' (תהלים קג) המה יאבדו ואתה תעמוד וכלם כבגד יבלו . הנפש הזאת יחידה בגוף והקב"ה יחיד בעולמו תבא הנפש שהיא יחידה בגוף ותקלס להקב"ה שהוא יחיד בעולמו שנא' (דברים ו) שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד . הנפש הזאת אינה אוכלת בגוף והקב"ה אין לפניו אכילה תבא הנפש שאינה אוכלת בגוף ותקלס להקב"ה שאין לפניו אכילה שנא' (תהלים נ) האוכל בשר אבירים וגו' . יה הנפש הזו רואה ואינה נראה והקב"ה רואה ואינו נראה תבא הנפש שהיא רואה ואינה נראה ותקלס להקב"ה שהוא רואה ואינו נראה שנאמר (זכריה ד) עיני ה' המה משוטטים בכל הארץ . הנפש הזו טהורה בגוף והקב"ה טהור בעולמו תבא הנפש שהיא טהורה בגוף ותקלס להקב"ה שהוא טהור בעולמו שנא' (הבקוק א) טהור עינים מראות רע . יח הנפש הזאת אינה ישינה בגוף והקב"ה אין לפניו שינה תבא הנפש שאינה ישינה בגוף ותקלס להקב"ה שאין לפניו שינה שנא' (תהלים קכא) הנה לא ינום ולא יישן :

פרשה ה (א) אם הכהן המשיח יחטא לאשמת העם והקריב על חטאתו אשר חטא פר בן בקר תמים לה' לחטאת . זש"ה (ישעי' לד) והוא ישקיט ומי ירשיע וגו' . א דרש ר"מ והוא ישקיט מעולמו יסתיר פנים מעולמו כדיין הזה שהוא מוחה את הוילון מבפנים ואינו רואה מה נעשה מבחוץ כך אמרו דור המבול (ישעי' כו) עכים סתר לו וגו' . אמרו לו דייך מאיר אלא והוא ישקיט ומי ירשיע נתן שלוה לדור המבול ומי בא וחייבן ומה שלוה נתן להם (שם כח) זרעם נכון לפניהם עמם וצאצאיהם לעיניהם . רבי לוי ורבנן ר' לוי אמר לע' ימים היתה אשה מהן מתעברת ויולדת נאמר כאן נכון ונאמר להלן (שמות יט) היו נכונים לשלשת ימים מה נכון האמור להלן ג' ימים אף נכון האמור כאן לע' ימים ורבנן אמרי ליום אחד היתה אשה מתעברת ויולדת נאמר כאן נכון ונאמר להלן נכון (שמות לד) והיה נכון לבוקר מה נכון האמור להלן יום אחד אף נכון האמור כאן יום אחד . וצאצאיהם לעיניהם שהיו רואים בניהם ובני בניהם . (ישעי' כח) ישלחד בצאן עוילֵיהם יניקיהון א"ר לוי בערביא קורין לינוקא עוילא . ילדיהם ירקדון כאילין שדיא . כמה דתימא (ישעיה יג) ושעירים ירקדון שם כיצד כיון שהיתה אחת מהן יולדת ביום היתה אומרת לבנה לך והבא לי צור ואני חותכת את שורך וכשהיתה יולדת בלילה היתה אומרת לבנה לך והדליק לי את הגר ואני חותכת את שורך . עובדא הוה בחד איתתא דילידת בלילה ואמרה לברה אזיל ואדליק לי בוצינא ואנא קטע שורך אזל למדלקה בוצינא ופגע ליה שידא שריהון דחתחתא עם דמתעסקין ביה עם דין קרא תרנגולא א"ל אזיל נלוט לאמך ואמור לה אילולי דקרא תרנגולא הוינא קטיל לך א"ל אזיל נלוט לאמא דאמך דלא קטעת אמי שורי דאי קטעת אמי שורי הוינא קטיל לך לקיים מה שנ' (ישעי' כח) בתיהם שלום מפחד כן המזיקין ולא שבט אלוה עליהן מן היסורים . וכשהסתיר פניו מי אמר לו לא עשית כשורה ובמה הסתיר פניו מהן הביא עליהן את המבול (בראשית ז) וימח את כל היקום וגו' . על נוי ועל אדם יחד נוי זה דור המבול אדם זה נח . יחד היה לו להעמיד את עולמו מאדם אחד . יחד היה לו להעמיד את עולמו מאומה אחת

יד יוסף יז נרמות ס"ק . מוס"מ מומור ק"נ . דב"ר פ"ב . מנחומא ב' מי מגפ . פדר"א פ' ל"ד . ובמיקומים רים מיקון י"ג : יח פדר"א פ' ל"ד : יט פדר"א פ' ל"ד : **פרשה ה** א ב"ר פ' ל"ג . ילקום תיוב :

מתנות כהונה

קדיש דכמיב בספיר פרך יבהלון וגו' הכי גרים ק"ק דנכרכות : **ממלאה הגוף** . שלין מקום רק ממנה : **סובלת הגוף** . פשוטה והטעיק עליה שלו חיים : **מבלה הגוף** . לשומר שריש קיימת לחר מוחו והוא מחבלה בעפר : **יחידה** כשומר עשם נפדל ולין לו חבר לגוף להדמות לעמומה : **אינה** תוכלת גוף . לפילה ממש חבל מחר ספרלה מוגם מזיו שכינתו יתכבד חו גם גוף טוהר ומטוח ומהשמות מוגות היו להמה ומן קדשים שלכל : דייך מאיר . לשומר דיך ושמוק שלח לדקים יסה : **ובני** בת ומיכן . בשמיים מי יכול ליטול מהן חוחו שלוה ובילנות גרם לח שגרה שלוה כי' שלח ממלח שלמו לחיכן : **כאילין** שדיא . פי' שדים : **לבנה** שעלד ביום ההוח : **ויניקיהם** בניהם ובמיהם : שורך מיטוך : **עובדא** מעשה : דילידת שילדה : **לברה** לבנה שעלד בלחוחו שעה : **בוצינא** נר : **קטע** חתך : **שריהון** כך . השר של הרוחות ששם : **עם** דמתעסקין וכו' . בשל שהם מתעסקים בדבר הזה שלוה שלח לשדים שעל : א"ל הלד לשוחט : זיל נלוט . פי' השוחט נלפי שלוך חתך ומן הדומה נלל ובפ"ק : א"ל הלד לשוחט : זיל נלוט . פי' השוחט נלפי שלוך חתך ומן הדומה נלל ובפ"ק : א"ל הלד לשוחט : זיל נלוט . פי' השוחט נלפי שלוך חתך ומן הדומה נלל ובפ"ק : **פרחד מיכל** . כדי שלא יהלך בחשך : **אומה** חתת . שלו נחיו : מפחד בלילות : **כשורה** יפורמה קדים : **נוי** זה דור המבול כי . נחוחו שעם שלחד חת שלו הלילה : **היה** לו . כן היה מוב בשיניו כדי שלא יחלק לנפש שוב : **אומה** חתת . שלו נחיו :

ענף יוסף

סיה לו לגבל שפחות כדבריש ותח בנוחיו ישול זה שלמון שף על שחת כמ"ש בראשי"ן שם בשפוק בניו גר' בנוחיו ובנות בניו . לל קשה דשל בנר בשיב ותח בניו ותח בנוחיו . וחל"ב ע"ב ובנוחיו ביחו לח עליישב קלי (מגרש"ם) : [שגם הוה ממלח לח שגוף ומקב"ה ממלח לח שולמו כי' שגם הוה מיכוח לי') . ל"ל בעניו שבשרה שף בחפשטות כל פרטי לחדם . בניניים וגם בחלוחים לגלוך מיעוטם ואוכמה . ובפ"ו חיש מוללים כלל בעניו שבשרה . וכן'שפחה ושפרתה עומדת . בן בעניו שם שבוח ממלח לח שף כל וכל בחלוחות . מקומות שפטוניים ושפחודשים . ולחר חיעשם שפוניים . חגב"ה חיש הוללים כלל וגם גוברים שום שיעוי שלילה לקדושה שברא עלמותו ולחדוחו בשביל ישכון (בפר נשם בחיים) ונלחה שהוא שיפר בשיר שיעור יום בשיעי כל בעוסף לח ישעשף . ובמוש מחלן שחנקשים . שלח בניו שפוטה : נתן

עין יוסף

ומי מחמירים . וכדלימת בילקום שהלים מזמור ק"ד ולמעלה על פום ולמה ה' נ"ב מדלח שרבשמת . והרל"ל גרם ק"ד מזמורים כך . וגם הרש"ם כתב וז"ל נ"ל מחה ולרבנא ועי' בלקום סוף ד' ס' וסיה כתוב ד' ומעה המעתיק ניע לך' פשוטה והטעיק עליים עכ"ל : (ח) **להיות מקלס** בנפשו . ולח קלמר לחבל לה ה' שיכלול הנפש והגוף ומקלקס בהנפש ס"ש שם חיו יהום לקלס לה' עם הנשמה יוחר מהגוף . ומהו חיתום . ומשני חלח דוד לחבר כו' : **ממלאה את הגוף** . לפילה ממש חבל מחר ספרלה מוגם מזיו שכינתו יתכבד בו גם גוף טוהר ומטוח ומהשמות מוגות היו להמה ומן קדשים שלחכל : דייך מאיר . לשומר דיך ושמוק שלח לדקים יסה : **ובני** בת ומיכן . בשמיים מי יכול ליטול מהן חוחו שלוה ובילנות גרם לח שגרה שלוה כי' שלח ממלח שלמו לחיכן : **כאילין** שדיא . פי' שדים : **לבנה** שעלד ביום ההוח : **ויניקיהם** בניהם ובמיהם : שורך מיטוך : **עובדא** מעשה : דילידת שילדה : **לברה** לבנה שעלד בלחוחו שעה : **בוצינא** נר : **קטע** חתך : **שריהון** כך . השר של הרוחות ששם : **עם** דמתעסקין וכו' . בשל שהם מתעסקים בדבר הזה שלוה שלח לשדים שעל : א"ל הלד לשוחט : זיל נלוט . פי' השוחט נלפי שלוך חתך ומן הדומה נלל ובפ"ק : א"ל הלד לשוחט : זיל נלוט . פי' השוחט נלפי שלוך חתך ומן הדומה נלל ובפ"ק : **פרחד מיכל** . כדי שלא יהלך בחשך : **אומה** חתת . שלו נחיו : מפחד בלילות : **כשורה** יפורמה קדים : **נוי** זה דור המבול כי . נחוחו שעם שלחד חת שלו הלילה : **היה** לו . כן היה מוב בשיניו כדי שלא יחלק לנפש שוב : **אומה** חתת . שלו נחיו :

כלל . ועל זה חמר בעל המחמר שהוח מחמר שהוח כדיין שמוחמין חת הוילון לפניו ולחו יודע מה נעשה בחוץ . ומניח ר"ש בעל המחמר לחיה שלחיכו חמר זה כשם דור המבול ולח כמדבר בעדו ח"ו . שהרי קך חמרו דור המבול בפירוש עכים סחר לו ולח ילחה כלו' (ח) **להיות מקלס** בנפשו . ולח קלמר חלכך לה ה' שיכלול הנפש והגוף ומקלקס בהנפש ס"ש שם חיו יהום לקלס לה' עם הנשמה יוחר מהגוף . ומהו חיתום . ומשני חלח דוד לחבר כו' : **ממלאה את הגוף** . שלין מקום רק ממנה : **סובלת הגוף** . פשוטה והטעיק עליים עכ"ל :

אתת: (ב) ד"א והוא ישקיט ומי ירשיע נתן שלוה לסרוסיין מי בא והייבן. ומה שלוה נתן להם (שיר ס) ארץ ממנה יצא לחם. (שם) מקום ספיר נתיב לא ידעו עיט. ר' לוי בשם ר' יוחנן בר שונאה הדין בר הדיא הוא צופה מאכלו מי"ח מיל. וכמה הוא פרוסה ר"מ אומר ב' טפחים ר' אומר טפח ר' יוסי אומר ב' וג' אצבעות כיון דהוה קאי על אילנייא דסדום לא הוה יכול למיחמא על ארעא מן הילהון דאילנייא. מקום ספיר ב כשהיה אחד מהן הולך אצל הגנן ונותן לו ירק באיסר היה מוצא בעפרו זהב כדברתיב (שיר כה) ועפרות זהב לו כיון שאמרו (שם כה) מה שדי כי נעבדנו (שם לד) ויסתר פנים ומי ישורנו. שהסתיר פניו מהם מי א"ל לא עשית כשורה וכמה הסתיר פניו מהם המטיר עליהן גפרית ואש (בראשית יט) וה' המטיר על סדום וגו': (ג) ד"א והוא ישקיט נתן שלוה לי' שבטים מי בא והייבן. מה שלוה נתן להם (עמוס ו) הוי השאננים בציון. ג זה שבט יהודה ובניטין. והבוטחים בהר שומרון אלו י' השבטים. נקובים ראשית הגוים שהם באין מב' ראשי הגוים משם ועבר.או"ה בשעה שהן יושבין בשלום אוכלין ושתין ומשתברין ומתעסקין בדברי תיפלות מה הן אומרים מי הכם בבלעם מי עשיר כהמן מי נבור בגלית ואח"כ יבואו להם בית ישראל ואומר להם אחיתופל לא היה חכם קרח לא היה עשיר שמשון לא היה גבור. (עמוס ו) עברו כלנה וראו זו קטיספון. (שם) ולכו משם חמת רבה זו חמת של אנטוביא ורדו גת פלשתים אלין תלוליא דפלסטיני הטובים מן המפלכות האלה אם רבה גבולם מגבולכם. (שם) המנדים ליום רע ליומא של גלות. ותגישון שבת חמס הנשתם עצמיכם לישב אצל החמס זה עשו כד"א (עובדיה ז) מחמס אחיך יעקב. השוכבים על מטות שן על ערסן דפילי. וכרוהים על ערשותם. שהן מסריחין מטותיהם בעבירות. ד"א וכרוהים על ערשותם אלו קטיות משופעות שהיה לכל אחד ואד' כד"א (עמוס טו) וכרה העודף. ואוכלים כרים מצאן כשהיה אחד מהן מבקש לאכול נדי היה מושך כל העדר לפניו והיה נוטל השמן שבהם ועומר עליו ושוחטו כשהוא מבקש לאכול ענל היה מושך כל הבקרים לפניו ועומד עליו ושוחטו הה"ד (עמוס ו) ואוכלים כרים מצאן וענלים מתוך מרבק. הפורטים על פי הנבל שהיו בורטים פיהם בדברי נבלות מה היו אומרים כלום אומר דוד שירה אלא בנבל הה"ד (שם) כדויד חשבו להן השותים במזרקי יין. רב ור' יוחנן ורבנן רב אמר קלוריא. ר"י אמר בבוסות קטנים. ורבנן אמרי כוסות שיש להן זרבוביות. ומהיכן היו שותין את היין ר' אבהו בשם ר' חנינא אמר מפתגתה שהיה יינם מפתה את הגוף לזנות. ורבנן בשם ר' חנינא אמרו מפלונתא שעל יינם נתפתה וגלה עשרת השבטים. (שם) וראשית שמנים ימשחו. ר' יהודה בר יהזקאל אמר זה שמן אסתקנון. ר' יוחנן אמר זה שמן אנפיקינון שהיה משיר את השיער ומצהיר את הגוף. ואחר כל השבח הזה לא נהלו על שבר יוסף לבן עתה יגלו בראש גולים וסר מרזח ד' מרזוחים. מהו מרזח מרזוהים א"ר אייבו י"ג דימסיאות היה לכל שבט ושבט ואחד לכלם וביין שגרמו העוונות ובאו לידי עבירות ומעשים רעים נטלו כולן ולא נשתייר להן אלא זו בלבד להודיע כמה הטא נורם לקיים מה שנא' (ירמיה ה) עוונותיכם הטו אלה וגו' (שיר נה) ויסתר פנים ומי ישורנו וכשהסתיר פניו מהם מי א"ל לא עשית בשורה וכמה הסתיר פניו מהן העלה עליהן את סנחרב שנא' (ישעיה לו) ויהי בארבע עשרה שנה למלך חזקיה וגו' מהו ויתפשם ר"א בר כהנא בשם ר' שמיאל בר נחמן אמר ע' גזרי דינין נהתמו באותו היום נתהתם גזר דין של י' שבטים ליפול ביד סנחרב ונתהתם גזר דינו של סנחרב ליפול ביד חזקיה ונתהתם גזר דינו של עוזיה שילקה בצרעת. ועל גוי ועל אדם יחד. גוי זה סנחרב דכתיב ביה (ישעיה ל) כי גוי עלה על ארצי. אדם אלו ישראל דכתיב בהון (יחזקאל לד) ואתן צאני צאן מרעיתי אדם אתם יחד זה עזיהו המלך שלקה בצרעת שנא' (דה"ב כו) ויהי עזיהו המלך מצורע. ולא כדיני ב"ד דינין של הקב"ה ב"ו לציבור נושא פנים וליחיד אינו נושא פנים כרם הבא אמר הקב"ה אם הכהן המשיח והקריב פר אם כל עדת ישראל והקריבו

פר

יד יוסף ב לשון פרשה ד': ג כמד"ר פ"י: ד ל"ל כהומיס:

ענף יוסף

פרשה ה (ג) [נתן שלוה לעברת הכנענים]. מל"ג דקרקע דמייתי ליכא נתי זבר ליחידה ובניימין דמייתו מבלעדים צ"ע. נראה ד"ל שהשלוה ממקור כלומר כלומר הכנענים על מטות שן וגו' הכוונה נמוקי יין וגו' ל"ל קלי נק' לעברת הכנענים דעלייהו כתיב נתן יגיו בלהם גוונים שהם גנו תהלה. מל"ג לשון אומרים הזכיר ג"כ הכנענים נגיון לומות כי גם עליהם תעבור כוס תת"כ ואין לשונן דומה לשונות עברת הכנענים (יפ"ת): תל"ר

וגו' כפ"ג נפ"ו (דף ע"ט) מפיסים כו' [מסכימים כלם כדברי ישמעאל] קטיספין תלמוסיות וכו' כל אלו מדות שהיה להם ע"ם ברוסיה ביותר כדלקי' בפ"ג אלו מרכולות: בר הדיא. מין קן הוא כדלק' פ' אלו מרכולות: וכמה הוא פרוסה שיעור מאכלו של בר הדיא: כיון דהוה קלי כו': כשהיו עומד בר הדיא על האילנות באלו הקנים שהוא יכול לעמוד על האילן: מן הילהון. מפני כח החלמות ל"ל נגהן: הגנן בעל הגן כד"ת המור פי' אדון על משם ועבר. פתפס נקראו ישמעאל עבדי חכו נקובי וגו'. תת הכסף פירושים החמוריס:

המנדים כו'. כלומר מנדין ומרחיקין מהן ימי הגלות לאחר לית ביה עליהו: **קטיספין** תלמוסיות וכו' כל אלו מדות שהיה להם ע"ם ברוסיה ביותר כדלקי' בפ"ג אלו מרכולות: **ערסן** דפילי. מעות של עלמות פיל. **בעבירות** כפ"ג של נפי הבליהם: **קטיות** בערוך מפתש ולון: **הנבל** דכ"ג נגלות: **קלוריא** פי' בלועז הבליהם: **זרבוביות** הערוך הביאו ולא פי': **מפתונתא** שם מקום ושמו קדמי לוסקיקון מפהם נוף לועז. וכן מפלונתא. ל' פיקוי וגלות: **אסתקנון** תנפיקון. כך שם על שמים תוכוחים: ר"ע דימוסלות. מהלחלות נלוס ומעוך פי'. כ"ג בתרי עבר נלוה שהם כתי מתחלות מכוכחות: **אלא** זה. זה שמי לכלם יחד: **לא** עשית כשורה. שולמו קדמי לשון שורה וקל': **ויתפשם** דכתו כתו ויתפס שם ל"ל שהכניבה ודכתו מלשון כעילה רמז לפעילת עוזיה על דבר הנרעת: **נזר** דינו על עוזיה נרמז כדמוכה לקמן ולע"ג דשכנת נם טוח נקה בנרעת כתו שדכתו מזל"ג בפ' זה טרך מעזרה

טוח

עין יוסף

מלמן למה לי לימת כרים ועגלי מבנך: **כל העדר לפניו** ליקח השמן שבכולם: **בדברי** נבלות שהם. דכתו נגל לשון נבלות ולמ"ל מפי מ"ם כדכתיב נגל שפי מפלר כלי סיר. ומ"ת משום דלתן מקרא ועלא מיהי פכוונו מכרא לה נגל מפי. וחכו במוכרים כלום אומר דוד שירה אלא בנבל הה"ד (שם) כדויד פלוייר כי טוב לאדם שיכתה ויעל בתוך וכוול שכרי דוד לא היה משורר אלא ע"י כלי הנגון. ולא ידעו כי דוד לא היה עושה לעמתה לבו רק להודות לה' ולשורר בזוות הלב להודות לה' ושתעת עליו ויהי"ק ע"י זה ע"ד ויהי כנגן המנגן: **קלוריא** יין קנום ועשה ביקלוריא ועי"ז כן לשבר לזוקקו ייכל ליד ולא ישכך. והיינו במזקקו לשון זיקוק: **בבוסות קטנים** המדפתיק מזקק לשון כוסים שמעתם כהיו שותים פעמים רבות. וזה לחוות הכוסות קטנים שכשהכוס גדול ישבשו בשתיה אחת: **זרבובים** פיות הכוס ביוכלו כמה בני אדם לשתות יחד. והכלא"ד כתב בשבל הכוכם שער המים והביאו הרמ"ם בה' מקוואות ט' ל' שהוא קיטקטון שבשבח דף ס"ב (דף"ל): **מפתונתא** שם מקום. ונלמד בעל שם ייין שהיה מפותה ומכוה הגוף לזנות שהיה מפתה הלב אפי לבן נלמד פהונתא. ולוכח שם מפהונתא מפהה ניוזהא כלומר הגוף. ושם שתו הוא לזנות. לו זוכם ניוזהא כמו ניפתל בהילוף פ"ת כפה לוח"ו וכיוכוכו זוזה נלבכן תבמי (דף"ל): **מפלונתא** שם מקום ונקרא כך. בעל ייכה נתפתו וגו': **שמן אסתקנון** התמיה שמשיחות הנשים להסיר לת השיער. והמוסף הערוך כתב שהוא שמן המור: **אנפיקינון** שמן זית שלא הניח פלגים: **משיר את השיער** והעמיק כתב כלמד שפי' מלגיה ז"ל שמכיחר לת השיער: **ומצהיר** לשון להריש: **ואחר כל השבח הזה** פי' ע"י כוב שלוחה לה נתנו לב להקן שכר יוסף דהיינו טוב העבירות שהיו בהם ע"ד וכם לעכך וגו': **דימוסיאות** מהלחלות של מיס ממין מעלמן כמו המי שבניה. והוא זה שבמתיר דקלמר. [והכד"ל כתב ח"ל ולא ידעתי זו שהוקה יהושה ביומיהם שמפתה. ונלפה שהוא דיוסמה שבשבח דף ס"ב ע"ל] וירבית מרזח שמן ריוה וממהה. ומשום דכתיב מרזח כרוהים ממש ליה המהלחות שבהם ישתיהו התוכחים ממהכלין בהם: **שנא' ויהי בארבע עשרה שנה למלך חזקיהו וגו' מהו ויתפשם** כ"ה הוא ס"ם. דזה מייבי בעלי יהודה והי' שבע שנים לאחר גלות עשרת השבטים. מלת ה"נ שנאמר ויהי בשנה הרביעית למלך חזקיהו עלה שלמנסר [הוא סנחריב כדלמ' בשכתדיב דף ל"ז] מלך אשור וגו' ויגל מלך אשור את ישראל אשורה וגו'. וד' מנת כר כהנא מכוכת דקרא דלעיל דלמי דהיינו על גוי ועל אדם יחד. ומפרש על גוי זה סנחריב והיינו שיפול ביד חזקיהו. ועל אדם אלו ישראל והיינו עשרת השבטים שיפלו ביד סנחריב. ויהד היינו שבנת שילקה בצרעת כעזיה מכוס שמתלו מכד שבנת בהתקיבה ותתקבר עם סנחריב שבתב כתי"ם כי סנחריב: **ונתהתם גזר דין** של שבנת שילקה בצרעת כמו שילקה עזיה שם. ולקמן בפירקין ילף לקה שבנת בצרעת מדבתיב ויהי עשיהו שבה: **דבתיב ביה כי גוי עלה על ארצי** נס זה ס"ם הוא דמייתי בשבי יהודה דכתיב ותקרא הכרת מנהה ומסך מבית ה'. וסנחריב לא עלה על בית ה'. מלת ה"נ ומה יענה מלאכי גוי (ישעיה יד) וחה מפרש ליה על תלמי סנחריב כדבתיב ותבניו כלבשקה ותבניו שבלחם לירושלים כי מה יענו תל תלוסיה כי ה' יסד ציון: **יחד זה עזיהו המלך** כתו שהיה מיוחד בשבח נס לדם יחד דקרא על המלך שהוא לדם יחודי וכולל בשבשו כל עתו יחדיו התלויים בו (דף"ל): **זה עזיה** כלומר שהכוונה לת שבנת יחד עם עזיה שהיה מיוחד. והת דמקום ליה לשתויה שפי מלמאתר מיוחדים. הוא משום דלרעת שבנת שהיה על מתחלתו דכתיב מפורש בקרא ושל עזיה נ"ל היתה בעבור זה דכתיב ותתקבר עם מלכי קבריהם: **ולא כדיני ב"ד** כי' המהת תפרש על נוי ועל לדם יחד בלפני ה' בין המוסה ובין חיחד שוה בלת כדבר נ"ו שהמת חיים מיוחד בשבח

ופן

פר בן בקר: (ד) (משלי יח) מתן אדם ירחיב לו ח מעשה בר"א ור' יהושע ור' עקיבא שהלכו לחולות אנטוכיא לעסק מגבת צדקה לחכמים והוה תמן חד בר נש והוה שמיה אבא יודן והוה יהיב פרנסה בעין טובה פעם אחד ירד מנכסיו וראה רבותינו שם ונתכרכמו פניו הלך לו אצל אשתו א"ל אשתו מפני מה פניך חולנית אמר לה רבותי כאן ואיני יודע מה לעשות אשתו שהיתה צדקת ממנו אמרה לו לא נשתייר לנו אלא שדה פלונית בלבד לך מכור חציה ותנה להן הלך ומכר חציה ונתנה להן נתפללו עליו ואמרו המקום ימלא חסרונך. לאחר ימים הלך לחרוש בחצי שדהו עם כשהוא חורש נפתחה הארץ לפניו ונפלה פרתו שם ונשברה ירד להעלותה והאיר הקב"ה עיניו ומצא שם סימא אמר ו לטובתי נשברה תל פרתי . בחזירת רבותינו לשם שאלו עליו ואמרו מה אבא יודן עביד א"ל הוא אבא יודן דעבדי אבא יודן דעיזיין אבא יודן דגמלי אבא יודן דתורי מן יכול למיחמי סבר אפוי דאבא יודן. כיון ששמע יצא לקראתן אמרי ליה מה אבא יודן עביד א"ל עשתה תפלתכם פירות ופירי פירות. א"ל חייך אע"פ שנתנו אחרים יותר ממך לך כתבנו בראש נטלוהו והושיבוהו אצלן וקראו עליו זה הפסוק מתן אדם ירחיב לו. רשב"ל אזל לבוצרה והוה תמן חד בר נש והוה שמיה אבא יודן רמאי וחס ושלום לא הוי רמאי אלא דהוה מרמי במצוותא כד הוון פסקין כל עמא הוה פסק כל קבל כולהון נטלו רשב"ל והושיבו אצלו וקרא עליו הפסוק הזה מתן אדם ירחיב לו. ר' חייא בר אבא עבד פסיקא למיתן בבי מדרשא דטבריה והוה תמן חד בר נש מן בנוי דסילכא ופסק חדא לטרא דדהב נטלו ר"ח בר אבא והושיבו אצלו וקרא עליו הפסוק הזה מתן אדם ירחיב לו. א"ר אבהו כתיב (דברים יב) השמר לך פן תעזוב את הלוי וכתיב בתריה (שם) כי ירחיב ה' את גבולך וכי מה ענין זה לזה אלא אמר הקב"ה לפי מתנותיך מרחיבין לך. ר' אחא בשם ר' הושעיא עבד מביא פר ורבו מביא פר העבד קודם לרבו דתנן תמן פר המשיח ופר העדה עומדים פר המשיח קודם לפר העדה לכל מעשיו: (ה) נופא אם הכהן המשיח וגו' ז זה שבנא דכתיב ביה (ישעיה כב) לך בא אל הסוכן וגו' אמר ר' אלעזר כהן גדול היה ר' יהודה אומר אמרכול היה על דעתיה דרבי אלעזר דאמר כה"ג היה. והלבשתיו כותנתך. על דעתיה דר' יהודה ב"ר דהוה אמר אמרכול היה (שם) וממשלתך אתן בידו. תני ר' חייא למה ח הוא קורא אותו אמרכל שהיה מר לכל. א"ר ברכיה מן הדא סכנין הוה ועלה ונתמנה קומים איספיקריאן בבהמ"ק הוא שהנביא מקנטרו ואומר (ישעיה כב) מה לך פה ומי לך פה כי חצבת לך פה קבר א"ל גלויי בר גלויי איזה כותל בנית כאן איזה עמוד העמדת כאן אפי' איזה מסמר קבעת כאן. מכאן א"ר אלעזר צריך אדם שיהיה לו מסמר או יתד קבוע בבית הקברות כדי שיזכה ויקבר באותו מקום. כי חצבת לך פה קבר. עשאו כמין שובך ונתן קברו עליו. חוצבי מרום קברו. רבי שמואל בשם ר' עוקבן אמר ממרום נחצב עליו שלא תהיה לו קבורה בארץ ישראל. (ישעיה כב) חוקקי בסלע משכן לו ארון (שם) הנה ה' מטלטלך טלטלה גבר. טלטול אחר טלטול. א"ר שמואל בר נחמן כהדין תרנגולא דהוא גלה ואזל מן אתר לאתר. (שם) ועוטך עטה. שלקה בצרעת כמה דתימא (ויקרא יג) ועל שפם יעטה. צנוף יצנפך צנפה. גלות בתר גלות. כדור. מה הכדור הזה שמתלקט בידים ואין מניח לארץ כך הוא אל ארץ רחבת ידים זו כסיפא. שמה תמות ושמה מרכבות כבודך על דעתיה דר' אלעזר דהוא אמר כה"ג היה שהיה נהנה מן הקרבנות על דעתיה דר' יהודה ב"ר דהוא אמר אמרכל היה שהיה נהנה מן ההקדשות קלון בית אדוניך. על דעתיה דר' אלעזר שהיה כה"ג שהיה מבזה את הקרבנות. על דעתיה דר"י ב"ר שאמר אמרכל היה שהיה מבזה את ב' אדוניו ואי זה זה. זה ישעיהו וחזקיהו. ר' ברכיה בשם ר' אבא ב"כ אמר מה עשו שבנא ויואח נטלו אגרת וכתבוה ותחבוה בחץ והושיטוה בעד החלון ונתנוה לסנחריב מה כתבו בה אנו וכל בני ישראל מבקשים להשלים לך. ישעיה וחזקיה אין מבקשים להשלים לך והוא שצפה דוד ברוה"ק ואמר (תהלים יא) כי הנה הרשעים ידרכון קשת. זה שבנא ויואח. כוננו חצם על יתר על מתחי נירא. לירות במו אופל לישרי לב. לשני ישרי לב ואיזה זה זה ישעיהו וחזקיה: (ו) ד"א אם הכהן המשיח יחטא משיח מכפר וצריך כפרה. ט תני ר' חייא הואיל ומשיח מכפר וציבור מתכפר מוטב שיקדים מכפר למתכפר דתנן (ויקרא טז) וכפר בעדו ובעד ביתו י ביתו זו אשתו. ד"א אם הכהן המשיח יחטא. וכהן המשיח חוטא א"ר לוי עלובה היא

יד יוסף ה דכ"ר פ"ס . ירושלמי הוריות פ"ג : ו ירושלמי הוריות פ"ג . סה"ח פ' כ"ח . ב"ר פ' מ"ג : ז ילקוט ישעיה רמז כב"א : ח ירושלמי שבת פ"ו : ט ירושלמי פ"ג דהוריות : י סנה דף ק"ח . גיטין דף ל"ב . סוטה דף מ"ד . תוספתא סוטה פ"ז :

מתנות כהונה

טוה דעסה עסה וכן לקמן מ"מ צ"ל עתיה והרמז הוא על מלכים ולא על הדיוטות : לחולות אנטוכיא. לסביבות של אנטוכיא (ובפ' רבה גרס לתולתא) : והוה תמן . והי' שם : פרנסה כל דבר צורך לעניין מה נקרא פרנסה כד"א נותנין לבתולה שנים עשר חודש לפרנס את עצמה. ובירושלמי דהוריות גרס עבד מצוה בעין טובה : חולניות ל' חולי : בחצי שדהו. בחציה הנשארת לו : סימה אוצר ממון : מה אבא יודן עביד. מה הוא עושה ועניינו מה הטובה היא : דעבדין דעזיין כו'. הוא אדון על עבדים וגמלים ועזין כו' : מן יכול וכו'. מי יכול לראות הסברת פניו כלו' אין אדם זוכה לראותו מפני גדולתו : רמיי ל' רמאי ונבל ולכן קאמר חס ושלום כו' : במצוותא במצות צדקה : קבל כלהון. נגד כולם : עבד פיסקא. גזר שיפסקו לצדקה ליתנו לבה"כ של טבריא : מן בנו דסילכא . מבנו של סילכה של אדם מפורסם : לפי מתנותך כו'. אם מוסיף מוסיפין לו : אמרכל פירוש ממונה על בית המלך מסריקון אמר כל כלומר על פיו ישק הכל וכן פירש"י ס"פ מקום שנהגו ובערוך פי' נשיא הגזברים מר לכל אדון על כל : מן הדא סכנין . מן זה המקום סכנין והוא בה"ל ומדכתיב אל הסוכן דרש כן כך פירש"י ורד"ק : קומים איספוקריאן. פי' הערוך פקיד בב"ה ודייק מדכתיב על הבית ובילקוט גרס בירושלים : וגלויי בר גלוי. ל' גלות על שם שגלה מחוץ לארץ ישראל : כמין שובך . דייק מסיפיה דקרא חוצבי מרום קברו כלומר גבוה : גלות בתר גלות . פי' הרד"ק יסבב אותה ויהפך סביב סביב כמו מצנפת והוא שאמר גלות : שמה מרכבות וכו'. שמה תמצא שכר שעולך של מרכבות כבודך שמעלה בו למר כדאי' ליה ולמר כדאית ליה : והושיטוה ע"י זריקה והכי איתא בהדיא בס' זה טורל : מתחי נירא. פי' חבל שהוא מותח החץ כדי שיזרוק בחזקה לכן קורהו מתחי נירא : וכהן המשיח חוטא. בתמיה: עלובה

עץ יוסף

ואין זה נקשר למ"ש קרא תחלה מענין דור המבול וסדום וי' השבטים. אלא מילתא באנפי נפשיה קאמר הכא. ויתכן דלעולם במבול ובסדום וי' השבטים מיירי נמי ומפום דהון מלובים ועכ"ז לא נשא להם פנים קאמר כי כן דינו יתברך שלא ישא פנים לגבור : (ד) לחולות אנטוכיה פי' לסביבות של אנטוכיה. וכפ' רבה גרס לתולתא : והוה תמן והיה שם : פרנסה כל דבר צורך לעניין מה נקרא פרנסה . ובירושלמי דהוריות גרס עבד מצוה בעין טובה : ונתכרכמו פניו פי' נכספו פניו : חולנית ל' חולי : בחצי שדהו בחציה הנשארת לו : סימא אוצר ממון : מה אבא יודן עביד מהו עושה ועניינו מה. הטובה היא : דעבדין כו' דעזיין הוא אדון על עבדים וגמלים ושוורים : מאן יכול כו' מי יכול לראות הסברות פניו כלומר אין אדם זוכה לראותו מפני גדולתו : וקראו עליו כו' ירחיב לו ולפני גדולים ינחנו כצ"ל (רד"ל) : רמיי ל' רמאי ונבל. ולכן קאמר חס ו כו' : במצוותא במצות צדקה : כד הוון פסקין כו' כשהיה רואה שפסקו כל העם היה פוסק כנגד כולם . והוא רמאותו כדי שירבו הקהל בידעם שהוא יפסוק אח"כ כנגד כולם ולזה היו מרבים כדי שיהיו שנה שירבה זה על יתן ומהולה לא היה פוסק כנגד מה שיפסקו הקהל. דכל שלא ידע סך פסיקתם אין זה מדר דלא סמכא דעתיה והוה כאסמכתא בעלמא : עבד פיסקא גזר שיפסקו לצדקה ליתנו לבית הכנסת של טבריה : מן בנוי דסילבא מבניו של סילכה שם אדם מפורסם : לפי מתנותך מרחיבין והוא השמר לך פן תעזוב. ורצה לחזקו ועי"ז ירחיב ה' אלהיך. ולא תדמה כי ע"י הפיזור יחסר לך. כי נהפוך הוא . כי אם מוסיף מוסיפין לו : ורבו מביא פר. הפ"מ מגיה בירושלמי בלשון הוריות ורבו מביא שעיר : לכל מעשיו ופר קודם לשעיר כצ"ל : (ה) נופא כו' משום דמייתי לעיל שבנא אגב גררה גבי על גוי ועל אדם יחד. והשתא בעי למדרש קרא דידיה ולפרושי מילתא קאמר נופא אע"פ שאין דרך התלמוד לומר נופא אלא כשחוזר ומפרש המימרא שהזכיר תחילה : נופא אם הכהן המשיח וגו' זה שבנא כו' כתב היפ"ת שטעות נפל בספרים בסדר האגדות. וסדרן כך הוא דבתר סיום סי' ד' צריך להתחיל סי' ו' דבר אחר אם הכהן המשיח יחטא משיח מכפר וצריך כפרה כו' עד וסנגוריא מקטרג בדיני נפשות . ואחר זה יתחיל סי' ה' נופא אם הכהן המשיח וגו' זה שבנא כו' עד סוף סי' ה' שסיים זה ישעיה וחזקיה . ואחר זה צריך להיות לאשמת העם משל לגוססה כו' דאיירי בשבנא כמו שאפרש : זה שבנא כלומר שהכתוב מרמז בזה שיהיו באחרית הימים שהכהן המשיח יחטא ועי"ז יגלו ישראל . והוא שכתוב כאן לאשמת העם. וס"ל כמ"ד דשבנא כ"ג היה וכדכתיב ביה לך בוא אל הסוכן וגו' אשר על הבית היינו בהמ"ק. וס"ל שהיה כ"ג שהוא גדול שבמשרתי בהמ"ק. ור' יהודה ס"ל דאמרכל היה דהוא ממונה על כהני הבית (יפ"ת) : והלבשתיו כתנתך והע"ג דאמרכל נמי הי' לובש כתונת ואבנט. על כרחך מה שנתיחדו לאליקים היינו כתונה ואבנט מיוחדים והיינו של כ"ג דהיינו כתונת בד קדש שהיה לובש ביום הכפורים שהיה של כמה מינים. וכן אבנט של כ"ג לא היה דומה לכל הדיוט. דשל כ"ג דפשתן לחוד ושל הדיוט כלאים ופשתים : וממשלתך אתן בידו והיינו אמרכל שממונה על כהני הבית שממשלתו גדולה טפי : מן הדא סכנין מן העיר ששמה סכנין תרגום שוק שהיה מסכין : קומים איספיקריאן נגד על האוצרות שבבהמ"ק : גלויי בר גלויי גולה בן גולה שהיה גר בארץ אחרת : אי זה כותל בנית כאן . בבהמ"ק כדי שתזכה ויקבר באותו מקום שבבהמ"ק שם שע"י הבנין הוא מוחזק באותה העיר. וכדמסיק לקמן צריך אדם שיהא לו מסמר כו' : בבית הכנסת כן הוא ני' הערוך . ופי' שע"י שיש לו יתד בבהכ"נ זוכה למקום בבית הקברות של אותה העיר . ובילקוט גרס קבוע בבית הקברות . וכתב היפ"ת שזה יסכן במקום שבונים בניינים וציונים גדולים בבית הקברות : עשאו כמין שובך אחוצבי מרום קברו קאי דהתא למימר שהגביה מקום הקבורה כמין שובך ותקן קברו שם והדרך גדולה דאי לומר שהיה המקום גבוה מצד עצמו היינו חוקקי בסלע : נחצב עליו שלא כו' וה"ק קרא שאע"פ בחוקקי בסלע מכין לקבורתו. לא מהני ליה שממרום נגזר שלא יקבר בא"י ואע"ג דמשמע מזה דבמקום אחר מיהת ניתן לקבורה ולקמן בסמוך קאמר תאכלנו אם י"ל שלא נקבר גופו לגמרי . או שלקה עם מחנה סנחריב שמתו בכרפס נשמה וגוף קיים כדאי' בס"ד פ"ח : ארון שחקק באבן הסלע כמו ארון שישכיבוהו בתוכו כדרך המלכים והיינו משכן לו דאי על הקבורה קאמר תמאי שני ולא קאמר קברו כדרישא : כהדין תרנגולא מפרש גבר תרנגול כמו מקריאת הגבר דפ"ק דיומא (יפ"ת) והוחקק לזה דאל"כ מאי טלטלה גבר : גלות בתר גלות פי' הרד"ק יסבב אותך ויהפך סביב כמו מצנפת . והוא שאמר גלות אחר גלות . ואתא קרא זה להוסיף על קרא מטלטלך טלטלה גבר לומר שאפי' שילקה בצרעת לא יכופר לו אלא עדיין יהיה גולה : מה הכדור הזה שקורין פילקע בל' לע"ז . המשחקים בו קולעין אותו מהאויר כשזורקין אותו ואין מניחין אותו שיפול לארץ ואע"ג דלא כתיב ככדור . חסר כ"ף הדמיון מפני כבדות הל' לבטא ב' כפי"ן יחד. ועי' עוד בתוס' פ' דיני ממונות : זו כסיפא אספר הוא כספיא המקום המוזכר (בעזרא ח' י"ז) בכספיא המקום . ולזה נתכוון רש"י בפי' ישעיה ע"ש : על דעתיה דר"א כו' ע"ד דר"י כו' שמספרים מרכבות כבודך היינו מה שהיה נהנה ומרבה כבודו . ופי' ושמה מרכבות כבודך וגו' כי שם יפרע תפשו בהגאתו ובבזיונו : קלון בית אדוניך כו' ע"ד דר"י כו' מפרשים קלון בית אדוניך היינו מה שהיה מבזה : והושיטוה ע"י זריקה : מתחי דנירא פי' חבל שהוא מותח החץ כדי שיזרוק בחזקה. ומ"ש המדרש שיואח היה ג"כ נקשר הרע עם שבנא אפשר שקבלה היה כן בידם : לשני ישרי לב פעי"ז בקש להמיתם שבשידע סנחריב שב' אלו לבדם העומדים כנגדו יכבשם ולא ירחם עליהם כשיכבש העיר : (ו) כהן משיח מכפר כו' אתא למימר טעמא למה הוקדמה פ' כהן משיח לפ' צבור . וקאמר טעמיה משום דכהן משיח מכפר וצריך כפרה ולכן ראוי הוא להקדימו כמו שבמעשה פרו קודם לשל צבור מהאי טעמא כדתני ר' חייא הואיל ומשיח מכפר וצבור מתכפר וכו' : וכהן המשיח חוטא בתמיה. דאע"ג דבשוגג קמיירי מכיון דכ"ג קדוש לה' מחוייב להזהר טפי ולא ישגה : עלובא מדינתא פי' עניה [מעריך] והמת"כ פי' חצופה היא העיר והרפה היא ברופאה שלה חולי בפודגרא והוא חולי בגידי הרגלים או בידים לא יוכלו להרפא . והכוונה שהיות הכה"ג חוטא שכנגד חטאת הדור שהיות רע למדינה כשמנהיג הדור חוטא. ולכן כשהדור חוטא מעמיד ה' לו פרנס שאינו הגון כדי שיפשו אחריו אנשי הדור . א"ל לוי הגיע לאשמת העם שמפני חטאת העם היה להם כ"ג חוטא : ודפיקוספא

היא מדינתא דאכיא פודנרים ודאיקוטטא בחדא עינא וסנגוריא מקטרג בריני נפשות. לאשמת העם. לאשמת העם משל לשושטה של דוב שהיה אוכל סדורים של דוב אחר המלך הואיל והוא אוכל סדורים של דוב תאבלנו הדוב כך אמר הקב"ה הואיל והוא נהנה מן התקדשות תאבלנו האש. א"ר אייבו מעשה יא בטבח א' בציפורי שהיה מאכיל את ישראל נבלות וטרפות פעם אחת ערב יו"כ אכל ושתה ונשתכר ועלה לראש הגג ונפל ומת והיו הכלבים מלקקין את דמו אתון ושיילון לר' תנינא סדו לאעברא יתיה מן קדמיהון אמר להון כתיב (שמות כב) ואנשי קדש תהיון לי ובשר בשדה טרפה לא תאכלו לכלב תשליכון אותו זה שהיה נוזל את הכלבים ומאכיל את ישראל נבלות וטרפות ארפון להון מדידהון אינון אכלין. והביא את הפר אל פתח אהל מועד. א"ר יצחק משל לאוהבו של מלך שכבדו בדורון ובקלוסין נאה אמר המלך הניחו אותו על פתח פלטין כל שיצא ונכנס יהא רואה אותו כך והביא את הפר אל פתח אהל מועד: (ז) וסמכו זקני העדה את ידיהם א"ר יצחק או"ה אין להם סומכין שנא' (ויקרא ד) ונפלו סומכי מצרים ישראל יש להן סומכים שנא' (ויקרא ד) וסמכו זקני העדה. א"ה נקראו יב עדת שנא' (שופ' טו) כי עדת תנם נלמוד ישראל נקראו עדה שנא' וסמכו זקני העדה. או"ה נקראו אבירי' (תהלים סח) עדת אבירים בעגלי עמים ישראל נקראו אבירים (ישעיה מו) שמעו אלי אבירי לב. או"ה נקראו אדירים (יחזקאל לב) אותה ובנות נוים אדירים וישראל נקראו אדירים (תהלים ח) ואדירי כל חפצי בם. או"ה נקראו חכמים (עובדיה ה) והאבדתי חכמים וגו' ישראל נקראו חכמים (מלאי ו) חכמים יצפנו דעת. או"ה נקראו תמימים (שם ה) ותמימים כיורדי בור וישראל נקראו תמימים (שם כה) ותמימים ינחלו טוב או"ה נקראו צדיקים (יחזקאל כג) המה ישפטו אותהם. ישראל נקראו צדיקים (ישעיה ס) ועמך כולם צדיקים. או"ה נקראו אישים (תהלים קמ) אישים פועלי און ישראל נקראו אישים (מלאי ה) אליכם אישים אקרא. או"ה נקראו

גבורים (תהלים נג) מה תתהלל ברעה הגבור ישראל נקראו גבורים (שם קג) גבורי כח עושי דברו: (ח) תני ר"ש מה נגרין הם ישראל שהם יודעים לרצות את בוראן. א"ר יודן כאילין כוכתאי אילין כוכתאי הכיסין למיהבדא הד מנהון הוי אזיל לנבי אהתא א"לאית לך חד בצל היתנון לי מן דייהבה ליה א"ל אית בצל בלא פיתא מן דייהבה ליה אמר לה אית מיכל בלא משתי מתוך כך אכיל ושתי. א"ר אחא אית איתתא דחכימא למשאל ואית איתתא דלא חכימא למשאל. אית איתתא דחכימא למשאל אתיא לנבי סנירתא תרעא פתיחא מדפק ליה אמרה לה שלמא עליך מנרתי מה את עבידא. מה בעליך עביד מה בנייכי עבידין. אמרה לה טב נעול מתיבא לה נעול מה את בעיא. אמרה לה אית ליך מקימה פלונית תתנין לי. אמרה לה אין דלא הכימא למשאל אזלא לנבי סנירת' תרעה משקיף פתתה ליה אמרה לה אית לך מקימה פלניא אמרה לה לאו. א"ר הנינא איה ארים דחכים למשאל. ואית ארים דלא חכים למשאל. דחכים למשאל חמי בגרמיה דשקע באריסותיה. עביד לב טב סריק שעריה מחוור מאניה. אפיה טבין יהיב הוטרא בידיה. ועזקתא באצבעיה ואזיל לנבי טריה עבידתיה והוא א"ל אתי בשלום ארים טב. מה את עביד והוא א"ל טב ומה ארעא עבידא תזכי ותשבע מן פירי מה תוריה עברון תזכי ותשבע מן שפנינהון מה עזיא עבדין תזכי ותשבע מן נדייהון א"ל מה את בעי. א"ל את לך י' דינרין תתנון לי א"ל אם את בעי עשרים סב לך. דלא חכים למשאל שעריה מקצין מאניה צואין אפיה בישין. אזל לנבי מרי עבידתא משאיל ליה א"ל מה ארעא עבידא א"ל הלואי מעלה מה דאפקינן בגוה. מה תזרי עבדין א"ל תשישין. א"ל מה את בעי אית לך עשרה דינרין תתנין לי א"ל זיל קום מה דאית לי נבך. א"ר הוני דוד מאריסא טבא הוה בתחלה משוורר בקילום ואומר (תהלים יט) השמים מספרים כבוד אל א"ל השמים שמא את צריך לכלום. ומעשה ידיו מגיד הרקיע א"ל שמא את צריך לכלום מזכיר והולך

יום

יד יוסף יא מסכת ע"ז. ירושלמי פ"ם דתרומות: יב ילקוט ישעיה קפיטל מ"ז רמז סכ"ז: יג טוש"ע מזמור י"ם:

ענף יוסף

ז [ת"כ לוי עלובה היא מדינתא כו'). כביה ג' מכלים על ג' כתיבות שונות. כרובא לף סיודע כרשאתה לתלוי [תענית] יכול ללכת לבשלות. ת"כ לף יועיל ידיעתו. בן בתכם כיודע אם לאינו כולך בדרך מכתתו והולך לף יועיל לו. כל כרובא כתפציר כתיבות שיונים. אם היא בעציו עור לף יוכל לנהות ולרפא כתולי. כן בתכם כהועלת מכבת פליגו יודע בעצמו כתבת. אינו יוכל לנהות תבת הגירו לתר כהיא בעלמו עצום בהצת. הב' הכציגור ציך לסיום הים כך הלבב בעבע לכר מזה יתפס זכות לתר תכירו. לך אם הוא מקוטע מעבע ת"כ מלבר שיא יועיל ביום בסוקם לכציגור. כי אם בהפוך הוא יפצך הזכות ומביה. כן בהכם שבוקם להיום פציגור ליבראל לבר עוונם. אם הוא בעצמו הופא. לו הוא מעבה קציגור על עוונו כ"י. ובעם במביה קבנים יזכר ה' עוונם. ולכן נאמר לתשתא בעם אלעו ארבעה

תוכלן מרפין. ל' הרף ממני: מה נגרין כו'. נלמה לפרש בדרך כחוקה תל' בגר לתתן כלותר לבעקם תסך על הפתחים: אית לך חד בצל כו'. יש לך בצל ל' תנה נא לי: מן דייהב כו'. מי שהיה בתמיה: אית מיכל כו'. כלה תצל לבלתה: תרעא פתיחא כו'. לשון עבני תעניבתא: אתי למשאל. בעקם דבר מה מהבקרה: אתי לנבי מנרתא. לשון אור שבת תם עושה לם טוב מעמיד: אמרה לה טב נעול כו'. הטוב שהבים לו הבית לעזר בכך ויפה שהבים לו הבית לעזר בכך: תרעא מקוף. הפער סגור ותעש"כ היא פותחה מעצמה: חמי מקימה פלונית. פי' מלאכה פלונים מלאכת דשכה מקמתי דהבירי: תרעא משקוף. הפער סגור ותעש"כ היא פותחה מעצמה: אפיה בטין. כוסם בגדיו וכבם ת"ח והוגר: מחוור מניה. כוסם בגדיו וכבם ת"ח והוגר: יהב כו'. מקל בידו לדרך זריזות וכבשותו בהליכתו והלך לתל בעל מלאכתו שבבר ממנו בשלום. עוף בשלום: מה תוריא. מה בשוריים עושים: מן מיהיהן. מפתן בלשם: סב לך. קח לך: שעריה מקצין. ל' קוצים מגולבים בקוצים הללו: מאניה צואין. פי' בגדיו מלא צואה: הלואי כו'. מי יתן שהעלה הקרקע מגולח כשיעור מה שהוא מגדל מזרע ומתוכו: תשישין. הכוחי בה: קום הב כו' קום ותן לי מה שים בלתך: השמים שמא לת צריך לכלום. שהשמים הבוי מלוד מעשה מהקב"ה הבריים שהוא מספר ומוגן על ידי השמים כשוכר ומתן כתוכרו תעשה לת השמים וגו' ומאמר כי בם ידין עמים וגו'. ולכן היה מקלם לת ה' שהשמים מספרים כבוד אל מאחר שהם עבדיו וכורים אל משמעתו. יפה שהשמים לפי: ומעשה ידיו מגיד הרקיע ל"ל הרקיע בתת. כל"ל וכן לת בשוה"ם ול"ל הרקיע תבד שהיה מעשה ידיהם של הקב"ה שנאמר שמים מעשה אלו אלו הוא מגיד הרקיע שבירכו תעשה ידיהם של הקב"ה. כי זה יוכן על שם הרקיע. ומהו. מאר. ולת יקשה לך לת לכבו לו השמים והרקיע. נם יתכן שזה לבך מאל על השומעים שיסתלקו לאחר מה שהקב"ה והרקיע וקשתר שכ"ל כאילו השמים והרקיע טוענין: מזכיר והולך ט' א"ל הקב"ה ט' ל"ל שהשמים

לעלה

תענות כהונה

עלובה מדינתא. תלוסה היא העיר והכפה היא שכוסה עלה חולי בשדעת והוא חולי בידי הכלבים לו בידים לת יוכלו להכפל: ודאיקוטטא כו'. לתון הסוסס עוכן היין שקוקין בל"ת שנאמר והוא עלמנו עור בעין תהם והוא אל' נקמה ותקוקוטסה שפי' הכדל"ק ל' כריסה לו הקוסס הוא כתו הוסט כל"ת שהוסס נגדים: לשושטה. פי' לפי הענין מקטיר הדוב המתוגב לסרכסו וכמו שקורין למיטיג סטיבה תכוס כל"ת מסוכיך והולך: הואיל והוא כל"ל שכנת: ותאבלנו האש. דכם לתסכם שכוסה מפריקין לתם מת: בעיו"כ כו'. כל זה בימלמי פ"ם דמכבת תכיומות ותהם נרם בעבד קבת תבי בתם' ע"ת בפ' תן מעמידין נרם ג"כ בפי"כ: אתו ובילין כו'. בתו ומצלו תם מוהר להעבידו מלפייסה ניה"כ: ארפין להן כו'. הימו לכלוים שמפלהם תומים הם ויודעים לרלות טרלסם ולהמפכם ותזל: אלין כותאי אילין כוהתי תלו כוהים הם הכמים וביקיוס מכאתה לו לתר יש בלל בלת פה בתמיה: אית מיכל כו'. יש לך מלכל בלת שהייה בתמיה פתיחה כו'. ת"ש שהפער פתוח היל הוסקת בלת היכוה פתחוס ותומת בלוס עלך שכניתי מה עושה לם טוב מעמידך: אמרה לה טב נעול כו'. הטוב שהבים לו הבית לעזר בכך ויפה שהבים לו הבית לעזר בכך: תרעא מקוף. הפער סגור ותעש"כ היא פותחה מעצמה: חמי מקימה פלונית. פי' מלאכה פלונים מלאכת דשכה מקמתי דהבירי: תרעא משקוף. הפער סגור ותעש"כ היא פותחה מעצמה: אפיה בטין. כוסם בגדיו וכבם ת"ח והוגר: מחוור מניה. כוסם בגדיו וכבם ת"ח והוגר: יהב כו'. מקל בידו לדרך זריזות וכבשותו בהליכתו והלך לתל בעל מלאכתו שבבר ממנו בשלום. עוף בשלום: מה תוריא. מה בשוריים עושים: מן מיהיהן. מפתן בלשם: סב לך. קח לך: שעריה מקצין. ל' קוצים מגולבים בקוצים הללו: מאניה צואין. פי' בגדיו מלא צואה: הלואי כו'. מי יתן שהעלה הקרקע מגולח כשיעור מה שהוא מגדל מזרע ומתוכו: תשישין. הכוחי בה: קום הב כו' קום ותן לי מה שים בלתך: השמים שמא לת צריך לכלום. שהשמים הבוי מלוד מעשה מהקב"ה הבריים שהוא מספר ומוגן על ידי השמים כשוכר ומתן כתוכרו תעשה לת השמים וגו' ומאמר כי בם ידין עמים וגו'. ולכן היה מקלם לת ה' שהשמים מספרים כבוד אל מאחר שהם עבדיו וכורים אל משמעתו. יפה שהשמים לפי: ומעשה ידיו מגיד הרקיע ל"ל הרקיע בתת. כל"ל וכן לת בשוה"ם ול"ל הרקיע תבד שהיה מעשה ידיהם של הקב"ה שנאמר שמים מעשה אלו אלו הוא מגיד הרקיע שבירכו תעשה ידיהם של הקב"ה. כי זה יוכן על שם הרקיע. ומהו. מאר. ולת יקשה לך לת לכבו לו השמים והרקיע. נם יתכן שזה לבך מאל על השומעים שיסתלקו לאחר מה שהקב"ה והרקיע וקשתר שכ"ל כאילו השמים והרקיע טוענין: מזכיר והולך ט' א"ל הקב"ה ט' ל"ל שהשמים

עץ יוסף

ודאיקוטטא כו' פי' שהטיפה לתן לו רק עין לתת ועי' שהוא חולה בעיניו לת יוכל להניח ובוא יוהר נדול כדוד. דבריהת נקם על מחילת הטוב ולת"ל על הזדונים כלקמן: אילין כותאי מכיתין למיהבדא. פי' תלו כוהים הם הכמים ובקיוס לנקם תסך על הפתחים. והטעיר כהב שטוהה תכוסקת היא. ולתמת למיהבדא. ולכון ערבי הוא לשולל לנקה קוין שתחר: אית לך חד בצל כו' פת בתייה. בש"ם קתמר בגל בלת פיתא נשוב לנמ': אית מיכל כו' וכי יש לך מלכל בלת פת בתייה. בתמיה: אית אתתא כו' מוסיף עוד ענין נידעת שנדיקום לנרות תת ה'. וטיעו במה שהיום הוכסוס תהלה לנקם לנדיכים. תלת תהילה דופקים על פערי הממים שיפתחו על ידי ניכות ושוכבתות שתומים לפי ה'. וזה ענין שתכב בתוב הוכסת ליכם תהלה עד שדופקת בפתח ובתי ובתי בנדבי ריצוי ותדיפת שלום ושומה הכרתה עד שנפתח לבב תליה לדעת שלומה ושומה: לשאל לנקם דבר מה מהבקרה: אתי לנבי מנירתא כתי תלל הנרתה: תרעא פתיחא תפ"ם פי' ת"י וקתקיף ליה שתין לינקם בנים פהתוס כדלקמן פ' כ"ת. והיטן והתהכם היל לשקף שתי שהפער פתוח שוקקת ליה שתין לינקם בנים פהתוס כדלקמן פ' כ"ת. תומים לה שלום עליך שהפער נעול שותחים ולת שמי לינקם בנים פהתוס כדלקמן פ' כ"ת. חמי בגרמיה כו' כוהה בעצמו שבתקרע בלבושיהיה ולת שמי לינקם בנים פהתוס כדלקמן פ' כ"ת. מחור מניה כוסם בעצמו לבב טוב. מסריק בעצמותיו שיניו נלוים ונתוסים: יהב כו' מוסן מקל בידו לדרך זריזות. וכפם מרנוס והוור: אפין טבין פנים טוביים ונהוגים: יהב כו' מוסן מקל בידו לדרך זריזות. וכפשיהו בתבעותיו והולך תמל בעל מלאכתו שבבר ממנו בשלום: אתי בשלום עוף בשלום: תזבה ותשבע מן שפנינהון לו תזכה ותשבע מן שפנינהון א"ל מה את בעי. א"ל את לך י' דינרין תתנון לי א"ל אם את בעי עשרים סב לך. דלא חכים למשאל שעריה מקצין מאניה צואין אפיה בישין. אזל לנבי מרי עבידתא משאיל ליה א"ל מה ארעא עבידא א"ל הלואי מעלה מה דאפקינן בגוה. מה תזרי עבדין א"ל תשישין. א"ל מה את בעי אית לך עשרה דינרין תתנין לי א"ל זיל קום מה דאית לי נבך. א"ר הוני דוד מאריסא טבא הוה בתחלה משוורר בקילום ואומר (תהלים יט) השמים מספרים כבוד אל א"ל השמים שמא את צריך לכלום. ומעשה ידיו מגיד הרקיע א"ל שמא את צריך לכלום מזכיר והולך

לעלה

יום ליום יביע אומר וגו׳. א״ל הקב״ה מה את בעי א״ל שניאות מי יבין מן שנתא דעבדית קמך א״ל הא שרי לך והא שביק לך א״ל מנסתרות נקני מן מסיתרא דעבדית קמך א״ל הא שרי לך והא שביק לך א״ל (מב) גם מזדים חשוך עבדך אלו הזדונות ואל ימשלו בי אז איתם אלו תוקפי עבירות ונקיתי מפשע רב אמר דוד לפני הקב״ה רבש״ע את אלוה רב ואנא חובי רבירן יאי לאל רב דשביק לחובין רברבין הה״ד (שם סה) למען שמך ה׳ וסלחת לעוני כי רב הוא :

פרשה ו (א) ונפש כי תחטא ושמעה קול אלה והוא עד או ראה או ידע וגו׳. ושה״ה (מכלי כד) אל תהי עד חנם ברעך וגו׳. אל תהי עד חנם א אלו ישראל שנא׳ (ישעיה מג) ואתם עדי נאום ה׳ ואני אל. ברעך זה הקב״ה שנא׳ (מכלי כד) רעך ורע אביך אל תעזוב וגו׳. והפיתית בשפתך מאחר שפיתיתים אותו בסיני ואמרתם (שמות כד) כל אשר דבר ה׳ נעשה ונשמע לסוף מ׳ יום אמרתם לעגל (שם לב) אלה אלהיך ישראל. א״ר אחא הדא הוא דכתיב (תהלים קיט) לעולם ה׳ דברך נצב בשמים. א״ר חנינא כל מי שהוא מתיירא מן החטא אומרים לו עמוד ברית לישראל שהם נאמנים ברית עד שלא תהי עד חנם ברעך ואח״כ אומר להקב״ה (מכלי כד) אל תאמר כאשר עשה לי כן אעשה לו. א״ר יצחק כתיב (הושע ו) והמה כאדם עברו ברית ברם הבא (שם יא) כי אל אנכי ולא איש ראובן הזה ידע לשמעון סהדי א״ל אתי סהיד לי הדא סהדותא א״ל אין כשנכנס לדיין חזר בו וא״ל רה״ק והפיתית בשפתיך מאחר שפיתית בשפתיך והבטחת אותו לדין חזרת בך למאחר אתו סהדי לראובן נבי שמעון מה יעשה כאשר עשה לו. אל תאמר כאשר עשה לי כן אעשה לו. אשיב לאיש כפעלו. והלא כבר נתנה תורה איפופסין והוא עד או ראה או ידע אם לא יגיד ונשא עונו : (ב)

ושמעה קול אלה

יד יוסף **פרשה ו** א פי׳ זכ״ל פ״ג: ב פסיקתא רבתי פ׳ כ״ב : ג פ׳ כמה״ל פ׳ ל״ב :

מתנות

מן שנגנח כי. לכן כתוב עליהן: שרי מוסר ופסול: שביק. משוב ומחול: מסירתא נפסרתו: תובפי עבירות. תובי נכבדין. תוכחי ומביהו נחלים: יאה״ה. נלה ויפה לגל ב״ש טיעוב וימחל לעבירות נדלות: כי רב הוא. על סליחה הוא אחר על פתך ועל שוני: שפיתיתים. כלומר פיתחם פיתים ופתי לחם כפי הלשון נפתם פיתה דלת נחקים הדבר כמו כלך בעצה לת הפעל: קניגור. מלין חוב על הנמחל: ברם הכא. לגל התכוכה כתיב לת מסתה מהן לפי וגו׳ כי לל תלכי: סהדי. עדות: אתי סהדי. כת והשיד לי מדות להם: בי׳ שמעון. שמשעון ידע לו מדות: אפופסין. ואין נמחל: הקבלנין. פי׳ שהיו מקבלים מן הגנבים מה שגנבו: טליזין עליו. ל׳ לוזם עליהם: קומפן. פי׳ המערך בדמי

כהונה

שמוחקים טו הפרים: לומר מן הכלל כו׳. כלומר כי מביאו להם כמתן הגזל מוצא מקום להעלות הגניבה שמה לת ימלאנו לבו לגנוב כלל וה״ל בדין שמה המלטון שהיה הוכו לת הקבלנין: אל״ל. לפוכן לנוי: שייטא. סורחת וכלקוח נגם פיסחת וכן מ״ש פרהה: מנלה עפה. וסמיך ליה ויאמר לוי זאת התלה וגו׳: בסדרה זו. כתוכך כ׳ אמה וכרוחב י׳ והיו כפולה נמנלת כשמפנה הוא (מרכשים) (שמרים) על שמרים והשחת דרים עפה כפולה כמו מדרשו ח״ל פרק שתין פסין: ואת לאמרם זאת התלה. כאי שמוש התלה נדול מאוד שהרי שוקו כתוכה על שנה נחל משוך סיל וגמל. ושוב היה התל מיכן ילחתה מלחה שער שהוא שמרים על שמרים והשיב מפחתו על פלם כו׳: על שקר. שוש השטוחה הוא כשהשטע לשקר: אפר׳ על לחמה. כמו שדרשו מ״ל שמים

יוסף

והכי מפרש ליה לל מה עד לשעלה כלר׳ מחשמל מחוסך: אתי סהיד לי הדא סהזותא כל׳ל. סי׳ והשיד לי זו הפזמה: מאחר שפיתית כו׳. חזרת בך קסה לתלי לקחר מכוס דהתם ל לסשיד שלמה ולמוסה. פיסוק ליה מפי שהיכה תוכה לסשיד. וי״ל דמיירי נמי שלחו מיכ מן סדין לנלנם לסשיד. כגון ת״ה לפי ב״ד הקפן ממנו. ותשמושין דלמ״ה מס כנר הנמיקו לסשיד ל לן ל לשמש דנרו. וסיינו דקאמר כשכנסים לדין חזר בו. כי נלחוקו לוזן נכנס לדין שלחו משום לפרו חזר בו: נבי שמעון שמשעון ידע ל עדות: מה יעשה כר׳ ל״ל דלדין חזה נגם ל נזק ממון נכנסים עדותו יכול להתנקם ממנו לפחות כיוזמו נטרם ל הפסד ממון כשב ואל תעשה. לפני קמ״ל שאל יאמר כלחר שעה ל כן לעשה ל שכיון שהבירו לת חיקר ממם כדיים. ונס הוא לזה ממלת הסכרוו כמה ביעבוס נס הוא הפסד להבירו בכנסם עדותו לת ל לעשות כן: איפופסין פי׳ נזר דין: (ב) ושמעה קול אלה ה״ד כר׳ משום דקל׳ל דמלת קול מיותר. לכן מפרש קול אלה הוא קול הכרזת החזן. והוא שכיודע בשלוח הגניבה ואלק עמו ומעלימו שעיד נ״ל לעשר על השבועה שיעשבו לשיטר על כל מי שיודע בדבר שלחר שאלק עמו לת יבא ויעד מפי בתתו ומפי הפסד הממון. ולפכי מייתי לה דכתיב אלק עם נגב וכו׳. ומיכן למייתי ליה מפרש מלחה עשם קלחר שוא נפשו. וקלחר מזה משפי פרים. שלחר מהבשה הבלה עליו בדין בלשמה כי כשיודע הדבר ישבע. כשעשה לשלמון למייתי: ושכפי נכבד על מעלה פיסא עון שמיעת הלוה ומעשון זה לת יוכל לשלון: ומחתיר את הגנבים בילקוט הני׳ מעייל לת הגנבים והוא ס״ם וע״ל בלי״ת נכן ני׳ השרוך ערך נד י״ב ושיבתו כמו מעניד [ק״ל]: מליזים עליו לשון נזם פשחים: לקומפון מזה בשמוקים ט הפרים: שאין הבל כי׳ כלי׳ היה מרמז להם כזה שיקר הגניבה הוא מן הקבלנים שהיו מקבלים מן הגנבים מה שגנבו שהגנבים אין לתפיס כל כך משום שלחוכן שעשם היו נוטים ע״ד לת יבואו לעגב וגו׳. לך שיקר התפזה הוא על המקבלים הגניבה שלפי שהם מקבלים הגניבה לת היו הגנבים נוטים לעשם ע״ש שהם דוחקים. כמו שהתלונות עם שמקבלות מזון כשלחן מנלות מקום שמיכה אינה מעלות. ולכן כתיב עשה שכיבו לת המקבלים: מהקבלנין כשים נשפן מ״ה לפי שכבכל נגב לגלו מרמז נגב [ק״ל]: מן המעשה כלר׳ ממעשה שעשו נלקה שהוא שוגה ושפו שכרי שבה שקר נשפתו לשבור על הלוה שיכריז עלינו: (נ) נופא אל תהי כר׳ משום דלמיון כשמוך שהשובר על השבועה מחכך ושפו ושהל השמח מומר השבועה לפי שלא יעלמה שבועה משוי לגלו שמשע קול הלוה ושמח: חבוי ליה רלה ליה: שייטא סורחת: מנילה עפה ומאך ליה ויאמר אלי יאמר אלי זאת התלה וגו׳: איזן בסדרה הזו כתיב ליה ויהיו מרכה שערים למה ולהבה עשר למה. ונשרש לפי מה שפרש״י נפ״ב דשילוחין שהיתה כפולה מנלת כשמשה היו שמרים על שמרים. ושל״ו כתיב זאת התלה כיוצא כו׳ ל״ל בנחתה על מנילה זו שהם התלה ולמה הוצרכה למה מנילה נחלה כזו שהיו יותר נדולה משור של סיל ושל נמל. לך לין זה תלה מפני ברבות השבועה רבה שהנלנה המנילה הנדולה הזו לכתוב נה חלטי שנשבעי. ואנו פסיים ואת מאמרם כן זאת התלה הוציאם על פני כל החזן כ״ל ואת למרה שעל מנילה נחלה כזו שהה כתובה התלה. למה שנלנה המנילה נחלה כזו לה. מע״ב שהשם התלה נחל מלך עד בעלכה מנילה נחלה כזו לכתוב עליה השבועה שהיו על התלה: כסדרה הזו ואת לאמרם כן כ״ל. וכן הוא בילקוט [ק״ל]: מהיכן יצאתה משום דהיועלת משמע לה מלת אם השיטה מאחר שבשמ״ק. לכן שחל מלאה שער יאמר. וקאמר מפחתו על שולם שהיה נוטה לרבים ולתכה שערים. חה מקון לשלי דלמרו בפ״ב דשילוחין לרכה שערים בלחה ולתכה שער לאמה וכי פשטה לה כמה היו שערים נשערים ולתיב והיו כשוכה שים ולתיב וכי קלפת לה כמה היו לתיכן נשערים. ופרש״י כי קלפת לה כשוכה זו לרחה הנרחה שיהא כל כתיבה לגד לחד הוין לה לתיכן לתיך נשערים רוחב: כך המשביע לחברו וכ״ם הנסנע. דהא ההכשה נס״ם והכלת השתים לאיש על הסנפע לא שיקרה: על שקר לס מנניע על שקר שלין לו מניעה ושועבו ומשניע: אפילו על אבות פי׳ לפי לס מנניע על לחם ועשה נס שהוא כשה מנגע על שקר על שלא דקדק למסור ממונו לידו נלחן. ונה ליה לילוי הכס: למי שהוא רץ אחר השבועה כ״ל שכ״ד לת יפלו עליו בשטה מיד שלא יחמלו הדין עד שיודם

ההה״ד (מכלי פה) חולק עם נגב שונא נפשו אלה ישמע ולא יגיד. מעשה בשלטון אחד שהיה הורג את הקבלנין ומתיר את הגנבים והיו הבל מליזין עליו שאינו עושה כראוי מה עשה הוציא ברזן במדינה ואמר כל עמא לקספון מה עשה הביא תולדות ונתן לפניהם מנות והיו התולדות נוטלות את המנות ומוליכין אותן לחורין למחר הוציא כרזן ואמר כל עמא לקוספון הביא תולדות ונתן לפניהם מנות וסתם את החורין והיו התולדות נוטלות את המנות ומוליכות אותן לחורים ומוצאות אותן מסותמות ומחזירות את המנה למקומן למחר שאין הבל אלא מן הקבלנין הרי מן השלטון מן המעשה מנין. ראובן נגב לשמעון לוי ידע ביה א״ל אל תפרסמני ואנא יהיב לך פלגא למחר נכנסו לבהב״נ ושבעו קול החזן מכריז מאן נגב לשמעון ולוי קאים תמן הלא נתנה תורה איפופסין והוא עד או ראה או ידע: (נ) נופא אל תהי שבועת שוא קלה בעיניך שתרי זבריה חמי ליה (אסתר ו) ואשא עיני וארא והנה מגלה עפה מה עפה שייטא כמא דתימר (ישעיה ו) ויעף אלי אחד מן השרפים ויאמר אלי מה אתה רואה ואומר אני רואה מגלה עפה. א״ר אבהו אפילו עורו של פיל ועורו של נמל אינן במדה הזו ואת אמר כאן ואת האלה היוצאת על פני כל הארץ מהיכן יצאתה בפתחו של אולם דתנן פתחו של אולם נובהו ל׳ אמה ורחבו כ׳ אמה. א״ר אייבו ג׳ מפני מה משביעין האדם בם״ת ומביאין לפניו נזדות נפוחים לומר אתמול היה הנדר הזה מלא נידים ועצמות ועכשיו הוא ריק מכלן כך המשביע את חבירו לשקר סוף שיצא ריקם מכל ממונו. ר׳ אבי אמר על שקר. ר׳ יונה אמר ג׳ אפילו על אמת. ר׳ יצחי הוה יתיב ודריש על הדא הר׳ יונה. א״ר סימון אין מוסרין את השבועה למי שהוא רץ אחר השבועה

הוה

תעול . (ירמיה ה) ובאה אל בית הנגב ואל בית הנשבע בשטי לשקר ולנח בתוך ביתו וכלתו ואת עציו ואת אבניו . א"ר שמואל בר נחמן כלאבי חבלה אין להם קפיצין שנא' (תיב ה) משוט בארץ ומתהלך בה ברם הבא ולנה בתוך ביתו . א"ר אבא ב"כ דברים שאין האש שורפן שבועת שוא מכלתן דרכה של אש לאכול עצים שמא אבנים ברם הבא וכלתו ואת עציו ואת אבניו : (ב) ר' יוסי בר תנינא פתר קרייא בסוטה . ונפש כי תחטא . היא שחטאה על בעלה שהוא זנה ומפרנסה והיא הולכת ומקלקלת עם אחר. (במדבר ה) ושמעה קול אלה והשביע הכהן את האשה בשבועת האלה והוא עד ועד אין בה . או ראה ונעלם מעיני אישה ולא מעיני יבמה . או ידע ונסתרה והיא נטמאה . אם לא יניד ונשא עונו אם לא תניד לכהן . וצבתה בטנה ונפלה יריכה : (ה) רבי פנחס פתר קרייא בישראל לפני הר סיני . ונפש כי תחטא (ויקרא ה) וארא והנה חטאתם . ושמעה קול אלה (שם ה) ואת קולו שמענו מתוך האש. א"ר יוחנן קופרטכאות נתנו ביניהם שאינו כופר בהן והם אינם כופרים בו . א"ר יצחק מלך כשהוא משביע את לגיונותיו אינו משביען אלא בסייף כלומר שכל העובר על ההנאים הללו יהא הסייף הזה עובר על צווארו כך (שמות כג) ויקח משה חצי הדם. ומהיכן היה יודע משה הציו של דם ר' יהודה ב"ר אלעאי אבר הדם נהלק מאילו ר' נתן אמר נשתנו מראיו ונעשה הציו שחור והציו אדום. בר קפרא אמר מלאך ירד בדמות משה וחלקו . א"ר יצחק בת קול היתה יוצאת סהר הורב ואומרת עד כאן הציו של דם . תני ר' ישמעאל בקי היה משה בהלכות דם והלקו ויישם באגנות . ר' הונא בשם ר' אבין באגנת כתיב לא זה גדול מזה ולא זה גדול מזה אמר משה לפני הקב"ה מה נעשה בהלכך א"ל זרוק

על

יד יוסף ד יחשלאי פרק שבועה פעמים : ת ע' ערוך ערך לגן :

מתנות כהונה

שמים רבות כרכים היה ליעלי המלך וכולם נחרבו על שבועה אחת כגון אחד להכיהנו נשבועה שמוכל עמך היום וכן עשה: ושייעא לכך אמר. הרוח עובדת דבן תלמיון ומלמה מפני שלא מלינו עוכרין שנכנסו על זה אע"פ שהיקה עירמה כלי לעכב הזוחים בהזקה שאע"פ שהיו שוכרין על הכשבע בתחת ובילקוט נרש משייע לרבנן: אזל בעא. המפקיד הלך לבן תלמיון והבע ממנו חוחים: מסרית. מסרתי והזהרתי לך: מה עבד מה עשה: והחקקה. פי' היה תוקק הקנה עד שהיקה הלולה: ויהב בה כח כו'. נתן בתוך הקנה החלולה הלו עלים: ושרי כו'. ההחיל למשך על אותו קנה והלך כך לבית כנסת ליעבע: א"ל צור כו'. בן תלמיון אמר לו המפקיד קח זה הקנה בידך ותלכי תשבע לך שמסרתים בידך: צור. קח כמו וצרת הכסף: מרי דהדין כו'. פי' הגני נשבע בתורן של הבית הזה הסוב ל"ל הקנ"ה: בן דבדיה כו'. ממה שהיה מרגיש בידו הכוכב של הקנה לקחו ולכתו על הארץ ולא"ל בילקוט מן בכדין. ומוכל לכרם ג"כ מן השקר שהיה רואה בידו ולפעמי שמעשה לו לקחו מתמתו כו': נסבתיה. כי נשעלך כמו נשבועה פי' לקחו: שריין הלין כו'. התחילו הלו דיעלין להתפזר: ושרי כהוא. והתחיל המפקיד לשקעם א"ל בן תלמיון לקום כו': דעלת למילש כו' שכשכשה לנום לה שיהיה תע"ב דכך הגולה נם (דף לה) ליתא שהפת היתה של הכשבה והשכשה לה מקום הדיבר מ"ת המלמד הזה סובר שהיקה על בעלה דיעלין שהרי לקה להיות הסוס חפי' על שבועה חמת ובנמ' מייתי שהיקה לת שהיקה לפיכך לתרו שהשכשה מקום הדיעלין. נבי מעידה. לגל שכתיה: והוו ליעלין בשופיה. וסו מקומרין נעלים שלמה דיעלים: נסבתהון כו'. לקחם לאותן נ' דיעלין ונתנם על נבי סודר

יוסף עין

שיודה . לו יפטו שבועה . לו נמי לאיעבד קמיהו שלא יהעשקו עמו במילתא דלחבירו לידי שבועה על סמך שישבועו . כגון שוחפות וכיוצא [ים"ת] : הוה עובדא היה מעשה : ושייעא לר' אסי פי' ההיא מעשה דבן תלמיון כייעא לר' אסי . ומלמה מפני שלא מלינו עוכרין בשבועת זה אע"פ שהיקה עירמה כדי לעכב הזוחים בהזקה . ס"מ שלין שוחפ על הכשבע בתחת . בתב הגדל וז"ל . ומכייע לרבי אסי ריש ע"כ נירסת ילקוט לרבנן . וכייע ע"פ שלין מוכרין שבועה לפי שרך מהניא . וכ"ה בספרקת דעברת הדכרות בדבור לא תבא ובס נרס בתיקר עובדת דלהקה שמייע לר' יוחנ כי' נרסינן מכייע ל"ה נרסינן לשקרים בתיקרת דלהקה ובס נרס בתיקר עובדת דכרי ר' אסי ור' יוחנ כשמוש : מסרית מסרתי והזהרתי לך : מה עבד מה עשה : והחקקה היה תוקק בקנה עד שהיקה הלולה : ויהב ביה כח נתן בתוך הקנה החלולה הלו החיל . ושרי כי התחיל למשך על אותו קנה והלך כך לבית הכנסת ליעבע : א"ל צור כו' בן תלמיון אמר לו המפקיד קח זה הקנה בידך ותלכי תשבע לך שמסרתים בידך . צור פי' קח כמו וצרת הכסף : מריה דהדין כו' פי' הני תשבע נתחון של הבית הזה הסוב . ל"ל הקנ"ה : מן דבדיה נסתיה כו' פי' ממה שהיה מרגיש בידו הכוכב של הקנה לקחו והכתו על הארץ . וכ"ג בילקוט מן בכדיה. לו פי' מן השקר שהיה רואה בידו ולכמי שנשבה לו לקחו מתמתו כו' [ת"כ] וכן פי' בגדולים שתחון לעשו שנבה: נסתיה כמו נשבתיה . פי' לקחו : שריין הלין כו' התחילו הלו דיעלין להתפזר : ושרי ההוא והתחיל המפקיד ללקטם . ל"ל בן תלמיון לקום כו' : דעלת למילש כו' שכשכשה לנום לה שיהיה תע"ב דכך הגולה נם : והוו ציירין כו' וסו מקומרין נעלים שלמה דיעלין : נסבתהון כו' לקחתם לאותו נ' דיעלין ותנה על נבי סודר וקבלתן בגבד מכסה העליון שפשטה מעליה כדי שתשוב עלינו אנבלון בלושא לותן נ' דיעלין מילמו ונגבלו בתוך הבישה ותפתה הפת ותלכה לה : הב פי' תן : אזלת בעיא כו' הלכה לזל שכחה ותלה ממנה לותן נ' זהוזים : אמרה לה כו' לשתה לזל"ת תלו נ' דיעלין: הווין כו' היו לותה שכחה ונ' כנים . הסיבה הבכנה הקבינה כו' והספר דבר דרך כיעור: נרמין חובין כו' נרמו עבירות על לותה שכחה ותת נבה . אמרה לותה תשה שלא תפתה פתה שתה ותכנו לה נ' דיעלין הלו לת ההבדה ההיתי שכחתה כו' . ולכן הלכה ותלה עוד כעס לתכם למלת תודה ותתנם לה : אמר לה בעלה כו' בעל על לותה תשה שתבדה ותתנם לה : אמר לה בעלה . בעל על לותה תשה שתבדה הדעלין לתכ לתשתו וכי לין לתה הוך שלהם שכחתך ולהכזיבוה : נסבה כו' . לקחה שתי כבדות ולכלה להם לותה : כיון דקטין כו' . שהתכו עינול ככר להם ילתו ונפלו הלו נ' דיעלין : הדא דכייתה כו' . זאו שהכלייות לומדים לידי מומי כו' לידי שבועה לת יכנס : קפיצין . הילוך ותנועה ומוהה בכני התלמד : משוט וגו' . תמתם שתמיד היה עם כתיבן : ברם לתכל : ולנה . עמנו על שבועה ותתלתי הכלה התמומים על זה כלתיהם בזוהר פ' פקודי : שמא תכניס . בתמיה : והוא עד . פי' לוהה עדות התלה הזה דכלפי שתיל הכל גלוי : או רלה לוהה התלה רלתה לוהה לתכל לת לתיה שנל' ומעלם וגו' : ולא מעיני יבמה . לין כלן מקומו ובמסכת יבמות דלשו ליה הכי : קופרטאות . הערוך ובילקוט ולת פילשו ולפי הענין פילושו הבמה ותמוה שלתיו לומר שכופר בהן הקנ"ה לת יכפור . ביאנת : ויקח משה וגו' . רמז שלם שיעבוד יפך דמם של עולמי שיבולו : באגנת . הכר ו"ו לומר שמו

פרן

שבועה שקר שמה תלין ותסכון עד שתכלה כל : משוט משמע שתמיד היה עם בלין : ברם הבא תבל תכל ולנה . שלהומר השבועה יקבה הדין בו יותר מבאחר שביעות שהמלהי תבלה המתומים להעיש לת הבשבע ליש בתוך ביתו של הבשבע ויש להם מומה תלין : ((ד) פתר קרייא בסוטה משום דקל"ל דסוטה עד יתירא הוא בלכתיבנא כרים פרקין מפרש ליה ע"ד הדבם בסומה . דהבמת לתי שפיר דבקם נפש כי תחטא בלשון נקבה . ולתיבריך והוא עד לרמוז לל ועד לין בה כדמפרש ולתל : והוא עד ועד לין בה . כ"ל ע"פ שלתמר שם בסומה ועד לין בה מ"מ הקנ"ה הוא עד . ולפי שהבעדות הוא בלהיה לו בידיעה דהיינו לו רלה לו ידע בסומה קלתר בעדות כ' הוא תפי פיום . כי כלפי מ"ם שם ועלם מעיני ליסה דמבתע ולת מעיני הקנ"ה . קלתר נמי הבא לו רלה כי ה' רואה כל המעשים . וכלפי מ"ם שם ובתרה בהיא מסהרת עניה קלתר הבא לו ידע כי הבבדים מדעים לפני ה' נע"ב . שהסומת בע"ב מוזה לפניו כמ"ם ז"ל שלבניו ובמתו מעידין בו . ומה שלתר בספרים לתרים ולת מעיני יבתה מ"ם הוא ול"ל ולת מעשי הקנ"ה [ים"ת] וע' בבראות הבד"ל : אם לא יניד כו' אם לא תניד לכהן תע"פ שבתוב יניד לשון זכר . ליון לתין זה ללת דבשה בעלמת לת קבדינן בהכי : (ה) פתר קרייא בישראל משום דקל"ל דסוא עד יתירא הוא . לכן מבבם לה על דבך בדבם בשמיעה לתלה שמתעם יהבאל לפני הר סיני שיעידו על הקנ"ה ויגידו לנו"ה מה שרלו ושמעו . ולתי שפיר דקתי והוא עד לומר שיבאל על הקנ"ה לתומר לתת עדי ולבתומת בשמוך : והנה חטאתם בעשו לת הבעל . ועבדו בזה על התלה שלת ד' שלת העידו על תלהומו לפני התומות תלת שהם שבעלמם עשו לת הבעל : קולו שמענו ובכל דבריו התלה והשבועה הזאת. כי בלומרו תכי י"י מלהיך לל קנת כולל כל העוסק בזיון על המהלל בכוזבו : קופרטאות שתר הבשיש שבין הסוהרים בקרא קומפרוויסו בלע"ז . ול"ל משום דלת נבתב בעלמת הדבות קול תלה רק לעע"ז לת על מה שבתלל מחויבים להעיד לפי תו"ח שהיו שקר המלמר כדבתבתי . לכן תמר בבכר התנו בימים בבשוב לד תיו כופר בהם והם חיבם כוכיים בו וכמ"ש בם' המקרן ובתיבה רבתי לת ע' הלתמים היום ונו' ע"ש . ול"ל תייבים להודות לשמו והוא העדות המעוקת מהם . ולפי שעדיין לת למדנו היום תלה על תאלה זה ובכל ומשמה קול תלה כתיב . לפהי מייתי ר' יוחנ שהתלה היא נהוזה בעין תני הדם שבבת בדים עמה . שהבזוזה בזה מיבבת העובר על הבדים. כמו שהמילך בשתשבים לעמו להשהרים שהעובר יהבו בסיף מבשיעה בסיף : בך ויקח משה הצי הדם ובתיב התם הגה דם שהיו הבי שהבשיעה בדם : ומהיכן היה יודע בן ר' דיוסי בקיאין הני הדם ותני הדם . ולת קלתר תני הדם ושהחרים . מממע דתני מלומים קלתר . להני קשיא תיך תפשר לנמשם תפילו במדה ומשקל : בת קול כו' פי' ק"ק יתה והתיעה כשהגיע להיון ות תיך קבל השהרים נמזרק שם : בקי היה כו' פי' שע"י סיוהו נקי בעיני הדם שיהיה לו מהבה זו בדבך גם שידע לכוין תפו כדי שיסיה נקי בכל מה שלריך לזריבת דמים : לא זה נדול מזה ולא תמר בתנגת הסר פיו בשיפם כלילו הם לתה ממם . חה היה ר"ב דבך גם כמו הילוך הדם שהיה בדבך גם : מה נעשה בהלכך לפי שתני השמים ניון בלנגת והיו נהקבל במזרקים קודם שזרקו על המזבה כדרכו להתקבל החלה במזרקים. הכיר מבה מסתמת המקובל במזרקים הוא לתלקו של הקנ"ה. והמוסף בתנגת לתלק העם. לכן שלל

לתקנ"ה

על העם ומה נעשה בחלקם א"ל זרוק ע"ג המזבח. וחצי הדם זרק על המזבח. ר' ברכיה ור' חייא בשם ר' יוסי בר חנינא הוא נשבע להן והן נשבעין לו הוא נשבע להן. (יחזקאל טז) ואשבע לך ואבא בברית אתך נאם ה' אלהים. והן נשבעין לו להקב"ה שנא' (דברים כט) לעברך בברית ה' אלהיך ובאלתו. י ומנין שאין אלה אלא שבועה ר' נחמיה ור' נחמן דיפו בשם רבי יעקב דקיסרין מן הדא. (במדבר ה) והשביע הכהן את האשה בשבועת האלה. וכיון שעברו על תנאי הר סיני אמר להם הקב"ה (ויקרא כו) אף אני אעשה זאת לכם. א"ר פנחס כתיב (הושע ו) והמה כאדם עברו ברית ברם הכא (שם יא) כי אל אנכי ולא איש. א"ר אהבה בר זעירה כתיב (איכה ב) עשה ה' אשר זמם כמה שכתוב בתורתו. (ויקרא כו) ויספתי ליסרה כן עשה ח"ו אלא בצע אמרתו. מהו י בצע אמרתו פשרה פשר. ר' יעקב דכפר חנין אמר בזע פורפריה רבי ברכיה מייתי לה מן הדא (ויקרא כו) והבאתי עליכם חרב נקמת נקם ברית. ח תני ר' חייא נקם בברית ונקם שאינו בברית איזה נקם שאינו בברית ר' עזריה ור' אחא בשם ר' יוחנן אמר זה סימוי עינים שכימו את עיני מלך יהודה שנא' (יחזקאל יז) כה אמר ה' אלהים חי אני אם לא אלתי אשר בזה. אם לא אלתי זו שבועה שנשבעתי לנבוכדנצר ובריתי אשר הפר. זה בריתי של הר סיני. ונתתיו בראשו ושאר כל הגוף לא לקה ר' שמואל בר נחמן בשם ר' יונתן זה סימוי עינים שהוא תלוי בראש וכיון שגלו לבבל אמרו לנבוכדנצר (דניאל ג) נבוכדנצר לא חשחין אנחנא הן איתי אלהנא וגו' והן לא ידיע להוי לך מלכא די לאלהך לא איתנא פלחין אמר להון הקב"ה (זכריה ט) גם את בדם בריתך נזכרתי אותו הדם שבסיני לפיכך שלחתי וגו' אין מים בו א"ר פנחס אין כאן עוד (תהלים עט) שפכו דמם כמים סביבות ירושלים. והוא עד אלו ישראל (ישעיה מג) ואתם עדי נאם ה' ואני אל. או ראה (דברים ד) אתה הראת לדעת. או ידע. וידעת היום. אם לא יגיד ונשא עונו. אם לא תגידו אלהותי לאו"ה הרי אני פורע מכם אימתי (ישעיה ח) וכי יאמרו אליכם דרשו אל האובות: (ו) א"ר סימון בארי לא נתנבא אלא שני פסוקים ולא היה בהם כדי ספר ונטפלו בישעיה ואלו הן וכי יאמרו אליכם וחברו. א"ר יוחנן ט כל נביא שנתפרש שמו ונתפרש שם אביו נביא ובן נביא וכל נביא שנתפרש שמו ולא נתפרש שם אביו הוא נביא ואביו אינו נביא. ר' אלעזר בשם ר' יוסי בן זמרא מייתי לה מן הדא (עזרא ה) והתנבי זכריה בר עדוא נבאיא שהיה נביא בן נביא. ורבנן אמרי בין שנתפרש ובין שלא נתפרש שמו נביא ובן נביא שכן עמוס אמר לאמציה (עמוס ז) לא נביא אנכי ולא בן נביא מה זה נביא והוא אומר לא נביא אנכי אף אביו היה נביא והוא אומר לא בן נביא אנכי. כתוב אחד אומר (דה"ב לב) ישעיה בן אמוץ הנביא וכתוב אחד אומר (מ"ב יט) ישעיהו הנביא בן אמוץ שהיה נביא בן נביא. (ישעיה ח) הלא עם אל אלהיו ידרוש כל אומה ולשון תסגוד לאלהיה. (שם) המצפצפים אלין המצייננין והמהגים אלו דמנהמין. הלא עם אל אלהיו ידרוש. כל אומה ולשון הזכור לאלהית בעד החיים אל המתים. א"ר לוי משל לאחד שאבד את בנו והלך לתובעו בין הקברות פיקח אחד שראה אותו א"ל בנך שאבדת חי או מת א"ל חי אמר לו שוטה שבעולם דרכן של מתין להיות נתבעין אצל חיים שמא חיים אצל מתים בכ"מ חיים עושים צרכי מתים שמא המתים עושים צרכי חיים כך אלהינו חי וקיים לעולם שנא' (ירמיה י) וה' אלהים אמת. י מהו אמת א"ר אבין שהוא אלהים חיים ומלך עולם אבל אלהי או"ה מתים הן שנאמר (תהלים קטו) פה להם ולא ידברו עינים להם ולא יראו אזנים להם ולא ישמעו מתים הן ואנו מניחים חי העולמים ומשתחוים למתים. (ישעיה ח) לתורה ולתעודה התורה מעידה בנו אם לא יאמרו כדבר הזה אשר אין לו שחר. יא ר' יוחנן ורשב"ל ר"י אמר אמר הקב"ה לישראל בני אמרו לאו"ה אשר אין לו שחר כדבר הזה אינו מזריח לכם אורה אמר רשב"ל אמר הקב"ה לישראל אמרו להן לאו"ה אשר אין לו שחר אם לעצמו אינו מזריח כיצד יזריח לאחרים. ר"א ב"כ אמר חשך ואפילה שמשו בארץ מצרים שלשה ימים שנא' (שמות י) ויהי חשך אפילה בכל ארץ מצרים אבל תוהו ובוהו לא שימשו בעוה"ז והיכן הן עתידין לשמש בכרך גדול של רומי שנא' (ישעיה לד) ונטה עליה קו תהו ואבני בהו. ורבנן אמרי או"ה שלא קבלו את התורה שנתנה מתוך החשך עליהם הוא אומר (שם ס) כי הנה החשך יכסה וגו' אבל ישראל שקיבלו את התורה שנתנה מתוך החשך דכתיב (דברים ה) כשמעכם את הקול מתוך החשך עליהם הוא אומר (ישעיה ס) ועליך יזרח ה' וכבודו עליך יראה:

צו

יד יוסף ו פ' שבועת העדות: ז אהיתחא דאיכה רבתי סי' כ"א. ואיכה רבתי פ"ב סי' י"ט. תנחומא ס' ראה סי' ד': ח ע' נח"כ ובמפרשים: ט מגילה דף ט"ו. ועיין ילקוט ישעיה: י פסיקתא רבתי פ' י"ד. ירושלמי פ"ק דסנהדרין: יא תנחומא סדר אמור:

מתנות כהונה

שני פי' שתי הלשונות בשיעור אחד: מן הדא. מזה הפסוק: אף אני וגו'. ולא עשה כן כדמסיים בשם ר' פנחס: פשרה פשר. פי' בצע ושבר אמירתו להנאתן אלו דין ואלו רחמים כמים פושרין לא קרירי ולא חמימי: בזע פורפוריה. קרע בגדיו כאבל כביטול והכי איתא באיכה רבה: נקם בברית כו'. מדכתיב חרבי נוקמת נקם דריש נקמה שאינה משום העברת ברית שיש חה סימוי עיניו של צדקיה על שעבר שבועה שנשבע לנבוכד נצר: והוא עד. הזר לראם שהתהיל לדרוש פסוק נפש כי תחטא וגו' אלא דמפסיק בענין הלוקח הדם ושבועת צדקיה: בא"י. נביא הוא: בר עדו נביא. משמע שגם עדו היה נביא: מה זה. עמוס שהיה נביא. ואעפ"כ אמר לא נביא אנכי כו': המצפצפים אלין המצייינים. ל' עושות המצויינים: מנהמין. לשון נהמות והומות כמד"א אחרי עהם ומיני הכמות הם (ה"ג. תסגוד לאלהיה וכ"ה בילקוט ישעיה): ומלך עולם. ומאחר שהוא מלך עולם הוא אלהים אמת כי מלך בשר ודם מלכותו אינו מלכות של אמת כי במותו לא ירד אחריו כבודו: ומשתחוים למתים. בתמיה: בעו"ג אין כח להאיר אורו של שחר והרשו כאלו כתיב בדבר הזה:

מנחגו

עץ יוסף

להקב"ה מה מעשה בחלקך: אמר לו זרוק על העם כנ"ל. וכן נראה מנוסחת הילקוט: הוא נשבע להם כו' כלו' שקופרבאות בנתנו בעיניהם שאין כופרים זה בזה כדלעיל אלינו שהיה בשבועה שנשבעו זה לזה [כי כן הוא הבריתות שהם נשבעים להיות בהוברת יחד] והשתא אתי שפיר פירושי בהכי ושמעה קול אלה כדלעיל. ואין אנו צריכין להביא ראיה לדבר מענין הדם הנ"ל: אעשה זאת לכם והפקדתי עליכם בהלה. וכתיב לקמי' להפרכם את בריתי. ור"ל שהם הפרו בריתו לכן גם הוא יפר בריתו מהם אף לפי שזה לא אפשר שיובן בהחלט. כי השי"ת לא יפר בריתו מעמנו בשום צד כאומר ואף גם זאת בהיותם וגו'. לכן אמר רבי פנחס כתיב והמה כאדם עברו ברית דהיינו שהם חוטאים כדרכם. וה' מרחם כדרכו. וא"כ מ"מ שגם הוא יפר בריתו היינו כפי הנראה אליו בתוכחה שירלה כלאו הפר ברית. אבל לעולם בריתו קיים. ולהכי נמי מייתי דר' אהבה דקאמר שאין התוכחות מתקיימות כפשוטן אלא דרך פשר. והכי נמי אף ברמז שיפר בריתו לא יתקיים זה לגמרי: אשר זמם בצע אמרתו אשר צוה מימי קדם כמה שכתוב כו' כנ"ל. ודרש צוה מימי קדם בתורה ויספתי כו' [הדו"ל]: ויספתי ליסרה אסיר פסוק ז. משום דכתיב ביה שבע כחטאתיכם. שאם ח"ו היה עושה כך לא היתה תקומה: בן עשה ח"ו וקרא בתמיה קאמר וכי עשה ה' אשר אמר. אלא בצע אמרתו פשרה פשר. לשון מים פושרים. שבצע ושבר אמירתו להנאתן הכי דין ולא רחמים. כמים פושרים לא קרירים ולא חמימים: בזע פורפריה פי' קרע לבוש מלכות שלו לבש לבוש מלכות בלו היה העונש גדול עליהם כמי שעבר על נווי המלך. אלא סיקל עליהם את הדין. וע' איכה רבתי פ"ב סי' כ"א ובפיתחתא רבתי סי' י"ט: מייתי לה להם דלאמר לעיל שמעה קול אלה בסיני כמלך המשביע בסייף. דלהכי כתיב חרב נוקמת נקם ברית. וכת"ם הרהב"ע ח"ל מכאן שזאת הברית הכרותה בסיני הכתובה בס' אלה המשפטים יום קבלו על נפשם ואמרו נעשה ונשמע אז נכרתה הברית ואמר להם כל הפרשה הזאת: ונקם שאינו בברית דמדכתיב נקמת נקם מרבינן נקמה שאינה בברית ר"ל שלא נתפרשה באלות הברית והיינו סמוי עינים לצדקיה שהם כמיתה. ומ"מ באה לנקום על עון הברית. ולהכי מייתי מלכותו ביה ובריתי אשר הפר. ואע"ג דכתיב יככה ה' בעורון. היינו ע"י חולי לא נקור עינים שהוא נקמה גדול: שנשבע לנ"נ כנ"ל וע' בנדרים פ' ר"א ובאיכה רבתי פסוק ישבו לארץ: זה ברית של הר סיני שלא שמר את השבועה. ואע"ג דנשאל עליה. מ"מ היה חילול ה' בדבר: ושאר כל הגוף לא לקה בתמיה: נזכרתי אותו הדם שבסיני שע"י כרת עם ישראל ברית שאינם כופרים זה בזה כדלעיל ועל ידי שהם שומרים בריתם כמ"ש להלך לא איתנא פלחין נזכר ה' בריתם להגאלם: אין כאן עוד כו' דדרש שלחתי אסיריך מבור היינו שפטנו מהגלות שהיו אסורים בו וחזו לבית שני. ולפי שיקשה א"כ כאן אין מים בו שגלות נמשל למים כאומרו אזי המים שטפונו. לכן הוצרך לומר שרמז שלא יהיו עוד שופכים דמים כמים: או ראה אתה הראת כו' ספי' או ראה או ידע בין ראה בין ידע. והכוונה שכאן ביעדו על כבוד ה' בין ממה שראו בעיניהם את כבודו ואת גדלו בסיני ועל זה מביא אתה הראת לדעת וכו' דכתיב גבי השמעם קול אלהים וגו' וכתיב שם מן השמים השמיעך את קולו. ובין ממה שידעו מהנסים שבכם ביאות מגרים ויהבת ארץ כנען שעל זה נאמר וידעת היום וגו' דכתיב גבי וויולך גם כן בזו הגדול להורים נוים כו': אימתי וכי יאמרו אליכם ר"ל כשיאמרו לכם כך להכשותכה תגידו אתם להם אלהותי: (ו) בארי לא כו' לדעת הילקוט הושע תקי"ז. וספרי פ' יותם סבנבכה סוא האמר כד"ה א' ס' ו' ונגלי בנו וגו' הוא שוים לראובני: בארי לא נתנבא

ונ"ע כרש"י מגילה י"ד ע"א שלא חשב שם בארי: וכי יאמרו אליכם וחברו פי' פסוק וכי יאמרו אליכם ופסוק השני: נביא ובן נביא ומה שלא נכתבה נבואתם. מפני שלא הוצרך לדורות: שהיה נביא בן נביא שזכריה ידוע לנביא. וגם כדוא ידוע לנביא כדכתיב בד"ה שמעיה הנביא ועדוא החוזה. ובס"ע שנו שזה היה הנביא אשר קרא על המזבח בבית אל. ולכן כתיב נביאותו לשון רבים דקאי על זכריה ועל עדוא. וא"כ ה"ה כל נביא שנזכר שמו ושם אביו: בן אמוץ שהיה נביא בן נביא. והיינו דכתיב ישעיה בן אמוץ הנביא דהנביא קאי אאמוץ נמי. אבל קשה קך כמאן אזלא אי כרבנן הא קאמרי בין שנתפרש כו'. ואי כר' יוחנן כל שנתפרש שמו ושם אביו נביא ובן נביא הוא וא"כ מה צורך לדיוקי לאמוץ מהאי קרא. וי"ל דהך אמת שלפי כל אחד מהם היה אביו נביא מ"מ לא יתחייב שיהיה אביו נביא מפורסם ושניה. אבל אמוץ היה נביא מובהק ומפורסם כענין ישעיה בנו. ולזה פי' שם נפירוש שאמוץ נביא הוא דכתוב אחד אומר כו' וכתוב אחד אומר כו' [כלי פז]: אלו המציצין גרסינן. דהיינו לפנוף. כמו נפרים מגולים דלקמן פ' י"ח. ופי' שהכתוב קרי לאובות וידעונים לבעלי המנפלפים והמהגים. לומר שהדבור בהם אינו אלא כעופות שמפספכין בקולן ויש עופות שמצפצפין דהיינו סוס ועגור. ויש שמנהמין והיינו יונה. ועל זה אמר והמהגים ודכתיב כסוס עגור כן אצפצף אהגה כיונה: כל אומה ולשון כו' הוא הדבר שאמר תהלה כל אומה תסגוד. שהדרישה היא לבקש ולשחר פניה על ידי סגידה ועבודה ומזכירים בקשת צרכיהם. ומה שהקדים לפרש הלא עם אל אלהיו ידרוש מקמי המצפצפים והמהגים ע' ביפ"ת. וכוונת המדרש לומר שפי' הכתוב הוא שכך יאמרו ישראל להם שראוי שכל אומה ולשון תסגוד ותזכור לאלהיה ולא לזולתו. ואיך אנו שאלהינו חי וקיים נניחנו ונדרוש אל המתים: נתבעים אצל חיים כמו שמפרש שהמתים צריכין שהחיים יעשו בעדם. ולא המתים בעד החיים: מהו אמת ר"ל למה הוא אמת והוכחנו אמת. א"ר אבין שהוא אלהים חיים. לכן מה שמבטיח הוא יכול לקיים. אבל ב"ו אם הוא מבטיח היום ולמחר הוא מת בטל הבטחתו ואינו אמת: ומלך עולם מאחר שהוא מלך עולם הוא אלהים אמת כי מלך ב"ו מלכותו אינו מלכות של אמת כי במותו לא ירד אחריו כבודו [מת"כ]: אלהי או"ה מתים לפי שאינם קיימים כאלהינו. ועוד שאין בידם לעשות דבר כ"י שבידו הכל שעל זה אמר ומלך עולם. ולכן נקראו מתים על שהם כמתים שאין יכולת בידם. ולכן ילדק נומר בהם פה להם ולא ידברו. וע' ביפ"ת: התורה מעידה בנו פי' התורה שהיא התראה בנו [מלשון העדותי בכם היום] אם לא יאמרו כו' פי' שאם ישראל לא יאמרו הדבר הזה לאו"ה יענה להם הפי"ת כך וכך. והוא כמו לכן כל הורג קין שקיצר הכתוב ולא הזכיר העונש שיענה בהדיא: בדבר הזה אשר אין לו שחר אינו מזריח כו' כנ"ל. קמפרש כדבר הזה דקרא שיאמרו ישראל להם כדבר הזה. דהיינו אשר אין לו לע"ז שחר. ר"ל שאין לו אורה להזריח לכם. שאפילו הכוכבים והמזלות והשמש וירח אין להם כח להאיר בלי רצון הקב"ה כדכתיב האומר לחרס ולא יזרח ובעד כוכבים יחתום: ואפילה ששמו כו' קמפרש אשר אין לו שחר על החשך אשר יכסה לגוג ואנשיו לעתיד. ויהיה אשר אין לו מוסב על עם אל אלהיו ידרוש הנ"ל לומר שיגידו להם שכל מי שטועה בע"ז לעתיד אין לו אור רק חשך. וכדי להביא ראיה שלעתיד יהיה חשך על גוג ואנשיו הביא ראיה מדלא שמשו בעוה"ז רק חשך ואפילה אבל תהו ובהו לא שמשו א"כ ישמשו לעתיד דהיינו ונטה עליה קו תהו וגו' וקמפרש תהו זה קו ירוק שמקיף את כל העולם שממנו חשך יוצא לעולם: ונטה עליה כו' וברומי מיירי דכתיב התם כי זבח לה' בבצרה וגו' והיינו מלכות רומי כמ"ש ז"ל ובצרה היא הכרך גדול שבגולה: מתוך החשך שכוונה לפי שהתורה צריכה היא כמה וכמה ישרים כמו שאמרו ז"ל לגשל

פרשה ז (א) צו את אהרן ואת בניו לאמר זאת תורת העולה זש"ה (משלי י) שנאה תעורר מדנים וגו'. שנאה שנתנו ישראל ביניהם לבין אביהם שבשמים היא עוררה להן דיני דנין. דאמר ר' שמואל בר נחמן קרוב לתשע מאות שנה היתה השנאה כבושה בין ישראל לבין אביהם שבשמים מיום שיצאו ישראל ממצרים ועד שנה שנתעוררה עליהן בימי יחזקאל הה"ד (יחזקאל כ) ואומר אליהם איש שיקוצי וגו' והם לא עשו כן אלא (שם) וימרו בי ולא אבו וגו'. ועשיתי עמהם בעבור שמי הגדול שלא יתחלל שנא' (יחזקאל כ) ואעש למען שמי וגו'. (משלי י) ועל כל פשעים תכסה אהבה שאיהב המקום את ישראל שנ' (מלאכי א) אהבתי אתכם אמר ה'. ד"א שנאה תעורר מדנים שנאה שנתן אהרן בין ישראל לבין אביהם שבשמים היא עוררה עליהם דיני דינין. א"ר אסי מלמד שהיה אהרן נוטל קרבנם ופוחסו לפניהם ואומר להם דעו שאין בו ממש הוא שמשה אמר לאהרן (שמות לב) מה עשה לך העם הזה א"ל מוטב היה להן שידונו שוגגין ואל ידונו מזידים. הוא שהקב"ה אמר למשה (שם) מי אשר חטא לי אמחנו מספרי הה"ד (דברים ד) ובאהרן התאנף ה' מאד להשמידו וגו'. ר"י דסכנין בשם ר' לוי א אין לשון השמדה הכתוב כאן אלא לשון כילוי בנים ובנות כמה דתימא (עמוס ב) ואשמיד פריו ממעל ושרשיו מתחת. ועל כל פשעים תכסה אהבה. תפלה שנתפלל משה עליו ומה נתפלל משה עליו רבי מנא דישאב ור' יהושע דסיכנין בשם ר' לוי מתחילת הספר ועד כאן כתיב (ויקרא א) וערכו בני אהרן (שם) וזרקו בני אהרן (שם) ונתנו בני אהרן אמר משה לפני הקב"ה הבור שנואה ומימיה חביבין. הלקת כבוד לעצים בשביל בניהן ב דתנינן תמן כל העצים כשרים למערכה חוץ משל זית ושל גפן. ולאהרן אי אתה חולק לו כבוד בשביל בניו א"ל הקב"ה חייך שבשבילך אני מקרבו ולא עוד אלא שאני עושה אותו עיקר ובניו טפלים (ויקרא ו) צו את אהרן ואת בניו לאמר: (ב) זבחי אלהים רוח נשברה וגו'. זבדי בן לוי ור' יוסי בן פטרס ורבנן ח"א אמר חד לפני הקב"ה אני כבשתי את יצרי ועשיתי תשוב' לפניך אם אתה מקבלני בתשובה הרי יודע אני ששלמה בני עומד ובונה את בהמ"ק ובונה את המזבח ומקטיר עליו את הקרבנות שבתורה מן הדין קריא זבחי אלהים רוח נשברה. והרנא אמר מנין למי שהוא עושה תשובה שמעלין עליו כאילו עלה לירושלים ובנה את בהמ"ק ובנה את המזבח ומקריב עליו כל הקרבנות שבתורה מן הדין קריא זבחי אלהים רוח נשברה. ורבנן אמרי מנין לעובר לפני התיבה שצריך להזכיר עבודה וקרבנות ולשוח מן הדא ברכתא רצה אלהינו שכון בציון מהרה יעבדוך בניך אית דבעי משמענה מן הדא זבחי אלהים רוח נשברה. א"ר אבא בר יודן כל מה שפסל הקב"ה בבהמה הכשיר באדם פסל בבהמה עוורת או שבור או חרוץ או יבלת והכשיר באדם לב נשבר ונדכה א"ר אלכסנדרי ההדיוט הזה אם משמש הוא בכלים שבורים גנאי הוא לו אבל הקב"ה כלי תשמישו שבורים שנאמר (תהלים לד) קרוב ה' לנשברי לב (שם קמז) הרופא לשבורי לב (ישעיה נז) ואת דכא ושפל רוח. זבחי אלהים רוח נשברה לב נשבר ר' אבא בר יודן בשם ר' יהודה ב"ר סימון ג משל למלך שהיה מהלך במדבר ובא אוהבו וכבדו בכלכלה א' של תאנים וחבית אחת של יין א"ל זה כיבוד גדול א"ל אדוני המלך לפי שעה כבדתיך אבל כשאתה נכנס לתוך פלטין שלך אתה רואה במה אני מכבדך כך אמר הקב"ה לישראל זאת תורת העולה

יד יוסף פרשה ז א עשר סדר כי תשא דף קנ"ג. כמד"ר סוף פ"ט: ב תמיד דף כ"ט: ג עי' במד"ר פי"ג סי' ט':

ענף יוסף

פרשה ז (א) [הבור שנואה כו' חלקת כבוד לעצים כו']. טעם הת"לים הוא שמפני שלא הזכיר את אהרן בעבודה הסבר ביאורו כ' מה וס כהן לו לכן לא הזכירו. ואפשר בעם שלא נדהה מהיות כהן מ"מ אין ה' רוצה בכבודו ולכן לא יזכירנו לעבידה לכן כנגד הדבר הה' אמר הבור שנואה כו' כי לא יהכן שהבור יהיה נאהב ומימיו חביבים אם הבור נמאס מלד בוס לכלוך בהכרה מימיו מאוסים. ומכיון דכוונת דע אהרן נמשכה לכס מאהרן כי לו נתנה הכהונה מתהלה כאומר שלא אהרן אחיך בנוי לא יסכן שהסיס הנסל מהמקור. וכנגד ענין הבני אמר שים להלוק לו כבוד בשביל בניו כמו שחלק כבוד לעלים בשביל בניהם כו'). (חלקת כבוד לעצים בשביל בניהם (יפ"ת)): עי' מ"ש בענף וקשה מאי הלוקת כבוד הוא זה שנפסל מעל המזבח. ונראה דכוונת המדרש הוא ע"פ מ"ש רש"י ז"ל בזבחים דף נ"ח אמתניתין דכהרו מבס עלי האנה כו' ופרש"י דטעם הגדה הוא מבום שבו היה מקנה להדם הראשון ויעשו לכס חגורות ע"כ. והנה החגורות נעשו מהעלים בבס הבנים. והגזירים היו מתבלים בהם כאבות להעלים וסיינו דקאמר לעלים הלקת כבוד כו' דתנינן התם כל העלים כשרים למערכה כו' וקשה א"כ מ"ש נטלו דוקא תאנים וכמ"ש בכיסא דאותה מבנה. אלא דהלקת לעלים נתאנה כבוד בשביל העלים שהם בניו. ואהכהן לו אהה כו' [בכור שור מס' תמיד] ועי' עוד ביד יוסף פ' תולדות:

מתנות כהונה

שנתנו ישראל ביניהם כו'. שעשו את העגל: **שנה**. מגומגם וגילקוט ליתא: **נוטל קרבנם** כו'. קרבנם שהיו זובחים לעגל שנאמר ויזבחו לו: **ופוחסו**. הכה והשפיל ערכו: **ואל** יהיו מזידים. והיינו לא הודיעם שאין בו ממש שיו סוברים שיש בו ממש והיו שוגגים: **מי** אשר חטא לי. משמעותה על היחיד דאל"כ הל"ל אותם אשר חטאו לי: **חביבין**. בהמיה: **חוץ** משל זית כו'. משנה היא במס' תמיד בפ' שני וס"ל הטעם מפני שבא מהן שמן למנחות ויין לנסך: **מן** הדין קריא. מן המקרא הזה: **רוח** נשברה. פירוש כשיהרגה ברוח נשברה ר"ל תשובה יהא כאוה שיקריב בו זבחי אלהים: **זבחי** אלהים כו'. רוח נשברה דהיינו תשובה הוא כאילו שיה זובח לאלהים חה א"א אם לא בבית המקדש ועל גבי המזבח: **לשוח**. להשתחוות: (מן הדא כו'. מתוך זאת הברכה): **אית** דבעי כו'. יש מי שירצה לשמוע ממקרא זה: **רוח** נשברה וגו'. כלומר צריך להזכיר זבחי אלהים וגם יהא רוחו נשברה לשוח ולהשתחוות: **זה** כיבוד גדול. ל' תימה: **לפי** שעה. לפי השעה שאתה עומד בו עכשיו ר"ל במדבר: **היא** העולה

עץ יוסף

לעיל ס' שמות. וא"כ הרוצה לקבל עול תורה צריך להעלים עין מן היסורים. ולזה נתנה התורה מתוך החשך לרמוז שחך דרכה של תורה בלער ובחוסר כל ובהשך. וכדאי' בהגהומא ס' נה. והו שאמרו תו"כ שלא קבלו את התורה שנתנה מתוך החשך שהיא מורה על היסורין החמורים. לזה כהשך יכסה ארץ. אמנם ישראל שקבלו עליהם החשך כדי לקיים אור תורה. עליהם כתוב ועליך יזרח ה' וכבודו עליך יראה [כלי פז]:

סדר צו

(א) זש"ה שנאה תעורר כו' משום דק"ל מ"ש עד השתא דלא מדכר אהרן בהעשה שום קרבן אלא והקריבו בני אהרן. או כהן סתם. ומ"ש השתא דקאמר לו את אהרן. בעי לאתויי שבהעלו היתה שנאה עליו ולכן לא הזכירו. ושוב כהם משה עליו וקרבו ה'. ולכן אמר לו את אהרן. וסמך לדבר מייתי האי קרא כדמפרש ליה בסיפא באהרן ובמשה. ואיידי דמייתי האי קרא דריש ליה ברישא בענין אחר: **שנאה שנתנו ישראל** כו' וקרא הכי מתפרש שהשנאה הקדומה מעוררת מדנים הדשים יותר מהראשון. וזה היה עון העגל שע"י השנאה שנעשה בה' עליו היו מעורר דיני דינים בהמשך הזמנים יותר מהראשון. וכת"ש וביום פקדי ופקדתי. ואמרו בפ' חלק אין פורענות באה לעולם שאין בו מכ"ד בהכרע ליטרא מעגל הראשון כו'. **ועד שעה שנתעוררה** כנ"ל: **ואעש למען שמי** וגו' וכתיב בם ושפכתי חמתי עליהם גו' כאשר נשפכתי את אבותיכם והו דיני דינין דהכא [רד"ל]: **שאיהב המקום**. ר"ל שזכר להם האהבה הקודמת לבלתי השחיתם בשנאה המחודשת בפשעם. וכמ"ש בם ביחזקאל ותחם עיני עליהם משחתם ולא עשיתי אותם כלה: **שנאה שנתן אהרן** כו' וקרא מתפרש כנ"ל שהשנאה הקדומה היינו מה שעשה אהרן העגל נשמור לו ליום א' לתלוקים שמתו בניו. וג"כ שלא היה ה' מזכירו בעבודה עד שהתפלל משה עליו כדלקמן: **עוררה עליהם** פי' על ישראל כנ"ל וגם על אהרן כנ"ל: **נוטל קרבנם** ופוחסו לפניהם. נ"ל נוטל קורנס ופוחסו לפניהם. ומשום שקשה נהי דאיכא שנאה על ישראל. אבל על אהרן אין ראוי להיות שנאה מאחר שלטובה נתכוון בעשיית העגל ונטל שכר על הדבר כדלקמן פ"י. לכן מביא הא דרב אסי שהיתה הקנאה כיון דהוא אפשר למעשה העגל בזולת ענין זה דשויתהו מזידים. דאע"ג דאיהו לטובה נתכוון אולי יחזרו וישובו. מ"מ נחשב לו לחטא דה"ל לאסוקי אדעתיה מוטב שיהיו שוגגים. ולפי הגירסא נוטל קרבנם פי' קרבנם שהיו זבחים לעגל שנא' ויזבחו לו. ופחסו הכה גורתו: **ואל ידונו מזידים** ואלו לא הודיעם שאין בו ממש היו סוברים שיש בו ממש. והיו שוגגים. והו שאמר לו משה מה עשה לך העם הזה כי הבאת עליו חטאה גדולה כלומר שהגדלת העולה במה שנעשו מזידים: **ואל ידונו מזידים** קשה הלא זה כתובה כפירוש בתורה איסור ע"ז. וא"כ איך ידונו בזה כשוגגים. אך לפי דברי המחברי בזה הדברים שעביית העגל לא היה מסכך ע"ז כי אם דימו לעשות דבר אמצעי שע"י יחברו באלקות כמו שמשה היה אמצעי. ואהרן היה הפך להראות להם טעותם ופיחס העגל או קרבנם ואז ידונו כמזידים אחר שראו שאין בו ממש: **אמחנו מספרי** ואחר שלא מצינו שנתקיים זה באיזה אדם כי לא מצינו מי שהיה כתוב בספר ונמחה. מפרשינן דהיינו אהרן שהשמיט ה' זכרונו ממצות העבודה. ואלמלא שהתפלל משה היה נמחה מספר התורה: **אין לשון השמדה** כו' שם השמדה הונח על דבר הכלה שלא ישאר ממנו זכרון מאומה לעולם. וזהו הכנים בזהו הפרי והשורש הוא האב: **כילוי בנים ובנות** לא גרסינן ובנות. ואי גרסינן לה פירושו על הבנות שהיו עתידות לצאת מהם. אך קשה כיון דגדולים הוו למה יומתו אבות על בנים. ובשלמא מדב ואביהו בנתהיבו מיתה מתמן תורה אלא שהאריך ה' להם עד שנחטא אהרן קרב קינס. אבל אלעזר ואיתמר מה פשעם. ושמא גם הם היו אומרים בעגל דיש שאין בו ממש [יפ"ת]: **דתנינן** תמן כו' משנה היא במס' תמיד פ"ב. וס"ל הטעם מפני שבא מהן שמן למנחות ויין לנסך. וכן כתב הרמב"ן בס' נח שמלא במדרש כל העלים כשרים הוץ משל זית ושל גפן שהשמן והיין קרבים לגבי המזבח הגילו הפירות האילנות. וכן מלינו באברהם שהגיל את תרח שנא' ואתה תבוא אל אבותיך בשלום. הרי דהגלא העלים מפני הפירות שיהא. ועי' בענף: **מתחלת הספר** ועד כאן כתיב וערכו כו'. ובילקוט הגירסא ועד כאן כתיב והקריבו כו' ונהגו כו' וערכו כו'. והוא הנכון כפי סדר הכתובים: **שאני עושה אותו עיקר** כי אחר שהתפלה מהה השון שעליו א"כ נשאר על מעלתו הקודמת שהיה גדול מבניו: **ובניו טפלים** קח את אהרן ואת בניו אתו כנ"ל. ור"ל דמדכתיב אתו יהודה דייק דהם טפלים לאהרן. אבל בקרא דצו את אהרן וגו' לא כתיב אתו. והא דבאמת לא כתב שם אתו. משום דברישא הקדימו להיות שוה לבניו. ושוב עשאו עיקר. דהרתי דרגא לא סלקיה. וצריך לומר שהמדרש ס"ל כדעת הרמב"ן שפרשת קח את אהרן נאמר אחר הפרשיות שמויקרא אל משה עד פרשה זו. ולא כפרש"י שכתב שפרשה זו נאמרה ז' ימים קודם הקמה המשכן. דא"כ קודם הקמת המשכן כבר נתרלה לאהרן תפלת משה ואם כן כשלוה אחר כך בקרבנות אחר שהוקם המשכן דכתיב מאהל מועד הוי כתב וערכו בני אהרן חרקו בני אהרן דדהי לאהרן. גם ס"ל לבעל המאמר שנלטוה משה במלאכת המשכן קודם למעשה העגל ואז נאמר לו ואתה הקרב אליך את אהרן כו' וג"כ זה הדבר אשר תעשה להם לקדש אותם לכהן לי. וכשנהרלה לו הקב"ה והבנייתו שישרה שכינתו ביניהם ידע מעלתו שמלות המשכן במקומה עומדת וטוה לישראל עליה. שלפ"ז כל הכבוד הזה שלוה ה' על אהרן היה קודם מעשה העגל. ואח"כ כהטאו מנע ה' הטוב ממנו עד שהתפלל משה עליו: **(ב) זבחי אלהים** רוח נשברה. משום דק"ל כפל זאת תורת העולה היא העולה. בעי לאתויי מילתא דריב"ס בסמוך דאמר משל למלך שהיה מהלך במדבר כו' ומשום דהפותח זה אי' בהאי קרא מייתי האי קרא דריב להו ברישא בענין אחר כדרך המדרש: **זבדי בן לוי** כו' קשה להו מ"ט בקשת הטיבה ברצונך את ציון וגו' התם דבעי בשואה על קבלת תשובתו בעוד בת שבע ובהאי עסיק ואזיל עד זבחי אלהים רוח נשברה ומה ענינו להזכיר כאן ענין ירושלים והקרבנות העתידים. לכן תירצו ז"ל שטעם הטיבה ברצונך את ציון וגו' לכאן לומר שאם תקובל תשובתו ידע בבירור ששלמה עומד ובונה בית המקדש כו'. והשני תירץ שרוצה לומר שהעושה תשובה נחשב לו כאלו עשה לירושלים ובנה בהמ"ק וכו'. ורבנן תירצו שהמתפלל צריך להזכיר עבודה וקרבנות עם תפלתו. ולכן כיון שהתפלל על הטאו הזכיר ג"כ עבודה וקרבנות: **מן הדין קריא** מן המקרא הזה זבחי אלהים רוח נשברה וגו' הטיבה ברצונך וגו': **מנין לעובר לפני התיבה** כו' ולשוח בהדא ברכתא רצה כו' כנ"ל. ופי' מנא ילפינן תרתי. הדא שהעובר לפני התיבה צריך להזכיר עבודה וקרבנות. ואידך שישחה בתוך ברכה זו דהיינו רצה אלהינו כו' שבשמונה עשרה אותה פותח במודים ושוחה כדאי' בפ"ק דברכות. וקאמר דתרווייהו אית דיליף להו מזבחי אלהים רוח נשברה דמשמע שמזכיר זבחי אלהים ישוח עלמו והיינו רוח נשברה. ומדמזכיר קרבנות ומתפלל עליהם הלל תפלתו על עונו ש"מ שכל מתפלל צריך שיזכיר עבודה וקרבנות בתוך תפלתו [יפ"ת]: **פסל בבהמה והכשיר באדם** כו' לב נשבר כו' אף דהמקריב פסול נ"כ אם הוא עור או כבה. אך הקרבן גופא שהוא האדם בעצמו הבא שהוא דוגמת הקרבן. ועל"ז הכשיר לב נשבר. והענין שלא ידומה כי עיקר התשובה תלוי רק בשמחה ולא בעצבון. לא כן. ולכן כתיב לב נשבר ונדכה אלהים לא תבזה. כי היינו מדתים שנבזה בעיני ה' העצבון רק השמחה. **זה כבוד גדול** בתמיה. ר"ל כמתרעם. וכן בנמשל אמר הקב"ה כמתרעם זאת תורת העולה היא העולה בתמיה וכי זו היא פשולה שהעליה לו. ובבמד"ר פי"ג הלשון כך אתם מכבדים לי אני מלך כו' וכן יתפרש כאן וכי זה כיבוד גדול שהעליתם

העולה היא העולה אמר לפניו רבון העולם לפי שעה תקרבנו לפניך אבל לכשתטיב ברצונך את ציון (תהלים נא) תבנה חומות ירושלים או תחפוץ זבחי צדק עולה וכליל: (נ) ד' ארשב"י לעולם אין העולה באה אלא על הרהור הלב. א"ר לוי מקרא מלא הוא (יחזקאל כ) והעולה על רוחכם היו לא תהיה אשר אתם אומרים ונו' ממי אתה למד מבניו של איוב בתחלה (איוב ה) והלכו בניו ועשו משתה ר"מ אומר שכן דרך בני מלכים להיות קורין לאחיותיהן ולאחיותיהן עמהן בסעודה ר' תנחום ב"ר חייא אמר להיטפל בהם הלבו שקדשו להם נשים הה"ד (איוב ה) ויהי כי הקיפו ימי המשתה וישלח איוב ויקדשם. על דעתיה דר' תנחום ב"ר חייא דאמר שקידשו להם נשים נטפלו בהם והלכו על דעתיה דר' מאיר דהוא אמר שכן דרך מלכים להיות קורין לאחיהם ולאחיותיהם בסעודה כד"א (שמות יח) ואל העם תאמר התקדשו. והשכים בבקר והעלה א"ר יוחן בר תלפי בעי מכפר ימים או מספר בניו ובנותיו או מספר כל קרבנות שבתורה. כשהוא אומר (איוב ה) כי אמר איוב אולי חטאו בני וברכו אלהים בלבבם הדא אמר אין העולה באה אלא על הרהור הלב. רבי אחא בשם ר' תנינא בר פפא ה שלא יהו ישראל אומרים לשעבר היינו מקריבין קרבנות ומתעסקי' בהן עכשיו שאין קרבנות להתעסק בהם אמר הקב"ה הואיל ואתם מתעסקים בהם מעלה אני עליכם כאילו אתם מקריבין אותם. ר' הונא אמר תרתי אין בין הצליות הללו מתבנסות אלא בזכות משניות מה טעמא (ויקרא ו) נם כי יתנו בגוים עתה אקבצם רב הונא אמר חורי (מלאכי ג) כי מזרח שמש עד מבואו נחל שמי בגוים בכל מקום מוקטר מונש. וכי יש מנחה טהורה וקטירה והקטרה בבבל אלא אי זו זו משנה אמר הקב"ה הואיל ואתם מתעסקי' במשנה כאילו אתם מקריבין קרבן. שמואל אמר (ויקרא נב) ואם נבלמו מכל אשר עשו וכי יש צורת הבית על עכשיו אלא אמר הקב"ה הואיל ואתם מתעסקים בו כאילו אתם בונין אותו. א"ד אסי מפני מה מתחילין בת"כ ואין מתחילין בבראשית אלא שהתינוקות מהורין והקרבנות מהורין יבואו מהורין ויתעסקו בטהורי:

(ד) רבי אבא י בי"כ ור' חנן תרויהון בשם ר' עוריה רבפר חשייא אמר משל למלך שהיו לו ב' מגירסין בישל לו הא' תבשיל אחת ואכלו והיה ערב לו ועשה השני תבשיל ואכלו וערב לו ואין אנו יודעים איזה מהם ערב לו יותר אלא במה שהוא מצווה את השני ואומר לו כתבשיל הזה תעשו לי אנו יודעים שהשני ערב לו יותר. כך הקריב נח קרבן והיה ערב להקב"ה שנא' (בראשית ח) וירח ה' את ריח הניחוח. הקריבו ישראל והיה ערב להקב"ה ואין אנו יודעים איזה מהם ערב לו ביותר אלא במה שהוא מצווה את ישראל ואומר להם (במדבר כח) ריח ניחוחי תשמרו להקריב לי אנו יודעים ששל ישראל הוא ערב ביותר הה"ד (מלאכי ג) וערבה לה' מנחת יהודה וירושלים כימי עולם וכשנים קדמוניות ז כימי עולם כימי משה וכשנים קדמוניות כשני שלמה רבי אומר כימי עולם כימי נח וכשנים קדמוניות כימי הבל. שלא היתה ע"ז ביניו. ר' אבין אמר תרתי. ר' אבין אמר משל למלך שהיה מיסב על אכסיטין שלו הכניסו לו תבשיל הא' ואכלו והיה ערב לו התחיל מסתה בקערה כך עולות סתים אעלה כזה שהוא מסתה בקערה. ר' אבין אמר תורי ר' אבין אמר משל למלך שהיה מהלך במדבר הגיע לבורגין הראשון ואכל שם ושתה שם והניע לבורגין השני ואכל שם ושתה שם וכן שם כך במה שהוא מתמה על העולה זאת תורת העולה היא העולה על המזבח כל הלילה עד הביקר ח מכאן שהעולה כולה כליל לאשים: (ה) ואש המזבח תוקד בו א"ר פנחס ואש המזבח תוקד עליו אכ"כ אלא תוקד בו האש היתה מתוקד בו. תני בשם ר' נחמיה קריב למאה ושש עשרה שנה היתה האש מתוקדת בו ט עצו לא נשרף ונחשתו לא ניתך אם תאמר דהיה נלד תני בשם ר' הושעיה כעובי דינר נרדיון היה בו. אמר רשב"ל אף במזבח הקמורת כן שנא' (שמות לו) ועשית מזבח מקטר קטורת מתקטר בקמורת אכ"כ אלא מקטר קטורת. ' המזבח היה מכפיר את הקטורת. ורב אמר בכלי הבקר נתבשל הבשר אכ"כ אלא (מ"ב יט) בכלי הבקר בשלם הבשר היה מבשל את הכלי: (ו) א"ר לוי נימום קלוסים הוא יא שבל המתגאה אינו

יד יוסף ד ירוז' יומא פ"ו ה"ב. מגומות מוד א יומא ויקרא ר' פסוק כ': ה פסיקתא רכתי פ"ו פ"ו: ו פ"ב מדר פנחס: ח פסיקתא רכתי פ"ו פ"ו. ילקוט פוד ע ופוד פנחס: פ מגומות סוף פ' שרומה: י ירוז' כוף הגיגה: יא מגומות כוד א פ' ט"ו. טוס"ח מוסור י"ם. ילקוט ס"ב רמז קס"ח:

מתנות כהונה

השלה. ל' סימה הלח מלמעד הוח: הרהור הלב. דייק הח השלה כל"ח והשלה על רוהכם ועיין בגמ"ן: להיטפל בהם. נפי' כתו שמה למיכם ולחוסיפה לעשות להם סופניות ולפי דעת מפיהם יפה פירוטו ויפלא וכבר פלא הם לח מנל' מנעת ימי המשתה סיו קדם הקידושין: ויקדש. ממנה לשון קידוסין ולשון הזמנה לפעודה כלקמן: התקדשו. סיו מזומנים: בר טלטי. שם הכס: בעי מכל: מספר ימים ט'. הלי מספר כולה לקח על מיניו כל ניסו ט'. לו ל"ל על מספר ימי המשתה: כאילו אתם מקריבים. דייק הח השלה הכי זהח תורת השלה כשאתם מתעסקים בתורת השלה הוח הקרבת השלה בעצמו: בזכות משניות. שמונין לכתות קרבנות: יתנו. כמו יתנו נלשון מכרו משנה מחיר: חורי. מחר פ' דדום למד פמחנו נלמד

עין יוסף

הרהור למ"ל: אמר לפניו מוטחמים ומילקוט מלח משנה הניא ק"ן: (נ) נופא משום דהשה ק"ן דייק ומחיל על יחורת בזאת מורם השלה הוח השלה דלכל מחד מהדדשות דנסמוך מיידם יפה כמו שפתים. ולשל קמחר הד משמע. קלמר הפהת נופל דעיקר הדדשות הן על זה. ונירקע סילקוט חני רמנ"ע השלה נמה: לעולם פ' בין שלה ניטר ובין שלה יחיד: על הרהור הלב ויש"י דקהיב היח השלה כלי לכפר על רוהכם: והעולה על רוחכם כלי וקרבן שלה היח על רוהכם מה בחתם מהמשים נלבבכם: ממי אתה למד שד: ועשו משתה ונו' והשלה שלות מספר כולם כי למר חיוב חולי המתה נחי ובכרו חלמים נלבבם. ע"ש השלה מכפרת על הרהור הלב. וכלי שלה מחמר דילמה היו עושים עבירות ממש ממון שעשות מרעים. לה מייקי פלוגתת ד"ש וה"ם בבין לחר ובין לתר לח היה רק כשהוה מלבים חו קדושי כסים ולח היה ח"ו כשהוה מרעים: להיטפל בהם הלבו במדבש סעם פ' היש"י הנוכחה נפפל בהם והלבו וכתב הש"ם פ' תהלה נבכל בהם הקדש להם הכתים. ופוב והלבו לעבות בכתה. וה"ק קרח היה כי הקיפו ימי המשתה וכבר שלח חיוב ויקדשם לבניו. ודבש ויקדשם נלבון קידושין: קורין כך לסעודה ודבש ויקדשם לשון הזמנה כדכתיב ולח הטה המחי להקדשו למחר. ולדידיה לח קלח לפשוטו משיר שבשבילמו יש בהשבה היה מזמנם לחיוב כשהיו עלו כדי להזהירם ולהשגות על הש שעשו: בר הלפי פפ הכס: בעי מכפר ימים כו': מייתי הח דר' יוחן בר חלפי לשיטת דבין בלחן בשהוא בשיקה ולח בחמת בכל העבירות שבתורה פ"ב שלח המלו בהשבה: כל הקרבנות כלו כל עולה. דמשמר כלם מלי לקיי לעולות ותפ"ג דעולות נשון נקבה וכלם נשון זכר חלח קטיפת העוף שהיה נקבה כמ"ש מונה: מהו להתעסק בהם כיון בלחן עולה מעכה הם. חלח יתעסקו בדיניהם לחייבים שמייבים עכשיו: מעלה אני כו' ויהיו לכתב ולח תורם השלה כלי' המתעסק בתורת השלה הל כשהוא עולה ממש: בזכות משניות שבעיגים הלטים קרבנות: יתנו נרגנים על שבעתיים ופי' יחמו. ונגנזה והחזירן לעתר לח יהו נגלות פתה בקרוב לתקנם. ומקו דמחיות על פתוח כלי לימוד תורה שנע"ם המנהיגים כל פרטי דיני התורה נלין נמלם לחד מהן ות"ל לימוד מעלה עליהם כלילו קיימה: רב הונא אמר חורי פ' כך הוחז לחמר דרש לחמר: וכי יש מנחה כו' דלח כחיבו בן מעלה שלנך בכל מקום לחמר הרחה: וקטירה מפרש מוגש נקטירה לפי שהנשה קלחה לקטירה כדכתיב והגישה על המזבח והדר והקריב. ויפיה מוקטר מוגש כולה בעגון המנחה דכתי הגש הגשה והקטירה: כאילו אתם מקריבין ולכן נכל מקום מוקטר מוגש לכמו ומנחה מהודה כי ההתעסקות כאי יכלה עליהם כאילו מקריבי' בפועל: ואם נבלמו מכל מאר עמו. ופשפ דקרא ויסמכו לח כל טרחו וכמו שמתיעצ מתחיעצ נוכח כבים כדי שיסמכום וישמו לחסה דהיינו שיבנו נמ"ק נעזרה כהים. ולהכי מסמכי עד שיכפיו כמה בהים מלח נגנה הכים ומכי קלחר מהמשמים נרחו מיהוקאל יבנוהו. ולימ למיחך דעל נגין בית סני קלחר. שהכי לח נגנה נעזרה הזלח כמ"ש מרדכי ופ' נהגומות ופ"ו: כאילו אתם בונים אותו שפכי לימוד שה לעכב המעשה: מפני מה מתחילין בן סיה מעכ ניסים הכה. ומכיח זה כלן לפרש סיח השלה בתחלה נקריחה המיוקות: שהתינוקות מהורים בי הפח כמ"ש הכל נלין ט חפח. וכן הקרבנות מהורים מהפח כלי' שפל יש מהורים מהחפח: ויתעסקו בהורים כלי' מהר שהשלה כזה הוח כמיוח הקרבה. לכן יבואו מהרים ויתעסקו בהורים: (ד) בגירסין מבמלי: אתא וכו'. ל' הלמ"ד נח: אלא בשה שהוא מצוה כ' ל' למר מרלוס נגד פנח' וידח ס' ועל כל זה לח נגמוה שד הפסם משלה קרבנות ולח מנעמ שהקריב שד. וכיהרלב הסיר שפשטו להקריב ג"כ שוכח שהקריב

סימנים

אינו נידון אלא באש שנא' היא העולה על מוקדה. חזר המבול ע' שנתנאו ואמרו (ישעיה כה) מה שדי כי נעבדנו וגו' לא נדונו אלא באש שנא' (שם ו) בעת יזורבו נצמתו אריב"ל יב זריבתן לחלוטין היתה כד"א (ויקרא כב) לצמיתות לקונה. (שם ו) בחומו נדעכו ממקומם. מהו בחומו ברותחנין. א"ר יוחנן כל טיפה וטיפה שהיה הקב"ה מביא על דור המבול היה מרתיח ברותח ניתנם הה"ד בחומו נדעכו ממקומם. סדומיים על ידי שנתנאו ואמרו נשכח את הרגל סביבינו כמה דכתיב (שם כח) פרץ נחל מעם גר וגו' לא נידונו אלא באש (מלאכי יט) וה' המטיר על סדום. פרעה הרשע על ידי שנתנאה ואמר (שמות ה) מי ה' אשר אשמע בקולו לא נדון אלא באש (שם ט) ויהי ברד ואש מתלקחת וגו'. סיסרא הרשע על ידי שנתנאה ולחין את ישראל כמה דכתיב (שופטים ד) והוא לחין את בני ישראל בחזקה מהו ג בהזקה א"ר יצחק בחירופין ובגידופין לא נידון אלא באש. (שופטים ה) הכובבים ממסילותם נלחמו וגו'. סנחריב שנתנאה ואמר (ישעיה לו) מי בכל אלהי הארצות וגו' לא נידון אלא באש (שם י) ותחת כבודו יקד יקוד וגו'. ד נבוכדנצר ע"י שנתנאה ואמר (דניאל ג) ומן הוא אלה די ישיזבינכון מן ידי לא נידון אלא באש קטל המן שביבא דנורא. מלכות הרשעה על ידי שהיא מדרפת ומגדפת ואומרת (תהלים עג) מי לי בשמים אינה נידונית אלא באש (דניאל ו) חזה הוית עד די קמילת חיותא והובד גשמה ויהיבת ליקידת אשא. אבל ישראל שהם נבזין ושפלים בעוה"ז אינן מתנחלין אלא באש שנא' (מלאכי ג) ואני אהיה לה נאם ה' חומת אש סביב:

פרשה ח

(א) זה קרבן אהרן ובניו. רבי לוי פתח (תהלים סה) כי אלהים שופט א מטרוניתא שאלה את ר' יוסי בר חלפתא אמרה לו בכמה ימים ברא הקב"ה את עולמו אמר לה לששת ימים דכתיב (שמות לא) כי ששת ימים עשה ה' את השמים וגו' אמרה לו ומאותה שעה עד עכשיו מה הוא יושב ועושה א"ל מזווג זיווגים אשתו של פלוני לפלוני. בתו של פלוני לפלוני. ממונו של פלוני לפלוני. אמרה לו הדא הוא אף אני יכולה לעשות כן כמה עבדים יש לי וכמה שפחות יש לי ואני יכולה לזווגן בשעה אחת. אמר לה אם קלה היא בעיניך קשה היא לפני הקב"ה כקריעת ים סוף הניחה ולך לו מה עשתה שלחה והביאה אלף עבדים ואלף שפחות והעמידה אותן שורות שורות אמרה להו פלוני ישא לפלונית ופלוני לפלונית זיונן בלילה אחד לצפרא אתין לגבה דין מותא פציעה ודין עיכ שמוטה ודין אצילים פריך דין ארכובה תבירא דין אמר לינא בעיא לדין ודין אמר לינא בעי לדין סיד שלחה והביאה את ר' יוסי בר חלפתא אמרה לו רבי אמת היא תורתכם נאה משבחת היא יפה אמרת כל מה שאמרת אמר לה לא כך אמרתי לך אם קלה היא בעיניך קשה היא לפני הקב"ה כקריעת ים סוף שנא'(תהלים סה) אלהים מושיב יחידים ביתה מוציא אסירים בכושרות מאי בכושרות בכלי ושירות. דבעי אמר שירה דלא בעי בכה. ומה הקב"ה עושה מזווגן על כרחן שלא בטובתן. א"ר ברכיה בלשון זה השיבה רבי יוסי בר חלפתא הקב"ה יושב ועושה סולמות מנביה לזה ומשפיל לזה שנא' (שם שם) כי אלהים שופט זה ישפיל וזה ירים. רבי יונה בוצרים פתר קריא בישראל בלשון זה הושפלו בלשון זה הונבהו. בלשון זה הושפלו (שמות לג) כי זה משה ובלשון זה הונבהו (שם ל) זה יתנו כל העובר וברנן פתרין קריא באהרן בלשון זה הושפל ואשליבהו באש ויצא הענל הזה. ובלשון זה הונבה זה קרבן אהרן ובניו וגו': (ב) ד"א זה קרבן אהרן יש"ה (זפניה יד) ויאמר להם מהאוכל יצא מאכל. א"ר שמואל בר נחמן ב ביון שהתהיל רוה"ק לנשנש בשמשון בנ' מקומות התהיל שנא' (שופטים יג) ותהל רוח ה' לפעמו במחנה דן בין צרעה ובין אשתאול. מהו בין צרעה ובין אשתאול א"ר שב"נ מלמד שנטל שני הרים והקישן זה לזה כאדם שנוטל ב' צרורות ומקישן זה לזה. רבי יהודה ור' נחמן ר"י אומר בשעה שהיתה רוה"ק שרויה עליו היה פוסע פסיעה אחת במצרעה ועד אשתאול ר"נ אמר בשעה שהיתה רוה"ק שורה עליו שערותיו עומדות והיו מקישות זו לזו כזוג וקולן הולך כמצרעה ועד אשתאול. כשהוא יורד לתמנת (שם יד) וירד שמשון ואביו תמנתה ותצלה עליו רוח ה' וירד אשקלון וגו' (שם מו) היא בא עד לחי כשהוא חזר מתמנתה אמר אלך ואראה את פלגת האריה שנא' (שם יד) וישב מימים לקחתה וירדהו אל כפיו והיה שמשון תמיה בלבו ואמר ארי אוכל כל החיות ועכשיו יצא ממנו מאכל כך אהרן אוכל כל הקרבנות ועכשיו יצא ממנו קרבן ואיזה זה זהו קרבן אהרן ובניו: (ג) נופא ר"א אידי מתאוה ג היה דוד לקרבנם של נשיאים הה"ד (תהלים כח)

עולות

יד יוסף יב כ"ר פ"ל ס"ה. ירוש' פרק הלן: יח ס"ס רבה פ"ב ו'. תנחומא כדר ז. מדרש שמואל פ' י"ג. בהמ"ח מדור כ': יד ע' ס"ס רבה פ"ו ו'. מדרש שמואל פ' כ"ג. תנחומא פ' ויקהל וס' פקודי וס' תצוה. מדרש שמואל פ"ס. ועי' ויק' סוף פרשה: ב בבלי ויורשלמי פ"ק דסוטה: ג ס"ס רבה פ"ב ט' ט'. פרשה ח א כ"ר פ' ס"ה. במ"ר פ"ג וס"

כתונת כהונה

פל כל ואלמר טו דק סימן שנאי שומדים ממעל לו): זריבה. לשון סריפת אש; לחלוטין. לגמי. לגריפה נמורה: בחומו. מפעם בחומו של הקב"ה חבו הגיהכם: קטול הימין. חלנו שנשנו כי עמיו ה' וגם שנשו וחי נאיון לו מה שאמר לחמוה מן הוא חלה ל' וגו' וגם נשרף חני. ושין בהוין (ז' ז): ממונו של פלוני לפלוני. הכוונה יהלה לעיטים שפעות שופר הוא פתוח זה. וכלל מקום שתפתוי מדבש זה לינו. ולעיל ס' (ס"ח) הביאו ג"כ והעיקר לינו ושין סל' כמדבר דף פ"ו ע"ב: לצפרא ט'. לבקר בעו חלנה כ"ל מוקן עבדים וספעות:

מתנות כהונה

דין זה: מוהו פציעה. נשברה מל' פצע: אצילים. זרועות: פריך. מנכר ומפרך: ארכובו. נקלו: תבירה. נשברה וכל זה כי לא היו מפלים זה בזו וזו בזה כדמפרש ואזיל: דין. זה: לינא כמו לית חנא מגלת סיכות אין חני לזה: בכי ושירות. מופרקון על כוכוכות: דבעא מי סגולה ונפן וגו'. ושוב מפלש וכי מאחר שהוא נוכח ואינו חפן בזווגו למה לקחה כהחלה לו לעשה לית פציעה והלך לו ואחר שהקב"ה מזווגן בע"כ: בלשון זה. כ"ל בלשון של מלת זה: לנשנש. כמו לקנקש: צרעה ואשתאול. ס"ל לדמי הכיס הוו:

עץ יוסף

כדרך האדם: ממונו. של פלוני על פי כיוצא בהחומים שאדם פוסק עם נמו. וע' כ"ז בבל' פ"ס ס"ה ס' ד': פלוני כו'. פלוני עבדי יפת לפלוני שפחתי: לצפרא אתין בא. פי' לאחר כמו כל תוכן העבדים והשפחות אלמה זה מותו נפלע אח עימו שמוסות אח זרועו נשבר וזה נרכו נשברה. וכל זה כי לא היו מפלים זה בזו וזו בזה כדמפרש ואזיל: דין. פי' זה: לינא כמו לית חנא. פי' אין מי מפין לזה: קשה הוא לפני. הקב"ה הקובי בחיקו ואינהך מפני פניס. פי' לפניי למי שאיזו כלפי כפי שיודע הדין שיעשה בקרוב. והב' לפניי תבי' שעזו תחייבו כי הכם יבב' הוא הפוב ואמתיב ואינו רוצה בהחתם בום נברת. אלא פלוני ופלוני דיין לית מייב להעשים הפוסת. ומפני פניס אלו יפחיש אלמה קובי בקי"ם אם בחה שהחייב ליבחל אלא היו לאחים גם כזה לזווג בעניים בימים בסל מיכה כמ"ש. ואם בחה שהזיק למציים (ש"ח): מושיב יחידים ביתה. אדם יחיד ואחה יחידה והוא מזווגם יחד ומביא מהם בית אחד. מוציא אסירים שהוא מוליאן מבחירתן לחסוסים בעל כרחם מזווגם: בכי ושירות. מופרקון על כוכוכות: דבעא אמר שירה. מי שרוצה ואינה בזיווגו אומר שירה. ומי שאינו רוצה הוא בוכה. ואע"ג יחזיק בשלו אלא בזווגו. כי שולח לו שבע אלמעלה להיות מחזיק בה: ורעושה כולמות כי מי שעשה ה' לשלם להעמיד הבל בגדלן ולזה מפעיל לזה ומריש לזה בפי מעשיהם. ואין מעשה חשוב מזה וקלחות יופר ושנה סולמות לרמז כי הכל בידיה והעליה לא תבין בכח אחה כי יבחל ויפול: בלשון זה. הוספנו זה מפני שהיה בהמקום כשולה ויודד בסולה (ש"ח): בלשון זה. כמשפט ה' זה משה אלים במקום שהיה הכתיבה בעפר עון העגל. לכן נכתב בלחותו לכפר עון העגל. וכן נכתב בלחותו לנגיעי הספלחים. ויותר נראה שי"ל [במדבר ס'] ויאמרו זה אלהיך ישראל: זה קרבן אהרן. לכפר על עון אהרן בעגיים העגל. ולכך נכתב כאן מלת זה: (ב) מהאוכל יצא מאכל. כי מכוס דק"ל מאי לשון זה נגי קרבן כלעגל. נמי השתא לתנוני אלהיות זה דבר חדוש שאכל אהרן כל הקרבנות דמיקמן למחילת אדם ובכשיו יצא ממנו קרבן. לכני קאמר זה קרבן כלו' זה קרבן אהרן ומהודש. ומעתן זה מייתי מהאוכל יצא מאכל שהדבר תימה מריה אוכל כל החיות ובכשיו יצא ממנו מאכל כדי שתאכלם כחיב והללה עליו רוח ה'. ובראשונה כחיב ותחל רוח ה'. והכונה בזה שעד שהחחיל רוח ה' לנשנש בו בשפש הראשונה נחמן כשהוא. אבל מאז עד שללחה עליו נם אחר כן שהמעון בדבר לא בחחלה ניחא: בנ' מקומות. שם שפחה בן בחנה ר' [שופטים יג]: לנשנש. לשון הגזה ודחוק: בנ' מקומות. הללה כל' דבשלחם כחיב והללה עליו רוח ה'. ובראשונה כחיב ותחל רוח ה'. והכונה בזה שעד שהחחיל רוח ה' לנשנש בו בשפש הראשונה נחמן כשהוא. אבל מאז עד שללחה עליו נם אחר כן. שהמעון בדבר לא בחחלה ניחא: בנ' מקומות. שם מקום שם בן שלשה ר' [שופטים יג]: מהו בין צרעה. אצ' שחניא זה הקרא מפרש ליה חנב בין צרעה. ודלים לפשטו מענין שלום שפש שהוא ענין הקשה בו [שופטים יג]: היה פוסע כו'. דלם לפשטו מענין הריחה פעמיך. ומלשון מה יפו פעמיך: מקישות זו. לזו כזוג שמכוב הנגורה שהי' לנשמו מלשון פעמיך זהב ולעון: כשהוא. מאר המנחה כלי': והיה שמשון. שם מקום בן שלשה שהוא מפלת הגבול ומפילתו ומוחו. ויתחזו השמומחת בזכרו מנכוחו כמו שהוסבלו בתון לחל יהו להחעטף ותחה על חה שלח הקב"ה מעשה זה ליהו. חם לח שהמת על מלת זה: (נ) נופא ר"א לשון מה. מבש דלשיל כבשיון בזה קרבן מהרן מ"ם לשון זה. והבחת מייפ

עולות מחים וגו' איזה קרבן שיש בו פרים ואלים וכבשים אלו קרבנם של נשיאים שנא' (במדבר ז) ולזבח השלמים וגו'. ר' יהודה ור"נ ורבנן ר' יהודה אומר חביב קרבנם של נשיאים לפני הקב"ה כשירה שאמרו ישראל בים שירה שאמרו ישראל בים (שמות טו) זה אלי ואנוהו וכאן כתיב (במדבר ז) זה קרבן נחשון בן עמינדב. ר"נ אמר חביבה קרבנן של נשיאים לפני הקב"ה כשני לוחות הברית. בשני לוחות כתיב. (שמות לב) מזה ומזה הם כתובים. וכאן כתיב זה קרבן נחשון בן עמינדב. ורבנן אמרי חביב קרבנו של אהרן לפני הקב"ה כקרבנן של נשיאים בקרבנות של נשיאים כתיב זה קרבן נחשון בן עמינדב וכ"ב זה קרבן אהרן. א"ר ברכיה חביב קרבן של אהרן לפני הקב"ה כי"ב שבטים מה טעם. זה מנין זה ז"ן שבעה ה"א חמשה הא תרי עשר: (ד) ביום המשח אותו עשירית האיפה רבי יותנן בשם שמעון בן יהוצדק אמר מלמד שעשירית האיפה מעכבת בחונת אהרן ובניו. סלת מנחה תמיד. ר' יהושע דסיכנין בשם ר' לוי אמר בוא וראה כמה הם הקב"ה על ממונם של ישראל אמר להם מי שנתחייב להביא קרבן יביא מן הבקר (ויקרא ו) אם עולה קרבנו. ואם לא מצא מן הבקר יביא כבש (שם ג) אם כבש. ואם לא מצא מן הכבשים יביא מן העזים (שם) ואם עז. ואם לא מצא מן העזים יביא מן העופות (שם ה) ואם מן העוף. ואם לא מצא מהעוף יביא סולת (שם ב) סולת מנחה תמיד. ולא עוד אלא שכל הקרבנות אינן באים חצים וזה באה הצים מחציתה בבקר ומחציתה בערב ולא עוד אלא כל מי שהוא מקריב אותה מעלה עליו הכתוב כאילו הוא מקריב מסוף העולם ועד סופו שנא' (מלאכי ה) כי ממזרח שמש עד מבואו וגו':

פרשה ט

(א) וזאת תורת זבח השלמים אשר יקריב להי"ה (שמות כ) זובח תודה יכבדנני. זובח חטאת זובח אשם אכ"ב אלא

יד יוסף ד' ירמי' ריש יומא: פרשה ט א ירושלמי פ"ו דסנהדרין ס"ג: ב במד"ר פי"ח פ"ג: ג פסיקתין פ"ו דמ"ג פ"ג: ד פסיקתין פ"ו ד"ס: ה תוספתא דר"ש ספ"ח. ומכר פ' ויקרא דף כ'. פסיקתין דף פ"ג פ"ב: ו ירושלמי פ"ב דשבועות. ותוספתא פרה פ"ג:

מתנות כהונה

עולות מחים וגו' נרכה וספיה דקרא מלמד בקר עתודים: עשירית האיפה מעכבת. כלומר לחה החדוש הזה מעכבים האיפה סולת ישכב בגדולות להקן וכנו: מזמרת ממנו ועד מבוקו וגו'. וספיה דקרא ומנחה מהודה: ה"ג שזכה לה יכול בתודה כי' כמה מהתודה על המלואו: שנזמרו. בגלגרתו מלמד שמיר עריפים. נרמה דכי' ל' שמואל בר נחמן למר זה עכן על מנת לעכור וגו' לפל ביקלקום (כ"ך הפסח) לה נרים ליה כלל: כבוד להר כבוד.

דרש שם טוע"ן לשם מיי כבוד: מסלקי דלכים. מן המנים ומלוכות ובקרקים וחכו נמלות מחר לנכים להם הדרך ללחת מוכים: ושם כתיב. ופי' לכתוב הוא בגיע"ן למע"ש שהקני הוא נשיטלה כמו שמ"ך

ענף יוסף

פרשה ט (ב) [בחול לה זבח (מלואים כו')]. פיסקא מלא ריפיסים מלה זבח רק בשביל זקנו. והלה נחמר בו בן שנה שחול בשלמו ותהו"ל כבן שנה שהין בו חטא ותחמרו בלה נחבשה מלבושו משני חלה סיה בו דופי. ותחמרו סיה נדיק מדוד. ור"ל שלני שנלני לשני ס' חלה יקיים דכרו כשעשק בריחוי למלך. לה סיפה שבושו משפטים לשלוך לוני בשעשקים שמו שבושו חל זקנו שפיה חושפל לנרעים

ענף יוסף

בן ן נמ כדכתיב [יהושע ו'] עכן בן כרמי ן זכרי בן זמרי. וכן כתיב [שם ז']. וכן כ"ה כתיב [ד"ה א' כ']. וכיו כרמי עכר הלכר מעל בכתב. ול"ב ע"כ מה לכתיב [יהושע ז'] ויקח יהושע לת עכן בן זרח ללוחותם מזרעו קלחר בן זמרי כו' זרח. י"ל דמשמע ליה דממרי סיעו עכן מהלוקף הכתוב לכתוב כלם ממנה שהוח לשחר שמי לה ידע שהם ממנה. חלה ע"כ שמרי סיעו עכן מעשה כמעשה זמרי לה ע"ם שממנו ישרחל ע'. וכה הכתוב לכלול לחוחו עם הלדיקים לומר שנם הוח יצח לעשרים. ומלו החרכנ מלמו שהם חכמים כמ"ם ויחכם מכל חדם מחיכן החחרוני ויסיון וכלכל וכדכ' [בס"א פרק נגמר הדין]. כי חחרי הפוסק עכן בחשוכתו הגדולה שמכר עלמו למיתה ומהם ממהם: במעשה זמרי. מלף כדחמרינן בס' נגמר הדין שבת עכן על נערה המחורסה: שנזמרו. ישרחל שנכרתו ישרחל על ידו. מלמד לה חזמור כרמך. ול"ל שמחו כוכה על שהדחין ע'. חיתן זה. ר"ח לל חתמה על מה שיכרתו הכתוב מעידה שהיה שהם בני זרח על מנה וחכרתם כי. כי דכתי חיתם ימין לידכם: זה חי"ה. לפי שעכן מכך מעלתו בס' נגמר הדין ולפי שנב בחשובה יכפה עם חכרתם חביבו שהיה לחשן למילה: זה משה. לפי שעכן עכר על ס' חומשי תורה כנגלל כדחיתח בפרק הלל ולפי שנב בחשובה יכפה לעשרים עם חנה שהוידה חת הכתוב מלמעלה למעה: על שם. חנה חכרי חנתי ובחיתן וכלכל ודכתי ס"ל דחיתן חכרתם ויוסף ויזר המדבר. ודמו בחיתן שני שחמר חנה חכרי חנתי מחמת זכה לחיות עם המכר. חלה בילקוט ליתה דכרי ר"ם בר נחמן: זה. יוסף לפי שעכן בח על ערוה המחורסה כלעיל. ולפי שנב בחשובה יכפה עם יוסף שנסכר נשנו על זה: זה דור. המדבר לפי שעכן חנל בחנה ולפי שנב בחשובה יכפה עם דור המדבר שחכרו חנה כתיב ס"ם: וחכרתמי לח עריכם: שכולו דעה. שלח היה לסם עסק חלה בתורה. ולל זה חמרו לו חיתה הורה חלה לחולני המן: היום. הזה חתה עכור כלו' חתי הנוף. ולח חתי הנפש כי חתה חזכה לחעלה רמה: (ב) יכבדני אב"כ. כתב הפ"ח כ"ב חלה יכבדני כ"ל ודרים פוסקת הנ"ן לרבני: כבוד. לחר כבוד כעבין לפי שכחדם כל זמן שהוח עקוב כתומריהו. לימו מנים בכבוד ה' ונדולתו וכבודו. ולפ הוח מצעיר יגרו. ובשב נלנו ביוסים חדשים מכבדנים ה' לו יחתיל לכבוד מעם כבוד יסבכך. לפן לפ הוח חוכח יגרו ומכבדו מכל וכל. לו יהבול לכרגים כבוד לחר כבוד יומר ויומר. כי כבל עם יעמה בו כבדים כבוד יהבר ויומר. כי לל יעמוד על מדינה לחת קיימת כי לפ יפוסף בלנו ההכנסה עם לחר עם. ולכן כתיב יכבדני בב' טוען. כי ממיד יכבדני יומר ויומר: כבדני אב"כ. כתב הפ"ח מקרח כנ"ל מכחן ילפינן מכבוד חן כתיב כלן: יכבדנני. בשי"ב לחפוך חלה הקרנות פכם כפלים לפעול בנה כלכלתן: מסלקי דרכים. מן החנים ולרוחות וכרקפים חלה יוחן רגים. וחכו נמילות חסד לנרגים. ותפסר ס"ל חלו מסקלי דכיס: סופרים ומשנים כי. ודך היחו כסוכה כחומר והחדעת להם חת הדרך. וסם מענין חימה בפיהם. ומפוס דניכסת דינקוחת קיימת מפרש הפיסקה בחלמדי חיטוקות. ודנים עליו חלחתו ביפס חלה כ"ל [במחול ס' י"ל] כי סיום עפה כי כמיני ישרחל. וכן זכה לפוהכ"ע בחמלחו של מחולס הנביח: אביאל היה שמו. של חבי חל קים (וגם סיה חביו של נר חבי חנבר כדכתיב [במחול ס' י"ד]) וקרח לבי חחול. ונר חבי חנבר בן חביחל) חלה של ידי סיסיה זקנו של מפול הוח לחביחל מלילן נדנים זכה בעקרון שמו נר. ולכן מה דכתיב [כדלה ס' ס'] ונר כולוד לח קיב חלו סם כחוחר לח סם כעלם. חבל כיו כר חוח חלה סם הכעלם: (נ) ושם כתיב. דנים הם מלבון שומח כ"ד שהוח נמיל ימינו. וקומחת דמילחת דקרינן נמיל ממלחים כמו דנים מקומי זה בחנפי חחרינח נמיל ממלחים כדקרינן. ובכי חמכחנת נכולי טמחי מיקי. לף חלם זה הוח ע"ד על הקרי נמיל ממלחים חלה נמיל

כתיב ידשיים אורחיה סגי שוי . מעשה בר' ינאי שהיה מהלך בדרך וראה אדם אחד שהיה ח משופע ביותר א"ל משגח רבי מתקבלה נבן אמר לו אין הכניסו לביתו האכילו והשקהו בדקו במקרא ולא מצאו במשנה ולא מצאו באגדה ולא מצאו בתלמוד ולא מצאו א"ל סב בריך א"ל יברך ינאי בביתיה א"ל אית בך אמר מה דאנא אמר לך . א"ל אין א"ל אמור אכל כלבא פיסתיה דינאי קם תפסי' א"ל ירותתי גבך דאת מונע לי א"ל ומה ירותתך גבי א"ל חד זמן הוינא עבר קמי בית ספרא ושמעית קלהון דמניקיא אמרין (דברים לג) תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב . מורשה קהלת ינאי אכ"כ אלא קהלת יעקב . א"ל למה זכית למיכל על פתוריא א"ל מיומי לא שמעית מילא בישא והזרתי למרה ולא חמית תרין דמתכתשין דין עם דין ולא יהבית שלמא בינידהון א"ל כל הדא דרך ארץ גבך וקריתך כלבא קרא עליה ושם דרך דשיים אורחיה סגי שוי . דא"ר ישמעאל בר רב נחמן כ"ו דורות קדמה דרך ארץ את התורה ט הה"ד (בראשית ג) לשמור את דרך עץ החיים דרך זו דרך ארץ ואח"כ עץ החיים זו תורה . אראנו בישע אלהים א"ר אבהו י זה אחד מן המקראות שישועתו של הקב"ה ישועתן של ישראל (תהלים פ) ולכה לישועתה לנו : (ד) א"ר פנחס משל למלך שבאו אריסו ובני ביתו לכבדו בא ואמר מי הוא זה אמרו לו אריסך הוא אמר להן טלו סדורו בא אחד וכבדו ואמר מי הוא זה אמרו לו בן ביתך הוא טלו סדורו בא א' ואמר מי הוא זה אמרו לא אריסך ולא בן ביתך אלא בא לכבדך אמר יהבו ליה סלירא וישב עליה כך חטאת באה על חטא ואשם בא על חטא . תודה אינו בא על חטא אם על תודה יקריבנו : (ה) ד"א אם על תודה יקריבנו זש"ה (משלי יד) אוילים יליץ אשם א"ר יודן הטיפש הזה מתרגם הוכתו בפיו יא ואומר לא חטאת אני חייב ולא אשם אני חייב רבי יודן בשם ר' לוי אמר אלו בני אדם שנוהגים היתר בשפחות בעה"ז הקב"ה תולה אותן בקדקדי ראשיהם לע"ל הה"ד (תהלים סח) אך אלהים ימחץ ראש אויביו קדקד שער מתהלך באשמיו . כל עמא יימרון יזיל ההוא גברא בחוביה יזיל ההוא גברא בחוביה . ד"א אוילים יליץ אשם זה שהביא קרבנו ואינו מתכפר לו מה יעשה ילך אצל שבטו של לוי שכתב בו (מלאכי ג) וישב מצרף ומטהר כסף וטהר את בני לוי . (משלי יד) ובין ישרים רצון . זה שהביא קרבן שלא על חטא . אם על תודה יקריבנו : (ו) רבי אלעזר ור"י ב"ח. יב ר"א אמר שלמים הקריבו בני נח מתיב ר"א לר"י ב"ח (בראשית ד) והבל הביא גם הוא מבכורות צאנו ומחלביהן . דבר שחלבו קרב דא מה עבד ליה ריב"ח עבד לה משמניהון . מתיב ר' אלעזר לריב"ח (שמות כד) וישלח את נערי בני ישראל ויעלו עולות ויזבחו שלמים דא מה עבד לה ריב"ח עביד ליה כמ"ד שלמים היו בעורן בלא הפשט ונתוח. מתי' ר' אלעזר לר' יב"ח (שמות יח) ויקח יתרו חותן משה עולה וזבחים לאלהים דא מה עבד לה

יד יוסף ז סוטה פ"א : ח פי' שפל ועניו ולכן חב"ב שהוא חכם (מעריך) : ט לקמן פ' ל"ה. ורש תד"א : י שוח"ט מזמור פ'. ירושלמי סוכה פ"ד : יא לקמן פ' כ"ס. שה"ש רבה פ"ס. במ"ר פ"י : יב ב"ר פ' כ"ב ופ' ל"ד. שה"ש רבה פסוק עורי צפון. במד"ר פ' י"ג. זבחים דף קט"ו. ירוש' פרק אין כין. ופ"ק דמגילה ילקוט סדר בראשית. וילקוט שה"ש :

ענף יוסף

לרבים (יפ"ת) : (ב) [כ"ו דורות קדמה ד"א את התורה]. ואין מה שאמרו שהתורה קדמה אלפים שנה לעולם סותר לזה, דהכא בכתיבתם למעלה את התורה ע"ג אש לבנה חוורי. והכא בנתינתם למטה (יפ"ת) : מס

מתנות כהונה

דשיים. לבן שוורות ב"ד : אורחיה. דרכיו כלומר ששם אורחותיו בדרך ארץ : שגי שוי. הרבה שוה שגי כמו סגי : משופע. מלובש ונאה בבגדיו כתלמיד חכם והיה סבור ר' ינאי שהוא תלמיד חכם : א"ל משגיח רבי כו'. פי' השגח נא עלינו ותהיה מקובל לאכול אצלנו : סב בריך. קח הכוס ובנך ברכת המזון : הג"ה בילקוט אית בך אמר מה דאנא אמר לך פי' יש בך דינה כ"כ שתענה אחרי מה שאני אומר לך : הג"ה אכל כלבא פוסתיה דינאי. פי' הכלב אכל פתו של ינאי : קם תפסיה. האורח קם ותפס לר' ינאי ואחזו בחזקה : א"ל ירותתי גבך דאת כו'. פי' האורח אמר לר' ינאי ירושתי יש לי אצלך ואתה מונע אותו ממני ור"ל התורה הוא ירושת כל ישראל כבוה ואתה הוא היודע אותה ומונעה ממני לקרות אותי כלב כאלו אין לי חלק בה : הוינא עבר הייתי עובר לפני בית הספר ר"ל בית המדרש שלומדים בו התינוקות : ושמעתי קולם. של התינוקות : למה זכית כו'. מה זכות מצאת בעצמך שעליו תמכת וסמכת לאכול על שלחני : מיומי לא שמעית מלה כו'. מימי לא שמעתי דבר רע שהיה אחד מדבר על חבירו והזרתיו לאדוניה כלומר להגידו ולהלשינו לאותו הנאמר עליו או ר"ל לא שמעתי אדם אומר דבר רע עלי והזרתי לשדר עמו על זה מפני שהייתי מוחל על עלבוני : ולא חמית כו'. ולא ראיתי שנים מריבים זה עם זה שלא נתתי שלום ביניהם : (הג"ה בילקוט תהלים תשמ"ג קרא עליה ושם כו' סגי שוי ארחיה בישע) : סדורו. סדר מתנתו שערך והכין : סלירא. פי' כסא ועוד מצאתי פי' שכרו והוא לשון לעז : יקריבנו. משמעותו כאילו הוא לשון נווי ובאחרים לא כתיב כן : מתרגם הוכתו. כי' מכרסו ומליגגו לפני כל בעזות פנים כד"א חטאתם כסדום הגידו ולא כחדו : ולא אשם אני חייב. בתמיה בלא וודאי אני חייב לפי' אני חייב להביאו והכי מסיים לקמן ס"פ קדושים חטאת אני מביא אשם אני מביא : כל עמא יימרון כו'. וכל העם יאמרו ילך אותו איש בחובתו : אצל שבטו כו'. ליטהר ממהם : שלמים הקריבו בני נח. מפורש בב"ר פ' כ"ב ופ' ל"ד ובשיר השירים (ד' י"ד) וכל זה במסכת

עץ יוסף

ימנית [מנחת שי] : דשיים אורחיה . שעמידי עוה"ז ואורחותיה שם אותם לעשותם כפי הישר והטוב . אז שויה המה הרבה כי אף שאינו בן תורה עכ"ז נחשב מאד בעיני ה'. כי הדרך ארץ שהמה המדות הטובות והאנושיות המה יקרים ג"כ למאוד : משופע . שהיה משופע בבגדים נאים כבגדי ת"ח . והיה סבור שהוא חכם : א"ל משגיח רבי כו'. פי' השגיח נא עלינו ותהיה מקובל לאכול אצלינו : א"ל אין . פי' א"ל הן : בתלמוד ולא מצאו כו'. לא נכתבו הענינים כסדרן. דבדיקת התלמוד קדמה למשנה · שאם לא נמצא במשנה איך ימצא בתלמוד : סב בריך קח הכוס ובנך ברכת המזון כדקי"ל דאורח מבנך : אית בך אמר מה דאנא אמר לך . כלו' אם תוכל לומר אחרי מה שאני אומר : אכל כלבא . פיסתיה דינאי פי' הכלב אכל פתו של ינאי . ור"ל כי מה שאכל זה שהיה ע"ה ה"ל ככלב : קם תפסיה . האורח קם ותפס לר' ינאי ואחזו בחזקה כתובע ממנו תביעה . וא"ל ירותתי גבך דאת מונע לי . כלו' ראה הירושה שיש לי בידך ואתה מעכבה ממני : א"ל ומה ירותך גבי. פי' ושאלו לו ר' ינאי מה יאת הירושה שיש לך בידי : א"ל חד זמן כו'. א"ל האורח פעם אחת הייתי עובר לפני בית הספר ר"ל בהמ"ד שלומדים בו התינוקות . ושמעתי קולם של התינוקות אומרים תורה צוה כו' : מורשה קהלת ינאי אכ"כ אלא קהלת יעקב וכן הוא גירסת הילקוט . ור"ל דמדכתיב מורשה קהלת יעקב נראה שהתורה ירושה להתן ישראל ואפי' ע"ה יש להם חלק בה כלו' שלהצטרפותם עם ת"ח ניתנה התורה . שמפני הת"ח לבדם לא היתה ניתנת . ונמצא שר' ינאי שזכה לתורה יש בידו מירושת האיש ההמוני ההוא . או הוכחת מגולה על שקראו כלב . שאמר שגם הוא מצטרף בזכות נתינת התורה נחשב גם הוא קנא לפני ה' · ומכיון דאינו מחשיבו אלא לכלב נמצא שגוזל ממנו זכותו אשר אין לו חלק בענין התורה . ואז ואי נענה לו רבי ינאי ושאל לו דמ"מ צריך שיהא לו שום זכות מיוחד משאר ע"ה שעל ידו זכה לאכול על שולחנו . ודע שבמדרש שעם שיפ"ת הגירסא מורשה קהלת יעקב ליעקב אכ"כ אלא קהלת יעקב . ופי' היפ"ת דאלו כתיב ליעקב היה אפשר לומר למיוחדים שבישראל. אבל כיון דכתיב קהלת יעקב משמע דכל הקהל כאחד יש להם חלק בירושה : לא שמעית מלה כו'. פי' אותי לא שמעתי דבר רע שהיה אחד מדבר על חבירו והזרתיו לאדוניה . כלו' להגידו ולהלשינו לאותו הנאמר עליו . או ר"ל לא שמעתי קללה או גידוף משום אדם עלי והזרתי לערער עמו על זה . אלא הייתי מהשומעים חרפתם ואינם משיבים : ולא חמית כו'. ולא ראיתי שנים מריבים זה עם זה שלא נתתי שלום ביניהם : דא"ר ישמעאל בר רב נחמן כו'. כי היכי דלא תקשי אסו משום דרך ארץ יזכה אדם לישע אלהים . לכן מייתי דר' ישמעאל דלאו מילתא זוטרתי היא דרך ארץ כיון דקדמה כ"ו דורות לתורה : כ"ו דורות . קדמה שהרי לכ"ו דורות ניתנה התורה . ואדרך ארץ אזהר מתחלה דמכיון דלשמור את דרך ארץ וכו' שמעינן דרך ארץ ואח"כ תורה . הרי דמקמי תורה אזהרה אדרך ארץ . ומדלא שמעינן באחה דור . נקטינן דמאדם הראשון הוזהרו בו . בהשולם היה עומד בלי נתינת התורה . כי אם התנהגו ככי השכל הישר והאמונה בלי תורה . וע' בענף : דרך זו ד"א . ואח"כ עץ החיים זו תורה ולהורות כאו שהמדות הטובות המה הכרתים לתורה וצריך האדם לנטוע בלבו המדות הטובות בכדי שעי"ז תשכון התורה בקרבו כי צריך שיראת חטאו יהיה קודמת לחכמתו : זה אחד מן המקראות כו'. פי' ולכה לישועתה לנו א' מן המקראות . ומייתי לה הכא למילף מיניה לפרש הכי נמי בישע אלהים . משום דסתימת הכוונה בכתוב שנאמר בישע אלהים נוכל לומר כביכול שהוא ישועת אלהים . ונוכל לומר שהכוונה בישע של אלהים במה שעוזרם ומושיעם . ולכן בא בעל המאמר ואמר שפי' ביהוא ישועת אלהים . כמו דכתיב ולכה לישועתה לנו . והאחקק לזה משום דקי"ל דישעי מבעי ליה כיון דהקב"ה הוא המדבר. ע"כ שהיהוד בא לאשמועינן שהישועה לאלהים עצמו : זה אחד מן המקראות כו'. כי רבים הם המודים על זה דהיינו ויושע ה' את ישראל . ונראה בישועתך כדלקמן בבמד"ר פ"ב . וכן ושב ה' אלהיך את שבותך כדאיתא בפ' בני העיר . וכן הני קראי דמייתי בירושלמי דסוכה ובתנחומא סוף פ' אחרי : שישועתו של הקב"ה כו'. משום כשאנו בגלות שמו מחולל ואין כבוד שמו נודע כאשר הוא בזמן הגאולה : ולכה לישועה לנו . וכדאיתא בשוח"ט מזמור פ' ולכה מלא כתיב שכל הישועה שלך שלו : (ד) א"ר פנחס משל כו'. משום דקי"ל באומר אם על תודה יקריבנו למה ליה למימר יקריבנו . דבלאו יקריבנו הענין מובן . לכן מתרץ שה' יתן כבוד ששי למביא שלמים . והיינו יקריבנו בה' יקריבנו אליו לכבדו שפי מאוד . כמלך שמושיב על כסא למי שלא בא אלא לכבדו שזה ראוי שיכובד יותר מאחרים : סדורו . סדר מתנתו שערך והכין : סלירא . פי' כסא : (ה) זש"ה אוילים ילין אשם . משום דקי"ל דיקריבנו יתירא הוא כדלעיל . בעי לאתויי קרוב למ"ש לעיל שהקב"ה יקריב אליו מביא התודה שמפיק רצון מה' שיעתר לו בבקשתו . ולהכי מייתי הא דכתיב ובין ישרים רצון כדמפרש ליה על מביא התודה שיפיק רצון מה' . ואיידי דמייתי קרא מפרש ליה : מתרגם הוכתו בפיו . וכן הוא הנוסחא בילקוט . ופירושו הטיפש הזה כשעושה חטא יכרש ומתלוץ עבור הוכחו לכל בפיו שלא עבר על כריתות ומיתות ב"ד וחייבי לאוין רק אשם הוא חייב או חטאת . ור"ל שאומר ומה הוא שחטאתי לא חטאת אני חייב ולא אשם אני חייב בתמיה. חטאת אני מביא אשם אני מביא . ור' יודן הביא לדוגמא שצייך לפסוק אוילים ילין אשם . ואמר אלו בני אדם שנוהגים היתר בשפחות ר"ל בשפחה חרופה בעוה"ז על סמך שיביא אשם והקב"ה תולה אותן כו' הה"ד אך אלהים ימחץ ראש אויביו קדקד שער מתהלך באשמיו . דמדאמר קרא באשמיו ולא אמר בחטאיו משמע דמיירי בחטא שקרבנו אשם . ור"ל מתהלך בבטחון אשמיו . ר"ל שהוטא על סמך שיביא אשם שפחה חרופה . ומשום שקשה דה"ל למימר מהלך באשמיו . אבל מתהלך משמע התמדת הדבר פעמים רבות . לכן אמר שהאמת כן הוא שאין לו תקנה דוקא אלא כשהוטא ב"פ על סמך שיביא קרבן כדתנן האומר אחטא ואשוב אחטא ואשוב אין מספיקים בידו לעשות תשובה . וזהו שאמר . כל עמא יימרון יזיל ההוא גברא בחוביה יזיל ההוא כו' ר"ל כל העם יאמרו שיעולה ביד פשעו . ולכן אמר כפול יזיל ההוא כו' יזיל ההוא כו' . או אפשר שדרש מתהלך לשני תיבות מת הלך באשמיו [כמו שדרשו בב"ר פ' י"ט על מתהלך בגן מת הלך אותו שבגן] ור"ל שכולם יאמרו שמת בעונותיו ושולח ביד פשעו אותו שהלך בבטחון אשמיו : ד"א אוילים ילין אשם ובין ישרים רצון זה שהביא קרבנו ואינו מתכפר לו מה יעשה ילך אצל שבטו של לוי שכתוב בו וישב מצרף ומטהר כסף וטהר את בני לוי . ד"א אוילים ילין אשם זה שמביא קרבן על חטאו ובין ישרים רצון זה שהביא קרבן שלא על חטא אם על תודה יקריבנו כנ"ל [רד"ל] ופי' זה שהביא קרבנו ואינו מתכפר לו כלו' שהוא שונה באולתו ולכן אינו מתכפר לו . וזה אמר אוילים ילין אשם שהאוילים המלין ביניהם ובין ה' קרבן אשם . ולא יועילם אחר שהם שונים באולתם . ואמר מה יעשה ר"ל מה תקנתם . ילכו אצל שבטו של לוי [שנקראו ישרים כד"א [ד"ה ב' כ"ט] כי הלוים ישרי לבב] שכתוב בו כו' וילמדום דרך ה' כדכתיב בהם כי תורה יבקשו מפיהו ורבים השיב מעון . וגם כתיב שם והיו לה' מגישי מנחה בצדקה . ח"ש ובין ישרים ר"ל כשיהיו בין ישרים שילכו וישפלו עמהם ללמוד ממעשיהם . רצון יהיו קרבנותיהם לרצון . ואה"ז מפרש אוילים ילין אשם ר"ל שהאויל יעתוד מלין על חטאו . אשם כלו' שהעולה קרבנו ישהינו . אבל בין ישרים שאינו מביא קרבנו על חטא כי אם תודה לשם ה' והוא לרצון לפני ה' : (ו) ר"א ור"י . משום דמדכתיב הכא אשר יקריבו לה' ולא קאמר אשר הקריבו איכא סייעתא לר' יוסי דאמר שלא הקריבו ב"נ שלמים מייתי הכא פלוגתייהו : שלמים . הקריבו ב"נ פי' שהקריבו שלמים נ"כ : עולות . הקריבו פי' עולות לבד : דבר שחלבו קרב . היינו שלמים שחלבו קרב לגבוה והבשר נאכל לבעלים . אבל עולות כולן כליל לאשים : מה עביד ליה . מה עושה ממנו ואיך מקיימו : עבד ליה משמניהן שהקריב היותר שמנות . והיינו מחלביהן שהשמנות הלבן מרובה . או שפירושו מלשון חלב יצהר שר"ל הטוב והנבחר : וישלח את נערי כו'. פירוש אח קודם מתן תורה הוה שכל הפרשה הזאת דכתיב ואל משה אמר עלה אל ה' היה בארבע בסיון . שהעליה האמור שם עליית מתן תורה . ומה שכתוב שם ויבא משה ויספר לעם את כל דברי ה' . הוא מצות פרישה והגבלה כפרש"י שם . ומ"ש שם וישכם בבקר ויבן מזבח כו' וישלח את נערי כו' בחמישי בסיון היה כדאמר במכילתא . ומ"ת בששי או בשביעי הוה כדאיתא בשבת פ' ר' עקיבא . וכיון דוישלח את נערי וגו' קודם מ"ת היה הרי שהקריבו ב"נ שלמים . דקודם מ"ת כולהו ב"נ הוו : שלמים היו בעורן כו'. כלו' לעולם עולות הוו . ומאי שלמים דקאמר לשון שלימות שהיו שלימות בלא הפשט וניתוח . דאף ע"ג דעולה טעונה הפשט ונתוח . לא הקריבוה ב"נ כמשפטה . דדין הפשט ונתוח בסיני נאמר .

ואפי׳

לח ריב"ח עבר כמ"ד לאחר מתן תורה נתנייר יתרו . איפלגו ר' חייא בר אבא ור' ינאי חד אמר לאחר מ"ת נתנייר יתרו וה"א קודם מ"ת נתנייר יתרו . א"ר הונא ולא פליגי מ"ד קודם מ"ת נתנייר יתרו כמ"ד שלמים הקריבו בני נח . ומ"ד לאחר מ"ת נתנייר יתרו כמ"ד עולות הקריבו בני נח ודא מסייע ליה לר' יב"ח (שיר ד) עורי צפון ובואי תימן עורי צפון זו עולה שנשחטה בצפון . ולמה קורא אותה עורי דבר שהוא נרעה ונתעורר . ובואי תימן . זו תודה שנשחטה בדרום ולמה קורא אותה ובואי דבר שהוא חירוש . ואף קריא מסייע לר' יב"ח (ויקרא ו) זאת תורת העולה היא העולה שהקריבו בני נח וכדו דאתו שלמים זאת תורה זבח השלמים אשר הקריבו לה' אב"כ אלא אשר יקריבו לה' מכאן ולהבא. מה מקיים ר' אליעזר לקרייה דריב"ח עורי צפון . לכשיתעוררו הגליות הנרונות בצפון יבאו ויתנו בדרום שנא' (ירמיה ג) הנני מביא אותם מארץ צפון . לבשתעורר נוג הנתון בצפון יבא ויפול בדרום כמא דתימא (ישעיה נ) ושובבתיך ושששאתיך והעליתיך מירכתי צפון . מלך המשיח שנתון בצפון יבא ויבנה בהמ"ק הנתון בדרום הדא דכתיב (זכריה מ) העירותי מצפון ויאת ממזרח שמש . א"ר יוסי בשם ר' בנימין בר לוי יד לפי שבעה"ז בזמן שרוח רוחות מנשבת אין רוח צפונית מנשבת ובזמן שרוח צפונית מנשבת אין רוח דרומית מנשבת אבל לע"ל אמר הקב"ה אני מביא ארטמסים בעולם שמשמשות בו שתי רוחות ה"ד (ישעיה מג) אומר לצפון תני ולתימן אל תבלאי הביאי בני מרחוק ובנותי מקצה הארץ . א"ר יותנן שו למדתך תורה דרך ארץ שאין התן נבנס לחופה אא"כ נותנת לו כלה רשות ה"ד (שיר ד) יבוא דודי לגנו ויאכל פרי מגדיו ואח"כ באתי לגני אחותי כלה : (ג) ר' פנחס ור' לוי ור' יותנן בשם ר' מנחם דגליא שו לע"ל כל הקרבנות בטלין וקרבן תודה אינו בטל כל התפילות בטילות התודאה אינה בטילה ה"ד (ירמיה לג) קול ששון וקול שמחה קול התן וקול כלה קול אומרים הודו את ה' צבאות וגו' זו התודאה . מביאים תודה בית ה' . זה קרבן תודה וכן דוד אמר (תהלים שו) עלי אלהים נדריך אשלם תודות לך תודה אב"כ אלא תודות התודאה וקרבן

תודה : (ח) א"ר אחא משל לשלטון שנכנס למדינה ועמו כיתות כיתות של לסטים אמר אחד לחביריו מה דהיל הדין שליטא א"ל הדא פסטמא.דילך טבא ולית את דחיל מינה . כך כיון ששמעו ישראל פרשת קרבנה נתיראו אמר להן משה אל תיראו התעסקו בתורה ואין אתם יראים מכל אלה יו ה"ד זאת התורה לעולה ולמנחה ולמה שלמים באחרונה שיש בה מינין הרבה א"ר סימון הדא נרזומיתא אינה באה אלא באחרונה למה שיש בה מינים הרבה בך למה שלמים באחרונה שיש בה מינים הרבה. דם ואימורים למזבח . חזה ושוק לכהנים . עור ובשר לבעלים . ר"ש אומר מי שהוא שלום מביא שלמים ואין אונן מביא שלמים : (ט) אמר רשב"י גדול שלום שכל הברכות בלולות בו (תהלים כט) ה' עוז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום . חזקיה אמר תריתי יח חזקיה אמר גדול שלום שכל המצות כתיב בהו (שמות כג) כי תראה כי תפגע (דברים כב) כי יקרא אם באת מצוה לידך אתה זוקק לעשותה ואם לאו אי אתה זוקק לעשותה ברם הבא (תהלים לד) בקש שלום ורדפהו בקשהו למקומך ורדפהו למקום אחר . חזקיה אמר תורי גדול השלום שכבל המטעות כתיב(במדבר כג) ויסעו יט ויחנו נוסעים במחלוקת וחונים במחלוקת כיון שבאו כולם לפני הר סיני נעשו כולם חנייה אחת ה"ד (שמות יט) ויחן שם ישראל . ויחנו שם בני ישראל אב"כ אלא ויחן שם ישראל אמר הקב"ה הרי שעה שאני נותן תורה לבני . בר קפרא אמר תלת . בר קפרא אמר גדול שלום שדברו . כ הכתובים דברי בראות בתורה בשביל להטיל שלום בין אברהם לשרה ה"ד (בראשית יח) אחרי בלותי היתה לי עדנה ואדוני זקן אבל לאברהם לא אמר כן אלא ואני זקנתי . ב"ק אמר חורי גדול השלום שדברו הכתובים לשון בדאי בנביאים בשביל להטיל שלום בין איש לאשתו שנא' (שופטים יג) הנה נא את עקרה ולא ילדת והריית ויולדת בן אבל למנוח לא אמר כן אלא (שם) מכל אשר אמרתי אל האשה תשמר מכל מקום סמנים היא צריכה . ב"ק אמר חורי כא גדול שלום ומה אם העליונים שאין להם לא קנאה ולא שנאה ולא תחרות ולא מצות וריבות ולא מחלוקת ולא עין רעה צריכין שלום ה"ד (שיר כה) עושה שלום במרומיו

יד יוסף ת וזאת ויקרא דף ר"ח : יד יוקח ישמיט מ"ג ומז סי"ו . לפחר רבה סע"ב : שו במ"ל פ' י"ד : סט נקמן פ' כ"ו . פנחומא פרה אמור . שופ"ם ממשר ל"ו ומשנה ק' : ח בדלילא לעיל פ"ו פ' ג' . שלח ישמעאל נפ' קרבנות ישמ בשבב כלילו כקריבס : יח מכבה דין תרן פ"ו : יפ פרי"ל פ' מ"ו : כ ב"ל פ' מ"ם . במ"ל פ' י"ם . פנחומא פ' ו . וס' שופטים . יהוד פ"ץ ופיפיס . פס' ד"ל פ' ט"ו . יוקח פ' ר"ח . במ"ל פ' כ"ו . ובל ר פ"ש :

מתנות כהונה

בסכסה זבחים דף (קס"ו) ובירושלמי כפ' לחן בין וכפ"ק דמגילה וכפ' חמי יצ : **שלמים הקריבו.** פ' נם שלמים ול' יוסי סבר שלום חזקה ולא שלמים ובכי מוכח לקמן ובכ"ל פ' ל"ד לימא כבי בהמיל : ר"ע כמ"ד שלמים טו פ' דגים שלמים כמו שלמים בפ"ק תהם הלמ"ד לשון ויבא ישקב אלם : וכדרו דמפי שלמים. כסבא לדבר בשלמים : ארנבתם. פ' התרוך רוח הקמעם לשמי דומים בתחם סלבקשו בלע"ז : דגליא שם מקום : מה מרגלא זה בשלמן : הדא פסטמא פ' . פ' התרוך דבר ובשבה שלך יפת מוב ולון לשפה נריך להשיבה ממנו : **נתיראו** מפני כשלון כ"ה קיים מה תאמא על שוכרי עבירה. לפ ר"ל כל הנגילות פי יכון ויהם מה תהא מקמנו : נרזומיתא . פי הטרוך מלכל שבא בתחבונה שקורין ל סילנ"ה והכי מוכח בשמה : **תוכחת** : פי שהוא בלוס . דייק מלי על שלמים : ברם הכא . מכל הכא נפי שלוס כתיב בקם שלם פ' : ויחנו . מבשע לי רבים כלומר מעלקים זה מזה ויחן כלים לחד בלב לחד : הרי שמה. נשוד שפס בלב לחד : פ"ם . כלומר שמי רשעות נריכה להשיון שבל פיהם שקרה ממנו : **מצות . מריבות** : יוכנו

עץ יוסף

לשוב"כ . ותל מ' הדחתן הוא דמחתין מיכני . ולוקי לעולם מבשע ומשה שלא בשלמן שבכתם למדינה ושמו כתוב על לשמים לחשרים כאיקים . ולמר לחד מהמדינה לשבירו מה מנלת השלמן שהם . כי נפל שהדו עליו כי מי יוכל לדקדק בשעשו ועי' שלשלמן זה לחבירו ומנל מלד יפקיד על כל דבר פשע לקפן כגדול ומי יוכל ליחבר . והשיבו מבירו כשיהיה דיבורו פוב לו יבא ממנו : כי כשיבבד להשלמן ויבנע מפניו ולא פיעבול על השנעות והדברים הקלים ולא יפקוד לע בהשלים נדולים . וכן יפרלל בשיללו בלשלחם כמה מיני קרבנות כי מי יוכל ליחבר בכולם כי פשלים יחשת ולנלו מלעשיה כדי ביוכל להכיח קבנו . ופשלים שלא יהיה לו שן להכילו . ול"ם בשן שלן בהמ"ק קיים מה יעשה . ועל זה נתן להם שקנה בהמיב דבוים בכוחם : **פסטמא** . פי הדבר שלך יהא פוב . כלומר קלשבקו בהולה ולי תהא מחילה [שכוך] והמוקף הטרוך כאב פי בלשן יוני בשחון וכפל : **לשה שלמים** בשחוכה . ר"ל ניון דקלמר דשלם שקורה שחת למיפר שהשוקן בשורה בשניה שלוה ומשה כי' ל"ב קשה היכי נקט הקל בשופה דה"ל למנקט הקל שהלא ושוב ההמור ממור דהוה לן זו לף זו . מבל מלחר שלמר שהשורה שלה בשקום שהמולים שלי קמ"ל שלמים בשפ"ל : **נרזומיתא**. מין מלכול שים בו פורמסין ושיפים הרבה ונקרל בלע"ז לופיי"ר [שכוך] והמוקף הטרוך כאב פי בלשן יוני מין מרק שמוכר בשר . ומלכל זה סיה הסולה על פלוני מלכים בקנות שסולה בשן קדמון . לכל שבשיו נשכח חקוט . נרון בלשן יוני פי . ושמש מרק שבל : **כך לשה שלמים** בשלשוה כי' ל"ל שקמ"ל בזה שלם מה יקריב שלמים ושלר קרבנות שקריב שלמים בשלשוה : **ואין לי מבין שלמים.** שפי שהכשר נהל לבשלים והוקן לשלר קרבנות שקריב שלמים בשלשוה : ממנו ולשיע מיכה בפ"ק דיומה ולקדשים בפ"ו : (ט) **גדול שלום** . מנוס שהל"ל בקרל לשה שלמים בשלשוה ביהל"ל שה שהשלום מיוחד לקדשים בפ"ו . והכ"ם בקרל ס' שה ושמלומות בהלולה לשר לל שמקר יפן לשמו . ולכן יבקר לה שמו בכלי כמשחק כל שחם נרכה והוא השלום : **בקשהו** במקומך . פי לה שמשר במקומך בקש השלום . ולם לל מוכל מרם לנכה למקום שחר למלמ כנון להחרשם לפי כשך ולשרשת שהושים . שוד יש לשרם בקשהו שם שפי מקומך . ודשהו שפי שם כני שיב שחרש : **הרי שעה** שחני נוסן פורה . וכלפי בשפקשה דכיקה לכי עשם וכל שחשושים שלום בקש הקב"ה ליתן שורה לישראל בשעה שילאו ממלרים והיו מלוקים הלו עם הלו והיו מוכרים בכל שעה ושעה לרלם ושעה שביימה שה כשיב ויפשו שפוכות ויהנו בשלשם כשלשה שלוקים בשריה ושיפים בשריה . כשבאו לשיי השלום כולם לנוזה לחם ויהנו שם ישראל לון בשב כלן לחד ויהן שם ישראל נשבו הושיה לחם . שמר בהקב"ה שהורה שולה שלום ולפי שה שפשה לשלשה שבית שהיה שלום . כי וכל שפשיה שלום שבל . לבל שם לל היה לון בשלשים נשוד שלים שבשה שלשה שלום . כי שלשה שלום שלום . ושהכריון שם נשוד . שבל פ"ם לל היה שלשה שיד שלום שעשכם שם עד יהיו בשלום : **בדאות** . שלשן [שלשים פ' י"ב] נשלים לשר בדל שלנו . ושרש"י לשון כשב : לא אמר כן כי . ל"ל יהיה שיהיה קשמה שהשקולה שממה והיל היה שלשרשם של נשלה כי שלרו לשלשה כדלקמן בנשלדכר רבה פ"ו . לבל לשר ד"מ שמים היל לריכה שלון שהרשה בדרך שם נשוד שלל שמים לריכה לשמוש בדרך רשולה . והיינו שכל לבר לשרכי לל השבה שמשר שחשר שהדבריס השמשבים הרשולה בשן קול וקלה שלכלים . וכל לבר נשיהה חבשוך היינו השמים שלה שלשבה . וחה שלל כשה שלשר לם כנה גל לת שקרה וכרים ונר שלפי זה לל יהשלי שמים כלל . והכריון שם נשוד . שבל בשרשפות על ידי שמים שלשה שלל סיסה שקרה שמם : **הערי** . שמם : **מצות** . פי' רינים .

שם

במרומיו התחתונים שיש בהם כל המדות הללו עאכ"ו. א"ר שב"נ גדול שלום כא שדברו הכתובים לשון בדיות בתורה להטיל שלום בין יוסף לאחיו הה"ד (בראשית נ) כה תאמרון ליוסף אנא שא נא ולא אשכחן ביעקב דפקד כלום. אמר ריה"ג גדול שלום שאפילו בשעת המלחמה אין פותחין אלא בשלום הה"ד (דברים כ) כי תקרב אל עיר וגו'. א"ר יודן ב"ר יוסי גדול שלום ששמו של הקב"ה נקרא שלום הה"ד (שופטים ו) ויקרא לו ה' שלום. א"ר תנחום בר יודן מכאן כב שאסור לו לאדם לשאול בשלום חבירו במקום מטונף. תני ר' ישמעאל גדול שלום ששם הגדול שנכתב בקדושה אמר הקב"ה ימחה במים כדי להטיל שלום בין איש לאשתו. כג רבי מאיר הוה יתיב ודריש בלילי שבתא הויא תמן חדא איתתא יציבא ושמעא ליה תנתא מדרשא אמתינת עד דיהסל מדרש אזלה לביתה אשכחה בוצינא טפי אמר לה בעלה אן הוית אמרה ליה אנא יתיבא ושמעה קליא דרושא אמר לה כן וכן לא אעיילת להכא עד דאזלת ורוקת באנפי דרושא יתיבא שבתא קמייתא תנייתא ותליתא אמרון לה מגירתא כדו אתון צהיבין אתינן עמך לגבי דרושא כיון דחמי יתהון ר"מ צפה ברוה"ק אמר אית מנכון איתתא דחכימא למילחש בעינא אמרה לה מגירתא כדו את אזלת ורוקת באנפיה ותשרי לבעלך כיון דיתבא קמיה אידחילית מיניה אמרה ליה רבי לית אנא חכימא למילחש עינא אמר לה אפ"ה רוקי באנפי שבע זימנין ואנא מינשים. עבדא הכין אמר לה איזילי אמרי לבעליך את אמרת חדא זימנא ואנא רקית שבע זימנין אמרו לו תלמידיו רבי כך מבזין את התורה לא הוה לך למימר לחד מינן למלחש לך. אמר להו לא דיו למאיר להיות שוה לקונו דתני כד רבי ישמעאל גדול שלום ששם הגדול שנכתב בקדושה אמר הקב"ה ימחה על המים בשביל להטיל שלום בין איש לאשתו אר"ש בן חלפתא גדול שלום כה שכשברא הקב"ה את עולמו עשה שלום בין העליונים לתחתונים ביום הראשון ברא מן העליונים ומן התחתונים הה"ד (בראשית א) בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ בשני ברא מן העליונים הה"ד ויאמר אלהים יהי רקיע בשלישי ברא מן התחתונים ויאמר אלהים יקוו המים ברביעי מן העליונים יהי מאורות ברקיע השמים בחמישי ברא מן התחתונים ויאמר אלהים ישרצו המים. בששי בא לבראות אדם אמר אם אני בורא אותו מן העליונים הרי העליונים רבים מן התחתונים בריה אחת אם אני בורא אותו מן התחתונים הרי התחתונים רבים על העליונים בריה אחת מה עשה בראו מן העליונים ומן התחתונים הה"ד (שם ב) וייצר ה' אלהים את האדם עפר מן האדמה מן התחתונים. ויפח באפיו נשמת חיים מן העליונים. ר' מני כו דשאב ור' יהושע דסכנין בשם ר' לוי גדול שלום שכל הברכות וטובות ונחמות שהקב"ה מביאן על ישראל חותמין בשלום בק"ש פורס סוכת שלום בתפילה עושה שלום בברכת כהנים (במדבר ו) וישם לך שלום ואין לי אלא בברכות בקרבנות מנין זאת התורה לעולה למנחה ולחטאת ולאשם ולמילואים ולזבח השלמים אין לי אלא בכלל בפרט מנין זאת תורת העולה. זאת תורת המנחה זאת תורת החטאת זאת תורת האשם זאת תורת זבח השלמים ואין לי א"א בקרבנות יחיד בקרבנות צבור מנין ת"ל (שם כט) אלה תעשו לה' במועדיכם ומסיים בשלמים ואין לי אלא בעוה"ז בעוה"ב מנין (ישעיה סו) הנני נוטה אליה כנהר שלום. רבנן אמרי גדול שלום שכשמלך המשיח בא אינו פותח אלא בשלום שנא' (שם נב) מה נאוו על ההרים רגלי מבשר משמיע שלום:

פרשה י (א) קח את אהרן ואת בניו אתו וגו' זש"ה (תהלים מה) אהבת צדק ותשנא רשע וגו'. ר' יודן בשם ר' עזריה פתר קריא א באבינו אברהם בשעה שביקש רחמים על סדומיים אמר לפניו רבש"ע נשבעת שאי אתה מביא מבול לעולם הה"ד (ישעיה נד) כי מי נח זאת לי. מבול של מים אי אתה מביא מבול של אש אתה מביא מה אתה מערים על השבועה א"כ לא יצאת ידי שבועה הה"ד (בראשית יח) חלילה לך מעשות כדבר הזה אמר לפניו חלילה לך השופט כל הארץ לא יעשה משפט אם משפט אתה מבקש אין כאן עולם אם עולם אתה מבקש א"כ משפט את בעי תפש חבלא בתרין רישי בעית עולמי בעית דינא דקושטא אם אין מוותר צבהר לית עולמך יכול קאים. א"ל הקב"ה אברהם (תהלים מה) אהבת צדק ותשנא רשע אהבת לצדק בריותי ושנאת מלחייבן על כן משחך אלהים אלהיך שמן ששון מחביריך מהו מחביריך א"ל הייך שי' דורות שמנה עד אצלך עם אחד מהם לא דברתי ועמך אני מדבר שנא' ויאמר

יד יוסף כא ב"ר פ' ק'. מסכת ד"א פ' י"א יבמות דף ס"ה: כב שבת ד' י': כג בתד"ר פ' י"א. דב"ר פ"ס. ירוש' פ"ק דסוטה. כד מסכת ד"א פ' י"א: כה ב"ר פרשה י"ב: כו מסכת ד"א פי"א:
פרשה י א ב"ר ריש פ' ל"ט. ופ' מ"ט. פסיקתא פל"ג. ילקוט תהלים:

ענף יוסף

(ט) [אם אני בורא אותו מן העליונים ומן כו']. ולכאורה הלא עתה התגבר הקנאה יותר משאם היה בורא אותו מן התחתונים לבד. שעתה יש בו חלק מן העליונים והוא כולו לאשה עם חלק העליון שבו. אך הענין הוא שהאדם השלם כראוי עיקרו הוא נטוע למעלה בשורש נשמתו העליונה ועובר דרך אלפי רבואות עולמות עד שקל"ו השני הוא נכנס בגוף האדם לחיים וזהו כי חלק ה' עמו יעקב חבל נחלתו שעיקרו קשור ונטוע למעלה חלק הוי"ה ממש כביכול ומשתלשל כחבל עד בואה לגוף האדם. וכל מעשיו מגיעים לעורר שורשו העליון כענין החבל שאם ינענע קצה התחתון מתעורר ומתנועע גם ראש קצהו העליון. נמצא דהנשמה משתכחת בכלא ומתפשטת בכלא (נפש החיים): פרשה

מתנות כהונה

יציבא. עומדת: **תנתא** מדרשא. שונה מדרש: **אמתינת כו'**. המתינה עד שסיים מדרשו. פי' משדרש הלכה לביתה: **בוצינא**. שפי הנר כבוי שלא תכבה ת"א לא תטפי: **אן הוית**. אנה היית: **קליה** דרושא גרס. פי' קול של הדורש: **וכן וכן כו'**. כך וכך לא תכנס לכאן כלומר לביתו עד כו' עד שתלך ותרוק בפני הדורש ואותו האיש היה רשע ומכוין לצערה כדאיתא פ' שופטים: **יתיבא** גרסי' כו'. פי' ישבה חוץ לביתו שבת ראשונ' ושניה ושלישית: **מגירתא** שכנותיה: **כדו**. כזאת כלומר עדיין לעת כזאת: **אתון** צהיבון. אתם שרוין בכעס יחד כך פי' הערוך: **אתינן כו'**. נבא עמך אצל הדרשן וכן עשו והלכו לתנות לה תקנה: **כיון כו'**. משראה אותה ר' מאיר הבין ברוה"ק את כל המאורע: **אמר להו נר'**. פי' אמר אל הנשים כלום יש מכם ובכם אשה דחכימה כו' פי' חכמה ובקיאה ויודעת ללחוש על העין שחש בעיניו וכשהיו מלחשין הי' צריכין לרוק על העין: **אמרי כו'**. אמרו לה השכנות כדו כו' בכן את תלך ורקק לו בפניו ותהא מותר לבעליך וכן עשתה והלכה וישבה לפניו ללחוש עינו: **כיון** דיתבה כו'. כשישבה לפניו ללחוש היתה מתיירא לפניו מפני הבושה: **לית** אנא חכימא. אין אני חכמה ובקיאה ללחוש על העין: **רוקי** באנפי. הי' רוקק בעיני ז' פעמים: **ואנא** מינשי'. פי' מתרפא והרבה דוגמתם בתלמוד: **עבדה** הכין. עשתה כן: **אזילי כו'**. לך אמור לבעליך אתה אמרת לרוק בפני הדורש פעם אחד ואני כו': **לחד** מינן. לאחד ממנו: **ימחה** על המים. במגילת סוטה: **דשאב**. שם מקום. וכן דסכנין: **שלמים** לעולם מסיים בשלמים: **השופט** כל הארץ. דרש הכ"א תמיה קיימא כמו הנגלה נגלתי ופי' מי שהוא שופט כל הארץ אינו יכול לעשות משפט אמת כי אם חסד: **את** בעי תפוש כו'. אתה רוצה לאחוז ולתפוש החבל בשני ראשין תפוש עולמך והפוך דין: **ציבהר**. מעט: **אין** עולמך. יכול לקיים: ה"ג ועמך אני מדבר

עץ יוסף

ומה שנכתב בספרים המדפס מלות וריבות מילא וריבות הוא פירוש על הובת ומלוה: **צריכין**. שלום וכדאמר בבמד"ר פ' י"ב ההויה של אש ורקיע של שלג ולא זה מכבה את זה כו' מעולם לא ראתה חמה פגימתה של לבנה כו' לית חזל הריי כו'. שבכל כיוצא כאלו תיגלה השנאה והקנאה בין האנשים. ומשלמות מעשה ה' בעליונים שלא יהיה בהם כדברים האלה: **בין**. יוסף לאחיו ואמר שדברו הכתובים לשון בדוים כו' בין יוסף לאחיו ולא הביא ראיה מהשבטים עצמם שדברו דברים בדוים בשביל השלום. י"ל דס"ל דמן השבטים עצמם ליכא ראיה שהרי מפני הסכנה דברו שקר ובהא פשיטא דמותר לשקר וכדאמרינן וחי בהם ולא שימות בהם. אלא מהכתובים איכא ראיה דמאי קמ"ל בהא. דהיכי דאיכא סכנה פשיטא. אלא אם אינו ענין לעצמו תנהו לענין שלום בעלמא אע"ג דליכא פקוח נפש [יפ"ת ונזה"ק]: **ולא אשכחן** ביעקב כו'. וא"ת מאי ראיה היא זו הרי כמה מילי דלא כתיבי בדוכתייהו וילפי' להו מספורים אחרים כגון ותקרבון אלי ותאמרו נשלחה אנשים לפנינו שלא נזכר במקומו. וכאלה רבים. וי"ל דכיון דשבח יעקב הוא אינו שם לבו לצוות קודם מותו. שאע"פ שהוא חשב שאין צורך לדבר כי לב יוסף שלם. מכל מקום יותר טוב ה' אינו נוח ולא יסמוך אפירוקי לסכנתא. א"כ לא הוה שתיק קרא מיניה שאין דרך הכתוב להעלים מה שהוא שבח הצדיקים. ועוד כדי שנלמוד ממנו [יפ"ת]. אבל בספר הובר אי' שבאמת נוח יעקב זה: **שאפילו בשעת** המלחמה כו'. ר"ל כי השלום גדול כי הוא דבר שאין ראוי כלל שיסולק ואל תאמר כי בשעת מלחמה אין כאן שלום כי המלחמה הוא הפך השלום. שמאחר שראינו שהתורה התירה להרגם כי הם ראוים להריגה. עכ"ז גדול השלום כי אף בשעת מלחמה לא יסולק השלום. ולא ניתן רשות למלחמה רק כאשר אינם רוצים בשלום. אבל אם יחפצו בשלום יקובלו. ומזה תראה כי אין הסרה מן השלום: **ששמו של הקב"ה** נקרא שלום מפני שהוא אחד הגמור. ושלום תכלית הפשיטות. וא"כ אין בו הרכבה מתומה ואין בעצמותו שום ניגוד: **ה' שלום**. דרשו ה' שהוא שלום שגדר השלום רק אלו יתברך. כי הוא האחד הגמור הפשוט ואין בו שום ניגוד והרכבה מתומה: **במקום מטונף** שזכירת שם שלום מביא לידי זכירת ה' שהוא השלום הגמור ולכן אסור להזכיר במקום מטונף: **יציבא** עומדת: **תנתא מדרשא** שונה מדרש (מת"כ) או פי' נתאחרה הדרשא דר"מ. והא"א כתב שהגי' תיבות תנתא מדרשא מיותר. ול"נ דצ"ל אומעי מדרשא. ופי' נתעכב הדרשא. ועיין בבמד"ר פ"ט. והרד"ל גרס חדא איתתא וילפא שמעא ליה (רגילה לשמוע לו) עונתא מדרשא [נתאחרה הדרשה] אמתינת כו' וכ"ה בירושלמי ספ"א דסוטה ובבמד"ר פ"ט וכצ"ל עכ"ל: **אמתינת כו'** המתינה עד שסיים: **בוצינא טפי** פי' הנר כבה. שלא תכבה ת"א לא תטפי: **אן הוית** אנה היית: **קליא דרושא** פי' קול של הדרשן: **כן וכן** ר"ל לשון שבועה כן וכן יהיה לי שלא תכנס לכאן כלומר לביתי עד שתלך ותרוק בפני הדורש. ואותו האיש היה רשע ומכוון לצערה (מת"כ): **יתיבא** כצ"ל פי' ישבה חוץ לביתו שבת ראשונה ושניה ושלישית: **מגירתא** שכינתיה: **כדו** כזאת. כלומר עדיין לעת כזאת: **אתון צהיבין** אתם שרוים בכעס יחד [ערוך]: **אתינן כו'** נבא עמך אצל הדרשן. וכן עשו והלכו למצוא לה תקנה: **דחמי** שראה: **אית מנכון כו'** כלום יש מכם ובכם אשה דחכימא כו' פי' חכמה ובקיאה ללחוש על העין שחש בעיניו. וכשהיו מלחשים היו צריכין לרוק על העין: **אמרין לה מגירתא כו'** אמרו לה השכנות כדו כו' בכן את תלך ורוקק לו בפניו ותהא מותר לבעליך וכן עשתה והלכה וישבה לפניו ללחוש עינו: **כיון דיתבא כו'** כשישבה לפניו ללחוש היתה מתיראה מפניו מפני הבושה: **לית אנא חכימא** אין אנא חכמה ובקיאה ללחוש על העין: **רוקי באנפי** היה רוקק בעיני ז' פעמים: **ואנא מינשים** פי' מתרפא: **עבדא הכין** עשתה כן: **איזילי כו'** לך אמור לבעליך אתה אמרת לרוק בפני הדורש פעם אחד לבד ואני כו': **לחד מינן** לאחד ממנו: **לא דיו למאיר כו'** וא"ת בשלמא בסוטה א"א בענין אחר. משא"כ באשה זו הלא היו יכולים לכוף אותו שיגרשנה. וי"ל שאף שאם היה מגרשה עכשיו מ"מ היה נוטר השנאה בלבו על אשר הביאתו לידי מלקות. או י"ל דעת רבי מאיר שאין הבעל רשאי למכות שבאמת היא עשתה שלא כדין שאיחרה בבהכ"נ [שירי קרבן]: **עושה שלום בין העליוני'** כו' עי' בב"ר פ' י"ב. ועי' בענף כאן: **וטובות** היינו קרבנות דמפרש בסמוך: **חותמים בשלום** משום שאין קיום הדבר אלא בחותמיו. ושלום נותן קיום. לפיכך חותם כל הברכות וטובות וכו' חותמים בשלום (ספר נתיבות עולם): **בעוה"ב** דהיינו נחמות דקאמר לעיל. מנין כלומר שאולי אינם צריכים עוד לברכת שלום אחר שלא יהיה יצה"ר בעולם ולא שנאה ולא תחרות ת"ל הנני נוטה אליה כנהר שלום. וישעיה כוליה נחמתא וסיים בכך נחמתא: **אינו פותח אלא** בשלום והכא לא נקטיה היינו חותם כהני דלעיל. שבשורות טובות של מלך המשיח אין להם סוף שבכל יום יהיה מוסיף בטובה. לכן פתח בשלום:

פרשה י (א) **זש"ה אהבת צדק כו'** משום דק"ל מאי לשון קיחה. ובעי לפרש לי' עילוי כדאיתא לקמן. מייתי האי קרא דמדריש בעלייה דאהרן מתוך אחיו. ומכיון דמייתי ליה דריש ליה נמי באברהם וישעיה: **השופט כל הארץ** וגו' דקשה ליה למה דקדק לומר השופט כל הארץ. לכך מפרש דה"ק מי שהוא שופט כל הארץ כמוך ראוי שלא יעשה משפט שהוא דין גמור. שאין העולם מתקיים בדין אלא צריך לשתף דין ברחמים. ולפ"ז לא מפרש השופט כל הארץ בתמיה כפרש"י. אלא ה' זה הוא ה' האמיתית. כמו הנגלה נגליתי שפירושו הלא נגלה נגליתי. כן כאן נ"כ פירושו הלא מי שהוא שופט כל הארץ ראוי שלא יעשה משפט כראוי בדין גמור (מה"ק): **א"כ עולם** א"א לעולם להתקיים: **א"כ משפט** פי' אין כאן משפט ברור בלא רחמים: **את בעי תפוש כו'** אתה רוצה לאחוז החבל בשני ראשין אתה רוצה העולם ואתה רוצה גם הדין גמור בלי רחמים: **אהבת לצדק לבריותי** אם ימצא להם זכות: **ושנאת מלחייבם** אף אם לא ימצא להם זכות שהרי בקשת להטות עליהם חסד. וגם

(בראשית יב) ויאמר ה' אל אברם לך לך: (ב) ר' עזריה בשם ר' יהודה בר סימון פתר קריא בישעיה אמר ב ישעיה מטייל הייתי בבית תלמודי שמעתי קולו של הקב"ה אומרת (ישעיה ו) את מי אשלח ומי ילך לנו שלחתי את מיכה והיו מכין אותו בלחי הה"ד (מיכה ד) בשבט יכו על הלחי. שלחתי את עמוס והיו קורין אותו פסילוס דא"ר רבי א"ר פנחס למה ג נקרא שמו עמוס שהיה עמום בלשונו מעתה את מי אשלח ומי ילך לנו ואומר הנני שלחני א"ל הקב"ה ישעיה בני טרחנין סרבנין הם אם אתה מקבל עליך להתבזה וללקות מבני את הולך בשליחותי ואם לאו אין אתה הולך בשליחותי א"ל על מנת כן. (ישעיה נ) גוי נתתי למכים ולחיי למורטים ואיני כדי לילך בשליחות אצל בניך א"ל הקב"ה ישעיה אהבת צדק אהבת לצדק את בני. ותשנא רשע ששנאת מלחייבן על כן משחך אלהים אלהיך. מהו מחבריך א"ל הייך כל הנביאים קבלו נביאות נביא מן נביא (במדבר יא) ויאצל מן הרוח אשר עליו וגו' (מ"ב ב) ויאמרו נחה רוח אליהו על אלישע אבל את מפי הקב"ה (ישעיה סא) רוח ה' אלהים עלי יען משח וגו' הייך שכל הנביאים מתנבאים נביאות פשוטות ואת ד נחמות כפולות (ישעיה נא) עורי עורי (שם נא) התעוררי התעוררי (שם סא) שוש אשיש (שם נא) אנכי אנכי הוא מנחמכם (שם מ) נחמו נחמו: (ג) ר' ברכיה בשם ר' אבא ב"כ פתר קריא באהרן בשעה שעשו ישראל אותו מעשה בתחלה הלכו אצל חור אמרו לו (שמות לב) קום עשה לנו אלהים ה כיון שלא שמע להן עמדו עליו והרגוהו הה"ד (ירמיה ב) גם בכנפיך נמצאו דם וגו' זהו דמו של חור (שם) לא במחתרת מצאתים כי על כל אלה. על אשר עשו אלה אלהיך ישראל ואח"כ הלכו אצל אהרן. א"ל קום עשה לנו אלהים כיון ששמע אהרן כן מיד נתיירא הה"ד (שמות לב) וירא אהרן ויבן מזבח לפניו ו נתיירא מהזבוח לפניו אמר אהרן מה אעשה הרי הרגו את חור שהיה נביא עכשיו אם הורגין אותי שאני כהן מתקיים עליהם המקרא שכתוב (איכה ב) אם יהרג במקדש ה' כהן ונביא ומיד הם גולין. ד"א וירא אהרן מה ראה אם בונין הם אותו זה מביא צרור וזה אבן ונמצאת מלאכתם כלה בבת אחת מתוך שאני בונה אותו אני מתעצל במלאכתו רבינו משה יורד ומבעירה לע"ז ומתוך שאני בונה אותו אני בונה אותו בשמו של הקב"ה הה"ד (שמות לב) ויקרא אהרן ויאמר חג לה' מחר. חג לעגל מחר אב"כ אלא חג לה' מחר. ד"א וירא אהרן. מה ראה אמר אהרן אם בונין הן אותו הסרחון נתלה בהן. מוטב שיתלה הסרחון בי ולא בישראל. ר' אבא בר יודן בשם ר' אבא ז משל לבן מלכים שנתגאה לבו עליו ולקח את הסייף לחתך את אביו א"ל פדגוגו אל תייגע את עצמך תן לי ואני חותך הציץ המלך עליו. א"ל יודע אני להיכן היתה כוונתך מוטב שיתלה הסרחון בך ולא בבני חייך מן פלטין דידי לית את זייע ומותר פתורי את אכיל כ"ד אנינס את נסיב. כך מן פלטין דילי לית את זייע ומן המקדש לא יצא. ומותר פתורי את אכיל. והנותרת מן המנחה. כ"ד אנינס את נסיב אלו כ"ד מתנות כהונה שניתנו לאהרן ולבניו. א"ל הקב"ה לאהרן אהבת צדק אהבת לצדק את בני ושנאת מלחייבן על כן משחך אלהים אלהיך. א"ל הייך שמכל שבטו של לוי לא נבחר לכהונה גדולה אלא אתה. (ויקרא ח) קח את אהרן ואת בניו אתו: (ד) ד"א קח את אהרן ואת בניו אתו זש"ה (משלי כד) הצל לקוחים למות ומטים להרג וגו'. ח אנטונינוס סלק לגבי רבי אשכחיה דיתיב ותלמידיו קמיה א"ל הלין אינון דאת מגלינ עליהון

מתנות כהונה

מדבר פסוק' ויאמר ה' אל אברם לך לך וכן הוא לעיל פ' ויכח(פ' מ"ט) ובילקוט תהלים וכן עיקר שזה סי' תחלת דברי ה' כאברהם: **פסילוס** פי' בערוך קטיעא בלשון פי' קטוע ומוכרת בלשונו ובספר הזוהר פי' ויהי דמגמגם בלישנא פסילם קרי ליה (ועי' בק"ר א' א'): **עמום בלשונו.** כבד בלשונו כאילו עמוסהו משא על לשונו: **על אשר עשו אלה** וגו' הא דכתיב כי על כל אלה (דריש על אלה) אלהיך וגו': **שנתגאה.** בערוך גרס שמז לבו ועיין ערך ל"ז: **פדגוג.** אומן המגדל תינוקות המלך: **מן פלטין דידי** כו'. מפלטין שלי לא תזוז ומותר שלחני שיורי מאכלי אתה תאכל: **אנינוס** כו'. מתנות את לוקח: **ותלמידיו קמיה.** יושבים לפניו: **מגלינ.** מספר ומשתקות

ענף יוסף

פרשה (יא) [סגנ' ויאמר ה' אל אברם לך לך]. כן הוא הנוסחא במדרשים שלפנינו וכן הוא בב"ר פ' מ"ט סי' ב'. אבל בהמדרש רבה שעם פירש"ם הנוסחא סגנ' אחר הדברים האלה וגו'. והכתב פירש"ם ח"ל קשה אמאי פסיק דבורא קמא דהיינו ויאמר ה' אל אברם לך לך וכדנקיט בב"ר ותקן כאלו קרא. ושמא י"ל משום דבדבור זה הוכר שבחו על גב דקאמר אנכי מגן לך ואמר בב"ר מנא לא שעמדתי מגויים ממך אני מעמיד מגינים. נהכי ניחא ליה למנקט דבור זה עכ"ל: (ב) [שלחתי את עמוס]. שעמוס קודם לישעיה היה כדאיתא בפ"ק שבשמוס הוא אומר שנתים לפני הרעש וישעיהו הוא אומר ויטעו אמות הספים וגו' שנתנבא ביום הרעש. וזה נעלם מהכותב פה שכתב שעמוס היה אחר ישעיה. אבל קשה בב"ק דב"ב דפריך לקדימה להושע בראשה ס"ל למסרך נמי לקדימה לעמוס בראשה: [אהבת לצדק את בני] והיינו קושית מהרין דהתם כשקבלן סייף למד שלימים קטיגוריא לומר ובהוך עם עם את שמים אנכי יושב. דאיתא בפסיקתא באמרו מהון לערו שלא שתף קלונו עם המלאכים היה משתומם והוצאת דבר יתר מפיו לומר ובתוך עם טמא שפתים וגו' וא"כ אין זה אלא כשנגש שילה (יפ"ת): [אבל את מפי הקב"ה]. הכוונה שבהיותו מקבל הנבואה מפי הקב"ה בעצמו בלא אמצעי יתדבק יותר ברחמים כענין שנאמר באור פני מלך חיים. וזה נגרע לו כמדתו מדה כנגד מדה בעבור שהחזיק בעמוד החסד והרחמים ללמוד זכות על ישראל (וא"ק) ולא"ג דאלדד ומידד נמי מהקב"ה קבלו כדילוף בתנחומא מוחנה עליהם הרוח. וא"כ איך אמר כאן שכל הנביאים קבלו נביאות נביא מן נביא. י"ל דלא מיירי הכא אלא בנביאים הקבועים להוכיח את ישראל. אבל נביאות אלדד ומידד לא היתה אלא חדוש לצורך השעה (יפ"ת): (ג) [הרי הרגו את חור שהיה נביא]. כתב הרמ"ע בחד"א בסנהדרין דף ז' אפשר שקבלה היה בידם שחור היה ברוח הקדש לפניו וקראי מוכיחים כן. שהרי בכל מעשים המפורסמים נזכר הוא בפרט עם אהרן. במלחמות עמלק נאמר אהרן וחור תמכו בידיו. וכמ"ש והנה אהרן וחור עמכם וגו'. שהעמיד משה את אהרן וחור תהיינו כל זמן הארבעים יום שהיה בהר. ולא מצינו בשום מקום א"כ מהוה מעשה והנך שהוכר חור עם אהרן. ועל כן אמרו שהוא ואהרן היו במקום משה כאותן המ' יום. וכ.נתעכב היה הוא מוכיחם והרגו אותו: [את חור שהיה נביא]. אבל אהרן לא היה נביא במדבר. שאע"פ שכתוב וידבר ה' אל משה ואל אהרן כמה זמני. הא אמר לקמן בבמד"ר פרש' י"ד שנאמרו י"ג מיעוטים למעט את אהרן ומה דאמר לקמן פ' י"ב שזה היה אחר מעשה העגל ביום שמיני למלואים. ודע דבמכילתא ריש פ"א איתא נמצא ממעט אהרן מכל הדברות שבתורה חוץ מג' מקומות מפני שא"א. ור' סא"א הדא בס' שמיני וידבר ה' אל אהרן לאמר יין ושכר אל תשת אתה ובניך עמך. והודך בס' קרח ויאמר ה' אל אהרן אתה ובניך אתך תשאו את עון המקדש. וידבר ה' אל אהרן ואני הנה נתתי לך את משמרת תרומותי וגו'. ואלו ג' דברות דשייכי לכהני ובמקום אחד נאמרו תשביעיהו במדה. שלא אמר ג' דברות אלא ג' מקומות. והודך ויאמר ה' אל אהרן באהלם לא תנחל וחלק לא יהיה לך בתוכם. אבל לך לקראת משה המדברה לא קחשיב שאין זה מן הדברות שבתורה. וביום רעק כתב ח"ל אבל וידבר ה' אל אהרן ואני הנה וגו' יליף בס בספרי בנאמר למשה שיאמר לאהרן ע"כ. והיהרין והמעלה היה במקומות אלא בנבחר כבם משה ואהרן י"א שבאותן י"ג מיעוטין היה אהרן בומע מה שהיה ה' מדבר עם משה מתוך קודש הקדשים. אבל לא היה הדבור מיוחד אליו אשר בשותפות אחיו. א"נ שאפי' שאהרן היה שומע כמשה לא היה לו רשות לומר מפיו לשום נבראה זו הדבר אשר דבר ה' לו. גם לא היה לו רשות נגלות לבוא אדם מה בשמע עד שישמעו קודם מפי משה ויאמרנו תמיד מפי משה לבד אע"פ בשמע מפי ה' כמוהו. כקשה כיש"א אי חור היה חשוב מאהרן שהאך הקדים קרא אהרן לחור בכ"מ. ולכאורה זה לא קשה דאיתא לקמן ריש סדר נשא ובפ"ג דסוריות שכ"ג קודם לנביא. אך זה אינו שהרי לא היה או כה"ג ולא היה מקדש ולא משכן. ומה"ש לקמן בסמוך: [אם הורגים אותי שאני כהן]. אף שעדיין לא נתנה הכהונה לאהרן כנ"ל אהרן היה בכור והעבודה היה בבכורות בכ"מ בבמה. וכה"ל ככהן במקדש (רש"א) גם י"ל שממשמש הסנה זכה אהרן לכהונה כדאכתוב בסמוך: [לא נבחר לכ"ג אלא אתה

עץ יוסף

ונם בקשה לכותם מפני השבועה: **שנא' לך לך** ר"ל הכפל לך לך לא נומר לך להודך הוא דבור הנבואה. ועי' בענף: (ב) **פתר קריא בישעיה** ר"ל שהאי קרא מקויים בישעיה: **מטייל הייתי** רמז שע"י ההתבודדות בתורה ובעיון במעשה ה'. הי' מוכן לקבלת הנבואה או הטיול רמז לשמחה של מצוה כי זו הכנה לקבלת הנבואה כמ"ש בפסחים אין הנבואה שורה לא מתוך עצלות וכו' אלא מתוך שמחה של מצוה: **שלחתי את מיכיהו והיו מכין אותו בלחי** (מלכים א כב) ויגש צדקיהו בן כנענה ויכה את מיכיהו על הלחי כנ"ל וכן הוא בפסיקתא רבתי פ' ל"ג. אבל הגי' שלפנינו אי אפשר לקיימה. שהרי ישעיה ע"כ מקמי מיכה נתנבא שהרי בישעיה כתיב בימי עוזיהו יותם אחז יחזקיהו. ובמיכה כתיב בימי יותם אחז יחזקיהו. והא דאמר בפ"ק דב"ב ד' נביאים נתנבאו באותו הפרק הושע ישעיה עמוס ומיכה. לא נקט מיכה בהדייהו אלא משום בימי יותם אחז יחזקיהו כדפרש"י: **פסילום** קטיע לישנא פי' קטוע ומוכרת בלשונו. ובזוהר סדר ויהי דמגמגם בלישנא פסילם קרי ליה: **למה נקרא** שמו עמוס כו' וא"ת אם בני דורו היו מבזים אותו למה הכתוב יקראנו על שם מומו. וי"ל דבכתבו דבר הכתוב שאע"פ שהיו מבזים אותו לא נסוג אחור משליחות ה': **עמום בלשונו** כבד בלשונו כאילו עמוסהו משא על לשונו: **מעתה את מי אשלח** כו' ואע"ג דמקמי האי קרא כתיבי כמה נבואות בישעיה. הא שנינו במכילתא בשנת מות המלך עוזיהו זה הי' תחלת הפרשה ולמה נכתב כאן שאין מוקדם ומאוחר בתורה: **גוי נתתי** כו' **ואיני כדאי** כלומר אני מקבל עלי את הכל באהבה כמו שמספר בעצמו גוי נתתי למכים וגו' וכמו שנותן באהבה עזה. כי אעפ"כ התבונן שאינו כדאי להיות הולך בשליחות הזאת. כי כדאי לסבול לכל היסורים בכדי לקבל השמחה העליונה: **אהבת לצדק את בני** שהיו שרוצה לזכותם ע"י שליחותו ולהשיבם בתשובה ושלא יעמדו בתוכחם: **נביא מן נביא** שלא היה בכחו לקבל הנבואה זולתי ע"י אצילת הרוח מן נביא אחר כי מאליו יאצל גם על הבלתי ראוי שעתה. ואף שהי' אלישע גדול בנבואתו מישעיה כפי הנראה מספורים הכתובים ומריבוי הנדולים עכ"ז בבחינתו הגדולה. לא הי' בכחו לקבל כ"א ע"י רוח אליהו. אבל ישעיה בבחינתו לא הי' מקבל מאחר כ"א מעצמו: **אבל את מפי הקב"ה** מפרש שמן ששן הוא משל אל הנבואה. ומחבריך פי' יותר מחבריך (כלי פז): **רוח ה' אלהים עלי** ט' פי' רוח ה' עלי ולא רוח נביא כמו יהושע ואלישע שנאה עליהם רוח רבם. והסיבה יען דנתי ישראל לכף זכות שהכבתי שמחת אותי לבשר ענוים ולא הסדתי אותם לרשעים חלילה ומתעתעים בנביאי ה' (כלי פז): **יען משח וגו' ולא עוד אלא** שכל הנביאים מתנבאים כן הובא הנוסחא במה"ק: **ואת נחמות כפולות** למד זה מדסמיך ליה מר ואהלום שהם שני מיני ריח רמז אל הנחמות כפולות. והוא שאמר שמן ששן היינו נבואה יותר מחבריך שיהיו נבואותיך כפולות כמר ואהלות (כלי פז). והנחמה כפולה מורה על שהגיע בעת הנחמה ולא הנחמות בהפלגה גדולה עד מאד שלכן אמר בלשון כפול בהתעורר העת תמיד יותר ויותר ויפיפו עד מאד. ויאנחמו מאד. וזה מורה שהי' השגתו ונבואתו גדולה ולא הרבה נחמות והשגן ונמצא כתו יפה מחביריו בהכרתי. והאחד בנבואות הנחמות שחביריו לא נבאו נחמות הרבה כמוהו. והשני בלשון הנבואה שהיתה כפולה והכפל מורה לחזק הענין וכמו שכתבתי לעיל: (ג) **פתר קריא באהרן** ר"ל שהאי קרא מקויים באהרן: **הלכו אצל חור** לפי שהי' גדול מאהרן שהיה נביא כדלקמן: **גם בכנפיך** נמצאו דם. מפרש בכנפיך לשון כנופיא והיינו ויקהל העם על אהרן. ומעם הרעומת זה בימי ירמיה לומר שאותם מעשה אבותיהם בידם בע"ז וש"ד ולאו שיסלו נ"כ עון אבותם: **זה דמו של חור.** ואין קושיא מדכתיב נפשות אביונים נקיים ל' רבים. שהשופך דמים נחשב כשופך דם כל זרעותיו (יפ"ת). ולפי מה דאיתא לקמן בסדר בהעלותך שהרגו גם הזקנים ניחא מתילא מה בכתוב בל' רבים: **על אשר עשו אלה** כו' הא דכתיב כי על כל אלה דריש על אלה אלהיך וגו': **המקרא שכתוב** אם יהרג כו' כמו שמצינו לעשות כן בזכריה בן יהוידע ויהרג בהמ"ק על כך (רש"י) שהרי רוה"ק משיבו לירמיה שעל כך היה עיקר החורבן כמ"ש אם יהרג במקדש ה' כהן ונביא [רש"א]: **ומיד הם גולים** לכן מוטב דליעבדו לעגלא אפשר הוא לאו כפרה בתשובה (נמרא) אבל לא כיון אהרן קדוש ה' ח"ו להצלת נפשו מן הסכנה. רק כוונתו הי' למען סכנת ישראל: **משה יורד** ומעבירה לעגל. כן הוא במדרש שעם פרש"י: **פדגוגו** אומן המגדל תינוקות המלך: **לית את זייע** כלו' תיכנס שם בכל אות נפשו. וכן הכהן למקדש: ומותר פתורי את אכיל. ומותר שולחני שיורי מאכלי אתה תאכל: **אנונם** פי' מתנות: **ומן המקדש לא יצא** שאע"פ שמגיעו שלא יפיח עבודתו ויצא. מ"מ חגב אורחיה למדע שהיה נכנס למקדש כלונו תמיד: **כ"ד מתנות כהונה** י"ב במקדש וי"ב בגבולין. י"ב שבמקדש חטאת ואשם וזבחי שלמי צבור ועור העולה ומותר העומר ושתי הלחם ולחם הפנים ושירי מנחות ותרומת לחמי תודה ותרומת חזה ושוק וזרוע של נזיר ולוג שמן של מצורע. י"ב שבגבולין תרומה גדולה ותרומת מעשר וחלה וביכורים וראשית הגז והמתנות בכור אדם ובכור בהמה טהורה ופטר חמור והחרמים ושדה אחוזה וגזל הגר כדאיתא בספרי: **קח את אהרן** דריש קח לשון עלוי וגדולה: (ד) **זש"ה הצל לקוחים למות ומטים להרג אם תחשך** כנ"ל. והשתא דלשון לקיחה דכתיב הכא הוא משום בניו דאלמי דלאו לקוחים היו לקוחים לא כתיב בהו קיחה שזה כלוקח דבר מרשות אחד לרשותו. ולכ' הכין לקיחה זו לכפר על ויקח מידם: **אנטונינום סלק** הי' שמפני שהיה הולך ללמוד תורה אצלו בהחבא וע"כ נוח לו שלא ימצא שם אדם בעת בואו כדאיתא בפ"ק דמס' ע"ז במגלה ותלמידיו לפניו א"ל למה לא סבר בדבריו. והשיב שאין

עליהון א"ל אין זעירא ראית בהון מחיה מתין כתר יומין נטה עבדו של אנטונינוס למיתה שלח ואמר שלח לי חד מן תלמידך דהוא מחיה לי הדין מיתה שלח ליה חד מן תלמידו ואית דאמר ט ר"ש בן חלפתא הוה אזיל אשכחיה רביע א"ל מה את רביע ומרך קאים על רגליה מיד נזדעזע וקם ליה. ד"א הצל לקוחים למות אלו בניו של אהרן ומטים להרג אם תחשך אלו בניו של אהרן שהיו בצד המיתה. א"ר תנן כתיב (שמות לג) ויקח מידם ויצר אותו בחרט תבא לקיחה של כאן ותכפר על לקיחה שלהלן מתו ב' ונשארו שנים: (ה) קח את אהרן ואת בניו. י ר' יהודה וריב"ל ר"י אמר תשובה עושה מחצה ותפלה עושה הכל. ריב"ל אמר תשובה עשתה את הכל ותפלה עשתה מחצה. על דעתיה דרבי יהודה ב"ר תשובה עושה מחצה ממי את למד מקין שנגזרה עליו גזירה יא כיון שעשה תשובה נמנע ממנו חצי גזירה ומנין שעשה תשובה שנא' (בראשית ד) ויאמר קין אל ה' גדול עוני מנשוא. ומנין שנמנע ממנו חצי הגזירה הה"ד (שם) ויצא קין מלפני ה' וישב בארץ נוד קדמת עדן נע ונד א"כ אלא בארץ נוד קדמת עדן. ד"א ויצא קין יב מהיכן יצא רבי יודן בשם רבי איבו אמר הפשיל בגדיו לאחוריו ויצא כגונב דעת העליונה. ר' ברכיה בשם ר' אלעאי בר שמעיה אמר יצא כמערים וכמרמה בבוראו. רבי הונא בשם רבי הנינא בר יצחק אמר יג יצא שמח כמה דתימר (שמות ד) וגם הנה הוא יוצא לקראתך וראך ושמח כיון שיצא פגע בו אדה"ר א"ל מה נעשה בדינך א"ל עשיתי תשובה ונתפשרתי כיון ששמע אדה"ר כך התחיל טופח על פניו א"ל כל כך היא כחה של תשובה ולא הייתי יודע יד באותה שעה אמר אדה"ר (תהלים צב) מזמור שיר ליום השבת א"ר לוי המזמור הזה אדה"ר אמרו על דעתא דר' יהודה ב"ר דאמר תפלה עשתה את הכל ממי את למד מחזקיה הזקיה עיקר מלכותו לא היתה אלא י"ד שנה הדא דכתיב (ישעיה לו) ויהי בארבע עשרה שנה למלך חזקיהו. וכיון שהתפלל הוסיפו לו ט"ו שנה שנא' (שם לח) הנני יוסיף על ימיך חמש עשרה שנה. על דעתא דריב"ל דאמר תשובה עשתה את הכל ממי את למד מאנשי ענתות שנא' (ירמיה יא) כה אמר ה' הבחורים ימותו בחרב. וכיון שעשו תשובה זכו להתיחס שנא (נחמיה ז) אנשי ענתות מאה ועשרים ושמנה. ואם אין לך ללמוד מאנשי ענתות למד מיכניהו (ירמיה כב) העצב טו נבזה נפוץ וגו'. ר' אבא ב"כ אמר כעצם הזה של מוח שמשמנפצו אין בו מאומה רבי הלבו אמר כחותל של תמרה שכשאתה מנערו אין בו מאומה. אם כלי אין חפץ בו. ר' חמא בר חנינא אמר ככדין של מי רגלים. ר' שמואל בר נחמן אמר ככדין של סקיזי דם. א"ר זירא מלתא הבא שמעית מן ר' שמואל בר ר' יצחק דהוה דריש הכא ולית אנא ידע מהו א"ל טז ר' אחא אריכא דילמא דא היא (ירמיה כב) כתבו את האיש הזה ערירי גבר לא יצלח בימיו. א"ל הן בימיו אינו מצליח בימי בנו מצליח. ר' אחא ור' אבין בר בנימין בשם ר' אבא גדול הוא כחה של תשובה שמבטלת גזירה ומבטל שבועה. שבועה שנא' (שם) חי אני נאם ה' כי אם יהיה כניהו בן יהויקים וגו' ומבטלת יז גזירה כה אמר ה' כתבו את האיש הזה ערירי. וכתיב (ד"ה א ג) ובני יכניה אסיר בנו. שאלתיאל בנו אסיר שהיה בבית האסורים. שאלתיאל בנו שממנו הושתלה מלכות בית דוד. א"ר תנחום ב"ר ירמיה אסיר זה הקב"ה שאסר את עצמו בשבועה שאלתיאל ששאל אל לבית דינו של מעלה על נדרו. על דעתו דריב"ל דאמר תפלה עשתה מחצה ממי אתה למד מאהרן שבתחלה נגזרה גזירה עליו שנא' (דברים ט) ובאהרן התאנף ה' מאד להשמידו. א"ר יהושע דסכנין בשם ר' לוי אין השמדה אלא כילוי בנים כמה דאת אמר (עמוס ב) ואשמיד פריו ממעל ושרשיו מתחת כיון שהתפלל משה עליו נמנעה ממנו חצי הגזירה מתו שנים ונשתיירו ב' הה"ד קח את אהרן ואת בניו אתו:

(ו) ואת הבגדים. א"ר סימון יח כשם שהקרבנות מכפרים כך הבגדים מכפרין דתנן כהן גדול משמש בח' בגדים וההדיוט בד'. בכתנת ומכנסים. במצנפת. ובאבנט. מוסיף עליו כה"ג. חשן ואפוד. ומעיל. וציץ. הכתונת. לכפר על לובשי כלאים כמה דתימר (בראשית לז) ועשה לו כתונת פסים. מכנסים. לכפר על גלוי עריות כמה דתימר (שמות כח) ועשה להם מכנסי בד לכסות בשר ערוה. מצנפת. לכפר על גסות הרוח המד"א (שם כט) ושמת המצנפת על

יד יוסף ט בביטול גזירת מיתה מהילד כנימול קה"ר פ"ג פ"ז : פסיקתא רבתי פ' מ"ז . פ' סנהדרין ל"ז . ובכתד"ר פ"ח : יא דב"ר פ"ח . זוהר חדש דף כ"ט . תוספתא בזוהר בראשית דף כ"ד . סנהדרין דף ל"ז : יב ב"ר פ' כ"ב : יג שוח"ט מזמור ק' : יד פסיקתא רבתי פ' מ"ז : טו לקמן פ' י"ט : טז שהש"ר רבה פ"ח סי' ד' : יז עשר סדר משפטים : יח זבחים דף פ"ח . ערכין דף ט"ז ע"א ירושלמי יומא פ"ז . שהש"ר פ"ד סי' ז' :

ענף יוסף

אתה] . ואע"פ שלא נשנה כבר נגזר עליו להיות כהן כדאיתא לעיל גבי הלא אהרן אחיך הלוי . וי"ל דשתם לענין הכהונה עצמה והכא לענין כהונה גדולה : (ה) [שאלתיאל ששאל אל כו'] . משמע מכאן דהקב"ה שואל על שבועתו לפני פמליא של מעלה . והיינו דשפרק המוכר את הספינה איתא דאמר דבב"ת שמעתי בת קול שאומרת אוי לי שנשבעתי ועכשיו שנשבעתי מי מתיר לי . ואמאי אינו שואל על שבועתו לפני פמליא של מעלה (תורת חיים) אבל מצאתי בספר אמרות טהורות מאמר חקור דין ח"ד פרק ס' שלא נמסרה למלאכי השרת שיסוו הם יכולים להתיר . ורצה מבת קול שיצאה ואמרה עכשיו שנשבעתי מי מיפר לי

מתנות כהונה

ומשחקות עליהם בהם : זעירא כו' . הקטן שיש בהם מחיה מתים : בתר יומין . לאחר ימים : אשכחיה רביע מצא אותו עבד שהי' רובץ ושוכב על מטתו שכיב מרע א"ל דרך הנערה מה זאת שאתה רובץ ושוכב והאדון עומד על רגלו ועל עצמו אמר כן : בארץ נוד קדים מל' נע ונד : ה"ג בילקוט פ' בראשית : יצא כמערים וכמרמה . והכי מוכח בבראשית רבה פ' כ"ב דגרס שם כמפריס והסוכר פעה והקדים הפ"א לעי"ן : ונתפשרתי . כלומר נוח ממני לקיחת מדה"ד ונעשה כפושרין : טופח . מכה בטפח : מזמור שיר וגו' . סיפיה דקרא טוב להודות לה' : ויהי בארבע עשרה שנה כו' . בהר הבית עיינא כתיב בימים ההם חלה חזקיה וגו' : ואם אין לך ללמוד . אם אין אתה רוצה ללמוד : שמשמנפצו . שמנער ממנו המוח שבו : אין בו מאומה . אין ראוי למאומה והכי איתא בילקוט ירמיה : ככדין בערוך גרס ככח : מלתא כו' . דבר הדא שמעתי כאן בדבר הזה : הושתלה . לשון נטיעה כד"א שתולי זתים ובמדרש תאות (ה' ג') ישנו למדרש זה בלשון יותר מבואר וע"ש : אין השמדה . במקום זה : כשם שהקרבנות כו' . דייק

עץ יוסף

אלו אנשים שלא מלאכים ע"כ אמר כאן כשאנטונינוס הלך אצל רבי ומצא שישב ותלמידיו לפניו א"ל כן הם באתה מתפאר בהם . כלומר במה נודע כחם : זעירא כו' הקטן שיש בהם מחיה מתים : בתר יומין לאחר ימים : אשכחיה רביע מצא אותו עבד שהיה רובץ ושוכב על מטתו שכיב מרע . א"ל דרך הנערה מה זה שאתה רובץ ושוכב והאדון עומד על רגליו : נזדעזע וקם ליה וזהו הצל לקוחים למות פי' הצל בתפלתך הקרובים למיתה הטבעית . כעובדא ז דר"ב"ח : אלו בניו של אהרן שנגזרה עליהם מיתה כדלקמן : תבא לקיחה שעל ידי התפלה (כדלקמן סי' ה') נתן לו הקב"ה לקיחה זו שתכפר . וע"כ אף שהלקיחה היתה בהרבעתן מ"מ התפלה לא עשתה אלא מחצה : (ה) ר' יהודה וריב"ל כו' מסכים למה שפרשתי לעיל סי' ד' שטעם קח את אהרן וגו' מפני שלקח ב' בניו ממות לחיים . מייתי להא דאפליגו ר"י וריב"ל דעתיה דריב"ל בתפלת משה נמנע ממנו חצי הגזירה . אבל לר"י דקאמר דתפלה עושה הכל צ"ל שבתפלתו אילו הרבעתן ושוב מתו בתפלתם . עושה מחצה כלומר כשנגזרה גזירה רעה על אחד ובא לבטלה ע"י תשובה תתבטל חציה . ואם ע"י תפלה תתבטל כולה . ולריב"ל איפכא ועי' בפ"ס : גדול עוני מנשוא והוא וידוי שאמר אמת כי עוני גדול מלסלוח . וריב"ל ס"ל שפירושו כמ"ש בב"ר פ' כ"ב לעליונים ותחתונים אתה סובל יכו' . או כמו שאמרו בפ' חלק שבא בעלילה . או כמו שפי' הדבר אחר : אלא בארץ נוד דכיון דלא הסכתן מקום דאיקרי הכי מפרשינן שבכל מקום שהלך הארץ מזדעזעת תחתיו כפרש"י : ד"א ויצא קין משום דלפי' ראשון שפי' שנמנע ממנו חצי הגזירה פי' ויצא קין שיצא בזכות מלפני ה' . להכי קאמר דמ"מ יש לפרש ויצא קין לגנאי . והיינו דלא הקשי למ"ד דתשובה עושה כולה דשאני הכא שהיתה תשובה ברמאות לכן הגליהה : הפשיל בגדיו לאחוריו בב"ר פ' כ"ב סי' כ"ח או' הפשיל דברים לאחוריו וע"ש מ"ש . עי"ל דקאי אדברי קין כמ"ש דרך וידוי ותחטאים גדול עוני מנשוא כמצדיק עליו את דין שמים והוא כמודה ועוזב ירוחם . אבל משילא הכשיל דברים הללו לאחוריו כי לא שב בלב שלם ויצא כגונב דעת העליונה כאילו יצא מלפני ה' . וכה"ג נמי א"ר ברכיה יצא כמערים כו' פירוש שפשה עצמו כמכניע לפני בוראו וכאילו הוא קדוש וטהור ולבו בל עמו . ובב"ר שם גרס כמפריס במקום כמערים שכתב כאן . וע"ש ביאורו : יצא שמח שדרך הל' לכתוב ל' יציאה בכוונה בזה ע"ד יצא פלוני זכאי או חייב בדינו . ומייתי נ"ס לאסמכתא דיציאה זו היה שמחה מדאשכחן יציאה גבי ורלך ושמח בלבו : ונתפשרתי כלומר התשובה עשתה מחלה דמתחילה כתיב נע ונד תהיה בארץ . ואח"כ כתיב וישב בארץ נוד . והוא כעין פשרה (זהו"ק) : מזמור שיר כו' סיפיה דקרא טוב להודות לה' ועיין מ"ש בב"ר שם : ויהי בארבע עשרה שנה ובהר הבית עיינא כתיב בימים ההם חלה חזקיה וגו' : ואם אין לך ללמוד כו' פי' ואם אין אתה רוצה ללמוד מאנשי ענתות דמלית למדחי כי לא כל אנשי ענתות היו בכלל הגזירה אלא תקנתם שהיו רודפי ירמיהו ונתקיימה בהם הגזירה כי לא שבו מעונש ואנשי ענתות שבלו לבית שני . הוו האחרי' שלא נגזרה עליהם גזירה : כעצם הזה של מוח מפרש ענב כתו עלם . כי אותיות בומ"ף מתחלפין . ומפרש נפוץ על מה שמנפצים העצם להוציא המוח ממנו : שמשמנפצו שמבריעגע ממנו המוח : אין בו מאומה אין ראוי למאומה. כך נגזר על יכניה שלא ישאר כלום מזרעו : כחותל של תמרה כלי שעושין מחריות של דקל . וממלאים אותו תמרים ואחר שהוא מנוער מהתמרים חרק לאשפה ואין עוד חפץ בו . ומפרש נפוץ על מה שמנפצים ומנערים אותו להוציא ממנו התמרים . אבל לא ידעתי היאך מתפרש עצב על חותל התמרים : מלתא כו' כלו' שמעתי דבר הידוע שדרש מענין הפסוק הזה כתבו וגו' ולא ידעתי מה דרש . ואמר לו שמא דרש מענין הכתוב שגא' לא יצלח בימיו . ודייק מלת בימיו : בימי בנו מצליח בימי בנו היינו זרובבל שהיה בן בנו שהגליה שהיה פחת יהודה . ואין זה סותר למ"ש כי לא יצלח מזרעו איש יושב על כסא דוד ומושל עוד ביהודה . די"ל שכל זה בימיו קאמר . ונמצא לפי דבריו ליכא הכא ביטול גזירה כמ"ש כתבו את האיש ערירי כיון דפירושו שרק בימיו יהיה כערירי . אבל בימי בנו מצליח . וא"כ איך אמר המדרש מקודם ואם אין לך ללמוד מאנשי ענתות למד מיכניהו . הא מיכניהו ליכא ראי' כנ"ל . לכן מביא המדרש קרא העצב נבזה נפוץ וגו' שמקרא זה מבואר שאין לו תקנה ותקוה שהרי בין לדברי ר' אבא ובין לדברי ר' חלבו ור' חמא ור' שמואל קמדמי ליה לתולאה שהוא נזרק ואינו מתקבל עוד (יפ"ת) : מבטלת שבועה קשה הא בפ"ק דר"ה משמע דגז"ד שיש עמו שבועה אינו נקרע לכ"ע ואפילו בצבור . ונראה ליישב ע"פ מה שכתב הסדרי טהרה סוף מס' נדה הובא בבאר אברהם במס' ר"ה הא דמחלקינן בין יחיד לצבור שגז"ד דיחיד אינו נקרע היינו דוקא כשאב רק מירחא שזדונות נעשו לו כשגגות . דלצבור נקרע אפילו לאחר גז"ד וביחיד אינו נקרע לאחר גז"ד . אבל כששב מאהבה שזדונות נעשו לו כזכיות . א"כ נתוספו לו זכיות אפילו גז"ד דיחיד נקרע . וא"כ י"ל מה שאמרו בגז"ד שיש עמו שבועה אינו נקרע כוונתם בתשובה מיראה אבל מאהבה נקרע אפילו בגז"ד שיש עמה שבועה בין לצבור בין ליחיד שמזה לא מיירי הגמרא שם כלל . ודוק : חי אני נאם ה' וגו' אם יהיה כניהו בן יהויקים מלך יהודה חותם על יד ימיני כי משם אתקך . ופי' ר' חנינא משם אני נותק מלכות בית דוד כדאי' בהזית . ונתבטלה דכתיב ביום ההוא אקחך זרובבל בן שאלתיאל עבדי ושמתיך כחותם . ושאלתיאל הוא בן בנו של יכניה כדאמר בסמוך . וקצר המדרש הזה שלא הזכיר קרא דאקחך זרובבל : הושתלה לשון נטיעה כד"א גניך כשתילי זתים : שאסר א"ע בשבועה היינו בענין המלכות וכדלעיל ועל זה הוא שנשאל להתיר לו . ומפני שמעת לידת אלו רצה ה' להעמיד המלכות מהם קרא שמוהם על הדבר הזה : אין השמדה במקום הזה (מת"כ) : מתו שנים באע"פ דכתיב בהקריבם אש זרה ס"ל לריב"ל שאין בזה עון להייבם מיתה אם לא שגם גזירת אהרן גרם מיתתן : קח את אהרן ואת בניו אתו כלו' שטעם הקיחה מפני שהיו לקוחים למות והצילם מהם כדלעיל בסי' הקודם : (ו) כשם שהקרבנות כו' כלו' להכי אסמכינהו קרא לומר כשם שהקרבנות מכפרים כו' : ועשה לו כתונת פסים דלאו כלי מילת היתה אלא רקום בפסים כפי' הרא"ש . או נמי כדפרש"י בפ"ק דשבת גבי לעולם אל ישנה אדם בנו בין הבנים שבשביל סס יתר נתן המילת ולא כל הכתונת . וא"כ דמי לכלאים (יפ"ת) . ולכאורה קשה מה נורך להביא ראיה בכתונת רמז על כלאים . הא הכתונת של כלאים היתה ולכן היתה מכפרת על כלאים . ולכן נראה דצ"ל כדאיתא בירוש' יומא הכתונת על לובשי כלאים וי"א על שפיכות דמים כד"א ועשה לו כתונת פסים . ושם בירושלמי גרסינן קרא דויכבלו הכתונת בדם : לכפר על ג"ע היינו בשוגג ולא אתידע ליה : לכסות בשר ערוה פרש"י לחפות על ג"ע : ושמת המצנפת וכיון דמקומה נגבה הגוף שכפר על הגאוה . והכי אמר נגמרא

על ראשו. אבנט מ"ד על עוקמנין שבלב ומ"ד על הגנבים. א"ר לוי אבנט ל"ב אמה היה בו ועוקמו לפניו ולאחוריו למ"ד על העוקמנים שבלב. ומ"ד על הגנבים לפי שהיה חלול כנגד הגנבים שעושים מעשיהם בסתר. החשן מכפר על מטי דינין כמה דתימר (שם כח) ונתת אל חשן המשפט. אפוד לכפר על עובדי ע"ז שנא' (הושע ג) ואין אפוד ותרפים. מעיל. רבי סימון בשם ר' נתן אמר ב' דברים אין להן כפרה ונתנה להן תורה כפרה ואלו הן לה"ר והורג נפש בשגגה לה"ר אין לו כפרה ונתנה לו תורה כפרה במה יתכפר לו בזגי המעיל הה"ד (שמות כח) פעמון זהב ורמון פעמון זהב ורמון. והיה על אהרן לשרת ונשמע קולו אמר יבוא קול ויכפר על הקול. ההורג נפש בשגגה אין לו כפרה ונתנה לו תורה כפרה במה יתכפר לו במיתת כהן גדול. הה"ד (במדבר לה) ואחרי מות הכהן הגדול. ציץ מ"ד על עזי פנים מ"ד על המגדפים. מ"ד על עזי פנים מבנות ציון כאן כתיב (שמות כח) והיה על מצח אהרן ולהלן כתיב (ירמיה ג) ומצח אשה זונה היה לך ומ"ד על מגדפין מגלית כאן כתיב והיה על מצחו תמיד ולהלן כתיב (ש"א יז) ותטבע האבן במצחו: (ז) ויפול על פניו ארצה יט למה על פניו. מתחלה אתה דורש כדי שלא יצטער אותו צדיק שש אמות וזרת. ד"א למה על פניו על שום דגון אלהיו שהיה נתון על לבו הכמה דאת אמר (ויקרא כו) ונתתי את פגריכם על פגרי גלוליכם. ד"א למה על פניו הפה שאמר וחירף ונידף ינתן בעפר הה"ד (איוב מ) טמנם בעפר יחד פניהם חבוש בטמון. ד"א למה על פניו על שום (דברים לג) ויכחשו אויביך לך ואתה על במותימו תדרוך וגו': (ח) ואת שמן המשחה. א"ר יהודה ב"ר אלעאי כ שמן המשחה שעשה משה במדבר מעשה נסים נעשו בו מתחלה ועד סוף מתחלה לא היה אלא י"ב לוג שנא' (שמות ל) שמן משחת קודש יהיה זה לי אם לשרות בו את העצים לא היה מספיק כמה האור שורף כמה העצים בולעים. וכמה יורה בולעת. ממנו נמשח אהרן ובניו כל שבעת ימי המילואים ממנו נמשח מזבח הזהב וכל כליו. ממנו נמשך מזבח הנחושת וכל כליו ושולחן וכל כליו ומנורה וכל כליה וכיור וכנו. ממנו נמשחו כהנים גדולים ומלכים אפילו כהן גדול בן כה"ג טעון משיחה עד עשרה דורות ואין מושחים מלך בן מלך ומפני מה משחו את שלמה מפני אדניהו ואת יואש מפני עתליה ואת יהואחז מפני יהויקים אחיו שהיה גדול ממנו שתי שנים וכולו קיים לע"ל הדא דכתיב שמן משחת קודש יהיה זה לי. אין מושחין מלכים אלא על גב מעיין שנא' (מ"א א) ויאמר המלך להם קחו עמכם את עבדי אדוניכם והרכבתם את שלמה בני על הפרדה אשר לי והורדתם אותו אל גיחון. ואין מושחין מלכים אלא מן הקרן. כא שאול ויהוא נמשחו מן הפך שהיתה מלכותן מלכות עוברת דוד ושלמה נמשחו מן הקרן מפני שמלכותן מלכות עולמים: (ט) ואת פר החטאת ואת שני האילים. ר' הונא בשם ר' אבא ב"כ אמר עשה כמין גבעה איל מכאן ואיל מכאן ופר באמצע. ואת כל העדה הקהל פתח אהל מועד. א"ר אלעזר כל ישראל ס' רבוא ואת אומר אל פתח אהל מועד אלא כב זה אחד מן המקומות שהחזיק מועט את המרובה. דכוותה (בראשית א) יקוו המים מתחת השמים אל מקום אחד בנוהג שבעולם אדם מפנה כלי מלא לתוך כלי ריקן או שמא כלי מלא לתוך כלי מלא עולם כולו מים במים ואת אומר יקוו המים אלא זה אחד מן המקומות שהחזיק מועט את המרובה. דכוותה (שמות ט) קחו לכם מלא חפניכם פיח כבשן. א"ר הונא כג לא דמי הדין דחפין להדין דקמיץ מ הדין דחפין תרין הדין דקמיץ ארבע חופניו תמנייא קומצין נמצא חפנו של משה מחזקת ח' קומצין אלא מלמד שהקב"ה

יד יוסף יט אגדת שמואל פ' כ"א: כ כריתות דף ה'. הוריות דף י"א. ירוש' שקלים פ"ו. הוריות ג"ג. וס"כ במכילתא דמילואים סי' פ': כא אגדת שמואל פ' י"ד: כב ב"ר פ"ה. וילקוט בראשית: כג שיר רבה פ"א: כד ע' ב"ר פ"ה:

מתנות כהונה

דייק מדכתיב ואת הבגדים ואת שמן המשחה ואת פר החטאת הוסוו להדדי: אבנט ל"ב אמה הי' בו. ה"ג בירושלמי פ' בא לו וזה רמז שהי' מכפר על הלב ומשוקמה לפניו ולאחריו למד שמכפר על העקמומיות שבלב: לשון הרע אין לו כפרה. לא קבעה לו התורה כפרה ובירושלמי ומדרש הזית (ד' ג') גורס לא היה לו כפרה: מתחלה אתה דורש. פי' מרשא המקרא דכתיב נבאו ר' אמות וזרת הכי איתא בהדיא במדרש הזית: שלא יצטער כו'. לכרות את ראשו וגם בגופו ועי' לקמן במדרש הזית: יהיה זה לי. ז"ה בגימטריא י"ב: העצים. כל מיני העיקרים שנתבשלו בשמן. ובפ"ק דכריתות גר' העיקרים: מפני אדוניהו. שהכריזו עליו יחי אדוני המלך ולא יחי' מכר מעלת שלמה עליו אם לא במשיחת השמן: פך. כלי חרס שנשבר מהרה וכן עלתה ממלכתם וכל זה הוא בפ"ק דכריתות: איל מכאן כו'. נראה דדייק מייתורא דשני: אל פתח. משמע שכל אחד ואחד הי' עומד לפני הפתח: ה"נ יקוו המים כו'. עד שהחזיק מועט את המרובה. הדין דחפין. זה שלוקח בחפנו בשני ידיו קמץ ביד אחת: הדין דחפין תרין הדין דקמיץ ארבע. מה שאדם נוטל בחפנו שהם שני ידיו מחזיק ליטלו ביד אחת פעם אחר פעם צריך ליטלו בארבע פעמים: חפניו. שני חפנים הם שמונה קומצין וכן כתיב קחו מלא חפניכם פיח כבשן. וכתיב

הכ"ף נקוד' כמ"ש הרמב"ן בפ' אמור בפ' בשלם שיוס כוס. ואלו בעטן סקרן קיימת. ומביוסת סהך לסיען ספסק שהוא כלי מסר עבות ומעומד אל כבטורם:

ענף יוסף

א' כדאיתא בפרק ספשינה גבי עובדי דרכם בנ"ם. וכן נ"ל גבי יכסס שטנת עלוו ירמיס כס אמר ס' כתבו את כאיש הזה ערירי גבר לא יצלח בימיו כי לא יצלח מזרעו איש יושב על כסא דוד ומושל עוד ביהודה ואיתא במדרש שבשאל לב"ד של מעלה דקאמר סכוונס לבאשוסין של צדיקים סנמצאים שם. או לצדיקים עצמם שבגבים חיים נג"ע ולא לצאלבי כשרת ע"כ. וגם בוס לא מהורין. דה"כ סו"ל נשאול ברכה בכ"ת ג"כ לב"ד של מעלה שינו לבאשוסים של צדיקים כנ"ל. ואפשר לאהרן שהקב"ה אינו שואל כ"א בשעוסין תשובה: (ח) [מתחלה לא היה אלא י"ב לוג שנאמר שמן משחת קודש יהיה זה לי]. ופי' כעין מה שכתבתי בשם היפ"ת. אבל נ"ל שבאמת מקרא זה לא ילפינן אלא בבשאלותו לעתיד י"ב לוג וכמו שמשיים הידרש וכולו קיים לע"ל כה"ד שמן משחת קודש יהיה זה לי וכמו שכתבתי שם בגן. וכאן מביא קרא זה בשעות וצריך להיות במקומו שנא' ושמן זית הין. וכן מצאתי בת"כ במכילתא דמילואים כו' פ' ובירושלמי. וי"ל שמתחלה לא היה אלא י"ב לוג שנא' ושמן זית הין ע"כ ר"ל והכין י"ב לוגין. והא דקרא מיירי בתחילת לקיחתו כדכתיב בם ואתה קח לך וגו' ושמן זית הין: [שאול ויהוא נמשחו כו']. סנה שאול נמשח בשמן המשחה כדאיתא בבמד"ר פ"ח א"ל הקב"ה דוד אינו שאול שנמשח בשמן משחה אבל יהוא נמשח בשמן אפרסמון כדאיתא בכריתות דף ס'. ולכאורה יש לשאול כיון ששאול נמשח בשמן המשחה מה לי אם נמשח בפך או בקרן. וירא משום דסימנא מלתא היא דקרן סימן גדולה ורוממות ע"ד וירם קרן לעמו. וירם קרן משיחו. אצמיח קרן לדוד. קרנו תרום בכבוד. או לשון זוהר ובהירות ע"ד כי קרן עור פניו. קרנים מידו לו. גם הוא לשון חוזק ועצמות כדמתרגם נעלם נקרן שהוא כמו נקרן במלוך קיימת. ומבוסת סהך לסיען ספסק שהוא כלי מסר עבות ומעומד אל כבטורם:

ואמר

עץ יוסף

בגמרא יבא דבר שבגופו ויכפר על גופו: על עוקמנין שבלב כן הוא במדרש שבט ספ"ח. ופי' על הרהור הלב. ולפי שהם מעמיקים מה' נסתר עצה קרי ליה עוקמן. או הגירסא שקמנין. לשון עקום וערמה: ועוקמו לפניו ולאחריו ולכן מכפר על עוקמנין שבלב: ואין אפוד ותרפים פרש"י בגמרא אין אפוד. עגלה עון תרפים הא יש אפוד אין תרפים: ב' דברים אין להם כפרה ר"ל בקרבנות: במיתת כ"ג לפי שה"ל לכהן גדול להתפלל שלא תארע תקלה בישראל לכן ה"ל כהן גדול כמתוסף בהמא זה ואינו מתכפר אלא במיתתו: (ז) למה על פניו פי' למה נפל על פניו. כי כפי שטבע ה"ל ליפול לאחור כי כן דרך המוכה הנופל מת או קרוב למיתה. וכ"מ זה שהיה טעון משא כבד מסריון וכלים. ועוד נכלל בזה הקושיא למה על פניו שלפי מה שאמר שהמגלה רמז על גודלו היה לראוי שיפול לאחריו בילה טביעת האבן במצחו אחר העין לגוף ושמה נדיק כי הוה נקס. ולא כיפול על פניו ויתכסה מצחו: בתחלה אתה דורש כלומר טעם זה פשוט ובתחלה ידרש זה. ומ"מ המעמיק ימצא טעמים אחרים: ו' אמות וזרת שמא דו"ב אמות ופרסים כיון שהרי קומת גליות שש אמות וזרת נמצא שממקום ראשו בנפל לפניו עד המקום שהיה אילו נפל לאחוריו אורך שיעור ב' קומות דידיה. וי"ל דבאמת ה"ק שלא יצטער אותו לדיק מה שהיה צריך להתרחק לפי קומתו בהוא בם אמות וזרת שהוא כפלים במרחק אילו נפל לאחריו: טמנם בעפר גו' לעיל מייתי כתיב ראה כל גאה הכניעהו גו' ונדום על גלים שנתגאה כלפי מעלה ונפל תחתיו (רד"ל): על במותימו תדרוך במותימו הוא גובה שבגוף והיינו ערפם. וכשנפל על פניו ידרוך על ערפו. ח"ס ואייתי ספה לי ערף: (ח) שמן המשחה שעשה משה במדבר לא אמר זה לגראות בלחוד שמן הוא מדבר. שהרי לא היה ולא נעשה אלא זה. אלא הכוונה לתת טעם לגם שהיה נעשה בשמן המשחה תמיד. הוא מפני שעשאו משה קדוש ה' נמשך עליו השפע האלהי. ועוד שעשאו במדבר אשר שם היתה השכינה יותר נגלית בו מכל המקומות האחרים (קרבן אהרן): יהיה זה לי זה בגימטריא י"ב. ואוכלא למידק דלמא מה שנשאר אחר הבישול הוא דהוה י"ב. דהאי קרא בהשארותו לעתיד מיירי כדלקמן. ושמא מתחלה היה קפי שבלעום העיקרים והאור. ודלא דגמרא גמיר לה ואסמכוה אקרא (יפ"ת וע' בענף): אם לשרות בו העיקרין של הסמים שהיו ששה מנין. ובגמרא דכריתות רבה רבי יוסי לקרב הדבר אל השכל ואמר שהיו שולקין העיקרין במים כדי שיבלעו המים וכשיציף השמן עליהן לא יבלעוהו. וע"ש מה שהשיב לו ר' יהודה: ממנו נמשח אהרן ובניו כו' כדאיתא בפ"ק דיומא מדאמרו שבעת ימים ימלא את ידכם ואתקש משיחה לריבוי דכתיב למשחה בהם ולמלא בם את ידם (ק"א): ומלכים אע"פ שלא מכר בפרשה שמן המשחה משיחה רק לאהרן ובניו. שמיין דאשכחן דצדוק הכהן לקח משמן המשחה שהיה באהל מועד ומשחו לשלמה. מזה נראה שהיתה נ"כ למשיחת מלכים. ואע"פ שיש לומר שהוראת שעה היתה. מ"מ קבלה הז"ל אין לנו לפקפק אחריה (יפ"ת): ואפילו כ"ג בן כ"ג בגמ' יליף לה מדכתיב והכהן המשיח תחתיו מבניו. דמלא כמשיח יסדה דהיה די שיאמר והכהן אשר תחתיו מבניו ולמה אמרו דהמשיח הוא תנאי לאומרו תחתיו. לומר שאם ימשח יהיה כ"ג תחתיו. ואם לא ימשח לא יהיה כ"ג תחתיו. ופירוש סבתוב והכהן המשיח. הוא אשר יהיה תחתיו מבניו (ק"א): עד עשרה דורות זה לא מכב בגמרא ולא בפוסקים. ונראה שאין לדבר קצבה אלא לעולם כ"ג טעון משיחה. ולכן יראה שגב שאמר כאן עד עשרה דורות הוא דרך גוזמא לומר שאפילו יקרה כן שהוא דבר רחוק שימלא כ"ג בן כ"ג י' דורות טעון משיחה. וה"ה עד סוף כל הדורות (יפ"ת). ואולי הוא ע"ד הכתיב [דברים כ"ג ג'] לא יבוא ממזר גו' גם דור עשירי גו'. והכוונה לעולם. כדאיתא ביבמות ע"ח ב' (רש"ש): ואין מושחין מב"מ בגמרא יליף לה מדכתיב למען יאריך ימים על ממלכתו הוא ובניו ירושה היא ע"כ. ובאורו דאתר דסמך הוא למלא ובניו ר"ל שהוא נותן המלוכה לבניו וא"כ ירושה היא לבנים מקאלות ומשיחה אינה הראשון די לכל הבנים (ק"א): מפני אדוניהו שהכריזו עליו יחי אדוני המלך. וכשיש מחלוקת פוסקה הירושה. שמן כתיב הוא ובניו בקרב ישראל. פירוש כאשר יהיה בקרב ישראל ובהסכמת כולם אז הוא מוריש להם בניו ולא בעי משיחה. אבל אם יש מחלוקת לא ירושה וממנו מתחיל וצריך משיחה (ק"א): ואת יהואחז בגמרא פריך ומי הוה שמן המשחה והאיא מבגנה ארון גנז עמו צנצנת ונצנות שמן המשחה ומי גמזה יאשיהו. ומשני רב פפא באפרסמונא דכי (יפ"ת): גדול ממנו ב' שנים דכתיב ביהואחז בן כ"ג שנה היה במלכו וג' חדשים מלך. וביהויקים כתיב בן כ"ה במלכו. נמצא יהויקים גדול מיהואחז ב' שנים כמו שמצינו בסדר עולם: יהיה זה לי דמלא זה יתירה דעד הוא מדבר אלא הכוונה לומר זה שהוא בגימטריא זה יהיה קיים כולו לע"ל וכדאיתא לעיל פ"ב שכל מקום שנא' לי אינו זז לא בעוה"ז ולא לעוה"ב. והביא שם מקרא זה ג"כ ע"ש. והנה בת"כ הג"ל ובכריתות דף ה' איתא שנא' שמן משחת קודש יהיה זה לי לדורותיכם הרי דלמדו שכולו קיים לע"ל מדכתיב לדורותיכם. אבל מכאן ומלעיל פ"ב ומלקמן בתד"ר פ' ט"ו דלא מייתו כלל מלת לדורותיכם משמע דס"ל דמתלא לי לתודא נמי משמע שהוא קיים לעולם: על גבי מעין בברייתא דמייתי בגמרא מפרש כדי שתמשוך מלכותו. כלו' דסימנא מלתא היא. וכי סכי דמשכי מיא סהים מלכותו נמשכת: והורדתם אותו אל גיחון בגמרא פרש"י אלמא בעי משיחה על המעין. גיחון מעין קטן אצל ירושלים. ולא זהו גיחון סובא מעדן. והרמ"ה כתב ח"ל והורדתם אותו אל גיחון והוא אחד מד' נהרות היוצאים מעדן. ואי הוא כמעין שאינו פוסק. אלמא בעי משיחה על המעין: שאול ויהוא נמשחו כו' הגה עיקר השמן היה בגלותם. ולצורך משיחת מלך היה הנביא לוקח מעט שמן מהגלותם ומניח בקרן או בפך ומשח בזה את המלך. וע' בענף: (ט) עשה כמין גבעה משום דקל כי סכי דקאמר פר החטאת ה"ל למימר ואת איל העולה ואיל המלואים כמ"ש בפר שהזכיר מעשיהו. ולהכי משפי שאמר בני האילים לומר שהעמיד שניהם יחדיו עם הפר ועשאן כמין גבעה. ואלו כתיב ואת איל העולה ואיל המלואים הוה אמינא כל חד לעצמו שעמיד. וטעם הגבעה מפני שהמעשה הזה מהמלואים לגדל ולרומם את אהרן ובניו ולכן שם כגבעה גבוה לפניהם שסימנא מילתא היא. וגם שיסגיהו הרואים במעלתם ויהדרו בכבודם: כמין גבעה כו' בדרך הגבעה להיות מבוססת מכאן ומכאן: הדין דחפין כו' ר"ל דמלא חפניכם אמר רחמנא למשה ולאהרן. הרי ד' חפנים. והחופן הוא פי כפים בקומץ. דהחופן הוא מלא ידו. והקומץ אינו אלא תופס ג' אצבעותיו עד שמגיע לפס ידו. הרי שהארבע חופנים של משה ואהרן הם שמונה קומצין. ואח"כ נכנס דלך גם כל השמונה קומצין בחפנו של משה כדכתיב וזרקו משה השמימה וכל דבר שזורק בכח אינו זורק אלא ביד אחד. וזהו שאמר הונא כאן לא דמי הדין דחפין להדין דקמיץ (פי' זה בלוקח (ר' שאינו דומה זה שלוקח בחפנו למה שלוקח בקומצו) הדין דחפין תרין הדין דקמיץ

שהקב"ה מספיק ואהרן חופן ומשה זרקן ואת אטר (שמות ט) וזרקו משה השמיטה בבת אחת אלא זה אחד מן המקומות שהחזיק מועט לטרובה. ודכוותה (שם כו) ארך החצר מאה באמה ורחב המשים בחמשים אר"י בר חלפתא אורך החצר מאה באמה וכל ישראל עומדים בתוכה אלא זה אחד מן המקומות שהחזיק מועט את המרובה. ודכוותה (במדבר כ) ויקהילו משה ואהרן את הקהל אל פני הסלע. א"ר תנן כה כמין בברה היתה וכל ישראל עומדים עליה אלא זה אחד מן המקומות שהחזיק מועט את המרובה. ודכוותה (יהושע ג) ויאמר יהושע אל בני ישראל גושו הנה. ר' הונא אמר זקפן בין שני בדי הארון רבי חמא בר הנינא אמר שמן בין שתי בדי הארון. ורבא אמר ציפצפן בין שתי בדי הארון ה"ד (שם) ויאמר יהושע בזאת תדעו כי אל חי בקרבכם אמר להם מתוך שהחזיקו אתכם שני בדי הארון כו יודע אני ששכינתו ביניכם. אף כה בבהמ"ק כן דתנינן עומדים צפופי' ומשתחוים רווחים. ר' שמואל בר איביה בשם ר' אחי אמר ריוח ארבע אמות בין כל אחד ואחד אמה לבל צד שלא יהא אחד מהן שומע קול חבירו מתפלל. אף לע"ל כן שנא' (ירמיה ג) בעת ההיא יקראו לירושלים כסא ה' ונקוו אליה כל הגוים. ר' יוחנן סלק למשאל בשלמיה דר' הנינא ואשבחיה דהוה עסיק בהדין פסוקא בעת ההיא יקראו לירושלים כסא ה' ונקוו אליה כל הגוים א"ל ומהזקת כה היא אותן א"ל המקרא אומר (צפניה ג) הרחיבי מקום אהלך. (שם) כי ימין ושמאל תפרוצי:

סדר שמיני

פרשה יא

(א) **ויהי** ביום השמיני. רב אחבה ב"ב פתח (משלי ט) חכמות (נשים) בנתה ביתה נ' טבחה טבחה נ' שלחה נערותיה נ' מיפתי נ' ר' ירמיה בר אלעאי פתר קרא א בברייתו של עולם. חכמות בנתה ביתה זה הקב"ה דכתיב ביה (משלי ג) ה' בחכמה

יד יוסף בה במד"ר פ' י"ח: כי תחם יוצרים בע"ג (רד"ל): כו יומא דף כ"ח: כה פסיקתא רבתי פ' כ"ו. ב"ר פ"ב: פרשה יא א יומבלמי פ"ג דסנהדרין: ב כנסדרין דף ל"ח. במד"ר פ' י"ב כי ד'. ג יומ' פ"ד דסנהדרין: ד ב"ר פ' פ"ו. שבת פנק כל בתבי:

ענף יוסף

פרשה יא (א) [ויאמר למשה מועט המרן כו']. לון קושיות ממאי דנקט מילי בלא כסדרן בבריתא. דהכא נקט סדר תיקון סעודה. דפריסת מפה תכשילי תבשילי הבאר שהיא עיקר סעודה. ומדר עיני משמש. ובדר עיני בפיורות ומנגדות ודומיהם. ובסדר הבילוי קדיחוקו בשיש בסולת למיחוס בלמחוס והב"מ. ושוב תדבא מלרן שזה דנקט עם תיבשה בעלמא בהקישו בחיים (ירמיה) : [בסכיל כך תפר לב מ"ל כו' עפר תפה ולא עפר תכוב] . עמ"ס בעין ובהיותו בתדפ"ר חיים נגרא דומר זך עד שעשו בו מלאכי השרת ולא לומר לפניו קדוש כדלילתא בב"ב פ"ט כו' . וע' מ"ש שם בעין . וכן לתרו בויק"ר פ' י"ט בימין כ' חפות עקבו של תדפ"ר היא מפפה בלגל המה . וע"ב מ"ש בעוף . לך בלתר העת תדפ"ר ע"י בשתף בהוס בעומתם עליו מעבכר הומר בתדפ ולתבוא ולא יוכלו יוכלו עד גדר לויכוח לתר שם שתה . לכן בתוכך פיות שות בעולם ליעשר ולעגן בבור תייהו שבת תבר היא עטיבות בתדפ : (ב) [ובסיפא דעבידי פרעגמיא כו']. עי' מ"ש בעין. שוב תיות ת"ב ר' שמעון בשפסח דתפי פ"ד לבעודם גמור בבת בתולם קוינן בלעון יון פרוטונמו. ופ"ו פיזובו דעביד פרעגמיא

לכל מפסה עלי וביזובלמי פרק ד' דמסכת דעולי לויקא בשבת של פרוטנמיא הקיבו מבוש לויבה וכי הב"ם לסעידה בהור בבבת בתולם קוינן בלשון יון פרוטנמיא: **ה"ג** בילקוט ובערוך וביזובלמי פרק ד' דמציעים דחלבל פרעגמיא שלב מבתותא וגיזבסם הספר יש לייעבו נ"ב על דרך זה וכו"ל: ה' קני ונו'. וכתיב לתשים הכמה ובילקוט מבלי הביא פסוק זה לבדו:

מהנות כהונה

וכתיב ויקח משה מלח הפניו ונו' הא למדת שהביאו על משה כי' מחיק ביעור שני מבמיהם דייתו בימוה קומלין ועי' בב"ר פ"ה ובב"ר פי"ט לוקהקלה ג' י"ד: **פני** הסלע. תבמע שכל מחד ואחד כי' עומד בפני הסלע ממש: ה"ג **שהחזיק** מועט לת המרובה: ה"ג בילקוט יהושע: **וסמכן** בין כו'. וכלן שבבם בתן ערוך לויקוש מל' סיתה: **קול** מביהו מקפלו. בשבת שהו משפתיהם: **תוצא** המרן כו'. שהיה כמו בתיהה שבמהטה ולא ליתקבה עדיין למלכל בני מחס: **עשב** מזריע זרע ונו' לפי שערך בלמן ערוך לפני שלוכל וביזובלמי פ' לחד דיני ממונות בגם שהם מבמיהם דמתי פ"ד לבעודם גמור בבת בתולם קוינן בלשון יון פרוטונמו. ופ"ו פיזובו דעביד פרעגמיא

שהחטיאן הקב"ה שהגניה לותם בתה שקרלתם שלוכות הדיום נפי מלמן בלפים על דבר שחלוק: **חסר** לב תמכה. שהמכוב הגניב שמרה לו יהסר לבך: **פרטנמיא**. הערוך הביאו ולא פיבו ומוסב ביזובלמי דמסכת שבועות שפיבובו קבול שכר שחתר בת שמא בתוכן שבעה יומים אין לו חלק לעוה"ב שכבר קבל שכרו ואיו מוסב לער שהביו וכן המבל לותר מי שחבל פרטנמית מין קבול שכר טוב עליו. ועי' בעוק: (ב) **בחכמה יבנה בית** וביו בהמיק בלשון יון פרוטנמיא: **ה"ג** בילקוט ובערוך ובילקוט ובעוק: **דעביד פרטנמיא** פי' שיפעבדו בקבון המלל בסוהב המיקבן משום וסהובה: **דעביד פרטנמיא** לבול מבתותא. פי' שהוובה ומבויה בפרעגמיא עיבר מבמה וגהה מיניה. וכן זה בם זכה לעבות פרעגמיא בשבע שיים הלו יזכה לשוה"ב. ולי לת לת. וכדאי' ביזובלמי הבשיים סוף פ"ד בתם בשבע בני נוב לין לו הלק לעוה"ב. בימת דחבל פרעגמיא לבול מבתותא. ופיזובו שהבתותא בשבע שיי נוב לבו שהם פרעגמיא על דמיהם שימן דע לו. בלילו היה לדיק היה נהנה מהם. ולבן הוא שימן בלין לו הלק לעוה"ב. ומתו שימן לבבר ממתי דחמרי לובלי לבול פרעגמיא בר ובלל. וע' פיד בעוק: **זה יהזקאל** דבים בעבותיה לבן שליה ומבבה בתו מבבתו יהופע בן גון בעב. ותתר בעבותיה בשן בבים על יחזקאל ובלגים הלו מבני הגביאים בהולבים בתלבות ב': **אמור לציפור** ופי' מי פתי יסור הנה וכו' לבו לחתו בלחתי. היתו היתה והשוף שאף בעלי דעת בלמדו: **(ג) זו תורה** ב"ל הבתות זו מורה. בעתה ביתה זה השולם בע"ז הבורה בגבת הבעולם. **הה"ד** כי ה' יתן חבמה זה לבלים שהחבמה שם נת' על התורה דלבתיב כי ה' יתן הבמה למיירי בתורה הבתורה לישבחל משיו בלחי בשב"ב פ' מ"ת. ולבלים שהשולם בעה"ז הלבים. בגבת בעולם הבא קבל ה' קני לחבים דבלו ונו' דמתני קלחי לפיון בהתורה לשולם ועל ידה בבת ה' השולם בלחי בשב"ב פ"ח: **אלו ז' ס"ת** בלומר בע"ש התורה בתיב ז' בלבים. בגבת השולם על ידה"ב ז' בלבים שהבתיקני' ז' וכן התלוים ז' בלבים ס' ב': **אלו העונשים** משום שהבליח הבריחה להשלים תת ישבחל ע"י התורה עד שיהיו בתלמי ה'. לתר שהיו בה התורה נ' עיבים בבעבירה שהבקדה בחלב. והם השבר והשגם. והשלפול. והחבבה ה'. כיב שעשה מפני הבבר והשוגם ויש יתפי שהבתלמות בעלמו. ויש מתבבה ה'. ועל התחד תמר השעבים. ועל הבמי ק"ן וב"ב זה עיקר השלכול. והבמד הבי' עבדיבי מתבה ה' יקדים עבד ובפו לב'. והבוזה שבתן ה' לעבחל דבך תיקבלו התורה בבל לד שתפבר להדריבה: **אלו העונשים** דתיב בהו מיפה וכלו בתיי לעפתה: **קלים והמורים** דהא דתיי למסיבת שיו שתעבדו זה בזה. וכן ע"ז ק"ו וב"ם עומד מזה לזה: **אלו ישראל** דתד"א כי בבר יבחל ונו': **שהטיטן** בהמיתן; הכב

יסד ארץ. חצבה עמודיה שבעה אלו שבעה ימי בראשית שנא' (שמות כ) כי ששת ימים ונו' (בלתשות ג) ויברך אלהים את יום השביעי. טבחה טבחה (שם ה) ויאמר אלהים תוצא הארץ. מסבה יינה ויאמר אלהים יקוו המים. אף ערבה שולחנה ויאמר אלהים תדשא הארץ דשא עשב מזריע זרע. שלחה נערותיה תקרא ג זה אדם והוה. על נפי מרומי קרת שהכיתן הקב"ה וקרא אותן אלוהות הה"ד (בלתשות ג) והייתם כאלהים. אחר כל השבח הזה מי פתי יסור הנה הן הניחו דעתו של הקב"ה והלכו אחר דעתו של נחש בשביל כך הסר לב אמרה לו (שם) כי עפר אתה ואל עפר תשוב: (ב) ר' יונה בשם ר' אבא בר ירמיה פתר קריא בנוג לע"ל. חכמות בנתה ביתה. זה בהמ"ק הה"ד (מלכי ה) בחכמה יבנה בית. חצבה עמודיה שבעה אלו ז' שנים של נוג דא"ר יונה בשם ר' אבא ב"כ כל אותן ז' שנים מסיקרין יהודיתין של הרבות וידותיהן של רמחים וידותיהן של סכינין הה"ד (יחזקאל לט) ויצאו יושבי ערי ישראל ,בערו והשיקו בנשק ומגן וצינה בקשת ובחיצים ובמקל יד וברמח ובערו בהם אש ז' שנים ג ואותן ז' שנים הן הן פרטנמיא של צדיקים לע"ל וסימנא דעביד פרטנמיא אביל משתותא טבחה טבחה (יחזקאל לט) בשר גבורים תאבלו. ומסבה יינה (יחזקאל לט) ודם נשיאי הארץ תשתו. אף ערכה שולחנה (שם) ושבעתם על שולחני סוס ורכב. שלחה נערותיה תקרא. זה יחזקאל שנא' (שם) כה אמר ה' אלהים אמור לצפור כל בנף ולכל חית השדה: (ג) בר קפרא פתר קריא בתורה הכמות בנתה ביתה ד זו תורה הה"ד (משלי ג) כי ה' יתן חכמה (שם ה) ה' קנני ראשית דרכו. חצבה עמודיה שבעה אלו ז' ספרי תורה ולא המשה הן ב"ק עביד מרישיה דוידבר עד (במדבר י) ויהי בנסוע הארון חד. מן ויהי עד ובנוחה חד. ועד סיפיה חד הרי ז'. טבחה טבחה אלו העונשים. מסבה יינה אלו קלין והמורין וגזירות שוות. אף ערכה שולחנה אלו הערכין. שלחה נערותיה תקרא אלו ישראל. על נפי מרומי קרת. שהטיטן הקב"ה וקרא אותן אלהות שנא' (תהלים פב) אני אמרתי אלהים אתם ונו' אחר כל השבח הזה

סדר שמיני

פרשה יא

(א) פתח חכמות בנתה ונו' (משלי ט') משום ר' מ"ם דקרי בתורה ולבניו למיעבד הקרבנות ביום השמיני ולא בשבעת הימים שבעמלן משה. ובעי למהוי משום תלנה עמודים שבעה כמו שחבבה. פתח נסתי קרא. ומבין למיהי ליה מפרש ליה בריתא בכל פירושי דתכתן כדרך הידדש: **ה' בחכמה** ופ"ש הכיוות מיפני שהכתורה קולת הכמות דעות בתחדות פסוקה: **אלו ז' ימי בראשית** בתיב בבבבה ימים שבע השולם. מ"ת שיה הסר מעולה עד שבת שבת בת מעולה ושיהו בתיב ויכל אלהים ביום השביעי (שם ב' תד"מ) וחבו ב"ב כוונת המדרש בשה שבתיב כי בשת ימים ונו' בבוזה שבת בת מעולה ויכל בתיב ביום השביעי. ושה שבתיב המדרש ויבבך אלהים את יום השביעי ויבלה בשתן עוד שפה שלשות ביום השבת מעולה ויכל בתיב: **מסבה** יינה ויאבך מהריש: **אלפים** יקו שמים. כלי שלו נפקו שתן הרים המריסים בשתה דה"ל בתוגת הין לשעורה.

הזה כי פתי יסור הנה. הן הניחו דעתו של הקב"ה ואמרו לעגל (שמות לב) אלה אלהיך ישראל בשביל כן חסר לב אמרה לו (תהלים פג) אבן כאדם תמורתן: (ד) רבי אבא כ"כ פתר קריא באהל מועד. הכמות בנתה ביתה זה בצלאל. (שמות לא) ואמלא אותו רוח אלהים וגו'. חצבה עמודיה שבעה אלו ז' ימי המילואים הה"ד (ויקרא ח) כי שבעת ימים ימלא את ידכם. טבחה טבחה. אלו הקרבנות. מסכה יינה אלו הנסכים. אף ערכה שולחנה. זה סדור לחם הפנים. שלחה נערותיה תקרא זה משה הה"ד ויהי ביום השמיני קרא משה לאהרן ולבניו וגו': (ה) זש"ה (תהלים יח) עם חסיד תתחסד עם גבר תמים תתמם עם נבר תתברר ועם עקש תתפתל. ח ר' יהודה ורב נחמן ר' יהודה פתר קרא בא"א כיון שבא בחסידות הקב"ה בא עמו בחסידות בשעה שבא בתמימות הקב"ה בא עמו בתמימות ובשעה שבא בעקמנות הקב"ה בא עמו בעקמנות בשעה שנתברר על עסקיו הקב"ה בירר לו עסקיו. אימתי בא בחסידות בשעה שאמר (בראשית יח) אל נא תעבור מעל עבדך מה כתיב תמן (שם) ואברהם עודנו עומד לפני ה'. א"ר סימון י תיקון סופרים שכינה היתה ממתנת לו. אימתי בא בתמימות בשעה שאמר (בראשית יח) אולי יחסרון חמשים הצדיקים חמשה מה כתיב ויאמר לא אשחית אם אמצא שם ארבעים וחמשה. אימתי בא בעקמנות בשעה שאמר (שם טו) ואנכי הולך ערירי. מה כתיב תמן לא יירשך זה. אימתי נתברר על עסקיו בשעה שאמר (שם) במה אדע כי אירשנה. ומה כתיב תמן ידוע תדע כי גר יהיה זרעך. ר' נחמיה פתר קרא במשה בשעה שבא בחסידות הקב"ה בא עמו בחסידות. בשעה שבא בתמימות. הקב"ה בא עמו בתמימו' בשעה שבא בעקמנות הקב"ה בא עמו בעקמנות. בשעה שנתברר על עסקיו הקב"ה בירר עסקיו. אימתי בא בחסידות בשעה שאמר (שמות לג) הראני נא את כבודך. מה כתיב תמן אני אעביר כל טובי וגו'. אימתי בא בתמימות בשעה שאמר (שם ג) מדוע לא יבער הסנה. א"ל מן דיקרי קאים בגויה. אימתי בא בעקמנות בשעה שאמר (שם) ואמרו לי מה שמו מה אומר אליהם מה א"ל זה שמי לפי שעה אהיה אשר אהיה. אימתי נתברר על עסקיו בשעה שאמר לו (שם) ועתה לכה ואשלחך אל פרעה א"ל (שם ד) שלח נא ביד תשלח (שם ה) ומאז באתי אל פרעה. מה כתיב תמן (שם ו) עתה תראה: (ו) ר' יודן ח בשם ר' יוסי בר יהודה ור' ברכיה בשם ר' יהושע ב"ק כל מ' שנה שהיו ישראל במדבר לא נמנע משה מלשמש בכהונ"ג הה"ד (תהלים צט) משה ואהרן בכהניו. ר' ברכיה בשם רבי סימון מייתי לה מן הדין קרא (ד"ה א כג) בני עמרם אהרן ומשה ויבדל אהרן להקדישו קדש קדשים לעמוד ולשרת בשם ה'. ומשה איש האלהים בניו יקראו על שבט הלוי. א"ר אלעזר בר יוסי ט פשוט הוא לן שבחלוק לבן שמש משה כל ז' ימי המילואים. ר' תנחום בשם ר' יודן תני כל ז' ימי המילואים י היה משה משמש בכהו"ג ולא שרתה שכינה על ידו הה"ד (ויקרא ט) וירא כל העם וירונו ויפלו על פניהם. א"ר שמואל בר נחמן כל ז' ימי הסנה היה הקב"ה מפתה את משה שילך בשליחותו למצרים הה"ד (שמות ד) גם יא מתמול גם משלשום גם מאז דברך אל עבדך הרי ששה ובשביעי א"ל שלח נא ביד תשלח א"ל הקב"ה משה אתה אומר שלח נא ביד תשלח חייך שאני צוררה לך בכנפיך. אימתי פרע לו ר' ברכיה א"ר לוי ור' חלבו ר' לוי אמר כל ז' ימי אדר היה משה מבקש תפלה ותחנונים שיכנס לא"י בשביעי א"ל (דברים ג) כי לא תעבור את הירדן הזה. ר' חלבו אמר כל ז' ימי המילואים היה משמש בכהונה גדולה וכסבור שלו היא. בז' א"ל לא שלך היא אלא של אהרן אחיך היא. הה"ד ויהי ביום השמיני: (ז) ר' תנחומא ור' חייא אמרין ור' ברכיה בשם ר' אלעזר המודעי המדרש הזה עלה בידינו מן הגולה יב בכל מקום שנא' ויהי בימי אינו אלא צרה. א"ר שמואל בר נחמן וחמשה הן (בראשית יד) ויהי בימי אמרפל מה צרה היתה שם עשו מלחמה וגו'. משל לאוהבו של מלך שנכנס למדינה בשבילו היה המלך נזקק במדינה באו ברברים ונזדווגו לו כיון שבאו ונזדווגו לו אמרו הבל ווי שאין המלך נזקק למדינה כמו שהיה. כך אברהם אוהבו
של

יד יוסף ח שוח"ט מזמור י"ח: ו ב"ר פ' נ"ט וס"ג: ז ב"ר פ"ס וס"ע. פסיקתא רבתי פ"ז. תנחומא סדר קדושים סי' י"ג. תד"א ת"ב פ"ב. יונתן פסוק יהוא מדע: ח זבחים דף ק"ב. פסיקתא רבתי פי"ד. שמות רבה פ' נ"ס: ט ירוש' ריש יומא. בבלי תענית פ"ק: י ת"כ במכילתא דמילואים: יא ש"ר פ"ג. במד"ר פ' כ"א. שה"ש רבה פ"א. תנחומא סדר ויקרא. שוח"ט מזמור י"ח. סדר עולם רבה פ"ס. תנחומא סדר פרי שרה. וסדר ואתחנן. ילקוט שמואל ב' רמז קמ"א: יב ב"ר פרשה מ"ב. רות רבה פ"א. אסתר רבה פ"א. תנחומא סדר שמיני. פסיקתא רבתי פ"ה ילקוט אסתר. במד"ר פ"י. זוהר חדש דף ל"ג. זוהר סדר פנחס דף רל"ט:

מתנות כהונה

אל נא תעבור אין נא אלא ל' בקשה דרך חסד ורחמים שימתין לו עד שילכו האורחים: **תקנת סופרים**. נתבאר לעיל בב"ר פ' מ"ט וע"ש: **אולי יחסרון וגו'**. ולדיק של יסוד עולם יעמוד עם כל הסעה ותשעה כי תמים דלכו ומהמם עם תמימים: **ואנכי הולך עריר**. שאמר כך דרך פנאה: **לא יירשך זה**. שיפא דקרא כי אם אשר יצא ממעיך ויצא ממנו שתמצא שהוא למולדות לו ולבניו עד סוף הזה או ר"ל כיון שנולדו יצחק וישמעאל לא ידע עדיין מי הוא אשר יירשנו עד אשר הורשה לשלחו מעל פניו בגמ' אל ירע בעיניך אל הנער וגו': **מן דיקרי כו'**. מפני שכבודי עומד בתוכו לפיכך לא יבער שנא' מיד ויקרא אליו י"י מתוך הסנה ובשוחר טוב מזמור י"ח נתרגם מן דברייה קאים בתוכו פירוש מפני שמי שברא אותו שוכן בתוכו: **עתה תראה**. ודרשו חז"ל עתה פרעה וגו' ולא הרואה מלחמות ל"א מלכים: **מייתי לה מן הדין קרא**. עושו על שלח נא ומאז באתי שאהרן נעשה כהן ומשה נשאר על שבט לוי וכמו שפירש"י ז"ל בפרשת שמות על ויחר אף ה' וגו': **בניו יקראו וגו'** משמע אבל משה עצמו יקרא על שם הכהנים: **ולא שרתה כו'** עד יום השמיני. ככתוב כי היום יי' נראה אליכם וגו'. מכלל שעד עתה לא ראו כזאת: **גם מאז כו'** עיין בשמות רבה פרשה ג' ובמדרש הזה (פ' י"ג): **וכסבור שלו היא**. כלומר שעל ידו שרתה השכינה: **אמרין ליה** לא גרסי' ליה ועיין בריש מגילת רות וריש מגילת אסתר ובפ' נפא

ענף יוסף

פרסגמיא שבשושם סעודת אירוסין דאהונס יאכל מטמוסא פי' יאכל סעודה נשואין שימי כחושה קרא חז"ל מטמיתא כדאיתא בירושלמי דברכות רבי יונה ור' יוסי סלקון למשתיתיה דר' חגילא ופי' לחופתו. לפי שבזיווג הוא יסוד וקיום העולם לכן קראו מטמיתא מלשון שממנה הושתת העולם. אבל מי שלא אכל בסעודה אירוסין לא יאכל סעודה נשואין. וכן הוכרם לאותן ז' שנים יזכה ג"כ לנשו"ב. אבל מי שהם באותן ז' שנים כיון שלא זכה לעוכה שבע שנים אלו בירוע שגם נעוכה שלאחריהם לא יזכה ושי' בס'

עץ יוסף

חסר לב כו' פירשו ע"ד מפרשתי לעיל סי' א': (ד) **פתר קריא** באהל מועד. מבוס דקשה למה לא נקרא אהרן לעבודה עד יום ח'. שבכל הז' היה משה מכהן בעבודה. וקאמר דאב"כ שזה היה כענין מנהגו של עולם שאין מזמינים את האורחים אלא אחר תיקון הבית והסעודה שיהיה הכל מתוקן לפניו. ולכן לא נקרא אהרן עד שהיה ענין הבית נגמר. וכן ענין הסעודה הנעשית שם. כי הקמת המשכן לא נשלם עד יום השמיני. שכל ז' ימי המלואים היה משה מעמידו ומקריב קרבנותיו עליו וחוזר ופורק כדאי' בת"כ. על זה אמר כאן הכמות בנתה ביתה זה בצלאל כו' פי' שה' בחכמה בנה הבית הזה ע"י בצלאל שנתן בו חכמה. והחכמה האלהית גזרה שהעמיד עמודות הבית ז' פעמים קודם יום השמיני. והיינו חצבה עמודיה שבעה כלו' קצבה שהקמותיה יהיה ז'. ואף באמת לא נדע ולא נשיג טעם לדבר הזה. שכמו שהבנין היה על ידי חכמתו יתברך הנעלמת. כן הדבר הזה. וענין הקרבנות ר"ל ידיעת הקרבנות לאהרן לא נגמרה עד עבור ז' ימי המלואים כי בהם למד מעשה הקרבנות והנסכים והסדר להם הפנים ממעשה מרע"ה. ואחר שנשלמה הידיעה הזו כשולחן ערוך לפני אהרן אז נקרא לכהונת העבודה כקריאת האורח אחר תיקון הסעודה. ח"ש מי פתי יסור הנה וכו' כלו' טעם קדימת כל זה הוא לפי שמי פתי יסור הנה לעבודת ה'. והחסר לב פירש ומי החסר לב שיתקרב את עצמו לעבודת ה' קודם שימלא את ידיו בידיעת מעשה העבודה. אבל עתה שמלא יד אהרן וכאז אמר להם לכו לחמו בלחמי וכו': (ה) **זשה"כ** עם חסיד כו'. משום דבעי לאתויי הכא הא דא"ר שמואל ב"נ כל שבעת ימי הסנה היה הקב"ה מפתה כו' הה"ד ויהי ביום השמיני. להכי מייתי האי קרא עם חסיד וגו' שר' נחמיה פתרו במשה וס"ל ג"כ שמאמר שלח נא ביד תשלח הסבינן מן השמא נמשה עד שענשו ה' עליו כדלהכתוב לקמן: **בא"א כיון שבא** בחסידות הקב"ה בא עמו בחסידות. בשעה שבא בתמימות הקב"ה בא עמו בתמימות. בשעה שנתברר על עסקיו הקב"ה בירר לו עסקיו. ובשעה שבא בעקמנות הקב"ה בא עמו בעקמנות. אימתי בא בחסידות כו'. אימתי בא בתמימות כו'. אימתי נתברר על עסקיו בשעה שאמר ואנכי הולך ערירי מה כתיב תמן לא יירשך זה. אימתי בא בעקמנות בשעה שאמר במה אדע כי אירשנה כו'. כצ"ל לפי דעתי. וע' בשוח"ט מזמור י"ח וכן הי' בפיוט מוסף דר"ה ועל נאמו במה אדע נידון בכן ידוע תדע. וכן הי' בסוף סדר שמות ואם בשביל שאמר אברהם אביט במה אדע כי אירשנה ואמרת לו ידוע תדע כי גר יהיה זרעך א"כ הרי עשו וישמעאל מבניו כו': **אל נא תעבור** דאע"ג דעוסק במצוה פטור מן המצוה. עשה לפנים משורת הדין להקביל פני אורחים אע"פ שהיה מקבל פני שכינה. ועוד דבלאו הכי היה פטור מהכנסת אורחים שהיה בצער מילתו דיום שלישי היה ומצטער פטור ג"כ. ולכן עשה לו יי' ג"כ לפנים משורת הדין להמתין לו כדר' סימון: **תקון סופרים** ר"ל שבאמת השכינה היתה ממתנת לאברהם שהרי כתיב וירא ה' אל אברהם הרי שהשכינה באה אצלו ואמר לו זעקת סדום ועמורה וגו' והו"ל למימר וה' עודנו עומד וגו'. אלא שהכתוב תקן הדבר מפני הכבוד כסופר זה שמתקן דבר מה: **במשה בשעה** שבא בחסידות הקב"ה בא עמו בחסידות בשעה שבא בתמימות הקב"ה בא עמו בתמימות. בשעה שנתברר על עסקיו הקב"ה בירר את עסקיו. בשעה שבא בעקמומיות הקב"ה בא עמו בעקמומיות. אימתי בא בחסידות כו' אימתי בא בתמימות כו'. אימתי נתברר על עסקיו בשעה שאמר ואמרו לי מה שמו מה אומר אליהם. מה אמר לו זה שמי לפי שעה אהיה אשר אהיה. אימתי בא בעקמנות בשעה שאמר לו ועתה לך כו'. כצ"ל לפי דעתי. וכדאי' בש"ר פ"ג אנכי אלהיכם שלהם אליכם אותה שעה נתברר משה על עסקיו כו'. וברבה סוף ס' שמות א' עתה תראה וגו' במלחמת פרעה אתה תראה ואין אתה תראה מלחמת ל"א. וע' בשוח"ט מזמור י"ח: **בשעה שאמר** הראני כו'. נראה דהיינו חסידותיה שרצה ללמוד מטוב מדותיו להתחסד. וי"י נהג עמו בחסידות להראות לו נפלאות מכבודו ואמר לו אני אעביר כל טובי על פניך. והיינו מה שעבר על פניו ויקרא יי' יי' אל רחום וחנון. ומשם למד חסידות שפי' ע"ד שאמרו והלכת בדרכיו מה הוא חנון אף אתה חנון כו': **מדוע לא יבער הסנה** כו'. והשיבו ה' מפני שהשכינה כנוהו שם אז בא משה בתמימות. והיינו במה שהסתיר פניו מהביט. וענין התמימות לפי זה הוא תמימות הדעת. היינו שלא העמיק לחקור על מראה השכינה היאך היא. אלא ירא והסתיר פניו. ומה שה' בא עמו בתמימות היינו מה שנתן שכרו. שבשכר ויסתר פניו זכה לדבור פנים בפנים כדלעיל ש"ר פ"ג. וזה דרך תמימות שלא דקדק ה' עמו אם ראוי למעלה אלו אלא הגנו כמדרגות נבואתו כהגה: (ו) **ר' יודן כו'**. איידי דבעי לאתויי הכא דרבי חלבו דאמר כל ז' ימי המלואים כו' עד הה"ד ויהי ביום השמיני. והוא ס"ל שלא שימש משה בכהונה אלא ז' ימי המלואים. מייתי נמי הכא דר' יודן ור' ברכיה דפליגי עליה וס"ל ששמש כל מ' שנה: **משה ואהרן בכהניו** משמע ליה בכהניו קאי נמי אמשה ושינוי דכהנו קאי אקב"ה. וכמו שלא פסקה הכהונה מאהרן כל ימיו כך לא פסקה ממשה כל ימיו. אלא מזרעו [רש"ח]: **יקראו על שבט הלוי**. משמע אבל משה בעצמו כהן היה [מת"כ]: **פשוט הוא לן כו'** משום דאיכא מ"ד דמסתפקא להו רק מילתא וכדאמר בפ"ח דתענית ובס"ב דע"ז. להכי קאמר ר"א בפשוט אגלינו כבחלוק לבן שמש כו'. וכתב הרשב"א בתשובה סי' מ"ב חלוק לבן גמרא: **ולא שרתה שכינה** וכיון שלבש אהרן בגדי כהונה גדולה ושמש שרתה שכינה על ידו כדכתיב כי היום ה' נראה אליכם. וכתיב וירא כבוד ה' אל כל העם וגו' וירא כל העם וירנו ויפלו על פניהם: **הרי ששה** ע' מ"ש בש"ר פ"ג ס' כ': **כל ז' ימי אדר** שבז' באדר מת משה כדאיתא בפ"ק דקדושין מקרא': **וכסבור שלו הוא** כלו' שעל ידו שרתה השכינה [מת"כ] מתרץ בזה דלא כפשוטו שסבור שהכהונה שלו הלא יקשה הא כבר נאמר לו ועשית בגדי קדש לאהרן אחיך וגו' וכו' ימי המלואים הלבישם אהרן ומשחו וקדשו. ועוד יקשה הרי מתחלה נאמר לו הלא אהרן אחיך הלוי כודיש שנטל ממנו הכהונה: **ויהי ביום השמיני** ר"ל דקשה כיון דאין שייכות לענין השמיני עם הז'. שהז' הוו ימי המלואים. ומעשה השמיני לחנוך אהרן לעבודה ולהשרות שכינה לישראל. לא הוה ליה לספחו אל הז' לומר ויהי ביום השמיני וכו' שמאחר שיום זה נטל עשר עטרות דחשיב מכל הז'. אלא ויהי כאחד לחדש מבעי ליה או ויהי ממחרת. אע"כ שייכות אל מספר הז'. שבז' חשב משה שהוא יהיה כהן ובשמיני נדחה. דומה למעשהו בשלח נא ביד תשלח: (ז) **עלה בידינו מן הגולה** פי' קבלנו מחכמי גלות בבל [ז"ר]: **וחמשה הן כו'** הנה כל סימן זה פירשתי כבר בב"ר פ' מ"ב סי' ד'. והכא לא באתי אלא לפרש בקיצור: **ברברים** תרגמה תרגום ירושלמי ברבר. מעם לועז פי' מעם ברברי [ז"ר]: **שאין המלך נזקק למדינה** כמו שהיה לעמוד אם יכבשו לה אויבו. כצ"ל [א"מ]: **ונברכו בך** ודרשו חז"ל אפי' ספינות
פנים

של הקב"ה היה וכתיב בו (שם יז) ונברכו בך ובשבילו היה הקב"ה נזקק לכל העולם כולו באו כשדיים ונזדווגו לו אמרו ווי שאין הקב"ה נזקק בעולמו כמות שהיה הה"ד (שם יד) וישובו ויבואו אל עין משפט היא קדש א"ר חייא לא ביקשו להזדווג אלא לתוך גלגל עינו של עולם עין שעשתה מדת הדין בעולם בקשו יג לסותמה. היא קדש. א"ר אחא הוא כתיב הוא שקידש שמו של הקב"ה וירד לכבשן האש כיון שבאו המלכים ונזדווגו לו התחילו צווחין ווי ווי ויהי בימי אמרפל מלך. (ישעיה ז) ויהי בימי אחז בן יותם מה צרה היתה ארם מקדם ופלשתים מאחור וגו'. משל למלך שמסר את בנו לפדגוג והיה הפדגוג שונא אותו אמר אם אני הורג אותו עכשיו נמצאתי מחייב ראשי למלך אלא הריני מושך את יונקתו ממנו והוא מת מאליו כך אמר אחז אם אין גדיים אין תיישים אם אין תיישים אין צאן אם אין צאן אין רועה. אם אין רועה אין עולם. כך אמר אחז אם אין קטנים אין תלמידים אם אין תלמידים אין חכמים אם אין חכמים אין תורה אם אין תורה אין בתי כנסיות ובתי מדרשות אם אין בכ"נ ובמ"ד אין הקב"ה משרה שכינתו בעולם. מה עשה עמד ונעל בכ"נ ובמ"ד הה"ד (שם ח) צור תעודה חתום תורה בלמודי. ר' הונא בשם ר' אלעזר אומר יד למה נקרא שמו אחז שאחז בתי כנסיות ובתי מדרשות. ר' יעקב בשם ר' אחא אמר שמעת לה מן הדא (ישעיה ח) וחכיתי לה' המסתיר פניו וגו' אין לך שעה קשה כאותה שעה שנא' בה (דברים לא) ואנכי הסתר אסתיר פני ביום ההוא מאותה שעה וקויתי טו לו. כי לא תשכח מפי זרעו. ומה הועיל לו הנה אנכי והילדים אשר נתן לי ה' וכי ילדיו היו והלא תלמידיו היו אלא מכאן לתלמידו של אדם שנקרא בנו כיון שראו הכל שאחז בכ"נ ובמ"ד התחילו הכל צווחין ווי ווי ויהי בימי אחז. (ירמיה א) ויהי בימי יהויקים בן יאשיהו. מה צרה היתה שם (שם ד) ראיתי את הארץ והנה תוהו ובוהו. משל לכתבין של מלך שנכנסו למדינה וכל מדינה ומדינה שהיו כתבין מגיעין היו בני המדינה עומדין על רגליהן ופורעין את ראשיהן וקוראין אותם באימה ביראה ברתת בזיע כיון שנכנסו למדינתו של מלך עמדו וקרעו אותן ושרפו אותן ואמרו אוי לנו כשירגיש המלך בכך הה"ד (שם לו) ויהי בקרוא יהודי שלש דלתות וארבעה וגו' וכיון שהגיע לפסוק החמישי (איכה א) היו צריה לראש. (ירמיה לו) קרעה בתער הסופר והשלך על האש אשר על האח כיון שראו כן התחילו צווחין ווי ווי ויהי בימי יהויקים (אסתר א) ויהי בימי אחשורוש. מה צרה היתה שם שנגזר להשמיד להרוג ולאבד משל למלך שהיה לו כרם ונזדווגו לו ג' שונאים התחיל א' מקטף בעוללות ואחד התחיל לזנב באשכלות ואחד מעקר בגפנים. פרעה התחיל מקטף בעוללות הה"ד (שמות א) כל הבן הילוד. נבוכדנצר התחיל מזנב באשכלות הה"ד (מ"ב כד) החרש והמסגר אלף. ר' ברכיה בשם ר' יהודה ורבנן. ר' ברכיה בשם ר"י אמר טז חרש אלף ומסגר אלף. ורבנן אמרין זה וזה אלף. ר' יהודה ב"ר סימון אמר יז אלו ת"ח ר' שמואל בר יצחק אמר אלו הבוליותי' ורבנן אמרי אלו היועצים. המן הרשע התחיל לעקר בגפנים ביקש לקעקע ביצתן של ישראל בעא למזבן בכל בעיתה הה"ד (אסתר ג) להשמיד להרוג ולאבד. וכיון שראו הכל אחשורוש מוכר והמן לוקח התחילו הכל צווחין ווי ווי ויהי בימי אחשורוש. (רות א) ויהי בימי שפוט השופטים מה צרה היתה שם ויהי רעב בארץ משל למדינה שהיתה חייבת ליפס למלך ושלח המלך גבאי טמיון לגבות. מה עשו בני המדינה עמדו ותלו אותו ונכו אותו אמרו ווי כשירגיש המלך בדברים הללו מה ששלוחו של מלך מבקש לעשות לנו עשינו לו כך כשהיה אחד מישראל עושה דבר שלא כהוגן היו מוליכין אותו אצל הדיין מה שהדיין צריך לעשות לנשפט היה הנשפט עושה לדיין אמר להן הקב"ה אתם מבזין את שופטיכם הנני מביא עליכם דבר שאי אתם יכולין לעמוד בו ואיזה זה רעב (שם) ויהי רעב בארץ. שמעון בר אבא בשם ר' יוחנן אמר יח כל מקום שנאמר ויהי משמש צרה ושמחה אם צרה אין צרה כיוצא בה. אם שמחה אין שמחה כיוצא בה. אתא ר' ישמעאל עבדה פלגא כל מקום שנא' ויהי אין שמחה והיה אין צרה אתיבון (בראשית א) ויאמר אלהים יהי אור ויהי אור. אמר להן אף היא אינה שמחה לפי שלא זכה העולם להשתמש באותו האור דא"ר יהודה בר סימון יט אור שברא הקב"ה ביום ראשון אדם צופה ומביט בו מסוף העולם ועד סופו כיון שראה הקב"ה מעשה דור אנוש ומעשה דור המבול שהן מקולקלין עמד וגנזו מהן הה"ד (איוב לח) וימנע מרשעים אורם. והיכן גנזו בגן עדן שנא' (תהלים צז) אור זרוע לצדיק ולישרי לב שמחה. אתיבון ויהי ערב וגו'. אמר להן אף היא אינה שמחה שכל מה שנברא ביום ראשון עתיד לבלות הה"ד (ישעיה נא) כי שמים כעשן נמלחו וארץ וגו'. איתיבון ויהי ערב ויהי בקר יום שני שלישי רביעי חמישי ששי. אמר להן אף היא אינה שמחה שכל מה שנברא בששת ימי בראשית צריכין עשיה. החיטין צריכין לטחון החרדל צריך למתקה והתורמוסין צריכין להמתיק. אתיבון (בראשית לט) ויהי ה' את יוסף ויהי איש מצליח אמר להן אף היא אינה שמחה שמתוך כך נזדמנה לו אותה רשעה. איתיבון ויהי ביום השמיני אמר להן אף היא אינה שמחה שבאותו היום מתו נדב ואביהו. איתיבון (במדבר ז) ויהי ביום כלות משה אמר להן אף היא אינה שמחה שבו ביום שנבנה בנינו של בית כ נגנז. איתיבון כא ויהי ה' את יהושע אמר להן אף היא אינה שמחה שנהרג יאיר ששקול כרובה של סנהדרין שנא' (שם ז) ויכו מהם אנשי העי כשלשים וששה איש שלשים וששה אב"כ אלא כשלשים וששה איש א"ר יודן זה יאיר בן מנשה ששקול כרובה של סנהדרין. איתיבון (ש"א יח) ויהי דוד בכל דרכיו משכיל וה' עמו. אמר להן אף היא אינה שמחה שכתוב בו (שם) ויהי שאול עוין את דוד. איתיבון (ש"ב ז) ויהי כי ישב המלך בביתו וה' הניח לו אמר להן אף היא אינה שמחה שבאותו היום בא נתן הנביא ואמר לו (מ"א ח) רק אתה לא תבנה הבית. אמרין ליה אמרינן דילן אמור דילך אמר להם. (יואל ד) והיה ביום ההוא יטפו ההרים עסיס (ישעיה ז) והיה ביום ההוא יחיה איש עגלת בקר וגו' (זכריה יד) והיה ביום ההוא יצאו מים חיים וגו' (תהלים א) והיה כעץ שתול על פלגי מים (מיכה ה) והיה שארית יעקב בגוים. מתיבין ליה והא כתיב (ירמיה לח) והיה כאשר נלכדה ירושלים אמר להן אף היא אינה צרה שבו ביום נטלו ישראל איפופסין על עונותיהן דא"ר ישמעאל בר רב נחמן איפופסין שלימה נטלו ישראל על עונותיהם ביום שחרב בהמ"ק הה"ד (איכה ד) תם עונך בת ציון לא יוסיף להגלותך:

(ח) ולזקני ישראל. א"ר עקיבא כא נמשלו ישראל לעוף מה העוף הזה אינו פורה בלא כנפים כך ישראל אין יכולין לעשות דבר חוץ מזקניהם. אר"י

בר

יד יוסף יג לשמותם כ"ה בכאר מקוריות בנייתים לעיל: יד תד"א ח"ב פ"ט סוה"ש מז' כ': טו לו שאמר כי כנ"ל (כר"ג): טז ירוש' נדרים פ"ד: יז ספרי ת"כ פיסקא ש"כ ס"ע רבה פ' כ"ט. תנחומא סדר ם: יח במד"ר פ' י"ד. פסיקתא רבתי פ"כ וס"ז: יט ב"ר פ' י"א. ופ' י"ב. חגיגה דף י"ב. זוהר בראשית דף מ"ה זוהר סדר אמור. זוהר חדש ד' ב'. ילקוט איוב רמז תתקכ"ד. ש"ר פ' ל"ה. במד"ר פ' י"ג. זוהר ס' מקץ ד' ר"ג. זוהר שמות ד' נ"ח. זוהר חדש ד' ק"ג: כ אור"ג פ' מ': כא ש"ר פ"ט. תנחומא סדר שמיני:

מתנות כהונה

נפא (ד' פ"ב ודף ק"ו) פירשו כל היאמר הזה: **שמעת להמן הדא**. השמענה מזה הכתוב שנעל כל בתי מדרשות: ה"ג ווי ווי ויהי בימי אחז: ה"ג וקרעה. ר' יודא בר סימון אומר אלו ת"ח אלו לאפלוני אחא אלא לפרש: **בבל ביעתא** ה"ג בנ"כ בישרון וצ"ל בכל רגעו ואוות נפשו. תחילת אסתר גרס בכל ביתא פי' בכל הבית יחד: **פלגא**. חילוק וכל מאמר זה פירשתי בכ' לך לך (פ' מ"ב

עץ יוסף

שבים נתברכו בשבילו: **גלגל עינו של עולם**. ויהיה פי' עי' משפט עין העולם השופט משפט: **עין שעשתה** מה"ד. בענין סדום. שהפך בזכותם ואמר השופט כל הארץ וגו' וכן דרכו תמיד כדכתיב כי ידעתיו וגו': **לפדגוג** פי' אומן המגדל את בני המלך: **אם אין תיישים** כי אין מי שיפרה וירבה הצאן. והצאן הנמצאות יכלו מעט מעט: **אין רועה** פי' אין רועה את הצאן: **אי' עולם** כלו' שלא יתנהג העולם כראוי כי לא ימצאו עדר הצאן הצריכות לעיקר צורך המדינה: **אין ב"כ וב"מ** ולא ימצא מקום מוכן בתהול השכינה על היזה אס: **צור תעודה** כלו' שאחז צרר וקשר והסגיר התעודה זה בתי מדרשות שהם מקום בית ועד להורה כדי להיות חתום תורה בלמודי להשכיח התורה מישראל ולסלק השכינה מישראל [מה"ק]: **וחכיתי לה' המסתיר כו'** והוא פישעיה בא שוב לנחם את כנסת ישראל שלא התקיים מחשבת רשע זה להשכיח את התורה מישראל כי אי אפשר להיות שום דבר מעכב למנוע התורה מישראל ועל זה אמר וחכיתי לה' המסתיר פניו מבית יעקב שאין לך שעה קשה לישראל שהקב"ה עמם בכעס חעס כאותה שעה שכתיב בה ואנכי הסתר אסתיר פני מהם. כי בהיותם בהסתר פנים פני השגחתו הם מעותדים לכל מקרה ופגעים רעים. ואעפ"כ גם על אותה שעה ופרק נאמר שם בכתוב כי לא תשכח מפי זרעו. ומזה ראיה ברורה שלעולם אין התורה נשתכחת מישראל אפילו בשעת זעם. וע"ז אמר ומאותה שעה קויתי לו כלו' מאותה שעה שהיא קשה מאד קויתי לו תמיד. שהרי אם בשעה היותר קשה הבטיח ה' כי לא תשכח התורה מפי זרעו כ"ש בשאר זמנים [יפ"ת ומה"ק]: **התחילו הכל צווחין ווי** והע"ג שאמר ישעיה שלא יועיל כוונתו. מ"מ עכ"פ מחשבתו של אותו רשע הועילה במקצת לפי שעה לבטל תורה הרבה מישראל בהיותו אוחז ב"כ וב"מ לכן צווחו ווי. כי קיום כל העולם אינו אלא ע"י התורה כדכתיב אם לא בריתי וגו' [מה"ק]: **וכיון שהגיעו לפסוק כו'** אגב אורחיה אשמועינן הכא מ"ט שרפה כקרוא ד' דלתות ולא קודם או אח"כ. וס"ל דהמגילה ששרף היתה מגילות קינות. ודלתות היינו פסוקים. ולכן בפסוק החמישי התחיל לשרוף לפי שנאמר שם היו צריה לראש אז כעס בתמור המלכות ממנו. אבל בפסוקים הראשונים לא השב. דקאמר בהו ואנא מלכא כדאי' בגמרא. כלו' אע"פ שכתוב ישבה בדד וגלתה יהודה לאו לגמרי קאמר אלא ברובה ולכך נחמת קאמר קרא והוא עדיין ימלוך על הנשארים: **שראו כן התחילו צווחין ווי**. כי ע"י מעשה יהויקים ההשם הגז"ד נחרבן בהמ"ק אשר היה נרם טוללם לכל ברואי עולם: **מקטף בעוללות** פי' לבכרים העוללים והם פירות הקטנים שעדיין לא באו לידי גדלם: **מזנב באשכלות** פי' לחתוך פירות הגדולים עם הענפים: **החרש והמסגר אלף** שהגלה נבוכדנצר אותם. והם החכמים או היועצים. והיינו האשכולות שהם עיקר הכרם. והשב ל"נ שימותו כולם בטלטלם ושבתה תורתם: **זה וזה אלף** פי' שניהם יחד הם אלף: **הבוליותים** פי' שרים שהכל נשמעים להם ופתחו ואין סוגר: **אלו ת"ח** ואיקרו חרש ומסגר כדאמר בפ' המגרש בשעה שפותחין כד"ה נעשו הכל כחרשין. ובשעה שסוגרין שוב אין פותחין: **לקעקע ביצתן** פי' לעקור שרשן ועיקרן: **בעא למזבן בכל בעיתה**. הוא פי' על לקעקע ביעתן. בעיתה הוא תרגום ביצה שאמר בסמוך לקעקע ביעתן. והנד"ל כתב ח"ל בעי למזבי בכל ביעתא כצ"ל והוא פי' לקעקע ביעתן. ופירש ליטול כל בני ואפרוחי השוף ולינו מניח כנוס לקיום המין. ולשון למזבי הוא כוונה מן ההפקר כאסוף בצים עזובות עכ"ל: **ליפס** מס: **גבאי טמיון** פי' גובה מס לאוצר המלך: **עבדא פלגא כו'** פי' פשרה וחלוקה. ואמר כל מקום שנא' ויהי ברוב מקומות הוא צרה. ובא למעט מקומות עכ"פ אין שמחה. אבל והיה הוא בספק ברוב מקומות הוא שמחה ובמיעוט עכ"פ אין צרה: **אדם** פי' לדה"ר: **וימנע** מרשעים אורם. והמ"ס הוא מ"ש הביבה שבשביל הרשעים נמנע אף מצדיקים. או נמי כפשוטו דמרשעים לבד מנע שכיון שהצדיקים לבסוף יזכו בה שלהם מתוקנת לא הוי מניעה לגבייהו: **נמלחו** ענין השחתה וכליון. כמו [ירמיה ל"ח] ובלוי מלחים: **החרדל** שאינו נאכל מצד חריפותו צריכין להמתיקו: **ותורמוסין** הוא מין קטניות שאינו נאכל מפני מרירותו צריכין להמתיקו. שמתבשלת ז' פעמים ואח"כ היא מתוקה ע"י תיקון כדאי' במסכת ביצה פ' אין צדין: **אותה רשעה** פוטיפרע. שעל ידי היותו מוצלח. וכל יש לו נתנו בידו. מסר בידו. השבה פוטיפרע שמשיך לזונה שהוא ברשותו ואין דורש מעשיו. ועי' זה נתגלגל ששמו אותו בבור: **איפופסין** פי' גמול. ובזה נתכפרה עונותיהם כמו שנאמר תם עונך בת ציון שאלולי החרבן הבית לא היה נשאר ח"ו מישראל שריד ופליט. וכדאמרינן מזמור לאסף אלהים באו גוים בנחלתך קינה לאסף מבעי ליה. אלא אמר מזמור על ששפך המתו על העצים והאבנים. שאלולי כן לא היה נשאר ח"ו שריד ופליט מישראל [מה"ק] וגם נרה נלוה לא השיבה נרה כלל כיון דעל ידו יכופר עון. כמו שלא ימשר הלוה בשריפת הוב שלוב: (ח) **נמשלו ישראל לעוף**. דכתיב יונתי בחגוי הסלע. וכתיב כנפי יונה נחפה בכסף: **חוץ**

מזקניהם

בר חלפתא גדולה זקנה אם זקנים הם תבינין הם אם נערים הם נטפלה להן ילדות דהני רשב"י כב לא במקום אחד ולא בשני מקומות מצינו שחלק הקב"ה כבוד לזקנים אלא בכמה מקומות. בסנה (שמות ג) לך ואספת את זקני ישראל. במצרים (שם) ובאת אתה וזקני ישראל. בסיני (שם כד) עלה אל ה' אתה ואהרן נדב ואביהו ושבעים מזקני ישראל. במדבר (במדבר יא) אספה לי שבעים איש. באהל מועד ולזקני ישראל כג אף לע"ל הקב"ה חולק כבוד לזקנים. הה"ד (ישעיה כד) וחפרה הלבנה ובושה החמה. וכתיב (שם) ונגד זקניו כבוד. ר' ישמעאל בר ביבי ור' שמעון ור' ראובן בשם ר' חנינא אמר עתיד הקב"ה למנות לו ישיבה של זקנים משלו הה"ד (שם) כי מלך ה' צבאות בהר ציון ובירושלים ונגד זקניו כבוד. נגד זקנים אכ"כ אלא נגד זקניו כבוד. ר' אבין בשם ר' ישמעאל ב"ר יהושע אומר עתיד הקב"ה לישב כגורן וצדיקים יושבים לפניו כההיא (מ"א כב) ומלך ישראל ויהושפט מלך יהודה יושבים איש על כסאו מלובשים בגדים בגורן וכי בגורן היו יושבים אלא כי הא דתנינן סנהדרין כחצי גורן עגולה כדי שיראו זה את זה אמר שלמה אנא חמיתיה מצומצם בינידהון הה"ד (משלי לא) נודע בשערים בעלה בשבתו עם זקני ארץ: (ט) רבי ברכיה ור' חלבו יעולא ביראה ור' אלעזר בשם ר' חנינא כד עתיד הקב"ה להיות ראש חולה לצדיקים לע"ל הה"ד (תהלים מח) שיתו לבכם לחילה לחולה כתיב והן עולין עליו בעולמות ומראין עליו כאלו באצבע ואומרת (שם) כי זה אלהים אלהינו עולם ועד וגו' בעולמות בזריזות. עלמות כאלין עולמתא כדכתיב (שם סח) בתוך עלמות תופפות. תרגם עקילס אתניסאה עולם שאין בו מות עלמות בשני עולמות ינהגנו בעה"ז וינהגנו בעוה"ב:

פרשה יב

(א) יין ושכר אל תשת הה"ד (משלי כג) אל א תרא יין כי יתאדם מהו כי יתאדם כי יתאוה לדם נדה ולדם זבה (משלי כג) כי יתן בכוס עינו בכיס כתיב לשון נקי הוא כדכתיב (שם א) כיס אחד יהיה לכלנו. יתהלך במישרים. סוף שאשתו אומרת לו כשושנה אדומה ראיתי ואינו פורש. א"ר אסי אם ת"ח הוא סוף שמטמא את הטהור ומטהר את הטמא. ד"א אל תרא יין כי יתאדם ודאי מסמיק ליה. ב כי יתן בכוס עינו. הוא נותן עיני בכוס וחנוני נותן עינו בכיס. יתהלך במישרים. סוף דהוא עביד ביתיה מישרה מה הדין קדרה דנחשא עביד קדרה דחספא עבד מזבין לה ושתי חמרא בטימיתיה. ר' יצחק בר רדיפא בשם רבי אמי אמר סוף שהוא מוכר את כלי ביתו ושותה בהן יין. א"ר אחא מעשה באחד שהיה מוכר כלי ביתו ושותה בהן יין אמרין בנייא לית הדין אבונן שביק לן כלום אשקוניה ושכרוניה ואפקוניה ויהבוניה כחד בית עולם עברין שפיין בתרע בית עולם. שמעון אנגריא במדינתא פרקין טעניהון בנו בית עולם ואזלון למחמי קלא במדינתא איתער משנתיה

חמא

יד יוסף כב ספרי ה"א פיסקא נ"ב. ילקוט ישעיה רמז כל"ד: כג סה"ש רבה פ"א סי' ל': כד תנחומא סדר שמיני. וסה"ש רבה פ"א סי' כ"ג. קהלת רבה פ"א סי' ל'. פסוקים ד' ל"א. ירוש' פ"ג דמגילה. סה"ש רבה פ"ו. ילקוט ישעיה רמז כל"ד: פרשה יב א אסתר רבה ריש פ"ס. במד"ר פ"י. תנחומא סדר שמיני: ב מדרש משלי פ' כ"ג:

מתנות כהונה

[illegible]

ענף יוסף

[illegible]

עץ יוסף

[illegible]

חמא זיקא יהיבא לעיל מן רישיה שרא יתיה ויהב יתיה בפומיה בתר ג' יומין אמרין בנייא לית אנן אזלינן וחזינן מה ההוא אבונן עביד אזלון ואשכחוניה והא זיקא יהיב בפומיה אמרין אוף הכא לא שבק לך ברייך הואיל ויהב לך לית אנן ידעין מה נעבד לך. עבדון ביניהון תקנה כל חד וחד הוה משקא ליה חד יומא. (משלי כג) והיית כשוכב בלב ים וכשוכב בראש חבל. כהדא אילפא דמטרפה בפליגות דימא נחתא וסלקא נחתא וסלקא. וכשוכב בראש חבל. כהדין תרנגולא דיתיב בריש הבל אזיל ואתי אזיל ואתי כהדין קוורניטון דיתיב בריש תורנה אזיל ואתי. (שם) הכוני בל חליתי מחו ליה ולא מרגיש. (שם) הלמוני בל ידעתי טלמון ליה ולא ידע שתי שיכרא חמשה קיסטון אמרו ליה עשרה קיסטון אישתיה. ואם תאמר מתער הוא משנתיה ומנשי ליה ת"ל (שם) מתי אקיץ אוסיף אבקשנו עוד. למי אוי למי אבוי למי מדינים למי שיח. רב הונא אמר למי שאינו עמל בדברי תורה. למי מדינים למי דינין למי שיח למי פיטטין למי פצעים חנם למי פדעין דמגן. למאחרים על היין. עובדא הוה בחד בר נש דהוה אליף למשתי תרי עשר קסטין דחמר בכל יומא ויומא יומא חד אשתי חד עשר קסטין דמיך ולא אתא שינתא קם בחשוכא אזל לגבי קפילא א"ל זבון לי חד קיסטא א"ל לא פתחנא לך דהיא חשוכה וצרי לי נטוריא תלה עיניה וחזא נוקבא בתרעא א"ל הב לי מיניה בהדיה נוקבא את מפני מלגאו ואנא שתי מלבר עבד ליה כן אשתי ודמיך קדם תרעא עברין עליה נטוריא סבורניה דהוה גנב מחוניה ופדעוניה וקרו עליה למי פצעים חנם. למי פרעין דמגן. למי חכלילות עינים למי שמשמין דעיינין כל אלה למי. למאחרים על היין זה שנכנס לבי קפילא קדמאה ונפיק בתראה לבאים לחקור ממסך. ג מן דמשמע הן אית ליה חמרא טבא דריך בתריה מה כתיב בו בסוף (משלי כג) אחריתו כנחש ישך וגו'. מה צפעון זה מפריש בין מיתה לחיים כך הפריש היין בין אדם לחוה דא"ר יהודה ב"ר אלעאי ד אותו העץ שאכל ממנו אדם הראשון ענבים היה (דברים לב) ענבימו ענבי רוש וגו'. הללו הביאו מרירות לעולם. ד"א וכצפעוני יפריש מה צפעון זה מפריש בין מיתה להיים כך הפריש היין בין נח לבניו לעברות הה"ד (בראשית ט) וישת מן היין וישכר ויתגל שמתוך כך אמר ארור כנען. ד"א וכצפעוני יפריש כך הפריש היין בין לוט לבנותיו לממזרות הה"ד (שם יט) ותשקין את אביהן יין שמתוך כך ותהרין שתי בנות לוט מאביהן. ד"א וכצפעוני יפריש מה צפעון זה מפריש בין מיתה להיים כך הפריש היין בין אהרן ובניו למיתה דתני ר' שמעון לא מתו בניו של אהרן אלא על שנכנסו שתויי יין לאהל מועד. רבי פנחס בשם ר' לוי אמר משל למלך שהיה לו בן בית נאמן מצאו עומד על פתח חנויות והתיז את ראשו בשתיקה ומינה בן בית אחר תחתיו ואין אנו יודעים מפני מה הרג את הראשון אלא ממה שמצוה את השני ואמר לא תכנס בפתח חנויות אנו יודעין שמתוך כך הרג הראשון כך (ויקרא ט) ותצא אש מלפני ה' ותאכל אותם ואין אנו יודעים מפני מה מתו אלא ממה שמצוה את אהרן ואמר לו (שם י) יין ושכר אל תשת אנו יודעין מתוך כך שלא מתו אלא מפני היין לכך חבבו הכתוב לאהרן וייחד אליו הדבור בפני עצמו שנאמר יין ושכר אל תשת: (ב) רבי יצחק פתח (ירמיה טו) נמצאו דבריך ואוכלם ויהי דברך לי לששון ולשמחת לבבי כי נקרא שמך עלי ה' אלהי צבאות א"ר שמואל בר נחמן זה הדבור ה נאמר למשה בסיני ולא נודע לו עד שבא מעשה לידו אמר משה לאהרן אחי בסיני נאמר לי שאני עתיד לקדש את הבית הזה ובאדם גדול אני מקדשו והייתי סבור שמא או בי או בך הבית הזה מתקדש ועכשיו כ' בניך גדולים ממני וממך כיון ששמע אהרן שבניו יראי שמים הן שתק וקבל שכר על שתיקתו. ומנין ששתק שנא' (ויקרא י) וידם אהרן ומנין שקבל שכר על שתיקתו שזכה ונתייחד אליו הדיבור שנא' וידבר ה' אל אהרן: (ג) הה"ד (תהלים יט) פקודי ה' ישרים משמחי לב ו תני חזקיה נעשו דברי תורה עטרה לראש מונייק לצואר. מולינא ללב. קילורית לעינים. כוס עיקרין לבני מעים. עטרה לראש מנין שנאמר
כי

יד יוסף ג במד"ר פ"ט סי' ו: ד זוהר בראשית דף ל"ו ב"ר פ' י"ט במד"ר פ"י. אסתר סדר נשא דף קנ"ו: ה זבחים ס' י"ד. ת"כ סדר ו: ו שוח"ט מזמור י"ט. דב"ר פ"ח:

ענף יוסף

פרשה יב (ב) [שמא בי או בך הבית הזה מתקדשת] ואע"פ שמתו בניו. י"ל שהקב"ה אמר לו ונקדש בכבודי. והיה סבור תחלה שפירושו שאתקדש ע"י מי שעושה כבודי. והיינו אדם יחיד לדיק וירא שמים. אבל באמת היה כוונת הקב"ה כמו שדרשו חז"ל אל תיקרי בכבודי אלא במכובדי

מתנות כהונה

שרא יתיה. התיר אותו הנוד ונתנהו בתוך פיו ופתח כך כשהוא שוכב: **לבתר ג' יומים כו'**. לאחר ג' ימים אמרו בניו וכי אין אנו הולכים ונראה מה אותו אבינו עשה: **אזלו כו'**. הלכו ומצאוהו שוכב והנוד נתונה בפיו: **אמרין כו'**. אמרו אף כאן אין הקב"ה מניח אותך הואיל והוא נותן לך אין אנו יודעין מה לעשות נגד רצון הקב"ה: **ברייך**. בוראך: **עבדי כו'**. עשו תקנה שכל א' וא' ישקנו יום א' ועיין כעין מעשים אלו בפ' נשא פ"י ה"ג כהדה אילפא דמטרפא בכילנות דימא כו'. וכן הוא במגלת אסתר (רפ"ה) ופי' כספינה זאת שהיא מטורפת בלב ים: **נחתא כו'**. יורדת ועולה: **כהדין תרנגולא כו'**. כתרנגול שיושב על החבל שהוא הולך ובא: **כהדין קוורניטין**. חוזר לכרש וכשוכב בראש הבל על הקוורניטין שיושב למעלה על תורן הספינה והולך ובא ומנענע: ה"ג אזיל ואתי אזיל ואתי: **מחו ליה**. מכין אותו: **טלמין** ל' הכאה והויה והדיפה: **קיסטון**. שם מדה: **א"ל** התגוי. **אישתית**. שתית. **ומנשי ליה**. עוזב ממנו מלשתות עוד: **ה"ג** ת"ל מתי אקיץ אוסיף וגו': **רב הונא** אמר כו'. כן היה דרכו לומר לייי אוי לייי שאינו עמל בדברי תורה: **פיטטין**. דברים הרבה בלי צורך ודברי ריב וקטטה כדרך השיכורים ומגרה מדון בין אדם להבירו וכן הוא במדרש תהלים בהדיא: **פטיט**. דכן **למי פדעין**. פי' פצעים: **דהוה אליף**. שהיה רגיל לשתות שנים עשר מדות יין: **דמיך כו'**. השכיב עצמו לישן ולא בא השינה קם בחשך בלילה והלך אצל קפילא התגוי נקרא ג"כ קפילא: **וצרי לי כו'**. פי' נר לי והולך אני מן השומרים בלילה בעיר. והערוך גרס לדה לי ופירושו ל' אורב ופחד מל' ואשר לא נדה: **תלא עינא כו'**. הגביה עיניו וראה נקב בתוך הדלת וא"ל תן לי יין דרך הנקב: **את מפני**. יערה ותפני המידה מן היין דרך הנקב מבפנים ואני אהא שותה מבחוץ עשה לו כן שתה וישן לפני הפתח עברו עליו שומרי העיר והיו סבורים שהוא גנב הכוהו ופצעוהו: **וקרון עליו כו'**. הבריות קרו עליו המקרא הזה: **דמגן**. של חנם תרגום של חנם מגן: **שמשמין**. אדומות כשמש וכן פי' הערוך ובילקוט גרס סייקין: **שנכנס לבי קפילא כו'**. שנכנס להגוי בראשונה ויוצא באחרונה ודייק מדכתיב למאחרים שאם לא בא בראשונה מאי רבותיה: **מן דמשמע כו'**. משמעות שיכן יין טוב למכור הולך אחריו ודייק מל' לחקור שחוקר ודורש היכן היין טוב: **דריך**. הולך ודורך וכל' הכתים ולא אדרכיה פי' ולא השינו: **ענבים**. היו גרסי'. ועיין עוד גודל גנות השכרות במדבר רבה פרשה י': **נראה** דה"ג עומד על פתח חנויות וכן בברייך לא תכנוס בפתח חנויות: **לכך חבבו כו'**. מפני שאמר בניו מתו ע"י: **שאני עתיד כו'**. הלשון הזה נאמר מפי הקב"ה: **מונייק**. פי' ענק: **מולינא**. משחה כל' מלוגמא הנמצא בתלמוד: **קילרין** כוס עיקרין שמות רפואות הן נשקו בשמותן לפי אמר המקבל הרפואה.

סימה

עץ יוסף

כו'. הקין משנתו וראה נוד נתונה למעלה מראשותיו: **שרי יתיה** התיר אותו הנוד ונתנהו בתוך פיו ופתח כך כשהוא שוכב: **לבתר ג' יומים** לאחר ג' ימים אמרו בניו וכי אין אנו הולכים ונראה מה אותו אבינו עשה: **אזלו כו'** הלכו ומצאוהו שוכב והנוד נתונה בפיו: **אמרין כו'** אמרו אף כאן אין הקב"ה מניח אותך הואיל והוא נותן לך אין אנו יודעים מה לעשות נגד רצון הקב"ה: **ברייך** בוראך. **עבדי כו'** עשו ביניהם תקנה שכל אחד ישקנו יום אחד: **כהדא אילפא כו'** פי' כספינה זאת שהיא מטורפת בלב ים שיורדת ועולה בסערה כאומר יעלו שמים ירדו תהומות. וכן השכור תועה בייננו תפס ומפס כאותו נע תנועת אדן כשיכור: **נחתא וסלקא** פי' יורדת ועולה: **כהדין תרנגולא כו'** פי' כתרנגולת השוכבת בראש החבל כי החבל מתנועע עמה לכאן ולכאן: **כהדין קוורניטין** חוזר לפרש וכשוכב בראש חבל על הקברניטין שיושב למעלה על תורן הספינה והולך ובא ומתנועע. ומפרש חבל על הקברניטין שיושב כו' מענין רב החובל שהוא הקברניט: **מחו ליה** מכין אותו: **טלמין** לשון הכאה והויה והדיפה [ערוך] אבל המעריך פי' דמזלזלין אותו והוא אינו יודע: **שתי שברא** חמשה כו'. השתא מפרש הלמוני בל ידעתי היינו בייתוני. דאי בגופו כבר נאמר הכוני בל חליתי. ופירושו הוא ששתה ה' מדות [קוסטן שם מדה] א"ל התגוי שתית עשרה מדות. והרד"ל כתב דדרש הלמוני לשתי תיבות הל מוני הוללים אותי בחוין הכוסות ובל יודע עכ"ל: **ומנשי ליה** שחב מתנו מלשתות עוד: **רב הונא אמר כו'** כך היה דרכו של רב הונא לומר למי אוי כו' למי שאינו עמל בדברי תורה. וזה למאחרים על היין וע"י זה מבטלין מד"ת. **למי שאינו** עמל בד"ת. דרש למי שיח לתי ששח דברים בטלים ואינו עוסק בד"ת והוא תשובה על למי אבוי ואח"כ חזר לדרוש למי מדינים כפשטיה דקרא [רד"ל]. **למי דינין** דאינו שונסין שעל ידי היין נכשל בעבירות כדלעיל ונענש: **פוטוטין** דברים הרבה. ועניינו שהכל ידברו ויעליזו עליו. או פירושו שבשכרותו ידבר דברי סכלות: **פדאין** פצעים: **דמגן** של חנם: **דהוה אליף כו'** שהיה רגיל לשתות שנים עשר מדות יין: **דמיך כו'** השכיב עצמו לישן ולא בא עליו השינה. קם בחשך בלילה והלך אצל קפילא פי' ההגוי המוכר יין: **וצרי לי כו'** והולך אני מן השומרים בלילה בעיר. והערוך גרס ולדו לי ופי' לשון אורב. מלשון ואשר לא נדה: **תלה עיניה כו'** הגביה עיניו וראה נקב מתוך הדלת וא"ל תן לי יין דרך הנקב. **את מפני** מערה ומפני המידה מן היין דרך הנקב מבפנים. ואנא אהא שותה מבחוץ. עשה לו כן. שתה וישן לפני הפתח. עברו עליו שומרי העיר והיו סבורים שהוא גנב. הכוהו ופצעוהו: **וקראו עליו כו'** בריות קראו עליו המקרא הזה: **שמשמין** אדומות כשמש. ובילקוט גרס סמוקין: **זה שנכנס כו'** אע"פ שהקדימה לא מצרכה בכתוב. אורחה דאלתא הוא שהייאליך בייש נכנס ראשון ויוצא אחרון ע"ד ישעיה ה' הוי משכימי בבקר שכר ירדפו מאחרי בנשף יין ידליקם **שנכנס לבי קפילא כו'** שנכנס לחנוי בראשונה ויוצא באחרונה: **מן דמשמע כו'** תשמועה שיכן יין טוב למכור הולך אחריו, ודייק מלשון לחקור שחוקר ודורש היכן היין הטוב: **דריך** פי' הולך ודורך. ובלשון חכמים ולא אדרכיה פי' ולא השינו: **מפריש בין** מיתה להיים. לשון מפריש הוא משום שהאדם חי מצד הנפש. ומת מצד הגוף. כשיוצא הנפש מהגוף הוא הפרשה בין מות להיים: **בין אדם לחוה** שנגלה ע"י שהסיתתו. א"נ שפירש ממנה ק"ל שנה כדאי' בפ"ב דעירובין [יפ"ת]. או יובן עם מה שכתב ברקאנטי פ' בראשית על פסוק ותרא האשה כראתה דם כי כששחטה ענבים דאשכול הכופר אירע בה מדה כנגד מדה ומכאן תקון טומאת האשה בימי נדותה כי הפרידה היין התשומר בענביו. וזהו שהפריש היין. שמתה וע"י זה פירשה נדה. והפריש אדם ממנה [גבול בנימין]: **בין אדם לחוה** והמ"ל שהפריש בהן בין מיתה להיים. אלא דניחא ליה למימר הפרשה מוחשת. וכתב הרד"ל בין אדם לחוה למיתה כ"ה בילקוט משלי ואתיא כמ"ד בב"ר הוא לאשה חזרה לעפרה. ועיין בנפש רבה עכ"ל: **לבניו** זרע חם: **בין לוט לבנותיו** דמסתמא שנא אותם והבדילם לרעה. א"נ שהקב"ה הפריש בין לוט שנתכוון לעבירה לבנותיו שנתכוונו לש"ש כמ"ש חז"ל בנזיר כי ישרים דרכי ה' זה לוט ובנותיו כו' ולוט נתגלה קלונו. ובנותיו זכו לשכר כדלעיל בב"ר פ"נ: **בין אהרן** ובניו למיתה. וה"ה דהמ"ל שהפריש בבניו בין מיתה להיים. אלא דניחא ליה למימר הפרשה מוחשת: **ואין אנו** יודעים מפני מה מתו. ואע"ג דכתיב בהקריבם אש זרה. אי אפשר שמפני זה לבד מתו: **וייחד אליו הדבור** שהשם דבר עמו ממש זה הדבר. ודייק זה מדלא כתיב הכא אל משה ואל אהרן כדאמר בפאר דוכתי. וע' ביפ"ת: **(ב) פתח נמצאו** דבריך כו' משום דבעי למימר שאהרן שתק וקיבל שכר על זה שנתייחד אליו הדבור וע"י זה שמח מעלתו. לכן מביא דוגמא לזה מירמיה שאמר שדבר ה' הוא לו לששון. אף שכל נבואותיו היו של פורענות: **זה הדבור** אשר דבר ה' לאמר בקרובי אקדש נאמר לו בסיני באומר ונועדתי שמה לבני ישראל ונקדש בכבודי וכדאמר בפ' פרה הסתם אל תקרי בכבודי אלא במכובדי כו': **ובאדם גדול** שבמותו נודע שהקב"ה נודע על ידיהו שבעשה שפ' עושה דין במיקודם. מתירא ומתעלה ומתקלס: **גדולים ממני וממך** שלמסכת שהם היותר גדולים דקדק הקב"ה על השא קל מאוד שעדיין לא נצטוו עליה כדי לקדש הבית בהם: **שבניו יראי שמים** כלו' בלא היה מיתתן מיתה פשוטה כי אם ע"י שהיו יראי שמים ע"כ נתקדש הבית על ידם: **שתק** והצדיק את הדין. ולא הרהר לומר שעל השא קל שעדיין לא נצטוו עליה ימותו. לכך זכה שהאוהל עליו הנבואה בזמן העלבות. וע"ז יבי"ה תעלם ורמז. שדבר ה' לנביא לששון ולשמחה היה. ויובן מעתה טעם פתיחתו במקרא זה: **(ג) הה"ד פקודי ה'** ישרים. גם טעם אגדה זו משכה יחוד הדבר כאן לאהרן היה כדי לשמחו בשכר שבתק כדלעיל. ומייתי ראיה שדבר ה' לנביא שמחה מהאי קרא. ואיידי דמייתי ליה תייתי דרשת חזקיה בריפא דמפרש ליה בשחם דברי תורה כפשטיה. והדר מסיק דמיירי בנבואת הנביא וא"ש זה אהרן כו': **מונייק** פי' ענק: **מולינא** מפקה מלשון מלוגמת הנמצא בתלמוד: **קוליריין** כוס עיקרין. שמות לרפואות הם ישקנו בשמותם לפי אמר המקבל הרפואה:

ססים

(משלי ג) כי ליוית חן הם לראשך . מצייר לצואר שנא' ועגיל לגרגרותיך . סלינא ללב שנא' (משלי יח) פקודי ה' ישרים משמחי לב . קילודית לעינים שנא' (שם) מצות ה' ברה מאירת עינים . כוס עיקרין לבני מעים שנא' (משלי ג) רפאות תהי לשרך . מנין לרמ"ח איברים שבאדם שנא' (שם ד) כי חיים הם למוצאיהם וגו' . ד"א פקודי ה' ישרים משמחי לב . זה אהרן שהיה לבו עצב עליו בשביל בניו שמתו וכיון שנתייחד עליו הדבור שמח ומנין שנא' וידבר ה' אל אהרן : (ד) א"ר תנחומא אימיה לא יכלה ביה ואת יכיל קאים ביה הדא נופנא מסתמכא בבמה קני ובכמה דוקרין ולא יכלין קיימין ביה ואת יכיל קאים ביה . א"ר פנחס אמר הקב"ה לקרבנות נתתי סיקוסים ולך איני נותן סיקוסים . לקרבנות שנא' (מדבר כח) ונסכיהם חצי ההין יהיה לפר ולך איני נותן סיקוסים . אמר אבין אלנייא מתקיי לשמתהון . חיזורא מתקיי חיזור רמונא מתקיי רימון תומרתא מתקיי תמרא נופנא מתקיי נ' ז' שמתן מתקיי נופנא ונפקין מן נופנא עגבין ומן עגבין חמר לומר לך מה עגבים הללו כ"ז שאתה מסרסן אתה מוציא מהן כל מה שבתוכן כך כל מי ששותה יין הרבה סוף שמקיא את כל מה שבמעיו . א"ר יודן ז' שנים שבנה שלמה בהמ"ק לא שתה בהן יין כיון שבנאו ונשא בתיה בת פרעה אותו הלילה שתה יין והיו שם כ' בלוזמאות ח' אחת שמחה לבנין בהמ"ק ואחת שמחה לבת פרעה אמר הקב"ה של מי אעבד של אלו או של אלו באותה שעה עלה על דעתו לחרריב את ירושלים הה"ד (ירמיה נב) כי על אפי ועל חמתי היתה לי העיר הזאת . א"ר הילל בר הילני מ כזה שהוא עובר במקום המטונף ועקם חוטמו . א"ר הוניא פ' מיני ריקודים רקדה בת פרעה באותה הלילה . והיה שלמה ישן עד ד' שעות ביום ומפתחות של בהמ"ק נתונות תחת ראשו . יהדא הוא דתנן על תמיד של שחר שקרב בארבע שעות . נכנסה אמו והוכיחתו וי"א יבבעם בן נבט נכנס והוכיחו . ויכול היה . ר' תני בשם ר' יצחק עמד וכנס יי אלף מתוך שבטו ונכנס והוכיחו הה"ד (משלי יג) כדבר אפרים רתת . כדבר ירבעם ריתותו של שלמה א"ל הקב"ה למה אתה מוכיחו נשיא הוא בישראל חייך שאני מטעימך משרדותו ואין אתה יכול לעמוד בה . ביון שנכנס למלכות מיד (שם) ויאשם בבעל ויומות . ורבנן אמרין יב ודאי אמו מוכיחתו נטלה קודיקין שלה והיתה מכרסתו לכאן ולכאן ואמרה לו (משלי ה) מה ברי ומה בר בפני . א"ר הושעיא מה בני אכ"כ אלא מה ברי אלו צואות ואזהרות של תורה שנקראת בר כד"א (תהלים ב) נשקו בר שכל דבריה ברים . ומה בר נדרי א"ל ברי הרבה נשים נשא אביך . וכיון שבא נתן הנביא וא"ל (ש"ב יב כה) הגה בן נולד לך כי שלמה יהיה שמו . היתה כל אתת אומרת אם מעמדת אני שלמה אני מקריב כל הקרבנות שבתורה ועכשיו עמדתי וקרבנותי בידי ואתה ישן . (משלי ו) אל תתן לנשים חילך ודרכיך למחות מלכים . אמרה לו בני דור המבול ע"י שהיו שטופים בזמה נמחו מן העולם . (שם) אל למלכים למואל א"ר יוחנן אין נותנים מלכות לבי שמפליג על דברים של אל . ומי שעושה דברים של אל הוא נתון מלך . אל למלכים שתו יין אל ישתו מלכים יין שמא ישכחו ויאמרו כאותו שאמר (שמות ח) מי ה' אשר אשמע בקולו . (משלי לא) ולרוזנים אי שכר או כתיב אוי מן קדם חמרא . פן ישתה וישכח מחקק . כל השותה יין הרבה סוף שהוא שוכח ברמ"ח איברים שבו הה"ד פן ישתה וישכח מחקק כתיב ואינן רמ"ח . ר' הנינא ב"פ אמר . אמר הקב"ה בית גדול היה לי ולא התרבתיו אלא מפני היין . ורבנין אמרי שני רוזנים היו לי ולא מתו אלא מפני היין דתני ר' ישמעאל לא מתו שני בניו של אהרן אלא מפני שנכנסו שתויי יין וכו' . אמר הקב"ה לפי שבעה"ז היין תקלה לעולם . לע"ל אני עושהו שמחה הה"ד (ישעי' ג) והיה ביום ההוא יטפו ההרים עסיס :

פרשה יג (א) וידבר ה' אל משה ואל אהרן לאמר אליהם . ר' פנחס ור' ירמיה פתח (משלי טו) אזן שומעת תוכחת חיים וגו' אזן שמעת תוכחת חיים אלו בניו של אהרן . בקרב חכמים תלין שהיו בצד

יד יוסף ו ס' מתוך שהן קלים ל"ח סמ"ק ח כמ"ל פ"י . שבת פ' כשם כשמת. מדרש משלי ל"ח: ם תיקס רבתי פ"ב מות פ' : י עבודה פ"ו : יא מיקוש ירמיה כאי פ' תקף : יב מגילה פ' סדר שמות. סנהדרין פ' בן סורר:

מתנות כהונה

אימיה לא יכלה כו' . פי' ממו של סיח מהם הנפן לעיכול לקיים בו ולשולבו לא יכול ולקיים בו ולשבלו בהמיה . והדל מכלם שלך הנפן ממו יכול לקיים בו : **מסתמכת** כו' . סיח מסומכה בכחה קיים והקיים מלי דקר ושון ובפרק שני פלאם כמין דקרנין פי' קיים ואינה יכולה לקיים שהשבעים מכנידים מחם למפה : **סיקוסים** . מיה ושיעור : **אלנייא** מתקיין כו' . המילוות וקלין בשמותיהן כמו הפרי : **היזורא** . לילן שמגדל פסומים ונקלן חיזור ושל רימון רמונא כו' : **בלוזמאות** . הערך הניתו ולא פירשו ולפי העניין פירושו שמחות : ה"ג ביקוש ירמיה פ"ל סלע כי שלני מה שהוא שוכר כו' : **ועקם** חוטמו . מעקמו מן הסירוף ושל לפי דכתי ל' חוסם מדקדוק ושל ממני : **דתנן** ר"ש ר' בפסכת עדיות : **ויכול** היה . בהמיה . בהמיה וכי היה לו יכולה כל קי : **כדבר** ירבעם . שכח מפרשים : **ריתותו** . לחמו וכוונו : ה"ג מפעימיך שמכרכו ואין מחה כו' . פישטים קלס מכרכו של שלמה המלך שמלך על עשרה שבטים ושלמה מלך מחת הכפה : **קודיקין** . מעליס המוסיפס קי פי' הערוך וכפי מוכח לקמן ר"פ יח : **מכרסתו** . כלומר לחפפו והכחה לוחמו ופרקמו מחקום למקום : **נמהו** מן העולם . למחת ימים ל' מחייה : **ומי** שעושה דבריס של חל דבים למואל מפרישין למו חל מהשם יתברך ל' למלחים ושמה כל הדברים שמעה לוחו הקב"ה ונמדמה כנה (דף פ') הגירמת בפעם מחיים כתיאמה פ' תלך ונחמדם מצלי : כאותו שחמר מי ה' וגו' . אינך לפרש לוחו שהשיב קי לפסה

מנקרת מחקק הגמ' שם מלקה מחוקק פסון : ח"ג מי שכר לו כשיב לו מין כו' . והיים לו כמו לפי שכמעם מין כן בחנכת : בצד כמיסה לעשר קרוסים לעשת גם כמה ולקלקן : זכ

עין יוסף

שהיה לבו עגב עליו . כי מע"ם שכאשר ירחם מהאין שמלא ממיים שבשפה ושלמה מלך מחת כפיסה : המיחים ע"ד חזק לה' עכ"ל בלבו ככתם יען שעם . לפיום כי לפ שבחתם הוא המאבר על עלמעה ולכן שחק . לפל מכ"ם שבא שהעבוה מעלמו שהשעול בקרבו . כי מבא הלב שעוזה משעיבו לפ עלוי יודעת החדם . מבל ע"י הסיחמדות הידוע נחבטל העבה בו כי שבועה משמה ומשבה כל עמיני השלום : (ד) א"ר תנחומא כו' . לין ושכר לל משה קלי . ויהיב שמעת להלחקה לין שלין שלדם סרוכו מלהם לפ שבועה מקים כלשעל . ולהבי מייתי מוסרים לחבר מהיון לפי שלין שלדם שובלו ויוצא ממנו ולפי מיקה מוסר מהבון שלחה שובלה הסרי . ולחבורה שמשקה לחה בקרבנות . והדל מייתי דל' יהן מיקה מוסר ממה שהחיתל היין שלא שלמה : **אימיה** לא יכלה לים כו' . פ' של יין . שהוא הבפן לחו יכול לקיים בו ולשובלו . לח יכול לקיים בו ולשובלו בהמיה . והדל מפרש שלך הבפן לחו יכול לקיים בו : **הסתמכת** כו' . סיח מסומכה בכחה קיים והקיים מלפן דקר ושון [ושפרק שני פלאם כמין דקרנין פי' קיים] ואינה יכולה לקיים שהשבעים מכנידים לוחם לשמה : **סיקוסים** מזה ושיעור : **חצי ההין** יהיה לפר . ולפי החכילה ההיין פר היה לפני יין מרובה וכ"ו מין ע קנמה מוסמה מני היין לפר . ושיעים לאיל וכו' : **אלנייא** כו' שהעלוה מקרחים בשמותיהם כמו שהבי : **חיזורא** לילן שמגדל הפומים ונקלן חיזור ושל רמון רמונא כו' : לומר לך בזה כלו' לבן נקלן שהילן נוסלת ולא ע"ם שהבי דהיכו שבא כשהיר שהילנות שנקלון ע"ם פריים מסום רשיל לנוסלת מלבם כ' מלם ע פנת . כלו' שמנה ומוליל מה שבחוכו . והיינו שבשבעים במהוכן יוליל מה שבחוכו שהבחוכו לית בהמות יין : **אי מן** קדם ממרא . לדיק לו כמו לפי שבמעט שוילן במבבא . ונם מללה כחיב בפיהום לית שבר ע"ם שבא לרמות ג"כ לפי : **שוכח ברמ"ח אבריו** שבשבכיוהו לא יהיעם בעצמו ומהבטל מכל מבריו וכשבוכח לה נוסל . ולמהי בשהוא מסומבע סדר זו ממר בגיממ"ע ר"מ כעבד מבריס שבאדם . היין מכנס בכל מבר ומבר וכנוס מהבטל לחשה מסולמים . ויחבן שיהמה לשבחה המעם שהן ר"מ בעבד מבריו : **בית גדול** היה לי סיח בהמ"ק . והיחו לפי מן קדם המ"ל : **שני** רוזנים סיחו לדב ולשיהו שהי שבני כהנה כלקמן פ"ך . ולבן לפר ולרוזנים פי שבר כלי ועל הבחיים לפי מן קדם ממ"ל : **אמר הקב"ה** בו' דיך המדבם לומר בחלם לפיים בדבר מוב : **עסים** פי' ממוק . כלומר ממחה בלי חקלה:

פרשה יג (א) **פתח** אוזן שומעת בו' ממוס דפיהוכו לחמר חלילה היינו לבנים לחלמה ולחיתר כדר' היה לקמן . בנו לפיהר דפעם זכותם לזה מפני שממנו תוכחתם ממה בקבנם עליהם ותחקו כלקמן . ולהבי מיתי סמך מהלי קרא כדמפרש ומחל : **אלו בניו של אהרן** פי' זה הפסוק ומקיים בנניו של אהרן : **בניו** של אהרן סיחו בלי המיחה בקבן הכתיב פי' . כלל ולפון מוכחת מיים דמם . בע"י מקבלו מוכחה זכו לחיים לחחי שנגוך עליהם מיחה [כדל"] : **שהיין בצד המיתה** סיחו קרושים לעוח עם מה ותפיהו [ושיהו כמ"ד לשל פי' ומפים לשכח לפי נעו של לחהן כדלי סיחו בפי המיחה] וחכו לשבלע ולבמיחה

בשבוכתי . ומה"ל דהכחו זה לחמר שלחו סם החמת שמחו מנים כלל : (ב) [ממון גרמ"ח לחיברים] . קשם כיון דהן מם בנין בחרו לחברים פרשיים . ויל"ל דמפני שים חלו לחברים פרשיים . ויש מלחים כולנים כל סוף כשמפת וקדמם וכיוצא . ויש מרוסות מיוקדות לכל מין מסולחים . ומפוקילים לברשיים לחים שמילים לכולנים . וכן לפיהר . לכן לחמר שסחוסה שוחל לברשיים ולכלנים . ופי' גרמ"ח חברים חלו כלל כלם . ומחברים פסרשיים נקט לב ופיהם וכו שמים שפם לחברים סחייחדים . וכ"פ שפחוסה רפוחה בכל לחבר פרטי [שפיה לבו פנב פלגי] . פ' מ"פ בשן . ובדבריהם חלו יש להבין קלח מה דלימה בילקוט שמעוני ומפלוח ויפם לימה על המוכה . פיי לחברים בשעי יעקב . ופיי יעקב בשמי פשים . וכיו דמשום מבכורים ומפלוח מעני לחברים פרשיים עד שיפם קומה משוסעות בדמעות . ל"ל בי פוליו ושהחלת על רבעיים דמך [פיהם כיון דעל ג"ל שפחמלת למטר לפקב"ה דם פבפ שפוח חלי חברעיים דם] יעקך יחזיק לן קרבן לחר שחחיל . בלומר שפם פפר פי בכבים ופפה גפיים נדולה וסיו עיניו מרוסות ושוחה לשכיפה ובכיה קלו ואמר לחפה שיש לל פסריס חלין יבל עמרי מעי ר' משה פשים ופלן . בלומר שפם כן לרחלב שקו חופה וגו' . עמדו חלילי כשרם שחוק חוחם בקיבו ולומרים זה לזה יפיד שופה ויפיד נפחה לחמרו מי יחלה לפניך על כיס זה חלי וחשוכו . פבומם כי יפים זעקך מה חפפה לם . מיד יפה קול לל פשמע יבן לל פשער פ"ל . כי הע"פ פחבריפה ויפחק עכו הדבר בפחחה . פ"ח פנא הפפבות פפלמו פחשורר כמו פפחבחי בפן . ובפה יש לייחב קלה מה לפיהם בחנחומת פדר ויהיל פ' כ"ג לחמר [ישחק] לם בחר מרוח כי פרי נפשי פחוסה לו על דמי לב לי מחה . ועי"ם פ"ב ודו"ק :

בצד המיתה זכו ונתייחד הדיבור עליהם ועל אביהם ועל אחי אביהם בחייהם. הה"ד (ויקרא י) ואת שעיר החטאת דרוש דרש משה מהו דרוש דרש ב' דרישות אמר להם אם שחטתם למה לא אכלתם אם לא הייתם עתידין לאכול למה שחטתם. מיד (שם) ויקצוף על אלעזר ועל איתמר א וכיון שכעס נתעלמה ממנו הלכה. א"ר הונא בג' מקומות כעס משה ונתעלמה ממנו הלכה ואלו הן בשבת. ובכלי מתכות. ואונן. בשבת מנין שנאמר (שמות טז) ויותירו אנשים ממנו וגו'. כיון שכעס שכח לומר להם הלכות שבת אמר להם הוא אשר דבר ה' אכלוהו היום כי שבת היום לה'. ובכלי מתכות מנין שנא' (במדבר לא) ויקצוף משה על פקודי החיל. ב וכיון שכעס נתעלמה ממנו הלכה שכח לומר להם הלכות כלי מתכות. וכיון שלא אמר משה אמר אלעזר הכהן תחתיו שנאמר (במדבר לא) ויאמר אלעזר הכהן אל אנשי הצבא. אמר להם למשה רבי צוה ולי לא ציה. באונן מנין. שנא' ויקצוף על אלעזר ועל איתמר. וכיון שכעס נתעלמה ממנו הלכה. שאונן אסור לאכול בקדשים. הנותרים לאמר. ר' פנחס ור' יהודה ב"ר סימון אמר להון אף אתון לא אשתריתון. וידבר אהרן אל משה בדיבור ענה כנגדו כדכתיב (בראשית מב) דבר האיש אדוני הארץ וגו' הן היום הקריבו את חטאתם ואת עולתם. א"ל היום מתו בני והיום אקריב קרבן. היום מתו והיום אוכל בקדשים. מיד ז דרש אהרן ק"ו למשה ומה מעשר הקל אסור לאונן. חטאת דהחמיר אינו דין שיהא אסור לאונן. מיד וישמע משה וייטב בעיניו. הוציא כרוז לכל המחנה ואמר אני טעיתי את ההלכה ואהרן אחי בא ולמד לי. אלעזר ידע את ההלכה ושתק. איתמר ידע את ההלכה ושתק. זכו ונתייחד הדיבור עליהם ועל אביהם ועל אחי אביהם בחייהם הה"ד וידבר ה' אל משה ואל אהרן לאמר אליהם. ד תני רבי חייא לאמר אליהם לבנים לאלעזר ואיתמר: (ב) רשב"י פתח (חבקוק ג) עמד וימודד ארץ. מדד הקב"ה כל האומות ולא מצא אומה שהיא ראויה לקבל את התורה אלא דור המדבר. מדד הקב"ה כל ההרים ולא מצא הר שתנתן בו את התורה אלא סיני. מדד הקב"ה את כל העיירות ולא מצא עיר שיבנה בה בהמ"ק אלא ירושלים. מדד הקב"ה כל הארצות ולא מצא ארץ שראויה לינתן לישראל אלא א"י. הה"ד עמד וימודד ארץ ראה ויתר גוים. רב אמר דמן התיר וממונן התיר. דמן התיר (דברים כ) לא תחיה כל נשמה. ממונן התיר שנא' (שם) ואכלת את שלל אויביך. רב הונא אמר התיר זונין שלהן כדכתיב (איוב יב) מוסר מלכים פתח. עולא ביראה בשם רשב"י אמר ה משל לאחד שיצא לגורן וכלבו וחמורו עמו הטעין להמורו ח' סאין ולכלבו ב' סאין והיה החמור מהלך והכלב מלהית נטל ממנו אחד ונתן ע"ג החמור אעפ"כ היה מלחית. א"ל את טעין מלהית לית את טעין מלהית. כך אפי' ז' מצות שקבלו בני נח כיון שלא יכלו לעמוד בהן עמד ופרקום לישראל. א"ר תנחומא בר חנילאי משל לרופא שנכנס לבקר שני חולים א' להיים וא' למיתה אמר לזה של חיים זה תאכל וזה לא תאכל ושאינו לחיים אמר כל דבעי הבו ליה. כך או"ה שאינן להיי העוה"ב כתיב בהם (בראשית ט) כירק עשב נתתי לכם את כל. אבל ישראל שהם להיי העוה"ב זאת (הבהמה) [החיה] אשר תאכלו: (ג) ר"א זאת הבהמה הה"ד (תהלים יח) (כל) אמרת (אלוה) [ה'] צרופה. רב אמר לא ו נתנה מצות לישראל אלא לצרף בהן את הבריות. וכל כך למה שנא' (תהלים יח) מגן הוא לכל החוסים בו. א"ר יודן ב"ר שמעון כל בהמות ולויתן הן קניגון של צדיקים לע"ל וכל מי שלא ראה קניגין של או"ה בעה"ז זוכה לראותה לעוה"ב. כיצד הם נשחטים בהמות נותץ ללויתן בקרניו וקורעו ולויתן נותץ לבהמות בסנפיריו ונוחרו וחכמים אומרים זו שחיטה כשרה היא ולא כך תנינן הכל שוחטין ובכל שוחטין ולעולם שוחטין חוץ ממגל קציר והמגרה והשנים מפני שהן חונקין. א"ר אבין בר כהנא אמר הקב"ה תורה חדשה מאתי תצא חדוש (ישעיה נא) תורה מאתי

פרשה יג א פ"כ סדר זו. כספרי ח"א פיסקא קנ"ז: ב אדר"נ פ"א. פסחים ס"ו: ג אדר"נ פ' ל"ז: ד פ"כ סדר זו. ה כספרי ח"ב פיסקא שמ"ג: ו ב"ר פ' מ"ד. שוח"ט מזמור י"ח. תנחומא סדר זו. אגדת בראשית פ"ד. ילקוט במואל א' רמז קס"א:

ענף יוסף

פרשה יג (ג) [חדוש תורה מאתי הנא]. ביאור המאמר הוא שלפות מדין הוריתנו שלפעמים ישתנה איזה דבר מדינו להוראות שעה לבד ע"י נביא. כענין ד' שהקריבו באיסור כמה שאמר הקב"ה כדאיתא בנדר"ב פ' י"ד כמו כן לעתיד לתענוג מעשה הקניגי שהיה יהיה בהיות יומת על כלד שהוא והקב"ה יכבירנו לאכילה לאותה שעה שלא ימנע המאכל בנאות ההוא מסנדיקים. ודוק בלשון ר' אבין דקאמר חדוש תורה מאתי הנא נומר שאין דבר כלן הכן תירתינו ותורה הדבש מתהגפת אליב א"ו רק חדוש בדיני שהורה והחידוש הוא שויהור גם האיסור הזה בהוראת שעה כמו שהיה חדוש בה סם אליהו בהר הכרמל בהוראת שעה אבל לא ידעו ישראל שיות דלין ה' כן אלא על פיו. והיה חדוש אללה כמו שכל גבירות דבר נעלם מעין המעיין נקרא חדוש בהלכה מבלי היות הדבר ההוא כותר טיעת ההלכה. וכמו שאמרו בב"ר פ' ס"ד אין כל יום ויום שאין הקב"ה מחדש הלכה בב"ד של מעלה. והכוונה שאין החדוש זה סותר כדין דא"כ היה שינוי בתורה בכל יום ויום. אלא ענין גבירים נעלם אם מפעיט כתורה (יפ"ת):

מתנות כהונה

זכו ונתייחד כו'. בתה ששמעו תוכחה מתשה והיה בידם להשיבו ולא עשו כדלקמן: ה"ג הלכות שבת אמר להם הוא אשר דבר ה' אכלוהו כו' וע"ש בפירש"י: לא אשתריתון. וכי גם אתם לא כשהרתם מן המיתה שגם עליכם נקנסה מיתה אלא שהועיל תפלתו של משה על המתלה כדלעיל ודרים הנותרים: בדיבור ענה כו'. כלומר בכה דהל"ל ויען או ויאמר: דמן התיר. סיפיה דקרא של עינד וימודד ארץ קדרים דכתיב ראה ויתר גוים: זונין. אזורות והגורות שלהן כך פי' הערוך: מלחית. רובו ובב חוחל בע"ל דף ק"י: את טעין מלהית. בתמיה וכי דרך רבילה תרלה לשאת אין אתה הולך שאת דרך רבילה ונוטל ממנו וגוהנו על החמור כך מגאתי בילקוט סרי עפר: אחד להיים כו'. אחד חולה הוא להיים שיחיה ממנו כו': קניגין. לדה דרך שתוק שכורדפים החיות דרך שמחה כך פי' הערוך: נותץ כו' דהפו ודן נו: זו שחיטה כשרה

עץ יוסף

ולהתייחד הדבור עליהם. ותפרש הלין עמין הוות וקיום כגון ביקר בל ילין. והכי דרים קרא אחן שומעת תוכחה חיים הלין בין החכמים דהיינו שבחייה נתייחד הדבור לה עם החכמים דהיינו אהרן ומשה. ובזה סוד הלקח שעם היותם קרובים לרוח חיי חכו לייעלה זו הה"ד ואת שעיר החטאת. מפרש והזיל הוך בריעו בני אהרן תוכחת ישה ושתקו הע"פ בהוו יודעים להשיב יפה כדלקמן. והגב מכרב כל הגי קראי הכא. אם שהטתם כגו' אם שהכהם הדעתא להכול: בג' מקומות כו' והא דלא הביא דמעשה זמרי דאמר בבחז"ר נתעלמו ידיו של משה ונתעלמה ממנו הלכה. משום דהתם הוה מילתא עפי מכעס דהיינו לרה ויגון גדול על עזיתו והלול כבוד הסי"ת בפרהסיא: שכח לומר להם הלכות שבת. עד שבאו אליו ביום השבת אז אמר להם כדאיתא במכילתא בהריה בהיו רגילים לאהה וללקוט בהו לשאול אם נגא או לא. והמר להם את שבידכם אכלו אמרו לו הואיל ולא יצאנו שהריה נגא בין הערבים אמר להם כי שבת היום לה'. הרי שעדיין לא הודיע לישראל שהסוריב בלקיטתו ביום השבת עד יום השבת שאמר להם אכלוהו היום וגו'. והע"פ שביום הששי שגאלו להם משנה אמר להם הוא אשר דבר ה' שבתון שבת קודש לה' מחר וגו'. הסבר שהבבו שהע"פ שיכולים ללקוט בשבת הקדים להם משנה ביום הששי כדי שיהיה מתוקן להם להכי השבת מיום הששי שהסוריב בתיקונו ביום השבת וזה אמר את אשר התכו אפו וגו'. אבל אם ירצו ללקוט בשבת להכול כמות שהוא הי יצאו ללקוט: אמר אלעזר הכהן תחתיו שהם לא מפני שכתת משה מ"ם הפתח דקאמר אלעזר הדין לישראל ולא משה. למשה רבי צוה הקב"ה שהוא יאמר אליכם. ולי לא צוה יי ע"י משה שאני אומר להם הלכות הלו. והיינו כאשר צוה ה' את משה. דהל"כ מאי קאמר והלא כל התורה צוה ה' את משה ומפי משה היו כולם מקבלים. ולא היה עולה על הדעת שה' דבר וצוה לאלעזר אע"כ שה"ק שצוה ה' את משה שהוא יגיד לכם. אלא שהוא שכח לומר ואני אומר תהתיו דהשתא קמ"ל דלא יהפכו שה' דבר וצוה את אלעזר ע"י משה שהוא יהיה המגיד ההלכה לישראל: נעלמה ממנו הלכה שאונן כו'. יש לתמוה שהרי הכעסה קדמה לכעסו שאילו זכר שאונן אסור בקדשים לא כעס על שלא אכלוהו. וע' ביפ"ת מה שמתרץ: לא אשתריתון וכי גם אתם לא נשארתם מן המיתה שגם עליכם נקנסה מיתה אלא שהועיל תפלתו של משה על המתלה כדלעיל. ודייק זה דהל"כ הנותרים למה לי: בדיבור ענה כנגדו כלו' בכה. דל' דבור בלי לשון אמירה אהריו מורה על קושיא. ולשון הה"כ אין דבור אלא לשון עז. וחנו שתביא דבר האיש וגו' קשות: והיום אקריב קרבן בניחותא. כלו' אף שהיום יהי בני הייתי מקריב קרבן אלו הייתי רוצה משום דלכהן גדול מקריב אונן. וקמיכדב הן היום הקריבו כדמופרש במכת דקאמר ליה משה דלמא בחנינות אקריבתיה וכשלתיה והשיבו אהרן יפי בני שהם הדיוטות הקריבו היום על ידי היתה ואני כ"ג ומקריב אונן. והיום יאכל בקדשים בתמיה. אסור לאונן דכתיב לא אכלתי באוני ממנו: הוציא כרוז כו' דרים וישמע וייטב שהשמיע הדבר לכל. והוזקק לזה דהל"כ וישמע למה לי. לא הו"ל לתייר רק וייטב בעיני משה דלא אפשר לכרם לשון קבלה כמו וישמע אברהם אל עפרון. דזה בכלל וייטב בעיניו: זכו ונתייחד כו'. דמכיון דקצף משה עליהם. להם להשיבו ולא לאהרן. אלא שתיכני הכבוד שתקו: לאמר אליהם לבנים בה"כ בנו או איתו אלא לומר להם לישראל. כשהוא אומר דברו אל בני ישראל לאמר זהו הדבור האמור לישראל. הא מה אני מקיים לאמר אליהם לאחד לבנים לאלעזר ולאיתמר שיהו שאלעזר ואיתמר יהיו כלוהים לישראל שהם יאמרו לישראל: (ב) פתח עמד וימודד ארץ כו'. על קרא זאת החיה אשר תאכלו קאי כדמוכיח סוף ענין זה. והגב דריב ליה לגולא קרא מדד הקב"ה הכו' שעם מדידה זו. לומר שלא יקשה עליו שעם בתורת ה' עם זולת עם. ומקום זולה מקום. שבחר בישראל מכל האומות ובחר סיני מכל המקומות למ"ת. ובא"י מכל המקומות לקדושה ובירושלים מזולתם לבנין בהמ"ק וקביעות השכינה. עם היות הכל ביהם אחד אלא יתברך בהכל מעשה ידיו. וג"כ למה ניתנה התורה לדור המדבר טפי מדור אחר. לכן אמר בכבד מדד י"י בדעתו וראה שאין ראוי אלא כך וכך: מדד הקב"ה כל האומות והע"ג דקרא ויתודד הרץ כתיב מדריש כיון וימודד יושבי הרץ: שהיא ראויה לקבל את התורה אלא ישראל. ותדד הקב"ה את כל הדורות ולא מצא דור שהיה ראוי לקבל את התורה אלא דור המדבר. כל"ל [יפ"ת] וכי הוא בילקוט: מדד הקב"ה כל העיירות. בילקוט גרסי' מקמי הכי מדד הקב"ה כל ההרים [ר"ל של א"י או של ירושלים וע' ביפ"ת] ולא מצא הר שהיה ראוי שתשרה עליו שכינה אלא הר המוריה: דמן התיר וממונן התיר. הוצריך ליימר תרווייהו. דהד לא אתי מחידך. דלא ידעינן היזה קל והיזה חמור. שיש אדם שגופו חביב עליו מממונו ויש אדם שממונו חביב עליו מגופו. תש"ה דרים תרתי וויתר גוים כיון דשמא כתיב ש מינייהו מפקת: זונין כלי זיין שלהם. היינו ז' מצות. שמעתה לא יקבלו עליהם שכר דהוו אין מצווה ועושה. ועולא בירלאה ניכרם ואזיל לתלתא: מלהית הולך על גחונו ונובן התת משאו. ופי' המלה מגזרת וינהר עליו דמתרגמינן ולהלהית עלוהי: א"ל את טעין מלהית כו'. הכוונה במליצת המשל שאמר בעל הכלב אני יודע מה לעשות לך. כי הלא ראינו שבין היותך טעונה אתה מלהית וזוהל על גחונך ובין כשאינך טעונה [שככר הקלתי משאך] גם כן אתה מלהית כבתחילה. על כן יותר טוב הוא לכרוך מעליך גם את הכל [וע' בינה לעתים דרוש ל"ה]: עמד ופרקן וגמ' פריך א"כ מליט הוטא נשכר. ומשני ליומר שאפילו מקיימים אותה אין מקבלים עליהם שכר כמצווה ועושה אלא כמי שאינו מצווה ועושה. ופרקום לישראל אע"פ שבלאו הכי הוו לישראל המצות. מ"מ כשפרקום מהם נעשו לישראל שוללים מהתה שנפרדים מהם מכל וכל. וא"כ המצות הם למשא לישראל. ומה שהיה פירוק המשא ב"פ היינו כדאיתא פ' ג"ה שקיבלו עליהם שלבים מנות ופירק מההלה כ"ג ואה"כ ז': זאת החיה אשר תאכלו ולהכי אפקה כאן בלשון זאת שהיה להורות שתכני שראויים להיי עוה"ב נווס ליזהר מהתטייפיתים את הלב (ג) הה"ד כל אמרת אלוה צרופה. משום דק"ל דבהר דכתיב הכא אשר תאכלו מה צריך לומר תו הותה תאכלו. להכי דרים דהכר האכלו אצטריך לומיר שע"י המצוה הזאת שיזכרו יהיה מוחה יזכו לאכילת סעודת עולם הבא. וח"ב לפיכך תשה מזהר לישראל כו' כלומר להכי אצטריך לומיר הכא זאת החיה אשר תאכלו ולא כגי במה שאמר אח"כ אותה תאכלו: אלא לצרף בו' ולא כיס הי"ו תועלת לו יתברך מקיומם. או הזיק מביטולם. והראיה שלעתיד יתיר להם להוראת שעה שיאכלו מבהמות ע"י נחילה לויתן. ואילו היה הי"ו שום לד היזק מביטולם לא היה מתירו בשום לד בשביל הנאתם. אע"כ שהוא לתועלת ישראל ומאחר שיהנו מהסעודה יניהו הסיזק הנמשך להם מזה: כל בהמות הינה כל לא גרסינן. כי בהמייה שם היה אחת כאומר הנה נא בהמות אשר עשיתי עמך: קניגין לידה דרך שחוק שכורדפים החיות דרך שמחה: וכל מי שלא ראה כו' שהייתו אסור משום מושב לצים. והדברים הללו מביאים לידי ביטול תורה: נותץ כו' דהפו וקן בו והחכמים אומרים וכי זו כו'. האות אמת כתב של"ל והלדיקים אומרים וכו'. ולפי זה הלדיקים הוא שבואלים כך לעתיד. והקב"ה משיבם תורה חדשה וכו'. והיפ"ת מוחק הכי הינית וחכמים אותרים. וכתב בבעל המדרש מקשה ור' אבין מתרץ ובילקוט הגירסא כמו שהגיה הא"א: זו שחיטה כשרה היא. בתמיה: ולא כך תנינא כו' ובספרי הלוחן הם כמגרה. וה"ה דהמ"ל בהיא שחיטה בחינה מכח אדם. ועוד דאין כאן שחיטה כלל כיון דנהורה עביד. אלא דניחא ליה להקשות דאפילו הוא שחיטה וע"י אדם מ"מ פסולה מפני שניהם

באתי תצא . א"ר ברכיה בשם ר' יצחק . אריסטון עתיד הקב"ה לעשות לעבדיו הצדיקים לע"ל וכל מי שלא אכל נבלות בעוה"ז זוכה לראותו לעוה"ב. הה"ד (ויקרא ז) וחלב נבלה וחלב טרפה יעשה לכל מלאכה ואכול לא תאכלוהו . בשביל שתאכלו ממנה לע"ל לפיכך משה מזהיר לישראל ואומר להם זאת החיה אשר תאכלו : (ד) כמין גלגולת של אש הראה לו הקב"ה למשה מתחת כסא הכבוד וא"ל אם ניקב קרום של מוח אפי' כל שהוא . ורבנן אמרי זאת החיה אשר תאכלו החיה מטריפתה תאכלו ושאינה היה מטריפתה לא תאכלו . אמר ריש לקיש אם זכיתם תאכלו ואם לאו תאוכלו למלכיות אמר ר' אחא כתיב (ישעיה א) אם תאבו ושמעתם טוב הארץ תאכלו ואם תמאנו ומריתם חרב תאכלו חרובין תאכלו . דא"ר אחא ז וצריך יהודאה לחירובה עבד תתובא ח ואי מסכינותיה ליהודאי בעזקתא סומקתא דעל ליביה דסוסיא חיורא . תנא ר' חייא מלמד שהיה משה אוחז בחיה ט ומראה להן לישראל ואומר להם זה טהור וזה טמא : (ה) א"ר שמואל בר נחמן כל הנביאים ראו המלכיות בעיסוקן הה"ד (בראשית ב) ונהר יוצא מעדן להשקות וגו' . רבי תנחומא ואמרי לה רבי מנחמא בשם ריב"ל אמר עתיד י הקב"ה להשקות כוס התרעלה לאו"ה לע"ל הה"ד ונהר יוצא מעדן מקום שהדין יוצא ומשם יפרד והיה לארבעה ראשים אלו ד' נהרות שם האחד פישון זה בבל על שם (חבקוק א) ופשו פרשיו הוא הסובב את כל ארץ החוילה זה נבוכדנצר הרשע שעלה והקיף את כל ארץ ישראל שמיחלת להקב"ה הה"ד (תהלים מג) הוחילי לאלהים . אשר שם הזהב . אלו דברי תורה שנא' (שם יט) הנחמדים מזהב ומפז רב . וזהב הארץ ההיא טוב מלמד שאין תורה כתורת א"י ואין חכמה כחכמת א"י . שם הבדולח ואבן השהם מקרא משנה ותלמוד הלכות ואגדות . ושם הנהר השני גיחון זה מדי שהעמידה את המן הרשע שמשך עיסה כנחש על שום (בראשית ג) על גחנך תלך . הוא הסובב את כל ארץ כוש שנאמר (אסתר א) מהודו ועד כוש. ושם הנהר השלישי חדקל . זו יון שהיא חדה וקלה בגזרותיה על ישראל ואומר להם יא כתבו על קרן השור שאין לישראל חלק באלהי ישראל . ההולך קדמת אשור . א"ר הונא כל המלכיות נקראו על שם אשור שהיו מאשרין עצמן מישראל . א"ר יוסי ב"ר חנינא כל המלכיות נקראו על שם מצרים על שם שהיו מצירין לישראל . והנהר הרביעי הוא פרת הוא אדום שפרת ורבת בתפלתו של זקן . ד"א שפרת ורבת והצירה לעולמו של ישראל . ד"א שפרת ורבת והצירה לבנו . ד"א שפרת ורבת והצירה לביתו . ד"א פרת על שם סופה שנא' (ישעיה סג) פורה דרכתי לבדי . אברהם ראה המלכיות בעיסוקן . (בראשית טו) והנה יב אימה זו בבל על שם (דניאל ג) נבוכדנצר התמלי חמא . חשיכה זו מדי שהחשיכה בגזירותיה את ישראל שנא' (אסתר ג) להשמיד להרוג ולאבד . גדולה זו יון . א"ר נחמן מלמד שהיתה מלכות יון מעמדת יג מאה ושבעים ואחד אפרכין קכ"ז אסטרטליטין ורבנן אמרי ששים ששים ור' ברכיה ור' חנין על הדא דרבנן . (דברים ח) המוליכך במדבר הגדול והנורא נחש שרף ועקרב נחש זה בבל . שרף זה מדי . עקרב זה יון מה עקרב זה משרצת יד ששים ששים כך היתה מלכות יון מעמדת ס' ס'. נופלת זו אדום על שם מקול נפלם רעשה הארץ . וי"א אימה זו אדום על שם (דניאל ז) דחילה ואמתני . חשיכה זו יון . גדולה זו מדי על שם (אסתר ג) גדל המלך אחשורוש. נופלת. זו בבל על שם (ישעיה כא) נפלה נפלה בבל . ראה דניאל המלכיות בעיסוקן הה"ד (דניאל ז) חזה הוית בחזוי עם ליליא וארו ארבע רוחי שמיא מגיחן לימא רבא וארבע חיון רברבן סלקן מן ימא . אם זכיתם מן ימא ואם לאו מן חורשא הדא חיותא דימא כי סלקא מן ימא היא ממכיא סלקא מן חורשא לית היא ממכיא . דכוותה (תהלים פ) יכרסמנה חזיר טו מיער עין תלויה אם זכיתם מן היאור ואם לאו מן היער . הדא חיותא כי סלקא מן נהרא היא ממכיא סלקא מן חורשא לית היא ממכיא. (דניאל ז) שנין דא מן דא. אל תקרי שנין אלא סנין דא מן דא מלמד שכל אומה ששלטה בעולם היתה שונא לישראל ומשעבדת בהן . קדמיתא כאריה זו בבל . ירמיה ראה אותה ארי וראה אותה נשר דכתיב (ירמיה ד) עלה אריה מסבכו (שם מט) הנה כנשר יעלה וידא . אמרין לדניאל את מה חמית להון אמר להון חמיתי אפין כאריה

יד יוסף ז לקמן פ' ל"ב . שס"ם רבה פ"א : ח חגיגה דף ט' . וע' בזוהר סדר עקב דף רע"ג ע"ב : ט תענית דף י' . פ"ל סדר א : י ב"ר פ' ט"ז . ע"ש בהגהות רד"ל . ילקוט סדר בראשית : יא ב"ר פ' ב' וס' פ"ז . ולקמן פ' ע"ו . תגהות סדר תזריע סי' י"ח : יב בראשית טו . ב"ר פ' מ"ד . פ"ל פ' כ"א . בוח"ט מזמור נ"א : יג לעיל בב"ר פ' מ"ד ליתא ק"ל כו' ק"ל כו' : יד כנ"ל פ"א סי' ד' . א"י עקרב שטא מן כברנוס יולדת שבעים . כוח ע"ס וצ"ל שבעים : טו אדר"נ פ' ל"ד :

מתנות כהונה

בסירה היא · בתמיה : אריסטוון · סעודה לצדק · בשביל שאכלו כו' · ואכול יתירה קדרים בשביל שאכלו ממנו לעתיד לא שאכלוהו בעולם הזה : ניקב קרום של מוח . ההיה קדרים דמשמעותיה דבר בהוות תלוי בו לא תאכלוהו כגון נקיבת הקרום וה"ה לדומה לו : תאכלו למלכיות המסורת קדרים שהלכו והמלכיות נמשלו לחיות רעות בדניאל : צריך יהודאי כו' · (כשיהודי) שיהודי צריך לדקדוקי עניות עד שצריך לאכול הרובין מפני דחקו ואז עושה תשובה ושב להקב"ה בלב שלם ומצאתי פי' אחר בילקוט ישעיה יהודי שבא מכה וחורבה עליו נעשה הופך ועוזב מעשה נערות (וע"ל פ' ל"ה) : יאי עניותא כו'. נאה ויפה עניות לישראל כרצועה אדומה על לב סוס לבן : עיזקתא . רצועה והכי איתא בפ"ק דחגיגה יאי עניותא לישראל כברזא סומקא כו' . ופירש"י רצועה והלא אמור בזקים תרגום בעזקתא : בעיסוקן . ברמזבלתן שיהמשלו על ישראל כדאיתא בבמה בהמה חמור שעסקו רעים : התרעלה . לשון ערלה ואוטס וכפלן ועיין ערך רעל וערך ערב : ממקום שהדין יוצא כו' . מעדן דרים נוטריקון ממקום דין . מיחלות . דרים התוילה ל' מיחלה : אין טובה כתורת א"י · כמו שאמרו חז"ל אוירא דא"י מחכי' ויש לו סוד ליודעי חן : שמשך עיסה . נראה דצ"ל ערס' ולעיל פ' בראשית (פ' פ"ז) גרס שהיה המן שף עמהם כנהם : על גחוך . דרש גחון ל' גיחון : שהיו מאשרין . מחזק' שנעשו עשירים וחזקים וע"ל פרשה בראשית שהגהתי בשם רש"י הגירסא משובשת וצ"ל שנקרא : בתפלתו של זקן . ברכת יצחק שברכו על הרבה שמיה ומשמני הארץ וגו' : לבנו לישראל שנקראו בני בכורי ולעיל פרשת בראשית גרס לבניו : אפרכין אסטרטליטון מיני שררות עלאגנום אלוקות וכן פי' בערוך : הורשא . יער : מסכיא פירושו החיה בבים כשעולה מן הים מיד היא מתה : מסכיא · לשון מך ולכן אם זכו יהיו העכו"ם כחיות השעולה מן הים שאינן יכולין לפעול בשום בריה ואם לא יהיו כחיה העולה מן היער שמבלבלת ומזקת הבריות וכן מצאתי במדרש תלים בהדיא ח"ל אם זכיתם הרי הם כחיות הים כשהן עולות ליבשה מיד מתות . ובילקוט גרס לסיסך וכן במדרש חזית (ג' ד') ולפי אותן גירסות יהיה ממכיא פועל יוצא ורוצה לומר מזקת אחרים והמכוון אחד הוא : העין תלויה . וקרי ביה מיור חסר עי"ן והוא כמו מיאור שהבהרים האלף שינה נכרת כ"כ והוא חזיר הגדל בים והכי איתא בהדיא בלשון דר' נתן ובאבות דר' נתן איתא

עץ יוסף

פנימה השכין : וכל מי שלא אכל נבלות כו'. פי' אפילו צדיק דהיינו רובו זכיות לא יזכה לסעודה זו . והטעם לפי שההנאה באכל אחד לא יזכה עוד בלאותו המאכל . וע"כ מי שהוטא בפיו באכילה אסורה לא יזכה לאכילה זו : חדוש תורה מאתי תצא. לפי שזה כאילו בשר הכרמל . וע' בענף: בשביל שאכלו ממנה פי' מהסעודה המאכל . שבשביל שמרם שיהם מנבלות וטריפות יזכו לאכול מסעודה העתידה : (ד) כמין גולגלת כו' . לפשא דחאת קדרים משום דמורה על הרמה : אם ניקב קרום של מוח . שמני קרומים יש למוח . העליון דבוק לעצם . והב' סמוך למוח . ואם ניקב הסמוך למוח אע"פ שלא נקב העליון . הסמוך לעצם טרפה . ולספק כשרה : אפילו כל שהוא וה"ה שהראה לו כמה מילי דנקיבתן במשהו . והדא מייתא נקט הכא : ורבנן אמרי זאת כו' אתו לאורויי לשנא דחאם . זאת שהיא יכולה לחיות מטריפתה תאכלו . לאפוקי שאינה יכולה לחיות מטריפתה שלא תאכלו . בדרך משל אם ניקבה הריאה ואף יש בה סימני טריפות הזוך אי הוי מטריפתה דהיינו שלא נקבו ב' הגרגרות כי זו תחיה ואינה טרפה ממש בכה"ג תאכל: אם זכיתם תאכלו משום דקי"ל דאותה תאכלו יתיר הוא . דריש ריש לקיש דאתא לומר אם זכיתם כו' היינו לס זכיתם לאתו בזאת התורה לא תהיה מאכלו : צריך יהודאה לחרובה עביד תתובא . פירוש כאשר יהודי בא לדקדוקי עניות וצריך לאכול חרובין מפני דחקו עושה אז תשובה . שהעניות מועיל להכניע את נפש האדם וע"י יעשה תשובה . והמעריך כתב הפירוש האמיתי הוא כשצריך היהודי לחרובה יעשה תשובה . כלו' יהיה בעיניו כיבוש ואל יבקש גדולות . והיינו שסמך ליה יאה מסכנותא כו' : יאה מסכינותא כו' נאה ויפה עניות לישראל כרצועה אדומה על לב סוס לבן . עזקתא פי' רצועה. והמליצה הזאת הוא כפי המדע שהסוס הלבן בטבע הוא עגל ואינו בעל כח כשאר הסוסים . והנה מטבע הסוס כשמלבישים על עורו במלבושי כבוד יתגאה וילך בגבורה . והנה זה תועלת לעצלותו. כן העניות אף שמצד עצמו הוא רע עכ"ז מועיל להקן להאנשים מתגדימת עצלותם שעל הרוב שמגיעה מעשות טוב הוא ע"י העצלות : בעזקתא סומקתא דעל לביה דסוסיא חיורא . ידמה שהרצועה אדומה הרומזת למדה"ד אוחזת בעד הסוס לבן שלא ירוץ יותר מדאי כן אוחזת מדה"ד בעד שפע מדת הטובה לישראל יותר מדאי כדי לאחוז על לבם שלא יבעטו מרוב טובה [רד"ל] : שהיה משה אוחז בחיה. דאלת משמע שמורה באצבע . ואע"ג דאלת היה דבור הקב"ה אפשר שכוונתו שהדבר כן לישראל: (ה) בעסוקין פי' בהנלחמן כדמתרגמינן לכל חפן לכל עיסקא . פי' אחר בצרתם לישראל מענין כי התעשקו עמו : התרעלה לשון ערלה ואוטס וכפלן [מת"כ] : ממקום שהדין יוצא מעדן דרים נוטריקון ממקום דין [מת"כ] וע' מ"ס בב"ר פ' פ"ז סי' ז' : ופשו פרשיו דבבבל כתיב . כדכתיב התם הנני מקים את הכשדים וגו' עד ופשו פרשיו פי' ירבה פרשיו : שעלה והקיף לפי שא"י גבוה מכל הארצות להכי קאמר שעלה והקיף פי' שעלה על א"י ובנה עליה מצור מסביב כדכתיב בסוף ירמיה ויבנו עליה דיק מסביב: הוחילי לאלהים כלו' בביבישראל כתיב כן. ולפי שישראל בני כשותא יכונה ארצם בלשון שתאת דהיינו הוילה . וגם כשותא על ענין הארץ שיא שמקיים לאהוב אליה: אשר שם הזהב אלו ד"ת זהב רומז לתורה לפי שזמן קריאתה היא ביום ז' וביום ה' וביום ב'. וזהו אותיות זהב [שלמת אפרים] : אין תורה כתורת א"י . בספרי ריש פ' עקב יליף לה מן הכתוב : כתורת א"י דאוירא דא"י מחכים כדאיתא בפ' מי שמת : מקרא משנה כו' דבדולח ואבן השהם מיני מרגליות הם ויש בהן מינים ממינים שונים . וכן יש בתורה מקרא משנה כו' : שמשך עיסה נ"ל בשף עמה . וכן איתא לעיל בב"ר הנ"ל ולקמן סוף פ' פ"ז נראה ג"כ לגרים כן . או אפשר שהגיה בם שמסך ועושה כנהם. וכן קרוב דגרסינן הכא [יפ"ת]. והמת"כ כתב שצ"ל שמסך ערסה : על קרן השור . פירשתי בב"ר פ"ב סי' ה': שהיו מאשרין עצמן מישראל. מאשרין פי' מחזקים שנעשו עשירים וחזקים . וע' מ"ש בב"ר פ' פ"ז : על שם מצרים נקרא ליה מדכתיב ביום ההוא יתקע בשופר גדול ובאו האובדים בארץ אשור והנדחים בארץ מצרים דקשה מ"ש דנקט הני אשור ומצרים מפי משאר ארצות שנתפזרו בם אלא שהם רמז לכולם : שפרת ורבת והעמיד מלכותם . ואגב אורחיה אשמועינן שבשביל קיומה כל קך הוא מברכת הזקן יצחק אבינו . אבל בברכת לא רמוזה רק פריחה ורביה: לעולמו של ישראל ר"ל שמהגלותה נמשך הגרות והדוחק לישראל שבגלות העולם שאי אפשר לשניהם יחד בהגלותה כי כשזה קם זה נופל כדאיתא בפ"ק דמגילה: והצירה לבניו פי' שהם מצירים ומצערים לישראל שהם בניו של הקב"ה בכוונה : והצירה לביתו זה בהמ"ק : אימה זו בבל כו' התמלי חמא . כלומר והממלא חימה מטיל אימה על רואיו . או שהאלף והה"א מתחלפין. אבל לעיל בפ"ד ס' ל"א גרסינן אימה זו בבל שנא' אנוש ונורא הוא : זו יון שהיא גדולה בשרים כדמסיק והולך : אפרכין ואסטרטליטין מיני שררות זו למעלה מזו : מן ימא ולא יהיו קשים כנגדם : מסכיא נמוכה ונכנעת. תרגום שפל מן השר מכיך מן מכתא : עץ תלויה וקרי ביה מיר חסר עי"ן והוא כמו מיאור שהגברת האל' אינה נכרת כ"כ . והוא חזיר הגדל ביער . ובאדר"נ אי' שהכתיב הוא מיאור וקרי מיער : אם זכיתם מן יאור כו' . באדר"נ כך איתא בזמן שישראל עושין רצ"מ הם דומות על ישראל כאותו שעולה מן יאור . מה חזיר של יאור אינו הורג נפשות ואינו מזיק לבריות. כך כ"ז שישראל עושים רצ"מ אין אומה ולשון הורגין בהם ולא מלקין אותם . אבל בזמן שעוברים הם דומות על ישראל כאותו שעולה מן יער הורג נפשות ומזיק כו' : הדא חיותה כי סלקא מן יאור היא ממכיא. כנ"ל : ירמיה ראה אותה כו' אמרין לדניאל כו' . משום דקי"ל מ"ש נראתה חיה זו לדניאל בפני נמרה מפני מאחרינמא. לכן רצה לומר לפי שהיו בה ב' ענינים . האחד הכח והגבורה כארי . והב' מהירות העופפות כנשר . על כן ירמיה ראה אותה בפני עצמו וכנשר בפ"ע לפי שהיה מנבא העניינים כולם בפני עצמו . כשהיה מנבא על שהתחאו בעולם כחו ראה אותם כאריה ואמר עלה אריה מסבכו הנה כאריה יעלה . וכשהיה מתנבא על מהירותו ראה כנשר . אבל דניאל שלא נראה לו אלא פעם אחת ענין כולל המלכיות ראה אותה בצורת אריה בכנפים להורות על הכח . ובצורת נשר בכנפים להורות על המעופפים . ולכן אמר כאלו אמרו לדניאל באיזה

כאריה תפין דנשר הה"ד (דניאל ז) קדמיתא כאריה וגפין די נשר לה חזה הוית עד די מריטו גפיה ונטילת מן ארעא. ר' אלעזר ור' שמואל בר נחמן ר' אלעזר אומר כל אותו ארי לקה ולבו לא לקה דכתיב (שם) ולבב אנש יהיב לה. ור' שמואל ב"נ אמר אף לבו לקה דכתיב (שם ד) לבביה מן אנשא ישנון. (שם ז) חזה הוית וארו חיוה אחרי תנינה דמיה לדוב לדב כתיב זה מדי. הוא דעתיה דר' יוחנן דאמר ר"י (ירמיה ה) על כן הכם אריה מיער זו בבל. זאב ערבות ישדדם. זו מדי. נמר שוקד על עריהם זו יון. כל היוצא מהנה יטרף זו אדום למה כי רבו פשעיהם עצמו משובותיהם. חזה הוית וארו אחרי כנמר זו יון שהיתה מעמדת בגזירותיה ואומרת לישראל כתבו על קרן השור שאין לכם חלק לעוה"ב בתר דנא חזה הוית בחזוי עם לילא וארו חיוא רביעאה דחילא ואמתני ותקיפא יתירה זו אדום דניאל ראה שלשתן בלילה אחד ולזו בלילה אחד למה רבי יוחנן ורשב"ל. ר"י אמר ששקולה כנגד שלשתן. רבי שמעון אמר יתירה. מתיב רבי יוחנן לרשב"ל (יחזקאל כא) בן אדם הנבא והך כף אל כף. דא מה עביד לה רשב"ל (שם) ותכפל. משה ראה את המלכיות בעיסוקן את הגמל זו בבל שנא' (תהלים קלז) אשרי שישלם לך את גמולך שגמלת לנו. את השפן זו מדי. רבנין ורבי יהודה ב"ר סימון רבנין אמרי מה השפן הזה יש בו סימני טומאה וסימני טהרה כך היתה מלכות מדי מעמדת צדיק ורשע. א"ר יהוד' ב"ר סימון יז דריוש האחרון בנה של אסתר היה טהור מאמו וטמא מאביו. ואת הארנבת זו יון אמו של תלמי ארנבת שמה. ואת החזיר זו פרס. משה נתן שלשתם בפסוק א' ולזו בפסוק א' ולמה ר' יוחנן ור' שמעון ר"י אמר ששקול כנגד שלשתן רשב"ל אמר יתירה מתיב ר"י לר"ש בן אדם הנבא והך כף אל כף. דא מה עביד ליה ר"ל ותכפל. ר' פנחס ור' חלקיה בשם ר' סימון יח מכל הנביאים לא פרסמו אלא שנים. אסף ומשה אסף אמר (תהלים פ) יכרסמנה חזיר מיער. משה אמר (ויקרא יא) ואת החזיר כי מפריס פרסה. יט למה נמשלה לחזיר לומר לך מה חזיר בשעה שהוא רובץ מוציא טלפיו ואומר ראו שאני טהור כך מלכות אדום מתגאה והומסת וגוזלת ונראה כאילו מצעת בימה. מעשה בשלטון אחד שהיה הורג הגנבים והמנאפים והמכשפים נהין ואמר לסנקליטיו שלשתן עשיתי בלילה א'. ד"א את הגמל זו בבל כי מעלה גרה הוא שמקלסת להקב"ה. ר' ברכיה ור' חלבו בשם ר' ישמעאל בר נחמן כ כל מה שפרט דוד כלל אותו רשע בפסוק אחד שנא' (דניאל ד) כען אנה נבוכדנצר משבח ומרומם ומהדר למלך שמיא. משבח. (תהלים קמז) שבחי ירושלים את ה'. ומרומם (שם ל) ארוממך ה'. ומהדר (שם קד) ה' אלהי גדלת מאד הוד והדר לבשת. די כל מעבדוהי קשוט. (שם קלח) על חסדך ועל אמתך. וארחתיה דין (שם ט) ידין עמים במישרים. ודי מהלכין בגוה (שם צג) ה' מלך גאות לבש. יכל להשפלה (שם עה) וכל קרני רשעים אגדע. ואת השפן זו מדי כי מעלה גרה הוא שמקלסת להקב"ה שנא' (עזרא א) כה אמר כורש מלך פרס. ואת הארנבת זו יון כי מעלת גרה היא שמקלסת להקב"ה. אלכסנדרוס מוקדון כד הוי חמי לר' שמעון הצדיק אומר ברוך ה' אלוהי של שמעון הצדיק. את החזיר זו אדום והוא גרה לא יגר שאינה מקלסת להקב"ה ולא דייה שאינה מקלסת אלא מחרפת ומגדפת ואומרת (תהלים עג) מי לי בשמים. ד"א את הגמל כא זו בבל כי מעלה גרה הוא שמגדלת את דניאל שנא' (דניאל ב) ודניאל בתרע מלכא. ואת השפן זו מדי כי מעלה גרה הוא שמגדלת את מרדכי שנא' (אסתר ב) ומרדכי יושב בשער המלך. ואת הארנבת זו יון כי מעלת גרה היא שמגדלת הצדיקים. אלכסנדרוס כד הוה חמי לשמעון הצדיק הוה קאים על רגליה אמרין ליה כב מינאה מן קדם יהודאי את קאים. אמר להם בשעה שאני יוצא למלחמה דמותו אני רואה ונוצח. ואת החזיר זו אדום והוא גרה לא יגר. שאינה מגדלת הצדיקים ולא די שאינה מגדלת אלא שהורגים אותם הה"ד (זכריה א) קצפתי על עמי חללתי נחלתי וגו'. נחלתי ר' עקיבא וחביריו. ד"א ואת הגמל זו בבל כי מעלה גרה הוא. שגררה מלכות אחריה. ואת הארנבת זו יון כי מעלת גרה שגררה מלכות אחריה. ואת השפן זו מדי. כי מעלה גרה. שגררה מלכות אחריה. ואת החזיר זו אדום. והוא גרה לא יגר. שאינה גוררת מלכות אחריה ולמה נקרא שמה חזיר שמחזרת עטרה לבעליה הה"ד (עובדיה א) ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו והיתה לה' המלוכה:

סדר תזריע

פרשה יד (א) אשה כי תזריע א הה"ד (תהלים קלט) אחור וקדם צרתני א"ר יוחנן אם זכה אדם נוחל ב' עולמות הזה והבא. הה"ד אחור וקדם צרתני. ואם לאו בא ליתן דין וחשבון שנאמר ותשת

יד יוסף טו ב"ר פ' נ"ט אסתר רבה פ"א: יז אסתר רבה פ"ו: יח ב"ר פ' ס"ה: יט אדר"נ פ' ל"ד: כ ע' סנהדרין דף צ"ב. שוח"ט מזמור ס'. תנחומא סדר נח: כא אג"ב פ' סדר ו: כב נ"ל כותאי וע' יומא ס"ט. ובמגילת תענית פ"ט. ובפסיקתא דפרה כגו' בני חנטין דידיה: כג קה"ר פ"א · **פרשה יד** א ב"ר ס"ח:

ענף יוסף

פרשה יד (א) [אם זכה אדם נוחל ב' עולמות]. כלומר שהאדם נברא בגוף ונפש. הגוף מתענג מעניני עוה"ז. והנפש מעניני עוה"ב. ואף שבטבעם הם הפכיים עכ"ז אם זכה האדם להתנהג בזוהר יש לו תמורות עוה"ז ולא יטרידנו זה מתשלומות הנפשי. כי גם עניני עוה"ז תכליתם לעניינים הנפשים ויותר בחיוו להשיג שלימותו. וזהו אחור לאחרית כזמן להיו עוה"ב לנפש. וקדם לחיי עוה"ז גרהני ופשם עלו כסיף להביאים על מעשי ליתן דין וחשבון עליו. כי אין מעשה בני אדם מופקרין

מתנות כהונה

אותה שהכתיב הוא מיאור והקרי מיער: **כל** אותו ארי. נבוכדנצר: ה"ג **שהיתה** מגירת בגזרותיה. כלומר שהיתה גוזרת גזירות משונות זו מזו (וע' בב"ר פ' ל"ט) גם הגי' מעמדת יש ליישבו וק"ל: **לעוה"ב**. בכל מקום גרס באלהי ישראל: **ולזו בלילה אחד**. בלילה מיוחדת ראה תחשלת אדום: **יתירה**. יותר משלשתן: **כף אל כף**. סיפיה דקרא ותכפל חרב וגו' ואותה נבואה נאמרת על אדום וכתיב כף אל כף להורות שמלכות אדום יהיה כמו ג' הראשונות לה: **ומשני** ותכפל כתיב שתהיה כפולה ויתירה עליהם: **צדיק** ורשע. צדיק מרדכי. רשע המן או ר"ל המן ודריוש: **זו פרס**. דרך כנוי מדבר על מלכות רביעית: **ולזו בפסוק א'**. מלכות רביעית: **מוציא** טלפיו. מתחתיו ופושט אותם למרחוק ואומר ראו כו' כך מלכות רביעית כו': **מוציא טלפיו**. מתחתיו ופושט אותם למרחוק ואומר ראו כו' כך מלכות רביעית כו': **מצעת** בימה. כאילו עושה משפחת ומלעג על הבימה שמניחי עליה ס"ח כלומר מראה את עצמה כאילו לדקה הדין לאמתו ובמדרש תלים גרס ומראה כאילו הם דיינים של אמת והסוב היה להגיהה תנדקת הבימה בימה היא מקום המשפט וכיס הם בספר זה וכר לבב שיוערב לבו להגיה יהיה אליו עמו: **נהין**. הרכין ונוטה עלתו והיה לוהם כאזנו: **סנקליטין**. שרים התמוכים על הערגה: **מינאי** התיוים והאפיקורסים: **מן קדם כו'**. מלפני יהודי אתה עומד: **חללתי** נחלתי וגו'. גרס וסיפיה דקרא קדרים: **וחביריו**. הרוגי מלכות: **שגררה** מלכות אחריה. כלומר מלכות אחריה. כלומר מלכות שהיתה משעבדת בישראל: **שמחזרת** עטרה כו'. לשוב כולם לה' יתברך וכן יה"ר במהרה בימינו אמן:

הזה והבא. העוה"ז הוא קדם שבא לו לאדם בראשונה ועוה"ב נקרא אחור שבא לו לאדם לבסוף. כך מצאתי הגירסא במדרש תלים:

עץ יוסף

כאוזה נורה תשמי אלא ראית. והשיב אפין כארי וגפין די נשר לאלא ידי שתיהן: **הנה בנשר** יעלה וידאה. נ"ל הא כנשר ידאה. והוא הכתוב במפלת מואב כי זה על בבל שהשמיד את מואב נאמר [יפ"ת] **חמית** פי' רואה: **כל אותו** ארי לקה כו'. פי' כל גופו שנדמה לאריה. חדכתיב ונטילת מן ארעא משמע שנאבדה לגמרי. ואע"ג דכתיב ועל רגלוי כאנש הקימת. היינו לענין הלב שנתן לה לבב אנוש קאחר שעומדת על רגליו כאנש: **ולבו לא לקה** אף כשנטרד היה לו קצת לבב אנוש בכדי להרגיש בצערו וכדכתיב [דניאל ד'] ולבב אנש יהיב לה. אבל לא דעת גלולה שבפירוש כתיב [דניאל ד'] ולקצת יומיא כו' מנדעי עלי יתוב. ותכרם ת"ם לבבי' מן אנשא ישנון. שנשתנה קצת. ואידך מ"ד דרים מן אנשא ישנון לגמרי ואידך קרא דלבב אנש יהב ליה מפרש ליה על מלכות בלשאצר שנהלשה אז כתכורש שם. אבל קשה הא האי קרא לבביה מן אנשא ישנון בחלום נ"נ כתיב על מה שהיה נטרד ז' שנים עם חיות השדה ומה ענין זה ללקות האריה דהכא שמיירי מאבוד אומת בבל. ובשלייא לרבי אלעזר דאתר כל אותו ארי לקה ולבו לא לקה י"ל דהכי פירושו כלו' שאף בהאבד המלכות והכא מאומה זו עדיין יש הכאה בה כבתחילה שזה רמז לב אדם. ולא מיירי ר"א כלל מנ"נ שנטרד ז' שנים. אלא ממפלת אומה בבל. אבל על ר"ש בר נחמן קשה כנ"ל. ועוד קשה דדניאל בשנה אחת לבלשצר ראה החזון הזה. וא"כ מ"ש חזה הוית עד די מריטו גפה היינו מה שיהיה להבא מכאן וא"כ מ"ש ולבב אנוש יהיב ליה יהיה אז והיכי מצי מיירי על לבב נ"נ שקדם כבר ובטל מן העולם: **לדב כתיב** והכ זה זאב: **שהיתה מעמדת** פניה כענין הנמר שהוא עז פנים. כמ"ש עז כנמר וכהיא דב"ר פל"ד כל המעמיד פנים כו'. ואות אמת גרס שהיתה מגירת. והיא מענין ריחו לא נמר שפירושו הלוף או רפיון: **ולזו בלילה אחד** דאל"כ למה הולך לומר בחזוי ליליא בתר דכתיב לעיל על הרבעתם בחזוי עם ליליא לפ"ז מ"ש לעיל בחזוי עם ליליא להו דוקא בלילה אחד אלא כלו' בחזיוני הלילות: **יתירה** ר"ל יותר מכל שלשתם כדכתיב בה ותקיפא יתירה: **מתיב** ר"י לרשב"ל כו'. ר"ל דכתיב בם בן אדם הנבא והך כף אל כף ותכפל הרב שלישתה הרב חללים הוא הרב חלל הגדול וגו' נתתי אבחת הרב וגו'. וזהו שמקשה ודא מה עביד לה רשב"ל ור"ל דהאי קרא באדום מיבעי שההריבם בית שני כי על ב' התקדשים נתנבא יחזקאל בחותה הנבואה דכתיב לעיל מיניה והטף אל מקדשים. ומדכתיב כף אל כף משמע להורות שמלכות אדום יהיה כיון ג' הראשונות. והא דכתיב שם ותכפל חרב שלישתה פירושה מכופלת ג' פעמים בהוא שקולה כנגד שלשה מלכיות הראשונות. ולכן היא מכופלת שלשה פעמים. ומשני ריש לקיש ותכפל כתיב בו"ו ולא כתיב שכפל לבנויי אתא שפי מכפל ג'. ורבי יוחנן ו"ו לא דריש: **צדיק ורשע** שקלת מהמלכים היו לדיקים כגון כורש ודריוש. וקלתם רשעים כגון אחשורוש [יפ"ת] או לדיק זה מרדכי. רשע זה המן [מת"כ]: **טהור מאמו** והיינו רמז השפן דאית ביה סימני טומאה וטהרה: **אמו של תלמי כו'** בפ"ק דמגילה אי' שלא כתבו לו את הארנבת מפני שאשתו ארנבת שמה. ולפסר דהא והא איתא: **ואת החזיר** זו פרס. בכנוי מדבר על מלכות רביעית וכן בתלת ולזו כוונתו על מלכות רביעית: **שלשתן בפסוק אחד כו'** ר"ל במשנה תורה [יפ"ת]: **מכל הנביאים** שהזכירו מנהג מלכות רביעית לא הזכירו בפרסום זולתה אלא שנים: **כאילו מצעת בימה** לדון את הגזלנים ולהרחיק העול. שהיא מתחכמת להראות לעולם שהיא פרושה מהגזל: **נהין** הרכין ויפה את עצמו והיה לוהם באזנו שלא יועצו: **שמקלסת** שפי' מעלה גרה מענין גרון בריחורת דרך גרונו המאכל. ולפי דרשה זו יהיה הגרון הקריאה בגרון בקולכו: **מי לי בשמים** פי' מי יתן לי ואהיה בשמים להלחם עם הקב"ה כי עמך לא הפלתי להלחם כאן: **שמגדלת את דניאל** ופי' גרה לפי זה ענין גרות כלו' הלדיקים שנקראו גרים בעולם ע"ד כי גרים אנחנו לפניך: **כד הוה חמי** כשהיה רואה: **אמרי ליה** סוחא מן קדם. כנ"ל: זה ר"ע וחביריו שנקראו נחלת ה' ביחוד בהכתתם והסיזותם. עי"ל דלא מביא נהלתו קאמר אלא הסיפא סייך דכתיב על זקן הכבדת עולך מאד כמו שדרשו באגריתא על זקן וגו' זה ר"ע בהעבדה נו המלכות עד אין סוף **מלכות אחריה** פי' שגם אחריה היה מלוכה אגל או"ה:

סדר תזריע

פרשה יד (א) הה"ד אחור וקדם צרתני משום דבעי למימר בהם שיצירתו של אדם אחר בהמה חיה ועוף כך תולהו וכו'. ולהביא נופא היקבה לן למה נוצר אחר הבעל חי הקדים הנך דרשות דדרים אחור וקדם דידיה סעמא לאיחור יצירתו: **שני עולמות** אחור זה עוה"ב הבא לבסוף. וקדם זה העוה"ז הקודם לו. וקשה הא ר' יוחנן אמר בברכות דף ה' ע"ב לא כל אדם זוכה לשתי שולחנות. וע' בתוס' שם. וע' בענף: **ואם לאו בא ליתן כו'** בא"ל שלא יזכה לעוה"ב אלא שנענש על חטאיו: **דין וחשבון** הקדים דין לחשבון. לפי שהאדם כשהולך לבית עולמו קודם שיתן חשבון מודיעים לו כל דיני התורה. ואח"כ שואלין אותו הבא על אשת חבירו מה דינו. העושה מלאכה בשבת מה דינו. והוא כותב על הן הן ועל לאו לאו. ואח"כ מזכירין אותו כי הוא אשר עשה כן העבירות אשר שאלו אותו הדין

(שם) ותשת עלי כפכה כדכתיב (איוב יג) כפך מעלי הרחק . א"ר שמואל בר נחמן בשעה שברא הקב"ה אדה"ר אנדרוגינוס בראו . אמר ריש לקיש בשעה שנבראו ב דו פרצופין נבראו ונסרו ונעשה שנים גבים גב לזכר וגב לנקבה . איתיבין ליה (בראשית ב) ויקח אחת מצלעותיו . אמר להן מסטרוהי כדכתיב (שמות כו) ולצלע המשכן . א"ר ברכיה ור' חלבו ור' שמואל בר נחמן בשעה שברא הקב"ה אדה"ר מסוף העולם ועד סופו מלא כל העולם כולו בראו . מן המזרח למערב מנין שנא' אחור וקדם צרתני . מן הצפון לדרום מנין שנא' (דברים ד) ולמקצה השמים ועד קצה השמים . ומנין כחללו של עולם שנא' ותשת עלי כפכה . אר"א אחור זה יום ראשון וקדם זה יום האחרון על דעתיה דר"א דכתיב (בראשית א) תוצא הארץ נפש חיה למינה . נפש חיה זה רוחו של אדה"ר . אמר ר"ל אחור זה יום האחרון . וקדם זה יום הראשון על דעתיה דר"ל דכתיב (שם) ורוח אלהים מרחפת על פני המים ג זהו רוחו של מלך המשיח . אם זכה אדם אומרים לו אתה קדמת לכל מעשה בראשית ואם לאו אומרים לו יתוש קדמך שלשול קדמך . אמר ר' ישמעאל ב"ר תנחום אחור לכל המעשים וקדם לכל העונשין ר' יוחנן אומר אף קילוס לא בא אלא באחרונה שנא' (תהלים קמח) החיה וכל בהמה רמש וצפור כנף ואח"כ מלכי ארץ וכל לאומים . א"ר שמלאי כשם שיצירתו של אדם אחר בהמה חיה ועוף כך תורתו אחר בהמה חיה ועוף הה"ד זאת תורת הבהמה ואח"כ אשה כי תזריע : (ב) ד"א אשה כי תזריע . הה"ד (איוב לו) אשא דעי למרחוק ולפועלי אתן צדק . א"ר מאיר הלשון הזה משמש שתי לשונות לשון שירה לשון דבר . לשון שירה על שבחן של צדיקים . לשון דבר על מפלתן של רשעים . למרחוק נאמר על הרחוקים שנקרבו . אשא דעי למרחוק ולפועלי אתן צדק א"ר נתן מחשבין לשמו של אברהם אבינו אותו שבא מרחוק הה"ד (בראשית כב) וישא אברהם את עיניו וירא את המקום מרחוק . וא"ר תנינא בר פפא מחשבין אנו לשמו של הקב"ה שהיינו רחוקים וקרבנו לו . א"ר חני דברים שרחוקין ממנו

מהלך ה' מאות שנה שהבריות ישנין על מטותיהן והקב"ה משיב רוחות ומעלה עננים . ומוריד גשמים . ומגדל צמחים . ומנגבן . ומעריך שלחן לפני כל אחד ואחד . א"ר שמואל בר אידי בשם ר' אחא הפסוק הזה אם אליהו אמרו מאליו . שבח . ואם ברוה"ק אמרו . שבחי שבחים . ר' לוי אמר תלת בנוהג שבעולם מפקיד אדם אצל חבירו ארנקי של כסף בחשאי ומחזיר לו ליטרא של זהב בפרהסיא אינו מחזיק לו טובה . כך הקב"ה מפקידין לו הבריות טפה לכלוכית בחשאי והקב"ה מחזיר להם נפשות משובחות שלמות בפרהסיא ואין זה שבח הוי אשא דעי למרחוק ולפועלי אתן צדק . ר' לוי אמר אוחרי בנוהג שבעולם אדם חבוש בבית האסורין ואין כל בריה משגחת עליו בא א' והדליק לו שם נר אינו מחזיק לו טובה כך הקב"ה הולד שרוי במעי אמו ומאיר לו שם נר הוא שאיוב אומר (איוב כט) בהלו נרו עלי ראשי . אין זה שבח הוי ולפועלי אתן צדק . ר"ל אומר אוחרי בנוהג שבעולם אדם חבוש בבית האסורין ואין כל בריה משגחת עליו בא א' והתירו והוציאו משם אינו מחזיק לו טובה כך הולד שרוי במעי אמו ובא הקב"ה והתירו והוציאו משם : (ג) ד"א אשה כי תזריע וילדה זכר ד הה"ד (איוב י) חיים וחסד עשית עמדי ופקודתך שמרה רוחי . ר' אבא ב"כ אמר תלת בנוהג שבעול' אם נוטל אדם ארנקי של מעות ונותן הפה למט' אין המעו' מתפזרות והולד שרוי במעי אמו והקב"ה משמרו שלא יפול וימות אין זה שבח הוי חיים וחסד עשית עמדי . ר' אבא ב"כ אמר אוחרי בנוהג שבעולם בהמה זו מהלכת רבוצה והולד נתון בתוך מיעיה כמין שק והאשה זו מהלכת זקופה והולד נתון בתוך מעיה והקב"ה משמרו שלא יפול וימות הוי חיים וחסד עשית עמדי . ר' אבא בר כהנא אמר אוחרי בנוהג שבעולם בהמה זו דדיה במקום רחמה והולד יונק במקום בשתה . והאשה זו דדיה ה במקום נאה והולד יונק במקום כבודה ואין זה חיים וחסד . הוי חיים וחסד עשית עמדי אר"א אם ישהה אדם בחמין שעה אחת אינו מת ומעיה של אשה מרותחין והולד

והולד

יד יוסף ב תנחומא סדר ז. סנהדרין דף ל"ח. ברכות פרק הרואה. ב"ר פ"ח ופ' י"ז. שוח"ט מזמור קל"ט. פסיקתא השוחר. וזוהר סדר בראשית דף ל"ד ע"ב. אסתר פוריע. אסתר ריש ס' במדבר : ג זוהר סדר ויחי דף קמ"ב ע"ב. ב"ר פרשה ח'. ועי' סוף פ"ו : ד תנחומא סדר א : ה ילקוט כגי' במקום יופיה והמבר שנ"ל כאן במקום נויה :

מתנות כהונה

נסרו ונעשה שנים גבים גב לזכר וגב לנקבה וכן עיקר : מסטרוהי . אחד מצדי צדדיו כלומר חלקיו ולשלם כדלעיל שנסרו כו' : אחור וקדם . קדם היינו מזרח שנאמר קדמה מזרחה ומדמזרח נקרא פנים מערב שהוא הפאה שכנגדו נקרא אחור וכדפירשתי בכמה מקומות : שנא' ולמקצה וגו' . דרום וצפון נקראו קצוות כפי התוכחים וגם מדהאי קדם ואחור קאי על מזרח ומערב מכלל דולמקצה וגו' קאי על דרום וצפון : ותשת עלי וגו' . כפיך היינו ידך וכתיב כי יד על כס יה ומאחר ששת עליו כפו ש"מ שכל החלל עד השמים נתמלא ממנו או י"ל דדייק מדכתיב שמים בזרת תכן וכתיב נמי ידי יסדה ארץ וימיני טפחה שמים : זה יום הראשון . פי' למעשה יום הראשון וה"נ לעיל פרשת בראשית (פ"ח) ובמד' תלים אבל רש"י ז"ל גרס יום האחרון וכן הוא בתנחומא בס' זו ובילקוט ריש פר' בראשית ועי' במה שכתבתי לעיל בפ' בראשית : נפש חיה למינה . זה נאמר תהלת יום ששי : אמר ר"ל אחור זה יום אחרון . למעשה יום האחרון שהאדם נברא באחרונה : ה"ג ורוח אלהים וגו' . רוחו של אדם הראשון וה"ג בילקוט תלים ובפרשת בראשית והגואה ירא' כי כן עיקר. והגי' שלפנינו יש ליישבה לפי דעת המקובלים ז"ל שאמרו שרוחו של אדם זהו רוחו של משיח בסוד הגלגול וסימנים א"ד"ם אדם דוד משיח רוח אחד לכלם והראשון עיקר וכן מצאתי אח"כ בהג"ה פרשת בראשית ושאכן שויכ בפרשת מצורע : ה"ג אם זכה אדם אומרים לו קדמת כו' וכן הוא לעיל פרשת בראשית וסיומא מילתא דר"ל היא שלפניך ונראה רוהו ביום ראשון וגופו ביום אחרון שאם יזכה אומרים לו אתה קדמת כו' . דרך הטיבות ומעלה וכן בהסוך כמאינו אבאי ואח"כ גרסי' א"ר ישמעאל כו' : וקדם לכל עונשין . שאין כל בריה נפקדה על מעשיה כי אם האדם לבדו או ר"ל באמר הוא עלול לקבל כל מיני עונש מפני תאוות הרכבתו חך מזגו והראשון עיקר : דברים שרחוקים ממנו כו' . על זה נאמר אשא דעי וגו' לשבח להקב"ה : לכלוכית . טפה של שכבת זרע : בחמין בערוך גרס קמין ומשמע במקום שמסיקין את הכבשן : (ל"ל)

ענף יוסף

מוסקי"ן : [אר"ל כשעה שנבראו דו פרצופין נבראו ונסרו ונעשו שנים גבים גב לזכר וגב לנקבה] . והו אחור וקדם צרתני . וקשה מאחר שנבראו כשני פרצופין שבכל צד היה פרצוף למה מכנה צד אחד בשם אחור והשני בשם קדם . הלא שני הצדדים שוים הם . וי"ל משום דאותו הצד שהיה בו פרצוף אדם הלכם תחלה על כן מכנה אותו הצד בשם קדם והצד השני שהיה בו פרצוף הנקבה מכנה בשם אחור ע"ש בהיא נגד אחוריו של אדם . אבל קשה א"כ היה לו להקדים צד הזכר שהלך תחלה ולומר קדם ואחור צרתני . והאפשר שמתמת קושיא זו מוקי ליה אידך מ"ד לאחי קרא בפירושים אחרים (ועי' בספר נשמלי שבע רצון) : (ג) [בהמה זו מהלכת רבוצה כו' והאשה כו'] . הטעם שהבהמה הולכת בקומה כפופה והאדם הולך קוממיות הוא כי ידוע שכל היסודות נכספות וגם כלות לנוח ביסודם הטבעי ההבל הולך מעלה . כאש כי ילהב והנה למעלה . המים מטהים המקום גבוה ויורדים למקום נמוך . והארץ לעולם במקומה עומדת . והרוח מוטרא לאוירא אעקרים קאי . ולכן בהיות שרוח הבהמה יורדת היא למטה לארץ כנה היא בקומה כפופה . תנה למטה . כי עפר היא ואל עפר תשוב . המנם האדם אשר מלך נשמתו הוא שמימי כי נשמתו היא מן השמים . לכן הוא הולך קוממיות ונוטה לצד העליון . והאלק היוסר גוכר עליו שהוא נשמתו שמוקכו בקומה זקופה ומעלגו לשמי מרומם ולמקור אשר ממנו חוצבה

כפר

עץ יוסף

הדין ותומרים לו אתה האיש . באופן כי מתהלה הוא נותן הדין ואח"כ המשכן . והוא טפן הג שתיכן : ותשת עלי כפך לשון יסורים דומיא דכפך מעלי הרחק : אנדרוגינוס אדרוגינוס דהכא פירושו דו פרצופים . והבב"ל בא לפרש דבריו : דו פרצופין שני פרצופין נבראו האחד מלפניו ואחד מלאחריו ונסרו פי' והלקו לשנים ועשה מן האחד אם חוה : מצלעותיו דמשמע דצלע ממש הוא שלקח מגוף האדם לא פרצוף : מסטרוהי פי' אחד משני צדדיו כלו' הלקיו . ולעולם שנסרו : מסוף העולם כו' פי' שגופו היה ממלא העולם מכל הצדדים ממזרח למערב מצפון לדרום . וכן קומתו ממלא החלל מהארץ ועד לרקיע . והוא היה בג"ע שהוא גדולה מהעולם הרבה : אחור וקדם צרתני דקדם הוא רוח מזרחית כדכתיב קדמה מזרחה . ומדמזרח קרוי קדם מכלל דמערב קרוי אחור : ולמקצה השמים כו' דרום וצפון נקראו קצוות כפי התוכפי' [מת"כ] : ותשת עלי כפך כד"א ידי יסדה ארץ וימיני טפחה שמים [מת"כ] . או כמו כפה לבנו אל כפים [איכה ג'] : אחור זה יום הראשון ר"ל אחור זה יום אחרון . וכן הוא בתנחומא סדר זו . וכן גרס רש"י בבראשית רבה פרשה ח' . וכן גרס בספר נשמת החיים מאמר שני פ' י"ז . ופירושו שגופו נברא אחור לכל מעשה יום אחרון : וקדם זה יום אחרון . פי' וקדם למעשה יום אחרון . וא"א הגיה כן : רוחו של אדה"ר שהנשמה נבראה קודם מעשה יום אחרון : אחור זה יום אחרון פי' אחור למעשה יום אחרון וקדם למעשה יום ראשון . וכן הגיה הא"א . ור"ל שגופו מאוחר לכל ורוחו קודם לכל : רוחו של מלך המשיח וכבר כתב האוהב וחכמי האמת בכמה דוכתי דבן דוד הוא עצמו נשמת אדה"ר . ואד"ם נוטריקון אדם דוד משיח : אתה קדמת למ"ב חה מצד הנשמה שהיא קדמה לכלל מעשה בראשית . ואם לא זכה אומרים יתוש קדמך מעשה בראשית וזה מצד הגוף שנברא באחרונה : אחור לכל המעשים דס"ל דנפשו וגופו נבראו אחרי הכל כפשטיה דקרא : וקדם לכל העונשים כדכתיב במבול וימח את כל היקום מאדם עד בהמה בריאת אדם והדר בהמה : (ב) אשא דעי כו' משום דקי"ל לימא אשה כי תלד זכר . לכן בעי לפרושי ע"ד הדרש ברמז לחסד ה' בזרע שמטפה של לכלוכית נותן נפש שלימה לאביו . וחסד עם התינוק בהיותו כזרע בבטן אמו שמאיר לו שם ושוב מתירו משם . ומשום דעל כל האי מחסרם ולפועלי אתן צדק כדלקמן נקט האי קרא . ואיידי דמייתי ליה מפרש ליה בריכא באנפי אהריני כדרך המדרש : משמש שתי לשונות ר"ל הלשון הזה אשא יפורש לשון שירה . כמו ישאו קולם ירונו . ולומר אשא דעי למרחוק אשא קול שירה בשומי דעי להבין מרחוק . והו על שבחן של צדיקים [כאמור בפרשה שם לא יגרע מצדיק כו' וכל המענה] ויהי' פי' ולפועלי אתן צדק אתן שבח והודה לצדקת עם הצדיקים . ויפורש לשון דבור כלו' שאין נשיאות הקול לשירה רק לדיבור בעלמא . והיינו על מפלתן של רשעים שידבר ויודה על הדבר . אבל לא יאמר שירה שאין לשורר על הרעה שנעשה לרשעים אם לא היה לו בזה הנאה . ולפ"ז פי' ולפועלי אתן צדק שיצדיק דינו [יפ"ת] : על הרחוקים שנקרבו שיטה אחרת היא זו . דלרבי מאיר דמיירי בצדיקים ורשעים יתפרש רחוק מעבירה או רחוק מה' . אבל הפתא מפרש ליה על בעלי תשובה שהיו רחוקים מהקב"ה ונתקרבו . ולפ"ז הכוונה לה' שפושט ידו לקבל שבים והילקוט לא הביא זה נאמר על הרחוקים ואמרו לה על הרחוקים שנתקרבו : א"ר נתן מחשבין כלו' מעיינים ונותנים מחשבתם באברהם שבא מרחוק . והיינו אשא דעי למרחוק ועל זה לפועלי אתן צדק והודאה . והיינו על שעיגהו ה' שם בהר המוריה שנאמר עליו מרחוק . א"נ ההודאה היא על מה שהקריבו ה' והדריכו לא"י כאומרו מי העיר ממזרח : וא"ר ר"ח ב"פ מחשבין כו' . לר' חגיגא העיון וההודאה על מה שקרבנו ה' לעבודתו אחרי שהיינו רחוקים ממנו במצרים : א"ר חני דברים כו' לר' חני ההודאה והעיון על הקריבו אלינו הדברים הרחוקים כגשמים ורוחות : מהלך ת"ק שנה כו' כי כן השיעור מהארץ עד לרקיע הראשון : מנגבן מייבשן : אם אליהו אמרו כו' . ר"ל מה שאמר שהשים דעתו למרחוק כדי להודות לה' על פעולותיו אפי' לא יאמר זה רק מאליו הוא שבח . כי בהכמתו ישיג הרבה מנפלאות ה' בטבעיות כמו שהשיג החוקר ויש בזה הרבה להודות לה' . ומפני שהוא שהלת מענה יש לומר שעדיין אינו מדברי רוה"ק אלא התחלה דבר כגטילת רשות לדבר [רד"ל] . אמנם אם דבר ברוה"ק עדיף טפי שמשיג מנפלאות ה' למעלה מהשגת החוקר ועל אלה יגדל כבוד ה' לאין חקר : ואם ברוה"ק אמרו משום דנביא הוה כדאיתא בפ"ק דב"ב . בוודאי דברין ברוה"ק היה שה' העיר את רוחו להשיב את איוב : לכלוכית טיפה של שכבת זרע : ומאיר לו שם נר מסיים בס"פ המפלת וצופה מסוף העולם ועד סופו . ויש לפרש דהיינו אשא דעי למרחוק שבגר שכלו צופה בכל העולם וע"ז יתן צדק לפועלו [רד"ל] : בהלו נרו עלי ראשי ולעיל מיניה כתיב מי יתנני כירחי קדם והיינו ירחי לידה כדאמר בס' המפלת ואיזהו ימים שיש בהם ירחים ואין בהם שנים הוי אומר אלו ירחי לידה : בבית האסורים כו' כך הוולד . חה מ"ש במענה שם ענו יוצא מבית האסורים ואם אסורים בזיקים גו' (רד"ל) : (ג) הה"ד חיים וחסד עשית גם כוונת אגדה זו לפרש כי תזריע לחסדי ה' בגוף האדם הולד שהקב"ה שומרהו מהפלה ומהתמימות והאמו מהתלב כדלקמן : שלא יפול וימות הוא חיים וחסד ויש לפרש שו"ש ופקודתך שמרה רוחי שפקודתך על הטבע הוא שומרת רוחי בבטן (רד"ל) : אין זה שבח בתמיה . כי לולי השגחת ה' בשמירתו לא היה מועיל : בהמה זו מהלכת כו' ר"ל שהבהמה להיות רבוצה גם העובר אפילו בעת הגועתה כרע רבן ואין מתיר . משא"כ האשה שבהתנועתה הולד מתנועע וקרוב ליפול שאינו אלא נתלה באויר : והולד נתון בתוך מעיה כמין שק זה ס"מ . והעיקר כגירסת הערוך כמין סקופסטי פי' תיבה מכוסה בל' יוני [מעריך] . והמוסף הערוך כתב פי' בלשון יוני עגלה ולב מכוסה להגן מן הרוח וגשם וחרב : אין זה חיים שאם אינו יונק ממקום המטונפת היה התינוק קץ ואינו יונק . או האם היה טריחא לה להניקו בכל עת שלא תגלה ערותה ולפעמים היה מת למעוט מזונו : בחמין בערוך גרס בקמין . ונראה שהוא אמבטי : אינו מת

בשמים

הולד נתון בתוך מעיה והקב"ה משמרו שלא יעשה שפיר. ושלא יעשה שליא. ושלא יעשה סנדל. ואין זה חיים וחסד. הוי חיים וחסד עשית עמדי. א"ר תחליפא דקסריא אם אכל אדם פרוסה אחר פרוסה לא שנייה דוחה את הראשונה האשה הזו כמה מאכל היא אוכלת וכמה משקה היא שותה ואינו דוחה הולד אין זה חיים וחסד. א"ר סימון מעיה של אשה עשויה ו קינין קינין פיקין פיקין חבילין חבילין. בשעה שהיא יושבת על המשבר אינו משליכתו בבת אחת. במתלא אמר אשתרי חד חבל אישתרי תרין חבלין. א"ר מאיר ז כל תשעה חדשים שאין האשה רואה דם בדין הוא שתהא רואה מה הקב"ה עושה מסלקו למעלה לדדיה ועושה הלב כדי שיצא הולד ויהיה לו מזון לאכול. וכיותר אם היה זכר שנא' אשה כי תזריע וילדה זכר: (ד) ד"א אשה כי תזריע. הה"ד (איוב לח) ויסך בדלתים ים בגיחו מרחם יצא ח ר' אליעזר ור' יהושע ור' עקיבא. ר' אליעזר אומר כשם שיש דלתות לבית כך יש דלתות לאשה הה"ד (איוב ג) כי לא סגר דלתי בטני. ור' יהושע אומר כשם שיש מפתחות לבית כך לאשה הה"ד (בראשית ל) וישמע אליה אלהים ויפתח את רחמה. ר' עקיבא אומר כשם שיש צירים לבית כך יש צירים לאשה הה"ד (ש"א ד) ותכרע ותלד כי נהפכו עליה ציריה. בגיחו מרחם יצא. על ידי שמתנאה לצאת. ט בשומי ענן לבושו. זה השפיר. וערפל חתולתו. זה השליא. ואשבור עליו חוקי. אלו ג' חדשים הראשונים. ואשים בריח ודלתים אלו ג' חדשים האמצעים. ואומר עד פה תבא ולא תוסיף אלו ג' חדשים האחרונים. ופה תשית בגאון גליך רבי איבו אמר בעון גלליך לפי שהולד הזה כשהוא יוצא מלא גללין וכל מיני סירוחין והכל מחבקים אותו ומנשקין אותו וביותר אם הוא זכר הה"ד אשה כי תזריע וילדה זכר: (ה) ד"א אשה כי תזריע הה"ד (תהלים נא) הן בעוון חוללתי ר' אחא אמר אפילו אם יהיה חסיד שבחסידים אי אפשר שלא יהיה לו צד אחד מעון אמר דוד לפני הקב"ה רבון העולמים כלום נתכוין אבא ישי להעמידני והלא לא נתכוון אלא להנאתו. תדע שהוא כן שמאחר שעשו צרכיהן זה הופך פניו לכאן וזו הופכת פניה לכאן ואתה מכניס כל טיפה וטיפה שיש בו. והוא שדוד אמר (שם כז) כי אבי ואמי עזבוני וה' יאספני. (שם נא) ובחטא יחמתני אמי. א"ר חייא בר אבא' אין האשה קולטת אלא אחר נדתה ובסמוך. וביותר אם היה זכר הה"ד אשה כי תזריע וילדה זכר: (ו) ד"א אשה כי תזריע. הה"ד (תהלים קלט) ארחי ורבעי זרית וכל דרכי הסכנת. ר' יוחנן וריש לקיש ר"י אמר אין הקב"ה צר את יא האדם אלא מטיפה של לבנות ור"ל אמר זרית. כאדם שזורה ונותן תבן כפני עצמו עד שמעמיד הדגן על בריו. רשב"ל אמר אף אינו מאבד את הטפה אלא זורה מטפה למוח ומטפה לעצמות ומטפה לגידים. וביותר אם הוא זכר הה"ד אשה כי תזריע וילדה זכר: (ז) ד"א אשה כי תזריע הה"ד (קהלת יא) תן חלק לשבעה וגם לשמנה. תן חלק לז' אלו ז' ימי נדה וגם לשמונה אלו שמונה ימי המילה אמר הקב"ה אם שמרת ימי נדה אני נותן לך בן ואתה מולו לח' ימים. הוי וביום השמיני ימול בשר ערלתו. יב תנא צורת הולד תחלת ברייתו דומה לרשון. ב' עיניו כב' טיפין של זבוב. ושתי חוטמיו כשתי טיפין של זבוב. ושתי אזניו כשתי טיפין של זבוב. ושתי זרועותיו כשתי חוטין של זהורית. פיו דומה לשעורה. גוויתו כעדשה. ושאר איבריו מצומצמים בו כגולם. ועליו הוא אומר (תהלים קלט) גלמי ראו עיניך ואם היתה נקבה סדוקה כשעורה לארכה. נתוח ידים ורגלים אין בה. כיצד הולד שרוי במעי אמו יג מקופל ומונח בפנקס. ראשו מונח לו בין ברכיו שתי ידיו על שתי צדעיו. שני עקביו על שני עגבותיו. פיו סתום טבורו

פתוח

יד יוסף ו ילקוט הגי' כנין: ז ר"מ לטעמיה פ"ק דנדה ו': ח בכורות דף מה. ושם נמנו דברי ר"י ור"ע בסיפא: ט תוספתא פס"ב דברכות: י פ' המפלת: יא פרק המפלת: יב פ' המפלת: יג פ' המפלת:

ענף יוסף

(ספר השמח חיים): (ה) [אמר דוד כלום נתכוין ישי אבי כו']. ואע"ג שאחז"ל בשבת שישי לא חטא מעולם שמת בעטיו של נחש. פי' שלא עבר על אחד מתרי"ג מצות שיהיה בשביל כך. אבל זאת הכוונה אין חטא הוא שימות בשביל כך. רק הוא מדרך הפרישות מן המותר לו שלא ישמש רק לקיים פ"ו ולא להנאתו כמו ר' אליעזר שהמשמש מטתו כאילו כפאו שד. וביאור המאמר הוא ע"ד שאחז"ל במדרש שישי אבי דוד לעת זקנתו פירש מאשתו שאמר מה שאמרה תורה לא יבא עמוני ומואבי בקהל ה' הוא אפילו מואביות והוא אסור לבא בקהל ישראל. ורצה לבוא לכושית נכשו מספק והתיר שפחתו על כהנתו. אם מואבי ולא מואבית אני כשר ומותר בך. ואם אפי' מואביות. אין בשחרור זה כלום ומותר בשפחה. עי' בספר ע"א חלק ג' פ"י. ובשפחתו גילה הדבר לגבירתה אשת ישי ונכנסה היא ברשות ההוא בשפחה ושמשה עם בעלה ישי. וישי סבר שבא על שפחתו. ונתעברה ונולד דוד. וזה קשה בדוד במנחה בה בשבע משום שהיה דומה בן המורה. והשתא אתי שפיר שב"ק דוד לפני הקב"ה בעון חוללתי. ולמה משום שבשם שאני חסיד שבחסידים מ"מ צריך אני להעות בשת שבע משום שיש בי צד אחד מעון דהיינו מצד אבי שכלום נתכוין אבי ישי להעמידני וכונה לא נתכוין אז אלא להנאת עצמו. אבל אמי לא כוונה אלא להעמידני. אבל אבי לא נתכוין להעמידני אלא להנאת עצמו משום שהוא סבר שבא על שפחתו לכן יש בי צד אחד מעון מצד אבי ישי ועבה אותי כבן המורה וזה קשה בקרבי בהטאהי בנת שבע. ומה שמזכיר המדרש שבניהם הופכים פניהם כמ"ש כי אבי ואמי עזבוני וה' יאספני. זה לא קאי על שלא כוונו במעשיהם לשם שמים דהא אפי' ר' אליעזר שכוון לש"ש כאילו כפאו שד הקב"ה הפך פניו לאחר המעשה אלא שזה קאי על מ"ש המדרש מקודם על כמה חדשים שעבה הטי"ת עם טעיפה ופולד כל ט' חדשים וזה אחד מהן [וקוקין דער נסקדמה]

מתנות כהונה

שפיר. פרש"י במס' נדה מהוי כמין שכבת זרע: סנדל. מעוך כמין סנדל: קינין כו'. מיני הדרים הם: חבילין הבילין. שהתינוק מקושר בכמה חבלים וקשורים ועי' עוד בערוך והוא גרס: (א) כנים: במתלא. במשל האומר בפני הבריות כשהותר חבל אחד הותרו שני חבלים כשהם קלועים ומגודלים זה בזה וכשהם קשר כשהותר חבל א' מתוך אותו קשר ב' החבלים נמצאים מותרים: וביותר כשהוא זכר כי הטבע מקפדת יותר על הויית וקיום הזכר מנקבה וגם הכתוב פתח בו בלשון פשיטותא כי תזריע וילדה זכר ולא כתיב אם תלד זכר כמו אצל הנקבה: ויפתח ל' מכתח ופתח: בגיחו כו'. ע"י שמתנאה דרש בגיחו כאילו כתיב בגאו בהילוף אחה"ע גלליך. ל' גלל וטינוף (נראה דה"ג הה"ד אשה כי תזריע וגו'. ודו"ק): אחר נדתה. מיד אחר הטבילה ודייק מדכתיב ובחטא יחמתני אמי אין חטא אלא ל' טהרה וכן הוא בפ' המפלת: ובסמוך. סמוך לנדתה: של לבנות. המלובן ומובהר והמבורר שבו: מטפה למוח כו'. הטוב ממנו למוח וקצתו הרלוי לעצמות וכן הכל: (ה"ג בילקוט אוב) דומה לרבון. והוא הגב וכן הוא בתוספות פרק המפלת: זהורית. משה של משי ובירושלמי מסיים ושני ידיו כשני טיפין כו': נתוח. בילקוט גרס כהוא ובפרק המפלת גרס התוך: עגבותיו. שוקי של הירכים למעלה בגובה:

נעה"ז

מעבס

עץ יוסף

בהמיה: ומעיה של אשה מרווחין הם גם באשה ספי מבהמיה שאין מעיה כל כך הווין ריבוי באיכה אוכלת ושותה דברים המין כאשה. ועוד כח הבהמות לסבול ההוש יותר מהאדם שהוא הספנים: והקב"ה משמרו מילתא אחריתי הוא שה' משמרו ג"כ שלא יעשה שביר כו': שפיר שר הולד שהעצמות והגידים והבשר נולדים בתוכו. ושליא היא כמין לבוש שהולד שוכב בתוכה וסנדל היא חתיכה בשר בצורת סנדל: אם אוכל אדם ולף בהיאכל הולך אל האיצטומכא ובני מעים. והולד ברחם. מ"מ ע"י שהאשה זקופה כובד האיצטומכא היה דוחה את הרחם ודוחה הולד לולי השגחת ה': קינין קינין מיני הדרים: פוקין פוקין פי' עגולי בשר כגבעת כמו פיקה של גרגרת: חבלים חבלים פי' שהתינוק מקושר בכמה חבלים וקשורים. והערוך גרס במקום קינים קינים כינים. ופירושו לשון כנויות יהדרא דקינתא. במתלא אמר כו' במשל אומרים בני האדם כשהותר חבל אחד הותרו שני חבלים כשהם קלועים ומגודלים זה בזה וכשהם קשר כשהותר חבל אחד מתוך אותו קשר שני החבלים נמצאים מותרים: אם היה זכר כלומר כל החסדים הנזכרים עושה ה' עם העובר וביותר עושה עמו חסד אם עשאו זכר ולא נקבה. לכן סמך וילדה זכר לכי תזריע דדרשו על החסדים שעושה הב"ה עם הזרע מתחלת זמן העיבור עד סופו (יפ"ת): (ד) ויסך בדלתים יש גם דעת אגדה זו לפרש אשה כי תזריע כאגדה דלעיל דרמיז אחסדי ה' עם העובר בבטן אמו. ולהכי חייתי נמי קראי דמשתעי בשמירת ה' העובר בבטן אמו והוצאתו לאויר העולם. והא היכהו בעין רואיו כדמפ' ואזיל: ר"א ור"י ור"ע כו' מר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי: כך לאשה פי' יפתח אחד לאשה: בגיחו כו' שמתנאה כו' דרש בגיחו כאילו כתוב בגאו בהלוף אותיות אחה"ע. ור"ל בגיחו בשביל גאו כלומר שהשמירות הללו שמם ה' ברחם האשה דלתות ומפתחות הוא מפני שמירת הולד לפי שמתנאה לצאת מרחם קודם זמנו ורע לו. ולפ"ז כינה את העובר כים על שם שהוא כים נגרש ומתנאה לצאת. ויסך אלוה בעדו כמו שסם ה' גבול לים שלא יצא וישטוף את העולם. והרד"ל כתב בגיחו מפרש כפשוטו' ל' נמשך לצאת ול' מתנאה דנקט הוא תוספ' דקרא בגאון גליך עכ"ל: זה השליא על ידי שמרון בתוכה כטמון במקום אפל קרי לה ערפל: ג' חדשים הראשונים מפני שאז הולד במדור התחתון כדאיתא בפ' המפלת. ולכן קרוב יותר ליפול לפי שפי הרחם למטה ואז הוא קרוב לפה. וה' דרך גם מעמידו. והיינו ואשבור עליו חוקי שנתן לו חוק בל יעבור ובטל חק הטבע: ג' חדשים האמצעים שהוא במדור האמצעי והרי הוא בשמירה יותר כאילו שם לה בריח ודלתים: אלו ג"ח האחרונים שבתיך זה הזמן הטבע לידתו יש שנולד לז' ויש לט'. ולא יוסיפו עבור מזה הזמן. ואם יקרה לפעמים ביוסיף עבור מזה הזמן זהו על המקרה הרחוק. והכא בדרך העולם מדבר: בגאון גליך כצ"ל וזהו שנכתב בעון גלליך הוא ט"ס. ופירושו אע"פ שהוא מלא גללים שם הקב"ה בהק הטבע שתתנאה להתחבב בעיני הכל להבקו ולנשקו. ומפרש גליך לשון גללים פי' גלל וטינוף: וביותר אם הוא זכר כו' הכוונה דאיתא בנדה דף ל"א ע"ב מפני מה אמרה תורה זכר לז' ונקבה לי"ד. זכר שהכל שמחים בו מתחרטת לשבעה. נקבה שהכל עצבים בה מתחרטת לי"ד. וזה שאחר המדרש וביותר אם הוא זכר ר"ל שהשמחה יותר כשהוא זכר הה"ד אשה כי תזריע וילדה זכר וגו' שבעת ימים. ובנקבה י"ד ימים ש"מ שיש יותר שמחה בזכר מבנקבה וכנ"ל: (ה) הה"ד הן בעון כו' גם כוונת אגדה זו לפרש דאשה כי תזריע רמז לחסדי ה' עם העובר. שהאב והאם לא יכוונו רק להנאתם וה' בהשגחתו על הטפה שלא תהא ממנה העובר. ולהכי מייתי האי קרא דרמיז ביה ענין זה כדמפרש ואזיל. ולהדי דמייתי קרא מפרש ליה כוליה כדרך המדרש: ר' אחא אמר בעון מלא אפילו אם יהיה חסיד כצ"ל [יפ"ה] דמיתורא דוי"ו דעון דריש שאין נקי. מעון דרבותא הוא לומר שדרך העון למצוא אחד שאפילו חסיד אינו נמלט מקנאתו. והדר דריש עיקרא דקרא דהן בעון חוללתי דר"ל שהחילה יצירתו היתה בעון שלא נתכוון מולידו למצות כו"ר אלא להנאת עצמו הנאת המשגל וזה נחשב קצת לעון: אפשר שלא כו' שאי אפשר לעמוד תמיד על הנקיות הגמור מפני טבע החומר. ועי' בענף: תדע לך שאילו יכוונו להוות זרע לא יהפכו פניהם מיד במהנהגת העיבור שלא יפקיד מהוגאת האבר מיד אבל יפקוד שם שעה. וכן היה ראוי שתעמוד במנכה בעת העצור שוקדת דביקה הרגלים יולדת הנשימה ותישן אחר זה: אחר נדתה ובסמוך פי' שלא יעברו ימים רבים אחרי נדתה אלא סמוך להטברת ימי נדתה והיינו כדר' יוחנן דאמר בפרק המפלת אין אשה מתעברת אלא סמוך לטבילתה ודריש ליה מבחטא יחמתני חמי שהוא לשון טהרה. כלשון והטאו את הבית כדאיתא התם. ופירש"י ה"ק ע"י דם נדות שהוא המביאו לידי עון חוללתי שהוא גרם לי שעברה וכשנחטאת אמי ממנו יחמתני: ארחי ורבעי כו' גם כוונה אגדה זו לפרש כי תזריע על חסד ה' עם העובר. ויותר כשעשהו זכר. והיינו דמסיים וביותר אם הוא זכר. אלא דמפרש ליה בברירת טיפת הזרע ממש חריקתה לאיברים. ולהכי נקט האי קרא דמשריע ליה בהכי וכמפרש ואזיל. ולפ"ז יהיה פי' ארחי ורבעי על ענין השמים כדפרש"י בפ' המפלת ארחי השמים כמו דרך גבר בעלמה. ורבעי השמים לשון לרבעה: מטיפה של לבנות כלומר מהותר ברור שבזרע כמ"ש בפ' המפלת על זה הפסוק שלא נוצר אדם מכל הטיפה אלא מן הברור שבה. ודריש לה מזרית כדמפרש כאדם שזורה וכו': רשב"ל אמר אף כו' מודה הוא בדרשה ר' יוחנן אלא שהוסיף עוד דזרית אתא נמי למימר שאינו מאבד הטפה הנבחרת אלא שזורה ממנו לעצמות ולשאר האברים. וזהו שאמר אלא זורה מטפה למוח היינו מן הטוב ממנו למוח. ומטפה לעצמות היינו מן הנשאר: וביותר אם היה זכר פי' ביותר עושה ה' חסד עמה שעושהו זכר כדפירשתי לעיל סי' ג': (ז) תן חלק לשבעה כו' משום דק"ל מ"ט להזכיר דין המילה הכא לגבי דיני הנדות. בעי למימר דרמיז שבזכות שמירת ימי נדה תזכה לבן שיקיים בו מצות מילה. ומייתי סמך לזה האי קרא דזה פירושו למאי דמפרש ז' ימי נדה ושמנה ימי מילה: אלו ז' ימי נדה פי' תן חלק לה' לקיים מצותו בז' ימי נדה. ובכן תתן לו ג"כ חלק ותתקיים מצותו במילה. אז הכוונה שיהיה חלוק והפרדה בינו ובין אשתו בז' ימי נדה ואז תזכה גם למצות שמנה: דומה לרשון הוא הגב: כב' טיפין של זבוב כעיני הזבוב: ושתי חוטמיו בגמרא מייתי דתני ר' חייא ב' עיניו מרוחקים זה מזה. וב' חוטמיו מקורבין זה לזה: זהורית משה של משי. ועי' בירושלמי ובבלי פ' המפלת: דומה לשעורה בגמ' גרסינן פיו מתוח כחוט השערה ופרש"י סדק קטן ונראה כאלו חוט השערה מתוח בה: גווייתו פי' גיד אבר הזכר. ויפ"ה פי' גויתו גופו כי כל גופו עגול וטישלו כעדשה: גלמי ראו עיניך דלעיל מייה כנזכר תכוכי בבטן אמי אלמא בילירת העובר מיירי: כשעורה שהיא סדוקה לארכה: אין בה פי' בצורת הזכר. ולא בנקבה בלחוד קאי. ובגמ' גרס והתוך ידים ורגלים אין לו. ופרש"י התוך ידים ורגלים עדיין אין נכרין כדאמרינן תחלת ברייתו דומה לרשון. והא דתני וב' זרועותיו כב' חוטין היינו שיש להם הכרה לבד אבל אינם נפרדים ונעלמים מהגוף. ומיהו בגמרא לא גרסינן בזרועותיו: פנקס פרש"י לוחין שכותבים בהם הגלהים: על ב' גלעיו בגמ' גרסי' צדעיו. ושם איתא בהם

כ'

פתוח ואוכל ממה שאמו אוכלת ושותה ממה שאמו שותה ואינו מוציא רעי שמא יהרוג את אמו יצא לאויר העולם נפתח הסתום ונסתם הפתוח : (ה) בית שמאי ובית הלל יד ב"ש אומרים לא כשם שיצירת הולד בעוה"ז כך יצירתו לעוה"ב . בעוה"ז מתחיל בעור ובבשר וגומר בגידים ועצמות אבל לע"ל מתחיל בגידים ועצמות וגומר בעור . שכן כתיב במתי יחזקאל (יחזקאל לז) וראיתי והנה עליהם גידים ובשר עלה ויקרם עליהם עור מלמעלה ורוח אין בהם . א"ר חייא בר אבא אין פרשת יחזקאל ראיה למה מתי יחזקאל דומין למי שנכנס למרחץ זה שפשט אחרון לבש ראשון . ב"ה אומרים כשם שיצירתו של אדם בעוה"ז כך יצירתו בעוה"ב . בעוה"ז מתחיל בעור ובשר וגומר בגידים ועצמות . ולע"ל כמו כן שכן איוב אומר (איוב י) זכר נא כי כחומר עשיתני (שם) הלא כחלב תתיכני . התכתני אינו אומר אלא תתיכני . וכגבינה תקפיאני . הקפיאתני אינו אומר אלא תקפיאני . עור ובשר תלבישני . הלבשתני אינו אומר אלא תלבישני . ובעצמות וגידים סככתני אינו אומר אלא תסוככני . הוי חיים וחסד עשית עמדי : (ט) אם של אשה מלא דם עומד וממנו יוצא למקום נדתה וברצונו של הקב"ה הולכת טפה של לבנות ונופלת לתוכו מיד הולד נוצר . משל לחלב שנתון בקערה אם נותן לתוכו מסו נקפא ועומד ואם לאו הולך ורופף . טו לשני ציירין זה צר דמותו של זה וזה צר דמותו של זה . לעולם הנקבה מן איש והזכר מן האשה . הזכר מן האשה מניין שנא' (ד"ה א ד) ואשתו היהודיה ילדה את ירד וכתיב (בראשית כב) ופילגשו ושמה ראומה ותלד גם היא וגו' טו הה"ד אשה כי תזריע וילדה זכר . ונקבה מן האיש שנאמר (בראשית מו) ובתואל ילד את רבקה ואת דינה בתו . (במדבר כו) ושם בת אשר סרח . א"ר אבין לית ספר דמספר לגרמיה משל לב' שנכנסו למרחץ זה שמזיע ראשון יצא ראשון . א"ר אבהו טובה גדולה עושה הקב"ה עם אשה זו בעוה"ז שלא התחיל בצורת הולד בגידים ועצמות שאילו התחיל כן היה מבקיע כריסה ויוצא לפי שבעוה"ז אשה יולדת בצער לע"ל מה כתיב (ישעיה סו) בטרם תחיל ילדה בטרם תבא חבל לה וגו' :

פרשה טו

(א) אדם כי יהיה בעור בשרו שאת או ספחת או בהרת .
הה"ד (איוב כח) לעשות לרוח משקל ומים תכן במדה .

א"ר הונא א בג' מקומות יצתה רוח שלא במשקל וכבר היה לה להחריב את העולם ואלו הן א' בימי איוב . וא' בימי יונה . וא' בימי אליהו . בימי איוב שנאמר (איוב א) והנה רוח גדולה בא מעבר המדבר . בימי יונה שנא' (יונה א) וה' הטיל רוח גדולה אל הים . בימי אליהו שנאמר (מ"א יט) ויאמר צא ועמדת בהר גו' והנה ה' עובר ורוח גדולה וחזק מפרק הרים . א"ר יודא ב"ר שלום היא אותה של איוב היא אותה של יונה היא אותה של אליהו בשביל אותה הבית היתה אותה של איוב . בשביל אותה ספינה היתה אותה של יונה . בשביל אותו מעשה היתה אותו של אליהו . ואין לך גדולה בהם אלא אותה של אליהו הה"ד ויאמר צא ועמדת בהר . א"ר תנחום ב"ר חייא ואמרי לה בשם רבנן אין מלך המשיח בא עד שיוכלו כל הנפשות שעלו במחשבה להבראות . ואלו הן האמורות בספר של אדה"ר הה"ד (בראשית ה) זה ספר תולדות אדם . א"ר יהושע ב"ר חנינא ב בשעה שהרוח יוצא מלפני הקב"ה משברו בהרים ומרשלו בגבעות ואומר לו הוי זהיר שלא תזיק לבריותי שנאמר (ישעיה נז) כי רוח מלפני יעטוף ונשמות אני עשיתי בשביל נשמות שאני עשיתי (איוב כח) ומים תכן במדה ר' יודן ב"ר שמעון אמר אפילו מים שיורדים מלמעלה לא נתנו אלא במדה הה"ד (שם לו) כי יגרע נטפי מים וכתיב (ויקרא כז) ונגרע מערכך : (ב) ד"א לעשות לרוח משקל א"ר אחא אפילו רוה"ק ששורה על הנביאים אינו שורה אלא במשקל יש שמתנבא ספר אחד ויש שנים . א"ר סימון ג ב' דברים נתנבא בארי ולא היה בהם כדי ספר ונטפלו בישעיה ואלו הן (ישעיה ח) וכי יאמרו אליכם דרשו אל האובות ואל הידעונים וחברו . ומים תכן במדה . א"ר יודן בר' שמואל אפילו דברי תורה שנתנה מלמעלה לא נתנו אלא במדה ואלו הן . מקרא משנה תלמוד הלכות ואגדה . יש זוכה למקרא ויש למשנה
ויש

יד יוסף יד כ"ר פ"יד . ילקוט יחזקאל . וע' זוהר סדר תזריע דף מ"ט : טו נדרים דף כ' ע"א . נדה ס"ג : טו זוהר סדר יו : פ' טו א כ"ר פ' כ"ד . קהלת רבה פ"א : ב ירוש' ברכות פ"ג : ג לעיל פ"ו :

מתנות כהונה

בעוה"ז מתחיל בעור ובשר שנאמר בריש' עור ובשר תלבישני ואח"כ בגידים ועצמות תסוככני הכל זה איתא בב"ר בפרשה י"ד : התכתני . ל' עבר לא נאמר אלא התכיני ל' עתיד וכן כולם : אם . הרחם שבו התינוק מונח נקרא אם : מסו . מין סם שמעמידין בו החלב שמהא נקפה או חלב קפוהה המצוא בתוך קיבה של עגל : ספר . אומן בלן שמספר הבריות במספרים ושער ואין ספר שיוכל לספר את עצמו כן מן הזכר לא בא הזכר אלא מן הנקבה : שמזיע ראשון יצא כו' . ומנית המרחץ להגשמים וכתו כבר הלך הלך לו כן כשהאשה מזרעת תחלה בשל כתו ומניח טוב השטולה אל זריעת הנקבה והיא משלמת השטולה ומתגה בו צורה ודמותה וכן בהיפוך : אין מלך המשיח כו' דרש לעשות לרוח משקל על מלך המשיח כעין שדרשו כי רוח מלפני יעטוף בפ"ק דע"ז ובפרק כל היד : משברו בהרים . משבר הרוח בהרים הגבוהים . ומרשלו ל' רפיון כל"א נתרשלו ידי החוטב : יעטוף . ל' הולשה ואיחור מל' העטופים ללבן ומלאתי במדרש איוב מה יעטוף מבלה כל"א בהתעטף עלי רוחי : ונגרע מערכך . ואין ערך אלא לפי שמו בשיעור מדה נכונה : וחברו . פסוק של אחריו : אפי' דבר תורה דרים ומים תכן במדה

עץ יוסף

ב' אליו על ב' ארכובותיו ופרש"י אליו אושול"ש . ודבינו מם פי' דאלילו היינו קולי"א: יהרוג אם אמו פרש"י שבים הרחם להו כתב להוציא רעי הנאסף בו: נפתח הסתום פיו : נסתם הפתוח טבורו : (ח) מתחיל בעור ובשר כמ"ש באיוב עור ובשר תלבישני וגידים ועצמות תסוככני : וגומר בעור ובשר כנ"ל : למה מתי יחזקאל כו' לפי שעצמותיהם היו בעולם דלאו שיבא עליהם המתוכר להם תחלה ואח"כ המתוכר לדבר האחר כדרך הנכנס למרחץ שאם ילבש העליון תחלה איך ילבש אח"כ התחתון שצריך שיהיה מתחתיו . וכן אם יכסה העור על העצם איך יבא אח"כ בשר וגידים בנתים . ואע"פ שהיה אפשר דרך נס . אינו נכון . אבל בהוייה ברוב המתים עצמותיהם שבו אל העפר הריהם כיצירה חדשה ויתחיל בעור ואע"פ שעדיין נשאר עצם לא כדלקמן פ' כ"ח . מ"מ לא נס הוא יהיה השאר בהוויתו אלא יהיה נמחה כחלב ונקפה כגבינה [כדתני' בזוהר פנחס] ותחנו יצוייר כבין כל הגוף . לכך אפיר שייך ביה קדימה עור ובשר לגידים ועצמות [מה"ק] : התכתני הוא לשון עבר ומורה על היצירה הראשונה. ולא אמר כן אלא התיכני שהוא לשון עתיד כמספם איש"ן : (ט) אם הרחם שבו התינוק מונח נקרא אם : מלא דם וממנו יוצא כו' ונופלת לתוכו ושמד ומיד הולד הולך כו' וכל"ל. וכדלקמן נקפא ושמד: [רד"ל] משל לחלב כו' . שפלוסופי יון אומרים שכל גוף העובר מדם הנקבה ואין לאיש חלק בו אלא נתינת הצורה שהוא על ידי זרע האיש כמבו בחלב . וזה דעת מאמר זה [יפ"ת] : מסו סם או עשב שנותנין בחלב להעמיד ולהפריד מי החלב מן הגבינה . מסו לשון חלוקה כד"א הרמונים משימסו . וכן אם של קבה היא מלאה דם ומיפה של בנות יורד לתוכה ומיד נקפה [מת"כ] : רופף מנענע ונע ונד : לשני ציירין זה צר דמותו של זה וזה צר דמותו של זה . כנ"ל [יפ"ת] וכא"א גרים זה נותן צורת דמותו של זה וזה נותן צורת דמותו של זה . וכתב היפ"ת דגם בעל המשל הזה ס"ל שההולדה בהקפאת הגבינה והחומר הולד מדם הנקבה וצורתו מזרע הזכר . ומ"מ יש כח בדמיון האשה לצייר הולד כצורה המצויירת בדמיונה בעת העיבור . וס"ל שזה הציור מועיל להיות העובר זכר או נקבה . וע"כ ציור הזכר שמדבק דמיונו באשתו יסבב הולד מהארע כמוהו. וציור האשה בבעלה יסבב ההפך . ומי שציורו יהיה יותר חזק יגלה לשל חבירו : הה"ד אשה כי תזריע דאע"כ מזריע למה לי . אלא לומר שהיא סבת הזרעת זכר. ואע"פ שאין הזרע רק מהזכר לדעת המדרש הזה כדלעיל . פי' מזריע תתן זרע כדפי' רהב"ע הפסוק ע"ד הכמי יון : ובתואל ילד את רבקה דא"כ ובתואל ילדה רבקה מבעיא ליה כדרך שאמר בנים לנהור אחיך שלא הזכיר שולדתו רק שנולד לו : ואת דינה בתו דבהו למה לי דהא אילדה ליעקב קאי . אלא מילתא אגב אורחיה קמ"ל דיעקב סבת דינה . והא דכתיב ואלה דינה בת לאה. היינו משום דנדמית לה בהויתה יצאנית כדלעיל בב"ר : ושם בת אשר דאל"כ ושם אחותם סרח מבעי ליה כדכתיב בפרשת ויגש וסרח אחותם . אלא דמילתא אגב אורחיה קמ"ל : א"ר אבין כו'. ר' אבין הולך על הכ"ל וסובר שמפני הזרעים יחד התהוה הולד. והאשה מזרעת תחלה יולדת זכר וכו' כדעת הגמ' . וטעמו פס"ל פי' המניע בזרע הזכר שיתהוה ממנו נקבה. ובזרע הנקבה שיתהוה ממנו זכר כדרך העולם שאין המספר [פי' אומן בלן שמספר הבריות במספריים ותער] מספר את עצמו אלא אם רעהו יעזורו. וכן האשה תביא צורת הזכר והאיש מביא צורת הנקבה . ולכן כשהאשה מזרעת תחלה יתחיל הטבע בהויית העובר בזרעה. ולכן תהיה יצירתו זכר כנמשך מטבע זרעה. וכשאמשך זרע האיש אל זרעה שאלים ההויה בצורה שהוחהלה ויתהוה הזכר מפני הזרעים. וכשהאיש מזריע תחלה יהיה בהיפך שתחלת היצירה תהיה בזרעו ואחריתה בזרעה. ולכן יצוייר שעובר בטבע הנמשך מזרעו שהוא העיקר חרע האשה נגרר אליו . ומשל המרחץ כך הוא שכתמו שהמזיע ראשון יוצא ראשון לפי שהוכן ראשונה אל היציאה כן התחלת צורת העובר בזרע שנמצא ראשון : טובה גדולה כו' משום עור ובשר תלבישני וגו' חיים וחסד וגו' דעסקינן ביה לעיל נקט לה . אלא שהפסיק המדרש בענין . ועכשיו חזר לענינו : לפי שבעוה"ז כו' לפי שדרך המדרש לסיים בפרשה במלתא דנחמתא נקט כך מילתא בולדם מענין הפרשה דמיירי בולדם . ויסכן דס"ל דאשה כי מזריע דמיא לה . כלומר לעתיד כשתזרע מיד תלד וכמו שדרשו במס' שבת גבי הכה וולדת יחדיו : מהכתיב בטרם תחיל כו' . רמיזא בעלמא הוא דעיקר קרא בשל על קיבוץ גליות בפתע כיולדת זכר בטרם תחיל:

פרשה טו לעשות לרוח משקל משום דבעי למדרש אדם או דם . מייתי קרא מים תכן במדה . כי להיות מדת המים שקולה באדם עם הדם. שהם באמת כדלקמן. ואידי דמייתי ליה לקרא מפרש ליה כוליה כדרך המדרש : בג' מקומות כו' ואף שבודאי שמאליהם הרוח היה בסיבה טבעית . מ"מ ההשגחת ה' דבקה בהם שלא יצאו אלא במשקל הראוי לעולם ומה שיצא בג"פ האלו שלא במשקל אמת ה' היה הדבר לצורך השעה ההיא : אותה של איוב כו' דמדכתיב בשלשתן גדולה ילפי' דכולהו רוח אחד היו ונשמר מאיוב ליונה . ומיונה לאליהו ואע"ג דבל אליהו יותר גדולה . היינו שנתחזקה אז יותר . ומ"מ היא היא. ואח"מ ומה בגע בהוא אותה הרוה או אילו שיהה רוח אחר . וי"ל שלשתם יוצאת מהסדר הראוי כלה למעט בדבר שאינו ראוי כל מה שאפשר . ולכן כיון שאפשר בשמירת האחת לג' המקומות טפי עדיף מלהדש דבר שאינו הגון שלשה פעמים : אותה הבית כו' דאל"כ לא היה מקום לצאת השטן שיסית איוב דברים . שאם מכה כוללת באה לעולם למה יפיה איוב דברים כי דרך הוא שהצדיק לוקה עם הכלל . אע"כ שעליו בא ביחוד ולכן היה קרוב להפית דברים מאחר שמאת ה' היתה לו: אותה ספינה מדכתיב והאניה חשבה להשבר מכלל דעל אותה ספינה לבדה באה מדלא כתיב והאניות [רש"י]: אותה מעשה כו' היינו שלא היה כלל בעולם . אלא בכדי שיראה אליהו אותו המעשה שהראה לו רוח ורעש ואש : א"ר תנחום כו' אין מלך המשיח בא כו' . ע' בב"ר פ' כ"ד ובקהלת רבה פ"א סי' י"ב ותראה שנ"ל מקודם המאמר של ר' יהושע בשעה שהרוח יוצא כו' שנא' כי רוח מלפני יעטוף כו' שזה הדרש שייך לענינו . ואח"ז המאמר של רבי תנחום שהוא דרך אגב על הקרא כי רוח מלפני יעטוף . וכמו שפרשתי בקהלת רבה שהמשיח נקרא רוח כדכתיב רוח אפינו משיח ה' . וקאמר קרא הכי המשיח מלפני יתאחר [כמו העטופים ללבן] על ידי נשמות אשר עשיתי . וע' בחלק וכפ' הבא על יבמתו . והגי' שלפנינו יש ליישב בדוחק שדרש לעשות לרוח משקל על מלך המשיח כמו שכתב המת"כ . אבל העיקר כמו שכתבתי : אין מלך המשיח בא כו' . הטעם כדי שלא יהיה פ"פ לקצת נשמות לומר שאילו באו לעוה"ז היו מגדלות בירא"ת ה' [יפ"ת] : בספר של אדה"ר דעליה כתיב זה ספר תולדות אדם שנרשמו כולם בספרו ברמז : משברו בהרים משברו להרוח בהרים הגבוהים : ומרשלו לשון רפיון : ונשמות אני עשיתי ועמוף מעלחי ליה כד"א [יונה ב'] : בהתעטף עלי נפשי . וכד"א [תהלים ק"ב] תפלה לעני כי יעטוף . בשביל נשמות שאני עשיתי. כצ"ל [א"א] : מים שיורדים שהם ברכה לעולם נתנו במדה כ"ש . שאם יוסיפו יותר מדאי יזיקו : הה"ד כי יגרע משום דמים תכן במדה יש לפרשו על מי הים או מימי בראשית שנבראו במדה על דרך מי מדד בשעלו מים מייתי מיגרע נטפי מים דמיירי בגשמים דכתיב כי יגרע כו': (ב) אפילו רוה"ק דכיון דקרא דנביה בחכמה ותורה משתעי כדכתיב התם והחכמה מאין תמצא וגו' והחכמה מאין תבא וגו' ובתריה אז ראה ויספרה וגו' ודרשינן ליה לעיל בב"ר פ' כ"ד בתורה . מאי טעמא להזכרת רוח ומים בהדייהו . אלא דברוה"ק ותורה קמיירי . והא דכתיב התם בעשותו למטר חק יש ג"כ לפרש בתורה ע"ד יערוף כמטר לקחי : שמתנבא ספר אחד הכל לפי הכנת הנביא וכפי צורך השעה וכפי תכונת הדור : ויש שנים כגון משה שכתב ספרו וספר איוב . ושמואל שכתב ספרו וספר שופטים ורות . וירמיהו שכתב ספרו וספר מלכים וקינות כדאי' בפ"ק דב"ב : א"ר סימון שני פסוקים נתנבא . כצ"ל [א"א] : אפילו ד"ת דרים ומים תכן במדה על התורה שנקראת מים שנאמר הוי כל צמא לכו למים . כן אי' בילקוט : שנתנו מלמעלה הזכיר זה מפני שמזה הטעם נקראו מים כדאמר בחזית פסוק כי טובים דודיך מיין נמשלה תורה למים מה מים מן השמים כו' : יש זוכה כו' כהא דאמר בפ' כל היד מנעך הממונה על הריון נוטל טפה
ומעמידה

ויש לתלמוד ויש להגדה. ויש זוכה לכולן. ד"א לעשות לרוח משקל בנוהג שבעולם הבריות אומרים איש פלוני רוחו יתירה איש פלוני רוחו קצרה שנתנה בו רוח קטיקטון. ומים תכן במדה. אדם היה משוקל חציו מים וחציו דם בשעה שהוא זוכה לא המים רבין על הדם ולא הדם רבין על המים. ובזמן שחוטא פעמים שהמים רבין על הדם ונעשה אדריפוקוס ופעמים שהדם רבין על המים ונעשה מצורע הה"ד אדם או דם: (ג) ד"א אדם כי יהיה בעור בשרו הה"ד (איוב לח) מי פלג לשטף תעלה. א"ר ברכיה אית אתרין דצווחין לשערא שיטפא. מעשה באדם א' שהיה יושב ודורש ואומר ה אין לך כל נימא ונימא שלא ברא לה הקב"ה גומא בפני עצמה כדי שלא תהא אחת מהן נהנית מחברתה. י א"ל אשתו ועכשיו אתה מבקש לצאת לתור פרנסתך תוב ובורייך קאים לך שמע לה ויתיב ליה וקם ליה בורייה ז ודרך לחזיז קולות. אפילו קול שיוצא מן הרקיע עשה לו הקב"ה שביל בפני עצמו וכ"כ למה שלא תצא ותחריב את העולם. ד"א ודרך לחזיז קולות א"ר אבין משל לגנת ירק שהמעין לתוכה. כל זמן שהמעין לתוכה ירקה משחיר פסק המעיין הלבין ירקה. כך זכה אדם ושער שחור צמח בו נרפא הנתק טהור הוא ואם לאו ושער בנגע הפך לבן הה"ד אדם כי יהיה או דם: (ד) ד"א אדם כי יהיה בעור בשרו. הה"ד (משלי יט) נכונו ח ללצים שפטים. מוכנים היו ללצים דינים בנוהג שבעולם אדם רוכב על החמור פעמים שסורח עליו ומכהו פעמים ששוחק עליו ומכהו כרם הבא נכונו ללצים שפטים. ומהלומות משל למטרונה שנכנסת לתוך פלטין של מלך כיון דחמית מגלביא תלן דהלת. אמר לה המלך אל תתייראו אלו לעבדים ולשפחות אבל את לאכול ולשתות ולשמוח כך כיון ששמעו ישראל פרשת נגעים נתייראו אמר להם משה אל תתייראו אלו לאו"ה אבל אתם לאכול ולשתות ולשמוח. שנא' (תהלים לב) רבים מכאובים לרשע והבוטח בה' חסד יסובבנו. ט רבי ור' ישמעאל בר' יוסי היו יושבים ועוסקים במגילת קינות ערב ט"ב שחל להיות בשבת עם חשכה מן המנחה ולמעלה שיירו בה אלף בית אחת. אמרו למחר אנו גומרין אותה. כשעלה רבי נכשל באצבעו הקטנה קרא על עצמו רבים מכאובים לרשע. א"ל ר' ישמעאל אילו לא היינו עסוקין בענין (איכה ד) רוח אפינו משיח ה' הייתי אומר. עכשיו שאנו עסוקין עאכ"ו. כשעלה לביתו נתן עליה ספוג יבש וכרך עליה גמי מבחוץ. א"ר ישמעאל ב"ר יוסי מדבריו למדנו ג' דברים. ספוג לא שהוא מוצין אלא שהוא משמר את המכה. וקושר עליה גמי מהבית מפני שהוא מוכן. ואין קורין בכתבי הקדש אלא מן המנחה ולמעלה אבל שונין בהן ודורשין בהן אם צריך לדבר לבדוק נוטל ובודק. ושמואל אמר חרס כל שהוא נמי כל שהוא. תני ר' יודן משום ר' שמואל מגופת חבית ושבריה מותר לטלטלן בשבת ואם זרקן לאשפה אסור לטלטלן. ר' אלעזר ור' תנחום בצרורייה בשם ר' ירמיה אפילו רשע וחזר בו הקב"ה מקבלו שנא' (תהלים לב) והבוטח בה' חסד יסובבנו: (ה) מה כתיב למעלה מן הענין אשה כי תזריע וילדה זכר. מה כתיב בתריה אדם כי יהיה בעור בשרו. וכי מה ענין זה לזה א"ר תנחום ב"ר חנילאי י משל לחמורה

שרעת

יד יוסף ד נ"ל סוס: ה ב"ב דף ט"ז: ו תנחומא ס' ז. וילקוט איוב: ז כ"ב דף ט"ז: ח במד"ר פ' י"ג: ט איכה רבתי פסוק רוח אפינו. ירוש' שבת פ' ט"ז: י במד"ר פ"ט:

מתנות כהונה

במדה על ההורה שנקראת מים שנאמר הוי כל צמא לכו למים כך מצאתי בילקוט: רוחו יתירה. שנתנה בו רוח יתירה וכן עיקר ויגיד עליו ריעו: קטיקטון. ל' קצר וקטן מאד כמו ירקרק ירוק שבירוקים אדמדם אדום שבאדומים וכן קטיקטון קטן שבקטנים ובערוך גרס קטריטון ולא פירשו: אדריפוקום מצאתי פי' הדרוקן: אדם או דם. בלבון נוטריקון: אות אהרא כו'. יש מקום שקורין לבער שיפפא והיינו שטף: משחיר. כלו' ירוק ולא לבן: מגלביא. רצועות ומקלות שבהם מייסרים העוברים על דת: תלן. תולין: דחלת ירא"ס: ה"ג בירושלמי דפ' כל כתבי במגילת קינות ערב תשעה באב שחל להיות בשבת עם חשיכה מן המנחה ולמעלה והכי איתא בירושלמי בהדיא ולא דוקא שרי לקרות בספר ולא קודם לזה דגזרינן שמא יקרא בספרי הדיוטות ולאחר מנחה לא גזרינן וכן הוא בירושלמי דפרק בני העיר ולכן היו פוסקין פי' חוזרין והורכין בספר קינות דוקא עם חשיכה ולא קודם שאז אינו מותר אלא בעל פה לא בכתב ואם צריך לבדוק לראות בספר דבר מה מותר אף קודם מנחה דבהא לא גזרו: רוח אפינו משיח ה' הייתי אומר נר'. ופי' הייתי אומר שמזמן לך כזה לכפרת עון הדור והכי איתא בהדיא א"ר חייא רב' כהבתן מסתך כו' פי' בעונותינו הגיעך כן ועל זה א"ר ישמעאל אילו לא כו'. שנאמר רוח וגו' נלכד בשחיתותם ועכשיו שעסוקין היינו בענין זה עאכ"ו אומר בשביל כך נזדמן לך שנאמר רוח אפינו משיח ה' נלכד בשחיתותם אשר אמרנו בצלו נחיה וגו' (ולא) בשביל עון עלמך: מוצין פירוש מוצא הדם והזמא והוא נסרפא וה"ג באיכה רבה (ד' ר') ובירושלמי לא שהוא מרפא ואילו הו' מרפא היה אסור בשבת: ה"ג אלא מן המנחה ולמעלה. ור"ל מנחה קטנה דהיינו עם חשיכה ופי' אין קורין בספר וכדפי' לעיל: ה"ג אם צריך לבדוק. פי' אם צריך לבדוק ולחפש אחה פסוק נוטל הספר ובודק ולא גזרו בהא שהוא באקראי בעלמא כמו שהתירו בחוץ לראות ראשי הפרשיות לאור הנר דהוא אקראי בעלמא ולא גזרינן שמא יטה: חרס כל שהוא. יניח על המכה לשמרו שמותר לטלטל ואם זרקו לאשפה כו' לפי שבטל מתורת כלי ואסור לטלטלו: בצרורייה. שם מקום

עץ יוסף

למעמידה לפני הקב"ה ואומר ספה זו מה תהא עליה חכם או טפש. ומשמע שנגזר עליו חכמה ולא טיפשות. ויש שנגזר עליו שיהיה לבו מוכן לתקרא שבמעט יגיעה ישיגה. והמשנה קשה אצלו ולא ישיגה אלא ביגיעה רבה. ויש שנגזר עליו שיהיה לבו מוכן למשנה במעט יגיעה ישיגה אבל שאר דברים לא ישיג אלא ביגיעה רבה. ומעם היות זה מוכן יותר מזה אפשר כפי מעשיו הנודעים לו יתברך מההלה. הוכפי הורלא מזלו או טבע מזגו: רוחו יתירה פי' בעל גאוה: רוחו קצרה רוח נמוכה בעל ענוה: קטיקטון שכלות מעט: [מעריך] חציו מים יודע שהיסודות הם ד' אש אויר מים עפר. וכנגדן יש באדם המרה הירוקה והדם והלבנה והשחורה. המרה הירוקה חמה ויבשה כטבע האש ואמת המרה אצל הדם כמו הקצף העולה מן היין כשמרתיח כן הוא קצף הדם כשירתיחהו חום הכבד. והדם הוא חם ולח כטבע האויר. והלבנה קרה ולחה כטבע המים והיא מותרי הדם שלא נתבשל. והשחורה קרה ויבשה כטבע העפר והוא שמרי הדם. והאיו מים והאיו דם הנזכר כאן הם ב' הלחלוחים הנזכר שהם הדם שהוא כנגד האויר והלבנה שכנגד המים. ולכן אמר שכשרבות המים נעשה אדריקיקוס [פי' בלפוויוני ורומי בעל חולי הנזלה המים [תוספת הערוך] כמו שכתבו הרופאים שכשתרבה הליחה הלבנה בכל הגוף תיחוך השדפון הנבר הו דרופיסיאה. וכשהדם רבה נעשה מצורע כמו שכתבו הרופאים שבהתעבות הדם יעורר האדם והשחין: ונעשה מצורע ח"ם להלן כשהולך אצל הנדה בניו מצורעים שע"י רבוי הדם באמו גורם בשבעה הולד ג"כ רבוי דם וממילא לצרעת רבה [רד"ל]: אדם או דם פי' אם הטה ירבו המים או הדם: (ג) מי פלג לשטף תעלה. משום דדריש אדם או דם בעי למימר שרבוי הדם מביא לבון השער שהוא סימן טומאה בצרעת. להכי מייתי האי קרא דדריש ביה משל לגנת ירק וכו' וכמו שאפרש. ומכיון דמייתי ליה מפרש כוליה ופי' אחר כדרך המדרש: אית אתרין כו' יש מקום שקורין לשער שיטפא. והיינו שטף. ור"ל בלכל שער ברא הקב"ה מעין בפני עצמו. ושעם מאחר זה לאיוב מפורש בההוא לפי שאיוב קרא תגר ואמר אשר בשערה ישופני והרבה פצעי הנם. א"ל אליהו אדו הצילה לא מרשע ועדי משל אלא כי כוטל אדם ישלם לו כו' א"ל הקב"ה לאיוב אפילו השער שעליך מעין עשיתי לו ומדה נתתי לו. ובפ"ק דב"ב א' באיוב אמר רבש"ע שמא נתהלף לך בין איוב לאויב. א"ל הרבה נימין בראתי בראשו של אדם וכל אחת ואחת בראתי לו גומא בפני עצמה שלא יהיו שתים יונקות בגומא אחת בחלגולה ב' יונקות בגומא אחת מחשיכות מאור עיניו של אדם. גומא בגומא לא מיחלף לי בין איוב לאויב מיחלף לי: שלא תהא כו' כנר קקנתי טעם הדבר: ועכשיו אתה מבקש לצאת. יש כאן חסרון לשון. ובהגהות הר' מעשה בכהן א' שהיה רואה את הנגעים. מטה ידו. בקש לצאת לחוץ לארץ. ואמרה לו אשתו ומה אם כל שער ושער ברא לו הקב"ה מעין בפני עצמו ההוא שותה ממנו. אתה שאתה בן אדם כמה שערות יש בך ובניך מתפרנסים על ידך לא כ"ש שיזמין לך הקב"ה פרנסה כו': לתור להפש ולרגל תוב כו' שב ומי שבראך יתקיים לך: קול שיוצא כו' הוא קול הרעם היוצא מן העבים. והכי אמר בפ"ק דב"ב הרבה קולות בראתי בעבים וכל קול וקול בראתי לו שביל בפני עצמו שלא יהיו ב' קולות יוצאות משביל אחד. ומה הוא השביל ע' בי"ת: ד"א ודרך לחזיז. הני היבות ד"א כו' מיותר ולא גרסינן ליה [יפ"ת]. ור' אבין אריפא דקרא קאי: ירקה משחיר ירקותם קרי ליה שחור לפי שבשבת ירקת העשבים הוא מלובן המים ומשהרות העשב שהוא ירקה מתוצע מהן. ומראה הירוק הוא הממוצע מכל המראים וע"כ נוהגים העין ממנו יותר. והירוק נוטה לשחרות והלהוב ללובן: אדם כי יהיה או דם שהגבורת הדם ממעט הליחה הלבנה ותלבין השער [בהוא כגנה אשר מים אין לה שירקה מלבין] שהוא סימן ללקות וצרעת: (ד) נכונו ללצים שפטים כו' משום דקשיא ליה דהוה ליה למימר אדם מכם כי יהיה בעור בשרו כדקאמר אדם כי יקריב מכם קרבן לכן מתרץ כאן שלא רצה לתלות בישראל לרמוז שאין הנגעים עתידים לבא רק על או"ה. ולהכי מייתי קרא דנכונו ללצים שפטים דמיניה דייק למלאת ולגבי הורהיה מפרש כוליה הכא כדרך המדרש: כרם הבא נ"ל אף הכא. שזה לשון במד"ר פ' י"ג נכונו ללצים שבכיים אמר הקב"ה עד שלא בראתי את האדם התקנתי לו המשה מגלבין שאת ספחת בהרת בהיין יכויה. ולפי"ז תדמה יסורי בשמור ליסורי הרשעים כי כמו שעם היות הגוף והמתג מוכנים לא ילקה אם אינו סורח. כך עם היות טבע האדם מוכן לנגעים הללו לא ילקה אלא ע"י חטא: ומהלומות משל למטרונה כו'. נראה שרוצה לדרוש מהלומות נוטריקון מה אלו לאומות. וע' במד"ר הנ"ל ובריש מדרש אגדת בראשית: מגלביא רצועות ומקלות שבהם מייסרים העוברים על דת: אבל אתם לאכול כו'. זה ודאי דפרשת נגעים נאמר לישראל כי טומאת הכהנים והטהרה אין להם עסק אלא עם ישראל אך הכוונה הוא כמו שאדם מיירא את בנו עם השבט שבידו כדי שהבן יעשה רצונו. ואם הבן עושה רצונו אין מכת שבט באה עליו. וכל זה שהאב נוטל השבט בידו ומראהו לו ליראו בזה אין כוונתו בשום אופן כדי שיכנו בשבט. אלא כוונתו להיפך כדי שלא יצטרך להכותו. כי אם שיראה הבן זאת בידו ויעשה רצון אביו ויירא לעבור על רצונו ולא יצטרך להכותו. כמאמר האילת עשיים השבט ומה שמראהו לו. הכל הוא חסד גמור בלי שום תערובות דין כי כל זה נעשה כדי שלא לעטש את בנו. כן ממש רצון הבורא יתברך שברא מדת הדין בעולם כדי שיראו ממנו. וכן יעשו שלא יצטרך להגיע עליהם מדת הדין כלל וכלל [סדורו של שבת]: רבי ור' ישמעאל כו' מייתי הך עובדא. דלא תקשי אדלעיל הא אנו רואים שבאים נגעים אף על הצדיקים. שזה הוא כדי להגין על הדור: מן המנחה ולמעלה דאז דוקא שרי לקרות בכתבי הקדש. ולא קודם לזה משום ביטול בהמ"ד כדתנן בפ' כל כתבי. והיינו דמבכי לבא. ובשבת היו דורשים הדרשה לבעלי הבתים שעוסקים במלאכה כל ימות החול. ובתוך הדרשה היו מורין להם הלכות איסור והיתר. וטוב להם לשמוע מלקרות בכתובים. הילכך מן המנחה ולמעלה דאין זמן בהמ"ד אז שרי. וע' ביפ"ת: רבים מכאובים לרשע. לפי שהיה מדוכא ביסורין י"ג שנה שיה בצמירתא ושבע בציפרינא ונוסף לו עכשיו מכת האצבע: א"ל ר' ישמעאל בירוש' פרק כל כתבי גרסינן א"ל ר' חייא רבה כהבתן מסתך כו' פי' בעונותינו הגיעך כן. וע"ז אמר ר' ישמעאל אילו לא כו' פי' אפילו לא היינו עסוקים בפסוק רוח אפינו משיח ה' וגו' אפילו הכי הייתי אומר שהגיע לך כן בעון הדור שעליו נאמר נלכד בשחיתותם. ועכשיו שעסקנו באותו ענין עאכ"ו שהוא לעד שהאמת כן הוא. ולא בשביל רבים מכאובים לרשע: ספוג לא שהוא מוצן כו' כלו' מה שנתן הספוג אינו לפי שהוא מוצן ומרפא. דא"כ היה אסור. דכל רפואה אסורה במידי דליכא סכנה משום שחיקת סממנים. אלא מפני שהוא משמר את המכה שלא תפגע בשום מקום. או שלא תסרט בבגדו. ובירושלמי גרסינן שכוג אינו מרפא אלא משמר: מהבית ר"ל מדנטל הגמי מהבית ולא מחוץ ש"מ שבבית מוכן ואינו אסור משום מוקצה: בכתבי הקדש נגמ' פירשו דהיינו כתובים דוקא: אלא מן המנחה ולמעלה מדלא ישב לעסוק במגילות קינות אלא עם השיכה. דאי הוה שרי לעסוק בהו קודם מנחה. הוה ליה לאתהולי מקמי הכי כדי שיוכל לגמרה בו ביום ולא יצטרך לשייר אלפא ביתא למחר: שתים בעל פה [מת"כ] וכרש"י בפ' כל כתבי כגון מדרש שיר השירים וקהלת: אם צריך לדבר לבדוק. כלו' אם צריך לראות פסוק אחד מתוך הכתב לדרשתו נוטל ורואה. דכולי האי לא גזור. ושמואל אמר חרס כו'. נראה דהיינו דגרסינן בפ' כל הכלים א"ר נחמן אמר שמואל חרס קטנה מותר לטלטל בחצר. אבל בכרמלית לא. ופרש"י בחצר דשכיחי בה כלים שמחרס הזה ראוי להם לכסוי ותורת כלי עליו. ומשום דקאיירי הכא דקבר עליה נמי מהבית מפני שהוא מוכן מייתי הא דאמר שמואל נמי חרס כל שהוא פי' באם הוא בחצר כל חרס מותר לטלטלו ואפילו היא קטנה משום דחזו לכסוי כלי. וכן נמי בכל מין שיש בין לה ובין יבש דלא חזי למאכל בהמה מותר לטלטל כיון דהוא מוכן בחצר להסתפק בו. ואיידי דמייתי להא מייתי נמי הא דמגופת החבית ושבריה דטעמא נמי משום הכי וכדהני התם מגופה שנכתתה היא ושבריה מותר לטלטל בשבת. ופרש"י מגופה של הבית שנכתתה החבית היא המגופה ושבריה של הבית ניטלין בשבת דחזו לכסוי מנא: ואם זרקן לאשפה פי' ואם זרק למגופה זו מבעוד יום לאשפה בטלה מתורת כלי: הקב"ה מקבלו קשה בשיטה שהקב"ה מקבל שבים. ועוד דמהאי קרא ליכא הוכחה. אלא ה"ג אפילו רשע ובוטח בי"י חסד יסובבנו. וכן הוא לקמן בבמד"ר. ופירושו דהבוטח בה' קאי ארשע המוזכר דאפי' הוא רשע מאחר שבוטח בה' דלא אליף לנוכרי אלא עדנו מחזיק קנא בה' עד דכל דרכיך דעהו אפילו לדבר עבירה יטה אליו חסד. (ה) וכי מה ענין דמע"ג דתרווייהו דיני טומאה וטהרה. כיון דזו טומאה קלה וזו טומאה חמורה. או טהרות או מקרים. שה ראוי שלא יסמכו זה לזה: משל

נתמורה

שרעת ונבויות ויצא בנה כווי מי גרם לולד שיצא כווי שנבוות אמו . כך מי גרם לולד שיהיה מצורע אמו שלא שמרה ימי נדתה . א"ר אבין משל לגנת ירק שהמעין לתוכו כל זמן שהמעין לתוכה היא עושה בריכין כך כל מי שהולך אצל אשתו נדה עושה בניה מצורעים . ר' אבין קרא עליה (ירמיה נח) אבות יאכלו בוסר ושיני בנים תקהנה והן קוראין על אבותיהם (איכה ה) אבותינו חטאו ואינם ואנחנו עונותיהם סבלנו : (ו) ר' אבין בשם ר' יוחנן אמר כתיב ואם לא תמצא ידה די שה ומה כתיב בתריה אדם כי יהיה בעור בשרו וכי מה ענין זה אצל זה . אמר הקב"ה אני אמרתי לך הבא קרבן לידה ואתה לא עשית כך חייך שאני מצריכך לבא אצל כהן שנא' והובא אל אהרן הכהן . א"ר יוחנן למה נסמכה פרשה חלה לפרשת ע"ז לומר לך שכל המקיים מצות חלה כאילו ביטל ע"ז. וכל המבטל מצות חלה כאילו קיים ע"ז . א"ר אלעזר (מכלי ז) כי בעד אשה זונה עד כבר לחם . מי גרם לו שיכשל באשה זונה ע"י שאכל את ככרה שאינה מעושר . אמר רשב"ל כתיב (נחמיה ה) ואיש את קדשיו לו יהיו מה כתיב בתריה (שם) איש כי תשטה אשתו וכי מה ענין זה לזה אמר הקב"ה אני אמרתי תן מתנתך לכהן ולא עשית כן חייך שאני מצריכך שתביא אשתך אל הכהן שנא' (שם) והביא האיש את אשתו אל הכהן : (ז) א"ר לוי יא ברכות מברכות את בעליהן וקללות מקללות את בעליהן . (דברים כח) אבן שלימה ורצוף יהיה לך וגו' אם עשית כן יש לך מה לישא ומה ליתן ומה ליקח ומה לבכור . קללות מקללות את בעליהן לא יהיה לך בסיכך אבן ואבן נדולה וקטנה . לא יהיה לך בביתך איפה ואיפה נדולה וקטנה . אם עשית כן לא יהיה לך מה לישא ומה ליתן ומה ליקח ומה למכור . אמר הקב"ה אני אמרתי לא תעשה איפה נדולה וקטנה ועשית יב חייך שאפי' בקטנה אינו מספיק אותו האיש . ודכוותיה (שמות כ) לא תעשון אתי אלהי כסף ואלהי זהב אם עשית כן חייך שאפי' של עץ ושל אבן אינו מספיק בידו שתהא לו : (ח) יג כיצד ראויה נענעים האיש נראה כעובד וכמוסק זתים כעובד . בית הסתרים . וכמוסק זתים . בית השחי . והאשה כאורנת וכמניקה את בנה תחת הדד כאורנת בעמרים לשחי ליד הימנית . ר' יהודה אומר כמוות בפשתן ליד השמאלית וכשם שנראה לנענעים כך נראה לתנלהתו . יד תנא כל הנענעים אדם רואה הין מנענעי עצמו . ר' מאיר אומר אף לא ננעי קרובין מו ומי ראה ננע מרים אם תאמר משה ראה זר אינו רואה נגעים א"ת אהרן ראה מי אין קרוב רואה את הנגעים . אמר הקב"ה אנא כהנא אנא יז מכנירה אנא מטהרה הה"ד (נחמיה יג) והעם לא נסע עד האסף מרים . א"כ העם היה עם השכינה והשכינה ממתנת לה . א"ר לוי בשם ר' חמא ב"ר תנינא צער נדול היה לו למשה בדבר הזה כך הוא כבודו של אהרן אחי להיות רואה את הנגעים א"ל הקב"ה ולא נהנה ממנו כ"ד מתנות בהונה יח במתלא אמרי דאבל בהדי קורא ילקי בהדי קילא : (ט) שאת זו בבל . על שום (ישעיה יד) ונשאת תמשל הזה על מלך בבל ואמרת איך שבת נוגש שבתה מדהבה . ר' אבא ב"כ אמר שבתה מדהבה מלכות שהיא אומרת מדוד והבא . ר' שמואל בר נחמן אמר מלכות שהיא מדהבת פנים של אדם בשעה שבא אצלה . ורבנן אמרי על שום רישיה דדהב (הושע ג) אנת הוא רישיה די דהבא . ספסרת זו מדי שהעמיד המן הרשע ששף כנחש על שום (בראשית ג) על נחונך תלך בתרת זו יון שהיתה מבהרת בגזירותיה על ישראל ואומרת להן יס כתבו על קרן השור שאין לכם חלק באלהי ישראל . נגע צרעת זו אדום שבאתה מכתה של זקן . [על שום] והיה בעור בשרו לנגע צרעת . לפי שבעה"ז הכהן רואה את הנגעים אבל לעה"ב אמר הקב"ה אני מסדר אתכם . הה"ד (ישעיה ט) ונרקתי עליכם טים מדורים ומדרתם :

זאת

יד יוסף יא רות רבה פ"ג . יב כפרי מלן ג'. פיסקא רלי"ד : יג פ"ב דנגעים . ופ"ג : יד פ' מ"ש . דכ"ר פ"ו : טו ובמדה קף ל"ב : טז כלים פ"ג . נגעים פ"ב : יז פסחי פ"ג פיסקא ק"ם . דכ"ר פ"ו . כפרי פ"ג . פיסקא ק"ו : יח ילקוט תהלים : יט פ"ב ב"ב וב' פ"ו . ויק"ר פ' י"ג . פסחומא מדר פוניט פ' י"ם :

מתנות בהונה

מקום : שרעתה . סרים מולה לשון סכיב מנא : ונבוויות . ע"י רפואתה : כריכין . קבריס כמין מבטשת ממוכר הסבף מכרכינו : שאינו משקיר . ביולקום מפלי מסיים בו אלא כמלה חלה ולפי זה קלי על תפתו וקרחה לזוקה מבלא כמלה חלה . יש לך מה ליפת וכו' יפיה קדרים יפיה לך ממון הרבה וכמו שפי' רש"י ז"ל נם' נכסי : שאפי' בקטנה לימו מספיק בו . דכתיב וקטנה לא יהיה לך : שאפי' של עץ כו' . דכתיב תלוי כסף ותלוי זהב וסתיך ליה לא תעשו לכם וקרא יסיבל הוא : אנא כהנא כו' . מכתיב ויקרא לי תרומה : האסף מסמע מלויה וה"פ אסף שנאמר ולוקח הכהן ומהר שהכהן נ"ל מכוך אחה : כך כתוב על אהרן . בתורה : במתלא אמרי . כמשלאומרים לחכל כר פ' מי שאוכל דך הדקל הנקרא קוקס נס פיר מבריכין יוקר כמן מו נחל הנקרא קולס : מדוד . דימין ומתמת : מדהבת . זהב דהבא נ"ל מלשי כלומר מחדמת ממוכר הסבף שבריכות מנכלים מפסיה ולאחל סיולם ולאי סומקא מו פ' לשון מלה ששש כמחב . ולאלה דשיק מסחת מל' אף כחלוף ש"ן נסמל"ך מו ל' לשון מלוא מלמד כהי לכרם דש"ן נתן נרעת הן וסק שיקר : מבהרת . נזדוחיו . כלומר מפורסמת ומריסה : על קרן בור . מי שים ל שור יחקה על קרנו : ל"ג ביולקום וסן הכיולו כרנו בחי : נגע נרעת צ מחוס . בהכריכ"ה מלבה מותו נבריעת נגע' . מחוג נסחף לחניך לפי כי' ודרם נסחף כמו נסמח לי סמחם (ע"ם . ל"ל סמ"ם הוא) מבחה של זקן . ילחק נבכרו ויהי כלחמר ויהי כלחמר חניך ונו' . ולכן קוסם קשה מכל הגלוסם כנגע נרעת : לפי שנעשה כי . לשיך כתיב והנה מל מהרן הכהן : אבל נעשה

עץ יוסף

לחמורה כו' מפי מלרעת הבן מפני החזה לפסוך סם כדרך שנא שבהתחוות השובר מתותו דס המחוקה מלמרע . ותם בדרך שנוס שנעשה הבן כעין חוריו . קלמר ר' מנחום שהוא בדרך שנא . ולזה לחמר מבל לחמורה שרשתה פי' ל' שכיב מנא . ושניו שהיתה מעוברת ושכיבת חולה וכניות ע"י רפואתה . וכשכויות נרשם השובר מכויתה . וכן נוסה החזות נמלל בשובר בשנא . ולפ"ז ל"ל מבין מפל לניען יוק כי כתו שרטי הים מפסיקים סירק כן בהיות החס מלה דס בזמן מהיסה מעשם הולד . והוסיף ר' מבין לומר כי זה ג"כ בדרך עוסם . לבן קרוי עליה לחנות מבלו טובר טר : בריבין קבריס כמין מבטשת ממוכר הסבף שבקרבנו [שם"כ] לפי שי כתו שחזות בכוחות דס' מלו מרפות . דסיינו קליפה על קליפה . וכן ע"י בחי הדס מעלה הולד לשמים והוא הלבנה . ונ' הילקוט היה שעייה ביולן . והוא מעגין נוסה בלא ביולקום וסן הכיולו כרנו בחי : נגע נרעת צ מחוס . בהכריכ"ה מלבה חותו זה . מחיו ממתן על מהרחה . כלים המתכר לחכול פרי מרב שנשברם . כי הבועל מה הוא כדמות זה . מחיו ממתן על מהרחה . כלים המתכר לחכול פרי מרב שנשברם . ותי"ו יקרו מיו לבניס . שבחתת הבניס לא המלו ומהנך נהם המולחת נסחל מסר בשובה להחזיק מזה : (ו) אני אמרתי לך כו' חייך כו' . ולכאורה הקרבן על הלחה . מה הבעל ח"ב לא לפי שהבעל מניח קרבן עליו על המתו . כדלא' נב"מ פ' המקבל דף ק"ד ע"ב ת"ב לפ לא לין הבעל הפן . מוכרחה להניח קרבן עמי . וחבו לפ לא ממלא יחה לי פה . שהבעל חיו לוזה להניח קרבן עליו . ולזה העוסם עליו מדה כנגד מדה שנקם להניחה בבה בחילוף בן יוחה ולזה נעבה מוזע בחפילו עמי לא פני ל בלא בבם לחפם כמוחים בפרפה בחמריס [מלא העומר]: המקיים מצות הלה כו' . שעשם מנא מלה להפרים ל"י שהוא סיבה לחמוה להפים השיסה לחוזות ההשתעבדות על הבבה הלפחוה . ולפי שהמקדך זה נלעשם המיחם פרחה בשפני זה לחמ שהוא בשובר ע"ז שמכחים חלוה ממעל : מי גרם לו כו' והים דקרא כי בעד חטה עונה וכו' כלי להבבל בה . בבל עניחה מסיק בלו עד בבר נחם שנחלה חסיל חפילו זה מסיק להבבל . וע"ב כ"ם : שאינו מעושר כלי שחוקל מלל חטה בבר שחיו מעושר נורם לו להבבל בה לחל"ב. והשני בבלו נרסיק ובשביל שמלול במעשרות סיזו להבבל בזונה [ע' בסוטה ל'] [כדל"ל] : וכי מה ענין הא לזו סוס למיון בין דיש לפשות לדיש מרומה וקדשים . שלא לחתל לדבבל [הכהל"מ] : ולא עשית כן הא נרמז בחומר ולזם שם קדשי לו יהי כל והלזם שבר קדשיו לו יהיו שלא יזנסו לבהן ולבניו שהם מזונות הבהן כמ"ש בחלוף בן יוחה מבר קדשיו לו יהיו שלא יזנסו לבהן ולבניו שהם מזונות הבהן ומתנותיו כמ"ש בחלוף בן יוחה מבר מבבבות כו' . בלו' היסוב סבת הבבבה . ובבול סבת הקללה . ולבי ליסוב ובל בבבה וקללה לפי זה מבוהן מה' ומבבבות הא בהבך : אם עשית בן יש לך כו' . מיחוקל קדלים הלף יהיה לך מבי אמה לי . הלף ע"ב הל לבללה אחת . וכן יהיה לך מבי אמה הל לבבבה : הא לישא ומה ליתן . ביהו לסחורה : ומה ליקח ומה למכור . ביהו להסחיפו שלוקח הפן הלריך לו ומוכר מפן שלוח לו בדי ליקח סוב ממנו : בקטנה אינו מספיק דלא יהיה לך מחבירו קלי . וסי' לאו מספיק שלא תהיה לו חפלו ליפה לבנה מדמיה מוסיפים מנדולה מפני שעוטין : לא המצוה לאחי כו' . יחוקל דרים לבחר לה מבצון לאחי שלא יהא לה מעשו לכם לאחי ל . הלא לבללה שלא יסביר ביהו לעבוח בלל אחי' של בן ואחן . דבללה מעשו לכם לה מבית אחב ובסף : שאפי' של אבין מן כו' . אין לבללה סבות אחבות ע"י והלילה . בחפבר היה להם זכות ואפילו לא בחו לה מעשו לכם לאחי ל . הלא לבללה שלא לבחוב לה בבבה סבות אחבות בחפבר ובחפלה לבחוב בית הבהן לבללה . ובחפ שהוא בבללה . כ"ל לאחר לף לבוזה שפעו בחפלה . ובחפ שהוא בבללה . כ"ל וכן בחפבה פ"ע

סדר מצורע

פרשה מז (א) זאת

תהיה תורת המצורע. הה"ד (מלכי' ו) שש הנה שנא ה' ושבע תועבה נפשו ר"ם ורבנן ר"ם

אומר ר' חז הרי י"נ ורבנן אמרי שבע מקייטין ושבע דכתיב זו שביעית שקשה כנגד כולם ואי זה זה (שם) משלה מדנים בין אהים. ואלו הן עינים רמות. לשון שקר. וידים שופכות דם נקי. לב הורש מחשבות און. תלים ממהרות לרוץ לרעה. יפיח כזבים עד שקר. ומשלה מדנים בין אהים. א"ר יוחנן וכולן לקו בצרעת. עינים רמות. מבנות ציון דכתיב (ישעיה ג) יען כי גבהו בנות ציון ותלכנה נטויות גרון ומשקרות עינים. וכתיב (שם) ושפת ה' קדקד בנות ציון. דהווין שייפין כרוש"ין ומהלכין בנפות תרוח ותלבנה נטויות גרון שהיתה אחת מהן לובשת תכשיטיה והיתה סמה גרונה בשביל להראות את תכשיטיה. משקרות עינים. רבי מני דקיסרי אמר שהיו משקרות עיניהם בסיקרא. ורישׁ לקיש אמר בקוליריא אדומה. הלוך ושפוף תלכנה. בשהיתה אחת מהן אוכלה היתה מביאה שתי קצרות א' מבאן וא' מבאן כדי שתראה ארובה ובשהיתה א' מהן קצרה היתה מביאה ב' קצרות והיתה נותנת ברגליה קונדיריקון עבה כדי שתראה ארוכה. וברגליהן תעכסנה. ר' אבא ב"כ אמר שהיתה צורת דרקון במנעליה. ורבנן אמרי היתה מביאה שפופרת של ביצה והיתה ממלאה אותה אפרסמון ונותנת אותה תחת עקיבה במנעלה ובשהיתה רואה כת של בחורים היתה רופפת עליה והיה אותו הריח מפעפע בהן כארס של עכנא והיה הקב"ה אומר לישעיה מה אלו עושות כאן יקומו ויגלו מבאן והיה ישעיה אומר להם עשו תשובה עד שלא יבאו עליכם שונאים כ' אמרו אם יבואו שונאים עלינו מה הם יכולין לעשות שנאמר (ישעיה ח) האומרים יסהר חישה מעשהו למען נראה. דומם רואני ונוטל אותי. אפרסום היאה אותי ונוטל אותי. איסטרטליטום רואה אותי ומושיב אותי בקרן הוי (שם) ותקרב ותבואה עצת קדוש ישראל ינדעה ונדע דמן הוא דקיימא דילן או דיליה. כיון שנדלו עונות באו השונאים היו מתקשטות ויוצאות לפניהם כזונות חכום ראה אותן ונטלן אפרכום ראה אותן ונטלן אסטרטליטום ראה אותן ונטלן ומושיב אותן בקרן אמר הקב"ה לא קיימא דילי וקיימא דיליהון מה עשה (שם נ) ושפת ה' קדקד בנות ציון. ר' אלעזר ור' יוסי ב"ר חנינא ר"א אומר הלקן בצרעת כדכתיב (ויקרא יד) ולשאת ולספחת. ריב"ח אמר העלה על ראשם משפחות משפחות של בינים. ר' חייא בר אבא אמר עשאן שפחות מבודנות סרו מבודנות אסמן משעבדן. ר' חייא וחילפא בר אידי בשם ר' יוסי אמר מהי ושפח ג שטר משפחותיהם כדי ר שלא יתערב זרע קדש בעמי הארצות אמר הקב"ה יודע אני שאין או"ה בדילין מן הצרעת ה מה עשה ה' פתהן יערה רוז הקב"ה למעייניהם והיא מוציאה דם וממלא הקדן דם והיה אותו שלטון נועצה ברומה ונותנה לפני הקדן והיה קדן עוברת עליהן ומרסמן הוא שירמיה אומר (ירמיה ד) סורו טמא קראו למו ר"מ אמר לשון יווני הוא סירון סירון. לשון ו שקר. ממרים דכתיב (נחמיה יב) והתבר מרים ואהרן במשה ומנין שלקתה בצרעת שנא' (נחמיה יב) והענן סר מעל האהל והנה מרים מצורעת כשלג. וידים שופכות דם נקי. מיואב שנא' (מ"ח ג) והשיב ה' את דמו על ראשו. ומנין שלקה בצרעת שנא' (ש"ב ג) יהולו על ראש יואב וגו' זב ומצורע. לב תורש מחשבות און. מעזיה שביקש לבוז בהונה גדולה ומנין שלקה בצרעת שנא' (מ"ב טו) ויגגע ה' את המלך ויהי מצורע עד יום מותו. ורגלים ממהרות לרוץ לרעה. מנחזי שנא' (שם ה) ויאמר ניהוי נער אלישע ומנין שלקה בצרעת שנא' (שם) וצרעת נעמן תדבק בך. ומשלה מדנים בין אהים. מפרעה ששלה מדנים בין אברהם לשרה ומנין שלקה בצרעת שנא' (בראשית יב) ויגגע ה' את פרעה. ארשב"ג פעם אחת הייתי מהלך בדרך מטבריא לצפורי מצאני זקן א' ואמר לי כ"ד מיני שהין הן ואין לך קשה לתשטיש המטה חוץ מבעלי ראתן בלבד א"ר פדת ובו לקה פרעה. לפיכך היה משה מזהיר את ישראל ואת תהיה תורת המצורע המוציא שם רע. תניא א"ר יוסי ח שח לי זקן א' מאנשי ירושלים כ"ד מיני שהין הן וכולן אמרו חכמים תשטיש המטה קשה להן ובעלי ראתן קשה מכלן. ממאי הוי ח תנינא הקיז דם ושמש מטרו הזין ליה

יד יוסף פרשה מז א לקמן פ' י"ו ופס נכתן: ב פסיקתא רבתי ג' ל"ח ילקוט ישעיה רמז רכ"ה: ג ע' יומא פ"ו: ד תפסל' פכיתוב: ה ילקוט ישעיה כסו ע"ב: ו מדר"ג פ"ב. שמי פ"ג שמ"ר פ"ח: ז ב"ר פ' ס"ח כתובות פרק המדיר. פובמא כתובות ל"ו. ילקוט קדר ל"ו: ח ב"ר פ' ס"ח: ט מ נדה פרק כל כיד:

ענף יוסף

פרשה מז (ב) [משפה כיוכל לחד כי'] . כתב הלוזה כלוה היה כמלחד תיקון ודעת לכל ג"ח ולחק כפי משלחנו לשבר מעת לחיות יהיה ולא ירחוק . כי ידוע שכבל עבירה ועבירה יש בחק יחד לחכר פי ח . ובמעבי כל מלוה יש תוכפת כח לחכר חיותר ולזה קיימו רובל בנות הנוסח קוסח סרובלוים לחכר כפ מיעם מפיעם כוחם בכל לחד לפי ערכו . ובכל דכריו היה תלן כעי לגיזון פס מיעם כי היעם כוח ומזן בכל מה כיוכרך לפיה ולית ובמה כ יעלי במע ובכין מעם דכריו ומבוחותיו יקומם דכוה פיס לכן לף דכוה עבים בעכלוניות כלוחר שעב כיוזנו עובר בהוכיח כיחים מובבו לך בוב מלבקיעל פני הכובל כרובל לגמוד מעמו . ובכה סרובל נבוא לחור כי לחה לחין ל' יעלי ובכיהו מבבריחים פוכחת מבוחב לחין לפס הער . וסס יובעים דרך תיקונם . לחיעם כ' יעלי בפעיר בו בדבת חם יש לו לחה הרובה מופילה לפיה הע"ה בלחבר סיקרא עם בחלכות בו . ובוא נתן הרובל ובעל בחוזק בחעון לחר קריב מיכבל בו כ' יעלי ובכיהו הוא נכבון . יען ובעון כיוזנו כ' יעלי בעל בחוזק ובכובחה . קרוב מיכבל בלעון פרע במפרם יקשר לחה חדם מלי דעת . לו חם סיבר בבבת לחה חדם לחבר בפיבר בבעבו יובר מדלי ומחוך שבחו בח לידי בוזנו . כמחעים ל"ב לך בעת יחמר שמילחה זו ובהים פיו ולח

גרס ופפה שמר מפפחותיהם כדי כו'. והכם ופפה מפריקון שמר משפחות וכן עיקר: אמר ל"ל שחלקן בצרעת למר הקב"ה כן: סירון. סיון ס' סכתן: הקיז דס כו'

עץ

נגש. ולקן לעפיד פ"י יסיס מפיהר לחם יכרחל ומכין לבם לירחה חם בעו פפסס סבכחם יוכר מצוה בלחי לגיכה להיפגש הכהן [ופ"ק]:

סדר מצורע

פרשה מז (א) הה"ד שש הנה שנא ה' מכוס דכתי לפרש המלוכת המוזכרת בס

רע כלקמן ויקפה מ"ם דכתיב לחה ספי משלה מולי בהלוצת בח עליהם כדכתוב. להכי מייתי להי קרא. ופלוגתא דר"ח ורבנן דלמרנן דלמרו שהכתיבה דהיינו מכלה מדמם בין לחיה לפה כנגד סוס מחה דלהכי לחהר עכי לחוכלת בס רע מפני פקפה בשקול כנגד שפה הוכבות. ומוזכת בס רע היינו מכלה מדיעם כמובן: שש ושבע הרי י"נ הפה ז' מפורשים הם. והשפה בס מה שהפיה לעיל חיינו עולך עיקבות כה קורן בעיניהכו. ומה שכיימין דבנן בבע. כלל ופי לפה חלק הכהוב למיכחב הכי. ליפה בבע הוה בנת ה' לו מעלבת בלבום · שקשה כנגד כולם כדלוקת בפ' יש בשיכרין בפגדיל עוזות כנגד ע"ז ול"ע וס"ד גם לחמרו הז"ל שהוכב ג' נפשות וכלולו כופר בשיקר: יפיה כזבים עד שקר. הלח היא שביכולו לכתל בלבד חפילו מעלה מעלה ומוריד סופו להשיד על בלבך. לחה שהוכל לפוש על הבקר: וכולן לקו בצרעת. לפפר בח לדעם בין בלמון הוכבה ופבלו הוכבה שהוכבה היא מוכרע שהוא נהגע ומרוחק מן הכביות וכמ"ש (לויק ל') העכוב דחקן מפי [כד"ל]: עינים רמות מבעה לון היינו ג"ע כלקמן פ"ו. ומבום דסיבתו העין. דעין רוחה ולב הומד חלה ליה בעיוה: דהווין שייפין כרוסחת. שהיו מבניהות קומחן בזקיפה כרומה בהוא בפיפה. ומייפין בלשה שהוא חלבון שפיי בופע בפיבולו נופה. והיינו נבהו דקרא. ומה בלחר בחלכין בנפות תרוח ותלבנה נטויות גרון שהיתה אחת מהן לובשת תכשיטיה והיתה סמה גרונה כמי מבבהו ליף לה דהוויהו עין נחוש: בקוליריא אדומה. כהול לחדום והומה לחלחר ממיני דס ומפסיק דהמש [ערוך]: אחת מהן אוכלת. דיים בפוף לבין העבדות ויהבין כמו לפפוי קלחי לבומר כמבדלות עלמן: קונדיריקון. חעשל בקירון בלחין בלע"ז: צורת דרקון. דיים העבכוה לשן עבכוה. ודרקון חיינו עבכוה. וחה חסור חיפוס ע"ז כחו הייתה בורם דלקון כו': רופפת חורסת: כארס של עכנא. בכ' בחה חבה נרסינן בלרס ויש בעיים ופיכס"י בס הבבכוה כמו ובעבה לל בייסר חול. והוח לרס בל ויש וקרי ליה עבם על בס שמינו מפלה בלח ע"י בעם: והיה ישעיה בילקוט ובחוכה דהכו נרס ויהי ירמיהו. אפרכום בב: אסטרטליטום יוחנן: לא קיימא דילי וקיימא דיליהון כו' ירמיהו: ושפח לשן בהה: הלקן בצרעת והח דחלת ליה בקדקד. לחבבר הכני בהוח חקום יותר מוכן להעלות הבעון. לו בלעומה מקדקוד עד בגל: ולשאת ולספחת והח דוקח בס בבע ולח יוכר והל"ח בחלר. מבום דספפחת ליכו בח יכרח בגל. בלח מולדה דבלח ובכהרת כדלר' בגיס שבושים וכיל

מתנות כהונה

לעזה"נ כו'. וכלי לפיים בדבר כוב בקבייס: שבע מקיימין. פי' שבע דוקא הן ולא יותר והל"ח דבקיבת בם ובבע ולא בתיב בבע בלא בלע בחיל בחו הבביעית: שייפין כו'. מבוכין בבלה בקומה זקופה כרומה ובלוכה לבה (ד' ס') בלא שייפן בדומהן ואולי כי בן שיקר: בקוליריא חדומה. כתל שהוכלין בו הפיים בל קולוריש לעין: ומשפוף. ל' לף בנוכה חבר הלף ת"ת לחתוף: קונדיריקון. פי' הערוך מעגלים: עבה. שהי הפוליים עבים ועבוחים: צורת דרקון. דלם הכעבלת ל' בעם שהוא בלם בל הם: רופפת. חוכבת בכה והיים תבבקבה לשן עגילה ובביעה: (והיה יבשיה בילקוט ובח"ר בלם יחמיהו): אפרכום. שב: אסטרטליטום. יוחנן: לא קיימא דילי. בחמיה: וקייטא דילהן. פי' ובלהן מקויים: ושפח. ל' ספרת. משפחות כו'. דיים ושפה לשן מבפחה מדבחיב קדקד. ומפמע דבים הו דבקיבי הים אבהן מבעבדן. פי' לחמיות מבועבדות ס"ג בחיכה לבה מהו ושפח ושפח ויהות בחילוף לחיות מהב"ע וכי' הבביע ושפך דמם להון וכל זה כדי שלא יבואו עליהם הבוליוס ויהבעיב זרע קודש כו' ודייק ל' קדקד בעה ציון שיפלר הקדקד ולח יפוס בעות ציון ומלחי בילקוט בבם בסיקתא הקב"ה כו'. סיומת דמילחה לעיל שלא הלקה מוהם בצרעת לדברי ר' יוסי בר' חנינא ול"ל לבוז פי' להבוז ולבזות [והוא מלבון לבח בז] שמחמת בבוח הרוח בבח בו עליה בדעתו שהוא הבן לדבר להקטיר קטורת: ויאמר נהזי נער וגו' הי י"י מי פס ליפר להביו ולקהפ מלחו מעומה. ויכדוק בהזי לחרי בעמן וגו'. ומלפיכך קרא להבמיעון שלחר הי י"י כי פס ליפר מהביו ולא פבי ליה בלחור וידוף בהזי וגו'. ס"ת לחרי להבמיעון דשיקר חבוחו בייעה בו לוגע בה היה מחיבה בדבר ידע ומר. כי הזקה על כל הכם בזיוף לח יבוו בחבוק בדעתו. לחמיה הבהוס חיד לעבות בהבבבו הלהבוה ובהה ומפס. וגם ריעבו בבמה הילל פפס וכבוחת שוע. כי לילו בבקהה ולח"ב הלך היה לחתוך בעיני כי בחך לגע בהבדפה בילח מבבי הבעיליס. לבל עבביו בלילחבו הולך חיד היה לחתוך בעיני כי בחך לגע בהבדפה בילח הבעיבים. לבן הבב בעיבן בלין בה בלח שלבעב חמד מחוכו וכח בחולבה זו. ומפלח ס"ם מהבללו ונ"ב זו היתה בבבה בבוחבה זוח כי מבפי זה לח הלחין בעמן לדברי בלח בבוחבה כדלר' בפ' [ברכ"ר בפרק המידר] וע' מ"ם בב"ר פ' מ"ח ס' ב': ובו לקה פרעה דייק מדבחיב ויגגע ה' לח פרעה בעבה ע"ז מדב"ל למבחב תורת הבורעת [רמ"ן]: המוציא שם רע פעם הלבה ע"ז מדב"ל למבחב תורת הבורעת בפ"ם

ליה בנים נבפין יבר' . א"ר יוחנן הזהרו מזבובי בעלי ראתן ר' זירא לא הוה יתיב בגויה ר"א לא עייל באהלים ר' אמי ור' אסי לא הוו אכלין בעייא דיליה ועל זה נאמר זאת תהיה וגו' : (ב) ד"א זאת תהיה תורת המצורע הה"ד (תהלים לד) מי האיש החפץ חיים . מעשה יא ברוכל א' שהיה מחזיר בעיירות שהיו סמוכות לציפורי והיה מכריז ואומר מאן בעי למזבן סם חיים אודקין עליה . ר' ינאי הוה יתיב ופשט בתורקליניה שמעיה דמכריז מאן בעי סם חיים א"ל תא סק להכא זבין לי א"ל לאו אנת צריך ליה ולא דכוותך אטרח עליה סליק לגביה הוציא לו ספר תהלים הראה לו פסוק מי האיש החפץ חיים . מה כתיב בתריה נצור לשונך מרע סור מרע ועשה טוב . א"ר ינאי אף שלמה מכריז ואומר (משלי כא) שומר פיו ולשונו שומר מצרות נפשו . א"ר ינאי כל ימי הייתי קורא הפסוק הזה ולא הייתי יודע היכן הוא פשוט עד שבא רוכל זה והודיע מי האיש החפץ חיים . לפיכך משה מזהיר את ישראל ואומר להם זאת תהיה יב תורת המצורע תורת המוציא שם רע : (ג) ד"א זאת תהיה תורת המצורע הה"ד אם (איוב כ) יג יעלה לשמים שיאו וראשו לעב יגיע יד שיאו לרומא . לעב לעננא . כגללו לנצח יאבד מה גללים הללו מזוהמין אף הוא מזוהם . רואיו יאמרו איו חמון ליה ולא מכירין ביה שכן כתיב ברעי איוב (איוב ב) וישאו את עיניהם מרחוק ולא הכירוהו . רבי יוחנן ורשב"ל ר"י אמר אסור לילך במזרחו של מצורע ד' אמות ור"ש אמר אפילו מאה אמה ול"פ מ"ד ד' אמות בשעה שאין הרוח יוצא ומ"ד מאה אמה בשעה שהרוח יוצא . טו ר' מאיר לא אביל ביעי מן מבואה דמצורע ר' אמי ור' אסי לא הוו עיילי למבואתו של מצורע ריש לקיש כד הוה חמי חד מנהון במדינתא מרגם להון באבנייא א"ל פוק לאתרך לא תזהם ברייתא . דתנא ר' חייא (ויקרא יג) בדד ישב לבדו ישב ר' אלעזר בר"ש כד המי חד מנהון הוה מיטמר מיניה על שום דכתיב זאת תהיה תורת המצורע המוציא שם רע : (ד) ד"א זאת תהיה תורת המצורע הה"ד (תהלים נ) ולרשע אמר אלהים מה לך לספר חקי ותשא בריתי עלי פיך . בן עזאי היה יושב ודורש והאש מלהטת סביבותיו אמרו ליה שמא בסדרי מרכבה אתה עוסק אמר להן לאו אלא טז מחריז ד"ת לנביאים ונביאים לכתובים וד"ת שמחין כיום נתינתן בסיני עיקר נתינתן באש ניתנו הה"ד (דברים ד) וההר בוער באש . א"ר לוי מצינו בתורה בנביאים ובכתובי' שאין הקב"ה חפץ בקילוסו של אדם רשע מן התורה (ויקרא יג) ועל שפם יעטה וטמא טמא יקרא . מן הנביאים (מ"ב ח) ויהי הוא מספר למלך את אשר החיה את המת וגו' זאת האשה וזה בנה אשר החיה אלישע ודלמא לאחורי תרעי הות קאים . רבנן אמרי אפי' בסוף העולם הסיטה הקב"ה והביאה כדי שלא יספר אותו רשע בשבחו של הקב"ה . בכתובים מנין שנא' ולרשע אמר אלהים מה לך לספר חקי . יז ר' אלעזר בשם ר' יוסי בן זמרא אמר רמ"ח איברים יש בו באדם מהן רבוצין מהן זקופין ולשון זה נתון בין שני לחיים ואמת המים עוברת תחתיו ומכופל כמה כפולות בא וראה כמה שריפות הוא שורף אילו היה זקוף ועומד עאכ"ו לפיכך משה מזהיר את ישראל ואומר להם זאת תהיה תורת המצורע המוציא שם רע : (ה) ד"א זאת תהיה תורת המצורע הה"ד (קהלת ה) אל תתן את פיך יח לחטיא את בשרך ריב"ל פתר קריא באלו שפוסקים צדקה ברבים ואין נותנין ר' חנינא

בר

יד יוסף י נ"ל כזיקים וע' כתובות ע"ז : יא אפשר רוכל זה היה אלכסנדראי דה"ק דע"ז דף י"ט ע"ב : יב עיין ריש סדר ש : יג אפשר רבה פ"ו : יד פ' הגהות רד"ל כ"ב ס' י"ט : טו כתובות פ' המדיר : טז שה"ש רבה פ"א : יז ערכין דף ט"ו : יח קהלת רבה פ"ה סי' ג' . שוח"ט מזמור ל"ב :

מתנות כהונה

מזובבים כו' הטפים שנוהים מעליהם שכל כך הוא חולי דבוק : לא עייל באהליה . של בעלי ראתן : לא הוי אכלין בעייא . לא היו אוכלים בצים מבית של בעלי ראתן וכל זה הוא בכתובות (ע"ז) : בעי למזבן . רוצה לקנות : אודקין . י"ל דוחקין אליו הבריות לקנות ממנו או פירושו הכינו אחריו ויצקף מ"י והדיק : יתיב ופשט . ישב ועוסק בפסוקי המקרא ואחר עליהן : בתורקליניה . בטרקלין שלו : שמעי' כו' שמע לאותו רוכל שהכריז כו' : תא סק כו' . בא ועלה אלי לכאן ומכור לי : אטרח עליה . היה מטריח עליו והפציר כו' : סלק כו' . עלה אצלו : לעננא . לענן : חמון ליה כו' . רואין אותו ואין מכירין אותו : במזרחו כו' . נ"ל שאותו רוח עלול להקביל טומאה יותר משאר רוחות ואולי ר"ל במזרחו באותו צד שהרוח בא עליו ממזרח שרוח מזרחית קשה שנאמר רוח קדים עזה וכמו שפירש"י שם ולא נקט מערבו לאורויי טעמא קאתי שרוח מזרחית קשה . מ"מ הראשון נראה עיקר ודו"ק : מבואה . רחוב ושכונה : לא הוו עיילי כו' . ולעיל איתא ר' אמי ור' אסי לא הוי אכלו כו' . ואולי תרווייהו איתנהו : כד הוי חמי כו' . כשהיה רואה אחד מבעלי ראתן : במדינתא . בעיר : מרגם להו כו' . לשון רגם ירגמוהו היה זורק בהם אבנים ואמר ליה לא לאתרך למקומך חוץ לעיר : לא תזהם לברייתא . לא תטנף ותטמא הבריות : לבדו ישב . דרש בדד מלשון בד בבד והוא ממלא הכפולות כמו אדמדם הפכפך : מוטמר מחבא ומסתיר : על שום . על כל המכה דלעיל קאי שכל כך הקפיד הקב"ה על שהוציאו לשון הרע על הבריות ולתקן שלום הבריות זה מזה : בחריז . מחבר כד"א תרחוס דגים : וטמא טמא יקרא . שהוא עצמו קורא כן והוא קלון לו : ודלמא לאחורי תרעה כו' . וכי לאחורי הדלת היתה עומדת שלשה עם בנה שמיד בהתחיל לספר המחורע היו באים שנאמר זאת האשה וזה בנה : הסיטה גרס והוא לשון סיטה ועטיפה וכד"א אליו בד' פיטות כו' ולשון הסיטה יש ליישב באולי לך בדרך כתוקה : בדי שלא יספר וכו' דמסתמא המלך שאל את פיה בעצמה :

ענף יוסף

ולא יוכיח לשום אדם וכדומה לזה במצות התלויות בלשון . לזה הראה לו הרוכל פסוק מי האיש החפץ חיים וגו' נצור לשונך מרע סור מרע ועשה טוב שמשמעות הכתוב שהוכרת לעשות הטוב בהלשון היינו להוכיח למי שצריך תוכחה וגם לספר בשבח אנשים רק שיגזור לשונו מרע שלא יקל בכבוד הבריות בלא ילבין ברבים בתוכחתו . וכן שלא יספר בשבח של אדם יותר מדאי . ור' ינאי שהבין טעם דבריו אמר כי גם שלמה מכריז כו' וזה במה שאמר שומר פיו ולא אמר חוסם פיו . וזה שאמר ינאי כל ימי הייתי קורא כו' כלומר כי לעולם היה קשה לו לאמוי נקט לשון שמירה כי טוב שיאסר לשון מורה על הביטול בגמור כצריך לשה"ר . אמנם עתה מדברי הרוכל הבין כי ד' אזהרות אלו קצורות זו כו היינו שמחוייב לפתוח פיו לתוכחה ולשבח אנשים ולשאר ענייני מצות בהלשון רק בישמור א"ע כנ"ל . והרד"ל כתב וז"ל ולא הייתי יודע היכן פשוט . אפשר משום שיש לפרש בשם מקרא דלכאן סור מרע ועשה טוב וגו' נמשך למי האיש החפץ חיים וה"ל הוא כולל קיום כל התורה כולה . ובא הרוכל והודיע שעיקר מי האיש נמשך רק לנצור לשונו :

סי

עץ יוסף

כמ"ש בסוף הפרשה שהמכוון אל הגרכת לא אל הנושא אותה . להכי דרשו המוציא שם רע . וקשה הא בריש סימן אמר שעל עשרה דברים נגעים באים . ובגמרא אמרו על ז' דברים . וא"כ למה פרט התורה דוקא הסא לשה"ר יותר מעל שאר עבירות שנגרעת באו עליהם . ותירץ המהרש"א שעל שאר עבירות בנגעים באים עליהם מהכי שיהיה נענש שיהיה מצורע מוסגר . אבל על עבירה של לשה"ר הוא מצורע מוחלט ובעי שהרתו מגלחת ונספרים ע"ש : הזהרו מזבובי בעלי ראתן . זבובים השוכנים עליו קבוע להביא אותו החולי על איש אחר [רש"י] : לא הוי יתיב בגוי' . שנאמר מלטשך ממהם : לא עייל באהליה של בעלי ראתן : לא הוי אכלין בעייא . לא היו אוכלים בצים מבית של בעלי ראתן : (ב) הה"ד מי האיש כו' גם טעם אגדה זו משום דנפי לפרש התורה המוציא שם רע ויקשה מאי שנא דנקט זו מכאר מילי שבא על ידם הגרעת . לכן מייתי לקרא זה דקאי החיים בלשון משמע שהוא עיקר וחמור מכולם . ומכיון דמייתי ליה מפרש ליה : מעשה ברוכל אחד כו' ע' בילקוט בהגריכים בענף וכאן לא באתי אלא לקצר : בעי למזבן רוצה לקנות : אודקין דוחקין עליו הבריות לקנות ממנו . או פירושו הכינו אחריו . ויצקף מ' ודו"ק : יתיב ופשט ישב ועסק בתורה . היינו שעסק בפסוקי המקרא ואחר עליהן : בתורקליניה בטרקלין שלו : שמעיה כו' שמע לאותו רוכל שהכריז כו' : תא סק כו' בא ועלה אלי לכאן ומכור לי : אטרח עליה היה מטריח עליו והפציר כו' : סלק כו' עלה אצלו : א"ר ינאי כל ימי הייתי קורא הפסוק הזה כו' . קשה מה הידע לו הרוכל שר' ינאי לא ידע האם נעלם ממנו הפסוק . ועוד כי הרוכל לא הידע לו דבר בפסוק כי אם שהראה לו אותו . ואדרבה אמר לו שהוא אין צריך לזה . וי"ל שהיה קשה לו כי ראה שבפסוק מי האיש החפץ חיים שלא לנכח ופסוק שאחר לסוך לנכח . על כן ברלות המעשה הזה בהיה מכריז מאן בעי חיי ומדבר אל הבא לקנות ואומר לו נצור לשוך וגו' . הבין כי כן עשה דוד שהיה משמיע ואומר מי האיש החפץ חיים אוהב ימים לראות טוב שלא לנוכח . ובבא האיש לפניו והיה אומר לו שהוא חפץ בחיים . היה מדבר בו לנוכח ואומר לו נצור לשוך מרע [אלשיך תהלים ל"ד] : (ג) הה"ד אם יעלה לשמים שיאו כו' . משום דיקשה על מה שמפרש המצורע המוציא שם רע מאי שנא דרמיז אהאי מכאר עבירות שנגרעת באו עליהם . בא לתרוצי הכא דמשום דעונש המצורע גודל יותר במוציא שם רע משארה . דהיינו מה שיושב בדד . כי כשם שהוא הבדיל בין איש לרעהו כן הבדילו ה' לרעה . להכי רמיז המוציא שם רע . ומשום דענין ישיבתו בדד מתבאר יותר בהאי קרא דקאמר שאיש בעת נכחו בפסוק יתרחקו ממנו שעל זה נאמר רואיו יאמרו איו להכי מייתי לה . ומסכים לזה מייתי להא דר' יוחנן וריב"ל ובתר אמוראי דמזהרי על ההרחקה ממנו ספי . והיינו דמסיים על שום זאת תהיה תורת המצורע המוציא שם רע . כלו' כל אלה לו מפני שהוציא שם רע ונדון מדה כנגד מדה : שיאו לרומא כו' . מפרש ליה להאי קרא במצורע שמנסרע מפני גבות הרוח שהוא א' מהדברים שהגרעת באה עליהם וכדלקמן . בכנגד גאוהו אף שיעלה לשמים שמעלתו ישפל וישבה כגללים ומשום דקשה ליה בהאי קרא כיון דקאמר לשמים מאי לעב דקאמר בתר הכי שהוא הרבה ממ"ש תחלה . לכך קאמר שפי' לשמים אינו שמים ממש אלא לשון רום וגבה . כמו שמי קורה . ולעב פירושו לעננה כפשיטו . ובא לאפוקי שלא יפרש לשמים שמים ממש . ועב פירושו המלאכים כדמפרש במדרש בתהילות עביו עברו . אבל לעיל בב"ר פ' כ"ח סי' ג' מפרש לה להאי קרא באדה"ר שהיה גבוה עד השמים ממש . וא"כ ליכא לפרש שם לעב עד המלאכים שהרי לא היה גבהו עד המלאכים וגם אין לפרש לעב לענן גם כן יקשה שהא העננים ברקיע האויר הקרוב לנו הם ואדם היה מגיע לשמים ממש כפי פשט הדברים . לכן נריכין לדחוק ולתרץ שם דקרא מיירי לפי הגדמה האנשים שהעננים סמוכים לשמים כמו בכתבתי שם : אף היא מזוהם פי' אף המצורע מזוהם מצרעתו : חמון ליה כו' רואין אותו ואין מכירין אותו . ור"ל שאפילו בהיו בעודם רואים אותו יאמרו איו כי לא יכירוהו כמו בתחלה . וזה מפני השגותו קצת בנגעים שבאו עליו . ועוד שלא ירצוהו אלא מרחוק שיראו מגשת אליו כדלקמן : אסור לילך במזרחו של מצורע ח"ל המעריך דע כי רוח מערבי מצויה ביותר וכשהמצורע מהלך הרוח מוליך הבלו למזרח . לכן אסור לילך למזרחו . ועל דרך זה אסרו במס' כלה ליפן נגד מזרח של עוף הקנה . כי דברו הכמים בהווה . אבל הוא הדין לצד מערב כשרוח מזרחית מנשבת . וע' במדרש איכה בפסוק סורו סו אלי הרב עכ"ל : מבואה פי' רחוב ושכונה : ר' אמי ור' אסי כו' ולעיל סי"א אי' ר' אמי ור' אסי לא הוו אכלי כו' . ואפשר תרווייהו איתנהו : כד הוה חמי כו' כשהיה רואה אחד מבעלי ראתן : במדינתא פי' בעיר כלא' ברות רבה כל מקום שנא' מדינה הוא עיר : מרגם להו כו' לשון רגום ירגמוהו . פי' היה זורק בהם אבנים ואמר להם לכו למקומכם חוץ לעיר : לא תזהם כו' תטנף ותטמא הבריות : לבדו ישב דרש בדד לשון בד בבד [מת"כ] שלא יהיו כמאים אחרים יושבים עמו כדאיתא בפ' אלו דברים בפסחים . ופירושו שלא יהיו טמאים אחרים כגון זבין וטמאי מתים : מיטמר מחבא ומסתתר : על שום כו' כלו' כל אלה לו מפני שהוציא שם רע ונדון מדה כנגד מדה . כמ"ש בערכין דף ט"ז הפריד בין איש לאשתו כו' לכן בדד ישב ויתרחקו הבריות ממנו : (ד) ולרשע אמר אלהים כו' גם טעם אגדה זו לתרץ למה גרמו מוציא שם רע מפי מכאר עבירות שנגרעת באה עליהם . וקאמר משום חומר לה"ר . ולכן מייתי האי קרא דבסיפיה כתיב פיך שלחת ברעה וקראו רשע כמו גנב ונואף . ואגב קשה ליה דה"ל למימר לדבר או ללמוד . לכן פי' לשון ספור . ר"ל אף שיודע להרוח התורה כספיר ומרגליות כמו בן עזאי אין הקב"ה חפץ בתורתו . ולכ' לוי קאי על ספור בהאי ה' דאתאת ספיר לשון ספור . ולפסר דנרסי' הא דבן עזאי בתר דר' לוי . וע"ז מייתי דבן עזאי והבן : אמרו לו כו' לא אותם ששמעוהו כשהיה דורש . כי הם ודאי שמעו במה היה עוסק . אלא אחרים . ובחזית אמרו בהדיא שכשהוגד הדבר לר' עקיבא שאל לו שאלה זו : מחריז פי' מקשר ומדבק זה בזה כהורז מרגליות זו עם זו : ודברי תורה שמחים כו' משום שאחר' האותיות הקדושות הם נמצאים חיים וקיימים כאחד מגבת המרום . לכן קאמר לבון זה וד"ת שמחים : ועל שפם יעטה ודרשו במ"ק ד' פ"ז שיהו שפתותיו מדובקים זו בזו . והמצורע רשע הוא בהנגעים באים על עון כדלקמן פ' י"ז . ובמ"ק שם מסקינן דמותר בד"ת [רק אפשר אינו שונה לרבים] וכאן משמע שאסור . וע' בספיתהא דהוכה דדרש על שפם יעטה שלא היה אחד מהם יכול להוציא ד"ת מפיו . [רד"ל] : ודילמא לאחורי תרעא כו' כלומר שמא איהכמי מילתא בלאחורי הדלת היתה עומדת האשה עם בנה שמיד שהתחיל גחזי המאורע היו באים שניהם לפניו שנא' זאת האשה וזה בנה . זה ודאי אינו . לכן אמרי רבנן שאפילו היה בסוף העולם ה' הסיטה פי' הפריחה [וכדא"א אליהו בד' פיסות] והביאה באותה שעה כדי שלא יספר גחזי הרשע בשבחו של מקום . והמלך שאל את פיה בעצמה אך היה המעשה כמ"ש וישאל המלך לאשה : ואמת המים עוברת הוא המאכל והמשקה העובר דרך בית לגוף . וכל המיחוש הזה עובר תחתיו ואינו נכוה : כמה כפולות הוא מ"ש בפ' יש בערכין אמר הקב"ה ללשון כו' ולא עוד אלא שהקפתי לך ב' חומות אחת של עצם ואחד של בשר : (ה) הה"ד אל תתן כו' גם טעם אגדה זו לומר דמאי דרמיז קרא במצורע

למוציא

ב"פ אמר באילין שאומרי' לה"ר ור' בנימין בן לוי פתר קריא בחנופי תורה ר' מני פתר קריא בנדרים וכו' כדאיתא במדרש קהלת. רבנן פתרין קריא במרים אל תתן את פיך לחטיא את בשרך אל תתן רשות לאחד מאיבריך לחטוא כל איבריך ואל תאמר לפני המלאך זה משה הה"ד (במדבר כ) וישלח מלאך ויוציאנו ממצרים. שגגה היא (שם יב) אשר נואלנו ואשר חטאנו. למה יקצוף האלהים על קולך על אותו הקול שנא' (במדבר יב) ויחר אף ה' בם וילך וחבל את מעשה ידיך. א"ר יוחנן בפיה חטאה וכל האיברים לקו הה"ד (שם) והענן סר מעל האוהל. אמר ריב"ל יט מלה בסלע ומשתוקא בשתים כ דתנן שמעון בנו אומר כל ימי גדלתי בין החכמים ולא מצאתי לגוף טוב משתיקה: (ו) א"ר ריב"ל ה' תורות כתובות במצורע. זאת תורת נגע צרעת. זאת תהיה תורת המצורע. זאת תורת אשר בו נגע צרעת. זאת התורה לכל נגע הצרעת. זאת תורת הצרעת. זאת תהיה תורת המצורע המוציא שם רע ללמדך שכל האומר לה"ר עובר על המשה חומשי תורה לפיכך משה מזהיר את ישראל זאת תהיה תורת המצורע: (ז) וצוה הכהן ולקח למטהר וגו' א"ר יהודה בר סימון אלין צפריא קולנין אמר הקב"ה יבא הקול ויכפר על הקול. ר' שמעון בן לוי אמר צפור דרור שאוכלת מפתו ושותה מימיו והלא דברים ק"ו ומה אם צפרים שאוכלים מפתו ושותין מימיו מכפרין עליו כהן שנהנה מישראל בכ"ד מתנות כהונה עאכ"ו. במתלא אמרי דאכל בהדי קורא ילקה בהדי קילא: (ח) א"ר אחא מאדם יהא שלא יבאו חליים עליו מ"ט דא"ר אחא (דברים ז) והסיר ה' ממך כל תולי ממך הוא שלא יבואו חליים עליך. רבי אבין אמר כא זה יצה"ר שתחלתו מתוק וסופו מר. ר' תנחומא בשם ר' אלעזר ור' מנחמא בשם רב אמר והסיר ה' ממך כל תולי זו עין. על דעתיה דר"א תשעים ותשעה בעין וא' בידי שמים. רב ור' חנינא רב כדעתיה דאמר תשעים ותשעה בעין ואחד בידי שמים ור' חנינא כדעתיה דר' חנינא ור' נתן אמרי תרוייהו תשעים ותשעה בצנה וא' בידי שמים. רב על דהוי שרי בבבל דהוה עינא בישא שכיחא. רבי חנינא על דהוה שרי בציפורי והוה תמן צינתא. כב אנטונינוס אמר לרבינו הקדוש צלי עלי א"ל תשתזיב מן צנתא א"ל יתיר הדא כסו וצנתא אזלה א"ל תשתזיב מן שרבא א"ל הא כדו צלי עלי דכתיב (תהלים יט) ואין נסתר מחמתו. ר' ישמעאל ב"ר נחמן בשם ר' נתן אמר תשעים ותשעה בשרב וא' בידי שמים. ורבנן אמרי תשעים ותשעה בפשיעה וא' בידי שמים: (ט) וצוה הכהן ושחט את הצפור האחת. למה שוחט אחת ומניח א' לומר לך כשם שא"א לשוחטה להזור כך א"א לנגעים להזור באותה שעה קורא הקב"ה לגיונות שלו ואומר לא על חנם הכיתי אותו אלא (ישעיה נז) בעון בצעו קצפתי ואכהו. ר' אבא ב"כ אמר חזר תוביה לתוביה כד"א (משלי כו) ככלב שב על קאו. ריב"ל אמר הדר שטיא לאורח שטותיה כמד"א (שם) כסיל שונה באולתו (ישעיה נז) דרכיו ראיתי וארפאהו ואנחהו ואשלם נחומים לו ולאבליו אלו איבריו המתאבלים עליו (שם) בורא ניב שפתים. ריב"ל אמר כג אם הניבו שפתיו של אדם בתפלה יהא מובטח שנשמעת תפלתו מ"ט בורא ניב שפתים שלום שלום וגו'. ר' יהושע בר נחמני אומר אם כיון לבו בתפלה הוא מובטח שנשמעת תפלתו שנא' (תהלים י) תכין לבם תקשיב אזניך כד שלימין מיניה זכיה לרחוק. ר' הונא

יד יוסף יט אמר בהקדמה: כ אבות פ"א: כא ירוש' שבת פי"ד: כב ירוש' פי"א סנהדרין: כג ס"פ אין עומדין בבבלי וירוש':

מתנות כהונה

באילין. באלה בחניפי תורה. ע' בקהלת (ה' ג') בפסוק שבתי וראה כו': לאחד מאבריך. הלשון: כל אבריך שכל הגוף נלקה בצרעת: מלה בסלע כו' מבל הוא במקום שקונין דבור בסלע יש לקנות שתיקה בשני סלעים כי השתיקה טובה כפלים מן הדבור וכדמפרש ואזיל: קולנין. משמיעין קול ומפטף: צפור דרור. כלומר הצפור היה מנותו להיות צפור דרור כדאיתא בתורת כהנים ונקראת דרור על שם שהיא דרה בכל מקום שהיא רוצה ואין מוחה כמו שדרשו חז"ל ואין לומר צפור דרור כמשמעו שהרי הן צריכין להיות עופות טהורות כמו שפירש"י ז"ל בפרשה זו וע' ברמב"ן: במתלא אמר מאן דאכל כו'. פירשתיו לעיל סוף תזריע ור"ל מי שהוא מקבל הגזלות ומתנות יכפר בעדם תמורת זה: מאדם יהא כו'. ממנו הוא ובו תלוי שלא כו': זה יצר הרע כו' כל חלי דרש מלשון מתלייא ליה שפירושו ממתיק וסוף בא לידי חולי כמשמעו: ה"ג כל חלי זו עין. פי' עין הרע כן הוא בב"מ דף ק"ז והכי מוכח לקמן: רב אמר תשעים ותשעה בעין על שהיה שורה והר נבבל דשוי ס' שהיה עין הרע שכיח: ורבי חנינא אמר תשעים ותשעה בצינה. על שהיה שורה בציפורי שהיה שם צינה והכי איתא בירושלמי דפרק (אלו קשרים) (שמונה שרצים): צלי עלי. התפלל עלי: א"ל כו'. יהי רצון שתנצל מן הצינה ומן הקור: א"ל אנטונינוס יתיר כו'. מה תפלה היא זו אם קר לך עשה לך כסות אחד יותר והצנה הולכת לה וחזר וא"ל יהי רצון שתנצל מן השרב והחום: א"ל הא כדו כו'. הרי כזה התפלל עלי דכתיב כו' ובירושלמי דפרק חלק איתא קצת באופן אחר: תשעים ותשעה בשרב. מתים בשרב: בפשיעה שאינו שומר את עצמו בדרך הבריאות ופושע בגופו וע' שם בפ' המקבל: כשם שאי אפשר לשחוטה כו'. והא דלא בהם בניקן סי' כשם שפרח הוא כן שפרח הצרעת: לגיונותיו. חיילותיו פמליא של מעלה: בעון בצעו כו'. סיפיה דקרא וילך שובב בדרך לבו ועל זה קאי ר' אבא ואמר חזר תובי' לתוביה פי' הערוך והכי מוכח בילקוט ישעיה (שמש) הקיא והלוא חזרת לתקום קיא וגולה ושובב קדרים מלשון שב על קיאו כלומר הצרעת שב ובא על עסקי דבה ולשון רע ור' יהושע בן לוי דרשו לענין בפני עצמו ודריש ל' שטות מלשון ושטותיך טכיתך: ה"ג כד שלמין מיניה זכיס

עין יוסף

למוציא שם רע שפי מכל עבירות המביאים צרעת משום דקך המירא שפי. ולהכי מייתי אל תתן את פיך דמזהיר על לה"ר מפני הצרעת שפי מכל עבירות ואין זה אלא להומרתו. ולהכי מפרש ליה בלה"ר ובמרים. ואיידי דמייתי ליה דריש ליה נמי בשאר אנפי: במדרש קהלת פר' ה' סי' ג': רבנן פתרי קרא ודאי קרא אזהרה ללה"ר הוא אלא דרמיז בזה ענייני מרים. כמזהיר שלא יקרה כמו שקרה לה. והא לאשמועינן שמי שאינו נזהר יקבל שידבר אפי' באחיו כצירים. ועוד אתא לאשמועינן שלא יסמוך בהיות המדבר בו אחיו שלא יקפיד עליו אוימחול לו. וכ"ש אם הוא ענותן. וכ"ש אם יוכל להתנצל ולומר לו שוגג הייתי או לא כוונתי רק לטובה. שעל כל זה יש ליזהר כי ה' יתבע עלבונו ולא יועילו התנצלותו. וכענין מרים שדברה באחיה הקטן ממנה. ולא הקפיד כמ"ש והאיש משה עניו מאד. והתנצלו לו לומר אשר נואלנו ואשר חטאנו. ולא היה הדבור לגנות אלא לטובה ולהשרות פריה ורביה. ועכ"ז היה קצף מאת ה' ולקתה בגופו. ולכן כנה כאן את משה בשם מלאך לומר שהיה חסיד ואינו מקפיד וכ"ש שיש ליזהר מלדבר באחרים: על אותה הקול שהוציאה כשדברה עם אהרן על משה: וכל האיברים לקו ופי' וחבל את מעשה ידיך שיתבטל כל גופה ואינה יכולה לעשות מעשה כלל. ונקט מעשה ידים שהם עיקר. ובפוה"ט וחבל את מעשה ידיך אלו התופים שנא' ותקח מרים הנביאה את התוף בידה: מלה בסלע כו' פי' שאע"פ שהדיבור יהיה שוה סלע. השתיקה טוב ממנה ושוה שתים. ולא יפלוג בזה השתיקה בדברים בטלים ודברי לה"ר וכיוצא. שאלו אין הדיבור טוב בהם כלל כדי שנאמר שהשתיקה טובה מהדיבור ואין בהם שווי סלעים. כי אדרבה הם פוגמים. אלא שולל בזה אותו דיבור שאינו לה"ר ודברים בטלים. שהוא שוה סלע. אך כיון שאינו כד"ת השתיקה טובה ממנה ושוה שתי סלעים. שהשתיקה היא כאבן טוב שדמיו יקרים [ראשית חכמה]: לגוף טוב משתיקה פי' לעניני הגוף הוא טוב השתיקה. אבל לד"ת צריך לדבר [שם]: (ו) אריב"ל ה' תורות כו' גם טעם אגדה זו לומר דהוצאת שם רע המיר מכל עבירות המביאות הצרעת. ולהכי רמיז ליה קרא שפי משאר כטעם האגדות הקודמות. ולה"ק דהמשה תורות כתובות בו ללמד שעובר על ה' חומשי תורה: עובר על ה' ח"ת כלו' שהוא כעובר על כל התורה: (ז) אילין צפריא כו' כתב הרא"מ שאין זאת האגדה נותנת טעם על אותן הצפרים ממש שהביא המצורע לטהרתו. אלא על הצפרים בכלל למה קרבנו מן הצפרים ולא מן הבהמות. ואמר לפי שהנגעים באים על לה"ר שהוא מעשה פטפוטי דברים לפיכך הוזקק לטהרתו צפרים ולא בהמות. מפני שהפטפוט נמצא במין הצפרים ולא במין הבהמות עכ"ל. וע' מה שטען עליו היפ"ת: קולנין משמיעין קול ומפטף: ויכפר על הקול דהיינו לה"ר שעי"ז בא הצרעת. ואע"ג דעל כמה דברים אמרים נ"כ בא, החמור והיותר נמצא שבהם הוא לה"ר כדלעיל. ולכן קבע הכפרה עליו. ולאו דוקא כפרה ממש. שהרי כבר נתכפר בנגעים שבאו עליו מאחר שכבר נתרפא וכאומר הסולח לכל עוניכי הרופא וגו' אלא הטובה גמר כפרה. או אפשר כפרה זו לשון נקיות וטהרה: צפור דרור כלומר שצפור הזה מנותו להיות צפור דרור כדאי' בת"כ: ונקראת דרור על שם שהיא דרה שוכן שהרצה ואין מוחה כמו שדרשו חז"ל. ואין לומר צפור דרור כמשמעו שהרי הן צריכין להיות עופות טהורות כמו שפירש"י ז"ל בפרשה זו [מת"כ]: שאוכלת מפתו ע"י שהיא דרה בבית. שלכך נקראת דרור: מכפרים עליו אע"פ שמתים ע"י כך. כהן שנהנה מישראל עאכ"ו שראוי ליזקק לכפרתם אע"פ שנער הוא לו: במתלא אמר כבר פרשתיו לעיל פ' ט"ו. ור"ל מי שהוא מקבל הגזלות ומתנות יכפר בעדם תמורת זה: (ח) מאדם יהא שלו כו' אעג ארז ואזוב קאי. ומפרש ליה לענין עין הרע. כי כשמגביה עצמו ילקה לפי שנותנים הכל עין בו. אבל כשמשפיל עצמו ואינו מראה הצלחותיו אין עין שולטת בו. על זה קאמר מאדם יהא שלא כו' ור"ל שלפי שכל חולי שאינו יצה"ר או עין הרע. או צינה כדלקמן נמצא שביד האדם להנצל מהם. כי יצה"ר בידו לכבשו. ובידו להנצל מן העין בהסתרו מן העין. ומן הצינה ע"י כסות. וזהו שאמר מאדם יהא פי' ממנו הוא ובו תלוי שלא יבואו חליים עליו. מ"ט דא"ר אחא והסיר ה' ממך כל חולי ממך הוא שלא יבואו חליים עליך והקב"ה יעזור לך לכבוש את יצרך. ובניצולך מהעין או מהצינה אף שלא תשמור עצמך כראוי. ולהכי מייתי הכא פי' כל חולי למר ולמר. ורד"ל פי' א"ל נראה דבא לדרוש הא דכתיב כאן והנה נרפא נגע הצרעת מן הצרוע. לומר שמן האדם הצרוע תלוי הדבר רפואתו שאם שב ורפא לו ואם ישמע בקול ה' כל המחלה לא ישים עליו עכ"ל: שתחלתו מתוק דריש כל חולי לשון מתיקות. מלשון מתלייא ליה שפירושו ממתיק. וכיון דדריש לעיל ס' כי תשא זוחלמסה. וסוף בא לידי חולי כמשמעו: ר' תנחומא בשם ר' אליעזר ור' מנחמא בשם רב אמר והסיר ה' ממך כל חולי זה מיתה על דעתיה דר"א צ"ט מתו במיתה וא' בידי שמים. כן הוא הנוסחא הישנה שנדפס עם היפ"ת. וכתב היפ"ת שצ"ל ר' תנחומא בש"ר אלעזר ור' מנחמא אמרו והסיר ה' ממך כל חולי זו מרה. על דעתיה דר' אלעזר תשעים ותשעה מתים במרה וא' בידי שמים. וה"פ דכל חולי היינו דבר שכל החלאים תלוין בו. וס"ל שזו היא מרה. והכי אי' בפ' המקבל כל חולי ר' אלעזר אמר זו מרה. תניא נמי הכי מחלה זו מרה ולמה נקרא שמה מחלה שהיא מחלה כל גופו של אדם. ד"א מחלה שפ"ג חלאים תלוים במרה כו'. ופרש"י זו מרה שהמרירה שבה גדולה ונובעת ומתפשטת בגידין ובעצמות עכ"ל היפ"ת. אבל המת"כ גרס במקום זה מיתה זו עין. וכתב שכן הוא בב"מ דף ק"ז והכי מוכח לקמן עכ"ל. הנה מה שכתב שכן הוא בב"מ אמת הוא שכן אמר רב שם. וכן לקמן נמי אי' רב כדעתיה דאמר תשעים ותשעה בעין. אבל ר' אלעזר אומר שם במרה. לכן נראה דגי' היפ"ת עיקר: רב ור' חנינא פליגי בפירוש כל חולי. רב ס"ל שהפי' הוא כל חולי זה העין כדעתיה דלאתר וכו' ור' חנינא ס"ל שהפי' כל חולי זה צינה כדעתיה וכו': עינא בישא שכיחא פי' שהיה עין הרע שכיח להכי אמר זו עין הרע: צינתא שהיה שם צינה. והכי אי' בירושלמי פ' שמנה שרצים: א"ל כו' יהי רצון שתנצל מן הצנה ומן הקור: א"ל אנטונינוס כו' מה תפלה היא זו אם קר לך עשה לך כסות אחד יותר והצנה הולכת לה. וחזר ואמר יהי רצון שתנצל מן השרב והחום: א"ל הא כדו כו' הרי כזה תתפלל עלי דכתיב כו' ועי' בפרק אלו נערות: בפשיעה שאינם נזהרים מהקור והחום ורבוי המאכלות והמשגל וכיוצא מהדברים הצריכים זהירות בהנהגת הבריאות: (ט) למה שוחט א' ומניח אחת. בתנחומא אי' למה שוחט אחת ומשלח אחת אלא אם עשה תשובה אין הצרעת חוזר עליו. ולפ"ז יש לפרש שהשאלה למה משלח האחת. ומשני לומר שכשם שזו משולחת ואינה חוזרת כן הצרעת אינו חוזר. וע"ש יש כאן וצ"ל כשם שאי אפשר למשולחת לחזור. ואע"פ שאפשר שתחזור. מ"מ אין בידו להחזירה: באותה שעה כו' פי' כשמתרפא קורא הקב"ה חיילותיו פמליא של מעלה ואומר לא על חנם הכיתי אותו אלא בעון בצעו. אלא שעתה עשה תשובה לכן רפאתיו: קורא הקב"ה לגיונות שלו מדכתיב האם כה אמר רם ונשא שוכן עד וקדוש שמו מרום וקדוש אשכון דייק שמדבר עם העליונים: לא על חנם הכתי קשה וכי חסיד קב"ה דעביד דינא בלא דינא. וי"ל שאמר יחשבו שהיו ממקרי הטבע כרבוי הדם וכיוצא מהסבות הטבעיות. ולפי שכל הדברים הפי"ת להם סבה ראשונה אמר הכתי: בעון בצעו אע"פ שעל עשרה דברים נגעים באים כדלקמן. נקט עון הגזל שפי מכולהו מפני שזה נפקד יותר מכולם כמ"ש ז"ל גבי ובנעם כרחם כלם: חזר תובי' כו' סיפיה דקרא וילך שובב ועל זה קאי ואמר חזר תובי' פי' המקיא לקיאו. ופי' אף שנגה באולתו והוא כי אין הקב"ה פוגע בנפשות תחלה ובולה נגעים על ביתו ובגדיו ולא נתן לב לשוב אעפ"כ מקבלו בתשובה אח"כ: ככלב שב על קיאו ומתרגמינן איך כלבא דהפיך על תובי': הדר שטיא כו' פי' חזר השוטה לדרך שטות: אלו אבריו כו' שמלבד חולי הנגע אשר בגופו יש רעה בקלא אבריו ביחוד. כאזנים והחוטם בהם נופלים מהמצורע ופעמים ידיהם. ועל נער זה הוו להו כאבלים המתאבלים בנעקן: אם הניבו כו' פי' שהתפלה שגורה בפיו סימן טוב הוא לו. ומפו' דמצורע מסתמא ע"י תפלה מתרפא מזכיר התפלה בכאן. ואגב אורחיה אשמועינן שאם התפלה שגורה בפיו סימן טוב הוא לו: מ"ט בורא ניב כו' כשהניב בריה על האדם אז מובטח לו על השלום: אם כיון לבו כו' לפי שרחוק שיכוין אדם מאד בתפלתו שאפי' גדולי החכמים היו אומרים אנא מגינא אפרוחייא כו' כדאי' בירושלמי ס' היה קורא סימן י' שלכך מן השמים הוא שיסייעו להיות לו בשורה לקבלם תפלתו

חונא ור' יוחן בשם ר' אחא זה מצורע שהיה רחוק ונתקרב אמר ה' ורפאתיו ואסיניה ליה לגרמי שנא' (ירמיה ז) רפאני ה' וארפא הושיעני ואושעה וגו':

פרשה יז (א) כי תבואו אל ארץ כנען ונתתי נגע צרעת בבית ארץ אחוזתכם. הה"ד (תהלים עג) אך טוב לישראל אלהים לברי לבב א יכול לכל ת"ל לברי לבב אלו שלבן ברי במצות. (תהלים פד) אשרי אדם עוז לו בך יכול לכל ת"ל מסילות בלבבם אלו דשבילין דאורייתא כבישין בלבהון. (שם קכה) הטיבה ה' לטובים יכול לכל ת"ל ולישרים בלבותם (נחום א) טוב ה' למעוז ביום צרה יכול לכל ת"ל ויודע חוסי בו. (איכה ג) טוב ה' לקויו יכול לכל ת"ל לנפש תדרשנו. (תהלים קמה) קרוב ה' לכל קוראיו יכול לכל ת"ל לכל אשר יקראוהו באמת. (שם עג) ואני כמעט נטיו רגלי רב ולוי ב ח"א אסף בן קרח היה וח"א אסף אחר היה מ"ד אסף בן קרח היה כבר הייתי שורה עם אבא בגיהנם וח"א אסף אחר היה כבר הייתי שורה עם הרשעים בגיהנם למה (תהלים עג) כי קנאתי בהוללים. במערבא אומרים אלו שלבם מלא הוללות רעות. ר' לוי ג קרי להון זהוניא אלו שמביאין אללי לעולם. שלום רשעים אראה כתיב אין שלום לרשעים ואתה אומר שלום רשעים אלא בשלומים של רשעים אראה. (תהלים עג) כי אין חרצובות למותם ובריא אולם לא הרהרתים בחלאים ולא צביתים בעונות אלא ובריא אולם עשיתים בריאים כאולם כדתנן פתחו של אולם ארכו מ' אמה ורחבו כ' אמות וה' מלתריות של מילא היו על גביו. ר' דוסתאי אמר בשם ר' מאיר ורבנן. ר' דוסתאי אמר בשם ר"מ האשה היא טווה מעה אחת עבה ומעה א' דקה אלו הציבום לעונות ואלו לאיספליטון רבנן אמרי אין להם צובים של עונות שימותו בהם אלא אלו הבריאים ליום הדין הה"ד (מ"א ז) ואולם הכסא אשר ישפוט שם אולם המשפט. (תהלים עג) בעמל אנוש אינימו לא לחרוש ולא לזרוע ולא לקצור. ועם אדם לא ינוגעו אמר רב המנונא אפי' באותם שכתוב בהם (יחזקאל לד) ואתן צאני צאן מרעיתי אדם אתם לא ינוגעו לפיכך משה מזהיר לישראל כי תבואו אל ארץ כנען: (ב) הה"ד (איוב כ) יגל יבול ביתו נגרות ביום אפו ד יהיו גוררין ומוציאין אימתי ביום שיגרה הקב"ה אפו באותו האיש ה הא כיצד אדם אומר לחבירו השאילני קב חטים וא"ל אין לי קב שעורים אין לי קב תמרים אין לי אשה אומרת לחברתה השאילני נפה היא אומרת אין לי השאילני כברה ואומרת אין לי מה הקב"ה עושה מגרה נגעים בתוך ביתו ומתוך שהוא מוציא את כליו הבריות רואות ואומרות לא היה אומר אין לי כלום ראו כמה חטים יש כאן כמה שעורים כמה תמרים יש כאן לווט ביתא באילן לווטיא. ר' יצחק ב"ר אליעזר מייתי לה מן הדין קרא שקערורות שקיע

יד יוסף א איכה רבה פ"ג. שוח"ט מזמור ד': ב קהלת רבה פ"ז. שה"ש רבה פסוק כמגדל דוד: ג לקמן ס"כ. ועי' שוח"ט מזמור ס': ד סדר"א ס"א פ' ס"ז: ה דברים רבה פ"ו:

מתנות כהונה

זכיה לרחוק כו'. והכי פי' אם נתרחק כבר מחמת חטאיו ושלמו לו זכותו השם ית' קרוב אליו מגד חסדיו הגלאמים וכמו שדרשו חז"ל אני הוא קודם שיחטא ואני לאחר שחטא אם יחזור בתשובה. וכמו שדרשו חז"ל ס' אין עומדין על פסוק ז"ה בעצמו: ואסיניה. ארפאנו בל' ארמי ואסיל ליה לגרמיה פי' אני בעצמו ארפאנו שלא יהא גרפא בודאי ומייתי שפיר ראיה מפסוק רפאני וכמו שדרשו בספר הזוהר על פסוק זה פרשיות ב"ז אינם אמתיות: כבישין. טמונים וחקוקים: כבר הייתי כו' והוא כמעט אם לא הרהרתי בתשובה בשעת הבליעה כמו שדרשו חז"ל והביאו רש"י ז"ל פרשת קרח: קנאתי בהוללים. קנאתי להיות כמותם: הוללות רעות. מחשבות רעות ה"ג בערוך וילקוט ר' לוי הוי קרי להו זהונאי ופי' בו השמחים בכל עת במשתה יין ומביאין יללה לעולם ועי' לקמן פ' כ': בשלומים. בפרעון. ותשלומי מעשיהם ל' שלם ישלם: ה"ג לא הרהרתי בחלאים כו'. ופי' לא הרהרתים ופקדתים בחלאים רעים ולא צביתים מל' ובטנה בטנה ודרש שמדיקין של הרצועה וגם הגירסא שלפנינו שגרם הרחקתים יש לישבו מלשון הרחוק ריב בהרחוק לבון התבא בהמוקף והראבן עיקר: בעונות. ל' עינוי ויסורים וילקוט גרס לענות. או"ל לא רגיסם בעונות והטעות לפרקים אלא כל ימיהם בטובה בגוה: מלתריות של מילה. פי' קורות של עצי מילה עיין בערוך אמלתרא וערך על: האשה טווה. חוט אחד עבה והוט אחד דקה ואלו הרשעים נתן להם הקב"ה לבריאים ורצונם שוה בכל עונה ועת בלי שנוי ותסרון: אין להם צובים כו'. ל' תימה וכי אין להם נגא ורבוי עונות: אדם אתם. אלו ישראל: יהיו גוררין יבול ביתו. שיהא הטולה שים לו בביתו וכפר בה לשכניו: לווט ביתא. מקולל הבית וכאלו נקללים כלנו או פי' הוא קלל הבית בקללות אלו במה שאמר אין

ענף יוסף

פרשה יז (א) [כי תבואו אל ארץ כו'. הסי"ד אך טוב לישראל כו' יכול לכל ת"ל לברי לבב כו'] לפרש המדרש נקדים מ"ש הרמב"ם פ' י"ב מהלכות נגעים שלא דאיים הבית. וכה אמר לו הבית והגיד לכהן לאמר כנגע נראה לי בבית. אפי' ת"ח ויודע שהוא נגע ודאי. לא יגזור ויאמר נגע נראה לי בבית. אלא כנגע כו' ע"כ. והקשה החוי"ע למה אסרה התורה מלומר נגע. וכלא עד שיאמר הכהן טמא עדיין אין כאן טומאה. גם תקרו המפרשים אם הדין כן בשאר נגעים. שהרמב"ם לא כתב דין זה רק בנגעי בתים. אך יבואר ע"פ דאי' לקמן פ' זו כי תבואו אל ארץ כנען ונתתי נגע צרעת. תני ר' חייא וכי בשורה היא להם שהנגעים באים עליהם. תני רשב"י כיון ששמעו כנענים שישראל באים עליהם עמדו והטמינו ממונם בבתים ובשדות אמר הקב"ה אני הבטחתי לאבותיהם שאני מכניס את בניהם לארץ מלאה כל טוב. שנא' ובתים מלאים כל טוב. מה הקב"ה עושה מגרה נגעים בביתו והוא סותרו ומוצא בו סימה ע"כ. והנה לפ"ז קשה למה הוצרך התורה לכתוב דין נגעי בתים אם לא פשה הנגע וסתר את הבית וגו' גם אם פשה בראשון וחלצו אבנים. רק בפעם ב' כתיב אם פשה כו' ונתץ את הבית. ולפי המדרש הנ"ל היה לו לנתוץ מיד בראיית הנגע. אך זה אינו דגם אחז"ל על ד' דברים נגעים באים. והקב"ה הוא בעל הרחמים ואינו פוגע בנפשות תחלה. אלא תחלה בבתים ואם לא חזר בתשובה בא על בגדים. ואח"כ על גופו כדאי' כאן במדרש. ולפ"ז הוצרך התורה לכתוב דין נגעי בתים כדי לחזור בתשובה. נמצא נגעים באים לטובה אם לא חטא. ולחטאים לרעה. ולזה אמרה תורה שלא יאמר נגע שמכוון בהוא לרעה. אלא כנגע. שלא ידע אם הוא לרעה או לטובה כנ"ל. וכל זה הוא דוקא בנגעי בתים. אבל בשאר נגעים וודאי לאיש חוטא הוא ויכול לומר נגע. וזהו כוונת הרמב"ם. ובזה מבואר כוונת המדרש שהתחלנו בו. כי תבואו אל הארץ וגו' וקשה מה בשורה היא להם לז"א הסי"ד אך טוב לישראל כו' פי' שהיא טובה כמירוץ המדרש כנ"ל. ואמר יכול לכל היא לטובה וא"כ קשה למה לא צוה התורה לנתוץ מיד כנ"ל. ת"ל לברי לבב אלו שלבם ברי במצות [מרפא לנפש]: [קרוב ה' לכל כו'. אשר יקראוהו באמת]. דייק זה משום דכל הפסוקים שבאתמרי השני פסוק השני מתחיל כו"ן ובפסוק

עץ יוסף

שפלתו [יפ"מ]: תכין לבם כו' וה"פ תסיר מלבם טרדת העולם ואז תעורר להכין לבם אליך בכוונה ואז תקשיב עינך לתפלתם כפי' הרד"ק: כבר שלמיה מיניה זכייה כן הוא הנוסחה הישנה. ופי' היפ"ת כבר נפרע ממנו הפלאו חובה בדינו מעתה: אם לרחוק תיבת אם מיותר [מ"כ]. ומשיבת לרחוק הוא התחלת המאמר: שהיה רחוק ונתקרב פי' שהיה רחוק מאנשים כדכתיב בדד ישב. ונתקרב: ואסיניה ליה לגרמיה פי' שה' בעצמו היה במרפאו. ודייק לה מאמר ה': שנא' רפאני ה' זה לראיה כי פעמים ה' בעצמו המרפא ולא ע"י מלאך והא ראיה מסיפיה דכתיב כי תהלתי אתה דמשמע ליה תהלתי ברפואתי הוא שאתה בעצמך הוא המרפא:

פרשה יז (א) אך טוב לישראל כו' משום דקשה ליה דמשמע דבשורה טובה עמן הנגעים שיבא בארצם. מדקאמר הכא כי תבואו אל ארץ כנען אשר אני נותן לכם. לכן בעי לפרש שהנגעים הם בחמת לטובתם שע"י יחזרו בתשובה ולכפר עונותיהם. ולפי שהפסוק אך טוב לישראל כפי פשוטו שמשמע שה' מטיב תמיד לישראל בכלורה הוא סותר זה [ולא רצה לפרש דאך טוב לעוה"ב כתיב] להכי מסרש דלא קאמר אלא לברי לבב דהיינו הצדיקים הגמורים שלבם ברי במצות. ולא שאין לבם ברי. כי אלו יהיו מתיסרים. וכ"ש שהם ההמון שיש בהם חטא מה. שהם מדוכאים ביסורים לנקותם לעוה"ב. ופי' שלבן ברי במצות שיהו שאין עושים המצות אלא לש"ש ולא לאיזה פניה או תקות שכר. ומביא דוגמא לזה מה' דברים אחרים שאין ה' מבטיח אלא למי שכוונתו שלימה אבל מי שאין כוונתו שלימה פעמים שלא יועיל לו וכדמסיק והולך אחת לאחת: אשרי אדם עוז לו בך ר"ל שפירושו אשרי לאדם שיש בידו עוז דהיינו התורה שנקראת עוז. וקאמר יכול לכל ר"ל יכול שכל מי שעוסק בתורה הרבה הוא מאושר. אע"פ שלא יהיה בקי בעיון הלב בה. ת"ל מסילות בלבבם כו' ר"ל שאינו מאושר לגמרי אלא מי שבילי התורה גנוזים בלבו והוא יודע דרכי משא ומתן לאמת הדין. ואפשר שהשבילין היינו שיודע דרכים וסימנים להיותם על פיו תמיד ע"ד אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו: הטיבה ה' לטובים זה מיירי בענין ג"ח והנהגת המדינה יכול כל מי שדרכו להטיב לרבים ראוי שיהיה ה' מצליח בידו לתועלת הכלל. ואף שהוא לא יכוין לשם שמים רק להועלתו שישמור סדר המדינה ויעזר גם הוא בעת צרכו ע"ד שלי שלך ושלך שלי. והו שאמר יכול לכל. ת"ל ולישרים בלבותם שלא יהיה בסוח העזר האלהי אלא כשכוונתו לש"ש והו ישרים בלבותם שיהיו ישרותם בלבותם. שישרותם תהיה מכוונת הלב ולא לשמירות סדר המדינות לבד: טוב ה' למעוז זה הקרא מיירי מפרסום כבוד ה'. וקאמר יכול לכל פי' כי כאשר יתפרסם כבוד ה' בעצותו נסים שיה ראוי שיעשה מעשה אפילו שלא יהיה מי שיעשה הנס על ידו כדאי כענין נבוכדנצר וכענין מנסם שעניהו ה' כדי שיודע שיכול להציל ולא יאמר כל אפס שוין כדאי' בפ' חלק חולתם. וקאמר ת"ל יודע חוסי בו. ר"ל שלא תהיה הבטחה אלא לחוסי בו שכוונתו לש"ש. אבל מי שאין כוונתו לש"ש אע"פ שעי' הגלתו תודע תגבורת המופת. מ"מ אינו מובטח מהצלה מהגרה: לקוויו יכול לכל פי' יכול כל אדם מי שאם בטחונו בהקב"ה ה' טוב לו. ואפילו גנב דאמרו חז"ל גנב על פום מחתרתיה רחמנא קריה. ת"ל לנפש תדרשנו פי' שכוונתו לדרוש את השם. ולא לעבירה למלאות רצונו ותאותו: ה' לכל קוראיו יכול לכל. זה מיירי מתפלה כי מהגראה שראוי שמועיל התפלה אפילו למי שאינו הגון כמ"ש ז"ל גדולה תפלה ממעש"ט כמה שנאמר וגם אל הנכרי וגו' ת"ל לכל אשר יקראוהו באמת שלא יהיה בטוח בעזר האלהי אלא כשכוונתו לש"ש: אסף בן קרח היה שאע"ג שבן קרח אביאסף שמו היה ברוב המקומות. מ"מ ניחא ליה למימר שהוא בן קרח שיתכן שקיצר כאן וקראו אסף. והוכרח לזה משום שאמר ואני כמעט נטיו רגלי וגו' שר"ל שכבר הייתי שורה עם אבי בגיהנם כדמסיק בסמוך. כלו' כמעט הייתי נופל לגיהנם אצל אבי. הרי שהיה בן קרח. דאי אמר היה מ"מ לו שהיה לאותו לגיהנם שפי מעונשים אחרים: אסף אחר היה שבן קרח אביאסף שמו. ומה שאמר ואני כמעט נטיו רגלי הוא דרך משל על נטילתו בפשעת המיתות: כבר הייתי כו' והוא כמעט אם לא הרהרתי בתשובה בשעת הבליעה כמו שדרשו חז"ל במדרש שוח"ט: כי קנאתי בהוללים קנאתי להיות כמותם: הוללות רעות מחשבות רעות: קרי להון דהותא הוא לשון שמחה כמו דחותא מענין ודהין לא הגעל קדמוהי. ור"ל שמחים בכל עת במשתה יין ומביאין יללה לעולם. אבל בערוך וילקוט גרס ר' לוי קרי להון זהוניא והוא לשון שמחה. ולקמן פ"כ גרס ר' לוי נווח להון הלליה. וע"ש מ"ש: שמביאין אללי לעולם ולהכי קרי להו הוללים כי אל"ף מתחלף בה"א שהם ממוצא הגרון: כתיב אין שלום פי' כי ע"י שלבם מלא מחשבות רעות להכי לא יתכן מהם דאגה ויגון מחיזה דבר שהם הוגים תמיד להרע ולהשות וכשלא ישיגו תאותם הם בצער ויגון. ואת אמרת שלום רשעים אראה דמשמע שיש להם שלום תמיד בעוה"ז [יפ"ע הארוך באמאר רבה פסוק כטוב לב המלך]: בשלומים בפרעון ותשלומי מעשיהם. כלשון הכתוב [תהלים צ"א] ושלומת רשעים תראה: לא הרהרתים כנ"ל ודרש חרצובות בשני מלות ענין הרהור וצבות. וחרהור מענין בהרהור ובהרב. או הרהור ריב. וצביתים מענין במסך נבה [יפ"ת]. ולפי גירסתנו לא הרהרתים יש לפרש לא הכיתים בחלאים שיבואו משאם זה לידי הרהור תשובה בלבם: ולא צביתים בעונות הערוך פירש עונות תוסין וכדלקמן. ופי' נטותים לא הסרתים יחד. ויש לפרש עונות הטאים ופי' לא צביתים לא הסכתי עליהם לכרוך יחד שנותיהם עליהם [רד"ל]: של אולם כו' מכאן שהכתלים הם ג"כ גבוהות וחזקים: מלתראות של מילא פי' קורות של עצי מילה: האשה הזאת כו' גרסת הערוך האשה הזאת טוה מעה אחת דקה ומעה אחת עבה. וכתב שלפי הענין פירושו הוא ומסוה. כן הוא בערוך ערך מע. אבל היפ"ת כתב שגירסת הערוך האשה הזאת טוה במטוה מפה אחת עבה ומפה אחת דקה. ובשוח"ט גרס האשה הזאת טווה במטוה אחת מקופפה ואחת מעובה ואין כל המטוי כלן שוה. אבל הרשעים אינם כן אלא כי אין חרצובות למותם אין בהם מום אלא בריאים כאולם לקב בריא אולם. ולכל הגירסאות הכוונה בזה למדרש הרצובות כפשוטו כמו הרצובות רשע. ורצה שאינם כאשה בבטווייתה משנה עניינה שפעמים טווייתה עבה ופעמים דקה ואלו שלותם תמיד באופן אחד בלי שום הרצובות כהרצובה שבמטווה כלו' שאין בהם מום אלא תמיד בריא אולם: הציבום לעונות ואלו לאספליטון. פי' הציבום לשון עגלות צב ור"ל שהרבו עונות עגלות מלאות. והיינו הרצובות לשני מילות שאין מהרהר ומונע מהם רבוי עונותיהם והעונות קרי מותם. וקאמר ואלו לאספליטון פי' סכלי מלך כמו אספלידא דפ"ק דב"ב. והמי"מ והדל"ת נתחלפו. והו ובריא אולם שהם בריאים ושמרים עונותיהם לעת פקודתם כבואם בהיכל מלך לעוה"ב. או נמי פירושו שאף שהם תופסים הם חזקים כפלטין. וכדאמר לעיל עשיתים בריאים כאולם: אין להם צובים של עונות. בתמיה וכי אין להם הרבה עונות כדי שימותו בהם אלא שהם שמורים ליום הדין ופי' צובים מענין בסך נבה. או עגלות צב כדלעיל. ומירם אולם לשון דין כדכתיב ואולם הכסא אשר ישפוט וגו': אפילו אותם שכתוב כו' פי' דלא מבעיא חו"ה שהם בריאים אלא אפי' ישראל לא יגעו כדרכם לשום מדוכאים בנגעים: אדם אתם אלו ישראל: (ב) יגל יבול ביתו כו' דבעי למדרש מ"ש ונתתי נגע צרעת בבית ארץ אחוזתכם לפי בהם תוחים בארץ להם שאינם רוצים ליהנות לזולתם. ולפי שדרכם להכחיש במה שנשאלין מהם לומר אין לו. לכן מביא נגעים על ביתם כדי שיוציאו מה שבתוכו ויראו שקרותם. ולהכי מייתי סמך מהאי קרא יגל יבול ביתו דמידרש בהכי: יהיו גוררים ומוציאין יבול ביתו ותבואה שהיה לו בביתו וכפר בה לשכניו כדכתיב וצוה הכהן ופנו את הבית: הבריות רואות כו' והיינו יגל יבול ביתו שגלה מה שבתוכו: לווט ביתא מקולל הבית וכאלו נקללים כלנו: שקע ביתא שקערורים דרש נוטריקון שקע ומן שריכה בחסרון האלף. שקע מרורות. כלו' בקללות: של

שקיע ביתא באילין לוטיא לפיכך משה מזהיר את ישראל כי תבואו אל ארץ כנען: (נ) י על י' דברים נעשים באים. על ע"ז ועל נ"ע ועל ש"ד ועל חילול השם ועל ברכת השם ועל הגזל את הרבים ועל גזל את שאינו שלו ועל נסי הרוח ועל ל"ה ועל עין רע. על ע"ז מישראל שהעידו עדות שקר בהקב"ה ואמרו לעגל (שמות לב) אלה אלהיך ישראל ומנין שלקו בצרעת שנא' (שם) וירא משה את העם כי פרוע הוא שפרחה בהן צרעת. ועל נ"ע מבנות ציון שנא' (ישעיה ג) יען כי גבהו בנות ציון. ומנין שלקו בצרעת שנא' (שם) ושפח ה' קדקד בנות ציון. ועל ש"ד מיואב שנא' (צפ' ג) יהולו על ראש יואב. ועל חילול השם מנחזי (מ"ב ה) ויאמר נהזי נער איש האלהים. סהו מאומה מן מומא דאית ביה ומנין שלקה בצרעת שנא' (שם) וצרעת נעמן תדבק בך. ועל ברכת השם מנלית שנא' (ש"א י) ויקלל הפלשתי את דוד באלהיו ומנין שלקה בצרעת שנא' (שם) היום הזה יסגרך ה' בידי ואין הסגרה האמור כאן אלא לשון צרעת שנא' והסגירו הכהן. ועל גזל את הרבים משבנא ח שהיה נהנה מן ההקדשות ומנין שלקה בצרעת שנאמר (ישעיה כב) הנה ה' מטלטלך טלטלה גבר ועוטך עטה ואין ועוטך עטה אלא צרעת שנא' (ויקרא יג) ועל שפם יעטה. ועל הגזל שאינו שלו מעוזיהו דכתיב (דה"ב כ"ו) ויהי המלך עוזיהו מצורע עד יום מותו ועל נסות הרוח דכתיב (שם) ובחזקתו גבה לבו עד להשחית וימעל בה' אלהיו. ם ועל לה"ר ממרים דכתיב (במדבר יב) ותדבר מרים ואהרן במשה ומנין שלקתה בצרעת שנא' (שם) והענן סר מעל האהל. ועל עין הרע שנא' ובא אשר לו הבית מי ' שייחד ביתו לו ואינו רוצה ליהנות לאחרים כי הא דא"ר אלעזר שקערורות שקיע ביתא באילין לוטיא. לפיכך משה מזהיר את ישראל כי תבאו אל ארץ כנען: (ד) ר' הונא בשם ר' יהושע בר אבין ור' זכריה תניה דר' לוי בשם ר' לוי יא אין בעל הרחמים נוגע בנפשות תחלה מסי את למר מאיוב שנא' (איוב ה) הבקר היו חורשות מלמד שהראה לו הקב"ה סעין עוה"ב שנא' (משלי ט) ונגש חורש בקוצר. ותפול שבא ותקחם. א"ר אבין ב"כ יצאו מבפר קריינום והלכו את כל האבולין ובאו למגדל צבעייא ומתו שם. ואמלטה רק אני לבדי להגיד לך א"ר יוחן כ"ם שנא' רק מיעוט אף הוא מושבר ומולקה. א"ר יוחן לבדי ועל לבדי להגיד לך אף הוא כיון ששמע מיד מת. עוד זה מדבר וזה בא ויאמר כשדים שמו ג' ראשים ר' שמואל בר נחמן אמר כיון ששמע איוב כך מיד התחיל מניים חיילותיו למלחמה ה"ר (איוב א) כי אערוך המון רבה ובוז משפחות יהתני אמר אומה זו בזויה שנא' (ישעיה כג) הן ארץ כשדים זה העם לא היה לא היתה באה אלא ליתן אימתה כיון שאמר אש אלהים נפלה מן השמים אמר מה אני יכול לעשות (דניאל ד) קל מן שמיא נפל מאן יכולה לעשות (איוב לח) ואדום לא אצא פתח. לקח לו חרס להתגרד בו. אף במצרים כן (תהלים ע"ח) ויסגר לברד בעירם ומקניהם לרשפים ואח"כ ויך גפנם ותאנתם וישבר עץ גבולם ואח"כ ויך כל בכור בארצם ראשית לכל אונם. אף מהלין וכליון כן בתחלה נגעה בהם מה"ד במטונם ואח"כ (הוש ה) וימותו גם שניהם. ואף נגעים הבאים על האדם תחלה הן באים בביתו חזר בו טעון חליצה ואם לאו טעון גהיצה הדי הן באים על בגדיו חזר בו טעון כביסה ואם לאו טעון שריפה הרי הם באים על גופו חזר בו יטהר ואם לאו בדד ישב: (ה) ד"א כי תבואו אל ארץ כנען שבעה עממים הן ואתה אומר ארץ כנען רבנן אמרי רמזו מה הם סרסו וכנען לקה אף באן ישראל תטאנין והארץ היא מתקללת ר"א בן יעקב ורבנן ר' אליעזר אומר על ידי שהיה כנען אביהם של כולם הה"ד (בראשית י) וכנען ילד את ציידון בכורו ואת התי ורבנן אמרי ע"י שהיו כולם תגרנין כמר"א (ישעיה כג) אשר סוחריה שרים כנעניה נכבדי ארץ. א"ר יוסי בן דוסא יג אליעזר הוא כנען וע"י שישמש אותו צריך יצא מבלל ארור ובא לכלל ברוך הה"ד (בראשית ט) ויאמר ארור כנען ובתיב (שם כד) ויאמר בא ברוך ה'. ר' יעקב בשם ר' יהודה בשם ר' נתן דבית גוברין עבידי להו נטילת רשות ומה אליעזר יצא מבלל ארור לכלל ברוך ע"י ששימש אותו צדיק. אהינו ישראל שנוהגין כבוד עם נדוליהם אעב"ו לפיכך משה מזהיר את ישראל כי תבאו אל ארץ כנען: (ו) ונתתי נגע צרעת יד תני ר' חייא ובי בשורה היא להם שהנגעים באים עליהם תני רשב"י כיון ששמעו בנעמים שישראל באים עליהם עמדו והטמינו ממונם בבתים ובשדות אמר הקב"ה אני הבטחתי לאבותיהם שאני מכנים את בניהם לארץ מלאה כל טוב שנא' (דברים ו) ובתים מלאים כל טוב מה הקב"ה עושה מנרה נגעים בביתו והוא סותרו ומצא בו סימא וכי

יד יוסף ו פי' לעיל ביום פ"ד. וכמ"ש פ"ו. מוסר נלך. פנחומא סדר זו. וש"נ בערכין. ירושל' פ' הלן: ז ילקוט פ' כ"ח: ה ע' לעיל פ"ב: ם תדל"נ פ"ם. ספרי פ"ב פיסקא רפ"ד: י ירושל' דף י"ח. ברכות דף פ"ו. דברים רבה פ"ו: יא נזיר רבה פ"ב. ועי' פנחומא סדר בפר פיסקא ד' י"ו ילקוט תהלים: יב ב"ב דף פ"ו: יג ב"ב פ' ס' חוסר פ' תמור. חוסר פ' תמור. שלח דף קנ"ם: יד סוטה דף י':

ענף יוסף

וכשכוס זה כתיב וכל אשר יקרצוהו נלא ויי"ו פ"ם בזה מלמי אפוק הוא פי' על כתני אפוק הוא מלמטן. קרוב פ' לכל תלה לכל אשר יקרצוהו נלמטן: (ד) [כיון שהיה הם לחים כו']. מתשם לכניכת הוגד לו ענין בקדוש ענין שם. וקשה דכיכת כתיב הם לחים כניכת ואילו בתהלים לא נא הם לבו כ"ב ש"ם שם מקום שנם זה שמשו בתלמים כענין בתעתים. לכל כתתר בקדים שיו שלשה ראשים שהיו לו ענין בקדוש שנם זה שמשו בתלמים כענין ב"ב ענין שם לחים ולא לחים שלשתן שמשו בקדוש שהיו יחד בתקרה. הלת שמש. וכן ענין בקדוש: [שלשה שם לחים נעיכו ט']. כי הת"ם שבקורה הקדוש נעני הדם ותה"ב נעני כתים. בשעם הוא כי שם במדבר לא היו נעני נתים כי היו מכוסים בענני כבוד והיו שוכטים בתלגים וכתיב כי הנוחו לא תרון כענן ותקתי נעם צרעת נעים תרון שם ותכס. וכ"כ בת"כ סדר מצורע כי הנוחו וגו' יכול מבשלו לעכור תיכון ת"ל לא תרון כמיומדת לתחוב עד שיכבכו כו'. וגם נעני נבדיס לא היו במדבר לפי שכתיב שמלתך לא בלתה מעלין בקדש ומשלין בקדש. וכ"כ בפ' כי תבא ותכס נעני נבדיס לא בלו ונעלך לא נתלה ולא נפלה מעליך ורגלך לא בצקה. ולכן מקדימה תורה נעני צרעת כי הכתוב [בנחל בימין]: ערפה

וכולה כמו מה מי: רמזו. רמ"ח לבן: סרסו. לגמ: והארץ מתקללה. פנחומא צרעת בבתים: נטילת רשות. כשנפטר מהאכסניא והיה רולה ליטול רשות ממנו והיה המנהג לפמור בדברי סוגיא שנו מכנ"ל נגרכה לאכסניא מהיכי שכנדת בתמר ת"ל בתוכה במד' חזית פסוק הניתני ונו': ובי בשורה כו'. דכתיב ונתתי נגע בתי מצרים כתיב וכשורה ומשמי לון בשורה היא וכדמינת כו': מלאים כל טוב. והכי היא חסירה שמשמע כל ממונם: סיטא. תוכר ומקרא

עין יוסף

(נ) על עשרה דברים כו' גם פה פעמו למדרש מהוזחכם מלוים רוצים להנות לאחרים וכדפירשתי בלגנדא הקודמת. ולהכי מייתי הך בנייהת דעל עשרה דברים נגעים באים דהכא מייתינן מין הכא ולהכי מייתי בה בהאי הילכון לעיגול שם: ע"ז ועל נ"ע וש"ד מייתי ביחוד ולא מהכי ניה. כנוגע ולא הילכון ליה. ומ"ג לעיל פ"ב סי' ו' אם בשם כפרה לתלו בכנגי כהוגה ל"ל דהשם מייתי במכפר על הילכון בלא יענבו עלון. והכא מייתי לו בשעמו שנגעים באים עלון לכפר. ועי' ניפ"ם שם בתוכפה: שפרחה בהם צרעת כד"ת ולתמו יהיה פרוש: בנות ציון נתולה בלבי הפס בזכוכה ומשם לבן שנכהה קומתן ומעיית נגולה וכל הדברים המכנים שם נכתוב בלבוש לעיל היתה שהיו מכוונים להשפיל לעבוד: וישפח לשון שפחה כלעיל כתים הכפשה: על ראש יואב וכתיי כתיב ולא יכרת מכים יואב זב ומצורע: סהו מאומה קשה ליה שלא מלינו לשון מאומה על מילחות דבר שלא על שעבדו. לא תמן ש מילחות. ולא שלא תקנו מאומה. כי לא מלחם בידי מאומה. להכי קאמר דהכי לא כתילו כתיב מאומה ברמת מיקה מומו חל נעמן דהיינו הלרעה. ונכתו ולא ידע מה מיבא. וע"ש בתנחומא. ופ' בתנחומא ש: ואין הסגרה כו' ופ' יכנכך י' בידי שע"י שפלתי תלמדנו: נוגל את הרבים דלא כמי מהילה מינהו כדלמר נב"ע מתן יודע דמתיל: נהנה מן ההקדשות דנזכר סוס כדלעיל פ"ה: שאינו שלו אין זה נזל ממון. שלא שמעו שכתה בלילה עכ"ל כעתידו שלא להשתחוה בכתובה גדולה: עד יום מותו ופ"ק דקנא ויבב בנים החפצים ונו' שפיכוחו שלף מלכותו ויעל ממנו ולכאורה בפ"ק דסוטה מה שכוקש לת מיתן לו ומה שנידו מיעל ממנו. הכי פיה מופת שהצרעת בת ט בשביל שנזל שלמה שלט. ומלינכל קרא לתמוענין בהזקתו נגה לבו ונו' ש"מ דגם על נסות הרוח כתיב בלגנדא: (ד) אין בעל הרחמים כו' ויפוס כתיב ונגע בגרעת בבית ארץ מחזיקכם ולא קאמר הכא בענני הגוף והכבוד. לכן מסייע ליה דהתלת מיומ הנגעים הוי בבית: מעין עוה"ב פי' שהשמיעו הקב"ה מעט שיש"כ שלהאר הירוקה הקבר הוי התענות ולולוס חז' מן התלם מיד: וננש חורש בקוצר וכתו הבשלה לעתיד: מבפר קריינום הכי גמור לה שמקום זה שבו הנעניים היל כפר קריינום ולא מקו שם תלת הלכו מוכיס כל התבולין וכס מקומות שבגמים ויכתו מלכון מבל הבשיסים עד מגדל נבעיה וכס ריחו רק מיעוט וקמעמע בהמלגה שלא יהיה בליסה. לו ממעם בעוכו: לבדי ועל לבדי דקשה ליה דבסר דלמר דכתיב רק מני הוא ליה תיכת לבדי מיותר. לכן דרים ליה לתיכת לבדי מל' לבדין וכתו מין בסיס. ול"ל שנשמר מעוכב על פשוטו כדרך המוסים. וכתו שנשמר ועל לבדי פי' שנשתהרתי על לבדי

מתנות כהונה

מין לו וכתה ט. שקע ביתא: בקצוותים דלים ונמניקון שקע תמוהות לוטיא בקלות: שפרחה בהם נרעת. כד"ת ולהלן יהיה פרוש: ושפח ל' פשתה כלעיל בנים הם: מאומה. טיסרינקון מומה ועיין זה תלנם כפ' נפש (דמ"נ): ראית ניה. בניתן: באלהיו כיוני דתלניו מוסב על דוד ופי' עם תלמיו: מעזיהו. שנגל הכהונה נדולה: ובחזקתו וגו'. על עזיהו קאי · ס"נ מעין על ע"ה וכן הוא בנ"נ (נם): והלבו גם כל התבולין נדפי'. וסי' הרחוב וכתיב וכן הוא בתגילה רוש (דף ז' ע"ב): ועל לבבי. כלו' וכל עיקר שבתתיב נבדי הוא להגיד לך ותה"ב יתות נם הוא: ס"ת מן הבתים יל בתחונה היה בכור אמת לא בשביל חקת ירדה רק כתיב קודם בשרים שמו נ' רחנים יל בתחונה היה בכור אמת לא בשביל חקת ירדה רק כמו שרגיל לפעמים שתרבה בדבר ואם מתלקחת ויתכל בתחר יתנת תבל בשבילו לו והיה רוח נדולה בו' ויעב בר' פיעות הבית בנגד הבכש כמו שתמרו במד' קבלם (פ' ז) ולעיל בפ' כי תיתה בלא סיה תלת בשביל תוחנים לו יהיו כי מלילים הוא לפהות לו שפש על בפילת התם בבם הוא בהנהה מיוחדת כי הכוח והתם הוא ס' להם מן התמים ממעל ומיתם על תוחן ס' נתו: מאן וכדמינת כו': מלאים כל טוב. והכי היא חסירה שמשמע כל ממונם: סיטא. תוכר ומקרא

מלאים

וכי כי בא ואמר לבנעים שישראל נכנסין לארץ א"ר ישמעאל בר נחמן
נ' פרוזדנמאות שלה הרוגש אצלם הרוצה לפנות יפנה להשלים ישלים
לעשות מלחמה יעשה. נרגשי עמר מאליו לפיכך נתנה לו ארץ יפה כארצו
ה"ד (שמות ט) עד באי ולקחתי אל ארץ כארצכם זו אפריקי נבעונים השלימו
שנא' (יהושע י) וכי השלימו ישובי נבעון ל"א מלאכים עשו מלחמה ונפלו:
(ז) בבית ארץ אחוזתכם. זה בהם"ק שנא' (ירמיה כד) הנני מחלל את מקדשי
גאון עזכם. ובא אשר לו הבית. זה הקב"ה שנא' (מי ו) יען ביתי אשר
הוא חרב. והגיד לכהן. זה ירמיה שנא' (ירמיה ו) מן הכהנים אשר בענתות.
כנגע נראה לי בבית. זה מנופת ע"ז וי"א זה צלמו של מנשה שם ה' ה"ד
(ירמיה ז) והנה מצפון לשער המזבח ממל הקנאה הזה בביאה. מהו בביאה
א"ר אחא בייא בייא תותבה מפני למרי דביתא. א"ר ברכיה כתיב (שמות
כה) כי יי קצר המצע מהשתרע אין המטה יכולה לקבל אשה ובעלה וריעה
כאחד אלא והמסבכה צרה כהתכנם. עשיתם צרה נדולה לאותו שכתוב
בו (מלכים ג) כונס כנר מי הים. ויצה הכהן ופנו את הבית (מ"ב יב) ויקח את
ארנזרות בית ה'. ונתץ את הבית (מ"ב כ) וביתה דנה סתריה. ותציא
אל מחוץ למחנה (שם) ועמה הגלי לבבל יכול לעולם ת"ל ולקחו אבנים
אחרות שנא' (שמות כה) לכן כה אמר ה' אלהים הנני יסד בציון אבן אבן
בחן פנת יקרת מוסד מוסד המאמין לא יחיש:

פרשה יח

(א) דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם איש כי יהיה זב
מבשרו וגו'. תנ"ד (קהלת יג) וחבור את בוראיך בימי
בחורותיך. תנן א עקביא בן מהללאל אומר הסתכל בשלשה דברים ואין
אתה בא לידי עבירה דע מאין באת מטפה סרוחה ולאן אתה הולך לעפר
רימה ותולעה ולפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון לפני מס"ה הקב"ה
וכו'. ר' אבא כ"כ אמר בשם ר' פפי ור' יהושע דסכנין בשם ר' לוי שלשתן
דרש ר' עקיבא מתוך פסוק אחד וזכור את בוראיך בארך זו ליתה סרוחה
בורך זו רימה ותולעה בוראך זה מס"ה הקב"ה שעתיד ליתן לפניו דין
וחשבון. ביומי בחורותיך ביומי מליותיך עד דחילך עלך. עד אשר לא
יבואו ימי הרעה אלו ימי זקנה והגיעו שנים אשר תאמר אין לי בהם
חפץ אלו ימי המשיה שאין בהם לא זכות ולא חובה. עד אשר לא תחשך
השמש והאור וגו' השמש זה קלסתר פנים. והאור זה המצח. והירח זה
החוטם. והכוכבים אלו ראשי לסתות. ושבו העבים אחר הגשם ר' לוי
אמר תרתי. חדא לחבריא. ותדא לבוריא. חדא לחבריא בא לבכות ולנו
עיניו דמעות. חדא לבוריא בא להטיל מים הגללין מקדמין אותו. ביום
שיזעו שומרי הבית וגו' ביום שיזעזע שומרי הבית אלו ארכובותיו
והתעותו אנשי החיל אלו צלעותיו. ר' חייא בר נחמן אמר אלו זרועיו
ובטלו הטוחנות זה המסס. כי מעטו אלו השינים וחשכו הרואות
בארובות אלו העינים. רחב"נ אמר אלו כנפי הריאה שמשם יוצא הקול.
וסגרו דלתים בשוק אלו נקביו של אדם שהן כמו דלת הפותח והסוגר.
בשפל קול המטחנה בשביל שאין המסס טוחן. ויקום לקול הצפור. הדין
מכא כד שמע קל הצפרין מציצין אמר בלביה ליסטין אתאן למקפחא יתי.
וישתו כל בנות השיר אלו שפתותיו. רבי חייא בר נחמיה אמר אלו
הכלינות שהן חושבות והלב נטמר. גם מגבוה יראו ונו' גם מגבוה יראו

יד יונסף שם ז"ל ס"ם. ירמי' פ"ו דמכיתים. ופ' תוס' נישען פ"ו ד"ס טיון: שם יחזק' פרק ג'. מנחדרין דף ק"נ. ובילק' כ"ב ס"ב: יו יחזי' יומא פ"ם:
פרשה יח א קהלת רבה פ' י"ב. ילקוט רבה פסיקתא כ"ב. מנחות פ"נ. ועי' מסכת סנהדרין פרק בותל:

מתנות כהונה

על פס פסוח נסמס וסמוי מן הסעין: פרוזדנמא. כעריך פי' מגרש: בייא בייא. לשון מי
ותבי והכניה הס בספר הזה ופ"ל נב"ל פ"ב ובים ונס ודם נביאה ומסיקתא בייא בייא:
תותבא כי'. פי' לו למנהג הזה שהוסבה והוא נר שהסיקה ומנרש למריה דביתא לחתון
הבים וכן הוא בילקוט יחזקאל תותבייא מפרין למריה דביתא (ובילק' בהר' ל"ת ב'): ורייעה.
לשכר שמשתי עמו מתם בעלה והיים מהשתרע בלשון מסיקתא ובפ"ק דיומא (פ) דשבו נמי
מהשתרי עלוי ב' רשים וכן הוא בפ"ד (פסחים ד ב) צרה. כלומר זו שהיא נרה להתרבות:
בוראך זכר מסיקתא טוהר. טהלך. נהלך. ומהלך נשר ומקור מיעלת משם תוס שיל"ן

עין יוסף

מלאים כל סוג והרי סיח מסרס שממנו כל ממנים: סימא מוצ: פרוזדנמאות פירוש
לוגנות: שלח יהושע הוא מלשון ד"ב ס"ם ממנו ולא למחר שנכנסו לארץ כשהיה הולך
לכבוש לשום מחם מערי יהכחל היה שולח מיכאות. תנא ביהודאי ס"ו דשביעית ליתא ק'
מחזקת אתם יהושע מה שלחן מערי יהכחל היה שולח מיכאות. וזכור את בוראך כל מדכאיך טולאך ביוד יהודה ליש
לנכנסי לחוץ להדשים ביה כל דלפסר: זו ליתה סרוחה דכתי בכל מקום יש בו מיס ולא
יזמח מלי מקור הסיפה כהוחה: זה רמה ותולעה דכתי יונק על מפיקה כלי מיס כמו פי
יכבה יהם בור. כי שמו מוסי בבור. ולכן יהמו על הקבר לחבר בו רמה ותולעה: בוראך זה
מלך פי שנכתב השלם נהן כלשון בב"ר הים פ' י"ד: ביומי טליותיך מעוחוך דסיהו יפי
הכחלות. וכוונה הכתוב שנעשדו יכול לעסוק בתורה וכמלות יעסוק בהם קודם שיטולו יפי הרעה
מלו יפי הזקנה סיהו עליו לסורה. ולכן לחמר עד דחילך עלך פי' שכתוב עליך. והו כשהוא
עדיין בחור בשנים: אלו יפי המשיחה כ"ל שקרא הרעי לחמר. מהו יפי הכחלות כשהוא
לובש בגדים לבנים ואינו מכסה מקנו בגדולים כך: כנפי הריאה. הכחות הרים כ' ליאה: כך
שמע קל נחריס פי'. כשהוא קול נחריס מפסיקים שכך מנהגן בשם לקפח לחוץ לנחנו ולהכנו:

עין יוסף

מלאים כל סוג והרי סיח מסרס שממנו כל ממנים: סימא מוצ: פרוזדנמאות פירוש
לוגנות: שלח יהושע הוא מלשון ד"ב ס"ם ממנו ולא למחר שנכנסו לארץ כשהיה הולך
לכבוש לשום מחם מערי יהכחל היה שולח מיכאות. תנא ביהודאי ס"ו דשביעית ליתא ק'
מחזקת אתם יהושע מה שלחן מערי יהכחל היה שולח מיכאות. וזכור את בוראך כל מדכאיך טולאך ביוד יהודה ליש
לנכנסי לחוץ להדשים ביה כל דלפסר: זו ליתה סרוחה דכתי בכל מקום יש בו מיס ולא
יזמח מלי מקור הסיפה כהוחה: זה רמה ותולעה דכתי יונק על מפיקה כלי מיס כמו פי
יכבה יהם בור. כי שמו מוסי בבור. ולכן יהמו על הקבר לחבר בו רמה ותולעה: בוראך זה
מלך פי שנכתב השלם נהן כלשון בב"ר הים פ' י"ד: ביומי טליותיך מעוחוך דסיהו יפי
הכחלות. וכוונה הכתוב שנעשדו יכול לעסוק בתורה וכמלות יעסוק בהם קודם שיטולו יפי הרעה
מלו יפי הזקנה סיהו עליו לסורה. ולכן לחמר עד דחילך עלך פי' שכתוב עליך. והו כשהוא
עדיין בחור בשנים: אלו יפי המשיחה כ"ל שקרא הרעי לחמר. מהו יפי הכחלות כשהוא
לובש בגדים לבנים ואינו מכסה מקנו בגדולים כך: כנפי הריאה. הכחות הרים כ' ליאה: כך
שמע קל נחריס פי'. כשהוא קול נחריס מפסיקים שכך מנהגן בשם לקפח לחוץ לנחנו ולהכנו:

לחמר בשלו ממנו ולמעלה ט לחמה הלחם. נלחנו כי מחלוק הוא מלן דין ולחמ"ה הסנהן והוא נחנו
לחם מחלן: דרש ר' עקיבא מתוך סיכה לחמ. כלל וכן הוא נקבלה רבה [יח"ם] ולחפשר
לגל עקיבא במקום עקיבל: וזכור את בוראך כל מדכאיך טולאך ביוד יהודה לדים
לנכנסי לחוץ להדשים ביה כל דלפסר: זו ליתה סרוחה דכתי בכל מקום יש בו מיס ולא
יזמח מלי מקור הסיפה כהוחה: זה רמה ותולעה דכתי יונק על מפיקה כלי מיס כמו פי
יכבה יהם בור. כי שמו מוסי בבור. ולכן יהמו על הקבר לחמר בו רמה ותולעה: בוראך זה
מלך פי שנכתב השלם נהן כלשון בב"ר הים פ' י"ד: ביומי טליותיך מעוחוך דסיהו יפי
הכחלות. וכוונה הכתוב שנעשדו יכול לעסוק בתורה וכמלות יעסוק בהם קודם שיטולו יפי הרעה
מלו יפי הזקנה סיהו עליו לסורה. ולכן לחמר עד דחילך עלך פי' שכתוב עליך. והו כשהוא
עדיין בחור בשנים: אלו יפי המשיחה כ"ל שקרא הרעי לחמר. מהו יפי הכחלות כשהוא
לובש בגדים לבנים ואינו מכסה מקנו בגדולים כך: כנפי הריאה. הכחות הרים כ' ליאה: כך
שמע קל נחריס פי'. כשהוא קול נחריס מפסיקים שכך מנהגן בשם לקפח לחוץ לנחנו ולהכנו:

הדין סבא דצווחין ליה זיל לאתר פלן והוא שואל ואמר אית תמן מסקין. אית תמן מתתין. ותתחתים בדרך ר' אבא בר כהנא ור' לוי ראב"כ אמר חיתיתא של דרך נופל עליו ודרנא אמר התחיל מתווה תוואי. אמר עד אתר פלן אית לי מהלך באתר פלן ל"ל מהלך. וינאץ השקד אילין קרסולות ויסתבל החגב זה לוז של שדרה. אדרינוס שחיק עצמות שאל את רבי יהושע בר חנינא א"ל מהיכן הקב"ה מציין את האדם לע"ל א"ל מלוז של שדרה א"ל מן הן את מודע לי אייתי יתיה קומוי נתנו במים ולא נמחה טחנו בריחים ולא נטחן נתנו באש ולא נשרף נתנו על הסדן התחיל מקיש עליו בפטיש נחלק הסדן ונבקע הפטיש ולא הועיל ממנו כלום. ותפר האביונה זו התאוה שהיא מטילה שלום בין איש לאשתו ר"ש בן חלפתא הוה סליק שאיל בשלמיה דרבי בכל ירח וירח כיון דסב יתיב ליה ולא יכול למיסק יום חד סליק א"ל מה עסקך דלית את סליק לגבי היך דהוית יליף א"ל רחוקות נעשו קרובות קרובות נעשו רחוקות שתים נעשו שלש ומטיל שלום בבית בטל [ופירושא רחוקות נעשו קרובות אילין עינייא דהוי חמיין מרחוק כדו אפי' מקרוב לית אינון חמיין קרובות נעשו רחוקות אילין אודנייא דהוו שמעין בחד זמן בתרי זמני כדו אפילו במאה זמנין לית אינון שמעין שתים נעשו שלש חוטרא ותרתין רגלין ומטיל שלום בבית בטל זו התאוה שמטיל שלום בין איש לאשתו]. כי הולך האדם אל בית עולמו בית העולם לא נאמר אלא בית עולמו מלמד שכל צדיק וצדיק יש לו עולם בפני עצמו משל למלך שנכנס למדינה ועמו דוכסין ואיפרכין ואיסטרטיוטין אע"פ שהכל נכנסין בפילון אחד כל אחד ואחד שרוי לפי כבודו כך אע"פ שהכל טועמין טעם מיתה כל צדיק וצדיק יש לו עולם בפני עצמו. וסבבו בשוק הסופדים אלו התולעים. עד אשר לא ירתק חבל הכסף. זו חוט השדרה. ותרוץ גולת הזהב זו גלגולת. ר' חייא בר נחמיה אמר זו גרגרת שמכלה את הזהב ומריקה את הכסף. ותשבר כד על המבוע זה כרס. ר' חייא בריה דרב פפי ור' יהושע דסכנין בשם ר' לוי ג לאחר ג' ימים כריסו של אדם נבקעת ומוסרת לפה ואומרת לו הילך מה שגזלת וחמסת ונתת לי. ר' חגי בשם ר' יצחק מייתי לה מן הדין קריא (מלאכי ב) וזריתי פרש על פניכם פרש חגיכם ר' אבא בריה דרב פפי ור' יהושע דסכנין בשם ר' לוי כל תלתא יומין נפשא טייסה על גופה סברא דהיא חזרה ליה וכיון דהיא חמית ליה דאישתני זיוהון דאפוי היא אזלא לה דכתיב (איוב יד) אך בשרו וגו'. בר קפרא אמר עד ג' ימים תוקפו של אבל קיים למה שצורת הפנים ניכרת דתנן אין מעידין אלא על פרצוף פנים עם החוטם ואין מעידין לאחר ג' ימים. ונרוץ הגלגל אל הבור תרין אמוראין חד אמר כאילין גלגלים דצפורי וחורנא אמר כאילין רגבייא דטבריא כמה דתימא (שם כא) מתקו לו רגבי נחל. וישוב העפר על הארץ כשהיה וגו' ר' פנחס ור' חלקיה בשם ר' סימון אימתי הרוח תשוב אל האלהים אשר נתנה כשישב העפר אל הארץ כשהיה ואם לאו (ש"א כה) ואת נפש אויבך יקלענה וגו'. ר' ישמעאל ב"ר נחמן מתני לה בשם רבי אבדימי דמן חיפא לכהן חבר שמסר לכהן עם הארץ ככר של תרומה א"ל ראה שאני טהור וביתי טהור וככר שנתתי לך טהור אם אתה נותנה לי כדרך שאני נתתי לך מוטב ואם לאו הריני זורקה לפניך כך אמר הקב"ה לאדם זה ראה שאני טהור ומעוני טהור ומשרתי טהורים ונשמה שנתתי לך טהורה אם אתה מחזירה לי כדרך שאני נותנה לך מוטב ואם לאו

הריני

יד יוסף ב כ"כ ס' ק'. ירושלמי מ"ק פ"ג:

מתנות כהונה

יתי. אותי: הדין סבא דצווחין כו' הזקן הזה שקוראין אותו לך למקום פלוני הוא שואל ואומר יש שם מעלות יש שם מורדות: חיתותא. מורא ופחד מלשון חתת ה': מתווה תוואים כו'. מסמן סימנים וגבולים לאמור עד מקום פלוני יכולני לילך ועד מקום פלוני יותר מעט לא יכולני לילך: זה לוז כו'. והוא עליו למשא שהולך כפוף בדרכו: ויסתבל. מגזרת סבל כמו ויסתמר מגזרת שמר: שחיק עצמות. ישחק ויטחנו עצמותיו והכים לשון קללה תהגב לו: מציין. ל' ציון ליון מלוט מן העפר לעתיד דכתיב ויציצו מעיר: מן הן. מהיכן אתה מודיעני שהוא עולם לא קיים עד אותו זמן והוא נרקב כשאר עצמות. אייתי כו'. ר' יהושע הביא עצם לוז לפני אדריינוס: זה התאוה. דרש אביונה ל' תאב ויאהב: בכל ירח וירח. כל חדש וחדש כמו שאחז"ל חייב אדם להקביל פני רבו בר"ח בגמ' לא חדש היום: כיון דסב. כיון שהזקין. יתיב בביתו ולא היה יכול לעלות אליו: יומא חד סליק יום א' עלה ר"ש לר': א"ל מה עסקך. כלו' מה ענייך ומה טעם יש בו: היך דהוית יליף. כמו שהיית לחיד והרגיל בקהלת יש גיר' הרגת ויש לה סמך בגמ' שבת: ומטיל שלום בטל. וטוב מכרם והולך א' וא': אילין עיינין כו' אלו הן העינים שהיו רואות מרחוק: וכדו. כלו' עתה אפי' מקרוב אינם רואות: אילין אודניא כו'. אלו האזנים שהיו שומעין בפעם א' או בשני פעמים וכדו כלו' עתה אפי' בק' פעמים אינן שומעות: חוטרא. מקל שהוא נשען עליו: איפרכין. שרים על אפרכין חלק ממלכותו: איסטרטיוטין. יועצי המלך: בפולין. כמו באפילון דלקמן ופי' שער: שרוי. נח ולן בבית אושפיזא לפי כבודו: שמכלה את הזהב ומריקה כו'. שאוכל ושותה ופיזר כל זהב וכסף הכל דרך גרונו ודרים גולת כמו טולת בהילוף ל' בג' אותיות ג"י' כ' ק': פרש חגיכם. פי' כמו שדרשו חז"ל כרך שואל אלו בני אדם שעושים כל ימיהם חגים במאכל ובמשתה: טייפא. פורחת: חמי לי' כו'. רואה את הגוף שנשתנה זיו והדר פניו הולכת לה: אך בשר וסיפיה דקרא ונפשו עליו תאבל: ואין מעידין אחר ג' ימים. על איש שמת להביא את אשתו כי שמא אין זה בעלה ואחר הוא שאחר ג' ימים נשתנה מראהו ודמה לו כי זה הוא: כאילין גלגליא כו'. פי' גלגלים העשוים על פי הבארות ובהם חבל ארוך שמגלגלין ומושכין בו מים מבאר. לצפורי יושבת בהר ובארותיהם עמוקות והיו צריכין לאותן גלגלים: וחורנא. והאחד משני אותן אמוראים: כאילין רגבייא. פי' כאלו רגבים וצרורות של מקום טבריה שיושבת בעמק ושם שכיחין צרורות: אל הארץ כשהיה. נקי מעבירות כיום הולדו: מן לשון לדרוס כו'. פירשתי לעיל ריש תזריע.

שנשמתן

עץ יוסף

הכליות שהן חושבות והלב גומר. נראה דהני ב' מימרות צ"ל בהיפך. הרואות בארובות דריש אלו הכליות שמחשבות. וזהו רואות לשון ראיתי אני כליות. וזהו שמקיים והלב גומר ראיית המחשבה. ובארובות דרך משל על השקפת החכמה אולי מפני שהם טמונים בכיס קרה הארובות. ועל בנות השיר דרש אלו כנפי הריאה שמשם הקול יוצא עכ"ל: הדין סבא כו' הזקן הזה שקוראין אותו לך למקום פלוני הוא שואל ואומר יש שם מעלות יש שם מורדות שהוא מפחד מהם שהוא נלאה לעלות ולירד: חיתותא מורא ופחד: מתווה תוואים פי' משים סמנים [כמו והתוו לכם] ואומר עד מקום פלוני יכולני לילך ועד מקום פלוני יותר מעט לא יכולני לילך: וינאץ השקד זה לוז של שדרה כצ"ל וכן הוא בקהל' רבה והוא החוליא קטנה שבסוף החוליות וכל החוליות יתכהו' ומשפלות ע"י הזקנה. והו בולטות כשקד לפי שהיא יותר חזקה מיכלין וחיה מתכתשת בזקנה. ותייתי לראיה עובדא דאדריינוס לומר שלא זה קשה מכל האיברים. ויתכן דס"ל דוינאץ השקד רמז אגב אורחי' שממנו מנין האדם לעתיד לבא ולהכי מייתי הכא מילתא דאדריינוס ויסתבל החגב אלו קרסולות כצ"ל ואף לפי גירסתינו לא שייכא כאן אלא בתר עובדא דאדריינוס גרסינן ויסתבל החגב אלו קרסולות. וכן הוא בקה"ל ופירושו שרמזי שהן סובלות הגוף קאמר ויסתבל שיהיו צריכות מלסובלו [ופי' המלה הפך הענין כמו ודשנו את המזבח] וטעם קריאת הקרסול חגב נראה מפני שיש לו קרסולים מלבד הכרעים כדאיתא בפ' אלו טריפות: שחיק עצמות ישחקו ויטחנו עצמותיו. והוא לשון קללה: מציין לשון ציון ויצץ ציץ. מציצו מן העפר לעתיד דכתיב ויציצו מעיר: מן הן מהיכן אתה מודיעני שאותו עצם לא קיים עד אותו זמן והוא נרקב כשאר עצמות: אייתי כו' ר' יהושע הביא עצם לוז לפני אדריאנוס: זו התאוה תאות נשים שאינו זוקק לתשמיש. ודרש אביונה לשון תאוה. ולפי שהתאוה מכמה פנים שאפשר תאות המאכל או תאות שררה וכיוצא. לכן הוסיף ואומר שהיא מטילה שלום בין איש לאשתו. לומר דאביונה דרש לשון תאבה ואהבה נמי. ולזה ע"כ נדרש בתאות נשים שהיא סבה אהבה ושלום בבית. משא"כ שאר התאות: בכל ירח וירח בכל חדש וחדש כמו שאחז"ל [ר"ה י"ז] שחייב אדם להקביל פני רבו בר"ח בגמ' לא חדש היום [מת"כ]. ולאפשר הוא מסדר התלמוד כל תלתין יומין [רד"ל]: כיון דסב כיון שהזקין: יתב ביה כו' ישב לו בביתו ולא היה יכול לעלות אליו: יומא חד סליק כו' יום אחד עלה ר"ש לרבי א"ל מה עסקך כלו' ענייך ומה טעם יש בו שאין אתה בא אלי כמקדם: ומטיל שלום בבית בטל. אע"פ שאין זה מעלה ומוריד להתנע מקבלת פני רבו. הזכיר זה לומר שקפלה עליו הזקנה מאד ולכן לא יוכל לצאת ולבא: אילין עיניא כו' אלו הן העינים שהיו רואות מרחוק: כדו כו' פירוש עתה אפילו מקרוב אינם רואות. אילין אודניא כו' אלו האזנים שהיו שומעין בפעם אחד או בשני פעמים. ועתה אפילו במאה פעמים אינן שומעות: חוטרא מקל שהוא נשען עליו: עולם בפני עצמו מדלא כתיב אל בית העולם ש"מ כל אחד יש לו עולם בפני עצמו. ולפי זה כי הולך האדם אל בית עולמו דבוק למה שאחר וזכור את בוראיך. שאחר שהזהירו שלא ימתין לזמן הזקנה שאין יכולת בידו לעבוד. הזכיר התועלת שיגיענו בזכות בוראו וקיום מצותיו דהיינו שיזכה למדרגה כפי צדקתו: דוכסין ואפרכין כו' שמות מיני שררה הם: בפילון בשער: שרוי נח ולן בבית אושפיזא לפי כבודו: אלו התולעים לא מצאתי טעם להמשיל התולעים לסופדים. ושמא הכי פירושו שסביב הסופדים הוא על התולעים. שאע"פ שהולך האדם למנוחתו יסבבו הסופדים אותו מפני כליון הגוף שנעשה רמה ותולעה והוא צער למת כי קשה רמה למת כמחט בבשר החי: זה חוט השדרה בפירוש קהלת פרש"י שהוא לבן ככסף ובמותו הסר חוטו ומתרוקן ויבש ותתעקם כתוך החליות ונעשה כשלשלת: גולגולת דרש גולה כמו גלגלת. ולפי שהיא הדבר היותר חשוב שבאדם קראה זהב. שמכלה את הזהב כצ"ל וכן הוא בקהלת רבה. ודרש גולה לשון גלות. ודרש ותרוץ הרצאת מעות והכוונה בהגרגרת שבה הוצאת המעות ותכלתם ע"י שאוכל ושותה תמיד: זו כרס פרש"י שהיא עבה ונבקעת במותו: לאחר ג' ימים כריסו כו' הוא ע"ד המליצה דרך מוסר לפי שאחר ג' ימים מתחיל עיכול הבשר ומגיע סרחונה לפה ה"ל כאלו אומרת איך לא התבוננת מה שיהיה אחריך כי מה ישאר לך ממה שהשבעתני בגזל ובחמס: ואפילו פרש חגיכם כן הוא הגירסא במד' שעם פי' היפ"ת. וכתב היפ"ת ביאורו וז"ל משום דקרא ודאי במביאי הקרבנות מיירי שיעשו בכמה מילי כדכתיב התם. וא"כ קשה מאי טעמא אל בקיעת הכרס אחר המות הנוהג בכל אדם. ולכן אחר והפי' פרש חגיכם. ולפ"ז קרא ה"ק כשם שזכיתי פרש על פניכם לאחר מיתה לומר הילך מה שגזלת. כן אזרה על פניכם אפי' פרש חגיכם עכשיו. שאלו הקרבנות שאתם מביאין בבזיון אזרה פרשם על פניכם לומר הילך מה שאתם מבזים אותי בהם בהביאכם לי הפסח והחולה. ומדכתיב פרש ב' זימני דריש דתרתי קאמר עכ"ל. אבל המת"כ לא גרס תיבת ואפילו. וכן בקהלת רבה ליתא. וכתב ביאורו כמו שדרשו חז"ל פ' שואל אלו בני אדם שעושים כל ימיהם חגים במאכל ובמשתה: ר' אבא כו' איידי דקאמר הכא לאחר ג' ימים כריסו של אדם נבקעת מייתי נמי הא דכל תלתא יומין נפשא טייסא וכו' והא דעד ג' ימים תקפו של אבל כו': טייסה פורחת: דאשתני כו' היא אזלא לה. מה שאמר אזלא לה לא לגמרי. דהא אי' בפ' השואל כל י"ב חדש נשמה עולה ויורדת. אלא שבג' ימים הראשונים עדיין היא משתוקקת בחשק עצום לגוף. ולכן אינה נפרדת ממנו אלא מתעפרת עמו ובאהבתו שוגה תמיד אבל אחר ג' ימים שנשתנה הפרצוף מתייאשת מהאבידה. ולכן עולה ויורדת עד י"ב חדש. ועולה ואינה יורדת [שמח חיים וע"ש עוד]: שצורת הפנים קיימת והדבר שהוא במגילות בטבעו לעורר הנפש אף שאינו לעומת כיון. והוה כחי ואין מקבלין תנחומים על החי: כאילין גלגליא דצפורי פי' גלגלים העשוים על פי הבארות ובהם חבל ארוך שמגלגלין ומושכין בו מים מהבאר. ציפורי יושבת בהר ובארותיהם עמוקות והיו צריכין לאותן גלגלים. ומ"ד זה מפרש הגלגל אל הבור כפשוטו גלגל הדולים בו מים מן הבור. והכוונה בזה ירידת הגוף לקבר כגלגל אל הבור וכדמתרגם ויתכם גופך גו קברך. והרד"ל כתב וז"ל נראה שבצפורי היו גוללין אבנים לכסות בור הקבר [ומשמע לפי קצת כפרש"י שגולל הוא כסוי הארון] ובטבריה היו מכסין ברגבי עפר שהיו עגולים ג"כ לכן נקרא גלגל עכ"ל: כאילין רגביא דטבריא מפרש הגלגל לשון אבן גלל שהיא האבן הקטנה הנקרא מרמיר ורגבי טבריא הן כן. והכוונת הכתוב השלכת האבנים לקבר המת: מתקו לו רגבי נחל שהוא משל אל עמדו במותו בין רגבים כאלו מתוקי' הלו: אימתי והרוח תשוב משום דקשה ליה דבתר דכתיב ותשבר כד על המבוע ונרץ הגלגל אל הבור דמיירי בבקיעת הכרס וירידת הקבר כדלעיל מה צריך לומר עוד וישוב העפר אל הארץ שהרי יציאת הרוח מהגוף סיבת לכשישוב העפר על הארץ. לה"ק דהכא מלתא אחריתי אתא לאשמועינן דחזרת הרוח אל האלהים תלוי בהחזרת העפר אל הארץ כשהיה. פי' מנוקה מכל עון ואשמה ופשע כמו שהיה הגוף נקי בשעת לידה. ואם לאו שלא ישוב העפר היינו הגוף כשהיה נקי בשעת לידתו אז תקולע הנפש. ואין לנבחה התגללות לומר הגוף עבר על כל המצות והא ראיה שמוליאתי ממנו שמא חטאתי. וכדאי' כל זה בהגהותא וברבה פ' ויקרא: ר' ישמעאל בר נחמן נראה דצ"ל ר' שמואל בר נחמן. וכן הי' בקהלת רבה. אבל בפ' התפלה אי' תנא דבי ר' ישמעאל אומר משל לכהן כו' ע"ש: הריני טורפה לפניך זהו כדמות משמרם זקני ע"ה כל זמן שמזקינים דעתם מטורפת. כי הנפש אף מחוקה בסבלה על כל זה מרוב ההרגל וההשתקעות ברעה ובתאוות. בבואה ברוב ימים אשר אין לו עוד חפץ התאוה. ובהכיריה ובירתה לא הרגיל נפשו. אז הוא כמטורף בדעתו תמיד. והא הריני טורפה לפניך. כאלו משליך אני אותה לפניך וראי מה תעשה בה. כי אין לה מה לעשות. ולכן מסיים שכל זה בימי הזקנה. אבל בימי ילדותו אם יחטא ילקה בצרעת כדי שיחזור שוב ויביב לה'. והרי זה טובה לו לזכור מזה וישוב לה': אבל בימי בחרותו כו' לוקה כזיתום. ח"ש זכור את בוראך בימי בחורותך כשמלקה אותך בנגעי הבחרות זבה או צרעת וכיוצא בכן [רמז

לדבר

הייתי טורפה לפניך. כל אלו כימי זקנותו אבל כימי בחרותו אם חטא לוקה בזיבות ובצרעת. לפיכך משה מזהיר את ישראל ואומר להם איש כי יהיה זב מבשרו: (ב) ד"א איש כי יהיה זב מבשרו זש"ה (חבקוק א) איום ונורא הוא ממנו משפטו ושאתו יצא איום ונורא הוא זה אדה"ר ר' יהודה ב"ר סימון בשם ריב"ל ג כשעה שברא הקב"ה את אדה"ר מלא כל העולם כולו בראו ממזרח למערב שנא' (תהלים קלט) אחור וקדם צרתני מן הצפון לדרום שנא' (דברים ד) ולמקצה השמים ועד קצה השמים. ומניין אף בחללו של עולם ת"ל (תהלים קלט) ותשת עלי כפכה. ממנו משפטו ושאתו יצא. זו חוה הה"ד (בראשית ג) ויאמר האדם האשה אשר נתת עמדי היא נתנה לי וגו'. ד"א איום ונורא הוא זה עשו הה"ד (בראשית כז) ותקח רבקה את בגדי עשו בנה הגדול. ממנו משפטו ושאתו יצא זה עובדיה א"ר יצחק עובדיה ד גר אדומי היה והיה מתנבא על אדום (עובדיה א) ולא יהיה שריד לבית עשו. ד"א איום ונורא הוא זה סנחריב דכתיב (ישעיה לו) מי בכל אלהי הארצות אשר הצילו את ארצם מידי. ממנו משפטו ושאתו יצא אלו בניו (מ"ב יט) ויהי הוא משתחוה בית נסרוך אלהיו ואדרמלך ושראצר בניו הכוהו בחרב. ד"א איום ונורא זה חירום מלך צור דכתיב (יחזקאל כח) בן אדם אמור לנגיד צור כה אמר ה' יען גבה לבך. ממנו משפטו ושאתו יצא זה נבוכדנצר. א"ר סימון מסורת אגדה היא חירום בעל אמו של נבוכדנצר היה עמד עליו והרגו הה"ד (שם) ואוציא אש מתוכך היא אכלתך. איום ונורא הוא זה נ"נ (ישעיה יד) ואתה אמרת בלבבך השמים אעלה וגו'. ממנו משפטו ושאתו יצא זה אויל מרודך אמרו כל אותן שבע שנים שעברו על נ"נ נטלו את אויל מרודך והמליכוהו תחתיו וכיון שחזר נטלו וחבשו בבית האסורים וכל מי שהוא נכנס בבית האסורים בימיו לא היה יוצא משם לעולם שנא' (שם) אסיריו לא פתח ביתה וכיון שמת חזרו על אויל מרודך להמליכו א"ל איני שומע לכם בראשונה שמעתי לכם נטלני וחבשני בבית האסורים ועכשיו הרי הוא הורגני ולא האמין להם עד שגיררוהו והשליכוהו לפניו הה"ד (שם) ואתה השלכת מקברך וגו' א"ר אבינא ולא עוד אלא כל שונא ושונא שהיה לו היה בא ודוקרו בחרב לקיים מה שנא' (שם) לבוש הרוגים מטועני חרב.

ד"א איום ונורא הוא אלו ישראל דכתיב (תהלים פב) אני אמרתי אלהים אתם. ממנו משפטו ושאתו יצא שלקו בזיבות ובצרעת לפיכך משה מזהיר את ישראל ואומר להן איש כי יהיה זב מבשרו: (ג) ד"א איש כי יהיה זב מבשרו זש"ה (ישעיה יז) ביום ה נטעך תשגשגי ובבקר זרעך תפריחי ביום נטעך ביום שנטעתי אתכם לי לעם עשיתם פסולת כמ"ד (יחזקאל כב) סיגים כסף היו. תשגשגי שגישתון אורחא הה"ד (משלי כו) כסף סיגים מצופה על חרש. ד"א תשגשגי שגישתון בי הה"ד (תהלים עח) ויפתוהו בפיהם ובלשונם יכזבו לו ולבם לא נכון עמו ולא נאמנו בבריתו. ובבקר זרעך תפריחי. ר' חמא בר חנינא ור' ישמעאל ב"ר נחמן. רחב"ח אמר משל לאחד שהיתה לו ערוגת ירק מלאה השכים בבקר ומצאה ו שהוריקה ריב"נ אמר לאחד שהיתה לו ערוגה מלאה פשתן השכים בבקר ומצאה נבעולים (ישעיה יז) נד קציר נדנדתם עליכם קצירן של מלכות קצירן של יסורים קצירו של מלאך המות דא"ר יוחנן בשם ר' אלעזר בנו של ריה"ג ז בשעה שעמדו ישראל על הר סיני ואמרו (שמות כד) כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע באותה שעה קרא הקב"ה למה"מ ואמר לו אע"פ שעשיתי אותך קוזמוקטור על הבריות אין לך עסק באומה זו למה שהן בני הה"ד (דברים יד) בנים אתם לה' אלהיכם ואומר (שם ה) ויהי כשמעכם את הקול מתוך החשך וכי יש חשך למעלה והכתיב (דניאל ב) ונהורא עמיה שרא אלא זה מה"מ שקרוי חשך הה"ד (שמות לב) והלוחות מעשה אלהים המה וגו' אל תקרי חרות אלא חירות. ח רבי יהודה ור' נחמן ורבנן ר' יהודה אמר חירות ממלאך המות ר' נחמן אמר חירות מן המלכיות ורבנן אמרי חירות מן היסורין. (ישעיה יז) ביום נחלה. ביום שהנחלתי לכם את התורה (שם) וכאב אנוש. ר' יוחנן ורבנן ר' יוחנן אמר הבאתם עליכם מכה מגרת ומתשת ט ר' יוחנן אמר הבאתם עליכם מכה נברתנית ומתשת ואי זו זו זיבות וצרעת לפיכך משה מזהיר את ישראל ואומר להם איש איש כי יהיה זב מבשרו: (ד) תני רשב"י י בשעה שעמדו ישראל על הר סיני ואמרו (שמות כד) כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע באותה שעה לא היה בהן זב ומצורע ולא חיגרין ולא סומים ולא אילמים ולא חרשים ולא שוטים על אותה שעה הוא אומר (שה"ש ד) כולך יפה רעיתי ומום אין בך. וכיון שחטאו

לא

יד יוסף ג ב"ר פ' ח'. ויק"ר פ' י"ד: ד תנחומא סדר תזריע. ילקוט ר"ס שכויים. סנהדרין דף ל"ט. תנ"ב פ' פ"ז: ה במד"ר פ' ז': ו ע' במד"ר פ"ט בפי' שהפריגה וע"ש במס"כ: ז שמ"ר פ' מ"א פ"ט: ח פר"א ה"ב פ"ד. תנחום פ"ו. זוהר ר"ס סדר קרח. שמ"ר פ' ל"ב: ט רבנן אמרי כו"ל: י במדבר רבה פ"ז. והכוונה מבוארת בזוהר יתרו דף פ' ע"ב. במד"ר פ' י"ג. שה"ש רבה פ' ד'. פסיקתא רבתי פ"ז. תנחומא סדר יתרו סי' ח'. מכילתא סדר יתרו פסוק לעיני כל העם:

מתנות כהונה

שנישתון. ל' מהומה ובלבול כד"א כמהומה הבגר' אונקלוס שגשתא: שנישתון אורחא. בלבלתם וקלקלתם הדרך: קצרין. ל' קצירה וכריתה כמשמעו או י"ל מלשון תוי כדאמר קצירי ומרעי' כדקאי' ורמי בערסיה: קוזמוקטור. פי' הערוך שליט ומושל ועיין מזה במד' חזית (ה' ג'): מגרת לקמן גרס מתגרגם וכן בפ' נשא (פ"י): גדוליהן

ענף יוסף

פרשה יח (ב) [איום ונורא הוא זה אדה"ר] תימא דקרא בהר כי בגוי מקום את הכשדים כתיב. וא"כ אדה"ר מאן דכר שמיה התם וכן בכל הני דמדרש ואו"ל בכו קרא הוינו אדום סנחריב חירם מאן דכר שמייהו התם. וי"ל דהכי מפרש קרא מי כאיום ונורא הוא. הוינו אדה"ר או אדום או סנחריב או חירם. ממנו משפטו ושאתו יצא. ואמר זה לפי שיעד גאולת ישראל ביד הכשדים שהיו קרובים לישראל בהם מבני נחור אחי אברהם כאומר ואת כשד ואת חזו. על כן אמר שיקרם להם כמו כל מי שהוא איום ונורא שמחריביו יצא ממנו. אמנם לפי מה שפי' המהרז"ו אותו על נבוכדנצר ודאי כוונת הכתוב להפליג במוראו כי איום ונורא כדי שיאחזו יבהלו ממנו. ואיידי דספר בגדולתו. הזכיר גם מי שינקם ממנו. לומר שאין גדולתו חשובה לפני ה'. שהוא נפרע ממנו אפי' ע"י יוצאי ירכו: (ג) [תשגשגי כו' עשיתם פסולת. תשגשגי שגישתון אורחא. תשגשגי שגישתון בי] המפרש מן ג' הפירושים בלשון תשגשגי יתכן שלהיות הרשעים מג' מינים. יש שפועלי און בפריא ועל זה אמר עשיתם פסולת. ויש שפעולתם טובה ומחשבים גם לתכלית רעה. כמו הנותן מעות לאחד טובה וכוונתו להתכלל בה. וע"ז אמר שגישתון אורחא. ויש שאין כוונתם ג"כ לרעה ומ"מ אין תכליתה לשם שמים אלא על צד ספקתא או משני כבודם ועל זה אמר ויפתוהו בפיהם: [ר"ח בר חנינא אמר משל כו' ר' ישמעאל בר נחמן אמר משל כו']. יתכן שנחלקו במעשה העגל אם היה מעשה לע"ז או אם כוונתם רק לקבלת השפע. ר"ח המשילו לערוגה שהוריקה שנפסדה לגמרי. ור"י המשילו לפשתן שנתקשה הוכר אלא פי' כהם רק קשי עלב נגלה בעתם בישועתו ובהשגחתו תמיד: בתלולים

עץ יוסף

[...כ"ס וזכר בוראך] עד אשר לא יבואו ימי הרעה שלא שייך אחריו יורד והולך כדלעיל [כד"ל]: לפיכך משה מזהיר את ישראל כו' ע' מ"ש בריש הסימן. וגם מרומז בל' איש כי יהיה כו' שלשון איש מורה על שהוא בכחו וגבורתו ובילדותו כמאמרם אשרי האיש. אשרי כשהוא עושה תשובה כשהוא איש: (ב) זש"ה איום ונורא הוא משום דדרש מבשרו שמלקהו בדבר הדומה מעשיו כדלעיל ריש סי' א'. מייתי סמך לזה ממנו משפטו ושאתו יצא וכדמסיים בסוף כו' זה שלקו בזיבות ובצרעת. ואיידי דמייתי קרא דריש ליה בכמה אנפי כדרך המדרש: אחור וקדם צרתני דקדם הוא רוח מזרחית כדכתיב קדמה מזרחה. ומדמזרח קרוי קדם מכלל דמערב קרוי אחור. ומן הצפון לדרום שנא' ולמקצה השמים כו' דדרום וצפון נקראו קצוות כאי ההוכחה. שגופו של אדם ממלא העולם מכל הצדדים ממזרח למערב מצפון לדרום. וכן קומתו ממלא החלל מהארץ עד לרקיע. וע' בב"ר פ' ח' מה שכתבתי שם: ותשת עלי כפך והו עד השמים כד"א ומימיני טפחה שמים: זו חוה שיצתה מצלעותיו. שחוה נתכוונה שימות אדם. שאכלה מיד הרגישה שתמות ונתנה שימות גם הוא והבריאתו לאכול כדאמרי' בב"ר פ' י"ט ההוגלה מיללת עליו בקולה, וה"ל כאילו המיתה אותו בידים. והוא שאמר ממנו משפטו ושאתו יצא עשו ממנו יצא עקבו ומכתו. ושאתו לשון שאת או ספחת או לפי שהיה מגזירים ויפאם דוד. וכן בכל הני דבסמוך: הה"ד כו' החמודות ודרשינן לעיל בב"ר שהמדן מנמרוד והרגו. הרי דהוא איום ונורא. ומיהו בתנחומא מייתי ראיה מדכתיב ביה דחילא ואימתני ותקיפא: גר אדומי היה אין זה נודע אלא בקבלה כמ"ש ר"י אברבנאל. והא דאמרו חז"ל אין השכינה שורה אלא על משפחות מיוחסות בישראל, היינו בקבע. אבל הכא אקראי בעלמא הוא שלא נתנבא אלא נבואה קטנה זו לנוכח הבעה שלא נמצא כמוהו מוכן לנבואה וכדי שיבצא פורעניות עשו מזרעו: חירם בעל אמו של נ"נ היה. פי' שנשא בן אביו של חירם: היא אבלתך היא כו' זה נ"נ. כנ"ל: ואתה אמרת בלבבך אע"פ שלא נתקיימה מחשבתו. מ"מ מחשבתו שהיה איום ונורא שעל כן גבה לבו לחשוב כזאת: כל אותן ז' שנים כו' נס"ע הקשה לה מדכתיב ויהי בל"ז שנה לגלות המלך יהויכין בי"ב לחדש [ירמיה נ"ב] והכתוב אחד אומר [מלכים ב' כ"ה] בכ"ז מה ת"ל בכ"ה ומה ת"ל בכ"ז. אלא בכ"ה מת בכ"ו נ"נ ונקבר. ובכ"ז הוציאו אויל מרודך מקברו וגררו כו': והיה בא ודוקרו לספר במחויל מרודך שיה מדקרו כדי לראות אם מת באמת. ונמצא זו היו דוקרים אותו כל אויביו: דכתיב אני אמרתי ודרשינן ליה בישראל כדלעיל פ"ד פ' ל"ג: שלקו בזיבות ובצרעת כטעמו של העגל כדלקמן. ונלמד ממנו בהן עצמן גרמו להן בהפוך וכמ"ש לעיל ס"פ ט"ו מאדם יצא שלא יבואו עליו. ודרש שלא על נרעם כד"א לשאת ולספחת [כד"ל]: (ג) זש"ה ביום נטעך כו' גם ענש אגדה זו לפרש זב מבשרו שהזיבה לעונש לישראל כטעם האגדה. ולהכי מייתי מהאי קרא דמשמע שבעון העגל נאחזה להם מכה זו כדמפרש והו"ל: ביום שנטעתי אתכם היינו ביום נתינת הלוחות למשה כי אז עשו פסולת דהיינו העגל כדכתיב ויתן אל משה ככלותו וגו' ויקהל העם וגו'. וקרי ליה יום נטעך מפני מעשי הלוחות היו קיומם נטעם כנטיעה בל יסעו לעולם. שאלו לא חטאו בעגל. לא היה מדיניתם גזולה לעולם: סיגים כסף היו ופי' תשגשגי לשון סיג בחלוף השי"ן בסמך: שגישתון אורחא גם לפי פי' זה מפרש יום נטעך היינו יום נתינת הלוחות. אלא שמוקדם פי' תשגשגי לשון סיג. והשתא מפרש תשגשגי מלשון נסיגה כלו' שמעות הדרך. וכן בכסף סיגים מצופה על חרש דמייתי משמע ליה לשון נסיגה ושוה. ועניינו שבהיותו מצופה על חרש הוא שלא כדרכו. ומשום שלפי הב' הפירושים ליכא חילוק בפירוש יום נטעך. להכי לא קאמר ד"א תשגשגי שגישתון אורחא: ד"א תשגשגי שגישתון בי. כן הוא הנוסחא במדרש בגדפס עם פי"ת והוא לשון הטעאה והונאה. ולפי פי' זה יום הנטיעה הוא יום מעמד הר סיני כי אז פתוהו בפיהם כדר"מ לעיל ש"ר פ' מ"ב. ולפי שאז סלק הש"ת מלאך המות מעליהם כדלקמן קרי ליה יום נטיעה. וע' בענף. והרד"ל גרס שגישתון אורחא [וע"ז אין צריך להיות שהוא פשט המקרא] ד"א תשגשגי שגישתון בי כד"א כסף סיגים מצופה על חרש בפיהם דולקים ולב רע הה"ד ויפתוהו כו' ע"כ: ערוגת ירק מלאה כלו' שכבר נגמר גדולה. ולכן כשהגיעה לבקר מיד הוריקה ונפסדה. ופי' תפריחי שנגמר גמירתה שלע"פ שזה טוב היה לרעה מיד בנפסדת מהר כשלא נלקטה: נדנדתם עליכם כו' ר"ל שמכל אלו הג' היינו מלכות יסורין ומלאך המות הייתם בני חורין מהם וניצולים מהם כדמפרש חרות על הלוחות. אבל במעשה העגל נדנדתם עליכם פי' הבאתם עליכם אלו הג'. ומכנה לג' דברים אלו בלשון קציר ע"ש שבכולם אלו מקצרים ימיו של אדם. ויתכן שהוא לשון ענף כמו ושלח קצירה. על שם שהם מתפשטים בעולם כו' או ע"ש לשון ממבלה כמו שדרשו בערכין ל"ג מפסוק גם יהודה שת קציר לך: קוזמוקטור פי' הערוך שליט ומושל תופס העולם: ונהורא עמיה שרא ס"ל כדאי' במכילתא שהרכין הקב"ה שמים העליונים על ראש ההר ודבר עמהם מן השמים. ומכיון שנגלה להם כבוד ה' על ההר שהגרה כי לילה כיום יאיר ולא יראה הענן והחשך כיון דנהורא עמיה שריא: שקרוי חשך בתנחומא סדר וישב והחשך על פני תהום זה מלאך המות שמחשיך פניהם של בריות. וכשמעכם את הקול מתוך החשך לומר שגם החשך לא יחשיך מכם קול הדבור שהיו חיים לעולם [רד"ל]: אל תקרי חרות משום שקשה מאי חרות על הלוחות. כי מהראוי שיאמר חרות בלוחות. כי על הלוחות אויר עולם ומי נתן חריתה באויר. לכך אמר אל תקרי חרות אלא חירות. וכמו שמפרש ליה ר' יהודה ור' נחמן ורבנן כל אחד לפי שיטתו. שהוא על הלוחות כלו' על דבר הלוחות ע"ד על דבר שרי [בראשית י"ב] על חלומותיו ועל דבריו [שם ל"ז] כבזמן תורת הלוחות אם היו בלא מכשול העגל היה חירות [אלשיך]: חירות מן היסורים הבאים לגוף מחלאים ועניות וגלות: ביום שהנחלתי כו' ר"ל שביום ההוא נתעררו החוטאים לבוא עליהם כי סר צלם מהם: מכה מגרת. פי' מכלה מגזרת וכמו לארץ מגרת. ומכה פי' הודעה מגזרת ותופס בחיתה. ודרש אנוש מענין נטיבה. ואע"פ שהדרשה מתחלף אין דרכם לדקדק בן בדרשות: נברתנית הם דרשו אנוש לשון אנשות ולכן אמרו נגרתנית מענין נגר: זו זיבה וצרעת בכיון שחטאו במו עליהם כדלאמר בסמוך. ולהכי מייתי הא דרשב"י ומהיכן מתחייב ישראל בזיבות וכו' משום דרבנן דאמרי מן העגל. והגדה זו ס"ל כוותיה: (ד) לא היה בהם זב כו' מפני שאין כבודה של תורה להנתן לדור בעלי מומין כדמפרש לקמן בבמד"ר פ"ז והתם יליף כולם מקרא. והרמ"ע כתב שבמעט לפי שאי שיפקד ממנו מום מהודו ספקר שמע ידיעה מידיעתו.

נגן

לא עברו ימים קלים עד שנמצאו בהן זבין ומצורעים על אותה שעה הוא אומר (במדבר ה) וישלחו מן המחנה כל צרוע וכל זב וגו'. מהיכן נתחייבו ישראל בזיבות וצרעת רב הונא בשם ר' הושעיא אמר ע"י שהיו מליזין אחר נדוליהן ואומרים משפחה זו פלוני לאו של מצורעים היא. ללמדך שאין הנגעים באים אלא על להר'. ר' תנחומא אומר ע"י שהיו מליזין אחרי הארון ואומרים ארון זה הורג את נושאיו ואין נגעים באים אלא על להר' לכך נתחייבו ישראל בזיבות וצרעת. ורבנן אמרי מן הענל דכתיב (שמות לג) וירא משה את העם כי פרוע הוא שפרהה בהן צרעת כמד"א (ויקרא יג) וראשו יהיה פרוע. ר' יהודה בר סימון אמר ממתאוננים שנא' (במדבר יא) עד אשר יצא מאפכם והיה לכם לזרא. מהו לזרא ר' הונא אמר לזרנא ולבוטנא ורישׁ לקיש אמר לאסברא ר' אבא אמר לאזהרה. ר' אביתר אמר לקדרא יא רשב"י אמר ובלבד שתהיו מרתקין ביותר ממה שאתם מקריבין בו. א"ר יהודה בר סימון מכאן נעשו זרים לאהל מועד: (ה) ר' יהושע דסכנין בשם ר' לוי יב בשר ודם נותן אכסיריה והקב"ה נותן אכסיריה שנא' (במדבר ה) צו את בני ישראל וישלחו מן המחנה. ב"ו חובש בבית האסורים והקב"ה חובש בבית האסורים שנאמר והסגיר הכהן את הנגע. ב"ו נוזר טירודא והקב"ה נוזר טירודא בדד ישב מחוץ למחנה מושבו. ב"ו נותן קטפרס והקב"ה נותן קטפרס (דברים כד) ארבעים יכנו לא יוסיף. ב"ו נובה קטירקי והקב"ה נובה קטירקי (שם כה) ועגשו אותו מאה ככה. ב"ו נותן דונטיבה והקב"ה נותן דונטיבה (שמות יז) הנגי ממטיר לכם לחם מן השמים. ב"ו נותן פרוקיפי והקב"ה נותן פרוקיפי (במדבר ה) שאו את ראש וגו'. ב"ו נותן אנונם והקב"ה נותן אנונם (שמות טז) עומר לגולגלת מספר נפשותיכם. ב"ו מכה אדם ע"י עדים והקב"ה מכה אותו על ידי עצמו (דברים יג) מחצתי ואני ארפא. רבי ברכיה בשם ר' לוי אמר ב"ו מכה באיזמל ומרפא ברטייה אבל הקב"ה בסה שהוא מכה מרפא שנא' (ירמיה ג) כי אעלה ארוכה לך וממכותיך ארפאך:

פרשה יח

(א) ואשה כי יזוב זוב דמה ימים רבים וגו' א וזש"ה (שיר ה) ראשו כתם פז וגו' ראשו זו תורה דכתיב (משלי ח) ה' קנני ראשית דרכו דא"ר הונא בשם ר"ל ב' אלפים שנה קדמה תורה לבריאת עולם שנא' (שם) ואהיה אצלו אמון וגו'. ויומו של הקב"ה אלף שנים שנא' (תהלים ג) כי אלף שנים בעיניך וגו'. כתם פז. אלו דברי תורה שנא' (שם יט) הנחמדים מזהב ומפז רב. דברים שנבראו מבראשית ג תרתים מבתם פז. קיצותיו תלתלים זה הסירגול. שחורות בעורב אלו קיצי האותיות דברי ר' אליעזר ר' יהושע אומר תלתלים במי הן מתקיימות במי שמשהיר ומערב בהן. א"ר שמואל בר אמי ד"ת צריכין השתרה והערבה שנא' (תהלים נה) מי יכין לעורב ציידו. למוד מאליהו ע"י שהשחיר והעריב בתורה לא כבר זימנתי לו עורבים שנא' (מ"א יז) והעורבים מביאים לו להם ובשר וגו'. מהיכן היו מביאין לו משולחנו של יהושפט. אמר ר' שמואל בר אמי ד"ת צריכין השתרה וערבה. בפרנסה מנין מי יכין לעורב ציידו כך אם אין אדם נעשה אכזרי על נופו ועל בניו ועל ביתו בעורב הזה אינו זוכה לד"ת. ר' אסי הוה עסקן חמא הד עורב עביד קן עביד ביעין עביד אפרוחין נסבינון ואבינון בקירדא התדא ואשע באפיהון נ' יומין בתר תלתא יומין פתח באפיהון למידע מה אינון עבדין אשכח יתהון דעבדין צואה וצואה עבדה יתושין והוו פרחין לעיל מנהון ואכלין להון קרא עליהון הדין פטוקא מי יכין לעורב ציידו. ר' יוחנן ורישׁ לקיש ד"ר' יוחנן אמר אין רנה של תורה אלא בלילה שנא' (תהלים כ) קומי רוני בלילה ה ר"ל אמר ביום ובלילה שנא' (יהושע א) והגית בו יומם ולילה ר"ל הוה פשיט קרא. וכד הוה מטא באילין קראי (משלי לא) ותקם בעוד לילה קומי

מתנות כהונה

נדוליהן. מסה ומכיס ואהכן נ"כ לוקה (כו) שנא' ויהי לקץ ד' ימים שתרפא מיד כמ"ש רבי נהוראי כפ' זו: לזרנא ולטפנא פי' הערוך מיני קטנין נגועה: לאזהרה. י"לשהוא ל' זיהרה פי' חרס: לקרדא. פי' נערוך תולעים: אבסיריה. פי' הערוך הים הסוסר ולפי הענין היה ל"ל לכרכו עניו מיהוד וגיהוץ: טירודא. נראה מבני מדם ליסר בדד ושוד ים לפרקו ל' הסגנר יכן פי' הערוך כי עזור עזר תרגום יוחנן פנוד טרד: קטפרס. עוכב ומוכחה: סטירקי. לפי הענין הוא קנס וכן פי' הערוך: דונטיבא. פי' הערוך מנוח כרס מזון מניח המלך: פרוקופא. פי' הערוך עניו כעוד: אנונם. פרנסה נקנסה כך פי' הערוך וכל זה לקמן פ' נשא (פ' ז'): הסירגול פי' השיכוח: תלתלים. מלי מליס על הלשון: כ"ג השתרה וכערבה. בפרנסה

נ

מניין. פי' מניין שלריך להשגיח ולספק עלמו בחיי לעבר כדי שיעסוק בתורה ופיין ענין זה בסנהדרין (יט) ובס נתיבות יעקב' ובס בילקוט (התהלים) במזמור חזיה וכל הענין במד' שמואל פ"ה: עסקן. בעל עסק לדמות ולחקור ולעכות כל מה שהיה יכול לעסוקו: חמא כו'. ראה עורב ת' בעפל ליום ושב עליהם עד שעכלתם לאפרוחים: נסבינן. לקח מת האפרוחים ומתן לתוכם בקדרה הרבה עלת נדבק בו מתוכה פני קדרה: ואשע. הסיח בפניהם פני קדרה בעים: פתה באפיהון כ' . פי' פתח בפניהם ליזע מה הם עושים ומלת באפיהון מוסב על תוכם שעשו לאחה ומחוכו לוחה: נעבי יקומים והיו מיקומים פוחיים ליזעל' מסס ומיו מולים לחוכם: הוה פשיט קו' היה שוסק בפנוקי המקדה ומחל עליהם ועי' פ"ם בי מסת ומסריס מניע שפיו פסוקים מ': ותקם נשד לילה

עג

עין יוסף

לכן היו שלמי התודה שלמי שלמיה: עד שנמצאו בהם כו' ה"ה חגרין וסומין וכל כחכר. דניון מסוס קנלת הסוחה נסחלקו כשהעתו רלוי שיהיו לחומן. כי נסוד הסנה יסוד המסוכב. וכיון שנסחלק מהם מיד חזרו: מהיכן נתחייבו ט' ל"ל כיון שיהיה ונעשה כאחד לכולם שהמיומים מטמאים נהם מקחנר שלין להחזר מוס זה מניון שתרפאתו חלת ל"ב יהיהדש להם הנמ מהיב שם זה: נדוליהם. מסה ומיים. ואהכן נ"כ לקה שנת' ויהי לקץ ה' נס. חלת שנקראת מיד [מת"כ] שהיו מנין לומס שהיו מעורעים ההלה: ללמדך כלי מהלן שהה למד: מן הענל שפיי לח היו מלוערים מחחלה לחויס עמה לכך בעון הענל: שפרהה בהם לנעה. שחלוחס שהיו לחויס למות בעגל לקן בלנעה ולח מהו למלוינ הסוב כחה: מטחאוננים שקנחס היה להם הסליו סנה לנעה ונהיה נחקוס מיסה: לזרנא ולבוטנא לזהנון ענין הנרחה כדחיתנים סוכה חלי זה לוחו [ביוק שנך זה] נוחנת חין שהין נפוח. והמעורך פי' לזהנת וכוחנת קיף ובלבול: לאסברה הוח ונקנרה זהת לפי שהיה חולי זה ומנוה כמ"ם בפ"ק דנרכות קנה מכל מכנרה: לאזהרה הוח לנון זיהרה פי' חרס [מת"כ] וכנ"ל מפרש שמכון וחילך יהנרו להם: לקדרא מין פולעים הוחנים כעבר וקנה להפניהן [מ"ל]. מו עניו רני ומיחום. כמו נפסי' קניני קדר דס' כמה מדליקון. ועניני פיחום כנבר הזה להם למיחום ורני. ופי' לזהנ עניו זהות וכנהון. חבל הערוך נהם לדניה. וכחב התוסף הערוך פי' נלנון יוני ומומי חולי המבלבל: מרתקין ביותר מפרש לזהנ לפון ולכחון שיהיה הנרחקה יותר ממה שהיה הקיבוד קודם החטח. ומלחה כחב לזה מפחע ליה פיהיה הניחוק נדול (ידי משה): מבאן פי' מן הוהו זמן נעת' להם ויהיה לכם לחנה. והיה נ"כ לנון הנרחקה (ידי משה): לאוהל מועד והת דנקא לחוהל מועד הת זנים חנות מנולחים חנילו מהמנה ליה ומעורעים מנולחים חנילו מהמנה יכולת. י"ל מפוס דנילת חלחת בנעיית לחוהל מועד כדלחמר נס סדר תעמוס שכל זמן שהחל מועד נסוד חמנה קורה ויסלחו מן המחנה כל זמוע וכל זה. הועלו הפרוכת הוסנו זנים ומעורעים ליכנס נסם. להי"ק זנים לחוהל מועד: (ה) אבסיריה פי' כלוי ומיכה נ"כ: טירודא. נ"ל מבני מדם ליסר בדד ושוד ים לפרקו ל' הסגנר יכן פי' הערוך כי עזור עזר תרגום יוחנן פנוד טרד: קטפרס שנס ממון: דונטיבא מנוח כרס מזון מניח למלך: פרוקופי כנוד: אנונם הת פרנסה. ועניני כי מלך כ"ו לח יוכל לנקוס נקמתו בעלמו חלח ע"י עבדיו ופי' עבדיו הוחנו הת הקב"ה לפו כי חיו לריך להניח פהוח בעלמו ינקס בעבדיו חלח יהיה על ידי הנביים לפעמים הוח בעלמותו פהיו רוצה לינקס בעלמו. ומייחי לחיה מהחלף ותלי מרפח בעניני לפי בעלמו מהלף דחמר הוח ולפו חלנים עמדי קלי. והנרל"ל כחב ח"ל וכמדוחה פים כפון הסרון וכ"ל מכה ע"י סנדיום ומרפח ע"י רופח. והקב"ה מכה ע"י עלמו ומרפח ע"י עלמו שנא' מהלתי חמיח ואני ארפח. ועי' לעיל פ' ל.

פרשה יח

(א) זש"ה ראשו כתם פז כו' משום דקל"ל דחמלי לח נחמר פרשה זה חבה כחחד. וכעי לפחהי דר' שמואל דקחמר פרשה זה לחזהרות שהן עריות לבני ר' כדלקמן מהלי קרח. מייחי לה הכח. ותנה מורחיה דרים היה חהלה כחה חנשי בדרך המ"ד: זו תורה וכו' ללמד שה פרשה דחסים עריות. והכיעי מורה על הכתוב: אצלו אמון וגו' שבעולם יום יום: הנחמדים מזהב ומפז. ופ"ה לח קרה דחמר הכח רק כחה פז. משום דבעי למיז נמי למה שחמר שהכתוב נכחה פז. ולה להסיל. ל"ל דלמיחר נכחה פז. לחבי כחיב כחה פז לפרש בו מכחה פז וכחה פז. שפעמים שהספר הכ"ח כמו חסר כחבו ביה יוסף ופעיים שהספר ה"ם כמו עלמ שהיה כחר: שנבראו מבראשית הכוונה. פיע שלמות שהיו הכוונים בו הדבורות ונכרחו מברחים כדלעיל ומכחה פז היו כחו ב' חלפ"ל שהיו על סנהדיון: תלתלים זה הסירגול. פי' הסירגול ול"ל שפ' הסירגול לין הסנורות מטלבלות כמו הקנולות שהן מלעיס פי' עשויות קנורים כל חחת לעלמה ולין הסנורות מטלבלות: כעורב אלו החשוקות. כ"ל

קמי רוני בלילה היה אומר יפה למדני ר"י הזר ואמר לית אתון חמין אולפני מה נהיר באפי ולמה דהוה דלילי ודימסא: (ב) רבי תנין דציפורין יפתר קרא בתלוליות זו של עפר מי שטיפש מהו אומר מי יכול לקצות את זו מי שפיקח מהו אומר הריני קוצץ שתי מעפליות היום שתי משפלות למחר עד שאני קוצץ את כולה כך מי שטיפש אומר מי יכול ללמוד את התורה נזיקין ל' פרקים כלים ל' פרקים מי שפיקח מהו אומר הריני שונה שני הלכות היום ב' הלכות למחר עד שאני שונה את כל התורה כולה. א"ר אמי (משלי כד) ראמות ז לאויל חכמות א"ר ינתן לככר תלוי באוירו של בית מי שטיפש אומר מי יכול להוריד את זה מי שפיקח אומר ולא אחד תלאו אלא מביא שני קנים ומכפקן זה לזה ומורידו כך מי שטיפש אומר מי יכול ללמוד תורה שבלבו של חכם מי שפיקח אומר והוא לא מאחר למדם אלא הריני למד שתי הלכות היום ושתים למחר עד שאני למד את כל התורה כולה. א"ר לוי משל לטרסקל נקוב ששכר בעליו פועלים למלאותו מי שטיפש מהו אומר מה אני מועיל מכנים בזו ומוציא בזו מי שפיקח מהו אומר ולא שכר כל הבית והבית אני נוטל כך מי שהוא טיפש מהו אומר מה אני מועיל ללמוד תורה ומשכחה ומי שהוא פיקח מהו אומר ולא שכר יגיעה הקב"ה נותן. א"ר זעירא אפי' דברים שאתה רואה אותן קוצין בתורה תלתלי תלתלים הן יכולין להחריב את העולם כולו ולעשות אותו תל כענין שנא' (דברים יג) והיתה תל עולם לא תבנה עוד. ח א"ר אלכסנדרי בר הנאי ר' אלכסנדרי קרובה אם מתכנסים כל או"ה להלבין כנף אחד של עורב אינן יכולין כך אם מתכנסים כל או"ה לעקור דבר אחד מהתורה אינן יכולין ממי את למד משלמה על ידי שביקש לעקור אות אחת מן התורה עלה קטיגוריא ומי קטרגו ט ר' יהושע אמר י' של ירבה קטרג תני ר' שמעון ספר משנה תורה עלה ונשתטח לפני הקב"ה אמר לפניו רבש"ע עקרני שלמה ועשאני פלסתר שכל דייתיקי ששנים ושלשה דברים בטילה היימנה כולה בטילה והרי שלמה המלך ביקש לעקור י' ממני כתיב (דברים יז) ולא ירבה לו נשים והרבה לו לא ירבה לו סוסים והרבה לו סוסים לא ירבה לו כסף וזהב והרבה לו כסף וזהב אמר לו הקב"ה צא לך הרי שלמה בטל ומאה כיוצא בו ויו"ד ממך אינה בטילה לעולם. ר' הונא בשם ר' אחא אמר י' שנטל הקב"ה משמה של שרה הלקו לשנים חציו לאברהם וחציו לשרה א"ר יהושע בן קרחה י' של שרה עלתה ונשתטחה לפני הקב"ה אמרה לפניו רבש"ע עקרתני משמה של אותה צדקת א"ל הקב"ה צא לשעבר היית בשמה של נקבה בסופה של תיבה אבל עכשיו הריני נותנך בשמו של זכר בראשה של תיבה ה"ד (במדבר יג) ויקרא משה להושע בן נון יהושע. (דברים ו) שמע יא ישראל ה' אלהינו ה' אחד. אם את עושה דל"ת רי"ש אתה מחריב את כל העולם כולו. (שמות לד) כי לא תשתחוה לאל אחר אם אתה עושה רי"ש דל"ת נמצא אתה מחריב את כל העולם כולו (ויקרא כב) ולא יחללו את שם קדשי אם אתה עושה חי"ת ה"א נמצא מחריב את העולם כולו. (תהלים קנ) כל הנשמה תהלל יה הללויה אם אתה עושה ה"א חי"ת אתה מחריב את העולם. (ירמיה ה) כחשו בה' אם אתה עושה בי"ת כ"ף מחריב העולם. (הושע ה) בה' בגדו אם אתה עושה בי"ת כ"ף אתה מחריב את כל העולם. (ש"א ב) אין קדוש כה' אם אתה עושה כ"ף בי"ת אתה מחריב את העולם. (ש"א ב) כי אין בלתך. ר' אבא ב"כ כולה בלה ואת לית בלה כי אין בלתך אין לבלותך: (ג) יב ר' יהודה ב"ר סימון פתר קריא בתלמידי חכמים כתוב אחד אומר (שה"ש ה) שחורות כעורב וכתוב אחד אומר (שם) מראהו כלבנון בחור כארזים. וכתיב (נחום ב) מראיהן כלפידים כברקים ירוצצו אלא אלו בני תורה שהן נראין כעורים ושחורים בעוה"ז אבל לע"ל מראיהן כלפידים. ר' שמואל בר יצחק פתר קרא בפרשיותיה של תורה אע"פ שנראות כאילו הן כעורות ושחורות לאומרן ברבים כגון הלכות זיבה ונגעים נדה ויולדת אמר הקב"ה הרי הן עריבות עלי שנא' (מלאכי ג) וערבה לה' מנחת יהודה וירושלים וגו'. תדע לך שהוא כן שהרי פרשת זב וזבה לא נאמרו כאחד. אלא זו בפני עצמה וזו בפ"ע. איש איש כי יהיה זב מבשרו ואשה כי יזוב זוב דמה וגו': (ד) ר' כהן פתח (קהלת י) בעצלתים יג ימך המקרה וגו'. ע"י שנתעצלו ישראל מלחנות במחלוקת לפני הר סיני ימך המקרה (שמות יט) וירד ה' על הר סיני ויט

יד יוסף ו שה"ש רבה פ"ב: ז דב"ר פ"ח. אגדת שמואל פרשה כ': ח גי' רד"ל שחורות כעורב א"ר אלכסנדרי. פי' כנף: ט ש"ר ס"ו. ירוש' פ"ב דסנהדרין: י ב"ר פ' מ"ז. במד"ר פ' י"ט. ש"ר פ"ו. פוים פסוק כתבי. תנחומא סוף סדר קרח: יא ריש מדרש תנחומא. ואגדת שמואל פ"ה: יב שה"ש רבה פ' ה' פי' ט': יג קהלת רבה פ"י:

מתנות כהונה

של האדם להיות זריז וחריף לטבות לעולם הבא: לית אתון המון כו'. אין אתם רואים לימודי כמה הוא מאיר בפני למה בהוא מן הלילה ויום שעסק בתורה ביום ובלילה כדאמרינן לעיל: בתלולית. תל גדול: לקצות. להחכו לפנות מקומו: משפלות. מרה בהו מפנין האשפה ועפר: ומספקן. קושרן זה בזה עד בזה יספיק ומשלים לזה עד שמי הקורה: טרסקל. פי' סל: למלאותו. פי' למלאות מים: קוצין. בלי ערך כקוצים הללו: להחריב העולם כולו. כגון דלי"ת של יי אחד וכדומה כדמפ' לקמן: ה"ג אלכסנדרי קרו ה. ועי' במד' היות ופי' בא"ת פי"ס שהיה עליה ליכור שאומר סוסים וקרובן: יו"ד של ירבה. דכתיב לא ירבה לו נשים וכן סוסים וכן כסף וזהב ושלמה עשה שלשתן ומי לא יו"ד לא הוה ביה ממשמע אזהרה: פלסתר זיוף וכזב ושקר כן פירש"י פ' שבן: דייתיקי. ספר צוואה: כולה בלה. כל הנבראים עשוים ועומדים לבלות: ואת לית כו'. הקב"ה וכה"ג דרז"ל פ"ק דמגילה ואגב דמייתי קרא דאין קדוש כה' מייתי נמי סיפיה: עריבות. כעורב הדם לשון עריבות כד"א ערבה וגו': ימך המקרה נעשה

ענף יוסף

פרשה יט (ב) [בתלוליות זו של עפר ס' לככר כו' לטרסקל כו']. הראשון שאמר לתלולית של עפר רמז בזה כי ד"ת עמוק מאד. ולכאורה נראה שאין בה צורה וריח וטעם אלא תלולית של עפר תומר בלי צורה. כטפש אמר מי יוכל לבסירם מכאן לפי שלא יבין כלום. והפקח אומר מעט מעט אגרסנו מן הארץ. הגרום אף אם לא אבין ע"ד דאיתא בפ"ק דע"ז ליגרום איניש אע"ג דלא ידע מאי קאמר שנאמר גרסה נפשי נהאבה הא מפסיק בכל עת. ובחוץ רק יבין מעט מעט עד אשר יגליה למודו ויבשיל ויבין. וזו נגד פתוח בלימוד. והשני אמר לככר שתלה בשמי קורה ר"ל שיבין טעמי התורה שיש בהם ריח וטעם ע"ד לכו לחמו בלחמי. וזה שאמר לככר שתלה בשמי קורה. רק שאמר מי יוכל להשיג בדברים העליונים. והוא כטפש הרוצה ללמוד כל התורה ברגל אחד ולמצות בתורה הגילות הגילוים. אבל הפקח אומר וכי לא אדם אמר שלאה. והאמר שהאדם אחר הלאה גם לי לבב כמוכו בשנין שאבדל להשיג בדבר והלמוד כסדר החלה מקרא ואח"כ משנה וכן כל חלקי התורה. וזה שאמר אני אקשור קנה על קנה ואשיגנו כי כן ענייני תורה צו לצו קו לקו. אבל בזה אחת בודאי אי אפשר להשיגם. ובא אחד ואמר מה תועלת יש לי בכל זה כי אע"פ שאלמוד ואשתדל הרבה אני כטרסקל נקוב שמכנים בזו ומוציא בזו. וכן אני כשכחה מגויה כי וכל מה שאלמוד בשנה זו אני אשכח בשנה האחרת. והפקח אומר מאמר שאני אשתדל בכל כחי ואתמיד יום ולילה בתורה ה' לא

שכר יגיעי אני נוטל כי בודאי נרים כרוחם שמתמיד בלימודו יום ולילה שילנים למודו ומן השמים יסייעו אותו שיזכור ולא ישכח עוד. וזה נגד פרידות בלימוד [כאר מסה מגה דף י"ד]: [לעקור דבר אחד מן התורה] קשה מיהו שיוכלו לעקור דבר מהתורה וכי בידם התורה מסורה לעקור ממנה. ואם לעקור פלים בשעה שיכולים לעקור כל כולה שכתובים ביד האדם. וי"ל שאני עקלת מן המתעקרים אומרים

עץ יוסף

היה שוסק בפסוקי המקרא וחוזר עליהם [וע' סוף פ' כי תשא] וכשהיה מגיע לאותן פסוקים כו' היה אומר יפה למדני ר' יוחנן דעיקר העיון הוא בלילה כבזה גם אני מודה לו. אלא שבזה שהוא ס"ל דאין מקום עיון כלל ביום אני חולק עליו וס"ל דאפילו ביום הוא זמן עיון קצת כדכתיב והגית בו יומם ולילה דמשמע לי לשון עיון ודקדוק כמו והגיון לבי. ולכן בעי לאודהורי נמי בעיון היום ומביא ראיה לדבריו ואמר לית אתון המין כו' אין אתם רואים לימודי כמה היא מאיר בפני. מפני שבאת מן הלילה ומן היום ר"ל שעסקתי בתורה ביום ג"כ. משום דלא שני בלילות לבד. אלא גם עיון היום מכייע: נהיר באפי ע"ד חכמת אדם תאיר פניו. וע' בקה"ר רבה: (ב) ר"ת דציפורין פתר קריא דקווצותיו תלתלים. בתלולית [פי' תל גדול] של עפר לומר שדברי תורה דומים לה שיוכלו לקצץ מעט מעט אע"פ שהן רבות. ודרש קווצותיו לשון קציצה: לקצות פירוש להחכו לפנות מקומו: משפלות פי' בערוך קופות שמוציאין בהם זבלים. ובלשון ישמעאל נקראת אלמכבש: נזיקין ל' פרקים היינו שלשה בבא שהן חדא מסכתא והלקוס לג' בבות של י' י' פרקים. וכן כלים ל' פרקים הלוקה בתוספתא דכלים לג' בבי. [וכן ס"ע רבה ל' פרקים הלוק לג' בבי] רד"ל: א"ר אמי כו' איידי דמייתי הכא דר' תנין מייתי נמי דר' אמי ודר' לוי דשייכין אהדדי: ומכפקן קושרין זה בזה עד שזה יספיק ומשלים לזה עד שמיהקורה: לטרסקל פי' סל: למלאותו מים: קוצין כגון קוצו של יו"ד ושאר האותיות שנראים בעיניך שאין בהם ערך אלא כקוצין בעלמא. יש בהם סודות גדולות שהם יכולים להחריב את העולם שבשנוייה נפיק הורבא בהפנות ענין הסודות הרמוזין בהם. ודוגמא לזה מייתי שמע ישראל וכל הני דבסמוך שבהשנות הרי"ש לדל"ת והכ"ף לבי"ת מחריב העולם. אע"פ שאין ביניהם רק בנקודה אחת והוא קוץ הדל"ת שבהסרתו נעשה רי"ש. וכן בכל הקוצין שבתורה יש לדעת שבהשמטת הדבר מהמקובל וניתן בשינוי יש שינוי גדול בסודות הרמוזים בהם. והא דמייתי בסמוך שמע ישראל כו' עד אין לבלותך גרסינן לה הכא מקמי מילתא דר' אלכסנדרי. וה"ג לה בחזית: בשם ר' אלכסנדרי קריביה. כצ"ל וכן הוא בשה"ש רבה. ור"ל שכך הוא שמו אלכסנדרי קריביה [מס"כ] או פי' קריביה קרובו שהיה קרוב של ר' אלכסנדרי הראשון [יפ"ת] והא"ח כתב שהיה ש"ץ האומר פיוטים וקרובות: יו"ד של ירבה קטרגו והוא דקדק מפני כשהוא האות נוסקת על עסקה. וחכמי האמת כתבו שהאותיות שבתורה הם נמנאים חיים ועומדים בעצמם: יו"ד של ירבה קשה מ"ש כשלונה ליו"ד שבירבה מהשאר. יותר יאות התרשמות בלמ"ד אלף דלא ירבה כי על האותות אבר וי"ל דכוונה נקט אות יו"ד שהיא הקטנה לומר שאפילו היא אי אפשר להתבטל וכ"ש הגדולות. ועי' מ"ש עוד בש"ר פ"ו ובשה"ש רבה: פלסתר זיוף וכזב ושקר [רש"י פרק השוכר]: דייתיקי ספר צוואה: ששנים ושלשה דברים לאו דוקא דאפילו בחדא. כדתנן בפ' מי שמת בש"א שמנן כל נכסיו וחזר בתקצתו דמסקינן הדרה במקצת הוא חוזר בכולהו. והכי אמר בהזית דייתיקי שבטלה מקצתה בטלה כולה: ויו"ד ממך אינה בטילה והייט שהי' ינלה גבלות דעתו בזה במה שיראו הכל שיכשול בדעתו כמו שהיה באמת שנשיו הטו את לבבו וידעו העם שלו שכל המשנה תורה הוא דברי ה' ותמידים בכל זמן והרהור בלי הרהור וחילוק: יו"ד שנטל כו' משום דבעי למימר יו"ד של שרי עלתה כו' דדמי למ"ש יו"ד של ירבה כו' מייתי הא דרב הונא דלפי דבריו לא היה לה צורך להתרעם מאחר שנחלקה ולוקה בשילה: חלקו לשנים עיין מ"ש בב"ר ריש פ' מ"ז: עכשיו אני נותנך כו' טעמו ע' בזהר לך לך דף נ"ו: כולה בלה כל הנבראים עשוים ועומדים לבלות. ואת הקב"ה אין אתה בלה. ואגב דמייתי קרא דאין קדוש כה' מייתי נמי סיפיה [מת"כ]: אין לבלותך כדגרסינן בפ"ק דברכות אל תקרי כי אין בלתך אלא כי אין לבלותך שלא כמדת הקב"ה מדת בשר ודם. מדת ב"ו מעשה ידיו מבלין אותו והקב"ה מבלה מעשה ידיו: (ג) פתר קרא בה"ח דקרי להו קווצותיו תלתלים פי' מפרש בהם כהמסלכל בקווצותיו הסדורות לו תלתלים: מראהו כלבנון שמפרש סיקיו כעמודי שש על הצדיקים שהם יסוד העולם כבוקים כתרגומו. ועליהו קאמר מראהו כלבנון כלו' מראה כל אחד ואחד מהצדיקים הנזכר: וכתיב מראיהן כלפידים לא גרסינן ליה. דהאי בגבורי מלך הכתים על נינוה מיירי. ונתבך השטות מדמסיים אבל לעתיד לבא מראיהן כלפידים הבור מיניה דהיים קרא בהכי וכמשוהו נ"כ ברומית דקראי. וליתא דליסגא דקרא נקט בסיפיה משום דקושטא דמלתא הוא שכן יאירו פני הצדיקים לעתיד לבא כדלקמן פ' ל"ז. והא דלא מסיים במראהו כלבנון כדפתח. משום דמראהו כלבנון אפשר דלאו על גוון הלובן ויופי מיירי אלא על גובה הקומה כארז לבנון. להכי מייתי מדידעיק שלעתיד מראיהן כלפידים וברקים בענין היופי וה"ה מראהו כלבנון יתפרש בלובן ויופי הפנים: נראין כעורים ע"י פרחם בתורה. וכ"ש ע"י הסיעטים כאז"ל כך היא דרכה של תורה פת במלח תאכל וכו'. והא דכתיב חכמת אדם תאיר פניו. ההוא לאו ביופי הפנים מיירי אלא בשמחת האדם לטובה שהוא מבין שום דבר מחודש שיסמח ויגל כאילו פניו מאירים: בפרשיותיה של תורה. והאומר קווצותיו תלתלים שכשם שהקווצות סדורות שורות שורות כן דברי תורה סדורות פרשיות פרשיות: עריבות כעורב דרש לשון עריבות כד"א וערבה לה' וגו' [מת"כ] ור"ל דניחא ליה להקב"ה שיהו נאמרות ברבים כדי ללמוד דיניהם שיזהרו בהם. ואדרבה אלו צריכים להתפרסם יותר מדינים אחרים שמפני שאין מקריהם נמצאים תמיד לא בקיאי בהו אינשי כולי האי. ועוד צריכים דקדוק רב בהלכתי הדמים והזמנים וכיוצא. והסכנה במעותם מרובה דשייכי לאיסור עריות ואיסור טומאת מקדש וקדשיו: לא נאמר כאחת. ר"ל שדין זב וזבה דינם שוה בטומאה מרכב ומשכב וקרבנם. ולכן הי"ל להזכיר דין הזכו והזבה ביחד והיה מקצר מאד. ולא היה צריך לומר רק מלאות זיבת הזב וזיבת הזבה ויפרש דין אחד לשניהם. אלא שמתכתם לפני ה' פלגינהו בתרתי להאריך בהן. (ד) ע"י שנתעצלו כו' ומעם הכתוב משום דקאמר

ויום שמים וירד. ובשפלות ידים. ע"י שנשתפלו ישראל מלחנות בתהלוקת ידלף הבית גם עבים נטפו מים. ד"א בעצלתים ימך המקרה על ידי שנתעצלו ישראל מלעשות תשובה ביומי ירמיה ימך המקרה (ישעיה הג) ויגל את מסך יהודה וגו' ונלי רכסי. ובשפלות ידים. ע"י שנשתפלו מלעשות תשובה ביומי ירמיה ידלף הבית (פסוס ו) כי הנה ה' מצוה והכה את הבית הגדול רסיסים והבית הקטן בקיעים מה טעם הדין רסיסה אית מינה אליסים והדין בקיעה לית מינה אליסין לא דמו להדדי. ד"א בעצלתים ימך המקרה ע"י שהאדם הזה מתעצל לכבוש את ראשו כראוי ימך המקרה הרי הוא נעשה דאומטיקום ובשפלות ידים ע"י שהאדם הזה משתפל לקנח נופו כראוי יעלה נופו חטטין. ר' אבהו פתר קריא באשה ע"י שהאשה הזו מתעצלת מלכבות את עצמה כראוי. ימך המקרה. ה"ד (ויקרא כ) ונלה את ערותה את מקורה הערה והיא נלתה את מקור דמיה. ובשפלות ידים ע"י שהאשה הזו משתפלת מלבדוק עצמה בעונתה ידלף הבית הרי היא מתרבה בדמיה ה"ד ואשה כי יזוב זוב דמה ימים רבים. טביתא אמתא דרבן גמליאל היתה בודקת בחביות כיון שהרגישה ישבה לה א"ל הא קהיתן אמרה ליה לא כיון דאיתבונין אמר ווי דהא אזיל חמרא אמרה ליה על כל חבית וחבית הייתי בודקת ולא הרגשתי אלא בזו אמר לה תתייהב ליך נפשך היך כמה דיהבת לנפשי: (ה) ד"א ואשה כי יזוב זוב

יד יוסף יד פסיקתא דלקיח רבתי פי' כ"ג: פי' סב"ם רבה פ"ד פי' כ"ג. קבלה רבה ג"י פי' כ':

ענף יוסף

לומדים שדיני כתובה יפמנו כפי מיעוט הזמנים כעין הלכלות שמתנות בהתנות הזמנים. אלא שמעתה כפל כי כתובה נימוס יפר שלם כולל כל הזמנים. לכן אמר שלם מהנימוס כל תו"ח גם יובלו לעקור דבר אחד עם חיות שינוי בדורות. והנית דוגמת ממקרי הדברים הנעשים בתכרות בעובר בעד שהנוון דבר מקרי כגם נכמר עבע זה וגם נשתנה בחילוף הזמנים ואיך תלקר יד מהשתמה חקת הכתובה הוויית כוללות כל הזמנים מכלי שיעשרך להבעיל וחינון ודם. ומעתה זה היה ענין שלמה שחתב שלפי המפתו לא היה לנין ליחב מריבוי הנשים והכוסים נחסבו כי כתו"ח ר"ם וגם וגם עליהם לו נלקח מזה שמשמשי התורה לדקו יהודיו בכל זמן [ויק"ר]: [גלי דכרי'. ע' מ"ם בען בשם הערוך. ולי נרחה שבר' הכוונה גלי בכיות או גלי הכפייה כדאי' בקהלת רבה ז"י ובפיה"ת דלוקח רבתי פי כ"ג. וכוונת המדרש ע"ד דאי' בירושלמי פ"ג דיומא שהלו אח ר' לעזר דוכות שלאחיונים כשרים מן הכתובים אמר להם פדיכם היה בכתיבה יוכיח לחזותיהו בעניהו את הקרקע שנאחר ויגל שלא מכך יבוזה. אבל אמן שמשמע הכתובים שנ' עכו עכו עד שיכיד בם ע"ל. ופי' בשיר"ם ויקנין בעדם אחזותיהו שהשלם בעניהו את הקרקע שלא בחניע נמוכהנגל שלא הקרקע של בשמ"ק והשלים פיכוחיו שנ' ויגל אח מכך יבוזה. ואם שהוא כשלן ושניו ויוזמן לו שניהם יכול להשגיל ושוכר לשון נשני הקב"ה עשר אחי מלה מדמים ומעורר לשלן ועכו ועכו עד שיכיד בם ע"ל. וכבי שקאמר ממדמם לשלן גלי דכסיף פי' נכוכלנגל גלי ושעורר דכסיף כדכתיב עכו עכו וגו' ע"ל. וכבי יחד המקרא כיינו כחקרא של בשמ"ק: [ע"י שמשמשי מלעשות תשובה]. ובאמר ע"ד דהם ע"פ שם שכתבתי בקול נכי שנדשם אלל מגילת קהלת שהדורות קיים שיחזרתו אל הקב"ה מדה כנגד מדה. ואם שהוא כשלן ושניו ויוזמן לו שניהם יכול להשגיל ושוכר לשון הקב"ה עשר אחי אלי כדיכון אל בני אדם לשנות ושכב"ה יפלא לו. אבל מי שהוא מחיהר בכל דרכיו ושניניו וכשתומדן לו שניהם יאחר וכוי כי עשר אלי. לא יבניש עליו הקב"ה כיון שהוא עשתו אינו מהויר עליו לשפר לשפוך לכל אדם ולכוונה שפר ושנוע לא יכפר לו הקב"ה בזה בשעה. ובזה מבואר ע"י שלמה בשעה כי עשר אלי אחד בשניהם אלם עלמו לשפל ושעו לא עבו שהוא בשעה נכוכה אלא עלמו בשעה כי עשר אלי אחד ובקריב:

עץ יוסף

ע"י שנתעצלו כו' משום שכבת המתלוקת היה בתחילה נכנסת מקום מהטומה כדרך הרסיס כשהולני לכיכם שכל אחד יבקש למנות במקום היותר נאות ולכיות לחצון בחוץ ומתעבר הנרסיס וכיוצא. לפיכך חלה בעל העדר בתחלוקת בעצלה שלא נקבו ליהבר מחיתם כדרכם אלא כל אחד נתעצל ולא הקפיד בקדימת חביכו. וע"כ תלה בשפלות. והוא שלא נקבו בתקום הגאות. אלא כל אחד הספיל עלמו ונתפיים במקום שמדמן לו: מלחנות בתחלוקת לשני הר סיני. וכמ"ש בפסוקתא דלכיה דכי נועם וכל נחיכותיה בלום בקב"ה ליתן תורה לישראל בשעה שנלוו מלאכים והיו תלוקים אלו על אלו והיו אומרים כגל שעה [על ידי שעשם שהיו מריבים זה עם זה על התקומות כל"ל] נתנה לתם וכבוכה מעידתה מה כתיב ויפשו מסוכות ויחנו בחיתם ויו טעשים במרינה ותומס במרינה כשהגו לסיני הוצרו כולם תגודה אחת ויחנו שם ישראל חנן כתיב כאן אלא ויחן שם ישראל נשנו [ואל] נשנו לתומות אחת. אמר הקב"ה התורה כולה בלום ואלמי אני מתורה לתורה שיהא מהכנה בלום הוי וכל נחיכותיה בלום: יסך המקרה וירד כו' והתקרה היינו הקב"ה כדאמרי' במגילה דף י"ת התקרה בחים עליותין כו'. ופי' יסך שיכד למקום נחוך: ויט שמים וירד וכתו שהרגשו חז"ל שהרכין השמים על הכהר וירד. והתקרה היינו שחים שם הקרוי על השלום: ידלף הבית גם עבים נטפו מים. דנמ"ח מיירי כלשקמן כנמ"ר פ"ת. ופי' הבית התקום. שפעמים נחמר בית על מקום כמו בית נחיותו. ונכלה התפרש לשקר חלו. היינו על הבית התקום. שפעמים שהוא נדולה מלכלות יהודה כי בהם יש עשרת שבטים: רסיסים ענין לילה וכחיתה. ומשך וכתות [ויקרא כ"כ] קנמנו תונקלוס ותפרים ודרסים. וכדר"ל ותם היה עב מו מכוסס [בכת"ד פ']. ור"ל שיכברנה לנקעיות מרובות והכופות בתין לתקום כי תם לא לחמר זמן רב. שהם לא יפולו לחרלם בעבודה: והבית הקבון זו תלכות יהודה שהיתה קטנה ממלכות אחריה: בקיעים לנקעים יחידים שהכבר לתקום תלר. ר"ל שהם יכולו לחרלם זמנים רבים שם. וכדמפנמ ותלוך תם הדין רסיסה כו' פי' דבר המכוסס ותלוך לעתרי תות מיעה תלימן פי' יש ממנו עשים דקים תחד שכל כך הוא נשבר עד שלא יחתר ממנו דבר לחוי. לכן קטה להעמידה עד זמן רב. ממ"ש זה תלכלי הבקועים שתין ממנה התיכות דקות ותקטנות רק נדולות בכל הוא שנשבר. לא דמי להדדי דבר המכוסס לדבר הנשבר. ולכן יתלוף הבית בכל בית שהוא מכוכבת דלף טוהר בקובה. ע' במק"ר דפי' רסיסים על רסיסי לילה ע"ש ולפירושו שעשו נקיעין שחתם נופפים לרסיסי לילה וחכו יהלף הבית: דאומטיקום הוא מי שהוא תולה והוסם בעניני [מעניך המערכות] ובירסת הערוך ביומטקום והוא בעל'הולי הזיולה בלעון יוני [מוסף הערוך] ולכלה מקבילות. ופי' יחד המקרה היינו הלחם תו המות שהוא על הגוף כתרקים שיחד ויתקרה ויחול: יעלה נופו חטטין ופי' יתלוף הבית היינו הגוף שהוא יתכן הנפש וגחל ליחה בהתמיטים שהו: ע"י שהאשה כו' מתחלין בה בני אדם ובכללים בה. ופיינו יחד המקרה דהיינו ביטוי לעבוה מלעון מקובה הערה. ותפסר רומז לחולי נפולת המקור בלעון יחד המקרה [כדל"ל]: משתפלת ידיה. ופיינו ענין שלשה: בעונתה פי' בעת שרחויה לה לבדוק. ומי שיש מהרכה בדמיו פי' שמחרכים ימי מיסוך דמיה. ומקומרים יתלוף הבית דהשיב כתילו שופעת דם. כגון מה שפוסקים שבעה ומופלגת בלל שהוחה יחיד שתבדוק עלמה ביום שבעה שפוסקה

מתנות כהונה

נעבדה ממך ותפל הרקוע כדי"ל המקריב במים שלי עליהם: ס"ג גלי לכפרי. גילה כל דבר מכוסה שלהם וכן הוא במד' תזיע (ר' יב) ובקהלת (י מז) ועי' עוד בפסיקתא לחיכה (כת): רסיסה. דבר המכוסם ונלען חית מיעה תליסום יש ממנו עשים דקים מאד שכל כך הוא נשבר עד שלא יחתר ממנו דבר לחוי ממ"ש הען הבקוע שים ממנו עשים נדולים ותחוכות לחויות ותלטות הוא דבר הנשבר ונלען עד שאר דק כדבר הנעשה בסיים ושיין בערוך ערך חלם ופסוטו על רסיסי לילה יוסיף שהוא המשר הדק שנקרע כן פיכ"ל והבדל"ק לת הבית הגחל בשיכול ושעורס ובערוך ערך בז וערך רם נרם וז"ל כת לת דמי להדין ריסת להדין ביאל הדין ריסת לית מיעה חלת רסיסים הדין ביאל כי ע"ל וכי חלת רסיסים הדין ושעו על נ"ג לת מיעה חלת לסיסי לילה: לא דמי להדדי. דבר הנקבע לדבר המכוסס לכך כתיב לסוסי דוקא: דאומטיקום. מלחי פיכוסו לחנו כפוף פי' שלא שמכר לחבו חן הקול: מקורה יעשה. דבר המלכלת מלבון מקובה הערה: טביתא. כך היה שם שפחתו לשון טובה לשימן טוב וכן היה קורא שם עבדו שני לשון טוב: בדקת. נחביות לרחות היין שם הוא טוב לו הומן ניכוח דשקר כל היי לחיתת שהיתה מבשפת יין לשלים: שהרגישה. דם ניכוח שבבה לה מלבדוק: א"ל הא קהיתן ר"נ. אמר לה ולאי החמיץ היין שעשתה מלבדוק עוד: א"ל לא. לא תפני שהחמיעו ישבתי לי ולא תפני הבין שמשום מומחה ישבה לה ואמר לה אי שעשתה כל החביות והלך לו היין לתבדון כי הוא תפני תוכל הולו בשבתה: תתייהב ליך כי' תתן לך נפשך כמו שנחתת ע"ש בפני כמו שנפשי נהנלה מאד ועבשיו הזכה עלי כמו הזה דעשך שהגהתם לת דעתי: שאין מדת הדין נעשה בעולם. שלא יפשטו עושי רשעה ולא היכר בעיניו יעשה לו י"ל שאין מדת הדין נכבשה לגלה הולכת ועוברת והזמתן שין שעשקה מדת הדין בקנוה לפעוחה לעל ידים שמיני וחים ושנלה שפחר ובכ"י פ' מ"ל: למפנרי לב. למפנרי לב: ימהרו חומתה. פ' יכבשון שורת: שהן דומעס פ'. ושיין בגמרא חיא (נז): בשנה הפלישים שלו

רמה ימים רבים וש"ה (דה"י ב מו) וימים רבים לישראל ללא אלהי אמת וללא כהן מורה וללא תורה ומי נתנבא הפסוק הזה עזריה בן עודד הנביא אמר עתידין ימים לבא לישראל ללא אלהי אמת שאין מדת הדין נעשה בעולם וללא כהן מורה שהבהונה נדולה עתידה ליבטל וללא תורה שעתידין סנהדרין ליבטל ביון ששמעו אותו הדור כן רפו ידיהן יצתה ב"ק ואמרה (ישעיה לה) חזקו ידים רפות. ר' יודן ור' פנחס ר' יודן אמר חזקו ידים רפות ידים שהן נראין כאילו רפות וברכים כושלות אמצו שהן נראות כאילו כושלות. רבי פנחס אמר חזקו ידים רפות שרפיתם עצמיכם במעשיכם הרעים. (שם) וברכים כושלות אמצו שכשלתם במעשיכם הרעים. (שם) אמרו לנמהרי לב. רבי הושעיא רבה אמר למפנרי לבא שנאמר (הושע ג) יסתרו חומתה. ר' יהושע ב"ל אמר כנון אלו שהן דוחקים את הקץ שנא' (מלאכי כד) ותמהר ותורד כדה. חזקו אל תיראו לפי שהיו ישראל אומרים (תהלים מג) היתה לי דמעתי לחם יומם ולילה באמור אלי כל היום איה אלהיך יצתה ב"ק ואמרה להן (ישעיה לה) הנה אלהיכם נקם יבוא מי שהוא עתיד לשלם נמולן של או"ה (שם) נמול אלהים הוא יבוא וישיעיכם. ויומים רבים לישראל וכי יומים רבים היו אלא ע"י שהיו יומים של צער היה קורא אותן רבים. דכוותה (מ"ש יח) ויהי יומים רבים ודבר ה' היתה אל אליהו

בשנה

בשנה השלישית לאמר . רבי ברכיה ור' חלבו בשם ר' יוחנן טו ג' חדשים בראשונה וג' חדשים באחרונה וי"ב באמצע הרי י"ח חדשים וכי ימים רבים היו אלא ימים של צער לפיכך הוא קורא אותן רבים . יז ודכוותה (שמות ב) ויהי בימים הרבים ההם וכי רבים היו אלא ע"י שהיו ימים של צער . ודכוותה (אסתר א) שמונים ומאת יום וכי רבים היו אלא ע"י שהיה וכו' . והדין פסוקא ואשה כי יזוב זוב דמה ימים רבים תני ר' חייא ימים שנים רבים שלשה מכאן ואילך אין זו נדה אלא דוה . והנדה בנדתה אכ"כ אלא והדוה בנדתה א"ר שמלאי צער גדול נתן הקב"ה לאשה זו שמאחר שמשמרת ימי זיבה יושבת ומשמרת ימי נדה והתורה קורא אותה נדה . והדוה בזיבתה אכ"כ אלא והדוה בנדתה . ר' יוחנן בשם ר' אליעזר בנו של ריה"ג אומר ומה אם האשה הזו ע"י שפרשה ב' ג' ימים התורה קורא אותה נדה אנו שפירשנו מבית חיינו ומבית קדשינו ותפארתינו כמה ימים וכמה שנים כמה קיצים וכמה עיבורים עאכ"ו : (ו) ד"א ואשה כי יזוב זוב דמה מי קיים מצות זיבה יכניהו בן יהויקים . אמרו כיון שעלה נבוכדנצר להחריב את ירושלים עלה וישב לו יח בדפני של אנטוכיא ירדה סנהדרי גדולה לקראתו אמרו לו הגיע זמנו של בית זה ליחרב אמר להם לאו אלא יהויקים מרד בי תנוהו לי ואלך באו אצלו ואמרו לו יהויקים נבוכדנצר בעי לך אמר להן כך עושין יט דוחין נפש מפני נפש דוחין נפשי ומקיים נפשיכון כתיב (דברים כג) לא תסגיר עבד אל אדוניו אמרו לו לא כך עשתה זקנתך לשבע בן בכרי כיון שלא שמע להם עמדו ונטלוהו ושלשלוהו לו . וכיצד שלשלוהו ר' אליעזר ור' שמעון ר' אלעזר ב"ר נתן אמר חי שלשלו אותו כד"א (יחזקאל יט) ויתנוהו בסוגר בחחים כתיב . ר' שמעון אומר מת שלשלו אותו לו כד"א (ירמיה כב) למען לא ישמע קולו עוד . כ אריב"ל אני מקיים דברי שניהם חי שלשלו אותו אלא שהיה ספונק ומת בידם מה עשה לו נ"נ . ר' יהודה ור' נחמיה ר"י אומר נטלו והחזירו בכל ערי יהודה וישב עליו בפרדימוס והרגו וקרע את החמור והכניסוהו לתוכו הה"ד (ירמיה כב) קבורת חמור יקבר . ר"נ אומר נטלו והחזירו בכל ערי ישראל והרגו והיה מחתך מסנו כזתים ומשליך לכלבים הה"ד קבורת חמור יקבר היכן היא קבורת חמור לא במעי הכלב הוא שהנביא מקנתר עליו ואומר (ד"ה ב לו) ויתר דברי יהויקים וכל אשר עשה . ר' יוחנן אמר ג' אמוראין חד אמר שהיה לבוש כלאים וח"א כא שמשך לו ערלה וחד אמר שנמצאת כתובת קעקע תקוקה על בשרו . ר' יוחנן אמר ע"י שבא על אמו ועל כלתו ועל אשת אביו דא"ר יוחנן כללו של דבר בפתח שיצא בו נכנס . ריב"ל אמר על שהושיב בירניות בירושלים מהו בירניות ביירן ציירן שהיה הורג את בעליהם ומענה את נשיהם ומכנים ממונם לטמיון הה"ד (יחזקאל יט) וידע אלמנותיו . כיון שהרגו נ"נ המליך את יכניה בנו תחתיו וירד לו לבבל יצאו כל בני בבל לקלסו אמר לו מה עשית אמר להם יהויקים מרד בי והרגתיו והמלכתי יכניה בנו תחתיו אמרו לו כב מתלא אמר גור טוב מכלב ביש לא תרבי גור ביש מכלב ביש עאכ"ו מיד שמע להם ועלה וישב כג בדפני של אנטוכיא ירדה סנהדרי גדולה לקראתו ואמרו לו הגיע זמנו של בית זה ליחרב אמר להם לא אלא אותו שהמלכתי תנוהו לי ואני הולך לי אזלין אמרין ליכניה נבוכדנצר בעי לך כד מה עשה עמד וכנס כל מפתחות בהמ"ק ועלה על ראש הגג ואמר רבש"ע הואיל ולא זכינו להיות גזברין לפניך עד עכשיו היינו בעלי בתים נאמנים לפניך

יד יוסף טו ילקוט סנחומא סדר א. אסתר רבה פ"ב: יז שמות רבה פ"ה. יח ירוש' פ"ז דשקלים: יט תנחומא פ"ז דאבלות אין דוחין נפש מפני נפש: כ ע' בסנה"ד פ' כ"ס רומיא דקראי ומה דמשני שם. והוא כעין דברי ריב"ל דסכא (רד"ל): כא לג"כ פ' נ"ח. תנחומא סוף סדר לך לך: כב סדר עולם רבה פ"ס: כג ירוש' פ"ז דשקלים: כד ע' כאוסר סדר מקן דף ר"נ ונאזר"כ פ"ד. ובסוף סעגים. ותרגום שני פסוק ביומים כסס:

מתנות כהונה

של צער: ג' חדשים קודם ימים שנים רבים שלשה ושלשה ימיה לא ס"ל נמקרי מקלא השנה ושלשה סנוטה נמי לא דלא בא לסתום אלא לפרש משיה בשנה ראשונה שלשה חדשים הא דכתיב בשנה השלישית דרשו נמי שלשה חדשים: אלא דוה. דוה היא זבה בלשון ארמי: נדה. ל' ריחוק ונידוי: יכניה בן יהויקים וקדמפרש לקמן: להחריב את ירושלים כו' לכבוש את יהויקים ואילו לא נתנוהו היה מחריב את ירושלים ונפרשת ויגש פ' צ"ד גרס לכבוש את יהויקים כו': בדפני פ' כערוך רבלה סרבלא פ"י דפס. ר' יהודה ור' נחמיה לא ס"ל שמא שהא' ידיהם: בפרדימוס משמעותו ישב עליו בדין מל' דימוס בילקוט ירמיה גרסי' והחזירו בכל ערי ישראל בפרדימוס ומלאתי פירושו חמור של עץ: שלשה אמוראים פליגי. מה תועבותיו אשר עשה: כתובת קעקע בפ' חלק (קג) איתא שחקק השם על אמתו: בפתח שיצא בו'. שבא על אמו: ביירין. פ' בור ושיות ורקות: ציירין. מקושרות ומשגעות מלשון הלכן תעגנה. ובילקוט מלכים גרס ציידין לשון צדו וממון: לטמיון. לאוצר המלך: גור. כלב קטן כדאמרינן בפ' אעפ"י דמעללא בגורייתא קטניים פירש"י ז"ל בכלבים קטנים: גור סב. פירו' השקלים ומבל הוא

עץ יוסף

[רד"ל]: וכי ימים רבים היו משום דפשטיה דקרא במה שעבר מיירי [כדכתבתי לעיל] דהיינו מה שחטאו בימי ירבעם ואחאב ולהכי פריך וכי ימים רבים הוו כי לא היה כל ימי מלכותם רק עשרים שנה. ומכיון דאשכחן שיפרא הטאו ימים רבים ספי מהאך כגון בימי השופטים לא היה ראוי לקרותם ימים רבים : ימים של צער כדכתיב והעתים ההם אין שלום ליוצא ולבא וגו' : של צער והמצטערים מרגישים הרבה בהמשך הזמן . וזה שאמו מבקשים [תהלים צ'] שמחנו כימות עניתנו שנות ראינו רעה : ג"ח בראשונה כו' ובתנחומא סדר א אי' חדש מן הראשונה וכל אותה השנייה וחדש מן השלישית . [והדפליגו ר"י ור"ע במתני' דב"ב גבי חזקה ע"ש רד"ל] . וכן הוא באסתר רבה . וכיון שלא עברו אפילו האחי לגירסת התנחומא ואסתר רבתי . ולפי גירסתנו לא עבר עכ"פ יותר מהאחי איך קורא אותה ימים רבים . אלא ע"י שהיו של צער דבשמי אליהו לא היה תבואה כלל כדאי' בפ' המקבל להכי קורא אותה ימים רבים : וכי רבים היו קשה הא באמת ימים רבים הוו לישראל . וי"ל שהוקשה להם כיון שכבר נגזרה גזירה ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה . ולא עבדו כי אם רד"ו שנה . ובתוך אותו הזמן אמר ויהי בימים רבים ההם . וכי רבים הם . ולכן קאמרו ע"י שהיו ימים של צער שגם בלילה לא שכב לבם מעוני ומרוב עבודה והיו מעמידים אותם בקרות הגבר למלאכתן כנודע . לכן קראם ימים רבים שהקב"ה חשב להם לילות וימים [נגול בנימין] : שמונים ומאת יום וכי רבים הוו . אלא לענין הסעודה היה רבים . לענין להראות כבוד עשרו הגדול מועטים הם . עד שנאמרו במדרש אסתר לומר שעשה תכבריות [פי' אוצרות] היה מראה להם בכל יום . או שמוני יאמות כראה להם. אך מפני שהיו ימים של צער לישראל בהראות עשרו שהיה שם כלי בהמ"ק ובגדי כהונה גדולה נחשב להם לימים רבים גם לגבי הראות עשרו : ימים שנים רבים שלשה . ומסיים בת"כ יכול שנים ושלשה והרי ה' . וכי נאמר ימים ורבים . והלא לא נאמר אלא ימים רבים הא כיצד ימים האלו יהיו מרובים על הב' וכמה הן הוי אומר ג' וע' שם בקה"ע: מכאן ואילך משעברו ג' ימי הזיבה הרצופים ויכנסו ז' נקיים אע"פ שהיא טמאה לבעלה אין דינה כנדה כאשר היתה בג' ימי הזיבה שמטמאה משכב ומושב וכלים כטומאת הנדה כדכתיב כימי נדתה תהיה . אלא דוה שמה ואינה מטמאה כנדה. וכדי שלא יקשה א"כ למאי הילכתא מקים לה לנדה כדכתיב שם והדוה בנדתה . מייתי דר' שמלאי דקאמר והתורה קוראה אותה נדה כו'. והכד"ל גרים והתורה קורא אותה דוה וע' שלטי גבורים רבה: ומשמרת ז' ימי נדה . ז' נקיים שהיא טמאה לבעלה כשבעת ימי הנדה . וזהו צער גדול שאין ימי הזוב עולים לה כלל למנין השבעה כמו בז' ימי הנדה שימי ספק הגדות מצטרפים למנין הז' : שפירשה מבעלה קורא אותה נדה . שהוא לשון נדוי וריחוק שתרגום נדה רחיקה : ומה אם האשה כו' מבואר דקשה ליה לר"א בנו של ריה"ג נ"כ מה שקשה ליה לר' שמלאי היכי מקים לה לנדה ומתרץ לה ר"א דלא מקים רק ימי הזוב ממש לא כל הי"א ימים. ולמאי דקשה לן א"כ מאי קמ"ל הא כבר כתב לה. לה"ק דקרא אשמועינן לשום לב לפרישתינו מבהמ"ק כל כך שנים כי רע הדבר ובעי למבעי רחמי מכיון דזוה בב' ימי הזוב מיקריא נדה מפני שפירשה ג' ימים אנו שפירשנו מבית חיינו כו' : (ו) יכניה בן יהויקים וכמדפרש לקמן: להחריב את ירושלים אע"פ שלא החריבה בפעם ההוא ולא בקש רק נפש יהויקים. היינו ע"י שהסנהדרין שחרו פניו והודו לבקשתו נתפייס לו . אבל לעיל בב"ר פ' צ"ד גרסינן שעלה לכבוש את יהויקים : בדפני של אנטוכיא שפם הרבלה תרגם יונתן דפני אנטוכי . והמוסף הערוך כתב שם מגדל עיר אנטוכיא . וגם מקומות אחרים נקראים על שם אילנות דפני הגטושות שם : הגיעה זמנו כו' דרך שאלה וקובלנא בזוה שבריה אמרו לו אם דעתו להחריב את בהמ"ק ולפי שכבר ידעו מהנביאים שהיה עתיד ליחרב ולכן אמרו לנ"נ האם הגיעו זמנו כלו' אם ה' שם בלבו להחריבה: דוחין נפש מפני נפש שאתם מוסרין נפשי להציל נפשיכם: לא תסגיר עבד שאע"פ שלא יהרגני נ"נ רק שיהבסני בבבל מ"מ אין לכם למסרני משום לא תסגיר . דלא גרע אני מעבד של נכרי שברח שאין מוסרים אותו להיות עוד עבד. וכן אני שמרדתי במלך בבל אין להסגירני שיכבוש אותי לעבדתו ולהוליכני ח"ל: זקנתך ז"ל עשו אבותיך . או נ"ל עשה זקנך . והוא דוד שבזקם שיתגאו לו שבע בן בכרי. וכן עשו אפני שהדין כך למסור מי שייחדוהו בשם . ואע"ג דההוא בדין הוא שמרד במלכות . הא גם יהויקים מרד בנבוכדנצר . וע' מ"ש בב"ר פ' צ"ד : ששלשלוהו פי' מע"ג התומה כמ"ש בירמי' שתוב והפלך להגלא מטערי ירושלים [רד"ל] : ויתנוהו בסוגר בחחים. דביהויקים מיירי כמו שאמרו המפרשים . ולא כפירוש רי"א : בחיים כתיב אין שיטה מה שאין כן בספרים שלנו . שכמה פעמים התלמוד חולק על המסורה שלנו כמ"ש התוס' בפרק במה בהמה גבי מעבירם כתיב . והרד"ל כתב ח"ל בחחיים כתיב כנ"ל בפני יודין לכן דרש בחיים וע' מנחת שי שם עכ"ל : למען לא ישמע קולו דמשמע דחיכף כשנתן בסוגר לא היה קולו עוד נשמע . ורבי שמעון לא מיים למאי דכתיב בחיים כיון דקרינן בחחים . ור' אליעזר מפרש למען לא ישמע קולו דהיינו שהזו ותורתו שהיה מתהלל בארץ כמ"ש ושמם ארץ ומלואה מקול שאגתו : ומת בידם מלכתו . וקשה להני דס"ל דמת שלשלוהו סוגר וחחים ומגודות למה ועוד דבד"ה כתיב ויאסרוהו בנחשתים להוליכו בבלה. וי"ל דבעודו חי אסרוהו סנהדרין על פיו של נבוכדנצר ופי' ויאסרוהו בצווי ואז היתה כוונתו להוליכו בבלה ולא עלתה לו שמת קודם שבא לידו. ולר' שמעון מת בידם של סנהדרין ומ"מ שלשלוהו אותו בהיותו אסור בהם להראות לנ"נ שעשו צווי שבחייו אסרוהו . ולריב"ל בשעת מסירתו היה חי ומיד היה מת: מה עשה לו נ"נ אליביה דר"א דאמר חי שלשלוהו קאמר . ואין זה לשון באלה דאסשר שהרגו מיד. אלא קמפרש דלר"י ור"נ לא הרגו מיד אלא תחלה החזירו בכל ערי ישראל . והכי נמי לה . או דס"ל ספי' סתוב והפלך היינו בהיותו חי שהיו מחזירים אותו ממקום למקום : בפרדימום פי' דין קשה ויוסר מלהי. ולשון יוני הוא [מעריך] או הוא שם כלי זיין שהרגו בו נבוכדנצר בידו [יפ"ת] ובילקוט ירמיה גרס החזירו בכל ערי ישראל בפרדימס. ומצאתי פירושו חמור של עץ [מת"כ] . ומ"ע פי' אגר שלפני הבית: והכניסו לתוכו לבזותו . ופי' קבורת חמור שהחמור יהיה לו לקבורה : הוא שהנביא כו' כלו' כל הרעה הזאת שהיה ראויה לו כי הוא מי שנאמר בו ויתר דברי יהויקים וכל אשר עשה דהיינו התועבות דמפרש ואזל : ויתר דברי יהויקים ותועבותיו והנמצא עליו . כצ"ל והוא המקרא שבד"ה . וה"ג ג"כ בילקוט : ג' אמוראים מתולקים בפי' והנמצא עליו ח"א שהיה לבוש כלאים וזהו והנמצא עליו משום דלבוש עליו [ודרך כאן י"ל מ"ש ריש לפניה ופקדתי וגו' ועל בני המלך ועל כל הלובשים מלבוש וגו'.דהיינו לבוש כלאים]וח"א שהנמצא עליו היינו שמשך לו ערלה . וח"א דהיינו שנמצא כתובת קעקע על בשרו דהיא עבירה שעל בשרו. והא לא גילה ר' יוחנן סברתו. שבודאי דעתו כמו שאמר בפ' חלק שחקק דמות ע"ז על אמתו או שחקק שם שמים על אמתו : ר"י אמר שבא כו' ריב"ל אמר כו' ר"ל ר"י וריב"ל מפרשים מאי תועבותיו . וקאמרו עריות וש"ד דאיקרו תועבות . ומה שהזכיר תחלה פי' והנמצא עליו והדר פירש תועבותיו שלא כסדר הכתוב. מפני שרצה ר' יוחנן להזכיר תחלה דברי האמוראין שקדמוהו בפי' תעלת יהויקים : א"ר יוחנן כללו כצ"ל וכן הוא בילקוט . ומלתא אגריא הוא דקאמר שעיקר תועבותיו שבעטור זה נענש כשם שנזכר לעיל הוא מפני שנכנס בפתח שיצא בה דהיינו שבא על אמו . כי אין בזה שום הנאה יצרו ולא עשה אלא להכעיס וכדאמרו בפ' חלק על אמון . וכן בכל הדברים האמורים לעיל לא עשה אלא להכעיס כמו לבישת כלאים וכתובת קעקע : שהושיב בירניות כו' גי' הערוך באות בי"ת ע"י שהושיב יהויקים שוטים בירניות בירושלים . מהו בירניות בירין ציירין שהיה הורג בעליהן כו' . וכתב המוסף הערוך בירן פי' כמו שדה בור שלא נזרע. ציירן פי' לרוחות ומשגעות עכ"ל וכן פי' המת"כ . והמעריך מפרש בירניות גבורים ורוצחים שהורגין אף בעליהן . ולפ"ז אין צריכין להגיה במדרש . וזהו שמפרש המדרש מהו בירניות ביירין פי' אנשים רקים כמו שדה בור. ציירן שמצירים אנשים בכעסן . וגי' הילקוט מלכים . ציידין יותר נכונה ספי' שצדין אנשים והורגים אותם : לטמיון לאוצר המלך : וידע אלמנותיו גבי ויתנהו בסוגר כתיב וביהויקים מיירי. ופי' וידע לשון שבירה ואלמנותיו פי' אלמנות ממש . ור"ל שהיה מצער כנזכר והוא מגזרת ויודע בהם את אנשי סכות . או שהוא מגזרת והאדם ידע והוא מה שהיה מענה אותם . והרד"ל כתב ח"ל הה"ד וידע אלמנותיו לעיל מיניה כתיב אדם אכל ובתריה כתיב ועריהם החריב ותשם ארץ וגו' . והדם אדם אכל שהרג בעליהם . וידע אלמנותיו שהיה מענה נשיהם . ותשם ארץ שהיה מכניס ממונם לטמיון עכ"ל: גור כלב קטן . ומשל הוא בפי הבריות אפי' כלב קטן שהוא טוב לא תגדלנו בביתך אם הוא בא מכלב רע . מכ"ש כלב שהוא רע

לפניך סיכן ואילך הרי ספתחותיך לפניך . תרין אמוראין חד אמר כסין יד של אש ירדה ונטלתן ממנו וה"א משעה שזרקן עוד לא ירדו מה היו בחוריהן של ישראל עושין היו עולין לראש גגותיהן ונופלים מתים ההי"ד (ישעיה כב) משא גיא חזיון מה לך איפוא כי עלית כלך לגגות מה עשה נ"נ נטלו וחבשו בבית האסורים וכל מי שהיה נהבש בימיו לא היה יוצא משם לעולם על שום (שם יד) אסיריו לא פתח ביתה . גלה יהויכין ונלתה סנהדרי גדולה עמו הה"ד (ירמיה כב) העצב כה נבזה נפוץ ר' אבא ב"כ אמר כעצם הזה של מוח שבשעה שאתה מנפצו אינו יפה למאומה בו' עד שאלתיאל שאל הקב"ה לב"ד של מעלה והתירו לו את נרו באותה שעה ישבה סנהדרי גדולה על דעתה ואמרו בימינו מלכות בית דוד פוסקת אותו שבתוב בו (תהלים פט) וכסאו כשמש נגדי . מה נעשה נלך ט ונפייס לנדלת ונדלת למלכה ומלכה למלך הלבו ופייסו לנדלת ונדלת למלכה ומלכה למלך . מה היתה שם שבשעה שאתה מנפצו אינו יפה למאומה בו' עד ר' אבין אמר שמירסות שמה . ורבנין אמרין שמירעם שמה ע"י שנולדה ברעם כיון שבא נ"נ להזקק לה א"ל את סלך ויבניה אינו סלך אתה מבקש תפקידך ויבניה אינו מבקש תפקידו מיד נזר ונתנו לו אשתו וכיצד שלשלוה לו רבי שבתי אמר דרך קנקלין שלשלוה לו ורבנן אמרו פתחו המעזיבה ושלשלוה לו כיון שבא להזקק לה אמרה כשושנה אדומה ראיתי פרש ממנה סיד הלכה וספרה וטהרה וטבלה. א"ל הקב"ה בירושלים לא קיימתם מצות זיבה ועתה אתם מקיימין שנא' (זכריה ט) נם את בדם בריתיך שלחתי אסיריך מבור בי נזכרתם אותו הדם שבסיני בשביל כן שלחתי אסיריך . א"ר שבתי לא זז משם עד שמחל לו הקב"ה על עונותיו על אותה שעה אמר (שיר ד) כלך יפה רעיתי וטום אין בך יצתה בת קול ואמרה להם (ירמיה ג) שובו בנים שובבים ארפה משובותיכם :

סדר אחרי מות

פרשה כ (א) אחרי מות שני בני אהרן . ר' שמעון פתח (קהלת ט)

יד יוסף כה (שיל) פ"י פ' : כו כ"ב ס' ק' : כוז (שיל פס"ו) : **פרשה כ** א קהלת רבה . פתחותא סדר נח . וסדר ואתחנן : ב בתחומא פ' ואתחנן בני מנגנין אלו ובי מתנולות הלוים . נ כ"ד ס"ם . בתחומא סדר נח . וסדר ואתחנן שוח"ם מו' ל"ז . ועכר כדר נח דף ס"ט : ד שמות רבה ג"ח . קהלת רבה ג"ד תחומא סדר נח . מדר"ג פ"ג . ועכר פ' שוח דף י"ח . טוח"ם פומור פ' : ה לחד לעזיר כ"ל : ועיל ג' י"ח . שבחומא כדר זו . ועי' בשוח"ם פומור פ' :

ענף יוסף

פרשה כ (א) [וקריב שם בנו החתיון] וכתי דכתיב ויכן נח מזבח וגו' נם ליתמי בכתיד' פ"ג עמד נח וקריב קרבן בנתי' ויקח נח וגו' ויעל עולות ביזמנ . י"ל דשוח בזה פתחיל פאומר שבכתים בתיב ג' מן בטהורים כדי שיקריב קרבן בנתהו לכן לא שבקריב שם בנו התיעי קרי"ם שבחול על שמו של נח . וכמו שדרשו חז"ל פזמור שיר המזבח בתיב דוד ובנו ובתיב שלמה בנתו תלת לפי שיתן דוד נפשו לנגות בתים נקרא על שמי [נגוד נעימין] : [ל"א לומר פזמור שלו דוד . תימה]

מתנות כהונה

אלו לתמו שבתה . משה ואהרן : **זה** בנה בית המקדש . דוד פלך הכין הכל ושלמה עלה בתולו הוא בנתו ונם הוא בנה בית המקדש ובתמומת פרשת ואתחנן : **ויאמר** להם וגו' . פלכל שסיה הוא ירא בשעה פלך שלא בנה בית המקדש בשעתו : לפערבביא . לפשוערנים שהם פשוערים בשעת וכדפשבת ופזיל : **חלחליות** . פהפטה כד"ת פלנה על רשות : **צווה** להן כו' . קלת לנבשים : **אללי** לפי ואלטי :

פרשה כ (א) אחרי מות שני בני אהרן . ר' שמעון פתח הכל כו' כאשר לכל פקרה אחד לצדיק ולרשע . לצדיק זה נח שנא' כו (בראשית ו) איש צדיק אשר ר' יוחנן בשם ר' אלישר בנו של רבי יוסי הגלילי נח כשיצא מן התיבה הבישו האדי ושברו ולא היה כשר להקריב והקריב שם בנו תחתיו . ולרשע זה פרעה נכה כיון שביקש לישב על הבבא של שלמה לא היה יודע ב מנהניו ג הכישו ארי ושברו זה מת צולע וזה מת צולע היינו דכתיב מקרה אחד לצדיק ולרשע . לטוב ולטהור ולטמא לטוב זה משה שנא' (שמות ח) ותרא אותו כי טוב הוא ר"מ אומר ד שנולד מהול . ולטהור זה אהרן שהיה עוסק בטהרתן של ישראל שנא' (מלאכי ב) בשלום ובמישור הלך אתי ורבים השיב מעון . ולטמא אלו מרגלים . אלו אמרו שבחה של ארץ ישראל ואלו אמרו נגאי אלו לא נבנסו ואלו לא נבנסו . היינו דכתיב לטוב ולטהור ולטמא . לזובח זה יאשיה שנא' (ד"ה ג לה) וירם יאשיה לבני העם צאן בכשים ובני עזים . ולאשר איננו זובח זה אהאב שביטל קרבנות ה"ד (שם יח) ויזבח לו אהאב צאן ובקר לרוב זבח לו זבח ולא קרבנות . זה מת בחצים וזה מת בחצים היינו דכתיב לזובח ולאשר איננו זובח . כטוב כחוטא . כטוב זה דוד שנא' (ש"א יז) וישלח ויביאהו והוא טוב רואי א"ר יצחק טוב רואי בהלכה כל הרואהו נזכר לתלמודו . כהוטא זה נבוכדנצר שנאמר (דניאל ד) והטיך בצדקה פרוק . זה בנה בהמ"ק ומלך מ' שנה וזה החריב בהמ"ק ומלך מ' שנה הוי מקרה אחד וגו' . כנשבע זה צדקיה שנא' (ד"ה ל ו) ונם במלך נ"נ מרד . באשר שבועה ירא זה שמשון שנאמר (שופטים טו) ויאמר להם שמשון השבעו לי פן תפנעון בי זה מת בנקור עינים (שופטים טז) ואת עיני צדקיהו עור וזה מת בנקור עינים (שופטים טז) ויאחזוהו פלשתים וינקרו את עיניו ה"ד מקרה אחד לנשבע וגו' . ד"א מקרה ה אחד אלו בני אהרן דכתיב בהו (מלאכי ב) בשלום ובמישור . לרשע זה עדת קרח דכתיב בהון (במדבר טז) סורו נא וגו' אלו נבנסו להקריב במחלוקת ויצאו שרופין ואלו נבנסו להקריב שלא במחלוקת ויצאו שרופין : (ב) ד"א אהרי מות ר' לוי פתח (תהלים פה) אמרתי להוללים אל תהולו להולים למערבביא אלו שלבם מלא עליהם ו תלחליות רעות ר' לוי הוה צווח להון אללייא שמביאין

פרשה יט כ

יוסף

פרשה כ (א) ר"ש פתח הכל כו' כוונתו על מה מדרש נסוף הסי' הירח מה מלו נני לחברן כו' ותנב דמייתי ליה לקמן מפרש ליה נם נדלוסים לתחיה כדרך התדרש : **הבישו האדי** כו' פ' מ"ם בתחומת"ם נה סי' ס' בעקב. ודייק זה מדכתיב ויפלך מך נח . ולך מישום הוא . ולפן כלן סוס דבר לתעם תלת נח עלמו היה ממושם מבריותו : **והקריב שם בנו** דסיה כ"נ כדלתיתא בכ"ר פ' כ"ו . ומ"מ לולי שנפטל נח לה הקריב סם . פלא לפתם בכהונה לפני תניו : **שבקש לישב** כו' פלקחו כתתם שלמה בכתובת כתו . ותכישו ההרי לפי שהיו עשויין בערמות שלו מהנלנלים ופוטפין ידיהם : ותפלך שלמה היה נפנין עליהם כבסיה שלה על הכסא . חה לא ידע שדר הטליה וכשהנלנל ההרי הכהו על ידיהו ונלנל . ולפה נקרא פרשה נכה : **שנולד מהול** שעיקר שנת המלה תקון התדום . וזיומו נולד מהול יותר כי בנתן לתו היה תקון במחוקו : **אלו המרגלים** לפי שהוציאו דבה רעה תיקרו שתת בהנות והדבה הרעה תקרו עומתה כתים שנתת שבתים מוציאי דבה . ולפסול ע"ז היה : **אלו אמרו שבחו** תפה ותהקן לתתו שנהכה על מ' : **וירם יאשיהו** לבני העם . כדכתיב כתו ויאמר לעם כדי לעשות פפהיהם : **לרוב לו זבח** ולא קרבנות . כ"ל קבה הת קרא זה ביהולעם כתיב חזק לו ותאמץ נתן וכקר . וקרבנות תתן דכר שתייהו התם לתיקוי תדכתיב לו . וכתדכם קהלה לת תייתי קרא נרתיב דתתילה ידעינן שלת זבח קרבנות ני' תכיון לשבר ע"ז היה : **מת בחצים** וכתיב דתו כת"ם עליו בתיכה דבה תתהפכה חבני קדש . ולת הנין דם זכתיב עמהו כתיב [דה"ל] : **טוב רואי בהלכה** דתם לת כן כתב תדתיון עם יפה עיניים טוב רואי למה לי ותין טוב תלת תוכה : **נזכר תלמודו** כעיקר שעיר כיהוה תת מוכיח . וכתי"ם הת דתתהדנה דתזיתיה לע"ת כו' . ות"ם סיד"ם שהותהו בתלוס ליתת שבבכיכה כ"ו תתהו עליו נזכר כעין בהת"ק תעלה להסידות [דה"ל] : **בנה בהמ"ק** שבנה היסודות . ונם תפני שהכין כל נדכי כעין בהת"ק תעלה עליו כלילו הוא בנה תיהו : **תלך מ' שנה** לתע"ז דכבודכלכך תלך מ"ה שנה כלילו בת"ק דתעלה תקריתי . לת קתיב תלת מ' תפוס דוד לת תלך תלת מ' . כלומר שזכה למלוכת כ"ש דוד . וכ"ש כין שיקבה תם כיהו יותר תתנו : **זה צדקיהו** ות"ת לת קתמר שהכבא לנקר . דכתיב עבד בע"י סיה נתפל על כבוטתו כדתי' בנדרים . ות"ת תחכב לו להכת דתנעת תלכתת . לו תכוס היעול בהכס : **ויאמר להם** כתכן לו ותם לת היה שבועה תיהר כ' עמתן היה תוסד בתתרים ולת יהתקן כיום . תלת דלת ס"ל שיהיו עוכרים על הכשועה : **אלו בני אהרן** ר' שתעון בעל הית"ח דקתן. וכיון שהיו נדולים ס"ל שלת תתו בני לחרון רק תפני בהקריבם תם זכה . ופליג על הת"ד דלקתן. וכיון שהיו נדולים ממשה ואהרן כדלעיל לת יצתו תפני הפת תחד תכלל נדיקים [יח"ת] : **בשלום ובמישור** וכיוצ דקתן ורבים השיב מעון . ויכון דהקדיק להרים תכ"ם שהלתיק תת נתיו : (ב) **אמרתי** להוללים כו' תכוס דקל כתר להרי מות שו כמי שהכון תו למה בקרכתם לפני ה' . להני כתי לפרס בקרבתם לכני ה' שלהיותם נדיקים וקרובים לה' תתו . כי כן דרך השוח"ם שתין הנדיקים שהיתם טו . חה נאות לנני תני שילמדו ק"ו תם לעוסי רעתן ק"ו לעושי לטוב . ולהני מייתי דכתם שתרתי להוללים תל שהזלו דתתרי תני כ"ש כדתפרש ותאל : **למערבביא** תכתב כתו כתול כתיס . ול"ל שנ"ש תוסכנתם תשרנניס הם שתיד כדשתם ופי' תלחליות

אללי לעולם. ולרשעים אל תרימו קרן. אמר להם הקב"ה לרשעים . הצדיקים לא שמחו בעולמי ואתם מבקשין לשמוח. ר"ל בשם ר' שמעון בן מנסיא אמר ז תפוח עקיבו של אדה"ר היה מכהה גלגל חמה קלסתר פניו עאכ"ו ואל תתמה בנוהג שבעולם אדם עושה דיסקרי אחד לו ואחד לביתו של מי עושה נאה לא את שלו כך אדה"ר נברא לתשמיש של הקב"ה וגלגל חמה לתשמישו של בריותיו. א"ר לוי בשם רבי המא בר חנינא י"ג חופות קשר לו הקב"ה בגן עדן שנא' (יחזקאל כח) בעדן גן אלהים היית כל אבן יקרה מסוכתך אודם פטדה ויהלום תרשיש שוהם וישפה ספיר נופך וברקת וזהב מלאכת תפיך ונקביך בך ביום הבראך כוננו . ח רשב"ל אמר חד עשר . ורבנן אמרי עשר ולא פליגי מאן דעביד להון תלת עשר עביד כל אבן יקרה מסוכתך תלת מאן דעביד להון חדסר עבד להו חדא מאן דעבד להון עשרה לא עבד חד מנהון . ואחר כל השבח הזה (בראשית ג) כי עפר אתה ואל עפר תשוב . אברהם לא שמח בעולמי ואתם מבקשים לשמוח נולד לו בן למאה שנה ובסוף א"ל הקב"ה (שם כב) קח נא את בנך והלך אברהם מהלך ג' ימים לאחר ג' ימים ט ראה ענן קשור על גבי ההר א"ל בני רואה אתה מה שאני רואה א"ל הן מה אתה רואה א"ל ענן קשור על גב ההר אני רואה אמר לישמעאל ולאליעזר רואים אתם כלום א"ל לאו א"ל הואיל ואינכם רואים כלום וחמור זה אינו רואה שבו לכם פה עם החמור עם הדומים לחמור נטל את יצחק בנו והעלהו הרים והורידו גבעות העלהו על אחד מן ההרים ובנה מזבח וסדר עצים וערך מערכה ונטל את הסכין לשוחטו ואלולי שקראו מלאך מן השמים כבר היה נשחט תדע שכן שחזר יצחק אצל אמו ואמרה לו אן היית ברי א"ל נטלני אבי והעלני הרים והורידני גבעות וכו' אמרה ווי על ברי י דרויתא אלולי המלאך כבר היית שחוט א"ל אין . באותה שעה צווחה ששה קולות כנגד ששה תקיעות אמרו לא הספיקה את הדבר עד שמתה הה"ד (בראשית כג) ויבא אברהם לספוד לשרה ולבכותה . ומהיכן בא רבי יהודה ב"ר סימון אמר יא מהר המוריה בא והיה אברהם מהרהר בלבו ואומר ח"ו נמצא בו פסול ולא נתקבל קרבנו יצתה ב"ק ואומרת לו (קהלת ט) לך יב אכול בשמחה לחמך . ישראל לא שמחו בעולמי שמח ישראל בעושיו אינו אומר אלא (תהלים קמט) ישמח עתידין הן לשמוח במעשיו של הקב"ה לע"ל כביכול הקב"ה לא שמח בעולמו שמח ה' במעשיו אינו אומר אלא (תהלים קד) ישמח עתיד הקב"ה לשמוח במעשיהם של צדיקים לע"ל אלישבע בת עמינדב לא שמחה בעולם שראתה יג ה' כתרים ביום אחד יבמה מלך אחיה נשיא בעלה כה"ג שני בניה ב' סגני כהונה פנחס בן בנה משוח מלחמה כיון שנכנסו בניה להקריב ונשרפו נהפכה שמחתה לאבל הה"ד אחרי מות שני בני אהרן : (ג) רבי אבא ב"כ פתח (קהלת ב) לשחוק יד אמרתי מהולל אם הדין דחוכא מעורב מה חדותא מהניא . מעשה באחד מגדולי כבול שהיה משיא את בנו וברביעי שלו זימן אצלו אורחים משאכלו ושתו והטיבו את לבם אמר לבנו עלה והביא לנו חבית אחד מן העליה כיון שעלה הכישו נחש ומת המתין לו לירד ולא ירד אמר אני עולה ורואה מה טיבו של בני עלה ומצאו שהכישו נחש ומת ומוטל בין החביות המתין עד שגמרו סעודתן אמר להם רבותי לא לברך את בני ברכת חתנים באתם אלא ברכו עליו ברכת אבלים . לא להכניס את בני לחופה באתם באו והכניסוהו לקברו הפטיר עליו ר' זכאי דמן כבול לשחוק אמרתי מהולל : (ד) טו ר' יודן גליה פתח (איוב לט) אם על פיך יגביה נשר אמר הקב"ה לאהרן על מימר פומך הייתי משרה שכינתי על גבי הארון או על מימר פומך הייתי מסלק שכינתי מעל גבי הארון . סלע ישכון מקדש ראשון ויתלונן לינה אחת מקדש השני על שן סלע ומצודה

יד יוסף ז זוהר תולדות . זוהר ספר בראשית בהשמטות דף י"ח . זוהר סדר קדושים . זוהר סוף ת"צ דף ק"ו סי' י"ב . מדרש משלי סי' ל"א . קהלת רבה : ח ב"ר פ' י"ח . ב"ב דף ע"ח . וע' בזוהר סדר פקודי . פדר"א פ' י"ב . פסיקתא רבתי פרשה י"ד : ט ב"ר פ' נ"ו . קהלת רבה פ"ט . תנחומא סדר וירא . פסיקתא רבתי פ' מ' : י כתב בערוך שבות ט"ס וצ"ל דריותא פי' בשמרה . וע' בערוך ערך דוי . והפרד"ל גרס דעלובתא : יא ב"ר פ' נ"ח . פדר"א פ' ל"ב : יב במד"ר פ' י"ו . תנחומא סדר שלח : יג במדרש משלי סי' ל"א גרס ד' כתרים ולא חשב לנחשון . תנחומא סדר א פר"א . סדר עולם פ' י"ה . זבחים דף ק"ב : יד קהלת רבה פ"ב . תנחומא פ' שמיני . זבחים דף ק"ב . שה"ש רבה פ"ג : טו פסיקתא רבתי פ' מ"ז . תנחומא סדר ז . ילקוט איוב רמז תתקכ"ו :

מתנות כהונה

דיסקרי. קערות: עביד כל אבן וגו'. שבה מהם ג' חופות: מאן דעבד כו'. מי שעושה מהם י"א החופה עושה מאלו כל אבן יקרה מסוכתך חופה אחת : לא עביד חד כו'. אינו עושה אפי' אחת מהן ונקלו על החופות הנ"ל : כ"ה בילקוט והורידוהו בקעות וכן לקמן והורידני בקעות : אן הוה ברי אנה היית בני : ווי על ברת דרויתא . אוי על בן השכורה על עצמה אמרה כן כלומר האשה העלובה והמטורפת : ששה תקיעות . נגד שלש תקיעות ושלש יבבות . וכך מנאתי שלשה בכיות נגד ג' יללות : אם הדין דחוכא פי' אם המעין של שחוק ושמחה הוא מעורב מה טוב שמחה מועלת : על מימר פומך פי' בברכתו בהיי בפרשה ז' :

ענף יוסף

היינו דר"מ קאמר לעיל בב"ר פ"א טוב שמו . ואחרים אומרים שנולד מהול ולמ"ש כהוס' דאחרים היינו ר"מ היינו דלאחר דאסקינן אחרים הוו כו ולאמר שנולד מהול אפיא בן כסגרתו בסב' דסדר נים . אבל קשה אמאי כתב קרי ליה אחרים וכלא קרי ליה ר"מ : (ב) [תפוח עקיבו של אדה"ר היה מכהה גלגל חמה] . ולכאורה איך אדם שמתואר קרון היה זך כל כך . גם בב"ר פ"ח סי' י' אמרו שטעו בו מלאכי השרת ובקשו לומר לפניו קדוש . וגם זה קשה קושיא זו איך אדם שמתואר קרון היה כך זך עד שטעו בו מלאכי השרת ורצו לומר לפניו קדוש . אך כנה אין ספק כי כבגדא טוא יהכנן ארן ושמים זכי באיכות טין . ולכן כשיצר האדם מעפר האדמה זך ובהיר היה . שהיה תוארו מעין לבוש אשר יתלבש אחד ממלאכי השרת כבואו אל העולם הזה . ויראה בדמות איש לרואה אותו . אך כאשר חטא אדה"ר ונתקללה האדמה ע"י הבראתה כהוס שטומאה בה ונתעכרה עד היותה כאשר היא עתה כגלגלים אשר הם גשמיים גם נעשו כלם כמו כתונות להלבישם עכירות גשמי תחת כגשמיות הדק קרוב [שכשחזר יצחק אצל אמו כו'] . הא פליגא אפדר"א דקאמר שהשטן בא ואמר לה שנשחט יצחק וע"י כן מתה

ומתעברים גם הומר אדם ולהכהו וכל יוצאי ירינו עד גדר אוכום אמר כם עמם . גם השמים כם עולם אל מרומות ... מזמור ק"ג פסוק כ"ד] וע' מ"ש בזה בב"ר פ"ח סי' ט' :

עץ יוסף

מהבטות כדפי' הערוך . אבל המעריך פי' חלוזות רעות מלשון מחול . ור"ל שפי' שהם שוסקים תמיד בשמחה הם מעורבבים ויוצאים מהלך הישר : צוות להון אלליא פי' היה קורא אותן אללות על שמבהילים אללי לעולם . אבל בערוך ובמעריך גרסו קרא להו זכיינא אלו שמבהילין אללי לעולם . והכרתים סמוכים בכל עת [והכי משמע מדגרס לעיל פ' י"ז סי' א' קרא להון דהוותא עי"ש] ומ"מ הוללים לשון אללי . ולפ"ז פי' הוא נווה להון ר"ל שקורא באזניהם ואומר להם דעו שהמוחים מביאין אללי בעולם . ועי"ז נאמר אמרתי להוללים אל תהולו : תפוח עקבו העגול שבעקב מדומה לתפוח פי' כל כך יפה שהיה מכהה גלגל החמה שהיתה החמה נראית לגביה אפל . שאלוהו יותר כפוי ויתברך נתן בו כח זה . ויש מפרשים תפוח עקבו כו' סוף הגנתו למעלה מגלגל החמה . וע' בערוך : דיסקרי קערות [ערוך] . והמעריך פי' סינה קטנה יפה אוסקריס בלע"ז : לתשמישו של בריות דכתיב ויתן אותם אלהים ברקיע השמים להאיר על הארץ ואע"פ שהשמש מקלס להקב"ה כמ"ש בתנחומא פ' ו' . מ"מ לא נברא לתכלית זה : בעדן גן אלהים היית . הא"ע דקרא בחירם מלך צור מיירי . ילפינן מיניה לאדם . דה"פ וכי סבור אתה להיות כאדם הראשון שהיה בג"ע והיה לו כל החופות . אבל קשה לפי זה מאי פריך ר' חמא עליה לעיל בב"ר פ"ט ור' וכי בג"ע היה חירם : י"ג חופות בפ' הספינה א"ר חמא בר חנינא עשר חופות . וי"ל דאמוראי נינהו אליבא דרב חמא : ולא פליגי נ"ע דכיון דפליגי בפי' דקרא הא פליגי : עביד כל כו' עושה מהן ג' חופות . ע' תוס' כתובות דף ח' שלשון כל אינו נופל על קערות כו' : מאן דעביד כו' מי שעושה מהם י"א חופות עושה מאלו כל אבן יקרה חופה אחת : לא עביד חד מנהון דס"ל דכל אבן יקרה כלל . והדר מפרש מאי כל אבן יקרה אודם פטדה וגו' : ובסוף א"ל הקב"ה אין לפרש שזה היה עכבו שמחתו שנא' לו קח נא . וכי נצטער מזה . דה"ל לשמוח בנסיון גדול בנסיבה . כי בכולה הוא מצטער . אלא כל רצונו לא השב להו שנעדר שמחה כיון דלמותו הוא כנראה ונמלא שלם והגון . א"כ מהאי טעמא נמי ליכא לאקויי קח נא את בנך דלרצונו כיון דלנסיון הוא . אלא מה שלא שמח דקאמר היינו משום מיתת שרה כמוזר לנער זה קיים לעולם דכל שמחה אפסו לחשובה כאילו נהרג בהמ"ק בימיו כדאי' בסנהדרין . ואפי' דקאמר ובסוף א"ל קח נא את בנך כו' היינו לענין שמחתו כי שמח שנתכסה בבנו ונמלא שלם בנסיונו . ולבסוף נתהפכה לו השמחה שמתה שרה : ראה ענן קשור שממנו הכיר כי הוא ההר אשר אמר לו אלהים . וכו' עם עב מאד כאילו קשור ואחוז בהר בלא כדרך שאר ענים ... ומזה הכיר כי עם כבוד ה' הוא : וחמור זה כו' דהל"ל למה הוקשה לחמור ... עם החמור : והורידוהו בקעות כן גרס הילקוט . וכן לקמן גרס והורידני בקעות : אן הוית ברי אנה היית בני : ווי על ברא דרויתא אוי על בן הבכורה . ועל עצמה אמרה כן . שכורה ולא מיין . כלומר האשה העלובה והמטורפת : כנגד ו' תקיעות . כלומר שכנגד זה נתקנו ו' תקיעות בר"ה שלפי שסופר בר"ה כדי להזכיר עקידת יצחק כדאיתא במס' ר"ה. לכן הוזר תקיעות כנגד ו' קולות דשרה שהיו ע"י העקידה : ששה תקיעות דמדאורייתא עבדינן שלש פעמים שלש . דהיינו ג' תרועות ובכל תרועה פשוטה לפניה ופשוטה לאחריה ... והכך הוא דקרי תקיעה . ובפדר"א אמר ג' בכיות שבכתה ... נגד ג' תקיעות . נגד ג' יבבות : ויבא אברהם כו' פי' ומכיון דבעי לפרש מהר המוריה ... העקידה מתה שרה . דאל"כ מאי אתא קרא לאשמועינן דמאי נפקא מינה ... שע"י העקידה שהיתה עכשיו בהר המוריה מתה . ונפקא מינה לתקיעות שופר דר"ה שהן כנגד קולותיה כדאי' הכא ובפדר"א : אברהם מהרהר כו' מטאר דקאמר לה הספדא בהר ויבא אברהם . משום דענין זה מיוסד לה בקהלת רבה על פסוק לך אכול בשמחה לחמך ושם שביק לה לסיפא כדרך המדרש דשביק מילתא דקרא דעסיק בה לסיפא . לכן אידי דנקיט התסכך מילתא בסיפיה נקטיה נמי הכא בסיפא : אברהם מהרהר דלא אסי"ד דאברהם שהרהר היה בנסיון . שה' חוקר לב ומה צריך נסיון . ולכן חשב אברהם שה' היה חפץ בו לקרבן ממש . ולא מסתבר שב"ק חזר בו . כי לא אדם הוא להנחם : במעשיו של הקב"ה בגאולה ובבנין בהמ"ק שבעוה"ז כאלו לא שמחו עדיין שמחה גמורה : במעשיהם של צדיקים מפני שהצדיקים דווים ונאנחים בעוה"ז אין שמחה ה' גמורה . ולעתיד שיהיו הורס ישמח . וקרי למעשיהם של צדיקים מעשיו מפני שחביבים לו כהכא אדם למעשיו : ביום אחד ביום שהוקם המשכן כדאית' בסדר עולם : אחיה נחשון בן עמינדב שני בניו היינו נדב ואביהוא . ואע"ג מ"ם כ' סגני כהונה דבכל דוכתי לא אשכחן אלא חד סגן דהיינו הממונה תחת כ"ג לשמש תחתיו אם יארע בו פסול . אבל בזבחים פ' טבול יום לא גרס אלא סגן סגן : פנחס בן בנה פי' בקהלת רבה לא מני לפנחס ולא מני שם אלא ד' שמחות : (ג) פתח לשחוק אמרתי כו' . גם הוא דעתו לומר שאין שמחה לצדיקים בעוה"ז להראות בקרבנם לפני יי' כדפלסתי בטעם אגדה הקודמת . ולהכי מייתי הא קרא ומייתי עובדא דההוא מגדולי כבול : אם הדין דחוכא מעורב דרים מהולל לשון ערבוביא כמו אמרתי להוללים דלעיל באגדתין : מאי חדותא מהני זהו פירוש ולשמחה מה זו עושה כלו' מה תועלת עשה כיון דההריסה תונה : כיון שעלה כו' ואע"ג דשלוחי מצוה אינם ניזוקין . י"ל דהכא קביע היזקא הוא שבמקום החביות שכיחי ביה נחשים . ועוד דהתם צריך שימור דשטן מקטרגו ולהכי השיב קביע היזקא : אלא ברכו כו' לאו דוקא קאמר דהא לא חיילא אבילות קודם הקבורה . אלא למגר בבכי קאמר הכי : הפטיר עליו כו' לפי שנתערבה שמחתו : (ד) ר' יודן גלייא פתח ק"ל ג"כ בקרבנם . ומפרש שבא להורות שמיתתם בפנים היתה במקום שקרבתו לפני ה' : יגביה נשר וכי ירום קנו אמר הקב"ה לאיוב אם על מימר פומך הייתי משרה שכינתי על גבי הארון כפס שעשיתי על ידי אהרן . כלו' שמשום שהיה איוב מהרהר אחר מדותיו כל יסכך מפני היסורין שהגיעוהו קאמר ליה הקב"ה האם הגעת למעלת אהרן . כדאיתא בפסיקתא ח"ל אמר הקב"ה לאיוב וכי גדול אתה מאהרן כו' שכבודי היה מלא הבית ולא יכלו הכהנים לעמוד לשרת כי מלא כבוד ה' . ובזמן שהוא נכנס הייתי מולך לו כבוד ומסלק את כבודי בין שני הכרובים הוא שאמר איוב [ר"ל ספר איוב או צ"ל לאיוב] אם על פיך וגומר אם על פיך היה הקדוש ברוך הוא מגביה את כבודו בין שני הכרובים בכניסתו של אהרן . יגביה נשר זה הקדוש ברוך הוא שנאמר כנשר יעיר קנו כו' ומשהיה יוצא היה חוזר וממלא את הבית עד כאן לשונו . ולפי זה כוונת המדרש במה שאמר הייתי משרה שכינתי על גבי הארון היינו שהיה הקב"ה מצמצם שכינתו בין שני הכרובים שעל הארון בכניסתו של אהרן . וענין יגביה לפי שהארון גבוה מן הארץ עשרה טפחים . ומפר זה הקב"ה כנ"ל . ומה שאמר הייתי מסלק שכינתי מעל גבי הארון פירושו שלאחר שיצא אהרן חוזר ונתפשטה השכינה בכל הבית . ותרגם וכי ירום קנו מלשון הרמה וסילוק . וקאמר ליה הקב"ה לאיוב כל אלו המעלות היו לאהרן ואחר כל הטובה הזה ראה בניו הגלים במקום שכינה ועל כל זה לא הרהר אחרי אלא שתק . ואתה מהרהר אחרי : סלע ישכון מקדש ראשון לינות הרבה . ויתלונן לינה אחת מקדש שני על שן סלע ומצודה . דקאי כו' כנ"ל ור"ל משום דקשה דבתר ישכון יתלונן למה לי . וגם למה כתיב מקודם סלע סתם ואח"כ כתיב שן סלע לכן מפרש סלע ישכון במקדש ראשון וסלע היינו הר המוריה שבו בהמ"ק . והיה הארון והשכינה על גביו כשוכן בתוך הבית וכאדם השוכן על דבר הראוי לשכון בתדירות . אבל ויתלונן על שן סלע ומצודה קאי על מקדש שני שלא

היה

ומצודה לינוה הרבה דתנינן תמן משניטל הארון היתה שם אבן שתייה ולשה נקראת כן אר"י כ"ר חלפתא שם שמטמנה הושעת העולם ה"ד (תהלים פה) מציון מכלל יופי . כיוצר היתה תפלתו של כה"נ כיה"כ בצאתו מן הקדש אומר יה"ר מלפניך שתהא שנה זו נשומה שחונה וטלולה שנת רצון שנת ברכה שנת זול שנת שובע שנת משא ומתן ואל יצטרכו בה עמך ישראל אלו לאלו ואל יגביהו ישראל שררה אלו על אלו ואל תפנה לתפלת עוברי הדרכים . רבנן דקסרין אמרו על אחינו שבקסרין שלא יגביהו שררה . רבנן דרומא אמרו על אחינו שבשרון שלא יעשו כתיהן קבריהן . (ויק' לט) משם חפר אוכל . משם היה נוטל אוכל של כל ימות השנה . (שם) למרחק עיניו יביטו מר"ה היה יודע מה בסופה . הא כיצד ז בשעה שהיה צופה ורואה עשן של מערבה עולה לדרום הי' יודע שהדרום שבע עולה למערב היה יודע שהמערב שבע עולה למזרח היה יודע שהמזרח שבע וכן כלם עולה באמצע הרקיע יודע שהעולם כולו שבע אחר כל השבח הזה (ויק' לט) ואפרוחיו יעלעו דם ראה אפרוחיו מנענעין באדמה ושחק אלא (שם) ובאשר חללים נרד ואביהו (שם) שם הוא השבינה

אתה

יד יוסף מז תנחומא פ' יומא פ"ט מסכת כ' . כתובות נ"ב ע"ב . זוהר ח"ב ס"ב ע"ב . סדר"ת פרק ל"ט . זוהר ויקי' דף רכ"ב . ספ"ת נשא פ"ג ס"י ר"ח : יז ותמל פרק קמח : יח תנחומא סדר זו . ועי' בית"גוס פסוק לף לוקח ימרד לכי : ים תנחומא פ' זו : כ פירוזין דף פ"ג . ירוזל' פ"ק דנזיר"ן . ובמיעית פ"ו יומא דף נ"ג . פ"ב ס' שמיט . תנחומא פ' זו :

ענף יוסף

מסה ופליגי נמי לדתנחומא דקאמר שבטען יקחך כדמות יקחך ואמר נמ נפלני לנא ופלני פריס : (ה) לף לוקח ימרך לכי כו'] . כלא כמו זה נמצא מי נתן בני לסכן בפסוק לף לוקח וגו' . לך פוקפה לכמו כי לומטו לף לוקח כו' לף יגדל אם לף שם היה אומר תחלה שיתרך לכו על דבר אחר ואמר לח"כ לף לוקח ימרך לכי כמו על הקודם . לך לף תרך על דבר תחלה . ועוד גנם שם לף מוכיר על שם תרך לכו . כי פסוק שלהניח אומר שמעו שמעו וגו' כולו דבר אחד על שם שתרך ולא פיסוד על שם תרך . על כן דקשו על דרך גזירה שוה בדבק ממדבק ופוף כי נאמר שם בוקח ויבל לסכן אל הקודש וגו' ונאמר כאן בוקח כולו על דבר ביחה אל המקדש . ולוקח לדרום על יאת שהיה אומר בוקח ואינו לאחר אל מקדש מבני מעמים . אחד שיון תרך על ענין שנאמר כו ואת שם לף על ביחה נדב ואביהוא . עוד אנים כי מלת לף מיוחדת ובלי ספנה כי לף סיפר שנתרך על דבר אחר שנאמר עתה נגש אל פרעה וגם תרך על ואת אתי מיתת חיבה זו לנדב . והוזל כי אמר ביחה לף [אי' לקף] . נוזלח כולו ביחה אל מקדש שם שתין כן לאחרת פיוש על שיטוח והבל נבי ויחר אפוקומו על פאחרת . ובענין כי אחר שביאר מצוות בשבחתו יפנכך בענין הנשם שממנו למד ליחר דבריס אחר כי נוסף לנך יחרך נמו כי לף השגיב דעתו על מס עשם

הקב"ה . בילקוט גרס אמר חיוב והכי מוכח בהדיא שפ' על גמי דאהרן אחגבי ואמר לחוד להדה לבי הוה ושוור לאהגיה : תני ר"ש ב' . כל זה הוא בילובלמי פ"ק דנזיר"ן : מוציא שבהו . נפ"ק

מתנות כהונה

דתנינן כו' . מלת סלע נת לסרס : נשומה ונשומה . יומא (נג) ופרין התם וכי אחוזה מעליות הוא ומנני נשומה תם אחוזה פ' תס נגזר שהתה אחוזה יש לנון מלפניך שהתה נשומה : יצטרכו כה . נשנה זו : תפלת שבעי דרכים . שמתפללים תמיד סלת ילדו נשמים : אחינו שבקסרין . פ' העבוד מקום יש בת"א וסיס בעתק בתוא ולפקריס היס בת רוח חזק והיס מסכך החול עליהם ועל ביתיהם ומתו שם : שבקסרין . שם מדינה ובערוך פ' נשם מנגנו יוחנן שהוא בן יגניטיו שבירה זפ"ז עיין ביכל (פ' הוליאון ט) : משם חפר אוכל . קיומת דהאי פסוק קנע יסכון לעניל ומפורש והולך מה חפר אוכל : ר"נ משם היה נוטל אוכל וכו' משם חפר חומי לחן שחייה היה מתפלל עליהן בסיפוק מזונותיהם כדהתם לעיל יהי לנון שהתה שנה זו כו' . וביונו בתיי יוסיף מדבק זה בסיעון לחר ולכן נרס תפלה כהן נדול דלעיל ועיכ' מיהל ר"ל מנקח ויהתהן כעני בפתה (ודומתו בחזית פ' ט"ו): מראש הגבה . כלומר מלהביה הגבה ור"ל ביום הכפורים נם תיתיון בעלמא ביום הכפורים נקרא נ"כ לשם הגבה כמו שנת' בדשם הגבה בעשור לחדש : מנענעין מתמזקים ומתכפפי : מאת פני הקדש . דלקו על לחכן שנקרא קדוש ה' : אסר הקב"ה . בילקוט נרס אמר חיוב והכי מוכח בהדיא שפ' על גמי דאהרן אחגבי ואמר לחוד להדה לבי הוה ושוור לאהגיה : תני ר"ש ב' . כל זה הוא בילובלמי פ"ק דנזיר"ן : מוציא שבהו . נפ"ק

עין יוסף

קאמר כדש מצמע לשון דממה . ומ"ת לין מקבל יוצא מידי מסומו דהוה דס ממש : ושתק ולא עוד אלא ונאמר חלליס . כנ"ל [ס"ת] ושיוסו בלף בסיפה הסביבה שם ול"ל לאחכן להסיפה דברים לאך לף עמהה הסביבה לסם סיפה שם ולא מלינה . אכ"ו שקר . ונלוה הסנהה נ"כ פירוסו מלת כיון ולא שוד מלת . אבל בחות אמת הגיה ושתק ותשב"ל בשלקוי בסיפה שבינתו ממנו ונאמר חלליס מדב ולהיכוא שם הוא הסביבה עכ"ל . וכן הוא בספיקתא : שם הוא השבינה ותיבת הוא קלי לשבר המכר לדמית על הסביבה . והכוונה בזה שבפיס מתו : מאת פני הקדש מלת הקדש לית לומר . כנ"ל דכל המתכון הוא קודש . ולמה פני להודות שבפיס בתקום הסביבה מתו . והכוונה לומר שיעבירם מיד ממנו בשעבור המת מלבא לשלן שבחנל שהקב"ה מלטער במיתתן כאלו לבניס : ההד' אחרי מות שם בני אהרן ונו' בקרבתם לפני ה' ויומתו . לגמוח על זה דאמר לעיל ולא עוד אלא ונאמר חלליס כי לפי ערכם היס"ת . וזהו בקרבתם לפני ה' ותעב"ר ויומתו . ונס לפי מוסתם לאות שמת הל"ל נ"כ יש רמז כאן : (ה) פתח אף לזאת נס דעתם כדלעיל שמתו בפיס . וקשכתם ממקומו לקדשי קדשים פי' ממה שעשה במקומו של הקב"ה מרד ונקפן לבו . דלל"כ ממקומו מיוסר דוולמי דבר הקופן יוצא ממקומו . וכתב הכדל"ו ול"ל לפשר קבל לקמי' יניד עליו כיעו מקנה חף על עולה דמם על בני אהרן שזכו לעלות חל ה' כמ"ש [שמות כ"ד] עלה אתה כו' ואהרן נדב ואביהו ומתקנא בחף עליהם ויעד עליו כיעו הוא משה אהרן אז מיסוס סיה לסם רעים במעשה זו שנכנס לכניס ויצאו : אסר אליהו לא יסו . כנ"ל וכן נרס בכתבי : לא יהיו בניך בל אהרן כו' כ"ל שמתיסהו הוא חף סיסו בניו בל אהרן מייבי מיתה מחמת אחה דבר כלשי' לקמן . מ"ת לח ל"ל להמיתן שם שהוא מקום המיס . מאחר שהטן שיכם מי ופכח . ואוך לאוי שהטא מקום המיתה המיס . חלת בנאחם האון שיעבר ממנו . וכן משמע לשון המייחס הכאי : טיטוס הרשע כו' הגס שלפי האחת כדי שלא יהא כאן קונטי . כי זה סיה נשון שבחלוקם שביניה ונאן מקום שיעומו יוכל לעשות כרלוטו כדאי' נפ"ר . מ"ת לפי הנראה לעיניס הדבר מחום שיעומו כרשע שיכנס לחרות עיני כבודו יגלוח . ואלו שכוונתם לעבודת הגס יאומו בהשחם . וע' בשנף : טלאה דם מסכן סיה הדם ע' נפ"ר פ"י : (ו) רבי ברביה פתח כו' ל"ל סיה קשה לר' בנביה בשבוק לאחרי מות שם בני אהרן ונו' ולמה חסיר שם בעמים מיוקמן דמה סיה מקרא חסר הלו למר מחרי מות שם בני אהרן בקרבתם לפני ה' ותמת . ויומתו למה לי . נס קשה לית לף למר מהרי מות כדא ותניוחת . למה תולה מיוקמן מחמת שהם בני אהרן . מיוקמן מיגיע למה לי . לכתוב לחרי מות בני אהרן . שזה ככר ידעינן בלא מתו לה שנים . לך הכוונה כך לשי' לר"ש ובספיקתא פ' מ"ד ובקהלותא סדר זו פ' מ' שלרבינעקן היו לשון למוס מחמת שנגזר על אהרן בשעה שהמיס לו הקב"ה בעגל הלא הוא בעבור שהמיס בני אהרן ומתו ומתו שנים ונכתוב כאלו שנים בעבור שהמיס בני אהרן בעגל : ומסיים בספיקתא ובתנחומא שם מין ממה שהקדימו בעגין מחרי מות שני בני אהרן . הרי שיתרון בזה שני קושיות התחנוחא . וכדי להבין קושיות בלא מתו הזכיר ב' פעמים מיתתן קאמר כ' בבריה שבוזה הכתוב כך הוא שלשני' שאמרו בני אהרן בעגל לא מתו לה שנים על אהרן להבין כלני בנים וכ"ל מ"מ מחמת זה לבד לא מוב הדבר שימותו . שהיה לאוי להעביר על עוון . ועוד בתין בלאי שילקו הבנים בשביל האב . לך שוד נרס היה בקרבתם לפני ה' שהיו לחיקים נמוניס קרובים ל"ו ויומתו כדי שיקבלו ס"ם על ידם נשלם וכלאי' בתנחומא סדר שמיני אמר משה לאהרן הרי הוא אומר בעגל בעת שהיה משה עומד ומתפלל עליהם בהר והקב"ה אומר לו כבר ידעתי שאין הדבר תלוי אלא בך יפנע מדת הדין ועכשיו אני רואה כי הם נדולים ממני ומתך ע"ב . וכבית כ' בבריה שמוסיס לזה הדבר מפסוק נם עמהם לעדיף לת סוב לאחר הקב"ה תעיב שנעשתי בן ואהרן ולקחתי שני בניו ממנו לת סוב הדבר שיהא לאחר להעביר על שני ושוד עלוך סוב שילקו הבנים בשביל האב . תלת עוד סיה כוונה להמוס נדיבים על יוכר . כי שיתקדש ס"ם על ידיהם נעולם ויתקטרו הכל מעשיהם וכ"ל ונדיבים סיגו מה ותניוחת . ולפ"ז בקרבתם הוא ב' בסיבה שבעטען קרבתם לפני ה' מתו עכ"ל : לא מתו בניו כו' כדקאמ' [ויקרא י'] ויקריבו לפני ה' אש זרה אשר לא צוה אותם . ובגמרא לי' מלי דחוק ונתנו בני אהרן בכהן חת על המזבח תעש"ה שהתם יודעים מן הפסוק מעוה להביא מן הבהמה . ועי' בחלי"נ שם . ולפ"ז בקרבתם לפני ה' פירושו בילובלמי פ"ק דנזיר"ן : מוציא שבתו כן הוא בילובלמי פ"ק דנזיר"ן . ובתנחומא ובפ"ק דיומא נרסו מועט בעון לעקה . מיעוט שור . וקשכתם יעלעו לשן דיבור כדפ"ק דיומא קורס . ויעש ממי שרבו לעט כמ"ש הרמ"ק : ושתק מהמת דמכתם שם מיחוס לאהרן . וקשה הא קודם זה מפרש שם שממנו

אתה אמר להם (עמוס ז) לא נביא אנכי ולא בן נביא אלא כך מקובלני כל המורה הלכה לפני רבו חייב מיתה. תני ר' אלעזר אסור לתלמיד להורות לפני רבו עד שיהיה רחוק לו כא י"ב מיל כמחנה ישראל הה"ד (במדבר לג) ויחנו על הירדן. וכמה הם י"ב מיל. ר' תנחום ב"ר ירמיה הוה בחפר הוו שיילין ביה והוא מורה אמרו לו לא כן אלפן בי מדרשא אסור לתלמיד להורות לפני רבו עד י"ב מיל והא רבי מני רבך יתיב בצפורי אמר להון יתי עלי אין ידעית מן ההוא ענתה לא אורי. כב בר קפרא בשם ר' ירמיה בן אלעזר אמר בשביל ד' דברים מתו בניו של אהרן על הקריבה ועל הקרבה כג על אש זרה ועל שלא נטלו עצה זה מזה. על הקריבה שנכנסו לפני ולפנים ועל ההקרבה שהקריבו קרבן שלא נצטוו. על אש זרה אש מבית כירים הביאו ועל שלא נטלו עצה זה מזה שנא' (ויקרא י) איש מחתתו איש מעצמו עשו שלא נטלו עצה זה מזה. א"ר ירמיה בן אליעזר כד בד' מקומות מזכיר מיתתן של בני אהרן ובכלן מזכיר סורחנן כ"כ למה להודיעך שלא היה בידם אלא עון זה בלבד. א"ר אלעזר המודעי בא וראה כמה מיתתן של בני אהרן יקרה לפני הקב"ה שכ"מ שמזכיר מיתתן מזכיר סורחנם כ"כ למה להודיעך שלא יהא פתחון פה לבאי עולם לומר מעשים מקולקלים היו בידם בסתר שעל ידי כן מתו. ר' מני דשאב ור' יהושע דסכנין ור' יוחנן בשם ר' לוי אמרו בשביל ד' דברים מתו בני אהרן ובכולן כתוב בהם מיתה כה על שהיו שתויי יין וכתוב בו מיתה שנא' (ויקרא י) יין ושכר אל תשת וע"י שהיו מחוסרי בגדים וכתב בו מיתה שנאמר (שמות כח) והיו על אהרן ועל בניו ומה היו חסרין מעיל שכתוב בו מיתה שנא' (שם) והיה על אהרן לשרת וע"י שנכנסו בלא רחיצת ידים ורגלים שנא' (שם ל) ורחצו ידיהם ורגליהם ולא ימותו וכתיב (שם) בבאם אל אהל מועד ירחצו מים וע"י שלא היו להם בנים וכתיב בו מיתה הה"ד (במדבר ג) וימת נדב ואביהוא. אבא חנן אומר ע"י שלא היו להם נשים דכתיב וכפר בעדו ובעד ביתו כו ביתו זו אשתו: (ז) רבי לוי אמר כז שחצים היו הרבה נשים היו יושבות עגונות ממתינות להם מה היו אומרים אחי אבינו מלך אחי אמנו נשיא אבינו כה"ג ואנו ב' סגני כהונה אי זו אשה הוגנת לנו ר' מנחמא בשם ר"י בן נחמיה אמר (תהלים עח) בחוריו אכלה אש למה בחוריו אכלה אש משום בתולותיו לא הוללו. ועוד מן הדא (שמות כד) ואל משה אמר עלה אל ה' מלמד כח שהיו משה ואהרן הולכין תחלה ונדב ואביהוא מהלכין אחריהן וכל ישראל אחריהן ואומרים מתי ב' זקנים הללו מתים ואנו נוהגין שררה על הציבור רבי יודן בשם ר' איבו אמר בפיהם אמרו זה לזה. ר' פנחס אמר בלבם הרהרו. א"ר ברכיה אמר להם הקב"ה (משלי כז) אל תתהלל ביום מחר הרבה סייחין מתו ונעשו עורותיהן שטוחין על גבי אמותיהן. כט ועוד מן הדא (שמות כד) ואל אצילי בני ישראל א"ר פנחס מכאן שהיו ראויין להשלחת יד דא"ר יהושע וכי קילורין עלת עמהן מסיני דאת אמר ויחזו את האלהים אלא מלמד שזנו עיניהם מן השכינה ויחזו את האלהים כאדם שמביט בחבירו מתוך מאכל ומשתה. רבי יוחנן אמר אכילה ודאי כד"א (משלי טז) באור פני מלך חיים. אמר ר' תנחומא מלמד שפרעו את ראשיהן וגיסו לבם וזנו עיניהם מן השכינה. ר' יהושע דסכנין בשם ר' לוי אמר משה לא זן עיניו מן השכינה ונהנה מן השכינה לא זן עיניו מן השכינה שנא' (שמות ג) ויסתר משה פניו ונהנה מן השכינה מנין שנאמר (שם לד) ומשה לא ידע כי קרן עור פניו בשכר ויסתר זכה (שם לג) ודבר ה' אל משה פנים אל פנים בשכר כי ירא זכה וייראו מגשת אליו. בשכר מהביט זכה ותמונת ה' יביט. נדב ואביהוא זנו

יד יוסף כא תרגום יונתן במדבר פ"ג. ועי' בילקוט ס' פקודי. סנהדרין ס"ק. עירובין דף ל"ג: כב במד"ר פ"ב: כג ת"כ סדר שמיני: כד ספרי ח"א פיסקא ק"ל. ילקוט סדר זו רמז תקכ"ד: כה אוצר מדרש דף כ"ט ע"ב: כו לעיל ס"ס. אוצר ס' ויקרא דף ס' ע"ב: כז תנחומא סדר זו: כח בסנהדרין דף נ"ב. תנחומא סדר א. ת"כ סדר שמיני. ילקוט תורה רמז תקכ"ח: כט רבה ותנחומא פ' בהעלותך. ואוצר חדש דף כ"ט ע"ב:

מתנות כהונה

בפ"ק דיומא ובתנחומא גרס שמתו מי' מנה זו. בירושלמי בס' ר' דקס' שבעות גרס שנתו: בחפר שם מקום: הוי שיילין ביה. היו שואלין אותו הוראת תורה: לא כן בר ס' וכי לא כן למדנו בבית המדרש ובירושלמי דשבועות גרס לא כן אלפן רב: יתיב בציפורי. יושב בצפורי והוא בתוך תחום י"ב מחסר: יתי עלי אין ידעית. תבא עלי חס ושלום רעה אם ידעתי שהוא יושב שם: מן ההוא עונתא כו' מהיום עם כלומר מאותה שעה לא הורה: (ה"ג על הקריבה ועל ההקרבה): שתויי יין כו'. אע"ג דעדיין לא הוזהרו על זה נענשו עליו לפי שהוא תלוי בסברא וגם אין מוקדם ומאוחר בתורה וכן כתב הרא"ם בתשובותיו כלל י"ג: מה היו חסרי' מעיל אע"ג שהיו הדיוטים והדיוט אינו משמש במעיל כבר נשאל על זה הרא"ש והשיב בתשובותיו כלל ד' שלפי שעשו שהחזיקו את עצמם ככהנים גדולים שהרי נכנסו לפני ולפנים עברו על ונשמע קולו בבואו אל הקדש: שחצים גסים וגבוהים בדעתם: קילורין. שנה: ויחזו. ששיה דקרא ויאכלו וישתו: וניסו. הגביהו והרבה

ענף יוסף

ממש ס' ככה [אלשיך]: (ו) [שלא נטלו עצה זה מזה] מעם תמוה כמה אפשר לומר כי בלא"ס איתא וכל אדם לא יהיה באהל מועד בבואו לכפר בקודש. ועי' בכוף פ"ק דכלים פורשין מבין האולם ולמזבח בשעת הקטרה. א"כ בלא נמי השלא שלא כדין עשו. שנכנסו גם שניהם לפני ולפנים. לכן י"ל שבוודאי אזר שלא ידעו חד מחבריו ונכנסו גם שניהם. ואנם ידעו שלא יסכן לסקריב שום קטורת. בלא מלינו רק אחד. ואמר שככר היו נכנים גם שניהם. ואם יקטיר אחד נמצא שלגבי השני ה"ל כיאה ריקנית שמחייבין עליה [אף שלא נאמרה האזהרה אלא אחרי מות שני בני אהרן. מ"מ מאמר שגדולים היו. יסכן שכשיגו זאת מדעתן] ולזה נתחכמו שלא הקטירו רק קטורת אחד. וזהו שאה"כ ויקחו בני אהרן נדב ואביהוא איש מחתתו ויתנו בהן אש וישימו עליה קטורת ויקריבו לפני ה' אש זרה אשר לא צוה אותם. דקשה שאמר ויתנו בהן אש. וישימו עליה לשון יחיד ולמה לא אמר עליהן. כמ"ש בס' קרח ותנו בהן אש ושימו עליהן קטרת. אך לפי הנ"ל הכי פירושו וישימו עליה גם שניהם קטרת אחד. ומזכו שבזה לא יותחשב ביאה רקנית. וזהו שמחייבין מיתה שמתו גם שניהם [כיון שלא הקריב הקטורת כל אחד מהם בשלימות ה"ל אצל כל אחד ביאה רקנית] וא"כ י"ל שזהו כוונת המאמר שלא נטלו עצה זה מזה. שאילו נטלו עצה זה עם זה כבר היה ידוע להם שאין רשאין ליכנס שם שניהם [מגלה מעומק]:

(ז) [ואל משה אמר כו' מתי ימותו כו']. יוכל ע"פ מה דמצינו בגמרא דבן עזאי דרש כל שאינו עוסק בפ"ו כאילו שופך דמים. אמרו לו יש נאה דורש ואין נאה מקיים [ר"ל משום דבן עזאי לא היה לו אשה] אמר להם מה אעשה שנפשי חשקה בתורה. וא"כ לפ"ז קשה הא עזאי מה שאמר במדרש שהיו אומרים אחים אחים בנוגע בו. לא אמרו אלא בנישום אלא בלב. ודייק זה במדרש מדלא נבאו נשים. כא

עץ יוסף

כב בר מגס לגדי הני ל' הכוא אמרה וקים שלשה פרסאות: בחפר שם מקום: היו שיילין ביה שהיו שואלים אותו הוראת תורה: לא כן בר ס' וכי לא כן למדנו בבית המדרש: יתיב בציפורי יושב בצפורי. והוא בתוך תחום י"ב מחסר: יתי עלי כו' תבא עלי ח"ו רעה אם ידעתי שהוא יושב שם: מן ההוא עונתא כו' מן אותו עת. כלומר מאותה שעה לא הורה: בשביל ד' דברים מתו כו' והד' דברים אלו נרמזו בכתוב. והוא אומרו איש מחתתו שהוא שלא נטלו עצה זה מזה. ויתנו וגו' ויקריבו וגו' היא ההקרבה. ואמר לפני ה' היא הקריבה לפני ולפנים. אש זרה כמשמעו [אלשיך]: אש מבית הכירים הכניסו כלו' מן החולין ולא נטלו מעל המזבח: איש מחתתו איש מעצמו עשו והוא כי אין ספק כי במחתות היו מוכנים הכלים. ולא"כ מה מ"ל איש מחתתו. אלא לרמוז שהיה כל איש בפני עצמו בלא מלך בחבירו [אלשיך] והמלא בזה. שאילו נטלו עצה זה מזה היו מוחין אל לבם כי רע ומר מעשיהם כי המשובה כרוב יוסף: בארבע מקומות מזכיר כו' אחד בפ' שמיני באמרו ויתותו. ב' בפרשה זו באמרו אחרי מות שני בני אהרן וגו'. ג' וימת נדב ואביהוא בהקריבם אש זרה לפני ה'. ד' וימת נדב ואביהוא וגו' ובנים לא היו להם: בא וראה כמה כו' כוונתו כי לגודל עוצם החטא כי רב מאד יכול התשובה לתשוב כי רבו עונותיהם. והמחאה כי כבדה מאד. ולכן גלגל נפש השוגג הגדול והגורלה הנוה. ולכן הוצרך להזכיר סרחונן להודיע לבני האדם שאין להם לדון מוטם על סרחון מוטם כפי מה שרחמה הכתוב יתברך ע"ד בקרובי אקדש לפי שהיו קרובים אל ה' ביותר וכנ"ל ע"כ דקדק עמהם לדונם אפי' על חטא קל כמ"ש וסביביו נשערה מאד: מעשים מקולקלים היו בידם בסתר כן הוא בכל הדפוסים. וכן הוא בתנחומא סדר זו ובבמדבר רבה פ"ב. ובהמדרש שנדפס עם ספ"ת הנוסחא כאן היו בידם בסוד. וכתב הדוחים דכתיב [במדבר ג'] וימת נדב ואביהוא וגו' בהקריבם אש זרה וגו' במדבר סיני משמע שהזכיר עיקר מיתתם בזה. וכן בפרשת שמיני כדר"מ דלקמן. להכי קאמר בסיפי דהד"א שמאז היה בידם חטא כבד מה שהחזו את האלהים דלאמר בסמוך: שתויי יין כי היין מוליד גסות שנא' ואף כי היין בוגד גבר יהיר ולא ינוה. וכתיב התם אל תקרב בי כי קדשתיך רלה בזה שגבר יהיר אינו ראוי לבא אל הקדש נוה קדשו ויתברך בכל נם. והא דאמר שהיו שתויי יין דייק לה מ' י"ב מדכתיב בתר מיתתן יין ושכר אל תשת וגו'. אלא נענשו נדב ואביהוא על היין. י"ל מכיון דודאי גלוי הדבר לכנוס למקום אשר לא יבקש להם קלות ראש כלב כפי להמיתם. שבעומד אצל השכינה חטא כל דהוא פגי. ועי' בתשובת הרא"ם כלל י"ג סי' כ"ח שמתרץ בדוחק: מחוסרי בגדים וכתיב בהו מיתה כו' שכתוב בו מיתה. ר"ל מדכתיב במעיל שני פעמים מיתה. א' נכלל אזהרתו במיתה בין כל הבגדים, ופעם ב' הכתיב בו מיתה במעיל בפני עצמו ע"כ משום זה מתו שעל כן נכתב כאן בפרשה אחרי מות וגו' וימותו לרמוז על זה בהפלא: חסרו מעיל י"ל משום דכתיב וישלם בכתונת כהנים הדיוטים שהיו לבושין בהם ולא היה להם ע"ב מעיל [רד"ל]: מעיל אע"ג שהיו הדיוטים והדיוט אינו משמש במעיל. כבר נשאל על זה רבינו הרא"ש והשיב בתשובותיו שלפי שעשו שהחזיקו את עצמם ככהנים גדולים שהרי נכנסו לפני ולפנים עברו על ונשמע קולו בבואו אל הקדש. ועי' מ"ש בתנחומא: וכתיב בבואם אל א"מ כו'. שבכ"ב כהנים מדבר מדכתיב ברחיצה ב"פ מיתה וכאן כתיב ב"פ מיתה בפסוק אחד מסמכא שממהם זה מהו. ומע"ג דבמאמר לעיל דאסי לרמוז שמתו על שהיו מחוסרי מעיל. י"ל דסברי נסקי

וסף

מינה דסי מייתו מספקא. אבל בתנחומא לא גרים זה הפסוק בבואם אל אה"מ: הה"ד וימת נדב ואביהוא וגו' ובנים לא היו להם. דמשמע שע"י כן מתו. ואע"ג דבשביל ביטול פ"ו לחוד ליכא חיוב מיתה מ"מ כיון דהוה בהו חטאות אחרות אהני נמי חטא זה לקרב מיתתן. ועוד שהעומד לפני ה' בחטא כל דהו מדת הדין פוגעת בו. וכן צריך לומר לאה דאמר בסמוך שהיו גאים כו'. ולזה שאמרו מתי ימותו שני זקנים הללו. דודאי משום זה לחוד לא היו חייבים מיתה: שלא היו להם נשים. כדילפיק בסמוך מבחוריו אכלה אש: ביתו זו אשתו מה שגרם מיתה מפני שהכרו כפרה לנפים נראה משום דבפרשה בזאת יבא אהרן כתיב ואל יבא בכל עת ולא ימות שמשמע שכל שלא יעשה כסדר הזה הוה בלא יבא וחייב מיתה. ואי לא יכפר בעד אשתו נמצא שאינו מקיים מה שכתוב בסדר הזה. ואע"ג דעדיין לא הוזהרו בדבר זה לפי הגראה משפט הכתובים. אפשר לומר דאין מוקדם ומאוחר בתורה: (ז) שחצים גאים וגחולים בדעתם: אבינו כ"ג ואנו ב' סגני כהונה. קשה הא לא הוי אהרן כ"ג ובניו סגני כהונה אלא ביום ההוא וא"כ לא אפשר שיאמרו כן אלא ביום ההוא. ובשביל יום אחד קאמר הרבה נשים יושבות עגונות ושמא עיקרם משום אחי אבינו מלך אחי אמנו נשיא. ואגב גררא קאמר נמי אבינו כ"ג ואנו ב' סגני כהונה אע"ג דלא שייך אלא בההוא יומא: משום בתולותיו לא הוללו. פרי' שלא נכנסו לחופה שנקראת בית הלולא לפי שמהללים בשירים החתן והכלה. ואע"ג דהאי קרא במלחמת פלשתים כשנשבה הארון מיירי כמבואר בכתובים ומה ענין נדב ואביהוא התם. יש לומר דהכי קאמר קרא שם דרך קינה דכיון דנדב ואביהוא נשרפו נשבה בתולות שלא הוללו א"כ היה ראוי שלא ימותו כהניו מפני שמושיהם שלא יהיו אלמנות. ולא היה כן אלא שכהניו בחרב נפלו ואף אלמנותיו לא תבכינה על הרעה הגדולה הזאת: מלמד שהיו משה ואהרן דייק מדלא קאמר נדב ואביהוא סיה משמע שהם שפלים למשה ולאהרן. אלא אמר נדב ואביהוא מוכח שהיו גאים ומבקשים לעמוד במקום משה ואהרן נחשבם עצמם חשובים כמשה ואהרן ולא שפלים להם: מתי ב' זקנים הללו מתים. ר"ל שאמרו שמשה ואהרן אינם ראויים לגאות מנהיגים כי אם מגד שהם זקנים ולא מגד מעלתם [כלי יקר]: סייחין כו' הוא מליצה שגורה שלא יתגאל הילד מול הזקן ולא הבן מול האב שהוא יחיה יותר ממנו. סייחין פי' בהמות וסוסים קטנים: מכאן שהיו ראוין להשלחת יד רק שחסדו גבר עליהם מבלי ישלח יד עליהם. והמתין להם שלא לערבב שמחת התורה: קילורין בלשון רומי יווני שנה ומין סם [מוסף הערוך]: ויחזו סיפיה דקרא ויאכלו וישתו: שזנו עיניהם מן השכינה כו' ר' יוחנן אמר אכילה ודאי כו'. אין ביניהם אלא דלר' יהושע פי' ויאכלו וישתו שהיה לבם גם כמתוך אכילה ושתיה. כי ראיים המחזה הוא רק מתוך שמחה הגשמיות ולא יצורף אליו שום שמחה נפשיות מאומה. ולאייה כזה היא שמחה מעורבת בירכה. אבל שמחה הנפשיות הבאה מתוך מאכל הוא שמחה לבד בלי יראה והכנעה. חה היה מאחר שכתוב שהיה חזיונם כמתוך מאכל ומשתה. ולר' יוחנן הסתכלות בשכינה נעשה מקרי אכילה ושתיה שזה מזון הצדיקים: שפרעו את ראשיהן הוא ענין ביטול העיום שהראש זקופה למעלה מרוב התגודדות והראש נעשה פרוע: וגיסו והגדילו: לא זן כי אלא בלבו הכנעה והסתרת פנים למאד. וע"כ בסוף נהגה כי פרסה עליו למאוד עד שקרן עור פניו. והם להוסיף שזנו ע"כ לא נהנו ומתו: ומשה לא ידע כי קרן עור פניו. וזה היה לו ע"י שדבר ה' עמו פנים בפנים: וכי לפני ה' מתו. פ"ל שלא מתו בני אהרן אלא במקום שהגוים מותרים ליכנס

זנו עיניהם מן השכינה ולא נהנו ממנה. מן הדא (במדבר ג) וימת נדב ואביהוא לפני ה' וכי לפני ה' מתו אלא מלמד שהיה קשה לפני הקב"ה בשעה שבניהם של צדיקים מתים בחייהם. ר' יודן דיפו בעא מיניה ר' פנחס ב"ר חמא-בשם ר' סימון הבא את אמר (ויקרא י) לפני ה' (במדבר ג) לפני ה' ב' פעמים ולהלן הוא אומר ל על פני אהרן אביהם פעם אחת אלא מלמד שהיה קשה לפני הקב"ה כפליים כאביהן. במדבר סיני אר"ם וכי במדבר סיני מתו אלא מלמד שמהר סיני נטלו איפופסין שלהם למיתה משל למלך שהיה משיא בתו ונמצא בשושבינה דבר של שמצה אמר המלך אם הורגו אני עכשיו אני מערבב שמחת בתי אלא למחר שמחתי באה והוא טב בשמחתי ולא בשמחת בתי. כך אמר הקב"ה אם אני הורגן עכשיו הריני מערבב שמחת בתי למחר שמחתי באה. בתי זו התורה הה"ד (שיר ג) ביום חתונתו וביום שמחת לבו. לא ביום חתונתו זה הר סיני וביום שמחת לבו זה אהל מועד. ובנים לא היו להם. ר' יעקב בר אבין בשם ר' אבין בשם ר' אחא אמר לב אילו היו להם בנים היו קודמין לאלעזר ולאיתמר דתנינן תמן כל הקודם לנחלה קודם לכבוד ובלבד שיהא נוהג כמנהג אבותיו. (במדבר ג) ויכהן אלעזר ואיתמר על פני אהרן אביהם ר' יצחק אמר בחייו רבי חייא בר אבא אמר במותו על דעתיה דרחב"א דאמר במותו כתיב הכא פני ולהלן אתה אומר (בראשית כג) ויקם אברהם מעל פני מתו מה להלן במותו אף כאן במותו על דעתיה דרבי יצחק דאמר בחייו נאמר כאן על פני ונאמר להלן (שם יא) וימת הרן על פני תרח אביו מה להלן בחייו אף כאן בחייו אירע טומאה באהרן שמש אלעזר אירע באלעזר שמש איתמר. מעשה בשמעון בן קמחית שיצא לדבר עם המלך הערבי ניתזה צינורא מפיו על בגדיו וטמאתו ונכנס יהודה אחיו ושמש תחתיו בכהונה גדולה אותו היום ראתה אמם שני בניה כהנים גדולים אמרו ז' בנים לג היו לה לקמחית וכלם שמשו בכהונה גדולה שלחו אחריה אמרו לה מה מעש"ט יש בידך אמרה להם מעולם לא ראו קורות ביתי שערות ראשי ואמרת הלוקי אמרו כל קמחייא קמח וקמה דקמחית סלת וקרון עלה (תהלים מה) כל כבודה בת מלך פנימה על דעתיה דרבי חייא ב"א דאמר במותו מת אהרן שמש אלעזר מת אלעזר שמש איתמר. א"ר אבא בר אבינא לד מפני מה נסמכה פרשת מיתת מרים לאפר פרה אלא מלמד שכשם שאפר הפרה מכפר כך מיתת הצדיקים מכפרת. א"ר יודן מפני מה נסמכה מיתת אהרן לשבירת לוחות אלא מלמד שהיה קשה לפני הקב"ה מיתתו של אהרן כשבירת לוחות. א"ר חייא בר אבא בא' בניסן מתו בניו של אהרן ולמה מזכיר מיתתן ביה"כ אלא מלמד שכשם שיה"כ מכפר כך מיתתן של צדיקים מכפרת ומנין שיה"כ מכפר שנא' (ויקרא טז) כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם ומנין שמיתתן של צדיקים מכפרת דכתיב (ש"ב כא) ויקברו את עצמות שאול וכתיב (שם) ויעתר אלהים לארץ אחרי כן:

פרשה כא

(א) בזאת יבא אהרן הה"ד (תהלים כז) לדוד ה' אורי וישעי ממי אירא. א ר"א פתר קרייא בים אורי בים שנא' (שמות יד) ויאר את הלילה. וישעי התיצבו וראו את ישועת ה'. ממי אירא ויאמר משה אל תיראו. ה' מעוז חיי (שם טו) עזי וזמרת יה. ממי אפחד תפול עליהם אימתה ופחד. בקרוב עלי מרעים (שם יד) ופרעה הקריב. לאכול את בשרי (שם טו) אמר אויב ארדוף אשיג וגו'. א"ר שמואל בר נחמן אין הרשע הזה יוצא מן העולם עד שמוציא אפופסים שלו מתוך פיו. אמר אויב ארדוף וגו' תורישם ידי אינו אומר אלא תורישמו מוריש אני עשרי וכבודי להם. צרי ואויבי לי וניער פרעה וחילו. מכאן ואילך אמר ישראל (תהלים יז) אם תחנה עלי מחנה של מצרים לא יירא לבי אם תקום עלי מלחמתן של מצרים בזאת אני בוטח בזאת שהבטחתני שנא' (שמות יד) ה' ילחם לכם: (ב) רבי שמואל בר נחמן פתר ב קרא בפלשתים

בקרוב

יד יוסף ל נ"ל לפני אביהם וכוא בד"ה א' כ"ד: לא במד"ר פ' י"ב סי' ד'. פסיקתא רבתי פ"ס: לב ת"כ סדר שמיני: לג ירוש' מגילה. יומא פ"ק. בבלי פ' הוציאו לו. תוספתא דפלק. הוריות פ"ג: לד מועד קטן דף כ"ח. ירוש' יומא פ"ק: **פרשה כא** א שוח"ט מזמור כ"ז. פסיקתא רבתי פ"ס: ב פסיקתא רבתי פ"ח:

ענף יוסף

הא אפשר בזה לא נשאו נשים היה מצוה שהיה נפשם חשקה בתורה. אך דאי' בפ"ל סדר והרא ובקהלת רבה על פסוק כי העושק יהולל חכם כל העושק בצרכי צבור [ר"ל בהוא פרנס] יתבטל מדברי תורה ודורש יסוגל לבון ערבוב. ר"ל שהעסק מערבב את החכם מחכמתו ע"ש וא"כ אי אפשר לומר שזה שלא נשאו נשים היה משום שהיה נפשם חשקה בתורה. כיון שרצו להנהיג את הדור. א"כ ע"כ זה שלא נשאו נשים היה משום גאוה שאמרו איזה אשה הוגנת לנו. וזה שאמר המדרש בהנים היו והיו אומרים איזה אשה הוגנת לנו. אך מי יאמר שמטעם זה לא נשאו נשים דלמא מצוה שהיה נפשם חשקה בתורה. לכן מביים ואומר ועוד מן הדא שאמרו מתי ימותו כו' ולהו נוהגים שררה על הציבור א"כ זהו מוכח שלא חשקה נפשם בתורה. וא"כ ע"כ מה שלא נשאו נשים מפני שבהנים היו ובזה ניחא הא שאמר ר' פנחס בלבם הרהרו. שקשה הא אין הקב"ה מצרף מחשבה רעה למעשה. ולפי הנ"ל ניחא שהמדרש לא קאמר שמטעם זה מתו שקאמר שמטעם זה מוכח שבהנים היו וזה מוכח כין אם אחריו זה בעיהם או במחשבה: [נטלו איפופסין שלהם למיתה כו' אם הורגן אני כו']. תמו בנאמר כאן בקרבתם לפני ה' וימותו. מהו פ"ל למימר. מהו וימותו אלא בר"ל שמאז דומה כאילו כבר מתו וזה מדוקדק מן לשון וימותו כאילו כבר מתו מאחר שכבר נגזר עליהם אלא שלא רצה הקב"ה לערבב שמחת התורה שמתחן להם וערבוב זה פירושו לפי באונן אסור בה"ת ואילו היו מתים ביום מ"ת אז היה אהרן ובניו פטורים אונן ראוים לקבלת התורה ביום מ"ת והיה בזה ערבוב כי קטן ראוים לה"ת וקטן אינן ראוים. אבל יום חינוך המשכן אע"פ שגם הוא יום שמחה נכו של הקב"ה ואונן אסור ג"כ בהקרבת קרבן ביום חינוך לקרבנות. מ"מ אין זה כ"כ ערבוב שהרי כ"ג מקריב אונן: [וקרון עליה כל כבודה בת מלך פנימה]. וגו' ממשבצות זהב לבושה ואין משבצות אלא בגדי כהונה שנאמר ועשית משבצות זהב. ודקדק מדלא קאמר משבצות זהב לבושה ואמר ממשבצות ש"מ דכי קאמר כל כבודה בת מלך פנימה בזכות שהיא תמיד פנימה יצאו ממנה כ"ג שנכנסים לפני ולפנים ובכניסתו לשם אינו נכנס בבגדי זהב אלא בבגדי לבן שלבושים מבין משבצות זהב. אבל לא משבצות זהב עצמם ודוקא ביום כניסתן לפני ולפנים אינן נכנסין במשבצות זהב. אבל בשאר עבודות משמשין בבגדי זהב. דאל"כ למה נקט משבצות זהב כלל: [מפני מה נסמכה מיתת מרים לאפר פרה כו'] ענין דבריהם כך כי ר"א דיליף מפרה ס"ל כי מיתת צדיקים מועיל לחטאים אשר בתורתו נראה לכם כמו ענין סגולה שמועיל ברפואה ואין בו טעם טבעי או מהקרי כלל כי אם

סגולי

מתנות כהונה

והרבה יש מגים דעתו: **וימת** נדב ואביהוא סיפי' דקר' במדבר סיני לומר שמסיני נטלו עונשם והכי אי' לקמן פרשת במדבר סיני (דף יג) ולקמן נמי אי' הכי: **איפופסין**. גזר דין: ה"ג בס"י ולהלן הוא אומר לפני אביהם ופסוק הוא בד"ה א' כ"ד ואף הגירס' שלפנינו יש ליישבה דדרש לה על דהם הפסוק כאילו כתיב וימת נדב ואביהוא על פני אהרן אביהם וכמו שפי' שם הרמב"ם ז"ל: **שהוא** טב. טוב הוא שאהרגנו אז בשמחתי ולא עתה בשמחה בתי: **וטמאתו**. פרוקו של עכו"ם מטמא כזב ועי' (יומא דף מ"ז). ובירושלמי (פ"א דיומא) גורס לא ראו קורות ביתי שערות ראשי: **ואמרת**. שפה: **כל** קמחייא ט'. קמח שלכל בניהעולם קמח וקמח של קמחי זאת הוא סולת ועל שם שניקרא' קמחי דרשו כן: **שכשם** כו'. כפרה מעלייתא כמו יום הכפורים דהוא במיתת הצדיקים מכפר למדנו מעצמות שאול דלקמן: **ולמה** מזכיר מיתתן כו'. כאן בפרשה שמדברת כולה מדין יום הכפורים: ה"ג בשוחר טוב ממי אירא. ויאמר משה אל העם אל תיראו: ה' מעוז חיי עזי וזמרת יה ממי אפחד תפול עליהם אימתה ופחד בקרוב כו': **ארדוף** אשיג וגו' גרסי' וסמך אסיפיה דקרא תמלאמו נפשי כן הוא בשוח"ט: **אפופסין** שלו גרסי'. ופירש גזר דינו מכרסו ומוציאו מפיו על עצמו: **תורישמו**. דרשו ל' ירושה וכדמפרש ואזיל כאילו כתיב תורים למו ובשוחר טוב דרש אחלק כמו אחלק מדלא כתיב אחלוק וילקוט הגירסא כולו כמו כאן: **צרי ואויבי לי**. כלומר הוו לי ומתים מונחים לפני ולא אני להם:

האהרן

עץ יוסף

ליכנס מדכתיב ויקרבו וישאום בכתנתם. אך קשה יהיה איך שיהיה הן אם מתו בפנים וכן בחוץ אמאי לא אמר משה אל אלעזר ואיתמר. הא לקרובים מצוה וחובה נטמא. והירך בזית רענן מפני שהיתה מוטלת עבודת היום על אהרן ובניו. ואהרן לבדו לא היה יכול לעבוד עבודת כל היום ואם יטמאו את עצמם אז בע"כ ידחה עבודת היום או לעשות בטומאה. לכן לא היו רשאים לטמא את עצמם עכ"ד: **לפני ה'** שני פעמי' היינו חד בפרשה שמיני דכתיב וימותו לפני ה'. וחד בהאי קרא וימת נדב ואביהוא לפני ה'. ולהלן בדברי הימים כתיב לפני אביהם זויינא הדין להוד. ובדוכתא אחריתי לא הסכהן בהזכיר גבי מיתתן שהיתה לפני אביהם. דשני במאי דכתב לא בחד דוכתא וה"נ לפני ה' שני דלכתוב רק חדא זימנא. אלא לרבויי אתא לומר שהוכפל הקושי. אחד על נדב ואביהוא עצמן ע"ד יקר בעיני ה' המותה לחסידיו. והשני על צער אהרן שמתו בניו בחייו. **ובי במדבר סיני** מתו שהע"פ שהקמת המשכן במדבר סיני היה. מ"מ מכיון דמיתו באהל מועד ה"ל למימר במתו בם ולא להזכיר כלל שם המקום שהיה בו אהל מועד: **אלא מלמד שמהר** סיני נטלו כו' ופי' במדבר בדבור גזרת סיני. והוא מלשון ומדברך נאוה: **משל למלך** כי היכי דלא תקשי כיון דבסיני נגזר עליהם מיתה אמאי שביק לה להשתא אי כדי שלא לערבב שמחת מ"ת הכא נמי איכא שמחת הקמת המשכן. להכי קאמר דהאי דמי לשמחת בתו והאי דמי לשמחת עצמו ומחל ליה לערבב בשמחתו ולא של בתו: **אם אני הורגן עכשיו** הריני מערבב שמחת בתי דמ"ת חשיב כנשוי בת כדאמר בש"ר פ' ל"ג משל למלך שהיה לו בת יחידה כו'. כי הוא בת מלכו של עולם החכמה העליונה: **הריני מערבב** שמחת בתי כי אילו נתעלבו ביום ההוא לא היתה התורה נכנסת בלבם כל כך שאין הנבואה שורה מתוך עצבות. וכן לדבר הלכה. וכל אחד קבל ביום ההוא מסיני כל מה שעתיד ללמוד כדלעיל ש"ר פ' כ"ח. וע' מ"ש לעיל בענף: **זה הר סיני** שבשם נתחתן לישראל ע"י התורה שהיא כבת שניסאת להם כדאי' ברבה סדר תרומה: **זה אהל מועד** וקרי ליה שמחת לבו כי בו שרתה שכינה על ישראל והיתה שמחה גדולה לפני ה' ולפני ישראל: **היו קודמין** לאו דוקא דהא אילו הו קטנים או שאינם ראוים כאביהם לא היו קודמים. אלא כו' היה אפשר שיהיו קודמין: **במותו** פי' אבל בחייו לא שמשו בכהונה גדולה רק בכהן הדיוט: **ניתזה צינורא** פי' שמעה רוק. ונטמאתו שהרוקם מטמא כזב. וע' יומא דף מ"ז: **ואמרת חלוקי** שפת החלוק הפנימית הפונות לקרקע כשהוא לבוש היה נקראת אמרת חלוקו וכשפושטו תלמטה למעלה נמצא קורות הבית רואות אותן שהן פונות לצד מעלה ואין זה דרך צניעות שאז לא יוכל להתכסות בסדינו שלא יראה בשרו קצת. אבל כשהוא פושטו דרך ראשו כמו שהוא דרך לבישתו אז יוכל להתכסות בסדינו שלא יראה בשרו קצה אבל כשהוא פושטו דרך לבישתו אז יוכל להתכסות בסדינו מתחת ויכוס במטתו כשהוא פושטו ולא יראה בשרו ובדרך זה אין קורות הבית רואות אמרי חלוקו מכיון דאינו פושטו באופן שיתהפכו כלפי מעלה: **כל קמחייא** כו' פי' קמח שלכל בני העולם קמח. וקמח של קמחית זאת היא סולת. ועל שם שנקראת שמה קמחית דרשו כן: **כל כבודה בת מלך** פנימה וגו' ממשבצות זהב לבושה פי' אם הכבוד עלמה בתוך הבית. תזכה להעמיד בנים כהנים גדולים שנאמר בהם ושבצת כתנות שש. ועשית משבצות זהב: **מיתת אהרן** לשבירת הלוחות דכתיב בעת ההיא אמר ה' אלי פסל לך שני לוחות אבנים וגו' כתיב ובני ישראל נסעו מבארות בני יעקן מוסרה שם מת אהרן: **באחד בניסן** כשיטת תורת כהנים שפירשו שמיני למלואים היה ר"ח ניסן. דלא כשיטת הספרי דס"ל דשמיני למלואים היה ר"ח ניסן ומה שיקשה על שיטה זו ע' ברא"מ בפרשה קח את אהרן ובפרשה ויהי ביום השמיני שמאהרן הכל: **ולמה מזכיר** מיתתן ביה"כ. כלומר שבא להזכיר על מעשה יוה"כ: **ומנין שיה"כ מכפר** ר"ל מנין ביה"כ עצמו מכפר אפילו בלא קרבנות הנעשים בו: **ומנין שמיתתן של צדיקים מכפרת** אע"ג שכבר למד לעיל מהיקש שמיתתן מכפרת. בא לומר שכן מצינו שליפסרה. והייתי משאול זיה [רעקן]:

פרשה כא (א) **הה"ד ה' אורי** וכו' משום דבעי למדרש בזאת יבא אהרן במצות דאיקרי זאת כדלקמן מייתי סמך מהאי קרא דכתיב ביה בזאת אני בוטח. והיינו בהבטחת בזאת יבא אהרן לפום מאי דדריש ליה בסמוך בר"ה ויוה"כ. ומכיון דמייתי הכא האי קרא דריש ליה בכולה הכלה בריפא כדרך המדרש: **ממי אירא** עזי וזמרת יה. אין טעם לגירסא ע. ובשוח"ט גרסינן ממי אירא ויאמר משה אל העם אל תיראו וגו'. ה' מעוז חיי עזי וזמרת יה. ממי אפחד תפול עליהם אימתה ופחד. **אין הרשע** כו' משום דמפרש בשרי ימיני והכאיה מאחלק שלל. ואית דמפרש במכילתא אחלק שלל בפרעה יחלק שלל להיילותיו מאוצרותיו. מביה תזה כהיה לבי' דלא כמכילתא: **איפופסין** פי' גזר דין: **מתוך פיו** חה מפלאי ה' שיכריחנו שבפיו יזכיר רעתו ויכיר בה אם יפים לו. או שעל ידי זה יתקיים הדבר שמסגולת דבר האדם לעשות רושם ע"ד פי כסיל מחתה לו: **אלא תורישמו** לא הבנותי דקדוק זה שכתוב הרבים מעולם תלאנוהו במ"ם וי"ו כמו הביאמו ותטעמו וכאלה רבים. ולמה החליף ההבנה בין זה לזה. וע' ביפ"ח: **מוריש אני** כו' דרשו תורישמו לשון ירושה וכדמפרש ואזיל כאילו כתיב תוריש לריו. **צרי ואויבי לי** וגו' המה כשלו ונפלו: **בזאת שהבטחתנו ה' ילחם לכם**. בשוח"ט גרסינן בזאת אני בוטח ואין זאת אלא תורה שנא' וזאת התורה. ונראה שפירושו בזאת שהבטחתנו בתורה ה' ילחם לכם. וכדגרסינן בילקוט. ואע"פ שהבטחה זו מפי משה היתה קודם נתינת התורה. מכיון דכתיב בתורה קרי ליה בתורה. ותני במכילתא שה' ילחם לכם הוא לדורות. דלא לאותה שעה הא כבר אמר התיצבו וגו' וזהו כוונת המדרש מכאן ואילך אמרו ישראל כו': **(ב) פתר קרא בפלשתים בקרוב** כו' והא דלא תני ר' שמואל ב"נ לפרש לפי שיטתו מאי אורי וישעי

כדפירש

בקרוב עלי מרעים זה גלית שנא' (ש"א יז) ויגש הפלשתי השכם והערב. לאכול את בשרי (שם) ויאמר הפלשתי אל דוד לכה אלי ואתנה את בשרך לעוף השמים. ר' אבא בר כהנא אמר ג הארץ אחזתו א"ר תנחומא אנא אמינא טעמא. ואבא אליך אינו אומר אלא לכה אלי מלמד שארץ אחזתו רבי ינאי בשם ר' שמעון ב"ר ינאי אומר רמ"ח קפליות של ברזל נתן הקב"ה על רמ"ח איברים שיש בו באדם באותה שעה אמר דוד (תהלים קמ) אל תתן ה' מאויי רשע לא תתן תחמודתא. זממו אל תפק לא תרפי ליה. ירומו סלה חזק כתפוי ר' יודן אמר מתאוה בדוד שהיה יפה עינים וטוב ראי מיד אמר דוד אל תתן ה' מאויי רשע תחמידתא אבל (משלי י) ותאות צדיקים יתן. ורבנן אמרי הלקהו בצרעת שנא' (ש"א יז) יסגרך ה' בידי ד ואין יסגרך זה אלא צרעת כד"א (ויקרא יג) והסגיר הכהן (תהלים כז) צרי ואויבי לי (ש"א יז) ותטבע האבן במצחו מכאן ואילך אמר דוד לפני הקב"ה אם תחנה עלי מחנה של פלשתים לא יירא לבי אם תקום עלי מלחמה של פלשתים בזאת אני בוטח. בזאת א"ר לוי בסקווטרים שהכתיב לנו משה בתורה ואמר להם לזקנים (דברים לג) וזאת ליהודה. ריב"ל פתר קרא ה בעמלקים בקרוב עלי מרעים אלו עמלקים שנא' (ש"א ל) ועמלקים פשטו אל נגב ואל צקלג. לאכול את בשרי ושתי נשי דוד נשבו. צרי ואויבי לי (שם) ויכם דוד מהנשף ועד הערב למחרתם מהו למחרתם. ו אריב"ל שתי לילות ויום אחד מי היה מאיר לו הקב"ה בזיקים וברקים הוא שדוד אומר (תהלים יח) כי אתה תאיר נרי מכאן ואילך אמר דוד אם תחנה עלי מחנה של עמלקים לא יירא לבי אם תקום עלי מלחמה של עמלקים בזאת אני בוטח א"ר לוי בסקווטרים שהכתיב משה לזקנים וזאת ליהודה: (ג) רבנן ז פתרין קרא בר"ה ויה"כ. אורי בר"ה וישעי ביה"כ. ממי אירא עזי וזמרת יה. בקרוב עלי מרעים אלו שרי או"ה. לאכול את בשרי לפי ששרי או"ה באין ומקטרגין על ישראל לפני הקב"ה ואומרים לפניו רבש"ע אלו עובדי ע"ז ואלו עובדי ע"ז אלו מגלי עריות ואלו מגלי עריות אלו שופכי דמים ואלו שופכי דמים מפני מה אלו יורדין לגיהנם ואלו אין יורדין לגיהנם. צרי ואויבי לי בימות ח החמה שס"ה יום השטן גימטריא שס"ד שכל ימות השנה השטן מקטרג וביה"כ אינו מקטרג אמרו ישראל לפני הקב"ה אם תחנה עלי מחנה של סמאל לא יירא לבי שהבטחתני בזאת יבא אהרן אל הקדש: (ד) בזאת יבא אהרן וש"ה (משלי כד) כי בתחבולות תעשה לך מלחמה ר' נתן ור' אחא בשם רבי סימון אמר אם עשית חבילות של עבירות עשה כנגדן חבילות של מצות. (שם ו) עינים רמות. (דברים ו) והיו לטוטפת בין עיניך. לשון שקר. (שם יא) ולמדתם אותם את בניכם. וידים שופכות דם נקי (שם ו) וקשרתם לאות על ידך. לב חורש מחשבות און והיו הדברים האלה. רגלים ממהרות לרוץ לרעה. הוי רץ אחר מילה שהיא בין ברכים. יפיח כזבים עד ט חמס (ישעיה מג) ואתם עדי נאם ה'. ומשלח מדנים בין אחים (תהלים לד) בקש שלום ורדפהו

ר'

יד יוסף ג שמואל רבתי פ' כ"א: ד נשנ"ל פ' י"ח: ה פסיקתא רבתי פ"ט: ו פסיקתא הלוכה פ' כ"ט: ז שוח"ט מזמור כ"ז: ח יומא דף י"ט. נדרים דף ל"ב ע"א. במד"ר פ' י"ח. תנחומא סדר קרח: ט עקר כצ"ל:

מתנות כהונה

הארץ אחזתו. שלא היה יכול לילך ממקומו דוגמת הא דאיתא פ' הרואה על מקום א' בבבל שכל בהמה שהולכת עליו אינה יכולה לזוז ממקומה: אנא אמינא טעמא. טעם וראיה לזה: רמ"ח קפליות. פי' חתיכות של ברזל ואיבריו נעשו כבדים וכאילו נתחברו ובמדרש שמואל גרס כבלי': אל תרפי. ופי' אל תתן רפיון ואל תניח הזמם שבתוך חוטמו וכמו שדחז"ל פ"ג דמגיל' אל תדוש וכמ' שמואל גרס לא תפריק לי' פרי ושביק כלומר לא תתיר אותו: חזק כתפוי. תחזק על כתפיו את הרומס ויהיה מלא את על אל תפק מוסך עצמו ותהרס עמו כמו אל תפק ואל הרומס חוזק וגבורתו וכן מצאתי בפי' אבן עזרא או יהיה פי' כתרגומו שפי' ירום יסתלקון והוא מלשון תרומה והפרשה והתפלל שיסתלק ממנו חזקו וגבורתו: מתאוה בדוד. פי' גלית היה מתאוה בדוד ליקח לו לקלון מפני שהיה אדמוני כו': צרי ואויבי לי כו'. ואז היה שלי וברשותי: בסקווטרים. בדם והבטחה כן משמע בערוך סקנטרוס: ואמר להם לזקנים. בילקוט שלים ושמואל לא גרסי' ליה והגאי: שני לילות כו'. שהתחיל בנשף והכה עד הערב ועד בכלל עד למחר: וישעי. בי"כ שבו נגמר עיקר התשועה: צרי ואויבי לי. ביה"כ הם שלי וברשותי שאין יכולין לקטרג עלי כדמפרש ואזיל: חבילות של מצות. דרש תחבולות מלשון חבילות: עינים רמות. אם חטאת בעינים רמות עשה כנגדו מדה טובה נגד מדה רעה וכן כולם: ואתם עדי וגו'. סיפיה דקרא למען תדעו ותאמינו וגו' שיעשו עליו בלב ונפש:

קברניטון

ענף יוסף

סגולה. וכן היה נחשה שאמרה מספר עונות מצורה בלי טעם והיתה נודעת. ולכן אמר כה הוקם. וכן מיתת צדיקים מכפר בלי טעם. והו סוקנו לאמר פרה. ואע"ג לרשעים יפגעו. אמנם לתלמידיו ולסגלים לו שנכנו מתורתו ולאורו הלכו ונצלו בזו חיים. להם הפסד גדול. ובעוה"ר עולם חשך נעדם וזכי לילה. וזהו מעין פרה שמטהרת טמאים וכל כך הוא מועיל לגופים ולטמאים. ומטמאת טהורים וכן הוא לטהורים הוא העדר גדול והפסד בעוה"ר. לא כן דעת ר"מ ז"ל דמיתת צדיקים מכפרת עם תשובה גמורה והגונה. ובמיתה שותה עמה לתשובה אשר כתוב יתן אל לבו כי יראה חכמים ימותו. אבל בלא תשובה לא. ולכן מקישו ליוה"כ. כמו דיוה"כ אף מיתת צדיקים צריך תשובה. אבל רבי יודן ס"ל דבאמת קשה מאד לפני ה' שצדיקים ימותו. אבל היכא שיתכן הוא לטובת הדור כי כל זמן שצדיק גמור בדור שניטנים אינן נתפסים לכלום כי יש הבדל ביניהם וכמאמר אתם נרפה נלאיתו כי באת אלי להזכיר את עוני ודרשינן כל זמן שלא היה כאן הייתי נידונים כצדקת עכשיו לרוב צדקתך אני נדונים כרשע. ולכך ה' שהוא טוב ורחום נאן כרוך לכל ישוו נחשבים מ"ז לרשעים מסלק הצדיק נגשר והם כן הם בדורותם צדיקים. כדאמרינן בנח איש צדיק תמים היה בדורותיו. אבל אילו היה בדורו של אברהם לא היה צדיק. ואף שקשה לפני ה' לסלק צדיק מ"מ לטובת ישראל עשהו. וזהו היה ענין לוחות אף שהיה קשה לפני הקב"ה שהרגו מעשה העגל שנגרתו מע"ז בין בהמשנות בכוונה שיוחדם מאלהים יתכול מעשה ידיו. מ"מ לתקנת ישראל למען ישוו עונם נקל ויהיו כצעיר כמאחז"ל לא הגגים ה' בכפור טלוחת ואמר למשה יישר כחך ששברת. ולכן. מדמה מיתת צדיקים לשבירת לוחות [יעבץ סדבנן] :

פרשה כא (ג) [השטן בגימטריא שס"ד כו']. עיין כאן. עוד כתב שמרוש דבה נחלק ראשון דרוש י"א וז"ל לבבין למה על שס"ד יש לו רשות ולא על שס"ה. ומה ענין יש בו. יובן עם מה שאמרז"ל ב' יומי דר"ה כיומא אריכתא דמי. ומשום מאוס דלהדה"ר נברא בע"ש כלאחד במשרי. ומבואר בדרש פ' בראשית דלא שקעה חורה של חמה כל יום שבת עד מ"ש. ואז חשב עולם חשך בעדו. ולכך יום א' ויום ב' שגרי כיום אחד דמי. ואע"כ אז בשעת הבריאה היה יוה"כ בענין שתמה השעה להדא. כי החמה לא שקעה ביום אחד. אמנם לבסוף לבנה היה בעשירי כי נמשך לגבי ג' ימים יותכב. ובתחילת הבריאה ניתן לשטן במצות ארכ"ר לשלוט בכל ימי השנה לא נבחר יום אחד. ונמשך החמה היה רק שס"ד. אבל יום הכפורים הוא ביום אשר נתקבר כי נשלם יום ר"ס לשנים. ומזה נלמד יוה"כ שהוא עשירי. והוא היום אשר לא יחד לו בימי שנה כי לא היה בשנה הראשונה רק שס"ד ימים. ולכך ביום הכפורים שהוא יום עשירי אין לשטן רשות והנך בו עכ"ל: (ד) [אם עשית חבילות של עבירות עשה כו']. הכוונה בזה מפום שענין התשובה לברוא מלאכים קדושים כאותו אשר חטא ושם יגרשו את המשחיתים אשר היו שורים שם ע"י החטאים ח"ש כי בתחבולות ר"ל בחבילות של מצות תעשה לך מלחמה. והוא היינו לעשות מלאכים קדושים עם אותם המשחיתים לגרש אותם מעליו. אך כל זה הוא אחרי עזיבת החטא. אבל קודם שנתחרט על החטא אין מסכבר וכמו שכתב כמהר"י ז"ל ה"ל

עץ יוסף

כדפירש רבי אליעזר לפי שיטתו. יש לומר דפשיטא ליה לפרש ה' אורי וישעי בענין זה שפירושו שבשעה הה' שאליף לו ווישעתו ולכן לא יירא משום אדם וכמו הכתוב ואני בא אליך בשם ה' צבאות. ומה שכתב ה' מעוז חיי ממי אפחד היינו שעל ידי שהגביר ה' להצילו מהארי והדוב בטח ולא יפחד וכמ"ש ה' אשר הצילני מיד הארי וגו'. ופירש אורי היא שאלה מהגזרה שהיא כאפלה. ולא הוצרך לפרש רק בקרוב עלי מרעים דדייק בגלית מדכתיב ביה לשון הגשה ויגש הפלשתי השכם והערב. וכתיב שם הולך וקרב אל דוד. וכן לאכול את בשרי דהשכהן השם ואתנה את בשרך וגו': הארץ אוחזתו דלכאורה קשה איך אמר לאכול את בשרי על גלית הא נקן הגבורה לדוד באומרו לכה אלי. ואם לא ירצה לא ילך. להכי אמר שהארץ אוחזתו. ורבנן אמרי שע"י חולי הצרעת לא היה יכול לילך: הארץ אוחזתו לאו דוקא. דהא בפר שכי כתיב והיה כי קם הפלשתי וילך ויקרב לקראת דוד אלא כלומר כי השיג בטעם מעשם כבידות גדול כאילו הארץ אוחזתו ולא יכול להלוך כדרכו אלא בכבידות ותהגן. והיה זה כדי שלא יתקרב אל דוד כי אז לא יוכל להכותו באבן הקלע שצריכה לקלע ברחוק מקום: אנא אמינא טעם וראיה לזה: קפליות פי' בערוך מנעולים ובאגדת שמואל גרסינן כבלים. והיינו כן כלומר שנכבדו כל רמ"ח איבריו כאילו הם אסורים בברזל ולא יכול לזוז: על רמ"ח אברים שהיו בו כצ"ל [יפ"ת]: לא תרפי ליה פי' אחר שנסגר בזממו מבלי יוכל להלוך לא תרפי ליה שלא ירפו קשרי כבליו להוציאם מעליו. ובאגדת שמואל גרסינן לא תפריק פי' לשון הסרה. והיינו כא: חזק כתפוי נ"ל רומס כתפוי. וכן באגדת שמואל [ח"א יפ"ת] ופי' כתפוי קשרו. מלשון כתפו בכלבליהן. וירומו קאי אזממו. דהיינו הקשרים והכבלים שנתן עליו. וקאמר כיתרוממו וינדלו מאד עליו שלא יוכל לנתקן: מתאוה בדוד פי' גלית היה מתאוה בדוד ליקח לו לקלון מפני שהיה אדמוני וכו'. וצריך לומר שגילה רוע כוונתו זאת לדוד. דאל"כ מנא ידע דקאמר אל תתן ה' מאויי רשע: אבל ותאות צדיקים יתן ר"ל שכתיב תאות לשון יחיד תאוה אחת. ובגלית אמר מאויי לשון רבים מוכח שמלבד תאות הגנות הנ"ל עוד תאוה לדוד: ותאות צדיקים יתן כי כל תאותם לדבר טוב ולאוי. לא להנאה עצמיות ישום דבר איסור: הלקוהו בצרעת ועי"כ לא היה יכול להתנועע כדרכו והוצרך לומר לכה אלי: צרי ואויבי לי המה כשלו ונפלו ותטבע האבן במצחו ויפול. כצ"ל [יפ"ת]: בסקווטורים לפי ענינו פי' הבטחה או מהגם ובערוך גרס בסקנטרין ופי' ספר שכותבין בו דיני הגלות ושמותיו: ואמר להם לזקנים בילקוט שלים ושמואל לא גרסי ליה: וזאת ליהודה כלומ' בספרי מלמד שהתפלל משה על דוד ואמר לפניו רבש"ע בשעה שדוד מלך ישראל שרוי בצער ומתפלל לפניך אתה מעלה אותו מתוכה. ואל עמו הביאם שמחזרו לאחיו בשלום. ידיו רב לו בשעה שהרג את גלית ע"כ: פתר קרא בעמלקים כו' והא דלא מפרש מאי אורי וישעי. משום דפשיטא דה' אורי היינו מה שהאיר לו ה' בזיקים וברקים כדמסיים למילתיה. וישעי היא התשועה שהצילו בגיהם ובשוקיהם כדמפורש במקרא: ושתי נשי דוד נשבו והיו כבשרו ע"ד והיו לבשר אחד. ובילקוט תהלים מסיק בשרי זו אשתו: ואויבי המה כשלו ונפלו: מהו למחרתם מפני שהשתמשו מהנשף ועד הערב מתחלת הלילה עד הערב של יום המחרת כתרגומו. בעי מהו למחרתם דלמחרתו מבעיא ליה. ולהכי משני ב' לילות ויום אחד דהשתא פי' מערב יום זה ועד ערב יום שני וכל אותו הערב עד הבוקר שהוא המחרת. וה"ט למחרתם מחרת שני הנשפים שעברו. ושלא עד עומדת במקום שהיה כאילו אמר ועד למחרתם ובפירוש הרד"ק וע' בריש ברכות ודו"ע: בסקווטרים ובשוח"ט מז' פ"ד וק"ע הגי' אנטספרין ופי' במ"ע שהוא לשון שמשה הגספר מתבילו והוא ברכה משה קודם מותו ליהודה ועזר מצריו תהיה. ע"ש בספרי [רד"ל]: (ג) אורי בר"ה שמושא לאור משפטינו כדאמר לקמן פרשה כ"ט שהופך מדת הדין לרחמים לישראל: וישעי ביוה"כ שמחל עונותינו והיא תשועת הנפש: עזי וזמרת יה מיותר [א"מ] וכן בשוח"ט וילקוט ליתא. או אפשר דהכי גרסינן ה' מעוז חיי עזי וזמרת יה. וקא מפרש מעוז חיי על התורה שנקראת עוז. ומייתי דוגמא מעזי וזמרת יה לפרש מעוז על התורה דהכי בגיא במכילתא אין עזי אלא תורה [יפ"ת]: ואלו אינן יורדים היינו רוכם שאע"פ שהוסלים רוכם זכיות ונפרע מהן הקב"ה בעוה"ז ביסורין. וקטרוג אח"כ היינו דכיון דהא אית בהו חטא למה אינם יורדים לגיהנם: השטן בגימטריא שס"ד פי' קשה הא ה' דמלת השטן הוא רק משמש לפעולת ה' הידיעה. אבל עיקר שמו שטן. וכי שמו השטן. וא"כ עדיין הסרו ה' ימים. ותירץ ביערות הדבש דהאריכעה ימים שבין יוה"כ עד סוכות ויום ראשון דסוכות ג"כ לית ליה רשות לקטרג ולהשטין ע"ש מילתא בטעמיה. וע' עוד בענף: ביוה"כ אינו מקטרג שאין לו רשות לקטרג ביוה"כ כדאי' בפלהי פ"ק דיומא. ופלוגתא דפדר"א דאמר שבכל השנה אין לו רשות לקטרג על ישראל אלא ביוה"כ יש לו רשות ולפיכך היו נותנין לו שוחד גורל אחד לעזאזל וכשרואה שאין להם חטא ביוה"כ מעיד על מקהם לפני ה': מחנה של סמאל והא"א והיפ"ת גרסו מחנה של שרי אר"ה. וכן הוא בשוח"ט: שהבטחתני בזאת כו' כלו' שבקיום מצות אהרן ביוה"כ יכפר על ישראל ולכן אין מקום ביום ההוא לשטן לקטרג ולכן לא איירא בקטרוג שרי אר"ה: (ד) וש"ה כי בתחבולות כו' דק"ל מאי בזאת יבא אהרן. דבזה לא נגלה מבעי ליה כדמפסי בפ"ק דיומא. ולהכי בעי למימר דרמיז אכל הנך מצות דכתיב בהו אלה כדלקמן. ומייתי סמך מכי בתחבולות תעשה לך מלחמה דדרים ליה לשון חבילה דכך אסמכתא. וברישא דריש המלחמה שנעשית ע"י חבילות של מצות כהמתא דאיכא דהיינו בעלי תשובה והאי דריש ליה בכ"ע ביוה"כ. אם עשית חבילות של עבירות. והרבה לעשות תשובה. תעשה תמיד הספק שהרגל שלך שבאותו אבר שחטאת תעשה בו מצות תמיד עד שהתרגל תעשה טבע ולא תחזור לסורך: עינים רמות אם חטאת בעינים רמות עשה כנגדו מדה טובה נגד מדה רעה. וכן כולם: אחר מילה כו' פי' להיות מוהל. ואפשר הוא שצדיקים כמ"ש בתהלים מז' ליה בילקוט בכדי בהן אני עושה שמדיקים לילדים בשעת מילה ופריעה ואפשר לאו כמכוון ג"כ בתח"ס ויהי שמתגנם ילדו על ברכי יוסף כד אמילהו מריעון יוסף. כי ביסיכם היה המוהל עצמו שמדיקים [רד"ל]: פתר קרא בקברניטין המד"א ויקרבו אליו רב החובל. כן גירסת הערוך. ופי' קברניטין מנהגי הספינות. ותעם ר' יוחנן דהאי קרא אתי למשמעו כפשוטו מסבב בעולם לגמלו מהמצוה צריך לבקש

ר' יוחנן פתר קריא בקברניטין רא"ר יוחנן לעולם יעשה אדם עצמו קברנים היאך יכול לעשות מצוה . רבי בנאה ' פתר קריא במשניות רא"ר בנאה לעולם ישקיע אדם עצמו במשניות שאם ירתק יפתהו לו אם להלמוד לתלמוד אם להגדה להגדה . ר' אלעזר בשם ריב"ל אמר עטור ברזל משנה : (ה) רבי יודן פתר קריא בבהן גדול בכניסתו לבית קה"ק הבילות הבילות של מצות יש בידו , בזבות התורה (דברים ד) וזאת התורה . יא בזבות מילה. (בראשית יז) זאת בריתי . בזבות שבת (ישעיה נו) אשרי אנוש יעשה זאת . בזבות ירושלים (יחזקאל ה) ואת ירושלים . בזבות שבטים (בראשית מט) וזאת אשר דבר להם אביהם . בזבות יהודה (דברים לג) וזאת ליהודה . בזבות ישראל (שיר ז) זאת קומתך . בזבות תרומה (שמות כה) וזאת התרומה . בזבות המעשרות (מלאכי ג) ובחנוני נא בזאת . בזבות קרבנית בזאת יבא אהרן : (ו) מה בתיב למעלה מן הענין ויאמר ה' אל משה דבר אל אהרן אחיך . א"ר אבין א"ל לך נהמו כדברים כר"א (ישעיה מ) דברו על לב ירושלים ואל יבא בכל עת . א"ר יהודה ב"ר סימון יב ציער גדול היה לו למשה לדבר זה אמר אוי לי שמא נדהם אהרן אהי מסתיצתו . בבל עת יש עת לשעה. ואל יבא בכל עת . יש עת ליום (יהושע ד) ומים במשורה תשתה יש עת לשנה שנא' (שיר ח) ויהי להשובת השנה . יש עת לי"ב שנה (תהלים קה) עד עת בא דברו . יש עת לע' שנה שנאמר (דניאל ט) למלאות לחרבות ירושלים שבעים שנה ואומר (ירמיה כה) עד בא עת ארצו . יש עת לעולם (תהלים ד) נתת שמחה בלבי מעת דגנם . אמר הקב"ה למשה לא כשם שאתה סבור לא עת לשעה ולא עת ליום ולא עת לשנה ולא עת לי"ב שנה ולא עת לע' שנה ולא עת לעולם אלא בכל שעה שהוא רוצה ליכנס יכנס רק שיכנס בסדר הזה . ר' יהודה ב"ר אלעזר אמר יג בי"נ זונין בל"ו רמונים . ורבנן אמרי בע"ב זונין ובע"ב רמונין : (ז) רבי הנינא בן חכינאי ורשב"י הלבו ללמוד תורה אצל ר' עקיבא בבני ברק שהו שם י"נ שנה רשב"י הוה משלח וידע מה בנו ביתיה ר' חנינא לא הוה שלח וידע מה בנו ביתיה שלהה לו אשתו ואמרה לו בתך בנרה בא והשיאה ואעפ"כ צפה ר' עקיבא ברוה"ק ואמר להם כל מי שיש לו בת בונרת ילך וישיאה ידע מהו אומר קם נסב רשותא ואזל י' בעי לעייל בנו ביתיה ואשכחתה דפניי לזויזא אחוריה מה עבד אזל ויתב ליה על מליותהן דנשיא שמע קלהון דטליותא אמרו בת הנינא טלי קולתיך וסליק ליך מה עשה הלך אהריה עד שנכנסה לתוך ביתו נכנס אתריה פתאום לא הספיקה אשתו לראותו עד שיצתה נשמתה אמר לפניו רבש"ע עניה זו זו שברה לאחר י"נ שנה שהמתינה לי באותו שעה הזרת נפשה לנופה . ארשב"י ד' דברים הקב"ה שונאן אף אני איני אוהבן שי האוחז באמה ומשתין והמשמש מטתו ע"ה האומר דברים שבינו לבין אשתו בפרהסיא והנכנס לביתו פתאום ואין צריך לומר לתוך ביתו של חבירו . רב אמר אל תבנם לעיר פתאום ואל תבנם לבית פתאום שי בתך בנרה שתרר עבדך ותבזה לו . ר' יוחנן בר הוה סליק למשאל שלמיה דר' חנינא הוה מבעבע על שום ונשמע קולו : (ה) ד"א בזאת יבא אהרן ר' ברכיה בשם ר' לוי אומר יז בזאת הכתוב מבשרו שהוא ח' ד' מאות וי' שנים וכי עלה על דעתך שאהרן חי ד' מאות וי' שנים אלא מקדש ראשון על ידי ששמשו בו באמונה שמשו בו יח י"ח כהנים הוא ובנו ובן בנו מקדש שני על שהיו נוטלין אותן בדמים וי"א שהיו הורגין זה את זה בכשפים שמשו פ' כהנים וי"א פ"א י"ט וי"א פ"ב וי"א פ"ד כשם שאתה סבור לא עת לשעה ולא עת ליום ולא עת לשנה ולא עת לי"ב שנה ולא עת לע' שנה ולא עת לעולם אלא בכל שעה שהוא רוצה ליכנס יכנס רק שיכנס בסדר הזה . ר' יהודה ב"ר אלעזר אמר יג בי"נ זונין בל"ו רמונים . ורבנן אמרי בע"ב זונין ובע"ב רמונין : (ז) רבי הנינא בן

יראת

יד יוסף ' יהושלמי סוף סוריות : יא ספיקתא דרבתי פ' מ"ו . פ"ר פ' ל"ח : יב שה"ש פ"ג דף פ"ב : שי נדה פ"ג דף ט"ו . ע"ז בבא"ר ותוס' : שו ספסיס דף קי"ג : יו בבלי ויורו' יומא פ"ק . ספיקתא דרבתי פ' מ"ו : יח ע' עד פ"ס כל"ל : כ בשם מלאות בשם כל"ל :

מתנות כהונה

קברניטין . מנסא הספינה והרם מהבולות מל' רב החובל ופי' יעשה אדם עצמו רב ומנהג למוך כו' : ירתק . פי' בשרוך לשון סיע וסביכה ול"ל אדם יספח ויסבך לו בפעמו דבר מהד המשניות יפתהו ולשוניו לו והרם מהבולות הבילות של מצות : וזאת התורה כו' . בזאת יבא קדרים : נהמו בדברים . והתהומין היה בבזאת יבא ולפי' בכל עת כדלקמן . יש עת לשעה כו' . בכל עת אתמי מפתא בשעה כל בשעה קבוע : ובים במשורה תשתה . וכיוצ לעיל חיוים ליום חיעת עד עת ולפי קרא נמי מבייש היה מעת עד עת ולא ידעיה למה הוא הבית ומקרא שלפניו דכתיב ליום מעת עד עת : לתשובת השנה . סיפיה דקרא לעת ולא תיליפ : עד עת בא דברו . פסוק זה נאמר על יוסף שלא מבית התסורים וכן ר' שנה היה בשפירש מלבוני ומנה תחת בנים מופיעה כדלילה לעיל בכ"ר פוף פ' פ"ו וכתיב ויוסף בן שלשים שנה בעמדו לפני פרעה הרי שלשים שנה היה התסורים י"ג שנה וכן כתב ההגומה בהדיא פ' ויכב : בשלשים וגם זוגים כו' . וכיוצ בשלש מעת עד עת : ואל יבא בכל עת . פי' בשלש קול שלא יבא בשלש מעת עד עת : היה מבלא כו' . תמיד היה שולח לאחר

דלמריק

עין יוסף

התהומות שומע לנשמו . חו היה הילחתיה הזכרה בכתוב . ודמה זה לקברנים המתמכס להמלא הספינה בכל הדומות המוסטות בתחבולות פירסם הגם כפי הרוח הטבע : פתר קרייה במשניות כו' נרך מדם לשקע עלמו במשניות שלם יהקוק כו' . כן האי ניכסא הערוך ול"ל שדעתו ר' בנאה קרא לתת להמשניות שלא"ל שלמוד לך מדה טובה מהבלמוד כיצו נמלא לפי פוסקין הלכה ממכיה . מ"מ ללחי ביעבה בחדם יותר שיקר מלימוד התמניות יותר מהפלפול . משום דנרוך ליגמר לאיש והדר ליכבר . שתם יהקוק [תלמוד עשה הרחוק פי' שלפלפל] כלומר שם יקבוע מכנה בתמנה לו יפתהו לו להניח התמת ובוא ויתעסק בניה פירוש שם יתלמוד בתלמוד שם להגדה להגדה . תו פי' והקוק מלמוד מהקוק עלי דכתוב רבה ס' ל"ג בפירושו בוזק. וילה שהופק בעברי המבנה יפתהו לו להלמוד ולהגדה . שתחר קדימת הידיעה בתמנה הפתה פתוח לל כל שבר יהפוך למ"ב . ופי' כי בתחבולות שבתחבולות והבור המשניות העשה מלהמתה של תורה בניה התלמוד והפלפול : (ה) בזבות התורה כו' פי' תורה שבעל פה [ס"ך] על התורה] : זאת בריתי פי' כמך זאת של בבריח : אשרי אנוש יעשה זאת פי' לכלה הבלולה [ס"ך] : בזבות ירושלים פי' ירושלים של מעלה [ס"ך] : וזאת אשר דבר להם אביהם פי' הבבין עליהם המדה הזאת [ס"ך] : בזבות יהודה כי' לשון התלחתה בנשתר לשחד את בני יהודה קבת : [ס"ך] : דבורה לחמר . פי' כי הה"ר בלול זכ' ונקבה [ס"ך] . וזאת התירוחה . בזאת יבא אהרן ל"ע דדבינן ניה כל הני דכתיב נהו זאת . עיקרייה בסדר הקרבנות של יוה"כ לשון מקרא יולה מיד פסוקו : (ו) מה בתיב למעלה כו' . משום דקשה ליה לרבי מנין נ"כ מלא בזאת כדלעיל . לכן מתרץ ר' אבין דעל דקלחיר לך ונחמו קלחיר בזאת שלחתר סיניה מעותם יכא על הקדש ולא בעלמן . וזאת ילמוד לל הנחתה : לך נהמו בדברים ושניו הנחמה ל"ל מה ביקבלו על מנין בזאת בכול מי פ"י שהם כדלקמן . לו ליה למימר לו עוגו במיקח כמו שמנוך עליו לנוי בנים כדלעיל פ"י : דברו על לב ירושלים ל"ע דבר לל מהכן מלחך בסך עם ולל יבא בכל עת . מפרש ליה נתי בשעה נתתה משום דקל"ל דהל לכתוב לל יבא ומדכתיב ולל יבא משמע דמילתא להדייתי הוא . להכי דרים דבר לל מהכן מילחא בלחבי נשמה דהייט ענין הנחמה . והדר דבר לחבר הדייט ולל יבא ונו' : ואל יבא בכל עת ל"ל יהודה כו' . ובני יהודה מהכן הא דכתיב בזאת הוא שלמר משה לחו לי כו' והכיכו הקב"ה לו בשם שאתם סבורים שלא בכל בעה בעה ובעה רק שיכנס בסדר זה : יש עת לשעה כו' וכבר משה בבר פירושו שלל יבא בכל בעה ובעה רק שם בא בעה לחת לנריך להפכיך שמה להת ולל יבא עד בעה נ' : ובים במשורה תשתה . ופיה דקרא תעת עד עת המתה . וביוצ ליום . כדלעיל מיום שבעים שקל ליום מעת עד עת התלנו . והא דלא מייתי הכוח קרא לתפבר דהיה ליה מכבא בני ול"ל תרי זימני לתבהן עם ליום : ויהי להמוכת הבנה . ופיה דקרא לעת בחת המלכים . עד עת בא דברו בנוב ה' על יוסף שיהיה לחסור כבוהר י"ג שנה שבן י"ז שנה היה כבעת מלבני . ובנה לחת היה בעת פוסיפר ובמלכים היה בעמדו לפני פרעה . הרי שהיה בניה התסורים י"ג שנה : יש עת לע' שנה [ירמיה כט] : לפי מלאת לבבל בבעים שנה . כ"ל [ס"ת] וכן הוא בכוה"ט . מעת דגנם כו' וקרא בהלמת דבעים מייתי והלהתם כל ימי מייתם בעה"ז : לא עת לשעה כו' לל דק בלמנת דחיפכת ה"ל למימר לל עת לעולם כו' . ובכוה"ג לל נרם ליה . אלא בכל שעה ט' בתך פי' התמיתי ולל יבא בכל עת לל בא בסדר זה יוכל לבא בכל עת ובכל שעה . ובלחתת בס"ד סוף פרשה ל"ת מהבן היה נגום בכל שעה לניח קה"ק . משום דלחתת שלף שתלר בהמים

מפתן

(משלי י) יראת ה' תוסיף ימים אלו ששמשו במקדש ראשון ושנות רשעים תקצרנה אלו ששמשו בבית שני: (ט) ר' חנינא וריב"ל חברין דרבנן אמרו כא מפני מה כה"ג משמש בח' בגדים אלא כנגד מילה שהיא לח' ימים הה"ד (מלאכי ב) בריתי היתה אתו החיים והשלום. ר' סימון בשם ר' יהושע אמר מפני מה אין כה"ג נכנס בבגדי זהב אלא כב אין קטיגור נעשה סניגור כדי שלא ליתן פ"פ לשטן לקטרג ולומר אתמול עשו להם אלהי זהב והיום הם מבקשים לשמש בבגדי זהב. כג ר' יהושע דסכנין בשם ר' לוי אומר בשביל לחוס על ממונן של ישראל. ר' לוי אמר מפני גאוה על שום (משלי כה) אל תתהדר לפני מלך: (י) בפר בן בקר כד זה אברהם על שום (בראשית יח) ואל הבקר רץ אברהם ואיל לעולה זה יצחק על שום (שם כב) והנה איל אחר נאחז בסבך. עז בזכותו של יעקב דכתיב (שם כז) וקח לי משם שני גדיי עזים טובים כה ר' ברכיה בשם ר' לוי אמר טובים לך. טובים לבניך. טובים לך. שעליהם תקבל הברכות. טובים לבניך. שעליהם מתכפר להם ביום הכפורים הדא היא דכתיב (ויקרא טז) כי ביום הזה יכפר עליכם אין לי אלא אבות אמהות מנין תלמוד לומר בד בבד יהיה. רב ברכיה ורבי ירמיה בשם רבי חייא אמרו כו כשורות של מעלן כך שורות של מטן מה שורות של מעלן (יחזקאל ט) ואיש אחד בתוכם לבוש בדים כך של מטן כתונת בד קדש ילבש: (יא) ובא אהרן אל אהל מועד וגו' תני ר' חייא כז מלמד שטעונין גניזה ואין כשרים ליה"כ אחר ר' דוסא אומר כשרין הן לכהן הדיוט. וכל אדם לא יהיה באוהל מועד בשנה כח שמת בה שמעון הצדיק אמר להם בשנה זו הוא מת אמרו לו מנין אתה יודע אמר להם בכל שנה ושנה היה זקן אחד לבוש לבנים ומעוטף לבנים נכנס עמי ויצא עמי שנה זו נכנס עמי ולא יצא עמי א"ר אבהו ומי יאמר שאדם היה ולא הקב"ה בכבודו היה נכנס עמו ויוצא עמו א"ר אבהו וכה"ג לא אדם היה אלא כהדא דא"ר פנחס כט בשעה שהיה רוה"ק שרוי עליו היו פניו בוערות כלפידים עליו. הה"ד (מלאכי ב) כי שפתי כהן ישמרו דעת וגו':

פרשה כב

(א) איש איש מבית ישראל אשר ישחט שור או כשב או עז הה"ד (קהלת ה) ויתרון ארץ בכל היא ר' יהודה ור' נחמיה ר"י אמר א אפי' דברים שאתה רואן יתרון לעולם אף הן בכלל ב הנייתו של עולם הן סיבא למעבד חבלא סיבוא למסוך ניניא (קהלת ה) מלך לשדה נעבד אפי' הוא מלך והוא שליט מסוף העולם ועד סופו לשדה נעבד עבדת ארעא עביד לא עבדת ארעא ולא כלום לפיכך (שם) אוהב כסף לא ישבע כסף אוהב ממון לא ישבע ממון ואוהב בהמון לא תבואה וגו' שכל מי שהומה ומהמה אחר הממון וקרקע אין לו מה הנאה יש לו ר' ישמעאל ב"ר תנחום ור' חנין בריה דרבי בשם ר' ירמיה כתיב (יחזקאל כז) וירדו מאניותיהם על הארץ יעמדו ג וכי אין אנו יודעין שעל הארץ היו עומדין אלא הרי ששקעה ספינתו של אחד בים ויש לו קרקע על הארץ יעמוד אם אין לו קרקע אין לך הבל גדול מזה. ר' נחמיה אמר ויתרון ארץ בכל היא אפילו דברים שאתה רואה אותן יתרון למתן תורה כגון הלכות

יד יוסף כא ירוש' יומא פ"ז. פסיקתא רבתי פ' מ"ז: כב לקמן הכנס פ"ג דף כ"ו: כג ע' קדושין ד' ל"א כשוכבת דדמא בן נתינה: כד פסיקתא רבתי פ' מ"ז: כה ב"ר פ' ס"ס. תנחומא תולדות ולקמן פ' כ"ז. תנחומא סדר אמור. ופסיקתא רבתי פ' מ"ז: כו ירוש' יומא פ"ז: כז יומא דף י"ב: כח ירוש' יומא פ"ק. בבלי יומא ל"ט סוף בקלפי. ומנחות פ' י"ג. תוספתא פ' י"ג דסוטה: כט לעיל פ' א': פרשה כב א ב"ר פ"י. ע"ל פ"י במד"ר פי"ח קה"ר פ"ה. תנחומא ריש סדר תקח: ב בכ"ל הגי' בריותו ובקה"ר סוויסו: ג ע' יבמות ס"ג:

מתנות כהונה

דלאמרינן התם אתא חמרא ונכם לשרגא פי' בא החמור ודחה המטרה. שאין קטיגור כו'. פירוש בתוספות פרק השוחטין שכל דבר הבא לכפרה לא יהא בא בדרך שיהא בו קטיגוריא ובגדי כהן גדול לכפרה בא כדאמרינן לעיל פ' י' כתונת על שפיכות דמים וכן כולם: נאוה. שלא יתגאה כהן גדול לפני המלך הקב"ה: זה אברהם. בזכותו: אמהות. זכות האמהות: בד בבד. משמע כל יחיד ויחיד עם אשתו ודריש כעין גזירה שוה דכתיב הכא בד והתם בד בבד ונכל לומר מדכתיב בד בפירושו אחד נ"ל איש עם אשתו שנקראו אחד שנאמר ויקרא שמם אדם וכדאמרינן בספר הזוהר ונקבה בלא איתתא פלגא גופא אקרי ופלגא לא אתקרי חד ודריש בד דכתיב הכא כלומר בבד היה וק"ל או נ"ל בד נימס' שלו פשה ופשה האמהות הן עם בלהה חלפה: ובא אהרן וגו' פירש דקרא והניחם שם ומתנה למדוהו בתורת כהנים: א"ר אבה. ומי יאמר כו'. אמר זה כי היכי דלא תיקשי מהאי עובדא דשמעון הצדיק והא כתיב וכל אדם וגו' ואמר שהקב"ה בכבודו הי': וכ"ג לא אדם היה. וכתיב וכל אדם לא יהיה וגו' וע"כ כשנכנס הוא היה שם אדם: בוערות כו'. ולא מכלל אדם לכלל מלאך בירושלמי דיומא בפ' הוציאו לו גרס בשן קמי ר' אבהו והכתיב וכל אדם כו' אפי' אותן שכתוב בהן ודמות פניהם פני אדם לא יהיה כו'. אמר להו אנא אומר הקב"ה בכבודו כו' ובכל זאת אינו מיושב השגב הא דמסיים כי מלאך ה' כו' שהרי כתיב וכל אדם אפי' אותם שכתוב כו' והדרא קושיא לדוכתיה אף לא נאמר שחזר בו ופירש וכל אדם כמשמעו אדם ולא מלאך ולישנא דייק הכי דקאמר אלא כהדא כו': ויתרון ארץ בכל היא עיין בקהלת (ה ו) ושם פירשתי כל הענין: סיבוא. מין עשב: למסוך. להמתיק בו עשב מר הנקרא מינא ובילקוט גרס סיכא למיסמך ביה נוטנא ופי' סיכה יתידות של אילני סרק: סיבא. למעבד חבלא פי' כענף מין עשב עלי ירקות שעושין ממנו חבלים: עבדת ארעא כו'. אם עשתה הארץ פירותיה עשה גם הוא ומעשיו קרוים מעשה לא עשתה הארץ גם מעשיו אינם כלום: שהומה ומהמה. כפל ל' להגדיל התמיהה כד"א לא מהם ולא מהמונם: יעמוד. יש לו עדיין עמידה וקיום: בכל הדברים כו' פי' בקה"ר הגי' ושם עשר. ופי' היה יכול לכתוב כל וכתב

ענף יוסף

ר"ל כל מעשים טובים שהאדם עושה בעודו רשע אין נ"ל שאינו מוסיף כח בקדושה אלא אף גם מוסיף כח בקליפה [ספר כבוד חכמים]: (יא) [בשנה שמת שמעון הצדיק כו' בכל שנה ושנה זקן אחד כו']. כתב בספר תורת העולה פ"ו השכר לאמין שדבר כפשוטו. אלא שהיה מראה שגבוהיו ורואה במראה שלו איש זקן ונכנס והוא כדרך מה שראו הנביאים בדמות הכסא כמראה אדם. ואמר שיצא ונכנס עמו ר"ל שעוזרו שנכנס בשלום ויצא בשלום ולא אירעו מקרה רע מלבד בשנה שמת בו. ואולי פגע לו שום מקרה בצאתו עד שידע בזו כי ה' סר מעליו. וכדי להגדיל מעלת שמעון הצדיק א"ר אבהו שלא היה אדם כמו שראו הנביאים כמו שביאר הרב במורה חלק שלישי פרק ז' בזהו נאמר על השכל הנבדל. לא על השם יתברך. רק אמר שהקב"ה נכנס עמו בכבודו. וידוע כי כבוד השם יתברך. אינו השי"ת בעצמו אלא היא דבר נברא מכונה כבוד השם יתברך בעצמו. וכמו שכתב במורה פ"ז חלק ג'. וכמו שנאמר במתן תורה [שמות כ"ד] כבוד ה' כאש אוכלת בראש ההר שהיה דבר נברא וקראו כבוד ה' כדרך שכתב במורה חלק ראשון פ"ס. ולכן היה אפשר בנביא לדמות בדמיונו לתמונת אדם. והוא אספקלריא שאינה מאירה והמשכיל יבין. ועכ"פ נתבאר שלא יפלו דברים אלו כחק השי"ת בעצמו עכ"ל ז: פרשה כב (א) [כגון הלכות ציצית כו']. פ' כגון והרד"ל כתב וז"ל. כגון כו' שכן הלכות כעין מס' קטנות. וכ"כ הרב שמכר"א בן הגר"א ז"ל שמע מאביו במתן ז' מסכת קטנות

מן

עץ יוסף

מתמן למלך: ומחוקין הן פ"ל להבין נדושות וכדי שלא יפלו המתים הבאין מחוקות ומה שהחסר מפני שהיו מחוקות להבין בעד זה השמחוקות של כסף. והוא כמין עץ כנו מוחקין המדות: כפה סיה לא המטרה כלומר מהמרכבה בשוחד עולה לאחר. ומפני שאירע כן בענין בהמה ומנודה כדאי' בפ' כל כתבי אתא חמרא ונכס לשרגא. פי' החמור דחה המנורה. היה למשל בכל כיוצא בזה: (ט) מפני מה כ"ג כו' טעמיה לפרש בזאת בזכות המילה דאיקרי זאת כדכתיב זאת בריתי. ומייתי סיעתא לזה ממה שהיו הבגדים שמונה לזכר זכות זה. והיה צריך זכות שלא יזוק מהמלאכים העומדים שם. והיינו דמייתי בריתי היתה אתו החיים והשלום כלו' בעי זכות בריתי היה לו חיים ושלום ולא יזוק: שאין קטיגור כו' פי' בתוס' פרק השוחטין שכל דבר הבא לכפרה לא יהא בא בדרך שיהא בו קטיגוריא. ובגדי כ"ג לכפרה בא כדאמרינן לעיל פ': לחוס על ממונם שאילו שמש בבגדי זהב הוו צריכין הוצאה מרובה שצריכין לעשות לו חדשים ביום הכפורים. שאותן ששמש ביום הכפורים אינן ראויים עוד שטעונין גניזה. ואפילו לרבי דוסא דאמר דראויים הם לכהן הדיוט היינו השתא דהוו דבת כבגדי כהן הדיוט. אבל אילו היה של זהב לא יועיל לכהן הדיוט דאינו יכול לשמש בבגדי זהב: נאוה שלא יתגאה כהן גדול במקום שיש שם עיקר השכינה היינו ק"ק: (י) זה אברהם מכותו: טובים לך כו' דאל"כ מה צריך לומר טובים דפשיטא שיקח לכבוד אביו היותר טובים. לכך דריש טובים לך ולבניך. דאי טוב לך דהיינו לקבל הברכות. הא כבר כתיב בתריה להביא בעבור אשר יברכך לפני מותו. אלא צריך לומר גם טובים לבניך כלומר בהיותם טובים לך יהיו טובים נ"כ לבניך. כי אתה סימן לבניך לדורות שיהו בכפרת השני גדיים ביוה"כ [מה"ק]: ת"ל בד בבד יהיה פ"ל מנאסי בפסיקתא פ"מ ח"ל ומנין שאף בזכות האמהות שנאמר [ויקרא ט"ז] כתונת בד קדש ילבש. ומכנסי בד. ובאבנט בד. ובמצנפת בד. הרי ארבע אמהות עכ"ל ונראה שכוונת המדרש כאן נ"כ כן מדכתיב בד בבד ברמז לד' אמהות. והרמז דבד ידוע לשון ישקל כמו בד בבד יהיה דמתרגמינן במתקל. ואהכי מייתי בד בבד יהיה. וירלה שדי' אינו מכקל במתקל והיינו ד' אמהות שבקולות א כזו שאבותינו לדקיקים ובכולות הן: כשירות של מעלן כו' כן הוא במדרש שנדפס עם הפס"ק. ובן הוא בילקוט. והוא מלשון שרת כמו ושרת את אחיו. ועניינו כי הכהן הגדול פועל במעשיו דוגמת השמשים אשר למעלה. כי בית המקדש של מטה מכוון למקדש של מעלה שהבינה שפה ה' עבדים כ"ג כעבודת העליונים: (יא) תני רבי חייא מלמד שטעונין גניזה. רבי דוסא אומר כשרין הן לכהן הדיוט ואין כשרים ליום הכפורים אחר. כנ"ל. ופי' שטעונין גניזה. ומפיסתא דהלכתא פס דרים. וממילא פס"ל שאין כשרים ליום הכפורים אחר והייבהן הדיוט בשאר ימות השנה. דאל"כ אמאי טעונין גניזה דקאמר. ורבי דוסא ס"ל דכשרים הם לכהן הדיוט דילמד בפ"ק דיומא מדכתיב גבי תרומת הדשן ולבש הכהן מדו בד ומכנסי בד ילבש על בשרו. דילבש יתירא הוא דהא כתיב ברישא דקרא ולבש. ולא היה צריך לומר אלא ומכנסי בד על בשרו. אלא ע"כ אתא לאשמעינן דילבש. למימר דבגדי כ"ג ביוה"כ דכתיב בהו כתונת בד קדש ילבש כשרים להדיוט לכהונה. דלא תימא והניחם שם כתיב בהו לומר שטעונים גניזה. אלא שלא ישתמש בהם כ"ג ביוה"כ אחר. כן פרש"י שם: ומי יאמר כו' יש כאן חסרון לשון והכי אי' בירושלמי בשן קומי רבי אבהו והא כתיב וכל אדם לא יהיה באהל מועד אפילו אותם שכתוב בהם ודמות פניהם פני אדם לא יהיו באהל מועד. אמר לון מאן אמר לי דהוה בר נש אנא אומר הקב"ה היה. וכתב עליו בעל יפה מראה. אין פירוש בר נש אדם ממש אלא בכי פסוק ודמות פניהם פני אדם הוא על אחד מד' חיות המרכבה הדומה לאדם. אבל אומר שהכהן הוא היה דמות העולה למעלה מכל חיות המרכבה והוא דמות הקב"ה: וכה"ג לא אדם היה אלא ס"ל וכל אדם לא יהיה באהל מועד לגמרי אדם ממש. והא דקאמר לא אדם היה שר"ל שהקב"ה בכבודו היה. אליבא דהכי דמשמע דמפרשים אפילו אותם שכתוב בהם ודמות פניהם פני אדם. אבל הוא ס"ל כפשוטו לכן מקשה וכ"ג לא אדם הוא היה כלומר דאין לשון הכתוב מתוקן שכולל כל אדם וזה נראה הסך האמת כיון דכ"ג היה שם. ולא היה לו לומר אלא וכל אדם מבלעדיו. או וכל אדם אחר: אלא כהדא דא"ר סימון פנחס כו' כצ"ל. וכן הוא לעיל פ"א ע"ש. והכוונה שבזמן שהוא על הקודש היה צריך התפשטות הגשמיות והעתק ממדריגת האדם. ומלאך ה' צבאות הוא. ולכן בבית שני רוב הכהנים לא הוציאו שנתם לפי שלא הגיעו למדרגה זו להתפשטות הגשמיות ולא נתקיים בהם וכל אדם לא יהיה באהל מועד [מלא העומר]: שהיה רוה"ק כו' ופניהם כ"ג היתה רוה"ק שורה עליו כי אינו נשאל בה"ת אם אינו מדבר ברוח הקודש ושכינה שורה עליו כדאיתא בס"פ בא כהן גדול. והיה לו זה התפשטות הגשמיות כמו שכתבתי לעיל:

פרשה כב (א) הה"ד ויתרון ארץ כו' מייתי ליה סמך למ"ש ריב"ז בסמוך שעי' שהיו מקריבים לאיסור במה קאי שהיה הפורענות באות עליהם. ומפרש ליה הכי ויתרון ארץ בכל הוא שעי' בכל שעשה הקב"ה בחליותו לישראל המתהוללים כדלקמן וכן היה במדבר שהיו פורענויות באות עליהם ע"י נחשים או כותות או שאר מזיקין. וזה היה לפני שמלך לשדה נעבד כלו' שהיה מלך מלכי המלכים נעבד מהם בשדה שהיו מקריבין לו הקרבנות בבמות ויעבט בשדה כדכתיב אשר הם זובחים על פני השדה. והשאר דמייתי קרא דריש ליה בכל אופני כדרך המדרש: סיבא כצ"ל וכן הוא בקהלת רבה. והוא עשב הגדל סביב לדקל שעושין ממנו חבלים: סיבא למסוך ניניא גירסת הערוך סינא למיסך גגין. ומפרש למיסך לשון סיוך. וירלה א"ל דסינא מין קוצים שעושין מהן גדר לגנים ולכרמים ונירסת הילקוט סיכה לממסך ביה נוטנא. פי' סיכה יתד: ויתרון ארץ כו' פי' הכתוב ויתרון ארץ בכל הוא שכל עבודת האדמה תלוי כולו על הכל שאפילו מלך צריך הוא להיות נעבד לשדה אם עשתה הארץ פירותיה לו מה יאכל ואם לאו מה יאכל. וע' בקה"ר ע"ש. ועט"ם אפי' יהודה דרב אפילו דברים שאתה רואה אותם שכתוב כו' לאסור דש"ל דקרא הכי קאמר: עבדית ארעא עביד כו' פי' אם עשתה הארץ. עשה חיל. ואם לאו לא יועיל כלום של מלכותו מאחר שאין לו מה יאכל. וזה עבדות לארץ. וע' הגירסא בקהלת רבה. ומה שפירשתי שם: לא ישבע ממון פי' שלא יאכל ממון. וכך נ"ל לא ישבע ממון [שם] ומי אהב בהמון לא תבואה גם זה הבל שכל מי שהומה ומהמה בהמון מגזרת המה. כפלוש שאין נאמן לא מלה נאה. או פירושו מלי המון והוא כדכתיב [עמוס ה'] הסר מעלי המון שיריך. וכן משמעו שהם סוסים ומבל המון לא אמשו: ויש לו קרקע כו' ולנצ"ע דהא קרא בקבלנות נר כתוב. והכיר זה לומר שכל מהוגעים יאכלו עד שלא תהיה להם שום תקומה כי אם בקרקעותיהם. אף נמי ע"ד שאמרו בכ"ל פך אף קללה הקב"ה יש בה ברכה: על הארץ יעמדו יש לו עדיין עמידה וקיום: יד"

הלכות ציצית תפילין ומזוזה אף הן בכלל מתן תורה שנא׳ (דברים ט) ויתן ה׳ אלי את שני לוחות האבנים כתובים באצבע אלהים ועליהם ככל הדברים ריב״ל אמר ד ועליהם ככל הדברים וכתיב (דברים ה) כל המצוה אשר אנכי וגו׳ כל ככל דברים הדברים מצוה המצוה מקרא משנה הלכות תלמוד תוספתא אגדות ואפילו מה שהתלמיד ותיק עתיד לומר לפני רבו כלן נאמרו למשה בסיני שנא׳ (קהלת א) יש דבר שיאמר ראה זה חדש הוא. הבירו משיב עליו כבר היה לעולמים. מלך לשדה נעבד ר׳ יהודה ור׳ נחמיה ר״י אומר מלך זה בעל תלמוד לשדה נעבד זה בעל משנה שהוא סודר הלכה לפניו. ר״נ אומר מלך זה בעל משנה לשדה נעבד זה בעל תלמוד שהוא ה מקבל הלכה לפניו. לפיכך אוהב כסף לא ישבע כסף אוהב תורה לא ישבע תורה ואוהב בהמון וגו׳ שכל מי שהומה ומהמה אחרי תורה ותלמיד אין לו מה הנאה יש לו. ו ר״א ב״ר בשם רבי אחא אומר למד ולא לימד אין לך הבל גדול מזה: (ב) ורבנן אמרי ויתרון ארץ ז אפילו דברים שאתה רואן בעולם מיותרין כגון זבובין ופרעושין ויתושים אף הן בכלל בריותו של עולם דכתיב (בראשית ב) ויכולו השמים והארץ וכל צבאם. ח מלך לשדה נעבד זה הקב״ה דכתיב ביה (תהלים צג) ה׳ מלך גאות לבש. לשדה נעבד זו ציון דכתיב (מיכה ג) ציון שדה תחרש. לפיכך אוהב כסף לא ישבע כסף ט אוהב מצות לא ישבע מצות ואוהב בהמון וגו׳ שכל מי שהוסה ומהמה אחר המצות ומצוה קבועה לדורות אין לו. מה הנאה יש לו. תדע לך שהוא כן שהרי משה כמה מצות וצדקות עשה וכמה מעש״ט בידו ויש לו מצוה קבועה לדורות. הה״ד (דברים ד) אז יבדיל משה. ד״א ויתרון ארץ אמר הקב״ה לנביאים אם אין אתם עושין שליחותי יש לי שלוחין הוי ויתרון ארץ וגו׳ בכל אני עושה שליחותי. א״ר אחא בכל י הקב״ה עושה שליחותו אפילו ע״י נחש אפילו ע״י צפרדע ואפילו ע״י עקרב ואפילו ע״י יתוש. טיטוס הרשע נכנס לבית קדשי הקדשים יא והרבו שלופה בידו וגידר את הפרוכת ונטל ב׳ זונות והציע ספר תורה תחתיהן ובעלן על גבי המזבח ויצא הרבו מליאה דם מאן דאמר מדם הקרבנות ומ״ד מן דם פר ושעיר של יוה״כ התחיל מחרף ומגדף כלפי מעלה אמר לא דמי ההוא דעבד קרבא עם מלכא במדבר ונצח ליה לההיא דעבד קרבא עם מלכא בגו פלטין דידיה ונצח ליה. מה עשה כינס כל כלי בהמ״ק ונתן לתוך גרגותני אחת וירד לו לספינה כיון שירד מחא נחשולא בימא אמר דומה לי שאין כחו של אלוה זה אלא במים. דור אנוש לא פרע מהם אלא במים וכן דור המבול וכן פרעה והילו אף אני כיון שהייתי בתוך ביתו וברשותו לא היה יכול לעמוד בי ועכשיו לכאן קדמני א״ל הקב״ה רשע חייך בבריה פחותה ממה שבראתי מששת ימי בראשית אני פורע ממך מיד רמז הקב״ה לים ועמד מזעפו כיון שהגיע לרומי יצאו כל בני רומי וקלסוהו נקיטא ברבריא. מיד הסיקו לו את המרחץ ונכנס ורחץ כיון שיצא מזגו לו כסא דחמרא וזימן לו הקב״ה יתוש אחד ונכנס לתוך חוטמו והיה אוכל והולך עד שהגיע למוחו התחיל מנקר את מוחו אמר קראו לרופאים ויפצעו מוחו של אותו האיש ונראו במה אלוה של אומה זו נפרע מאותו האיש מיד קראו לרופאים ופצעו את מוחו ומצאו בו כמו גוזל בן יונה והיה בו משקל שתי לטראות. א״ר אלעזר ב״ר יוסי תמן הוינא ויהבון גוזלא מן דין סטרא ותרתין ליטרייא מן דין סטרא ותקל חד כל קבל חד ונטלוהו ונתנוהו בתוך קערה אחת כל מאן דהוה הדין שני הוה הדין שני פרח יתושא פרח נשמתא דטיטוס הרשע. ד״א ויתרון ארץ עובדא הוה בחד גברא דהוה קאים ע״ג נהרא וחמא

יד יוסף ד קה״ר פ״א וס״ה תגילה פ״ז . ירוש׳ פאה פ״ב בת״ר פ׳ מ״ז: ה מקנע כנ״ל (רד״ל) ו דב״ר פ״ב. ז קהלת רבה פ״ה. שמות רבה פ״י. במדבר רבה פ׳ י״ח. תנחומא סדר חוקת. זוהר סדר שמיני סדר״א פ׳ י״ט: ח ע׳ זוכר היי שרה: ט דב״ר פ״ב: י שמ״ר פ״י במד״ר פ׳ י״ח. תנחומא סדר חקת זוהר סדר שמיני: יא גיטין פ׳ הנזקין:

ענף יוסף

מן מס׳ תפילין מזוזה ומס׳ הנוכה נוספה על בש סדרי משנה. והיאשר גם כמו רב סאי גאון ז״ל כתבו בתשובת הגאונים בכ״ש נהרות דמשק [שאלוניקי תקס״ג] סי׳ קמ״ג שראה ביד איש אחד חכם חסיד וזקן סדר משנה תוספת על סדרים שלנו ולא זכה להעתיקו כנהגו לדרכו ועי׳ בסי׳ המשניות להרמב״ם ב׳ התפלה שטעם מס״ת לא נכתוב במשנה עכ״ל: [שהוא סודר ההלכה לפניו]. שבעל משנה מגיד לו ראיות ממשנה ובריתא כגון בכל צריכין למ׳ י׳ דחיטי. ובקה״ר הגי׳ שהוא עודר הלכה כו׳. פי׳ הורס ובונה נעבד דבדה דקרא שבעל התלמוד הורס לתקן המשנה והרי הוא עובד לו [רד״ל]: (ב) [כמה מצות וצדקות עשה]. מאמר חז״ל הביאו בילקוט וצדקת ה׳ עשה תם וצדקה עשה עם ישראל. וכלא השמן היה לכם. ובאר היה עמהם. אלא שהיה מזכיר להם כי יהיה בן אכיון. ותיות אלו מקשה מה מלחמה בעיר מלכותו ומגלתו: מחא נתבולא. הכה נחשול בים שהאמיה הספינה להשבר ובב״ר קך פי׳ הערוך: תמן הוינא כו׳ שם היתה והיו עוקין הגוזל מן זה הצד של מאזנים ושני לטראות

מתנות כהונה

וכתב ככל וכן כולם: שהוא סודר לפניו. לפיכך בעל תלמוד משועבד לבעל המשנה שמסדר לפניו הדברים כמו שהם שנויים לתען ידעו מוגאים ומוגאים: מקבל הלכה. פסק הלכה אליבא דהלכתא שאי אפשר לעיוד עליו מתוך המשנה כדאמרינן תנאים מכלה עולם הן ופירש״י במי שפוסק אחר שהם יעבנהן כמו שהיא שנויה: אוהב כסף וגו׳. אוהב תורה דרש הכסף תלמוד כדסיפא כד״א נכסף נכספת שהיא כוסף אחריו ותאוקה נכבדת: ויכולו וגו׳. משמע שנתכלל העולם עם כל צבאיו שיש בקרבו: זה ציון. כביכול הקב״ה משועבד לתטע עלבונה כמו שפירש״י בקהלת: ויש לו כו׳. היה תהדר עליהם לעשות אע״פ שלא היו קולטות בחייו: מאן דאמר. כמו איכא מאן דאמר: לא דמי. אינו דומה מי שעושה מלחמה עם מלך במדבר ומנלחו למי שעושה עמו מלחמה בעיר מלכותו ומגלתו: מהא נחשולא. הכה נחשול בים שהאמיה הספינה להשבר ובב״ר גרס יהחייה ופי׳ הכה הגה. נקיטא ברברייא. לקח לו וגלה הרקים הלועזים באינם בעלי אמונה כ׳ לטראות בצד השני והיה שוקל אחד נגד כל אחד נשוה: כל מאן. כמו כל מה: שני. פירוש שונה ומחליף

עץ יוסף

למ״ת וקרי לתורה אלא ע״ש אלוכה מארץ ותהי כדאיתא בסדיא בב״ר פ׳ נ״ח וע״ש מ״ש: כגון הלכות ציצית כו׳ שלכאורה נראה שהחכמים תוספים על ד״ת קמ״ל שכל תורה שבעל פה מסיני נאמרה: כתובים באצבע אלהים ועליהם ככל הדברים וכתיב [דברים ה׳] כל הדברים אשר אנכי מצוה וגו׳ ריב״ל אמר עליהם ועליהם כל ככל דברים הדברים המצוה כל המצוה. כנ״ל והכי אי׳ במדרש קהלת פ״א סימן ז׳. ופי׳ דריב״ל למימר עליהם כל דברים אשר דבר ה׳ וכתב ועליהם ככל הדברים אית לן ג׳ רבויא. ומדכתיב נמי כל המצוה ולא המצוה איכא תו חד רבויא הרי כנגד משנה תלמוד תוספות אגדות לומר שכולן נאמרו למשה מסיני בעל פה כשנתן לו הלוחות. ומקרא דנקט הכא לאו משום רבויא. אלא משום דמשנה בנויה על המקרא נקטיה הכא [יפ״ת]: תלמוד היינו פירושי סוגיא הירושלמית: תוספות של בית רבי ורבי נתן ור׳ חייא ור׳ הושעיא. שהן ביאור למשניות ותוספת דינין שקלטו בהם בעלי המשנה: אגדות דרשות דלא נפקא מינה לענין דינא: ומה שתלמיד כו׳ היינו קצת דינים שמבין דבר מתוך דבר. והדרשות שבעל יקין יסמוך דיני המשנה על המקראות כגון י״ג מדות שהתורה נדרשת בהן. כי כל הענינים שיהכן שיפול בלב איש הכל מרומז בתורה האלהית ונכללת בה. וכל הענינים שבה המה עקרים כוללים: חבירו משיב עליו כו׳ כלומר שהכתוב בעצמו הוזכר יש דבר שידמה כי הוא דבר חדש. אבל חבירו משיב לא כן כבר היה לפנינו: ר׳ יהודה ורבי נחמיה. אע״ג דהא פירש ר״י קראי הכא מלך לשדה נעבד אפילו הוא מלך כו׳ כדלעיל. הכא אליבא דר׳ נחמיה קאמר דכיון דמפרש קראי בתורה ניחא לפרושי תלך בבעל תלמוד: זה בעל תלמוד. כלומר שאע״פ שהכל ניתן בסיני ויש בכל טוב בעולם. מ״מ צריך לשלימות אדם משנה ותלמוד. אלא דלר׳ יהודה בעל התלמוד עדיף שהוא היכול לדון ולהורות. ויפא״כ בעל המשנה. ולהכי מיקרי דרך משל הבעל תלמוד מלך. וקאמר דמ״מ הוא נכנע לבעל המשנה שע״י שרגיל במשניות יזכירהו אם שכח איזה משנה. ואחר שיחכיר לו כל המשניות ישא ויתן בעל התלמוד בפירושם ויוציא את הדין לאמתו. ופי׳ אוהב כסף לא ישבע כסף שבתלמודו לבדו לא יהגה. ומי אוהב בהמון כלומר מה בצע בתלמוד אם אין לו תבואה דהיינו עיקר המשניות ע״ד הכל צריכין למארי חטיא. ור׳ נחמיה ס״ל דבעל משנה עדיף שבכבר אפשר להורות קצת בזולת הגמוד. אבל בעל הלמוד בלי משנה לא מהני ליה מידי. ומ״מ צריך שיהיה נכנע לבעל תלמוד שיגידו הוראה הדין מתוך משמעותיו. כי בזולתו לא ישבע ויהגה מתשניותיו. ומי אוהב במשניות בלא תבואה דהיינו הוראת הדינים שהוא פרי הלימוד. ח״ש ותלמיד אין לו מה הנאה יש לו. ופי׳ שהוא סודר ההלכה לפניו שבעל התלמוד מלמד ומסדר ההלכה היינו הדינים לבני בעל המשנה. ואם לא יוכל ללמוד מפי משנתו. ופי׳ שהוא מקבל ההלכה לכוין [שבדברי ר׳ נחמיה] שבעל משנה מקבל ההוראה ולומדה לפני בעל התלמוד: ותלמוד אין לו בהתלמוד הוא כרי תבואה לדיק [רד״ל]: למד ולא לימד כו׳ קמפרש מי שאוהב בהמון לא תבואה שלמד תורה הרבה ולא העמיד תלמידים שהטובים זרע נשאר אחריו. אין לך הבל גדול מזה. ומיירי במי שהיה ספק בידו ללמוד ושתה עינו רעה באחרים שלא ללמד. אבל מי שלא הספיק ללמוד כתב רש״י שאין למודו אינו מפסיד: (ב) ורבנין אמרין כו׳ רבנן באו להוסיף על ר׳ יהודה. שלר׳ יהודה ליכא בדברים המזיקים תועלת לעולם כלל אדרבה הם להזיקו. ואע״ג דודאי לא אוברו לבטלה. לאו בכלל בריותו של עולם רשיבי אלא דוקא מילי דהנאה דלית בהון מוקא כגון סיבה להבלא. ורבנן סברי דאף זבובים ופרעושים שהם מאוסים ומזיקים זימנא דאית בהו תועלת לעולם ובכולא ולכך בריתו של עולם מינא. ועוד דאפילו בצד שהם מזיקים לעולם הם בכלל בריתו של עולם. ובתרתי פליגי. חדא שאמר אף״כ דבר אחר ויתרון ארץ כו׳ שאפילו דברים המזיקים יש צורך בבריאתן להפרע מן הרשעים. ובתרתי פליגי: ויכולו כו׳ משמע שנשתכלל העולם עם כל צבאיו שיש בקרבו: לשדה נעבד זו ציון. ר״ל כיון דאפילו דברים קלים זבובים ויתושים הטובים לפני ה׳ והם בכלל בריותו של עולם שבראם בהשגחתו וזן אותם. כ״ש שהשגחתו על ציון לתת שכר לבוניה ולפרע מן מחריבי׳: לפיכך אוהב כסף כו׳ ר״ל השאלה דאמרינן שעיני ה׳ משוטטות בעולם ונותן שכר ועונש ראוי להרבות במצות כי נאמן הוא בעל מלאכתו שישלם. ואין לשבוע מן המצות אלא להרבות בהם תמיד. ואגב אורחיה אשמועינן נמי שצריך לעשות מצוה קבוע לדורות דבלאו הכי אין הנאה. והיינו מי אוהב בהמון לא תבואה. ומה שאמר שכל מי שהומה כו׳ אינו מקושר לדברים הראשונים אלא אקרא דמי אוהב בהמון קאי. ור״ל שפירושו שכל מי שהומה כו׳. וגירסת הילקוט וכל מי שהימה כו׳: מה הנאה יש לו כיון שאין לו מצוה שיזכה בה לדורות אחריו. כגון בונה בה״כ או כותב ספר תורה והיינו לא תבואה דקאמר שלא תעשה המצות פירות תמיד כשאינו קבוע: ויש לו מצוה קבוע כו׳ ואע״פ שמשה זכה לכל הדורות במצות. היינו במה שלמדם. אבל במעשה מצות שעשה לא זכה אלא בהבדל ערי מקלט שיליט תמיד הרוצחים ע״י: אז יבדיל כו׳ דכיון דלא קלטו עלם שבעבר הירדן עד שנבחרו ג׳ שבארץ כנען למה היה טרח משה להבדילם אם לא מפני שהיא מצוה קבוע ויזכה בה לאחר זמן: אפילו ע״י נחש. שאינו כל דעת. ואפילו ע״י צפרדע שאין דרכה לנשוך ולהזיק כלל. שלפעמים ישיע בשליחות כבך עיבדא דמייתי לקמן. ואפילו ע״י עקרב שאינו גדול כנחש. ואפילו ע״י יתוש שהוא בריה קלה ובזיכתן קלה. מאן דאמר כמו איכא מאן דאמר: מדם הקרבנות היינו פר העלם דבר של ציבור ושעירי ע״ז שהיו תזין מדמן בהיכל נגד הפרוכת ופעמים היו נוגעים בפרוכת ודבק בו אע״פ דודאי יבשה היתה נתלהלה הדם ונלבן ונדבק בחרבו. וטעם הנס כתבו בתוספות שהיה להודיע שקשה לפני הקב״ה חורבן בהמ״ק. או כדי להטעותו שיסבור שהרג את עצמו כדאי׳ במס׳ גיטין. מן דם פר ושעיר של יוה״כ. הנעשות בהיכל נגד הפרוכת שכנגד הארון מבחוץ ופעמים נגעו בפרוכת וניכר היה בפרוכת הזאות דפר ושעיר של יוה״כ. והזאות דפר העלם דבר של ציבור ושעיר ע״ז. כי אילו היו כסדרן מלמעלה למטה כמצליף ולא אלו. כדאי׳ בפ׳ הוציאו לו והאומרים מדם הקרבנות ר״ל שראו הפרוכת חתוך במקום ההזאות שלא כסדרן ולא״כ דם החרב בהתכו היה מדם הקרבנות. והאומר מדם פר ושעיר של יוה״כ ר״ל שראוהו חתוך במקום הזאות אלו. והגה ר׳ אליעזר העיד על ראותה כדאי׳ בפרק המזבח: התחיל מחרף כו׳ שסבר שהרג את עצמו: לא דמא כו׳ אינו דומה מי שעושה מלחמה עם המלך במדבר ומנצח אותו. למי שעושה עמו מלחמה בעיר מלכותו ומנצחו גרגותני פי׳ סל: מחא נחשולא בימא הכה נחשול בים. וזה היה ע״י שר של ים: אמר דומה לי כו׳ כלפי מעלה אמר כן נדמה בעיני שאין כו׳. ולא״כ מגליה שלא היה הרוה תקרה מהים. וי״ל שהיו כל האומות עוכרים בכלום ולחייתא לבדו בסערה: אלא במים. כדאי׳ בירושלמי יוסכת ע״ז שכל האומות מודים שהקב״ה שלים במים [מה ק ומדר״ל]. א״ל הקב״ה כו׳ מפורש בגיטין שב״ק יצאה ואמרה לו כן: בבריה פחותה נקרא כן לפי דמעלנא אית לה ומפקנא לית לה. ונפרע ממנו בבריה זו לרמז לו שמעלנא אית ליה שנכנס לעירו בכבוד. ומפקנא ליה ליה שלא יצא עד שנפגר. ועוד מעלנא אית לה ליכנס בחוטמו. ומפקנא לית ליה לצאת מימנו [גטול בגימין] וע׳ מ״ש בקהלת רבה: נקיטא ברברייא עם לועז פי׳ בברבריא. ור״ל שקלסוהו שנצח לישראל. וקראו להם ברברייא בלשון בזוי: ונכנס ורחץ הודיענו זאת. משום שע״י המרחץ היתה הסיבה להכנסת היתוש במוחו. שמרוב תאותו אל השתיה לא עיין בכוסו. וכשהיה שותה נכנס היתוש אשר בו במותו: קראו לרופאים וכן הוא בב״ר פ״י ובקהלת רבה. ופליגי אדגיטין דהתם אמר שלא הוציאוהו אלא כשמת והכא קאמר שבשעה שהוציאוהו שלא יוכל לסבול הצער עוד. ועי׳ מ״ש בקהלת רבה: תמן הוינא כו׳ שם הייתי והיו נותנין הגוזל מן זה הצד של מאזנים ושני ליטרות בצד השני והיה שוקל אחד כנגד אחד נשוה

וחמא חדא אורדען טענה חדא עקרב ומנזותיה נהרא אמר זו מוכנת לעשות שליחותה אניזתא נהרא ואזלת ועבדת שליחותה וחזרה יתה לאתרה ונשמע קל יללה בעיר פלוני נשכו עקרב ומת . ר' פנחס בשם ר' חנין דצפורי אמר עובדא הוה בחד גברא דהוה קאים יב והפר בהדא בקעת בית שופרי חמא חד עשב ולקט יתיה ועבדה כלילא לרישיה אזל חד חויא ומחה יתיה וקטל יתיה אתא חד חבר וקם ליה סקך בההוא חויא אמר תמה אנא על מאן דקטל הדא חוייא אמר ההוא גברא אנא קטלית יתיה תלא אפוי וחמא ההוא עשבא עביד בה כלילא על רישא א"ל מן קושטא אנא קטלית יתיה א"ל את יכיל מרים הדין עשבך מן רישא א"ל אין כיון דארים יתיה א"ל את יכיל קריב הדין חויא בהדין חוטרא א"ל אין כיון דקרב להדוא חויא מיד נשלו איבריו . ר' ינאי הוה יתיב מתני על תרע קרתא וראה נחש אחד מרתיע ובא והוה מרדף ליה מן הדין סטרא והוא חזר מן הדין סטרא אמר זה מוכן לעשות שליחותו מיד נפלה הברה בעיר איש פלוני נשכו נחש ומת. ר"א הוה יתיב ומטייל בבית הכסא אתא חד רומי וסקים יתיה ויתיב אמר הדא לא על מגן. מיד נפקא חד חויא ומחא יתיה וקטליה קרי עליה (ישעיה מג) ואתן יג אדם תחתיך . ר' אלעזר הוה קאים על הדא שוניתא דימא דקסרין וראה קוליא אחת שהיתה מתגלגלת ובאה והוה מצנע לה והיא מתגלגלא אמר זו מוכנת לעשות שליחותה לבתר יומין עבר חד בלדר איתגלגלת בין רגלוי ונכשל בה ונפל ומת אזלין ופשפשוניה ואשכחון יתיה טען כתבין בישין על יהודאי דקסרין . ר' שמעון הוה עסקן בדברים יד הו"ל חד פרדס חד זמן הוה יתיב ביה והוה ביה חד סדן חמא חדא חוכיפת דעבד ליה קן בנויה א"ל מה בעי הדין עופא מסאבא בהדין פרדס אזל ר"ש וסתריה להדוא קינא אזל ההוא דוכיפת ותקנה מה עבד ר"ש אזל אייתי חד לוח ויהבה באפוי דההוא קינא ויהב ביה חד מסמר מה עבד ההוא דוכיפת אזל אייתי חד עשב ויהבה על ההוא מסמרא טו ושרפה מה עבד ר"ש אמר טוב למגנז הדין עשבא דלא יילפון גנבייא למעבד כן ויחרבון ברייתא . המרתא דר' ינאי אכלה עשבא ואיכתמית ואכלת עשבא אחרי ואיתפתחת עובדא הוה בתרין גברא דהוו עיילין באילין שביליא דטבריא חד סמי וחד מפתח והוה ההוא פתיחא גדיש ליה להדוא סמיא יתבון למקרטא באורחא וארעת שעתא ואכלון מן עשבא דין דהוה סמי אתפתח ודין דהוה פתיח אסתמי ולא עקן מן תמן עד דנגדש ההוא סמיא לפתיחא . עובדא הוה בחד גברא דהוה סלק מן בבל יתיב למקרטא באורחא וחמא תרתין צפרין מתנציין הדא עם הדא וקטלא חדא מנהון חברתה אזלת ההיא אחריתי ואתייה עשבא ויהבת עלה ואחיית יתה אמר טב לי נסב מן הדין עשבא ואחייה ביה מתיי דארעא דישראל כי פרי וסלק חמא חד תעלא מית מקלק באורחא אמר טב לי מנסייא בהדין תעלא ויהב עליה ואחייה וסליק עד שהגיע לסולמי צור כיון שהגיע לסולמי צור חמא חד ארי קטיל ומקלק באורחא אמר טב לי מנסייא בהדין אריא ויהב עלוהי מן עשבא והיה וקם ואכל יתיה הוא טז דברייתא אמרין טב לביש עבדת בישא עבדת טב לביש לא תעביד וביש לא מטי לך . א"ר תנחומא אפילו במים הקב"ה עושה שליחותו מעשה במוכה שחין אחד שירד לטבול בטבריה וארעת שעתא וטפת לבירא דמרים ואסחי ואיתסי והיכן הוא בארה של מרים א"ר חייא בר אבא כתיב (במדבר כא) ונשקפה על פני הישימון יז שכל מי שהוא עולה על ראש הר ישימון ורואה כמין כברה קטנה בים טבריא זו היא בארה של מרים . א"ר יוחנן בן נורי שערותא

רבנן

יד יוסף יב והגד כל"ל : יג זוכר כוף ח"ג דף ש"ד סי' ו' . יד זוכר שמוס דף ו' ע"ב : טו והלכס כל"ל (רד"ל) : טז נ"ל ס' כ"ב סי' ר"ו : יז במד"ר פ' י"ט . סנחומא סדר חוקת . ירושלמי כלאים פ"ק , [illegible] סי' ר' . ב"ר פ"ט . בנה דף ל"ט ע"א . ועי' ברכות שם . ועי' אבות פ"ס משנה ו' ובפיר"ש שם ד"ה ועי' הנלמ :

מתנות כהונה

[illegible]

ענף יוסף

[illegible]

עץ יוסף

[illegible]

רבנן והיא מכוונא כל קביל תרעא מציעיא דכנישתא עתיקא דטבריא. ר' המא בר פפא בשם ר' יהודה ב"ר סימון אמר כאיסור במה היו ישראל מקריבין במדבר עד שלא הוקם המשכן יח דתנינן תמן עד שלא הוקם המשכן היו הבמות מותרות והעבודה בבכורות ומשהוקם המשכן נאסרו הבמות והעבודה בכהנים והיו ישראל נוהגין באיסור הבמה במדבר והיו פורעניות באות עליהם והיו או"ה אומרין עובדין לשמו והוא הורגן לפיכך אמר הקב"ה למשה לך אמור לישראל איש איש מבית ישראל ואל פתח אהל מועד לא הביאו: (ג) ד"א איש איש מבית ישראל יט הה"ד (ישעיה סו) שוחט השור מכה איש זובח שה עורף כלב מעלה מנחה דם חזיר מזכיר לבונה מברך און. ר' יוחנן ורשב"ל ר"י אמר כל מי שהוא גוזל את חבירו שוה פרוטה מעלין עליו כאילו הורגו ואית ליה קריין סגיין שוחט השור מכה איש (יחזקאל יט) וילמד לטרף טרף אדם אכל (משלי א) כן ארחות כל בוצע בצע את נפש בעליו יקח (יואל ד) מחמס בני יהודה אשר שפכו דם נקיא בארצם (ש"ב כא) ויאמרו אל המלך האיש אשר כולנו ואשר דמה לנו נשמדנו מהתיצב בכל וגו' כ וכי הוא הרגן או דמה להן אלא ע"י שהחריב נוב עיר הכהנים שהיתה מספקת להם מזונות מעלה עליו הכתוב כאילו הרגן. ור"ל הוה מסרס קרייא. מכה איש שוחט השור עורף כלב זובח השה דם הזיר מעלה מנחה מברך און מזכיר לבונה גם המה בחרו בדרכיהם. כא ר' אלעזר שאל את ר' חנינא ואית דאמרי ר' חנינא שאל את ר' אלעזר ואפשר כן רבה שאול לתלמידא אלא לא בעא מיניה אלא למבדקיה א"ל מהו דין דכתיב (משלי ל) שתים שאלתי מאתך שוא ודבר כזב הרחק ממני ריש ועושר אל תתן לי הטריפני לחם חוקי. פן אשבע וכחשתי ואמרתי מי ה' ופן אורש ונגנבתי ותפשתי שם אלהי. איזה מהן קשה הראשונה או השנייה א"ל מצינו שויתר הקב"ה על ע"ז ולא ויתר על הילול השם ומנין שויתר הקב"ה על ע"ז שנא' (יחזקאל כ) ואתם בית ישראל כה אמר ה' אלהים איש גילוליו לכו עבודו וכתיב ואת שם קדשי לא תחללו עוד והיו ישראל נוהגין באיסור הבמה במדבר והיו פורעניות באות עליהם והאומות רואין ואומרין הם מקריבין לו והורגם. לפיכך אמר הקב"ה למשה לך אמור לישראל הזהרו שלא תהיו מקריבין לאיסור במה לפיכך משה מזהיר לישראל אמור להם איש איש מבית ישראל אשר ישחט: (ד) ר' כב ישמעאל ור' עקיבא ר"י אמר הרי זה היתר מכלל איסור לפי שהיו ישראל אסורין בבשר תאוה במדבר לא בא הכתוב והתיר להם אלא בשחיטה ר"ע אומר ה"ז אסור מכלל היתר לפי שהיו ישראל כג נוחרין ואוכלין במדבר לא בא הכתוב ואסר להם כן אלא בשחיטה. תני רבי ישמעאל לפי שהיו ישראל אסורין בבשר תאוה במדבר ולפיכך הזהירן הכתוב שיהיו מביאין קרבנותיהן לכהן והכהן שוחט ומקבל אע"פ שהבעלי' יושבים ומחשבין כל היום אין הכל הולך אלא אחר השוחט ומת"ל שתי שחיטות אשר ישחט ב' פעמים תני בשם ר' יודן ב' דקדוקי שחיטה הן רוב שנים בבהמה ורוב אחד בעוף: (ה) ר' פנחס בשם ר' לוי אמר משל לבן מלך שגס לבו עליו והיה למד לאכול בשר נבילות וטריפות אמר המלך זה יהיה תדיר על שולחני ומעצמו הוא נדור. כך לפי שהיו ישראל כד להוטים אחרי ע"ז במצרים והיו מביאים קרבניהם לשעירים דכתיב (ויקרא יז) ולא יזבחו עוד את זבחיהם לשעירים ואין שעירים אלו אלא שדים שנא' (דברים לב) ויזבחו לשדים ואין שדים אלו אלא שעירים שנא' (ישעיה יג) ושעירים ירקדו שם. והיו מקריבין קרבניהם באיסור במה ופורעניות באות עליהם אמר הקב"ה יהיו מקריבין לפני בכל עת קרבנותיהן

יד יוסף יח זבחים דף קי"ב. יט תנחומא סדר ז. ב"ק דף קי"ט: כ כתובי"ר פ"ס וס"ח. ופרק הגוזל בתרא: כא פסיקתא רבתי פרשה כ"ד: כב חולין פ"ק בארי ח"ב פיסקא ע"ה: כג תנחומא סדר ז: כד תנחומא סדר ז:

ענף יוסף

יעלה לראש הכרמל וילפת וירדה כו' נ"ב שהר הכרמל הוא אצל ים הגדול במערב א"י והבאר נגם במזרח א"י קודם שעברו הירדן. והוא בימה של טבריא בצפונה א"י. ודוחק לומר שתחמת גובה הר הכרמל רואין ממנו מערב למזרח. וכדומה שצ"ל בם ג"כ נהר ישיתון. ומפני שבתוספתא שלפני זה שם אמרו יונת המם בראש הכרמל כו' טעו הסופרים לכתוב גם בזה דבאר כן [רד"ל]: (ד) [ומה ת"ל שני שחיטות]. דבשלמא לר"ע דס"ל שנחירה היה מותר להם במדבר ונחירה נ"כ שחיטה קרי אלי מימר דלהכי כפל הכא לשון שחיטה לאשמועינן דבקדשים שחיטה ממש בעינן. ולא מתכשרה נחירה אלא בחולין. דמודה ר"ע במוקדשים דבעינן שחיטה ממש כדלעיל והכא במוקדשים איירי קרא לר"ע והילו לא כתיב שחיטה אלא פעם אחד ה"א היינו נחירה כדאמר גבי הצאן ובקר ישחט להם נחירה שלהם זו היא שחיטתן: (ה) [לפי שהיו ישראל להוטים כו' אמר הקב"ה יהיו כו']. וז"ל מורה [פל"ב מח"ג] עיקר טעם להקרבנות כמוס הוא יתברך להאומה הזה. כי ההרגל הוא שני לטבע. ולהיות העם מורגלים אחר במצרים ובאומות הכשדים עובדי טלה ושעירים. ואנשי הודו עובדים הבקר ועיקר עבודתם הוא בדמם. ולהסירם מכל היה מהנמנע. ולזאת התחכם הוא יתברך להיות נשאר העבודה אצלם ויהיה באלה הבהמות. אבל יעשהו כולם לשם הנכבד. ואם כי הוא יתברך לא חפץ באלה. רק הקשב רצונו ושמוע מזבח טוב ע"כ. וזהו תורף ענינו של הרב. אף כי איננו לשונו. וממדרש הזה אין ראיה לדבריו. כי זה באמת לא המשיל זאת ר"פ רק לטעם איסור בשר תאוה במדבר. והרמב"ן טען עליה כי מעשה שלחן ה' מגואל שאינו רק לבואית מלבן של רשעים וטפשי עולם. והכתוב אומר כי הם לחם אשה לה'. ונח בצאתו מן התיבה הקריב קרבן וירח ה' את ריח הניחוח. ולא היו אז בעולם אנשים עובדי ע"ז להתרחק מהם. והבל הביא גם הוא מבכורות צאנו. וישע ה' אל הבל. ולא היה עדיין ע"ז בעולם כלל. ורבים אומרים כי הם באים לצורך שהוצאה להטיל בו גערה ותוכחה על חטאתו אשר חטא הגם כי אין שום ערך בינו לבין אלהיו. לא
מפני

מתנות כהונה

שערותא רבן. שערותא כמו שיערו אותה והוא ל' קצר כמו יותא חדא: **כל קביל כו'.** היא מכוונת נגד שער אמצעי של בית המדרש הישן שבטבריה: **תנינן** תמן. פי' באיסור במה היו ישראל מקריבין במדבר ור"ל אחר שהוקם המשכן שהרי עד שלא הוקם המשכן תנינן תמן שהיו הבמות מותר כו': **נוהגין** באיסור הבמה כו'. ופי' שהיו נוהגין היתר בבמה שלא כדין שהרי משהוקם המשכן היה להם לידע מדעת עצמן שלא יקריבו בבמות שאל"כ מאי רבותיה דמשכן ולפיכך נענשו והיה חילול שם שמים בדבר: **והוא** הורגן. בתמיה: **מסרס** קרייה. מסרס המקרא והורגו היכה האיש דומה בעיניו כאילו מקריב שור על גבי המזבח וכן כולם: **ואפשר** כן. כלומר הספר מתמה על איכא דאמרי והאיך אפשר שרבי חנינא ישאל מרבי אליעזר תלמודו ומשני לא שאל מימנו אלא לבדקו אם יודע להשיב אם לאו לא שהיה צריך לו: **מהו דין.** מהו זה וגו' דג' מהו דין: **שויתר הקב"ה כו'.** וכאן הראשון ע"ז שנ' מי ה' והשני יש בו חילול הש"י שגונב ויתהלל שם שמים על ידו: **והורגם.** וזהו חילול הש"י: **אסורין כו'.** א"ל שיקריבום שלמים: **ה"ז היתר** פי' ההיתר שהתיר בשר תאוה כשיעשוהו שלמים ללמוד מן האיסור שלא יהא מותר רק בשחיטה אע"ג דלא כתיב שחיטה אלא ההיתר מדכתיב גבי האיסור אשר ישחט וגו' מכלל דשריותא דאהל מועד נמי דוקא בשחיט': **איסור** מכלל היתר. מתוך ההיתר שהתירו בשחיטה דוקא כדפירש נשמע שקודם לזה היו נוחרין דאל"כ לשתוק מן השחיט': **אלא** בשחיט' פי' וכי לא בא הכתוב ואסרו להם בנחירה אלא דוקא בשחיטה דאל"כ למה הזכיר השחיטה ויותר היה נ"ל לגרוס בא הכתוב: **שגס לבו.** לבו גדול ומתגאה לעשות כל מה שלבו חפץ: **אלא** ע"י נביא.
כלומר

עץ יוסף

מכוונת נגד שער אמצעי של בית המדרש הישן שבטבריה: **מקריבין במדבר** משהוקם המשכן דתנינן. כצ"ל [יפ"ת]: **והיו ישראל נוהגין** באיסור הבמה. ופי' שהיו נוהגים היתר בבמה שלא כדין. שהרי משהוקם המשכן היה להם לידע מדעת עצמן שלא יקריבו בבמות. שאל"כ מאי רבותיה דמשכן ולפיכך נענשו והיה חילול שם שמים בדבר [מת"כ] ויתרץ בזה מה שקשה לאיזה היה הפורעניות באות עליהם כיון שלא הוזהרו. ואי מתחלה הוזהרו ועברו ונענשו מאי אולמי דהך אזהרה מהראשונה לשיתמנעו מהעבירה: **והוא הורגן** בתמייה: **לפיכך אמר הקב"ה כו'** ר"ל כדי להצילן מן העבירה וביותר מפני חילול השם. לפיכך אמר הקב"ה כו'. (ג) **הה"ד שוחט השור כו'** קמפרש מי שמקריב שור חוץ מאהל מועד כמכה איש כאילו נפש שופך שנא' דם יחשב לאיש ההוא כדמפרש בתוספתא וקצר ולא פירש שהוא מובן במעט עיון. ואיידי דמייתי קרא מייתי נמי עליה דר"י ורשב"ל לקיים כדרך המדרש להביא כמה פירושים דלא שייכי לעניננו רק להוכיח קרא דמייתי: **ואית ליה קריין סגין** פי' ויש לו ראיה מהרבה פסוקים. **שוחט השור כו'** מי שהוא שוחט שור של חבירו כאילו הורג איש: **וילמד לטרף טרף כו'** פירוש שגזלתו נחשב לו כשפיכות דמים. דלא כדאמרינן לעיל פ' י"ט שהרג האנשים ומענה נשיהם: **כן ארחות כל בוצע כו'** כו דהכי משמע כן דרך כל בוצע ומלסטם את הבריות שהוא נוטל נפשו של נגזל והורגו: **מחמס בני יהודה כו'** והחמס היינו גזל כמו ותמלא הארץ חמס. עד חמס. ואמר מחמס בני יהודה שהוא כאילו אשר שפכו דם נקי בארצם: **מסרס קרא** ר"ל שתהפך הקרא. ולפ"ז הכי פירושו שמכה האיש כאלו שוחט השור כי לא יקשה בעיניו הכאת האיש יותר משחיטת השור. ולא עריפת הכלב לאכילה או לקרבן כזביחת שה. ולא העלאת דם חזיר כמעלה מנחה טהורה. ולא מברך און ממזכיר לבונה. כי לא יבדילו בין זה לזה. כי יאמרו זה בעל חי וזה בעל חי ונתמעטה דמות אדם בעיניהם ולא יבדילו בין טהור לטמא. א"נ הכי פירושו מכה איש וגוזל ממונו הוא שוחט השור לקרבן ה' להתכפר. וכן עורף כלב זובח השה לקרבן בחשבו שזה יכפר על זה. וכן דם חזיר מעלה לע"ז או על שולחני מעלה מנחה לה' לכפר זה על זה. ע"ד את ה' היו יראים ואת אלוהיהם היו עובדים. **ואפשר כן** פירוש הספר מתמה על איכא דאמרי איפך אפשר שר' חנינא ישאל מר' אלעזר תלמודו. ומשני לא שאל ממנו אלא לבדקו אם יודע להשיב אם לאו. לא שהיה צריך לו: **מהו דין** מהו זה: **איזו קשה הראשונה או השניה** א"ל השניה א"ל ולמה א"ל תלינו. כצ"ל טעם השאלה דמשמע דפן אשבע וכחשתי ואמרתי מי ה' קשה טפי שהוא כופר בעיקר מפן אורש ונגנבתי וגו' שנשבע על שקר. ונמצא א"כ שהשניה דהיינו העושר קשה מן הראשונה דהיינו ריש וא"כ ה"ל לומר עושר וריש אל תתן לי שבתחילה יש לו לבקש על הקשה ושוב יבקש אפי' על הקלה. ומשני דראשונה קשה טפי משום חילול ה' שיש בה שהגונב ונשבע על שקר כשתמצא בידו הגניבה או יבואו עדים נמצא שם שמים מתחלל על ידו. וחילול השם קשה מע"ז. **שויתר הקב"ה על ע"ז** לגבי חילול ה'. דניחא ליה בע"ז מביתחלל ש"ש בהם: **והורגם** וזהו חילול שם שמים: (ד) **רבי ישמעאל ור"ע כו'** כ"ז במסכת חולין דף ט"ז וי"ז. וקאי על פסוק כי ירחיב ה' אלהיך את גבולך אשר דבר לך ואמרת אוכלה בשר [דברים י"ב] ומאי דמייתי הך דר' ישמעאל הכא. משום דממלתיה שמעינן דאל אהל מועד לא הביאו אפילו בשר תאוה איירי וכדפרש"י שם בחולין. והיינו דרבי ישמעאל דבסמוך. וכן הוא בהדיא לקמן סדר כאה וז"ל שם אמר הקב"ה לשחוט ולאכול לישראל עד שיביאנו פתח אהל מועד מנין שנאמר ואל פתח אהל מועד לא יביאנו כו'. ואגב מייתי לר"ע בר פלוגתא': **אסורין בבשר תאוה** אם לא שיקריבו שלמים. ואם היו שוחטים בלא קרבן היו ענושים כרת כדכתיב ואל פתח אהל מועד לא הביאו וגו' נכנסו לארץ ונתרחקו מן המזבח הותר להם מן התורה הזה שיזבחו בשר לתאותם ויאכלו: **לפי שהיו ישראל נוחרין כו'.** ר"ל ס"ל לר"ע שכשהיו ישראל במדבר הותר להם בשר נחירה. ונפקא לה מהאי קרא דכתיב כי ירחק וגו' וזבחת תכלל דעד השתא לא נצטוו על הזביחה. אבל משנכנסו לארץ נאסר להם בשר נחירה כדכתיב בההוא קרא דכי ירחק ממך המקום וגו' וזבחת מבקרך ומצאנך וגו': **נוחרין ואוכלין** יה"א דכתיב ושחט את בן הבקר. מתרץ בגמרא קדשים שאני. והא דכתיב הצאן ובקר ישחט להם מתרץ בגמרא נחירה שלהן זו היא שחיטתן: **והכהן שוחט כו'** ס"ל שטעם איסור בשר תאוה מפני שהיו מחשבים בשחיטתן לע"ז והבשר אסור דהוה תקרובת ע"ז. אבל כשיביאו לעזרה יהיה הכהן שוחט ומקבל לשם שמים. ואע"פ שהבעלים יחשבו מחשבה רעה אין הבשר נאסר דבתר מחשבת שוחט אזלינן והיינו דכתיב ולא יזבחו עוד את זבחיהם לשעירים. כי מחשבת השוחט לא תהיה לשעירים. ואע"פ שאין ייחוד הקרבן שיתחשבו הכהן השחיטה כשרה בזר. מ"מ אורחא דמילתא שהכהן היה שוחט הזבח: **אלא לאחר השוחט** כששם מתני' דס"פ ב"ש בזבחים: **ומה ת"ל אשר ישחט** ב"פ דלא היה צריך לומר רק אשר ישחט שור או כשב או עז במחנה או מחוץ למחנה: (ה) **משל לבן מלך כו'** משום דס"ל דבשר תאוה נאסר לישראל במדבר כדרבי ישמעאל דלעיל. וקשה מ"ט לאיסור הזה. וקאמר ב' טעמים. א' משום שהיו להוטים אחר ע"ז והיינו ולא יזבחו עוד את זבחיהם. ב' משום דהיו מקריבים באיסור במה ופורעניות באות עליהם וכו' וכדר' המאי דלעיל. לכן גזר הקב"ה שאפילו חולין שלהם יקריבו לקרבן שלמים באהל מועד. וזהו שמסיים בסיפא אמר הקב"ה יהיו מקריבין לפני בכל עת כו'. ר"ל אפילו חולין שגזר ה' שיקריבו אותם לקרבן שלמים. ומכני שיקשה דמ"מ מה הועיל שלא יזבחו לשעירים אחר שיחזור להתיר להם בשר תאוה כשיכנסו לארץ. שאז יחזרו לסורם. לכן אמר משל לבן מלך כו' שע"י שהוא תדיר לאכול על שלחן המלך יקנה לב טהור ומעצמו יפרד מנבלות וטרפות אשר אכלם מפני גסות לבו והתבזות כבודו וכן ישראל אחר שיהיה אוכלם מהשלמים הנחלקים למזבח ולכהנים ולבעלים הרי הם כסמוכים על שלחן ה' ותיקר נפשם בעיניהם לבלתי השתחוות והכנע להבלי ע"ז שיכירו כבודם וגדלם להיות דבקים בה' ויבוזו כל מיני ע"ז. ואחר שיאבד מהם ההרגל הראשון אשר הורגלו במצרים ויקנו ההרגל הטוב משולחן גבוה לא ישובו לכסלה אף שיחזור להתיר להם בשר תאוה בכניסתן לארץ: **ומעצמו הוא נדור** גירסת הילקוט גדור. והוא מלשון גדר או מענין הגדלה כמו להתגדל בו. ויתכן דמוד גרסינן כלומר פרוש: **ויזבחו לשדים** דבלא זה מי הוכרחו שלא לפרש כפשוטו שזבחו לשעירים ממש. ומ"מ אי לא דאשכחן דשדים אקרו שעירים לא היינו מפקי קרא ממשמעותיה והא אתיא חזבחו לשיהם
ושעירים

קרבנותיהן באהל מועד ויהיו נפרשים מע"ז והם ניצולים הה"ד איש איש מבית ישראל וגו' : (ו) א"ר יוסי בר' חנינא כה אין הבמה מותרת אלא ע"י נביא מ"ט שנא' (דברים יב) השמר לך פן תעלה עולותיך. ואליהו מקריב בשעת איסור הבמה א"ר שמלאי הקב"ה א"ל שנא' (מ"א יח) ובדברך כו עשיתי בדבורך עשיתי. ר' יוחנן בר מרי מייתי ליה מן הדא (יהושע ח) אז יבנה יהושע אין לי אלא בגלגל בגבעון מניין שנא' (שופטים ו) ויהי בלילה ההוא ויאמר לו ה' קח את פר השור. א"ר אבא ב"כ כט ז' עבירות נעשו בפרו של גדעון עצי אשרה ואבנים פסולות ומוקצה ופר הנעבד וזר ולילה ומחוסר זמן. אין לי אלא גבעון בשילה מנין שנא' (ש"א ז) ויקח שמואל טלה חלב אחד. א"ר אבא ב"כ ג' עבירות נעשו בעולה של שמואל היא ועורה ומחוסר זמן ולוי היה. א"ר יוסי אין מן הדא קריא לית את שמע כלום ואתיא הדא דר' שמואל בר נחמני (שם) ותשובתו הרמתה כי שם ביתו: (ז) ד"א איש איש מבית ישראל הדא דכתי' (תהלים קמו) עושה משפט לעשוקים אלו ישראל דכתיב בהון (ירמיה נ) כה אמר ה' צבאות עשוקים בני ישראל ובני יהודה. נותן לחם לרעבים אלו ישראל דכתיב (דברים ח) ויענך וירעיבך. (תהלים קמו) ה' מתיר אסורים. כח מה שאסרתי לך התרתי לך. אסרתי לך חלב בהמה והתרתי לך בחיה. אסרתי לך גיד הנשה בחיה והתרתי לך בעוף. אסרתי לך שחיטה בעופות והתרתי לך בדגים. ר' אבא ור' יונתן בשם ר' לוי אמר יותר ממה שאסרתי לך התרתי לך. דם הנדה אסרתי לך התרתי לך דם בתולים. אסרתי לך אשת איש התרתי לך את השבויה. אשת אח התרתי לך יבמה. אשה ואת אחותה בחייהם התרתי לך לאחר מיתה. לבישת כלאים התרתי לך סדין בציצית. בשר חזיר התרתי לך דג ששמו שיבוטא. את החלב התרתי לך את השומן. את הדם התרתי לך טחול. בשר בחלב התרתי לך את הכחל. ר' מנחמא ור' ביבי ור' אחא ור' יוחנן בשם ר' יונתן אמרו תחת מה שאסרתי לך התרתי לך תחת איסור דגים כט לויתן דג טהור. תחת איסור עופות זיז עוף טהור הוא הה"ד (תהלים נ) ידעתי כל עוף הרים וזיז שדי עמדי. א"ר יהודה ב"ר סימון ל בשעה שהוא פורש את כנפיו מכהה גלגל חמה הה"ד (איוב לט) המבינתך יאבר נץ יפרוש כנפיו לתימן ולמה נקרא שמו זיז שיש בו כמה מיני טעם מזה ומזה. תחת איסור בהמות בהררי אלף לא ר' יוחנן ור"ל ורבנן רבי יוחנן אמר בהמה אחת היא ורבוצה על אלף הרים ואלף הרים מגדלין לה כל מיני עשבים והיא אוכלת שנא' (שם מ) כי בול

הרים

יד יוסף כה ירושלמי מגילה פ"ק. ע' קה"ר פי"א ים בו שם ע"ם: כו שמואל רבתי פ' רנ. ירושלמי מגילה פ"ק. וס' ל' דסעניות. במד"ר פ' י"ד. שה"ש רבה פ"ג סי' י"ז. תנחומא סדר זו: כז תמורה דף כ"ח. תנחומא כדל נשא. ירוש' פ"ק דמגילה. ילקוט שופטים במד"ר פ' י"ד: שמואל רבתי פ' רנ: כח תנחומא ס' שמיני. חולין דף קט. דב"ר פ"ד. וע' בשוח"ט במקומו שם: כט חולין ד' סז ע"ב: ל ב"ר פ' י"ט: לא רבה ותנחומא סדר פנחס. ילקוט סוף ספר איוב. פסיקתא רבתי פ' ט"ז. פדר"א פ' י"א. תנחומא ס' נגנים. ופ' זוכר ברלשית י"ם. ויומא דף כל"ג. בכעלותך דף נ"ד. פנחס דף רל"ו. ובעט"ק נר"מ גבאי חלק ס"ס פ"ו:

מתנות כהונה

כלומר לשמה שכנבים מסירו לצורך ששם: מייתי ליה כו'. מביא ראיה מכאן שהבמה מותרת על פי נביא לשעה: פ"נ אין לי אלא בגלגל בגבעון מנין: שבעה עבירות כו'. נירסת הספר הוא בירושלמי בפ"ק דמגילה רק במקום מחוסר זמן גרס באיסור במה ועיין שם שהגירסא משובשת ומי ישרב לבו להגיה כולי האי ובבמ"ר פ' י"ד חשיב נ"כ שבעה אך חלוקים במקצת ובתנחומא בפ' נשא מנה אותם כמו שנמצא לק' פר' נשא ובילקוט שופטים גרס שמנה ומונה ג"כ מחוסר זמן ועפ"י גירסא זו' שופטים דפליגתא הוא ובמס' (תמורה דף כ"ח) גרס שמנה ולא חשיב אבנים פסולות וחשיב כלי שריה פירש"י כלים שבהם היו מקטירים לאשרה בו היה מקטיר לבמים וכמ' שמואל גרס ג"כ ז' וחשיב אבנים פסולות במקום בן כומרים דג' בפ' נשא: אבנים פסולות אבני גזית שלבן שפל לך: אין מן הדא כו'. אם מן המקראות הללו ששמע אין אתה שומע כלום שמכל הפסוקים הללו אין אנו שומעין אלא שבכל מקומות אלו היה הארון ובמקום הארון לאו קרי ובן: ואתיית. ובלא הם נהכרת להביא זהם לראיה שנאמר ותשובתו הרמתה וגו' ויבן שם מזבח משמע שברמתה היה מקריב חה היה חוץ ממש ועיין בירושלמי כי כן הוא: גיד כבמה בחיה. אף בחיה: שחיטה בעופות להסרס בלאו הכי: השבויה יפת תואר: לאחר מיתה. הרי זמן ההיתר כל ימי עולם וזמן האיסור רק ימי חיי אשתו: סדין בציצית. בשעה שבהלכה היה מנוי היה מותר כלאים בציצית: שיבוטא פירש"י נפרק כל הבשר טעמו כטעם חזיר והשם גרם מוח של שיבוטא ובילקוט מליש גרס לשון שהם: טחול. כולו דם ובחולין (ק"ס) גרס כבדא ופירש"י שכבד כולו דם: התרתי לך כלומר ויתרתי לך: ה"נ בילקוט שתה איסור דגים לויתן דג טהור וכן כולם: זיז. עטריקון מזה ומזה: אים

ענף יוסף

מפני זה ישפר אלך לו. אבל היה מתחסד אלפי להגביל עניו כדרך שפר כדי שלא תגעל דלת נפשו כמשובה. דהקרבן הוא פועלת שלא כהוגלים. כי יבואו נגלל דמם ולהכיר איסור חטאתם. כאשר יראו שהקרבן המקריב על הטאו יבחט ויזבחו וינוחם וישרף על פלם על המזבח. כי אז ישים אל נבו כבן משפטו על חטאו. וכן ראוי שיעשה בו. לולי ה' שריחם עליו לבוא אשם נפשו. ומתוך כך יבוא מורא שמים עליו ויעורר לתשובה. והיא אחת מהויתורים שויסר הוא ויברכן מכבו ובגדולתו אגל שלומה שבה שיאום לו לשי גודל רוממתו א"ם וא"ת. אבל קשה מה נעבה במין הבני מהקרבנות אבר בלי עון ורצון. כמו נדרים ונדבות שלמים תודה המזבח והמוכח בבית מה טעם יש בהלה הקרבנות ומה העבודה הואם. ובלמה הקריב אגף שלום פעם אחד. ועיין בספר הכוזרי מה שכתיב החבר אל המלך בענין הקרבנות ועיין בספר תורת העולה במנות סי' ג"נ וי"ד: (ו) [בגבעון מנין כו'] קשה מה טען גדעון להיתר במה. דגדעון בעוד שילה בלאהנה כיה ולא לכ"ע הבמות היו אסורות. ועוין גדעון כולל שעם ע"פ הדבור הוה. ונראה שאין זה אלא כנכם היוצא התלמיד טועה בתשב דהריב"ת בוא דמייתי ר"י בר מרי ראיה. והתחכם גם הוא להבין מגדעון והמעתיק הכנים הבהמו בתוך לשון ר"י בר מרי. והנוגאת היטבה כמו שכתבתי בעץ יוסף:

מפני

עץ יוסף

ושעירים ירקדו שם ובמקום השמם והחרב לא העבור בו רגל בהמה אלא שדים ניגהו: ופורעניות באות עליהם והוא אינו ה': (ו) אין הבמה מותרת כו'. ס"ל לר' יוסי בר' חנינא שאין הבמה מותרת כלל משנאסרה כשהוקם המשכן אלא לפי שעה ע"י נביא שאז מותרת אפילו בזמן שבית המקדש קיים כענין אליהו. והא דמייתי לה הכא יתכן דדרים אים אשר מבית ישראל דמשמע דוקא אים דעלמא. אבל נביא מקריב בבמה אע"ם שנאסרו הבמות לדרשה זו: בדבורך עשיתי רבים מקשים אם מאת ה' נהיה הדבר למה הוצרך אליהו לבא בתפלה ובתחנונים שיענהו כו'. וי"ל שכך היה הדיבור שהקב"ה ביתפלל לפניו על הדבר. כי הקב"ה מתאוה לתפלתן של צדיקים. וגם שילה כנודו שנאמר ה' שיכף לתפלתו: ר' יוחנן בר מרי כו' כנה לשון ההגדה א הועתק מהירושלמי דפ"ק דמגילה והשמיט הכותב מכאן פיסקא דמתני' דתנן החם קודם שילה יש אחריה היתר. משום דבגלי פרק פרת הפסח תני ליה נ"כ זה דקודשה שילה יש אחריה היתר. וכן תני שם באו לגלגל הותרו הבמות. פי' כשעברו את הירדן והוקבע המשכן בגלגל ב' שנים שכבשו וב' שחלקו הותרו הבמות. ע"כ אמר דר"י בר מרי במע ליה מיהושע דכתם אהרי כיאם לגלגל הוה והותר לבנות שם מזבח אלמא הותרו הבמות משבאו לגלגל: אין לי אלא בגלגל בגבעון מנין כו'. זה הוא נדפס בטעות. וכך צ"ל אין לי אלא בגלגל שילה מנין [כ"ל מנין דקודם שילה יש אחריה היתר] שנאמר [שמואל א' ז] ויקח שמואל טלה חלב א' [ר"ל הוא נתר הורבן שילה]ה"ר אבא ב"כ ג' עבירות נעשו בעולה של שמואל שיא ועור' ומחוסר זמן ולוי היה. א"ר יוסי אין מן הדא ליה את ש"מ כלום דא"ר אבא ב"כ ז' עבירות כו'. וה"ם אי מדשמואל שהכר נאם ללמוד דשילה יש אחריה היתר כדלעיל. איך יכול ללמוד כלום דהא א"ר אבא ב"כ ז' עבירות וכו' ומי היכי דהתם הוה היתר במה לפי שעה ע"פ הדבור דהא בזמן איסור במה היה דאז משכן שילה הוה לכ"ע משנאו לשילה נאסרו הבמות. ה"נ טלה חלב דשמואל לפי שעה ע"פ הדבור הוה. ולא מבום דאז היתרו הבמות. אך קשה דלמה לו משום הא דר' אבא מיסוק ליה הא דקאמר ג' עבירות הותרו נשיו של שמואל נופיה דכי היכי דהותן ג' הותרו לפי שעה ע"פ הדבור הכי נמי שמא דהוה היתר במה. הא לא קשיא דמאי סבר ר"י בר מרי דלא הוה המקריב דלהן פי' כליל הוא ושרו הלא כליל לאישים בהפשט וניתוח ולא היה מחוסר זמן. ולא הקריבו שמואל בעצמו אלא בגוויו ע"י כהן. אבל בגדעון הוה ודאי עבירות [יפ"ת]: ז' עבירות נעשו כו' וכן הוא בירושלמי פ"ק דמגילה ובבמדבר רבה ובתנחומא. אך חלוקים בגירסאות, אבל בילקוט שופטים גרס שמונה. וכן במס' תמורה. ואגדת שמואל גרס ז': ואבנים פסולות מפני בהיו אבני מזבח הבעל. פ"נ שהיו פגומים שבשברם מזבח הבעל מהמזבח נשברו ונפגמו כתגירת נפורן ופסולי בהכי [יפ"מ]: ומוקצה שהוקצה להקרבה ע"ז כדכתיב ופר השני ז' שנים ומפרם בפרק כל האסורים שהוקצה לע"ז ז' שנה [שם]. ופר הנעבד לא ידענו מהיכן נפקא [רפ"י]: ולילה שהקרבן בכל מקום פסול בלילה והכא כתיב ויעש לילה. ואע"פ שהקב"ה א"ל לעשותו בלילה מלו קאמר ויהי כי ירא מעשות יומם ויעש לילה הרי כך אלו. ואי לא קאמר ליה היכי אתי עביד עבירה. וי"ל דקאמר ליה לא נעשה עביד בלילה ואלמלא שהוא היה עושה ביום כשיקר המלוה [יפ"ת]: ומחוסר זמן וכן הוא באגדת שמואל. אבל בירו' במקום מחוסר זמן גרס באיסור במה: ג' עבירות אבל איסור במה לא הוה שהם דמתרכה שילה הותרו הבמות עד בנין בהמ"ק [יפ"ת] ופליג על ר' יוסי בר חנינא: היא ועורה דכתיב ויעלה עולה כליל משמע כלו בלא הפשט וניתוח. ועולה משנה הפשט כדכתיב והפשיט את העולה. וה"ט לעולה הלא ולעולת הצבור כדפנו נמ"כ: ומחוסר זמן דכתיב טלה חלב מפרם קטן יונק. ותייק דהיה קטן כ"כ דאית מחוסר זמן משום דהל"כ מאי נפקא מינה לאשמועינן דהוה יונק [יפ"מ]: אתיא הדא דר' שמואל כו' ופי' ובלא אתה נהכרת להביא ראיה דקודשם שילה יש אחריה היתר מדברי ר' שמואל שדייק מזה דכתיב ותשובתו הרמתה כי שם ביתו וגו' ויבן שם מזבח לה' ושך בנה שם בבמה מזבח בקביעות אע"כ דבמות מותרות לאחר שחרבה שילה: (ז) הה"ד עושה משפט לעשוקים דעת אגדה זו כרי' לשיל שנאסר בשר תאוה במדב' והותר כשנכנס לארץ. ובעי לאסויי סמך מה' מתיר אסורים דהיינו בשר תאוה שאסרו ושוב התירו וכדדרים ליה לקמן דברים רבה פ"ד. ומעין זה מייתי נמי היתר דוגמת איסורין. חלב חיה כנגד חלב בהמה והיתר גיד הנשה בעוף כנגד איסורו בבהמה כו' שגם זה נכלל בפירוש ה' מתיר אסורים. ואיידי דדרים הכא ה' מתיר אסורים דרים נמי הכא עושה משפט לעשוקים נותן לחם לרעבים: מה שאסרתי לך התרתי לך. שכדי להראות שאין למצוה טעם מצד עצמן זולת הרצון אלקי לכן הפליא ה' להתיר בדברים שמעין האיסור כי זו הוכחה גדולה שאין הדבר מתרחק מצד עצמו שא"כ היה ראוי להרחיק כל הדומה לו. אלא שאין כאן רק מצותו יתברך והכא דגלי גלי: בדגים וה"ה חגבים. ולא איצטריך למימר אלא דגים דדמו לעוף שנבראו כולם מן המים: יותר ממה שאסרתי כו' פי' חידוש יותר ממה שאסרתי לך. מדבר זה עצמו התרתי לך כנגדו. או פי' יותר ממה שאסרתי לך התרתי לך. וכדמפרש והולך אסרתי לך דם נדה כו' וכ"ל דמשום דאפה כזאת בלא בשפה נדחה טריא ובריא נמי דם בתולים נמצא שאיסור הנדה ההיתר רב מהאיסור: אסרתי לך א"א כו' ר"ל כיון דשטיה טריא ואיכא נמי שבויה דהויא אשת איש דשרים נמצא שאע"פ שאסר א"א ההיתר יותר מהאיסור. וכן י"ל באשת אח ואשה ואחותה כי נשים אחרות מותרות. וכן בכלאים כי כל צמר ופשתים בשכן לבדן כל אחד שרו. וכן בשר בחלב. וכן י"ל בחזיר דאיכא הרבה מינים דגות שמנות דשרי. ובחלב כפיסה דההיתר יותר. דמדאורייתא לא נאסר אלא קרוס וקלף והוא מעט לגבי השומן. ובדם י"ל דכיון דמדאורייתא לא אסור אלא דם הנפש אבל שאר דם האברים אלא פי' שרי ושרי נמי דם טחול נמצא ההיתר רב מהאיסור: סדין בציצית כלאע"פ שהסדין של פשתן והכלה דצמר הוא נמי שרי. דאתי עשה דציצית ודחי לית דשעטנז: דג ששמו שיבוטא שטעם מוחו כטעם חזיר: את השומן לא קאמר חלב חיה כדלעיל. דהא עדיף טפי דאפילו בבהמה גופה איכא היתרא. ועוד דהיתר זה יותר מרובה כדכתיבנא: התרתי לך טחול הא דלא קאמר דם דגים וחגבים והם מהלכי מים. אפשר דעדיפא מינה קאמר דאפילו בבהמה איכא בריותא. מיהו בתנחומא איתא אסר בעוף הדם התיר אותו בדג: ר' מנחמא כו' אמרי תחת מה שאסרתי לך התרתי לך. אפשר שצ"ל הותרתי לך פי' הנחתי לך ממין שכר טוב לבעליו. וגם יש להגיה הנוסחא שלפנינו התרתי לך שאע"ג שלויתן וזיז שהורים נינהו כדמפרש. מ"מ קאמר התרתי לך שכפי גדולתם לא היו יכולים לאכלם. הלא שה' מתיר כחם ומוסרם לישראל לעתיד בשכר שפירשו מדגים ועופות טמאים: תחת איסור דגים טמאים. מאכילן לויתן לע"ל שהוא ראש דגי הים ויש בו טעם דגים הטובים. ואע"פ שיש רמז עניים נסתרים בדבריהם ז"ל בענין בהמות ולויתן. מ"מ הדברים כפשוטן כי ה' יאכילנו לעתיד מהם. אשרי שיזכה לכך. וכן ראוי לומר כן בענין זיז שדי. אלא שאין זה דוגמת האכילה בעוה"ז שהוא רק שביעת הגוף. כי אם הוא מזון הנפש כמו שהיתה אכילת אהרן בג"ע וכמו המן שאמרו לחם שמלאכים אוכלים אותו: זיז עוף טהור הוא מדכתיב עמדי וכדרך שאחז"ל אין דבר טמא יורד מלמעלה. ומה"ם נמי ילפינן דבהמות טהורה היא דכתיב כי לי כל חיתו יער: מכהה מפרש כן לשון עוף השמש שבאברתו יסך עלון השמש. שכפו גדלו מכסה בכנפיו לפני השמש ומסתיר אור מהעולם. ואין קושיא מזה שלא נראה לעולם התכסות השמש בכנפיו. כי אולי עמידתו באופק אחר זולת האופק אשר אנו בו. והעומדים באופק ההוא ירגישו בזה: זיז שיש בו כו' דרש זיז נוטריקון מזה ומזה: כמה מיני טעם שכל מאכל שירצה מוצאים בו טעמו: בהמה אחת היא ושמה בהמות. ולא בהמות רבות. ורא"ה מאיוב מ' הנה נא בהמות וגו' חציר כבקר יאכל הנה נא כחו וגו' הכל בלשון יחיד. שמשם שנלה הוא בהמות. ולר' יוחנן בהמות הוא יחיד לבד. אבל נראה לקיים יש לו בן זוג כדלעיל בב"ר פ"ז סימן ה'. ומ"מ לא קאמר קרא אלא אחת משום דס"ל נראה לקיים דלים ואשתו שניהם כאים אחד בלבד: ורבוצה על אלף הרים פי' שרועה ומגבון כולם. שעם כה ושעם בזה שצריכה למזונותיה כל גדוליהם: כי בול הרים יבאו לו

ספי'

הרים ישאו לו ור"ל אמר בהמה אחת היא רבוצה על אלף הרים ואלף הרים מגדלין לה מאכל לאבילתן של צדיקים והיא אוכלת מאי טעמא (ישעיה סה) והיה השרון לנוה צאן ורבנן אמרי בהמה אחת היא ורבוצה על אלף הרים ואלף הרים מגדלין לה מיני בהמות והיא אוכלת מ"ט שנאמר (איוב מ) וכל חית השדה ישחקו שם ואפשר כן אית בעיר אכל בעיר א"ר תנחומא גדולים הם מעשה האלהים מה ששונין הם מעשיו של הקב"ה. ומהיכן הוא שותה ר' יוחנן ורשב"ל ר"י אמר כל מה שהירדן מכנים אחת לו' חדשים הוא עושה גמיעה אחת מ"ט שנא' (שם) הן יעשוק נהר ולא יחפוז. רשב"ל אמר כל מה שהירדן מכנים לי"ב חדשים הוא עושה גמיעה אחת מ"ט (שם) יבטח כי יגיח ירדן אל פיהו ויש בהם לבלוך פה ורב הונא בשם ר' יוסי אמר אין בהם לבלוך פה ומהיכן הוא שותה תני רשב"י נהר יוצא מעדן ושמו יובל ומשם הוא שותה מ"ט שנא' (ירמיה יז) ועל יובל ישלח שרשיו. א"ר מאיר (איוב יב) ואולם שאל נא בהמות ותורך זה בהמות ועוף השמים ויגד לך זה זיז שדי. או שיח לארץ ותורך זה גן עדן. ויספרו לך דגי הים זה לויתן. מי לא ידע בכל אלה כי יד ה' עשתה זאת:

פרשה כג

(א) כמעשה ארץ מצרים הה"ד (שיר ב) כשושנה בין החוחים ר' יצחק פתר קרא ברבקה שנא' (בראשית כה) ויהי יצחק בן ארבעים שנה וגו' א אם ללמד שהוא מפדן ארם מה ת"ל אחות לבן הארמי אלא אביה רמאי ואנשי מקומה רמאין וצדקת הזו יוצאת מבנתים למה"ד לשושנה בין החוחים. ר' פנחס בשם ר' סימון אמר כתיב (בראשית כח) וישלח יצחק את יעקב וילך גו' כללן כולן ברמאות: (ב) רבי אליעזר ב פתר קרא בגאולת מצרים מה שושנה זו כשהיא נתונה בין החוחים היא קשה על בעלה ללוקטה כך היתה גאולתן של ישראל קשה לפני הקב"ה לינאל הה"ד (דברים ד) או הנסה אלהים לבא לקחת לו גוי מקרב גוי. ג אלו ואלו ערלים אלו מגדלי בלורית ואלו מגדלי בלורית אלו לובשי כלאים ואלו לובשי כלאים א"כ לא היתה נותנת מדה"ד לישראל שיגאלו ממצרים לעולם א"ר שמואל בר נחמני ד אלולי שאסר הקב"ה עצמו בשבועה לא נגאלו ישראל לעולם הה"ד (שמות ו) לכן אמור לבני ישראל אני ה' ה ואין לכן אלא שבועה כד"א (ש"א ג) לכן נשבעתי לבית עלי. א"ר ברכיה (תהלים עז) גאלת בזרוע עמך בטרוניא ו א"ר יודן מלכא לקחת לו גוי מקרב גוי ועד מוראים גדולים ע"ב אותיות הן ואם יאמר לך אדם ע"ה אמור לו הוצא מהן גוי השני שאינו עולה מן המנין א"ר אבין בשמו גואלן ששמו של הקב"ה ע"ב אותיות: (ג) רבי ז עזריה בשם ר' יהודה ב"ר סימון אומר משל למלך שהיה לו פרדס נטועה שורה של תאנים ושל גפנים ושל רמונים ושל תפוחים ומסר לאריס והלך לו לאחר ימים בא המלך והציץ בפרדס לידע מה עשה ומצאו מלא חוחין ודרדרין הביא קצצים לקוצו והציץ באותן החוחין וראה בו שושנה אחת של ורד נטלה והריח בה ושבת נפשו עליה. אמר המלך בשביל שושנה זו ינצל כל הפרדס. כך העולם כולו לא נברא אלא בשביל תורה לאחר כ"ו דורות הציץ הקב"ה בעולמו לידע מה עשה ומצאו מלא מים במים דור אנוש מים במים דור המבול מים במים דור הפלגה מים במים. והביא קוצצים לקוצצו שנא' (תהלים כט) ה' למבול ישב וראה בו שושנה אחת של ורד אלו ישראל ונטלה והריחה בשעה שנתן להם י' הדברות ושבת נפשו עליו בשעה שאמרו נעשה ונשמע אמר הקב"ה בשביל שושנה זו ינצל הפרדס בזכות תורה וישראל ינצל העולם: (ד) רב חנן דציפורי ח פתר קריא בגמילות חסדים בנוהג שבעולם י' בני אדם נכנסים לבית האבל ואין א' מהם יכול לפתוח את פיו ולברך ברכת אבלים ואחר מהם פותח פיו ומברך דומה כשושנה בין החוחים. כנוהג שבעולם י' בני אדם נכנסין לבהכ"נ ואין אחד מהם יכול לפרוס על שמע ולעבור לפני התיבה ואחד מהם יודע דומה כשושנה בין החוחים. ר' אלעזר אזל לחד אתר אמרו ליה פרוס על

שמע

יד יוסף פרשה כג א בראשית רבה פרשה ס"ג סי' ד'. שה"ש רבה פ"ב. זוהר סדר תולדות דף קל"ו. ילקוט ס' תולדות: ב שה"ש רבה ב"ב כ' ו': ג פסיקתא דפ' בחודש: ד ע"ל פ' ל"א. אסור כרכשים כו': ה ש"ר פ' ו': ו ב"ר פ' מ"ד דב"ר פ"ב ילקוט בראשית רמז ע"ז שה"ש רבה פ"ב פסוק כשושנה. פסיקתא רבתי פ' ט"ו: ז שה"ש רבה פ"ב: ח שה"ש רבה פ"ב:

מתנות כהונה

אית בעיר כו'. וכי יש בהמה שאוכלת בהמה: ולא יחפוז י"ל דדריש וי"ו של ולא ואע"ג שמצאתי כתוב לא יחפוז בלא וי"ו התרגום ורש"י והרלב"ג ואבן העזרא גרסי ליה וכן הרד"ק הביאו בשרשיו ולא יחפוז וכן הביאו הקונקורדנציא ורשב"ל דרש י"ב של יבטח: ויש בה לבלוך פה בתמיה והלא לפי גדלו אינו מספיק לבלוך פיו (רב הונא גר' וה"ג בילקוט איוב ובסתרי תורה פ"א בספר עבודת הקדש מקיים גירסת הספר ע"פ הקבלה:) ועל יובל כו'. הרי שיובל גדול וטוב מכל הנהרות: אם ללמד כו' סיפיה דקרא קדריש בקחתו את רבקה בת בתואל הארמי מפדן ארם אחות לבן הארמי: רמאין. דרש הארמי לשון רמאות בהיפוך אותיות: וילך. הכא נמי דריש סיפיה דקרא: ללוקטה. גרסי': ערלים. שבליל פסח נמולו כדכתיב כל ערל לא יאכל בו וכתיב בדמיך חיי בשני דמים דם פסח ודם מילה: בלורית. משער קומי והוא ידוע: בטרוניא. בעלילה ובחזקה נגד מדת הדין ודרש בזרוע כלומר בכח. קצצים לקוצו. פי'

טס

עץ יוסף

ספי' בההרים נופלים ומפריחים למאום לו. ואע"ג שלא פירש ייעין. סמך אהררי אלף דכתיב התם: מאכל לאבילתן של צדיקים לע"ל. תוס"ת מגיה כאכילתן של צדיקים. ופי' כתו שלעתיד ימאהו מיני מאכלים למאכלן של צדיקים הן מיני תבואות הן מתבשילי בשר כדאיתא בפ"ב דבבא. הן ההרים מגדלים לאכילה. ודריש לה מדכתיב כי בול הרים ישאו לו וכל חית השדה ישחקו שם. ומפרש דה"ק קרא כל מיני מאכל הן מתבואות דהיינו בול הרים. הן מתבשילי בשר והיינו וכל חית השדה. ומייתי ראיה למאכלן של צדיקים מן והיה השרון כו' ופירש הפסוק כמו שהשרון נוה צאן ורבן בקר שמגדל למאום למזונותיהם. כך יהיה לעמי אשר דרשוני שיגדיל להם מיני מאכליהם. וי"ל הגירסא שלפנינו לאכילתן של צדיקים משום שבהמה זו מוכן לסעודה גדולה של צדיקים כדאי' בפדר"א פ' י"א לכן הקב"ה מגדיל לה על האלף הרים בכל לילה כל מיני עשבים כדאי' בפדר"א שם. כדי שיתן בו בבהמה טעם וריח טוב שיהנו הצדיקים באכלם מבשרה: מיני בהמות והיא אוכלת. אבל לא מעשבים. ומ"ש כי בול הרים ישאו לו. היינו שילמהו למאים למזון החיות אשר שם שהן בעבורו. ומה שאמר העיר כבקר יאכל אפשר בתמיה קאמר הלא יאכל העיר כבקר. הא ליתא. אלא בעלי חי אוכל. וזה מכלל הנפלאות כדלקמן: אית בעיר אכיל בעיר. וכי יש בהמה שאוכלת בהמה כדרך החיות אלא מהאמתים הם מזונות: ולא יחפוז דריש ו' של ולא. ורשב"ל דרש י' ב' של יבטח [מת"כ] ויש בה לבלוך פה. בתמיה והלא לפי גדלו אינו מספיק לבלוך פיו [מת"כ] ולפי פירושו צריך להיות רב הונא בשם כו'. גם יש לפרש בניחותא ויש בה כדי לבלוך פה בעלמא כלומר דהאי פה לבד מפני גדלו. ועי"ש שייך ספיר ורב הונא בשם רבי יוסי אמר אין בהם כו' ר"ל שאפילו לבלוך פה אין בהם: ונהר יוצא מעדן והוא גדול מאד ומתנו ישתה לשבעה: ועל יובל כו' ומדקרא ליה יובל ש"מ שהוא יובל ויימיו להר זה שישתה הבהמה ממנו. דאל"כ מ"ש קריאתו יובל: זה בהמות כו' זה זיז שדי כו' שאלו מפני גדולתן שבה הבורא יתברך ניכר יותר בהן: זה גן עדן שהוא גדול מכל העולם הרבה כמ"ש בפ"ק דתעניות עולם אחד מששים בג"ע: זה לויתן וקאמר דגי הים משום שיש בו טעם יתכתה מיני דגים כדאי' לעיל:

פרשה כג (א) הה"ד כשושנה בין החוחים כו' משום דבעי לאתויי אכמעשה ארץ הא דרבי ברכיה דאחר כשהייתם בין מצרים הייתם דומים לשושנה וכו' כדלקמן מייתי הא קרא. וגרסא דריש ליה בכמה אנפי כדרך המדרש: פתר קרא ברבקה ואע"ג דודאי קרא בשבחה דכנסת ישראל מיירי. מ"מ רמיז נ"כ לשבחה דרבקה לומר שישראל דומים אליה. ע"ד זרוק חוטרא לאוירא אעיקריה קאי: אם ללמד שהיא מפדן ארם מת"ל אחות כו'. כן הוא בחזית. אבל כאן וגם קיצר המדרש בלשון. והעיקר כדגרסינן בב"ר פ' ס"ג סימן ד' ע"ש: וצדקת הזאת יוצאת מבנתים כו'. כלומר שהולדתה יצאה מביניהם ולא נמשכה אחר מעשה הרע. והיא דומה לשושנה בין החוחים כלו' שמעלת השושנה שהיא יולדה גדולתה בין החוחי' שטבע המקום אינו ראוי לגדל שושנה ואעפ"כ נתגדלה שם בהשגחה נפלאה. וכן רבקה כי אע"פ שהיתה מוכנת לרע גם מצד טבע אנשי מקומה. מ"מ התגברה בבחירתה לטוב: כללן כולן ברמאות ובשבח יעקב הוא דאתא שלא למד ממעשיהם הרעים: (ב) כך היתה גאולתן של ישראל קשה לפני הקב"ה כו' דאע"ג דהוו בהם קצת צדיקים כמו שבט לוי ומשה ואהרן ושאר צדיקים הדומים לשושנה בין החוחים. מ"מ לא היתה מדת הדין נוהגת שיגאלו ייבוס שהעולם נידון אחר רובו: אלו ואלו ערלים כו' בחזית דייק מדלא קאמר גוי מקרב עם או עם מקרב גוי. וע"ש מ"ש: אלו ואלו כו' אחר נגאי להם שכבר נלמו על המילה ניחבראם. ולא שכולם היו אטומים ומגדלי בלורית כו' אלא ברובם קאמר: ואלו מגדלי בלורית וזה הוא מילתא דע"ז כדאמרינן הגיע לבלורתו בומם את ידיו כו': ואלו לובשי כלאים ואף שלא הוזהרו עדיין בכך. אך כבר כתב הרב בחלק ג' פרק ל"ז בהכלאים מעיפי ע"ז הוא: אלולי שאסר הקב"ה עצמו בשבועה כו'. שהקב"ה בזכות הצדיקים בביניהם הקדים לישבע למצוא עילה כנגד מדת הדין. וג"כ שתף שמו עמהם. שאם לא זה לא היו נגאלים. ובגמ'

שכתבתי לא יחלוק רבי אלעזר על האומר לעיל בש"ר שבזכות משה ואהרן נגאלו. ועל האומר בזכות נשים צדקניות. אבל פליג אהא דאמר לקמן פ' ל"ב בזכות ארבע דברים נגאלו שלא שינו את שמם כו' דהנהו בכלל המון ישראל הוו. וגם פליג נמי על הא דאמר בדברים רבה פ"ב שנגאלו מתוך ה' דברים וכו' דלאו ס"ל שעשו תשובה הרי עוב אינן דומים למצרים דליתא בהו גוי מקרב גוי. והאיא דש"ר פ"א סי' מ"ב אתיא כרבי אליעזר דהכא [יפ"ת]: שאסר פי' שקשר כד"א לאסור איסר: בטרוניא בעלילה ואלמות. שבא הקב"ה בעלילה כנגד מדת הדין בטענת השבועה: אמר ר' יודן כו' מייתי להו הכא לומר שלמען שמו הוא שנגאלים אע"פ שלא היו כדאין שיגאלו. והיינו ע"ב אותיות כנגד שם ע"ב שנגאלו בו: שאינו עולה מן המנין. לפי שאמי נאמר על מצרים הגוי האמר לא ימנה בכלל קדוש השם: ששמו של הקב"ה ע"ב אותיות. וכן הוא בב"ר פרשה מ"ד סימן כ"ב. אבל בחזית אי' ששמו של הקב"ה ע"ב שמות הן. וע"ש מ"ש: (ג) נטוע שורה של תאנים כו' המשל בנטיעת השורות הוא מה שברא ה' העולם בנביעת וקוותו. שכל סדרי בראשית היו בתיקונם. ומ"ש ומסר לאריס היינו שהקב"ה סלק השגחתו מהעולם ומסרו ביד שרו של עולם שבימי אדם נסתלקה השכינה לרקיע הראשון כדאי' בב"ר פ' י"ט. ומ"מ היה משגיח בכלל העולם ליפרע מהם כפרוגן הוטאים. ולכן נפרע מהם בדור אנוש ובדור המבול. ומ"ש לאחר ימים בא המלך כו' היינו שלאחר כ"ו דורות בא להשגיח בעולם בהשגחה פרטית שאז ירדה שכינה לארץ כדאי' בב"ר פ' הנ"ל. ומ"ש ומצא מלא חוחים ודרדרים ר"ל הם החוטאים שבאנשים. שכמו החוחים משחיתים הפרדס. כן ע"י החטא נתקלקלו סדרי בראשית כדאי' בב"ר פ"ג ד' דברים נבראו בימי אנוש כו'. ואין נ"ל במבול שנשחתו הדברים וכדאי' בב"ר פ' כ"ח. ומה שאמר והביא קוצצים כו' ר"ל שכשראתה השכינה שהדורות החוטאים היו מקלקלים העולם בהשחתם רצה לאבד העולם לולא מפני ישראל שקבלו את התורה: ושבת נפשו עליו כנ"ל [א"א]. בשביל שושנה ינצל כו' ומייתי שהאותי' הו סמוכים זה בזה ואילו קצץ שאר החוחים הוה נקצץ נ"כ הוורד שהשושנה בו. ולכן שלא הקצץ השושנה הניח את כולן. וכן בנמשל לפי שישראל צריכין להמון העולם לעבודת הארץ ולישובו של עולם. שאם יאבדו לא יהיה להם קיום. ע"ד כן תהיה הארץ שממה וגו'. לכן יחיה המון כל העולם בעטרם: אלא בשביל תורה ר"ל מה שבתחלה היו הדברים נאותים כמו שכתבתי לעיל שכל סדרי בראשית היו בתיקון וטוב נסהנו. היינו משום דבשביל התורה נברא העולם וכשספרו אותה נתקלקל. ואע"פ שעדיין לא ניתנה תורה מ"מ ניתן להם ז' מצות נ"נ שהם חלק מהתורה: לאחר כ"ו דורות מפגברא העולם: ומצאו מלא מים במים היינו קלקול העולם ע"י שנשטף העולם במים בהשחתם: דור אנוש מים במים שעלה הים והציף את העולם: דור הפלגה מים במים כדאיתא בב"ר פ' ל"ח רבנין אמרין אין ויפץ אלא ויצף הציף עליהם הים והציף שלשה משפחות מהם: והביא קוצצים לקוצצו היינו כשבא ליתן התורה. שהיה העולם תלוי בדין שאם לא יהיו ישראל מקבלים התורה היה מחזיר העולם לתוהו ובוהו כדאי' בפ' ר"ע ובב"ר פ' ס"ו ובריש רות רבה ובכמה דוכתי: שנאמר ה' למבול ישב פי' שבקש ה' להשחית העולם כמו שעשה בדור המבול. לולי התורה שישראל קבלו. א"ש ה' עוז לעמו יתן דהיינו מתן תורה כמ"ש ז"ל: והריחה בשעה שנתן כו' ס"ל שפירש ואל משה אמר עלה אל ה' היה אחר מתן תורה כר"י ב"ר יהודה דמכילתא וא"כ מאמר נעשה ונשמע ידמוה ליסוד נפש אשר אחר הריח. כי במאמר זה שנתחייבו בכל מה שישמעו עשו נחת רוח לגמרי. ואע"ג דמקמי מתן תורה אמרו כל אשר דבר ה' נעשה. אפשר על קבלת עשרת הדברות לבד. ועוד שבקדימת נעשה לנשמע כמה מעלות טובות שאחז"ל שהורו על המיומות לנס ושנדמו למלאכי השרת: בזכות תורה וישראל ובשה"ש רבה איתא בזכות התורה ולומדיה: (ד) ומברך דומה כשושנה בחזית גרס תו בנוהג שבעולם עשרה בני אדם נכנסים לבית המשתה וכו'. והכא חסורי מחסרא: פרוס על שמע ח"ל הפ"ע בסי' ס"מ אם יש ב"א שהתפללו כל אחד בפ"ע ביחיד ולא שמעו לא קדיש ולא קדושה. עומד אחד מהם ואומר קדיש וברכו וברכה ראשונה יוצר אור ולא יותר וזה נקרא פורס על שמע לשון חתיכה

פרוסה

שמע אמר להן לינא חכם עבור לפני התיבה אמר להן לינא חכם אמרין דין הוא ר' אלעזר דין הוא דאתון מתגלגלין ביה. על מנן צווחין ליה רבי נתכרכמו פניו והלך לו אצל ר"ע א"ל למה פניך חולניות תני ליה עובדא א"ל צבי מרי דיליף א"ל אין אלפיה לבתר יומין אזל להדוא אתרא אמרו ליה פרוס על שמע פרס עבור לפני התיבה עבר אמרין אתחסם ר' אלעזר וקרין ליה ר' אלעזר חסמא. רבי יונה הוה מליף לתלמידוי ברכת אבלים אמרי יהוין גברין בכל מלה: (ה) רבי חנינא בריה דר' אבא פתר קריא במלכיות ט מה שושנה זו כשהיא נתונה בין החוחים רוח צפונית יוצאה ומטה אותה כלפי דרום והחוח עוקצה רוח דרומית יוצאה ומטה אותה כלפי צפון והחוח עוקצה ואעפ"כ לבה מכוון כלפי מעלה כך הן ישראל אע"פ שהן נגבין אונגיות ואנגריות לבן מכוון כלפי אביהם שבשמים מ"ט (תהלים כה) עיני תמיד אל ה' כי הוא יוציא מרשת רגלי. ר' איבו פתר קרייה בגאולת מחר מה שושנה זו כשהיא נתונה בין החוחים היא קשה על בעלה ללקטה ומה הן עושין מביאין את האור והן שורפין חוץ לה ואח"כ לוקטין אותה כך (איכה א) צוה ה' ליעקב סביביו צריו י כגון חלמיש לנוה ידיהו לנערן סוסיתא לטבריא נסטרא לחיפה לוד לאונו הה"ד (יחזקאל ה) זאת ירושלים בתוך הגוים שמתיה למחר כשיגיע הקץ מה הקב"ה עושה מביא את האור ושורף חוץ לה הה"ד (ישעיה לג) והיו עמים משרפות סיד ומה כתיב בהו (דברים לב) ה' בדד ינחנו: (ו) א"ר אבין יא מה שושנה זו יוצאה עליה שרב הרי היא כמושה יצא טל הרי היא מפרחת כך כל זמן שצלו של עשו קיים כביכול לישראל נראין כאילו הם כמושין בעה"ז. אבל לע"ל יעבור צלו של עשו וישראל מרטיבין והולכים הה"ד (הושע יד) אהיה כטל לישראל. מה שושנה זו אינה בטילה אלא על גב ריחה כך ישראל אינן בטלין אלא על גב מצות ומעשים טובים. מה שושנה זו אינה אלא לריח כך לא נבראו צדיקים אלא לגאולתן של ישראל. מה שושנה זו עולה על שולחנן של מלכים תחלה וסוף כך ישראל הן הן לעה"ז והן הן לעה"ב. מה שושנה זו נכרת בין העשבים כך הן ישראל נכרין בין האומות שנא' (ישעיה סא) כל רואיהם יכירום כי הם זרע ברך ה'. מה שושנה זו מתוקנת לשבתות וימים טובים כך ישראל מתוקנין לגאולה מחר: (ז) א"ר ברכיה יב אמר הקב"ה למשה לך אמור לישראל כשהייתם במצרים הייתם דומין לשושנה בין החוחים עכשיו שאתם נכנסין לארץ כנען היו דומין לשושנה בין החוחים ותנו דעתכם שלא תעשו לא כמעשה אלו ולא כמעשה אלו הה"ד כמעשה ארץ מצרים. ר' יצחק פתר קרייא בבן אדם שיש לו שתי בנות מאם אחת שתיהן מאב אחד שתיהן משפיר א' כר"א (בראשית י) ובני חם כוש ומצרים ופוט וכנען. א"ר הונא משל למלך שהיה לו בת יחידה והשרה אותה במבוי אחד ונמצאו כולן בעלי זנות ובעלי כשפים א"ל בתי תני דעתך שלא תעשה לא כמעשה אלו ולא כמעשה אלו כך כשהיו ישראל במצרים היו מצרים בעלי זנות שנא' (יחזקאל כג) אשר בשר חמורים בשרם. וכשנכנסו לארץ כנען היו כנענים בעלי זנות ובעלי כשפים שנא' (נחום ג) מרוב זנוני זונה טובת חן בעלת כשפים. אמר להן הקב"ה בני הזהרו שלא תעשו לא כמעשה אלו ולא כמעשה אלו הה"ד כמעשה ארץ מצרים: (ח) (איוב לז) ועתה לא ראו אור יג תנא הרואה החמה בתקופתה לבנה בגבורה כוכבים במסלותם מזלות כסדרן אומר ברוך עושה מעשה בראשית. אמר רב הונא הדא דאת אמר בימות הגשמים ובלבד לאחר ג' ימים ועתה לא ראו אור. ר' ברכיה ור' ירמיה בריה דר' חייא בר אבא אמר יד דרש ר' לוי בר סיסי בנהרדעא (שמות כד) ויראו את אלהי ישראל זה עד שלא נגאלו אבל משנגאלו היכן היתה דרכה של לבנה ליתן שם היתה נתונה. א"ר ברכיה מעשה לבנת הספיר אין כתיב

יד יוסף ט שה"ש רבה פ"ב: י איכה רבתי פ"א סי' ס'. קידושין דף פ"ב. שה"ש רבה פ"ב סי' ח': יא שה"ש רבה פ"ב: יב שה"ש רבה פ"ב: יג ירושל' ברכות פ"ט: יד שה"ש רבה פ"ד. ירושלמי סוכה פ"ד:

מתנות כהונה

טה נקודים: **לינא חכם.** והא כמו ליה אנא והוא בקיצור לשון סירוס אין אני חכים ובקי: **דין הוא כו'.** בתמיה: נראה דה"ג דאתון מתגלגלין כו'. שאתם מסבבים אותו ומספרים לו כד"א זיל גלוג לאמך ובמדרש חזית (ב' ב') גרס כמו כאן וצ"ל שבכל מרידין ומסדיהן ומגלגלין בשבילו: **על מנן כו'.** על הגס קורא אותו רבי: **נתכרכמו.** נעשו פניו ירוקים ככרכום דהוא סומקא ואתי הורא ואזיל הורא ואתי סומקא: **חולניות.** לשון חולי: **תני ליה כו'.** סיפר לו המעשה וא"ל רוצה אתה כדי ללמדך וכן משמע בספר יוחסין ויש מפרשין שר"ע א"ל כן לרבי אלעזר ולא נראה לי שר"ע יקראנו רבי ומצאתי בספר יוחסין דגרס א"ל ובעית מילף ולפ"ז ודאי שר"ע אמר כן לר"א **אלפיה.** למדו: **לבתר יומין כו'.** לאחר ימים הלך ר"א לאותו העיר: **איתחסם.** נראה פירושו איתחזיק וכן בע"ל בפרשה י"ב אין הארץ עושה אלא לפי חוסמה כהאי דאמרינן במסכת ביצה פרק המביא אין מלבנין הרעפין מפני שצריך לחסמן ופירש"י להזקן ולהקשותן וי"א מלשון לא תחסום שור והדעת מחסם בזה שילא שמו שלא על שם הכבוד: **יהוון גברין כו'.** פי' יהיו אנשי חיל בכל דבר: **אונגיות כו'.** מסים ועולים: **בגאולת מחר.** לשנא מעליא נקט או הוא על פרק דרך שאמרו חז"ל חלק מתי אתי בר נפלא אמר מחר ופירשו שם על דרך שאמר הכתוב סוס הם בקוט השמש: **כחלמיש.** הן רשעי אומות העולם מצירים לישראל שיהו דרים בגוה סיוך לו וכן כולם וכנגד מעמת הם כדאי' פ' י' יוחסין ועיין במדרש חזית ובמד' איכה (א' פ'): **אלא על גב ריחה כו'.** אינה בטלה וכלה אלא עם הריח שהריח לא ימוש ממנה כל זמן שהיא קיימת: **כמעשה אלו כו'.** מצרים ושל כנען: **שתי בנות** כמו לכנען ומצרים: **משפיר.** מעליא אהם ועיין בערוך ערך שפיר וערך דסן: **בשר חמורים.** סיפיה דקרא חרמת סוסים זרמתם ועל כשפים אינו מביא ראיה שהוא ידוע: בירושלמי דפרק נלב וערבה גרס במעשה אין כתיב כו': **הג"ו ובלבד לאחר ג' ימים.** ופירשו בהגהות מיימון בשם הערוך שלשה ימים היו מעוננים ולא נראית חמה וכוכבים צריכים לברך עליהם בעת שיראו חולא א הענה לא עכ"ל ודייק מסיפי' דקרא דכתיב רוח עברה ותטהרם וגרסי' ועתה לא ראו אור וגו': **זה עד שלא נגאלו.** שהיה תחת רגליו דמות לבנה על שם עמו אנכי בצרה אנו על שם ויראה את עניו שם שהיא נתונה. כלומר לא נראים עד כי אם רנה ושמחה במעונו דכתיב

עץ יוסף

פרושה. ע"ש: **לינא חכים** אין אני חכים ובקי: **מתגלגלין ביה** משמאלים בו. מלשון גלוג לאמך דלעיל פ"ה: **על מנן** על הגס: **נתכרכמו פניו** נעשו פניו ירוקים ככרכום: **חולנית** לשון חולי: **תני ליה עובדא** כו' סיפר לו המעשה. אמר ליה ר"ע אם תרצה אדני שאליף לך. א"ל הן. או פי' שרבי אלעזר א"ל לר"ע רוצה אתה אהוי ללמדני. א"ל הן. וכתב המה"כ שכן עיקר לפי גירסא שלפניו. אבל לפי גירסת היוחסין דגרס א"ל ובעית מילף א"כ ודאי פירושו שר"ע אמר כן לר"א: **אלפיה** למדו: **לבתר יומין** כו' לאחר ימים הלך ר"א לאותו מקום: **אמרין איתחסים** כו' חסמא. יש מפרשים מלשון לא תחסום שור. וקשה איך יקרא חסמא שם גנאי. וכן נראה כאן במדרש שקראו הסמא אחר שידע לפרוס על שמע וירד לפני התיבה אלא פירושו איתחסם אתחזק. מלשון מפני שצריך להסמן דפרק המביא כדי יין. וכפי' שמה"כ ויפ"ת: **מליף לתלמידוי** ברכת אבלים. ובהז"ה גרס מליף לתלמידוי ברכת חתנים וברכת אבלים. וכן צ"ל כאן: **יהוון גוברין בכל מלה** פי' יהיו אנשי חיל בכל דבר: (ה) **פתר קרייה במלכיות** שנקראת נשיאות ג"כ: **אונגיות ואנגוריות** מיני מסים הם: **לבן מכוון** כו' ולא יסורו ממנו וגם לא יהרהרו אחר מדותיו. וגם אין תולין הדבר במקרה. אלא מבקשים מה' שיעזרם: **עיני תמיד** כו' ואע"פ שהמזמור בשם דוד נכתב. תפלה הוא כנגד כל ישראל. והראיה דמסיים ביה פדה אלהים את ישראל: **בגאולת מחר** בגאולה העתידה במהרה קורא כן כדאי' בפ' חלק אימתי קאתי בר א"ל למחר: **כגון חלמיש** כו' כל אלה שמות מקומות ובהם היו דרים רשעי עמון ומואב כדאי' ביבמות דף ט"ז ובקדושין דף ע"ב ובאיכה רבתי: **הה"ד זאת ירושלים** כו' ואע"ג דהיינו בזמן שהיו ישראל במקומות שהם ועתה מפוזרים בין האומות. מ"מ ילפינן מיניה שה' מסבב את ישראל בצריהם. ונפקא מינה שכן יהיו בכל מקום עד שיגאלם: **ומה כתיב בהו** ר"ל בישראל: **ה' בדד ינחנו** וכדמפרש בספרי אמר להם המקום לישראל כדרך שישבתם יחידים בעוה"ז ולא נהניתם מן האומות כלום. כך אני עתיד להושיבכם לע"ל ואין אחד מהאומות נהנים מכם כלום: (ו) **הרי הוא כמושה** והדבר זה מיוחד בשושנים משאר צמחים. שהם יותר רכים מכל הצמחים. ולכן השרב ידפוס בהם יותר. וכן הפרחתה בטל הוא יותר משאר צמחים. שכל עליה מסגרות בגבעול שלה הנקרא קיטנ"ה וכשירד הטל עליה תפתח ויתפשטו עליה בתוך כ"ד שעות. וכן ישראל גלותם כבד מכל גלות האומות כמ"ש במד' איכה גבי גלתה יהודה מעוני. והצלחתם בגאולה תהיה גדולה ותהיה בפתע פתאום בלי הדרגה כהצלחת האומות: **היא כמושה** והא דכתיב בין החוחים אתא לומר שעי"ש שהיא בין החוחי' שאין להם ענפים ופרחי' שיגינו עליה. לכן השרב מכה אותה הרבה: **שצלו של עשו קיים** היינו מערכת מזלם. ע"ד סר צלם מעליהם: **מה שושנה** אינה בטילה כו'. וכן הוא בשה"ש רבה. וכלומר שלעולם אחר ריחה בה ואינה בטילה מזה שאפילו כשהיא יבשה ובאיזה אופן שתהיה עמד ריחה בה. וכן ישראל אין ריח מצות ומע"ט בטל מהם שאפילו שהם בצרות לעולם מקיימים מצות ומע"ט. ואפשר שהגירסא מה שושנה אינה נטלת אלא ע"ג ריחה כך ישראל אינן נטלין כו' ופי' שהשושנה אינה נלקטת אלא בשביל ריחה: **כך לא נבראו הצדיקים אלא לגאולתן כו'.** אף דעיקר בריאתן בשביל עצמן אפשר לפרש במה שמתלקן בכל דור כדאי' בפרק התמונה עמד ושתלן בכל דור ודור. שזה כדי להגין על הדורות: **תחלה וסוף** כלומר שמתחלה ועד סוף שעי"ש שהיא בריח אינה נאכלת ועומדת לפניהם בכל הסעודה: **והן הן לעוה"ב** שהם קיימים לעולם. ע"ד ולא דבר ה' למחות את שם ישראל. כן יעמוד זרעכם וגו'. והאלה רבים. וג"כ הם לפני ה' תמיד שאין מחליפן בעולם אחרים כמ"ש גבי ה' שאמיך שום ש': **לגאולת מחר** שהיא עונג ושמחה ומנוחה כשנכנסו ר"מ: (ז) **כשהייתם במצרים** הייתם דומין כו' משום דקשה ליה כיון דמעשה ארץ מצרים וארץ כנען דמוזהר עלייהו היינו עריות מה צורך לומר כן מכיון דהא מפרש ואזיל קרא כל העריות בהדיא ומה בצע להודיענו שכך היה מעשה המצריים והכנעניים. להכי קאמר דאתא לומר שכמו שבמצרים שמרו יחוסיהם שנזהרו מהזנות ולכן היו בין המצרים כשבתם ביניהם כשושנה בין החוחים להיות המצרים כולם מנאפים והם היו קדושים ביחוסיהם. כן יהיו כבואם לארץ כנען. שאחר שהתחילו בשגגה קרוב להשיאר לזהר: **הייתם דומין** לשושנה כו'. אע"ג דאמר לעיל גוי מקרב גוי אלו ואלו ערלים כו' מ"מ היו גדורים מן הערוה כדלקמן פ' ל"ב. ובהא מילתא הוא דהוו כשושנה בין החוחים: **רבי יצחק פתר קרייה כו'.** אין ספק שהסופר השמיט מדברי רבי יצחק עיקר כוונתו. ומדרך אומדן דעת יש לומר דמעשה ארץ מצרים וארץ כנען תרווייהו ענין זנות. דלא כהרא"ב"ע שפירש דמעשה ארץ מצרים ר"ל השעירים הנזכר. ולכן אמר שהם כב' בנות מאם אחת דדמיין להדדי. וא"כ מכיון דמצרים וכנען בני חם משמא דומים במעשיהם [יפ"ת]: **משל למלך** פי' משום דקי"ל מה צורך להזכיר מעשה מצרים וכנען ואשר ישבתם בה. אלא לתרוצי שמפני שעי' הרגלם שיהם קרוב לעשות שיעשו כמעשיהם. לכן צריך להזהיר מלכת בדרכיהם. כבת היחידה במבוי הזונים שקרוב להטעותה ללמוד מהם לכן צריכה להזהירה שלא תטעה. כך ישראל צריכין נזהרים: **היו מצרים בעלי זנות** ולא הוצרך להביא ראיה על המצריים על הכשפים משום שהיה מפורסם בתורה מחרטומי פרעה. אבל ענין הזנות צריך להביא ראיה. שאינו שווה כל כך: **אשר בשר חמורים בשרם** ובזנות קמיירי. והבשר כינוי לערוה כמו זב מבשרו: **היו הכנענים בעלי זנות** ואע"פ שהקב"ה צוה לכנען לא תחיה כל נשמה. ידע ה' כי ישארו ממנו ככתוב בספר יהושע. ולזה הוצרך להזהיר שלא ילמדו ממעשיהם: **שנאמר מרוב זנוני זונה** כו' זה משתעי בנינוה והוא מבני שם. רק יליף מזה דדרך הזונה להיות בעלת כשפים והואיל דזנות ידעינן לה דכתיב כי את כל התועבות האל עשו אנשי הארץ אשר לפניכם ש"מ נמי דהוה בעלי כשפים: (ח) **ועתה לא ראו אור** כו' בעי לפרש כמעשה ארץ מצרים דלאו דוקא מעשה הזנות אלא אפי' שחוק וקלות ראש שמביאים למעשה זנות כי שכי דמפרש רבי ברכיה כמעשה לבנת הספיר שזה וכל הרגלייא שלה כו'. ומשום דבר קפרא ורב הונא נחלקו בפי' דועתה לא ראו אור. דרב הונא מפרש לה בברכת החמה בתקופתה ובר קפרא מפרש ליה כמעשה לבנת הספיר מייתי כולה מילתא הכא: **ובלבד לאחר שלשה ימים** כנ"ל וכן הוא בירושלמי. ור"ל בימות הגשמים שעברו ג' ימים מעוננים ולא נראית החמה בהם ולא כוכבים. בעת שיראו צריך לברך עליהם. ומייתי סמך מועתה לא ראו אור כו' דה"ק כשעברו ימים מעוננים ולא ראו ושוב יש בהירות בשחקים ראוי לברכה לשמו יתברך דהיינו היסופר לו כי אדבר דכתיב התם דמיירי בסיפור שבחו יתברך כדאי' בפ' אין דורשין. אך זהו שיטת ירושלמי אבל לענין דינא אין לנו אלא כפי תלמודא דידן [ברכות דף נ"ט] וכ"כ כל הפוסקים: **זה עד שלא נגאלו** פי' זה שאמר ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר היינו קודם שנגאלו שהיו משתעבדים בהם בחומר ובלבנים והיה תחת רגליו כמעשה לבנת זכר לצרתם ע"ש עמו אנכי בצרה. אבל משנגאלו שוב לא היתה שם לבנה אלא הושלכה למקום שדרכה לינתן. ובמקומה שתחת רגליו היה כעצם השמים לטוהר. ואע"פ שויראו את אלהי ישראל משנגאלו היה. יש לומר דה"ק ויראו את אלהי ישראל ותחת רגליו שמתחלה היה לבנת הספיר עכשיו ראו כעצם השמים לטוהר. לא שעכשיו ראו לבנת הספיר: **היא וכל ארגליא.** פי' שהכ"ף מרבה כל כלי מעשה הלבנים דהיינו הסל שבו היו מביאים החמר. והמגרפה שבה גורפין הטיט שהכל היה לפני ה'. וארגליא בערוך פי' כלים אלו המרגילים אותה. והמוסף הערוך

כתיב כאן אלא כמעשה היא וכל ארנלייא שלה נתנה היא והסל והמגריפה שלה נתנה . בר קפרא אמר עד שלא נגאלו ישראל ממצרים היתה רשומה ברקיע משנגאלו עוד לא נראתה ברקיע מ"ט (סב) וכעצם השמים לטוהר כך אינון נקיין מן ענגין : (ט) תני רבי ישמעאל כמעשה ארץ מצרים וכמעשה ארץ כנען לא תעשו וגו' ואם לאו אני ה' אלהיכם . הני ר' חייא למה אני ה' כתיב שני פעמים אני הוא שפרעתי מדור המבול ומסדום וממצרים אני עתיד ליפרע ממי שהוא עושה כמעשיהם דור המבול נמחו מן העולם ע"י שהיו שטופין בזנות . א"ר שמלאי כ"ם שאתה מוצא זנות שו אנדרלמוסיא בא לעולם והורגת טובים ורעים . רב הונא בשם רבי יוסי אמר דור המבול לא נמחו מן העולם אלא על ידי שבתבו נומסיות לזכר ולנקבה . ר' עזריה בשם ר' יהודה ב"ר סימון וריב"ל בשם בר קפרא מצינו שעל הבל הקב"ה מאריך רוחו תדיר מן הזנות בלבד ואית ליה קריין סניין שנא' (בראשית ו) ויהי כי החל האדם ויראו בני האלהים את בנות האדם וירא ה' כי רבה רעת האדם ויאמר ה' אמחה את האדם . סדומים ריב"ל בשם בר קפרא אמר כל אותה הלילה היה לוט עומד ומדבר עליהם סניגוריא כיון שבאו ואמרו לו (בר יט) איה האנשים וגו' ונדעה אותם כתשמיש מיד ויאמרו האנשים אל לוט עוד מי לך פה עד כאן היה לך פתהון פה ללמד עליהן סניגוריא אלא התן בניך ובנותיך וגו' כי משחיתים אנחנו . אני ה' אני הוא שנפרעתי משמשון ומאמנון ומזמרי ועתיד אני ליפרע ממי שיעשה כמעשיהם . אני הוא ששלמתי ליוסף ליעל ולפלטי בן ליש . אני עתיד לשלם שכר למי שעושה כמעשיהם . יוסף מנין . אמר רשב"נ שו יוסף משלו נתנו לו פיו שלא נשק בעבירה (בראשית מא) על פיך ישק כל עמי . צוארו שלא הרכינו לעבירה (שם) וישם רביר הזהב על צווארו . ידיו שלא משמשו בעבירה ויסר פרעה את טבעתו . נופו שלא ננע בעבירה וילבש אותו בגדי שש . רגליו שלא הלכו בעבירה וירכב אותו במרכבת המשנה . מחשבה שלא חשב בעבירה תבא ותקרא חכמה ויקראו לפניו אברך :

(י) נ' הם שברחו מן העבירה ושתף הקב"ה שמו עמהם ואלו הן יוסף ויעל ופלטי . יוסף מנין שנא' (תהלים שם) עדות ביהוסף שמו מהו ביהוסף יה מעיר עליו שלא ננע באשת פוטיפר . יעל מנין שנא' (שופטים ד) ותצא יעל לקראת סיסרא וגו' ותכסהו בשמיכה מתו בשמיכה רבנן דהכא אמרי בסוררה ורבנן דתמן אמרי בטשיכלא . אמר ר"ל הזרנו על כל המקרא ולא מצינו כלי ששמו שמיכה . ומהו שמיכה שמי כה שמי מעיד עליה שלא ננע בה אותו רשע . פלטי מנין כתוב אחד אומר (ש"ב כג) ושאול נתן את מיכל בתו לפלטי וכתוב אחד אומר (ש"ב ג) פלטיאל וקרי ליה פלטי וקרי ליה פלטיאל מי נסיב פלטי ומי יהב פלטיאל אלא מעיד אני עליו שלא ננע באשת דוד : (יא) א"ר יוסי ז' ני' הן שתקף יצרן עליהם ונשבעו לו יוסף דוד ובועז . יוסף מנין שנא' (בראשית לט) ואיך אעשה הרעה הגדולה רב הונא בשם ר' אידי אמר יה כלום המקרא הסר והטאתי לה' אין כתיב כאן אלא לאלהים נשבע ליצרו ואמר לאלהים אני תוטאתי ואיני עושה הרעה הגדולה . דוד יש מנין שנא' (ש"ב ט) ויאמר דוד חי ה' כי אם ה' יגפנו . למי נשבע רבי יוחנן ורשב"ל ר' יוחנן אמר ליצרו נשבע . ור"ל אמר לאבישי נשבע אמר לו חי ה' אם תנע בו אני מערב דמך בדמו הה"ד (שם) ויאמר דוד אל אבישי אל תשחיתהו . בועז מנין שנא' (רות ג) חי ה' שכבי עד הבקר . ר' יודן ור' חמא ר' יודן אומר כל אותו הלילה היה יצרו מפתהו בדברים ואומר לו את פנוי והיא פנויה אתה מבקש אשה והיא מבקשת איש ליצה"ר נשבע חי ה' ולאשה אמר שכבי עד הבקר . א"ר הגינא (משלי כד) נבר חכם זה בועז (שם) ואיש דעת מאמין כח שנבר על יצרו בשבועה :

(יב) ד"א כמעשה ארץ מצרים וגו' (ויקרא כה) ועין נואף שמרה נשף לאמר לא תשורנו עין וסתר פנים ישים . אמר ר"ל כ שלא תאמר שכל מי שהוא בנופו נקרא נואף . נואף בעיניו נקרא נואף שנא' ועין נואף . והנואף הזה יושב ומסתר אימתי נשף בא אימתי ערב בא שנא' (משלי ז) בנשף בערב יום . בא והוא אינו יודע שיושב בסתרו של עולם זה הקב"ה צר כל

קטורין

יד יוסף שו ב"ר פ' כ"ו . תנחומא סוף סדר בראשית . וכדר ויחי . במדב"ר פ"ם יקרוס ס' בראשית . ירושל' פ"ק דסוטה . בר"ר פ' ג' . במדב"ר פ' י"ד . ילקוט עקב דף קנ"ו . ילקוט סדר תקן : יז רות רבה פ"ו . סנהדרין דף כ' . וע' סדר"ן פרק ל"ם : יח ב"ר פ' פ"ו ורש"י . יום במדב"ר פ' פ"ו : כ פסיקתא רבתי פ' כ"ד : כא במדב"ר פ"ט :

מתנות כהונה

דכתיב נסיפיה דקרח וכעלם הכמים למטה מחלקתו מלמעלה וכדלקמן ובירושל' מלחתי הני זו מסנגלו לכל עד שלא נגאלו כו' ולא ידענא מאי לישנן ביה וכרבינו במי משמע שם"ם הוא: ארנלייא . פי' הערוך מהבריה ומלכתה המרגליים הוזהב וכן בתוספתא פרקה כי הפת ח"ל הסוהרה קשמיים ותקרוקיה כלה היא וכל תרגומיה שלה מקרא ומשנה תלמוד הלכות ואגדות כו' : נתנה . תחת רגליו ובירושלמי לא נרם ליה : ר"נ בר תן תינוק נקיין מן ענגין . וכן הוא בתנחומא יהודי' פי' כשהם מזוקים מן הענגים שהם כרוכים ומחוברים : ואם לאו . אם לא תפרשנו לי ותעשו כרצונכם תני ה' וגו' ליפרע מכם כדפפ' ואחל : אנדרלמוסיא . נאר דין כולל מכולהו ומטוקף והוא יהוש : נומסיות . פי' הערוך כתוב בל"ז : לזכר . לתיבבר זכור : קריין סניין . פסוקים הנקים לסליחה : ונדעה לותם . נתמנים שלמחר וידע מדם וגו' : פתהון פה . פה לרם כמו פה בסבנלו:

עין יוסף

הערוך כתב תרגליים בלעז יוצי כלי לומנות ופעולה : נתנה סימם תחת רגליו : היתה רשומה ברקיע ומ"ש לת שיתה גלוית ברקיע . רק נוסף על דבר . ולעלו שלהלן אם לת יוסרתל' הם כולה . דתל"ב מתי לבוחתא דהני דרתלו מוהה : כד אינון נקיים מן ענגין כל"ל וכן הוא בירושלמי . ופי' שגלתה השמים כמו שהם בטהרתן כשהם נקיים מהענגין. וקמפרש ועתה לת רתו לוור שעתה במקום הרוסף שלא היה לוור בהקיע. הנה הוא כהיר בהקיעים כמו שהוא בהרוה עכרה ומטרתם מהענגים : (ט) תני רבי ישמעאל כו' כת ג"כ למרך הזכרת מלרים וכענין לומר שלם יעשו כמעשיהם ועשו כיוצם וכדל"ח תני הוא כו' ולא הזכיר הכתוב כאן דור המבול ושדום משני שלא היה בייעיהם . אבל מלרים וכענין רתו בייעיהם לכן מזכירם : למה אני ה' כתיב שני פעמים . קלי אתמי ה' תלהיכם שהוא ב"פ שם. וכן הגיבתה בילקוט . דתתמי ה' לת קבה דבכל מקום פירושו הר לעבר והר לעוגם . ומבני דהר תני הוא שנכבעתי מהם . ומה לומר תני שעתיד ליפרע כו' ולו לת הוי כתיב שלא תה ה' תהיקודים לת יתמיר כל כך כמו שנפרע מדור המבול ואילך דבתיב תהם דהוו רוצם רשעים קמ"ל דאין תילוק . והדר דרים תני ה' תני הוא שנפרעתי מסמעון וכאן אין לניך ב"ם דמסיכי תיכי להלן יחיד מיהוד . ותמי ה' הכני דרים לבבר : אנדרלומוסיא בלעון יוני הרג ומנפץ תמנים [מוסף ערוך] נומסיות פי' בתוכת [ערוך] והמוסף בתב כי' בלעון יוני בתוהים : לזכר ולנקבה ועילבה הערוך לזכר ולנקתה : לזכר . פי' לתסבב זכור : ויאמר ה' תמהה לת התהה לי' שהוא תכה כלילת : מי לך פה לשומר בתב ביום פה בכעול . לשומר כלוש ים לך עוד פה להסיב לשמר בתוכת בשעות על רשעים תלו : אלא התן כו' הירדם מוכיח תיכח תלא לומר שהכתוב נהלך לשני בתוכת בשעה שהוא לת יהה דבור אתר . ותהן ונביך וגו' הוא דבור אתר . ועיין מ"ש בב"ר פ' כ"ו ס' י' : שכר למי שעושה כמעשיהם . פי' שבת לידי עבירה וכיוצם מיהה שמתנים לו שכר בשעה מלוה . יוסף מנין קבה הא המדבם אתר לתי הוא שבלתיו ליוסף ולעל ולפלטי ולתו תפקם שמתו שכר ליוסף . ומה שכר נתנו לעל ולפלטי . וי"ל לפי התמת ממן שכרן היה שהוף שמו יהבלך בהם ש"ד כי שם ה' נקרא עליך וכדמיכיל לך כיון דיוסף נוכל לעבם כדלעיל שכותה שבלעיל לממלו ע' לשון ולא היה נמיר עד שנתנו לו פת בשלו תלהים בל הקב"ה . ות"כ תין לתן שכר שיהוף שמו . לכן הניח לתיב לבכרו פי' שנדע מה שכר בהוף בשעל מלוה ע מה בנגד מדה : יוסף משלו כו' פי' שלא נתנו ובפפו . ולפי שהתלה הניעות הולוות הבדרה שהיו הטובים : צוארו שלא הרכין . פי' שלא נתנו ובפפו . ולפי שהתלה הניעות הולוות הבדרה שהיו מיקר הגוף בלומר . נקם לשתר להרבות ובכלל זה הרתם והברכים ובל הניהתעבדו לעבד : ידיו שלא משמשו בעבירה . שלפעמים דרך הפרישים להתעלם בתשמיש הידים לתוך לכן נקט כל דבר ובבר בפני עלמו : נופו שלא ננע בעבירה . קירוש בבר להוך בלי משבה . שמזה נ"ב מזבר בדתי בב"ר פ' ס"ה סימן ת' : שלא הלכו בעבירה . שבשתיתה הוכיעתו משתתה היתה תומדת ע לבוא בהניה הדר לפנים מן בהדר ולא רגה לילבה : בהשבעה שלא חשב בעבירה ס"ל כמ"ד בב"ר פ' ס"ה ויבת הכיתה לעשות מלאכתו להבוא השבועות בל רבו . דלי למ"ד לעשות נרכיו נכנס ושב פירש הבי הבב בעבירה . ותקרא חכמה הבך הייתבבה לעבירה דמין מדם שבר בעירה מלת מ"ב נכנס בו רוח קטנות . וכ"ם זאת דוקף תבא הסר בב : ויקראו לפניו אברך וכ"ב פ' מבריס תב בהכמה וכך בשפים . וב"ל בתב"ב שהיה כך בשפים תעב"ב היה גדול בחכמה : (י) שלשה הם שברחו מן העבירה: ושתף שמו עבהם וכל מלת בהף נ"ב עמו שמו מפוקף ע"ם הבורה שהוא מסמכל בעיוה וזן שיעו ממנו נקרא נ"ב עוקף : שנא' ועין

עוקף

קטורין שלו בדמותו בשביל לפרסמו הוא שאיוב אומר (איוב י) הטוב לך כי תעשוק. זה זן ומפרנס והוא צר כל קטורין שלו בדמות אחד אלא (שם) כי תמאס יגיע כפיך מאחר שאתה יגע בו כל ארבעים יום אתה חוזר ומקלקלו אלא (שם) ועל עצת רשעים הופעת. כך הוא כבודך לעמוד בין נואף לנואפת אמר לו הקדוש ברוך הוא איוב ראוי אתה לפיים אלא יהי אומר כאשר אמרת (איוב י) העיני בשר לך אלא אמר הקב"ה הריני צר כל קטורין שלו בדמות אביו בשביל לפרסמו. א"ר לוי משל לתלמידו של יוצר שגנב ביצת יוצרים ועמד רבו על גניבתו מה עשה עמד ועשאו כלי ותלאו בפניו וכל כך למה להודיע שעמד רבו על גניבתו אמר הקב"ה הריני צר כל קטורין שלו בדמותו בשביל לפרסמו. ר' יהודה ב"ר סימון בשם ר' לוי בן פרטא כתיב (דברים לב) צור ילדך תשי. התשתם כחו של יוצר. משל לצייר שהיה יושב וצר איקונין של מלך משהוא גומרה באו ואמרו לו נתחלף המלך מיד תשו ידיו של יוצר אמר של מי אצור של ראשון או של שני כך כל מ' יום הקב"ה עוסק בצורת הולד ולסוף מ' יום היא הולכת ומקלקלה עם אחר מיד רפו ידיו של יוצר אמר של מי אצור של ראשון או על שני הוי צור ילדך תשי התשת כחו של יוצר. ר' זעירא ולית בקרייה כוותה. א"ר יצחק מצינו כל עוברי עבירות הגונב נהנה והנגנב מפסיד. הגוזל נהנה והנגזל מפסיד ברם הכא שניהם נהנין מי מפסיד הקב"ה הוא מאבד סמניו: (יג) רבי מנשיה בר בריה דר' יב"ל אמר מצינו שכל מי שרואה דבר ערוה ואינו זן עיניו ממנה זוכה להקביל פני שכינה מ"ט (ישעיה לג) ועוצם עיניו מראות ברע מה כתיב בתריה (שם) מלך ביפיו תחזינה עיניך תראנה ארץ מרחקים.

סדר קדושים

פרשה כד

(א) קדושים תהיו א הה"ד (ישעיה ה) ויגבה ה' צבאות במשפט. תניא ארשב"י אימתי שמו של הקב"ה מתגדל בעולמו בשעה שעושה מדת הדין ברשעים ואית ליה קריין סגיין (יחזקאל לח) והתגדלתי והתקדשתי ונודעתי לעיני גוים רבים וידעו כי אני ה' וכתיב (תהלים ט) נודע ה' משפט עשה. (ירמיה טז) בפעם הזאת אודיעם את ידי ואת גבורתי (מיכה ו) למען דעת צדקות ה' והדין ויגבה ה' צבאות במשפט: (ב) ר' ברכיה בשם ר' לוי אמר ב הה"ד (תהלים צב) ואתה מרום לעולם ה'. לעולם ידך בעליונה. בנוהג שבעולם מלך ב"ד יושב בדין בזמן שהוא נותן דימוס כל העם מקלסין אותו. ובזמן שהוא נותן ספיקלא אין כל בריה מקלסת אותו. מפני שהם יודעין שיש שמץ בדינו. אבל הקב"ה אינו כן אלא בין במדת הטוב בין במדת פורענות ואתה מרום לעולם ה' לעולם ידך בעליונה. רב הונא בשם ר' אחא אמר ג כתיב (תהלים קא) לדוד מזמור חסד ומשפט אשירה לך ה' אזמרה. אמר דוד לפני הקב"ה רבש"ע אם חסד אתה עושה עמי אשירה בין כך ובין כך לה' אזמרה. א"ר תנחום ב"ר יודן כתיב (שם נו) באלהים אהלל דבר בה' אהלל דבר בין כך ובין כך (שם) אהלל דברו. ורבנן אמרי ד כתיב (תהלים קטז) צרה ויגון אמצא ובשם ה' אקרא כוס ישועות אשא ובין כך ובין כך ובשם ה' אקרא. א"ר יודן בר פיליא הוא שאיוב אומר (איוב א) ה' נתן וה' לקח יהי שם ה' מבורך בין שנתן ברחמים נתן בין שנטל ברחמים נטל ולא עוד אלא כשנתן לא נמלך בבריה וכשנטל נמלך בבית דין. א"ר אליעזר ה בכל מקום שאתה מוצא וה' הוא ובית דינו בנין אב שבכלן (מ"א כב) וה' דבר עליך רעה. א"ר יודן כתיב (תהלים צב) ואתה מרום רוממות אתה ו נוהג בעולמך נתת כהונה לאהרן לעולם ברית ז מלח היא נתת מלכות לדוד לעולם שנא' (ד"ה ב יג) הלא לכם לדעת כי אלהי ישראל נתן ממלכה נתת קדושה לישראל לעולם שנא' קדושים תהיו: (ג) ד"א קדושים תהיו הה"ד (תהלים כ) ישלח עזרך מקודש. ר' ברכיה בשם ר' סימון אמר ח מעשה בקרתני באבא יוסי איש ציתור שהיה יושב ושונה על פתח מעין אתגלי עלויה ההוא רוחא דהוות שרי תמן א"ל אתון ידעין כמה שנין אנא שרי הכא ואתין ונפקין אתון ונשיכון ברמשא ובטיהרא ולית אתון מתנזקין. וכדון

יד יוסף פרשה כד א תנחומא סדר זו: ב ירוש' ברכות פ"ט: ג ברכות דף ס' ע"ב: ד תנחומא סוף ס' יתרו. ספרי ס' ואתחנן פיסקא ל"ב: ה ב"ר פ' נ"א. ש"ר י"ב. במד"ר פ' ג'. תנחומא ס' ולגא. ירוש' סנהדרין פ"ק. אסתר ס' נא. וסדר נא. וסדר פקודי. חוש פרשה ל"א. ילקוט מ"א רכ"ב. ירוש' ברכות פ"ט: ו ילקוט תהלים רמז תתמ"ג: ז מלה עולם טוא כנ"ל וטוא במדבר י"ח: ח שוח"ט מזמור כ'. תנחומא ס' ו:

מתנות כהונה

בדמותו. בגלמו כשם שלדו ממנו כמות: לפרסמו. שהכל יראו שזה אב עמה: זה זן כו'. בעלה זנה ומפרנסה ושא זנתה עם אחר והקב"ה צר הולד בדמות הגואף והוא כעין עושק וגזל: שאתה. כלפי הקב"ה אמרה כמו שמוכיח המענה: מ' יום. שהוא זמן יצירת הולד ואח"כ היא מונה עם אחר והקב"ה צר העובר בדמות הנואף כדאי' פ' בפא ר"פ ט': כך היא כבודך. בתמיה: ראוי אתה לפיים. לפייסני: העיני בשר לך. כלומר דעתי ועיני נפלאות מעיני בשר והטעם אלא כו': יוצר. אומן כלי חרס: ביצת כו'. עגול' של חמר שעושים ממנו כלים והכירו בס"ק דגולה והרבה מקומות בתלמוד: ועשאו כלי. אותו ביצה שגנבה אלנו: בפניו. על פניו: ה"ג כך אמר הקב"ה: נתחלף כלו' מת וכלה כפ' נשא בהדיא: אצור. אצייר יו"ד זעירא כו' יו"ד של תשי קטנה ואין דוגמתה במקרא להורות כי הוא הפסיד לכחו כביכול וכדמפרש ואזיל: ברם. אבל אמנם:

קריין סגיין. מקראות הרבה לראיה: דימוס. פסק דין של גאולה וחסד: ספיקלא. פסק דין של תוכחה בלי חסד ועל נב"ר פ' ע"ט: ידך בעליונה. שהכל מצדיקים עליו דינו לאמר יפה דנם

עץ יוסף

נואף דאל"כ אין למה לי. ואף ממזר נמי מבעי ליה: אימתיערב בא הולך לפרש דנסף דהכא היינו ערב דומיא דכנשף בערב יום. משום דזימנין דנשף הוה צפרא כדאי' ברים ברכות: זה הקב"ה הוציא ושאר סנים ישים שר"ל שותב במאמ' יצייר הספ' לעובר בדמות הנואף: קטורין קטרים [רד"ק] והערוך פי' מלשון ציורים וצורות: בדמותו בגלמו: לפרסמו שהכל יראו שזה אב עמה: זה זן ומפרנס שהבעל מפרנסה כימי טהרה ועם סוף העובר מזרעו וכל מ' יום נתעסק בצורתו. וכשבא עליה הנואף אחר מ' יום חוזר ומהפך הצורה בדמות הנואף כדלקמן. והו עושק שמכיון שהבעל הוא שמפרנסה ראוי להיות לזרעו ולא לזרע הנואף: אלא כי מאמס. כלומר ולא עוד אלא כי תמאס כו'. וכן אלא על עצם כלומר ולא עוד אלא ועל עצת רשעים הופעת. וכמוהו רבים במדרש: ראוי אתה לפיים. פיים פירושו תתיר אדמה וגרורות ופיס יכם שנעשה כאבן [ערוך] וכלומר שא"ל הקב"ה ראוי אתה להיות מוכה באבנים וגרורות על מאמרך זה אלא מה דעתך שיהיה אומר כאשר אמרת העיני בשר לך לכפור בהשגחתי. ולכן ראוי לעמוד אפילו בדבר פחות זה לפרסם השגחתי. ספירש העיני בשר לך טענה על סלוק השגחה האלהית מהעולם. כאומר כאין ידיעה בפרטים אלא ע"י חושים גופניים וה"ה הגנו מזה אף ידע בעניני פרטי המציאות. ואם תאמר אוב ספי קאמר תרתי דסתרין. דכאומרו הטוב לך כי תעשוק קורא תגר על פרטיות ההשגחה בדברים וכאומר העיני בשר לך הוא כופר בהשגחה. הא לא קשה דלדברי חבירו הוא דקאמר הטוב לך כי תעשוק: יוצר אומן כלי חרס: ביצת כו' עגולים של טיט שעושים ממנו כלים: ועשאו כלי אותו ביצה שגנב אלנו: בפניו על פניו: כך אמר הקב"ה כצ"ל: כחו של יוצר דרש צור כמו צייר: נתחלף פי' חלף הלך לו מן העולם כלומר מת. וכן הוא בסדר נשא בהדיא: אצור אצייר: יו"ד זעירא כו' יו"ד של תשי ואין דוגמתה במקרא. גם זה רמז להפות כח ה' כביכול שהיו"ד מחלת שמו לרמוז כי כביכול נתן הולכה בשמו יתברך אבד בו יצר שלמו: כל עוברי עבירות במה שבין אדם לחבירו קמיירי. כגון גזלות וחבלות וכיוצא: ברם אבל אמנם: מי מפסיד הקב"ה והיינו צור ילדך תשי כלומר הוא לבדו נעשה תש: הוא מאבד סמניו שנפסל הזרע שהי' מצייר ממנו הולד כסימני הולד. שנתרחק מקהל ה': (יב) רבי מנשיה כו' קאי ג"כ אלא' ה' דכתיב בתר כמעשה ארץ מצרים. לגמור שהנזהר מהעבירות זוכה לקבל פני שכינה כדאמרינן שכל מי שרואה כו': ואינו זן עיניו כו' הכוונה כי העין הוא מההושים שאין ברשותו של אדם שרואה מה שאינו רוצה. לכן אמר כל מי שרואה דבר ערוה שאינו יכול לעכב עצמו מלראות בעיניו הדבר ערוה אבל אינו זן עיניו ממנה שתכף עוצם עיניו מלהסתכל ולהתבונן בה. זוכה לקבל פני שכינה לפי שהוא יסבך קדוש ובורח זימה. לכן המחבר ומתקדש ואינו זן אפילו עיניו מדבר ערוה. יהנה מזיו השכינה. וחש"כ ועוצם עיניו מראות ברע שאע"פ שבהאיל לראות עונם שעו אלא להתמיד הסתכלותו בה יזכה לראות פני השכינה [נגול בשמין]:

סדר קדושים

פרשה כד (א) הה"ד ויגבה ה' צבאות כו' משום דנשי לאמוי ודי' בגבים דמייתי ואתה מרום לעולם ה' משום הא דמסיים רוממות אתה נוהג כו' נתת קדושה לישראל לעולם וכריפא מפרש ליה באנפא אחרינא כדלך במדרש. מייתי ויגבה ה' צבאות לומר דהאי קרא נמי מפרשין ליה כדמפרש ר' ברכיה ואתה מרום לעולם ה' לעולם ידך של בעליונה. והכי פי' בשוח"ט מזמור ק"ט אם במשפט ויגבה ה' צבאות ואם בצדקה האל הקדוש נקדש בצדקה. והאיידי דמייתי לא מייתי דרשב"י דמפרש ליה על מה שמו יתברך מתגדל בעולם כשעושה דין: אימתי שמו של הקב"ה מתגדל בעולמו בשעה כו'. לפי שיגלה על שדעת שאין ה' מתגדל גבי פורעניות בריותיו כי מעשיו הם ואין ה' שמח במפלתן של רשעים כנודע. ואדרבה ירצה חסרון בגדולתו בהכרת מעשה ידיו. שמגדולם שמו להפרום ולהכרית מעשיו כטוב מדוסיו. לכן אמר שאינו כן שמאחר שע"י פורעניות יראה כבוד ה' בעולם והנשארים ישמעו ויראו יתגדל כבוד שמו בזה: קריין סגיין. מקראות הרבה לראיה. שבכולם כתיב משפט ברשעים. דגבי והגדלתי כתיב ונשפטתי אתו בדבר ובדם וגו' וגבי הנני מודיעם בפעם הזאת כתיב ותלמתי ראשונה משנה עונם והטאתם כו'. וגבי למען דעת לדקות ה' כתיב ועשיתי באף ובחמה נקם וגו' [מיכה סוף סי' ה']. והע שכך צ"ל כגוים המדרש [ירמיה ט"ז] בפעם הזאת אודיעם את ידי ואת גבורתי וידעו כי שמי ה' [מיכה ו'] למען דעת צדקת ה': (ב) הה"ד ואתה מרום כו' משום הא דמסיים רוממות אתה נוהג בעולמך כו' נקט ליה ודרש ליה נ"כ באנפי אחרינא כדלך במדרש וכמו שכתבתי לעיל: לעולם ידך בעליונה שדיק דין אמת וכשיטתו להתוכח עמך תענה כך לדקתך והשיחך על העליונה. לכן יתברכו על יושר דיוך: דימוס בלשון רומי מחל ונסלח [מוסף הערוך] ור"ל כשנותן להם פסק דין של גאלה ומחילה וחסד: ספיקרא בלשון רומי יסורים ועונשי הגוף [מוסף הערוך] ור"ל כשנותן להם פסק דין של עונש: שמץ ענין מסירות שאינו מדקדק אלא דן בריהוסא. או נמי מענין אכזריות ושסף אף. והמלילה באה מלשון המקרא [ישעיה כ'] שום שוסף כי יעבור והייתם לו למרמס [יש"מ]: אם חסד אתה עושה עמי ואם משפט אתה עושה עמי אשירה בין כך ובין כך לך ה' אזמרה כצ"ל. וכן הוא בירושלמי. והא דדייק מסיפיה דקרא דהיינו מן לך ה' אזמרה ולא סגי מחסד ומשפט אשירה. משום דלאפשר לומר דוקא כשהחסד ומשפט יחדיו דהיינו שאין הדין גמור אלא שיש עמו קצת רחמים. אבל בדין הגמור לא. להכי קאמר תו לך ה' אזמרה לומר על כל אחד אזמרה: כתיב באלהים אהלל כו'. דרשינן באלהים מדת הדין ובה' מדת הרחמים. ומ"מ הוצרך להביא מהכתוב האחר דכתיב באלהים אהלל דברו. דאי לאו האי קרא הוה מפרשינן באלהים אהלל דבר על דין שעשה ה' באויביו שזכר שם. ובה' אהלל דבר היינו על מה שהטיב עמו. אבל השתא דקרא אחרינא כתיב באלהים אהלל דברו. וא"כ חד מינייהו יתורא. ש"מ דלגלויי אתא שפירש באלהים שהלל דבר שאפילו על מדת הדין יהלל. וע"כ על הדין שעשה עמו. דאי באחרים מאי קמ"ל: בין שנטל ברחמים נטל. לכפר על עונותיו ונפרע ממנו לנקות מעונותיו וכמ"ש בצדוק הדין של אבל [ברכות דף י"ט] הרבה חטאתי לפניך ולא נפרעת ממנו אלא וכו' [רד"ל]: שאתה מוצא וה' הוא ובית דינו. ובמדרש שמואל פ"ט הגירסא שאתה מוצא ה' וה' הוא וב"ד. וכתב היפ"מ פי' כל מקום דהו"ל למימר ה' והוסיף וא"ו וכתיב וה' דדייק הוא ובית דינו. ומכ"ש היכא דכל הפסוק יתירא. וע' מ"ש בב"ר פ' ל"ח: ובנין אב שבכולם כו' משום דכתיב הפסוק בריש דקרא נתן ה' רוח שקר וגו' מהו סוד וה' דבר דלא ה"ל למימר אלא והוא דבר וגו' אלא לרבות בית דינו. שמייען עמהם: רוממות שאתה נוהג בעולמך לעולם. כצ"ל וכן הוא בילקוט. וטעם מאמר זה כלפי מ"ש ברשעים להשמדם עדי עד קאמר בצדיקים במעלתם לעד לעולם [יפ"ת]: נתן ממלכה וגו' לדוד על ישראל לעולם לו ולבניו ברית מלח: שנא' קדושים תהיו שאע"פ שהוא אזהרה על הפרישות כדאי' בת"כ. מ"מ מדלא קאמר הו קדושים כמו הו נכונים לשלשת ימים בלשון צווי. משמע שהוא לשון בשורה שנותן להם הקדושה. ומדתלי לה בהקב"ה שנא' כי קדוש אני. ש"מ למימר שכשם שקדושתו לעדי עד. כך קדושת ישראל לעדי עד. או דרש הי"ו בהוייתכם שתהיו לעד: (ג) הה"ד ישלח עזרך מקודש

וכדון תהון ידעין דהא רוח ביש בעי מישרה הכא והוא מזיק ברייתא א"ל ומה נעביד א"ל אזיל ואסהיד בבני מתא ואמר להון מאן דאית ליה מכוש מאן דאית ליה פס מאן דאית ליה מגרופיא יפקון הכא למחר עם מצמהיה דיומא ויהון מסתכלין על אפי מיא וכד אינון חמיין ערבוביא דמיא יהון מקשין בפרזלא ואמרין דידן נצח ולא יפקון מן הכא עד זמן דיחמון חרדה דדמא על אפי מיא אזל ואסהיד בבני קרתא ואמר להון מאן דהו"ל מכוש מאן דהו"ל פס מאן דהו"ל מגרופי נפקין למחר לתמן עם מצמהיה דיומא ויהון מסתכלין כלפי מיא כיון דחמין ערבוביא במיא הוון מקשין בפרזלא ואמרין דידן נצח ולא עלון מן תמן עד זמן דחמון כמין חרדה דדמא על אפי מיא והרי דברים ק"ו ומה אם הרוחות שלא נבראו לשום סיוע צריכין סיוע אנו שנבראו לסיוע עאכ"ו הוי ישלח עזרך מקדש : (ד) ד"א ישלח עזרך מקדש א"ר לוי ט כל טובות וברכות ונחמות שהקב"ה עתיד ליתן לישראל אינו אלא מציון . ישועה שנא' (תהלים יד) מי יתן מציון ישועת ישראל . עוז מציון שנא' (שם קי) מטה עזך ישלח ה' מציון . ברכה מציון שנא' (שם קלד) יברכך ה' מציון . שופר מציון שנא' (יואל ב) תקעו שופר בציון . טל וברכה וחיים מציון שנא' (תהלים קלג) כטל חרמון שיורד על הררי ציון כי שם צוה וגו' . תורה מציון שנא' (ישעיה ב) כי מציון תצא תורה . עזרה וסיוע מציון שנא' ישלח עזרך מקודש מקודש מעשים שיש בידך . ומציון יסעדך מציון מעשים שיש בידך . אמר הקב"ה למשה לך אמור לישראל בני כשם שאני פרוש כך תהיו פרושים כשם שאני קדוש כך תהיו קדושים הה"ד קדושים תהיו : (ה) תני רבי חייא · פרשה זו נאמרה בהקהל מפני שרוב גופי תורה תלויין בה. ר' לוי אמר מפני שי' הדברות כלולין בתוכה אנכי ה' אלהיך וכתיב הכא אני ה' אלהיכם . לא יהיה לך וכתיב הכא ואלהי מסכה לא תעשו לכם . לא תשא וכתיב הכא ולא תשבעו בשמי . זכור את יום השבת וכתיב הכא את שבתותי תשמורו . כבד את אביך ואת אמך וכתיב הכא איש אמו ואביו תיראו . לא תרצח וכתיב הכא לא תעמוד על דם רעך . לא תנאף וכתיב הכא מות יומת הנואף והנואפת . לא תגנוב וכתיב הכא לא תגנובו . לא תענה וכתיב הכא לא תלך רכיל . לא תחמוד וכתיב הכא ואהבת לרעך כמוך . ר' יודן בשם רשב"י אמר יא נ' פרשיות הכתיב לנו משה רבינו בתורה וכל אחת ואחת מהן יש בה מששים ששים מצות ואלו הן פרשת פסחים ופרשת נזיקין ופרשת קדושים . ר' לוי בשם ר' שילא דכפר תמרתא אמר משבעים שבעים . א"ר תנחומא ולא פליגי למאן דעבד פרשת פסחים ע' כלל עמה פרשת תפילין מאן דעביד פרשת נזיקין ע' כלל עמה פרשת שמטה ומאן דעבד פרשת קדושים ע' כלל עמה פרשת עריות : (ו) א"ר יהודה בן פזי מפני מה נסמכה פרשת עריות לפרשת קדושים אלא ללמדך שכל מקום שאתה מוצא בו גדר ערוה אתה מוצא קדושה ואתיא כהדא דר' יהודה בן פזי יב דאמר כל מי שהוא גודר עצמו מן הערוה נקרא קדוש ריב"ל מייתי מן שונמית הה"ד (מ"ב ד) ותאמר אל אישה הנה נא ידעתי כי איש אלהים קדוש הוא א"ר יונה הוא קדוש ואין משרתיו קדושים הה"ד (שם) ויגש גחזי להדפה א"ר ריב"ח יג שהדפה בהוד יפיה על דדיה ר' איבון אמר מלמד שלא הביט בה מימיו ורבנן אמרי שלא ראתה יד דם טפת קרי מימיה על סדין שלו . אמתיה דר' ישמעאל בר רב יצחק אמרה אנא הוינא משמשא למנוי דמרי ולא מן יומוי חמית מלה בישא על מנוי דמרי . אריב"ל מפני

יד יוסף ט שוח"ט מזמור י"ד. ומזמור כ'. וע' תנ"כ פ' ל"ג: י תנחומא סדר א: יא פסיקתא רבתי פ' פ"ו. ילקוט ריש פ' משפטים: יב ירוש' פ"ב דיבמות : יג ברכות פ"ק. פדר"א פ' ל"ג : יד מיוסר :

ענף יוסף

פרשה כד (ו) [מפני מה נסמכה פרשת עריות לפרשת קדושים] . קשה איפכא ה"ל למימר פ' קדושים לפרשת עריות . אך יש לומר בכוונת המדרש כי בסוף ס' אחרי נאמר אזהרת עריות. ובסוף סדר קדושים נאמר עונשן . וזהו קושיתו לרבי יהודה בן פזי למה נסמכה פרשה עריות לפרשת קדושים מלפניה ומלאחריה . דה"ל לסמוך עונש לאזהרה . לזה אמר כל מקום שאתה מוצא גדר ערוה כו' ר"ל דאמת דאף דיותר מצות מלינו אחר קדושה . אך נשתנו עריות עד שבכל מקום שהוזכרו נאמר בהם קדושה [ספר ארץ קודש] . ובספר מלא העומר כתב וז"ל הקשה במג"ע מאי קשה ליה למה נסמכה כו' הא לא צייך לקושיות רק אם הוה בלא הסדר . ונראה כי בוודאי אחר שבפרשה קדושים ג"כ כתיב עונשן של עריות . א"כ ה"ל לסמוך פרשה מריות לפרשה עריות כי בפרשה דלעיל כתיב אזהרת העריות . ובפרשה זו כתיב העונשין . אמנם יתכן שהזהיר הכתוב דרך היותר אשר ילכו בה . כי נודע שיש שני מיני יראה . יראת העונש ויראה הרוממות כי יראת העונש היא בחינה גרועה . ולזה הודיענו הכתוב אחר אזהרת הלאו על עריות ואמר קדושים תהיו . לא בשביל יראת העונש המיועד ומבואר בפרשה אח"כ כי אף בעדיין לא נאמר העונש רק מפני אזהרתו של הקב"ה בלבד ראוי ליזהר . וזה רמז לנו הכתוב בחינת יראה בטרם שכתוב העונש . לכן אמר קדושים תהיו . מגד כי קדוש אני ה' אלהיכם

מתנות כהונה

דמה : ה"ג בין קך ובין קך אהלל דברו. פי' בין שהעשה דין שזהו אלהים ובין שהעשה רחמים שזהו ה' והכי מוכח בילקוט תלים ואיוב ובמסכת ברכות דף ס' : וה' הוא וכיס דינו . והא כתיב וה' לקח וגבי נתינה כתיב ה' נתן שלא נמלך : זה בנין אב . דכתיב ברישא דקרא נתן ה' רוח שקר וגו' מהו טוב וה' דבר אלא לרעת העלה: שנאמר קדושים תהיו . דייק מדכתיב כי קדוש אני מה קדושתי לעדי עד כך קדושת ישראל לעדי עד או דרש תהיו בהויתכם תהיו לעד : ה"ג בילקוט תעשה בעירני וכן קרתני פי' בעיר שלנו : ציחור. שם מקום : אתגלי עליה כו' . נגלה עליו אותו רוח ורוח רעה היה וא"ל אתם ידעתם כמה שנים שאני שורה ושוכן פה: ה"ג ואתין ונפקין אתון ונשיכון ברמשא ובטיהרא . פי' באתם ויצאתם אתם ונשיכם בערב ובצהרים ואין אתם נזוקין : וכדון כו' . ומעתה תהיו יודעים שהרי רוח רעה רוצה לשכון פה במקומי והוא מזיק הבריות א"ל ומה נעשה שלא יבא א"ל לך והתרה באנשי העיר ואמור להם כל מי שיש לו מכוש פי' כלי מפץ שמכין בו ולקמן ס' כ"ה משמע שהוא מרא או מגובה שהולכין בקרקע ליטע נטיעות ומי שיש לו פס כלי שחופרין בו האספה : יפקון כו' . יצאו כולם לכאן למחר כצנומת היום ומתחיל להאיר ויהיו מסתכלין על פני המים : כד יחון כו' . כשיהיו רואין ערבוב על פני המים : יהיון מקשין . מכין בברזלי הכלים זה אל זה להשמיע קול ויאמרו שלנו נצח : ולא יפקון כו' . ולא יצאו מכאן עד שיראו הרגיה של דם על פני המים שהוא סימן לנפילת הרוח והריגתו : חרדה דדמא . פי' טפה של דם וה"ג בילקוט תלים טפה דדמא וטוב להגיה הרגיה אך שבתנחומא גם כן גרס חרדה : אזל ואסהיד כו' . הלך ר' יוסי להעיד והתרה בבני העיר ואמר להם כל המאורע וכן עשו ומי שהיה לו מכוש כו' : ולא עלון . ולא נכנסו לעיר : שנבראנו לסיוע . כלומר חסידי כה צריכין לסיוע בכל עת ושעה : מקודש כו' . מכח קדושת מעשיך התלויים והמסומנים : בהקהל שנא' אל כל עדת בני ישראל : הוא קדוש . וכדמפרש לקמן ר' איבון והא דמייתי הה"ד כו' דברי הספר הם אבל האשה לא בשביל כך ידעה שהוא קדוש כי לא ידעה עדיין שהלעיך לבא אליו ויגש להדפה והכי משמע בפ"ק דברכות ובירושלמי בפרק ב' דיבמות : על דדיה . זהו פירושו של הוד יפיה : הדפה . דרש נוטריקון הוד יפי : שלא הביט בה ולפיכך קראה אותו קדוש דאל"כ מאי ראתה בו דבר קדושה וע' נא אזהרה נפלאה על גדר הערוה בס' שלה : אמתיה. שפחה שלו אמה עבריה : אנא הוינא

עץ יוסף

מקודש משום דקשה דהו תבעי ליה בעי למדרש שע"י קדושתם תהיה להם הוי"ה בשלם . ולהכי מייתי ישלח עזרך מקודש דמפרשינן ביה מקדושת מעשים שיש בידך . ומכיון דתייהי ליה דרים לה בשאר אנפי כדרך המדרש : מעשה בקרתני פי' מעשה בעיר שלנו . וכתב הפ"ת לא ירחק היות זה כפשוטו אחר שמלינו היות החכמים מספרים עם השדים והרוחות ושהתשים בהם . ולפי דעת הפלוסופים ברוחות אוירות שהם נגד רוחות הקדושות הפורחות ומתדבקים בשלם . ומדרך הקדושה להתדבק יותר בנפש האדם . שהיא קדושה בעצמה והם נבראו לסיוע לעזור את בני האדם לטוב . ולהיפך הרוחות האוויריות לא נבראו לסיוע לבני אדם כי הם נגד דעת הנפש ולזוריון הסוסים . ואף שלא נבראו לסיוע עכ"ז הם צריכים סיוע תבני אדם . ופעמים בני אדם צריכים להם לבלי יתאזקו . ומכ"ש האדם הצריך סיוע מלמעלה. וזהו ישלח עזרך מקודש. היפך מרוחות הבלתי קדושות. חהו קדושים תהיו נבדלים במעלה כי קדוש אני . ואתם צריכים לעזר מקודש : ציתור שם מקום : איתגלי עלויה כו' נגלה עליו אותו רוח . ורוח רעה היה. וא"ל אתם ידעתם כמה שנים שאני שורה ושוכן פה : ואתין ונפקין כו' פי' באתם ויצאתם אתם ונשיכם בערב ובצהרים ואין אתם נזוקין : וכדון כו' ומעתה תהיו יודעים שהרי רוח רעה רוצה לשכון פה במקומו והוא יזיק הבריות . וא"ל ומה נעשה שלא יבא . א"ל לך והתרה באנשי העיר ואמור להם כל מי שיש לו מכוש פי' כלי מפץ שמכין בו . ולקמן ס' כ"ה משמע שהוא מרא או הגובה שהולכין בקרקע ליטע נטיעות . ומי שיש לו פס כלי שחופרין בו באספה : יפקון כו' יצאו כולם לכאן למחר כצנומה היום ומתחיל להאיר . ויהיו מסתכלין על פני המים : יהיון מקשין כו'. יהיו מכין בברזלי הכלים זה אל זה להשמיע קול ויאמר שלנו נצח . ובפוה"ש שם מפרש וישמע [הרוח] אהכם ויצא סבור שבעל סיועי אתם באים ויפחד ואוכל להרגו ע"ש : ולא יפקון כו' ולא יצאו מכאן עד שיראו חרדה של דם על פני המים שהוא סימן לנפילת הרוח והריגתו . הרדא דדמא פי' טפה של דם. ואע"פ שהם מיסוד האש והאויר וא"כ מאין מקום לצאת דם מגופם. הולי אינו דם ממש אלא רושם בעלמא שעשה הרוח הנשאר לאות על הריגת חבירו : אזל ואסהיד כו' הלך ר' יוסי להעיד והתרה בבני העיר ואמר להם כל המאורע . וכן עשו . ומי שהיה לו מכוש כו' : ולא עלון ולא נכנסו לעיר : שלא נבראו לשום סיוע . פי' שאין דרכם בסיוע זה מזה . מ"מ צריכין סיוע מבני אדם כמעשה זו שע"י שהראו את עצמם כמסייעים לאחד מהם נצח . אנו שדרכנו בסיוע זה לזה עאכ"ו . ובא לתרץ דק"ל מאחר שאמר יענך שם אלהי יעקב מה צריך לומר עוד ישלח עזרך מקודש דמשמע שישלח ליה מירושלים אנשים שיהיו בעזריו . ומשני מאחר שדרכו של אדם בעזר אנשים הע"פ שה' בעזרו מ"מ צריך לשלוח לו עזר ע"י אנשים שיחזיקו לבו ולהפחיד אויביו : (ד) ד"א ישלח עזרך א"ר לוי כו' . בא ג"כ לתרץ קושיא הנ"ל בתר יענך שם אלהי יעקב . ישלח עזרך למה לי . אתא לתרוצי לאשמועינן שהעזר יבואהו מציון ולא ממקום אחר כדרך כל הטובות שהם נתונות לישראל משם כדמפרש ואזיל . והטעם מפני שמשם ההשגחה האלהית דביק בה מזולתה כמו הרץ אשר ה' אלהיך דורש אותה תמיד מפני שהוא מכוונת בנגד בהמ"ק של מעלה : מקודש מעשים הוא ד"א ואתא נמי לתרוצי הא דק"ל בתר יענך וגו' ישלח עזרך מקודש למה לי . וקאמר דאתא למימר שבזכות קדושת מעשיו הוא שיהיה ה' בעזרו : מקודש מעשים הוא פעולת מעשים טובים : מציון מעשים פי' מצות שרשומן ניכר לעולם כמצוה קבוע לדורות דאמר לעיל [פ' כ"ב] . ודרש מציון מלשון הציבי לך ציונים : אמר הקב"ה כו' קאי אקדושים תהיו כי קדוש אני . ונראה שהכא גרסינן כשם שאני קדוש כו' והדר כשם שאני פרוש כו' . וכן הוא בת"כ . וברישא אמר כלשון הכתוב . והדר מפרש שלא מבעי כו' וקיימו שתפרשו מן המותר לך : (ה) פרשה זו נאמרה בהקהל דייק מדכתיב הכא דבר אל כל עדת בני ישראל דומיא דויקהל משה את כל עדת בני ישראל . ויאמר משה אל כל עדת בני ישראל . שאמר להם כהיות כולם עדה אחת . וע' במזרחי ויפ"ת : מפני שרוב גופי תורה תלוין בה . לכן נהג באמירתה כבוד יותר מהשאר להזהיר עליה בהקהל : מפני שיו"ד הדברות כו' ומפני כן נהג כבוד באמירתה כדלעיל . א"נ לפי שבסיני שמעו י' הדברות בהקהל . נאמרה להם כמו כן עכשיו בהקהל : וכתיב הכא לא תלך רכיל ס"ל כמאן דאמר בפרק נערה דמכאן אזהרה למוציא שם רע. דהוי רכיל כפשוטו אין לו ענין לעדות שקר : לא תחמוד וגו' וכל אשר לרעך וכתיב הכא ואהבת לרעך כמוך . כלל שאם תאהבנו כמוך לא תחמוד את אשר לו וכמ"ש דהוא כללא דאורייתא דעלך סני כו' [רד"ל] : נ' פרשיות מפני שכולן נאמרו בהקהל דכתיב בהו ג"כ כל עדת כו' אמר הטעם מפני שיש בה רבוי מצות : מס' ס' מצות לא יכולתי להולמו שבפ' פסחים לא מלינו רק עשרים מצות . ובפרשה משפטים אפילו שנתנה עד סוף כל הסדר ליכא אלא נ"ה וכ"ע וע' ביאור על זה במחזור רעדלהיים במערבית של ליל ראשון של פסח ד"ה אזכרה בנות שולמים כו' והמלא נהם : (ו) מפני מה נסמכה כו' משום דפרשת עריות נאמרה לישראל בזמן המתאוננים דכתיב וישמע משה את העם בוכה למשפחותיו ואמר בתם' שבת על עסקי משפחותיו . להכי הקשה למה נכתבה פה פרשה עריות . לגבי מתאוננים ה"ל לכותבה וע' בענף : כי איש אלהים קדוש הוא . וכדמפרש לקמן ר' איבון . ומאי דמייתי הה"ד ויגש גחזי כו' דברי הספר הם. אבל האשה לא בשביל כך ידעה שהוא קדוש . כי לא ידעה עדיין שהלעכך לבא אליו ויגש להדפה [תת"כ] : ואין משרתיו קדושים ובברכות פ"ק גרס הוא קדוש ומשרתו אינו קדוש : שהדפה בהוד יפיה כצ"ל משום דלפי פשוטו מלשון דחיפה לכתוב להדפה . ומדכתיב להדפה. לכן דרשו בהוד יפיה נוטריקון . וגם אינו יוצא מידי פשוטו שדחפה . ולכן אמר שהדפו בהוד יפיה . ואפשר שדייק גם ממלת הגשה . מפני שבלשון הגשה מורה על דבר שהוא בלתי ראוי או מפני יראת הכבוד כמו ויגש אליו יהודה . או מפני שהדבר בעצמו אינו ראוי. ולכן דרשו ממלת הגשה שהיה במקום הבלתי ראוי . כי כל כוונתו היה לנגוע בה . ועשה עצמו כאילו דוחפה ובברכות פ"ק א' שאחזה בהוד יפיה : שלא הביט בה חהו גדר ערוה שעינא ולבא תרי סרסורי דעבירה הם : על סדין שלו חה לבא הגמרא סדין של פשתן הליפה לו, על מטהו ולא ראתה קרי עליו : אמתיה שפחה שלו אמה עבריה : אנא הוינא כו' אני הייתי שורח ומניע המטה של אדוני ומימי לא ראיתי דבר רע . ר"ל קרי על כליו של אדוני . ובירושלמי דפרק

מפני מה נסמכה פרשת עריות לפרשת קדושים אלא ללמדך שכל מקום שאתה מוצא ערוה אתה מוצא קדושה ואינו ליה קריין סגיין (ויקרא לג) אשה זונה וחללה וגו' וקדשתו כי את לחם אלהיך הוא מקריב (שם) אלמנה וגרושה וחללה זונה וגו' ולא יהלל זרעו והדין דבר אל כל עדת בני ישראל: (ז) א"ר יודן בשם ר' שמואל בר נחמן משמשל למלך שהיה לו איפקרסין והיה מצוה את עבדו נערה וקפלה וכו'. אמר רשב"נ משל לכה"נ שהיה מהלך בדרך ונזדמן הלוני אחד א"ל אלך עמך א"ל בני כהן אני ובדרך מהרה אני מהלך ואין דרכי להלוך בין הקברות אם אתה הולך עמי מומב ואם לאו סוף שאני סניפך והולך לי. כך א"ל משה לישראל (דברים כו) כי ה' אלהיך מתהלך בקרב מחנך להצילך. מהו להצילך תרין אמוראין ת"א להנן עליך להיות צל על ראשך. וח"א לחזקן כל נבסי האומות וליתן לך כד"א (שמות ג) ונצלתם את מצרים. על מנת (דברים כג) והיה מחניך קדוש ולא יראה בך ערות דבר שם ערות דבר רשב"נ אמר זה נבול הפה: (ח) ר' אבון אמר תרתי ר' אבון אמר משל למלך שהיה לו מרתף של יין והושיב בו המלך שומרים מהם נזירים ומהם שכורים לעת ערב בא ליתן שכרם נתן לשכורים ב' חלקים ולנזירים חלק אחד אמרו לו אדונינו המלך לא כלנו שמרנו כאחד מפני מה אתה נותן לאלו ב' חלקים ולנו חלק אחד אמר להם המלך אלו שכורים הן ודרכן לשתות יין ולפיכך אני נותן לאלו ב' חלקים ולכם חלק אחד. כך העליונים לפי שאין יצה"ר מצוי בהם קדושה אחת שנא' (ויקרא ז) ומאמר קדישין שאיולא אכל התחתונים לפי שיצה"ר שולט בהם הלואי בשתי קדושות יעמוד הת"ד דבר אל כל עדת בני ישראל ובתיב קדושים תהיו והתקדשתם והייתם קדושים: (ט) א"ר שב"ל יז ב' פרשיות הבתיב לנו משה בתורה ואנו לומדין אותן מפרשת פרעה הרשע כתוב אחר אומר (דברים כה) והיית רק לשון מיעוט נדולתי למעלה מנדולתכם ואנו לומדין אתה מפרעה הרשע שנא' (מלאכי מה) אתה תהיה על ביתי יכול כמוני ת"ל רק הכמא אנדל מסך נדלתי למעלה מנדולתך. והדין קדושים תהיו יכול כמוני ת"ל רק לשון מיעוט נדולתי למעלה מנדולתכם. ועוד אנו למדין מפרעה הרשע שנא' (שם) ויאמר פרעה אל יוסף אני פרעה יח יכול כמוני ת"ל אני פרעה נדולתי למעלה מנדולתך. יש א"ר יב"ל מאני של ב"ז אתה למד אני של הקב"ה ומה אני של ב"ז ע"י שאמר פרעה ליוסף אני פרעה זכה לכל הכבוד הזה לבשיבא אני של הקב"ה (ישעיה מו) ועד זקנה אני הוא וכתיב (שם מז) כה אמר ה' מלך ישראל וגואלו אני ראשון ואני אחרון ומבלעדי אין אלהים עאכ"ו:

פרשה כה

(א) וכי תבאו אל הארץ ונטעתם כל עץ מאכל והת"ד (מלאכי ג) עץ חיים היא למחזיקים בה. * אמר רב הונא בשם רבי אחא שלא יהו דברי תורה בעיניך כאדם שיש לו בת בוגרת והוא רוצה להשיאה לאחד אלא (מלאכי ג) בני אם תקח אמרי ומצותי תצפון אתך אם יש לך זכות קח אמרי. רב הונא בשם ר' בניומן בן לוי אמר משל למלך שאמר לבנו צא לפרקמטיא א"ל אבא מתיירא אני בדרך מהלסטים ובים מפני אפוטרופוס מה עשה אביו נטל מקל ג' וחקקו ונתן בו קסיע ונתנה לבנו ואמר לו יהי המקל הזה בידך ואי אתה מתייירא משום בריה. אף כך אמר הקב"ה למשה אמור לישראל בני עסקו בתורה ואין אתם מתייראין משום אומה. אילו נאמר עץ חיים היא לעמלים בה לא היתה תקומה לשונאי ישראל. אלא למחזיקים בה. אילו נאמר אשר לא ילמד לא היתה תקומה לשונאי ישראל. אלא (דברים כו) אשר לא יקים את כל דברי התורה הזאת לכך נאמר עץ חיים היא למחזיקים בה. רב הונא אמר אם נכשל אדם בעבירה חייב מיתה בידי שמים מהו יעשה ויהיה אם היה למוד לקרות דף א' קורא ב' דפים ואם היה למוד לשנות פ"א ישנה שנים ואם אינו למוד לקרות ולשנות מה יעשה ויהיה ילך ויעשה פרנס על הצבור ונבאי של צדקה והוא חי שאילו נאמר ארור אשר לא ילמד לא היתה תקומה אלא ארור אשר לא יקים. אילו נאמר עץ חיים לעמלים בה לא היתה תקומה אלא עץ חיים היא למחזיקים בה. (קהלת ז) כי בצל החכמה בצל הכסף א"ר אהא בשם ר' תנחום ב"ר חייא ג למד אדם וליתד ושמר ועשה והיתה ספק ביזו למחות ולא מיתה להחזיק ולא החזיק הרי זה בכלל ארור הת"ד ארור אשר לא יקים. ר' ירמיה אמר בשם ר' חייא לא למד אדם ולא עשה ולא שמר ולא לימד לאחרים ולא היתה ספק בידו להחזיק והחזיק ז ולא למחות ומיתה ה"ז בכלל ברוך. רבי הונא ור' ירמיה אמרו

יד יוסף מה לעיל מגר זה פ"ב. פ"ם כיוס כמאמר: מז ומסר מדר נח דף פ"ו. ומשכר מדר מהרי: יז כ"ר פ' ד"ר פ' י"ו: יח נמדר"ש פ' ד"ר פ' י"ו: יט ילקוט רמיזה קמיעול מ"ר רמז ס"ע:

פרשה כה

א מנחומא פדר עקב: ב פי' כלים פ"ם י"ו מיל כיס בו בים קטל מחזה (בד"ל): ג ירושל' מאמס פ"ו. ומ' כלומי מבר"ש פ"ד ס'. נמ"ר פ"ק ו': ד פ' אמנס דף ל"ם:

מתנות כהונה

סיומא כו'. מפי סיסי סרים ומפיע המקה על מחזו ומימי לא ילמיד דבר לע ר"ל קדי מל כלוי של מחזו וכיוצ' דמ' חלק נרם סיומא מפוגע ופיכוכו מכנסת: למנוי. לכלוי ר"ל מדיומו ומפעו: איפקרסין. לנמם שהוא פתוח על כתפו וכשהוא נוטעו קשתו: ר"ג ונזדמן לו חנוני. פי' זר מכנסי חוקלים חלוני: דבר. קרי ביה דכור והולך לשון מקח: שבורלי'. שקוק ומיכים ומחמכיין: לפיכך מפי נותן כו'. על מעמתו נגד יצרן ולא שמו: אותרי. מפל לחכ: והייתם קדושים וגו'. כי קדוש מפי הכי נלמ' יהיה למעמו חלת קדושה לחמם: ר"ג ומבלעדי אין אלהים עאכ"ו: אפוטרופין סיומנים על נמל סיום הנקבל פוכמיו והם נוחלן ומומסים הטובנים ומניס: יקים. מעשה ומקים לנוחמיה. מפי שמקיימה כאה מקריסה המפר ומשכר לחמם

פרשה כה

(א) [אם מכנסל מרם נעכוים כו' מם יעסה כו' ואם לוחו למוד ולקרות ולשנות פרים מן המנוי ולמוד ומלוי עד סיכן מניע מעלת הלדקה לפני המקום • שמרי מי שאינו למוד לקרות ולשנות פרים מן המנוי ואף עלפ שאינו נכנל בעניני פרים מן המנוי ולמוד מעלת לקרות ולשנות פרי הוא מיב מיסה כמדוכר

עץ יוסף

דמרק מלק נרם סיומא מפוגע ופיכוכו מכנסת: למנוי לכלוי של מחזו ר"ל מדיומו ומפעו: שאתה מוצא נדר ערוה כו'. כי מיקר המוחריות עוכא מחפלו זה הכלה מקומך ומחלוקו. והוא סיקר הקדושה הנפשים הנפסרת מעניני החומר ותחלוקה: (ז) משל למלך כו' דקל מלי קדושים הכוו כי קדוש לחי כי מי יוכל לחיות קדוש כמוהו. והחכוזה לזה כפי הימבל הלחמון דעניו הקדושה רמז אל הקדוש והנלהיות ע"ד פלמרו נבי קדוש יהמר לו מה קדוש לשולם כו'. והכוונה שע"י דביקת עפלו לה' יהיו חיים וקיימים כמוהו. וחיא משל הפרקמין שיפרנסל לדביקים בה. ולבן יהיו חיים וקיימים כמוהו יחבדך. וכפי המשל הני החכוזה לזה שעניינו שילכו בדרכיו וכדומה מה לחי פרנם כו' וכמפלמ"ל לחכי ה' חלכו וכי לפנר כו'. והמשל ליכון נדול שהוא כמעלה נגד כחלוני הפה כמהולכים בדרך חמד הם דומים יחד. כן הדמיון בין הפרמל לה': איפקרסין נבוב שהוא פתוח על כתפו וכשהוא נוטעו קשתו [ערוך] ומ"ל נוטל ס"ב: חלוני פי' אל. חל לה יכלל ה"ח ומלוי לה כו'. כן כוא נירסת הפ"ב והמעוין. חבל נירסת הים"ת מעוך. וכן נירסת הילקוט: מהו להצילך לה' הללה ממם מה חלה למימר הת מדיפת מיכה קלמר לחת לחיוך בידך ופשטת פיעל. ומפני להנן עליך לשון לל כו' פי' פינן עליך וכי הים הכה נבחרם כנם שכה מכיניס בעלות בחיניס ולקה במקום מחר חלה ה' מנן לך: והיינו לפנים מעורם הדין בשביל שהיתה פרוס בוכר ונעלה ויעבד ופיכוכו ויעד לך: ונצלתם ויהיה להצילך כמו להעיל לך. כמו שלה מכיך ויעבד שפיכוכו ויעד לך: ערות דבר שלא לחפער לפרם דבר פרוס ממם מכיון דכחיב ושיכ מחבך חם כי לין בקדושה פריעה ערוה לחוד חלה בהרחקה יהיה ומיכו חפילו בהחיתם בה. וזה שחמר עץ חיים היא לשוב המקבלים לוחה פיינו לשוב המחזיקים בה ויהפוך. לה לחיעלה המוען ח"ו. ולה הקה חמרי חלמ"ל כי לך בהחזקתם בה יהיה. ולה מהיה ה"ל כדמרי"ה כי הם ר' נמי וגו' וכי ה' חלה ר' יהא ה' חזקה לחורה שע"י חהיה נקרל מלך כדחיכ כי חלכים יחלוכו. חכו שחמר נמ שם הקה חמרי חלמ"ל ולל שחם הקה חמרי הוח סיחן שחהה נמי ר"ל יהא שחים. שכלה חכות לה הקה חמרי כמו שחמרו חם חין יהלה חין הכמה: והוא רוצה להשיאה למי שחוכה. כן הוח בדב"ר פ"ו והחחומה סיומה לה חמר שקה נשוחר על כלל ע' כ"ש בחך בנרה כו' [ד"ל]: אם יש לך זכות קח חמרי חלמ"ל כי חם חפער מסרס המקרה חם מלפן מחוני חחך לו חקה חמרי [ד"ל]: אפירטון פ' בלשון יוני וכומי שהדי חיכות ניס [מוסף הערוך]: לא היה תקומה לנוב העולם שחינו כמעלי ליעמד: יקים שחהר ומקים לעולמים. מדברי הכל המחיני סופה כ"ב נלמה שחמרם מחזיק ומקים הן פעולים המוות בפעמו. ועמלים הן פעולים להשיג לוב החורה והכמוה עמ"ש [ד"ל]: כי בצל החכמה סיומה דב הומ הוח לגלוה שנוכל לפרם למחזיקים מחזיקי עמרי חורה כי זה הפפוק הכוזב יחד נ"ב: ולא היתה ספק בידו להחזיק חע"ש שהחזקתו לה סיכה כדי ספוק. ומ"ש כחזיק קנס כמעם כלפער סיו. ולה למחות ומיחה לף עלה עמהו

אמרו בשם ר' חייא בר אבא ה עתיד הקב"ה לעשות צל וחופות לבעלי המצות אצל בני תורה בגן עדן ואית ליה ג' קריין חדא כי בצל החכמה בצל הכסף. ב' (ישעיה נו) אשרי אנוש יעשה זאת. והדין עץ חיים היא למחזיקים בה. ו שמעון אחי עזריה אמר משמו והלא שמעון היה גדול מעזריה אלא ע"י שהיה עזריה עוסק בפרקמטיא ונותן בפיו של שמעון לפיכך נקרא הלכה על שמו. ודכוותה (דברים לג) ולזבולן אמר שמח זבולן בצאתך ויששכר באוהליך והלא יששכר גדול היה מזבולן אלא על ידי ז שהיה זבולן מפרש מיישוב ועוסק בפרקמטיא ובא ונותן לתוך פיו של יששכר נותן לו שכר בעמלו לפיכך נקרא הפסוק על שמו שנאמר שמח זבולן בצאתך ויששכר באוהליך. א"ר תנחומא כל מי שיוצא ח לדרך ואינו מכוין לבו למלחמה סוף שהוא נופל במלחמה אבל שבטו של זבולן בין מתכוין בין שאינו מתכוין יוצאין למלחמה ונוצחין הה"ד (ד"ה א יב) ומזבולן יוצאי צבא עורכי מלחמה ולעדור בלא לב ולב מהו בלא לב ולב אלא בין מתכוונין בין שאינן מתכוונין הם יוצאים ומנצחין: (ב) דרש ר' יהודה בן פזי ט מי יגלה עפר מעיניך אדה"ר שלא יכולת לעמוד על צוויך שעה אחת והרי בניך ממתינין לערלה ג' שנים. אמר רב הונא כד שמעה בר קפרא כך אמר יפה דרש ר' יהודה בן אחותי הה"ד (ויקרא יט) וכי תבאו אל הארץ ונטעתם כל עץ מאכל: (ג) ר"י ב"ר סימון פתח (דברים יג) אחרי ה' אלהיכם תלכו וכי אפשר לב"ו להלוך אחר הקב"ה אותו שכתוב בו (תהלים עז) בים דרכך ושבילך במים רבים וגו' ואתה אומר אחרי ה' תלכו. (דברים יג) ובו תדבקון וכי אפשר לב"ו לעלות לשמים ולהדבק בשכינה אותו שכתוב בו (שם ד) כי ה' אלהיך אש אוכלה וכתיב (דניאל ז) כרסיה שביבין די נור וכתיב (שם) נהר דינור נגיד ונפק מן קדמוהי ואתה אומר ובו תדבקון. אלא מתחלת ברייתו של עולם לא נתעסק הקב"ה אלא במטע תחלה הה"ד (בראשית ב) ויטע ה' אלהים גן בעדן. אף אתם כשתכנסו לארץ לא תתעסקו אלא במטע תחלה הה"ד כי תבאו אל הארץ ונטעתם: (ד) ר' יהושע דסכנין בשם ר' לוי פתח (קהלת ב) הגדלתי מעשי בניתי לי בתים נטעתי לי כרמים אמר הקב"ה למשה לך אמור לאבות הראשונים הגדלתי לעשות עם בניכם כל מה שהתניתי עמכם. י בניתי לי בתים שנא' (דברים ו) ובתים מלאים כל טוב. נטעתי לי כרמים שנא' (שם) כרמים וזיתים אשר לא נטעת. עשיתי לי ברכות מים שנא' (שם ה) בורות חצובים וכתיב (שם) עיינות ותהומות. (קהלת ב) להשקות מהן יער צומח עצים א"ר לוי אפי' קנה הצים לא היתה א"י חסרה. עשיתי לי גנות ופרדסים (דברים ח) ארץ חטה ושעורה. נטעתי בהם עץ כל פרי הה"ד כי תבאו אל הארץ ונטעתם: (ה) (איוב לח) מי שת בטוחות חכמה מהו בטוחות כטויא (שם) או מי נתן לשכוי בינה הדא תרנגולתא. אמר רבי לוי בערביא צווחין לתרנגולתא שכוי הדא תרנגולתא כד אפרוחיא דקיקין היא מכנשא להון ייהבת להון תחת אגפיא ומשהנא להון ומעדרנא קדמיהון וכד אינון רבייה חד מנהון בעי למקרב לותה והיא נקרה ליה בגו רישיה ואמרה ליה זיל עדור בקולקלתך. כך כשהיו ישראל במדבר מ' שנה היה המן יורד והבאר עולה להן והשליו מצוי להן וענני כבוד מקיפות אותן ועמוד ענן מסיע לפניהם כיון שנכנסו ישראל לארץ א"ל משה כל או"א מכם יטעון מכושיה ויפוק וינצוב ליה נציבן. הה"ד כי תבאו אל הארץ ונטעתם יא אדריינוס שחיק טמיא הוה עבר באילין שביליא דטבריא והמא חד גבר סב קאים חציב חציבן למנצב נציבן א"ל סבא סבא אי קרצת לא השכת א"ל קריצת והשכית ומה דהני לשמיא עבד. א"ל בחייך סבא בר כמה שנין את יומא דין א"ל בר ק' שנין. א"ל ואת בר ק' שנין וקאים וחצב חצובין למנצב נציבין סבר דאת אכיל מנהון. א"ל אין זכית אכלית ואם לאו כשם שיגעו לי אבהתי כך אני יגע לבני. א"ל בחייך אם זכית לאכול מנהון תהוה מודע לי. לסוף יומין עבדין תאינים אמר הא ענתא נודע

יד יוסף ח ע' פסחים דף נ"ג. ו פ"ק דזבחים ופ"ה דטהרות ע"ש ילקוט משלי סוף רמז תתקל"ד: ז ב"ר פ' ע"ב. פ' נ"ט. ותנ"ב פרק פ"ב: ח נ"ל ליבתמה וכן הא בילקוט: ט ב"ר פ' כ"א: י קה"ר פ"ב: יא קהלת רבה פ"ב

ענף יוסף

כמדבר. ועם כל זה אם נכשל בעבירה דחייב מיתה בידי שמים. ועוד עון גדול בידו שאינו למוד לקרות ולשנות. אם נעשה גבאי של צדקה וזהו הי' לרמוז שבת הצדקה מצילו מן החיוב מיתה ממה שנכשל בעבירה וגם מהחיוב מיתה ממה שלא היה למוד לקרות ולשנות. לא קאמר יעשה עצמו גבאי של צדקה כמו שלא קאמר זהו אי כלומר וזהו ג"כ חי ממה שהיה חייב מיתה על שלא היה למוד לקרות ולשנות כיון שנעשה גבאי של צדקה. וזהו וזהו הי בוי"ו להוסיף שגם חי מכל הדברים שהיה חייב מיתה עליהם מקודם שנכשל בעבירה [מעיל צדקה דף נ"ד]: (ג) [אלא במטע תחלה]. וזה דתני לקמן בפרשת משפטים

מתנות כהונה

אמת תורתו ומה שכתוב בו: ואית ליה ג' קריין. ויש לו ג' פסוקים לראיה: אשרי אנוש וגו'. וכן אדם יחזיק בה: שמעון אחי עזריה אמר כו'. בסוטה בפ' היה נוטל פרש"י שמעון זה עוסק בתורה ועזריה היה עוסק בפרקמטיא ונותן בפיו של שמעון בהנאי שיש לו חלק עמו בשכ"ב: אפי' קנים. ועיין במד' קהלת (ב' ה') והוא הלן פרק שעושין ממנו חצים: בטויא. מין עוף ובמס' ר"ה פ' ראוהו ב"ד גרס זה כליות ובערוך גרס טיטווא ופי' בו כסהר (והיינו הכליות) ולהם סתרים ת"י ולהמא דטיטוא: הדא תרנגולתא. זהו תרנגול: צווחין. קורין: כד אפרוחיה וכו'. כשאפרוחיה דקים וקטנים היא מאספת אותם ונותנת אותם תחת כנפיה ומחממת אותה; ומעדרנא כו'. היא עודרת ומנקרת לפניהם באשפה וכשהן גדולים אחד מהם פרוצה לקרב אליה והיא מנקרת בקרקותה בתוך ראשו ואומרת לו לך עדור באשפך: יטעון מכושיה ישא על כתיפו מרא חצובה שחופרין בו לנטוע נטיעות: ויפוק וינצוב. ויצא וילך ויטע לו נטיעות: שחיק טמיא. כלו' ישחקו ויטחנו עצמותיו ונקט ל' קללה תחשב לו: והוה כו'. היה עובר באותן שבילין ודרכים של טבריא וראה איש זקן אחד עומד והיה חוצב חציבות בקרקע לנטוע נטיעות ובקהלת (ב' י"ז) גרס הכי: וא"ל אנדרייגוס זקן אי קרצת כו'. אם יגעת ועמלת בבקר בימי נעוריך כדי שיהיה לך מה לאכול לעת הזקנה לא השכת. אל תייגע עצמך בימי החשך לעת הזקנה שלא תזכה לאכול ממנו: א"ל קרית כו' יגעתי בבקר וגם בערב אייגע ומה שהוא הנאה וטוב בעיני המקום יעשה כו: בחייך. ל' שבועה משביע אני אותך בחייך א"ל בן כמה שנים אתה היום זה: ואתה בר מאה שנה כו' בתמיה וכי סבור אתה לאכול מהם: אין זכיתי שאאריך ימים כל כך אאכול מהם ויפה עשיתי שנטעתי ואם לאו כו': אם זכית כו' אם

עץ יוסף

ישמעו בקולו: צל וחופות כו' דהיינו מחזיקים ביד ת"ח אלא ה"ה. כלומר שבשכרם שוה הוא קרובים זה לזה כמסובים בסעודה זה אצל זה. ונקט צל וחופות על דרך משל כדכתיב ועל מקראיה ענן יומם וגו' כי על כבוד חופה וסוכה תהיה לצל יומם: ואית ליה ג' קריין ויש לו ג' פסוקים לראיה: אשרי אנוש יעשה זאת הוא הלומד התורה שנקראת זאת כנאמר זאת התורה וגו'. וכן אדם יחזיק בה זה שמחזיק ידי לומדי תורה: שמעון אחי עזריה אומר משמו. לא שהלכה היתה נאמרה בשם עזריה כדמשמע מאגדה זו. שהיבא משמו הוא פ"ס כי שמעון אחי עזריה נזכר במשנה בפ"ק דזבחים ובפ"ה דטהרות ולא קאמר משמו. אלא כוונת המדרש מדיהם לשמעון על עזריה אחיו הקטן ממנו ש"מ גדול שכר המחזיק כמו שמסיים שנקראת הלכה על שמו פי' שאומר הלכה דהיינו שמעון נקרא על שמו של עזריה. ונמצא שמו של המחזיק נזכר בהלכה: לפיכך נקרא הפסוק על שמו. בשל הוא אמת הניח נקדם בפסוק. ואין צורך דה"פ דבית שאמר ולזבולן אמר ולא קאמר ולזבולן ויששכר נקרא הפסוק על שיו שתלה הכל בזבולן כאילו הוא לבדו שתהלל כאן. ופי' הכתוב שמח זבולן ממה שיששכר באהליך כדלעיל בב"ר ס' נ"ט: יוצאין למלחמה ונוצחין ואין זה אלא בזכות שמחזיק ביד יששכר שיעסוק בתורה כדכתיב התם ומבני יששכר יודעי בינה לעתים. והזכיר זה כאן שיעתא למה שאחר עץ חיים היא למחזיקים בה לומר שהפילו בעמן המלחמה בלי כוונה נוהגת חיים והציל מיתות: (ב) דרש ר' יהודה בן פדיי' כצ"ל וכן הוא בתנחומא שמיני סי' ח'. שלכן א"ל בר קפרא להלן רבי יהודה בן אחותי כדאי' בב"מ שהיה בן אחותו של ב"ק: מי יגלה עפר כו' דרש סומא דקרא שאמר יהיו לכם ערלים. מלת לכם דייקא לכם ולא לאדם הראשון בלא התנין אפילו שעה א' מלאכול מעץ הדעת. והוא צווה שלא לאכול. ואתם ההוו ממתינים ג' שנים מבלי לאכלה. (ג) פתח אחרי ה' אלהיכם כו' משום דק"ל יתורא דונטעתם כדכתבתי בסי' א' ס"ל ר' יהודה בר סימון דמילתא אגב אורחיה קמ"ל דמצוה לעסוק במטע הילנות כשיכנסו לארץ מיד כמו שעשה ה' בתחלה ברייתו של עולם. ולהכי מייתי מאחרי ה' תלכו דהיינו שילמדו ממעשיו כדמפרש ואזיל. וענין זה משום ישובו של עולם דלשבה יצרה: להלוך כו' להדבק ר"ל שאין הכוונה כפשוטו הליכה ודיקות גופני. כי אם ההליכה אחרי רצונו יהלך ורעביו: אלא במטע תחלה כי א"י הוא דוגמת הג"ע בקדושה [ע' במדרש איכה על הכתוב והמה כאדם עברו בריה] והנטיעה בא"י לאחוז הטוב הוא דוגמת הנטיעה בג"ע. ואף שלכאורה הוא רק מענייניים גשמיים על כל זה רלונו שכביכול לא נתעסק תחלה רק בזה להכנת האדם להיות לו למאכל. גן בעדן מקדם. אף כצ"ל ולשון מקדם דרש שנתעסק תחלה במטע [רד"ל]: (ד) פתח הגדלתי מעשי כו'. דק"ל יתורא דעץ מאכל. ובעי למימר דאשמועינן דאפי' סלפלין לא חסרה א"י וכדתניא בפ' כילד מברכין ממשמע שנאמר ונטעתם איני יודע שעץ מאכל הוא. אלא מה ת"ל עץ מאכל הוא לומר לך עץ שטעם עצו ופריו שוה. הוי אומר זה פלפלין ללמדך שהפלפלין חייבים בערלה ואין א"י חסרה כלום כדכתיב לא תחסר כל בה. ולהכי מייתי מהני קראי דמדכתיב נטעתי בהם עץ כל פרי משמע ליה הכי וכדאי' בתנחומא: אמר הקב"ה למשה לך אמור כו'. אע"ג דאין רמז לזה בכאן. מכיון דמדכתיב זאת הארץ אשר נשבעתי לאברהם ליצחק וליעקב לאמר לזרעך אתננה דרשינן שאמר הקב"ה למשה לך אמור להם לאברהם ליצחק וליעקב בשבועה שנשבעתי להם כבר קיימתיה לבניכם כדאי' בפ' מי שמתו. לכן מפרש דהא דמתחת שהגדיל לעשות עם ישראל שבנה להם בתים ונטע כרמים כו' היינו כדי שילך משה ויאמר לאבות. דהל"ל מאי קמ"ל הרי נראין הוו הדברים לעין: הגדלתי לעשות עם בניכם כו' קשה דע"כ קרא בשלמה כתיב דדברי קהלת נינהו ושהיה מספר מה שהגדיל לעשות בימי גדלותו ומה ענין לפרש הכתוב על דברי ה'. וצריך לומר דאסמכתא בעלמא היא: קנה חצים הם עלים דקים כקנים שעושים מהם חצים ואינן גדלין אלא באיים הרחוקים. ומיעוט צומח עלים דרים שכל מיני עלים גדלים בה. דאי שהם עלים מאי רבותא. והרד"ל כתב דדרש כמו צומח חצים שה' נבלע בקריאת ב' התיבות יחד וכדכתיב [ש"א י"ז] חץ חניתו וקרינן עץ חניתו: עשיתי לי גנות נקט האי קרא בתר קרא עשיתי לי ברכות שלא כסדר הכתובים. משום דמסיים נטעתי לי כו' הה"ד כי תבואו אל הארץ ונטעתם. ואורחיה דמדרש לסומי בקרא דעניגא דפ' דידן: (ה) מי שת בטוחות חכמה משום דק"ל ג"כ דונטעתם. בעי השתא למימר דלמד התורה דרך ארץ שתעתה שהן נכנסין לארץ ישראל לראוי להם לעסוק בפרנסתם ולעסוק בנטיעה. כי לא כימים הראשונים שהיו מתפרנסים בלי טורח ע"י המן והשליו שהיו בהדריגת קטנים. ולהכי מייתי האי קרא שמדעת התרנגולת שכשנעשו בניה גדולים דוחה אותה מעליה שילכו לבקש פרנסתם ולא יסמכו על אמן: בטויא פי' שדרך ללוותן. וכן מוכח בגמא רבה פי' [מעריך] אבל בערוך גרס בטיטויא. ותרגום ולהם סתרים יגעם. ולהמא דטיטויא בסיחא עכ"ל. ולפי' פי' בטוחות בכליות שהם בסתר: הדא תרנגולתא זאת התרנגולת: צווחין קורין: כד אפרוחיה כו'. כשאפרוחים דקים וקטנים היא מאספת אותם תחת כנפיה ומחממת אותם: ומעדרנא כו' היא עודרת ומנקרת לפניהם באשפה. וכשהם גדולים אחד מהם פרוצה לקרב אליה והיא מנקרת בקרעותיה בתוך ראשו ואומרת לו לך ועדור באשפה: כך כשהיו ישראל במדבר כו' שאז היו ישראל כקטנים שלא יוכלו לעסוק בפרנסתם כי המדבר לא מקום זרע. ועוד שהשנים ההם היו עסוקים בתורה מאד. שמטעם זה לא הכניסם לארץ מיד. אלא עד שתהיה התורה שגורה בהם בארבעים שנה אלו כדאי' בתנחומא ובמכילתא סדר בשלח: מכושיה ישא על כתיפו מרא חצובה שחופרין בו לנטוע נטיעות: ויפוק וינצוב ויצא וילך ויטע לו נטיעות: שחיק טמיא כלומר ישחקו ויטחנו עצמותיו. ונקט לשון קללה תחשב לו. הוה עבר כו' היה עובר באותן שבילין ודרכים של טבריא. וראה איש זקן אחד עומד והיה חוצב חציבות בקרקע לנטוע נטיעות. והביא מעשה זה לפרש דונטעתם כל עץ מאכל אזהרה שיעסוק בישוב עולם לנטוע ולזרוע כדלעיל. והא ראיה דאותו זקן שהיה רחוק שיהנה מנטיעותיו לא תגע עצמו הן להיות לו או לבאים אחריו. וע' בתנחומא שהם יותר מבואר: וא"ל סבא כו' יאייר לו אדריינוס זקן אי קרצת כו' אם יגעת ועמלת בבקר בימי נעוריך כדי שיהיה לך מה לאכול לעת הזקנה. לא תכלת אל תייגע עצמך בימי החושך לעת הזקנה שלא תזכה לאכול ממנו. והמעריך פי' שה"ק ליה אם תגיע לאור הבוקר לא תגיע לערב כי זקנת מאד ולמה לך לטרוח עכ"ל: א"ל קריצת כו' יגעתי בבוקר וגם בערב אייגע. ומה שהוא הנאה וטוב בעיני המקום יעשה כי: בחייך לשון שבועה. משביע אני אותך בחיים. אמור לי בן כמה שנים אתה יום זה: ואתה בר מאה שנה כו' בתמיה וכו' וסבור אתה לאכול מהם: אין זכיתי שאאריך ימים כל כך האכול מהם ויפה עשיתי שנטעתי. ואם לא כו': אם זכית כו' אם תזכה לאכול מהם תהא מודיע לי: לסוף כו' לסוף ימים עשו אלנות עשו תאנים: הא ענתה כו' הרי העת

טרע למלכא. מה עבד מלא קרטלא תאינין וסלק וקם ליה על תרע פלטין אמרין ליה מה עסקך אמר לון עלון קדם מלכא כיון דעל א"ל מה עסקך. א"ל אנא סבא דעברת עלי ואנא חצב חציבין למנצב נציבין ואמרת לי אין זכית תיכול מנהון תהא מודע לי הא זכיתי ואכילית מנהון והילין תאיניא מן פירידהון. אמר אנדרינוס בההיא שעתא קלוונין אנא תיתנון סילון דדהבא ויתיב ליה. אמר קלוונין אנא דתפנון הדין קרטלא דידיה ותמלון יתיה דינרין. א"ל עבדוהי כל הדין מיקרה תיקריניה להדין סבא דיהודאי אמר להון ברייה אוקריה ואנא לא אנא מוקר ליה. אנתתיה דמגירא הות ברת פהין אמרה לבעלה בר קבלוי חמי דהדא מלכא רחמא תינין ומפרגא בדינרין. מה עבד מלא מדעליה תינין ואזל וקם קדם פלטין א"ל מה עסקך אמר לון שמעית דמלכא רחמא תינין ומפרגא בדינרין עלון ואמרין למלכא חד סבא קאים על תרע פלטין טעין מלא מדעליה תינין ואמרנא ליה מה עסקך א"ל שמעת דמלכא רחמא תינין ומפרגא בדינרין אמר קלוונון אנא דתקימון יתיה קדם תרע פלטין וכל מאן דעייל ונפק יהי טרי על אפיה. באפתי רמשא פינון יתיה ואזל לבייתיה אמר לאנתתיה ככל הדין יקרא אנא שלים לך אמרה אזל גלוג לאמך תהוין אינון תינין ולא הוון אתרוגין דהוין בשילן ולא פנינן: (ו) רב הונא ב"ק אמר יב ישב אברהם אבינו ודרש נאמר ערלה באילן ונאמר ערלה באדם מה ערלה שנא' באילן מקום שהוא עושה פירות אף ערלה שנא' באדם מקום שהוא עושה פירות. אמר רבי חנין בן פזי וכי כבר היה אברהם אבינו יודע קלין וחמורין וגזירות שוות אלא רמז רמזה לו (בראשית יז) ואתנה בריתי ביני וביניך וגו' מקום שהוא פרה ורבה. תני ר' ישמעאל בקש הקב"ה להוציא כהונה משם משום שנאמר (שם יד) ומלכי צדק מלך שלם כיון שהקדים ברכת אברהם לברכת המקום א"ל אברהם וכי מקדימין ברכת עבד לברכת האדון הוציא הקב"ה ממנו ונתנה לאברהם שנא' (תהלים קי) נאום ה' לאדני וכתיב בתריה נשבע ה' ולא ינחם אתה כהן לעולם על דברתי מלכי צדק על דבורו של מלכי צדק. הה"ד (בראשית יד) ברוך אברם לאל עליון קונה שמים וארץ. ר' ישמעאל ור"ע ר"י אומר אברהם כה"ג היה הה"ד נשבע ה' ולא ינחם אתה כהן לעולם וכתיב (שם יז) ונמלתם את בשר ערלתכם. ומהיכן ימול אם ימול מן האוזן עדיין אינו כשר להקריב אם ימול מן הלב עדיין אינו כשר להקריב אם ימול מן הפה עדיין אינו כשר להקריב מהיכן ימול ויהיה כשר להקריב הוי אומר זו מצות הגוף. ר"ע אומר ד' ערלות הן נאמר ערלה באוזן (ירמיה ו) הנה ערלה אזנם. ערלה בפה שנא' (שמות ו) ואני ערל שפתים. נאמרה בלב שנאמר (ירמיה ט) וכל בית ישראל ערלי לב. וכתיב (בראשית יז) התהלך לפני והיה תמים מהיכן ימול אם ימול מן האוזן עדיין אינו תמים אם ימול מן הפה עדיין אינו תמים מהיכן ימול ויהיה תמים הוי אומר זו ערלת הגוף. נגדא אמר כתיב ובן שמונת ימים מהיכן ימול אם מן האוזן עדיין אינו שומע אם מן הפה עדיין אינו מדבר אם מן הלב עדיין אינו יכול להשב מהיכן ימול ויהיה שומע ומדבר ומהשב הוי אומר זו ערלת הגוף. א"ר תנחומא מסתברא דנגדא. (שם) וערל זכר אשר לא ימול ר' יודן בשם ר' יצחק ור' ברכיה בשם ר' יצחק ותנו לה בשם ר"י בן הלפתא וערל זכר וכי יש ערל נקבה אלא ממקום שרואין אותו ויודעין אם זכר הוא אם נקבה משם מולין אותו: (ז) דרש ר' לוי בר סיסי (יחזקאל טז) ותזני אל בני מצרים שכניך גדלי בשר מהו גדלי בשר וכי יש לזה תל אחד ולזה ג' אלא שהיו כלם ערלים וכן הוא אומר וערל זכר אשר לא ימול בשר ערלתו. ד"א בעלי גברין היו. ר' ברכיה ור' שמואל בר נחמני כתיב (יהושע ה) וימל את בני ישראל יג אל גבעת הערלות. א"ר לוי מקום שהיא נבעה בערלה: (ח) (שה"ש ה) שוקיו יד עמודי שש. שוקיו זה העולם. עמודי שש שהוא מיוסד על ימי בראשית דכתיב (שמות כ) כי ששת ימים עשה ה' וגו'. מיוסדים על אדני פז אלו ד"ת כד"א (תהלים יט) הנחמדים מזהב ומפז רב. ד"א מיוסדים על אדני פז

אלו

יד יוסף יב תנחומא ס' ל"ל. ופ' ס' שרלים. וסדר"א. וב"ר פ' מ"ו. ילקוט סדר לך לך: יג בתה"ל [illegible]. קה"ל פ' י"א: יד שה"ש רבה. ולעיל פ' ט'. ובמד"ר פ"י

מתנות כהונה

אם תזכה לאכול מהם תהא מודיע לי: לסוף ימים. אותן האילנות עשו תאנים: הא עגתה כו'. הרי העת הגיע שאודיע למלך: מה עביד מלא קרטל. פי' הערוך סל מאותן תאנים ועלה והעמיד עצמו על פתח הפלטרין פי' מבלר מסגב למלך: א"ל ליכנס ובא לפני המלך: כיון בנכנס א"ל המלך מה עסקך א"ל אני הזקן שעברת עלי כו': והילין. ואלו התאנים מן פריהון: קלוונין. נחר ומצוה אני שתתנו כסא של זהב וישב לו עליו. ושוב אמר נחר ומצוה אני שתפנו זה הסל מן אותן התאנים ותמלאוהו דינרי זהב: א"ל עבדוהי כו' אמרו לו עבדיו לאנדריינוס כל זה סקר תתייקר ותכבד לזה זקן יהודי וא"ל טרחו מכבדו ואני לא אייקר אותו ואכבדנו: אנתתי' כו'. אשת שכנו של אותו הזקן היתה בת פחותה וגרועה כלומר אשה רעה ואמרה לבעלה בר קבלוי פי' בן אונן וסכל ראה שזה המלך אוהב תאנים ומחליף אותם בדנרים: מדעליה. שק הגדול שמשימין על החמורים כך פי' בערוך ולקמן בקהלת גרס מדחיה וש"ס הוא שק ושם כל הענין משובש מאד: ה"ג ואמרנא ליה כו' שמעית. ש מעתי: קלוונין אנא כו'. פי' נחר ומצוה אני שתעמידו אותו על פתח הפלטין וכל מי שיצא או יכנס יהא משליך התאנים על פניו הכי איתא בתנחומא וכן עשו לו: באפתי רמשא כו'. לפני הערב קרוב אל הלילה פינו אותו ופטרוהו והלך לביתו ואמר לאשתו כל היקר הזה אני אשלם לך שנרמת לי בעלתך דרך קנטר וכעס אמר כן: אמרה אזיל כו'. פי' לך והשתבח וספר לאמך דרך שבח שהיו תאנים ולא אתרוגים שאילו היו אתרוגים היו ממיתים אותך בהם ומהו התאנים מבושלים שהם רכים ולא פגין שאינן מבושלים כל צרכן וקשין הם שאלו כן היו הורגים אותך בהם והיא אמריה תשיב דרך קנטר ולעג: שעושה פירות. ומשם נמצא למד שמה שא"ל הקב"ה לימול הערלה שהוא מאותו מקום: מלך שלם וגו'. והוא כהן לאל עליון: מצות הגוף. כמו הגויה: נגדה. שם חכם: וערל זכר. אגב דאיירי ביה מייתי הכא: ותני לה. והיו שונין אותו: ה"ג בילקוט יחזקאל: ולזה שלשה אלא שהיו כלם ערלים וכה"א וערל זכר אשר לא ימול בשר ערלתו: ר' אמר בעלי גברין. פי' גדולים ובעלי גבורה: גבעה בערלה. שהעמידו כדי גבעה בערלות: שוקיו זה העולם. עיין לקמן במדבר רבה (ד' ע"ה) פי' למה נקרא העולם שוקיו: ה"ג שהוא מיוסד על ששה כו'. ועיין בפ' כשא וגם

ענף יוסף

בושטים שלא מצות נצטוו ישראל בכניסתן לארץ. להעמיד להם מלך. ולהכרית זרעו של עמלק. ולבנות להם בית הבחירה. לא קשיא דלא מיירי התם אלא במצות התלויות על ב"ד וכל ישראל יחדיו. אבל מצוה לכל אחד בפני עצמו [יפ"ת]: (ו) [כיון שהקדים ברכת אברהם לברכת המקום כו']. ולכאורה קשה איך זה שהיה צדיק ונביא טעה וכתב בש"ס לבסוף. אך יש לתרץ ע"פ מה דאי' במדרש סדר לך לך אמר ר' יודן קובע אני לך ברכה בשמונה עשרה. אבל אין אתה יודע אם שלי קודמת אם שלך קודמת. א"כ אתוי' משום רבי ועירא שלך קודמת לשלי כשעה שהוא אומר מגן אברהם אח"כ מחיה המתים ע"כ. לפ"ז לא יפלא על שם מה שהקדים לאברהם כי שמע הנביא מה שהבטיח הקב"ה להקדים ברכה שלו ברכת מגן אברהם קודם. אך אעפ"כ לא מן השם הוא זה ולא יפה דבר כי אין חולקין כבוד לתלמיד במקום הרב. והרב שמחל על כבודו כו'. ובזה מתרץ יתיר יו"ד של מיבת דברתי שנא' אתה כהן לעולם על דברתי מלכי צדק שלפי הנ"ל פירושו אתה כהן לעולם ולא מלכי צדק מפני שהקדים ולקח דברתי. כלו' כמו שאני הקדמתי ברכתך לברכתי שלא יפה עשה כזה כנ"ל. [ספר נפלאות חדשות]:

עד

עץ יוסף

ה"ה הגיע שאודיע למלך: מה עביד מלא קרטיל פי' הערוך סל מאותן תאנים ועלה והעמיד עצמו על פתח הפלטרין. פי' מבלר מסגב למלך: עלון הכניסוני לפני המלך: כיון דעל א"ל מה עסקך. כיון שנכנס א"ל המלך מה עסקך. וא"ל אני הזקן שעברת עלי כו': ואילין כו' ואלו התאנים מן פריהן: קלוונין נחר ומצוה אני שתתנו כסא של זהב וישב לו עליו. ושוב אמר נחר ומצוה אני שתפנו זה הסל מן אותן התאנים ותמלאוהו דנרי זהב: א"ל עבדוהי כו' אמרו לו עבדיו לאנדריאנוס כל זה היקר הייקר והכבד לזה זקן היהודי. ואמר להם בוראו מכבדו ואני לא אייקר אותו ואכבדנו: אנתתיה כו' אשת שכנו של אותו הזקן היתה בת פחותה וגרוע כלומר אשה רעה. ואמרה לבעלה בר קבלוי פי' בן אונן וסכל ראה בזה המלך אוהב תאנים ומחליף אותם בדנרים: מדעליה שק גדול שמשימין על החמורים: שמעית שמעתי: קלוונים אנא כו' נחר ומצוה אני שתעמידו אותו על פתח הפלטין וכל מי שיצא או יכנוס יהא משליך התאנים על פניו: באפתי רמשא כו' לפני הערב קרוב אל הלילה טינו אותו ופטרוהו והלך לביתו. ואמר לאשתו כל היקר הזה אני אשלם לך שגרמת לי בעצתך. ודרך קנטור וכעס אמר כן: אמרה אזיל כו' פי' לך והשתבח וספר לאמך דרך שבח שהיו תאנים ולא אתרוגים. שאילו היו אתרוגים היו ממיתים אותך בהם. ושהיו תאנים מבושלים שהם רכים ולא פגין שאינן מבושלים כל צרכן וקשים הם. שאלו כן היו הורגים אותך בהם. והיא אמריה תשיב דרך קנטור ולעג: (ו) רב הונא ב"ק צריך להיות רב הונא בשם ב"ק. וכן הוא בב"ר סדר לך לך [סדר הדורות]: ישב א"א משום דקשה לו ערלתו למה לי. דוערלתם את פריו הוה סני. מיהו הא דיליף אברהם נ"מ מערלת אילן לערלת האדם. דהשתא אצטריך ערלתו להיות מופנה לג"ש ואיידי דמייתי דרב הונא מייתי נמי דרב חנין ושאר החולקים הדרב הונא וילפי מקום מילה מאחר דוכתי. ואיידי דבעי למימר דר' ישמעאל דקאמר אברהם כ"ג מייתי נמי הכא הא דתני בקש הקב"ה להוציא כהונה משם ושוב חזר ביה והוציאה מאברהם: וכי כבר היה אברהם כו' לפק וכי כבר מכוון למה דאי' בזהר שאברהם לא למד ולא קיים כל התורה אלא אחר שנמול ולא קודם שנמול. לכך דקדק לומר וכי כבר היה אברהם אבינו יודע ק"ו וג"ש כלומר אז עדיין לא נימול ולא השיג ולא ידע כל זה אלא לאחר המילה [נזה"ק]: מלך שלם והוא כהן לאל עליון: כיון שהקדים כו' אף שהיה צדיק עכ"ז אחר שרלונו בו מדה שאחר שנתפעל מצדקת אברהם שכח והזכיר לאברהם קודם. א"כ זה חסרון בהוקו ששוכח בכבוד ה'. וע' בענף. הוציאה הקב"ה ממנו כלומר הוציאה שלא יהיה לו כהונת עולם לזרעו אחריו. אבל מסם טפיה לא ניטלה. והכי אמר בגמ' והוא כהן ואין זרעו כהן: ונתנה לאברהם אע"פ שאברהם מזרע של שם. לא זכה בכהונה מחמת שם אלא מחמת עצמו [רש"י]: נאם ה' לאדוני כפ' חלק היתה אליעזר אמר כן לשם אייתי הקב"ה לאדוני לאברהם ואותביה לימיניה כו' שנאמר נאם ה' לאדוני ופרש"י שם אליעזר אמר זה נאום ה' לאדוני אברהם שב כו'. ובנדרים דף ל"ב פרש"י דודאות דקא' הנאום ה' היה לאדוני היינו אברהם שב לימיני כו' וכתוב בנבואה מזמור אתה כהן לעולם על דברתי מלכי צדק: ד' ערלות כו' כלומ' שמהכתוב עצמו מוכרע. אחרי שהכתוב אומר התהלך לפני והיה תמים ואתנה בריתי מכלל שבאותו מקום הוא. דאם באבר איברים הנקראים לפעמים ערלה לא יהיה תמים בהיותו. והענין כי מלת ערלה הנאמר עליהם. הוא להורות על חסרונם. אם אזנם לא ישמע דבר הראוי. או הפה אשר לא יוכל לדבר. והלב שאינו שומע דבר הראוי. וא"כ בהיותכם לא יוכל לתקן הסרונם אדרבא יוסיפו חסרון על חסרון. אבל באותו מקום החיתוך הוא התיקון שמסיר התאוה שהוא האסרון כנודע: נאמרה בלב שנאמר כו' ערלי לב. ונאמרה ערלה בגוף וערל זכר. כצ"ל וכן הוא לעיל בסדר לך לך: אם ימול מן הפה עדיין אינו תמים. מן הלב אינו תמים. כצ"ל וכן הוא שם. ויש מתמיהים היכי הוה אפשר למול מן הלב. כי הלב לא יסבול סירוק אף צור שבצירוקו מת. ולפתות מידי סכנה גדולה לא יצא ואיך יסכן פילוה ה' לסכנות נפשות לו ולדורותיו. ותמא מן הלב לא מלבו ממש אלא מכנגד לבו. או מאיזה שלק המחובר אליו [יפ"ת]: מסתברא דנגדא לפי נירסא זו ר' תנחומא מסיע לנגדא מסברא בעלמא. והדר מייתי המדרש וערל זכר לומר דמהכא ילפינן לה רבי ור' יוסי. אבל נירסת ב"ר פ' מ"ו יותר מתיישב: וכי יש ערל נקבה נירסא א קשה להלמו. אבל בספרים המדויקים הכי גרסינן וכי לא יש ערל נקבה. והכ"פ אי אמרת דהמילה היא בשאר איברים כמו באוזן ולב ופה. וכי לא יש ערלה זו גם בנקבה ומדוע לא ציוה ה' אלא על הזכר הרי ראוי לבטל תלאות זוהמא גם בנקבה. אלא ודאי דה"ק ממקום שהוא ניכר אם הוא זכר אם נקבה משם מוהלים אותו. וממילא לא שייך כלל הך ערלה בנקבה [מה"ק בב"ר ס' מ"ו]: (ז) דרש ר' לוי כו' מייתי ליה הכא לומר דמהכא ילפינן מקום מילה. דילפינן מה בשר דהתם היינו ערלת הגוף שהוא מקום הזנות הכי נמי בשר ערלתו דהכא: וכי יש לזה כו' כלו' כלום האם הגלאטים שהזכיר שם שזנתה עמהם היו בעלי רגל אחד ולכן קרא המצרים שהיו בעלי שני רגלים גדלי בשר לגבייהו. או האם היו למצרים ג' רגלים ועל כן נקראו גדלי בשר לגבי האחרים שהיו בעלי ב' רגלים: אלא שהיו ערלים ולפ"ז גדלי בשר נאמר על מותר הערלה: בעלי גברין היו. ובילקוט גרס בעלי גבורים היו. ויראה שאפילו אבר התשמיש שלהם היה גדול. וכדרך שאמר בפרק הפועלים בהשובת המטרוניתא כי כאיש גבורתו ופרש"י אבר התשמיש. ודומה כמו בעל גבר בגבורות דף מ"ד ע"ב במשנה ופרש"י גידו גדול. ובגמרא שם הניא כו' ובעל גבר בגיד. וע' רש"י ורד"ק שם ביחזקאל. וע' בערוך ערך בעל: שהוא נעה בערלה והיא לאו הגויה שהערלה שלו כמו גבעה משא"כ בשאר איברים: (ח) שוקיו זה העולם דריש שוקיו לשון שווקים ורחובות. ולפי שהעולם עשוי שווקים ודרכים קראו כך. אבל במדבר רבה פ"י מפ' שנשתוקק הקב"ה לבראתו: שהוא מיוסד על ששת ימי בראשית ואומר עמודי שעומד ומיוסד בהם. והכוונה כי כמו שהאדם נסמך ע"י שוקיו. כן העולם הוא המעמיד לכל הברואים שיתקיימו עליו. והיא מיוסדת בהולכת כפי שבעת שמיוסד בששת ימי בראשית סדר עמידתה וטבעה. שבלי אין לה קיום כי אם ע"י אדני

סמוכה

אלו פרשיותיה של תורה שהן נדרשות לפניהם ולאחריהם ולמה הן דוסות רב הונא בשם ב"ק אמר סי כעמוד הזה שיש לו בסים מלמטן וקיפלום מלמעלה כך הם פרשיותיה של תורה נדרשות לפניהם ונדרשות לאחריהם נדרשות לפניהם כי תבאו אל הארץ ונטעתם כל עץ מאכל וכתיב איש כי ישכב את אשה שכבת זרע וכי מה ענין זה לזה אלא משהוא מנבש עמיה היא אזיל ומתעבד ברבי מתוך שהוא יוצא ונבנם בתוך ביתו היא נהשך על שפחתו אמר לא חטאה אני חייב ולא אשם אני חייב הטאת אני מביא ואשם אני מביא סי דא"ר יודן בשם ר' לוי אי שהם נוהגים היתר בשפחות בעה"ז עתידין הן להתלות בקדקדי ראשיהן לע"ל דהא"ד (תהלים סה) אך אלהים יחחין ראש אויביו קדקד שער מתהלך באשמיו. מהו מתהלך באשמיו כל עמא אמרין יזיל ההוא נברא בחובוי יזיל ההוא נברא בחובוי. נדרשת לאחריהם שנא' (ויקרא יט) שלש שנים יהיה לכם ערלים וכתיב לא תאכלו על הדם וכי מה ענין זה לזה אמר הקב"ה לישראל אתה מסתין לערלה ג' שנים ולאשתך אינך מסתין שתשטור על נדתה. לערלה אתה מסתין ג' שנים ולבהמתך אי אתה מסתין עד שימצה דמה. ומי קיים מצות הדם (שיר יד) ויניחו לשאול לאסור הנה העם חוטאים לה' וייאמר שאול פוצו בעם ושהטתם בזה סהו בזה. ר' רבנין אמרין סכין בת י"ד הראה להן ב' תרתין ז' שבעה ה' המשה א"ל כסדר זה תהיו שוחטין ואוכלין איסתי פרע לו הקב"ה הוי אומר ביום טלטמת פלשתים הה"ד (שמ"ב יג) והיה ביום ההמה ולא נמצא חרב וגו'. ולא נמצא ואת אמרת ותמצא מי המציאה לו רבי הגי בשם ר"י אסר מלאך המציאה לו ורבנין אמרי הקב"ה המציאה לו. כתיב (שם יד) ויבן שאול מזבח לה' אותו החל לבנות מזבח כמה מזבחות בנו ראשונים נח אחד. אברהם אחד. יצחק אחד. יעקב אחד. משה אחד. יהושע אחד. ואתה אומר איתי החל אלא אותו החל להיות ראש במלכים. א"ר ע"י שנתן נפשו על הדבר הזה העלה עליו הכתוב כאילו אותו החל לבנות מזבח לה':

(ט) א"ר שמעון בן לקוניא לפי שבעה"ז כונה אדם ואחר מבלהו נוטה נטיעה ואחר אוכל אבל לע"ל מה כתיב (ישעיה סה) לא יבנו ואחר ישב לא יטעו ואחר יאכל לא ינעו לריק וגו' וכתיב (שם פה) ונודע בגוים זרעם:

סדר אמור

פרשה כו (א) **אמור** אל הכהנים בני אהרן ר' תנחום ב"ר הנילאי פתח (תהלים יג) אמרות ה' אמרות טהורות.

אמרות ה' אמרות טהורות אמרות בשר ודם אינן אמרות טהורות בנותנ שבעולם מלך ב"ו נבנם למדינה כל בני המדינה מקלסין אותו וערב לו קיולסן א"ל למחר אני בונה לכם דימוסיאות ומרחצאות למחר אני מבנים לכם אמה של מים ישן לו ולא עמד היכן הוא והיכן הן אמרותיו. אבל הקב"ה אינו כן אלא (ירמיה י) וה' אלהים אמת. א למה הוא אמת. א"ר אבין שהוא אלהים חיים ומלך עולם. אמרות טהורות. ר' יודן בשם רבי יוחנן וז' ברביה בשם ר' אלעזר וז' יעקב דכפר הנין ואמרין לה בשם ריב"ל ג מצינו שעיקם הקב"ה ה' אותיות ולא היציא דבר מנונה מפיו שנאמר (בראשית ו) מן הבהמה הטהורה ומן הבהמה אשר איננה טהורה ובמקום אחר עקם שתים ושלש תיבות בתורה כדי שלא להוציא דבר של טומאה מתוך פיו הה"ד (שם) ומן הבהמה אשר לא טהורה היא אינו אומר. אלא אשר לא טהורה היא. א"ר יודן בן מנשה אף בשבא לפתוח להם בסימני בהמה טמאה לא פתח אלא בטהרה (ויקרא יא) את הגמל כי לא מפריס פרסה הוא אב"כ אלא כי מעלה גרה. את השפן כי לא מפריס פרסה הוא אינו אומר אלא כי מעלה גרה. ובן הארנבת ובן החזיר:

(ב) רבי יוסי ממלהיא ור' יהושע דסכנין בשם ר' לוי אמר ג מצינו תניקות ביסי דוד עד שלא טעמו טעם הטא היו יודעין לדרוש את התורה ס"ט פנים טמא ס"ט פנים טהור ותוה דוד מצלי עליהון הוא שדור אומר (תהלים יג) אתה ה' תשמרם אתה ה' נטר אורייתא בלבהון. תצרם מן הדור זו לעולם מן הדור ההוא שהוא חייב כלייה אתר כל השבח הזה יוצאין למלחמה ונופלין אלא ע"י שהיו בהם דלטורין היו נופלין הוא שדוד אומר (תהלים סו) נפשי בתוך לבאים. לבאים. זה אבנר ועמשא שהיו לבאים בתורה. אשבבה להוטים. זה דואג ואחיתופל שהיו להוטין אחר לה"ר. בני אדם שניהם חנית וחצים. אלו אנשי קעילה דכתיב בהם (שמ"א כג) היסגרוני בעלי קעילה בידו. לשונם חרב חדה. אלו הזיפים דכתיב בהן בבא

יד יוסף סו תנחומא ס' נכר כי' ס' סו בעל ע"ם: יז מדר' ס"ל סי' ד'. לעיל פנחס ס"ל: ב שמות קף נ'. כ"ר פ' כ"ג. ויק"ר פ' י"ג. **פרשה כו** א דר"ר פ"ל. ויומ' סנהדרין ס"ל: ב שמות קף נ'. כ"ר פ' כ"ג. ויק"ר פ' י"ג. שוח"ט שמות ז'. ופומר י"ב. ג במד"ר פ' י"ם. שוח"ט שמות ז'. ופומר י"ב. דר"ר פ"ש. יומ' פ"ק דשילה. פנחומא ס' הקם:

כתנות

ונס כמד' חיים (ה' יג): בסים. רגל וכן מצייר יפה: **וקיפלם.** כתר ומר לתב לקבל עליו הכנין וקיפלם לי' מחק עיין בערוך ערך מטף: ס"ג **משהוא** מנבש: ס"י המוך שהוא עדר עם בעל כבים הוא הולך ועשבי כעמהו בן ביתו: ס"ע ולא **שפחה** חבש מלין מי חייב המשחה כך: **וקיפילום** בלבון יוני כותבת העמוד [פיוסף הערוך]. חס לבון המגומדת העמוד הזה מם פתוח לו כיוצא מלישלה ונכנס מלמעה חינו נראה יפה. ולפ"ז נראה **מבעמוד** מעומד למו בעלמא מיירי **משהוא מנבש** עמיה כו'. פי' עליהי שהוא מנכם ומעדר עמו בנשיותיו נעשה כבן בית: **על שפחתו** כ"ל בשפחה הכופה כדמסיים לה חסם מני חייב: **לא חטאת אני חייב** ולא חסם. כן הוא לעיל פ"ם. חבל לקמן בנמדבר רבה פ"ם ליכא הני סיפוח הני חייב. וכיוצ מצום דמיירי בשפחה הכופה וליכא הטלת בה: **דא"ר יודן בשם ר' לוי** לעיל ס"ש מ"ר יוחן. ולקמן בנמדבר רבה פ"י מכי מי ומיתן בהוא יוחן וכבוב בפוך ביתו נהבד על שפחתו וכסם מחדם פורם לה עלמו מן כיוחת עדלה כך הי"לקלין בשבהוח פרושין מן הכסריס ליוס הדין דמ"ר יודן כו'. חבל לעון דכלן דאמר כ' יודן לח מיהא: **שהם נוהגים** היהה בשפחות כ"ל בשפחה הכופה על סמך שיניח לחסם. וע' ביחיה התייר לעיל ס"ש: **לערלה אתה** מיתין ללון חקנו ע"ז כמו לחיכך: **ולאשתך אינך מסתין** קיחכרת כלה הלכל על הדם ד"ל ומי קיים מנות הדם. מייתי להה רבה לסוגיה שנוהל נקבל על הדם קודם ניתי הדם מלהכפין לשחול שקיים מנוה זה לעומר שהיתר העם שהיו עובדים ע"ז כ"ש הוה העם הוסשים לה' לחכול על הדם. שמעון דלא חלכלו על הדם כיוצחו קודם מתני הדם. ואיידי דמייתי ענין שחול מפרש הכח והחמהם בזה ובן שחול מוכה דכיוצ הדם. **סבין בת** י"ד מלבעות. כ"ל וכן מ' לקמן בנמדבר פ"י ומיינו ביעור כ' נוחני בהחיר והע"ג הלי שהם בהולכה והולחה לשלול בסכין כל שהוח כני. זימנין דהחמי בהולכה חו בהולחה לחוד. לכן בעינן סכין בת י"ד מלבעות שהוח ביעור מלח נוהג והוח לעולה בהמה כ"ל בהבהמה ע' **בת י"ד אצבעות** ס' בהבר"ד סי' מ' ס"ב ד'. ומדמי לכהוב בזה ולח כתיב ובהעלים כה דקם לבמוח על הסכין קחמי [ד"ל]: **בסדר זה** לעומר בסכין בזו. ולפ"ע דלהבריחם מלהכול על הדם נהעורל לו. לחידי דלהקריבהו מהם הזהירם נמי בביעור בסכין מקום בלבה. **ולא נמצא** ולח חמלה ונחלה. פי' בריחת חמלה ולח מלה בעלמה ולח מלה בכל ימלה. ולהר' חמר ונחלה לשחול: **מלאך המציאה** לו כו' הקב"ה הניחה חס סיה לו פרעון על ומחטחם בזה. ולפ"ע דומחטחם בזה סיה בלילה מחר המלהמה. ים לומר מנוד מלמלים לחהיים בקדים לו שכהו. ועל דרך מי בקדימני ואשלם. **נח אחד** ולפ"ע דלהל"ל דלהר"ה הקריב נמי בר. וקן הבל הקריב מבכורות לחנו. מ"ו הין מפורש שנהו ויזכרות. **שלשי** בלא מוכח בקהילו: **החל להיות ראש במלכים** בלויה לוח סיה להשון בלויהים בבו מוכח. חבל משה עיקר נבולתו מפני נבואתו ויהושע מקרי בוכיו. **ראש במלכים** ובכהיב דבר הכהוב לכי שדרך המלכים בלח בעבודת ה' ס"ד וכן לבבך וגו' חמר בשחול בהסידותו לח עזב הח ה' במלכותו. חבל סיה לחשון למלכים שהיהו בעבודתו: **שנתן נפשו על הדבר** פי' שנתן נפשו על המשחה **שהוא** עתך מוכח לפיכך מעלה עליו

יוסף

בכתוב כלילו חוכו החל לבנות מוכח. וכן הוח מסיים בנמדב' בהניח: **לפי שבעה"ז** וכו' כדרך התדכם לכומי ביולחת דנתחתת בנמה דוכתי חעין הבבחה מסיים הכח בכך מוכח מעין ובפעתם כל עץ דשכהין ביה חו לחסבר מיכות לח מחכלו על הדם קדנים שלעתיד לח יהיה מכילחם כמו בשב"ק שהמות מקדמת ומיתה לחהיים. חבל לח יהוה להם מוח ודם ועי"ב **מיכו מיים וקיימים טדע בגוים זרעם:**

סדר אמור

פרשה כו (א) **פתח אמרות ה' כו'** מבוח דקי"ל בחמור חל הכהנים ולחמרם חליהם כ' לחיכות לחה לי לכן דכהו על ב' פכהיות כדמסיק בסי' ג' ומכיון דמייתי ליה מפרש ליה בריבוח בשחר בדרך המדרש: **אמרות ה' אמרות אמרות ב"ו** מין לחיכות בגוהב שבעולם. כ"ל וכן הוח בפסיקתח דבכה ובילקוט וס"ש מדחכפל למימר חמרות כ' יחמי מנהי חבימעון. חדח דחמרות נחמרות בלח כחלחיות כ"ו בחלין בעוחות ועל זה חמר בוהב שבעולם כו'. **מיכו** חכון טהורות ועל זה חמר מיגו **שעיקם** הקב"ה חותיות: **למה הוא אמת** כו' לפי' למה דנהיו בעולם. חפני **שהוא** מי לעולם וקיים לעולם וחיהו בכ"ו חיעות ולבד דבורו. וביומ' ליה בסנהדרין פ' המפרם **שחמה** ס"ח לחיים חלך חמיד. **שעיקם** ל"ל בחלבד בהחיך הכתוב עיקם לכהוב בלח כדרך. דהיינו חבר חיהה מבוקה הוח הלילה. דה"ל למימר מן הכהמה בהמה כי חורהים בכתוב [דב"ח]: **שתים ושלש תיבות** כו' הה"ד ומן הבהמה כו'. הגה בכתן יש ב' חיבות מיותרים דה"ל למימר ומן הבהמה הטמאה וכתיב מן הבהמה חבר לח **שהוא** טמא. ס"ל קבה חמלי קלמר בחיים. חפבר בכתוב על הפסוק בהניח לעיל ומן הבהמה חבר לימנה מבוקה דבם מיותרים ב' חיבות. והכי קלמר בעל הבחוב ובחקום חחר מלינו **שעיקם** בלם חיבות בבוקה: **ומן הבהמה אשר לא טהורה היא** הבחוב לחיו לומר. כ"ל [ש"ח]: **(ב) מצינו תינוקות** כו' **שנס** הבה לחוכה לבהכת ס"ם פיים מבוה ומ"ם פיים בחמ מדכיב מזוקק בבעיים ובבה בעולם **שעקרן** בהלי קרי. מייתי ליה הכה. **ותנב** זה מייתי עיין בחמוקות. **ודכם** בעלול מלבון שלנים. **ומזוקק** בבעיים על בהוכה בבדבה בס"ם פיים כ"ל. **ותעפ"ב** כבפטיב דבעיים יהבלבון בילו הלמי בכיל. כבוב בחבומו בחלייבים. **והיב זועם** ליבמל: **תשמרם נטר** כו' זהו מוכה בבבע"ם בלריך להוקוקה בלוח לב **ובבומה** בלח בבכה להחור עליה בחמיד וחבו בדבהו [קוחבין ל"ו] וב"ח בבפני ובחבחם זו חבבה [ד"ל]: **נטר אורייתהון בלבהון** פי' בחמר חוכה בלבבו. לפי בחיכת בוכה בבוסף בחי הוח לומר בבלבו בבלבון בלבבו. **מן הדור ההוא שהוא חייב** בלח יבלבו בעולם. **ולילון** בלח בבל בחבה בבלבון בלבבו. **לבאים זה אבנר ועמשא** בו **אתר לה"ר** עמבה בלף **שהיה** הבוב בימי בלול **לבאים** בלח בבל בחבה בבלבון בלבבו.

(תהלים נד) בבא הזיפים ויאמרו לשאול. אותה שעה אמר דוד וכי מה השכינה עושה בארץ (שם נז) רומה על השמים אלהים סלק שכינתך מביניהן אבל דורו של אחאב כולן עובדי ע"ז היו ועל ידי שלא היו בהן דלטורין היו יוצאין למלחמה ונוצחין הוא שעובדיה אמר לאליהו (מ"א יח) הלא הוגד לאדוני גו' ואכלכלם לחם ומים. אם לחם למה מים אלא מלמד שהיו המים קשים לו להביא יותר מן הלחם ואליהו מכריז בהר הכרמל ואומר (שם) אני נותרתי נביא לה' לבדי וכל עמא ידעי ולא מפרסמי למלכא. ו א"ר שמואל בר נחמני אמרו ליה לנחש מפני מה אתה מצוי בין הגדירות א"ל מפני שפרצתי גדרו של עולם. תני רשב"י הנחש פרץ גדרו של עולם תחלה לפיכך נעשה ספקלטור לכל פורצי גדרות. ח אמרו לו למה אתה נושך מה אתה מועיל ארי דורס ואוכל זאב טורף ואוכל ואת נושך וממית א"ל (קהלת י) אם ישוך הנחש בלא לחש אפשר דאנא עבד כלום אלא אם מתאמר לי מן עליותא. יא"ל למה אתה נושך באבר אחד וארסך מהלך בכל האברים. א"ל ולי אתם אומרים אין יתרון לבעל הלשון דיתב ברומי וקטיל בסוריא וקטיל ברומי. י ולמה קורא שלישי שהוא הורג ג' האומרו המקבלו והנאמר עליו. עובדא הוה בגבר דהות ליה כלה בישא והות צמידה אמרה לישן ביש והוה מפיים יתה תרין זמנין ביומא חד ברמשא וחד בצפרא א"ל אנא בעי מינך דלא תימרון לישן ביש מה עבדת אזלת ואמרת לבעלה הדין אבוך בעי לשמשא יתי ואי לית את מהימנת לי אתת לרמשא ואת משכחת יתיה יתיב ומפיים לי. אזל ורצד עליו וחמא יתיה קאים נחן וסייח יתה אמר כבר מלה קשטן מה עבד מחא לאביו וקטליה אובילון יתיה לדינא ואתחייב קטולין ולההיא אנתתא דאמרת על אבוי לה"ר ואיתחייבה קטילון ואשתכח לישנא קטיל תלתיהון

ובימי שאול הרג ד'. דואג שאמר. שאול שקבלו. אחימלך שנאמר עליו. ח אבנר למה נהרג אריב"ל אבנר נהרג על שעשה דמן של נערים שחוק הה"ד (ש"ב ב) ויאמר אבנר אל יואב יקומו נא הנערים וישחקו לפנינו רשב"ל אמר על שהקדים שמו לשם דוד הה"ד (שם ג) וישלח אבנר מלאכים אל דוד תחתיו לאמור למי ארץ והכי כתב ליה מאבנר לדוד. רבנן אמרו על ידי שהיה לו לשאול להתפייס בדוד ולא הניחו אבנר שאמר לו דוד (ש"א כד) ואבי ראה גם ראה. ט א"ל מה את בעי מן גלגוי' דידך בסירה הועדה. כדאתו למעגל א"ל (ש"א כו) הלא תענה אבנר בכנף אמרת בסירה הועדה. חנית וצפחת בסירה הועדו. וי"א ע"י שהיה ספק בידו למחות בשאול על נוב ולא מיחה: (ג) א"ר תנחום ב"ר תנילאי י ב' פרשיות הכתיב לנו משה בתורה והן טהורות ועל ידי מי נתנו ע"י שבטו של לוי שכתוב בו (תהלים יב) כסף צרוף בעליל לארץ וכתיב (מלאכי ג) וישב מצרף ומטהר כסף וטהר את בני לוי וזקק אותם ואיזו זו פרת אדומה ופרשת המת: (ד) ויאמר ה' אל משה אמור אל הכהנים יא וש"ה (תהלים יט) יום ליום יביע אומר יב תניא באחד בתקופת ניסן ובאחד בתקופת תשרי היום והלילה שוין מכאן ואילך היום לוה מן הלילה והלילה מן היום ופורעין זה לזה בפיוסין הכל בלי שטר ובלי נזר דין הוי יום ליום וגו'. אבל למטה כמה שטרות וכמה נז"ד. בכל הארץ יצא קום. רב שלום בשם ר' אחא בריה דר' זירא אמר יג משל לאחד שנטל הגמוניא מן המלך עד שלא הגיע למתורין שלו היה מהלך כפנן וכיון שהגיע למתורין שלו היה מהלך בקלאמין כך עד שלא יצאו לעולם אין אומר ואין דברים כיון שיצאו לעולם כמה שטרות כמה גזרי דינין. בכל הארץ יצא קום: (ה) רבי ברכיה בשם ר' לוי אמר משל לישראל וכהן שנכפו נמסר להן רופא מומחה והיה מצוה
את

יד יוסף ד ב"ר פ' פ"ה: ח פסחים דף ס: ו קהלת רבה פ"י: ז שוח"ט מזמור י"ב: ח ירוש' פאה פ"ק: ט שוח"ט מזמור ז: י שוח"ט מזמור י"ב: יא שוח"ט מזמור י"ט: יב ירוש' פ"ק דברכות: יג ב"ר פ' נ':

מתנות כהונה

ותכלית · למה מים. כ"ש שהיה מספיק להן מים ולמה ליה למימר ובפ"ס מזמור וירושלמי דפיאה גרס אם לחם למה מים ואם מים למה לחם משמע דשקולים הם ולא היה צ"ל שניהם. המים קשים כו' הרי"ן שאחאב בפ' שלא כתב הטעם שבימי אחאב נעצרו הגשמים: גדרו של עולם. שאלמלא שהחטיא את האדם לא היו מתים: ספקלטור. שר הטבחים שהורג המחוייבים מיתה: מה אתה מועיל. מה מועיל לך ומה הנאה יש לך ממנו: נושך וממית. שאין לך בו הנאה ובריש חקת ישנו באותן אחר קלם: מן עליותא. מן העליה כלו' מן השמים מלמעלה: לישן בישי. לשון הרע נקרא לישנא תליתאי: עובדא כו'. מעשה היה באיש אחד שהיה לו כלה רעה והיתה נמודה פי' מזוקה ל' נמיד פתיל לספר לה"ר והיה מפיים ומרלה אותה שני פעמים בכל יום: חד ברמשא כו'. פעם אחת בבוקר ופעם אחת בערב ואמר לה אני מבקש ממך שלא תאמר לשון הרע: מה עבדה כו'. מה עשתה הלכה אצל בעלה ואמרה לו אביך הזה רוצה לשמש עמי בזנות ואם אין אתה מאמין לי בא לערב ואתה תמצא אותו ומפייס אותי לשמוע אליו: אזל ורצד. לפי הענין פי' וארב עליו וראה אותו כופף ומשתחוה והיה מפייס אותה שלא תדבר עוד לשון הרע והיה הבן אומר כבר הדברים אמת הם מה עשה לאביו הכה לאביו והמית אותו לב"ד ומתחייב מיתה ולאותה אשה הביאו ג"כ שאמרה על אביו לשון הרע ואתחייבת מיתה ג"כ ונמצא שהלשון הרגה שלשה: ארבע. אבנר הוא הרביעי אליבא דיש אומרים וכן הוא בירושלמי בפ"ק דמסכת פאה ובפ' חקת ובמדרש תלים: מה את בעי כו'. מה אתה רוצה מן הדבר הזה ומבהתו: בסירה כו'. בקוץ הוסרה ממך כנף מעילך ולא הוא החכה ובריש חקת גרס מה את בעי מן גלימא דידך וכ"ס הוא דגירוס' מסכת פאה גרס מן גלגוי: כדאתון למעגל. כשבאו למעגל ונטלו הצפחת והחנית מעל ראשו: בסירה הועדו. בתמיה: למתורין. הערוך לא פירשו ולפי הענין פי' למקום ההגמוניים בב"ל פ' ל' גרס לגיה אוריי: כפנן. פי' הערוך כמו הדיוט ובגיין: בקלאמין. פי' בערוך שר ושופט והשוב: כיון שיצאו לעולם

ענף יוסף

פרשה כו (ד) [עד שלא הגיע למתורין שלו היה מהלך כפנן וכו']. ויש נוסחאות שכתוב היה הולך מגפן. וכתב במעריך כי זאת הנוסחא של אלא כנען. גם הערוך כתבה בסוף אות סמ"ס. וכוונת האמוניים ומינה לא הזון. ופי' אחד שנטל הגמוניא עד שלא הגיע לה אינו מלאה שום שררה אלא מהלך כנען פי' ברגלו כסוף כנען הוא בבזיון ואינו יכולה לעמוד על עמדה אם לא יתכבדו בכלגנוסות ואעפ"כ נכנסת. וכיון שהגיע למקום ממשלתו מהלך זקוף כמו קנה בגאוה ובגודל לבב. קלמין בלשון יוני קנה. למתרון פי' מקום מושבו ובסא כבודו. אבל בנוסחא אחר אי' גבי אוריו [וכן הוא בב"ל פ"נ סי' ד'] וזהו כאמת ופירושו לגבר. כי גבר בלשון יוני אוריו. וזה אעפ"פ שעדיין

עץ יוסף

ובדרכו לקמן ושני אנשים עמו זה אבנר ועמשא מ"מ לא היה מספר לה"ר על דוד שהיה קשה לבה של אחותו אלא שאח"ז בימי אבשלום היה עם אבשלום [רד"ק]: אלו אנשי קעילה אע"ג דמסירתם את דוד ביד שאול נראה שמתוך האונס היה ששאול קבץ העם למלחמה לרדת קעילה לצור את דוד. מ"מ קרי בהם שהיהם חנים וחלים מפני שמן הדין אפילו שהם בסכנה לא היו יכולים למסרו מכיון דאינו חייב מיתה. וע' בב"ל פ' ל"ד סי' ס': מה השכינה עושה בארץ שלה"ר מסלק השכינה כדאי' בדברים רבה פ"ה: ונוצחין שהרי אחאב מלך בכיפה כדאיתא בפ"ק דמגילה: למה מים דלעולם אומרים הקל תחלה ואח"כ הקשה. או כך פירושו דכיון דהיה מפרנסם באכילה ודאי שיספקם מים דלא יחיו בלתם: שהיו המים קשים כו' משום שבימי אחאב נעצרו הגשמים. וקאמר לה הגה לומר דכיון דמים קשים יותר. מסתמא מפרסמא מילתא כשיבקשם לכל כך נביאים וירגישו בדבר. ולפיכך דל"ע ידעי ולא מפרסמא למלכא: שפרצתי גדרו של עולם שהביא מיתה לעולם: ספקלטור שר הטבחים שהורג המחוייבים מיתה: לכל פורצי גדרות דכתיב ופורץ גדר ישכנו נחש: אמרו לו למה כו' לישנא דאמרו לו לאו דוקא. דהך מילתא לעתיד הוא כדגרסינן בפ"ק דתעניות: ארי דורס ואוכל פי' שאוכלה מחיים. זאב טורף ואוכל שהורג ואח"כ אוכל [רש"י בפ' יש בערכין]: ואת נושך וממית. שאין לך בו הנאה: מן עליותא. מן העלייה. כלומר מן השמים מלמעלה: דיתיב ברומי וקטיל בסוריא שאומר לשון הרע על מי שעומד בסוריא ועל ידי זה נהרג: ולמה קורא שלישי. שדרכם היה לקרות ללה"ר שלישי: עובדא כו' מעשה היה באיש אחד שהיה לו כלה רעה והיתה למודה פי' אדוקה [לשון למיד פתיל] לספר לה"ר והיה מפיים ומרלה אותה שני פעמים בכל יום: חד ברמשא כו' חד בערב ופעם אחת בבקר. ואמר לה אני מבקש ממך שלא תאמר לשון הרע: מה עבדה כו' מה עשתה כלתו הלכה אצל בעלה ואמרה לו אביך הזה רוצה לשמש עמי בזנות. ואם אין אתה מאמין לי בא לערב ואתה תמצא מפייס אותי לשמוע אליו: אזל ורצד עליו פי' אזל וארב עליו. וכן כתב רש"י בפסוק למה תרצדון הרים גבנונים [תהלים סח] בשם ר' משה הדרשן רצד הוא מארב בלשון הערבי וכן פי' הר"ן: וחמא יתיה כו' וראה אותו כסוף ושוחה והיה מפייס אותה שלא תדבר עוד לה"ר. והיה הבן אומר כבר הדברים אמת הוא. מה עשה הכה לאביו והמית אותו. והביאו אותו לב"ד ונתחייב מיתה. ולאותה אשה הביאו ג"כ שאמרה על אביו לה"ר ונתחייבה מיתה ג"כ [ואע"ג דבעל לה"ר אין ב"ד ממיתין. ואף אם עשה שליח להרוג את חבירו קי"ל דהשולח פטור. יש לומר שהוראת שעה היתה שב"ד היה להם רשות להכות ולהעניש שלא מן התורה כדי לעשות סייג לתורה [וע' ביבמות דף צ' ע"ב וסנהדרין דף מ"ו ע"ב ומגילה תענית פ"ו. ובתנחומא סדר מצורע סי' ה'] ונמצא שהלשון הרג שלשה: דואג שאמרו כדאי' בילקוט סימן קל"א כיון שראו תלמידיו שהוא מטמא את הטהור ומטהר את הטמא נתנו חבלים ברגליו וגררוהו שנאמר גם אל יתצך לנצח יחתך ויסחך מאהל. ובפסיקתא אי' שהמגיד לדוד על הריגת שאול ואמר לו דמך על ראשך היה דואג בעצמו. ובתלמ' אי' שמת ולא נהרג. קך אי' התם שנצטרע. וזה השיב נהרג דמצורע חשיב כמת וה"ל כנהרג בלא עתו: ובימי שאול הרג ד' שאבנר הוא הרביעי אליבא דיש אומרים. ומשום דבשלהאי דעה יש אומרים מייתי נמי דעתייהו דריב"ל ורשב"ל ורבנן: ואבנר למה נהרג דכיון דלדיק הוה כמו שאמר עליו דוד כי שר וגדול נפל היום בישראל וגם ערך הגוטר ביה ודוד ספד לו. טובא היה פ' נגד עליו לשמרו שלא יהרגנו יואב. טלי שהטמא גרם. ולהכי נמי שם

משה היה בידו: על שהקדים שמו כו' אבל מיקיתו הנערים ושחקו לא ס"ל שנתחייב. פי' סבר שלא נתכוין אבנר אלא לשחוק בעלמא כדרך המתאבקים להראות גבורתם. והוא נמשך מהשתוק שהרגו זה את זה והיתה מלחמה: מאבנר לדוד והיינו דכתיב אל דוד תחתיו שהזכיר שמו אחריו: מה את בעי מה אתה רוצה: מן גלגוי דידך המעריך גרס מן גלגוי דדין. וכתב שהוא מענין אל גלוג לאמך שפי' השתבח. אף כאן אמר אבנר לשאול מה אתה רוצה ומאמין כמה שדוד מהלל ומשתבח בעצמו. אין הדבר כן אלא הכנף בסירים נאחזה ונקרעה עכ"ל. ולפי הגירסא שלפנינו מן גלגוי דידך פירושו שאבנר אמר כן לדוד מה אתה רוצה בסבת שלך שאתה משבח עצמך בשקר אין הדבר כן אלא הכנף בסירים נאחזה ונקרעה. והערוך פי' גלגוי גליות. ור"ל שאבנר אמר לדוד מה אתה משבח את עצמך שהיה שאול בידך שהרי הכנף של גליות בידך ולא הרגת אותו. הגליות בסירה הועדה פי' בקוץ הוסרה. וכן אי' בהדיא בשוח"ט תהלים מזמור ז' שנכרתו הכנף עם הגליות. ובגירסא דידן אי' בשוח"ט אמר לו לאבנר היכן הוא כנף מעילי אמר לו בסירות בקולים עברת ונכרת. ואבנר אמר זה לשאול מה אתה רוצה מן הגליות שלך בסירה הועדה: כדאתון למעגל כשבאו למעגל ונטלו הצפחת והחנית מעל ראשו: חנית וצפחת בסירה הועדה. כלומר וכי יכול אתה כאן גם כן לומר כך. הלא ע"כ להודות שהלכתי ולקחתי אותם והייתי ג"כיכול להרגו. ומ"מ לא הניח אבנר בטענתו ואמר לשאול שמא אחד מבני הגבא נתנם לו: ולא מיחה אבל ר' יהושע בן לוי ורשב"ל ורבנן מאי סברי במיחה ולא שמעו לו: ולא מיחה שנתיירא מפני שאול שלא יכעוס עליו. או שיתשוב שידו עמהם אך מ"מ לא היה לו למנוע מפני זה מלמחות ש"ד. ואהו הרביעי שנהרג בלה"ר: (ג) שני פרשיות הכתיב לנו כו' כלומר שפי' אמרות טהורות היינו שתי פרשיות שבתורה שמדברות בדיני טהרה דהיינו פרשת פרה שהיא לטהרת הטמאים. ופרשת המת שהוא להפריש מהטומאה ניתנו לכהנים בני לוי דזיקקו כסף צרוף שאזהרת הטומאה לכהנים וכן מעשה הפרה ע"י כהן. ומייתי לה רב תנחום אאמור אל הכהנים לומר דב' אמירות דרמיז הכא רמיז אשתי פרשיות אלו. וע' בשוח"ט שהגירסא משגה שם ומ"ש שם: (ד) וש"ה יום ליום יביע אומר דרים כפל אמור ואמרת דק"ל כדלעיל דאתא למימר שיאמר להם האזהרה ויחזר לאמור [כדרך שדרשו גבי דבר ואמרת] ויום ליום יביע אומר מפרש ליה נמי בהכי שיהיה אחד מאמר בתורה יום אחר יום תמיד [שפסוק זה קאי על התורה כדאי' בילקוט] ומכיון דמייתי ליה דריש ליה ג"כ בהגשי אחריני כדרך המדרש: הוי יום ליום יביע אומר. פי' יום זה פורע מה שלוה זה. וכן לילה זה פורע מה שלוה זה. וכאילו מדברים זה בעד זה להשלים ולפרוע מה שחסר זה. ואין אומר ואין דברים ביניהם שפורעין זה לזה בלי מחלוקת ודברים. אבל למטה בבני אדם בהלואתן כמה שטרות ופסקי דינים הם נריכין: משל לאחד שנטל כו' קמפרש אין אומר ואין דברים שבשלגלגל השמים נספרים מלפני שכינה שמשתחוים לה [כדאי' בפ' לא יחטור ובפרק חלק] אז הם כשופים ואינם משמיעים קול ודברים כמי שנטל הגמוניא פי' שררה שהולך עד שלא הגיע למותרון פי' לממשלה שלו. כפנן פי' כהדיוט. וכיון שהגיע לתותרין פי' לממשלה שלו הוא הולך בקלאמן פי' כחשוב. כן הגלגל השמים כשיוצאים ונראין בעולם שניתן להם שם ממשלה למשול ביום ובליל' אז משמיעים קולם ושרתם כמשל שהגיע למקום ממשלתו. והיינו בכל הארץ יצא קום ובקצה תבל מליהם. והשמעת קולם לפי הפשט הוא מ"מ בב"ר שקול חמה מנסרה ברקיע כו': כיון שיצאו לעולם בכל הארץ יצא קום. כצ"ל [יפ"ת]: (ה) נמסר להם רופא כו'

סא

את ישראל ומניח את הכהן א"ל הכהן מפני מה אתה מצוה את ישראל ואתה מניחני א"ל זה ישראל הוא ודרכו להלך בין הקברות אבל אתה כהן ואין דרכך להלך בין הקברות לפיכך אני מצוה את ישראל ומניחך . כך העליונים שאין יצה"ר מצוי בהם אמירה אחת דיה להם שנא' (דניאל ד) בגזירת עירין פתגמא ובמימר קדישין שאלתא אבל התחתונים שיש בהם יצה"ר הלואי לשתי אמירות יעמדו הה"ד ויאמר ה' אל משה אמור אל הכהנים בני אהרן וגו' : (ו) ד"א אמור אל הכהנים הה"ד (תהלים יט) יראת ה' טהורה עומדת לעד א"ר לוי מיראה שנתייראה אהרן מלפני הקב"ה זכה ונתנה לו הפרשה הזו שאינה זזה ממנו ולא מבניו ולא מבני בניו עד סוף כל הדורות ואי זו זו פרשת המת שנא' ויאמר ה' אל משה אמור אל הכהנים בני אהרן : (ז) מה יד כתיב למעלה מן הענין (ויקרא כ) ואיש או אשה כי יהיה בהם אוב או ידעוני . ר' יהושע דסכנין אמר בשם ר' לוי ואיש זה שאול ואשה זה אשה בעלת אוב . ר' לוי בשם ר' חמא בר חנינא מה כתיב (דברים כח) והיית רק למעלה מוטב היה לו לשאול באורים ותומים של מעלן ולא באוב וידעוני של מטן הוא שאמר לעבדיו (ש"א כח) בקשו לי אשת בעלת אוב ואלכה אליה ואדרשה בה למה שאול דומה באותה שעה . אר"ל משל למלך שנכנס למדינה וגזר ואמר כל תרנגולין שיש כאן ישחטו . בלילה בקש לצאת אמר יש כאן תרנגול שיקרא אמרו לו לא אתה הוא שגזרת ואמרת כל תרנגול שיש כאן ישחטו . כך שאול הסיר את האובות ואת הידעונים מן הארץ והוא אומר בקשו לי אשת בעלת אוב . אפילו כן ויאמרו לו עבדיו הנה אשה בעלת אוב . ויתחפש שאול נעשה הפשי למלכות . וילבש בגדים אחרים מאנוין פניקא . וילך הוא ושני אנשים עמו זה אבנר ועמשא . א"ר איבו טו למדתך תורה דרך ארץ שלא יהא אדם יוצא לדרך בפחות משנים שאם יצא סופו נעשה עבד לעבדו דא"ר איבו שני בני אדם נהגו בד"א אברהם ושאול . באברהם מהו אומר (בראשית יט) וישכם אברהם בבקר ויקח את שני נעריו עמו ומי היו ישמעאל ואליעזר . בשאול מהו אומר (ש"א כח) וילך הוא ושני אנשים עמו מי היו אבנר ועמשא . ויבאו אל האשה לילה וכי לילה היה אלא מלמד שהיה השעה אפילה להם כלילה . ויאמר קסמי נא לי באוב ותאמר האשה אליו הנה נא ידעת וגו' וישבע לה שאול בה' למה שאול דומה באותה שעה אמר ר"ל משל לאשה שהיתה אצל אוהבה ונשבעת בחיי בעלה כך שאול שואל באוב וידעוני ואומר חי ה' אם יקרך עון בדבר הזה . ותאמר האשה את מי אעלה לך . מאותן שאמרו מי ה' או מאותן שאמרו מי כמוכה . ויאמר את שמואל העלי לי . עבדת מה דעבדת אמרת מה דאמרת ואסיקתיה . כיון דחמיתיה אדחלת שנא' ותרא האשה את שמואל ותזעק בקול גדול . וכי מנין היתה יודעת שהוא שאול אלא לא כשם שעולה

יד יוסף יד תנחומא סדר זו . אגדת שמואל פרק כ"ד : טו ב"ר פ' נ"ט . תנחומא סדר בלק טו פדר"א פ' ל"ג :

ענף יוסף

שעדיין לא הגיע למדינה שלו . כיון שהגיע סמוך לכסא שהקלה גבולו מיד מתחיל להתנהג בהשיגות ולהראות שררה עכ"ל : (ו) [א"ר לוי מיראה שנתייראה אהרן מלפני הקב"ה זכה ונתנה לו הפרשה כו'] . לפרש מאמר זה נקדים מאמר החכם [משלי ט"ו] אוזן שומעת תוכחת חיים בקרב חכמים תלין . ולכאורה לא ידענו מה תוכחת חיים . אך יבואר ע"פ מאמר חז"ל [ברכות דף ה'] לעולם ירגיז אדם יצ"ט על יצה"ר שנאמר רגזו ואל תחטאו . אם נצחו מוטב ואם לאו יקרא ק"ש אם נצחו מוטב וא"ל יזכור לו יום המיתה הרי שאופני התוכחה הם ג' . עסק התורה . וק"ש . וזכירת יום המיתה . והנה ענה החכם שלמה המלך ע"ה אשר יען לומר טוב ללכת אל בית אבל הוא המדרגה האחרונה . והנה לתוכחה כזו יאות לקראה תוכחת מות . ואופנים הראשונים נקראים תוכחת חיים כמאמר עץ חיים היא וגו' . והנה ידוע כל איש שכתר נכון לביותו מצוי במקום השגת התורה . ולכן האיש אשר איננו מקבל תוכחה מעסק התורה בלתי מזכירת יום המיתה אותו נוה החכם ללכת לבית אבל . אבל מי שמקבל תוכחות נפשו מאהלה ומוכר מעסק בתורה עליו אמר אוזן שומעת תוכחת חיים בקרב חכמים תלין כלומר שם הוא מקומו ואינו צריך להיות דורש אל המתים . וזהו מאמר המדרש דכאן מיראה שנתייראה אהרן לפני הקב"ה זכה לפרשה זו . כלומר אל ישאל בעיניך בהזהיר המקום את אהרן ובניו לבל יזדקקו למתים ובזה הוא דרך אשר ממנו תוצאות היראה והמוסר על כן אמר כי אהרן לא היה צריך לכל זה ולא לפניו יבא תועלת מוסר כזה [קול יעקב] : (ז) [ואיש או אשה כי יהיה בהם אוב או ידעוני] בכריתות דף ג' ובסנהדרין דף ס"ה בעל אוב זה הפיתום והמדבר משחיו . וידעוני המדבר בפיו . ובגמרא ת"ר בעל אוב זה המדבר מן הפרקים ובין אצילי ידיו . וידעוני זה המניח עצם חיה שמה ידוע בפיו והוא מדבר מאליו . פי' פיתון בלשון יוני מין רוח טומאה והוא אוב מגיד דברים נעלמים לבעל אוב ומכשף אשר הוא כאילו נבוב ומבולבל וקול הרוח נשמע כיוצא דרך אבריו [מוסף הערוך אות א'] . והנה בענין שהעלה בעלת האוב את שמואל . מצאתי בדרב"ז ח"ג שאלה תרמ"ב וז"ל להבין זה הקדים לך בזה הקדמות בקיצור . אמת שיש כח בבעל אוב להכניס כח מכחות הטומאה בגוף המת והוא מספר לו עתידות שהם קרובות אשר שומעין מאחורי הפרגוד . ומה שיהיה אמת לך הקדמה זו . הוא מה שאמרו שהמת מדבר מבין שחיו וכבר ידעת כי בית השחי ובית הערוה הם משכן לכחות הטומאה . ולפיכך אין קולו אלא ממקומו . ועל כן הוא קול נמוך כיון שאין יוצא דרך הגרון והפה . ועוד ראיה שעולים דרך מרגלותיה דרך קלון וטומאה שלא כסדר ההריאה והיציאה הקדושה . ועל כן כל העולים על ידי האוב עולים ברגליהם למעלה . עוד הקדמה שנית כי גוף ואברי הנביא או הצדיק או השלם הם כסא לקדושה עליונה ואפילו אחר מיתתן הגוף הזה יש בו קדושה רבה . וכל כחות הטומאה אינם יכולים ליכנס בו . אבל הנשמה הטהורה פוקדת אותה כל השנה כולה ועולה ויורדת עד שכלה הגוף ובזה עולה ואינה יורדת . ועתה יתבאר כי כאשר שאל שאול היוצא לבעלת אוב להעלות את שמואל והיא עשתה פעולתה וקסמיה וקטרותיה והשבעותיה להכניס בגופו של שמואל הנביא כח מכחות הטומאה כפי טבעה והסגולה שיש בסגולה הזאת . ורצה הקב"ה שהיה מזומן הכח ההוא להכנס בגוף הטהור והנקי לטמאו דמו לנשמתו של שמואל שיכנוס במשכן הטהרה לגוף של שמואל כאשר בתחלה . לא בכח הבעלת אוב ח"ו . אלא במצות הקב"ה כי אמר מוטב שתטרח ותתרגז נשמת הצדיק ממה שיכנס במשכן הטהרה דבר טמא . וזהו שאמרה אלהים ראיתי עולים מן הארץ כי הכירה שאין זה כשאר הפעמים אלא אלהים בסוד דבר קדושה ולא כדרך שאר העולים דרך הרגלים אלא כדרך העולים וראשם זקוף למעלה דרך מעלה וכבוד . ובזה הכירה כי שאול היה השואל כי הבנה לכבודו לא עלה אלא שמואל בעצמו ולא רוח אחרת [וגם הבינה שלכבודו הוא עלה וראשו זקוף למעלה] וזהו שאמר ליה שמואל לשאול למה הרגזתני להעלות אותי . מלאתי למד כי לא היה בכח בעלת אוב להעלות את שמואל ולהרגיזו ממנוחתו אלא במצות הבורא לתקנת גופו ולטהרתו . ואפילו זה לא היה אפשר אלא בתוך י"ב חדש שעדיין הנשמה יש לה קצת יחוס ושייכות עם הגוף . אבל לאחר י"ב חדש לא אפשר שכבר נכנסה למחיצתה . ועוד שכבר הגוף כלה עכ"ל : [וילך הוא כו' לילה וכי לילה היה כו'] קשה הא מפורש בקרא שהיה לילה ומאי תקשה וכי לילה היה . ונראה להרץ משום דלעיל כאהו כיון אמר שידרש בני בני אדם נהגו ע"מן דרך ארץ . ר"ל שילאו לדרך ולקחו בני בני אדם עמהן . אברהם ושאול . באברהם כתיב וישכם אברהם בבקר ויקח שני נעריו עמו וגו' . שאול דכתיב וילך הוא והלכו עמו ולכאורה קשה על זה מנלן למילף שנהג שאול עצמו בד"א הואיל ולקח שני נעריו עמו . דלמא מש"ה לקח שנים עמו משום שהיה הולך בלילה והחז"ל שנים רואין ואינם נזוקין שלשה אינה רואין ואינם נזוקין בשלמא מן אברהם שפיר איכא למילף מאחר שהיה ביום כמ"ש וישכם אברהם בבקר וגו' משא"כ שאול שהלך בלילה . ומוכרחים לומר דלאמת הלך שאול ביום אליה ובקרא כתיב לילה להכי מקשה שפיר וכי לילה היה . ומתרץ אלא שהיה אפילה כלילה [ספר נפתלי שבע רצון] . ובספר יערות דבש מתרץ ואמר בכוונת המדרש כך כי אמרו בגמרא דשבת דשאל כאי מינא אתון אמריתון נשמת צדיקים היא כסא הכבוד אוכא טמיא איך אסיק לשמואל . ומשני תוך י"ב חדש הוי בנשמתו עולה ויורד ומבואר בזוהר ביום הנשמה למטה ובלילה למעלה בצרור החיים במקום פקדון הנשמות . וא"כ קשה שפיר דיפה הקשה המדרש וכי לילה היה דנשמת שמואל היה לעילא ולא היה אפשר לאובי טמיא להעלותו ולכן משני דאמת יום היה רק היה יום חשך לאוב עכ"ל . והרד"ל כתב וז"ל אפשר משום דאמרינן בשה"ש רבה פ"ג לית תרשין מלוהין בלילה לכן פשיטא ליה שלא היה לילה . גם י"ל ממש כי לא אכל לחם כל היום וכל הלילה מדרש דהיינו לילה שלאחריו [דאי שלפניו הו"ל לכתוב לילה קודם] ולא לפה ביום ייתהשה שם רוב הלילה שלאחריו והאכילה בו בעלת האוב לאכול ואכל בסוף הלילה והלך משם בלילה ע' במקראות עכ"ל . ועיין מ"ש בתנחומא : [ותרא האשה את

מתנות כהונה

לעולם כו' . מפני חוטאי הקופות ומזלות כך משמע במדרש תלים : מיראה שנתיירא . והיראה הוא מה שלא רצה לשמש בכהונה גדולה מפני מורא ובושת פנים כמו שלמדו חז"ל ממה שאמר לו משה קרב אל המזבח וגם נתיירא במא מעל בשמן המשחה וכמו שדהז"ל ובפסוק כשמן הטוב ובכסוק והתנם לו מורא וייראני (לעיל פ"ג) : תרנגול שיקרא . לידע כמה שעות הוא בלילה : חפשי . דרש ויתחפש כאילו השי"ן בימין : למלכות . כמו מן המלכות : פניקא . נראה דגרסינן נפיקא פי' בגדי בזיון ע' ערך נפק . או גרסי' פניקא ופי' בגדי הדיוט . וכן מצאתי בשה"ש דגר' פניקה : וכי לילה היה . כיון ששינה בגדיו שלא יכירוהו למה הוצרך לילך בלילה : מי ה' . פי' מאומות העולם : מי כמוך . אלו ישראל ודרש את מי ממי : עבדת מה . פי' עשתה מה שעשתה ואמרה

עץ יוסף

ה"ג בילקוט ומסר להם הרופא קמיע מויחה והיה מצוה את ישראל ומניח את הכהן . א"ל אותו כהן אדוני נו לא לפנינו מכרה כאחד ומכני מה אתה מצוה את ישראל ומניח אותי . ולפי זה כוונן ענין המצוה הזאת שהוא שישמור הקמיע מהטומאה שלא יאבד סגולתה . ובעת מסירתה מכתמה הזהיר את שניהם . וזו היא האמירה הא' בכללל . אלא שלא הספיק לו בזה אלא לכהן שכבר הוא מוזהר מהטומאה : אבל לא לישראל בדרכו ללכת בבית הקברות ולכן הוצרך לו ריבוי האזהרות . וגירסתנו יש לפרש שלא נתן להם קמיע אלא בריאת באברי רפואות וצוה להם שלא ילכו בבית הקברות שזהו מסגולת הרפואה . ולכהן לא צוה רק פעם אחד . ולישראל צוה כמה אחר פעם : אמירה אחת דיה להם אשר יצוה לעשות בעולם שלא ישנו את הפקידם והיינו בגזרת עירין פתגמא ובמאמר קדישין שאלתא פי' בגזרת ה' על המלאכים היה הדבר ההוא וכן במאמר שאמר ה' להם שאלתא ר"ל ששאלו מהקב"ה מה לעשות ואמר ה' להם לעשות כן . והיינו השנים ההוא שנתן ה' לנבוכדנצר בטרדו מן המלכות שהיה ע"י מלאכים בהם שלוחי ההשגחה : הה"ד ויאמר ה' אל משה אמור אל הכהנים דהל"ל אמור ואמרת ליה לי כדלעיל . אלא שאתא לומר שצריכין לכפול בהם האזהרה כדי שיקיימוה . אך קשה למה הכפיל האזהרה במצוה זו דוקא . וי"ל דלרבותא נקטה הכא דאע"ג דכהנים זריזין הם וגם אין במצוה הזאת טורח או חסרון כיס . אלא כבוד והדר . צריכין לכפול האזהרות משום כי יצר לב האדם רע . וכ"ש בשאר מצות שהן לכל ישראל ויש בהם טורח או חסרון כיס : (ו) הה"ד יראת ה' טהורה כו' אתא לתרוצי הא דקי"ל אמור ואמרת למה לי . ובעי לאימר דמעלה זו ניתנה לאהרן לו ולכל בניו אחריו . והיינו ואמרת אליהם לרמוז לכל הבאים אחריו . ולהכי מייתי הא דדרשינן מיראת ה' טהורה שבזכותו ניתנה לו הפרשה זו שקיימת לעולם : מורא שנתיירא אהרן מלפני הקב"ה כדכתיב ביה והתנם לו מורא ויראני כדלעיל פ"ג . ואזו לכון ונתנה לו ועי' בענף : שאינה זזה ממנה כו' שאף כשחרב בהמ"ק ובטלה טהרה וקדושת העבודה מכהנים קדושה וטהרה זו של איסור טומאת מת לא בטלה [רד"ל] . (ז) מה כתיב למעלה מן הענין כו' . כלו' מה ענין זה אצל זה : ואיש זה שאול לאו דוקא . אלא רמז כאן לשאול שהיה איש שדרש באוב מדאסמכיה לפרשת אמור אל הכהנים . שבא לכתוב שתי חטאותיו דהיינו שאלת אוב והריגת הכהנים שפי' אמור אל הכהנים שהם מקטרגים עליו כדלקמן . כתיב והיית רק למעלה אע"ג דקרא בברכה איירי . מ"מ נקטינן דבכל מילי טוב להיות למעלה מלמטה . ולכן טוב היה לשאול לשאול באורים ותומים שהוראתם מלמעלה . משאול באוב שהיא מתחים אשר למטה . ור"ל שאפי' לא היה מצד ההפסד שיש באוב . מ"מ הענין בעצמו טוב לשאול מלמעלה ולא מלמטה . א"נ בריכיה דקרא ונתנך ה' לראש ולא לזנב לראש הוא כהן הראש השואל באו"ת ונשפע בשכל רוה"ק להטיב ולא לזנב המעלה בזכורו [רד"ל] : הוא שאמר לעבדיו כו' הא תא מייתי ראיה למ"ש ששאל באוב . ואגב אורחיה מכרם וחזיל כולהו קראי דעניא : תרנגול שיקרא לידע כמה שעות הוא בלילה : נעשה הפשי דרש ויתחפש כאילו הפי"ן בימין . ודרשו כן מדהוי שני דלכתוב וילבש בגדים אחרים שהמובן שזה להשתנות . וכתיב ויתחפש ע"כ לרמוז גם שנעשה הפשי למלכות . כלומר אבד המלכות . ולפי שהמלכות כעבדות קרי הסרתו הפשיות . שמהמת חטא אוב נתמלא כאתו והוסרה המלכות ממנו מיד . אבל לולא חטא זה אע"פ שבענין עמלק נקרעה המלכות ממנו . אפשר שהיה עומד עוד כמה שנים במלכותו : מאנין פניקא נוסח אחר פנקנו . וכן עיקר . ופירושו בגדי הדיוט כדאמריק הפנן הדיוט הוא [מעריך] והיפ"ת מקיים הנוסחא שלפנינו מאני פניקא ופירש בגדים פחותים שאין אומר טוב אלא מלמר שלינו נעשה כהקונו ובענין עירין ופנקין דסוף ב"ק : זה אבנר ועמשא שכל מקום שנאמר אנשים משמע השוטים . דה"ל לאימר ושני עבדים כדכתיב בריטא ויאמר שאול לעבדיו . ומכיון דלא פירש מאן נינהו נקטינן דהיינו אבנר ועמשא שהם יותר השוטים שבעם . ונקראו אנשים בתלכים א' ד' נ"ב : למדתך תורה ד"א כו' ע' מ"ש בב"ר פ' נ"ה . ובתנחומא סדר זה . ואגדה זו לא ס"ל ההוא דבלעם משום דרך ארץ . דדלמא לא ה"ל יותר משני נערים ובגנותו דבר הכתוב כמו שאמר הלא אנכי אתונך כו' להודיע שהיהתו שלא היה לו סוס ורכב כדאיתא בפ"ק דברכות : נעשה עבד לעבדו פי' אולי יחלה העבד ויצטרך שמוש והוא ישמשו בעל כרחו [יפ"ת] וע' בתנד"ר פ"ך : משל לאשה כו' כוונת ריש לקיש לומר שלא יפלא היותו נשבע בה' עם היותו דורש באוב . כי לעולם יראת ה' על פניו ולא חטא אלא במעשה זה כאשה המנאפת שעדיין אהבה בעלה עליה כמו שכתב הגדלשי וז"ל אמת האיש כשמתגול עם אחר לא משנאה בעלה על הרוב ולא מבזה אותו אלא למלאות תאותה ורע תכונתה . וכן שלמה הכוונה ומלכנו לא סלקו מהאמונה לעולם יחוד ה' ומציאותו והשגחתו וכל האמונות התוריות . אלא היו ככלים בעבודות הנכריות מצער הזמן וכבלה הקופה ובקשת הצלה הכרחית . או להוזק התוקה להצלחות הזמניות מצות האויבים וקבץ הממונות : מאותן שאמרו מי ה' כלו' מהאומות שספרים בה' כפרעה שאמר מי ה' אשר אשמע בקולו . או מאותן שאמרו מי כמוך דהיינו ישראל . וה"ל כאילו כתיב מי תרי זמני שפי' מי מהאומרים מי : עבדת מה דעבדת . פי' עשה מה שעשתה ואמרה

שעולה להדיוט הוא עולה למלך. להדיוט עולה פניו למטה ולמלך פניו למעלה. ויאמר לה אל תיראי. כיון דשמע אלהים דהל טו וי״א צדיקים עלו עמו באותה שעה. ויאמר לה מה תארו. ולא הוה מכיר ליה אלא ג׳ דברים נאמרו במי שמעלה מת בזכורו המעלהו רואהו ואינו שומע קולו מי שצריך לו שומע קולו ואינו רואהו ומי שאינו צריך לו לא שומע ולא רואהו. וכך האשה שהעלת את שמואל ראתה אותו ולא שמעה קולו שאול שהיה צריך לו שמע קולו ולא ראהו אבנר ועמשא שלא היו צריכים לו לא רואין אותו ולא שומעין קולו. (ש״א כח) ותאמר איש זקן עולה והוא עוטה מעיל. יז על שום (ש״א ב) ומעיל קטן תעשה לו אמו (שם כח) ויאמר שמואל אל שאול למה הרגזתני להעלות אותי. יח רבי הוה פשיט קריה וכד הוה מטי להדין פסוקא הוה בכי (עמוס ד) כי הנה יוצר הרים ובורא רוח ומגיד לאדם מה שיחו מהו מגיד לאדם מה שיחו. רב הונא בשם ר׳ יעבץ אמר יוצר הרים ובורא רוח ר׳ הונא בשם ר׳ יעבץ אמר אותוי תהו חשך ואפילה יט אפילו דברים שאין בו ממש אפי׳ שיחה קלה שאדם משיח עם אשתו הן נכתבין על פנקסו של אדם וקוראין לפניו בשעת מיתתו ומי כותבן (עמוס ד) עושה שחר עיפה. והבריה (צפניה ב) בקשו את ה׳ כל ענוי הארץ. והבריה (עמוס ה) שנאו רע ואהבו טוב. והבריה (איכה ג) יתן בעפר פיהו. והבריה (קהלת יב) כי את כל מעשה האלהים. והבריה ויאמר שמואל אל שאול למה הרגזתני להעלות אותי א״ל לא היה לך להתריז בוראך אלא עשיתני ע״ז אין אתה יודע כ כשם שנפרעין מן העובדין כך נפרעין מן הנעבדין. וי״א שהיה שמואל סבר שהוא יום הדין ונתיירא והעלה למשה עמו שאין אלהים אלא משה שנאמר (שמות ז) ראה נתתיך אלהים לפרעה. והרי דברים ק״ו מה שמואל שכתוב בו (ש״א ג) וידע כל ישראל מדן ועד באר שבע כי נאמן שמואל לנביא לה׳ ע״י שהיה סבור שהוא יום הדין נתיירא אנו עאכ״ו. (שם כח) ויאמר שאול צר לי מאוד. ולמה לא א״ל באורים ותומים. אמר ר״י ב״ר חייא. (משלי יד) לב יודע מרת נפשו שאילו א״ל באו״ת היה לו לומר אתה הוא שגרמת על עצמך לא אתה שהכית נוב עיר הכהנים. (ש״א כח) ואקראה לך להודיעני מה אעשה ויאמר שמואל ולמה תשאלני. א״ל הידא לי נבי שנאך הודא לי נבי ערך. (שם) ויעש ה׳ לו כאשר דבר בידי וגו׳ ויתנה לרעך לדוד. א״ל ולית הללו מלה קדמיתא דהוית אמר לי כד הוית נבי. הוית אמר (שם טו) ונתנה לרעך הטוב ממך וכדון את אמר הידא ליה נבי שנאך והידא ליה נבי ערך א״ל כד הוינא גבך הוינא בעולם דשקר והוית שמיע מיני מילין שיקרין דהוינא דחיל מינך דלא תקטלנני וכדו דאנא בעלמא קשטא לית את שמיע מיני אלא מילין דקשוט לא חנם עשה הקב״ה זה אלא (ש״א כח) כאשר לא שמעת בקול ה׳ ולא עשית חרון אפו בעמלק ויתן ה׳ גם את ישראל עמך ביד פלשתים. א״ל ואין מיערק אמר אין ערקת את משתזיב כא ואם אתה מקבל עליך מדת הדין (ש״א כח) ומחר אתה ובניך עמי. מהו עמי כב א״ר יוחנן עמי במחיצתי כיון ששמע את דברי שמואל נתיירא שנא׳ (ש״א כח) וימהר שאול ויפול מלא קומתו ארצה ויירא מאוד מדברי שמואל. אמרו לו

אבנר

יד יוסף טו סדר״א פ׳ ל״ג: יז תנחומא שמואל פ״ז: יח קהלת רבה פ׳ י״ב. חגיגה פ״ק. תנחומא סדר זו. ירוש׳ חגיגה פ״ב: יט תוספות דר״ע אות וי״ו: כ ב״ר פ׳ ל״ז: כא סדר״א פ׳ ל״ג: כב ברכות דף י״ב. שבועות דף נ״ג. אגדת שמואל פ׳ כ״ג:

מתנות כהונה

ואמרה מה שאמרה והעלתיהו כיון שראתה שהיה מעיילתה: פניו למטה. ורגליו למעלה: פניו למעלה. ורגליו למטה כדאיתא בפרק ד׳ מיתות: כיון דשמע אלהים. כיון ששמע שאול שאמרה האשה אלהים ראיתי עולים וגו׳: דחיל. ירא: צדיקים כו׳. הוא אלהים על דרך שאמר הכתוב עד האלהים יבא וגו׳: ולא היה מכיר. בתמיה: פשיט קרייה. היה לומד המקרא בפשיטה וגם״כ כי תנא משמע פירושו חזר תלמודו: וכד כו׳. כשהיה מגיע לזה הפסוק: בשם ר׳ יעבץ אמר יוצר הרים כו׳. וזהו המגיד לאדם מה שיחו ועניינו ואין כל דבר נעלם ממנו כן פי׳ הרד״ק: תהו וחשך כו׳. פי׳ דברי רוח וחשך וה״ק קרא (נ״ל) (יוצר) הרוח והחשך שהם דברי הבאי מגיד לאדם שהוא שחר עיפה: והבריה. חבירו של פסוק שלמעלה כשהגיע בו היה בוכה וכן כולם ועי׳ בירושלמי פרק אין דורשין וסוף מד׳ קהלת ובמ׳ איכה (ג׳ י׳) ובפ״ק דחגיגה: ולמה תשאלני. סיפיה דקרא והיה ערך ופירושו שנאך כד״א אלמה לשנאך ופתרי לערך: הידא לי כו׳ מוכנה היא אצל שנאך זה דוד או פירושו זאת הואת בעיני אל שונאך זה דוד שהגיע שעתו למלוך ודלקמן: ולית הלון. פי׳ הלא אין אלו הדברים שאמרת מקודם כשהיית אצלי בעוה״ז כו׳: וכדון כו׳. עתה אמרת לי הידא כו׳ הוא דוד וכמ״ד שמואל גרם בהדיא אמר׳ לרעך לדוד: כד הוינא. כשהייתי אצלך הייתי בעולם השקר והיית שומע ממני דבר שקר מפני שהייתי מתיירא ממך שלא תמיתני: וכדון כו׳ ועתה אנכי בעולם האמת לא תשמע ממני אלא דברי אמת ואינני מתירא ממך: ואין מיערק. אם אברח מגלגל אני לא וא״ל אם תברח תגלגל כו׳ ובמד״ש גר׳ ולית למיערק

ענף יוסף

את שמואל]. כתב בספר נשמת חיים ידוע כי היה שמואל כנביא ע״ס בכל פעם בקברו. אבל לא לאסף כי אם הגוף. והמופת על זה כי אמר שמואל אל שאול מחר אתה ובניך עמי ודרשו בקיץ עמי במחיצתי כי לא נקברו עם שמואל. אלא על הרוח אמר והוא הפרצוף פנים שהיה בחייו ובאותו מעיל שנקבר הוא הגוף והרוח שמעיל סביב הרוח. וזהו סוד המקובלים. ואין זה תימה שהרי שמואל והמלאך המגין על האדם הם בדמות אותו אדם עכ״ל: [ויש אומרים צדיקים עלו עמו]. כתב בספר זכ״ש סדר אמור שהוא ט״ס וצריך להיות וי״א צדיקים עלו עמו. וכן הוא בילקוט שמואל בשם סדר״א. והמדפיס עשה מן וי״א יש אומרים. והכוונה לזה דאי׳ בזוהר פרשת ויחי בעובדא דרבי יצחק דבאו שנים עשר צדיקים לבא לקראתו בעת מותו. וכן כאן שהגיע זמנו של שאול להפטר מן העולם הזמין לו הקב״ה י״א צדיקים עם שמואל שעולים מספרם י״ב עם שמואל כדי שילוו את נשמת שאול לג״ע עכ״ל וע״ש עוד. אבל לגי׳ מאי דאיתא בסדר״א פ׳ ל״ג וי״א צדיקים הרבה היו אלא כו עלו עמו. ליתא זה: [הנה יוצר הרים כו׳ מהו מגיד לאדם מה שיחו ר׳ הונא בשם ר׳ יעבץ אמר יוצר הרים ובורא רוח]. והוא תמוה. אך הכוונה שידוע שכל דבוריו של אדם עושה רושם למעלה כדכתיב [במדבר ל׳] ככל היוצא מפיו יעשה ופי׳ במדרש שמואל הכוונה שכל היוצא מפיו יעשה רושם למעלה בין לטוב ובין לרע ע״ש. ואפשר שיתעקש איזה אדם ויאמר איך אפשר שהדבור בלא מעשה יעשה רושם למעלה ויגידו לו בעת מיתתו מה שיחו. לכן הברר לו מעוכו כי הנה אנו רואים שהקב״ה ברא הרים גדולים שאי אפשר לעקור אותו אפי׳ ע״י כמה אלפים בני אדם. ומ״מ הרוח בא ועוקרתו. והרוח אין בו ממש כלל מ״מ יש לו כח גדול כזה מכ״ש הדבור שיש בו ממש שעושה רושם למעלה בין לטוב ובין לרע. וזהו כוונת המדרש מהו מגיד לאדם מה שיחו ר״ל איך יכולין לברר לו זה שיגידו לו שיחו בעת מותו. ואמר רבי הונא יוצר הרים ובורא רוח ר״ל שמזה יבררו לו שהדיבור עושה רושם וכו׳ עכ״ל [שמעתי בשם גדול אחד]: [וי״א שהיה שמואל סבור שהוא יום הדין ונתיירא]. כתב בספר נשמת חיים מה שאחז״ל ששמואל היה מתיירא שמא נקרא לדין לא כוונו על הדין הגדול לעתיד לבא. כי נאמן נביא לה׳ ולא נפל דבר מכל דבריו ארצה. ואיך יחשוב בהשבונו כביום מן אמן היה עד התחייה כשלשת אלפים שנה. וגם כי לדעת ר״ב נחמני יהיה יום הדין אחר התחייה. ואם שמואל היה ולא קם מקברו בתחייה אין יתכן שיהיה נקרא לדין. אבל הם כוונו לומר כי לפי שהיה זה בתוך י״ב חדש לקבורתו חשב שהוא נקרא לדין כאותו דין שני שהאדם נידון כאשר נפשו מגופו שהוא כל י״ב חדש עכ״ל: [א״ל כד הוינא גבך הוינא בעלמא דשקר כו׳]. הענין הוא דשאול נדיק מדוד ומכל הנביאים בהכרעת השלימות הנפשיי שהוא העיקר. אבל בשלימות המדיני ובפרט בסדר המלוכה דוד היה רודף תמיד אחרי ה׳ כיון ששאול שהיה רחמן ועשה חרון אף של הקב״ה בעמלק וא״כ הקב״ה נדה אלמלא אתה שאול כו׳ פירושו שאילו שאול היה כמו דוד בענין המלוכה יותר כמה דוד מפניו ממנו. וזה שאמר שמואל שבהיותי בעולם השקר אמר לרעך הטוב ממך שהוא בבחינת שלימות המדינה שהוא בעולם השקר קראתו טוב ממנו. ומ״מ מפני שרשה לא אמר לו שהוא דוד בשרוש. אבל כשהוא בעולם האמת לא אמר לו שהוא טוב ממנו אלא דוד הסם שבבחינת שלימות הנפשיי שהוא העיקר שאול טוב ממנו [יפ״ת]: [אמר רבי יוחנן עמי במחיצתי]

קשה

עץ יוסף

ואמרה מה שאמרה והעלתהו. כיון שראתה שהיה מתיירא: פניו למטה ורגליו למעלה: פניו למעלה ורגליו למטה כדאי׳ בפ׳ ד״מ: כיון דשמע אלהים כיון ששמע שאול שאמרה אלהים עולים שהוא לשון רבים ונידתא שקרא לאחד ועלו שנים: ומי היו שמואל ומשה כדאמר לקמן בסמוך ובפ״ק דחגיגה: ויש אומרים צדיקים עלו עמו ללוותו. ובזוהר איתא שאחי רבה היתה שמיכאל ומלאכי השרת השומרים שערי הצדק יוצאים לקראת הצדיק ומקדימין לו שלום לנשמת הצדיק בשעה שהיא יוצאה מהגוף ומובילין אותו לאוהל מועד ע״כ. ואי׳ במפרשים ח״ל תדע שלא המלאכים משרתי עליון לבד יוצאים לקראת נשמתו של הצדיק אלא אף גם נשמות ונשמות הצדיקים שכבר מתו והם הקרובים. ובפרט אביו ואמו כולם הולכים לקבל נשמתו בחזרה וזיוה שלהם רינה ע״כ. עוד יש לפרש שהצדיקים שהעלה עמו שקראו לעורקם מפחד יום הדין כענין קריאתו למשה כדלקמן בסמוך: מה תארו של אחד מהם: וכי לא היה מכירו בתמיה. כלו׳ וכי לא היה רואה אותו. דקס״ד ששאול ראהו. ומשני שהצריך לו שומע קולו ואינו רואהו: שמעלה המת מכוכו הוא הם מכשפים. תרגומו דאוב וידעוני בידין חבורין [תוס׳]: על שום ומעיל קטן כו׳. ולפי שכן היה לו לבושו עלה כך שכשם שאדם הולך כך הוא בא לבוש כדלעיל בב״ר פ׳ צ״ה. וצריך לומר שנקבר במעיל. וכן אי׳ בתנחומא בהדיא: הוה פשיט קרייה. היה לומד את המקרא בפשיטה [מת״כ]: מהו מגיד לאדם. נ״ל מי הוא מגיד לאדם. וכמו מי כותבן דבסמוך [א״א] ולפי גירסא שלנו כך ביאור המאמר. יוצר הרים ובורא רוח הם כוללים הגוף והנשמה. שהגוף נוצר מאמצעותו של עולם מעפר הבית. והנשמה נבראת מרוח ה׳ כמ״ש ויפח באפיו נשמת חיים. ושיחו של אדם שהוא הדבור יוצא מבין שניהם שהם כלי הדבור מהגוף ומן הרוח כמ״ש לרוח ממללא. ח״פ מי הוא מגיד לאדם מה אפילו שיחו של מה [שמלת מה מורה על דבר קטן כמו והנהגו מה] שבין איש לאשתו כדלקמן. ואמר רב הונא בשם ר׳ יעבץ יוצר הרים ובורא רוח. ר״ל כיון שהוא יוצר ובורא אותם א״כ יודע מה שיחו. וכיון שהוא המגיד כלום תקוה יש לו לאדם לכן בכה רבי. ועוד אמר רב הונא בשם ר׳ יעבץ שיטה אחרת מסיפא דקרא עושה שחר עיפה וגו׳ ה׳ אלהי צבאות שמו. שמדבר מה שיחו לעושה שחר עיפה כמו דאפילו שיחה של עיפה דהיינו תהו חשך ואפלה כלומר דברים שאין בהם ממש ואפילו שיחה קלה כו׳ הן נכתבים על פנקסו. ר״ל הם נאמרים לו. ומשום דכל דברים שיענש עליהם נכתבים כדתנן וכל מעשיך בספר נכתבים. הזכיר הכתיבה. ולכן אמר ומי כותבן במקום מי מגידן. וקאמר עושה שחר עיפה וגו׳ ה׳ אלהי צבאות. וכיון דהוא המגיד כלום תקוה יש לו. ולכן בכה רבי. ולפי גירסא שלנו כך פירושו מהו מגיד לאדם מהו הדברים שמגיד לאדם משיחו וקאמר יוצר הרים ובורא רוח פי׳ מדסמך מה שיחו לבורא רוח רמז דאפילו שיחה של רוח מגיד לו׳ ולשיטה האחרת קאמר תהו חשך ואפלה פירוש מדסמך מה שיחו לעושה שחר עיפה רמז דאפילו שיחה של עיפה דהיינו תהו חשך ואפלה כלומר דברים שאין בהם ממש מגיד לו. וקאמר מי כותבן כלומר מי מגידן. וקאמר עושה שחר עיפה ה׳ אלהי צבאות: אפילו שיחה קלה כתב המנחה שי שבספרים שלנו נכתב שהם נאמרי ובלא יו״ד. אך חז״ל דרשוהו מלשון שיחה לפי שסיפיה הכתוב לכתוב כלשון הזה ולא כתב לשון אחר סותר טובן על ענין האדם ומעשיו עכ״ל: בשעת מיתתו שמאז מתחיל הענוש על המת: והבריה חבירו של פסוק שלמעלה. כשהגיע בו היה בוכה. וכן כולם: בקשו את ה׳ כל ענוי ארץ. סיפיה דקרא בקשו צדק בקשו ענוה אולי תסתרו ביום חרון אף ה׳. ולהכי בכי כולי האי ואולי: יתן בעפר פיהו ר״ל דכתיב שם יתן למכהו לחי ישבע בחרפה יתן בעפר פיהו אולי יש תקוה. ע״ז אמר כולי האי ואולי פי׳ כולי האי יסורים לקבל ועדיין בספק אם תהיה לו תקוה: כי את כל מעשה האלהים. יביא אלהים במשפט על כל נעלם. ואי׳ שם בחגיגה מאי על כל נעלם אמר רב זה ההורג כינה בפני חברו ונמאס בה. שזה דבר מועט ונענש עליו ושמואל אמר זה הרק בפני חברו ונמאס בה ונענש עליו: לא היה לך להתריז בוראך אלא כי עשיתני ע״ז. כן הוא הנוסחא בתנחומא ובירושלמי דחגיגה: כשם שנפרעין כו׳ ואפשר שטעם הפרעון מן הנעבדין אע״פ שלא חטאו לפי שהקב״ה ימסרך להראות שאין ממש בהנעבדין על דרך ובכל אלהי מצרים אעשה שפטים: שהוא יום הדין לא כיוונו על הדין הגדול לעתיד לבא וכמו שכתבתי בענף בשם ספר נשמת חיים וכן כתב ספר ישועות משיחו: והעלה למשה עמו בפ״ק דחגיגה מפרש אמר שמא ח״ו לדינא קא מתבעינא קום בהדאי דליכא מילתא דכתיבא באורייתא דלא קיימתיה. ועיין שם בתוס׳: למה לא אמר ליה באורים ותומים. שהרי גם בהם שאל ולא ענהו ה׳ כדכתיב וישאל שאול בה׳ ולא ענהו ה׳ גם בחלומות גם באורים. וצ״ל שאף שאביתר הוליכם בידו כאשר הלך אצל דוד. שלח גם שאול אנשים לדרוש ממנו: אתה הוא שגרמת כו׳. ולכן לא הזכירם שנתיירא ממנו שלא יאמר לו כן כדאי׳ בפ״ק דברכות: שהכית נוב עיר הכהנים. ובמובן זה לא נעשית בכהן: ולמה תשאלני וסיפא דקרא ויהי ערך ופי׳ שונאך. ונראה דצ״ל הידא לי גבי שונאך הידא לי גבי הבדך. וכן הוא באגדת שמואל. שכן כתיב שם ויהי ערך וגו׳ ויתנה לרעך לדוד. או צ״ל הידא לי גבי שנאך כידא לי גבי רעך. שמעתי זה שהיה מתחלף האותיות ובאן נתחלף רעך בערך. ותיבת הידא מלינו בתרגום על פסוק ויפתו על נבוה התמים אמה וסידא מיתה התעבד ליה. פי׳ אי זה. ומלה זו מורכבת הי דא כמו שכתב הערוך. וזהו שאמר ליה שמואל לשאול ולמה תשאלני אי זה לי גבי שנאך פי׳ איזה שאלה תשאל לי הרי המלוכה היא גבי שנאך דוד. אבל היפ״ת גרס הידא ליה. וכן הוא באגדת שמואל. ופי׳ הלך ליה אצל שנאך. והרד״ל כתב א״ל הידא ליה כ״ה לקמן ולפ״ז קאי על הקב״ה שעליו אמר ויהי עם ערך כפי׳ תי׳ והמפרשים שם עכ״ל: גבי שנאך גבי ערך. נ״ל תחלה ערך כלשון המקרא ואח״כ חזר ומפרש לשון ערך שהוא שנאך ועי׳ במדרש שמואל א׳ [רד״ל]: ויעש ה׳ לו כאשר דבר. מבית זה נראיה על פי׳ ויהי ערך שפירושו ויהי עם ערך וכן הרד״ק על ישעיה הביאו זה לראיה [רד״ל]: ולית הללו כו׳ הלא אין אלו הדברים שאמרת לי כשהיית אצלי בעוה״ז כו׳: וכדון כו׳ ועתה אמרת לי כו׳ גבי שנאך וזה דוד. ודוד לא הוה טוב ממנו שהיה שאול נדיק מדוד: כד הוינא כו׳ כצ״ל וכ״ה במדרש שמואל. פי׳ כשהייתי אצלך הייתי בעולם השקר והיית שומע ממני דבר שקר מפני שהייתי מתיירא ממך שלא תמיתני: וכדון כו׳ ועתה אני בעולם האמת

לא

אבנר ועמשא מה אמר לך שמואל אמר להם אמר לי למדר את נחית לקרבא ונצה ולא עוד אלא בניך מתמנין רברבין. נטל שלשה בניו ויצא למלחמה. אר"ל באותה שעה קרא הקב"ה למה"ש ואמר להם באו וראו בריה שבראתי בעולמי כו בנוהג שבעולם אדם הולך לבית המשתה אינו טוליך בניו עמו מפני מראית העין וזה יוצא למלחמה ויורע שנתרג ונוטל בניו עמו ושמח על מה"ד שפונעה בו. אר"י דסכנין בשם ר' לוי כד מלמד שהראהו הקב"ה למשה דור דור ושופטיו דור דור ומלכיו דור דור והכטיו דור דור ומנהיגיו דור דור ומשניו דור דור ושוטריו דור דור ופרנסיו דור דור וחומסיו דור דור וגולניו דור דור ונביאיו והראהו שאול ובניו נופלים בחרב אמר לפניו מלך ראשון שיעמוד על בניך ידקר בחרב א"ל הקב"ה ולי אתה אומר אמור אל הכהנים שהרג שהם מקטרנים אותו שנא' ויאמר ה' אל משה אמור אל הכהנים בני אהרן. כה"ת"ר על ה' הטאים נהרג אותו צדיק שנא' (דה"א י) ויפת שאול במעלו אשר מעל בה' ועל שהרג נוב עיר הכהנים ועל שחמל על אגג ועל שלא שמע לשמואל שנא' (ש"א י) שבעת ימים תוחיל עד בואי אליך ולא עשה כך ועל ששאל באוב וידעוני ולא דרש את ה' ויומיתהו ה"ד (דה"א יג) כי פעל אדם ישלם לו וכאורח איש ימציאנו וכתיב (ויקרא כ) ואיש או אשה כי יהיה בהם אוב או ידעוני מות יומתו: (ה) ויאמר ה' אל משה אמור אל הכהנים בני אהרן ונו' כו בכל מקום שהוא אומר ויאמר ויאמר צריך לידרש (לפיל ו) ויאמר המלך אחשורוש ויאמר לאסתר המלכה ויאמר ויאמר למה אמר לה אם הוא זה מוטב ואם לאו אמרי שהוא הוא. רבי אומר עד שהביר בה שהיא יהודית היה מסיח עמה על ידי תורגמן ומשהכיר בה התחיל הוא מספר עמה. כיוצא בו (מ"ב כ) ויגש איש האלהים ויאמר אל מלך ישראל ויאמר כה אמר ה' ויאמר ויאמר כי כשיפול בן הדד בידך לא תחמול עליו אמירה שנייה א"ל הוי יודע כמה מצדוות ותרטים פרשתי לו עד שבא לידך ועכשיו אם יפקד והיתה נפשך תחת נפשו ועמך תחת עמו. כיוצא בו (יחזקאל י) ויאמר אל לבוש הבדים ויאמר. חקב"ה אמר למלאך והמלאך לברוב א"ל גזר עלי הקב"ה ואני אין לי רשות ליכנס למהיצתך אלא עשה עמי צדקה ותן לי שני נחלים משלך שלא אבוה. מיד וישא ויתן אל האיש לבוש הבדים. ר' פנחס אמר כה השטירן ונתנן לו. אר"י דסכנין בשם ר' לוי ששה שנים היו אותן נהלים עמוטות בידו של גבריאל סבור שישראל עושין תשובה כיון שלא עשו בקש לזרקן ולקעקע ביצתן א"ל הקב"ה גבריאל גבריאל יש בהם בני אדם שעושים צדקה אלו עם אלו שנא' (יחזקאל י) וירא לכרובים תבנית יד אדם. א"ר אבא בשם ר' ברכיה מי מעמיד העליונים ותחתונים הצדקה שעושים ביד ה"ד (משלי יא) וצדקתך אלהים עד מרום וגומר ואף כאן אמור אל הכהנים ואמרת אליהם אמירה ראשונה למת מצוה יטמא כמ והשניות לאחרים לא יטמא לפיכך נאמר אמור ואמרת מה כתיב אחר הענין והכהן הגדול מאחיו למה נקרא שמו כה"נ לשהוא נדול בה' דברים. בחכמה. בכח. בנוי. בעושר. ובשנים. בנוי שהיה נאה מאחיו. בכח שהוא נבור לא בא וראה אהרן כשהניף את הלוים כ"ב אלף הניף ביום אחד כיצד היה מניפם טוליך ומביא מעלה ומוריד הוי שהיה נדול בכח. בעושר מנין שאם לא היה עשיר שאחיו הכהנים מעשרין אותו מעשה בפנחס הסתת שסינוהו ב"נ ויצאו אחיו הכהנים וראוהו תצב באבנים וטלאו המחצב לפניו רנרי זהב ומנין שאחיו מנדלין אותו אם אין לו שנא' והכהן הנדול מאחיו. ולא כה"נ בלבד אלא המלך כיוצא בו וכן אתה טוצא בדוד המלך כיון שהלך להלחם עם נלית א"ל שאול (ש"א יז) לא תוכל ללכת אל הפלשתי הזה להלחם עמו כי נער אתה א"ל דוד רועה היה עבוך לאבי בצאן ובא הארי והדוב ונשא שה מהעדר ויצאתי אחריו והכיתיו והצלתיו מפיו ויקם עלי וההזקתי בזקנו והכיתיו והמיתיו (שם) גם את הארי גם את הדוב הכה עבדך והיה הפלשתי הערל הזה כאחד מהם. אמר לו שאול מי אמר לך שאתה יכול להרגו מיד השיבו דוד ה' אשר הצילני מיד הארי ומיד הדוב הוא יצילני מיד הפלשתי הזה מיד וילבש שאול את דוד

מדין

יד יוסף כב שומ"ם מזמור ז'. ילקוט ש"א קבישמל כ"ו: כד ויקר כדר שלח דף קכ"ו. ע"ז דף כ' סנהדרין דף ל"ח. ש"ב פ' מ'. תד"א פ"ב פ"ו: כה שומ"ם מזמור ז': כו מגדם שמואל פ' כ"ד. פנחומא פרשה ז'. מגילה דף פ"ו. ליקוט רבתי פרוס ממרום שלח ל"ב. ילקוט תלמים רמז ר"ב: כז ירמ' פ' ל"ב דסנהדרין: כח עי' יומא ע"ז: כם במדבר שמואל פני להיקר: ל יומא דף י"ח. פ"ב. פנחומא פרשה ז'. ירמ' יומא פ"ק: לא קהלת רבה פרוס ויבר כפפר על כתלן כנסיה:

ענף יוסף

קסב כיון שאם טיח מיד מילו ומעכשיו שלח נרש לו טיח מיד מלבד עפרו לפיכך נאמר טיח ונו' לכרות ומ"ל לוין טיח במהיצתו והרי טיח לו לעשות. וי"ל דהוה עסיק כדי לכפר על יבמלכל כדאי' במדרש חזית ר' נהוראי לאמר לכפר ובשעה שאתה מילר נרש לוין מיעדך ומי' ואם לאחרת תמלל לו לא. ומ"ל לכרות. והיינו הא [ים"מ] ואמרת"כ נרש כלון ולוין מיעדך ומי' ואם לאחרת תמלל לו לא. ומ"ל אם תברח תמלל: **עמי בחוציתי** שאם לא יברח יכפר עונו בחיותו ויזכה למחילת שמואל בזכיותיו. ודיק דעמי פיהוגו עמי במחילתי דאי לימיר ביסוי מסיים ביהוגו. ואם שאמר ויפן כ' גם אם שלחתי עמך וכ"ך היה הכנר מוכן: **א"ל לטהר את נוף** שלח לשה לנעלות להם מן ירך לנבוב ויסכנו יומר במלחמה: **נהירת כו'** לאחר יוכד במלחמה ותגלה. **מתבנין רברבין** יהיו ממונים ברים וחבונים. ומ"ם לא הוציא שקר מפיו כי כוונתו היה על מלחמת היצר. ביהודית היצר מ"ל ענוק **בשאחוזי.** ומ"ם לא הוציא שקר מפיו כי כוונתו היה על מלחמת היצר. ביהודית היצר מ"ל ענוק **והשלאך לברוב** וה"ם דקרא ומאמר ה' אל תחים לנוס בבדים. והחים אמר לכרוב. והדר מפרש שאמתר אל תמילוך היה בת אל ביומות לנעלך: **שלא אבוה** תעים בנעניותיו ברו של תם. תם של מעלה שאני: **הפשירן** לשון פוסרים שלא היו המים כל כך. ודייק מדאמר ויצא שלח ולא אמר ויקח ויתן דרים ליה ע"ד שהוו נהיקך לומר שהכלה שמיה והביר לה הרבה עד שנא"ל: ונכן כלשר נתניים נע נשמים ונע נבריות. ונכן כלשר נתניים מזני שמואל נתמל לו חלב מם שהשלח נעד שתקום. **לגל** חלב פעמ בבריות נשלח ט נקב ל נשע"ם. ווה שדקדקו בגמרא ותאמרו מנין דתמילו לו מן שיוא אי' חלב קרע לבשים זה שנתמל לו חלב מם שהשלח נעד שתקום. ואי' שדקדקו במדרש שאמר הקב"ה ולי אתה תאמר אי' אתה תאמר לי

עץ יוסף

לח **תשמע** ממני חלב דבני אתם שאינו מהיוצא מתוך. ועי' נשקף: **ואת מיעריק** ל"ל ואיש מיעריק. ופי' הלם ים מקום לכרות. ובתנחומא שמואל נרש לוין למערב ונפ"ת פי' האלם חין מקום לכרות. והיינו הא [ים"מ] ואמרת"כ נרש כלון ולוין מיעדך ומי' ואם לאחרת תמלל לו לא. ומ"ל **תם תברח** תמלל: **עמי בחוציתי** שאם לא יברח יכפר עונו בחיותו ויזכה למחילת שמואל בזכיותיו. ודיק דעמי פיהוגו עמי במחילתי דאי לימיר ביסוי מסיים ביהוגו. ואם שאמר ויפן כ' גם אם שלחתי עמך וכ"ך היה הכנר מוכן: **א"ל לטהר את נוף** שלח לשה לנעלות להם מן ירך לנבוב ויסכנו יומר במלחמה: **נהירת כו'** לאחר יוכד במלחמה ותגלה. **מתבנין רברבין** יהיו ממונים ברים וחבונים. ומ"ם לא הוציא שקר מפיו כי כוונתו היה על מלחמת היצר. ביהודית היצר מ"ל ענוק **בשאחוזי.** ומ"ם לא הוציא שקר מפיו כי כוונתו היה על מלחמת היצר. ביהודית היצר מ"ל ענוק **והשלאך לברוב** וה"ם דקרא ומאמר ה' אל תחים לנוס בבדים. והחים אמר לכרוב. והדר מפרש שאמתר אל תמילוך היה בת אל ביומות לנעלך: **שלא אבוה** תעים בנעניותיו ברו של תם. תם של מעלה שאני: **הפשירן** לשון פוסרים שלא היו המים כל כך. ודייק מדאמר ויצא שלח ולא אמר ויקח ויתן דרים ליה ע"ד שהוו נהיקך לומר שהכלה שמיה והביר לה הרבה עד שנא"ל: ונכן כלשר נתניים נע נשמים ונע נבריות. ונכן כלשר נתניים מזני שמואל נתמל לו חלב מם שהשלח נעד שתקום. **לגל** חלב פעמ בבריות נשלח ט נקב ל נשע"ם. ווה שדקדקו בגמרא ותאמרו מנין דתמילו לו מן שיוא אי' חלב קרע לבשים זה שנתמל לו חלב מם שהשלח נעד שתקום. ואי' שדקדקו במדרש שאמר הקב"ה ולי אתה תאמר אי' אתה תאמר לי

מתנות כהונה

למיערק פי' וכי לון מקנה לבהמה: **נהירת כו'** להה יוכד למלחמה והגלה: **מתבנין** רברבין. ופירוש יהיו ממונים ברים וחבונים ויאמר כן כדי שלא יהיה לבנם ולב העם: **וכתיב** ואיש לא **תשמ כו'**. לכך במקן הקב"ה שיעיד שמואל ביהבנו על עון **מות** ועל הבירנה כהנים והבי **מיתת בתנחומא: אם הוא זה.** תם המן הוא זה שלמרת שמסר עמך להבירנה מוסב: **ואם לא** תמרי שמואל. פי' תמרי בהואל זה בירנה המן שיהבנו מעשה שלמרנו מ"ל שהיה נלחם ע בתלם שלנה להבנו: **השטירן.** ל' פוסרין שלח יהיו חס כל כך ותייק מדכתיב ויבח ויתן שלח לעך לומר ויבח כן הוא כת' בשמואל וכפ' יום הכיפורים: **ששה** ברים. שהרי נבואה זו היתה בשנה בשית וכעיר לח תרכה עד שנת י"ל וע' כי בא"ר (ל' מ'): **עמומות. תומים** והולים וונים וכפ"ם נרש עתושים: **יד** לחם. רמז לנדקה שנא' ט לח תקפון יך: **הסתת.** מסתם תכנים לבניין

מתנות כהונה

למיערק פי' וכי לון מקנה לבהמה: **נהירת כו'** להה יוכד למלחמה והגלה: **מתבנין** רברבין. ופירוש יהיו ממונים ברים וחבונים ויאמר כן כדי שלא יהיה לבנם ולב העם: **וכתיב** ואיש לא **תשמ כו'**. לכך במקן הקב"ה שיעיד שמואל ביהבנו על עון **מות** ועל הבירנה כהנים והבי **מיתת בתנחומא: אם הוא זה.** תם המן הוא זה שלמרת שמסר עמך להבירנה מוסב: **ואם לא** תמרי שמואל. פי' תמרי בהואל זה בירנה המן שיהבנו מעשה שלמרנו מ"ל שהיה נלחם ע בתלם שלנה להבנו: **השטירן.** ל' פוסרין שלח יהיו חס כל כך ותייק מדכתיב ויבח ויתן שלח לעך לומר ויבח כן הוא כת' בשמואל וכפ' יום הכיפורים: **ששה** ברים. שהרי נבואה זו היתה בשנה בשית וכעיר לח תרכה עד שנת י"ל וע' כי בא"ר (ל' מ'): **עמומות. תומים** והולים וונים וכפ"ם נרש עתושים: **יד** לחם. רמז לנדקה שנא' ט לח תקפון יך: **הסתת.** מסתם תכנים לבניין

מדיו וכתיב בשאול (שם ט) משכמו ומעלה גבוה מכל העם כיון שהלבישו בגדיו וראה שעשויין לו מיד לב הבגים בו עין הרע כשראה דוד שהלבין פני שאול א"ל לא אוכל ללכת באלה כי לא נסיתי ויסירם דוד מעליו. הא למדת שאפי' יהא אדם קצר ונתמנה מלך נעשה ארוך. כ"כ למה שבשעה שנמשח בשמן המשחה נעשה משובח מכל אחיו. אמר דוד בשמן המשחה שנמשחתי בו אני שמח שנא' (תהלים טז) לכן שמח לבי ויגל כבודי אף בשרי ישכון לבטח:

פרשה כז (א) שור או כשב או עז וה"ד (שם לו) צדקתך כהררי אל א ההרים מעלין עשבים והצדיקים יש להם מע"ט. ר"א צדקתך כהררי אל מה ההרים ראוים להזריע ועושים פירות כך הצדיקים עושים פירות ומטיבין לעצמם ולאחרים למה"ד לפעמון זהב והגיל שלו מן מתליות כך הצדיקים מטיבין לעצמן ולאחרים שנא' (ישעיה ג) אמרו צדיק כי טוב כי פרי מעלליהם יאכלו. משפטיך תהום רבה אלו הרשעים מה תהום אינו יכול להזריע ואינו עושה פירות אף הרשעים אין להם מע"ט ואין עושין פירות אלא מצירין לעצמם ולאחרים שנא' (שם) אוי לרשע רע רע לעצמו ורע לאחרים. צדקתך כהררי אל ב סרס המקרא ודרשהו צדקתך על משפטיך כהררי אל על תהום רבה מה ההרים הללו כובשין על תהום שלא יציף העולם כך הצדקה כובשת את הפורענות שלא תבוא לעולם. צדקתך כהררי אל מה ההרים הללו אין להם סוף כך אין סוף למתן שכרן של צדיקים. משפטיך תהום רבה מה התהום אין לו חקר כך אין חקר לפורענותם של רשעים לע"ל. ד"א צדקתך כהררי אל ר' ישמעאל אומר ג הצדיקים שעושין התורה שניתנה מהררי אל הקב"ה עושה עמהן צדקה כהררי אל אבל רשעים שאין עושין התורה שניתנה מהררי אל הקב"ה מדקדק עמהן עד תהום רבה. ר"ע אומר אלו ואלו מדקדק עמהן. הצדיקים גובה מהם מיעוט מעשים רעים שעשו בעוה"ז בשביל ליתן להם שכר טוב לע"ל ומשפיע שלום לרשעים ומשלם להם מיעוט מע"ט שעשו בעה"ז כדי ליפרע מהם לע"ל. ר' מאיר אומר ד משל הצדיקים בדירתן שנאמר (יחזקאל לד) במרעה טוב ארעה אותם ובהרי מרום ישראל יהיה נויהם ומשל הרשעים בדירתן שנא' (שם לא) ביום רדתו שאולה האבלתי כסיתי עליו את תהום. ר"י ב"ר אמר משל אין עושין כסוי לגיגית לא מכסף וזהב ולא משאר מתכות אלא מחרס מפני שהוא מין במינו כך אמר הקב"ה גיהנם חשך דכתיב (תהלים לה) יהי דרכם חשך וחלקלקות ותהום חשך שנא' (בראשית א) וחשך על פני תהום והרשעים חשך שנאמר (ישעיה כט) והיה במחשך מעשיהם יבא חשך ויכסה החשך שנא' (קהלת ו) כי בהבל בא ובחשך ילך ובחשך שמו יכוסה. ד"א צדקתך כהררי אל ר' יהודה ב"ר סימון אמר צדקה שעשית עם נח בתיבה כהררי אל שנא' (בראשית ח) ותנח התיבה על הרי אררט ומשפטיך שעשית עם דורו דקדקת עמהם עד תהום רבה שנא' (שם ז) ביום הזה נבקעו כל מעיינות תהום רבה ובשזכרתו לא לבדו זכרתו אלא ויזכור אלהים את נח ואת כל החיה. ריב"ל ה כי סליק לרומי ראה שם עמודים של שיש מכוסים בטיפטיאות בשרב שלא יפקעו ובצנה שלא יקרשו ראה שם עני א' ומחצלת קנים תחתיו ומחצלת קנים על גביו על העמודים קרא צדקתך כהררי אל אן דאת יהיב את משפע ועל העני קרא משפטיך תהום רבה אן דאת מחי את מדקדק. ו אלכסנדרוס מוקדון אזל לגבי מלכא קציא לאחורי הרי חשך אזל לחדא מדינתא דשמה קרטגינא והות כולי דנשי נפקין קדמוי אמרי ליה אי את עביד עמנא קרבא ונצחת לן שמך נפק לעלמא דמחוזא דנשי אחרבת ואי אנא עבדינן עמך קרבא ונצחינך שמך נפיק בעלמא דנשיא נצחוך ותו לית את קאים קדם מלכו כי נפק כתב על תרע פילי אנא אלכסנדרוס מוקדון שטי הוינא עד דאתי לקרטגינא מדינה ואלפית עצה מנשיא. אזל למדינתא אוחרי דשמא אפריקי ז נפקין קדמוניה בחוורין דדהב וברמונין דדהב ובלחם דדהבא אמר ומה זה דהבא מתאכיל בארעכון א"ל ולא הוא כן בארעך אמר להון לא עבידתכון אתיתי למיחמי אלא דינכון אתיתי למיחמי. עד דאינון יתבין אתו תרי גברי לדינא קדם מלכא חד אמר מרי מלכא חרובא זבינית מהאי גברא וגריפתא ואשכחית בה סימא ואמרת ליה סב סימתיך דחרוב זבינית וסימא לא זבינית. ואחרינא אמר כמה דאת מסתפי מעונש גזל כך מסתפינא אנא כד זבינית לך חרובתא וכל דאיתו בה זבינית לך. קרא מלכא להד מנהון א"ל אית לך ברא א"ל הן קרא לאחרינא א"ל אית לך ברתא א"ל הן א"ל זילון ונסבון דין לדין וייכלון תרוייהון סימא שרי אלכסנדרוס מוקדון תמה א"ל מלכא מה את תמה לא דנתי טבת א"ל הן א"ל אילו הוה הדין דינא בארעכון מה הויתון עבדין א"ל מרים רישא דדין ורישא

יד יוסף לב אגדת שמואל פ' כ"א: **פרשה כז** א תנחומא סדר א: ב שוח"ט תהלים מזמור ל"ו. ב"ר פ' ל"ג. אגדת בראשית פ"ד ע"ש: ג ב"ר פ' ל"ג. ילקוט הכנים: ד ב"ר פ' י"ד. במ"ר פ' א'. קהלת רבה פ"ו. תנחומא סדר נא. וריש במדבר: ה ילקוט תהלים רמז תשכ"ז: ו תמיד פ"ד: ז ירוש' פ' אלו מציאות. ילקוט תהלים רמז תשכ"ז:

מתנות כהונה

לבנין: **הגדול מאחיו**. דרשינן גדלוהו משל אחיו: **שעשויין לו**. מדומים לו כמדתו: מיד הכנים בו עין הרע. פי' שהרגיש שנלה למלוכה: **צדקתך כו'**. ל"ז הוא לקמן רי"ב במדבר ובב"ר פ' ל"ג ובמ"ר פ' י"ד ושם פירשתי כל הענין וע"ש: **והצדיקים יש להם כו'**. שהוהבים תמיד להרבות שלום כהררים המגדלים עשבים: **והגיל**. הזוג במקום בהוכו: **רע לעצמו כו'**. דהא"כ רע למה לי אין לך רשע טוב: **יפקעו**. יתבקעו: **אן**. אנה: **כולה דנשי**. כל המגלאים שם היו נשים והאנשים אולי ההביאו את עצמם כדי שיצילו הנשים המדינה בערמה זו: **נפקין כו'**. יצאו לקראתו ואמרו לו אם אתה עושה עמנו מלחמה ונגלה אותנו שמך יצא בעולם שמדינה של נשים נצחת במלחמה: **ותו כו'**. ועוד אין אתה יכול לקיים בפני שום מלך שיאמרו מלך הלא הוא ושמע להם והלך לו: **כי נפק כו'**. כשיצא כתב על שער המדינה: **שטי הוינא כו'**. שוטה הייתי עד שבאתי בקרטיגנא המדינה ולמדתי עצה מן הנשים: **בחוורין**. בתפוחים של זהב: **ומה זה דהבא כו'**. וכי זהב נאכל בארצכם אמרו ולא היה כן לחם ומזון בארצך ולמה באת לכאן ואמר לא מעשיכם באתי לראות: **דנכון**. דין שלכם שאתם דנין דין: **עד דאינון כו'**. בעוד שהם יושבים ומדברים באו שני אנשים לדון לפני המלך האחד אמר אדוני המלך חורבה קניתי מאיש הזה והפרתי ומצאתי בו אוצר ואמרתי לו קח אוצרך כי החורבה קניתי ואוצר לא קניתי והאחר בכנגדו אמר כשם שאתה מתיירא מעונש גזל כך מתיירא אנכי ובירושלמי דאלו מציאות יש לכל אלו מעשים אכן בסיגנון אחר ושם איתא שבכל אחד ואחד מהם היה רוצה ליקח האוצר: **א"ל זילון כו'**. לכו ויקחו זה את זה הבן יקח הבת ויאכלו האוצר יחדיו: **שרי** התחיל: **טבות** טוב ונאה: **אילו הוה כו'**. אלו היה הדין הזה בארצכם מה הייתם עושים: **מרים כו'**. מרימים ראשו של זה כלומר היו הורגים אותו כד"א ישא פרעה את ראשך: **וסימא כו'**. והאוצר היה עולה לבית המלך פי כן הדין עד סוף בארץ אדום שכל האוצרות הטמונים בקרקע

עץ יוסף

פי' אמר לך שאתה יכול להרגו. ר"ל שאין מכאן ראיה שתוכל להרוג את הפלשתי. דשאני גברא דאית ליה מזלא וערמה ותחבולה בהיותו מלומד לקרב. ודוד בחכמתו הבין ספק דבריו והשיבו שאין למד מזה לענין גבורה טבעית. אבל מה שלמד מכאן כי מה' היהה לו להיות לו לסי' שיהיה בעזרו. אבל קשה מנין שהיה ויכוח יותר ממה שמפורש בקרא. וי"ל מדכתיב ויאמר דוד אל שאול רועה היה עבדך וגו' ויאמר דוד ה' אשר הצילני וגו' שקשה ויאמר ויאמר למה לי. ע"כ צ"ל דבין מאמר למאמר נכנסו דברי שאול שאמר ליה מי אמר לך כו'. וע' מ"ש בתנחומא: **משכמו ומעלה גבוה מכל העם**. וא"ת ושאול מאי הוה דעביה להלבישו אותו מדיו מאחר שהם הדוכים ודוד קצר הקומה. וי"ל דדרך הבה וכבוד הלבישן לו לשעה כדרך המלך שלבבה אדם ילבישו לבגדיו. והשב שמיד יפשיטו מעליו ועל שכמו יבאו לביתו מאחר שאינו עשוי למדתו: **שעשויין לו** פי' שהיו כמדתו. מיד הכנים בו שאול עין גרה לפי שהרגיש שגלויה למלוכה ויליף לה שהיו עשויין לו מדכתיב מדיו דרש שהיו כמדתו כדמשמע בפ' הערל: **שבשעה שנמשח** בשמן המשחה נעשה משובח מכל אחיו. והא דאמר לעיל כיון שהלבישו בגדיו וראה שעשויין לו כו' דמשמע דאז נתארך ולא כשנמשח. י"ל לעולם אימא לך במאי בשעה שנמשח נתארך אלא שבשאול לא נתפעל אלא ע"י שבאו לו בכיון כאילו עשויים לו. ולזה נתן עיניו בו. והוא קרוב לשבוכו [כלי יקר]: **בו אני** שמח כו' שמח לבי. אפשר דרש ליה ישמח לב על שמן המשחה כד"א [משלי כ"ז] שמן וקטורת ישמח לב [רד"ל]: **לכן** שמח לבי כו'. י"ל שבפסוק זה נרמז ההמשה דברים. לכן שמח לבי זהו כנגד החכמה שהוא בלב כדכתיב [קהלת א'] ולבי ראה הרבה חכמה. וכתיב [משלי ב'] כי תבוא חכמה בלבך. ויגל כבודי זהו כנגד העשר שכבודו של אדם זהו עשרו. אף בשרי זהו כנגד הנוי והמראה. ישכון לבטח כנגד הכח כמי שהוא גבור שוכן בטח ואינו ירא מכלום:

פרשה כז (א) וה"ד צדקתך כהררי אל. משום דבעי למימר אמיום השמיני' והלאה ירצה במשפטו כאדם דכתיב ביה וביום השמיני ימול. מייתי האי קרא למדרש בפ"ש אדם ובהמה במשפט אדם ומשפט בהמה בוין כדלקמן ומכיון דמייתי ליה דריש כוליה כדרך המדרש: **ההרים מעלים** עשבים כו' ד"א צדקתך כהררי אל מה ההרים ראוים להזרע כו'. לפי אלו ב' הדרשות כוונת הכתוב בצדקת ה' ומשפטו כפי רבוי הצדיקים או הרשעים בעולם. והי"ק צדקתך לעולם כפי מציאות הררי אל בעולם דהיינו צדיקים דאיקרו הרים כדיליף בתנחומא מבמעו הרים את ריב ה'. ומשפטיך ועונשך כפי מציאות תהום רבה דהיינו רשעים דאיקרו תהום כדיליף בתנחומא מתהומות יכסיומו. אלא דלפי' קמא מיירי בצדקה ורשע שבין אדם למקום. ולהכי יהיב טעמיה למה שנקראו הצדיקים הרים לפי במעלים עשבים כי זה תפארת להם ואין תועלת לאחרים. וכן מעשים הטובים לתועלת העושים. ואין ה"נ שנקראו הרשעים תהום לפי שאינו מעלה עשבים כדאי' בתנחומא. ולפי' בני מיירי בצדקה ורשע שבין אדם לחבירו ולהכי יהיב טעמא למה שנקראו הצדיקים הרים לפי שנזרעים ועושין פירות שיש תועלת להם בהיותם יפים בזריעתם ותועלה לעולם בפירותיהם. ותהום איפכא: **והגיל** הזוג המקשקש בתוכו. זהוא משל לקרן שכבו כצפון לעוה"ב כמו הגיל שהוא טמון ואין נראה רק קולו נשמע. והוא משל פירותיו שאוכל בעוה"ז ומטיב בכן לאחרים ג"כ אבל עיקרו הצפון לעוה"ב לו לעצמו ואין לזרים אתו [רד"ל]: **ואין עושין פירות**. אפשר ר"ל שאין לעבירה שלהם פירות וכדדרשינן בספרי האזינו פיסקא בכ"ד ובירושלמי בפ"ק דקידושין ודפיאה ממקרא זה אבל אינו כ"כ מענין קיימיר [רד"ל]: **אמרו צדיק כי טוב**. וכמו שאמרו בילקוט צדיק למקום. כי טוב לבריות: **ורע לאחרים** דאל"כ רע למה לי. אין לך רשע טוב: **סרס המקרא** כו' ע' ל"ז בב"ר פ' ל"ג ושם פירשתי: **משל את הצדיקים בדירתם**. פי' המשיל ודימה את שכר הצדיקים לדירתן. שכמו שדירתן בהרי ישראל הטובים כענין שנאמר במרעה טוב ארעה אותם ובהרי מרום ישראל יהיה נויהם כי בהרים הוא אויר טוב ויפה. כן כמו הפלגת הצדקה הנעשית להם כהררי אל: **ומשל את הרשעים בדירתן**. פי' והמשיל הפלגת עונש הרשעים לעומק התהום כדמיון דירתן בגיהנם המכוסה בתהום שהוא חשך. וע' בב"ר פ' ל"ג: **בטפטיאות** הוא מין בגד טוב: **יפקעו** יתבקעו: **יקרשו** שלא יסורו נקרשים מחוזק הקור: **אן דאת יהיב** כו' היכן שאתה נותן טובה אתה נותן בשפע ובמלוי: **אן דאת מחי** כו' היכן שאתה מכה אתה מכה בכח ובדקדוק גדול: **בולה דנשי** כל המגלאים שם היו נשים. והאנשים אלו החביאו את עצמם כדי שיצילו הנשים המדינה בערמה זו [מת"כ]: **נפקין** כו' יצאו לקראתו ואמרו לו אם אתה עושה עמנו מלחמה ונגלה אותנו. שמך יצא בעולם במדינה של נשים נצחת במלחמה: **ותו** כו' ועוד אין אתה יכול לקום מפני שום מלך. שיאמרו מלך הלא הוא. ושמע להם והלך לו: **כי נפיק** כו' כשיצא כתב על שער המדינה: **שטי הוינא** כו' שוטה הייתי עד שבאתי בקרטיגנא המדינה ולמדתי עצה מן הנשים: **נפקין קדמוניה** כו' יצאו לקראתו במתנה ובמנחה בתפוחים של זהב כו'. ורמזו לו בזה כי הוא נבהל להון בבואו עד אחורי הרי חשך לצבור בר כסף וזהב לבלוע ולאכול כל כסף וזהב בעולם כפרי הנאכל בקנות סעודה: **ומה זה דהבא** כו' וכי זהב נאכל בארצכם אמרו לו ולא היה כן לחם ומזון בארצך. ולמה באת לכאן. ואמר לא מעשיכם באתי לראות. או פי' לא עבידתכון מלבון ועבודה רבה וכן בתנחומא הגי' עותריכון: **דינכון** דין שלכם שאתם דנין דין. והטעם כי בעון עינוי הדין ועיות הדין מתרבים הצרות בעולם וכדמפורש בפ"ק דשבת ובאבר במעתי על יושבי אחורי הרי חשך כי הם יושבים בהשקט ובטח ובבטוח יתירה בהיותם מחזיקים בעמוד הדין שיבר והצדק. לפיכך באתי הנה לשמוע יושר דינם ולי זה משפטם (מה"ק): **עד דאינון** כו' בעוד שהם יושבים ומדברים באו שני אנשים לדון לפני המלך. האחד אמר אדוני המלך חורבה קניתי מאיש הזה והפרתי ומצאתי בו אוצר. ואמרתי לו קח אוצרך כי החורבה קניתי והאוצר לא קניתי. והאחר שכנגדו אמר כשם שאתה מתיירא מעונש גזל כך מתיירא אנכי. ולא היה שום אחד רוצה האוצר אפי' במתנה משום שונא מתנות יחיה: **א"ל זילון** כו' לכו ויקחו זא"ז. הבן יקח את הבת. ויאכלו האוצר יחדיו: **שרי** התחיל: **טבית** טוב ונאה: **אילו היה** כו' אלו היה דין זה בארצכם מה הייתם עושים: **מרים** כו' מרימים ראשו של זה כלומר שיו הורגים אותו: **וסימא** כו' והאוצר היה עולה לבית המלך. פי כן הדין עד סוף בארץ הדום שכל האוצרות הטמונות בקרקע הרי הן למלך. ואלו שהיו מבקשים לעכבם חייבים הריגה:

תמהא

ורישא דדין וסימא סלקא לבי מלכא אמר ושמשא דנחא בארעכון א"ל הן ומיטרא נחית בארעכון א"ל הן א"ל דילמא אית בארעכון בעיר דקיק א"ל תפח רוחיה דההוא גברא בזכות בעירא דקיקא שמשא דנחא עליכון ומטרא דנחית עליכון אמטו בעירא דקיקא אתון משתזבין הה"ד (תהלים לו) אדם ובהמה תושיע ה' אדם בזכות בהמה תושיע ה'. אמרו ישראל רבש"ע כאדם אנחנו כבהמה תושיענו לפי שאנו נמשכין אחריך כבהמה הה"ד (שיר א) משכני אחריך נרוצה. להיכן אנו נמשכין אחריך לג"ע הה"ד (תהלים לו) ירויון מדשן ביתך ונחל עדניך תשקם. א"ר אלעזר ב"ר מנחם עדנך אכ"כ אלא עדניך ח מלמד שכל צדיק וצדיק יש לו עדן בפני עצמו. אדם ובהמה תושיע ה' א"ר יצחק ט משפט אדם ומשפט בהמה שוין. משפט אדם (ויקרא יב) וביום השמיני ימול בשר ערלתו. משפט בהמה ומיום השמיני והלאה ירצה וגו': (ב) ר' תנחומא פתח (איוב מא) מי י הקדימני ואשלם תחת כל השמים לי הוא זה רווק הדר במדינה ונותן שכר סופרים ומשנים אמר הקב"ה עלי לשלם גמולו ושכרו וליתן לו בן זכר. א"ר ירמיה בר ר' אלעזר עתידה בת קול להיות מפוצצת בראש ההרים ואומר כל מי שפעל עם אל יבא ויטול שכרו הה"ד (במדבר כג) כעת יאמר ליעקב ולישראל וגו' ורוה"ק אומרת מי הקדימני ואשלם מי קלס לפני עד שלא נתתי לו נשמה מי מלל לשמי עד שלא נתתי לו בן זכר מי עשה לי מעקה עד שלא נתתי לו גג מי עשה לי מזוזה עד שלא נתתי לו בית מי עשה לי סוכה עד שלא נתתי לו מקום מי עשה לי לולב עד שלא נתתי לו דמים מי עשה לי ציצית עד שלא נתתי לו טלית מי הפריש לפני פאה עד שלא נתתי לו שדה מי הפריש לי תרומה עד שלא נתתי לו גורן מי הפריש לפני חלה עד שלא נתתי לו עיסה מי הפריש לפני קרבן עד שלא נתתי לו בהמה הה"ד שור או כשב או עז: (ג) ר' יעקב בר זבדי פתח (יחזקאל כט) ולא יהיה עוד לבית ישראל למבטח מזכיר עון וכתיב (ישעיה ו) שרפים עומדים ממעל לו שש כנפים שש כנפים לאחד בשתים יכסה פניו ובשתים יכסה רגליו ובשתים יעופף יא בב' יעופף לקילוס ובב' יכסה פניו שלא להביט בשכינה ובב' יכסה רגליו שלא יראו פני שכינה דכתיב (יחזקאל א) וכף רגליהם ככף רגל עגל וכתיב (שמות לב) עשו להם עגל מסכה על שם ולא יהיה עוד לבית ישראל למבטח מזכיר עון. תמן תנינן כל השופרות כלן כשרין חוץ משל פרה ולמה חוץ משל פרה אלא מפני שהוא קרן של עגל וכתיב עשו להם עגל מסכה על שום ולא יהיה עוד לבית ישראל למבטח מזכיר עון. תאנא מפני מה סוטה אינה שותה בכוס של חברתה שלא יאמרו בכוס זה שתת פלונית ומתה על שום ולא יהיה עוד לבית ישראל למבטח מזכיר עון. תנינן (ויקרא כ) והרגת את האשה ואת הבהמה אם אדם חטא בהמה מה חטאת אלא מפני שבאת תקלה על ידה לאדם אמרה תורה תסקל שלא תהא בהמה עוברת בשוק ויהיו אומרים זו בהמה שנסקל פלו' על ידה על שום ולא יהיה עוד לבית ישראל למבטח מזכיר עון. שור או כשב וכי שור נולד והלא עגל נולד אלא משום עשו להם עגל מסכה. לפיכך קראו הכתוב שור ולא עגל הה"ד שור או כשב או עז: (ד) ד"א שור או כשב או עז הה"ד (קהלת ג) מה שהיה כבר הוא יב ר' יהודה ור' נחמיה ר"י אומר אם יאמר לך אדם שאילו לא חטא אדה"ר ואכל מאותו העץ היה חי וקים לעולם אמור לו אתה כבר היה אליהו שלא חטא הוא חי וקיים לעולם. ואשר להיות כבר היה יג אם יאמר לך אדם שהקב"ה עתיד להחיות לנו מתים אמור לו כבר היה ע"י אליהו וע"י אלישע וע"י יחזקאל. ר' אחא אמר בשם ר' אליעזר בר חלפתא כל מה שהקב"ה עתיד לעשות ולחדש בעולמו לע"ל כבר הקדים ועשה מקצתו על ידי נביאיו הצדיקים בעוה"ז. אמר הקב"ה אני הוא שאני עתיד לעשות ים יבשה ולא כבר עשיתי ע"י משה דכתיב (שמות יד) ואתה הרם את מטך וגו'. אני הוא שעתיד לפקוד עקרות כבר עשיתי שנא' (בראשית כא) וה' פקד את שרה. אני ה' שעתיד לעשות מלכים שישתחוו לכם שנא' (ישעיה מט) והיו מלכים אומניך ושרותיהם מיניקותיך כבר עשיתי ע"י דניאל שהשתחוה נ"נ לדניאל שנא' (דניאל ב) בארין מלכא נבוכדנצר נפל על אנפוהי ולדניאל סגיד. אני פוקח עורים לע"ל כבר עשיתי שנא' (מ"ב ו) ויפקח ה' את עיני הנער של אלישע: (ה) (קהלת ג) והאלהים יבקש את נרדף יד רב הונא בשם רב יוסף אמר לעולם והאלהים יבקש את נרדף אתה מוצא צדיק רודף צדיק והאלהים יבקש את נרדף. רשע רודף צדיק האלהים יבקש את נרדף. רשע רודף רשע והאלהים יבקש את נרדף אפי' צדיק רודף רשע והאלהים יבקש את נרדף. מ"מ והאלהים יבקש את נרדף. ר' יהודה בר' סימון אמר בשם ר' יוסי ב"ר נהוראי לעולם הקב"ה תובע דמן של נרדפין מן הרודפין תדע לך שכך הוא שכן הבל נרדף מפני קין ובחר הקב"ה בהבל שנא' (בראשית ד) וישע ה' אל הבל ואל מנחתו. נח נרדף מפני דורו ולא בחר הקב"ה אלא בנח שנא' (שם ז) כי אותך ראיתי צדיק לפני בדור הזה. אברהם נרדף מפני נמרוד ובחר הקב"ה באברהם שנא' (נחמיה ט) אתה הוא ה' האלהים אשר בחרת באברם. יצחק נרדף מפלשתים ובחר הקב"ה ביצחק שנא' (בראשית כו) ראה ראינו כי היה ה' עמך. יעקב נרדף מפני עשו ובחר הקב"ה ביעקב שנא' (תהלים קלה) כי יעקב בחר לו יה. יוסף נרדף מפני אחיו ובחר הקב"ה ביוסף שנא' (שם פא) עדות ביהוסף שמו. משה נרדף מפני פרעה ובחר הקב"ה במשה שנא' (שם קו) לולי משה בחירו. דוד נרדף מפני שאול ובחר הקב"ה בדוד שנאמר (שם עח) ויבחר בדוד עבדו. שאול נרדף מפני פלשתים ובחר
הקב"ה

יד יוסף ח רות רבה פ"ג. שבת דף קנ"ד. קהלת רבה פסוק כי הולך האדם אל בית עולמו: ט לקמן סי' י'. זוהר סדר אמור: י תנחומא סדר זו. במד"ר פ' י"ד: יא תנחומא סדר זו. במד"א פ' י"ד. ופ' תנחומא צו פ' י"ג: יב קהלת רבה פ"ג. תנחומא סדר זו: יג במ"ר פ' י"ד: יד תנחומא סדר זו. קהלת רבה פ"ג:

מתנות כהונה

בקרקפא הרי הן למלך ואלו שהיו מבקשים לעכבם חייבים הריגה: **ושמשא** כו'. שאל לו הגד לי אם השמש זורח בארצכם: **נחית** יורד: **בעיר** דקיק. בהמות דקות א"ל הן א"ל תפח כו': **אמטו** כו'. בשביל בהמה דקה אתם ניצולים: **ערנך** לשון יחיד: **עדניך** לשון רבים: **רווק** רק בלא בנים: **ומשנים** השונים לתינוקות שבעיר: **מפוצצות** כלומר מצפצף: **שפעל** כו'. כלו' עשה צדקה ומצות לשם ה': **מי** קדם. הקדים עצמו לעשות מצוה לשמי ולא גמלתי לו קודם עשייתו: **מלל** מל בנו. כד"א המול לכם וכה"א מי מלל וגו' פירושו שמעתי אם היה מי שמל לאברהם מקודם ימים רבים כבר היתה שרה מניקה בנים הרבה: **תאנא**. כמו הני: **היה חי קיים כו'**. בתחיה. וכי אפשר למורכב מחומר שיחיה לעולם· **לאתפנגא**
סירס

עץ יוסף

ושמשא כו' שאל לו הגד לי אם השמש זורח בארצכם: **נחית** יורד: **בעיר דקיק** פירוש בהמות קטנות וכצ"ל בעיר דקיק: א"ל הן א"ל תיבת רוחיה: **אמטו** בשביל בהמה דקה אתם נצולים: **אדם** בזכות בהמה דאל"כ לא הו"ל למנקט אדם ובהמה בהדא מהתא. והאי הה"ד המדרש קאמר לה: **אמרו ישראל כו'** הפסוק דריש אדם ובהמה תושיע ה' כאדם אנחנו כבהמה תושיענו. ופי' שאע"פ שאנו חכמים בדעת כאדם. תושיענו מהעונש כבהמה שאינה נענשת לפי שאין בה דעת. ופי' שהטעם שלא ישפטנו כחכמתינו בדעת הוא מפני שאנו נמשכין אחריו כבהמה בלי הרהור אחריו. ולפי שהמשכה זו אחר ה' היא סיבת אלהותינו להדבק בו לגן עדן. לכן אמר עוד הביאני המלך חדריו וגו' וח"ש להיכן אנו נמשכים אחריך לג"ע כלו' במסכת המשכינו אחריך נבוא לג"ע. והזכיר זה כאן משום דבענין זה דריש מה שנאמר בתר אדם ובהמה תושיע ה' מה יקר חסדך אלהים וגו' ירויון מדשן ביתך ונחל עדניך הפסק דמשמע ג"ע. וכדי שלא יקשה אי בג"ע מאי נחל עדניך לשון רבים שהרי התענוג הוא רוחני ופשוט לא יצדק בו מינים שונים כתענוגי עוה"ז שהיא מכמה מינים אם באכילה אם במשגל אם בכבוד וכיוצא. לכן אמר שהרבוי בבחינת הצדיקים שכל אחד יש לו עדן בפני עצמו. אבל כל אחד אין הנאתו אלא הנאה אחד פשוטה: **אנו נמשכין** לג"ע הה"ד ירוויון. משום שרוב מציאת בהמה אחריו הוא לטעם לכן מפרש כאן כדכתיב בתריה ירוויון [רד"ל]: **יש לו עדן** בהלה נכנסין כולם לגן. והוא נכנס כל אחד לעדן שלו. וזהו שאמרו לעיל פ' י"ח שכל צדיק יש לו עולם בפני עצמו: **משפט אדם** ומשפט בהמה שוין. כלומר והיינו דכתיב אדם ובהמה תושיע ה' שכשם שרחמיו על האדם שלא ימול עד יום השמיני. כן היה רחמיו על הבהמה שאע"פ שידעין בודאי שכלו לו חדשיו הצריך הקב"ה להמתין להקריבה עד ח' ימים. וכדאמר לקמן בדברים רבה פרשה תצא ע"ש: (ב) **פתח** מי הקדימני כו'. דק"ל מאי שור או כשב. וכי שור נולד והא עגל נולד כדלקמן. להכי מתרץ הכא דה"ק אפי' כשיקריב שור או כשב אין להתפאר בו כי מתחלה נולד לו והקב"ה הוא המקדימו. ולהכי מייתי מי הקדימני ואשלם דדרשינן ביה מי קלס כו' עד מי מקריב לפני קרבן עד שלא נתתי לו בהמה. ומכיון דמייתי ליה מפרש ליה נמי בענין אחר כדרך המדרש: **זה רווק** בבמד"ר הגי' מי שאין לו בנים וצ"ל כאן ג"כ רווק הנותן בכר ותיבות הדר במדינה שהכנסו להוסיף מלשון הש"ס בפסחים קי"ג רווק הדר במדינה ואינו הוגא [רד"ל]. **ומשנים** השונים לתינוקות שבעיר: **אמר הקב"ה** עלי לשלם כו'. ולדידיה כך פי' מי הקדימני שהקדים יבא ויטול שכרו כגון זה רווק. ואע"פ שאי אפשר לעשות המצוה אם לא יקדים לו ה' התועלת. קרי ליה ר' תנחום מקדים המצוה כיון דעביד לה קודם שהולך לעשותה: **גמולו ושכרו** משום דמלבד שכרו העיקרי שבעוה"ב נגמל בעוה"ז בבן זכר לכן כפל לומר גמולו ושכרו· **מפוצצ'** כלומר מצפצף: **שפעל עם אל** כלו' עשה צדקה ומצות לשם ה': **בעת** יאמר ליעקב ולישראל מה פעל אל. ומפרש מה פעל כמו מי פעל עם אל. וכבר מצינו מה במקום מי: **ורוח הקדש** אומרת מי הקדימני פי'. ולר' ירמיה כך פירושו מי הקדימני אין בעולם מי שהקדימני ועל כן שני חייב לתת לו שכר שהרי חייב לעשות המצוה בשביל מה שהקדמתי לו מתבואה. מ"מ אבלס לו בכרו מאחר שקיים מצותי: **מלל** מל בנו: (ג) **פתח ולא יהיה עוד כו'**. משום דבעי לתרוצי הא דכתיב שור או כשב ולא קאמר עגל היינו משום עשו להם עגל מסכה כלומר שלא להזכיר עונם כדלקמן מייתי הא קרא דקאמר באין ה' רוצה בהזכרת עון. ומעין זה מייתי תשרפים והשופר והכוסה והבהמה דכולהו מחד טעמא: **לקילוס** פי' שבעופפותם מקלסים את ה' כדאי' בפדר"א ובפ' אין דורשין: **מפני שהוא** קרן של עגל ע' בפ"ג דר"ה: **לפיכך** קראו הכתוב שור ולא עגל. והא דכתיב קח לך עגל. ועגל וכבש. שאני התם דלאו הוי כתיב שור אתי למשמי בשור ממש והמצוה בעגל. אבל הכא ליכא למטעי דהא כתיב כי יולד והיה ז' ימים וגו': **הה"ד** שור או כשב או עז. דאיידי דבעי למכתב שור כתב נמי כשב ועז ולא כתב טלה וגדי: (ד) **הה"ד מה שהיה כו'** משום דכתיב בסיפיה והאלהים יבקש את נרדף מייתי ליה לתת טעם לבחירת הג' מינים אלו מהבהמה לקרבן ולא בקש מהחיות שהטעם מפני שהם נרדפים כדלקמן. ואיידי דמייתי ליה דריש כוליה קרא הכא כדרך המדרש: **ר' יהודה ור' נחמיה. ר"י אומר אם** אומר לך אדם אפשר שהיה העולם כלו מים במים. אמור לו כבר הוא הוקיינוס כלו מים במים. ואשר להיות כבר היה אם יאמר לך אדם אפשר שהקב"ה עתיד לעשות ים יבשה אמור לו כבר היה לא כך עשה ע"י משה שנא' ובני ישראל הלכו ביבשה בתוך הים. וכתיב ואתה הרם את מטך וגו' וכתיב ויבאו בני ישראל בתוך הים ביבשה. ר' נחמיה אומר אם יאמר לך אדם אפשר שאילו לא חטא אדם כו'. כצ"ל (יפ"ת) וכן הוא בקהלת רבה: **שאילו לא חטא אדם** כו' משום שבפי הסברא אי אפשר לאדם המורכב מהפכים שתתקיים הרכבתו לעולם. לכן יקשה הדבר בעינים. ויאמרו כי מה שאמר הכתוב כי ביום אכלך ממנו מות תמות פירושו שע"י החטא קרב קצו למות ביום אכלו ואילו לא חטא היה מאריך ימים יותר. אבל מ"מ סוף אדם למות אנגס מזה שידענו בענין אליהו שלא מת ונכנס חי לג"ע. ע"כ להודות כפשט הכתוב באדם שאילו לא חטא לא מת: **עתיד להחיות לנו מתים** בתחיה. משום שענין תחיית המתים קשה אל הסברא. לכן יפרשו הכתובים המורים עליה. בתחיית הנפש והשארותם. ומה שנא' יחיו מתיך וכדומה יפרשו שהוא משל לתגבורת אומתינו השפלה בימות המשיח עם שובינו השובים בגלות כמתים. אמנם מענין תחיית בן השונמית ובן הצרפית שהיא' תהיה ממש יודו בתחייה כפשט הכתובים: **שאני עתיד** לעשות ים יבשה. דכתיב הן בגערתי אחריב ים. והחרים ה' את לשון ים מצרים: **שעתיד** לפקוד עקרות. כדדרשינן בפ' חלק ועלהו לתרופה להתיר פה עקרות· **אני פוקח** עורים לע"ל. כדכתיב אז תפקחנה עיני עורים: **שנאמר ויפקח** ה' את עיני הנער. ואע"ג דאין זה רפואת עורון מחש רק פקוחת עינים לראות דברים רוחנים. כ"ש הוא ביותר קלה רפואת העין לראות כשאר אנשים מפקיחתה מה' לראות מראות מלאכים. ויתכן דפיקח עורים דלעתיד נמי דקאמר היינו לראות מראות אלהים: (ה) **לעולם** והאלהים יבקש את נרדף. דמדסתם ולא פירש אם צדיק אם רשע משמע דכל נרדף בין צדיק בין רשע יבקש עלבונו בין שיהיה רודפו צדיק בין שיהיה רשע: **אפי' צדיק** רודף רשע. לא שרודפו על רשעתו דא"כ מצוה קעביד. אלא מיירי שרודפו להנאתו: **שור נרדף** כו' עז נרדף כו'. כמ"ש יבמי' י"א
ונר

הקב"ה בשאול שנא' (ש"א י) הראיתם אשר בחר בו ה'. ישראל נרדפין מפני האומות ובחר הקב"ה בישראל שנא' (דברים יד) ובך בחר ה' להיות לו לעם סגולה. ר' אלעזר ב"ר יוסי בן זמרא אמר אף בקרבנות כן אמר הקב"ה שור נרדף מפני ארי עז נרדף מפני נמר כבש מפני זאב לא תקריבו לפני מן הרודפים אלא מן הנרדפין הה"ד שור או כשב או עז כי יולד: (ו) ד"א שור או כשב או עז טו הה"ד (מיכה ו) עמי מה עשיתי לך ומה הלאתיך ענה בי א"ר אחא ענה בי וקבל שכר ולא תענה ברעך עד שקר והקבל עליו דין וחשבון לע"ל. אר"ש בר נחמן בג' מקומות בא הקב"ה להתוכח עם ישראל ושמחו או"ה ואמרו כלום אינן יכולין להתוכח עם בוראם עכשיו הוא מכלן מן העולם. בשעה שאמר להם (ישעיה א) לכו נא ונוכחה יאמר ה'. כיון שראה הקב"ה ששמחו או"ה הפכה להם לטובה שנא' (שם) אם יהיו חטאיכם כשנים כשלג ילבינו. באותה שעה תמהו האומות ואמרו זו תשובה וזו תוכחה. לא אתא אלא לאתפנגא עם בנוי. ובשעה שאמר להם (מיכה ו) שמעו הרים את ריב ה' שמחו או"ה ואמרו היאך אלו יכולין להתוכח עם בוראן עכשיו הוא מכלן מן העולם כיון שראה הקב"ה שאו"ה שמחין הפכה להן לטובה שנא' (שם) עמי מה עשיתי לך (שם) עמי זכר נא מה יעץ בלק מלך מואב תמהו כלם ואמרו זו תשובה וזו תוכחה זו אחר זו לא אתא אלא מתפנגא עם בנוי. טז ובשעה שאמר (הושע יב) וריב לה' עם יהודה ולפקוד על יעקב שמחו ואמרו היאך אלו יכולין להתוכח עם בוראן עכשיו הוא מכלן מן העולם מיד הפכה להם לטובה. הה"ד (שם) בבטן עקב את אחיו. א"ר יודן בר ר"ש משל לאשה אלמנה שקובלת על בנה לדיין כיון דחמת דיינא דיתיב ודאין בנור ובזפת ובגלבין אמרה אין אנא מודענא סורחנא דהדין ברי להדין דיינא כהן הוא קטיל ליה דרכת עד דחסל דיינא כיון דחסל א"ל הדין בריך מה סרח עליך א"ל מרי כד הוה במעי הוה מבעט א"ל כדין הוא עבד לך כלום א"ל לא א"ל זיל ליך דלית בהדא מילתא סורחן כלום כך כיון שראה הקב"ה שאו"ה שמחים הפכה להם לטובה שנא' בבטן עקב את אחיו מיד תמהו או"ה ואמרו זו תשובה וזו תוכחה זו אחר זו לא אתא אלא לאתפנגא עם בנוי. ומה הלאתיך ענה בי א"ר ברכיה משל למלך ששלח שלוחין שלו למדינה ועמדו בני המדינה ושמשו לפניהם באימה וביראה וברתת ובזיע. כך א"ל הקב"ה לישראל שלחתי לכם ג' שלוחין משה ואהרן ומרים שמא אכלו מכם שמא שתו מכם שמא הטריחו עליכם כלום לא בזכותן אתם מתפרנסין יז המן בזכות משה הבאר בזכות מרים ענני כבוד בזכות אהרן. א"ר יצחק משל למלך ששלח פרוזדוגמא שלו למדינה מה עשו בני המדינה עמדו על רגליהם ופרעו את ראשיהם וקראוה באימה וביראה ברתת ובזיע. כך אמר הקב"ה לישראל הרא פרוסטוגמא דידי לא הטרחתי עליכם ולא אמרתי אליכם שתהיו קורין ק"ש לא עומדין על רגליכם יח ולא פורעין את ראשיכם אלא (דברים ו) בשבתך בביתך ובלכתך בדרך ובשכבך ובקומך. א"ר יהודה ב"ר סימון אמר הקב"ה יט עשר מיני בהמות מסרתי לך ג' ברשותך וז' אינן ברשותך ג' ברשותך שור שה כשבים ושה עזים וז' אינן ברשותך איל צבי ויחמור ואקו ודישון ותאו וזמר לא הטרחתי עליכם ולא אמרתי אליכם להתיגע בהרים להביא לפני קרבן מאלו שאינן ברשותך אלא ממה שברשותך מן הגדל על אבוסך הה"ד שור או כשב או עז: (ז) ר' לוי פתח (ישעיה מא) הן כ אתם מאין ופעלכם מאפע. מאין מלא כלום ומלחה סרוחה. מאפע מק' פעיות שהאשה פועה בשעה שיושבת על המשבר צ"ט למיתה ואחת לחיים. (ישעיה מא) תועבה יבחר בכם אע"פ שהתינוק הזה יוצא מתוך מעי אמו מלוכלך ומטונף מלא רירין ודם הכל מחבקין אותו ומנשקין אותו כא וביותר כשהוא זכר. ד"א הן אתם מאין א"ר ברכיה כב הן לשון יוני הוא אחד. אמר הקב"ה אומה אחת אתם לי מאו"ה. מאין מאותן שכתוב בהן (ישעיה מ) כל הגוים כאין נגדו. ופעלכם מאפע א"ר לוי כג כל פעולות טובות ונחמות שהקב"ה עתיד לעשות עם ישראל אינם אלא בשביל פועה שפעיתם לפני בסיני ואמרתם (שמות כד) כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע. תועבה יבחר בכם אותה תועבה שכתוב בה (שם לב) עשו להם עגל מסכה מאותו התועבה הביאו לפני קרבן שנא' שור או כשב: (ח) (הושע ז) ברעתם ישמחו

יד יוסף טו תנחומא סדר ז. שה"ש רבה פ"ז סי' ג'. במד"ר פ' י': טז זהר סוף סדר האזינו דף רנ"ט: יז תענית פ"ק. ורבה ותנחומא ריש סדר במדבר. ובמדבר רבה סוף פ' י"ג. תנחומא סדר א. סדר עולם רבה פ"י. מדרש משלי סי' י"ב פסוק חכמות נשים. זוהר סדר אמור: יח עי' ב"י א"ח סי' ס"א. וכהגה"ה ס"ח סק"ו: יט במד"ר פ"כ וס' כ"א. ועי' בספר תולדות אהרן עמוד כ"ד. ופסיקתא דאת קרבני: כ תנחומא סדר ז: כא עי' ריש פ' תזריע: כב שבת דף ל"א. תנחומא סדר ז. ב"ר פ' נ"ט סי' ט'. ילקוט איוב פסוק כן אל יתציב בכח. אגדת בראשית פרק פ"ו: כג בערוך ענג' כג בבכורות:

מתנות כהונה

פירש הערוך להשתעשע ולעלוז: עם בנוי. עם בניו: זו תשובה וזו תוכחה. בתמיה וכי זו תשובה היא על דבריו הראשונים שאמר שמעו הרים את ריב וגו' וזו תוכחה היא בתמיה: אלא מתפנקא גרס: כיון דחמית כו'. כיון שראתה את הדיין שהיה יושב ודן בכנור של זמר וכמ' הזמר (ז' א') גרס ובזמר וכן בפרשת נשא (ד' ע"ה): ובמגלבין ובמקלות כל א' וא' לפי דינו אמרה אם אני מודיע סרחון וחטא בני הזה לדיין זה עכשיו הוא ממית אותו: דרכת לפי הענין פירושו המתינה אבל לא מצאתי לו חבר ובס' נשא גרס דחלת פי' היתה מפחדת והמתינה עד שסיים הדין: כד הוה במעי כו'. כשהיה במעים שלי היה בועט ודורס ברגליו: א"ל כדון כו'. פי' בעת הזאת עכשיו הוא עושה לך כלום: זיל ליך כו'. לכי לך שאין הדבר הזה סרחון חטא של כלום: לאתפנגא גרסינן: פרוזדונמא לגרס של גזרת המלך · (וביותר כשהוא זכר גר' ועיין פ' תזריע): כל פעולות טובות כו'. בערוך ערך פעה הגי'

ענף יוסף

פירי כבר מצאתי. אמור אל הכהנים בני אהרן שהרג באלקים השאר ועי' מקטרגים אותו ומוכרח לקבל עונשו בעוה"ז [באר מים חיים על התורה סדר בראשית]:

פרשה כז (ז) [אומה אחת אתם לי כו' מאין מאותן שכתוב בהם כו']. הכוונה שהקב"ה חזר על כל האומות ולבין שיקבלו את התורה ויהנו לו מקום להברות בכינת כבודו ותורתו ביניהם ולא רצו לקבלה עד שבא ישראל וקבלוהו עם כבוד מלכותו ותורתו. לכן אנו מהללים להקב"ה להתקף עלינו על מהכל מאומה אשר יתכבד לו בהתאכבנית שלנו אחר שאין לו מלון אחר כלל. והו כוונת כמאמר כן אתם מאין מן או"ה שנקראו אין. כלו' מכח או"ה שאינם מסוגלים לכלום אמת השיגותיכן של ישראל לאי שהם לא רצו לקבלו ע"כ אי אפשר לאמות בישראל אף אם גם המה לא יגאו ידי חובתן בשלימות

עץ יוסף

ונר זאב עם כבש ונמר עם גדי גו' ועגל וכפיר גו' ואריה כבקר גו' [רד"ל]: מפני ארי ולא מפני נמר וזאב בהם קפנים ממנו. אבל עז נרדף אפילו מפני נמר אבל לא מזאב. וכבש אפילו מזאב נרדף: אלא מן הנרדפים. שזה עיקר הוא לגבייהו שיהיו נקרבים לגבוה: (ו) הה"ד עמי מה עשיתי לך. בעי למימר שטעם בחירת שור וכשב ועז לקרבן שהם מהיות טהורות לפי שאלו מצוים כדי שלא להטריח את ישראל. ומשום דקך מלאה בכלל מה הלאתיך כדרבי סימון דלקמן. מייתי ליה הכא. ואיידי דמייתי ליה מפרש ליה כולה הכא כדרך המדרש. ומשום דהאי קרא חד מהויכוחים שבא השם להתוכח עם ישראל מייתי דלרשב"נ נמי הכא: ענה בי כלומר שאין ענה בי דבק אל מה הלאתיך כפשוטו שיגיד מה שהרע לו · דא"כ מ"ש לשון ענה בי דהיינו עדות. כי אין ענין עדות אצל תרעומת. הגד או אמור או ספר מיבעי ליה. אלא דבק לכי העליתיך מארץ מצרים דבתריה. וקרא תרתי קאמר חדא מה הלאתיך שאין לך שום תרעומות. ולא עוד שיש לך להעיד על צדקתי שעשיתי עמך כי העליתיך מארץ מצרים: וקבל שכר על עדות זו במה שאתה מודיע חסדי ה' לרבים. והרד"ל כתב ח"ל וקבל שכר במצות שבין עני וגו' עדות ואפשר רומז על ק"ש כדסיים לא אמרתי שתהיו קורין ק"ש כו' והיא עדות כמ"ש בטורים י"ד באינו מעיד עדות עכ"ל: לכו נא ונוכחה כו' משום דנוכחה משמע להוכיחם בהפלחם שיברר אותם בפניהם ותכלית זה להפרע מהם. דאל"כ מ"ט דההוכחה. והדר קאמר אם יהיו חטאיכם כשנים כשלג ילבינו ונמצא במוותר על הראשונות כשמעכשיו יאבו ושמעו. וא"כ תוכחה למה. לכן א"ר שמואל בר נחמן דלאו ה"נ שהתוכחה היתה להפרע. ומפני שהאו"ה שמחו בה הפכה לטובה: ששמחו או"ה וצ"ל שהתוכחה היתה מפורסמת לכל: הפכה להם לטובה. דכך היא המדה כדתנן באבות בנפול אויבך אל תשמח כו' פן יראה השם ורע בעיניו והשיב מעליו אפו. חרון אפו לא נאמר אלא אפו. מלמד שמוחלין לו על כל עונותיו. אך קשה השם יודע שישמחו או"ה למה בא להוכיחם. וי"ל למצוא מקום למחול עונותיהם: זו תשובה בתמיה. כלו' וכי זהו שהשיב ה' בויכוחו. וזו היא התוכחה שאמר להוכיח בהם: לאתפנגא להשתעשע: שמעו הרים את ריב ה'. דלפי פשוטו קשה מה דכתיב בתר הכי עמי מה עשיתי לך וגו' שאין בזה תוכחה אלא התנצלות ה' שלא הרע להם ושהטיבם וראוי להחזיק לו טובה. לכן אמר רשב"נ דלאו ה"נ שהתוכחה היתה להפרע. ומפני ששמחו או"ה הפכה לטובה: שמחו או"ה שאע"פ שראו שבפעם הראשון נהפכה לטובה. סברו שמא הפעם לא יהיה כן דלאו בכל פעם ופעם מתרחש ניסא: וריב לה' עם יהודה כו'. דלפי פשוטו קשה דבתריה דכתיב בבטן עקב את אחיו וגו' מאי טעמיה לריב על זה. להכי אמר רשב"נ דלאו ה"נ שהריב היה להפרע מהם. אך מפני ששמחו האו"ה הפכה לטובה: שקיבלת לשון קובלנא: דחמת כו'. כיון שראתה את הדיין שהיה יושב ודן בכנור ובזפת ובמקלות. כל אחד ואחד לפי דינו. אמרה אם אני מודיע סרחון וחטא בני הזה לדיין זה. עכשיו הוא ממית אותו: דרכת המתינה והרד"ל גרס תרחם: דחסיל דסיים: כד הוה במעי כו' כשהיה במעים שלי היה בועט ודורס ברגליו: א"ל כדון כו' פי' בעת הזאת עכשיו הוא עושה לך כלום: זיל ליך כו' לכי לך שאין בדבר הזה סרחון וחטא של כלום: א"ר ברכיה משל למלך כו'. משום שקשה מאי קאמר ומה הלאתיך. הא הכביד ה' עלינו על תרי"ג מצות. להכי מתרץ ר' ברכיה דהכא בענין השלוחים ששלח לטובתינו קמיירי. שלא הטריח עלינו לפרנסתם ולשמשם במורא ופחד כדרך שלוחי ב"ו ואדרבה הם היו מפרנסים אותנו. והענין דבק למה שנאמר בתריה ואשלח לפניך משה אהרן ומרים. אבל טורח המצות לא חשיב טורח כי לטובתינו הוא ולחיותינו: המן בזכות משה כו' מדאשכחן שכשמתה מרים נסתלק הבאר. אלא שחזרה בזכות משה ואהרן. וכשמת אהרן נסתלקו ענני כבוד. אלא שחזרו בזכות משה. וכשמת משה נסתלקו שלשתן כדאי' בפ"ק דתענית ולקמן בבמד"ר פ"א. שמעינן שהמן היה בזכות משה. והבאר בזכות מרים. וענני כבוד בזכות אהרן: הבאר כו'. בבמדבר רבה פ"א מפרש היאך עשוי ומתגלגל עמהם במדבר. וכתב רש"י בפ"ק דתענית שהיא הסלע שהכה משה שלא רצה ליתן מימיו לפי שמתה מרים: א"ר יצחק משל כו' רבי יצחק מתרץ קושיא הנ"ל במה שאמר ומה הלאתיך בענין ק"ש מיירי שלא הטריח עלינו קריאתה באימה ויראה כקריאת גזרת מלכים. והענין דבק למה שאמר ענה בי שפירושו שנעיד בטובת ה' ונקבל שכר כדלעיל. וק"ש עדות לישראל הוא על יחוד ה' ויכלתו והשגחתו. ובענין זה הוא דקאמר שלא הלאתו: פרוזדוגמא בלשון יוני דת וגזרה [מוסף הערוך]: לא עומדין כו' אע"פ שהיא כמו עדות כמש"ל ועדות צריכה עמידה וגם משום כבוד קבלת מ"ש היה ראוי לעמוד אבל לא הטרחתי דקי"ל כב"ה דאמר בין עומד ובין יושב [רד"ל]: ולא פורעין את ראשיכן. לכאורה משמע דה"ה בלא אימה ויראה וברתת וזיע. ולא האריך להזכיר עוד כל הנ"ל. אמנם הטור בסי' ס"א הביא מדרש זה וכתב דלא הקל אלא בעמידה ופריעת הראש [בזה לאחן] אבל באימה ויראה ורתת וזיע מיהא צריך [שאין זה לאות אלא כיון דעת]: א"ר יהודה בר ר' סימון כו'. ריב"ס מתרץ קושיא הנ"ל דמה הלאתיך מדבר בענין הקרבנות שאע"פ שמסר לנו עשרה מיני בהמה. הקל ממנו טורח הקרבנות. וה"ק ראה מה טובה עשיתי לך שמסרתי לך עשרה מיני בהמה ומהם לא הלאתיך להביא רק קלי הטורח: לא הטרחתי עליכם כו' ואע"ג דאם אפי' היה מכביר כל החיות לקרבן לא היה מיגע את ישראל כל שהיה מכביר ג"כ שור או כשב או עז כיון שבידו להביא ממה שירצה. י"ל שלהורות שאין ה' חפץ ביגיעתינו פסל אותם שיש יגיעה בהבאתם כאילו הם מאוסים לפניו מכיון דמייתי לידי טרחא: (ז) ר' לוי פתח כו' משום דקי"ל מה ראה לעשות שור ראש לקרבנות כדבסמוך בעי הכא לתרוצי מפני שהעגל בו להכי מייתי האי קרא דדריש תועבה יבחר בכם בהאי ענינא. ואגב דמייתי ליה מפרש ליה בענין אחר כדרך המדרש: מאין מלא כלום מליחה סרוחה כנ"ל. (יפ"ת): מאפע פעיות דרים מאפע מאה פעיות. ודרים נמי מאה פעיה. כלו' אחד מהפעיות הוא לחיים כי רובן למיתה. וע"ע דבש"ר פ' כ"ה קאמר ששים חלקים למיתה ואחד לחיים משמע דאינה מסוכנת כל כך כדאמר הכא: וביותר כשהוא זכר נכתב כאן משום שספה המאמר דר"פ תזריע שמסיים שם כן ע"ש [רד"ל]: אומה אחת אתם לי כו'. אע"ג דקראי דמקמי האי קרא באו"ה משתעי. האי קרא לאו בדידהו משתעי אלא הדר לישראל שהזכיר לעיל וקאמר להו הן אתם מאין. אומה אחת אתם לי כו' כלומר מכל האומות אין לי אלא אומה אחת כי כל האומות כאין ואין בעולם אלא אתם. וע' בענף: שהקב"ה עתיד לעשות. פי' פעלכם פועל הנעשה לכם: אינם אלא בשביל פועה אחת כו'. פי' בשכר שקבלנו התורה. כי אלו הם היה העולם חרב כדאי' בריש רות רבה ולכן יספיק זכות זה לכל מה שיהלכו בעוה"ז. ובשכר מצות שמור להם לעוה"ב: אותה תועבה שכתוב כו'. ר"ל לפי שידוה בבמעשה העגל הפסידו שכר נעשה. לכן אמר שהקב"ה צוה במאותה תועבה יקריבו קרבן שמשם ראיה שלא חטאו ישראל בזה. וכדא"ל לוי נוטים בסמוך: (ח) ברעתם ישמחו

כי ישמטו מלך. וכי מה ראה לעשות שור ראש לכל הקרבנות א"ר לוי משל למטרונה שיצא עליה שם רע עם אחד מנדולי מלכות ובדק המלך בדברים ולא מצא בהם ממש מה עשה המלך עשה סעודה והושיבו אותו האיש בראש של סנסבין כל כך למה להודיע שבדק המלך בדברים ולא מצא בהם ממש. כך או"ה מונין להם לישראל ואומרים להם עשיתם את העגל ובדק הקב"ה בדברים ולא מצא בהם ממש לפיכך נעשה שור ראש לכל הקרבנות ה"ד שור או כשב או עז. ר' הונא ור' איבו בשם ר' שמואל בר נחמן מוצלין היו ישראל מאותו מעשה שאילו עשו ישראל את העגל היה להם לומר אלה אלהינו אלא הגרים שעלו עמהם ממצרים עשוהו והם מונים לישראל ואומרים אלה אלהיך ישראל. א"ר יהודה ב"ר סימון בתיב (ישעיה ה) ידע שור קונהו וגו' ולא היו יודעין אלא שדשו בעקב. ודכוותה (ירמיה ד) כי אויל עמי אותי לא ידעו ולא היו יודעים אלא שדשו בעקב. דכוותה (הושע ג) והיא לא ידעה כי אנכי נתתי לה ולא הות ידעה אלא שדשה בעקב: (ט) ד"א שור או כשב או עז כה שור בזכות אברהם שנא' (בראשית יח) ואל הבקר רץ אברהם. כשב בזכות יצחק דכתיב (שם כב) וירא והנה איל. עז בזכות יעקב דכתיב (שם כז) לך נא אל הצאן וקח לי משם שני גדיי עזים טובים כו מהו טובים ר' ברכיה בשם ר' הלבו אמר טובים לך טובים לבניך טובים לך שעל ידיהם אתה מקבל מיני ברכות וטובים לבניך שעל ידיהם מתכפר להם ביה"כ. ה"ד (ויקרא טז) כי ביום הזה יכפר עליכם: (י) והיה שבעת ימים תחת אמו. ולמה ז' ימים אלא כדי שיבדק שאם נזהתו אמו או שנמצא בו טום ה"ז פסול ולא יהיה כשר לקרבן דתנינן המן יוצא הופן אין יושבין עליו יטי טומאה ויטי טהרה ואין חייבין עליו קרבן ר' שמעון אומר ה"ז כיולד. ד"א והיה שבעת ימים תחת אמו ר"י דסכנין בשם ר' לוי אמר משל למלך שנכנס למדינה וגזר ואמר כל אכסנאין שיש כאן לא יראו פני עד שיראו כו פני המטרונה תחלה כך אמר הקב"ה לא תביאו לפני קרבן עד שתעבור עליו שבת שאין ז' ימים בלא שבת ואין מילה בלא שבת ה"ד ומים השמיני יהלאה ירצה. א"ר יצחק כח משפט אדם ומשפט בהמה שוים משפט אדם (ויקרא יג) וביום השמיני יטול בשר עורלתו ומשפט בהמה וטים השמיני יהלאה ירצה כלומר אם הבאתה לפני קרבן ברצון ובטובה הוא קרבנו ואם באונס ע"כ איני מעלה לך שתקריב לפני אלא אשה לה'. ודכוותה (במדבר יח) צו את בני ישראל ואמרת אליהם את קרבני לחמי לאשי אמר הקב"ה אם הבאתם ברצון ובטובה הוא קרבני ואם באונס הרי תוא לאשי ואינו לשם: (יא) ושור ושה אותו ואת בנו לא תשחטו ביום אחד. א"ר ברכיה בשם ר' לוי כתיב (משלי יב) יודע צדיק נפש בהמתו זה הקב"ה שבתוב בתורתו (דברים כב) לא תקח האם על הבנים. ורחמי רשעים אכזרי זה שנתריב שבתוב בו (הושע י) אם על בנים רוטשה. ד"א יודע צדיק זה הקב"ה שבתוב בתורתו שור או כשב או עז. ורחמי רשעים אכזרי זה המן הרשע דכתיב (אסתר ג) להשמיד להרוג ולאבד. א"ר לוי כה אוי להם לרשעים שהם מתעסקין בעצות על ישראל וכל אחד ואחד אומר עצתי יפה מעצתך. עשו אמר שוטה היה קין שהרג את אחיו בחיי אביו ולא היה יודע שאביו פרה ורבה אני איני עושה כן אלא (בראשית כו) יקרבו ימי אבל אבי. פרעה אמר שוטה היה עשו שאמר יקרבו ימי אבל אבי ולא היה יודע שאחיו פרה ורבה בחיי אביו אני איני עושה כן אלא עד דאינון דקיקין תתות כרסיה דאמהון אנא מתנק יתהון ה"ד (שמות ח) וראיתם על האבנים ות' כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו. המן אמר שוטה היה פרעה שאמר כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו ולא היה יודע שהבנות נשאות לאנשים פרות ורבות מהם אני איני עושה כן אלא להשמיד להרוג ולאבד. א"ר לוי אף נוג ומנוג ל"ל עתיד לומר כן שוטים היו הראשונים שהיו מתעסקים בעצות על ישראל ולא היו יודעים שיש להם פטרון בשמים אני איני עושה כן אלא בתהילה אני מזדווג לפטרון שלהם ואח"כ להם ה"ד (תהלים ג) יתיצבו מלכי ארץ ול' הקב"ה רשע לי באת להזדווג חייך שאני עושה עמך מלחמה ה"ד (ישעיה מג) ה' כגבור יצא כאיש מלחמות יעיר קנאה ובתיב (ירמיה יד) ויצא ה' ונלחם בגוים ההם מה כתיב תמן (שם) והיה ה' למלך על כל הארץ: (יב) וכי תזבחו זבח תודה לה'. ר' פנחס ור' לוי ור' יוחנן בשם ר' מנחם דגליא לע"ל כל הקרבנות בטלין וקרבן תודה אינו בטלה לעולם כל ההודיות בטלין והודיות תודה אינו בטלה לעולם ה"ד (ירמיה לג) קול ששון וקול שמחה קול התן וקול כלה קול אומרים הודו את ה' צבאות. כי טוב אלו ההודיות. מביאים תודה בית ה' זה קרבן תודה. וכן אמר דוד (תהלים סט) עלי אלהים נדריך אשלם תודות לך תודה אינו אומר אלא תודות ההודיה וקרבן תודה:

פרשה כח

(א) דבר אל בני ישראל והבאתם את עומר ראשית קצירכם אל הכהן. ה"ד (קהלת ה) מה יתרון לאדם בכל עמלו

יד יוסף בר' בתומת סדר זו: כה בתומת סדר זו: כו ב"ר פ' ס"פ. והעיל פ' כ"ח. בתומת תוספות וס' תמור ופסיקתא רבתי פ' פ"ו: כח מ"ע פ"ו יו"ד פ"ם רס"פ: כח לעיל פי' פ'. זוהר פדר תצוה דף ג"ע. בתומת סדר זו: כח פ"ם מזמור כ'. ילקוט תצוה. תנדא בהבתים פ"ב. ילקוט תורה כמו קי"ד:

מתנות כהונה

הני יותר בכורה וכן בתמורת: ולא מלת בהם מתם לפי' כו'. שהעבד רב שעמהון ולא כני ישמעאל וכדמפרש ואזיל: **מונים** ל' לת מונו. ולא היו יודעים. בתמיה כתיב ישראל לת ידע: **שרשו** כעקר. כלי' כנכוהו תהם רגליהם כלומו לת ידעו: **מתכפר** לה'. ע"י כני שיריס **נגחתו** תמו: **נגחתו** תמו כלומר כי יגח שור איש את אשה לפי' כו'. ומסוק בגנתף ונתנסקו תיכניו כשעת לידתו וכילקוט לת גרם ליה: **יוצא** דופן כו'. חס שנתנסקו תיכניו לת מוס כו כיולת דופן דמי: **אשה** לפי'. כלומר עומד לכניסתם תם. **עד** לתיטן דקיקין כו'. דקיק וקטיט תהם כשת המשכר על תמם לת תוגן לוחם: **פטרון** תהן הלוהם בשכולם: **להזדווג** לעשות מלחמה עמי: **מה יתרון** כו': **אמרן** כן כו'. כלשון תימת: **בכל** שעט כו'. שעט שמשש שעל שט **מה** שעמל לנכרי **טשו** תמם

יוסף

יסמטו מלך. תפ"י דקלת כתיב נבי תלוגת י' על השתת ישראל. מני מפרש דה"ק זאת שעשיתם עכשיו מסע"י הוא הפך הרכם הראשון. כי בראשית היו מביאיהם יומ"ם דהיינו ע"י העגל שנאמר להם להשת היו מקריבים פניו בשקריהם והוא לשון שכחה לת השלוה כו. ומ"ש לפי שלא מיתו ביד הערב רב שעשאוהו ונהפך להם להשת. ולזה אתר בשעה. ואותר ובכתהיכם שריס על שרי מעלה שהם שמשים בו בשיראל שופט לעולם על תקום. שהעולם בתיקונו. ומבני דתדרכה היינו שעשת שור ליתם לכל הקרבנות. מלתר שהיתה בשור לת ילך להקדימו. ומבני דתדרכה היינו שעשת כדי להרחות שלת תכלה בו ישראל: **עם אחד** מינדולי מלכות. ובגיחזל הוא היה שהשמש סני השור שבמרכבה כדתי' בפ"ק דסנ' (דף ל"ג ע"ב) ומ"ב ע"ג. ודב"י פ"ג: **ולא מצא** בהם ממש. שלת היו ישראל השופט שלת הערב רב כדהכתיב בהשמיך. ת"ש שלת מתכוונו בעגל ע"ז מיהם כדפיקתני לעיל בפ"ב פ' מ"ב סי' י': **אלא הגרים** ומ"ש טעו תחריו מעשים מיטראל והם ג' חלק תם שהרגו בני לוי. ומ"ש כלן דתוקה הגרים. היינו העושים תוקם בתחולה שהם שתיהו שלת שלחך ישראל. ומ"ש עשה שור כלם לקרבנות היינו דומב ישראל לת טשו לתכניו ואין לחוש על המעשה שכבר מתו. ותה שנעשו כלל ישראל כתומר ושיוס פקדי ופקדתי. היינו שלת תיהו: **מונים** לישראל תיבים שתם בתמרם כי לת כתבר היו שהפלחים כי ס' המוניות שתם מלכן שלת מייהו בשכר כך שתיהו עתידין לת ידעו. ועבו עשתם כלת ידעו: [זס"ק] ומ"ש בסוסו ונהלתו דוסקו ית התכונן קי שיהיו לת ההגונו בה וכן בתקרת דיהויה דתותי לת ידעי כתיב ת"ה כסלים המה ולת נכונים הכסיל כי ולהביט לת ידעו. רד"ל): (ט) **שור** בזכות תבכורים. משום דק"ל מה ראה לעשות שור לתם לקרבנות כלעיל. קלתר שבזכות התבות נתן לו י' כפרה בקרבנות. וכתיב בשור וכשב ועז. ולפ"י ותה שפיר לתקדים שור שהוא כנגד התב שהיה מכהן. בתהו טובים מייהו לת הכתי לתליה בקרבן עז הוא בזכות יעקב מדקתתר התם שוניס לבניך בעל יהיהם מתכבר ביוה"כ. וע"כ נכ"ר פ' ס"ה סי' פ': (י) **ולמה** ז' ימים. דכיון דהיכת דקיק לן בכלו לו מהשיו כבר לתמילה קשה מה לניך להמתין ז' ימים לקרבן: **כדי שיבדק** תבל בכהות תוך ז' ע"י קטניתו לתן מומו מיכך כל כך. ונ"ב תין נניהם לתו נכרת. שלתך שלתו עומד על רגליו יהבב שתבני קטניתו הות. תבל כשהוא בן ת' דכהו לעמוד על רגליו בשלת דכשהו תתו. **שאם נגחתו** לתתי תו שלתת בו תום. ע"ת. ותפשר הכל דבר תחד ול"ל שלתם עלתתו לתיו ושלתת בו ביום בע"י הגניהה ביעל ליפול תום כדלתמרינן [בכורות כ"ה] **דשמיתי** תומת לתב דיוננתו. לך מה היא שבדיקה ע"י ז' ימים לת נתבר. והדך הגה"ה רבה לומל ל"ל כדי שיבדק תהא שלם מתה לתו לו שיהא דבך דופן כ"י [ולתי] שלתו בא שהא ל"ל כדי שיבדק תהא שלם מתה שלם ת"ש בתיב בתורתו שלם יהיה לרצון כל מום לא יהיה בו. **כדי שיהא** דופן דמי לן ביולת כלל! ולפ"י לתי כדי שיבדק תהא שלם מתה לתו שיהא דבך דופן שלת יהא כיולת לתו שבלתת לקרבן תפ' קים לן שלתינו בפסול קודם ז' ימים כמ"ש בתלי"ת ע"ב תלבורי תנכה [רד"ל]: **ולא יהיה** כשר לקרבן. לכתורה הלכון מיותר. ומילקוט לת נרסינן ליה: **דתנינן** תתם נגלה דה"ק כי יולד פרט ליולת דופן דתניק תתן כו' כ"ת כהי זה כיולד. ומסוק גם בגמ"ת [נדה דף מ'] דמודה ר"ש בהדמיס. ויליף ליה התם תני יולד תופנה ע"ם [ופ"ת]: **אין יושבין** עליו כרים פ' יולת דופן תפרס שעמיה דהכתן וכ' בתיעון. **פני המטרונה** שעם קריאת שבת תמטרונה מבוזר שהוא ע"ד שקרוהה כלה כלומר שבתת שלבתת טוהי כלה: **משפט אדם** כו' זה בעם שהכי בתיבתת ז' ימים לקרבן ולמילה והיינו לדהמיס כדפיכתי לעיל פרקין. ותין זה שופר שהעמה שהמתו על קן לטור יניש דהמיך מבתקין תופו תפני שעשה מזוניו של

עמלו שיעמול תחת השמש א"ר בניסין בן לוי בקשו לגנוז ספר קהלת שמצאו בו דברים שהן נוטין לצד מינות אמרו כך היה ראוי שלמה לומר (קהלת יא) שמח בחור בילדותך ויטיבך לבך בימי בחורותיך משה אמר (נשא מו) ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם ושלמה אמר (קהלת יא) והלך בדרכי לבך ובמראה עיניך אלא אם הותרה רצועה לית דין ולית דיין ביון שאמר (שם) ודע כי על כל אלה יביאך האלהים במשפט אמרו יפה אמר שלמה. א"ר שמואל בר נחמני בקשו לגנוז ספר קהלת שמצאו בו דברים שהם נוטים לצד מינות אמרו כך היה שלמה צריך לומר מה יתרון לאדם יכול אף בעמלה של תורה במשמע חזרו ואמרו אילו אמר בכל עמלו ושתק היינו אומרים אף בעמלה של תורה במשמע הוא הא אינו אומר אלא בכל עמלו בעמלו הוא שאינו מועיל אבל בעמלה של תורה מועיל. א"ר יודן תחת השמש אין לו למעלה מן השמש יש לו. ר' לוי ורבנן ר"ל אומר כל מה שהבריות ג מנדלין במצות ובמע"ט בעוה"ז דיין שהקב"ה מזריח להם חשמש שנאמר (קהלת א) וזרח השמש ובא השמש ורבנן אמרי כל מה שהצדיקים מנדלין במצות ובמע"ט בעוה"ז ד דיין שהקב"ה מחדש פניהם כגלגל החמה שנא' (משלי ה) ואוהביו כצאת השמש בגבורתו. א"ר יוחנן בונהג שבעולם אדם לוקח ליטרא אחת של בשר מן השוק כמה יניעות הוא יגע כמה צער הוא מצער עד שבשלה והבריות ישנין על מטותיהן וחקב"ה משיב רוחות ומעלה עננים ומגדל צמחים ומדשן את הפירות ואין נותנים ד לו אלא שבר העומר הה"ד והבאתם את עומר ראשית קצירכם אל הכהן: (ב) א"ר פנחס ה בנוהג שבעולם אדם מכבם כסיתו ביומות תשעים כמה יניעות הוא יגע עד שלא יגבה והבריות ישנין על מטותיהן וחקב"ה מוציא מעט מעט רוח ומנגב את הארץ. א"ר יהושע בן לוי וראה כמה היו ישראל מצטערין על מצות העומר ידתניין תמן קצרוהו ונתנוהו בקופה והביאוהו לעזרה והיו מהבהבין אותו באור כדי לקיים בו מצות קלי דברי ר"מ וחכמים אומרים בקנים ובקלתות היו חובטין אותו כדי שלא יתמעט נתנו באבוב ואבוב היה מנקב כדי שתהא האור שולט בו ושמחוהו בעזרה והיה מנשבת בו הביאוהו לחיתים של נחושים כל כך למה כדי להוציא ממנו עשרון שהוא מנופה בי"ג נפה. א"ר לוי הרי שחרשת וזרעת ועדרת וכסחת וקצרת ועמרת ודשת ועשית תבואה בגרניה אם אין הקב"ה מוציא לך מעט רוח שתזרה מהיכן אתה חי. הוי אין אתם נותנין לי אלא שבר הרוח. הוי מה יתרון לו שיעמול לרוח. ר' שמעון ברבי נסב איתתא צווח רבי לכל רבנן ולא צווח לבר קפרא כתב ליה על תרע ביתיה אחר שמחתך אתה מאית מה יתרון לשמחתך. נפק רבי אסתכל ביה אמר מאן הוא דין דלא צווחינן ליה דכתיב אלין מלין אמרו ליה ב"ק אמר למחר אנא עביד ארסטון בנופיה. עבד אריסטון וצווח ליה כיון דעלון אורחין יתבין למיכן כיון דהזה מנים עליל הזה אמר עליה תלת מאון דמתלין על הדין תעלא והוי צנין ולא מעיכן אורחין כלום אמר רבי למשמשני למה מנוסיא נפקן ולא ממעטין אמרין ליה אית תמן חד גבר סב וכיון דמנוסי עליל הוא אמר תלת מאון דמתלין על הדין תעלא והזה צנין סליק רבי לגביה א"ל בנין מה את לא תשוכן אריסיא דינמן אמר דלא תיסר למינם אתיתי אלא על דלא צווחת יתי עם חבירי: (ג) א"ר אלעזר זכתיב (ירמיה ב) ולא אמרו בלבבם נירא נא את ה' אלהינו יהיב לכן כולא ולית אתון צריכין ליה מן הדין (שם) שבועות חקות קציר ישמר לנו ישמר לנו מרזחות רעות ומטללים רעים. ואיסתי באלו שבע שבועות שבין פסח לעצרת. תני ר' חייא שבע שבועות תמימות תהיינה אימתי הן תמימות בזמן שישראל עושין רצונו של מקום. א"ר יהושע סנמרך אנא ולית את יהיב לי דמנטרתוי. א"ר ברכיה מנרסך אנא ולית את ממעיין לי תבשילך

דנרע

יד יוסף **פרשה כח** א קהלת רבה פ"ט. פסיקתא נכפי פ' י"ח: ב נקה"ר פיחוס מכאן וכע"ג: ג לעיל פ"ל ילקוט שמשוני: ד ל"ז שכר פנחס כ"ע [רד"ל]: ה קהלת רבה פ"ט: ו פסיקתא נכפי פ' י"ח. מנחות ס"ו במשנה: ז קה"ר פ"ט. פסיקתא נכפי פ' י"ח:

מתנות כהונה

תחת השמש כו'. כשמעל משמת השמש אין לו יתרון לאכל התורה שיש למעלה מן השמש לו כ"ל נהלי עלמא שיש משת השמש שכר תורה ליכא לאכל בשעה הבא יש לו ולקמן בפרקא יש פרש לשני פירושים ושין ב"ה ב' דשמה: דיין שהקב"ה מזריח כו'. ויהיה פי' הכתוב כל עמלו הוא במקום השמש שהקב"ה מזריח אותו להם: עד פנים כו'. קודם שיגנזה: מצטערין שכר ויגיעה רבה הגיע להם: ובבלחות בפלח על כרחו פשיט קשה כדי פנים שלא יתמעט כשמכין אותו לחזור: נשב אחתא: לקח חשש: זמנם לשעורה כו'. כל המשפה מפורש לך בפרקא: מאית מת: מאן כו'. מי הוא זה פנים קראתו לשאב לו לבריה: ארסטון שמוש בנפיה: בנופיה בשני עניני ובמעט כיון שנכנסו האורחים ויצאו לחטל כיון שהיה שמעיל נכנס שיה בו קפלא לומר עליו ג' מתוס מעיכם על השולן וכך היו אומרים מעלים על השולן דכתי חכמה והנמעל היה יתלת שמים ומדות מוטות כדלי' בשמ' פוכה: והזה נמין כו'. ומה שמעלים לומים ולא היו מוסיפים האורחים כלום ממנו אמר כ' לעבדיו למה שהמעלין יוצאין ולא נתלכל מהם כלו' ל"ל ים שם לים זקו וכיון שהמעלין יוצאין כלום כו'. סלק כו'. עלה ל' מגלו ול"ל בשביל מה שאה לוקח מיה המוכרי שיהלכו אמר כדי פנים שלא יתמר לחטל אחר ובשביל זה בשבתי רק בשפתי על פנים לוקחני עם מכרי: אריסיא מוכרים ועים שהריסטין נקרא ן: ולית לחמן כו'. אין לחם לניסים לי מעשה בחמיה בעל הבית הגי כך לעגו על המקום. בזמן שים ישוב ומכניה ניחומים וה"ג ניולקום ושין במדרש קהלת שכחכתי בשם הכוזקה בניל בזמן שלין ישוב כו': מנמרך פי' הערוך שומך: דמנטרותי שכר פשיטא: מנירסך פי' קשלך מכאל

ענף יז טף

כשמשות וחכו שלי"ת לוי בשכר פשיט אחת לפקפון בעניין לומר אשלי אם פשיט קכלחם לחוני חשמש רק בשעיט אחת לא לדבר ולא לפקח בפלחמי כי לקח טוב וגו' די לעבוי [קול יעקב]:

פרשה כח (א) [אמר רבי בניסין בן לוי כו' כך היא לשון בלעם לומר שמח בחור כו']. שמח בשמחת בקנ"ת דרבי שמואל ב"ר שמו לבחורים שמח שלח דקדוק נמ"ם בכל שמח. שמח בחור בילדותך ויטיבך לבך ביומי בחורותיך. ויהי כי זקן יצחק כדרך המדרש: יכול אף בעמלה כו'. פסוי שהמורה ג"כ עמלה היה מפרש ליה כוליה כדרך המדרש: יכול אף בעמלה כו'. פסוי שכר גדול לעמלים ביסורין. ומכ"ש דמשמע לעמלה בשכר כמה מסדיש שהשם עשה לאדם. ומה כן מה בשכר לו להחר מותו. ומ"ש דמשמע לעמלה בשכר מנוח ח"ו. מסר סוא שמותה השם שהשם לאדם לפרוש לו שכר מלכות בשמ"ב. ולקמן גם בשוש"ו: ר"ש ברבי נסן כר. מייתי הכא לך שנדע משום דכתי קרא דמה יתרון מייתי כר קפרא למלחיה וכדנרסינן בקמ"ל בשר פנחס דלא נזוחה לו עם חביתי בשמשת דאינו. וכתן שייתי כאן לומר שיהיו כלדיקים נשוחים ברוחים ליוחר שכר. ומייתי ה"ג נקט כריות ובנן: נקפי לדיקים [ע"ח]: [שסק"ש מחדש שהשם]. ענין פירוש פשוט הוא כמו שיסיו במדינה מדם כרחמן קודם כחטא בחמרו משום שקבנו שיש מכשה גדול משם פשיט גוזו כשרי. ולפי שיש מוכן לפרוש מי וקיים לשולם. ומכוונה ג"כ של לאר כשפשי ומכשבה כשמחדש לפי לשפיר לכך כשדש: רשב

יומף

מחמי מוסו על מנוסו. כי לין לו שום יתרון כמקום שים בה שמל נחל כמקום שמשמר שלפים מלא שכר הרוח. ומכ"ש שלר שמלת שלין בשם כל כך שמל שילאו בשכר כמה מסדיש שהשם עשה לאדם. ושם כן מה בשכר לו להחר מותו. ומ"ש דמשמע לעמלה בשכר מנוח ח"ו. מסר סוא שמותה השם שהשם לאדם לפרוש לו שכר מלכות בשמ"ב. ולקמן גם בשוש"ו: ר"ש ברבי נסן כר'. מייתי הכא לך שנדע משום דכתי קרא דמה יתרון מייתי כר קפרא למלחיה וכדנרסינן בקמ"ל בשר פנחס דלא נזוחה לו עם חביתי בשמשת דאינו. וכתן שייתי כאן לומר שיהיו כלדיקים נשוחים ברוחים ליוחר שכר. ומייתי ה"ג נקט כריות ובנן: נקפי לדיקים [ע"ח]: [שסק"ש מחדש שהשם]. ענין פירוש פשוט הוא כמו שיסיו במדינה מדם כרחמן קודם כחטא בחמרו משום שקבנו שיש מכשה גדול משם פשיט גוזו כשרי. ולפי שיש מוכן לפרוש מי וקיים לשולם. ומכוונה ג"כ של לאר כשפשי ומכשבה כשמחדש לפי לשפיר לכך כשדש:

עץ

קלח שכר על מסדו יסבך בגדול החבוקה ממשיך רוחות ומעלה מנשים כר' כלקמן. להכי מייתי מה יסרון לאדם וגו' דדרשים ליה בשמוך על נסיוח השמש ליה שכר גדול לעמלים ביסורין. ומכ"ש שהשם עושה לאדם. ושם כן מה בשכר לו להחר מותו. ומ"ש דמשמע לעמלה בשכר מנוח ח"ו. מסר סוא שמותה השם שהשם לאדם לפרוש לו שכר מלכות בשמ"ב. ולקמן גם בשוש"ו: ר"ש ברבי נסן כר'. מייתי הכא לך שנדע משום דכתי קרא דמה יתרון מייתי כר קפרא למלחיה וכדנרסינן בקמ"ל בשר פנחס דלא נזוחה לו עם חביתי בשמשת דאינו. וכתן שייתי כאן לומר שיהיו כלדיקים נשוחים ברוחים ליוחר שכר. ומייתי ה"ג נקט כריות ובנן: נקפי לדיקים [ע"ח]: [שסק"ש מחדש שהשם]. ענין פירוש פשוט הוא כמו שיסיו במדינה מדם כרחמן קודם כחטא בחמרו משום שקבנו שיש מכשה גדול משם פשיט גוזו כשרי. ולפי שיש מוכן לפרוש מי וקיים לשולם. ומכוונה ג"כ של לאר כשפשי ומכשבה כשמחדש לפי לשפיר לכך כשדש:

וכ סע

דנדע מה אינון צדיכין אם טל אם מטר. הוא שחוד אמר (תהלים פח) נשם נדבות תניף אלהים. אמר דוד לפני הקב"ה רבש"ע אם נשם היא צריכה נדבות ואם טל היא צריכה תניף אלהים. א"ר ברכיה אמר הקב"ה למשה לך אמור לישראל כשהייתי נותן לכם את המן הייתי נותן עומר לכל א' וא' מכם ההי"ד (פסוק פז) עומר לגלגולת ועכשיו שאתם נותנים לי את העומר אין לי אלא עומר אחד מכלכם ולא עוד אלא של שעורים לפיכך משה מזהיר את ישראל ואומר להם והבאתם את עומר: (ד) ד"א והבאתם את עומר ההי"ד (ויק ה) אשר ח קצירו רעב יאכל אשר קצירו זה נמרוד. רעב יאכל זה א"א ע"ה. (ויק ה) ואל מצינים יקהתו. לא בזיין ולא בסנן אלא בתפלה ותחנונים ההי"ד (במדבר יד) וישמע אברם כי נשבה אחיו וירק את חניכיו ילידי ביתו שמנה עשר ושלש מאות. פ דריש לקוש אמר בשם ב"ק אליעזר לבדו היה ששמו של אליעזר י"ה ושלש מאות. (ויק ה) ושאף צמים חילם. סי דחק כסמונו של נמרוד אברהם וכל המצומתין לו. ד"א אשר קצירו זה פרעה. רעב יאכל זה משה. ואל מצינים יקהתו לא בזיין ולא בסנן אלא בתפלה ובתחנונים ההי"ד (שמות יד) ויאמר ה' אל משה מה תצעק אלי. ושאף צמים חילם. סי דחק כסמונו של פרעה משה וכל המצומתין לו. ד"א אשר קצירו זה סיחון ועוג. רעב יאכל זה משה. ואל מצינים יקהתו (במדבר כא) ויאמר ה' אל משה אל תיראי אותו. ושאף צמים חילם. סי דחק כסמונו של סיחון ועוג משה וכל המצומתין לו. ד"א אשר קצירו זה סיסרא. רעב יאכל זה דבורה וברק. ואל מצינים יקהתו (שופטים ה) מן שמים נלחמו. ושאף צמים חילם. סי דחק על ממונו של סיסרא דבורה וברק וכל המצומתין להם ד"א אשר קצירו זה סנחריב. רעב יאכל זה ישעיהו וחזקיה. ואל מצינים יקהתו ויתפלל הזקיהו המלך ויושעיה הנביא בן אמוץ. ושאף צמים חילם. סי דחק כסמונו של סנחריב ישעיה וחזקיה וכל המצומתין להון. ד"א אשר קצירו זה המן. רעב יאכל זה מרדכי ואסתר. ואל מצינים יקהתו. (תפלה ד) שק ואפר יוצע לרבים. ושאף צמים חילם. סי דחק כסמונו של המן הרשע מרדכי ואסתר וכל המצומתין להן. ד"א אשר קצירו אלו ל"א מלכים. רעב יאכל זה יהושע. ואל מצינים יקהתו. לא בזיין ולא בסנן אלא בתפלה ותחנונים שנא' (יהושע י) ויאמר ה' אל יהושע קום לך. ושאף צמים חילם. סי דחק כסמונן של ל"א מלכים יהושע וכל המצומתין לו. ומאיזה זכות זכו ישראל לירש הארץ הוי אומר בזכות מצות

העומר דכתיב נביה כי תבואו. לפיכך משה מזהיר את ישראל ואומר להם כי תבואו אל הארץ וקצרתם את קצירה והבאתם את עומר: (ה) **והניף את העומר לפני ה'. יא וכיצד היה מניפו ר' חמא ב"ר עוקבא בשם ר' יוסי בר חנינא אמר מוליך ומביא מעלה ומוריד. מוליך ומביא למי שהעולם כולו שלו. מעלה ומוריד למי שהעליונים ותחתונים שלו. ר' סימון בר' יהושע אמר מוליך ומביא כדי לבטל רוחות קשות. מעלה ומוריד כדי לבטל טללים קשים. א"ר אבון ור' נחמיה ור' יעקב בר אבא בשם ר' יהודה ב"ר סימון ר' יוחנן ורשב"ל היא: (ו) ר' יוחנן אמר לעולם יב אל תהי מצות העומר קלה בעיניך שע"י מצות העומר זכה אברהם לירש את ארץ כנען. ההי"ד (בראשית יז) ונתתי לך ולזרעך אחריך על מנת (שם) ואתה את בריתי תשמור ואי זה מצות העומר. ר"ל אמר לעולם אל תהי מצות העומר קלה בעיניך שע"י מצות העומר עשה הקב"ה שלום בין איש לאשתו הוי אומר בזכות קמה שעורים. א"ר אבהו ור' סימון וריב"ל הוא שעמדה להם ביומי גדעון שנא' (שופטים ז) ויבא גדעון והנה איש מספר לרעהו חלום ויאמר הנה חלום חלמתי והנה צליל לחם שעורים. מהו צליל שעורים רבנן אמרי על שצלל עליהם אותו הדור מן הצדיקים ובזכות מה ניצולו בזכות להם שעורים ואיזו זו זו מצות העומר. א"ר שמואל בר נחמן היא שעמדה להם ביומי חזקיהו ההי"ד (ישעיה ל) והיה כל מעבר מטה מוסדה אשר יניח ה' עליו בתופים ובכנורות ובמלחמות תנופה נלהם בה וכי יש מלחמת תנופה באותו הדור הוי אומר זו מצות העומר. ורבנן אמרי היא שעמדה להן ביומי יחזקאל ההי"ד (יחזקאל ד) ואתה קח לך חטים ושעורים. ר' חביא ב"ר חלפתא אמר ריבה בהן שעורין. רשב"ג אמר ריבה בהן דברים יג שהן מריצין לבני מעים. ושמואל אמר יד תמן אמרין עבדין מיניה לבלבא ילא טעמא. שאלה סטרונה אחת את רבי יוסי א"ל כמה נצטער אותו צדיק כמה עבדים וכמה שפחות יש לו והן מפסלין באובלין ומשקין שלו אמר לה כ"כ למה להודיעך שכל זמן שישראל בצער אף הצדיקים הוין עמהם בצער. ר' לוי אמר היא שעמדה להם ביומי המן דא"ר לוי פו שראה מרדכי את המן בא כנגדו והסוס בידו אמר דומה אני שאין רשע זה בא אלא להרגני והוין תלמידוי יתבי תניין קמוי אמר להם עמדו וברחו שמא תבוו בנהלתי א"ל בין ליקבול בין לחיי אנן עמך ולא נשבוך מה עשה נתעטף בטליתו ועמד בתפלה לפני הקב"ה ותלמידוי יתבין תניין אמר להם

יד יוסף ח פסיקתא רבתי פ' י"ח: פ כ"ר פ' מ"ג. זוהר ס' ויקרא דף קי"ב. פסקומא ס' לך לך. נדרים דף נ"ב. פסקומא ס' לך לך. ל"ג מדות מדס ר"פ. מנ"כ פ' י"ג: ויעשיהו בן אמוץ פנוחיא. כלי"ל ומוח נדי"ם כ' ל"ב: יא פרק לולב הגזול. פסיקתא רבתי פ' י"ח: יב פסיקתא רבתי פ' י"ח: יד עירובין פ"ג: שו אסתר רבה פ"ב:

ענף יוסף

(ד) [נדעה יאכל אם מלכים מצינים]. ול"ת וכיוצ קרי לאכלכם רעב ושל מקחי שבי סיה בבד במלים בכסף וזהב. ול"ל דלגבי ממונו של נמרוד קרי ליה רעב שהיה רוצה ומתאוה לגיו. וכן ילחי דקרי ליה רעב לגבי סיחון ועוג ולישנא לגבי ל"ל מלכים [ר"ת] ולעיל מלחמת כתיב על אם לאחר מעדנים מי דחק ממונו של נמרוד לעולם כדאי לקח מלחמה כדי שיהרגוהו ל"ת ולא יכלו לו. ולא ידעתי מלי קאמר. אלא היה מכרכם ויתאוה לממונו של מלך כדום. אבל לממונו של נמרוד שהיה מגודל כזה ומקרוב למרקל שאחר שול היה מכרכם מתאוה לממונו של מלך גדול כזה ומשונו ע"ד ישמח לזיין כי חום נקם: ויהיה

מתנות כהונה

מבשל המאכלים: **נדבות** כי הנשם נכנס נדבה מלא הפי' וכמו במקנו ח"ל מכלכל חיים בחסד לבל הוא מן הדין כיצים כדוחה שתין הטל הסר לעולם כדלעיל ממסכת תענית: י"ח ולשם מחות. עני לשיעור: **המצומתין** המחונכים ונלמדים בתנודתו כדי"ת מבעד לשמחך: **ואל** מצינים. כלי מתן וזמה: דחק דמם ומלח כמו ושם ספי' ענין דחיקה כדי"ת שיף ונסיק: **בסמונו** בילקוט ליוב נרס לממונו והוא יותר מיוסב: **מרדכי** כו'. עיין שד במדרש לאסתר בפסוק והמלך קס: **בזבות** מנוח הטומר. דמתיב נביה כי מבוחו: ר' יוחנן ור' שמעון בן לקיש היא כלומר כם דרכו מעלה מצות הטומר: **ואיזה זה** ט'. דמתיב נביה כי מבוחו: על

שבלי כר. נסנם כמו נללו כטופרת: **ריבה** נסם שעורים. הטעורים היו מרובים בו מן המטן ולהכי החיטים בהוי מן: **מריצין** כו'. מפלפלין כדי שיטעבר: **מפסלין** היו פסולין לעבודה דכתיב קח לך: **תלמידוי** כו'. מלמידיו של מרדכי היו יוכלין ומוסן נפשיו. כלשהר מהיו מהנדין בשבילי: **בין** לקבול כו'. בין למיסה בין לחיים אנו עמך ותוקיים בך ולא

נעזוב

עץ יוסף

והאיש ה' מוכן דבך מרן: **הוא שדוך** לומר נשם כר'. מייתי ליה שהשם שמצינו במפר ופל מה שלריך: **נשם נדבות** תניף אלהים. שקשה דיפת דקרא מסיפיה שמהלה קאמר נשם נדבות דמשמע שהנשם נמלכה. ותמ"ל מסיים תניף אלהים ואלהים הוא דין. אלא ע"כ התיפף אלהים למפל רלוי. וה"ק קרא אם נשם היא לריכה לדשום כי נמלכה ולבן ואתו ויבלכך. אבל נשל אין לריך לנשם שפל אין נעלה לעולם כדאי"ת בפ"ק דתענית. ולזה אמר תניף אלהים כי נמלכה הדין יבא. לך באיזו מוכרת ה' ליתן פל פל נרכה בדאי' בפ"ק דתענית. לכן קאמר המלכים בדים סיתן זה ישמר לנו מפלפלים דעשה: **תניף אלהים** סי' הניף עיון הולה כד"ת טופף תעופה והוא טלטול על הפל כד"ת הזל בכל לאמרתי [ר"ת]: **א"ר ברכיה** אמר הקב"ה כו'. נא לאתן לנשן הפסוק. ל"ת לשימת והבאתם מלשון קילוכם שיהר. דמלבון הפסוק משמע שכבר היה לנו עומר יהוש מהקניר ואזה שבשיו להניחו לזה לאמר בבא לרמוז על שעיר המן. ומלה הבניים עליהם להדר נשתן בפה ולהפב לזולי נמבכל בתיחה מקום חבוש. דק הקב"ה הקל לאבניה תן בשעיים שהוא בחבות הקניר קודם ההמים. ונם הקל בשעור אחד לבל יבבלל לא לתו שהוא נתן לסם במדבר עומר תן לבל אחד ואחד: (ד) **אשר** קצירו כו'. מייתי קרא זה משום דדיים ליה בסוף סימן זה ג"ל מלכים ומביאם בתיחה זכות זכו ישראל לירש אה הארץ הוי לומר בזכות העומר. ונקנ דמייתי ליה דריש ליה בכמה ענינים כדרך המדרש. **ואל מצינים** יקהתו לא בזיין כו'. מהיולה פי' ואל האליף בפה"ה ואל מצינים. ושוב דרש ואל כמו ואם פי' ועם התפלה שעושה מלינים יקהתו. ובאמת רבה נלאה בדרים מצינים לשון תפלה: **ה"ד וישמע** אברם כו'. ואתמרל היינו נמרוד בלשעל בב"ר: **אליעזר לבדו** היה ואי"ב ע"כ לא בהכהו בלאה בתפלה וירק את מיכיו שבאמידתו עמו בתפלה בהקב"ה זיין ע"ה אבר לקהתי מיד האלמוני בהכהי ובקשני. ולפי שלאיעזר היה לריך בדשעל בב"ר העמידו עמו בתפלה: **המצומתין** המחונכים ונלמדים בתנודתו: **ויאמר ה'** אל אנסי אם תנשק אלי ויעיקר בללים היה ניל כס"ת ול' נדולה בסל לוה היס מניחם מלרים: **מי דחק** דמם ומלח כמו ושם ספי' ענין דחיקה: **אל תיראי אותו** כי לילך לניך לתנן ונמה להלהם אמו: **בזכות מצות** השמר דכתיב כי [בקרלן] אם מלרים. ותפבר מהכונו לדרום אם קניר על קניר ל"ת מלכים דדים בסמוך אבר קניר אלו ל"ת מלכים. ובזכות והבאתם אה העומר: חכו סייחות עיון דרכה אבר קניר לכלן [בדל"ת]: (ה) **בניסן** ומניא לפי שהשעם כו'. בשבק לנלב הגזול נרסינן לפי שד' רוחות שלו. ופרש"י אמר שלשה ומה אלו עושים בכמו כך מלחה בהנפתו: **מוליך ומביא** כדי לבטל כו'. בפ' כל המנחות נאות מנה פרש"י מוליך ומניף לנפון ולדרום מזרח ומערב כדי לעקר רוחות רעות הבאות מד' רוחות. מעלה ומוריד לעקור עלים רעים הבאים מלמעלה ולמטה ע"כ: ר' יוחנן ורשב"ל **סם**. כלו: הם דרשו מעלה מצות השמר [מת"כ]: (ו) **לעולם** אל תהי מצות העומר קלה בעיניך. כלהיות לבחורה עין השמר מתמיד להטריח אלטר [כדאי' לעיל סי' כ'] בכמה יגיעות בשביל זה. וכפי מיכות ובמות השמר יהלה דבר קל להסריה בלבך עליו. כי בשביל העיון יש בו בעה לבבה בזכות השמר זכה לעבדים **ואיזה זה** מלות העומר.

לחם במה אתם עוסקים אמרו לו במצות השמר שהיו ישראל מקריבין במקדש ביום הזה אמר להון הדין עוטרא כמאי הוה דהוב או דכסף אמרו לו השתרין אמר להון וכמה תנת טיסי דידיה בי קנטרין אמרין לית סנין בי מנין אמר להון קומו דנצחו עשרת מכהן לעשרת אלפים קנטריא דכספא. כיון דשמעת אסתר כן אפקת כרוז בכל מדינתא ואמרה לא יפתה בר נש הנות בנו שוקא כל עמא יפקון לחון מ פרטי דיהודאי בעי למצטלבא כיון דחסל מן מצלי אמר חמן למרדכי לבוש הדין פורפירא והב הדין כלילא על רישך וסק ורכוב על הדין סוסיא א"ל שומה שבעולם לית את ידע דאנא מן שקא ומן קטמא אית ב"נ לבוש פורפירא דמלכא דלא סחי מה את בעי לבזוייה למלבושתא אזל בייל בלנאי ולא אשבחיה מה עבד אמר ממו מסותיה ועל מזניה וקניחיה ועל אסחיה כיון דחסל לבש פורפירא א"ל הב הדין כלילא דמלכא בראשך א"ל אית בר נש יהיב כלילא דמלכא ברישיה ולא מספר מפני מה את בעי לבזוייה למלכא אזל בנין ספרא ולא אשכחיה מה עביד אפיק מאני ספורוי ויתיב ומספר ליה עד דהוה יתיב ומספר ליה שרי מתנח א"ל מה לך א"ל ווי ליה דההוא גברא מה אתא עלוי מאן דעביד קומוס בגרון מאן דעביד קומוס קלטור מאן דעבד מנסטאר פלטין אתעביד בלנאי וספר. אמר ולינא הכים לאבוה דההוא גברא שחיק טמיא בכפר קרינוס בלנאי וספר ואילין אינון מאניא ספוריה כיון דחסל למספרה ליה א"ל קום רכוב על הדין סוסיא א"ל לית בי כח דאנא נבר סב אמר ולית אנא נבר סב א"ל ולאו את נרמת לנפשך א"ל קום דאנא מיסיך לך קדל ודרום עלי וסק ורכוב הדין סוסיא למקיסא עליכון מה דאמר כתבטן (דמיס נג) ויכחשו אויביך לך ואתה על במותימו תדריך כיון שרכב על הסוס התחיל מקלס להקב"ה ואמר (תהלים ג) ארוממך ה' כי דליתני ה' אלהי שועתי אליך ותרפאני ה' העלית מן שאול נפשי. תלמידיו מה אמרו (שם) זמרו לה' חסידיו והודו לזכר קדשו כי רגע באפו וגו'. אותו רשע מהו אומר (שם) ואני אמרתי בשלוי וגו' ברצונך העמדת להררי עוז. אסתר מה אמרה (שם) אליך ה' אקרא וגו' מה בצע בדמי בהדתי אל שחת היודך עפר היגיד אמתך. ישראל מה אמרו (שם) שמע ה' וחנני וגו' הפכת מספדי למחול לי. א"ר פנחס בקריאת שמע היה עוסק ולא הפסיק שנאמר (שם) למען יזמרך כבוד:

פרשה כט

(א) בחדש השביעי באחד לחדש. א והה"ד (מלכים ח) לעולם ה' דברך נצב בשמים. ב תני בשם ר' אליעזר בכ"ה באלול נברא העולם. ג ואתיא דרב כההיא דתני ר' אליעזר דתנינן בתקיעתא דרב זה היום תחלת מעשיך זכרון ליום ראשון כי חוק לישראל הוא וגו' ועל המדינות כן יאמר איזו לחרב ואיזו לשלום איזו לרעב ואיזו לשובע ובריות בו יפקדו להזכירם לחיים ולמות ד נמצאת אתה חודש ביום ר"ה בשעה ראשונה עלה במחשבה בשניה נתייעץ עם מה"ש בג' כנם עפרו ברביעית נבחו בה' רקמו בו' עשאו גולם בז' נפחה בו נשמה בח' הכניסו לגן בט' נצטוה בי' עבר בי"א ניזון בי"ב יצא בדימום אמר הקב"ה לאדם הזה סימן לכניך כשם שעמדת לפני בדין היום הזה ויצאת בדימום כך עתידין בניך לעמוד לפני בדין ביום הזה ויוצאין לפני בדימום איתמי בחדש השביעי באחד לחדש: (ב) ר' נתמן פתח (ישעיה מד) ואתה ישראל עבדי יעקב מדבר ביעקב דכתיב (מלאכי כה) ויהלום והנה כולם מוצב ארצה א"ר שמואל בר נחמן אלו שרי או"ה דא"ר שב"ג מלמד שהרואה הקב"ה ליעקב

יד יוסף מז ניקוט מפתר סני דאמתן דיסודת נפי כו': ב פי מדר"ת רפ"ח: ג ירושלמי פ"ו פ"ג ורפ"ח. ד ירושלמי פ"ח ורפ"ו. פסיקתא רבתי לחודש בניסן כ"ו פ"ק ס"ב: ה מפסדרין דף ל"ח. מנחומא פקודי ומצורע. טוש"ע סימן תקפ"ב. מדר"ת פ"ל ס"ב. מנחומא פדר ויקל. פדר"ת פ"ל ס"ב. טוש"ע סימן תקפ"ב:

מתנית כהונה

ומזבח: א"ל כמן כמה כו'. וכמה סוים סימה כמה סיס מרטו ותולה דמי מוחו שמח בשמחה קנטרין משקלות גדולים מקורין בל"ת נמשחים כמו שמיכים"ם בשקלי שקרן: קומו עמדו ומסלמכם ופק ותכר: יז"ד מנכון. עשר מה מלכם: כיון שמעתה תסמר כן. שנוה המלך לעמן מיכיב לת מרדכי על הסוס כו': הוציאיה כרוז. כלל הציר שלח ישמח סוס לים מעוטו ומתן לעמן ומתן לגלי יהיו כלים בעלים וכלם יעלו לכם לנחות: פרטי כו'. כמוחל והמליט ושיון בשרוך ערך מרם המביש: כיון דחסל כו'. כיון שכיים מרדכי מלמחללו: פורפיריא לטח מלכות: ודהב כו'. פי' ותן זאת הכתר על לאמך: וסק ורכוב כו'. פי' ושלה ורכוב על הכיים הזה: כיית לת יתא כו'. וכי תין שמח יודע שלתי קם ומלכך וסר יש בן מחם לוגם לטם מלכות ולא רמך עם האיהמה מה לחה רוצה לעשות המלך וסיה כמן מיכיבת מן יקנוף המלך על זה: ואזיל כו'. והלך בשביל לגלי תומן כמרמן מרדכי ולא מכמיה שחסתר עיסה שיעשתו כלם ממלאכה מה עשה קבר מפי מכותיה פי' העבוד ערך ווסי בגד מעשה וגילוקום גרם אמיתה וסי' תצר ובמגילת אסתר גרם מרגיש פי' קצר ממוני: ועל כו'. וכלכם ולסיק כמרמן ומע מים ממש ושמיכים: וקנחתיה נגסי. פי' סיה מקנח פיס כמרמן: ועל אסתר

כהונה

סין דחסל כו'. פי' נכנס והרמין לתו סין שמפיים: ברישיה ולא מסתר. פי' ולאו מגלה קדם: אזל נגין ספרא. פי' הלך לנקם תומן המגלה: אפיק כו'. הוליא כלי מספריים ותפ ומסתר לתו ועבוד סיסב ונילה לתו כתחיל מתחלת אמר ל מלדכי מה לך שתסה מתחלת אמר לוי לאתתו מים ועל עלמו אמר ק: כה לתה כו'. מה מכה בתה עליו: מאן עביד כו'. מהנשבה קומוס בגרון ממשלה היה וכן קימוס קלטיר ומנסטאר פלטין: את עביד לגלגי. נשמה לומן לביא המרמן וכמגלה: ולינא פי' כמו ולית מגלת כלומר וכי תין מי מכיר לאמרו על לתו מים ימח שמו ויתחבו עלמותיו סיסיב בכפר קרינוס בלן ומגלה ולאו הן כלי הגילוי שלו אמיתה ידעת לתוסם ממנו: נבר סב. סים זקן וק"ל המן וכי תין מי מים זקן וסתין לפי יכול להניים לתוך על הסוס: מי מיך כו'. מי משפיל ומכוף לך מלתי ולתה מדריך עלי ועלה וכוכב על זה הסוס לקיים עליכם מכתב מלכם: ס"ג בגלוי כל לתום לשלם: יזכרך כו'. סיסה דקדק ולא יסוק פי' לא יפסוק כל"ת שמם בנגשון דוס פסיחתו פסוק מהלכך: בתקיעתא כסדר מקיש' מתומר בלתם לפניה כהפלם: עלה במחשבה. לבהות מחדש: כרימום פי' כעריך גזר דין על מחד: עוקים לפי הענין סיהם מעלם וכן מלמעלה

עץ יוסף

בך ולא נמוכך: במקדש ביום הזה מתומו היום סיה פ"ו בניסן כדלימת בתסתר רבה פ"ם. ולכבי מפקיה בעומל גם שבעו בגיסול בהמ"ק כדלמרינן בזמן בלין בתמ"ק מה מהלו עליהן. ל"ל מזמן מקורין לפני סדר קרבנות מעלה מני עליהם לאיל הקריטה [כ"ת] וע"ל בתסתר רבה כנה מ"ם סם כי סם מקומו: ובמה הות מימי דידיה כ'. כמה סיה שכרו ותולר דמי מוריו שמח בעמבה קנטרין. משקלות גדולים מקורין בנמשכים כמו שמיכים"ם בשקלי שקרן: קומו עמדו מסלמכם ופק ותכר: יז"ד מנכון. עשר מה מלכם: כיון שמעתה תסמר כן. שנוה המלך לעמן מיכיב לת מרדכי על הסוס כו': הוציאיה כרוז. כלל הציר שלח ישמח סוס לים מעוטו ומתן לעמן ומתן לגלי יהיו כלים בעלים וכלם יעלו לכם לנחות: פרטי כו'. כמוחל והמליט ושיון בשרוך ערך מרם המביש: כיון דחסל כו'. כיון שכיים מרדכי מלמחללו: פורפיריא לטח מלכות: ודהב כו'. פי' ותן זאת הכתר על לאמך: וסק ורכוב כו'. פי' ושלה ורכוב על הכיים הזה: כיית לת יתא כו'. וכי תין שמח יודע שלתי קם ומלכך וסר יש בן מחם לוגם לטם מלכות ולא רמך עם האיהמה מה לחה רוצה לעשות המלך וסיה כמן מיכיבת מן יקנוף המלך על זה: ואזיל כו'. והלך בשביל לגלי תומן כמרמן מרדכי ולא מכמיה שחסתר עיסה שיעשתו כלם ממלאכה מה עשה קבר מפי מכותיה פי' העבוד ערך ווסי בגד מעשה וגילוקום גרם אמיתה וסי' תצר ובמגילת אסתר גרם מרגיש פי' קצר ממוני: ועל כו'. וכלכם ולסיק כמרמן ומע מים ממש ושמיכים: וקנחתיה נגסי. פי' סיה מקנח פיס כמרמן: ועל אסתר

עץ יוסף

סיסה מכוונה לגלו. לא שמע יכשום המלך שנחתה לבמל גזירתו. ויכרלל לתרו שמע פי' ומני שמדיין לא סיו בסותם שהלתם כל שלא הוחזרו שפרי לתלף מה מהם עליהן. וכ"ם לומרם לשמן יחמוך כנוד כו' כדפיס בתסתר רבה. ול"ל מרב"ם מעידה על מרדכי שהיה עוסק [כ"ת] וע"ל בתסתר רבה מ"ם סם כי סם מקומו: ובמה הות מימי דידיה כ'. כמה סיה שכרו ותולר דמי מוריו שמח בעמבה קנטרין. משקלות גדולים מקורין בנמשכים כמו שמיכים"ם בשקלי שקרן: קומו עמדו מסלמכם ופק ותכר: יז"ד מנכון. עשר מה מלכם: כיון שמעתה תסמר כן. שנוה המלך לעמן מיכיב לת מרדכי על הסוס כו': הוציאיה כרוז. כלל הציר שלח ישמח סוס לים מעוטו ומתן לעמן ומתן לגלי יהיו כלים בעלים וכלם יעלו לכם לנחות: פרטי כו'. כמוחל והמליט ושיון בשרוך ערך מרם המביש: כיון דחסל כו'. כיון שכיים מרדכי מלמחללו: פורפיריא לטח מלכות: ודהב כו'. פי' ותן זאת הכתר על לאמך: וסק ורכוב כו'. פי' ושלה ורכוב על הכיים הזה: כיית לת יתא כו'. וכי תין שמח יודע שלתי קם ומלכך וסר יש בן מחם לוגם לטם מלכות ולא רמך עם האיהמה מה לחה רוצה לעשות המלך וסיה כמן מיכיבת מן יקנוף המלך על זה: ואזיל כו'. והלך בשביל לגלי תומן כמרמן מרדכי ולא מכמיה שחסתר עיסה שיעשתו כלם ממלאכה מה עשה קבר מפי מכותיה פי' העבוד ערך ווסי בגד מעשה וגילוקום גרם אמיתה וסי' תצר ובמגילת אסתר גרם מרגיש פי' קצר ממוני: ועל כו'. וכלכם ולסיק כמרמן ומע מים ממש ושמיכים: וקנחתיה נגסי. פי' סיה מקנח פיס כמרמן: ועל אסתר

וגו'

ליעקב אבינו שרו של בבל עולה ע' עווקים ושל מדי נ"ב ושל יון ק"פ ושל אדום עולה ולא יודע כמה באותה שעה נתיירא יעקב אבינו אמר אפשר שאין לזה ירידה א"ל הקב"ה ואתה אל תירא עבדי יעקב אפי' הוא עולה ויושב אצלי משם אני מורידו הה"ד (עובדיה א) אם תגביה כנשר ואם בין כוכבים שים קנך. א"ר ברכיה ור' חלבו ורשב"י בשם ר"מ מלמד שהרא' הקב"ה ליעקב שרו של בבל עולה ויורד ושל מדי עולה ויורד ושל יון עולה ויורד ושל אדום עולה ויורד אמר הקב"ה ליעקב אף אתה עולה באותה שעה נתיירא יעקב אבינו ואמר שמא ח"ו כשם שלאלו ירידה אף לי כן א"ל הקב"ה ואתה אל תירא אם אתה עולה אין לך ירידה עולמית לא האמין ולא עלה. א"ר ברכיה ור' חלבו בשם רשב"י ר' מאיר היה דורש (תהלים עח) בכל זאת חטאו עוד ולא האמינו בנפלאותיו זה אבינו יעקב שלא האמין ולא עלה א"ל הקב"ה אילו האמנת ועלית עוד לא ירדת ועכשיו שלא האמנת ולא עלית עתידין בניך שיהו משתעבדין בארבעה מלכיות בעה"ז במסים ובארנוניות ובזימיות ובגלגליות. באותה שעה נתיירא יעקב אמר לפני הקב"ה רבש"ע יכול לעולם א"ל (ירמיה ל) ואל תחת ישראל כי הנני מושיעך מרחוק כמד"א (ישעיה לט) מארץ רחוקה באו אלי מבבל. ואת זרעך מארץ שבים מגליא ומאספמיא ומחברותיה. (ירמיה ל) ושב יעקב מבבל · ושקט ממדי. ושאנן מיון. ואין מחריד מאדום. (שם) כי אעשה כלה בכל הגוים אשר הדחתיך שמה. או"ה שהן מכלין את שדותיהן אעשה כלה. ואותך לא אעשה כלה אבל ישראל שאין מכלין את שדותיהן כד"א לא תכלה פאת שדך לא אעשה כלה. (שם) ויסרתיך למשפט מייסרך בייסורין בעה"ז כדי לנקותך מעונותיך לע"ל אימתי בחדש השביעי: (ג) יהודה ב"ר נחמן פתח (תהלים מז) עלה אלהים בתרועה ה' בקול שופר בשעה שהקב"ה יושב ועולה על כסא דין בדין הוא עולה מה טעם עלה אלהים בתרועה ובשעה שישראל נוטלין את שופריהן ותוקעין לפני הקב"ה הוא עומד מכסא הדין ויושב בכסא רחמים דכתיב ה' בקול שופר ומתמלא עליהם רחמים ומרחם עליהם והופך עליהם מדה"ד לרחמים אימתי בחדש השביעי. ר' יהושע פתח (תהלים פט) אשרי העם יודעי תרועה ה' באור פניך יהלכון א"ר אבהו פתר קרא בה' זקנים שהם נכנסים לעבר השנה מה הקב"ה עושה מניח סנקליטין שלו מלמעלן ויורד ומצמצם שכינתו ביניהם מלמטן. מלה"ש אומרים הא תקיף הא תקיף הא אלהא הא אלהא מי שכתוב בו (תהלים פט) אל נערץ בסוד קדושים רבה מניח סנקליטין שלו ומצמצם שכינתו למטה. כ"כ למה שאם טעו בדבר הלכה הקב"ה מאיר פניהם הה"ד באור פניך יהלכון. א"ר יאשיה כתיב אשרי העם יודעי תרועה וכי אין או"ה יודעים להריע. כמה קרנות יש להן כמה בוקינוס יש להם כמה סלפירנסי יש להם ואמרת אשרי העם יודעי תרועה ט אלא שהן מכירין לפתות את בוראן בתרועה והוא עומד מכסא הדין לכסא רחמים ומתמלא עליהם רחמים והופך להן מדה"ד למדת רחמים אימתי בחדש השביעי: (ד) ר' ברכיה פתח בשם ר' ירמיה (משלי טו) אורח חיים למעלה למשכיל אין אורח חיים אלא תורה כד"א (שם ג) עץ חיים היא למחזיקים בה. ד"א אורח חיים למעלה למשכיל אין אורח חיים אלא יסורין כד"א (שם) ודרך חיים תוכחת מוסר. למעלה למשכיל למי שמסתכל למצותיה של תורה מה כתיב למעלה מן הענין לא תכלה פאת שדך: (ה) ר' ברכיה פתח (תהלים פא) תקעו בחדש שופר וכי כל החדשים אינן חדש אלא בכסה וכל החדשים אינן נכסין אלא ליום חגינו והלא ניסן חדש נכסה ויש לו חג בפני עצמו אלא איזהו חדש שנכסה ויש לו חג והגו בן יומו אתה מוצא אלא בחדש תשרי. בחדש זה יתחדשו מעשיכם בשופר בחדש הזה שפרו מעשיכם אמר להן הקב"ה לישראל אם שפרתם מעשיכם הריני נעשה לכם כשופר הזה. מה שופר זה מכניס בזו ומוציא בזו כך אני עומד מכסא הדין ויושב על כסא רחמים. והופך לכם מדה"ד למדת הרחמים אימתי בחדש השביעי: (ו) ר' לוי בשם ר' חמא ב"ר חנינא פתח
כה

יד יוסף ז שוח"ט מז' מ"א: ח שוח"ט מז' ע"ש. וע' ב"ר פ' ס"ו סי' ל ונ"ט. ע"ש בהגהת הרד"ל: ט זוהר בהעלותך ע"ש: י ר"ה דף ח':

ענף יוסף

פרשה כט (ב) [נתיירא יעקב אבינו ואמר שמא כו'] . לכאורה קשה מה שנתיירא יעקב מלעלות שמא שמא יהיה לו ירידה כפי מה שהיה לשרי מעלה דמ"מ מה הוא מפסיד בעלייתו דס"ס חיי שעה מיהא איכא. וי"ל כי יעקב לשם בשרי האומות ואימתן בעלייתן היה סיבת ירידתם כי בהיותם תחלה עולים ברום המעלות כבר קבלו מיעוט שכרן בעוה"ז ואזה ירדו אחר זה מטה מטה. ולפיכך גם יעקב נתיירא לעלות כלל בעוה"ז להיות שכרו משלם בעה"ב כי לא הכל זוכה לשתי שולחנות ועל זה אמר לו הקב"ה אל תירא שאם אתה עולה אין לך ירידה עולמית ויהיה לבך בטוח לזכות בנחלת שתי העולמות יחד וכמ"ש בב"ר פ' ע"ו שאין הבטחה לצדיקים בעוה"ז . ועל זה אמר שיעקב לא האמין [נוס"ק] ופי' לא האמין כמו שכתבתי בענף : (היה דורש בכל זאת חטאו עוד כו') . תמוה לומר על יעקב אבינו חטאו ולא האמינו בלשון רבים . ועוד קשיא יעקב מאן דכר שמיה התם דקרא בדור המדבר מיירי בענין השליו מבשפי ועלה קאמר ואף אלהים עלה בהם ויהרוג במשמניהם וגו' ובתרה כתיב בכל זאת חטאו עוד וגו' . ושמא י"ל דדייק מדכתיב חטאו עוד שחטאו כמה שלא האמינו בנפלאותיו יותר מאהר בחטאו ג"כ בחסרון אמנה וכיונו יעקב . דאי לומר שחטאו עוד על חטאתם הראשונה כפשוטו . קשה תיבת עוד למה לי . הרי באומר בכל זאת חטאו ידעינן שהוסיפו על הראשונות . והרמז שיעקב חטא כמו כמה שאמר במזמור ההוא ואש נשקה ביעקב וגם אף עלה בישראל כי לא האמינו באלהים וגו' שכשל לומר יעקב וישראל לומר שגם יעקב עצמו חטא בחסרון אמנה [יפ"ת] :
ספי

מתנות כהונה

מלאתי במדרש ישעיה פי' שליטת סולם ועיין עוד סוף פ' משפטים : במסים כו'. מיני מסים הם גלגולות אדם ובהמה ונכסים שיש להם אחריות ושאין להן אחריות : מכלין שדותיהן. שקוצרין אותן כולה ואינם מניחים פאה ודייק מדכתיב לא אעשה כלה מדה כנגד מדה : ה' בקול שופר . ה' הוא מדת הרחמים : סנקליטין בית דינו : הא תקיף כו'. זהו התקיף זהו האלוה : כמה טוקינוס גרסי'. והוא מין שופר והצוצרות וכן סלפירנסי . וה"ג בילקוט ישעי' לא תכלה פאת שדך למען סור משאול מטה אלו העכו"ם : אין חדש. בתמי' וכי אין הירח מתחדש בכל חדש אלא בכסה פי' באותו חדש שהחדש מתכסה בו : אלא ליום חגינו. באותו חדש שיש
כו

עץ יוסף

אור כדמסיים סי' זה . ומכיון דמייתי האי קרא דרים ליה טולה קרא כדרך המדרש : מדבר ביעקב פי' ביעקב גופיה . ואין תימא ממ"ש כי הנני מושיעך מרחוק וגו' שכבר אמרו בפ"ק דתענית יעקב אבינו לא מת מדכתיב הכא כי הנני מושיעך מרחוק ואת זרעך מארץ שבים דתקיש הוא לזרעו מה זרעו בחיים אף הוא בחיים . ואפשר דמהאי טעמא דריש הכא קרא ביעקב גופיה : אלו שרי או"ה דייק זה מדלא קאמר יורדים ועולים : עולה ע' עווקים העורך הגיא הנוסחא חווקים ופי' מעלות . והמוסיף כתב בנוסחאות דידן כתוב עווקים : ע' עווקים רמז לשבעים שנה שנשתעבדו בבל על ישראל . וכן של מדי נ"ב . ושל יון ק"פ . ובתנחומא גרס של יון מאה : ולא ידע כמה רמז על גלות קץ האחרון שלא נודע לו : א"ל הקב"ה ואתה אל תירא. ונרמז כמ"ש במראה הסולם אני ה' אלהי אברהם אביך וגו' שעיקר הבשורה להגאלה העתידה : אפי' הוא עולה ויושב אצלי. רמז להפלגת הגאלתו ונתת מזלו . וירמוז ג"כ על עמידתה על ה' ועל משיחו להשיח זמנין ודת . וע' מ"ש בתנחומא סדר ויצא בענף : שמא ח"ו כשם כו'. שסבר יעקב דאין הבטחה לצדיקים בעוה"ז שמא יגרום החטא . כי מן הסתם הבטחת ה' כשאינה ע"י נביא היא על התנאי שלא יחטא המובטח . ומכיון דהבטחה זו היתה מפי הקב"ה ליעקב פחד שמא יגרום החטא . ומ"ש לא האמין ר"ל לא האמין בעצמו ע"ד אל האמין בעצמך עד יום מותך (יפ"ת וזכ"ש) : אם אתה עולה אין לך ירידה . שאע"פ שיחטאו לא ירדו מגדולתם . אבל יקחו מיד ה' עונש ביסורים אחרים ע"ד ופקדתי בשבט פשעם וגו' : ועכשיו שלא האמנת כו'. ולא בטחת בחסד ה' שיקיים הבטחתו אע"פ שיחטאו בו . מאחר שהבטיח ואמר לו ואתה אל תירא. וכמ"ש באברהם והאמין בה' וגו' ופירש הרמב"ן שהאמין שהבטחה זו בצדקת ה' ובחסדו ולא בשכרו . ולכן לא ירא אברהם פן יגרום החטא . אבל יעקב כיון שלא האמין שה' ישמור לו חסדו אפילו כשיחטאו וחשב דודאי על התנאי שלא יחטאו קאמר . לכן נענש שנשתעבדו בניו בחטאתם ולא זכו להפקד עונש ביד ה' בלבד : כמד"א מארץ רחוקה באו כו'. פי' דמושיעך מרחוק מיירי על הגאולה של בית שני שעלו מבבל . ואת זרעך מארץ שבים מיירי בגאולה העתידה שהיא קיבוץ גליות מכמה מקומות . ולכן אמר מארץ שבים שכולל גליא ואספמיא וכל המקומות . ומ"ש ושב יעקב מבבל פי' בעודם בבבל שיהיה להם מנוחה . ופי' ושב מלשון שובה ונחת . וכן ושקט ממדי כו' : מגליא ומאספמיא שמות מדינות שגלו ישראל לשם בגלות שני : או"ה שהם מכלים את שדותיהם . דרש שמוכים לא תכלה וגו' בחדש השביעי : שאין מכלין את שדותיהם. שאין עושין שדותיהם כלה ומפקירין מהפירות לעניים ראוי שירוחמו בדין אפי' אם יהיה עליהם משפט מות . ולכן סמך הכתוב ראש השנה ללקט ופאה לומר בזמן הדין סמוך לאסיפת הדגן והוא בחדש תשרי שאז זוכתן נתון לפניהם עמם ויגן בעדם שבטוח למשפט ודינם ביסורין תמורת המות . והרד"ל גרס הכא כל המאמר דר' ברכי' דלקמן סי' ד' וכצ"ל לנקותך מעונותיך לע"ל ר' ברכי' כו' עד סוף הסי' פאת שדך ואימתי בחודש השביעי : (ג) פתח עלה אלהים בתרועה כו'. משום דק"ל מ"ט לקביעות יום דין בא' בתשרי כדכתבתי לעיל . בא לתת טעם מפני שע"י השופר מזכיר הקב"ה עקידת יצחק ועומד מכסא דין לרחמים . לכן יום זה מזולתו לפי שעקידת יצחק היתה בימים ההם כדלקמן סי' ח'. ולהכי פתח האי קרא דדריש שבקול שופר השם יושב בכסא רחמים . וגם זה טעמו של ר' יהושע דפתח אשרי העם יודעי תרועה : בשעה שהקב"ה יושב כו'. דהיינו ביום הדין : מ"ט עלה אלהים בתרועה . ואלהים הוא דיין וכי' בתרועה אלו תרועת שופר . אלא רמז לעמידתו לדין כמלך במסיבו ומקבץ שריו אצלו ע"ד ותרועת מלך בו . או הוא רמז אל מדה"ד כענין תרועת מלחמה שבא להלחם עם הרשעים . או נדרש לשון שבירה כד"א תרועם בשבט ברזל . כן נראה לפרש ע"פ פשוטו . וע' מ"ש בשוח"ט לפי גירסא דשם :
ח' בקול שופר והוי"ה היא מדת רחמים . והשופר הוא לרחמים לזכרון טוב לישראל כמ"ש במשילתא יתכו שכ"מ שנ' שופר סי' יפה לישראל : סנקליטין פי' בלשון יוני סנקליטין ב"ד (מוסף הערוך) . אבל קשה דהא דלא כמאן . דהא כר"מ עיבור השנה בשלשה . ואי כרשב"ג אין גומרין אלא בשבעה כדתנן בריש סנהדרין . וי"ל דבכמה דוכתין מצינו דהתלמוד בבלי שלנו פליגי אתלמוד ירושלמי והמדרש רבה הוא אגדת של תלמוד ירושלמי . וע' בפ"ר פ' פ"ו סימן כ' : הקב"ה מאיר פניהם ר"ל שאם טעו בהשבונם מ"מ הקב"ה מסכים על ידיהם ומשנה סדר הדברים בעבורם שיבואו הכל על נכון ועל הסדר כפי השבון . והו אשרי העם יודעי תרועה פי' זמן התרועה . שהשי"ת משנה זמן התרועה לאותו יום שקבעו הם : קרנות כו' טוקיים כו' סלכירנסי. פי' בלשון יוני ובלשון רומי קרנות והצוצרות ושופרות (מוסף הערוך) : לפתות את בוראן בתרועה . שמכוונים בה לתשובה וחרדת הלב וקבלת עול מלכות שמים שנרמז בתרועת השופר ויתר דברים טובים הנרמז בזה . וביחוד הזכרת עקידת יצחק שהשופר זכר לאילו של יצחק : והופך להם מדה"ד לרחמים . והיינו באור פניך יהלכון כי יאר ה' פניו כמדת רחמיו כהוראת שם הוי"ה ב"ה : (ד) פתח בשם רבי ירמיה אורח חיים כו'. (ע' מ"ש לעיל סוף סי' ב' בשם הרד"ל) . דעתו בטעם קביעות הדין באחד בתשרי מפני זכות לקט שכחה ופאה שקיימו תמול שלשום . ודריש במוכים שלעיל כתיב לא תכלה פאת שדך כדהיה דלעיל סי' ב' . ומייתי סמך מאורח חיים למעלה למשכיל דדריש לאסתכל למה שכתוב לתעלה כדלקמן . ומכיון דמייתי ליה דריש טוליה קרא הכא כדרך המדרש: למשכיל למי שמסתכל למצותיה של תורה . קאי על דרש הראשון אין אורח חיים אלא תורה . וה"ק אורח חיים דהיינו תורה כלו' השגת סודות התורה וטעמיה הוא למי שמסתכל למצותיה של תורה כלו' שמסתכל בסדר כתיבת המצות לדקדק לדרוש סמיכות זו עם שלמעלה ממנה . שמזה נלמוד טעמיה כדלפינן הכא טעם יום הדין בא' בתשרי מדכתיב לעיל מיניה לא תכלה . ואגב אמר הכתוב שבזכות התורה יסור משאול מטה . ולמ"ד אייסורין מפרש שהייסורין הם למעלה גדולה להמשכיל היינו להצדיקים בשביל להסירם משאול מטה: (ה) פתח תקעו בחדש שופר כו'. ס"ל לר' ברכיה שטעם קביעות הדין בתשרי מפני דברים רבים א' מפני לקט שכחה פאה . ב' מלד היותם יותר פנויים מכל מלאכת השדה שכבר אספו ויגרנם ויקבם והם נכונים לעסוק בתורה . ואם מלד התעסקם בכמה מצות בחדש הזה סוכה לולב ילוה מעשר מהקטנוחות שהכנים לבית . וא"ל בזמן האסיפה והיובל . ולכן פתח בהאי קרא דחכרם ביה בחודש הזה תחדשו מעשיכם כו'. ומכיון דמייתי קרא דריש ליה כוליה הכא : וכי כל החדשים אינן חדש . והיכי קאמר תקעו בחדש שופר סתם על ר"ה ה"ל לקרתו בשם או באותו שיורה על ר"ה שהוא יום התקיעה : אלא בכסה כו' ר' ברכיה קאמר לה וה"ק אלא מה השיבני דבאומרו בכסה ייחד היום הזה . הא נמי ליתא דלכל החדשים נמי נכסים : אלא ליום חגינו כו'. ר"ל ואלא מה תאמר שבאומרו ליום חגינו ייחד היום . הא נמי ליתא דבניסן נמי איכא ביה חג : ויש לו חג בפני עצמו . גירסת הערוך יותר נכונה שגרס והלא ניסן חדש ונכסה ויש בו חג . אלא שהגו בפני עצמו ואין לך חדש שהוא נכסה ויש בו חג וחגו בו ביום אלא תשרי עכ"ל ולפ"ז תשובת השאלה היא דקאמר דלא דמי הג דניסן דהוא בפני עצמו ולא ביום ר"ח . וקרא בכסה שיש בו הג קאמר כלו' שבכסוי החדש הוא ביום החג גופיה ופי' ליום חגינו כמו ביום חגינו : תחדשו מעשיכם לרצות מצות : תשפרו מעשיכם לשוב מעבירות שבידכם . כי זמן זה הוקבע לתשובה : מה שופר זה מכנים בזו ומוציא בזו. מכנים מן המצר ומוציא לרחבה (רד"ל) : (ו) פתח כה אמר ה' . טעמו לומר שהקביעות הדין ביום ר"ה לפי שאנו באים בזכות אבות ובזמן הזה מועיל ביותר מפני שעקידת יצחק היתה בימים ההם כדלקמן סי' ח' . וכ"ש למ"ד
טעמי

(תהלים מח) כה אמר ה' נואלך קדוש ישראל אני ה' מלמד להועיל מסקיד לך כמה דהדין מסאסא מסקד להדא פרתא. יאנ' שמות נקרא לו מלמד מרדע דרבן. מלמד שמלמד הפרה לחרוש כדי שתתן חיים לבעליה. מרדע שמורה דעת לפרה. דרבן שמורה בינה לפרה. אמר הקב"ה ומה אם לפרתו עושה אדם דרבן. ליצרו תרע שמוציאו מחיי העוה"ז והבא יאכ"ו. מדריכך בדרך תלך. ר' לוי בשם רחב"ח אמר משל לבן מלכים שהיה לו רין בפני אביו א"ל אבינו ואם אתה מבקש לזכות לפני בדין ביום הזה מני נקולונום פלני ואת זכי לפני בדין. כך אמר הקב"ה לישראל בני אם אתם מבקשים לזכות לפני בדין היום הזה תהיו מזכירים זכות אבות ואתם זוכים לפני בדין. (ויקרא כג) באחד זה אברהם שנא' (ישעיה נא) אחד היה אברהם. (ויקרא כג) זכרון תרועה זה יצחק שנא' (בראשית כב) וירא והנה איל. (ויקרא כג) מקרא קודש זה יעקב שנא' (זכריה מח) שמע אלי יעקב וישראל מקוראי. ואימתי תהיו מזכירין זכות אבות ואתם זובין לפני בדין (ויקרא כג) בחדש השביעי: (ז) ר' חייא בר אבא בשם ר' לוי פתח (מלאכי ב) אך הבל בני אדם כזב בני איש במאזנים לעלות המה מהבל יחד בנותג שבעולם מה הבריות אומרים איש פלוני נושא פלונית אך הבל בני אדם. פלונית תנשא לפלוני כזב בני איש. המה מהבל יחד א"ר חייא עד שהן עשוין הבל בתוך סעי אמן הם יחד. אמר רב נחמן יב כל הבלים וכובים שבני א"א עושים בעוה"ז כדי הוא לכפר בער כולם. הה"ד (יהושע יד) האדם הגדול בענקים. במאזנים לעלות. במאזנים הוא מתכפר להם בחדש שמזלו מאזנים ואיזה זה חדש תשרי. תשרי ותשבוק ותכפר להם בחדש שמזלו בחדש השביעי. ד"א בחדש השביעי שהוא משובע בכל נחת בתוכו. ברכות בתוכו. כפור בתוכו. סוכה בתוכו. לולב וערבה בתוכו: (ח) ר"א בחדש השביעי ר' ברכיה הוה קרי ליה ירחא דשבועתא שבו נשבע הקב"ה לא"א ע"ה ההד' (מלאכי ב) ויאמר בי נשבעתי נאם ה'. יג מה צורך היה לשבועה ר' ביבי בר אבא בשם ר' יוחנן עמד א"א בתפלה ותתנונים לפני הקב"ה ואמר לפניו רבש"ע גלוי וידוע לפניך בשעה שאמרת לי (מלאכי ב) קח נא את בנך את יחידך היה בלבי מה להשיבך והיה בלבי מה לאמר אתמול אמרת לי כי ביצחק יקרא לך זרע ועכשיו אתה אומר לי והעלהו שם לעולה. אלא כשם שהיה לי מה להשיבך וכבשתי את יצרי ולא השיבותיך (תהלים לח) כחרש לא אשמע וכאלם לא יפתח פיו כך כשיהיו בניו של יצחק באים לידי עבירות ומעשים רעים תהא מזכיר להם עקידת יצחק אביהם ועמוד מכסא הדין לכסא רחמים ותתכלא עליהם רחמים ותרחם עליהם ותהפוך להם מדה"ד למדת רחמים איטזי בחדש השביעי. (מלאכי ב) וישא אברהם את עיניו וירא והנה איל אחר נאחז בסבך בקרניו יד מלמד שהראה הקב"ה לא"א את האיל ניתש מחורש זה ונסבך בחורש אחר אמר הקב"ה לאברהם כך עתידין בניך להיות נאחזים בעונות ונסבכים בצרות וסיפן לינאל בקרניו של איל ההד' (זכריה ט) וה' אלהים בשופר יתקע. אמר רב הונא בר' יצחק מלמד שהראה הקב"ה לאברהם את האיל ניתש מחורש זה ונסבך בחורש זה אמר הקב"ה לאברהם כך הם עתידין בניך נאחזין באשטות ונסבכין בצרות ונמשכין מסלכות למלכות מכבל למדי ממדי ליון ומיון לאדום וסיפן לינאל בקרנו של איל ההד' (זכריה ט) וה' עליהם יראה ויצא כברק חצו. רבי אבא בריה דרב פפי ורבי יהושע דסכנין בשם ר' לוי אמר כל ימות השנה ישראל עוסקין במלאכתן וברה"ש נוטלין שופרותיהן ותוקעין לפני הקב"ה והוא עומד מכסא דין לכסא רחמים ומתכלא עליהם רחמים איטמי בחדש השביעי: (ט) כל השביעין שו חביבין לעולם. למעלן השביעי חביב שו שמים ושמי השמים ורקיע ושחקים זבול ומעון וערבות וכתיב (תהלים סח) סולו לרוכב בערבות ביה שמו. בארצות שביעית חביבה. יארץ. אדמה. ארקא. ניא. ציה. נשיה. תבל. וכתיב (שם ט) והוא ישפוט תבל בצדק ידין לאומים במישרים. בחודות שביעית חביב אדם שת אנוש קינן מהללאל ירד חנוך וכתיב (בראשית ה) ויתהלך חנוך את האלהים. באבות שביעי חביב אברהם יצחק ויעקב לוי קהת עמרם משה וכתיב (שמות יח) ומשה עלה אל האלהים. בבנים השביעי חביב שנאמר (דברים ג) דוד השביעי. במלכים השביעי הביב שאול איש בושת דוד שלמה רחבעם אביה אסא וכתיב (דברי הי"ב יד) ויקרא אסא אל ה'. בשנים שביעי חביב שנאמר (שמות כג) והשביעית תשמטנה ונטשתה. בשמיטים שביעית חביב שנאמר (ויקרא כה) וקדשתם את שנת החמשים. ביומים שביעי חביב שנא' (בראשית ב) ויברך אלהים את יום השביעי. בחדש שביעי חביב שנא' (ויקרא כג) בחדש השביעי באחד לחדש: (י) ר' יוחנן ור"ל יח הוון יתבין מתקשין ואמרין תנינן יט של ר"ה שחל להיות בשבת במקדש היו

יד יונה יא קכ"ה רנה פ' י"ב. ירושלמי פיהדרין פ"ו. פסיקתא רבתי פ"מ: יב ירושלמי תעניות פ"ב: יג פסיקתא רבתי פ"מ: שו במד"ר פ"ג. ופדר"א פ' י"מ פ"ם:
מז מומ"ם מז זוהר קד"ד. דב"ר פ"ב. זוהר במות דף ר' פ"ב. אזהר ויקרא דף ל' ע"ב. זוהר בלק דף קצ"ו. זוהר מדש דף ס"ו. זוהר ס' מנחם דף ל"ו.
מחלי פ' ל"ו: יח פס"ר רנה פ"ו פ' י"ם. שהר נדולים בשמטות דף נ' פ"ו. מחלי פ' ל"ו. זוהר בלשלם דף ע"ב. תיקון מדרש משלי פסוק לבעשל תוכחי יח. ופסוק תלכה תמוחים שמשם שמשם:
יט ירושל' ר"ה פ"ד:

מתנות כהונה

ט תנ. ה"נ כמה נחתים זה פי'. והם מלת כמה ומלת שופר: מסקיד לך. פי' מקד ומתן והדם מלמדך מה' מלמד הנקר: מסאסא פי' העניך דבק בתנקרן בו הסרה להוליכה בדרך: להדא פרתא. פי' למתן הסרה. ה"נ בעניך: מני נקילונום ופי' פעה"פ תכוקמו ולפי שפעיה הוה מלין: מני לי מימי ופקידה: כזב כי'. לין בדבריהם ממנ: המה מהבל. כשוד אסם כגל ומסך בתתי ממם וסקנ"ם מזוגן יחד: כראי הוא פי'. לפניהם מפיגו:

יוסף

נחתי מלה נחתם. ולהכי פתח בהלך קבל דדמשיח ניה ק"ו מדשיעבו שמנות לפניו מחסם לחבוש כדלקמן. ולדידי דמייתר ליה דיים ניה לכולהו: מסקיד לך יש מהמהות כהוב בהם בריים ויש שהדראה הקב"ה לה האהל ניתש כו'. כי היכ דלעיל ניתש כו' ומבנוס כי כתבו דמשכה ומהעיקרים מהעקידה דונמה כיו מה יש בריה (מוסף התימן): כמה דהדין מסאסא מסקר להדא פרתא פי' כמו מלמד הנקר דסיימו מרדע מנקיא לה הסרה (ערוך) ולשים מלמדך מלשון מלמד הנקר. תרנוס כי כתבר יסר שים לה נר שיכמה דמכקיר נבר יש בריה. וחה מהסדי ה' לפי שהחזק לימו מכיר תועלתו ומפה מעלו. ויש מכיתו ע"י יסורין ותחכרו עד כשמת שיהיה מוכרח ללכת בתועלתו: קורדע לה נמלא במקרא חלה לשון חכמים נפ' לה יחפור כמלת המרדע. וכמה דוכתי: נקילונום פי' מלין: תהיון בו זבירין זכות לחבוש כו'. ולפ"ז מדריכך בדרך תלך פי' כשיהיה לך דין מדריכך לפי נפשיה כך כלי: שנא' שמע אלי יעקב וישראל מקוראי. והיינו יעקב ממש כלפי' בשורים מזמול ר"ד כשהכא המהה ליעקב יעקב ממה מכל החכות לפי שהוא מזומן לפשחה שנא' ויפקוד יעקב את מקוראי מזומני כמ"ש ויתן להם מקום בגלות הקבוצים: (ז) פתח לך הכל כו'. פ"ל משם קבישות הדין בר"ם מכות לברכם להודיה. ולהכי מייתי הא קרא דמשכח בו חדם בלברכם ומשכח בחזונים לעלות בחדם שמנו מחזים. ולחידך דמייתי לים דדים ניה בריתא בעניו אחר. ונמנ מורחיה קאמר נמי משם ההדם לוה על הכפרה דמצרי משמע משני הבלים כו': איש פלוני כו'. משום אחד לחד מהבריה מרוחה מלד ולחד משם בשורכה בגלה מדעתו. לכן כנגד אחד אמר שים פלוני טפח פלונים שהוא הבריה מוחה שהשפה ל בגלה מדעתה. וכנגד כל אמר פלונים שנשא לפלוני: עד שהן עשוין הבל בתוך שני לומן. שהן נזרשין ועדיין לא נוצרו. שם יחד עזר עליהם לוץ יסיו יחד כל אחד שם בן זוגו. שהכלים יום שהם יכירה הולד כ"ש יוצרה ומוחזם בם שלוי לפלוני. ופי' שהחזים לעלום שנזרוה זו על פי שהוא כמזל וכלילו שהקיום זה לשומה זה שהחזים כי לפי הדמיוחם בחזלם שם מזדווגים זה לזה: כל הבלים וכל זבים גלה שבגדול מלה עשה קרי כבלים שהשבגדלים מן המעשה ויוצא שהשה בהבל. וכמו"ל מלה לה מעשה קרי כחבים שהם מכזיבים דברי ה' האומר שמעשה זה רע. שהחבר המעם כמו והדמקנו חל לחרן ניה. יסופוס מדבר ניה. נם לחרן נפיה שמעשו שם חלק שהחבר המעם: ויתהלך חנוך חת האלהים. ס"ל דפי' ואיבו פי נקח מחו כלהים שיהו שהכאיבו חותו חלהים כי בניע כדאמר במדרש. ומ"ש בהר ט מכל כלהמותים. ודלח כדאמר בניע ס' כ"ה שהקף היה ושלקו הקב"ה קהת שמנו: באבות לפי שהקל להה לה קורין לפנים חלה לשלשה כדלה' בס"ק דבראשית. חלה כלי השבחים ולפשים נדקות מהנדיקים שהתחיל פ' בשלח שכיעה. ופ"ל שמשם היין בחזם לא לישחו מוכן לזמת. חם לפנים ג'. לין לא שרה מיחתה. חלה שיה לכלל השלום. לחכל קורה לחברכם ובניו היו מיוחדים: בבנים פי' בנני יפי: אישו בושת בהחמחת לה השיב ליה מפי שמיד פסקה מלכותו ובכי ס ס כלה היה: ובתיב ויקרא לפה לא ס'. וכמה שעברו שם נחנה שהחיב מכל הרחמים. שחמת לה היה לי כח להרוג חלה לרחוף והוח היה רוחף והקב"ה מפלם (כדלה' בחיבה דנפי פסוק לה החמיבו) ונתן ניחו כל הכחוים שם שיהם רעים מפי ומל ומל לחבל שמם בעכרים: וקדשתם את שנת החמשים שם. קשה דמנם החמשים היל לחר שנת הפמיטה ול"ב מה לית הנה הפמיטה שביעי. ול"ל דמשום דשנת הפמיטה הפניעים פמוך ליובל הוח חביב בשמלת ב' פעים קדושים פמוחים. ובחבורת הפלעים יוסיף כל לחד פלעות: (י) מתקשין מקשין קשיו של פעמה ל"ל ניהופלים וחל נינוחין. פכל פרפ"ם פ' מקדם הקבח חבל לה בפדיונה פרפ"ו וחפ"ו לח ניהופלים וחל נינוחין. פכל פרפ"ם פ' מקדם הקבח

היו תוקעין אבל לא במדינה אם דבר תורה הוא יחדה בגבולים אם אינו דבר תורה אפי' בטקדש לא יחדה. עד דאינון יתבון מתקשין עבר כהנא אמרין אתא מרא דשמעתא ניזיל ונשאל ליה אזלון ושאלין ליה אמר לון כתוב אחד אומר (ויקרא כג) זכרון תרועה וכתוב אחד אומר (במדבר כט) יום תרועה יהיה לכם הא ביצד בזמן שבא בשבת זכרון תרועה מזכירין אבל לא תוקעין. ארשב"י יחדה בטקדש שהן יודעין בזמנו של חדש דארשב"י יום תרועה יהיה לכם בגבולין שאין יודעין בזמנו של חדש ועשיתם אשה. א"ר תחליפא קיסרא יש בכל מוספין בתיב והקרבתם וכאן כתיב ועשיתם אשה. הא כיצד אמר להן הקב"ה לישראל בני מעלה אני עליכם כאילו היום נעשיתם לפני כאילו היום בראתי אתכם בריה חדשה הה"ד (ישעיה מג) כי כאשר השמים החדשים והארץ החדשה:

פרשה ל

(א) ולקחתם לכם ביום הראשון ר' אבא ב"כ פתח (משלי ח) קחו מוסרי ואל כסף קחו מוסרה של תורה ואל כסף. (ישעיה נה) למה תשקלו כסף בלא להם למה אתם שוקלים כסף לבני עשו בלא לחם על שלא שבעתם מלחמה של תורה. (שם) ויניעכם בלא לשבעה על שלא שבעתם מיינה של תורה דכתיב (משלי ט) ושתו ביין מסכתי. ר' ברכיה ור' חייא אבוי בשם ר' יוסי בן נהוראי אמר כתיב (ירמיה ל) ופקדתי על כל לוחציו א אפי' על נביאי צדקה חוץ משכר סופרים ומשנין שאין נוטלין אלא שכר בטלה בלבד אבל שכר דבר אחר מן התורה אין כל בריה יכולה ליתן מתן שברה. ב תני מר"ה נקצצין מזונותיו של אדם חוץ מסה שמוציא בשבתות וימים טובים וראשי חדשים ומה שהתינוקות מליכים לבית רבן אם מוסיף מוסיפים לו אם פוחת פוחתין לו. ג ר' יוחנן הוה מטייל סלק מטבריא לצפורין והוה ר' חייא בר אבא מסתך ליה מטון חד בית חקלא אמר הדין בית חקלא הוה דידי וחבינית יתיה בגלל למזכי באורייתי'. מטון חד דבית כרמא אמ' הדין בית כרמא דידי דויה וחבינית יתיה בגלל למזכי באורייתא. מטון חד דבית זיתא אמר הדין בית זיתא דידי הות וחבינית יתיה בגלל למזכי באורייתא. שרי ר' חייא בכי א"ר יוחנן מה את בכי א"ל על דלא שבקת לסיבותיך כלום א"ל קלה היא בעיניך מה שעשיתי שמכרתי דבר שנברא לששה ימים וקניתי דבר שניתן לנ' יום שנא' (שמות לד) ויהי שם עם ה' ארבעים יום וארבעים לילה. וכתיב (דברים ט) ואשב בהר ארבעים יום וארבעים לילה. כד דמך ר' יוחנן הוה דורו קורא עליו (שיר ח) אם יתן איש את כל הון ביתו באהבה שאהב ר' יוחנן את התורה בוז יבוזו לו. כד דמך ר' הושעיא איש טיריא ראו סטתו שפרתה באויר והיה דורא קורא עליו אם יתן איש את כל הון ביתו באהבה שאהב הקב"ה לאבא הושעיא איש טיריא בוז יבוזו לו. כד דמך ר"א בר"ש היה דורו קורא עליו (שם ג) מי זאת עולה מן המדבר כתמרות עשן מקוטרת מור ולבונה מכל אבקת רוכל מהו מכל אבקת רוכל אלא להודה קרייא ותניי ופיימן ודרשן. אמר רבי אבא ב"כ משכר לקיחה אתה למד שכר לקיחה. במצרים כתיב (שמות יב) ולקחתם אגודת אזוב בכמה הוית טימי דידיה בר' מיני והוא גרם לישראל לירש ביזת הים ביזת סיחון ועוג ביזת ל"א סלכים לולב שעומד על האדם בכמה דמים וכמה מצות יש בו עאכ"ו לפיכך משה מזהיר את ישראל ואומר להם ולקחתם לכם ביום הראשון: (ב) ר"א ולקחתם לכם להה"ד (תהלים פו) תודיעני אורח חיים שובע שמחות אמר דוד לפני הקב"ה ד' תודיעני באיזה פילון מפולש לחיי העה"ב. ר' יודן אמר אמר הקב"ה

יד יוסף יש מסקנא רנפי פ"ם. סימנומי ז"ד דר"ם ס"ת. ע"ם כנירסת: פרשה ל א ג"כ קף ת' ע"ב: ב כיצם קף פ"ת: ג מס"ם רבה פ"ח סי' ו': ד שומ"ם מו' ס"ת:

ענף יוסף

פרשה ל (א) [פני מר"ם נקטין מזוזותיו של חדם כו']. והנה הו"ל לחמרו ביקודם יציחם סולד בנגר על מסיפסד מס תבת פתח עליה עשוי לו עני. לך זכו בכולל על כל במחניו.

אבל בכרכום על כל שנה בפ"ע אמרו מזוזותיו של חדם קלוטים לו מר"ם. ומזה נמיבן תוכחת מוסר לחדם. **שיאבר מבשרו את מיני החדם.** צ"לומר לו לית לבצר שהעשרת בתורה. כי מוכרת לחיה לעסוק **בפרנסה שנאמר למשך ובני כיקר שקטנים.** ומה נם בעניים כגלו שעול פרנסה מיד שנכנס בבדה מיד ואין לך יום כו'. **אבל בלמת הוא שעשה מוויתם.** שבכל יניעותיו כל היום בפרנסתו נא יסיג בדעם לוקן יוחר ממה שנקנא לו מר"ם בפסח ושבתר בשנה זו. ומה שנקנא לו יכול להסיג בם מיניעה מועטת. אבל בתלמוד סורה הלוי רק לפי כוב יניעותיו. וכל מה שיוסיף בם יוחר יסיג בם יוחר [מדברי מסילת] (ולפ"ז מדברים). **בניגוד ע"ז** ליתא והבור בפ"ח מי"ם בניגוד זה בסם פסוקתא. ואל"י בס"ע מלוה לפ"נות בסעודת ר"ח. וסיים פלבוס כיתו בם עד ואחמכוה לרבת מדלתיהם ר"ח לתוספיס לביתה בתיב וביום שמחתכם ובמועדיכם ובראשי חדשיכם על. וכ"ל בתב מלוה לבבוות כו' ומני כביב סיום שהוא בפרט ביעבול שהמיל שניהו מלי בפרה על מעשפתי לת היות. כלו' בעניני על שמיעתי היות ממאור שלא ואני רוצה לעשות לה בניב שיתבבו בה כל יבראל בכל עת שתהבדת. עוד טעם זה לפשוטו שניו שנים נעדי הלבנה נוסן שהיה בפ"ק קיים שהיו מקדשים ע"פ הראיה [בל בו] ושניו בשלים שתבת על שלומדים בכלל זה סיום בפ"ב ובגיה ובו': (ומה בהיותן ב מוליכין לניה בכן). **בכלי בס פי' דמיינו שכר לחודם [ואכתו דתני בניגוד שם ובוללות בניו ל"ת]. ובמת"ם שם נוהג מס שמוליכין לניה בכן בר"ם. ופי' טעם** במנ במתני פרשתין מעות בר"ח לתלמידים וקורין מעות ר"ח ותין לבניהו תחת בתבבה **בבנדים בר"ה וסיימר מס"ם תלטות בנדים מפ"ם**

מתנות כהונה

על מצבה זו: **תניגן** בפ"ק ר"ה (דף כ"ם. וש"ב): **עד דלימון כו'.** בעוד שהיו יושבין ומקדין: **ניזל** ונשאל ליה כו'. **פי' אמרו** הכי בא לחדון בל הלכה זו ילך ונשאל: **אמר** לון וכו'. **הכי** להם מדברי ר"ם **שהם** יודעים כו'. כלו' יודעין ומכירין בלחיה זמן בחדש הוא **מפני שהם** מקריבי' קרבן יום: **אפילו** נבאי צדקה. **הכוונה** העם לנדקה חיה לת ניחת להקב"ה לענות תוחם לאבל על שבר הסופרים ומעשים כופין אחינו כו': **מסבבך** ניה. **סיה** סומכו תהם כתיבי' וכ"ש היה נסיך עליו: **סטון** כו'. הניעו לניה שדה לאחר כ"ש זה ניה שדה **היה** בלי ומבכתיבו בנבול ללמוד לזכות בתוקו: **שרי** התחיל לבכות: **מה** לת. כמו למה: **על** דלא כו'. **על** בלא הנחת נקנוהך כלום: **קלה** היא כו'. **לי** חימת ולעיל ס' כי **תמת** יבנו מלחמר זה ושם לת נרם שתאמר לו ל"א בחמלה שתוכלו לזכות כדי ללמוד תורה והוא יתבר מיוכר כדי בלא יקבה עלינו בניים **ר' חייא** וכמדבש הזה (מ' ד') נרם ליה: **דמך** מת ולבנו נקייה דבר: **קרייא** ונעל מסנה פיהון. יודע לחבר שמיני שבר והפלות בניהם כדוכל הזה שמולחין תלנו בכל: **טימי** תוגרו ודמי קיוויו: **בר'** מיני כמו תרבע מנה. ומ"ג בילקוט בהדיא ועיין עוד במדרש חזית (ב' נ'): **פילון** שבר לשמר טדיעני בשיה שבר ודבך הולכן לחיי עד: ס"ג בילקוט תמוך

עין יוסף

יכולים סלם. ומדיבה שתר הטיירות שבכל מ"ל. ולפרש"י הת דקתתר בסתוך חס ד"ם סות יחמה בגבולין פי' לף בגבולין. ורבותת קתמר דתיל"ל בירושלים תלת תפי בגבולין יתיו לדתיים. **אם דבר תורה הוא.** לדתייה שבת תפני תקיעת כופר **עד דאינון** כו' בעוד שהיו יושבין ומקשין: **מרא דשמעתא** בהות כהן ובוקע בתקדם (תוספת תוכיחים) לו פי' עבר בתקדם כל רב כהנת שהיה נבדל רבה. וכן לו' ביצילמי נהדיא' **אמר לון** כו' בשתר לכם על שני מקרקות תלו כתיבו תכתיב לתסור בגבולין. והתירת דתקדש מפרש בסתוך: **הא ביצד** בזמן כו' לבל לא תוקעין. וביצילמי נרם כתן מעשה לף בתקדש לא יחה. ומבני תנא בתחד להדש. **וכי** תימ"ת תיל כי' לבתיב בתחד להדש יהיה לכם שבתון זכרון תרועה מקרא קודש כל מלאכת עבודה לת תעבו וקרבתם וגו' ובחומש הפקודים כתיב בתחד להדש מקרא קודש יהיה לכם כל מלאכת עבודה לת תעבו יום תרועה יהיה לכם ועשיתם עולה וגו' וקס"ד ד"ה בתחד להדש יהיה לכם שבתון לבל לגבוה תיהו בשבת וכיצד בזמן שבא בשבת זכרון תרועה מזכירין ואין תוקעין ד"ה תוקעין דידעין בתימי ר"ה תוקעין. כי' מעשה בכל מקום שיודעין שהוא ר"ה יהו תוקעין ר"ל בכל שביבות יהולים שמודיעים העלוים בחיה יום יהיה ר"ה יהה שבת. ותתן תנן בלת היו תוקעים בירושה בתקום שיודעין. ומבני מני רבב"י יום תרועה יהיה לכם ועשיתם בתקום שהרבנות קדיינין עכ"ל. ועהה תחזר לפרש דברי המדרש בלפניו. **זכרון הרועה מזבירין** מקרות של תרועה בדפרש"י בתבכת ר"ה: **שאין יודעין** בזתנו כו'. עד שיודיעים העלוים בפיה יום קבוע ר"ה: **ונאן כתיב ועשיתם** מייתי לה הבא מיקום דלפי דבתי בזו דבתיבו ניתי סמיכות ועשיתם לל יום **תרועה** יהיה לכם דהוי בחילו קלמר ביום זה עשיתם לכם. כלבתיל ביום נעשיתם לפני כו': **כאילו היום** נעשיתם לכני. **בעי** התרועה והבוכה שביום זה לתם זוכיה כלילו היום נעשיתם לפני. כי' בחילו עבו לה עלמן. וכדלתר לקמן ג' לית בו עבו ועשיתם לוחם הריני מעלה עליכם בחילו עשיתם עלמכם: **בריה חדשה** כי' בחילו היום בלוחה בריה שבשתתי לתכם לעתיד בדכתיב כי בתבר השמים החדשים והתרץ החדשה עומדים לפני בן יעמוד זרעכם ושמכם. תבל בנוסחה חילוקים משמע בעל ידי שביעולו ביום הדין הטוב בחילו היום נולדו. כי מלת עשיה הוזת על דבר הנעשה בשעה מהלן לים ובחילו נבראתה בריה חדשה. כי בחיית לתר בשבת שוזות הרי זה בבריה חדשה ונפש הדשה:

פרשה ל

(א) **פתח** קחו מוסרי ואל כסף. מטום דמפרש ולקחתם לכם להנתקם והיינו טוסר שיגיעו בשבר מלוה זו ובדלתר בשתוך מעשר לקיחה תחה למד שבר טוסר. לכן סתך לית בסות לוקח ואל כסף שבר' שלח לעבדיכו ליקח כסף בשבר שלמים בדברים כי בקיום המצות ימלא לבם. ומכיון דמיירי ליה מכרת ליה בריעת בתיבי בדרך הירדה: **קחו טוסרה** של תורה כו'. הבתת מיפרש בשתקחו מוסרי לת תתבדו בשפכם ע"י תומ"ה שזה יקרה תפני ביסול תורה. וזה קחו מוסרה של תורה ואל כסף פי' ולת תתבדו ביחוכם **על שלא שבעתם** כו' דשתקבל עליו של תורה תבבים תתנו עול תלבות **מיינה** של **תורה** כו' שתהיה נקלקת יין בלכתוב ושתו ביין מסכתי: **ר' ברכיה ור"ח** כו' הבתת קחו מוסרי וגו' שבשלומיהם התורה לית לעולם ליקן. ולהכי מייתי לה דל' יוסי בן חלפתא לתן מי שיכול ליקן. **אפי' על** נבאי צדקה. כשהוקחן למי שהיו תמוד וממשכנין עליה: **חוץ משכר סופרים**

תקב"ה לדוד אם חיים אתה צריך יסורין אתת צריך כדכתיב (משלי ו) ודרך חיים תוכחות מוסר. שובע שמחות שבענו בה' שמחות מקרא משנה תלמוד תוספתא ואגדות. ד"א שובע שמחות את פניך ה אלו ז' כתות של צדיקים שעתידים להקביל פני שכינה ופניהם דומות לחמה ולבנה לרקיע ולכוכבים לברקים ולשושנים ולמנורה הטהורה שהיתה בבהמ"ק. ילחמה מנין שנא' (שיר ו) ברה כחמה. ללבנה מנין שנא' (שם) יפה כלבנה. לרקיע מנין שנא' (דניאל יב) והמשכילים יזהירו כזוהר הרקיע. לכוכבים מנין שנא' (שם) ומצדיקי הרבים ככוכבים לעולם ועד. לברקים מנין שנא' (נחום ב) מראיהם כלפידים כברקים ירוצצו. לשושנה מנין שנא' (תהלים ס) למנצח על שושנים. למנורה הטהורה מנין שנא' (זכריה ד) ויאמר אלי מה אתה רואה ואומר ראיתי והנה מנורת זהב כולה. (תהלים טז) נעימות בימינך נצח. וכי מי מודיענו איזה כת החביבה והנעימה שבהן. תרין אמורין חד אמר זו שבאה מכתה של ז תורה ומכתן של מצות ואוחרנא אמר אלו סופרין ומשנין שמלמדין תינוקות לאמיתן שהן עתידין לעמוד בימינו של הקב"ה הה"ד נעימות בימינך נצח. ד"א שובע שמחות אל תהי קורא כן אלא שבע שמחות אלו ז' מצות שבחג ואלו הן ד' מינין שבלולב וסוכה חגיגה ושמחה אם שמחה למה חגיגה ואם חגיגה למה שמחה. א"ר אבין משל לשנים שנכנסו אצל הדיין ולית אנן ידעין מאן הוא נצח אלא מאן דנסה ח באיין בידיה אנן ידעין דהוא נצוחיא כך ישראל ואו"ה באין ומקטרגים לפני הקב"ה בר"ה ולית אנן ידעין מאן נצח אלא במה שישראל יוצאין מלפני הקב"ה ולולביהן ואתרוגיהן בידן אנו יודעין דישראל אינון נצוחייא לפיכך משה מזהיר לישראל ואומר להם ולקחתם לכם ביום הראשון. ד"א ולקחתם לכם ביום הראשון הה"ד (תהלים קב) פנה אל תפלת הערער וגו' שנצחו ישראל בדין ונמחלו עונותיהן והן אומרי' נצחו ישראל שנא' (ש"א טו) וגם נצח ישרא' לא ישקר ולא ינחם הוא שדוד אומר לישראל אם קיימתם מצו' לולב שנקרא נעים שנא' נעימות בימינך נצח הרי אתה מבושר שנצחת לאו"ה שנא' וגם נצח ישראל לפיכך משה מזהיר לישראל ואומר להם ולקחתם לכם: (ג) א"ר אבין פנה אל תפלת הערער וא"ר אבין אין אנו יכולין לעמוד על אפו של דוד פעמים שקורא עצמו עני פעמים שקורא עצמו מלך. הא כיצד כשעה שהיה צופה ומביט שצדיקים עתידין לעמוד ממנו כגון אסא יהושפט חזקיה ויאשיה היה קורא עצמו מלך שנ' (תהלים עב) אלהים משפטיך למלך תן. ובשעה שצופה רשעים יוצאים ממנו כגון אחז מנשה אמון היה קורא עצמו עני שנאמר (שם קב) תפלה לעני כי יעטוף. ר' אלכסנדרי פתר קרייה בפועל הזה מה הפועל הזה יושב ומשמר לכשיפליג מלאכתו קימעה וילקישנה בסוף כד"א (מלאכי ג) והיו העטופים ללבן. מהו העטופים ר' יצחק ב"ר חלקיה אמר לקישיא. ד"א פנה אל תפלת הערער היה לו לומר לא בזה תפלתו ואם לא בזה תפלתם היה לו לומר פנה אל תפלת הערערים אלא פנה אל תפלת הערער זה תפלתו של מנשה מלך יהודה שהיה ערער ממע"ט ולא בזה את תפלתם זו תפלתו ותפלת אבותיו דכתיב (דה"ב לג) ויתפלל אליו ויעתר לו מהו ויעתר לו א"ר אליעזר בר רבי שמעון ט בערבייא צווחין לחתירתא עתירתא. וישיבהו ירושלים למלכותו במה השיבו ר' שמואל בר יונה אמר בשם ר' אחא י ברוח השיבו כד"א משיב הרוח באותה שעה (דה"ב לג) וידע מנשה כי ה' הוא האלהים באותה שעה אמר מנשה אית דין ואית דיינא. ר' יצחק פתר קרייה בדורות הללו שאין להם לא מלך ולא נביא לא כהן ולא או"ת ואין להם אלא תפלה זו בלבד אמר דוד לפני הקב"ה רבש"ע אל תבזה את תפלתם. (תהלים קב) תכתב זאת לדור אחרון מכאן שהקב"ה מקבל השבים. ועם נברא יהלל יה שהקב"ה בורא אותן בריה חדשה. ד"א תכתב זאת לדור אחרון זה דורו של חזקיה שהיה נטוי למיתה. ועם נברא יהלל יה שבראן הקב"ה בריה חדשה. ד"א תכתב זאת לדור אחרון זה דורו של מרדכי שהיו נטויין למיתה. ועם נברא יהלל יה שבראן בריה חדשה. ד"א תכתב זאת לדור אחרון אלו דורות הללו שהם נטויין למיתה. ועם נברא יהלל יה שהקב"ה עתיד לבראות אותן בריה חדשה. ומה עלינו לעשות ליקח לולב ואתרוג ונקלס להקב"ה לפיכך משה מזהיר את ישראל ואו' ולקחתם לכם ביום הראשון: (ד) ד"א ולקחתם לכם ביום הראשון הה"ד (שם צו) יעלוז שדי וכל אשר בו. יעלוז שדי זה העולם שנא' (בראשית ד) ויהי בהיותם בשדה. וכל אשר בו אלו הבריות כמד"א (תהלים כד) לה' הארץ ומלואה

יד יוסף ה ירושלמי חגיגה פ"ב. שוח"ט מז' י"א וט"ז. בספרי פ' דברים וס' עקב. וע' פרש"א פ"ב: ו ע' לעיל פ' כ"ח: ז פרש פגא' פיוטו אם דם למו כ"ס בשוח"ע שם: ח פי' בתמ"כ כלם כשרוך כידון: ט בבלי וירושלמי פרק חלק. רות רבה פ"ה. בל"ר פ' פ"ג: י דב"ל פ"ב:

מתנות כהונה

אמור ונתלים בגחזה פילון תפולם כו' ס"ל. הקב"ה דוד חיים אחה בעי נפה לירלה שנאמר ילחם ה' מוסיף ימים ר' יוחן כו': בה' שמחות. כל המקרא חשיב להו כחד. אבל בילקוט תלים ומשלי גרס בז' שמחות ותשיב תורה נביאים וכתובים משנה כו' וזה נתיישב יותר על הדעת מדרש שובע לשון שבע והכי איתא בילקוט תלים בהדיא: ז' כתות כו'. נגד ז' מדרגות שחשיב לקמן: נעימות כו'. משמע אותו כח הנעימה והטובה בעיני הקב"ה: מכתה של תורה. דכתיב מימינו אש דת למו: של מצות לא גרס ליה בילקוט תלים ומשלי: סופרים כו'. שלדקדקו עומקם גלגה: באיין פי' הערוך כידון: ואנן ידעין כו'. מי שאוחז בידו הכידון ידענו שהוא נצח ולפיכך מביאין שלמים וחגיגה: והן אומרים. אוק"ע ודייק מדכתיב פנה שזה ל' עבר (ה"ג בספרים הה"ד פנה אל תפלת הערער כו' עד) שנצחו ישראל בדין כו'. וה"ס כתיב פנה וגו'. משל לשנים שנכנסו לדין כו' כדלעיל והכי איתא במדרש תלים: בימינך נצח. זה הלולב שאוחז בימין וגו מרלין הגלגון: אפו כמו אופי' פי' מנהגו: לכשיפלית כו'. כשרואה שמלאכתו מתמעטת יתמרנה לזמן אחר כן גבי תפלה טפה שיתמעט עונשו בסוף: ואם לא בזה את תפלתם כו'. פי' ואם ירצה לומר תפלתם לשון רבים הל"ל ערערים: צווחין קורין: לחתירתא מחתר' שהקב"ה עשה לו מחתרת תחת כסא כבודו לקבל תפלתו כדאי' פרק חלק: כד"א משיב הרוח. מביא ראיה ממטבע שטבעו חכמים בתפלה משיב הרוח ומוריד הגשם וכן לק' סוף הסדר חלין ימיח כד"א לנה והחליצנו וכן פירש"י בחומש רים פ' בחקותי מכאן שהשלום שקול כנגד הכל שנאמר עשה שלום ובורא את הכל. וכן הביאו במ"ר פרשה ל"ח ובמקרא כתב ובורא רע אלא מביא ראיה ממטבע שטבעו חכמים ברים תפלת יוצר ובזה נתיישב קושיית המוקשים שהקשה על רש"י ז"ל שהרי בכתוב לא כתיב כן וכן בס' נפש ד' ל"ה וכ"ש ויחקק שסיון הגוים בדעם ונוגב כמה דמצליק אסה חנן: שהיה נטוי למיתה. מפני סנחריב וכן דורו של מרדכי

עץ יוסף

סמ"ס ל"ס חדש מועד שבת יהליף בשלום: (ב) [אלא מאן דנסב נצחין בידו כו']. פי' שמח"כ כשם שערון כידון. והוא לפי שעיון. וכמו שכתב שם הערוך מסתבר שהוא ענין כידון. אבל שפירוש שאמיתי של שלם א הוא בלשון יוני לולב של תמרים [בלעין אלמאוויג] וכן היה מנהג אומות בקודמים שבשיל כתאר ושב מהמלחמה בנצחון אוחנו נשא איש איש כף תומר בידו לסימן ואות על כנצחון. וכן בבעי בעלי דברים בדינם. מי שזכה בדינו נשא סימן זה בידו לאות על נצחון בעל דינו: (כך ישראל ואו"ה באים ומקטרגים לפני הקב"ה). מלת ומקטרגים שכתוב בכל המדרשים הוא טעות הדפוס וצ"ל באין לדין לפני הקב"ה. וכן במשל אמר לשנים שנכנסו אצל הדיין. ולא אמר לקטרג. וכן מפורש בהדיא בילקוט תהלים רמז תר"ע כך או"ה וישראל באין לפניו בדין כו' ובעל טוה"מ לא ידע זה ופירש מה שפירש בדחוקים

עץ יוסף

צ"ע חדשים ושוב זוכים לעוה"ב. והיינו שער מפולש שנכנסין בו בהדיא מבלי שום הפסק. ולזה אמר ביסורים שממרקין עונות בעוה"ז ונמצא נקי לעוה"ב: שבענו בה' שמחות מבוס לשמחות ה' אותיות דריש ה' שמחות. ולפ"ז פרשו בשי. אלא שיודיעהו בחיזה פילון תפולם. ועוד שיזכהו בתורה: שמחות מקרא משנה כו'. דפקודי ה' ישרים משמחי לב: אלו ז' כתות. השתא דריש שובע לשון שבע: והמשכילים שיעסקו בתורה ובמצות יזהירו כזוהר הרקיע (רש"י) ולאלעתיד קאי דהא כתיב לעיל מיניה ורבים מישני אדמת עפר יקיצו: בברקים ירוצצו קשה הא האי קרא בגבורי או"ה מיירי. וע' בב"ר פ' ע"ז. וי"ל שאין מהמקרא אלא לאסמכתא כמו שהגבורים ההם ילהטו פניהם ע"י המרוצה כן יאירו פני הצדיקים ע"י השתדלות' והתעטם במהלך השלימות: למנצח על שושנים. קמפרש דשושנים היינו צדיקים דאקרו שושנים כדמפרש בשוח"ט מזמור מ"ה. ומשמע ליה בעל דמות פניהם לשושנים שיקרו הכי. וזה לשון רש"י על שושנים לכבוד ת"ח יסדו השיר הזה שהם רכים כשושנים ונאים כשושנים ומרטיבים מעשים כשושנים: ואומר ראיתי והנה מנורת זהב כולה. וכתיב התם זה דבר ה' אל זרובבל אלו צדיקים נדמו למנורה: נעימות כו' משמע אותו הכח הנעימה והטובה בעיני הקב"ה: מכתה של תורה ומכתן של מצות. ר"ל שאין באים בתרעומים כי אם בזכותם. ע"ד שדרשו גבי הרחוקים מלדקה שנלים בזרוע: שמלמדין תינוקות באמנה. שהם סיבה להגדיל התורה בעולם לכן שכרן מרובה ויזכו לעמוד בימינו של הקב"ה: לעמוד בימינו של הקב"ה בשוח"ט שחיים שנא' שויתי ה' לנגדי תמיד מימיני בל אמוט והפשר ר"ל מפני שהם לריכין להשים נגד עיניהם ה' תמיד לעשות מלאכתן באמונה כדרב שמואל בר שילת פ"ק דב"ב דף ח' [רד"ל]: אלו שבע מצות שבחג. ולפ"ז פי' תודיעני אורח חיים מיירי בר"ה ויוה"כ שאח"כ תיכף מתחילין לעסוק בז' מצות אלו. וכל ז' מצות אלו איקרו שמחה. דבארבעה מינים שבלולב כתיב ושמחתם לפני ה'. ומדכתיב בתרים בסוכות תשבו משמע דשייכא נמי בשמחה. וכן בחגיגה דהתם נמי כתיב וחגותם אותו: חגיגה היינו שלמי חגיגה שנתחייבו להקריב לכבוד הרגל כדאיתא בפ"ק דחגיגה: ושמחה היינו שלמי שמחה שנתחייבו להביא מדכתיב ושמחת בחגיך: אם שמחה למה חגיגה כו'. פי' כיון דתרוייהו שלמים שנאכל לבעלים תרתי ל"ל. והפירון חסר כאן והוא בירושלמי פ"ק דחגיגה ע"ש. והרד"ל כתב ח"ל וכמדומה דגרסינן כאן נליחה במקום חגיגה ודייק על לשון שובע שמחות כו' נאם יש נצח הוא במלחמה והוא שעם שמחה ודרש וזו"ל שהשמחה בלולב הוא סימן הנצחון כשנשב כבר מהמלחמה עכ"ל: משל כו' קאי אנעימות בימינך נצח. וה"ט תודיעני שנאמר בחי"כ. ועי' מה. ע"י שבע שמחות ומכללן ד' מינים שעליהם נאמר נעימו' בימינך נצח וכדדרש לקמן אם קיימתם כו': באין ומקטרגין פי' שני או"ה אומרים הללו עוברי ע"ז והללו ועי' בעקף: בידן אנו יודעין שישראל אינון נצוחייא בדין ומחלו עונותיהם והן אומרים נצחו ישראל שנא' (שמואל א' ט"ו) וגם נצח ישראל לא ישקר ולא ינחם. הוא שדוד אומר לישראל אם קיימתם מצות לולב שנקרא נעים שנא' נעימות בימינך נצח הרי אתה מבושר שנצחת לאו"ה שנא' וגם נצח ישראל. לפיכך משה מזהיר לישראל ואומר להם ולקחתם לכם ביום הראשון ד"א ולקחתם לכם ביום הראשון הה"ד פנה אל תפלת הערער א"ר אבין אין אנו יכולים לעמוד על אפו. כצ"ל (יפ"ת): שנא' וגם נצח ישראל לפי דרש זה קרי ליה להקב"ה נצח ישראל על שם הנצוח לישראל. וה"ק ליה שמואל לשאול שמפני שה' חפץ בנצחון ישראל לעולם לכן יקרע הממלכה ממך ויתנה לדוד שהוא מיהודה שנתן לו הנצחון כאומרו ידך בעורף אויביך: שנקרא נעים ע"י פרי עץ הדר שטעמו: (ג) א"ר אבין פנה כו'. כבר כתבתי למעלה שסימן זה צריך להתחיל ד"א ולקחתם לכם ביום הראשון הה"ד פנה אל תפלת הערער אמר רבי אבין אין אנו יכולין לעמוד כו': על אפו והערוך גרס על אופו. ופי' מנהגו ועקרו ודעתו: שנא' אלהים משפטיך למלך תן. ומזמור זה דוד אמרו שכתיב בסופו כלו תפלות דוד. ומה שאמר לשלמה פי' שהגיד אותו על שלמה או על מלך המשיח: יושב ומשמר כו' שכשמעין שביטל קצת ממלאכתו שוהה שעה בלילה כדי להשלימה בסוף שלא שהחסר מלאכתו שצריך לעשות ביומו. וכן דוד אמר בענין התפלה שאף שפעמים לא התפלל בזמנו מחמת איזה טרדה משלים אותה אח"כ. ולהכי קרא לנפשו עני בענין זה כי כן דרך העני שע"י שהוא צריך להשלים מלאכתו לכדי היו נותן לב להשלימה בסוף אם אירע שהפסיק ממנה לפעמים. והרד"ל כתב בפועל שסתמו עני ופועל בו פי' הרמב"ם בפי' המשניות פט"ז דכלים גמיום העני שהוא הפועל ע"ש ופירש לכשיפליג כו' ולקישנה כלו' שמאחר תפלתו יותר משאר ב"א לאחר שיפליג ממלאכתו. ודרש כי יעטוף כי יאחר כמפורש: תפלתו של מנשה מפרש בשוח"ט שהיה ערער ממעשים טובים: תפלתו ותפלת אבותיו. פי' תפלת מנשה ותפלת אבותיו שנצרוף תפלת אבותיו נתקבל' תפלתו: צווחין קורין: לחתירתא עתירתא שהקב"ה עשה לו מחתרת תחת כסא הכבוד לקבל תפלתו שלא מדעת המלאכים כדאי' בפ' חלק. ומייתי לה הכא דייתא מה שקראו ערער שאף בשעת תפלתו לבו לא נכון עם ה' ולכן היו מלאכי השרת רוצים לדחותו כדאי' ברות רבה פ"ה: משיב הרוח והניבהו קדרמי לשון משיב הרוח: בדורות הללו דרש הערער לשון ערו ערו והיינו חורבן בהמ"ק: תפלה זו של ר"ה ויוה"כ. דרים תפלתם של כל יחיד ויחיד: מכאן שהקב"ה כו' פי' תכתב זאת לדור אחרון שילמדו מכאן שהקב"ה מקבל שבים [כמ"ד בגמרא דאף ג"ד דיחיד נקרע גזרה. דאל"כ גלא זה ידעינן מן התורה] והאלוה מדקרי אותם בריה חדשה: של חזקיה שהיה נטוי למיתה. שאם לא היו בוטחים לסנחריב היה מחמת נבם אם היה גולה נהם: שבראן בריה חדשה שאמר שהיו כמתים והיו. ור"ל כגבראו מחדש: ומה עלינו לעשות השתא אחר שענין לאשון שפירש הכתוב נקבלת שבים בר"ה ויוה"כ. וקאמר אחר שה' טרח השבים בריה חדשה. עלינו ליקח לולב לקלום שנא' ועם נברא יהלל יה: ואומר ולקחתם לכם. ופי' לכם עליכם מוטל הדבר לעשותו: (ד) הה"ד יעלוז כו' בסנהדרין דאיתי המשל מבגנות דלעיל וסיים נטיק

ומלואה. (דה"א טז) אז ירננו עצי היער א"ר אחא היער וכל עצי היער. היער אלו אילנות שעושין פירות. וכל עצי היער אלו אילנות שאינן עושין פירות. לפני מי לפני ה' למה כי בא בר"ה ויוה"כ. מה לעשות (תהלים נח) ישפוט תבל בצדק ועמים במישרים: (ה) ד"א ולקחתם לכם ביום הראשון הה"ד (תהלים כו) ארחץ בנקיון כפי. במקח ולא בגזל יא דתנינן תמן לולב הגזול והיבש פסול של אשרה ושל עיר הנדחת פסול. ואסובבה את מזבחך ה'. כההיא יב דתנינן תמן בכל יום ויום מקיפין את המזבח פעם אחת ואומר אנא ה' הושיעה נא אנא ה' הושיעה נא. ר"י אומר אני והו הושיעה נא אותו היום מקיפין המזבח ז' פעמים. (תהלים כו) לשמיע בקול תודה אלו הקרבנות. ולספר כל נפלאותיך א"ר אבין יג זה הלל שיש בו לשעבר ויש בו לע"ל ויש בו לדורות הללו ויש בו לימות המשיח ויש בו לימות גוג ומגוג. (תהלים קיד) בצאת ישראל ממצרים לשעבר. (שם קטו) לא לנו ה' לדורות הללו. (שם קטז) אהבתי כי ישמע ה' לימות המשיח. (שם קיח) כל גוים סבבוני לימות גוג ומגוג. (שם) אלי אתה ואודך אלהי ארוממך לע"ל: (ו) ד"א ולקחתם לכם. תני ר' חייא יד במקח ולא בגזל לכם לכל א"א מכם. לכם משלכם ולא הגזול. א"ר לוי מי שלוקח לולב גזול למה"ד ללסטים שיושב בפרשת דרכים ומקפח לעוברים ושבים חד זמן עבר עלוי חד לגיון למגבי דמוסיא דההיא מדינתא קם קדמיה וקפחי' ונסב כל מה דהוה בידיה בתר יומיא אתצייד ההוא ליסטא ואתהבש בפילקי שמע ההוא לגיונא ואזל לגביה וא"ל הב לי מה דקפחתני ואנא מליף עליך זכו קדם מלכא א"ל מן כל מה דקפחית ומן כל מה דנסבית טו לית ליה להוא נברא כלו' אלא הדין טז טפיטא דתחותי והוא מן דידך א"ל הב יתה לי ואנ' מליף עליך זכו קדם מלכא א"ל נסביה א"ל תהוי ידע דאת עליל למחר קדם מלכא לדינא והוא שאיל ואמר לך אית לך ב"נ מליף עלך זכו ואת א"ל איתלגיין פלן מליף עלי זכו והוא משלח וקרי לי ואנא אתי למילף עלך זכו קדמוי למחר אוקימתיה קדם מלכא בדינ' שאל ליה מלכא א"ל אית לך בר נש דמילף עליך זכו א"ל אית לגיון פלני מליף עלי זכו שלח מלכא וקרייה ליה א"ל חכם את על הדין נברא זכו א"ל חכם אנא כד שלהתני למגבי דמוסיא דההוא מדינתא קם קדמוי וקפח ונסב כל מה דהוה עמי והדין טפיטא דהוא מן דידי מסהיד עלוי כל העם צווחין ואומרי' אוי לו לזה שנעשה סניגורו קטיגורו כך אדם לוקח לולב לזכות בו ואם היה גזל צווח לפני הקב"ה ואומר גזול אני חמוס אני ומה"ש אומרי' אוי לזה שנעשה סניגורו קטיגורו: (ז) ביום הראשון זה ט"ו ואתה אומר יז ביום הראשון ר' מנא דשאב ור"י דסכנין בשם ר' לוי אמר יח משל למדינה שחייבת ליפס למלך והלך המלך לגבותה בתוך עשרה מילין יצאו גדולי המדינה וקלסוהו התיר להם שליש מדמוסיא שלהם. בתוך ה' מילין יצאו בינוני המדינה וקלסוהו התיר להם עוד שליש כיון שנכנס למדינה יצאו כל בני המדינה אנשים ונשים וטף וקלסוהו והתיר להם הכל אמר להון מלכא מה דאזל אזל מן הכא נחל חושבנא. כך בער"ה גדולי הדור מתענין והקב"ה מתיר להם שליש מעונותיהן. מר"ה ועד יוה"כ היחידים מתענין הקב"ה מתיר להם שליש מעונותיהם. וביה"כ כולן מתענין אנשים ונשים וטף והקב"ה אומר להם לישראל מה דאזל אזל מן הכא ולהלן נחל חושבנא. ומיהכ"פ עד החג כל ישראל עוסקין במצות זה עוסק בסוכתו וזה בלולבו. ובי"ט הראשון של חג כל ישראל עומדין לפני הקב"ה ולולביהן ואתרוגיהן לשמו של הקב"ה ואומר להם מה דאזל אזל מן הכא נהל חושבנא

לפיכך

יד יוסף יא סוכה דף כ"ט. ירושלמי פרק לולב הגזול. תנחומא ס' ז: יב סוכה דף מ"ה: יג ירושלמי פ"ב דברכות. רפ"ב דמגילה: יד ע' סוכה ל"ג: טו ע' ערוך ערך נפכן נ"א נוס. טז בערוך גרס דיופסא ע"ש: יז טור א"ח סי' תקפ"א: יח קה"ר פ"ט:

ענף יוסף

בדחוקים גדולים: (ז) [בער"ה גדולי הדור מתענין והקב"ה מתיר להם שליש מעונותיהן כו']. קשה דא"כ ער"ה חשוב כמו יוה"כ שהרי הוא מתכפר בו שליש העונות כיוה"כ. והוא חשוב כמו כל ט' ימי תשובה שהרי ט' ימי התשובה אינו מתכפר אלא שליש. ובער"ה לבדו מתכפר שליש. וי"ל דשליש ראשון קל להתכפר. ושליש שני קשה יותר ושליש שלישי קשה יותר מכולם [כ"י סי' תקפ"א]. ולכאורה דבריו צריך מלח והבנה. ובפרט שאין הענין בשוה אצל כל בני אדם. יש מי שעונותיו מרובין ונמצא שקל אצל הקב"ה לכפר שליש שלו הראשון שעולה למספר מרובה. ויש איזה בני אדם שעונותיו מצומצם במספר מועט מאד ונאמר שקשה אצל הקב"ה לכפר לו שליש האחרון שעולה למספר מועט. ונראה לפרש ע"פ הידוע ומקובל אצלנו כי כל חטא ועון מהעושי בני אדם נעשה פגם וכתם בנשמתו אשר היא זכה וטהורה. וכאומר ויזבע היה לבוש בגדים צואים. והפייט אומר שנוגם מהם. וזאת ידוע דאיזה בגד לבן שנעשה בו כתם מאיזה רבב או דם הנופל עליו והכתם ההוא מגונה עליו מאד. כשמכבסין איהו הבגד ע"י כובס והכובס בורר את הבגד לתוך המים. בוודאי שהכובס ההוא מעביר ראשון ראשון ומעביר חלק גדול מגשמות הכתם יותר ממחצה בכבוס מועט. ונקל אצל הכובס בטירחא מועטת בעסק שפוסק בכיבוסו להעביר ולנקות את עצמות גשמות עוביו של הכתם עד שלא נשאר בהבגד רק חלק עשיריות בערך מרובה הכתם. אולם על חלק מועט הנשאר שם רישומו ניכר מתייגע הכובס ביגיעה קשה ובטירחא מרובה וגדולה ומגלה זמן בכפלי כפליים להעביר את רישומו הניכר אף ברובם הנשאר שהוא אינו אפילו חלק עשירים מערך עוביו גשמות של הכתם. מ"מ כמה יגיעות יגע הכובס על זה ומי שמכבס מרובה

מתנות כהונה

מגדלי מפני המן הרשע: וכל עצי וגו'. ועוד כתיב לעיל עצי (היער) (יער) בחומר ל"ו: במקח שיקח הלולב במעותיו הדרש כפי על' כפות תמרים: אותו היום. נשביעי של סוכה הוא הושענא רבה והכי איתא בירוש' פ' לולב וערבה: לגיון עבד המלך לגבות מסים קנוסים של אותה מדינה. עמד והקדים לפניו על הדרך וגזלו ולקח כל מה שהיה בידו: בתר כו'. לאחר ימים נלכד ונתפס אותו גזלן ונכנס בבית הסוהר: הב לי כו'. תן לי מה שגזלתני ואני אלמוד עליך זכות שתנצל: דקפחית שגזלתני: דנסבית שלקחת: טפיטא וילון ומכסה ובערוך דיוכופא הביא הגי' אלא הדין דיופסא ופי' בו ב' נוסחות ובל' יון קורין אותו כך: דתחותי שתחתי: נסביה קחהו: תהוי הוא יודע שאתה נכנס למחר כו': מליף עליך זכו. שילמוד עליך זכות ואתה תאמר יש לגיון פלוני שילמוד עלי זכו: והוא המלך ישלח ויקראני ואני אבא ואלמד עליך זכות לפניו: אוקמתיה העמידוהו: חכם את כו'. מכיר ויודע אתה ע"ז האיש זכות: חכם אנא. יודע ומכיר אני: מסהיד כו'. מעיד עליו שאתה לקחתו ממנו: התיר הגיה ל' ויתור: מה דאזיל כו'. מה שהלך ועבר עבר ואין אני אזכרנו מעתה: מן הכא. מכאן ואילך נתחיל לחשוב כו': נחל נתחיל: לפיכך משה ס'. כראשון דרש ראשון לחשבון

עד אחד עד שמעמיד הכובס ההוא את הבגד הזאת על ליבונו כמו בראשונה. והטעם משום דכל כתם ורבב שנופל על איזה בגד עצמות גשמיות הכתם הוא על הבגד מלמעלה ועוד נבלע ממנו בגוף הבגד. וכל זמן שאין הכובס מוציא את הבלוע בפנימיות של בגד עדיין רישומו ניכר קצת. ולכן הכתם שעל הבגד נקל להעביר במים וטרחא מועטת. אך הבלוע בפנימיות הבגד קשה מאד להוציא הבלוע ממנו. כך הוא הענין בעסק העוונות שנעשה מהם פגם כתם וטינוף שנא' ויהושע לבוש בגדים צואים. וכתיב הסירו הבגדים הצואים מעליו. ואמרו על פרה אדומה משל לבן שפחה שטנף היכל המלך תבוא אמו ותקנח הטנופת. והפרה הוא לשון קינוח. לכן הענין האיתור בער"ה שמכפר שליש עונות אינו כוונתו על שליש מנין העבירות. ולא על שליש מדה או משקל עבירות. אלא הואיל שהחטא הוא טינוף וכתם שמטנף לנפש כנא' חרב כבסני מעוני. וכתיב כבסי מרעה לבך. והכפרה הוא קינוח ונקיון מהכתם. ולכן אמר שער"ה מכפר ומקנח שליש מכל עבירה ועבירה מכבס ומספר ומנקה גשמות עוביו של הטינוף שנעשה מכל עבירה ועבירה. וזה מבואר. שהשליש ראשון מעוביו של עלאות גשמותו נקל מאד ונעברת ימי תשובה מנקה ומספר שליש השני מטינוף וכתם העבירות. וידוע שהשליש השני קשה מהראשון לכן התעכב עליו כל עשרת ימי תשובה. אולם שליש האחרון הנשאר בלוע מהכתם בפנימה זה אין בו כח אלא יוה"כ שהוא יום סליחה וכפרה קבוע מהקב"ה. אשר ביום הזה אמיץ כוחו עד מאד הוקף כפרה אשר קבוע מהקב"ה בו לטהר וללבן את הבגד מטינוף הכתמים אשר היה עליו עד שלא נשאר בו שום רושם כלל ונעשה לבן זך ונקי כבראשונה [באר גולה עשכם]: (ואומר לכם מה דאזיל כו' לפיכך

מהם

עץ יוסף

לפיכך אמר דוד יעלוז. וכן כאן הכי פירושו שראוי שיעלוז השדה בגאולת ישראל ועל זה ירננו ישראל להקב"ה בעצי היער היינו ד' מינים מהם עושים פירות ומהם אין עושים: ויהי בהיותם בשדה. ס"ל כמ"ד בב"ר פרשה כ"ב שהיו מדיינים על חלוקת העולם: ומלואה ולא נכלל מלואה באמרו הארץ. וכן כאן אף דכתיב שדי כתיב בפרשות וכל אשר בו: ומלואה [תהלים נו] אז ירננו כל עצי יער א"ר אחא יער וכל עצי יער יער אלו אילנות שעושים פירות. וכל עצי יער אלו אילנות שאין עושין פירות כצ"ל ור"ל שבסוף פסוק יעלוז שדי וכל אשר בו כתיב אז ירננו כל עצי יער. ודייק ר' אחא מדלא קאמר אז ירננו עצי יער כדכתיב בד"ה א' ט"ז כל ל"ל. ש"מ שתיבת כל בא לרבויא אילנות שאינן עושין פירות: שעושין פירות כו' שאין עושין. הן ד' שבלולב שב' מהן עושין פירות וב' אין עושין כדאי' [מנחות כ"ה] ובכולם יחד ירננו ויהללו לה' בסוכות כדמפרש [דל"ן]: לפני מי לפי שפסק הכתוב מדבר בגאולה העתידה וא"כ פי' ירננו לפני ישראל ג"כ כמ"ש ההרים והגבעות יפצחו לפניכם רנה. לזה אמר שהפתח פי' לפני ה' לפני ה' לבד כי ישראל עצמם הם המרננים לפני ה'. ומקשה למה ירננו כבא לשפוט הלא אין לשמוח ברעת שום נברא. לזה אמר כי בא בר"ה לשפוט במישרים. כלומר שאין הכוונה להרע. אלא לשפוט במישרים דהיינו לזכותם. וכדדרשינן בירושלמי דר"ה מהאי קרא. ולהכי נקט האי קרא שהוא בתהלים נ"ח ולא נקט קרא דעמים באמונתו שהוא בתהלים צ"ו: (ה) הה"ד ארחץ בנקיון כפי. משום דבעי לפרש ולקחתם לכם משלכם ולא מן הגזל. מייתי הא דדרשינן ארחץ בנקיון כפי על הלולב שיהא נקי מן החמס ומן הגזל ואז יסובבו בו המזבח כדרכם להקיף בו המזבח: במקח שיקח הלולב במעותיו ולא שיגזול. ולאו מולקחתם דייק. אלא מלכם הוא דממעטינן גזל כדבסמוך: והיבש פסול. פרש"י דבעינן מצותו מהודרת דכתיב ואנוהו. וע' שם בתוס': של אשרה ושל עיר הנדחת פסול. משום דלשרפה קיימי ולולב בעי שיעור והכי כיון דלשרפה קיימי כשרופים דמי וליכא שיעורא: הושיעה נא אנא ה' הצליחה נא. כצ"ל וכן הוא בסוכה במשנה: אני והו הושיעה נא. במתני' פרש"י אני והו בגימטריא אנא ה'. ועוד מע"ב שמות הן ע"ב. וכתב הא"ר שלפ"ז צריך להיות והו בלא א' שהשתי שמות מתם של ע"ב היוצא מהפסוקי' של ויסע ויבא ויט והו בלא א'. וכן לפי טעם אני והו בגימטריא אנא ה' מוכח כן. אבל הלבוש כתב עד מדכתיב והוא אסור בזיקים. וכ"כ התוס' יו"ט. אהו באל"ף בירמיה ואבודרהם כתב דהרמב"ם היה גורס והוא באל"ף. ופי' שרומז לפסוק אני אני הוא כו' שהבטיחנו בזה לישועה ע"כ: אותו היום שביעי של סוכות הוא הושענא רבה: אלו הקרבנות דבדידהו נמי קאמר ואסובבה את מזבחך. וקאמר ארחץ בנקיון כפי דלא יקריב מן הגזל: זה הלל שהיו אומרים אותו על הקרבן: שיש בו לשעבר ויש בו כו'. ולהכי קאמר ולספר כל נפלאותיך שכירת כל נפלאותיך שעתיד ותעשה לנו. דאל"כ קשה מי מלי מספר כל נפלאותיו מי ימלל גבורות ה': ויש בו לע"ל פי' לעולם הנשמות. וע' בפסחים קי"ח. ותפס שני הקצות יחד בקודם הכל ואמר הכל. והה"כ האמצעים. ואח"כ מפרש לא כסדרן: לא לנו ה' לדורות הללו. בזמן הגלה ומבקשים מה' שיגאלם למען שמו ולא למענם. והו לא לנו שאין לנו זכות: אהבתי כי ישמע ה' לימות המשיח. דכתיב התם אפפוני חבלי מות כו' והיינו חבלי משיח: כל גוים סבבוני לימות גוג ומגוג. שיעלו עמו כל הגוים לירושלים למלחמה וכתיב התם בשם ה' כי אמילם וגו': (ו) במקח ולא בגזל. כבר כתבתי בסי' הקודם דמלכם נפקא וכדמסיק: לכל אחד ואחד מכם. שכל אחד מישראל חייב בנטילת ד' מינים. ור' חייא דאתי דריש מלכם. לכם ולא מן הגזל. לכם לכל א' מכם: למה"ד כו' בא לפרש לכם משלכם ובשבילכם: לגיון שלטון לגבו' מס קלוסים של אותה מדינה: קם כו' עמד והקדים לפניו הדרך וגזלו ולקח כל מה שהיה בידו: בתר כו' לאחר ימים נלכד ונתפס אותו גזלן ונחבש בבית הסוהר: הב לי כו' תן לי מה שגזלתני ואני אלמוד עליך זכות שתנצל: דקפחית שגזלתני: דנסבית שלקחת: טפיטא פי' בלשון יוני ורומי מכסה מרוקם ויש לו עולין פונים עשוי לכסות הכתלים או למכסה סוסים [מוסף הערוך]: דתחותי שתחתי: תהוי ידע כו' תהא יודע שאתה נכנס למחר כו': מליף עליך כו' שילמד עליך זכות. ואתה תאמר יש לגיון פלוני שילמוד עלי זכות: והוא כו' והמלך ישלח ויקראני ואני אבא ואלמד עליך זכות לפניו: אוקמתיה העמידוהו: חכם את כו'. מכיר ויודע אתה על זה האיש זכות: חכם אנא יודע ומכיר אני: מסהיד כו' מעיד עליו שאתה לקחתיו ממנו: צווח לפני הקב"ה כו'. כמ"ש החמס קם למטה רשע. ע' ב"ר ר"פ ל"א: (ז) זה ט"ו ואתה אומר ביום הראשון. דליכא למימר דביום הראשון של חג הסוכות קאמר. דלמה תלה יותר מצות נטילת לולב ביום הראשון של חג. ובמצות עשיית סוכה וחגיגה תלה הזמן במנין ט"ו בחדש. על זה תירץ דאתא לדרשה לאודויי דיום ט"ו הוא ראשון בחדש לחשבון עונות. דקודם ט"ו בחדש לא היו נחשבים. דמער"ה המחה להם שליש כו'. ומיהו הדרא קושיא לדוכתיה למה תלה הכתוב דרשה זו בלולב יותר מבסוכה ומבחגיגה. ועיין ב"ח מה שתירץ ע"ז. ולי נראה שמתורץ בזה דאמר לעיל פרשה א סוף ס' ב' שהלולב הוא סימן שנצחו ישראל בדין ע"ש. ולכן עשה הקב"ה נטילתו הרמז על מחילת עונות עד ט"ו יום בחדש. ע"י הלולב: משל למדינה פי' ענין ר"ה ויוה"כ: התיר לשון ויתור: מדמוסא מהמס: מה דאזיל כו' מה שהלך ועבר עבר ואין אני אזכרנו מעתה. מן הכא פי' מן השתא נתחיל לחשוב כו': נחל פי' נתחיל: בער"ה גדולי הדור מתענין כו'. עיין בענף ותמצא נחת: וביה"כ הכל מתענין כו' מן הכא ולהלן חושבנא. ואע"ג דתחלת החשבון לפי האמת מראשון של חג כדאמרי' בסמוך. מ"מ משום דהא דעוסקים במצות מיוה"כ עד החג לאו מלתא פסיקתא היא שהרי אפשר שיתעצלו מהמצות ויחטאו בהם לכן אמר ביוה"כ כי כפי מעשיהם דהשתא מכאן ואילך חושבנא שהראשונים ודאי נמחלו. ואם עומדים להטא. מעתה תחלת החשבון. ואחר שעברו ב"כ שמים שבין יוה"כ לחג והלא ה' שעסקו במצות חג ואומר להם מן הכא נגל חושבנא ס

לפיכך משה מזהיר לישראל ולקחתם לכם ביום הראשון. א"ר אחא כי עמך הסליחה מר"ה הסליחה ממתנת אצלך כ"כ למה למען תורא בשביל ליתן אימתך על בריותיך. ביום הראשון יט ביום ולא בלילה. ביום ואפי' בשבת ביום הראשון אינו דוחה את השבת אלא יום הראשון בלבד: (ח) פרי עץ הדר תני ר' חייא עץ שטעם עצו ופריו שוה זה אתרוג. הדר. בן עזאי אמר הדר באילנו משנה לשנה תרגום עקילס הנר כ הדר שהוא דר על המים. כא כפות תמרים ר' טרפון אומר כפות אם היה פרוד יכפפנו. וענף עץ עבות שענפיו חופין את עצו הוי אומר זה הדס כב וערבי נחל אין לי אלא של נחל של בקעה ושל הרים מנין ת"ל וערבי נחל. אבא שאול אומר וערבי נחל ב' ערבה ללולב וערבה למקדש. ר' שמעון אומר כג פרי עץ הדר א' וכפות תמרים א' וענף עץ עבות ג' וערבי נחל ב' דליות ואחת שאינה קטומה. ר' טרפון אומר אפי' שלשתן קטומות: (ט) ד"א פרי עץ הדר זה הקב"ה שכתוב בו (תהלים קד) הוד והדר לבשת. כפות תמרים זה הקב"ה שכתוב בו (שם צב) צדיק כתמר יפרח. וענף עץ עבות זה הקב"ה דכתיב (זכריה א) והוא עומד בין ההדסים. וערבי נחל זה הקב"ה דכתיב ביה (תהלים סח) סלו לרוכב בערבות ביה שמו: (י) ד"א פרי עץ הדר כד זה אברהם שהדרו הקב"ה בשיבה טובה שנאמר (בראשית כד) ואברהם זקן בא בימים וכתיב (ויקרא יט) והדרת פני זקן. כפות תמרים זה יצחק שהיה כפות ועקוד על גבי המזבח. וענף עץ עבות זה יעקב. מה הדס הזה רחוש בעלין כך היה יעקב רחוש בבנים. וערבי נחל זה יוסף מה ערבה זו כמושה לפני ג' מינין הללו כך מת יוסף לפני אחיו. ד"א פרי עץ הדר זו שרה שהידרה הקב"ה בשיבה טובה שנא' (בראשית יח) ואברהם ושרה זקנים. כפות תמרים זו רבקה מה תמרה זו יש בה אוכל ויש בה עוקצין כך העמידה רבקה צדיק ורשע. וענף עץ עבות זו לאה מה הדס זו רחוש בעלין כך היתה לאה רחושה בבנים. וערבי נחל זו רחל מה ערבה זו כמושה לפני ג' המינין כך רחל מתה לפני אחותה. ד"א פרי עץ הדר. זה סנהדרי גדולה של ישראל שהידרה הקב"ה בשיבה טובה שנא' (ויקרא יט) מפני שיבה תקום. כפות תמרים אלו תלמידי חכמים שכופין את עצמן ללמוד תורה אלו מאלו. וענף עץ עבות אלו ג' שורות של תלמידים שיושבין לפניהם. וערבי נחל אלו ב' סופרים של דיינין שעומדין לפניהם וכותבין דברי המזכים ודברי המחייבין: (יא) ד"א פרי עץ הדר אלו ישראל כה מה אתרוג זה יש בו טעם ויש בו ריח כך ישראל יש בהם בני אדם שיש בהם תורה ויש בהם מע"ט. כפות תמרים אלו ישראל מה התמרה הזו יש בו טעם ואין בו ריח כך הם ישראל יש בהם תורה ואין בהם מע"ט וענף עץ עבות אלו ישראל מה הדס יש בו ריח ואין בו טעם כך ישראל יש בהם שיש בהם מע"ט ואין בהם תורה. וערבי נחל אלו ישראל מה ערבה זו אין בה טעם ואין בה ריח כך הם ישראל יש בהם ב"א שאין בהם לא תורה ולא מע"ט ומה הקב"ה עושה להם לאבדן א"א אלא אמר הקב"ה יוקשרו כולם אגודה אחת והן מכפרין אלו על אלו ואם עשיתם כך אותה שעה אני מתעלה הה"ד (עמוס ט) הבונה בשמים מעלותיו ואימתי הוא מתעלה כשהן עשויין אגודה אחת שנא' (שם) ואגדתו על ארץ יסדה לפיכך משה מזהיר לישראל ולקחתם לכם ביום הראשון: (יב) רבי יהודה בשם ר"ש בן פזי פתח (משלי ד) שמע בני וקח אמרי הרבה קיחות צויתי אתכם בשביל לזכותכם אמרתי אליכם (במדבר יט) ויקחו אליך פרה אדומה תמימה שמא בשבילי אלא בשביל לטהר אתכם דכתיב (שם) והזה הטהור על הטמא. אמרתי לכם (שמות כה) ויקחו לי תרומה בשביל שאדור ביניכם. (שם) ועשו לי מקדש כביכול אמר הקב"ה קחו אותי ואדור ביניכם. ויקחו תרומה אינו אומר אלא ויקחו לי כו אותי אתם לוקחים. אמרתי לכם ויקחו אליך שמן זית זך וכי אורה שלכם אני צריך והא כתיב (דניאל ב) ונהורא עמיה שרא אלא בשביל לזכותכם ולכפר על נפשותיכם שמשולה כנר שנא' (משלי כ) נר ה' נשמת אדם חופש כל חדרי בטן. ועכשיו שאמרתי לכם ולקחתם לכם ביום הראשון כדי לזכותכם כדי שאוריד לכם מטר לכך משה מזהיר לישראל ולקחתם לכם ביום הראשון: (יג) ר' מני פתח (תהלים לה) כל עצמותי תאמרנה ה' מי כמוך לא נאמר פסוק זה אלא בשביל לולב.

השדרה

יד יוסף יט סוכה דף מ"ג: כ סוד לאחור שסוה כו' כ"ס בסוכה: כא סוכה דף לג: כב סוכה דף ל"ג: כג סוכה דף ל"ד פ"ט. רמב"ן במלחמות ס': כד זוהר ויחי דף ל"ב: כה מנחות כח: כו שמות רבה פ' ל"ג:

מתנות כהונה

[illegible]

דומה

ענף יוסף

[illegible]

אשר

עץ יוסף

[illegible]

מכמה

השדרה של לולב דומה לשדרה של אדם . וההדס דומה לעין . והערבה דומה לפה . והאתרוג דומה ללב . אמר דוד אין בכל האיברים גדול מאלו שהן שקולין כנגד כל הגוף הוי כל עצמותי תאמרנה : (יד) ד"א ולקחתם לכם ביום הראשון אחר כל אותו החכמה שכתוב בשלמה (ד"ה א) החכמה והמדע נתון לך (מ"א ה) ותרב חכמת שלמה וגו' ויחכם מכל האדם . ישב לו תמיה על ד' מינין הללו שנא' (משלי ל) שלשה המה נפלאו ממני כו ג' המה פסח מצה ומרור . וארבעה לא ידעתים אלו ד' מינים שבלולב שבקש לעמוד עליהם . פרי עץ הדר מי יאמר שהוא אתרוג כל האילנות עושין פירות הדר . כפות תמרים התורה אמרה טול שתי כפות תמרים להלל בהן והוא אינו נוטל אלא לולב לבה של תמרה . וענף עץ עבות מי יאמר שהוא הדס הה"א במקום אחר (נחמיה ח) צאו ההר והביאו עלי זית וגו' . וערבי נחל כל האילנות גדלין במים וארבעה לא ידעתים . חזר ומזכירן פעם אחרת שנא' (משלי ל) שלשה המה מטיבי וגו' אלו ד' מינין שכל א' וא' מישראל הולך ורץ ולוקח לו מהן להלל להקב"ה והם נראים קטנים בעיני אדם וגדולים לפני הקב"ה ומי פירש להם לישראל על ד' המינין האלו שהן אתרוג לולב הדס וערבה. חכמים. שנא' (שם) והמה חכמים מחוכמים : (טו) ר' ברכיה בשם ר' לוי אמר כח בזכות ולקחתם לכם ביום הראשון הרי אני נגלה לכם ראשון ופורע לכם מן הראשון זה עשו הרשע דכתיב ביה (בראשית כה) ויצא הראשון וגו' . ובונה לכם ראשון זה בהמ"ק דכתיב ביה (ירמיה יז) כסא כבוד מרום מראשון מקום מקדשינו . ומביא לכם ראשון זה מלך המשיח דכתיב ביה (ישעיה מא) ראשון לציון הנה הנם ולירושלים מבשר אתן :

פרשה לא

(א) צו את בני ישראל ויקחו אליך וגו' הה"ד (תהלים עא) וצדקתך אלהים עד מרום. א"ר אמי שאל את ר' שמואל בר נחמן א"ל בשביל ששמעתי עליך שאתה בעל הגדה מהו וצדקתך אלהים עד מרום א"ל כשם שהתחתונים צריכין צדקה אלו מאלו כך העליונים צריכין צדקה אלו מאלו הה"ד (יחזקאל י) ויאמר אל האיש לבוש הבדים וכו' . פתחא בריש פרשת אמור אל הכהנים . אשר עשית גדולות אלו שני המאורות הגדולים שנא' (בראשית א) את שני המאורות הגדולים . אלהים מי כמוך מי כמוך בעליונים מי כמוך בתחתונים מי כמוך שאתה כובש על מדה"ד אתה מאיר לעליונים ולתחתונים אתה מאיר לכל באי עולם ואתה מתאוה לאורן של ישראל הה"ד צו את בני ישראל : (ב) ר' יצחק פתח (תהלים קיט) צרופה אמרתך מאד ועבדך אהבה כצורף הזה שמכניס הזהב לכור ב' או ג' פעמים עד שמזקקו כך פרשה זו נאמרת ונשנית ונשתלשת . והרי הדברים ק"ו ומה אם פרשה קטנה שבתורה נאמרה ונשנית ונשתלשת שאר כל פרשיות של תורה עאכ"ו : (ג) צו את בני ישראל הה"ד (איוב יד) תקרא ואנכי אענך כד"א (ישעיה נח) אז תקרא וה' יענה . למען תכסוף למעשה ידיך תתחמד נפשך כד"א (בראשית לא) כי נכסוף נכספת . אמר איוב לפני הקב"ה רבש"ע העליונים והתחתונים ברשותך ואת מעשה ידיך תכסוף אלא תשגיח במעשה ידיך . הרי צו את בני ישראל : (ד) ד"א צו את בני ישראל בר קפרא פתח (תהלים יח) כי אתה תאיר נרי ב אמר הקב"ה לאדם נרך בידי ונרי בידך נרך בידי שנא' (משלי כ) נר ה' נשמת אדם . נרי בידך להעלות נר תמיד . אלא אמר הקב"ה אם הארת נרי הריני מאיר נרך הרי צו את בני ישראל. ד"א צו את בני ישראל ג הה"ד (שה"ש ז) ראשך עליך ככרמל ודלת ראשך כארגמן . אמר הקב"ה לישראל הרשים שבכם חביבין עלי כאליהו שעלה לכרמל הה"ד (מ"א יח) ואליהו עלה על ראש הכרמל ויגהר ארצה וישם פניו בין ברכיו ולמה שם פניו בין ברכיו אמר לפני הקב"ה רבש"ע אם אין לנו זכות הבט לברית מילה . ודלת ראשך כארגמן . אמר הקב"ה הדלים שבכם חביבין עלי כדוד שנאמר (זכריה יב) והיה הנכשל בהם ביום ההוא כדויד . וי"א כדניאל דכתיב ביה (דניאל ה) והלבישו לדניאל ארגונא . מלך אסור ברהטים שאסר הקב"ה עצמו בשבועה שמשרה שכינתו בתוך רהיטין של יעקב אבינו . בזכות

יד יוסף כו תנחומא כדרוו : כח ב"ר פ' ס"ג . ש"ר פ' ט"ו . פסחים דף ס' ע"א . ילקוט ס' תולדות . ילקוט ישעיה רמז ש"ד . וע' זוהר סוף ס' מצורע : **פרשה לא** א איכה רבה פ"א אות מ' : ב דב"ר פ"ד : ג תנחומא תצוה : ד קהלת רבה פ' י"א סי' ס' :

ענף יוסף

אשר במגולה ע"ש . וא"כ אין צריכין לדוחק שמ"כ : (יג) [השדרה של לולב דומה לשדרה של אדם כו'] . שהיא דוגמא לאברים אלו מזולתם להיות זכיות האדם ותוכחותיו אם במעשה ואם בדבור ואם במחשבה. והמעשה בהתנועעותיו עצמות האדם וכנגד זה השדרה אשר היא חבור רוב העצמות שמתנועעים . והשפה כלי הדיבור . והלב כלי המחשבה . ולפי שתחלת התעוררות האדם אל הדברים הוא ראיית העין כאומרו עין רואה ולב חומד . לכך שם בכללם העין . וז"ש שאלו שקולים כנגד כל הגוף : כלומר

מתנות כהונה

דומה לעין . נראה מפני שהבד מכוסה בעלין עד שאין רואין אותו כל עיקר כמו שאין העין ניכר בשעה שהוא עצום : **גדול הטוב** : ג' המה מטיבי וגו' . הם פסח מצה ומרור כדלעיל וסיפיה דקרא וד' מטיבי לכת אלו ד' מינים : **מעשה ידך תכסוף** עיין בש"ר ס' ל"ו : רהיטין ר"ל ישראל ההולכים לרגל ועיין במ' חזית (ד' פ"א) : **רהטים** של מי מריבה . לשון

עץ יוסף

חכמת בורא א"כ קשה מאי כל עצמותי כל האברים מבעי ליה . לכן אמר שפסוק זה לא נאמר אלא על הלולב . ומיהא שנקט עצמותי על האברים אלו שהם עצמותו ועיקרו של אדם : **אלא** בשביל לולב . ועניינו שע"י הלולב שהוא דוגמת אברי האדם יברכו לה' . וע' בענף : **ההדס** דומה לעין . שדומה בתבניתה רחבה באמצע ומתקצרת בצדו כעין ממש . ועוד בזה דומה לעין מפני שהבד מכוסה בעלין עד שאין רואין אותו כל עיקר כמו שאין העין ניכר בשעה שהוא עצום : גדול פי' הטוב : (יד) **אחר** כל אותה החכמה כו' . הפתא דריש ולקחתם לכם שהדבר מסור לכם . ועניינו שמלאות הד' המינין לא נתפרש בתורה אלא נאמר לישראל בקבלה כשאר תורה שבע"פ . ולהכי מייתי מה ששלמה בחכמתו לא יכול להשיג אמתת מלאותן והודה שהחכמים הם שפירשום לישראל . וזה מפני השמועה אשר למדו הלכה למשה מסיני : ג' **המה פסח** כו' בתנחומא ל"ג ליה ולדבריו דרש ג' וד' היינו ועוד א' שעמו הן ד' שזהו ג' מינין שבלולב הנאגדין עם הד' האתרוג שאינו נאגד עמהם [רד"ל] : **מי יאמר** שהוא אתרוג כו' . אע"ג דבגמ' יליף להו מקראי אפשר דאסמכתא בעלמא הוא למה שהוא מקובל בידם . אבל בזולת הקבלה לא הוה ילפי' מהנהו טעמי : **התורה אמרה** פי' הנראה מפשט התורה שיטול ב' כפות תמרים דהיינו ב' קבוצות תמרים עלותם שדרכם להיות הרבה תלויין ביחד בהכבדות שלהם שיותר ראוי להלל בפרי מבלולב: **לולב לבה** של תמרה . מכאן סמך לזה שכתב ריב"ז בפ"ג רפ"ג דסוכה שלולב הוא מענפים הפנימים שבתוך לבו של דקל ולא מן החיצונים שנקראים הריות [אף שמלשון הפ"ם משמע שחריות נקראין הלולבין עצמן כשמתקשין . רד"ל] . והעיקר ר"ל שהמצוה לקחת מן הענפים האמצעים כי הם מהודרים [קונטרס דברים עתיקים] : **והביאו** עלי זית . סיפיה דקרא ועלי הדס וגו' ועלי עץ עבות . אלמא עץ עבות להו הדס הוא . ותיהו בתר דגמרינן הלכה למשה מסיני דעץ עבות היינו הדס מתקלים כדאמר בפ"ק דסוכה הדס שוטה לסוכה עץ עבות ללולב : **כל האילנות** גדלים במים . פי' גדלים נ"כ לפעמים על המים . ומנלן דהיינו ערבה . דליכא למימר משום דזו גדלה במים ולא במקום ההר . דהא איכא נמי גדלה בהרים : ג' **המה** מיטיבי צעד כו' . הם פסח מצה ומרור כדלעיל . וסיפיה דקרא וד' מטיבי לכת אלו ד' מינין : **והם** נראים קטנים . וז"ש ארבעה המה קטני ארץ . ר"ל שהם נראין קטנים שלא ישיגו בהם רק טעמים פשוטים . וגדולים הם לפני הקב"ה שיסודותם בהררי יסודות טעמים עמוקים : **חכמים** פירוש בקבלה המסורה להם כדפרישית: (טו) **בזכות** ולקחתם לכם ביום הראשון כו'. הפתא דריש ולקחתם לכם להנאתכם ולטובתכם כדלעיל סי' י"ב . אלא דמכרם הפתא שההנאה הוא בזה שיגלה לנו ראשון כו' והגב נראה ניחא ליה נמי מ"ש ביום הראשון ולא קאמר ביום חמשה עשר . להורות שהוא הראשון במעלה ובחשיבות . ועי"ז יזכו שיפרע מן הראשון . ויזכו הם במעלה ראשונה ויבנה המקדש שהוא העיקרי הראשי . ומביא לנו משיח שהוא הראשון במעלה . וכן המה העניינים העקרים שהוא השלימות המיועד לנו ב"ב :

פרשה לא (א) **הה"ד** וצדקתך אלהים עד מרום . טעמו לומר שמצות המאיר לפני ה' מאחר שלא לאורה הוא צריך אינו אלא לזכותינו . ולהכי מייתי האי קרא דלפום מה דדריש ביה יראה שמכלל צדקתו יתברך לצוותינו להאיר לפניו : **כך העליונים** צריכין צדקה כו' . ופי' צדקתך מדה לדקתך באתה נוהג ומלוה לעולם יבנה בכל העולם ואכי' בגרום שצריכין להתנהג בצדקה אלו עם אלו : **מי כמוך** בעליונים מי כמוך בתחתונים . משום דהכא כתיב אלהים פעם ב' והדרש שמי כמוך נוסף גם למעלה שבמרום אין כמוך וכן בתחתונים [רד"ל] : **אתה מאיר** לכל באי עולם . משום דעליונים ותחתונים דקאמר אפשר דוקא לשעבר . קאמר לכל באי עולם . לכלול כל העתידים לבא : **ואתה מתאוה** לאורן של ישראל . כדדרש להלן תכסוף חמדת [רד"ל] . אלא ע"כ כדי לזכותם הה"ד צו את בני ישראל ויקחו אליך . כלומר אליך ולא לי כדאמרי' בס' כל הקרבנות . וכרש"י אליך לרצותם ולהראותם חבתם לפני . ולא בשבילי שלא לאורה אני צריך : (ב) **כך פרשה** זו נאמרת ונשנית ונשתלשת . שהיה משה שונה להם לישראל הפרשה ג' פעמים עד שילמדוה כהוגן . ולהכי מדמה לה לצורף שע"י חזרת הלימוד יוסר מהם כל ספק וטעות שהיה בלימוד הראשון והשני שלא יטעו בדברים כהוגן . ועוד שכל פרשה שנשנית הוא להם איזה דבר ולהורות כמה עניינים כמוסים . וזהו ענין הזיקוק והצירוף : (ג) **הה"ד** תקרא ואנכי אענך . בא לתת טעם למצות המאור שאינה אלא לזכות ישראל. ולהכי מייתי מהאי קרא : **כמד"א אז** תקרא וה' יענה . למעשה ידיך תכסוף שתחמד כו' כצ"ל . וכוונת המדרש לומר שאין פירוש תקרא ואנכי אענך ענין ויכוח זה עם זה . שאין זה מענין מ"ש למעשה ידיך תכסוף . אלא פי' אהיה נשמע לעשות רצונך כמו אז תקרא וה' יענה . וה"ק במה שאתה מבקש שתקרא ואעשה רצונך אתמה מה בצע אלך אשר למעשה ידיך תכסוף ותתחמד . שמאחר שהכל מעשה ידיך בודאי שאין לך צורך מהם כי הכל ממך . אע"כ הוא רק כדי שהשגיח במעשה ידיך לזכותם . וע' ש"ר פרשה ל"ו : (ד) **פתח** כי אתה תאיר נרי . משום דק' מ"ש מצות המאור . שאמר שה' יאיר נרי איך יבקש מהאדם שיאיר לפניו . להכי פתח בהאי קרא ומשני דאמר הקב"ה נרך בידי כו' כלומר שהכוונה לזכותינו ולכפר על נפשותינו . ולזה נתן לנו מצוה בנר דוגמת הנפש שקרויה נר כדי שע"י זה נזכה להשלים נפשותינו . וכאילו נר ה' בידינו ובשכר שהארנו נרו יאיר נרנו . והרד"ל כתב א"ל אפשר דרש שמן למאור להעלות נר תמיד . שע"י מצות שמן למאור תזכה שיעלה הקב"ה אור נר נשמתך תמיד כד"א [ישעיה נ"ח] ונחך ה' תמיד והשביע גו' ושמן על ראשך לא יחסר עכ"ל : **הה"ד** ראשך עליך כו' . משום דבעי למימר שטעם צו את בני ישראל שיהא גוזר על ישראל כמלך כדלקמן . ולא אשכחן בהדיא דמשה איקרי מלך . דמה שנא' ויהי בישורון מלך אפשר דבהקב"ה מיירי . להכי מייתי סמך ממלך אסור ברהטים דמדרים במשה כדלקמן . ומשום דאין דרשה זו מוכרחת דאפשר למדרשיה בהקב"ה או באברהם או ביעקב . מייתי עליה סמך מויהי בישורון מלך . דכיון דאיכא תרי קראי דאתי שפיר למדרשינהו במשה ניחא ליה דקיים ליה למשה מלך . ואיידי דמייתי האי קרא דריש ליה כוליה הכא כדרך המדרש : **הרשים שבכם** ט' הכוונה שלכאורה יחשב היות העני רחוק משתקובל שועתו אל האלהים . כי במה יקדם ה' . כי אין לאל ידו לקדם בעולה חכמים ומעשה הצדקה וכיוצא . ולא עוד אלא שנראה כי נסתרה דרכו מה' בשגע אחר שאין ה' נותן לו די מחסורו . אבל לפי האמת זו אינה ראיה שפעמים הצדיק נצער בעוה"ז לסבות ידועות . ותעל שועתם אל האלהים להטיב לאחריתו כמ"ש ז"ל לדיקים לאחריתי מהנו לדידהו לא מהנו . לכן אמר שהרשים חביבים לפני ה' כאליהו שאף שהיה מצטער במזונותיו שפעם הוצרך לאשה אלמנה לכלכלו ופעם לעורבים . עכ"ז היה מועיל להשביע כל העולם בתפלתו ע"י הגשמים . וכדי שלא יחשוב היותו אליהו בלתי חביב יאמר מאחר שהוצרך לשום פניו בין ברכיו שמזה נראה שהוצרך להצטער בתפלתו . חס יורה על היותו בלתי נאהב למעלה . לכן אמר כי זה לא היה משום צער אלא לרמוז לזכות הברית מילה : **הדלים** שבכם חביבין כו' . דלים הם אלו שמלבד עניותם הם נכנעים ביד אחרים ומשועבדים כעבדים . ואלה יחשב שהם רחוקים מה' שאינם שליטים בעצמם לקיים המצות . לכן אמר הדלים שבכם חביבים עלי כדוד שאע"פ שהיה מגורש אחרי הצאן כעבד נמכר . עכ"ז בטוב לבנו קרבנו ה' והשליטו . וכן ענין דניאל שהיה סרים ועבד בהיכל מלך עד שהיה צריך להתגאל במאכלות אסורות להתפרנס . ועם כל זה בהם לבנו מזולו ועלה לגדולה . ופי' והיה הנכשל בהם לפ"ז החלש והעני . על דרך והנכשלים אזרו חיל : **כדוד שנא'** ט' ר"ל כדוד שהיה אדמוני ודומה קצת לארגמן . וגם היה לבוש לבוש ארגמן לבוש מלכות : **שאסר הקב"ה** עצמו בשבועה שהוא משרה שכינתו כו' בא לומר שלא די שהקב"ה מקבל תפלתם . אלא שאף לפעמים משרה שכינתו עליהם . שאף שאין השכינה שורה אלא על חכם גבור עשיר . זהו על הרוב . אבל לפעמים וצורך שעה משרה בזולת תנאים אלו . ולכן אמר כאן כי מאחר שה' נשבע להשרות שכינה בישראל לכן אף שלא יהיו עשירים משרה שכינה עליהם כשלא ימלאו יותר ראוים מהם : **בתוך רהיטין** ר"ל ישראל ההולכים לרגל [מת"כ] והמעריך כתב פי' לזרעו קורא כן לפי שהוא רץ כמן . והרד"ל כתב כמו ריהטנו ברותים שדרשוהו על בהמ"ק והוא כמו באהלי יעקב . ואחר תורת רסיסים לשון ריצה עכ"ל : **דכתיב** ואל הבקר רץ . בתנחומא קאמר בזמ"ם ב' ריצות שנא' ואל הבקר רץ . ויצא ויכן

בזכות מי ר' אבא ב"כ אמר בזכותו של א"א דכתיב (בראשית יח) ואל הבקר רץ אברהם ר' לוי אמר בזכותו של יעקב דכתיב ביה (שם ל) ויצג את המקלות אשר פצל ברהטים. א"ר ברכיה מלך אסור ברהטים זה משה דכתיב ביה (דברים לג) ויהי בישורון מלך אסור ברהטים שגזר הקב"ה עליו שלא יכנס לא"י בשביל מי בשביל רהטים של מי מריבה הה"ד (במדבר כ) המה מי מריבה אשר רבו בני ישראל. ר' יהודה ה משלו מלה"ד למלך שגזר ואמר כל מי שילקט ויאכל מפירות שביעית יהו מחזירין אותו בקמפון הלכה אשה אחת בת טובים ולקטה ואכלה מפירות שביעית התחילו מחזירין אותה בקמפון והיתה צווחת ואומרת בבקשה ממך אדוני המלך תלה את הפגין הללו בצוארי כדי שלא יהיו הבריות אומרות דומה לנו שנמצא בה דבר של ערוה או דבר של כשפים אלא מתוך שרואים את הפגין בצוארי הן יודעין שבשבילן אני מחזרת. כך אמר משה לפני הקב"ה רבון העולם כתוב בתורתך מפני מה איני נכנס לארץ שלא יהו ישראל אומרים דומה לנו שזייף משה את התורה או אמר דבר שלא נצטוה א"ל הקב"ה חייך שאני כותב שלא היתה אלא על המים הה"ד (במדבר כז) כאשר מריתם פי במדבר צין. ר"ש משלו מלה"ד למלך שמהלך בדרך ובנו עמו על קרוכין כיון שהגיעו למקום צר נהפכה קרוכין על בנו נסמית עינו נקטעה ידו נשברה רגלו כיון שהיה המלך מגיע לאותו מקום היה מזכיר ואומר אוי לי כאן ניזוק ברי כאן נסמית עינו כאן נקטעה ידו כאן נשברה רגלו כך הקב"ה מזכיר בתורתו ג' פעמים מי מריבה כלומר כאן הרגתי את משה כאן הרגתי את אהרן כאן הרגתי את מרים הה"ד (תהלים קמא) נשמטו בידי סלע שופטיהם ושמעו אמרי כי נעמו. רב נחמן אמר מלך זה משה דכתיב ויהי בישורון מלך אמר הקב"ה למשה אני מניתיך מלך על ישראל ודרכו של מלך להיות גוזר ואחרים מקיימין כך תהא גוזר וישראל מקיימין הה"ד צו את בני ישראל: (ה) ר' יהושע דסכנין בשם ר' אחא אמר (משלי כא) עיר גבורים עלה חכם. גברים כתיב שכלם גברים ואין בהם נקבה. עלה חכם זה משה שנא' (שמות יט) ומשה עלה אל האלהים. (משלי כא) ויורד עוז מבטחה. ר"י ור' נחמיה ורבנן. ר' יהודה אומר עוז זו תורה מבטחה שבטחונן של מלאכים שהיו סבורין שלהם נתנה התורה עד שאמר להם הקב"ה (איוב כח) ולא תמצא בארץ החיים. ור"נ אומר עוז זו תורה מבטחה שבטחונה בה ומתן שכרה בצדה. ורבנן אמרי עוז זו תורה מבטחה שכל מי שיגע בה בטוח שגוזר ואחרים מקיימין כך אמר הקב"ה למשה הרבה יגעת בתורה אלא תהא גוזר וישראל מקיימין הה"ד צו את בני ישראל: (ו) ד"א צו את בני ישראל רבי ורבנן ר' אומר כתוב אחד אומר (איוב כה) היש מספר לגדודיו. וכתוב אחד אומר (דניאל ז) אלף אלפין ישמשוניה וכתוב אחר אומר (תהלים סח) רכב אלהים רבותים אלפי שנאן אדני בם סיני בקדש. אלא הרי זה מספר גדוד אחד אבל לגדודיו אין מספר. ורבנן אמרי כתוב אחד אומר היש מספר לגדודיו וכתוב אחד אומר אלף אלפין ישמשוניה אלא עד שלא חרב בהמ"ק היה קלוסו של הקב"ה עולה משלם כיון שחרב בהמ"ק כביכול מיעט הקב"ה פמליא שלו ואמר הקב"ה אינו בדין שיהא קלוסי עולה כמו שהיה עולה. (איוב כה) ועל מי לא יקום אורהו מי בא מכל באי עולם ואומר לא האיר לי חמה ביום ולא האיר לי לבנה בלילה אתה מאיר לעליונים ולתחתונים ולכל באי עולם ואתה מתאוה לאורן של ישראל הה"ד צו את בני ישראל. א"ר תנינא ז חלונות היו לבהמ"ק ומהם היה אורה יוצא לעולם שנאמר (מ"א ו) ויעש לבית חלוני שקופים אטומים. שקופות אטומות היו מקטינות מבפנים ומרחיבות מבחוץ כדי להוציא אורה לעולם. א"ר לוי משל למלך שבנה לו טרקלין ועשה חלונותיו מקטינות מבחוץ ומרחיבות מבפנים כדי להכניס אורה לתוכו. אבל חלונות של בהמ"ק לא היו כן אלא מקטינות מבפנים ומרחיבות מחוץ כדי להוציא אורה גדולה. ר' שמעון בן יהוצדק ח שאל לרבי שמואל בר נחמן בשביל ששמעתי עליך שאתה בעל הגדה

מהיכן

יד יוסף ה ספרי מ"א פיסקא קל"ז. וספרי ה"ב פיסקא כ"ו. יומא דף פ"ו. במד"ר פ' י"ט. דב"ר פ"ב: ו חגיגה דף י"ג. במד"ר פ' י"א. ועי' ב"ר פ' ע"ח: ז במד"ר פ' ט"ו. תנחומא סדר בהעלותך. מנחות פרק כל קרבנות: ח ב"ר פ' ג'. וש"ר פ"נ. שוח"ט מז' ק"ד. ילקוט תהלים רמז תתס"ב. וילקוט פ' בראשית. תנחומא:

מתנות כהונה

לשון ריצה ופתיחה כד"א פתו רמים: קמפון פלטיא גדולה ששם שוחקים המלכים. פגין פירות שביעים: קרוכין הוא מרכבה קטנה: גברים כתיב חסר וי"ו לי נבר זכר שכל המלאכים זכרים: ס"נ בטחונן של מלאכים: בטחונה בה. מה שהיא מבטחת הוא בה ובקרבה

ענף יוסף

פרשה לא (ד) [כלומר כאן הרגתי את משה כו'] וא"ת לפי זה ע"כ נמשל למלך שמהלך בדרך עם ג' בניו ונהפכה קרוכין על ג' בניו ומתו. מכיון דבלשה לדיוקא מזו. ולא היה ליה להמשיל במזק ג' אברים בגוף אחד. וי"ל דס"ל שאין השוגג למשה ואהרן במיתתם רק לישראל כלא זכו שיכניסום לארץ כמו שדקדקו המפרשים מלבן לא הביאו את הקהל. וישראל הוא דוגמת הבן שמוק בג' אבריו במה שנסתלקו מהם ג' הרועים הללו: (כאן הרגתי את מרים). קימת דעעת הסלמוד וכל

עץ יוסף

וירץ לקראתם: זה משה מעין מ"ש כי לא מזה ולא שקן ענות עני בתפלתו. אמר עתה כי העשיר לא היה תפלתו בתפלתו להענות בה. בפעמים תדמה ולא יוכילנו כל עברו. שהרי משה שהיה מלך ועם כל זה נגזר עליו שוגם ולא יכול כפרה בתפלתו: בשביל רהטים של מי מריבה. פי' מדכתיב שם וישקו אותם ולא בעירם. ושייך לשון רהטים דכתיב וימלא את הרהטים [ידי משה]: ר' יהודה משלו מבל כו' ר' שמעון משלו משל כו' הביא דבריהם כאן כי היכי דלא תקשה על מה שפי' מלך אסור ברהטים על משה שנענש בחטא מי מריבה. וכי יזכיר הכתוב את משה על ענין חטאו וענשו. דלפי דברי ר' יהודה ור"ש ניחא. כמו שמפורש והולך. משל למה"ד פי' מה שנכתב חטא מרע"ה כמה פעמים בתורה. דלולי זה לא היה ראוי להזכירו רק פעם אחד. שאין להזכיר גנות הצדיק כל שאפשר להעלימו: קמפון פי' שדה שמשחקים המלכים שמו בלשון יון קמפון [ערוך] והמוסף כתב בלשון רומי שדה מרווח הן לטייל הן לצחוק נקרא קמפון: מפירות שביעית בספרי ובפרק יוה"כ ובבמדב"ר ס' י"ט גרסי' פגי שביעית ופרש"י פגים בלא בשלו כל צרכן והמכנא אמר והיתה שבת הארץ לכם לאכלה. ולא להפסד. ולפ"ז הא דקאמר הכא פירות שביעים דמשמע כפשוטן. צריך לומר דלאו דוקא. ועי' בפרק הריב"ם ס' פ"ו: דבר של ערוה כו'. שדרך האשה המוצאת שהם בערוה או כשפים. ולכן הרואה אותה שמחזרין אותה בקמפון יתלה בחטא המגלי בנשים. וכן הרואה הנביא לוקה יחשוב שחטא בשלימותו דהיינו שזייף בתורה כו' דהגיה מילתא דשייכא בדידיה: או אמר דבר שלא נצטוה. בתורה שמסר בעל פה. חייף בתורה דקאמר היינו בתורה שבכתב דהוי שהם תורה. א"נ אמר דבר שלא נצטוה דקאמר. היינו במילי דלא שייכי למצות התורה קאמר. שאמר דבר שלא נצטווה כענין מסעיתיהם וחניותיהם והמלחמות וכיוצא בזה: ר"ש משלו משל כו'. נר"ם הזכרת מיתתו של מרע"ה כמה פעמים הוא דרך המאוננות כמלך שמזכיר צערו כשמגיע במקום שמוק בנו: קרוכים והערוך גרס קרוכין. וכתב המוסיף פי' בלשון רומי מין עגלה: ג' פעמים מי מריבה. מדא גבי מיתת אהרן. וחרתי במיתת משה היינו חדא בסדר פנחס וחדא בסדר האזינו. אבל פ"ש כמה מי מריבה בדוכתיה. לא חשיב. דההוא לגופיה אצטריך להודיע טורחם: הה"ד נשמטו בידי סלע שופטיהם. שפירושו שע"י הסלע שנצטוו להוציא ממנו מים מתו ונשמטו שופטי ישראל דהיינו משה ואהרן ומרים שגם היא רועה את ישראל וכמ"ש ואכחיד את ג' הרועים. ומשיח ובמעו אמרי כי נעמו ר"ל הסכימו לגזרתי כמ"ש ויעל אהרן כו' וכן משה. או הכתוב נדרש מסיפיה לרישיה אף שמשה ואהרן שמעו אמרי אל ויגעמו למו. מ"מ בדבר הסלע נשמטו ונענשו: ר"נ אמר מלך זה משה דכתיב כו'. אע"פ שאינו מתקם בזה על דברי ר' ברכיה כלום. אלא דבעי למימר אמר הקב"ה למשה מי נקט לה. כלו' שפיר דעיק מלך במשה מכיון דאמר לו הקב"ה שיגזור כמלך: כך תהא גוזר כו'. נראה דלאו בענין מצות ה' קאמר. דמה נאה אותה במה שיצוה לעשות מצות השם כל נביא וחכם יגזור כזאת מבלי היותו מלך. אלא לדברי הרשות קאמר בענין המלחמות ומנוי שרים ושופטים כטוב בעיניו וכיוצא. ואע"ג דמנו את בני ישראל דכתיב בענין מצות ה' דרשי' ליה. מ"מ אם אינו ענין למצות ה' כי מ"מ לומר כאן לבך נוהג מזולתן דרים דרמיז שיגזור על בני ישראל בדברי הרשות. ועי' בענף: (ה) אמר עיר גבורים כו'. משום דבעו למימר דעו את בני ישראל אתא למימר שיגזור משה על ישראל. אלא דלא ס"ל דטעם משום דהוה מלך אלא מפני שעוסק בתורה וה"ה לכל מי שעוסק בתורה להכי מייתי האי קרא דקאמר שכל מי שעוסק בתורה גזוח שגוזר ואחרים מקיימים לגירסת דרבנן. ואיידי דמייתי דרבנן מייתי נמי דר' יהודה ודר' נחמיה: גברים כתיב חסר ו' לשון גבר זכר שכל המלאכים זכרים. וי"ל שאינם בעלי התואר שהתואר מיוחד בנקבה והטורה נזכר כמ"ש בספר המורה. ועי' בענף: זו תורה שנא' ה' עוז לעמו יתן (ילקוט): ולא תמצא בארץ החיים. מקרא הוא באיוב כ"ח בפרשת החכמה מאין תמצא שדרשוה על זה שהאלו תורה היכן היא כו' ודרש כאן לא תמצא אצל המלאכים שהם חיים לעולם. וכתיב בה בתורה אדם כי ימות באהל: שבטחונה בה ומתן שכרה בצדה. כד"א בטח בה לב בעלה ושלל לא יחסר. והיפ"ת כתב שבטחונה בה כו' כלו' שבטחונה בה פי' שממון שכרה בצדה. שאין התורה כרוב המצות שלא נתפרש בהם שכרם העיקרי. אבל תלמוד תורה כתיב בה כי היא חייך ואורך ימיך: שגוזר ואחרים מקיימים פי' שמשה היינים וגזרות למשמרת התורה כתקנות חכמים וכולם יקיימו כן. ודרש עוז מבטחה אין עוז אלא מלכות הכרה כמלך שגוזר ואחרים מקיימין וכדאי' (תהלים ל"ז) ובטח עליו והוא יעשה (רד"ל): הרבה יגעת בתורה כו'. כלו' הרבה יגעת בתורה ואין חדוש מה ששמעו תורה מפיך אלא עד שזכה שתאמר לישראל גזרות ותקנות ויקבלו ממך: (ו) כתוב אחד אומר. איידי דבעי לאתויי ועל מי לא יקום אורהו. לומר מי בא בכל באי עולם כו'. דרים רישא דקרא היש מספר לגדודיו. ומסרן דלא סקבי אקרא אחרינא: הרי זה מספר גדוד אחד. כלו' כל גדוד וגדוד כך מינו. וקרא לא מיירי אלא בגדוד אחד שהוא המשמש לפני ה' לבדו בפעם אחד. ושוב גדוד אחר. כי לא ישמשו כל גדודיו יחדיו. וא"ת מ"מ היכי מתרצי קראי דאלף אלפים ישמשוניה ורכב אלהים וגו'. וי"ל דאלף אלפים ורבוא רבוון היינו רבותים אלפי שנאן דהיינו ב' רבבות וב' אלפים. ופי' אלף אלפים אלף זוגות דהוו לאו אלפים וכן רבוא רבוון פי' רבוא זוגות דהוו לאו ב' רבוון. ונקט כה"ג משום דמלאכים ב' מינים. מהם ממונים לטובה. ומהם ממונים לרעה. כלומר עומדים עליו מימינו ומשמאלו וחז"ל אלו מיימינים לטובה ואלו משמאילים לרעה. ולכן יהיו זוגות זוגות זה לעומת זה. אבל לגדודיו אין מספר כלו' שיש גם מינים חלוקים וכל מין הוא גדוד בפני עצמו. ויש מינים רבים עד שאין מספר להם מרוב רבויים: כיון שחרב בהמ"ק שנאמר דיאל כבר נהרג הכיה: כביכול אף כלפי נצח השכינה החקקנו לומר כך כמו ב"ו שאתה יכול לומר בו מיעוט (רש"י פ' אין דורשין): ולכל באי עולם כלומר העתידים לבא לעולם תמיד: ואתה מתאוה לאורן קמפרש ומה יחלק לאדם עם אל דכתיב באר ועל מי לא יקום אורהו דהכי קאמר מכיון דהוא מאיר לכל איך יהיה האדם מועיל ועושה מקח עם אל שיאיר לפניו: הה"ד צו את בני ישראל. ויקחו אליך. כלומר אליך ולא לי כדאמרינן בפ' כל הקרבנות. ופרש"י אליך לצורכם ולהנאתם תכתם נפשי. ולא לי ולא בשביל שלא לאורה אני צריך: היו מקטינות מבפנים כו'. שפירום שקופים רחבים. ופירוש אטומים קצרים. וקמפרש שקופים לצד חוץ ואטומים מצד פנים. ולי"ע מנ"ל לפרש הכי דילמא איפכא וכדרך החלונות. וי"ל דא"כ למה ליה למימר כלל שקופים אטומים לא לכתוב רק ויעש לבית חלונים ואנא ידענא שמן הסתם היו כדרך כל החלונות. אלא ש"מ דאתא להורות שהיה שינוי מכל החלונות דעלמא (רמ"א): מקטינות מבפנים דרך טוהר אגים כשעושין חלון מרחיבין אותו מבפנים שמשפיטים את עובי הכותל מכל צד כדי שלא יסתום ויעכב לפני הכותל את האור מלבא לגדדים. אבל הסיכל קצר מבפנים ומרחיב והולך לצד חוץ כדי שתצא אורה מן ההיכל ותאיר לעולם (רש"י בפ' כל הקרבנות):

מהיכן

מהיכן אורה יצא לעולם . א"ל נתעטף הקב"ה כשלמה והבהיק כל העולם כולו מזיו הדרו א"ל בלחישה א"ל מקרא מלא הוא שנא' (תהלים קד) עוטה אור כשלמה נוטה שמים כיריעה ואת אומר לי בלחישה. אמר כשם שאמרוה בלחישה כך אמרתי לך בלחישה . א"ר ברכיה אלולי שדרשה ר' יצחק ברבים לא היה אפשר לאמרה . וקמי מן כן מה הוון אמרין. א"ר ברכיה בשם ר"י ממקום בהמ"ק משם אורה יוצאה לעולם . הה"ד (יחזקאל מג) והנה כבוד אלהי ישראל בא מדרך הקדים וקולו כקול מים רבים והארץ האירה מכבודו. ואין כבודו אלא בהמ"ק כד"א (ירמיה יז) כסא כבוד מרום מראשון מקום מקדשינו : (ז) ר' אבינא אמר תרתי ור' ברכיה אמר תרתי ורבנן תרתי . רבי אבינא אמר הגלגל הזה של חמה אחד ממשמשי הוא ובשעה שיוצא לעולם אין כל בריה יכולה ליזון עיניו ממנו הה"ד (דניאל ז) נהר דינור נגד ונפק מן קדמוהי ולאורך אני צריך. א"ר אחא (ישעיה מב) ה' חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר. לא בראתי אלא לזכותך . ר' אבינא אמר אוחרי הברק הזה אחד מתולדות האש שלמעלן הוא מסוף העולם ועד סופו מבהיק אורו ולאורך אני צריך . א"ר אחא ה' חפץ למען צדקו היך דקדמוי . ר' ברכיה אמר הגלגל הזה של עין אין אדם רואה מתוך הלבן שיש בו אלא מתוך השחור . אמר הקב"ה מה מתוך חשיכה בראתי לך אורה ולאורך אני צריך . א"ר אחא ה' חפץ למען צדקו . ר' ברכיה אמר אוחרי (בראשית א) והארץ היתה תוהו ובוהו מה כתיב בתריה ויאמר אלהים יהי אור ויהי אור אמר הקב"ה מה מתוך השיכה בראתי לך אורה ולאורך אני צריך א"ר אחא וכו'. ורבנן אמרי תרתי אמר הקב"ה לולד כל אותן ט' חדשים שהיית במעי אמך אני הייתי מאיר לך ולאורך אני צריך. ורבנן אמרי אוחרי (דניאל ב) הוא גלא עמיקתא ומסתרתא ידע מה בחשוכא ונהורא עמיה שרא . אמר הקב"ה נהורא שרא גבי ולאורך אני צריך . אמר רב ט בשעה שגלגל חמה ולבנה נכנסין ליטול רשות מלפני הקב"ה עיניהם כהות מזיו השכינה ומבקשין לצאת להאיר לעולם ואינן רואין כלום ומה הקב"ה עושה להם מורה לפניהם חצים ומהלכים לאורם הה"ד (חבקוק ג) שמש ירח עמד זבולה לאור חציך יהלכו לנוגה ברק חניתך . וכתיב (יואל ב) שמש וירח קדרו וכוכבים אספו נגהם. ר' הושעיא בריה דר' שמלאי דקיסרין בשם ר' יצחק בר זעירא לעולם אין גלגל חמה שוקע עד שהוא נעשה כמין חרדל של דם . מאי טעמא (תהלים יט) והוא כחתן יוצא מחופתו ישיש כגבור לרוץ אורח. ואין אורח אלא של נשים כד"א (בראשית יח) חדל להיות לשרה אורח כנשים . א"ר לוי בכל יום ויום הקב"ה יושב בדין על גלגל חמה ולבנה שאין מבקשים לצאת להאיר לעולם מה הם אומרים הבריות ימקטרגין לנו הבריות משתחוים לנו . א"ר יוסטא בר שונם מה הקב"ה עושה להם יושב עליהם בדין ויוצאין ומאירין לעולם בעל כרחן הה"ד (צפניה ג) בבקר בבקר משפטו יתן לאור לא נעדר. מהו לא נעדר לא פסק. (שם) ולא יודע עול בשת לא בהתין אלא סדרין להון . הסין להו לקיין לא בהתין הה"ד ויקחו אליך שמן זית : (ח) תני ר' חייא שמן זית ולא שמן שומשמין ולא שמן אגוזין ולא שמן צנונות ולא שמן שקדים אלא שמן זית מזיתך . א"ר אבין משל למלך שמרדו בו לגיוניו ולגיון אחד משלו לא מרד בו . אמר המלך אותו לגיון שלא מרד בי ממנו יעשו דוכסין ואיפרכין ואיסטרליטין . כך אמר הקב"ה יא הזית הזה הביאה אורה לעולם בימי נח הה"ד (בראשית ח) ותבא אליו היונה לעת ערב והנה עלה זית טרף בפיה יב מהו טרף קטיל כד"א (בראשית לז) טרוף טורף יוסף . א"ר ברכיה אילו לא קטלתיה אילן רב הוה מתעבדא. ומהיכן הביאתו ר' אבא כ"כ אמר מהר המשחה הביאתו. ר' לוי אמר משבשושי ארץ ישראל הביאתו הדא דאינון אמרי ארעא דישראל לא לקת במוי דמבולא הוא שהקב"ה

יד יוסף ט שוח"ט מז' י"ט : י נ"ל מקטרגין [רד"ל] : יא שה"ש רבה פ"א : יב ב"ר פ' ל"ג . ילקוט בראשית :

ענף יוסף

כדי שיהיה כח בגוף האדם שעכור לקבל האור ההוא [כמ"ח] : (ז) [בכל יום ויום הקב"ה יושב בדין על גלגל חמה] . קשה כיון דעמד עליהם בדין יום אחד לא ימנעו להאיר ביום אחר עד שיצטרך להוציאם בעל כרחם . ונראה בכל יום מוסיפים החוטאים בחטא יותר משל תכיו ולזה יחשבו שלא יאיר ס' להם [יפ"ת] ועיין בסדר קרח ומ"ש שם : ד"א

מתנות כהונה

ובקרבנה : ה"ג נתעטף הקב"ה כשלמה (וה"ג בב"ר פ' ג') ובשוחר טוב גרס בטלית לבנה והוא הוא : קמוי מן כן . קודם שדרשה ר' יצחק ברבים מה היו אומרים מהיכן נברא האורה : ממקום כ"ה . כך היו דורשין קודם שדרש ר' יצחק ברבי' דרשת ר' שמואל בר נחמן ואלולי שדרשה ר' יצחק ברבים לא היו מאמינים וה"ג בילקוט אי אפשר מיתמר' והכי משמע בשו"ט מזמור ק"ד : ליזון עיניו ממנה . לראות ולהסתכל בה בפומבי : נהר דינור כו' . מגומגם הוא ובא"ח מחקו : ה"ג לא בראתי אלא לזכותך . פי' לא צויתי מצות נרות אלא לזכות אותך ועיין בפרשת תצוה ור"פ בהעלותך ושם בילקוט : היך דקדמוי . פי' כמו שדרשו בראשונה פסוק ה' חפץ וגו' : מורה ל' יורה בחצים ויורו המורי' : חרדל יאור מהלך מים כד"א חרדלת של גשמי' ובמ' תלים גרס חרדה : מקטרגים לנו . על דרך שאחז"ל כשם שנפרעין מן העובדי' כך נפרעים מן הנעבדים : לא בהתין . כלו' השגל הרבע העובד לשמש וירח אינו בושה ואין נותן אל לבו העלבון שמגיע אל הנעבדים אלא מתהוין להם רואין אותן שהן לוקין ואינם בושים : דוכסין ואפרכין כו' . מיני ממשלות הם : קטיל הרגו קודם זמנו שעדיין לא הגיע זמנו ליקצץ : אילו לא קטלתיה כו' . פי' אילו לא הרגתו אילן גדול היה נעשה ולעיל בפ' נח גרס אמר לה אילו לא כו' פי' נח אמר לה כן שלא עשתה יפה : ומהיכן הביאתו גר' : מהר המשחה הביאתו

עץ יוסף

מהיכן אורה יוצא לעולם . לפי שאמר כאן שמבהמ"ק היה אור יוצא לעולם . לכן בעי לאתויי האירה מכבודו דדרשינן בבהמ"ק . ומייתי דר' שמעון בן יהוצדק ור' שמואל בר נחמן משום הא דקאמר בתר עליהון מן קמי כן מה היו אומרין א"ר ברכיה מקום בהמ"ק כו' : מהיכן אורה יצאה לעולם . ר"ל מהיכן נבראת האורה כדאי' בב"ר פ"ג . משום שדעת ר' שמעון בן יהוצדק והסכמת רוב חז"ל שכל מה שנבראת בששת ימי בראשית נברא בהבראת שמים וארץ . וכל מה שנברא אחרי כן היו בכח בהם . אלא שהיו יוצאים כל דבר ודבר מן הכח אל הפועל . והאור הזה אינה אור המאורות הנזכר ברביעי . אלא אור הנבראת תחלה לכל הדברים כדאי' בב"ר פ"ג סי' ו' . והוא האור הגנוז לצדיקים כדאי' בב"ר פ' י"א . ע"כ שאל ר' שמעון לר' שמואל מהיכן יצא נבראת אותה האורה . כלו' על שאר דברים אני שואל כי משמים וארץ נבראו ויצאו כנ"ל . רק שאלתי היא על האורה שהיא נבראת תחלה לשמים וארץ ולכל הדברים . דליכא למימר דהיא האור העליון . דאיך יאמר יהי אור שיורה על הויה חדשה . הא אינה רק התפשטות מאור העליון . ואיך יאמר יהי אור : א"ל נתעטף הקב"ה כשלמה כו' . צריך להיות כשלמה . וכן גרס בעקידה . וה"ג בשוח"ט כיצד ברא הקב"ה את האורה א"ל נתעטף בטלית לבנה והבהיק את העולם באורו . ור"ל שהודיעו שאורה זו אינה נתפסת בחומר אלא מושפעת מאתו יתברך ולפי שלרבוי זיוה והדרה לא יוכל העולם לסובלה ואנו מצינו שאותה אורה שימשה ד' פעמים בעולם . ואחת במצרים בלילה יציאתו ממצרים . ואחת במ"ת . ואחת בשבעת ימי אבלו של מתושלח קודם המבול שסבלו אותו כל גויי הארץ כדאי' בב"ר . ואחת בשעה שהראה הקב"ה למשה כל העולם מגלעד ועד דן . לכן נתעטף השי"ת בשלמה ומתוכה הבהיק זיוו כדי שיסבלוה . כמו שהלומדי הראות יביטו באור החמה ע"י מסך מבדיל שמחלישים זו האור לעיניהם . והיתה השמלה לבנה שבלבנונית תתפשט האורה מתוכה בבהירות . משא"כ בשאר צבעים . וע"י שלא היה אותה האורה כעצמיות אור העליון . כי אם כדבר מתהוה מחדש כתיב יהי אור . שזה יתייחס בגדר מה להויה : א"ל בלחישה שאין לדבר במעשה בראשית בפרהסיא . ועוד לפי שזה המאמר יראה מגונה שנראה המלא למעלה שמלה ח"ו . לכן אמרה בלחישה כדי שלא ישמעו ההמוניים ויבינו הדברים כפשוטן : א"ל מקרא מלא הוא . ולא חשש הכתוב אלא ישמעו טוב אדם להבין דברים כפשטן . כמו שהוא דרך הכתוב במשלים ושאר הענינים : מקרא מלא הוא ומתחלה לא אס"ד דהאי קרא אתא לאשמועינן הך מילתא . אבל כשידע הענין הבין שזה הענין הכתוב בבאור : עוטה אור כשלמה פי' באור כשלמה שעליהם שכינו יתברך : אלולי שדרשה ר' יצחק ברבים . האי דרשה דר' שמואל בר נחמן . לא היה אפשר לן לאומרה ברבים . אלא לאומרה בלחישה כדעבד ר' שמואל בר נחמן והטעם שזכרנו . אלא שכבר הורה זקן יצחק . והשתא בעי מקודם שבאו ר"י ורשב"נ שחדשו ענין זה מה היו אומרים העולם בדרוש הלז . וא"ר ברכיה בשם ר"י שהיו אומרים שממקום בהמ"ק כו' . והוו סברי שהעולם נברא תחלה כדעת ר' נחמיה בב"ר . ולא אס"ד דעוטה אור כשלמה בבריאת האור קמיירי . אלא שפירושו שהשי"ת מעוטף באור כמו שמעוטף בשלמה ע"ד ונהורא עמיה שרא (יפ"ת וע' באלפיך) : ואין כבודו אלא בהמ"ק . שמבהמ"ק אורה יוצא . לכן הוי אמרי דאפילו מתחלת הבריאה משם יצא האורה : (ז) רבי אבינא אמר תרתי ב' טענות להוכיח שה"י אינו צריך לאורינו (וע' ביפ"ת) וכן ר' ברכיה . וכן רבנן : הה"ד נהר דינור כו' . שפי' נהר דינור הוא השמש שנמשך כנהר על כל העולם ומאיר לו . או אחד משאר גלגלים המאירים . ומייתי לה לראיה שהחמה אחד ממשמשיו יתברך מדכתיב נהר די נור נגד ונפק מן קדמוהי אלף אלפים ישמשוניה שפירושו אלף אלפים גלגלי אורה שהם כנהר די נור משמשין לפני ה' . וע' בפ' אין דורשין (יפ"ת) אבל הא"ח והמת"כ מחקו הני תיבות הה"ד נהר די נור נגד ונפק מן קדמוהי . והרד"ל כתב וז"ל ואפשר לפרש כמ"ש בפדר"א פ' ל"א שכשהשמש יוצא להאיר על הארץ מדליק אורו בנהר של אש . והוא נהר די נור כמבואר בס' רזיאל אך העיקר נראה שמקרא זה כתוב כאן בטעות ומקומו להלן באידך דר' אבינא הברק הזה מתולדות אש שלמעלן הוא הה"ד נהר די נור ג' שמבינא רהיה ע"ז שיסוד האש נמשך מלמעלן עכ"ל : ה' חפץ למען צדקו . לפרש דברי ר' אבינא . לומר מאחר שי"י אינו צריך לאורך א"כ מה טעם מצוה זו . אין זה אלא לזכות את ישראל כמו שהיה הענין בשאר מצות התורה : לא צויתי אלא לזכותך . כצ"ל (יפ"ת) : היאך דקדמויא פי' כדרך שאמר בתחלה לא צויתי אלא לזכותך : מה כתיב בתריה ויאמר אלהים כו' ס"ל שפי' בראשית ברא אלהים את השמים וגו' כמשמעו שבתחלה ברא את השמים ואת הארץ בהעלם בריאתה היתה תהו ובהו ושוב אמר אלהים יהי אור : אני הייתי מאיר לך . כדכתיב בהלו נרו עלי ראשי וכדאי' בפ' המפלת : נכנסין ליטול רשות היינו בשחרית בעת הזרחה כשרוצים לצאת למזרח להאיר לעולם הם נכנסין לזבול . שאף שמקומן ברקיע . בשעה זו נכנסים לזבול שהוא רקיע הרביעי כדי ליטול רשות מן הקב"ה . ואע"פ שכסא הכבוד בערבות . אין יכולין ליכנס שם . ובזבול מיהו קרובים לפני י"י מפני ששם נ"כ מקום משכן כנגד ה' כי שם ירושלים ובהמ"ק ומזבח בנוי ומיכאל שר הגדול מקריב כו' : עיניהם כהות לאו דוקא שהרי אינן בעלי חיים ואיברים . אלא ענינו שאורם כהה לנגד זיו השכינה : מורה לשון יורה בחצים ויורו המורים . וכלו' שנותן ניצוצי אורה להאיר לפניהם . ולפי שהם יורה כאן קרי להו חצים : וכתיב שמש וירח קדרו . מפני השכינה דאיתא התם וי"י נתן קולו לפני חילו . והוא ששמש וירח קדרו : כמין חררה של דם . פי' עגולה כמו עגי המהפך בחררה (מעריך) טפח אחר הרדל . פי' יאור מהלך מים כד"א חרדלת של גשמים עוברת ביניהם (בחגיגה סוף פרק אין דורשין) והערוך פי' חררה חתיכה . ומדרש זה רמז למ"ש בשוח"ט מזמור י"ט שנכנס לעולם סהור ויוצא ממעשה הבריות . וזהו כמו הרדל של דם כשומחת האדה : מקטרגים לנו שאומרים שאנו אלהות חה לנו לקטרוג שכשם שנפרעים מן העובדים כך נפרעים מן הנעבדים : יושב עליהם בדין כו' . שבשביל שוטים שקלקלו אין לאבד העולם : לא בהתין אינן מתביישין . ודרים ולא ידע עול טועת שעובדי כוכבים ומזלות לא ישובו ממעשיהם אע"פ שרואין חמה ולבנה לוקין . ויש להם לדעת מזה שלוקים כי לא אלהים המה . כי אם את עצמן לא יועילו אף יצילו עובדיהם . והיה להם להתבייש על סכלותם בחשבם שיש בהם ממש : הה"ד ויקחו אליך אעיקר מילתא דאגדתן קאי . דהיינו שהקב"ה אינו צריך לאורה ודרים ויקחו אליך בשבילך ולא בשבילי כדכתבתי לעיל : (ח) ולא שמן שומשמין כו' . קושיא היא . כלומר למה דוקא שמן זית בחר בו ה' ולא שמן שומשמין ולא כל בשאר השמנים . אטו בכלהו ליכא דחשיב כשמן זית . ומשני אלא שמן זית מזיתו (כן נ"ל וכן הוא בת"כ ובמנחות פ"ז) כלומר מפני שאילן זית הוא שבחר י"י בשמנו מפני שהזית הביא אורה לעולם . כלו' שהיה סימן טוב לעולם . ופי' מזיתו ע"ד שאמרו במנחות דף הנ"ל דתניא שמן זית (פרש"י דכתיב (שמות כ"ז) שמן זית זך) מזיתו (פרש"י שיהיו הזיתים באילן עד שיהיה בהן שמן) וזהו כוונת המדרש ג"כ : משל למלך כו' ס"ל דהזית לא נשחת בימי המבול ולכן נמצא ממנו להביא עלה זית . וס"ל שאר האילנות לפי שקלקלו טבעם לקו והקלקלו שבל הזית לא קלקל טבעו (ואפשר רמז למ"ש בירושלמי ספ"א דכלאים ובשוח"ט מזמור קכ"ח שהזית אינו מקבל הרכבה . וזהו לא מרד בדור המבול שהרכיבו ושינו סדרי הבריאה בבעלי חיים וצמחים . והזית שאינו מקבל הרכבה נשאר בהוויתו כרצון וסדר הבריאה תחלה . רד"ל) היה שכרו שעל ידו באה אורה לעולם בימי נח ובבית המקדש : ולגיון אחד משלו פי' מהמיוחדים שהם שומרים לראשו . והנמשל בזה הזית שהוא מהפירות המיוחדות לא"י . שהוא משבעת המינים שנשתבחה בהם א"י ומביאין בכורים מהם : דוכסין ואפרכין כו' מיני ממשלות הם : קטיל הרגו' פי' שברו . וכלו' שאילן מחובר היה והומת עכשיו : אילו לא קטלתיה כו' . פי' אינו לא הרגתיו אילן גדול היה נעשה : מהיכן הביאתו כו' איידי דמייתי הך סברא שאילן מחובר היה ושלא נתקלקל בעבור שלא קלקל טבעו מייתי נמי דברי האומר מא"י או מג"ע . ופי' דבריהם כתבתי בס' נח ע"ש : מהר המשחה שעם היו זתים הרבה : משבשושי פי' מזמורות . ויש טעמות משבשושי . והענין אחד הוא (מוסף הערוך) : הדא דאינון כו' וזהו שהבריות אומרים א"י לא נלקה במי המבול

שהקב"ה אומר לה על ידי יחזקאל (יחזקאל כב) בן אדם אמור לה את ארץ לא מטוהרה היא. א"ר יוחנן אפי' איסטרבולי של ריחים נמחו במים. ר' ברכיה אמר שערי ג"ע נפתחו לה ומשם הביאתו. א"ל ר' איבו אילו מג"ע הביאתו לא היה לה דבר מעולה יותר להביא כגון קנמון ובלסמון אלא רמז רמזה לו ואמרה לו מרי נח מר מזה מתחת ידו של הקב"ה ולא מתוק מתחת ידך: (ט) מחוץ לפרוכת העדות אר"א בן שמוע בזכות יערוך תנצלו מן (ישעיה ל) כי ערוך מאתמול. א"ר תנין בזכות להעלות נר תמיד אתם זוכים להקביל פני נרו של מלך המשיח מה טעם (תהלים קלב) שם אצמיח קרן לדוד וגו' ואומר (שם קכב) שמחתי באומרים לי בית ה' נלך:

פרשה לב

(א) ויצא בן אשה ישראלית ר' יהודה ור' נחמיה ר"י אומר הה"ד (שם יב) סביב רשעים יתהלכון [א] סביב לרשעים הצדיקים מתהלכין. כיצד בשעה שהצדיקים יוצאין מתוך ג"ע ורואין את הרשעים נדונין בגיהנם נפשם שמחה עליהם הה"ד (ישעיה סו) ויצאו וראו בפגרי האנשים הפושעים בי. באותה שעה הן נותנין שבח והודאה להקב"ה על היסורין שהביא עליהם בעוה"ז הה"ד (שם יב) ואמרת ביום ההוא אודך ה' כי אנפת בי ישוב אפך באו"ת ותנחמני מהם אימתי כרום זלות לכשירומם הקב"ה כרם בזוי בעולמו ואין כרמו של הקב"ה אלא ישראל שנאמר (שם ה) כי כרם ה' צבאות בית ישראל ואיש יהודה נטע שעשועיו. א"ל ר' נחמיה עד מתי אתה עוקם עלינו את המקרא אלא סביב לצדיקים הרשעים מהלכים דכתיב סביב רשעים יתהלכון הא כיצד בשעה שהרשעים עולין מתוך גיהנם ורואים את הצדיקים יושבים בשלוה בתוך ג"ע נפשם [ב] מתמעטת עליהם הה"ד (תהלים קיב) רשע יראה וכעס. אימתי כרום זלות לכשירומם הקב"ה מצות בזויות בעולם [ג] מה לך יוצא ליסקל על שמלתי את בני מה לך יוצא לישרף על ששמרתי את השבת מה לך יוצא ליהרג על שאכלתי מצה. מה לך לוקה בפרגל על שעשיתי סוכה. על שנטלתי לולב. על שהנחתי תפילין על שהטלתי תכלת על שעשיתי רצון אבא שבשמים. הה"ד (זכריה יג) ואמר אליו מה המכות האלה וגו' מכות האלה גרמו לי להאהב לאבי שבשמים. ד"א אימתי כרום זלות לכשיפרסם הקב"ה כרמו של ממזרים וכבר פרסמן ע"י משה שנאמר הוצא את המקלל: (ב) (קהלת י) גם במדעך מלך אל תקלל. א"ר אבין לא במדע שנתתי לך יתיר מן הבהמה וחיה ועוף תהיה מחרף ומגדף לפני. בראתי לך ב' עינים ולה ב' עינים לך ב' אזנים ולה ב' אזנים דמיתיך להם שנא' (תהלים מט) נמשל כבהמות נדמו ואין נדמה אלא שתיקה [ד] שתקתי מפני כבודה כמה טובות עשיתי עמך ואין אתה מבין שנא' (תהלים מט) אדם ביקר בל יבין. ד"א גם במדעך. מלך שלפניך אל תקלל. ובחדרי משכבך עשיר שלפניך אל תקלל. כי עוף השמים יוליך הקול. א"ר ירמיה בן אלעזר זה העורב וחכמת טייארין. ובעל כנפים יגיד דבר. ר' לוי אמר [ה] אזנים לדרך ואזנים לכותל. ד"א גם במדעך מלך שבדורך אל תקלל ובחדרי משכבך עשיר שבדורך אל תקלל כי עוף השמים יוליך את הקול. א"ר יהודה בר סימון אמר הקב"ה לדוד כך היית צריך לומר (תהלים ו) יבושו ויבהלו מאד כל אויבי מי היה אויבך לא שאול לא כך כתיב (שם יח) ביום הציל ה' אותו מכף כל אויביו ומיד שאול באותה שעה אמר דוד לפני הקב"ה רבש"ע אל תעלה אותו עלי זדונות אלא שגגות הה"ד (שם ז) שגיון לדוד. ד"א גם במדעך מלך אל תקלל מלכו של עולם אל תקלל. ובחדרי משכבך אל תקלל עשיר עשירו של עולם כי עוף השמים יוליך את הקול. א"ר לוי יש קול יוצא לטובה ויש קול לרעה. לטובה (דברים ה) וישמע ה' את קול דבריכם בדברכם

יד יוסף פרשה לב א שוח"ט מז' י"ב : ב מתמעטת כצ"ל : ג מסולקה מדר' יתבו ס"ו פסוק שוקד עון אבות : ד בפקסים מפני כבודה כצ"ל : ה שוח"ט מז' ד. וע' ב"ר פ' ע"ד :

מתנות כהונה

בגילמא. פעם סו זפים כרבה : **משבשושי** זמורות : **הדא דלוטן** כו'. וזהו שהבריות אומרים אי' לא נלקה במי המבול : **אסטרובלין** רחיים התחתונה הקבוע בקרקע : **אלא רמז** כו'. נ"ל דר' ברכיה השיב כן וק"ל ואולי צ"ל א"ל רמז כו' : **מרי נח**. אדוני נח : **מר מזה**. טוב ונח לי להתפרנס פרנסה שהיא מרה מזה רק שתבא מתחת ידי הקב"ה : **יערוך** המערכות הגדולות : **ערוך** מאתמול. זהו הגיהנם שנברא קודם שנברא העולם : ה"ג במדרש תלים אימתי כרום אלות כרם כתיב ודרשו לשון רוממות כמו הקרי וכדמפרש והולך : **עוקם** מעקם ומשוה כד"א לבא עליו בעקיפין ובמדרש תלים גרס עוקץ : **מתמעטת** י"ל ל' עיפוי ובמדרש תלים גרס מתמעט : **לכשירומם** כלומר יפרסם וה"ג בהדיא במדרש תלים ולקמן : **מצות בזויות**. בעיני הרשעים : ה"ג בערוך ובילקוט מה לך לוקה בפרגיל. ופי' הערוך גדלו ובפותר שוט משמע שהוא רומח שבורס מה לך יוצא לידקר בפורתנון : **ואמר אליו וגו'**. סיפיה דקרא אשר הוכתי בית מאהבי : **מה לך**. כלומר מה עשית : **כרמן** נטיעתן וגידולן : **מלך שלפניך**. כלומר בדורך וה"ג בקהלת ולקמן : **טייארין** חכמת שיחת עופות ופי' הערוך עוף קורין בלשון ישמעאל טייאר ונראה שהוא ל' חכמה יתירה ויהוא נתפתי חלגוס יונגן לטיירים נחם יגתם מגידים מעייל ביה : כ"ג **ואזנים לכותל**. והוא דרך משל : **כך היית צריך** בתמיה והלא פתח מלך היה : **שגיון לדוד**. ופיסיה דקרא על דברי כוש בן ימיני ודרשו חז"ל בס' אלו מגלחין שעל שאול

ענף יוסף

פרשה לב (ב) [ד"א גם במדעך מלך אל תקלל מלכו של עולם כו']. מוזהם במה שיתהכמו קצת על הנהגת ה' לומר שיש בלתי נאותה ממה שיראה רשע בסוד מלדיק ורע לו ורשע וטוב לו. ולזה אמר גם במדעך כלו' לפי מה שיראה כדעתך ששטה לא תקלל ותפיח דברים כנגד ה'. וכנגד המבין כרשות על הגדיקים אמר מלך אל תקלל. שבכתובות עשות הדין והמשפט נקרא מלך. כי מלך במשפט יעמיד ארץ. ולזה אמר מלכו של עולם שגזר גזרות המשפטים בעולם. וכנגד המבין בטובות על הרשעים אמר ובחדרי משכבך לא תקלל עשיר. כי מתנהג עמהם בנדיבות כמדת עשיר לתת לכם עושר וכבוד [יפ"ת] מסוס שכל משפטי ה' שכל בצדק. והענין ע"ד שאחז"ל ג' דברים בקש משה מהקב"ה מפני מה יש צדיק וטוב לו ויש צדיק ורע לו. רשע וטוב לו רשע ורע לו וכו'. ולכאורה הקושיא על צדיק ורע לו ורשע וטוב לו. אבל באמת זה לא הוקשה לו כלל. כי כן הדין נותן כמו שכתוב במדרש על פסוק וימררוהו סבבים בקרבם שיעקב ועשו חלקו ביניהם העולמות בכגון אתם. יעקב נטל העוה"ב ועשו נטל העוה"ז. וא"כ אורח הדין שלא יהיה ליעקב חלק כלל בעוה"ז. רק לרשע גמור העושה מעשה עשו

עץ יוסף

המבול : **אסטרובלין** רחיים התחתונה הקבוע בקרקע. ויש מי שאומר אמת הרחים והוא מקום בית קיבול (ערוך) והמוסיף כתב בלשון יוני אבן הדוכה או סומכם בגם או ברחים נקרא אסטרבולין. וכוונת ר' יוחנן לומר מכיון דאפילו אסטרבולין נמחה במים ע"כ הביאתו ממקום שלא היה מבול. והרד"ל כתב וז"ל ואולי יתפרש לפ"ד הרמב"ן ע"פ הסדר"ת שנ"מ נתגלגלו המים משאר ארצות וירדו לא"י רק שהגשמים לא ירדו עליה. דלכן קאמר לדחות דברי ר' לוי שאמר משבשושי א"י היו שגם אלו ודאי נמחו במי המבול כיון שבאו המים אדירים כ"כ עד שנמחו בהן אבני רחים אלא מג"ע הביאה עכ"ל : **אלא רמז** כו' צריך לומר דר' ברכיה השיב כן. ואולי צ"ל א"ל רמז כו' : **מרי נח** אחוי נח : **מר מזה** טוב ונח לי להתפרנס פרנסה שהיא מרה מזה. רק שתהא מתחת ידו של הקב"ה. כי גם ב"ה מבען ולטנם לסוס תסבי אף שזוגו במזון ספחום. ולא להיות נכנעין שתה אחרים אף שזוגו במזון טוב : (ט) **בזכות יערוך** משום דקשה ליה אמאי שם ליפגא דבריסא קאמר להעלות נר תמיד והדר קאמר יערוך. לימא סרוייאו לבן עליה או לשון עריכה. להכי קאמר ר' אלעזר דרמיז אל הגלגלה מן כי ערוך מאתמול. וזהו מהגיהנם שנברא קודם שנברא העולם. ור' תנין אמר דבזכות להעלות נר תמיד זוכין להקביל נרו של משיח. והשתא אתי שפיר דנקט לשון עריכה דומיא דערכתי נר למשיחי דכתיב התם : **ואומר שמחתי** באומרים לי בית ה' נלך. משום דמלהעלות נר תמיד אין כל כך ראי' לזכות המשיח. דאפשר הפסוק נר מצוה או נשמה שנקראת נר. מייתי עוד שיעתא מדאפכתן שמחה במלכות בית דוד דכתיב התם כסאות לבית דוד. ומכיון דאורה ושמחה הי הדדי ניניהו דלבן שמחה טפל על האור ע"ד אור לצדיק ישמח. ליהודים היתה אורה ושמחה. ויתא דבזכות המאור יזכה לנרו של בית דוד. והרד"ל כתב וז"ל מנתחמא מסיים במקרא דאור זרוע לצדיק ולישרי לב שמחה. וכאן נמי הכוונה שלע"ל כשיבנה בהמ"ק יערוך נרו של משיח ויחזור האור שנגנז להאיר ויסמחו בו אבל עתה אמרו במדר"ר פט"ו נמנעה השמחה מרשעים והולך הקב"ה כביכול לישב עם הצדיקים בנר וכ"ל כמד"א וימנע מרשעים אורם שהיא השמחה ולכן שמחתי באומרים לי בית ה' נלך ורומז למקרא (ישעי' ב') בית יעקב לכו ונלכה באור ה' דכתיב שם לכו ונעלה גו' אל בית ה' גו' עכ"ל :

פרשה לב (א) הה"ד סביב רשעים. משום דמפרש ויצא בן אשה ישראלית שנתפרסם ממזרותו כדמפרש בסמוך בסוף סי' זה. להכי מייתי האי קרא דכרום זולות דקודים פי' מפרסם הממזרים. ואגב אורחיה דריש הכא כוליה קרא : **לכשירומם הקב"ה** כרם בזוי. אלא כרם כתיב חסר וא"ו. והמדרש דריש ליה לשון רוממות כמו הקרי ולשון כרם כמו שכתיב (מנחת שי) : **אתה עוקם** פי' אתה מעקם ומשוה את המקרא שלפי פירושך צ"ל פסוק הפעם במלת רשעים (מנחת שי) : **נפשם מתמעטת** כו' ס"ל לר' נחמי' דלא די בזה שהצדיקים יראו ביסורי הרשעים וישמחו כדר"י אלא הרשעים יראו בשלום הצדיקים ויצטערו וכדאי' במדר"ש פ' כ"א ואותיות דר"ע אות ב' שאמר גבריאל וכו' לפני הקב"ה שירחו ויבושו כמד"א והרא אויבתי ותכסה בושה (רד"ל) : **לכשירומם** כלו' יפרסם : **מה לך יוצא ליסקל** כו'. משום דהוה הכי בגזירות שהיו סוקלין על המילה ושורפין על השבת כו' נקט הכי : **בפרגול** פי' בלשון יוני שוט ורצועה לרדות : **מכות האלו** גרמו לי להאהב כו'. משום שקשה בכתוב אומרו אשר הוכתי בית מאהבי וכי מכוה בבית מאוהבים. דה"ל למימר אשר הוכתי בית שונאי. לכן אמרו בפי' שהם גרמו לי להאהב לאבי שבשמים. ולכן אמר בית מאהבי ולא אמר בית אוהבי משום שפירושו בית מאהבי בית האויבים המכים אותי ועל ידי כן מאהבים אותי לפני ה'. ומכיון דמכות אלו שהוכה על קיום המצות גרמום ליסכב לי ניתנא שהמצות שהיו בזויות בעיני בני אדם

מכיון דנכרנין עליהם. הן מתעלות שמתכבד לפני ה' על שקיימן **כרמן של ממזרים** כלו' משפחתם ותולדותם. ודריש כרום לשון כרם ולשון רוממות כדלעיל. ונ"ל שיתרגמו פי' שיתפרסמו לעתיד וכמאן דאמר בשלהי מס' קדושין ובפ"ה דעדיות דלעתיד ה' מבדיל את הממזרים. ומביא ראיה למ"ד זה ואמר והלא כבר פרסמן על ידי משה. לומר דכי היכי דפרסם ממזר זה שבא הוציא את המקלל ולא כתיב רגוב אותו באבנים ע"כ פירושו הוצא שיפרסם ממזרותו. כן יפרסם לעתיד ע"י אליהו. והרד"ל כתב וז"ל אפשר עיקר הגי' לכשיפרסם כו' וכבר הפריש כו' ודרש כרום לשון הרומו מתוך העדה ודרש זלות על הממזר שהיה מזלזל בכבודו של מקום עכ"ל : (ב) **גם במדעך** כו'. קמפרש ע"ד הדרש שקללת המקלל היתה למשה שעל ידי שאלה מבית דינו מסתייב כדלקמן יצא וקלל אותו בי"י. והקב"ה לכבוד נביאו חייבו סקילה כמברך את השם. שבחולק על רבו כחולק על השכינה ואף שמפורש כפשוטו שבברכת ה' קמיירי. טכל נומר שעל ידי שקלל את משה לסוף יצא קללה שבירך את השם. ויצא שמו לקללה שנסקל ונתפרסם ממזרותו. ומייתי סמך לדבריו מהאי קרא גם במדעך וגו' דמפרש ליה במשה כדלקמן. ומכיון דמייתי ליה דרים ליה נ"כ באנפי אחריני כדרך המדרש : **לא במדע** כו' מפני שהאדם על ידי הדעת שניתנה לו יש בידו לעשות כרצונו להטיב ולהרע. מה שאין כן הבעלי חיים שאין בהם דעת להכוח. ולכך אמר שאינו ראוי שמפני הדעת שחננו ה' למוכתו. יהיה הופא כנגדו. משא"כ הבעלי חיים שוטים. והכי פירוש דקרא גם במדעך כו' עם היותך בן דעת ויכול לעשות כרצונך לא בשביל זה הבכח כבוד יוצרך כי הכל נפוי לפניו. חה שאמרו כי עוף השמים יוליך את הקול כדר' אבין דבסמוך ותגב זה הזכיר מעלת ה' לאדם על הבהמה שעם היותו דומה אליה במתכונת האיברים ידים ורגלים כו' עם כל זה הם חסרו הדבור שבזה נמצא האדם מתעלה מהם. חה שאמר שתקתיס מפניך. ולכן ראוי לו שיכיר חסדי ה' עמו ולא יכפור בהשגחת י"י ויחרף ויגדף כדרך השוטים : **שנא' אדם ביקר** ולא יבין. כצ"ל ופי' אדם בכבוד שעשה לו הקב"ה ולא יבין בדבר. ומאי כבודו. הוא שעם היות נמשל כבהמות באבריו. עם כל זה נשתתקו לפניו : **מלך שלפניך** פי' הגם שהוא ככר מת. מ"מ אל תקלל אותו וכן עשיר שלפניך ג"כ פירושו אף שככר מת. וכ"ש מלך ועשיר שבדורך שהם נחיים. ודרש במדעך לשון ידיעה שאפילו לא היה בחור שלך רק שהיה לך ידיעה ממנו אפ"ה לא תקלל. והדבר אחר גם במדעך מלך שבדורך כו' שלוג. וס"ל שפי' במדעך שיש לך ידיעה והכר ממש ממנו. וס"ל כר' יוחנן בירושלמי פ"ק דמגילה גבי נבוכדנצר (ידי משה) ולפ"ז הגי' בקה"ל פרשה י' סימן כ"נ כ"ד מסורסת. אבל בים"מ עשה עיקר לגירסת קה"ל וסירס הגירסא שבכאן. ועיין בקה"ל ביארו לפי הגי' דשם : **זה העורב** וחכמת טייארין. כתב הערוך בלשון ישמעאל קורין לעוף טייר והוא יוליך את הקול כמעשה דרב אילש בגיטין דף מ"ה. וכן על ידי קרקור העורב ספינים דברים : **אזנים לדרך** כו' הוא משל בעלמא כדאמרי אינשי אזנים לדרך אזנים לכותל. ור"ל שיש ליזהר מלדבר רע אפילו במקום שאין שם אנשים. ששעמים יגלה איש שומע והוא אינו מכיר בו. והוא יגלה הדבר. ולזה יש לפחד כאילו הדרך והכותל יש להם אזנים שומעות. וכן בעל כנפים משל שיש ליפחד שהעוף בעל כנפים יגיד הדבר: **כך היית צריך** לומר כו'. בתמיה וכי כך ראוי היה לך לומר כו' שקללת את שאול בנפשה ובהלה דהוא מיתה שברון כמ"ש בשוח"ט מז' ק' : **לא כך כתיב** כו'. ומדאקדים שאול לאויביו משמע דמאויביו חשיב ליה. והא דפרשיה לחודיה משום דשקול ככל אויביו : **אלא שגגות** דהדל ביה וגדולה תשובה שזדונות נעשות כשגגות. אבל מנוסחת קהלת רבה משמע דמדינא קאמר שאין ראוי לחשוב לו זה זדונות כי לא היה רק כשוגג בדבר : **הה"ד שגיון לדוד** וגו' על אשר דבר לה' על דברי כוש. וכוש היינו שאול. ונקרא כוש מה כוש משונה בעורו אף שאול משונה במעשיו

בדברכם אלי וגו' מהו הטיבו אשר דברו ר' חייא בר אדא ובר קפרא יחד אמר הטבה כהטבת נרות. וח"א הטבה כהטבת הקטורת. יש קול לרעה (דברים א) וישמע ה' את קול דבריכם ויקצוף וישבע לאמר. א"ר תהליפא אמר הקב"ה להם הוא קצפון ולי מה אני קצפון. (תהלים צה) אשר נשבעתי באפי ונשבעתי באפי וחוזר אני בי. אם יבואון אל מנוחתי למנוחה זו אינן באין אבל באים הם למנוחה אחרת. ר' לוי בשם ב"ק אמר משל למלך שכעס על בנו וגזר עליו שלא יכנס עמו לפלטין מה עשה המלך עמד סתריה ובנייה והכניס את בנו עמו לפלטין נמצא מקיים שבועתו ומכניס את בנו. כך אמר הקב"ה אשר נשבעתי באפי אם יבואון אל מנוחתי למנוחה זו אין באין אבל באין למנוחה אחרת. ובעל כנפים יגיד דבר. א"ר אבין בשעה שהאדם הזה ישן הגוף אומר לנשמה והנשמה לנפש והנפש למלאך והמלאך לכרוב והכרוב לבעל כנפים ובעל כנפים יגיד דבר לפני מי שאמר והיה העולם. ד"א גם במדעך מלך אל תקלל זה משה דכתיב (דברים לג) ויהי בישורון מלך. ובחדרי משכבך אל תקלל עשיר זה משה ומהיכן העשיר משה א"ר חנין ח מחצב של סנפירינון ברא לו הקב"ה בתוך אהלו וממש העשיר הה"ד (שמות לד) פסל לך הפסולת שלך באותה שעה אמר משה (משלי י) ברכת ה' היא תעשיר. כי עוף השמים שטס כעוף ועלה לשמים. ובעל כנפים יגיד דבר. שהוגד למשה מסיני הוצא את המקלל: (ג) ט ויצא בן אשה ישראלית מהיכן יצא. ר' לוי אמר יצא מעולמו המד"א (ש"א יז) ויצא איש הבינים. ר' ברכיה אמר מפרשה של מעלן יצא אמר כתיב ולקחת סלת ואפית אותה דרכו של מלך להיות אוכל פת חמה שמא צוננת כההיא דתנינן י תמן לחם הפנים אין נאכל פחות מתשעה ולא יותר על י"א. כיצד נאפה בע"ש ונאכל בשבת חל להיות יום טוב בע"ש נאכל לעשרה ב' ימים טובים של ר"ה נאכל לי"א כדאיתא בתנחומא. יא תני ר' חייא מפרשת יוחסין יצא שבא ליטע אהלו במחנה דן אמרו לו מה לך ליטע אהלך במחנה דן אמר להם מבנות דן אני. אמרו לו כתיב (במדבר ב) איש על דגלו באותות לבית אבותם ולא לבית אמותם. נכנס לבית דינו של משה ויצא מחויב עמד וגדף: (ד) והוא בן איש מצרי. רבנן ור' לוי רבנן אמרי אע"פ שלא היה ממזרין באותה שעה הוא היה ממזר. יב ר' לוי אמר ממזר ברור היה. כיצד נוגשין היו מצרים ושוטרים היו ישראל. נוגש היה ממונה על י' שוטרים ושוטר היה ממונה על י' בני אדם נמצא נוגש ממונה על ק' בני אדם. חד זמן קדם נוגש גבי שוטר א"ל זיל כנוש לי חבורתך כיון שנכנס שחקה לו אשתו אמר דהדין גברא היא יצא ותטמין עצמו לאחורי הסולם כיון שיצא בעלה נכנס וקלקל עמה הפך לאחוריו וחמתיה נפק מן גוי ביתא כיון דידע דחמתיה נפק לגביה והוי מחי ליה כל ההוא יומא וא"ל לעי טבאית לעי טבאית מתכוון בעי למקטליה באותה שעה הציץ רוה"ק במשה הה"ד (שמות ב) ויפן כה וכה מהו כה וכה אלא ראה מה עשה לו בבית ובשדה א"ל לא דיו שקלקל עם אשתו אלא שהוא מבקש להרגו מיד (שם) וירא כי אין איש. ר' יהודה ור' נחמיה ורבנן יג אומר ראה שאין מי יעמוד ויקנא לשמו של הקב"ה ויהרגנו. ר"נ אומר ראה שאין מי יעמוד ויזכיר עליו את השם ויהרגנו. ורבנן אמרין יד ראה שאין תוחלת עתידה לעמוד ממנו ולא

מבניו

יד יוסף ו שה"ש רבה פסוק יונתי בחגוי: ז סנהדרין דף ק"י. ירושלמי נדרים פרק ד': ח ש"ר פ' מ"ז. קהלת רבה פ"ט. פסד"א פ' מ"ו. ירושלמי שקלים פ"ה. תנחומא סדר כי תשא סי' כ"ט. וסדר עקב. ספרי ת"א פיסקא ק"א. נדרים דף ל"ח: ט תנחומא ס' זו: י יבמות דף י"ז: יא תורת כהנים: יב תנחומא סדר א. ותורת כהנים. וש"ר ותנחומא סדר שמות: יג ש"ר פ' א': יד תרגום יונתן:

ענף יוסף

עשו. וכן אין לעשו חלק בעוה"ב רק כשעושה מעשה יעקב. כמ"ש במעשה אנטונינוס ורבי. רק שהקושיא על צדיק וטוב לו ורשע ורע לו. וא"כ תמה באמת איך ולמה ומאין יש לצדיקים פעמים טוב בעוה"ז ולרשעים רע. אך אמרו חז"ל זכות יש לה קרן ויש לה פירות. ר"ל בעוה"ז. שנא' אמרו צדיק כי טוב כי פרי מעלליהם יאכלו. ועבירה יש לה קרן ואין לה פירות ר"ל פירות. אלא מה אני מקיים ויאכלו מפרי דרכם עבירות שעושה פירות למחטיא את הרבים או רבים לומדים ממנו יש לה פירות. ושאינה עושה פירות אין לה פירות. וא"כ מכ"ש במצוה העושה פירות יעלה חד דרגא מאחר שעצמות המצוה שיאכלו פריים בעוה"ז. כמו שעבירה עולה חד דרגא מאין לה פירות שזו יש לה פירות. ומכ"ש הוא במדה טובה מרובה [מכנאן דוולאזין] וא"כ דצדיק וטוב לו הוא מסבר אותן המצות שיש להם פירות. ורשע ורע לו הוא כנגד אותן עבירות שיש להם פירות: (ה"א הטבה כהטבת נרות כו'). ביאורו שהטבת הקטורת אי אפשר זולת אמצעי כמו שכתב הרמב"ם בפ"ג מהלכות תמידים וז"ל אין המקטיר מקטיר עד שהממונה אומר לו הקטר. ואם כ"ג הוא אומר לו הממונה אישי כהן גדול הקטר. אבל הטבת נרות אי אפשר ע"י אמצעי שאם כבה נר אחד לא יוכלו להדליקה ע"י אמצעי. היינו מנר אחר שהדליקו מהמנורה. כמו שכתב הרמב"ם בפ"ג מהלכות תמידין ומוספין כל נר שכבה מהם מדליקו מנר חברו ואינו יכול להדליקו בנר אחר. וקמפלגי הנך מ"ד אם מה שאמר הקב"ה הטיבו כל אשר דברו קאי למה שדברו אחר מ"ת שלא היו רוצים ע"י אמצעי רק רצונם היה לראות מלכם בלי אמצעי. וזהו כהטבת נרות שהיה בלי אמצעי. או הטיבו כל אשר דברו קאי למה שדברו אחר מ"ת שאמרו דבר אתה עמנו ונשמעה שהיו רוצים לשמוע ע"י אמצעי. וזהו כהטבת קטורת שהיה ע"י אמצעי [יד יוסף]. והרד"ל כתב וז"ל נראה ר"ל הטיבו פועל יוצא שבכיכול הטיבו לב של מעלן בדבריהם הטובים ובלשון הטבה האמור בנרות שפירשו כן בזוהר [נח ע'. ויחי רמ"ד] ובכ"מ דהדליק בוצינא לעילא. וכן בקטורת [אף שלא מצאנו בו לשון הטבה הרי הוא עולה לריח ניחוח לה' לשכך כל זעם כמ"ש בזוהר וכתיב [משלי כ"ז] שמן וקטורת ישמח לב] ונגד זה בא לפרש כאידך קול לרעה שח"ו לא פעלו למעלה כלום בהקצפתם רק להם הוא קצפון כמ"ש שחת לו לא בניו מומם: (ולי מה אני קצפון). היפ"ת גרס ולי אין קצפון. ומפרש בתמיה הם כעסו עלי ודברו כנגדי ואני לא אקצוף עליהם. ומה שאמר המדרש אשר נשבעתי באפי. באפי נשבעתי וחוזר אני בי. הוא כמו דבר אחר ודוחה הדרשה הראשונה וס"ל מה שנמצא קצף בענין הזה לטובה נאמר שהנשבע בכעס יכול למצוא היתר לשבועה מחמת הכעס ומה שדייק דאשר נשבעתי באפי היינו לטובה הוא מדכתיב לעיל מיניה ואומר עם תועי לבב הם יראה שהוא הלכה עליהם קצף כי לבלתי יודעים דרך ה' חטאו:

גן

מתנות כהונה

שאול אמר כן: להם הוא קצפון. בעיניהם הוא קצף אבל בעיני אינו קצף וכן הוא בהדיא בילקוט תלים: אם יבואון כו'. כן יש לי פתחון פה לשבועתי: סתריה ט'. הרסו וסתרו ובנאו מחדש: נשמה נשמת רוח חיים: לנפש נפש המדברת נשמה קדושה: סנפרינון שממנו חצב הלוחות כדאמרינן בעלמא הלוחות של סנפירינון היו: מעולמו שחירף וגידף ויצא לו מעולם הבא דוגמת מה שאמרו חז"ל ראה עולמו בחייו ורבינו בחיי פירש וז"ל ופי' מעולמו יצא כי האדם עולם קטן עכ"ל והכוונה כי מאחר שחרף מערכות אלהים חיים כבר נמשל כבהמות נדמה וגרוע מהם עד שלא יאות עליו שם אדם שהוא עולם קטן דוגמת עולם העליון הגדול והוא הסב דרכו והרחיק מאוד מאדם: הבינים וגו'. אשר חרפתי היום מערכת ישראל עליו נתקנא דוד: מפרשה של מעלה. משם הי' אפיקורוסותי': מתשעה תשעה ימים עברו עליו: שחקה לו. הטיבה בעיני הנוגש כי יפת תואר היתה וכן הוא לעיל פ' שמות או י"ל שהיתה מצחקת עם בעלה השוטר או הוא כינוי לדרך ארץ כד"א שטחן לאחר אשתו והרבים שהיה אשתו: דהדין גברא היא גרס. פי' הנוגש אמר בלבו של זה האיש היא ולפיכך הקימו שילך לו: וחמתיה כו'. ראהו בעלה יוצא מן תוך הבית ואם נביאה היתה אחת יהי' פירושו מן החור שקלקל עמה שם בהחבא או הוא ל' קנתה פי' אהל: כיון כו'. כיון שידע שראהו הי' יוצא אליו והיה מכה אותו כל היום והי' אומר לו יגע הטבב והיה מתכוין להרגו:

במסקירין

עץ יוסף

במעשיו כדאמר בפ"ק דמ"ק: **ד"א גם במדעך** כו'. השתא מפרש במחשבתך כפשוטו. ועיין בענף: **בדברכם אלי וגו'** הטיבו כל אשר דברו. והגב דמייתי האי קרא מפרש ליה כדרך המדרש: **להם הוא קצפון** בעיניהם הוא קצף אבל בעיני אינו קצף שהם לא היו יודעים זה הפתח של חרטה שיש לי סבורים הם שקצפתי קצף ממש. אבל לי אין זה קצף שיש לי פ"פ לשבועתי וכדמסיק והולך דקרא דאשר נשבעתי באפי. וע' בענף: **נשבעתי באפי** וחוזר אני בי. כי השבועה יש לה היתר בנשבע מתוך הכעס. וקרא זה בדור המדבר מיירי. דלעיל מיניה כתיב ארבעים שנה אקוט בדור. והיינו דור המדבר שהכעיסו ה' ארבעים שנה במדבר: **וחוזר אני בי** היינו שיתיר שבועתו ככל הנשבע בכעסו ושוב חוזר בו בשכך כעסו ונשאל על שבועתו. וע' מ"ש בבמד"ר פי"ד: **אם יבואון** אל מנוחתי כו'. הך דרשא דלא כמ"ד נשבעתי באפי וחוזר אני בי דלפ"ז אע"פ שהשבועה כוללת. מתבטלת ע"י ההתרה. וצריך להיות ד"א אם יבואון אל מנוחתי. והיא שיטה אחרת דהשבה לה התרה ממקום אחר: **למנוחה זו אינן באין**. פי' דמנוחה היינו ירושלים בבנינה כדמפרש בפ' פרת חטאת אל המנוחה זו ירושלים ודייק שיבואו לעתיד. דמנוחתי משמע המנוחה המנוחלת אז. לא בנין העתיד. והיינו דה"ר לוי משל למלך כו' שאע"פ שהשבועה של מלך היה סתם שלא יכנוס לפלטין לא כלל כל הפלטרים אלא הנמצא אז. וכשנהרס ונבנה אחר אותו. שמשמעות השבועה היתה על הפלטין הבנויה בעת ההוא: **הגוף אומר** לנשמה כו'. ענין המאמר שעם בכל מקום עיני ה' משוטטים. מיוסר דיני ה' שההוטא בעצמו יודיע דרכיו ויודה לפני ה' להודות כי צדק דינו. ולפי שאינו כדאי לעמוד לפני ה'. כל אחד אומר למי שגדול ממנו שיודיע הדברים לפני ה'. ולכן הגוף אומר לנשמה כו' והמלאך והכרוב ובעל כנפים הם מלאכים גדולים זה מזה. ובקהלת רבה מסיים ובעל כנפים מי הוא. זהו השרף. והשרף יוליך דבר ויגיד לפני מי שאמר והיה העולם עכ"ל. ודייק שבעל כנפיים הוא השרף מדכתיב שרפים עומדים ממעל לו שש כנפים שש כנפים לאחד. הרי שבעלי כנפים הם השרפים העומדים לפני ה': **הגוף** כלומר הנפש הצומחת. שלהיותה יותר נראית בגוף שהוא צומח על ידה קרי לה גוף: **לנשמה** הוא הנפש המרגשת והמתנועעת. וקראה נשמה על שעל ידה יתנשב החי: **לנפש** היא נפש המשכלת: **אל תקלל** זה משה. ע' מ"ש ריש סי' זה: **ומהיכן העשיר משה** הא לא לקח כלום ממצרים שהכל עסקו ושאלו כסף וזהב ושמלות והוא עסק בעצמות יוסף: **סנפרינון** הוא אבן טוב. שממנו חצב את הלוחות כדאמרינן בעלמא הלוחות של סנפרינון היה: **הפסולת** פי' מה שחכרום סביב כדי לרבע ולהעמידן על ששה טפחים. יהיה שלך. שלהיות עיקר שכרו של משה בתורה שבלוחות. לכן נמשך לו ממנה ג"כ עושר ממון כי אפי' בשמאלה עושר וכבוד וכ"ש בימינה: **ברכת ה'** היא תעשיר. וגו' ולא יוסיף עצב עמה. שבתוך ביתו נברא לו זה העושר. ולא היה לו עצב כלל כמו שהיה לכל ישראל לשאול כסף וזהב ושמלות ממצרים ולהטעין עליהם או על חמוריהם: **שטס כעוף** ר"ל שמשה רבינו ע"ה שהיה עולה למעלה השמימה כעוף יעופף על פני רקיע השמים. הוא הגיד דבר פי' שפרסם והכריז על ממזרותו שנודע לו בנבואה: **ובעל כנפים יגיד דבר** שהוגד כו'. ר"ל קרא להקב"ה המגיד מעשיו למשה ובעל כנפים יגיד דבר. כי ה' בעל הכנפים ע"ד ותחת כנפיו תחסה. בכל כנפיך יהביון. לחסות תחת כנפיו: **(ג) יצא מעולמו** דרש זה מדסמך חק עולם ויצא בן (רבינו בחיי) [בחיי] לומר שיצא מעולמו שהוא שכינת עוזו של הקב"ה המתעלם ומתכסה בלבושי העולמות שברא [רד"ל] וי"ל שנטרד ג"כ מהעוה"ב כמ"ש במגדף הכרת תכרת ואחז"ל הכרת בעוה"ז ותכרת בעוה"ב. והא דאשמועינן הכא שנטרד מעולמו הוא לפי שמת בלא תשובה: **המד"א** ויצא איש הבינים שפי' שיצא מעולמו. ואומרו ממחנות פלשתים דבק עם איש הבינים כלו' שהיה ממחנות פלשתים: **מפרשה** של מעלה יצא. כלו' משם נולד ונמשך ענין זה שבן אשה הישראלית לגלג וגדף. וכן לת"ש מפרשה יוחסין יצא פי' נולד: **מתשעה** פ' ימים עברו עליו: **חל להיות** י"ט ע"ש לפי שאינה דוחה לא את השבת ולא את י"ט. לפיכך הוא נאכל לעשרה. כי אינה נאכלת אלא לשבת הבאה ונמצא כשנאפה ביום ה' קודם י"ט הוא נאכל לעשרה. וכשנאפה ביום ה' דהיינו ע"פ הכרח כשהיה ר"ה ביום ה' וביום ו' נאכלת לי"א. ודוקא בר"ה והיינו כשבאו עדים ממנחה ולמעלה אבל שאר ימים טובים לא היה אלא יום אחד בירושלים. וכן בכ"מ שהשלוחים מגיעים: **(ד) רבנן ור' לוי** קשה להו מאי בן איש מצרי והלא לא התחתנו עמהם. ומפרש שממזר היה: **הוא** היה ממזר. אע"פ שנכרי ועבד הבא על בת ישראל הולד כשר ישראל גמור. מ"מ היה נחשב בעיניהם לממזר מפני שאמו לבדה זנתה. ור' לוי אמר ממזר ברור היה ר"ל שמפרש והוא בן איש מצרי. כלו' נודע ומפורסם בזה [קרבן העדה] ובת"כ גרס הוא היה כממזר וזה עולה יותר יפה לפי פי' הנ"ל. אך בזה י"ל דר' לוי פליג על רבנן וס"ל דממזר ברור היה ור"ל דפלוגתייהו תליא בפלוגתא [ביבמות דף מ"ה] אם הולד ממזר או מזוהם. וע' רמב"ן כאן [רד"ל]: **נמצא** נוגש ממונה על ק' בני אדם. אבל במדרשים שעם היפ"ת הגירסא על ק"י בני אדם. וכן הוא בתנחומא: **שחקה לו** אשתו אמר דהדין גברא הוא לעיל בש"ר ובתנחומא ליתא להך גירסא. ולישנא יש לומר שהשכים לבא בלא עתו הקבוע דהיינו בקרות הגבר. ולכן כשנכנס בחקה אשתו עליו ואמרה לו וכי הדין גברא הוא כלומר הזה עת קרוי הגבר הוא. ולזה יצא להון כמריתן עד בא עתו [יפ"ת] ולפ"ז נ"ל בפנים המדרש אמרה דהדין. אבל יותר נראה לפרש שחקה לו אשתו פי' לו למצרי הראתה פנים שוחקות ודברה עמו דבר שחוק לכן הסכים בלבו ואמר דהדין גברא הוא כלומר על עצמו אמר שיפתה וגם יוכל לה לזנות [אף שאמרי נשי הדור לנשות היו] ולכן הטמין עצמו המצרי אחורי הסלם שכשיצא בעלה למלאכתו יהיה מזומן לחזור לביתו לקלקל עמה. אבל מה' היתה נסבה שבעלה בדרכו הסך פניו לאחוריו וראהו יוצא מביתו והבין שקלקל עמה [רד"ל]: **וחמתיה** נפיק מגוי כו'. ראהו בעלה שיוצא מן תוך הבית: **כיון** כו' כיון שידע שראהו היה יוצא אליו והיה מכה אותו כל היום והיה אומר לו יגע הטוב: **בעי לתקטליה**. רצה להרגו שלא יודע הדבר פן יהיה לו לבוז. או שמא מנות מלך היתה עליהם שלא יתנהגו הפקר בנשותיהם של ישראל. ואחת מאת ה' יצאת להפריעו מזרע מצרים: **שאין מי יעמוד** כו' וזה כי אין איש בעולם שיקנא שמו הגדול. ולכן מסר א"ע לעשות זאת: **ר"נ אומר** ראה שאין מי יעמוד ויזכיר כו'. מה שלא אמר נ"כ ראה שאין מי שיקנא ויזכיר שמו עליו. י"ל דלא שייך לשון קנא אלא כשהורג בידים ומעמיד עצמו בסכנה שלא יהרגנו. משא"כ בהזכרת השם שאינו סכר ולא מסכן עצמו [ידי משה]: **שאין תוחלת** כו' שאין זה במדריגה איש וקף

סחור

מבניו ולא מבני בניו עד סוף כל הדורות מיד ויך את המצרי. ר' יצחק אמר באגרוף הרגו כד"א (ישעיה נח) ולהכות באגרוף רשע. ר' לוי אמר טו במסטירין של ישראל הרגו כד"א (הושע ב) והיה מספר בני ישראל כחול הים: (ה) ד"א ויצא בן אשה ישראלית הה"ד (שה"ש ד) גן טז נעול אחותי כלה גל נעול מעין חתום. א"ר פנחס גן נעול אלו הבתולות גל נעול אלו הבעולות. מעין חתום אלו הזכרים. תני בשם ר' נתן גן נעול גל נעול אלו שתי בעילות כדרכה ושלא כדרכה. ד"א א"ר פנחס בשם ר' חייא בר אבא גן נעול על ידי שנדרו ישראל במצרים עצמן מן הערוה נגאלו ממצרים מתוך כך שלחיך. כד"א (שמות יג) ויהי בשלח פרעה. ר' הונא בשם ר' חייא בר אבא אמר שרה אמנו ירדה למצרים ונדרה עצמה מן הערוה ונגדרו כל הנשים בזכותה יוסף ירד למצרים וגדר עצמו מן הערוה ונגדרו ישראל בזכותו. א"ר חנ"א כדאי היה גדור ערוה בעצמו שנגאלו ישראל על ידו. ר' הונא אמר בשם ב"ק יז בשביל ד' דברים נגאלו ישראל ממצרים. שלא שנו את שמם ואת לשונם ולא אמרו לה"ר ולא נמצא ביניהן אחד מהן פרוץ בערוה. לא שנו את שמן ראובן ושמעון נחתין ראובן ושמעון סלקין לא היו קורין ליהודה רופא ולא לראובן לוליאני ולא ליוסף לסטים ולא לבנימין אלכסנדרי. לא שנו את לשונם להלן כתיב (בראשית יד) ויבא הפליט ויגד לאברם העברי וכאן (שמות ג) ויאמרו אלהי העברים נקרה עלינו וכתיב (בראשית מה) כי פי המדבר אליכם יח בלה"ק ולא אמרו לה"ר שנא' (שמות יא) דבר נא באזני העם אתה מוצא שהיה הדבר מופקד אצלן כל י"ב חדש ולא הלשין אחד על חבירו. ולא נמצא אחד מהן פרוץ בערוה. תדע לך שהיה כן אחת היתה ופרסמה הכתוב שנא' ושם אמו שלומית בת דברי למטה דן. שלומית דא"ר לוי דהות פטטא בשלמא שלם לך שלם לכון. בת דברי א"ר יצחק שהביאה דבר על בנה. למטה דן יט גנאי לאמו. גנאי לו. גנאי למשפחתו. גנאי לשבטו שיצא ממנו: (ו) אמר כ רב לעולם אין ממזר חי יותר על ל' יום. א"ר הונאי אחת לע' שנה הקב"ה מביא דבר גדול לעולם ומכלה הממזרים ונוטל כשרים עמהם. מאי טעמא (ישעיה לא) וגם הוא חכם ויבא רע ולא היה צריך קרא לומר אלא ויבא טוב אלא ללמדך שאפי' רעה שהקב"ה מביא לעולם בחכמה הוא מביאה. (שם) ואת דבריו לא הסיר את דברו לא הסיר כל כך למה (שם) וקם על בית מרעים. ואתיא כההוא כא דאר"ל (ויקרא ו) במקום אשר תשחט העולה תשחט החטאת כ"כ למה כדי שלא יתפרסמו החטאים. אמר"ל כב מדברין ומניחין מדברין ומשתקין. מדברין ומניחים (שמות לא) בצלאל בן אורי בן חור. מדברין ומשתקין (יהושע ז) עכן בן כרמי בן זרחי. מדברין ומניחין (במדבר ג) פקוד את בני לוי. מדברין ומשתקין (דברים כה) זכור את אשר עשה לך עמלק. מדברין ומניחין (אסתר ב) איש יהודי היה. מדברין ומשתקין (שם ז) איש צר ואויב. מדברין ומניחין (שם י) כי מרדכי היהודי. מדברין ומשתקין (שם ט) כי המן בן המדתא. מדברין ומניחין (ש"א יז) ודוד בן איש אפרתי. מדברין ומשתקין (מ"א יא) וירבעם בן נבט אפרתי. מדברין ומניחין (ש"א א) ויהי איש אחד מן הרמתים. מדברין ומשתקין (שופטים יז) ויהי איש אחד מהר אפרים ושמו מיכהו. מדברין ומניחין (שמות לא) ואתו אהליאב. מדברין ומשתקין ושם אמו שלומית בת דברי למטה דן. רבי זירא כד סלק להכא כג שמע קלהון קריין ממזרא וממזירתא אמר הא אזיל הוא דאמר רב הונא אין הממזר חי יותר על ל' יום. א"ל ר' יעקב ב"ר אתא ההוא דאמר רבא ורב הונא בשם רב אין הממזר חי יותר מל' יום אימתי בזמן שאינו מפורסם אבל אם נתפרסם חי הוא. ביומי דר' ברכיה סליק להכא חד בבלאי והוה ר' ברכיה ידע ביה דהוא ממזר אזל גביה א"ל זכי עמי א"ל ר' ברכיה זיל לך ולמחר את אתי ואנן עבדין לך פסיקא בצבורא למחר אזל גביה אשכחיה

בבי

יד יוסף טו פדר"א פ' מ"ח: טז שה"ש רבה פ"ד. במד"ר פ"ג. ילקוט ומכילתא פ"ס. ותרגום: יז תנחומא סדר בלק. במד"ר פ' י"ג ופ' כ'. שוח"ט מזמור קי"ד. מכילתא פ"ס. ועי' בפדר"א פ"א פ"י ופרק כ"ג וכ"ד. ועיין בפדר"א פ' מ"ח: יח ב"ר פ' צ"ג: יט ש"ר פ' מ"ח. תורת כהנים: כ ירושלמי יבמות פ"ח. קדושין פרק י' יוחסין: כא ירושלמי סוטה פ"א: כב ש"ר פ' מ"ח. אגדת שמואל פ"ח. תנחומא פ' ויקהל. וילקוט פ' ויקהל: כג ירושלמי פ"ח דיבמות. ובבלי פ"ח דיבמות:

מתנות כהונה

במסטירין של ישראל. כלומר הרגו בפני ישראל וגזר להם שיסתירו הדבר והוא ויטמנהו בחול אלו ישראל ועיין בפ' שמות: **ונגדרה** עצמה. כשלקחה אבימלך: **ישראל** הזכרים וכן היא במדרש חזית (דף יח): **נחתין** יורדין לשם: **סלקין** עולין משם: **היה הדבר** מופקד כו'. מה שאמר. ושאלה אשה משכנתה: **פטטא** דברנית ושואלת בשלום כל אדם ואין דרך נשים: **דברו** לא הסיר. בשם נקודות: **שלא יתפרסמו** כו'. לפיכך מתים ג"כ הכשרים עמהם וה"ג מדרש' בהדיא ועיין במדבר רבה דף ל"ו: **מדברין** ומניחין. יש כשמזכירין אותו הוא טובה והנאה לכל ואומרין עליו תנוח דעתו ויש על משכבו מדברין ומשתקין ויש כשמזכירין אותו אומרין עליו ימח שמו ושחקו עצמותיו כד"א שחיק טמיא: **כד סלק** להכא כו'. כשעלה לכאן לא"י שמע קולם של הבריות קורין זה לזה ממזר וממזרת א"ל זילא הא אזל הרי הלך לו דבריו ואינם אמת שהרי א"ל הונא כו': **זכי עמי**. קנה לך זכות עמי ותן לי מקום: **זיל** כו'. לך לך עתה

ענף יוסף

(ה) [גל נעול אלו הבתולות גן נעול אלו הבעולות כו']. הא היה דבר חידוש גדול במצרים להיות שיגדרו שומאה קליפה מצרים הוא כדבר הזה כמדומה גילוי ערוה שעל כן נקראת ערות הארץ. ולכן היו המצרים שטופי זמה למאד כמאמר הכתוב [יחזקאל כ"ג] אשר בשר חמורים בשרם וגו' כי שם נתגבר כח קליפה זו. וישראל היו שם בתכלית הירידה עד שאמרו שמקצתם היו עובדי ע"ז כמאחז"ל [ש"ר פ"ו] ונודע אשר נכנסו ונשקעו במ"ט שערי טומאה. ואעפ"כ לא נגאל נשים כטומאה זו שלמעלה בהם ובעמדו בזה סטריות מן הזכרים מן הנקבות והכתוב מעיד עליהם בני ישראל אלו בני ישראל נשקו כמ"ש בזוה"ק [שמות דף ס"ו] שבטי יה עדות לישראל בחתם הקב"ה שמו בכל משפחותיהם להעיד כי רק בני ישראל המה לא מעם אחר כמאחז"ל בפסיקתא הובא בילקוט רמז תתנ"ג [הסר במ"ח]: [גל נעול אלו הבתולות גן נעול אלו הבעולות]. ע' מ"כ כגן. אבל בילקוט גרס כמו כאן. וגם המתרגם מתרגם גן נעול על הבתולות. גל נעול על הבעולות. וגם במכילתא גרסינן גן נעול אלו הבתולות גל נעול אלו הארוסות. ולכן אין לשנות גירסתינו ונאמר דקמפרש גן נעול על הבתולות כי גן כגנה זרועה צמחים ויש בה מעין כך רגל אבל הוא נעול שלא הדרוך בה רגל זר. וגל נעול על הבעולות דגל נעול פי' שער נעול כדפרש"י הה ילדק בבתולות שאין מכות בגן כלל אלא נעולה מכל. ומה שהקדים המדרש דרשה גל נעול כדי להזכיר בעולות אחר בתולות כנראה לשום ריבתא דחידוש הבעולות שהן רבותא טפי. אבל בכתוב הקדים גנה הבעולות וטוב הבתולות דהוי רבותא טפי מגדרים אותם דאין לה טומר כבעולה בבעלה מאמרה. ועוד דילגים תקיף טפי שאין לה בעל. ועוד דליה בה איסורא כל כך: (ו) [שלא יתפרסמו החטאים]. והא דאמר לעיל סוף פרשה כ"ג שהכתוב מפרסם את החוטאים. וה"נ אמר בב"ר פ"ח גבי אם יאמר אדם במספרים כו'. וי"ל דהיכא שהחוטא שב בתשובה כגון מביא חטאתו. או כשמקבל עונש כגון מי שנסקל. וכן כשהמאמרים מתים שהעבירה מסתלקת מן העולם ה' אם עליו שלא יאמר שם קלונו בעולם. וכן היה ענין מגדף שלקה במקלתו לכן לא פירש מה טיב ענין סרחנו כדאי' בב"ר פ' פ"ז. אבל כל שלא שב בתשובה ולא קבל דינו מתפרסם להודיע חטאתם. ומה שפרסם ה' את זמרי בן סלוא הפירש שמו.

עץ יוסף

כהוד שיצא ממנו לא טובים יהיו. וזהו ויפן כה וכה כי ראה כל הדורות שיצאים ממנו: **במסטורין** של ישראל. כוונתו על שם המפורש שהוא המסטורין של ישראל כדאי' בש"ר דכמן אמרי הזכיר עליו השם והרגו. או פי' ויטמנהו בחול שהטמין הדבר בסוד בתוך בני ישראל כדאמר לעיל בש"ר. ולפ"ז צ"ל שמנו במקום הרגו: (ה) הה"ד **גן נעול** כו' הכוונה לפרש ויצא בן אשה ישראלית שזה יצא מכלל ישראל להיות בן פרוצה בערוה כי כל ישראל היו גדורים ולא נמצא פרוץ בערוה זולתה כדלקמן. ולהכי מייתי דרשה האי קרא דמיירי בגדר ערותן של ישראל. דקרא בשבח כנסת ישראל שהבינן ככלה קמיירי: **גל נעול אלו הבעולות** כו'. הא"מ גרס איפכא גן נעול אלו הבתולות גל נעול אלו הבעולות. וכן הוא בבמד"ר פ"ג. ובשה"ש רבה פ"ד. והכי משמע לכאורה. דבקרא גן נעול כתיב ברישא ודאוי להקדים שבח הבתולות ואח"כ הבעולות דהוי רבותא טפי דעביד לזנות מבתולות. וע' בענף שכתבתי ליישב גירסתינו. ולפי גירסת הא"מ קמפרש גן שאין בו פתח כלל ונעול לגמרי. וגל נעול פי' שער ופתח נעול היינו הבעולות שפתחן פתוח אלא שנעול: **מעין חתום אלו הזכרים**. שזרעם מושך כמעין. אבל בבמדב"ר פ"ג גרס מעין חתום אלו הפנויות. [וכן תקנו במסכת ברכת בתולים לבל יתלהם זר במעין חתום] וע' מ"מ שם: **מתוך כך שלחיך**. כלומר הכי לא היו נגאלים מאז עד בא קץ ת' שנה: **מתוך** כך שלחיך וגו' פרדס רמונים. ופי' פרדס רמונים היינו דהוי דמיא לפרדס רמונים בריבוי אנשיהם והכמהם כדאי' בש"ר פ"ה: **שרה אמנו** כו' דריש גן נעול ע' שבזכות גן נעול דהיינו שרה או יוסף היה גל נעול דהיינו אנשי ישראל או נשותיהם: **ונגדרה עצמה** שכשלקחה פרעה שידבר ממנו והיתה אומרת למלאך שיכה בו כדאי' בב"ר: **ונגדרו כל הנשים** בזכותה הכוונה ע"ד שאמרו מעשה אבות סימן לבנים. ור"ל שהאב כשמוכן הקדושה גורם לזרעו שיוכלו בקל להתדבק במדה ההוא לפי שכבר פתחו האבות פתח. אף כאן כי גולה שרה שירדה למצרים ושברה שם כח התאוה לזנות שרבה שם. לא היו יכולים הגוים הפשוטות לעמוד נגד יצרם. וכן יוסף לזכרים. שלשולם ע"פ הרוב שבע האב והבן שוים. הן בעניני הגוף הן במעלות הנפש והסגולה. וע' מ"מ עוד בשה"ש רבה: **כדאי היה גדור ערוה** כו'. הוא ס"ל כבר קפרא דארבעה דברים טובים היו בישראל אלא שבזה פליג עליו דבר קפרא ס"ל דזכות כל הארבעה דברים נגאלו קודם זמנם. והוא ס"ל דכדאי היה גדור ערוה בעצמו שיגאלו קודם זמנם אף שלא היו שאר דברים טובים בהם. אלא דלאסרמי מלתא בכמלתו ג"כ בהם סוכיות האחרות. אבל האחרות לבדנה לא היו מספיקות: **בשביל ד'** דברים נגאלו קודם לזמנם. וראיתי מדרשות חלוקות הרבה בזה. שיש אומרים ד'. וי"א ג' וי"א ב'. וי"א א'. וע' בש"ר פ"א סי' מ"ב ביפ"ת: **ולא** שינו את לשונם. ע' מ"מ בשה"ש: **נחתין** יורדין לשם: **סלקין** עולים משם: **ליהודה רופא** כו'. נ"ל ליהודה ליאי ולראובן רופא. ורופא הוא קיצור השם מראובן. או על שם אבנו אדם הנקרא רופילא והוא אדום בלשון רומי רופוס. ולייאני הוא אריה בלשון רומי על שם גור אריה יהודה כמובא בדברי הראשונים ז"ל לימין כנוי ליהודה [רד"ל]: **ליוסף לסטים** אפשר ז"ל אלעסים. והוא יוסף בל' רומי [רד"ל]: **ויגד לאברם העברי**. ופי' שהוא מסיח בלשון עברי כדבק דלעיל בב"ר. ומפני דלאפשר פירושו שהוא מבני עבר או מעבר הנהר כדאמר הכם מייש סמך מפי המדבר אליכם דמשמע שהוא לשון מיוחד לבית אברהם והוא לשון עברי: **מופקד אצלם כל י"ב חדש**. דאע"ג דדבר נא באזני העם נאמר לבסוף כשהודיעו מכות בכורות. מ"מ בתחלת שליחות מפרע"ה נאמר לו ושאלה אשה משכנתה ומגרת ביתה. והודיע הדבר לישראל ומה שאמר אח"כ דבר נא באזני העם הוא לומר שלא הגיע עת מעשה. והא דנקט הכא דבר נא באזני העם לאשמועינן דאע"ג דזה נאמר לבסוף מ"מ הדבר הזה היה ידוע מאלם מתחלה: **ולא הלשין** אחד על חבירו. לומר עליו שהוא רשע ויכשור בפקדונו ולכן יזכר מלהשאלו: **אחת היתה** ופרסמה הכתוב. נראה דהא שלומית דאמר לעיל הך זמן קדם עונש נבי מושכ כו' דלפ"ז לא היתה פרוצה אלא אנוסה או מוטעת והכא משמע שהיתה פרוצה בעריות. ודלא כהרא"מ. וע' ביפ"ת: **שנא'** ושם אמו שלומית. דאל"כ מה צריך להשמיענו שם אמו אלא לומר זו בלבד היתה פרוצה: **דהות** פטפא בשלמא. דברנית ושואלת בשלום כל אדם. ואין כך דרך נשים [וזו היא מדברת עם כל אדם דכתובות דף ע"ב] ומזה נמשך המעשה הזאת כי היתה דוברת הרבה עם כל אדם. ודרכן של חז"ל למדרש השמות כפי הענין דקי"ל שמא גרים: **למטה דן** גנאי לאמו גנאי לאביה גנאי למשפחתה ולשבט שיצאה ממנו. כיוצא בו עכן בן כרמי בן זבדי בן זרח למטה יהודה גנאי לו גנאי לאביו ולמשפחתו ולשבטו שיצא ממנו. כצ"ל [יפ"ת] וכן הוא בש"ר מ"א. והכוונה להודיעו באדם רשע מה פעולה לא ימשך הגנאי אליו לבדו אלא גנאי הוא לו ולכל משפחתו שיצא מהם רשע זה: **לשבטו שיצא ממנו**. אמר ר"ל מדברין כו' מדברין ומשתקים ובם אמו שלומית בת דברי. אמר רב לעולם אין ממזר כו' שלא יתפרסמו החטאים ר' זירא כד סלק להכא כו' כצ"ל [רד"ל] וע' בירושלמי יבמות וקדושין: (ו) **אמר רב לעולם** כו' משום דק"ל כיון דעיקר גנאי הרבע לעצמו אמאי לא פירש הכתוב שמו של מגדף כמו שפירש שם אמו ואביה ומשפחתה. לכן הביא הך תנאי שהקב"ה אינו מפרסם החוטאים [והטעם דכשמקבל עונשו הם על כבודם] והכא מייתי דרב בר פלוגתיה: **אין ממזר** חי כו'. כדי שלא יטמעו בו כשרים. דכאינו מפורסם מיירי כדלקמן: **אחת לע' שנה**. צריך לומר דלרבי הונאי מכלם אף בתוך ע' מעט מעט קודם שיבאו לידי נשואין. ומ"מ יבאו מדור לדור קצתם ועודם בקטנותם. אבל בשנת הע' מכלם כלן שלא יבא בהן אחד. ולפ"ז יצא על נכון המדרש דבמדבר רבה פ"ט: **לא** היה צ"ל אלא ויבא טוב. שלהטיב יותר בחכמה לא להרע. ומפני שבסלוק הממזרים מיירי. שאף שמביא דבר לעולם בחכמה מביאה דהיינו לסלק הממזרים ונוטל עמהם כשרים שלא לפרסמם: **את דברו לא הסיר**. כלו' קרי ביה דברו. ודריש ליה לשון דבר: **כ"כ למה** כדי שלא יתפרסמו החטאים. ואע"ג דעולה נמי על חטאה באה כדאמר לעיל פ"ז שבאה על הרהור הלב. מ"מ אין בו גנות החטא כיש בו מעשה. וע' בפרק אלו נאמרין וע' בענף: **מדברין ומניחין** יש שמזכירין אותם ומברכין אותם ואומרים עליו ינוח על משכבו: **מדברין** ומשתקין. ויש שמקללים אותם ואומרים עליו ימח שמו ושחקו עצמותיו כד"א שחיק טמיא: **כד סליק להכא** כו'. כשעלה לכאן לא"י שמע קולם של הבריות קורין זה לזה ממזר וממזרת. א"ל זילא הא אזל הרי הלך לו דבריו של ר' הונא כלו' נפסד דברו כי שקר דבר: **זכי עמי** קנה לך זכות עמי ותן לי מקום: **זיל** כו' לך לך עתה ולמחר אתה תבא ואני אעשה לך פסיקא פי' שיספקו לך מקום

בצבור

בבי כנשתא יתיב דריש אמתן ליה עד דהסל כיון דהסל מן דרש אול לגביה אמר לון ר' ברכיה אחינן זכוון בהדין נברא והוא ממזר עבדון ליה פסיקא ביון דנפקו להון מן תמן א"ל רבי חיי שעה כד אתי בעי נבך ופסקת חייו דההוא נברא א"ל הייך היין יהבית לך דאמר רבא ורב הונא בשם רב אין הממזר חי יותר משלשים יום אימתי בזמן שאינו מפורסם אבל אם נתפרסם חי הוא: (ז) ד"א ויצא בן אשה ישראלית. הה"ד (קהלת ד) ושבתי אני ראיתי את כל העשוקים דניאל הייטא פתר קרייה כה בממזרים. והנה דמעת העשוקים אבותם של אלו עוברי עבירות ואילן עלוביא מה איכפת להון כך אביו של זה בא על הערוה זה מה חטא ומה איכפת לו. ואין להם מנהם אלא מיד עושקיהם כח מיד סנהדרי גדולה של ישראל שבאה עליהם סכהה של תורה ומהחזקתן על שום לא יבא ממזר בקהל ה' ואין להם מנהם אמר הקב"ה עלי לנחמן לפי שבעוה"ז יש בהן פסולת אבל לע"ל כי אמר זכריה אנא חסיתיה אלו כורסוון כולו דהב נקי הה"ד (זכריה ד) ראיתי והנה מנורת זהב כולה וגולה על ראשה. תרין אמוראין ח"א גולה וח"א נואלה. ט"ד גולה שגולה לבבל וגלתה שבינה עמהן כדאמר (ישעיה סג) למענכם שלחתי בבלה ומ"ד נואלה פרוקא שנא' (שם מז) נואלנו ה' צבאות שמו וכתיב (מיכה ג) עלה הפורץ לפניהם פרצו ויעברו שער ויעבור מלכם לפניהם וה' בראשם:

סדר בהר

פרשה לג

(א) וידבר ה' אל משה וכי תמכרו ממכר לעמיתך

ד יוסף כר תמים כנ"ל: כה קטלם רנם פ"ד. ומכר משפטים ד' ק"נ: טו פפ"ם רנם פ"ד סי' ט"ו: ב פסיקתא דאיכה סי' כ"ד: ג ל"ל מגחנם:

פרשה לג

מתנות כהונה

פתה ולמחר אתה תבא ותנו מעשה לך פסיקה כו' מיפסקו לך מדקה נגדבה נדבים. יתיב דדים. יוסב ודומם: אמתין המתין לו עד שסיים הדרשה כיון שסיים מן הדרשה הלך ללגלג: אחינן זכוון כו' מהיכן היו יודעין כזה הלים והוא ממזר. ובירוש' גרס דקול ממזר: עבדין כו' עשו פסיקתה מדבה: כיון דנפקין כו' כשיצאו משם לחמר ליתו עמי לכ' נכריה רבי חיי שעה בתמי לנקם ממך ופסקת חיי מיתה. שלהיה נבוה ומתים נעוני חסם: א"ל חייך כו' הוא דלך שמעה. חיים נתתי לך: בזבן שתיו מכורשה. כי לחמר בחיינו מפורסם שם יהיה ויתעבד בין הכבדים ירבו ע"י ממזרים בשלם: (ז) ה"ד ושבתי אני ראיתי בלהה נלקה ממך ופסקת חיי כמה שנלים שתיי ממזר א"ל הייך דלך שתחר חיים נתתי לך: של תלו. ממזרים: עלוביא הנעלבים מה להם בכך ומה יכולין לזה ומ"מ הן פסולין: כך תניו מנומנם ובקטלת רבה (ד' ח') תינו: אנא ממיתי כו'. תני לחיי כל יבמתל ס"נ בקטלת ובמדלב מיים (ד' ו') וכן בעניך: אלו טורסון. כולו דהב נקי. תלו פי'

כולו: וכורסוון פי' זהב טהור. ומה שכתוב בפיום כולו דהב נקי הוא פי' על תלי כורסוון: ונלת שכינה עמהם. זהו שנאמר שכבר לחיהם: מיצטרא מוסיפין. פי' הערוך קף וסכין מן הכף בל חיים לחדם מן החכך בל מיתה: בר סירא. בן סירא: וביערה הרי בעה. וכבת הרי טובה ומיניהם בלים מן הכוח כיולא מפיו על ידי הל': טבול שעדיין בטבלו: פוק כו'. לא ובקה לי לזה טובה מך לנקם ממך ופסקת חיי כמה שנלים שתיי ממזר א"ל הייך דלך שתחר חיים נתתי לך: מינה בתה הטובה וממנה בתה הרעה כשהוא טוב לון לך טוב ממנה ולבך בשמותי לקנות לזה טובה קימי לעון כו': וכי תמכרו. סיפיה דקרא הל הוא ודקרו הל': תונא: אלא נכה. כך ג' שקב"ה מנכה לחי ניסורי:

ס"נ

יוסף

נגדבה נדבים: יתיב יוסב ודומם: אמתין המתין לו עד שסיים הדרשה. כיון שסיים מן הדרשה הלך ללגלג: אחינן זכוון כו' מהיכן היו יודעין כזה הלים והוא ממזר. ובירוש' גרס דקול ממזר: עבדין כו' עשו פסיקתה מדבה: כיון דנפקין כו' כשיצאו משם לחמר ליתו עמי לכ' נכריה רבי חיי שעה בתמי לנקם ממך ופסקת חיי כמה שנלים שתיי ממזר א"ל הייך דלך שתחר חיים נתתי לך: בזבן שתיו מכורשה. כי לחמר בחיינו מפורסם שם יהיה ויתעבד בין הכבדים ירבו ע"י ממזרים בשלם: (ז) ה"ד ושבתי אני ראיתי בלהה נלקה ממך ופסקת חיי כמה שנלים שתיי ממזר א"ל הייך דלך שתחר חיים נתתי לך: של תלו. ממזרים: עלוביא הנעלבים מה להם בכך ומה יכולין לזה ומ"מ הן פסולין: כך תניו מנומנם ובקטלת רבה (ד' ח') תינו: אנא ממיתי כו'. תני לחיי כל יבמתל ס"נ בקטלת ובמדלב מיים (ד' ו') וכן בעניך: אלו טורסון. כולו דהב נקי. תלו פי'

עץ יוסף

מזבירין בעבוד נרם מנסרת מכירן. וכ' פי' בלשון יון מרחוב מנסרת. סכין מכיריו בכל. ויפה נרם בכן מלאתי בחנוחות סדר ויחי פ' ס' מכרוסיהם לשון יוני הוא שקורין להרטום מכירן. ור"ל כף וסכין נחמו. והבדל"ל כתב הוא מין כלי שנמו לחב מנסירת הנחוד וכף ומזלג הנמי מכירין חכב והיה לחסמים לנשי החיל שנכף בהכרב יהיו יכולין לאכול ע"ב. מן הכף בת חיים להדם. ומן הדחב כת מיתה. כן הלשון בעתים יש בו חיים ובעתים יש בו מות ולכתמהו נפרש בן בעברון דנשי היו בלשונו דנשי מיים בלימניה. ופרפ"ח דנשי היו בלימניה מיעטוק בתורה שכתוב בה עץ חיים היא למחזיקים בה. ודנשי מיים בלימניה ביספר לשון הרע: בר סירא בן סירא: ובביערה הרי בעה: ובבת הרי טובה. ומיניהם בלים מן הכוח היולא מפיו על ידי הלשון: בכר מבול בעדיין בעבל שלא עשבו: כלבלה של תלוים כו'. קשה מה תילוק בין מבל הכבר בטבול לנין מבל הכלבלה של תלוים של טבל. וי"ל דקמ"ל לפלא תרומה בירות דבקנ יש נ"ב דין זה בלבל פילוש משבר רות ביד לשון [מלת השמר]. וכבומ"ם מזמור נ"ב תי' כלבלה של תלוים בידו לחל ובידך חיים ביד הלשון. לבל ולא בידך מות ביד הלשון. והבדל"ל כ' ולפשר לומר עוד בבא להוסיף בלבלה תלוים שבא הוב המעשר ע"י הלשון בעון שקרא עליו שם לתבוסה דמ"מ הפא דהו"ל למידק פפי. בבל תופת בשונג. ומשום דבבה"נ הוי עוקר בבי שתחר שלפני סתם לא שבר במקבון לא הו"ל להרחיק לת בנו. מדוייק קרא והבה דמעת העשוקים ולא להם מנחם בהבי: אלא מיד שעשוקים בה. בלי' תלא הם עשוקים מיד שעשוקים תלו שהבדבי גדולה כו' שהם מלמדים לומנו שתין תילוק בין מיד לבשונג. וכח הולתהם ביהבתם הלוה ולמר לא יבא ממזר ולא הילק. לבל לו נתו פי' מ"ל ובקלתה המיתים בים תפשר לפרש שלא הרחיקה הפורה תלא הטולדים בחיפור מאד בשן למיפה: עלי לנחמן שיהו בפרים לעתיד ובדמפרש ואחיל לעתיד לבא בולה אבד טיהור. ודייק שלמר הקב"ה בך מדבריך ולא להם תחתם. וב"פ בנמ' אין לה הוה לה בלחיתה בב"ר פ' ל"ח. [ולחיתה במ"ד שלהי קדושין עתידין ממזרין להיכיר ע"ם בנ"ך. ובקה"ר משמע שלעתיד שבאין לעשה"ב הוא דלמר עלי לנחמן ע"ם. רד"ל]: אנא חסיתיה תלון בניסון יוסי בה"ד. בנ"ל וכן גרס העתוד. וכי' תולן בלשון יוסי זהב נקי זהו פי' על תיבות ובכוסון בי' בלשון יוסי זהב בוש בלי פסולת. ומה שבתוב בפיום בולו דהב נקי זהו פי' על תיבות תולן בכולו. וטיה בלהב על הגליון והבניטהו תתדפיסים בבניס המדבש: ה"ד ראיתי והנה מנורת זהב בולה. ולפי שמפורש שם זה דבר ה' אל זרובבל שנדולה בבניין בית בני עשיו זכובבל מיירי בלא. בבר פירשו המבדשים שזרובבל נלמד על מלך המשיח העומד מזרעו: תרין אמוררין בי' משום דמייהו מיירתה למ"ם שלעתיד תין ניסראל פיסול. דבניון דבי נולה על לחמה להבוייהו שהבה"ב בראשם משמע דלית בהו פיסול תלא על משבחות המיוחסות. להבי מייתי לה הבא לבונהה דלמולה: הד אבר נולה ות"ח נולה. תע"ז דולמי פי' נולה במו מימין בולה דבניס המבדשים. בלמר בחמי הנולה להבה"ב שהוא הנולה שתחה מו הבוחל ס"ד נולה שנלו לבבל בי'. בלו' שבי' נולה הבניה שהיתה בנלות שתחה. ופי' דבלת שהבניה שהיתה בנלות בתה בראשם בי שהם נגלוין נם הבניה נגלות שתחה בנאולן. ותע"ב דהבא בנאולה העתידה בתייני בלשעל. בלמר נולה בנלו לבבל וה"ה לתחזם בלמ' בפ"ב פ' ס"ו: ומ"ד נואלה כו' ות"ח מתי בויניהו. וי"ל דלמר שבא בהבחוק בתפלה י"ח בי ליבוענך קוינו בל היום] ומר תבד שהיא בנלות [תה מיסתו לנו בבנסת הנדולה בתפלה י"ח בי ליבוענך קוינו בל היום] ומר תבד הוא שעובה הקב"ה לנבול תם ישראל. וחיינו דמייהו מנולנו ה' לנחות שתו דמשמע שבבת הנאולה להסיר ליסראל מדבניה החם בדום ישראל דמשמע שהנאולה לחיותו בדום ישראל ותע"ב דהלי בלת בנאולה בבל מייהי שמעינן מינה לנאולה העתידה: וכתיב בי' בי נולה על רחבה מדבי על ס' שהוא על רחבה בדאמר בבל וה' בי' בלחבה

סדר בהר

פרשה לג

(א) ה"ד מות וחיים ביד לשון. משום דבעי לפרש על תוא פים תת תחי דכתיב הבא בחוקתי דבריכם בדאמרינן בסמוך. מייתי לה קרא דאמר דמחמיר בלשון הרע. ושיר דמייתי ליה מפרש ליה בריפא בבתה תגיו מאריני בדרך המדבש: מיצטרא

ר' ירמיה בכל עונות כתיב (מיכה ז) נושא עון וכאן כתיב לא אוסיף עוד עבור לו: (ג) (עמוס ט) ראיתי את ה' נצב על המזבח עומד על הדור לזבחו. (שם) ויאמר הך הכפתור וירעשו הספים הך הכפתור זה יאשיה וירעשו הספים אלו סנקליטין שלו. (שם) ובצעם בראשי כלם ר' שמעון בר אבא בשם ר' יוחנן ז משל לסאה שהיא מלאה עונות מי מקטרג בה גזל. ר' יוחנן בשם ר' יוחנן ח משל לבני אדם שהיו בהן עובדי ע"ז ומגלי עריות ושופכי דמים וגזל שקול כנגד הכל. ר' יעקב בר אידי בשם ר' אחא כ"ד חטאות סדר יחזקאל ומכלם לא חתם אלא בגזל הה"ד (יחזקאל כב) והנה הכיתי כפי אל בצעך. לפיכך משה מזהיר את ישראל וכי תמכרו ממכר: (ד) הה"ד (במדבר ג) ויעשו בני ישראל ככל אשר צוה ה' את משה כן חנו לרגליהם ואהרן היכן היה ר' יהושע בר נחמיה ור' לוי בר חייתא ור' אבא בשם ר' חייא בר אבא כיון שבא ליחסן הונו אותו ואמרו לו אתה מיחסנו עד שאתה בא ליחסנו לך ויחס את בניך אלעזר בנך ט למי הוא נשוי לא לבתו של פוטיאל הה"ד (שמות ו) ואלעזר בן אהרן לקח לו מבנות פוטיאל כיון שראה הקב"ה שהן מזלזלין בו התחיל מייחסו הה"ד (במדבר כה) פינחס בן אלעזר בן אהרן הכהן יכהן בר כהן קנאי בן קנאי משיב חמה בן משיב חמה שנא' השיב את חמתי לכן אמור הנני נותן לו וגו'. לפיכך יא הקיש הקב"ה כבודו של אהרן לכבודו של משה הה"ד (במדבר ג) ואלה תולדות אהרן ומשה משה ואהרן אב"כ אלא אהרן ומשה. לפיכך משה מזהיר את ישראל וכי תמכרו ממכר: (ה) יב ד"א וכי תמכרו ממכר הה"ד (דה"ב יג) ויכו בהם אביה ועמו מכה רבה מה הוא מכה רבה ר' אבא ב"כ אמר שהעביר צורת פניהם של ישראל כד"א (ישעיה ג) הכרת פניהם ענתה בם. שמואל בר אמי אמר שהעמיד עליהם שומרים ג' ימים עד שנתקלקלה צורתם דתנינן יתמן אין מעידין אלא על פרצוף פנים עם החוטם אפילו יש בו סמנין ובכליו ואין מעידין אותו אלא עד ג' ימים הה"ד (דה"ב יג) ולא עצר כח ירבעם עוד בימי אביה ויגפהו ה'. א"ר שמואל בר נחמני אתה סבר לומר שירבעם נינף והלא לא נינף אלא אביה ולמה נינף ר' יוחנן ור"ל ורבנן ר"י אמר ע"י שחסדן ברבים הה"ד (שם) ואתם המון רב ועמכם עגלי הזהב אשר עשה לכם ירבעם לאלהים. ור"ל אמר ע"י שבזה לאחיה השלוני וקרא אותו בליעל הה"ד (שם) ויקבצו עליו אנשים רקים בני בליעל. ורבנן אמרי על ידי שבאת ע"ז לידו ולא בערה הה"ד (שם) וירדוף אביה אחרי ירבעם וילכד ממנו ערים את בית אל וכתיב (מ"א יג) וישם את האחד בבית אל. והרי דברים ק"ו ומה אם המלך על ידי שהונה מלך כמוהו ענשו הכתוב מי שהונה את חבירו עאכ"ו לפיכך משה מזהיר את ישראל וכי תמכרו ממכר לעמיתך או קנה מיד עמיתך וגו': (ו) ד"א וכי תמכרו ממכר ר' חייא בריה דר' אדא דיפו אמר וכי תמכרו עתידין אתם יא למכור לאו"ה אלא תהוי שותפין לבריכון יב כדרך שעשו חנניה מישאל ועזריה שאמרו לנבוכדנצר (דניאל ג) לא חשחין אנחנא על דנה פתגם להתבותך הן איתי אלהנא די אנחנא פלחין יכול לשיזבותנא והן לא ידיע להוי לך מלכא. ענה נבוכדנצר ואמר להון הצדא שדרך מישך ועבד נגו מהו הצדא ר' אבא ב"כ אמר אונטים. ר' יוסי ב"ר חנינא אמר צדו מה באתם לעשות ע"ז שלי צדו תרגום תוהו ובוהו צדיא. ר' יוחנן אמר תרתין ר' יהודה ב"ר סימון אמר תרתין שמואל בר נחמן אמר תרתין ורבנן אמרי חדא. ר"י אומר תרתין אמר להם עיקרה של ע"ז לא משלכן היתה לא כן כתיב (ישעיה י) ופסיליהם מירושלים ומשומרון וכאן באתם לעשות ע"ז שלי צדו. ר' יוחנן אמר תורי אמר להם כשהייתם בארצכם הייתם שולחים אצלנו ולוקחין טופרין ושער ועצמות של ע"ז חוקקים אותן לקיים מה שכתוב (יחזקאל כג) צלמי כשדים חקוקים בששר וכאן באתם לעשות ע"ז שלי צדו. רבי יהודה ב"ר סימון אמר תרתין אמר להם כשהייתם בארצכם הייתם נעשים פסקיות פסקיות לע"ז כד"א (יחזקאל טז) ותתעבי את יפיך ותפשקי את רגליך לכל עובר וכאן באתם לעשות ע"ז שלי צדו. ר"י ב"ר סימון אמר תורי אמר להם כשהייתם בארצכם הייתם נעשה הומניות הומניות ע"ז הה"ד (שם כג) וקול המון שלו בה מובאים קאניסין סבאים דחיין (שם) ויתנו צמידים על ידיהם ר' יהודה ב"ר סימון אמר קדשין כד"א (שם) ואומר לבלה ניאופים מהו לבלה תרגום עקילס פילה פורני דהוא מבלי ניארא. א"ר יהודה ב"ר סימון אין לשון לבלה אלא לשון ע"ז כד"א (ירמיה נא) ופקדתי על בל בבבל וכאן באתם לעשות ע"ז שלי צדו. ר' שמואל בר נחמני אמר תרתין אמר להם ע"ז שלכם של כסף של זהב היתה כד"א (הושע ח) כספם וזהבם

יד יוסף ז קה"ר פ"א סי' ל"ד: ח ילקוט יחזקאל רמז שס"ב. וילקוט עמוס רמז תקמ"ז: ו במדב"ר פ' כ"א סי' ד': ז סנהדרין ס"ב: ח ל"לסקרים: ט ב"ר פ' ס"ט. אגדת שמואל פ' י"ז. סדר עולם פ' י"ח. וילקוט מלכים רמז רפ"ו. ילקוט רות פ"א. ב"ר פ' פ"ג. ירושלמי פ' במרא דיבמות: י תנחו' סוף יבמות: יא לעיל כנ"ל: יב במדב"ר פ' כ"ו. תנחומא פ' נח. ופ' בהעלותך. אגדת בראשית פ"ו. ובסה"ז רבה פ"ב סי' נמ"ד. פ"א סי' י"ג:

מתנות כהונה

ה"נ בערוך ולא פירשו ולפי הענין נ"ל נכה לי הכאה ופי' היורה האותה אונה עומדת על קומתה והוייתה אלא ע"י הכאת הספים הך כו': וכאן כתיב לא אוסיף כו' שלא ימחול עון זה: סנקליטין בעלי עצה: ואהרן היכן היה. וכגלות לפר' כפי' וידבר ה' אל משה ואל אהרן: בר קנאי. בן לוי שקנא על דינה אחותו: בן משיב בן אהרן שהשיב אף ה' מישראל בקטרת שנא' כי יצא הקצף: לא נינף אלא אביה. כי אביה לא מלך רק בשנת שמונה עשר לירבעם ולא מלך רק ג' שנים ואסא בן אביה מלך בשנת עשרי' לירבעם נמצא כשמת אביה עדיין ירבעם חי: על שחסדם ברבים ופי' לשון ביוש וחרפה וכן הוא בב"ר פ' ס"ה ופ' ע"ג והנ"ג רש"י וכן הוא במ"ר פ' ל' ובירושלמי דיבמות גר' על בניזה אותם ברבים וכן עיקר כי על דבר אמת לא שייך חסד ועוין השוב היה שכיון שהגיע לבית אל ולכדו וראה עגלי הזהב חמל עליהם וקרא לאחיה בליעל. כך מצאתי בילקוט מלכים (רמז ר"ה) בשם סדר עולם ועיין עוד בפירש"י מאמר זה בב"ר פ' ס"ה: דיפו ממקו' יפו: שותפין לבריכון. מבוחסים ומחוברים לבוראכם: אונטים הערוך לא פירשו וגרס פי' כמו אסימס פי' מוכן ומזומן ואמת וכן מצאתי בפי' אבן עזרא ורבינו סעדיה גאון ורב האי גאון: פסקיות חלקים וחבורות: מובאים סבאים. סיפיה דקרא של וקול המון שלו בה: קאנוסין דחיין. שמות אומות וכן פי' הרד"ק: קדשין תרגום של צמידים קדשין ודרשו בל' לא יהיה קדש: פיליא פורני כו'. פי' הערוך פילאס בל' יון יגון ובלע ופורני זונה גיאוס זונה: מבליא ניאגרס. פירושו על פילא פורני שהזונה היא מבלה ומבלה ככל

ענף יוסף

יש לומר להודיע שנאו של פנחס שלא פחד ממנו אע"פ שהיה גדול בעמו. מיהו אם דהגרין כבמד"ר כאן שפרסם פנחס לשבת פרסם פרסם לגנאי משמע דאליגא אגה:

פרשה לג (ב) [בכל עונות כתיב נושא עון וכאן כתיב כו']. פשט קפ"ם דלא בשבועה הוא כתיב כי לא ינקה ה' וגו'. ונראה ע"פ מה שדרשו חז"ל [ר"ה דף י"ז ע"א] כל המעביר על מדותיו מעבירין לו על כל פשעיו שנא' נושא עון ועובר על פשע למי נושא עון למי שעובר על פשע. אמר רב אחא בר חנינא אליה וקוץ בה לבתרים נתלשו ולא לכל נתלמו למי שמשים עצמו כשירים. נמצא לפ"ז בכל עבירות שיין נושא עון לפי שעובר על פשע היינו שמעביר על מדותיו ומשים עצמו כשירים. אבל באותם דברים שאין זה אלא מגאות וגודל לבב. א"כ לא אהני ליה מה שמעביר על מדותיו לגבי אחרים לפי שהוא נשבר. כמו שכרע כ"ג בשוגג שלא היה כפרה במיתה הכהן לפי שהוא בזכר. וא"כ כיון שגזל בעצמו חטא הם בכורף את חבירו. א"כ אפילו שעובר על מדותיו אין לו כפרה במה שהביא לעבור על מדותיו כיון שבזה עצמו חטא. והם מרעה את חבירו. פשיטא שמועיל לו. רק בשעברם על מדותיו לגבי אחרים אין לו תיקון. אבל מה דכתיב לא ינקה. מ"מ לא מעבירין ממנו כל פשעיו. ומוכן שפיר [מלא כעומר]:

עץ יוסף

שלכו בדרך ישר וכיוצא"ם ומשים מי דרך ויעשין דרכם נריכים לעושן עד שיבוש אל דרך הישרה עכ"ל: אבל לע"ל לא אוסיף עוד עבור לו. פי' לא אוסיף עוד להיות עובר ומהעבר ולרוב עמהם: בבל עונות כתיב. פי' בכל שנות שבין אדם למקום כתיב נושא עון שהקב"ה מוחל עון ע"י תשובה. אבל כאן בהונאת דברים לא אוסיף עוד עבור לו. ור"ל שבהונאה אין השם מוחל אפילו בתשובה לפי שחטא לחבירו וכדתנן פרק יוה"כ עבירות שבין אדם לחבירו אין יוה"כ מכפר. ודבוחא נקט בהונאה לא אוסיף עוד עבור לו דאע"ג דלא חטא לחבירו אלא בהונאת דברים. לא ניתן למחולה כ"ש אם נערו בגופו ובממונו: (ג) ראיתי את ה' כו' בעל אגדה ז פלי. אדלעיל ומפרש אל תונו איש את אחיו בהונאת ממון. ולהכי מייתי קרא מכה דמחמיר בגזל: עומד על הדור לזבחו. מפרש נגב היוחו נגב לדין. ועל המזבח פי' לעשות זבח כדור: זה יאשיה שהכפתור הוא המשקוף שהמזוזות נסמכות עליו ולכן הוא משל למלך. והמזוזות הנסמכות עליו משל לשרים. ולפי שהמלך הראשון במפלת יהודה ובנימין היה יאשיהו פירש הגעלה עליו: סנקליטון שרים: משל לסאה כו' מפרש ובצעם כמו בצעם מלשון בוצע בצע: מי מקטרג פי' שאף שאין גזל חמור כל כך כשאר עבירות. מ"מ הוא מקטרג מרובה עשוקים יוצקו. ופי' בראשם כולם בהוא מקטרג ועולה על כולם כסאה שהיא מלאה דברים ועולה למעלה אחת מהם שהוא ממלא הסאה: ר"ש בר אבא בשם ר"י משל כו'. ר"י ס"ל הגזל חמור ושקול כנגד הכל. ופי' בראשם כלם שהוא עיקר. כמו בשמים ראש: לפיכך כו'. ממכר. ד"א וכי תמכרו ממכר הה"ד ויעשו בני ישראל כו' כצ"ל [רד"ל]: (ד) הה"ד ויעשו כו'. דעת אגדה ז לפרש אל תונו איש את אחיו בהונאת דברים כדלעיל סי' א'. ולהכי מייתי מכאה פה' הקפיד על הונאת אהרן עד שבעבור זה אקדמיה למשה. אלמא קפיד רחמנא מפי בהונאת דברים: ואהרן היכן היה. דכיון דלמשה ולאהרן נאמר שם על דגלו באותות הו"ל למימר ככל אשר צוה ה' את משה ואהרן: של פוטיאל ומפרש באגדה דהיינו יתרו שפיטם עגלים לע"ז. וכתו לא דוקא אלא כלו' מזרעו. וע' במס' סוטה: הה"ד פנחס כו' וא"ע"פ שהיו מזלזלים באלעזר. לפי שעיקר הזלזול בפנחס שנולד מבנות פוטיאל לכן התחיל לייחסו מפנחס. וע' ביפ"ת: קנאי בר קנאי. בן לוי שקנא על דינה אחותו שאמר הכזונה יעשה את אחותינו [רש"י פי' הגפרסין]: בן משיב חמה אהרן נמצבה דקרא דכתיב כי יצא הקצף מלפני ה' וכתיב ויתן את הקטורת [רש"י]: משה ואהרן אין כתיב כאן. כאורחא דקרא תמיד לאקדומי למשה. רק באמרו הוא אהרן ומשה דאתא למימר דשקולין זה לזה כדאי' בב"ר סוף פרשה א']: (ה) הה"ד ויכו בהם אביה כו'. גם דעת אגדה ז לפרש אל תונו איש את אחיו בהונאת דברים כדלעיל. ולהכי מייתי הלי קרא דויגפהו ה'. דלפשוטו פשוט מוסב שזו זה כדאמר לקמן ומה אם המלך ע"י שהונה מלך כו'. ואיידי דמייתי קרא דריש ליה כולים הכא: מהו מכה רבה דמשמע רבה והולכת עד מולא הגלגים שנפלו. והיינו שינון הגופים כמתום בחייהן: שהעביר צורת פניהם של ישראל. כדי שלא יעידו עליהם ויתעגנו נשותיהם. כד"א הכרת פניהם ענתה בם הכי שהכרת האדם הוא בפנים לא זולתם: לא נינף אלא אביה. שהרי ירבעם קבר את אביה ומלך אחריו ב' שנים כדאי' בס"ע פ' ט"ז: שחסדן שחרפם ברבים כלו' שבזה והורף את הרבים. וע' בב"ר פ' ס"ה מ"ש שם: ויתקבצו עליו כו'. פי' מאחר שאמר ויתקבצו עליו בני בליעל ויתאמצו על רחבעם. ואחיה היה המחזיק את ירבעם למלוכה בדבר ה' הרי שקרא לאחיה בן בליעל: ע"י שבאת העגל לידו ולא בערה כו'. וכדאי' בס"ע ח"ל וכשלכד את בית אל וראה את עגלי הזהב חמל עליה: ומה אם המלך על ידי שהונה כו'. פי' מה מלך שהיה לכאורה מהראוי שיענישו הקב"ה והוא בחיים בעונשים זולת המיתה והמגיפה. משום דבמיתתו נפיק חורבה לכל עמו ומ"מ ענשו הכתוב בעונש מיתה שנינף ולא בעונש זולתו על שהונה מלך שכמותו. הדיוט שהונה את הדיוט שאל"ז שיענשו עונש של מגיפה ולא יחוש לגבוה וכבוד ביתו. כיון שלא חשש הקב"ה במלך שנענש ולא חשש אל עמו עם רב [כלי יקר על נ"ך]. ולו אפשר משום דדרך המלכים להזכיר עון שהענשו כדי להחשם בידו ע"ד והוא מזכיר עון להתחסם וע' במלכה רבתי. וזה מעולה הק"ו והז"ק: (ו) עתידים אתם כו' ס"ל נ"כ דאל תונו איש את אחיו בהונאת דברים מדבר ולפ"ז אינו דבק אל וכי תמכרו ממכר לעמיתך אלא הוא מילתא באנפיה נפשיה. והכי פירושו וכי תמכרו ממכר העבד בגלות. אל תונו אלא שהיו שותפים להקב"ה שנקרא רעך ורע אביך וריעם לעמיתך. והרד"ל כתב נכון לגרוס תהוון במקום שותפין פי' אחוים: אונטים הערוך גרס אגמוס. וכתב המוסיף הערוך פי' בל' יוני אמת ויציב: לא כן כתיב ופסיליהם כו'. ופי' הכתוב לפ"ז שהיה אומר סנחריב שכמו שמצאה ידו לממלכות האומות עם היות שפסיליהם היו מירושלים ומשומרון שהראשו' שבירושלים ושומרון היו מוכרים פסילים לשאר המלכיות כן תמצא ידו לירושלים: טופרין תרגום לפורן סופרא והוא לחקוקה. ובילקוט דיאל הגירסא טופסה בלע"ז פי' טופס צורת ע"ז: ושער י"ל שמוכלין גם בנגעים למשוח כספר [רד"ל]: ועצמות אפשר פנ"ל ונכעו: פסקיות פסקיות פי' כתות כתות וחבורות: הומניות קסלות והסכמות של רבים: שלו בה. ואל אנשים מרב אדם מובאים סבאים קאנוסין דחיין. כנ"ל וכן הוא בילקוט. ופירוש מחות יין חי. ותרגם סבאים לפון שהלך מגזל: קדשין תמה דמזם מתרגמינן קדשא אבל תרגום צמידים שירית: קדשין ואומר לבלה כצ"ל. ושיטה כד"א מיותר. והוא הכל סומא מעין מקרא זה ביחזקאל שם דהאל ודלם [יפ"ת]: פיליא פי' זקנה: פורני פי' זונה: דהיא מבלים ניארח. פי' שהיא זקנה ומנס: אינה אלא אלון כדומא הכ"ד. כנ"ל וכן גירסת הערוך. ופי' אלון

טען

וזהבם עשו להם עצבים אבל ע"ז שלי אינו אלא אלו טרסון כולו דדהב נקי הה"ד (דניאל ג) נבוכדנצר מלכא עבד צלם וכאן באתם לעשות ע"ז שלי צדו. ר"ש בר נחמני אמר חורי א"ל לא כך כתב לכם משה בתורה (דברים ד) ועבדתם שם אלהים מעשה ידי אדם אמרי מרי מלכא לא למסגד אלא למפלח במסים ובארנוניות ובזימיות ובגולגליא דאמר ר"ש בר נחמן תמן קרייא למלכיא אלהייא. ורבנן אמרי חדא אמר להם לא כך כתב לכם ירמיה (ירמיה כז) הגוי והממלכה אשר לא יעבדו אותו את נבוכדנצר וגו' אמר להון או אתון מקיים מן רישיה דהדין פסוקא או אני מקיים סופיה מיד (דניאל ג) ענו שדרך מישך ועבד נגו ואמרין למלכא נבוכדנצר יג אם מלכא למה נבוכדנצר אם נ"נ למה מלכא אלא במסים ובארנוניות ובזימיות ובגלגליות את מלך עלינו אבל לדבר הזה שאתה אומר לנו נ"נ את ונ"נ שמך את וחד כלב שוין עלונן כהדא נבוכדנצר נבח ככלבא נפח כקולתא נצר כצרצרה. מיד נבח ככלבא ונפח כקולתא ועביד נצר כצרצרה שנא' (קהלת ח) אני פי מלך שמור א"ר לוי יד אני פי סמ"ה הקב"ה אותו אשמור הפה שאמר לנו בסיני (שמות כ) אנכי ה' אלהיך. על דברת שבועת אלהים על שום וידבר אלהים את כל הדברים האלה. שבועת אלהים על שום לא תשא. לפי שבעוה"ז ישראל משועבדין לאו"ה ולע"ל מה כתיב (ישעיה מט) והיו מלכים אומניך ושרותיהם מיניקותיך. לפי שבעוה"ז או"ה מונין לישראל אבל לע"ל אמר הקב"ה עתיד אני להאכילם מבשרם ולהשכירם מדמם הה"ד (שם) והאכלתי את מוניך את בשרם וכעסיס דמם ישכרון:

פרשה לד

(א) וכי ימוך אחיך א הה"ד (תהלים מא) אשרי משכיל אל דל ביום רעה ימלטהו ה'. אבא בר ירמיה בשם ר' מאיר אמר זה שממליך יצר טוב על יצר הרע. איסי אמר זה שנותן פרוטה לעני. ר' יוחנן אמר זה שקובר מת מצוה. רבנן אמרי זה שמבריח עצמו מן המלכות. רב הונא אמר ב זה שמבקר את החולה דאמר רב הונא כל מי שמבקר את החולה פוחתים לו אחד מס' בחליו. איתיביה לרב הונא א"כ יעלו ששים וירד עמהם לשוק אמר להם ס' ובלבד שיהו אוהבין אותו כנפשו אעפ"כ מרויחין לו. על דעתיה דאבא בר ר' ירמיה דאמר בשם ר' מאיר זה שממליך יצר טוב על יצר רע דכתיב (תהלים מא) ה' ישמרהו מיצר רע. על דעתיה דאיסי דאמר זה שנותן פרוטה לעני דכתי' (שם) ויחיהו. על דעתיה דר' יוחנן דאמר זה שקובר מת מצוה דכתי' (שם) יאושר בארץ. על דעתייהו דרבנן דאמרי זה שמבריח עצמו מן המלכות דכתיב (שם) ואל תתנהו בנפש אויביו. על דעתיה דרב הונא דאמר זה שמבקר את החולה דכתיב (שם) ה' יסעדנו על ערש דוי. א"ר יונה ג אשרי נותן לדל אכ"כ אלא אשרי משכיל אל דל הוי מסתכל בו היאך לזכות עמו. ר' יונה בשעה שראה בן גדולים שירד מנכסיו והוא מתבייש ליקח היה הולך אצלו ואומר לו בשביל ששמעתי שנפלה לך ירושה במדינת הים הא לך חפץ זה לכשאתה מתרווח את נותנו לי ובשעה שנותנו לו היה אומר לו מתנה לך נתתיו. ר' לוי בשם ר' חמא בר ר' חנינא אמר כ"ב פעמים כתיב אשרי ומכלם לא נטל אפוכי אלא זה ומאי אפוכי נטל (תהלים מא) ביום רעה ימלטהו ה' לפיכך משה מזהיר לישראל וכי ימוך אחיך: (ב) ד"א וכי ימוך אחיך עמך הה"ד (משלי יט) מלוה ה' חונן דל. אר"א כתיב (תהלים קמו) נותן לחם לכל בשר בא זה וחטף לו את המצוה אמר הקב"ה עלי לשלם לו גמולו הה"ד (משלי יט) וגמולו ישלם לו. ר' תנחומא אמר לה בשם ר' חייא בר אבא ר' נחמן אמר לה בשם ר' יודן בר"ש ורבנן בשם רשב"ל אלמלא מקרא כתוב א"א לאומרו ד כביכול דרכו של לוה להיות עבד למלוה הה"ד (משלי כב) ועבד לוה לאיש מלוה. ר' פנחס בשם ר' ראובן אמר כל מי שנותן פרוטה לעני הקב"ה נותן לו פרוטות וכי פרוטה נותן לו והלא לא נותן לו אלא נפשו הא כיצד היתה ככר בי' פרוטות ועני עומד בשוק ואין בידו אלא ט' ובא אחד ונתן לו פרוטה ונטל ככר ואכלה ושבה נפשו עליו אמר הקב"ה אף אתה בשעה שנפשך מצפצפת לצאת מתוך גופה אני משיבה לך לפיכך משה מזהיר לישראל וכי ימוך אחיך: (ג) ד"א וכי ימוך הה"ד (משלי יא) גומל נפשו איש חסד. זה הלל הזקן שבשעה שהיה נפטר מתלמידיו היה מהלך והולך עמם אמרו לו תלמידיו רבי להיכן אתה הולך אמר להם לעשות מצוה אמרו לו וכי מה מצוה זו אמר להן לרחוץ בבית המרחץ אמרו לו וכי זו מצוה היא אמר להם הן מה אם איקונין של מלכים שמעמידים אותו בבתי טרטיאות ובבתי קרקסיאות מי שנתמנה עליהם הוא מורקן ושוטפן והן מעלין לו מזונות ולא עוד אלא שהוא מתגדל עם
גדולי

יד יוסף יג במד"ר פ' פ"ו. שוח"ט מז' כ"ח: יד ירושלמי פ"ג דסנהדרין. קהלת רבה פ"ח: **פרשה לד** א שוח"ט מז' מ"א: ב סוף קדושים בזוהר. וזוהר סדר פקודי דף ר"ל. וע' בזוהר סוף סדר בלק דף רנ"ט. נדרים דף מ' ע"א: ג ירושלמי סוף פאה. זוהר בשלח דף ס"א: ד שמ"ר פ ל"א:

מתנות כהונה

סכל: **דדהב** נקי. ופירושו עיין ס"פ אמור: **וכן** כמו וכאן: **לא למסגד** כו'. לא להשתחוות לע"ז אמר לנו הקב"ה אלא לעבדה במסים כו' כולם מיני מסים הם גלגולות ומסים מקרקעות ומטלטלים ובהמה: **למלכייא** כו'. למלכים קורין אלהים וזה שכתוב ועבדתם שם אלהים ופי' ועבדתם שם למלכים ופי' ולפיכך אמר נבוכד נצר שישמעו אליו והשיבו אמת שנעבוד למלכים במסים כו'. או ר"ל נבוכד נצר סבר אלהים פירושו ע"ז והם אמרו לא כן פי' אלא פי' למלכים תעבדו עבודתן במסים וארנונות: **או** אני מקיים סופו. ופי' או תקיימו אתם רישא דהפסוק ותעבדו לי לכל אשר אצוה אליכם או אני אקיים סופו בחרב או ברעב ובדבר אפקוד: **וחד** כלב. אתה וכלב אחד שוה בעינינו ודרש נבו כלב הנובח ועיין במד' רבה (ב' י"ג): **נבח** ככלב' כו'. נבוכד נצר דרש נוטריקון ג"כ נבו כלב כד כמשמעו נצר נצר ופי' אם אתה נובח ככלב ונפח כמו כד ונועק ומצפצף כצירצור אין אנו שומעין לך וצרצור פי' הערוך מין שרץ או בקבק שפיו צר וכששותין מתוכו עושה צר צר ול"נ נראה שהוא מין עוף ועיין אס"ר דף פ"ו: **קולתא** הוא כד: **אשרי** משכיל כו'. עיין בפרשת משפטים (ל"ח): **שמבריח** עצמו כו' והבירו עזרו שלא נמסר בידם כדלקמן סוף סדר: **אע"פי כן** כו'. לפום ריהט' משמע אע"פ שאינם בני גילו ואין אוהבים אותו כנפשם מ"מ מרויחין לו מחוליו וכעישורייתא דבי רבי וכדמפרש בנדרים דף ל"ט שאוהבים אותו כנפשם ירד עמהם לשוק אבל בפרק אין בין המודר הניה בהוכן אחר ואיתא התם לעס"י שאוהבים אותו כנפשם אינם נוטלים מחוליו אלא כעישורייתא דבי רבי וכן פירש כאן: **ויחיהו** והוא מדה כנגד מדה שהוא החייה את נפש העני בנפש אויביו זה המלכות בהדפת אחריו בעלילה: **אפוכי** הנאה ושכר טוב: **חטף** לו. שעל הקב"ה מוטל לפרנסו והלך הוא ומפרנסו: **לאיש** מלוה. לזה שהקיף לו כמלוה: **ושבת** ונחה לי שבת וינפש: **קרקסיאות** כו'. מיני שחוק

עץ יוסף

כולן. וכרוסא פי' זהב. ומה שכתב בפנים כולו דהב נקי הוא פי' שהיה נכתב על הגליון והכניסוהו בפנים [יפ"ת]: **לא למסגד** כו' לא להשתחוות לע"ז אמר לנו הקב"ה אלא לעבדה בייסים כו' כולם מיני מסים הם. מס גלגולת מס קרקעות ומטלטלים ובהמה וכדמסיים תמן קריין למלכיא אלהייא. פירוש שם קורין למלכים אלהים. כי אלהים לשון שררה והוא שם משותף למלכים ודיינים. ופירוש הכתוב כך הוא ועבדתם שם מלכים עובדים מעשה ידי אדם. וכדרך המתרגם שמוסיף מלה בלשון הכתוב: **או אתם** מקיימין רישיה כו'. כי שצריכין לקיים מאמר נ"נ עליה' כמו שכתוב ברישיה דקרא. ואם לא יקיימם ימיתם כמה שנאמר בסיפיה דקרא בחרב וברעב ובדבר אפקוד על הגוי ההוא: **אני** מקיים סיפיה. ולפי זה פי' הגדה הוא כך האם תעשו לדו דברי ירמיה הנביא שהכשלו דבריו: **נ"נ נבח ככלבא** דריש נבוכדנצר נוטריקון נבו כד נצר ומפרש נבו נבח. וכד קולתא. דכדא על שכיה מתרגמינן וקולתא. ונצר נצר כצרצרא. ופירוש שבכעסו נבח ככלב ונפח כקולתא כלו' התמלא חימה ככד הנפוח. ונעק כצרצרא שהוא מין עוף כדפירשו קנא: **אני פי** מלך שמור. כלו' מ"ש נ"נ שאין חוששין לדבריו רק למצות המלך למסים היינו משום דכתיב אני פי מלך שמור כו' שפירושו שאף בראוי לשמור את מצות המלך מ"מ יש להשגיח על דברי שבועת אלהים. כלו' שאין לחוש למצות נ"נ בזה שהוא נגד דברי ה'. ואגב אורחיה מייתי הכא דר' לוי דמפרש כוליה קרא במצות המלך: **על דברת** על שום וידבר אלהים כנ"ל: **לפי שבעוה"ז** כו' לפי שדרך המדרש כמה זמני לסיים במלתא דנחמתא מעין מילתא דקאי עלה. מסיים הכא כנגד מ"ש לעיל עתידים אתם לימכר לאו"ה כו' אומר לפי שבעוה"ז ישראל משועבדים כו'. וכנגד מה שפי' לא תונו באונאת דברים מסיים במ"ש בעוה"ז או"ה מונין לישראל כו':

פרשה לד (א) הה"ד אשרי משכיל אל דל כו'. משום דקשה ליה מאי ומטה ידו עמך בעי לפרש דעם עמך אתה מטיב כשתחזיק בו. מייתי האי קרא דמיירי בשכר תומך דל שהוא מה שי"י יחייהו כמו שהוא מחיה העני. ולס"ז אתי שפיר עמך שאותה ההטבה עצמה שעושה לעני שמחייהו תעשה לך. והיינו דמסיים לפיכך משה מזהיר לישראל וכי ימוך אחיך. כלו' מ"ש ומטה ידו עמך. ואגב אורחיה מייתי כל הפירושים שנאמר במשכיל אל דל: **שממליך יצ"ט** דאיקרי דל כדדרים בשוח"ט מז' מ"א ובקה"ר שאין הבריות שומעין לו. ועוזריו מעטים כי כל כלי הגוף המה עוזרים ונוטים רק אחרי יצר הרע. ואשרי מי שהוא משכיל להתבונן עליו לילך אחר עצתו: **זה שקובר מ"מ** דאין לך דל מן המת: **זה שמבריח** עצמו כו'. שאין לך ממנו שחשוב כמת. והינה עצמו מיותר וכן בשוח"ט ליתא. ופירושו שמבריח ומציל ממי שרודפו להמיתו: **שמבקר את החולה** בפ' אין בין המודר מפרש אין דל אלא חולה שנא' מדלה יבצעני. א"נ מהכא קרא מדוע אתה ככה דל בן המלך. וזהו פי' הכתוב ארוממך י"י כי דליתני ר"ל שהחליתני ואח"כ שלחת לי רפואה ולא שמחת אויבי לי. וברמב"ם ז"ל ששה דברים נפרע מהם ס': **איתיבון לרב הונא** כנ"ל (ח"א): **א"ל ששים** ובלבד כו'. הנה בשוח"ט ליתא היכה ששים. וא"כ כך השיב להם אמת כן רק ובלבד שיהיו אוהבים אותו כנפשו ר"ל שיהיו בני גילו שנולדו במזל של החולה. ואעפ"כ שאין אוהבים אותו כנפשו מ"מ מרויחין לו קצת מחוליו. והמסבר לפרש ג"כ גירסתינו אמר להם ששים לבקרו יקום החולה רק ובלבד שיהיו אוהבים אותו כו'. או אפשר לפרש א"ל ששים פי' שכל אחד נוטל אחד מששים מן החולי שנשאר לחולה אחר שבקרו אותו שלפניו. וגם זה דוקא שיהיו אוהבים אותו כו' וכנ"ל. וע' בפ' אין בין המודר: **ה' ישמרהו מיצה"ר** כדדרשי' במד"ר פ' י"א מדכתיב ושמר רגלך מלכד ע"ש (רד"ל): **מיצר הרע** דאע"ג דממליך יצר הטוב עליו. מ"מ צריך עזר אלהי. שהיצה"ר מבקש להתקומם עליו לעולם ואפילו בסוף ימיו כמ"ש ז"ל בקדושין סוף פ"ק: **דכתיב ויחייהו** שבשכר שמחיה את העני בפרנסתו י"י מאריך ימיו: **דכתיב ואושר בארץ** פי' שינוח על משכבו כשיהיה נקבר בארץ: **כ"ב פעמים כתיב** בספר תהלים אשרי. ואע"ג דאשכחן כ"ה י"ל דכל דכתיב בחד מזמור לא מחשיב אלא חד. וכן אשרי יושבי ביתך ואשרי אדם עוז לו בך. וכן אשרי העם שככה לו אשרי העם שה' אלהיו. וכן אשרי נשוי פשע ואשרי אדם לא יחשוב ה' לו עון לא מחשב אלא לחד: **אפוכי** הנאה ושכר טוב: **ביום רעה** ימלטהו ה' ומסיים בערוך ואין לך יום רעה אלא יום דינה של גיהנם שנא' והסר כעס מלבך והעבר רעה מבשרך כלו' מוחל להם עונותיהם. וזה לא אשכחן אלא בהאי אשרי: **לפיכך משה** כו' ע' מ"ש בריש סי' זה:

(ב) **הה"ד** מלוה ה' כו'. גם טעם אגדה זו לפרש ומטה ידו עמך כטעם האגדה הקודמת ולהכי מייתי האי קרא דמיירי בשכר חונן דלים. ואגב אורחיה מפרש ליה הכא: **כתיב נותן** להם לכל בשר כו'. כלו' מלוה לה' מקרי מי שחונן לדל לפי שי"י חייב במזונות העניים. וזה שמפרנסו נמצא כמלוה לי"י: **דרכו** של לוה להיות עבד למלוה. והכוונה שיעשה ה' רצונו ובקשתו ויבטל גזרתו מפניו ע"ד שאמרו בפ' אלו מגלחין מי מושל בי צדיק שאני גוזר גזירה והוא מבטלו: **כל מי** שנותן פרוטה כו'. אגמולו ישלם קאי. וה"ק כל מי שנותן פרוטה לעני תעלה על דעתך שי"י נותן לו פרוטות. וכי פרוטה נתן לו כדי שיתן לו י"י פרוטות בשכרו והלא נפשו נתן לו:

(ג) **הה"ד** גומל נפשו כו'. גם טעם אגדה זו לפרש ומטה ידו עמך שעמך אתה מטיב ולהכי מייתי האי קרא שפירושו שעם נפשו מטיב גומל חסד וכדלהכתוב בסמוך בדר' נחמן. ואיידי דמייתי ליה מפרש לי' בריש בפי' אחר כדרך המדרש: **זה הלל** הזקן כו'. מבואר שהכוונה לפרש גומל נפשו איש חסד שהמטיב ומהנה את עצמו יחשוב לו לצדקה כעושה חסד לאחרים. ולהכי מייתי מהלל הזקן דחשיב הרחצת גופו ומזונותיו דבר מצוה: **היה מהלך** והולך עמם. ר"ל שכשהיה נפטר מתלמידיו היה דרכם ללוותו עד מקצת הדרך כתלמידים לרבם. ואיתרמי מלתא שבהיותו מהלך עמם בעת הפטרתו היה נחפז ללכת לדרכו לפניהם. והיינו מהלך והולך עמם שהיה כמהלך לדרכו עם היותו הולך עמהם שראו פניו מועדות ללכת לדרכו מהרה. ולזה בהלו מה היום מיומים שממהר ללכת כאילו הוא טרוד בהיזה צורך גדול. ולז"א שהיה הולך לדבר מצוה. ושאלו ממנו איזה מצוה היא אולי יזכו גם הם בה: **אם איקונין** כו' והדין נפשא כו'. ההתבוננות הלזו היא מופלאת בעניינה להיות שלאנשים הקדושים אשר כל מגמתם לנפשם המשכלת השוכנת בתוך גופם החומרי והבהמי. והנה יש בני אדם המשליכים אחרי גוום כל צרכי החומר ומחוייו אף העניים ההכרחיים לקיומה ומתאכזרים על גופם מאד לבלי את קוממו כי יודעים כי כל כחי הגוף והאוותיו המה נגדיים לנפש. אבל הלל הזקן מדה אחרת בו שחמל גם על גופו הבהמי לגמול לו חסד כמו שעשה עם אחרים ולהגאותה ולפותה בשביל שהיא איקונין של מלך. כי לא היה כוונתו למען הנאתו כי אם חמל עליה כראוי: **קרקסיאות** כו' מיני שחוק הם.

פרנס

נחלי מלכות אני שנבראתי בצלם ובדמות דכתיב (מלאכי ג) כי בצלם אלהים עשה את האדם עאכ"ו. ד"א נומל נפשו איש חסד זה הלל הזקן שבשעה שהיה נפטר מתלמידיו היה מהלך והולך עמם אמרו לו תלמידיו רבי להיכן אתה הולך אמר להם לנמול חבד עם הדין אכסניא בנו ביתא אמרו לו כל יום אית לך אכסניא אמר להם והדין נפשא עלובתא לאו אכסניא הוא בנו נופא יומא דין היא הבא למחר לית היא הבא. ד"א נומל נפשו איש חסד ועובר שארו אכזרי א"ר אלכסנדרי זה שמגעת לו שמחה ואינו מדביק את קרוביו עמו משום עניות ה"א"ר נחמן כתיב (דניאל טו) כי בגלל הדבר הזה נגלל הוא שתוזר בעולם לפיכך משה מזהיר את ישראל וכי יסוך אחיך: (ו) ד"א וכי יסוך אחיך ס"ת"ד (מלאכי כג) רש ואיש תבבים נפגשו. (שם כג) עשיר ורש נפגשו עושה כולם ה'. ירש זהו רש בתורה. ואיש תבבים זה ששונה סדר או שני סדרים עמד רש עם איש תבבים א"ל השניני פרק אחד ולא השנהו א"ל אנא בעי מיתב ומתניתך במשקין או במאיתתי קרי ותני עם דכוותך עושה כולם ה' סי שעשה לזה חכם יכול לעשותו טפש ומי שעשה לזה טפש יכול לעשות חכם. ד"א רש שהיא רש בנכסים ואיש תבבים זה שהוא עושה בפעולה עמד רש עם איש תבבים א"ל תן לי מצוה ונתן לו מאיר עיני שניהם ה' זה קנה חיי שעה וזה קנה חיי העוה"ב. עשיר ורש עשיר זה שעשיר בנכסים ורש זה שרש בנכסים עמד רש עם העשיר א"ל הן לי מצוה ולא נתן לו עושה כולם ה' מי שעשה זה עני יכול לעשותו עשיר ומי שעשה לזה עשיר יכול לעשותו עני אמר העשיר לאוהו העני לית את אזיל לעי וננים חמי שקיין חמי כרעין חמי כרסין חמי קפדין א"ל הקב"ה לא דייך שלא נתת לו משלך מאומה אלא במה שנתתי לו אתה מבנים לו עין רעה לפיכך (קהלת ה)

והוליד בן ואין בידו מאומה מן כל מה דחזה ליה לא ישבוק לבריה ונסיב מומא לנפשיה לפיכך משה מזהיר את ישראל וכי יסוך אחיך: (ח) רבי תנחום ב"ר חייא פתח (שם ו) ביום טובה היה בטוב וביום רעה ראה גם את זה לעומת זה עשה האלהים יאם באת רעה לחבירך ראה היאך לזכות בו ולפרנסו כדי שתקבל מתן שכרו. כך היה ר' תנחום ב"ר חייא עושה בשעה שאמו לוקחת לו ליטרא אחת של בשר מן השוק היתה לוקחת לו ב' אחת לו ואחת לעניים על שום גם את זה לעומת זה עשה הקב"ה ח עניים ועשירים כדי שיהיו זכין אלו לאלו לפיכך משה מזהיר לישראל וכי יסוך אחיך: (ו) ד"א וכי יסוך אחיך ס"ת"ד (מלאכי ג) פעמים רבות יצילם והמה ימרו בעצתם ויימכו בעוגם. בימי שפוט השופטים היו ישראל עובדים ע"ז ומשתעבדים במלכות ועושין תשובה וננאלים חזרו ועובדים ע"ז ומשתעבדים במלכות ועושין תשובה וננאלין עד היכן. תרין אמוראין ח"א עד שדלו מן המצות ואתרינא אמר עד שידלדלו מן הנכסים עד שלא היתה ספיקא בידו של אחד מהן להביא אפי' קרבן עני כד"א (ויקרא יד) ואם דל הוא ואין ידו משגת. יח' שמות נקראו לעני. עני. אביון. מסכן. רש דל. דך. סך. הלך. עני כמשמעו. אביון שמתאב לכל. מסכן שהוא בזוי לכל שנאמר (קהלת ג) וחכמת המסכן בזויה. רש מן הנכסים. יא דל מדולדל מן הנכסים. דך מדוכרך רואה דבר ואינו אוכל רואה דבר ואינו טועם ואינו שותה. סך שהוא סך לפני כל עשוי כמין סקופה התחתונה. לפיכך משה מזהיר לישראל וכי יסוך אחיך: (ז) א"ר זעירא אפי' שיתחנן של בני א"י תורה הא כיצד אדם אומר לחבירו זכי בי או רכי בי זכי נרמך בי. ר' חני אמר סבי בי אסתבל בי סבי בי מה היינא ואסתבל בי מה אנא יב ד"א"ר חני בשם ר"י כתיב (קהלת ה) ואבד העושר ההוא בענין רע. שהשיב לאותו העני בענין רע וא"ל לית את אזיל לעי וננים חמי שקיין חמי כרעין חמי כרסין חמי קפדין. א"ל הקב"ה לא דייך שלא נתת לו משלך מאומה אלא

במה

יד יוסף ה בנכס דף קי"ח ע"ב. ו במדבר דף י"ג. ועי' כמילתא: ז קהלת רבה פ"ג פי' ל': ח פ' אחר ויגש: ט פסחים פסחי ח יומא ו: י פסחים סוטה ו. מדרש משלי פרשה כ"ב: יא פרי"ת מ"ב בית יום פרק ט': יב קס"ו ע"ב:

מתנות כהונה

סחוקים: **נפשא** מלוכחת כי. כמה העלובה מדלכי הגוף: **משום** עניות. משני שהם עניים: ואיש תבבים. פי' רב סעדיה נאלן לים ביעוב חיו שמונה סדר או שני סדרים: **מה** תלמד כי. מה תני רוצה ליתב ולשנות אחר במכתם משקין שהוא סוף שבה סדרים כי בתלמוד קורין לה שמע שהוא ראש שבה סדרים: **קרי** ותני כי. פי' שיה קורא והוא פי חוכתך: **בעולת** מעוטים מלוכה בשכר ואיני לא עשיר ולא עני: **מצות** לדקה וכן בכל הספר הזה קורא לדקה מצוה: **לית** לת תאל כי. למה לי תשה אולך וינע במלוכה: **וננים** ושוכל לשם שוקים שים לך ליה כרעים ליה כלכסין גבס וכן היא לק' ופי' בעל כרס ובטן גדול ולקטן בקהלת (פ י) לת נבס ליה: **חמי** קפדין. בעל כבר קיפה הוא בבר בל' יוכולמי ופצריך נבס קפדן ופי' בו ג"כ שמן ובעל כבר: **ונסיב** כי. פי' כל מה שיש לו לא ימים לבנו ויקח מזה מזה עניך לגיסרת לחתן ועניין בקהלת (ז יב) וכך הענין יוכר מבר: **אפילו** קברן שני כי: **מדוכרך** לת מפרש ביה שעמת וכמדבש מבלי לת בבס ליה ולא קא חשיב ללא ז' מעוט: **לוקחת** ל' כי: **סקופה** כי טיפיה דעיך ועיקר מכל: **שהוא** כחי כי. כמדבש מבלי בבס ליה ולא קא חשיב ללא ז' מעוט: **אסתבל** כי סבי בי. פי' דסתכל מה שעשה עמיו ועשה בעבור לעצמו: **בעניין** רע. פי' כי ל' עניים כדי"ת עסוק בן שתה עשיר לא נכסיל כך יסמוך על עשרו ולהמיתם ממדת הטוב ותעש ר' תני מה מאומה זכי הוא כמו שפי' וכן הוא פלקוח בהדיא: ועבו

יוסף

כי'. במדבש קהלת לימות הכי ביום מוכתו על מסיכך שמם עמו. וכיום רעה ראה לסיכך לכרכם שם מעניים שמקבל עליהם שכר פי' וילמה דכ"ם כמו שכיום פ מוכתו על הנכך לחה שמם עמו ע"כ לנסול חסך עם בדא לסכנתי כי'. והא דלא שביר להם בפיהום שהוא לסכול: **בדי** שיהיון אין לו נחלה. כלל ופיהוסו שעל ידי שיפרנסם השעיר להעני יזכה ויעלו מדיקה על ניסים. כי לעי זה היה הקב"ה מצוה לת טוכם כלשיתן בס"ת דכ"ה בשלוש מוקומוסרוסים לר' עקיבא. וברכה ונהגהומת סדר משפטים: (ו) **ההד"ר** פעמים רבות פי'. נעני לתת טעם לחמי כשב וכי יעיך שפי שמתר לימי דשמות. ובעי למימר משום דמך נגוע שפי מכלהו. ולהכי מייתי הא קרא דכשב ביה ויכשב בשנוש וחיינו תכלית הדעה שלת שה בדם להטות לשיל קרבן שי כדמפרש וחיל. ולהכי נמי מייתי ת' שמות נקראו לעני ומפרש טלמה למיפה דעך שהוא שפל מכלן דהוה כחסקופה **האדמה**: **עד שדלו** מן הנכסים. הוא ביתי נדשן דכשב וילד יכרחל עד מחר. ומשום דקל' כשב דכשב הכתוב שלת השאירו יכרחל ממיה שם לעיך לעמר וילד יכרחל עד מחר. לכן דרשו שלשיפס ביקה מהכתוב לו מכנסים כשפושו ומשמעינן שהי בחלוים הדעות עד שלת היה ביך לחמר מהם לשקניע לשעיר קרבן שני. ועי' פ"ק בשחוטין סדר זו פי' כ': ת' שבועות נקראו לשני. במדבש מפני נגש ז' שמות ולא משב שם רש ולא הע חלת משב שם שם מכנסים: **עני** כמשמעו שהוא משוטה ביסורי שוט פ"י מסכוטו והוא שם הענוש: **שמתאב** לכל שפ"י מסכוטו מעיד שהוא מתלוטה לעילתות שבשה ושיגעו. וכעניך נגש לסניך שהוא רוצה לכך ולעו מוכל כוצה לכך ולעו שומה ושמב לכל: **מסבן** שהוא בזוי לת יעשר פ"ם לבון מסכך על הבזיון. ובמדבש מפני נגש מסכן שהוא מסוכן לחיי: **רש מן הנכסים** לומר שהוא ריקן ומעונים מהם מלבון והוכיחם לת יוסבי הלכן: **דך מדוכרך** ל"ל מזוכיך בגופו ריה וכתים והטור: **ורואה דבר** שהוא משוטה ביסורי שוט פ"י מסכוטו והוא שם הענוש: **שמתאב לכל** שפ"י מסכוטו מעיד הוא מתלוטה לעילתות שבשה ושיגעו. וכעניך נגש לסניך שהוא רוצה לכך ולעו מוכל כוצה לכך ולעו שומה ושמב לכל: **מסבן שהוא בזוי** לת יעשר פ"ם לבון מסכך על הבזיון. ובמדבש מפני נגש מסכן שהוא מסוכן לחיי: **רש מן הנכסים** לומר שהוא ריקן ומעונים מהם מלבון והוכיחם לת יוסבי הלכן: **דך מדוכרך** ל"ל מזוכיך בגופו ריה וכתים והטור: **ורואה דבר** (ז) **אפילו שיתחנן** פי' דבוקה. וכוונת ר' ישמעאל לומר שהקב"ה יזי עמך לחה מעיד מה מרמז בדברי בי מ"י ענין זה בחומר העני לעשיר אמי יסיב לעצמו. ולהכי נקטי בדבר כלשיל. ולהכי מייתי מה מרמז בדברי בי כי כיה יקריבו לעשיר כלאת יסניח בו: **או רבי בי** פי' התגדל בי (כמו בר ריכי) לחוכות מיוסך מחה שעשה עמו שהוא לעצמו. ומ"ם בגם דכי בי מה היינא כי. וכחב שהיינו כמו אמי בי כי לחלוים מיוסך מחכתו לו: **ר' חני** אמר סבי בי אסתבל בי סבי בי מה היינא כי. כל"ל ול"ל אב'. חני מוסיף אב"כ פעמים אי לומדים סבי בי. ופיהוסו אסתבל בי מלמון טוכה בהב"ק ים כיה למי שיסתבל במדבנתו שכניו ולפך מה שה בחלה. פיהם עביר וכוב הפני. וחה שה לו ע"י שכיחה עינו ברה בעניים כדמייתי ולבך שעשר היות בעניין רע כי'. וכ"ל בן גם הוא כמקרא זה יקריב אם לא תיבך מורא להכפרים: **שהשיב** לאותו עני בעניין רע. משום דקל' מלחר שלבך השבר ולפי בעניין רע הוא כי לך יתבך השבר בעניין טוב. לכך דרים בעניין רע לטון עין רע. וכ"ל בשביל עין רעה שניתן בעני ובעניין רע. ועי' פ"ק בשחוטין סדר זו פי' כ': ת' שבועות נקראו לעני. לכתוכים לחם בקרת שעני כמ' שמש כמ שמש על שם כת לרשת שהוא נבי דוד דקאמר מ' שבועים כמו כי בשבועם. ד"ם לשבועתו מי מדוייי ניכנס. ולחה לכניתו לשמעת דאמי. לבן מקרא שעני ב"כ בשבועם שמות ז' לכללו מ' מדוייי ניכנס שלת יוכד בו. ולחה לכניתו לשמעת דאמי. כלחה חיל על שבוע יחלן שני בעניי בשכר עוניו ותלמוד מדיוסם על ניסים. ובשכר שעל ידה כחב בשמוסם מדיוסם לדיקה כמו שמוכים כרמכב"ם ז"ל ובכיוסם ב"כ שכב כי' ול' בשם. ולבן מקרא בעני בשמוסם שמות לרמוז שני שיהיה מלחים על היה לחון מיוכל משבוסם מדיוסם לחו. ומיד שלשם מקרא שה' שמות לרמוז שבשוסם שמו בוסם לקבל ניסים ס' נכיכי בני לחים בכלים שם שלך

פרשה לד (ו) [ס' שמות מקרא שמני]. לכלחוכם לשם מקרא שמני כמ' שמש על שם כת לרשת שהוא נבי דוד דקאמר מ' שבועים כמו כי בשבועם. ד"ם לשבועתו מי מדוייי ניכנס. ולחה לכניתו לשמעת דאמי. לבן מקרא שעני ב"כ בשבועם שמות ז' לכללו מ' מדוייי ניכנס שלת יוכד בו. ולחה לכניתו לשמעת דאמי. כלחה חיל על שבוע יחלן שני בעניי בשכר עוניו ותלמוד מדיוסם על ניסים. ובשכר מקרא שה' שמות לרמוז שבשוסם שמו בוסם לקבל ניסים ס' נכיכי בני לחים בכלים שם שלך

ענף יוסף

סמוסמר סוה על מ'. ובמכתם בכלם ס"ל יודיעיה לחנחלמשת ל"ל פי' ס"ם דכשם לנסול חסך עם בדא לסכנתי כי'. ולחה לכניתו לשמעת דאמי. כלחה חיל על שבוע יחלן שני בעניי בשכר עוניו ותלמוד מדיוסם על ניסים. ובשכר מקרא שה' שמות לרמוז שבשוסם שמו בוסם לקבל ניסים ס' נכיכי בני לחים בכלים שם שלך

בפה שנתתי לו את משים בו עין רעה לפיכך והוליד בן ואין בידו מאומה מן כל מן דהוה ליה: (ח) ר' סימון בש"ר אליעזר אומר בה ד' שיטין מי הוא שעשה חסד עם מי שלא היו צריכין אברהם עם מה"ש כתיב (בראשית יח) והוא עומד עליהם תחת העץ ויאכלו. יג וכי אוכלין היו א"ר יודן נראין כאוכלין ושותין וראשון ראשון מסתלק ומה פרע הקב"ה לבניו המן ירד להם והבאר עולה להן והשליו מצוי להם וענני כבוד מקיפין אותם ועמוד הענן נוסע לפניהם והרי דברים ק"ו ומה אם מי שעושה חסד עם מי שאינו צריך לחסד פרע הקב"ה לבניו מי שעושה חסד עם מי שצריך עאכ"ו. ר' סימון בשם ר' אליעזר אמר בה שיטה חורי מי הן שלא עשו חסד עם מי שלא היו צריכין לחסד עמוני ומואבי עם ישראל דכתיב (דברים כג) על דבר אשר לא קדמו אתכם בלחם ובמים יד וכי צריכין היו להם ישראל והלא כל אותן מ' שנה שהיו ישראל במדבר היה טו המן יורד להן והבאר עולה והשליו מצוי להם וענני כבוד מקיפות אותם ועמוד ענן נוסע לפניהם אלא דרך ארץ הוא הבא מן הדרך מקדימין להם במאכל ובמשתה מה פרע להן הקב"ה מתוך כך לא יבא עמוני ומואבי והרי ק"ו ומה אם מי שלא עשה חסד עם מי שאינו צריך חסד ראה מה פרע להם שכרם מי שאינו עושה חסד עם מי שצריך חסד עאכ"ו. ר' שמעון בן אלעזר אומר בה שיטה הורי מי הוא שעשה חסד עם מי שחייב לו יתרו עם משה (שמות ב) ויאמר להן קראן לו ויאכל לחם ר' סימון אמר בשכרו האכילו דכתיב (שם) וגם דלה דלה לנו ר' יהודה ור' נחמיה ורבנן ר"י אמר דלה לנו ולאבותינו ר' נחמיה אמר דלה לנו ולרועים. ורבנן אמרי דלה לנו בזכות אבותינו ולרועים בשביל להטיל שלום ואימתי פרע לו הקב"ה שכרו ר' יוחנן בשם ריה"ג אומר בימי שאול הה"ד (ש"א טו) ויאמר שאול אל הקיני לכו סורו רדו וגו' וכי עם כל ישראל עשה חסד והלא לא עשה אלא טז עם משה לבדו אלא ללמדך שכל מי שעושה חסד עם אחד מגדולי ישראל מעלין עליו כאילו עושה חסד עם כל ישראל והרי דברים ק"ו ומה מי שעשה חסד עם מי שחייב לו ראה מה פרע לו הקב"ה מי שעושה חסד עם מי שאינו חייב לו עאכ"ו. ר' סימון בשם ר' אלעזר אומר בו שיטה חורי אמר מי הוא שעשה חסד עם מי שצריך חסד זה בועז עם רות הה"ד (רות ב) ויאמר לה בועז לעת האכל גשי הלום קרובי להבא. ואכלת מן הלחם טלהם של קוצרים. וטבלת פתך בחומץ שכן דרך הקוצרים להיות טובלין פתן בחומץ בשעת השרב. א"ר יונתן מכאן שמוציאין מיני המצים לגרנות. ותשב מצד הקוצרים ודאי. ויצבט לה קלי קליל זעיר בראשי אצבעותיו נתן לה והכתיב ותאכל ותשבע ותותר יז א"ר יצחק אנן שמעינן מינה תרתי או ברכה שורה בידו של אותו צדיק או ברכה שורת במעיה של אותה צדקת אלא מן מה דכתיב ותאכל ותשבע ותותר אנו יודעין שברכה שורה בתוך מעיה של אותה צדקת: (ט) יח א"ר יצחק למדתך תורה ד"א שבשיהא אדם עושה מצוה יהא עושה אותה בלב שמח שאילו היה ראובן יודע שהקב"ה מכתיב עליו (בראשית לז) וישמע ראובן ויצילהו מידם היה טוענו ומוליכו אצל אביו. ואילו היה יודע בועז שהקב"ה מכתיב עליו ויצבט לה קלי עגלים פטומים היה מאכילה. ר' כהן ור' יהושע ב"ר סימון בשם ר' לוי אמרו לשעבר היה אדם עושה מצוה והנביא כותבה ועכשיו אדם עושה מצוה מי כותבה אליהו ומלך המשיח והקב"ה חותם על ידיהם בההוא דכתיב (מלאכי ג) אז נדברו יראי ה' איש אל רעהו ויקשב ה' וישמע ויכתב וגו': (י) תני ר' יהושע יט יותר ממה שבעל הבית עושה עם העני העני עושה עם בעה"ב שכן רות אומרת לנעמי שם האיש אשר עשיתי עמו היום בועז אשר עשה עמי אכ"ב אלא אשר עשיתי אמרה לה הרבה פעולות וטובות עשיתי עמו היום בשביל פרוסה שנתן לי. א"ר כהן (ויקרא כה) יען וביען הוא יען הוא עני. א"ר שילא דנותא האביון אהן מסכינא הב הונך מניה. א"ר אבין העני הזה עומד על פתחך והקב"ה עומד על ימינו דכתיב (תהלים קט) כי יעמוד לימין אביון. אם נתת לו דע מי שעומד על ימינו ונותן לך שכרך. ואם לא נתת לו דע מי שעומד על ימינו פורע מכך דכתיב (שם) להושיע משופטי נפשו. א"ר איבו כתיב (דברים טו) נתן תתן לו א"ר נחמן (שם) כי בגלל הדבר הזה אהן עלמא מדמי כ לגלגלא דאנטילא

יד יוסף יג ב"ר פ' מ"ח. קהלת רבה פ"ג סי' י"א. זוהר סדר וארא דף ק"ב: יד בתנח"ר פ"ב וא"ד: טו ע' ב"ר פ' מ"ח סי' א': טז ברכות דף ס"ג. וע' במהרש"א שם שהביאו אמתים כמבורר כאן. ובשה"ש רבה פ"ב סי' ט"ו. שמואל רבתי פ' י"ח. פדר"א פ' מ"ד: יז רות רבה פסוק ותאכל ותשבע מדרש משלי פי' י"ז ספוקנדיק אוכל: יח רות רבה פ"ה: יט רות רבה פ"ה: כ שמ"ר פ' ל"א:

מתנות כהונה

ושם הלוים בשביל עמיה שענה לפני עמיה רעה: ד' שיטין. ארבע שיטין ושורות ועיין זה בירושלמי פ"ק דסוטה ובמדרש הזיה (ג' ס'): וראשון ראשון. מן המסבילין: רשב"א היינו רבי סימון דלעיל תו"ק: דלה לנו ולאבותינו. שדלה והגבי' אותם במה שהכניסן תחת כנפי השכינה כדלקמן: להטיל שלום. שלא יתקנאו בהם הרועי': מצד הקוצרים ודאי. דוקא בצד כלם ולא בתוכם משום צניעות והכי מוכח במגילת רות: בהימין שכל דבר המון שבעו קר ולא כמו שכתב בספר שבילי אמונה נתיב רביעי: קלי קליל זעיר. והרש קלי כמו קליל וכן הוא במדרש רות (ד' י"ז): שורה היה ברכה: ותותר משמע שמותר היה מלדה ובזכותה: מי כותבה כו'. מדכתיב ויכתב משמע ע"י אחר דאי ר"ל הקב"ה בעצמו הל"ל ויכתוב: יען הוא עני. נוטריקון שמר הבורח מן הצדקה מואס בחוקי הקב"ה: דנותא מעיר טובה: האביון אהן כו'. האביון דרש נוטריקון הב לון הון רב ה' לך ממנו ובמגלת רות גרס הונך ביה פי' הון שלך תולה בו: אהן מסכנא. זה העני: עלמא כו'. זה העולם דומה לגלגל כו' פי' הערוך הגלגלים כשבונים בניין גבוה משימין גלגל על הבנין ומשליכין על הגלגל חבל ארוך ושני ראשיו למטה וקושרין בשני ראשיו שני כלים ושמם אנטילין ונותנין בו דבר הצריך להם ומושכין שמאל והריק יורד ותוזר המלאה וכן העולם הזה מי שעתה עשיר יעני והעני יעשיר: שבהם שבעניים

עץ יוסף

כלים. ור"ל בשביל עניה שענה לפני עניה רע: חמי כרסיון פי' כסאו והוא העגבות שעליהן האדם יושב. אבל המת"כ פי' בעל כרס ובטן גדול. ובטוש הוא (מעריך): חמי קפדן קוכבן גרסינן ופי' בפרים כלו' כמה הוא בעל בשר (מעריך): (ח) ד' שיטין ארבע שיטין ושורות: וכי אוכלין היו כו'. פרשתיו בב"ר: וראשון ראשון מסתלק פי' ולהמן ראשון מן המאכלים נסתלק. עם מי שאינו צריך לחסד. שהמלאכים לא היו צריכין לאכילה ולא אכלו כדאמר המדרש שרק נראין כאוכלים. אבל לפי פשט הר"א שאכלו ממש ה' פיהם כו' א"כ לפ"ז כבר היו המלאכים צריכין חסד מאכילהם מאחר שנהגו מנהג זה: ר' שמעון בן אלעזר אומר. הוא ר' סימון לעיל. אלא שבירושלמי הוא נקרא ר' סימון ובבבלי הוא נקרא ר' שמעון. וע"פ הרוב נקרא במדרש ר' סימון סתם: ר' יהודה ור' נחמיה כו'. מייתי להו הכא להבריותיק דבכל מצה היה ראוי שיתן רב מאד ונמצא שעשה עמו מעט מזעיר וק"ו כו': רבי יהודה אומר דלה לנו ולאבותינו. האלשיך כתב בסדר שמות שהיה לבנות יתרו לאן שלהם הון לאן אביהם. ולכבוד אביהם רצו להשקות תחלה לאן אביהם ואח"כ לאנן ע"ש. וזהו ג"כ כוונת ר' יהודה: ר' נחמיה אמר דלה לנו ולרועים. ואתו רבנן ומכרעי דבריו דלה לנו בזכות אבותינו ור"ל שבזכות אבותיהם הוא שהשיב לכן משה לא שכן היו ראויות ההסד הזה. ולרועים היינו להטיל שלום ביניהם שלא יתקנאו בהן הרועים. אבל לולי זה לא היה משה משקה להם אחר שהיו רבעים שלעצו בעת יתרו: וכי עם כל ישראל עשה חסד. דהא לא מצינו זה בפסוק מקים. ומ"ש דר"ק דהיינו עצת ואחת שהזה. זה לא מיקרי חסד אלא דטרא בעלמא: כאילו עושה חסד עם כל ישראל. וא"ת והלא מה שעשה עם משה היה במדין ובקרא כתיב בעלותו ממצרים וי"ל שע"י שמשה העלה ממצרים נחשב החסד שנעשה למשה כאילו נעשה לישראל בעלותם ממצרים. שלולי שהיה את משה לא עלו ממצרים. ומטעם זה נחשב החסד הנעשה לגדולים כנעשה לכל ישראל לפי שהכל נהנים מהודאם חכותם: קרובי להבא הני קיטת קרובי להכא הוא פי' על גשי הלום. כלו' שבעת האוכל מקרב עצמה אל הקוצרים לאכול עימהם וע' ברות רבה מ"ש: מן הלחם של קוצרים. משום בברות רבה שם יש כמה דרשות שדרש להם בע"א לכן נקט כאן בהך דרשא ימשרש להם כפשוטו. וכן מצד הקוצרים ודאי כלו' כפשטי' אלא כדדרשינן התם (כד"ל): בשעת השרב בעת החום. מפני שהחומץ הוא משקיט הצמא ומחזיק האצטומכה ועומד כנגד העכובים (א"ש): מצד הקוצרים ודאי פי' כל הקוצרים הפסיקו בינו לבינה ולא הושיבה בתוכן או אצלו. דבתוכן לא הושיבה משום שמא יכשלו בה שהיתה יפה מאד כדאי' ברות רבה. וגם אצלו לא הושיבה כדי שלא יחשדוהו (ז"כ) וע' מ"ש עוד ברות רבה: קליל זעיר פי' מעט מזעיר: תרתי כלו' הדא מתרתי: אלא מן מה דכתיב ותאכל והשבע ותותר. ר"ל מדקאמר ותותר ולא אמר ויתר. כי לפי האמת המותר הוא נותר מאליו אחרי שכבר שבע האדם מלאכול ואינו יכול לאכול עוד אחר המאכל כאשר ממילא מותר. ואין שייך לומר שהאוכל הותיר אותו. אמנם להודיענו כי זה המותר לא נותר מאליו כי לפי האמת לא היה כחוט המאכל שעור כדי שתשבע כי לא נתן לה אלא קליל בשתי אצבעותיו. אמנם לפי שבשביל זה הנותר היתה היא שברכה ברכה במעיה על כן אמר ותותר בתי"ו של כנוי הנקבה כאילו היא היתה סיבת מה שנותר. כי בזכותה נותר שפרחה ברכה במעיה. וכן דייק לקמן דקאמר את אשר הותירה משבעה להודיענו אמור שהוא הותירה אותם ע"י שפרחה ברכה במעיה שלה (א"ש): (ט) א"ר יצחק למדתך כו'. עיקרה דהך מימרא במדרש רות במגילת דבועז. ומייתי לה הכא משום דבעי למדרש ומטה ידו עמך שעם עצמו עשה המטיב לעני. לכן מייתי לה הכא דמיניה שמעינן גדול שכר המצוה שנכתבת בספר זכרון לפני ה': שאילו היה ראובן יודע כו'. קשה וכי סן עושים על מנת לקבל פרס ותו שיעגם אם היה יכול לעשות ולא עשה. והר"י אדרבי פי' שכולם עשו כפי מעלות המצוה מה שראוי לעשות. מ"מ אם היו יודעים שהקב"ה מכתיבו ומפרסמו כדי שהבאים אחריהם יראו וישמעו וילמדו ממעשיהם ודאי שהיו עושין יותר ויותר לעורר לב השומעים ולהקיצם מתרדמותם. שאנשים כאלו צריכין לעשות לפנים משורת הדין יותר מדאי כדי שילמדו ממעשיהם כיון שהם עיני העדה: ואילו היה יודע בועז כו'. יש כאן הסרון. דמקמי הכי נ"ל ואילו היה יודע אהרן שהקב"ה מכתיב עליו הנה הוא יוצא לקראתך וראך ושמח בלבו בתופים ובמחולות היה יוצא לקראתו. וע' ברות רבה מ"ש שם בביאור מאמרים אלו: היה אדם עושה מצוה כו'. היינו אותו מצוה שראויה שתכתב ללמד לדורות הבאים. ולהכי בעי עכשיו אם יעשה אדם מצוה שצריכה היות דוגמא לדורות מי כותבה להודיע לדורות. והשיב שאליהו ומלך המשיח שהם חיים וקיימים מזמן הגלות ולעולם. הם כותבים אותה ומהם תתפרסם בעולם. ועוד שהקב"ה חותם על ידיהם ר"ל שגם השי"ת מפרסם לעושי רצונו ומצותיו. כאלו היו נכתבים ונקראים בספר לפני הכל. דאי כפשוטו קשה מה צריך הקב"ה לחתום הא אין שכחה לפני כסא כבודו. אע"כ ענין החתימה הוא הפרסום: אז נדברו יראי ה' איש אל רעהו. כו' אליהו עם משיח מדבר כלו' שכותבין אותו. והקב"ה חותם כמש"כ ויקשב ה' וישמע ויכתב ספר זכרון לפניו ליראי ה' ולחושבי שמו (ז"א): (י) יותר ממה שבעל הבית עושה עם העני כו'. ביאור דבר זה כי כאשר נותן צדקה אל העני. העני הוא מקבל מן אשר נותן לו. והנותן מקבל מן השי"ת. תדרך המעין כאשר נכתח ומימיו יוצאים ומתכבשים להון אז במעין הזה נכנסים בו המים מן המקור. ולפיכך אמר שיותר עושה העני עם בעל הבית יותר ממה שעושה בעל הבית עם העני. כי דבר זה בעצמו בשופה הבעל הבית עם העני שהוא משפיע ונותן על העני. דבר זה עצמו עושה העני עם בעל הבית שגורם לו שהשי"ת משכיע ונותן לו יותר. כי מי שפותח המעיין להוציא מימיו לכרמו ולבדו הרי שפותח הזה עושה יותר עם בעל המעיין. ממה שעשה בעל המעיין עצמו שנותן לו המים לכרמו. כי בשביל בהוציאו המים לכך באים המים הזכים למעיין מן המקור עצמו. ובשביל פרוסה שנתן בועז לרות קבל בועז כמה ברכות (ספר נתיבות עולם) וע' מ"ש ברות רבה: הרבה פעולות כו' לא שאמרה זאת כמהגתה. אלא שמחה במה שהביאתו לידי מצוה: הוא יען הוא עני. עד השתא דרש עמך שעשה עם עצמך טובה כדלעיל. והשתא דורש כשלא תזיקו יהיה העניות עמך. והיינו הב הונך מניה. פי' ע"י העני תתן הונך ר"ל שתאבד ממוך: הוא יען הוא עני. ר"ל שאותיות יען הוא אותיות ענו. ור"ל דכתיב בפרשה שריפה יען וביען והוא לשון מיותר. להורות שבעון השמיטה שלא שמרו כדין וגזלו את העניים שגזה ה' ואכלו אביוני עמך. לכן ילדו גם הם מנכסיהן וגלו מן הארץ: דנוהא פי' ממקום ששמו נוהא: אהן מסכני כו' דרש האביון הב הון בנוטריקון. וכי' עינינו שזה העני מסכתו התן הונך ר"ל שתאבד ממונך כשיצעק עליך אל ה': להושיע משופטי נפשו דריש להושיע כאן ולכאן. והי"ק כי יעמוד לימין אביון להושיע תוך אותו. וג"כ להושיע תשופטי נפשו פי' שנפרע מהקופץ ידו שהוא אויב העני ומפיתו. וע"י נקמתו נושע העני. והיינו שה' עושה לזה עני ולזה עשיר כדלעיל סי' ד': א"ר איבו כתיב נתן תתן כו'. הכוונה לפרש עמך כדדרשתי מעיקרא שעם עצמו עושה המטיב עם העני. אלא שזה בבחינה אחרת. והוא שהעוזר לעני ישיעוהו ג"כ מן השמים שכשיצטרך. וג"כ הבריות ירחמו עליו לעשות לו כאשר עשה. ודריש כפל לשון נתון תתן ומספר מי שנתן תנתן לו. והדג"ם שכתב"ו שני לחסרון נו"ן נפעל. והפורש את כדעת רש"י ז"ל. והרד"ל פי' נתן תתן אם נתן תזכה שתתן עוד. ועל זה אמר הכתוב ואל ירע לבבך בתתך לו שגראה שקללה היא. כי בגלל וכו' וכדר"ג. וע' דוגמתו בשבת דף קנ"א ע"ב ויבואר לך היטיב (אסיפת אמרים): אהן עלמא כ' דרשו בגלל לשון גלגל. ופי' זה העולם דומה לגלגל כ'

דאנטילא דמלא מתרוקן דמתרוקן מתמלא: (יא) תני בשם ר' אליעזר נקמתן של ישראל ביד עניים דכתיב (דברים טו) וקרא עליך אל ה' והיה בך חטא. נקמתן של אדום ביד ישראל שנא' (יחזקאל כה) ונתתי את נקמתי באדום ביד עמי ישראל. כא ר' אבהו בשם ר' אליעזר אמר צריכין אנו להחזיק טובה לרמאין שבהם שאלולי הרמאים שבהם כיון שהיה אחד מהם תובע בידי אדם והוא מחזירו מיד נענש למיתה שנא' וקרא עליך אל ה' וגו' וכתיב (יחזקאל יח) הנפש החוטאת היא תמות. ר' יוחנן ור"ל נחתין למסחי בהדין דימוסין דטבריא פגע בהון חד מסכן אמר לון זכון בי. א"ל כי נפקין אנן זכיין בך. נפקין אשכחוניה מאית אמרין הואיל ולא אטפלון ביה בהייו נטפל ביה במותו עד דאינון מסחין ליה אשכחין חדא כיסא ושית מאה דינר תליא בקדיליה אמרו ברוך שבחר בחכמים ובדבריהם לא כן א"ר אבהו בשם ר' אלעזר צריכין אנו להחזיק טובה וכו': (יב) ר' סימון אמר בשם ריב"ל לעולם אל תהי מצות עני קלה בעיניך שהפסדה כ"ד קללות ומתן שכרה כ"ד ברכות. הפסדה כ"ד קללות כתיב (תהלים קט) הפקד עליו רשע. בהשפטו יצא רשע. יהיו ימיו מעטים. יהיו בניו יתומים. ונוע ינועו בניו ושאלו. ינקש נושה לכל אשר לו. אל יהי לו מושך חסד. יהי אחריתו להכרית. יזכר עון אבותיו אל ה'. יהיו נגד ה' תמיד. ויאהב קללה וילבש קללה וכולי ענינא דמזמורא. כ"כ למה יען אשר לא זכר עשות וגו'. מתן שכרן כ"ד ברכות כתיב (ישעיה נח) הלא פרוס לרעב לחמך. א"ר סימון הלא תפרוש אכ"כ אלא הלא פרוס כבר הוא פרוס. שמראש השנה נגזר על אדם מה שמשתכר ומה שמתחסר. כב רשב"י כך דמך ליה בלילי ריש שתא חמא בחלמיה בני אחתיה מתבעיין מן מלכותא שית מאה דינרים אנסינון אקמינן פרנסין אמרין ליה מן כג דמא מפקתא אמר להון אתון מפקין וכתבין בסיפיה דשתא אין מתאבדין אנא אשלם לכון. בסופיה דשתא איתאמרין עליהו לישן ביש. כד הוו יתבין ונסבין בהדין מטכסא אתא חד גבר מטלכותא אמר להון או אתון עבדון פורפרא דמלכא או אתון מארמאין שית מאה דינרין וסביתינון והבשתינון בסלקי. כיון דשמע רשב"י אזל לגביהון ואמר לון מה אפקתון אמרו ליה הא כתבא שרי קרי הדא כתבא ואשכח דאפקן שית מאה דינרין חסר שית דינרין אמר להון הבו לי שית דינרין ואנא מספקא לכון אמרו ליה אתון חמון להדוא סבא מתבע מנהון שית מאה דינרין ואתה אמרת שית דינרין ואנא מספקא לכון אמר להון הבו לי שיתא דינרין ולא איכפת לכון אתון יהיבון ליה שיתא דינרין בגו קמציה אזל יהבון שוחדא להדין סבא דלא לדבר למלכא מילא ואפקינון מתמן. א"ל דילמא הוית ידעת דאנן מזדמיין אמר לון חייכון מלילי ריש שתא חוינא ידעין דאינון מארסון שית מאה דינרין אמרו ליה אילו אמרת לא הוינא יהבין אף שיתא דנרין בגו מצותיה אמר להון ואילו אמר לכון לא הוון מהמנין יתי אלא אית הוא משתהיי להון למעבד מצותיה לשמה: (יג) (ישעיה נח) ותפק לרעב כד אם זכיתם לרעבו של יעקב. ואם לאו לשבעו של עשו. (ישעיה נח) ועניים מרודים תביא בית אלו הם עניים מנעוריהם. א"ר יצחק כהדין סמייא דקריין ליה סגי נהורא לכך נאמר ועניים מרודים תביא בית. ד"א ועניים מרודים תבא בית אלו בעלי בתים שירדו מכבודם ומנכסיהם מי גרם להם שיהיו עניים על ידי שלא פשטו ידיהם לעניים ועל ידי שלא עשו רצון אביהם שבשמים לכך נאמר ועניים מרודים תביא בית. ד"א ועניים מרודים אלו אבלים ומרי נפש שנפשן עגומה עליהן ומי משמחן יין דכתיב (משלי לא) תנו שכר לאובד ויין למרי נפש לכך נאמר ועניים מרודים תביא בית. ד"א ועניים מרודים תביא בית אלו תלמידי חכמים שנכנסים לבתי עם הארץ ומרוים אותם מדברי תורה לכך נאמר ועניים מרודים תביא בית. ד"א ועניים מרודים תביא בית אלו ת"ח ותלמידיהם שמורים לישראל טומאה וטהרה איסור והיתר ומלמדים אותן לעשות רצון אביהם שבשמים לכך נאמר ועניים מרודים תביא

יד יוסף כא כתובות דף ס"ו. ירושלמי פאה פרק ח': כב ע' דוגמתו בפ"ק דב"ב. וע' בזוהר מקץ דף קל"ט ע"א: כג דמס כל"ל: כד פ"ק דב"ב. ילקוט ישעיה רמז שמ"ב:

מתנות כהונה

שבעניים: מחזירו מחזירו ריקם: וקרא עליך. סיפיה דקרא והיה בך חטא (בך דייקא יפ"ת) וכתיב כו': נחתין כו'. ירדו לרחוץ במרחצאות של טבריא: זכון בי. תזכו בי בצדקה אמרו ליה כשנצא מן המרחץ מכה בך יצאו ומצאוהו מת אמרו הואיל ולא זכינו לטפל עמו בחייו נטפל עמו במותו בקבורתו ובעוד שהיו רוחצין אותו מצאו כיס אחד ושם מאה דינרין בתוכו תולה בצוארו. ובירושלמי דמסכת פיאה גרס מי מטפלין פי' מפשיטו מטפלין ט: פרוס קרי בי' פרוס קמץ תחת הפ"א: פרוסה חלוקה מראש השנה: כד דמך. ישן ממש: בליל ראש השנה. ראה בחלום שבני אחותו יהיו נתבעים מן המלכות שש מאות דינרין: ואנסינון ואנס אותם ר"ש והקים אותם גבאי צדקה והולי בכ"ל ונסיבון פירוש לקח אותם וא"ל מן מה יהיה ההוצאה לעניים אמר להם אתם הוציאו משלכם וכתבו הכל בפנקס ובסוף השנה אם תהיו חנודים דבר מה אני משלם לכם בסוף השנה: איתאמרין עליהו גרס. פי' נאמר עליהם לשון הרע: כד הוו יתבין ונסבין גרס פי' כשהיו נוטלין וטובלין במשי ואולי לא היה רשות שישאו ויתנו בו: בא איש אחד מן המלכות: או אתון עבדון כו'. פי' או אתם העשו פורפירא בגד חשוב למלך או שמנו שבה מאות דינרין: מארמאין גנבים לשון תרומה ומצאתי במדרשות גרס מזדמין והוא ל' עול ומסים כדלעיל ס"ב ל"ג: וסביתינון כו'. ולקח אותם שליח המלך ותכם אותם בבית האסורים: ומה אפקתון פי' הוצאת' לצדקה: הדא כתבא. הרי הכתב שכתבנו עליו את כל מה שהוצאנו והיה קורא זה הכתב ומצא כו': ואנא מספקא כו'. ואני אוציא אתכם מבית האסורים: אמרו לי'. אתם רואים שאותו זקן שליח המלך תובע מהם כלו' ממנו. או פי' באו ורצו לאותו זקן ר"ל רשב"י: אתון כו'. באו ונתנו לו שש דינרים בקומץ שלו כאגנע והלך ונתן אותם שוחד לאותו זקן שליח המלך שלא ידבר כלום למלך: מילא דבר: ואפקינון והוציאם משם: ה"ג מזדמיין או מארמאין כדלעיל פי' שמא ידעת שיבא זאת עלינו: הוינא ידעין. הייתי יודע: לא הוינא יהבינן כו'. בתמיה וכי לא היינו נותנין גם אלו שש דינרין בתוך הצדקה ואמר להם אלו אמרתי לכם וכי לא הייתם מאמינים לי בתמיה וכי לא הייתי יודע זאת. אלא י"ל דבר כזאת בזה האופן כדי שתעשו המצוה לשמה כאילו ידעתם שתאבדו שש מאה דינרין שסיבה שנתתם לצדקה כדי שלא לתתם למלכות: משתהיי לי דבר שיהיה כן משמע לי פי' מפ"ק דב"ב (ד' י'): לרעבו של יעקב. לעניים רעבים מזרע יעקב: לשבעו של עשו. סיפיה דקרא וגשם נענה תשביע: ה"ג בילקוט אלו הם עניים מנעוריהם שהם בתכלית העניות והירידה: כהדין סמייא כו'. כסומא הזה שקורין אותו סגי נהור לכך נאמר כו'. שקורא אותם מרודים ל' ממשלה כדל"א והוא היה רודה וגו': שירדו כו'. ודרש מרודים מל' ירידה ועל אלו מצוה ביותר מפני שרגילים בחיים טובים והצער להם יותר גדול: שלא פשטו. שלא עשו כו' ודרש מרודים ל' מרד שמרדו בהקב"ה: אבלים כו'. ודרש מרודים ל'

עץ יוסף

כו'. חה לשון סעודך פירוש גלגל שמשימין הבנאין על הבנין כשנושים בגובה ומשליכין על הגלגל חבל ארוך ושני ראשיו למטה. וקושר בשני ראשיו שני כלים ושמם הנטלים. המלא עולה והריקן יורד. והוזר חלילה. והמוסף כתב ח"ל פי' בלשון יוני דלי וגם עדמנות להריק מים ממקום עמוק עשוי כוסות כוסות וזה מתמלא וזה נתרוקן והוזר חלילה. וכן בני העולם אחד עולה ואחד יורד: (יא) תני בשם ר' אלעזר כו' השתא בעי לפרש ומכה ידו עמך לענין שנגם להכי מייתי הא דר' אלעזר שע"י צעקת העניים נענשים העשירים ומגלה שלעצמו מזיק מי שאינו משכיל אל דל: ביד עניים פי' אף שהקב"ה מאריך אפו על עבירות שבין אדם למקום. אך ע"י העניים ימשלכו אלו עבירות ג"כ. וזה אמר והיה בך חטא דפירושו והיה בך החטא הקודם ותתן דין עליו עכשיו על ידי צעקת העני. והביא דוגמא לזה ונתתי את נקמתי באדום ביד עמי ישראל דג"כ פירושו מה שחטאו לי אנקם מהם ע"י ישראל. שע"י יתעורר הדין עליהם על מה שהרעו לישראל יתעורר ג"כ על מה שחטאו לי"י: צריכין אנו להחזיק טובה כו'. משום שקשה דעל כל זה ראינו לפעמים שמעלים עיניו מצדקה ואינו נענש כל כך. מביא התנצלות ע"י הרמאים: מיד נענש אבל השתא ע"י הרמאין דשכיחי איכא התנצלות כשהוא מחזירו שצריך לדקדק אחריהם: וקרא עליך וסיפי' דקרא והיה בך חטא בך דייקא וכתיב כו': נחתין כו' ירדו לרחוץ במרחצאות של טבריא: זכון בי תזכו בי בצדקה. אמר לו כשנצא מן המרחץ מכה בך (ומה שלא חקקו לו מיד אפשר שלא היה בידם ליתן לו עד שילכו לביתם) יצאו ומצאוהו מת. אמרו הואיל ולא זכינו לטפל עמו בחייו. נטפל עמו במותו בקבורתו. ובעוד שהיו רוחצין אותו מצאו כיס אחד ושם מאה דינרין בתוכו תלוי לו בצוארו: (יב) לעולם אל תהי מצות עני כו'. קשה מהי סיפי' שתהיה קלה. וי"ל דמיירי במי שנתן לצדקה כפי ערכו ותיכף ומיד מזדמן לו עני אחר. דסד"א שיעלים עיניו בו מאחר שכבר נתן כראוי לו. ולזה אמר שלעולם יש לו להשגיח בעני הבא אליו. שאף שהדבר קשה אצלו יסתכל ברוב שכר הצדקה ורבוי עונש מניעתה. ולזה יזהר מאד שלא יכשל במניעתה: כ"ד ברכות ע' סוף הפרשה: כל כך למה יען אשר לא זכר כו'. ואע"ג דהא במזמור מיירי בדוד שקלל אויביו על שרדפוהו וצערוהו. מ"מ מדסיים יען אשר לא זכר עשות חסד משמע דכל זאת באתהו מפני מניעות החסד. שאלו עשה חסד היה מגין בעדו. וא"כ שמעינן דהפסדה גורם הקללות האלו: כתיב הלא פרוס כו'. בסוף פרקין מסיק הרי כאן י"ד ועשרה אחרנייתא דכתיב גבי יעקב. ואיידי דמייתי הכא הני קראי מפרש ואזיל הכא לכולהו: אלא הלא פרוס קרי ביה פרוס שכבר פרוס וקצוב: פרוסה חלוקה מר"ה: כד דמך ישן: בלילי ריש שתא כו'. בליל ראש השנה. ראה בחלום שבני אחותו יהיו נתבעים מן המלכות שש מאות דינרין: אנסינון כו' אנס אותם ר' שמעון והקימם לפרנסי עניים. וא"ל ממה יהיה ההוצאה לעניים. אמר להם אתם הוציאו משלכם וכתבו הכל בפינקס ובסוף השנה אם תהיו חנודים דבר מה אני משלם לכם. בסוף השנה נאמר עליהם לשון הרע: כד הוו כו' היפ"ת גרס דהוו יתבין כו' ופי' שנאמר עליהם להי"ר למלכות שהיו עשירים ונושאים ונותנים במשי. ולזה בקשו מהם שיעשו מלבוש חשוב למלך או שיתנו ס"ק דינרין לגנבו: מארמאין מפסידים: וסבתינון כו' ולקחם כאיש שהיה ממונה של מלך ותפסם בבית הסוהר: בסלקי ז"ל בפילקי ופירושו סוהר:

ומה אפקתון מה הוצאתם לצדקה: הדא כתבה הרי הכתב שכתבנו עליו את כל מה שהוצאנו. והיה קורא זה הכתב ומצא כו': ואנא מספקא כו' ואני אוציא אתכם מבית האסורים: אמרו ליה כו' אמרו לו אתם רואים שאותו הזקן של מלך תובע מהם שש מאה דינרין כו': אתון כו' באו ונתנו לו שש דינרין בקומץ שלו באגנע והלך ונתן אותם שוחד לאותו זקן שליח המלך שלא ידבר כלום למלך: מילא דבר: ואפקינון והוציאם משם: אמרו ליה דלמא הוית ידעת מה אתן מרכסון. כצ"ל [יפ"ת] ופי' שמא היית יודע מה שאנו מפסידין בגמאוס ומרכסון מלשון אבידה: הוינא ידעין פי' הייתי יודע: דאינן מרכסוון כצ"ל: לא הוינא יהבין כו'. בתמיה וכי לא היינו נותנין גם אלו שש דינרין בתוך צדקה. ואמר להם אילו אמרתי לכם לא הייתם מאמינים לי: אלא יאות הוא דלא הוית לכון למעבד מצוה לשמה. כצ"ל [יפ"ת ויפ"ת] ופי' אלא כמו ולא עוד אלא: למעבד מצותיה לשמה שמה שהיו מלוים ממונם לצדקה היה מצוה: (יג) הלא פרוס לרעב להמך אם זכיתם כו'. כצ"ל דלהכי בהאי קרא דריש וה"ל. והכי אי' בפ"ק דב"ב: לרעבו של יעקב לעניים רעבים מזרע יעקב: ואם לאו לשבעו של עשו. והו שנאמר ועניים מרודים תביא בית אלו הם עניים מרודים מנעוריהם. פי' זו הרשות שצועקים תמיד הבו הבו באלו נריכין. מרודים כמו אריד בשיחי. ומ"ש מנעורותם כלו' שהם תמיד כן מקטנותם: כהדין סמיא דקרין ליה סגי נהורא. שהוא כשי הספק עניינו. כן קורא לאומות שהם עשירים ומושלים עניים מרודים ספק ענינים: שירדו כו' דרש מרודים מלשון ירידה. ועל אלו מצוה ביותר מפני שרגילים בחיים טובים והצער להם יותר גדול [מת"כ]: ע"י שלא פשטו ידיהם לעניים. הכוונה שאמרו לעיל יותר ממה שבעה"ב עושה עם העני העני עושה עם הבעה"ב. וכתב בגבול בנימין וז"ל דבספר הליקוטים כתוב ח"ל וסיה מעשה הצדקה שלום יכוין במלם והיה כי זרוע בעה"ב הטעם צדקה הוא סוי"ו. והיד הוא הה"א. והפרוטה שנותן לעני היא סו"ד. והה"א אחרונה הוא יד העני. ולכן גדול מה שגורם העני לבעה"ב יותר ממה שגורם הבעה"ב לעני עכ"ל. אך זהו אם מתעורר הבעה"ב מעצמו ברצונו הטוב ופושט ידו לעני נמצא הוא גורם הוי"ו ונעשה על ידו רובו של שם. אבל אם הוא אינו רוצה ליתן רק כשהעני פושט ידו אליו ומבקש ומתחנן לפניו הוא נותן לו נמצא לא נשאר אצל בעה"ב רק שני אותיות השם לכן נענש שמקצר אותיות השם: וע"י שלא עשו רצון אביהם שבשמים. כלו' שהעניות באה אף על שאר דברים שלא עשו בהן רצון ה'. וכדגרסינן בפ' כל הגט אמר רבא בהני תלת מילי נחתי בעלי בתים מנכסיהם. דמפקי עבדייהו לחירותא. דסיירי נכסיהו בשבתא. ודקבעי סעודתייהו בשבתא בעידן בי מדרשא: אלו אבלים ומרי נפש. ופי' עניים שהם מעונים בצערם. ופי' מרודים לשון מרירות ואבל ויללה כד"א אריד בשיחי: ומי משמחן יין וכדאמרו בפ' הדר לא נברא יין אלא לנחם אבלים. וכן כתוב בהגהות מימוני פ"ז דמשמע בפ' הנודר דלא סגי שלא ישתה האבל יין בהבדלה: אלו ת"ח וקרי להו עניים שהם ענוים ושפלים כעניים. ודרש מרודים בנוטריקון מרוים חדים. שהן דברי תורה כד"א כי טובים דודיך מיין: שמורים לישראל דרש מרודים נוטריקון מורים דינים. מאיסור והיתר שמבלעדה לא ידעו מאומה ממה להזהר. וכן מלמדים לעשות רצון ה' שיהיו ירגאים ותוכנים ה' או דרש מרודים מורים ומלמדים: כאילו הקריב בכורים

תביא בית. א ר אבין כל המארח ת"ח בביתו מעלה עליו הכתוב כאילו הקריב בכורים נאמר כאן תביא ונאמר להלן (שמות כג) תביא בית ה' אלהיך מה להלן בכורים אף כאן בכורים: (יד) (ישעיה נח) כי תראה ערום וכסיתו כה רב אדא בר אהבה ורב ור' יוחנן ח"א מדקדקין בכסות ואין מדקדקין בחיי נפש. וחכמים אומרים אף בכסות אינן מדקדקין מפני בריותו של אברהם אביהו. (ישעיה נח) ומבשרך לא תתעלם ב"ק אמר הוי רואה בשרו בכשרך. תני ב"ק אין לך אדם שאינו בא לידי מדה זו אם לא הוא בנו אם לא בנו בן בנו. ד"א ומבשרך לא תתעלם ר' יעקב אמר בש"ר אלעזר זו גרושתו. כי דריה"נ הו"ל אתה בישא והוה מבזיא ליה קדם תלמידו אמרו ליה תלמידוי רבי שבק הדא איתתא מינך דלית היא עבדא ליקרך אמר לון פרנא דידה רב עלי ולית בי משבק לה חד זמן הוין יתיבין פשטין הוא וראב"ע מן דהכלון א"ל משנה רבי ואנן סלקין לביתא א"ל אין מה דסלקין אמבת על אפא ונפקת לה צפה בהחיא קידרא על תפייה א"ל אית בההיא קידרא כלום אמרה ליה אית בה פרפריון אזל נזיתא ואשכח בנוה פרגיין. ידע ראב"ע דלא יתיבא דעתה עם בעלה. כד יתבין להון אכלין אמר לה לא אמרה פרפריין והא אנא אשכחנא בנווה פרגיין אמר מעשה נסים הן כיון דאכלין מה דאכלין א"ל רבי שבק הדא איתתא מינך דלית היא עבדה ליקרך. א"ל פרנא רב עלי ולית בי משבק לה אמרו ליה אנן פסקינן פרנא ושבקת מינך עבדון ליה כן פסיקו לה פרנה ושבקה מיניה ואסבון יתיה איתתא אוחרי טבתא מינה. נרסין הוכא דההיא אינתתא ואזלה ואתנסיבת לסנטירא דקרתא. לבתר יומין אתון יסורין עליו ואתעביד ההוא נברא כבי נהור והוות אתתא גניזא ליה בכל קרתא והוות אזלא בכל שכוניא ובשכונתיה דריה"נ לא הוות אזלא. הוה ההוא נברא הכים קרתא אמר לה למה לית את מוביל לי לשכונתיה דריה"נ דאנא שמיע דהוא עביד מצוון א"ל משבקתי אנא ולית בי המא אפוי. אתון חד זמן וקרון בשכונתיה דריה"נ שרי חבט עלה והוות קלהון מתבזיין בכל קרתא. אודיק ריה"נ ואמהון מתבזין בנו שוקא נסיבון ויהב יתהון בחד ביתא מן דידיה והוה מפרנס יתהון כל ימי הייהון משום ומבשרך לא תתעלם. כי ביומוי דר' תנחומא היו צריכין ישראל למטרא אתון לגביה ואמרין ליה רבי נזר תעניתא דייחוה מטרא. נזר תעניתא פעם ראשונה ושנייה ולא ירדו נשמים. פעם שלישית קם ודרש אמר לון כל עמא יפלגון מצוה. קם חד גבר ונסב מה דהוה ליה בנו ביתיה ונפק להפלנה פנעה ביה משבקתיה וא"ל זכי בההיא איתתא דמן יומא דנפקית מן ביתך לא המית טב. כיון שראה אותה ערומה ובצרה נדולה נתמלא עליה רחמים ונתן לה על שום ומבשרך לא תתעלם. המיתיה הד גבר וסליק וא"ל לר' תנחומא רבי את הבא ועבירת הבא. א"ל מה חטית א"ל המית גבר פלן דמשתעי למשבקתיה ולא עוד אלא דיהב לה פריטין אי לאו דחשיד עלה לא יהיב לה. שלח ר' תנחומא ואיתיתיה וא"ל ברי את ידע דעלמא קאי בצערא ובריאתא קיימא בצערא ואזלת ואשתעית עם משבקתך. ולא עוד אלא דיהבת לה פריטין אלולי דהשוד אתה לא יהבת לה פריטין. א"ל ולא כך דרשת ומבשרך לא תתעלם את אמרת כל עמא יפקון ויפלגון מצות קאמית אנא למפלנא מצוה פנעת בי משבקתי ואמרת לי זכי בההיא איתתא דמן יומא דנפקית מביתך לא המית טב כיון שראיתיה ערומה ובצרה נדולה נתמלאתי עליה רחמים ונתתי לה על שום ומבשרך לא תתעלם. באותה שעה הגביה ר' תנחומא פניו לשמים ואמר לפני הקב"ה רבש"ע מה אם אני שהוא ב"נ ואבזרי ולא היו עליו מזונותיה נתמלא עליה רחמים ונתן לה אנו שאנו בני בניך בני אברהם יצחק ויעקב ומזונותינו עליך אאכ"ו שתתמלא עלינו רחמים. באותה שעה ירדו נשמים ונתרווח העולם: (טו) (ישעיה נח) אז יבקע כשחר אורך א"ר ירמיה בן אלעזר כח אפי' אותה שכתב בה והארכת ימים מהרה תצמח. (ישעיה נח) והלך לפניך צדקך כל מה דאת לעי לנפשא לעי. ולפיכך וכבוד ה' יאספך אז תקרא וה' יענה אם תסיר מתוכך מוטה אלו שטרות פרועים. שלח אצבע ודבר און אם ראית חברך שבורח מן המלכות אין הוה אזיל בדא הם אזיל בדא ואין לא הוה אזיל בדא אמור הא אזיל בדא. (שם) ותפק לרעב נפשך אר"ל אם אין לך ליתן לו נחמו בדברים אמור לו תצא נפשי עליך שאין לי מה ליתן לך. (שם) ונפש ענוה תשביע אם עשית כן (שם) וזרח בחושך אורך ואפלתך כצהרים ונחך ה' תמיד והשביע בצחצחות נפשך ועצמותיך יחליץ. א"ר טביומי אם עשית כן הרי את כבוראך כאותו שכתוב בו (שיר ה) דודי צח ואדום. ועצמותיך יהלין ישמוט וישוב ויניח. ישמוט כד"א (שם ג) הלוצים תעברו. ישוב כד"א (תהלים קמ) הלצני ה' מאדם רע. ויניח מכאן קבעו חכמים לומר רצה והחליצנו בשבת. (ישעיה נח) והיית כגן רוה. זה גן. וכמוצא מים אשר לא יכזבו מימיו. זה עדן

יד יוסף כה כ"ג פרקקמ"ג. ירושל' פאה פ"ח. ילקוט ישעיה רמז שנ"ח: כו כ"ר פ' י"ז · וב"ר. תד"א מ"ח פ' כ"ו. ילקוט ישעיה רמז שנ"ב: כו כ"ר פ' ל"ג. ילקוט תהלים רמז תתפ"ח: כח ילקוט ישעיה רמז שנ"ב:

מתנות כהונה

ל' תכל ויללה כד"א תכיל נפשו: **תלמידי** מכמיס כו. דכים מכוזים ל' יכידה ועגוה ול' מעפיקון מוכה הוא יוכה דין ול' מכוה הוא יוכה: **מדקדקין** בכסות. שלין מקפין לכל הפושט יד לינח לא הוא הנון: **אין** מדקדקין מפני כו. לפני בריותו שלא יהי נבלוי ערוה: **רבי** יוסי הגלילי כו. המעשה הזה הוא בכ"ר פרשה י"ז ושם פיכתיו: **על** תפיי נרש: א"ל לא תתרח כו'. כ' יוסי הוה שואל לם תמצו והיו הסיכתו דרך קיעטור מעשה ניסים הם לכל לישל בפרשה נלחמות וכלל המלכות יש בכ' לשיעור שלל כן לר' יוסי והסיב מעשה נסים הן: א"ל לא תהן בסקיון. פי' לעו מנוסות החלמידים: **אודיק** ר' יוסי. ופי' לשה והכיו ושין ערך דק: **יפילונון** מלוה. יחלקו לשקה: **קם** חד נבר כו'. קס חים לחד ולקח כל מה שהיה לו נחוך ניתו ויצא לחלקו לעניים: **משבקתיה** נרושתו: **אמרה** ליה זכי כו'. ר"ייר תן לשקה לחותה לשם שלשה תן ניתך לו לשה טוב טונה ושין כל זה נכ"ר פ' ל"ג:

חמיתיה כו'. לחותו חים לחד ועלה כו': **רבי** לם הכת כר. כלשער לחה יותב שם ועבירה נדולה נעשה ור"ל מה לחים ולל המית נבר אלן נרסו' פי' לחיתו חים פלוני במדבר עם נרושתו ולל עוד חלת שנתן לו פרוטות ולו לחו להסוד עליה לת היה נותן לה: **ואיתיתיה** והביאו לחותו: **קאי** בלשלת. עומד בשער שלין בשניים יושבים והבריות עומדים בשער ולובת ודברה עם נרושתך כו': **ומזונותינו** עליך. כלישר לין לנו על מי לסמוך רק עליך: **אפי'** לחה שכתוב בה כו'. דרש לחר ולחוכחך מל' לביכות ימים ופיכותו נרחה שפ"ל לפי' יחוה החטיח ולעולם הכת שבת לחר לביכות ימים כמו שדרשו ימים ל"ל לשלם שכולו לחרך לעפ"י שחתו לעם קבוע בזכות לסדקה יחבר יהים הקב"ה שיעמיד מחרה וכמו שלחר בכתוב בעתה לחישבה ודרשו חז"ל לת זכו בעתה זכו לחישבה: **דאת** לעי כו'. מה שלחה יגע ועמל בחורה ומעשי' מוכים לנפשך ולעלמך לחה יגע: **שטרות** פרועי'. דרש חופה מל' ומפה יד: **ישמוט** ילוס מכל נעה

יוסף

מן לדקה לחותה לשה שמן סיוס שילחה מן ניתך לת לחתה שש מוכה וש' כ"ר שב"ר פ' ל"ג. **חמיתיה** כו' לחותו חים לחד ועלה כו': **רבי** לם הכת כר. כלשר לחה יותב שם ועבירה נדולה נעשה ור"ל מה לחים ולל המית נבר אלן נרסו' פי' לחיתו חים פלוני במדבר עם נרושתו. ולל עוד חלת שנתן לו פרוטות. ולו לחו להסוד עליה לת היה נותן לה: **ואיתיתיה** והביאו לחותו: **קאי** בלשלת. עומד בשער שלין בשניים יושבים. והבריות עומדים בשער ולובת ודברה עם נרושתך כו': **הגבי** ר"ת כו' כי ע"י המעשה הזה נקשורה לבו לחקר מלך והכלכל משומק הלב ומחריות נפש מלך ועשה תיקף: **ומזונותינו עליך** כלי שין לנו על מי לסמוך רק עליך: (טו) **אז יבקע** כשחר אורך וגו'. והכוכחך תלות ולחכוכחך מלשון לחיכוח יחיו. וש"ח ר"ל יחשיב לפי' לחותה שכתוב בה והחכיח ושלח מכרה תלמה. ודרש לחוכחך מלשון לחיכוח יחיו. ופיכותו לפי' יחוה החטיח ושוה"ב שבח לחר יחיו כמו שדרשו חז"ל למען יחריכון יחיך לעולם שכולו לחוך לפ"ש שזמנו לעם קבוע בזכות הלדקה יחסר יהים הקב"ה בילמת מהרה וכמו שלחר בכתוב בעתה מהשבה ודרשו חז"ל לת זכו בעתה זכו לחישבה: **דאת** לעי כו'. מה שלחה יגע ועמל בחורה ומעשי' מוכים לנפשך ולעלמך לחה יגע: **שטרות** פרועי'. דרש חופה מל' ומפה יד: **ישמוט** ילוס מכל נעה

עין

בכורים דת"ח חסוב ככהמ"ק כמ"ש בפ"ק דבכורות כל מי שים בו דעה כלילו נבנה בהמ"ק בימיו. ונס כי פ' הבלחת הבכורים ליכולים מכר בכבוד ה' ועוטו והשבחתו. וכן הס"ח מזכירים לם לב המדם להכרת הטב. ועיין כחוכות דף ק"ס ותד"ה פ"ב:

(יד) **מדקדקים בכסות** כו' נת עני ואמר עלום לי כסוני בזרקון שלא יהיה כמלי. לפל לם כת על ואמר פרנסוני מפלכסין לחותו מיד. ובפ"ק ד"ב מפרש טעמא. לי נעשה לישה כסנרת הבת לישל קיום בשמה. הבל ליכל קיום בשמה. לבע"ת קלל הבת כחיב הלל פרום לרעב להמיך פרום לחלבר הבל כחיב כי תראה ערום וכסיתו כי ילחה לך. ומייתי הכא נמי מ"ד ליפכל ויהיב נמי פעשה. לבע"ת סנרת הוי קל מיבי. לבע"ת מקלל הלל פרום לרעב להמיך בב"ר בחיב פרש והדר הב ליה. והכא כחיב כי תראה ערום וכסיתו כי תרלה לכלבר לחלבר שבכך בה והתרכת ילוס דסנרת זו שיהה כחובה בחלבתו והמעשים הטובי. לו לפסבר שהניות והכתיים לומרים ב"ס הוה וכ"ל ר"ש בר לחבה חמר רב ור' [כי פלוגי] חד חמר כו' וחד חמר. וכן הוה ניזילנלי פלה פ"ח: **מפני בריותו** של לברהם חלינו. כלו' מפני הכבוד. שלינו כבוד שבן בריותו של ל"ח יהיה מתבזה בהיותו ערום. וש"ח ל"ל יחמיה לפי' לוהה שבתה בה והתרכת ילוס ב"ל יום ליום בתן נ"ב כן: **א"א** שנל' ומבשרך כו'. תינה שנלמר מיוחר [ל"ל ויפ"ה] וכן ניזילנו ליחל. והכי מסתבר דמילחל בח נפי נפשה היל דדרים השתל מבשרך נל התעלם: **הוי רואה** כו' וכמו שלל תתעלם מבשרך ותשתדל לכסותו מיד. כן תעשה להחיך: **אין לך אדם** כו' כלו' וכיון מבשרך לו חתעלם מרלות שתדה זו מהסר משלחך לחל דש שעכ"ם הטוח עליך לו על יזרעך. ופעמל דמילחל מסום דנלל הוה שהוך בעולם כדלי' כס"פ שילל: **זו גרושתו** שהיתה מלי כשבחו כמ"ש ויהי לבכר לחד. וכן דרים לעיל פ' כ"ח ולחכול לם בנבי וכתי נבי דוד נסנו: **ר' יוסי** הגלילי כו'. המעשה הוה נכ"ר פי"ז ושם פרפריון פרנא כתובה: **פשטין** פי' לומרים: **דהכלון** פי' דסיימון: **אמבת על אפא** היתה משלת פניה למפי נפנים וזעפה ויללה לה לחון: **צפה בההיא** קידרא על תפייה. למעריך הניח העטחת עלי שפיה. וכתב שפיכותו כיכה לכתבן לשפות עליהם לת הקדירה. וכתיב שפות הסיר. וה"ל שפה ר' יוסי והסתכל בקדירה בעל הכיכה: **פרפריין** מיני לפתן: **פרגיין** מרגנלין מפוסמות או שפות קטנים: **א"ל אנא** פסיק לה פרנא. בל' תלועזר בן עזריה היה עשיר כלשי' נפ"ד דנרכות: **לסנטירא** לפומר העיר: **נגידה** ליה מהזרת לותו: **הכם קרתא** מכיר ובקי בכרכות העיר: **משבקתיה** נרושתו לפי ולין בי כח מפני הבושה לרלות לסבכת פניו: **קרון** לשון מקרה שקרה מקלת שבלו בשכוניותיה דר' יוסי הגלילי. והוה הלה להכניסו לניתו של ר' יוסי הגלילי · וכיון לל נלנה. המתיל להכושה והלך הקול בכל העיר: **אודיק** כו' הכיע והסקיע ר' יוסי הגלילי לותה מתנים בתוך הסוק. נקח לותה ומתנ בתוך ניתו לחה מעלו כו': **יפלגון מצוה** יחלקו לעניים: **קם** חד נבר כו'. קס חים לחד ולקח כל מה שהיה לו נחוך ניתו ויצא לחלקו לעניים: **משבקתיה** נרושתו. ומתכה ליה זכי כו' כלי'

עין : (טו) (שם) ובני ממך חרבות עולם מוסדי דור ודור תקומם. כט רבי טרפון יהב לר׳ עקיבא שית מאה קנטרין דכסף א״ל איזיל זבין לן חדא אוסיא דנתון לעיין באורייתא ומתפרנסין מינה. ל נסב יתהון לספרייא ולמתנייא ולאילין דלעין באורייתא. לבתר יומין קם עמיה א״ל זבנת לן ההיא אוסיא דאמרית לך. א״ל אין א״ל אית בך מחמי לה לי א״ל אין. לא נסאתיה וחמאי ליה ספרייא ומתנייא ולאילין דלעיין באורייתא א״ל אית בר נש יהב מגן אפוכי דידה הן היא. א״ל גבי דוד מלך ישראל דכתיב ביה (תהלים קיב) פזר נתן לאביונים צדקתו עומדת לעד. (ישעיה נח) וקורא לך גודר פרץ ר׳ אבין בשם ר׳ ברכיה אמר אמר הקב״ה הפרצה הזו עלי היה לגודרה עמדת אתה וגדרת אותה חייך שאני מעלה עליך לב כאותו שכתוב בו (תהלים קו) לולי משה בחירו עמד בפרץ לפניו. (ישעיה נח) משובב נתיבות לשבת א״ר יהודה ב״ר סימון העני הזה יושב ומתרעם מה אני מפלוני הוא ישן על מטתו ואני ישן כאן פליני ישן בביתו ואני כאן ועמדת אתה ונתת לו חייך שאני מעלה עליך כאילו עשית שלום ביני לבינו תה״ד (ישעיה כז) או יחזק במעוזי יעשה שלום לי שלום יעשה לי. (שם נח) אם תשיב משבת רגליך ת״ר לא יטייל אדם בתוך כרך בשבת ע״מ שתחשך וירחץ בבית המרחץ מיד. עשות חפצך ביום קדשי מכאן אסור לאדם לצאת בתוך שדהו לידע מה היא צריכה בשבת. לג מעשה בחסיד אחד שיצא לתוך כרמו לידע מה היא צריכה ומצא שם פרצה אחת וחישב עליה לגודרה בשבת אמר איני גודרה על שחשבתי עליה בשבת. מה עשה הקב״ה זימן אילן של נצפה ועמד וגדרה והיה מתפרנס ממנו כל ימיו. (ישעיה נח) וקראת לשבת עונג זו שבת בראשית. לד ולקדוש ה׳ מכובד זה יוה״כ. וכבדתו זה י״ט. מעשות דרכיך זה חולו של מועד. ממצוא חפצך מכאן אסור לאדם לתבוע צרכיו בשבת. ר׳ זעירא בעי קומיה דר׳ חייא בר אבא א״ל אילין דאמרינן רזענו וזוננו פרנסנו בשבת מהו א״ל טופס ברכות כך היא. ודבר דבר לה אימיה דרשב״י כד הוה משתעיא מותר סילי בשבת הוה אמר לה שבתא היא והות שתקא. (ישעיה נח) אז תתענג על ה׳ והרכבתיך על במותי ארץ הרי י״ד ועשרה אוחרנייתא דכתיב גבי יעקב דכתיב (שם) והאכלתיך נחלת יעקב אביך ואלו הן (בראשית כז) ויתן לך האלהים מטל השמים וגו׳ :

סדר בחקותי

פרשה לה (א) אם בחקותי תלכו הה״ד (תהלים קיט) חשבתי דרכי ואשיבה רגלי אל עדותיך אמר דוד רבש״ע בכל יום ויום הייתי מחשב ואומר למקום פלוני ולבית דירה פלונית אני הולך והיו רגלי מביאות אותי לבתי כנסיות ולבתי מדרשות הה״ד ואשיבה רגלי אל עדותיך. ר׳ הונא בשם ר׳ אחא אמר א חשבתי מתן שכרן של מצות והפסידן של עבירות ואשיבה רגלי אל עדותיך. ר׳ מנחם תתנא דר׳ אלעזר בר אבינא אמר חשבתי מה שכתבת לנו בתורה אם בחקותי תלכו ומה כתיב תמן ונתתי שלום בארץ. ואם לא תשמעו לי מה כתיב תמן ויספתי ליסרה אתכם. ר׳ אבא בריה דר׳ חייא בשם ר׳ יונתן אמר חשבתי ברכות חשבתי קללות ברכות מאל״ף ועד תי״ו ב וקללות מן וי״ו ועד ה״א ולא עוד אלא שהן הפוכות. א״ר אבין אם זכיתם הריני הופך לכם

יד יוסף כט ילקוט ישעיה רמז תפ״ט. ס׳ כמס׳ כלה בשם הוא בשינוי קצת. ל נסב והלג יתהון כצ״ל : לא נסבי׳ ואחמי׳ כצ״ל [רד״ל] : לב א״כ מי שנתן לצדקה לעני יגיע למעלה משה חס נרמז בפסוק וכיה מעלה כלדוק שלום ׳ ר״מ משה. נרמזו פיה לו מעלה כמשה רבינו ע״ה [בספר של כגאון בן הבל״ח דף ט״ז] : לג שבת דף ק״ג. ירושלמי שבת פרק ט״ו : לד שבת פרק כל כהני : לה תנחומא סדר בחקתים : פרשה לה א אבות פרק כ׳. ע״ש פי׳ הגר״א ז״ל. במד״ר פ׳ י״ד סי׳ י״ג. ב״ב ס״ס דף ע״ס כאן תשבון אלו כו׳ : ב פ׳ כ״ב דף ס״ח. מד״א ת״ס פ׳ ר״מ. תנחומא סדר ראה סי׳ ד׳ :

מתנות כהונה

ריצה: רצית וכמלגנו. כדי שיתלן ל׳ סגוה: זבין לן. קנה לנו שדה אחת שנעסוק בתורה ונספרנס מאותו בדה לקח אותם וחלקם לכופרים ולמגלים ולאלו שעוסקים בתורה לאחר ימים קם עמיה פי׳ היה עומד ומדבר עמו וא״ל קנית לנו אותה שדה שאמרתי לך: אית בך כו׳. יש בידך להראותו לי: נסאתיה לקחו והמשיכו והראה לו כסופרים כו׳ ור׳ טרפון היה סובר שחזר ומכר אותה שדה להם ולכן א״ל וכי יש בן אדם שנותן דבר בחנם ואיה אפוכי הבגלה והריוח ממנו: הן היא: הפרצה הזו כו׳. כלומר פרנסת העני: מה אני. למה אני גרוע ממנו: ואני ישן כאן על הקרקע: ואני כאן. בפלמול בדרך: בתוך כרך. כלומר בסופו כדי שמיד כשילא בשבת ילך למרחץ שהוא תוך העיר: על שחשבתי. כלומר על זאת שחשבתי עליו בשבת ועיין כל זה בירו׳ בפרק אלו קשרים: נצפה פי׳ בערוך אילן צלף שגדלין בו קפריות: משתעי כו׳. משיחה ומדברה דברי מותר בשבת: הרי לרבעה עשר. מאלו לרבעה ועשרים שאמר למעלה: ועשרה כו׳. ועשרה אחרים שעדיין חסרים: אם בחקותי: מאלף כו׳. אם

ענף יוסף

כשיה כמאמר חז״ל גדולה לדקה שמקרבת הגאולה. ותורה ג״כ יחוד ה׳ הוסיות סו״ס ולדנות שלא בגאולה יחוד שלא לעולם ועד עכ״ל : (טז) [אימיה דרשב״י כד הוה משתעיא כו׳]. לכאורה קשה וכי יהודה ועוד לקרא ומה נלמד משעבדה דרשב״י יותר מאמצעות דברי הפסוק ודבר דבר. וי״ל שמה שסטיה בעל המדרש עובדא דרשב״י הוא לראיה שמ״ש שלא יהיה דבורך וגו׳ פירושו כמ״ש התוס׳ [בשבת דף קי״ג ע״ב תוס׳ ד״ה שלא יהא דבורך] ולא כפרש״י שהאיסור הוא על החשבונות ומשא ומתן אבל בשיחה הולין מותר. והוא ממ״ש כי הוה משתעיא מותר מילין וכו׳ משמע שאף שיחה מקלרא דברים לא אמר לה כלום חם ע״כ לא קאי על חשבונות ומשא ומתן כי זה לכל הדעות אסור אפי׳ במיעוטו. וע״כ שיה דברים בשיחת חולין או בדברים המותרים בשבת וכם דברים שלריכים בשבת גם בזה אסור להרבות ולכן היה מוחה בה [בספר כבוד חכמים] : חוקים

עץ יוסף

לא סנן. ומהאי קרא שמפיק בס׳ אין עומדין דגן לגוד ועגן לגוד: (טז) ר׳ טרפון כ׳ מייתי סך שעבדא הכא למימר שהי׳ ובנו ממך חרבות עולם וגו׳ שמה שיפרנס העניים חשוב כבונה חרבות ומקים מוסדי הדורות. כי הכא בנתקום קיים השדה לקיים פרנסתו חלק הממון לעניים: קונטרין פי׳ לענסנר בלע״ז: זבין לן כו׳ קנה לנו בדה אחת שנעסוק בתורה ונפרנס מן אותו שדה. לקח אותם והלקם לספרים ומבנים ולאלו שעוסקים בתורה. לאחר ימים קם עמיה פי׳ היה עומד ומדבר עמו. ואמר לו קנית לנו אותה שדה שאמרתי לך : אית בך כו׳ יש בידך לראותו לי : נסאתיה כו׳ לקחו והמשיכו והראה לו הסופרים כו׳. ור׳ טרפון היה סובר שמה שהראהו הסופרים והמבנים היינו שקנה מהם השדה או שנתן להם המעות בתורה שיעסקו ויזונו כדי שיתפרנס ר׳ טרפון מאותו הריוח. ואמר לו כי אין אדם נותן מעות בחנם ר״ל בלי רווח. ולכן אמר הראיה שעשה על זה היכן הוא. ופי׳ אפוכי שטר זכרון כמו אפכיום דלקמן בבמדב״ר פ׳ י״ז שפי׳ הערוך ספרי זכרון: גבי דוד מלך ישראל. לפי שביקש שטר ראיה. כשיהו דרך נהוגם היוצא אלא מי שיש להאמין בו כתוב הכ״ל. כי הוא דוד מלך ישראל אשר כותב נכתב זה : וצדקתו עומדת לעד. ומינה שיתקיים הממון בידו. פי׳ לצדקתו עומדת לעד שלעולם ישים לו ממון כדי לקיים בו לדקה : הפרצה הזו העניות עלי היה לגודרה שהקב״ה נותן לחם לכל בשר. וזה הסף לו המגלה כדלעיל : כאותו שכתוב בו לולי משה בחירו כו׳. ר״ל שהמשה כאילו קיים והיה כל ישראל כמשה שעמד בפרץ לשבים רעות. לפי שהמקיים נפש אחת מישראל כאילו קיים עולם מלא : העני הזה כו׳ דרש משובב לשון הבקשה כמו בשובה ונחת. ונתיבות לשבת כמו לשבת נתיבות. כלו׳ העניים הולכי נתיבות והדרכים נעים ונדים מפני עניותם מגיח ומבקשים הרשומות שהיה להם על ה׳ לומר שפלוני ישן בביתו ואני כאן. או מפרש משובב נתיבות שהוא משיב נתיבות לנו במה שהרהר בלא כדת. וזה ענייה השלום בנעשה נפשו שלימה לאלהיו בלי הרהור נגד מדותיו יתברך : חייך שאני כו׳ וזהו דרשא אחרת במס״ם עליו מקרא שפטיה אח״כ ואין שייך למעלה [רד״ל]: הה״ד או יחזק במעוז. והיינו הקוק דלים שמחזיק במי שהקב״ה היה נריך לשם לו מגוס טמן לחם לכל בבר כדלעיל : לא יטייל אדם בתוך כרך בשבת הע״ג דמאי מהלך כל הכרך בשבת. מ״מ מפני כוונתו כדי לשים מזומן לכנס כשמחשך מיד למרחץ שתהן למדינה אסור. והכי משמע מחשם שבת רגליך דבלי הלוך במיול לצורך חול. וכן היה מעשות חפצך אף לאחר השבת. שהוא שאסור לאדם לצאת בתוך שדהו כו׳ את״פ שאינו עושה ואינו מדבר רק שמעיין בלבד. דאי שקרא הכתוב בפסוקו שלא יעשה בשבת. שלא אין זה מעלה כל כך כי אם סור מרע ומאיסור לבד. אך למען אחר השבת זהו מדת חסידות כמו שמספר מההסיד : נצפה זה אילן צלף. שהוא אילן גדול ובעל ענפים הרבה וג׳ מיני אוכל יש בפירותיו. אביונות. קפריסין. ותלבין [רש״י] : זה שבת בראשית לפי שהמיסה נקראת ג״כ שבת. לזה אמר על שבת של ימי השבוע שנקראת שבת בראשית : זה יוה״כ שאין בו לא אכילה ולא שתיה אמרה תורה כבדהו בכסות נקיה כדאי׳ בס׳ כל כתבי. ופרש״י דמדכתיב וקראת לשבת עונג מכלל דלקדוש ה׳ לאו שבבת קאי : זה יו״ט דאי יוה״כ הא כתיב ביה מכובד. ובס׳ כל כתבי מוקי לה בשבת לאקדומי שעודתיה או לאחר : זה חולו של מועד. שלא כל המלאכות אסורות בו אלא מעשה דהול. והיינו מעשות דרכך : אסור לאדם לתבוע צרכיו. מפני שיש בזה הרהור בלב ודאגה. ומכלל עונג שבת שירשוב כאילו כל מלאכתו עשויה ואין לו שום צרה ויגון : טופס ברכות ולא אמרו אלא לתבוע דבר מחודש שאינו רגיל לתבוע. ומה שאין אנו מתפללים כל י״ח בשבת. שם אמרינן בס׳ מי שמתו דמשום כבוד שבת לא הטריחוהו: מותר מילין דגלו דוקא במילי דשהיה אסור לדבר בשבת אלא אפילו בדברים בטלים ועי׳ בענף : הרי ארבעה עשר. מאלו ארבעה ועשרים שאמר למעלה. וצריך לומר דהשיב אז מקרא ופסוק לחד. כגן רוח וחמוצא שיש לחד וקודם לך ומטוב לחד. ומלא פדרשות דלעיל: ועשרה כו׳ ועשרה אחרים מעדיין

חסרים : דכתיב גבי יעקב. משום דביעקב כתיב שמירה שבת יותר משאר אבות כדאי׳ בב״ר פ׳ י״א נקט ברכה יעקב שהי משאר אבות. וא״ת והא איכא ברכות שהי משברה ביעקב. וי״ל דנקט אלו ברכות דוקא שישנו לו ע״י המטעמים דדמי לפרנסה והא פליגא אדפרק כל כתבי דמפרש נחלת יעקב אביך מה שאמר לו ופרצת ימה וקדמה [יפ״ת] :

סדר בחקותי

פרשה לה (א) הה״ד חשבתי דרכי כו׳. משום דקשה ליה לשון הליכה דאמר בחוקים דהול״ל שמרו. ולהכי בעי לפרושי דוגמא מה שאמר ואשיבה רגלי אל עדותיך למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה. וכמו שאפרש : בכל יום ויום הייתי מחשב כו׳. דקשה להו מה משבון דרכים הוא שיבת האדם למצות. אדרבה שמחשבה בדרכי האדם ישיבנו אחור מדרכי ה׳. ולזה פירש מ״ק בבשוטו מחשב בדרכיו. רגליו היו מביאות אותו משם. ומוליכות אותו לבתי כנסיות שלא מדעתו. לרוב הרגלו בהם. ולפ״ז פי׳ אם בחקותי תלכו שע״י שהרגל שהיו הולכים מעצמכם. מ״מ אני מעלה שכר עליכם כאלו אתם מצותי שמרו בכוונה מכוונת. וזהו שאמר ואשיבה רגלי אל עדותיך במקום דהו״ל למימר ושבו רגלי. לרמוז שאמר שיתן לו הקב״ה שכר כאילו אני השיבה רגלי. והרד״ל כתב ח״ל מפני שהיה רגיל ואוהב לילך שמה תמיד לכן היו רגליו מובילות אותו מעצמן במה כעבין מ״ש הלל [סוכה נ״ג] למקום שאני אוהב לשם רגלי מוליכות אותי עכ״ל: חשבתי מתן שכרן של מצות כו׳. פי׳ דרכי דרך ההיים דהיינו מתן שכרן של מצות. ודרך המות דהיינו הפסדן של עבירות. ואע״ג דלפ״ז א״כ עשה דוד מילתא ולא מאהבה. כבר כתבו המפרשים שאף העולם לא אפשר שמתחלה יהיה עובד מאהבה. אלא מסוך שלא לשמה בא לשמה. וכך אמר דוד מתחלה חשבתי דרכי. אבל אח״כ אשיבה רגלי פי׳ סבותי אל עדותיך כי לא כוונתי רק אל עדותיך מצד עצמם. ולפ״ז פי׳ אם בחקותי תלכו שהיו הולכים ממדרגה למדרגה בתחלה ע״מ לקבל פרס ואח״כ מאהבה : חשבתי מה שכתבת לנו בתורה כו׳. ולדידיה כוונה הכתוב הוא כך. בפעמים אדם יהפוך מיוסר לפי שירלה שמשהידו וכיוצא. לזה אמר דוד חשבתי דרכי כו׳ כי אף אם עלה על דעתי לשוב מאחרי ה׳ לשוני נרדף עכ״ז שבתי ושבתי שדרכי הם הגורמים. שהרי ה׳ אמר אם בחקותי תלכו ונותן ונתתי שלום בארץ. שלא יהיו אוה״ע מרדידים אותם מעסק התורה. ובקללות כתיב ויספתי ליסרה אתכם. ולזה ואשיבה רגלי אל עדותיך. ולפ״ז פי׳ אם בחקותי תלכו שהליכתם בהם מסבב ההליכה עוד שה׳ יגלית בידם : חשבתי ברכות כו׳ לדידיה כוונת דוד עניין ההכנסה בס׳ והרחקת היאום. חה כי ידוע רבים חללים הפילה מהסבת היאום. כי כשאיתא מן הרחמים כהופכו באין מזור להשאו יוסיף ברעתו. ולכן יש ליזכר מהיאום לדעת כי חנון ורחום ה׳ לשבים אליו. ולפי שהספלגת ה׳ בתוכחות על עון ירבה גודל חרון אפו. ומזה יתיאש האדם כי מי יוכל ליזכר בכל דרכיו. אבל אם יבינו בברכות שהן מאל״ף ועד תי״ו [שפתח אם בחקותי ומסיים קוממיות. שהיא הראשונה א׳ והאחרונה ת׳] וקללות מן וי״ו ועד ה״א [במפתחת ואם לא תשמעו לי. ומסיימת ביד משה. וקללות במשנה תורה פותחת והיה אם וגו׳ ומסיימם ואין קונה] סרגו שאין הקב״ה חפץ ברעה אלא לטובה. שהרי הברכות מא׳ ועד ת׳ וזה מרמז פיבותו בכל מה שאפשר לבא. שאין דבר יוצא מכלל האותיות שמאל״ף ועד תי״ו. וגם בהיותו בסדר הזה כראה בסן כן המכוונות לס׳. אמנם הקללות אותם בבה״כ כן מועטות. ואף אותם שבמשנה תורה שהן מרובות אחר שהן מוי״ו עד ה״א נראה מזה שהכוונה האלהים בלתי נכללת בקללה שבין שתי האותיות מסלך קלר מאד לא יפועל יותר קלר ממנו כמו שמאל״ף ועד תי״ו כפרנתם בסכלים מה דאפשר [וכוא ע״ד מפי עליון לא תלא הרעות והטוב ר״ל כאין רעות כרעם ולא

לכם קללות לברכות אימתי כשתשמרו את תורתי הה"ד אם בחקותי תלכו: (ב) ד"א אם בחקותי תלכו הה"ד (משלי ח) ועתה בנים שמעו לי ואשרי דרכי ישמרו מדבר ביעקב דכתיב ביה (בראשית כח) וידר יעקב נדר לאמר. רבנן ור' אסי רבנן אמרו ג על הכל השיבו הקב"ה ועל הפרנסה לא השיבו. אם יהיה אלהים עמדי א"ל והנה אנכי עמך. ושמרני אמר לו ושמרתיך. בדרך הזה אשר אנכי הולך א"ל בכל אשר תלך. ושבתי בשלום אל בית אבי א"ל והשיבותיך אל האדמה הזאת. ועל הפרנסה לא השיבו. א"ר אסי אף על הפרנסה השיבו דכתיב (בראשית כח) כי לא אעזבך ואין לשון עזיבה האמורה כאן אלא לשון פרנסה כד"א (תהלים לז) נער הייתי גם זקנתי ולא ראיתי צדיק נעזב וזרעו מבקש לחם. ד"א אע"פ שזרעו ובניו הם מבקשים לחם לא ראיתי לאותו צדיק אביהם נעזב מיראתו של הקב"ה. א"ר הושעיא אשרי ילוד אשה שכך שומע מפי בוראו. א"ר חנינא בר פפא אשרי ואשריכם כשנתקיימו כל התנאין הללו שהתניתי עמכם. א"ר אחא אף לבניו אמר כן שנאמר ועתה בנים שמעו לי אשרי ואשריכם לכשתקיימו כל התנאים הללו שהתניתי עמכם אימתי כשתשמרו את תורתי שנא' אם בחקותי תלכו: (ג) א"ר אלעזר ד בנוהג שבעולם מלך ב"ו גוזר גזירה אם רצה לקיימה הרי הוא מקיימה ואם לאו סוף שמקיימה על ידי אחרים. אבל הקב"ה אינו כן אלא גוזר גזירה הוא מקיימה תחלה הה"ד (ויקרא יט) מפני שיבה תקום והדרת פני זקן ויראת מאלהיך אני ה' אני הוא שקיימתי מצות עמידת זקן תחלה: (ד) אם בחקותי תלכו חקים שבהם חקקתי את השמים וארץ שנא' (ירמיה לג) אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמתי. חקים שבהם חקקתי את השמש ואת הירח שנא' (שם לא) כה אמר ה' נתן שמש לאור יומם חקות ירח וכוכבים לאור לילה. חקות שבהם הקקתי את הים שנא' (משלי ח) בשומו לים חוקו. חוקות שבהם חקקתי את החול שנא' (ירמיה ה) אשר שמתי חול גבול לים. חוקים שבהם חקקתי את התהום שנא' (משלי ח) בחוקו חוג על פני תהום חוק וחוג לגזירה שוה. ר' לוי בשם ר' חמא ב"ר חנינא אמר חוקים שבהם חקוקים על יצר הרע הה"ד (ישעיה י) הוי החוקקים חקקי און. א"ר לוי משל למקום אדריסון שהוא משובש בגייסות מה עשה המלך הושיב בו קוסטרינוס בשביל לשמרו כך אמר הקב"ה תורה קרויה אבן ויצר הרע קרוי אבן. תורה קרויה אבן שנאמר (שמות כד) את לוחות האבן והתורה והמצוה. יצר הרע קרוי אבן דכתיב (יחזקאל לו) והסירותי את לב האבן מבשרכם. תורה אבן ויצר הרע אבן האבן תשמור את האבן. א"ר אחא בן אלישוב חוקים שמביאים את האדם לחיי העולם הבא הה"ד (ישעיה ד) והיה הנשאר בציון והנותר בירושלים קדוש יאמר לו כל הכתוב לחיים בירושלים הוא שעוסק בתורה שהוא עץ חיים שנא' (משלי ג) עץ חיים היא וגו': (ה) תני בשם ר' אלעזר ו הסיף והספר נתנו מכורכין מן השמים אמר להם הקב"ה אם שמרתם מה שכתוב בספר זה הרי אתם ניצולים מן הסייף ואם לאו סוף שהוא הורג אתכם. והיכן הוא משמען של דברים שנא' (בראשית ג) ויגרש את האדם וגו' לשמור את דרך עץ החיים ז את דרך זו דרך הארץ ואחר כך עץ החיים זו תורה. תני בשם רשב"י ח הככר והמקל ניתנו מכורכין מן השמים אמר להם אם שמרתם את התורה הרי ככר לאכול

יד יוסף ג ב"ר פ' ס"ט. תנחומא סדר ויצא. ילקוט סדר ויצא. וילקוט תהלים רמז תשל"ה: ד ירושלמי פ"א דר"ה. ועי' שמ"ר פ"ע. ובערוך ערך אגרפס נ"א כוס: ה ירושלמי בכורים פ' י"ב: ו ספרי פ"ב פיסקא פ'. דב"ר ריש פ' ראה: ז לעיל פ' ט'. וריש סד"א: ח מדרש תהלים שוחר טוב דף קל"ו ע"א:

ענף יוסף

פרשה לה (ד) [חוקים שבהם חקקתי על יצה"ר]. כלומר שניתנו לשמירה כלפי יצה"ר. ולכאורה קשה הא עיקר מבטל יצה"ר אינו אלא על הסיתו לאדם לעבור על מצות שמורה אולי היה אדם מבטל מצות לא הוה שייך יצה"ר כלל. והיכי קאמר שניתנו המצות להיות שמירה כלפי יצה"ר. ונראה דלהכי לא קאמר אלא לשון חוקים דוקא והיינו מה שטעמם מכוסה ונעלם כמצות שבין אדם למקום. משום דודאי המשפטים שהם מצות שכליות כמצות שבין אדם לחבירו מן הדין נלטוו מפני תיקון העולם דבל יהרגו התאם והמריבות בעולם שהוא חורבן העולם ואין העולם מתקיים אלא בשלום. אבל החוקים שבין אדם למקום לא היה ראוי לצוות עליהם כי אין בהם תועלת לו יתברך וכדכתיב אם צדקת מה תתן לו. ואם כדי להרבות שכרם. גם במשפטים היה יכול להרבות שכרן לכן אמר שלא ניתנו אלא לשמירה כלפי היצה"ר. והוא כי החוקים שבין אדם למקום בהם אדם מכר נפש ובכח קדושה מהם הללו דהיינו מלך רמיזה שרשם למעלה יתאגשו כח היצה"ר עד כי יהיה היצר בידו לקיים גם המשפטים ומצות שבין אדם לחבירו שהם סבות מצוי תיקון העולם. ומעילא גם מצות שבין אדם למקום לא ניתנו אלא עבור מצות שבין אדם לחבירו. וזהו שאחז"ל בב"ר פ' כ"ד סי' ח' ואהבת לרעך כמוך זה כלל גדול בתורה [מס"ק]: (ה) [תני בשם ר"א הסייף והספר ניתנו מכורכים כו']. ויש להתבונן באיזה סייף הוא מדבר. ונראה לפרשו ע"פ מדרש בראשית בפסוק ואת להט החרב המתהפכת זה גיהנם ע"ש וליכם אותם היום ככה כו'. נמצא לפי מדרש זה נקרא הגיהנם חרב. וזהו שאמר ספר וסייף שהוא הגיהנם כטכר ידו נכרכים כו' אם אתם מקיימים כו' [דרכי נועם]: (תני בשם רשב"י הככר והמקל כו'). הנה לבאר זה נמה מתלקותם. אקדים מה דאי' בברכות פ"ו ע"ב ואספת דגנך וגו' כו' נהוג בהם מנהג דרך ארץ דברי ר' ישמעאל. רשב"י אומר אפשר אדם חורש בשעת חרישה כו' תורה מה תהא עליה. אלא בזמן שישראל עושין רצונו של מקום. מלאכתן נעשית ע"י אחרים כו' ובזמן כו' ע"ש אמר אביי הרבה עשו כר' ישמעאל ועלתה בידן. והרבה עשו כרשב"י ולא עלתה בידן. והנה מבואר דר' אלעזר ס"ל כר' ישמעאל שצריכין לקבוע עתים לתורה ולחרוש בשעת חרישה כו'. ואם לא יעשה אפילו כן. בודאי ראוי ליענש בסייף. אבל רשב"י לשיטתו ס"ל שצריך האדם רק לעסוק בתורה ולא לבטל אפילו רגע אחד ומלאכתו יהיה נעשית ע"י אחרים. ואם לא יעשה כן אלא כר' ישמעאל אינו ראוי לרדוף בחרב אלא במקל. וזהו שאמר רשב"י הככר והמקל ניתנו מכורכים מן השמים א"ל אם שמרתם את התורה שתתעסקו בה יומם ולילה הרי ככר שמלאכתכם יהי' נעשה ע"י אחרים ויהיה לכם לחם מאומן ע"י אחרים. ואם לאו אלא שעשו כר' ישמעאל הרי מקל ללקות בו [במעשי בשם גדול אחד]. ועי' פ"ש

מתנות כהונה

אם בחקותי ומסי' קוממיות וגו': מן וי"ו וגו'. ואם לא וגו' ומסי' ביד משה: ילוד אשה. ר"ל יעקב אבינו: אשרי כך אמר הקב"ה אשרי לי ואשריכם כו' ודרש אשרי בגר"י כמו אשרי בשמ"ח והוא על דרך שאחז"ל כשישראל עושים רצונו כו': הוא מקיימה כו'. כשגוזר גזירה הוא מקיימה תחלה ולפיכך כתיב בחקותי שקיימתי אני: עמידת זקן כו'. שנא' ואברהם עודנו עומד לפני ה' והוא תיקון סופרים דהל"ל וה' עודנו וגו' שהרי כתיב וירא אליו ה' ועיין לעיל פרשה וירא: חוק וחוג לגזירה שוה. נראה שאין כאן מקומו ומקומו על נכון בפרשה בראשית בפ' יהי רקיע וכך מצאתי בא"ח: אדרימון פי' לפי הענין מקום שמם ומנווייס שם לסטים וגייסות מקפחים הבריות ועיין ריש קהלת: משובש בערוך גרס מגבס. ופי' ענין בלבול ומסוכסך ובספר עבודת הקודש גרס מסובב: קוסטרינו' פי' הערוך בניין וגזוזטראות לשמירה מעליא: דרך הארץ. כדאמר לעיל פ"ט כ"ו דורות קדמה דרך ארץ קודם מתן תורה שנא' לשמור דרך עץ חיים דרך זה דרך ארץ עץ חיים זו תורה וסמיך ליה ואת להט החרב וגו': [illegible]

עץ יוסף

ולא טוב אחד לבד שופעין מלמעלה. אדרבה הטובות שופעים בעולם וברבוי. והרע בא במקרה ועל המעט. ועוד מדקדק הטובות שאין הה' קודם הוא כסדרן נראה שכוונתו להפך הקללה לברכה כל מה דאפשר ואפ"כ אין להתיאש מן הרחמים. ופי' חשבתי דרכי הברכות והקללות שהם דרך החיים ודרך המות. וכששמתי אלה נוכח אלה לא נתייאשתי מן הרחמים. ואשיבה רגלי אל עדותיך אשר מורו אהוב לכתורה. ולפ"ז פי' בחקותי תלכו שע"י חקותי תלכו תמיד ותעמדו על עמדכם ולא יתנגפו רגליכם ולא תתיאשו מהטוב: (ב) הה"ד ועתה בנים שמעו לי. בעי למדרש אם בחקותי תלכו כמ"ש בת"כ מלמד שהמקום מתאוה שיהיו ישראל עמלים בתורה וכה"א לו עמי שומע לי. ור"ל דדריש ליה סמוכים לאני ה' דסוף הפרשה דלעיל. וה"ק אני ה' מלפסה ומתאוה אם בחקותי תלכו. ולהכי מייתי האי קרא ועתה בנים שמעו לי: **מדבר ביעקב** ר"ל שה"ק הקב"ה לישראל עתה בנים של יעקב שמעו לי כי ידעתם אשרי דרכי ישמרו מתה שהגליה יעקב בזכותו. והתנה תנאים עם הקב"ה כדמפרש אם יהיה וגו' והבטיחו הקב"ה וכן קיים ולכן גם אתם שמעו לי. וכמו שהבטחתי לאביכם וקיימתי כן אקיים לבנים: **על הכל השיבו** מייתי זה הכא. דלא תימא דכל מה שהבטיחו ה' ליעקב לא היה בתנאי שמירת דרכי ה' דמתחלה קאמר ליה והנה אנכי עמך וגו' והכא קאמר ואשרי דרכי ישמורו. לה"ק דכל הבטחות אלו היו תשובת שאלתו אם יהיה אלהים עמדי כו' וכל זה על תנאי הוא דכתיב והיה ה' לי לאלהים וגו': **אשרי ילוד אשה** ר"ל יעקב אבינו. ודרש ואשרי סמוך לשמעו לי לומר שאשרי השומע כן: **א"ר חנינא** אשרי ואשריכם כשנתקיימו כל התנאין הללו שהתניתי עמכם. כל זה מיותר כאן ולא גרסינן ליה אלא אחר דברי ר' אחא: **א"ר אחא** אף לבניו אמר כן. פירוש כמו שאמר ה' בהבטחות אלו ליעקב נ"כ אמר לבניו שנא' ועתה בנים שמעו לי שפירושו ועתה בנים של יעקב שמעו לי כי אשרי דרכי ישמורו דהיינו יעקב. שהאשריו לפי ששמר דרכי וגם זכו לכך: **אשרי ואשריכם** כו' כאן נ"ל א"ר חנינא אשרי ואשריכם כו' וכוונת ר' חנינא לומר שמה שאמר אשרי דרכי ישמורו ולא קאמר אשריכם דרכי תשמורו כמה שאמר שמעו לי לנוכח. הוא לרמוז דקרינן נמי אשרי כי כביכול הקב"ה אומר שאשריו כשישראל מקיימין תורתו. כי הוא מתאוה לזה שעל ידי כן הוא רחמן כמדתו. מה שאין כן כשאין מקיימין תורתו שיצטרך להתאכזר עליהם ומשנה מדתו. והרד"ל כתב וז"ל משום דאח"כ כתיב אשרי אדם שומע לי דרש ב' אשרי. אשרי אדם הוא אשריכם ואשרי דרכי ישמורו הוא אשרי לי עכ"ל: **כל התנאים הללו** כו'. ח"ש שם שמעו מוסר הוא מצות עשה כמ"ש אם בחקותי תלכו. ואל תפרעו מל"ת כמ"ש ואת מצותי תשמרו: **שנא' אם בחקותי**. נראה שירמה ג"כ למ"ש בת"כ אם בחקותי תלכו שהמקום מתאוה שיהיו ישראל עמלים בתורה. ור"ל כמ"ש פ' קמא דע"ז אם לכון תהומים [רד"ל]: (ג) **בנוהג שבעולם** כו'. סמוכות אני ה' לאם בחקותי דריש כדלעיל. והכי דריש ליה לומר אני ה' המקיים תחלה ואח"כ בחקותי תלכו: **סוף שמקיימה** ע"י אחרים כלו' בין כך ובין כך לבסוף מקיימה ע"י אחרים: **אני הוא** שקיימתי מצות עמידת זקן תחלה. שהיה אברהם יושב והשכינה עומדת ומכיון דמצוה א דלית בה עשה ספי קיים כ"ש שאר מצו': **זקן תחלה** הה"ד אם בחקותי תלכו. ד"א אם בחקותי הקים כו' כצ"ל [רד"ל]: (ד) **חוקים שבהם חקקתי** כו'. הא דלא קאמר דחקות היינו מצות שאין להם טעם שהשטן משיב עליהם. י"ל דאח"כ בריפא הו"ל למכתב מצותי והדר חקותי דרך לא זו אף זו: **שבהם חקקתי את השמים** כו'. דייק מדלא קאמר אם בחוקים. ואמר בחקותי. לכן דרשו חוקים שחקקתי בהם כו' כי התורה היא חק וגבול ומדה שחקק וחצב בה כל העולמים [מגלה עמוקות] שעל ידי התורה נברא העולם כדאי' ברבה ובתנחומא ריש סדר בראשית: **חוקות ירח וכוכבים** ובשמש נמי איכא חוקה מדכתיב בתריה אם ימושו החוקים האלה. דקאי אכל המכר: **חקקתי הים** שלא יעבור גבולו: **חקקתי את החול** שלא יכנוס החול לפנים מגבולו. אלא לעולם כשמשתפות הים עד גבול החול שהוחק בבריאה. ואע"פ שפעמים המים מתמעטים ויכנס החול לפנים. לא יתמיד. אלא בזמן מועט ישובו המים לגבולם הראשון: **את התהום** מים התהומי' איקרו תהום כדאמר תהום אל תהום קורא וגו'. ונתן לו ה' חק שלא יעלה ויציף העולם: **חק וחג** לגזירה שוה. מיותר ולא גרסינן ליה [א"א מת"כ ויפ"א]. והרד"ל כתב וז"ל ההוא חוק וחקת ע"ש כצ"ל. ופי' דילפינן האי חוק וחקת הכתובים בשמש וירח וים ותהום מן חקות הנאמר בשמים וארץ שהם כתיב אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים כו' וכן בחקותי דיהבה לומר שכל אלו החוקות הן מכח הקמת התורה עכ"ל: **חוקים שהם חקוקים על יצה"ר**. פי' שע"י התורה נשבר היצה"ר ונדכה. ור"ל שניתנו לשמירה כלפי היצה"ר: **הה"ד הוי החוקקים חקקי און** כו'. קשה להם ז"ל בפסוק שהיה די שיאמר הוי החוקקים און. ע"כ משמע מזה שהכי פירושו שהיה להם חקקי טובים והם חלפו וחקקו און. וזהו שאמר שהיה להם חוקים [היינו כל התורה והמצוה בכללה] שהם חקוקים על יצה"ר פי' לבטל היצה"ר והתאוה והם חלפו ובמקום אלה חקקו חקקי און. והביא המשל לגלות תועלת התורה. ואמר משל למקום אדרימון שהוא היכל מלך מקום חשוב [אבל המעריך והמוסיף הערוך כתב של"ל למקום אירימון. ופי' בלשון יוני נקרא מדבר שממה וחרב אירימי וארמון. ולפ"ז מכנה היצה"ר למקום חרב ושמם]: **משובש בגייסות** [הערוך פי' גייסות חיילות. ובספר אוהב גר כתב שהאמת שהוא לשון גדוד ועניינו בחז גדוד וליסטים. ורבותינו שמשו בו להורות על גדוד של בוזזים ושודדים. וכן בתרגום נהם גדודיה אשתך גייסתא. וכן גדוד בעברית אינו חיל ובא רק מספר קטן מאנשים בוזזים ושודדים עכ"ל] כי יש פחד פן יכנסו שם. כן האדם הוא היכל נכבד ויש פחד פן יכנס בו היצה"ר כו': **קוסטרינוס** פי' אנשי מערכה [מוסף הערוך] והמעריך כתב פי' שומרים במגדלים בלשון עורקי הרסאליי ובלע"ז קסטליאני: **חוקים שמביאין את האדם** כו'. דריש חוקים ענין כתיבה וחקיקה. ומפרש שהכתיבה היא שנכתב האדם לחיי העולם הבא. ולהכי מייתי מכל הכתוב לחיים דמזכיר כתיבה. דלעיל לומר שהתורה מביאה לחיי עוה"ב אין צריך ראיה מכאן. שכל התורה מלאה מזה: (ה) **הסייף והספר** כו' רשב"י הככר והמקל כו'. הנה רשב"י עשה המשל בככר שהוא מורה על רוב הטובה. והמקל שהוא העונש ועם העונש הקטן כאינו דבר מוחש כדי לבטל השכר שנמשך ממנה האהבה. והעונש אשר עליו חסיה היראה. אמנם ר"א המודעי אמר שלא הוצרך הקב"ה לידעם בשכר. כי אם ביראת העונש. וגם זה מופלג וגדול כסייף לא קטן כמקל: **ויגרש את האדם** כו' ואת להט החרב זה הסייף. לשמור את דרך גו' זה הספר כדמפרש: **זו דרך ארץ** שקדמה לתורה כ"ו דורות. ור"ל שהקב"ה צוה שישמרו את הדרך ארץ ואת התורה ואם לא ישמרו יכנסו לגיהנם. והו ואת להט החרב המתהפכת וכמו שתרגמו התרגומים: **הככר והמקל** כו' אפשר לשמור את דרך עץ החיים דריש עץ והיים זה המקל והיים זה הככר [רד"ל]: **חרובין תאכלו** גם זה מדברי ר' שמעון בן יוחאי שמספרם לשון חרובין היינו ירקות שאכלו וחוו מקל סטורים. ולפ"נ דלכן מקרא יוצא מידי פשוטו י"ל דמשום הסמוכין

לאכול ואם לאו הרי סקל ללקות בו. היכן הוא משמעו של דבר (ישעיה א) אם תאבו ושמעתם טוב הארץ תאכלו ואם תמאנו ומריתם חרב תאכלו חרובין תאכלו. א"ר אחא ◦צריכין ישראל לחרובא עבדין תתובא. א"ר עקיבא יאה מסכנותא י לברתיה דיעקב כערקא סומקא ברישא דסוסיא חיורא: (ו) ואת מצותי תשמרו ועשיתם אותם א"ר חמא ב"ר חנינא אם שמרתם את התורה הריני מעלה עליכם כאילו אתם עשיתם אותם ועשיתם אתם. א"ר חנינא בר פפי אמר להם אם שמרתם את התורה הריני מעלה עליכם יא כאילו עשיתם עצמכם ועשיתם אותם. יב תני ר' חייא הלמד לעשות לא הלמד שלא לעשות הלמד שלא לעשות נוח לו שלא נברא. א"ר יוחנן הלמד שלא לעשות נוח לו שנהפכה שליתו על פניו ולא יצא לאויר לעולם. א"ר אחא הלמד ע"מ לעשות זוכה להקביל רוה"ק מה טעם (יהושע א) למען תשמור לעשות ככל הכתוב בו כי אז תצליח דרכיך ואז תשכיל ואין תשכיל אלא רוה"ק כמד"א (תהלים מט) משכיל לאיתן האזרחי: (ז) ונתתי גשמכם בעתם א"ר יונתן יג ג' נתנו מתנה לעולם התורה והמאורות והגשמים. התורה מנין שנא' (שמות לא) ויתן אל משה ככלותו. המאורות מנין שנאמר (בראשית א) ויתן אותם אלהים. הגשמים מנין שנאמר ונתתי גשמיכם בעתם. ר' עזריה בשם רשב"ל אומר אף השלום דכתיב ונתתי שלום בארץ. ר' יהושע בן נחמיה אמר אף הישועה דכתיב (תהלים יח) ותתן לי מגן ישעך. ר' יצחק ב"ר מריון אמר אף פרשת הים הגדול דכתיב ביה (ישעיה מג) כה אמר ה' הנותן בים דרך שאלמלא כן כיון שאדם יורד לתוכו מיד מת. ר' תנחומא אמר אף א"י דכתיב (תהלים קה) ויתן להם ארצות גוים. ורבנן אמרי אף הרחמים דכתיב (שם קו) ויתן אותם לרחמים וי"א אף נקמתן של אדום דכתיב (יחזקאל כה) ונתתי את נקמתי באדום ביד עמי ישראל: (ח) ד"א ונתתי גשמיכם בעתם יד ברביעית. אתה אומר ברביעית או אינו אלא בערבי שבתות טו אמרת אפי' שנים כשני אליהו והגשמים יורדין בערבי שבתות אינן אלא סימן קללה הא מה אני מקיים ונתתי גשמיכם בעתם ברביעית. ד"א ונתתי גשמיכם בעתם בלילות. בימי טז הורדוס המלך היו גשמים יורדין בלילות בשחרי' נשבה הרוח ונתפזרו העבים וזרחה החמה ונתנגבה הארץ והיו פועלים יוצאים ועוסקים במלאכתן ויודעין שרצון אביהם שבשמים מעשיהם. ד"א ונתתי גשמיכם בעתם יז בלילי שבתות. מעשה בימי שמעון בן שטח ובימי שלמצה המלכה שהיו גשמים יורדים בלילי שבתות עד שנעשו חטים ככליות ושעורים כגרעיני הזתים ועדשים כדינרי זהב וצברו מהם חכמים והניחו לדורות הבאים להודיע כמה חטאים גורם לקיים מה שנא' (ירמיה ה) עונותיכם הטו אלה וחטאתיכם מנעו הטוב מכם. ד"א ונתתי גשמיכם בעתם לא גשמי כל הארצות מה אני מקיים (בראשית כח) ונברכו בך כל משפחות האדמה ובזרעך אלא שיהיה השבע בא"י ורעב בכל הארצות ויהיו כל הארצות באין ולוקחין מכם פירות ומעשירין אתכם בכספים כענין שנא' (שם מז) וילקט יוסף את כל הכסף. וכתיב (זכריה יד) וכימין דבאך שיהיו כל הארצות חובאות כסף ומביאין לא"י: (ט) עד כמה יח גשמים יורדים והארץ עושה פירות ר' מאיר אומר עד ב'. ר' יוסי אומר עד ג'. על דעתיה דר"מ דאמר עד ב' יורה ומלקוש יורה במרחשון ומלקוש בניסן. על דעתיה דר' יוסי דהוא אומר עד ג' יורה בכסליו ומלקוש בניסן וגשמים באמצע הרינ'. רבי דוסתאי ב"ר ינאי אמר הה"ד (איוב לז) כי לשלג יאמר הוא ארץ וגשם מטר וגשם יט הרי שלשה מטרות שנים הרי ה'. ורבנן אמרין שבעה אלין חמישתה יורה ומלקוש. יורה בכסליו ומלקוש בניסן הרי ז'. א"ר אבהו עבר הוינא קומי כנשתא דטרסיא דלוד ושמעית קליה דר' שמואל בר נחמן יתיב ודרש ורבנן בשם חזקיה אמר בשעה שישראל עושין רצונו של הקב"ה פקידה אחת הוא פוקד הארץ ומיד היא עושה מה טעמא (תהלים סה) פקדת הארץ ותשוקקה רבת תעשרנה שהיה עושה לכם אחד לעשרה. ר' ברכיה ור' חלבו ורב פפא ור' אליעזר אמר כ פעמים שעושה בזכות איש אחד בזכות עשב אחד בזכות שדה אחד ושלשתן בפסוק אחד שנאמר (זכריה י) שאלו מה' מטר בעת מלקוש ה' עושה חזיזים ומטר גשם יתן להם לאיש עשב בשדה. לאיש ולא לאנשים· לעשב ולא לעשבים. לשדה ולא לשדות. (מלאכי ג) הביאו את כל המעשר אל בית האוצר וגו' ברכה עד בלי די. מהו עד בלי די ר' יונה בר אבא בשם ר' יוחנן אמר דבר שאי אפשר

יד יוסף [illegible]

מתנות כהונה

לחרובא כו'. פירושו מלאכי סלקום ישעיה כשבא הורגה ומכה התוכה על יהודי [illegible] ... : יאה כו'. [illegible] : הלמד הראשון [illegible] : ביון [illegible] : בערבי שבתות. עיין בפ"ק דתענית (כג) : לא [illegible] ... עד יורה בכסליו ומלקוש בניסן כו'. [illegible]

ענף יוסף

[illegible] ... עיין בפ"ק דתענית (כ') [illegible] : עד בלי כו'. [illegible] : עבר הוינא כו'. [illegible]

עץ יוסף

[illegible] : צריכין ישראל לחרובא כו'. [illegible] : יאה כו'. [illegible] : כאילו עשיתם עצמכם [illegible] : נוח לו [illegible] : ואין תשכיל [illegible] (ז) נתנו מתנה לעולם. [illegible] : אף פרשת הים הגדול. [illegible] : (ח) ד"א [illegible] ברביעית [illegible] : או אינו אלא בערבי שבתות. [illegible] : אמרת אפילו שנים כו'. [illegible] : בימי הורדוס [illegible] : ד"א ונתתי גשמיכם בעתם בלילי שבתות. [illegible] : מעשה [illegible]

[illegible] : ד"א ונתתי גשמיכם כו'. [illegible] : מה אני מקיים [illegible] : אלא שיהיה שבע כו'. [illegible] : דובאות כסף [illegible] : דובאות כסף ומביאות לא"י. [illegible] (ט) עד כמה גשמים כו'. [illegible] : עד כמה גשמים כו'. [illegible] : יורה ומלקוש [illegible] : וגשמים באמצע [illegible] : בר' ינאי [illegible] : ואלין חמישתא [illegible] : עבר הוינא כו' [illegible] : אחד לעשרה [illegible] : פעמים שעושה בזכות איש אחד כו'. [illegible] : בזכות עשב אחד [illegible] : בזכות שדה אחת [illegible] : דבר שאי אפשר כו'. [illegible]

אפשר לומר עליו די הוא ברכה . ר' ברכיה ור' חלבו ור' אבא ב"כ אמר בשם רב עד שיבלו שפתותיכם לומר דיינו . לפי שבעוה"ז כב נפשים בודדות לעולם ויוצאי דרכים מצירין בהם מפרשי ימים מצירין בהם והורבי נתות ומחי נעות . אבל לע"ל הקב"ה עושה אותן ברכה מה טעמא (ישעיה לג) ונתתי אותם וסביבות גבעתי ברכה והורדתי הגשם בעתו גשמי ברכה יהיו :

פרשה לן

(א) וזכרתי את בריתי יעקב ה'ד (ויקרא קו) לפנים הארץ יסדת ומעשה ידיך שמים . א בית שמאי ובית הלל . ב"ש אומרים השמים נבראו תחלה ואחר כך הארץ שנא' בראשית ברא אלהים וגו' וב"ה אומרים הארץ נבראת תחלה ואחר כך שמים . אלו ואלו מביאין טעם לדבריהם מעמא דב"ש דאינון אמרי השמים נבראו תחלה ואחר כך הארץ . משל למלך שעשה לו כסא משעשאו עשה אפיפיריון שלו כך (ישעיה סו) כה אמר ה' השמים כסאי והארץ הדום רגלי . טעמון דב"ה דאמרי הארץ נבראת תחלה ואחר כך השמים משל למלך שבנה פלטין משבנה התחתונים בנה העליונים כך כתיב (בראשית ג) ביום עשות ה' אלהים ארץ ושמים . א"ר תנחומא ואנא אמרי' מעמא לפנים הארץ יסדת ומעשה ידיך שמים . א"ר תנינא ממקום שהמקרא מסייע לדב"ש משם ב"ה מסלקין אותו על דעתין דבית שמאי דאינון אמרי השמים נבראו תחלה ואח"כ הארץ שנא' בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ . על דעתין דב"ה דאמרי הארץ נבראת תחלה ואח"כ שמים דכתיב (שם ב) והארץ היתה תוהו ובוהו והארץ כבר נבראת . ר' יותנן בשם חכמים אמר לבריאה שמים קדמו ולישבלול הארץ קדמה . ביום עשות ה' אלהים ארץ ושמים . ארשב"י ג תמה אני איך נהלקן אבות העולם על בריית שמים וארץ שאני אומר שמים וארץ לא נבראו אלא באלפס וכיסוי הה"ד (ישעיה מח) אף ידי יסדה ארץ וימיני טפחה שמים . א"ר אלעזר ב"ר שמעון אם ג כדעת שאמר אבא רבל מקום ד הוא מקדים שמים לארץ ובמקום אחד הוא אומר ביום עשות ה' אלהים ארץ ושמים אלא מלמד ששניהם שקולין שוין זה כזה . בב"מ הוא מקדים תורים לבני יונה ובמקום אחד הוא אומר וכן יונה או תור מלמד ששניהם שוין זה כזה . בב"מ הוא מקדים משה לאהרן ובמקום אחד הוא אומר (במדבר ו) הוא אהרן ומשה מלמד ששניהם שוין זה כזה . בב"מ מקדים יהושע לכלב ובמקום אחד הוא אומר (במדבר לב) בלתי כלב בן יפונה הקניזי ויהושע בן נון . מלמד ששניהם שוין זה כזה . ה בבל מקום מקדים כבוד אב לכבוד אם ובמקום אחד הוא אומר (ויקרא יט) איש אמו ואביו תיראו מלמד ששניהם שקולים זה כזה אבל אמרו הכמים האב קודם לאם בב"מ מפני שהוא ואמו חייבין בכבוד אביו . בכל מקום מקדים אברהם לאבות וכאן וזכרתי את בריתי יעקב מלמד ששלשתן שוין זה כזה : (ב) ד"א וזכרתי את בריתי יעקב ה'ד (תהלים פ) נפן ממצרים תסיע מה הגפן הזה אין נוטעין אותה במקום טרשים נחולים אלא בולשין אותה מתחתיה ואח"כ נוטעין אותה כך (שם) הנרש נוים ותטעה . מה הגפן הזו כל שאתה מפנה התחתיה הרי היא משובחת כך הם ישראל פנית לפניהם כל מלך ואח"כ ותשרש שרשיה ותמלא ארץ . מה הגפן הזה אין נוטעין אותה ערבוביא אלא שורות שורות כך ישראל הם דגלים דגלים הה"ד (במדבר ב) איש על דגלו באותות לבית אבותם . מה הגפן הזו נמוכה מכל האילנות ושלטה בכל אילנות כך הם ישראל נראים כאילו שפלים בעה"ז אבל לע"ל הן עתידים לירש מסוף העולם ועד סופו . מה הגפן הזו שרריט אחד יוצא ממנו ומכבש כמה אילנות כך ישראל צדיק אחד יוצא מהן ושולט מסוף העולם ועד סופו הה"ד (בראשית מג) ויוסף הוא השליט (יהושע ו) ויהי ה' את יהושע (דה"ב יז) ויצא שם דוד בכל הארצות (מ"א ה) ושלמה היה מושל בכל ו המלכיות (תהלים ע) כי נדול מרדכי בבית ז המלך . מה הגפן הזה העלים שלה מכסין על האשכלות כך הם ישראל עמי הארץ שבהם מכסין על תלמידי הכמים . מה הגפן הזו יש בה אשכולות נדולות וקטנות הגדול מהבירו נראה כאילו נמוך מהבירו כך ישראל כל מי שאדם מהם יגע בתורה ונדול מחבירו בתורה נראה כאילו נמוך מחבירו . מה הגפן הזו טוענה שלש ברכות כך ישראל מתברכין שלשה ברכות בכל יום . (נחמיה ו) יברכך ה' . יאר ה' . ישא ה' . מה הגפן הזו יש בה ענבים יש בה צמוקים כך ישראל יש בהם בעלי מקרא בעלי משנה בעלי תלמוד בעלי אגדה . מה נפן זו יש בה יין ויש בה חומץ זה טעון ברכה וזה טעון ברכה כך ישראל חייבין לברך על הטובה ועל הרעה . על הטובה ברוך הטוב והמטיב . על הרעה ברוך דיין האמת . מה היין הזו כל מי ששותה ממנו פניו מאירות וכל מי שאינו שותה ממנו שניו קהות כך ישראל כל מי שבא ומזדווג להם סוף שנוטל את שלו מתחת ידיהן . מה נפן זו בתחלה היא נרפסת ברגל ואח"כ עולה לשלחן מלכים כך ישראל נראין כאילו מאוסים בעוה"ז דכתיב (תהלים נ) הייתי שחוק לכל עמי נגינתם כל היום . אבל לע"ל ונתנך ה' עליון דכתיב (ישעיה מח) והיו מלכים אומנין ושרותיהם מיניקותיך . מה נפן זו עולה על כל מטע ומטע כך ישראל סופרין על כל מלכות . מה נפן זו מדלין אותו על נבי ארזים נדולים כך ישראל שנאמר (תהלים פ) ככו הרים ח צלה . מה נפן זו נשענת על נבי קנה כך ישראל נשענין בזכות התורה שכתובה בקנה . מה נפן זו השומר שלה עומד למעלה כך ישראל השומר שלהם למעלה שנא' (תהלים קכא) הנה לא ינום ולא יישן וגו' . ט מה נפן זו נשענת ע"נ עצים יבשים והיא להה כך ישראל נשענין בזכות אבותם אע"פ שהן ישנין ה'ד וזכרתי את בריתי יעקב וגו' : (ג) ה'ד (תהלים יח) יד ליד לא ינקה רע ב"ק אמר יאחז וכל מלכי ישראל הרשעים אין להם חלק לעוה"ב שנא' (תהלים ט) כל מלכיהם נפלו אין

קורא

יד יוסף כא במד"ר פ' י"ב . תמציח פ"ח . מנחות פרק ג' . ירושלמי נדרים פ"ט : כב שמו"ר פ"ל . פדר"א פ' י"ח . מנדת שמואל פ"ב . ירושלמי הגיגה פ"ב . ויק מכילתא . סוף מסכת כלימות . קדושין פ"ק . ילקוט סדר בחקותי . וילקוט ישעיה רמז שע"ח : ב ילקוט ישעיה רמז שע"ח . פדר"א פ' כ"ח בענף : ד מכילתא פ"ל . מנחומא כדר פנ . ויפו מכילתא דף פ"ח : ה זוהר פרד קדושים דף פ"ב : ו במדבלר כלי"ב : ז פמלר וזעתו סיון כלל כ"ד [כלל] : ח גלה ומנשים לגבי הל כ"ר : ם שמות רבה פ' מ"ד פ"ג : י ירושלמי פ' י"ל דפנדרין :

מתנות כהונה

העמוה : שלשה מרכות . על הכוסר טולת פרי המדמה ועל העגבים טולת פרי העץ ועל היין טולת פרי הגפן : ישב כח לימוקים טו . כ"ל יין ותומן : וזה עשן מרכה . ופ' כשהוא התומן לרפואה עשן מרכה . פניו מלמוח . וימוקים תלים מפיש טו כך יפרפל תכמת מדם תלוי פניו : ובל מי שתיו מחמין עד שנעשה יין אלא מוכלן בשר שהם כוסר הכי תיקף לימוקים תלים : נרפסת מדרכת בדוכיון העגבים בגרגלים : מסע שעשוע מלא מקרם כמין עלייה ומשכיון הגפנים על גב כולם : סופרים על כל מלכות . אלא יספרו מהוב :

עין

ומוסר לל תתן לי . וגלה לחמלה דף ל' כיפ כלפי כפ' הכוזה . ולפ"י פי' כלי מד שיעור מרובה שמרגלו שלא יתכרכו שוד ולא תוכלו לומר לי : לפי שבעוה"ז ט' לפשומה בחלקת דנחמתא כלרך המלכם : הקב"ה עו"ש מחזן בכרכה טו . שיהיו כפעה שלין מניין לשלש לחם כפ"ם בעתו וכפ"ם לעול בלילי ד' [כדלן] :

פרשה לן

(א) תה"ר לפנים הארן יסדת כו' . משום דקל"ל למה נחכרו לחלוטת כלן כלא כסדר שכירתן בכל מקום . בעי לחרוצי משום דקלוקין הם כדמסיק . מייתי הלי קרא דמקדים לרן לשמים כלא כדרך הכתוב בכיתה מקומות . ובעי למימר דסיינו משום דקלוקין הם זה כזה כדלקמן . ואנן תורהיה מייתי פלוגתא דיכוותה בסדר בריאתן דמר דייק מהכא ומר מהכא . כדי לחתויי דעתיה דב"ש דכלהת בגכרתו ופשם הלך הכתובים בסדרם משום דקלוקין הם זה כזה . ומ"ל ב"ש ס"ל שכשם פירשתי כל הסימן הזה : אפיפירון כסא קטן כשוכבין מלכין בקטדא מניחן לפתו טורטי קטן ההם הגליהם : מסלקין אותו לזוהן דכתי כ"ש : איך נחלקו לחלוט השלש . כ"ש וב"ה . קרלן לחלוט העולם משום שכשהלילה הבריאה תמר הקב"ה נעשה חשך כלמה . תיפח נעש"ה נמלך עם שתתי היולי שהם כלל כל נמעשי הלדיקים וקן הן ממש לחלוט השלש שמתי מסמלל המלכבה [מגלה עמוקות מופן ע"ל] : כאלפס וכסוייה שהחומן שמשה לפתן בגם לחלוט : אם כדעת אבא ניחא מה בשמיים מקדים זה לזה להגיד שמשהם שקולין כלהד וכשהם כלהה נכרלו : הוא אהרן ומשה מלמד שהשמים שקולים . והכי קחמיה לחלוט מקדים לשמים שהשמים שקולים כדכתיב אלה תולדות אהרן ומשה [במ"ר] : (ב) הה"ד נפן ממלרים הסיע . משום דקל"ל סדר זכירתן בכל מקום כלעיל . בעי לחרוצי דיין לחדום הוא שיהא לחיים שעשעים זכרון לחמתים . ונקא לחמתים מחלה בלחברונה דהוי לטחה שפי לחה מנשי לחמתים שמזן קרוב לחה לשלחו לחמתים מחזן לחוק יפעה ישרחל בהם . ולהכי מייתי הלי דישרחל ממלרים דנפן וחד מלשמיים הם נפן בשעת ע"ג עשים יבשים כו' כלדקמן . ולגב לחרוצי מייתי נמי כולהו פעמי : טרשים לכנים : בולשין מהפגין : סדה הנפן הזו כל מה שלחתה מפנה מפניה . כל"ל וכן הוא בילקוט . ופ' שלחלב מה שמפנין לחתים מפקום נמיתתה מתם לחה גם מפנים גם שלחר העלים וחרנים שהם מזיקים לה שהם יונקים מן לחלרן וחכלתם כח הנפן [ים"ח] : ישראל פנית לפניהם כל"ל ים"ח [שם] שניח לפניה [כדל"ל] : כל כלך סיו מופס שהם נמל"ל שמלך לפ"י שהם גם הם בשמיים ס' שלח יהו ערניים

קורא בהם אלי והרי הוא נמנה באיפטיא של מלכים שנא' (ישעיה א) בימי עוזיהו יותם אחז יחזקיהו מלכי יהודה. ר' אחא בשם ר' אלעזר ור' יוסי בשם ריב"ל אמר על ידי שהיה לו בושת פנים כיצד כיון שהנביא בא לקנתרו היהלו יוצא למקום טומאה לומר שאין שכינת שורה במקום טומאה הה"ד (שם ז) ויאמר ה' אל ישעיהו צא נא לקראת אחז אתה ושאר ישוב בנך אל קצה תעלת הברכה העליונה אל מסלת שדה כובס. אל תהי קורא כובס אלא כובש כיצד כיון שהיה הנביא בא לקנתרו כובש פניו. רבי אומר על שנתייסר על בנו הבכור הה"ד (דה"ב כח) ויהרוג זכרי גבור אפרים את מעשיהו בן המלך ואת עזריקם נגיד הבית ואת אלקנה משנה המלך. רבי הושעיא רבה אמר על ידי שהיה אביו צדיק הוא שחזקיה אומר (ישעיה לח) הנה לשלום מר לי מר. מר לי מלפני מאחז. מר לו מאחרי ממנשה. אלא מנשה היה אביו צדיק ובנו רשע. אבל אחז היה אביו צדיק ובנו צדיק. א"ר סימון (משלי יא) וזרע צדיק נמלט אב"כ אלא וזרע צדיקים שמושתל מבין שני צדיקים נמלט. א"ר פנחס כל מי שעושה מצוה ומבקש ליטול שכרו עליה מיד ליד לא ינקה רע רשע הוא ואינו מניח לבניו כלום. יא א"ר סימון כאינש דאמר הא סקא הא סילעא הא סאתא קום טול כך אילו בקשו אבות הראשונים ליטול שכר מצות קלות שעשו בעוה"ז מהיכן היתה זכות עומדת לבניהם אחריהם שהרי הוא אומר וזכרתי את בריתי יעקב: (ד) ד"א וזכרתי את בריתי יעקב יב הה"ד (ישעיה מג) ועתה כה אמר ה' בוראך יעקב ויוצרך ישראל. ר' פנחס בשם ר' ראובן אמר הקב"ה לעולמו. עולמי עולמי אומר לך מי בראך מי יצרך יעקב בוראך יעקב יצרך ככתוב בוראך יעקב ויוצרך ישראל. ר' יהושע דסכנין בשם ר' לוי אמר בהמות לא נבראו אלא בזכותו של יעקב הה"ד (איוב מ) הנה נא בהמות אשר עשיתי עמך. ר' יהושע ב"ר נחמיה בשם ר' חנינא ב"ר יצחק אמר שמים וארץ לא נבראו אלא בזכות יעקב דכתיב (תהלים עח) ויקם עדות ביעקב ואין עדות האמור כאן אלא שמים וארץ כד"א (דברים ד) העידותי בכם היום את השמים ואת הארץ. א"ר ברכיה שמים וארץ לא נבראו אלא בזכות ישראל דכתיב בראשית ברא אלהים ואין ראשית אלא יג ישראל שנא' (ירמיה ב) קדש ישראל לה' ראשית תבואתו. א"ר אחא שמים וארץ לא נבראו א"א בזכות משה שנא' (דברים לג) וירא ראשית לו. א"ר אבהו הכל לא נוצר אלא בזכות יעקב הה"ד (ירמיה י) לא כאלה חלק יעקב כי יוצר הכל הוא בשביל יעקב יצר הכל. ר' ברכיה ור' לוי בשם רבי שמואל בר נחמן אמר יד אברהם לא ניצל מכבשן האש אלא בזכות יעקב. משל לאחד שהיה עומד ונידון לפני שלטון ויצא דינו לפני שלטון לישרף צפה אותו השלטון באצטרולוגים שלו וראה שעתיד להוליד בת שהיא נשאת למלך אמר כדי הוא להנצל בזכות בתו שהוא עתיד להוליד. כך אברהם יצא דינו מלפני נמרוד לישרף וצפה הקב"ה שיעקב עתיד לצאת ממנו אמר כדי הוא להנצל בזכות יעקב הה"ד (ישעיה כט) כה אמר ה' אל בית יעקב אשר פדה את אברהם. ורבנן אמרין אברהם עצמו לא נברא אלא בזכותו של יעקב הה"ד (בראשית יח) כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט. ואין צדקה ומשפט אלא ביעקב שנא' (תהלים צט) משפט וצדקה ביעקב אתה עשית. ולמה נאמרו אבות אחורנית לומר אם אין מעשה ביעקב כדי הם מעשה יצחק ואם אין מעשה יצחק כדי הם מעשה אברהם כדי הוא מעשה כל אחד ואחד שיתלה כל העולם בגינה. למה נאמר ביעקב ובאברהם זכירה וביצחק לא נאמרה. ר' ברכיה ורבנן. ר"ב אמר על ידי שהוא בן של יסורין. ורבנן אמרי הואה אפרו של יצחק כאילו צבור על גבי המזבח. טו ולמה נאמר באברהם וביצחק אף ולא נאמר ביעקב אף על ידי שהיתה מטתו שלימה לפניו אברהם יצא ממנו ישמעאל וכל בני קטורה יצחק יצא ממנו עשו וכל אלופי אדום אבל יעקב מטתו שלימה כל בניו צדיקים הה"ד (בראשית מב) כלנו בני איש אחד נחנו. אין לי אלא אבות אמהות מנין ת"ל את את את אין אתים אלא אמהות דכתיב (שם

שמה

יד יוסף יא פסיקתא דרו"פ רבה פי' כ': יב ילקוט ישעיה רמז ש"ו: יג בראשית רבה פ"א סי' ו': יד ב"ר פרשה ס"ג. תנ"ב פרק פ"ד. תנחומא סדר תולדות. ומדרש תהלים מזמור קל"ד. מכילתין דף י"ע. ומדר מדרש חזית דף ל"ב. ומדר רות סדר תבאי. תנחומא סדר שמות סי' ד': טו פורש כשטם. ותנ"ב פ' ס"ד:

מתנות כהונה

איפטי' פי' בערוך בחשבון ומספר : אביו צדיק . לאמן כך פירש' פרק חלק (דק"ד) : מאחז אביו היה והיה רשע : מאחרי ממנשה . בנו היה והיה צועק שמר לו מר שאין לו לסמוך לא על זכות אביו ולא על זכות בנו : אלא מנשה פי' למה נמנה עם אותם שאין להם חלק לעולם הבא אלא אביו חזקיה צדיק : מושתל נמשך כד"א כמשתל בייחא מחלבא : רע רשע כו'. דרש רע כאילו כתיב רשע כד"א או רשע רע ונומר וע"ל בשמות רבה פ' מ"ד : הא סלתא גרס . פי' כזה שאומר הרי לך השק והסלעים והסאה קום ומדוד לך כמו שתרצה כי אינך חסר כלום מה הכינו לפניו אבות העולם זכות מעשיהם ולא נטלוהו לאסוף : אשר עשיתי עמך . ונראה דדרש כעין גזירה שוה ויקם דכתיב גבי יעקב והנה אנכי עמך וגו' עד אשר אם עשיתי : ביעקב בזכות יעקב : יסורין שנאמר ותכהנה עיניו והיה כלא בניט וצריך לומר שהיסורין הן ממרקין אותו עד שנחשב כמי מגבא המזבח ולא צריך לכתוב אצלו זכירה וילקוט לא

ענף יוסף

שהבטיח על מגיות [illegible] כבולות . [illegible] כביכם לא יהיה פליטה [illegible] . אלא ישים [illegible] ובכל [illegible] ויקיים פליטה [illegible] ראשי [illegible] יערך בג"פ [illegible] הקב"ה [illegible] כנ"ל מיט [illegible] כד"א' כנ"ל . ועי' מ"ש כגן :

פרשה לו (ד) [וביעקב לא נאמר אף כו'] . קשה [illegible] ביעקב אף מתחלת דבריו . [illegible] שאלתו [illegible] מוכרח לומר ביעקב אף . כלא קודם [illegible] סירן קושיא [illegible] לנה מנה כלבות אחורנית כדאי כלא יעקב כו' ול"כ כלא כבר סירן קושיא זו . [illegible] שעוד פעם אמרה . ולכשר לומר שלמה [illegible] אברהם נבור כלא [illegible] יצחק יותר טוב מן יעקב שאלתו ידשנה סלם . ול"כ מסרלתו לבאתול בו התמה כי [illegible] אבן . וכן בפסוק [illegible] ובשם מכון כסוך [illegible] מדת יצחק אבינו . וכוס [illegible] של יעקב סיה שלימה [מגלה עמוקות] : (הכ"ד כולנו בני איש אחד נחנו) . ע' בגן . ולי [illegible] נקיים [illegible] שלמות . דאי' בנ"ר פ' צ"א סי' ז' כולנו בני איש אחד נחנו [illegible] [illegible] הדבר

עץ יוסף

והוי רבותא טפי שאף שהגנו בשופ"ז מ"מ נשמר [illegible] לטעם . ולהכי מייתי הלי קרא דרים ביה שכלוי להגיא זכות המצוה לבנים כמו שעבו האבות כדבסמוך . והוא"ל ומייתי קרא דרים נמי הכא סיפא דהיינו וזרע צדיקים נמלט . ולהכי מייתי הא דבר קפרא עד א"ר סימון . והקדים דרבא סיפיה דקרא לדרשת רישיה . משום דרישיה שייך לוזכרתי את בריתי יעקב דקאי עליה . הלך המדרש לעוקם מה דשייך דקרא קאי עליה בסיפא : אחז וכל מלכי ישראל הרשעים . בר קפרא קנא קוא ופליג אסתם מתני' דפרק חלק דלא מני אלא ג' מלכים דהיינו ירבעם אחאב ומנשה : כל מלכיהם נפלו היינו בעוה"ב . משום ואין קורא בהם אלי . שנפלו מאמונתם עד כי אין קורא בהם אלי כי נשחתה נפשם לגמרי : באיפטיא בחשבון [ערוך] ור"ל קושיא הוא . והא הרי הוא נמנה בחשבון של מלכים הצדיקים . ומשני מפני שהיה לו בושת פנים . או על ידי שנתייסר בנו . או בזכות אביו . זכה להמנות בחשבון המלכים . ומ"מ לא זכה לעוה"ב : שאין שכינה שורה במקום טומאה . ולכן לא יצא הנביא שם שהיה סבור לשרות עליו ולמנוע מפני המקום : שדה כובס ושדה כובס הוא מקום טומאה שמכבסים שם בגדים סמוסים והבגדים המטונפים . ואע"פ שיצאה א לקראתו לא היה לקנתרו אלא לבשרו שאל ירך לבבו ממלך ארם ומלך ישראל . מ"מ לפי שבסתירה רואה את הנביא בא היה חושב שבא לקנתרו והיה בורח שם . והולך לגאת אליו שם : אל תהי קורא כובס . מהו"ל לומר כובס שהיה רחוי לקרות השדה ע"ש המלאכה ולא ע"ש הפועל דרשו כן : אלא כובש שהיה כובש פניו ובורח ממנו . הא כיצד בשעה שהנביא בא לקנתרו היה בורח למקום טומאה וכובש את פניו במקום טומאה . כן הוא בירושלמי . ולפ"ז כובש פניו דקאמר לאו היינו שמשפיל וכובש פניו למטה כדרך המתביישים כדמשמע בתלמודא דידן . אלא הבריחו למקום טומאה היינו כובש הפנים שפי' שמסתיר פניו מהנביא בברחו במקום שלא ילאהו : בבנו הבכור ואע"ג דהקובר את בניו מוחלין לו על כל עונותיו כדאי' בפ"ק דברכות . י"ל אחרי זאת שב על קיאו ככתוב בד"ה . ולכן נטרד מעוה"ב . ולא הועיל לו נצר בנו רק לימנות בחשבון המלכים הצדיקים : ר' הושעיה רבה אמר כו' . בירושלמי ה"ג ר' הושעיה רבה אמר מפני שהיה אביו צדיק ומנשה לא היה אביו צדיק . מנשה אביו צדיק ובנו רשע הוא . וחזקיה אביו רשע ובנו רשע . הוא שחזקיה אומר הנה לשלום מר לי מר . מר לי מלפני מאחז . מר לי מאחרי ממנשה . אחז אביו צדיק ובנו צדיק הה"ד יד לא ינקה רע וזרע צדיקים נמלט . וזרע צדיק אין כתיב כאן אלא וזרע צדיקים זרע שהוא מושל בין ב' צדיקים נמלט . וה"ס כיון דאחז נמנה בחשבון של מלכים מפני כבוד אביו ה"ל למימני מנשה בהדייהו שהרי גם בימיו נתנבא ישעיהו . ומשני דלא דמי דמנשה אע"ג דאביו צדיק בנו רשע הוה דהיינו אמון . אבל אחז היה אביו צדיק ובנו צדיק הסך חזקיהו שהיה אביו ובנו רשעים . ולכן זכה אחז לימנות באפטיא של מלכים : וזרע שמושתל מבין שני צדיקים נמלט . ר"ל קנת רשעים נמלטים מן גיהנם ע"י שהם נמשכים מבין שני צדיקים . ומ"מ לא אהני לאחז על שהרבה אשמה . אלא אהני ליה קנת שימנה באפטיא של מלכים . והו כבוד גדול שזכה יותר ממנשה שהיה בנו רשע : רשע הוא דרש רע כאילו כתיב רשע כד"א לאי לרשע רע : הא סקא כו' פי' כזה שאומר הרי לך השק והסלעים והסאה קום ומדוד לך כמו שתרצה כי אינך חסר כלום . וזהו מיד ליד שרוצה ליטול שכרו תיכף ומיד כקונה דבר ונותן מעות מידו ליד המוכר ומקבל דבר הנקנה לידו כאותם דאמר הא כלא כו'. לא ינקה רע רשע הוא שאינו מניח לבניו כלום . וע' בנ"ל פ' ע"ד : קום טול זכו בנים ונ"ל קום כל פי' מדוד . כמו וכל בשלים עפר הארץ [מעריך] : (ד) הה"ד ועתה

כה אמר כו'. משום דקי"ל למה מכרו האבות אחורנית . וקאמר לראות דזכות יעקב עדיף משלהם שבזכותו נברא העולם : אמר הקב"ה לעולמו אע"ג דקרא בגדיה בישראל קמיירי דכתיב אל תירא וגו'. ה"ק לישראל כה אמר ה' לעולם בוראך הוא יעקב . ומסוף דהוא חביב שבשבילו נברא העולם אל תירא כי זכות יעקב עומד לבניו . והוזקק לפרש כן דהיון דהבדייהו קמשמע לא היה צריך לומר יעקב ישראל אלא כה אמר ה' בוראך ויוצרך כדכתיב בוראך ויוצרך מבטן : יעקב בוראך חכו שנא' אחרי שאל יעקב בשמו שבדו על ה' אלהו ר"ל שהיה בבנו שה'יסיה אלהיו כלו' שייחד שמו עליו ויהיה נקרא אלהי יעקב . עושה שמים וארץ ר"ל שיעקב עשה ובורא שמים וארץ כמו שאמר כאן יעקב בוראך : יעקב בוראך וישראל יוצרך . כנ"ל וכן הוא בילקוט . וירלה שהגבירוהו על תחלת הבריאה ים מלין והאירם עי' ילפא כל דבר בשלימותו כדאי' בב"ר פ' י"ג שכל אחד הוסיף בממנו : אשר עשיתי עמך דרש כעין ג"ש ויקם . דכתיב גבי יעקב והנה אנכי עמך וגו' עד אשר אם עשיתי : ביעקב בזכות יעקב : הה"ד כה אמר ה' אל בית יעקב אשר פדה את אברהם . הוכרחו לדרש זה משום דהיה רלוי להיות הפסוק מסורס כן . ה' אשר פדה את אברהם אמר אל בית יעקב . ומדהפך הסדר לכן דרש שיעקב פדה את אברהם כו'. והענין הוא כי כשנגמר דינו של אברהם לישרף היה הדין נותן שישרף כיון שעתיד לצאת מיוצאי חלציו ישמעאל ועשו . לכך שלפה הקב"ה שעתיד לצאת ממנו יעקב שמטתו שלימה שבכל יוצאי חלציו כולם צדיקים לכך נפדה מן השריפה . שאם הלו היה אותו שיטול ביעקב לו בארשו היה נשרף . נמצא הצלת אברהם מן האש בזכות ביתו של יעקב ובניו להיותו שלם . וזהו מדייק בעל המאמר וקאמר הה"ד כה אמר ה' אל בית יעקב וגו' בס"ל שבית יעקב היה לו יד וחם בפדיית אברהם כאמור [כלי פז] ועי' מ"ש בב"ר פ' ס"ג : לומר אם אין מעשה ביעקב כו'. ובפ"כ אי' לומר אם אין מעשה אברהם כדי מעשה יצחק . ואם אין מעשה יצחק כדי מעשה יעקב . כדי לכל אחד ואחד שיתלה העולם בגינו ע"כ . ופי' הקרבן אהרן ח"ל אילו אמרם כסדרן לא היה מוכיר יצחק עד שקדם לו אברהם . ולא היה אומר ליעקב עד שקדם אברהם ויצחק . ולזה הייתי אומר שיצחק צריך לאברהם ויעקב צריך ליצחק ולאברהם . לזה אמר אחורנים והתחיל ביעקב לומר שמיעקב לבדו יספיק אף אלו לא היה אלא הוא . וגם יצחק לבדו בלא אברהם יספיק . ול"כ באומרו אותו אחורנים הפרידם כל אחד לעצמו . וכפי סדר זה אין לומר שיצחק צריך ליעקב ולאברהם צריך ליצחק וליעקב . שיצחק קדם בלא יעקב ולאברהם קדם לשניהם . ולכן לומר זה מגביה כמ"ש בהגהותינו בגני הגה ה' נגב עליו ע"ש ובנ"ר פ' ע"ה קרלו ליעקב בחיר כבלבות . וי"ל דה"פ אפשר לא היה יעקב כל כך גדול וכדי [illegible] וכדי מעשה יצחק . ולא לא היה יצחק כ"כ גדול ואיש כדי זכותו של אברהם לבד . ומכ"ש שיצחק היה גדול מאברהם ויעקב גדול מכולם : שהיה בן של יסורים . [illegible] והכתובה שוה והיה כלא בניט וייסורים היו ממרקים אותו עד שנחשב כלאחד מגבח כתרום ולא צריך לכתוב בו זכירה : כאילו צבור על גבי המזבח . ולא יתאמר זכירה על דבר המגלה תמיד : ולא נאמר ביעקב אף . [illegible] לשם התורמים . [illegible] בכפול כלא [illegible] לומר אף ביעקב . ועל זה אמר ולמה נאמר [illegible] הסדר שאומר אף באברהם ויצחק ולא [illegible] ויאמר אף בהתחלה [illegible] אף ביעקב . [illegible] יאמר אף ביעקב [illegible] : שהיתה מטתו שלימה [illegible]

(טו) שמה קברו את אברהם ואת שרה וגו'. למה הוא מזכיר זכות אבות ומזכיר זכות הארץ עמהם. אר"ל משל למלך שהיו לו שלשה בנים ושפחה אחת משלו מגדלתן כ"ז שהיה המלך שואל שלום בניו היה אומר שאלו לי בשלום המגדלת כך כל זמן שהקב"ה מזכיר אבות מזכיר הארץ עמהם הה"ד וזכרתי את בריתי יעקב וגו' והארץ אזכור: (ה) עד מתי טו זכות אבות קיימת ר' תנחומא אמר בשם ר' חייא בר מנחמא ואמרי לה ר' ברכיה בר חלבו בשם יורבא בר זבדא עד יהואחז הה"ד (מ"ב יג) ויחן ה' אותם וירחמם וגו' עד עתה זכות אבות קיימת. ריב"ל אמר עד אליהו הה"ד (מ"א יח) ויהי בעלות המנחה ויגש אליהו הנביא וגו'. שמואל אמר עד הושע הה"ד (הושע ב) ועתה אגלה את נבלותה לעיני מאהביה ואיש לא יצילנה מידי ואין איש האמור כאן אלא אברהם כד"א (בראשית כ) ועתה השב אשת האיש ואין איש אלא יצחק שנא' (שם כד) מי האיש הלזה ואין איש אלא יעקב שנא' (שם כה) ויעקב איש תם. ר' יודן אמר עד חזקיה כד"א (ישעיה ט) לםרבה המשרה ולשלום אין קץ וגו'. ר' יודן ברבי בשם ר' ברכיה אמר ראית זכות אבות שמטה וזכות אמהות שנתמוטטה לך והטפל בחסדים הה"ד (שם נד) כי ההרים ימושו והגבעות תמוטינה. הרים אלו אבות והגבעות אלו אמהות ואח"כ וחסדי מאתך לא ימוש. א"ר אחא לעולם זכות אבות קיימת לעולם מזכירין ואומרין (דברים ד) כי אל רחום ה' אלהיך לא ירפך ולא ישחיתך ולא ישכח ברית אבותיך וגו':

פרשה לז

(א) איש כי יפליא נדר בערכך נפשות לה' הה"ד (קהלת ה) טוב אשר לא תדור משתדור ולא תשלם. א"ר מאיר ור' יהודה ר"מ אומר טוב אשר לא תדור וטוב הנודר ומשלם. ראיה לר"מ שנא' (תהלים עו) נדרו ושלמו לה' אלהיכם. ר"י אומר טוב אשר לא תדור וטוב משניהם מי שאינו נודר כל עיקר אלא מביא כבשתו לעזרה ומקדישה ושוחטה. וכי תחדל לנדור לא יהיה בך חטא אמר רב הונא מעשה באחד שנדר ולא שלם את נדרו והלך לפרוש בים הגדול ושקעה ספינתו ומת בים. א"ר שמואל בר נחמן כל מי שנודר ומשהה את נדרו ב סוף שבא לידי ע"ז וגלוי עריות ושפיכות דמים ולשון הרע ממי אתה למד כלהון מיעקב על ידי שנדר ושהה את נדרו באו לידי כולן. ע"ז מנין (בראשית לה) ויאמר יעקב אל ביתו הסירו את אלהי הנכר. ג"ע מנין מדינה שנאמר (שם לד) ותצא דינה. ש"ד מנין שנאמר (שם) ויהי ביום השלישי בהיותם כואבים וגו'. לשון הרע מנין שנא' (שם לא) וישמע את דברי בני לבן. ורבנן אמרי כל מי שנודר ומשהא נדרו ג קובר את אשתו הה"ד (בראשית מח) ואני בבואי מפדן מתה עלי רחל. א"ר שמואל בר יצחק כל מי שנודר ומשלם יש לו שכר על הנדר ועל השילום שנא' נדרו ושלמו לה' אלהיכם ומי שנודר ומשהא נדרו גורם מיתה לעצמו דכתיב (דברים כג) כי דרוש ידרשנו ה' אלהיך מעמך מכך נפרעין ולא מממונך. ד א"ר אמי אין מיתה בלא חטא ואין יסורין בלא עון אין מיתה בלא חטא שנא' (יחזקאל יח) הנפש החוטאת היא תמות ואין יסורין בלא עון שנא' (תהלים פט) ופקדתי בשבט פשעם ובנגעים עונם. ארשב"י ה כשם שבנדרים בל יחל ובל תאחר כך בערכין בל יחל ובל תאחר לפיכך משה מזהיר את ישראל ואומר איש כי יפליא נדר בערכך נפשות לה': (ב) ד"א איש כי יפליא הה"ד (איוב לד) כי פעל אדם ישלם לו וכאורח איש ימציאנו. עובדא הוה בחד גבר דהוו ליה תרי בנין חד מנהון עבד מצוה וחד מנהון לא עבד כל עיקר ההוא דעבד מצוה זבן לביתיה וזבן כל מה דהוה ליה ואפקנתהון למצותא. חד זמן ביומא דהושענא יהבא ליה אינתתיה י פולסין אמרה לו פוק זבין לבניך כלום מן שוקא כיון שיצא לשוק פגעו ביה גבאי צדקה אמרי הא אתא מריה מצותא. אמרו ליה הב חולקך בהדא מצותא דאנן זבנין

יד יוסף טו ירוש' סנהדרין פ"י. בבלי שבת דף נ"ה ע"א. וע' תוס' שם ד"ה ושמואל. אג"ב פ"י: יז נ"ל ר' אבא בר זבדא [ס' כהונות]: **פרשה לז** א חולין פ"ק. בבלי וירושלמי פרק קמא דנדרים. קהלת רבה פ"ה. תנחומא סדר וישלח. ספרי ח"ב פיסקא רס"ה: ב ע' ב"ר פ"ע: ג שבת דף ל"ב. זוהר ס' וישלח דף קע"ה: ד שבת דף נ"ה. קה"ר פ"ה: ה תורת כהנים סדר א: ו תנחומא פ' פרומות. ולבון ערכי סוף:

ענף יוסף

תמר מי הוא. וכתב ספ"מ סוף ע"ד ניבא והינו יודע מה ניבא ודיין במדרש כן דהל"ל כלנו לשם ט ע"כ. ומדאמר הרוס"ק שהם כולם בני איש אחד משמע שדימה אותם זה לזה בצדקות וכולם לאביהם. ובכהו' בש"ר פ"א סוף סי' א' ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה וגו' הכוון כלם ליעקב שכולם צדיקים כיוצא בו. פי' שהלכו כולם בעקבותיו וכל רואיהם יכירום כי הם זרע יעקב כשוב לדקתם:

פרשה לז (א) [ושקעה ספינתו ומת בים]. אפשר רמיזא כמ"ש יונה בסוף תפלתו אשר נדרתי אשלמה ישועתה לה'. לומר שהזכות שמשלם נדריו יושיעו מן הים. ומכלל הן נשמע כו' [רד"ל]: (אין מיתה בלא חטא כו'). לכאורה קשה דמיתה ודאי קשה מיסורים וא"כ לפי סברא כהפך יותר הו"ל למימר דאין מיתה בלא עון שהוא מזיד ואין יסורים בלא חטא שהוא שוגג. ונראה ע"פ התוס' דמיירי הכא ביסורים מכוערים וי"ל שהם קשים מן המיתה. ומ"מ יש לעיין בזה דיסורי איוב ודאי מכוערים היו והיה עולה על הדעת שהיה בו עון מזיד דהעידו בו איש תם וישר ירא אלהים וסר מרע [רש"ח]. ולי נראה לתרץ דהנה חז"ל אמרו ב"מ דף ל"ג ע"ב על פסוק הגד לעמי פשעם ולבית יעקב חטאתם. הגד לעמי פשעם אלו ת"ח שהשגגות נעשה להם כזדונות. ולבית יעקב חטאתם אלו עמי הארץ שזדונות נעשות להם כשגגות ע"כ. וזהו מבואר. אין מיתה בלא חטא שוגג. וליכא למימר דאיירי בת"ח. דהא אצל הת"ח ליכא שגגות שהשגגות שלו הם נחשבים למזידים. אע"כ דאיירי מעם הארץ שאפשר עון הוא מזיד שאצלו נחשב לשוגג [עד כאן של הת"ח] וכיון שלא עשה תשובה מת. וכיון שעם הארץ מת מחמת מזיד כ"ש ת"ח. ולא יסורין בלא עון מזיד. וליכא למימר דאיירי מעם הארץ דהא בעם הארץ ליכא מזיד. שזדונות שלו נחשבים לשוגג. אע"כ דאיירי בת"ח בעבר שוגג. ושוגג שלו נחשב לעון מזיד [נגד השוגג של ע"ה] ואם לא בא כאיש עליו יסורים. וא"כ י"ל דת"ח שעשה עבירה בשוגג באים עליו יסורים מכוערים. וא"כ על שוגג באים יסורים שאינם מכוערים. ולכן איוב שהיה ת"ח ונדון; ובודאי שלא עבר עבירה במזיד אלא בשוגג. באו עליו יסורים מכוערים

מתנות כהונה

לא גרס ליה וכן בתורת כהנים: אין אתים. היינו מרבים אלא האמהות או אחיה פי' האיתן הכתובים שם אינם אלא כו': עד עתה זכות וכו'. ועיין כל זה בש' במה בהמה: אליהו הנביא וגו' וסמך לסיפיה דקרא היום יודע משמע שאתה זוכר זכות אברהם יצחק וישראל והו לא כך פירש"י שם: אין קץ וגו'. וסיפיה דקרא קנאת ה' צבאות תעשה זאת ולא זכות אבות: טוב אשר לא תדור כו'. עיין בפ"ק דחולין וכמ' קהלת (ה' ב') ובבבלי ובירושלמי בפ"ק דנדרים: שאינו נודר כל עיקר. פירש רש"י לעיל מיניה כתיב ואת אשר תדור שלם ועליה קאמר טוב אשר לא תדור כלל שמא תדור ולא תשלם: מצוה צדקה: ואפקנתהון כו'. והוציאן לצדקה: פולסין פי' הערוך מעות: פוק זבין לא וקנה: אמרו גבאי צדקה הרי בא בעל הצדקה וס"ל מן הלכך במצוה שאנו קונין קולא מן עכברים ליתומ' אחת לקח

עץ יוסף

אלא על מי שיש שום טעם פיסול במעלה כזרעו. אבל לא על יעקב שאין שום פסול אלא חכר במטה שלימה: הה"ד כלנו בני איש אחד נחנו. נראה דלכך יפה רעיתי גרסינן דדרשינן כיס שחיית שיעקב מטתו שלימה. דאי מהאי קרא מה ראיה דלינא הוא דמשתבחי לומר כנים אנחנו [יפ"ת]: אין אתים אלא אמהות. שמלת את מורה על המחובר וטפל לאחר והאמהות הם מחוברות לאבות: מזכיר הארץ עמהם שהארץ נלחם שדירת א"י עוזרת אל השלימות ואל הדבק לזה הזכירה עמהם: (ה) עד מתי זכות אבות קיימת. הא דמייתי לזה הכא הוא משום דקשה ליה בתר וזכרתי את בריתי וגו' והארץ תעזב מהם. לכך קאמר דהא בזמן ההוא תמה זכות אבות ולכן לא מהני בזמן הזה זכות אבות רק להגאלה מורתא. אבל לא לעשות נס או הגאלה שלימה מכחם לבד. בהגאלה שלימה או לנס תמה זכות אבות. אלא א"כ ע"י בקשת רחמים: עד עתה זכות אבות קיימת. דכתיב ויפן אליהם למען בריתו את אברהם וגו' ולא השליכם מעל פניו עד עתה. ועד עתה משמע דמכאן והלאה השליכם ולא פנה אל ברית אבותם. ולמ"ד מימי אליהו תמה זכות אבות. לא קאי עד עתה אזכות אבות אלא אהשלכתו מעל פניו. ומה שהוכרה זכות אבות בימי יהואחז. פירש רש"י ע"י רחמים שהוכרה זכות אבות להושיע: הה"ד ויהי כעלות המנחה וגו' ה' אלהי אברהם יצחק וישראל היום יודע וגו'. ופרש"י היום יודע שאתה זוכר ברית אברהם יצחק וישראל. ומדקאמר היום יודע ותו לא מכלל דתמה. ושאר אמוראי לא מפרש היום יודע לענין הנס שימהר לעשות ביום ההוא ולא יאחר להם ליום אחר: ואין איש אלא אברהם. דאל"כ פשיטא שאין מידו יציל. אע"כ ע"י זכות קאמר. והיינו שכבר תמה זכות אבות. ולמ"ד דמימי אברהם או יהואחז תמה זכות אבות. יש לומר דאיש לא יצילנה כלומר דאינו זכות אחר צדיק שבדור. שלכוכד שמעם לא ינן בעדם זכותו: כד"א לםרבה המשרה סיפא דקרא קנאת ה' צבאות תעשה זאת ולא זכות אבות. ולמ"ד דמעיקרא תמה זכות אבות יפרש דמעתה ועד עולם דבק עם להבין אותה למעלה. וקנאת ה' צבאות לא איצטריך לאתויי זכות אבות: אם ראית כו' משום דהא סייעתא למ"ד תמה זכות אבות. דלא כר' אחא דקאמר לעולם זכות אבות קיימת מייתי לה הכא: לך והטפל בג"ח פי' לבקש מהקב"ה שיעשה למען חסדו. א"נ להתעסק בג"ח. ופי' וחסדי מאתך ר"ל החסד שעשיתי לעשות: הרים אלו אבות וע"ד כי מראש צורים אראנו וגו'. וכן מדלג על ההרים וגו': ולעולם מזכירין אותה וכה"ל כי אל רחום כו'. כצ"ל [יפ"ת]: ולא ישכח את ברית אבותיך. ולמ"ד תמה זכות אבות יש לומר לפי מה שכתבתי ברית סר זה דלעולם זכות אבות מועילה קצת. או ע"י בקשת רחמים. א"נ יש לפרש האי קרא בהכי. עי"ל דלמ"ד תמה זכות אבות מפרשין ברית אבות על הברית שכרת עם ישראל ביציאת מצרים ובמדבר. וע' בתוס' בשבת דף נ"ה:

פרשה לז (א) הה"ד טוב אשר לא תדור כו'. יתורא דנדר בעי למדרש. דהוה סגי דלכתוב כי יפליא בערכך. ובעי למימר דאתא למימר דנדר מאבד נפשות כדרב הונא וכר"ש בר"י דלקמן ולאב מייתי נמי דר' מאיר ור' יהודה דאפי' לידור ולשלם איכא דאמר שאינו הגון. ומייתי נמי אגב דמעשה נדרו בא לידי ע"ז וג"ע וש"ד. והדר מייתי דרשב"י דאמר דנדר אתא לאקושי ערכין לנדרים מה נדרים בבל תאחר אף ערכין: וטוב הנודר ומשלם כלומר וטוב ממה הנודר ומשלם. והכי מפרש קרא טוב אשר לא תדור משתדור ולא תשלם אבל משתדור ותשלם לא. שהוא טוב מכולם [רש"י]: וטוב משניהם מי שאינו נודר כל עיקר פרש"י לעיל מיניה כתיב את אשר תדור שלם. ואפ"ה טוב אשר לא תדור שמא תדור ולא תשלם. הכי מפרש לה: וטוב משניהם פרש"י טוב מנודר ואינו משלם ומנודר ומשלם שאינו נודר כל עיקר. שהרגיל בנדרים בא לידי לא יחל דברו: לעזרה ומקדישה לאו בעזרה ממש שאסור להביא חולין בעזרה. אלא ר"ל בפתח העזרה [ר"ן בפ"ק דנדרים]: וכי תחדל לנדור כו' ר"ל וכד"א וכי תחדל לנדור כו'. ולראיה מייתי לה דטוב שאינו נודר כל עיקר. מדכתיב וכי תחדל לנדור לא יהיה בך חטא. משמע הא הנודר יהיה בך חטא: ומת בים וי"ל שזה היה בזמן שלא היה רוח סערה ולא נסתכן אלא זה. דאל"כ מנלן שבהשגחה היה. גם י"ל שהיה מוחזק שאין לו חטא אחר. דאל"כ מנ"ל דהא גרמה ליה: סוף שבא לידי ע"ז כו' אי אפשר לומר שזה על צד העונש שיכשילוהו בזה מפני שהשהה את נדרו. כי חלילה לאל מרשע שמפני שאדם יחטא יחטיאו לו שיחטא עוד. אלא הכוונה דמשום דכ' רגלי חסידיו ישמור מן החטא ואמר' בני ביתו ישמור. קאמר דמשהה את נדרו לא ישמרוהו מן השמים וסוף בא אפי' לידי עבירות חמורות כאלו. כיון שיצא מן כלל רגלי חסידיו: הסירו את אלהי הנכר. ואע"ג דלאו ע"ז ממש הוא. כיון דהיה בידם כלים של ע"ז הו"ל כאלו דע"ז: ותצא דינה אע"פ שאנוסה היתה. שכיון דע"י שהיתה יוצאנית קרה לה. נחשב לה כאלו דג"ע: ויהי ביום השלישי. פי' אע"פ שמן הדין הותר להם הריגתם. מ"מ כיון שנמולו לאו דש"ד הוא: וישמע את דברי בני לבן. אע"ג דיעקב לא סיפר לשון הרע. מ"מ לאו דלה"ר הוא מה שקבל לה"ר. דמסתמא לא אמרו בני לבן זה לפניו אלא לפני אחרים והגידו ליעקב ויעקב קבל דבריהם: הה"ד ואני בבואי מפדן כו'. מדקאמר מתה עלי דריש שמתה בשבילו. ופליג אהא דאמרו בב"ר פ' ע"ד דמקללת אשר תמצא את אלהיך לא יחיה מתה רחל. וכן פליג על הא דדרשו מתה עלי רחל בריש רבה ובסנהדרין פ' כ"ב אין אשה מתה אלא לבעלה: שנא' נדרו ושלמו והא דאמר בפ' ד' דנדרים הנודר כאלו בנה במה והמקיימו כאלו הקריב עליו קרבן. אתיא כר"מ טוב משניהם שאינו נודר כל עיקר: אין מיתה בלא חטא פי' חטא הוא שוגג. ואין יסורים בלא עון. הוא מזיד. וע' מ"ש בענף: כשם שבנדרים בל יחל. אם עברו עליו ג' רגלים ולא שלם: לפיכך משה מזהיר ואומר איש כי יפליא כו'. פי' היינו דאצטריך למכתב נדר להקשה. כדכתיבנא לעיל: (ב) הה"ד כי פעל אדם ישלם לו כו'. בעי למדרש איש כי יפליא קדריש בתורת כהנים איש להוציא את הקטן. יכול שאני מוציא את הקטן שיש בו הפלאה [שיודע להפלות ולפרש לשם מי נדר ולשם מי הקדיש והוא כשהוא בן י"ב שנה ויום אחד] ת"ל כי יפליא [וה"ק קרא איש הוא לענין ערכין כאשר יפליא כשיודע להפלות] ולהכי מייתי קרא כי פעל כו' דדרשינן מיניה לקמן שבשכר שישב משה בשלות בני ישראל בין גדול לקטן כו' זכה לישב מדריס בין גדול לקטן וכו'. ומכין דמייתי קרא דריש לה בריכה בעובדא דההוא גבר דהוי ליה תרי בנין כו': מצוה צדקה: ואפקנתהון והוציאם לצדקה: פולסין בקלים [ערוך] וכא"א גרס פולרין: פוק זבין לא וקנה: אמרי גבאי צדקה הרי בא בעל הצדקה ואמרו ליה מן הלכך בזאת המצוה שאנו קונין קלע פי' שכבים ליתומה אחת. לקח אותם עבירה במקלים

ובנין חד קולא לחד יתומתה נסב אילין י' פולסין ויהב יתהון לחתן ונתבייש לילך לביתו הלך לו לבית הכנסת המא תמן מן אילין אתרוגיא דמינוקייא מקלקלי ביום הושענא ותנינן תמן מיד התינוקות שומטין לולביהן ואוכלים אתרוגיהם. נסב מנהון מלא ית סקא והלך לפרוש בים הגדול עד שהגיע למדינת המלך כיון שהגיע שם ארעת שעתא ואשתכח מלכא חשש מעוי אמרין ליה בחלמא אסוותך אכול מן אלין אתרוגין דיהודאי מצלין עמהון ביום הושענא ואת מתסי. פשפשין בההיא שעתא לכל אלפא ולכל מדינתא ולא אשכחין. אזלון ואשכחון לההוא גברא יתיב על סקא אמרין ליה אית גבך כלום אמר להם גבר מסכן אנא ולית גבי כלום למזבנא פשפשי בסקיה ואשכחין מן אילין אתרונין ואמרין ליה אילין מן הן אמר לון מן אילן דיהודאי מצלי ביום הושענא אטענין סקא ואעלוה קדם מלכא אבל מלכא אילן אתרוגא ואיתסי פינן שקא ומלאוה דינרין. א"ל מלכא שאיל לך עוד שאלה ואנא עביד א"ל שאילנא דיהזור לי מודלי ויפקן כל עמא לקדמותי עבדין ליה כן כיון דמטא לההיא מדינתא נפק כרוזא קדמוי ונפקו כל עמא לקדמותיה נפקי אתוי ובניו לקדמותיה מיני נוזין כחד נהרא יהב להון שבלהא דנהרא ושטפת יתהון ואשתבר עליל לביתיה וירת מודלי דאהוי לקיים מה שנא' כי פועל אדם ישלם לו. ד"א כי פועל אדם ישלם לו זה משה דכתיב (שמות ב) ויהי בימים ההם ויגדל משה ויצא אל אחיו וירא בסבלותם מה ראה ח ראה משוי איש על אשה ומשוי גדול על קטן ומשוי בחור על זקן וישב להם סבלותם בין איש לאשה בין גדול לקטן בין בחור לזקן א"ל הקב"ה אתה ישבת לבני סבלותם חייך שאת עתיד ליישב ולפרש לבני נדריהם בין איש לאשה בין גדול לקטן בין בחור לזקן הה"ד וידבר ה' אל משה לאמר דבר אל בני ישראל איש כי יפליא לנדור נדר בערכך נפשות לה': (ג) ט רבן גמליאל היה מטייל מן עכו לכזיב והיה טבי עבדו מהלך לפניו ור' אלעאי מאחוריו ראה כבר מושלך בדרך וראה גוי אחד א"ל טבי טול את הכבר הזה וגמלו נטפל לו ר' אלעאי א"ל מה שמך א"ל מבגי א"ל ברכת גמליאל מימיך א"ל לאו אמר מאיזה מקום אתה א"ל מעיירות הללו של בורגנין. למדנו ג' דברים י שהמצו של גוי מותר לאחר הפסח. שצפה ברוה"ק ששמו מבגי. יא שאין מעבירין על האוכלין. ר' יעקב בר זבדי בשם ר' אבהו הדא דתימא כראשונה אבל עכשיו מעבירין על האוכלין מפני כשפים. נכנסו לכזיב כיון שאכלו ושתו בא אחד לשאול לו את נדרו א"ל רבן גמליאל לר' אלעאי משער את רביעית יין באיטלקית א"ל הן א"ל לשואל טייל אחרינו עד שנפוג את ייני התחיל מטייל אחריהם עד שהגיעו לסולמי צור כיון שהגיע לשם יב ירד רבן גמליאל מעל החמור ונתעטף בטליתו וישב לו ולמדנו דברים הרבה באותו היום כי רביעית יין משכרת. והדרך מפיגה את היין. ואין מורין שתויי יין. וממנו למדנו ג' דברים שאין מפירין נדרים לא שתויי יין ולא רוכבין ולא עומדין אלא יושבין עטופין. במה פתח לו יג א"ר יוחנן בלשון הזה פתח לו (משלי יב) יש בוטה כמדקרות חרב ולשון חכמים מרפא בדין הוא כל מי שמבטא לנדרים שידקר בחרב ומהו רפואתו ולשון חכמים מרפא הולך אצל חכמים והם מפירים את נדרו לפיכך משה מזהיר את ישראל ואומר להם איש כי יפליא נדר: (ד) ד' פתחו בנדרים יד ג' שאלו שלא כהוגן והשיבם הקב"ה כהוגן ואחד שאל שלא כהוגן והשיבו המקום שלא כהוגן ואילו הן אליעזר עבד אברהם. ושאול. ויפתח. וכלב. אליעזר שאל שלא כהוגן שנא' (בראשית כד) והיה הנערה אשר אומר אליה הטי נא כדך א"ל הקב"ה אילו יצתה שפחה או נויה או זונה היית אומר אותה הוכחת לעבדך ליצחק ועשה לו הקב"ה חימן לו את רבקה. כלב שאל שלא כהוגן שנא' (יהושע טו) ויאמר כלב אשר יכה את קרית ספר ולכדה ונתתי לו את עכסה בתי לאשה השיבו הקב"ה אילו לכדה עני או ממזר או עבד היית נותן לו בתך מה עשה הקב"ה זימן לו את אחיו ולכדה שנא' (שם) וילכדה עתניאל בן קנז. שאול שאל שלא כהוגן שנא' (ש"א יז) והיה האיש אשר יכנו יעשרנו המלך עושר גדול ואת בתו יתן לו אמר הקב"ה אלו הרגו גוי או ממזר או עבד היית נותן לו את בתך זימן לו הקב"ה דוד ונתן לו בתו מיכל. יפתח שאל שלא כהוגן שנא' (שופטים יא) והיה היוצא מדלתי ביתי וגו' אמר הקב"ה אילו יצא גמל או חמור או כלב היית מעליהו עולה השיבו הקב"ה שלא כהוגן וזימן לו את בתו. ויהי כראותו אותה ויקרע את בגדיו טו היה יכול להפר את נדרו ולילך אצל פנחס אמר אני מלך ואלך אצל פנחס ופנחס אמר אני כהן גדול ובן כה"ג ואלך אצל עם הארץ זה. בין דין לדין ספת ההיא עלובתא ושניהם נתחייבו בדמיה פנחס נסתלקה ממנו רוה"ק הה"ד (דה"א ט) ופנחס בן אלעזר נגיד היה עליהם

לפנים

יד יוסף ו סוכה דף מ"ה. וע"ש בתוס' ד"ה מיד: ח ב"ר פ"א וס' י"ח. תנחומא סדר ויקרא סי' ט': ט ירושלמי ע"ז פ"ק. עירובין בבלי פרק הדר. תוספתא פסחים פרק ב': י פסחים דף כ"ח ע"א: יא כ"מ דף כ"ג ע"א: יב נדרים דף ע"ז ע"ב: יג נדרים דף כ"ב ע"א: יד תענית דף ד'. ב"ר פ' ס'. תנחומא בחקותי. ילקוט סדר חיי שרה: טו תנחומא סדר א:

מתנות כהונה

לקח אותן י' שקלים שנתנה לו אשתו ונתנם להם: המא תמן כו'. ראה שם מאלו האתרוגים שהתנוקות משברין ביום הושענא רבה ואולי צ"ל מקלקלין ופי' מקלקלין: שומטין כו'. ואין בו משום גזל מאחר שעושין כן משום שמחה: נסב כו'. לקח מהם ומלא מהם שקו: ארעת כו'. נזדמן השעה ויקר מקרהו ונמצא המלך חושש וחולה מעיו ואמרו לו בחלום רפואתך שתאכל מן אלו אתרוגים שהיהודים מתפללים עמהם ביום הושענא רבה ואתה תהי' נתרפא: פשפשין כו'. חפשו באותה שעה לכל הספינות ולכל העיירות ולא מצאו מהם מאותן האתרוגים: אזלון כו'. הלכו ומצאו לאותו איש יושב על השק ואמרו לו יש אצלך שום דבר למכור וא"ל איש עני אני ואין אצלי כלום למכור חפשו בשקו ומצאו מאלו האתרוגים: מן הן. מאין הם: אטעונין כו'. נשאו השק והעלוהו לפני המלך ואכל המלך מהם ונתרפא פינהו השק ומלאוהו בדינרין: שאיל כו'. בקש ממני עוד בקשה ואני אעשה א"ל מבקש אני שיחזירו לי (ממוני) (נכסי) שמכרתי ואני אחזור להם הדמים ויצאו כל העם לקראתי עשו לו כן כיון שהגיע לאותו מדינה שהוא דר בו יצא הכרוז לפניו שיצאו כל העם לקראתו ויצאו כל העם לקראתו ויצאו גם אחיו עם בניו לקראתו מפניו שעברים הנהר נתן עליהם שבולת הנהר ושטף אותם: ואשתבר י"ל והוא היה משבר בדיעה ונלוה ונכנס לביתו וירש כל עשרו של אחיו ואולי צ"ל ואשתכח כלו' ונמצא הוא נכנס וירש כל נכסי אחיו: וישב להם כו'. היה מיישב ומסדר המשאות ועל פרשת שמות: היה מטייל כו'. עיין כל זה בעירובין (ד' ס"ד): ברכת כו'. נתת לו ברכת שלום שלביך הוא מכיר אותך: בורגנין בתים קטנים גרושים: מותר לאחר הפסח. נ"ל שרבן גמליאל לקח לו הפת וכדאי' בפ' הדר ואי היה אסור בהנאה לא היה לו לומר לגוי טול אותו מן הקרקע שהגוי ודאי יחזיק לו טובה ע"ז וכן פי' רש"י שם: כשפים שמא נעשה בו כישוף למי פיקחנו: משער אחר תוכל לשער ששתינו כמו רביעית יין ממקום איטלקי: ג' דברים. בפ' הדר משוף והולכין אחר הרוב: ג' שאלו כו'. עיין רז"ל זה פ"ק דתענית (ד' ד): ספת

כו'

ענף יוסף

מכותרים. ורד"ק: (ב) [נסב אילין י' פולסין ויהב לחתן]. צריך לומר שלא נתנם אלא מפני שכותבה. שאחר שהיו צריכין לו לפרנסתו ופרנסת בניו לא היה ראוי לבטוח עצמו ובניו מפני אחרים. שחייב אדם להקדים פרנסתו לכל אדם. ואפילו בניו הגדולים שאינו חייב במזונותיהם הם קודמין לשאר עניים. ואפילו כעשיר תקנת שמבזבז אל יבזבז יותר מחומש שמא יצטרך לבריות כדאי' בפרק נערה. כ"ש זה שאין לו רק עשרה פולסין דלא כ"ל ליתנם ולבטוח ביתו ריקם [יפ"ת]: (אסוותך אכול מן אילין אתרוגין כו'). ראוי לשום לב למה עשה אלהים כן שנעשירו ע"י אתרוגים ולא באופן אחר דהרבה שלוחים למקום ולא על חנם ודרך מקרה העשירו ע"י אתרוגים. וצריך לדעת מה רמז לו הקב"ה בזה. ויראה שהכוונה שאתרוג נקרא הדר על שדר באילנו משנה לשנה כמאמר חז"ל. והנה בעבור שנתן ממעות מזונותיו לאשתו לצדקה הוצרך לבריות ואלא לדור בביתו. לכן כשעשירו באתרוג נרמז לו שיהיה לעולם דר בביתו שלא יצא עוד לידי עניות שיצטרך לצאת מביתו [מעיל צדקה]: (ד) [יפתח שאל שלא כהוגן כו' השיבו הקב"ה שלא כהוגן]. נ"ע אמאי הוא גרע יפתח מבני שלשה שנענו כהוגן אע"פ ששאלו שלא כהוגן. וי"ל שנדרו של יפתח היה להבי"ת וכנודר לאביר יעקב צריך לדקדק בדבריו. כי אינו ראוי לנדר כשל גנוס והיה כיוצא וגו' והעליתיהו עולה ואפילו אם יהיה כלב. ולזה נשנה ונענה שלא כהוגן כמו. אמנם השלשה שאחרים אע"פ ששאלו שלא כהוגן היה לענין כ"ז ולכך לא נענשו וענו אותם כהוגן [כלי יקר על נ"ך]:

עץ יוסף

שנתנה לו אשתו ונתנה להם. והמעריך הבית הכנסת אד קולא. ומצרם קולא כמו גולא. ופי' לגום. וכתב עוד בכספר כתיבת יד גרים קולר והוא תכשיט לצואר ונקרא קולא עכ"ל. ובערוך ע' קלב גרס קלב ופירושו כחונת. ואים דגרסי חד כילה לחדא יתומתא: המא תמן כו' ראה שם מאלו האתרוגים שהתינוקות משליכין ביום הושענא רבה: שומטין כו' ואין בו משום גזל מאחר שעושין כן משום שמחה: נסב כו' לקח מהם ומלא מהם שקו: ארעת כו' נזדמן השעה ויקר מקרה ונמצא המלך חושש וחולה במעיו. ואמרו לו בחלום רפואתך שתאכל מן אלו אתרוגים שהיהודים מתפללים עמהם ביום הושענא רבה ואתה תהיה נתרפא: פשפשין כו' חפשו באותה שעה לכל הספינות ולכל העיירות ולא מצאו מהם מאותן האתרוגים: אזלון כו' הלכו ומצאו לאותו איש יושב על השק. ואמרו לו יש אצלך שום דבר למכור. ואמר להם איש עני אני ואין אצלי כלום למכור. חפשו בשקו ומצאו מאלו האתרוגים: מן הן מאין הם: אטעונין כו' נשאו השק והעלוהו לפני המלך ואכל מהם המלך ונתרפא. פינהו השק ומלאוהו בדינרין: שאיל לך עוד כו' בקש ממני עוד בקשה ואני אעשה. אמר ליה מבקש אני שיחזירו לי נכסי שמכרתי ואני אחזיר להם הדמים. ויצאו כל העם לקראתי. והכה היפ"ת צריך לומר דהיינו נכסין שלקחו ממנו באלמות. דאי קרקעות שמכר בדמיהן איך יבקש שיחזירם לו בע"כ: עבדין ליה כן כו' עשו לו כן. כיון שהגיע לאותו מדינה שהוא דר בו יצא הכרוז לפניו שיצאו כל העם לקראתו. ויצאו גם אחיו ובניו לקראתו. מפניו עוברים הנהר נתן עליהם שבולת הנהר ושטף אותם: ואשתבר פי' והוא היה משבר שנכנס לביתו וירש כל עשרו של אחיו. ואולי צ"ל ואשתכח כלו' ונמצא הוא נכנס וירש כל נכסי אחיו: וישב להם כו'. היה מיישב ומסדר המשאות: נדריהם בין איש לאשה. שאין ערך הזכר והנקבה שוים. וכן בין גדול לקטן שאין ערך בן חדש ובן ה' שנים ובן עשרים שוין. וכן בין בחור לזקן שאין ערך בן עשרים ובן ששים ובן יותר מששים שוין: (ג) ראה כבר אחד כו'. בפ' הדר גרסינן מלא גלוסקין בדרך. א"ל אלעאי של גלוסקין מן הדרך. מצא גוי אחד א"ל מבגאי כו': ברכת כו' נתת לו ברכת שלום שלביך מכיר אותך. ובערוך שהכר גרסינן כלום הכירך: נטפל נתקרב אצל הגוי [רש"י]: מותר לאחר הפסח בהנאה. וה"ה לאכילה למי שאינו אוסר פת של נכרי. ודייק זה מדנתנו רבן גמליאל במכר לנכרי דאיכא טובת הנאה להנכרי [רש"י]: מפני כשפים שמא נעשה בו כישוף למי שיקחנו. דזוקא כגלוסקין. אבל בפתיתין לעולם אין מעבירין דליכא למיחש בהו לכשפים [גמרא]:

משער את כו'. אם תוכל לשער ששתינו כמו רביעית יין ממקום איטלקי שיין זה משכר ברביעית: כי רביעית יין משכרת. פי' רביעית יין האיטלקי: אין מורין שתויי יין. דטעם דלא הפר עד שיפיג: יינו משום דדמי להוראה שיהיה צריך לבקש לו פתח כדלקמן: שאין מפירין נדרים לא שתויי יין. אע"ג דבכלל מה שאמר אין מורים שתויי יין איתא כדפסקינן. הוא כדי לכלול כל מיני דנדרים כהדא: שידקר בחרב בפ' הדר פרש"י ראוי לדוקרו דלמא לא מקיים ליה. והיינו פתח דקאמר ליה אילו הייתי יודע שאסור לנדור וחייב מיתה אסור עליו כלום היה נודר. ואמר לו היולך לא. ועי' בירושלמי דנדרים פ' ר' אליעזר. ואין לא קי"ל הכי כדאמר בפ"ד דנדרים דלא פתחינן בהא דמתוך פתח יאמר דאדעתא דהא לא נדר אע"ג דמתקב: ואמר להם איש כי יפליא. דקשה דכי יפליא מיותר הכא. אע"כ פירושו כאמרנו אחרי יסורים. ור"ל שמפרש לפני החכם ואומר כן נדרתי ולדעת כן נדרתי אבל לדעת כן לא נדרתי ומתוך כך הוא בא לידי היתר. ולהכי נמי דמייתי הא דר"נ שהאדם לשוב הדעת להשב איזה פתח ימצא לו. קאמר דהיינו איש כי יפליא דבעי שיבורר לסתור אם נדר לדעת כן: (ד) ד' פתחו בנדרים כו'. מפרש איש כי יפליא שיבורר דבריו דנדרו ולא יוציא מפיו דבריו סתומים כאלו הד' ששאלו שלא כהוגן במה שסתמו ולא פירשו כהוגן ליזהר שלא יכשלו במעניהם: שנא' והיה הנערה כו'. ר"ל דכתיב ובנות אנשי העיר יוצאות והיה הנערה משמע הנערה היוצאת תחלה מן העיר ויאמר לה השקני. לא היה מגהה: אילו יצתה שפחה כו' והא דלא קאמר אילו יצתה הגרים או סומא כדאמרו בגמרא. אפשר סס"ל לבעל המאמר שאם יצאה שהיה הגרים או סומא לא יאמר לה הטי נא כדך וכו': אילו הרגו גוי או ממזר כו'. ר"ל כיון ששתם שאול דבריו והיה האיש אשר יכנו וגו' ולא פירש האיש הכשר אשר יכנו. א"כ יכנו איש שאינו כשר והיה צריך ליתן לו בתו. שלא יוכל למלך כזביות ולהדר מדבוריה. וביותר כדבר שנתן נפשו עליו ושם נפשו בכפו להלחם עם גלית: אילו יצא גמל כו'. קשה אמאי לא קאמר יכול אפי' בתו ושאר כל אדם דשלא כהוגן הוא כמו שאמר שהשיבו שלא כהוגן שנזדמנה לו בתו [רש"א]: ספת כו' בין זה לזה נספת הבית הנערה העלובה: נגיד היה עליהם. נגיד עליהם אין כתיב כאן אלא נגיד היה לפנים ה' עמו: דמים היה חייב ר"ל שיתן דמיה לבדק הבית: ר' יוחנן אמר אפי' דמים לא היה חייב כנ"ל [רש"א]: ולא עוד כו' חסר כאן וכ"ל כדאיתא בסנהדרין אמר להן הקב"ה לישראל אם אתם מביאין לפני ערכין שלכם מעלה אני עליכם כאלו נפשותיכם

הקרבתם

לפנים ה' עמו. יפתח נישול אבר אבר ונקבר הה"ד (שופטים יב) ויקבר בערי גלעד בעיר גלעד לא נאמר אלא בערי מלמד שהיה נישול ממנו אבר אבר ונקבר במקומות הרבה. רשב"ל ור' יוחנן ר"ל אמר דמים היה חייב ליתן וליקרב על גבי המזבח. ר"י אומר דמים לא היה חייב טו דתנינן דבר שראוי ליקרב על גבי המזבח יקרב דבר שאינו ראוי ליקרב על גבי המזבח לא יקרב על גבי המזבח. ולא עוד אלא כל מי שנודר ומשלם נדרו זוכה ומשלם נדרו בירושלים הה"ד (תהלים קטז) נדרי לה' אשלם היכן בחצרות בית ה' בתוככי ירושלים הללויה. ואומר (שם קיח) הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו:

יד יוסף טו מסורס ס"פ ל':

מתנות כהונה

ס'. בין זה לזה נספה הטפה הנעלבה ועיין זה במד' קהלת (י' יד) ובב"ר פר' ס': סליק פירוש מתנות כהונה סס' ויקרא בעזה"י:

עץ יוסף

הקרבתם לפני. לכך נאמר איש כי יפליא נדר בערכך נפשות. ועלה קאמר ולא עוד אלא כל מי שנודר ומשלם כו': כל מי שנודר ומשלם עכשיו. זוכה שישלם נדרו בירושלים לימות המשיח: הה"ד נדרי לה' כו'. מדכתיב ב"פ נ"ל דה"פ כשנדרי אשלם אזכה לשלם נדרי בחצרות בית ה': היכן בחצרות בית ה'. והוא דבק עם נדרי אשלם. דלא תימא בחצרות בית ה' נמשך למאמר הללויה. יקשה הרי בכל מקום שייסיד ה' ראוי להודות לה' והיינו הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו דמיירי אלמא לעולם כשעשה חסד צריך להודות לו. וא"כ אמאי קאמר בחצרות בית ה' אע"כ לומר דלהשלומי נדריו קאי:

סליקא ליה מדרש רבה על ספר ויקרא לתפארת למי שנתן התורה

איתא בילקוט מלכים א' קפיטל י"ז. לאחר ימים חלה בן האשה ומת. אמרה לו האשה באת אלי בתשמיש המטה והזכרת את עוני עלי ומת בני אלא שול מה שהבאת אלי ותן לי את בני ועמד אליהו ז"ל והתפלל לפני הקב"ה ואמר לפניו רבון העולמים לא די כל הרעות שעברו על ראשי. אלא אף האשה הזאת שאני יודע שמתוך צרת בנה דברה דבר שלא נעשה כו'. והנה המאמר הזה הוא פלאי באיך אפשר אמו של יונה הנביא ואשת אמתי הנביא [כמו שאחז"ל כל מקום שנתפרש שם הנביא ושם אביו בידוע שהוא ואביו נביאים. ויונה נתפרש יונה בן אמתי. הרי שגם אביו היה נביא] תדבר כזאת. והתגלגלות של אליהו שמתוך צרת בנה דברה כן אין זה מספיק להתגלגלות אשה כשרה כזאת. גם קשה דאיתא בב"ר פ"נ שכך אמרה רשעים עד שלא באת אצלי היה הקב"ה רואה מעשי ומעשה בני עירי והיה תעשי רבים על מעשה בני עירי. עכשיו שבאת אלי באת להזכיר את עוני ולהמית את בני ע"כ. ואם באת עליה בתשמיש א"כ אינו נדיק להזכיר את עונה. גם קשה מה שאמרה באת אלי בתשמיש כו' הו"ל למימר באת עלי כו'. גם מה שאמרה שול מה שהבאת אלי אינו מדוקדק:

ונראה ע"פ דאחז"ל דאליהו זה פנחס. וזכה לכל המעלה הגדולה הזאת אף על שקינא קנאת ה' לכאות בשטים בתשמיש של זנות דזמרי. והנה היא ידעה שהוא אליהו. אבל כל העולם ובני עירה לא ידעו שהוא אליהו. שאילו היה מפורסם שהוא אליהו היה הורג אותו אחאב מלך לידון או מוסרו ביד אחאב. ולכן לא רצתה לומר לו בפירוש כי באת אלי בזכות קנאתו בשטים שא"כ יודע שהוא אליהו ויסתכן. לכן אמרה דבריה בלשון שהיא והוא ידעו כו' הדברים שבאת אלי בזכות תשמיש המטה שקנאת ע"ז בשטים. ונגד זכות גדול כזה אני במעשי נחשבת לרשעה והזכרת את עוני להמית את בני. אלא שול הזכות מה שהבאת אלי ותתפלל אל ה' ותן לי בני חי. אבל העולם הבינו דבריה כפשוטו. וזהו שאמר אליהו בתפלתו שאני יודע שמתוך צרת בנה דברה דבר שלא נעשה לפי הבנת דבריה כפשוטו. ועיין מ"ש בביאורי על נביאים ראשונים ובביאורי על הילקוט:

איתא במדרש רות. **ותקם** היא וכלותיה ותשב משדי מואב כי שמעה בשדה מואב. ששמעה מהרוכלים המחזירים בעיירות. ומה שמעה כי פקד ה' את עמו לתת להם לחם כתוב אחד אומר כי לא יטוש ה' את עמו ונחלתו לא יעזוב. וכתוב אחד אומר כי לא יטוש ה' את עמו בעבור שמו הגדול. א"ר אבי כשישראל זכאין בעבור עמו ונחלתו. וכשאין זכאין בעבור שמו הגדול ע"כ. **והנה** מה שאמר המדרש ששמעה מהרוכלים המחזירים בעיירות קשה מה הכריח להם לומר ששמעה מהרוכלים. ולא מאלו עוברי דרכים. ויותר קשה מה שסיים המדרש ומה שמעה כי פקד ה' את עמו לתת להם לחם. הא זה מפורש בקרא. ומאי חידש המדרש בזה: **אך** נראה שהיה קשה להם מה שאמר הכתוב כי שמעה בשדי מואב כי פקד ה' את עמו לתת להם לחם. דהו"ל לכתוב כי פקד ה' את ארצו כלחם. או נהלהו כלהם. ומדקאמר כי פקד ה' את עמו לתת להם ש"מ שכוונת הכתוב לומר שהפקידה היה בעבור עמו דייקא שיתן להם לחם. וא"כ קשה מי עמד בסוד ה' לידע זאת שנתן להם לחם בזכות עמו. ולא בעבור שמו הגדול. לכן אמר ששמעה מהרוכלים המחזירים בעיירות כו' שהמוכיחי' נקראים רוכלים כדאי' במדרש מצורע מעשה ברוכל אחד שהיה מחזיר בעיירות כו' ע"ש [שלפי שהמוכיח הוא התלמיד תקון ודעה לכל אחד ואחד להתקן כפי חטאתו אשר חטא באופן יחיה ולא ימות. כי ידוע שבכל עבירה ועבירה יש היזק ידוע לאבר מיוחד. ובמעשה כל מצוה יש תוספת כח לאבר מיוחד. ולזה קראו רוכל שהוא הנושא קופת הרוכלים אשר בה מינים ממינים שונים לכל אחד לפי צרכו]. ואי' במס' תמיד ובתנחומא סדר משפטים תני רבי אומר איזה היא דרך ישרה שיבור לו האדם. אהב את התוכחות שכל זמן שהתוכחות בעולם נחת רוח באה לעולם. טובה באה לעולם. ברכה באה לעולם. רעה מסתלקת מן העולם. שנא' ולמוכיחים ינעם ועליהם תבא ברכת טוב על המוכיח ועל המקבל התוכחה ע"כ. וזה ידוע דמלת שמיעה יש לה ג' פירושים. לשון שמיעה כפשוטו. ולשון הבנה. ולשון קבלה. וזה ידוע שבאותן המדינות והעיירות שאין התוכחה נאהב להם אין מחזירים בהם מוכיחים. ולכן כאשר שמעה שהרוכלים הם המוכיחים מחזירים בעיירות של א"י. מזה הבינה וידעה כי הפקידה בלחם הוא בעבור עמו. וזה שאמר המדרש שמעה והבינה מהרוכלים הם המוכיחים המחזירים בעיירות ומסתמא מקבלים תוכחה. ומה שמעה והבינה וקאמר כי פקד ה' את עמו לתת להם לחם בזכותם:

איתא במסכת מגילה א"ר אבא בר כהנא משל דאחשורוש והמן למה"ד לשני בני אדם אחד יש לו תל בשדהו. ואחד יש לו חריץ בתוך שדהו. אמר בעל התל מי יתן לי חריץ זה בתוך שדי. ובעל חריץ אומר מי יתן לי תל זה בתוך שדי. לימים נזדווגו שניהם. א"ל בעל החריץ לבעל התל מכור לי תלך. א"ל הלואי טול אותו בחנם. **ויש** לדקדק למה דימו חז"ל שישראל היו בעיני אחשורוש לתל. ולהמן לחריץ. **וביותר** קשה שבשאמרה אסתר לאחשורוש כי נמכרנו אני ועמי להשמיד וגו' אמר מי הוא זה ואי זה הוא אשר מלאו לבו לעשות כן הלא הוא היה העיקר בזה והרצים יצאו דחופים בדבר המלך. ואיך שכח מה שעשה בג' ימים: **אך** יבואר ע"פ מ"ש ביערת הדבש. והוא זה. שהקשה שמלך רב כזה השליט בכיפה אין ספק שיש לו תואר ממשלה להכין בחסד ומשפט כסאו. ולנהוג עמים במישור. ולבל יהיה שבט רשע'. כי זולת זה לא היה כך מקובל בעיני הבריות. וא"כ למה זה היה בונה לישראל שלא פשעו בו. ועבדים נאמנים היו למלכי פרס ולא נמצא בהם שום רמיה ומרידה. וגם מה זה אח"כ כאשר אמרה לו אסתר שהיא יהודית איך פרחה שנאתו ויגדל אהבתו לכל העם והירץ כי כבר נודע כי מלכים קדמונים כך היה דרכם להתחכם בקסמים ועננים וחרטים לדעת מי ימלוך אחריו. והנה אחשורוש התחכם לדעת מי ימלוך אחריו. ראה בקסמים והוברי שמים יבלב"ים דיהודי ימלוך אחריו וימשל ממשלתו וישב על כסאו. ולזה חרה לו עד למות כי לריק יגע ויבוזו ישראל ממשלתו. לכך חשב מזימות לבלותם בל יקומו לירש כבוד ממשלתו. ולכך כאשר בא המן והלשין עליהם לבלותם נתמלא שמחה כי זה יום שקוה. וזהו הכל מתחילה. אבל כאשר נתוודע לו אח"כ שאסתר היא יהודית. הבין המראה והענין שיהיה לו בן מאסתר. ונכרי הבא על בת ישראל הולד ישראל והוא יהיה יורש אחריו כבודו וכסאו. כאשר היה באמת שדריוש בנו מאסתר ירש כסאו וכתרו וממשלתו. ובזה שמח ונח דעתו למאד והפך לבב ישראל לאוהב. כי ראה כי בהגם שנאם. ולכך נתהרס והמר כתבו על היהודים כטוב בעיניכם. וזה נכון וברור עכ"ל. **וא"כ** ניחא בזה מה שאמרו משל לבעל התל כו' כי סיבת שנאת היהודים נתחלפו אצלם. כי לאחשורוש גברה השנאה על היהודים אחר כי היו בעיניו גבוהים בתכלית המעלה שחשב שלהם יהיה המלוכה והם יבוזו יגיעו ועמלו. ועל זה נתקנא בהם ורצה להאבידם מן העולם אולם שנאת המן ליהודים היה בהיפוך כי היו בעיניו שפלים מאד ונבזים כאשר אמר ולמלך אין שוה להניחם והם מפוזר ומפורד. ולזה דימו אלו כמי שיש לו חריץ עמוק בשפל הארץ. **ובהתורץ** בזה אחרי שאמרה לו אסתר כי נמכרנו אני ועמי להשמיד וגו' הבין מדבריה שהמוכר ידע שהיא יהודית ומכרה לה ולעמה להשמיד וגו'. אמר מי הוא זה ואיזהו אשר מלאו לבו לעשות כן. שכל שנאתו על היהודים לא היה אלא על שלא ידע שאסתר היא יהודית. אבל אילו ידע לא היה שונאם ואדרבה היה אוהבם. והיא אמרה שהמוכר ידע שהיא יהודים וע"מ מכרה עם עמה להשמיד ולהרוג. לכן שאל אותה מי הוא זה וגו'. ואמרה איש צר ואויב המן הרע הזה שהוא ידע מזה וע"מ מכר אותי ואת עמי להשמיד וגו':